UNIVERSITY OF ILLINOIS
LIBRARY

Class 9922
Book Ac8
Volume 14

Ja 09-20M

The person charging this material is responsible for its return on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.

University of Illinois Library

AUG - 8 1969

L161—O-1096

ACTA
SANCTORUM

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY, VIA GARANCIÈRE, 5.

Chaumont Hte-Marne, Imp. Typ. & Lith. Cavaniol. Fac simile Lith. par Chatelain.

PARISIIS & ROMÆ, APVD VICTOREM PALME. M. DCCC. LXVI.

Digitized by the Internet Archive
in 2016

https://archive.org/details/actasanctorumquo14boll

ACTA SANCTORUM

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur

EX LATINIS ET GRÆCIS, ALIARUMQUE GENTIUM ANTIQUIS MONUMENTIS

COLLECTA, DIGESTA, ILLUSTRATA A

GODEFRIDO HENSCHENIO ET DANIELE PAPEBROCHIO,

E SOCIETATE JESU.

EDITIO NOVISSIMA, CURANTE JOANNE CARNANDET

MAII TOMUS SECUNDUS

QUO DIES V, VI, VII, VIII, IX, X, XI CONTINENTUR

PRÆMITTUNTUR HODŒPORICA SACRA JOANNIS PHOCÆ ET ANTONINI PLACENTINI, CAUSA VERITATIS DISCERNENDÆ COMPARATA INTER SE. SUBJUNGUNTUR ACTA GRÆCA, AD EOSDEM DIES PERTINENTIA.

PARISIIS ET ROMÆ

APUD VICTOREM PALMÉ, BIBLIOPOLAM

1866

REVERENDISSIMO ET ILLUSTRISSIMO

DOMINO

D. WILHELMO

LIBERO BARONI DE FURSTENBERG

S. D. N. INNOCENTII XI. P. M. CUBICULARIO INTIMO.

PRÆPOSITO MONASTERIENSI, DECANO SALISBURGENSI, CANONICO PADERBORNENSI,

PRÆPOSITO COLLEGIATARUM ECCLESIARUM

IN MESCHEDE ET BUSTORFF,

PRIORI S. MARIÆ DE CAMPEIO IN ALPIBUS TRIDENTINIS

CONSILIARIO INTIMO SALISBURGENSI ET MONASTERIENSI.

Cum quæ in Celsissimo Principe FERDINANDO, Paderbornensi ac Monasteriensi Episcopo, Fratre Tuo, virtutis raræ decora maxima coram ipsi suspeximus venerabundi, REVERENDISSIME ET ILLUSTRISSIME DOMINE, eadem in te prius genito elucere etiam quam clarissime omnia constanti fama certisque auctoribus cognoscamus absentes; nefas nobis sit dubitare, utrum illustrium sanctitate hominum Vitas legendo delecteris, qui similiter atque ille, et prius quam ille, habuisti propositum eorumdem exempla vivendo exprimere. Hæc nos ratio impulit ut prosequentes Acta Sanctorum Maji, sub auspiciis ejus, qui jam olim operi huic favorem, auxilium, protectionem assuetus impendere, jure optimo postulabat, ne cui potius quam sibi offerendum hunc mensem putaremus; proximam post eum in hoc officii genere auderemus accedere REVERENDISSIMAM ET ILLUSTRISSIMAM DOMINATIONEM TUAM; quando hoc facientes videri non possemus mutare Patronum, sed unum eumdemque duobus nominibus appellare. Ita scilicet WILHELMO similem FERDINANDUM natura genuit, formavit disciplina, Sanctorum effecerunt exempla. Etenim ante eum in FURSTENBERGICA domo, velut in palæstra virtutum notissima, nactus indolem tantis natalibus parem, cum jam inde a puero flexilem ad optimos mores animum et disciplinæ cujuscumque capacem præ Te ferres, ita feliciter adolevisti, ut singularis probitatis

43282

eruditionisque spem maximam faceres, inter prima liberalium artium rudimenta. Ab his celeriter ad altiora progressus, operam dedisti eloquentiæ; non ut lenocinantibus verbis molle quid et effeminatum ingereres auribus, aut levis populi captares plausum; sed ut grandiori postmodum ætate, si quando res posceret, solareris ægros, confirmares debiles, ferocientes emollires, nolentes traheres ad virtutem, duceres volentes. Operam deinde Philosophicis dedisti studiis, qualem darent futuri Sancti, cum in iis non tam quæreres oblectamenta, quam firmamenta animi, morum normam, remedia vitiorum; a principiis rerum ad novissima hominum solitus animum cogitando traducere, et cœlestia terrenis, æterna transeuntibus quantum præstarent æstimare jam tum. Sic tamen hoc facere solitus eras, ut exercitatio tam congrua institutioni a pientissimis parentibus haustæ, acueret, non retunderet ingenii vim, ad speculanda naturæ arcana intenti. Patuit sane hoc, quando sublimiorum disciplinarum magistra Colonia, quem acceperat Academico experiendum in pulvere, probavit inter primos, cui propugnandas de Philosophia Positiones committeret; successu plane felicissimo, eoque gratiori, quod appareret, quantus mox esses in Jurisprudentia futurus. Sed non uni Coloniensi Academiæ debebatur honor educti ad supremum scientiæ istius apicem WILHÈLMI FURSTENBERGII: in partem gloriosi magisterii venire voluit et Parisiensis, neque creditum sibi pignus patriæ reposcenti restituit prius quam Juris omnis effecisset peritissimum, totque illustribus Majoribus parem, qui maximo numero a consiliis etiam intimis fuere apud præcipuos Germaniæ Antistites, atque etiam Electores, Coloniensem ac Moguntinum. Horum nemini inferiorem Te, fortassis et superiorem pluribus, cum res ipsa temporis decursu probaret, Salisburgensis ac Monasteriensis Episcopi Te sibi adjunxerunt Consiliarium intimum, cujus fidei prudentiæque diœceseon suarum arcana committerent: quod Tibi occasionem attulit Legationum plurium, ad Cæsarem, ad Principes, ad Comitia Imperii obeundarum. Et tamen inter occupationes, tam varias genere, tam graves momento, tam dubias exitu, lubuit vacavitque identidem recurrere (sicut etiamnunc facis) ad libros cujusvis facultatis versandos, unde instructior semper ad negotia reverteretis; cum felicissima ad cuncta quæ legeris servanda memoria, et ad intelligenda ingenium perspicax nullam eruditionis sacræ ac profanæ partem præteritam sinerent, quam non facile complecterentur; quoties opportunum foret publice privatimque exercendam, admirantibus summis infimisque de re qualibet disserentis facundiam, copiam, promptitudinem. In ipsis porro negotiis tractandis quantus qualisque apparuisti! quanta cum approbatione tuorum Principum, quanta cum eorum ad quos mittebaris commendatione

mendatione versatus es : Perspecta omnibus mentis Tuæ præstantissima indoles præsentium in se convertebat oculos, amores trahebat absentium ; cum omnia ageres CATE ET CAUTE juxta familiare tibi symbolum ; utilia providens, nocitura declinans, utraque discernens lynceo ad singula oculo ; nihil interim aut mente subdolum versans, aut occultans vultu ; sed explicata fronte candorem animi palam faciens, mixtamque præferens hilaritati gravitatem. Itaque jam non Principes Germaniæ tantum, sed et ipse Augustissimus Imperator apud se cupiebant frequentem Te, quando in Italiam avocavit is, cujus proximam Deo Majestatem etiam Imperatores venerantur, Christi scilicet Domini nostri Vicarius in terris ALEXANDER VII Pontifex vere Maximus, eruditione, sapientia, sanctitate. FURSTENBERGIORUM hic ingenia moresque expertus erat in FERDINANDO, quem ante Purpuram familiaritate sibi domestica junctum, nec a Solio quidem Papali passus erat recedere longius cum illuc est evectus, reposcentique patriæ pœne invitus reddiderat ne privato solatio suo publica posthabere commoda diceretur communis omnium Pater ac Pastor. Ut autem tam cari capitis facilius pateretur discessum, faciebas WILHELME, FERDINANDI Frater, natu quidem major, sed adeo nihil minori invidens gradum altiorem, ut ejus ad Cathedram Paderbornensem ascensu magis gauderes quam gavisus fuisses tuo, alteque satis evectus Tibi viderere, si proximum ei Locum teneres. Hoc ergo animo cum esse Te sciret divina mens ALEXANDRI Papæ, FERDINANDUM alterum habituram se credidit in WILHELMO, et habuit, quoad vita mortalis superfuit. Ad immortalem vero cum transiit ille, cavit successor CLEMENS IX, ne quod ex FERDINANDO in Te remanserat Urbi Romæ, Tecum amitteretur; jussitque eodem Intimi Cubicularii spectatissimo ordine etiam sibi assisteres. Secutus deinde CLEMENS X, secutus INNOCENTIUS XI est; raraque, et nescio an unquam Germanorum Nobilium ulli oblata felicitate, quartus ex ordine Romanus Pontifex habuit comitatui adscriptum suo unum eumdemque FURSTENBERGIUM, qui Dominos posset mutare non mores; quia hos tales haberet, qui possent Dominis, etiam multis, placere, exemplo in humanis haud quaquam frequenti. Interim Te quoque reposcebat Germania, et ad Canonicatus Paderbornensis titulum duarumque Collegiatarum insignium Præposituram etiam Monasteriensem adjunxerat, ac denique Salisburgensem Decanatum ; ut cum tot nominibus, quot Beneficiis, ipsa Te sibi vendicaret; uni, quantumvis summo, loco affixum retinere erubesceret Roma. Ita Germaniæ, ita Westphaliæ Tuæ, ita FERDINANDO Fratri, redditus es dicam, an commodatus dumtaxat ? Ut enim Cubicularii Pontificii nomen manere Tibi, sic Tuum sibi locum servare voluit Apostolica Sedes, in spem recipiendi Te aliquando, nisi

hunc præveniat Germania, paribus Te quibus Ferdinandum infulis, aut etiam eminentioribus implicans, per omnes Ecclesiasticorum honorum gradus eo usque provectum, ut solus supersit Episcopalis quo te possit attollere. Sed Tu, quam meritis undequaque excellentibus es maximo fastigio dignus inter Præsules; tam esses, pro singulari tua modestia, etiam infimo contentus loco inter Presbyteros. Horum enim quanti facias munus, quantumque eo felicem ac supra vulgus elatum Te judices, palam facit Tua illa ad divinarum Officia laudum et tremenda sacri Altaris mysteria constans assiduitas, attentio, reverentia. Clero scilicet, tot in locis Tuo, non dominari auctoritate, sed prælucere gaudes exemplo, quod etiam supremi Ecclesiarum Antistites æmulentur, ministri earumdem inferiores erubescant non sequi; dum interim pientissima mens Tua, sacris illis deliciis inhærens, Dei ac Domini sui præsentia inardescit ad cœlestia, solo jam corpore adhærens telluri. Quoniam vero mirum quantum huc confert lectio earum historiarum, quæ Sanctorum vitas actusque continent; minime vana opinione præsumimus, hanc quam offerimus, Maji partem futuram præ aliis multis libris gratam ILLUSTRISSIMÆ AC REVERENDISSIMÆ DOMINATIONI TUÆ, quod variorum Sanctorum Presbyterorum, plurium sanctissimorum Episcoporum digesta hic nomina factaque invenies: quibus prima semper ac potissima fuit solicitudo sacrorum ministeriorum, per se aliosque rite curandorum, scientibus nihil esse quod hominem propius conjungat Deo. Et hunc toto quidem ut complecteris affectu adhuc velatum sub mysterio, sic inexplicabili ad eumdem facie revelata conspiciendum anhelas desiderio; stantique ad aram nimis longum videtur quidquid hic vivitur, et a Dilecti plena fruitione separat: sed per ipsum, quem manibus tam dignis, tam reverenter tractas Eucharisticum Agnum, obsecramus ILLUSTRISSIME AC REVERENDISSIME DOMINE ne optes irritas esse preces, quibus eorumdem Cœlitum, quarum hic memorias illustravimus, imploramus et merita, ut suo Tuoque voto prius non faciant satis, quam magni Patrui THEODORI Paderbornensis Episcopi expleveris, aut etiam superaveris annos: bonis litteris ad præsidium, Domui FURSTERBERGICÆ ad ornamentum, Germanicis Ecclesiis ad firmamentum, FERDINANDO Fratri ad consilium et solatium. Ita vive, ita vale, ita Studia nostra hæc fove, qui optamus diu esse ac dici

ILLUSTRISSIMÆ AC REVERENDISSIMÆ DOMINATIONIS TUÆ

minimi famuli et clientes

GODEFRIDUS **HENSCHENIUS**
DANIEL **PAPEBROCHIUS**
CONRADUS **JANNINGUS**

e Societate JESU.

PROTESTATIO

PROTESTATIO
AUCTORUM
AD LECTOREM.

Quod ante quatuor prægressos Menses sumus identidem protestati, nos in hoc de Actis Sanctorum argumento servatas velle Urbani VIII Pontificis Maximi Constitutiones; neque nostris aliorumve huc referendis Commentariis aliud velle momentum inesse, quam est historiæ ab hominibus errori obnoxiis scriptæ; idem denuo protestamur. Obtestamur etiam eos, qui meliora aut veriora se habere putaverint, ea ut dignentur communicare, cupientibus discere, et corrigi paratis atque corrigere quidquid emendationis egere cognoverimus; idque vel opportuna aliqua in progressu Operis occasione, ut jam sæpe fecimus, vel ea deficiente in faciendo post modum totius Operis Supplemento. Deprecamur autem, ne mox ac reperiet aliquis diversum quidpiam a sensu, in sua Natione, Provincia, aut Religione recepto, id sibi prius statuat esse improbandum, quam seposito affectuum prejudicio rem totam expenderit; vel, si id est difficile, eruditorum passim alibi virorum liberiores de proposita controversia sententias exquisierit. Imprimis vero obsecramus, ne nos, quibus unice proposita est major Dei gloria, per cultum Sanctorum in certiori veritate fundatum, apocryphis qua fieri poterit seclusis; in hisce discernendis notandisque agi quis credat alieniori a se suisque rebus animo. Si cui tamen secus videbitur, eoque justum arbitretur expostulationibus, etiam typo vulgandis, contra nos agere ; non simul id efficere velit, ut vel non liceat vel non expediat ad objecta respondere. Quamvis nec putemus obligatos nos semper, ad responsum, eo quo voluerint modo ac tempore sic expostulantibus dandum, quando satisfactionem expostulando prætensam ipsi sibi liberaliter præripiunt: et apud animos sic comparatos, ut factione magis quam ratione moveantur, causam dicere, nihil aliud foret quam offensas augere, fortassis in totius nostræ Societatis injuriam et publica simplicium mentium scandala erupturas.

AD TOMUM

AD TOMUM II MAJI

PRÆLIMINARIS COMPARATIO

II SACRORUM HODOEPORICORUM.

Licet præoccupatis quorumdam animis gravis acciderit *Joannes Phocas,* a nobis allegatus tamquam ea scribens, quæ præsens ipse cognoverat, anno MCLXXXV loca sancta circumiens: aliis tamen plerisque tam gratus accidit novus ille lucis inopinatæ radius. affusus historiæ undequaque obscurissimæ, ut auctorem minime obvium propius nosse cuperent. Etenim difficile est scriptori cuipiam citra scrupulum credere in aliqua magni momenti re, præsertim nova, cujus locum unicum dumtaxat legeris, productum ab alio, qui tibi forte suspectus sit ne aut non satis solide judicaverit de illius fide ac gravitate aut non omnino fideliter expresserit sensum. Hunc ergo scrupulum lectori nostro exemptum cupiens, huic secundo tomo Maji præfigo Compendiariam illam *locorum Sacrorum* Ecphrasin, quam *Joannes Phocas,* Sacerdos ac Monachus, Græce scripsit; *Leo Allatius* Latinam fecit, sexto antequam Bibiliothecæ Vaticanæ Custos præficeretur anno; Græco-latine edidit *Bartoldus Nihusius,* notæ eruditionis ac probitatis Sacerdos in Hollandia, anno MDCLIII. Quia autem contraria juxta se posita elucescunt magis visum est *Joannis Phocæ* ex opposito adjungere *Relationem de locis sanctis, quæ perlustravit Antonius,* cum titulo *sancti Martyris* præfixus opusculo, quod veluti ab itineris socio compositum contra nos allegatur ex Vaticano quodam codice; mihi vero venit ex Belgico MS. Martinianæ (nisi fallor) Bibliothecæ Tornaci. Serviet autem hæc comparatio, ut quisquis audiet itinerarium hoc recipi, velut fide dignissimum; econtra vero *Joannem Phocam,* ut fidei nullius Græculum, explodi; certius apud se statuat, utra pars in auctorum delectu ratione verisimiliori utatur.

JOANNIS PHOCÆ

Compendiaria descriptio castrorum et urbium, ab urbe Antiochio usque Hierosolymam, nec non sacrorum locorum Syriæ, Phœniciæ, et in Palæstina.

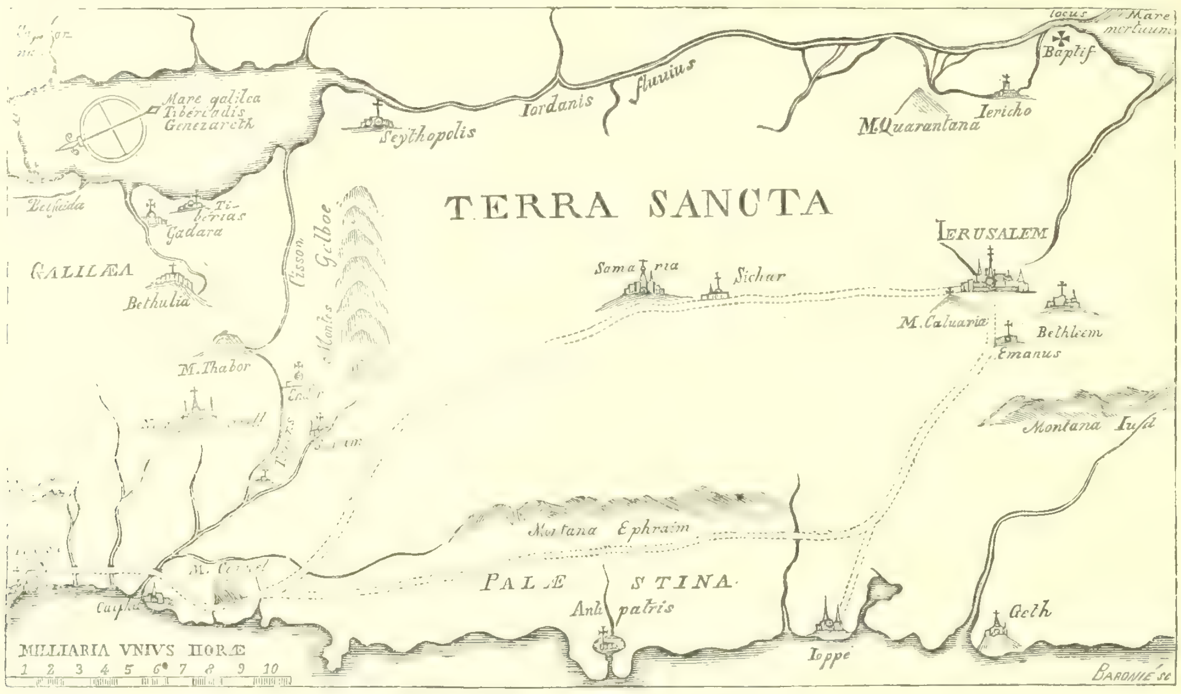
PRÆFATIUNCULA LEONIS ALLATII.

Dum Chii varia manuscripta, Nihusi præstantissime, *locis e variis conquisita, evolvo sedulus; venit in manus meas Joannis Phocæ locorum Palæstinæ et Syriæ compendiaria descriptio, charactere minutissimo, in charta bombycina, non multum eleganter exarata. Novitate argumenti atque auctoris pellectus, animum figo et perlego. Auctor elegans et accuratus, prout illa ferebant tempora, visus est. Quare copiam illius mihi destinaveram, sed aliis interceptus negotiis neglexi. Post multos annos, cum manuscriptos, quos ipse videram, codices Romæ in memoriam revocarem; interque familiaria colloquia sermo de Locis sanctis incidisset, Phocas in animum rediit ingensque subjectum est desiderium illum mihi, utcumque possem, comparandi. Scripsi, rescripsi amicis, illi etiam qui mihi utendum dederat; rogans, rerogans, obsecrans, promissis etiam rem egi: sed verba feci mortuis. Ad reliqua omnia, præterquam ad hoc unum, semper in promptu responsum fuit. Quare quievi tandem animo. Verumtamen anno elapso, cum in spe rerum aliarum versarer, litteræ mihi ab amico qui Chio tunc veniebat, redditæ. Dum nomina recognosco, en cœlitus missus Phocas apparuit, non aliena manu descriptus sed ipsum autographum, quod Chii conspexeram, a reliquo volumine, cui erat annexum, avulsum. Quanta perfusus fuerim lætitia frustra conarer dicere: non reportassem bonum tantum, si thesaurum invenissem. Illius itaque versioni me accinxi, et aliquot dies in eo expoliendo insumpsi.* Joannes, *Creta oriundus, patrem habuit* Matthæum, *qui postea Monachum induens, in Pathmo insula se exercens diem obiit: ipse ætate grandior sub* Emmanuele Comneno *munera militiæ tulit. Meminit cap.* XXIV *de sene Ibero,* πάλαι ἐπὶ χρόνοις σύχνοις ἐν τῷ περὶ τὴν θάλασσαν τῆς Ἀτταλίας πεπηγότι λίθῳ τοὺς ἀσκητικοὺς διανύσας πόνους, ὅτε καὶ ἡμεῖς τῷ ἀνδρὶ ἐνετύχομεν τῷ ἀοιδίμῳ Βασιλεῖ καὶ πορφυρογεννέτῃ τῷ Κομνηνῷ συστρατεύμενοι; Qui quidem per plures annos in saxo, ad mare Attaliæ fundato, laboribus continuis, sudoribusque sese exercuerat; ibique nos eum allocuti fuimus, dum una cum celeberrimo Imperatore et Porphyrogenneta Comneno militaremus. *Ejusdem Emanuelis meminit alibi sæpius hoc eodem libello. Ducta uxore, ex ea filium habuit; cujus nomen a compaginatoribus libri, dum cultro foliorum extremitates æquarunt, abscissum est. Postea Mona-*

chus factus invisit loca sancta anno MCLXXXV. *Et hæc omnia habeo ex notula, quæ rubeis litteris in margine additur,* συγγραφεῖσα παρὰ Ἰωάννου ἱερέως τοῦ εὐσεβεστάτου Φωκᾶ, υἱοῦ Ματθαίου μοναχοῦ, τοῦ ἐνασκοῦντος ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ, ὥσπερ εἶδε τοὺς ἁγίους τόπους εἰς Χιλίους ρ π ε΄. scripta a Joanne Sacerdote piissimo Phoca, filio Matthæi Monachi, qui se exercet in Patmo insula, qui vidit sancta loca anno MCLXXXV. *In fronte vero libri scriptum erat,* Υἱὸς ἱερέως τοῦ Φωκᾶ ἐκ τῆς Κρήτης γράφω νῦν, τοὔνομα.... Filius Sacerdotis Phocæ Cretensis scribo nunc, nomine.....

Hactenus de Joanne *Allatius : quibus subjungo Terræ sanctæ portionem æri incisam, intra quam obambulavit* Joannes, *ab Accon seu* Ptolemaide *per Galilæam et Samariam in Jerusalem subjectamque ei eremum usque ad Jordanem et Mare mortuum; unde in sanctam civitatem regressus, Bethleem et Ramulam, aliis Liddam et Diospolim, transivit, atque per maritima in regionem Palæstinæ venit usque in Carmelum, præcipuo (uti apparebit) studio describens celebriora ejus temporis monasteria.*

VIDE APPEND. TOM. VII MAJI NOT. I*

Rationem suæ scriptionis reddit auctor.

An vero nos ipsi, qui sacrosanctis spectaculis animum explevimus, locaque oculis usurpavimus, in quibus Deus olim versatus est, et fugientem populum per Moysen ex Ægypto in signis et prodigiis deduxit, manu valida populis eorumque dynastis Seon Rege Amorrhæorum et Og Rege Basan et universis regnis Chanaan debellatis, atque excelso brachio in eorum loco peregrino populo collocato, quem in tantum auxit atque ampliavit, quantum nobis divinæ litteræ ingerunt; quæque postremis deinde temporibus per Unigeniti sui divinam Incarnationem sanctificavit, admirandæ nostræ renovationis opere absoluto : an nos, inquam, qui hæc perspeximus, soli participes erimus, helluones et gurgites in cibis devorandis æmulati? Ast ubinam gentium naturalis societas et mutuus amor, per quæ dilectio ostenditur, et humanæ conditio naturæ veluti lineamentis quibusdam exprimitur? Res itaque pro viribus aggredienda est, ut veluti in tabula locorum situm, æque ac imagines, verbis depingamus, et quæ nos ipsi aspectavimus, media scriptura rerum hujuscemodi studiosis enarremus. At vero illis, qui ea loca perviderunt, frustra nos operam sumere videbimur. Etenim si sermoni ea mens est ut aspectum imitetur, et omnis imitatio exacta discussione inferior est, sequitur me etiam minorem illis lætitiam comparaturum ea voluptate, quæ ipsis per oculos insedit. Quid porro sermo? Eos expressius instruet, qui oculis sacra illa loca non perlustrarunt, sæpe etiam et eos, qui ea narrantibus occurrunt, quam illi qui sine ullo examine enuntiant, imo et iis ipsis qui intuiti sunt, voluptatem aliquam conciliabit; si quæ conspicere dulce, ea etiam suave est audire.

II Extabat tum, cum erat, ad Orontem Antiochi Theopolis, theatrorum magnitudine, stoarum splendoribus, templorum structuris, copia item civium et divitiarum magnificentia superba ac tumens, lateque ceteras fere Orientalis urbes exuperabat. Sed tempus ac vis barbara beatitatem illius exhausit; licet conspicua adhuc sit, et turrium altitudine, et propugnaculorum validitate, et pratorum ac florum omnigena fœcunditate, et in plures partes sese dividentium aquarum sibilis, cum placide fluvius circumfluat urbem et cingat, et molli tactu ejus turres circumplectatur. Insuper e Castalii fontis fluentis egregie irrigatur : cujus aquæ torrentium instar pelluntur, et frequentibus sulcorum rivis urbem universam perfundunt, eamque fluxibus aspergunt; operarum copia et conditoris magnificentia ex illius fontibus per montes ad ipsam civitatem laticibus corrivatis. Hic fama per orbem vulgatum Daphnes suburbium, proceris omne genus arboribus exornatum; et mons est maxime nobilis, quem admirandus Symeon in habitationem adaptavit. Hisce finitimus est mons Maurus et Scopulus, in quibus antiquitus multi Deo addictissimi viri Deum conquirentes invenerunt, et ad hæc tempora perdurant, et laudatorum montium pulchritudine pellecti, silvas inhabitant. Castalius fons inter duos colles exiliens, ex ejus qui in mare procurrit ima parte eximia quædam aquarum irrigua evomit; in quo prægrandis assurgit porticus, cursum fontis concamerans. Hinc aquæ affluenter prosilientes in duos rivos dividuntur. Earum una pars per altissimos ductus, veluti sulcos corrivata, æque ac aerius fluvius, ex parte dextera superiorique in urbem influit; altera sinistris fonti locis campestribus exundans, in paludibus superstagnat, universaque Daphnes prata irrorat, demum lævis Orontis fluentis immiscetur. Mons vero admirandus, inter urbem et mare elatus, res egregia ac spectabilis et advenientium oculis delicium conspicitur : namque urbi Rosoque conterminus, utrisque e partibus monte Scopulo Caucasoque constringitur. Orontes

Antiochia.

Ejus suburbium et montes.

Fons Castalius

Mons S. Simeonis Stylitæ. Orontes fluvius innumeris inflexionum verticibus ad pedes montis profluit, et in mare aquas immittit. In montis hujusce vertice magnus ille Vir, tranquille vitam agens, et in corde ascensiones disponens, corpore sublimis extollitur, et cum ipso corpore æthereus fieri, interque Deum et homines medius esse contendit. At qua ratione Deo dedito viro ista res admiratione digna evenerit, ipse dicam. Lapicidarum opera summitate Montis admirandi alte excavata, monasterium ex uno conflatum compaginatumque lapide extruxit. In media monasterii inter excisos lapides sua sponte nata columna gradus appinxit, super petram, ut sacro eloquio traditur, pedibus firmatis. Versus exorientem solem templum pulcherrimum Deo erexit, in quod discipulos convocabat. Atque ita sub dio ipse commorans, illi tota nocte in templo stantes, ut decebat Sanctos, debitum Deo cultum offerebant.

Laodicea, III Post hæc et Antiochiam Laodicea sequitur, civitas ingens, copia hominum frequens, licet tempus illius quoque splendorem imminuerit. Illam excipiunt Gabala sive Zebel. Post Gabala castrum sequitur Antarada dictum, sive Tortosa : et sic littori Tripolim usque varia castra adjacent. In mediterraneis jugum magnum porrigitur, quod * Chazisii accolunt, gens Saracena, neque Christum amplectens, neque cum Mahumeto sentiens; sed propriæ sectæ tenax Deum confitetur, et inter eos primas occupantem Legatum Dei nuncupant : cujus imperio ad magnarum urbium Principes dimissi, eos ensibus obtruncant. Nam præter expectationem in eos irruunt, et facinore in ipso mortem oppetunt, a multis pauci illi post patratum scelus circumventi, idque martyrium esse et immortalitatis perceptionem existimant.

* Assassini *vulgo dicti.*

Libanus. IV Jugo inhæret pulcherrimus et sacrarum Scripturarum laude digne decoratus Libanus, mons prægrandis, a vertice ad imos pedes nivis tractus veluti cincinnos induens, pino, cedro, cypressoque consitus, et aliis frugiferis iisque variis satque abundantibus plantis refertus. Partes in mare nutantes colunt Christiani, Damascum respicientes et Arabiam Saraceni possident. Ex rimis ac vallibus fluvii ad mare pulchri gelidissime decurrunt, cum recens nix dissoluta fluxus currentium aquarum crystalli instar efficiat. *Tripolis.* Ad montis pedes Tripolis jacet, quam conditor in peninsula posuit : namque ex Libano tenue dorsum sensim descendens, linguæque instar in mare sese insinuans, ad Orientaliorem partem incurvatur, in cujus vertice qui urbem exædificavit fundamenta illius jecit. Circuitu ambituque suo admodum parva est, verum murorum altitudine, et pulchritudine ædificiorum spectabilis.

Berytus. V Eam sequitur Zebelet : mox Berytus objicitur, urbs ingens et multitudine hominum affluens, pratorum undique copia septa, et portus pulchritudine percelebris. Portum etenim non natura dedit, sed is artis industria fabrefactus, in sinum urbis ad lunæ modum ingeritur; et in extremis, quæ quasi cornua egeruntur, duæ magnæ turres extructæ sunt, quarum ex una in alteram protensa catena naves in portu stantes obserat. Hæc et Syriæ Phœniciæque terminus est.

Sidon. VI Dehinc Sidon, et in ea portus, Didymi nomine elucens. Illius situs descriptionem qui Leucippes * res gestas scripto tradidit, optime expressit. Namque si ad locum appuleris, portum et sinum ante portum, ut scripto delineatur, revera ita esse intueberis. Extra urbem, ad trium sagittarum jactum, templum visitur porticu prælonga concameratum, et templi mytulo quadratus lapis inhæret, in quo (ut multorum est traditio) Salvator mundi Christus stans turbas instituebat.

* Achilles Tatius.

Sarepǐha. VII Post Sydonem Sareptha castrum, in alluvione ipsa maris fundatur, et templum Prophetæ Eliæ in æde viduæ, quæ eum hospitio exceperat, media in urbe assurgit.

Tyrus, VIII Inde est Tyrus urbs, ceteris fere Phœniciæ urbibus pulchritudine præstans. Etenim ipsa, æque ac Tripolis, in simili peninsula sita est. Verumtamen hæc magnitudine multo illa magis et ædificiorum majestate ac pulchritudine dilatatur. Sinus maris, qui ante ipsam conspicitur, portui Beryteno haud dissimilis est, quamvis ille et decore et magnitudine, et celsitudine turrium amplior et spectabilior sit. Extra urbem, ad geminum sagittæ jactum, prægmagnum saxum conspicitur, in quo (ut fert traditio) Christus Dominus quiescens, Petrum et Joannem sacrosanctos Apostolos in civitatem misit ad panes comparandos. Illi abeuntes et adferentes una cum Salvatore ad vicinum fontem, mille non amplius passibus distantem, profecti sunt. Cum Christus sedisset, convivatus cum Apostolis ex aqua bibit, fontique benedixit : et ad hæc tempora fons ille, si verum fateri volumus, miraculum est videntibus, quod verbis exprimi non potest. *ejusque fons miraculosus.* Namque in mediis, quæ ibidem latius effunduntur, pratis saliens, peregrinis in admiratione est, et summo delectamento, diciturque esse profunditatis expers. Structura vero illius figuraque hæc est. Turri octangula circumsepientes qui primi fontem in eum prospectum redegerunt, in non mediocrem altitudinem illam excitarunt : ejusdemque angulorum extremitatibus, ad modum phyalæ accommodatis, ad æquales pratorum altitudines, in summitatibus fornicum sulcis excavatis depressam aquam in salientis speciem effundi procurarunt : quæ cursu resonans, prata fontem ambientia frequentibus irrigat fluentis, et quandoque quispiam in turri tamquam in specula stans videre poterit densam plantarum congeriem; et dum folia commoventur et meridies fervet, prati universam coronam irrigatam.

Accon. IX Inde Ptolemais sive Acce sita est, urbs ingens et copia hominum dives, aliis omnibus excelsior. Ea naves omnes onerarias excipit, et in eam pro Christo peregrinatores terra marique sese recipiunt. Hinc advenarum immensæ multitudinis accessu, dum aer corrumpitur, morborum frequentium genera exitiali desæviunt clade, tum odores pessimi ex aere putrescente funestum hominibus excidium afferunt; et tanta noxa non ita facilis expugnatu est, nec remedium malo inveneris. Urbis dexteræ partes Carmelum et maritimam Palæstinæ oram, sinistræ Galilæam et Samariam habent.

X Prima itaque post Ptolemaidem urbs Galileæ Semphori sita est, prorsus inculta atque inhabitabilis, nullumque fere pristinæ beatitatis præ se fert vestigium. *Cana.* Eam excipit Cana, castellum parvum (ut nunc videnti objicitur) ibi aquam Salvator in vinum convertit. Tum inter varios colles media, ad ima ab iisdem efformatæ vallis, urbs Nazareth locum habet, *Nazareth.* in qua ingens per Gabrielem Archangelum mysterium Deiparæ Virgini annuntiatum est, propter magnam et affluentem illius misericordiam, qui ob nostram salutem hominem assumpsit Christus Deus noster. Statim atque primam hujusce ingentis oppidi portam ingressus fueris, Archangeli Gabrielis templum offendes, et in pusilla circa lævam partem altaris, quod in templo est, spelunca, fons prælucidas *Eccl. S. Gabrielis.* aquas effundens erumpit, in quem immaculatissima Dei parens a Sacerdotibus justo Josepho concredita, dum ab eo servatur, quotidie adveniens aquam hauriebat. Sed a concepto Præcursore mense sexto, cum pro more aquarum venisset, primam a Gabriele salutationem excepit : turbataque tota, timens, in ædes Joseph regreditur, ubi Ave gratia plena ab

Angelo

Angelo audivit, et Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum, illi respondit, et hinc Dei Verbum in ventre suo purissimo accepit.

Domus Josephi.

Domus Joseph postmodum in pulcherrimum templum immutata est, in cujus læva parte prope altare spelunca, non in terræ visceribus patens, sed superficie tenus hians. Os candido marmore exornatur, super pictoris industria : Angelus alis insistens, descendens ad matrem sine marito, læto nuntio salutat, gravi graviter lanificio deditæ accurrens. Et figuratur quidem acsi cum ea colloqueretur : Virgini vero insperato aspectu deterritæ, statimque terrore illo faciem alio avertenti, tantum non e manu purpura excidit : quæ tremens forasque se e cubili proripiens, affini mulieri amicæque obvia fit, eamque ex intimi animi affectu amplexibus fovet. Per os in speluncam ingressus paucos admodum gradus descendis, tum antiquam illam Josephi ædem oculis lustras, in qua regressæ a fonte Virgini Archangelus, ut jam dixi, fausta annuntiavit. Est præterea eo in loco, in quo Annuntiatio facta est, ex nigro lapide crux candido marmori incisa, et super eam altare : et a dextera altaris pusilla ædicula, in qua semper Virgo Deipara se continebat. In læva vero parte Annuntiationis illa conspicitur ædicula, luminis expers, quam Dominus noster Christus, regressus ex Ægypto, usque ad Præcursorem decollatum, incoluisse fertur. Tunc enim, ut divina oracula tradunt, audiens Jesus quod Joannes traditus esset, deserens Nazereth ad habitandum Capharnaum se contulit. Sequitur jugum, a diversis collibus effictum, et in eo supercilium, a quo deturbaturi erant Judæi Dominum, et transiit per medium eorum et abiit Capharnaum.

M. Thabor.

XI Jugo subest planities magna, in qua contermінas rupi partes occupat mons Thaborius, terrestre cœlum, oblectamentum animi, et recte sentientium hominum oculorum deliciæ : namque divina gratia montem inumbrat, qui spiritale gaudium spirat. Collis est rotundus et moderate sese erigens : in vertice duo extructa sunt monasteria : in his extraneæ linguæ laudibus Christiani, solitariam vitam amplexati, numen propitium reddunt. Monasterium, in quo salutaris Christi Transfiguratio accidit, Latinorum monachorum multitudo tenet : lævum, qui nostra consuetudine monachum induerint Nazareni, sacrosanctum illum locum sanctificati sanctificant. Salutaris Christi Transfiguratio in vertice collis evenit, ubi Latinorum monasterium visitur, in cujus divino altari Dominus, inter Eliam et Moysem, ac tres præcipuos discipulos, Petrum, Joannem, et Jacobum transfiguratus est.

Transfigurationis locus.

Locus æreis cancellis circumsepitur : ubi vero steterunt Domini pedes, præcandidus umb[illegible]otatur, et in illius medio figura divinæ Crucis, [illegible] qua haud facilis enarratu odor emanans advenientium nares delectat. Extra monasterium ad jactum lapidis pusilla aperitur spelunca, in quam post admirabilem Transfigurationem Dominus ingressus, discipulis præcepit, ne cuipiam dicerent visionem, donec ipse a mortuis resurgeret. Ad borealem partem montis Melchisedechi spelunca conspicitur, digna quæ ab omnibus videatur, diversis undique foraminibus patens, in eaque loca superiora et subterranea, et variæ habitationes, et cellæ in ascetarum ministeria exercitiaque dispertiuntur; et multi ingentium Sanctorum exercitationis suæ cursum in illis absolverunt.

Occursus Abraham et Melchisedec.

Speluncam prope est templum, eodem in loco, in quo Abrahæ occurrens Melchisedech, revertenti a cæde benedixit, hospitioque eumdem excepit. Ex hoc colle, ad primos solis ortus aciem oculorum intendens, paludes vallemque sanctissimi inter fluvios Jordanis, et, si ulterius aciem direxeris, partes Libani ad orientem solem vertentes intueberis : simulque et duos ingentes montes, in quorum medio Damascus collocatur. Declinans vero paululum ad sinistram Jordanis oculos,

Mare Tiberiadis.

Tiberiadis mare per quam clare ac sine ullo impedimento spectabis : cujus in adversa parte parvus agger attollitur, in eoque Salvator panibus benedixit, et quinque millia hominum exaturavit, et post Resurrectionem una cum discipulis, post centum quinquaginta trium piscium capturam, pransus est. Ejusdem montis ad septemtrionalem partem aliud jugum planitiem cingit, duodecim stadiorum ferme intervallo, et amplius etiam subdivisum : in illius excursu jacet urbs Naim, in qua Dominus filium viduæ ex mortuis in vitam revocavit. In orientali civitatis parte oppidum visitur Aendor. Inter Thaborium, Naim et Aendor torrens Cisson perfluit, de quo ait David, Fac iis sicut Madian et Sisaræ, sicut Jabin in torrente Cisson; disperierunt in Aendor.

Samaria al. Sebaste:

XII. Unius diei spatio urbs Sebaste distat, ab Herode Tetrarcha in honorem Cæsaris restituta : in ea venerandum caput majoris inter natos mulierum Joannis Baptistæ, minor Herodes inter convivandum abscidit. In media civitate carcer est, in quem, dum Herodiadem ille reprehenderet, conjectus, capiteque imminutus fuit. Carcer subterraneus est et viginti gradibus in eum descenditur, in cujus medio altare erigitur, ubi a spiculatore capite obtruncatur. A dextera altaris urnula visitur, in qua S. Zachariæ Præcursoris patris corpus servatum fuerat : a læva altera urnula, in qua corpus S. Elisabethæ ejusdem matris jacet : quemadmodum et in utrisque carceris lateribus variorum Sanctorum Reliquiæ et discipulorum Præcursoris quiescunt.

Carcer et eccle. S. J. Baptistæ.

Supra carcerem templum assurgit, et in eo urnæ duæ ex candido marmore excisæ, quarum dextera combusti corporis venerandi Præcursoris cineres, altera Elizæi Prophetæ corpus continet : supraque in aureo vase sinistra Præcursoris manus, quaqua versum et ipsa auro obducta. In mediæ et superioris partis civitatis colle antiquitus erat Herodis regia, ubi et convivium apparatum fuit, et execranda illa puella saltavit, et saltationis præmium sacrosanctum Baptistæ caput retulit : nunc vero locus ille Græcorum monasterium est. Templum monasterii trullatum, et in læva altaris parte cellula, et in ejus medio ex marmore umbo in longe altissima fossa conspicitur, in quo prima venerandi et Angelis reverendi capitis Præcursoris inventio fuit, quod eo loci ab Herodiade defossum latebat.

Sichar

XIII. Excurrenti deinceps stadia ferme quindecim Samaritanorum metropolis Sichar obvia fit, qui postmodum Neapoli nomen fuit, inter duos montes sita, quorum pedibus fundamentis ipsa suis, qua se longius extendit, inhæret. In dexteriore montium (Samaritanorum ea traditio est) Deus Abraham responsum dedit, et Isaacum in sacrificium petiit, et Patriarcha (ut iidem existimant, licet ipsi quid dicant, nesciant) in eo hostiam immolavit : mons etenim ille divinus Golgothæ lithostroton est, in quo salutarem Passionem Salvator mundi pertulit. Ad pedes montis conspicitur ager, a Jacobo Josepho filio exhibitus : in agro Jacobi puteus, ubi Dominus labore delassatus quievit, et Samaritanæ, quæ sacrum prosequitur Evangelium, elocutus est. De hoc eodem monte mulier Domino dixerat, Patres nostri in monte hoc adoraverunt : et Dominus, quanam ratione iis, qui in spiritu et veritate adorant, Deus præcolendus sit, colloquio illo omnes edocuit.

Jerusalem.

XIV A Samaria ad sacram civitatem stadia numerantur quatuor et octoginta. Via est omnis lapidibus strata, et licet tota ea regio siccitate arescat et squaleat, ubique tamen vitibus et arboribus constipatur. Sancta civitas variis vallibus et montibus circumsepitur

cumsepitur

cumsepitur : nec admiratione caret quod in ea spectatur. Eodem enim temporis momento et supereminens et depressa apparet : namque si Judææ oram inspexeris, supereminet; si colles illi adhærentes, complanatur. Divinus quippe locus in partes duas dividitur, et ad montis dexteri partem decliviorem sancta civitas fundatur, cujus ambitus ad vallem usque diffunditur. Pars illius superior tota vitibus consita est, ubi sanctus Protomartyr Stephanus lapidibus obrutus ; lævam illius partem trans vallem mons Olivarum occupat, quem Dominus frequenter invisens et in eo immorans, universum sanctitate replevit, oratione, prædicatione, et demum sacrosancta sua ad Patrem ascensione. Sancta vero Sion ante sanctam urbem sedem sibi habet, ad partem illius dexteram jacens, cujus descriptio hæc fuerit. Castellum est in quo sancta Sion, Ecclesiarum mater, collocatur. Prægrandi magnitudine Ecclesia conspicua est : tectum in proceritatem æqualiter orbiculatam effingitur, cujus speciosas portas ingresso tibi ad partem lævam objicitur S. Joannis Theologi domus, in qua sanctissima Deipara post resurrectionem commorabatur, ubi et mortem obiit : visiturque ibidem cellula, ferreis cancellis circum munita, et in loco ubi sanctissimam animam Deo filioque reddidit, umbones bini. Dextera templi ad exteriorem partem altaris, cœnaculum, in quod gradibus uno et sexaginta ascenditur. Templum quatuor fornices et trullam habet. In sinistra parte cœnaculi locus, in quo facta est Dominica Cœna. In bematis mytulo sancti Spiritus in Apostolos descensus. In templi inferiori parte Christus pedes Apostolorum lavit, cujus loco adverso templum erigitur : in eo domus in quam Christus januis clausis ad Apostolos introivit, ubi post lapidationem Protomartyr Stephanus sepultus est, tum alio a Gamaliele avectus. Davidis turris in septentrionali urbis parte sita est, immani magnitudine superbiens : et licet ab Hierosolymitanis accolis asseratur esse Davidis, a me non improbabili (ut reor) ratione in dubium vertitur. Namque Turrim Davidis ex rasili albo lapide extructam fuisse, templum et alias duas turres postea ab Herode in honorem Phasæli et Mariamnæ exædificatas, Josephus fert. At quæ modo visitur ex communi lapide constructa est; et forte, quam nunc intuemur, super vetustissimæ turris fundamenta assurgit. Prope turrim, quæ ad urbem ducit porta : quam ingresso lata platea iter aperit, in cujus læva parte regiis palatiis S. P. N. Sabæ metochium adhæret. Viam ad sagittæ jactum emensus, celebre Dominici sepulchri templum reperies, cujus non alia figura fuerit, quam quæ a variis scripto mandatur. Spelunca, in Dominici corporis sepulchrum conversa, duas in partes sejungitur : quarum in una lapis revolutus repositus, candidis marmoribus custoditur; in altera ad borealem partem, lapis, pro pavimenti mensura expolitus, cubito uno supereminet, in quo mortuus nudusque vitæ largitor positus est, auro puro, ex desiderio et fide Domini mei Imperatoris Manuelis Porphyrogennetæ Comneni, circumornatus. Prope eum est Golgotha, in quo Calvariæ locus, et excisa Cruci basis, et dirupti saxi tempore Passionis hiatus : sub quo in cavitate lapidis Adami calvaria, scatebræque Dominici sanguinis super eam effusæ. Templum supra Golgotha quatuor tectis et tholo assurgit. Proxime inhæret subterraneum templum ingens, in quo pretiosa et vivifica Christi Domini Crux inventa est. Ad orientaliorem partem civitatis templum visitur, Sancta sanctorum nomine, omnium pulcherrimum templum in trullæ formam desinit; conspiciturque in vetusto pavimento celeberrimi illius templi Salomonis, intus exteriusque variis marmoribus et tessellato opere condecoratum.

M. Oliveti. — *Sion.* — *Turris Dav.* — *Eccl. S. sepulcri.* — *M. Calvariæ* — *Templum Salomonis.*

Ad lævam partem templi cameræ binæ, quarum in altera occursus Christi Domini, quod ibi justus Simeon Christum Dominum ulnis exceperit; in altera, quam Jacobus scalam admirandam ad cœlum usque pertingentem et Angelos Dei in ea ascendentes et descendentes, conspexerat, depicta sunt : et lapis sub depictæ scalæ imagine ille ipse est, qui sub Jacobi capite fuerat. Per partis dexteræ hiatum ad speluncam infra templum descenditur, in qua repositus fuerat Zacharias Propheta, interemptus (ut Evangelium tradit) a Judæis inter templum et altare. Extra templum, lapidibus stratum impluvium magnum extenditur, antiquum (ut opinor) magni templi pavimentum : et in porta, quæ in sanctam Gethsemane ducit, templum SS. Joachimi et Annæ conspicitur, in quo immaculatissima Deipara in vitam venit. Proxime Probaticæ piscinæ fluenta scaturiunt.

xv Hinc extra civitatem, ad orientaliorem illius plagam, in medio magnæ præruptæque voraginis, montem Olivarum a sancta civitate sejungentis, Gethsemane oppidum collocatur : in quo sanctissimæ Dominæ nostræ Deiparæ sepulchrum, et hortus ubi sæpius Salvator noster una cum discipulis suis immoratus est. Sunt in eo templa tria : in sinisteriore et concavitate subterranea divinum Deiparæ sepulchrum spectatur. Templum in tholum desinit, prælongum, æqualiter orbiculatum. In templi medio instar ambonis sepulchrum Virginis ex saxo excisum est, ad modum ædificii quatuor fornicibus structi. Ad orientale latus, in capsula, ex eodem lapide expolita, et candidis marmoribus cooperta, immaculatum sanctissimæ Deiparæ corpus, a sanctis Apostolis Sione delatum, repositum fuit. Superius aliud templum spelunca est, in qua Dominica oratio effusa est, et Apostoli somno gravati obdormierant. Ad pedes montis Olivarum, ad jactum lapidis, tertium templum occurrit, in quod postquam (ut Evangelium commemorat) Apostolos Dominus ob segnitiem reprehenderat, reversus orationi se suæ restituit; tum cum sudores illius quasi guttæ sanguinis defluebant. In eodem horto Christus proditus, et Judas Dominum dolose exosculatus est, et Judæorum turba eum apprehendit. Parte horti adversa, ad superiorem oram Sionem respicientem, est templum et sub eo spelunca, quam postquam abnegavit Petrus introiens et sedens flevit amare. In eodem templo mœrens ipse ac illacrymans Apostolus depictus conspicitur. Super Gethsemane et orationis templo mons Olivarum, ut omnium oculis patet, a sancta civitate, Josaphati et torrentis lacrymarum vallibus, dividitur. Locus ille pusillum urbem supereminens, collis est : quare neque prægrandis, si ab ipsa urbe conspiciatur; si vero ab Jordane et Bethania oculos conjeceris, quam maxime præcelsus objicitur : collis enim a deserto leni acclivitate nascitur. In capite montis locus est, in quo post resurrectionem frequenter Salvator discipulos est allocutus, postremoque ascensionis admirandum mysterium patefecit. Prope eum spelunca infra spectatur, in qua S. Pelagia certamina quibus se exercebat absolvit, et sanctum illius corpus in urna saxea quiescit. Non longe abest templum aliud, in quo Dominus discipulis orationis Dominicæ verba tradidit. In sinistra urbis parte Latinorum est monasterium, extructum super fundamentis veteris monasterii, a fama celebri Melania (ut fert traditio) ædificati. Ante hunc montem post civitatem, ut Samariam respicit, monasterium assurgit, in quod post S. Protomartyrem Stephanum lapidatum et loco jam dicto repositum, sacrosanctum illius corpus a Gamaliele portatum est. Torrens, Gethsemane exiens, ad S. Sabæ lauram pervenit et loca Rubæ deserta,

Gethsemani — *Sepulcrum D. Virg.* — *Hortus,* — *Spelunca S. Petri,* — *et S. Pelagiæ;* — *Mon. S. Melaniæ.*

deserta, quæ circa mortuum Sodomorum mare effunduntur.

Cucumus.

XVI Statim itaque a Gethsemane, jactu sagittæ non longius, qui Cucumus dicitur, sustollitur; ædificium super saxo quadrata structum ut videtur figura, hastarum duarum ut ipse existimo altitudine, et ab imis partibus ad acumen ipsum in pyramidis formam tenuatur; in quo Monachus Iberus sponte inclusus in salutis suæ curam incumbit. Sequitur deinde prægrandis rupes, in qua diversæ speluncæ, Virginum nomine nuncupatæ, industrio artificio excavatæ sunt: eas habitant ex orthodoxis pauci, sed majori copia Armenii monachi et Jacobitæ. Postmodum hiatus, ubi lacrymarum vallis diffunditur, dilatatur: ultraque ipsam ager figuli, qui pretio Dominico ad sepeliendos peregrinos conductus est. Agrum excipit Siloami piscina, enatis abs se aquis totam illam siccitate horridam regionem irrorans. Inde et prata aliquot pauca et modica, in vallis latitudine arboribus consitæ, conspiciuntur. Fons fornicibus et spissis columnis obvallatur et venustatem obtinet, et hoc modo vallis ad S. Sabæ lauram, ut diximus, undecim passuum millibus excurrit: ubi vero laura et templum et sepulchrum Sancti spectantur, in ampliores horridioresque voragines vastis faucibus prolatatur. Ante lauram, in utrisque prærupti montis ripis, speluncæ et pusillæ turres visuntur: eas qui mundum illiusque luxum abhorrent ob cœli regnum inhabitant, et impatibilem æstus ardorem sustinent, flamma quæ extinguitur flammam quæ extingui nequit extinguentes. Ubi templum et Deiferi sancti Patris Sabæ sepulchrum est, in tres partes divisa convallis in magnam voraginem et profundam altitudinem immergitur. Hujus extrema ingentibus turribus Sanctus suffulciens, in medio templum erexit, et recentissima illa asceteria in ambitu extruxit, ut conscripta de admiranda illius vita historia tradit. Templum itaque delectationem undique conciliat, prægrande, prælongum, luminis plenum. Pavimentum marmoribus, vilibus illis sane et ex eremo advectis, varie tamen affabreque elaboratis, condecoratur. Ante templum atrium est lapidibus stratum, et in illius medio magni Patris nostri Sabæ sepulchrum, e terra palmari altitudine eminens, candidissima marmorea tabella opertum. Prope illud circumque, nec non sub terra, sanctorum Patrum, qui solitariam vitam agentes illustres habiti sunt, unaque cum iis sanctorum Cosmæ et Joannis antiquorum Poetarum, sepulchra spectantur. In illis locis ferme ad quadraginta deiferos viros et ante alios spectabiles inspexi; interque eos potissimum sex, qui pro se ipsi Deum alloquuntur. Eorum nomina sunt Stephanus, Theodorus et Paulus, quartus ex magna Urbe ortum habet, quintus erat Iberus, sextus qui in omnium ore, quod occulta perspiciat, versatur, Joannes Stylita.

Speluncæ Virginum,

Siloami piscina.

Mon S. Sabæ

Viri in eo sancti.

Mon. S. Theodosii.

XVII Regrediens itaque ad sacram civitatem, non per vallem sed montis dorsum sex millibus passuum, antequam ipsam appellas, S. P. N. Cœnobiarchæ monasterium offendes. Illud variis turribus circummunitur, anteque ipsum ad sagittæ jactum fornix occurrit, in qua, ut auctor Vitæ illius refert, supra ejusdem manum extincti carbones succensi sunt. In medio monasterii, in loco eminentiori, templum erigitur, tecto rotundo et sub eo spelunca, in qua est Sancti sepulchrum: penesque illud duo fornices, in quibus magnorum Sanctorum reliquiæ conduntur. Speluncæ scalas descendens, ulterius a latere speluncæ foramen invenies, in quam Sancti discipulus Basilius introiens, sepulchrum proprium, ita Sancto jubente, ut Vitæ Patrum asserunt, designavit: in eoque mortuus jacuit, et postea per quadraginta continuos dies Synaxis tempore, una cum Sancto ac Fratribus concinens, videbatur.

Mon. S. Euthymii.

XVIII Dicto monasterio adversum, sinisterius in profundum eremi Jordanis, S. Euthymii Magni monasterium est: turribus magnisque fulcris circumvallatur, et in medio templum assurgit, tecto in modum cylindri directo: subtus spelunca patet, ibique medium S. Euthymii sepulchrum, Deiferi Sabæ sepulchro haud dissimile, candido marmore æque ac illud opertum: et cum Sancto sanctorum simul Patrum Passarionis et Dometiani Reliquiæ reconduntur.

Mon. Chozibæ.

XIX Post hoc monasterium duodecim millium passuum intervallum excurrit, tumque obvia fit ingens vorago, quam torrens mediam secat. Illius in adversa parte monasterium Chozibæ jacet: res equidem, quæ dum narratur, non creditur, et speculatione etiam ipsa in admiratione est. Namque speluncarum ipsa foramina monachorum sunt cellæ, et templum ipsum et cœmeterium in petræ scissura excavantur, adeo solis calore deusta, ut ex saxis illis ad modum pyramidum ignis linguæ exilire conspiciantur; aquaque monachorum potui congesta talis sit, qualem e stagno hauries, cum sol æstate media lacubus insistens, eos ignitis radiis æstuque ferventissimo incendit. In hoc monasterio diversos sanctitate conspicuos viros invisimus: inter eos unum signiferum, coram cum Deo colloquentem, cui Lucæ seni nomen est. Sed enim in monasterium non sine discrimine, tum ob prærupta rupis loca, tum ob vehementissimum solis ardorem, et descendimus et ascendimus.

Eremi Jericho

XX Deinceps subsequitur angusta, protensa, et asperrima via, ad eremi terga conducens. Antequam ad ipsam perveneris, in ejus medio dorsa montium duo conspiciuntur, per quæ via media adaperta ad urbem Jericho iter est. In ea nullus fundamentorum lapis conspicitur, universa nihilominus illius delineatio obscure deprehenditur. At nunc cum tota ea circumjacens regio aquis abundet, monasteriorum quæ in eremo sunt, pro cultura hortorum usui deservit. Namque regio illa in partes scissa, sanctisque illis monasteriis divisa, universa et arboribus obumbratur et vineis abundat: quapropter et turribus in singulorum monasteriorum hortis, a monachis ædificatis, fructus omnis generis abunde suppeditantur. Universæ itaque eremo et Jordani, unaque mortuo Sodomorum mari nostra conjectura non alia figura fuerit, quam quæ Achridis situs esse videtur: at in eo solummodo differunt, quod e palude Achridis aqua emergens in diversis terræ convallibus stagnat, quas strugas illius terræ accolæ vocant, hic vero Jordanes paludem secernit; eremi quoque latitudo Achridica planitie innumeris modis amplior est.

Situs qualis Achridis in Macedonia.

Rubæ eremus.

XXI. A dextera parte dorsi duplicis, quod diximus, Maris mortui obliqua videntur, et trans illud Segor: ibique, ultra hanc eremum et duo monasteria S. Euthymii lauræque emensa, magna Rubæ eremus objicitur, et collis e sinistra dorsi ac viæ, in quo post dierum quadraginta jejunium Salvatorem duabus tentationibus tentator aggresus est, licet devictus ruboreque suffusus recesserit. Collis hujusce in parte adversa, ut ipse existimo, ad sex passuum millia alter apparet, et in colle templum, in quo militiarum Dux Michael cum Jesu Nave confabulatus est.

Monasteria ad Jordanem.

XXII. Ad Jordanem tria monasteria structa sunt, Præcursor nempe et Chrysostomus. At Præcursoris quidem monasterium, terræ motu a fundamentis solo æquatum, nunc a munifica a Deo coronati Imperatoris nostri Porphyrogennetæ Manuelis Comneni liberalitate de novo, illius Rectore restitutionem procurante, exædificatum est. Ab hoc non longe, duarum

duarum sagittarum jactu, inter fluvios sanctissimus, fluit Jordanes, in quo ingens meæ renovationis arcanum Jesus meus, paupertatem amplexus, baptismate perfecit. Et circa oram non longe, lapidis jactu, ædificium est, quatuor lateribus constans et tholo assurgens, in quo antequam retro incederet circumfluens Jordanis nudum eum excepit, qui operit cœlum nubibus; tumensque Præcursoris dextera verticem capitis ejus tetigit, et Spiritus, columbæ forma, compari Verbo supervenit, ac Patris vix Redemptorem proprium filium esse confessa est.

Locus Baptismi.

XXIII. Inter Præcursoris monasterium et Jordanem quam maxime exiguus Hermoniim mons jacet, in quo Salvatorem stantem Joannes digito populis commonstrans, eum esse inclamabat, qui tolleret peccatum mundi. Inter monasteria Præcursoris et Calamonis, a Jordanis aquis a fundamentis S. Gerasimi monasterium disjectum est, cujus nihil usquam, nisi parvæ templi reliquiæ, apparet, et speluncæ duæ et columna enclisteria, in qua magnus senex Iberus, gratiosus valde admirandusque includitur, quicum versati maximum ex illius consuetudine lucrum nacti sumus : namque divina quædam gratia Seni inerat. Verum necessarium ducimus, quod ante paucos dies, quam ad ipsum venissemus, patratum ab eo est miraculum, ut ad hilaritatem impellamus orationem, iis qui divinis avide delectantur, commemorare. In tortis ac turbineis Jordanis vorticibus, ut fieri amat, nonnullæ terræ partes contiguæ fluvio secernuntur, in quibus magna arundinum vis innascitur, easque leonum diversa genera inhabitare solent. Ex his duo singulis hebdomadibus ad Senis claustra venientes et columnæ capita applicantes, oculorum nutibus cibum sibi subministrari poscebant : cujus cum facile participes facti essent, ad consuetos fluminis vortices læti reveniebant. Cibus erant legumina aqua madefacta, ut forte olyrites vel panis hordeacei frusta. Hi cum aliquando advenissent, et pro more oculorum nutibus alimenta sibi postularent, dum Seni non suppetit quanam ratione ferarum desideriis occurrat (namque dierum viginti intervallo nihil eo temporis vir ille sacer esculentorum sibi paraverat) illis hæc infit : Quando, o belluæ, neque vestram debilitatem alimento aliquo recreare possumus, cum per hos viginti jam elapsos dies nec quidem nobis, ut moris erat, quæ necessaria erant suffecerimus ; ita nos, ita Deo, qua nostra curat providentia, sapienter disponente ; opus est ut vos ad Jordanis fluenta progrediamini, indeque lignum pusillum ad nos afferatis, ex quo Cruces confectas voti reis benedictionis causa dabimus, a quibus pro singulorum arbitrio gratus ita stipe remunerati, parvam pecuniam colligemus, quæ vobis mihique cibum parabit. Dixit ille : feræ audierunt, et tamquam rationis compotes, alacri motu gressuque ad Jordanem procedunt. Nec multo post, o rem miram ! duo ligna in collo gestant, et columnæ basi apponunt : tum demum ad Jordanis paludes prompte avolant. Et hæc sint satis : nunc locorum historiam prosequamur.

M. Hermon.

Mon. S. Gerasimi.

Leones duo istic a Sancto pascuntur.

XXIV. Sed et Calamonis monasterium turribus cortinisque, ex quadrato politoque lapide, extructum est : et in ejus medio templum capax trullatum assurgit, tholis cylindri instar fabrefactis insidens. Huic in dextera parte templum aliud annectitur, tholo æque constans, pusillum admodum, ætate Apostolorum (ut traditio est) ædificatum, in cujus mytulo Deiparæ imago depicta est, in ulnis Christum Salvatorem gestantis, figuram, colorem ac longitudinem sanctissimæ imaginis Hodegetriæ, quæ in Regia urbe spectatur, præseferens ; et antiqua item traditione asseveratur, eam esse Apostoli et Evangelistæ Lucæ manu depictam, famamque ac rumorem de ea stabiliunt frequentia miracula, et ex imagine suavissimus odor non sine omnium admiratione emanans. Subsequitur stadiis fere quinque distans Chrysostomi monasterium, longeque ab eo ad teli jactum, columna est enclisteria, in qua Iberus genere, moribus simplex, sermone reverendus, qui tranquillam vitam agit, pridem per plures annos in saxo ad mare Attaliæ fundato laboribus continuis sudoribusque sese exercuerat, ibique nos eum allocuti fuimus, dum una cum celeberrimo Imperatore Porphyrogenneta Comneno militaremus.

Mon. Calamonis.

Imago Deiparæ.

Mon. Chrysostomi.

XXV. In adversa Jordanis parte, contra Baptismi templum, diversa dumeta assurgunt, interque ea stadii unius longitudine Baptistæ Joannis spelunca patet, pusilla nimis neque virum proceræ staturæ, rectus qui steterit, capiens ; ejusdemque in faciem in eremi profundo altera spelunca hiat, in qua Elias Propheta vitam degens ab igneo curru abreptus est. Ultra dictas speluncas, ad ipsos Jordanis cursus, fama est, eremum extendi, in qua venerandus Zosimas Angelis parem Ægyptiam intueri dignus effectus est. Trans montes via ad montem Sinam, Raythum, mareque Rubrum conducens, locum sibi vindicat. Sed hic de eremo oratio finem habeat.

Loca trans Jordanem.

XXVI. Ad dexteriorem partem sanctæ civitatis Jerusalem et a turre Davidis Prophetæ jugum est, vitibus universim consitum, illiusque ad partes depressiores Iberorum monasterium, intra cujus ambitum venerandæ Crucis lignum in partes divisum fuisse traditur. Hinc regionis Montanæ initia sunt, non absurde ita nuncupatæ, quod omnium montium oræ magis clivosæ, per multa stadia in longitudinem excurrant, itaque a sancta civitate stadiis fere quatuordecim Zachariæ Prophetæ domus inspicitur, in quam post annuntiationem immaculatissima Deipara solicite contendens, Elisabetham salutavit, cujus et infans gaudio in utero subsultavit, exultantia, ut par est, Dominum excipiens ; Virgoque admirandum et propheticum illud Canticum enuntiavit. In loco itaque illo castellum et templum super spelunca situm est. In speluncæ ultimis regressibus Præcursoris nativitas accidit. Prope eam, bino teli jactu, ad sublimiorem partem montis, petra est, quæ divisa fugientem Baptistæ matrem, infantem amplexatam, cum Herodes cæde immanissima sæviret, sinu suo avexit.

Montana Judææ.

XXVII. Ab Jerusalem inter duas vias, unam quæ ad Montana, alteram quæ ad Cœnobiarchæ monasterium et lauram adducit, dorsum procurrit, et in eo iter aperitur, a sancta Sione Bethleem ferens. Urbs vero Bethleem a sancta civitate sex fere mille passibus distat. In ejus et sanctæ civitatis meditullio monasterium S. Prophetæ Eliæ existit, a vetustissimis piis hominibus exædificatum, sed terræ motibus funditus æquatum solo : verumtamen et hoc de orbe universo bene merens Dominus meus atque Imperator, per suum Præsidem, Syrum hominem, a fundamentis reparavit. Adeoque inter monasterium et Bethleem, itemque Rachelis sepulchrum, structura quatuor fornicibus, tholi instar in fastigiatum cacumen desinentibus opertum. Locus ille trianguli formam efficit. Ad sinisteriorem sanctæ Bethleem partem, inter eam et Cœnobiarchæ monasterium, ager est et in agro spelunca, in qua beati commorantes in agris Pastores Angelicas laudes auribus acceperunt, Gloria in excelsis, illis inclamantibus, et in terra pax, et in mundo salus, ob Deum meum ex Virgine Deipara genitum. Sancta Bethleem in dorso lapidibus strato fundata est. In ea conspicitur, et sacra spelunca, et præsepe, et puteus ex quo David bibere concupivit, et templum speluncæ humeris insidens, prælongum prægrandeque ad formam crucis, ex non putrescentibus lignis contectum. Circa altare tectum

Mon. Eliæ.

Bethleem.

tectum tholo saxeo sese sustollit. Hoc quoque longe pulcherrimum et maximum templum munifica servatoris orbis et Imperatoris mei liberalitas extruxit,

Ejus Eccles.

totumque lapillis aureis exornavit : in quo civitatis illius Latinorum Pastor interpositus, variis in locis atque ipso in sanctuario supra speluncam, Imperatorem ob tantam forte magnanimitatem remunerans, decoram illius imaginem appinxit. Speluncæ, præsepis, et putei forma hæc est. Ad partem sinistram sanctuarii sanctæ speluncæ os patet : penes illud puteus est, ex quo non sensu solummodo, sed mente etiam progenitor David bibere peroptavit : aquam

Cisterna.

ex eo qui apud eum maxime prævalebant viri duo, castris allophylorum expugnatis, cado haustam, Davidi siti æstuanti adducunt : quam cum Deo libasset, ad hæc usque tempora fama percelebre continentiæ facinus illius per ora omnium volat. Ab ingressu speluncæ ad ima, sex et decem quibus descenditur gradus numerantur. Ad Borealem plagam, sacrosanctum illud diversorium jacet, in quo Virgo Christum Salvatorem enixa est, et creatura universa Deum in carne vidit, et mundus totus renovatus est, et mortalis ego Deitate ditesco, cum

Spelunca,

Deus et Creator meus paupertatem meam atque inopiam induerit. Tum post unius gradus descensum, ratione carentium animalium præsepe conspicitur, æqua figura quatuor angulis commensurata, quod candidis vetusti illi homines marmoribus contexerunt, in medio apertura ad modum umbilici relicta, ex qua pars præsepis apparet. Præsepis illius, quod eum qui nullo loco capi poterat, cepit, cœlo amplioris terra marique et subterraneis multo capacioris : quem enim illa complecti suo ambitu non poterant, illud laxioribus spatiis infantem factum accepit. Pictura exulto, totusque intellectu in sacrosanctam illam speluncam penetro, et Dominici partus diversorium oculis lustro, atque in præsepi facti infantis

Mysteria Natalis Dominici

accubationem et mei Salvatoris erga me amorem tremens timensque revereor, extremamque illius inopiam, qua me cœli regno dignum effecit : sed regiam esse speluncam apprehendo, ac veluti in throno virgineis sinibus Regem insidentem, Angelorumque choros speluncam circumversantes intueor, et Magos munera Regi afferentes eximia lætitia animum oppleo; et gratiæ, qua dignus efficior, voluptate perfundor. Perita manu pinxit artifex in spelunca mysteria, quæ in ea patrata sunt : namque in abside effigiata erat puella in lecto recubans, læva dextero cubito supposita : ad dexteram ipsam genis reclinatis puerulum intuens, et innatam gravitatem subridentis specie et eleganti faciei colore indicans : neque enim vultu, tamquam illa quæ recens et primum peperit, pallida horridaque immutatur : æquum quippe erat, quæ digna effecta est ut supra naturam gigneret, dolorum per naturam illatorum esse immunem.

graphice depicta.

Asellus deinde et bos et præsepe et pastorum cœtus, quorum auribus de cœlo clamor intonans a gregibus avocavit : quare armentis relictis, quæ inter herbas et fontem cibum potumque sibi quærunt, et cani gregum custodi eorum custodia demandata, cervicem in aerem tollunt, ad strepitus sonum aures dirigunt, alius alio modo stantes, prout sibi quisque faciliorem et leviorem stationem ducebat : et his quidem pedum nulli usui est, illis facies in cœlum figitur : namque dexteras ad vocem retrahentes turbatas aures promovent. Non tamen illis secundo audire opus fuit, majorem enim quam aures oculi fidem faciunt : namque Angelus ipsis occurrens pueruli accubationem in præsepi ostendit. Pecudes, factis minime intentæ, fatuo gressu ducuntur : quarum pars ad herbam nutant, pars ad fontem advertunt. Canis vero, quod animal iram in promptu gerit, visionem insuetam meditari videtur. Magi descendentes ex equis, munera manibus accipientes, genuaque flectentes, reverenter dona Virgini offerunt.

XXVIII. Extra sanctam Bethleem fere ad milliaria duo, in Cœnobiarchæ monasterio spelunca est, in

Mon. S. Charitonis.

qua oraculo accepto Magi, ne ad Herodem reverterentur, per aliam viam reversi sunt in regionem suam. Trans lauram duodecim fere passuum millibus prope Rubæ eremum, S. Charitonis monasterium jacet : et eo ulterius longo intervallo sejunctum, duplex quod Chebrone est Abrahami sepulchrum; et quercus Mambre, sub qua sanctissimam Triadem

Sepulcrum Abrahæ.

hospitio Patriarcha exceperat. Et hæc quidem ita se habent, a Ptolemaide per Galilæam ad sanctam urbem Jerusalem, Jordanem et sanctam eremum : maritima vero ita.

Emmaus.

XXIX. A sancta civitate Jerusalem ad sex milliaria Armathem urbs conspicitur, in qua Samuel magnus ille Propheta ortum habuit. Inde post alia septem et amplius milliaria, Emmaus urbs magna in media valle super eminenti dorso jacet. Sic ad passuum fere viginti millia Rampleæ regio effunditur et templum ingens in eadem sancti Megalomartyris Georgii visitur. Illis in locis Sancto fuit natalis dies, et

Ramula S. Georgii.

pro pietate ingentia certamina subiit, et sepulturæ demandatus fuit. Templum dromicum est, et in sanctuarii mytulo, sub sanctæ tabulæ pavimento sepulchri os patet, candido marmore circumseptum. Verum operæ pretium fuerit, quæ a templi Clericis ante paucos annos in Sancti sepulchro sunt patrata, narratione nostra indicare. Dicebant namque interjectum, qui nunc præest, Latinorum Episcopum, sepulchri os reserare conatum; et tabula marmorea qua illud obtegebatur sublata, ingentem speluncam sese ostendisse; et in ejus interiori parte Sancti sepulchrum. Cum demum et illud quoque reserare conarentur, ignis e sepulchro exiliens, unum ex iis qui id aggredi conabantur semiustum reliquit, alterum subita morte delevit.

** Cæsarea sed legendum Palæstinæ.*

XXX. Regionem illam excepit Cæsarea * Philippi, civitas magna et populo frequens ad maris ripas fundata, portu celeberrimo manu hominum facto, immensum pecuniarum sumptum in loci structuram Herode erogante cincta. In ea Christus interrogavit Apostolos, Quem me dicunt homines esse Filium hominis? et Petrus, Tu es Christus Filius Dei vivi, respondit, verbis his æstum suæ caritatis ostendens.

Carmelus.

XXXI. Subsequitur Mons Carmelus, de quo in veteri recentiorique scriptura plurimus sermo est. Jugatur mons, ab ipso maris sinu, qui circa Ptolemaidem et Caipham incurvatur, initium ducens, et ad Galilææ fines perveniens. In extrema parte jugi, qua mare respicit, Prophetæ Eliæ spelunca spectatur : in qua Angelicam vitæ rationem cum exegisset mirificus ille vir, in aera sublatus est. Erat eo loci antiquitus monasterium magnum, ut structurarum vestigia ad hæc usque tempora commonstrant. Sed illud, tempore quod omnia in senium impellit, et gentium variis excursionibus penitus abolitum. Verum ante aliquot annos quidam Monachus, dignitate Sacerdos, capillitio albus, e Calabria oriundus, ex Prophetæ revelatione in montem appellens, ea loca, monasterii nempe reliquias, vallo perparvo cinxit, et turri exædificata, temploque non ingenti extructo, Fratribusque ferme ad decem collectis, etiamnum sanctum illum ambitum colit.

Conclusio auctoris.

XXXII. Et hic descriptionis hujusce exitus esto, ubi sacrorum locorum circuitionem habet. Quod si legentibus labor iste emolumentum afferre visus fuerit, opus ipsum ac labor compensatio mihi ampla, et lucrificabile præmium reputabitur : sin minus, ad parentem redeat, a quo ortum ducit, balbutiendoque

butiendoque sacrorum locorum memoriam refricet : ut nos eorum recordatione in vivam eorum imaginem remeantes, suavi solatio in gaudia restituamur.

Habes, Lector, JOANNEM PHOCAM, *dignum visum Allatio, quem poneret in capite libri Συμμικτῶν suorum, ante alias plures ejus generis lucubrationes, quibus Hierosolyma ac Hierosolymitana loca descripta posteris reliquerunt, Græce quidem Epiphanius Hagiopolita, Perdiccus Ephesius, Anonymus Græcus, et Eugesippus quidam; Latine vero Willebrandus ab Oldenborg Canonicus Hildeshemensis, quem huc contulerat Lucas Holstenius, Bibliothecæ Vaticanæ Custos : sicut et alii alia, ac nominatim noster Athanasius Kircherus pulcherrimum Ecclesiæ Copticæ Rituale, cujus Latinam paraphrasin a se concinnatam, directam pariter voluit* ad Clarissimum et zelo orthodoxæ fidei insignem virum, Bartoldum Nihusium, *simul omnium impressionem curaturum Amstelodami, sub eodem nomine, iisdem V. Cl. Joannis Blaeu typis, et fide eadem; quibus de consensu Vicarii apud Hollandos Apostolici tunc excudebantur, ad usum Catholicorum ibidem, Breviaria Missaliaque Romana : quod scire potuerunt, qui* Joannem Phocam *suspectum reddere voluerunt, quia* Batavis excusus in oris. *Hoc enim non ideo factum est, quod Urbis Romanæ oculos fugeret Allatius, cui vel maxime probare se volebat; sed quod non semper inveniens Romæ qui sumptus editioni necessarios præstarent; gaudebat peregre typographos invenire, qui sua gratis vellent imprimere. Adeo autem non timebat Allatius, ne sibi suisve operibus id præjudicaret Romæ; ut hæc Symmicta dedicari voluerit Illustrissimo Juveni Augustino Chisio, Fabii Card. Chisii, paulo post Alexandri VII, ex Augusto minori fratrenepoti; quemadmodum antea, tres laudatissimos libros, de perpetua Orientalis Ecclesiæ atque Occidentalis consensione, impressos eodem loco ac modo, eodemque Bartholdo Nihusio curante et proprias suas Annotationes adjungente, illustratos, inscripserat Ludovico XIV Francorum et Navarræorum Regi Christianissimo.*

Ast Grajæ fors quid nescio mentis habet
JOANNES *hic* PHOCAS : *proinde exclamat quidam,*
Tolle PHOCAM, Papebrouk.

Quid autem mali fecit iste? De locis sacris nemo ante ipsum, neque post ipsum alius quispiam magis graviter ac religiose scripsit, legentibus aspirans suavissimam qua perfundebatur interius spiritus suavitatem, istic ubi divinæ Incarnationis, Nativitatis, Baptismi, Transfigurationis, Passionis, Ascensionis mysteria commemoranda ei veniunt. De monasteriis Græcorum, Iberorum, Latinorum, sine nationum discrimine laudabiliter semper ac reverenter loquitur : de Carmelo specialiter meritus bene, dum primus ipse post tot secula adnumeravit eum locis sacris, peregrinorum accessu cultuque honoratis. VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 2 *

Judica, Lector, utrum merito mihi quis indignetur, quod hunc allegem auctorem : simulque dispice, numquid in toto libello possit inveniri, unde scriptoris fides arguatur, aut dubitetur utrum loca sancta, quæ describit, coram adierit lustraveritque. Tum, quæso te, quod subjungitur Itinerarium *cum superiori confer; et vide, num minus tibi placeat* Joannes Phocas, *propterea quod ea de Carmelo monte narret, quæ difficile componi possunt cum longe posteriorum scriptorum assertis de beato* Bertholdo.

Quanti fecerint Symmicta Allatiana eruditissimi viri, quorum honori et amori datum fuit, ut prægustare ea legendo possent, prius quam passim vulgarentur, atque adeo quo in pretio habuerint, prælucentem ipsa in fronte eorum Joannem Phocam, *docent præstantium quatuor Poetarum Epigrammata, ad calcem libri addita. Primum eorum insumitur in laudem editoris Nihusii, nomen præferens* FERDINANDI A FURSTENBERG, *illius, inquam* FERDINANDI, *qui pridem* Paderbornensis *nunc etiam* Monasteriensis Episcopus, *post ceteros clarissimos titulos suos, non dedignatur* Mæcenas *huic operi inscribi. Ipsum juvat audire, sic gratulantem amico, quasi eruditionis Græcæ laudibus præcipuo, totumque in pectore Parnassum continenti.*

Cum male succubuit Turcarum Græcia Marti,
Et major Phœbi numine Luna fuit;
Cessit in exilium : doctique Heliconis alumnæ
Pierides patrium deseruere solum;
Et toto procul orbe vagæ, coiere vicissim,
Parnassi sedem cum reperere novam;
BARTOLDO pandente novam sub pectore, tantis
Quæ domus exulibus patria prisca fuit.

Hæc ille : Amandus autem Fabius, *postquam commendasset operam, Jano Nicio Erythræo et Leoni Allatio in publicandis eorum scriptis imo reipublicæ litterariæ navatam, sic progreditur :*

O de Palladia bene te, BARTOLDE, palæstra
Et cupido veri de grege promeritum!
Jam digitis cumulos pridem numeramus utrisque
Chartarum, luci quas tua Cura dedit.
Nec tamen inter eas pars est non magna tuarum :
Prole typos propria lassat et illa manus.
Obstetricaris simul et paris : unus utrumque.
Tantus amor studiis consuluisse piis.

ITINERARIUM

ANTONINI PLACENTINI.

Ex MS. erutum per R. P. Ign. a S. Antonio Carm. Discalceatum.

Tornacense MS. titulum hunc præfert, De locis sanctis quæ perambulavit beatus Antoninus Martyr. *Bibliothecæ autem Vaticanæ Codex sub numero* 636, *cui titulus Bedæ et aliorum, opusculum idem sic inscribit*, Relatio B. Antonini Martyris. De hoc, *inquit Pater Daniel a Virgine Maria in Vinea Carmeli num.* 1331, *Molanus in Martyrologio ad diem* XIII *Novembris*, Placentiæ Revelatio S. Antonini martyris. *Sed addiderat notulam, ut significaret festum hoc esse minus principale istius Sancti, nec in Usuardo repertum, sed aliunde acceptum. Principale autem festum tam apud antiquos, quam in Romano hodierno notatur die* XXX *Septembris : ubi Baronius Lectorem remittit ad Petrum de Natalibus lib.* 8. *cap.* 133. *Cur huc non remisit nos Pater Daniel? Legissemus ibi, quod* S. Antoninus Martyr.... de Placentinis finibus egressus, per Orientales Provincias pertransivit, et multa miracula fecit, demum ab infidelibus tentus, et capite cæsus glorioso martyrio coronatus est? *Sed ista legentes, etiam legissemus, quod iste* S. Antoninus fuit ex sacra legione Thebæorum, et socius B. Mauritii Martyris. *Hoc autem indicare lectori, erat evertere totam auctoritatem ejus scripti, cui summa fides postulabatur. Fieri enim non poterat, ut idem sub Diocletiano ac Maximiano Imperatoribus militasset, Duce S. Mauritio, cujus martyrium anno* CCXCVII *adscribit Baronius; et ea omnia reperisset in Terra sancta, quæ hic narrantur, quæque non nisi sub Constantino Magno cœperunt innotescere; ut de Justiniano nihil dicam, cujus hic mentio fit aliquoties, et cujus Imperium cœpit anno* DXXVII. *Ego ut neminem hic accuso sic nec puto mihi sequendum exemplum tale, et Leonis Allatii judicium laudo, qui Vaticanæ Bibliothecæ monumenta omnia notissima habens, alia quidem inde excerpsit Symmictis suis adjungenda; sed Itinerarium*, S. Antonini martyris *nomen præferens, luce publica indignum censuit. Sic autem censuit, non tantum quia tempori non suo adscriptum, sed quia ipsum inveniebat, præ aliis similis argumenti Latinis scriptis, refertum fabellis plane anilibus, quas nobis satis erit * asterisco notare, ut animum advertat lector. Iis porro, qui paulo notiorem habent locorum situm, quique alias legerunt itineraria sacra atque profana, considerandum relinquo, utrum in hac Relatione inveniri possit verisimilis ratio itineris alicujus; ubi nihil ordinatum digestumque, ex more eorum qui prudenter et certo ductu peregrinantur; sed confusa omnia, velut si per somnium res agatur in mente, non autem corporeo motu super terram. Videbis hoc, si quandoque digneris referre oculum ad tabellam superius collocatam, indeque cogitationem cum res feret, extendas ad Syriam Ægyptumque, quarum hanc Palæstinæ seu Terræ-sanctæ imaginaberis ad meridiem, istam ad Septentrionem jacere, utrimque nonnihil declinando.* Antonini Placentini itinerarium *simpliciter vocavi, ut neque errorem evidentem secutus videar, si scripsero* Martyrem; *neque prorsus a jam nota appellatione recedam, si omisso nomine* Antonini *vocavero* Anonymi itinerarium, *respectu auctoris nomen suum non exprimentis. Nunc ipsum lege, et Annotationes ad calcem subjungendas. Ut vero etiam discernere valeas ea loca, quæ hinc excerpta nobis objiciuntur, tamquam luculenta prætensæ antiquitatis documenta, placuit illa Italico charactere repræsentare.*

Procedente B. Antonino martyre una cum (1) *Col-* 1
legis suis, ex eo quod civitatem Placentiam egressus
est, in quibus locis peregrinatus est, ire vestigia Christi
sequentes, et miracula sanctorum Prophetarum pervi-
dere cœperunt. Ita exeuntibus nobis de Constanti-
nopoli pervenimus (2) Cyprum in civitatem Con- 2
stantiam, in qua requiescit S. Epiphanius : civitas
pulchra, deliciosa, ornata palmis dactylorum. Deinde
venimus partibus Syriæ, in insulam (3) Santaricus 3
ad Tyrum. *Tunc venimus Tholomaidam civitatem :* *Cyprus.*
millia sex in Castra (4) *Samaritanorum milliario a*
Sugamia sub monte Carmelo. Super ipsa Castra mil- 4
liario semis, monasterium Elisæi Prophetæ, ubi oc- *Sunam.*
currit mulier, cujus filium suscitavit, in monte Carmelo.
Ibique est petra modica rotunda * : quando exagi-
tatur sonat, quia solida est : talis autem virtus petræ
illius, ut si suspensa fuerit mulieri vel alicui ani-
mali jactum (5) numquam faciet : et a civitate VI 5
aut VII millia personat.

II. De Tholomaida maritima venimus in fines
Galilææ, in civitatem quæ vocatur (6) Neocæsarea : 6
in qua adoravimus amulam et canistellum S. Mariæ : *Ptolemais.*
in quo loco erat cathedra, ubi sedebat quando ad
eam Angelus veniebat. Deinde millia tria venimus
in Cana, ubi Dominus fuit ad nuptias : et accubui-
mus in ipso accubitu, ubi ego indignus parentum *Cana.*
meorum nomina scripsi. Ex quibus hydriæ duæ ibi
sunt. Implevi aqua unam, * et protuli ex ea vinum :
et in humero plenam levavi, et obtuli ad altare, et
ipso in fonte lavavimus pro benedictione.

III. Et inde venimus in partes Syriæ [et civita-
tem Tripolim] ubi requiescit (7) S. Leontius : quæ 7 *Tripolis.*
quidem civitas tempore Justiniani Imperatoris sub-
versa est a terræ motu (8) cum aliis civitatibus. 8
Venimus inde (9) Vibilum, quæ et ipsa civitas cum *Byblus.* 9
hominibus subversa est : post in civitatem Tani quæ *Berythus.*
et ipsa subversa est. Deinde venimus in civitatem
splendidissimam Berytho, in qua nuper fuit stu-
dium (10) litterarum, quæ civitas subversa fuit, di- 10
cente nobis Episcopo civitatis, quia cognitæ fuerunt
personæ, exceptis peregrinis, quæ ibi perierant.
Ipsa civitas posita est sub montana Libani.

IV. A Berytho venimus Sidonem, quæ ex parte *Sidon.*
ruit : et ipsa adhæret Libano. Homines in ea pes-
simi. Illic currit (11) fluvius Asclepius : et fons, 11
unde surgit, stat. *De Sidone venimus Sareptam : quæ*
civitas modica et valde Christiana est : in qua est *Sarepta.*
cœnaculum illud, quod factum fuerat Eliæ, et lectus
ubi recubuit, et alveus marmoreus ubi vidua illa fer-
mentavit : in quo loco multa offeruntur et multæ virtutes
fiunt. Exeuntes de Sarepta venimus in civitatem
Tyrum. A Tyro usque ad Sareptam continue mil-
lia (12) septem. Tyrus civitas homines habet po- 12
tentes, vita pessima, tanta luxuria quod dici non *Tyrus.*
potest; gynecæa publica, holosericum, et diversa
genera telarum.

V. At vero de Tyro venimus in civitatem Naza- *Nazareth.*
reth, in qua sunt multæ vitutes. Ibi et pendet to-
mus, in quo Dominus * (13) A. B. C. habuit impo- 13
situm : in qua est Synagoga posita, et trabs ubi cum
aliis sedebat infantibus : quæ trabs * a Christianis
agitatur et sublevatur ; Judæi vero eam nullo modo
agitare possunt : sed nec permittit se foras tolli.

mus

Domus sancta, basilica est . et multa sunt ibi bene-
ficia de vestimentis ejus. In civitate vero tanta est
gratia mulierum Hebræarum, ut intra illam inter
Hebræas pulchriores non inveniantur : et hoc * a
S. Maria sibi concessum dicunt (nam et parentem
suam dicunt eam) et dum nulla sit caritas Hebræis
erga Christianos, illæ sunt omni caritate plenæ.
Provincia paradiso similis in tritico, in frugibus
similis Ægypto : sed præcellit in vino et oleo et
pomis ac melle. Sed et milium extra naturam altum
14 nimis, supra naturam hominis (14) talea grossa.

Thabor. vi. De Nazareth venimus in montem Thabor : qui
mons exit in medio campestri, terra viva, tenens
circuitum millia sex, ascensum millia tria, sursum
ad unum milliarium planum ; in quo sunt tres ec-
clesiæ, ubi dictum est a discipulis , Faciamus hic
tria tabernacula. In circuitu diversæ civitates quæ
Samaria. in libro Regum leguntur. De Tabor venimus ad mare
Tiberiadis, in civitatem quæ alio tempore est ap-
15 pellata Samaria, nunc vero dicitur Neapolis, (15) in
qua puteus est, ex quo Dominus aquam a muliere
Samaritana petiit : et ibi basilica est sancti Joannis
Baptistæ : et ipse puteus est ante cancellos altaris :
et situla, de qua dicitur Dominus bibisse : et multi
ægri ibi veniunt et sanantur.

vii. Deinde venimus in civitatem Tiberiadem, in
Tiberias. qua sunt thermæ falsæ : hic aqua maris illius dulcis
est, quod mare circuit millia octo. Deinde venimus
Capharnaum. in Capharnaum in domum beati Petri, quæ est in
16 basilica. Inde venientes per castra, vel vicos, vel
civitates, ad duos fontes venimus, scilicet Jor (16)
et Dan, qui in unum effluunt, et vocitatur Jordanis:
Jordanes. parvus ingreditur mare, et pertransit totum maris
pelagus usque ad littus maris. Revertentes post nos
venimus ad locum ubi Jordanis egreditur mare. *Et in
ipso loco transivimus Jordanem, et venimus in civita-*
17 *tem quæ vocatur* (17) *Gaddera, quæ et Gabaon dicitur.*
Gaddera. *In ista parte civitatis, milliario tertio ab urbe, sunt
aquæ calidæ, quæ appellantur thermæ Eliæ, ubi le-
prosi mundantur. Ibi est xenodochium, delicias de pu-
blico habens, et hora vespertina mundantur thermæ.*
Ante ipsum vero clibanum grande est solium, quod
dum impletum fuerit, omnia ostia clauduntur ; et
per ostium mittuntur intus luminaria et incensum :
et sedent in isto solio tota nocte : et dum soporati
fuerint, videt ille qui mundatus est aliquam * visio-
nem : et dum ipsa recitaverit, mundantur thermæ
per septem dies. Ibi vero defunctus est collega no-
ster Joannes de Placentia. Ipse fluvius calidus, qui
Gaddera dicitur, descendit torrens et intrat Jorda-
nem, et ex ipso ampliatur Jordanis et major fit.

viii. Et tunc descendimus per Galilæam juxta Jor-
danem, transeuntes multas civitates, quæ leguntur:
et venimus in civitatem Metropolim Galilææ quæ
18 vocatur (18) Scythopolis, in monte posita, ubi San-
Scythopolis. ctus..... multas operatus est virtutes. *Deinde de-
scendimus per alia loca Samariæ et Judææ in civita-
tem* (19) *Sebastæam, in qua requiescit Elisæus Pro-*
19 *pheta.* Descendentes per campestria, [per] civitates
vel vicos Samaritanorum et plateas unde transivi-
Judæi non contenti Christianis. mus, [vidimus] venientes Judæos post nos cum pa-
leis, vestigia nostra * incendentes , tanta est illo-
rum (20) execratio. Utique Christianis quidem re-
20 sponsum faciunt : at cavent, quod ab illis emere vis,
non tangas prius quam pretium des : quod si teti-
geris, et non (21) comparaveris, mox scandalizabun-
21 tur. Nam foris in vico habent cum domo una po-
sita (22) quod ipsum faciunt responsum. Nummos
22 de manu tua non accipient, * sed tu in aquam proji-
cies eos : et denuntiant tibi quod [non] ingrediaris.
Tu vero noli exspuere : si autem exspueris, scan-
dalizabuntur. Sero autem purificant se in aqua : et
sic ingrediuntur in vicum aut in civitatem.

ix. Deinde venimus in locum, ubi Dominus de Locus 5 panum et baptismi.
quinque panibus et duobus piscibus quinque homi-
num millia satiavit, extra mulieres et parvulos : ex-
tenta campania, oliveta et palmeta. *Inde venimus ad
locum ubi baptizatus est Dominus. In illo loco filii Israel
transiverunt Jordanem, et filii Prophetarum perdide-
runt securim : et ex ipso loco Elias assumptus est in
cœlum.* Ibique mons (23) Hermon modicus, qui le- 23
gitur in Psalmo. Ad pedes montis ipsius ascendit de
fluvio nubes, et hora prima oriente sole Hierosoly- M. Hermon.
mam venit * super basilicam S. Mariæ ad (24) S. So-
phiam, quæ fuit Prætorium ubi auditus est Domi- 24
nus. Super his locis descendit * ros sicut pluvia, et
colligunt eum medici : et in ipso coquuntur omnes
confectiones per xenodochia : nam multi languores
sanantur ibi, ut cadit ipse ros. Ipse est ros, de quo
canitur, sicut ros Hermon qui descendit in Sion. *In
ipsa ripa est fons ubi baptizavit S. Joannes. Inde usque
ad Jordanem millia duo. In ipsa valle inventus est
Elias, quando corvus* (25) *ei deferebat panem et car-* 25
*nes. In circuitu autem vallis ipsius multitudo Eremi-
tarum.*

x. Et ibi prope est civitas quæ vocatur (26) Sala- Salamiada.
miada. ubi remanserunt duæ et semis tribus Israel, 26
priusquam transirent Jordanem : in quo loco sunt
thermæ ex se lavantes, * quæ vocantur thermæ Moy-
sis : ubi etiam leprosi mundantur : et ibi est dul-
cissimus aquæ fons, qui bibitur pro catarrho, et
multos sanat languores. Non longe a mari Salina-
rum, ad quod Jordanis ingreditur. Subtus est Go-
morrha et Sodoma, ad cujus littus bitumen et sul- Sodoma et Gomorrha.
phur colligitur : in quo mari, mense Julio et Augusto
et usque ad medium Septembris, tota die jacent *
leprosi, et ad vesperum lavantur in ipsis thermis :
et aliquoties Dominus, quem vult, mundat : nam et
in generalitate est aliqua primitia. In quo mari nihil
vivificatur, nec ligna ibi natant, nec paleæ, neque Mare mortuum.
homo : sed quidquid ibi projectum fuerit, in profun-
dum demergitur. De Jordane usque ad locum in
quo Moyses de corpore exivit, sunt millia viii. Ex-
inde *a Segor, in quibus locis sunt multi Eremitæ.*
Vidimus ibi et monumentum (27) Absalon filii David.

xi. Teumus Theophania juxta Jordanem : et ibi 27
fiunt mirabilia, ubi baptizatus est Dominus, in ipsa
nocte : et ibi tumulus cancellis circumdatur : et in Theophaniæ festum ad Jordanem.
loco ubi redundat aqua in alveum suum, posita est
Crux lignea. Itur in aquam ex utraque parte mar-
moris. In vigilia Theophaniæ grandes fiunt vigiliæ:
populus infinitus : et quarta aut quinta vice gallo
cantante fiunt vigiliæ. Completis Matutinis primo
diluculo surgentes, procedunt Ministri sub divo et
Diaconi , tenentes Sacerdotem. Ter descendit Sa-
cerdos in fluvium : et hora qua cœperit benedicere
aquam, mox Jordanis * cum magno rugitu rever-
titur post se, et stat aqua superior in se usque dum
baptismus perficitur ; inferior vero fugit in mare,
dicente Psalmista : Mare vidit et fugit, Jordanus
conversus est retrorsum. Tunc omnes Alexandrini
habent ibi * naves (28) suas cum hominibus, ha-
bentes calathos plenos aromatibus et balsamo : et 28
hora qua benedixerunt fontem, antequam incipiant
baptizare, fundunt illos calathos in fluvium et tol-
lunt aquam benedictam , et exinde faciunt aquam
aspersionis in suis navibus , antequam exeant ad
navigandum. Baptismo completo , omnes in flu-
vium pro benedictione descendunt, induti sindones ;
et alias multas sindones [intingunt aquæ], quas sibi
ad sepulturas servant. Post hæc omnia perfecta, sta-
tim aqua in proprio revertitur alveo : nam unde
surgit Jordanis a mare Tiberiadis usque ad mare
Salinarum sunt millia cxxx. (29)

xii. In ipsa vero ripa Jordanis est spelunca, in 29
qua sunt septem cellulæ cum septem puellis, * quæ Spelunca ad Jordanem.
ibi

ibi infantulæ mittuntur : et cum aliqua ex eis mortua fuerit, in ipsa cellula sepelitur, et alia cellula inciditur, et alia ibi mittitur puella ut numerus stet: et habent foris qui eis cibaria præparet. In quo loco cum magno timore ingressi sumus ad orationem : nullius ibi faciem vidimus. In ipso loco dicitur esse sudarium, quod fuit super caput Jesu. *Non multum longe a Jordane, ubi baptizatus est Dominus, est monasterium S. Joannis valde magnum, in quo sunt xenodochia duo.* In ista vero.... illa ripa Jordanis invenimus serpentes, de quibus theriaca conficitur. Inde venimus ad Jordanem.

Jericho. XIII. De Jordane usque ad Jericho millia sex. Jericho autem in oculis hominum ita videtur esse ut paradisus : a terræ motu muri diruti : domus Raab restat, et est xenodochium : sed et cubiculum, de quo exploratores deposuit, oratorium est S. Mariæ. Lapides vero illi, quos levaverunt filii Israel de Jordane, non longe a civitate Jericho positi sunt in basilica post altare : et ante basilicam est campus, qui dicitur Ager Domini : * in quo Dominus manu propria seminavit, ferens satum tritici tria modia : qui et colligitur, et numquam seritur, sed ex se profert semen. Colligitur a mense Februario, et inde communicatur in Pascha : cum collectum fuerit, aratur, et iterum cum reliquis messibus colligitur.

XIV. *At vero fons aquæ, quem indulcavit Elisæus* *Fons et fructus ibidem.* *Propheta, irrigat omnem Jericho, ubi nascitur vinum potens, quod febricitantibus datur :* ibi nascitur dactylum (30) de libra : ex quibus mecum adduxi in provinciam, et dedi unum Domino Paterio Tribufio Patricio. Ibi nascitur cedrus de cubitis XL, et virga fasioli duos pedes longa. Ibi est vitis, unde in Adscensione Domini plenæ cistæ racemis in monte Oliveti venales : et in die Pentecoste mixtim exinde plena calatha proponuntur.

XV. Exeuntes de Jericho venimus contra Hiero- *Arbor Zacchæi.* solymam. Non longe a Jericho est illa arbor, ubi Zacchæus ascendit, ut videret Dominum : quæ arbor infra oratorium inclusa est, et per tectum desuper sicca videtur. Igitur exeuntes de Jericho, veni-
31 mus contra Occidentalem (31) in sinistra manu ; et intravimus villas Sodomæ et Gomorrhæ : super quam provinciam semper ascendit nubes cum odore sulphureo. Quod dicunt homines de uxore Loth, et quod lingendo ab animalibus minuatur, mendacium est : sed stat in statu suo in quo fuit.

XVI. Ascendentes de montanis Hierosolymorum
32 *Bethania.* (32) Barrideum, indeque revertentes ad sinistram ad oppida montis Oliveti, venimus in Bethaniam ad monumentum Lazari, respicientes valles illas et perambulantes monasteria multa et mirabiliorum loca, vidimus clausam multitudinem in monte virorum et mulierum. *Et rursum in monte, unde Dominus ascendit ad Patrem, ubi et judicare veniet, vidimus monasteria copiosa, et cellulam ubi inclusa fuit vel jacet in* *M. Oliveti.* *corpore S. Pelagia,* et in ipso monte jacet Jacobus Zebedæi, et Cleophas et multa Sanctorum corpora.

Gethsemani. XVII. Descendentes de monte Oliveti venimus in villam Gethzemani, in loco ubi traditus est Dominus : in quo sunt tria accubita, in quibus ille accubuit, et nos pro benedictione accubuimus : et in ipsa est domus S. Mariæ, de qua eam dicunt ad cœlos fuisse sublatam. Et in ipsa valle Gethzemani ibidem vocatur [vallis] Josaphat. In dextera portæ est olivetum et ficulnea, in qua se Judas laqueo suspendit, hoc est ad portam Jerusalem, cujus talea stat munita perticis. Portam civitatis (quæ cohæret portæ speciosæ, quæ fuit templi, cujus liminare et tribulatio stat) inclinanter proni in terram ingressi sumus in sanctam civitatem, in qua adoravimus Domini monumentum.

XVIII. Ipsum monumentum, in quo corpus Domini positum fuit, in naturalem excisum est petram. Lucernæ hydria, quæ illo tempore ad caput ejus *Sepulchrum Domini.* posita fuerat, ibidem ardet diu noctuque : ex quo benedictionem tulimus, et recomposuimus eam. In quo monumento deforis mittitur terra, et ingredientes benedictionem tollunt. Lapis vero, unde clausum fuit monumentum ipsum, est ante illud monumentum. Color vero petræ, quæ excisa est de Golgotha [non dignoscitur] : nam petra ista ornata est auro et gemmis : et postmodum de ipsa petra factum est altare, in loco ubi crucifixus est Dominus. Petra vero monumenti velut molaris est, et infinite ornata : virgis ferreis pendent brachialia, dextroceria, murenæ, monilia, annuli capitulares, cingella, baltei, coronæ, imperium ex auro vel gemmis, et ornamenta plurima. Et ipsum monumentum in modum ecclesiæ coopertum ex argento : et ante monumentum altare positum.

XIX. A monumento usque Golgotha sunt gressus *Golgotha.* LXXX. Ab una parte ascenditur per gradus, unde Dominus ascendit ad crucifigendum. Nam in loco ubi fuit crucifixus, apparet cruor sanguinis. Et in ipso latere petræ est altare Patriarchæ Abraham, in quo ibat offerre Isaac, quando tentavit eum Dominus. Ibi et Melchisedech obtulit sacrificium Abrahæ, quando revertebatur cum victoria a cæde (33) Ame- 33
lech. Tunc ibidem dedit ei Abraham omnem decimationem in hostias. Juxta ipsum altare est crypta, ubi ponis aurem, et audis flumina aquarum ; et jactas * pomum aut aliud quod natare potest, et vadis ad Siloa fontem ubi illud recipies. Intra Siloa et Golgotha credo est milliarium : nam Hierosolyma aquam vivam non habet, præter in Siloa fonte.

XX. De Golgotha usque ubi inventa est Crux sunt gressus L. In Basilica Constantini cohærente circa *Crucis inventio et adoratio.* monumentum vel Golgotha, in atrio ipsius basilicæ, est cubiculum, ubi lignum Crucis reconditum est, quam adoravimus et osculavimus. Nam et Titulum, qui super caput ejus positus fuerat, in quo scriptum est Jesus Nazarenus Rex Judæorum, tenui in manu et osculatus sum. Lignum Crucis de nuce est : procedente vero sancta Cruce de cubiculo suo apparet * stella in cœlo, et venit super locum ubi Crux residet : et dum adoratur Crux, stat super eam stella. *Reliquiæ aliæ.* Et adfertur oleum ad benedicendum ampullis onychinis : hora vero qua tetigerit lignum Crucis ampullas, * mox ebullit foras. Revertente Cruce in locum suum, et stella pariter revertitur, et post reclusam Crucem non apparet stella. Etiam ibi est Canna et Spongia, de quibus legitur in Evangelio, cum qua Spongia aquam bibimus : et Calix onychinus, quem benedixit Dominus in cœna, et aliæ multæ virtutes : species B. Mariæ in superiori loco, et zona ipsius, et ligamentum quo in capite utebatur : et ibi sunt septem cathedræ marmoreæ Seniorum.

XXI. Inde ascendimus in Turrim David, ubi de- *Turris David.* cantavit Psalterium. Magna est valde : in singulis cœnaculis, quæ quadrangula, turris est : et opus sculptum, non habens tectum ; in qua Christiani pro devotione ascendunt ad mansionem : et circa medium noctis spatium surgentes, audiunt voces * murmurantium deorsum in valle Josaphat, ad loca quæ respiciunt contra Sodomam et Gomorrham.

XXII. Deinde venimus in basilicam Sion, ubi sunt mirabilia multa : inter quæ est quod legitur de la- *Sion.* pide angulari, qui reprobatus est ab ædificantibus. Domino enim ingrediente in ipsam ecclesiam, quæ fuit domus S. Jacobi, invenit lapidem * deformem, in medio jacentem, tenuitque eum, et posuit in angulo : quem tenens levas et ponis aurem in ipso * angulo, et sonat in auribus tuis quasi murmuratio multorum hominum. In ipsa ecclesia est columna,

in qua tale est signum, ut dum eam quidam am-
plexus fuisset, in ipsa ei pectus adhæsit et apparent
in ea palmæ et digiti; ita ut inde per singulos lan-
guores tollatur, et qui circa collum habent, sanan-
tur. In ipsa columna est cornu illud, de quo Reges
ungebantur, unde et David in Regno unctus est. Ibi
est Corona spinea, de qua Dominus est coronatus;
et Lancea, de qua in latere percussus est; et lapides
multi, cum quibus fuit lapidatus Stephanus. Ibi co-
lumna, in qua posita fuit crux B. Petri, ubi cruci-
fixus est Romæ: ibi et Calix, in quo post Resurre-
ctionem Domini Missas celebrarunt Apostoli: et
multa alia mirabilia, quæ non recolo. *Ibi est mona-
sterium puellarum:* et ibi vidi testam hominis, in-
clusam in loculo aureo ornato gemmis: quam dicunt
34 esse caput Martyris (34) Theodotæ, in qua multi
aquam pro benedictione bibunt, et ego bibi.

Prætorium Pilati. XXIII *De Sion usque Basilicam S. Mariæ, ubi est
congregatio magna monachorum, ac mulierum mensæ
innumerabiles, lecta languentium plus quinque* * *millia,
ad minus tria.* Et oravimus in Prætorio, ubi auditus
est Dominus: et in eo basilica S. Sophiæ. Ante rui-
nas Templi Salomonis sub platea aqua decurrit a
fonte Siloe. Secus porticum Salomonis in ipsa basi-
lica est sedes, in qua sedit Pilatus, quando audivit
Dominum. Petra est quadrangula, in qua reus leva-
batur, ut ab omnibus audiretur et videretur. In ea
levatus est Dominus, quando auditus est a Pilato:
ibique illius remansit imago, pedem habens modicum,
pulchrum, subtilem. Natura communis, pulchra fa-
cies, capillo subannulato, manus formosa, digiti longi,
quantum imago designat, quæ illo vivente et pedibus
ambulante * picta est, et posita in ipso Prætorio.
Etiam de ipsa petra multæ fiunt virtutes: tollentes
mensuram de ipso vestigio, ligant per singulos lan-
guores et sanantur. Et ipsa porta ornata est ex auro
et argento.

XXIV Inde venimus ad aram, ubi fuit antiquitus
Siloa fons. porta civitatis: in ipso loco sunt aquæ putridæ, in
quas missus est Jeremias Propheta. Ab arcu illo
descendentibus nobis ad fontem Siloa per gradus
multos, est ibi basilica volubilis, de sub qua surgit
Siloa, clausura cancellorum; in quibus pro benedi-
ctione in uno lavantur viri, in altero vero mulieres:
in quibus aquis multa ostenduntur, imo et leprosi
mundantur. Et ante atrium est piscina grandis, ma-
nu hominum munita, in qua lavatur populus assi-
due solis certis horis: nam ille fons irrigat aquas
multas, quæ descendunt per vallem Josaphat, quæ
et Gethzemani, et ingrediuntur in Jordane fluvio,
ubi Jordanis deficit in Mare Salinarum, subtus So-
domam et Gomorrham.

Sepulcrum XXV Ipse fons Siloa infra civitatem inclusus est,
S. Stephani. quia Eudoxia (35) uxor Justiniani Imperatoris addi-
35 dit muros in civitate Jerusalem, et ipsa munivit se-
pulchrum et basilicam B. Stephani, et ipsa suum
habet sepulchrum juxta sepulchrum B. Stephani, et
infra sepulchrum sunt gressus XXVI, et B. Stepha-
nus requiescit foris portam sagittæ jactu, unaque
modo porta ex nomine ipsius Martyris vocatur, et
est ad viam quæ respicit ad Occidentem, quæ de-
Diospolis. scendit ad Joppen et Cæsaream Palæstinæ vel Dios-
36 polis civitatem, quæ antiquitus dicebatur (36) Azo-
tus, in qua requiescit S. Georgius martyr. In ipsa
via, non longe astat columna marmorea, in qua Do-
minus prius ducebatur ad flagellandum: quæ * fu-
giens levata est ad nubes, et deposita est in ipso
loco: et in tantum verum cognoscitur esse, quia
non habet basim ubi debet esse fundata, sed sic
stat super terram et agitatur: in cujus summitate
Crux ferrea posita est. Et rursus per scalam ascendi-
tur, et fiunt ibi luminaria et incensum, et dæmoniaci
mundantur: nam et in ipsa provincia est B. Martyr
Georgius.

XXVI Itaque exeuntes ex Siloa fonte, venimus in
agrum qui comparatus est pretio sanguinis Domini, *Haceldama.*
qui vocatur Haceldama, id est, Ager sanguinis, in
quo sepeliuntur omnes peregrini. Et intra ipsa se-
pulchra sunt cellulæ servorum Dei, ubi fiunt multæ
virtutes: et per loca infra ipsa sepulchra sunt vineæ
et poma.

XXVII Revertentes in civitatem, venimus ad pi- *Natatoria*
scinam natatoriam, quæ quinque porticus habet, et *Siloe.*
in una earum est basilica S Mariæ, ubi multæ fiunt
virtutes. Ipsa vero piscina modo jactata est in ster-
core, et ibi lavantur omnia quæ necessaria sunt.
Vidimus et in uno angulo catenam ferream, * cum
qua se illaqueavit infelix Judas. Iterum exeuntes ad
portam majorem, venimus ad locum in quo requie-
scit B. Ysitius (37): ibique erogantur panes paupe- 37
ribus, quos deputavit B. Helena.

XXVIII Via quæ ducit Bethleem milliario tertio ab *Sepulcrum*
Jerusalem jacet Rachel, uxor Jacob, mater scilicet *Rachel.*
Joseph et Benjamin, quæ requiescit in finibus Rama.
In medio loco in via media aqua surgit, habens
quasi sextarios septem, unde omnes complent satie-
tatem bibendi, et nec augetur nec minuitur, et est
suavis ad bibendum: et dicunt quod fugiens B.
Maria in Ægyptum sederit ibi cum puero, et sitiens
oravit, et continuo aqua emanavit: et in ipso loco
modo ecclesia constructa est.

XXIX Inde usque Bethleem milliaria tria. Et
Bethleem est locus splendidissimus, servi Dei multi. *Bethleem*
Ibi est spelunca, ubi natus est Dominus, et præse-
pium ex auro et argento ornatum, et jugiter ibi fiunt
luminaria: os vero speluncæ angustum. Hieronymus
Presbyter, in loquendo peritus, in interpretatione
clarus, inter cunctos relator conspicuus, in ipsius
ore speluncæ petram sculpsit, et ob devotionem
Salvatoris ibidem sibi monumentum fecit. Milliario
semis de Bethleem in suburbe David, jacet David:
sed et infantes, quos occidit Herodes, ipso in loco
habent sepulchra, et videntur eorum sancta ossa.
*Ante Bethleem est monasterium muro cinctum, in quo
multitudo est monachorum.*

XXX De Bethleem usque ad ilicem Mambre sunt
millia (38) XXIIII, in quo loco requiescunt Abraham, 38
Isaac, et Jacob, et Sara, et simul ossa Joseph: et *Quercus*
basilica ædificata est: in quadriporticu atrium in *Mambre.*
medio discoopertum: et per medium cancellorum
ex uno latere intrant Christiani, ex alio Judæi, fa-
cientes incensa multa: nam depositio David (39) et 39
Jacob in terra illa, die primo post Natale Domini
devotissime ab omnibus celebratur, ita ut ex omni
terra, Judæorum conveniat innumerabilis multitu-
do, incensa ferentes vel luminaria, et dantes mune-
ra ac servientes ibidem. Iterum revertentes in Jeru-
salem, descendimus per viam quæ vadit ad Gazam
et Ascalon millia XX.

XXXI De Jerusalem venimus in montem Gelboe,
ubi (40) occidit David gigantem Goliat, et ubi mor- 40
tuus est Saul et filius ejus Jonathas. Jacet ibi Goliat *Montes Gel-*
in media via, ligneum habens ad caput acervum, et *boe.*
super eum congeries magna petrarum, ita ut a XX
millibus non possis invenire * lapidem quem movere
possis: quia usus est talis. Quoties quis ibi transit,
ternos lapides secum defert, et eos ibi projicit: sed
et nos similiter fecimus. In ipsos montes nec ros
nec pluvia descendit, postquam David eos maledixit:
et nocturnis horis secreto videntur ibi volvi immundi
spiritus, tamquam vellera lanæ vel undæ maris.

XXXII. Deinde viantes ad latus, venimus in civi- 41
tatem, quæ dicitur Heliopolis, in loco (41) ubi *Fons Sampso-*
Sampson fortissimus cum maxilla asini mille occidit *nis.*
viros, ex qua maxilla ipso orante aqua profluxit,
qui fons usque in hodiernum diem loca illa irrigat:
nam in loco ubi surgit, fuimus. Deinde venimus
inter

Sepulcrum Zachariæ et Isaiæ. inter templum et altare, ubi occisus est Zacharias, et ubi requiescit. Inde venimus ad locum ubi Isaias Propheta de lignea serra secatus est : et ipse jacet ibi sub quercu Rogel juxta aquarum decursum : et ipsa serra pro testimonio posita est ad S. Zachariam. Et inde venimus ad locum ubi Abacuc Propheta prandium ferebat messoribus, quando eum Angelus per verticem tenens, duxit in locum ubi Daniel inter leones orabat : et ibi surgit fons, ubi Philippus baptizavit Eunuchum. In ipsis sunt putei quos foderunt Abraham et Isaac, et appellarunt calumniam.

Ascalon. XXXIII. Inde ingressi sumus Ascalon. Ibidem est puteus Pacis, in modum theatri factus, in quo usque ad aquam descenditur per gradus, ubi requiescunt
42 (42) tres fratres Martyres : propria quidem habent nomina, sed vulgariter Ægyptii vocantur. Milliario a civitate, Herapia est, civitas Maxoni Ascalonitæ. Inde venimus in civitatem Axomates, in qua requiescit S. Victor (43) martyr. De Mazona venimus usque
43 *Gaza.* Gazam milliarium : Gaza autem civitas splendida, deliciosa, homines honestissimi, omni liberalitate decori, amatores peregrinorum. Inde milliario se
44 cundo requiescit (44) S. Hilarion.
45 XXXIV. Inde venimus in civitatem (45) Duaal, in caput eremi, quæ vadit ad Sina montem : in qua ex relatione Episcopi ipsius civitatis unum audivimus miraculum, quod silere non oportet. Puella quædam
De Maria solitaria nobilissima nomine Maria, cum nupta fuisset, ipsa nocte nuptus sui mortuus est sponsus ejus : ipsaque hanc rem patienter portavit, et infra septimanam omnia sua distribuit pauperibus. Celebrato die septimo, nocte ipsa veste sponsi sublata, inventa non est : de qua dictum est nobis quia esset in eremo trans Jordanem, inter calameta vel palmeta ante nos in finibus Segor in mari Salinarum : in quibus locis invenimus monasteria XV vel XVII puellarum, quæ Christiani populabant : quæ habebant asellum
et leone monialium ministro. qui eis cibaria deferebat, et nutriebant leonem terribilem ad videndum. Cumque appropinquassemus cellulæ, omnia animalia quæ erant nobiscum * a rugitu illius minxerunt, et in terram corruerunt : et dicebatur nobis quod ipsum asellum leo ipse gubernaret in pascuis : quem offerebant nobis pro centum solidis. Sed Pater Antoninus suscipere noluit, sed misit in Jerusalem cito, et adduxit eis ternas tunicas et oleum ad luminaria, et legumina multa. Et ipsæ nobis dixerunt de virtutibus Mariæ, cujus superius mentionem fecimus, quæ ambulaverat in Hierosolyma, sola portans legumina, sportellas plenas et tunicas; quas ei cupiebant auferre; sed nullus eam
46 invenire potuit : (46) attamen de iis quæ secum duxit de eremo, nihil reportavit revertens. Cujus afflictionem vel ploratum nulla ratione consolari potuimus : sed tantum sæpius dicebat flens; Væ mihi miseræ ! cujus causa me dico Christianam?

Vita ad eremum. XXXV. Proficiscentes de Eulatia introivimus eremum milliario XX, in quo est castrum ubi est xenodochium S. Georgii, in quo habent transeuntes vel eremitæ refugium vel stipendia. Inde intrantes interiorem eremum, venimus ad locum, de quo dicitur in Psalmo, Terra fructifera in salsugine (id est, in amaritudine) animalia habitantium in ea. Et ibi vidimus homines rasos, fugientes cum camelis. Nam et in Hierosolyma vidimus homines ex Æthiopia, habentes fissas nares * et aures, caligulas calceati, et per digitos in pedes annulos missos. Interrogavimus quare sic, et dixerunt : quia Trajanus (47) Im-
47 perator signum hoc nobis reliquit.

Festum Saracenorum in ea errantium. XXXVI. Ambulantes per eremum dies VI, camelis nobis aquam portantibus, sextarium mane et sextarium vespere dabatur per hominem quotidie : amarescente aqua in utribus per modum fellis, mittebamus in eam * arenam, et dulcorabatur. Familiæ autem Saracenorum et uxores eorum venientes de eremo.... in via sedentes deposita sarcina, petebant panes a transeuntibus : et veniebant viri earum de interiori parte eremi, adducebantque utres cum aqua frigida, et accipiebant sibi panes, et adducebant restes cum radicibus, quarum odor suavissimus super aromata, et dies festos suos celebrabant. Populus autem qui per majorem eremum ingrediebatur ad explorandum, numero XII * millia sexcenti.

XXXVII. *Perambulantes eremum octavo die venimus ad montem Domini Horeb, et inde moventes ut ascenderemus montem Sina, ecce multitudo monachorum eremitarum cum Crucibus psallentes obviaverunt nobis et prostrati in terram adoraverunt : simili modo et nos fecimus, et lacrymavimus. Tunc introduxerunt nos in vallem inter Horeb et Sina, ad cujus montis pedes est fons, ubi Moyses adaquabat oves, quando vidit rubum ardentem : qui fons est inclusus infra monasterium, in quo sunt tres Abbates, scientes linguas, id est Græcam, Latinam, Syram, Ægyptiacam et (48) Bessam. Inde venimus ad speluncam, ubi absconditus fuit Elias Propheta, quando fugit Jezabel mulierem perfidam. Ante ipsam speluncam surgit fons, qui irrigat ipsum montem.* Inde ascendimus summum cacumen montis, in quo est oratorium modicum, habens longitudinem sex pedum, similiter et latitudinem; in quo manere nullus præsumit; sed orto jam die adscendunt monachi de supradicto monasterio. et celebrant ibi Officium : in quo loco pro devotione multi tondent capillos suos et barbam : nam et ego totondi ibi barbam meam. *Horeb et Sinai montes.* 48

XXXVIII. Mons vero Sina petrosus est, raro habet terram, et in circuitu ejus cellulæ multæ servorum Dei. Similiter et in Horeb, et in parte illius montis habent Saraceni idolum * suum marmoreum positum, candidum tamquam nivem : ibi et permanet Sacerdos eorum, ipsorum indutus dalmatica et pallio lineo. Quando venit tempus festivitatis eorum, percurrente luna, antequam egrediatur a festo ipsorum, incipit marmor illud mutare colorem : et quando cœperunt adorare idolum, fit marmor illud nigrum tamquam pix : completo tempore festivitatis eorum, revertitur iterum in pristinum colorem, unde valde miratus sum. *Idolum Saracenorum.*

XXXIX. Inter Sina et Horeb est vallis, in qua certis temporibus ros de cœlo [cadit], quem manna appellant, et coagulatur, et fit tamquam granum masticis : et habent inde plena dolia, et dant aliis pro benedictione, et nobis dederunt sextarios quinque : ex quo et perdite bibunt, et nobis dederunt bibere. Nam et in ipsis montibus leo et pardus *, capreæ et burdones simul pascunt : et ex eis nullus læditur a leone, propter eremi vastitatem. Et quia jam se complebant dies festi Ismaelitarum, præco exiit ut nullus subsisteret per eremum, per quam ingressi sumus; [sed] alii per Ægyptum, alii per Arabiam reverterentur in civitatem sanctam. *Vallis ibidem.*

XL. De monte Sina usque in Arabiæ civitatem quæ vocatur (49) Abela, sunt mansiones VII : in Abela autem descendentes naves de India cum diversis aromatibus, visum est nobis per Ægyptum reverti. Et venimus in civitatem in qua pugnavit Moyses cum Amalech : ubi est oratorium, cujus altare positum est super lapides illos, quos posuerunt Moyse orante. In loco ipso est civitas munita de lateribus, locus sterilis valde propter aquas. Ibi occurrerunt nobis mulieres cum infantibus, palmas in manibus portantes, et ampullas cum rafano oleo, [quæ] prostratæ pedibus nostris urgebant plantas nostras et capita nostra, lingua Ægyptiaca psallentes Antiphonam : Benedicti vos a Domino, et benedictus adventus vester, Hosanna in excelsis. Ipsa est 49 *Amalech,* *Madian.*

est terra Madian, et ipsi habitantes in ea civitate. Dicitur autem quia ex familia Jethro, soceri Moysis,
50 descendunt LVIII (50) condomæ, militantes in publico cum uxoribus suis annonam, et vestes accipientes ex Ægypto.

51 XLI. De quibus locis venimus Magdalo (51) et Sochot et ad LXX palmas et ad XII fontes ; et applicuimus ibi per duos dies, fatigati per tantum laborem et eremi vastitatem : in quo loco est castellum
52 modicum quod vocatur (52) Surandela, et est infra ipsum castellum ecclesia cum xenodochio, propter transeuntes. *Inde venimus ad locum ubi filii Israel*
Mare rubrum. *transeuntes mare rubrum castrametati, et ibi similiter castellum cum xenodochio : et in loco quo exierunt de mari est oratorium Eliæ.* Et transeuntes venimus in locum ubi intraverunt in mare, ubi est oratorium Moysis. Ibi est civitas parva, quæ appellatur (53)
Clysma 53 Clysma, ubi de India naves veniunt. In loco ubi transierunt * fulgur exit de pelago majori et extenditur in multis millibus, quia accessus et recessus aquæ habetur. Recedente mari apparet omnis submersio Pharaonis, et omnia arma in marmora * mutata videntur. Ibi accepimus nuces virides, quæ de India venerunt, quas de paradiso credunt homines esse, et qui ex his gustaverit *, sanatur.

Insulæ maris rubri. XLII. Intus autem in ipso pelago modica est insula, in qua est petra viva, ubi pendent * molles, ut carnei, in modum dactylorum, qui fundunt unguentum, quod oleum petrinum vocant, quod pro maxima benedictione tollitur. Vas in quo portatur, si impletum fuerit, et volueris rediterare ad tollendum, jam non eum capit. In quo loco quanticumque ægroti pertingere possunt * sanantur. Quem [liquorem] tollentes pro benedictione, non eum permittunt iterum introire per Clysma antequam commisceatur cum oleo : nam si non adulteraretur, credo, quia ipsam virtutem semper faceret : nam liquor ipsius tenet [odorem] continuo per duo millia. Infra civitatem ipsam, quæ dicitur Clysma, intus in basilica vidimus loculos ligneos sanctorum Eremitarum Patrum XIIII.

XLIII. Et inde venimus per eremum ad spelun-
Spelunca S. Pauli. cam B. Pauli eremitæ, quæ vocatur Siracumba : quia fons ipsum locum irrigat. Exinde pergentes veni-
54 mus ad Cataractas (54) Nili, ubi ascendit aqua ad signum manus hominis facta et habet gradus XII : ex utraque parte cataractarum, sunt duæ civitates, quas ædificasse dicunt filias * Loth, et una earum dicitur
Cataractæ Nili. Babylonia. Inde venimus per campos Taneos et in Memphis civitatem et Antinoum, in qua residebat
55 Pharao ex (55) qua filii Israel exierunt. In ipsis locis sunt horrea Joseph XII * plena.

Memphis. XIIV. In Memphis fuit templum, quod est modo ecclesia, cujus una porta se clausit * ante Dominum nostrum, quando B. Maria cum ipso fugit in Ægyptum, et adhuc non potest aperiri. Ibi vidimus pallium lineum, in quo dicunt illum tempore * illo transisse, et idcirco ibi ejus remansisse vestigia : quæ imago ibi singulis temporibus adoratur, et nos adoravimus, * et propter splendorem non potuimus in eam intendere, quia quantum in ipsam intendis immutatur in oculis tuis.

XLV. Descendentes per Ægyptum, venimus in ci-
56 57 vitatem (56) Alepi ad S. Mennatum (57) : qui multas virtutes ibi operatur. Inde per stagnum navigantes Alexandriam venimus : in ipso stagno vidi multitu-
Alexandria. dinem crocidolorum. Alexandria civitas est pulchra, populus levis, sed amatores peregrinorum, hæreses multæ. Ibi et requiescit Athanasius, ipsius civitatis Episcopus, qui, contra Arium ipsius civitatis Presbyterum hæreticum pro fide Christi certando, multa pericula mortis sustinuit, temporibus Constantii [filii] Imperatoris Constantini, Helenæ filii. Ibidem requiescit S. Faustus, et S. Epimachus et S. Antoninus vel S. Maurus (58) et alia multa Sanctorum corpora. 58

XLVI. Iterum venimus Hierosolymam, ubi ego *Joppe.* ægrotus per multum tempus jacui, usque dum vidi per visionem S. Antonium et B. Euphemiam, qui me pariter sanaverunt. Egressi de Hierosolyma ve- *Cæsarea.* nimus Joppen, ubi jacet S. Thabita, quæ dicitur 59 Dorcas. Deinde Cæsaream Philippi (59), quæ Turris Stratonis, quæ et Cæsarea Palæstinæ vocatur, in qua requiescit S. Pamphilus, et S. Procopius, et S. Cornelius, ex cujus lecto benedictionem tulimus. Inde per Galilæam ascendimus et venimus Damas- *Iter per Syriam.* cum, ubi est monasterium, ubi S. Paulus conversus est, in vico qui vocatur Rectus, ubi multæ virtutes fiunt. Deinde Heliopolim, et inde venimus Emissam, ubi est caput S. Joannis Baptistæ in dolio vitreo: et nos ibidem ipsum vidimus et adoravimus. Et inde transeuntes per civitates, hoc est, Arissam Aristo- 60 lam, Piphaniam : venimus in civitatem splendidissimam Apamiam, in qua est omnis nobilitas Syrorum.

XLVII. Inde exeuntes venimus Antiochiam majo- *Antiochia.* rem, in qua requiescit sanctus Babylas Episcopus et tres parvuli, et S. Justina, et Julianus et fratres Machabæi, hoc est, VII sepulchra, et super uniuscujusque sepulchrum scriptæ sunt passiones eorum. Exinde descendimus Mesopotamiam in civitatem Chalcidam. Inde venimus Carram, ubi natus fuit Abraham. Et inde venimus in civitatem Barbarissum, *Armenia* ubi requiescit S. Bacchus (61), frater S. Sergii. Inde 61 venimus in civitatem Suram, per quam mediam descendit Euphrates, qui ibidem per pontem transitur. In ipsa civitate passi sunt S. Bacchus et S. Sergius, qui requiescit in civitate Tyro.

XLVIII. Inde tanta alia vidimus loca, in miraculis *Reditus Placentiam.* posita, reversi post nos per multa castella, per plateas, vicos, villas, vel civitates. Fatigati ex tam longo itinere cœpimus iter carpere transeuntes mare, et venimus in Italiam adjuvante Domino Jesu Christo, pro cujus amore ab hoc loco egressi pervidere ivimus tanta ejus mirabilia, quæ ipse inter homines habitans fecit, vel quæ ante tempus incarnationis suæ olim per Patriarchas et Prophetas suos fecerat; viventes, ovantes venimus Placentiam, civitatem nostram, positam super fluvium, qui dicitur [Padus] infra jam dictam Italiam.

ANNOTATA.

1 *MS. Tornacense* Collega suo : *sed patet ex contextu num. 7. plures a scriptore induci socios itineris : ideo MS. Vaticanum sequi hic malui.*

2 *Scivitne hic scriptor* Constantinopolim *et* Cyprum *pari intervallo distare ab* Italia *: et in* Syriam *quidem recta ituris prænavigandam* Cyprum ; Constantinopolim *vero illis non magis necessariam esse quam Bruxellæ sint ei qui Antuerpiæ moratur, ut Gandavo Brugas perveniat?*

3 *Nullam ad* Tyrum *insulam norunt Geographi, ac ne alibi quidem, quæ vocetur* Santaricus *vel simili aliquo nomine.*

4 Castra Samaritanorum *æque ignotæ appellationis sunt.* Sunam *autem, hic* Sugamia, *unde mulier* Sunamitis, 10 *milliaria horaria ut minimum distat Ptolemaide, nec modice abest a monte Carmelo, saltem ea parte qua Prophetæ creduntur habitasse.*

5 *Nescio an* jactus *nomine, aborsum intelligat : modicam concipi oportet, quæ suspendatur mulieri vel animali : sed causam portentosi sonitus reddi,* quia solida est, *tam est incongruum, quam si dicatur facile gestari, quia gravis : nam ut sonum reddat petra, cavam esse convenit, non solidam.*

6 Neocæsarea *Galilææ nulla est, sed in extrema Syriæ parte ad radices Tauri montis una, a finibus Galilææ*

Galilææ plus quam 100 *milliaribus distans, sed nec* Cæsaream Philippi, *ad Jordanem sitam in Galilæa, cogitare hic congrue possumus; distat enim a Ptolemaide triplo longius quam* Cana, *ad quam tamen ducere hic supponitur.*

7 *Colitur* S. Leontius *celeberrimus martyr, Tripoli in Syria passus* 18 *Junii : hinc facile est nomen urbis, quod exciderat supplere : non item facile divinare, quid scriptorem moverit, ut a* Cana *Galilææ, unde porro versus mare Galilææ et loca Christi prædicatione ac miraculis illustria ascendere mos ferebat peregrinorum, vel ad Nazareth ac montem Thabor deflectere; non, inquam apparet quid eum moverit, ut a* Cana *flectat narrationem in Boream milliaribus plus quam* 30, *ad perlustrandam Phœniciæ maritimam, a Tripoli usque Tyrum, quo primum appulerat.*

8 *Terræ motus horrendi anno Justiniani* 27, *Christi* 553 *meminit Baronius, additque ex Agathia, non solum Constantinopolim fœde concussam, sed et* regiones Orientis et civitates solo æquatas, ut inter alias Berythum in Phœnicia.

9 Biblum *intelligo, media inter Tripolim et Berythum via : sed* Tanim *nullam novi extra Ægyptum, nec reperio quidquam quod huc flectam in tota veteri Geographia.*

10 *Cum* Studium litterarum *legis pro* Academia, *agnoscis phrasim, credo, vix antiquiorem* XI *seculo.*

11 *Nec Asclepium fluvium antiquitas novit : inter Sidonem autem et Tyrum* Eleutherus *decurrit, ex Libano defluens.*

12 *Licet Placentinus sit scriptor, qui proinde posset milliaria numerare æstimatione Italica, ut tria æquivaleant uni leucæ horariæ ; apparet tamen ex toto contextu, eum numerare milliaria horaria, sicut etiam faciunt alii rerum in Terra sancta gestarum scriptores.*

13 *Quid ergo de Christo Nazarethani quærebant,* Joan. VII, Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?

14 *Id est,* hominis proceri : Talea *autem pro longitudine, vox est accepta ex vernacula Italorum lingua* Taglia, *Francis* Taille.

15 Samaria *urbs mediterranea, distat a mari Tiberiadis duplo longius quam ipse mons* Thabor : *neque hæc, sed civitas vicina* Sichar *postea dicta est* Neapolis. *Cum ergo Joannis* 4 *dicitur,* venit Jesus ad civitatem Samariæ quæ dicitur Sichar ; *accipitur Samaria non pro ipsa civitate, sed pro toto eo territorio, cujus caput erat* Samaria.

16 *Ut ad hos fortes veniretur, remetienda erat tota fere Galilæa superior, per spatium horarum circiter* 20.

17 Gadaram *prope lacum Genezareth novi:* Gabaon *unicum sacræ litteræ nominant in tribu Benjamin prope Jerusalem, longe a dicto lacu.*

18 *Quinque ut summum horarum iter est Gadara* Scythopolim, *proinde in tam brevi spatio non potuit quis multas urbes transisse.*

19 *Ut* Sebastæam *id est Samariam veniatur, nec unus quidem Judææ locus attingendus est; ad hanc autem primum venitur, post emensam totam regionem Samaritanorum.*

20 *Videtur supponere auctor, quod totam regionem jam dictam Judæi tenerent, et quidem tam scrupulosi contra Christianos, ut sequitur.*

21 Comparare, *Italis proprio idiotismo,* emere, *vulgo* comprare, *unde* Compra, *emptio.*

22 *Œdipo eget hic locus : suspicor indicari forum rerum venalium, extra vicos positum pro Christianis emere volentibus, ubi illis responsum faciant Judæi, ne eorum ingressu immundæ fiant habitationes suæ. Sed quis talia unquam Judæis affinxit ?*

23 *Non ad Jordanem est* Mons Hermon ; *sed alius major in Cœlesyria, continuatus cum Libano, alius minor in Galilæa, ad Torrentem Cisson, haud longe a Thaboræo monte, trans torrentem posito.*

24 *De* S. Sophia *Constantinopolitana forte inaudiverat aliquid scriptor, quod inde Hierosolymam transtulit.*

25 *Integri diei itinere* locus Baptismi *distat a* Torrente Carith. *Est tamen verisimile satis, ad locum memoria absconditi quondam ibi Eliæ celebrem aliquando habitasse Eremitas. An etiam quod Elias, usque adeo tunc abductus a notitia hominum, ut necesse habuerit a corvis pasci eos ibi collegerit, volens post se relinquere monasticæ vitæ successores, ut dicitur in libro de instit. monachorum? Credat hoc, qui potest credere Græcum esse auctorem, qui in voce* Carith *mysticam hanc significationem reperit, quod* Elias sedit in Torrente Carith, qui est contra Jordanem : quia in Carith, id est, in Dei Caritate, eum dividente a Jordane, id est, a peccatorum descensione, ex tunc semper extitit.

26 *Totam regionem secundum Jordanem, quam longe fluit a suis fontibus usque ad mare mortuum, occupaverunt tribus Ruben et Gad cum dimidia tribu Manasse, sed nusquam leguntur invenisse civitatem* Salamiada: *Verum Antonini Imperatoris itinerarium* Salaminiadam *habet procul inde, inter Ocoram et Emissam Cœlesyriæ urbes.*

27 *Econtra ex lib.* 2 *Regum cap.* 18 *scimus pugnam inter exercitus David et Absalon commissam esse* in Saltu Ephraim *in Galaaditide, haud longe a mari Tiberiadis, ibique occisum, et sub acervo lapidum sepultum Absalonem esse.*

28 *Diceres* Mare mediterraneum, *per quos Alexandrini navigantes stationem capiunt in aliquo Palæstinæ portu, puta Joppe, confundi a scriptore cum* Mari mortuo, *nullam cum altero communicationem habente; adeo ut impossibile sit, Alexandrinorum naves ascendere ad locum Baptismi Dominici*

29 *Abundat hic numerus centenarius: nam* 30 *sufficere re ipsa patet.*

30 *Si sensus est, dactylos, qui ibi nascuntur, unius libræ singulos esse, ceteris fabellis eos adnumeres licet.*

31 *Imo ad meridionalem plagam respectu Jericho sitæ fuerunt* Sodoma *et* Gomorrha.

32 Barrideum, *nomen hactenus ignotum Terræ sanctæ scriptoribus.*

33 Abraham *non percussit* Amalec, *sed* Saul : *victoria autem a qua revertebatur Abraham, relata fuit de quinque Regibus, qui dicto Rege Sodomorum et sociis ejus nepotem Loth captivum ducebant.*

34 *Variæ variis diebus* Theodotæ Martyres *coluntur a Græcis, nec facile est divinare, utrum harum aliquam vel aliam diversam intelligat auctor.*

35 *Nullam hoc nomine uxorem habuit nec* Justinianus, *nec* Theodora, *quam habuit, Hierosolymas unquam venit: sed intelligenda esset* Eudocia, *uxor Theodosii junioris ; de cujus in Terra sancta rebus gestis et ædificiis sacris licebit multa legere apud antiquos; uti et hoc, quod mortuo conjuge eodem reversa, sepulta sit in ecclesia S. Stephani.*

36 *Ast diversissimæ civitates sunt* Diospolis *(alias Lidda ac Ramula) et* Azotus, *hæc enim ad mare sita est in finibus Dan ad meridiem, illa vero in ejusdem Tribus finibus Borealibus mediterranea.*

37 *Neque* Ysitium, *neque* Hesychium Sanctum *aliquem novi, de quo hic locus possit intelligi.*

38 *Expunctis* XX, *sufficiet reliquisse* III.

39 *De* David *ex Menæis constat.* Jacob *una cum ceteris progenitoribus Christi festum habet Dominica ante Natalem Domini, sicut ad Ephemerides Græcomoscas docui.*

40 *Lib.*

40 *Lib.* 1 *Regum cap.* 17 *Goliathi cædem describit, factam* in valle Terebinthi, *ubi castrametatus erat Saul contra Philistæos, habentes castra sua* inter Sochot Judæ et Azeca in finibus Dommim, *quæ omnia loca sunt media via inter Jerusalem et Joppe, a montibus Gelboe, procul inde ad Euroboream sitis, plus quam* 20 *leucis.*

41 *A* valle Terebinthi *usque ad* Civitatem solis, *cui propinquus est* fons Sampsonis, 10 *circiter leucæ extenduntur versus meridiem, et hinc cetera satis commode sequuntur, nisi quod iterum auctor recurrat* Hierosolymam, *propter Zachariam et Isaiam.*

42 *Menæa ad* 6 *Aprilis meminerunt duorum Martyrum Ascalone passorum, post factam memoriam* Sanctæ Platonidis: *quam Baronius in hodierno Romano pro viro accipiens, duobus Ascalonitis Martyribus junxit.*

43 *Neque* Victorem Martyrem, *qui huc spectare possit, ullum novi: neque* Herapiam, Axomatem, Mazonam *civitates; nisi forte ultima est* Majuma, *quæ* Gazæ emporium *nominatur a S. Hieronymo in Vita Hilarionis.*

44 S. Hilarionis monasterium septimo a Majuma milliario, *id est duabus ac semileucis, idem Hieronymus constituit, cui certior fides adhibenda.*

45 Dunaal *urbs, et quidem Episcopalis, in tota sacra ac profana geographia nulla est; uti nec* Eulatia *aliqua, ad introitum eremi, Capite sequ. nominata.*

46 *Nullum commodum sensum ex ultima hujus Capitis parte hactenus elicere potui conjectando; nec magni refert, quia talis* Maria *nusquam inter Sanctas nota est.*

47 *Nihil juris* Trajano *in* Æthiopes *fuit, neque bellum cum iis: fissæ igitur ejus jussu aures et nares Æthiopum pro fabula haberi debent.*

48 *Quid si pro* Bessa lingua, *legas* Persam *seu* Persicam? *Nam* Bessi, *exiguus olim in Thracia populus, et eo quo hæc composita sunt ævo sub tali nomine non amplius notus, non videntur huc potuisse irrepere per aliquem ipsius auctoris errorem*

49 *Deberet hæc civitas* Abela *concipi ad mare rubrum, haud longe a Meca: sed nec ibi, nec alibi in tota Arabia, nomen istud apud Geographos veteres novosque reperitur: bene autem in Madianitide et ad lacum Genezareth, vel* Abila *in Cœlesyria, unde* Abilina Tetrarchia *nomen sumpsit.*

50 Condoma *videtur hic scribi pro* Familia.

51 *Hic iterum loca disparatissima conjungere videtur auctor: necdum enim pervenerat ad Elim, sextam Stationem Israelitarum, ubi erant* 70 palmæ et 12 fontes, *ut dicitur Exodi* 15, *cum loquitur de* Magdalo *et* Socoth, *urbibus Ægypti, ad quas iidem Israelitæ constiterunt antequam transirent Mare rubrum.*

52 *Novimus ibi desertum Sur, sed* castellum Surandela, *nescio unde hic scriptor acceperit.*

53 Clysma *præsidium Ægypti ad mare rubrum Ptolomæo est, hoc circiter loco: quare correxi nomen in MS. Tornac. expressum hic et infra* Disma, *quod nusquam est.*

54 Speluncam S. Pauli *ad* 28 *gradum altitudinis collocat Rosweidus e regione Antinoi: ab hac usque ad* Nili Catarrhactas, *in Æthiopia sub gradu* 22 *sitas, opus est itinere leucarum, ut minimum* 120; *hic vero scriptor ad* Babylonem *eas collocat, longe infra* Antinoum *leucis circiter* 40: *deinde cetera omnia loca Ægypti, quæ nominat, sic permiscet, nullo servato situs eorum ordine, ut palam faciat Ægyptum numquam a se conspectam; sed civitatum nomina in chartam conjecta, prout alibi lecta se memoriæ afferebant. Mox enim per Campos* Taneos *venisse se dicit* Memphim *et* Antinonum: *atqui jam in Æthiopia aut saltem superiori Ægypto eramus, unde descendenti occurrisset* Antinous, *tunc* Memphis, *ac denique in infima Ægypto* Tanis.

55 Pharaones *Ægypti Reges Memphi aut Babylone habitabant, longe infra* Antinoum, *quam Hadrianus Imperator ædificavit. Filii autem Israel egressi sunt de ea quæ sibi concessa fuerat terra Gessen, inter Ægyptum et Syriam.*

56 *Quo iterum rapimur?* Alepum, *antiquis dictæ* Hierapolis, *urbs Syriæ et quidem regia est: hinc vero* Alexandriam, *Syriæ ejusdem urbem maritimam, iter, sed terrestre est, leucarum circiter* 18. *Hanc vero noster homo confundit cum* Alexandria Ægypti, *tantum dissitæ, quanta est latitudo totius Syriæ atque Ægypti.*

57 S. Menas *Martyr, qui colitur* 11 *Novembris, Ægyptius quidem patria fuit, sed Cotyæi in Phrygia passus. Alius vero hujus nominis Martyr, Alexandriæ in Ægypto decollatus, cum sociis Hermogene et Eugrapho, corporibus mari mersis allatus est Byzantium, ibique celeberrimum cultum habet* 10 *Decembris,*

58 *Quomodo supra per loca, ita nunc per corpora Sanctorum evagatur auctor* S. Faustus, Diaconus *S. Dionysii Episcopi Alexandrini, vere huc spectat et colitur* 19 *Novembris, passus sub Diocletiano.* S. Epimachus, *passus quidem Alexandriæ etiam est, sed corpus Romam translatum, uti* 10 *Maji diximus, in medio relinquentes veteremne an novam Romam, id est Constantinopolim oporteat intelligere.* S. Antonii *corpus sub Justiniano repertum translatumque Alexandriam, sub Heraclio allatum est Constantinopolim, atque inde in Viennensem Galliæ diœcesim seculo* X *sub Lothario II. Pro* S. Mauro, *Ægyptiis ignoto, legendus forsitan* S. Macarius Alexandrinus, *S. Antonio sub disjunctione junctus, utpote ejusdem professionis cum eo.*

59 *Medio ævo, cum jam* Cæsarea Philippi *diceretur* Paneas *et, extra Palæstinam non alia quam* Cæsarea Cappadociæ *nosceretur, confusam fuisse nomenclaturam hujus urbis, patet etiam ex Joanne Phoca, qui hanc ipsam* Palæstinæ Cæsaream *cognominavit* Philippi.

60 *Videntur hæc nomina sic restitui posse, ut pro* Arissa, Larissa; *pro* Aristola, Arethusa; *pro* Piphana, Epiphania *legantur, civitates Syriæ, sicut et* Emesa *inter* Heliopolim *et* Apameam. *Ita tamen hæc loca vicina inter se sunt, ut recto itinere non occurrant, sed grandi utrimque excursu opus sit.*

61 Bacchus et Sergius *fide, non sanguine fratres, sub Maximiano in Armenia passi, coluntur* 7 *Octobris. Ex his* Bacchus *secundum Latina Acta apud Mombritium,* Barbarysi *capite plexus dicitur: hæc autem videtur esse* Arabissus *sub Metropoli Melitena, haud longe a Comanis Cappadociæ; nec ita longe, interjecto Tauro monte, in Provincia Euphratesia est* Sergiopolis, *a* S. Sergii *cultu et corpore nomen adepta.*

Hic vero abductus quidem est in castellum Surorum, *quo nomine* Sura *ad Euphratem intelligitur, inter Chalcidem et Carram, sed denique martyrium consummavit in* castello Cbuzaphata, *quod ab eo deinde creditur nomen* Sergiopolis *recepisse. Itaque hæc quidem omnia male consuta sunt, ex male intellectis Sanctorum istorum Actis: indicant autem magnam ignorantiam auctoris, qui ex* Carra *Mesopotamiæ in* Arabissum *Armeniæ descendens, spatio leucarum circiter* 100, *rursum ab* Arabisso *revolat* Suram, *pari omnino intervallo: nam* Carra *et* Sura *satis vicinæ urbes sunt. Deinde nescio quid infert de* Tyro *Phœniciæ urbe, tantumdem distante ab urbe* Sura *Occidentem versus, quantum ab eadem* Sura *distat* Arabissus *ad Septentrionem. MS. Tornacense, cujus solius integrum ecgraphum habeo,* S. Georgium *perpetuo appellat, pro* Sergio. *Sed hunc errorem libenter excusavero, propter utriusque nominis inter se facillime commutabilis affinitatem.*

Ignosce, Lector, quod post auctorem adeo gravem, pium, elegantem, qualis est Joannes Phocas, *voluerim te fatigare inconcinna hac* Placentini *scriptoris balbutie, nullo stylo, nullo ordine, nulla verisimilitudinis cura conjungentis vera falsis, affinia disparatis.*

Oportuit utrumque integre legendum exhibere, ut si cui fuerit hactenus suspectus Phocas, *quia a me laudatus; non suspectus* Antoninus, *quia sibi favens; is nunc, collato inter se utroque, non mihi sed oculis suis atque judicio credat. Credet certe, cui tam vacuus a præjudiciis erat animus, ut de* Antonino *dubitare possit. Potuit* R. P. Fr. Joseph Ignatius a S. Antonio, Carmelita Discalceatus Gallobelga, ex illustrissima familia Torparcharum de Rebec oriundus, *laudatusque in præfatione ad Tom.* 12 *Spicilegii Acheriani, velut* longe eruditissimus et antiquarum rerum peritissimus: *qui ante hos novem annos istud qualecumque Itinerarium sua manu transscriptum Tornaco misit, quærens quid tandem de auctore sentirem, qui ipsius judicio neque posset fuisse tam antiquus, quam præfert* S. Antonini Martyris Placentini *titulus; neque videretur esse tam novus, quam suggerebat tertia quartave a principio linea, ubi legebatur* Antoninus in quibus locis per Regnum conatus est ire, *intelligendo* Regnum Neapolitanum, *per quod ab urbe Placentina usque ad extremam Italiam iter alioqui erat ituro in Orientem.* Regnum *enim, aiebat, hoc sensu sumitur pro magna Græcia, seu reliqua post Romam Italia; et sic primum appellari cœpit seculo* XII: *necesse est autem uno ut minimum seculo citius scriptum Itinerarium fuisse; cum nulla mentio uspiam fiat Latinorum, qui in Syria eo tempore essent, vel antea aliquando fuissent, nulla etiam alicujus in Carmelo monasterii.*

Respondi ego, idemque nunc censeo, decimi vel undecimi seculi scriptum istud videri, tum ex styli barbarie, tum ex aliis adjunctis; sed pseudepigraphum: idque non tantum quia se Antonini Martyris *socium facit, et illum qui Miles fuit, transformat in Presbyterum vel monachum,* Patrem Antoninum *appellando cap.* XXXIV: *sed maxime, quia se dicit socium itineris, quod non potuit nisi somnians fecisse: quo fit ut taceat de celebrioribus, quæ in Terra sancta antiquitus fuerunt et tunc adhuc erant, monasteriis, puta Sabæ, Charitonis, Euthymii, Gerasimi, Theodosii, Calamonis, Chozebes; de aliis vero non nisi incerta quædam et sæpe fabulosa percurrens, nihil nos docere possit circa statum monasticum in Oriente, pro illo quo vixit et scripsit seculo, quantumcumque dilato.*

INDEX

INDEX

SANCTORUM

AD TOMUM SECUNDUM MAJI

A V DIE AD XI INCLUSIVE.

A

B

C

D

E

E

F

H

I

J

L

M

11

N

O

P

S

T

V

INDEX
CHRONOLOGICUS.

SECULUM CHRISTI I.

SECULUM II.

SECULUM III.

SECULUM IV.

SECULUM V

SECULUM VI.

Cir

SECULUM XIV.

SECULUM XV.

SECULUM XVI.

SECULUM XVII.

APPROBATIO

APPROBATIO
CENSORIS
ORDINARII.

Opus de Actis Sanctorum Maji, per Reverendos Patres Godefridum Henschenium et Danielem Papebrochium, Societatis Jesu Presbyteros, digestis atque illustratis, quod fel. men. Aubertus van den Eede, nuper Antuerpiensis Episcopus Illustrissimus, dum adhuc Archidiaconus et Librorum Censor inter nos esset legere cœpit, et quousque legerat vehementer sibi placuisse demonstravit, videre tamen perfectum non potuit morte præventus ; id ego ultra medietatem productum voluminibus tribus, ex officio, post ipsum suscepto, legi ; et tanti Viri judicio etiam in ceteris, quæ deinde ad censuram datæ sunt, partibus dignum omnino reperi. Utpote de quo, sicut ille alias ad Aprilem a se similiter recognitum dixit, Prudens Eruditio antiqua reducit, et Simplex Veritas obscura revelat. Quare hos etiam tres tomos, in quibus nihil deprehendi, quod orthodoxæ fidei bonisque moribus adversetur, sed uberem copiam pulcherrimorum ad omnem virtutem exemplorum, publicam lucem mereri tanto propensius censeo, quanto accuratioribus Commentariis Observationibusque singula invenio discussa atque expensa. Tunc enim perfecte prodest Sanctorum Vitas scriptas habere, cum intelligitur qua fide et auctoritate unaquæque earum scripta sit. Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris, inquit Dominus per Jeremiam. Ori igitur Domini assimulari nituntur, qui certa ab incertis, vera a falsis (quantum quidem humana qui diligentia potest) maturo secernentes examine, conantur Historiam Ecclesiasticam ea parte excolere, qua magis intractabilem hæreticisque contemptam eam reddidit præteritorum incuria atque inertia temporum. Quod ut præfatis Auctoribus, sacrum suum Annum per menstrua incrementa promoventibus, ex communi piorum atque eruditorum desiderio, feliciter cedat, meum etiam votum est. Antuerpiæ Idibus Augusti MDCLXXX.

Antonius Hoefslagh, *Sacræ Theologiæ Licentiatus,*
Ecclesiæ Cathedralis Antuerpiensis Canonicus Graduatus,
et Seminarii Episcopalis ejusdem Præses,
Librorum in civitate eadem Censor.

ELOGIUM

ELOGIUM

R. P. DANIELIS CARDONI S. J.

Anno, multorum et morbis et interitu Antuerpiensibus memorabili, MDCLXXVIII, XII *Novembris defuncti.*

Cupies, Lector, cujus non raro hoc mense Majo et nomen leges et lucubrationes, novisse virum quis ille Daniel Cardonus. Paucis accipe. Lucis usura frui cœpit Antuerpiæ, celeberrimo orbis emporio, anno a partu Virginis MDCXLIV, III Septembris. Studiorum ab humanitate appellatorum stadio ibidem feliciter decurso; aliud Pietatis non segnius Mechliniæ ingressus est MDCLXI, XXV Septembris in Album Sociorum adscriptus. Prodiit inde, elapso tirocinii biennio, tam instructus a virtutibus, quam venerat imbutus litteris; utrisque expeditior Philosophiam auspicaturus : cui itidem biennio insumpto, per annum alium varie exercitus, politiorem in scribendo stylum, faciliorem in componendo usum, venustiorem in loquendo latinitatem comparavit, sibi dicam, an discipulis? quos toto deinceps quinquennio, non minori illorum cum fructu quam sua ipsius cum assiduitate ac labore, iisdem instituit. Illud autem imprimis severe cavit, ne quis suorum prius Grammaticæ præcepta mandaret memoriæ, quam observaret divina; aut potentius dicendo apud homines, quam precando apud Cœlites peroraret. Non tantum præscriptis per leges scholasticas temporibus, sed et alias sæpe, ubi se dabat occasio, Doctrinam Christianam indefesso explicabat fervore, tenerisque mentibus leniter instillabat; præludens jam tum ferventiori proximos juvandi zelo, quo deinde inter Acta Sanctorum occupatissimus, nihilo remissius in hanc parvulorum salutarem incubuit instructionem, publice, privatim, festis profestisque diebus, omnium studia laude, æmulatione, promissis, præmiis ingeniosissime acuens. Post hæc sanctioribus Theologiæ studiis quatuor impendit annos, non semel tuitus Positiones publice ad disputandum propositas. Tam bene a pietate, zelo, atque eruditione comparatus, sacris Ordinibus initiatus est MDCLXXIV, XXII Septembris. Jamque ingravescens P. Henschenii ætas, et infirma P. Papebrochii valetudo curam injecerant Moderatoribus cogitandi de socio illis tertio adjungendo. Quæritur, invenitur, omnium sententia judicatur; omnium ore proclamatur aptissimus P. Daniel Cardonus. Ita nempe cultæ latinitatis, qua mire excellebat, elegantia; ita ingenium vividum judiciumque peracre; ita variarum notitia linguarum (præter Belgicam enim, sibi vernaculam, Latinamque, callebat Græcam, Italicam, Hispanicam, Gallicam, Anglicanam) quas diligenti studio ac memoriæ tenacis beneficio perdidicerat, persuadebant. Nec vero conceptæ de se opinioni non respondit P. Daniel. Probavit ilico suam operam Collegis Patribus; probavit Superioribus tum hic provinciæ nostræ præpositis, tum Romæ in Societatem universam invigilantibus; probavit domesticis pariter atque extraneis, eruditionis fama notissimis : quorum illi, lectis ipsius lucubrationibus, elegantis solidique scriptoris testimonium tribuerunt vivo; hi procul absentes, contracta litterarum commercio familiaritate, mortuo etiam lacrymis parentaverunt. Notus passim R. P. Jacobus Wallius iis quibus nota Poetica; notus et R. P. Jacobus van Calloen iis quibus Theologia, in qua uti diutissime ita et laudabilissime versatus est, eo præstantiores ambo, quod cum sua quisque eximiæ facultatis scientia perfectam linguæ Græcæ cognitionem conjunxerint. Hi (nam quisque se in illa solet arte, quam novit, exercere) cum partem hujusce Maji, jam tum impressam, volverent; cepit ilico (ut solet sua quemque voluptas) utrumque Patrem una eademque Gregorii Nazianzeni Vita; alterum, quod Vita Theologi; alteram, quod scripta carmine; utrumque, quod Græci Auctoris esset. Legerunt, expenderunt, contulerunt Latina cum Græcis. Quid tum? Relegere, delectari, mirari versionem, laudare interpretem, palam edicere; nullum tricas Græcorum, in versibus passim obvias, extricare solertius ac reddere Latine magis ad mentem auctoris potuisse, ne se ipsos quidem. Ne tamen putes, ita sese Sanctorum Actis impendisse scribendis, ut non et exemplis suum tempus suppeteret imitandis. Imo tanto impensius hæc studebat exprimere moribus, quanto elegantius illa exornaverat stylo; ut non uno modo Dei Sanctorumque gloriam et proximi salutem promoveret, quibus omnem vitam suam, laborem, actiones jam dedicaverat. Erat in precibus ex præscripto Societatis quotidie persolvendis accuratus, in discutiendis conscientiæ nævis lynceus, in detergendis assiduus, in declinandis constans : unde consuetudine in naturam abeunte tantam sibi animæ munditiem paraverat, ut pro ingenito candore subinde fateri auditus sit, nihil quidquam sibi in mentem venire, octiduo etiam a superiori confessione elapso, quod conscientiæ suæ Moderatori per sacram exomologesin putaret aperiendum. Quod nolim de gravioribus piaculis intelligas, quæ in recte constituta Religione pro monstris sunt; sed de levissimis quibusque labeculis, sine

quibus

quibus hæc vita vix aut aut ne vix quidem ducitur : Comprobant id schedæ, manu ipsius exaratæ, inventæque post mortem : quibus ceu rationum codicibus scripto commiserat speciatim quaslibet cujusvis diei actiones, quid matutinis horis, quid progrediente die, quid medio, quid declinante in vesperam, quid sub noctem egisset : et tanta quidem cum accuratione, ut a longissimo tempore nullius fere diei gesta, desiderari deprehensa sint. Crediderim id ipsum non alio factitasse consilio, quam ut conferendo diebus dies, septimanas septimanis, mensibus menses, circumacto denique anno rectius pernosceret conscientiæ suæ statum, spiritualis lucri rationem haberet exploratiorem, majoremque nitorem procuraret. Hinc cuilibet, credo, abunde perspectum est, quod, uti paratior quotidie puriorque ad aram sacris operaturus accessit, ita gratior Agno immaculato hospes, uberioribus præventus fuerit gratiarum donis, et dulcedinem cœlestium, ad quas aspirabat identidem, prælibaverit deliciarum. His aliisque P. Daniel primam Vocationis suæ partem, a sanctissimo Patriarcha Ignatio præscriptam, de studio vacandi cum divina gratia perfectioni propriæ animæ, egregie implevit. Nec segnius alteram, quæ cum eadem gratia impense in salutem et perfectionem proximorum incumbere jubet, dare effectam sategit. Id antelucanus serotinusque sine intermissione labor in scribendo Sanctorum Acta, proximis exemplo ad imitationem futura ; id assiduitas Dominicis festisque diebus in sacro tribunali, expiare conscientiæ noxas volentibus benigne aures præbentis, id promptitudo in succurrendo ægrotis, frequentia in visitando, in consolando industria, in assistendo moribundis constantia abunde testatum reliquerunt. Recedam a proposita mihi brevitate si cetera prosequar. Mors viri, in obsequio proximorum hausta, luculentissimum, divina suffragante auctoritate, testimonium est zeli amorisque ipsius tanti, ut nequeat esse major ; siquidem pro ignotis etiam ac promiscua vulgi turba, non modo pro amicis notisque, animam posuit. Nam qui anno MDCLXXVIII urbi Antuerpiensi incubuerat gravis aer, tanta contagione infecerat omnia ; ut nulla domus sine ægris, nulla pœne sine mortuis fuerit. Deerant qui decumbentibus inservirent, nullo pretio, quantumvis magno, conducibiles ; deerant qui corporibus opem ferrent, medici ; deerant, quod luctuosissimum, qui moribundis adessent confitentibusque aures præberent, Sacerdotes. Emicuit passim Religiosorum zelus, nec in postremis nostrorum fuit, e quibus, præter alios plures, in hac sola domo Professa duodecim Presbyteri, diurnis nocturnisque laboribus, nulla sibi indulta quiete, fracti; octodecim non amplius diebus, caritatis victimæ occubuerunt. Inter alios, vita longiore dignos, R. P. Daniel Cardonus xii Novembris obiit, exacto ætatis suæ anno dumtaxat trigesimo tertio, solennia quatuor Societatis Jesu vota nuncupaturus tertio post mense, si vixisset, jam tum per consuetas Probationes eo præparatus. Morbi tempore non diuturno id unum frequenter rogavit Superos, ut P. Danieli Papebrochio Lovanii, quo initio morbi, eadem ex causa contracti, feliciter migraverat, ad desperationem medicorum laboranti, parcitum vellent, suamque pro illius redimenda vita liberaliter oblatam acceptarent ; id unice visus curare, ut quemadmodum in caritate vixerat, ex caritate morbum contraxerat; ita pro caritate animam poneret. Quæ quamquam libera lætaque, ad æterna sic laborantibus amantibusque proposita præmia, ut confidimus, avolavit non potuit tamen non incredibile sui desiderium apud nos notosque omnes relinquere, imo et dolorem excitare, et elicere lacrymas. Ut enim nihil de nobis dicam ; Celsissimus Paderbornensis ac Monasteriensis Princeps, nuntiata hac morte, graviter indoluit. R. adm. P. Carolus de Noyelle Assistens Germaniæ Societatis nostræ, in communi passim nostrorum strage nullius se interitum gravius sensisse, quam P. Danielis, datis Roma litteris, testatus est. Sed fidem pœne superat, quanti illum fecerit, adeoque quam acerbe mortem tulerit vir Illustrissimus juxta ac eruditissimus, auctoritatisque in aula Magni Ducis Hetruriæ non vulgaris D. Antonius Magliabechius. Ex ipsius viri litteris id judica, P. Henschenio rescribentis in hunc sensum. *Nullis umquam potero verbis exprimere, quanto me dolore affecerit intellecta mors optimi, doctissimi, atque humanissimi* P. Cardoni : *nec sane possum sine lacrymis scribere paucos hosce versus, cujus veritatis Deus mihi testis est, sciens quod non mentior. Aderat mihi R. P. Nicolaus Bartolini Lucensis, Presbyter Congregationis Matris Dei, quando epistola vestra,* xviii *Novembris Lovanio scripta, in manus tradita est. Præsens is eamdem reseranti, certissime poterit affirmare Tibi, quod cum legendo eo perveni, ubi funestus nuntius continebatur, nequiverim porro lectionem prosequi, cum mihi excideret e manibus charta, lacrymæ ex oculis, ex ore suspirium mœstum prorumperet. Enimvero nullo non die experimur, novis identidem malis edocti, quam non sit hæc ubi vivimus terra, nisi vallis calamitatum atque lacrymarum. Vix mihi cœperat nosci* P. Cardonus, *suaque me amicitia per litterarum commercium honorare, totumque meum sibi devinxerat affectum : et ecce nunc mortuus nuntiatur. Doleo plurimum mea causa, cui tam cito ablatus est amicus, adeo sinceri cordis tantique candoris ; eoque magis quod rarius ejusmodi amici obveniunt. Sed multo magis sentio damnum, quod inde evenit eruditissimo vestro atque sanctissimo Operi : difficile enim vobis erit, quantum intelligo, alterum invenire Collegam qui eo accedere possit*

possit, tot gratiis a Deo et natura instructus, atque ipse fuit. Ita placitum Domino, cujus voluntati acquiescendum. Interim nobis consolatio suppetit, quod confidere liceat, ipsum nunc frui societate Sanctorum, quorum honori promovendo vitam consecraverat: atque una cum eis Dominum deprecetur pro nobis. Quis autem PATRUM HENSCHENII AC PAPEBROCHII sensus extiterit in funere tam cari sibi aptique disciputi et collegæ, nihil attinet dicere. Satis sit, quod et in inchoando hoc secundo Tomo Maji meminisse voluerunt P. CARDONI, ut socii in spem diuturniorem sibi adjuncti; et nunc eidem Tomo in lucem educendo hanc ipsius commendationem inseri mandarint, mea qualicumque opera, sibi ad tempus commodata; qui utinam talis viri in his studiis principia, etiam post multos annos attingam progressu lentiori, vestigia mihi relicta, qua potero, sequens!

Conradus Janningus Soc. JESU.

ACTA

ACTA SANCTORUM

MAJI

TOMUS SECUNDUS

Non semper id usu commodius esse, quod tale visum olim est, optima rerum discretrix, eademque temporis filia, experientia docet. Detegit enim ipsa, quæ latent sub unoquoque commodo, incommoda; et hæc sæpe deprehendit illa esse majora. Grandia librorum volumina, quod uno sub complexu multam colligerent materiam, ante annos non admodum multos probabant librariæ supellectilis comparandæ studiosi : eo vero ne sua fatiscerent mole, tabulis ligneis, æneisque constringebant seris; et ad perpetuitatem facere non minus quam ad ornatum credebantur ex eodem aut pretiosiori metallo cornua, umbelici, et clavi : quæ ab injuriis pluteorum defendebant obducta tabulis e corio, etiam solidiori, tegmina. Nunc alius hominum sensus est tota passim Italia, Hispania, Gallia, imo, et Germania Belgioque. Deprehensum est enim sic armatos Codices, ut ut sese tueantur ipsos, offendere alios juxta positos, manusque explicantium impedire ac lædere; quodsi grandius quoque volumen sit, prægravare pondere, ac fere intractabile esse. Non est igitur quod nos pigeat ex plurium voto, undequaque nobis significato, castigare magnitudinem, jam passim ingratam; et in plures, sed minus spissos tomos, dividere opus. Itaque secundam hanc mensis Maji partem a die ejus quinto ordimur, quando præcedentes quatuor eo excurrunt, ut justam habere videantur mensuram : ceteras deinde partes huic similes expecta, Lector; et si quid aliud ex usu et commodo tuo majore esse deprehenderis, fidenter suggere, numquam non paratis in eo quod cæpimus mutare aliquid, cum Tibi visum ex re communi fuerit. Datus ad prælum fuerat tomus primus anno superiori MDCLXXVI *postridie Festi Sanctorum omnium; hic vero adductus eo est anno præsenti* MDCLXXVII *mense Octobri : quod ideo putavimus explicandum, ne quem forte decipiat serior editioni aut dedicationi additus dies; ex eoque putet sibi æstimanda tempora, quæ subinde procedente compositione et impressione ut præsentia nominantur. Sed hoc momenti minoris est : majoris forte referre quis credat, doceri se, quod huic operi prosequendo additus nobis sit Collega tertius, in spem illius absolvendi. Is est* P. Daniel Cardonus, *cujus in posterioribus tribus tomis potissimum comparebit labor : hic tamen indicare nomen voluimus, ut siquando etiam in prioribus aliquid ab eo factum occurrat, intelligantur litteræ* D. C. *pro eo usurpandæ. Hæc monitus, progredienti crescentique operi fave, Lector; et cum videbis alicubi desiderari pleniora quæ optabantur de quopiam Sanctorum documenta, rogatum te crede, ut eadem suggeras Supplemento addenda; et ne similem deinceps, quoad alios Tibi notos, patiamur defectum, ultro indicium faciendo provide.*

QUINTA DIES MAJI.

SANCTI QUI III NONAS MAJI COLUNTUR.

Sancta Irene Martyr, celebrata Constantinopoli.
S. Jovinianus Lector, Martyr Autissiodori in Gallia.
S. Euthymius, S. Pelivus, seu Petrus, Diaconi Martyres Alexandriæ.
S. Irenæus, S. Peregrinus, S. Irene, Martyres Thessalonicæ.
NOT. 1. S. Gregorius, S. Archelaus, S. Felicissima, Martyres in Africa.
S. Crescentiana Martyr Romæ.
S. Silvanus Martyr Romæ.
S. Maximus Conf., Episc. Hierosolymitanus.
S. Nectarius, S. Nicetius, Episcopi Viennenses in Gallia.
S. Eulogius Edessenus, S. Protogenes Carrhensis, Episcopi Confessores.
S. Britonius, Episcopus Trevirensis.
S. Sacerdos, Episcopus Lemovicensis, S. Mundana ejus mater, Vidua Martyr, Sarlati in Gallia.
S. Hilarius, Episcopus Arelatensis in Gallia.
S. Gerontius, Episcopus Mediolanensis.
S. Teuteria, S. Tusca, Virgines, Veronæ in Italia.
S. Leo, monachus ordinis S. Basilii, Bovæ in Calabria inferiore.
S. Landus, Martyr Hortæ in Tuscia suburbicaria.
S. Theodorus, Episcopus Bononiensis in Italia.
S. Joannes Monasteriensis, Cainone in diœcesi Turonensi.
S. Waldrada Abbatissa, Metis in Gallia Belgica.
S. Maurontus, Abbas Broyli, Marchianis et Duaci in Belgio.
S. Athanasius, Archiepiscopus Corinthiorum VIDE APP.
S. Avertinus Diaconus, in territorio Turonensi. T. VII MAJI 3 *
S. Angelus Presbyter Ordinis Carmeltiani, Martyr Leocatæ in Sicilia. VITA S. JUSTÆ EXSTAT IN APP. NOT. 36 *

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sanctus Reinoldus, monachus et Martyr, cui Tremoniæ in Westphalia præcipua basilica dicata est, *refertur in Westphalicis Fastis Joannis Veldeni et aliorum, et aut* Translatio *ejus aut* Natalis *habetur. Vitam dedimus* VII Januar.

S. Herculani, Episcopi Perusini, translationis festum *indicatur a Jacobillo de Sanctis Umbriæ. Vitam dedimus.* I Martii.

De bono Latrone, qui cum Christo crucifixus et cum eo paradisum intravit, officium fieri in plerisque Ecclesiis *tradit Grevenus in Auctario Usuardi, quod Brugis fieri indicat in prima editione Usuardi a se aucti Molanus, quem describit Canisius, et forte id factum, quod festum Ascensionis Christi in variis Martyrologiis celebretur. Nos de hoc latrone cum Martyrologio Romano et aliis egimus* XXV Martii.

Apollonius Abbas quingentorum monachorum pater tempore Juliani apostatæ, *refertur in MS. Florario, et Viola Sanctorum Hagenoæ anno* 1508 *excusa. De eo egimus inter Prætermissos* XVIII Aprilis.

S. Ultanus Abbas *colitur Fossis, oppido diœcesis Leodiensis, uti diximus ad ejus Acta die natali* I Maji.

S. Anastasius, Episcopus Confessor, *indicatur in MS. Kalendario Aquileiensi, et* S. Athanasius Episcopus Confessor *in alio Kalendario. Videtur de eodem agi, eoque Episcopo Alexandrino, cujus Acta dedimus* II Maji.

S. Alexandri Papæ *et* sociorum *officium ad hunc diem translatum est in antiquo Breviario Romano et in aliquibus Legendis Vitam dedimus* III Maji.

SS. Neophytus, Gaius et Gaianus, Martyres, *referuntur in Menæis excusis et MSS. Taurinensibus. De iis egimus.* IV Maji.

SS. Aphrodisius, Meldas, Macrobius, Valerianus, Leontius, Antoninus et socii LX Martyres Scythopoli, *referuntur in MSS. Mediolanensibus et Taurinensibus, ut diximus* IV Maji.

S. Nicephorus Confessor, Hegumenus monasterii Medicii in Bithynia, *indicatur in MS. Synaxario Claromontano. Verum obiit die, quo ejus Acta damus,* IV Maji.

S. Godehardus, Episcopus Hildesheimensis, *memoratur in MS. Florario, Greveno, Maurolyco, Ferrario, et aliis. Vitam dedimus* IV Maji.

Bruno, puer a S. Godehardo educatus, *cum titulo* Beatæ memoriæ *refertur a Greveno et Canisio : de eo ibidem agitur* IV Maji.

Catharina, Sanctimonialis in Parco Dominarum prope Lovanium, *memoratur ab Arnoldo Rayssio in Auctario Molani, et a Laherio in Menologio Virginum. Vitam ejus dedimus* IV Maji.

S. Pius Papa V. *obiit* I *Maji, sequentibus autem diebus aliter nunc impeditis, colitur officio Ecclesiastico hac die* V. *Poterat ergo ipsam concludere. Quia tamen partitio operis nobis proposita, non patiebatur hujus diei Acta omnia adjungi ad quatuor dies primi tomi, et hi soli non plene eum implebant: visum fuit, prolixam sancti istius Pontificis Vitam ad calcem diei* IV *dare, cum nota* diei IV aut V; *quod hic indicamus, ut consilii istius rationem lector intelligens, ipsam Vitam requirat* IV Maji.

Armorum Domini festum *indicatur in MS. Florario, uti pridie in variis festum* Coronæ Domini, *quo indicasse sufficit.*

Justus, Hierosolymorum Episcopus et Martyr, *memoratur in MS. Florario. Eusebius lib.* 4 *histor. Ecc.*

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 4*

Eccl. cap. 4 *enumerat Episcopos Hierosolymitanos, et inter eos tertium* Justum, *et undecimum* Justum. *Theodoricus Pauli in MS. Chronico universali utrumque* Sanctum *appellat, et* in pace quievisse, *sed nullum venerationis assignat diem.*

Joannes, Zefanus, Marciasus *et* Galla, *inter alios Martyres miscentur in MS. Tamlactensi, apud alios necdum reperti.*

S. Proculus, Archiepiscopus et Confessor, in civitate Brundusina in Apulia, *memoratur in scriptis additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Verum quia nullus in ea Sede fuit* Proculus Episcopus, *aliquis hic error videtur latere.*

Teixelina, tempore Gothorum in territorio Conimbricensi tanta sanctitate clara, ut supra sepulturam fuerit ecclesia constructa, sed a Mauris destructa, *traditur a Georgio Cardoso in Hagiologio Lusitano. Utinam alia monumenta ejusdem cultum probent.*

Gillebertus Nivernensis Episcopus et Confessor *inscriptus est in MS. Florario. Verum timemus aliquod σφάλμα, cum talis non reperiatur in Catalogis Episcoporum Nivernensium apud Sammarthanos; neque* Gillebertus Episcopus *inter Sanctos Gallicanæ Ecclesiæ habeatur in Martyrologio Gallicano Saussayi. Erit forsan qui hunc* Gillebertum *diriget ad rectam semitam.*

B. Joannis, Episcopi et Confessoris Constantinopoli (cujus tempore inventa fuit Tunica Domini inconsutilis) depositio, *indicatur in MS. Florario Sanctorum. Enumerat S. Nicephorus septem Episcopos Constantinopolitanos, Joannis nomine appellatos: at quis hic indicetur, non occurrit modo. De Tunica Christi inconsutili Treviris, sub Joanne ejus nominis primo Archiepiscopo Trevirensi inventa, agit Christophorus Browerus lib.* 4 *Annalium Trevirensium num.* 9. *Sed hunc Joannem Sanctis adscriptum fuisse necdum legimus.*

Foelanus Candidus de Kill Colma, *profertur in MS. Tamlachtensi. Is a Colgano, in Appendice ad Inventionem S. Foillani Episcopi et Martyris* 16 *Januarii cap.* 1, *dicitur* Foillanus, cognomento Finnius, de Kil Cholma, *et dicitur ad hunc diem etiam referri a Mariano Gormano et Martyrologio Dungallensi. Nec plura de eo referuntur.*

Senanus Abbas *refertur a Colgano* 8 *Martii, cap.* 1 *Appendicis ad Vitam S. Senani Episcopi; et citantur Martyrologium Tamlachtense (in quo et nos reperimus) festilogia Ængussii, Mariani et Cathaldi Maguir. Ceterum ubi et quando fuerit Abbas, aliaque Acta, non indicantur.*

Euchbritus Saxo *indicatur in dicto MS. Tamlachtensi, de quo alibi nihil legimus.*

Aleidis, prima Abbatissa Vallis Ducis prope Lovanium, nobilissima natura, ingenio, virtute et gratia clara *appellatur a Cantipratano, lib.* 2 *Apum cap.* 10 § 8. *Est inscripta Menologio Bucelini et Henriquez cum titulo* Beatæ. *At* venerabilis *dicitur a Chalemoto, Piis adscripta a Saussayo: abstrahunt ab omni titulo Manrique in Annalibus Cisterciensibus an.* 1212 *cap.* 10 § 10 *et Miræus in Chronico Cisterc. an.* 1229.

Centum monachorum Ordinis Cisterciensis, ab hæreticis nostri temporis variis in locis pro fide Christi trucidatorum, *memoria celebratur in Kalendario Cisterciensi Divione anno* 1617 *excuso, item ab Henriquez et Chalemoto.*

Gabriel a Javeno, in Pedemontio an. 1540, | Mortui,
Gonsalvus Mendezius, in India Occidentali, | Ordi-
Antonius a Secura, Madriti anno 1573, | nis Mi-
Blancha Henriquez, Palentiæ anno 1544, |
norum, *cum titulo* Beati *referuntur in Martyrol. Francisc. Arturi, et* Blancha *in ejus Gynecæo.*

S. Barbarus Martyr *refertur in Menæis MS. Taurinensibus et Mediolanensibus. De eo, aliis juncto, agimus* VI Maji.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 5*

S. Domitianus, Episcopus Trajectensis ad Mosam, *memoratur in Kalendario precum a Davrontio editarum. Colitur* VII Maji.

S. Mastidia, Virgo Trecis, *memoratur a Ferrario et Arturo du Monstier, citantibus Renatum Benedictum in Vitis Sanctorum. De ea agimus.* VII Maji.

SS. Justa, Justina, et Henedina, *sive* Henedia, Virgines Martyres in Sardinia, *memorantur a Ferrario in Catalogo generali, et ab Arturo du Monstier in sacro Gynecæo. In Martyrologio Romano* XIV Maji.

S. Torquatus et socii, *et inter hos* SS. Theodorus et Athanasius, *recensentur; et dicuntur ultimorum* corpora in ecclesia Compostellana collocata. *Consule quæ de illis dicuntur* XV Maji.

S. Elgiva sive Algifa, Regina Angliæ, *refertur in Martyrologio Anglicano Wilsoni, quem secuti Alfordus, Ferrarius, Arturus. Nos cum antiquis Fastis eam celebramus* XVIII Maji.

S. Cœlestini V Papæ Canonizatio, *hoc die facta memoratur a Wione, Dorganio, Menardo, Ferrario. Dies ejus natalis recurrit* XIX Maji.

S. Humilitatis translatio, *propter singulares gratias quas ipsa accepit a S. Joanne Evangelista, hodie notatur a Joannes Nadazi in anno Joannis: colitur autem ipsa die* XXII Maji.

B. Juditha, vidua in Prussia, *dicitur in aliquo Vitæ compendio mortua* 5 *Maji anno* 1260. *Verum in exactioribus Actis vita hac mortali exuta, anno* 1264 *pridie Ascensionis Domini, adeoque die, quando illa Acta damus* XXVIII Maji,

Scandalaus *seu* Scandalius, socius S. Columbæ Abbatis in Britanniam peregrinantis, *memoratur a Wilsono in Martyrologio Anglicano, eumque secutis Camerario, et Dempstero in Menologio Scotico, Fitzimon et Colgano atque Ferrario. Verum desunt antiqua venerationis monumenta: quæ si suggerantur, poterit de eo agi una cum Abbate suo S. Columba ad diem* IX Junii.

S. Fortunati, Episcopi et Confessoris apud Cellas, *memoria inscripta est veteri Breviario Leonensi et Martyrologio Usuardi, auctius edito Parisiis* 1536, *quem descripsit Molanus, et hunc Canisius. Idem refertur in MS. Chamberiensi et alio Reginæ Sueciæ, et apud Witfordum in Martyrolog. Anglicano. At lutius de eodem agitur in dictis Martyrologiis et aliis die* XVIII Junii.

S. Mauræ, | Virginum Martyrum translatio in agro
S. Brigidæ, | Bellovacensi, *speciali solennitate colitur Dominica post Ascensionem, ubi habet Saussayus hoc die in Martyrologio Gallicano, et post eum Arturus in Gynecæo sacro. Vehementer suspicor easdem esse quarum primam inventionem retulimus ad* XV *Januarii ex S. Gregorio Turonensi, quod ut dijudicari melius possit, antiqua earumdem Acta, quamvis non satis fidelia, et cetera de ipsis monumenta, optamus adipisci, pro die, quo natalis ipsarum agitur Nongenti, ubi corpora sunt,* XIII Julii.

SS. Andreas et Benedictus, Eremitæ et Martyres apud Nitriam in Hungaria, ex hujus Ecclesiæ tabulis et Breviario Strigoniensi *memorantur a Ferrario in Catalogo generali. Primus* Andreas, *alias* Zoerardus *dicitur. Uterque vero in Officiis Propriis Patronorum Hungariæ, anno* 1641, *jussu Strigoniensis Archiepiscopi editis Posonii, colitur* XVII Julii.

S. Mariæ Magdalenæ, revelatio seu repertio corporis apud urben Aquensem anno salutis 1280, Pontificatus Nicolaii III anno ultimo, facta per Carolum Principem, filium Caroli Regis Siciliæ, *indicatur*

indicatur in MS. Florario Sanctorum. Quæ omnia erunt discutienda die XXII Julii.

S. Cassiani, S. Callisti, S. Fortunati, Episcoporum; S. Romanæ, S. Dignæ, Virginum — Translatio Tuderti in Umbria *celebratur in Ferrarii Catalogo generali, et dicitur facta anno* 1596. *Sunt omnes inscripti Martyrologio Romano et coluntur* S. Cassianus Episcopus XIV Augusti.

S. Callistus Ep. XIII Augusti.

S. Fortunatus Ep. XIV Octobris.

S. Digna Virgo XI Augusti.

S. Romana Virgo, XXIII Augusti.

S. Benedicta, Virgo et Martyr Romana, *colitur Uratislaviæ in Silesia, in ecclesia Societatis Jesu, cujus* ossa in magna quantitate *inter alias Sanctorum reliquias ibidem asservari, e legitimo testimonio inde ad nos misso cognovimus. Celebratur ibidem festum omnium Reliquiarum Dominica post festum S. Bartholomæi : proinde posset de omnibus simul suo tempore plenius agi ad diem* * XXV Augusti.

S. Audeoni, Episcopi et Confessoris, *memoria celebratur in MS. Casinensi. Ast ejus* apud Rotomagenses translatio *indicatur in aliis MSS. et apud Grevenum, Maurolycum et alios; item in Breviario Rotomagensi anni* 1587. *Dies ejus natalis occurrit, quando de eo agemus,* XXVI Augusti.

S. Augusti, Episcopi et Ecclesiæ Doctoris, a S. Ambrosio fidei Catholicæ veritatem edocti, et hac die baptizati, conversio *memoratur in Martyrologio Romano, et pluribus aliis. De qua, more nostro, agendum erit die ejus natali* XXVIII Augusti.

S. Sacerdos, Episcopus Lugdunensis, *celebratur in Martyrol. Hispan. Tamayi Salazar, quasi a* Chideberto seniore Galliarum Rege, ad Athanagildum Gothorum Principem, Oratoris titulo missus, Seguntinæ sedis Pontifex electus; sed reversus Lugdunum, apud Parisios animam Deo reddidisset. *Et citatur chronicon Juliani Petri, atque poema Auli Hali. Respondet Raynaudus in Indiculo Sanctorum Lugdunensiam,* hanc viri sancti legationem et secundum Episcopatum ignorari a Gallis scriptoribus, quos mirum esset ista latuisse, si vere contigissent. *Præterea ex dicto Chronico Juliani tradit Tamayus,* caput S. Sacerdotis asservari in eadem Sede Seguntina ; *et late insurgit contra Cistercienses, asserentes,* caput illud esse Martini Abbatis Hortani, post Episcopi Saguntini, idque sub nomine S. Sacerdotis coli. *De hoc agunt Henriquez, Chalemotus, Bucelinus ad hunc* v *Maji. Angelus Manrique in Annalibus Cisterciensibus, ad annum* 1213 *collocat obitum Martini Episcopi Seguntini, et miracula interserit, asseritque obiisse, quando omnia erunt accuratius discutienda,* XXVI Septembris.

At S. Sacerdos, Episcopus Lugdunensis, *mortuus est et colitur* XX Septembris.

S. Aderitus, Episcopus Ravennatum, et discipulus S. Apollinaris ejusdem urbis Episcopi, *indicatur in MS. Florario. Colitur* XXVII Septembris.

S. Allodius, Autissiodorensis Episcopus, *inscriptus est in MS. Florario, quod habemus ex Eyndhoviensi Regularium Monasterio. At dies ejus natalis est* XXVIII Septembris.

Illuminatus Reatinus, Ordinis Minorum, S. Francisci discipulus, et Syriacæ profectionis comes (cui hic, quomodo stigmata a Christo acceperit, indicavit ostenditque) *refertur in Martyrologio Franciscano cum titulo* Beati. *Ab hoc post alios abstinent Waddingus et Haroldus. Omnia quæ de eo dici possunt, inseruntur Vitæ S. Francisci* IV Octobris.

Hereus, Antiochiæ Episcopus. *memoratur in MS. Florario. Videtur esse aut* Heron 4 Episcopus, *aut* Heros 6 Episcopus. *Utriusque meminit Eusebius lib.* 3 *Hist. Eccles. cap.* 36 *sub finem, et lib.* 4 *cap.* 20. *Theodericus Pauli in MS. Chronico universali, utrumque Sanctum appellat, et priorem etiam* Martyrem. *Et hic inscriptus est Martyrologio Romano, quando poterit de utroque agi* XVII Octobris.

S. Godefridus Episcopus *memoratur in MS. Antuerpiensi monasterii Præmonstratensis. Videtur esse* Episcopus Ambianensis, *qui colitur* VIII Novembris.

S. Tryphonis passio *indicatur in apographo Martyrologii Hieronymiani Corbeiensi, Parisiis excuso. At* S. Tryphonis Martyris translatio *dicitur in MS. Florario. Meminerunt etiam* S. Tryphonis pueri et Martyris *Grevenus et Canisius; et hic addit, eum esse passum die quo potissimum colitur* X Novembris.

S. Leontius, Episcopus Forojuliensis in Gallia Narbonensi, *adscribitur huic diei in Indice Vincentii Barralis de Sanctis insulæ Lerinensis. Colitur in propria Ecclesia* I Decembris.

Sisintrudis, Virgo sanctimonialis in Brigensi monasterio diœcesis Meldensis, et Celleraria sub S. Burgundofara seu Fara Abbatissa (quæ obitum suum præscivit, et Angelis comitantibus in cœlum deducta est) *memoratur cum titulo* Sanctæ *ab Arturo du Monstier in sacro Gynæceo, asserente hoc die festum ejus agi. Menardus cum titulo* Beatæ *rejecit in Appendicem* 2, *quod diem natalitium ignoraret. Bucelinus in Indice ad suum Menologium assignat diem* XXIX *Decembris, in qua de ea non agit. Omnia quæ de ea sciuntur, habentur in Vita dictæ Burgundofaræ; proinde commodius de ea agendum* VII Decembris. VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 7*

S. Stephani Protomartyris Translatio, ob dexterum armum basilicæ S. Petri a Pelagio Papa illatum, *inscripta est MS. Martyrologio Vaticano Ecclesiæ S. Petri. Dies ejus natalis est, et ab universa Ecclesia ritu celeberrimo colitur* XXVI Decembris,

G.H.

DE S. IRENE MARTYRE

CELEBRATA CONSTANTINOPOLI.

SEC. I

Templa 3 Constantinopoli.

Illustris *est memoria S. Irenes Martyris apud Græcos aliosque Orientales. Petrus Gyllius lib.* 3 *Topographiæ Constantinopoleos cap.* 6 *pag.* 164 *asserit,* se ex litterarum monumentis reperisse, Constantinopoli fuisse tria templa S. Irenæ, primum prope Sophiam antiquæ Irenæ nuncupatum, quod Socrates tradit magnum Constantinum ædificasse. *Idem confirmat Georgius Codinus de Originibus CP. pag.* 38 *editionis Luparææ.* Κωνσταντῖνος ὁ μέγας ἀνέγειρε τὴν ἁγίαν Ερήνην τὴν παλαίαν. Constantinus magnus ædificavit ecclesiam veterem S. Irenes, *aut ut Gyllius habet* ecclesiam Irenæ antiquæ. *Et hanc fuisse olim Metropolitanam indicat auctor Vitæ S. Isaacii in eadem sepulti referendæ die* XXX *Maji. Procopius lib.* 1 *de Ædificiis Justiniani Imperatoris cap.* 2 *addit, quod* Ecclesiam Irenes, quæ antea cum sibi vicino templo

A templo principe deflagraverat, Justinianus Augustus amplissimam construxit, vix ut Byzantii, excepta æde Sophiæ, ulla sit alia cui de magnitudine concedat. *Præterea, cap. 7 sic loquitur idem Procopius :* Ad ipsas sinus fauces situm est Irenes Martyris templum, quod totum adeo magnifice extruxit, ut me illi describendo imparem fatear. Is enim, ornandi sinus studio ambitiose cum mari certans, tamquam monili rotundo gemmas nitidas, sic ei templa hæc addidit. *Utriusque jam dicti templi Dedicatio in Synaxario Collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis proponitur ad* XXVIII *Aprilis his verbis,* Encænia S. Irenes veteris ac novæ. *Aliud denique Gyllius collocat* in tertio colle, quod antiqua urbis regionum descriptio tradit fuisse in septima regione.

NOT. 2

Elogium ex Menologio Basilii Imp.

2 *Hæc de templis, quæ antiquum cultum S. Irenes Martyris confirmant. At, quod dolendum est, de ejus vita ac miraculis multa fabulosa referuntur a Græcis, quæ ut inserantur huic operi plane indigna sunt. Pro reliquis sufficiat elogium, in Menologio Basilii Porphyrogeniti ita expressum.* Irene Christi Martyr, filia fuit cujusdam Reguli, nomine Licinii. Cum autem esset formosa, a patre suo inclusa fuit cum tredecim ancillis in excelsa turri, sextum tum ætatis B agens annum. Ibi autem ab Angelo mysteria Dei edocta, non diu post a Timotheo S. Pauli Apostoli discipulo, qui ad eam accesserat, fuit baptizata. Idola vero, quæ pater ei dederat, contrivit ac deorsum projecit. Quocirca pater iratus eam feroci equo alligavit, ut ita interficeretur. Ast nullum illa inde detrimentum passa est : pater vero occisus est ab equo, qui ejus manum mordendo abstulit. Tunc Irene, precibus Deo oblatis, ipsum suscitavit : quare fidem Christi amplexus est cum uxore et aliis circiter tribus millibus. Tandem jussu Ampeliani Præsidis comprehensa est Irene, et multiplicibus tormentis excruciata, cum Christum abnegare constanter recusasset, ense obtruncata et sepulta fuit, *Hæc ibi : ex quibus colligimus, seculo Christi primo, quo S. Timotheus floruit, vixisse illam, ac proinde etiam dictum Regulum, sive nobilem virum, Licinium; qualis etiam anno Christi* LXIV *Romæ extitit sub Nerone Consul. Potuit autem S. Irene coronam martyrii accepisse in persecutione Domitiani aut Trajani. In novo Anthologio, auctoritate Clementis VIII ab Antonio Arcudio typis Vaticanis excuso, eadem ex Menologio Basilii Imperatoris edita sunt, paucis sub initium additis, scilicet,* hanc magnam Martyrem fuisse unicam filiam Reguli C Lycinii et matris suæ Lyciniæ, oriundam ex urbe Magedone. *Quæ ipsa, sed ad præcedentem diem, leguntur in MS. Synaxario Claromontano, in quo sub finem notantur quatuor urbes, tormentorum S. Irenæ inflictorum spectatrices, scilicet,* Magedon patria ejus, Callinicus, Constantina, et Mesembria, *ubi* urbs Constantina, *videtur esse Byzantium, dein Constantinopolis dicta;* Mesembria *vero est ibidem in Thracia, urbs* D *Episcopalis maritima, in ora maris Euxini et confinio Mysiæ inferioris. Ibidem in Chersoneso Thraciæ est* Callipolis, *forsan supra* Callinicus *dicta; nec dubito quin in illo tractu aut vicina Macedonia fuerit* Magedon *ejus patria : quæ omnia ex tot templis eidem Constantinopoli constructis confirmantur, nec non ex eo quod eæ regiones prædicatione S. Pauli ejusque discipuli et in peregrinatione socii Timothei fuerint collustratæ.*

et novo Anthologio.

4 urbes ejus Martyrio nobilitatæ.

Acta omissa habentur in MSS. Vaticanis

3 *Acta vitæ et Martyrii, quæ hic danda esse non judicamus, extant in bibliotheca Vaticana et Græca et Latina. Ex his Græca sunt in codice* 886 *signato, et sic incipiunt :* Κατὰ τοὺς προσλαμϐάνοντας χρόνους, ὑπῆρχεν Βασιλεὺς ὀνόματι Λικίνιος. *Alia Græca sunt in codice* 1190 *cum hoc exordio,* Τὸν τῶν μαρτύρων ἐπικαλοῦμαι Θεὸν, μαρτιρικούς ἀγῶνας διεξιέναι βουλόμενος. *Latina autem curavimus describi ex codice* 6188 *sub hoc titulo.* Martyrium gloriosæ et Victricis Martyris Hirenes, *et ipsa Acta sic incipiunt.* Temporibus illis Licinio Imperatori erat filia quædam, nomine Penelope, specie venusta, et tam egregia corporis forma, ut ejus pulchritudinem omnes homines admirarentur. *Compendium horum, idque sat longum, extat passim in Menæis excusis et MSS. ex quibus Cardinalis Sirletus suum Menologium composuit, et ex longissima narratione de S. Irene (quam ante Penelopem dictam volunt) hæc solum verba transtulit :* Die quinta. Sanctæ magnæ Martyris Irenæ. *Celebratur* certamen sanctæ Martyris Irenæ *in Martyrologio Arabo-Ægyptiaco, quod a Gratia Simonio Maronita Latine redditum ad nos Roma transmisit Athanasius Kircherus; item in Martyrologio Syriaco seu Typico S. Sabæ, Ruthenico apud Possevinum, Moscovitico figurato apud CL. V. Laurentium Vander Hem Amstelodami : et secuti sunt Latini, Petrus de Natalibus lib. 4. cap. 122, multa ex fabulosa narratione proferens; Grevenus in Additionibus Usuardi, Galesinius, Canisius, et Ferrarius in Catalogo generali, qui eam ex Petro de Natalibus Epheso tribuit, quod istic Episcopus fuerit S. Timotheus : ac dein seorsim refert* S. Herinam Virginem et Martyrem, sub Licinio Imperatore, Aletii in Salentinis : *et in Notis censet* unam eamdemque esse, corpusque Aletium translatum fuisse, *ac* Aletinos ignorantes illius historiam, credidisse eam suam civem, aut certe acta utriusque confudisse. *Apparet hoc ex Vita S. Herinæ Aletinæ, quam idem Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ diu ante ediderat, ubi in Annotatione indicat,* a Ladislao Rege anno MCCCCXVIII in quodam sacello, quod olim extra urbem Aletinam F erat, imagines S. Herinæ et S. Veneræ, una cum accensis lampadibus imaginem sanctissimæ Deiparæ circumstantium, fuisse repertas : ubi S Mariæ de Luce cognominatæ templum constructum fuit. Sanctæ vero Herinæ insignem basilicam ab Aletinis excitatam fuisse, quam Clerici Regulares tenent. *De qua non suppetunt plura hoc tempore.*

Memoria in variis fastis. E

Cultus et templum Aletii.

NOT. 3 ET VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 7*

DE S. JOVINIANO LECTORE,

G.H.

MARTYRE AUTISSIODORI IN GALLIA.

SEC III

Cultus sacer.

I*nter viros Apostolicos, qui imperio Papæ Sixti II in Gallias missi, Evangelium Christi Autissiodorensibus annuntiarunt, fuerunt* S. Peregrinus *dictæ urbis primus Episcopus habitus, cujus Acta illustramus ad diem* XVI *hujus mensis Maji;* S. Corcodemus *Diaconus, de quo ad diem præcedentem* IV *Maji egimus; et* S. Jovinianus Lector et Martyr, *ad hunc diem* V *Maji relatus in antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis, ac Lucensi et Blumiano his verbis :* Autissiodoro passio S. Juveniani, Lectoris et Martyris. *In MS. Corbeiensi Parisiis excuso legitur* Juviniani; *ad quod magis abludit in Epternacensi,* Juliani. *Sed amanuensium* σφάλμα *id esse arbitramur. Usuardus istat habet :* Autissiodoro passio S. Joviniani, Lectoris et Martyris. *Similia leguntur apud Rabanum et Adonem, et in quamplurimis optimæque notæ MSS. Martyrologiis; sed nomen, varie detortum, scribitur* Jovinianus, Juvinianus, Juvenianus, Jovianus,

Vivinianus,

A Vivinianus, Vivianus, Romanus. *Ejus cultus etiam assignatur in antiquis Breviariis Ecclesiæ Autissiodorensis.*

AUCTORE G. H.

Elogium ex Martyrologiis.

2 *Aliquod majus elogium reperimus in antiquo Martyrologio Reginæ Sueciæ, quod judicavimus pertinuisse ad Fuldensem aut aliquam vicinam circa Rhenum Ecclesiam. Ibi primo loco refertur istis verbis :* Autissiodero passio S. Juviniani, Lectoris et Martyris, qui cum B. Peregrino Episcopo et Martyre, imperio Sixti Papæ, Autissioderum veniens ; cum esset vir per omnia eloquens, et in divinis Scripturis egregie eruditus; dum superstitionibus Paganorum fortiter resisteret, tentus est; atque in Christi confessione perdurans, ab eis interemptus. Scriptum in passione S. Peregrini. *Hæc ibi, quæ plane eadem leguntur in MS. Adone Ecclesiæ Morinorum et Leodiensi monasterii S. Laurentii, at nomen scribitur* Joviniani *et* Joviani. *Aliud encomium et ex jam relato decerptum legitur in Martyrologio Galesinii, idemque variæ auctum in Martyrologio Gallicano Saussayi, et ab utroque* Jovianus *appellatur. Reliqua in Actis S. Peregrini leguntur, in quibus inter comites ejus assignatur* Jovianus Diaconus, *et alius ab eo* Jovinianus Lector et Martyr, *de quo jam agimus. In Actis S. Germani* B *Episcopi Autissiodorensis, ad diem* XXXI *Julii, referuntur* Subdiaconi duo Alexander et Jovianus, nec non D et Jovinianus Lector. *Latius hæc deduximus præcedenti die in elogio S. Carcodemi, ex quibus videtur collegi omnes in ecclesia S. Amatoris fuisse sepultos. Notkerus ad hunc diem sic scribit :* Autissiodoro passio S. Joviani Confessoris : *quæ num de* Joviano Subdiacono *debeant intelligi, inquiri posset.*

Alius ab eo Jovianus Diaconus.

Reliquiæ num Bononiæ ?

3 *Quamdiu* S. Jovinianus Lector *Autissiodori vixerit, et quo anno passus fuerit, non liquet. Aliquas* S. Joviniani Martyris reliquias adservari Bononiæ in ecclesia S. Francisci apud Fratres Conventuales, *tradit Masinus in Bononia perlustrata ad hunc* v *Maji. Sed hujus Lectoris eas esse non facile demonstrabitur : facilius suspicabitur aliquis ex Romanis cryptis allatas, æque ac ceteras plures, quas ibi magno numero et ordine optimo dispositas vidimus anno* MDCLX, *promittente Guardiano, quod authentica de illis documenta nobis curaret transcribenda. Sed neglectum id hactenus, licet semel iterumque curaverimus peti a successoribus. Si posthac descripta transmittantur, poterit de omnibus simul agi die aliquo unius ex toto numero principalioris Sancti, vel potius anniversario translationis communis die, quem nobis pariter indicari optamus cum Actis rei tunc gestæ.*

E

G. H.

DE S. EUTHYMIO DIACONO,

ITEM S. PETIVO SEU PETRO DIACONO,

ALEXANDRIÆ MARTYRIBUS.

V MAJI.

Euthymius Diaconus,

Varia de his Sanctis memorantur : ac primo apographa Martyrologii Hieronymiani ita hunc diem auspicantur : Tertio Nonas Maji Euthymii Diaconi et Martyris. *MS. Blumianum sub finem præcedentis diei eumdem retulerat. Verum, ad hunc diem, eum dictis verbis habet aliud Corbeiense antiquum MS. nulla assignata Martyrii palæstra, quæ in MSS. Richenoviensi, Rhinoviensi, Carmelitano Coloniæ, et aliis nominatur* Alexandria. *Eadem indicatur apud Usuardum, Adonem, Notkerum, et in pluribus MSS. his verbis :* ApudAlexandriam S. Eutymii Diaconi in carcere quiescentis. *Quæ confirmantur a Bellino et Maurolyco atque hodierno Martyrologio Romano. Citato solum Adone hoc elogium concinnavit Petrus de Natalibus lib. 4, cap.* 132 Eutimus Diaconus et Martyr apud Alexandriæ civitatem, pro C Christi fide ab infidelibus Christianitatem æmulantibus detentus, et dudum in carcerali ergustulo vinculis arctatus, et inedia maceratus, in confessione emisit spiritum III Nonas Maji. *Galesinius tempus et alias circumstantias hoc modo adjungit :* Alexandriæ in Ægypto S. Euthymii Diaconi. Hic in eadem Diocletiani persecutione pro Christo in carcerem detrusus, ibi situ, inedia et custodiæ gravitate confectus, ad fidei confessionem vehementius confirmatus, animam Deo reddidit. *In Notis allegat* annum a Christo nato CCCV, Constantio V et Maximiano V Consulibus, ex MS. et Usuardo. *Observat frequenter Florentinius in Notationibus ad Martyrologium Hieronymianum, codicem MS. a Galesinio citari solitum, sæpius aberrare et fallere ; aut certe ipsum ex conjectura plura circa tempus locum aut alias circumstantias adjicere. In MS. Tamlactensi habentur nomina* Eutemi *et* Entimi, *quæ videntur pro eodem supponi.*

Alexandriæ Martyr,

Aliis Anthymus dictus.

2 *In MS. Vallicellano Congregationis Oratorii Romæ, et in alio Vaticano S. Petri ita legitur :* Apud Alexandriam S. Anthimi Diaconi, *et additur in MS. Patriciano, Neapoli invento inter collectanea Antonii Caraccioli,* in carcere quiescentis. *Quæ de uno eodemque* Martyre Diacono, *aliis* Euthymio, *sive* Eutimo, *ibi* Anthimo, *intelligenda sunt , uti etiam dum in aliis MSS.* Eufani *et* Eufemi *scribitur.*

Item Petivus Diaconus,

3 *Alius* Diaconus Martyr *suggeritur in MSS. codicibus Martyrologii Hieronymiani, dum post* S. Euthymium Diaconum, *absque palæstra martyrii indi-* F *catum, et aliis duabus turmis Martyrum de quibus mox agemus, interpositis, ista traduntur in Lucensi, Corbeiensi et Blumiano MSS.* In Alexandria Petivi Diaconi. *Quæ etiam leguntur in MS. Barberiniano. At nuda* Petivi *mentio habetur apud Grevenum et in MSS. Aquisgranensi et Parisiensi Labbæi. Verum loco* Petivi, *legitur nomen* Petri Diaconi, *in MSS. Epternacensi et Augustano et Kalendario Aquilejensi. In MS. Tamlactensi refertur* Petivus *et* Petrus. *An uterque sit Alexandriæ coronatus, judicet lector. Nos prout reperimus, ita et proponimus.*

aliis Petrus.

DE

DE S. IRENEO, PEREGRINO, ET IRENE,

G. H.

MARTYRIBUS THESSALONICÆ.

V MAJI.

Martyrii genus,

Antiquum S. Hieronymi Martyrologium, in quatuor suis apographis a nobis præcedenti et hoc mense allegari solitis, post relatum S. Euthymium Diaconum, ista habet : In Thessalonica Herenæi, Peregrini, Herenæ. *Consentiunt posteriores Martyrologii, et genus martyrii addunt. Ex his Ado et Usuardus et Notherus ista habent :* Thessalonicæ natalis Sanctorum Hirenæi et Peregrini et Hirenes, ignibus combustorum. *In variis exemplaribus scribuntur absque aspiratione nomina* Irenæi *et* Irenes, *uti etiam fit in hodierno Martyrologio Romano. In MS. Barberino fit memoria* Herenæi et Herenæ peregrinorum, *sed malumus ipsum* Peregrinum, *proprium tertii Martyris nomen esse. Ita omissa* Irene. *referuntur* Herenæus et Peregrinus, ignibus adusti, *in variis MSS. et in Martyrologio quos Rosweidus, tamquam vetus Romanum edidit. In aliis etiam MSS solus* Hirenæus *memoratur.* B

exornatum a Petro de Natalibus,

2 *Petrus de Natalibus hoc dictis Martyres elogio exornat :* Hirenæus et Peregrinus Martyres et Hirene Virgo, apud Thessalonicam civitatem, dum veritatem sacræ fidei protestari ausi fuissent; Paganorum rabie detenti, atque insimul ignibus combusti, palmas martyrii perceperunt, III Nonas Maji. *Hæc ibi, citato Adone, qui solum* ignibus combustos *tradit.*

et Galesinio.

Plura ausus Galesinius, ab his Martyribus diem hunc ita auspicatur : III Nonas Maji. Thessalonicæ in Macedonia beatorum Martyrum Irenæi, Peregrini, et Hirenæ Virginis : qui Diocletiano Imperatore cœleste Christi regnum primo voce palam confessi, demum in ignem positi, præclaro certamine comprobarunt. *In Notationibus citantur* Ado, Equilinus, Beda et MS. *additque* proditum, eos martyrii coronam tulisse anno Christi nati CCC. *Hæc Galesinius nimis facilis in conjecturis. Vacat hoc die genuinum Bedæ Martyrologium, at quod sub ejus nomine suppositum est, ista solum habet :* Thessalonicæ natale SS. Irenæi et Peregrini et Hyrenes, ignibus combustorum : *quæ fuerunt ex Adone transcripta. Num vero sint sub Diocletiano passi, et an Irene statuenda sit Virgo, nobis ex Galesinio et Petro de Natalibus auctoribus non satis fidelibus, non satis constat. Id melius forsan liquet ex pervetusto Martyrologio Patriciano, quod Neapoli ex codice membranaceo P. Antonii Caraccioli Clerici Regularis descripsimus; in quo ista leguntur.* In Macedonia civitate... S. Erinæ Virginis et Martyris. *In MS. Tamlactensi sunt* Erenneus *et* Herenna *supra* Irenæus *et* Irene. *Ibidem est* Notestinus, *alibi ignotus forte positus pro* Peregrino. E

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

GREGORIO, ARCHELAO ET FELICISSIMA.

G. H.

V MAJI.

Progredimur cum quatuor Martyrologii Hieronymiani apographis antiquis; in quibus ista leguntur. In Africa Gregorii, Archelai,. Felicissimæ. *MS. Richenoviense meminit solius* Gregorii in Africa passi : *eumdem habent sed reticent nomen palæstræ Grevenus et MS. Aquisgranense. Loco* Archelai *scribitur alicubi* Archilai, Arcelai, Arcilai; *et quod plurimum abludit, MS. Augustanum S. Udalrici scribit nomina* Gregorii, Auriliani et Felicissimi, *et eadem aliis interponit. In Labbæano MS. mentio fit* Gregorii et Felicissimi, *at loco* Archelai *ponitur* alibi. *Nos ex constanti Martyrologii Hieronymiani lectione retinemus* Felicissimam. *In MS. Tamlactensi Martyrologio leguntur nomina* Gregorii, Archilai *et* Felicissi, *ultima syllaba omissa.*

C F

DE SANCTA CRESCENTIANA

G. H.

MARTYRE ROMÆ.

V MAJI.

Titulus S. Crescentianæ.

Tabulæ hodiernæ Martyrologii Romani primo loco referunt S. Crescentianam Martyrem Romæ. *Allegat in Notis Baronius* de ea vetera manuscripta : *quæ hactenus non vidimus : dein addit* fuisse olim titulum Romæ S. Crescentianæ, cujus mentio habetur in Concilio primo Romano sub Symmacho Papa. *Fuit id habitum anno* CCCCXCIX, *post Consulatum Paulini, in quo inter Presbyteros subscripsit* Bonus Presbyter titulo S. Crescentianæ. *Ferrarius subjungit in Catalogo Sanctorum Italiæ* cetera prorsus ignorari. *Nicolaus Brautius Episcopus Sarsinæ in Martyrologio Poetico hoc eam disticho, quasi dicto de omni, conatur honorare.*

Aspexit mulier tortorem lumine læto,
Supplicium constans omne parata pati.

an modo sit in ecclesia SS. Petri et Marcellini.

Octavius Pancirolius in Thesauro urbis Romæ, regione 2, ecclesia 19 *asserit aliquos sentire ecclesiam ad radices montis Cœlii prope Lateranum, quæ modo est dicata SS. Petro et Marcellino Martyribus, fuisse olim S. Crescentianæ sacram : et fatetur Pompeius Ugonius in Historia Stationum Romanarum Statione* 18, *non adfuisse dicto Concilio Romano ullum Presbyterum sub titulo SS. Petri et Marcellini, quod aliis ulterius discutiendum relinquimus.*

DE

G. H.

DE SANCTO SILVANO

MARTYRE ROMÆ.

V MAJI.

Mentio in Martyrol. Romano,

Sequendo *Tabulas Martyrologii Romani, post relatam* S. Crescentianam Martyrem Romæ : *mox ista legimus,* Ibidem S. Silvani Martyris *In Notis allegatur* verus manuscriptum : *et Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiæ, de S. Silvano ad hunc diem annotat ista.* Sanctus hic Martyr hac die annotatus reperitur in vet. MS. ex quo in Romanum Martyrologium translatus est. *Damus nos ex variis MSS. quam plurimos Martyres,* Silvani *nomine appellatos, sed ad hunc diem* v *Maji nullum reperimus. Annotat præterea Baronius, legi* in libro de Romanis Pontificibus Bonifacium Papam I ornasse sepulcrum S. Silvani Martyris : *Quæ etiam huic S. Silvano tribuit Ferrarius. Sedit S. Bonifacius I Papa ab anno* CCCCXIX *usque ad annum* CCCCXXIII, *inscriptus Martyrologio Romano ad diem* XXV *Octobris.*

et Actis S. Bonifacii Papæ.

Anastasius Bibliothecarius et Gesta MSS. Pontificum, in Vita S. B *Bonifacii, ista habent :* Ornavit sepulcrum sanctæ Martyris Felicitatis et S. Silvani, ubi et posuit hæc : patenam argenteam pensantem libras viginti, scyphum argenteum pensantem libras decem, amam argenteam pensantem libras tredecim, calices minores argenteos duos pensantes libras quatuor.

2 *Hæc ubi : cumque inter filios septem* S. Felicitatis Martyris *die* X *Julii quartus passim numeretur* Silvanus, *suspicari quis posset hunc esse, cujus sepulcrum una cum sepulcro matris ornatum a S. Bonifacio fuerit. At pro* Silvano *legitur etiam* Livanius. *Quare cum Ferrario dicimus,* patriam, tempus, Acta, genus martyrii ignorari. *Interim tempore* Gregorii XIII Pontificis *accepit* sacras Reliquias S. Silvani Emmanuel de Camara, Comes Villæ Francæ : quæ in Lusitaniam deportatæ, in illius Oratorio sunt depositæ. *Harum meminit Georgius Cardosus in Hagiologio Lusitano ad hunc* v *Maji, asserens,* origine Lusitanum ex antiquissima familia dos Silvas prognatum, *et* sub Maximino Romæ passum. *Quæ donec melius comprobentur, contemni possent tamquam gratis excogitata, per nominis* Silvani *a* Silvis *ducti occasionem; qua ratione ad nullam non gestem posset martyr iste trahi.* E

Reliquiæ S. Silvani in Lusitania.

G.H.

DE S. MAXIMO CONFESSORE

EPISCOPO HIEROSOLYMITANO.

POST AN. CCCLV. *Cultus sacer.*

Tabulæ *Ecclesiæ Romanæ, ad hunc diem* v *Maji, celebrant memoriam* S. Maximi *his verbis :* Hierosolymis S. Maximi Episcopi et Confessoris, quem Maximianus Galerius Cæsar post effossum oculum, pedemque ignito ferro adustum, ad metalla damnavit. *In Notis allegantur* itidem Græci, *apud quos in Menæis, Synaxariis, aut Menologiis nihil reperimus, neque hoc neque alio ullo die : inter Latinos solus auctor MS. Florarii nomen* Maximi Hierosolymorum Episcopi *ad* XXX *Aprilis Sanctis aliis a se commemoratis adscripsit, alio nullo verbo addito. Dein a Baronio citatur Sozomenus : apud quem lib.* 1 *Historiæ Ecclesiasticæ cap.* 10 *illud elogium habetur.* Paphnutius Ægyptius et Maximus, qui post Macarium Hierosolymitanam rexit Ecclesiam, extant ex illorum C Confessorum numero, quos tyrannus Maximinus, cum oculos eorum dextros effodisset, et sinistrorum pedum flexus enervasset, ad metalla condemnavit. *Idem lib.* 2 *cap.* 19 *ista deducit.* Per id tempus, cum Marcus post Silvestrum ad exiguum tempus Episcopatum Romanum gessisset, Julius in illam Sedem successit *(anno* CCCXXXVII, *uti* XII *Aprilis ad hanc Vitam docuimus)* In Sedem autem Hierosolymorum, post Macarium, successit Maximus. Quem fama est Episcopum Ecclesiæ Diospolitanæ a Macario ordinatum fuisse, sed a populo Hierosolymitano, ne eam Sedem capesseret, impeditum. Nam quia Confessor erat, et vir alioqui spectatus, populi suffragiis decretum fuit, ut post mortem Macarii in illius urbis Episcopatum succederet. Itaque cum multitudo ægre ferret se eo privatam fore, cujus virtutem explorate cognitam haberet, et seditio ex ea re oriri videretur; visum est Diospolitanis alium Episcopum deligere, ut Maximus maneret Hierosolymis, et sacro Episcopatus munere una cum Macario fungeretur, et post ejus mortem Ecclesiam illam solus gubernaret. Attamen intelligendum est, quod hi qui in hac re cognoscenda accuratius laborarunt, affirmant plebem istam omnia de sententia Macarii et fecisse et summo studio conatam esse. Nam eum omni cura incubuisse, ut Maximus post se constitueretur Episcopus, memorant : propterea quod mente complectebatur illum, cum rectam veramque de Deo opinionem teneret, et ob fidei confessionem populo percarus esset, necessario ad sibi succedendum, reservandum esse. Siquidem veritus est, ne se mortuo Eusebius et Patrophilus, sectæ Arianæ fautores, tempus idoneum nacti, illam Episcopalem Sedem alicui suæ opinioni dedito tribuerent : quandoquidem dum Macarius maneret in vita, novis rebus studere cœperunt illi quidem; sed cum ab eo essent ea de causa ab Ecclesia segregati, F conquieverunt. *Hæc ibi.*

Dicitur ordinatus Episcopus Diospolitanus:

sed reservatus ut succederet S. Macario,

2 *Mortuus est S. Macarius circa annum* CCCXXXV *uti ad diem* X *Martii, quo colitur, ostendimus. Itaque Ecclesiæ Hierosolymitanæ dedicatio, quæ anno illo facienda erat, die* XIII *Septembris, satis occupatum debuit habuisse Maximum, ne interesset Concilio Tyrio, ubi Athanasii innocentia per summam iniquitatem opprimebatur. Itaque non ibi, sed Hierosolymis, dedicatione peracta, cum ibidem iretur in Concilium, et Athanasii damnatio atque Arii receptio signanda videretur, uti revera signata est utraque; factum crediderim, quod idem Sozomenus narrat lib.* 2 *cap.* 24, quod Paphnutius Confessor, qui Concilio interfuit, prehenderit manum Episcopi Hierosolymitani, monueritque ut surgeret : non enim conveniens esse ut ipsi, qui Confessores erant, et pro pietate effossos oculos ac poplites debilitatos habebant, communicarent consilio hominum perditorum. *Atque hæc verosimiliter causa est, cur Eusebius libro* 4 *de Vita Constantini prolixe agens de Dedicatione ista, quæ fuit omnium in hoc genere memorabilium actionum celeberrima, propter multitudinem collectorum undique ad eam Episcoporum, nullam mentionem dignatus sit facere Hierosolymitani Episcopi; cujus, ut*

quo mortuo peregit dedicationem ecclesiæ anno 1335.

Synodo tamen contra Athanasium subscripsit.

A *ut in ecclesia propria, partes ibi esse præcipuæ debuerunt.*

excipit S. Athanasium,

3 *Idem Sozomenus lib. 3 sub finem cap. 20 scribit,* S. Athanasium per Palæstinam transiisse, benevole et humanitus exceptum, atque Concilio Hierosolymis coacto Maximum et alios Episcopos pro eo scripsisse ista. Sanctum Concilium Hierosolymis coactum Episcopis Ægypti et Libyæ, et Presbyteris quoque et Diaconis et populo Alexandriæ, carissimis et cum primis desideratis fratribus, in Christo salutem. Deo universarum rerum moderatori, Fratres carissimi, pro admirabilibus beneficiis, cum quæ omni tempore in nos, tum quæ modo in vestram Ecclesiam contulit, Athanasium Pastorem et Dominum vestrum, ac collegam nostrum vobis reddendo, nullo modo dignas gratias agere possumus. Nam quis aliquando sperare poterat, se oculis ista aspecturum, quæ vos jam estis reipsa consecuti? Sed vestræ preces sine dubio sunt exauditæ ab omnium rerum gubernatore Deo, qui vestræ curam gerit Ecclesiæ, qui vestras lacrymas et lamenta intuitus est, ac propterea vestris orationibus aures clemens præbuit. Eratis enim tamquam oves abjectæ, male vexatæ, non habentes pastorem. Et ob hanc causam, qui verus Pastor est, et suarum ovium diligens Curator, in vos de cœlo respexit, et B quem desiderabatis vobis benigne restituit. Quin etiam nos omnia, quæ ad Ecclesiæ pacem faciunt, molientes, et vestræ aspirantes caritati, eum ante amice amplexati sumus, quam ad vos venerit: atque cum eo communicantes, has salutationes ad vos, et vota nostra gratulandi causa per illum misimus, ad eum finem ut intelligatis, tum nos vinculo caritatis cum eo colligatos esse, tum vos debere pro religiosissimis sanctissimisque Imperatoribus Deum sedulo precari, qui vestro perspecto desiderio, et ejus sincera pietate cognita, illum vobis honorificentissime restituere dignati sunt. Quare obviis, ut aiunt, ulnis eum complexi, debitas preces cum gratiarum actione Deo, qui hoc beneficium vobis tribuit, pro eo adhibere laborate: quo vos perpetuo Dei largiente gratia lætemini, et Dominum Deum laudibus efferatis, in Christo Jesu Domino nostro, per quem Patri sit gloria in perpetuum. Amen. *Hæc ibi. S. Athanasii Acta dedimus die secunda hujus mensis Maji, ostendimusque hanc reductionem ejus contigisse anno* CCCXLIX.

et ex Synodo scribit pro eo anno 349.

deponitur ab Arianis an. 355.

4 *Alius in Notis Martyrologii citatus auctor est Theodoretus, qui lib. 2 Historiæ Ecclesiasticæ cap. 27, aut ex divisione Sirmondi cap. 22, ista habet:* Post Macarium Hierosolymorum Cathedram tenuit Maximus, vir susceptis pietatis causa certaminibus illustris: C cui et oculus dexter erutus fuit, et dextri pedis suffrago succisa. Hoc deinde ad immortalem vitam translato, Cyrillus, alacris et promptus Apostolicorum dogmatum propugnator, Episcopali gratia et honore dignatus est. *Hæc ibi. S. Cyrilli Acta illustravimus ad diem* XVIII *Martii, ostendimusque num. 9 ex Theophane* anno CCCLV Maximum Hierosolymorum Episcopum ab Acacio Cæsareæ et Petrophilo Scythopoleos Præsulibus depositum, et Cyrillum, quem una secum sentire sperabant, in ejus locum suffectum. *Meminerunt S. Maximi etiam Hieronymus et Nicephorus Episcopus in Chronicis: quibus omissis ex MS. Chronico universali, ab Theoderico Pauli Gorcomiensi compilato, eique inserto tractatu de Patriarchis Hierosolymorum, damus elogium, cujus ibi titulus est iste:* De sancto Maximo XL Patriarcha Hierosolymorum. *et iste subnectitur textus.*

5 Maximus XL Patriarcha, vir pius et multum devotus fuit, et exemplar bene viventium. Iste sanctissimus Maximus fuit unus Confessorum ex illis, quos Maximianus Imperator dextris oculis effossis, et sinistro poplite succiso, per metalla damnaverat, D inter cetera tormenta pro fide Christi sibi illata. Tandem baptizato Constantino Magno, et extinctis abusivis Imperatoribus, non solum liber abire permissus fuit, verum etiam ad Patriarchatum sanctæ Ecclesiæ Hierosolymitanæ assumptus, gloriose eam rexit. Erat enim vir simplex, bonus et innocens, per quem Christus infinitis claruit miraculis. Fuit præterea in fide Christi stabilissimus, rexitque Ecclesiam suam tempore maximæ persecutionis tyrannorum, Constantii Imperatoris Romanorum, Ariana hæresi depravati, et Saporis Regis Persarum, qui ultra sedecim millia Martyrum pro fide Christi martyrio coronavit. Tandem plenus virtuosis operibus, et multis miraculis clarus, obdormivit in Christo. *Hæc ibi.*

AUCTORE G. H. *post multa patrata miracula,*

6 *Nicephorus Callistus lib. 9 Hist. Eccles. cap. 26,* Maximus, *inquit,* Hierosolymorum Episcopus, in Licinii persecutione egregium se ostendit Martyrem, cum ei ex oculis alter propter veram pietatem effossus est. *Ita inepte interpres Latinus, cum Græce legatur,* ὁ κατὰ Μαξιμῖνον διωγμὸς μάρτυρα ἀνεδείκνυ. *Cum Sozomeno ergo attribuit* Maximino, *et favet Eusebius lib. de Martyribus Palæstinæ cap. 8, ubi ista habet.* Cum in sextum usque annum persecutionis adversus nos procella desæviret, ex Confessoribus E divinæ religionis, quorum innumerabilis multitudo jam pridem apud Thebaidem versabatur, in loco qui Porphyrites vocabatur, ex nomine marmoris quod ibidem effoditur; centum fere viri, tribus demptis, una cum mulieribus et parvulis admodum liberis, ad Præsidem Palæstinæ missi sunt. Quibus omnibus cum universorum opificem Deum Christumque confessi essent, Firmilianus Præses, qui Urbano successerat, sinistri pedis curvaturas simul cum ipsis nervis candente ferro exscindi, dextrosque oculos primum quidem mucronibus confodi simul cum membranis et pupillis, deinde ad ipsas usque radices cauterio peruri, tamquam ex Imperatoris mandato, præcepit. Post hæc ad metalla provinciæ Palæstinæ, laboribus et ærumnis conficiendos, transmittit. *Hæc ibi, et cum Sozomeno dicitur* sinister pes enervatus: *quod ad* dextrum *supra Theodoretus transtulit. Præterea mox dicuntur* Confessores exhibiti Maximino, *idque confirmatur sub finem capitis his verbis:* Non longo post rursus ex Ægypto centum ac triginta athletæ, Christianæ fidei confessione nobiles, easdem, quas superiores illi, oculorum ac pedum mutilationes jam antea in Ægypto perpessi, jussu Imperatoris Maximini, pars ad Palæstinæ, pars ad Ciliciæ provinciæ metalla damnati ac deducti fuerunt. *Hæc ibi.*

Gloriosus tormentis antea pro fide toleratis,

sub Maximino,

F *Sextus persecutionis annus incidit in annum* CCCIX, *quo Galerius Maximianus Imperator adhuc in vivis degebat et summæ rerum præerat, et Maximinus ejus nepos Cæsar tantum erat: proinde dicta persecutio Maximiano Galerio optime adscribitur in Martyrologio Romano. Hoc autem tempore si S. Maximus annorum fuerit triginta, agebat ætatis annum* XLVIII, *quando Nicææ celebrata est prima Synodus Generalis, cui ipsum quoque cum aliis Confessoribus interfuisse censet Godefridus Hermant, in Vita S. Athanasii Gallica lib. 2 cap. 1, quod verosimile est; cum Eusebius dicat* iniri non posse numerum Presbyterorum, Diaconorum, Acolythorum, aliorumque complurium, qui Episcopos comitati sunt, *et hos inter erat S. Macarius Hierosolymitanus, quo moriente, annorum fere* LVI *potuit fuisse S. Maximus: ut merito credere debeamus, eum qui* XX *anno sui Episcopatus depositus, grandævus valde tunc erat, non diu superfuisse depositioni suæ, anno* CCCLV *factæ. Memoratur* S. Maximus, Episcopus Hierosolymorum, *ad diem* XXX *Aprilis, in MS. Florario Sanctorum.*

et Galerio Maximiano an. 309.

Ejus ætas.

DE SS. NECTARIO ET NICETIO,

G.H.

EPISCOPIS VIENNENSIBUS IN GALLIA.

SEC. IV

Nomen utriusque, in antiquis Fastis.

Duo sancti Episcopi Viennenses in antiquis Fastis Ecclesiasticis conjunguntur ad diem v Maji, quos quatuor vetusta Martyrologii Hieronymiani apographa sub finem addunt his verbis : Viennæ depositio Nectarii et Niceti. *Quæ etiam leguntur in pervetustis MSS. Martyrologiis Romanis Ecclesiæ S Petri et Ducis Altempsii, item Casinensi charactere Longobardico, Tornacensi S. Martini, et Treviren*si *item S. Martini, in quo cognominantur* Episcopi et Confessores. *Loco* Niceti *legitur etiam* Nicetæ. *Notkerus ista scribit :* Viennæ Nectarii et Nicetii Episcoporum. *Ast aliis Sanctis interpositis leguntur ambo in MS. Florario Sanctorum, in Auctario Greveni ad Usuardum, et in Martyrologio Germanico Canisii, hoc modo* : Viennæ S. Nicetii Episcopi, venerabilis sanctitatis viri. *et postea* : Nectarii, Episcopi Viennensis et Confessoris. *Nomen quoque utriusque inscriptum est MS. Tamlactensi in Hibernia.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI. NOT. 12 *

B

S. Nectarii tempus Sedis,

2 *S. Ado Episcopus Viennensis, cum ad annum Christi* CCCXXXVII *ageret de Constantio ejusque fratribus Constantino et Constante Imperatoribus, ista subdit :* Florebat et tunc temporis Nectarius, Viennensis Episcopus, in doctrina fidei eximius : qui in Vasensi illa Synodo venerabili primus interfuit, et Patris et Filii et Spiritus sancti unam esse naturam, et potestatem, et deitatem, et virtutem in Ecclesia publice prædicavit et docuit. *Idem Ado refert dein Acta Juliani et Joviani Imperatorum ; postea tempora Valentiniani et Valentis describit, sub finem vero addit :* Nectarius Viennensis et Hilarius Pictavensis Episcopi moriuntur. *Acta S. Hilarii illustravimus ad diem* XIII *Januarii, diximusque obiisse anno* CCCLXVII. *Sed uti Hilario præponitur Nectarius, ita potuit hic citius obiisse. At citatum* Concilium Vasense *habitum videtur circa annum* CCCL. *Est autem* Vasio *urbs Episcopalis, sub dominio summi Pontificis et Archiepiscopo Avenionensi. Aliqui referunt S. Nectarium ad Kalendas Augusti, quando in Martyrologio, sub nomine Bedæ supposito, ista leguntur :* Viennæ S. Veri Episcopi, qui unus *fuit de discipulis* Apostolorum, et S. Nectari Episcopi. *At seorsim* Verus, *et* Severus *appellatur, tum etiam seorsim* Nectarius Episcopus, *nullo huic loco assignato, referunturque in Martyrologio MS. Bruxellensi S. Gudulæ, MS. Florario, et in excuso anno*

et aliqua memoria I Augusti.

C MCCCCXC, *itemque in Auctario Greveni. In supplemento Saussayi appellatur* Episcopus Viennensis, *sicut et a Ferrario, qui annotat* non coli natalem ejus in Ecclesia Viennensi. *Sane neque nos reperimus nomen ejus in Kalendario, præfixo Missali aut Breviario, aut in renovato Martyrologio per Joannem le Lievre Canonicum Viennensem ; licet idem id scripserit in Gallico tractatu de Antiquitate Ecclesiæ Viennensis, et Joannes de Boscho in tractatu adjuncto Bibliothecæ Floriacensi eum obiisse die primo Augusti. His non obstantibus, cum tot antiquis Martyrologiis eumdem relinquimus adjunctum* S. Nicetio, *ejus successori, de quo jam agemus.*

VIDE AP. TOM. VII MAJI NOT. 13 *

S. Nicetii singularis cultus,

3 *Ado in Chronico indicato, Gratiani et fratris Valentiniani Imperio subjungit,* eodem tempore Viennensem Ecclesiam rexisse Nicetam, præclarissimum in dogmate fidei Episcopum. *Idem Ado et Usuardus, cum plurimis MSS. et excusis Martyrologiis et hodierno Romano, eumdem hoc die celebrant his verbis :* Item Viennæ S. Nicetii Episcopi, venerabilis sanctitatis viri. *In MS. Martyrologio Viennensi, studio* E
et labore Joannis le Lievre, ut diximus, renovato, ista leguntur. Natale S. Nicetii Confessoris, decimi quinti Viennensis Archiepiscopi. Hic rexit Ecclesiam suam temporibus Gratiani ac postea Theodosii Imperatorum : interfuitque Concilio Valentiæ Delphinatus anno CCCLXXV habito : atque sepultus in ecclesia S. Martini, quarti Viennensis Episcopi et Martyris, quam ipse construxerat ad ejus honorem, miraculis est clarificatus. *Aliquod simile elogium habet Saussayus in Martyrologio Gallicano. In Breviario Viennensi anno* MDXXII *excuso præscribitur officium Ecclesiasticum de dicto S. Nicetio, in quo omnia de Communi Confessoris Pontificis cum oratione,* Da quæsumus.

an adfuerit Conc. Valentino?

4 *De Concilio Valentino posset moveri dubium num vere ei interfuerit* Florentius Episcopus Ecclesiæ Viennensis, *uti subscriptio habet apud Sirmondum. Non enim* Florentius *iste reperitur hoc tempore præfuisse, sed seculo Christi tertio traditur Martyr obiisse die* III *Januarii, uti tunc diximus. Posset igitur censeri nomen ejus in locum* Nicetii *irrepsisse, quod ad ulteriorem inquisitionem viris eruditis proponimus*

5 *Apud Joannem Chenu in Historia Chronologica Archiepiscoporum et Episcoporum Galliæ, dicitur* S. Nicetius olim a SS. Paschasio et Claudio Viennensibus Episcopis educatus, adeo ut etiam B. Claudii exstiterit Diaconus. *Acta S Paschasii dedimus* XXII *Februarii,* S. Claudii *daturi Kalendis Junii. Sammarthani in hoc valde jejuni sunt, et per errorem* Nectario *præponant* Nicetium. F

DE SANCTIS CONFESSORIBUS

EULOGIO EPISCOPO EDESSENO ET PROTOGENE EPISCOPO CARRHENSI.

G.H.

SUB THEODOSIO SENIORE.

Cultus 5 et 6 Maji.

Hi simul duo fuerunt Presbyteri Edesseni in Mesopotamia; et sub Valente Imperatore, Arianæ hæreseos propugnatore, plurima passi ; tandem, post pacem Ecclesiis datam, facti ambo Episcopi, S. Eulogius *Edessenus successor S. Barsæ, cujus Acta retulimus* XXX *Januarii* ; S. Protogenes *Carrhæ.* Edessæ, *metropoli Osrhoenæ provinciæ, subest urbs* Carrha, *satis vicina, nunc* Osra *dicta, de qua egimus* XIV *Martii in Actis SS. Eustathii et sociorum Martyrorum ab Arabibus occisorum. Ambo tabulis Martyrologii Romani adscripti sunt, Eulogius ad hunc* V *Maji his verbis ;* Edessæ in Syria S. Eulogii, Episcopi et Confessoris : *at sequenti* VI *Maji, ita legitur :* Carrhis in Mesopotamia S. Protogenis. *Acta utriusque descripsit Theodoretus, lib. 4 Historiæ Ecclesiasticæ cap.* 15, *sub hoc titulo :* De persecutione Edessæ concitata, et de Eulogio et Protogene Presbyteris Edessenis : *dein Acta ita explicantur.*

Acta ex Theodoreto.

2

In persecutione Valentis

A 2 Iterum Valens orbato Pastore, *S. Barse Episcopo in exilium misso*, gregi *Edesseno* pro Pastore lupum imposuit. Et quoniam omnes, urbe relicta, extra urbem conventus agebant, Edessam ipse profectus est; Modestoque, Præfecturam tunc agenti, præcepit, ut coactis in unum militibus, qui tributa exigere solent, assumptisque ex armata militia iis qui adessent, congregatam dissipent multitudinem, virgis cædentes ac fustibus, nec aliis bellicis armis parcant si opus sit. Imperata Præfectus prima luce dum exequitur, per forum transiens, feminam videt cum infante in ulnis propere festinantem: nam et contemptis militibus primos illorum ordines perrupe-

Edessenis constantibus in fide,

rat. Incensus quippe divino zelo animus humano metu non tangitur, terroresque ejusmodi pro risu ac joco habet. Præfectus ergo illam conspicatus, remque intelligens, accitam percontatur quo pergat. Cui illa, Cognovi, inquit, adversus Dei famulos paratas esse insidias, et ad fidei consortes contendo, cum ipsis cupiens tormenta subire, quæ inferre vultis. At infantem, ait Præfectus, quorsum gestas? Ut mecum, inquit, optatæ mortis particeps fiat. Hæc ex femina cum audivisset Præfectus, deque illa omnium alacritatem perspexisset; renuntiavit Imperatori, et frustra futuram cædem ostendit: Nam et ipsi, aiebat, infamiam solam referemus, et istorum animi B ardorem non extinguemus. His dictis, multitudinem quidem cruciatus, quos expectabant, pati non permisit: sed Principes eorum Presbyteros et Diaconos, advocare jussus est; et duorum alterum fieri, ut vel ad lupi eos communionem adduceret, vel urbe pulsos in ultimas oras amandaret. Convocatis itaque universis, blanda illis oratione persuadere conatus est, ut Imperatoris legibus obtemperarent: extremæ enim dementiæ aiebat esse, Principi, qui tot tantisque imperaret, exigui numeri homines obsistere.

S. Eulogius Præfecto respondet,

3 Et quoniam taciti mutique obstabant omnes; ad Eulogium virum laudabilem, qui his præsidebat, conversus Præfectus, Cur, inquit, iis quæ a me dicta sunt non respondes? Et ille, Non putabam, ait, respondere me debere, cum interrogatus non essem. Atqui ego, inquit Præfectus, longa vos oratione ad utilia sum cohortatus. Cui Eulogius ad omnes spectasse illa ejus verba dixit, absurdumque duxisse, unum se aliis exclusis respondere. Ex me uno, inquit, si rogabis quid sentiam, non celabo. Tum Præfectus: Communica ergo cum Imperatore. At ille dissimulanter respondens et facete, Numquid, ait, cum Imperio etiam Sacerdotium est consecutus? C Ironiam sensit Præfectus, graviterque succensuit, et convitia ingerens in grandævum, hæc etiam adjecit; Hoc ego, stupide, non dixi, sed ut cum quibus communicat Imperator, cum eisdem communicetis admonui. Et cum respondisset senex, habere se Pastorem, cujus nutibus omnes obsequantur, octoginta pariter comprehensos ablegavit in Thraciam. Dum deportarentur, summa ubique cura excepti sunt:

cum aliis ablegatur,

nam et urbes et vici occurrebant, victores athletas laudibus prosequentes. Sed adversarios instigavit invidia, ut Imperatori suggererent, illam ipsam quæ ignominia putabatur, summum honorem hominibus istis peperisse. Quo audito, Valens dividi illos per paria jubet, atque alios per Thraciam, alios per ultimos fines Arabiæ, alios per Thebaidos oppidula dispergi. In quo ferunt ab immanissimis hominibus distractos etiam illos fuisse, quos natura conjunxerat, fratresque a fratribus separatos.

ipse et S. Protegenes Antinoen.

4 Eulogium porro, qui ceteris præerat, et Protogenem ab illo secundum, Antinoen in Thebaida relegavit. Ego vero istorum virtutem oblivioni non tradam. Nam cum Episcopum sibi consentientem nacti, Ecclesiasticis conventibus interessent; et perexiguo cœtu animadverso, causam sciscitati, Gentiles esse nicolas didicissent; doluerunt ut par erat, D eorumque infidelitatem deplorarunt. Nec satis esse lacrymas arbitrati, vires omnes ad eos sanandos converterunt. Ac divinus quidem Eulogius in cella conclusus, dies noctesque universorum Deo supplicabat. Admirandus vero Protogenes, et legitimis litteris instructus, et velocis scripturæ peritus, loco reperto idoneo, ludum aperuit litterarium, puerorumque magister factus est, una illos et celeriter scribere docens, et in divinis eloquiis erudiens. Nam et Davidica illis carmina dictabat, et ex Apostolica doctrina, quæ maxime congruebant, ediscenda proponebat. Uno autem de pueris morbo correpto, domum ejus venit; dextraque ægrotantis apprehensa, morbum oratione depulit. Quod quidem ubi aliorum puerorum parentibus innotuit, domos suas illum deducebant, orabantque ut ægris opem ferret. At ille negabat se prius Deo supplicaturum, ut morbum fugaret; quam infirmus baptismi donum susciperet. Ipsi vero, urgente sanitatis desiderio, libenter parebant; eademque opera et animi et corporis sanitatem percipiebant. Quod si quando sanum quempiam ac Divinam gratiam participandam induxerat, hunc ad Eulogium deducebat, et ostium pulsans orabat ut aperiret, eique sigillum Dominicum imponeret. Et cum ille mo- E lestius ferret interrumpi orationem suam, magis necessariam esse aiebat salutem errantium. Omnibus autem admirationi erat Protogenes, cum viderent eum, qui tot miracula ederet, divinæque cognitionis lumen tam multis infunderet, Eulogio tamen primas cedere, et quos cepisset ad illum deducere. Merito itaque multo majorem præstantioremque illius virtutem esse conjiciebant.

AUCTORE G. H.

hic pueros docet,

miraculis claret:

5 Jam vero cum, sedata tempestate, tranquillaque serenitate restituta, redire ab exilio jussi essent; deduxerunt illos universi cum questibus et lacrymis, inprimisque Antistes Ecclesiæ, cui deinceps illorum agricultura carendum erat. Postquam ergo in patriam pervenere, divinus quidem Eulogius, magno Barse ad doloris expertem vitam transgresso, Ecclesiæ quam rexerat gubernacula suscepit; Protogeni autem admirando excolendæ traditæ sunt Carrhæ, civitas inculta, et spinis Gentilium referta, multoque egens labore ac studio. Sed hæc post pacem Ecclesiis redditam gesta sunt. *Hæc Theodoretus. Pax indicata contigit post mortem Valentis anno* CCCLXXV, *et Imperium Theodosio seniori oblatum.*

Regressi in patriam, fiunt Episcopi,

6 *Idem Theodoretus lib.* 5 *cap.* 4 *describit Vitam* S. Eusebii Episcopi Samosatensis, *qui* XXI *Junii colitur, et varios ab ipso enumerat creatos Episcopos, ac dein addit:* Eulogium, qui pro Apostolica doctrina fortissime certaverat, et in oppidum Antinoum una cum Protogene fuerat relegatus, Episcopum Edessæ ab illo ordinatum ferunt: Barses enim ille admirandus jam e vivis excesserat. Porro Eulogius Protogenem, qui certaminum ipsius socius ac particeps fuerat, Carrhis Episcopum constituit, urbi male habenti salutarem medicum constituens. *Hæc Theodoretus. Addit Sozomenus lib.* 6 *cap.* 23 Protogenem Episcopatum Carrharum rexisse post Vitum, *ergo post Concilium Œcumenicum habitum Constantinopoli sub S. Damaso Papa anno* CCCLXXXI, *cui* ex provincia Osroena *subscripserunt dictus* Eulogius Edessenus et Vitus Carrhensis. *At num ante obitum S. Valentis, imo ante exilium suum fuerit* S. Eulogius Episcopus Edessenus *dubitandum videtur, quod anno* CCCLXIX *sub Damaso Papa Concilio Antiocheno, in quo statuta eo anno in Concilio Romano approbantur, reperiatur subscripsisse* Eulogius Episcopus Edessenus. *Verum quod tum adhuc* S. Barses *viveret, arbitramur errorem subesse, ac legendum*, Eulogius Presbyter Edessenus, similiter credo et subscripsi: *aut certe aliud* σφάλμα *irrepsisse.*

F

Eulogius a S. Eusebio Samosatensi,

Protegenes a S. Eulogio.

Videtur Eulogius Presbyter adfuisse Concilio Antiocheno anno 369.

DE

G. H.

DE SANCTO BRITONIO,

EPISCOPO TREVIRENSI.

CIRCA AN. CCCLXXXVI

Cultus sacer.

Duplex habemus Martyrologium MS. Trevirense, alterum monasterii S. Maximini, alterum ecclesiæ S. Paulini; in utroque ad hunc diem recolitur memoria* S. Britonii, Episcopi Trevirensis. *Quæ eadem leguntur in MS. Florario Sanctorum, et in Martyrologio anno* MCCCCXC *Coloniæ et Lubecæ excuso, item apud Grevenum et Molanum in additionibus ad Usuardum, Canisium, Ferrarium et Saussayum in supplemento Martyrologii Gallicani. Sed hi duo ultimi asserunt* sub Dagoberto Rege Francorum *floruisse; cum constet seculo quarto Ecclesiæ præfuisse, et quidem ab anno* CCCLXXXII *usque ad annum* CCCLXXXVI *uti observat Browerus lib. 4 Annalium Trevirensium : quem consule de rebus ab illo gestis. Has nos proferimus ex Breviario Trevirensi ejusque Lectionario anno* MDCXLV *excuso, et sunt hujusmodi ad hunc diem* V *Maji.*

Epitome ex Breviario Trevirensi.

B 2 Britonius, qui in Episcopatu Trevirensi successit Bonosio, Romæ, inter Episcopos Synodi causa ibi degentes, ad Nicæni Concilii Acta confirmanda et ceterarum hæreseon dogmata labefactanda, tertium locum post Damasum et Ambrosium obtinuit. Inde, exacta hieme et aperto mari, rediens ad suam Ecclesiam; cum Ithacius Hispanus Antistes, persequendæ Priscillianorum hæresis et ulciscendi dogmatis auctores æstuans zelo, Trevirim venisset, et vi ad Hispanias retrahendus quæreretur; Britonius digno facinore Episcopum, etsi forte inconsulti zeli facibus accensum, ab hospitali sede per apparitores et forense ministerium avelli, ac hæreticorum objici calumniis, neutiquam passus est. Ejus etiam tempore B. Ambrosius Treviros invisit, Priscillianistis coram Maximo Imperatore resistens. Demum vita destitutus; tertio Nonas Maji, circa annum Christi trecentesimum sextum, Confessoris honore venerabilis habetur. *Hæc ibi.*

ejus decessor et successor.

3 *De S. Bonosio decessore ejus egimus* XVII *Februarii : at de successore Felice* XXVI *Martii : qui ibidem dicitur anno* CCCLXXXVI *in Concilio Trevirensi, præsente S. Martino, ordinatus; ubi in Notis ad caput primum* E *Vitæ, de Priscillianorum hæresi et Ithacio egimus. Apud Schechmanum, in Epitome seu Medulla gestorum Trevirensium, anno* MDXVII *excusa, inter Sanctos Trevirenses numeratur* Brito, *aliis* Britonus Episcopus, III Nonas Maji. *Plura hactenus non invenimus.*

G. H.

DE SANCTO SACERDOTE,

EPISCOPO LEMOVICENSI,

ET S. MUNDANA EJUS MATRE

VIDUA MARTYRE, SARLATI IN GALLIA.

CIRCA DXXX.

Burdegalæ oriundus,

Cadurci instructus,

Loca ortu, habitatione, Episcopatu, morte, sepultura ac translatione Reliquiarum S. Sacerdotis celebria sunt ista.* Burdegala, *totius Aquitaniæ emporium celeberrimum, locus illi aut saltem patri ejus ad hanc vitam natalis obtigit.* C *Succedit* urbs Cadurcensis, *nobili Episcopatu et Academia in eadem Aquitania florens : in qua ab ipso Episcopo suam institutionem adolescens accepit. In hac diœcesi Cadurcensi idem* S. Sacerdos *celebriorem fecit vicum* Calabrum, *prope fluvium Ausonio et Sidonio Apollinari dictum* Duranium, *vulgo* la Dordogne *quo in loco baptizatus ejus dominium accepit : ibidem postea divino monitu monachus, dein Abbas effectus, ibidemque sepulturæ mandatus. Propinquus locus hic fuit ei qui nunc* Calviacum *dicitur : et vetus nomen remanet Lacui inter Calviacum et Carluxium, qui ad monasterii jura pertinens adhuc appellatur* l'estang de Calabre, *uti etiam* la Tour de Calabre, *turri antiqua cum ecclesia desolata, cujus Parochi, addicta olim terra appellatur* Bordarium S. Sacerdotis, *a ripa fluminis cui adjacet. Ex hoc loco evocatus* Sacerdos *ad Cathedram* Lemovicensem, *in eadem Aquitania prima, ad Vigennam fluvium vixit reliquum fere vitæ tempus : sed præsentiens finem vivendi imminere, reversurus ad monasterium Calabrum,* Argentaci, *loca ad fluvium Dordoniam inter Bortum et Carennacum sito, vita functus est; et inde ad suum monasterium Calabrum delatus, ibidem sepulturam accepit. Et hæc loca ad ejus vitam pertinent : sed præ illis aliam urbem honestavit Reliquiarum translatione, et miraculis omnipotentis Dei operatione factis, ab eadem adoptatus in præcipuum Patronum.* F

Calabri Abbas,

Lemovici Episcopus,

Argentaci mortuus,

Sarlatum translatus,

2 *Urbs ea est* Sarlatum, *in ditione Petrocoriensi, cum celebri Ordinis Benedictini monasterio sub titulo Salvatoris mundi, quod tabulæ Abbatiæ perhibent a Pipino Rege aut ejus filio Carolo Magno fundatum. Ad hoc monasterium, tempore Ludovici Pii, sacra corpora* S. Sacerdotis, *ejusque matris* Mundanæ Martyris, *translata fuisse infra referuntur dein plurimis claruisse miraculis. Imo et apud Decanum Sarlatensem an.* 1663 *inveniebatur MS. anni* 1542, *in quo asserebatur etiam patris* Laban *corpus ibidem in honore fuisse, tamquam* Beati. *Postmodum Joannes XXII, Summus Pontifex, monasterium illud Episcopali fastigio insignivit anno* MCCCXVII; *et ecclesia Cathedralis dicata est* S. Sacerdoti Episcopo Lemovicensi, *de quo hic agimus; mensæ autem seu reditibus Episcopalibus est adjunctum* monasterium Calabrum *seu* Calviacum *(contracto forsan nomine quasi* Calabriacum) *solum duabus leucis Sarlato dissitum; ubi* S. Sacerdos *vulgo appellatur* Saint Sardos, Sardou, *vel* Sardot *aut* Serdot *non autem* Sadroc, *ut quidam Francisci Scriptores hallucinando indicant. Sub illo autem vulgari nomine duo habentur oppida; unum in Aquitania sub diœcesi Montalbanensi, leucæ spatio dissitum a Garumnæ ripa, quatuor a Tolosa; alterum* S. Sardos, de Granges *sive* a Grangiis *cognominatum in diœcesi Agennensi, tribus ab ea urbe leucis dissitum,* una

ubi ecclesia Cathedralis illi dicata :

oppida 2 sub ejus nomine

A una vero ab ostio Loti in Garumnam procurrentis. *His adde* Ecclesiam S. Sacerdotis de Aurenca, *nominatam in bulla Eugenii III.*

3 *Quis primus auctor et quo tempore Vitam S. Sacerdotis scripserit, nos latet. Hugo monachus Floriacensis, qui sub Ludovico V, cognomento Crasso circa annum* MCXXX *floruit, in Chronica suo, Monasterii Westphaliæ anno* MDCXXXVI *excuso, pag.* 127, *occasione Ecdicii, filii Aviti Imperatoris, ista de Actis S. Sacerdotis scripsit :* Ecdicius, Aviti quondam Imperatoris filius, in libro Vitæ cujusdam sancti Confessoris, nomine et officio Sacerdotis, Lemovicinæ civitatis, corruptio nomine (sicut opinor) nominatur Altitius, et hic illum creditur a baptismatis lavacro suscepisse. Cujus pretiosissimi Confessoris Vitæ seriem, partim in occulto sermone compositam, partim vero scriptorum indicio depravatam conspiciens; nuper corrigere statui, et tempore quo floruit, post multorum annorum curricula moderno tempore designavi. Et de ipsius quidem Sancti virtutibus in eadem serie apertissimo sermone expressi : de hoc autem Altitio illud plane diffinire nolui, quod evidenti testimonio probare non possum : melius esse credens, quod me latet, seu de quibus ambigo, Deo totum relinquere, B quam dubia pro certis proterve defendere. Hoc tamen antiquus ille liber, qui præfati Confessoris actus continet, mihi videtur innuere, quod circa hoc tempus, de quo nunc loquimur, memoratus Sacerdos esse potuit infantulus.

Vita ab Hugone Floriacensi.

4 *Hactenus Hugo Floriacensis : qui dum antiquum Actuum sancti Confessoris librum ait fuisse* in occulto sermone compositum; *videtur mihi intelligere vulgarem Petracoricensium seculo* IX *sermonem; ideo occultum, quia* XII *seculo quo florebat Hugo valde immutatum a forma priori; aut potius quia minime communem, id est, ubique terrarum intelligendum, ut erant ea quæ conscribebantur sermone Latino. Sic Regino Prumiensis, Hugone Floriacensi seculis duobus antiquior, in Chronica ad annum* DCCCXIV, *dicit, se reperisse eatenus scripta* in quodam libello, plebeio et rusticano sermone composita, quæ ex parte ad Latinam regulam correxi, *inquit (plane ut Hugo ait de Vita S. Sacerdotis)* quædam etiam addidi quæ ex narratione seniorum audivi. *Quem autem plebeium et rusticanum sermonem Regino vocat, is erat haud dubie qui per Provincias Romano Imperio quondam subjectas usurpatus, a Francis earumdem tunc possessoribus, et patria id est Teutonica lingua diu usis, vocabatur* Romanus, *sive ut in quodam* C *vetusto Capitulari legitur* Rusticus Romanus, *quemadmodum etiamnunc vocatur in Hispania aliisque provinciis, corruptus ille ex Latino sermo, quo passim eæ regiones utuntur quæ olim Romanæ ditionis fuere.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 14 * *ex veteri Petragorico sermone Latine reddita*

5 *Sic autem conscriptum librum accepisse potuit Hugo ab suo coævo, et monasticæ vitæ apud Floriacenses socio, Aimoyno : utpote patria Petracorico, ex* villa (*uti ostendit ipse in Vita S. Abbonis, danda ad* III *Novembris)* quæ vocatur ad Francos, *vulgo* Ville-franche, *leucis solum tredecim remota Sarlato. Acceptum porro non simpliciter Latine reddidit expolivitque; sed quædam etiam ex suo sensu immutavit; addidit etiam num.* 23, *quæ commoda credebat ad explicandum Chronologicam rationem, prout ea tempora ferebant non insulsam, sed quæ erudito hoc seculo plane judicatur vacillare. Hanc autem* S. Sacerdotis Vitam, *ab Hugone Floriacensi sic exornatam, damus hactenus ineditam; qualem nobis submisit, vir in antiquitate historica eruditus, Armandus Gerard Canonicus Sarlatensis, cujus beneficio Sammarthani ediderunt Abbatum et Episcoporum Sarlatensium seriem. Vitam istam ipse descripsit ex veteri codice MS. de Vitis Sanctorum qui penes eum erat, ubi illa continebatur a pagina versa* LXXXVIII *ad paginam versam* LXXXXV, *Vitæ quoque priorem partem contulit cum ea, quæ in veteri Breviario Sarlatensi est distributa in Lectiones per totam Octavam recitari solitas.* D *Idem penes se habuit eamdem Legendam, veteri sermone Petragorico, non quidem ex vetusto illo contextu transcriptam, quo usus Hugo est; sed* ex Latino *Hugonis, cui præcise inhæret* in Romanum *id est vulgare idioma redditam, cum appendice quorundam recentiorum miraculorum, circa annum* MCCCXLVII *descriptorum; quorum nobis specimen primo misit ; deinde ipsum eorum contextum a se Latine redditum rogatus est mittere, post Vitam per Hugonem conscriptam proponendum lectori, una cum monumentis novissimæ Translationis per eumdem communicatis. Et hæc quidem monumenta damus : miracula autem dare necdum possumus; quia qui legeret et transcriberet ex vetusti ac fere evanidi characteris MS. nullus ad manum fuit prædicto Domino, caliginem oculorum senilium excusanti, quo minus per se id fecerit. Poterunt ea, si postea habeantur, in hujus mensis Supplemento dari.*

datur ex MS.

AUCTORE G. H. *cum appendice.*

6 *Ipsam Vitam abbreviavit aliquantulum Bernardus Guidonis, Ordinis Prædicatorum, Episcopus Lodovensis creatus anno* MCCCXXIV ; *eamque inseruit suo Sanctorali : quam ex MS. Pragensi nobis anno* MDCXLII *submisit Joannes Scholtz Societatis Jesu, postea vero eamdem Tutellæ Lemonicum, ad calcem eruditæ Disquisitionis de seculo quo idem Sanctus vixit, ex MS. codice edidit Stephanus Baluzius Tutellensis : de qua re etiam disputasse dicitur Antonius Dadinus Altaserra Antecessor Tolosanus tomo* 2 *rerum Aquitanicarum libro* 6 *cap.* 2. *Verum hunc illius operis tomum* 2 *aliunde non novimus quam ex epistola prædicti Armandi Gerard; ubi etiam Disquisitionis illius ut Gallice scriptæ meminit; quam insuper invenimus citatam apud Philippum Labbe tomo* 2 *Novæ bibliothecæ manuscriptorum librorum, ubi pag.* 661 *et seqq. edidit istam Vitam, cum autographo Sanctoralis Bernardi Guidonis collatam, et in parva Capita distinxit. Nos secundam hanc Vitam utpote ex priore extractam, et omissis miraculis abbreviatam, omittimus, cum apud dictos auctores videri possit.*

Eam Bernardus Guidonus abbreviavit. E

7 *Aliquod etiam Vitæ compendium extat in Breviario Lemovicensi anno* MDCXXVI *excuso; in qua urbe et diœcesi colitur sub ritu duplici ad hunc quintum Maji, quo die, id est* tertio Nonas Maji *dicitur, et apud Hugonem Floriacensem et apud Bernardum Guidonis, et in dicto Breviario Lemovicensi, spiritum Deo reddidisse. Eodemque etiam die apud Sarlatenses festum ejus solennissimo ritu celebratur, et ipse apud Saussayum in Martyrologio Gallicano longo excomio honoratur.* F *Interim vitio amanuensium relatus est ad diem* IV *Maji in MS. Adone, quem Romæ reperimus in illustri bibliotheca Cardinalis Sforzæ, ubi ista erant inserta :* In Petragoricis natale S. Sacerdotis Confessoris et Pontificis. *Quæ ita leguntur in Martyrologio Bellini Parisiis aucto.* In territorio Petragoricensi S. Sacerdotis Lemovicensis Episcopi. *Hæc inde edidit more suo Molanus in Auctario Usuardi: et Molano solum citato relatus est* S. Sacerdos *in hodiernum Martyrologium Romanum, uti etiam in Germanicum Canisii. Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui non sunt in Martyrologio Romano, eumdem, quasi a jam relato diversum ad quartum Maji his verbis profert* : Lemovicis in Gallia Sacerdotis Episcopi. *Dein in Notis citantur* Tabulæ Ecclesiæ Lemovicensis, *sed in ea colitur die quinta Maji. Dein* patria *dicitur* Burdegala, ubi corpus jacet : *sed illud est* in Cathedrali Sarlatensi. *Demum additur,* in Vitis Sanctorum Galliæ apud Renatum Benedictum, Presbyterum vocari, *sed in margine indicatur* S. Sacerdos Latine, Gallice Sainct Prestre *dici. Nos cum antiquis Actis omnibus, et usu Ecclesiarum Lemovicensis, Sarlatensis, aliarumque vicinarum, maluimus proponere ipsa Acta ad hunc diem quintum Maji.* Diem *nemine tradente qua facta sub Carolo magno Translatio ad ecclesiam Sarlatensem* **est,**

Natalis dies 5 Maji.

perperam 4 Maji adscriptus

Translatio 3 Julii, Revelatio 25 August.

A

AUCTORE G. H.

est, nondum certissime cognovimus, *inquit Vitæ auctor. Recolitur nihilominus illa Sarlati officio Duplici* III *Julii: et iterum* XXIII *Augusti* Revelatio S. Sacerdotis: *sed de neutra habentur Lectiones propriæ, ut difficile sit divinare, quid nomine* Revelationis *intelligatur, aut ad quod tempus ea spectet; vel quæ ipsius et* Translationis *differentia sit; unde Bernardus Guido eas confudit.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI, NOT. 15*

8 *Major controversia est, quonam seculo, et quibus annis vixerit. Altaserram et Balusium secuti Labbe atque le Cointe,* S. Sacerdotem *ad seculum septimum aut etiam octavum transferunt: imo Labbe tomo* 2 *Novæ suæ bibliothecæ omnia ad hunc sensum corrigit. Ac primo inter Nomina ac gesta Lemovicensium Episcoporum pag.* 267 *ista reperit:* S. Sacerdos natione Burdogalensis, qui veneratur et quiescit apud Sarlatum Petragoricæ diœcesis, qui etiam florebat circa annum 517: *et recte; sed Labbe addit* legendum 715, aut quid ejusmodi. *Eodem modo pag.* 663 *quia regnante Clodovæo Rege infra num.* 13 *dicitur ordinatus Episcopus Lemovicensis, ista parenthesi inclusit Labbe.* Forte excidit, æquivoco illi, aut quid simile, vel inepti exscriptoris glossema fuit, unde postea adlecta, quæ ad calcem habentur, de tempore quo floruit, *scilicet nobis num.* 17. *Verum arbitramur omnes illos characteres servandos; sanctumque Sacerdotem tempore Justiniani Imperatoris diem clausisse ultimum, forte circa annum* DXXX, *ac tum implevisse annos vitæ circiter septuaginta, aut saltem ultra sexaginta: itaque de fonte susceptum esse ab Ecdicio, filio Aviti Imperatoris, qui anno* CCCCLXVII *sub Anthemio Imperatore fuit Comes et Magister militiæ in Gallia, et anno* CCCCLXXIV *a Julio Nepote Imperatore* Patricius *creatus, ac vulgo* Rex *appellatus, et sic pro* Rege Alticio *sub initium Vitæ, cum Hugone Floriacensi, arbitramur legendum* Regem Ecdicium, *alias enim labyrinthum incurrimus inextricabilem. Dein* Capuanum, *alibi ignotum damus Cadurcensibus Episcopum circa annum* CCCCLXXX, *inter* Alithum, *qui cum S. Paulino vixit, et* Boetium, *qui subscripsit Concilio Agathensi anno* DVI *et Aurelianensi primo anno* DVIII *aut sequenti. Monachus porro et Abbas fuerit factus* S. Sacerdos *sub finem seculi quinti: ac post devictum a Chlodovæo Alaricum Regem Gothorum, circa annum* DIX, *Episcopus Lemovicensis, approbante ante suum obitum* Chlodovæo: *et sic floruerit sub Imperatoribus Anastasio et Justiniano, mortuus circa annum* DXXX, *et vere vixerit cum SS. Remigio, Benedicto, Vedasto et Amando. Qui omnes in Actis antiquis notantur, neque ex ullo istis temporibus habito Concilio aliquid extundi potest, quod chronologiæ isti repugnet.*

Ejus tempora sic videntur ordinanda

B

ut ab Ecditio in baptismo susceptus circa annum 470

factus sit abbas circa annum 500,

Episcopus anno 509,

mortuus circa an. 530.

C

Catalogi Ep. Lemovicensium confusi.

9 *Bernardus Guidonis apud Labbe, quamvis* S. Sacerdotem *floruisse dicat circa annum* DXVII *(quod et nos tenemus) tamen cum* Rusticos *duos præposuisset Exotio, ante annum* DLX *sedere (uti ex ejus epitaphio et successoris Ferreoli ætate demonstratur) et post Exotium nominasset alios octo; eorum ultimo Cæsario subjungit* Roricios *sive* Ruricios etiam duos (de quorum *inquit* temporibus require in libris antiquis B. Stephani ecclesiæ Cathedralis) *ac denique, interjectis iterum tribus, nominat* Agericum *sive* Agerium, *S. Sacerdotis decessorem in vita prædicta nominatum. Quod dum facit, et, sibi ipsi repugnans,* S. Sacerdotem *coævum pene facit S. Cessatori, qui Caroli Martelli tempore floruit; merito suspectus fit nobis, ne ordo Episcoporum apud eum æque perversus sit in S. Sacerdote, quam perversus est in utroque Ruricio, quorum alterum* V *seculo, alterum* VI *floruisse mox probabimus. Sammarthani, allegato MS. Catalogo Joannis Cordesii Canonici Lemovicensis, Bernardi sententiam amplectuntur circa* S. Sacerdotem, *circa* Ruricios *corrigunt; corrigendi tamen adhuc ipsi, quod Synodos quibus interfuit junior, adscribunt Episcopatui senioris:* Rusticos *autem nullos agnoscunt, et alios aliquos a Bernardo nominatos prætereunt, tamquam ex sola scriptionis diversitate distinctos et introductos: quod illis libenter assentior, sed pariter judico in Catalogis, pro arbitrio auctorum tam recentium interpolatis alteratisque, nullam certam Chronologiam posse fundari.* D

Rustici a Ruriciis perperam distincti.

10 *Porro sicuti Sammarthani censent, nullam esse rationem habendam* Rusticorum, *ut a* Ruriciis *diversorum; ita existimat Armandus Gerard nec* Aggericum *quidem Hugonis Flaviniacensis (quod melius* Agerium *vel* Agricium *scripseris) distinguendum a* Ruricio *seniore, inter quem et juniorem sedisse debuit* S. Sacerdos. *Ratio hujus conjecturæ est, quod sicuti a* rure *Latinis dicebatur* rusticus *aut* ruricius, *ita Petrogoricis in sua vulgari lingua, in cujus usu istæ voces non erant, ab* agro *dici debuerit* agre *vel* agry. *Sic autem scriptum nomen ejus Episcopi, qui Sacerdotem præcessit, cum invenisset Hugo Flaviniacensis, cui Latina et genuina Episcoporum Lemovicensium nomina minus nota erant, putat eum Armandus, dum Petrogoricas voces Latina forma reddere voluit, nominasse* Aggericum, *quem debuisset vocare* Ruricium. *Video hæc dici posse non sine verisimilitudine. Si tamen displicet Armandi conjectura, et omnino videtur retinendus* Aggericus *a Ruriciis distinctus; nihil vetat etiam hunc utrique Ruricio interponere. Etenim* Ruricium I *constat anno* CCCCLXX *fuisse Episcopum, et anno* DVI *propter ætatem ac morbos excusatum quo minus Concilio Agathensi interesset: Junioris non invenimus notitiam ante annum* DXXXV, *quo Concilio Arvernensi interfuit, idemque videtur usque ad annum* DLV *aut ultra fuisse in viris: proinde notabile intervallum temporis statui potest inter utrumque; et locus datur non solum* S. Sacerdoti, *sed etiam ante hunc* Aggerico, *saltem ad biennium, si fuit a Ruricio I diversus.*

forte nec distinguendus Agericus,

VIDE APP TOM. VII MAJI NOT. 16*

medius autem ponendus S. Sacerdos,

E

11 *Qui utrumque Ruricium conjunxerunt auctores, aliud nullum habuere fundamentum, quam quod Venantius Fortunatus in epitaphio eos conjunxerit ita canens:*

nihil repugnante Ruriciorum epitaphio.

Hic sacra Pontificum, toto radiantia mundo,
Membra, sepulcra tegunt: spiritus astra colit.
Ruricii gemini, prænomine, sanguine nexi,
Exultant pariter hinc avus, inde nepos.
Tempore quisque suo fundans pia templa Patroni,
Iste Augustini condidit, ille Petri.

Atqui hic illi non magis dicuntur sibi in Episcopatu immediate successisse, quam Avus fundasse templum S. Augustini, Nepos Petri, prout Bernardus Guido et post hunc alii interpretantur; licet ipsa syntaxi verborum, suffragante temporis ratione, potius exigat, ut Avus Petro, Nepos Augustino fundarit ecclesiam.

F

Cultus S. Mundanæ matris 31 Maji

12 S Sacerdoti *junximus in titulo* S. Mundanam, ejus Matrem, Viduam Martyrem: *non jam quia hoc die proponunt eam Saussayus in supplemento Martyrologii Gallicani, et Arturus in sacro Gynæceo, per solam diei proprii ignorantiam; quam quia non est operæ pretium hoc mense ad diem* XXXI, *quo duplici Officio Sarlati colitur, novam de ea tractationem instituere, quæ tota esset ex hic dicendis petenda. Etenim genus ac tempus vitæ et mortis, modusque translationis, ex sola filii historia sciuntur: cultum quoque cum filio fere communem habet: licet de ejus corpore nihil modo sciatur. Et forte cum ei propria ædificata ecclesia fuit in altera Dordoniæ fluminis ripa, quæ etiamnunc superest, translatæ eodem Reliquiæ ejus sunt, et in communi sacrarum rerum strage, superiori seculo per Hugonottas facta, dissipatæ. Hujus ecclesiæ velut ad jura Sarlatensia spectantis, inter alias circiter septuaginta, septimo loco meminit Eugenius Papa III in Bulla eorum confirmatoria anno* MCLIII, *eique annectit* Curias de Marciliaco et de Calabro. *Armandus Gerard in Notis addit, juxta esse* fontem S. Mundanæ, *ex quo plurimi adversus dolores capitis remedium se haurire existimant, non sine frequenti effectu; in ejusque rei testimonium*

in propria ecclesia juxta ejus fontem.

A *monium feminas ibidem dimittere linea suorum capitum tegumenta.*

VITA
ab Hugone Floriacensi innovata
Ex MS. Sarlatensi.

VIDE APP. TOM VII MAJI NOT. 17*

CAPUT I.
Ortus, educatio, monachatus, dignitas Abbatialis.

Gloriosus Præsul et cunctis in orbe Sacerdotibus imitandus Sacerdos, ex Aquitania provincia oriundus ex clara stirpe originem sumpsit. Qui cum nobilis esset genere, nobilius splenduit probitate vitæ. De quo quis vel quantus fuerit, ex his quæ sancto cooperante spiritu, de vitæ ejus qualitate, et de multorum miraculorum *a* copia scribere statui facile quilibet discere poterit. Hujus ergo pater, clarissimus vir Laban, unus de Burdegalæ civitatis primoribus extitit: mater vero Mundana nuncupatur. Regnabat eodem tempore in Aquitania provincia B Rex Christianissimus, Anticius *b* nomine. Accidit autem ut idem Rex veniret ad quemdam vicum, nominatum Calabrum *c*, situm inter Caturcensium et Petragoricorum fines, non longe a fluvio Dordoniæ. Et cum ibi aliquamdiu persisteret, quadam die assistens ei Laban, præfati viri pater, dixit: Domine mi Rex, si placuerit Serenitati tuæ honorare me, deprecor ut filium meum unigenitum, quem mihi nuper Dominus dignatus est donare, suscipias ex baptismatis regeneratione. Cui gratulabundus Rex protinus respondit: Si nostris illum conspectibus præsentas, faciam quod postulas. Tunc festinus Laban attulit ei filium suum dicens: Ecce, Domine Rex, adest filius meus, cujus susceptorem ex sacro fontis lavacro te futurum promisisti. Et continuo Rex, suscipiens ex sacro latice puerum, dedit ei præfatum vicum Calabrum, in quo hæc gerebantur, hereditario jure possidendum; idem quippe vicus erat regius fiscus. Et factum est hoc divina dispositione, ut idem puer in baptismatis perceptione Sacerdos appellaretur nomine, officio postmodum magnus in Ecclesia futurus Sacerdos.

Burdegala oriundus nobili genere

ab Anticio Regulo de fonte suscipitur.

CAP. II

2 His patratis, traditus est Sacerdos, puer venerabilis, S. Capuano *d* Caturcensi Episcopo, ut eum C litteris et disciplina Christiana *e* institueret: qui Capuanus in illis diebus erat præcellentissimus inter religiosos Aquitaniæ Præsules. Hoc *f* vero contigerat omnipotentis Dei dispensatione, quatenus puer sanctissimus a Catholico perfectoque sanctitatis magistro purissima fluenta doctrinæ biberet; unde demum mentes fidelium, Doctor factus egregius, irrigaret: et ne aliquando ab hæretica pravitate circumventus, quorum in illa regione ea tempestate maxima *g* copia inerat, a recto fidei tramite deviaret. Sic igitur jam nominis dignitate, parentum nobilitate, dono regio sanctique Præsulis magisterio, dilectus Domino Sacerdos decorabatur in infantia; quatenus ex hoc mortalibus claresceret, quanta reverentia excolendus existeret, quem tot et tantis muneribus divina largitas præveniendo sublimaret.

et apud Caturcensem Episcopum educatus

3 Sanctus denique Sacerdos, transactis annis puerilibus, dum doctrinis salutaribus insisteret, et pubescentes annos maturitate vitæ transcenderet; cœpit cunctos coætaneos suos virtutum laudibus præcellere. Unde venerabili Capuano, sub cujus degebat magisterio, admodum carus erat, et ei semper assistebat; et ea quæ ab ejus ore sitiens hauriebat, in sui cordis armariolo recondebat. Astutiam ejus simplicitas commendabat, et urbanum eloquium modestia temperabat: nec corporis gloriabatur de- D core, neque extollebatur mundiali favore. Verum tamen cum jam metas juventutis attingeret, in ipsa ferventi ætate cœpit mox castitatis amator existere, mundique delectamenta spernere. Nam quotiescumque tentator ad eum veniens tentationis aditum quærebat, clausum semper adversum se ejus pectoris ostium inveniebat. Quid multa? Cum jam intrinsecus vas sincerum sancti Spiritus existeret, et in ara mentis holocaustum piæ devotionis quotidie Deo sacrificaret; memoratus Capuanus Episcopus, per Angelicam admonitionem, ordinavit eum Levitam. Et factum est post hanc ordinationem, ut idem vir sanctissimus Sacerdos magis ac magis virtutum jubare claresceret; et omnipotenti Deo, cui dudum ministrabat interius, æque exterius per ministerium Ecclesiasticum deserviret. Et ex tunc cœpit eleemosynæ largitatem in indigentibus erogare, ac in Dei laudibus perfectius insistere.

post insignem in virtute profectum,

ordinatus Diaconus,

CAP. III

4 Erat per idem tempus in jam nominato vico Calabro cœnobium, in quo quadraginta et eo amplius monachi morabantur. His ergo dilectus Domini Sacerdos specialiter sedulus ministrabat: ita ut quidquid de facultate propria eis non tribueret, totum se perdere profecto putaret. Et renovata ibi E primum Basilica, longa jam vetustate pene consumpta, construxit ibidem habitacula monachis apta. Contulit etiam eidem cœnobio eumdem vicum Calabrum, cum appendiciis suis, quem (ut dictum est) a Rege Anticio hereditario jure susceperat possidendum. Orabat etiam frequenter, quia didicerat quoniam oportet semper orare et non deficere. Et cum quadam die se in oratione ex more prostravisset, emissa est ad eum divina vox dicens: O dilecte meus Sacerdos, ingredere cœnobium nil metuens: quoniam in ordinem religionis monasticæ elegi te: et quia te vas sanctificatum ab ipsis cunabulis exhibuisti mihi, Angelicam custodiam deputavi tibi. Ad hanc vocem cœpit continuo magnus Levita Sacerdos omnipotenti Deo dupliciter gratias agere, eo quod ab eo facta voce cœlitus confortari meruisset; sumptoque religionis habitu, cœpit propositi sui normam perfectissime custodire. Verum non est nostræ facundiæ depromere, quanta mentis puritas et morum probitas, quanta jejuniorum asperitas, et super omnia lectionum sanctarum intentio, vel quis circa religionem affectus, præ ceteris Fratribus Deo et hominibus eum cœperit commendare. His ergo aliarumque virtutum et magis humilitatis privilegio pollens vir sanctissimus, sub Abbatis regimine per septem circiter annos, antequam ad Presbyteratus F Ordinem accederet, Domino militavit. Sicque usum rectæ conversationis numquam deseruit, ut non ante aliis imperaret, quam majoribus debito rationis ordine subjaceret.

dotat cœnobium Calabrense;

in eoque divino monitu effectus monachus,

CAP. IV

5 Post hos dies factum est, ut vir Domini Sacerdos præfati monasterii Fratribus præsideret. Hi tamen omnibus plus prodesse quam præesse satagebat. Studebat enim ut eis imitandus existeret, et ut bona opera factis amplius quam verbis ostenderet. Quotidie quidem lectioni vacabat, et tamen omnibus sedulus ministrabat. Ut servus omnium, omnibus serviebat; sed ut judex peritissimus de criminibus arguebat. Minimus inter omnes apparebat; sed tamquam doctor præstantissimus, eos doctrinis salutaribus edocebat. Sicut pater suavissimus omnes diligebat; sed velut sapiens medicus, quos incorrigibiles prævidebat, a corpore Ecclesiæ tamquam membra putrida sequestrabat. Fortitudinem lenitate temperabat, et temperantiam prudentia confortabat: sicque in omnibus actibus suis justus et misericors apparebat.

Abbas eligitur

6 Quapropter omnes, qui in eadem provincia morabantur

A rabantur, eum toto nisu diligebant, et magnis laudum favoribus extollebant; et tamen, ut poterat, vitæ meritum occultabat; ne si forte favoribus interius intumesceret, in ejus interioribus fructus humilitatis deperiret. Sed nimirum crescebat de eo quotidie opinio famulatrix virtutum : confluebatque ad eum ex diversis regionibus hominum turba non modica. Et quidam quidem veniebant, ut exemplo tanti viri meliores existerent; quidam vero, tantummodo ut eum inviserent; alii autem, ut alimenta corporis vel quæque necessaria ab eo perciperent; et alii, ut ejus orationibus suas animas Domino commendarent. Quibus omnibus affatim vir sanctissimus divinorum dogmatum pabula proponebat; et, ut cuique opus erat, proficere, secundum quod poterat, insudabat. Cura pauperum et peregrinorum ita ei inerat, ut cum magna mentis alacritate in eorum usibus expenderet, quidquid sibi subtrahere potuisset : unaque admodum vili sui Ordinis veste contentus, nudos vestiebat, et parcimoniam diligebat; et cum sibi parcus existeret, ceteris largus erat.

omnibus merito virtutum carus, et exemplo ac verbo utilis

ANNOTATA.

a *Hinc liquet ab eodem antiquo auctore edita esse Miracula a Bernardo Guidonis omissa et infra relata cap.* 4.

B

b *Secundum Hugonem Floriacensem est* Ecdicius, *filius Aviti Imperatoris, de quo supra egimus.*

c Calabrum *seu prope* Calviacum *est in diœcesi Cadurcensi, sed in provincia Petracoriensi. Ita in Notis Armandus Gerard.*

d *MS. Pragense,* Episcopo Caturcensi, Capuano nomine, viro inter Præsules Aquitaniæ præcellenti. *Apud Labbe etiam* Sanctus *dicitur. In Breviario Lemovicino* notæ sanctitatis vir. *Videtur collocandus inter Alithium et Boetium, adeoque foret quintus apud Sammarthanos.*

e *Breviar. Sarlat.* instrueret.

f *Idem,* etiam contigit.

g *Propter Reges Wisigothos, ibidem dominantes et hæresi Ariana infectos.*

CAPUT II.

Viventis miracula : parentum conversio ad vitam sanctam : Episcopatus Lemovicensis, obitus.

C Interea vir Domini Sacerdos desiderabat ad Presbyteratus honorem conscendere, ut quanto excellentior gradu fieret, tanto liberius Domino vacaret; et quotiescumque sacra mysteria perageret, sese lacrymis in oratione mactaret. Verumtamen, ut tandem hominibus appareret quantæ sanctitatis existeret, placuit divinæ pietati, ut ejus vitam miraculorum gloria decoraret : quod ita factum est.

CAP V. Ordinatus Presbyter,

8 Erat in suprafato vico Calabro quidam homo, cujus cutem lepra fœdaverat. Factum est autem ut quadam die vir Domini Sacerdos ab Angelo moneretur, quatenus eum visitaret, et lotis manibus omnia ægritudinis ejus loca palparet. Quod cum fecisset oratione præmissa, hominem continuo sanitati restituit. Habitatores vero loci, nec non omnes regionis illius populi hoc audientes, lætis animis Domino gratias referebant, B. Sacerdotis merita collaudantes.

leprosum sanat,

9 Mundana quoque mater ejus, audiens filium suum tantum peregisse miraculum, benedicebat Domino, cujus ope mirifica cuncta fiunt miracula : et corde compuncta, cuncta deinceps seculi spernens oblectamenta, filii desiderabat imitari vestigia. Morabatur in illo tempore vir ejus Laban in Burdegala civitate; quo illa dirigens, accersivit eum, mandans illi per nuntium tam spectandum miraculum Dei fecisse famulum. Hoc audiens Laban, glorificabat et ipse Dominum in eo quod factum fuerat. D

unde gavisi parentes,

10 Cum esset ergo Laban, sicut superius dictum, genere nobilis; Mundana, uxor ejus venerabilis, erat ei moribus et generositate consimilis. Erantque ambo secundum seculi dignitatem inclyti et facultatum affluentia ditissimi. Quadam vero die venerabilis Mundana ad pedes viri sui procidens, cum fletibus precabatur, ut ambo pariter felici commercio pro terrenis cœlestia mercarentur, et S. Sacerdotis imitando vestigia sequerentur; et quemadmodum pariter vixerant carnaliter, viverent et spiritualiter. Quam ejus petitionem Laban exaudiens, corde compunctus libenter assensum præbuit. Diviserunt igitur in duas partes cunctam sui juris substantiam, et unam quidem Ecclesiæ Christi tradiderunt, alteram vero pauperibus et peregrinis erogaverunt. Servos quoque ac vernaculos suos liberos abire permiserunt, et reliquam vitam Domino dedicaverunt. Et erant ambo unanimiter, secundum Apostoli Pauli præceptum, spiritu ferventes, Domino servientes, spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi instantes, necessitatibus Sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes, et Domini Jesu Christi vestigia per omnia persequentes : præcipue tamen peregrinos amabant, et in eis suscipiendis liberaliter insistebant. E

CAP. VI. exemplo ejus continenter victuri

bona sua ecclesiis et pauperibus largiuntur.

Rom. 12, 11

11 Quadam die, conveniente viro Dei Sacerdote cum Fratribus, more solito, ad horam orationis secundam, contigit ut pater ejus migraret a seculo. Cumque hoc ei nuntii venientes indicare voluissent, ipse admodum devotissime orationi instabat, ita ut neminem eorum respiceret, donec orationi finem imponeret. Completa vero oratione, patrem jam exanimatum adiit : deinde cum eum jam mortuum in medio expositum invenisset, et interrogavisset horam discessionis ejus; invenit eadem hora illum obiisse, qua ipse ad orationem processerat. Lugebat autem illum tam venerabilis Mundana, quam etiam et parentes ac vicini ejus pariter circumstantes. Quos vir Domini Sacerdos consolans, asserebat illum non esse lugendum, qui Evangelicum implendo præceptum, peregrinis et pauperibus devotus erogaverat facultates suarum rerum.

CAP VII. Filius mortuo patre

solatur matrem

12 Porro iterum eos interrogavit, si condignum ejus funeri præbuissent obsequium. Cui cum respondissent, quod vivificis mysteriis Dominici Corporis et Sanguinis non participavisset; cum ingenti mœrore protinus se in terram prosternens, oravit diutissime. Deinde defuncti manu apprehensa, semel et secundo eum nomine vocavit. Qui continuo ad vocem viri Dei, acsi dormiret, ita surrexit; et circumstantium multitudinem intuens, hujuscemodi verba profudit, dicens : Hora quidem præsentis diei secunda a seculo migraveram : sed filii mei meritis concessum est mihi ut iterum ad Superos remearem. Hæc eo loquente, stupebant cuncti qui aderant ad tantæ rei miraculum : expansisque manibus in altum, ac sublato clamore ad cœlum, Domino gratias referebant. Sed cum siluissent, continuo venerabilis Sacerdos Communionem Dominici Corporis dedit ei : qua ille percepta valde confortatus est. Tunc ante ejus præsentiam idem vir Dei sese projiciens, ad similitudinem Patriarchæ *a* Jacob, paternam benedictionem ab eo flagitare cœpit. Cui cum protinus benedixisset pater, iterum mox in pace quievit. O! laudabile beati viri meritum, per quod pater ad Superos reducitur, et Corporis Dominici viatico reficitur, ac postmodum quieturus in pace dimittitur. F

et defuncto vitam reddit

donec Viaticum suscipiat.

a

13 His peractis quæ diximus, cœpit fama beati viri hac illacque diffluere, et odor sanctæ ejus conversationis

A versationis finitimas regiones perfundere. Unde Lemovicensi Episcopo *b* Aggerico beatæ memoriæ decedente, vir Dei Sacerdos in Cathedra sublimatur ejusdem Ecclesiæ, ad honorem Dei, electione Cleri et favore populi, Francorum Rege *c* Chlodovæo seniore illius provinciæ Principe etiam collaudante. Sicque per aliquot annorum *d* curricula eamdem gubernavit Ecclesiam Dei providentia. Verumtamen, quoniam ne aliquibus fastidium generemus, verbositatem fugimus, et brevitati animum applicamus, nunc ad ejus transitum flectamus articulum.

CAP. VIII Post administratum Episcopatum Lemovicensem b c d

14 Sentiens igitur Sacerdos beatissimus, sancto sibi revelante Spiritu, extremum diem sibi imminere; valedicens Fratribus Lemovicinam civitatem deseruit, et natale solum repetere studuit: ibi namque divina præordinante gratia, cupiebat ut ejus conderetur corpusculum, ubi religionis sumpserat exordium. Qui cum iter faceret, venit ad quamdam villam quæ Argentacum nominatur, ibique jam diu maceratus dolore, gravi febrium afficiebatur acredine. Sed cum paululum respirasset, ovorum edulium postulavit. Quod discipuli ejus audientes, alimentum quod quæsierat, solicite per omnes villæ incolas quæritare festinaverunt; et non invenientes, statim B magistro annuntiaverunt. In eadem quippe villa germen gallinarum, milvorum et accipitrum hactenus infestabatur improba voracitate, ita ut vix ibi aliquando aliqua potuerit gallina durare. Quod ut vir sanctus comperit, illam avium importunitatem ita compescuit. In hoc, inquiens, ambitu villæ nulla deinceps avium rapacium gallinas audeat infestare. Cujus servi Dei edictum inviolabile permanet in sempiternum *e*. Mira res! verum hoc uno satis patet indicio, quod potenti virtute Pontificalis dudum auctoritas homines ligare poterat et solvere. Vere enim illius erat discipulus, qui in navicula positus, surgens imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna. Sic quondam Beatissimus Martinus, Turonum Archiepiscopus, mergos a præda fluminis prohibuit, et rapacem ingluviem eorum compescuit. Paruerunt volatilia Martini præceptis; obtemperant adhuc accipitres Sacerdotis famuli Dei interdictis. Ipse, *f* precamur, precibus nos solvat a criminibus, et sic defendat supplices, ut nunc conservat alites.

CAP. IX. reversurus Calabrum

ægrotat Argentaci:

inhibet milvorum rapacitatem: e f

15 Vir igitur Domini Sacerdos, Præsul sanctissimus, videns diem supremum sibi illuxisse, discipulos convocat, corpusque suum Ecclesiæ, in qua exordium religionis sumpserat, reddi imperat. Demum, cum divinis mysteriis exitum præmunisset, et C discipulis suis omnibusque ibi convenientibus sacræ exhortationis multa affamina perorasset, et se spiritualesque filios, quos deserebat, omnipotenti Deo commendavisset; tertio Nonas Maji spiritum cœlo reddidit: qui choris nunc Angelicis circumseptus illi proximus extat, cui in terra positus militabat. Sic enim Dominus noster Jesus Christus in terris positus Patrem exorabat: Pater, volo ut ubi ego sum illic sit et minister meus.

CAP X. seque in suo monasterio sepeliri mandans obit 5 Maji:

16 Magistrum igitur exanimem videntes discipuli, qui eum fuerant comitati aiebant, nimio intrinsecus mœrore correpti, Cur, Pater, huc moriturus advenisti? Cur nobiscum tam parvissimo vitæ termino degere voluisti? Cur nos, Pater dulcissime, relinquis orphanos? His et hujuscemodi questibus discipuli satisfacientes dolori, magistri præcepta complere studentes, ejus exanimes artus navi imponunt, et per Dordoniæ alveum iter arripiunt ad prædictum *g* monasterium. Et cum jam appropinquarent ad matris Domini Sacerdotis diversorium; ecce B. Mundana, luminibus orbata, filii tendebat ad exequias. Quo cum manibus famulorum sustentata venisset, mox ad fluminis littus meruit recipere lumen divinitus. Nunc sicut in altero miraculo fecimus, D dilectum Domini Sacerdotem Beatissimo Martino Turonum Archiepiscopo comparemus. Martinus *h* matrem suam a gentilitatis convertit errore, Sacerdos Præsul sanctissimus exemplo continentiæ provocavit matrem ad emendationem vitæ: ille per fidem matrem illuminavit intrinsecus, hic illuminavit extrinsecus ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen.

ad corpus eo delatum g

illuminatur cæca mater.

A. HUGONE FLOR. EX MS. *h*

ANNOTATA.

a *Ita etiam Bernardus Guidonis in MS. Pragensi* Jacob *expressit, prout habetur Geneseos cap.* 49. *Ast apud Labbe habetur* Job.

b *Notitia utriusque Episcopi* Aggerici *et* Sacerdotis, *uti et* Capuani Episcopi Cadurcensis *solum habetur ex hac Vita, eo quod Catalogi circa primos Episcopos sint valde mutili.*

c *Post Alaricum Regem a* Chlodovæo *devictum anno* 507, *præfuit hic Aquitaniæ, ac tunc ante ejus obitum, id est* 27 *Novembris anni* 509 *videtur S. Sacerdos Episcopus constitutus.*

d *Saltem ad Justiniani Imperium, quod incepit anno* 527. *Notat autem Armandus Gerard, id non ita* E *intelligendum quasi milvos omnino relegarit ab eo loco Sanctus, ut volunt aliqui; cum etiam nunc ibi æque ac alibi conspiciantur, sed quod ibi non magis quam alibi sint infesti gallinis.*

e *Sequentia hujus numeri intacta sunt apud Bernardum Guidonis.*

f *Breviar. Sarlat.* precantium.

g *Non igitur* Argentaci, *ubi mortuus, ibidem et sepultus est S. Sacerdos, uti perperam in supplemento Saussayus: graviori etiam errore pro* Argentaco *scribens* Argentoratum, *quæ est urbs Germaniæ ad Rhenum. Saussayi errorem ex parte etiam transcripsit Arturus du Monstier in Gynecæo sacro ad hunc diem.*

h *Neque hoc, nec id quod supra dictum de Mergis, invenies apud Severum Sulpitium: unde ergo hæc sumpta, quæremus* 11 *Novembris.*

CAPUT III.

Ratio temporis: sepultura: translatio corporis Sarlatum.

Floruit autem S. Sacerdos reverendus Episcopus Augustorum Anastasii *a* et Justini senioris *b* Justinianique temporibus, sibi ad invicem succedentibus; F Chlodovæo *c* filio Childerici Francorum et Aquitanorum tenente monarchiam. Hunc Chlodovæum *d* S. Remigius baptizavit. Hoc etiam tempore eximius monachorum legifer *e* Benedictus, et B. Amandus *f* et S. Vedastus Episcopi, et alii plures viri sanctissimi floruerunt. Extitit etiam vigesimus *g* nonus Lemovicensis ecclesiæ Episcopus a B. Martiale, primo ejusdem civitatis Episcopo, Petri Apostolorum Principis *h* discipulo.

Tempus quo floruit sanctus. a b c d e g h

18 Gloriosissimo Præsule Christi Sacerdote, sicut jam dictum est, vinculis corporis absoluto, monachi sæpe fati monasterii corpus ejus sanctissimum de navi deponentes, et suis humeris imponentes, ecclesiæ, cujus Domino donante Abbas extiterat, intulerunt. Quis tunc ibi conventus virorum ac mulierum advenerit, quæve pompa ecclesiasticorum ornamentorum delata fuerit, supervacuum dicere duximus; videres tamen ad ejus exequias convenire gaudentes pariter et lugentes. Gaudebant qui tanti Confessoris suscipiebant patrocinium; lugebant se amisisse dulce solatium. Lacrymas cohibere non poterant pietatis affectu, sed consolabantur corporis ejus adventu.

CAP XI. cujus corpus populum multum sepulturæ præsentem

A HUGONE FLOR. EX MS.

mirifico odore perfundit.

A Carmina sic simul et lacrymas effundebant, exultabant pariter et dolebant.

19 Omnes tamen pariter suavissimo reficiebantur odore, et simul inæstimabili propinabantur dulcedine. Nam totum viri Domini corpus divino fragrabat nectare, acsi fuisset perfusum pretioso aromate. Angelorum chorus comitabatur in cœlis, quem chorus virtutum semper fuerat comitatus in terris. Cum ejus vero sanctissima anima tripudiantes Angeli Dominum collaudabant, et homines in terris positi funeris exequias honorifice procurabant. Sic itaque in memorata basilica, Deo favente, reverendissimi Præsulis Sacerdotis Reliquiæ feliciter fuerunt reconditæ.

CAP. XII. *Mater a Wandalis occiditur.*

20 Longo vero post tempore, dum piis lacrymis S. Mundana filii sui semper rigaret mausolæum, Wandalica *i* persecutione, gladii procubuit interemptione; et propter insuperabilem Christi confessionem, martyrii sustinuit immolationem. Porro corpus ejus, a fidelibus collectum, et juxta filii sui reverendissimi ac sanctissimi Sacerdotis Præsulis sepulcrum diligenter est humatum; ibique divina opitulante gratia multa fiunt miracula, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, per omnia secula seculorum, Amen *k*.

B

CAP. XIII. *Inter monasteria quæ Carolus M. et Ludovicus Pius ornarunt*

21 Optimo Imperatore *l* Carolo Magno Imperialia sceptra tenente, et Ludovico Pio filio ejus sub patris Imperio in Aquitania regnante, sicut Actuum eorum libellus testatur, multa in regno Aquitanico monasteria ab eodem Rege Ludovico fuerunt reparata, multa et a fundamentis constructa, quibus nunc veluti quibusdam luminaribus decoratur tota Aquitania. Hujus exemplum non modo Episcoporum multi, sed et laicorum quam plurimi æmulati, collapsa restaurare, et nova monasteria certabant construere. Hoc etiam tempore, in ejusdem provinciæ corpore, a religiosis viris *m* restaurata est ecclesia Salvatoris mundi in vico Sarlatensi, qui est situs in pago Petragoricensi. Sicque factum est, Dei operante clementia, ut ecclesias quas præfatus Imperator Carolus Magnus devastando læserat bello, quod multis annis gestum tandem peregerat contra Waiferum *n* tyrannum, et Hunaldum qui post Waiferi mortem Aquitaniam occupaverat; Ludovicus filius ejusdem Imperatoris repararet. Quas omnes ipse piissimus Imperator Carolus Magnus immensis auri et argenti ponderibus, gemmarumque pretiosarum exornavit muneribus amplissimis et honoribus ditavit, et insuper, quod est pretiosius, sanctissimis

C

fuit etiam Sarlatense,

Reliquiarum patrociniis insignivit. Inter quas idem Princeps, Dominus amabilis Carolus *o* Magnus, honestavit, imo sanctificavit hanc, de qua loquimur, ecclesiam de Sarlato non modica portione ligni Crucis Dominicæ: quod, ut in quibusdam *p* Actibus ejus legitur, ipse Imperator *q* cum multis aliis Reliquiis detulerat ab Hierosolyma.

CAP. XIV *ad quod a vico Calabro transferuntur corpora SS. Sacerdotis et Mundanæ.*

22 Ea tempestate monachi ejusdem ecclesiæ Sarlatensis ad superius nominatum vicum *r* Calabrum, jam pene in solitudinem redactum, abeuntes, una noctium, utriusque Sanctorum, Sanctissimi scilicet Sacerdotis et matris ejus S. Mundanæ Martyris sepulcra confringentes; et eorum sanctissima corpora inde colligentes et secum deferentes, intra præscriptam ecclesiam Salvatoris mundi dignissime tumulaverunt. Hæc omnia ita contigisse, sicut prætaxavimus, diligenter investigando cognovimus: diem tamen in quo hæc facta sunt, nemine nobis tradente, nondum certissime novimus. Nec mirum si nos latet hujus rei notitia, cum constet quod per illa eadem tempora, *s* bellis præpedita, tota Gallia totaque Aquitania liberalium artium pene caruerit disciplina.

D

Temporis ratio erronee subducta.

23 Verum ut ab iis, quæ celebriori fama feruntur, notitiam capiat lectoris sagacitas; illius temporis, quo Beatissimus Sacerdos floruit, et illius quo in Sarlatensi vico corpus ejus translatum fuit, brevi admodum ratiuncula declaravimus. Computantur quippe a Passione Domini usque ad transitum S. Martini anni *t* quadringenti duodecim; et a transitu S. Martini usque ad obitum Chlodovæi filii Childerici, cujus tempore floruit S. Sacerdos, anni centum duodecim. Sunt igitur a Passione Domini usque ad obitum hujus Chlodovæi, anni *v* quingenti viginti quatuor. Item ab obitu Chlodovæi usque ad decessum Caroli Magni, cujus tempore Sarlatensis locus restauratus est, sunt anni *x* trecenti et unus. Hæc tamen quæ scripsimus probabili ratione ab antiquis historiis sparsim relegendo collegimus, et coram Deo positi meracissima veritate tantummodo loquimur; et omissis incognitis ea quæ certissime novimus, ad honorem tanti Confessoris fideliter explicavimus.

ANNOTATA.

a Anastasius *imperavit a die* XI *Aprilis Anni* 491, *usque ad* 8 *Julii anni* 518.

E

b Justinus *proximo a morte Anastasii die cœpit imperare, et anno* 527 Justinianum I *Aprilis declaravit successorem, qui illo* I *Augusti mortuo, plene regnavit.*

c Chlodovæus *solum cum Anastasio vixit.*

d *Baptizatus anno* 496, *regni sui anno* 17, *uti alibi probamus.*

e S. Benedictus *natus circa annum* 480, *mortuus* 543, 21 *Martii, quo die Acta dedimus.*

f *Coluntur ambo* 6 *Februarii: ex his* Vedastus *senior factus Episcopus circa an.* 500, *mortuus circa annum* 540. *At* S. Amandus *natus circa annum* 594, *et nonagenarius creditur vita functus circa annum* 584.

g *Hic apparet aliquod σφάλμα, et forte in catalogo Episcoporum Lemovicensium, cum antiqua vita scriberetur noto,* nonus *post primum fuit* S. Sacerdos, *inter eos qui constituto firmiter Episcopatu sibi invicem sine interruptione successerunt: non adnumerando iis S. Martialem, ejusque discipulum S. Aurelianum.*

h *Ita vulgaris opinio habet, alii cum Gregorio Turonensi referunt ad Decii tempora, quod ad ejus Acta examinabitur* 30 *Junii. Magnum certe hiatum admittere debent in serie Episcoporum, qui vulgarem tenent opinionem: et ob hanc forte causam Bernardus Guido in catalogo illorum nomina tam liberaliter multiplicat, ut supra diximus.*

F

i *Petrus Franciscus Chifletius lib.* 2 *Paulini illustrati cap.* 17, *ostendit apud scriptores uno Wandalorum nomine venire nationes omnes Gothicas seu Geticas, aliasque barbaras, et sic potuit S. Mundana in aliqua excursione Gothorum, qui Galliam Narbonensem satis vicinam adhuc retinebant, occisa fuisse. Coli eam in Ecclesia Sarlatensi* 31 *Maji sub ritu duplici, ut* viduam Martyrem, *indicavit Armandus Gerard: ast hoc die refertur a Saussayo in supplemento, quod sequitur Arturus in Gynecæo sacro.*

k *Hic desinit Breviarium MS. Sarlatense: ubi tot Lectiones quot hactenus numeri a nobis notati.*

l *In MS. Sarlatensi ponitur titulus* De revelatione S. Sacerdotis. *Apud Bernardum Guidonis.* De Translatione corporis S. Sacerdotis apud vicum et monasterium de Sarlato in territorio Petragorico: *et sic sequentia habentur apud Andream Chesnæum tomo* 3 *pag.* 385.

m *Imprimis Bernardo Comite Petragoricensi, consentiente uxore Garsinda, qui locum eatenus sub suo jure retinuerat. Diploma ejus vide tom.* 4 *Galliæ Christ. pag.* 808.

n *Imo bellum contra* Waiferum *seu* Waifarum *confecerat*

A *confecerat Pipinus, pater Caroli Magni, atque isto anno 768 interfectus est, ante obitum Pipini, qui decessit 24 Septembris.* Hunaldus *autem, pater Waifarii, a Carolo Magno in fugam versus, ac dein captus est. Consule Vitam 28 Januarii num.* 8.

o *Colitur* Carolus Magnus *officio Ecclesiastico apud Sarlatenses,*

p *Sunt aliqua ejus Acta sub Turpini nomine edita, et passim improbata.*

q *Imo acceperat a Fortunato seu Macario Episcopo Hierosolymitano, nam ipse non est eo peregrinatus.*

r *Mirum est a Saussayo dici* Calabro dein Sarlatum nomen datum, *cum distent ad duas leucas.*

s *Intelligit bella Normannica, seculo* 9 *et* 10 *gesta.*

t *Imo mortuus est S. Martinus anno Æræ Christi* 397.

v *Chlodovæus e calculo nostro decessit* 27 *Novembris anni* 509.

x *E computo nostro anni* 304. *Mortuus est autem Carolus* 28 *Januarii anni* 814.

CAPUT IV.

Miracula post Translationem a patrata, atque imprimis injurii contra Sanctum puniti.

a B

Incendium ab ardente pistrino in ecclesiam transfunsum

Recenti tempore, quo in prædicta sancti Salvatoris ecclesia gloriosi Præsulis Sacerdotis fuerunt membra recondita, ipso sancto Parasceves die pistrinum monachorum forte cœpit exuri. Sic cum incendium illud tertio jam accensum colligeretur fuisse extinctum, longo fomite iterum resumpto robore reaccensum, per vicina quæque late dispergitur. Tunc repente fit clamor, fragor exoritur, catervatim concurritur, et incassum hinc et inde focus invaditur. Nam minax flamma, primo per vicinarum domorum fastigia sparsim porrigitur; ac demum impetus earum, agente vento, ad ipsam S. Salvatoris basilicam usque provehitur. Verumtamen ad funes *b* lignorum concurritur, sonus eorum procul diffunditur; omne ornamentum quod erat in eadem basilica festinanter colligitur, pretiosissimi Confessoris corpus foras extrahitur, et auxilium ipsius sanctissimi Pontificis devotissime ab omnibus qui aderant inclamatur. Interea loci cernitur ab Oriente advenire nubecula, quam cunctis videntibus candida præcedebat columba. Tunc nubecula illa, rapido flatu acta, ubi super illa incendia sua dilatavit velamina, mox ingentis aquæ cœpit inundationem emittere. Cerneres elementorum conflictum, ignis tamen est superatus divinitus. Est operæ pretium tanti miraculi pensare sublimitatem. Quis non stupet, cum ad invocationem dilecti Dei Sacerdotis obscuraretur cœli serenitas; et cum subita pluviæ inundatione superata incendii sedaretur immanitas? Fatendum sane est, et absque ulla ambiguitate credendum, ad ostendendum Sancti Sacerdotis meritum (cujus corpus inclytum tam ibi nuper fuerat Deo favente translatum) super ejus basilicam, ad ipsam sanctificandam et ad sedandum idem incendium, ipsum advenisse Spiritum, qui in similitudine columbæ in Jordane flumine requievit in Christo; et tanto signo Domino operans, ipsamque suam sanctam ecclesiam sanctificans, ab imminenti incendio per hujus inclyti Confessoris meritum tunc liberavit; et, ut in sequenti pandemus *c* opusculo, multa postmodum miraculorum gloria decoravit; quod quæsumus faciat propitius, ad laudem et gloriam nominis sui, semper. Amen.

*VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 18 * b*

C

extinguitur per nubeculam a columba apparente adductam:

c

d

Hubertus Abbas Simoniacus et dilapidator,

25 Leo Papa *d* sanctissimus ecclesiam Salvatoris mundi et beatissimi Confessoris Christi Sacerdotis, privilegio suæ Sanctitatis munire decrevit: in quo privilegio anathematizando prohibuit, ne quis præsumptione vel arrogantia elatus, aut parentum generositate tumidus, sed quovis alio modo, non electione legitima monachorum ibidem servientium, ipsius ecclesiæ audeat invadere dominatum, aut res ad eam pertinentes ullatenus diripere, minuere vel alienare. Quod quidam Hubertus, tonsura Clericus, actu vero sacrilegus, pro nihilo ducens, Wilielmi Comitis fultus præsidio, arripuit dominationem, sive prædictæ ecclesiæ congregationem: qui bonis omnibus locum expolians exinanibat, et quotidie pessimabat. Sed cum quadam die membra sopori stravisset, ecce Dominus Sacerdos, duobus comitantibus per visum, apparuit; atque temeritatem illius coercendo, ita redarguit: Cur, inquiens, hominum nequissime, contra Apostolica decreta hujus sanctæ ecclesiæ res invadere præsumpsisti? Cur Abbatis nomen et tyrannidem assumpsisti? Cur monasterii supellectilem exportasti? Et hoc dicens baculum, quem in manu gerebat, in sublime erexit ut eum percuteret: sed, ut idem Hubertus postea retulit, precibus comitantium revocatus, baculum a verbere retinuit. Miser vero de lectulo surgens, primum quidem visionis horrorem vehementer expavit: deinde phantasiæ spiritu se delusum autumans, ad pristinum errorem paulatim relabendo rediit. Verumtamen dum furit; et dum secundum similitudinem serpentis et instar aspidis surdæ et obturantis aures suas, protinus ad crimina ruit; ecce iterum ipsi dormienti altera nocte sanctus Pontifex severior assistens, ait: Quomodo te habes, Huberte? Vigilasne, an dormis? At ille pavore percussus illico respondit: Quis es, Domine? Cui vir sanctus intulit: Nonne me nosti? nonne me jam dudum vidisti? Cur me proterve sprevisti? His dictis cœpit caput ejus verberare, ac cetera membra quæ gerebat fuste dolare. Tunc miser primum, Parce Domine, Parce Domine, cœpit ejulando clamare. Demum culpam jam sero clamitans, a lectulo desilivit: sicque demum amens effectus, cunctis qui aderant mirantibus per monasterii claustrum diffugiens, in quoddam tuguriolum, hominum visus fugitando se contulit. Viatores quidam comprehendentes eum ad eamdem ecclesiam continuo reducunt, ibique eum diligenter custodiunt. Tunc populi per universam illam provinciam, quæ facta fuerant audientes, Salvatori Christo gratias referebant, Sanctique Sacerdotis prædicabant merita collaudantes. Ille vero moriens et crebro, Mea culpa, sancte Sacerdos, inquiens, debitas pœnas luit. Omnibus vero, qui hoc audierunt, patenter innotuit, qua pœna dignus sit, quisquis injuste super gregem Christi tyrannidem arripit, et qui tamquam fur ecclesiasticas res male disperdit. Petragoricensis Comes *e* Wilhelmus, qui contra Apostolica præcepta venditor ecclesiæ, de qua loquimur extiterat; adjunctis utrisque manibus reductoque ore ad aurem, ac omni deformitate membrorum deturpatus, ingratam vitam duxit fine tenus.

D *A. HUGONE FLOR. EX MS*

prima sancti apparitione non emendatus,

E

secunda in furias actus moritur,

et Comes qui eum induxerat contractione punitur; F

e

26 Calviniacus est vicus, in confinio Petragoricorum et Caturcensium. Hujus vici incolæ ad B. Sacerdotis monasterium venire consueverant. Quadam igitur die quidam illorum ex more veniebant: pauper vero quidam cum sua conjuge ceram et vinum de penuria sua coemerat, et sequebantur præcedentes. Sed dum, ut diximus, tardiori calle iter caperent, et soli incederent; fit eis obviam unus ex parasitis cujusdam militis; flasconemque vini, quem ferebant, violenter extorsit. At illi iter propositum expeditius peragentes ad supradictum veniunt monasterium. Tunc expansis manibus in terram se projicientes, de illata sibi injuria a Deo et ab ejus famulo, Sancto videlicet Sacerdote, expetunt ultionem. Ille interim qui flasconem rapuerat, ex eo sibi potum porrigi postulabat. Hi autem qui adstabant vinum

Flasconem vini Sancto offerendum rapiens,

A *A. HUGONE FLOR EX MS. furiosus efficitur,* vinum ex supra memorato vasculo fundere cupiebant : sed nec pessulum quidem, quo desuper muniebatur, eximere prævalebant. Demum lancea pessulum effringentes, vini liquorem ex eo elicere non poterant. Et dum hæc fierent, auctor flagitii divinitus percussus a dæmone corripitur, atque in seipsum debacchando sceleris ultor efficitur. Manus enim proprias et brachia furibundis depascebat dentibus, et omnes quos poterat sævis dilaniabat morsibus. Qui tandem apprehensus, atque duris funibus adstrictus, vitam exhalavit protinus. Illo igitur terribiliter mortuo, qui adfuerunt, flasconem cum vino ad Beatissimi Sacerdotis monasterium detulerunt, et ad memoriam tanti miraculi in eadem ecclesia suspenderunt.

ex eoque relato bibentes ægri convalescunt. 27 Quadam autem die cuidam ardore febrium æstuanti, per visionem ostensum est, ut si de vino flasconis, quem præcedente sermone notavimus, biberet, statim convalesceret. Quo hausto, morbo fugato, confestim convaluit; et non solum huic profuit, sed etiam multis aliis, vinum illud ad medelam, quamdiu durare potuit. Sicque quod uni fuit ad interitum, multis ægrotantibus attulit remedium.

Peregrinis siti æstuantibus 28 Æstivo tempore quidam causa devotionis ad S. Sacerdotis oratorium venerant, et expleta oratione remeabant. Hi vas vinarium, quod œnophorus vocitatur, propriis humeris deportabant, ut ex eo B horis competentibus potantes sitis ardorem refrigerarent. Contigitque eos in itinere caloris et sitis pariter ardore fatigari : qui nimia anxietate compulsi, assident potationi; rursusque iter corripientes, acrius ab æstu afficiuntur sitientes. Tunc anxii, Bibamus iterum, inquiunt, quia S. Sacerdotis non *vini modicum diu sufficit:* deerit munus. Quo dicto ad se applicantes œnophorum, summo tenus invenerunt plenum; propinatique iterum arripiunt iter. Quo mature confecto, sub unius hospitii culmine se collegerunt; ibique iterum ex eodem vase bibentes, mirabantur, sæpius illud plenum reperientes. Ad hoc spectaculum multi conveniebant, et toties bibebant quoties veniebant, acsi ab eo vinum non effunderetur. Igitur præfati peregrini, retrogrado calle revertentes, tanti miraculi asserunt præconia, per omnia divulgantes : œnophorum etiam secum in testimonium ad monasterium reportantes, et in ecclesia suspendentes lætabantur, Domino gratias referentes.

aliorum sarcinulas levi ex causa diripiens rusticus, 29 Alio quoque tempore, dum ad sancti Præsulis Sacerdotis ecclesiam quidam advenirent, canis forte in itinere comitabatur, qui gregem ovium cujusdam rustici in via aggrediens, per pascua latratibus agitabat : C sed a Domino suo revocatus, iterum cum eis gradiebatur : sicque illi ad monasterium venerunt, et perfectis pro quibus venerant, iterum ad propria repedabant. Interea opilio, turbati gregis querimoniam ad Dominum referens, animum ejus maligno acuit furore. Tunc rusticus ille, hosti iter armatus, obvium se præbuit remeantibus peregrinis, et cœpit eos afficere injuriis, offerentibus eis propter id quod canis fecerat legitimam emendationem. Verumtamen cum adhuc in eos sæviret, et sarcinulas eorum hac illacque dispergeret; illi S. Sacerdotis auxilium invocare cœperunt : proclamationes *paralysi castigatur:* vero eorum ille rusticus irridebat. At illi relinquentes ibi quæ secum tulerant, ad S. Sacerdotis recurrunt ecclesiam. Illis vero ibidem persistentibus, mox rusticus ille gravi membrorum conteritur dissolutione : quem parentes gremio vanni compositum ad sæpe nominati Sancti studuerunt bajulare propitiatorium. Solennitas ejusdem Christi Confessoris celebrabatur ipso die; et ecce jam sole ad occasum vergente, præfati rustici portitores, ecclesiam irrumpentes, testem tanti miraculi eumdem rusticum exe contigerat indicantes. Rusticus autem ille contumax, omni membrorum destitutus officio, D expiravit noctis in medio.

30 Miles quidam, a S. Sacerdotis monasterio rediens, obvium habuit quemdam, qui contra eum *Eques alteri in Sanctum fidenti injurius,* noxam admiserat, et ad idem monasterium orandi gratia veniebat. Miles vero ille, metu ac reverentia Confessoris Christi Sacerdotis, cujus stupenda miracula frequenter viderat, et fieri sæpius audiebat, eum impune præteriens abiit. Alter vero eques, qui præcedentem militem a longe sequebatur, eumdem peregrinum in eadem via offendens, de reatu illo, quem contra præfatum Militem perpetraverat, illum arguere minisque terrere tentabat. Sed peregrinus ille, in B. Sacerdotem confidens, nullum equitem in eo itinere se formidare respondit. Tunc eques, existimans quod eum contemneret, superbia tumens, impulit calcaribus equum, et in eum irruit, tunicamque quam capiti suo propter æstum superposuerat, ei diripit, ac post se in sella complicavit. Peregrino autem illi, sancti Præsulis auxilium implo- *equi et sua morte punitur.* ranti, continuo tunica capiti ejus superponitur : et ille eques improbus, fracta coxa devolvitur. Equus vero furiis agitatus in jacentem invehitur, et per campum palantem aggreditur, et apprehensus confestim moritur. Eques vero, dum ad Sancti ferretur ecclesiam, die octava postquam hæc fuere peracta, E in ipso itinere moritur. Et sic eum vivens, cujus contempserat meritum, non meruit habere propitium.

ANNOTATA.

a *Hic sub novo titulo,* Miracula, *inchoatur velut altera pars Legendæ, nec in Capita distinguitur, uti prior : sed miracula singula paragraphum unum constituunt, prolixiorem brevioremque, ut res fert : quod in numeris consequenter signandis etiam sequimur.*

b Ligna *seu tabulas, malleis pulsandis, ænearum campanarum vice fuisse in usu monachali, apparet ex plurium Sanctorum Actis, cum mentio fit monachi alicujus morientis : hic autem vides ea etiam ad quamvis aliam conventus aut populi convocationem valuisse. De hoc usu, (quem una cum vitæ monasticæ forma ex Oriente accepisse videtur Occidens noster) discere etiam potes ex Passione Martyrum Sabaitarum* 20 *Martii num.* 12, *et alibi invenies,* ἱερὰ ξύλα, sacra ligna, *hujusmodi appellari.*

c *Non existimo diversum quid indicari; sed* sequenti opusculo, *idem esse ac si diceret,* progrediente opusculo, *hoc scilicet præsente.*

d *Videtur intelligi* S. Leo, *Papa IV, de quo agemus* 17 *Junii, sedit is ab anno* 847 *ad* 855. F

e *Extat apud Sammarthanos, tom* 4 *pag.* 808 *diploma, quo* Bernardus, Dei gratia Comes Petragoricensis, monasterium S. Salvatoris, quod vocatur Sarlatum, *quod tunc* minime regulariter *degebat,* consentiente uxore Garsinda, *et* Domino Ludovico imperante, *tradit Abbatibus Oddoni et Addacio eorumque successoribus, secundum regulam S. Benedicti eligendis, pro se, uxore, filiis et filiabus, fratribus et propinquis, cui subscribunt e proceribus undecim, filii verosimiliter et fratres; primo autem loco habetur* signum Guilielmi, *quem possis primum filiorum credere : an autem hic aut ex successoribus alius, paterni vel aviti privilegii violator extiterit introducendo Hubertum, non facile dixerim; cum in serie Abbatum, Sammarthanis communicata, nusquam hujus nomen reperiatur. Ibi post Adacium collocatur Assenarius, et dicitur ad annum* 860 *vixisse, quo posito necesse est ut Ludovicus Pius significetur in præcitato Bernardi diplomate; cum sub ejusdem nominis nepote Ludovico Juniore Aquitania non fuerit, Balbus autem solum cœperit imperare an.* 877. *Ex hoc porro consequitur, quod licet* anno 860

NOT. 4

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 19 *

A 860 Carolus Calvus Aquitaniam per Comites disposuit, *uti legitur in MSS. gestis Consulum et Præsulum Engolismensium apud Beslium : tamen jam antea suos Comites habuerit Aquitania, et quidem plures simul in variis partibus; neque jam solum habeamus Burdegalenses Comites a Pictaviensibus diversos, sed etiam Petragoricenses, quorum tamen tituli aliquando coaluerint, uti probat pro anno* 982 *instrumentum* Amæ Comitissæ Burdegalensis seu Petragoricæ Patriæ, *jam supra ad diem 4 citatum, ubi de S. Macario.*

CAPUT V.

Beneficia sanitatum, S. Sacerdotem invocantibus impensa, malevoli puniti.

Huc usque disseruimus qualiter Domini Pontifex Sacerdos tyrannos atque superbos persequendo contriverit : sed amodo referemus, quomodo supplices potenti virtute signorum refovendo juverit. Verum quoties Sancti videntur in quemlibet inimicorum Dei exercere vindictam, sicut in Passione Apostolorum Petri et Pauli legimus Simonem Magum ab alto eorum imperio corruisse; scire debemus quoniam Dominus est, qui per Sanctos suam operatur justitiam, justo judicio puniens inimicum ad laudem et gloriam nominis sui Sanctorumque suorum. Tanto ergo metuendi sunt ipsi, quanto constat quia ille ubique præsens est, et maxime locis suo Sanctorumque suorum nomini consecratis, qui ad inferendam per manus eorum malefactorum ultionem, quo modo et cum voluerit invalidus non est. Sicque quisque Sanctus, dum subjectos ab adversariorum injuria suo merito defendit, et impios justo Dei judicio punit, plurimis ad se confugiendi aditum aperit : et dum aliquando superbum perimit, ne loca sacra temerare audeat, profecto ad se confugientibus remedium securitatis præstat.

Sicut erga malos severi sunt Sancti, B *ita et propitii invocantibus.*

32 Generalis conventus, secundum morem antiquorum, in Caturcensi territorio, in loco qui Pons-Rode *a* dicitur, agebatur : et plurima populi multitudo illic advenerat, fideliumque devotione inclyti Sacerdotis venerabile corpus eo allatum fuerat. Erat autem in eadem regione quædam matrona nobilis, quæ juvenem cæcum a nativitate alebat pro Dei amore. Cæcus vero ille ubi audivit tanti Confessoris feretrum illic esse delatum, rogare cœpit matronam illam, cujus sustentabatur eleemosyna, ut sibi candelam emeret, quam ipse ante præsentiam hujus Sancti poneret, si forte illum Dominus per ejus meritum illuminaret. Cui prædicta matrona respondit : Ego vice tua candelam, quam Sancto illi cupis afferre, libenter præsentabo : quia qui tibi ducatum præbeat, in tanto tumultu populi, invenire non valeo. Confluebat nempe ad prædicti Sancti Reliquias plurima populi multitudo. Tunc matrona fecit quod promiserat, et mox sibi contigit ut volebat : nam ipsa eadem hora, qua illa ante viri Dei præsentiam candelam posuit, ille cæcus a nativitate intra domum ejus, per ejusdem Sancti meritum, lumen cœli videre meruit. Stupentes autem qui aderant, illico illum qui cæcus fuerat, ante præsentiam viri Dei produxerunt : et innumeras gratiarum actiones Deo et Sacerdoti sanctissimo pro tanto miraculo reddiderunt.

Ad S. Sacerdotis corpus a pro cæco paupere candelam offerens matrona, C *visum ei impetrat :*

33 Puella quædam, quæ a dæmone vexabatur, ad S. Sacerdotis azylum sananda deducitur : sed cum jam aliquot dies exegisset, et per eam malignus spiritus multas blasphemias emisisset, quas hic inserere longum duximus; divina gratia, per ejusdem Christi Confessoris merita, tandem a dæmone est liberata.

liberatur energumena :

34 A partibus vicinis puer quidam decennis ad S. Sacerdotis ductus monasterium fuerat, qui ab ipso nativitatis suæ tempore auditu, visu, nec non et linguæ usu caruerat : sed cum ibidem aliquamdiu pernoctaret, et minime convalesceret, tædio affectus ad propria remeabat. Verumtamen cum nec spem quidem sanitatis, ab eadem rediens ecclesia, secum reportaret; subito auditum, visum, et linguæ pariter usum, in eodem positus recepit itinere.

surdus mutus ac cæcus curatur: D *A HUGONE FLOR. EX MS.*

35 Seprennis item puer, cui linguæ negabatur officium, a patre suo adductus est ad hujus Sancti tumulum, ut ibi recipere mereretur, sanitatis commodum : sed cum ibidem una tantum nocte excubias peregisset, et quod quærebat non impetrasset; rediens in crastinum, antequam propriam ingrederetur patriam, verbositate nimia longa rupit silentia.

item mutus,

36 Quædam item mulier oculorum privata lumine, S. Sacerdotis venit ad limina, poscens ejus juvamina : quæ dum in ejus posita est basilica, magna hominum stipata caterva; post multa precamina, clara recepit lumina. De cujus [oculorum] scrobibus magnus rivus emanans sanguinis, ipsam testatur meritis illuminatam Præsulis.

cæca,

37 Mulier autem altera, Lemovicæ incola, bissena per [annorum] curricula membris nervorum præpedita, hujus Sancti suffragia quæsivit... credula votiva ferens munera ad ejus Sancti limina. Quæ mox recepto robore, læta de tanto munere, in Sacerdote famulo glorificabat Dominum.

paralytica, E

38 Alio tempore adolescens quidam hujus sancti Antistitis venit ad monasterium. Hic ab ipso nativitatis exordio linguæ caruerat officio : sed mox sanatus, plurima formabat lingua famina, et laudum reddens munera, redit lætus ad propria.

mutus alius,

39 Item alio tempore in præscripta basilica operans Dominus, tria operatus est pariter miracula, ad declaranda S. Sacerdotis merita. Nam quadam ipsius Christi Confessoris solennitatis die, adstante ibi frequentissimo conventu populi, mutus verborum fudit organa, lucisque cæcus meruit cernere crepuscula, et mulier quædam languida membrorum recepit officia, quæ in grabato ante altare Salvatoris mundi fuerat deposita.

et alius, cæcus et paralytica:

40 Factum est alio tempore, redeunte eadem ipsius eximii Confessoris gloriosa solennitate, et adveniente ad ejus venerabile templum numerosa populi multitudine; ut duo nihilominus pagenses convenirent, qui ambo filios suos parvulos, usu linguæ carentes, sanandos adducerent. Horum parvulorum alter tam vocis quam omnium membrorum amiserat officia pariter : qui ambo continuo sospitate recepta, divina opitulante gratia, per S. Sacerdotis merita, lætabundi remearunt ad propria.

pueri muti duo, F

41 Vir quidam nobilis, nomine *b* Eubolus, propter suam animam quemdam alebat inopem : inops namque ille surdus et mutus, hac illaque discurrens, dum multis calamitatibus premeretur, ad hunc nobilem virum se contulerat, nec patrem aut matrem præter eum alium noverat, sed hunc Dominus operans illi patronum provisoremque providerat. Quadam igitur die ille Miles ingenuus, fama præclarissima B. Sacerdotis excitatus (quæ per totam illam regionem emanabat de virtutibus, quas Dominus per ejus meritum operabatur, apud dictum monasterium) direxit illuc hunc pauperculum, ut ei sua miseratione subveniret, sicut alios curare consueverat. Vernaculi vero præfati Euboli ante S. Sacerdotis præsentiam venientes, oblationis munus quod detulerant obtulerunt, ac demum pro pauperis illius salute rogaturi iidem se in terram præcipitaverunt. Sed dum imminente jam nocte, vigiliarum excubias ibidem peragere, sicut eis a Domino suo imperatum fuerat, disponerent; mox a custodibus ecclesiæ fo-

b surdus ac mutus,

A. HUGONE FLOR. EX MS.

A ras secedere præcipiuntur. Illi vero quod vi non audebant, verbo tantum resistebant, et nullo modo exire volebant. Verumtatem cum intelligerent, quoniam ibidem, sicut disposuerant, illa nocte manere nequibant; nomen S. Sacerdotis invocare cœperunt. Quid plura? Inops ille, surdus et mutus a nativitate, continuo cœpit loqui et audire. Tunc qui huic gaudio interesse potuerant, ingenti lætitia perfusi reddebant laudum præconia Domino omnipotenti, qui sui famuli Sacerdotis precibus illi misero largitus fuerat sanitatis munus. Seniores vero loci, curatum inopem, quod nomen suum numquam *c* audierant, et primo quo vocari debuisset nomine nesciebant, Salvatum appellaverunt. Qui diu postea in eodem permanens monasterio, multis advenientibus cuncta, quæ modo diximus, sæpius replicabat.

Salvatus ab eventu dictus:

42 Dies Paschæ sanctissimus illuxerat, et ad S. Sacerdotis ecclesiam non minima plebis multitudo confluxerat: inter quos quidam Ademarus, illustris genere, a Montiniaco *d* castello convenerat; et in eadem ecclesia Paschale Sacramentum percepturus, dum Missæ peragerentur officia, persistebat. Hic autem Ademarus litterarum disciplinam, cui a parentibus traditus fuerat, prædo factus contempserat: et innumeris sæpe calamitatibus mercatores peregrinos, seu quoslibet viatores per provinciam illam eu B ntes, finitimosque ruricolas vexare consueverat, et in hujusmodi studiis animi sui sinum laxaverat. Verum cum, sicut jam dictum est, in medio populi intra ecclesiam B. Sacerdotis incolumis adstare videretur, et Evangelii lectio recitaretur, in pavimento subito corruit. Nam, ut ipse postea retulit, ante oculos ejus S. Sacerdos, Episcopali infula decoratus apparuit; et virga, quam manu gerebat, collum ei percutiens, eumdem cadere compulit. Sed confestim a circumstantibus est sublevatus, et intra claustri ambitum deportatus. Expleta vero Missæ celebratione, continuo Abbas cum Fratribus adfuit accersitus. Tunc æger ille crimina cum misera mente pertractans, et vicinam mortem nimium pertimescens, omnipotentem Dominum peccando irritavisse, et S. Sacerdotis se iram promeruisse, lacrymando confitebatur. Abbas autem, nec non et omnes monasterii Fratres qui aderant, ei condolentes, canonicum habitum ei continuo tradiderunt, et ad pœnitentiæ remedium eum protinus admiserunt. Ille vero obliquo collo tota hebdomada miserabiliter ægrotavit, et die octava tandem expiravit. Mors ejus plurimos terruit, et dum hujusmodi verentur exitum, satagebant offerre Domino pœnitentiæ C fructum

Insignis prædo in S. Sacerdotis ecclesia sacramenta Paschalia suscepturus castigatur, et in habitu pœnitentiæ moritur.

43 Seguinus quidam monachus, secularis et vagus, S. Sacerdotis extitit: hic tamen erat eloquentia [famam] promeritus, et litterarum scientia fultus, et primoribus patriæ notissimus. Quodam vero tempore cum quodem potente, non longe a monasterio, morabatur apud castrum quod Carlutium *e* vocitatur: nam Regulæ jugum ferre non poterat, sed ecclesias circumquaque plenus jam gloria ventilabat. Natalis Domini dies, toto orbe celeberrimus, imminebat; et Miles ille potens in B. Sacerdotis ecclesia vigiliarum excubias agere disponebat. Quem prædictus monachus a bono proposito deflectere cupiens, omne illius noctis Officium se ibidem celebraturum, acsi in memorata ecclesia positus esset, ex integro repromisit. Prævaluit itaque monachus ille, Militemque retinuit: qui postquam est cibo vinoque repletus, cum quodam Sacerdote in contigua capella se collocavit: et cum indulgeret quieti, ecce S. Sacerdos adstitit, dicens ei: Cur hic, Seguine, dormiens, poculo inebriaris oblivionis? An non potius oporteret te cum reliquis Fratribus esse, et debitum Officium Domino persolvere in tam præcipua solennitate? Cui cum respondisset ille, Quis es, Domi- D ne? S. Sacerdos severius in eum respiciens: An non me nosti? Cur alumnum tuum Sacerdotem fugitando declinas? Et cum hæc dixisset, continuo per capillos a fulcro eum extrahens, caput ejus ad humerum inclinavit: demum illum ante altare projiciens, immanissimis verberibus cecidit. Audires eminus ictuum crepitus vocemque dolentis. Quid multis memorem? Seminecem eum deseruit. Hæc omnia prædictus Presbyter fieri vigilans conspiciebat, sed ingenti pavore percussus, quid deberet agere nesciebat. Sed dum jam transacta nocte lucis aurora conaretur emergere, surgentes undique viri per castellum, mirabantur omnes cur in tam præcipua solennitate moraretur Presbyter celebrare Officium nocturnale: qui etiam usque ad ostium capellæ venientes, Capellanum surgere præcipiunt irridentes. At ille, eorum affamine ac vicinitate roboratus, surrexit, et ostium eis aperiens, quod factum fuerat intimavit. Tunc illi attoniti, tanto viso miraculo, eodem comitante Presbytero, concito gressu ad Beati Confessoris Christi domicilium convenerunt; et dum Fratres ejusdem loci Missarum solennia peregissent, eos in unum convocant, et quod factum fuerat indicant. Monachus vero miserabiliter extinctus, exemplo viventibus deservit, E ne vagi et instabiles contra auctoritatem Regulæ fiant; et sive intra ecclesiam sive extra consistant, divinum Officium numquam prætermittant.

Vagus monachus noctu Natalis Domini Officium negligens, a S. Sacerdote apparente morte punitur:

44 Tempore alio mercatores, cum suis sarcinis ad urbem Tolosanam euntes, per Sarlatensem villam proficiscebantur ad prædictam urbem. Hi celebri fama virtutum gloriosi Præsulis Sacerdotis excitati, ad ejus oratorium venientes, et oblationis officia persolventes, se suaque omnia Domino et S. Sacerdoti commendaverunt. Quos etiam abeuntes, et propositum iter agentes, quidam maligni comprehendentes, in quoddam municipium adduxerunt, et loris durissimis manus post terga religaverunt, eorumque pedes compedibus ferreis constrinxerunt. Qui cum triduo detinerentur, et multorum tormentorum generibus macerarentur, S. Sacerdotis auxilium invocare cœperunt. Affuit eis clementia miserantis Domini, sui Servi pulsata precibus: et ecce tertia nocte subito vincula dissolvuntur, eorum pedes relaxantur, et captivi crudeli custodia liberantur: mox retrogrado calle redeuntes, et catenarum vincula in Salvatoris mundi ecclesia suspendentes. Demum illi qui eos comprehenderant pœnitentia ducti, ibidem eos sunt secuti: sicque omnes unani- F miter Salvatori et Liberatori Domino Sanctoque Sacerdoti gratias referebant. Multa [prætereo] quæ Salvator operatus est postmodum, ad laudem sui sanctissimi Sacerdotis Præsulis, Sarlatensis Ecclesiæ Patroni, miraculorum gloria decorati, et facit visibiliter quotidie incessanter: quod et quæsumus faciat, ad laudem et gloriam nominis sui, per infinita seculorum secula. Amen.

mercatores a prædonibus capti solutis vinculis liberantur.

ANNOTATA.

a *Vernaculus contextus, uti nobis indicat D. Armandus sic habet hoc miraculum.* Primum miraculum, quod Deus fecit per S. Sacerdotem post suam mortem, fuit hoc; quod Episcopi et Prælati istius regionis et Clerici jussi fuerunt convenire in villam quamdam supra fluvium, Seu dictum, quæ dicebatur villa-Pons-Roire: et ad hoc Concilium adducta fuerunt corpora Sanctorum illius Regionis, ut Christianitas ageretur et illustraretur; et sanctum corpus S. Sacerdotis ibi fuit detentum. *Ex hoc specimine, intelligo vulgare illud MS. non ita simpliciter ex Hugone versum, ut non multum sibi indulserit interpres mutando*

non

A *non solum phrasim, sed quandoque etiam ordinem rerum. Imo, suspicarer ipsum illud esse originale, quod secutus Hugo Latine reddiderit, nisi initio appendicis citaretur vetus Sancti Legenda, tamquam plura alia miracula explicans quæ hic summatim solum referantur. Fluvius autem* Seu, *ex Petrogorico a Monte-falconum descendens, Dordoniæ influit infra Dommam. Villæ illius nomen in tabula topographica non exprimitur, in Pullario tamen diœcesis Cadurcencis nominatur* Cura du Pont de Riou : *unde suspicor a rivo, ad cujus ostium vicus ille sit, factum esse nomen : nec alium tabula rivum offert, quam qui prope Vigannum oriens supra Costeraustam in Sevom incurrit.*

b *Est* Eubolus *seu* Eubalus *Comes Pictavorum circa annum* 900, *unde prognati Guilielmi Aquitaniæ Duces et Pictaviæ Comites : sed de eo hic agi vix est verosimile.*

c *Credo legendum* audierat *et* nesciebat, *ut intelligatur is, qui mutus ac surdus a nativitate fuerat, quia de nomine suo rogatus respondere nil poterat, occasionem dedisse novæ appellationis ex eventu ei imponendæ.*

d Montigniac *ad Veseram, vix quatuor leucis Sarlato distat, Boream versus.*

e Carluxium *castrum, duabus circiter leucis supra* B *Calviacum, ad eamdem Dordoniæ fluvii ripam, intra quæ duo loca situm fuit monasterium Calabrum.*

NOT. 5

APPENDIX

De Reliquiis per Hugonottas dispersis, per Catholicos recollectis et nuper recognitis.

An. 1575 capta ab Hugonottis urbe

In *historia Sarlatensi MS. et apud D. Armandum Gerard asservata, sic Gallice legitur :* Die XXII Februarii anno MDLXXIV, die lunæ (ut vulgus appellat) pingui, Capitaneus Vivans, ex Castelnau des Milaners oriundus, cum sociis Bornazil, Syries, et Labertrandie, intercepit civitatem Sarlatensem, nihil minus timentem, pro fiducia pacis factæ ad Rupellam XI Julii præcedentis. Intrarunt autem per scalas applicatas turri, de Potitiis dictæ ; et descendentes in forum clamabant, Vivat Vivans, urbs capta est. Urbe potiti, spoliarunt ecclesias; conquisierunt combusseruntque Sanctorum Reliquias, quibus Carolus Magnus locupletarat ornaveratque ecclesiam Sarlatensem : capsam denique illam pretiosam ex argento, intra quam S. Sacerdotis corpus asservabatur, abstulerunt, ejectis ab ea ossibus dispersisque : quæ a personis piis ac religiosis collecta, thesauro ecclesiæ postmodum fuere restituta, repositaque intra hermam ligneam inauratam ubi etiam nunc servantur.

dispersæ Reliquiæ, quæ a Catholicis recollectæ

C

Eodem anno, die XII Maji, quando celebratur Octava S. Sacerdotis, urbis Sarlatensis Patroni, a civibus Catholicis, vicinorum quorumdam nobilium auxilio subnixis, recepta civitas est. Applicitis quippe ad muros scalis occuparunt Catholici turres, a Pace et a Margareta nuncupatas, ac deinde reliquas, nullo suorum desiderato; expulsisque Hugonottis urbe tota potiti sunt. Qua in re quia evidens fuit S. Sacerdotis protectio, in gratiarum actionem pro recepto beneficio quotannis instituitur amburbalis processio, cum Reliquiis ipsius Sancti die XII Maji, post decantatam solenniter Missam : cui pompæ omnia civitatis collegia, tam civilia quam ecclesiastica assistunt.

urbe in octava S. Sacerdotis receptæ,

12 Maji circumferuntur :

Rursus, cum eadem Sarlatensis civitas obsessa esset a copiis, Principi Condæo auctoritatis, sub imperio Domini Marcinii Locumtenentis generalis, tempore turbarum Aquitanicarum ; capta est die I Januarii anno MDCLIII, pessimeque tractata. Quo malo compulsi cives Sarlatenses, voto sese obligarunt curandi per totum annum quinto singulorum mensium die, sacrum musice celebrandum in honorem S. Sacerdotis, si urbs ab hostibus liberaretur. Vix votum fuerat nuncupatum, cum cives, qui fuerant relegati, quibusdam Regiis copiis fulti, die XXIV Martii ejusdem anni, regressi in urbem, ipsam recuperarunt, præsidiariis mactatis; quæ res partes Principis in Aquitania prorsus perdidit. Atque ex eo tempore grati pro urbe recuperata cives die XXIV Martii instituunt generalem processionem, circumferentes Sancti Reliquias : perseverantque singulorum mensium quinto die curare solenne sacrificium in gratiarum actionem : cui Consules, Officiales et cives primarii omnes interesse tenentur. *Hactenus prædicta Historia : quæ autem et quales S. Sacerdotis Reliquiæ ab Hugonottica strage reservatæ Sarlati sint, et quibuscum hoc seculo communicatæ, apparebit ex sequentibus Actis, e Gallico fideliter Latine redditis, prout ea nobis transcripsit ex originali idem qui cetera Armandus Gerard quique anno* MDCLXII *quo ista curabat, collegerat summam librarum circiter octingentarum pro capsa argentea conficienda.*

quod etiam fit 24 Martii,

D *ex MS. ob eamdem an. 1653 ab hostibus liberatam.*

E *Recollectis pro nova sua ecclesia particulam petentibus a Capitulo,*

Die XXIII Novembris anni MDCXXIX post finitam solennem Missam capitulariter congregatis Dominis, Joanne de Jayac Decano, Arnoldo la Crompe Præposito, Joanne de Bars Archidiacono Sarlatensi, Francisco de Layge Archidiacono Marcaisiensi, Raymundo de Maraval Archidiacono Bironiensi, Antonio de Bars Cantore, Antonio Cordis, Joanne Monzie, Joanne Fondaumier, Joanne Tarde, Paschali de la Brousso, Gabriele de la Brousso et Stephano Dilpech, Canonicis; exposuit præd. D. Monzie Syndicus, quod R. P. Joannes du Puy, Guardianus Conventus Recollectarum hujus civitatis, certus de veritate Reliquiarum corporis S. Sacerdotis quæ sunt in præsenti ecclesia, ipsum rogaverit, ut nomine suo offerret libellum supplicem Dominis prædictis, quatenus dignarentur ipsius Conventui noviter extructo in hac civitate donare aliquas particulas ex corpore prædicti Sancti, reponendas in altari ecclesiæ suæ; ut tempore Missæ inclinantes sese atque altare exosculantes, possint cum veritate dicere, Quorum Reliquiæ hic sunt. Quibus auditis decretum est, ut prædicta supplicatio communicaretur cum Domino nostro Ludovico de Saligniaco, Episcopo Sarlatensi, ejusque judicium desuper exquireretur, Ad hoc autem exequendum deputatus est præd. Joannes Cordis, rogatusque ut re collata cum Episcopo, sententiam ejus ad Capitulum referret. Igitur die XXVI mensis præfati, collectis rursum capitulariter omnibus prænominatis, post finem Missæ, retulit præd. D. Cordis locutum se cum Domino Episcopo super negotio prænotato, seque ab eo rogatum ut responderet. Optavisse ipsummet comparere in Capitulo pro tali causa ; sed urgentibus quibusdam negotiis impeditum, rem totam relinquere voluntati et discretioni Dominorum Capitularium : qui si convenire judicaverint ut aperiatur Reliquiarium S. Sacerdotis, etiam se desiderare particulam ex eo aliquam, reponendam in sacello sui Palatii Episcopalis. Post hæc a prædicto D. Cordis sic relata, prænominati omnes, constituentes Collegium Capitulare, descenderunt ad inferiorem sacristiam suæ ecclesiæ, eodemque dilatum Reliquiarium S. Sacerdotis aperiri jusserunt per d. D. Paschalem de la Brousse : in eoque inventa sunt ossa sex diversa, videlicet unum genu, pars una coxæ, pars altera tibiæ, duæ partes cubitorum, et una pars humeri. Quibus visis recognitisque, electa pars una est quæ brachii seu cubiti esse judicabatur, et quadrifariam divisa, ut distribueretur ac donaretur exinde una quidem particula præd. D. Episcopo, altera Conventui Recollectorum, tertia Conventui Religiosarum S. Claræ hujus urbis qui

de consensu Episcopi

F

aperitur reliquiarium 26 Novembris 1629

in eoque sex partes inveniuntur :

A qui similem gratiam postularant, quarta denique deportaretur ad ecclesiam S. Sacerdotis diœcesis Montalbanensis, quæ est Prioratus dependens a Capitulo. His ita gestis clausum denuo Reliquiarium est, repositumque in superiori sacristia consueto in loco. Mox autem præd. D. Cordis accepit unam prædictarum particularum, eamque detulit ad D. Episcopum: altera accepit D. Monzie, portavitque ad conventum dd. Religiosarum: aliæ vero duæ particulæ ibidem remanserunt, intra quoddam parvum reliquiarium sacristiæ inferioris. Die autem xxvii d. mensis finitis Vesperis advenit d. R. P. du Puy, uno suorum Religiosorum comitatus: cui D. Antonius de Bars Cantor, assistentibus sibi Dominis Cordis, Monzie, Fondaumier, et Tarde, tradidit particulam Conventui Recollectorum destinatam: quam R. P. Guardianus accipiens, collocavit intra argenteam capsulam et secum abstulit. Quantum autem ad quartam particulam attinet, quæ erat ecclesiæ S. Salvatoris in diœcesi Montalbanensi designata; hæc reposita est intra exiguum quoddam reliquiarium in sacristia superiori juxta reliquiarium majus, donec illius transferendæ commodum tempus et occasio advenissent. Denique decretum est, ut de prædictis omnibus conscriberetur processus verbalis per Secretarium Capituli, cujus exemplar cuivis petenti transcriberetur. B Actum Sarlati in ecclesia Cathedrali die, mense, et anno quibus supra.

quarum una quadrifariam dividitur,

daturque Episcopo, Clarissis.

et Recollectis:

quarta particula

Signat. A. de Nicol Secretarius.

an 1631 destinatur ad oppidum S. Sacerdotis

Adveniente deinde die iv Februarii anni MDCXXXI, particula reservata pro ecclesia S. Sacerdotis in diœcesi Montalbanensi, tradita fuit Domino de la Crompe, Præposito d. ecclesiæ Cathedralis, in parvo reliquiario deferenda ad præd. ecclesiam; cum mandato referendi ab eodem loco instrumentum de receptione illius; eaque de re factus est ipso die verbalis processus, atque signatus per d. Secretarium. *Hactenus Acta Capitularia, quibus mox subjungitur instrumentum receptionis præd. a D. Præposito relatum, tenore tali.*

quod 23 Feb oblatum Rectori Parochiæ ibidem

Anno MDCXXXI die xxiii Februarii, in ecclesia parochiali S. Sacerdotis diœsesis Montalbanensis comparuit Venerabilis D. Arnoldus de la Crompe, Præpositus ecclesiæ Cathedralis Sarlatensis in Petracorico: qui nobis Petro Bonniol Presbytero et D Rectori præd. ecclesiæ S. Sacerdotis, coram Mag. Francisco la Borderie, Poncetto Sere, Arnaldo Casali Consulibus villæ S. Sacerdotis, Mag. Josepho de Crozilles Doctore et Advocato, Mag. Joanne Lanes cive, Guilielmo Vigueri, Jacobo Malaureur, Bernado Bujol, Petro Faux, et aliis hujus villæ inquilinis, affirmavit, quod ad instantissimas preces plurium hujus villæ incolarum, factas Dominis Capitularibus collegis suis, pro obtinenda particula Reliquiarum S. Sacerdotis, communis Patroni nostri, quæ in eorum thesauro sunt; iidem Domini, volentes gratificari suumque affectum testari hujus villæ incolis, separaverint a præd. Reliquiis portiunculam, commiserintque d. Domino de la Crompe deferendam in ipsam villam, tradendamque prædictis Curato et habitatoribus villæ S. Sacerdotis. Hanc igitur ipse exhibuit intra parvum reliquiarium, ac recipi petiit atque collocari loco condigno in ipsa ecclesia. Nos vero Rector ejusdem ecclesiæ, coram prædictis Consulibus et inquilinis hujus oppidi, easdem recepimus, eo quo par est in similibus honore ac reverentia, simulque instrumentum de apertione et extractione particulæ atque traditione in manus Domini de la Crompe, desuper ex mandato Capituli formatum anno MDCXXXI IV Februarii, signatum ab Antonio Nicol Secretario et sigillatum E sigillo Capituli. Deinde post actas humiliter gratias Dominis Capitularibus, eo quod ipsis placuerat habitantibus et parochiæ S. Sacerdotis donare tam pretiosum thesaurum, tamque ardenter desideratum; nominatim autem d. Domino de la Crompe, quod dignatus fuerit eum huc transferre, Reliquias ipsas collocavimus supra majus altare præd. ecclesiæ. Postera autem xxiv mensis prædicti instituta est processio generalis, cantatumque Te Deum, cum hymno, Iste Confessor, ad agendas Deo gratias pro collato nobis tanti pretii pignore. Quibus sic actis deposuimus ipsas Reliquias intra sanctuarium d. ecclesiæ, atque de omnibus conscribi fecimus processum hunc verbalem, primum ad exonerationem Domini de la Crompe, deinde ad memoriam posteritatis et monumentum diei, quo facta est Translatio sanctæ istius Reliquiæ: cujus originale signavit Bonniol Rector, testesque prænominati sigillatim.

reverenter excipitur,

et postridie solenniter circumfertur.

NOT. 6 et VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 20 *

C F

DE SANCTO HILARIO

EPISCOPO ARELATENSI IN GALLIA.

G. H. VIDE APP. TOM VII MAJI NOT. 21 *

ANNO CCCCXLIX

Arelas, *sive* Arelate, *antiqua et illustris Galliæ urbs Episcopalis est, ad Rhodani orientalem alveum in Provincia, ab Aquis-Sextis duodecim in ortum leucis, et totidem a Massilia in occasum sita. Hic inter illustres Episcopos floruerunt seculo Christi quinto* S. Honoratus et S. Hilarius; *ambo ejusdem patriæ in sua nativitate, et ejusdem exercitationis monasticæ in Lerino insula maris Mediterranei. De* S. Honorato *egimus die* xvi *Januarii et modo de* S. Hilario *agimus. Natus is est circa annum tertium post quadringentesimum: et adolescens magnæ doctrinæ ad insulam Lerinum a S. Honorato inductus, ibidem perstitit, cum esset S. Honoratus factus Episcopus Arelatensis, anno* CCCCXXVI *Theodosio Juniore XII, et Valentiniano II Consulibus, uti annotavit in Chronico Prosper. Is* emenso biennio *in suo Episcopatu (uti infra traditur num.* 6 *Vitæ) mortuus est an.* CCCCXXIX *die* xvi *Januarii. Huic dicto anno subrogatus* S. Hilarius, *præfuit Concilio Regiensi, habito* III *Kalendas Decembris Theodosio Augusto* XVII *et Festo V. C. Consulibus, anno Christi* CCCCXXXIX, *quando causa Armentarii Episcopi Ebredunensis discussa est, quod a duobus contra Canones ordinatus esset Episcopus. Interfuit dein anno* CCCCXLI *Arausicano* I, *ubi triginta Canones editi, quibus primus subscripsit* S. Hilarius. *De alio quoque Concilio, sed incerti loci, infra in Actis agitur. Superfuit deinde* S. Hilarius *usque ad hunc diem quintum Maji anni* CCCCXLIX, *quod obiit, cum* vix quadragesimi octavi anni circulum *vivendo implevisset, Asterio et Protogene Consulibus, quando* VII *Kalendas proxime secuti Septembris scripsit S. Leo Papa ad Episcopos Provinciæ de successore electo: cujus epistolæ partem accipe:* Justa et rationabilis nobis causa gaudendi est, cum a Sacerdotibus Domini ea gesta cognoscimus, quæ et paternorum Canonum regulis et Apostolicis congruant institutis... Quod ergo in Arelatensium civitate defuncto sanctæ memoriæ Hilario, virum etiam nobis probatum, fratrem Ravennium,

S. Hilarius natus an. 403

creatus episcopus an 429

mortuus an. 449,

a S. Leone dictus Sanctæ memoriæ,

A vennium, secundum desiderium Cleri, honoratorum et plebis unanimiter consecrastis, bonum fraternitatis vestræ opus nostro judicio roboramus. *Hæc ibi. Fuerat Ravennius a S. Hilario Romam ad S. Leonem destinatus indeque notus. Eo autem consecrato*, missis continuo litteris Romam, indicarunt S. Leoni, quod post transitum beatæ recordationis Hilarii Episcopi, concordantibus omnium votis, ad summum Pontificium esset provectus Ravennius, *uti scribunt Episcopi Provinciæ in Libello Leoni Papæ oblato de renovando Eccleciæ Arelatensis Privilegio. En ut mox ab obitu* Hilarius beatæ recordationis *ab Episcopis Provinciæ*, et sanctæ memoriæ *titulo a Leone Papa honoratur.*

ab Episcopis Provinciæ beatæ recordationis.

Vita ejus editur

2 *Vitam ejus, ex membranis antiquis MSS. monasterii Lerinensis, edidit Vincentius Barralis Salernus, monachus Lerinensis, in Chronologia Sanctorum sacræ insulæ Lerinensis pag.* 103 *ex qua inserta est in ultimam editionem operis Suriani. Nos eamdem reperimus in perantiquo MS. codice Reginæ Sueciæ in membranis num.* 1327 *ex quo initium Præfationis, alibi omissum, restituimus : reliquum autem contextum, plurimis locis, inintelligibiliter vitiatum, damus emendatum, labore et cura R. P. Petri Possini, qui verbum verbo studiose contulit, et plus quam centum quinquaginta* B *menda expurganda indicavit. Auctor non est* Ravennius, *in Episcopatu successor (quia infra num.* 32 *fit mentio* successorum *qui aliquot tunc, cum scriberetur Vita, fuerant) sed est verosimiliter* Honoratus *Episcopus Massiliensis : nam Gennadius Presbyter Massiliensis, qui sub finem seculi quinti floruit, ad calcem libri sui de scriptoribus Ecclesiasticis, de* Honorato *tunc Episcopo ista habet :* Sanctorum Patrum Vitas ad ædificationem coaptat ipse legendas, præcipue nutritoris sui Hilarii, Arelatensis Episcopi. *Ipse autem in Vita num.* 30 *asserit se interfuisse ejus exequiis :* Hebræam, *inquiens*, concinentium linguam in exequiis honorandis audisse me memini : *sub finem vero ejusdem intercessionem implorat.*

scripta ab Honorato Ep. Massiliensi.

Memoria in fastis Ecclesiasticis 5 Maji.

3 *Antiquam venerationem Ecclesiasticam confirmant vetustissima Martyrologii Hieronymiani apographa; in quibus ista ante mille prope annos fuerunt adjuncta :* Arelate depositio S. Hilarii Episcopi. *Quæ eadem leguntur in antiquis MSS. Martyrologiis, Vaticano Ecclesiæ S. Petri, Barberino, Richenoviensi, et aliis. Rabanus hoc eum elogio exornavit :* In Arelato depositio S. Hilarii Episcopi, qui Pelagianam hæresim in Collatoribus deprehendit, et corrigere studuit : *Apud Usuardum ista leguntur :* In Galliis civitate Arelatensi B. Hilarii Episcopi et Confessoris, præ- C clarissimi et nobilissimi viri : *imo, ut in hodierno Martyrologio Romano*, doctrina et sanctitate conspicui. *Ado plura colligens :* In Galliis, *inquit*, civitate Arelatensi S. Hilarii Episcopi, magni, docti et præclarissimi viri. Qui paupertatis amator, et erga inopum provisionem non solum mentis pietate, sed et corporis sui labore solicitus erat. Nam pro reficiendis pauperibus, etiam rusticationem contra vires suas, homo genere clarus, et longe aliter educatus, exercuit. Sed nec in spiritualibus neglexit : nam et in docendo gratiam habuit, et absque personarum acceptione omnibus castigationem ingessit. Inter sua vero opera ingenio immortali, ad multorum utilitatem, necessario opere, Vitam S. Honorati decessoris sui composuit. *Adonem simul et Rabanum descripsit Notkerus. Sequuntur passim recentiores, Bellinus, Maurolycus, Felicius, Galesinius, Canisius, et alii. Ad diem vero* VII *Maji, memoria* depositionis S. Hilarii Episcopi Arelatensis *celebratur in antiquis MSS. Martyrologiis Atrebatensi ecclesiæ Cathedralis, Tornacensi monasterii S. Martini, et Lætiensi S. Lamberti, et apud Grevenum in Auctario Usuardi.*

et 7 Maji.

4 *Corpus S. Hilarii initio depositum fuisse in ecclesia* D *S. Stephani, dein sepultum in ecclesia S. Genesii, constat ex Vita num.* 23. *Verum postmodum translatum fuisse*, et sepulturæ traditum in Elisiis campis, in templo, quod nunc S. Honorati dicitur, *tradit ex MS. Lerinensi Vincentius Barralis. Honoratus Buchæus lib.* 4 *Chorographiæ Provinciæ cap.* 4 § 1, Campos Elysios *ait a Gentilibus nomen assumpsisse, ibidemque factum cœmeterium Christianorum, ubi* varia extabant sepulcra marmorea, sub tugurio absidis et majoris altaris, interque illud Sancti hujus nostri Hilarii cum hac insculpta inscriptione : Sacrosanctæ legis Antistes hic quiescit, *uti ex dicto MS. Lerinensi asserit Barralis : cui tamen eatenus non assentior, ut credam Translationis istius tempore aut etiam postea, locum novæ sepulturæ vocatum a Christianis fuisse* Elysios campos; *sed MS. illius auctorem, ex quadam affectatione elegantiæ Latinæ, usurpasse eam appellationem, ad designandum id quod vulgo dicebatur* Paradisus, *atrium scilicet ante ecclesiam, porticibus circumductum : uti passim adhuc videre est in Germania, ubi cum re ipsa etiam perseverat antiqua* Paradisi *appellatio, cujus causam alibi dedimus.*

AUCTORE G. H. Corpus translatum ad ecclesiam S. Honorati.

5 *Demum in tabula parieti infixa ibidem hoc legitur Epitaphium.*

Epitaphium. E

Antistes Domini, qui paupertatis amorem
Præponens auro, rapuit cœlestia regna
Hilarius; cui palma obitus, et vivere Christus;
Contemnens fragilem terreni corporis usum,
Hic carnis spolium liquit ad astra volans.
Spernit opes, dum quærit opes; mortalia vitans
Perpetuis, cœlum donis terrestribus emit.
Gemma Sacerdotum, plebisque orbisque Magister :
Rustica quin etiam pro Christo munia sumens,
Servile obsequium non dedignatus adire.
Obsequio vixit minimus, sed culmine summus.
Nec mirum si post meruit tua limina, Christe,
Angelicasque domos intravit et aurea regna.
Divitias, Paradise, tuas, fragrantia semper
Gramina, et halantes divinis floribus hortos,
Subjectasque videt nubes et sidera cœli.

6 *Hæc de* S. Hilario Episcopo Arelatensi, *ante quem duo alii Hilarii fuerunt in Gallia Episcopi, quorum primus fuit* Episcopus Pictaviensis, *cujus Acta illustravimus ad diem* XIII *Januarii, et huic illustri scriptori tribuuntur nonnulla, quæ ad S. Hilarium Arelatensem sunt referenda : et rursum Arelatensi aliqua assignantur, spectantia ad* Hilarium Episcopum Narbonensem *aliquanto seniorem, ut qui cum Patroclo Episcopo Arelatensi vixerit; inter quem et præsentem S. Hilarium præfuit Ecclesiæ illi supra memoratus* Honoratus. *Theophilus Raynaudus, in Apologia pro S. Valeriano Cemeliensi cap.* 4 *num.* 2 *et* 3, *alium adjungit* Hilarium laicum : *qui de quæstionibus Massiliæ et alibi in Gallia contra S. Augustinum ventilatis ipsum admonuit, per epistolam libris de Prædestinatione Sanctorum et dono perseverantiæ præfixam. Epistolam vero ad eumdem numero* 88 *apud Lovanienses, esse dicti Hilarii laici cum aliis erudite annotavit Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis et cum eo Philippus Labbe, quos consulat Lector, memineritque a Rabano et Notkero scriptum, quod* S. Hilarius *Arelatensis*, Pelagianam hæresim in Collatore deprehendere et corrigere studuerit.

Varii alii Hilarii distinguendi: F

7 *Constantinus Presbyter, in Vita S. Germani Episcopi Autissiodorensis, ad diem* XXXI *Julii illustranda, ista scribit :* S. Germanus Arelatum petiit.... Itaque advenientem beatissimum virum urbs Arelatensis religiosa gratulatione suscepit, Apostolicum instar sui temporis Sacerdotem suspiciens. Illustrabatur eo tempore civitas Hilario Sacerdote, multimoda virtute pretioso. Erat enim fidei igneus torrens, cœlestis eloquii et præceptionis divinæ operarius

zelus et fidei defensio laudata.

4 indefessus :

AUCT. HONORATO EP. MASS.

A indefessus : qui venerabilem sanctum Pontificem, affatu ut patrem, reverentia ut Apostolum, sublimabat. *Legant hæc qui nunc Augustino, non Hipponensi, sed Iprensi faventes, ut enervent sanctissimorum et doctissimorum virorum auctoritatem, a quibus, Romanæ Sedis certissima effata secutis, Janseniana hæresis merito proscinditur et exagitatur; eosque licentius et securius trahant in suspicionem Semipelagianismi, etiam S. Hilarium Arelatensem totumque cum eo Lirinensem monachatum in eosdem errores prælapsos docent. Contra hos Vindicias post Vitam dabimus, tacito ejus contra quem scriptæ sunt nomine : quia non hominem, sed factionem abominamur, cujus spiritu actus et studio adjutus ille, quem Deus faciat utilioribus libris scribendis eruditionem suam post hac impendere, compilavit Historiæ Pelagianæ opus tripartitum, calumniis etiam in Cœlites refertum.*

VITA

Auctore Honorato Episcopo Massiliensi.

Ex MS. Reginæ Sueciæ et editione Vincentii Barralis.

PROLOGUS.

Auctor suam tenuitatem excusat,

B Conscius imperitiæ meæ, et non ignarus ignaviæ, dum teneram verecundiæ frontem silentii latebris volui cunctabundus operire, eamque sub velamine taciturnitatis abscondere; jussionibus venerabilibus diutissime repugnavi. Sed vicit meritum Dominorum præsentiumque Pontificum, si tamen obedientis temeritas non imminuit judicium tam sublimium Sacerdotum : quia cui fandi facultas non suppetit, ubertate loquendi indocta rusticitate depressus, frustra vocatur in culpam, si nequeat excolere propositam sterili sermone materiam. Cujus ponderis magnitudine angustus animus, in ipso præfationis, exordio præfocatur, dum innumeras virtutum palmas hinc inde circumspicit; ne incipere, quod aggredi conatur, queat; nec quod cœperit, supplere prævaleat. *a* Beatissimi Hilarii, peculiaris Patris, monachi singularis, Antistitis summi, Doctoris eximii, pii institutoris, Vitam sermone pauperculo, sensu tenus cupiens demonstrare, dignum duco nequaquam more rhetorico patriam *b* parentesque memorare : quia etiam ipse in laudibus venerandi propinqui præcelsum stemma maluit *c* nobilitare, dum respuit; commendare, dum præterit; dilatare, dum spernit. Ego, ut sic dixerim, hujus rei non immerito arbitror faciendam esse jacturam, ubi *d* præconiorum sublimium redundat ubertas; more artificum, qui composituri diadema pretiosum, sic eligunt *e* veras gemmas, ut aliquas tamen præterire noscantur industria : ita et ego, ubi virtutum exuberant margaritæ, nonnullas necessario prætermittam; ut vitæ illius pretiosissimum monile, non humanis gemmis ornatum, sed supernis virtutibus splendidum, sine artificis manu pretiositate propria commendetur. Proinde infantiæ ejusdem rudimenta, indolem pueritiæ, jam tunc quæ subsecuta sunt, nivei nitorem vultus, fulgentium luminum *f* faces, modestum *g* gradientis incessum, ignem flagrantis ingenii, inexhaustum facundiæ fontem, philosophicorum dogmatum *h* interiorem veramque doctrinam, quæ clara posteris tradita ejus *i* eloquentiæ monumenta testantur, brevi trado compendio; in illis definiens hæc requirenda personis, in quibus tanta insignia nequeunt fructificare virtutum. Ego autem, qui in humilitate gratiam, in mundi contemptu sapientiam, in *k* Auctoris amore justitiam, in carnis mortificatione prudentiam, in perennium præmiorum comparatione fortitudinem prædico; illa omnino necessaria dissimulatione prætereo. Et illud

omittit recensere patriam, nobilitatem, et pueritiam

D recte æstimans narrationis exordium, quod ipse judicavit conversationis suæ dignum esse principium; quemadmodum portum veræ salutis *l* [intraverit,] vitæ istius naufragio superato, prælibare tentabo.

ANNOTATA.

a *Hinc incipit Vita excusa apud Barralim et Surium.*

b *Eadem illi cum S. Honorato patria : de quo in Prologo ipse ait :* Prætermitto commemorare avita illi secularium honorum insignia, et quod concupiscibile ac pane summum habet mundus, usque ad Consulatus provectum, familiæ suæ nobilitatem majore generositate pectoris fastiditam. *Quæ eadem de S. Hilario videntur dicenda.*

c *Barolus et Surius* nobilitate.

d *Iidem* Præconium.

e *Item* Eligit.

f Facies.

g Modestis.

h *Iidem* Anteriorem.

i Eloquio.

k *Item* Actoris, *quod sæpius recurrit.* E

l *In iisdem deerat verbum* intraverit. *Hæc in solo dimidio Prologo menda apud Barralium notata et ex Reginæ codice correcta placuit hic omnia adnumerare : ut appareat quam utilem operam ad hanc Vitam correctius edendam attulerit R. P. Petrus Possinus qui Baralii editionem mendosissimam contulit ad longe accuratiorem textum accuratione summa, quamvis pauca deinceps notaturi simus ex plus quam centum quinquaginta castigatioribus locis : nec enim operæ pretium est alienis erratis adnumerandis implere chartam. Solum addo in Suriana editione eorumdem erratorum non pauca, per sapientem conjecturam fuisse feliciter correcta : ita mox infra initio Capitis* 1 *pro* jacebat *apud surium jaciebat pro* tractavit, *legitur* tractatum *etc. uti in Codice Reginæ.*

CAPUT I.

Occasio vitæ monasticæ in Lerino insula.

A S. Honorato ipsum visente

Hunc igitur dum beatæ memoriæ Honoratus pater, in novæ vitæ immortalitatem, cuperet pietatis regenerare visceribus, *a* congregationem per se Domino acquisitam pauxillulum dereliquit; et ad patriam, ex qua eum amor cœlestis expulerat, tanti filii revocavit affectus. Corpore infirmus, mente validus et robustus, sobolem novam spirituali adhortatione F concipiens, instructione formans, orationibus procreans; in corde præclari cespitis sanctum semen, aratro fidei percolendum, *b* jaciebat peritus agricola, quod orationum perennibus donis, et lacrymarum fluentibus rivis jugiter irrigabat. Sed anima generosa, quæ falsam atque fallentem seculi felicitatem innumero doctrinarum labore conceperat, cum ad cœlestis regni militiam vocaretur, non levem habuit facilemque tractatum : quandoquidem se subtiliter ingerebat dulcedo præsentium, ut veram frugem et gloriam abstraheret futurorum. Sed pius Pater, his adhortationibus animum, mundi prosperitate constrictum, solvere gestiebat : Ego, fili, superna inspiratione flammatus, ut perennis vitæ gloriam consequaris, ad eadem loca redire compellor, unde jam diu fugiendum esse salubri, ut cernis, definitione constitui : non tibi terrena, sed cœlestia; non caduca cum mundo, sed æterna cum Christo, eodem sponsore quo largitore muneris, in perpetuum provisurus. Ista quæ sequeris, et quæ animo concepisti, mors potest intercipere omni communis ætati; quæ autem suadeo, non deserentes parant divitias, sed mansuras; nec temporalia commoda, sed æterna; nec

ad seculi fugam invitatur,

A nec titulos vanescentium honorum, sed perennem gloriam tribuunt Angelorum. In seculi conversatione volatili (quam Scriptura prophetica umbræ apparenti et illico vanescenti credidit comparandam, dicens, *Psal. 101* Dies mei sicut umbra prætereunt) recte quicquid aspicitur deceptorium judicatur. Et ideo seu corporum vires, seu patrimoniorum facultates, seu felicitatis argumenta, vel diversarum prosperitatum insignia, pene est, ut ante transeant, quam producta lætitia quolibet usu auctorem incipiant oblectare : quæ tamen plus metu amissionis excruciant amatorem, quam suæ prosperitatis ambitu lætificent possidentem; jugiter suscepta, nec tamen manentia, more subdoli hostis ingerentis parvam prædam, ut possit animam perpetuo tenere captivam. Et ideo accensus, non humano affectu, sed divino nutu (quia non fallit ille qui dicit interius) magna et supra quam credi possunt de te mihi metere promitto; illa tibi et in præsenti provisurus quæ non æstimas, et in futuro quæ non possunt hactenus cogitari.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 22 *

cui repugnans, illius precibus movetur:

3 Sed cum B. Hilarius, exercitatione præcipua qua pollebat, acrimonia qua ceteros superabat, eloquentiæ fonte qui ipsi suis instituentibus plus fluebat; ista destrueret; non facile suscipiendum credens, quod sanctissimum esse mentis videbat intuitu; B B. Honoratus ad Dominum tota se virtute animi convertit. Quo facto, non solum fastidientis assensum, verum etiam humilem et subjectum, Christo auctore, lacrymis gemitibusque promeruit; quem blanda adhortatione non flexerat, violenta supplicatione superavit; prostratus in conspectu Domini, ut eumdem celsius exaltaret; producens *c* flumina lacrymarum, ut a lacrymis eximeret futurorum. Illico in ejus pectore novæ cogitationis fluctus exæstuat, suscitantur altercantium diversa inter se consilia voluntatum; et cui invitantis Domini ingerebantur præmia, ipsi nihilominus mundi apponuntur obstacula. In suscipienda igitur cœlestis militiæ tirocinia excitatus, talia secum ipse deliberat : In studiis seculi constituti, nonnumquam suadendi deliberatione suspecta, justa ab injustis, utilia ab inutilibus, perpensa salubriter examinatione discrevimus : nonnumquam humanis auribus blandientes, speciem justitiæ oratoriæ artis venustate celavimus : hic quid agendum est? Ubi causa vertitur salutis æternæ? Ubi nisi status animæ et infinitorum cœlorum est pensanda securitas. Grandi maturitate tractanda sunt, in quibus ad portum pœnitendi nec ratio superest nec recursus : æquitatis lance cuncta pensanda sunt, quæ utilitatis pondere mensuram suppleant in C libra justitiæ. Cuncta quæ a mortalibus expetuntur, licet velut incomparabiliter pretiosa desiderentur, ipsa continuo adoptione vilescunt. Natura humana vitiorum noxio insolescit appetitu, non contenta quod voluit, non satiata quod concupivit, in novas cupiditatum faces flammarum more detrimentis suis crescens, pabuli absumptione deficiens, nec intelligens quod nonnumquam in ipsis conatibus, morte immatura, mortem cogitur subire perpetuam : et idcirco, quid justitia, prudentia, fortitudo, temperantia demonstrare soleant, ut dignum est, cogitemus.

c

et serio deliberans

perpendit quid dicent Justitia,

4 Justitia persuadet, nihil Auctori Redemptorique præponendum, quia propterea Divinitas ad nos humiliata descendit, ut ad cœlestia regna nos faceret pervenire. Recte deputatur eidem vita, qui dedit; Redemptori debetur obsequium : amplectenda devotio, quæ gloriam parit dignitatis Angelicæ. Prudentia similiter docet, illorum exempla debere sectari, qui Domino placuerunt : eligamus ergo qui nostrum firmet ambiguum. Abraham primus incurrit, qui egredi compulsus a patria, præceptum convertit in præmium; astra visus aspicere, credidit quod con- D tra naturam promittebat ætatis; promissum vertit in debitum. Istum decet imitari, innumera stellarum comparatione fœcundum, qui extitit regni perennis conviva gloriosus, cujus sinus recte dicitur paradisus animarum. Fortitudo, cordis anima generosi, nihil humile, nihil abjectum permittit accipere : celsa sectari, ardua conscendere facit, adversa superare; desperationem fortibus probationem nullatenus exhibere permittens. Temperantia provocat Regi cœlorum templum præparandum, fugatis tenebris vitiorum, replere lumine splendidissimo puritatis; abjectis voluptatum fœtoribus, castitatis fragrare thymiamate. Proinde, quia justitia Conditori nos tradere, prudentia majorum sectari exempla, fortitudo contrarias prosternere potestates, temperantia templum Auctori parare debere justæ definitionis deliberatione suaserunt; contemptum pristinum spontaneo emendemus occursu; quia non hunc, sed illum a quo missus est, offendemus, si causam salutis dissimulatione aliqua vel occupatione mundana crediderimus esse levandam. Et quia laborem ipsius superna potentia invitavit, ut spolia diaboli victor ipse suscipiat, astructioni nostræ ipse B. Hilarius testimonium præbet, ita dicens : Hæsitantiam meam invitante pio Domino, totus cum voluptatibus suis mundus astabat : quid E relinquendum, quid appetendum videretur, animus meus, tamquam collatis apud amicum tractatibus, ventilabat. Quoties in animo meo velle et nolle successit? Quid plura? absente illo partes suas in me Christus exequitur.

Prudentia,

AUCT. HONORATO EP. MASS.

Fortitudo,

Temperanti

5 Tali diffinitione firmatus [Honorato] occurrit; aspectu sereno, animo securo, summisso colloquio; quemadmodum humanum arbitrium divina præcedens gratia commutaret in melius, digna conversione, sermone nitente, habituque demonstrans. Manum continuo in Evangelii missurus aratrum, ne retro vel cogitatione respiceret, obita taxatione omnium prædiorum, totius substantiæ acceptas a germano pecunias, vel usibus pauperum, vel refrigeriis deputat monachorum. Nequeo ut dignum est vel æstimare vel dicere, quemadmodum seculi voluptas, quæ ætatis lubricum illecebroso humanæ fragilitatis escario et prava delectatione solet decipere, ex animo hujus Beati abjecta fuerit repente, salubri damnata consilio, rationabili evitata perfugio, desiderabili eremi glorificata secreto, illum Evangelicum percunctatorem meritis superans, virtute vincens, perfecta consummatione transcendens. Ille vendere noluit, hic universa distraxit : ille tristis abscessit, hic lætificatus seculi paradisum festinanter intravit. F Astructioni nostræ dignum B. *d* Eucherius testimonium præbet, ita dicens : Et tu, licet omnem censum in pauperes Christo dives effuderis; tu licet præferas annis juvenem, moribus senem, *e* tamen plus est quod eremum concupisti.

seculo relicto,

eremum appetit:

d

e

6 Ruptis ergo occupationum catenis, et Auctori facultatibus traditis, tanto duce terrestrem ingreditur Lerinensis insulæ paradisum, unde non more primi Adæ in hujus vitæ mitteretur exilium, sed unde jure victoris ad cœlestia postmodum regna raperetur. Hinc jam, omnibus nota illa mentis acrimonia, ardens anima, mens compuncta, quemadmodum singulorum in ea Dei servorum profectus alacri inspectione pervaserit, ut perseverantiam hauserit, vigilias vicerit, abstinentiam rapuerit, humilitatis mansuetudinem transcenderit, orationis instantiam superaverit, lacrymarum flumina meruerit, gratias omnium sibimet vendicaverit, compunctionum virtutes attraxerit, et vim intulerit regno cœlorum, Pontificalis gloria, mundo nota, satis superque monstravit. Siquidem quantum compunctionis tunc acquisierit, hinc aperte cognoscitur, quod postmodum in media civitate eremetica fecit instituta fervere.

Lerini sancte degit:

Amorem

AUCT. HONORATO EP. MASS.

f et S. Honoratum Episcopum deserit.

A Amorem autem secreti ita medullitus auxit insertum, ut cum illum Ducem suum Patremque profectuum, in *f* Sacerdotali fastigio collocatum, sub ordinationis principium crediderit comitandum; statim definierit relinquendum. Quantus amor eremi fuit, apud quem B. Honorati dilectio non potuit studio caritatis imminui. Sed o! ardentissima compunctionis flamma, nequeo tuum sauciato intuitu videre fulgorem. Quid tantopere fugis? quid deseris? quasi alibi possis lumen præstare, quam ubi Auctor elegerit? Licet velis proprio gaudere secreto, licet consuetudine eremi rapiaris; affectu Patrem deserens, Pater effectus postmodum reverteris. Relationi huic scripta B. Eucherii præbent attestationem, quæ ad eum directa testantur: Magno animo egressus dudum de domo tua et de cognatione tua, usque ad mare magnum recedentia eremi secreta penetraveras; majore tamen virtute repetita est a te eremus, quam petita: siquidem hospes ingressus, habuisti Ducem et veluti itineris tui prævium, quem deinde etiam militiæ cœlestis Magistrum: cumque in Pontificali fastigio persequendum putasses, ad familiare eremi secretum te amor retulit. *g* Et quia non multorum necesse est astructionibus narrationem suscepti operis confirmare; quisquis plenius ista scire B voluerit, opus, ubi hæc digne sunt digesta, percurrat.

ANNOTATA.

a *In* insula Lerinensi, *nunc* S. Honorati *dicta*.

b *S. Hilarius de se ita in Vita S. Honorati loquitur*: Mei gratia, patriam quam fastidierat non dedignatur accedere, nec refugit laborem tanti itineris suis præcipue multis jam dudum infirmitatibus gravem: meque illic, jam in illis annis nimis amicum seculo et contumacem Deo, ut seductor et verax, ad amorem Christi blanda manu tentat [adducere].

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 23 *

c *Ibidem*. O quamdiu mollire duritiam meam nisus est imbre lacrymarum! quam piis mecum pro salute mea amplexibus osculisque certavit! Ad præsens tamen, ut ille ait, vici pessima victoria. Sed agitandum me illic et edomandum dextera Dei suscepit, ille enim me oratione tradiderat.

d S. Eucherius Episcopus Lugdunensis (*cui dies* 16 *Novembris sacer est*) *inscripsit S. Hilario epistolam* de Laude eremi *a nostro Rosweido editam, cum altero illius opusculo* de Comtemptu mundi.

e *Sequentia ita extenduntur*: moribus senem, sis C etiam ingenio clarus, clarus eloquio; nihil in te tamen primore loco magis suspexerim dilexerimque, quam quod solitudinis sedem sic concupisti.

f *Successit* S. Honoratus *Patroclo, anno* 426 *occiso, ut ad illius Vitam diximus*.

g *A dictis verbis incepit suam epistolam S. Eucherius: ex qua hæc subjuncta addo*: Ergo, *inquit*, nunc es nobilior et major exemplo. Prius enim cum desertum peteres comitatus fratrem videbaris: nunc cum desertum repetieris, etiam patrem reliquisti etc.

CAPUT II

Episcopatus Arelatensis. Pia exercitia. Libri scripti.

a A S. Honorato moribundo designatus, successor,

Gemens a *a* biennio, cum ad meriti proprii percipiendum ex merito præmium, ex vitæ istius cursu beatus Pontifex vocaretur Honoratus; missis epistolis, ut extremis suis interesse deberet, admonuit. Ita jussionem ejus festinavit implere, ac si revocaretur ad eremum. Cumque ad tantum virum crebra sublimium virorum agmina benedictionis accipiendæ D gratia adventarent, cœperunt de successore B. Honorati flagitare responsum: excitati desuper animi de electione Pontificis, ad judicium perrecturi testimonium postulabant. Supremo halitu, summum meritis singularibus, digito demonstravit Antistitem. Impensis ergo supremis obsequiis, iterum S. Hilarius ad eremi secreta festinat. Sed illa Divinitatis potentia, quæ modis occultis suam per humana ministeria peragit voluntatem, illustris viri Cassii, qui tunc præerat militibus, animum repente succendit, ut ignotum, ut longe positum, ut denique ad eremum properantem, ardenter expeteret, fortiter retineret, violenter attraheret. Electum civium numerum cum non parva manu dirigit militantum; feliciter pervenitur: spiritualis præda adstat ante oculos inquirentium, et nihilominus ignoratur; quorumdam tamen indiciis declarata capitur. O supernæ gratiæ dispensatio inaudita! ubi officia pastoris oves egerunt. Nec immerito postmodum abegit ex mente lupum, ubi oves primitus pastoris officium peregerunt.

VIDE AD HANC PAGINAM APP. TOM. VII MAJI NOT. 24 *

trahitur invitus ad Episcopatum

8 Cumque solicito gregis agmine servaretur; animus ejus plus de divini judicii demonstratione solicitus, quam extaret de suscipiendi officii onere occupatus, diurnis nocturnisque fletibus voluntatem sibi Domini declarari flagitabat enixe. Cumque po- E situm in itinere solicita expectatione pavor judicii fatigaret, etiam clara voce, quæ intrinsecus volvebantur, omnibus patefecit. Igitur B. Hilarius cogentibus se ad Pontificatus officium, tale fertur dedisse responsum: Licet (inquit) fortiter caritatis illigatum me vinculo teneatis, et violentia custodum catena cingat astrictum; nisi Dominus voluntatis suæ mihi dederit signum, nequaquam Sacerdotii sum susceptu- rus officium. Itaque cum tali affatu cunctorum vota atque animos vulnerasset, ac mœsto ducentium agmine vallaretur; Alamannicum descendens castellum, niveæ columbæ, desuper advenientis et residentis in capite, divino acsi confirmatus attactu, omne amputavit ambiguum; quæ nec illis civium militumque frequentibus turbis atque custodiis, vel abigi potuit, vel territa fugari, quin beato vertici superposita, Domini voluntatem, dum secura residet, apertissime demonstraret. Nullo dubitationis vestigio deinceps derelicto, ubi columbæ species (quæ jam tunc comparata Spiritui sancto super caput Jesu ejus venit in Baptismo) Pontificis quoque futuri designaverit nutu divino specialius dignitatem, scilicet quæ supernam benedictionem pernicibus pennis, stridenti volatu, terris velocius deportasset, ut prius quam vocibus humanis, favore superno dignus Pon- F tifex clamaretur. In tam præclaro cultu novoque miraculo exigebat materiæ magnitudo diutius immorari, nisi narrationis ordo cœpta compelleret explicare.

quem ob columbam capiti insidentem admittit:

9 Domini ergo voluntate omnes alacres, tam de confirmato invicem voto, quam de ostenso summi Pontificis merito, lætiores ad Arelatensem perveniunt civitatem. Occurritur; festinatur. Primas, delicias vultus sui splendore advenientibus præbens, merita interioris hominis, exterioris pulchritudine, demonstrabat. Eminentissimam Sacerdotii dignitatem et novum privilegium sanctitatis Angelico præferens vultu, agnoscitur et agnoscit. In quo agnitus est, magnus extitit; in quo agnovit, major apparuit; sicut Sacerdotii gradu summus, ita humilitatis descensu fastigium celsæ sublimitatis indeptus. O vere perfectus Christi discipulus, qui vias Magistri secutus exercuit docendo quod didicit! Consecratur in Sacerdotio, jam diu virtutum meritis consecratus. Amplectendum consecrationis ministerium, quod auxit merita consecrantum! Effectus nomine Sacerdos, qui jampridem virtutum erat decoratus insignibus, ita ardenter et strenue cœpit, ac perfectissime consummavit

lætanter exceptus consecratur:

A consummavit; ut in illius temporis incerto tumultu, quem pax longa metuerat, congregationem subito institueret, secreti cupidam, continentiæ virtute crescentem; quam suo non minus pene imbuit exemplo, quam formavit eloquio. Hic affectu animi promptum, sed effectu sermonis imparem me esse profiteor, ut incipere audeam, qua pietate sustinuerit infirmos, quibus doctrinis imbuerit imperitos, quidquid in civitate summum, in celsitudine arduum, in mortificatione corporis asperum, in seculi contemptu vilissimum, æquitate justitiæ pretiosum, correctione providum, sapientiæ consideratione præcipuum, cœlesti desiderio sempiternum, exercuit, implevit, ostendit. Adeptus ipse cœlestem gloriam, exemplo suo fecit alios adipisci: ad Philosophiæ supernæ dogmata expeditus incessit, et ut alii quoque incederent inflammavit. Usum vitæ temporariæ minimis, immo nullis exegit impendiis, et ita docuit singulis dierum curriculis transigendum. Ad obtinenda futura præmia innovato studio semper exarsit, et ut alii inardescerent, oratione et adhortatione coegit.

exemplo et adhortationibus suos excitat:

10 Cum primum speculatoris suscepit officium, in se ipso primum monstravit quemadmodum congregatio mundum contemneret, corpus despiceret, B et vitia superaret, fatigaretur laboribus, manuum quoque operibus continuis vexaretur, sanctis paginis inhæreret, jejuniis et vigiliis studium commodaret, unius tegmine tunicæ contentus æstatis ardorem et hiemis rigorem toleraret, iter pedibus conficeret. Talia sibi suisque ingerens documenta; Manducandi necessitas incumbit, semina jaciamus; vini perceptio præsumenda est, vineas excolamus; implevit illud Apostolicum ne quem forte gravaret otiosus. Victus proprii habita ratione, si quid operi superfuerat, deputabat expensis pauperum. In meditatione jugiter permanere, verbi ministerio indesinenter insistere, multiplicibus cœlestis sapientiæ mysteriis saginari, Dominum proximumque diligere, Sacerdotes Domini non solum verbis, sed factis accendere, zeli superni æmulatione flagrare, instituere monasteria, ædificare templa, digna Sacerdotio consecrare; propriis non solum manibus, sed nec periculis temperare, suscipere orphanos, confirmare monachos, accersire seculares, institutione sua Pontifices ordinare; ita quotidianam sui actus discutere rationem, ut superno Judici tamquam multiplicatum dispensationis suæ talentum niteretur ingerere.

officia Episcopis digna peragit: 1 Cor. 12.

11 Ita viscera ejus misericordia quatiebat et pietas, acsi solus ad redimendum paginis cœlestibus C urgeretur. Tractavit secum, deliberavit, et fecit, ut sacra ministeria *b* captivis solatia potius præstarent quam ecclesiis ornamenta. Quid dicam cupidus, quid omittam nescius, ab his qui majora sciunt negligens judicandus? Quidquid argenti omnes basilicæ habuerunt, captivorum redemptioni protinus deputavit. Cumque omnia cognovisset expensa, exultans atque congratulans, quia vota fidelium, dispensatione sua videbat cœli in sedem præmissa; numquidnam poterit existimari quantum visceribus ejus insederit pietas, qui usque eo credidit omnia distrahenda, quousque ad patenas vel calices vitreos veniretur? Accendit studia offerentum dispensatione laudabili; nec ut fatigaret rejecit, sed ut iterato offerrent uberius excitavit. Offerentum devotio gratanter optavit, ut oblatio sua primum sacris altaribus, postmodum membrorum Christi redemptionibus militaret.

pro captivorum redemptione tradit argentum Ecclesiæ: b

12 Quemadmodum etiam servi Dei debeant honorari, documentis spiritualibus salubriter imitandum posteris non negavit. Nam cum *c* S. Caprasium, sicut ipse dicere solitus erat, Angelica in insulis conversatione degentem, infirmitate fatigari corporea, certis nuntiis comperisset; ad ejus occursum D celeri se festinatione proripuit, ad cujus pedes residens, ut sui meminisset, humilitate submissa sed virtute inclyta flagitabat. Juste dum tanto eremi incolæ impendit obsequium, et singularem præbet humilitatis affectum; Sacerdotii dignitatem, quo magis extolleret, solerter invenit. In eodem loco tunc temporis S. *d* Faustum Presbyterum pariter et Abbatem, ita futurorum præscius honoravit, ut inter se et sanctos Sacerdotes *e* Theodorum et *f* Maximum, medium compelleret residere. Constat ergo humilitatis culmina, proprio eum comparasse despectu, et celsum perinde virtutum meruisse fastigium. Sed forte hæc tanta et tam multiplicia veræ humilitatis exempla, aliquod superbiæ periculum generarunt, et non potius sublimis humilitatis compararunt celsa præconia.

invisit S. Caprasium ægrum: c

AUCT. HONORATO EP. MASS.

VIDE AD HANC PAGINAM APP. TOM. VII MAJI NOT. 25.

d

ef honorat S. Faustum:

13 Extitit rigidus, sed superbis; extitit terribilis sæculi iniquitate turgentibus, cenodoxiæ vanitate tumentibus: ceterum congregationi sanctæ et consummatis viris, non solum cor atque animum, sed et corpus quoque promptissime prosternebat. Quantum igitur districtionis habuerit, in causa justitiæ apertissime declaravit, ita ut ne dignitati quidem E pepercerit Præfecturæ. Nam cum sæpius Præfectum temporis illius secrete monuisset, ut ab injustis judiciis se temperaret, et consuetudinario lapsu ille ferretur in præceps; accidit, ut dum in basilica Constantia, sacra solennia celebraturus, productis fontibus cœlestium doctrinarum fidelium corda rigaret, subito ingrederetur cum suo officio Præfectura: quam dum ibidem cerneret immorantem, a prædicatione cessavit, dicens; non esse condignum, ut qui ejus pro salute propria contempserat monita, spiritualis cibi perciperet alimenta. At ubi ille, digna confusione perfusus, egressus est convivium, quod inchoaverat; spiritualium deliciarum cibum, rursus innovato studio, profusissime cœpit præbere agminibus populorum; et reliquit exemplum, qualiter constantiæ virtute, mundanæ contemni debeant potestates.

superbis resistit:

Præfectum urbis secreto

dein publice arguit:

14 Temporalis vero ejus prædicatio quantum flumen eloquentiæ habuerit, quas sententiarum gemmas sculpserit, [quomodo] aurum supernorum sensuum repererit, argentum splendentis eloquii abundaverit, descriptionum varias picturas et rhetoricos colores expresserit, ferreum spiritualis gladii acumen in truncandis hæreticorum venenatis erroribus exeruerit, non dicam disserere, sed ne cogitare me posse protestor. Sedilibus præparatis in jejunio, ab F hora diei septima usque in ejus decimam, epulis plebem spiritualibus saginabat: pascendo esurire cogebat, esurientes nequaquam pascere desistebat. Nescio utrum satietas plus famem fidelium provocaret, an edendo plebem magis coegerit esurire, implens illud sapientiæ dictum, qui edunt me adhuc esurient, et qui biberint me adhuc sitient. Si peritorum turba defuisset, simplici sermone rusticorum corda nutriebat; at ubi instructos supervenisse vidisset sermoni, vultu pariter in quadam gratia insolita excitabatur, seipso celsior apparebat, ut ejusdem præclari auctores temporis, qui suis scriptis meriti summi claruere, Silvius, Eusebius, Domnolus, admiratione succensi, in hæc verba prorupe-rint: Non doctrinam, non eloquentiam, sed nescio quid super homines consecutum. Quid plura dicam? nisi dicendi pausa desuper eidem advenisset, sermonem finire non potuit, tanta gratia exundante, et miraculo et stupore crescente, ut peritissimis tunc auctoribus despectum seculi ejus inferret oratio, in tantum, ut Livius, temporis illius Poeta et Auctor insignis, publice proclamaret. Si Augustinus *g* post

magno zelo et eloquentia concionatur,

Eccle. 24.

etiam apud rusticos:

g

te

AUCT. HONORATO EP. MASS. Vitam S. Honorati et alia scripsit:

A te Hilari fuisset, judicaretur inferior. Et licet gratia ejus ex his operibus, quæ eodem dicendi impetu concepit, genuit, ornavit, protulit, possit absque hæsitatione dignosci, *h* [præ ceteris tamen eam commendant] Vita Sancti Antistitis Honorati, *i* Homiliæ in totius anni festivitatibus expeditæ, Symboli expositio etiam ambienda; epistolarum vero tantus numerus, *k* Versus etiam fontis ardentis.

laudatus a S. Eucherio,

15 Sed ne quis me existimet falsa fortassis asserere, testimonium B. Eucherii Episcopi Lugdunensis justum credidi adhibendum, qui ejus volumine prosa versuque percepto, ita respondit: *l* Dictu difficile est, quanti mihi pretii fuerint litteræ sanctitatis tuæ, in quibus ita expertam facundiam recognovi, sicut tenes in aliis modestiæ morumque operibus principatum. Ignosce de te studiose minora dicenti, quia semper *m* in prædicatione sui virtus erubescit; cum hoc ipsum verecundiæ genus pars magna virtutis sit. Inaudita forsitan crederer replicare, nisi hoc magnorum virorum dictis, scriptis, testimoniisque firmarem. Sedili mensaque apposita, liber ingerebatur, et Titio astante notario, liber præbebat animo cibum, manus nectendi velocitate currebat; notarii simul ferebantur articuli, et oculus paginam

et Edesio.

B percurrebat. Adveniens [inter hæc] S. Edesius, rhetoricæ facundiæ et metricæ artis peritissimus vir, stupens et admirans, hæc lætus effudit:

Vidi ego, nec dignus tanta ad præconia testis,
Prolixos soles *n* jugi cessisse labori.
Nectendi varias operatio *o* junxerat horas,
Nec finem precibus *p* mutatus fecerat actus.
Credere vix possum quemquam sic tempore eodem
Nectere dictantem, relegendo, *q* lecta fatendo,
Ore, manu, simul ac operari, attendere, fari.

ANNOTATA.

a *An* triennio *legendum? Ita Barralis arbitratur* S. Honorato, *anno* 430 *defuncto, successisse S. Hilarium. Verum S. Hilarius in ejus Vita num.* 26 *appellat* breve tempus, quo indultus est Arelatensibus: *et sic*, biennio, *commodius permaneret. MS. Arel.* Emenso biennio.

b *Forte legendum,* ut sacra divinis mysteriis vasa captivis.... solatia præstarent. *Porro ne quæras, unde vel ubi captivorum redimendorum aut solandorum copia; cum iis temporibus plurimi barbari invaserint hasce ditiones, qui sunt ab Idatio in Chronico relati, dum fuerunt subinde repulsi. Ita ad annum* 429, Per Aetium Consulem, *ait,* haud procul de Arelate quædam C Gothorum manus extinguitur, Anaolfo optimate eorum capto. Juthungi per eum similiter debellantur et Gothi. *Et ad annum* 435 Burgundiones, qui rebellaverant, a Romanis Duce Aetio debellantur. *Et ad annum sequentem* 436. Narbona per Gothos obsessa, obsidione liberatur, Aetio Duce et Magistro militum. Burgundionum cæsa viginti millia. *Et ad annum proximum* 437. Gothorum cæsa octo millia sub Aetio Duce. *Iterum ad annum* 438. Bello Gothico sub Theodorico Rege, apud Tolosam, Litorius Dux Romanus, inconsultius cum auxiliari Hunorum manum irruens, cæsis his, ipse vulneratus capitur, et post dies paucos occiditur. Inter Romanos et Gothos pax efficitur. *En varia bellorum tempora, quibus eminuisse potuit caritas S. Hilarii in redimendis captivis.*

c *Erat Abbas Lerinensis* S. Caprasius, *mortuus* circa annos triginta supra quadringentos, die Kalendarum Juniarum. *Ita ejus Acta: in quibus et ista habentur:* In ejus extremis convenerunt gloriosæ et inclytæ memoriæ Sacerdotes, Faustus scilicet, Theodorus, Maximus et Hilarius: *atque de hoc eadem, quæ hic, humilitatis exercitia narrantur.*

d *Est hic* S. Faustus, *dein Episcopus Regiensis, de* D *quo secuti Barralim egimus* 16 *Januarii. Verum in Ecclesia Regiensi colitur* 28 *Septembris, quando iterum de eo agi poterit.*

e *Quis hic* Theodorus, *tunc Episcopus, non constat. Fuit Forojuliensis Episcopus, sed post S. Leontium; qui post hoc tempus aliquandiu præsedit.*

f *Hic est* S. Maximus *tunc Regiensis Episcopus, colitur* 27 *Novembris, successit illi S. Faustus.*

g *Vivit quidem eorem tempore S. Augustinus, sed citius decessit, anno scilicet* 430. *Quinam autem fuerint* Silvius, Eusebius, Donnolas, *Hilarii laudatores, necdum comperi: neque quis* Edesius *Poeta mox citandus.*

h *Hanc illustravimus ad* 16 *Januarii.*

i *Philippus Labbe de Scriptoribus Ecclesiasticis censet, aliquas hujus Homilias esse ex iis quæ sub Eusebii Emiseni Episcopi sive Eucherii Lugdunensis nomine hactenus prodierunt: sed quænam sint, aliis discernendum relinquit.*

k Historia Geneseos usque ad 7 caput Heroico carmine descripta ad S. Leonem Papam, inepte tributa S. Hilario Pictaviensi, convenientius huic quadrat, *teste eodem Philippo Labbe.*

l *Expunxi sensum nullum facientia hæc verba:* Et E tu, licet sis clarus eloquio, clarus ingenio; tu, licet præferas annis juvenem, moribus senem, et auxiliaris auctor Romanæ facundiæ *Nomen porro Auctoris supra bis repetitum, pro* Rhetore *videtur accipi: alibi pro* Creatore Deo.

m *Valde mutila hæc apud Baralim leguntur de Titia notario.*

n *In Barali nil intelligibile notat his versus,* Prolixos sole digito cessisse labori. *Desperata autem erat correctio, nisi codex Reginæ succurrisset pro* digito *exhibens*, jugi.

o *Impressum,* ratio varias injunxerat: *in MS. autem est*, operatio varias junxerat: *sed transpositis perperam verbis uti ex ipsa metri lege apparet.*

p *MS.* mutatis, *Baralis* invitatis: *apice uno addito ad lectionem priorem, significatur, mutato operandi actu, non fuisse mutatum actum precandi: eo quod etiam inter opus manuale continuabantur preces.*

q *MS. Reginæ hic mutilum duos versus in unum contractos sic exhibebat,* Nectere, dictantem simul ore, manu, operari, attendere, fari.

CAPUT III.

Illustres virtutes: miracula. Iter Romanum ad S. Leonem. F

Cibum sine lectione non sumpsit. Ab eodem in civitatibus ista est invecta primitus consuetudo, et tanta parcitate vita est illius sustentata, ut raro secularium aliquem invitaret. In omni loco, quidquid ad profectum pertinere poterat, alacer inquirere, strenuus exercere, solers consueverat consummare. Jam quemadmodum salinas expetens, *a* automata propriis manibus, et sudore confecerit [solitus] hebdomade completa die Dominico media nocte consurgere, triginta millia pedibus conficere, postmodum sacris solennibus interesse, et usque ad horam septimam populos pascere, ut dignum est, nec antiquorum possit explicare facundia.

Parcus in cibo

strenuus in exercitiis,

17 Quotiescumque pœnitentiam dedit, sæpe die Dominico ad eum turba varia confluebat. Ad ejus castigationem quicumque adesse voluisset, lacrymarum se imbribus eluebat, cœlestibus judiciis territus promissisque succensus. Tanti gemitus, tanti fletus adstantibus nascebantur, ut vitæ præsentis horrerent habitaculum. Quis ita futuri judicii monstravit examen! Quis ita tenebrosum terribiliter intimavit

pœnitentiam inculcat.

A timavit incendium? Quis ita fluvii exurentis pariter et rapientis cruciatus expressit? Quis ita vulnera conscientiæ ante oculos inspicienda reduxit? Admonitione completa, cum lacrymis supplicationum sumebat exordia; ut pœnitentiæ fructum, quem monendo contulerat, orando firmaret. Nam mulier quædam cæca, dum manus ejus impositione benedi-

illuminat cæcam:

citur, visum se recepisse proclamat (æstimo quod antea interiori homini præstitit, quod exteriori postmodum impetravit) quæ, recepto lumine, ducem viæ deinceps non quæsivit; sed precibus ejus non ambigo impetratum, ut tantum miraculum ad paucos admodum perveniret. Die etiam Dominico, dum lectionum solennia recitantur, quidam plasma constrictus, Sancte, inquit, Hilari, cur me torques? pu-

sanat energumenum

blica voce proclamat. Tunc B. Hilarius, ea qua poterat Dominum vi constringit, et rogat. Cumque se obtinuisse sensisset, Imperat tibi Jesus, ait, ut de isto nomine nullam facias mentionem; qua supplicatione cum quasi quibusdam catenis astringeretur, obmutuit; plus se obtinuisse congaudens, quia ejus meritum potuit occultari, quam plasmatis vigentis sospitate.

et Pythonissam:

18 Sacrilegium etiam quo spiritus pythonis muliere obtenta influxerat, quam solerti spiritualis arte B consilii extinxerit, nequaquam silentio prætermittam. Comprehensam jubet, recensitis lectionibus veteris Testamenti, in cancello ecclesiæ publice collocari: quid lex juberet, quantum mali Christianis mentibus diabolicæ perversitatis propinaret astutia, sermone profluo demonstravit: et ne ullus deinceps tanto sacrilegio, dum dæmonum responsa perquirit, sponte te subderet, necessaria instructione perdocuit; nullam deinceps excusationem, etiam negligentibus derelinquens, quam idcirco publice fecisset statui, ut non liceret postmodum ignorari. [Postquam autem dæmonem] præcepit abire; malignus spiritus, quia videbat aperte se proditum, nec postmodum decipiendis animabus clandestina fraude valiturum, Quo, inquit, vadam? Et Sanctus, advertens quantum Dei gratia suo ministerio effecisset, lætus exclamat: Maximum purgationis indicium est, nescire quo recedas. Populos etiam egredientes post Evangelicam lectionem, tali clamore revocavit: Exite, inquit, exite, quia hoc vobis de gehenna fa-

revocat egredientes e templo: b

cere non licebit. Tunc specialis zeli æmulatio singularis, ultionem pœna terribilem ob eorum exegit injuriam: nam cum facilis ad eum *b* tunc inaniter excitata populorum turba, et inconsueta deceptaque venisset, ejusque animum concitasset; civitatis pars C maxima, misso desuper terribili incendio, conflagravit: quod ipsi quoque, qui non mediocribus sunt dispendiis fatigati, ob ejus vindictam venisse cognoscentes, propria voce clamaverunt; et flebiliter postea ejus genibus provoluti, misericordiam postulabant.

intentus orationi, vigiliis, pœnitentiis.

19 Ille autem lectioni intentus, vigiliis deditus, orationi ac jejuniis jugiter mancipatus, cilicii asperitate exilitatem tenuati corporis macerabat. Nec hyemis quidem rigore, quo solent torrentia flumina glaciali algore constringi, pedes indumento adjecto texit, *c* Numquam eis linum lanamve concedens, Psalmorum ministeriis suavi modulatione cantatis, fletus uberes adjungebat. Orationem gemitibus inenarrabilibus duplicabat. Ab opere nec in noctis obscuro desistens, manus nota rapiebantur velocitate nectendi, mens recolendi exercebatur industria. Semel evigilatus, nec oculis pepercit, nec membra posuit ad quietem; nihil aliud agens, nisi ut eum spirituales hostium catervæ invenirent occupatum pariter et armatum. In his profectibus constitutum subitus ardor accendit, ut Heliodori matrem, hæresis Arrianæ vinculis colligatam expeteret, illuminaret, attraheret, et in æternum oblaturus in præsentia D consecraret.

AUCT. HONORATO EP. MASS.

20 Pietatis autem suæ insignia in his, quos ad cœli regna præmisit, ita intimis invicem misericordiæ visceribus demonstravit, ut nullus valeat imitari. Minimi cujusque Lectoris transitu, ejusdem animus taliter vulnerabatur interius, ut singultibus quateretur, et profunderet fletus uberrimos, non aliter ac si unici pignoris solatio caruisset. Casus quoque infirmitatesque suorum, vulnera propria reputabat. Quod sancti Cyrilli, tunc Levitæ, manifeste patuit

Levitæ attritum pedem

documento; qui basilicis præpositus construendis, dum marmorum crustas et theatri proscenia celsa deponeret, fideli opere nudans loca luxuriæ; quod Sanctorum parabat ornatibus subito [lapsum est], molarum funibus ruptis, [ita ut] impetus marmoris desuper venientis stantis pedem cum extrema digitorum parte occupatum collideret atque minueret: pro cujus gemitu et dolore non minus vulneris vir beatus excepit in corde, quam collisus sustinebat in corpore. Cumque ministri vulnus immensum juges et indefessos Sacerdoti gemitus extorqueret, quia ejusdem cellæ erat ejus cella conjuncta; remedia vir sanctus more solito supplicationibus flagitabat. Paulum [deinde] sopore depressus, videt reverentem eminus astare personam, quæ mœstitudinum causas E solicite perquirebat. Ille collisum Levitæ pedem, non solum mœrorem sibi *d* tristitiæ, sed et vulnus animi indicat inflixisse. Percuntatus; Vis, inquit, ut dolor omnis abscedat? Optare se omni aviditate respondit. Produc, ait, pedem, vicario succidendum, et omnis protinus ministri dolor aufugiet. Pedem sine hæsitatione protendit, ictum ferientis libenter excepit; tantusque dolor accessit, ut refectionis dulcedinem doloris excluderet magnitudo. Evigilans non dubitavit implendum, quod fuerat promissum: ad præfati cellulam dirigit inquirere, ut qualiter se Levita sentiret illico nuntiaret. Mandat ille omnem recessisse dolorem, quietem desuper esse concessam. Merito ejus pietate sanatus creditur, cujus inquisitione quietissimus reperitur, qui in relevatione proximi, membrorum propriorum jacturam credidit faciendam; implevit divinum præceptum; quinimo feliciter et excessit, dicente domino, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Ecce invenitur hic beatus dilexisse proximum supra seipsum, qui quantum definitio mentis habuit, membra tradidit amputanda propria, ut sanaret aliena.

sanat etiam in somnio ei compatiens.

21 In excursibus autem quis, ut dignum est, explicabit, quantum ejus præsentia profectum contu- F lerit civitatibus Gallicanis, S. Germanum *e* sæpius expetendo, cum quo Sacerdotum ministrorumque vitam, nec non profectus excessusque tractabat. Ubi ejus adventus innotuit, flammata ad utrosque nobilium et mediocrium studia convolarunt, astruentes Chelidonium *f* internuptam suo adhibuisse consortio, quod Apostolicæ Sedis auctoritas et canonum prohibent statuta: simul ingerentes seculi administratione perfuncto, *g* capitali aliquos condemnasse sententia. Tantæ rei novitate permoti, testes imperant præparari. Conveniunt ex aliis locis probatissimi Sacerdotes, res omni ratione prudentiaque discutitur, accusatio testimoniis confirmatur. Adhibetur vera simplexque definitio, ut quem Scripturarum regulæ removebant, voluntate propria se removere deberet. Ille Urbem credidit expetendam, ibique se injusto rigore astruit condemnatum. Quod ubi comperit vir beatus, quanto studii ardore, quantoque zelo superno fuerit inflammatus, ut non hiemis asperitatem, non Alpium stridores attenderet vel frigora, non vitrea glacialis crustæ spicula protinus resolvenda, nec desuper gladii acuti similes expaverit aculeos dependentes, in frigoris terrore

e Cum S. Germano deponit Chelidonium Episcopum, f g

mortiferi

A mortiferi gelu concreto, velut vibratam dextram imitantes.

AUCT. HONORATO EP. MASS. *pedester Romam petit ad S. Leonem Papam*, *h*

22 Verum ille inconcussa fidei radice constanter animatus, præsertim qui ad tantam voluntarie venerat paupertatem, ut pedibus iter aggredi et conficere non timeret, intrepidus urbem Romam, sine equo, sine *h* sagmario vel sago, omni difficultate superata, festinus intravit: Apostolorum Martyrumque occursu peracto, B. Leoni Papæ illico se præsentat; cum reverentia impendens obsequium, et cum humilitate deposcens, ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret; astruens aliquos apud Gallias publicam merito excepisse sententiam, et in Urbe sacris altaribus interesse. Rogat atque constringit, ut si suggestionem suam libenter excepit, secrete jubeat emendare; se ad officia, non ad causam venisse; protestandi ordine, non accusandi, quæ sunt acta suggerere: porro autem si aliud velit, se non futurum esse molestum. Et quia tantorum virorum, præsertim jam ad supernam gratiam vocatorum, nec in narratione audeo judicia ventilare; hoc breviter tetigisse sufficiet, quod solus tantos sustinuit, quod nequaquam minantes expavit, quod inquirentes edocuit, quod altercantes vicit, quod potentibus B non cessit; quod in discrimine vitæ positus, communioni ejus, quem cum tantis viris damnaverat, conjungi nullatenus acquievit; quod custodibus appositis, hiemis rigore sæviente, quos ratione non flexerat, credidit *i* relinquendos. In civitatis recessu, licet corporali infirmitate fractus, tamen perfectione sanctus, et pietate promptissimus, totum se ad placandum tunc animum *k* S. Leonis inclinata humilitate convertit, misso primitus sancto Ravennio tunc Presbytero, postmodum proprio successore. Deinde sanctum Nectarium, sanctumque Constantium præcipuos Sacerdotes [ad eumdem direxit].

eum sibi reconciliat,

23 Et quia quantum in hac causa dictaverit, huic operi nulla possum ratione connectere, Auxiliaris tunc Præfecti quæ fuerit sententia credidi inserendum, cujus hæc verba sunt: Sanctos Nectarium et Constantium Sacerdotes, cum beatitudinis tuæ parte venientes, digna admiratione suscepi. Cum his sæpius sum locutus de virtute animi atque constantia, contemptuque rerum humanarum, quo inter fragilitates nostras semper beatus es. Nam quid potest in hac corporea vita esse secundum, quæ cum sit misera, tamen non potest esse perpetua? Locutus sum etiam cum sancto Papa Leone. Hoc loco credo C aliquantum animo perhorrescis: sed cum propositi tui tenax sis, et semper æqualis, nulloque commotionis felle rapiaris, sicut nullis extolleris illecebris gaudiorum, ita ego nec minimum quidem factum Beatitudinis tuæ arrogantia memini *l* contagione fuscari. Sed impatienter ferunt homines, si sic loquamur, quomodo nobis conscii sumus; aures præterea Romanorum quadam teneritudine plus trahuntur, in quo si se Sanctitas tua subinde dimittat, plurimum tu, nihil perditurus, acquiris. Da mihi hoc, et exiguas nubes parvæ mutationis serenitate compesce.

consueta munia peragit.

24 Talia percipiens, totum se orationi, prædicationi, operationi, velut incipiens, mancipavit, rigore districtus, miseratione propensus, largitione promptissimus. Non contentus quæ inveniebantur ingerere; nisi solatia consolationum, rivis fletuum cumulasset, unde Sanctus Edesius ita prosequitur *m*:

Vidi ego præventos fletu magis ubere fletus:
Quod dabat in nummis, cupiebat crescere votis.
O quam prompta viget miseratio, quam cita donis,
Gratia! Non etenim solum est ad munera largus,
Majores sed opes avida pietate ministrat.

D

ANNOTATA.

a Automata, *inquit Baralis et transcribit Surius*, sunt instrumenta mechanica, ita subtiliter constructa, ut sua sponte moveantur, *seu verius* moveri per se videantur. *Ego tam subtilia hic non intelligo; sed grandes illas machinas, quas aqua aut vento moveri oculis quidem ipsis conspicimus; automata tamen etiam vocamus, quia manuum nostrarum adminiculo non egent.* Salinæ *autem in Arelatensi diœcesi multæ, sed potissimum in eo sinu sive lacu, quem Larius aliique fluvii efficiunt, antequam aquas suas per geminum canalem mari misceant, vulgo dictum* Mer de Martigue, *Aquis sextiis quam Arelato viciniorem. Sunt et aliæ salinæ Arelato propiores in Campis lapideis.*

b *Forte*, facilis ad exitum: *sed neque sic clarus est sensus: neque melius quid occurrit; nam cum dicitur* turba inconsueta deceptaque, *nescio quo id spectet, et suspicionem ingerit mutili contextus.*

c *MS. Reginæ*, numquam sinum lanamve: *pejus ex Barali Surius*, numquam sinum lanamine concedens: *sed si pro* sinu *legas* linum, *clarus est MS. prioris sensus.*

d *Impressa* Justitiæ, *sed MS. Reginæ melius.* E

e *Hic est* S. Germanus Episcopus Autissiodorensis, *cujus varia Acta illustranda sunt ad* 31 *Julii. De utriusque congressu supra egimus.*

f Chelidonius *Episcopus Vesontionensis, tamquam irregularis, ut qui viduæ maritus fuisset, et capitalibus aliquando judiciis præfuisset, Episcopatu dejectus est, in aliquo incerti loci concilio; quod habitum anno* 444 *tradunt Sirmondus et alii in Conciliorum tractatibus, sed solum ex hac Vita: ubi dubito, an loco* internuptæ, *legi non melius possit* ter nuptæ.

VIDE AD HANC PAGINAM APP. TOM. VII MAJI NOT. 26.*

g *Ita MS. Reginæ, itaque malim legere, de Chelidonio ipso dictum intelligens cum Sirmondo et aliis, ut scilicet ei dicatur objectum quod irregularis esset, adeoque non rite ordinatus. Baralis,* præfecto; *Surius,* Projectum: *sed Projecti Episcopi alia prorsus causa fuisse colligitur ex mox citanda Leonis epistola.*

h *Male impressum* Saginario: Sagmarius *autem mulus seu equus sarcinarius est: et sic habet MS. Reginæ.*

i *S. Leo Papa, quod S. Hilarius non expectato judicii exitu discesserit, offensus, indignationem missa ad Episcopos Viennensis provinciæ epistola declarat, in qua Chelidonius absolvitur, quod ei objecta non satis probata viderentur. Una Projectus Episcopus, cui ægrotanti alius fuerat substitutus, in integrum restituitur, et metropolitani potestas in provinciam Viennensem S. Hilario adimitur.* F

k *Videtur postea plene satisfecisse S. Leoni in iis, quæ videbatur nimio zelo peccasse. Hinc* S. Hilarium sanctæ memoriæ *titulo honorat S. Leo in epistola* 2 *ad Episcopos Provinciæ de electione et consecratione Ravennii Episcopi Arelatensis. Acta S. Leonis dedimus* XI *Aprilis die ejus natali.*

l *Hic locus in editis misere truncatus, sic integre legitur in MS. Reginæ.*

m *Additur in editis,* Poetice dicens, *quod melius abest. Sequentes porro Ædesii versus hic expressos vides, uti eos ex apicibus in membrana Reginæ signatis, visus est posse restituere sensui non incommodo Possinus: cum apud Baralim turbatissima sint omnia, dum sic ibi leguntur, non satis commode a Surio per nudam conjecturam correcta.*

Vidi ego præventam fletus magno ubere fletu.
Nam quod crevit nummis cupiebat crescere notis.
Quam prærupta viget miseratio! quam cita donis.
Gratia! nec solum fuerat ad munera largus,
Majores comitantur opes pietate ministra.

CAPUT

A

CAPUT IV.

Morbus. Adhortatio ad suos. Obitus, sepultura.

Anno ætatis 48 laboribus fractus,

Abstinendo ergo, operi insistendo, itinera pedibus conficiendo, ita se tenuavit, fatigavit, exhausit, ut vix quadragesimi octavi anni circulum adimpleret. Non enim virtutum celsa illa perfectio, quæ non solum locum, sed et condignam in cœlis paraverat mansionem, moras diutius est passa terrenas; sed fidelis servus implens præceptum, desiderans promissum, corpus suum diversis ægritudinibus mancipavit, ut supernæ monetæ verum obryzum, ægritudinum caliculo excoctum, thesauris *a* reconderetur æternis. Ergo ubi infirmitate crescente, non virtus mentis, sed ipsa est corporis consumpta materies, quam alacri studio omnes exhortatione relevans, in proposito permanere, facunda et necessaria persuasione coegerit, nequeo explicare. Igitur in ultimo ambiguo constitutus, accepit manifestæ revelationis non mediocre solatium; mens enim ad hoc in sopore laxata est, ut ei singularis præmii magnitudo patefacta virtutum suarum depingeret ornamenta: Videt se sacris interesse mysteriis, intuetur tunicæ Aaron quondam Pontificis tegmine decoratum, quod divina per Moysem jussione mira fuerat artis varietate contextum, duodecim gemmarum multiplici ac diverso splendore pectus ornari, ejusdemque numeri humeros fulgore vestiri, stola quoque dispari varietate micante membra circumdari, quam bysso, croco, hyacintho, radio coruscante, colore dissono, metallo pretioso, spiritualium manus docta decoravit artificum *b*..... tinniola *c* etiam commota gressibus incedentis, et intrinsecus malogranatis illisa ictibus, clarum personabant extrinsecus salutiferumque tinnitum. Cumque ita meritorum perennium donis, præmiis, atque muneribus se cerneret adornatum; humano affectu adjici sibi desuper vestimenta omni modo flagitabat: quod ubi didicit abnegari, videt filium suum sanctum Ravennium applicari ad divina mysteria consecranda, et intellexit sibi esse migrandum.

a

æger recreatur visione ornamenti Aaronis sibi aptati,

B

b

c

et Ravennio successori traditi;

26 Quam beatus igitur, quamque inclytus pater, qui adhuc in seculo constitutus, illius veri Sacerdotis, quem in multiplici colorum varietate, non figura, sed meritorum veritas proprie decorabat, est præmium consecutus. Cur non ei monstraretur in tunicæ illius tegmine, quod in omni virtutum diversitate possederat? Cur non ei revelaretur in vestimenti illius pulchritudine, quod erat ei in stola perpetua compensandum? Quem enim decoraverat continentia mentis illæsæ, et in quo immaculatæ conscientiæ lucebat auctoritas, merito lamina auri fulgenti speculum verecundæ frontis ejus obtexerat: quem virtutum semper exaltarat principatus, digne pretiosorum lapidum textus ornabat. Cur non byssum circumdaret, quem zeli castitatis zona constrinxerat? Nam, ut verius loquar, principalis ejus lamina auctoritate fidei et ignea flamma rutilavit, gemmæ quoque omnium virtutum splendore sidereo micuerunt; rationale emicuit pectoris, fulsit elogium pietatis, justitiæ byssinum, continentiæ cingulum, prædicationis tinniolum, malogranata bonæ spei, opere et sermone jugiter sonuerunt. Cum ergo tanta ac tali esset consolatione relevatus atque perfusus; congregationi ad solatium pariter et exemplum alacri sermone disseruit, ista omnes allocutionis voce compellans.

C

quo ejus perfectio in virtute indicatur.

27 Vitæ curricula hucusque peregimus: jam ad illud tremendum supernæ majestatis evocamur examen. Viam carnis hujus, et incertam vitam seculi præsentis ingressi, jussionibus paruimus Creatoris; ac servitutis propriæ peractis officiis, ad veram perennemque patriam prælata consolatione migrabimus. Militavimus huc usque spirituali militia; infidi corporis aculeos cilicii asperitate contudimus; abstinentiæ rigore ac vigiliarum lassitudine universa vitiorum certamina auxilio superavimus desuper implorato; cogitationum laqueos sancta meditatione disrupimus; occupati studiis doctrinæ cœlestis, talentum perennitatis multitudini fidelium non cessavimus erogare; navigavimus per vitæ istius pelagus, et diversa, juvante Domino, virtutum mercimonia, cum fœnore usuræ salutiferæ, talenta Deo referenda percepimus; ad portum quietis, Domino gubernante, cœpimus propinquare, cum istius mundi principibus (cum quibus Apostolus describit bellum juge esse) confliximus, quod nulli deerit quicumque ad beatitudinem, cœlesti gratia præcedente et industria subsequente, voluerit pervenire. Absolutum me et liberatum ad Domini mei intuitum credo eodem propitiante venturum: ad ea [præmia] obtinenda, perseveranti cursu vobis sunt peragenda certamina.

D

AUCT. HONORATO EP. MASS.

in ultima adhortatione suis se exemplum proponens,

28 Ille utique, qui se livore proprio perdidit; qui procul odoratur bellum; et ad vocem tubæ, quasi cuncti esse in sua debeant potestate, diutina antiquitate callidus, subtilitate dolosus, decipiendi assiduitate atque arte peritus, qui electis pascitur escis, et perfectorum perditione saginatur, pœnam propriam salutem reputat alienam, non mediocre æstimans solatium, si ad superna tendentes laqueis capiat peccatorum, et funibus perditionis, quos etiam Propheta suspirans dicebat Funes peccatorum circumplexi sunt me. Hic salutis humanæ inimicus cavendus est: huic omnimodis repugnandum est et resistendum. Quomodo enim poterit incedere jam ligatus, vel audebit repugnare captivus? Habebit proculdubio in infernali pœna participem, quem tenuerit in seculi voluptate consortem. Hujus fortitudinem Dominus B. Job monstrans, ita dicit: Aurum *d* reputat velut lutum, [et fiduciam habet quod influat Jordanis in os ejus]. Quid nisi Sanctorum vitam velut lutum se æstimat calcaturum? proclamante Propheta, Erue de luto fæcis pedes meos. Jordanis autem fluenta, quæ sunt, nisi baptismi sacramenta, quæ suo credidit impugnatione devoranda? Lutea compago antiquitatem potentiamque ejus non potest sine Dei gratia superare; tamen jugi certamine et indesinenti conflictu ejus sunt insidiæ tolerandæ. Spectator certaminis humani, quotidiani exercitii palæstram placidus intuetur; videt ignita jacula dirigi, sed lacrymarum facit fonte restingui: cernit laqueos præparari, sed orantes eruit et plorantes, ut cum vera exultatione decantent, Oculi mei semper ad Dominum, quia ipse evellet de laqueo pedes meos; ut [pedes] liberi ad annuntiandam pacem incipiant esse pretiosi. Et ideo quicquid in præsenti potest ab Auctoris amore separare, æstimandum est inimicum.

E

VIDE AD HANC PAGINAM APP. TOM. VII MAJI NOT. 27 *

eos ad spiritalem pugnam excitat:

Psal. 118

Job 40. et 41

d

Psal. 39.

F

Psal. 24

29 Si me humana non fallit illusio, grandis tempestas huic imminet civitati; non mediocris, sed satis gravis incumbit afflictio. Ad omnia contraria adversaque vos jugiter præparate, fidem Trinitatis immobiliter retinete, Scripturarum interiora penetrate, ut abyssum invocantes in voce cataractarum, id est, credentium, terras dono superno irrigare omnimodo non cessetis. Sit vestitus asperior, panis grossior, cibus durior: iter nihilominus conficiatur pedibus expeditis; necessitas subita perniciem novi laboris infert delicatis; quia ut exercitatio robustum, desidia reddit ignavum. Hac igitur adhortatione completa, jubet congregationem mœstam sacrificium vespertinæ laudationis offerre, et cibum consuetudinaria refectione percipere, dicens; Hora diei undecima

prædicit urbi imminentem tempestatem:

et mortis suæ horam:

AUCT. HONORATO. EP. MASS.

A decima, anima mea, de corporis domicilio liberata, ad supernum Judicem festinabit. Cumque modulatione psalmorum solita officia Auctoris in laudibus offerri alacer percepisset, jam rediens atque commigrans; Voces, inquit, sanctæ, voces quæ ad aures pervenitis Auctoris, me quoque Domino commendate. Fratrum deinceps refectione completa, manu oculos atque os Crucis Dominicæ signo communiens, et in oratione persistens secutus, innumeris Sanctorum sacris choris occurrentibus, lætus gaudensque proficiscitur ad supernam patriam *e*.

e Magno omnium luctu corpus defertur ad templum S. Stephani

30 Hinc jam quemadmodum sit universa civitas congregata, qualiter unusquisque, non patrem, aut matrem, vel unicum, sed omnium religiosorum atque orphanorum singularem fleverit genitorem, quis ut dignum est explicabit? Nullus a fletu, nullus cessavit a gemitu: parem cunctis luctum dilectio universalis induxerat, eratque velut seminarium lacrymarum generalis dolor omnium diligentium. Ubi basilicæ beati ac primi Martyris Stephani venerabile corpus illatum est, totius populi cum fletu vox una procedit; Hæc, inquit, dies querelas injustæ imputationis perpetuo resecavit. Ut amplius quam in prædicatione sufficit non dicamus, fidelis populus,
B nimio ardore succensus, membra sancta, dum vult contingere, pene discerpsit: [donec] studio congregationis effectum est, ut columnis ardentibus cereorum hinc et inde populos abigerent irruentes. Noctis vigiliis expeditis, cum mœstis solis claritas reputaretur obscura, ad exequias venerandas non solum fidelium, sed etiam Judæorum concurrunt agmina copiosa. Omnium lacrymæ se superare certabant: deficiente voce, gemitus increscebant. Hebræam concinentium linguam in exequiis honorandis audisse me recolo: nam nostros ita mœror obsederat, ut ab officio solito impatiens doloris inhibuerit magnitudo. Demum antequam B. Genesii *f* basilicæ sanctum corpus inferrent, utriusque sexus tantus cum lacrymis datus est clamor, ut astra ipsa percussa vicarium de cœlo reddiderint insolitum, et tonitruis comparandum fragore, cum sono reboatum.

et dein S. Genesii:

f

31 Hic iterum nova dilectio graviori fletu corda succendit. Sed dum singuli cupiunt fimbriam decerpere, corpusque contingere, Sancti *g* Basilii, tunc Presbyteri, nunc Pontificis summi, invenit industria, ut maximam partem coopertorii utraque manu discerptam, quo corpus ejus tegebatur, arriperet, et longius recedens, dividendo populis erogaret. Dum
C percipiendi studio lætificat eos tanto munere, paululum retrahuntur a sepulchro: et sic corpus illud Angelico vultu venerabile atque decorum, ne iterum devotis redderetur obsequiis, clam est depositum in sepulchrum. Quod ubi populi intellexerunt esse tumulatum, tantum subito omnes clamorem cum gemitu proprio reddiderunt, ut tecta ipsius Basilicæ discussa corruere, et populos obruere putarentur. Vitæ illius memoria fit apud animos omnium pretiosa, et desiderium tam singularis Antistitis in laudem renascitur. Eodem tumulato, cum plausu cœpit doctrinæ illius recenseri memoria, cum gloria prædicari mundi contemptus, compunctionis affectus, lacrymarum fluvius, temporalitatis impetus, pietatis thesaurus, justitiæ culmen, temperantiæ moderamen. Quid plura? Civitas universa, quidquid sacramento confirmare voluisset, nomen ejusdem proferebat, astruens similem postmodum non futurum.

coopertorio in Reliquias discerpto, sepelitur.

g

32 Sed summum est, quod orante ipso, amor verus utcumque potuit habere auctarium. Nam non solum in *h* successoribus, sed adhuc in multorum Pontificum renasci non cessat augmentis; cum quibus dum laborem hic participat temporariis fructibus, sine dubio æternorum *i* completur gaudiorum, sicut arbor paradisi fœcunda; et quid in præsenti

Virtus ejus elucescit in successoribus

h

i

D offerat, et quid postmodum gignendo relinquat singulari prosperitatis fertilitate *k* procurare non desinit. Quanticumque seu per ipsum nutu cœlesti, seu post ipsum Dei providentia, ordinati sunt ejus intercessione Sacerdotes respondere ejus eruditioni, doctrinæ, ac crescentibus meritis, gratia juvante contendunt. Felix qui non tantum propriæ civitati ex sua institutione providit, verum etiam diversa loca illuminare accensis fidei calore innumeris lampadibus, et super candelabrum ponere procuravit: ac sic in singulis ejus gratia concalescens, quotidianis profectibus generata renascitur: quia quidquid ex ejus institutione producitur, ejusdem meritis computatur: capitis utique lucris adscribitur, quidquid membrorum uberrimo cultu percipitur. Pro omnibus sollicitus, in certamine vitæ istius constitutus, orationum solatia impendit, præsentiam visitationis attribuit, sanctæ castigationis vel increpationis innumera ac reverenda præcepta seminavit, spiritualis ac peritus agricola; nunc minitans et dolens, exultans et tristis, lætus et anxius, turbulentus et patiens, serenus atque terribilis, durus et placidus, remissus atque districtus; nunc suspirio gemens, sed cum gaudio uberes lacrymas fundens: de cujus pectoris exundanti fluvio et fonte caritatis irriguo, sic hausit unus-
E quisque quod voluit ac potuit, ut nullum damnum largitas sancta sentiret, sed erogando cumulum potius fœnerator thesauri cœlestis acceperit; quia hæc est natura munerum cœlestium, ut profusione sui in se jugiter crescat, et cum defecisse putatur, quasi semper incipiat; atque in minutionis paupertatem descendens, augmentum quoddam detrimento dispensator divinus semper obtineat.

k

et discipulis.

VIDE AD HANC PAG. APP. TOM. VII MAJI NOT. 28*

33 O magna, præcelsa, ac singularis caterva gratiarum, quæ veneranda recordatione obtutibus præsentaris, beneficiis sentiris, profectibus nostris adhuc militare cognosceris: tot annorum spatiis evolutis, in tuorum filiorum renasci non cessas honoribus, atque reparatis juste perpetuisque laudum titulis honoratis, qui interpellaris et audis, pro supplicantibus intercedens; conveniris, et reddis; constringeris, et ut postulata impetrentur exequeris; rogaris, et Deo præstante obtinere non desinis. Ecce laudis pretiosum titulum, post emeritæ sanctitatis excessum. Ecce caput laureis virentibus et Crucis stemmate coronatum, et fructu virtutum folioque contextum, quod non defluit in æternum. Ecce præconium, post obitum triumphalibus meritis præponendum. Jacet in
F sepulcro ejus corpus conditum, cujus precibus referantur regna cœlorum. In diversa virtutum culmina innovari tuorum non desistunt insignia meritorum. Cur anima tua non majora præstet, in paradisi beatitudine posita, quam in seculi certamine constituta, cujus virtutem ne signa proderent, oratio impetravit? Unicum pignus et decus Sacerdotii totius, cœlestis scientia thesauri, jugiter ex tuo corde manarunt: lucerna tua; fidei lumine splendens, etiam ceteros super Ecclesiæ candelabrum positos lucere concessit. Vocatus ab Auctore, ad laboris fructum et perenne refrigerium feliciter pervenisti. In illa beatissima Patriarcharum societate receptus, animæ tuæ singularia conspicis ornamenta, quæ ita creverunt divinæ gratiæ adjumento, ut pretiosis virtutum manibus perenniter conspicua decorentur; qui continentiæ puritate omnium Scripturarum thymiamate templum tui cordis ac corporis fragrare fecisti, et ut in eo Auctor requiesceret, perennis industriæ vigilantia præparasti; qui secreti amore animum quoque affectumque pavisti; qui cum psalmorum modulatione junxisti flumina lacrymarum; qui in decachordo præceptorum moribus pariter et vocibus persultasti; qui vitæ institutione prædicasti, vias duras custodiendo; qui spiritualis organi cœlestis

quam auctor magnis laudibus extollit

A cœlestis harmoniæ suavisono cantu varia modulationis dulcedine concrepasti; qui sacrificio jejunii exteriorem hominem continens, vigiliarum assiduitate interiorem cursu strenuo oblectare non destitisti. Illud autem prætereundum esse non credidi, quia *l*.... dum Campi *m* lapidei spatia peragrasti, pastores singulos unda baptismi regenerando baptizatos recte vivere docuisti.

l m

et devote invocat.

34 Fac ergo quæsumus ut qui te ad Christum feliciter venisse, et sine fine te regnare cum illo gloriamur, tuis continuis precibus muniamur, interventu protegamur, et qua frueris cum Christo gloria perfruamur *n*. Cum ergo tanti talisque viri testimonium merita ejus perhibuerint, digneque facta laudaverint; quia possibilitatis immemor, impulsu amoris incautus ad tantum præconium prosilivi, veniam sperare præsumpsi: ut in illo meritorum suorum præclaro fastigio constitutus, etiam pro me interpellare non cesset; illisque venerabilibus Patriacharum cœtibus aggregatus, ad præsidium nostrum turbam piæ sodalitatis asciscat; obtinens, ut non actu meo, non ignavia contristetur: quo circa me ejus suffragium muniat, et suis patrociniis meritum Sacerdotis in illa examinatione tremenda faciat invenire, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

n

B

ANNOTATA.

a *Impressum*, calculo exortum thesaurus reconderetur æternus.

b *Omitto quæ sequuntur et sensum turbabant*, pretiosiora pulchritudinum, quam diximus, ornamenta, quæ Deo sunt auctore formata atque constructa.

c Tinniola, *pro* tintinnabulis, *alibi necdum legi: MS. Reginæ* Tinnivola: *quid sit*, Tinnibula?

d *Vulgata*, Sternet sibi aurum quasi lutum: *capite autem præcedenti invenitur locus qui hic librario festinanti excidit, quemque requiri indicant sequentia.*

e *Anno* 449, *ut supra dictum.*

f *De* S. Genesii *Martyris Arelatensis miraculis scripsit S. Hilarius sermonem, dandum* 25 *Augusti, die ejus natali.*

g Basilius *traditur dein factus Episcopus Aquensis urbis in Provincia,*

h *Successores fuerunt adhuc seculo* 5 Ravennius, Leontius, *et* S. Æonius, *qui colitur* 30 *Augusti.*

i *Impressum* comparatur.

k *Item* procreare, *Intelligitur urbs Arelatensis, quod in ea Episcopus vixerit et sancte obierit.*

C

l *Expunxi verba*, ut ante Resurrectionis diem, *quæ hic redundant, et nescio quo spectant.*

m Campus-lapideus *dicitur spatium illud petrosæ regionis, quod a Rhodano versus Orientem fere in quadrum extenditur, ubi in raris pascuis necesse fuit inveniri opiliones, Christiani fere cultus expertes; quos eatenus neglectos, curandos sibi Pastor zelosus susceperit.*

n *Hic finitur Vita in MS. Reginæ; reliquorum, quæ hic habes ex Barali, nec vola nec vestigium ibi extat, inquit Possinus. Hic auctor ostendit se esse Episcopum dum petit ut S. Hilarii patrociniis Episcopale meritum in se inveniat summus Judex, id est, vitam gradui tanto congruam.*

VINDICIÆ PRO S. HILARIO,

Semipelagianismi calumniose insimulato, ex Prodromo velitari Brunonis Neusser,

contra discipulos Pseudo-Augustini Iprensis.

Partis 2 Caput 4 cum adjunctis ex Cap. 9 Part. 1. et Cap. 8 Part. 2.

Hilarium Arelatensem, ingenio, doctrina, et vitæ castimonia conspicuum, plerique historici aliique scriptores justis elogiis et laudibus cumularunt. Hunc magnus Honoratus, primus Lerinensium fundator et institutor, tanti fecit, ut eum ceteris omnibus anteferret; imo ad eum Christo lucrandum, ab eremo *in patriam, quam tantopere fastidierat*, non dedignatus sit accedere. Fuit enim Honoratus illius popularis, imo et ipsi sanguine conjunctus; et in eo *fidei, sicut et sanguinis venam* quæsivit: eumque, non per litteras modo, verum etiam, *tanto per excursum suum ambitu, ab insula*, nimirum Lerinensi (cui se Hilarius, *derelictis Episcopatus ejus principiis, secreti amore, reddiderat*) *futuri præscius amovere sategit, ut ei juxta sepulcrum suum in amore civium patriam collocaret.* Hæc ipsemet Hilarius in Sermone de vita et morte Beatissimi Honorati, apud Surium tomo 1 et Bollandum tomo 2 ad diem XVI Januarii. Tu vero doctissimum et sanctissimum hominem odio gratis habuisti; inter Semipelagianos connumerasti pag. 108 Historiæ Pelagianæ et alibi passim; Semipelagianæ scholæ magistrum appellasti pag. 161; eumque in quæstione de initio fidei ac dono ab Augustini sententia abhorruisse scripsisti pag. 108; item contra illius doctrinam sensisse pag. 109; in Cassiani partes transiisse et sententias defendisse pag. 107; imo præcipuum inter illos haberi, qui a S. Augustino discedentes Cassiani partes fovebant pag. 107; Augustini doctrinam acriter impugnasse pag. 108; Poema de providentia, quod extat inter opuscula Prosperi, adscribendum illi esse, cum illius auctorem Semipelagianum esse constet pag. 108; contra Augustinum cum Cassiano conspirasse pag. 108 et 157.

D

A. BRUN. NEUSSER: *Virum doctissimnm et S. Honorato carissimum*

auctor Historiæ Pelagianæ calumniatur ut Semipelagianum:

E

2 Cuncta hæc aliaque hujusmodi adversus Hilarium congessisti, unius dumtaxat testis heterodoxi, nimirum Vossii, suspicione potius quam assertione fretus; et alterius longe pejoris, Usserii scilicet, conjecturali sed vano testimonio: cui plus deferendum esse credidisti quam Adoni, qui in Martyrologio suo ad diem v Maji sic loquitur: *In Galliis, civitate Arelatensi, S. Hilarii Episcopi, magni, docti, et præclarissimi viri: qui paupertatis amator, et erga inopum provisionem, non solum mentis pietate sed et corporis sui labore solicitus erat: nam pro reficiendis corporibus etiam rusticationem, contra vires suas, homo genere clarus et longe aliter educatus, exercuit. Sed nec in spiritalibus neglexit: nam et in docendo gratiam habuit, et absque personarum acceptione omnibus castigationem ingessit: inter sua vero opera, ingenio immortali, ad multorum utilitatem, necessario opere, Vitam S. Honorati decessoris sui composuit*: non tamen, ut aliqui putant, ab eo sermone distinctam, cujus supra mentionem feci.

non obstante Adonis testimonio,

F

3 Hæccine sunt hominis hæretici et Semipelagianæ scholæ magistri elogia? Tu ipse fateris pag. 168 et alibi, summam de illo apud omnes æstimationem et auctoritatem fuisse, eumque litterarum et sanctitatis gloria ceteris, Lerinensibus scilicet, superiorem pag. 107; adeoque Vincentio, Lupo, Maximo, Eucherio, cui *ad stuporem* placuisse, ultro agnoscis pag. 188. Densus antiquorum recentiorumque manipulus, qui a mille ducentis annis de Scriptoribus ecclesiasticis scripserunt, illius ingenium, doctrinam et sanctitatem mirificis laudibus celebravit. Imo tu ipse dicis, illum ex libertate Augustinianæ sententiæ impugnandæ, a quibusdam illius ætatis Augustino doctiorem habitum fuisse: et ab Honorato Massiliensi, qui ejus Vitam scripsit, Livii cujusdam, inter poetas tunc satis insignis, dictum illud celebratum, *Si Augustinus post Hilarium fuisset, judicaretur inferior*: subnectisque hoc epiphonema, *Huic poetæ tantum fingere encomium licuit.* Cuncta hæc ad invidiam Hilario conciliandam: et inde forte, hoc elogio quasi

et communi Catholicorum scriptorum sensu,

A. BRUN-NEUSSER.

A quasi perculsus et exacerbatus, icto fœdere cum Vossio, Usserio, Jansenio, huic sanctissimo Doctori acerrimum bellum indixisti.

quasi Augustino petulanter adversatus sit:

4 Quod valuerit doctrina et ingenio, nullus negat: quod sanctissimam et castissimam vitam egerit, omnes scriptores, qui de illo faciunt mentionem, attestantur. Accedit quod in ecclesiasticas tabulas Martyrologii Romani est relatus, et festivo cultu die v Maji ejus memoria Arelate celebratur. Odiosa porro est omnis comparatio. Crede mihi, numquam se Hilarius Augustino præferendum esse duxit: numquam, ut dicis, Augustinianam sententiam impugnavit, idque ex nimia licentia et libertate, vir sane modestissimus si uspiam alias, mitissimus et patientissimus ut mox luculenter ostendam. Sanctissimi viri, qualem fuisse constat, hoc vano insolentioris superbiæ seu vanitatis studio abripi se non sinunt: imo putida censetur perpetua sui suorumque jactantia. Aliorum sanctitas nobis non prodest, nisi ad imitandum exemplo: nec parentum laudes liberos ornant vel juvant, nisi hi virtutes illorum amplectantur. Intelligenti pauca.

II

cujus admiratorem fuisse scribit Prosper

5 Jam vero videamus, quomodo probes, Hilarium hæreticum Semipelagianum fuisse. Ut dictis fidem facias, nullum auctorem, nisi acatholicum,
B appellas: sed inter Catholicos, ut probe tenes, contra heterodoxos hoc in genere merito excipimus. [Prosper, inquis, hoc habet. Prosper hoc habet?
VI O pravum Prosperi interpretem! Hilarium Arelatensem semel dumtaxat Prosper appellat, *Sanctum Hilarium*, inquit Epist. ad August. *Spiritualium studiorum virum, Arelatensem Episcopum, sciat Beatitudo tua, admiratorem sectatoremque in aliis omnibus tuæ esse doctrinæ; et de hoc quod in querelam trahit*, nimirum de prædestinatione, *jam pridem apud Sanctitatem tuam sensum suum per litteras velle conferre.* Admiratorem et sectatorem Augustini, idque in omnibus unica dumtaxat assertione dempta, quæ videtur illi difficilis (ac proinde sensum suum super ea cum Augustino conferre per litteras statuit, eumque consulere) hunc vocas juratum Augustini et divinæ gratiæ hostem, et alterum Semipelagianorum ducem: ex his enim tantum Prosperi verbis accusationem contra Hilarium struis, eumque damnas, quem nullus unquam præter te damnavit.

esto in una ejus sententia hæsitarit.

6 Sed, inquis, *unum eorum* fuisse Prosper asserit, *quos scilicet caligo illius opinionis obscurat.* Cujus, amabo te, opinionis? Qua prædestinatio Dei secundum præscientiam esse dicitur: nec in hac opinione obstinatum animum figit (quamquam optima est, si
C eam de prædestinatione ad gloriam intelligas) sed consulturum se dicit de hoc argumento Augustinum, et apud eum sensum per litteras collaturum: quod forte præstitisset, nisi Augustinum eodem fere anno Hippone a Wandalis strictissime obsessum, et post aliquot menses obsidionis tempore vita functum fuisse, accepisset. Sed, inquis, Hilarius illos errores sustinebat quos in dicta epistola Prosper Augustino refert. Hoc dicis, sed non probas, nec probabis unquam. In residuis Hilarii scriptis nihil prorsus habes quod sugillare valeas: nullum auctorem, vel antiquum vel recentiorem probe Catholicum proferre potes, qui hanc notam Hilario inusserit. Pudeat igitur sanctissimum, doctissimum, et ingeniosissimum Antistitem erroris et hæreseos insimulare, absque ulla penitus probatione, ex mera calumniandi voluntate.

VII
Fuit quidem a S. Leone Papa reprehensus:

7 Provocas ad Bellarminum, libro de Scriptoribus Ecclesiast. ubi hæc habet: *Ob nimiam superbiam reprehenditur a S. Leone Papa...... postea tamen resipuit, et multis virtutibus clarus sancto fine quievit.* Leo reprehendit Hilarium, in epistola ad Episcopos Provinciæ Viennensis. Hoc loco Hilarium non ex-
D cuso. Legi possunt ea quæ illius Vitæ auctor, Honoratus Episcopus Massiliensis, hac de re scriptis mandavit: quorum fragmentum habes tom. 3 Conciliorum novæ editionis col. 1461 et 1462 in Concilio Vesontion. item in Notis postumis Sirmondi in epistolam S. Leonis, contentis Appendice ad dictum tomum col. 1591, etc., ubi multa invenies quæ pertinent ad mirabilem Hilarii sanctitatem dicendique libertatem, forte nimiam, quia S. Leoni displicuit: quem frustra placare, misso ad eum in recessu S. Ravennio, qui deinde illi successit, conatus est. At citra hujus causæ discussionem, quæ hujus loci non est, damnas illa omnia quæ supra ex Bellarmino exscripta sunt. Nimirum, Hilarium ob nimiam superbiam in dicta epistola reprehensum, idque acerbissimis verbis: vix enim ad correptionem Episcopi acerbiora excogitari possent. Accedit quod Hilarius de plebe aut fæce quispiam non erat, sed Archiepiscopus et Galliarum Primas, summa vir doctrina, eloquentia, sanctimonia, ingenio, cui post Augustinum vix alius par ea ætate fuit: nobili etiam sanguine ortus, et magni Honorati institutione ad perfectam virtutem formatus.

E

sed modestissime tulit increpationem

8 Ille igitur quantus erat, cum Leonem placare non potuisset, quamvis acerbissime ab eo in d. epistola correptus, ut dixi, imo et dignitate Metropolitani privatus, ejusque sententia contra Chelidonium abrogata, et Chelidonius restitutus; tanta humilitate, patientia, et observantia in Romanum Pontificem fuit, ut ne mutire quidem auditus sit. Poterat haud dubie aliqua saltem allegare ad sui defensionem. Poterat Synodi auctoritatem, integritatem, testium depositionem, et sanctorum Antistitum, qui d. Synodo interfuerant, ac præsertim S. Germani Autissiodorensis probatissimam fidem interponere. Nihil horum prorsus, et ne unum quidem vel minimæ expostulationis verbulum ipsi unquam excidit. Vix scio an par huic extet tantæ humilitatis et patientiæ exemplum: quod longe pluris facio, quam alia multa virtutum decora, quæ d. Honoratus Massiliensis ei tribuit: unde jure hæc addidit Bellarminus: *postea tamen resipuit et virtutibus clarus sancto fine quievit*, nimirum anno CCCCXLIX. Hujus causæ merita non pondero, dicto Baronii contentus, excepto ex Append. ad 7 tomum edit. 1 Rom. pag. 1607. *Non mireris*, inquit, *lector*, *Romanum Pontificem Leonem adversus Mamertum adeo vehementer insurgere, virum sanctitate insignem: in his enim quæ contentiosi sunt fori, perfacile est quemque decipi. Persimile etiam S. Leoni accidit, qui in S. Hilarium, eadem fere ex causa, acerrime invectus est. Quis nesciat sæpe accidere ut falsis accusationibus et subreptionibus aures Pontificum repleantur: et, cum putant agere quod justum appareat, exagitent innocentem?*

forte non æquissimam:

F

VIII
et ex illa ipsa clare ostenditur

9 Ex his autem validum argumentum duci potest, quo Hilarius Arelatensis ab omni prorsus erroris suspicione purgetur. Si enim vel minima laborasset, ut Leoni notissimus erat, ita prorsus, arrepta opportuna præsentique hujus disceptationis occasione, hoc ipsum Leo indignatus illi exprobrasset, instigante maxime Prospero, qui parum, ut fateris ultro, Hilario favebat. Non omisissent etiam Hilarii accusatores, ac præsertim Chelidonius et Projectus, hoc potentissimo argumento accusationem suam illustrare, tanti scilicet ponderis, adversus Episcopum, imo, si vera canis, Semipelagianorum coryphæum: sed de hoc argumento ne hilum quidem. Exprobratur superbia, præsumptio, crudelitas, scurrilitas, injustitia, temeritas, arrogantia, aliaque id genus bene multa, eaque sæpius in d. epistola, imo et in aliis a Vossio editis exaggerata: quæ (ut testatur Baronius, et Honoratus Massiliensis Episcopus Vitæ auctor luculentissimam fidem facit) falsissima sunt:

fuisse quoad doctrinam inculpabilis imo nec suspectus.

sed

A sed de Semipelagianismi nota vel umbra ne minimus quidem apex. Perperam igitur Semipelagianismi notam Hilario affinxisti.

Sententia autem de prædestinatione ad gloriam de qua dubitavit

10 Visa quidem illi difficilis est Augustini sententia de prædestinatione ad gloriam, idque merito et jure, cum huc usque difficilis visa fuerit maximis etiam Theologis. Sunt enim qui gratuitam prædestinationem, tum ad gratiam tum ad gloriam, Augustino tribuant, ut dogma Catholicum, approbatum ab Ecclesia. Idem alii sentiunt, nimirum ut dogma Catholicum ab Augustino habitum fuisse, non tamen ab Ecclesia, quantum ad sententiam de gratuita prædestinatione ad gloriam. Idem alii putant; quamvis nolint prædestinationem gratuitam ad gloriam, rem fidei ab Augustino reputatam. Alii volunt Augustinum tenuisse prædestinationem gratuitam ad gratiam, et prædestinationem ad gloriam ex meritis gratiæ. Alii demum jurant, Augustinum in libris contra Semipelagianos tantum egisse de gratuita prædestinatione ad gratiam, eamque adstruxisse ut dogma fidei; de prædestinatione vero ad gloriam eo loco non egisse, utpote quæ ad rem illam, de qua disceptabatur, nullo modo pertineret. Unde vides, quam difficilis fuerit sententia Augustini, cum doctissimi Theologi (de primis enim Scholarum capi-

B *revera intellectu difficilis fuit et est.*

tibus loquor) probe illam discernere non potuerint. Quid mirum igitur, si difficilis Hilario visa fuerit: præsertim cum de illa dubitaret antequam Augustinus libros de prædestinatione Sanctorum edidisset, in quibus suam mentem de hac quæstione ut fusius, ita et clarius explanavit.

Cetera quæ Hilario objiciuntur frivola sunt,

11 Multa sunt alia, quamquam valde futilia, quibus ad probationem uteris, ut Semipelagianismi notam Hilario affingas. I Vixit aliquandiu inter monachos Lerinenses, qui Cassiani erroribus infecti fuerunt. II. Cassiani amicus fuit, illius igitur doctrinæ particeps. III. Faustum valde dilexit, imo et multo illum honore prosecutus est, et forte illius syncellita fuit. IV. Propter Hilarium præsertim Cœlestinus Papa gravissimam illam epistolam scripsit ad Episcopos Galliæ, Augustino scilicet iniquiores. V. Valde laudatur a Gennadio Massiliensi, suspecto scilicet homine et aperte faventi Semipelagianis. VI Fuit auctor Poematis de Providentia, in quo Semipelagianorum doctrina continetur. Abutor Lectoris patientia, dum paleas seu festucas contra Hilarium congero: hæc enim nullo negotio refelluntur. Quod

C *ut quod fuerit amicus Lerinensium,*

enim Lerinenses Cassiani erroribus infectos fuisse, dicis pag. 107 et alibi, de unico Fausto antiquorum suspicio est, et testimonium extat. Deinde dato antecedente, nego consequentiam. Ex eo quippe quod Lerinensium aliqui Semipelagiani extiterint (quod tamen non damus) male infertur, Hilarium quoque Semipelagianum fuisse; cum æque inferri posset, Honoratum, Eucherium, Lupum, Maximum, et multos alios perspectæ sanctitatis viros eodem vitio eademque nota laborasse, quod tamen ibidem vereris adstruere; *Cum enim nulla Honorati, nec Maximi, nec Lupi scripta extent* (hæc sunt tua verba) *nil sinistri de illis suspicari fas sit: turpe enim est, sanctos illos viros, quorum errata nullo certo testimonio constant, in depravatæ sententiæ suspicionem vocare.* Cur igitur sanctissimum illum Antistitem Hilarium? Ex ore tuo te judico.

Cassiani,

12 Alterum vero, quod opponis, æque facile solvitur. Cassiani amicus fuit. Unde hoc habes? Nunquam Hilarius Cassianum appellavit; numquam Cassianus Hilarium; ex quo saltem infero, intimæ necessitudinis vinculo adstristos non fuisse. Deinde amicus fuerit. Inde pessime deducis, erroris fuisse participem. Alioquin esset potius quod Honoratum, Eucherium, Leontium, Helladium, S. Castorem, aliosque, quibus Cassianus collationes suas aliaque opera inscripsit, in societatem erroris vocares: quos tamen ab hac suspicione liberasti. Quod vero dicis tertio loco, Faustum ab eo valde dilectum et magno affectum honore fuisse; primum apud antiquos non lego; secus alterum: cum scilicet eum Hilarius *inter se et Theodorum ac Maximum* Episcopos *compulit residere*, ut habet Honoratus Massiliensis in vita Hilarii Cap. 5. Sed inde male deducis Hilarium Fausti erroribus adhæsisse, cum eo tempore Faustus ne suspectus quidem haberetur. Alioquin vocandi essent in societatem erroris Theodorus, Maximus, Sidonius, Lupus, Eucherius, imo Leontius Episcopus Arelatensis, aliique omnes Episcopi congregati in Synodo Arelatensi et Lugdunensi contra Lucidum, qui Fausti opera tamquam communi utriusque Synodi lingua et voce usi sunt, ad refellendas Prædestinatianorum blasphemias: quod numquam revera præstitissent, si Faustus eo tempore suspectus fuisset. Cum igitur Faustus eo tempore libros suos nondum scripsisset, quos scilicet post annum CCCCLXXV scripsit, mortuo jam a XXXV fere annis Hilario (etiam juxta tuæ Chronologiæ leges, pag. 168, 1 et 186, 2) pessime deducis Hilarium Semipelagianum fuisse, ex eo quod Fausti amicus fuerit. Ejusdem farinæ est, quod opponitur quarto loco, nimirum propter Hilarium gravem illam Epistolam a Cœlestino ad Episcopos Galliæ scriptam. Sine teste, nihil volo tale. Imo ex hac Epistola manifestum argumentum eliciam, eoque faciam palam, nulla Semipelagianismi suspicione Hilarium laborasse. Quod a Gennadio laudatus fuerit, non probat illum Semipelagianum fuisse. Quam multos enim laudavit hic auctor? Sed de Gennadio infra.

D *A. BRUN. NEUSSER. et Fausti,*

E *quod laudatur a Gennadio,*

et scripserit poema de Providentia:

13 Quod demum sexto et ultimo loco habes, Hilarium fuisse auctorem Poematis de Providentia, gratis omnino et sine teste hoc dicis: nullus enim antiquorum huic sententiæ suffragatur. Sed fingere ad libitum, tibi satis solenne est. Bellarminus quidem hæc habet; *Hic liber non videtur Prosperi, sed alicujus ex factione Gallorum, qui Semipelagiani sunt appellati: legat prudens Lector, et judicet.* Sed inde male deducis, Ergo Hilarii. Quasi vero ex particulari particulare sequatur. Scio quoque auctorem præfationis præfixæ editioni operum Prosperi, idem cum Bellarmino de prædicto Poemate sensisse, idque ex Joanne Hessels Doctore Lovaniensi, a quo forte Bellarminus hausit. Ut ut sit, illud Poema de F
Providentia, cujuscumque tandem sit, multiplici laude non caret: cum in eo et vena facile fluat, et nitidissimi versus passim occurrant, et elegantis ingenii lumina identidem ex versibus emicent, et summa pietas ubique fulgeat: quo fit, ut auctor Synodio, Paulino, Prospero, aliisque illius seculi, uno dempto Claudiano, vix cedere cogatur. Tu lege sis, mi Lector, et judica, modo palatum tibi depravatum non sit.

continet enim hoc doctrinam Catholicam:

14 Quod vero ad doctrinam in eo contentam 111
spectat, recte monet Bellarminus prudentem Lectorem, ut legat et judicet. Optime. Nescio, an prudens sim; lego tamen, et judico, omnia, quæ opponuntur, in sensu Catholico facile intelligi posse. Opponit tria Doctor ille Lovaniensis in dicta præfatione. I. Non plus gratiæ optimum quemque accipere a Deo, quam pessimum. II. Sanctos Patres ex lege naturæ bonos fuisse. III. A voluntate nostra præveniri auxilium Dei. Nullibi sane hæc. Vult enim tantum æqualem esse hominum conditionem, in beneficio creationis, animæ rationalis, luminis rationis a natura inditi, liberæ voluntatis, et forte gratiæ communis, seu generalis seu sufficientis, quæ nulli adulto deest. Unde hi versus, quibus homines hortatur, ut seipsos in seipsis scrutentur.

Ite ipsi in vestræ penetralia mentis, et intus

Incisos

A *Incisos apices ac scripta volumina cordis*
Inspicite, et genitam vobiscum agnoscite legem;
Legem scilicet naturalem, quam in tabulis cordis a natura, id est ab auctore naturæ scriptam gerimus; et rationis lumine, saltem in gravioribus et in substantialibus juris naturæ, pravum a recto distinguimus. Signatum quippe est super nos lumen vultus tui : unde hæc statim subnectit :

A. BRUN. NEUSSER *quoad beneficium creationis et gratiæ omnibus communis,*

Nam quis erit, modo non pecus agri aut bellua ponti.
Qui vitiis adeo stolide oblectetur apertis,
Ut quod agit, velit ipse pati? Mendacia, fallax;
Furta, rapax; furiosum, atrox; homicida, cruentum
Damnat, et in mœchum gladios distringit adulter.
Unus enim pater est cunctorum, et semine recti
Nemo caret, similisque omnes produxit origo.

Tum paulo post :

Ergo omnes una in vita cum lege creati
Venimus; et fibris gerimus, quæ condita libris.

15 Nihil certe hic nisi Catholicum. Loquitur enim de beneficio omnibus æque communi, creationis scilicet et luminis naturalis, nihil enim aliud intelligit illa voce, *semine recti*, nisi rationem ipsam naturalem, seu rationis lumen, quo scilicet in jure naturali, quoad substantialia, rectum a pravo discernimus; aut certe, si vis, hæc refer ad gratiam illam omnibus communem. Docet etiam, Deum velle omnes homines salvos fieri; quos enim homines, inquit, cujus generis, vel conditionis,

voluntatem Dei omnes salvos cupientis,

B

Neglexit salvare Deus? vir, femina; servus,
Liber; Judæus, Græcus; Scytha, Barbarus; omnes
In Christo sumus unum. Non persona potentis,
Aut Domini Regisve, prior; distantia nulla
Luminis unius speculi, nisi discrepet usus.
Nempe velut speculum mens est; quæ quo mage tersa est,
Expoliente fide radiisque intenta supernis,
Hoc mage confessi resplendet imagine Christi.

Vides, ni fallor, usum illum, hominis scilicet rectam operationem, esse a lumine, quod mens nostra veluti speculum cœlitus excipit; a supernis radiis, a fide, a Christi gratia. *Nempe salutis.*

Nota via est, Christi cunctis reserante magistro,
Qui vocat, et secum nos deducturus, et in se.

16 Agnoscit quidem liberum voluntatis arbitrium, quo anima gaudet, et cujus opera potest recte aut male agere. Illam tamen potentiam bene agendi, a Deo esse, fatetur ultro, his verbis, seu versibus, quibus docet, hominem in se habere

bene agendi potentiam a gratia pendentem,

C —— *discrimina rerum,*
Jusque voluntatis, quo temperat arbitrium mens.
Si tamen ancipitis cæca inter prælia vitæ
Non de se tumeat; sed votis tuta modestis,
Inde putet totum posse, unde accepit et esse.

Quid clarius? Sed accipe alia, ex quibus gratiam Christi mirifice commendat;

En, homo, quanta tibi est gratis collata potestas.
Filius esse Dei, si vis, potes. Omnipotens te
Spiritus, umbratum Verbi virtute, creavit.
Nec te corporeo patrum de semine natum
Jam reputes; pereant captivæ exordia carnis;
Nil veteris conjunge novo. Non hic tibi mundus,
Non hæc vita data est; nulla hic tua, nec tuus ipse es.
Emptus enim es, pretiumque tui, te solvere fas est,
Qua potes; ut solvens sis ditior, et tibi crescant
Quæ dederis, cedatque tibi pars ipse Redemptor.

Quid quæso aliud hæc sonant, nisi gratiam Christi? Agnoscit tamen libertatem hominis, qui cum divino instructus adjutorio possit bene agere, male tamen agit. Quamobrem vero? Quia vult. Nempe male agere, solius est liberæ voluntatis, non gratiæ. Sed audiamus Poetam nostrum Theologum;

male agendi libertatem,

Et tamen, heu! rursus querulis homo garrula verbis
Bella moves, jaculisque tuis tua viscera figis,
Cur non sum bonus? Hoc non vis. Cur sum malus? Hoc vis, D
Cur volo, quæ mala sunt; et cur quæ sunt bona, nolo?
Liber es: et cum recta queas discernere pravis,
Deteriora legis.....

Quid amabo in his carpendum; imo non laudandum?

17 Sed, inquies, æqualem in omnibus gratiam agnoscit, ut patet ex sequentibus.

—— *Nunquid non semine ab uno*
Venimus? aut alia est hominum natura bonorum?
Non aliter dives quam pauper nascitur. Unum est
Principium servis et Regibus. Optimus ille
Non plus accepit, quam pessimus. Æqua creantis
Mensura est.....

Et hæc Doctor Lovaniensis perperam carpit, ut errori Pelagii consona. Loquitur enim de naturalibus, ut patet, quæ paria sunt in omnibus; et miror hic nodum in scirpo quæri. Alia quæ sequuntur de libertate, optimum etiam sensum habent.

arbritrii humani indifferentiam,

Cum mihi progenito ad vitam mandata salutis
Et cordi insinuet bonus auctor et auribus, ac me
Currentem mercede vocet, terrore morantem.....

Quid porro illud est cordi a Deo insinuatum, nisi gratia? quid auribus, nisi lex? quid merces et terror, nisi fide, spe, et sancto Dei timore in cordibus nostris operantur? Sed pergit. E

Hoc operis sectare boni, hoc fuge cautus iniqui :
Vita beata illo paritur, mors editur isto.
Coram adsunt, aqua servatrix, populator et ignis :
Ad quod vis extende manum, patet æqua facultas :
Quod Deus ipse suo nequicquam promeret ore,
Arbitrium nostrum si vis externa teneret.

a vi externa immunem,

Id est cogeret. Hic enim agit contra inania Astrologorum commenta : dicit autem ad bonum et malum æquam potestatem esse; ad bonum quidem per gratiam, uti sæpius ante dixerat; ad malum vero, ex pravo arbitrii usu, ut statim disertis hisce verbis asserit :

Verum, si quid obest virtuti animosque retardat;
Non superi pariunt ignes, nec ab æthere manat,
Sed nostris oritur de cordibus, ipsaque bellum
Libertas movet, et quatitur civilibus armis.

His autem cacodæmonis impugnationem et malas artes accedere, statim agnoscit;

Cumque hæc intus agi prospexit callidus hostis,
De studiis vestris vires capit.....

18 Imo nihil in se boni, nimirum ex se, hominem habere, non semel canit; F

nihil tamen sine Christo valituram ad bonum

Nos, quibus in Christo sunt omnia, non capiant res
Occiduæ, quas nec nobiscum inveximus orti.

Si omnia in Christo; posse igitur et velle. Excutiamus, inquit,

Peccati servile jugum, ruptisque catenis,
In libertatem et Patriæ redeamus honorem.
Impia non oberunt cum sævo pacta tyranno (nimirum peccato et Diabolo)
Captiva conscripta manu; resolubile Christo est
Hoc fœdus, quod jure potest subvertere justo,
Aversos revocans, et suscipiens conversos,
Sanguine quos proprio quæsivit prodigus emptos :
Si tamen Assertoris opem festina voluntas
Præveniat, fletu Dominum motura fideli.

Hic statim Doctor Lovaniensis exclamat; Hoc Semipelagianum est; præveniri scilicet gratiam a voluntate. Itane vero, a voluntate sola? Ubinam hoc dicit? A voluntate; ita est; sed *aversa* prius a Deo per peccatum; et ab eodem Deo deinde *revocata* per gratiam; non enim aliter Deus a peccato revocat. *Aversos revocans*, inquit, et continuo rationem affert;

Nam nemo invitus somnove quietus in alto (de adultis loquitur)

Fit

A *Fit salvus; nec vi petitur, qui sponte recessit.*

sed ejus gratiæ coopei-rantem:

19 Ex his certe manifestum fit, adultum salvum a Deo fieri, non tamen invitum, nec vi, nec nihil quidpiam operantem cum Deo, id est, cum divina gratia. Qui enim a Deo sponte recessit, per peccatum; sponte quoque, per gratiam scilicet et revocante Deo, redeat, oportet;

Sic pulsata patent redeuntibus atria vitæ,

nimirum a Deo revocatis. Qui sane pulsant, petunt, quærunt, implorant (Deus quippe pulsantibus aperit) non tamen sine gratia pulsare dicuntur; ut enim pulsatur, antequam aperiatur; ita gratia pulsandi, prior est gratia aperiendi : illam autem Deus non pulsantibus largitur; alioquin daretur processus in infinitum. Victis denique per peccatum victoriam promittit, hac tamen lege,

—— si carne vetusta
Exuti, in Christi renovemur corpus, et omnem
Vincendi nobis vim de Victore petamus;

Christo scilicet, a quo vim omnem accipimus.

Qui dum nostra suis sociat, jungit sua nostris;
Ut non humanis fidens homo, totus in illum
Se referat, sine quo non stant, qui stare videntur;
Et per quem sparsi coeunt, stratique resurgunt.

B Quid quæso mage catholicum? *Per quem, Sine quo non, Non fidens humanis, Nostra suis, Sua nostris sociat, Omnem vincendi vim, Totus in illum se referat.* Quid amabo hæ voces significant, nisi hominem, nihil ex se solo posse, aut agere, ad salutem, peccati remissionem, victoriam de peccato etc. sed in his a Dei gratia totum absolute pendere. Adde communem gratiam, quam præter specialem illam hic Auctor agnoscit (uti et agnoscere debent omnes Catholici) nimirum sufficientem, sine qua intelligi nequit, quonam pacto Christus pro omnibus mortuus sit; nequit, inquam, in proprio, litterali, et communi Doctorum Catholicorum sensu.

dignum est igitur quod SS. Hilario aut Prospero adscribatur.

20 Ex quibus perspicuum fit, perperam huic auctori ab illo Doctore Lovaniensi crimen et nomen hæretici affictum fuisse. Longe modestius Bellarminus, qui prudentem Lectorem monuit, ut legeret et judicaret. Fateor carmen illud caute legendum esse : ab æquo tamen lectore reique dogmaticæ perito, ac præsertim illius partis, quæ ad divinam gratiam spectat; qui verba sensus Catholici patientia in Pelagianum sensum non detorqueat. Quare Baronius hoc poema cum aliis tribuere Prospero non dubitavit, tom. 6. anno Christi 451, pag. 136 editionis Romanæ : nec grandi crimini versum iri puto, sentire in hoc, imo et errare cum Baronio. Sed longius excurro, quam forte par esset. C Auctorem porro hujus poematis indagare possemus ex Prologo illius, in quo fit mentio incursionis Wandalorum in Gallias, cædisque decennis, fumantis patriæ, maximæ inundationis, tot urbium dirutarum, et senis illius Episcopi, usta pulsi ab urbe, qui laceras oves exul ducebat; illius demum, cui hoc carmen inscribit, quem et poetam et exulem fuisse, ex eodem carmine constat, de quo ita fatur :

est tamen auctoris posterioris.

Tu quoque pulvereus plaustra inter et arma Getarum,
Carpebas duram non sine fasce viam.

Sed cum ad rem nostram non faciat, omitto; et cum nulla, etiam probabili, ratione fretus, Hilarium, ut alterum Semipelagianorum Coryphæum traduxeris (quidquid enim ad probationem adduxeras, omnino refutatum est) jam irrefragabilibus evincam argumentis, illum Semipelagianum non fuisse.

Hilarium suspectum esse non posse probat silentium antiquorum,

21 Primum argumentum ex eo duco, quod nullus penitus antiquorum sancto Episcopo Hilario hanc notam inussit; nullus, inquam, appellari potest. Quod enim ex Epistola Prosperi ad Augustinum, jam difflatum est; imo ibidem Prosper Sactum illum vocat, et Spiritualium studiorum D virum. Absit autem, ut Prosper, vir prudentissimus et sanæ doctrinæ zelantissimus, Sanctum illum vocet, quem Pelagianis erroribus implicitum esse videret. II. Hilarius sanctissimis et doctissimis Episcopis strictæ necessitudinis vinculo conjunctus fuit; Honorato scilicet, Eucherio, Germano, Lupo, aliisque bene multis; numquam autem ab iis erroris monitus fuit; quod dubio procul omni sanctissimi viri facere non omisissent, nisi forte dicas, illos simili errore laborasse; quod tamen blasphemum dictu mihi esse videtur. III. Romani etiam Pontifices pro officio, tanti nominis nec minoris auctoritatis virum, quem Pelagiano errore notatum fuisse scirent, dubio procul omni corripuissent, ac præ ceteris Leo Magnus, ipsi alioquin satis infensus, aut saltem acerbus. IV. Non caruit etiam hostibus Hilarius, qui eum apud Sedem Apostolicam accusarunt; si autem vel minima Pelagianismi suspicione laborasset, inde maximum accusationi pondus accessisset : altum autem ea de re silentium. Viennensis etiam ex hoc capite causæ suæ non parum momenti addidisset.

A. BRUN. NEUSSER.

nec satis est contrarium ab Usserio dici,

22. V. Ex recentioribus, qui hanc tetram notam E Hilario inusserunt, primi fuerunt duo celebres hæretici, Vossius et Usserius, ex quibus tu ipse hausisti (quod certe tibi gloriæ non vertitur) hausit etiam alter, in annotatis marginalibus ad Martyrologium Romanum Cardinalis Baronii, nimirum ad III nonas Maji, ubi scripsit, Hilarium Episcopum Arelatensem Massilienses aut Semipelagianos fovisse, contra S. Augustinum, ut *evidentissime,* inquit, *probat* auctor Antiquit. Eccles. Britann. pag. 245. Sed quo tandem argumento? Certe improbabili, non evidente : eo scilicet quod tu ipse adeo exaggerasti, sed quod evidentissime dissolvimus. Potuit quippe Hilario, ut dixi, gratuita prædestinatio ad gloriam minus placere, inde certe Semipelagianus censendus non est. Mirum igitur mihi accidit, sanctum Episcopum, post mille ducentos annos, hæreseos insimulari, ex solo testimonio recentioris heterodoxi. Debuisses potius ipsum Martyrologii Romani textum, quam marginales notas consulere; in quo scilicet legisses Hilarium, doctrina et sanctitate conspicuum dici; unde necessario sequitur, Semipelagianum doctrina non fuisse.

cum ipse ab Ecclesia colatur ut Sanctus,

23. VI. Ex cultu, eidem sancto Antistiti a populis exhibito jam a MCCXXV annis, plusquam manifestum fit, ne levissima quidem unquam illum pravi erroris suspicione laborasse : Ecclesia enim hæreticos non F colit. Hinc ab omnibus, qui de illo jam functo mentionem fecerunt, Sanctus dictus est. Hinc cum singulari Adonis elogio, in Martyrologium relatus. VII. Ex auctore illius vitæ, nimirum Honorato Massiliensi (qui etiam vir sanctus fuit, et cui fides non nisi temere valeat detrectari) quam castigatæ vitæ, quam rari exempli, quam sanæ et Catholicæ doctrinæ fuerit, clarissime constat. Hunc forte ut suspectum ejusdem erroris excipies. Recte. Fidem habes Usserio scriptori hæretico, de Hilario male scribenti; et sancto Episcopo, de illo bene scribenti, fidem detrectas. VIII. Prosper, accerrimus Augustinianæ doctrinæ defensor, illorumque hostis quos Semipelagianos vocabant, sese continere non potuisset, in tanto præsertim disputationis æstu; eumque ad Cœlestinum, ad quem de aliis expostulavit, haud dubie detulisset : nemo certe hunc zelum in eo desideret; ex litteris autem Cœlestini constat, Presbyteros tantum ab eo delatos fuisse.

et in ejus scriptis nihil carpi possit,

24 IX. In scriptis Hilarii hodiernum extantibus multa legimus, in commendationem divinæ gratiæ, quæ ab homine Semipelagiano scripta esse non possunt. Indico tantum aliqua [ex sermone de S. Honorato

A norato]. *Utile est,* inquit, *laudare defunctum, ut ad largitorem gratiæ Deum tota laus referatur :* gloriari ergo non possumus de rebus gestis, cum totam laudem inde ad Deum referre debeamus. *Servat Deo juvante baptismum,* id est, gratiam baptismalem, Deo juvante per divinam gratiam. *Christus eum assumebat;* non alio modo nisi per gratiam. *Servanda est Christo sumpta libertas, per Christi gratiam;* libertas, inquam, qua liberati sumus a peccato. *Dat Christus, in hac vita, disciplinæ studiis ornari*; donum igitur Dei est et gratia. *Nullo horum pueritia* Honorati, *Deo freta,* id est, divino adjutorio, *concutitur.* Præterea, *adstitit,* inquit, *suo Tironi Dominus;* quid quæso est illud, *adstitit?* nisi, auxilio et collata ope juvit? *Quanta, Domine dispensatio procurationis tuæ!* id est, solicitudinis, curæ, vocationis. *Inspirans migrandi voluntatem*; nemo hanc esse gratiam neget. *Cooperante Christo omni adversitate superata :* Non ego, inquit Apostolus, sed gratia Dei mecum; nihil enim aliud est cooperari, quam cum alio simul operari.

A. BRUN. NEUSSER.

25 *Diffusa in monasterio permanet Spiritus Dei gratia. Agitandum me illic et edomandum dextra Dei suscepit;* de se ipso loquitur; Dextera porro Dei gratiarum thesauros effundit. *Partes in me suas Christus exequitur* (per gratiam haud dubie) *et per misericordiam Dei mea contumacia subjugatur, invitante me pio Domino.* Cuncta hæc nihil nisi gratiam sonant. Hinc ille statim : *Gratias tibi ago, bone Jesu, qui dirupisti vincula mea, injecisti mihi vincula amoris tui :* gratiæ aguntur pro beneficiis et donis. *In corde* Christus *horum omnium fons habitavit,* nimirum donorum et gratiarum, *cui semper omne conversationis bonum* (Honoratum suum alloquitur) *adscripsisti; illud assidue tibi ac tuis ingerens, quid habes quod non accepisti? quid gloriaris, quasi non acceperis?* Quid quæso aliud Paulus, quid aliud Augustinus, eximii diversæ gratiæ Præcones, dicere potuerunt? et hunc Semipelagianum et divinæ gratiæ hostem appellas? Agnovit haud dubie gratiam vocationis, et primæ illius bonæ voluntatis, et perseverantiæ in bono, ut perspicuum est ex dictis. Agnovit etiam prædestinationem gratuitam ad fidem, ut patet ex verbis supra excriptis. Quod tamen dubitarit de prædestinatione gratuita ad gloriam, non ea propter divinæ gratiæ hostis et Semipelagianus, ut temere adstruis, censendus est. Longe plura mihi dicenda essent, ad vindicandum sanctissimum Episcopum, cui per intolerabilem calumniam, in tua historia, tetram Hæretici notam inurere voluisti : sed hæc, judice me, ad hunc finem satis esse videntur.

in quibus boni omnis fontem Christum agnoscit. B

VIII

C

26 Et vero quod sanctissimum illum Antistitem, quem tota suspexit antiquitas, quem antiqui scriptores summopere laudarunt, magnus Honoratus præ ceteris dilexit, Eucherius suspexit, Sidonius celebravit, populi solenni et publico cultu coluerunt, in hæreticorum album referas, una fretus duorum hæreticorum futili atque inani conjectura, ita mirum mihi accidit et novum, ut vix oculis meis fidem haberem, dum hæc legerem in tua Historia. Tam certe mirum et novum, tam gravia, in re præsertim historica, sine teste adstruere; et innocentissimum hominem, elapsis jam ab ejus morte MCCXXV annis, in facie totius Ecclesiæ reum hæreticæ pravitatis facere; ut nihil unquam in judiciis tam anomalum et heteroclitum visum fuisse manifeste constet. Quam levi et inani ratiocinio tuam illam maledicam et calumniosam assertionem enitaris evincere, palam a me jam supra factum. Quod enim Lerinenses inter monachos vixerit; quod Eucherii, Lupi, Honorati, amicus fuerit; quod a Gennadio laudatus; hæc sane non modo non probant hæreticum fuisse, sed potius hominem sanctissimum et doctissimum extitisse, prorsus evincunt : nisi enim talis fuisset, tantis Episcopis placere non potuisset.

Injuria igitur eidem fit,

dum vocatur in suspicionem hæreseos

27 Sed, inquis, dubitavit de doctrina Augustini. D Non ita : sed de uno dumtaxat doctrinæ capite, quod cum multis Augustini esse putavit, nimirum de gratuita prædestinatione ad gloriam, putavit, inquam, cum multis aliis, et tu etiam putas. Hæreticus igitur censendus est. Pessima, execranda, et detestanda consequentia. In eo semper parum sincere agis : conjungis enim et misces in unum atque confundis hæc duo, quæ tamen inter se plurimum discrepant, gratuitam scilicet prædestinationem ad fidem, ad vocationis gratiam, etc. et gratuitam prædestinationem ad gloriam. Primam tenuit Hilarius cum omnibus Catholicis; de altera dubitavit, quam etiam, cum multis iisque magni nominis Catholicis, nego ac rejicio; quamquam tibi vitio non vertam, quod eam teneas. Nec est quod aliquis (quem tu ipse hoc nomine sugillas) dicat, Hilarium cum Massiliensibus per ignorantiam errasse : quis enim Hilarium, ingeniosissimum et doctissimum hominem, ignorantiæ insimulet? Non est etiam quod eum cum ceteris eximas culpæ, quod res, eo tempore, nondum definita fuisset, ac proinde secus sentire liceret; quod jam supra falsissimum esse, ostendi; imo hoc jam damnatum fuisse, asseris, ab Innocentio, Zozimo, Bonifacio, Cœlestino. Sed auctor fuit carminis de Providentia. Hoc jam supra negatum est : E nec enim diligentissimus in hoc genere Gennadius, nec Honoratus Massiliensis id reticuissent. Accedit, quod, si verum est (quod asserit Baronius supra citatus) in eo carmine mentionem fieri excursionis Attilæ in Gallias: cum hæc post annum CCCCL contigerit, et Hilarius ex hac vita decesserit anno CCCCXLIX juxta tuam chronologiam, certe fieri non potuit ut illius carminis esset auctor. Accedit etiam, quod carminis auctor aliqua contra Eutychetem habet, damnatum scilicet in Concilio Chalcedonensi celebrato anno CCCCL, ex quo etiam sequitur, illius opusculi non fuisse auctorem. Præterquam quod satis luculenter supra ostendi, carmen illud in sensu Catholico intelligi, et in bono lumine facile collocari posse : ac proinde nec Prospero, nec Hilario indignum videri. Ex quibus omnibus Hilarius a tuis calumniis manet vindicatus.

quia dubitavit de unico puncto quod non est fidei,

vel auctor fuit Carminis quod revera non fecit et bonum est.

28 Priusquam hoc argumentum dimittam, unum vel alterum adnoto, quod in historia peccasti, cujus tamen non peritus modo, sed magnus restaurator audire cupis. Dicis enim in historia pag. 168, S. Hilarii Episcopi Arelatensis patriam Arelatem fuisse. *Hilarius juvenis,* inquis, *Arelate a S. Honorato Abbate ad meliorem frugem revocatus fuit.* Nimirum F S. Honoratus in patriam se contulit, ut manifestum fit ex dicta vita S. Honorati, a S. Hilario descripta; *Mei enim gratia,* inquit cap. 5, *patriam, quam fastidierat, non dedignatur accedere : nec refugit laborem tanti itineris.* Et paulo post, *Tum primum illam esse patriam, quam fugiendam esse dudum crediderat, agnovit.* Eadem autem erat utriusque patria, imo uterque cognationis vinculo conjunctus, ut constat ex his verbis Hilarii, *quærens in me fidei* (de Honorato loquitur) *sicut sanguinis sui venam :* eadem igitur utriusque Patria et Sanguis. Et vero quod eo tempore Hilarius in patria degeret, quo ad eum Honoratus se contulit, ut illum mundo ereptum, *prædam suam,* ut loquitur, educeret, et Christo lucraretur; testatur Eucherius de laude Eremi : *Habuisti ducem* inquit, *et velut itineris tui prævium, quem deinde militiæ cœlestis magistrum; eumque tunc secutus et parentes relinquens, parentem tamen sequebaris.* Ibidem etiam scribit Hilarius cap. 6, Honoratum Arelatensibus ignotum fuisse; *Sed unde illud quæso, quod tam e longinquo, tam ignotus expetitur?* Arelatenses compellat. Si autem Arelate illius patria fuisset, cum ortus esset ex nobilissima familia, *usque ad Consulatus*

Perperam dicitur Arelatenatus,

qui fuit S. Honorati Arelatensibus primum ignoti consanguineus,

A *latus nobilitatem provecta*, et quem *pene summum habet mundus* honorem, ut habet cap. 1, haud dubie Arelatensibus ignotus minime fuisset.

29 Illud autem quod sequitur ibidem dicto cap. 6, *Ille utique, qui cuncta dispensat; ille qui eum et patriæ suæ, quamdiu congruum videbat, indulsit; et per maria, et per terras, ad utilitatem videntium, hanc tantam cultoris sui gratiam circumegit;* quæ patria illa esse satis intelligitur, in qua Deus illum, post conversionem, aliquamdiu reliquerat, antequam peregrinationi et navigationi se committeret. Præterea idem Hilarius cap. 8 his verbis, *admonere satagebat, ut mihi juxta sepulchri sedem, in amore vestro, patriam collocaret;* satis diserte ostendit, illam sibi patriam ante non fuisse Addo aliud, quod certe non minoris roboris esse videtur; nimirum S. Lupum, ortum in *Leucorum oppido*, ut legimus in ejus vita ex antiquis MSS. codicibus exscripta apud Surium ad diem XXIX Julii: *Nobili autem in primis familia*, duxerat in uxorem *Pimeniolam, S. Hilarii Episcopi Arelatensis sororem, illustris memoriæ:* ejusdem igitur patriæ ac provinciæ Hilarius, Lupus, Honoratus, imo et Vincentius Lerinensis Lupi germanus frater extiterunt: Leuci autem Mediomatricibus situ adhærebant, eorumque oppida erant Tullum et Nanceium, ut habet Cluverius lib. 2. Introd. cap. 12. Unde profecto est quod miremur, hominem in minimis etiam historiæ apicibus indagandis non tam accuratum, quam scrupulosum, in plano ita lapsum esse; præsertim cum ex eodem auctore vitæ S. Lupi, post Baronium, alia recte collegeris, ad Legationem Britannicam SS. Germani et Lupi, ad secessum Lupi ex insula Lerinensi, ad promotionem ejusdem, item Honorati et Hilarii, illiusque mortem pertinentia pag. 124, 1 et 2.

et sororius S. Lupi Tullo oriundi

B

30 Ex iisdem etiam recte colligere mihi videor, Lupum sub id tempus ex dicta insula secessisse, quo ex ea Honoratus ad Ecclesiæ Arelatensis Cathedram traductus est, cujus ductu et disciplina primum ibi annum Lupus egerat; capta forte inde secedendi occasione, quod amantissimus Pater ex insula discessisset. Illud porro accidit, ut dicis pag. 108, 2 sub finem anni CCCCXXVI. Lupus vero deinde *ad urbis Trecensis Episcopatum de improviso raptus est* (ita enim scribit ejus vitæ auctor) et *exacto biennio*, cum Germano Legationem Britannicam contra Pelagianos suscepit, ut ibidem habet: unde colligo, uno fere anno post Honorati promotionem, Lupum promotum fuisse. Quia cum hæc Legatio sub finem Autumni anni CCCCXXIX suscepta fuerit, et biennium effluxisset ex quo Lupus assumptus fuerat, sequitur assumptum fuisse sub finem anni CCCCXXVII. Honoratus autem sub finem anni CCCCXXVI, ut diximus, assumptus est: uno igitur fere anno, antequam Lupus promoveretur. Male porro deducis pag. 161, 1, Epistolam Eucherii ad Hilarium de laude Eremi, datam fuisse anno CCCCXXVI vel ineunte anno CCCCXXVII, ex eo quod post reditum Hilarii ad insulam scripta fuerit. Nam [eo rediit solum] Hilarius post aliquot menses, puta sex aut septem, qui recte dici possunt Honorati Episcopatus principia, vel [etiam serius] quod longe verisimilius est; et etiamsi anno CCCCXXVIII [epistola illa] scripta fuisset vel sub finem anni CCCCXXVII, æque in id tempus verba epistolæ quadrant.

an. 426 Trecensis Episcopi ordinati.

31 Hæc porro a me dicta esse velim, non quod tanti intersit, sed ut constet, scrupulosum chronographum, qualem perpetuo te jactas, in plano etiam cespitare. Sed ut hæc forte per incogitatum errorem, ita pag. 192 per affectatam et inverecundam maledicentiam scripsisti, *plerosque* horum *Episcoporum in Gallia cum Pelagianis sensisse, atque ea in disputatione, quæ de Prædestinatione agitabatur, Augustino adversatos, ex Prospero* colligi Ep. ad Aug. ubi ait, D *paucos perfectæ gratiæ amatores* eidem adstipulatos. Prosperum appellasti, Prosperum audiamus. *Multi* [inquit] *servorum Christi, qui in Massiliensi urbe consistunt, in Sanctitatis tuæ scriptis, quæ adversus Pelagianos hæreticos condidisti, contrarium putant Patrum opinioni et ecclesiastico sensui, quidquid in eis de vocatione electorum secundum Dei propositum disputasti.* Presbyteros et Monachos haud dubie intelligit; *tam claros scilicet, tamque egregios, in omnium virtutum studio viros*, ut eos ibidem appellat, *quorum est*, ut ipsemet addit, apud alios *magna de probitatis contemplatione reverentia*; ibidem etiam *Sanctos* vocat, quibus se imparem esse, ultro fatetur, et ab iis *vitæ meritis multum antecelli.* Cuncta hæc in Monachos ac Presbyteros probe quadrant; Prosper enim, saltem eo tempore, ut tu ipse admittis, Laicus erat. Itaque multi, qui in Civitate Massiliensi consistunt [adversabantur Augustino. Esto.] Plerique igitur, id est, fere omnes, Galliarum Episcopi (qui convenerant in magnam Synodum, ut Beda vocat; et numerosam, ut Constantius Germani vitæ auctor scriptum reliquit) Semipelagiani extiterunt. Quis hujus consequentiæ vitium non videt, seu non ridet?

Male etiam dicuntur omnes fere Episcopi Galli Semipelagianis favisse.

A. BRUN. NEUSSER.

32 Sed, inquis, Prosper ibidem asserit, eorum E aliquos summum Sacerdotii honorem nuper adeptos fuisse. Ita est; sed tam paucos, ut unum dumtaxat Hilarium Episcopum Arelatensem appellet. Demus hunc [S. Augustino adversatum] (quamquam Hilarium ab hac nota satis superque vindicavi) an propterea inde inferri potest, plerosque Galliarum Episcopos cum Semipelagianis sensisse? Stylum certe sustinere debueras, cum hæc scripsisti. Sed Vasquez, inquis, diserte hoc testatur. Nimirum elapsis MCC annis. Sed quo teste vel auctore? Versatissimus fuit, inquies, in Pelagianorum causa et historia. Esto. Illius testificatio, quantum ad factum post MCC annos, nisi testes authenticos appellet, nullius momenti est. Ceterum ut de Hilario tandem concludam, quanti faciendus sit, et quanti fieri debeat profundissima illius doctrina, summa vis ingenii, eloquentiæ, et facundiæ, morum ac genii suavitas, castigatissimæ vitæ sanctimonia, vivendi austeritas, immensa caritas, inconcussa patientia, humilitas et mansuetudo, videri potest apud S. Honoratum Massiliensem Episcopum, Saussayum, et alios.

33 Antequam huic Capiti finem imponam, facere F non possum quin Honoratum quoque Massiliensem, qui Vitam S. Hilarii conscripsit vindicem a nota Semipelagianismi, quam huic quoque affinxisti pag. 187, 2 et seqq. ubi, *hunc*, inquis, *in eadem cum Gennadio sententia fuisse existimo.* Quamobrem vero? Quia hæc scribit in Vita Hilarii, *cum ad meriti proprii percipiendum ex merito præmium beatus Pontifex vocaretur Honoratus.* Hæc statim depravatus stomachus in pus et venenum convertit: *Ut quid toties meritum*, inquis, *et quidem proprium, in eodem versu inculcat? nisi ut ex meritis prædestinatio divina suspendatur?* Meriti certe proprii præmium, sed ex merito Christi: nec enim aliter intelligi potest: alioquin meritum proprium ex merito proprio, quod insanum dictu est. Cœlestis autem gloria adultis datur in mercedem et præmium meritorum: et hoc est de fide. Quamquam merita nostra sunt Dei dona: tamen ex illius dono sunt merita nostra, quibus præmium rependitur. Quamvis autem Honoratus tenuit prædestinationem ad gloriam (nec enim aliam ex his verbis intelligere possumus) ex prævisis meritis esse, non propterea Semipelagianus censendus est. Imo illius doctrinam et fidem Catholicam esse necesse est, cujus integritatem Gelasius, zelantissimus Pontifex, rescripto suo probavit. Ceterum in Honorato

CAP. VII Num. 18. *Similiter a Semipelagianismo excusatur Honoratus Vitæ scriptor.*

duo

A duo tantum tibi displicuerunt; nimirum quod eum Gennadius impense laudaverit; et quod ipse Hilarium plus æquo, ut tibi videtur, laudibus extulerit; quasi hæc, quod certe ridiculum dictu est, Augustino detraherentur.

APPENDIX

De Hilario Prosperi socio in S. Augustini defensione.

Hilarius ab Africa redux

Inter *S. Augustini Epistolas una est numero octogesima nona, inscripta* dilectissimo filio Hilario, *qui reversus ex Africa, ubi Augustino fuerat familiariter usus (uti ex ipsiusmet Hilarii prægredienti epistola apparet) Augustini familiaribus,* de Syracusano portu Hipponem remeantibus, *litteras commiserat, enixe rogans* suam imperitiam informari de eo, quod quidam Christiani apud Syracusas exponebant; dicentes posse hominem esse sine peccato, et mandata Dei facile custodire si velit; infantem non baptizatum morte præventum non posse perire merito, quoniam sine peccato nascitur; *aliaque similia, merum ac cru-*
B *dum Pelagianismum sonantia. Idem deinde cum remigrasset in Galliam, et comperisset* Massiliæ vel aliis etiam locis in Gallia ventilari *quæstiones super prædestinatione Sanctorum et Augustini circa eam doctrina; mox ad eum de omnibus accurate informandum, aliam scripsit epistolam, quæ non extat; sed extat pro ea ante librum S. Augustini longe posterior epistola tertia, quibusdam mutatis vel additis,* prout tunc *eorum* definitio erat, *qui* illo solo excepto *dicebant se Augustinum* in factis et dictis omnibus admirari; *quorum* in hoc contradictio quomodo sit toleranda, *ab ejus discretione exquirit.* Nolo autem, *inquit,* Sanctitas tua sic me arbitretur hæc scribere, quasi de iis quæ nunc edidisti ego dubitem : sufficiat mihi pœna mea, quod a præsentiæ tuæ deliciis exulatus, ubi salubribus tuis uberibus nutriebar, non solum absentia tua crucior, verum etiam pervicacia quorumdam, qui non tantum manifesta respuunt, sed etiam non intellecta reprehendunt. *Ex quibus apparet eum Augustini in Africa discipulum fuisse.*

uti ex Sicilia ad Augustinum scribens eum contra Pelagianos excitarat ;

ita deinde ex Gallia contra eorum reliquias,

35 *Suam vero in hoc tanti momenti negotio commendatam cupiens solicitudinem,* Quia, *inquit,* urgente latore, timui ne vel non omnia vel hæc ipsa minus digne, conscius mearum virium, possem digerere; egi cum viro, cum moribus tum eloquio et studio
C claro, ut quanta posset collecta suis litteris intimaret, quas conjunctas his destinare curavi : est enim talis qui etiam præter hanc necessitatem dignus tua notitia judicetur. *His acceptis libros duos scripsit Augustinus, alterum* de Prædestinatione Sanctorum, *alterum* de dono perseverantiæ : *quorum initio,* Vestrum, *inquit,* studium fraternamque dilectionem, filii carissimi, Prosper et Hilari, qua post tot libros de hac re atque epistolas meas adhuc me desideratis hinc scribere, tantum amo, quantum non possum dicere; et tantum me amare, quantum debeo, non audeo dicere. *Hinc minime dubium nobis relinquitur, cujus et quales fuerint litteræ illæ, quas cum suis conjunctas destinare curavit Hilarius; maxime cum ipsius Prosperi de eodem argumento extet epistola, cujus in præmissis vindiciis frequens mentio, ubi præfatur se ipsi Augustino* ignotum quidem facie..... aliquatenus tamen animo ac sermone compertum : Nam per sanctum fratrem meum, *inquit,* Leontium Diaconum misi epistolas et recepi : nunc *autem* Beatitudini tuæ scribere audeo, non solum salutationis ut tunc studio, sed etiam fidei qua Ecclesia vivit affectu.

adducto etiam ad scribendum Prospero :

36 *Eorumdum porro jam semel pro Augustino unitorum tantus fuit in causa sui Magistri zelus, ut, cum etiam eo mortuo non cessarent super ejus sententia controversiæ, illi Romam profecti apud Cœlestinum Papam* D
querelas deposuerint : quibus idem motus scripsit Venerio, Mario, Leontio, Auxanio, Arcadio, Philtatio *(omnibus verosimiliter in Provincia Episcopis, uti erant eorum tres Venerius Massiliensis, Leontius, Forojuliensis et Arcadius Vinciensis)* et ceteris Galliæ Episcopis; *ita post præfationem monens.* Filii nostri præsentes, Prosper et Hilarius, quorum circa Deum nostrum solicitudo laudanda est, tantum nescio quibus Presbyteris illic licere, qui dissensioni ecclesiasticæ studeant, sunt apud nos persecuti, ut indisciplinatas quæstiones vocantes in medium, pertinaciter eos dicant prædicare adversantia veritati. *Hos autem cum corripi Papa jussisset, ut qui non tantum* hæc erga viventes tentare audent, sed nituntur etiam quiescentium Fratrum memoriam dissipare, *incipit laudare* Augustinum, sanctæ recordationis virum : quem *inquit* tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos a meis semper prædecessoribus haberetur : *et subinfert :* Unde resistendum talibus, quos male crescere videmus, *utique adversus doctrinam et æstimationem jam defuncti Augustini (alias enim nulla foret epistolæ totius connexio) prout prædicti* Prosper et Hilarius præsentes *exposuerant.* E

et cum illo Romam ad Cœlestinum proficiscitur

pro tuendo Augustino defuncto,

37 *Fuit ergo doctrinæ Augustinianæ insignis zelator* Hilarius *iste : sed, quantum ex productis hactenus monumentis sciri potest, æque ac socius ejus Prosper, homo laicus, certe nondum Episcopus : alias enim non* filius *sed* Frater *ab Augustino et Cœlestino compellaretur, et Prospero omnimo præponeretur. Utrum autem postea factus idem ille sit* Arelatensis Episcopus *quæritur. Factum esse, creditum ab iis fuit, qui S. Augustini opera collegerunt : quia* Hilarii Arelatensis *titulum in MSS. præferebat epistola, prædictis duobus S. Augustini libris præfixa. Titulus is Baronio, Myræo, Riveto et heterodoxis quibusdam, a Labbeo nostro citatis, persuasit, Episcopum indicari; Bellarminus, Labbeus, Neusser distinguendos Hilarios duos judicarunt, isque jam erat eruditorum virorum communis sensus; donec priorem opinionem resuscitavit nuperrime amicus noster P. Franciscus Macedo, pluribus contra Pseudo-Augustini Iprensis sectarios certaminibus et victoriis orbi notus, in Commentatione Historico-polemica pro S. Vincentio Lirinensi, Semipelagianismi similiter insimulato, a suo illo famoso antagonista Historiæ Pelagianæ auctore. Ibi is cap.* 15 *conjecturis variis nititur verosimile reddere, S. Hilarium Arelatensem, primum a S. Honorato eruditum in Gallia, postea juvenem adhuc navigasse in Africam, ibique Augustinum audivisse : deinde pene certum facit, prædictas ad Augustinum epistolas datas* F
esse ab eo tum privatam adhuc vitam agente; ideoque ex epistola Prosperi, ubi hic ejus mentionem facit, abolendum censet titulum Episcopi.

licet homo laicus,

ab aliquibus cum Arelatensi Episcopo confusus,

38 *Etenim ordinatus est Arelatensis Episcopus* Hilarius *anno dumtaxat* CCCCXXIX, *mense Februario aut etiam serius : eodem autem anno in Africam irruperant Wandali, et omnibus pene occupatis, post victum Bonifacium Comitem cum exercitu, ipsi Hipponensi imminebant civitati; quæ et obsessa sequenti anno est, et tertio obsidionis mense in eam decidit infirmitatem Augustinus, ex qua etiam obiit* XXVIII *Augusti. Non erant igitur ea tempora quibus eos libros ille scribere potuerit, quos ad Prosperi atque Hilarii preces composuit, stylo per quam accurato et concinno (ut animo fuisse soluto appareat) et citra ullam tantæ calamitatis mentionem. Proinde quæ libros illos postulabant epistolæ, ex Gallia venerant anno saltem* CCCCXXVIII *aut etiam citius, cum adhuc S. Honoratus ecclesiæ Arelatensi præsideret. Est igitur error aliquis in epistola Prosperi : cujus locum, quatenus Hilarium videtur spectare, totum hic lubet transcribere :* Credimus et speramus, non solum tenuitatem nostram disputationum tuarum præsidio roborandam, sed etiam ipsos, quos meritis atque honoribus claros,

et revera scriptæ sunt Prosperi et Hilarii epistolæ

antequam Arelatensis ordinaretur Episcopus.

A claros, caligo istius opinionis obscurat, defæcatissimum lumen gratiæ recepturos. Nam unum eorum, præcipuæ auctoritatis et spiritualium studiorum virum, sanctum Hilarium Arelatensem Episcopum, sciat beatitudo tua admiratorem sectatoremque in aliis omnibus tuæ esse doctrinæ : et de hoc quod in querelam trahit, jam pridem apud sanctitatem tuam sensum suum per litteras velle conferre : sed quia utrum hoc facturus, aut quo fine facturus, incertum est, et omnium nostrum fatigatio in tuæ caritatis et scientiæ vigore sperat; adde eruditionem humilibus, adde increpationem superbis.

ideo foret supervacua duplicis Hilarii distinctio,

39 *Ab hoc loco si titulum* Episcopi *auferas, nihil obesse putat Macedo, quo minus hic loquatur Prosper, non tantum de eo qui postmodum Arelatensis Episcopus fuit, sed etiam de illo a quo rogatus fuit ad Augustinum scribere, quique Prosperi litteras una cum suis in Africam direxit. Rem autem concipit ita gestam, ut Hilarius primum in uno illo difficili puncto hæsitans, dubium suum declaraverit Prospero, significaveritque voluntatem scribendi ad Augustinum : postea autem, accepto aliquo Augustini responso, prorsus in ejus sententiam iverit; Prospero id ignorante, interimque motu proprio scribente epistolam suam; cujus mittendæ dum commoditatem expectat, obtulerit illam Hilarius ad scribendum exhortans,* B *quod eum jam fecisse nesciebat : itaque factum esse, ut in epistola Prosperi remanserit ambigua illa de Hilario sententia : et hæc Macedo nititur adminiculis ingeniose excogitatis verosimilia reddere. Concipere autem videtur Hilarium Arelatensem pro eo tempore ætatis plenæ virum; ut qui adolescens in Africa Augustinum audierit, et Syracusis in reditu constitutus eidem occasionem dederit contra Pelagianos scribendi (hoc autem anno* CCCCXI *factum censet non immerito Baronius) et quod idem nunc inter Augustini æstimatores, sed una in causa de ipso querulos, fuerit* auctoritatis præcipuæ et spiritualium studiorum ; *quin et ante ingressum in monasterium seculares gesserit dignitates : eo enim adducit Eucherii locum, in epistola ad Valerianum sic scribentis :* Hilarius nuper, et in Italia nunc Antistes Petronius, ambo ex illa plenissima, ut aiunt, potestatis Sede, unus in Religionis, alter in Sacerdotii nomen ascendit : *ex quibus forsitan verbis vir eruditus mihique familiariter amicus Paulus Carolus Bosca, Ambrosianæ Mediolani Bibliothecæ Custos, in suspicionem venit, quod Præfecturam Galliarum Hilarius gesserit.*

nisi eam faceret necessariam minor ætas Arelatensis,

qui juvenis abductus Lerinum a S. Honorato

40 *De Petronii amplissima apud Theodosium juniorem dignitate Constantinopoli, priusquam Episcopus Bononiensis fieret, dicetur ad diem* IV *Octobris. Hilarii* præcelsum stemma *Vitæ auctor commendat; ex quo* C *pronus ei haud dubie fuisset ad quosvis honores gradus, nisi spes ingentes pro Christo dimittere persuasisset S. Honoratus. Et hoc fortassis solum de eo indicatum Eucherius voluit : nec enim videtur adolescenti, annis viginti haud multum majori (si tamen hos attigerat, quando Honoratum ad Lerinensem eremum secutus est) tantæ amplitudinis gravitatisque munus commissum. Nam quando S. Honoratus, factus Arelatensis Episcopus, carum suum discipulum abstraxit ab eremo et secum duxit Arelatem, annorum dumtaxat erat Hilarius* XXIV, *utpote qui anno* CCCCXLIX *Episcopus moriens vix* XLVIII *anni circulum vivendo expleverat : adeo ut, tempore ordinationis suæ Episcopalis, annum ut summum egerit* XXVII. *Et hunc dicemus, etiam antequam Episcopus esset, a Prospero appellari* auctoritatis præcipuæ et spiritualium studiorum virum? *Ignoscet nihil spero P. Macedo, quod in tempore scriptæ a Prospero epistolæ cum ipso sentiens, et in præcitato quoad Hilarium loco vitium esse cum eodem judicans, vitium ipsum via commodiori corrigam, quam sit illa tot difficultatibus implicata, quo unus idemque statuitur Hilarius; qui de Augustini sententia dubitans, ipsi scribere voluit; et qui* D *postea de eadem nihil ambigens, solum solicitus fuit ut ea aliis probaretur : dicamque, eo loco aut* Hilarium *irrepsisse pro* Honorato, *aut* Arelatensem *pro* Narbonensi *Hilario; alterutrum vitiante librario, et ex sua imperita conjectura locum, quem illustrare voluit, obscurante.*

postea anno æt. 27 factus est Episcopus,

idque ante mortem S. Augustini

41 *Neque enim delendo* Episcopi *titulum salva sunt omnia, ut* unus *solus retineatur* Hilarius, Prosperi *in defendendo Augustino* socius, *idemque postea* Episcopus Arelatensis. *Ille enim Augustino jam mortuo, et quidem pridem, a Cælestino postponitur Prospero, tamquam adhuc laicus : cum tamen Arelatensis fuerit ante Augustini mortem ordinatus. Quod si dubitare velis, an illa Augustini commendatio, inter primum et secundum caput Cælestinianæ Epistolæ, sit authentica; eamque suspiceris aliunde ascitam, una cum præfatione et Capitulis posterioribus undecim (quæ certo Cælestini non sunt, sed ut summum alicujus Gallicanæ Synodi ex Cælestini præscripto coactæ) hæc, inquam, si dubitans suspiceris; suspicioni quidem tali favere videbitur ipse contextus, absque ejus laciniæ interpositione optime cohærens, et per ipsam factus hiulcus atque obscurus; atque ex hac parte expedies te, ut potuerit ante ordinationem Hilarii Arelatensis et Augustini mortem scripta fuisse Cælestini epistola : sed non efficies ut de illo cum tali* E *elogio scripsisse tunc credatur Prosper; multo minus ut initio nascentis Pelagianismi ad Augustinum de iis quæ audiverat Syracusis scripsisse in Africam dicatur is, qui juxta Baronii sententiam hoc fecit anno* CCCCXI, *quando Hilarius noster decimum ætatis annum necdum attigerat. Et quantumvis hic aliquot annis serius crederetur Syracusas venisse ex Africa, epistolamque scripsisse : numquam tamen adduci poterit ad ætatem, tantis rebus tali viro proponendis idoneam. Quod si is non fuit in Africa in ætate tam exigua adhuc secularis; multo minus ibi fuisse dicendus est Religiosus; qui ut semel degustavit solitudinis : Lerinensis delicias, adeo iis captus est, ut nec magistri quidem carissimi amore cohiberi potuerit, quo minus eo revolaret unde abstractus fuerat. Quid? quod Africanam commorationem, quæ* salubribus Augustini uberibus *nutriendum Hilarium adduxerat, non debuisset auctor Vitæ tacere, si ille revera sub ejus disciplina adolevisset; sicut se adolevisse profitetur Prosperi socius in scribendis ad Augustinum litteris.*

quem is in Africa adiisse non potuit.

Ab illo diversus Prosperi socius

42 *Sed cur tricamur? Ipse hic* Hilarius *ab Arelatensi Episcopo liquido secernit sese in fine epistolæ, quando hæc scribit :* S. Leontius Diaconus, cultor tuus, cum meis parentibus multum te salutat : *et infra :* Sciat Sanctitas tua, fratrem meum, cujus maxime causa hinc discessimus, cum matrona sua, ex consensu, perfectam Deo continentiam devovisse. *Habitabat ergo hic Hilarius in eadem in qua Leontius Dia-* F *conus, frater Prosperi, civitate; puta Arelatensi vel Massiliensi, unde frequens erat navigatio in Africam, et unde Leontius fratris sui Prosperi epistolas aliquando tulerat ad Augustinum, forsitan post celebrem illum Massiliensem conventum, pro ejus sententia planius exquirenda, illuc missus : in eademque civitate suos habebat parentes : quin et negotiorum temporalium causa ante annos multos fuerat profectus in Africam, et ibi concionantem Augustinum diutius audiverat; egerat autem et fratris sui negotia, qui eum istuc ablegarat. Hæc vero omnia ut optime quadrant in hominem laicum, Arelate aut in vicinia ortum, genere non summo, forte annos quadraginta aut quinquaginta natum cum Augustino postremum scriberet; ita minime conveniunt ei, qui ibi fuit post Honoratum Episcopus, peregre sicut ille appulsus, genere nobilissimus, ætate juvenis, qui nec unum pedem scitur extulisse e Gallia, sororem autem habuit Pimeniolam, Lupo, postea Trecensi Episcopo, oriundo ex oppido Leucorum, nuptam : ut tam ipsum quam S. Honoratum et Lupi fratrem Vincentium Lerinensem, credibile sit Leucorum regionis indigenas pariter*

patria etiam et genere diversissimus fuit.

A *riter omnes fuisse; procul certe abfuisse a suis parentibus Hilarium, siquidem illi adhuc vivebant, quando ipse dimissa patria Honoratum secutus Lerinum sese contulit, aut Arelatem cum eodem Honorato migravit. Ut ut sit manet a Semipelagianismi nota liber Hilarius, Arelatensis Episcopus, qui vel Augustini honorem zelose curavit, etiam antequam esset Episcopus; vel cum ejus obtrectatoribus de hæresi suspectis nihil ostenditur habuisse commune, ac ne dubitasse quidem de Augustino eo in puncto, in quo merito hæsitabant alii; quamvis autem de eo dubitasse sciretur, non tamen propter hoc solum reus agi posset hæreseos, sed potius laudem mereretur, quam accepit a Maldonato viro docto, a quo dicitur,* Homo miræ prudentiæ in sustinendo judicio. D

G.H.

DE SANCTO GERONTIO
ARCHIEPISCOPO MEDIOLANENSI.

SECULO V

Cultus sacer.

C*ultu Ecclesiastico prosequuntur Mediolanenses hoc die* v *Maji S. Gerontium Archiepiscopum suum : præscribunt eum antiqua Missalia, qualia habemus anno* MDXXII *et* MDLX *excusa, et Breviaria anni* MDXXXIX, *aliaque posteriora jussu S. Caroli Cardinalis Archiepiscopi edita : in quibus pro Lectione tertia istud Vitæ elogium datur :* Geruntii Episcopi maximæ virtutes, cum exemplis modisque aliis, tum præcipue claruere propter barbarorum violentiam, qui sub Odoacro Rege Italiam ingressi, miserrime sævissimeque depopulabantur. Per eos immanes
B populos non solum omnis Ecclesiastica disciplina corrupta et dissoluta, sed etiam in pulcherrima urbis opera desævitum, urbs ipsa a fundamentis pene diruta fuit. Quæ cum a barbaris fierent, Geruntius semper acerrime obstitit. Qui sicut prudentia et humilitate sua recusaverat id munus, ita susceptum constantissime gessit, neque ulli unquam perversitati temporum hominumque succubuit. Cum sanctissime mortem occubuisset, in basilica S. Simpliciani sepultus est. *Hæc ibi : et est quarta Lectio ad illorum usum, qui in illa urbe et diœcesi Romano ritu utuntur : quibus reliquum Officium ex Communi Pontificum et Confessorum desumendum sub ritu duplici præscribitur. Ejusdem S. Gerontii sacra memoria recolitur in Tabulis hodierni Martyrologii Romani, et apud Galesinium, Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ, et alios rerum Mediolanensium scriptores.*

Tempus Sedis, apud recentiores incertum,

2 *De tempore Sedis non convenit inter auctores. In Catalogo Archiepiscoporum, edito inter Acta Synodalia diœcesana Ecclesiæ Mediolanensis a S. Carolo habita, hoc elogium profertur :* S. Gerontius, civis Mediolanensis, Simplicio Pontifice, VII Kalendas Januarii invitus creatus Archiepiscopus, magna cum humili-
C tate suscepit id munus, et arctissimis Insubriæ temporibus sanctissime gessit annos VI. Obiit in Domino III Nonas Maji, sepultus in basilica S. Simpliciani. *Hæc ibi. Acta S. Simplicii Papæ illustravimus ad diem 2 Martii, ostendimusque eum sedisse ab anno* CCCCLXVII *usque ad annum* CCCCLXXXIII, *sed quibus ex hisce annis præfuerit Ecclesiæ Mediolanensi S. Gerontius, hinc non constat. Ferdinandus Ughellus in Archiepiscopis Mediolanensibus cum aliis statuit præfuisse a die* XXVI *Decembris anni* CCCCLXVI *usque ad* CCCCLXXII : *sed sic ante tempora regni Odoacri in Italia e vita decessisset : et ideo quæ de eo hic traduntur, transferuntur ab Ughello ad S. Benignum successorem, cujus Acta danda sunt* XX *Novembris. Regnavit autem Odoacer, post suam in Italiam irruptionem, ab anno* CCCCLXXVI *usque ad annum* CCCCXCIII. *Ferrarius ex deductione temporum in præcedentibus Episcopis, sed non satis solida, ait,* S. Gerontium Episcopatum administrasse ab anno CCCCLXXIII usque ad annum CCCCLXXIX, *et sic tertio anno regni Odoacri in Italia vita fuisset functus.*

3 *Tanta auctorum discrepantia circa Episcoporum Mediolanensium chronologiam, hic et alibi passim notata, fecit, ut habentes præ manibus exemplar antiqui Catalogi ex tribus variæ ætatis partibus ab annis circiter sexcentis collecti, totum judicaverimus examinandum prius et illustrandum, quam aliquid certi possemus statuere de singulis. In hujus prima parte, minus quidem accurata quam sint ceteræ, minusque certa, magni tamen facienda propter prærogativum ætatis, ut quæ censeri possit ante finem seculi* VI *compilata; in prima, inquam, Catalogi parte sic legimus :* Geruntius, sedit annos sex, depositus VII Maji : *et diximus videri nobis originaliter scriptum fuisse* dep. v. m. Maji, *id est,* v mensis Maji : *deinde ad constituendum certos limites sexenni S. Geruntii Episcopatui, non invenimus certius fundamentum, quam in principio Laurentii, Episcopi post illum quarti, quod principium haberi non poterat ante annum* CCCCXCIX. *Hinc autem sursum ascendendo ad Geruntium, per spatia tribus intermediis attributa, venimus ad annum* CCCCLXXVIII, *quo mortuus esset Geruntius, circa initium anni* CCCCLXXII *ordinatus. In decessore Geruntii Eusebio hoc unum habemus certum, quod ejus initium non possit differri ultra annum* CCCCLI, *quando jam Episcopus Epistolam scripsit S. Leoni Papæ : sed quia diuturnitas Sedis satis certo definiri nequit, propter errorem in numero annorum ipsi vel alicui antecessorum attributo; ideo censemus Geruntii ætatem potius ex successorum ætate metiendam.* E

ex veteri MS. catalogo certius definitur.

4 *Josephus Ripamontius decade* 1 *Historiarum Ecclesiæ Mediolanensis lib.* 7 *asserit* a S. Gerontio in basilica S. Simpliciani, in qua ipse sepultus est, conditos Marolum, Glycerium, Lazarum, cum obscuriorem antea tumulum essent nacti. *Acta S. Lazari dedimus* XI *Februarii, et S. Maroli* XXIII *Aprilis, et S. Glycerii danda erunt* XX *Septembris. Memoratus ante Ughellus addit;* nonnullos arbitrari, e nobili gente a Basilicapetri Mediolanensi, excellentium virorum in omni memoria feracissima, ortum habuisse Gerontium; secundum alios ex Burrea prænobili familia : *quod gratis præsumptum, ut nulla solida in alterutram partem auctoritate probatur, sic nec meretur operose refutari. De eodem Gerontio sequentes versus panxit Ennodius Episcopus Ticinensis.* F

Reliquiæ aliorum translatæ.

Ecclesiæ postquam parta est tibi sella, Gerunti,
Funera decessor non timuit moriens.
Te reparante redit, patitur sors pallida letum,
Vivit post obitum discipuli pretio.
Agricolis junctus coluisti germina Vitæ,
Nec serpens lolium pabula læta tulit.
Qui dedit in medium, quem lex jubet optima victum :
Emit terrenis fructibus ille polum.
Errorem mentis pressisti lege laborum ;
Otia non passus, virtutibus veheris.

Præconium Ennodii.

5 *In ecclesia S. Simpliciani traduntur asservari quinque sacra corpora Archiepiscoporum Mediolanensium, scilicet* SS. Simpliciani, Benigni, Antonini, Gerontii *et* Ampelii ; *item* S. Vigilii Episcopi Tridentini, *et* SS. Sisinnii, Martyrii, et Alexandri Martyrum, *quorum Acta passionis damus* XXIX *Maji. Horum omnium Corpora cum solennissima processione a S. Carolo Borromæo translata fuisse, anno* MDLXXXII *mense Junio, tradit Morigius in Sanctuario Mediolanensi pag.* 153.

Translatio an. 1582

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 29 *

DE

DE SS. TEUTERIA ET TUSCA

§. II.

VIRGINIBUS VERONÆ IN ITALIA

V MAJI.

Celebris apud Veronenses est SS. Teuteriæ et Tuscæ Virginum *memoria, ob ecclesiam ipsarum nomini dicatam, in qua sacra illarum corpora adservari testis est Augustinus Valerius Episcopus Veronensis et S. R. E. Cardinalis, in Antiquis monumentis Ecclesiæ Veronensis, initio a Raphaele Bagata Archipresbytero Ecclesiæ sanctorum Apostolorum et Baptista Peretto Rectore Ecclesiæ S. Teuteriæ collectis, et ab ipso Valerio pertextis, atque anno* 1576 *vulgatis. In hisce, ex Martyrologio Ordinis Fratrum Prædicatorum apud sanctimoniales S. Dominici, ad hunc* V *Maji ista leguntur :* Veronæ SS. Teuteriæ filiæ Regis Angliæ, ac Tuscæ, sororis S. Proculi Episcopi Veronensis. *Acta S. Proculi Episcopi dedimus* XIII *Martii, diximusque quo tempore floruerit incertum esse, et Onuphrium Panvinium lib. 4 Antiquitatum Veronensium cap. 7 fateri,* successionem Episcoporum, nimia jam vetustate majorumque fatali ignavia, tenebris vetustatis oppressam esse, *optavimusque ut ex his tenebris aliquando eruerentur Acta SS. Teuteriæ et Tuscæ Virginum, quarum hæc censetur soror S. Proculi Episcopi : at Teuteria dicitur ex Britannia advenisse, atque cum S. Tusca vixisse, cujus natalis est dies* V *Maji. Quamvis autem natalis S. Tuscæ* X *Julii recurrat, Acta tamen utriusque, quia separari nequeunt, una hic dantur.*

Harum corpora in propria ecclesia,

B

2 *In Psalmista vetusto ex membranis, adservato in ecclesia sanctorum Apostolorum (cui ecclesia S. Teuteriæ et Tuscæ, quasi aliqua capella, est contigua) ista leguntur :* Anno Domini septingentesimo quinquagesimo primo vivebat S. Anno Episcopus Veronensis, frater S. Mariæ Consolatricis, qui consecravit præsentem ecclesiam sanctarum Virginum Teuteriæ et Tuscæ et altare : et posuit corpora dictarum Virginum in dicta ecclesia in arca præsenti, et magnam indulgentiam dedit cum aliis quamplurimis. Cum autem sacra illa corpora, *ut in dicto Psalmista traditur,* per plures annos latuissent, anno Domini MCLXI die IV Julii, inventa fuerunt : et eodem anno, die XIV Septembris, eadem ecclesia iterum consecrata fuit. *Baptista Perettus supra citatus, in libello quem sub annum* 1588 *de hisce Sanctis Virginibus seorsim edidit, et Sorori Angelæ Bevilacque Priorissæ monasterii S. Catharinæ Senensis dedicavit, cap. 5 agens de prædicta corporum inventione, ait reposita tunc fuisse in majorem marmoream arcam, quæ veluti ad hoc præparata ibidem stabat post majus altare : deinde vero festum inventionis solitum quotannis renovari cum hac Oratione.* Omnipotens sempiterne Deus, qui hodierna die corpora Santarum tuarum Teuteriæ et Tuscæ fidelibus tuis cum gaudio inveniri tribuisti, da nobis et earum intercessionibus proficere et conversationis imitatione ad gaudia æterna pertingere. *Ab eo autem tempore inductam consuetudinem credit idem Perettus, ut mulieres devotæ noctem, quæ festum S. Teuteriæ præcedit, pervigilem in orationibus agant intra ecclesiam : et alii plures eamdem cœperint devote invocare, non sine multiplici fructu beneficiorum divinitus impetratorum : quorum aliqua inferius ex prædicto libello Latine reddentur.*

anno 751 consecrata,

et an. 1160 innovata,

C

post inventionem sanctorum corporum 4 Julii:

3 *Inter Episcopos Veronenses numeratur octogesimus sextus* Bonincrontus, *anno* MCCCXCI *electus, vita functus anno* MCCXCVIII, *a quo* Indulgentia XL dierum concessa fuit omnibus vere pœnitentibus et confessis, visitantibus ecclesiam sanctorum Apostolorum et SS. Teuteriæ et Tuscæ Virginum, in consecratione ipsarum ecclesiarum, et in Exaltatione sanctæ Crucis usque ad festum S. Michaelis. *Bonincronto successit* Theobaldus Episcopus, *mortuus anno* MCCCXXXI, *a quo item Imdulgentia* XL *dierum concessa fuit, uti et ab ejus successore Nicolao, qui usque ad* MCCCXXXVI *vixit, aliisque addit etiam* Indulgentias XL dierum, visitantibus ecclesiam dictarum sanctarum Virginum in quarta feria, sive quolibet die Mercurii, singularum hebdomarum cujuslibet anni, et in ipsarum festivitatibus. *Vixit cum præcedentibus Episcopis* Paganus Turrianus, *adlectus Patriarcha Aquileiensis anno* MCCCXIX, *vita functus anno* MCCCXXXII, *qui* prædictas Indulgentias XL dierum concessit in festivitatibus sanctorum Apostolorum, et in solennitatibus beatissimæ Virginis Mariæ, et in festivitatibus SS. Teuteriæ et Tuscæ Virginum, et per Octavas ipsarum festivitatum : *idque constare dicitur* ex tabulis antiquis, in membranis, in diversis locis ipsarum Ecclesiarum appensis.

datæ Indulgentiæ circa an. 1300,

et deinceps pluries:

E

4 *Ita etiam constat,* festum S. Teuteriæ hoc V Maji ex Martyrologio Veronensi ecclesiæ Cathedralis, ex libris antiquis ecclesiæ Sanctorum Apostolorum, et ecclesiæ S. Stephani, et ex libris et membranis ecclesiæ S. Laurentii, et S. Mariæ ad Faram, et S. Bartholomæi in mente. Festum vero S. Tuscæ Virginis celebrari die X Julii ex libris antiquis ecclesiæ sanctorum Apostolorum, et ex tabula lapidea inserta parieti e regione arcæ ipsarum Sanctarum. *Particulares harum* Virginum Reliquiæ *conjunctim* sunt in altaribus sanctissimæ Trinitatis, S. Jacobi, et S. Helenæ in dicta Apostolorum ecclesia, *cum ea anno* MCXCIV *die* XX *Martii consecraretur ab Episcopo Adalardo, inquit Peretius eadam hæc latius deducens cap. 7 prædicti sui libelli : qui iisdem addit* altare S. Vincentii in ecclesia S. Mariæ in Clavica, *anno* MCCCXVI *per Tebaldum Antistem consecratum. Idem ait solius S. Tuscæ Reliquias esse* in altari S. Joannis de Beverara; *nec non in ecclesia* S. Pauli in Campo Martio : *Reliquias vero solius S. Teuteriæ testatur asservari in ecclesiis* S. Georgii in Braida : S. Firmi minoris et S. Zenonis. Fuit etiam nostris temporibus, *inquit Valerius Augustinus Episcopus,* erectum altare in honorem S. Teuteriæ Virginis in ecclesia S. Marthæ monialium S. Mariæ Magdalenæ in Campo Martio, a quibus ejus festum singulis annis solenniter celebratur, ad id multis vocatis Sacerdotibus, ob miraculum sanitatis repente anno MDLIV recuperatæ a monacha ejusdem monasterii, de quo extant monumenta apud ipsas moniales. *Hæc ibi, quæ omnia antiquum dictarum Virginum cultum Ecclesiasticum abunde confirmant : easque aliquamdiu vixisse ante annum* DCCLI, *quo S. Anno Episcopus illis et ecclesiam et altare consecravit.*

festum S. Teuteriæ 5 Maji

S. Tuscæ 10 Julii.

Reliquiæ variis in templis:

F

altare in S. Magdalenæ æde.

5 *Duo suggeruntur temporum characteres, dum* S. Teuteria ob Osgualdo, Angliæ Rege *necdum Christiano,* impudice appetita, et cum S. Tusca B. Proculi Verone Episcopi soror *vixisse dicitur. Perettus in libello cap. 1 mutata priori sua sententia pro Osvaldo Rege, postmodum Christiano et Sancto, substituens alium, qui cum S. Lucio in Britania vixerit obieritque gentilis, refert illas tempore Eleutherii Papæ : et Historia de Vitis quatuor primorum Episcoporum, edita anno* 1602, *ad annum Christi* CCXXX : *sed scire debebat Saxonicum nomen Regi Britanno minime convenire, ea saltem ætate. Panvinius loco supra indicato asserit* Ordinem

Episcoporum

A AUCTORE G. H.

Episcoporum Veronensium, usque ad annum Christi DCCLX non esse continuatum: quis invicem successor fuerit incompertum, tempora etiam quibus singuli vixerint obscurissima esse et incerta, *ac proinde* nuda nomina ordine alphabetico suggerit. *Quidni etiam aliquorum Episcoporum nomina lateant, ac secundus istius nominis Proculus Episcopus vixerit septimo Christi seculo, quo* Oswaldus *sive* Osgualdus Rex *apud Anglos imperabat? In Vita metrica solum* Tusca, Proculi soror sanctissima, *celebratur, nulla Episcopalis dignitatis facta mentione, ut is potuerit esse vir eximii nominis, in quocumque demum statu floruerit. Jam primus Oswaldus Rex Angliæ occurrit, Ethelfridi, cognomento Feri, Regis Northumbriæ filius: qui juvenis exul apud Scotos, in hodierna Hibernia, fidem Christianam amplexus; et fratre Eanfrido occiso, regnavit ab anno* DCXXXV: *a Penda infideli Merciorum Rege anno* DCXLII *interemptus; coliturque Martyr die* V *Augusti. Verum num isti dicta impudicitia tribuenda sit, an alteri e regia familia Osgualdo sive Oswaldo, quis in tanta rerum obscuritate assequetur? His interim prænotatis Acta proferimus. Si modum attendas, quo immissorum ab impuro proco satellitum manus dicitur evasisse in S. Tuscæ cella recepta; omnino cogeris opinari violentiæ istius auctorem aliquem Dynastam, in ipso Veronensis urbis territorio fuisse, qui lascivos oculos injecerit in peregrinam puellam; nisi suspicari malis, Principi alicui Anglo circa Veronam iter agenti, et fortuito libidine in eam accenso, imputandum, quod necesse habuerit ad S. Tuscæ cellam confugere.*

an floruerint seculo septimo?

VITÆ COMPENDIUM

Ex collectione Augustini Valerii Episcopi Veronensis.

S. Teuteria Christi fidem amplexa,

Teuteria Virgo, stirpe quidem regia edita, sed parentibus Ethnicis, in Anglia nata est, quo tempore populus regni illius et vicinarum urbium pars maxima Gentilitatis errore adhuc detinebatur. Hæc, divinæ misericordiæ munere, Catholicæ fidei doctrina clam erudita, baptismum maxima cum devotione suscepit, in dies magis ac magis Christianis virtutibus proficiens: quæ cum ob egregiam formam ob Osgualdo Angliæ Rege impudice appeteretur, spretis ipsius et pollicitationibus et minis, divinitus monita patriam relinquens, Veronam profecta est. Ubi cum audisset S. Tuscam, beati Proculi tunc Veronæ Episcopi sororem, non longe extra muros antiquos ipsius urbis, in quadam cellula loci quasi deserti, vitam degere solitariam; ad eam sæpius accessit: et nacta occasionem, non sine miraculo ipsa etiam in cellulam ipsam intravit. Nam cum Regis *a* satellites, qui eam insequebantur, non longe adhuc essent; hujus rei divinitus admonita, oravit B. Tuscam, ut in cellulam reciperetur. Quo facto fenestella per quam ingressa fuerat, aranearum telis pertexta, nemini recentis latebræ suspicionem reliquit. Qua re delusi Regis ministri in Angliam reversi sunt. Quod miraculum cernens B. Tusca, Teuteriæ permisit, ut secum ea in cellula reliquum vitæ degeret. Teuteria vero cum B. Tuscam, tamquam matrem, in omnibus illi obediens, veneraretur; opera etiam et assiduis precibus salutem Osgualdo Regi persecutori suo a Deo impetravit: nam ad fidem conversus Christianam vitam traduxit. Cum autem ambæ die noctuque vigiliis, jejuniis et orationibus Deo servirent; postremo B. Teuteria, gravi morbo correpta, sacrosanctis perceptis Sacramentis, cum pronuntiaret verbum, In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum; astantibus Angelis, migravit ad Dominum tertio Nonas Maji: *b*........ cujus corpus sepultum fuit eo in loco, ubi postea et corpus B. Tuscæ: quæ eodem anno sexto Idus Julii feliciter obiit, atque in eodem loco in earum honorem ecclesia extructa fuit: quam cum post plurimos annos S. Anno Veronæ Episcopus consecrasset, in ea illarum corpora in arca marmorea collocavit, miraculis clara.

Veronæ a S. Tuscæ admissa,

ambæ sancte degunt et moriuntur

D

ANNOTATA.

a *Nullatenus nobis verosimile est, ipsum illum hic intelligendum, cujus causa discesserat virgo ex Anglia: alium esse oportet qui eam circa Veronam invenerit.*

b *Inserta erant ista a nobis omissa verba:* Anno salutis CCXXVI, *etiam reperta in inscriptione dictæ arcæ, quæ posita dicitur pro palla majoris altaris, ubi præter figuras ipsarum Virginum ex marmore insertas, hæ litteræ sunt incisæ.* Sancta Teuteria, stirpe regia edita, magnas sub Osgualdo Angliæ Rege (ibi enim nata est) persecutiones tulit: qui postmodum opera et orationibus Sanctæ Treveriæ ad Jesu Christi fidem conversus, sanctissimus Christianus evasit. Ea Veronam profecta, ad Sanctæ Tuscæ disciplinam (hæc S. Proculi Veronensis Episcopi soror erat) se transtulit, ubi ambæ Deo spiritum reddiderunt, diebus SS. Firmi et Rustici, anno Incarnati Verbi CCXXXVI. Cum autem in hoc tempus earum corpora humi condita mansissent, Reverendus in Christo Pater, Dominus Elias Episcopus Svellensis, pietate ductus, altius elevari curavit anno Christi MCCCCXXVII. *Hæc ibi: quæ etiam referuntur a Peretto cap.* 7. *Verum ea S. Proculi tempora, et hujus ad SS. Firmum et Rusticum accessum examinavimus* XXIII *Martii, et ea potius seculo* IV *quadrare diximus. An vero hæc non debeant transferri ad Proculum juniorem, supra merito dubitavimus. Quomodo porro ope S. Aidani Lindisfarnensis Episcopi conversus Oswaldus Rex cum sua gente sit, narrat Beda lib.* 3 *cap.* 6, *et plenius tractabitur ad* 31 *Augusti, quo Sanctus iste colitur. S. Treveriæ nullam apud scriptores Anglos, antiquos aut novos, invenio mentionem. Cur Eliæ Svellensi tribuatur translatio, absque ulla mentione Veronensis tunc Episcopi Guidonis Memi, nesciremus, nisi Perettus cap. 7 doceret fuisse eum Veronensem Suffraganeum, et ipsius ecclesiæ Sanctarum Tuscæ atque Teuteriæ Rectorem.*

E

VITA METRICA

Ex MS. ecclesiæ Apostolorum, a posteris expolita.

F

Beata Virgo, quæ nec audit impios.
Nec est secuta Principem
Ditissimum, sed corde perditissimum,
Nolens ei se jungere.
Sed mente pura cogitans leges Dei,
Illasque constantissime
Servans, amansque amore candidissimo,
Et caritatis vulnere
Christi icta, gloriam ac opes nil æstimans,
Jesum sibi delegerat
Sponsum, morabaturque in hoc perpetuo
Dulci ligata vinculo.
Seu sol anhelis, cuncta lustrans lampade,
Afflavit oriens equis;
Vesper rubens seu sera tollit lumina,
Terram soporeque irrigat;
Osgualdus hanc, Rex Angliæ clarissimus,
Amabat perditissime,
Ætata certantemque forma sideri,
Pulcherrimamque corpore:
Conatur hanc movere de statu suo
Præclara dona pollicens,
Et credit integella pectora allicere
Auri sacris divitiis.

Jesum sponsum assumit:

spernit amorem Oswaldi Principis,

Sed

A Sed illa, pelagi immota ceu rupes, manet,
Fragore magno concita
Jactata circum et fluctibus latrantibus
Quæ mole se tenet gravi;
Scopuli fremunt et saxa circum spumea,
Illisaque alga spargitur.
Nam Virgo, sanctis et pudicis moribus
Ornata, sprevit munera,
Ipsumque sprevit, assis æstimans
Unius et connubia,
Et regna, et aulas, ac superba Principum
Potentiorum limina,
Cœlestis ardens ignibus purissimis
Amoris, ac Christum inhians.
Tunc Rex videns se despici a Teuteria,
Insidias ei parat;
Patremque cœpit prosequi suppliciis;
Divinitus sed excita
exul Veronam fugit; Veronæ ad alta tendit ipsa mœnia:
Ut menta tota se Deo
In servitutem dedicaret, omnia
Linquens secundo numine,
In hospitalium per Alpium juga
Christum secuta pectore
Fortissimo, non fracta rebus asperis.
B Mox Rex nefandus, barbaro
Furore percitus, nefaria evomit:
Et incitatus dæmone
Veronam, ut illam quærerent quantocius,
Misit severos nuntios.
a S. Tusca admissa, Tunc Tusca, Proculi soror sanctissima,
Veronæ habens suburbium,
Agebat omni a labe puram et candidam
Vitam, optimum laudans Patrem.
Perrexit ad quam passibus citissimis
Virgo beata Cœlitum,
Metuque territa has preces ex pectore
Effudit: O salus mea,
Benigne Cœlitum Pater, serva, obsecro,
Opemque fer: nam barbarus
Adurget unguibus, fame rabida furens,
Et belluarum immanium
Instar, salutem et sanguinem meum hiantibus
Sævi appetunt nunc faucibus.
Audi precor me supplicem, o spes unica
Certumque præsidium meum.
Sic dixit, et fenestram in angustissimam
Intravit ejus cellulæ:
Quam mox araneæ tegunt tenuissimo
C Jussu Potentis stamine.
aranearum telis protegitur. Regisque nuntii, videntes hunc locum,
Intrasse non hunc æstimant:
Sed transeunt, in patriam et redeunt suam
Fessi, nihil cum invenerint.
Tu gloriosa Virgo, cœlum possidens,
Cujus volat laus conspicua
Ab Indo ad ultima Britanni littora;
Imploratur ejus patrocinium. Serva tuo nos numine,
Ope sospita cives, bona impetra omnia;
Possimus ut summo Patre
Et unico Nato frui perpetuo,
Cum sempiterno Spiritu.

Hymnus ex eodem MS. codice.

Virgo cœlorum, patriæque nostræ
Et decus clarum vigilansque custos,
Quæ sacris tollis nitida inter astra
Ossibus urbem.
Huc ades, nostros miserans labores,
Sive te cœli tenet aula, sive
Accolæ gentes Athesis fatigant
Te prece multa.
Sive divisi orbe vocant Britanni; D
(Diceris namque hisce oriunda terris,
Vinculo æterno copulata amoris
Cunctipotenti)
Hoc ades, dum te canimus, sacello,
Virgo cœlestis; tua dum quot annis
Dicimus læti, redeunte certa
Luce, trophæa.
Cuncta sprevisti pretiosa Regis
Dona, nec cepit Veneris voluptas,
Fregit aut Bacchus vel opes amœnæ
Pectora casta:
Sed Deo semper tua dedicata
Mens fruebatur dapibus supernis,
Carnis et mundi superans furores
Bellaque Satan.
Quin duce et Turca latitans in arcta
Cellula, miræ documenta linquis,
Clara virtutis, miseros juvasque
Æthere cassa.
Tu ferax vatum generosa tellus
Clara Verona, ac opidus superba,
Virginis tantæ decorata sacro
Corpore gaude. E
Verba dicamus bona, festa venit
Lux, ades quisquis, faveantque cuncti,
Dent sacris aris pia thura, odores,
Munera et Inda.
Diva cœlestes agitans choreas,
Supplices audi, et docili juventæ
Da bonam mentem, et placidam senectam
Sospite cursu.
Da tuis longam veneranda pacem
Civibus, veros solidosque honores,
Candidos mores, superique plenos
Luminis haustus.
Laus tibi cœli Pater atque Princeps,
Lege qui certa moderaris orbem,
Quem fides veri studiosa Trinum
Credit et Unum.

MIRACULA

Ex Italico Baptistæ Peretti.

Sub Ezelino tyranno, qui aliquot annorum spatio violenter crudeliterque Veronæ imperavit, anno demum MCCLIX sublatus de medio, contigit ut bonus quidam civis cogeretur ad custodiendum Villæfrancæ castrum, proprio impendio militaturus, proficisci. *Familiæ pauperis indigentiæ sub an 1259* F Grave id homini erat minime copioso; imo obærato, sic ut familiam ægre sustentaret. Cum ergo mœstus egrederetur, et per forum transiens oculos vertisset in ecclesiam Sanctorum Apostolorum; recordatus est beneficiorum, quæ multi se dicebant per S. Teuteriæ intercessionem divinitus impetrasse. Ingreditur ergo festinus in ædem, eamque ab arbitris tum forte vacuam reperiens, cor suum in oratione effundit cum lacrymis, in tanta sua suæque familiæ necessitate auxilium postulans a sancta Virgine. *S Teuteria invocata succurrit* Cum ecce apparuit ipsi eadem, venerabili specie, et candidissimis induta vestibus, diuque stupenti tandem dixit; pergeret alacriter itinere cœpto, exauditas esse preces ejus, ipsumque cito reversurum cum salute. Visionem minime vanam probavit eventus: exiguas enim facultates, unde utcumque sustentabatur familia, ita multiplicavit Deus, ut absentis uxor inde potuerit creditoribus solvere, et marito victum submittere, quamdiu in castri custodia mansit; satis tamen etiam ipsa habuerit ad suam et domus totius alimoniam: vir autem incolumis postea rediit.

2 Inter eas mulieres quæ pervigilium S. Teuteriæ

A riæ ex more in oratione agebant, advenit una filiamr secum ducens, cui vultum omnino deformem reddiderat infirmitas quædam : hæc magnum impetrandæ gratiæ fiduciam præferens, Sacerdotem ecclesiæ istic præsentem rogavit, ut vultui puellæ admoveret Reliquias Sanctæ. Quo impetrato et orationibus expletis, redivit domum mater cum filia : quæ paulo post pristinæ formæ et sanitati restituta, sæpe visa est redire ad ecclesiam pro agendis de recepto beneficio gratiis.

attactu reliquiarum sanatur deformitas faciei.

3 Anno Domini MDLIV, vivebat inter Virgines sanctimoniales in monasterio Campi Martii Soror Ludovica : sed annis quinque misere conflictata cum febri, gravibus mirisque symptomatis sociata : cui licet medici levamen subinde adferrent aliquod, numquam tamen sanitatem reddere poterant. Tandem die I Martii sub auroram, alteri cuidam monachæ, quæ soror Magdalena dicebatur, aliquantulum infirmæ apparuit S. Teuteria ; jussitque mandaret Sorori Ludovicæ ut perseveraret orando, sibique promitteret pervigilium sui festi cum jejunio agere, festum autem ipsum religiosius celebrare, ita subito convalituram. Paruit illa, et per infirmariam Sororem
B nuntiari fecit Ludovicæ, quid sibi dictum a Sancta esset. Jussa omnia cum accurate explevisset ægra, rediit ei color pristinus qui diffluxerat una cum viribus, ad totius monasterii stuporem, neque enim aut sentiebat ipsa aut aliæ in ea notare poterant ullum prioris infirmitatis vestigium.

An. 1554 apparens Sancta,

monacham infirmam facto sibi voto sanandam promittit :

4 Paulo post factum miraculum venit Ludovicæ pater ad ecclesiam Sanctarum Virginum, ferens ut rogatus a filia fuerat, votivam e cera imaginem : eaque ante S. Teuteriæ statuam collocata, jussit de eadem celebrari Missam. Ego vero ad quem, utpote loci ipsius Rectorem, propius spectabat, de tota re doceri accuratius ; cum de conquirendis testimoniis cogitarem, inveni quod ipsius monasterii expertissimus medicus D. Petrus Beroldus, hujus urbis honoratus civis, qui et oretenus mihi rem totam retulit, ad devotam piarum monacharum instantiam, manu sua propria eamdem scripserit in libro pergameno antiquo, continente Latino sermone descriptam ipsarum Sanctarum historiam, qui liber rubro operculo munitus a Sanctimonialibus custoditur, affirmans non nisi divino miraculo posse adscribi curationem tam subitam. Idem mihi confirmarunt duo Reverendi Sacerdotes, quibus commissa est illius monasterii cura, videlicet D. Petrus Bronzi, Rector
C ecclesiæ parochialis S. Ceciliæ, Confessarius ; et D. Michael Maconi, Capellanus : qui et addidit, Ludovicam, eodem quo sanata est matutino tempore, sacro Chtisi corpore reficiendam fuisse, propter grave, in quo videbatur esse, periculum mortis.

quod ita factum testatus monasterii medicus,

item Confessarius et Capellanus,

5 Vulgata mox fuit tota urbe fama ejus quod acciderat miraculi, cum sacræ illæ virgines identidem narrarent ac renarrarent rem gestam cunctis visitationis causa ad se venientibus. Quare Mag. Matthæus dal Bue, humanioris litteraturæ Professor egregius et Græcæ æque ac Latinæ peritus, cum ex ore ipsiusmet medici, pene lacrymantis præ affectus teneritudine, singula audivisset ; atque ad Reverendissimum Episcopum nostrum D. Aloysium Lipomanum accedens, retulisset quæ audierat ; ipsique Episcopus respondisset ; Intellexi omnia, laudetur Deus, quia verissima sunt, idem Professor coram omnibus scholaribus suis, me quoque præsente, explicuit gestæ rei seriem, addiditque, ad fidem miraculo isti conciliandam, plurimum conferre testimonium Medici tam experti : qui secundum suæ artis disciplinam certissime poterat judicare, quod quæ compererat facta in Ludovica, naturæ ordinem longe transcenderent.

miraculum etiam Episcopus approbat,

6 Postmodum ipsæ monachæ, in illius miraculi D memoriam perpetuam, pingi fecerunt in tabula effigiem S. Teuteriæ ipsiusque Sororis Ludovicæ, pro reddita sanitate agentis gratias, et epigraphe rem gestam explicante, ejusque annum notante ac diem : in festo autem ipsius Sanctæ Missas aliquot jusserunt celebrari : exindeque in hac dovotione perseverantes, supra unum altarium suorum depingi S. Teuteriam curaverunt. Porro cum anno MDLXXV, die IX Februarii, una cum D. Raphaele Bagata, Archipresbytero prædictæ ecclesiæ et parochiæ sanctorum Apostolorum, circuiremus investigantes antiqua monumenta de Sanctis et Reliquiis hujus civitatis (quæ postea cum historiis collectis ab Illustrissimo et Reverendissimo Episcopo Angustino Valerio, tunc Episcopo, nunc Cardinali Veronensi, Latine impressa sunt) accessimus etiam ad monasterium Virginum in Campo Martio : ibique colloquentes cum Reverendissima Matre Abbatissa, a qua postulabamus exhiberi nobis relationem miraculi, in libro prædicto descriptam ; invenimus ipsammet esse, cui olim S. Teuteria apparuerat.

de eodem tabulam curant pingi monachæ,

quod auctori narrat Abbatissa cui apparuerat Sancta,

7 Hæc ergo, cum singula, ita ut supra dictum E est, ex ordine retulisset ; addidit, quod præter febrem, qua laborabat infirma, memorabile imo horribile erat symptoma ejusdem, quo omnia illius membra, etiam lingua, distorquebantur ; oculi vero pene videbantur emortui. Dicebat etiam, ventositate tanta vexari eam solitam, ut ad quorumdam ciborum usum magnam statim pateretur molestiam : cum vero sanata fuit, eam quoque penitus cessavisse, ita ut eosdem cibos jam absque difficultate usurparet, in illum usque diem vivens sana et salva, nomine Soror Ludovica de Schio : mortuam vero esse infirmariam, per quam ipsa nuntiarat mandatum Sanctæ, Camillam Veritadictam : sed multas adhuc superstites vivere illius temporis monachas, quarum aliquæ sibi nobiscum loquenti assisterent ; in quibus et Soror Ludovica ipsa : quæ suo deinde testimonio affirmavit vera esse, quæcumque narraverat Domina Abbatissa : ac denique ad plenam totius rei fidem, allatus nobis et exhibitus est liber, de quo supra.

explicat gravia morbi illius symptomata.

8 *Nescio an adhuc servetur prædictus antiquus liber, cui testimonium suum medicus adscripsit : nam ejus testimonii exemplar inde transcriptum rogatus mittere R. P. Octavius Zenobrius, nostri Veronensis collegii Rector anno* MDCLXXVI, *pro eo submisit æque superius memoratam, et ad idem prorsus valituram, epigraphen* F *imaginis S. Teuteriæ, quæ adhuc legitur litteris admodum antiquis, et verbis expressa Italicis, sic Latine reddendis,* Memoria sanitatis recuperatæ, quemadmodum notatum est a me Sorore Ludovica ex Sororibus D. Magdalenæ : quæ fui infirma annis quinque febri et melancholia, cum accidente assiderationis multum molestæ : neque unquam remedio aliquo a pluribus medicis curata, licet malum subinde non nihil relevaretur. Die autem primo Martii anni MDLIV, cum majori morbi labore fatigarer quam alias unquam, monita per revelationem, alteri cuidam monachæ factam, vovi S. Teuteriæ jejunare ipsius vigiliam, ejusque festum celebrare, ac deinceps ei semper esse devota. Et subito sanata fui ab omni mala dispositione quam patiebar, absque alio motu aut incursione naturali quæ appareat : quod nulli alteri causæ adscribi potest, quam divino auxilio et vero miraculo. *Addit idem Rector,* V *Maji fieri processionem post cantatum, Te Deum, in ecclesia S. Marthæ ; festum autem S. Teuteriæ ab antiquis cum Octava celebratum fuisse.*

Imagini subscriptum testimonium.

DE

DE SANCTO LEONE
MONACHO ORDINIS S. BASILII,
G.H.
BOVÆ IN CALABRIA INFERIORE.

V MAJI.

Ferdinandus *Ughellus tomo* IX *Italiæ sacræ, acturus de Episcopis Bovensibus, inter alia præfatur ista :* Bova mediterranea est inferioris Calabriæ antiqua civitas, sita in monte editissimo, præruptis saxis undique vallata, quinto a freto milliario, habitata familiis plus minus quadringentis, Est autem Bovensis civitas, cum vicino pago Africo Comitatus titulo, Archiepiscopo Rhegino in temporalibus subjecta. Ritu Græco in sacris usi sunt usque ad Gregorii XIII Pontificatum. Hic asservatur corpus B. Leonis, monachi S. Basilii ex Africo pago : cujus festum agunt tertio Nonas Maji. *Quæ fere eadem de S. Leone habet Hieronymus Marafioti lib. 2 Chronici Calabriæ folio* 155. *Quæ sic exornat Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad hunc diem* v *Maji.*

Corpus in Cathedrali.

B

2 Leo in Calabria ulteriore, in qua Brutii populi sunt, in agro Bovensi natus pieque a parentibus educatus, adolescens ordinem S. Basilii ingreditur, in quo eam vitæ normam secutus est, ut multam sanctitatis laudem sit adeptus, miraculis et vivens et mortuus coruscans : ob quæ non mediocrem apud suos cives venerationem obtinuit. Corpus ejus Bovæ in templo Cathedrali honorifice conditum hac die præcipue colitur. *Hæc Ferrarius, qui eumdem iterum celebrat in Catalogo generali Sanctorum, citatis tabulis ecclesiæ Bovensis. Meminit de eo et Paulus Regius de Sanctis regni Neapolitani. Reliqua latent : neque spes est plura obtinendi, nisi forte alicubi asservatur Vita Græce scripta : quam qui nobis submiserit, inserendam supplemento hujus mensis, bene de Sancto, bene de opere nostro, totaque posteritate merebitur.* E

elogium ex Ferrario.

DE SANCTO LANDO
MARTYRE HORTÆ IN ITALIA.

FORTE SÆC. VI

Hortæ cultus sacer,

Horta, *Plinio* Hortanum, *urbs Hetruriæ suburbicariæ est, nunc Provinciæ Patrimonii S. Petri dictæ, prope Tiberim fluvium, ubi Neram amnem recipit. Quia urbis hujus splendor paulatim defecit, Hortana ecclesia olim Episcopalis sub Eugenio Papa Quarto Castellanæ civitatis Episcopatui juncta est, Bullaque ea de re data anno* 1437 *est ab Ughello tomo* I *Italiæ in Episcopis Hortanis excusa. Ferrarius in Catalogo generali hunc* v *Maji auspicatur a memoria* S. Landi, Martyris et Patroni Hortæ in Thuscia, *allegatque* Tabulas ecclesiæ Hortanæ, cujus est Tutelaris, a qua Acta illius MSS. accepit ex libro, qui Fabrica Hortana nominatur, parte 4. *Inde compendium dedit idem Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, quod hic damus et est hujusmodi.*

compendium Vitæ, VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 30*

C

2 Landus, sanctorum Martyrum Valentini, Rutili, Florentini, Hilarii, et Felicissimæ (ut illius Acta habent) frater, adolescens Domitiano Imperatore Christianam religionem colebat : ad quam prædicando multos perducebat. Ex Germania in Italiam veniens, fratres suos apud Valeriam in specu latitantes invenit, quos baptizandos curavit. Digressus ab illis, apud Hortam prædicans, plures divinitus sanavit infirmos : verum ab hostibus fidei comprehensus, et ad Imperatorem perductus, varie sed frustra ut Deos coleret tentatus, usque adeo cæditur, donec sanguis toto corpore deflueret. Rursus præsentatus Imperatori, cum munera oblata contemneret et respueret, minas vero non formidaret; ad templum Martis trahi jubetur, ut illi sacra faceret : sin minus interficeretur. Ductus eo oravit ad Christum; vixque finem fecit orandi, cum templum illud statim corruens, multos ex sacerdotibus illius oppressit. Quamobrem excandens Imperator, Landum ad arborem alligari, laminisque ardentibus admotis exuri, genas abradi, et ad extremum capite truncari præcepit. Passus est apud Vadimonis lacum, juxta Bassanellum oppidum, quod ab Horta II P. M. abest, ubi adhuc S. Landi ædicula monstratur. Corpus vero in ecclesia parochiali ejusdem oppidi, ad quod plurimi, præsertim dolori capitis obnoxii, confluere solent, conditum est.

ædicula ei dicata

Corpus in ecclesia.

3 *Hactenus Ferrarius, forsan ex traditione vulgi ut plurimum collecta. Hinc etiam Ferrarius in Annotatione subjuncta hanc explicationem cum aliqua censura adjungit :* Felicissima, *inquit,* cujus S. Landus frater fuisse hic perhibetur, ea est quæ Faleriæ, urbe excisa apud civitatem Castellanam, passa cum Graciliano. Valentinus autem et Hilarius videntur, qui Viterbii martyrio coronati traduntur : tametsi in horum Actis nulla fit Landi mentio, ac Valentinus et Hilarius sub Diocletiano et Maximiano passi sunt. Vereor, ne pro Diocletiano Imperatore, Domitiano scriptum fuerit, et pro; Ex Græcia, Ex Germania positum. Si enim frater fuit SS. Valentini et Hilarii, illi ex Oriente venere, et sub Diocletiano Martyres effecti fuerunt. *Hæc Ferrarius. Coluntur* SS. Valentinus Presbyter et Hilarius Diaconus Martyres Viterbienses (*quorum varia Acta habemus*) *die* III *Novembris; et* S. Felicissima *cum* Gratiliano XII *Augusti : et hi quatuor dicuntur conversi* a S. Eutitio Presbytero et Martyre; *cui in diœcesi Hortana dicata est Ecclesia, ubique colitur* XV *Maji. Ast ubi* SS. Rutilius et Florentinus Martyres *occubuerint aut colantur, hactenus non potuimus scire. Nicolaus Brautius in Martyrologio Poetico ad eorum omnium inter se fraternitatem ita alludit.*

Fratres Santi plures attributi cum exigua veri specie,

F

Quinque coronandos fratres, prior ipse relinquens,
Martyrio clarus Landus in astra migrat.

4 *Si satis certo constaret eodem omnes floruisse tempore, suspicari possemus, fratres habitos, quia fraterno amore sese mutuo complexi fuerint. Sed scrupulum objicit nomen* Landus, *quod non tantum origine Germanicum est, sed omnino truncatum videtur pro ampliori talis terminationis composito,* Rolandus *aut alio simili, per consuetam Hetruscis propriorum nominum mutilationem. Quare non solum non recipio suspicionem Ferrarii, ne pro* Græcia *forte irrepserit* Germania : *sed magis*

nomen originem barbaram indicat,

A AUCTORE G. H. *ut sub barbaris passum verosimilius sit.* *magis moveor, ut a Longobardis aliisve barbaris Italiæ occupatoribus, pro fide Christiana passum, Hortæque coli cœptum opiner. Nominis istius diminutivum* Landuccius *in frequenti adhuc usu Hetruscorum est. Posset igitur ad seculum Christi* VI *referri, quo scimus alios plures sub Longobardis passos. Non fuisset fortassis difficile ex prædicto Fabricæ Hortanæ libro pleniora Acta obtinere : sed eum credimus exiguæ esse antiquitatis, et quoad* S. Landum *multo etiam minoris fidei esse colligimus, ex eo quod Ferrarius offert specimine. Quare, ea cura omissa, solum optamus, de præsenti sacri corporis statu ac veneratione plura nancisci; et recentiora, si quæ suppetunt, miracula, ad confirmandam soliditatem cultus, a majoribus ad posteros successive derivati.* D NOT. 7 VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 31 *

DE SANCTO THEODORO

EPISCOPO BONONIENSI IN ITALIA.

G. H.

CIRCA ANNUM DXL

Cultus sacer. Sacra hujus Episcopi memoria *ad hunc* V *Maji in hodiernis Martyrologii Romani tabulis conservatur his verbis :* Bononiæ S. Theodori Episcopi, meritis clari. *Ferdinandus Ughellus tomo* 2 *Italiæ sacræ in Bononiensibus Archiepiscopis hoc ei concinnavit elogium.* S. Theodorus eamdem Sedem Bononiensem obtinuit, cui Agapitus Pontifex in omnia monasteria, ecclesias, Presbyteros atque Clericos suæ diœsesis potestatem asseruit. Fato functus est B die quinta mensis Maji : quæ dies in honorem Sancti solennis habetur, sepultusque est apud S. Felicem. *S. Agapitus Papa sedit decem mensibus et aliquot diebus partim anno* DXXXV, *partim anno sequenti. Colitur* XX *Septembris.* *Potestas ejus in monasteria.* *Quæ hic monasteria diœcesis Bononiensis subjecit S. Theodoro, ita enumerat Sigonius lib.* I *de Episcopis Bononiensibus,* SS. Vitalis et Agricolæ in Arena, S. Proculi, SS. Felicis et Naboris, SS. Gervasii et Protasii, S. Stephani in Jerusalem, S. Joannis in monte Oliveti, S. Mariæ in monte Palense, S. Michaelis in fundo Paterno, S. Helenæ, et S. Barbatiani.

2 *Antonius Paulus Masini, parte* 2 *Bononiæ perlustratæ in Episcopis Bononiensibus; asserit,* S. Theodorum præfuisse ecclesiæ Bononiensi ab anno DXXX ad annum DL, ac sepultum fuisse in antiqua ecclesia Cathedrali, quæ est modo SS. Naboris et Felicis; et asservari etiamnum ante altare S. Francisco dicatum, et inde ad sex pedes in lapide dissito ista legi verba : Hic requiescit in pace Theodorus. *tempus Sedis : sepultura.* VIDE APP. TOM VII MAJI NOT. 32 * *Idem Masini in priore parte ad hunc* V *Maji asserit, dictam ecclesiam SS. Naboris et Felicis esse sanctimonialium ; et chirothecas Pontificales asservari in ecclesia S. Mariæ apud Patres Servitas.* E *Eumdem hoc die celebrant Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, Celsus Faleonus lib.* I *Memoriarum Historicarum Ecclesiæ Bononiensis, Ludovicus Zacconus in suo de Sanctorum Vitis compendio, et Nicolaus Brautius in Martyrologio poetico : qui illud illi panxit distichon.*

Summus in Abbates, sexum concessit et omnem,
Pastori Pastor : jus bonus omne, bono.

DE S. JOANNE MONASTERIENSI

G. H.

CAINONE IN DIŒCESI TURONENSI.

SECULO VI.

Caino, *vulgo* Chinon, *oppidum diœcesis Turonensis, versus Pictavensem tractum ad Vigennam fluvium, leucis septem a Salmurio in ortum, et quinque a Loduno distat. Extant officia propria* C *ecclesiæ Collegiatæ Cainonensis, Salmuri anno* MDCXIX *excusa : sed absque mentione S. Joannis Monasteriensis.* *Cultus* *Verum in Kalendario præposito, manu adscripta habemus ista verba* : V Joannis Monasteriensis Confessoris, non Pontificis, duplex : *et hunc cultum confirmavit nobis Joannes Baptista de le Barre e Societate Jesu, Parisiis ad nos missis Lectionibus, quæ habentur de S. Joanne Monasteriensi in Officio Ecclesiæ Cainonensis, et in ejusdem Sancti Capella,* *capella.* *spectantque ad hunc diem quintum Maji, prout eas inde acceptas, hic damus. Ex antiquo Breviario Turonensi excepta habemus, in quibus etiam ad hunc* V *Maji* Joannis Monasteriensis Confessoris *memoria celebratur.*

2 In oppido Cainonensi requiescit in ecclesia S. Maximi, haud procul ab ejusdem Sancti cancello, *Solitariam vitam agens,* Joannes quidam Presbyter ; qui natione Brito, fide religiosus ac devotione fervens, ut vitam contemplativam beatius ageret, ab hominum se consuetudine et aspectu segregavit, et in propinqua silva se abdidit, ubi diu, vacans jejuniis, vigiliis et orationibus, habitavit. Postmodum juxta ipsam Cainonensis oppidi ecclesiam in vertice collis, oratoriam cellulam in caverna rupis delegit : e qua se noctu proripiens, ad sepulcrum B. Maximi frequenter Domino supplicans, pervigil excubabat. Illic in parvo fundulo viridarium et lauros propria manu conseverat, sub quarum umbra per diem sæpe legebat, sæpe ad proximorum consolationem scribebat, sæpe ad se venientibus pro salute animarum prædicabat, sæpius in divinis contemplationibus versabatur, et laborantibus mira sanitatum et gratiarum beneficia, Deo auxiliante, ministrabat. F

3 Hunc B. Radegundis Regina, dum ex aula Regis Clotharii secedens Pictavium versus iter arriperet, et per pagum Cainonensem transiret, invisit, fama sanctitatis ejus permota, et cum eo consolatoria de cœlestibus rebus colloquia miscuit : *visitur a S. Radegunde cique perseverantiam impetrat.* quem deinceps magno semper amore coluit, et in suis perturbationibus ejus consilia expetiit, ac ejusdem se precibus commendavit. Jussit etiam pretiosissimum ornamentum ponderis mille solidorum auri purissimi illi deferri, quo in Dei servitio ad ejus suffragium uteretur : ab eodem cilicium vicissim deposcens, quo regiarum vestium loco tenellos artus laceraret; ac deprecans ut suis supplicationibus a Deo impetraret, quod nihil contra propositum suum sanctissimum ab ipso piissimo Rege marito pateretur. Postulationi ejus promptus auditor et efficax intercessor nec verbo nec effectu defuit. Nam post triduanum jejunium et preces continuas voce e cœlo dilapsa audivit, Securus esto, Joannes, de B. Radegunde, quia in suo sancto proposito sanctissime perseverabit : quod deinde rei probavit eventus.

4 Post obitum servi Dei accidit, ut ex illis arboribus,

A ribus, quæ totum viridarium patulis ramis obumbrabant, una cum per vetustatem exaruisset, ex ea loci custos scamnum adaptaret, eoque jam per duos annos usus esset. Sed mox tactus, ut credere pium est, divina inspiratione; et corde compunctus, quod ad privatos et profanos usus arborem, tanti Sacerdotis manu plantatam, adhiberet; defossa humo scamnum sub terra reposuit. Mirum dictu! Lignum aridum, divino animatum vigori, novos emisit surculos, qui quotannis succrescentes, iis quæ circa tumulum S. Maximi ædificanda erant abunde sufficiebant. Merita viri sancti multis aliis signis Deus, sed præcipue morborum curationibus et dæmonum expulsionibus declaravit: propter quæ oratorium ejusdem, quod sub nomine B. Radegundis supra ecclesiam S. Maximi colitur, a vicinis populis magna frequentia et devotione visitatur.

Arbor arida ab eo plantata post biennium defoditur et multiplicatur:

ipse miraculis claret:

5 *Hactenus Lectiones, recentius ut apparet compositæ: quas licet Turonensis Episcopi auctoritate vulgatas minime dubitem; optarem tamen ea ipsa (si qua extant) documenta nancisci, quæ illis componendis materiam præbuerunt: simul etiam doceri, an aliquæ sancti corporis reliquiæ aut olim in honore fuerint, aut superioris ævi rabiem in sacra omnia bacchatam effugerint,* D *atque adhuc serventur: denique causam cognominis, quo* Monasteriensis *appellatur. Colitur S. Radegundis, etiam Cainone,* XIII *Augusti, quando ejus vitam duplicem dabimus, alteram a Fortunato Episcopo coævo scriptam, alteram a socia Sanctimoniali Baudomina. Neutra mentionem facit S. Joannis, quamvis posterior meminerit consilii, a Clothario Rege contra Sanctæ votum suscepti, de eodem ad thorum suum reducenda, quod ut disturbaret rogatus per epistolam fuerit S. Germanus Parisiensis Episcopus. In Vita S. Juniani Abbatis, qui adhuc solitarius agens Reginæ eidem familiarissimus, eodem quo ipsa die colitur, mentio fit de cilicio, quod hæc ei misit, vicissim catenam illius sibi petens: ex quo apparet non ablusisse a moribus Sanctæ, quod hic dicitur de postulato ejus cilicio. Vixit autem hæc Sancta saltem usque ad annum* DLIII, *circa annum* DXLIV *separata a viro: et ante eam obierat S. Maximus, Cainonensis ecclesiæ æque Patronus, qui colitur die* XX *Augusti: fuit enim S. Martini Turonensis discipulus; ex quibus colligitur, ætatem S. Joannis seculo* VI *adscribendam esse.*

optantur Acta vetustiora:

AUCTORE G. H.

vixit seculo sexto.

NOT. 8

B

DE S. WALDRADA ABBATISSA

METIS IN GALLIA BELGICA.

E

G. H.

CIRCA DCXX.

Vitam S. Waldradæ damus ex codice MS. cœnobiis Corserdoncani, Ordinis Canonicorum Regularium in Brabantia, prope Turnhoutum oppidum: eamque contulimus cum alio MS. Ultrajectino Ecclesiæ Cathedralis S. Martino sacræ, sed in hoc erat Vita aliquo modo contracta. Præfigimus Prologum ex codice MS. cœnobii Rubeæ-vallis, etiam Canonicorum Regularium prope Bruxellas, ubi continebatur in prima parte Hagiologii Brabantinorum, quod simul olim in regno Austrasiorum vixerint Metenses cum Brabantis. Forsan auctor hujus Prologi arbitratus est serius vixisse S. Waldradam, sicuti censuit Auctor MS. Florarii Sanctorum: in quo ad hunc diem quintum Maji ista leguntur: In Francia depositio S. Waldradæ Virginis et Abbatissæ, de agnatione Carolidarum, quæ obitum suum divina revelatione præscivit. Obiit anno salutis DCCCLXII. *Hæc ibi, non absque variis mendis: cum, non seculo nono, sed circa annum sexcentesimum floruerit, integro seculo ante tem-* C *pora Caroli Martelli aut Caroli Magni Imperatoris. Aliquod Vitæ compendium edidit Meurissius, Episcopus Madaurensis, in Historia Episcoporum Ecclesiæ Metensis, in Pappolo* XXVIII *Episcopo, ubi ista sub finem addita:* Egit hoc anno secundo Theoderici Francorum Regis, testamento ab eodem Rege et cunctis suis Principibus, Galliarum Pontificibus, optime firmato, et ita firmato decreto, ut si quis heredum aut parentum S. Waldradæ, ductus cupiditate, data Deo auferre tentaverit, legali decreto sua perdat, et quod aggredietur, nullo modo implere valeat. *Hæc ibi: quæ desunt in Vita et ex ipso testamento videntur adjuncta. Mortuo Childeberto Rege anno* DXCVI *cœperunt regnare filii ejus, Theodericus in Burgundia, et Theodebertus apud Austrasios. Verum hoc a fratre anno* DCXII *devicto et occiso, utrumque regnum obtinuit Theodericus, qui anno sequenti, cum secundum annum apud Austrasios fuisset auspicatus, Metis profluvio ventris mortuus est: quo tempore potuit S. Waldrada prædictum testamentum confecisse. Celebratur hoc itidem die quinto Maji memoria* S. Waldradæ Virginis *a Greveno in Auctario Usuardi, Canisio in Martyrologio Germanico, Ferrario in Catalogo generali, et Saussayo in Martyrologio Gallicano: cujus sunt ista verba:* Metis depositio S. Waldradæ, Virginis et Abbatissæ, miraculis claræ. *Quæ plane eadem ante scripserat in Martyrologio Benedictino Menardus, et assentiuntur* Dorganius et Mabillon, *qui seculo 2 Benedictino aliquod ejus elogium profert. Sed opponit se iis monachus Benedictinus Dervensis, qui miracula S. Berchari seculo* X *scripsit, et asseruit, fuisse* Regulam sanctissimi Benedicti adhuc inauditam hominibus Francorum Imperii. *Nolumus nos ista movere: Mabillon seculo 2 pag.* 847 *respondet, quod* fœde hallucinatur auctor hoc loco. *Sit ita sane: sed cum inter suos antiquiores invenit qui id crediderint, non miretur probationes requiri, ut quisquis Sanctus monachus post S. Benedictum vixerit, dicatur Benedictinus fuisse.*

Vita ex MSS.

Tempus Vitæ non seculo 9 sed 7.

testamentum conditum an. 612,

memoria in fastis

etiam Benedictinis.

PROLOGUS VITÆ

Ex codice MS. Rubeæ-Vallis.

F

Non parum nostro congruit proposito, vitam annectere nobilissimæ Virginis Christi S. Waldradæ Abbatissæ, propter consanguinitatem seu affinitatem cum Brabantigenis sive Francigenis Principibus contractam. Hæc enim in diebus suis, velut totius sanctitatis speculum et exemplar, admodum emicuit. Nam paupertatem cum Apostolis omnia relinquentibus, uti sub paucis verbis notificabimus, plenissime fuit amplexata. Misericordiæ quoque operibus tam clara effulsit, ut ipsamet frequenter agens, pauperibus necessaria ministraret: qua de re nostra culpatur inertia, qui virtutes virtuosorum imitari non satagimus. Imitanda nobis virtuosa gesta sua Sancti reliquerunt in memoria; nos tamen segnes et pigri torpemus desidia. Accendamur proinde ad fervorem, et ad emendationem accingamur, Sanctæque Waldradæ spiritualia certamina. Tamquam carbones vastatores, quibus in dilectione Dei et proximi calefieri valeamus, ad ædificationem revolvamus.

Vita Sanctorum imitanda.

VITA

A

VITA

Ex MSS. Corsendoncano et Ultrajectino.

Temporibus Theoderici et Theodeberti Galliæ Regum, B. Waldrada nobilissima, utpote dictis existens affinitate connexa, plurima sanctitate claruit. *Nobilis et sancta,* Venditis namque omnibus quæ habebat, ac pauperibus erogatis, sub perpetuæ voto castitatis Christi se servitio mancipavit. Porro tam sancte, caste, sobrie, et pie vivit, quod fama virtutum ejus ubique discurreret. Quo in tempore Eleutherius, Francorum Dux, S. Waldradæ consanguineus, monasterium monialium infra muros Mediomatricorum ædificavit, et amplis possessionibus dotavit. *fit Abbatissa:* In quo B. Waldradram Christi ancillis præfecit Abbatissam. Quæ mirabiliter subditas verbo et exemplo ad amorem Dei jugiter invitare satagebat et incitare contendebat. Misericordiæ insuper insistens operibus, numquam prætermisit, quin supervenientibus pauperibus aut victum aut vestitum liberalissimo corde tribueret. Prædia vero propria, quæ amplissima ex parentum suorum successione susceperat, monasterio suo, cui in officio præerat Abbatissa, quod in *possessiones monasterio donat:* B honore Beati Petri Apostolorum constructum ac dedicatum fuerat, munificentissime ac largissime delegavit.

2 Interea contigit, quod Eleutherius Dux præfatus, cum in ædificatione dicti monasterii ac larga et solerti provisione ancillarum Christi, inibi Deo serviturarum, patrimonium suum atque divitias exponeret; a propriis consanguineis, hoc nimis ægre ferentibus (causabantur enim sibi ablatum, quod a viro devoto fuerat divino servitio deputatum, pro eo quod in dictis bonis eidem post ejus decessum succedere speraverant) crudeliter est occisus, sicque proprio sanguine pro virtuoso opere laureatus Christi Martyr est effectus. *dolet ob cædem Eleutherii fundatoris sui monasterii,* Qua de re Beatissima Waldrada nimium dolens, quippe quæ tam fidum procuratorem ut necessarium provisorem sibi ablatum tanto piaculo cernebat. D De cetero totam spem suam constituit in Deum, protectorem et provisorem æternalem; cujus ope ac misericordia, et merito ac numero Conventus prædicti monasterii in omni prosperitate auctus est ac delatatus.

3 Procedente vero tempore, cum inibi ancillæ Christi in omni virtute ac spiritali exercitatione cursum præsentis vitæ peregissent; accidebat mirabile prodigium et a seculis inauditum in eodem loco. Nam dum quampiam harum sanctimonialium ex hac luce migrare contingeret ad requiem sempiternam, manus quædam dextera in fenestra, quæ maxima inter magnas in abside monasteriali apparebat et in medio constituta erat, soli morituræ se manifestavit. *et pluribus Sororibus ad cœlum indicio manus apparentis promissis* Qua conspecta, statim illa moribunda condignis commeatibus sibi necessariis præparare se curabat, confitendo et communicando: et post hæc benedictione B. Petri Apostoli expetita, concomitante sanctissima Waldrada cum omni Sororum suarum congregatione, ad locum usque sepulturæ, usque ad S. Symphoriani monasterium deducebatur (quoniam quidem ipsarum Dominarum monasterium dedicato cœmiterio carebat, sed pro tunc E in nominato loco erat) illucque per se ipsam pedes ibat; ibique mausoleo præparato, quasi dormitura se collocabat; atque membris compositis spiritum Deo datori reddebat.

4 Beata vero Waldrada, cum plurimas ancillarum Christi præfato modo præmisisset ad vitam æternam; *ipsa quoque præmonita obit,* tandem ipsa, Spiritu sancto revelante, obitum suum instare præscivit: quem etiam superstitibus Sororibus revelare curavit. Et postremo, adveniente hora sui transitus, post plurima virtutum insignia, postque innumera Deo exhibita obsequia, et præstita proximo beneficia, cœlos perpetuo victura conscendit. Corpus autem ejus in ipso monasterio, cujus Abbatissa fuerat prima, ante altare B. Agathæ Virginis est humatum: cujus festivitas recolitur tertio Nonas mensis Maji. *et colitur 5 Maji.*

DE S. MAURONTO ABBATE,

G.II.

BROYLI, MARCHIANIS, ET DUACI IN BELGIO.

C AN. DCCI

Tria loca *Belgii sunt celebria, habitatione, obitu, et asservatione Reliquiarum S. Mauronti. Primus est* Broylus prædium, *vulgo* Bruel *in oppido* Merghem *seu* Mervilla *dicto, quod viri aliqui eruditi censent* Minariacum *in Itinerario Antonini appellari. Situm id in confiniis Artesiæ et Flandriæ, ad Lisam fluvium, inter Aerium et Armenteriam. In hoc suo prædio Broylo construxit monasterium* S. Mauronthus, *ibidemque monachis collectis præfuit, et S. Amatum exulem excepit, mortuum sepelivit, et postea ad novam ecclesiam a se constructam transferri honorifice curavit.* *Broyli constructum monasterium*

2 *Alter locus est* monasterium Marchianense, *ad Scarpam fluvium, inter Duacum et Amandopolim; sepultura S. Rictrudis matris ejus, et dein ipsius Mauronti illustratus. Ibi* anno ab Incarnatione Domini septingentesimo primo, anno quarto Childeberti Regis filii Theoderici, migravit ad Dominum, quarto Nonas Maji. *Ita MS. Chronicon Marchianense, tempore Simonis Abbatis circa annum* MCC *scriptum, cap.* 18. *Marchianis obitus.*

3 *Tertius locus* Duacum, *notissima urbs Gallo-Flandriæ, quæ S. Mauronti corpus in Ecclesia S. Amati collegiata adservat. Auctor Miraculorum S. Rictrudis, qui ea circa annum* MCLXVIII *scribendo absolvit, lib.* 2 *num.* 16 *asserit,* Reliquias S. Mauronti in *Duaci corpus,* F Marchianensi monasterio longo tempore quievisse; postea seu permittente seu volente Deo, furtim sublatas, et Duacum translatas fuisse.... De Reliquiis igitur B. Mauronti, ex parte maxima Duacum sublatis, connivente Deo et populo, statutum est, ut tertio Nonas Maji (quæ est dies depositionis ejus) ab universis ibi manentibus de eo memoria quotannis solenniter repræsentaretur. Cum autem annus revolutus eamdem solennitatem reduceret, hæc a Sacerdotibus, qui populo præerant, in ecclesiis Dominica præcedente omnibus nuntiabatur: et interdicto publice servili opere, singuli die illo, sicut nunc quoque agitur, ad ecclesiam devote festinabant. *Hæc dictus Auctor Miraculorum S. Rictrudis, addens, quomodo sutor contumaciter contemnens dictam solennitatem; manum cultello lædens inhabilem reddiderit, uti in dicta historia, ad* XII *Maji a nobis edenda, latius videri potest.* *et cultus celebris.*

4 *Acta S. Mauronti continentur in Vita S. Rictrudis, ab Hucbaldo monacho Elnonensi scripta et ad* XII *Maji danda: unde aliquam Synopsin Vitæ S. Mauronti damus, in aliquo MS. nostro ex vetustissimis libris ecclesiæ S. Amati transcriptam. Celebris ejus memoria inserta est antiquis Martyrologiis MSS. Atrebatensi ecclesiæ Cathedralis, Tornacensi S. Martini, et Lætiensi* *Vita edita:*

A *tiensi in Auctario Bedæ et Flori; et in priore* Levita *appellatur; in aliis duobus*, Abbas. *In MS. Centulensi sive S. Richarii ista leguntur:* Castro Duaco S. Mauronti Abbatis, viri genere et sanctitate spectabilis: qui legitur in baptismate sanctissimi Richarii filius. *Ejusdem meminerunt Grevenus et Molanus in Additionibus Usuardi: item Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, Miræus in Fastis Belgicis, Galesinius, Saussayus, et in monasticis Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus, cum quibus eumdem Ordini Benedictino adscribit Mabillon.*

Memoria in antiquis Fastis.

5 *Est in Hannonia illustre Ordinis Benedictini monasterium, a suo conditore S. Gisleno jam cognominatum: cujus ascetæ gloriantur se habere* Calvariam integram S. Mauronti Abbatis, Patroni tutelaris oppidi Duacensis, sumptuoso argenteo capite inaurato decoratam, item medietatem brachii illius. *Aliquæ etiam ejus Reliquiæ sunt in ecclesia Quercu-Cinctensi, uno milliari Duaco distante. Item* de sepulcro S. Mauronti *particulæ sunt Atrebati in ecclesia Cathedrali, uti ista omnia apud Rayssium in Hierogazophylacio Belgico leguntur. At Duaci in collegiata S. Amati ecclesia est amplum et peregregium sacellum, cum ara S. Mauronto ejusque parentibus sacra: in qua statua S. Mauronti, inter utriusque parentis statuas, media est; et ipse visitur habitu illustris, dextra* B *sceptrum, læva ædem turritam gestans. Plurima de S. Mauronto collegit edidítque Joannes Buzelinus in sua Gallo-Flandria ejusque Annalibus, in quorum lib.* 5, *ex libro argenteo ecclesiæ S. Amati, tradit,* anno MCXXXIX ab Atrebatensi Pontifice Alviso sacra D. Mauronti ossa in novam Duaci capsam fuisse translata, et inter alios adfuisse Aquicinctensem Abbatem Goswinum, et Casæ Dei Archimandritam. Miro tunc temporis ostento, vel patefacta S. Mauronti gloria, vel approbata obsequentium ejus honori pietas. Quippe visus est palam ab omnibus insignis variusque circulus, tamdiu coronæ modo cunctos obire, qui sancta manibus ossa tractabant, usque adeo dum ea thecæ imposuerunt. *Hæc Buzelinus; qui ea* eleganter auro et argento exornata, *scribit lib.* 2 *Gallo-Flandriæ cap.* 8.

Reliquiæ aliquæ in S. Gisleni

Quercu-Cincti et Atrebati,

ara et statua Duaci.

Translatio reliquiarum.

VITÆ SYNOPSIS

Ex vetustissimis libris ecclesiæ Collegiatæ S. Amati Duacensis, et alio MS. nostro.

S. Maurontus in aula Regis enutritus,

Beati viri Mauronti pater Adalbaldus, Francigena nobilissimus fuit: mater vero ejusdem Rictrudis, de sublimioribus Wasconiæ originem duxit. Ambo ita- C que genere clari extiterunt, sed fide clarissimi. Maurontus etiam horum primogenitus, geminæ nobilitatis eorum heres successit verissimus *a*. Postquam vero ad viriles pervenit annos, Regali adhærens lateri, ut ejus poscebat nobilitas, continuis ipsius mancipatus obsequiis, vinculis etiam sponsalibus innexus est: sed citius carnalis amoris voluptuosos, in quibus pedem posuerat, compedes solvit; animarum Lucrifactore Amando Præsule ei suggerente spiritualis amoris suavitates, et æternæ jucunditatis dulcedines. Sed cum suæ mentis votum sanctæ retulisset matri, quod nequaquam suæ contubernio sponsæ vellet uti; illa metuens, ne forte per abruptos lasciviæ cursus, ut quorumdam mos est juvenum, amplam et ad inferos ducentem deliberaret viam sequi; maxima animi molestia cœpit turbari: et per nuntium a sancto poposcit Amando, utpote mentium ægrotarum medico; quatenus ei subveniret in tanto periculo. Qui Martianas adveniens, lenibus et sibi notis verborum fomentis eam demulcens, pristinæ in Deum reddidit alacritati.

a

sponsalia contracta abrumpit:

2 Acta deinde ab eodem Antistite Missarum celebritate solenni, cum et ipse Maurontus in præsenti D astaret, sæpedictus Antistites Amandus vidit apem verticem illius ter gyrantem. Et confestim secum notans et intelligens, quid portenderet hujus signi præsagium, vocavit ad se Maurontum: et cœpit exhortari, ut celerius opere perficeret, quod olim mente conceperat, et quod ipse Præsul divino auspicio sibi revelatum fuisse cognoverat. Et quod exhortatus est ille, iste non distulit adimplere. Tunc sanctissimus Pontifex Amandus, juxta morem Ecclesiasticum benedicens eum, decisa capitis ejus coma, in Clericum totondit; et coronæ signum gestare fecit: per ea quæ agebantur exterius innuens, quæ horum significatione servanda essent interius: scilicet ut summitas capitis denudata, secreta cordis omnia Deo nuda et aperta esse significet: et quidquid cogitatur vel agitur in occultis, oculis pateat cuncta cernentis. Aperuit ei etiam sacer Præsul et docuit, quod frequens capillorum resectio, malarum cogitationum superflua doceat frequenter esse resecanda. Intimavit ei præterea, quod decus coronæ thiaram summi Sacerdotis, et Regalis diadema dignitatis exprimeret, ut per hoc nosset ad Regale se pertinere Sacerdotium et post expletam diversarum tentationum patientiam, se crederet percepturum æternæ vitæ coronam, a Deo diligentibus se repro- E missam. Quod et idem vir Dei Maurontus, non solum ex salubri sacri hujus Præsulis traditione, sed etiam ex sanctæ Scripturæ suscipiens et memoriæ commendans lectione, semper studuit adimplere.

Ex MS. post volatum apis circa caput

a S. Amando tondetur in Clericum:

3 Factus namque postmodum Levita, eidem nomini, officio et conversatione condigna, curavit aptari: et (utpote clara editus prosapia) non tantum generis, sed etiam morum nobilitate præclarus, in aula Regis fulgebat: ita ut regiæ bullæ honoratus custodia, secretorum *b* Regis velut prudens notarius conscriberet edicta. Cui etiam, ad cumulandum sanctæ conversationis emolumentum, sanctum viri Amati addidit Deus collegium. Qui beatus vir electus, et ad Episcopatum urbis Senonensium sublimatus, eo tempore quo Rex Theodericus iniquam exercebat tyrannidem, de infidelitate apud ipsum falso accusatus est, et in Perona, Monasterio in oppido Viromanduorum sito, cui Sanctus præerat Abbas *c* Ultanus, subire jussus exilium. Deinde, post decessum B. Ultani, traditus est præfato Dei famulo Mauronto, ut eum custodiæ manciparet in monasterio suo, quod secus Lisiam idem Maurontu nuper construxerat in suo qui Broylus dicitur territorio. Quo suscepto, ut religiosam ejus expertus est conversationem, utpote servando cœlesti thesauro, F omnibus vitæ ejus diebus omnem famulandi exhibuit ei diligentiam, vitæ suæ et confratrum suorum pulcherrimum habens in eo speculum. Postquam vero sanctissimum exulem et Episcopum sibi amabilem Amatum Dominus ad cœlestem patriam, ex hac molestæ peregrinationis ærumna, Idibus Septembris assumpsit; sacrum corpus ejus S. Maurontus in possessione sua, honorifice sepelivit; et cuncta hereditatis suæ prædia per cartarum ille dedit instrumenta.

ordinatus Diaconus,

b

Regis secretarius,

S. Amatum custodiendum accipit

c

et mortuum sepelit

4 Imminente autem termino, quo idem Christi miles gloriosus, vocante Domino, militiæ suæ stipendia erat recepturus; contigit ut adiret Martianas, quas mater ejus sanctissima migrans ad Christum providentiæ suæ commiserat, visitaturus oviculas. Puto autem magis asserendum, Divina dispensatione id fuisse dispositum, ut videlicet quorum voluntates, non tantum carnalis, sed etiam spiritualis dilectio et sanctitas vitæ conjunxerat, corporum quoque naturale consortium locorum distantia non disjungeret. Provisa etenim a Domino ægritudine ibidem correptus, post expleta piæ administrationis

Ipse moritur Marchianis.

A tionis munia, Tertio Nonas Maji (ut a sanctis Patribus scriptum reperitur) cum matre sua et *d* sororibus dormivit in Christo : cum quo perenni vivens vita, jugi lætatur gloria *e*. Obsecramus te, Sanctissime Levita Christi, Mauronte, qui veluti micans coram Deo lucerna rutilas, tuis sanctissimis nobis subvenias flagitationibus : quatenus indulta venia flagitiorum, mereamur Christi adipisci consortium : qui vivit cum Genitore æterno, Spirituque almo, per immortalia seculorum secula. Amen *f*.

EX MSS. *d* *e* *f*

ANNOTATA.

a Mauronto S. Richarius pater spiritualis extitit, eumque per sacrum baptisma regeneravit : a quo infans in equo assumptus in magno periculo præcipitationis fuit, equo insaniente, sed incolumis matri redditus. *Ita in Vita S. Rictrudis num. 7 et 15 Hucbaldus, et in Vita S. Richarii Alcuinus 26 Aprilis num. 9, quæ hic repetebantur in MS. sed consulto omisimus.*

b Rex Theodericus ad se revocatum Maurontum et suum tradens annulum, fecit eum totius curiæ Cancellarium. *Ita MS. Chronicon Marchianense cap.* 8. B

c S. Ultanus *Abbas, colitur* 1 *Maji, quando de eo egimus.*

d *Filiæ S. Rictrudis, et S. Mauronti sorores, nominantur* B. Clotsendis 30 *Junii*, S. Eusebia 16 *Martii*, B. Adelsendis 24 *Decembris colendæ.*

e *In MS. codice nostro subjungebatur miraculum de Advocato, villam SS. Rictrudis et Mauronti sibi attribuente, misere pereunte; verum continetur in Historia Vitæ et miraculorum S. Rictrudis. num.* 21.

f Sepultus in Orientali parte juxta puteum, quem suis manibus fodisse traditur, et usque hodie puteus S. Mauronti vocatur. *Ita idem Chronicon cap.* 18. *Aqua dicti putei in ministerium sacrificii deputata erat, eaque ægros laborantes scrofulis seu strumis, fuisse sanatos, late probatur lib.* I *Miraculorum S. Rictrudis cap.* 21.

COMMEMORATIO

Urbis Duacenæ per Sanctum servatæ.

Francus hostis, in pervigilia Regalium urbem occupaturus

C *Agitur* S. Mauronti *Duaci* VI *Januarii commemoratio, ob servatam ea die urbem, illius potissimum beneficio. Qua de re ita scribit Arnoldus Wion, ortu Duacensis, lib.* 3. *Ligni Vitæ :* Apud Duacum Flandriæ Commemoratio Sancti Mauronti Abbatis, ejusdem civitatis Patroni, quod hac die, ejus meritis et præsentia, liberati sint Duacenses a traditione Gasparis Colinæi, summi Gallorum Ammiralii, anno Domini MDLVI. Cum enim ille hac nocte, in qua præcipue populus Flandricus ex antiqua consuetudine mero indulgere solet, urbem capere moliretur, quod omnes ebrios ac sopori deditos se inventurum putaret; apparuit S. Maurontus in somnis custodi ecclesiæ S. Amati (in qua sacrum ejus corpus quiescit) eique ut Matutini signum daret usque tertio præcepit. Quod cum facere recusaret, horam Matutini nondum advenisse asserens; ab eo coactus tandem perfecit. At cum Matutinum pulsare se crederet; campanæ ipsæ, non Matutini, sed armorum signa dabant. Quarum sonitu populus excitatus, ad mœnia cum festinatione armatus properans, ipsum Sanctum, veste monachali fulgida, liliis aureis respersa (sic enim depingitur) indutum, dextraque regale sceptrum tenentem, ac mœnia circumeuntem, D claris oculis viderunt; eumque, donec populus excitaretur, urbem suam defendisse apertissime cognoverunt. Cujus beneficii gratia a Senatu Populoque Duacensi hac die Processiones solennes institutæ sunt, in quibus venerandæ ejus Reliquiæ, in capsa argentea reconditæ, maxima cum populi frequentia et devotione, ab ecclesiæ Canonicis reverenter deportantur.

Sancto signum campana dari jubente et in mœnibus apparente salvatur

apparitionem testatur qui vidit :

6 *Addit deinde prædictus auctor in notis, parentem suum Amatum Wion, urbis illius Procuratorem Generalem, primum ex omnibus mœnia conscendisse armatum, ac visionem illam mirabilem spectasse. Rem gestam ita narrat Joannes Buzelinus noster lib.* II *Annalium Gallo-flandriæ ad annum* MDLVII. Nihil hostile animo Belgæ volvebant, cum initio anni MDLVII (MDLVI *ait Wion, quia tum adhuc a Paschate annum Belgæ ordiebamur*) Archithalassus Franciæ Gaspar Colignius, nocturno belli furto Duacum ante lucem, ipso Regum festo, aggressus est. Spem conceperat, nocturnis compotationibus cives altius iri sopitum, facilemque sibi per muros aditum fore, somno mersis omnibus. Verum res alio, quam speraverat, vertit. Cum enim summo mane scalas muris applicuisset, repens ipsum metus absterruit, ac retro pedem referre compulit. Placet quibusdam, e rusticanis hominibus nonnullos, pridie sub vesperum urbem ingressos, ac Senatum periculi monuisse : ideoque positis pro corona murorum vigilibus solito pluribus, et speculatore cymbalum e turri Prætoria pulsante, obviam itum insidiis.

alii tamen aliter rem narrant E

sed prioris narrationibus fides annua commemoratione firmatur

7 Verius alii memorant, S. Mauronti opera servatum fuisse oppidum. Sub id enim tempus, quos suos ad mœnia Colignius ducebat, jamque ad conscensionem omnia diligenter ac tacite properabat; Beatum Maurontum, urbis Patronum, adhuc stertenti ecclesiæ Amatensis æditus per somnium se videndum dedisse, ac tertium ut ære campano Matutinalis officii signum ederet monuisse. Cum is minime obsequeretur, ac nondum ciendæ nolæ tempus advenisse contenderet; hoc facere, quod jubebatur, Divum coegisse. Cum igitur æditus ex more campanam impellit, eam haud quaquam ita sonuisse, quasi Clerus ad officium divinum evocaretur, verum bellicum quidpiam increpuisse, ceu fieri solet, cum ad arma capienda trepidis in rebus e publica cives incitantur specula. Dum populus gravi incitatoque æris sonitu suscitatus sese induit, armaque corripit, Sanctum interim Maurontum, monachali et aureis conspersa liliis veste conspicuum, et regium manu sceptrum tenentem (quo schemate pingi solet) urbis mœnia obivisse diligenter, ac sua hæc præsentia sic defendisse, ut in ea hostium nullus evaserit : eum ab civibus, in armis muros conscendentibus, tunc visum : hujusque primum aspectu lætatum fuisse urbis Procuratorem Amatum Wyonium : inde profluxisse anniversarias publicæ supplicationis ceremonias, quibus memoriam tanti beneficii Clerus, Senatus, ac populus, ipso Regum festo, magna cum voluptate celebrat. F

quæ et fastis adscripta.

8 *Hujus rei ad exteros quoque fama penetravit : nam in Benedictino Kalendario, Macconii edito anno* 1622, *hæc habentur :* VI *Januarii Commemoratio* S. Mauronti Abbatis, qui visus est veste monachali fulgida, liliis aureis respersa, dextraque regale sceptrum tenens, urbem Duacensem defendens ab inimicis. *Ferrarius quoque in generali Catalogo Sanctorum eodem die :* Duaci in Belgio S. Mauronti Abbatis.

DE

DE SANCTO ATHANASIO,

G. H.

ARCHIEPISCOPO CORINTHIORUM.

SECULO X.

Corinthus sub Romano Pontifice.

Corinthus, *nobilissima olim et notissima Achaiæ urbs, Archiepiscopali Sede illustris fuit : quam cum reliqua Achaia, Peloponneso, Epiro, Thessalia et Macedonia, juxta Notitiam Imperii Romani, fuisse in Illyrico Orientali, et cum eodem subfuisse Romano Pontifici, docent Leo Allatius lib.* I *de Consensione perpetua Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis cap.* 9 *et* 10, *Carolus a S. Paulo in Geographia sacra aliique; et confirmatur ex Actis S. Lucæ junioris, a nobis ad diem* VII *Februarii illustratis. In hisce cap.* 6 *dicitur Episcopus Corinthi, cum proficisceretur ad Romanum Pontificem, venisse ad tugurium dicti S. Lucæ, obtulisse munera, e quibus (ne repulsa moleste ferretur) unicus nummus fuit acceptus; præterea docuisse, quomodo in absentia Sacerdotis Corpus Christi absque attactu manuum sumeret idem Lucas : qui floruit seculo Christi nono, quo etiam vixit S. Athanasius Archiepiscopus Corinthiorum, qui hoc* V *Maji* B *recolitur in MS. Synaxario Claromontano Societatis Jesu Parisiis, hoc parvo elogio.* Eadem die Commemoratio sancti Patris nostri Athanasii Episcopi Corinthiorum, qui obdormivit pie et sancte diebus Imperii Basilii et Constantini. *Quæ eadem, sed ad quartum Maji leguntur in Menæis MSS. apud Petrum Franciscum Chifletium Divione repertis. Indicati Basilius et Constantinus fratres Porphyrogeniti, filii Romani Imperatoris regnarunt ab anno* DCCCCLXXV *simul per annos quinquaginta, scilicet Basilius usque ad annum* MXXV, *et Constantinus usque ad annum* MXXVIII. *Et hæc de tempore Sede et cultu dicti Athanasii : qui in MS. Kalendario Aquileiensi ad hunc diem videtur errore amanuensium scriptus* Anastasius Episcopus et Confessor.

Cultus sacer S. Athanasii : tempus Sedis.

An caput in diœcesi Turonensi non potius hujus quam Alexandrini esse credendum?

2 *Godefridus Hermant, lib.* II *de Vita S. Athanasii Episcopi Alexandrini cap.* 18, *mentionem facit ecclesiæ eidem Sancto in diœcesi Turonensi dicatæ, ubi ejus caput haberi credatur : quod, inquit, valde verosimile quidam existimant, cum locus spectaverit olim ad jura Comitum Andegavensium, transmarinis expeditionibus celebrium. Verum consideranti corporis illius, quod Venetiis sine capite nunc incorruptum ostenditur, vividam integritatem : merito judicabit etiam de capite præsumi debere, quod ejusdem incorruptionis gratiam participarit : adeoque nihil tale audiens de eo quod habetur in Gallia; de eo vero quod habere in Hispania dici intelligens, quod præter caput etiam lingua imputris ibidem servetur; nobiscum sentiet huic potius quam illi tribuendam prærogativam, ut magni Athanasii esse videatur.* E

3 *Quid autem si eodem tempore quo Petrus titulo S. Marcelli Diaconus Cardinalis S. R. E. ab Innocentio III Constantinopolim missus legatus, curavit corpus S. Dionysii Corinthiorum Episcopi mittendum Romam, tamquam ipsum esset Areopagitæ; sic inventum ibidem aut alibi caput Athanasii Episcopi, simili errore ipse vel alius crediderit esse Alexandrini : itaque excitata tunc ea ecclesia sit? Nos de Dionysii Corinthii translatione in Galliam, anno* MCCXV *egimus ad ejus natalem diem* VIII *Aprilis : et ex ibi deductis poterit hæc conjectura robur aliquod accipere.*

DE SANCTO AVERTINO,

D. P.

DIACONO IN TERRITORIO TURONENSI.

CIRCA AN. MCLXX.

Nomen in Martyrologiis,

Extractum *ex antiquo Martyrologio Turonensi exhibet nobis, ad hunc diem* V *Maji,* S. Avertinum Confessorem. *Grevenus in Auctario Usuardi anno* MDXV *et* MDXXI *excuso, omisso* C *loco cultus, ista habet :* Item S. Avertini Diaconi et Confessoris. *Secuti sunt Molanus in suis ad Usuardum Additionibus et Canisius in Martyrologio Germanice edito. Philippus Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui non sunt in Martyrologio Romano, ista profert :* In territorio Turonensi S. Avertini Diaconi, *et in Notis addit :* Extat apud Turones pagus cum ecclesia, de Sancti hujus nomine dictus. *Demum Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani,* Turonis, *inquit,* S. Avertini Diaconi, cui pagus et ecclesia eo in tractu sacra, perennem impendit venerationem. *In Registro generali beneficiorum Archiepiscopatus Turonensis anno* MDCXLVIII *excuso pag.* 32 *indicatur* parochia de Venzay, alias de S. Avertino, *cujus* patronatus est penes Capitulum S. Martini, collatio penes Archiepiscopum, et annui reditus sunt MCC librarum. *Quæ omnia cum nobis venerationem sacram* S. Avertini *confirmarent, scripsi Turonas ad P. Guilielmum Quirinum, operis nostri promovendi studiosissimum; qui plura de eodem Sancto quæsiturus, continuo excurrit ad dictam Parochiam, uno milliari distantem ab urbe; ibique invenit, non sepulcrum Sancti, non ossa ad venerationem servata (hæc enim omnia abstulisse et abolevisse videtur feralis ille Hugonottarum turbo, de quo* II *Aprilis post Acta S. Francisci de Paula dictum prolixius) sed statuam venerationi propositam, et circum ea anathemata plurima, capita præsertim ex cera, eo quod doloribus capitis mitigandis potissimum invocetur.* F

et ecclesia Parochialis, in qua ejus imago,

et Lectiones propriæ, in quibus S. Thomæ Cantuar. discipulus

2 *Reperit ibidem Officium ejusdem Sancti antiquum in membrana descriptum, sed uno alterove folio evulso mutilum, ubi vita ejus in Lectionibus distributa sic legitur :* Beatissimus Christi Confessor Avertinus, in majori Britannia, ex nobilibus valde ac religiosis parentibus ortus est, Beatissimi Martyris Thomæ, Cantuariensis Archiepiscopi, discipulus : cujus diem Natalem celebrantes, dignum duximus, juxta morem Ecclesiasticum, ad Divinæ majestatis laudem et ejusdem Sancti honorem ac nostram instructionem aliqua explicare, unde tot et tanta laudabilia, quæ de eo undecumque occurrunt. Qui quidem Avertinus ad Sacerdotalem gradum, Domino disponente vocatus, ut irreprehensibiliter ministerium impleret, ac primum in semet ipso probatus, Corporis et Sanguinis Dominici sacramentum sibi ad meritum, et aliis ad remedium manducaret; corpus proprium, velut hostiam Deo viventem et placitam, mundo et vitiis et concupiscentiis crucifixam, [orationum] armis et labiorum victimis jugiter immolabat. *Post hæc evulsa erant folia, ut videbatur duo, proximum autem*

A tem hæc habebat..... ac debilium ad naturalia officia reformavit. Quid plura? Multos et innumerabiles variis infirmitatibus detentos per ipsius suffragia Dominus liberavit. Maxime vero capitis dolorem aut infirmitatem sustinentibus, templum gloriosi Confessoris devote visitantibus, ab ineuntibus temporibus usque nunc, idem D. N. Jesus Christus opitulari non desistit. Postquam autem placuit Altissimo ut egrederetur de hoc seculo, tertio Nonas Maji, quod est quinto die ejusdem mensis, sanctissima ejus anima recepta est in cœlum ab Angelis.

AUCTORE D. P.

capitis dolori succurrere dicitur:

3 *Inter prædicta fragmenta duo, notabantur Lectio* II, III, IV, V (*et verosimiliter etiam* VI *nisi folium desideraretur*) *sumenda ex Sermone S. Maximi Episcopi, eo credo* (*etsi id non expressit P. Quirinus*) *qui recitatur in commune Confessoris Pontificis hoc exordio :* Beati Patris N. merita, jam in tuto posita, securi magnificemus : *optime certe prænotatis fragmentis convenit contextus illius Sermonis, qui totus de miraculis spiritualibus ac corporalibus est, qualibus hic Sanctus claruisse indicatur. Sequebatur forsitan in deficientibus foliis Evangelium congruum, cum Homilia super eodem, per duas lectiones; ita ut ultima Lectio, sicut fuerat prima, esset iterum de Sancto propria; cujus proinde* B *lineæ dumtaxat paucæ videntur desiderari. Pro reliquis divini Officii partibus hæc insuper propria ibidem legebantur :*

Ad Magnificat pro i Vesperis Antiphona.

propriæ item Antiphonæ

Deus noster exaltat humiles, Avertini sic facit gloriam;
Per virtutes plures ac nobiles monstrans ejus magnificentiam :
Ægros sanat, confortat flebiles, capitibus affert lætitiam;
Sic adjuvat infirmos debiles, impetrando de culpis veniam.

Ad Benedictus Antiphona.

Avertine dum pandimus tuæ laudis magnalia,
Rependi nobis petimus tuæ precis suffragia.
Ergo tibi placentia sint quæ devoti canimus,
Et Deo sacrificia sint gratia quæ offerimus.

Ad Magnificat pro ii Vesperis.

Avertini solenniis exultent nostri spiritus,
Poscentes precibus piis ut nos adjuvet, cœlitus
Impetratis remediis, et nos liberet penitus
C A capitis molestiis, quibus mundus est subditus.

Oratio.

et Oratio.

Aures pietatis tuæ quæsumus, Domine, supplicationibus nostris inclina : ut qui peccatorum nostrorum flagitiis percutimur, intercedente B. Avertino Confessore tuo, ab omnibus capitis, totius corporis, et animæ doloribus, atque adversitatibus universis, D miserationis tuæ gratia liberemur.

4 *Statua, quam exponi diximus, repræsentat Sanctum vestitum Dalmatica, ritu Diaconali, et talem fuisse indicant præcitati Fasti. Quod igitur in prima Lectione dicitur* ad Sacerdotalem gradum vocatus, *intentionem indicat cum qua ad sacros Ordines suscipiendos accessit; licet ad eorum præcipuum, quo aspirabat, non pervenerit, exilio primum, dein morte præventus in Galliæ partibus : quo pervenisse videtur anno* MCLXIV, *quando sanctus Archiepiscopus, ab irati Regis facie ex Anglia fugiens, illuc se recepit. Habemus magni istius Martyris Vitam, descriptam a variis. Una, quam ex monasterii San-Gisleniani Manuscriptis accepimus, dicit, quod* nocte fugam aggressus est, uno dumtaxat Fratre ferente solatium; et diebus delitescens et noctibus iter peragrans, post diem sextum decimum ad portum Sanwici pervenit : et cum potiores vectores non haberet ad manum, in fragili cymbula, a duobus Sacerdotibus trajectus fuit in Flandriam. *Hic totus tanti Præsulis comitatus fuit; de quo loquens Joannes Episcopus, in ejusdem Sancti Vita, quam Reginæ Sueciæ MS. Codex nobis subministravit,* paucis, *inquit,* comitatus Sanctissimum Papam Alexandrum III Senonis invenit : *utique duobus jam dictis Sacerdotibus et uno illo Fratre.* E *De hoc autem Joannes Exoniensis Episcopus, in prolixiori Vita ex ejusdem Reginæ Codice nobis descripta, testatur quod fuit* de Ordine Sympringham. *Ordo hic Canonicorum Regularium fuit sub Regula S. Augustini in Lincolniensi agro institutus, et ab Eugenio Papa III anno* MCXLVI *confirmatus, de quo pluribus* IV *Februarii ad Vitam Fundatoris S. Gilberti; plenam autem omnium Constitutionum, tam viros quam feminas concernentium, notitiam suppeditabit Tomus 2 Monastici Anglicani, a pag. 699 ad 791, et singulorum deinceps monasteriorum fundationes usque ad pag. 829, ubi etiam pag. 755 et 783 invenietur proprius Canonici Sempringamensis et Monialis Gilbertinæ habitus.*

Videtur venisse in Gallias an. 1164

solus cum 2 Sacerdotibus fugæ comes Sancto

ex Ordine Sempringhamensi,

5 *Nomen Fratris illius, qui solus adhæsit Sancto, nemo expressit; ex eo autem quod apud Turonas celebratum jam novimus, datur justa causa conjectandi* Avertinum *appellatum fuisse; quem Archiepiscopi sui internuntium ad Pontificem, postquam is anno* MCLXVI *discesserat e Galliis, ultro citroque ire solitum, possumus suspicari; et tali aliqua occasione, priusquam anno* MCLXX *Thomas in Angliam reverteretur, vitæ suæ finem invenisse in illo diœcesis Turonensis vico, ibique* F *tumulatum claruisse miraculis. Qui quoniam pro justitia et libertate ecclesiastica septennio exulantem secutus Archiepiscopum, ærumnis ejus plurimis multipliciter communicavit, contractaque verosimiliter ex iis et itinerum laboribus invaletudine obiit,* Confessoris *titulo jure honoratur.*

ærumnis exilii et itinerum immortuus.

DE S. ANGELO MARTYRE

PRESBYTERO EX ORDINE CARMELITARUM

LEOCATÆ IN SICILIA.

D. P.

CAPUT I.

S. Angeli patria, Martyrium et cultus sacer.

ANNO MCCXX

Elogium ex Jo. Grosso

Joannes Grossi Tolosanus, *Magister Generalis Carmelitarum ab anno* MCCCLXXXIX *ad* MCCCCXXX, *scripsit Viridarium sui Ordinis, in tres libros distinctum, cujus vetustissimum exemplar extat MS. in bibliotheca Carmeli Francofurtensis, unde ecgraphum accurate exceptum olim ad nos misit Segerus Pauli, Carmelita Coloniensis, factaque cum editione Veneta anni* MDVII *collatione, testatus est MS. contextum multo integriorem esse impresso. Hujus Viridarii liber secundus agit de Sanctis aliquot dicti Ordinis, inter quos* decimus fuit *numeratus* S. Angelus de Sicilia, Martyr Domini gloriosus, qui inter Fratres de monte

A monte Carmeli, ad regnum Siciliæ primo applicantes, primatum tenebat. Iste Sanctus, dum fidem Christi in quadam domo oppidi Licate fervide prædicavit, infidelium gladiis impiorum occubuit: ubi in honorem Sancti Martyris constructa dedicataque fuit ecclesia, in qua ejus gloriosum corpus super magnum altare requiescit honeste, et in qua suis gloriosis meritis crebra fiunt miracula, et præsertim die v Maji, quem proprio sanguine dedicavit.

et Appendice ad Petrum de Natal.

2 *Post hæc a Grosso scripta, Henricus quidam de S. Ursio, edidit Vicentiæ anno* MCCCCXCIII *Catalogum Sanctorum, collectum a Petro de Natalibus Episcopo Equilino, et* postquam ad libri calcem pervenit, Visum est, *inquit*, nobis, haud fore inutile, quorumdam Sanctorum gesta subnectere, quæ ex eorum historiis, quam compendiose potuimus, auctorem hujus imitati, decerpsimus. *Ibi inter alia, de S. Angelo, ex iis quæ tunc circumferebantur Vitis, ista scripsit:* Angelus Martyr et Confessor, natione Siculus, in urbe Lycate ex generosa prosapia ortus, ab infantia Deo devote inserviens, jejuniis et orationibus vacans, habitum Carmeliticæ Religionis suscepit, in qua vitam maxima cum austeritate degens, eximius prædicator effectus est. Hunc, finita quadam prædicatione, Sancti Dominicus et Franciscus, audiente B frequenti populo, in terra prostrati, mirum in modum venerati sunt: qui post longos amplexus B. Francisco prædixit stigmata, et vicissim ipse Franciscus ei martyrium: quod utriusque adimpletum est vaticinium. Hic dum infidelibus Christum prædicasset, a Paganis tentus, letiferis carceribus mancipatus, et pœnis undique afflictus, tandem fronte gladio percussa, Deo vitæ obtulit holocaustum, III Nonas Maji. Cujus corpus in ecclesia, ejus nomini dedicata, requiescit, miraculis decoratum.

ob cujus titulum mutatum Angelus Canonizatus putetur.

3 *Ita Henricus iste: cujus Præfationem omittentes qui dicto Equilini Catalogo recudendo manum recentius admoverunt, pro eaque substituentes hæc verba,* De Sanctis nuperrime canonizatis, *persuaserunt iis, de quorum Sanctis subsequenter agebatur, tum ipsam appendicem esse Equilini, tum illius ævo factam fuisse istorum Sanctorum canonizationem.* Inchoavit *autem* Petrus de Natalibus suum Sanctorum Catalogum anno MCCCLXIX die S. Barnabæ, adhuc Plebanus SS. Apostolorum Venetiis, et absolvit anno MCCCLXXI jam creatus Episcopus Equilinus, *quemadmodum ex MS. Codice D. Joannis Angeli Ducis ab Altaemps testatur Thadæus Domnolus, in tractatu de loco Martyrii S. Felicis Episcopi Spalatensis edito Venetiis* 1620. *Porro Lucas Castellius ex Ordine Prædicatorum, in fine sui Tractatus de certitudine gloriæ Sanctorum Canonizatorum, texens* Catalo- C gum eorum Justorum, qui publico ac solenni ritu ab ecclesia Romana Divorum Albo adscripti fuere *(quem catalogum Franciscus Victon Minimus, ad finem opusculi similis de Canonizatione Sanctorum, Gallice reddidit) fallaci illo titulo deceptus, putavit Honorio III Angeli canonizationem adscribendam.*

Cultus in Ord. Carmelitano,

4 *Joannes Balæus, in Catalogo Scriptorum Britanniæ Cent.* 8 *post* § 27, *dicit de Pio Papa II, quod* Angelum Carmelitam Martyrem canonizavit, solicitatore Joanne Soretho, *sed hoc de sola Officii concessione, aut (ut nunc vocamus) beatificatione intelligendum esse bene monet Lezana ad annum* MCCCCCLIX, *eoque refert quod nomen scriptum inveniatur in Kalendario anni* MCCCCLXII *et Breviario anni* MCCCCXCV. *Ut autem ad plenam Canonizationem procederetur dicit idem Lezana ad an.* 1220 *num.* 21 in Capitulo Generali Brixiensi anni MCCCCLXXVIII cautum esse, quod quilibet Provincialis, dum ad propria redierit, procuret summa cum diligentia a Regibus et a Principibus pro Canonizatione S. Angeli Martyris et Andreæ. *Idem negotium ut promoveat Nicolaum Audet Generalem Ordinis, anno* MDXXVII *urget Thomas Bellorosius, conclu-* D *dens Epistolam Vitæ a se editæ subtextam. Neque deinceps aliud actum aut saltem peractum esse videtur, quam ut Officium proprium ex illa Vita acceptum, cum aliis itidem propriis, recitari permitteret sacra rituum Congregatio. Interim vero anno* MCCCCXCVIII *decretum fuerat* in Capitulo Generali Neumacensi Provinciæ Narbonæ, quod per totum Ordinem in Vesperis et Matutinis fiat quotidie, nisi impedimentum evenerit, memoria de SS. Alberto et Angelo, *ut scribit Lezana anno præcitato.*

AUCTORE D. P.

Nomen in Martyrologiis.

5 *Quod ad Martyrologia attinet, commemoratio* S. Angeli *facienda præscribitur in antiquitus excuso Martyrologii Carmelitici supplemento, nec non in Additionibus ad Usuardum Coloniensium Carthusianorum et Joannis Molani, itemque in Martyrologiis Maurolyci, Galesinii, aliorumque recentiorum, memoriam* S. Angeli v *Maji recolentibus. Eorum tamen verba non judicamus hic proferenda, quia fides eis adhibenda vel neganda pendet a veritate aut falsitate ejus Vitæ, quæ sub nomine Enoch, velut testis oculati, atque post occisum Angelum Hierosolymitani Patriarchæ, scripta, fundamentum dedit elogiis ibi relatis. Vitam autem illam non esse dandam hoc loco, suadet expectatio magni libri de Sanctis Ordinis Carmelitici, quem pluribus abhinc annis sub prælo habet R. P. Daniel a Virgine Maria, et in-* E *dies in lucem producendum promittit. Cum enim multis rationibus convinci nobis videamur, eam non esse talem qualem titulus præfert; et fieri possit ut dictus R. Pater, nostræ circa eam diffidentiæ conscius, nonnulla in ejus vel declarationem vel defensionem pararit, quæ a nobis conveniat citra præjudicium expendi; paratum de hoc argumento tractatum placuit hinc transferre usque in Appendicem hujus tomi, ubi ipsam forsitan integram dabimus.*

Vita cur hic omissa.

6 *Hac igitur tantisper omissa, ne currenti prælo moras faciat, primum hoc de cultu* S. Angeli *Caput concludo Romani Martyrologii hodierni verbis, tamquam signaculo et approbatione solenni ejus cultus, qui eatenus sancto Martyri privatim ac publice, citra Canonizationem Pontificiam, deferebatur:* Leocatæ in Sicilia S. Angeli Presbyteri Ordinis Carmelitarum, qui ab hæreticis ob defensionem Catholicæ fidei est trucidatus. *Præiverat, ad crimen cædis* Hæreticis *ascribendum, Galesinius; incongruum ratus* Paganorum *mentionem facere pro eo tempore, quo pridem paganismus omnis extinctus, et e Sicilia tota exacti erant Saraceni. Serpebat autem seculo* XIII *per Italiam, adeoque et per Siciliam, colluvies quædam perditissimarum opinionum, a quorum sectatoribus occisus est in Italia, eodem fere tempore quo* S. Angelus *in Sicilia,* S. Petrus *ex Ordine Prædicatorum. Egimus de hæreticis illis ad dicti S. Petri Acta* XXIX *Aprilis: eodem autem jure hæretici* F *jam dicti illi vocari potuerunt* Pagani *et* Infideles *ab auctoribus Vitæ S. Angeli; quo occisores S. Petri vocantur* Manichæi.

Qui cædis auctores?

NOT. 9 quis annus Martyrii?

7 *Ad tempus martyrii quod attinet, passim jam creditur ex fide illius nobis necdum probatæ Vitæ accidisse anno* MCCXX: *sed in hoc numero errorem esse oportet, si non omnia finxit qui Vitam composuit, qualis ex MS. Vaticano vetustissimo habetur apud Benedictum Gononum inter Vitas Patrum Occidentis pag.* 227 *et seqq. Dicit enim pag.* 232 *col.* I *circa medium, quod fervens illa exhortatio ad pœnitentiam, sub qua incæstum suum publice fassa est mulier, cujus conversio causam Martyrio dedisse narratur, habita fuerit* die Veneris, S. Marci, in Litania Majori. *Atqui anno* MCCXX *(qui Bissextilis fuit et litteras Dominicales habuit E D) festum* S. Marci *concurrit cum die, non* Veneris, *sed* Sabbati. *Et hac forsitan causa motus Alegræus de Casanate, in Paradiso Carmelitici decoris, Statu* 4 *cap.* 12, *scribit,* Angelum *occisum esse anno* MCCXXXI, *qui habebat solam litteram Dominicalem E, adeoque festum* S. Marci *in* Sabbato. *Sed quia S. Dominicus, quicum* S. Angelus *dicitur collocutus, obiit anno* MCCXXI, *neque ulla vel au-*

AUCTORE D. P.

A *ctoritas vel ratio cogit* S. Angelum *in Italia tot annis retinere, proximum prædictæ concurrentiæ annum videlicet* MCCXXV *malui Passioni ejus assignare. Dicitur enim sub Honorio Papa III venisse e Terra-Sancta* Angelus *et in Sicilia obiisse : ille vero in toto suo decem annorum Pontificatu, ab anno* MCCXXVI *ad* MCCXXXVII, *numquam in die* Veneris *festum* S. Marci *celebravit, nisi isto anno* MCCXXV.

CAPUT II.

Honor sacro corpori habitus ; ecclesia illustrata et Carmelitis tradita : Patronatus Panorminatus.

Ex ore sepulti lilia nascuntur,

In *ipsa, in qua mactatus fuerat, domo tumulatum fuisse* S. Angelum *Joanni Grosso credimus ; putamusque ab auctoribus cædis flagitium suum occultare conatis, hoc extremum officium Martyri præstitum. Hujus autem gloriam voluit mundo notam facere Deus, atque* ex sepulcri loco, et quasi ex ore sepulti. repente pulchrum lilium enasci fecit, quod quoties fuit incisum, statim renatum est : et hoc miraculo permoti incolæ illius oppidi, loco effoderunt : ubi inventum est sanctum corpus, mirifico fragrans odore, quod honorice B reposuerunt in arca honestissima. *Ita Bellorosius in sua ad Nicolaum Audettum Generalem finali epistola, ibi certiorem apud nos fidem habens, ubi non ex Vita sub Enochi suspecto nomine reperta, sed ex aliunde acceptis notitiis orditur de S. Angelo loqui. Expunctis igitur iis dumtaxat verbis, quibus sepulturæ locum* in templo *fuisse etiam hic indicat, prout ex illa Vita didicerat, cetera ut verosimilia amplectimur, et cum Grossio tenemus, refosso corpore et crebrescentibus miraculis factum esse, ut primum domus illa, in qua sacer sanguis effusus erat converteretur in oratorium ; ac tandem in honorem Sancti ibidem exstrueretur dedicareturque ecclesia : non tamen cum appellatione ipsius* S. Angeli, *necdum canonizati (id enim ecclesiasticæ istius ævi disciplinæ fuisset contrarium) sed sub invocatione* SS. Philippi et Jacobi, *ut scilicet infra ipsius solemnitatis annue recurrentis Octavam, haberi posset commemoratio Martyrii ibidem peracti. Vulgo tamen (ut alias simili in casu sæpe vidimus accidisse)* S. Angeli *ecclesia dicebatur, cujus corpus ibidem* super summum altare requiescebat.

locus convertitur in oratorium,

ac demum in ecclesiam.

Fons S. Angeli miraculosus,

9 *Elogium ejus Joannes Grossi his verbis concludit :* Fons quidam in eodem scaturiens loco, in quo iste Martyr gloriosus sanguinem pro Christo impendit, C singulis annis a primis Vesperis usque ad secundas inclusive oleum cunctis ministrat, quo qui ipso die v Maji peruncti fuerint, meritis sancti Martyris, multis diversis gravati languoribus sanantur, ad laudem omnipotentis Dei et gloriam, cui honor sit et gloria in secula seculorum. Amen. *Idem, sed de solius olei scaturigine inter utrasque Vesperas, scribit ad calcem Petri de Natalibus Henricus a S. Ursio. Thomas Bellorosius, in epistola plenius rem explicans, ita loquitur :* Ex loco, ubi prius jacuerat corpus, fons vivus aquæ nitidissimæ et suavissimi odoris emanavit : ex ea vero parte, ubi caput Martyris requiescebat, cœpit fluere medicinalis olei liquor : ubi postea manu artificis aqua illa per gradus operis lapidei circumdata est, quæ tertio Nonas Maji, anniversario die Martyrii plus solito excrescit : et tunc etiam oleum effluit, incipiens pridie ab hora vespertina usque ad solis occasum diei sequentis, quod solertissime colligitur ad sanandos infirmos : multique ægroti illo die solenni descendunt per gradus fontis, loturi corpus eorum, implorantes Martyris auxilium ; et sensim, populo spectante, recipiunt sanitatem, præsertim hernici et paralytici.

de eo auctorum testimonia,

10 *Eadem ut legerentur vulgari quoque lingua Italice Hispanice, Gallice, fecerunt Bellorosiani libelli interpretes, Joannes Baptista della Rosa, Panormitanus* D *Canonicus anno* MCCCCXCVII, *teste Lezana ; Leo Delicatus, in Horto Carmelitano, quem anno* MDC *excusum laudari invenio in MSS. Italicis Licata missis ad Provincialem Sebastianum Sessa ; Antonius Philippinus, Magister Generalis Ordinis, in Vita Romæ et Panormi impressa anno* MDCLVI, *ut ex iisdem MSS. didici ; Joannes Pintus de la Victoria, in sua Hierarchia Carmelitana Tract.* 6, *auctor, ut arbitror recens ; et Irenæus a S. Catharina, per quem Hispanus interpres nobis innotuit, quique descriptam a se Gallice Vitam Parisiis impressit anno* MDCLI ; *de aqua autem insuper habet, eam in vasculis, sigillo Magistratus Leocatensis accurate obsignatis, ad varias civitates provinciasque exportari. Didacus autem Coria, in Chronica Carmelitarum lib.* 10 *cap.* 5, *ex testimoniis Joannis Rubei et Joannis Stephani Chyzolæ Generalium, ac Bartholomæi Ragusii et Alphii Matthioli Procuratorum Generalium, fatetur, cessante nunc olei fluxu, aquam dumtaxat emanare.*

et experientiæ recentes.

11 *Rocchus Pyrrhus in Notitia Ecclesiæ Agrigentinæ pag.* 242 Fons ille, *inquit* quem puteum S. Angeli appellant, divinitus oleum emanabat : ejus aquæ aliquando ebulliunt, aliquando et templi pavimentum abluunt, uti evenit anno MDCXXV, peste in cives grassante. *Quam exundantiam alias pluries observatam esse ex testium oculatorum fide tradunt prælaudata MSS.* E *adduntque dictum puteum, dum staret ecclesia vetus, in ejus meditullio fuisse : et aquam ordinarie, non quidem salsam, licet vicinissimum sit mare, sed tamen amaram esse ; verum in pervigilio festi sæpius observatum dici, quod facta esset suavissima.* Quam traditionem divina bonitas comprobavit anno MDCLX, quando D. Raphael Sitajolus, Sacerdos secularis Leocatensis, cum in Vigilia Sancti, hora post solis occasum secunda, modicum illius aquæ degustasset, et saporem ejus mutatum cognovisset ; rem palam fecit omnibus ibidem præsentibus, qui continuo ejusdem dulcoris sumpsere experimentum : nec antequam postero die, hora post occasum solis tertia, omnes ab ecclesia essent digressi, ad pristinum aqua rediit amarorem : quod omnium civium erga Sanctum devotionem haud modice inflammavit.

Locum obtinent Carmelitæ an. 1599.

12 *De* ecclesia, *quam supra S. Angeli sepulturam erectam fuisse diximus, et putamus a Gottofredo Agrigentino Episcopo consecratam, qui corpus e tumulo extulerit et supra altare collocaverit, post annum* MCCLXV ; *de hac, inquam, ecclesia scribit Palæonydorus, quod eam* Magister Joannes Soreth a Calixto III Pontifice Maximo in dominium Ordinis acquisivit, una cum ipso F sancto corpore. *Sed errare eum monent Carmelitæ Leocatenses, dicuntque in MSS. quod ecclesia illa* ab immemorabili tempore Rectores habuit, qui demum appellati fuere Gubernatores Societatis sub titulo S. Angeli : et quod die quarto ac quinto Maji, in Vigilia et festo ejusdem S. Angeli, divina officia ibidem peragebantur a Sacerdotibus secularibus. Ceterum quia Ordo Carmeliticus ardentissimis votis aspirabat ad tanti thesauri possessionem, consensu et intercessione Senatus Leocatensis tantum peractum est apud Clementem VIII, ut per Breve datum Ferrariæ XXV Junii MDXCVIII, de jure illius ecclesiæ Patribus Carmelitis transcribendo, transactum fuerit inter Episcopum Agrigentinum et Provincialem Carmelitarum ex una, Juratosque et Clerum atque Rectores dictæ Societatis ex altera parte, sub certis quibusdam capitulis, quæ mox sequenti anno die IV Maji, fuere per alterum Pontificium Breve Romæ confirmata. Nihilominus Provinciali et Priori hujus Conventus litigandum adhuc Romæ fuit, supra executionem dictorum capitulorum, cum Juratis præfatæ Societatis ; donec in favorem Ordinis duabus definitivis sententiis terminata lis est, dataque potestas Carmeliticis ineundi possessionem ecclesiæ, et conventum sibi juxta eam fabricandi, prout apparet ex Brevi ejusdem

A ejusdem Clementis Papæ, desuper dato Romæ ad S. Petrum anno MDCV, XXVIII Januarii; et ex litteris Vice-regiis executorialibus, obtentis Panormi uno fere anno post, die XIV Januarii.

et possessionem ineunt 1606.

13 Itum ergo in possessionem est die II Februarii, in festo Purificationis beatissimæ Virginis Mariæ, acceptante eam P. M. Angelo Alfonsi, Vicario Provinciali Provinciæ S. Angeli: qui ibidem primum Priorem instituit Fr. Sebastianum Syracusam, ex oppido Calatabellotta. Hic autem postquam conventum S. Angeli, magna cum approbatione minime vulgaris sanctitatis, spatio octo mensium et sedecim dierum rexisset; in cœlum migravit XVIII Octobris, multa monumenta huic civitati relinquens mirabilium signorum, tam in vita quam post obitum patratorum: de quibus sumpta est anno MDCXXIX informatio juridica, per D. Michaelem Tavormina, Vicarium et Delegatum in causa ex commissione Episcopi Agrigentini D. Francisci Trayna, de mandato sacræ Congregationis Cardinalium: cujus instrumenti originale exemplar servatur in archivio Notariorum de Fontibus, hujus civitatis: ossa autem prædicti Servi Dei clausa intra capsam, aureo frigio adornatam, custodiuntur in sacristia hujus conventus S. Angeli.

quorum primus Prior vir sanctus

14 *Hactenus MS. Italici verba, Latine reddita quibus addo ex relatione D. Angeli Ruyz Presbyteri* B *secularis, excepta* XI *Februarii anni* MDCXXVI, *quod dictus* Pater Sebastianus, extrema correptus infirmitate, atque a medicis depositus, dixit ipsi Relatanti: Domine Angele, scio quod nostræ Religioni devotissimus sis, ideoque per amorem Domini nostri obtestor, ut cervicali meo assistere cures, quando ex hac vita egrediar. Cum ergo, *inquit Angelus*, vespere obitum præcedente (obiit autem die Veneris tertia hora noctis) assisterem lecto, propter opinionem maximæ sanctitatis ejus, quem habueram Patrem spiritualem, et infirmus per singula momenta sensim deficeret; subito sensit impetum spiritus vehementis, tamquam turbinis intrantis per fenestellam ipsius cellæ, inde prospectum in ecclesiam habentis: vidique prædictum Patrem Sebastianum, arrepta cruce ænea, quam solitus fuerat gestare de collo, ipsam versus fenestellam obvertere, et audivi quod fracta voce susurraret Hei me! hei me! Jesu, Maria, Angele: quæ res me vehementer conterruit, quatiebatur enim tota cella. Ad hunc autem fragorem, accurrere Patres Conventus, qui cubitum concesserant, quidque ei esset amanter requisierunt: quibus ipse clariori jam voce receptisque viribus dixit, invasum se fuisse ab assiliente multitudine dæmonum, sub forma ipsorum suorum subditorum, qui eum cœperint fustigare: C se vero, diabolica illusione cognita, Deo fidentem, vidisse gloriosam Virginem Mariam cum B. Angelo Martyre; ad quorum præsentiam disparuerint dæmones: et his dictis placide expiravit.

S. Angelum in morte adjutorem habere visus est.

Licatenses duo in Panormitano Lazareto sanantur a peste

15 *Porro fidelium erga S. Angelum devotio Leocatæ non substitit, sed ad alias quoque urbes se diffudit, in primis ad Panormitanam Metropolim, in qua* cum anno MDCXXIV in festo S. Joannis Baptistæ mense Junio esset publicata pestilentia, tum alii multi beneficio S. Angeli sanati aut præservati sunt, tum imprimis Magister Nicolaus Bonellus civis Leocatensis: qui contactum sese intelligens, ex febri ac vomitu eum dolore capitis duobusque sub ala sinistra panis, rem aperuit officialibus; ab iisque deportatus est ad Lazaretum, quod tunc erat in conclaviis de Zefonte dictis, juxta conventum S. Francisci de Paula. Ipse vero qui se Leocatensem unumque ex Confratribus S. Angeli meminerat, et de veteri ejus lignea arca particulam aliquam circumferebat; ad suum Sanctum spem recuperandæ sanitatis convertit, et cito sese sanum invenit. Eodem tempore in d. Lazaretum inductus est Mag. Balthasar de Scotia, Licatensis etiam ipse, peste afflatus: quem cum d. Nicolaus D in certam servandæ vitæ fiduciam erexisset, si patrocinio S. Angeli se committeret, ex eo quod habebat particulam ei commodavit aliquam: et is cui jam anthrax pestilens sub axilla sinistra apparebat, citam consecutus est sanitatem. *Ita juratus postea Nicolaus Leocatæ deposuit, in ordine testium, de quibus infra,* XCVIII. *Ergo crescente indies Panormitanorum devotione erga S. Angelum, visus tandem dignus est qui inter Patronos urbis connumeraretur, de quo in MSS. extat hujusmodi documentum.*

AUCTORE D. P.

invocato Sancto:

hac occasione Senatus ejus urbis

16 Die IV Maji, Indictionis nonæ, MDCXXVI considerans Illustrissimus Senatus hujus felicis urbis Panormi, et præ oculis habens maxima miracula facta per S. Angelum Martyrem Ordinis Carmelitarum, et nonnulla beneficia per eum exhibita huic urbi Panormi; et præsertim quod apportasset quamdam imaginem Deiparæ, ad præsens in Metropoli Panormitana ecclesia conservatam et veneratam, *(omitto cetera Panormi gesta, quia ex solius prætensi Enochi narratione accepta)* ultra alia magna miracula per eumdem Sanctum in toto orbe terrarum peracta; et præcipue quod in anno præterito civitatem Leocatæ liberavit a morbo contagioso; decrevit Illustrissimus Senatus, pro sua devotione erga dictum Sanctum, et ad instantiam adm. R. P. Mag. Salvatoris Vinci S. T. D. et Vice-Provincialis Ordinis E Carmelitarum in hoc Siciliæ regno et urbe Panormi, instantis et petentis tum apud Illustrissimum Dominum Cardinalem ab Aurea Archiepiscopum Panormitanum et Locumtenentem pro sua Catholica Majestate in hoc Siciliæ regno, tum et apud Senatum ipsum, ut dictum S. Angelum in Patronum et Protectorem ipsius urbis acciperent, ut cum aliis Patronis jam electis per eumdem Senatum, in hac potissima necessitate morbi contagiosi, in sui ipsius perpetuam tutelam, apud Deum intercedere dignetur.

Patronis suis adjungit S. Angelum,

17 Ideo Illustrissimus ipse Senatus, vi præsentis Actus, elegit et eligit atque nominavit et nominat in Patronum et Protectorem dictum S. Angelum, quem instantissime rogavit et rogat, ut dignetur pro ejus clementia, sub ejus patrocinio, protectione et tutela, urbem ipsam, ejusque cives et habitatores accipere, et pro eadem urbe apud Deum optimum maximum et apud Dominum nostrum Jesum Christum intercedere, pro liberatione mali contagiosi, ut penitus extinguatur et ad pristinam sanitatem reducatur, prout sperat. Statuit insuper Senatus ipse, quod, in signum hujusmodi protectionis et patrocinii ac devotionis, quolibet anno in perpetuum, in festo S. Angeli Patroni, celebrando in ecclesia D. Nicolai F Ordinis Carmelitarum in Plano, vulgo dicto delli Bologni, fieri et dare debeat quatuor faces, rotulorum duorum pro qualibet face ceræ albæ, ad honorem et gloriam dicti S. Angeli Patroni, ad expensas Universitatis ipsius civitatis, de summa pecuniarum quas expendere potest quolibet anno, juxta formam capitulorum, pragmaticarum, et aliorum factorum et faciendorum. Unde, ut infrascriptum appareat, de mandato Illustrissimi D. Francisci Agliata et Baruta, Principis Villæ-Francæ et Ducis Salæ, Pretoris hujus Urbis Panormi, Marci Antonii Gascone, D. Simonis Parisi Baronis Miloceæ, Gasparis Agliata, D. Vincii Sandolina, et D. Caroli de Termine, Juratorum Senatum repræsentantium, oretenus mihi Andreæ Stanghetta factus est præsens Actus.

cum obligatione annuæ oblationis,

et officii duplicis in Clero.

18 *Huic se conformans Archiepiscopus* IV *Maji, edixit, ut omnes Ecclesiastici, tam seculares quam regulares, die* V *Maji de S. Angelo Officium facerent quotannis, ritu duplicis sine Octava, sicut de aliis Patronis. Existimo hoc Officium nihil differre ab eo, cui totus Carmelitarum Ordo in suis pro tempore cusis et recusis*

Breviariis

A *Breviariis assuevit, nisi quamtum forte proprius Ordinis ritus a communi Romano discrepat. Quare de illo nil quæro amplius : solum noto in usu fidelium laicorum fuisse, et forsitan adhuc esse, minus quoddam Officium aliquoties excusum, et demum anno* MDCXX *propositum cum hac epistola.* Notarius Jacobus Murci, Leocatæ concivibus suis Salutem. Officium parvum Protectoris nostri S. Angeli Jerusalemitani Martyris Carmelitæ, cujus reliquiis decorari meruit civitas nostra dilectissima, per Fr. Simonem Saliba olim compositum, et jam impressum in officio B. Mariæ, juxta ritum Carmelitarum, in hoc folio, pro majori aptitudine recitandi, denuo imprimendum curavi : ut illud quotidie nos recitantes, magis devotio nostra augeatur, et ab ipso Martyre protegamur in cœlis. Gratum accipite. Valete. Datum in eadem civitate, die III Nonas Maji, indictione III, MDCXX.

AUCTORE D. P. pro laicis compositum officium parvum.

CAPUT III.

Translatio corporis ex veteri arca argentea in novam.

B Una *cum prælibatis Capite superiori MSS. venit in manus nostras, beneficio R. P. Danielis a Virgine Maria, Actus novæ Translationis celebratæ anno* MCCXXIII, *cujus tenor sic incipit,* Inclytus Dei et Domini nostri Jesu Christi Sacerdos et Martyr Angelus Carmelita ; *atque post brevem ejus Vitæ, quæ sub Eno chi nomine habetur synopsim, sic continuatur.* Vetustissima et notissima fama est, ex traditione antiquorum, tribus diebus consequentibus desuper sepulchrum S. Angeli ter virens lilium apparuisse, et innumerabilia miracula ejus meritis coruscasse. Ob id Leocatenses cives post triduum sacra ossa dissepelierunt : et statim aqua scaturivit ubi corpus erat, cujus super fontis aqua solebat oleum manere, quo liniti restaurabantur : illaque honorifice posuerunt in lignea arca, cooperta rubei coloris et frixo aureo decorata. Et sic nonnullis annis elapsis *(usque ad annum scilicet* MCCCCLXXXVI) posteri cives, devotione moti, sacras reliquias prætactas translatarunt in arca argentea, foliacibus argenteis deauratis *(erant illa limborum instar singulis in lateribus, tam arcæ quam operculi pyramidaliter assurgentis, prout delineatam arcam vidimus)* in modum Crucis ornata, in qua huc usque manebant.

Corpus, tertio post sepulturam die refossum,

anno 1486 transfertur in arcam argenteam. VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 33 *

20 Præsentes vero cives, præ oculis habentes
C beneficia hodierna........ volentes in minori parte tali tantoque Martyri retribuere, ut ejus Reliquiæ majori honore et veneratione venerentur ; decreverunt, jam sunt anni octo, prætactam argenteam arcam, in qua prætactum venerabile corpus requiescit, illustrare : ob eamque causam elegerunt in Deputatos hujusmodi fabricæ Franciscum Grugno, et Baldassarem Celestri et Prades, et in Depositarium argenti Joseph Serravilla, probos ac nobiles cives, ut patet per Actum celebratum IX Junii, XIII Indictione, MDCXV. Et jam sunt annus et menses, Spiritus sancti gratia spirante, quidam Magister Lucius de Anizi, faber argentarius terræ Rugusæ, comitatus populorum civitatis Mohac, hujus Siciliæ regni, obtulit et se obligavit eamdem argenteam arcam fabricare, ut in eisdem Actis legitur, Actum VI Decembris, V Indictione, MDCXXI ; sicut illam domi ipsius de Serravilla fabricavit.

Anno 1615 decernitur ut alia splendidior fabricetur,

21 Qua arca expedita, volentes cives ipsi translationem prætactarum sanctarum Reliquiarum facecere, devenerunt ad hæc, in quorum perpetua memoria et eorum pietatis effectu, in nomine D. N. Jesu Christi patefacimus, quod anno a salute mortalibus restituta MDCXXIII, Indictione VI, mense Majo, die vero V, feria VI ac festo ejusdem Martyris, hora

intra quam anno 1623

D quasi XX, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri Gregorii, divina providentia Papæ XV, anno ejusdem III, regnante Serenissimo, invictissimo ac Catholico Domino nostro, D. Philippo, Dei gratia Rege quarto Hispaniarum utriusque Siciliæ, Jerusalem etc. feliciter amen, in nostrum Notarii testiumque infrascriptorum præsentia personaliter constituti, in venerabili ecclesia ejusdem Martyris, idem Franciscus Grugno, D. Antonius de Caro, D. Philippus Celestri, et Franciscus quondam Joseph de Averna, Magnifici Jurati hujus dilectissimæ civitatis Leocatæ, tamquam patres et primi Universitatis, cui soli competit jus Patronatus prætactarum sanctarum Reliquiarum, nobis de nominibus et cognominibus cogniti, prompto animo ac rogaminibus et piis supplicationibus, petierunt benedictionem a R. D. Michaele Tavormina, cive ac Vicario hujus civitatis, cui fuit collata potestas hujusmodi translationis ab adm. Ill. ac Rev. D. Gabriele Salerno, S. T. D. Cathedralis ecclesiæ Agrigentinæ Cantore et Vicario Generali Illustrissimi ac Reverend. D. Octavii Ridulfi, S. R. E. Cardinalis, Episcopi Agrigentini, nobis etiam de nomine et cognomine cognito, E
ibidem præsente et prætacta auctoritate in spiritualibus benedicente, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

coram DD. Vicariis.

22 Qua benedictione habita, fuit per R. D. Carolum Giliberto, I. V. D. Archipresbyterum hujus majoris Leocatensis ecclesiæ, intonatus hymnus, Deus tuorum militum. Et R. D. Angelus Ercolo, Capellanus dictæ ecclesiæ et Societatis dicti. Martyris, et P. Mag. Fr. Angelus Gatti S. T. D. Carmelita, Prior sacri Conventus ejusdem Sancti, aliique Sacerdotes seculares et regulares, induti paramentis ecclesiasticis, cantantes acceperunt veterem argenteam arcam ab altari majori, in quo posita fuerat, præterita die, vigilia festi, hora quasi XX ad Vesperas ante Officium. Qua hora, ipsa die in annis [præteritis], antiquiores cives assueverunt illam egredi a cancellis et clausuris ferreis sacri sacelli prætectarum sanctarum Reliquiarum ; eamque processionaliter, transeundo per ecclesiam S. Andreæ, postea per viam quæ vocatur Arcus, in humeris portando, sub baldacchino, sub ara ad hoc erecto, in palco ligneo ornamentis insignito, in medio viæ quæ est prope cœmiterium prætactæ majoris ecclesiæ, subtus fenestras Sacerdotis secularis D. Joannis de Caro, et domo D. Didaci la Ferta, devote astantibus in circuli forma Presbyteris et Clericis dictæ Majoris F
ecclesiæ, Fratribus omnium Conventuum, ac Confratribus omnium Societatum et Confraternitatum hujus civitatis, ac numero copioso civium fere decem millia, ultra turbam plurimam quæ egressa fuerat ad diem festum hunc.

Clero, populoque

23 In quo quidem palco pie præsidebant spectabilis Capitaneus D. Garsia Sarmiento et Avigna, armorum Capitaneus ; ac Magnificus Joannes Antonius Montagudo Capitaneus, Angelus de Accolla Præfectus ; dictique Jurati civitatis ejusdem : ac circumcirca reverenter existentibus cereis accensis, Angelo Drogo Gubernatore, Joseph Bruxia, et Joseph Bonello Consiliariis, et Joanne Martino Passaviti, Procuratore dictæ Societatis et ecclesiæ. Et dicta per eumdem Archipresbyterum oratione, Præsta quæsumus omnipotens Deus, ut qui B. Angeli Martyris tui etc. prius Christi nomine invocato dictique Martyris implorato auxilio, fuit ab ipsis Vicario et Juratis ordinatum Mag. Philippo de Anizi, filio dicti Mag. Lucii ac eidem Joanni Martinio uti artifici : qui prius flectentes genua, magna devotione, nudato capite, diligenter ferreis instrumentis, ad hoc cum lacrymis exclamante populo Misericordia, eripuerunt a prædicta vetere arca * landas argenteas, adeo

et magistratu,

posita fuit vetus arca,

* *an* laminas *vel* bandas ?

A adeo quod Reliquiæ prædictæ minime videri possent: illamque in prædictam novam, quæ in altari in medio dictorum Officialium Civitatis existebat, humiliter immiserunt. Qua sedule clausa, et clavis affixa, justoque Actu in vulgari lingua clara voce edito, ibidem Archipresbyter intonavit hymnum dicens, Te Deum laudamus, psallentibus Clericis, pulsantibus campanis, tympanis et tubicinibus sonantibus, ac tonitruantibus igneis artificiis. Post hæc finita per ipsum Archipresbyterum oratione, Domine Jesu Christe Pastor bone, fuit incepta annua Processio, regium castrum versus, via solita et antiqua, sed conversa; hoc est quæ prius viæ finis, nunc principium fuit.

relata ad ecclesiam non sine miraculis.

24 Sed mirabilis Deus in Sanctis suis: quoniam in ipsa processione, meritis ejusdem Martyris, quatuor parvuli, ruptura infirmi, sanitatem acceperunt, videlicet Julius Spata, Joseph Zarbo, Angelus Vaccaro et Sebastianus Bono. Tandem applicando ad prædictam ecclesiam, dictam venerandam argenteam novam arcam collocaverunt in majori altari, pietate qua decet, ut ibi per octavam veneretur sicut mos est. Et facta est in hoc triumpho Martyris lætitia magna in populo, omnes di-
B centes;

Gaude Jerusalem sancta, Christi sanguine sacrata:

Gaude civitas Leocatæ sancti Martyris ditata Angeli Reliquiis.

unde tam ad instantiam dictæ civitatis dictorumque ejus civium quam aliorum quorum interest, intererit aut interesse poterit, factus est præsens Actus, suis die, loco, et tempore valiturus, præsentibus pro testibus, Sacerdote seculari D. Angelo Mamuxia. Cl. D. Michaele Caci, Notario Antonio de Fragaro, I. V. D. Petro de Casi, Artium et Medicinæ Doct. D. Francisco Perconti, Alexandro Formica, D. Vincentio et D. Mario Serravilla fratribus filiis prædicti Joseph Serravilla, Joanne Baptista de Ognibene, Antonio de Caci, Alexandro Articalupo, Joanne Philippo Fontana, Joseph Collura quondam Francisci.

Parata deinde nova etiam lignea,

25 Facta, ut præscripsimus Translatione sancti ac venerabilis Corporis Martyris nostri Protectoris, ex communi consilio spiritualis et temporalis Curiæ prælibatæ Officialium, ad reædificandam* ligneam arcam, in qua sacra ossa manebant, ob destructionem inveterati ligni, ad perpetuo servandas reliquias,
C civitatis dilectissimæ suorumque civium pietate, fuit perfecta nova lignea arca, rubeo raso intus ornata, variisque coloribus acu insignita, ingenio ac præstantibus manibus sanctimonialium Leocatensium sancti monasterii S. Mariæ succursus, Cisterciensium Ordinis D. Bernardi: in qua gloriosum corpus translatum fuit ex dicta vetere lignea arca, præterita nocte privatè in sacro sacello. Illud autem in ea inventum fuerat sic positum. Prius in medio arcæ erat tabula, quæ æstimaretur fundus arcæ, postea mantile e serico viridi, albo et rubeo coloribus lineato: exinde sacra ossa corporis sanctumque caput seu calvaria rupta, involuta in xilino seu bombace. Desuper quindecim nummulos æreos, regni Arragoniæ insigni impressos, et subtus nonnulla fragmenta et cineres gloriosi corporis, ac denique membranam contineri vidimus, his verbis scriptam.

aperitur vetus, et invenitur corpus,

cum instrumento de translatione anni 1486.

26 Sit cuncto populo Christiano notum et manifestum, quod hodie die VII Augusti, quartæ Indictionis MCCCCLXXXVI, regnantibus Beatissimo summo Pontifice Innocentio Papa Quarto et Serenissimo Principe et Illustrissimo Domino nostro D. Ferdinando, inclyto Rege Castellæ, Arragonum, Legionis, Siciliæ, Toleti, Valentiæ, Portugalliæ, Galliciæ, Majoricarum, Hispalis, Sardiniæ, Corsicæ, Murciæ, D
Hierusalem, Algarbiæ, Algeziræ et Gibiltar, Comite Barcinonæ, Domino de Biscaya et de Medina, Duce Athenarum et Neopatræ, Comite Rosolionis et Seritaniæ, Marchione Oristagnis, et Comite Goreani: existentibus Capitaneo armorum terræ Licatæ, magnifico et spectabili Gascerando de Caro, Domino castri Montis-clari; et Capitaneo dictæ terræ, nobili Macciotta de Amato; Præfecto, Petro Cannizano; Juratis, nobili Moraclusio de Sotto, Berengario Seroria, Antonio Perconti, et Christophoro la Caudarera: ad laudem sanctæ et individuæ Trinitatis, gloriam et honorem gloriosissimi Martyris S. Angeli Ordinis Carmelitarum, fuit gloriosissimum corpus translatum in præsenti arca argentea per Vener. D. Leonardum de Capransano, Canonicum Agrigentinum, ad hoc commissum per Vicarios Generales Reverendissimi in Christo Patris et Domini D. Joannis de Castro Episcopi Agrigentini, intervenientibus in eadem Translatione Venerabilibus Dominis, Joanne Gravina Vicario Terræ Licatæ et Presbytero, Gascerando Guglismotta Archipresbytero, et D. Antonio de Sotto Capellano et Beneficiali ecclesiæ S. Angeli: in qua Translatione intervenerunt etiam multi spectabiles, magnifici et E
egregii viri Regni. Unde, ad laudem et gloriam atque honorem dicti gloriosissimi Sancti et futuram rei memoriam, dicti nobiles Officiales fieri fecerunt præsentem scripturam Translationis prætactæ, per manus mei Fr. Petri Bancellis Ordinis Minorum civitatis Majoricarum, et sigillo Universitatis prætactæ, et subscriptionis dicti D. Leonardi munimine roboratam: quæ est acta Licatæ anno, mense, die et Indictione præmissis, ante dictam ecclesiam domus Confratriæ, cujus Rectores sunt in præsenti Magnificus D. Angelus Gaetano, et nobilis Joannes de Anello; et Gubernatores Magnif. D. Michael de Chilestro, et Antonius de Sotto; Procuratores, Antonius de Sancto et Bernardus de Mundo.

Ego Domnus Leonardus de Capransano.

AUCTORE D. P.

In novam transponuntur sacra ossa;

27 Et in dicta ornata arca eadem nocte positum fuit; prius circumdata arca xilino corporali, fimbria fili albi fimbriato, iisdemque Reliquiis xilino novo involutis. Postea in angulo ipsius arcæ posita sunt dicta fragmenta et cineres, in serico velo violati coloris fimbriis aureis circumdato: exinde sac- F
culus telæ albæ integer, dicto xilino vetere cum dicto mantile involuto plenus: postea desuper palmis octo panni serici Damasci viridis coloris, ac quantitate xilini novi, omnia sunt cooperta. Hinc est quod hodie XIV mensis ejusdem ac Dominica post Octavam festi prætacti, hora, indictione, millesimo, pontificatu ac regimine præmissis, notificamus qualiter a prædicta Martyris ecclesia egressa est Processio, loco Octavæ pro concursu populi die Dominico, solita et antiqua via, ut supra, ornata arca, ac pro decore Martyris monilibus aureis circumdata. Qua perventa ad dictum monasterium, idem Vicarius ut supra, delegatus ab ipso Vicario Generali dicti Cardinalis tit. S. Agnetis in Agona Agrigentini Episcopi, idemque Archipresbyter prædictis Sanctimonialibus lacrymantibus sacra ossa monstraverunt.

quæ processionaliter circumlata

ostenduntur populo,

28 Subsecuta processione et in eodem loco prope cœmeterium applicata, ipsa arca subtenta est, et cum majori aptitudine posita in palco ligneo, dictis Officialibus genuflexis dictaque innumera fere civium et advenarum turba circum circa eo modo existente, aperta arca, observato ut in superiori Actu prædiximus officio, ipsi Vicarius et Archipresbyter lacrymantes et sacra ossa deosculantes genuflexi eadem demonstrarunt devoto populo, exclamanti sæpe

A sæpe sæpius, Misericordia, summisque lacrymis dicenti :

AUCTORE D. P.

O forte scutum fidei, o prædicator optime,
Christi sator eloquii o Angele carissime,
Diram necem pertulisti,
Dum incestum prohiberes,
Pravos mores effugares
Spiritum sic emisisti.
Pro tuis ora civibus.

ac rursum argenteæ includuntur,

29 Adoratione facta dictoque spectaculo peracto, dictam arcam, sindone munda involutam, ereptis tamen dictis monilibus aureis ab ea, immiserunt in prædicta argentea, quæ in ipso palco manebat, prius positis in medio earum dicta membrana aliisque tribus, una videlicet præsentis et superioris et duabus aliorum dictorum Actuum in superiori kalendatorum : arcasque prædictas prædicti argentarii clavis et vitibus ferreis fortiter simul affixerunt et cooperierunt, adeo quod sine violentia et earum destructione sacrum corpus prædictum minime in futurum videri possit. Quibus clausis et hymno Te Deum laudamus cum oratione dicto, subsecuta processione, tandem applicata ad prædictam sancti Protectoris ecclesiam Jurati, prædictam venerandam arcam per annum in sacrario clauserunt, solitis ferreis et ligneis clausuris, ut mos est; gau-
B dentes cives et dicentes, O fortunata ætas! o nos felices gentes! qui meruimus videre gloriosum corpus Angeli nostri.

una cum Instrumentis desuper confectis.

30 Unde in futurum appareat etc. ut in superiori; præsentibus pro testibus Sacerdote seculare Don Joseph Bruione, Sacerdote seculare D. Jacobo Perconti, Sacerdote seculare D. Joseph lo Blundo, P. Fr. Bonaventura Bracuzzo Sacerdote Minorum Conventualium, P. Fr. Melchiore Labizo Sacerdote Carmelita, Joanne Bapt. Formica Vice-portulano Oneratoris hujus civitatis; Hieronymo Formica, patre et filio, ac patre supradicti Alexandri Formica testis in Superiori; I. V. D. Joseph Bonello, Francisco de Millazzo, Petro Cosso, Didaco Græco, Joseph Ricciardo quondam Gasperandi, et Nicolao Cavaleri. *Utrumque Actum subsignabat* D. Michael Tavormina Vicarius et delegatus ut supra : *et concludebat signo notariali* Jacobus Murci, Leocatæ civitatis dilectissimæ, Regia auctoritate per totum Siciliæ regnum citra Pharum ejusque insulas coadjacentes, Judex ordinarius atque Notarius publicus. *Denique fidem pro eodem Notario facientibus Juratis quatuor ejusdem dilectissimæ civitatis, supra num.* 30 *nominatis, utrumque Actum consignat* Antonius Mallia, Regius magister Notarius, *addito consueto Uni-*
C *versitatis Sigillo.*

CAPUT IV.

Institutio novæ festivitatis pro die XVI Augusti.

Civitas Leocatæ multis titulis S. Angelo obstricta,

E*adem qua suprapositum instrumentum fide ac certitudine authentica, a prædicto P. Daniele accepimus instrumentum alterum, biennio post confectum, huic quoque tractatui dignum adjungi, quod tale est :* D. O. M. Innumera plane ac propemodum infinita sunt, quæ ab universali rerum opifice humano generi, et præsertim Christianæ republicæ, quam vultus sui lumine (fidei dicimus) liberaliter insignivit, et collata sunt beneficia et conferuntur indies : ob quæ nullum dubium quin ineffabilibus et perpetuis vinciamur nodis, pro gratiis ipsi reddendis. Ceterum præcipuum omnium, quo ab omnibus fere malis, peste, fame et bello nos hujus civitatis dilectissimæ liberamur, procul dubio illud videtur esse, quod civitatem nostram sanctissimo Sacerdotis Virginis et Martyris Angeli Carmelitæ corpore, uti incomparabili thesauro, decorare dignatus est : cujus qui- D
dem ea fuit perpetuoque erit erga nos singularis protectio, ut tanto patrocinio suffulti, quam plurima evaserimus mala, quæ ceteros infestarunt.....

et potissimum ob sedatam pestilentiam,

32 Mittamus innumera miracula, quæ sic annuente atque opitulante Dei gratia, tum vivens tum post mortem gloriose patravit: atque ad illud veniamus, quod ob sui magnitudinem nec silentio prætermitti, nec æquis laudibus celebrari potest : illud dicimus miraculum, quod his recentioribus huic civitati evidentissime demonstravit. Cum enim per plurimas hujus provinciæ partes (sic volente Deo) ob nostra crimina letalis quidam atque infestissimus morbus....... circumquaque grassaretur; et jam mense Junio huc ad nos pestifera lues pervenisset, ac firmissimas radices et fundamenta, ut spectabamus, hac in civitate jecisset, adeo ut absque dubio in manu teterrimæ mortis nos omnes esse pro certo duceremus; sanctissimus Dei Martyr nostras partes suscepit, nostræque causæ, licet immeritæ, est prævalide patrocinatus. Invasit primo ingressu morbus ille pestifer eam civitatis partem, in qua sanctissimi Præconis ecclesia sita est; eamque domum, quam inter alias Sancti societas possidebat. Quam rem indigne ferens (si ita fari liceat) sanctissimus E
Martyr, repente pro sua civitate validas effudit preces, ut credere fas est, ac radicitus omne virus eradicavit fugavitque funditus : sicut etiam ab innumeris malis suam ipsius civitatem indies liberat, atque divinæ justitiæ opus avertit. Et quia satis certos nos esse duximus, ejus precibus incolumes evasisse ac letiferam luem propulsatam esse; ne tantum beneficium ingrati dissimulemus ac merito criminis arguamur, volumus ut a posteris, usque ad postremum orbis diem, tantum beneficium memoriæ teneatur. Atque ideo, in virtute præsentis, vera confessione ac solenni testificatione id ipsum profitemur.

volens gratam se exhibere,

33 Et cupientes utcumque gratos nos reddere, ob tam memorandum beneficium, sanctissimo Martyri juxta mortalium vires; festum, non die quinta Maji (ut moris est) sed sexta decima Augusti perpetuo agere (nimirum in memoriam eximii amoris immensique beneficii eo tempore nobis collati) ejusdemque templum, in quo jam sui corporis sepulcrum adest, amplificare statuimus et decrevimus. Quæ res ut felicem habeat eventum atque efficacem; in nomine D. N. Jesu Christi notum facimus cuilibet hanc scripturam lecturo, qualiter anno a mun- F
di reparatione MDCXXV, octava Indictione, mense Augusto die septima quæ feria quinta est, hora quasi XXIII jamjam sole cubante (die quidem albo lapillo, ut aiebant, signando, festivitate sancti Dei Confessoris Alberti ex Religione prædicti Martyris, hac dicimus die, qua Indictione IV anno a nativitate Christi MCCCCLXXXVI prædecessores nostri gloriosum corpus a veteri arca, serico induta panno, ad argenteam transtulere) tempore Pontificatus nostri in Christo Patris ac Domini Urbani divina providentia summi Pontificis, hoc nomine octavi, suæ assumptionis anno secundo, regnante serenissimo invictissimo et Catholico Domino nostro D. Philippo, Dei gratia Rege hujus nominis quarto Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierosolymæ et aliorum regnorum feliciter ut semper : Nos D. Franciscus Figueroa, Franciscus d'Averna filius qu. Joseph, et D. Hieronymus de Caro, tres spectabilium Juratorum hujus dilectissimæ civitatis Leocatæ, ut Patres Universitatis ad quam spectat jus Patronatus prædictarum Reliquiarum et festum, per infrascriptum Notarium nominibus et cognominibus noti, stante absentia infra civitatis territoria Nicolai Serravilla alterius Jurati

anno 1625 7 Augusti,

consensu communi,

A Jurati, coram magna parte hujus populi in prædicta ecclesia, et primum super hoc diligenti ac matura consideratione habita, cum voto et consilio D. Didaci de Giglia Regii Capitanei, et Francisci de Averna filii qu. Vincentii Præfecti et Syndici, nec non plurium nobilium et cordatorum hominum et civium præsentium, nemine discrepante, vi præsentis (reservata tamen, si necessitas cogeret et postularet ratio, Illustrissimi et Reverendissimi Episcopi Agrigentini benedictione, et Illustrissimi et Excellent. Proregis regni ejusque regii patrimonii licentia) transferimus sancti Protectoris nostri festum a die v Maji ad xvi Augusti.

instituit, ut quomodo antea celebrabatur festum 5 Maji cum nundinis et ludis,

34 Ita scilicet, ut quemadmodum hactenus quolibet anno mos fuit in festo S. Marci Evangelistæ publice notas fieri nundinas liberas a gabellarum obligatione, durantes usque ad prædictarum Reliquiarum ingressum; et quarta die Maji ad Vesperas excludere a seris ferreis sacelli dictum gloriosum corpus, asportando illud usque ad altare majus prædictæ ecclesiæ; et deinde die quinta sequente ejusdem mensis, quæ fuit dies gloriosæ mortis, mane, facta est sacra dictarum Reliquiarum processio, eademque die sub Vesperas, terra marique, bravium B præcurrentibus datum est, et dictæ Reliquiæ per Octavam sequentem veneratæ sunt supra dictum altare majus: atque ultima die ejusdem Octavæ sero, facta est processio: et tandem eædem Reliquiæ in supradicto sacello inclusæ sunt. Post hanc memoriam tam gloriosi miraculi, liberationis patriæ a pestifera lue, iisdem et longe etiam majoribus dignioribus solennitatibus, quolibet anno perpetuum celebrari dictum festum præcipimus et mandamus, sumendo initium ab hodierna die usque in posterum tempus, cum nundinis liberis usque quo ingrediantur ad proprium sacellum prædictæ Reliquiæ, quod erit per totam festi Octavam et consequenter. Die xv mensis prædicti antequam Vesperæ incipiant egrediantur prædictæ Reliquiæ a sacello, et portentur super altare majus, celebretque utrasque festi Vesperas cum Missa Rev. Archipresbyter hujus matricis ecclesiæ seu Rev. Vicarius civitatis cum suis Clericis, juxta tenorem Brevis Apostolici ad hanc rem. Et eadem die, sive mane sive sero, juxta temporis opportunitatem, fieri debeat per totam civitatem, sicut fieri consuevit; sacra gloriosi corporis processio: et post Vesperas ipsomet die, curratur, ut mos est, ad prædictum bravium; et per totam C Octavam venerentur dictæ Reliquiæ in altari majori; ac in die Octavæ fiat processio per consuetas civitatis vias. Et in fine dictæ processionis, jam repositis in proprio sacello Reliquiis, prædictus Archipresbyter seu Vicarius intonet Hymnum, Te Deum laudamus: quo completo sequatur Oratio, gratias agendo Deo optimo maximo et nostro glorioso Martyri, ob tantum nobis collatum beneficium. Quibus peractis concludantur consuetis seris, et serventur in proprio sacrario Reliquiæ.

ita celebretur deinceps 16 Augusti;

et nihilominus servetur festum 5 Maji,

35 Volumus etiam ut quinta die Maji, quæ est propria sancti Martyris dies, perpetuo celebretur etiam festum: id est a vigesima quinta die Aprilis inchoetur antiqua devotio visitandi Reliquias, quæ durat usque ad quartum diem Maji vigiliam festi: qua die ante Vesperas egrediantur supradictæ Reliquiæ de sacello, et collocentur supra altare majus ejusdem templi: ubi per totam diem quintam Maji usque ad solis occasum commorentur, et postremo proprio loco seu sacello consuetis seris includantur. Et ita in perpetuum servari debeat ad unguem, non intendentes veterem consuetudinem in aliquo alterare: sed solum in hoc primo festo volumus ut prædictæ Reliquiæ excludantur e proprio sacrario die decima septima, quæ erit dies sabbati ante Vesperas; ut in sequenti Dominico die, ob majus populorum commodum, præsentes mane inveniantur. Et D fiat prædicta processio per viam quæ ecclesiam circuit, atque iter faciat per templum S. Andreæ et per viam quæ dicitur del Arco, et postremo collocentur Reliquiæ in majori altari matricis ecclesiæ, ubi solenne Missæ sacrum celebretur, atque in fine dicatur Hymnus, Te Deum laudamus, cum Oratione ut supra. Quæ Reliquiæ commorentur per totum diem in matrice ecclesia, et in sero sequatur dicta Processio, regium castrum versus, per consuetam et veterem viam, ordine tamen inverso; faciatque iter dicta Processio per viam quæ dicitur Bombardella, transeatque ante domum prædictam, in qua initium habuit pestis, ut ea loca sanctam a Sancto benedictionem assequantur: deinde procedat per plateam dictæ Bombardellæ, et per iter versus S. Salvatoris ecclesiam reducatur ad proprium templum.

AUCTORE D. P. sed processio fiat in Augusto,

36 Hortantes omnes posteros et devotos cives, ut post hoc quolibet anno, majori qua potuerunt solennitate et gaudio, per totam Octavam tam gloriosi Patroni festum celebrare non desinant, ut jam nos in hoc primo festo initium damus: quæ omnia sint in honorem Dei O. M. et sui prædicti Martyris E atque in memoriam talis et tanti miraculi. Hortantes etiam ut omnes, toto corde, totoque conatu devotionis atque obsequiis tam gloriosi Martyris, ad ejus preces, opem ac patrocinium in suis necessitatibus advolent. Pollicentes eis in Domino, quod sicut prædecessores nostri et nos, hujus Martyris intercessione, ab omnibus occurrentibus malis liberati sumus, ita et ipsi liberabuntur. Et semper pro hujus solennis festi principio lætum diem agamus, gratias agentes Deo ejusque Martyri, qui laudentur in perpetuas æternitates. Amen. Unde ut in futurum appareat, et tam ad instantiam dictæ civitatis dictorumque civium, quam aliorum quorum interest, intererit aut interesse poterit quomodolibet in futurum, factus est præsens Actus; suo die, loco et tempore valiturus: præsentibus pro testibus Sacerdote seculari D. Angelo Mamuxia, Sacerdote seculari D. Didaco la Ferla, I. V. D. Francisco Brissi, Archangelo d'Onolfo, Joanne Antonino de Caci, Petro Cosso, et Joanne Philippo Fontana. *Sequebatur ratificatio Nicolai Serrovilla Jurati tunc absentis et* viii *Augusti præsentis, cum subsignatione Jacobi Murcii Notarii ut supra, et Juratorum attestatione de illius notariali auctoritate die* i *Septembris.* F

ad quam omnes invitantur.

37 *Ex his autem apparet civitatem Leocatensem sibi soli reservasse* jus Patronatus, *ut vocant, in sanctum corpus: in cujus etiam juris testimonium nemini voluit communicare claves tanti thesauri, quæ septem diversæ erant,* et D. Bon-incontro Agrigentino Episcopo, *ut habetur in MSS.* unam earum postulanti, generose restitit, etiam in judicio coram Tribunali Monarchiæ regiæ, ubi secundum civitatem pronuntiata sententia est. Postmodum tamen, incertum an gratificandi studio an alia ex causa, Jurati ultro obtulerunt Episcopo unam ex tribus clavibus, quibus clauditur et aperitur cratis ferrea sacræ arcæ prætenta; duabus aliis, itemque iis quatuor quæ ad operculum arcæ pertinent, pene se retentis; idque sub conditione, ne Episcopus eam unquam aut ullo casu possit negare, quacumque ex caussa fuerit a Juratis requisitus.

Clavium una Episcopo Agrig conceditur.

38 *Quod ad miracula attinet, ea ut credantur, statim a prima corporis sancti revelatione, fuisse frequentissima, testimonium omni exceptione majus habemus ab erectione ecclesiæ, et cultus perpetui solennitate, non aliud principium præ se ferentibus quam multitudinem beneficiorum divinitus acceptorum, et Sancti Martyris intercessioni a fidelibus ipsum invocantibus pie adscriptorum. Quod antiquiora nulla extent litteris consignata, excusant*

Miracula antiqua

A *excusant auctores sæpius citatorum MSS. per excidium* AUCTORE D. P. *et incendium urbis, anno* MDLIII *a Turcis Francisque factum, quo publicæ omnes privatæque scripturæ perierunt. Thomas Bellorosius qui libellum suum vulgavit anno* MDXXVII, *totis viginti quatuor annis citius quam calamitas prænotata superveniret urbi; dum nullam talium librorum facit mentionem suspicari nos facit, quod ea jactura sit aliquanto antiquior. Dubitare interim de ea majorum diligentia non possumus; quandoquidem Arnoldus Bostius qui usque ad annum* MCCCCXCIX *vixit, in Speculo historiali lib.* 8 *cap.* 9 *de Angelo agens, sic finit :* Quæ quotidie Deus in loco sepulturæ ejusdem Martyris miracula operatur, per oppidi Notarios in voluminibus magnis conduntur. *Et in Codice MS. Conventus Mechliniensis, ubi inter alia Ordinis monumenta fol.* 84 *extat ipsius S. Angeli Vita, ista sub finem leguntur:* Miracula quæ continue operatur Deus in loco suæ sepulturæ, per Notarios oppidi in magnis voluminibus ostenduntur scripta, nec valent faciliter recitari.

Sed a Notario s cripta pridem perierunt

39 *Est sane dolenda plurimum illorum jactura ; posterorum tamen hoc seculo diligentia, novis excitata beneficiis, eamdem quadamtenus supplere studuit: nam, uti constabit ex tractatus sequentis num.* 72, 97 *et* B 103, *circa annum* MDC *imo* MDLXXV *consuetudo fuit, in librum referendi eorum nomina et cognomina, qui se morbo aliquo per S. Angeli intercessionem levatos profitebantur. Sed hic liber licet adhuc in manibus fuerit, tunc cum magis authentice excepta sunt infra commemoranda miracula ; et forte etiam nunc supersit, cœptus a Capellanis ecclesiæ S. Angeli, et ab Officialibus Sodalitatis continuatus ; nemo tamen ex eo protulit aliquid, ob quod putemus operæ pretium requirere ejus exemplar, imo nemo hactenus est inventus, qui vel simpliciter eum nominarit. Pluris omnino faciendum est, quod, uti scribit Irenæus a S. Catharina,* anno MDCXXV, VI et VII, ad instantiam Magistratus Leocatensis et cum licentia Agrigentini Episcopi, per Officiales et Notarios publicos sumpta est et scriptis excepta informatio plus quam centum testium juratorum, qui fideliter deposuere magnum miraculosarum curationum numerum ; ex certa scientia, habita per experientiam in personis vel propriis, vel sibi notissimis. *Delibat deinde ea idem Ireneus ultimis Vitæ a se scriptæ capitibus. Nos beneficio sæpius laudati Danielis a Virgine Maria nacti ex conventu Transpontino Romæ ipsius originalis Processus authenticum exemplar, ex eo compilavimus sequentem tractatum ; cujus accurata prolixitas argumento erit Patribus Carmelitis, nos cum de sacratissimi Ordinis ipsorum viris sanctis brevius egimus in Martio quam optabant ipsi, non nisi idoneæ materiæ* C *defectu tam fuisse jejunos.*

seculo 16 describi solebant nomina curatorum :

an. 1625 et seqq. per Notarium multa colliguntur.

MIRACULA ET BENEFICIA

ex depositionibus juratorum testium

anno præcipue 1625 a 2 Octob. ad 25 Novembris in publicas tabulas relatis,

Latine reddita aptiusque digesta.

Testes recepti et examinati per curiam spiritualem hujus dilectissimæ civitatis Leocatæ, et per me Notarium Jacobum Murci, commissarium ad hæc deputatum, et de ordine et mandato Illustris et adm. Rev. Sacerdotis Don Joannis la Cartia, Canonici Agrigentini, Visitatoris generalis Illustris et Reverendissi. V. I. D. Don Corradi Benincontro, Sacerdotis Canonici Agrigentini, Abbatis Potentini et Vicarii Generalis Diœcesis Agrigentinæ, Sede vacante, virtute litterarum datarum Agrigenti die XIX Julii, VII Indict. MDCXXIV; ad petitionem et instantiam spectabilium Don Francisci Figueroa, Francisci de Averna qu. Joseph, Nicolai Serravilla et Don D Hieronymi de Caro, Juratorum, et Francisci de Averna qu. Vincentii Præfecti et Syndici hujus prædictæ civitatis, virtute memorialis ipsorum spectabilium virorum, decretati per eumdem Illustrem et adm. Rev. Visitatorem Generalem, quod recipiantur testes, die XXVIII mensis Augusti proxime præteriti, cum præsentia et interventu Reverendi Sacerdotis I. V. D. Don Julii Bennici, Vicarii foranei hujus prætactæ civitatis, ac delegati ad infra ejusdem illustris et adm. Rev. Visitatoris Gen. virtute Actus facti in Actis Curiæ prædictæ, die XXX ejusdem Augusti proxime præteriti; ac cum præsentia et interventu Rev. Sacerdotis Don Andreæ Lombardo, Advocati Fiscalis d. Curiæ : et hoc ad verificandum infra pro majori Dei gloria, ejusque Sacerdotis, Virginis et Martyris, S. Angeli Carmelitæ, Protectoris hujus præd. civitatis.

Magistratuum rogatu

de licentia Vicarii Agrigentini,

2 *Præcitatæ litteræ, Memoriale, et Actus publici describuntur integre in fronte ipsius Codicis: quæ non fuit operæ pretium describere, quia in substantia nihil continent, quam argumentum zeli ad promovendam devotionem erga Sanctum de civitate optime meritum, et communes hodierni temporis formulas in Curiis Siculis usitatas. Potius ex Relatione prænominati Notarii (qui die ultimo, ipse quoque ad testandum accessit) hæc pauca, magis ad præviam notitiam spectantia, accipe.* Quia E tempore pestis plurimi fuerunt, qui mediante Sancti intercessione varia miracula, gratias et beneficia receperunt, ut eorum distinctior memoria ad posteros extet...... per me ad hoc deputatum prædicti testes usque ad centum fuerunt excepti ; simul etiam ad resuscitandam memoriam antiquiorum miraculorum ac beneficiorum, quorum notitia perierat consumptis libris in quibus ipsa describi solebant. Qui quidem testes..... auditi fuerunt cum ea disquisitione et examinatione qualem requirit negotii gravitas: ut autem exactius fierent omnia, et maturius excuti testimonia possent, duo dumtaxat quavis die recepti ad testandum fuere. Decrevit præterea d. Reverendissimus Vicarius Generalis, et injungendo mandavit Officialibus Sodalitatis ipsius Sancti, ut quoties deinceps coram eis comparuissent personæ fide dignæ, asserentes se aliquod miraculum aut beneficium accepisse a Sancto, easdem revelarent Curiæ spirituali, ut de iis sumi et describi possent authentica testimonia post congruam et diligentem facti discussionem.

occasione pestis extinctæ

audiuntur quotidie duo testes usque ad 100,

3 *Extat etiam hoc mandatum inter præcitata præliminaria ipsius Codicis MS. sub die* I *Septembris* MDCXXV. *Et sic auditi præter centum jam indicatos, alii undecim,* F *intra diem* IX *Decembris jam dicti anni et diem* XV *Martii anni* MDCXXVII. *Pauci, inquies, respectu multitudinis, intra dies* IV *prius receptæ. Sed audi quid dicat* Don Franciscus Attardo Mag. Notarius, curiæ Spiritualis Leocatæ *is qui die* XV *Septembris* MDCXXV *per Actum, in præliminaribus Codicis MS. expressum, substituerat sibi Notarium Jacobum Murcium, ut qui* capturæ testium *prædictorum* minime posset *per ipsum* invigilare. *Hic, inquam, ultimus testimonium dicens anno* MDCXXVII *die* XV *Martii, inter alia asseverat,* quod si tamquam Magister Notarius prædictæ Curiæ voluisset discribere omnia miracula et beneficia quæ quotidie divulgabantur, non potuisset aliis ejusdem Curiæ negotiis ex officio vacare. Si autem anno MDCXXV plura testimonia usque ad centum excepta fuere ; id non ideo factum, quod aliis annis abundaverint minus gratiæ per S. Angelum impetratæ; sed quod eo anno specialius obligatos eidem se agnoverint Jurati civitatis, ob depulsam superiori anno pestem, et istud suæ gratitudinis monumentum extare voluerint potestati.

et postea adhuc pauci alii,

ceteris ob nimiam copiam rejectis.

4 *Porro Relationum seu Depositionum forma eadem omnibus*

A *omnibus fuit, qualis infra ex primo apparebit; incipiendo a nota diei, Indictionis, et anni Christiani; in fine autem cujusque addebatur ad Marginem,* Lecta sibi confirmavit : *et sub ipsa relatione legebatur vel ipsum deponentis nomen, manu propria scriptum; vel alterius se subscribentis, pro et ex voluntate testium scribere nescientium. Ad Relationes vero quorumdam Presbyterorum, aut alias litteratorum virorum, quorum non tantum mentem sed etiam ipsa verba exprimebat Notarius, in principio ad marginem scriptum invenitur,* Seipsum dictavit : *fueruntque hi, testis* I, II, XIII, XIV, XXIII, XXIV, XXXIII, XLII, *et* XLIV, *extremus vero et* CI *ipse Notarius, addit,* Scribendo dictavi. *Idem vero ad finem totius codicis Romani, transcriptioni a se factæ hanc fidem adjecit,* Ego Jacobus Muni, Leocatæ civitatis dilectissimæ, Apostolica auctoritate per totum orbem, Regia autem auctoritate per totum hujus Siciliæ regnum citra Pharum ejusque insulas adjacentes, Judex ordinarius atque Notarius publicus, omnes præmissas testificationes recepi, scripsi, illasque exemplavi ex Originali penes me existente, easque extraxi in charta communi et non sigillata, ad instantiam Reverendissimi sacræ Theologiæ Doctoris Patris Magistri Fr. Theodori Stratii,
B totius Ordinis Carmelitarum Prioris Generalis, stante ejus exemptione mea manu hic me subscripsi, meoque solito et consueto sigillo signavi, in fidem et testimonium omnium et singulorum præmissorum, hodie I mensis Martii, VIII Indictionis MDCXL. *Sequebatur subscriptio Juratorum Leocatensium,* Alexandri Formica, Franci Foglietta, Francisci Grugno, et Don Calcerandi de Caro, *de legalitate d. Notarii fidem facientium; atque Senatus Panormitani, magno suo sigillo omnia confirmantis : nec non subscriptiones* Fr. Seraphini a Jesu Maria Notarii Apostolici, et Fr. Ludovici Perez, *anno* MDCLXXIII *diebus* VIII *Junii et* XXXI *Augusti, asseverantium,* concordare copiam cum originali existente in archivio Ordinis Fratrum Beatissimæ Virginis Mariæ de monte Carmelo in Conventu S. Mariæ Transpontinæ in urbe. *Atque hæc est copia, quam missam in Belgium et nobis benigne communicatam per R. P. Danielem a Virgine Maria, dixi in fine præcedentis commentarii.*

Horum depositiones qua forma scriptæ,

qua fide transcriptæ et Romam missæ,

et ibi rursus exemplatæ?

5 *Res prolixa est, ac fere ducentas paginas minutæ scripturæ complet; quare vitandi fastidii causa excerpemus ex singulis relationibus, quod in una quaque præcipuum : est et si quid sæpius relatum a variis, ejus solius utemur verbis, cujus præ ceteris vel dignitas personæ, vel scientiæ certitudo prærogativam mereri videbitur. Ordinem quoque non eum sequemur, quo auditi sunt singuli : sed res ipsas ab iisdem relatas in certa*
C *quædam digerentes capita, sic studebimus brevitati, ut ad auctoritatis firmitudinem desit nihil, neque abundet aliquid ad legentium nauseam. Quia vero a die cœptæ actionis, id est a die* II *Octobris, usque ad diem* XXV *Novembris inclusive, diebus fere singulis auditi duo sunt, non erit necessarium addere diem factæ relationis : hanc enim qui scire volet, facile assequetur, considerando quotus Testis esse dicatur is cujus verba exhibentur : idque valebit in primis centum Testibus : in reliquis undecim postea auditis, usque ad* XV *Martii anni a prima actione secundi, quia par ratio non est, adscribetur dies. Quibus sic præmissis, veniamus ad rem, et principium sumamus ab ea peste quæ novi festi constituendi, amplificandæ ecclesiæ, et describendarum gratiarum occasio fuit : ita tamen, ut quando id solum curavere exceptores, ut quam vere singula referrentur dijudicarent, non autem qualitates evidentis miraculi discernerent a gratia, ex testantis opinione Sancti meritis attributa; nos quoque censeamur in medio relinquere discrimen, altioris tribunalis sententia statuendum.*

e.e quomodo hic colligantur?

D

CAPUT I.

Leocatæ anno 1625 contagio serpere deprehenditur, Lazaretum instituitur, Sancti auxilium utiliter invocatur.

Relatio reverendi Sacerdotis I. V. D. Don Caroli Heriberto, Archipresbyteri venerabilis majoris ecclesiæ hujus dilectissimæ civitatis Leocatæ, ætatis annorum LXVIII in circa, hujus civitatis civis cogniti, facta cum juramento, tacto pectore more Sacerdotali, super infrascriptis et toto facto interroganti, dixit scire, qualiter *a* per merita gloriosi Virginis et Martyris S. Angeli *b*..... Deus Dominus noster semper ostendit varia signa, beneficia et miracula, circa diversas personas energumenas, herniosas, aliosque incurabiliter laborantes, in processione, in festo, in Octava ipsius Sancti, aliisque anni temporibus; nec non in variis infirmis, qui aqua fontis, in loco ubi fuit sepultura existentis, loti, infinita receperunt beneficia : unde hæc civitas plurimum obligatur Deo et d. Sancto Martyri, quotidianis gratiis per
E ipsum adjuta ornataque *c* : ac specialiter tempore antiquæ pestilentiæ, quæ fuit anno MDLXXV aut circiter : quando hoc Siciliæ regnum afflictissimum fuit contagioso illo morbo, adeo ut omnes fere civitates desolatæ fuerint, amissa majori civium suorum parte : nam qui luem in hac civitate contraxerunt, si cum aliarum urbium numerosissimis ægris conferantur, pauci admodum fuerunt : quod meritis S. Angeli omnes adscripserunt *d*.

a *b* *S. Angelus Leocatæ clarus miraculis*

c *a peste semel*

d

7 Hoc autem novissimo tempore, quo rursum eodem flagello quasdam hujus regni civitates castigatas voluit Deus, puta Drepanum, Panormum, Castellumveteranum, Castrum-novum, Cambaratam; gliscentis mali nuntio commota hæc civitas, proxime præterito mense Junio hujus anni MDCXXV, conata est divinam placare justitiam, et indignationem avertere, per varias processiones, etiam nudis pedibus supplicantium et sacras Martyris sancti Reliquias circumferentium. Placuit nihilominus Deo permittere, ut ipso illo mense pestilentia accenderetur quasi per totam civitatem, burgum, et territorium circumjectum. Sed elevatam Dei manum S. Angelus sustinuit : malumque eodem pene tempore et patefactum et extinctum fuit : exindeque non tantum ab epidemia, sed et ab alio quovis vulgari morbo libera fuit civitas, magis quam unquam ante. Fuit autem communis omnium sensus, id esse adscribendum in-
F tercessioni illius Sancti, ad cujus ecclesiam omnis hujus civitatis populus recurrebat, cum vera et firma fide liberationis cito obtinendæ : sicut et obtinuit. Ejusmodi porro persuasio in eo fundatur, quod contagio primum exarserit in vico ecclesiæ ipsius Sancti, et in atrio quarumdam domorum ad Societatem ipsius Sancti pertinentium : idque adeo vehementer, ut intra breve tempus omnes passim afflandi crederentur : sed, ut dictum, malum universum citissime dissipatum fuit per merita ipsius Sancti *e*.

et iterum urbem liberat,

uti ex communi civium sensu

e

8 Porro hæc dicit Relator prænominatus ex certa sua scientia; utpote qui per annos quadraginta tres hic substitit, et modo est Archipresbyter majoris ecclesiæ, atque in persona propria semper interfuit supplicationibus, quadraginta-horis, aliisque precibus pro publica civitatis necessitate indictis : item qui tempore contagionis prædictæ circuivit ad audiendas confessiones infectorum, tam in lazareto quam per civitatem : commendando se Deo et S. Angelo, cujus intercessione se credit salvum permansisse : item qui lateris ac renum dolore tortus absque facultate solvendi urinam, aliisque infirmitatibus subinde afflictus, retulit sanitatem invocato

testatur Archipresbyter,

EX PROCESSU MS. *Sancti opem etiam in se expertus.*

cato Sancto : ac denique qui suis propriis oculis vidit miracula patrata, potissimum in translatione Reliquiarum, quas suis manibus extulit sigillatim omnes populoque monstravit, anno MDCXXIII, Indictionis VI, in festo ipsius Martyris die V Maji, die Veneris, hora circiter undecima, circa cœmeterium majoris ecclesiæ; et ibi cognovit beneficia ipso eodem tempore variis collata per intercessionem Sancti, cui semper sit gloria *f*. De causa scientiæ interrogatus dixit, scire prædicta per modum ut supra, quia interfuit, vidit et audivit : de loco et tempore dixit ut supra.

9 *Hactenus primus Testis, cujus totam relationem, unde specimen sumatur de forma reliquarum, placuit verbotenus repræsentare. Modum quo invecta et propagata contagio fuit, subitoque extincta, distinctius explicavit testis* XLII, Don Horatius Contreras Sacerdos secularis, artium et medicinæ Doctor, *deponens*, quod cum pestis esset illata in urbem per puerum unum parochialem, qui habitabat in atrio *g* vici a S Angelo nominati, haud procul ab ipsa ejus ecclesia et patrimonio venerabilis societatis ad ejus honorem collectæ; parentes pueri, timore justitiæ et magistratuum celaverunt genus infirmitatis, omne illius indicium medico subtrahentes; et ne quid suspicionis de sua domo darent, admittentes in eam reliquos sui atrii contubernales. Mortuo autem puero ex pestilentia, accersiverunt parochianos atque confratres, curando funeri operam daturos : quo factum ut non solum dilatatum sit malum, sed usque adeo invaluerit, ut ex toto atrii illius contubernio; in quo viginti animæ numerabantur, duo dumtaxat in vivis manserint : et ad alia quatuor aut quinque loca civitatis illico diffusum malum sit, quod mox agnitum est esse pestilens. Populus ergo ad implorandum Sancti auxilium ardentissima prece concurrit, decretumque inter alia est, ut unusquisque domum suam conspergeret aqua, ex benedicto fonte sancti Protectoris hausta : certaque gratia consecuta est supplicantes. Nemo enim extra contubernium istud extinctus peste est, quamvis in urbe et suburbio multos illa corripuisset : ex quibus tamen varii occultavere malum, ne domestica sua supellex de more combureretur; et solum pestiferos anthraces lavabant aqua supradicta, illique evanescebant absque contagio aliorum, quod prorsus mirabile est, nec ullis humanis mediis adscribendum. Et hæc ipse scivit tamquam medicus, diligenter in ejusmodi accidentia pro publicæ salutis cura intendens et inquirens.

Pestis ultima per puerum illata prope ecclesiam S. Angeli

celata dispergitur,

revelata populi concursum auget ad Sanctum

10 *Addit testis* XVI, Fr. Joannes Antonius Marchi, Sacerdos Carmelita, tunc et etiam nunc Sacrista in ecclesia ipsius Sancti..... quod tanta fuerit instantia accedentium ad Sanctum sibi suisque propitiandum, et aquam deinde secum ferentium, ut neque cibo neque somno capiendo tempus inveniret, dum conabatur satisfacere omnibus tam qui aquam petebant, quam qui eleemosynas pro Missis, oleum, ceram ferebant : de quorum pluribus postea intellexerit, quod occulte afflati, priusquam notarentur, salutem recuperaverint et extra suspicionem contagii manserint. *Hujus rei multos testes consequenter videbimus : nunc videamus, quomodo malum quod clam gliscebat detectum fuerit, priusquam stragem faceret numerosiorem. Dicet id nobis testis* IV, Don Joseph Perconti, Sacerdos secularis.... tunc et nunc unus ex Sacellanis majoris ecclesiæ : qui rogatus venire ad audiendam in confessione uxorem Thofani Bellavia bis eam audiit, quoniam prima vice nimiis febribus aggravata infirma, minus apta erat ei rei agendæ. Postridie vero vocatus fuit iterum ad similiter audiendam dictæ mulieris sororem : quando ex quibusdam signis deprehendit, non tantum unum eumdemque ambarum esse morbum, sed etiam in contagii suspicionem venit. Ergo, quoniam ædes illæ erant in vico ipsius Sancti, et in atrio spectante ad Sodales ipsius; ejusdem intercessioni se ardenter commendavit.

revelatur autem per Sacerdotem,

qui moribundas duas administrarat,

11 Cum autem infirmis prædictis extrema Viatici atque Olei sacri Sacramenta contulisset, vocatus est ad tertiam illarum sororem pariter infirmam a peccatis absolvendam : et pestilentis morbi certissima inveniens signa, rem totam detulit ad Doctorem Don Carolum Gilibertum Archipresbyterum et ad Juratos civitatis : qui una cum medicis diligenter omnia perquirentes, invenerunt infirmas istas peste teneri una cum ipso Thofano, palam se efferentibus panis, mali indicibus, in corporibus defunctorum. Omnino autem judicat, quod nisi ipsummet testem adjuvisset Sanctus, fuerit certissime malo illo correptus; non tantum quia a prædictis infirmis sparsum fuit malum ad multos, qui vix leviter cum illis tractaverant per urbem et territorium; sed maxime quia eo tempore sæpe et familiarius egit cum d. Thofano, sibi in domo sua repræsentante stipendia, quædam, ratione infirmorum quorumdam ex peste mortuorum, in ecclesia tamen majori sepultorum, priusquam de contagio quisquam suspicaretur aliquid.

et Sancto adscribit quod ipse non sit afflatus :

12 *Ita pius iste Sacerdos, quem in deportandis ad præd. infirmas Sacramentis, et alia quædam circa ipsas operatus*, Clericus Archangelus Bono, *Testis* LXV, dixit quod uxorem Thofani Bellavia ipsemet cum eodem Capellano ad sepulturam in ecclesia S. Salvatoris ei dandam sit comitatus : duabus autem aliis ibidem post ipsam mortuis, cum tota civitas ex suspicione et timore pestilentiæ conturbaretur, Officiales et Deputatos pro sanitate publica conservanda ordinasse, ut in domuncula quadam ipsius atri collapsa sepelirentur. Postea id est XIII Junii Doctores Medici et Officiales judicaverunt mulieres istas peste extinctas fuisse : et quia ipse Testis propriis suis manibus sepelierat etiam Antoninam de Palermo, relictam qu. Frederici et socrum Thofani, in ipsa qua filia domo mortuam XXXI Maji (ipsa autem Antonina dicebatur luem contraxisse a Petro Balthasare suo nepote, qui eam attulerat ex oppido *h* Cambarata) *i* conclusus intra domum suam fuit ab Officialibus : neque dubitabat ipse quin se quoque afflavisset contagio, utpote multo frequentius intimiusque versatum cum familia illa, quam alii plerique exinde correpti. Angebat etiam eum quod funem, quo usus fuerat in dimittendo infectæ mulieris sarcophago, applicuisset campanæ, per octavam sanctissimi Sacramenti pulsandæ; quodque per eamdem octavam plurima paramenta ecclesiastica, ad varios Dominos pertinentia, tractasset; unde verebatur ne plurimis fuisset causa infectionis. Nihilominus ad Dominam nostram Drepanitanam suam matrem, et S. Angelum patronum recurrens, quotidie non tantum ipse, sed et tota domus ejus, quadraginta dierum clausuram sine noxa absolvit.

uti etiam ejus minister Clericus,

qui et mortuas sepelivit,

et cum infectis egit familiarius,

13 Cum jam dicta Antonina, prima letiferi morbi victima, priusquam ea se ægram sciret, pannos lineos ad mare laverat Angela Occhipinti, filia Beatricis, ancilla Francisci Grugno, *testis* LXXXIV; ipsamque deinde in concinnandis pannis adjuverat : quod sciens ipse testis, adscripsit beneficio S. Angeli conservationem domus suæ a contagio; eo quod in ipsa haberet, cum singulari devotione, integram unam tabulam, ex veteri Reliquiarum arca, quæ sibi tamquam uni ex Juratis obtigerat in earumdem translatione.

nec non ancilla quædam.

14 *Si duo illi Testes salutem suam meritis S. Angeli jure acceptam retulerunt, tanto majori jure id facere potuit testis* XII, *quanto evidentiori contrahendæ luis discrimini*

A *discrimini ultro se ex caritate objecit, Sancti fretus auxilio*, Augustinus Infrigola, ætatis annorum circiter LIII civis Leocatensis, *qui* dixit, quod cum proserpens morbus judicatus fuisset vero pestis (id autem, quantum recordatur judicatum est XIII Junii Feria VI in festo S. Antonii Patavini) quidam de contagione suspecti, ex vico ecclesiæ Martyris gloriosi, et ex atrio domorum ad Societatem ipsius spectantium, ubi principium pestis habuit intra domum della Giarretta dictam juxta flumen; cum ipsa in domo per duos dies totidemque noctes servati fuissent, tandem per Officiales civitatis translati fuerunt ad diversoria *k* et ecclesiam S. Mariæ de Ritu, eo quod in prænominata domo nimis incommode degerent tam infirmi quam suspecti. Verum cum ibi utrique consisterent absque medicamentis et alicujus viri experti auxilio (nullus enim medicorum volebat ire ad locum Lazareto jam destinatum) decrevit ipse testis, quod et mandavit executioni, pro Dei amore et ex commiseratione civium suorum sic derelictorum, caput suum exponere et offerre spectabilibus Juratis et Deputatis pro sanitate, ad dicti loci ministerium regimenque: quippe qui chirurgicæ artis peritus ab annis circiter viginti B in Barbaria et civitate Algerii mancipatus fuerat servitio Morati Rayz, ibique dictam artem exercuerat, maxime circa peste infectos: qui morbus in ea regione fuit frequens, idque non in civitate tantum sed etiam in triremibus. Ea voluntas cum ab Officialibus ac civitate universa esset grataπter suscepta; ipse, post usurpata in ecclesia majori Confessionis et Communionis Sacramenta, commendans Deo ac Dominæ nostræ Monserratensi, S. Rocho, et specialius S. Angelo, tum se tum domum ac liberos suos; suscipiensque ab Officialibus necessaria ad victum, intravit in Lazaretum; infirmosque et suspectos omnes amanter complexus, cœpit non solum morbis mederi, sed etiam cuicumque alteri eorumdem necessitati servire. Vidit autem neminem ipsorum esse, qui non haberet certam spem conservandæ vitæ, innixam patrocinio Mariæ Virginis, S. Rocchi, Sanctique Angeli: quod eis minime fuit inutile: quia sequestratio ille felicissimum finem ac celerem habuit.

Infectis ad lazaretum abductis

ministerium suum ultro offert vir peritus curandæ pestis,

omnesque invenit bene animatos:

15 *Addit deinde stupendum prorsus, quod ibi contigisse vidit, miraculum. Sed ipsum nobis melius dicet, quæ experta est, testis* XXVI Agatucia, mulier vidua, relicta quondam Viti Scollo, alias Rovetto, ætatis annorum LIV civis Leocatæ, narrans, qualiter filia sua Gratia, uxor Antonini Maji, deprehensa est morbo contagioso laborare; C cumque tam ipsa cum dicta filia quam alii domestici sui deportata esset extra urbem in domum della Giaretta die XIII, ibidem die XIV mortua est Gratia atque sepulta, relinquens posthumam quatuordecim mensium filiolam, Angelam nomine, adhuc lactentem. Eodem deinde die jussi sunt infirmi suspectique transire ad Lazaretum, uno ab urbe milliario in diversorio et ecclesia S. Mariæ de Ritu constitutum. Hic ipsa, nesciens qua ratione parvulam educaret, multis cum lacrymis recurrit ad auxilium divinum, implorans ipsum per Sanctorum omnium et maxime S. Angeli merita. Postero vero die quæ Dominica fuit, XV Junii hora vesperarum, sensit madore quodam humectari mamillas; easque discooperiens vidit lacte stillantes: quod sibi in remedium præsentis necessitatis miraculose concessum intelligens (jam enim viginti tribus annis, ab obitu scilicet mariti sui, lacte caruerat, et menstruæ purgationes numquam fuerant sibi restrictæ) cœpit lactare parvulam et lactat etiam nunc, tam copiose, ut alteri infanti pariter lactando possit sufficere: ideoque non cessat quotidie gratias agere S. Angelo, qui hoc eis præstiterit, supra vitam, nihilo minori miraculo sibi parvulæque servatam, quia moriens Gratia sæpe fuerat eas amplexata. D

inter quos annorum 34 anus

orbam matre neptulam lactare visa est,

EX PROCESSU MS.

16 *Miraculo attestatus est, ac supra naturæ ordinem prorsus factum censuit, testis* XIII, Utriusque Juris Doctor Petrus de Calli; *et testis* Artium et Medicinæ Doctor Joseph de Raymundo; *ambo professi notam sibi esse honestissimam d. mulieris famam. Testis vero* XVIII, Artium et Medicinæ Doctor Franciscus Safilla, *insuper addidit*, quod ipsum ejus lac consideraverit, inveneritque habere omnes veri lactis conditiones; quippe quod colore candidissimum, sapore dulcissimum, et consistentia proportionata præditum, vidit suis oculis profluere ex uberibus Agathæ, ea qua dictum est abundantia. *Primus horum trium fuerat* Lazareti Rector seu Gubernator deputatus a Magistratu, *ideoque ex officio citius certiusque cognovit quæ gerebantur*, testatur vero omnes istic conclusos spem firmam in D. Virginis atque B. Angeli auxilio locatam habuisse, Sacerdotibus secularibus ad id constitutis sua quot hebdomadis peccata confitendo; per quos ipse testis curaverit ibidem quovis sabbato decantari Litanias Marianas, cum invocatione S. Angeli ad finem earumdem. E

ingenti ac testatissimo S. Angeli miraculo.

ANNOTATA.

a *Hoc principio, sed mutatis mutandis, omnia testimonia Latine scribuntur, reliquæ narrationes deinceps in originali Italicæ sunt.*

b *Omitto reliquos titulos identidem recurrentes totis his Actis, et pro parte ex putato Enocho sumptas, videlicet* Jerusalemitani, ex regia stirpe Davidis, Sacerdotis Carmelitæ, Protectoris hujus civitatis Leocatæ, cujus Reliquiæ in arca argentea requiescunt intra ecclesiam, et locum sepulturæ ipsius sancti corporis.

c *Ita in genere pars major Testium dixisse invenietur Acta legenti.*

d *Ejusdem pestilentiæ antiquæ mentionem faciunt testes alii nonnulli, et specialia quædam tunc acta referunt, quæ infra cap. 4 colligentur.*

e *Hæc eadem de peste posteriori magna pars testium reliquorum, partim iisdem partim similibus verbis, describit; ac nominatim Testis* 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 17, 18, 19.

f *Hæc quoque communis omnium est et Latina clausula, numquam amplius hic iteranda.*

g *Italice* Cortile: *quod licet proprie significet unius majoris seu palatii impluvium, cui respondet Latina vox* Atrium: *quia tamen vox Italica aptatur collectioni domorum, circumcirca unam communem aream dispositarum, et una communi porta seclusarum a platea; ideo Latinam quoque vocem huic significationi, veniam præfatus, adapto, alia congruentiori voce destitutus: nisi quis* angiportum *dicere malit; quandoque etiam* contubernium *verti.* F

h Cambarata, *in tabulis* Camaranta, *media inter Leocatam et Panormum, utrimque ad* 50 p. m. *et amplius dissita. Est et* Camarana *urbs nota ad mare, inter Leocatam et Pachinum promontorium.*

i *Italice* Baragiato: *ex quo colligas Siculis idem in usu esse quod Belgis, ut domus peste infectæ vel de eadem suspectæ, affixa ante portam* barra *velut claudantur: atque hoc modo illa vox identidem in his actis recurrit: quod si Latinum esset* barra, *potuisset inde duci* barrare, *et* barratus.

k *Italice* Stanze, *quod communiter significat cubicula; hic autem pro domibus accipitur, aut publicis diversoriis; uti manifeste nobis apparuit ex num.* 71, *ubi de viatore agitur.*

CAPUT

A

CAPUT II.

Ex primo infectorum contagio inficiuntur plures et a Sancto omnes juvantur.

Clausis eorum domibus qui erant cum infectis conversati,

Veram pestem fuisse, quæ Leocatenses cives ad invocandum instantius S. Angelum compulit, satis constat ex prædictis: videamus quam eadem fuerit contagiosa, et quam efficax adversus eam auxilium tulerit Sanctus, consideremus. Franciscus la Rocca qu. Laurentii, die XXII Junii, una cum uxore Rofella et filiis inclusus ab Officialibus fuit domui suæ, in platea Quatuor-Angulorum dicta, eo quod occasione frugum suarum colligendarum, diebus aliquot fuisset conversatus in domo Thofani, in qua exordium pestis habuit, et cujus dominus in eadem cum omnibus domesticis extinctus extra civitatem humatus fuit. Cumque sexto post conclusionem domus suæ die Rofella uxor filium Angelum quadrimestrem infantem fasciis evolveret, invenit utrumque genu illius rubicundum ac vehementer tumidum: mox etiam duo pani apparuerunt in eodem corpusculo, febrisque vehementissima, quæ brevi eo adduxit parvulum, ut morti quam vitæ proprior esset, neque jam amplius lac ullum sugeret. Sic dissolutum in gremio aliquamdiu tenens mulier, maritoque ostendens, nihil vel ipse vel illa dubitaverunt quin contagium puer traxisset. Quare nullam aliam de eo servando spem reliquam habentes, tanto majori cum fiducia recurrerunt ad suffragia S. Angeli imploranda, quanto devotius eidem prolem istam obtulerant ab ipso suæ nativitatis initio. Recordatus autem pater se habere frustillum veteris arcæ ligneæ, in qua Sancti ossa tam diu jacuerant, a compatre suo Jacobo Murci Notario acceptum; ipsum divisit bifariam, et utrique filioli genu cum lacrymis et Sancti invocatione applicuit: deinde per Marium Sapio, nepotem suum, foris existentem, misit eleemosynam ad ecclesiam S. Angeli pro sacro cantando: denique sub horam vesperarum, cum iterum fasciis evolvissent puerum, cui mane dicta ligni frustilla applicuerant, invenerunt omni rubore, tumore, febri ac panis prorsus abstersis liberum; et Sancto gratias agere non cessant, cujus beneficio ab ea hora sanum filium esse gratulantur, quasi nihil unquam passus mali fuisset.

in earum una puer agnitus peste laborare

B

sanatur applicito ligno de arca Reliquiarum,

18 Antonella, uxor Mag. Jacobi de Mayo, *testis* XCI, dicit scire, qualiter domi sua barrata fuerit ipsa cum marito ac filiis, propterea quod in domo Thofani Bella-via pestis esset manifestata, et juxta eam habitabat filius suus Antoninus de Mayo cum sua qu. uxore Gratia; et Marutia, similiter ipsius testis filia, cum suo qu. marito Didaco Scollo: ex quibus jam dicti Gratia et Didacus contagio obierunt, periclitabantur autem ceteri, qui æque ac illi multam habuerant cum infecta domo conversationem, ac specialiter ipsa testis: Etenim commodaverat Angelutiæ, uxori Thofani tunicam nigram; quam sibi redditam deinde induerat, neque dubitabat quin in suo quoque corpore manifestanda esset contagio, cum de prædictis mortibus audivit, et sursum deorsum ferri vidit civitatem propter formidinem pestilentiæ. Et vero eodem quo domus sua clausa est die, qui erat Mercurii et XI Junii, gravi correpta febri, papulam grandem vidit sibi in brachio dextro ebullivisse: sed verita ne in Lazaretum deportaretur ubi jam filia sua, gener, ac nepotes erant, ut melius potuit, occultavit malum: et ad S. Angeli patrocinium se convertens, lavit sese aqua fontis ejus, et subito febri caruit, ipsaque papula sanata est.

alibi alia quæ vestem ab infecta gestatam induerat

C

sanatur utens aqua de fonte S. Angeli.

19 *Similiter testis* XXXVIII Paulinus Lamendula, cum aliis Licatensibus exire jussus ab oppido Ramolia, propter pestem Licatæ grassantem, mox atque ad fontem urbis suæ venit, jussu Officialium una cum sociis conclusus fuit ad dies quatuor juxta ecclesiam D. Virginis de Gratia, et aliis viginti in domibus Mag. Franscisci Pici extra urbem, juxta hortum conventus S. Francisci; quia tam ipse quam socii messuerant et conversati erant cum Antonino Mayo ex peste mortuo. Transactis autem diebus istis cum liberi dimissi essent ab Officialibus in suas quique domos, vix biduum in ea d. testis egerat quando febrem cum dolore capitis sensit, duosque panos, erumpentes sub axilla sinistra, et post aurem dextram: unde se correptum agnoscens, damnum tamen sibi obventurum formidans si id palam faceret, de consilio uxoris tacere decrevit, seque, communi civium ceterorum exemplo, S. Angelo Martyri commendare; petitaque de fonte illius aqua panos abluit, et intra viginti quatuor horas sanum se ac liberum recognovit et benefactori suo Divo gratias retulit.

D

item alius pestem occultans,

20 Angelus Bisco, *testis* LXVI, ætatis annorum XXII in circa, dixit scire qualiter initio mensis Junii, cum in obsequio Dom. Francisci Fuigeroa constitutus, in quodam ejus prædio degeret in territorio hujus urbis, una cum aliis famulis fruges demessas invertens; fuerit ibi inter ceteros Jacobus Græcus, qui de magno circa inguina dolore querebatur, putabatque renovatam sibi, quam olim passus fuerat herniam: cui testis ipse; Videam, inquit, novi enim, utpote non ita pridem per D. Virginem Drepanitanam ab hernia curatus. Cum autem vidisset ac tetigisset, dixit: Apage, non est id hernia; et propter suspicionem pestis, tunc inter cives gliscentis, formidavit ne ea teneretur Jacobus: ad quem requirendum post paucos dies venit ipsius prædii procurator Franciscus de Guelis; nuntiaverant enim de eo Deputatis sanitati tuendæ, quod pestilens anthrax in ipso appareret. Eodem vespere adfuit etiam Mag. Andreas lo Vasco, et ipsum testem transtulit ad burgum hujus civitatis juxta hortum S. Francisci; ubi cum aliis pariter inclusis manere jussus est, eo quod attigisset Jacobum, qui in Lazareto mortuus erat ex peste, quam contraxerat ex domo Thofani Bellavia, sub qua ipse in cavea quadam habitabat. Metuebat ergo jam d. testis ne se quoque lues illa afflasset, nec vanum esse metum probavit dies XVI Junii, quando post subitum frigus vehementi pervasus febri et capite dolens, cœpit provocari ad vomitum; qui tamen non successit, sed dolor in sinistro inguine, in quo postridie tumor periculosus apparuit. Quare nihil dubitans quin peste teneretur, et tamen seipsum formidans manifestare, cœpit invocare Deum, S. Rocchum et S. Calogerum, cujus tunc agebatur vigilia, ac potissimum S. Angelum: die autem XVII non solum liberum a febri se miratus est, sed etiam evanuisse anthracem, qui mortem propinquam denuntiasse videbatur: ideoque multas S. Angelo gratias agens, post expletam clausuram sæpius visitavit ejus Reliquias, et Missam unam celebrandam curavit.

E

alius ob pestiferum contactum sequestratus,

et erumpens in se malum occultans,

F

S. Angelum invocat et sanatur,

21 Don Angelus de Labiso, Sacerdos secularis, ætatis annorum LVI, *testis* V, dixit scire, qualiter initio mensis Junii proxime præteriti, nolentibus Capellanis ecclesiæ majoris administrare Sacramenta infirmis in vico S. Angeli propter suspicionem pestis, vocatus ipse fuerit a Doctore Don Julio Bennici, Vicario hujus civitatis, ut vellet accedere et confitentem audire Constantiam Gaeta de contagio suspectam, quandoquidem ipsum malum necdum erat a Medicis judicatum contagiosum. Ivit ergo ad domum, atrio supra nominato vicinam: ubi postquam Constantiæ confessionem excepisset, infirma manum ejus osculata est, dicens se cum mulieribus de

Sacerdos qui infectis extrema ministrarat,

A de domo Thofani conversatam, vix dubitare quin peste laboraret, quando ipsos anthraces sentiret sub axillis. Ad hæc stomachante teste, atque querente quod id prius non indicasset; excusavit se id ausam non fuisse, ne forte confessio sibi negaretur. Postmodum perseverantibus Capellanis negare extrema infirmæ officia, coactus fuit ipse testis a Vicario istuc reverti: et quamvis omnem cautelam præservativam adhibuisset quam norat, non ita tamen cavere sibi potuit, quin appropinquaret quadamtenus infirmæ, indeque etiam ipse in maximam suspicionem veniret. Cum igitur palam innotuit, tam ipsam Constantiam, quam omnes de familia Thofani peste obiisse, et formidine contagii sus deque ageretur civitas universa, fuit ipse testis XIII Junii domui suæ inclusus: postero autem die seu XIV Junii sensit ardentissimam febrem cum dolore capitis gravi, erumpentibus consequenter ad inguina panis: ex quibus certus de contracta lue, subito convertit se ad invocandum auxilium S. Angeli cum firma spe recuperandæ salutis: petitaque ab ecclesia aqua fontis ejus, eadem se lavit vovitque aræ offerendæ sex rotulas: atque ita, beneficia ipsius, ut credit, Sancti, sanitatem cito impetravit.

correptus etiam ipse

convalescit usu d. aquæ,

22 Jacobella, relicta qu. Francisci Cavalierie *testis* B LXI, dixit scire, qualiter initio mensis Junii proxime præteriti, domum rediens quidam suus filiolus, nomine Raphael, novem circiter annorum, indutus ordinis Carmelitani habitu, et scholaris Fr. Antonini Marchi Carmelitæ, questus ei sit de capitis dolore insolito: unde ipsa veniens in suspicionem contagii, postmodum intellexit, quod Fr. Raphael filius suus ex manibus Constantiæ Gaetæ, in ecclesia S. Angeli, recepisset semicinctium laneum, frusto casei circumvolutum, quod illa portabat conventui in eleemosynam. Vovit ergo quod octiduo continuo nudis pedibus accederet ad visitandas Sancti Reliquias et offerendam tobaliam unam, quod et fecit: quia non tantum salvus sibi filius, sed et domus immunis ab ea vexatione mansit, quæ solet contagii suspectos consequi: cujus rei testem tabellam appendi etiam fecit in sacello dictarum Reliquiarum. *Quid autem in ecclesia prius actum fuerit, prolixim explicans d. Fr. Antoninus, testis* XVI, *addidit*, venisse Constantiam ad ipsummet testem ut confiteretur Fr. Gaspari Gallutio, Quoniam, inquiebat, sentio me male habere, et caput doleo. Ipso autem negante dictum Fr. Gasparem esse in conventu, ac redire jubente, tradidisse Constantiam d. semicinctium cum caseo, quod ejus mandato carissimus sibi discipulus Raphael in- C tro tulerit, exemptoque caseo, retulerit ad Constantiam. Postmodum autem non comparente amplius Raphaele, quæsivisse in absentem, ac demum cessante contagione intellexisse ex domesticis, quod puero præter febrim ac vomitum nigræ plurimæ maculæ apparuerint in corpore, manifesta pestilentis mali indicia.

et puer qui allatam ab infecta eleemosynam contrectarat:

23 Franciscus Perconti, qu. Mag. Jacobi, aromatarius, *testis* LXII, dixit scire, qualiter primis Junii mensis diebus, cum susurraretur in populo de morbo contagioso, ingresso quarterium ecclesiæ S. Angeli, infirmata fuit Margarita Juvara ancilla sua: quam contagio afflatam suspicans ipse, interrogavit quid doleret. Ipsa vero respondit, sentire se tumores duos alterum sub axilla dextera, alterum in inguine item dextro: tactu autem brachium ac frontem ægræ explorans, deprehendit maxima febre teneri. Quæ ab hero ulterius interrogata, quicum eo die locuta fuisset; respondit cum Constantia, ut ex ea quæreret, cur Vitus Gaeta (erat hic Constantiæ filius et ipsius famulus) non redivisset ex agro. Quare cum innotuit Constantiam, peste extinctam, jussu officialium sepultam esse extra urbem; et ipse testis certus fuit infectam esse domum suam, ultro rem D detulit Deputatis sui quarterii: quorum jussu ipse cum reliquis familiaribus domi conclusus, Margarita vero, in quam jam pene mentis impote maculæ lividæ pullulabant, certæ pestis indicia, delata est ad domum della Jarretta, circa vesperam diei XIV, quo ceteros quoque infectos transferri jusserant Officiales.

Alius cujus ancilla infecta et ad Lazaretum delata erat

EX PROCESSU MS.

24 Videns igitur d. testis in quam præsenti periculo sua totiusque familiæ suæ salus versaretur, se suosque commendavit Deo, B. Virgini Drepanitanæ, Sanctoque Angelo: cumque eodem vespere sentiret dolere sibi axillam sinistram, petiit Confessarium; venitque ad eum D. Antoninus Collura, Capellanus in parochiali æde S. Pauli; ipsiusque et uxoris ac reliquorum domesticorum confessiones excepit: venit etiam Notarius Jacobus Murci, cui testamentum æger dictavit; qui deinde tota ista nocte non dormivit ipse, aut quisquam de familia, partim ex timore, partim ex dolore morbi, cui accessit postridie febris, quam pestilentem esse monstrabat anthrax sub axilla sinistra formatus. Nihilominus requirentibus Officialibus quomodo haberent se domus istius inquilini, latere cupientes, atque ut melius poterant dissimulantes, responderunt, tunc quidem satis bene valere omnes: et Deputati acquiescentes E responso, diviserunt in singulos frustillum quoddam veteris arcæ ligneæ S. Angeli. Ipsi vero suam portionem sigillatim manducaverunt, votumque fecerunt de corpore ipsius nudis pedibus visitando, curandaque ibidem Missa solenni: eodemque instanti cessavit ipsi testi febris, et disparuit tumor. Deinde die XXI Junii, rursum testis prædictus utrimque ad axillas et inguina dolorem sensit cum aliqua febri: ideoque ad prænotatam devotionem recurrens, toto cordis affectu renovavit prius votum: et postridie allevatus, deprehendit in locis prænominatis maturas quatuor pustulas, totidem acicularum capitibus similes, absque alia alteratione: atque cognovit, Deum, ejusque Matrem, et S. Angelum voluisse ei monstrare suum evidens periculum, ut deinceps pro beneficio tanto gratior esset ipse ac domestici sui.

bis sanatur a peste in se apparente

per frustillum ligni de arca;

25 *Fuit inter hos* Lucas Perconti, annorum viginti unius, *frater Francisci prænominati, testis* LXVII, *qui* dixit, quod eodem vespere quo in fraterna domo cum aliis conclusus fuit, post invocatum communibus votis Sanctum, dolorem sensit in utroque inguine: veritusque ne malum, fere semper mortale, in sua persona se proderet, non est ausus illud manifestare: F sed allatis per Deputatos particulis veteris arcæ usus cum ceteris de domo, una earum sæpe signavit affecta membra; a quibus dolor omnis intra paucos dies abscessit: transiit tamen ad axillam, cui similiter ipsum ligni frustillum applicans, rursum intra paucos dies cessit malum, revertitque ad inguina. Cum ergo omnibus pene horis expectaret ut in aliqua sui parte pestiferi anthraces erumperent, de visitanda nudis pedibus ecclesia votum fecit cum ceteris, exolvitque, nisi quod fuerit calceatus: quem defectum postea supplere curavit, in octava dierum ante festum novum XVI Augusti celebrandum, quando ad ecclesiæ amplificationem comportantibus certatim petras ipse se miscuit, et quantam valebant humeri ferre unam sustulit, ac deinde discalceatus rursum ad ecclesiam ivit, acturus sancto suo liberatori gratias.

uti etiam ejus frater:

26 Caternutia, uxor Marci Pirrello, *testis* LXIII, dixit scire, qualiter ipsa cum socru sua Phrasia Pirrello, a Deputatis ad sanitatem tuendam conclusa fuerit domi suæ, propterea quod in domo dicti Perconti, atque signate cum d. Margareta essent familiarius conversatæ: eodemque tempore quodam vespere

et mulieris cum ipsis conversatæ filius,

EX PROCESSU MS.

A pere ipsa testis deprehendit papulam nigram, ad magnitudinem tari, in manu sinistra filii sui quadrimi Angeli, ex voto ad Sanctum urbis Leocatæ Protectorem facto jam tunc induti habitu ordinis Carmelitani; itemque tumorem sub axilla dextra cum gravissima febri et stupore capitis. Igitur tam proprio erga Sanctum affectu quam publico totius urbis ad ipsum recurrentis exemplo stimulante, petiit pauxillum de oleo lampadis ante arcam Reliquiarum ardentis, eoque manum filii et axillam inunxit: neque cessavit ipsa et socrus sua, nocte illa tota, Sancti auxilium implorare, eo fructu ut postridie mane febri liberatus puer, neque tumorem præferret amplius, et siccam papulam exhiberet. Quarto post inde die ipsa testis dolorem cum tumore grandi sensit sub axilla dextra non sine febri. Curavit ergo ut socrus sua eodem oleo liniret locum mali: qui crepans intra triduum, sanam ipsam ex integro reliquit, ideoque acceptam Sancto gratiam referentes, cessante contagio, venerunt ambæ ad ecclesiam S. Angeli, ibique duas Missas dicendas petiverunt, et tobaliam unam devotissime obtulerunt. *Quæ omnia* Soror Euphasia Pirrello, Monialis Tertiaria Carmelitana, *testis* LXIV, *suo testimonio confirmavit, nihil addens aut detrahens relationi suæ nurus.*

oleo lampadis unctus convalescit.

dein etiam ipsa:

B

27 Antoninus de Amato, *testis* LXXVI, domui suæ cum uxore Joannella inclusus fuerat, propterea quod versati fuerant in iis ædibus, in quibus ipsius testis socrus, Constantia Gaeta prædicta, deprehensa fuerat laborare ex peste, unde et mortua est. Expectabant ergo momentis singulis ut in sua quoque domo aperiret se malum: et in suum adjutorium invocabant Sanctum, tanto solicitius, quanto ipsa Joannella vicinior erat partui, cum non modica sua et mariti consternatione, quod nulla obstetricum suam parturienti operam vellet commodare. Interim die V Julii sequentis venerunt mulieri dolores partus: in quibus deprehensa, ipsa ac vir suus, genibus in terram positis, invocavere Sanctum: petieruntque ut in ecclesia S. Angeli pulsaretur campana ad Ave-Maria, quemadmodum in hac civitate ad solatium parturientibus petendum fieri consuevit. Ad primum sonum campanæ filium enixa est Joannella: quem quia clausa erat domus, nec ferri poterat baptizandus ad templum, baptizavit ipsa, eique posuit nomen Rochi-Angeli.

puerpera de peste suspecta juvatur:

28 Postea XX die Julii aperuit se ipsi testi sub axilla sinistra pestilens tumor, aliusque in brachio item sinistro, mollis tamen instar maximæ papulæ. Pestem ergo esse sentiens, neque audens clam omnino rem habere, eam declaravit Magistro Josepho de Gueli, domorum in suo vico clausarum custodi. Qui accersito ad se Balthasare Celestre et Prades, uno ex Deputatis ejusdem vici, consuluit cum eo quid facto opus foret: jam enim agebatur de promiscua conversatione civibus restituenda, eo quod nulla amplius crederetur infectio superesse. Tum, novi motus vitandi causa, decreverunt casum habendum secretum: ipse autem testis, digressis Officialibus, peti ex fonte Sancti aquam jussit, eaque se lavans votum fecit de visitanda nudis pedibus reliquiarum arca, et una uncia denariorum eleemosynæ nomine conferenda ad fabricam novæ ecclesiæ: ipsaque vespera sanum se sensit, et reversis ad cognitionem rei Deputatis, sanum se esse declaravit: gratiam quotidie una cum uxore referens Sancto, cui votum suum complevere, elapso conclusionis termino, filiumque tulere ad templum ut in eo supplerentur unctiones baptismales. *Hæc ille quibus prorsus consona antea deposuerat præd. Deputatus Balthasar testis* LXVIII.

ejusque maritus sanatur per aquam.

C

D

CAPUT III.

Alii similiter infecti et liberati: item alii qui se infectos dissimulabant.

Joseph de Labiso qu. Fei, *testis* LXXVII, post festum S. Antonini Patavini exivit in aream suam extra civitatem, ubi eodem die circa vesperam primum vehementi frigore, tum acerrima febre correptum se sensit, sensusque capitis obtusos: quo in statu cum tota nocte jacuisset, adfuit postridie ab ipsa urbe Thofanus Triona, dixitque præd. testi, quod publicata esset in urbe pestis, et Officialium jussu barrata ipsius testis domus, in qua ejus mater et uxor erant, hæc Angeluzia, ista nominata Antonella, eo quod in vicina eis domo Antoninæ de Palermo deprehensum esset malum. Transacto die in sinistro inguine panum ingentem invenit æger; et nihil jam dubitans quin pestilens esset morbus, propterea quod Antonina, domui suæ exhibens lotricis ministerium, in eadem familiarius versata fuisset; dixit Thofano prænominato, se quoque simili lue teneri, idque jussit Deputatis sanitatis nuntiari. Mandarant hi ut se reciperet ad domum della Garretta, ubi reperit plures viros feminasque, similiter infectos aut infectionis suspectos; cum iisque sequenti Dominica ad designatum in hunc finem Lazaretum deductus est, mortuo quam viventi propior. Ergo in tali discrimine constitutum se videns, iteratis sæpe precibus auxilium Dei, B. Virginis et S. Angeli invocavit: et quia devotæ quædam personæ illuc miserant aquam de fonte S. Angeli, cum nonnullis frustulis veteris arcæ; ipse testis iisdem sæpe tetigit membra affecta, firmam habens vitæ servandæ fiduciam in meritis tam gloriosi Sancti. Vergebat nihilominus in pejus malum, quare, pro exiguo qui sibi adhuc supererat mentis usu, Augustinum Infrigola, qui suam Lazareto operam ex caritate addixerat, rogavit ut Sancti nomen sibi identidem suggereret: quod dum utrimque devote agitur, die XVI prædicti Junii ruptus est anthrax, et morbo omni solutus subito æger fuit.

Extra urbem peste contactus

E

jamque in Lazareto morti proximus

subito convalescit,

30 Interim Angelucciæ uxori *(prout ipsa retulit in ordine testium testis* XXX) narratur extremum mariti discrimen, animam ut credebatur agentis: plangere proinde ipsa cœpit, Deumque et Deiparam cum S. Angelo invocare. Id dum agit, luctu fessa, caput ad somnum qualemcumque composuit; visaque sibi est videre Fraterculum aliquem Carmelitani Ordinis, qui eleemosynæ nomine panem petebat, dicens, Domina, da eleemosynam pro conventu S. Angeli. Cum ergo visa esset ei porrigere panem, quomodo solita est facere quot hebdomadis ipsa et socrus sua S. Angelo singulariter devotæ; videbatur fraterculus ille mœroris in vultibus earum apparentis causam quærere, et ab utraque responsum accipere, quod filius suus ac maritus Joseph, aut mortuus jam aut morti vicinissimus esset. Tum vero ille qui apparebat, solari eas visus est, dicens, Ne timueritis: nam per merita S. Angeli salvus evadet. In his experrecta a somno Angeluccia, consolatam se sensit: neque vanum fuisse solatium dies proxima, quæ fuit Lunæ et mensis Junii XVII, aperuit: transeuntes enim per domum illam Deputati pro sanitate tuenda, nuntiaverunt, Josephum, anthrace rupto, sanum aut saltem extra periculum esse.

quod ejus uxori solicitæ

F

per ipsum S. Angelum in somno revelatur:

31 Postmodum die XXIV Junii cum dictæ mulieres domum suam, in qua nulla contagio apparuerat, essent ex more purgaturæ, atque ad faciendum lixivium a Deputatis ordinatum parata haberent omnia præter aquam; nec tamen eum defectum auderent indicare Deputatis, ne forte juberentur ad eam ex mari petendam domo egredi, quod honestatis causa nimium

quæ etiam ad purgandam deinde domum suam,

A nimium verecundabantur facere; speraverunt fieri posse ut aliquis eam ipsis bajularet : sed nemine quem ad hoc uterentur comparente, nimium confusæ sunt. Recordatæ autem domi suæ esse puteum, siccum quidem, sed ex quo præbere aquam sibi posset Sanctus suus Angelus, cujus imaginem domi habebant : coram ea ante puteum genuflexæ, cœperunt aquam postulare. Tum experturæ num suas preces exaudisset Sanctus, situlam demisere, eamque plenam reduxere aqua clarissima : iterumque tentantes viderunt ascendisse aquam in puteo ad altitudinem duorum palmorum et amplius. Rursum ergo flexis in terra genibus, egerunt Sancto suo Protectori gratias, et lixivium composuere : atque ut miraculo sibi fuisse succursum intelligerent clarius, cum post octo dies ad alias suas necessitates aquam haurire vellent, inventus est puteus, ut antea, usque ad fundum siccus. *Ita deposuit testis* XXIX, Antonella relicta qu. Phei de Labiso, *cujus relationem prædicta Angelucia nurus ejus verbotonus confirmare professa, ea de somnio sibi oblato exposuit, quæ paulo ante descripsimus.*

aquam necessariam ejusdem miraculo impetrat.

32 Joseph Ferro qu. Andreæ, ætatis annorum XLVII *testis* LXXXIII, dixit scire, qualiter circa finem Junii fuerit commoratus in quadam sua vinea, sita in monte hujus urbis, cum tribus filiis, eo quod B uxor sua Catarinella cum reliquis liberis domui esset inclusa, in atrio quod dicitur Mag. Pauli Ferisi in suburbio civitatis, in quo eodem atrio priori hebdomade fuerat deprehensa pestis, in personis Antonii Scarlata et uxoris ejus : qui eadem etiam obiere, et humati fuere in mediis agris, familiarem autem consuetudinem habuerant cum ipsius testis domesticis, tamquam cum vicinis. In vinea porro cum sic maneret, filiorum uni Antonino duodenni gravis febris cum capitis stupore supervenit, deinde etiam anthraces duo sub axillis apparuerunt. Quoniam igitur nihil dubitabat pater quin ea esset pestis, attenta priori cum infectis familiaritate, et quia periculi magnitudine commovebatur, recurrit ad opem S. Angeli devotissime implorandam : et coram illius imagine, quæ in eadem vinea erat sæpius genuflexus cum filiis, instabat supplicando, ut a malo illo liberaretur, votum addens curandi Missam : quod fecit, in civitatem rediens a vinea cum duobus filiis sanis. Mox autem ut eodem rediit, tertium, qui in vinea relictus fuerat æger, multo melius habere comperit ipsique anthraces cito disparuere, et puerum perfecte sanum reliquere.

Vitandi contagii causa foris morantis filius corripitur et sanatur invocato S. Angelo :

C 33 Hieronymus lo Vasco, *testis* LXXX, circa finem mensis Junii morabatur in agro, quem habebat in vico Sabbuci intra districtum hujus civitatis. Ad hunc ibi juvandum Laurentius la Rocca, ipsius testis cognatus, misit famulum suum Antonium Scarlata : qui statim ac venit decumbere voluit, dicens se esse infirmum, neque utilem ad aliquid operis faciendum. Quia vero dies sabbatinus erat : ipsique testi conveniebat redire in urbem, d. Antonium, ambulare non valentem, post se accepit in equum suum domumque reduxit. Postera autem die cum revertisset ad agrum, et Antonium forsitan melius habere ac rediturum speraret; intellexit Antonii domum esse barratam eo quod ipsius uxor subito esset extincta peste, et ipse eodem morbo correptus in Lazaretum deportatus, ubi et mortuus est. Igitur nihil ambigens, quin ipse, qui propinquus fuerat infectioni, malignitatem veneni brevi in se experiretur, S. Angelum jugiter invocabat : et ne familiam suam inficeret, secessit in vineam suam existentem in Ciccobriglio, urbani territorii vico. Istic cum summa cautela agenti et Sanctum imploranti, vigesimo suæ sequestrationis die supervenit febris, quam pestilentem esse indicabat dolor capitis cum vomitu. Nihilominus perrexit in Sancti patrocinio confidere, et die postero quatuor mensuras tritici misit ad conventum, toto triduo vehementer ægrotans. Post tertium autem diem cum rediisset puer qui eleemosynam pertulerat, prorsus sanum esse se miratus, gratias liberatori suo egit. D

item alius qui ægrum famulum in urbem revexerat :

EX PROCESSU MS.

34 *Mirabile porro est, quod notat* Frater Vincentius de Alatto, Sacerdos Carmelita, *testis* XXXVI, ab eorum nemine, qui Sancti beneficio sanitatem recuperarunt, ad alios pertigisse contagium : et ab eorumdem suppellectili universa nemini quidquam noxæ provenisse : cum tamen multi fuerint qui illius conservandæ causa, cum alias debuisset igne comburi, suum aut domesticorum certum morbum occultaverunt et clam habuerunt : *quorum jam nunc aliqua exempla vidimus, cetera hoc capite pergo colligere.*

ab nullo sic sanatorum supellectile lues propagatur.

35 Philippus de Sessa *testis* LXXXV, exeunte Junio metebat fruges in prædio Mariani Bennici, intra districtum hujus urbis, ibique accepit nuntium pestis in civitate revelatæ; mansit tamen usque ad penultimum diem mensis, qui fuit sabbati, et tunc redivit in domum suam quæ sita erat in atrio dicto Mag. Pauli Ferisi. Potero autem die inventa est uxor Antonini Scarlata peste laborare, ac deinde ipse etiam Antoninus, in eodem atrio domum habentes. Itaque quotquot ibi erant domus conclusæ fuerunt : nec multos post dies, mortuo jam Antonino ejusque uxore Francischella, ipsius testis uxor, correpta eodem malo est, cujus indicium dabat maximus anthrax in secretioribus partibus, et papula in coxa dextra : duæ quoque illorum filiæ, Angelutia triennis et Viandra quinquennis, toto corpore aspersæ lividis aut nigris maculis, capiteque dolentes, contagium se traxisse probabant. Metuentes ergo ad commune Lazaretum deportari, potius quam se indicarent, maluerunt S. Angelo suam salutem committere : editoque voto de visitatione reliquiarum nudis pedibus instituenda, omnes intra quatriduum redditæ sunt sanitati, nullo mali tanti vestigio in ipsarum corporibus relicto : ideoque sæpe positis in terra genibus Sancto egerunt gratias, ac postea suo se exolverunt voto, una cum reliquis istius atrii inquilinis. E

Integra familia ægra et malum celans sanatur voto facto ad S. Angelum,

36 Mag. Tiberius Calcasola, *testis* XXVII, dixit scire qualiter XXXI Maji præteriti, circa horam XXII, audiens campanam oratorii Albatorum hujus civitatis, eoque tamquam unus de Confratribus accurrens, F ut causam disceret; invenit alios Fratres occupatos induendis saccis, ad sepeliendam miseram quamdam pauperculam, nomine Antoninam. qu. Frederici de Palermo, pro more istorum Sodalium, ejusmodi caritatis operibus se addicentium. Sumpsit ergo etiam ipse saccum : et quoniam ipsum testem contingebat portare sandapilam, ascendit per scalas domus, ac mortuæ corpus inter brachia deferens, ipsum ad ejusdem domus ostium composuit in feretrum, aliis Fratribus adjuvantibus : pannoque Confraternitatis injecto, supposuit funeri efferendo humeros, et ad ecclesiam majorem detulit. Octavo post die vulgari cœpit fama per urbem, quod post Antoninam aliæ quatuor personæ essent in eadem domo extinctæ; ac denique XIII Junii judicatum est, pestilentia obiisse. Cœpit ergo timere ne in ipso quoque, qui d. corpus contrectaverat, transfusum esset malum. Sed quia ignota aliis persona sua erat, propter saccum quo fuerat indutus, tacere decrevit, Deoque et S. Angelo se committere. Quia tamen habitabat in eadem domo qua suus cognatus Angelus Gattutus, de conversatione cum infectis aut suspectis convictus, cum eodem pariter inclusus fuit ab Officialibus, in horas singulas expectans apparitum in se malum. Tandem die XXI mensis illud se prodidit per tumorem in inguine, febremque et capitis

item alius qui ex peste mortuam sepelierat,

indeque haustam luem clam habebat.

EX PROCESSU MS.

A tis gravidi dolorem; nec tamen vel ipsis domesticis, infirmitatem aliquam in eo notantibus multumque interrogantibus, quidquam eorum quæ sentiebat aperuit; et consilii anceps, quia damnum ex revelatione secuturum prævidebat, spem omnem convertit ad S. Angelum, cujus favori conciliando per sacrificium Missæ in ejus æde accersivit compatrem suum Franciscum Traynito, et per ipsum transmisit constitutam ad id eleemosynam: interim ipse domi cœpit rosarium sertum evolvere utcumque poterat. Vix autem ab ecclesia d. compater rediit, renuntiavitque curasse se ut Missa diceretur; cum ille sese allevatum sensit, panoque intra quartam horæ partem penitus evanescente, redditam sibi miraculo salutem gratus recognovit.

et tertius per totum ab infecta indusium correptus:

37 Mag. Joannes Mattheus Bertulini, *testis* LXXXI, die XXIX Maji, nervos colli cum utroque humero rigescere sensit, ita ut caput ac collum commovere nequiret; eodemque vespere cœpit pati febrem cum obtusione capitis, ac die postero extulit se in collo ejus grandis papula: quæ cum persisteret et morbus augmentum caperet, sequenti hebdomada et initio Junii, cum pestis publicaretur corripuisse domum Antoninæ de Palermo et generi ejus Thofani, uxor ipsius testis Francischella dixit, se (quod eatenus B virum celaverat, ne malum augeret formidinemque incuteret) quam primum ipsum infirmari scivit ad auxilium S. Angeli recurrisse, ac petiisse tam de oleo lampadis quam de aqua fontis; eo quod d. Antonina lotrix sua fuisset, pannosque abluerat die Mercurii, immediate prius quam morbum vir sentiret, qui etiam de iisdem pannis indusium sumpserat. Et quamvis nondum propalato contagio fuerit in ecclesia majori sepulta Antonina, morientibus tamen reliquis ejusdem domesticis, cœpit murmurare populus, et id quod erat suspicari: quare non cessabat tacita invocare S. Angelum, nolens suæ suspicionis indicio contristare virum. Hic vero talia audiens, et papulam in collo remanentem considerans, nihil dubitavit quin illa pestilenti lue ipse quoque correptus teneretur, eoque obnixius deprecatus est Sanctum ut sibi succurreret; quod et obtinuit, eoque nomine magnas deinceps gratias egit.

ac mulier ægra post urbem jam purgatam.

38 Soror Euphrasia, monialis tertiaria Carmelitana, *testis* LXIV, asseveravit quod præterito Augusto, uno die post octavam novæ festivitatis, pro publicæ sanitatis recuperatione institutæ, ipsi non nihil febrile patienti cum obtusione capitis, prodierit in inguine dextro panus; quem illa pestilentem suspicata, C propter conversationem quam pridem habuerat in domo Francisci Perconti, et cetera quæ domi suæ successerant, *relata num.* 23 *et seqq.* S. Angeli imploravit auxilium: atque ad ejus ecclesiam qua potuit ratione proreptans, cum adhuc publice prostarent Reliquiæ, quæ alias in majori altari servantur; post fusas pro salute recuperanda preces, porrexit rosarii sui globulos, arcæ argenteæ admovendos: et sumpta pauxilla aqua de fonte rediit domum, ubi anthracem pestiferum ipsa aqua lavit et rosario perfricuit: ac subito restaurari sibi vires sentiens, mirata est in momento oculi disparuisse panum illum, Sanctoque, ut debuit, acceptam retulit sanitatem.

CAPUT IV.

Leocatensium ob pestem sublatam gratitudo miraculis honorata: antiquiora ipsius Sancti erga civitatem beneficia.

Beneficium agnoscens civitas,

Q*uotquot de prædicta peste, Leocatæ apparente, fecerunt mentionem, qui inter testes fuere plures, sed nominatim* II, III, VII, VIII, IX, XIV, XVII, XVIII, *et* XIX, *pro miraculo habent, quod lues ista, mox ut detecta fuit, serpere desiit. Testis autem* II Don Julius Bennici; Sacerdos, I. V. D. et Vicarius civitatis, *notavit expresse, quod* licet ii qui malo contacti fuerant ad sui curationem eguerint diebus aliquot, nihilominus omnino violente et altiori virtute suppressum extinctumque malum videatur. *Ergo officii sui esse credidit Civitas, ob tantum beneficium, quod compertum erat omnibus, vices referre gratitudinis: et primo* Jacobo Murci Notario commiserunt Jurati, ut, pro suo erga Sanctum Martyrem affectu, ipsum miraculum perpetuæ posterorum memoriæ consignaret, prout hisce verbis fecit: D. O. M. anno partus Virginis MDCXXV Indictione VIII mense Junio, Dilectissima civitas protectione sui Martyris a mortifera peste defensa, incolumis fuit eruta: quod ut viva memoria posteri teneant, vera hic inscriptione profitetur, ejusdemque templum pro viribus amplificandum decrevit, ne tantum ac gloriosum miraculum reticens sceleris arguatur ut ingrata. Hic titulus in capella supra primam cratem positus est, ibique etiamnunc spectatur, *ut in sua relatione asserit ipsemet Notarius Jacobus.* D

ejus monumentum poni curat,

et ecclesiam amplificandam decerni:

40 *Publicato autem consilio amplificandæ ecclesiæ*, tantus *mox* omnium animos ardor incessit ut multi civium aut portarent ipsi aut ab aliis portari facerent E grandes petras, d. fabricæ servituras, *quemadmodum affirmavit* Mag. Paulus lo Judici, *testis* LXXIX: qui dum aliquando pro sua devotione una cum operariis assisteret ejusmodi devectioni, quæ festivissima erat (nam ramis frondibusque ornatos carros trahebant boves coronati, inter tibiarum, tympanorum ac fistularum modulatos sonos) contigit aliquando, ut intrante carro uno cum maxima quadam petra, dum ad portam usque ecclesiæ Hospitalis S. Jacobi venisset, puer octennis, filius Antonini Rosselli, Horatius nomine, animadverterit prosilire ex rota ipsius carri clavum: qui ad sublevandum procurrens cecidit, et supra collapsi sinistrum brachium transiit rota. Quo viso testis ipse ceterique clamarunt Jesu, S. Angele, adjuva eum. Accurrentes autem et puerum sublevantes, brachium, quod comminutum credebant, invenerunt absque ulla læsione integrum, idque pro evidenti miraculo habuerunt.

hac occasione puer sub rota conterendus servatur:

fit magnus concursus

41 *Eodem circiter tempore et die* VII *Augusti, post communis conversationis usum civibus redditum, vulgatum etiam est decretum de nova festivitate die* XVI *ejusdem mensis tunc et deinceps celebranda:* quo intermedio octiduo concursus populi, qui antea ad ecclesiam S. Angeli magnus fuerat, tantus extitit, ut proxime ad confusionem accederet, *prout testatur* Joseph de Labiso qu. Nicolai, *testis* LIII, Festum scilicet, *inquit ille*, videbatur perpetuum, dum nobiles et ignobiles, viri ac feminæ, magni ac parvi catervatim procederent, neque post Ave maria vespertinum liber erat per plateas transitus præ multitudine commeantium. Videre autem erat etiam matres simul infantem prolem brachiis, et humeris gestare lapidem, ipsosque parvulos suis manibus conferre lapillos ad ecclesiam, spectaculo tam devoto ut intuentibus faciles fluerent lacrymæ. Vidit autem tunc ipse testis vespere quodam puellam circiter triennem, cujus nomen ignorat, quæ dum petram a se allatam deponit, commotus cumulus grandiorum lapidum, plures ex iis supra parvulam effudit: in cujus auxilium mox ipse testis aliique circumstantes invocarunt nomen S. Angeli, ipsasque petras amoliti, invenerunt puellam prorsus illæsam.

ad lapides certatim adferendos,

non sine miraculo:

instituitur nova festivitas,

42 *Ipsa nova festivitas novis gratiis miraculisque non caruit: nam de se ipso fatetur* Pater Fr. Melchior Labiso Sacerdos Carmelita, *testis* VII *quod* ab annis quinque herniosus, ipso die S. Angelo se commendans, subitam corporis obtinuit integritatem. *Fatetur*

A tur etiam de se V. I. D. Dominus Franciscus de Caro *testis* XLV, quod proxime præterita æstate adeo gravem incurrit infirmitatem, ut intra viginti quatuor horas quater omnino illa recurreret suumque patientem fatigaret. Negabat D. Horatius Contrera expertissimus medicus simile quid unquam a se visum, nec inveniebat remedium. Ita cum duobus fere mensibus decubuisset æger, atque ad extremum vitæ discrimen esset adductus, adfuit dies XVI Augusti processioni destinata. Transeunte igitur domum suam sacrarum Reliquiarum arca, ipse, ut melius potuit, sese in genua supra lectum erexit, conspectisque Reliquiis orare cœpit Deiparam Drepanitanam Sanctumque Angelum, ut sibi succurrerent. Exauditas preces dies sequens declaravit: nam consueta infirmitas non modo non rediit stato tempore, sed neque deinceps amplius, eumque in plena sanitate reliquit.

sub qua sanatur incurabili morbo laborans,

43 Porro diebus octo primis post illam festivitatem, *juxta relatum Notarii Jacobi Murci*, per totam civitatem vicosque circumjectos quovis vespere renovabatur lætitia diei XVI per mascaratas, cavalcatas, quintanas, luminaria, explosiones scloporum, aliaque signa publici gaudii, fervore tanto ut plerisque prorumperent lacrymæ, absque eo quod certus B aliquis tot novitatum auctor sciatur, qui tamen pie creditur fuisse Deus ipse atque Sanctus. Quod vero antea cœptum erat fieri, majori quoque cum fervore est continuatum, ut a pulsato Ave-Maria usque in mediam noctem, cujuscumque ætatis, conditionis ac sexus homines, etiam matres cum lactentibus parvulis, comportarent lapides ad usum ampliandæ ecclesiæ, et quidem pedibus nudis plerique: alii ordinate ac processionaliter, alii mixtim cum luminaribus cantu et instrumentis musicis, choreas ducentes atque ludentes, et passim insonantes, Vivat Deus suaque Mater et S. Angelus protector noster. Fuerunt etiam qui grandissima saxa carris adveherent, *cum eodem qui supra judicatus est apparatu: quorum unus*

octiduum subsequens festive agitur,

et iterum lapides convehuntur ad fabricam

44 Joseph Zirasi, qu. Jacobi, ætatis annorum XXVII, *testis* XXXVIII, a Domino suo Gasparo de Labiso qu. Sebastiani, jussus est cum alio famulo adducere ex agris boves quatuor, quos d. Gaspar dicebat se velle in deferendis lapidibus ad d. finem occupare. Huic ergo obedientes mandato ipse et socius, Didacus lo Russotto, cum bobus quatuor iverunt ad vineas qu. Michaelis de Labiso, carrosque duos totidem maximis saxis onerantes, ad locum ædificandi templi ea deposue- C runt: dum autem exonerati revertuntur, et circa fontem civitatis transeunt, voluit testis aptare aliquid circa carros et boves; qui subito terrore consternati occeperunt currere, currendoque impingentes in Josephum, ad lapsum impulerunt, ita ut totæ per caput ipsius transirent, et mox alterius carri rotæ per tibiam, ipso dum caderet S. Angelum invocante. Qui nihilominus surrexit de terra, nec nisi cutem in capite ac tibia modice perstrictam reperit, ideoque non dubitavit rem miraculo adscribere, cum eo casu contundi prorsus caput, tibia dissilire in partes, ipse vita privari certo debuerit.

quando miraculose servatus est quidam

sub rotas currentes lapsus.

45 *Et hæc quidem hactenus circa pestem anni* MDCXXV, *aut ejus occasione gesta sunt: de peste vero anni* MDLXXVII, *de qua initio testabatur testis* I, *testati sunt alii videlicet*, XVII, XXXII, XXXIV *et* XLIII, *omnes ex communi populi sensu, adferentes eam solam rationem cur tunc pauci admodum morbo isto perierint, quod tota universim civitas effusa fuerit ad opem S. Angeli jugiter invocandam, cum firmissima spe liberationis festinæ.* Erat quidem tunc adhuc puer *testis* XXXII, Joseph Serrovira, *tunc cum testimonium diceret* annorum ætatis sexaginta in circa: vivam tamen conservavit memoriam *ut ait*: propter ea quæ tunc vidit et audivit ex suo qu. patre Nicolao, qui tunc erat unus ex spectabilibus Juratis et simul Deputatus ad sanitatem. *Testis autem* XXXIV, annorum ætatis octoginta octo in circa, Jacobus de Labiso, *in causa specialis scientiæ addit, quod* cum lues invasisset domum sui qu. patris Andreæ, isque propterea esset in ea conclusus: ac postea ipsum malum se aperuisset in quodam ipsius testis filiolo Josepho, trium annorum puero, qui familiarius conversatus erat in domo cujusdam sui avunculi; cumque in illo apparerent omnia vicinæ mortis signa ac livor per totum corpus diffusus; ipse et uxor sua Gesimunda, cum Benedicta eorum mancipio, genibus humi flexis cœperunt invocare S. Angelum, et puer in nictu oculi salutem recuperavit.

Anno 1587 simili peste afflata civitas

D

EX PROCESSU MS. similem opem est experta

et miraculo sanatus est puer unus

46 *Testis denique* XLIII Don Joseph Rametta, annorum quinquaginta octo in circa, Sacerdos secularis, dixit scire, qualiter octavo suæ ætatis anno pestis infecerit domum et familiam paternam: ex qua cum mortuus esset suus qu. pater Lucas Rametta, ægrotaretque soror sua Maria, fuit ipse una cum matre Angela aliisque fratribus deportatus extra urbem, conclususque intra quasdam cryptas E ubi nunc est burgum; ubi ipsi testi eruperunt anthraces duo ad collum subtus auriculam sinistram. Cumque venisset medicus, qui curam susceperat infectorum (erat is qu. Mag. Antonius Barbara) atque candenti ferro vellet letalem panum aperire; noluit id permittere filii compassione mota genitrix, et deprecata est medicum, ut in crastinum usque diem differret curationem, se interim loco affecto applicaturam oleum ex lampade S. Angeli: venientibusque ad ipsam Antonino et Hieronymo de Orixi fratribus d. matris suæ, rogavit illa, ut, accepta quam intra aceti vasculum eis porrigebat eleemosyna, granis scilicet tribus, emerent, unciam olei, ferrentque ad lampadem S. Angeli, et intinctum bombacem ad ipsam referrent, Volo enim, inquiebat, illud imponere collo filii mei Josephi, sperans quod eo facto ultro crepaturus sit panus. Iverunt isti et fecerunt ut Angela soror sua imperarat; quæ filio, sicut conceperat, bombacem applicuit cum illum vesperi ad somnum componeret, mane autem facto inventus est testis, totus madens pure, quod ex anthrace aperto eruperat. Tum vero pia mulier Sancti meritis beneficium adscripsit, gratias ei sæpius agens, venientique cum ferro candente medico filium sanum et curatum exhibuit. F

atque alter, cui candens ferrum parabat medicus.

47 *Sunt et alia in quibus universam civitatem Leocatam sibi Sanctus obstrinxit: puta quod* ab annis circiter vigenti, *ut deposuit* Don Joseph Carletto, Sacerdos secularis ætatis annorum sexaginta quatuor, *testis* XIV, die XXII Septembris, cum circa tertiam matutinam imber vehemens cum maximo ventorum impetu totam commovisset civitatem; post longioris temporis moram cessavit quidem feralis tempestas, sed cum ruina pauperis ecclesiæ S. Angeli, cujus primum secundumque tectum turbo procellosus abstulit, violentia tanta, ut trabes tabulæque trans fluvium jactarentur: nec tamen extincta est lampas quæ supra sacras reliquias ardebat. Contigit autem ut una ex trabibus ab ecclesia sublatis caderet supra domum ipsius testis, quæ post tribunam tunc erat: quare miraculo visum est posse adscribi, tum specialiter quod domesticos omnes non oppresserit ruina, tum universim quod toti reliquæ fere civitati turbo feralis pepercerit: quasi damnum omne in se recipiente Sancto, et sui tecti dissipatione redimere volente omnium cladem. Id quod agnoscens Protectori suo grata civitas, decrevit magnam pecuniæ summam impendere ad restaurationem ruinæ, contribuentibus

Turbo toti urbi exitialis futurus

sistitur in ecclesiam Angeli et tectum aufert,

tribuentibus

EX PROCESSU MS.

A tribuentibus ad id circumjecti ruris populis, ac nominatim ipsius Sancti Societate. Atque hæc se scire ait ipse testis, quod ab annis circiter viginti septem ipsius ecclesiæ Capellanus fuerit, cum necdum ibi esset conventus Carmelitarum. *Eadem de procella, raptis trans flumen trabibus, tectoque collatis impensis reparato, dixit* Franciscus Grugno, ætatis annorum XLV, *testis* LXXXIV; *et addidit, quod* eadem procella, in militum contubernio tugurium unum subruit, sub quo deprehensus Hispanus miles, seque commendans S. Angelo, vitam servavit; salvus eductus de ruderibus, ad omnium qui confluxerant stuporem maximum. *De lampade vero inextincta, præter ipsum, etiam testimonium dedere* Joannes Baptista Formica, ætatis annorum quinquaginta octo in circa, *testis* XCVIII, *et* Marcus de Averna, ætatis annorum sexaginta quatuor, *testis* XCIX, tunc ipsius civitatis Juratus.

salvo sub ruinis milite

et lampade inextincta:

48 *Valde etiam notabile est quod continet* relatio Rever. Sacerdotis Secularis Don Angeli Royz, Delegati et generalis Procuratoris fiscalis per totam diœcesim Agrigentinam, ætatis annorum quadraginta in circa, *facta* die XI mensis Februarii MDCXXVI. *Hic cum dixisset*, quod infinita S. Angeli miracula referre solebat suus qu. Pater Antonius Royz, qui si nunc B viveret superaret ætatis annum centesimum decimum; Inter alia autem referebat, inquit, quod naves quædam Turcicæ sæpius maria ista ingrederentur, redacturæ in servitutem quoscumque reperissent Christianos, sed non potuerint terram capere aut damnum quale moliebantur inferre. Accidit quoque anno MDLIII ut classis Turcica, fœderata classi Regis Franciæ in qua militabat Princeps Salernitanus, Regis Catholici majestati rebellis, portum ad Leocatam caperet; unde egressi in civitatem Turcæ omnia quidem alia templa violarunt aut combusserunt, ecclesiam autem S. Angeli non fuerunt ausi attingere, sed indemnem dimisere; quamvis sacrarum ipsius Reliquiarum arca, provida Magistratuum cura, subducta esset periculo, deportata ad quasdam ædes, a corda nigra nuncupatas, septimo ab urbe milliario.

Turcici piratæ accessu prohibentur,

alius a Sancti templo violando abstinens,

49 Abducti autem in servitutem tunc sunt cives aliqui, cum iisque pater ipsius testis, qui postmodum in libertatem asserti ac reversi in patriam, retulerunt, mancipatos se fuisse piraticis navibus ad hæc littora navigantibus prædæ causa, quibus præerat Rayz Adraguntius, octodecim triremes probe armatas sub se habens, qui huc volens appellere contrariis ventis identidem fuit repulsus: tandemque C remorum violentia canalem ingressus, noctu expedivit tribunos aliquot cum scaphis, ut terram caperent istic ubi incustoditam invenirent. Ili vero repererunt in littore supra petram Fratrem Carmelitanum piscantem, sibique dicentem, Quo tenditis, filii? non videtis quoniam tota civitas in armis est? digitumque intendens, Videte, inquit: et viderunt Turci totam civitatem velut facibus collucentem, cum magno strepitu armorum equorumque: ideoque in suas scaphas se receperunt: ac nihilominus ad civitatem propius accedentes, eadem viderunt audiveruntque distinctius. Sed et Fratrem Carmelitanum, qui cum erant locuti, inclamantem custodes murorum intellexerunt; ideoque proditos sese rati, trepide ad suam classem rediere, singula nuntiantes duci suo Rayz. Hoc vero non semel sed sæpius accidit, uti referebat suus qu. pater, ipseque testis ex variis Leocatensibus audivit a Turcica captivitate elapsis.

alius ab ipso Sancto apparente terrentur.

D

CAPUT V.

De oleo et aqua ex loco sepulturæ scaturiente et pluribus etiam exteris salutari, atque adjutis parturientibus.

P*aulo ante nominati testis* Don Angeli Ruyz *longævus* pater, qui sæpius fuerat Rector Confraternitatis, in ecclesia S. Angeli antiquitus conscriptæ, inter alia solebat commemorare, quod aliquando circa altare majus prædictæ ecclesiæ scaturierit oleum, quo omnis generis infirmitates curabantur: item quod sæpius soleret commoveri aqua fontis, ad quam commotionem quotquot concurrebant infirmi seseque abluebant, certam sanitatem soliti erant referre; quemadmodum, *inquit ipse testis*, etiam nunc quandoque accidit, cum maximo plurium ægrorum solatio. *Et de oleo quidem*, Magister Angelus Mortillitto ætatis annorum centum unius, *testis* LVII, dixit scire, qualiter ante annos circiter septuaginta, ipsomet præsente et qu. Don Jacobo Acomando ecclesiæ Capellano, illud effluxerit, quemadmodum E etiam fluxisse alias ipse testis in eadem ecclesia viderat, nec non audiverat a senioribus Leocatensibus. Tum vero ad famam ebullientis olei concurrisse multos infirmos, qui eo uncti salutem recipiebant: inter quos ipse testis recordatur fuisse puellam quinquennem, filiam Nicolai Schembri hortulani, cui latus unum exaruerat, quare in ipso loco se ponens unde oleum profluxerat, eoque suum latus ungens, confestim accepit sanitatem.

Oleum in ecclesia S. Angeli sæpius scaturisse

affirmat testis centenarius.

51 *De miraculosa fontis commotione, testis prodeat is, qui mortuo primo Priori P. Sebastiano, post Octobrem anni* MDCVI *proximum Prioratum tenuit per quinquennium*, Pater Fr Vitus Guglimotta, Sacerdos Carmelita, ætatis annorum sexaginta unius incirca, *in ordine testium productorum* IX. *Asservavit hic, eam commotionem sui regiminis tempore accidisse, æque ac antea sæpius, et multos sanitatem recepisse. Similiter* anno MDCXVI die VIII Aprilis, cum Priorem ageret Pater Fr. Melchior Labiso *testis* VIII, aqua commota est: ad eamque commotionem venit inter alios Angelus quidam Hernandez, privignus Antonini Infantini, utrisque pedibus aridus; qui eadem ablutus aqua, recepit libere gradiendi facultatem, fulcra sua axillaria ad memoriam beneficii in ecclesia relinquens. *Quod ipsum affirmat testis* XV, *mox infra nominandus*, qui præsens adfuit, fulcra suscepit, eaque appendit F in capella cum aliis, ubi pendent adhuc. *Adolescentis infirmitas qualis fuerit optime explicabit ejus mater, testis* LXXVIII, *nomine* Paulella, annorum quinquaginta, olim uxor qu. Antonini Infantini, et ad præsens uxor Mag. Angeli Jacopinelli. Habebat ea ex primo marito Thoma Hernandez filium Angelum, tunc annorum tredecim adolescentem, qui ex vitrici sui qu. Infantini prædio revertens, ipso Infantino adhuc vivente, a cinctura deorsum paralyticus erat, dicens, quod talem se invenisset, mane a somno surgere volens. Nihil autem proficientibus quæ consulti medici varia applicabant remediis, accurrit ad opem S. Angeli petendam; filium, quia ambulare non poterat, primum eo deferens; deinde adducens, aptatis ei per modum cruciarum duobus baculis, quorum usu gressum aliqualiter promovebat. Duravit ea calamitas mensem integrum et dies aliquot, non cessante matre Sanctum invocare et filium ipsius aqua lavare. Tandem intelligens commota aqua patrari miracula, detulit eo filium, et ejus sanitatem petiit tanto affectu quanto afflictissima mater poterat, neque de referenda gratia hæsitans. Non fuit tamen eo die sanatus æger, sed relatus die postero subitum toto corpore vigorem recepit, actisque gratiis et baculis

Fons S. Angeli miraculose commotus post an. 1606,

et an. 1616

quando per eam sanatus est juvenis paralyticus.

A lis in capella relictis, cum lætante matre lætissimus abiit.

et anno 1619

52 *Prædicto anni* MDCXVI *motui attestatur etiam* Pater Fr. Gaspar Gabulius *testis* X; *sub quo postmodum Priore anno* MDCXIX *die* XVII *Aprilis feria* IV, *rursum commota est eadem aqua, prout testatur tam ipse prænominatus Prior quam qui primus miraculi recursum observavit, tunc ecclesiæ Sacrista,* Pater Fr. Michael Gentili, Sacerdos Carmelita, annorum XXVIII, *testis* XV. *Refert hic, quod dictis anno et die*, mane surgens, ut ecclesiam aperiret, quemadmodum consueverat, invenit aquam d. fontis vehementer commoveri, adeo ut maxima cum abundantia efflueret totamque ecclesiam humectaret. Invenit etiam lampadem, quæ juxta fontem accendi solet, quamque ipse pridie vesperi extinxerat, urnæque imposuerat, inde sublatam suumque in locum demissam ardere : quod ei admirationem magnam attulit, cum potius isto in loco ebullientis aquæ aspergine extingui debuisset. Ergo stupore ac terrore plenus ascendit ad dormitorium, et vocavit Priorem, ipsi ac reliquis Fratribus narrans quæ acciderant. Qui cum pariter ad ecclesiam accurrissent, omniaque ut Sacrista narraverat comperissent; jussit Prior pulsari campanas, prout B in simili aquæ istius motu fieri mos est : ad quem sonum factus est populi totius concursus ac spectabilium Juratorum, qui continuo jusserunt cantari solenne Sacrum, mortariola explodi, aliaque fieri in solennioribus festivitatibus solita. Hac autem occasione vidit ipse testis Paulillam uxorem Marci Grancina, quæ a multis annis spiritu immundo vexata, post horrendos clamores velut exanimis concidit in capella Reliquiarum : pauloque post surgens sanam esse se liberamque a dæmoniis asseveravit, per intercessionem sancti Martyris : ac beneficii monumentum attulit tabellam, quam ipse testis in capella fixit.

lampade per miraculum accensa

quando liberata est energumena

et paralytica curata.

53 *Eadem de aqua et lampade, sua relatione asseruit præfatus Prior, addiditque miraculum ista occasione patratum in Laurea Palumba paralytica, de eo se inaudivisse dicens. Ex propriori scientia testis* XCVIII, Joannes Baptista Formica annorum LVIII, *deposuit* quod ipsam Lauream Palumbam vidit ante portam ecclesiæ, quæ asseverabat se fuisse paralyticam, et aqua ipsius fontis pridie commoti usam ad corpus abluendum, integre fuisse sanatam. Ipse autem de eadem aqua asserit quod multi eam hauriant, et devotionis C ergo ad longinquas etiam regiones deferant. Idque scit tamquam aliquando Juratus hujus urbis, cui sæpe contigit publico civitatis sigillo obsignare vascula; et tamquam vicariam portus Præfecturam pro ipsa civitate gerens, qui vidit multas naves, frugum assumendarum causa appulsas, ex eadem aqua implere vasa secumque auferre : item velut qui sæpius ex eadem aqua Panormum destinarit ad Don Aloysium Maestro-Antoni Equitem habitus S. Jacobi, et S. Angeli studioso cultori : qui ipsam maxima cum instantia postulabat, ipsique testi per litteras significavit, quamplurimos extitisse qui maxima ac prorsus singularia beneficia per aquæ istius lotionem impetrarint, potissimum tempore ultimæ pestilentiæ, quæ civitatem illam gravissime afflixit : et nominatim Marchionissam Gibellinam, ipsius D. Aloysii consanguineam proximam, cujus salus propter gravem oculorum infirmitatem a medicis desperata habebatur : jamque prorsus cæca erat, quando de d. aqua accepit a D. Aloysio simul et lucem : in cujus beneficii monumentum par oculorum argenteorum, quos sibi a D. Aloysio missos, ad ecclesiam S. Angeli ipse testis detulit, coram arca reliquiarum fuisse appensum.

Aqua ea copiose effertur a Juratis sigillata:

per eam cæca illuminatur,

54 *Similiter testis* XVII, Joannes Jacobus la Scalia, ætatis annorum LXXV, *inter alia* tamquam qui sæpe fuerit Juratus, deponit, quod idem sigillandi obsequium in gratiam extraneorum haud raro impleverit, ac nominatim quando totius Ordinis Carmelitani Generalis eam gratiam postulavit a civitate, quæ ipse per quamdam navem quatuor vasa deferenda decrevit, quod et factum fuit ipso teste curante. D *Neque ea res nova est aut hoc seculo primum fieri cœpta : nam testis* XIX Artium ac Medicinæ Doctor, Joseph de Raymundo, ætatis annorum LXI completorum, dixit, quod cum ipse studiorum causa ante annos quadraginta versaretur in civitate Barcinonensi, seque dedisset in societatem quorumdam Catalanorum; unus eorum, Joannes Grial nuncupatus, dixit ipsi testi, Habetis in vestra civitate eximium Sanctum et miraculis illustrem, videlicet S. Angelum Martyrem Carmelitanum. Viditque eodem tempore istuc navem appellere, quæ assumptis Leocatæ frugibus, a Portus Præfecto plura vasa acceperat aquæ de fonte S. Angeli, sigillata a Juratis Leocatensibus, quæ cum aspersa esset super oculos cujusdam cæci, cœpit ille statim lucem aspicere : quidam etiam brachio mancus eodem remedio sanitatem obtinuit; factoque ad eamdem participandam concursu infirmorum, grandia quam plurimis obtigerunt beneficia. E

EX PROCESSU MS. mittitur ipsa ad Generalem Ordinis Stratium,

eadem Barcinonæ multis prodest,

55 *Testis etiam* XVIII, Artium et Medicinæ Doctor Franciscus Safilla, ætatis annorum LX circa, oriundus civitatis Placentiæ.... Vidit ante annos circiter XXX, Ragusinos aliquos institores, postquam frumento suas naves hic onerassent, assumere secum vasa, ut dictum est, sigillata, eaque in suam regionem transferre. *Sed audiendus imprimis testis* XLI Laurentius Burgius ætatis annorum XLIV, oriundus insulæ Melitæ, civis Leocatæ cognitus, *qui* narravit, qualiter ab annis circiter duodecim, a prædicta insula ad civitatem Leocatam venerit Vincentius Vassallus, Melitensis, privignus sui qu. patris Benedicti Burgii, ipsi testi amicissimus : cum quo testis ipse de rebus et negotiis variis egit, iisque expeditis, congruum credidit amicum deducere ad ecclesiam S. Angeli; ubi, post adoratas Sancti reliquias, ostendit ei fontem in medio ecclesiæ existentem, dixitque eum istic prodiisse, postquam inde sublatum esset S. Angeli corpus; multosque tam cives quam externos illius aquæ usu maximas gratias divinitus obtinuisse, et a quacumque infirmitate sanatos esse. Si ita est, inquit Vincentius, volo ex ea mecum deferre Melitam et experiri num per illam restituendus sit F visus uxori meæ, jam a biennio cæcæ per quemdam defluxum supra oculos, in qua curanda medicorum omnium Melitensium frustra desudavit industria. Faceret sane subintulit Franciscus, eique manu propria implevit vasculum; et sic Melitam renavigaturum dimisit.

expetitur a Ragusinis,

eamdem auferens mercator Melitensis

56 Post annum ab hinc unum et dimidium venit rursum Leocatam Vincentius, et ut primum se applicuit ad ipsius testis domum, Domine, inquit, Laurenti, eamus ad ecclesiam S. Angeli : volo enim ante ejus reliquias curare Sacrum celebrandum ; quia dum uxoris meæ oculos, olim, ut nostis, cæcos, tertio aqua ea abluissem, quam te præbente hic mecum abstuli; lumen illa recepit, et æquum est me eo titulo gratum esse. Grandem sane et miraculosum Sanctum hic habetis. Dictum, factum. Curatur Missa, repatriat Vincentius. Hoc autem proxime elapso Majo, cum a Melita insula redivisset Mag. Georgius Gattus, eumque Laurentius de suo amico Vincentio interrogasset, respondissetque Georgius, optima valere seque hospitio ejus usum esse : Ergo, inquit, Laurentius hoc etiam mihi dicite, quomodo se habeant oculi uxoris ejus. Habet eos, retulit Georgius tam claros atque formosos quam ulla mulier totius insulæ, ipsaque mihi dixit cæcos prorsus fuisse, sed illuminatos

uxoris suæ visum instauratum profitetur:

Ex processu MS.

A illuminatos aqua S. Angeli, quam suus maritus Leocata attulerat. Cognovit itaque testis prænominatus omnino verum esse, quod sibi de sanatis uxoris suæ oculis dixerat Vincentius, et novas Deo ac Sancto ejus gratiarum retulit actiones. *Pari certitudine retulit testis sequens jamque supra nominatus*, Doctor Joseph de Raymundo, quod elapsis annis non plus quam quatuor, miserit in civitatem Terræ-novæ ad suam sororem Margaritam Bonasiam, maligna febre laborantem, vasculum similis aquæ : quæ eo in potu usa, brevi tempore perfectam recepit sanitatem, absque eo quod d. sorori suæ remedium aliud ipse testis applicuisset.

eadem sanatur febricitans,

57 *Notabile est autem hosce duos testes fuisse Medicinæ Doctores, qui non facile solent supernaturali gratiæ adscribere infirmorum curationes :* Medicinæ *etiam* Doctor et simul Sacerdos *fuit* Don Horatius Contrera *testis* XLII, *qui inter alia* asseveravit, quod toto viginti quinque annorum tempore, quibus medicum professus Leocatæ vixit, in difficilioribus quibusque casibus, cum neque in arte sua neque in remediis spem haberet reliquam, solitum se iis quæ applicari jubebat remediis, modo de oleo lampadis, modo de aqua fontis admiscere aliquid, et infirmos hac ratione plurimos servatos in vivis, cum sua aliorum-

ipsam medicinis suis admiscens quidam

B que circumstantium admiratione, potius adjutorio Sancti quam applicitis medicinis eam gratiam adscribentium. Asseveravit etiam ipse testis, quod in multis malignis febribus, cum jam letale frigus, non solum extremos artus, sed totum occuparet corpus, immissis in os morientium aliquot guttis istius aquæ, rediisse eos ad vitalem calorem, ad loquelam pridem amissam, ac denique etiam ad sanitatem penitus desperatam. Asseveravit denique multas mulieres gravidas, quibus vel transversus in utero fœtus vel etiam præmortuus citius mortem promittebat quam partum, postquam aqua illa vel aspersæ essent vel lotæ, absque ulla sua noxa enixas esse aut viventem aut pridem fœtentem conceptum, præter omnem naturæ ordinem ac medicinæ rationem. Et hæc ipse scire dicit, ut qui artem suam exercendo, ipsa quæ dixit miracula suis tractarit manibus et oculis usurparit.

morbos desperatissimos curat :

testatur adjutas parturientes :

58 *Cresceret in immensum hoc caput, si gratias omnes, per usum salutaris istius aquæ impetratas, hic vellem congerere; potius, quod ab oleo cœpit, etiam in oleo finiatur, et simul exemplum aliquod adjutæ per S. Angelum puerperæ proponatur. Dabit hoc nobis* Flavia ætatis annorum triginta in circa, uxor Matthei Reciputo, *testis* LXIX. *Hæc* mense Majo proxime præterito, ipso festo gloriosi Martyris, constituta in la-

oleo lampadis adhibito

C bore partus, in quo jam triduo perseverabat, cum sese jam jam liberandam crederet, emisit maximam copiam sanguinis, adeo ut brevi animam reddituta crederetur : ideoque mandarunt medici, ut extrema ei Sacramenta ministrarentur. Ergo tam parturiens ipsa quam Baronissa de Monte-claro, tunc ibidem præsens aliæque circumstantes, Sanctum, cujus tunc festum agebatur et solennis circumducebatur processio, pariter cœperunt orare, ut hoc suo die succurreret afflictis. Tum Confessione peracta et Viatico sumpto, jussit Flavia de lampade, quæ ante sacras Reliquias ardere consuevit, oleum peti, quo allato et ad corpus admoto, prodiit continuo filius mortuus. Sed et hic voto ad Sanctum emisso post tres horas revixit, et sine mora baptizatus vocatus est Angelus, vivitque etiam nunc sanus et salvus. Puerpera vero, multum licet ex sanguinis amissione debilitata, post consuetos tamen dies surrexit de lecto, ad ecclesiam S. Angeli venit pro agendis Deo ac Sancto gratiis, Missam ibidem cantari fecit, et tabellam beneficii impetrati testem appendit, quæ ibidem nunc quoque visitur.

facilitatur partus desperatus,

et fœtus mortuus suscitatur.

59 *His anno* MDCXXV *notatis addamus etiam, propter* D *argumenti identitatem, quod continet* Relatio Clerici conjugati, Don Joannis Francisci Attardo, Mag. Notarii Curiæ Spiritualis Leocatæ, *qui* XV mensis Martii, MDCXXVII narravit, qualiter mense Februario proxime præteriti anni MDCXXVI, diem præcise non recordatur, gravida Armenia de Atardo et Averna uxor sua, ad dolores partus adducta, parere non potuit : quare domestici omnes atque imprimis relator ipse cœperunt beatissimam Virginem Mariam invocare, ut desideratum partum sibi largiretur. Aggravabantur nihilominus cruciatus, adeo ut præter extremum spiritum non expectaretur quidpiam. Aderant proinde obstetrices omnes ac medici civitatis, quorum commune judicium erat, per ea quæ se exterius prodebant signa, mortuum esse fœtum. Jam intumescere parturiens cœperat, et certo putabatur extinguenda : quare ipsa Armenia ejusque maritus et ceteri omnes converterunt sese ad S. Angelum, de cujus veteri arca servatum frustillum imposuerunt moribundæ : et, o miraculum! ipso instanti enixa est Armenia filium mortuum, exindeque cum familia universa ipsi Sancto devotissima vivit. *Nunc quæ supersunt enarranda miracula aut beneficia* E *incipimus in certas classes distribuere, ne materiæ similes absque ordine vagentur, inter dissimilis argumenti exempla dispersæ : quamvis dissimilia quoque in hoc fere conveniant quod vel in Processione aut saltem in festo aliquo Sancti ipsius facta sint, vel adhibita aqua oleove, vel simplici Martyris gloriosi invocatione.*

alia juvatur

per frustillum de arca.

CAPUT VI.

A periculis maris, piratarum ac fluviorum S. Angeli meritis eruti.

Joannes Jacobus la Scaglia, ætatis annorum LXXV, *testis* XVII, dixit, quod si vellet narrare beneficia et miracula, quæ processionibus publicis assistens vidit, tempus sibi omnino non sufficeret; unum præcipue relatu dignum sibi videri aiebat, quod accidit ab annis circiter quadraginta, cum Jurati munere fungeretur. Cum ipse in die festo S. Angeli celocem conscendisset, celocibus aliis pro præmio certaturis signum cursus inchoandi daturus; supervenit navis, Messina, uti præferebat, adveniens, cujus vectores requirebant a dictis celocibus ipsoque Jurato, quid sibi vellet tantus in mari celocium numerus, tanta in littore spectantis populi multitudo. Quibus ipse nominatim respondit. Hodie est festum S. Angeli gloriosi, Protectoris nostræ hujus civitatis, cujus honori terra marique certamus, posito victoribus F præmio; et his jam nunc ipse, tamquam Juratorum unus, signum dare veni. Illi autem de navi, Ergo verum est, inquiunt, quod nobis Dominus Nasca narravit. Ipso vero teste interrogante, quid illi inter se loquerentur; Domine, inquiunt, grande hodie miraculum contigit. Venientes enim Messina cum hac navi, quando solum aberamus a portu vestro ad quinquaginta passuum millia, circa auroram vidimus lignum supra quod erant personæ duæ : quibus propiores facti agnovimus carinam inversæ navis, indeque misellos ad nos recepimus, præsentique periculo vitæ exemimus.

Circa annum 1585 festo S. Angeli

61 Cœpimus deinde interrogare, quid eis accidisset : illi vero responderunt : Heri vesperi cum hac nostra navi solvimus Melita Leocatam versus, cumque ingressi essemus canale, et velum a torqueremus, inversa est navis, et quotquot ea vehebantur, alius alio ligno nixus, natare ad littus tentaverunt, nescimus quo successu : nos autem natare nescientes carinæ adhæsimus, in eaque mansimus tota nocte usque modo; jamque eam cogitabamus dimittere, nosque committere Deo et fortunæ : sed nostrum

supra carinam inversæ navis periclitantes

a

A nostrum unus, iste scilicet Dominus Nasca, Maneamus, inquit, frater, et fidamus S. Angelo glorioso, cujus hodie festum cum solenni reliquiarum traductione agitur Licatæ quo navigabamus : multa is quotidie miracula patrat, quemadmodum ego novi, sæpe multumque in ea civitate versatus : opitulabitur haud dubie etiam nobis. His dictis, vidimus album quid supra mare instar columbæ, quod versus nos veniebat; ipsam scilicet navem vestram, quæ quoad prope nos accessit continuavimus lacrymas, vota, et gemitus, S. Angelum invocando : atque ita nobis sperata salus per vos obvenit. His auditis jussit ipse testis ut d. Dominus Nasca cum socio in celocem suam transiret, datoque cursuris signo quod præstolabantur, revertit ad terram, exponens omni populo admirabilem istum casum, communemque lætitiam narratione ejusmodi vehementer exaggerans. Tum miseros naufragos jussit respectu Sancti vestiri de publico, et ad ecclesiam duci, ubi satiari non poterant osculando pavimentum et gratias agendo. Dicit autem ipse testis, quod plurima alia de variis navibus, a periculo naufragii vel Turcorum erutis, posset recensere, nisi silentium sibi indicerent affixa parietibus sacelli anathemata B manicarum, catenarum et tabellarum, ad perpetuam acceptorum beneficiorum memoriam.

invocato Sancto

servantur incolumes.

62 Angelus de Accolla, *testis* XXV, recordatur quod ab annis circiter viginti quinque, celox Turcica, quinque milliariis procul ab hac urbe excensionem fecit, in quamdam stationem dictam *b* Joannis Gargani, in nocte festivitatis S. Angeli, ceperuntque captivos Licatenses duos, Franciscum de Labiso, alias lo Vecchio, et Franciscum Antonii, alias Patacca, in præsentiarum mortuos ambos: quos cum in suam traxissent celocem, sub initium diei inventi sunt supra hanc civitatem haud procul a *c* Lorgitore, sic dicto loco. Dum autem processionalis pompa duceretur, exaudiebatur scloporum fragor ex castello regio hujus urbis, ut solet : quo exciti Turci, a dictis Christianis scire voluerunt, quidnam in urbe ipsarum ageretur. Responderunt illi, festum agi S. Angeli Protectoris Leocatensium, miraculorum gloria illustris. Quibus Turci, Si miraculorum faciendorum virtutem haberet vester Sanctus, non utique vos a nobis capi permisisset. Econtra Christiani, Credimus, inquiunt, Deo et Sancto, quod non patientur nos in Barbariam abduci, sed brevi simus a servitute liberandi. Sub hæc prete- C rita civitate paulatim ad Xichilis littora accessit celox, cui supravenientes triremes Melitensium Syracusis profectorum, piratas ceperunt et prædictos duos Christianos asseruerunt in libertatem : qui subito cum scapha in littus expositi, festinaverunt ad templum sui liberatoris, ad referendas rite gratias : adhuc enim expositæ stabant super altare Reliquiæ, quippe infra Octavam festivitatis, cum vix quatuor dies essent ab ipsorum captivitate elapsi. Et hæc narravit ipse testis, ut qui ea sæpius audierit ex ore dictorum captivorum. *Eadem prorsus narravit testis* LIII, Joseph de Labiso qu. Nicolai, tamquam proxime agnatus ipsi Francisco, ex quo rem sæpius audierit, et qui præsens fuerit cum ille et socius ejus exscenderunt in terram, eosque pro agendis gratiis ad templum est comitatus.

b

Simili die Licatenses duo a Turcis capti,

c

non frustra confidunt se liberandos:

63 Patronus Joseph Bonfussuto, *testis* LVI, dixit, quod ab annis viginti quinque, die IV Decembris, in festo S. Barbaræ, ab hujus civitatis portu in mare ad tria milliaria cum aliis septem naviculariis egrediens causa eruendæ unius anchoræ, quam post se reliquerat navis qu. Patroni Francisci de Antoniis Licatensis, tempestate jactata *d*..... Dumque hoc agens sub ortum solis totis conniterentur viribus, inversa est scapha : supra cujus carinam, ut melius potuerunt recepit se ipse testis cum sociis, inter D quos erat ipsemet de Antoniis, d. navis patronus. Cumque in tam præsenti mortis discrimine constituti auxilium S. Angeli implorarent, nec tamen per horas omnino quinque a quoquam adjuvarentur; tandem unus ex iis qui fodiendi causa in agros egrediuntur, dum extra civitatem venisset ad ecclesiam S. Mariæ gratiarum, prospexit eminus sic periclitantes : atque ad littus recurrens cives admonuit de ferendo auxilio; qui continuo expediverunt scaphas duas, non tamen ita cito, quin priusquam ad illos accederent ipsæ, quinque horæ fere integræ effluxissent. Interim vero ipse testis cum aliis tribus, fidens quod terram possent natatu attingere se dimiserat in mare, aliis supra carinam remanentibus, sed frigore pene enectis. Dum ergo solvunt scaphæ a littore, natant illi; sed spiritu paulatim deficiente, d. testis, quem voce non poterat amplius, saltem mente invocabat Sanctum. Quo vires præstante, adnavit tandem ad unam scapharum, uti et alii tres : alia vero scapha, paulo longius progrediens, excepit quatuor reliquos : omnes vero simul postquam terræ redditi corpora siccarant et calefecerant, ad agendas Sancto gratias iverunt in templum, ubi d. de Antoniis eleemosynam pro se et E sociis obtulit.

d

EX PROCESSU MS. septem nautæ navi eversa submergendi,

invocato Sancto adjuvantur,

64 Mag. Torchinus Titta, *testis* LIV. dixit quod ab annis circiter viginti, existens in navi quæ ligna vehebat ex Dirillensi *e* silva, ope S. Angeli evaserint Turcicam servitutem. Cum enim supervenisset quædam Turcarum piratica, coactique essent terram versus dirigere proram, nec eam sat cito tenere possent, omnes se projecerunt in mare, natatu evasuri. Secuti sunt pariter natantes post eos Turcæ; a quorum uno multum velociori comprehendendum se videns ipse testis, invocavit Sanctum : et converso in aliam partem hoste, liber evasit; nec non ab aliis periculis pluribus, in quibus Sancti suffragium petiit et impetravit.

e liberatur nauta capiendus a Turca

65 Patronus Franciscus Guglilmotta, *testis* LV, dicit quod ab annis circiter octodecim, cum serviret in quadam navi pertinente ad Patronum Andream Grossum Licatensem jam defunctum, et die II mensis Maji, quantum recordatur, hinc solvere vellent d. navem, onustam septuaginta quinque vasis vini, in Melitam insulam deportandi; exorta est a meridie tempestas. Et quoniam in isto littore subsistere diutius navis non poterat, necesse fuit transire versus Verduram : quo cum venissent decrevit F patronus navis ibi non subsistere, sed majoris securitatis ergo versus *f* Marsalam navigare. Ita prosequentes cursum suum Xiaccam superarant, sed caput S. Marci superare non poterant. Dum igitur connituntur violentius..... *g* inclinata in latus navis impleta est aquis, quare eam fundum mox petituram cognoscentes, ipse testis cum d. qu. Patrono aliisque naviculariis, qui omnes erant Licatenses, in memoriam reduxerunt S. Angelum, et maximis cum clamoribus eum cœperunt invocare. Interea erexit se navis, et ipsi egerere aquam certatim aggressi, brevi se omni periculo liberos gratulati sunt. Vesper tunc erat : mane autem facto et tempestate sedata pervenerunt Melitam, indeque huc reverterunt, et capto littore iverunt ad templum S. Angeli, offerentes ibidem facem cerëam cum tabella gratiæ obtentæ monumento, quæ etiam nunc in capella pendere cernitur.

Navis inclinata et mox submergenda F

f

g

erigitur salvaturque:

66 Dixit etiam quod illius anni proxime sequenti æstate, eadem in navi rediens Melita, cum jam in conspectu Mazarellorum *h* Xichilense sulcarent mare, supervenisse sibi de nocte duas Turcicas celoces : quæ cum bis impetum fecissent in navim, ipseque patronus cum suis intelligeret non posse se vim

h eadem liberatur a Turcis :

A EX PROCESSU MS vim ulteriorem repellere, sæpius se commendaverunt S. Angelo : cumque sclopos aliquot explosissent versus Turcas, ipsi alio se converterunt, dictamque navim dimiserunt indemnem. Quare statim ac terram tenuere, pro agendis suo liberatori gratiis ad ecclesiam ejus se conferentes, curaverunt Missam decantari, et periculi superati testem tabellam ibidem dimiserunt, uti hodie videre est. Atque universim testis hic profitetur, se in quocumque maris periculo positum, invocato Sancto speratam opem semper retulisse. *Eidem attestatur supra nominatus Joseph Bonfossuto, utriusque periculi socius, et præmissam relationem verbotenus confirmat ; secundi autem periculi particeps, testis* LIV, *idem etiam suæ relationi inseruit.*

67 Recordatur præterea *jam dictus Joseph Bonfossuto,* quod ab annis circiter duodecim Messina veniens Leocatam, tamquam epibata, in jam dicta navi Andreæ Grossi, cum venisset ad sinum *i* Vindicari, in eo mari quod ab Avola cognominant nautæ Siculi; circa horam vigesimam secundam diei, inimicum navigium *k* majus versus ipsos cursum direxit, qui aliam navim Drepanitanam defensionis gratia conducebant. Vento autem vehementius aspirante, primum quidem navim Drepanitanam redegerunt hostes in potestatem suam; deinde ipsam, in qua d. testis cum jam nominato Patrono aliisque navicularis Leocatensibus ferebatur, non destiterunt persequi usque ad horam indicandæ salutationis Angelicæ : jamque præverterant eamdem, cum omnes auxilium S. Angeli cœperunt deposcere, atque ut a tam præsenti periculo eriperentur orare. Et ecce ventus posuit, adeo ut navigium inimicum uti velis ultra non posset : atque ita commoditas data periclitantibus est, ut dimissa navi omnes se in scapham conjicerent, remigandoque evaderent ex hostium frendentium manibus conspectuque : et sic ad ecclesiam S. Angeli pro gratiis de more agendis accesserunt, præter spem omnem humanam salvi.

i

k *item alterius navis vectores dato elabendi spatio.*

B

68 Patronus Joannes Dominicus Cavalcanti, oriundus civitatis Messanæ et civis Leocatensis, *testis* LVIII, dixit quod ab annis circiter quinque, mense Novembri, cum navim suam onerasset viginti quinque vasis vinariis, hinc in Melitensem insulam devehendis ; et inde peracto negotio salvus reverteretur, vento utens prospero venit usque ad stationem S. S. Mariæ in insula del Gozo *l.* Quia vero tempestatem deteriorem fieri notabat indeque discedere formidabat, moram ibi traxit per horas fere tres ad mediam usque noctem. Tandem tamen vela ventis dedit, et ad quindecim passuum millia provectus in mare, non potuit amplius ad prædictam insulam retrocedere, vehementius incumbentibus a meridie ventis et Siciliam versus compellentibus. Res erat periculi et laboris plenissima propter vehementiam sævientis procellæ, quæ majorem navis malam ruperat et armamenta *m* quædam abstulerat. Malus tamen, quamvis ruptus non cadebat, sustinente, eum S. Angeli favore, quem assiduis invocabant precibus. Quin etiam cum fracto paulum post gubernaculo proximi naufragio viderentur, ferebatur tamen versus Siciliam navis. Interim nautæ vectoresque, de vita sua actum rati, in signum animi pœnitentis, sua sibi invicem confitebantur peccata, uti hujusmodi hominibus frequens est, et tempestate ingravescente non cessabant S. Angelum invocare.

l *Navis fracto malo et gubernaculo,*

C

m

a tempestate et Turcis periclitans,

69 Hæc dum fiunt, adfuit oneraria *n* inimica mille salmarum, quæ minorem *o* Terranovanam suæ navis conductricem cœpit insequi : cumque eam egisset usque ad terram Siciliæ in mare Masarellorum, ejus potiundæ spe deposita, revertit ad ipsam dicti testis navim. Ubi inter gemina ventorum ac piratarum pericula deprehensi nautæ, et instantius adjutorium S. Angeli flagitantes, viderunt onerariam, quæ ipsos facillime poterat comprehendere, nullo intentato damno prætervehi; neque dubitarunt quin id miraculo deberent adscribere, quo inimicorum oculi fuerint obcæcati, ne prædam coram se positam viderent. Sæviebat tamen ut antea mare : sed non impedivit quo minus navis terram in Sicilia caperet infra Xichilim in mari *p* Samperiensi. Et tunc primum malus cum velis in mare decidit : egressus autem testis cum sociis, egerunt Sancto gratias; ibique relinquentes navim suam jam prorsus inutilem, iter suum terra prosecuti, Leocatam venerunt, ac pluribus vicibus sanctas sui liberatoris reliquias devote visitarunt.

D *utrimque evadit, Turcis non visa.*

p

70 Mag. Horatius Raynel Melitensis, *comparens* die XXXI Januarii MDCXXVI, dixit, quod Septembri proxime præterito venerit in navi Francica, cui chirurgi præstabat officium, Alexandria Melitam. Ipsis autem Cretense mare tenentibus, exorta est tempestas fœdissima, cum ventis imbribusque, ita ut de naufragio faciendo vehementer periclitarentur. Erat ibi inter alios mercator quidam Græcus, Joannes Baptista Ortonius nuncupatus, qui dixit ipsi testi, Da mihi peram meam, quia ibi continetur frustillum de ligno veteris arcæ S. Angeli Martyris Carmelitani, quam mater mea Leocatæ accepit ac mihi dedit Melitæ, estque in multa devotione. Acceptum ergo frustillum e gossypio cui involutum erat, jussu d. Ortonii misit in mare, postquam semel orationem Dominicam et salutationem Angelicam recitasset. Neque mora, ipso instanti cessarunt venti pluviæque, et facta est in mari tranquillitas magna, intercessione Martyris, cui ipse testis cum nautis et vectoribus ceteris libenter gratiam retulerunt, cum Melitam appulere : unde postea ipse testis cum Alexandrinis mercibus huc advenit, et gratiam sibi factam publice notam esse voluit.

tempestas sedatur

E

arcæ frustillo in mare misso :

71 *Eodem* anno MDCXXVI die VI mensis Martii, Marianus Lombardus, de civitate *q* Plateæ, modo hic Leocatæ repertus, ætatis annorum octuaginta in circa, dixit scire, qualiter die Mercurii proxime præterito die IV præsentis mensis, venit ipse cum suo filio Petro ad sectionem *r* fluminis hujus urbis. Quia autem nox ingruebat et pluvialibus aquis intumuerat rivus, ita ut navigari non posset; reduxit se ad diversoria Sabbuci, quatuor circiter milliaribus dissita ab urbe. Ibi cum noctem transegissent, decreverunt pariter vado transire in quodam loco Trosus dicto. Quod executioni mandantes primum filius cum difficultate transiit, equus autem ipsius testis, filium secuturi, cum in medium fluminis alveum venisset, devians a calle pridem strato, cecidit, et cum eo sessor suus; qui a tumentibus aquis mox abripi cœpit. Ergo suffocandum se ibi metuens, recordatus est quod ab ipsa civitate Platea, unde veniebat, inter alias merces secum ferret quasdam candelas ex cera alba, ad usum ecclesiæ S. Angeli Martyris : quem extemplo invocavit his verbis, S. Angele, adjuva me, quoniam candelas tuas porto. Ad hæc audita accurrit filius, eum in locum ubi profundum admodum flumen erat; arreptumque patrem extraxit e periculo, violentia tanta, ut omnino agnoscat fieri non potuisse quod tantas vires filius suus haberet exereretque, nisi eas Sanctus ipse subministrarit; ideoque per ejus merita se liberatum agnovit servatumque in vivis, præcipue cum ipse et filius suus sint imperiti natandi.

q

r *in trajectis fluvii submergendus*

F

mirabiliter eripitur:

72 R. D. Angelus Rayz (*ex quo sequenti capite plura legentur*) dixit, quod ante annos aliquam multos, in vigilia festivitatis ipsius gloriosi Sancti, puer quidam Michael nomine, filius Caroli de Labiso, decidit in fontem qui est in media ecclesia S. Angeli : et aquis tamdiu

item puer in fontem Sancti lapsus.

A tamdiu supernatavit, donec accurrerent alii, qui salvum et incolumem extraxere, dicentem, quod adstiterit sibi quidam monachus Carmelita, et manum pectori cadentis supponens prohibuerit ne mergeretur. Sunt autem milliena hujusmodi miracula ac beneficia, quæ ipse testis dicit a se cognita prætermitti : qui specialiter S. Angelo devotis plurimas miraculosas curationes collatas, potissimum in die Processionali, per se vidit ipse, ac deinde scripto notavit, circa surdos, cæcos, claudos, mutos, herniosos et energumenos, quoniam hæc cura ei demandata tunc erat. *Sed hujusmodi scripta non vidimus, eaque sola, quæ anno* MDCXXV *et deinceps legitime attestata fuerunt, pergimus consequenter per capita aliquot digerere et distinguere.*

ANNOTATA.

a *Ita per conjecturam verti, quod lingua Sicula scriptum erat,* Volendo noi fare il caro.

b *Idiotismo Siculo* Cala, *quod nomen a verbo* calar *descendere, forte acceptum.*

c *Ecgraphi dubia scriptio facit ut hæream,* Lorgitoris *an* Sorgitoris *legi debeat.*

B d *Textus Siculus ita plenius habet,* quale havea sferrato da sorgitore per il mal tempo : *quibus ad verbum explicandis suppetunt quidem conjecturæ, sed contrahere malui, ut certior explicatio habeatur ab alio, qui usum habeat vocabulorum et phrasium, apud Siculos nautas usitatarum.*

e Dirillus *fluvius in mare evolvitur circiter* 24 p. m *infra Leocatam, in eodem littore magis ad ortum : huic fluvio,* 10 *circiter milliariis procul a mari, adjacet oppidum ejusdem nominis, atque ultra ipsum silva est.*

f Marsala *urbs Siciliæ, in Lilybæo promonotrio : quæ autem hic notantur intermedia loca, desiderantur in tabula istius insulæ, hactenus defectuosissima. Interim satis nota est* Sacca, *antiquis* Thermæ Seluntinorum, *sub Episcopatu Agrigentino.*

g *In vulgari,* e mettendo li borini a prua : *quæ rursum sunt vocabula fæci nauticæ propria, a qua petenda eorum distinctior explicatio.*

h Xichilis *urbs, satis nota in hoc opere mense Aprilis, ubi die* 4 *dedimus Acta B. Guilielmi; nomen habet a* Xichili *fluvio; ad cujus ostium, priusquam Leocata veniens pertingas, occurrit vicus* Mazarelle, *notatus in tabulis circa ostium Ragusæ fluvii.*

i Vindicaris, *in boreali promontorii Pachynæi anC gulo, in modum portus excavato sinui adjacet : inter Pachynum autem ei Syracusas spectandum se præbet collis,* Avolo *dictus in tabulis, qui tractui isti nomen dat.*

k *In vulgari Siculo* Bertone, *quod ex vi augmentativæ terminationis* majus navigium *interpretari placuit : propius rem explicent Siculi.*

l *Latine* Insulam Gaudii *dixeris : adjacet Melitæ ad occidentem, pene e regione Leocatæ, cui dictæ insulæ ad Meridiem sunt, cum modico in Orientem flexu, et intervallo milliarium circiter* 60.

m *Nominatim,* il schivo, *nobis necdum nota vox.*

n *In vulgari, ut supra* Bertone.

o Terranova, *in eodem Siciliæ latere quo Leocata, ab hac Pachynum versus distans* 16 p. m.

p Samperiense mare *hic dicitur, a* vico S. Petri, *vulgo* Sampiero, *prope ostium Xichilis prænominati.*

q Platea, *vulgo* Piazza, *pari fere intervallo* 30 *aut* 60 *milliarium a Leocata et monte Æthna distat, utrimque media.*

r *In vulgari* la Giarretta del fiume : *quod per conjecturam explicandum nobis fuit ex natura fluminis* Salsæ, *quarto supra Leocatam milliari in duo cornua se dividentis, et velut poplitem flexum repræsentantis. Francis certe poples* jarrette *dicitur, et terra ejusmodi flexu intercepta etiam in nostra Belgica lingua affinis significationis vocabulo appellatur* ham, *id est,* perna, *per metaphoram scilicet : quidni similiter et* Giarretta?

D *Ex processu MS*

CAPUT VII.

A dæmonibus et bestiis ferocientibus liberati ope S. Angeli.

Mag. Angelus Martolitto, *testis* LVII, ætatis annorum centum unius, dicit quod ab annis circiter sexaginta, ipse aliique ex familia Mag. Pasqualis Galia deportaverit in ecclesiam S. Angeli filiam ipsius Pasqualis Palmam, a dæmonibus vexatam, quam multi Sacerdotes exorcizando frustra fuerant conati liberare. In hac ergo ecclesia cœpit immundos spiritus adjurare Don Franciscus Blondus, Sacerdos : cui non diu fuit laborandum : quia dæmones, aliquantulum reluctantes, cito confessi sunt non posse se diutius eo loco persistere, ubi esset corpus ejus Sancti, quem tantopere formidabant. Ergo in signum suæ egressionis jussi sunt tres lampades extinguere : quo facto d. Palma tunc et deinceps libera apparuit : resque ut miraculosa palam vulgata est. Eodem anno venit et alia mulier Jacobella nomine, uxor Angeli Locurri ; et ipsa qua in ecclesiam inducta est hora, post adjurationes nonnullas, mundata fuit quietaque, ac si numquam impurum hospitem circumgestasset. Circa eadem vero tempora Leocatam venit quidam Melitensis, Petrus appellatus, energumenus etiam ipse : qui aqua fontis S. Angeli se abluens, ipse a se dæmonem expulit; dumque eo egresso tantisper decumbit in media ecclesia sub majori fornice seque perfricat, sustulit eum de loco Jacobus Acommandus illius ecclesiæ Capellanus, et ex ipso loco ubi cubuerat Petrus oleum vidit scaturire, *de quo vide initium capitis* 5.

Circa an. 1565 liberantur puella, mulier E *et vir energumenus.*

74 Joannes Andreas Barberi, *testis* LIX, ætatis annorum quinquaginta quinque in circa, civis Leocatæ, recordatur quod ab annis circiter quadraginta venerit Leocatam miles quidam Hispanus (nomen memoria excidit) qui vexatus a dæmoniis et opem S. Angeli exposcens, intravit per majorem portam civitatis : sed quærentem rectum iter versus ecclesiam, ita in gradu fixit dæmon, ut nullius quantumcumque robustæ manus possent illum e vestigio movere, scientem se duci ad Reliquias Sancti. Dum ergo sic obluctatur, concurrit populi multitudo maxima : et tunc velut flagello actus cœpit recta currere ad ecclesiam, is qui Leocatæ fuerat numquam, nec viam interrogando didicerat. Secuta est eum multitudo non parva, in qua ipse etiam testis erat, et eum assecuti, invenerunt ante portam majorem ecclesiæ moliri ingressum. Interea advenit Don Tullius Cirami Presbyter, solitus exorcismos sacros super hujuscemodi pronuntiare : quem ut vidit energumenus, ultro in ecclesiam introivit, seque in Capella ante Reliquias Sancti collocavit ut mortuum. Cumque eum d. Sacerdos loqui compulisset per exorcismos, et dæmoniorum edici jussisset nomina, ipsaque egredi ex obsesso corpore, et egredientia lampades ac luminaria ecclesiæ extinguere, facta sunt quæ Sacerdos imperaverat, et miles apparuit prorsus liber, circumstantibus omnibus Dei misericordiam concordi clamore extollentibus.

Circa 1585 miles Hispanus, F

75 Horatius Contrera, *Testis* XLII, *Sacerdos medicus, de quo alibi,* testatur quod toto quo artem professus est viginti quinque annorum tempore, viderit omni anno in die festo ipsius Sancti, quo plurimi et varii infirmi concurrunt, et per totam Octavam sanari multos eorum. Nominatim autem meminit cujusdam obsessi civis Leocatensis, adhuc viventis ; cui domi propriæ sacros exorcismos impendebat

post 1600 civis Leocatensis

EX PROCESSU MS.

A pendebat pius Sacerdos Don Leonardus Re, nihil dubitans quin vere a maligno teneretur, eo quod varia secreta sibi revelasset, et Latina loquens lingua diversos Evangelii textus allegaret, aliaque evidentia signa suæ calamitatis daret. Cumque dæmonem tandem loqui coactum suumque et sociorum nomina prodere, etiam ad dimittendum infelicem urgeret, respondit dæmon ad S. Angelum me deferte : nam illius, non tuo jussu egrediar. Adductus igitur eo miser est in festo SS. Philippi et Jacobi, sub quorum nominibus consecrata ea ecclesia fuit : ibique absque ulla vel patientis vel alterius cujusquam noxa egressi sunt dæmones, in signum discessus extinguendo septem lampades, coram frequenti multitudine, in qua ipse testis ac pater ejus fuit.

an. 1623 mulier Panormitana,

76 Reverendus Pater Mag. Fr. Angelus Gatto, S. Theol. Doctor, Sacerdos Carmelita, *testis centesimus*, asserit, quod cum a biennio Panormi per Quadragesimam conciones haberet in ecclesia Conventus S. Mariæ de Monte Carmelo, a Mag. Joanne Conti Baullaro, cui tamquam uni ex confratribus Sodalitatis Panormitanæ S. Angeli obtigerat particula ex ligno veteris arcæ, quod Leocatensis Sodalitas Panormitanæ miserat, dictum sibi fuisse, quod B ipse Mag. Joannes ejusdem particulæ segmentum communicaverit cum quodam suo consanguineo, qui illud devote domum suam detulit. Vix autem domus limen attigerat, quando ejus uxor cœpit in consuetas sibi furias agi, multaque incongrua dicere ac facere : nihil ad hæc commoto marito, qui pridem talia tolerabat, superbiæ et impotentiæ muliebri ista imputans. Verum tandem alia longe diversa vociferationum istarum causa patuit, quando magis magisque insurgere visa mulier, Quod, inquit, istud est lignum quod infers in domum? ejice illud foras, neque enim ipsum patiar hic manere. Tunc enimvero obstupuit vir, certus uxori suæ non potuisse humanitus innotescere, quod secum tale quid haberet : quare jam suspicari incipiens notam illam mulieris perversitatem, non tam ipsius, quam diaboli ipsam possidentis esse, exorcizandam eam Sacerdotibus commisit : quibus agentibus, palam se professus est dæmon, et per S. Angeli invocationem coactus egredi, muliere deinceps, pro sana se modeste gerente. *Eadem confirmavit tribus mensibus post die* II *Martii auditus Joannes Antoninus de Caci, qui ipsum ex ore ejusdem Joannis Conti audivisse asseruit.*

et juvenis Panormo Leocatam adductus,

77 Relatio Rev. Sacerdotis D. Angeli Royz, *facta* XI *Februarii* MDCXXVI, *ut supra dictum num.* 48, *primo loco antea alia habet*, quod cum ipse, qui pro officii C munere commoratur in curia Episcopali Agrigentina, per Natalis Dominici festos dies ad hanc suam patriam excurrisset, venit ad se Mag. Vincentius della Villa Panormitanus, dixitque se habere nepotem, nomine Mag. Vincentium Palizzi, cui annis jam octo a dæmoniis vexato mederi non potuerant Sacerdotes et Exorcistæ Panormitani, quorum plures fatigaverat : circumductum etiam per varia Sancta loca hujus regni Siciliæ ad illustriorum Sanctorum Reliquias, æque frustra ; tandem rursum Panormi in ecclesia S. Michaelis subjectum fuisse exorcismis una cum pluribus aliis energumenis. Horum aliqui tandem loqui coacti, de Vincentio dixerunt, omnino nusquam liberandum nisi Leocatæ ad invocationem S. Angeli Martyris : quare ipse della Villa testem hunc rogavit, ut ipse nepotem suum susciperet, utpote sicut audierat haud inexpertus adjurandorum dæmonum, et ejusmodi caritate sæpe cum miseris possessis usus. Nec recusavit ipse testis facere quod petebatur, solum condixit velle se ut ad ecclesiam S. Angeli adduceretur energumenus, ibique designarentur Religiosi duo, per quos esset legendis psalmis litaniisque juvandus.

78 Ergo primo die præsentis Februarii eadem D Dominica, d. testis cum possesso se ad ecclesiam contulit, factaque ante Reliquias Sancti oratione, ad declinandam popularem turbam deportari eum jussit ad oratorium Sodalitatis, ubi prostat antiquissima sancti Martyris imago ; ibique cœpit adjurare dæmonem atque constringere ut fateretur, quomodo illuc esset ingressus, qua de causa, quo numero, ac demum absque patientis læsione discederet. Duri erant et protervi spiritus, nec ita facile cessuri loco ; Sacerdote tamen exorcismos continuante, et loqui in nomine Jesu Nazareni Sanctique Angeli Martyris jubente, cum ventum esset ad illa verba, Deum qui te genuit dereliquisti; rugiens vociferansque spiritus principalis, dixit se Beelzebub nuncupari, et habere sub se quatuor spiritus, istic colligatos menstruo sanguine cujusdam meretricis Panormitanæ, quæ alteri meretrici invidebat amorem istius Palizzi. Cumque obsessum teneret Sacerdos sacra stola ligatum, petiit dæmon ut sibi induciæ darentur usque ad festum Sancti. Verum nullas concedere volens Sacerdos urgebat ut illico egrederetur, seque in ipsa quam tunc assumpserat forma exhiberet spectandum : et visus est energumenus continuo in formam teterrimæ bestiæ conversus, seque humi stravit proreptans serpentis instar, et querulis clamoribus inculcans, in nomine S. Angeli egrediendum sibi esse : E idque cum rugitu ac mugitu tanto ut circumstantibus omnibus horrorem incuterent.

in quem zelotypa meretrix dæmones immiserat,

qui tandem exorcismis victi

79 Invocabant omnes Sancti nomen, dum energumenum suum in pedes Sacerdos erigit, obvertens eum versus imaginem sacram : sed hanc intueri non sustinens dæmon, detorquebat vultum oculosque patientis, eoque prorsus nigro atque tumente vociferabatur, Tu me expellis, tu me expellis. Aderant huic actioni Rever. Legum Doctor D. Julius Bonnici Vicarius foraneus, et Clericus D. Franciscus Attardus, cum tribus Fratribus de Societate S. Angeli : quibus non cessantibus congeminare preces et litanias, tandem Exorcista, moras increpans longiores, Exi, inquit, ab eo in nomine sancti Martyris. Cui dæmon cum ejulatu horribiliori respondit, Exeo : et multum spumantem, copiosoque per nares fluentem sanguine, et valde fatigatum, energumenum suum dimisit, cui postea toto octiduo adhuc fluebat sanguis de corpore, non sine dolore membrorum omnium velut reliquias adustionis sentientium. Denique rediens testis ad ipsum Palizzi, sanum eum ac liberum invenit, clamantem ac dicentem, Misericordia! S. Angele! Anima mea! misericordia! Rursum tamen deportati eum fecit ante Reliquias Sancti : ubi exorcismis iteratis, cum nullum veteris F hospitis indicium cuiquam appareret, creditus is est absolute egressus ; et populo gratias agente; ac Dei misericordiam et S. Angeli merita collaudante, pulsatæ sunt campanæ, et cunctis maximo numero accurrentibus, publicata gratia per Sanctum obtenta. Suasit autem homini jam liberato d. testis ut habitum ipsius Sancti assumeret; eidemque de peccatis rite confesso postera die sacram impertiit Communionem, sub eo sacro, quod in gratiarum actionem cecinit Prior Conventus.

professi sunt se expelli a S. Angelo.

80 *Hactenus de malignis spiritibus, homines per se ipsos torquentibus : addamus his exempla eorum, quos in evidens amittendæ vitæ adduxerunt periculum, stimulantes ferociam bestiarum, hominibus in adjumentum datarum.* Lazarus de Rinaldus, ætatis annorum triginta sex in circa oriundus Insulæ Melitæ, civis Leocatæ cognitus, *testis* LXXXII, dixit scire qualiter ab annis circiter tribus, mense Majo in Octava S. Angeli, sibi profecto ad prædium Josephi Cavaleri, quod est in vico della Petrulla, ad hujus urbis territorium pertinente, traditus est a famulis de mandato

Servatur vir furentis tauri cornibus pluries jactatus :

A dato Josephi la Licata ingens taurus ad macellum ducendus, eo quod magna fecisset damna occidendo varia animalia. Ligatum ergo cum versus urbem minaret Lazarus, jamque ad portam novam ventum esset; convertit se taurus versus testem, eumque cornibus apprehensum in earem sustulit pluribus vicibus, semper eum in cornua sua recipiens. In hoc periculo constitutus, cum Jesu et Angeli nomen continuo inclamaret, idemque faceret accurrens undique in subsidium multitudo; dimisit ultra hominem taurus, tunc quidem semimortuum, sed intra paucos dies ita sanum ac robustum, ut non dubitarit speciali gratiæ adscribere servatam sibi vitam, et in monumentum rei tabellam apprendere.

alius raptatus a vacca et in ipso raptu suffocandus,

81 Franciscus Provinzanus, ætatis annorum viginti quatuor incirca, *testis* LXXXIX, dixit, quod in fine Septembris annis præteriti, existens ipse in vico Sabbucorum intra hujus urbis territorium, ab Antonio de Xiculana ad ministeria ibidem in prædio obeunda conductus, voluit una cum dicto Xiculuna quamdam vaccam domare. Cumque ipse eam teneret cornibus, et d. Xiculuna iisdem cornibus funem circumvolveret; illa in omnem se partem violenter torquens, et ipsum testem secum intricans, resistere
B diutius non valentem raptare per terram infeliciter cœpit. Periclitari ergo se videns, quoniam implicitus erat funi, per suum collum et vaccæ cornua circumducto; et ipsa in effusum agebatur cursum; quem voce non poterat, propter fauces interclusas, animo invocavit S. Angelum, idem clamosius faciente d. Xiculuna. Statimque immota stetit instar lapidis vacca, obstricto suo commoditatem præbens extricandi se, funemque a faucibus propemodum elisis removendi: quod miraculoso Deiparæ Virginis sanctique Martyris auxilio tribuens, gratias hoc nomine utrique retulit ac refert sæpe.

tertius a cornibus ferocis juvenci

82 Joseph la Pulcella, ætatis annorum quadraginta in circa, *auditus die* XXIV *Decembris* MDCXXV, dixit, quod ab annis circiter septem, mense Januario, ministranti sibi in prædio qu. Alexandri Patellari et terram colenti, accidit ut juvencorum aratro applicitorum unus, necdum satis domitus, violenter procurrens et alterum juvencum secum rapiens, converteretur in ipsum testem, ferocia tanta, ut cornu in latus ejus sinistrum inferens ipsum de cingulo appensum teneret. Quo in periculo maximis vocibus S. Angelum inclamanti, atque ut sibi opitularetur roganti, disrupta sunt ferrea cinguli sui vincula, et ipse in terram illæsus concidit. Quoniam autem non erat ruptum cinguli corium, vetus et fraccidum sæpiusque resartum, sed ferrea ipsius
C cingulis fibula: non dubitavit miraculo adscribere gratiam, ejusque testem tabellam appendere in capella S. Angeli. Idem asserit quod constitutus in vinea quadam suburbani territorii circa Xaccam, et volens aratro jungere vaccam unam, ab ea violenter se subducente impetitus fuerit, ita ut evadere nullo modo posset. Videns ergo recto cursu venientem ad se, invocavit sanctum Martyrem; tum inter vaccæ cornua comprehensus, sumpto insolito vigore, ipsa arripuit cornua, lateribus utrimque suis hærentia; apprehensamque iis vaccam tam violenter deprehendit in terram, ut ex ejus ore, telluri alliso, duo dentes exciderent. Tum vero dimittens eum vacca aufugit; et ipse, non suis viribus id actum credens, debitas gratias Sancto egit.

et vaccæ simili æstro actæ.

CAPUT VIII.

Periculose lapsi, letaliter saucii, et alii moribundi adjuti per S. Angelum.

Utriusque Juris Doctor Orlandus de Orlandis, ætatis ann. LIV in circa, oriundus civitatis *a* Nari, D
et civis hujus civitatis Leocatæ, *testis* XXXIII, dixit, quod cum anno MDCXXXIII facta esset publice translatio Reliquiarum ex veteri in novam argenteam arcam, in concursu hominum fere decem millium, tam civium quam exterorum; adfuerit ibidem filius suus Joannes Baptista annorum circiter XII adolescens, atque pro sua devotione obtinuerit aliquid ex lignea arca, intra quam reliquiæ clausæ erant, quod deinde ex collo suo appendit. Cum autem die Martis sequenti idem Joannes Baptista, de mandato parentis, in suburbio hujus civitatis moraretur; decidit in profundam foveam, multis saxis inferre constratam. Qui in ipso lapsu S. Angelum invocans, vidit monachulum Carmelitanum tendere subtus se pallium, seque eo exceptum sensit sine noxa deponi. Quare se in pedes erexit, ibique mansit, donec accurrentibus ad ejus clamores vicinis extractus est, narrans omnibus quomodo decidisset ac præservatus esset: pater vero illius, intellecto quod in persona filii acceperat beneficio, curavit eucharisticum sacrificium in ecclesia S. Angeli faciendum, coram se et filio qui salvatus fuerat.

EX PROCESSU MS.

a Habens de ligno veteris arcæ

in profundam foveam innoxie labitur.

84 Pater Fr. Vincentins de Alatto, Sacerdos E
Carmelita, ætatis ann. LXVII, *testis* XXXVI, dicit, quod cum primum ecclesiam S. Angeli obtinuisset Ordo Carmelitanus anno MDCVI, ipseque inter primos Conventus novi religiosos sub Priore Fr. Sebastiano Syracusa piæ memoriæ numeraretur; accidit in Vigilia Apostolorum Petri et Pauli circa meridiem, quo die et hora natum se ipse testis affirmabat, ut volens lusciniæ cuidam in cavea appensæ ministrare, sedem quamdam conscenderet; in ipso autem ascendendi nisu inversa cella, per altissimas scalas conventus, in præceps abiit, una cum ipso teste. Qui continuo S. Angeli recordatus, eumque invocans, cecidit tandem supra ligna quædam *b* acuta, quorum cuspides necessario debuissent corpus supra se labentis perfodere, et vitam eripere. Accurrit illico qui propius aberat Fr. Desiderius Barberi, et lapsum juvit ut assurgeret: assurrexit autem absque ulla vel læsione vel nota: nec ignarus cui vitam deberet, protinus ad Reliquias venerandas accessit; deinde casum suum in tabella expressum curavit publico exponendum in capella S. Angeli, ubi etiamnunc spectatur.

Carmelita de scalis altissimis ruens in acuta quædam ligna

b

85 Patronus Joseph Bonfussuto, *alibi jam nominatus, testis* LVI, dixit quod ab annis circiter viginti quinque, die quodam circa horam decimam octavam, in littore circa portam veterem, intendens reparationi suæ scaphæ, cujus carinam reparabat Mag. Antoninus la Rocca; cum sub eadem ambo consisterent, mota subito scapha fuit, ipsosque obruit, ratos se omnino conterendos. Clamabant tamen singuli, S. Angele adjuva me; auditoque clamore accurrerunt plures, qui circa portam jam nominatam erant: magnoque molimine attollentes scapham, mirati sunt utrumque videre illæsum, quando vel solo pondere, sub quo integrum horæ quadrantem jacuerunt, debuerint prorsus fuisse contusi. Manifestum ergo miraculum ipse et d. Mag. Antoninus in sui conservatione agnoscentes, sine mora ad agendas Sancto gratias ejus templum petierunt.

naupegus obrutus sub opere suo cum socio nauta.

F

86 Joseph la Carubba, *testis* XCII, ante annos fere septem, volens in monte hujus civitatis findere tria magna saxa sibi invicem cohærentia ad gypsum conficiendam hac enim arte se sustentat, ita infeliciter rem peregit, medio saxo insistens, ut illa subito dissilientia, una cum ipso teste in præceps ferri maximo impetu cœperint. Qui nihil dubitans quin sub iis infallibiliter esset conterendus, Sancti tamen Angeli invocandi recordatus, ut ait; cœpit illius nomen invocare, idemque faciebat ejus in opere socius

Latomus in præceps ruens cum ipsis quæ findebat saxis,

A cius Antoninus Bellia. Qui cum ejulatu accurrens, et saxorum fragmina ut poterat amoliens, sub quibus mortuum ac prorsus confractum reperturum se Josephum credebat; reperit eum sanum ac salvum, nisi quod coxarum una leviter esset perstricta; pileus autem quem habuerat in capite contusus et minutim diffractus erat. Ambo itaque in genua pariter provoluti, ipso in loco egerunt Sancto gratias, deinde ad ecclesiam ejus venerunt, idem prolixius luculentiusque facturi.

EX PROCESSU MS.

mulier cum fabro sub molari saxo conteranda.

87 Hentiona, uxor Angeli Smecca, *testis* LXXII *miraculo quod infra num.* 120 *referetur sanata a Sancto,* paucis postquam a lecto surrexerat diebus novum vitæ discrimen se incurrisse commemorat. Cum enim domum ejus venisset Mag. Marcus Cassato, ad molam quamdam *c* manuariam acuendam; et superiorem petram altius suspensam pertica fulcivisset, metuens ipsa testis de successu, S. Angeli nomen invocavit. Et ecce ea adhuc loquente, rumpitur pertica, et supra ipsam ac d. Mag Marcum cadere incipiebat grave saxum, cum certa utriusque morte : sed invocato rursum Sancto hæsit lapis, in ipsius perticæ frusto suspensus : quod frustum nequaquam potuisset ferre istiusmodi pondus, nisi robustius, sed invisibile fulcrum supposuisset e cœlo gloriosus B Martyr. Quæ res dictam Hentionam, priori beneficio valde accensam, magis etiam inflammavit ad cultum amoremque tam benefici Tutelaris.

c VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 35

Item cum equo onusto lapsus, in periculo præcipitii,

88 Joseph la Pulcella, *de quo num.* 82, dixit XXIV *Decembris anni adhuc* MDCXXV, quod ante menses circiter quatuor Panormum proficiscebatur eques, secum habens duas capsas plenas supellectilis argenteæ, spectantis ad Marchionissam Campi-franci. cumque esset vicinus dicto oppido, in quodam passu ubi grande præcipitium erat, cecidit ita onustus equus et sub eo ipse testis. Qui periculum intelligens, ut alias semper in re ancipiti, ita et tunc imploravit auxilium S. Angeli, erga quem speciali afficitur devotione : etenim si vel tantillum movisset se equus, necesse omnino erat utrumque provolvi in præcipitium. Virtute autem Sancti factum est ut tam equus quam Joseph in dextrum latus se conversos repererint, ipso teste ignorante quomodo id actum sit fierive potuerit; et tamquam de liberatione evidenter miraculosa gratias agente.

pueri tibia ex lapsu fracta

89 Medicinæ Doctor Don Horatius Contrera, *testis* XLII, dixit, quod ab annis viginti quinque suam professionem in hac urbe Leocata exercens, pro C singulari quam ab infantia habuit erga S. Angelum devotionis affectu, semper et diligenter observaverit favores, gratias et miracula quæ per eum civitas ipsa recepit, ut de iis rogatus posset testimonium dicere : imprimis autem illud retulit, quod recordabatur, solicite et ad perpetuam memoriam infigendam sibi narrare solitum suum qu. patrem Marianum Contrera, medicinæ Doctorem etiam ipsum. Videlicet, quod cum ipse testis annorum dumtaxat quatuor aut quinque esset, infelici quodam lapsu fregerit utrumque os tibiæ dextræ; adeo ut pater suus, quantumvis haud mediocriter expertus, diffideret eum posse sanari absque remansura deformitate. Itaque priusquam filii curationem ordiretur, ut erga S. Angelum devotissimus, ipsum in ejus capellam deferri jussit : tum ipse eodem subsequens et magno cum planctu filii postulans sanitatem, audivit eum erupisse in clamorem : ideoque accurrens brachiis eum strinxit. Ita complexum dum tenet, obdormiscit filius, et audentior hoc inopinato successu pater, explorat filii sui tibiam dexteram : eamque integerrimam inveniens, dubitansque ne forte doloris sensus suam confudisset memoriam, sinistræ quoque manum admovit, et æque sanam invenit, Itaque nihil dubitans de miraculo, exclamavit, Misericordia, et jussit pulsari campanas eccle- D siæ, ut solent dum populus convocatur ad arma : quod hic est vulgandi miraculi signum. Deinde, cum communi totius civitatis gratulatione et stupore, domum reduxit filium sanum; cui postea numquam destitit insigne hoc beneficium identidem inculcare, ut devotionem Sancto efficeret.

coram altari Sancti consolidatur:

puella idem passa,

90 Joannes Andreas Barbari, *testis* LIX, dixit, quod ab annis circiter novemdecim quædam sua decennis filia, nomine Beatrix, per scalas descendens ex alto cecidit, ita ut tibiæ dextræ ossa confringerentur. Quam cum ipse testis exhibuisset chirurgo qu. Francisco la Scalia, ille eum admiratione sua utramque fistulam ruptam inveniens, loco non uno; ipsam quidem tibiam inter tabulas arctissime strinxit, ad eam curandam postridie rediturus : indicavit tamen puellam, si forte curaretur, mancam futuram reliqua omni vita. Id cum intelligerent parentes, multum devoti S. Angelo, una cum tota familia sua iverunt ad illius ecclesiam, eoque curaverunt afferendam etiam filiam, inter brachia Laurentii Pisani, amici sui. Intrantibus autem illis ecclesiam et aquam benedictam sumentibus, etiam puella petiit dimitti in pedes, ut per se ecclesiam ingrederetur. Prohi- E buit primum pater, postea conscientia ductus, et jam aliquid sua expectatione grandius sperare incipiens, permisit ut deponeretur in terram. Quæ mox suis pedibus ingredi cœpit, tamquam nihil unquam mali passa : quod deinceps etiam potuit, dum die tota absque ullo prorsus impedimento ambulavit. Interim ad domum ipsius testis chirurgus rediit, et neminem inveniens, asserebat, nimis male fecisse eos, qui ita affectum corpus loco moverant. Magis autem obstupuit, quando idem testis ad ipsius domum filiam adduxit, ut probaretur an ultra aliquid curandum restaret. Tunc enim seipsum sæpius cruce signans, testatus est evidentissimum illud esse miraculum. Quapropter ipse testis, gratus esse volens. sacrum votivum decantari fecit.

in aditu ecclesiæ curatur:

duobus letalibus vulneribus saucia,

91 *Congruum videtur his miraculis subjungere alios, ab hominibus vulneratos.* Francischella, uxor qu. Laurentii de Orlando et modo uxor Sargentii Salvatoris Secchi, ætatis annorum LIII, *Testis* XXXV dixit, qualiter ante annos triginta, vivente adhuc suo qu. priori marito, mense Majo infra octavam S. Angeli, ipsa, eidem tunc et nunc devotissima, una cum sorore sua Antoninella, uxore Jacobi Caruso, circa vigesimam quartam horam, sumptis F palliis, egressa est domo ad visitandas Sancti Reliquias, supra majus altare in ecclesia per Octavam prostantes. Cum autem venissent ad arcam, quæ est ante ecclesiam majorem, dicit accessisse hominem sibi ignotum, qui ex improviso pugionem stringens, duo mortalia vulnera inflixit humeris ejus, in nullo ab ea offensus aut læsus. Exclamavit autem continuo ipsa S. Angelum invocans; fugit percussor, accurrit populi multitudo, sauciamque ut melius potuerunt, soror et alii detulerunt in vicinam domum Bartholomæi Ramundi, Medici Chirurgi. Qui una cum filio Josepho Raimundi Doctore medico vulnera inspiciens et curare incipiens, dixit misellam morituram, quam primum peniculus vulnerarius tolleretur, quod intra viginti quatuor horas faciendum erat; eo quod unum vulnus per alterum transibat. Ita curatam portarunt in domum proprium, et lecto imposuerunt, sæpe clamantem, S. Angele, adjuva me, quandoquidem innocens in hoc veni discrimen : quod etiam affirmabat civitas tota, dicens, errore factum, eo quod statura similis esset uxori ejus qui crimen fecerat, et similis coloris, viridis scilicet, tunicam induta sub pallio, unde pro illa accepta fuerit. Post horarum viginti quatuor spatium redierunt medici, inspectisque vulneribus pene sanam

invocato Sancto convalescit

esse

A esse dixerunt, quam statim morituram pronuntiarant: idque manifesto adscripserunt miraculo. Quare intra paucos dies lecto surgens ipsa testis, non distulit gratias Sancto agere in ecclesia sua, Missam ibi celebrari faciens, et in monumentum receptæ gratiæ affixam ferreis cratibus relinquens superiorem suæ tunicæ partem, eam scilicet in qua vulnera receperat. *Attestatur huic miraculo jam d. Doctor Medicus testis* XIX: *item testis* XXIII, utriusque Juris Doctor Franciscus Bissi annorum XLVI, ex relatu sui qu. patris Jacobi Bissi, qui nunc si viveret esset annorum circiter XC.

gladio perfossus

92 Mag. Petrus la Villa, oriundus urbis felicis Panormi et civis hujus dilectissimæ civitatis Leocatæ, ætatis annorum triginta incirca, die IV mensis Martii, anno MDCXXVII dixit, qualiter die XIV ejusdem mensis anno proxime præterito, die sabbati circa horam vigesimam, cum forte in sua fabri ferrarii officina, quam habet in burgo extra muros civitatis, suo intendens operi corrigere vellet suum quemdam famulum Paulum Gueli, uxoris fratrem, ad eumque castigandum progressus esset extra officinam; accurrit aliquis stricto gladio, prohibere volens ne juvenem percuteret; et priusquam testis ipsum conspiceret, gladium ventri ejus immersit ad sesquipalmum sub umbilicum ex latere sinistro, eumque educere non valens reliquit in vulnere. B Ita constitutus Petrus, quanta vi potuit, extrahere gladium conatus est, S. Angeli auxilium invocans: accurrit etiam socer suus Vincentius Gueli, sinistraque manu posita supra ventrem læsi, dextra ensem eduxit nisu maximo, et cum sanguinis effusione copiosa. Porro prima cura vulnerato fuit, sibi tamquam Christiano prospicere per Sacramentum Confessionis, quam fecit D. Antonino Collura Sacerdoti. Accesserunt deinde medici, chirurgicus unus Joannes Baptista d'Ogni-bene et *e* physici duo Horatius Contrera atque Josephus Ramundi. Hi pariter judicarunt nullam esse spem vitæ, ipsaque nocte hora secunda moriturum Petrum (qui, ut rebus suis prospiceret, id sibi diserte significari voluerat) prius autem quam expiraret, visu et præsentium cognitione privandum. Ipse ergo volens quam pientissime expendere modicum illud quod supererat vitæ spatium, petiit sibi afferri quam habebat domi suæ imaginem S. Angeli; nec non frustillum ejus ligni, quod sibi ex veteri Reliquiarum arca obtigerat: et illam adstringens pectori, ipsum etiam vulneri applicans, orabat Sanctum, ne tali morte sese extingui pateretur. C Postea cum hora a medicis definita adfuit, deficere visum et pejus se habere sentiens, excitabat ut potuit devotionis fervorem: tum viribus aliquantum resumptis, petiit dari sibi de aqua fontis. Mox datam illam, devote potavit: exindeque melius habens, celeriterque ad sanitatem proficiens, intra dies paucos omnino sanus comparuit in publico, debilis quidem ob tam copiose fusum sanguinem, sed sufficiens ad debitas gratiarum actiones, et acceptum beneficium legitimis tabulis voluit consignari.

et a medicis depositus e, hausta Sancti aqua cito sanatur,

item puer moribundus,

93 *Addo his alios naturali infirmitate moribundos.* Balthasar Celestri et Prades, *testis* LXVIII dixit, quod in translatione reliquiarum, nactus de ligno veteris arcæ partem, sumptam inde portiunculam misit ad civitatem Plateensem, cognatæ suæ D. Elisabethæ Triona, Baronissæ de Azolina, relictæ qu. Trojani de Triona: eo quod ipsa sibi significaverat, primogenitum suum Joannem Franciscum, annorum duodecim puerum, in extremo vitæ periculo jacere et cito moriturum credi. Cum autem Leocata accepisset pium munus, ipsum aquæ immersit: eamque moribundo filio bibendam exhibens, simul cum ea sanitatem porrexit, prout ad ipsum testem scripsit primis ab accepto munere diebus. Exinde autem morem sibi fecit quotannis in festo ipsius Sancti, D ac præcipue in novo festo proxime præterito, mittere ad Reliquias Sancti honorandas facem unam ex cera alba.

EX PROCESSU MS.

et Sacerdos imposito sibi pallio altaris,

94 Don Joseph Perconti Sacerdos secularis, *testis* IV, dixit quod ante annos octo existens in civitate Nari, et ibi ex gravissima febre decumbens, sic ut omnino crederet diem vitæ suæ ultimum adesse; conversus ad invocandum Sanctum, Leocatam misit qui sibi adferret pallium de ipsius altari. Quod ubi corpori suo devote imposuit, depulsa febri sanus in momento fuit. *Testis etiam* LIV, Turchinus Titta, *de quo mox plura sequenti capite*, dixit quod duabus vicibus ad extremum vitæ articulum adductus, sacroque oleo jam inunctus, intercessione ipsius Sancti fuit liberatus, fretus obsequiis quæ summa semper animi promptitudine ipsius ecclesiæ ministrando exhibuerat. In earum autem infirmitatum una ab annis circiter quatuordecim, quando mors sua damnosissima familiæ toti fuisset, misertus filiorum quos parvulos relinquebat. magna cum devotione se convertit ad Sanctum dicens, S. Angele, tu nosti quomodo tuæ ecclesiæ et Fraternitati inserviverim. Ipso autem instanti visus est sibi videre aliquem vestitum habitu Carmelitico, idque intra silvam seu desertum E locum: videbatur autem ille ambulare, et identidem ipsum ægrotantem respicere: in quo aspectu relevari morbum seque sanari sentiebat æger: uti revera fuit, et tunc et deinceps usque nunc, liber ab omni infirmitate. *Anno quoque* MDCXXVII, die IV mensis Martii, Joseph Mannara civis Leocatæ dixit, quod anno MDCVIII filio suo Angelo tunc bienni advenerit lepra, quæ sedecim mensium spatio illum exedens, ad ultimam vitæ metam adduxerat. Jam ipse testis et Angelutia uxor sepulcralem sindonem moribundo pararant, quando Angelutia prædicta, nequaquam oblita S. Angeli, adferri sibi jussit de aqua fontis; eaque aspersit filium; successu tam læto, ut oculos ille mox aperuerit, seque in momento sanum ac mundum exhibuerit. Ob cujus miraculi magnitudinem et evidentiam, cantata solennis Missa fuit, ipsis curantibus, et tabella beneficii testis in sacello affixa.

alius bis ad mortis articulum adductus,

et puer lepra consumptus.

Ipse notarius profitetur Sancto debere bis vitam suam

95 *Sed audiendus hic imprimis, qui post exceptas centum testium relationes, suam denique etiam ipse subjunxit* Notarius Jacobus Murci, *ætatis annorum* XLI, *cujus hæc post præstitum juramentum sunt verba:* Dico scire, qualiter devotio, quam a pueritia habui erga meum et hujus dilectissimæ urbis sanctum Protectorem, me stimulat, ut æque ac alii exponam F minimam aliquam partem eorum mirabilium, quæ dignatus est Dominus temporibus meis facere per intercessionem ipsius Sancti, quæque ego, indignus licet, curiose observare curavi. Atque ante alia narrare placet, quod cum mihi puero venisset gravissima quædam infirmitas, meique parente, Bartholomæus Murci et Joannella Gallo, videntes quod ad finem vitæ properarem, me devoverunt S. Angelo: et sic in vivis servatum in tanti beneficii memoriam induerunt habitu Carmelitano, quem me diebus aliquot gestavisse optime recordor. Nec prætermisero, quod quotiescumque in meis infirmitatibus aut tribulationibus sanctum ipsius Martyris nomen invocavi, semper obtinui auxilium et consolationem: ut cum ad mortem infirma jaceret Epiphania Murci et Caci soror mea, uxor qu. Michaelis Caci, cujus obitus mihi damnosissimus fuisset; votum pro ea Sancto feci, ejusque factus compos, tam pro vita illius quam pro damno quod evaseram, appendi in sacello tabellam, etiam hodie ibi spectandam. Similiter cum ante annos octodecim essem Panormi, inscribendus Ordini publicorum Notariorum, rursum ad portas mortis deductum me vidi ex gravi quo tenebar morbo:

itemque sororis moribundæ.

A morbo: sed voto me obstringens, quod Leocatam regressus nihil agerem prius quam ipsius Sancti Reliquias visitare, mox obtinui sanitatem; et ut promiseram, reversus feci.

EX PROCESSU MS.

ANNOTATA.

a Narus, *Agrigentinæ diœcesis oppidum in mediterraneis, distans Leocata versus Boream p. m. circiter* 3.

b *Vulgariter* certi scerdi di legno, *quid autem proprie hi sint, explicet Siculus aliquis.*

c *Item* per conciare un molino centimolo: *verti*, molam manuariam, *id est quæ manibus circumagitur: grandior enim esse non potuit, cujus saxum vir unus sursum attrahere valuit: sed quid* centimolo *sit doceri adhuc cupio.*

d *Notantur in tabula*, Villa-Franca *haud procul a mari, inter Mazaram et Agrigentum; et* Barra-Franca *in Montanis ferme* 30 p. m. *distans Leocata:* Campum-Francum *necdum reperi.*

e *Ita in omnibus hisce Actis Doctores medici vocantur* Physici, *quod scilicet ex scientia naturæ præscribant quæ cura adhibenda infirmis: qui autem manu* B *exequuntur curationem præscriptam, maxime vulnerariam,* medici *quidem dicuntur etiam ipsi, sed cum addito* chirurgici. *Hispani tacent vocem* medicus, *et* physicos *ac* chirurgicos *simpliciter nominant.*

CAPUT IX.

De Herniosis per S. Angelum integritati suæ restitutis.

A pueritia solitus ecclesia S. Angeli ministrare,

Mag. Torchinus Titta, ætatis an. sexaginta in circa, *testis* LIV, dixit, scire qualiter ab octavo suæ ætatis anno manserit apud qu. Mag. Gregorium Bissi *a* costorarium, artis discendæ causa; qui Mag. Gregorius, si viveret, hodie esset ut minimum centum et octo annorum: erat autem unus ex officialibus Confraternitatis nunc *b* Societatis S. Angeli, idque erat frequentius pro sua erga Sanctum devotione; et etiam tunc quando officio liberabatur, impendebat se obsequio illius ecclesiæ, eo magis quod ibi conventus non erat, ideoque ipsa post absolutas Missas claudebatur, et reliquo die clausa manebat, præterquam in festis præcipuis anni et festivitate C ipius Sancti. Cum ergo numquam exponerentur Reliquiæ S. Angeli, sive in jam dicta solennitate sive in aliis per annum occasionibus, quin d. Gregorius curam haberet ornandæ ecclesiæ, et, donec exposita stabat arca, custodiæ illius una cum aliis Confratribus intenderet die ac nocte; cumque in his semper uteretur ministerio ipsius testis, qui etiam ipse Confratribus adscriptus erat; factum quoque est, ut a jam dicta ætate usque modo conscius fuerit plurimorum quæ per Sanctum patrabantur miraculorum, et gratiarum quas omnis conditionis ætatis ac sexus homines recepisse profitebantur: quarum nec ipse expers fuerit.

adeoque multorum miraculorum conscius,

sanatur a ruptura quam 5 annis passus erat:

97 Ruptus enim ætatis suæ anno quarto, dum forte ut pueri solent saltare vellet, herniam illam toleravit usque ad annum ætatis decimum, semper auxilium Sancti deposcens. Accidit autem in Dominica Passionis mane, ut a d. qu. Gregorio missus fuerit in ecclesiam ad velandum Crucifixum, qui tunc supra arcum majorem ecclesiæ ipsius visebatur, et modo est supra altare laterale. Itaque supra trabem illam sublimem ambulans et lapsum reformidans, eo magis quod se herniosum meminisset, Crucifixo et S. Angelo se commendavit, ipsoque instanti multum in loco læsionis dolorem sensit: sed in descensu sanum se reperit, absque ullo intestinorum defluentium tumore: et perfectissime sanum esse judicave- D runt medici, quotquot eum explorandi miraculi causa visitarunt, postquam gratiam in se factam revelavit ipsius ecclesiæ Capellano, qui tum erat qu. Don Franciscus de Celestre: qui rem, ut sibi relata erat, atque ut in talibus solebat facere, descripsit in libro miraculorum S. Angeli. Et similiter idem testis, inter ceteros filios suos, duos habuit eadem herniæ infirmitate laborantes: quibus sanitatem impetrarit eos commendans Sancto, ita ut diu postea vixerint, ac postmodum, prout Deo visum est, alio morbi genere obierint.

item duo ejus filii,

98 *De eodem anteacto tempore, quo nondum ibi conventus Carmelitarum erat,* narrat XLVI Notarius Antonius Streva, ætatis ann. LXXIV, quod mulier quædam Lucia Aletta, monacha Carmelitana tertiaria, ante annos haud multo pauciores quam sexaginta, habitarit ad ipsum ecclesiæ S. Angeli frontispicium, in quibusdam domunculis, nunc ad complanandam aream ante templum destructis; habens penes se nepotem septennem, nomine Angelum, filium qu. Lixi Barberi, qui gravissimam herniam patiebatur. Hic ante portam ecclesiæ, pro illius temporis usu post Missas celebratas clausæ, ludens, et per rimas pueriliter E introspiciens, vidit intra ecclesiam Carmelitanum Fratrem cum libro in manibus. Cucurrit ergo ad aviam, visum narraturus. Hæc autem suspicata ipsum esse S. Angelum, eo tempore solitum istic aliquando conspici, Vade, inquit, et dic S. Angelo, ut te sanum efficiat. Ivit puer, Sanctumque ut fuerat edoctus rogavit: qui mox ad ostii commissuram accedens, extendit brachium, ipsamque herniam manu strinxit tam fortiter, ut magna voce exclamarit puer, Ai me: deinde ad aviam suam recurrit: quæ nepotem amplexa et sanum deprehendens, exclamare cœpit, Misericordia. Accurrerunt ad voces illas e vicinia complures, et quia ipse testis cum suo qu. patre tunc habitabat in suis quibusdam ædibus post ecclesiam, accurrit etiam ipse: invenitque mulierem omnibus enarrantem quod in suo nepote acciderat miraculum, viditque sanum puerum quem antea sæpe infirmum viderat.

item circa an. 1565 puer

apparente ei in ecclesia S. Angelo,

99 *Paulo etiam hoc miraculo antiquis est, quod* refert Mag. Angelus Mortilletto, annorum centum et unius, *testis* LVII, *videlicet* fluxisse annos septuaginta, quibus ipse jam grandior et filios habens, audivit pulsari campanas ecclesiæ S. Angeli, uti moris erat quoties publicabatur miraculum aliquod, ibidem a F S. Angelo patratum: quare cum multis aliis istuc properans, vidit ibi puerum septennem nomine Palmerium, de quo pueri pater, Mag. Angelus Jacopinellus Spatula ejusque uxor asserebant, quod eumdem hernia laborantem sæpius commendarint S. Angelo; tunc autem cum d. puer una cum aliis coætaneis forte intra templum ipsum luderet, venisse quemdam in habitu Fratris Carmelitani, qui apprehensum brachio parvulum posuit supra altare majus, et membra male affecta sic tetigit, ut puer dolorem cogeretur ingenti clamore propalare. Ad has voces accurrisse socios, et alios quosdam; accurrisse etiam ipsos patrem ac matrem, et ex filio jam sano quid acciderat intellexisse: qui propterea gratias istic publice agebant, suspicantes Fratrem istum fuisse S. Angelum, solitum isto modo ibi sæpius apparere et ejusmodi miracula perpetrare.

sicuti an. 1550 curatus erat ibidem alius.

100 Pater Fr. Gaspar Galutius, Sacerdos Carmelitanus, annorum XLIII, *testis* X, deposuit quod annos necdum tres natus, herniosus fuerit: sed cum Notarius Carolus et Angela parentes sui votum pro se fecissent Sancto, sanitatem receperit. *Testis* XXI D. Antonius Collura Sacerdos secularis, inter alia meminit, quod viderit puerum trium circiter annorum, filium Josephi Parlaturi, quem gravissime ruptum

Recentius sanantur pueri duo

A ruptum pater suus inter brachia portarat ad Reliquias S. Angeli, dum die ejus festo solita fieret processio : quem miraculo curatum judicarint medici, eumdem ante et post acceptam gratiam considerantes, cum læto totius populi, misericordiam ex more succlamantis, jubilo. Utriusque Juris Doctor Franciscus Bissi, *testis* XXIII, cum ante annos viginti Catanæ esset, visitavit reliquias S. Agathæ Virginis et Martyris. Dum autem ibi in oratione persistit, venit in spem quod meritis ipsius Sanctæ Sanctique Angeli sanari posset ab hernia gravissima quam patiebatur. Cum autem deinde Messinam tenderet, ut ibi se curandum chirurgis traderet; ipso e nave egressu sensit se sanum, nec dubitavit quin id utriusque Virginis et Martyris, Agathæ, inquam, et Angeli beneficium esset.

et Doctor Juris unus,

101 *Similiter testis* XXXIV Utriusque Juris Doctor Joseph Bonello, ætatis annorum XXXVIII in circa, pari modo ruptus ab annis triginta, sic ut absque vinculis lineis ferreisque incedere nequiret; dicit quod commendans se S. Angelo (prout sibi auctor erat pater suus, sæpe inculcans, Habe fiduciam in eo, et certus esto obtinendæ salutis) et in festo Majali processioni junctus; postquam ea ad planum regii castri venisset, sanum se esse miratus, in eadem sanitate perseverat etiam nunc : quapropter B suus qu. pater et Missam in gratiarum actionem cantari, et vinculum quo stringebatur ipse testis appendi ad ferream cratem jussit. Joseph *quoque* Serrovira, *qui testis* XXXII *fuit*, non obstante quodam suo morbo, de quo infra, præsens sedebat supra suggestum, in quo sacræ Reliquiæ anno MDCXXIII ab arca eductæ populo exhibebantur : dixitque quod ibi existens, rogatus fuerit a quadam muliere, quæ virum Hispanum habebat in cohorte Capitanei Don Gracia Sarmiento et Acugna, tunc ad præsidium urbis constituta, ut filium suum, quem ei porrigebat, et in uno testiculorum hernia carnosa dicebat laborare, admoveret dictis Reliquiis osculandis. Quod cum fecisset, et in manibus Archipresbyteri elevatas Reliquias osculatus puer esset, reposuit parvulum intra brachia suæ matris, cujus æque ac viri nomen memoria excidit : et illa continuo protestata est, quod filium salvum recepisset.

rursum pueri duo, unus in Processione an. 1595

alius in translatione an. 1623.

102 I. V. D. Don Franciscus de Caro, *testis* XLIV, dicit quod in sua suorumque persona receperit multa per S. Angelum beneficia, ac specialiter in filio suo C Josepho, qui anno MDCXIX, ætatis suæ fere tertio expleto, tam graviter utrimque disruptus est, ut sæpe atque ordinarie opus esset pedibus suspensum tenere parvulum, donec in locum suum reciderent intestina, quæ in scrotum descenderant. Hunc cum D. Horatio Contrera Doctori medico ostendisset, ordinavit ille ut vinculum puero fieret : quod quo stringebat melius teneras carnes, tanto eas scindebat profundius, luctuoso sane parentibus spectaculo. Tandem cum nec hoc proficeret, negavit medicus aliud quam divinum haberi remedium posse. Appropinquante ergo quinta Maji, die ipsius Sancti festo, ipse testis et uxor sua D. Angela Orlandi, confessionis et communionis Sacramenta sumpserunt in ecclesia Sancti, pariter orantes ut suorum ac filioli sui misereri vellet : deinde ipso illo mane curaverunt infirmum filium juxta Reliquiarum arcam in processione portari, prout talibus moris est. Verum non modo non est sanatus puer, sed magis dilatata est hernia. Anno proxime sequente testis et uxor sua votum fecere, quod filium suum habitu Carmelitano vestirent, rursumque susceptis ipso festo Sacramentis, simili rursum modo curaverunt filium in processione circumduci : sed neque tunc exauditæ fuerunt preces, ingravescente semper hernia usque ad festum anni MDCXXI. Tum vero eadem quæ prius fecere parentes, sed ne parvulo male verteret diei D istius calor, voluerunt eum relinqui domi, in platea quæ nomen habet S. Mariæ de Itria, quia illac transitura erat pompa; sciebant enim quod potens esset Sanctus, si ita expediret, sanitatis beneficium impertiri quocumque in loco. Cum ergo transiret supplicantium ordo, piique parentes ad fenestras positi Sanctum deprecarentur pro filio, livida facta est facies pueri ex subito singultu, qui pariter grandem vocem emisit; qua exciti accurrunt, et sanum inveniunt, sanatumque ostendunt prænominato medico. *Hactenus pueri pater Testis* XLIV, *cui ipsius quoque medici jam dicti relatio, quæ est in ordine* XLII, *per omnia concordat.*

Puer in processione bis circumlatus frustra

EX PROCESSU MS. *tandem an 1621 sanus efficitur,*

103 Angelucia, uxor Alfii Grasso, *testis* LI, dicit quod ab annis duobus, videns filiam suam bimestrem, nomine Rosam, insolitum sinistro in inguine tumorem præferre, eam obtulerit medicis, qui responderunt herniosam esse : progressu autem temporis non longi eadem infantula membris omnibus debilis mollisque apparuit, quasi ossibus caruisset : et medici paralyticam esse dicebant. Opem ergo a S. Angelo petens ac sperans mater, identidem redibat ad ejus Reliquias visitandas : recurrente autem mense E Majo proxime elapso, et Octava die ipsius festi (quando propter copiosam pluviam, quæ duci per urbem non potuerat processio, ducta per ecclesiam est) ipsa testis, quæ propter morbum suum dolenter admodum domi remanserat in die festo, filiolam detulit ad eamdem ecclesiam. Ubi cum jam in locum suum reponeretur lipsanotheca sacra, et ipsa pro materno affectu Sancti postularet adjutorium, præ desiderio obtinendæ gratiæ contrectans filiæ infirma membra, deprehendit evanuisse tumorem. Quod lætanter aliis manifestans, accersitus est ab Officialibus urbis Joannes Baptista d'Ogni-bene Medicus chirurgus, ut exploraret an vere sanata esset puella; eoque tardante, accessit Doctor Joseph Raymundi Medicus physicus et chirurgicus : qui perfectam et miraculosam curationem fuisse asseruit : quapropter eo publicato, ab omni populo collaudata altis vocibus Dei misericordia est : et nomen cognomenque infantulæ a Jacobo Murci Notario relatum in tabulas.

et an. 1623 puella

post processionem diei Octavæ,

104 Hieronymus Liscanus de insula Sardiniæ, *testis* LII, dixit quod ab annis circiter decem, filium F habuit Petrum nomine tunc triennem; cujus dextrum testiculum ipse et uxor sua Angelutia cum vidissent enormiter tumere, et Joannem Baptistam d'Ogni-bene ac Josephum Raymundi medicos consuluissent, illis judicantibus herniam esse, et vinculum puero aptare suadentibus; conficiendum illud ipse testis curavit, et puero quamvis renitenti violenter circumposuit : verum quia grandiusculum erat, minus congruebat. Id cum pater narrasset D. Angelo Oriolo, Capellano Societatis S. Angeli, Ito, inquit, in capellam Sancti, et ex plurimis quæ ibi appensa sunt sanatorum vinculis, alterum minus ac congruentius meo permissu accipe. Abiit ergo cum filio in ecclesiam, salutatoque primum et adorato Venerabili Sacramento, tum Reliquiis Sancti, monitus a patre filiolus genuflectere, propter tumorem testiculi non potuit : sed nec tempus erat aptum, factis jam tenebris, ad commutandum vinculum. Quare in crastinum rediturus, fecit ut parvulus oscularetur antiquissimam tabellam, in qua pictus erat Sanctus, tunc quidem in ecclesia positam juxta portam conventus juxta fontem Sancti, nunc vero collocatam in oratorio Societatis S. Angeli. Paruit puer, pro ætate sua satis devote : quem deinde in lecto componendum inspiciens, vidit sublatam inflationem, et sic die postero filium ostendit medicis, qui sanum esse pronuntiaverunt. Actis itaque

et an. 1615 puer

Sancti imaginem osculatus,

A itaque ex merito gratiis, nihil simile postea sensit puer, sed intra biennium alia quadam ex infirmitate decessit.

EX PROCESSU MS.

sub an. 1581 puer alius

105 Joannes Andreas Barberi annorum LV, *testis* LIX dixit, quod anno ætatis suæ decimo ex violentia quadam utrimque crepuerit; cumque eum Don Marcus Barberi, secularis Sacerdos et ipsius testis patruus, medicis ostendisset; dixerunt esse rupturam notabilem ac grandem. Tunc varia curatio ei adhibita est : tandem Medicinæ Doctor qu. Ferrantes Zammito vinculum ei fabricandum curavit valde strictum, nam tale magnitudo mali exigebat. Videns autem prædictus suus qu. patruus, quod puer ad sanitatem nihil proficeret; cœpit et ipse nepotem serio commendare S. Angelo, et parvulum idem ut pro se faceret admonere, sæpe etiam hac pro causa sacrum faciens ante Reliquias. Ita mansit puer usque ad Majum sequentem, quando recurrente Sancti festo, cum ipsa processio, tali die circumduci cum reliquiis solita, ad monacharum cœnobium de c Succursu dictum pervenisset; sensit ipse testis, qui sub feretro ambulabat supplicabundus, disrumpi vinculum : et manus loco antea male tumido admovens, nec ullum amplius tumorem inveniens, ostendit sese medico prænominato, tunc assistenti in processione, ut de iis quæ fieri dicerentur miraculis judicium ferret : quo sanationem ipsius approbante et vulgante, exclamavit populus, Misericordia : nec tale quid amplius ipse testis passus est.

in processione.

c

B

ANNOTATA.

a *Retinui Siculam vocem, quia ejus significatum sola conjectura fortassis non assequor,* Cousturier *Francis,* Sartor *est, an etiam Siculis* Costoraro?

b *Mutata forsitan fuerit appellatio, cum locum Carmelitæ obtinuerunt : sed quæ differentia Siculis sit inter* Confraternita *et* Compagnia *fateor mihi esse ignotum.*

c *Antiquissimum hoc esse Benedictinarum cœnobium, testatur Rocchus Pirrus : addit anno* 1636 *ad aliam ædem S. Andreæ translatas moniales sumptibus Josephi Serravillæ, ejus forte qui in his Actis nominatur num.* 106 *et* 114. Josepha Serrovira, *vir omnino primarius et tunc sexagenarius.*

C

CAPUT IX.

Aliæ similes herniosorum curationes, S. Angeli meritis adscriptæ.

Margarita la Chiara, relicta qu. Joannis Baptistæ Puloso, oriunda civitatis Politii et civis Leocatæ cognita, *testis* LX, dicit, die quodam, ante annos duos aut tres, filiam suam semestrem nomine Flaviam, quam supra brachium gestabat, subito ejulare præter modum cœpisse. Cum autem nulla ratione placari se sineret, dubitans de aliquo infortunio mater, et parvulæ corpus perlustrans, invenit magnum in umbilico tumorem : quem a ruptura esse, Joannes Baptista d'Ogni-bene chirurgus consultus indicavit. Adhibebantur remedia, sed proderant nihil. Quæ igitur sciebat ac viderat multos per S. Angelum a tali infirmitate liberatos, ad eumdem sibi quoque recurrendum credidit : et recurrente processionis annuæ die, minime neglexit illuc filiam suam deferre, juxta feretrum comitatura. Et tunc quidem speratam gratiam non obtinuit : sed in ea quæ octavo die agebatur processione similiter præsens, deprehendit quod tumor ille periculosus evanuisset, eamque ostendit prænominato chirurgo, tunc processionem ad examen sanandorum comitante : qui ubi sanam esse parvulam pronuntiavit, gratulanter conclamatum a populo est, in præsentia Vicarii Agrigentini, qui sanatam parvulam videre voluit : deinde nomen et cognomen ejus in librum miraculorum relatum est. *Ita mater, cui attestatur, qui præsens aderat, tunc Urbis Præfectus* Joseph Serrovira, *testis* XXXII, *distinctius exprimens nomen Vicarii, quem fuisse ait* Doctorem D. Alfonsum Servantium, Vicarium Generalem Cardinalis Octavii Rodulfii, Episcopi Agrigentini.

Curatur puella rupta in umbilico :

D

coram Vicario Agrigentino.

107 Balthasar Celestri et Prades *testis* LXVIII, cum ab annis circiter quindecim esset justitiæ Capitaneus in hac civitate, et equum suum exerceret; præ ea quam adhibuit vi sic ruptus est, ut dicat ex equo se debuisse descendere ac lecto decumbere. Postero autem curavit Missam unam dici, et de oleo lampadis ante Reliquias ardentis afferri pauxillum : quo cum sese unxisset, ante vesperam sanus fuit, et Sancto gratiam acceptam retulit. *Testis etiam* LXXXVI, Michael Gattuto qu. Leonardi, asseruit se habere nepotem, qui nunc agit tertium ætatis annum, Felicem nomine, et hunc a nativitate ruptum fuisse in dextro inguine : quem cum pueri mater filia sua Francischella, uxor qu. Josephi Zeraphi, commendasset S. Angelo, sabbatinum toto uno anno jejunium vovens pro obtinenda filio sanitate, voti compotem se lætata est mense Junio, exeunte ipso devotionis præfatæ anno, et cum omni familia gratias Sancto egit.

Capitaneus Justitiæ herniosus :

et puer sic natus :

E

108 Angelus de Caci, annorum XXVI incirca *testis* LXXII dixit, quod prout ex relatu sui qu. patris Mag. Thomæ de Caci recordatur, cum esset in fasciis infans paucorum mensium, correptus fuit ea infirmitate testiculorum, quam herniam carnosam appellant medici, quæ nullam ei requiem indulgebat, præ magnitudine cruciatus ex enormi ipsorum testiculorum inflatione : cui malo cum nullum sufficiens remedium post varia adhibita invenirent medici, visum est ipsius testis parentibus, ex quibus Francischella mater adhuc in vivis est, auxilium petere a Sancto hujus urbis Protectore, ejus ecclesiam frequenter devoteque visitando. Cumque ne sic quidem placeret Deo finem facere calamitatis, et ipse testis jam attigisset septimum ætatis annum, venit Leocatam expertissimus quidam medicus ex oppido a Burgii, dictus Antoninus Cupo : cui ut filium præsentarent parentes a suis quibusdam consanguineis sunt persuasi : consilium autem accepere ut castrari puerum facerent, haud dubie sic liberandum, Dura res parentibus visa est talem contra filium crudelitatem exercere, itaque ad spem in Sancto solo ponendam redierunt.

item alius hernia carnosa laborans,

cui medicus sectionem suadebat,

a

F

109 Non idem ipsi testi animus fuit : sed cum alicunde intellexisset quid medicus consuluisset, decrevit illud quam posset occultius executioni mandare, patre suo ignorante. Cum ergo frequentaret scholas in novo Fratrum Carmelitarum conventu, cui præfectus erat Fr. Sebastianus Syracusa, ad discendas sub Fr. Ludovico Milazo litteras, cum hoc suo magistro egit de hoc negotio, Rem is cum Patre Sebastiano contulit : hic vero negavit morem puero hac in parte gerendum patre inconsulto, cum quo se acturum promisit : sic autem egit ut loco periculosæ sectionis, quam dissuadebat, consuleret oleo lampadis ante Reliquias ardentis ungere filium, certam ei sanitatem promittens, atque insuper dans eis partem rubei panni ex veteri argenteæ arcæ fartura. Exinde perseverante illo quotidie partes affectas ingere, eisque dictam particulam applicante, contigit intra paucos dies ut quidam suus frater Joannes Antoninus cubitum veniens, inveniret testem id ipsum agentem. Hic autem applicita manu cognoscere volens quo in statu res esset, nullum ut prius tumorem

quam ille meditans,

suadetur oleo lampadis sese inungere.

A tumorem sensit, magnaque voce exclamavit, Misericordia. Accurrerunt ad clamorem pater ac mater cum familia reliqua; cognitaque curatione miraculosa filii, totam illam noctem expenderunt agendis gratiis, magna cum impatientia præstolantes lucem: quæ ubi orta est, apprehensum manu filium ad ecclesiam duxit pater, et P. Sebastiano sibi ad portam obvio illum exhibuit: qui prior eum allocutus, Credo, inquit venire te ut S. Angelo agas gratias, quia filio reddidit sanitatem. Id ipsum, reponit pater, acturus et tuæ Reverentiæ indicaturus, adveneram: subjungens curari se velle Missam solennem, et in gratulationis publicæ signum *b* mortariolia aliquot suo sumptu explodi: quod et factum est. Deinceps non cessavit idem pater quoad vixit filium accepti beneficii commonefacere, et devotionem erga Sanctum eidem inculcare, narrando ordinem obtentæ gratiæ. *Ita ille, quæ omnia confirmavit* Joannes Antoninus de Caci, *ipsius testis frater supra nominatus, anno* MDCXXVI *die* II *Martii, singula jurejurando attestans.*

110 Jacobus Bono qu. Joannis, ætatis ann. XXXV incirca, *testis* LXXIV, dixit, se habere inter alios filium unum jam quadrimum, nomine Sebastianum, qui B primo ætatis suæ anno in dextro inguine disruptus fuit, ingenti cum tumore protuberantibus intestinis: cui postquam frustra pater varia adhibuit remedia, cœpit frequentius filium commendare Sancto: qui licet infans necdum perfecte formaret verba, quo tamen meliori poterat modo semper dicebat, eamus ad ecclesiam S. Angeli. Ita abiit annus unus in tali infirmitate: postea autem in processione, quinta Maji ante biennium habita, cum translatione Reliquiarum ex veteri in novam argenteam arcam, post earumdem publicam exhibitionem; cum ventum esset ad planitiem castri, examinati a medicis ibidem sunt infirmi, qui cum sanitatis recipiendæ spe propiores arce procedebant, et puerum sanum esse invenerunt. Exclamavit ergo ipse testis, Misericordia; idemque faciente populo gratulabundo, filium suum stitit coram Notario Jacobi Murci, ut curati nomen atque cognomen in tabulas reciperet.

In Traslatione sanantur unus

111 Laurentius Spata, *testis* LXXVI, de filio suo Julio jam septenni dixit, quod anno ætatis secundo factus herniosus ex parte sinistra, post quædam remedia incassum tentata, fuit a se atque a sua uxore Margarita commendatus intercessioni S. Angeli, lotus aqua fontis, oleo lampadis ejus inunctus, et C in processionibus quandoque deportatus. Tandem ab annis duobus cum transferrentur solenniter Reliquiæ, in ipsa regii castelli planitie visitatus est a medicis puer, inter ipsius testis eum ferentis brachia: et quasi nihil unquam læsus, repertus integer; ideoque post lætam Misericordiæ conclamationem, ipsius quoque nomen et cognomen exceptum est a Notario prædicto. Maria Falcone, *testis* XCVI, jurata affirmavit, quod ab annis circiter XXVIII filium habuit nomine Andream, annorum tunc duorum et herniosum: quem cum ad ecclesiam S. Angeli sua quædam filia nomine Francischella duxisset, sanum integrumque reduxit admiranti matri: et rei gestæ modum requirenti respondit, Descendimus ambo intra fontem S. Angeli, ubi erat quidam Fraterculus Carmelitanus: qui herniam tetigit atque sanavit. In cujus beneficii compensationem suus qu. maritus Mag. Petrus Falcone, altari ipsius Sancti obtulit pallium ex capellotto *c* rubro cum limbis aureis.

et alter puer,

item unus ad fontem,

aliusque Sancto commendatus.

112 Relatio D. Andreæ Lombardo, *post ipsius Notarii testis ultimi depositionem ipso* XXV *Novembris descripta, inter alia* habet, quod cum frater suus Franciscus Lombardi, ante hos decem annos transactos octennis, gravem herniam pateretur, ab utriusque matre Laurea fuerit Sancto commendatus, secuto affectu desideratæ curationis. *Idemque postea die* II *Martii anno* MDCXXVI confirmavit Joannes Antoninus de Caci, *dictorum Andreæ et Francisci Lombardo affinis, per uxorem quam habet, sororem illorum. Denique* Capitaneus Vascus de Sayavedra Hispanus, de regno Castellæ veteris, de terra S. Martini de Valdez, ætatis annorum LXI, Regius Castellanus regii castri hujus civitatis, unius ex quatuor regiis castris hujus regni Siciliæ, die XXV Martii prænotati, dixit scire, quod ante annos octo filius suus Don Petrus, annorum tunc duodecim adolescens, equitans versus ecclesiam S. Mariæ de Sambucis quarto ab hac urbe milliario, cum equum ferocientem satis regere non posset, et sibi magis quam illi vim faceret, ruptus fuit in dextro inguine ita vehementer, ut incurabile esse malum medici consulti responderint, ac nominatim Joannes Baptista d'Ogni bene: qui patri auctor fuit, ut humanis remediis desperatis adhiberet divina, ac filium S. Angelo commendaret. Cui consilio acquiescentes ipse testis et uxor ejus Catharina, et toto quadriennio, quo suus iste filius magnos ab infirmitate ista patiebatur cruciatus, suam continuantes devotionem, tandem exauditos se gavisi sunt, sanatumque filium prædicto chirurgo ostenderunt. Quo assentiente miraculosam curationem videri; curaverunt ipsi per eum qui tunc Prior conventui præerat, P. Mag. Fr. Angelum Gatto, fieri solennissimum sacrum, cum festivo campanarum sonitu et tormentorum boatu: ac postea eleemosynæ nomine per Actum publicum cesserunt Societati ipsius Sancti, ad usum fabricæ promovendæ, scuta decem a Mag. Luca Pissi ejusdem sociis sibi debita. *Et hæc etiam confirmata leguntur in relatione ipsius jam d. Prioris, ultimi inter centum testes, in primo processu adductos.*

D EX PROCESSU

item filius Regii Castellani

E

113 Anno *denique* MDCXXVII die XI Martii, Antonius lo Judici publice testatus est, quod ante quatuor annos filio suo Francisco qui nunc octennis est, eruperit ingens hernia in dextro inguine cum continuo gravissimoque cruciatu: item quod filia Angela, triennis puella, ab ipsa sua nativitate tam fuerit membris omnibus mollis ac debilis, ut non nisi maxima cum difficultate posset ambulare: quæ deinde uno mense antequam hæc describerentur de gradibus lapsa, toto corpore impotens facta est, et perpetuo sedere coacta: quin etiam, quod alter filiorum suorum, Joseph nomine, ad præsens novennis, ex utero matris herniosus prodiit in parte sinistra. F Tam multiplex in tot liberis afflictio, ut ait ipse, vehemens in ipso atque uxore desiderium excitavit, in liberis ita defectuosis experiendi virtutem S. Angeli: quapropter jugiter ei supplicabant, ut calamitati suæ succurreret. Tandem vero ante dies octo accipientes aquam de fonte, ex eaque balneum liberis suis parantes, postero die mane omnes sanos invenerunt. Quos cum inspiciendos exhibuissent chirurgo Joanni Baptistæ d'Ogni-bene, et hic perfecte sanatos esse asseruisset; cucurrerunt illico cum ipsis ad ecclesiam: factamque sibi gratiam revelantes, curaverunt solenne Sacrum, cum festivo campanarum pulsu aliisque lætitiæ signis, decantandum.

et alterius filii duo cum filia paralytica

ANNOTATA.

a Burgium, p. m. *circiter* 5 *distat Leocata, versus Drepanum euntibus.*

b *In vulgari est* Maschi, *occurritque sæpius. Sunt illi haud dubie genus aliquod igniariæ machinæ, licet vox in communi Italica lingua significet* Masculos.

c *Vulgo* Camelloto, *ex caprarum pilis confectus pannus. Imperiti, ob vocis corruptelam, æstimant Camelorum pilos esse: et sic etiam in nostro Belgio, pro* kepershayr, *dicitur* kemels-hayr.

CAPUT

A

CAPUT XI

Calculi et vesicæ, dolores item et hydropisis curata per S. Angelum.

Stranguria laborans

Joseph Serrovira, *testis* XXXII annorum LX incirca, dixit de suo qu. patre Nicolao, qui si nunc viveret esset centum et quindecim annorum, quod anno ætatis suæ quadragesimo octavo occupatus stranguria, familiari sibi malo, accersierit ex oppido Castri-Joannis expertissimum medicum, cui nomen Joannes-Maria, cognomen memoria excidit: qui lenire malum per syringas conatus aliquoties, cum profecisset nihil, ad extremas angustias redactus erat æger et moriturus credebatur. Hic lecto decumbens, nocte quadam ex una assistentium sibi mulierum quæsivit, quæ esset hora. Respondit illa, quartam circiter noctis esse. Quo dicto recordatus est æger illam ipsam esse horam qua paucis annis ante, scilicet MDLIII die XI Julii, accersitus fuit a Capellano venerabilis ecclesiæ S. Angeli, ut se juvaret in salvanda argentea arca gloriosi corporis a manibus Turcarum et infidelium, qui sub initium diei ingressi in civitatem cœperant eam expilare: et tunc d. Nicolaus abstulerat arcam sacram in territorium Daynumeræ, loci ad hujus civitatis districtum pertinentis, ibique absconderat in quodam diversorio a Chorda nigra appellato. Itaque ad Sanctum conversus, magis corde quam voce, supplicavit eidem pro salute impetranda. Dixit autem postea, quod vix incepta oratione, vehementi paroxysmo corripi se senserit: deinde per virgam ejecerit quasi intestinum quoddam longitudine unius palmi, plenum pure et glarea tam fœtenti, ut vix quisquam subsistere in camera illa potuerit. Adveniente autem medico, et jubente ut urinam cieret æger, implevit matulam eadem materia. Quam ille considerans, pronuntiavit fieri naturaliter non potuisse, ut ea sic egereretur: quandoquidem farcimen illud non erat aliud, quam apostematis intra vesicam concreti pellicula, prout intus contenta materia demonstrabat. Ea autem egesta, subito sanitatem recepit æger, et usque ad octogesimum ætatis annum incolumis vixit.

quo olim S. Angeli arcam a Turcis servarat,

B

eodem invocato ejicit purulentum apostema;

puer calculosus

115 Franciscus Turco, *testis* XL, dixit, quod ab annis circiter novem, filio suo Petro, tunc quinquenni, acciderit infirmitas gravissima, facultatem reddendæ urinæ præpediens, qua diebus ac noctibus pene continuis plorabat et ejulabat puer: consulti autem medici respondebant, eum esse effectum calculi, unde nequiret puer nisi per sectionem liberari. Sensit ut debuit filii discrimen pater, nec in humanis inveniens remedium, divina explorare proposuit, ad S. Angeli deprecationem recurrendo. Cum ergo sæpius puerum portasset ad ecclesiam ejus, ac præcipue quoties Reliquiæ foras educebantur (quod in festo ejus V Maji atque octava festivitatis die tunc fieri consueverat) nec tamen opem ullam experiretur, annum jam et medium durante malo; instare cœpit apud Sanctum tanto importunius, quanto diutius differebatur gratia. Tandem decrevit filium ungere oleo lampadis ante arcam ardentis; quod quidem cum ardentissima devotione fecit, nihilominus illa nocte plus etiam solito ejulavit puer. Mane autem surgens ipse testis, in eodem lecto, in quo jacebat parvulus, invenit calculum instar nuclei olivarum: sibique persuadens hunc esse qui filium cruciaverat, ipsum ostendit medicis: qui eum agnoverunt esse talem qualem calculosi portare solent. Et firma atque constans exinde sanitas pueri satis clare ostendit, miraculose fuisse curatum: ideoque non cessat pater, post actas Sancto gratias, filio inculcare quotidie illius devotionem atque amorem.

C

unctus oleo lampadis calculum ejicit.

D

item puer

116 Andreas Ferro, annorum XXI, *testis* XC, dixit, quod cum novennis esset, gravi infirmitate præpediente, urinam vel emittere omnino non poterat, vel non nisi per maximos cruciatus, quos lacrymæ et ejulatus testabantur. Quibus moti parentes ejus Angelus et Francischella, cum puerum totis tribus diebus in eo tormento vidissent, devoverunt ipsum Sancto hujus urbis Protectori: visitantesque ecclesiam ejus, ac de oleo lampadis ungentes filium, illius opem præstolabantur, post curatum insuper in ejus honorem sacrificium Missæ. Et perrexit quidem plorare puer nihilo minus dolere relatus ab ecclesia, quam cum delatus eo fuerat: sed a parentibus advocatus chirurgus Antoninus Belguardus, cognovit malum esse a calculo, qui proximus egressui esset: sicut revera egressus ipsamet hora, nullo alio remedio adhibito, puerum ex integro sanum dimisit; ideoque non dubitarunt illi adscribere gratiam S. Angeli beneficiis, quem tam devote invocarant, cum ex eo tempore nil tale amplius passus fuerit puer.

et Concionator Minorita

117 Rev. P. Fr. Paulus ab Alcamo, Prædicator ac Sacerdos Minorum Observantiæ S. Francisci, *testis*, XCIII, dixit XVII Septembris, quod præterita hebdomade existenti sibi in suo hujus civitatis Conventu S. Mariæ de Jesu, senserit familiarem sibi infirmitatem, urinæ scilicet reddendæ difficultatem. Cumque in hoc suo labore ingravesceret dolor etiam usque ad spasmos, nec ullam in humanis remediis spem haberet, eo quod consuetos fines excederet dolor, tandem recordatus est S. Angeli: cui statim ac se commendavit dicens, S. Angele, libera me ab hoc cruciatu; urinam subito reddere cœpit, ejiciens calculum cum acutissimi doloris sensu: id quod beneficiis Sancti adscribens, grataanter declaravit ut tale, sperans abhinc deinceps liberum se eo malo futurum per d. Sancti intercessionem.

E

Priori Con. Carmelit. urina impedita solvitur.

118 *Testis centesimus* Rev. P. Fr. Angelus Gatto, Sacerdos Carmelita, affirmavit, quod eo quadriennio, quo ipse fuit hujus Conventus Prior et per Quadragesimam concionabatur ad populum in ecclesia sua, nocte quadam invasus fuit intolerabili dolore primo ventris tum vesicæ: quo sic invalescente ut sibi videretur animam agere, nec in applicitis medicinis opem ullam inveniret: quia jam integram noctem transegerat, nec tamen urinæ quidpiam egerere potuerat; convertit se ad S. Angelum, per ejusdem religionis ac nominis communionem orans, sibi ut dignaretur succurrere: qua prece prolata, subito soluta ei urina est, et omni prorsus dolore liberum sese est miratus.

F

Syndico Panormitano tolluntur febres,

119 V. I. D. Cæsar Lazara ætatis annorum sexaginta circa, Regius Syndicus de urbe Panormi, in hac civitate degens, dixit die nono mensis Decembris, quod cum Novembri proxime præterito esset in civitate Nari, invasum se senserit a vehementissimo morbo, cum febri ardente et totius corporis labore summo, maxime propter urinam, quæ tota rubra inflammataque erat et sanguine mixta. Ita infirmus in hanc civitatem venit sui officii causa, intendens ante omnia visitare Reliquias S. Angeli: atque ad civitatem perveniens XXX die mensis, juxta fontem descendit ex equo, et sic cum aliis nobilibus pedes urbem ingredi voluit. Cum autem portæ appropinquaret, eadem egrediebatur pompa processionalis, quam nobiles isti dicebant a Leocatensibus institui, pro liberatione civitatis Agrigentinæ a pestilentia. Mutanda ergo via fuit, atque ita casu factum est ut transeunda fuerit ipsa S. Angeli ecclesia: de qua requirens testis quænam esset, et nomen intelligens, summopere consolatum se sensit, et prædictos nobiles se deducentes rogavit, ut cum eorum bona gratia liceret sibi visitare reliquias d. Sancti. Annuentibus autem illis, post adoratum venerabile

honoratamque

A honoratamque arcam, ductus ad fontem, qui dicebatur ipso erupisse loco, ubi olim fuerat sancti Martyris sepultura; ipse cum singulari devotionis insolitæ affectu ex eodem bibit, veniensque ad hospitium nec morbum nec febrem nec alterutrius reliquias sensit amplius, et urina clara deinceps ac sana apparuit: quare se agnoscit Sancto ipsi obligatissimum, coram Hieronymo la Magnia et Petro Faraone Actuariis suis, ac Basilio Stilla apparitore, laudem debitam Sancto reddens.

hausta aqua de fonte Sancti.

120 *Quia autem febrium facta mentio est, nonnullos ab iis liberatos hic subjungamus.* Hentiona, uxor Angeli Smecca, ætatis annorum LX incirca, *testis* LXXXIII, dixit die VII mensis Novembris, quod ab uno circiter mense pati cœperit febrim cum symptomate molestissimo, qua per octiduum continuata, in pessimum statum se reductam sentiebat. Cum autem esset, sicut etiamnunc est, devotissima S. Angelo; sæpius ei se commendavit: et quodam vespere mandavit sibi hauriri de fonte, et sumi aliquid de oleo lampadis S. Angeli. Quam aquam oleumque sibi allata suo admovit corpori, tantoque impensius deprecata est Sanctum, quanto solicitius eamdem B devotionem inculcabat sibi medicus suus Doctor Franciscus Perconti. Quarta autem noctis hora obdormivit aliquantulum, et visa est sibi videre per somnium personam gravem, in ætate juvenili, cum pallio albo, galero, et scipione, tamquam peregrinum; qui ipsam in lecto inveniens requirebat, quid ei esset? Videbatur autem respondere, multum se fatigatam esse hac sua infirmitate, quod si adhuc semel ejusmodi symptoma pateretur, quale se dicebat proximo mane præstolari, haud dubie suffecturum ad mortem. Cui peregrinus, Ne metue, sed herbam hanc accipe et collo applica, neque id quod formidas recurret amplius. Noverat herbam ipsa testis, sed nomen prorsus e memoria excidit: volens autem ut sibi videbatur d. herbam accipere, experrecta est de somno, plena ingenti fiducia, quod is qui visus erat fuisset S. Angelus, cujus speciem ex ejus imaginibus cognoverat, et quod ab omni incommodo foret deinceps libera: uti revera liberam invenit rediens ad eam visitandam medicus, permisitque ut surgeret de lecto, postquam somnii seu visionis ordinem ex ipsa audierat. *Huic relationi attestatus est, altera postquam res acciderat septimana, die* XI *Octobris, ipsemet medicus prænominatus, testis* XX.

item mulieri una cum iis grave symptoma patienti:

post Sancti ipsius apparitionem,

121 Balthasar Cælestri et Prades *testis* LXVIII, C dixit significatum sibi a Marchionissa Sanctæ-crucis, in hoc regno commorante, D. Francisca Cælestri, quod applicando frustillum de ligno arcæ filiæ suæ Lucretiæ secundo genitæ, quæ febri hectica laborabat, eamdem restituerit sanitati: pro quo beneficio misit duas faces, quæ arserunt in majori ecclesia, sub oratione quadraginta horarum, istic coram reliquiis S. Angeli instituta, pro liberatione urbis Panormitanæ a lue contagiosa, quæ superiori anno mense Augusto istic detecta nuntiabatur. Joannes Antoninus de Caci die II mensis Martii anno MDCXXVI professus est quod affinis suus, frater uxoris, Franciscus Lombardus, prægresso mense Januario in gravem delapsus febrim, periclitari cœperit de vita, ex medicorum judicio, timori quam spei propinquiorem judicantium: quare tam ipse testis quam socrus Laurea ac familia reliqua infirmum commendavere Sancto, et magna cum devotione dederunt ei aliquoties absumendum frustillum de ligno veteris arcæ, et aquam de fonte bibendam. Quibus factum est, ut dissipante se maligno qui febrem causabat humore, eruperint ægro duæ ad collum parotides: et his intra breve tempus apertis, convaluit Franciscus; itaque sanus nunc vivit, ac si nihil incommodi passus fuisset. *Dicendum porro etiam de hydrope est aliquid: nam et hunc curasse Sanctus invenitur.* D

sanatur filia March. Sanctæ-crucis,

et alius a febri periculosa,

122 Melchiora, uxor Pauli Bella, ætatis ann. XLIII, *testis* XXII, dixit XII mensis Octobris, quod a duobus circiter mensibus toto corpore cœperit intumescere, medico Francisco Safilla judicante malum ex inveterato ab annis quinque asthmate procedere, ac prorsus incurabilem esse hydropisim, cui levamen dumtaxat aliquod aperto ventre dari posse censebat, quod etiam facere destinarat. Crescente autem morbo, decrevit spes vitæ conservandæ: neque plus quam octo dies sunt, propter angustias quas patiebatur maximas, propinquam se morti ipsamet existimabat. Itaque præmissis Confessione et Communione sacra, etiam extremam Unctionem suscepit de manu D. Antonini Collura, Capellani parochiæ S. Pauli suique Patris spiritualis, per Paulum maritum accersiti: qui tali in statu ipsam dimisit, ut præter ultimum sepulturæ officium nihil ei crederet impendendum restare. Ergo eo se adductam videns ægra, S. Rosaliæ se commendavit, sed imprimis Virgini ac Martyri S. Angelo, ad cujus Conventum pro Missa dicenda ferri eleemosynam præcepit. Nocte proxima, postquam sæpius suo ventri imposuerat particulas de arca S. Angeli, et saxo sepulcrali S. Rosaliæ, obdormiscens aliquantulum sensit E sibi ventrem constringi ab ipsis, ut videbatur, Sanctis Angelo et Rosalia, omniaque intestina commoveri. Ut autem evigilavit, seque sine tumore esse et morbo omni liberatam cognovit, filiam Philippam ad se vocans, miraculum in se factum narravit, tam sana et gracilis quam unquam antea; ipsiusque asthmatis reliquiis libera. Gratias porro egit liberatoribus suis Divis, et venientibus ad se postridie tam Medico quam Capellano prædictis stuporem movit tam miraculosa tamque repentina mutatio: *qui etiam rem eamdem suo confirmavere juramento hic* XXI, *iste* XVIII *testis.*

EX PROCESSU MS. item mulier hydropica

jam morti proxima

per SS. Angelum et Rosaliam,

123 Pater Fr. Franciscus Galutius, Sacerdos Carmelita, *testis* X, dixit quod cum Prior esset P. Mag. Angelus Gatto, vidit peregrinum quemdam, cujus nomen sibi e memoria excidit, quamvis nomen ipse palam indicarit, hydrope laborantem: qui paucos ante dies egressus de hospitali S. Jacobi venit in ecclesiam S. Angeli. Cumque ingredi vellet illius fontem, prohibere id nitebatur ipse testis, ne quid turbarum oriretur. Illo tamen persistente, atque dicente, quod omnino se deberet tam salutifera aqua F explere; magnum ejus fervorem reveritus ipse testis, ingredi illum permisit. Postquam ergo ingressus bibit largiter, Jam, inquit, Pater, sanus sum, per Dei et S. Angeli gratiam: reipsa vero sanum esse monstrabat subita gracilitas corporis, ad naturalem statum reducti: *aderat et videbat, jam nominatus Prior Conventus.*

et peregrinus similiter hydropicus:

124 Notarius Antoninus Streva, annorum LXXIV, *testis* XLVI, dixit, quod ab annis circiter sexaginta, paulo ante et post, sæpe viderit Agathucciam puellam sedecennem, filiam Jacobi de Drepano, qui velut civis honoratus et opulentus habitabat in platea Pontis juxta castrum Regium. Dicta autem filia per defluxum humorum supra oculos facta erat omnino cæca, nihil proficientibus medicinis, quas magno impendio patris applicuerat qu. Angelus de Glava, hujus urbis tunc expertissimus medicus: qui tandem ipsi Jacobo dixit, quando nulla jam spes humanitus supererat filiæ recuperandi visus, iret et S. Angeli invocaret auxilium. Paruit autem afflictus pater, et filiam suam Sancto devovens, curavit eam indui tunica habitus Carmelitici, et una dierum ipsam duxit in ecclesiam cum oblatione unius cerei. Vix autem portam attigerant, quando aperti sunt oculi Agathucciæ, quos tanto tempore clausos habuerat; seque sanam videns, una cum patre clamare cœpit

illuminatur puella cæca, An. 1565

S. Angeli templum adiens,

A cœpit, Misericordia. Concurrentibus vero ad eos clamores civibus, concurrit etiam ipse testis, viditque apertos Agathucciæ oculos, quos antea sæpe viderat clausos, atque ita particeps fuit lætitiæ, æque ac postea in multis aliis occasionibus publicatorum miraculorum : quorum monumenta cum extent palam in capella Sancti, superfluum credidit longiorem de iis relationem texere.

EX PROCESSU. MS.

et an. 1623 *puer,*

125 Angelutia, uxor Philippi lo Nobili, *testis* XLVIII, dixit, quod suo cuidam ex sorore Antonella nepoti bimulo, nomine Mariano, filio qu. Philippi Monisteri, gravis supra oculos catharrus, in brevi tempore, totam facultatem videndi oculo dextro, fere totam sinistro abstulit. Quam ille calamitatem cum biennio passus esset; denique mense Majo, ante duos et dimidium annos, Sacerdotibus Sancti reliquias in cœmeterio majori publice ostendentibus, ipsa testis porrexit rosarium suum sacris lipsanis admovendum, et admotum tanto majori cum devotione recepit, quanto magis desideraverat ipsas reliquias aliquando videre. Tum vero egressa ab urbe ad vicum Sabbucorum, ubi maritus suus Philippus una cum dicto nepote Mariano morabatur, præfatum B rosarium seu coronam oculis pueri pluries admovit, dicens, Gloriosus S. Angelus lucem nobis donet : eodemque die rediit in urbem, maritum atque nepotem in suburbanis relinquens : qui etiam ipsi post octo dies advenerunt; et quidem Marianus tam clare videns, ac si nihil incommodi unquam in oculis habuisset, cum maximo ipsius testis stupore omniumque vicinorum; quorum nullus dubitavit, quin hoc esset evidens S. Angeli miraculum : cui proinde tam ab ipsa quam a marito nepoteque actæ sunt frequentes gratiæ de beneficio tam æstimabili.

tactus rosario reliquiis admoto,

CAPUT XII.

Cæci illuminati, curati paralytici, per invocationem S. Angeli.

Joannes Angelus la Cutrera, ætatis annnorum quinquaginta in circa, oriundus civitatis Heracleæ, et civis Leocatæ, *testis* XXXIX *auditus die* XXI *Octobris*, dixit quod ab annis circiter viginti, defluxio quædam, in oculum suum dextrum labens, illius lumen omne extinxerit : qua in orbitate mansit ipse totis quatuordecim annis, usque dum similis in alterum oculum descensus plenam advexit cæcitatem, non C obstantibus remediis quantumcumque multis. Jam tribus annis ita cæcus fuerat, cum ante duos annos et medium mense Majo, in translatione corporis S. Angeli, intelligens Reliquias publice ostendi in cœmeterio ecclesiæ majoris, plurimum doluit quod tam religioso spectaculo privaretur, propter oculorum vitium domi suæ reclusus. Interim non negligenter invocabat Sanctum : dumque ipsius domum transiret pompa cum nova arca, ad ostium domus suæ accessit post illud supplicans. Tum vero visus sibi est confuse cernere transeuntem ordinem, ipsamque capsam velut umbras : quod cum dixisset uxori suæ Martiæ, respondit illa : Quin tu, marite, oculos lavas aqua ejus fontis, qui in media S. Angeli ecclesia est : vidi enim passim id facientes, multamque opem inde relatam profitentes cives exterosque. Forsitan etiam tibi ea ratione succurret Deus, quia magnam in Sancti meritis spem repositam habeo. Abi ergo, inquit testis, et de illa aqua affer quantocius. Abivit mulier ad ecclesiam, implevit aqua vasculum, marito attulit, et ipse per triduum ea se abluit : tertio autem die perfecte illuminatus, cœpit distinctissime videre res quascumque et personas : quapropter in genua provolutus, Deo et Sancto frequentes egit gratias : deinde ad ecclesiam se transtulit, factamque sibi gratiam publice notam fecit, D cum magno totius civitatis jubilo et suæ erga Sanctum devotionis augmento. *Ita ipse et de ipso etiam testis* II Don Julius Bennici Vicarius Leocatensis.

item vir in reliquiarum Translatione Sanctum invocans

et oculos aqua ejus lavans.

127 Francischella uxor Francisci Mangiameli *testis* LXX, dicit quod ab annis circiter quatuor cuidam filiæ suæ, nomine Gratiæ, tunc annum primum ætatis vix egressæ, defluxerit humor tam malignus in oculos, ut eorum lumen omne extingueret, ex iisque perpetuo sanguis stillaret. Accrevit deinde super ipsos caro, pupillas cooperiens, tantosque gignens cruciatus, ut fere semper utrumque oculum palmulis applicatis obtegens aperto ore ejularet. Adhibuit quidem remedia multa mater : sed nihil videbatur ad curationem prodesse : quare ad Deiparæ Virginis et S. Angeli intercessionem apud Deum promerendam se convertens, hujusque ecclesiam identidem visitans, commendabat ipsi filiam suam, lavando ejus oculos aqua fontis in media ecclesia scaturientis. Jam duos annos cum dimidio egerat in hac ærumna infelix parvula, et in perpetuam cæca mansura putabatur : accedebat autem ad cæcitatem etiam membrorum imbecillitas tanta, ut quamvis sua ætas ipsam formando gressui maturam fecisset, nihil tamen facere posset minus. Tandem anno MLCXXIV, E quodam sabbato mensis Augusti hora Completorii, dum d. testis esset in ecclesia Sanctum invocans, et aqua ejus tingens, non tantum oculos et crura filiolæ sed totum ejus corpus, votumque faciens quod habitum Carmelitani Ordinis ei esset impositura; cœpit parvula ex illa hora ambulare et oculos aperire : neque multi dies abierunt quin esset integerrime sana. Quapropter gratam voluntatem cupiens demonstrare ipsa testis, ultra quotidianam actionem gratiarum, curavit varia Missæ sacrificia offerri; neque distulit votivo habitu parvulam induere. *Ita mater : cujus omnia ac singula verba sibi prælecta confirmare dixit pater puellæ Franciscus, testis* LXXI.

anno 1624 *eadem aqua sanata cæca*

et paralytica puella,

128 Martinus Cumbo, *testis* LXXXVIII, dixit, quod ante annum unum initio Decembris, pati cœperit defluxum supra oculos, quo tandem factus est plane cæcus, frustra adhibitis quibuscumque remediis. Recurrit ergo ad invocandos S. Luciam et S. Angelum Virgines ac Martyres, et ad hujus ecclesiam frequenter se duci faciebat ante Reliquias, et ante imaginem S. Luciæ, quæ in eadem ecclesia colitur : curavit etiam ibidem Missam celebrari, ipsisque Sanctis geminam facem ex cera vovit, si ei lucis usuram restituerent. In hoc autem statu perseverans F usque ad quintum diem Maji proxime præteriti, cum Processio circumduceretur, etiam ipse se circa sanctas Reliquias portari fecit, magno affectu Sancti opem implorans. Nec frustra : durante processione cœpit paulatim lucem videre cum tanto successive incremento, ut die postero potuerit absque duce exire ad agrum suum colendum, quod ab initio dictæ infirmitatis facere numquam potuerat, qui neque pedem extulerat urbe : nunc autem integerrimo visu fruitur, potissimum beneficio S. Angeli, quem specialius invocavit una cum S. Lucia, cui se pariter agnoscit obligatum.

an. 1625 *sanatur cæcus in processione.* 5 *Maji*

129 Elisabettucia, uxor Francisci Gulino, *testis* XLIX *audita ejusdem mensis Octobris die* XXVI, dixit quod ante sex menses quædam filia sua Francischella, annorum septem puella, infirmari oculis cœpit : quibus non omisit ipsa testis ex medicorum consilio adhibere quæcumque suggerebantur remedia : sed frustra. Oravit ergo Deum et S. Angelum ut potius mortem indulgerent parvulæ, quam cæcam vivere paterentur : vixit tamen omnino cæca mensibus quatuor, usque dum accepit de aqua salutaris fontis : quæ sæpius puellæ faciem abluens, multam concipiebat fiduciam gratiæ obtinendæ : sicut et obtinuit. Postero

et mense Augusto cæca per aquam:

A Postero enim die melius habere Francischella cœpit, et paulatim visum recuperare : itaque profecit ad sanitatem ut tertio die integre distinctissimeque cognoscere potuerit objecta quælibet, in eaque visus claritate usque hodie perseverat, cum magna consolatione matris, sancto Martyri propterea se devotissimam agnoscentis. *Hæc de cæcis : ad paralyticos transeo.*

juvatur paralytica et misere contracta,

130 Josepha, uxor Francisci Bagarellæ, annorum decem et septem incirca, *testis* XXVIII, dixit, quod ante duos annos sic infirmata sit ut nullum corporis membrum posset movere, nullumque in medicis sæpe consultis, variaque remedia applicantibus inveniret solatium; quin de die in diem ingravescente malo, quod esse paralysis dicebatur, funditus pessum iret valetudo sua, et lecto jugiter affixa teneretur. Contracta deinde etiam crura fuerunt artusque alii, cum tanta totius corporis defiguratione, ut omnibus spectantibus horrorem incuteret. Tandem ipsa et mater sua Hieronymella ad Deiparam Sanctumque Angelum recurrerunt. Cumque d. mater aquam de fonte Sancti petiisset, eaque filiæ membra lavisset, cœpit illa nonnihil commovere pedes artusque alios. Sentiens autem id esse initium speratæ gratiæ ac suæ devotionis fructum, voto se obligavit ipsa et mater sua, quod Missa solennem cantandam curarent. Vix duo præterierant dies, quin plene sanata in suæ matris comitatu ad ecclesiam iverit, suoque se voto exolverit, addita mortariolorum explosione et aliis publicis lætitiæ ac gratitudinis argumentis. *Huic porro relationi similia dixerat etiam* Don Joseph Carletto, secularis Sacerdos, *testis* XIV, velut qui optime Josepham noverit, in juncta domui suæ domo habitantem, *sed ibi viri cognomen scribitur* Zagarella *fuisse.*

usu aquæ de fonte, B

item puer membris omnibus dissolutus,

131 Antonius Græcus qu. Martini, *testis* VI, dixit, quod ante annos circiter X, filius suus Joseph tunc anniculus, idemque formosissimus et valentissimus pro ætate, quodam matutino tempore dum solveretur e fasciis inventus fuit ab uxore Antonella pueri matre membris omnibus mollis et fracidus instar pulmonis : sic autem infirmus mansit annis quatuor, ita ut loqui quidem sciret, ambulare autem non posset, sed solum stare fixus in loco; quod ipsum ut posset, et aliquam trunci instar haberet consistentiam, fasciis eum involvebat mater. Porro dierum una, solutis aliquando fasciis, ambulare cœpit tam expedite, quasi id pridem sæpiusque fecisset. Quo spectaculo attonita mater; Et quomodo, inquit, fili, sanum te video? At ille : Hac, inquit, nocte apparuit mihi quidam et dixit : Surge, ambula : ego sum S. Angelus. Huic ergo, cui sæpius pro filii sanitate supplicaverant ipse et uxor sua, acceptum beneficium retulerunt : nam et aquam de fonte ejus soliti fuerant lavando puero adhibere, et cum eo inter brachia sublato comitari semper processionem Reliquiarum. Quia autem res acciderat diebus ipsum festum immediate prægressis, rursum secuti processionem, cum ea pervenisset ad planum Cunicellæ, coram omni populo prædicavere miraculum, exhibito palam filio sano. *Idem testatur, qui d. publicationi præsens fuit* Don Angelus Oriolus, Sacerdos secularis, *testis* III, *expresse addens,* morem esse, ut certis locis subsistat ordo supplicantium, ad cognoscendum de gratiis quæ inter procedendum fiunt, aut antea factæ nuntiantur, populo ad singularum publicationem Dei misericordiam altis vocibus collaudante.

C *ad apparitionem Sancti:*

uti etiam alius mutus et omni motu privatus:

132 Calogerus Bravo, *testis* XLV, dixit, quod ante annos duos, mense circiter Novembri, privignus suus Franciscus Zirafi, annorum quatuordecim adolescens, domum fuit deportatus ex vinea, ad Caput-aquæ sita, et pertinente ad Doctorem Josephum Raimundi, cui serviebat; deportatus est autem mutus et membris omnibus captus. Huic curando non tantum medici, sed etiam Sacerdotes fuerunt adhibiti, propter suspicionem latentis in eo dæmonis. Verum cum utrique proficerent nihil, plorabat pueri mater, uxor ipsius testis Francischella : quæ tertio hujus infirmitatis mense exacto, post multas ad Deum et Deiparam preces, tandem etiam ad S. Angeli suffragium exposcendum conversa, sumpsit aquam de fonte ipsius, et filio balneum inde paravit, cum quanta potuit devotione et auxilii impetrandi fiducia. Ipsa porro nocte lotionem factam secuta, experrectus puer, clamare cœpit, Adjuvate, adjuvate me : quia hic est Pater quidam : surgensque de lecto currere cœpit versus scalas. Per quas continuo ascendentes ipse testis et uxor sua, qui fuerant ad clamorem cursumque exciti, et videntes audientesque Franciscum recte loquentem et ambulantem, requisiverunt quid haberet : ipse vero respondit, quod collocatus in lecto viderit juxta vasculum, in quo lotus erat, Patrem quemdam Carmelitam, similem Priori Conventus S. Angeli, cujus se intuentis aspectu conterritus conatusque assurgere, sanum se invenerit, sicut revera erat et nunc est, ab omni prorsus infirmitate liber : quod ipse testis ejusque uxor minime dubio Sancti miraculo adscribentes, eidem gratias deberi professi sunt.

D EX PROCESSU MS.

E

sanatur contractus et claudus annis 4.

133 Angelucia, relicta qu. Notarii Petri Cavaleri, *testis* XLVII, annos, quantum recordatur, sedecim esse dicit, quod mortuo suo qu. marito, filiorum ex eo sibi relictorum unus, nomine Marius, undecim dumtaxat menses natus, cœpit membris contrahi, malo de die in diem augmentum sumente : ac denique toto corpore inutilis apparuit, quando ad eam venit ætatem qua pueri jam gressum consueverunt formare : erant enim brachia et crura distorta ac mollia, quare non nisi sedere poterat aut jacere. Ea re tristis ipsa testis, non defuit sibi, quin curando morbo tam miserabili medicos adhiberet et medicinas : sed nihil ea ratione proficiens, et altioris virtutis opus esse cognoscens, ad Deum Deiparamque Virginem et S. Angelum urbis Protectorem se convertit. Interim sextum ætatis annum attigerat puer, sæpe a matre ad ecclesiam eunte commendatus Sancto, sæpe lotus aqua ex ejus fonte sumpta : tunc vero commovere se ille aliquantum cœpit, et qualemcumque moliri incessum, ut melius poterat se sustentans : itaque nitens duobus baculis per se ad ecclesiam Sancti accessit : integraque salute mox ibi recepta, dimisit baculos, ac recta domum ambulavit ad matrem, viso miraculo effusam in actiones gratiarum. *Idem, prout ex ipso audierat Mario, brevius attigit testis* XIV, D. Joseph Carletto *superius nominatus.*

F

itemque puella sic nata et gibbosa:

134 Antoninus Xiculuna, *testis* LXXV, de filia sua Francischella dixit, quod ab ipsa nativitate membris omnibus mollis et fracida instar pulmonis fuerit, habens præterea magnum gibbum sub latere, neque dubitabatur quin omni vita maneret gressu privata, quare eam oportebat semper gestare brachiis. Cum autem duorum annorum jam esset, humana remedia desperans ipsius testis uxor Mattheola, ad divina quærenda applicuit animum, et S. Angelum cœpit invocare, ungens aliquando filiam suam oleo lampadis ejus et aqua fontis lavans. Postmodum ab anno uno circiter et dimidio puellam detulit ad ecclesiam, ibique adorato Sancto experiri cœpit an nondum parvula gradi posset. Cœpit autem illa ambulare, tamquam pridem id scivisset : et recte ambulans, domum est reducta a matre, multum sibi gratulante de Patrono tam propitio.

denique paterfamilias,

135 Michael Gattuto qu. Leonardi ætatis ann. LVIII, *testis* LXXXVI, ante duos annos gravi, ut dixit, correptus infirmitate et lecto affixus est, contractis membris

EX PROCESSU MS.

suis, uxoris et liberorum morbis mœstus,

A membris omninoque debilibus : quare totus mœstus ac multum plorans, eo quod nulla sibi prodessent remedia, invocabat jugiter Dei et S. Angeli auxilium. Eodem tempore uxor sua Agathucella et filii correpti sunt febribus : unde multo magis afflictus, eoque impensius Sanctum orans, cœpit uti aqua ex fonte Sancti hausta, seque ea identidem conspergere aut lavare. Id ad accensam domus suæ candelam agens aliquando, circa horam sextam noctis cujusdam, diem Mercurii præcedentis, suasque ærumnas, et S. Angeli miracula cogitatione versans vigilantibus oculis vidisse ait Fraterculum quemdam Carmelitanum, annorum ut apparebat septem, et vultu jucundum; qui supra lectum decumbentis transiens ipsum respexit, subitoque disparuit. Post tunc simili modo vidit alium ejusdem ordinis Fratrem, qui annos ætatis circiter viginti septem præferens, habebat macidulam faciem, barbulam flavam, staturam mediocrem : qui et ipse lectum transiens respexit infirmum. Hic vero se vigilare ac minime somniare cognoscens, in magnam erigitur spem consequendæ per S. Angelum, quem sibi apparuisse rebatur, sanitatis. Neque vana ea fuit : etenim sequenti die melius habens, quotidie proficere cœpit ad perfectam plenamque valetudinem : neque multi fluxere dies quin ad ecclesiam iret, pro salute reddita gratias relaturus.

apparente Sancto.

B

CAPUT XIII.

Reliquæ curationes et gratiæ S. Angeli intercessioni attributæ.

Curatur frequens eresipelas,

Joseph Serrovira, ætatis annorum sexaginta incirca, *testis* XXXII, *post alia quæ est testatus,* omnino credidit relatu dignum, quod anno MDCXXIII sibi contigit in Translatione Reliquiarum ex veteri in novam argenteam arcam. Cum enim tunc familiaris sibi eresipelas tibiarum unam repetiisset, uti pluries quovis anno solebat; et tamen nullo modo committendum sibi crederet, ut actioni tam solenni tamque a cunctis desideratæ præsentiam suam subtraheret; in cella, quia aliter ad publicum venire non poterat, efferri se jussit ad suggestum, unde ostendendæ populo Reliquiæ erant. Dumque id fieret, ipse se ferventissimis votis commendavit Sancto; et auxilium ejus brevi expertus, non modo molestum illud malum cito depulsum tunc vidit; sed illud etiam amplius non pertulit, liber ab eo usque nunc.

C

brachium post venam incisam periclitans,

137 Philippus Cinciglione, *testis quinquagesimus,* dixit, quod XV die Septembris præteriti, filius suus Andreas, annorum viginti juvenis, propter infirmitatem oculorum rediit in urbem ex vinea sua, sita sub vico Durra in hujus civitatis territorio ; cumque sequenti mane curasset sibi minui sanguinem, ipso vespere defluxit in brachium, cujus vena aperta fuerat, humor malignus, ipsum cum tota manu enormiter tumefaciens, adeo ut nec digitum quidem commovere posset : accedebat dolor in eisdem partibus tantus cum convulsionibus et spasmo, ut tota nocte ejularet auxilium poscens. Quare ipsius testis uxor Paulella, verita, ne forte in paralysim converteretur malum tam vehemens, quandoquidem Doctor Josephus Ramundi, qui infirmum visitarat, suspicabatur simile quidpiam ; accepit quod penes se habebat gossypium, sacris Reliquiis tunc admotum, cum illæ ex una in alteram arcam transferrentur, ante annos duos et dimidium : item particulam de ligno veteris arcæ : et utrumque affecto brachio alligavit. Jussit etiam adferri sibi aquam ex fonte ejusdem Sancti eaque brachium et manum filii magna cum devotione et gratiæ obtinendæ fiducia abluit. Et ecce subito cessavit spasmus, brachiumque et manus, subsidente

D tumore, intra horam unam non plenam redierunt ad statum naturalem : et eisdem jam utitur. Andreas, quasi nihil unquam incommodi passus : quæ res totius familiæ devotionem erga Sanctum haud parum auxit.

difficillima ischias,

138 Hieronymus Liscano, de insula Sardiniæ civis Leocatæ, *testis* LII, dixit quod ab annis circiter quatuor Panormo veniens Leocatam, dum esset inter Racelmutum *a* et Narum, tantum subito sensit cruciatum in coxa dextera, ut eo sibi videtur moriturus : pervenit tamen sed magna cum difficultate in hanc urbem, verum non potuit per se ex equo descendere, sed auferendus ab aliis fuit : a quibus in lecto collocatum visitavit Doctor Franciscus Safilla. Hic ischiadem esse ratus, mandavit venam aperiri in pede : malo autem ingravescente, nihil jam nisi mortem prospiciens infirmus, Confessarium petiit : tum S. Angeli recordatus, qui filio suo hernioso fecerat gratiam num. 104 relatam; eumdem rogavit sibi quoque ut succurreret, vovens quod integro uno mense diebus singulis sanctas ejus reliquias in ipsius ecclesia visitaret. Vix votum nuncuparat, cum subito cessit cruciatus omnis, seque ita liberum ipse testis sensit, ac si nihil fuisset passus. Quare E venienti chirurgo ad secandam venam permittere id noluit, asserens nihil jam opus esse, quando per S. Angelum integram receperat sospitatem : et de lecto exiliens properavit ad ecclesiam pro agendis gratiis : quod ab illo tempore usque modo facere non cessavit, saltem alternis diebus.

a

rupta in pectore vena,

139 Franciscus Mangiameli, *testis* LXXI, annorum XXVI incirca, dixit, quod ante annos quatuor mense Decembri, prope festum Natalis Dominici, rupta sibi fuit vena in pectore cum effusione copiosissimi sanguinis : adeo ut medici asseverarent ex illa infirmitate procul dubio moriturum, et quidem cito. Cum autem ipse testis erga S. Angelum devotissimus esset, pluries ab eo petiit ut in hoc discrimine se curandum susciperet. Non cessabat interim sanguinem spuere mense toto, eumque die quodam Januarii tam abundanter evomuit, ut omnis humani consilii vacuus de lecto surrexerit, seque ut potuit protraxerit in ecclesiam Sancti : ubi postquam bibisset de aqua fontis, ad orationem faciendam se composuit : et egresso ad altare Sacerdote instituit audire Missam ab eo dicendam, sanguinem interim spuens ut antea. Verum hoc facere cesavit quando ad Dominici Corporis et Sanguinis consecrationem pervenit F Sacerdos. Cum ergo reliquæ Missæ citra incommodum interfuisset, jam nihil de collata sibi sanitate dubitans, cœpit gratias agere; et postea curavit tabellam, quæ in testimonium percepti beneficii conspicitur parieti capellæ affixa.

herpes insanabilis

140 Franciscus Grugno, *testis* LXXXIV, asseruit se habere filiam novennem nomine Cassandram, quæ gravissimo et incurabili malo laboravit, quod vulgus morbum puerorum, medici *b* herpeten nuncupant : quæ postquam singulari cum devotione et fiducia imposuit sibi illam tabulam, quam ipse testis fuerat in divisione veteris arcæ consecutus, ut antea dictum, brevi recuperavit integram sanitatem, in qua hodieque perseverat. Joseph Riccobeni, *testis* XCV, dixit die XVIII Novembris, quod a diebus circiter octo, filia sua trimula, Angela nomine, vexata fuit defluxu tam maligno, ut lingua retracta, obtortum collum, restrictus nasus, oculique inversi et solam ostentantes albuginem, miserabile spectaculum intuentibus essent : quæ autem pauca loqui poterat inarticulata *c* fere erant. Proinde ipse testis et sua uxor Catharinella filiam devoverunt S. Angelo : postero autem die, ceteris membris curatis, solum collum obstipum apparuit. In quo Sancti beneficam virtutem testis ipse agnoscens, continuo ad ecclesiam abiit : actisque pro

b

linguæ, colli, oculorum distorsio,

c

A pro filia gratiis, sumpsit aquam de fonte oleumque de lampade, et iis filiæ caput totum lavans et ungens, sequenti rursum die vidit sanatam ex integro puellam : quam propterea ipse et uxor sua detulerunt ad ecclesiam, factum in ea miraculum professuri.

copiosissimæ scrofulæ,

141 Maria, relicta qu. Mag. Petri Falcone, *testis* XCVI, dixit quod ab annis circiter sex, filia sua Antonia, tunc annorum duodecim, vexata fuerit scrofulis, maxima in copia circa collum emergentibus, et illud sæpe enormiter inflantibus, cum ingenti ejus molestia. Quamvis autem idoneæ medicinæ adhiberentur, ingravescebat tamen malum, et præfocationem tandem minabatur. Recurrerunt igitur mater et filia ad auxilium S. Angeli implorandum, frequentantes ecclesiam ejus, et male affectum collum fonte lavantes, atque ungentes oleo, de lampade ante arcam ardente sumpto. Tandem ante menses circiter sex dormienti Antoniæ apparuit in somnis Carmelitarum Frater, ætate juvenis, facie candidus, modicum barbæ habens, seque in sedili proximo collocavit. Ipsa vero videbatur sibi coram eo tamquam coram S. Angelo genua flectere, et junctis manibus supplicare ut a d. infirmitate ipsam liberare vellet. Tum vero manum collo imposuisse, atque abitum parare videbatur : quem rursum, ut asserebat, appellans Antonia, B postulabat sanitatem : ipse vero facto super eam signo Crucis disparuit in his expergefacta puella mireque recreata, narravit matri suæ somnium ; quod minime vanum fore cum speraret utraque, utriusque spem comprobavit eventus : quia ab illa hora evanescere paulatim cœperunt scrofulæ, et iis liberata intra dies paucos puella, libera deinceps mansit et manet.

crus distortum,

142 Elisabetha de Raymundo, *testis* XCIV, filium habet Josephum nomine, qui modo septimum ætatis annum numerat : hic a sua nativitate crux dextrum ab ipso genu distortum habuit, quantumque proficiebat ætate, tantum deficiebat a recti gressus concinnitate. Ipsa tamen testis, de curatione mali agnati desperans, nullum ei adhibebat remedium : aliquando dumtaxat lavabat filium aqua, ex fonte S. Angeli sumpta. Dumque in hac devotione perseverat, et suam necessitatem Sancto commendat, die quodam ante annos circiter duos, vidit admirabunda crus filii ad rectitudinem esse compositum : neque habuit alium cui ejusmodi beneficium acceptum ferret quam S. Angelum, cui fuerat devota.

tibia ex fractura inutilis,

143 Rev. Pater Fr. Antonius Serravilla, Sacerdos Carmelita, ætatis annorum XLV incirca, Prior C venerabilis Conventus Carmeli hujus civitatis Leocatæ, *testis* VII, *postquam in genere testatus esset de promptissima S. Angeli ad suos Leocatenses juvandos voluntate, tot argumentis probata, ut enarrandis sigillatim miraculis non possit sufficere,* dixit de sua sorore Franciscella, quod postquam una tibiarum prorsus inutilis ei fuit reddita, ex lapsu de sublimi solario, unde dicta tibia duobus locis fracta erat, et ipsa per tres menses lecto decubuerat, movere se nequiens ; tandem sese affectuose devovit S. Angelo : plenamque sanitatem et gradiendi expeditam facultatem ab eodem obtinuit, et in monumentum beneficii reliquit ecclesiæ baculum sive crociam, quam sibi aptaverat, ad qualemcumque gressum juvandum.

alia desperate exulcerata,

144 P. Fr. Vitius Guglilmotta, Sacerdos Carmelita, ætatis ann. LXI, *testis* IX, mortuo primo Conventus Priore Fr. Sebastiano, ibidem Vicarius ac deinde ex Capituli ordinatione Prior declaratus, spatio annorum quinque officium se tenuisse dixit, vidisseque commoveri aquam fontis, ad quam multi tunc infirmi concurrerint sanitatemque retulerint, atque inter alios uxor qu. Nicolai de Labiso quæ tibiam habebat desperate exulceratam totam, eamque d. aqua abluens sanam deinde habere professa est. Similiter vidisse ait mulierem quamdam, cujus nomen memoria excidit, quæ tunc morabatur in vico ipsius ecclesiæ, et totis septem annis fuerat inferne paralytica, et utroque crure impedita. Hæc aliis mulieribus sustentantibus aliquando in ecclesiam venit tempore Missarum, ibique toto die mansit, cum lacrymis et orationibus salutem postulans. Cumque dato ad Salutationem Angelicam signo vespertino sacristanus vellet ecclesiam claudere, moneretque mulieres illas ut exirent, noluit infirma acquiescere, sed altis vocibus clamare cœpit, S. Angele, non discedam hinc nisi desideratam gratiam obtinuero. Vix autem verba protulerat, cum surrexit in pedes, ita sana ac si numquam fuisset infirmata, et domum læta ac gaudens rediit.

D EX PROCESSU MS *paralysis utriusque cruris,*

145 P. Fr. Gaspar Galutius, Sacerdos Carmelita ætatis ann. XLIII, Prior Conventus anno MDCXIX, *testis* X, affirmavit quod tempore sui Prioratus, vidit Mag. Franciscum Bartelotta *d* culcitrarium civitatis Plateensis, serio se commendantem S. Angelo ; eo quod, ut aiebat, dolorem quemdam internum patiebatur in crure circa ipsum os, qui non modo ipsum prohibebat sui opificii exercitium, sed nullam E eidem requiem permittebat, unde etiam notabiliter claudicabat ambulans. Ut autem intravit ad fontem S. Angeli eoque crus abluit, continuo sanum se professus est, ad laborem consuetum progressus, rectus et hilaris. Jacobus de Labiso, annorum LXXXVIII incirca, *testis* XXXIV, vidit quemdam Antonium Morinellum, alias Peduzo *e* dictum, a vitio pedis quem habebat inversum unde et claudicabat, civis ceteroqui satis opulentus et fortuna per quam commoda utens : qui cum sæpius ad S. Angelum recurrit, vidit eum ipse testis recto pede ambulantem, jam sunt anni circiter quinquaginta ; solitus antea videre pedem ejus ordine contrario locatum, ut sursum appareret pars ea quæ planta esse inferne debuisset.

d cruris dolor internus,

e pes inversus,

Reus capitis damnatus

146 *Concludantur hæc omnia commemoratione gratiæ cuidam reo sic impetratæ, ut ea, præter patrocinium Sancti, etiam commendetur ejus virtus, qui primus Leccatensi Conventus datus fuit Prior,* Fr. Sebastianus Syracusa de Caltabellota, *quam ejusdem Conventus tunc Supprior ac postea Prior,* P. Fr. Vitus Guglilmotta, *octavus in ordine testium, jam aliquoties supra nominatus* exposuit *narrans,* quod die quodam invenit P. Sebastianum multum conturbatum : qui sibi quid novi accidisset quærenti, exhibuit epistolam F Dominæ Baronissæ Drepanitanæ, filiæ suæ spiritualis, orationibus ejus apud S. Angelum commendantis maritum, in Vicaria Panormitana captivum et capitis damnatum ; et addidit : Vade, Pater Supprior, neque omittas Deo et S. Angelo commendare afflictam illam Dominam, ut ipsorum auxilio obtineat marito quam desiderat indulgentiam. Neque minus fecit ipse quam commendarat alteri Fr. Sebastianus : sed totam sequentem noctem coram Reliquiis orando transegit insomnem, die autem postero ante easdem Reliquias sacrificavit, neque postea orare desiit, donec octavo acciperet litteras ejusdem Dominæ, agentis pro lato sibi auxilio gratias ; neque dubitantis quin vita, marito suo præter spem indulta, beneficium esset S. Angeli, id apud Deum promeriti ; ipsiusque Fr. Sebastiani, qui S. Angelum suis precibus inclinavit, ad hujusmodi favorem a Deo postulandum et impetrandum.

et Sancto commendatus

vitæ gratiam impetrat.

Hunc tractatum amicissimo animo deproperatum,

147 *Liceat nunc mihi iterum profiteri, quam alacri libentique animo hunc tot miraculorum ordinandorum et describendorum laborem susceperim, ut in iis respirarem tantisper a mœrore, hactenus inconsolabili, quem antiquitatis Carmeliticæ zelatores quidam ingesserant, pertrahendo invitissimum multisque modis deprecantem ad ingratam prorsus atque inamœnam, quamque declinare*

A *nare studio omni decreveram, discussionem earum auctoritatum, quibus suas pro ea prætensiones fulcire nitebantur. Itaque hanc tam optatam nactus levandi tædii occasionem, nullam ab Aprili, qui totum alias sibi me poscebat, passus sum mihi moram injici, donec in manus sumeretur Majus (uti testis mihi esse poterit is, qui MS. Italicum commodavit, R. P. Daniel a Virgine Maria) sed aliis curis omnibus sepositis, ipsas fere noctes impendi operi, illudque intra dies quatuordecim dicto Patri exhibui. Cum enim eodem tempore ad prælum daret Vitas Sanctorum Ordinis per anni circulum digestas, jamque ad Aprilem impressio processisset; festinabam ut proxime ad idem prælum parato ipsius Majo inserendum offerrem laborem hunc meum, quo citius eo frueretur Ordo; et tam luculento experimento meum erga se tenerrimum affectum cognitum prius haberet, quam edito, quod vitari non poterat Aprili nostro, ob eam quam extorserant aliqui discussionem, sequioribus de me delationibus judiciisque aures animosque patefaceret.*

EX PROCESSU MS.

et jam olim ad præveniendas querelas oblatum sibi,

148 *Gratanter acceptavit P. Daniel oblatum sibi munus, quod ipsa celeritas reddebat carius; dictitans integri anni spatium non satis sibi futurum ad similem collectionem faciendam. Quoniam tamen suum sibi opus* B *in majorem quam animo destinarat molem excreverat, cupiebatque impressionem, ab anno* LXX *hujus seculi cœptam, saltem anno* LXXIV *absolvere; maluit beneficii istius gratiam nostro Majo reservari integram: cujus interim, ut specimen aliquod exhiberet lectori, collectos in unum tractatus hujus titulos elaboratæ et jam jam imprimendæ S. Angeli Vitæ velle se subtexere significavit: quod sane non potui non habere acceptum. Sed spem meam fefellit illius operis progressus lentior, quo factum est, ut non modo prius in lucem venerit noster Aprilis, tunc tantum cœptus imprimi, sed ipsius etiam Maji impressio huc usque progrederetur, nec scire possim, an affectus, non ex nostra, sed ex ipsius parte mutati, non etiam mutaverint locum illum, qui meum tunc æque ac nunc constantem amorem, quavis injuria et contumelia per prædictos zelatores illata inferendaque fortiorem, testatum faceret si prodiret talis, qualis primum impressus fuit. Quare ne id nesciat Ordo, quod scire ipsum tunc voluit dictus P. Daniel, et nunc removeri ab ejus notitia nollem; cavere volui ejus rei mentionem hic inserendo.*

gratum habuere Patres Carmelitæ,

149 *Addere etiam lubet ejusdem affectus testes et tunc mihi fuisse, et nunc esse posse P. Seraphinum a Jesu Maria, tunc Provinciæ negotia Romæ curantem;* C *et P. Ludovicum Perez, ibidem ab eruditione non Theologica tantum sed et historica æstimatissimum: quorum primus cum descriptionem libri curasset, alter descriptis ad originale relegendis contulisset operam, et utrique per litteras egissem gratias; uterque rescripsit* XXIV *Februarii anni* MDCLXXIV. *Posterior scilicet in hunc sensum:* Binas Paternitatis vestræ, P. Seraphino et mihi inscriptas, magna cum animi consolatione legi, nec minori rubore pondero. Pro simplici, etsi accurata, MS. Copiæ istuc missæ cum originali Leocatensi collatione mihi gratias refers, atque data opera epistolam, æque humanam ac piam, scribis: quibus igitur obsequiis me decet prosequi Patern. Vestram, dum promptissima eaque incomparabiliter majori opera, codicem ipsum MS. ex Siculo Latinum fecerit, et in publicam lucem aptarit? Huc revera mihi advocandum occurrit S. Angeli patrocinium, cujus laudes et mirabilia, cum Paternitas vestra tanta solicitudine suscipit evulganda, ejusdem gratiam digne promeretur, et præmium tam insignis operis ipsius precibus a Deo reportabit. *Pergit deinde idem Pater ad alia quædam promittenda, quæ nondum* D *accepi; licet etiam promissa a P. Seraphino per epistolam, quæ talis fuit.* Non erat Paternitatis vestræ mihi gratias agere, pro exscripta et transmissa copia libri miraculorum S. Angeli: sed mei: qui semper me et memorem et gratum illi profitebor, quod tam ardenti studio evulgandis Sanctorum Ordinis nostri mirabilibus insudet. Habeo in nostra cella apographum authenticum primi processus informativi pro canonizatione S. Mariæ Magdalenæ de Pazzis, quod describi curabo: et desideratam delineationem antiquæ imaginis S. Angeli asservatæ in oratorio Sodalitatis Leocatensis, fideli pictoris manu fieri, una cum testimonio ætatis ejusdem picturæ, ut pro viribus respondeam zelo vestræ Paternitatis; cui sicuti R. P. Henschenio, immensas ago gratias pro tot laboribus exantlatis ad honorem Sanctorum Ordinis nostri, et ab eis utramque mercedem utrique deprecari non omittam.

tamquam beneficium singulare

positam circa Ordinis sui Sanctos operam collaudantes;

EX PROCESSU MS.

150 *Ita illi, verbis non magis humanis, quam (ut credere juvat) sincero animo, fidem mihi re ipsa facientes, quod nullam vellent habere partem in amaris querelis, quibus Armamentarii Carmelitici auctor, contra Martium nostrum temere usus, suorum opplere aures animosque avertere conatus fuit, jam inde ab anno* E MDCLXIX. *Ego quoque ut iis nihil me motum declararem, statim ab ipsa libri prædicti editione, duplicavi conatum bene merendi de Ordine universo, ac sigillatim de obtrectationis illius auctoribus. Neque nunc, licet secunda ejusdem Armamentarii parte multo inhumanius habitus, idem facere cesso; adeo in hoc genere profusus, ut ad ter mille circiter florenorum pretium, in sacrorum curandorum stipendium ab amicis collatum, per Conventus Ordinis utriusque in Flandrobelgica Coloniensi, et Gallobelgica provinciis erogarim, quo tam nostros, quam alios sibi opportunos libros habere possent Patres Carmelitæ, plus unis illis hoc in genere favens, quam ceteris simul omnibus Ordinibus Mendicantium, pro eodem beneficio instantissime supplicantibus. Totius insuper bibliothecæ nostræ et reconditissimorum quorumque in nostro Musæo monumentorum usum, tamquam proprium semper et liberaliter concessi R. P. Danieli prædicto; eadem offerens etiam contra nos scripturo, et experturo num forte extundere ex iis posset aliquid quo nostras circa Ordinis historiam opiniones refelleret, solique studentes veritati certius eamdem edoceret, quam ex antiquorum scriptis didicimus. Et si parva sunt ista, conabimur adjicere etiam majora; tantum ne quos* F *habere possunt Patres isti honori suo amice faventes, suis opinationibus serviliter sperent invenire obnoxios: et cum pro iis ipsi scripserunt quæcumque et quomodocumque voluerunt, patiantur etiam nos pro nobis rationem reddere; neque hic quidem verbis ac scriptis provocent ad responsionem, quam suo loco ac tempore in veritate et caritate paratam invenient; alibi vero occultis machinis ejusdem promendæ libertatem moliantur subvertere.*

etiam post editum contra nos Armamentarium

quibus vicissim benefacere perreximus et pergemus,

ANNOTATA.

a *Distant* Narum *et* Racelmutum p. m. *circiter* 10.

b *In vulgari est* Upelesia, *quod non sine scrupulo* herpetem *reddidi, eo quod hic morbus magis familiaris sit pueris: neque enim persuadere possum* Epilepsiam *intelligi.*

c *Ibidem* parlava namfarusa, *quod per conjecturam interpretari ausus sum.*

d *Vulgariter* Matarazzaro.

e *Id est* Pedunculus.

SEXTA

SEXTA DIES MAJI.

SANCTI QUI PRIDIE NONAS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Evodius, Episcopus Antiochenus, Martyr.
S. Lucius Cyrenensis.
S. Justus, Episcopus Viennensis in Gallia, Martyr.

S. Secundinus,
S. Jacobus,
S. Marianus,
S. Concordia,
S. Marina,
S. Heliodorus,
S. Saturninus,
} Martyres in Africa

S. Silvanus,
S. Victor,
S. Felix,
S. Victor,
S. Carisia,
S. Aufidia,
S. Judith,
S. Emeria,
S. Hedentus,
S. Fortuna,
S. Victoria,
S. Prima,
S. Gaianus,
S. Valentina,
S. Fortunata,
S. Postumus,
S. Faustinus,
S. Majoricus,
S. Venustus,
S. Massunus,
S. Processa,
S. Secundianus,
S. Importuna,
S. Quintianus,
S. Petrus,
S. Tassus,
S. Cassericus,
S. Mapparicus,
S. Ninna,
S. Virtunia,
S. Valeria,
S. Victor,
S. Acuta,
S. Faustina,
S. Hilarius,
S. Victoriana,
S. Saturnina,
S. Gavina,
S. Veneria,
S. Bonefacia,
S. Quintus,
S. Floriana,
S. Victorina,
S. Demorus,
S. Gaudola,
S. Victorina alia,
S. Crispinus,
S. Possinus,
S. Felix alter,
S. Donatus,
S. Laborus,
S. Masilla,
S. Gajanus alter,
S. Farerus,
S. Quintus,
S. Rogatus,
S. Maxentius,
S. Cassus,
S. Secundus,
. Celerinus,
S. Hieremia,
S. Tironius,
S. Matrona,
S. Citinus,
S. Floricinus,
S. Hereneus,
S. Fortunatus,
S. Faustinus alter,
S. Gavinus,
S. Herenus,
S. Papalicus,
S. Primus,
S. Flavius,
S. Macrobius,
S. Marcellinus,
S. Maximus,
S. Bafroditus,
S. Augustianus,
S. Niticus,
Alii LXV
S. Gajanus tertius
Socii XX et alii.
} Martyres. Mediolani.

S. Demetrius,
S. Danax,
S. Donatus,
S. Therinus,
S. Meseera,
S. Barbatus,
Et socii,
} Martyres, Constantinopoli honorati.

S. Matthæus,
S. Primus,
} Martyres, Tarenti in Italia.

S. Pachomius,
S. Hilarion,
S. Mamas,
S. Patricius,
} apud Græcos.

S. Gerontius,
S. Edentius,
} Arturi seu Vico-Julii in Aquitania.

S. Theodotus, Episcopus, Cyriniæ, in Cypro.

S. Valerius,
S. Valerianus,
} Episcopi Autissiodori in Gallia.

S. Maurelius, Episcopus Imolensis, in Italia.
S. Benedicta, sanctimonialis Romæ.
S. Eadbertus, Episcopus Lindisfarnensis, in Anglia.
S. Joannes Damasceuus, Confessor.
S. Petronax, Abbas et Instaurator Casinensis.
B. Bonizella Vidua, Trequandæ, in ditione Senensi.
B. Elisabetha Virgo, filia Regis Hungariæ, Sanctimonialis, Thossæ in Helvetia, Ordinis Prædicatorum.
B. Prudentia Virgo, Ordinis Eremitarum S. Augustini, Novocomi apud Insubres.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Melioris, *seu* Metioris pueri, pro Christo decollati, *memoria inserta Martyrologiis Maurolyci, Felicii, Canisii, Greveni, et alteri Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso et MS. Coloniensi Carmelitarum, nulla alia loci aut temporis addita circumstantia. Forte est* Melorus, *qui et* Melor, Melon, *et* Melior *dicitur, cujus Acta dedimus* III Januarii.

S. Parmenas Apostolus, ex septem primis Diaconis, *indicatur in Menæis Græcis et Menologio Sirleti. Nos cum Latinis de eo egimus* XXIII Januarii.

S. Quintus *sive* Cointus Thaumaturgus, *sive* Miraculorum effector, *refertur in Menologio et Menæis Græcorum et apud Cytheræum. De eo egimus* II Mart.

Gabrielis Archangeli festiva Commemoratio, Romæ in Collegio Gregoriano ordinis S. Benedicti, isto die anno 1632 unito Congregationi de propaganda fide. *Nos de eo egimus* XXVI Martii.

S. Marianus Lector et Jacobus Diaconus *referuntur a Rabano, tacitis eorum titulis, et indicatis martyrii Actis : quæ illustravimus* XXX Aprilis.

S. Justini Natalis apud Vicum Partiniacum in Vasconiæ

coniæ finibus *refertur a Saussayo in supplemento posteriori : est idem de quo ipse ibidem et nos quoque egimus* I Maji.

B. Panacæa Virgo, a noverca percussa, et ex vulnere mortua, ut Martyr *refertur in Catalogo generali Ferrarii, et Gynecæo sacro Arturi du Monstier, et Menologio Virginum Laherii. Nos Acta ejus dedimus ad diem* I Maji.

S. Florianus, *memoratur in MS. Casinensi. Suspicamur esse, cujus Acta dedimus* IV Maji.

S. Venerius, Episcopus Mediolanensis, *refertur in Breviario Mediolanensi anni* 1539, *et in Missalibus anni* 1522 *et* 1560; *et videtur, huc a die quarta translatus, quod tum fieret officium de S. Godehardo. At modo in Breviario et Missali, jussu S. Caroli Borromæi editis, colitur* IV Maji.

S. Protogenes, Episcopus Carrhensis in Mesopotamia, *inscriptus est Martyrologio Romano. Quia vero Acta illius et S. Eulogii Episcopi Edesseni cohærent, ea simul dedimus* V Maji.

Brigidona et Maria *interseruntur inter Martyres hujus diei in Tamlactensi MS. necdum ab aliis indicatæ.*

Joannes Gothus, Episcopus Gerundensis in Hispania, admirabilis sanctitatis et summæ doctrinæ vir, qui pro zelo Catholicæ fidei multas ab Arianis injurias passus est, *ut* Sanctus *refertur in Martyrologio Benedictino ab Arnoldo Wion, indicante id fieri* ex conjectura quadam, quod in quodam Calendario Germanico reperisset nomen Joannis Episcopi, *quasi hic unicus esset Joannes Episcopus. Wionis conjecturam refert, sed ut minime securam rejicit, Rodericus da Cunha Archiepiscopus Ulisipponensis, Historiæ suæ parte* I *cap.* 21 *fuse de eodem Joanne ut Sancto agens. Trithemius quidem etiam Sanctissimum appellavit, sed ecclesiastici cultus ei tributi nullum uspiam apparet argumentum : multo minus ad hunc diem. Interim secuti Wionem sunt Dorganius, Menardus, Bucelinus, Ferrarius, Antonius a Purificatione, Tamayus Salazar. Prudenter omisit Joannes Mabillon, qui ne quidem inter Prætermissos nomen annotavit. S. Isidorus de Scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 31 *asserit, eum* condidisse monasterium, quod nunc Biclaro dicitur, ubi congregata monachorum societate scripsit regulam ipsi monasterio profuturam, sed et cunctis Deum timentibus satis necessariam. *Hanc Regulam necdum licuit videre. Tamayus ex Isidoro, Maximo, aliisque aliqua Acta delibata edidit, quæ ibi videri possunt. Nos certiora monumenta de die natali ejusque veneratione exspectamus.*

Colmanus de Loch-echin, et alii LXX, *memorantur in MS. Tamlachtensi ; de quibus nihil certi potuimus assequi inter varios Colmanos, quorum aliquis Lannensis refertur* XXX *Martii apud Colganum, qui ibidem de aliis Colmanis agit.*

Eadmerus seu Edmerus, Archiepiscopus S. Andreæ in Scotia, *ut* Sanctus *refertur in Menologio Scotico Camerii. Thomas Dempsterus lib.* 6 *Histor. Eccl. Scotorum pag.* 261 *asserit* claruisse anno MCXXI, et ex Cantuariensi D. Augusti cœnobio extractum, et Episcopum S. Andreæ consecratum, ante annum absolutum abdicato Pontificatu monasterium rediisse, *eumque honorat solum titulo* Beati, *plane autem eumdem omittit in suo Menologio.*

Adulphus, *ex monacho Medehamstedensi, Archiepiscopus Eboracensis, qui simul Episcopatum Wigorniensem administravit, creatus anno* 992 *mortuus est anno* 1002, *hoc sexto Maji. Laudat Malmesburiensis* sanctum (ut perhibent) virum et reverendum, *Hinc cum titulo* Beati *refertur a Menardo et Bucelino.*

Adalvardus et Stephanus, sancti Episcopi et Martyres, Bircæ in Suecia, *referuntur in Catalogo generali Ferrarii, Joannes Magnus, in Historiam Pontificum Metropolitanæ ecclesiæ Upsalensis,* Adalvardum secundo Episcopum, et a S. Anschario, primo tum Archiepiscopo Bremensi, missum *statuit,* et forte Upsaliæ adeptum martyrii coronam. Huic datum comitem individuum *arbitratur* Stephanum tertium Upsalensem Episcopum, in terris Hulsingorum (quorum primus et præcipuus Apostolus erat) martyrio coronatum. *De eisdem agit idem Joannis Magnus lib.* 17 *Historiæ Sueonum cap.* 15. *Verum miramus eorum memoriam non celebrari in antiquis Gestis Suecicis, Missali ante ducentos circa annos excuso, officiis propriis sæpe recusis. Hinc, dum certiora monumenta venerationis nanciscamur, lectorem ad jam indicatos libros remittimus.*

Magna de Antino, Abbatissa Ancyræ in Galatia, *ut* Sancta *proponitur in Gynecæo sacro Arturi, ex Historia Lausiaca Palladii cap.* 135, *nomine proprio non indicato, et Carmelitico Ordini a quibusdam adscribitur. Nos certiora monumenta sacræ venerationis requirimus.*

Joannes, Abbas de Fontibus, vir simplex et justus et recedens a malo, consecratus est in Episcopum Eliensem Dominica Lætare ann. MCCXX *id est* VIII *Martii,* obiit ann. MCCXXV. *Ita Westmonasteriensis. Addit Wion lib.* 2 *cap.* 41 obiisse mense Junio. *Quibus citatis cum titulo* Sancti *refertur in Martyrol. Anglicano anno* MDCXI *recuso, diciturque* olim in ecclesia Cathedrali Elyensi ante altare S. Andreæ sepultus. *Quæ nobis non sufficiunt ut cultum Ecclesiasticum illi tributum arbitremur.*

Everardus Abbas I in Halutcustram. *Ita Dempsterus in Menologio Scotico. Idem Histor. Eccles. pag.* 266 *statuit* monasterium de Ulmo in Cambria Ordinis Cisterciensis, *et* Sanctum *appellat, aitque* claruisse anno MCLXV. *Ex Dempsteri schedis Philippus Ferrarius eumdem accepit.*

Centum monachi Ordinis Cisterciensis ad hæreticis nostri temporis variis in locis pro fide occisi, *referuntur ab Henriquez, Bucelino et Saussayo; pridie autem hujus diei in Kalendario Divionensi.*

Henricus, relicta Prælatura, monachus Camberoni in Hannonia Ordinis Cisterciensis : *cum titulo* Beati *refertur ab Henriquez, Chalemoto et Bucelino: at* Sanctæ memoriæ *solum dicitur a Saussayo. Ejus conversio, sed tacito nomine, indicatur in speculo exemplorum : Nomen Henrici edidit Montalbo, eique tribuit Pontificatum Parisiensem; sed nullus Parisiis Henricus præfuit, de quo posset hic agi.*

Bartholomæus Puccius, apud Montem-Politianum in Hetruria, vita exemplari ac miraculis illustris, *ut* Beatus *inscriptus est Martyrologio Franciscano Arturi. Agunt de eo post alios Waddinghus et Haroldus ad annum* 1290, *statuuntque inter viros sanctitate illustres, sed abstinent a titulo* Beati.

Bartholomæus Genectaris, Franciscus Colis, Agatha Marella Clarissa, } ordinis Minorum in Minorica anno 1538 occisi, *ut* Beati *indicantur in Martyrol. Francisc. Arturi.* VIDE APP. TOM. VII MAJI TOM 28.

Elizabeth a Turris, Burgis in Hispania floruit circa ann. 1510 *atque ab Arturo in Martyr. Francis. et Gynæceo* Beata *appellatur, at* Venerabilis *in Menologio Virginum Laherii.*

Felix Eugubina, Ordinis S. Augustini, mortua anno 1510 cum opinione sanctitatis, *refertur a Ludovico Jacobillo de Sanctis et Beatis Umbriæ, et compellatur* beata soror.

Catharina de Sena, *professa in Conventu Hispalensi Matris Dei. Ordinis S. Dominici, imitata virtutes S. Catharinæ Senensis, magna cum opinione sanctitatis obiit anno* MDXCVI *hoc* VI *Maji tunc Dominica, celebri*

celebri ob festivitatem dictæ S. Catharinæ Senensis. Vita ejus descripsit Joannes Rachack sive de S. Maria lib. 2 Sanctimonialium Dominicanarum cap. II, *et ejusdem Vitæ compendium legitur in Anno sancto dicti Ordinis, ubi* Beata soror *compellatur.*

S. Placidus Presbyter Augustoduni, *memoratur in MS. Luxoviensi et alio Reginæ Sueciæ, item in Martyr. monasterii S. Savini apud Andream Saussayum in Martyrologio Gallicano pag.* 1248, *sed* Episcopus *appellatur. De eo nos agimus* VII Maji.

B. Philiberti Episcopi depositio Augustoduni *ita MS. Salinensi S. Anatolii. Fuit unicus Philibertus Episcopus Æduensis, sed an.* 1557 2 *Kalendas Octobris mortuus, de quo iste longe antiquior codex non agit. Videtur nobis* B. Placidus *jam indicatus intelligi, uti dicemus* VII Maji.

S. Juvenalis Martyr, *indicatur in aliquot Kalendariis MSS. Colitur* VII Maji.

Benedictus Episcopus *memoratur in Auctario Greveni ad Usuardum. Videtur intelligi Benedictus Papa II, ab aliis relatus* VII Maji.

S. Petri Episcopi Tarentasiensis Canonizatio, facta anno 1193, *indicatur in MS. Florario Sanctorum. Dies natalis est* VIII Maji.

S. Pallachius Episcopus, Euticus, Marcia, et Saturninus, *memorantur in Martyrologio monasterii S. Savini in Tarbiensi diœcesi apud Saussayum post Martyrologium Gallicanum. Ex his tres ultimi referuntur* VIII Maji. *At de Pallachio nihil scimus, nisi sit* S. Helladius *Episcopus Autissiodorensis, etiam relatus eodem* VIII Maji.

Job Propheta, vir patientissimus, *celebratur hoc die a Græcis in Menæis et Menologiis. A Latinis vero* X Maji.

S. Pontii Passio *notatur in antiquo Kalendario MS. Trevirensi S. Maximini, suspicamur esse eum per quem Philippi Imperatores fidem Christianam sunt edocti : qui deinde Martyr obiit* XIV Maji.

S. Pachomius, Abbas in Ægypto, *cum elogio inscriptus est Menologio Basilii Imperatoris, an idem, qui cum SS. Mamante et Hilarione infra refertur, ibi inquirimus. De S. Pachomio Abbate agemus* XIV Maji.

S. Regnisidis *seu* Reginswindis, Virgo et Martyr in Lauffen, ad Neccarim fluvium in diœcesi Herbipolensi, *dicitur in Actis sepulta* pridie Nonarum Majarum, *et refertur in MS. Usuardino aucto, quod spectavit ad Nicolaum Schechium Hagenojum. Verum in dicta diœcesi colitur* XV Julii.

S. Ludovici Regis Francorum festum Translationis capitis e cœnobio S. Dionysii ad sacrosanctum sacellum Palatinum, celebratur feria quarta post Dominicam infra Octavam Ascensionis, *et memoratur ad hunc diem in Martyrologio Gallicano Saussayi. De ea agetur ad ejus natalem* XXV Augusti.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 39*

S. Euthalia *indicatur nudo nomine in Menæis et Menologio Sirleti. Videtur illa, quæ in eisdem latius celebratur et in Martyrologio Romano* XXVII Augusti.

Matthæi Apostoli et Evangelistæ natalis in Perside *memoratur in apographis Martyrologii Hieronymiani, Lucensi et Corbeiensi Parisiis excuso, imo et Epternacensi, nomine* natalis *omisso. Verum in Romano Martyrologio celebratur* Translatio corporis Salernum *et dies natalis* XXI Septembris.

Zabdas Hierosolymorum Episcopus, qui S. Mauricium et socios ejus Thebæos baptizavit et in fide Christi confirmavit, *memoratur in MS. Florario Sanctorum. Constituitur is a Nicephoro* XXXIX Episcopus *et dicitur* X annis sedisse. *Ast a Theodorico Pauli in MS. Choronico universali habetur* XXVII Patriarcha, et XXX annis in omni bonitate et patientia refertur migrasse ad Christum anno CCXCVII *et titulo* Sancti *honoratur et reliqua de S. Mauritio et sociis Thebæis latius indicantur, quæ in prævio ad aliquem horum tomorum catalogo habebis, et ad illorum diem natalem poterunt plenius examinari* XXII Septembris.

Petrus Prior monasterii de Alvastra in Ostrogothia, qui Revelationes S. Birgittæ scripsit, *refertur cum titulo* Beati *a Chrysostomo Henriquez, eumque secutis Chalemoto et Bucelino. De eo agi poterit ad Vitam S. Birgittæ* VIII Octobris.

SS. Andronicus et Athanasia *memorantur in Menæis et Menol. Sirleti ac Katendario Moscovitico, et iterum, quando a Latinis referuntur* IV Octobris.

S. Theodoretus, Anthiochiæ passus, *memoratur in Menæis et Menologio Græcorum et apud Maximum Cytheræum. Est is* Presbyter Antiochenus, *aliis* Theodorus *dictus,* sub impio Juliano passus, *et colitur potissimum* XXIII Octobris.

S. Dubricii Ep. Landavensis Translatio *refertur in Martyrologio Anglicano prioris editionis, at in posteriori die* XXIX *Maji. Celebratur autem ejus natalis in utraque editione et aliis* IV Novembris.

Venantius a Fabriano *cum titulo* Beati *indicatur ab Arturo in Martyrol. Francis. Socius is fuit B. Jacobi a Marchia, in cujus Vita de eo agetur* XXVIII Novembris.

Oderisius Cardinalis, et Abbas Casinensis, *memoratur in MS. Kalendario Ordinis Benedictini Ab aliis refertur die quo mortuus dicitur* II Decembris.

S. Stephani Protomartyris Translatio Corporis Romæ, tempore Pelagii Papæ primi, et Theodosii, Principis, quod sepultum est in ecclesia S. Laurentii extra muros et in ejus sepulcro. *Ita MS. Strozzianum et Martyrologium Florentinum anni* 1486. *Poterit de ea agi aut* III Augusti *aut* XXVI Decembris.

S. JOANNIS APOSTOLI ET EVANGELISTÆ, ante portam Latinam Romæ in ferventis olei dolium missi, *solennitas celebratur in plurimis pervetustis Martyrologiis tam manu exaratis, quam typo excusis ex apographo Corbeiensi Hieronymiano ; item apud Usuardum, Adonem, Notkerum et alios recentiores : et eadem solennitas continuatur hactenus in Officio ecclesiastico. Omnia accuratius erunt explicanda ad diem sancti Evangelistæ natalem* XXVII Decembris.

S. Troadii *memoria, inscripta hoc die magnis Græcorum Menæis, et Vitis Sanctorum Maximi Cytheræi, et Menologio Canisii. Is videtur Martyr* Troadius *esse sub Decio passus, qui in iisdem Menæis et apud Cytheræum etiam refertur* II *Martii. Cui agonizanti, ut tum diximus, in spiritu adfuit S. Gregorius Thaumaturgus, et ad subeundum martyrium roboravit. De eo cum Martyrol. Romano agetur* XXVIII Decembris.

DE SANCTO EVODIO
EPISCOPO ANTIOCHENO MARTYRE.

G. H.

CIRCA ANNUM LXVI

Cultus 6 Maji apud Latinos,

Celebris est memoria S. Evodii variis diebus, ast a Latinis potissimum, hoc VI die Maji colitur, quo ista ab Usuardo referuntur : Antiochiæ S. Evodii, qui, ut B. Ignatius scribit, primus ibidem Episcopus ab Apostolis ordinatus est. Hic glorioso Martyrio apud eamdem urbem vitam finivit. *Ado priorem partem ad hunc VI Maji profert ; ast in prævio libello, de festivitatibus Apostolorum eorumque discipulorum, ista habet :* Pridie Nonas Maji, Natalis S. Evodii, qui ab Apostolis Antiochiæ Episcopus ordinatus est, de quo B. Ignatius ad Antiochenam ecclesiam ea scribit : [Pauli et Petri facti estis discipuli, nolite perdere depositum, quod vobis commendaverunt. Mementote digne beatissimi Evodii Pastoris vestri, qui primus vobis ab Apostolis Antistes ordinatus est. Non confundamus Patrem, sed efficiamur digni filii et non adulterini.] Hic Martyr B apud Anthiochiam urbem, cui præfuit, sepultus est. *Hæc Ado. Similia habent cum plurimis Martyrologiis MSS. Notkerus, Bellinus, Grevenus, Maurolycus, Molanus, Galesinius, Canisius, aliique cum hodierno Martyrologio Romano, in quo hæc proponuntur :* Antiochiæ S. Evodii, qui, ut B. Ignatius ad Antiochenses scribit, primus ibidem a S. Petro Apostolo ordinatus Episcopus, glorioso martyrio vitam finivit. *De eodem agit Petrus de Natalibus lib. 4 cap.* 137, *ubi errore typographico legitur* pridie Kalendas Maji sepultus, *cum ex adjunctis Sanctis constet legendum esse,* pridie Nonas Maji.

apud Græcos 29 Aprilis,

2 *Græci conjungunt* SS. Onesiphorum et Evodium, *quem* Εὔοδον *appellant, et die* XXIX *Aprilis sic habent.* Hi e septuaginta fuerunt discipulis : quorum et Paulus ad alios scribens meminit. Ac Onesiphorus quidem Episcopus fuit Colophonis. Evodus autem a Petro in Sede Antiochena collocatus. Ambo denique non paucis periculis ac tentaminibus superatis, multisque ad Christianam fidem conversis, etiam ipsi ad desideratum Dominum pervenerunt. *Quæ in Synaxario Chifletiano leguntur die præcedente. Rursus iidem apud eosdem Græcos die* VII *Septembris, hoc encomio celebrantur :* Eadem die memoria sanctorum Apostolorum Evodi et Onesiphori. Hic sanctus Apostolus Evodus, creatus in magna Antiochia post Petrum Episcopus, in epistolis B. Pauli memoratur ; qui magnifice inter septuaginta discipulos excelluit, et præclarus verbi præco extitit..... Hic in choro Præconum verbi, cum Apostolo Onesiphoro, in cœlestibus degit tabernaculis. *Colitur S. Onesiphorus a Latinis et in Martyrologio Romano die* VII *Septembris. Hujus meminit S. Paulus* 2 *ad Timotheum cap.* 1 *et* 4, *at non* S. Evodii, *ut videatur vitiose scriptum* Pauli *pro* Ignatii : *aut certe auctor Menæi* E *posset dici ad Epistolam S. Pauli ad Philippenses respexisse, ubi cap.* 4 *legisset* Evodum, *cum habeatur :* Evodiam rogo et Syntychen deprecor idipsum sapere in Domino. *De epistolis S. Ignatii, et ea quæ Philippis ad Antiochenos scripsit, egimus Kalendis Februarii ad ejus Vitam* §. 6. *In Synopsi discipulorum septuaginta, quæ sub nomine Dorothei et Hippolyti scripta traditur, etiam* S. Evodius Episcopus Antiochenus *refertur.*

et 7 Septembris :

Tempus Sedis.

3 *Constitutus est S. Evodius Episcopus, quando S. Petrus, anno a passione Christi duodecimo, relicta Antiochia, Sedem Romæ collocavit: id autem contigisse anno æræ vulgaris quadragesimo diximus in Diatriba præliminari ad tomum primum Aprilis ante Catalogos veteres Romanorum Pontificum. At quo præcise anno fuerit* Evodius glorioso martyrio coronatus *non satis constat. Petrus de Natalibus id factum asserit* sub persecutione Neronis, *sub qua SS. Petrum et Paulum in citata Diatriba ostendimus passos anno* XII *Neronis prædicti, vulgaris autem æræ* LXV, *nec videtur diu postea vixisse S. Evodius.*

DE SANCTO LUCIO CYRENENSI.

G.H.

C

SECULO I.

Memoria in fastis

et Actis Apostolorum,

Memoria *hujus Sancti celebratur apud plerosque Martyrologos, antiquos et recentiores, Usuardum, Adonem, Notkerum, Bellinum, Grevenum, Maurolycum, Molanum, Galesinium, Canisium, qui eum* apud Cyrenem primum ab Apostolis ordinatum Episcopum *asserunt. In Martyrologio Romano solum dicitur* Cyrenæ S. Lucii Episcopi, quem in Actibus Apostolorum S. Lucas commemorat : *scilicet sub initium capitis* XIII. *ubi ista leguntur :* Erant in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, Prophetæ et Doctores, in quibus Barnabas et Simon qui vocabatur Niger, et Lucius Cyrenensis, et Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus et Saulus. Ministrantibus autem illis Domino et jejunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus : Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc jejunantes et orantes imponentesque eis manus, dimiserunt eos. *Et hæc fere solum de iis certa sunt.*

2 *Petrus de Natalibus Episcopus Equilinus lib.* 4 *Catalogi cap.* 136 *hoc elogium profert :* Lucius Episcopus Cyrenensis, de quo S. Lucas Actuum XIII F mentionem facit, a sanctis Apostolis primus apud Cyrenem Pontifex ordinatus est : quo officio prædicationis fidelissime peracto, sanctitate et doctrina conspicuus, quievit in pace, pridie Nonas Maji, ut dicit Hieronymus in Martyrologio suo. *Verum non meminit Lucii S. Hieronymus, sed Ado et Usuardus, quorum videtur aliquod exemplar habuisse Petrus, S. Hieronymo adscriptum. Non etiam constat ex verbis S. Lucæ eum* Episcopum *fuisse, et varii interpretes opinantur,* Cyrenensem *appellari, quia* Cyrenæ *natus sit. Est autem* Cyrene *seu* Cyrena *urbs Episcopalis Pentapoleos in Libya, sub Ptolemaide metropoli et Patriarchatu Alexandrino ; quæ nunc* Cairoon *dicitur, in regno Barcæ sita. In Synopsi* LXX *discipulorum, sub nomine Dorothei, dicitur* Lucius Episcopus Laodiceæ Syriæ : *ast in ea quæ sub nomine Hippolyti extat,* Episcopus Olympiadis *sive* Olympiæ *urbis Elidis in Peloponneso. Videtur melius illi tribui posse titulus* Doctoris et Prophetæ sub gratia novi Testamenti, *uti is datur* S. Manahen *socio ejus* XXIV *Maji a Martyrologio Romano, item ab Usuardo, Adone, Notkero et aliis : ad quem diem reliqua explicamus.*

An fuerit Episcopus Cyrenensis ?

DE

DE SANCTO JUSTO MARTYRE

EPISCOPO VIENNENSI IN GALLIA.

G. H.

ANNO CLXXVIII

Memoria in fastis 4 Maji

M*emoria S. Justi Episcopi Viennensis ad diem* IV *Maji celebratur, absque mentione martyrii, in Martyrologio Adonis apud Mosandrum: sed quasi ea lectio non esset satis genuina, asterisco prænotatur nomen et a Rosweido ad Appendicem rejicitur. Recensetur eodem modo in Martyrologio sub nomine Bedæ supposito, et in MS. Flori Sanctorum. At martyrio coronatus recolitur in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *excuso, item in Auctario Greveni ad Usuardum. Quin etiam tres in martyrio socii eidem adjunguntur ab auctore Martyrologii Gallicani Saussayo, cum hoc prolixo elogio.*

et cum elogio apud Saussayum,

2 Viennæ S. Justi Episcopi et Martyris, qui quintus ordine a S. Crescente, quem Paulus Apostolus illic primum Præsulem constituit, sedens, hujus Ecclesiæ cunabula viscerali amore ac paterna B solicitudine fovit: et in magnis persecutionibus fidem prædicans et astruens verbo et opere, illustrissimus in Christi confessione refulsit. Unde et a S. Pio Papa et Martyre Apostolicis rescriptis honorari; quasique Gallicanæ ecclesiæ coryphæus, de rebus magnis regni Christi deque illi imminente martyrio, promeruit commonefieri. Demum ipse fidem Christi dum strenue propagaret, gregemque Christi undique lupis obsessum intrepide tueretur; violenter e sua specula ejectus, longoque exilio maceratus est. Sed cum forte epistolis oves desolatas confirmaret, revocatus in urbem cum Severino, Exuperio et Feliciano, primariis suis adjutoribus, omni ferocitate impetitur. Verum in pietatis defensione ad extremum spiritum perseverans, glorioso occubuit martyrio, in persecutione quarta sub Antonino. Cujus gloriosi Antistitis et inclytorum commilitonum corpora, in Rhodani profluentem projecta, at e fluctibus a pio viro erepta, in loco Brenione dicto condita fuerunt: ubi inculta diu delituere, donec tandem divina revelatione excitus B. Bernardus Archiepiscopus Viennensis e latibulo eduxit, atque condecenti honore inde translata, in S. Romani, quam ædificaverat, ecclesia reposuit. Sed amplioris conciliandi splendoris studio, hinc etiam paulo post elata, ad monasterium Romanum, quod C ad Isaram ipse extruxerat, evexit: in quo in hunc diem gloriose asservantur, perpetuisque coruscant divinæ virtutis et gloriæ monumentis.

et 6 Maji in MSS. Viennensibus.

3 *Hæc omnia Saussayus: quæ conabimur elucidare. Ac primo de S. Crescente, quem Galatiæ alii adscribunt, agendum erit* XXVII *Junii die ejus natali. Habemus duo MSS. Martyrologia de Sanctis ecclesiæ Viennensis; in his, uti etiam in Kalendario veteris Missalis refertur ad dictum* VI *Maji, et hoc in dictis Martyrologiis habetur elogium:* Pridie Nonas Maji, Natale S. Justi Martyris, sexti Episcopi Viennensis, qui quo tempore Pius Papa primus Romæ sederet, accepit epistolam consolatoriam ab eo de sacri Pallii (quod colobium Episcoporum vocat) dignitate et fidei fervore. Exulatus tandem ipse a Marco Aurelio, martyrio etiam sub eodem coronatus est, in quarta persecutione, postquam rexisset Ecclesiam suam per annos triginta quinque. *Quin etiam Saussayus quæ dixerat de die* IV *videtur modeste retractare, dum iterum in Supplemento ad diem* III *Augusti sic scribit,* Viennæ repositio S. Justi Episcopi et Martyris, cujus natalis colitur die VI Maji. *De tempore quo sedit S. Pius Papa, qui colitur* XI *Julii, egimus in Tractatu de antiquis summis Pontificibus, et in Vita S. Aniceti decessoris et S. Soteris successoris* XVII *et* XXII *Aprilis, ostendimusque martyrio coronatum sub M. Aurelio anno* CLXI. *Ejus ad S. Justum epistolam, ex archivo Viennensi erutam, hic accipe.*

Epistola S. Pii Papæ ad S. Justum:

4 Pius Episcopus Fratri Justo Episcopo. Athalus, epistolas Martyrum portans, ad nos venit: et gaudium nobis ineffabile faciens de triumpho eorum, dixit nobis S. Verum, collegam nostrum, victorem de mundi principe triumphasse: te vero apud Senatoriam urbem Viennam ejus loco a Fratribus Episcopum constitutum, et colobio Episcoporum vestitum. Vide ut ministerium, quod accepisti, in Domino impleas. Cura autem Sanctorum corpora, sicut membra Dei: quemadmodum curaverunt Apostoli Stephanum. Carceres Sanctorum visita, ne aliquis tepescat in fide. Martyria sancta Spiritu sancto proba, E et ut perseverent in fide, incitator insiste. Presbyteri et Diaconi, non ut majorem, sed ut ministrum Christi te observent: plebs universa tua sanctitate protegatur. Fratres nostri, quos per Athalum recognosces, de tyranni sævitia jam liberati, requiescunt in Domino. Pastor Presbyter titulum condidit, et digne in Domino obiit. Revelatum mihi esse scias. Collega beatissime, citius me finem hujus vitæ facturum. Unum flagito, in communione sta, et mei ne obliviscaris. Salutat te Senatus pauper Christi, apud Romam constitutus. Saluta omne collegium Fratrum, qui tecum sunt, in Domino.

Tempus Sedis apud Adonem

5 *Hæc S. Pius, ut diximus, sub Marco Aurelio martyrio coronatus anno* CLXI. *Si ergo non pluribus annis citius fuerit S. Justus creatus Episcopus, non videtur initium Sedis referendum ad tempora Hadriani Imperatoris, ut fecit Ado in Chronico scribens:* Hoc itidem tempore, *scilicet sub* Hadriano, Justus Viennensis ecclesiæ Episcopus illustrissimus in confessione exstitit. *At sub* Antonino Pio, *inquit,* Viennensium Episcopus Justus clarus habetur. *Dein sub* Marco Antonino Vero, *ita,* Justus Viennensis Episcopus, longo tempore exilio maceratus, Martyr gloriosus efficitur. *Nonnullis vero interpositis de sociis Martyribus, a Saussayo adjunctis, ista habet:* Severinus, Exu- F perius et Felicianus, parvo tempore ante, apud Viennam martyrio coronati. *Descripsimus ipsi Viennæ anno* MDCLXII *Catalogum Sanctorum Episcoporum Viennensium, ex quo huc spectant ista:* S. Justus Episcopus floruit temporibus Antonini Pii et Antonini Minoris, *scilicet M. Aurelii Veri,* quo tempore Irenæus Lugdunensis Episcopus adhuc Presbyter habebatur. Hujus Justi tempore fertur persecutio gravissima Christianorum fuisse: inter quos martyrio coronati sunt Severinus, Exuperius et Felicianus; quorum corpora divina revelatione postmodum reperta sunt. *Hæc ibi, et melius Sedes S. Justi solum attribuitur imperio Antonini Pii, et M. Aurelii Antonini Veri: proinde non sunt illi tribuendi anni triginta quinque. Qui præcessit* S. Verus *Episcopus colitur Kalendis Augusti, et* S. Irenæus XXVIII *Junii. Eusebius lib. 5 Historiæ Ecclesiasticæ in Præfatione asserit,* anno decimo septimo Imperii Antonini Veri, *id est anno Christi* CLXXVII, violentiorem motam esse persecutionem; *potissimum autem (uti cap. 1 prosequitur)* in Gallia, in qua duæ præ ceteris insignes præstantesque urbium matres celebrantur Lugdunum

et in MS. Catalogo

cum sociis Martyribus.

AUCTORE G. H.

A dunum et Vienna. *Inter Lugdunenses Martyres fuerunt SS. Epipodius et Alexander cum sociis quatuor ac triginta, de quibus egimus ad diem* XXII *Aprilis, ibique diximus S. Irenæum adhuc Presbyterum, ab aliquibus Martyribus per epistolam commendatum fuisse S. Eleutherio Papæ. In hac ergo persecutione, et forsan anno sequenti* CLXXVIII, *passos Viennæ arbitramur Justum Episcopum et tres alios prænominatos.*

Translationes 3 Martyrum absque mentione S. Justi.

6 *Locus sepulturæ primus fuit* Brenio, *quem Joannes le Lievre in Antiquitatibus Viennensibus asserit, prope oppidum S. Columbæ, e regione Viennæ, trans fluvium Rhodanum esse. Alter locus, translationi S. Justi adscriptus a Saussayo, sub nomine* Monasterii Romani, *est* ecclesia S. Romani, *non a S. Justo, sed a S. Bernardo Archiepiscopo ædificata et trium jam dictorum Martyrum corporibus beata: deque hac translatione Petrus de Natalibus lib.* 10 *Catalogi cap.* 82 *ista habet:* Severinus, et socii ejus Exuperius et Felicianus, apud Viennam passi sunt XIII Kalendas Decembris. Quorum corpora, post multa annorum curricula, ipsis revelantibus inventa, et a Pontifice urbis ipsius Clero ac populo honorifice sublata, in basilica S. Romani, quæ in ipsa civitate sita est, condigno honore tumulata sunt, ibique requiescunt.

B

Hæc ibi, quæ pro priore parte in MSS. Martyrologiis D *Viennensibus referuntur, et* S. Bernardus *nominatur* Pontifex, *sed situs Ecclesiæ S. Romani non indicatur: dein additur;* Postmodum idem Pontifex easdem reliquias transtulit ad suum Romanense monasterium. *In Vita S. Bernardi ad* XXIII *Januarii a nobis edita num.* 7 *agitur de monasterio Romanensi constructo et ecclesia S. Petri, in quam* trium Martyrum reliquias, scilicet Severini, Exuperii et Feliciani transtulit reverenter. *Quæ omnia ubique narrantur absque mentione S. Justi: ut videatur Saussayus ista non satis considerate junxisse: qui dein ad* XIX *Novembris de tribus istis Martyribus jam relata tradit, idque sine mentione S. Justi. Joannes le Lievre asserit, a Christianis Viennensibus ad honorem S. Justi constructam fuisse ecclesiam in monte, ubi olim propugnaculum Crappum fuisset, eamque in Prioratum dein erectam, sed tandem in solitudinem reductam. Aliqua parochia S. Justi, tribus Vienna leucis versus Septemtrionem sita indicatur in mappis, uti et alia ad Rhodani defluentis dexteram ripam antequam hic ad oppidum, Pontem sancti Spiritus dictum, devolvatur. Sed quia plures in Gallia fuerunt* Sancti Justi, *non continuo asseveramus ab uno eodemque ea omnia loca fuisse compellata.*

hujus ecclesiæ.

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS,

G. H.

SECUNDIANO EPISCOPO, JACOBO, MARIANO, CONCORDIA, MARINA, HELIODORO, SATURNINO, SILVANO.

VI MAJI

Martyres VIII

Antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa, Lucense et Blumianum, de hisce Martyribus loquuntur:* In Africa natalis Sanctorum Secundiani Episcopi, Jacobi, Mariani, Concordiæ, Marinæ, Heliodori, Saturnini. *In MS. Corbeiensi Parisiis excuso additur* Silvani. *In antiquissimo codice Epternacensi ista leguntur:* In Africa Secundiani Episcopi et aliorum sex, Jacobi, Mariani, Concordi, Marinæ, Eleodori, Saturnini, *nulla facta mentione* Silvani, *imo a numero sex Martyrum seclusi. Præterea loco* Concordiæ et Heliodori *scribitur* Concordi et Eleodori. *In MS. Romano Cardinalis Barberini sic habetur:* In Africa S. Secundiani Episcopi Martyris. *At loco* Martyris *legitur in MS. Trevirensi S. Maximini* Marini, *supra* Mariani *aut* Marinæ. C *In MS. Tamlactensi referuntur nomina* Secundiani, Jacobi, Saturnini, Mauriani, Heliodori, Concordii, Marinæ. *Nudum nomen* Secundiani *invenitur in MSS. Casinensi, Altempsiano, Aquisgranensi, Augustano S. Udalrici, et Parisiensi Labbæi. Ast* In Africa Secundini *scribitur in MSS. Richenaugiensi et Rhinoviensi.* Secundini Episcopi in S. Sophia et Secundini Martyris *celebratur memoria in MS. Beneventano, jam Vaticano, signato numero* 5949. Mariani vero et Jacobi Martyrum *meminerunt MSS. Trevirense S. Martini, et Vallicellanum in Calendario præfixo ante opera S. Isidori Hispalensis: item Notkerus et Rabanus, sed hic elogium addit ex Actis S. Mariani Lectoris et Jacobi Diaconi, Lambesæ in Numidia passorum, quæ Acta illustravimus ad diem* XXX *Aprilis. In MSS. Centulensi S. Richarii, Leodiensi S. Lamberti et S. Laurentii, item in Adone MS. cœnobii Lobiensis, et alio MS. Martyrologio apud Christinam Reginam Sueciæ adservato, ista habentur:* Eodem die sanctorum Martyrum Heliodori, Venusti, Postumi, Maximi, Niceti, cum aliis LXXII. *Ex quibus solus* Heliodorus *huc spectat, reliqui referendi sunt ad classem sequentem. Interim in MS. Coloniensi Carmelitarum præponitur* in Africa, *quasi ibidem omnes essent passi: quod etiam hoc modo factum ab Usuardo:* In Africa sanctorum Martyrum Heliodori, Venusti et aliorum septuaginta quinque. *Verum* Venustus, *uti dixi, cum aliis spectat ad sequentem classem ubi nomina fere omnium referuntur. Interim Usuardum alii descripserunt.*

seorsim Secundianus Episcopus.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 30*

Heliodorus cum aliis ex sequenti classe Marianus et Jacobus.

F

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS

VICTORE, FELICE, ITEM VICTORE, CARISIA, AUFIDIA, JUDITH, EMERIA, ITEM VICTORE, ACUTA, FAUSTINA, HILARIANO, VICTORIANA, SATURNINA, GAVINA, HEDENTO, FURTUNA, VICTORIA, PRIMA, GAIANO, VALENTINA, FORTUNATA, POSTUMO, FAUSTINO, MAJORICO, VENUSTO, MASSUNO, PROCESSA, SECUNDIANO, IMPORTUNA, QUINTIANO, PETRO, TASSO, CASSERICO, MAPPARICO, VENERIA, BONEFACIA, QUINTO, FLORIANA, VICTORINA, DEMORO, GAUDOLA, ITEM VICTORINA, CRISPINO, POSSINO, ITEM FELICE, DONATO, LABORO, MASILLO, GAIANO, FARERO, QUINTO, ROGATO, MAXENTIO, NINNA, VIRTUNIA, VALERIA, TIRONIO, MATRONA, CITINO, FLORIANO, HERENEO, FORTUNATO, FAUSTINO, GAVINO, HERINO, PAPPALICO, PRIMO, CASSO, SECUNDO, CELERINO, HIEREMIA, FLAVIO, MACROBIO, MARCELLINO, MAXIMO, BAFRODITO, AUGUSTIANO, NITICO ET ALIIS LXV, ITEM GAIANO ET SOCIIS XX, ET ALIIS PLURIBUS, MEDIOLANI IN INSUBRIA.

G. H.

SUB MAXIMIANO

Sanctus Ambrosius, qui quarto Christi seculo floruit, Ecclesiæ Doctor et Episcopus Mediolanensis in sermone pro festo SS. Nazarii et Celsi Martyrum, asserit alias urbes exultare, si B unius saltem Martyris reliquiis muniantur. *Ast urbem Mediolanensem* possidere populos Martyrum*; quos hic damus, aut certe aliquem insignem eorum numerum. Mediolanensis ergo hodie* gaudeat terra, nutrix cœlestium militum, et tantorum parens fœcunda virtutum: recte et ex debito a filiis parentis ecclesiæ horum beatorum Martyrum celebrantur insignia. Immensa enim Dei nostri pietas illorum merita nostra vult esse suffragia: simulque dum nobis fidem veram duro martyrii agone commendat, afflictionem præcedentium, instructionem efficit posterorum. Illos examinat, ut nos erudiat: illos conterit, ut nos acquirat: eorumque cruciatus, nostros vult esse profectus. Merito ergo eos colimus, qui periculis suis pugnant, et nostris utilitatibus militant. *Hæc aliaque ad suos Mediolanenses S. Ambrosius. Tempus martyrii horum athletarum arbitramur, cum Maximianus Imperator Sedem sui Imperii Mediolani haberet. Nam, uti in Actis martyrii S. Victoris Mauri, ad diem* VIII *Maji illustrandis, indicatur,* regnante impio Maximiano Imperatore, in civitate Mediolanensi vigebat ingens persecutio Christianorum. *Ex quibus ad hunc* VI *Maji in antiquissimo Martyrologii Hieronymiani apographo Epternacensi, ante mille propemodum annos exarato, sequentes referuntur hoc modo.*

Mediolani populi martyrum:

inter quos sub Maximiano Imp. multi.

C 2 Mediolani, Victoris, Felicis, item Victoris, Calriciæ, Affidiæ, Juthid, Emeriæ, item Victoris, Acutæ, Faustinæ, Hilariani, Victoris, Saturninæ, Gavinæ, Hedenti, Furtunæ, Victuriæ, Primæ, Gaiani, Valentinæ, Fortunatæ, Postumi, Faustini, Majorici, Venusti, Massuni, Processæ, Secundiani, Inportunæ, Quintiani, Petri, Tassi, Casserici, Mapparici, Veneræ, Bonefaciæ, Quinti, Florianæ, Victorinæ, Demori, Gaudolæ, item Victorinæ, Crispini, Possini, item Felicis, Donati, Labori, Masillæ, Gaiani, Fareri, item Quinti, Rogati, Maxenti, Ninnæ, Virtuniæ, Valeriæ, Tironi, Matronæ, Citini, Floriani, Herenei, Fortunati, Faustini, Gavini, Hereni, Pappalici, Primi, Secundi, Cassi, Celerini, Hieremiæ, Flavi, Macrobi, Marcellini, Maximi, Bafroditi, Agustiniani, Nitici, et aliorum LXV, item Gaiani et aliorum XX. *En Syllabus Martyrum* LXXIX, *suis nominibus expressorum: de quibus, cum aliqua tamen varietate, agitur in aliis tribus apographis ejusdem Martyrologii Hieronymiani, scilicet Corbeiensi Parisiis excuso, Lucensi a Florentinio edito, et MS. Blumiano.*

Nomina in MS. Epternacensi expressa

3 *Ut autem varietas melius appareat, ipsos Martyres in decades distribuimus. In prima decade,* Calricia, Caricia *et* Carica *scribitur*; Affidia *in aliis* Aufidia E *est; uti et* Juthid, Judith; *et* Faustina, *in unico* Faustinus. *In secunda decade in MS. Corbeiensi leguntur nomina* Helarianæ, Victuriani, Saturnini, Gavini, Ædenti, Primi. *In quibus, Lucense et Blumianum cum Epternacensi conveniunt, tamen in duobus loco* Victuriæ *habetur* Victoriæ; *et loco* Furtunæ, *in hisce est* Fustunæ, *in Corbeiensi* Fortunati; *nisi hic transferatur ad tertiam decadem, ubi in Lucensi et Blumiano est* Fortunati, *supra in Epternacensi* Fortunatæ. *At loco* Postumi, Faustini, Inportunæ, *in Corbeiensi habetur,* Postumi, Justini, Inportuni, *et pro* Massuni *in aliis est* Massimi, Massi, Marsuni. In *quarta decade* Tassi, Casserici, *in Corbeiensi est* Tassicassirici *unico vocabulo, ubi et deest* Mapparicus, *qui in aliis est* Mappalicus. *Loco* Veneræ *in aliis tribus est* Veneriæ, *et* Bonefaciæ, *seu* Bonifaciæ, *quod in Epternacensi videbatur dividi. Dein, loco* Florianæ *et* Victorinæ, *in solo Corbeiensi legitur* Florini *et* Victorini: *et loco* Demori *in aliis legitur* Domori, Domuli, *et (quod valde abludit)* Memoriæ. *In quinta decade pro* Gaudolæ *et* Victorinæ, *in Corbeiensi habetur* Gaudulæ *et* Victorini; *loco autem* Possini *legitur* Possinni, Possisini *et* Possinæ. *Nomina* Felicis *et* Donati *desunt in aliis tribus codicibus. Pro* Masillæ, *legitur* Massillæ *et* Masilæ; *et hic desinit MS. Blumianum.* Fareri, Faseri, Saferi *varie efferuntur. In sexta decade* F *nomina* Quinti et Rogati *desunt in Corbeiensi: pro* Ninnæ *et* Virtuniæ *etiam* Ninæ *et* Virtumæ *scribitur: uti* Tironi, Tironii *et* Tyroniæ. *Post* Citini *in Corbeiensi et Lucensi additur,* cum sociis eorum et reliquis Sanctis: *et dein, loco* Floriani, *habetur in Corbeiensi* Florianæ. *In septima decade loco* Hereni, *in utroque alio est* Herenti; *uti et* Cassi, Secundi, *ordine mutato. In ultimo ordine* Macrobi, Magrobi *et* Magropi *scribitur, uti et* Bafroditi, Bafrobiti *et* Babrofiti: Agustiniani, Augustiniani *et* Agatiani. *Pro* Nitici *in Lucensi habetur* Niceti: *et hisce socii adjuncti* LXV, *in Corbeiensi sunt* LXXIII *in Lucensi* XLII. *At memoria* Gaiani et aliorum XX, *in aliis habetur inter nomina* Flaviani *et* Macrobiani: *et sub finem in solo Corbeiensi ista reperiuntur,* Item Gaiani cum aliis LXXII.

collata cum aliis 3 MSS.

4 *Sunt autem in Epternacensi Martyres centum sexaginta quatuor, tam anonymi octoginta quinque, quam septuaginta novem suis nominibus expressi. In MS. Corbeiensi sunt universim ducenti quadraginta duo, in Lucensi vero centum quadraginta novem: ad hos Codices proxime accedit MS. Martyrologium Reginæ Sueciæ, a Luca Holstenio in Animadversis ad Martyrologium Romanum laudatum, in quo ista habentur:* Mediolano

Mentio aliquorum in variis Martyrologiis.

A AUCTORE G. H.

diolano Victoris, Felicis, cum aliis centum triginta tribus. *At MSS. Atrebatense et Tornacense,* Mediolano, *inquiunt,* natale SS. Victoris et Felicis. *MS. Ado Leodiensis S. Laurentii et MS. Florarium ista habent:* Mediolani Hilarioni, Victurioni, Saturnini, Victoris, Felicis. *Horum tres priores referuntur in MSS. Pragensi et Trevirensi S. Maximini :* Victorianus *autem apud Witfordum in Martyrologio Anglice scripto. Alii duo* Victor et Felix, *qui omnium antesignani habentur, memorantur in MSS. Augustano S. Udalrici, Aquisgranensi et Parisiensi Labbæi, et apud Grevenum in Auctario Usuardi. In MS. Tamlactensi exprimuntur nomina* Victoris, Felicis, Curicæ, Aufidiæ, Judith, Emeriæ, Acutæ, Faustinæ, Marcelli, Maximi, Augustini, Gaiani, *cum aliis* LXXX.

D *Afris aliqui adjuncti*

5 *Monuimus in classe præcedenti varios ex his Martyribus adjungi aliis, nullo expresso loco, et ita legi in MSS. Centulensi, Leodiensi, Lobiensi, et alio Reginæ Sueciæ.* Eodem die sanctorum Martyrum Heliodori, Venusti, Postumi, Maximi, Niceti cum aliis LXXII. *Ex his omnes, uti jam diximus, huc spectant, præter* Heliodorum, *qui est Afris annumerandus : ipsis interim alios, ut Afros, jungi in MS. Coloniensi Carmelitarum ibidem indicavimus : imo variato numero idem legi apud Usuardum his verbis :* In Africa Sanctorum Martyrum Heliodori, Venusti et aliorum septuaginta quinque. *Verum* Venustus *cum reliquis ad hanc classem spectat. Secuti sunt passim recentiores : quod accurate voluimus notare, ut possit ab aliis idem ulterius examinari, et sic veritas magis elucescat.*

DE SS. DEMETRIO, DANACTE, DONATO, THERINO, MESEERA, BARBARO ET SOCIIS,

G. H.

MARTYRIBUS CONSTANTINOPOLI HONORATIS.

B VI MAJI

Cultus Constantinopoli.

Antiqua Menæa MSS. quæ Mediolani in Bibliotheca Ambrosiana, et Taurini inter libros Ducis Sabaudiæ lustravimus, ad sextum Maji his verbis utuntur:* Eadem die sanctorum Christi Martyrum Demetrii, Danactis, Donati, Therini, Meseeræ et sociorum ejus. *Quibus in MS. Græco Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod Parisiis commodatum habemus ex collegio Claromontano Societatis Jesu, ista adduntur :* Celebritas festi eorum peragitur in martyrio, seu sacello illorum in Deutero, *quæ est urbis Constantinopolitanæ regio sic dicta, quod in ea pro secunda vice regnare exorsus sit Imperatorum aliquis antea throno pulsus. In Menæis MSS. quæ Divione apud Petrum Franciscum Chifletium adservata reperimus, aliqua disticha adjunguntur. Ac primo de* S. Demetrio, *qui ibi* Demetrion *appellatur, tale habetur, ex quo telis occisus intelligitur.*

S. Demetrius telis occisus,

Βέλη, τὰ τιτρώσκοντα σάρκα καιρίως,
Δημητρίων ἡγεῖτο βέλη νηπίων.
Quæ tela carnes ictibus certis lædunt,
Tela puerorum Demetrion putabat.

Danax et 2 alii gladiis

Dein subjunguntur sancti Danax, Therianus, *supra* Therinus, *et* Mesirus, *supra* Meseera, qui gladiis cæsi coronantur, *cum tali disticho.*

C

Ἀμφοῖν ἀθλητῶν ἐκκεκομμένων κάρας
Κεῖται Μεσίρος ἐν μέσῳ κάρας δίχα.
Capite minorum pugilum duorum jacet,
Sine capite medium Mesirus locum tenens.

Donatus telis,

Postea adjungitur S. Donatus telis confossus, *et his versibus honoratur.*

Ἄλλος ξένος τις ἥλιός μοι Δονάτος
Σαρκὸς προσέχων ἀκτίνων δίκην βέλη.
Sol alius mihi est, sed mirus sol, Donatus,
Infixa carni tela pro radiis habens.

E

Barbarus gladio.

Demum, qui pridie in Ambrosianis et Sabaudicis Menæis refertur, et die VIII *hujus Maji in MS. Synaxario adjungitur,* S. Barbarus Martyr, gladio cæsus *hoc disticho significatur.*

Τὴν κλῆσιν εἶ μὲν Βάρβαρος σὺ, γεννάδα
Οὐδ' ὁ τιμῶν σε βάρβαρος τὴν καρδίαν.
Nomine tu quidem es Barbarus : ast qui te colit
Ut forte athletam, mente barbarus non est.

Quod autem ultimus hic etiam ad reliquos spectet ex conclusione patet, dum indicatur celebritatem eorum peragi in eorum martyrio, in Deutero. *Referuntur ad diem* XXIII *Aprilis* SS. Glycerius, Donatus et Therinus Martyres, *quos diximus videri a S. Georgio conversos, cum ipsoque illo die passos. Hinc die* XXIV *Aprilis coluntur* SS. Eusebius, Neon, Leontius, Longinus et alii quatuor Nicomediæ a S. Georgio conversi, et post varia tormenta sacratis capitibus obtruncati. *Illis in duplici MS. Taurinensi adjunguntur* Demetrius, Danamus, Donatus, Therinus, Nestamus, *quos ibidem omisimus, si forte forent* Demetrius, Danax, Donatus, Therinus et Meseera, *hic in eodem Taurinensi codice relati : quod indicasse sufficit, quamdiu latent eorumdem Acta quæ aliquando extitisse, ex tam distincta martyrii a singularis tolerati notitia certum nobis fit. Non tamen eodem aut loco aut tempore passos omnes : sed potius a communi intra urbem Constantinopolitanam cultus loco, communem simul nactos venerationis annuæ diem.*

Aliqui ejusdem nominis relati 23 et 24 Aprilis.

F

DE SS. MATTHÆO ET PRIMO

G. H.

MARTYRIBUS TARENTI IN ITALIA.

VI MAJI

Tarentum, antiquissima et nobilissima urbs et caput Hydruntinæ Provinciæ ditionis veterum Salentinorum, inter plures Sanctos habuit duos hos Martyres, vulgo minus notos : quos damus ex MS. Martyrologio Adonis, olim apud Brixienses aucto, quod pertinuit ad Ecclesiam Tolonensem in Provincia, a nobis reperta inter codices MSS. Reginæ Sueciæ, ante annos ut minimum sexcentos conscripto. In hoc ista leguntur : Et eo die, in civitate Tarentina, sanctorum Matthæi et Primi. *Uterque, sed loco non indicato, memoratur in MS. Martyrologio Ecclesiæ Aquisgranensis et apud Grevenum in Auctario Usuardi, excuso anno* MDXV *et* MDXXI. Matthæus *est in MS. Tamlactensi.* Primi *mentio fit in apographis Martyrologii Hieronymiani Epternacensi et Lucensi, statim post relatum* Matthæum Apostolum *et Evangelistam : ut vel ideo dubitari possit, an ab hoc alius sit statuendus* Matthæus, Martyr et Socius Primi. *Qua monitione*

præmissa

A *præmissa eos hic proponimus, ulteriori examini ipsorummet Tarentinorum relinquentes indecisam quæstionem. Forsitan Tarentinæ historiæ scriptor novissimus Fr. Ambrosius de Tarento Augustinianus, de utroque vel alterutro eorum ulterius invenit quidpiam, quod Supplemento post faciendo inseri mereatur : nam ejus historiam necdum videre nobis licuit, neque cum ipso auctore vix bene cœptum ante hos paucos annos litterarum commercium prosequi; nulla alia ex parte ejus, qui prior nos appellarat causa verosimili apparente, quam mortis, quæ veremur ne præmature subreptum* D *vetuerit promissis suis nostrisque postulatis facere satis.* AUCTORE G. H. *Quod si horum Sanctorum, ad suum argumentum spectantium notitia nulla ad Ambrosium pervenit, et et ipse jam obiit; rogo ut ejus vice alius quispiam civium, nostro hoc indicio excitatus, aliquid curæ et studii conferat in hanc disquisitionem, amplificaturam patriæ decora, et veterum Patronorum cultum postliminio restauraturam, ad majorem Dei in Sanctis suis honorandi gloriam.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT 31 *

DE SS. PACHOMIO, HILARIONE, MAMANTE ET PATRICIO

APUD GRÆCOS.

D. P.

VI MAJI

D*uplicia MSS. Græca Taurinensia Ducis Sabaudiæ et alia Mediolanensia bibliothecæ Ambrosianæ, hoc* VI *Maji suggerunt* memoriam sanctorum Patrum nostrorum Pachomii, Hilarionis et Mamantis. *At Menæa Divionensia Petri Francisci Chifletii eos ita referunt :* Sancti Mamas, Pachomius et Hilarion in pace quieverunt : *et adduntur hi versus :*

B Ἱλαρίωνι καὶ Παχομίῳ Μάμας
Συνεκδεδήμηκε τὴν καλὴν ἐκδημίαν.
Cum Hilarione atque Pachomio Mamas
Migratione emigraverunt pulchra.

Et mox subjungitur S. Patricius, *nulla re addita, quem tamen aliis, hac præmissa monitione jungimus.* Mamantem *nisi Martyrem non noveramus hactenus : nunc vero habemus alterum, qui in pace quieverit, eumque suspicamur fuisse monachum, atque ac socios ei junctos, et ex Vitis-Patrum seu parte earum aliqua modo deperdita olim acceptos; sicut sub illa phrasi multos, quos nunc ex iisdem Vitis cognoscimus, in Synaxaria adscriptos existimamus. Magnum* Pachomium, *in Ægypto Abbatem, commemorabimus die* XIV *Maji, quando etiam laudatur in Menologio Basilii Imperatoris, a ceteris vero Græcis die sequenti : Sancti autem* Hilarionis Thaumaturgi *memoria illustrata a nobis est* XXVIII *Martii, quamvis a Menæis excusis et Synaxario Claromontano referatur ad diem* IV *Maji. Sed vix audemus* E *suspicari eos esse qui hic notantur cum S. Mamante, nisi forte communis translatio aliqua illis obtigerit, quæ eos hac die inter sacra junctim commemorari fecerit : dum autem hujus rei nullum profertur indicium, malumus unius monasterii seu lauræ incolas, eodemque loco sepultos opinari.*

DE SS. GERONTIO ET EDENTIO

ATURI SEU VICO-JULII IN AQUITANIA.

D. P.

VI MAJI

Aturi olim Vico Julii.

Aturum *sive* urbs Aturensium *Episcopalis, vulgo* Ayre, *in regionis Aquitaniæ Novempopulana Provincia, a fluvio* Aturo *nomen accepit, cum olim* Vico-Julium *diceretur. Ita namque* Marcellus Episcopus civitatis Vico-Juliensis *interfuit Synodo Agathensi anno* DVI, *et* Rusticus Episcopus Vico-Juliensis *Concilio Matisconensi secundo* C *an.* DLXXXV. *Hoc in loco floruerunt olim* SS. Gerontius et Edentius : *quorum memoria conservatur ad hunc diem* VI *Maji in antiquis MSS. Martyr. Atrebatensi Ecclesiæ Cathedralis, Tornacensi monasterii S. Martini, et Lætiensi S. Lamberti his verbis :* In Galliis Vico-Julii depositio S. Geronti Confessoris et Edentii. *In*

SS. Gerontius et Edentius:

Martyrol. MS. monasterii S. Sabini de Levitania, in agro Tarbensi satis vicino, ista leguntur : Die V Maji in Galliis Vico-Julii depositio S. Neronti Confessoris et Eventii : *Ita excudit Saussayus in Martyrologio Gallicano pag.* 1248. *Verum ipse Saussayus in Supplemento videtur errores emendasse, dum ista ad hunc* VI *Maji refert :* Ipso die in Galliis Vico-Julii depositio SS. Gerontii Confessoris et Edentii. *Collocantur deinde ab eodem Saussayo in Indice nominum Sanctorum tam* Gerontius Confessor Vico-Julii *quam* Edentius Confessor Vico-Julii. *Nec plura de* S. Edentio *reperimus. Varii omisso Vico Julii nomine de* S. Gerontio

Ex his Gerontius Confessor,

agunt, quem Confessorem *in Gallia celebrant Apographum Martyrologii Hieronymiani Lucense, MS. Florarium et MS. Ado Leodiensis monasterii S. Laurentii. At pro Gallia legitur* Gallæci, Galacus, Galatia, *in MSS. Blumiano et Corbeiensi ejusdem Martyrologii Hieronymiani apographo et MS. Corbeiensi atque in Appendice Adonis. In MS. Coloniensi S. Mariæ ad Gradus legitur in* Africa, *per errorem loci, ab aliis sanctis Martyribus hoc die in Africa passis desumpti.*

2 *In antiquissimo codice Martyrologii Hieronymiani, quem ante mille fere annos descriptum Epternacensibus restituimus,* S. Gerontius *appellatur* Presbyter : *in MSS. Casinensi, Altempsiano et Trevirensi S. Maximini vocatur* Episcopus : *quod minus arbitramur. At nullo loco, ne quidem Gallia apposita,* Geronus Confessor *habetur in MS. Parisiensi Labbæi, et nudum nomen* Gerontii *in MSS. Tamlactensi atque Augustano S. Udalrici. Et hæc sunt quæ de dictis Sanctis habemus : quos non dubitamus illustres fidei Catholicæ propugnatores fuisse, et* S. Gerontium, *cui nomen* Confessoris *adscribitur, etiam plurima passum fuisse, ac tandem in pace quievisse, idque primis æræ Christianæ seculis, cum post S. Matthæum Apostolum in antiquissimis apographis Martyrologii Hieronymiani, ante alios Martyres, legatur* S. Gerontius.

etiam Presbyter et Episcopus dictus.

3 *Antonius Dadinus Altaserra, lib.* 4 *Rerum Aquitanicarum cap.* 11 *agit de missione S. Clari Episcopi in Gallias, circa finem seculi* 1, *sub Anacleto Papa; quam missionem examinabimus ad* 1 *Junii, si interim ejusdem S. Clari Vitam MS. nanciscamur. Huc autem spectat quod idem auctor, nescio an ex dicta vita, socios Evangelicæ prædicationis Claro jungat* SS. Justinum, Severum, Geruntium *cum aliis tribus : nulla facta mentione* Edentii. *De Justino egimus* 1 *hujus : Severus colitur* 1 *Augusti, et sui corporis deposito claritatem dedit*

an S. Clari socius I seculo?

A

AUCTORE G. H. *corpus in oppido sui nominis,*

dedit ejusdem nominis oppido prope Aturum. De S. Gerontio *ait Altaserra,* Ejus corpus conditum ad Gertamum amnem haud procul Auscio, *in eadem scilicet Novempopulania :* Unde postea translatum in locum qui dicebatur Sonvicus in diœcesi Conseranensi, nomen loco fecit vulgo S. Gerons. *Ita ille, in eo, ut videtur, corrigendus, quod SS. Severo et Gerontio Martyrii palmam appingat : cum S. Gerontium passim Confessorem faciant præcitata monumenta. Et hæc quidem etiam Vico Julii assignant Gerontium : sed non repugnaret quominus inde postea translatum corpus sit ad istum, qui nomen ejus nunc obtinet, locum : hic autem* 30 *et amplius leucis Aturo distans trans Garumnam versus Pyrenæos, adjacet oppido S. Licerii. Similiter nihil obstat quo minus pars aliqua notabilis sancti Gerontii, æque ac S. Clari et sociorum aliorum eidem attributorum, habeatur Burdegala in ecclesia parochiali S. Eulaliæ, istic collocata a Karolo Magno, uti ex veteri capellæ inscriptione diximus, ubi de S. Justino.* D

pars aliqua Burdegalæ.

G. H.

DE SANCTO THEODOTO

EPISCOPO CYRINIÆ IN CYPRO.

SUB CONSTANTINO

Elogium ex Menæis 6 Maji,

Inter urbes Cypri ad oram Borealem est Cyrinia, *vulgo* Cerines, *antiquis* Cerannium *in alta rupe situm, ubi S. Theodotus Episcopus plurima passus traditur in Menæis, cum hoc elogio*: Eadem die VI *Maji* certamen sacrosancti Martyris Theodoti Episcopi Cyriniæ in Cypro. Vixit is sub Licinio Imperatore et Sabino Præside, ad quem adductus boum nervis cæditur, deinde suspensus per omne corpus laceratur, tum in lecto ferreo igne candente extenditur. Postea in carcerem conjectus, cessante persecutione, decreto Constantini Magni a custodia liberatur : et cum duobus adhuc annis superfuisset, ad Dominum migravit ad gloriam et laudem Dei, qui illum gloriosum effecit. *Hæc in dictis Menæis, quæ inde Sirletus ad suum Menologium transtulit. Quo citato inscriptus est Martyrologio Romano hic verbis : In* Cypro S. Theodoti Episcopi Cyriniæ, qui sub Licinio Imperatore gravissima passus, in pace tandem Ecclesiæ spiritum Deo reddidit. *Ita Romanum Martyrologium.* B

et 17 et 19 Januarii ex MS. Synaxario.

2 *Magis celebris videtur fuisse Festivitas ejus mense Januario ; sive die* XVII, *quo refertur in dictis Menæis ; sive* XIX, *quo ejus encomium habet Synaxarium MS. Claromontanum Societatis Jesu Parisiis : item MSS. Menæa Mediolanensia bibliothecæ Ambrosianæ et Parisiensia Cardinalis Mazarini. Illud ex dicto Synaxario repetimus, quod ita Latine vertitur :* Eadem *die* XIX *Januarii* certamen sancti Martyris Theodoti, Episcopi urbis Cyriniæ in Cypro. Hic erat sub Licinio Imperatore et Sabino Præside insulæ Cypri. Verum ob confessionem fidei Christianæ ad Sabinum Præsidem adductus, taureis verberatur, deinde suspenditur ejusque carnes lacerantur. Tum extenditur in ignito lecto ferreo, a quo gratia Christi mirabiliter liberatur. Postea trajectis per pedes clavis currere cogebatur. Conjectus denique in carcerem permansit, usque dum persecutione finita, decreto Constantini Magni vinculis absolutus est, alteroque post anno vita excessit. Celebritas festi peragitur in oratorio sanctissimæ et immaculatæ Deiparæ Dominæ nostræ, loco qui Harmatii dicitur. *Hæc ibi.* Locus *autem* Harmatii vocatus, domus erat Harmatii Magistri, qui Domesticus fuit Zenonis, et Basilisci exercitum ei prodidit. Quare ipsius Zenonis jussu interemptus est, cum per testudinem ascenderet ad tribunal Hippodromi. *Ita Georgius Codinus de Originibus Constantinopolitanis pag.* 47 *editionis Lupareæ.* E NOT. 10

G.H.

DE SS. VALERIO ET VALERIANO

EPISCOPIS AUTISSIODORI IN GALLIA.

C F

SEC. IV.

Cultus in Breviariis.

Habemus *varia antiqua Breviaria Ecclesiæ Autissiodorensis, a Petro le Venier Pœnitentiario dictæ Ecclesiæ transmissa : in quibus præscribitur aliqua veneratio* SS. Valerii et Valeriani Episcoporum et Confessorum, *et hæc recitatur Oratio :* Deus qui nos sanctorum Confessorum tuorum Valerii et Valeriani confessionibus gloriosis circumdas et protegis, da nobis eorum imitatione proficere et intercessione gaudere. Valerius *traditur tertius hujus Sedis Autissiodorensis Episcopus, et ejus successor* Valerianus : *qui adfuit anno* CCCXLVI *Concilio Agrippinensi, et subscripsit depositioni Episcopi cujusdam, Christum Deum negantis : hæc autem ibidem ejus sententia indicatur :* Valerianus Episcopus dixit, Etsi non omnes conseniores hic apud Agrippinam, Dei voluntate qui sumus adunati, convenissemus, suffecerat a quinque Episcopis N.... blasphemum, quia Christum Deum negat, pro meritis suis sententiari eodem jure esse depositum. Nunc autem in præsenti majora cognovimus : multorum enim carorum laicorum subscriptione manifestum est, quia primordialem Dominum et Deum nostrum negat, cum per universos Prophetas manifestetur illum ante mundi constitutionem fuisse cum Deo Patre omnipotente, et quia omnes cecinerunt illum venturum et pati pro totius mundi salute, sicut ipse complevit. Quapropter N.... falsus Doctor, qui nudum tantum hominem asserit Christum, recte omnium Consacerdotum voce damnatus est. Ideo consentio, ut si quis epistolas ipsius per Catholicam Ecclesiam attulerit, communione privetur, eumdemque censeo juste esse depositum. *Hæc ibi : ex quibus tempus, quo tam ipse, quam ejus decessor Valerius vixerint, assequimur.*

S. Valerianus condemnat Ep. Coloniensem.

Elogia ex Historia Epp. Autissiodor. S. Valerii,

2 *Philippus Labbe tomo* 1 *Novæ bibliothecæ MSS. Librorum edidit Historiam Episcoporum Autissiodorensium, ubi tale elogium ejus sic legitur :* Caput III de S. Valerio. Valerius sedit annos XVII. Fuit autem temporibus Diocletiani et Maximiani, Caro et Carino Consulibus, administrantibus apud urbem Romam dignitatem Sacerdotii Caio, Marcellino et Marcello Præsulibus, qui etiam ab iisdem tyrannis martyrizati sunt : qui beatus Vir fideliter cursum vitæ peragens, II Nonas Maji migravit ad Christum, et sepultus est apud montem Autricum, secus prædecessorem S. Marcellianum Episcopum. Caput IV de S. Valeriano. Valerianus natione Gallus sedit annos XXX.

et S. Valeriani.

A xxx. Fuit autem vir maximæ sanctitatis atque simplicitatis; sed hic Beatus, cum a progenitoribus S. Amatoris ad ejus nuptias veniret rogatus, videlicet ut utrosque sua benedictione sanctificaret; Dei nutu arrepto Sacramentorum libello, pro benedictione conjugali Leviticam eis imposuit. Hic etiam cum ceteris Coepiscopis, Severino scilicet Senonensi, Solemni Carnotensi, Camilliano Tricassinensi, Pronicio Meldensi, Marcello Parisiacensi, S. Euvurtium Aurelianorum ordinavit Episcopum. Fuit autem temporibus Melchiadis Papæ sanctique Silvestri, sub Constantino Imperatore, Constantio et Volusiano Consulibus, qui plenus sanctitatis obiit pridie Nonas Maji, et sepultus est juxta prædecessores suos in monte Autrico. *Hæc ex dicta historia Episcoporum Autissiodorensium.*

S. Valerianus insignis Concionator.

3 *Vitam S. Amatoris, dein Episcopi Autissiodorensis, dedimus supra ipsis Kalendis Maji: in qua dicitur* S. Amator vir solertissimus, cujus in cœlum animus jam tenebatur declivior, præceptis dominicis sibi a beatissimo Valeriano frequentius inculcatis: nam acclivis erat et pronus in sanctissimi Valeriani prædicationibus. *Dein nonnullis interpositis de* B *nuptiis S. Amatoris agitur et illa traduntur:* Invitatur de more religiosorum ad introitum thalami illico Valerianus Episcopus, ut conjunctionis eorum auspicium Dominicis invocationibus confirmaret. Qui dum appropians, libellum sacrarum precum dextera arriperet, divino jam instinctu atque providentia perennis naturæ humanæ opificis, pro societatis coadunatione atque bono conjugali effundere preces cum vellet, sacro eos Levitarum dedicavit officio. Sed nullus astantium, quæ ab Episcopo gesta fuerant, nisi tantum hi, qui benedictionibus fruebantur, cognoscere potuerunt........ Peractis vero diebus celeberrimis nuptiarum, alacres atque concordes ad S. Eladium Episcopum, qui beatissimo Valeriano successerat, gressus Amator et Martha sponsa tendunt: et procidentes coram eo, votorumque suorum desideria depalantes, ille Clericum se fieri deposcebat, illa religiosarum numero sociari magis ac magis postulabat. *Hæc ibi. Colitur* S. Eladius VIII *Maji: at* S. Marcellianus *decessor S. Valerii* XIII *ejusdem mensis Maji, et primus omnium Episcopus* S. Peregrinus *Martyr, etiam hoc mense Majo, die* XVI.

S. Amatorem consecrat Levitam.

Nomen utriusque in Fastis

4 *Memoria sacra horum Episcoporum inscripta est variis Martyrologiis. In MS. Leodiensi S. Lamberti ista leguntur:* Autissiodoro depositio S. Valeriani C Episcopi et Confessoris, et S. Valerii Episcopi. *Eadem leguntur in MS. Florario, additurque* S. Valerianum fuisse tertium post B. Peregrinum Episcopum. *In MS. Adone cœnobii S. Laurentii apud Leodienses de utroque agitur, et inseritur historia S. Amatoris supra relata. Quæ etiam habetur in illustri MS. Reginæ Sueciæ, forsan apud Fuldenses exarato et alio MS. cœnobii Lobiensis: sed absque mentione* S. Valerii. D *Ita solius* S. Valeriani Episcopi depositio Autissiodori *asseritur in antiquissimo Martyrologii Hieronymiani apographo Epternacensi, item in MS. Richenoviensi, et fastis Maurolyci et Felicii: et ad* XXI *Maji in MS. Florario. At contra solius* Valerii Episcopi depositio Autissiodori *inscripta est apographis Lucensi, Corbeiensi et Bluminno, et MSS. Trevirensi S. Maximini, Tornacensi S. Martini, item Martyrologiis Notkeri, Greveni, Canisii, et alteri Coloniæ et Lubecæ sub annum* MCCCCXC *excuso. Hæc voluimus accuratius describere, quod aliquis egregie doctus in antiquitate Burgundica arbitretur eumdem Episcopum esse* Valerianum *et* Valerium, *quasi hoc nomen per contractionem esset scriptum.*

AUCTORE G. H.

et seorsim S. Valeriani

et S. Valerii.

5 *Galesinius citato codice MS. sed valde imperfecto, ista edidit:* Autissiodori in Gallia SS. Felicis et Valerii Martyrum. *Quæ eadem Galesinio allegato habet Ferrarius. Verum* Felix *unus alterque hoc die supra relatus est inter Mediolanenses Martyres, a quo* S. Valerius Episcopus Autissiodorensis et Confessor *est distinguendus.* Valerianus *memoratur in MS. Tamlactensi.*

Non est alius Valerius ibidem Martyr.

Tempus Sedis.

6 *De tempore quo sederit S. Valerius aut obierit* E *nihil certi pronuntiare possumus quia potuit Sedes aliquot annis vacasse. Alia ratio est S. Valeriani, quia ex Vita S. Amatoris manifestum est post obitum S. Valeriani statim successisse S. Eladium, cujus obitum referemus ad annum* CCCLXIV. *Consule dicta ad hujus et S. Amatoris Vitam. Quia vero traditur S. Valerianus sedisse triginta annis, saltem hi sumendi sunt ab anno circiter* CCCXXXIV *usque ad dictum annum* CCCLXIV, *et sic anno tertio Sedis suæ interfuisset Concilio Coloniensi, et sedisset sub Imperatoribus Constantino ejusque filiis, Juliano apostata et Joviano; ejusque temporibus fuissent Pontifices Romani, Silvester saltem aliquamdiu, Marcus, Julius, Liberius, Felix II, Damasus, et Siricius. De annis tam Pontificum quam Imperatorum, cum magna confusione temporum adjunctis in Historia Episcoporum Autissiodorensium, egimus ad Vitam S. Amatoris, acturi iterum ad Vitam S. Eladii. Si quis autem certiorem viam ostenderit, eam libenter ingrediemur. In Coloniensi Concilio pro blasphemo abdicato, substitutum fuisse Episcopum Ephratam, orthodoxum plane, et in S. Athanasii historia laudatissimum senem, eoque nomine mox legatum a Sardicensi Synodo ad Constantium Imperatorem, nihil ambigimus: turpique errore factum putamus, ut illius nomen acceptum sit* F *pro nomine decessoris, quod ut appellari indignum forte reticebatur: ideoque ipsum ex supra relata sententia expunximus, substituta littera N. nominis indefiniti signo: pluribus autem de hac re agimus, die* XIII *Maji Cap. 1 de Vita S. Servatii, qui S. Athanasio præsente blasphemum redarguerat, cum ille scilicet adhuc Treviris exularet.*

DE SANCTO MAURELIO

G.H.

EPISCOPO IMOLENSI IN ITALIA.

VI MAJI

Forum-Cornelii *urbs sub isto nomine antiquis scriptoribus notissima fuit, dein* Imola *dicta, in Æmilia inter Bononiam et Faventiam sita, estque sub Metropoli Ravenna Episcopalis. Ferdinandus Ughellus tomo 2 Italiæ sacræ primos ejus Episcopos refert,* S. Cornelium, *circa annum* CCCC *adlectum;* S. Projectum, *cui* XXIII *Septembris sacer est; et tertium* S. Maurelium, *quem ait* vixisse anno DXXXII, coronatumque nobili martyrio esse, ignorarique tyrannum: ejus corpus asservari in Cathedrali cum Reliquiis S. Projecti, *quo has et illud translatum fuisse deinde scribit, ex eo quo prius servabantur loco, ab Episcopo Mainardino, mox ut hic Sedem Imolensem obtinuit, forte circa annum* MCCX *aut aliquanto serius. Testatur præterea idem Ughellus* celebrari ejus testum VI Maji, et de eo agere Ferrarium. *Cujus est absque mentione Martyrii istud elogium, citato* officio ecclesiæ Imolensis.

Tempus Sedis.

2 Maurelius civis Corneliensis (quæ civitas Imola nominatur hoc tempore) ad Episcopalem honorem

A ante S. Projectum evectus, sic ecclesiam Imolensem administravit, ut vita functus, Sanctus ab ea ecclesia semper habitus sit et colatur. Ejus corpus in æde Cathedrali sub ara majore asservatur ex antiqua traditione. Acta tamen illius et tempus quo vixit haud sciri potest. *Annotat dein Ferrarius,* legi ex tabulis ejusdem ecclesiæ, ad sacrum usum confectis, corpus S. Maurelii in propria ara quiescere: eumque hac die uti urbis Protectorem coli. *Idem Ferrarius, in Catalogo generali Sanctorum, iterum celebrat* S. Maurelium Episcopum Foro-Cornelii in Æmilia, ejusdemque urbis Protectorem, *annotatque* ejus mentionem fieri in officio dictæ ecclesiæ in Lectionibus S. Petri Chrysologi: Acta tamen ipsius excidisse. *Colitur S. Petrus Chrysologus* III *Decembris. Brautius Episcopus in Martyrologio Poetico sic eum celebrat:* D

Corpus in altari.

cultus Protectoris.

Addidit ad patriæ civis, Pastoris amorem:
Quo sicut cives, sic et amavit oves.

G.H.

DE SANCTA BENEDICTA

SANCTIMONIALI ROMÆ.

VI MAJI

Cultus sacr.

In Tabulis Martyrologii Romani, ad hunc* VI *Maji, celebratur sacra memoria* S. Benedictæ Virginis Romæ. De ea, *uti annotat Baronius,* S. Gregorius lib. 4 Dialogorum c. 13, ubi agit de S. Gallæ obitu, quam Benedicta post diem trigesimum (ut S. Petrus Apostolus prædixerat) secuta est ad coronam. B *Credi S. Gallam obiisse* VI *Aprilis diximus inter Prætermissos ad dictum diem, de ea cum Martyrologio Romano ad diem* V *Octobris acturi. Rem totam aliquanto latius ex S. Gregorio accipe.*

2 Cum omnipotens Deus perennem jam mercedem reddere ejus, *id est Gallæ,* laboribus decrevisset, cancri ulcere in mamilla percussa est. Nocturno autem tempore ante lectum ejus duo candelabra lucere consueverant: quia videlicet amica lucis, non solum spiritales, sed etiam corporales tenebras odio habebat. Quæ dum nocte quadam ex hac eadem jaceret infirmitate fatigata, vidit B. Petrum Apostolum inter utraque candelabra ante suum lectum constitisse; nec perterrita timuit, sed ex amore sumens audaciam exultavit, eique dixit: Quid est, Domine mi, dimissa sunt mihi peccata mea? Cui ille benignissimi ut est vultus, inclinato capite annuit, dicens: Dimissa; veni. Sed quia quamdam sanctimonialem feminam in eodem monasterio præ ceteris diligebat; illico Galla subjunxit: Rogo ut soror Benedicta mecum veniat. Cui ille respondit: Non, sed illa talis veniat tecum. Hæc vero, quam petis, die te erit trigesimo secutura. His itaque expletis, visio Apostoli assistentis et colloquentis ei ablata est. At C illa protinus cunctæ Congregationis accivit Matrem, eique quid viderit quidve audierit indicavit. Tertio autem die cum ea quæ jussa fuerat Sorore defuncta est: illa vero quam ipsa depoposcerat, die est trigesimo subsecuta. Quod factum nunc usque in eodem monasterio manet memorabile, sicque hoc a præcedentibus Matribus traditum, narrare illic solent subtiliter juniores, quæ nunc sunt sanctimoniales Virgines, ac si illo in tempore huic tam grandi miraculo et ipsæ adfuissent.

Dies obitus S. Petro apparente indicatus S. Gallæ.

3 *Hæc S. Gregorius, qui* Benedictam sanctimonialem feminam *appellat: at postea in eodem monasterio ait fuisse* sanctimoniales Virgines, *et talem fuisse* S. Benedictam *indicatur in Martyrologio Romano: hujusque auctoritate inter* Sanctas Virgines Romanas *cum collocat Antonius Gallonius: qui addit* Caput S. Benedictæ asservari Romæ in ecclesia sanctorum Apostolorum, nesciri ubi corpus habeatur. E *Octavius Pancirolius in Thesauro Urbis Romæ, regione 7 ecclesia 7, agit de Ecclesia S. Catharinæ Virginis et Martyris, eamque asserit cum monasterio adjuncto a S. Galla fundatam prope ecclesiam S. Petri; at cujus ordinis fuerit non indicari a S. Gregorio. In archivio S. Petri dici* ecclesiam S. Catharinæ, *et* monachas S. Benedicti *appellari. Hinc inscripta est* S. Benedicta *Martyrologiis Benedictinis Wionis, Dorganii, Menardi, Bucelini, uti et Kalendario Mabillonis ad primum seculum Benedictinum. Idem Pancirolius arbitratur* corpora SS. Gallæ et Benedictæ adhuc latere in dicta S. Catharinæ ecclesia, aliquando elevanda et in altari more solito collocanda, *et ita in Indice Reliquiarum tradit* corpus S. Benedictæ servari in ecclesia S. Catharinæ de Burgo, caput apud sanctos Apostolos, et aliquas reliquias in æde S. Luciæ in Silice: *de qua agit, Regione 2 ecclesia* 40.

Caput Romæ.

An ordinis Benedictini?

Reliquiæ.

4 *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ de ejus ortu, juventute, et ingressu in monasterium ista tradit:* Benedicta Virgo, nobilis Romana, a teneris Christo Domino inserviendi ac illi virginitatis dicandæ desiderio flagrans, spretis pro Deo parentibus et facultatibus, in monasterio adolescentula adhuc se inclusit: in quo ita sancte Vitam instituit, ut cœlestis Virginum sponsus illam non multos post annos ad se acceperit. F *Hæc Ferrarius et fere ex citato Gallonio: qui per verosimilem conjecturam talia asseruerunt, reliqua ex S. Gregorio desumpserunt. Meminerunt ejusdem Arturus du Monstier in Gynecæo sacro, et Brautius Episcopus in Martyrologio Poetico, aliique recentiores cum Carolo Bartholomæo Piazza in Sanctuario Romano, asserente* sacrum ejus caput exponi in Ecclesia Apostolorum.

Elogium Ferrarii.

G.H.

DE SANCTO EADBERTO

EPISCOPO LINDISFARNENSI IN ANGLIA.

ANNO DCXCVIII.

S. Cuthberto succedit post annum S. Eadbertus,

Inter illustriores Angliæ Sanctos merito censeri S. Cuthbertum Episcopum Lindisfarnensem, diximus ad ejus Vitam, relatam die XX *Martii, quo mortuus est anno* DCLXXXVII. *Obitum ejus et sepulturam cum retulisset Beda lib. 4 Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum cap. 29. ista subjungit:* Quod cum factum esset, Episcopatum Ecclesiæ illius anno uno servabat venerabilis Antistes Wilfridus, donec eligeretur, qui pro Cuthberto Antistes ordinari deberet. Ordinatus est autem post hæc Eadbertus, vir scientia Scripturarum divinarum simul et præceptorum cœlestium observantia, et maxime eleemosynarum

A mosynarum operatione insignis, ita ut juxta legem omnibus annis decimam, non solum quadrupedum, verum etiam frugum omnium atque pomorum, nec non et vestimentorum partem pauperibus daret. *Hæc ibi Beda, qui in Vita S. Cuthberti cap.* 11 *num.* 61 *eumdem* Eadbertum, magnarum virtutum virum, et in Scripturis notabiliter eruditum fuisse, *asserit : ac dein cap.* 12 *describit, quomodo corpus S. Cuthberti fuerit elevatum, cooperante S. Eadberto. et hic vitam beato fine concluserit : quæ inde repetita sunt ejusmodi.*

doctrina et eleemosynis excellens,

2 Volens autem latius monstrare Divina dispensatio, quanta in gloria vir sanctus post mortem viveret, cujus ante mortem vita sublimis, crebris etiam miraculorum patebat indiciis; transactis sepulturæ ejus annis undecim, immisit in animos Fratrum, (ut tollerent ossa illius (quæ more mortuorum, consumpto jam et in pulverem redacto corpore reliquo, sicca invenienda rebantur) atque in levi arca recondita, in eodem quidem loco, sed supra pavimentum dignæ venerationis gratia locarent. Quod dum sibi placuisse, Eadberto Antistiti suo, medio ferme Quadragesimæ tempore, referrent; annuit consilio eorum, jussitque B ut die depositionis ejus, quæ est tertia decima Kalendarum Aprilium, hoc facere meminissent. Fecerunt autem ita : et aperientes sepulcrum, invenerunt corpus totum, quasi adhuc viveret, integrum; et flexibilius artuum compagibus, multo dormienti quam mortuo similius. Sed et vestimenta omnia, quibus indutum erat, non solum intemerata, verum etiam prisca novitate et claritudine miranda apparebant. Quod ubi viderunt Fratres, nimio mox timore et tremore sunt perculsi, adeo ut vix aliquid loqui, vix auderent intueri miraculum, quod patebat; vix ipsi, quid agerent, nossent.

permittit corpus S. Cudberti elevari,

3 Extremam autem indumentorum ejus partem, pro ostendendo incorruptionis signo, tollentes (nam quæ carni illius proxima aderant, prorsus tangere timebant) festinarunt referre Antistiti, quod invenerant : qui tum forte in remotiore a monasterio loco, refluis undique maris fluctibus cincto, solitarius manebat. In hoc etenim semper Quadragesimæ tempus agere; in hoc quadraginta ante Dominicum natalem dies, in magna continentiæ, orationis et lacrymarum devotione, ducere consueverat : in quo etiam venerabilis prædecessor ejus Cuthbertus, priusquam Farne peteret, sicut et supra docuimus, aliquamdiu secretus Domino militaverat. Attulerunt C autem et partem indumentorum, quæ corpus sanctum ambierant. Quæ cum ille et munera gratanter acciperet, et miracula libenter audiret (nam et ipsa indumenta, quasi Patris adhuc corpori circumdata, miro deosculabatur affectu) Nova, inquit, indumenta corpori pro his, quæ tulistis, circumdate; et sic reponite in thecam, quam parastis. Scio autem certissime, quia non diu vacuus remanebit locus, qui tanta cœlestis miraculi virtute consecratus est. Et beatus est multum, cui in eo sedem quiescendi Dominus, veræ beatitudinis auctor atque largitor, concedere dignatur. Adjecitque mirando, quæ quondam versibus dixi, et ait :

et in quadragesima solitarius,

accipit partem vestis ejus,

Quis Domini expediet cœlestia munera dictis?
Vel paradisiacas quæ capit auris opes?
Dum pius infesti dirupto pondere leti,
Vivere siderea semper in arce dabit;
Mortua nunc tanto qui membra decorat honore,
Pulchraque perpetuæ pignora præstat opis.
Quamque beata domus, sub tanto quæ hospite [fulges,
Nescia quæ nævi, lumine læta micas.
Nec tibi difficile, Omnipotens, mandare sub arvo,
Ne depasta voret funera labis edax,
Qui triduo servas ceti sub viscera Vatem,
Lucis iter pandens mortis ab ore, tuum :

ac virtutem laudat,

Qui ignibus in mediis insontia membra tueris; D
Ne Hebræum lædat Chaldea flamma decus : AUCTORE G. H.
Dena quater renovas per frigora plebis amictum,
Quæ Phariam fugiens, invia servat, humum :
Qui rediviva levem formas in membra favillam,
Cum tremet Angelicis mundus ab axe tubis.

Hæc et his similia plura ubi, multis cum lacrymis ac magna compunctione, Pontifex tremente lingua complevit; fecerunt Fratres, ut jusserat : et involutum novo amictu corpus, levique in theca reconditum, supra pavimentum sanctuarii composuerunt.

4 Interea Deo dilectus antistes Eadbertus morbo corripitur acerbo : et crescente per dies multumque ingravescente ardore languoris, non multo post, id est pridie Nonas Majas, etiam ipse migravit ad Dominum; impetrato ab eo munere, quod diligentissime petierat; videlicet ut non repentina morte, sed longa excoctus ægritudine, transiret e corpore. Cujus corpus in sepulcro beati Patris Cuthberti ponentes, apposuerunt desuper arcam, in qua incorrupta ejusdem Patris membra locaverant, ubi nunc usque, si petentium fides exigat, miraculorum signa fieri non desinunt. Sed et indumenta, quæ sanctissimum corpus ejus vel vivum vel sepultum vestierant, a gratia curandi non vacant. *Hæc miracula S. Eadberti ab eodem S. Beda, in Vita S. Cuthberti carmine scripta, ita exponuntur :* E

moritur 6 Maji,

et claret miraculis,

Morborum fugiunt labes, furor impius atri
Dæmonis absistit; vivensque solebat ut ante,
Signorum monstrare jubar, modo sic quoque pas- [sim
Spargitur et functos virtus miranda per artus.

Creatus est Episcopus an. DCLXXXVIII, *mortuus an.* DCCXVIII, *sepultus in Ecclesia Lindisfarnensi, quam* S. Finanus *ibidem* Episcopus (*teste eodem Beda lib.* 3 *cap.* 25) more Scotorum, non de lapide, sed de robore secto composuit, atque arundine texit. Sed et Episcopus loci ipsius Eadbertus, ablata arundine, plumbi laminis eam totam et tectum et ipsos quoque parietes ejus cooperire curavit. *Vitam S. Finiani illustravimus ad diem* XVII *Februarii.*

sepultus in ecclesia ab ipso plumbo tecta;

5 *In Historia Ecclesiæ Dunelmensis* (*quam sub nomine Simeonis Dunelmensis editam vindicavimus Turgoto, ad Vitam S. Cuthberti*) *lib.* 2 *cap.* 6, *ob secundum Danorum depopulationem, dicitur* an. DCCCLXXV corpus S. Cuthberti sublatum, et successorem ejus venerabilium Sacerdotum ossa veneranda, scilicet Eadberti, Eadfridi, et Ethelwoldi. Hæc tollentes, de locis in locum, euntes et redeuntes discurrebant per annos septem, *teste Ricardo Dunelmensi lib.* 2 *cap.* 1. Deinde in villam, nomine Crecam, venientes, ibi quatuor menses resederunt. Tandem vero redeuntes ad villam Kunkæcestram, nunc Cestram vocant, devenerunt : ibique cum Reliquiis quieverunt, *ab anno scilicet* DCCCLXXXIII *usque ad annum* DCCCCXCV. *Postea anno* DCCCCXCV *translata fuerunt eadem sancta corpora in Ripon monasterium : inde, post tres aut quatuor menses, Dunelmum. Denique anno* MLIV, *die* XXIV *Augusti, dicta ossa reperta fuerunt in eodem loculo cum sacro corpore S. Cuthberti, et ab hoc remota seorsim fuerunt adservata, uti omnia hæc leguntur in Historia Translationis S. Cuthberti in novam tumbam num.* 6, *et ad* XII *Februarii in Vita supra indicati Episcopi Ethelwoldi.* F

sacra ossa ad varia loca,

ac tandem Dunelmum translata.

6 *Sacram memoriam S. Eadberti celebrant Grevenus et Molanus, in Additionibus ad Usuardum, cum MS. Florario et hodierno Martyrologio Romano et Anglicano : item Maurolycus, Canisius, Menardus, Mihew, Bucelinus et alii. Gelenius etiam refert : sed arbitratur eumdem esse cum S. Egberto Presbytero, in insula Hyensi mortuo : cujus Acta dedimus* XXIV *Aprilis.*

Memoria in Fastis.

DE

DE S. JOANNE DAMASCENO

MONACHO ET PRESBYTERO APUD GRÆCOS.

D. P.

CIRCA AN. DCCLXXX

Egregium hunc virum, et tunc quoque cum in patria sua Damasco negotiis occuparetur temporalibus sacra doctrina et zelo religionis celebratum, ad omnem porro sanctitatis formam extulit celeberrima S. Sabæ Laura, in Palæstina; de cujus aliis alumnis Sanctis actum aliquoties a nobis est, ageturque deinceps, ad dies eorum memoriæ sacros. Synaxarium, Basilii Imperatoris jussu collectum, et omnium quæ novimus eo in genere antiquissimum, memoriam illius refert ad diem XXIX Novembris: quo die eumdem habuerunt et alia MSS. ex quibus Menologium suum compilavit Sirletus, quod extat ab Henrico Canisio excusum. Cetera, quæ vidimus tam typis excusa quam manu exarata, diem IV Decembris Joanni adscribunt: quando in Menæis excusis colitur partito cum S. Barbara diei officio, cum proprio Canone Sticharüsque et Contaciis, in quibus valde laudatur Sanctus, ab incomparabili sacrorum hymnorum pangendorum facultate, efficaci hæreseon convictione, et monasticæ exercitationis rigore. Græcos sequuntur Rutheni seu Moschi, aliæque ecclesiæ a Græcis sacrorum ritus postea mutuatæ, quibus sese aptarunt Molanus in Additionibus ad Usuardum secundæ seu Duacenæ Editionis, Canisius in editione altera Germanici Martyrologii, et Arnoldus Wion in Ligno vitæ, imitatus Trithemium, de Joanne, tamquam Regulam Benedictinam professo, agentem inter illustres viros sui Ordinis.

Græcis Fastis adscriptus 29 Novembris, B *et 4 Decembris,*

2 Hoc idem absque ulteriori probatione fecit in Menologio Benedictino Gabriel Bucelinus, sed ad præsentem diem VI Maji; quando Joannem Romani Martyrologii tabulis a se recognitis inseruit Baronius, cum insigni elogio. Et elogium quidem accepit e vita; diem, vel ex Maurolyco vel ex Molano primæ editionis: ante quos tamen alia quædam MSS. Latina, licet nobis necdum cognita, ad eumdem diem debuerunt retulisse Joannem. Nam in Additionibus Carthusianorum Coloniensium ad Usuardum anni 1521, sæpe sub nomine Greveni citatis, sic legitur: Constantinopoli depositio sanctæ memoriæ Joannis Damasceni, Doctoris egregii, nec minus vita et miraculis clari. Et hæc verba Molanus in prima, sicut dictum, anni 1564 Lovaniensi editione transcripsit, omisit in secunda Duacena anni 1583. Maurolycus anno 1564 primum editus, deinde 1570 et 1578 Venetiis recusus: Constantinopoli S. Joannis Damasceni Presbyteri, moribus et doctrina clarissimi tempore Theodosii tertii, id est, Adramyteni, qui solum exigua parte anni DCCXV regnavit quando necdum cœperat Joannes scriptis clarescere. Videtur autem Maurolycus ea determinatione corrigere voluisse alios, qui ante ipsum, Theodosii senioris ætatem, id est seculum Christi IV, Damasceno adscripserant.

Latinis 6 Maji. C

3 Vita, quam habemus, et Græce etiam ex MS. Medicæo Regis Franciæ damus, antehac cum operibus Basileæ excusam, auctorem præfert Joannem Patriarcham Hierosolymitanum: qui argumento ex Arabica quadam ac simplicissima narratione accepto ipsam luculento exornavit stylo, duobus forte seculis post mortem Damasceni. Siquidem monumenta omnia excutiens, unde conatus sum Hierosolymitarum Patriarcharum seriem integrare, nullum inveni istius nominis, ante eum quem Curopalates asserit, sub annum Nicephori Phocæ ultimum, Christi DCCCCLXIX, virum a Saracenis fuisse combustum. Nondum Constantinopoli innotuerat illa sic exornata Vita, fortasse nec composita quidem erat, quando suum jam cultum ibi habebat Damascenus et elogium in Synaxariis; utique ex aliis antiquioribus notitiis, et quidem ab Arabico contextu valde diversis, decerptum: quod in Basilii Imperatoris Synaxario MS. tale est, ad XXIX Novembris.

Vita scripta a Joanne Patr. ante an. 969 ex schedis Arabicis;

4 Hic fuit sub Imperio Leonis Isaurici et filii ejus Constantini, ex urbe Damasco, genere illustri, honorato et fideli; patrem autem habuit virtutis amantem; et eruditus est omni gentilium disciplina, insuper etiam divinis litteris. Pro amore deinde Christi paternas divitias deserens, factus est monachus, una cum Cosma, eo cujus est multa mentio in poematis sacrarum festivitatum, magnæ præsertim hebdomadæ ante diem Paschæ. Joannes porro, suarum orationum efficacia et demonstrationum e Scripturis desumptarum, Iconomachorum confudit hæresin; * unde ab hæreticis Imperatoribus varie relegatus, et carceribus traditus, in pulchra confessione consummatus est, sepultusque a discipulo suo. E

ex antiquiori alia elogium in Menologio Basilii

5 Hæc ibi: quibus prorsus similia invenit in aliis MSS. Sirletus, usque ad signum *: sed ceteris omissis, sic concludit: Iconomachorum confundens hæresim, multa erudite et accurate scripta reliquit; in quibus omnium fere quæstionum solutio invenitur. Cum vero ad multam et laudabilem senectutem pervenisset, excessit e vita B. Joannes, ante Mansur appellatus, quo vocabulo et ipsius parentes appellabantur. Cum isto apud Sirletum elogio convenit, ad VI Maji, Synaxarium Collegii Claromontani Parisiis, nisi quod de Majumensi Cosmæ Episcopatu mentionem interserat, et in fine subjungat quædam de ejus poematis ac vita in pace consummata; quæ poterunt usui esse ad diem XIV Octobris.

et Sirleti atque Menæis:

6 Expunxit aliquis ex Claromontano, quæ ibi de cognomento habebantur scripta; sed ipsum egregie confirmat Suidas, hoc addito de poematis ejus elogio: Joannes Damascenus, cognomento Mansur, vir fuit eloquentissimus, nec ulli eorum, qui ipsius tempestate doctrinæ laude claruerunt, secundus. Opera ipsius perquam multa, et in primis erudita, tum in divinam scripturam Parallelorum collectanea, tum musici Canones, partim Iambico carmine conditi, partim oratione soluta. Floruit autem una cum eo Cosmas Hierosolymitanus, vir elegantissimo ingenio, musicamque spirans prorsus concinnam ac modulatam. Certe musici Canones Joannis et Cosmæ nullam adhuc comparationem admiserunt, nec quandiu hic mundus durabit, admittent. F

aliud ex Suida.

7 Nominis porro significatum exponens Theophanes, ad secundum Copronymi annum, eadem occasione declarat, quo impius hic fuerit animo in Joannem, dum adhuc in Palæstina degeret, sub barbaro Saracenorum dominatu quam in Christianorum Imperatorum terris securior. Cum enim mentionem intulisset Petri Majumeni Episcopi (qui Cosmæ videtur decessor fuisse) ab Arabibus ob vituperatum libere Mahometismum concisi: eum, inquit, orationum suarum encomiis sanctus Pater noster Joannes, qui recte Chrysorrhoas nuncupatur (propter efflorescentem in ipsius tam vita quam sermone gratiam spiritus, instar auri radiantem) quem etiam sacrilegus Imperator Constantinus quotannis solitus fuit subjicere anathemati, propter eminentem illius in recta fide doctrinam: et pro avito ejus nomine Μανσοὺρ, quod Redemptum significat, novum suæ ætatis doctorem, judaico prorsus ingenio, nuncupabat Μανζηρὸν, id est (sicut ex Papia ostendit Meursius in Glossario) Scorti filium.

Cognomen Mansur Redemptum significans Copronymus in contumeliam detorquet

S

A

cujus furore nihil territus,

8 Non conterruit Joannem tyranni rabies, etiam jus clavium ecclesiasticarum sibi impie arrogantis, ut de eo se ulcisceretur, quem aliter non habebat in potestate. Quin, æque ac alii insignes monachi, in quibus et Stephanus Junior sociique fuerunt, XXVIII Novembris commemorandi, accurrit Constantinopolim aut certe in ejus viciniam etiam ipse, ubi maxime periclitabatur fides; futurus particeps periculorum ac certaminum; quæ in Basilii Imperatoris Menologio indicata, miraremur a Vitæ scriptore fuisse prætermissa, nisi hic profiteretur Arabica se monumenta secutum. Cum enim in his ea solum contineantur, quæ vel in patria secularis egerat vel monachus in Laura; de morte prorsus nihil videtur invenisse scriptor Græcus, unde nec diem, neque locum notavit.

ausus est Constantinopolim accedere:

9 Extremam certe partem vitæ peregre transegisse Joannem vel inde possumus confirmare, quod si in Laura sua obiisset, et inter Sanctos illius loci Patres religiosiori ritu esset sepultus extra commune cœmeterium; non defuisset inter monachos ibidem degentes aliquis, qui totam ejus vitam æque prolixe et accurate descripsisset, et pari cum linguæ Græcæ elegantia, atque descripta ibi est Vita nepotis Stephani Sabaitæ, danda a nobis XIII Julii; qui anno DCCXCV ibidem obiit, et decimo ætatis suæ anno Christi DCCXLV, Lauram ingressus, haud paucos annos in ea vixit cum avunculo suo S. Joanne; et sicuti descriptum ibidem est Martyrium XX monachorum Martyrum, biennio post obitum jam dicti Stephani occisorum ab Arabibus, quod illustravimus die XX Martii.

quo factum ut peregre mortui vitam non scripserint Sabaitæ,

B

10 Porro sicut de extrema Joannis Damasceni ætate parum vel nihil prorsus scivere Palæstini, inter quos Arabice scriptam priorem ejus vitam Patriarcha Joannes reperit; ita nec Synaxariorum auctores Constantinopoli videntur cognita habuisse, quæ de calumnia ipsi per Leonem Isaurum apud Saracenum Damasci Principem constructa sciverunt illi, quæque de insigni ejus obedientia narrabantur communi traditione inter monachos Sabaitas: in quorum Laura etiam nunc monstratur ipsius cellula, non item sepulcrum. Hoc vero eum Constantinopoli nactum omnino arbitramur, sicuti Latina Martyrologia vetusta quædam habere et habuisse ostendimus: quæ sola etiam meminerunt miraculorum a vivente patratorum, sed in genere; et verum obitus diem videntur memoriæ consignasse.

uti nec CP. nota distincte fuit ejus Vita in Palæstina.

11 Cur autem non potius id dico fecisse Græcos? Quia hi, in deligendo commemorationis annuæ die, videntur alium prorsus habuisse respectum. Nam qui diem XXIX Novembris primi assumpserunt; ideo id fecisse videntur, quia pridie celebraverant S. Stephanum Juniorem; et quia propter laudata ab hoc Joannis Damasceni opera ac zelum pro cultu sacrarum imaginum, congruum censuerint hujus quoque memoriam consequenter facere. Qui diem IV Decembris in usum receperunt et pro eo habebant ab ipso S. Joanne ordinatum Virginis ac Martyris Barbaræ officium, ac recitabant hujus encomium ab illo compositum; conveniens existimarunt utriusque cultum conjungere, composito, quod nondum factum erat, proprio Canone de ipso Joanne. Plane quemadmodum II Martii, ante vitam S. Mariæ Ægyptiacæ, diximus placuisse, ut in officio feriæ V Hebdomadæ V Quadragesimalis, quando illius Sanctæ vita a S. Andrea Cretensi Constantinopolim allata recitabatur, una cum magno Pœnitentiali Canone per ipsum composito, misceretur dicto Canoni de S. Maria alter Canon de S. Andrea, licet proprium alius uterque haberet sui cultus diem, hæc I Aprilis, iste XVII Octobris.

cur Græci eum potius retulerint ad 29 Novembris

C

vel 4 Decembris,

12 Adde quod Joannes, licet mortuus die VI Maji, nullum tamen eo die peculiarem habuerit cultum: quia corpus ipsius humiliter tumulatum, regnante adhuc Copronymi filio Leone Chazaro, paternæ impietatis æque ac regni herede, numquam videtur fuisse elevatum de terra; deficientibus forte quæ id faciendum suaderent miraculis; cum tota Populi Constantinopolitani devotio, restituta post paulum sub Irene et Constantino Imperatoribus orthodoxo imaginum cultu, ferretur erga S. Stephanum aliosque illustres pro earum defensione Martyres; quorum præfulgens splendor aliorum in eadem Confessorum lucem obfuscabat. Neque hoc per meram conjecturam dici existimet quispiam; sed legat in Menæis Canones diei IV, qui de S. Joanne sunt; invenietque nullam istic fieri mentionem corporis vel sepulturæ, aut miraculorum ejus invocatione patratorum, contra quam fieri notabit in aliorum Sanctorum Canonibus, quorum sepulcra in veneratione erant. Similiter nec in Claromontano Synaxario, ubi accurate notari solet quo urbis Constantinopolitanæ loco cujusque Sancti Synaxis celebretur, ratione corporis vel reliquiarum ejus; nihil tale legitur de S. Joanne, quem tamen Constantinopoli Latini adscribunt, idque ut arbitramur non ex vano.

quam ad 6 Maji quo videtur obiisse,

D

AUCTORE D. P.

et Constantinopoli modeste tumulatus.

13 Elogium quod illi Magna Menæa texunt, multo quam in Synaxario Basilii Imperatoris prolixius, his verbis concluditur: In senecta uberi vitam finivit, cum eam ad annos quatuor supra centum produxisset. Hos ego sic ordinaverim, ut circa annum DCCLXXX mortuus Joannes, defuncto quidem Copronymo; sed necdum pacata ecclesia, natus sit circa annum DCLXXVI; adeoque sub Leone Isaurico (qui regnavit ab anno DCCXVI ad DCCXLI) annos natus circiter quadraginta, inter publicæ quam gerebat Damasci procurationis negotia, cœperit satagere pro cultu sacrarum imaginum, quem funditus eversum volebat impius ille; et fideles confirmare scriptis quaquaversum epistolis, eoque liberius arguere perfidum quo minus ejus iram timebat, longe extra ejusdem jurisdictionem positus. Passus deinde ab eo calumniam, et pro reddita sibi per Deiparam manu quæ fuerat præcisa, cum adoptivo fratre Cosma, ingressus Lauram S. Sabæ, annos ibi aliquot delituerit; usque dum rursum clarescere cœpit conscribendis cum Cosma Canonibus sacris; et ab Joanne Hierosolymitano Patriarcha Cosmas quidem factus est, post Petrum Martyrem, Majumæ Episcopus circa finem Leonis vel initia Copronymi; Joannes vero Presbyter ordinatus, idque haud parum ante annum DCCXLIX: tunc enim ostendimus in Catalogo non amplius in vivis fuisse Joannem Patriarcham, quem mortuum tamen Damascenus laudat ut suum magistrum, cujus sensa omnia intime noverit, in epistola ante annum jam dictum scripta contra eos qui Petri Cnaphei hæresim suscitabant.

Vixit annis 104, circa an. 676 natus,

E

Presbyter ordinatus circa an. 740

14 Patriarcha hoc mortuo, ad dilectam suam inter Sabaitas solitudinem sese receperit Damascenus, ibique doctos eos libros scripserit, quorum vim ferre non valens Copronymus absentem primum annuo cœperit ferire anathemate; deinde propius congredi ausum exiliis carceribusque, in Basiliano menologio memoratis, macerarit: a quibus, eo mortuo, solutus, clam reverterit Constantinopolim; neque multo post vita excesserit, prius saltem quam imaginibus cultus suus et pax orthodoxis redderetur, quibus sub Leone Chazaro quædam veluti induciæ obtigerant, mitigata quæ prius ferbuerat persecutione. Plura sperabamus de extremis Damasceni certaminibus dicere nos posse ex Oratione sapientissimi Cypri Constantini Logothetæ Acropolitæ de S. Joanne Damasceno: quare eam ex Vaticano Codice transcribendam, et ab humanissimo Joanne Francisco de Rubeis, Jurisconsulto Romano curavimus, Latine reddendam, quamvis prolixissimam, et nimia verbositate diffluentem. Jamque ea interpretatio fere tota per veredarios erat successive allata, et pauca quæ restabant folia mox afferenda sperabantur, cum hæc postularentur ad prælum; quod tantisper remorari visum non est, cum in iis quæ jam ad manus venerant, nihil appareret præter nudam paraphrasim Actorum vetustiorum, qua operis hujus molem augere operæ pretium non sit. Quod si vel in fine dictæ orationis inveniatur aliquid de rebus a Sancto actis Constantinopoli, id in hujus tomi Appendice proponemus

mortuus circa an 780.

Encomium a Constantino Logotheta scriptum.

A *mus. Nunc satis habemus lectorem remittere ad encomium S. Theodosiæ, Sanctimonialis et Martyris Constantinopolitanæ, ab eodem Constantino compositum et* XXIX *Maji illustratum ; ubi pluribus agemus de auctore, qui seculo* XIII *exeunte scripsit ac floruit : de Joanne autem sic exorsus est,* τῷ Ἰωάννῃ τὸν λόγον, τῷ ἐκ Δαμασκοῦ τὰ ἐγκώμια : Joanni orationem ! Damasceno encomia ? Quo igitur pacto in ipso limine non torpebo, et priusquam ad certamen exuar non aufugiam ?

15 *Interim ex supra dictis de tempore et loco, quibus hic Sanctus videtur obiisse ; consequitur, nullam esse verosimilem causam, ob quam Baronius Maurolycum et Molanum suspectos habuerit, et pro* Constantinopoli *scribendum sibi putarit* Damasci ; *cum neque mortuus ibi sit Sanctus, neque ullo constet argumento quod Christiani, sub Saracenorum jugo gementes, aut istic aut omnino in toto Oriente soliciti fuerint, de instituendo aliquo ejus cultu. Habes deinde unde corrigas Volaterranum, Bellovacensem, et Antoninum : qui Damasceni ætatem ad Seniorem Theodosium referentes, ansam dederunt Trithemio distinguendi duos* Joannes Damascenos ; *alterum qui sub dicto Theodosio floruerit, edideritque libros de fide orthodoxa ; alterum, qui pro imaginibus depugnarit. Liquet enim ex cap.* 10. *lib.* 3, *ubi auctor meminit Petri Cnaphei, qui in quinta Synodo damnatus sub Justiniano est ; et ex lib.* 4, *ubi contra Iconomachos disputat, istorum librorum auctori tantam vetustatem non convenire, ut non potuerit esse idem qui etiam sub Copronymo scripserit.*

Quam male distinctus in duos sit.

B

16 *Opera ejus novissime edidit ac recollegit Jacobus Billius, S. Michaelis in Eremo cœnobiarcha, sæpius deinde subjecta typis. His aliorum quoque auctorum scripta quædam inserta, quorum partim ignorantur, partim indicantur nomina : in iis autem quæ ipsius Damasceni nomine insigniuntur, putat Billius numerandam Barlaami ac Josaphati historiam, quam alii Joanni Sinaitæ adscriptam volunt : quod ad eorum anniversarium diem* XXVII *Novembris examinare licebit. Philippus quoque Labbe anno* 1652 *in lucem emiserat* Conspectum novæ editionis omnium ejus operum in quatuor partes tributorum : *sed ea editio hactenus lucem non vidit : cui quid novæ rei accessurum fuerit licebit ex ipso Conspectu videre, ad quem lectorem remittit auctor in Dissertatione historica de scriptoribus ecclesiasticis. Ego ex Allatio hic indico addi iis posse, pro Vita S. Stephani Martyris (quæ certo Damasceni non est, sed Metaphrastis, desumpta ex antiquiori alia, a Stephano Magnæ ecclesiæ Diacono composita ; quam suo tempore* C *in lucem efferemus) pro hac, inquam, Vita addi posse suggero, Sermonem* de Gloriosa Christi Martyre Barbara, *quem sub illius nomine, nescio ubi, reperit, ejusque vere esse censuit, vir in talium discrimine versatissimus, hoc principio :* Ὑπέρκειται μὲν ὁμολογουμένως ἅπασαν ἐγκωμίων σύνθεσιν.

Operum ejus editiones variæ :

iis addi posset sermo de S. Barbara,

17 *Ast iisdem operibus longe maximam accessionem fieri posse ex Græcorum libris ecclesiasticis novemdecim, pridem Græce excusis apud Venetos, censet in suis Prolegomenis ad Marianam Græcorum pietatem noster Simon Wagnereckius. Etenim prædictos libros (quos fere ex Hierosolymiticorum monasteriorum usu, a S. Saba primitus ordinato, usurpant Græci ; quemadmodum eos a Saracenis abolitos S. Sophronius restituere exorsus,* S. Joanni Damasceno *reliquit opus, vel absolvendum, si inchoarat tantum, vel denuo restaurandum, si perfectum ab eo iterum aboleverint barbari) Græcos, inquam, ecclesiasticæ Hymnodiæ libros sic restituit prædictus* Damascenus, *ut videatur ei tribui posse, quidquid de Sanctis aut Festis, ætatem ejus præcedentibus, absque auctoris nomine, continent. Etenim Simeon Thessalonicensis, in Dialogo contra hæreses apud Leonem Allatium, primum sic loquitur.* S. P. N. Sabbas divinum officium in certum quemdam Typum seu formam scriptam redegit, quam a SS. Euthymio et D Theoctisto per traditionem acceperat : hi porro a majoribus suis et Charitone præsertim Confessore desumpserunt. Hanc vero divini Officii normam, a S. Sabba in litteras missam, cum ob irruptionem vastantium omnia barbarorum interiisset, S. P. N. Sophronius, sanctæ civitatis Patriarcha, studio laboreque suo restituit ; ac post eum divinus et in rebus Theologicis acerrimus Joannes Damascenus renovavit, et denuo in litteras misit.

et multa ex ecclesiasticis Græcorum libris,

quos fere abolitos Joannes restauravit

post Sophronium

18 *Ac paulo infra, prætermisso Sophronio (veluti cujus labor vel ad perfectum nihil adduxerit vel penitus interierit) rursus ait,* Typicum Hierosolymitanum, sacratissimum Sabbam et Theologum Damascenum pro nomothetis habet. *Certe prædictus Wagnereckius, ad primæ suæ partis finem (alias autem ab eo designatas necdum scimus prodiisse in lucem, auctoris morte verosimiliter interceptas) auctorum in dictis libris nominatorum et a se delibatorum texens Catalogum, nihil reperit cujus causa S. Sophronium nominaret ; sed post Theotocia sub nomine S. Sabbæ producta, subjecit ea quæ* S. Joannem Damascenum *auctorem habent numero septuaginta quinque : præter alia quæ forte ab eodem auctore sunt; sed, nomine per socordiam librariorum prætermisso, ignorantur cujus sint.*

ipse plurium Canonum scriptor,

19 *Existimat porro Wagnereckius, etiam ipsa de Sanctorum historiis Breviaria Damasceni inventum et* E *opus esse, qua quidem parte antiquiores ætate ejus Sanctos amplectuntur, et Synaxarium proprie dictum constituunt : eoque allegat Ægidii Romani auctoritatem, in* 3 *Sent. quæst.* 4 *art.* 1 §. 2 *num.* 48 *citantis* S. Joannis Damasceni Martyrologium; *quod aliud esse non potest, quam Synaxarium ab eo ordinatum, et ab aliis deinde variis accessionibus auctum ; sicuti id, quo hodie adhuc Græci utuntur, Typicum, S. Sabbæ dicitur, a primo auctore ; et quæ sub Hieronymi atque Usuardi nominibus citantur Martyrologia eorumdem vere esse creduntur, licet variis ad calcem cujusque diei additionibus aucta. De Synaxarii institutione atque usu, vicem supplentis plurium et grandium de Sanctorum vitis librorum, et eatenus Occidentalis Ecclesiæ Breviario de Sanctis assimilandi, potius quam succinctioris styli Martyrologio, fuse egimus ante mensem Martium, ex eo quod Basilius Porphyrogennetes colligi jussit, editum ad calcem primi nostri tomi de Actis Sanctorum Martii : quibus addi posset, quod hic de ejus inventore Damasceno suggerimus, eoque credimus verosimile magis, quia Actorum et Martyriorum, sic compendio collectorum, nullam ante ejus tempora invenimus mentionem.*

et forte primus Synaxarii auctor.

F

VITA

Auct. Joanne Patriarcha Jerosol.

Ex MS. Græco Medicæo Regis Franciæ, Interprete R. P. Antonio Francisco Destieu S. J.

VIDE ACTA GRÆCA

CAPUT I.

Joannis patria et genus ; patris erga captivos liberalis humanitas.

Consueverunt homines ad eorum gloriam, qui divinam in animis imaginem incontaminatam incorruptamque primigenia integritate servarunt, aut sæpius etiam deformatam inquinatamque instaurarunt, simulacra corporum sacra effigiesque conficere. Sed quibus magnificentior cultus suppetit, eorum etiam manus divitiarum plena luculentiores pro amplitudine, et splendidas adhibet materias, iisdemque ipsorum insculpunt lineamenta, ut qui hoc se pacto rentur majore erga sanctos Viros honore defungi. Si ergo in imaginum artificium tantopere splendori student, quomodo satis decuerit res ab illis gestas commemorantem

Si Sancti pretiosis honorantur statuis

A commemorantem neglecta atque informis oratio? Danda quidem rusticioribus venia, extemporali, ut possunt, oratione gesta eorum, qui Christo placuerunt, narrantibus: at vero iis, quibus facultas dicendi studio est comparata, nequaquam ignoscendum, si Sanctorum vitas levi, ut impetus tulit, manu scriptas dejecerint: ac Vitas præsertim virorum illorum, quibus Spiritus et vita spatium dedit invigilandi libris, quique doctrinæ adjumento tum mentem ab inscitia et oblivione, tum animam ab omni turbulento motu vindicarunt: qui insuper huic terrarum ambitui ornamentum attulerunt; qui omnium mentes elaboratis a se illustrarunt scriptis, non externæ dumtaxat sapientiæ illecebras habentibus, sed Paracleti etiam lumen affluenter vibrantibus.

magis eorum vita culto est ornanda sermone,

2 Horum, et primos inter, unus est celebris ille Joannes, cui cognomen a Damasco civitate patria cum Viri illustris fama est inditum. Hic etenim non exiguum firmamenti ecclesiastici extitit sidus; verum et maximum et splendidissimum, non modo in hæresis ubique diffusæ nocte lucens, at omnem etiam illius male sentientis caliginem emissis eloquentiæ suæ radiis dispellens. Nam fusa ubique terrarum nox erat, præclaras venerandarum imaginum obscurans formas. Erat sane profunda caligo, quam qui B afferebat diffundebatque, non is de plebe quispiam fuit, qui in aliqua scilicet orbis parte malum sereret; verum Romani Imperii sceptrum tenens, ipsos jam manu, ut sic loquar, orbis fines complectebatur: quo fiebat, ut multo quaquaversum spirans furore, atque ingenti impetu deturbans venerandas imagines, illarum itidem cultores, leonis rapientis ac rugientis instar, iste nomine et mente Leo partim dilaniaret, partim Orthodoxorum alios alio dispergeret rugitu suo, et in subterraneorum recessuum latebras compelleret, mallentque permulti cum leonibus habitare et draconibus quam cum ipso atque ipsius ministris commorari: alii vero metu perculsi ad extremos procul terræ fines procurrerunt (Leo enim rugiet, et quis non pavebit?) atque ab ipso, tamquam a colubri profugerunt conspectu.

imprimis Joannis Damasceni

qui hæreseon noctem scriptis suis dispulit

sub Leone Iconomacho,

3 At vero hic vir, nomen a gratia, qua perfusus erat, consecutus, iracundia adversus solum serpentem æstuans (ut ad religionis studium virtutemque hæc illi verteretur iracundia) non e Thracia, quam tum temporis incolebat, ad Sarmatas; non ex urbe Bysantina, ad Herculeas columnas fuga se proripuit; sed nec de palatiis transiit ad solitudinem ob hujusce Leonis rugitum; verum Damasci prius, postmodum in Palæstina degens, et in loco exercitatus solitario, adversus Leonem fortissime dimicabat, C et cor illius ex tanto locorum intervallo, eloquentiæ armis, Paracleti igne fabricatis ac vitali induratis aqua, ceu tricuspidibus hastis fortissimus bellator mens transverberabat. Ceterum suo ista loco ornate magis explanabit oratio nostra: nisi fortasse æquum fuerit, quod sane non est, tanti viri vitam incondite, ut se habet, ac lingua tantum ac litteris Arabicis scriptam negligere. Igitur exponendum mihi est e qua et quam nobili radice florentissimum hoc effloruerit germen, ac quænam tellus patria illud se protulisse glorietur.

ei se generose opponens.

4 Ea est Damascena civitas. Ut enim ipsa multum de Paulo gloriatur, quem cœlos aliquando conscensurum, prima vidit abjecta impietate ex Christi inimico Christi amatorem factum; ita jure meritoque plurimum gloriæ sibi sumit ab hoc viro, qui neque aliunde venit, neque ex alia religione ad rectam est traductus; sed quem ab ipsamet radice protulit; cumque ad pietatem magis, quam ad corporis habitudinem formas obstetricando, enutriensque docendo, ob hoc germen suum magnifice sese et effert et exultat, majoremque hinc voluptatem cœpit, quam ex ornamentis, quæ ad splendorem habet reliquis; sive D anni temperiem dixeris, sive aquarum dulcium ac pellucidarum fluenta, quibus irrigatur multis. Neque vero optimorum fructuum copia urbem hanc usque adeo effert, ut pulchra hæc et nobilis ex ea arbor enata, quæ secundum decursus aquarum enutrita tempestivos Spiritus sancti edidit fructus, quorum aliqui perpetuo recentes apud nos sunt, tam visu pulchri, quam gustu suaves, ac denique ejusmodi, ut eos, a quibus attinguntur ac delibantur, non solum voluptate afficiant; verum etiam saginent et augeant vescentes, eosque in viros spiritu perfectos evehant, et numeris omnibus absolvant. Ita Damascena civitas ob hunc suum partum in majore est gloria, quam ob alia omnia bona, et oblectamenta, quorum copia abundat.

His Damasci ad summam urbis gloriam natus fuit

Auct. Jo. Hierosol. ex Ms. Gr.

5 Hæc igitur civitas est, quæ eum virum tulit. Progenitores autem habuit pios, quique in medio spinarum florem pietatis et christianæ scientiæ fragrantiam servarunt soli; soli christianum nomen, perinde atque præclaram hereditatem, nec ullius vi extorquendam retinuerunt, orthodoxa doctrina apud ipsos nihil depravata, ex quo tempore Agareni a urbem ceperant. Inde illos virtus sua illustres fecit in medio impiorum, vel hostibus ipsis tantam virtutem reveritis: seu potius, quemadmodum Danielem ob edita pietatis specimina apud Assyrios, apud Æ E gyptios Josephum, illustravit Deus; ipsos in terra extera et hostili licet captivos, rerum arbitros ac Dominos constituens; eumdem in modum Joannis majores, publicorum hic quoque negotiorum moderatores inter Saracenos esse fecit; atque hi etiam pii captivi impiis, in quorum venerant potestatem, imperarunt. O ingentia Dei miracula! o admirabiles calamitates! Nihil profecto virtute sublimius, nihil pietate præstantius est et excelsius. Ut enim vexilla in colle, aut potius ut in nocte lucerna, ut semen in Israele, ut in cinere scintillæ; sic genus progenitorum Joannis relictum Damasci fuit, ad proferendam conspicuam hanc facem, quæ extremis terrarum præluceret.

ex majoribus apprime Christianis

et inter Saracenos ipsos honoratis

6 Tales itaque ei, quem laudandum suscepimus, extitere majores. At ipse pater, ut qui esset ex tam bona stirpe propagatus, pietate ceterisque virtutibus eos antecellere contendens, impensiorem quoque Dei caritatem præ se tulit. Et sane consentaneum erat, ut viro tam claro et ad summum virtutis fastigium perventuro talis, quem propinquiorem habiturus erat, vitæ auctor obtingeret, qui suos etiam ipse progenitores splendore anteiret; ut continuato F quasi quodam progressu recta et composita ratione strueretur in altum ascensus, atque ita; quæ magno huic ac celebri viro evenirent, divina de cœlis providentia gubernari viderentur: quemadmodum et circa Joannem Baptistam contigit. Nam quoniam majore, quam Prophetæ priores, luce radiaturus erat, et, quod longe ante Sacerdotii prophetici dignitatem est, arcanum illud sacrum, Domini baptisma patraturus; a divina providentia procuratum est, ne de vulgi ordine, sed de Sacerdotali ut prodiret tribu, ac parentem haberet Prophetam. Pari modo et Joanni nostro divina providentia patrem dedit virum maxime et religiosum, et humanum. Etenim publicorum negotiorum administrationi tota ditione præfectus; cum propter multam suam virtutem, tum propter reliquum vitæ splendorem, divitiis, quibus florebat plurimum, non ad commessationes ac perpotationes præpostero sumptu abutebatur; sed quantum in auro illi esset, ceterisque bonis mobilibus, id ille redimendorum Christianorum captivorum pretium faciebat: quas autem rerum immobilium facultates per Judæam ac Palæstinam habebat luculentissimas, redemptis Christianis, qui illis in locis sedem sibi

patre præ ceteris virtuti dedito

et magnæ erga captivos caritatis:

AUCT. JO JEROSOL. EX MS. GR.

A sibi delegissent, elargiebatur ad requietem ac sufficiens vitæ subsidium; aliis sub cœlo libero et pede soluto, quocumque esset collibitum, proficisci permittebat. Tam plena fuit humanitate hujus viri virtus. Etenim sic habuit multa, tamquam qui haberet nihil, suas Deo facultates noctu diuque rependens.

qui filio isto cælitus donatus,

7 Talis cum esset, non hospitalitatis, ut Abrahamus, sed humanitatis mercedem accepit, admirandam prolem, si non ex promissione, certe ex prænotione et præfinitione divina. Præsciebat siquidem Deus, qualis esset Joannes evasurus, quem proinde tali Viro præstituit oriundum filium *b*, ac præmium simul humanitatis demonstratæ erga eos, qui cum dura captivitate libertatem commutarant. Nascitur itaque ei puer hic egregius, et tenero adhuc corpusculo per spiritualis matris *c* regenerationem, suam obolem pater efficit lucis filium, rem executus non sane tunc facilem, quamque inter medias illas gentes non multi erant ausuri. Deinceps cura de filio patri fuit, non ut condisceret agitare equos, dextere hastam vibrare, ex arcu sagittam peritissime collimando mittere; cum feris congredi, et mansuetudinem naturalem in belluinam mutare crudelitatem, uti multis haud raro evenit animo

eidem instruendo magistrum.

B perturbatis, et furiosum quemdam immanemque in modum exilientibus. Ad has artes non quærebatur a Joannis patre Chiron *d* alter, in montibus enutritus, ac cervorum medullis discipulum enutriens: sed vir investigabatur omnis eruditionis genere excultus, omni præditus eloquentia, qui verbum bonum ex animi corde eructaret, ut filium, quoque suum talibus cibis et epulis aleret. Hoc vero tam pium desiderium Deus ipsi explevit, inventusque est a quærente, qualis quærebatur. Illi autem inveniendo talis se fortuna obtulit.

ANNOTATA.

a *Heraclii an. 27, qui fuit Christi* 635, captam a Saracenis Damascum, *eorumque imperium stabilitum in Syria, scribit Theophanes. Christiani existimantes eos sibi a Sara uxore Abrahami nomen arrogare, cum essent ex Ismael filio Agar oriundi, Agarenos per contemptum dixere. Mihi verosimilius est,* Sarracenos *dictos sua lingua, velut* Dominos ovium, *cum essent ex paterno instituto pastores earum.*

b *Circa annum, ut arbitror,* 676.

C c Fontem baptismalem *intellige, Græci* Κολυμβήθραν *appellant.*

d Chiron *Centaurus dicitur commendatum sibi Achillem sic educasse in Thessaliæ montibus.*

CAPUT II.

Joannis et Cosmæ egregius profectus sub magistro Cosma ex Italia adducto.

Captum a Saracenis Cosmam monachum

Damasceni barbari, facta, ut solebant, *a* excursione versus maris oras, multam Christianorum hominum fecerant prædam, et mare ingressi captivam in navibus turbam abduxerant: abductos autem in urbem partim venales emptoribus proponebant, partim gladio reservabant trucidandos. Horum in numero vir fuit monastico habitu, ortus ab Italia *b*, venustus facie, venustiori autem animo, Cosmas *c* nomine, in cujus ore gravitas quædam elucebat, internam animi indicans habitudinem. Hujus ad pedes se abjiciebant, qui ad necem trahebantur: hunc obsecrabant, ut sibi Deum redderet propitium, et scelerum veniam ab ejus facili erga homines voluntate precibus obtineret. Ipsi vero barbari observata reverentia, qua se morituri convertebant ad illum tanta morum gravitate virum, ad eum accedentes sciscitati sunt, qua esset in mundo usus dignitate,

inter addictos morti

D quove inter Christianos honore splenderet? Respondit ille: Nullum sacrorum graduum ordinem attigi, inutilis autem Monachus sum, Philosophiam edoctus, non solum nostratem ac Deo amicam, sed eam etiam quæ exteros sapientes habet auctores. Hæc simul dixit, obortæ lacrymæ oculos impleverunt.

lacrymari intelligens pater Joannis,

9 Non procul inde constiterat Joannis parens, et virum tam effuse illacrymantem contuitus, accedit, calamitatem verbis solaturus, et, inquit, Quare, o vir divine, defles orbis hujus amissionem, cui dudum jam renuntiasti; atque ut, ex veste ista conjicio, mortuus etiam es? Non hujus vitæ, reposuit Monachus, jacturam deploro: nam, quod ais, sum mundo mortuus. Hoc mihi dolet unice, quod humanas omnes disciplinas assectatus frustra fuerim, eis quasi fundamentum mihi substruens orbem, quem vocant, scientiarum. Rhetorica linguam exercui; dialecticis præceptis ac demonstrationibus eruditus sum; de moribus scire connisus sum, quantum *d* Stagirites, quantum Aristonis *e* filius tradidere; rerum naturam omnem, quantum homini est satis, speculando pervestigavi; arithmeticæ rationes didici; geometriam ad amussim teneo; concentus musicos et concordes numeros probe satis calleo; ad cœli motum et conversionem quæcumque pertinent, non neglexi, ut demum ex magnitudine et pulchritudine rerum creatarum parem pro captu meo Creatoris ipsius adipiscerer cognitionem. Etenim quisquis creatarum rerum cognitionem adeptus est certiorem, is earum Auctorem et cognoscit certius, et propter admirabilitatem magis suspicit. Inde ad Theologiæ arcana progressus sum, tum ejus, quam tradiderunt Græci, tum illius, quæ est a Theologis nostris certissima ratione explicata. His ergo scientiis plenus nondum festinavi cuiquam in re tam utili dare partem habendam, et procreare filium patri philosophicis studiis responsurum. Ut enim plerique amant naturales liberos suscipere, generis hinc successionem permansuram rati: sic et qui Philosophiæ vacaverunt, gignere liberos per philosophicam institutionem optant, quo aurea Philosophorum gens in vivis perpetuo conservetur; ipsi vero, quod mirabilis sobolis istius auctores fuerint, immortalem gloriam consequantur. Proprium siquidem universim est benignæ naturæ, ut velit alios bonorum quorum est dives facere participes: proinde talis qui non est, neque id vult, non is recte facit, sed maligne, quadam plenus superbia et invidentia; quandoquidem adduci non queat, ut alios, si quo abundat bono, impertiatur. Quapropter et quod habere videtur, auferetur ab eo, sicuti evenit servo talentum apud nummularios non collocanti. Ego igitur, qui bonam partem elegi, magnopere velim doctrinam mihi comparatam aliis tradere; voto autem meo frustratus, ut fidelibus istis servis accensear, qui talenta apud alios collocata auxerunt altero tanto, nullo per Philosophiam genito filio, vita excedo sine prole: eoque miser, ut sic loquar, vultum, sicut vides, lacrymis fœdo mœstum ac dejectum.

quod scientias multo studio acquisitas E *necdum alteri communicasset:* F

eumdem a Principe impetrat

10 Hæc verba cum audisset is, qui talem thesaurum appetebat, respondit: Age, vir beate, animum ipse tuum solare, fortasse enim petitiones cordis tui dabit tibi Dominus. Hæc simul dixit Joannis pater, quam potuit citissimo ad Saracenorum Principem cucurrit, eique ad genua procidit, virum illum ornatissimum Cosmam sibi deposcens. Neque repulsam petitionis retulit, sed ingentis omnino pretii donum accepit Cosmam, quem in ædes suas abductum solari cœpit, et diuturna rerum durarum perpessione confectum recreare. Tum et hujusmodi quædam adjiciens; Non modo, inquit, in posterum liber es, verum etiam domus meæ socium et dominum juxta atque me esse te volo, meæque lætitiæ omnis et doloris

A ris participem. Unum autem hoc abs te peto, vir honorande, ut hunc nimirum filium naturalem meum, Joannem, ac insuper alterum istum tibi cognominem, quem Hierosolymis oriundum, et tenera ætate parentibus orbatum, in filium adoptavi spiritualem, omni tua scientia et Philosophia, sive externa sive ea qua Spiritus sancti gratia dignos imbuit, perquam diligentissime informes erudiasque. His auditis visus est Philosophus noster, equi instar violente vincula confringentis et campi spatia calcibus quatientis; aut instar sitibundæ cervæ et ad aquarum fontes cursu effusæ: dixisses pariter illum, ceu novum Midam, in magnos thesauros auri incidisse fortuito; tanta alacritate ad rem promptus suscipit adolescentes, fitque illorum magister.

et ei filium Joannem et Cosmam adoptivum commendat:

11 Tunc Joannem, veluti aquilam alæ, sua animi indoles egregia, et studium per cœlum volantem ferebant. Cosmam autem spiritu fratrem, studio condiscipulum, dixisses navim passis instar alarum velis per aquam ferri ventis secundis spirantibus, et puppim instantibus zephyris. Ita velocitate ingenii studiique contentione abstrusior doctrina omnis illis est comparata, tum quæ in scribendo versatur, tum quæ in disserendo ac demonstrando. Morum interim disciplina mentem non excolebant solum, sed turbulentos etiam animæ motus pacabant, et quam acutos in solem aquila, tam illi oculos irretortos defigebant in rerum naturas verbis explicatas. Arithmeticas autem proportiones non minus feliciter sunt assecuti, quam vel g Pythagoras, vel h Diophantes ipse. Evaserunt quoque geometricarum demonstrationum ita periti, ut alii quidam Euclidæ, aut si qui fuerunt similes, existimarentur; poetica vero facultate tam eximii, quam doctis esse videntur propter divina quæ conscripsere carmina. Sed quantus in astronomicis esset Joannes, quamquam ipse pauca, de intervallis, stationibus, habitudinibus, recessuum æquabili ratione ad brevem rudiorum institutionem exararit, apparet luculente. Talis per omnia et Cosmas erat, cujus de laudibus orationem aliis relinquo; etenim est nostra laudum materia Joannes.

qui cunctas ab eo disciplinas edocti

B

in singulis evadunt eximii:

g h

12 Quis porro exactam in eo theologicorum placitorum scientiam non agnoscat et admiretur ex elementario ejus libro, quem si quis dixerit præceptis rectæ rationis omnibus perfectum, tabulasque Mosaicas, non aberravit a vero. Sed hæc ad libri commendationem scio postea fuisse dicenda, non autem nunc: diximus tamen hic, in argumentum disciplinæ ab eo cultæ, ut intelligatur, quanta universam illam aggressus sit diligentia et eruditione; et quomodo, quod certe admirabilitatem habet, non elatus sit scientia et cognitione illa; quin potius ceu feracium arborum rami exuberante fructuum copia prægravati propendent in terram, sic et se dimittebat multiplici doctrinarum fructu fœcundus ille Joannes, non in humum quidem intuens, sed in profundissimum Philosophiæ pelagus; per quod quia humanis affectibus, quadam quasi navi ferebatur, optabat eam ab hoc mundo exonerare, ac corporeorum affectuum vestimentis prorsus exuere, atque ita nuda mente in mare se demergere et subire fundum, ut jacentem inibi reperiret magni pretii margaritam. Hoc illi cum in votis esset et in oculis, ad imum usque gurgitem descendebat, neque inflatus cognitione extollebatur, verum reconditioris scientiæ desiderio erat multum demissus. Sic autem intellectualis mentis ejus lampas abundabat humanæ eruditionis oleo, ut ad illius pariter, quam corporea materies non alit, accensum de cœlo lumen eam admovere, totusque ignitus esse Joannes videretur.

et specialiter in Theologicis Joannes,

C

nihil tamen inde elatior:

13 Interea magister, in discipuli amorem merito adductus, ad pueri patrem accedens: En, inquit, quod cupiebas, id consecutus es: hi me pueri doctrina antecellunt: neque enim satis ipsis fuit magistrum æquasse, sed ingenii magnitudine conati busque numquam remissis, Deo autem præcipue sapientiæ donum ipsis adaugente, ad Philosophiæ altius quam ego, fastigium sunt evecti. Post hac utilis mea opera iis esse non potest; cujus merces ea mihi sit, ut per te licat in solitariæ vitæ institutum concedere, inque eo supremam sapientiam prudenti consilio investigare. Nam, quam ante edoctus sum Philosophiam, ea me ad istam transmittit: duobus autem bonis ditescere beatius mihi est, et ad prioris sapientiæ possessionem adjicere eam, quæ ab omni materia sejuncta est et cogitationem omnem superat, qualem nuda dumtaxat mens et omnino a corpore abstracta percipere potest. Gravis accidit Joannis parenti hic Philosophi sermo: ceterum retinere virum non potuit, ne maligne reddidisse videretur mercedem de instituto ad scientias filio. Dimisit igitur bona cum gratia Philosophum, instructum viatico in usus copiosissimo. Ille autem ad Lauram S. Sabæ in solitudinem perrexit, ubi ad mortem usque commoratus, ad summam sapientiam Deum ipsum decessit. Decessit et morte parens Joannis: Joannem vero Saracenus Princeps ad se vocans, eum primi Consiliarii dignitate ornavit. Et recusabat ille quidem, cupiditate alio trahente: vi demum multa adactus repugnare jam non potuit amplius, atque ita majore cum potestate subrogatur parenti.

D

AUCT. JO. JEROSOL. EX MS. GR.

patrique restituuntur a magistro

ad S. Sabæ Lauram se recipiente:

E

et Joannes creatur Protosymbolus.

ANNOTATA.

a *Ad annum Justiniani Imper.* 8, *Christi* 694, *narrat Theophanes, quomodo Sarraceni (qui eatenus cum Romanis pacem habuerant, quam ad annos* 30 *duraturam petierant a Constantino Pogonato, circa annum Christi* 678) *cœperint omnes Romani Imperii partes habere infestas, et circa annum* 699 *etiam Africam occuparint. Ad hos ego annos spectare existimo excursionem dictam, cum Joannes ad* 20 *ætatis annum accederet; adeo ut necesse non habuerit primis litterarum rudimentis imbui, sed ad perfectam Philosophiæ ac Theologiæ scientiam ducem dumtaxat et institutorem requireret.*

b Calabriam *hic intelligo, quæ erat Græcis monachis plena.*

c *Menæa addunt*, cognomine Asyncrites, *id est*, indifferens *seu* nihil dijudicans *ab obedientiæ studio; vel* incomparabilis, *propter doctrinæ excellentiam.*

d Stagirites *dictus Aristoteles, a* Stagira *patria, Macedoniæ urbe, Peripateticæ Philosophiæ Princeps.*

F

e Plato, filius Aristonis, *Academicorum auctor.*

f *Princeps seu Dux Arabum (Amerumnam ipsi vocant) ab anno* 684 *usque ad* 706, *fuit* Abimelech, *secundum Theophanem.*

g Pythagoricam *Philosophiam totam fuisse in scrutandis numerorum mysteriis, notum est.*

h Diophantus *Arithmeticus subtilissimus: cujus Algebram (ut nunc vocatur) comprehensam* 13 *libris, necdum ex Græco Latine redditis, servari in Vaticana testatur Gesnerus, in sua Bibliotheca.*

i Parellelorum tres libros *intelligo, præcipuum Joannis opus, et omnis doctrinæ moralis promptuarium, ut patet vel solos capitum titulos percurrenti.*

k Protosymbolus *Græcis, id est,* Primus seu Præses Consilii.

l Valid, *patri Abimelecho suffectus, Principatum tenuit usque ad an.* 716, *quando ei successit* Suliman *annis tribus, et post eum* Umar *annis* 2, *huic* Isid *annis* 4, *tum* Isam *annis* 19 *usque ad annum* 743 *juxta supra citatum Theophanem: et hi duo postremi erga Christianos satis æqui fuerunt: sub* Isam *vero omnino*

A *oportet accidisse eam quæ capite sequenti refertur historiam.*

CAPUT III.

Propter sacrarum imaginum defensionem calumniam passus, manum amittit : eademque miraculose recepta, munere Senatorio absolvi impetrat.

Insaniens contra imagines Leo Isauricus

Eo tempore imperium Romanum gubernabat Leo Isauricus, quem adversus sacras imagines recteque sentientem Ecclesiæ cœtum, perinde ac leonem rugientem ac rapientem, suus agebat furor : nam illas absumebat igne belluinæ rabiei suæ, at ipsos illarum cultores rapiens et perdens, tyrannicæ impietatis dentibus miserabiliter dilaniabat. Hæc postquam Joanni ad aures pervenerunt, Eliæ impetum ad tuenda sacra, et Baptistæ cognominis sui liberam in reprehendendo confidentiam imitatus (quasi Spiritu sancto ungente intus eum, qui etiam ante unctionem destinatus fuerat impietati adversarius) sermonem ceu gladium spiritualem strinxit, ad belluini hominis dogma tamquam caput resecandum. Ad Orthodoxos itaque, quibus notus erat, pro venerandarum ima- B ginum honore Epistolares *a* adhortationes mittebat, operose ostendens ac sapientissime, necessariam esse imaginum adorationem. Illos etiam hortabatur, ut similia commemorarent aliis, et Epistolas suas omnibus ostentarent; atque omni ratione novus veritatis defensor satagebat, ut veluti per orbem de manibus in manus piorum suæ litteræ irent, et sic recta doctrina confirmaretur. Denique Pauli exemplo conabatur orbem terrarum, si non pedibus, certe promulgata per Epistolas veritate peragrare.

a et zelum Joannis pro iis non ferens,

conquisita aliqua ejus epistola,

15 Quæ ubi Leo Imperator cognovit, deditos suo errori quosdam accersens, quando jam impietatem suam configi non ferebat, Joannis litteris eam aperte promulgantibus; jubet, specie religionis simulata, omni studio et per colloquii captationem, Joannis manu scriptam Epistolam capture. Quapropter isti impietatis protectores non destitere dolo dissimulato omnem movere lapidem, quodque jussi erant, perquirere, quoad inventam Epistolam Imperatori traderent in manus. Ille autem accitis notariorum suorum quibusdam, Epistolæ formam ad imitandum proponit, ut tam scripturæ notas, quam sententias locutionesque repræsentarent. Habuit paratam in id multorum operam : his mandat probrosus Impe- C rator ille, ad se conscriberent velut a Joanne Epistolam, cujus hæc fuit sententia.

fingit unam ut sibi ab eo scriptam,

16 Imperator salve. Majestati tuæ hoc nomine gratulor, quod eadem utriusque nostrum sit fides. Benevolentiam ego cum veneratione debitam Imperatoriæ tuæ, qua super cetera attolleris, dignitati testificor; effecit ea siquidem, ut tibi significarem, urbem hanc nostram negligenter omnino custodiri, militumque Agarenorum præsidium perexiguum esse ac infirmum Quo circa, per Deum immortalem, miserere civitatis hujus, quam labore nullo occupabis, si ex improviso mittas strenuam militum manum, quæ aliorsum iter simulet. Ego quoque ad hanc expeditionem nonnihil conferam, nam tota prope regio cum urbe ipsa in mea est potestate. Adornata hac Epistola alteram impius ille pari malignitate Damascum scribit ad Saracenorum Principem, quæ ita habebat : Quemadmodum pace nihil novi beatius, nihil fortunatius amicitia; sic pacis servare fœdera et laudabile et Deo gratum arbitror. Ea propter omni alia re hæc mihi est prior, inviolatam, quam tecum, vir nobilissime, sanxi, tueri pacis amicitiam ; tametsi ad eam dissolvendam et frangendam versute fidem, a quodam sub tuo imperio degentium

et Principi Saraceno mittit :

Christianorum clandestinis et crebris inciter litteris, D affirmantibus certo affuturum illum mihi ad urbem tuam manu capiendam, modo firmum exercitum eo misero. Quocirca unam ex Epistolis ab illo ad me missis remisi tibi, ut ea, de quibus ad te scribo, confirmem : simul ut intelligas, qua sim et quam integra in fœderibus fide; insuper ut noris malevolentiam ejus ac fraudulentiam, qui hæc ausus ad me est scribere.

17 Ambas eas Epistolas vir ille, ut nomine Leo, sic et serpens versutia, ad Barbarum mittit. Quibus hic acceptis Joannem ad se vocat, ac subdititiam ei Epistolam ostendit. Quam Joannes percurrens, litterarum formas suis similes esse confessus est; quæ vero iis continerentur, ea haud scire se omnino, neque sibi in mentem unquam venisse dixit. Non latuere scilicet legentem fraus atque insidiæ : ac Christi hostis Princeps ille, ad Joannis verba perinde se, ut aiunt, habuit ac asinus ad liram : obsurduit enim ad sincera atque veracia dicta, non item silentio pressit iniquum imperium; sed e vestigio abscindi jubet manum dexteram Joanni : breve autem tempus oranti ad purgandum crimen, et furorem impii erga se hominis enarrandum, abnuit Barbarus, qui furore abreptus neque omnino se capiebat. Igitur præscissa est dextera illa, quæ robur E quoddam per sua scripta indiderat recte de Deo sentientium animis : præscissa est illa dextera, quæ Dei hostes incessebat; et, quæ prius quando cultum imaginum calamo propugnabat, tincta fuit atramento, proprio ipsa jam tingitur sanguine. Excisam vero illam in sublimi, ut sic loquar, suspenderunt foro.

qui amputari dextram Joanni jubet,

18 Quam primum tenebras reddidit vesper, tandemque furorem desedisse Tyranno Joannes putavit, ad eumdem misit legationem supplicem in hæc verba : Incrudescunt dolores mei, jamque eo evaserunt, ut ferri non possint : neque acuta vis mali remittet, quamdiu amputata mihi manus in aere pendet : quare impera eam mihi ad beneficium reddi, ut eam terra condam, et dolor sævire desinat. Cessit statim precibus Tyrannus, dataque est viro justo manus sua. Qua is accepta in domesticum se oratorium recipit, ubi toto pronus corpore ante divinam Dei Genitricis imaginem, ac dextram rescissam nativæ commissuræ admovens, imo de pectore cœpit obsecrare illam, tam miseris facilem, cum gemitibus lacrymisque exclamans : Domina, Mater, quæ Deum purissima genuisti, ecce propter imagines sacras hæc mihi manus amputata est dextera. F Causam non ignoras furoris, quo Leo sævit : succurre sis ergo quam potes citissime, et manum sana. Illa dextera Excelsi, quæ ex te carnem sumpsit, intercedente te, virtutis suæ miracula patrat plurima : hanc igitur manum ad tuas preces illa sanet, o Deipara, ut tuas, quarum dederis materiam, laudes natique ex te filii compositis ad cantum numeris ea perscribat, operamque suam orthodoxo cultui commodet : potes etenim, quidquid lubet, Dei mater cum sis.

quam receptam ille brachio applicans

petit sibi a Deipara restitui :

19 Hæc Joannes non sine lacrymis orans somno corripitur, et parentis Dei sacram imaginem videt oculos commiseratione et hilaritate plenos ad se convertisse, ac fari : En, tibi persanata est dextera : de cetero ne cessa, sed eam uti mihi modo pollicitus es, fac calamum esse scribæ velociter scribentis. Evigilans *b* igitur, qui sanatus erat, et manum abscissam mox curiose contemplans, sanatamque illam videns, Spiritu exultavit in Deo salutari suo, et Dei Matre : quia fecit illi magna, qui potens est. Tum in pedes se erigens manus in cœlum suas sustulit, cecinitque in id tempus bellissime conveniens; et tota nocte una cum familia universa gaudens, ad gratias

et hoc per visum impetrato,

b

eucharisticos hymnos cum familia canit.

A tias Deo agendas novum modulatus est canticum: Dextera tua, Domine, magnifice ad laudem tuam usa est potentia sua; dextera tua meam mihi avulsam manum restituit, et per eam franget hostes, qui venerandam tuam tuæque Matris non honorant imaginem. Tu mea quoque manu, non sine multiplici gloria tua, conteres adversarios imaginum discerptores. Ita nox ea dies illi, non autem nox erat, neque tenebræ, sed lumen. Atque ut paulo diversa ratione propheticam vocem usurpem; vox erat inibi, non confusa, diem festum agentium, vox epulantium in viri justi tabernaculo.

Quare ad Principem accersitus

20 Hæc porro neque occulte, neque silentio acta sunt : verum mirificus ille sonus, et quasi ad numeros ducta succlamatio pertigit ad totam circum viciniam. Hinc continuo quidam ex Christi hostibus Saraceni ad Principem suum ierunt, asserentes Joanni nequaquam manum præscissam, sed alteri fortasse cuipiam servo, aut alicui sane de familia ministro, se per benevolentiam pro Domino dedenti; eos vero, quibus præfectio erat imperata, pœnam prætio permutasse. Etenim Joannes, inquiebant, domi considens ita canit, ita exultat, ut illum putes nuptias celebrare, epithalamiorumque hymenæorum excitare sonitum : quid quod et ejusmodi lætitiis ejus

et miraculum in se factum contestans,

B exultatio videtur major. Hoc nuntio allato accersitur Joannes : qui cum venisset, resectam dexteram jubetur ostendere. Ea autem ostensa, quædam sectionis lineola, Dei Matre rem ita comparante, se prodidit, et manifestum verissimæ mutilationis indicium. Ad hæc rogat Barbarus, quis eum medicus, quæ vulneri imposita medicamenta curassent. Joannes vero clara ingentique voce miraculum prædicans; Dominus, inquit, meus, omnipotens medicus, qui vim ac potentiam minime tardam ad preces habet.

innocensque declaratus

21 Cui rursum Barbarus : Quantum igitur conjicio, quidquid passus es, o homo, passus es nullo tuo crimine : ceterum ignosce mihi, quod inconsulta contra rationem sententia illam tibi pœnam irrogavi: nunc autem pristinum munus administrans principem inter consiliarios nostros locum occupabis; neque enim posthac quidquam nisi te auctore faciemus. At ille in humum se abjiciens, adoravit; pronusque jacens obtestabatur perdiu, ut se alio concedere, aliamque et amabiliorem viam insistere sineret, ac sequi illum, qui dicit, Ego sum via. Barbarus contra secedendi facultatem abnuebat, et erat videre duello, ut sic loquar, certantes Barbarum hunc et Justum illum : iste multum adnitebatur Joannem retinere mundi vinculis impeditum; hic vi

facultatem impetrat secedendi in monasterium,

C quadam adnisus conabatur illa rumpere, angelicisque alis avolare. Ingens tunc prorsus patebat campus, in quo certaminis arbiter sedebat Christus, spectatores erant Angeli. Dixerit fortasse quispiam nec immerito, malos a sinistra genios animum Barbaro addidisse, simulque lenitatem ad demulcendum persuadendumque. Vicit tamen post multam contentionem duellator meus, et omnia ad persuadendum proposita ab adversario argumenta, tamquam puerilia tela contempsit, victorque excessit, caput illustri vitta redimitus; ac domum, unde mœsto antea vultu exierat, hilariori jam ingreditur aspectu *c*.

e

et bonis recte distributis

22 Supererat porro illi duas a Domino propositas sententias sequi, alteram, quæ facultates suas vendere, et pauperibus jubet distribuere; alteram, quæ domos etiam et agros, ceteraque omnia deserere Domini causa imperat. Circa primam minime tardus fuit, ne fieret; circa secundam vero non sic egit, ut facultates suas temere relinquens, lites et contentiones inter consanguineos multas sereret, aliis aliud adeundæ hereditatis jus obtendentibus : verum medius inter utrumque incedens, bona sua partitus est in pauperes et captivos, in servos item D suos, quos donavit libertate, in consanguineos, parte quoque sua divinis templis, consecrata. Igitur uti nudus de materno exiit utero, sic excessit e mundo, ceteris omnibus, præterquam veste necessaria, spoliatus. Talis Hierosolymam abiit, ubi adorata, quo par erat cultu, sacrorum locorum majestate, perinde ac divina siti flagrans cervus, in solitudinem concedens, divini Sabæ lauram attigit; habens non itineris tantum, sed et consilii sui comitem ac socium Cosmam, quem prius ejusdem educationis ac institutionis habuerat participem. Diceres illos esse sacrum par, quod simul ad Christi jugum curreret, ut illi colla subjicerent.

AUCT. JO. JEROSOL. EX MS. GR.

S. Sabæ Lauram cum Cosma ingreditur.

ANNOTATA.

a *Utinam epistolæ illæ extarent! interim pro iis esse possunt, quas habemus* De imaginibus orationes tres.

b *Carolus Bartolomeus Piazza, in Sanctuario seu Menologio Romano sub annum* 1675 *vulgato, ad hunc diem notat, in Capella Paulina, juxta Basilicam S. Mariæ majoris, inter alia Deiparæ magnalia hanc quoque historiam coloribus eleganter expressam cerni;* E *prout distinctius videre est apud Paulum de Angelis, in descriptione ejusdem Basilicæ, lib.* II *cap.* 6. *ubi in expressione partis orientalis a latere dextro fenestræ fornicem illustrantis, Sanctus conspicitur truncum brachium porrigens, et sub eo hæc epigraphe legitur :* Reddidit truncam manum S. Joanni Damasceno, qua scribens pro imaginibus ejus pugnarat.

c *Suffectus Joanni forsitan in eo munere est* Theodorus Mansuris filius, *ejus verosimiliter patruelis; barbaro hunc saltem gratiam facere volente, ut in familia tam pia continuaretur dimissa ab Joanne dignitas : sed minus felix iste fuit, siquidem Theophanes ait eum* II *anno Isauri, id est Christianæ æræ an.* 736, ad deserti regionem esse relegatum : *quod ipsum forte Leonis machinatione factum est, etiam amicos Joannis persequente.* NOT. 11

CAPUT IV.

Monastica Joannis exercitatio, et sub austero sene perfecta obedientia.

Ceteris ejus instituendi curam recusantibus,

Itaque Joannes, qui unus argumentum est scriptionis meæ, divinum illud ovile ingressus, pedibus advolvitur Pastoris, enixe orans unum se adderet ad alias gregis oves, ovem se aiens perditam, desertisque de montibus nunc primum ad Christum Pastorem reverti. F Gavisus est ea re sacri gregis Pastor, et isto consilio beatum eum dixit : cumque propter vitæ splendorem et ingenii locupletem facultatem novitius ille uni e præcipuis senibus videretur tradendus, ut tali duce Dei viam tuto iniret; quem unum maxime omnibus virtutibus credebat conspicuum, primum advocat, eique Joannem tradere satagit. At is renuit, causatus haud quaquam parem se esse regendo tam celebris doctrinæ viro. Dimittit senem hunc gregis Præfectus, atque post illum accersit alterum : secundus autem eadem cum primo causatur. Tertius quoque post hos adducitur, aliique præter hos non pauci : sed una omnes voce deprecari cœperunt Joannis instituendi curam.

docto cuidam seni traditur,

24 Post tam multos autem alius demum inducitur senex, moribus simplex, sed multa doctrina præditus, qui prompto animo promptum accipiens Joannem, eum in suam cellam recipit. Ac primo in limine fundamentum illi substruit præclarum istud : ne quidquam suo arbitratu ageret; Deo autem sacrificaret sudores suos per orationis assiduæ contentionem, et lacrymando studeret eluere maculas vitæ prioris : nam Deus id demum sacrificium purum censet,

AUCT. JO. JEROSOL. EX MS. GR.

qui ei præcepta excolendi s iritus

A censet, ac alio omni suffitu odoratius. Hoc primum iis de rebus præceptum fuit, quæ corporis adminiculo fiunt. Circa ea vero, quæ solius animi; monebat ne ullam menti reduceret imaginem, aut formas rerum non convenientium repræsentaret : eamdem autem omni vano tumore liberaret, ne multiplici disciplinarum efferretur cognitione, quasi iis, quæ didicerat, cuncta esset consecutus : neve appeteret visiones, aut rerum in obscuro positarum manifestationes : ne sua unius fiducia niti assuesceret ; ut sibi videatur sine erroris periculo quidquam tenere, quoad usque mens ipsa secernatur a corpore : sed contra reputaret formidolosas esse ratiocinationes proprias, et cogitationes, quæ falli queant : studeret, ne mentem spargi pateretur, sed summa cura illam colligeret, ut hoc pacto divina luce perfundatur ipsa, purgetur anima, corpus emundetur, ac denique corpus cum anima jungatur menti, ut triplex ea res, propter ipsam cum simplicissima Trinitate conjunctionem, evadat simplex ; nec jam carne, neque anima, sed totus spiritu homo constet, duobus illis prioribus voluntatis inductione in tertium illud ac primarium, mentem scilicet, transformatis.

et silentii servandi tradit.

25 Talem in modum filio pater, ac magister di- B scipulo præcipiebat, hoc quoque adjiciens : Ne ad ullos miseris epistolam : ne quid prorsus externarum disciplinarum commemores. Silentium prudenter tene : scis etenim istud nostrorum dumtaxat Philosophorum non esse præceptum, verum et Pythagoras ille Samius suis discipulis, arcana Philosophiæ discentibus, ad plures annos tenendum imperavit. Ne rectum arbitrare, etiam bona intempestive proloqui, idque te David doceat, dum ait : Silui a bonis. Quid autem hinc illi evenerit, audi : Concaluit, inquit, cor meum intra me ; igne scilicet divini amoris, qui meditatione propheticæ mentis suscitabatur. Hæc Joannem monebat senex, non scribens in aquis, non ferens in rupibus, sed in terra ferace.

Ps. 38 3.

Ille obediens per omnia

26 Multum temporis sic deinceps exegit Joannes per omne experimenti genus instituenti se certam in re quavis obedientiam præstans. Nulla ejus ad imperata detrectatio ; nulla in ore querimonia ; pensitatio in animo erat nulla, qua magistri præcepta intus dijudicaret. Nempe hoc illi unum tamquam in intimis exsculptum tabulis, sic animo penitus insidebat, ut, quidquid ageret, quidquid agere, juberetur, id juxta Pauli consilium sine querimonia ac discussione effectum daret : nam quid eum recte facere juvat, cui in labiis sedeat, aut in corde delitescat aliquid queribundi murmuris, vel, quasi serpens, C discussio nefaria? quando rectior evadet animus ita sentientis? quando ulterius ad meliora provehetur ? ideo qui tales sunt, frustra laborant nihil ad interiora proficientes.

etiam sportas nimio vendere jussus

27 Deinceps autem acrioribus obedientiæ pugnis pugilem suum exercens senex, quid non comminiscitur? Sportas, quas suis manibus contexere solebant multas colligens, occasione captata, inquit Joanni : Sportas, fili, si tota uspiam Palæstina, Damasci magno venumdari intellexi ; et rebus, ut tute nosti, opus nobis est plurimis : quamobrem sportis illis omnibus, quam potes celerrime, collectis istuc ito; neque illas tantillo, quam a me jussus fueris, minoris vendito : simul pretium, quam par erat, duplo majus definit. Nihil is reposuit, neque jubentis discussit sermonem, obtemperare certus usque ad mortem. Levat in humeros onus, et quasi pedibus adderet alas parendi studium, ita Damascum proficiscitur centones indutus, squallore ac illuvie obsitus, qui se prius illic viderat splendore conspicuum. Ibi forum circuit sportas offerens venales; quas quoniam æstimabat magno, risum movebat, cunctorum cavil-

humiliter paret.

lis atque injuriis objectus. Donec tandem ex iis unus, D quos habuerat in famulitio, cum illustris ac clarus esset in civitate, contra stans, vultumque ejus ad animum revocans, virum ita abjectum ac pannosum, quis esset fuissetque olim, agnovit : et commiseratione tactus accessit, acsi eum ignoraret quem norat, et sportas pretio tanto emit, quantum flagitabatur. Hoc autem acceptor, viam Joannes repetit ad eum qui se miserat, atque victoris in morem alacri gradu revertit, strato humi hoste, inanis gloriæ ac superbiæ parente.

Epitaphium rogatus ponere

28 Forte e vicinis Joannis Monachus fuit, qui terrestrem peregrinationem cum cœlesti domicilio commutarat, atque ad Deum concesserat. Sanguine is habebat fratrem, qui calamitate victus, fraterni funeris acerbitatem nequaquam poterat occultare. Quamobrem eum Joannes solabatur, quibus poterat verbis revocans a mœrore. At ille in luctu durans, Joannem flebiliter rogavit, ut sibi conscriberet carminis quidpiam ad luctum levandum excitandumque animum. Reverebatur Joannes Senis jussum, nec petitioni annuebat; ille vero non desistebat petere mœstus atque afflictus. Quidni enim, inquiebat, misereris animi dolentis? quidni tenue illi admoves medicamentum, quod dolorem sopiat? Corporum si esses medicus, ac mihi corpus pervasisset morbus, E tu vero remedium mihi pro viribus non adhiberes male habenti et viam mortis ingredienti, nonne contempti neglectique mei pœnas Deo esses daturus? Nunc itaque dum pejus habentem me contemnis ac negligis, graviores pœnas daturus es. Senis imperium si extimescis, scito rem istam ita me arcanam habiturum, ut nemo audiat. Flexus hoc sermone Joannes, de mortuo elegans carmen componit, quod omnium hactenus ore cantatur hoc principio : Humana omnia vanitas.

cum præter senis præceptum annuisset

ideoque esset ab illo expulsus,

29 Forte aberat a cella magister Joannis, qui interea carmen istud modulate succinebat intra cellam ; cum Senex foris accurrens, canoramque illam excipiens vocem multa cum ira exclamat : Itane prima promissa exciderunt, et pro luctu ac mœrore delicias canendo captas, et gaudio diffusus sedes? Ille mox causam enarrat seni, obtenditque ejus, qui coegerat, luctum, ac pronum se humi sternens ignosci sibi postulat. At Senex uti rupes aut incus stetit, nihil supplicanti concedens, atque illum e vestigio ejecit cella. Hic admirabili viro occurrit statim primorum parentum inobedientia, eam propter e paradiso expulsorum. Jamque non habens ubi consisteret; neque quo se verteret, impensius mœrebat eo, cui frater F perierat, hæc apud animum suum dicens : Iste quidem fratrem amisit, at ego per inobedientiam animam meam perdidi. Demum Senes alios accedens, quos virtute præ ceteris norat eximios, eosdem mittit ad Senem legatos, enixe oraturos, ut se pateretur demulceri, et errati gratiam Joanni faceret. Iverunt igitur illi, et multum obtestabantur ; ipse autem perinde ac statua nil movebatur precibus, neque discipulo faciebat potestatem redeundi ad cellam.

pro reditu impetrando jubetur purgare latrinas :

30 Tunc Monachorum istorum quispiam dixit : Posses ei, qui peccavit, aliud quidpiam imperare, quam ut privetur convictu tuo. Ille autem severo vultu ; Hanc, inquit, legem Joanni dico, si vult inobedientiæ sibi veniam dari, omnem Lauræ ambitum pererret, suaque manu latrinas omnes purget in monachorum cellis. Hoc illi audito, cum recederent contracto submissoque præ mœrore vultu ; multum admirantes inflexibilem Senis animum, occurrit iis Joannes ; seque pro more inclinans de Patris adversum se sententia interrogat. Cui illi ; non sine stupore se admirari Senis inclementiam, cujus responsum præ verecundia vix auderent exponere. At ipso ut illud patefacerent vehementer ac demisse contendente,

dente,

A dente, tandem mœrentes turpem illam repurgationem edicunt. Ille vero ut intellexit, contra eorum spem omnem gavisus est; Facile prorsus, inquiens, istuc mihi erit, quin etiam voluptati maximæ. Atque ad repurgationem imperatam illico provolans, cum quæsitis inventisque instrumentis adit cellam Senis in proximo commorantis, et eam ingrediens manus illas fœdare cœpit, quas multis sæpe aromatis habuerat delibutas, et sanatam a Christo dexteram (o magnam viri abjectionem!) luto stercoreque contaminat.

quod facere incipiens et laudatus

31 Quam primum vero audivit Senex tantam Joannis ad obtemperandum promptitudinem, ejusque sinceram et profundam, imo sublimem humilitatem, accurrens complexus est eum, implicuitque se collo, manum, oculos, humeros deosculans: et qualem, exclamabat, beatæ obedientiæ pugilem ego in Christo genui? Verum Joannes ad has Senis voces plurimum erubescens, sese inclinabat in terram, et tamquam coram Deo se prostravisset, solum rigabat lacrymis: tantumque abest, ut ad paternas voces inflaretur, aut ad Senis laudes intumesceret, ut magis etiam se demitteret ac magis, atque animus illi doleret maxime. Ita scilicet eos, qui exercitatum B habent intellectum, scimus sese ad sui commendationem abjicere, et laudibus propriis moleste affici, in Deum omnia conferentes. *magis se humiliat.* Filium pater interea ab humo excitat, et manu prehendens cellam suam cum gaudio subit. Dixisses, observato Joanne, eum in Paradisum voluptatis restitui postliminio; quique veterem Adamum non obediendo in se repræsentarat prius, nunc Christi novam rursum exhibere imaginem singulari illa obedientia.

CAPUT V.

Litterarii labores Joannis, et felix ad Deum transitus.

a Monitus a Deipara Senex ne prohiberet Joannem

Non multum post hæc intercessit temporis, cum Seni *a* per somnum se offert omnium celebrata laudibus, omnisque expers labis Virgo: Et fontem, ait, cur obturasti tam suaves latices emanaturum, tam limpidos, tam copiosos, tam dulces? Daturum aquam recreandis animis, ea, quæ de petra mirabiliter erupit in solitudine, præstantiorem; aquam cujus desiderio captus est David; aquam Samaritanæ a Christo promissam? Permitte fontem fluere; fluet enim uberrime, et orbem pererrabit universum, ingentique fluctu hæreseon obducet maria, eaque in admirandam dulcedinem convertet. Qui sitiunt, ad aquam C festinanter eant; et qui puræ vitæ carent argento, affectionibus suis, ad pretium distractis mercentur a Joanne opinionum et operum sinceram puritatem. *sacra cantica componere,* Propheticam ille citharam, ille Davidicum apprehendet nablium; ille cantica canet nova, cantica Deo Domino: Moseos carmen vincet musicis suis modis, vincet Mariæ tripudium *b*: fabula dicentur inutiles Orphei cantus. Spiritalem ille cœlestemque intendet melodiam. Ille Cherubicos hymnos assectabitur, et cunctas ecclesias, filias scilicet cœlestis Jerusalem, juvenculas faciet tympanistrias, quæ Deo carmen canant, ad Christi mortem et resurrectionem annuntiandam. Ille fidei dogmata *c* recte exponet, atque hæresis omnis tortuosam obliquitatem notabit infamia. Eructabit cor ejus verba bona, et Regis gesta nuntiabit omni admiratione majora.

jubet eum id libere agere,

33 Mane igitur Joannem advocat Senex, qui hæc arcana didicerat, atque ait: O Fili ad parendum Christi causa prompte, aperi os tuum, ut spiritum ducas; aut potius, quem in corde præcepisti, per os exhala. Sapientiam scilicet loquetur os tuum, quia mentis multa meditatione exercuisti te. Aperi os D tuum, non in parabolis, sed veritatibus: non in ænigmatis, sed dogmatibus. Loquere in auribus Jerusalem, videntis Deum pacificæ Ecclesiæ suæ, verba non vana, neque per auras diffluentia, sed quæ cordi Spiritus inscribit. Conscende in montem Sinai, montem visionum ac revelationum divinarum, ac sicuti in abyssum profundæ humilitatis demisisti te, ita nunc evade in ecclesiæ verticem. Prædica evangelizans Jerusalem, et in virtute exalta vocem tuam: gloriosa namque mihi dicta sunt de te a Domini nostri matre. Ignosce quidquid tibi a me obvenit impedimenti, per ignorantiam enim feci.

AUCT. JO. HIEROSOL. EX MS. GR.

34 Ab eo igitur tempore divinos cantus exorsus Joannes melliflua composuit carmina, quæ Ecclesiam exornarunt, Deoque fecerunt locum tabernaculi, in quo festa agitantium purus sonus auditur. *qui non illis antum sed et scriptis libris ecclesiam locupletat,* Neque ista solummodo, verum et pro præcipuis festivitatibus descripsit orationes et sacrum librum, *d* scriptamque, ut sic loquor, divina manu tabulam explanavit cum doctorum omnium indoctorumque non parvo solatio, tamquam januam ad subeunda mysteria Theologiæ ceterorumque veræ fidei dogmatum et speculationis atque scientiæ compendiosioris eorum, E quæ sive sub intellectum, sive sub sensum cadunt. Quem quidem librum ego cœlum dixerim, rectis demonstrationibus, tum a natura tum a Scriptura petitis, multumque ad eruditionem facientibus, velut astris collucens. Quocirca qui in istud cœlum non intuetur, neque ejus oblectatus pulchritudine lucem inde accipit, aut cæcus is est, aut tenebris obsitus: nec illum infelicem dicere dubitem, quisquis ad divinum hunc splendorem caligat. Bene prolixos insuper libros de divinarum venerandarumque imaginum *e* commendabili adoratione rursus exaravit. Et quo ipse in se divinæ imaginis ab initio impressæ pulchritudinem finxerat augustiorem, eo sublimius atque ornatius scripsit de venerandis imaginibus.

socio Cosma in omnibus utens.

35 In his laboribus adjutorem fraterno amore habuit, quem a Spiritu divino fratrem acceperat, Cosmam, Virum illum ornatissimum, suæque eloquentiæ, institutionis, exercitationis participem. Atque is ingeniose imitabatur Joannem suis ad spiritualia carmina studiis, ac suaves concentus cithara et voce succinuit Ecclesiæ, proprium corpus per affectionum compressionem, Deo tamquam tympanum aptans; totum quoque se velut Psalterium decachordum exhibens, dum quintuplicem corporis sensum, animi- F que pares numero facultates arte magna sapienterque intendit. Tandem etiam Patriarchæ *f* Hierosolymitani manu Episcopus Majumæ *g* creatus, non sponte ac ultro, sed vi adactus, gregem, ut Deo gratum erat, præclare gubernavit; *Hoc Episcopo facto* jamque in grandem ætatem provectus, ad patres suos, seu potius ad Deum, moriendo concessit.

ipse Presbyter ordinatur

36 Interim idem Hierosolymitanæ ecclesiæ moderator divinitus afflatus, Joannem accersit, eumque ordinavit, ut in cathedra Seniorum laudaret Deum. Is vero ad Lauram divini Sabæ in solitudinem regressus, propriumque, si fas est dicere nidulum subiens sublime volans aquila, nequaquam menti suæ objecit hoc Salomonis pronuntiatum, Presbyteros duplici afficiendos honore, sed in aliam partem contraque se, illud vertendo usurpavit dicens, animi demissionem altero tanto majorem Presbyteris procurandam, quam ante; altero tanto plus contendendum Presbyteris in sui exercitatione. Presbyteris duplicia perferenda certamina, non modo adversus corporis, sed et adversus animi affectiones occultas, *et reversus ad Lauram insistit vitiis extirpandis.* etiam iis, qui sibi vacant, nisi eximia utantur prudentia; adeo ut internus etiam sordescat homo, nec id tamen sentiant. Hujusmodi vero affectus sunt,

AUCT. JO. JEROSOL. EX MS. GR.

A dolus; invidentia; falsa de rebus existimatio; occulta arrogantia; inanis gloriæ studium sub specie humilitatis; alienarum rerum curiosa scrutatio, cujus causa plurima mala se inferunt linguæ; animi elatio, atque evagatio; morum vafrities; fastus corporis demissione dissimulatus; abstinentia cum deliciarum appetitu conjuncta; voluntatis suæ consectatio; amor vilis lucri; extra legis normam quæsita vestis, unde cum fratribus discrepantia, et occulta superbiæ illecebra.

virtutibus acquirendis

37 Hæc vitia radicitus evellere suo ex animo cum studeret Joannes, labores laboribus, animi cum primis, adjungebat: mentemque ipsam undequaque in se cogens, libros etiam, quos prius elaborarat, contractos recognoscebat, exornans, expoliens, castigans accuratissime dictionem, sententiam, numerum, constructionem; atque ubi elegantia efflorescebat nimis, et quasi ad luxuriam, prudenti judicio ad gravitatem reducebat, ne quid seu ostentationis, seu levitatis libri sui secum traherent. Sane

elimandis scriptis suis:

quisquis in istius viri lucubrationes cum judicio incubuerit, speculationum sublimitatem et gravem orationis conspiciet ornatum. Nunc vero quis pietatis studium in orationibus illis non admiretur; et quo-

B modo divitias sapientiæ suæ in universos large dividat? Etenim acceptum ingenii talentum non in duplum modo, sed et in decuplum auxit: plus ego ad numerum addere reformido, ne angelicos quoque terminos exaggeratione prætergressus videar: cum immodica dumtaxat dicere, indecorum sit.

in quibus zelum laudat S. Stephanus M.

38 Suus etiam divinus ardor huc eum impulit, ut pro divinis legibus dimicans, primum quidem Damasco deinde ex Palæstina impeteret contumeliosos venerandarum imaginum in ipsa Constantinopoli deturbatores. Inde magnæ illius Urbis alumnus, qui Martyrum primo cognominis, et, ut ille Christi causa, ita ipse propter ejus imaginem, lapidibus obrutus in cœlum procurrit, cum librorum Joannis meminit adversus impios pridem scriptorum, divinum virum ac Deo plenum illum appellavit: quamvis autem Episcopali unctione delibutus numquam fuerit (nec enim dissimulanda est veritas) suspiciendus est tamen velut frontem martyrii corona redimitus: nam propter eximium zelum pietatis causa ea est adversus virum pium calumnia, ob quam ei manus resecta fuit.

39 Tali vitæ et exercitationis religiosæ peracto cursu, fide servata, imo et per libros propagata, et

C illustrata dogmatibus, atque in hæc usque tempora monumentis suis stabilita, defensa, vindicata, ad Christum dilectum suum properavit: neque illum jam in imagine contemplatur, aut adorat in figura; sed in faciem contuetur, spectans gloriam beatæ Trinitatis. Ob has causas hunc pietatis pugilem, cultorem religiosæ vitæ, Ecclesiæ exornatorem, Veritatis ducem; hunc in certaminibus, exercitationibus, doctrina singularem omnino virum, ignorantium magistrum, rudium præceptorem, æquum erat condecorare laudibus, quam potuimus maximis; non quo tantillum gloriæ illi adderemus, verum ut nostri ipse vicissim sit memor in cœlis, et nos etiamnum in terra degentes cœlesti illius impleamur

et tandem vita functus migrat in cælum.

Ps. 44, 14 gloria, quam David intra pectus filiæ regis, intra regium videlicet animum, testatur residere, dum palam ait: Omnis gloria filiæ regis ab intus.

D

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 32 *unde eum sibi propitium auctor precatur.*

40 Ignosce porro, o ter Beate, mihique te præsta ardentissimum et perpetuum patronum coram Deo, quia præclarum hoc virtutum tuorum monumentum ab alio homine, ut potui, simpliciter scriptum Arabica lingua et litteris consecutus ego, cui unum tecum nomen obtigit, in hunc sermonem curaverim vertere ad memoriam posterorum, cum amore tui, tum tuis impulsus visitationibus, imo et tuis, si ita loquendum est, mandatis: meque etiam effice Trinitatis adoratorem, materiæ expertem, spiritualem, totum secretum a corpore, totum abreptum in contemplationibus, totum consecratum in divini amoris holocaustum, quamquam etiam nunc in hoc corpore viventem; ut ab illo citra doloris sensum separatus, cum fiducia bona tecum Deo repræsenter, cui gloria in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Menæa rem sic referunt, quasi eidem Cosmæ, qui in seculo Joannis præceptor fuerat (nam et hic, ut dictum, ad eamdem Lauram se receperat, et forte adhuc in vivis erat) apparuisset Deipara, dicens*, quamdiu adhuc sub præceptore Joannes erit? quin potius discipulo E tuo præcipis ut exponat hymnos ad ejus gloriam, qui ex me natus est sine semine, et gaudium eorum, qui me ex imo corde desiderant honorare?

b *Huc spectant primi in ejus laudem Versiculi similares, στιχηρὰ προσόμοια*: Quem te nominabo Sancte, Theologum Joannem, an David Psaltem? Cytharam spiritu resonantem, an tibiam pastoralem? Dum aures simul et mentem mulces; dum Ecclesiæ ordines omnes exhilaras mellifluis tuis vocibus. O qui fines orbis terrarum illuminas, ora ut salventur animæ nostræ. II Quem te nominabo. Venerande Joannes et dulciloque? Tu astrum fulgentissimum, tu Trinitatis aquila illuminata, spirituales caligines virtute visiva pervadens; qui ineffabilibus divinitatis mysteriis initiatus, tamquam alter Moyses explicasti musicam tuam artem, ora ut salventur animæ nostræ. III Quem te nominabo, semper hororande? Portitorem lucis, inclytum ducem, ministrum et spectatorem mysteriorum Dei, sidus illustrans Ecclesiam, lampadem fulgentem iis qui sedent in tenebris, an organum perquam sonorum aut fistulam suavissimam? ora ut salventur animæ nostræ. *Similibus laudibus plenus quoque totus Canon est, et quæ de Sancto sunt* F *aliæ divini officii partes in Menæis.*

c *Hinc octavæ Odes strophe prima sic ait:* Luculenter scriptis libris redarguisti o Joannes, dissolutionem, Nestorii, Severi confusionem, *(quorum hic scilicet unam in Christo naturam, iste personas duas adstruebat)* amentiam docentium unicam *in eodem Christo* voluntatem, et fidem de unica operatione *ejusdem*, orthodoxiæ splendor finibus omnibus refulgens. Et *huc spectant ejus* libri 4 de Orthodoxa fide.

d *Iterum libros* Parallelorum *intellige.*

e De Imaginibus tres, *ut dixi, habemus* orationes, *cetera desiderantur.*

f Joannes *hic fuisse videtur, circa annum* 740.

g Majuma *urbs Palæstina ad mare, proxima Gazæ.*

h Stephanus Junior, *martyrium perpessus an.* 767.

DE

DE SANCTO PETRONACE

ABBATE ET INSTAURATORE CASINENSI.

G.H.

ANNO DCCLII

Ad Casinense monasterium, a Longobardis destructum,

Casinense monasterium, *antiquitate rerumque ibi gestarum magnitudine clarum conditorem suum reveretur* S. Benedictum, *et instauratorem agnoscit* S. Petronacem. *Acta miraculaque* S. Benedicti *late deduximus ad diem ejus natalem* XXI *Martii, quo vita hac mortali functus est anno* DXLIII, *pridie Dominicæ Passionis. Successerunt in monasterii hujus regimine* Constantinus, Simplicius, Vitalis, Bonitus : quo præsidente cum dictum monasterium a Longobardis diriperetur, monachi Romam fugerunt, codicem sanctæ Regulæ, quam B. Benedictus descripserat, et quædam alia scripta, nec non et pondus panis, vini quoque mensuram, et quidquid suppellectilis potuerunt surripere, deferentes : atque ex concessione Pelagii Papæ, juxta Lateranense Patriarchium, monasterium construxerunt : B *uti ista ex capite* 2 *libri* 1 *Chronici Casinensis a Leone Marsicano scripti contraximus. Est hic Pelagius II, in Summum Pontificem assumptus mense Novembris anni* DLXXVII, *mortuus in Februario anni* DXC. *Addit Leo,* monasterium Casinense per annos centum et triginta destructum permansisse : *id est ab anno* DXC *usque ad annum* DCCXX, *dum, teste Paulo Diacono et monacho Casinensi, lib.* 6 *de Gestis Longobardorum cap.* 39,

missus S. Petronax

Petronax, civis Brixianæ urbis, divino amore compunctus, Romam venit : hortatuque tunc Gregorii, Apostolicæ Sedis Papæ, Casinum castrum petiit : atque ad sacrum corpus beati Patris Benedicti perveniens, ibi cum aliquibus simplicibus viris, jam ante residentibus, habitare cœpit : qui eumdem venerabilem virum Petronacem sibi Seniorem *(id est Abbatem)* constituerunt. *Hæc ibi. Papam illum fuisse S. Gregorium secundum, diximus ad hujus Vitam die* XIII *Februarii* §. III. *Administravit is Romanam Ecclesiam ab anno* DCCXV ad annum DCCXXXI. *Sub hoc Pontifice circa annum* DCCXX, *Casinum venit Petronax :* S. Willibaldus, *postea Episcopus Eystettensis, ut Acta ejus* VII *Julii elucidanda habent,* veniens ad S. Benedictum, *hoc est, ad monasterium Casinense,* ibi reperit paucos monachos et Abbatem, nomine Petronacem, apud C quem per decem annos mansit : quibus exactis perrexit Romam, sedente summo Pontifice Gregorio III, *qui dicto Gregorio secundo successerat. Venit autem S. Willibaldus circa annum* DCCXXIX *aut sequentem, uti latius diximus* VII *Februarii ad Vitam S. Richardi patris* §. 2, *et ad Vitam S. Gregorii Papæ secundi sub finem* § 3. *Porro* S. Willibaldus in primo anno fuit

a S. Gregorio 2 Papa.

duplex monasterium restaurat,

Cubicularius ecclesiæ, et in secundo Decanus erat in monasterio : et postea per octo annos fuit portarius in illo monasterio, quod stat supra in monte valde excelso, et alios quatuor erat in alio monasterio, quod infra stat juxta amnem Raphito. *Utrumque monasterium late describit Leo lib.* 1 *cap.* 31. *Nunc monasterium inferius non extat.*

2 *At quæ de horum monasteriorum constructione habeant alii, inspiciamus. Paulus Diaconus capite supra indicato ita scribit.* Hic *Petronax* non post multum tempus, cooperante divina misericordia, et suffragantibus meritis B. Benedicti Patris, jamque evolutis fere centum et * decem annis, ex quo locus ille habitatione hominum destitutus erat, multorum ibi monachorum, nobilium et mediocrium, ad se concurrentium, Pater effectus, sub sanctæ Regulæ jugo, et B. Benedicti institutione, reparatis habitaculis cœpit vivere, atque hoc sanctum cœnobium in statum, quo nunc cernitur, erexit. *Hæc Paulus Diaconus : cujus verba, hic supra relata, ita explicat Leo Ostiensis lib.* 1 *cap.* 4. Cum autem omnipotens Deus, præfatum B. Benedicti cœnobium jam decrevisset miseratione illa sua omnipotentissima restaurare, et cœnobialem institutionem, quæ inde principium sumpserat, ex ejusdem Patris loco et per orbis circulum propagare ; contigit disponente Deo, ut Petronax, civis Brixianæ urbis, vir valde religiosus, divino afflatus amore, Romam venisset : quem Reverendissimus..... Papa Gregorius cœlitus inspiratus admonuit, ut hoc Casinum castrum peteret ; atque monasterium B. Benedicti, quod jam per tot annos destructum manserat, suo studio reconciliare satageret. Quo annuente, mox idem venerabilis Pontifex cum illo aliquantos de Lateranensi Congregatione Fratres direxit, et alia quoque illi nonnulla E adjutoria contulit. Is ergo huc ad sacrum B. Benedicti corpus perveniens, tam cum illis qui secum venerant, quamque etiam cum aliquot simplicibus viris, quos inibi jam pridem resedisse reperit, habitare cœpit anno Domini septingentesimo ac vicesimo : atque ab eisdem Fratribus in Abbatem prælatus, *anno 720* cooperante Deo et B. Benedicti suffragantibus meritis, constructis decenter habitaculis, ac multorum ibi Fratrum congregatione statuta, sub regula sanctæ doctrinæ vivere studuit. *Hactenus Leo : in cujus textum sciolus quispiam sed plane imperitus, inseruit, Papam Gregorium fuisse* tertium : *quam vocem appositis punctis, utpote contra mentem auctoris intrusam, omisimus : idque clarissime ex anno* DCCXX *apposito convincitur : et dicta vox deest apud Paulum Diaconum.*

** aliis* triginta

et Abbas multorum monachorum constituitur

adjuvantibus SS. Paldone, Tasone et Tatone,

3 *De aliis fabricæ adjutoribus ista addit idem Leo.* Quem, *Petronacem videlicet,* tres quidam nobiles viri Beneventani, Paldo et Taso atque Tato germani fratres, qui ante quindecim circiter annos monasterium sancti Martyris Christi Vincentii, juxta ortum Vulturni fluminis, de propriis sumptibus construere cœperant, cum essent potentes ac divites, F in ipso opere tam per semetipsos, quam per suos usque ad restaurationem loci hujus plurimum adjuverunt. *Hæc ibi. Vitam horum fratrum scripsit S. Autbertus, ibidem Abbas fere coævus, cujus meminit Paulus Diaconus. Refert autem ille* S. Paldonem regimen cœnobii suscepisse anno DCCVII, *cum jam biennio ante videatur cœptum construi monasterium, ut sint quindecim circiter anni ante restauratum Casinum anno* DCCXX, *quo* S. Paldo *vita functus est* XI *Octobris, ad quem diem dicta Acta erunt elucidanda. Huic successit* S. Taso, *anno* DCCXXIX *die* XI *Januarii mortuus ; quibus tertius frater* S. Tato *substitutus, obiit* XI *Decembris anni* DCCXXXIX. *Nos Ferrarium secuti, quod dicta Acta necdum haberemus, Tatonem loco Tasonis retulimus ad* XI *Januarii, quod in Supplemento poterit emendari. De S. Petronace ab his fratribus adjuto silent Acta indicata, quod aliunde Leo potuit scivisse. Præfatæ relationi ista subdit Leo :* Hic ecclesiam B. Martini, quam parvulam reperit, sedecim ferme cubitos auxit, ibidemque absidam efficiens in honore Beatæ Mariæ semper Virginis et sanctorum Martyrum Faustini et Jovitæ, in ea altarium statuit, in quo etiam et brachium unius illorum, quod secum de Brixia portaverat, decenter recondidit. *Acta varia horum Martyrum illustravimus ad diem* XV *Februarii.*

4

A

AUCTORE G. H. ac S. Zacharia Papa varia dona conferente

4 *Præfuit S. Petronax cœnobio Casinensi sub tribus Pontificibus Romanis eisque Sanctis, scilicet S. Gregorio II, S. Gregorio III, et S. Zacharia, qui ecclesiam administravit ab anno* DCCLXI *et initio Decembris, usque ad annum* DCCLII *et diem* XV *Martii, quo ejus Acta exornavimus. Hujus beneficia monasterio collata ita describit loco indicato Paulus Diaconus :* Huic venerabili viro Petronaci in sequenti tempore Sacerdotum præcipuus et Deo dilectus Pontifex Zacharias plura adjutoria contulit, libros scilicet sanctæ Scripturæ et alia quoque, quæ ad utilitatem monasterii pertinent, insuper et Regulam, quam beatus Pater Benedictus suis sanctis manibus conscripsit, paterna pietate concessit. *Hæc Paulus et ex eo Leo, qui addit ista :* Contulit etiam pondus libræ panis, et mensuram vini, quæ olim inde sub Longobardorum invasione, monachi fugientes secum Romam detulerant. Ab hoc etiam sanctissimo Papa prædictus Abbas privilegium primus accepit, ut hoc monasterium cum omnibus cellis sibi pertinentibus, ubicumque terrarum constructis, ob honorem ac reverentiam sanctissimi Patris Benedicti, ab omnium Episcoporum ditione sit liberum, ita ut nullius juri subjaceat, nisi solius Romani Pontificis. *Hæc ibi, ad quem locum eruditissimas notas de qualitate et origine spiritualis jurisdictionis Casinensis adjungit Angelus de Nuce, ex Abbate Casinensi factus postea Archiepiscopus Rossanensis in Calabria.*

et exemptionem concedente.

B

Fuerunt sub eo monachi Carolomannus,

Ratchisus cum uxore et filia,

5 *Inter* nobiles monachos, *quos supra Paulus Diaconus asserit concurrisse, eminuit* Carolomannus Dux Francorum, Pippini Regis frater, *quem anno* DCCXLVII Casinum secessisse et monachum effectum, *habent Annales Fuldenses. Accessit et* Ratchisus Rex Longobardorum, *qui teste Leone cap. 8 dicti libri primi*, ad hoc monasterium B. Benedicti perveniens, et sub regulari magisterio instituendum se tradens, post religiosam satis ac Deo placitam conversationem, ibidem vitæ finem sortitus est... Uxor vero illius nomine Tasia, et filia Ratruda, concedente et adjuvante præfato Abbate monasterium puellarum, non longe a Casino (*fluvium hic intellige non montem*) in loco qui Plumbariola vocatur, propriis sumptibus extruxerunt; multisque ditatum opibus, ibi sub magna cautela et districtione regulari vitam agentes, ultimum diem clauserunt. *Hæc ibi. Casinum etiam, ut disciplinam monasticam perfectius addiscerent, se receperunt* S. Willibaldus *supra laudatus, et* S. Sturmius primus Fuldensis Abbas *a S. Bonifacio Casinum directus. Quibus adde aliquanto posteriorem tempore S. Luidgerum deinde Mimigardivordensem, seu Monasteriensem Episcopum, qui anno* DCCLXXXIV *pulsus e Frisia, Romam indeque ad Confessionem S. Benedicti concessit ad biennium, uti in Commentario de ejus Vita explicatum* XXVI *Martii. Cardinalis Baronius, cum secutus Sigebertum ad annum* DCCXVI, *num.* VII *indicasset monasterium Casinense a Petronace restauratum, num.* VIII *addit ista.* Mirum dictu, quanta mox ex nova plantatione Petronacis fuerint propagata eo in loco germina monachorum, et aucta eorum examina instar apum, quæ ex turgescentibus alveariis prodeuntes, in diversa loca ad fœtus mutiplicationem volaverint : *uti a nobis ad quamplurimos hujus institutionis Sanctos toto hoc opere nostro est dicendum.*

C

SS. Willibaldus, Sturmius, Luidgerus, aliique.

D

S. Petronax vita functus anno 752

6 *Tandem concludit Leo cap. 8 dicti libri primi*, Petronacem præfuisse huic monasterio annis triginta duobus, defunctum esse II Nonas Maji, et sepultum in porticu juxta ecclesiam S. Martini. *Dicti anni si completi sumantur, ab anno* DCCXX *ad annum usque* DCCLII *erunt numerandi. Quo adhuc anno* DCCLII *Optatus, Petronacis successor, a Stephano II Papa (qui a die* XXIX *Aprilis hujus anni Pontificatum susceperat) ad Regem Aistulphum, post septimum ab illius ordinatione mensem, destinatus est, sed eo non obstante potest Petronacis obitus in hunc diem* VI *Maji anni* DCCLII *incidisse. Natalem ejus celebrat Arnoldus Wion his verbis :* Casini S. Petronacis Abbatis, qui Casinum monasterium post ejus primam eversionem, magnifice restauravit, et observantiam monasticam propagavit. *Secuti Wionem Dorganius, Menardus, Bucelinus in Fastis Benedictinis, Mabillon in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, Marcus Antonius Scipio in Elogiis Abbatum Casinensium : Ferrarius in Catalogo generali, qui omnes eum Sancti titulo honorant : uti etiam facit Bernardinus Fainus in Vita Italica a se composita et ad nos missa, in qua testatur S. Petronacem hac* VI *Maji in monasterio Casinensi Officio ecclesiastico sub ritu duplici coli.*

6 Maji inscriptus fastis,

et dicitur coli Officio ecclesiastico.

E

In agro autem Brixiano ædificasse monasterium S. Andreæ

7 *Idem Faynus narrationis suæ exordium sumit, ab antiqua apud Brixienses æque ac Romanos Petroniorum familia, quæ in agro Brixiano, octodecim circiter millibus ab urbe, possederit atque a se nominaverit* Petroniacam, *vulgo* Pedergana : *ubi Petronax exceperit aliquos e Cassinensium dispersione monachos, ferentes secum partem ex sacro cranio S. Andreæ, in cujus honorem ipsis monasterium ædificarit. Quæ omnia in silentio antiquorum scriptorum malumus indiscussa relinquere; cum nullæ sint incertiores conjectationes, quam quæ ex nominum affinitate desumptæ, præsumunt adscribere homines illustres familiis certis, aut olim nobilibus aut nunc famosis, et familias locis, aut hæc illis assignare.*

et attulisse Brixiam os S. Benedicti pro eoque accepisse unum S. Faustini.

8 *Existimem ego, si S. Petronacem fundatorem habet monasterium istud S. Andreæ, id ab eo conditum, non ante, sed post restauratum Cassinum; idque etiam verosimilius æstimabo, si probatum fuerit, quod narrat idem Faynus, Petronacem anno* DCCXXXIX *excurrisse Brixiam, invitatu S. Apollinaris Episcopi, et pro osse ex brachio S. Benedicti, quod afferebat, quodque argenteo brachio operis Longobardici antiquissimique inclusum etiamnunc custoditur, et quotannis* XXI *Martii honorandum proponitur, in Cathedralis ecclesiæ capella quadam sanctæ Cruci dicata ; accepisse, die* XIII *Septembris, simile os ex brachio dextro S. Faustini. Ex hujus autem rei tam distincta notitia, quam vir sincerissimus debuit in monumentis dictæ ecclesiæ reperisse, magis etiam confirmaretur, quod Cassinenses prætendunt, fidem de præsentia sancti corporis in Cassino eo tempore minime controversam fuisse inter eos qui istic tunc habitabant.*

F

DE

DE B. BONIZELLA VIDUA

G. H.

TREQUANDÆ IN SENENSI DIOECESI.

AN. MCCC Cultus 3 Dominica Maji,

Haud longe a diœcesis Senensis, ad Clanias usque paludes procurrentis, Orientali termino Trequanda *oppidum visitur, istic fere ubi fontes Umbronis fluvii emergunt,* p. m. *circiter* 20 *a metropoli. Hujus oppidi parochialis* ecclesia B. Bonizellæ diem quotannis festum celebrat, populis ad sepulcralis aræ festum concurrentibus, *uti ad* VI *Maji habent Fasti Senenses, ab Inthronatorum Academia anno* 1669 *altera vice editi, et Eminentissimis Flavio ac Sigismundo Chisiis S. R. E. Cardinalibus dicati. De hac plura rogatus docere R. P. Sebastianus Conti, auctor elogii mox proponendi, respondit,* festum *agi* Dominica tertia Maji: et supra, seu potius ultra altare, ad parietem Sacerdoti celebranti obversum, servari integrum ejus cadaver: ad cujus pedes jacet etiam B. Guido ejus nepos, corpusculo B pariter intregro, quemadmodum videre est per obductam fronti arcæ crystallum, quando aperitur tabulatum, quo arca concluditur: quod quidem tabulatum clausum ut plurimum servatur tribus clavibus, penes oppidi Prætorem, Priorem Communitatis, et ecclesiæ Parochum remanentibus: in eodemque tabulo, positus hoc seculo titulus legitur; Bonizella Trequandæ miraculorum fons: miracula tamen nulla ibidem scripta aut picta habentur, saltem quæ authentice probata sint. *Ita ille per epistolam datam* XXV *Julii anno* MDCLXXVI. *Elogium, quod dixi, tale est.*

corpus integrum super altari.

Acta flammis absumpta:

2 Flammæ, quæ anno MCCCLXXXIV aut sequenti Aretini Episcopatus tabularium olim absumpserunt, meliori sane luce dignis Bonizellæ gestis, in commentarios ibi relatis, venerabundæ posteritatis admirationem orbarunt. Fama tamen, perpetuo tractu ad nos usque deducta, dubitare non sinit, eam, licet productam ex illustri Cacciacontium genere (qui videlicet titulo Comitum Scialengæ, Ascianum, Sinalongam, Foianum, Trequandam, Penoium, aliaque oppida in Senensi ditione; nec pauca in Florentina, nomine Comitum Palazzoli et Fabricæ, jam pridem possederant) nihil tamen antiquius habuisse, quam C heroica pietate assequi, ne suam nobilitatem generi deberet. Quare, post Naddum Piccolomineum conjugem illi morte sublatum, ad Belsederii pagum sese recipiens, vitæ reliquum, hoc est in annum usque MCCC, ipsius mortalitati supremum, ad Christianæ perfectionis exegit.

ex traditione habetur, nobiliter natam

obiisse an. 1300

et largitate erga pauperes excelluisse.

3 Quo enim, per mortalium illecebrarum fugam et corporis afflictationem, severior in seipsam, eo in egentes humanior, suos amplissimos reditus impendebat sublevandis ulcerosis ac mendicis, iisque sanctimonialibus quas premerent rei familiaris angustiæ. Nimirum sapientissime provida, per pauperes, Dei nummularios, perituras divitias commutabat æternis: atque ita pecunia, solicitum aliis bonum, ipsi tutissimum evasit et plane fruendum. Ceterum sanctimoniæ, cui feralis, uti diximus, flammarum splendor oblivionis tenebras inducere visus est, admirabili vice ipsæ sepulcri umbræ lucem rependerunt gloriæ immortalis. Cum enim in Trequandensis templi extimo pariete, Bonizellæ cadaver, tribus appositis candidis marmoribus, conditum fuisset; ita denique sacrum thesaurum Superi publico bono detectum voluere.

Apum per sepulcri rimas commeantium indicio,

4 Apes, per marmorum illorum, haud apprime coeuntium, spiramenta, ultro citroque solicito discursu commeare conspectæ, inclusi occulto alveari favi in spem aliquos excitarunt, et ad amovendos lapides induxerunt. Cum ecce Bonizellæ cadaver intuentur, in cujus obsequium apum studia fervebant, suæ videlicet oblitarum naturæ, mortuis ne floribus quidem, non modo corporibus, insidere exhorrescentis. Sed mortuum videri non poterat corpus illud, quod ab omni prorsus tabo eximium, et nullo cæmentorum aut vetustatis situ obrutum, etiamnum sanctissimi animi integritatem spirabat. Et vero ad beatas manus ingeniosum examen confluxerat. Quam bene! Si enim sedere in ore infantis Platonis, tunc etiam suavitatem illam prædulcis eloquii portendentes; quanto dignius Bonizellæ manum ambirent, testes dulcedinis, quam ex illa longe amabilissimam liberalitas expressit in miseros? Quod au- E tem tantæ pietatis suavitas ullo satis melle adumbrari nequibat, omissi sui nectaris opificio, ceram inter sacras palmas dædaleæ volucres confinxerunt in calicem, aræ mysteriis destinato persimilem. Ne scilicet dubitari posset, Dominum, cui per pauperum manus opes Bonizella erogaverat, hereditatis suæ suique calicis partem fuisse potissimam. Animus certe, in tantam pietatem flecti cereus, qui posset aptius quam cera referri?

invenitur corpus incorruptum,

E manibus tenens cereum calicem ab illis confectum:

ab eo decentius reposito

5 Cadaver, tam mire conspicuum, debitis cultibus exceptum, et loculo affabre constructo conditum, aliis aliisque prodigiis cœpit exinde clarescere; quemadmodum suspensæ ad ejus tumulum votivæ tabellæ soteria solventium, antiquitate notabiles, fidem faciunt. Illud inter cetera commemoratione dignissimum. Palantibus aliquando turmis per vicinos Trequandæ agros, nonnulli milites, templum ingressi et ligneam arcam intuentes, in edito collocatam, quid lateret scrutaturi, illam vi recluserunt. Ubi vero candidum Bonizellæ corpusculum invenere, ceterorum quidem oculos quidam pietatis sensus corripuit, at unius audacissimi obtutum longe magis aurum solicitavit, quod gemma obsignatum emicabat e digito. Eum itaque annulum dum non veretur abripere, in ipso vestigio ereptam sibi oculorum, in F crimine ducum, lucem indoluit; et videlicet sensit, plane cæcam esse cupiditatem. Verum sic cæcus scelus tandem suum dextræque violatæ potentiam vidit, et pœnitentiæ collyrio medicinam perditis oculis fecit. Nam statim atque ingemiscens, reposito annulo, veneratus est manum, virtutes pauperes, non scelera alere jam dudum solitam, recepto luminum usu convaluit: ut jam pro decantata Achillis hasta Bonizellæ annulum verissime suspicere liceat, validum sanitatis, non impertiendæ minus, quam propellendæ.

annulum aureum detrahens miles

cæcitate punitur,

sanatur eodem restituto:

6 Præ hac tamen de auri sacra fame palmari victoria, multo nobilius cœlestis heroina gloriatur, quod temporis, avido dente cuncta absumentis, vires post tot jam secula perenni triumpho subigat, per sui corporis ipsorumque vestimentorum, quibus illud olim humatum fuit, integerrimum nitorem. Cujus intaminatæ formositatis in partem admittitur consepultus illi parvulus nepos, pretiosa appendix, B. Guido, usitato jam sacri honoris titulo nuncupatus. Parum quippe Bonizellæ fuerat, vim corruptionis expertem suo retinere cadavere, quod rarum; nisi illam, quod plane rarissimum, in aliena quoque transmitteret.

incorruptæ quoque illius vestes et nepos aviæ consepultus.

A AUCTORE G. H. *fastorum Senensium, unde hæc sumpta, auctores qui?*

7 *Hactenus* P. Sebastianus Conti Pistoriensis, *nostræ Societatis Sacerdos, alter, post piæ mem.* P. Joannem Baptistam Ferrarium Senensem, *Fastorum prædictorum auctor, indicatus per præfixam elogio litteram* C, *sicut ea quæ Ferrarius composuit notat littera* A. *Suos enim illos duos insignes alumnos, ea quæ librum edi curavit Academia noluit propriis signare nominibus in proœmio, sed Academicis et inter solos Academicos notis, quibus hunc* Amœnum, *istum solet nuncupare* Compositum; *nescio an satis probando apud omnes usu; quando sic notitiæ posterorum subduceretur, qui fuerint operis laudandi auctores, nisi eorum nomina aliunde mihi indicata, hic manifestanda judicassem. Ceterum tam spectabilem Sanctitatem a Philippo Ferrario et Nicolao Brautio præteritam fuisse mirarer, nisi tanta esset sacrorum hujusmodi pignorum per Italiam copia, ut unius alteriusve scriptoris notitiam diligentiamque necessario debuerint multa latere, dum non vacat vicatim singulas regiones percurrere: et multi, ignorantia rerum vel incuria tardi, negligunt indicare minus nobilium locorum proprios Tutelares.* D

8 *Causa referendi in fastis ad hunc* VI *Maji* Bonizellam *necdum mihi innotuit: crediderim tali die mortuam putari: tertiam tamen hujus mensis Dominicam electam, aut pro majori populi commoditate, aut quia tali Dominica facta sit solennis ad aram translatio: cui licet ad pedes positus infans* Guido *etiam* Beatus *vocetur, nolui tamen ejus nomen proponere in titulo, cum specialem ab avia cultum nullum habeat: quare nec inter Senenses Sanctos seorsim ab ea nominatur.* *cur relata ab hunc 6 diem?*

DE B. ELISABETHA HUNGARA

FILIA REGIS ANDREÆ III, ORDINIS PRÆDICATORUM,

THOSÆ IN HELVETIA.

D. P.

B AN. MCCCXXXVIII *S. Elisabethæ viduæ ex Stephano fratre proneptis,*

P*ostquam Andreæ II Hungarorum Regis filia, Landgravii Thuringiæ vidua,* S. Elisabetha, *virtutibus in vita et miraculis post mortem celeberrima, genus suum illustravit; plures in eadem familia Regia claruerunt ejusdem nominis heroides: inter quas duæ Ordinem et habitum S. Dominici amplexæ, commemorantur ab Ambrosio Taegio in MSS. Latinis Mediolani servatis parte* 3 *et ex hoc apud Michaelem Plodium lib.* I §. 223 *Italice: sed utrobique satis confuse. Distinctius de utraque egit Sigismundus Ferrarius, de Rebus Hungaricæ Provinciæ parte* 2 *lib.* 2 *cap.* 35 *et sequentibus, deducta earum genealogica linea, ostendens quod prædictæ S. Elisabethæ ex fratre quidem germano suo Bela proneptis fuerit* soror Elisabetha, *Stephani IV filia, in monasterio insulæ S. Mariæ professa, quæ anno ætatis suæ* XXV, *Christi* MCCLXX *testimonium dixit de eximia sanctitate B. Margaretæ amitæ suæ, in eodem Ordine defunctæ, incertum quamdiu postea superstes, quodque* altera soror Elisabetha, *ex alio sed non germano S. Elisabethæ fratre Stephano fuerit filia Andreæ III; verum ubi vixerit et quam sancte, omnino ignoravit; hoc solum de ea proferens, quod Fr. Georgius Eppius Wimpinensis, in libro de personis utriusque sexus illustribus Ordinis Prædicatorum, sic scripsit.* Elisabeth, filia Andreæ Regis Ungarorum illustrissimi, vita, religione, virtutibus, et miraculis præclarissima. Sicut enim lucerna splendens super candelabrum, ita hæc in congregatione Sororum singulariter radiavit exemplis eximiæ sanctitatis. Habebat hanc gratiam, tam apud Deum quam apud Sorores, quam mirabantur valde, et intuebantur vultum ejus tamquam vultum Angeli stantis inter illas. Peracto demum laudabiliter vitæ suæ cursu, in pace in idipsum obdormivit, stolam immortalitatis accipiens a Domino Jesu Christo, sepultaque honorifice anno Domini MCCCXXXVI.

cum synonyma cognata tum ab aliis

C *tum a Georgio Eppio laudata*

Vita ex Chronico Thosano accepta a Murero,

2 *Cetera, quæ de hac Elisabetha ignorarunt auctores prænominati, in lucem protulit Henricus Murerus Lucernensis, Carthusiæ Ittengensis professus, in Helvetia Sancta, vitam ejus Germanice reddens ex vulgari Helvetico, quo Thosani monasterii Chronicon quædam Sanctimonialis conscripsit. Chronicon in monasterio Wilensi S. Catharinæ, Abbati S. Galli subjecto Murerus reperit; unde ipsum quoque rogatu meo petiit et impetravit Constantiensis nostri Collegii anno* MDCLXXVII *Rector R. P. Melchior Balthasar: et Mureri versionem cum ipso conferens, eam omnino fidelem attestatus, non existimavit operæ pretium, ipsum vulgarem contextum transcribere, ad Latinam versionem ex eo immediate curandam. Fuisset hoc quidem nostri operis instituto congruentius, quo intellecto voluisset idem Pater interpretandi laborem in se suscipere, quia nemo forte alius aut linguam aut characterem legere potuisset: sed graves quædam intercesserant causæ, ob quas restitutus jam monasterio Wilensi codex haud facile potuit postea repeti: quare acquiescendum hic mihi fuit, et Mureri contextus, sub tam fideli teste probatus, exhibendus Latine.* E

3 *Ab hoc,* Sancta Elisabetha Virgo et Regina, *ex usu perpetuo Thosani, in quo vixit, monasterii appellatur.* Regina *quidem dici vivens noluit, dicta est tamen constanter post mortem, ab aliis Thosanum monasterium incolentibus aut visendi sepulcri causa eo adventantibus, utpote Regis filia; nec* Regina *tantum, sed* Sancta Regina: *manetque hic tumulo honos, etiam apud hæreticos Zwinglianos, qui monasterium Thosanum possident; ipsamque S. Elisabethæ tumbam, ex vivo lapide structam, hactenus servant inviolatam; credundque ejus corpus in eo contineri, nullo quod contrarium suadeat argumento in lapidibus apparente. Plura venerationis antiquæ signa temporis edacitas et hæreseon inundatio nobis invidit. Neque olim tantæ sanctitatis fama longe extra Helvetiam se diffudit, quo factum ut ipsi Ordinis scriptores exteri de ea nihil fere inaudierint. Quare continebo me intra titulum Beatæ, quem facile probabit ipse hæreticorum hujus temporis de ea sensus. Annum mortis notabo* MCCCXXXVIII, *Murerum secutus: qui anno* MCCXCVII *natam, ætatis anno* XIII *professam,* XLI *defunctam scripsit, certiori, ut credimus, auctoritate informatus* *et sepulcri honor adhuc superstes.* F

VITA

Ex Germanico Henrici Mureri.

CAPUT I.

Regia Elisabethæ prosapia. Vitæ religiosæ initia.

Circa annum Domini MCC, Hungariæ Rex præerat Andreas, ejus nominis secundus: qui ex prima sua uxore Gertrude, Bertholdi Meraniæ Ducis filia, sustulit sanctam lateque celebrem Elisabetham, Thuringiæ et Hassiæ Landgraviam, cujus in casta viduitate consummatæ festus dies agitur XIX Novembris. Idem Andreas secundis nuptiis, cum Beatrice Aldobrandini *S. Elisabethæ pater Andreas 2*

A brandini Marchionis Estensis filia *a* contractis, obiit anno MCCXXVIII relicta uxore gravida : quæ in patriam regressa ibidem filium peperit, Stephanum nomine. Hic adultus conjugem accepit ex Veneta Maurocenorum nobilitate Thomassinam : quæ non solum ingentem ei dotem attulit, sed etiam filium heredem peperit, quem Stephanus a patris sui nomine voluit Andream dici. Huic cognomen Veneti adhæsit, quod apud Venetos natus et educatus, regionem illam singulariter dilexit, etiam postquam avitum regnum *b* obtinuit; quod patruelis suus Ladislaus amiserat anno MCCXC, propter insolentiam exosus suis, ideoque ab eis vita simul et principatu orbatus, succedente Andrea, quem diximus Tertio; qui Albæ coronatus, regnum laudabiliter tenuit; populoque et proceribus carus, insignibus contra inimicos victoriis illustravit.

per secundas nuptias avus Andreæ 3

a

b

proavus hujus B. Elisabethæ

2 Huic uxor obtigit Fenna nomine, nata Siciliæ *c* Regina; eique filiolam unicam peperit Budæ in Hungaria, quam a nomine Sanctæ suæ proamitæ Elisabetham in sacro baptismi salutaris lavacro dicere placuit, in omen futuræ virtutis, qua electam sibi sponsam ornaturus erat fidelis Deus. Ipso quo hæc nata est tempore, anno scilicet MCCXCVII, Budæ B adfuit honestus quidam Constantiensis civis, Thosani cœnobii Defensor, qui duas ex filiabus suis neptes in eodem habebat monasterio. Hic narravit quomodo ad argumentum et augmentum publicæ propter Principem natam lætitiæ, ex omnibus Budensis urbis turribus vini fontes fluxerint, unde cuivis volenti ministrabatur gratis : quodque omnes simul campanæ pulsatæ fuerint, Principibus regni totaque nobilitate gratulandi causa ad aulam properantibus.

c

natæ an. 1297

3 Mortua post aliquod ab inde tempus Fenna, Andreas Rex secundam accepit uxorem Agnetem, filiam Alberti Austriaci Romanorum Regis : quæ cum aliquamdiu in Hungaria vixisset, obtinuit a Domino suo Rege et marito, ut cum bona ejus gratia Elisabetham privignam ducere Viennam posset, ibi inter fratris sui liberos educandam. Postquam vero Andreas Rex anno MCCCI, sui regni XI, Budæ obiit, apud Fratres Minores sepultus; relicta ejus Agnes Proceribus persuasit, ut Elisabetha desponderetur Henrico *d* Duci Austriæ fratri suo, transscripta in ipsam dote propria, quæ ad trecenta Hungaricorum millia numerabatur. Sub hæc anno MCCCVIII C I Maji apud Vindonissam castrum Helvetiæ ad Russam, cæsus est Rex Albertus, pater Agnetis, a fratris sui filio *e* Joanne; cujus mortem ultura Regina cum sua privigna in Hungariam rediit : neque solum cum fratribus suis Austriæ Ducibus persecuta est reos cædis, sed eorum etiam viduas liberosque innoxios et consanguineos plerosque in mortem tradidit, terras autem et castella eorumdum incendiis populationibusque vastavit. Super quibus malis tantoque effuso sanguine graviter tandem compuncta Elisabeth est, nec minus Regina ejus noverca : communisque pœnitudinis consilio, restaurarunt Koninxfeldense monasterium. Sperabat autem Agnes futurum ut Elisabetha privigna induceret animum istic cum ipsa manere et statum religiosum amplecti : verum cum locus ei non satis placeret, permissum est ut in Suevia inter confœderatos eligeret cœnobium, in quo servire Deo et vitam finire vellet. Elisabeth autem declaravit, non aliud se velle ingredi quam Thosanum in Turgovia, prope Winterthurnam.

in Alberti Rom. Regis aula educatæ

d

et filio Henrico in pueritia desponsæ :

e

quam noverca Agnes monasterio destinans,

4 Annum ætatis agebat decimum tertium virgo regia, quando ante novæ ecclesiæ altare præcipuum, sacrum Prædicatorii Ordinis habitum prima sumpsit : quod altare postea dedicatum fuit in honorem Annuntiationis Marianæ Sanctæque Elisabeth Turingorum Landgraviæ : cumque in eo habitu hebdomades quindecim absolvisset, in omni observantia, obedientia, et humilitate, qualem Ordinis rationes exigunt; mandavit Sororibus Domina Agnes, ut ipsam ad religiosam professionem susciperent. Cui cum vehementius instanti negare nihil Sorores possent, consenserunt tandem ut Professionem emitteret Elisabeth, prout lubens volensque fecit. Cognito enim novercæ erga se animo, a quo non magnum posset sperare auxilium solatiumve, aversari mundum et fallaciam creaturarum cœpit generosius, suumque amorem omnem convertit ad Dominum et Salvatorem, cui se per vota religiosa obligabat.

volentem monasterio Thosano offert,

D

EX GERM MURERI.

ibique professam

5 Hic ei Regina Agnes magistram et instructricem præposuit Friburgensem quamdam sanctimonialem ex Brisgovia, acceptam a monasterio S. Catherinæ in Wura *f* cognominato : quæ Busnangensi familia orta, erat Rudolphi Habspurgii ex sorore *g* neptis. Hæc cum severo admodum esset ingenio, haud parum dure Elisabetham tractabat, adeo ut Sorores ceteræ vehementer compaterentur puellæ. Eodem fere tempore beata mater et fundatrix monasterii Witichensis, Ordinis S. Francisci in Valle Kitzingensi, Luidgardis, Koninxfeldiam E venit ad Hungarorum Reginam Agnetem, ut cum ea ageret de opportunis monasteriolo novo subsidiis confirmationeque Pontificia eidem impetranda : quæ cum apud Reginam mensæ assideret, sub ipsa refectione divino spiritu afflata cum lacrymis atque suspiriis dixit, eadem hora comburi monasteriolum suum. Ad quod Regina, si monasteriolum ardet, inquit, ego tibi monasterium erigam. Neque minus fecit quam dixit : evasit enim ad magnam amplitudinem Witikense *h* cœnobium, et sanctarum virginum numero auctum, stabilitum etiam est reditibus amplis, ex Pontano *i* in Exgovia oppido per jam dictæ Reginæ donationem percipiendis.

f

cognatæ suæ instruendam tradit.

g

h

i

6 Non multum a memorata Elisabethæ professione temporis effluxerat, quando Dux Austriæ Henricus in has partes venit, eo consilio ut destinatam sibi pridem sponsam, uxorem acciperet. Cum igitur eamdem præter opinionem suam videret, sacro velo præpropere donatam ac Deo consecratam; adeo vehementer excanduit, ut detractum e capite illius velum conculcarit pedibus; deinde ad blanditias conversus, nisus eidem est persuadere ut posthabita nova professione secum in Austriam rediret, sibique conjux esse vellet. Ad hæc responsura Elisabeth deliberandi spatium poposcit, rectaque ad F ecclesiam se conferens prostravit corpus ante Venerabile Sacramentum, auxiliumque et vires petiit cum divinæ circa se voluntatis declaratione, unde cognosceret, quid agere, quid omittere deberet. Neque enim leve animo ejus offerebatur certamen, dum considerabat se patris sui esse heredem unicam, excusabilesque videri nuptias, cum quibus ipsa regni pacem stabiliret, ipsum sibi vindicando, pro quo alias exstituræ *k* essent graves dissensiones et bella inter competitores cruenta.

Hæc ab Henrico Austrio ad nuptias solicitata,

post consultum per preces Deum

7 Vehemens enimvero hic erat hostis fraudulenti insultus : fortior tamen intus urgebat gratia, per quam interius audiebat loquentem sibi Deum, intelligebatque voluntatis ejus esse, ut in arrepta semel vitæ religiosæ forma perseveraret, abjectis seculi pompis et deliciis omnibus; neque se pateretur a Sponso cœlesti ullatenus separari, sed æternam mercedem ab eo sibi præstandam expectaret. Inde deliquium passa, quasi si anima jamjam esset separanda a corpore, multum per os naresque emisit sanguinem, et simul omnem secularem amorem a corde. Sibi autem reddita et ad Ducem reversa, negavit, quod Deo jam semel desponsa, datam ei fidem posset violare, propter amorem mortalis hominis :

vehementemque luctam

seipsam et mundum vincit.

A minis : omninoque decretum sibi esse dixit, vitam finire in humili obedientia, paupertate voluntaria et castitate perpetua. Abiit his auditis indignabundus Dux : Elisabetha vero, post ejusmodi pugnam relatamque victoriam, toto corde sese vertit ad sponsum suum Christum, virgineum suum corpus et florem ætatis eidem novo voto dedicans : quod annis deinceps viginti octo servavit in omni castimonia, ita ut nullum unquam verbum ab ejus ore prodiisse auditum sit quod ei vel minimum adversaretur ; nihilque ejusmodi ad aures oculosve admitteret, velut Angelo similis nihil haberet cum carne commune.

ANNOTATA.

a *De hoc* Andreæ *matrimonio fuse agit Bonfinius initio lib.* 9 *Rerum Hungariæ.*

b *Eodem Bonfinio teste, matris insignia usurpavit potius quam patris, addito solum Crucis circulo, ut a ceteris Maurocenis dignosceretur.*

c *Filia verosimiliter Manfredi nothi, tyranni potius dicendi quam Regis, quem invita Apostolica Sede incubantem Siciliæ, Caroli Andegavensis milites an.* 1266 *tandem vita ac regno privarunt. Uxor huic fuit Beatrix, ex qua Constantiam natam Petro Aragonio junxit, ut partes suas firmaret an* 1262 : *quidni eodem* B *consilio filiam alteram, quamvis de ea alibi legamus nihil, Andreæ Regi Hungariæ?*

d *Fuit* Henricus *Alberti Regis filius, cognomento* Placidus, *solo titulo fratribus communi ex horum temporum usu* Dux Austriæ : *rem enim et titulum gerebat primogenitus* Fridericus, *qui anno* 1314 *electus Imperator utrumque cessit tertio suo fratri* Leopoldo : *nam secundo genitus* Rudolfus *Bohemiæ Rex anno* 1308 *obierat.*

e *De cæde* Alberti *videndus Hagecius in Chronica Bohemiæ ad an.* 1308 *ubi complices nominantur Rudolphus Uratensis Comes et Ulricus Palmensis : erat autem* Joannes, *filius Rudolphi Sueviæ Ducis et Landgravii Alsatiæ, altero post Alberti cædem mense defuncti; et profugus in Italiam factique pœnitens, anno* 1313 *Pisis monachus obiit.*

f *Ita appellari videtur Friburgense trans Thisam suburbium, in qua hoc monasterium situm est.*

g Rodulpho *Imperatori sorores duas assignat Bucelinus tom.* I *Genealogicæ notitiæ Germaniæ,* Elisabetham *Friderico Comiti Zollerensi, et* Bertham *Otthoni Baroni Ochsensteinio nuptas : habuit fortasse præter* C *has alteram Busnangiæ familiæ innuptam : nobile certe et antiquæ : nam inter eos qui equestribus Ludis sub Henrico* 6 *Norimbergæ celebratis an.* 1198 *interfuerunt, numeratur* Baro Busnangius.

h *Nulla hujus monasterii, quod mirum, notitia apud Waddingum, nec* Luidgardis *fundatricis apud Arturum.*

i Pontanum oppidum *vulgo* Bruck, *super Aram fluvium, Basileensi ditioni ex Argovia se inferentem. Huic proxime adjacet* Koninxfeldense *sæpe nominatum monasterium, et ab hoc versus Orientem unius diei itinere distat* Thosanum : *leucis porro dumtaxat duabus a* Pontano oppido *distant* Badenæ Argovicæ, *quarum infra num.* 10 *fit mentio, et unde ad novercam visendam dicitur Koninxfeldiam Elisabeth excurrisse. Ast ut* Einsidlense *monasterium adiret, excurrendum longe majori spatio in meridiem fuit : abest enim Ponte hoc monasterium horis minimum viginti.*

k *Diu quidem de successione certatum fuit inter Ladislaum Transilvanum et Carolum Caroli Regis Siciliæ filium, uti fuse explicat Bonfinius lib.* 9 : *sed eo tempore quo sanctimonialem professa erat Elisabetha circa an.* 1310 *solus sine æmulo regnabat Carolus ; neque in electitium Ungariæ regnum jus ullum erat Elisabethæ, licet unicæ patris suæ heredi. Dubitare tamen poterat Virgo de suæ professionis obligatione, quam susceperat ætate non tantum immatura, sed ante legitimum* D *tempus probationis nondum expleto mense quarto ab assumpto habitu.*

CAPUT II.

Religiosæ virtutes B. Elisabethæ, divinis favoribus muneratæ.

Internam porro cordis animiqne munditiam diligenti servabat custodia, omnem actum ac cogitatum considerate disponens : neque tamen ideo minus frequenti utebatur confessione levium noxarum atque defectuum : sed ad eam magna cum contritione attentioneque præparabatur, frequentius etiam quam præcipiebat Regula sacro sese sistens tribunali, patrique suo spirituali magno cum candore aperiens quidquid animum gravare videbatur. *Frequenter solita confiteri* Accidit autem ut alius quispiam ejusdem Ordinis Confessarius Thosam veniret, Sororum auditurus Confessiones ; cui cum similiter ipsos internos suos cruciatus manifestaret, quæsivit ille quænam esset ; et respondente virgine sese sororem Elisabetham a Buda vocari ; iste ut erat ingenio asper et moribus incultus : Digna es enimvero, inquit, ut laboribus exercitam et cruciabilem vitam agas, quæ ad hasce miserias a tam longinqua regione venisti. *inurbanum confessarium patienter sustinet.* E Tam insulsum insperatumque responsum animum ejus vehementer pupugit : quare a confessionali recta ad Chorum se conferens, ibi coram venerabili Sacramento cor suum effudit, et solamen petiit a Sponso cœlesti, quod apud sui Ordinis Confessarios non inveniebat. Ille vero postea intelligens ipsam esse Reginam, magna compunctus est pœnitudine quod adeo inhumaniter ipsam fuisset allocutus, suæque rusticitatis veniam ab eadem humiliter petiit et facile impetravit. Ad certiorem porro internæ puritatis custodiam consueverat annis singulis multa cum præparatione, contritione et humilitate, quasi peccatricum omnium prima foret, generalem instituere confessionem : quod ejus exemplo ceteræ quoque sorores deinceps fecerunt. *Confitetur quotannis generaliter :*

9 Sancti Patris Dominici Regulam et Constitutiones observabat diligentissime et perfectissime, magna cum obedientia parens Prælatis et Superioribus suis, juxta illud Bernardi, Perfecte spiritualis et obediens non præstolatur Prælati imperium, sed præparatam habet aurem auditui, linguam sermoni, pedem viæ, manum operi : seque intus excitat stimulatque ad Superioris jussu complenda. *perfectæ obedientiæ* F Vera humilitas et liberalis misericordia, perpetuas apud sanctam hanc Reginam habebant sedes : nullumque tam abjectum aut vile ministerium erat, quod non exequeretur promptissimo animo ; doleretque si ipsum sibi præceptum videret ab aliis, seque ut Reginam honorari : nolebat enim pluris fieri quam ceteræ, aut in aliquo eximia haberi. *et humilitatis exemplo prælucet :* Itaque Sorores ipsa præveniens præstolabatur in refectorio, cibos inferebat mensæ, referebatque ad culinam lances vacuas : cum autem ipsamet accumberet mensæ, volebat ut promiscue secum omnes, juniores æque ac seniores, ex eadem lance comederent ; quod si id aliqua excusaret præ reverentia, contemni sese existimabat.

10 Quæ totis viginti quatuor annis culinæ præfuit Soror testatur, quod numquam Elisabetha questa sit de aliquo ciborum defectu, neque sibi vel sanæ vel ægræ passa sit ministrari quidpiam, quod non esset toti Conventui commune. *item temperantiæ,* Porro in Capitulo coram Domina Priorissa suas culpas ipsa quam humillime confitens, cunctis prælucebat humilitatis exemplo. *misericordiæ,* Elucebat in eadem generosa beneficentia animusque erga afflictas aut ægras sorores compassionis plenissimus, cum aliarum cruciatus et dolores

A dolores æstimaret ut proprios, omnibus consilio et opere præsto esset, amanter inviseret, mediaque opportuna ad easdem sublevandas solerter suggereret. Raro aut forte numquam ab ea discessit quispiam petito consilio et solatio vacuus, sive ex seculari esset seu ecclesiastico ordine; quando autem mœrentes Sorores non poterat reipsa solari, faciebat id sermonibus exhortatoriis ad patientiam et caritate refertis.

paupertatis

11 Omnium tamen virtutum ejus præcipua videbatur religiosa paupertas, et veluti fundamentum ceterarum; cum non solum esset reipsa pauper, quam extreme necessaria quandoque deficiebant, sed nec habere quidquam vellet, qui perfectæ paupertatis gradus supremus est. Contigit aliquando, ut visitanti se novercæ, Dominæ Agneti Reginæ, ipsa occurreret Thosæ in tunica detrita laceraque: quod cum illa notasset, et amanter queribunda diceret; Numquid te pudet, filia carissima, isto in habitu circumire, quæ es Ungariæ Regis filia? nihil his mota Elisabeth suam amabat conservabatque paupertatem, gaudens quia Thosanum monasterium non amplius haberet quam triginta solidos annui reditus. Sed accessit mox piorum quorumdam ex Austria liberalitate, ex ipsius Elisabethæ intuitu, prædium Oeringense, frumenti modios quadraginta quoad illa viveret præstiturum. In cubicello ejus aliud videre non erat quam simplicem Crucifixum, nullo auro, nullo argento ornatum; saccumque stramineum cum vili opertorio lodicibusque, cetera vero utensilia plebeia et lignea, ipsam decentia et spirantia paupertatem. Verum quanto temporalibus rebus pauperius monasteriolum erat, tantum abundabat verioribus virtutum et sanctimoniæ opibus, quarum summa erat ipsa Regina, inter Sorores excellens velut Lucifer inter ceteras stellas.

in vestitu

B

et cella.

Orationis fervore rapta sæpe invenitur

12 Fervor orationis tantus in ea erat, ut omnis pene illius actio, continua videretur oratio: in Choro tamen imprimis erat sedula et attenta ad cantum horarum septem Canonicarum, a quibus numquam abesse sustinuit, nec ægra quidem, nisi extrema necessitas invitam prohiberet. Sæpius autem inventa est intra ecclesiam rapta in spiritu, quandoque etiam ad cubiti altitudinem sublevata de terra, quandoque sic defecta viribus ut inter manus esset deportanda ad cellam. Huic tam attentæ orationi jungebat corporis macerandi nihilo remissius studium, quamvis eo plerumque infirmo et debili uteretur, propter crebros ejus morbos: unde Sororibus suis magnæ erat admirationi, hinc æstimantibus, quam singulari gratia divinitus esset præventa. Sanctæ D. N. Jesu Christi passioni quotidie meditandæ afficiebatur tenerrime: ipso autem die Veneris sancto in illius honorem cum summæ humilitatis affectu, quadringentas faciebat inclinationes corporis, additis ad singulas orationibus piis, eodemque die neque vinum neque aquam gustabat. Similiter in Adventu Dominico consuetudinem sibi fecerat per eumdem partiendi septies mille salutationes Angelicas cum totidem inclinationibus, in honorem ejus temporis, quo in castissimo Virginis Matris utero Salvator mansit. Cum autem transisset vigilia Nativitatis Dominicæ, circa Matutini officii tempus abdebat sese in secretum aliquem locum, ut millies Salutationem Angelicam iteraret, in honorem pueri recens nati, cum attenta mysterii tanti consideratione. Deiparam præterea tenerrimo honorabat affectu, ejusque festivitates quam devotissime celebrabat, præsertim Annuntiationis diem, commemorans illius lucis gaudia et honorem.

C

Passionis et Incarnationis mysteriis pie afficitur,

solitudinis studiosa,

13 Si quando Sorores juniores accedebant Elisabetham, ut spiritualibus ejus exercitiis communicantes lenimen aliquod afferrent ejus doloribus et cruciatibus; blande eas a se dimittens dicebat: Est mihi, Filiolæ, quod disponam in mundo altero, ut cum istuc advenero, inveniam ubi maneam: et hoc dicto ad orationem sese recipiebat. Die autem quadam accidit ut ex senioribus una Elisabetham quæreret, negotii alicujus cum ea communicandi causa: qua non inventa in monasterio, abiit ad chorum, ibique Sororem quamdam humi jacentem reperit ante imaginem B. Mariæ virginis: quam dum non agnoscens considerat (erat autem ipsa Elisabetha) vidit eamdem cubito uno elevari a terra. Aliquanto post visionem prædictam descendit venerabilis Regina ad prædictam Sororem, ibidem præstolantem; quæ una cum ipsa simul choro egrediens, eumdem post se diligenter clausit, ita ut nemo ingredi vel egredi posset: ac paulo post eodem rediens cum lumine, et neminem in choro reperiens, firmiter credidit, raptus illius gratiam Elisabethæ factam fuisse, quando præter ipsam nulla istic fuerat.

D

EX GERM. MI HERI.

inter orandum elevatur a terra:

14 Devota quædam Soror vidit aliquando per somnum beatam Reginam, et Sorores nonnullas ejusdem monasterii, quarum singulæ gestabant manibus lancem ligneam et Officii Mariani Matutinum recitabant: ad singula autem recitati Officii verba, decidebant ab ore earum in dictam lancem totidem margaritæ, quot verba pronuntiabantur: ab ore autem Elisabethæ ad verba singula prodibant grandiores uniones duo. Ex quo signo Soror illa cognovit, cum quanto majori attentione et devotione illa oraret. Solebat autem quavis nocte ad primum Matutini signum surgere, et Officii Mariani Matutinum recitare.

ostenditur gemmas ore fundens,

E

15 Diverso tempore obierant personæ duæ, quæ cum viverent B. Elisabethæ molestiam creaverant? hæ tribus Sanctimonialibus apparentes suppliciter rogarunt, ut suo nomine prostratæ in terram veniam poscerent ab Elisabetha, propter injurias eidem factas; eamque rogarent ut pro ipsis intercedens apud Deum, aditum eis ad gaudia æterna aperiret. Neque hic finis fuit: istarum enim animarum altera Sorori tertiæ denuo apparuit, significavitque non posse se ad requiem ingredi, priusquam ab ipsamet Regina veniam petivisset. Cui cum Soror illa responderet id modo fieri non posse, eo quod Regina graviter ægrotaret, neque tunc pro ea posset orare; respondit anima; non ante tamen sese salvandam. Postea autem fassa Sorori isti Elisabeth ipsa est, quod sibi in choro orationem facienti anima illa apparuerit; ab eaque suppliciter auxilium postularit, per quod in æternam beatitudinem admitteretur.

orat pro defunctis a quibus fuerat injurias passa,

F

16 Femina paupercula, haud procul Thosa habitans, annis totis quadraginta brachium manumque habuerat paralysi impeditam et nulli operi utilem. Post annos autem plurimos audivit vocem dicentem sibi: Vade ad Reginam Hungariæ, eamque rogat ut manum tuam tangat, ita sanitatem consequeris. Somnium id esse credidit mulier, nec magni fecit. Nocte postera vocem eamdem distincte audivit dicentem, Vade ad Reginam Ungariæ. Tunc illa cœpit intra se cogitare quomodo in Ungariam itura esset, via tam longa et sibi ignota; neque enim sciebat Reginam Thosæ morari. Tertia igitur nocte iterum eadem vox insonuit dicens: Ito ad Reginam Hungariæ, quæ in Thosano cœnobio habitat: hæc te sanabit. Mane facto festinavit ad Thosam paupercula: et iis quæ sibi contigerant enarratis, petiit ad conspectum Reginæ adduci. Hæc vero, ut erat ætate ac professione juvenis, mente humilis, expavit ad nuntium, virtute vacuam sese et tali gratia indignam asserens. Victa tamen Sororum intercedentium precibus ad mulierem accessit, ipsamque amplexa oravit Deum, ut pro magnitudine

paralyticam ad se divinitus missam

amplexu sanat.

EX GERM. MURERI.

A tudine fidei quam præferebat eidem succurreret. Et ecce rediit ab brachium ac manum vigor pristinus : neque multum temporis abiit quin rediret curata integre mulier, offerens in gratiarum actionem monasterio reculas quasdam, suis manibus elaboratas.

incendium aqua modicissima restinguit.

17 Quodam tempore pomarium monasterii ingressa Elisabeth cum una ex Sororibus, aeris captandi causa, et hac illacque obambulans, venit ad domunculam, ubi aquæ rosaceæ aliisque similibus distillandis fornacem accensam habebant ancillæ, ad varios usus infirmarum Sororum. Ipsam autem inspicientes domunculam, quæ tota lignea erat, viderunt in ea ardere omnia, neminemque adesse qui posset flammam restinguere. Dixit ergo Soror Elisabethæ comes, Ibo et auxilium restinguendis flammis convocabo. Cui Elisabeth, prius, inquit, quam id feceris tota in cineres abierit domuncula : ipsæ feramus auxilium quod possumus. Nullum ibi tunc forte aderat idoneum aquæ hauriendæ vas : ergo semiustum ante pedes vannum, qui portandis carbonibus dumtaxat utilis erat, manibus corripit Regina, nequidquam obluctante Sorore, dicenteque impossibile esse ut perforatus vannus aquam teB neret. Evicit nihilominus Elisabethæ fides, et fideliter credens quod nihil apud Deum impossibile sit, accessit ad aquam, eaque implevit pertusum vannum, ad domumculam attulit, et gliscentes flammas fide potius sua quam aqua illa tantilla restinxit.

CAPUT III.

Morbi patienter tolerati ab Elisabetha : pia mors, elevatio, miracula.

Patienter fert subtractam sibi a noverca hereditatem,

Explicandum præterea est quas cruces, infirmitates, atque dolores in vita sua sustinuerit Elisabetha : has enim ei Christus velut sponsalitias arrhas donavit, quibus eam sibi obstringeret fortius, et oculis suis efficeret gratiorem. In his numerari jure posset paupertas ab ea tolerata, totis illis viginti quatuor annis quibus in ordine vixit, cum in monasteriolo arctissima essent omnia, et qui auxilium ferre possent amici ac consanguinei procul : noverca autem Domina Agnes rigida et austera erga privignam, cujus hereditatem universam ab Andrea Rege relictam possidens, parum ex ea reliquerat filiæ, ipsi auC tem monasterio etiam minus usque post obitum Elisabethæ, sicut deinde intelligetur. Verum hac prætermissa tolerantiæ jugis et perpetuæ materia, ad alia magis particularia transeo.

seque ab ea dimitti indonatam :

19 Haud diu post suam professionem Elisabeth in gravem morbum decidit; cui curando balneorum usum opportunissimum fore judicabant medici. Ergo cum bona Superiorum gratia Badenas in Argoviam ipsa, Sororibus quibusdam comitata abiit : indeque post expletum tempus balneationi præscriptum, Koninxfeldiam, ad visitandam novercam suam D. Agnetem, et aliquam ibidem recreationem capiendam. Et ostendit ei quidem D. Agnes thesauros atque clenodia, a Rege Andrea sibi relicta : sed ex omnibus nihil privignæ donavit, ac prorsus vacuam remisit Badenas. Quæ deinde Tigurinum pagum ingressa ad Einsidlenses seu Eremitas divertit, ubi tam a civitate quam a circumjecta nobilitate, regiam ejus personam venerante, multiplici honore est affecta. Hic respiravit illa primum a mœrore, in quam duritas novercalis ipsam conjecerat, præcipue autem in Einsidlensi Deiparæ sacello : ubi pro accepta divinitus consolatione gratias agens, sæpius fassa est, quod absque ea rursum in morbum fuerit relapsura.

20 Quatuor deinde annis a professione iterum infirmitatem, incurrit Elisabetha, eamque gra- D vem valde, et medicis (uti concorditer fatebantur omnes) prorsus ignotam : quare ipsis de vita ejus desperantibus, et viribus indies deficientibus, opus fuit eam custodiri diligenter. Duravit autem hic morbus a die Pentecostes usque Novembrem et in festum proamitæ ejus S. Elisabethæ. Intra quod tempus cum eam non corporis tantum vires sed etiam intellectus destituissent, ipso Sanctorum omnium festo apparuit ei sancta Regina ac Vidua Elisabetha post Matutinas, confortans eam atque consolando promittens, quod post dies quatuordecim melius ipsi foret; prius tamen multi adhuc cruciatus et dolores sustinendi essent. Deinde capiti neptis suæ manum imponens Sancta, dixit hac parte sanandam eam, suisque sensibus restituendam : quod ita quidem factum est, sed totius corporis dolores aucti magis magisque.

ad mortem ægra

visitatur a S. Elisabetha

21 Tandem decima nona Novembris vi dolorum intolerabilium compulsa surrexit de strato, et cursim ad ecclesiam perrexit : ubi in choro ante altare deliquium patiens concidit, magnamque curantibus eam Sororibus solicitudinem attulit. Dum autem a Conventu decantarentur Vesperæ, convertit sese infirma, oculos velut a profundo somno expergi- E scens aperuit, seque omni dolore et cruciatu liberam sensit, nullo remanente morbi prioris indicio præter imbecillitatem quamdam. Hanc tam insperatam curationem sui ipsamet Sancta præterita nocte ante Matutinas prædixerat, ei tertium apparens promittensque ipso suæ festivitatis die tempore Vesperarum relevandam a morbo, suis precibus intercedentibus. Tunc Regina balneum sibi parari jussit, seque deinde in lectulum collocari : ubi indies magis magisque convalescens, intra breve tempus ad chorum et refectorium descendere cum ceteris potuit atque Sororibus ministrare. Quamvis autem cessarit gravis ille morbus, et sanitas pro majori parte restituta sit ei; reliquias tamen illius aliquas ad finem usque vitæ retinuit, ad quotidianæ patientiæ exercitium.

et subito curatur

in illius festo.

22 Quarto ante beatum obitum anno advenit Elisabethæ febris quartana, quæ corporis ejus vires immedicabiliter attrivit : videbaturque D. N. Jesus Christus suos omnes dolores cruciatus et pœnas cum hac sua sponsa partiri velle, quemadmodum ipsa sæpius et ardenter postulaverat, cupiens ei conformari in omnibus, neque dubitans de patientiæ dono sibi per eumdem communicando. Et vero tanta ei concessa est gratia ad omnia toleranda, ut nullum unquam pusillanimitatis aut tædii signum gestu aut F verbo monstraverit. Extremis autem duobus annis magis emicuit patientiæ virtus, quando colicis doloribus vehementissimis afflicta, etiam membris omnibus facta est paralytica, adeo ut nulla in re ipsa se posset juvare, sed etiam ad cibum ac potum sumendum alieno ministerio infantis instar egeret. Paralysin secuta præmortuorum membrorum corruptio, adeo ut plagis ulceribusque toto corpore oppleretur. Ita visitata cruciataque dicebat ex intimo cordis affectu, Gratias tibi, Domine, quod ex tua voluntate membris cunctis totiusque corporis usu privata sim : quemadmodum tu quoque in cruce fixus propter me, nullum membrorum tuorum potuisti movere.

Patitur quadriennio tertianam

biennio dolores colicos et paralysim:

23 In hac tolerantia cum annum integrum transegisset Elisabeth, videbatur plerisque fieri ordine naturali non posse quin cito moreretur : interim vero contigit ut generis humani inimicus, per os energumeni loquens, fateri palam cogeretur, venerabilem Reginam singulariter a Deo electam fuisse, magnæque in cœlis gloriæ destinatam : tanti etiam esse meriti, ut in hora transitus sui Deum orando ingentem animarum prædam e purgatorii flammis ad cœlum

interim sanctitatem ejus manifestat energumenus

A cœlum traheret, cum magno totius Curiæ supernæ gaudio. Placuit tamen Deo, ad gloriæ et coronæ quam ei parabat augmentum, ut dilecta sibi sponsa vitam adhuc uno anno produceret, inter cruciatus paralytici ac semiputridi corporis, cum magna tolerantia, humilitate et orationis instantia sustinendos.

lampas apud decumbentem extincta, cœlitus accenditur.

Quadam autem nocte cum torqueretur vehementius, et ambæ ad ejus custodiam deputatæ Sorores indormivissent, subito lux ingens in cubiculo apparuit: ad quam exterrita illa curatricem suam inclamavit; quæ ægre expergefacta, rursum præ lassitudine longaque vigilia indormivit: quare nolens ei ulterius molesta esse humillima Elisabetha, quiescere eam sivit, expectans magno cum desiderio diem. Dum autem ita jaceret orationi intenta, quæ in cubicello pendebat extincta lampas cœlitus accensa fuit, multoque clarius solito lumen dare cœpit; quo expergefacta curatrix obstupuit: non tamen ex infirma elicere valuit unde lumen esset, vel quis ipsum accendisset.

salutato extremum venerabili

24 Alia nocte cum similiter curatrix ejus lapsa esset in somnum, sensit se Elisabetha sanam ac viribus tantis donatam, ut e lecto surgere, vestes sumere, ad chorum abire potuerit et ibi aliquanto temporis spatio coram venerabili orare. Inde autem silenter rediens lecto se reposuit, nemine prorsus id observante aut sciente, donec id ipsamet indicavit: quid autem in ecclesia existenti fuerit revelatum noluit cuiquam indicare: sed secum id in sepulcrum intulit, neque amplius postea ad templum accessit.

ad mortem se componit,

Appropinquante vero exitus sui tempore, integris adhuc sensibus utens, dixit: Nunc adest tempus, quo me convenit orando a Deo petere id quod communiter horrent homines, mortem scilicet qua ex hac valle lacrymarum transferat. Tunc extremis ecclesiæ Sacramentis muniri petiit: quibus singulari cum devotione et præparatione susceptis, peractoque Officio in talibus usitato, petiit aperiri fenestram, unde cœlum posset intueri; oculosque eo vertens, ita Deum alloqui cœpit.

Deoque animam commendat

25 Domine Deus meus, Creator at Redemptor animæ meæ, idemque futurus remunerator, respice me oculis infinitæ misericordiæ tuæ hodie, meque in patriam cœlestem recipe ab hoc ærumnoso seculo per acerbissimam passionem ac mortem tuam: sic enim ab hoc mundo discedo, quod non recorder quemquam consanguineorum meorum vidisse, postquam ex regno paterno recessi. Deinde ad Priorissam totumque Conventum versa, gratias eis egit pro omni sibi exhibito honore, beneficientia, cura, et patientia in suis infirmitatibus. Rursumque internam suam orationem resumens, auxilii divini præsentiam tacito cordis clamore invocabat, dum quiescerent labia: atque ita animam reddidit Creatori die sexta Maji, ætatis suæ anno quadragesimo primo, annis omnino viginti octo in sacro Prædicatorum Ordine transactis. Fuerat cum sana esset statura spectabili corporis, adeo ut exterior species Regii stemmatis celsitudinem indicaret; non minus quam internam animi mansuetudinem et humilitatem, ingentem vero erga Deum caritatem, vitæ rigor et disciplina.

et reddit 6 Maji.

Novercæ ad sepulturam venienti apparet gloriosa.

26 Postquam Regina sic feliciter e vita abiit, ingens exorta est lamentatio, non tantum apud Sorores et famulas, sed apud omnes quotquot aliquam ejus habebant notitiam. Deinde corpus defunctæ ex consuetudine Ordinis paratum sepulturæ, supra terram servatum est in loco sacro per octiduum, donec ejus noverca Regina Agnes Koninxfeldia Thosam adveniret cum multo comitatu. Qua ibidem constituta atque lugente, apparuit eidem B. Elisabeth ingenti cum splendore ac nive candidior, geminumque cubitum elata supra terram. Hanc speciem, non Regina tantum, sed etiam cubicularia ejus vidit; loquentis tamen vocem intelligere non potuit, quam sola percipiebat illa; sed quid sibi a privigna dictum esset revelare nolens, aiebat, quæ inter ipsas acta essent secum commoritura. Postera die mane post exequiale officium, multis cum circumstantium lacrymis, sepulturæ datum est corpus Reginæ Elisabethæ in ecclesia: Regina autem Agnes mœrens rediit Koninxfeldiam: ac deinde Thosano monasterio plurima beneficia atque subsidia contulit.

D EX GERM. MURERI.

Sepelitur octava die corpus,

quod septimo post mense refossum,

27 Triginta hebdomadæ post sepulturam transierant, cum aliquibus visum est convenire, ut sublatum e terra Beatæ corpus et ligneo, exemptum loculo supra terram altius elevaretur, in lapidea tumba, respectu eximiæ sanctitatis ejus et prosapiæ regiæ. Refossum igitur ipsum est, poscentibusque Sororibus aut aperto sarcophago videre illud adhuc semel possent, visum est minime indulgendum, eo quod jam ante mortem fere consumptum, post eam crederetur penitus computruisse. Ast illæ, nihil ea ratione commotæ, viris digressis, ipsæmet aperuere loculum, et consumptis vestimentis corpus Reginæ integerrimum repererunt absque ullo ulcerum priorum vestigio, simulque etiam suavissimum percepeprunt odorem: quo mirabiliter recreatæ, Deum magnifice collaudarunt. Tanslatum deinde sacrum corpus est in lapideam, uti dixi, tumbam aliquanto elevatam a terra: supraque ipsam erectæ quatuor Evangelistarum statuæ, quorum medio utrimque spectantur Hungarici regni insignia, absque ulla sepulcrali inscriptione vel titulo.

reperitur integrum et transfertur.

Ad ejus tumbam sanantur infirmæ Sorores duæ:

28 Porro brevitatis nobis propositæ memores tria hic dumtaxat attexam miracula, fidelis famulæ intercessioni concessa a Deo; quibus appareat, non tantum in vita, sed post mortem quoque signis et prodigiis claruisse B. Elisabetham. Thosanarum Sororum una, multis afflicta infirmitatibus, eo die qui juxta laudabilem Christianorum usum trigesimus ab ejus depositione recolebatur, supra modum aggravatam se sentiens, ad beatæ Reginæ tumulum adrepsit, certo confidens inde sibi auxilium proventurum. Neque vana ea fiducia fuit: cum enim vovisset, si sanaretur, quotidie eumdem tumulum per annum integrum visitare, ab omni infirmitate liberatam se fuisse testata est. Simili voto obstringens sese Sororum altera, febri laborans tertiana, quæ vires ei omnes attriverat; haut diu post a febri libera, pristinum corporis robur recepit. Tertia per somnium visa sibi inter considentes in choro Sorores consedisse, ibique videre ingredientes multos venerabiles viros superpelliceis et ornamentis Leviticis indutos, quorum medius venerabilior aspectu et habitu Episcopus librum gestabat: ex quo, postquam coram Venerabili Sacramento ante aram constitit, conversus ad Sorores legere cœpit vitam Beatæ Elisabethæ et mirabilia Dei opera circa eam, quomodo ea hic descripta sunt, aliaque plura prætermissa; itaque disparuit tota ea visio, ad confirmandam in audientibus sanctitatis minime vulgaris existimationem.

alia in visione audit vitam legi.

B. PRUDENTIA

D. P.

B. PRUDENTIA VIRGO

ORDINIS EREMITARUM S. AUGUSTINI.

NOVOCOMI APUD INSUBRES.

ANNO MDCXCII.

Sanctuarium seu Martyrologium Sanctæ Novocomensis ecclesiæ, tum MSS. Codicibus tum ex probatis auctoribus elaboratum, summa sedulitate Primi Aloysii de Tatis, Novocomensis Congregationis Somaschæ Theologi ac sacri Officii Consultoris, *anno* MDCLXXV *in lucem prodiit; nobisque benigne transmissum ab Auctore, et alia multa minime negligenda docuit, et hujus Beatæ primam nobis notitiam dedit, sub hoc elogio.* Pridie Nonas Maji Novocomi in suburbio Vici apud moniales S. Marci, Ordinis B. Augustini B. Prudentiæ Virginis; quæ nobili nata genere avitam nobilitatem suis virtutibus reddidit illustriorem. Mediolani primum in asceterio S. Marthæ cœlestis Sponsi addicta obsequio, jussu Majorum mox transtulit se Novocomum, ut collectis ibi religiosis mulieribus præsideret easque moderaretur. Commissam sibi Prudentia prudentissime adimplevit provinciam : nam diuturna jurgia inter ascetrias ejusdem B. Marthæ Mediolani et D. Marci Comensis, magna dexteritate sedavit : et ecclesiam Deiparæ Virginis Elisabetham invisentis a fundamentis erexit. Denique fracta laboribus et meritis cumulata, postquam duos de quadraginta annos pientissime cœnobium suum gubernasset, ad præmium evolavit in cœlum.

Ortu Mediolanensis,

B

Comi defuncta,

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 33 *

2 *Huic compendio vitæ ab illa actæ subjungitur Annotatio, docens acceptum illud esse,* ex antiquis hujus asceterii monumentis, in quibus passim miraculis coruscasse narratur : id quod plurimæ, *inquit Auctor*, etiam testantur tabellæ, quas ad illius tumulum fidelium pietas detulit ac suspendit, ob varia morborum genera B. Prudentiæ invocatione depulsa. Sed illud memorandum inter alia, quod cum in loculo jaceret exanimis, ultro sustulit se a feretro; et aliquamdiu sic erecta, venerata est sanctissimum Christi Domini corpus. Fuit origine Mediolanensis ex antiqua Casatorum progenie, quæ B. Beatricem pariter nobis protulit, Franchini Ruschæ Comitis uxorem; consanguineam sane B. Beatricis fuisse B. Prudentiam credimus, sicut exititit illi coæva. Obiit enim beata Virgo anno salutis MCCCCXCII hac die; illa vero anno MCCCCXC, XVI Martii, ut ait Donatus Bossius in Chronico Mediolanensi. *De hac ne quidem inter prætermissos nobis contigit facere mentionem, quod eam non invenerimus tali die Martyrologio Franciscano adscriptam. Defectum vero hic agnitum licebit in Supplemento abunde compensare, maxime si ad ea quæ habet prædictum Novocomense Martyrologium (eo quod in jus civilitatis Comensis per matrimonium suum Beatrix transisse censeatur) accesserit Mediolano distinctior notitia præsentis cultus, qualem de* B. Prudentia *ut suggereret præcitatus Primus Aloysius de Tattis, per litteras* XXVI *Octobris anno* MDCLXXVII *datas, sic respondit.*

miraculis post mortem claruit :

C

3 Cultus B. Prudentiæ est ab immemorabili ob crebra eaque insignia miracula, quæ ad illius tumulum patrata sunt. Præcipua fuere quæ adhuc picturata cernuntur in duplici tabella lignea. Nempe amentis qui nudus ad monasterium se contulerat; et a sorore Moniali B. Prudentiæ commendatus, illico pristinam mentis sanitatem recepit; et alterius ægroti, qui exhalaturus animam, statim ac a propinquis exorata est B. Prudentia in ejus subsidium, ipsa apparente liberatus est ab ægritudine. Ad quadraginta alia beneficiorum monumenta B. Prudentiæ sepulcro affixa jam erant, quorum plurima hac nostra tempestate evanuerunt. *Horum autem nullam fuisse conservatam in scriptis notitiam, eo magis dolendum, quo minus talia beneficia nunc sunt frequentia.* Nam ecclesia sanctæ Mariæ ad Elisabeth, ubi jacent B. Prudentiæ exuviæ, a Jacobo Minuntio Monialium dictarum Vicario sub Episcopo Lazaro Caraffino *(adeoque post annum* MDCXXVI) e veteri arca translatæ in honorificentiorem loculum, non sine mira odoris insueti fragrantia circumstantes afflante; et ubi supra minorem aram prostat veneranda illius imago, cum eo omni qui Beatis convenit apparatu; hæc, inquam, ecclesia omnibus olim patens, secus viam quæ ducit ad Helvetiorum ditionem, nunc clausa est intra septa monasterii; posquam scilicet ab hac ad alteram S. Marci chorum suum sanctimoniales transtulere : *proinde cessante populi ad honorandas prædict·s Reliquias accursu, mirum non est cessare beneficia invocantibus conferenda. Quod si aliqua posthac contingat publicari miracula, intercessioni B. Prudentiæ attribuenda, ea libenter in hoc opus referemus, prout nobiscum communicata fuerint.*

quorum duo testatiora narrantur :

NOT. 12 *corpus et imago in altari,*

E

4 *Interim* prænotata omnia *coram prælaudato auctore* sanctæ affirmarunt adm. Reverenda Antonia Francisca de Gallis, jam tertium hujus asceterii Priorissa; Sor. Julia Catharina a valle, bis eodem officio functa; et Sor. Francisca Magdalenæ de Bulziis; omnes Moniales professæ et seniores præfati monasterii : *quæ ex suis scripturis, quas paucissimas habent de B. Prudentia, aliud nihil potuerunt elicere, quam quæ jam dedimus redacta in ordinem. Ad monasterium Mediolanense S. Marthæ quod attinet, de eo obiter diximus ad* XIII *Januarii, nihil esse unde constare possit, illud olim fundatum fuisse ex Prædicatorum institutione, adeoque non apparere quo fundamento Philippus Ferrarius in generali Catalogo Sanctorum, dicto Ordini adscripserit* Beatam Veronicam de Binasco : *nunc autem indubitanter addimus econtra certo constare, quod ab initio ac deinceps semper Augustiniani instituti fuerit.*

quod fuerit ab initio Regulam Augustinianam professa,

æque ac B. Veronica de Binasco,

E

5 *Etenim* cum *hic* Ordo *nuper* instaret in sacra Rituum Congregatione, ut sibi concederetur illius Beatæ tamquam propriæ festum cum Officio agere, et Ferrarii aliorumque nonnullorum auctoritatem Promotor fidei objecisset: productum fuit diploma Gerardi Cardinalis Novocomensis, datum Mediolani in monasterio Clarævallis die III Decembris anno MCCCCXLI; et Bulla Pii II, data Mantuæ XXIV Augusti anno MCCCCLIV; quibus tum Pontifex tum Cardinalis Monialibus S. Marthæ concedentes, ut possint eligere Confessarium quemcumque voluerint, vocant illas Ordinis D. Augustini. Quæ ut certius cognoscerentur, sacra Congregatio dedit litteras ad Cardinalem Littam Archiepiscopum Mediolanensem, stricte jubens, ut omnia statim monumenta, in archivio monasterii S. Marthæ existentia, sedulo evolvens, diligentissime scrutaretur, sub quo Ordine fundatum fuerit monasterium, et si sub eodem continuo usque ad præsentia tempora perseverasset, nec ad alium unquam defecisset. Quæ omnia cum accurate Cardinalis prædictus perfecisset, invenit tandem monasterium S. Marthæ ortum habuisse anno Domini MCCCLXIII, sub habitu et Regula. S.P. Augustini

constat examinatis MSS. monasterii S. Marthæ

A Augustini, in eoque semper mansisse atque usque in præsens manere. His autem in forma authentica et probanti ad sacram Congregationem transmissis, mox ista omnem fidem, quam eatenus in Ferrario habuerat, longius exufflans, decretum benigne concessit recitandi Officium ac Missam celebrandi sub ritu Duplicis, de B. Veronica de Binasco, tamquam de vera Ordinis Augustiniani Beata.

6 *Hæc ad nos annos* MDCLXXVII *die* II *Februarii Ordinis istius Historiographus Aloysius Torellus; quæ, occasione oblata, libenter proponere hic voluimus; eo præsertim fine ut pateat quam gratæ nobis accidant admonitiones eorum, qui nos de rebus suis, quatenus eas non plene cognitas habuimus amice sincereque monent. Addo ego quod ab annis sedecim Mediolano transeuntes, et dictum monasterium pro veneratione ipsius B. Veronicæ (cujus Vitam in Januario ediderat Henschenius) visitantes anno* MDCLXII *die* XXIV *Aprilis, tum alia vidimus favorum dictæ Beatæ cœlitus collatorum monumenta, tum insigne Breviarium MS. quod eidem, eatenus litterarum ignaræ, easque ad recitationem Psalterii anno* MCCCCXCIV *edocendæ, attulisse dicebatur Angelus; idque accurate pervolventes, cognoscentesque omnino tale, quali tunc utebatur Ordo Augustinianus (hoc enim probabant propria de Sanctis Officia) non potuimus dubitare, quin ejus Ordinis illa fuerit, cujus Breviario usa est: magisque fuimus confirmati in sententia, de fide prædicto Ferrario, sæpius deprehenso in talibus erroribus, non nimis facile habenda. Quod eos notare velim, qui contra quam in Aprili diximus* VIII *die, de cultu B. Alberti Patriarchæ Hierosolymitani, necdum a Vercellensi Ecclesia recepto (quod adhuc nuperrime nobis inde confirmatum est) prætendunt, ipsosmet Vercellenses Canonicos falsitatis arguere, propter Ferrarium plus aliquid asserere visum ad diem* XIII *Septembris. Sed de hoc alibi plenius distinctiusque.* D

quidquid contra scripserit de Veronica Ferrarius.

AUCTORE D. P.

SEPTIMA DIES MAJI.

SANCTI QUI NONIS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Eovaldus, S. Sixtus, Martyres prope Gerundam in Hispania.

S. Flavius Ep.
S. Augustinus Ep.
S. Augustus seu Augustinus,
S. Marcellinus,
S. Macrobius,
S. Eutheus sive Eutychius,
} Martyres Nicomediæ.

S. Celerinus,
S. Maximus,
S. Victurus.
S. Potentella,
S. Abba,
S. Faustina,
Alii Plures,
S. Augustinus Ep.
S. Victurus,
S. Gaius,
S. Antus,
S. Maximus,
S. Celerinus,
S. Frontonus,
S. Quintus,
S. Flavia,
S. Martialis,
S. Privatianus,
S. Septimia,
S. Dexter,
S. Quinta,
S. Felix,
S. Julius,
S. Crescentius,
S. Gallicus,
S. Justinianus,
S. Vitalicus,
S. Rogatianus,
S. Lucella,
S. Honoratus,
S. Felicia,
S. Arnasus,
S. Donatus,
S. Donatus
S. Octavianus,
S. Donatus,
S. Marinus,
S. Navigus,
S. Pulverus,
S. Rogata,
S. Victorius,
S. Muderus,
S. Fortunus,
S. Victurus,
S. Secundus,
S. Celedonia sive
S. Cecilus,
S. Donata,
S. Saturninus,
S. Donata,
S. Navida,
S. Fortunata,
S. Donatus,
S. Felix,
S. Victorius,
S. Processus,
S. Antonina,
S. Sapida,
S. Donata,
S. Secundiana,
S. Donata,
S. Martialis,
S. Savina,
S. Saltus, sive Sullitus,
S. Simplicius,
S. Flavia,
S. Alexius,
S. Catula,
S. Euticia,
S. Peculcaris,
S. Germanus,
S. Rogata,
S. Marcella,
S. Odemaris,
S. Ercola,
S. Saturnina,
S. Primolus,
S. Castula,
S. Januarius,
S. Tunidus,
S. Victurus,
S. Fortunatus,
S. Crescentius,
S. Germanus,
S. Avida,
S. Fortunatus,
S. Rogata,
S. Epaphroditus,
S. Marcellinus,
S. Florianus,
S. Palatinus,
S. Faustinus Ep.
S. Euticus,
Alii LVI seu XLV.
} Martyres in Africa.

S. Juvenalis Martyr.

S. Innocentius Episcopus Africanus, Cajetæ in Italia.

S. Placidus seu Placitus Presbyter, Augustoduni in Gallia.

S. Mastidia Virgo, Trecis in Gallia.

S. Domitianus, Episcopus Trajectensis ad Mosam.

S. Maurelius, Episcopus Martyr, Patronus Ferrariæ in Italia.

S. Cerenicus seu Serenicus Diaconus, in Sagiensi Normanniæ diœcesi.

S. Joannes Beverlacensis, Archiepiscopus Eboracensis, in Anglia.

S. Petrus, Episcopus Papiensis, in Italia.

S. Benedictus II Pontifex Romanus.

S. Stanislaus, Episcopus Cracoviensis et Martyr, in Polonia.

S. Albertus agricola, apud Bergomenses, Cremonæ mortuus.

B. Villanus, Episcopus Eugubinus in Italia.

S. Reginaldus,
S. Francus,
} Eremitæ Calabri in Apulia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sancti Guilielmi Archiepiscopi Bituricensis translatio *colitur cum Octava, et dicitur* elevatio et repositio corporis *in Martyrol. Gall. Saussayi, et Menologio Bucelini Vitam ejus dedimus* x Januarii.

S. Godefridus, Comes Cappenbergensis et monachus, *inscriptus est Catalogo generali Ferrarii, citato* Martyrol. Canisii et monast. *sed perperam. Fuit Ordinis Præmonstratensis, cujus varia Acta illustravimus* XIII Januarii.

S. Euthymii Magni, Abbatis in Palæstina, translatio reliquiarum et dedicatio ecclesiæ ejusdem, *memoratur in ejus Vita num.* 112 *et* 122 *relata* XX Januarii.

S. Amandus, Episcopus Trajectensis, *hoc die natu traditur, ideoque ejus hodie memoria agitur in Martyrologio MS. Monasterii S. Martini Tornaci, ut diximus* VI Februarii. VIDE APP. T. VII MAJI NOT 34 *

S. Letardi Episcopi natalis *refertur in MSS. Romano Ducis Altempsii et alio nostro ante sexcentos annos exarato, et quidem primo loco his verbis :* Nonis Maji. In Cantia monasterio Petri et Pauli, depositio Sancti Leothardi Episcopi et Confessoris. Qui cum filia Regis Francorum, nomine Bertha, in has partes directus est, ut sanctitatis exemplo Christianæ religionis cultum, Pagano adhuc Regi conjuncta, non mutaret. *Maritus Berthæ fuit S. Ethelbertus, Rex Cantianorum, a S. Augustino*

tunc

tunc per S. Gregorium Magnum in Angliam misso ad fidem conversus : ad cujus Vitam XXIV *Februarii elucidatam, quod natalem S. Letardi ignoraremus, hujus Vitam conjunximus, atque eum fuisse Episcopum Silvanectensem ostendimus. Si opera hæc aliquando recudantur, poterit ad hunc diem transferri Vita S. Letardi, quam interim lector reperiet dicto* XXIV Februarii.

S. Tarasii Episcopi Constantinopolitani *memoria celebratur in MS. Florario. Vitam ejus illustravimus* XXV Februarii.

Crucis Christi apparitio, Hierosolymis facta, *celebratur in Menologio Basilii Imperatoris et Menæis Græcis, et in Martyrologio Arabico-Ægyptio. De ea egimus ad Vitam S. Cyrilli Episcopi Hierosolymitani, cujus tempore contigit*, §. V, *die* XVIII Martii.

S. Gabrielis Archangeli festiva solennitas in Ordine Benedictino *indicatur in Menologio Bucelini. De eo egimus* XXVI Martii.

S. Domninus *seu* Domnio aut Domnus, Episcopus Salonensis et Martyr Spalati, *inscriptus est Catalogo generali Ferrarii, diciturque una ex insulis Diomedæis seu Tremitanis ab eo appellari* San-Domino, *ejusque istic corpus adservari. De eo late egimus* XI Aprilis.

B. Stanislai de Operow, *Ordinis S. Pauli in Polonia, in monasterio S. Mariæ Clari-montis, refertur a Martino Baronio in Epitome de Vitis Beatorum Poloniæ Patronorum, ordine decimus sextus: de quo intelleximus, ad ejus hactenus incorruptum corpus, hac die, qui Sancto hujus nominis Episcopo ac Martyri festivus est, magna populi frequentia concurri; errore vulgari orto ex homonymia, quasi ut commune utrique nomen sic et festum esset : cum juxta Baronium præcitatum obierit* 22 *Aprilis anno* 1524. *Qui dies cum nobis prætererit, potuissemus hodie de illo agere, si monasterii illius Superiores misissent nobis, ut rogati promiserant, Vitam ejus et miracula: his autem deficientibus differemus illum ad Supplementum operis, oramusque ut requisita aliquando mittantur pro* XXII Aprilis.

S. Georgii passio in civitate Diospoli, *inscripta est antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis, et nudum nomen in MS. Augustano et Labbæano. Est* Diospolis *in Palæstina, ipsa urbs Ledda aut* S. Georgii *dicta, a Magno* Georgio *Martyre illud translato sed Nicomediæ passo, cujus Acta dedimus* XXIII Aprilis.

S. Petri Martyris Ordinis Prædicatorum, translatio corporis *memoratur in MS. Florario, et Greveni Auctario ad Usuardum. Item apud Galesinium (sed* Vincentium *appellat) et in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso. Vitam ejus dedimus cum hac Translatione* XXIX Aprilis.

Inventio sanctæ Crucis *primo loco habetur in MS. Epternacensi. In quibusdam* memoria ostensæ Crucis Constantino Imperatori, *cum dicto,* In hoc signo vinces, *et potissimum in Menæis et Menologiis Græcorum. In aliis etiam indicatur memoria* clavorum et lanceæ, *imo et* coronæ spineæ. *De Inventione egimus* III Maji.

SS. Neophytus Gaius et Gaianus Martyres *indicantur in MSS. Menæis Chifletianis, uti deduximus* IV Maji.

S. Hilarius, Episcopus Arelatensis, *est adscriptus pervetustis Martyrologii Hieronymiani apographis Epternacensi et Lucensi : item Martyrologiis Atrebatensi, Tornacensi, Lætiensi, et cum majori elogio aliis Reginæ Sueciæ et S. Cyriaci. Vitam ejus damus* V Maji.

S. Raphaelis Archangeli festum Cordubæ et alibi in Hispania celebrari *tradit Tamayus Salazar in Martyrologio Hispanico, ubi indicantur varii dies, quibus alibi colitur.*

Quinque S. Mariæ Virginis Deiparæ gaudiorum festum *celebratur in Auctario Molani ad Usuardum primæ editionis, et Martyrologio Germanico Canisii et Kalendario Mariano Balinghemii, qui addit alios dies quibus etiam illud festum celebratur. Agitur illud hodie Coloniæ in proprio sacello a proprio sodalitio, et refertur a Gelenio.*

Ezeleidis Virginis in Anglia *memoria habetur in Auctario Greveni ad Usuardum, et inde in Martyrologio Germanico Canisii, Catalogo Ferrarii, et Gynecæo Arturi. Nobis hactenus incognita est.*

Breccanus de Eachdruim *indicatur in MS. Tamlachtensi. Colgano* 20 *Februarii ad Vitam S. Olcani num.* 12 *dicitur* Brocanus, filius Senani Principis, coli in Echdruim 7 Maji, *et refertur etiam a Mariano Gormano.*

Venantius, Theodosius, Ceranus et alii LII, Alone prope Uxamam passi sunt VII die Maji : *ita ad annum* 718 *chronicon Hauberti Benedictini, editum et illustratum a Fr. Gregorio de Argaiz, purum putum figmentum quantum quantum est :in cujus subsidium evocatus S. Gregorius Episcopus Granatensis, in Catalogo Martyrum, per eumdem Argaiz edito et explicato, auctor æque supposititius num.* 61 *ait,* Alone Sancti Theodorus, Rusticus, Stephanus, Zoilus, Persa et Spiridion. *Don Gaspar Ibaniez de Segovia et Peralta Marchio Agropolitanus, qui in prima parte Dissertationum suarum ecclesiasticarum pro defensione antiquorum titularium contra modernas fictiones, dextrinas detexit imposturas, horum quoque figmentorum pudendos natales explicabit in secunda, quæ versatur sub prælo: quod hic satis est indicasse.*

Joannis Papæ Natalis Romæ *inscribitur MS. Martyrologio Trevirensi S. Maximini primo loco. Mortuus est anno* 996 *Romæ et hoc* VII *Maji, et in ecclesia S. Petri sepultus, Joannes Papa XVI, Baronio XV: sed non reperimus venerationem ecclesiasticam illi tributam. An alterius Papæ Joannis, cujus reliquiæ sint Treviris, festum intelligatur, non satis assequimur. Fuisse enim aliquas S. Joannis Papæ reliquias in ecclesia S. Maximini non indicatur in Medulla gestorum Trevirensium Joannis Enen excusa anno* 1517, *in qua pag.* 54 *et* 55 *agitur de Reliquiis in dicta ecclesia adservatis, absque mentione ullius Joannis Papæ. In ecclesia autem Vaticana S. Petri recitatur hodie Officium de S. Benedicto II Papa, cujus etiam ibidem corpus adservatur, absque alterius commemoratione.*

S. Basonis Confessoris depositio Lauduno Clavato, *inscripta est MS. Martyrologio pervetusto Remensis ecclesiæ SS. Timothei et Apollinaris, de quo alibi non meminimus aliquid a nobis lectum. Erit forsan qui majorem notitiam suggeret. Est in Turonensi diœcesi oppidum, Comitatus titulo insigne* Mons-Bazonis *dictum, sed ab alio, ut credo, non Sancto : imo Joannes Maan Latine scribens Historiam Turonensem, ubi agit de Archiepiscopo* 82 *Reginaldo de Mont-Bazon, perpetuo appellat* Monte-baronium.

S. Juvenalis, Episcopus Interamnensis. *Item* S. Juvenalis, Episcopus Confessor, *scilicet* Narniensis. *Item* S. Juvenalis Martyr, Episcopus Narniensis, *et* Juvenalis, Diaconus S. Alexandri *Papæ,* Martyr, *a variis hoc die referuntur; de quibus agimus infra ad Memoriam* S. Juvenalis Martyris, *hoc die in Martyrologio Romano et aliis celebratam.*

Kieranus, qui et Mochuomocus *et* Lassara Virgo *memorantur in Hibernico MS. Tamlachtensi, de quibus, inter tot ejusdem nominis, difficile est dijudicare.*

Alphonsus Rex, Legione in Hispania, *ut* Sanctus *memoratur a Ferrario in Catalogo generali. In pugna cum Saracenis interfectus est hoc die, anno* 1027

1027, *et laudatur a Scriptoribus Hispanis, sed absque veneratione ecclesiastica.*

B. Benedicti elevatio corporis, extra urbem Panormitanam in cœnobio S. Mariæ-Jesu, *indicatur a Cajetano in Martyrologio Siculo : at silet idem de eo in suis Sanctorum Siculorum Vitis.*

Gertrudis Ducissa Poloniæ, sanctimonialis in Zwifaltem, *cum titulo* Venerabilis memoriæ *refertur a Bucelino.*

Adam, Abbas S. Mariæ de Trappa Ordinis Cisterciensis, in diœcesi Sagiensi Normanniæ, multis miraculis clarus, *refertur cum titulo* Beati *ab Henriquez, Chalemoto, Bucelino, post Philippum Seguinum ab eis relatum, sed cujus verba absque titulo* Beati *citantur. Saussayus ne quidem inter Pios recenset, neque ejus meminerunt Sammarthani tomo* 4 *Galliæ Christianæ, ubi pag.* 869 *de Trappa monasterio agunt.*

Abbatissa prima Argensoliensis, Ordinis Cisterciensis, in diœcesi Campaniæ Catalaunensi, *laudatur a Cantipratano lib.* 2 *Apum cap.* 46 *num.* 5 *et* 6, *quod* difficillimas quæstiones absque litteratura noverit explicare, et pro Blanca Comitissa Campaniæ se morti obtulerit. *In Kalendario Ordinis Cisterciensis Divione anno* 1617, *hoc die nominatur* Eufrosina Abbatissa in Argensolio, *eademque refertur ab Henriquez, Bucelino et Arturo du Monstier in Gynecæo sacro. At Manrique in Annalibus Cisterciensibus ad an.* 1224 *cap.* 2 *agit de prima Abbatissa Argensoliensi, et sub finem non probat* ab Henriquez Eufrosinam vocatam; et quamvis ipsum referat, non satis audet ut verum affirmare. *Prudenter omisit Chalemotus. At Sammarthani dictam Abbatissam appellant* B. Idam Leodiensem, *neque inter reliquas Abbatissas ulla reperitur* Euphrosyna *dicta. Primus forte illius sic appellandæ auctor, quia proprium nomen non noverat, ex lingua Græca tale assumpsit, quod ejus sapientiæ congruere posse judicavit.*

Gerlacus Abbas Milonicensis cœnobii in Bohemia, Ordinis Præmonstratensis, vitæ sanctimonia, spiritu prophetico, et miraculis in vita et post obitum clarus, *cum titulo* Beati *indicatur a Chrysostomo Vander Sterren in Natalibus Sanctorum Ordinis Præmonstratensis. Et ex eo a Joanne le Paige lib.* 2 *Bibliothecæ Præmonstratensis pag.* 518 *de quo alibi nihil reperimus. Accepimus nuper egregium opus P. Georgii Crugerii quod Sacros Bohemiæ pulveres appellat, per menses diesque digestum, quo omnes quacumque nota, præsertim majoris vulgo Sanctitatis illustres, suo quique laudantur die : sed ad hunc* 7 *Maji nulla mentio* Gerlaci. *An alibi ejus meminerit auctor non possum dicere, quia opus illud oculis, id est, Indice, caret.*

Lucolphus et Landulphus, Mandeburgii alii Marpurgi aut Magdeburgi an. 1249,
Joannes de Taglia, in Corsica an. 1464,
Antonius Bereca, in India Occidentali, anno 1535,
Claudius Girardus, in territorio Viennensi an. 1565,
Antonius de Bariales, in itinere Indico,
} mortui Ordinis S. Francisci, *indicantur cum titulo* Beati

Angela Felix, Mediolani, anno 1447 *in Martyrologio Franciscano Arturi, et* Angela *in hujus Gynecæo, nulla oddita alicujus ecclesiastici cultus probatione : Diarium sacrum Mediolani excusum an.* 1668 Angelæ *istius non meminit.*

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 35*

S. Victor Martyr Mediolani, *celebratur in MS. antiquo Reginæ Sueciæ, et edito a Luca Holstenio in Animadversis ad Martyrologium Romanum. Vitam damus die quo obiit,* VIII Maji.

S. Achaicus Martyr Constantinopoli *refertur a Rabano, item a Greveno sed perperam inter Martyres Nicomedienses. Idem* S. Acacius *sive* Acatius *dicitur in Menæis et Menologiis Græcis. At Latinis fere* Aghatius *est et colitur* VIII Maji.

S. Codratus *seu* Quadratus, Martyr in Bithynia cum sociis, *refertur in Menæis excusis et Martyrol. Romano. Acta damus* IX Maji.

B. Fortus *seu* Fortius Eremita, apud Eugubinos, *relato aliquo ejus epitaphio refertur a Ferrario. Acta ejus damus* IX Maji.

S. Dionysius, Episcopus Viennensis, *indicatur in MS. Florario. Colitur in ecclesia Viennensi* IX Maji.

S. Gregorius, Episcopus Ostiensis, in Legatione Hispanica mortuus, *indicatur a Ferrario : ab aliis, quando Acta ejus damus,* IX Maji.

S. Flavia Domitilla, Virgo Romana, post longum in insula Pontia exilium, Tarracinæ martyrium passa, *memoratur ab Usuardo, Adone et aliis. Ast Acta cohærent cum Actis SS. Nerei et Achillei, et simul cum illis colitur* XII Maji.

S. Pachomius, Abbas in Ægypto, *inscriptus est MS. Græco Synaxario Claromontano et Martyrologio MS. Arabico-Ægyptio, et MS. Kalendario Aquileiensi. Ejus Vita dabitur* XIV Maji.

S. Barbarus, Martyr et miles, *refertur in scriptis additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Usuardum. Videtur coli, uti ibidem indicatur,* XIV Maji.

S. Joannes Psichaita Confessor, ab iconomachis plurima passus, *celebratur in Menæis Græcis. De eo acturi sumus* XXV Maji.

S. Apollinaris, Episcopi Ravennatum, dedicatio ecclesiæ Classensis, *indicatur in Vita S. Maximiani Episcopi* 22 *Februarii num.* 14. *Colitur is solenniter die* XXIII Julii.

S. Christinæ, Virginis et Martyris, translatio corporis Panormum, *refertur in Martyrologio Siculo Cajetani, ejusque exemplo a Ferrario et Arturo. Historia translationis edita est ab eodem Cajetano tomo* 2 *de Vitis Sanctorum Siculorum, danda ad diem ejus natalem* XXIV Julii.

S. Jacobi, Apostoli et Hispaniarum Patroni, dedicatio novæ ecclesiæ Compostellanæ, facta anno 879, *late duducitur a Tamayo Salazar in Martyrologio Hispanico, additurque* ecclesiæ Valentinæ dedicatio, *cujus* Sedes *dicitur etiam* a S. Jacobo erecta, *de quibus agi posset ad festum S. Jacobi* XXV Julii.

Theodericus, Episcopus Cameracensis et Confessor, *insertus est MS. Florario. Dies ejus natalis est, quando de eo agemus* V Augusti.

Beatissimæ Virginis Claræ de Monte-Falcone, Ordinis Eremitarum, festum *excusum relatis verbis in Kalendario Missalis Venetiis anno* 1487 *impressi : cujus dies festus in ipso loco summa celebritate agitur et colitur* XVII Augusti.

Gisala, soror S. Henrici Imperatoris, Regina Hungariæ, uxor S. Stephani, mater S. Emerici Regum, *cum titulo* Sanctæ *refertur a Ferrario in Catalogo generali et ab Arturo du Monstier in Gynæceo sacro; at cum titulo* Beatæ *a Dorganio et Bucelino, quia post obitum mariti fuit* Abbatissa Ordinis Benedictini. *Interim a Menardo solum* Venerabilis *appellatur, et a Radero proponitur in Bavaria pia. De ea agendum erit in Vita S. Stephani Regis et mariti* XX Augusti.

S. Maximæ, Virginis et Martyris, *dies hic natalis indicatur in Actis MSS. sed plane fabulosis, interim dies translationis apud Carnotenses (licet de ea nihil in ejus Breviario aut Martyrologio Gallicano reperiatur) celebrari dicitur, quando (si quid certius cognoverimus) poterit de ea agi* XXV Augusti.

S. Joannis Baptistæ inventio sacri cerebri, in ecclesia de Nogento, Rotrodi in Gallia, *signatur sub calcem Vitæ B. Bernardi Tironensis* 14 *Aprilis editæ,*

editæ, de qua inventione poterit agi in festo Decollationis S. Joannis XXIX Augusti.

Herebertus, Episcopus Frisingensis, *indicatur in Menologio Scotico Camerarii ut* Sanctus, *et citatur Trithemius, qui ejus meminit lib.* 4 *de Viris illustribus cap.* 221, *sed abstinet a titulo* Sancti, *et asserit* claruisse anno DCCLXXV. *Verum quia nullus apud Wiguleium Hundium inter Frisengenses Episcopos appellatur* Herebertus, *videtur intelligendus Erimbertus, frater et successor S. Corbiniani, in cujus Vita ejus mentio fit* VIII Septembris.

SS. Taraci, Proti et Andronici depositio reliquiarum in ecclesia S. Euthymii, *refertur in hujus Vita* 20 *Januarii num.* 122. *Coluntur hi Martyres a Græcis et Latinis* XI Octobris.

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 36* S. Martini depositio in Sanctonico *indicatur in MS. Martyrologio monasterii S. Savini in agro Tarbiensi apud Saussayum pag.* 1248. *Plures de eo agunt die sequenti. Est autem Abbas et Presbyter monasterii Vertanensis, coliturque* XXIV Octobris.

S. Cœlestis, Episcopi Metensis, translatio *annotatur, uti plenius dicetur ad diem ejus natalem* XIV Octobris.

S. Donatiani Episcopi translatio Brugas *indicatur in scriptis additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Usuardum : inscribitur etiam Martyrologio Bruxellensi S. Gudulæ. Dies ejus natalis est* XIV Octobris.

S. Eata, ex Abbate Mailbrosensi Episcopus Lindisfarnensis, *celebratur in Menologio Scotico Dempsteri. Ab Anglis et aliis* XXVI Octobris.

Franciscus, Fundator Zampanensis in Calabria *ut Sanctus dicitur coli, in quadam epistola ad nos Neapoli olim data a b. m. P. Beatillo : de quo nunc requirentes pleniorem notitiam, cum Zampanum Cusentiæ vicinum esse inveniremus, varias super ea re litteras dedimus, partim ad Monasterium si quod Zampani est, partim ad nostrum Cusentiæ Collegium: sed hactenus nihil responsi accepimus. Dubitamus autem an prædictæ informationi non subsit error aliquis, invenio enim tum apud Herreram Alphabeti Augustiniani parte* 1 *pag.* 227, *tum apud Ferdinandum Ughellum Italiæ sacræ tomo* 9 *col.* 254. B. Franciscum Zampanum *Ordinis Eremitarum S. Augustini, Congregationis Zampanensis, cujus corpus* Suberati in Calabria, in Augustinensium ecclesia conditum fidelium devotione colitur : *de quo vel altero distinctius cupimus informari, saltem pro mense, quo Augustinianus Eremita obiisse dicitur circa annum* MDI *videlicet pro mense et initio* Novembris.

S. Nicolai in Barrensem urbem translatio *inscripta est MS. Martyrologio Tornacensi S. Martini aliis* IX *hujus, at dies natalis est* VI Decembris.

Venerabilis Yolanda in Ducatu Luxemburgensi, *in* Ordine S. Dominici, *refertur his verbis a Francisco Lahier in Menologio Virginum et hujus exemplo a Dominico de Herne in anno sacro Prædicatorum vernacule hic edito, addito cognomine* van Weenen, *quasi* Viennæ in Austria *nata esset, cum sit filia* Comitis Vianensis in Arduenna. *Vitam ejus ex vetustis Teutonicis rythmis Latine redditam, et curiosissimis commentariis illustratam, vulgavit Alexander Wilthemius an.* 1674 *et in Annotationibus ad titulum libelli sui, quo* Venerabilem *dumtaxat appellat, ita scribit :* Habitavit Lahierius annis aliquot in hoc Collegio Luxemburgensi, rebus in Lotharingia turbatis : verum unde ista de Yolanda hauserit, nescio. Ego tale nihil inveni (*scilicet, ut verba Latine explicans Wilthemius interpretatur,* In provincia nostra eo die coli atque in Ordine D. Dominici haberi Beatam) Yolandæ nomen in PP. Dominicanorum Martyrologio non comparet (*ad cujus scilicet calcem adjectæ* Sorores Beatæ Ordinis S. P. Dominici *illa præterita*) præterquam quod Yolanda obiit XVI Kal. Januarii, non Nonis Maji. *Ceterum, quia Cantipratanus eam* Beatissimam *vocat, et sepulcralis lapis, quem in Propylæo ad tomum* 2 *Aprilis dedimus, repræsentat animam ejus, diademate instar Sanctarum ornatam, atque a Seraphinis altera manu incensantibus ad cœlos subvectam; et ipsa Vita plena est eximiæ sanctitatis argumentis ; videant posteri nostri, utrum eamdem, ut edita a Wilthemio est, una cum rythmis unde eruta (egregium veteris Teutonismi specimen) dare velint cum titulo* Venerabilis (*uti alias nonnullas vitas dedimus*) *ad diem mortis prænominatum* XVII Decembris.

S. Dominicus, Episcopus Confessor, *refertur in Kalendario Missalis Mediolanensis anno* 1560 *excusi. Is videtur esse* Episcopus Brixiensis *inscriptus Martyrologio Romano* XX Decembris.

S. Stephani Protomartyris transitus in Romam *signatur in MS. Vaticano num.* 5949. *Ast* Translatio corporis *appellatur in Martyrologio Romano et aliis. De qua agi poterit aut die Inventionis* III Augusti. VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 37*

aut die Natali XXVI Decembris.

C F G. H.

DE SS. EOVALDO ET SIXTO

MARTYRIBUS PROPE GERUNDAM IN HISPANIA.

SUB DACIANO

Acta antiqua

Acta SS. Eovaldi et Sixti, *Martyrum, apud* Gerundam, *Hispaniæ in Catalania urbem Episcopalem, ex MS. Codice antiquo Hispanice translato edidit Antonius Vincentius Domeneccus, in Historia generali Sanctorum Cataloniæ ad hunc* VII *Maji : quorum transumptum se ex Originali codice MS. pervetusto accepisse testatur Joannes Tamayo-Salazar in suo Martyrologio Hispanico, unde eadem his verbis accipe.*

ex codice Gothico transcripta

2 Incipit in nomine Domini et Servatoris nostri Jesu Christi Legenda Inventionis corporum SS. Eovaldi et Sixti, Martyrum Hispanorum, qui passi sunt sub Daciano Præside, ut ab antiquis temporibus scripta est : quam in honorem Dei et gloriam Sanctorum in hunc codicem transtulimus, ex antiquo Gothico, ne memoria excideret, et in futuris seculis, quod de veneratione illorum et miraculis accepimus, agnoscatur.

Corpora in abditis locis sepulta.

3 Tempore quo Dacianus crudeliter fideles in Hispania persequebatur, et diris cruciatibus illorum vitas perdebat, multa Sanctorum corpora Martyrum in locis abditis a Christianis sepulta sunt, ut vix de eorum exuviis aliquid sciretur, nisi Deus illas, ad sui gloriam et fidei exaltationem, paulatim mirabiliter propalasset. Quod etiam evenit in Inventione Corporum SS. Eovaldi et Sixti Martyrum Hispanorum, quæ hoc ordine detegere dignatus est. Erat igitur in oppido Celran quidam honoratus agricola, justus et timens Deum, qui inter alia virtutum insignia quotidie Missam devote audiebat. Evenit siquidem quod quadam nocte in somnis illi Angelus apparuit, et ei nominatim dixit : Serve Dei

ab Angelo indicantur agricolæ.

A AUCTORE G. H. Dei accede ad vineam, quam in Valle-torta, juxta ecclesiam beatæ Virginis et Martyris Theclæ habes : et ibidem duo corpora invenies Sanctorum, qui martyrium passi sunt pro Jesu Christi fide, quæ propter Daciani tyrannidem, illic fideles condiderunt.

4 His vocibus servus Dei stupefactus, et a somno excitatus, primo diluculo e lecto surgens, ut visionem nocturnam examinaret, ad ecclesiam properato devenit, sicut illi mos erat; et beatæ Virginis Mariæ Missam celebrari postulavit, ut Deus precibus suæ sanctissimæ Matris de insomnii antecedentis veritate illum illuminaret. *Qui lumine divino excitatus,* Nocte superveniente ad vineam accessit agricola, ubi orationi intendens, cum in illa per aliquantum temporis perseverasset; in uno ex vineæ angulis, super cumulum veprium et ruborum, tantum luminis fulgorem vidit coruscantis, ut convicinos agros et populos lux repleret cœlestis. Qua visione lætatus, gratias Deo egit, eo quod tale meruit prospicere lumen. Altera die mane facto, ut profusius revelationem exploraret, iterum ad ecclesiam devenit : et audita de Spiritu Sancto Missa, itidem de nocte in vineam repedavit, ubi secundo lumen intuitus, gratiis Deo actis in domum se recepit. Demum tertio antelucano tempore ecclesiam ingreditur, B et peracto per Presbyterum de Sanctissima Trinitate sacrificio, ad vineam nocte repedans, eadem lumina oculatus invenit : et redditis iterum Deo laudibus, in domum properavit : et ligone cum aliis ferramentis ad opus necessariis accepto, ad vineam devenit : et combustis vepribus et rubis, aggerem lapidem occupantibus, fodere oratione præveniente incepit : et non post multum *2 Capsas effodit :* temporis incidit in capsam ligneam, tali artificio et opere clausam, ut nulla scissura nosceretur. Qua extracta, et cum lacrymis et veneratione in plano vineæ posita, iterum foveam aperire studebat, quod et zelo devotionis accensus fecit, donec aliam similem capsam detexit.

5 Quo thesauro invento, Clerico sacristæ oppidi de Celran omnia, prout evenerant, patefecit. Qui ad *has Episcopus Gerundam deferri curans* Episcopum Gerundensem accedens, eadem ut ab agricola acceperat, pro Sanctorum eidem manifestavit honore. Episcopus relata prudenter pensans, ad omnium inquisitionem devenit : qua facta ad locum Inventionis capsarum cum suæ ecclesiæ Capitulo, Clero et populo festinatus accessit : et acceptis reverenter capsis, illas cum hymnorum canticis et jubilationibus ad Gerundam remeare constituit. At cum ad rivulum, qui parochias oppidorum de Celran et Campdora disterminat, Corpora Sanctorum detulissent, C sic sunt immobilia facta, ut nequaquam eminus pergere visa sint. Hoc viso miraculo, Episcopus quia Dei voluntatem agnovit, Reliquias in *reperit immobiles,* ecclesia Celranensi deposuit. Quo facto præcepit, ut omnes tam ecclesiastici quam seculares a Deo ex- *et agnoscens nomina,* peterent, ut illis suorum nomina manifestaret Sanctorum. Oratione ergo perfecta, unaquæque capsa per se aperta est, ita ut populus videret corpora sanctorum Martyrum : in quarum una S. EOVALDUS *in 2 aris in Celran collocat.* MARTYR, in alia S. SIXTUS MARTYR legebatur. Quibus perlectis, protinus per se, ut prius, capsæ sunt clausæ. Episcopus extrui præcepit duas aras, et in unaquaque Corpus uniuscujusque Martyris devotione mirabili collocavit. D

6 Horum inventio sanctorum Corporum statim *Clarent miraculis,* per circumvicinos populos divulgata fuit : et ex tunc quotannis tam ingens incolarum concursus ad locum istum, quo capsæ cum Reliquiis sanctorum Martyrum depositæ sunt, fieri solet, ut vix tantam capiat ecclesiæ ambitus Celranensis peregrinorum catervam. Innumera sunt, quæ quotidie Deus sanctorum Martyrum suorum interventu dignatur ope- *a S. Eovaldo variis* rari miracula, præcipue S. Eovaldi meritis : cujus *auditus* impetratio valde pro surditatis ægritudinibus et au- *redditur,* rium doloribus valet, ut præbent tabulæ, juxta sarcophagum pendentes, veridica testimonia : quorum præcipua fuere sequentia. Quidam agricola et ejus uxor in die festo S. Eovaldi ad aream terere triticum properarunt, et licet totam consumpsissent diem terendo, nulla penitus grana extrahere potuerunt, quin potius surdi facti nihil audiebant. Sed voto facto ad sanctum Martyrem, et donis ad ejus sepulcrum missis, protinus receperunt auditum. Anno sequenti iste agricola cum bobus arare eodem incepit festo : et illico unus ex bobus in terram tamquam exanimis prosiliit. Quo viso agricola de observatione festivitatis S. Eovaldi votum emisit, et bovem sanum E recepit. Fresca mulier sexagenaria, ex urbe Gerunda, auditum amiserat : et instante alia devota matrona, S. Eovaldo promisit se suam festivitatem celebraturam, et ad ejus sepulcrum cum donis ituram. Quod ut fecit, cum juxta Martyris aram pernoctaret, media nocte sonitu clavium ecclesiæ excitata, auditum accepit. Quidam paterfamilias, ex oppido de Villatenin, filiam bimam surdam habebat, quam S. Eovaldo obtulit, et voto facto in ejus ecclesia pernoctare et munera offerre promisit. Quod adimplevit, et illa nocte puerula galli cantum audivit, et patri manifestavit : ex quo liberata discessit. Agricolæ oppidi S. Columbæ de Fernes, cum tempestatem grandinum, messium ruinam minitantem, in- *et grando* spicerent; voverunt S. Eovaldo, quod si a periculo *periculosa* liberati, messium grana ejus interventu servarent; se *depellitur.* ad suæ ecclesiæ ædificationom quotannis donarium oblaturos. Quo dicto tempestas evanuit, et agricolæ sua munera Deo et Martyri sanctissimo reddiderunt.

7 *Hactenus illa Acta Latina, quæ Hispanice extant apud Domeneccum, hinc inde longiori phrasi exculta.* *Colitur etiam S. Eovaldus 17 Julii.* *Indicat ille* S. Eovaldum *in lingua vulgari Catalanica* Sant-Hou *appellari; eumque seorsim die* XVII *Julii ce-* F *lebrari, et nomen ejus et* S. Sixti *in Orationibus, tam in sacrificio Missæ quam in reliquo Officio ecclesiastico pronuntiari. Meminit horum Sanctorum ad hunc diem Ferrarius in Catalogo generali : At* S. Sixti *Tamayus ad* XVII *Julii et totam historiam Inventionis repetit, non satis sui memor, utpote qui ad hunc diem ex Domenecco dixerat festum* S. Eovaldi *etiam celebrari* XVII *Julii.*

8 *In eadem crudelissima persecutione Diocletiani et Maximiani passus est S. Narcissus Episcopus Gerundensis die* XVIII *Martii, ubi latius de urbe* Gerunda *actum. Solum hic notandum videtur* S. Eovaldi *nomen ejusmodi esse, quod eum alienigenam credi faciat, Saxonico aut Teutonico genere, ex iis qui Romanæ militiæ adlecti, aut alia simili occasione in Hispaniam fortuito advenerunt.*

DE SS. FLAVIO EPISCOPO, AUGUSTINO EPISCOPO, AUGUSTO SIVE AUGUSTINO, ITEM MARCELLINO, MACROBIO, EUTHEO SIVE EUTYCHIO,

MARTYRIBUS NICOMEDIÆ.

VII MAJI. *Cultus sacer in Martyrologio Hieronymiano,*

H*æc prima Martyrum classis est in antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis : quæ in codice Epternacensi dividitur hoc modo :* In Nicomedia natalis Flavi Episcopi, Agustini, item Agustini. Et alibi Marcellini, Macrobi, Euthei et trium fratrum. *MS. Corbeiense Parisiis excusum ita habet :* Nonis Maji. In Nicomedia natalis SS. Flavii Episcopi, Agustini Episcopi, item Agustini. Trium fratrum Marcellini Macrobii, Euthicii. *MS. Lucense a Florentinio editum hac eos varietate refert :* In Nicomedia natalis SS. Flavi Episcopi, Augustini Episcopi, item Augustini. Trium fratrum Marcellini, Macrobi, Heutheri. *Ita interposito disjunctivo puncto, separantur* tres fratres *a tribus primis, et adjunguntur tribus posterioribus in editione Parisiensi et Lucensi. MS. Blumianum differt a Lucensi, quod tertius* Augustinus *sit per errorem intrusus, et ultimus appellatur* Euthecius. *In Martyrologio Rabani ista habentur :* In Nicomedia natalis Flavii Episcopi et Frodisii : Macrobii, Augustini Episcopi. *Apud Usuardum ista leguntur* Nicomediæ passio sanctorum Martyrum Flavii, Augusti, et Augustini fratrum. *Eadem leguntur apud Adonem et sequuntur posteriores Bellinus, Maurolycus, Galesinius et alii cum hodierno Martyrologio Romano. Notkerus ista tradit :* Apud Nicomediam passio sanctorum Martyrum Flavii et Augustini, et trium fratrum Marcellini, Macrobii et Euthycii. *Memoria* S. Flavii Episcopi et Augustini Episcopi apud Nicomediam *celebratur in MSS. Corbeiensi et Leodiensi S. Lamberti, et Trevirensi S. Maximini duplici, in quorum altero scribitur* Augustinus, *in altero additur* et trium fratrum. *In MSS. Richenoviensi et Rhinoviensi ista habentur :* In Nicomedia Flavi Episcopi, Augustini, Macrobii. *At loco ultimi in MSS. Vaticano S. Petri, Casinensi, et Altempsiano, adduntur nomina* Marcellini, *seu* Marcelli et Maximi, *sed hic ad sequentem classem spectat. In MS. Aquisgranensi hæc traduntur : In Nicomedia natalis* Franii *aliis* Flavii Episcopi, Afrodisii, Macrobii, Augusti, Augustiniani et trium fratrum : *et deinde inter alios reperitur nomen* Marcellini, *qui huc spectat. At qui miscetur* Afrodius, *et apud Rabanum* Frodisius, *videtur in sequenti classe* Epaphroditus *dici. In MS. Pragensi, præter relatos ab Usuardo, fit mentio* SS. Marcellini, Macrobii et Euticii, *uti duorum primorum apud Grevenum in Auctario Usuardi. MSS. Augustanum S. Udalrici, et Parisiense Labbei celebrant* Flavium, Augustinum, Marcellinum, Macrobium, et Eutychium *MS. Tamlactense* Flavium, Macrobium, Augustinum, Marcellinum, item Augustinum et tres fratres.

Rabani, *Usuardi.* *Adonis,* *Notkeri,* *et aliis.*

B

C

An omnes Nicomediæ passi?

2 *Hæc latius deduximus, ut statueremus primo an omnes possint attribui* Nicomediæ. *Ita reperimus in undecim Martyrologiis factum, ubi saltem ex tribus posterioribus aliqui conjunguntur : qui tres tamquam* alibi *passi indicantur in antiquissimo MS. Epternacensi. Secundo dubitatur quinam sint dicendi* fratres. *Ab Usuardo, Adone et pluribus tres priores censentur* fratres. *In editione Parisiensi et Lucensi Martyrologii Hieronymiani et apud Notkerum tres posteriores censentur* fratres. *Interim in antiquissimis MSS. Epternacensi, Tamlactensi et Trevirensi S. Maximini a reliquis separantur, quasi præter Martyres sex nominatos, adhuc essent addendi* tres fratres *anonymi, quorum videtur ideo numerus exprimi. Re tam incerta malumus definire nihil, ideoque nec in titulo eorum meminimus.* E *Tertia eaque majoris momenti quæstio videtur, ut statuatur quarum Sedium fuerint Episcopi hi Martyres,* Flavius et Augustinus. *In MSS. Atrebatensi et Tornacensi dicitur,* Natale S. Augustini Nicomediæ Episcopi. *Verum in ceterorum antiquorum silentio dici potest, ex variis Sedibus solitos fuisse abduci Episcopos ad præcipuas urbes, ut istic martyrium subirent, exempli causa, Romam, Nicomediam, Carthaginem, Alexandriam, Antiochiam, ut sæpius factum ex toto hoc opere nostro constat.*

qui tres fratres?

An inter hos Flavius Episc. Illiberitanus in Hispania?

3 *Hac resolutione non contenti nuper Hispani aliquot, ad suas ditiones traxerunt similes Episcopos, et sic* S. Flavium *asserunt* cognomento Antiochenum, virum Consularem, et Episcopum Illiberitanum, in Bætica Hispaniæ *fuisse : qui dum* cum fratribus ex Hispania in Asiam, gravium negotiorum causa, transfretaret, apud Nicomediam fidei confessione delatus, et in carcerem conjectus, per cruciatuum agones, Diocletiano jubente, una cum fratrum corona martyrii coronam intrepidus agonista percepit. *Ita audaci calamo ad hunc diem Tamayus Salazar in Martyrologio Hispanico : et ne quis dubitare audeat, adducit in testimonium Adversaria Luitprandi, nuper scilicet excogitata, in quibus ista ex impressione Plantiniana anni* MDCXL *num.* 17 *leguntur :* Nicomediæ passus est in persecutione Diocletiani S. Flavius Antiochenus, F vir Consularis et Episcopus Illiberitanus : qui Concilio interfuit Illiberitano anno CCXCIX vel circiter : qui negotiorum gravium causa Nicomediam delatus, cum fratribus Augusto et Augustino, VII Maji martyrium passus est. *Hæc ibi : et allegatur apud Tamayum Memoriale Sanctorum MS. cujusdam R. P. Fr. Petri a S. Cæcilio, in quo dicitur* Hispanus origine, nobilis genere, Consulatum gessisse anno CCLXXI, *et* anno CCXC Episcopus Illiberitanus creatus : *addit autem idem Tamayus,* Augustum et Augustinum Presbyteros, Marcellinum, Macrobium et Eutychium Diaconos *ejus extitisse. Hæc ibi, quæ non merentur ulterius refutari; quia similia figmenta alibi satis rejecimus. Fuit* Flavius, Episcopus Eliberitanus, *in Concilio Eliberitano : sed (ut accurate docet Garsias Loiasa) habito Æra* CCCLXII, *id est anno Christi* CCCXXIV. *Quomodo ergo potuit sub Diocletiano passus esse? Plura nolumus objicere.*

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

G. H.

CELERINO, MAXIMO, VICTURO, POTENTELLA, ALLA, FAUSTINA ET ALIIS PLURIBUS, ITEM AUGUSTINO EPISCOPO, VICTURO, GAIO, ANTO, MAXIMO, CELERINO, FRONTONO, QUINTO, FLAVIA, MARTIALE, PRIVATIANO, SEPTIMIA, DEXTRO, QUINTA, ARNESO, DONATO, ITEM DONATO, OCTAVIANO, ITEM DONATO, MARINO, NAVIGO, PULVERO, ROGATA, VICTORIO, MUDERO, FORTUNO, VICTURO, SECUNDO, CELEDONIA, SIVE CECILO ET DONATA, SATURNINO, DONATA, NAVIDA, FORTUNATA, FELICE, JULIO, CRESCENTIO, GALLICO, JUSTINIANO, VITALICO, ROGATIANO, LUCELLA, HONORATO, FELICIA, SAVINA, SALTO SEU SULLITO, SIMPLICIO, FLAVIA, ALEXIO, CATULA, EUTICIA, PECULIARI, GERMANO, ROGATA, MARCELLA, ODEMARO, ERCOLA, SATURNINA, PRIMOLO, CASTULA, DONATO, FELICI, VICTORIO, PROCESSO, ANTONINA, SAPIDA, DONATA, SECUNDIANA, ITEM DONATA, MARTIALE, JANUARIO, TUNIDO, VICTURO, ITEM FORTUNATO, CRESCENTIO, GERMANO, AVIDA, FORTUNATO, ITEM ROGATA, EPAPHRODITO, MARCELLINO, FLORIANO, PALATINO, FAUSTINO EPISCOPO, EUTICO ET ALIIS LVI SEU XLV.

E

B

VII MAJI

Prima turma

Altera hæc est Martyrum classis, quæ purpurato sanguine in Africa est coronata : etforsan in duas turmas distinguenda : Harum prima est inscripta antiquis Hieronymiani Martyrologii apographis hoc modo in codice Epternacensi :* In Africa Celerini, Maximi, Victuri, Pudentellæ, Allæ et aliorum multorum. *In palæstra martyrii et duobus primis athletis consentiunt alii codices, sed tertio* Victuro *seu* Victoro *additur titulus* Episcopi; *et loco* Pudentellæ *scribitur* Porentellæ, Potenteliæ *et* Potentillæ : *et deest nomen* Allæ, *forsan ex priori nomine detractum, et perperam iteratum. Apud Notkerum ejus loco habetur nomen* Faustinæ, *et ita reliqui proponuntur :* In Africa Celerini, Maximi, Victuri, Potentillæ, Faustinæ et aliorum innumerabilium. *In MS. Trevirensi S. Maximini memorantur* In Africa Celerinus et Maximus. *At palæstra omissa indicantur in MS. Tamlactensi* Celerinus Maximus, Victorius, Pudentella Alla : *et solus* Celerinus *in MSS. Pragensi, Augustano et Labbæano, item apud Grevenum et Canisium, sed hi* Episcopum et Confessorem *appellant : ita et* Victurum *seu* Victorum *statuunt* Episcopum *codices Corbeiensis, Lucensis et Blumianus.*

C

secunda turma ex MS Epternacensi,

2 *Altera turma ita late indicatur in antiquissimo Epternacensi apographo.* Item Agustini, Victuri, Gai, Anti, item Maximi, Celerini, Fortuni, Quinti, Flaviæ, Martialis, Privatiani, Septimæ, Dextri, Quinti, Arnesi, Donati : item Donati, Octaviani : item Donati, Marini, Navigi, Pulveri, Rogatæ, Victuri, Muberi, Fortuni, Victuri, Secundi, Celedoniæ, Saturnini : item Donatæ, Navidæ, Fortunatæ, Felicis, Juli, Crescenti, Gallici, Justiniani, Vitalici, Rogatiani, Lucellæ, Honorati, Feliciæ, Savinæ, Stulti, Simplici, Flaviæ, Alexi, Catulæ, Euticiæ, Peculiaris, Germanæ, Rogatæ, Marcellæ, Udemari, Stercolæ, Saturninæ, Primolæ, Castolæ, Donati, Felicis, Victori, Processi, Antoninæ, Sapidæ, Donatæ, Secundianæ : item Donatæ, Marcialis, Januari, Diuvi, Victuri, Tunidi : item Furtunati, Criscenti, Germani, Asidæ, Furtunati : item Rogatæ, Epaphroditi, Marcellini, Palatini, Faustini Episcopi, Eutici et aliorum LVI.

collato cum aliis MSS.

3 *En Martyres octoginta quatuor suis nominibus expressi, quos per decades conferimus cum aliis Martyrologii Hieronymiani apographis, et nonnullos addimus. Reliquorum Antesignanus dicitur* Augustinus Episcopus *in MSS. Lucensi et Blumiano : qui vereor ne ex classe Nicomediensium Martyrum iteratus hic sit : relinquo tamen ut inveni. Tum loco* Victuri *scribitur* Victori *in eisdem :* Gai, Gagi, Gaiani *et* Gagianti, *et tunc* Anti *nomen omittitur, æque ac nomen* Furtuni, Frontini, *aut* Frontani ; *et cum* Martiale *deficit aliquamdiu MS. Blumianum. In secunda decade est nomen* Septimæ, Septimiæ *et* Septiminæ; *et loco* Quinti *est in aliis* Quintæ, *tum* Arnesi, Ornesi *et* Amesi. *Alter* Donatus *deest in Corbeiensi, et in eo legitur nomen* Mariani, *uti in Lucensi* Octavianæ. *In tertia decade sunt in Lucensi nomina* Rogati, Mulieri, Victori. *In Corbeiensi desunt nomina* Muberi, Fortuni, *et pro* Victuri *est* Victurio *et loco* Celedoniæ *in utroque legitur duplex nomen,* Cecili, Donatæ. *In quarta decade et deinceps ordo immutatur, et loco* Justiniani *in Corbeiensi habetur nomen* Justiani, *et interponitur nomen* Donati, *qui supra in Corbeiensi defuerat. In quinta decade loco* Stulti *habetur* Salti *et* Sulliti. *In sexta decade valde variant nomina; et* Germanæ, *aliis est* Germani; Marcellæ *in Lucensi* Maricellæ; *et* Udemari, Odemari *et* Odemaræ *scribitur : item* Stercola, *aliis* Ercola *est : et* Primola, Primolas : *et* Donatus *Corbeiensi* Donata. *In septima decade pro nominibus* Victori *et* Sapidæ, *in Corbeiensi est* Victuri *et* Sapi. *Nomen* Antoninæ *in utroque deest, et pro* Januario *in Corbeiensi est* Januaria, *et* Donata *deest in Lucensi. In octava decade loco* Diuvi *est in aliis (etiam Blumiano quod hinc resumitur) nomen* Tunidi *vel* Tunnidi ; *et* Victuriæ *seu* Victoriæ *loco* Victuri : *et* Avidæ *loco* Asidæ *scribitur : et deest nomen* Fortunati, *et in Lucensi* Rogatæ. *Demum in ultimo ordine additur in aliis nomen* Floriani *seu* Floridiani, *et loco* Eutici *in Lucensi est* Eustici. *Subjunctus illis numerus* Martyrum LVI, *in aliis est* XL *aut* XLV. *Ex his in MS. Tamlactensi referuntur nomina* Martialis, Frontonis, Quinti, Celerini, Privatini, Arnesii, Donati, item Donati, Gaginati, Navigii, Pulunii, Octaviani, Flaviæ, Septimnæ, Dextræ, Quintæ, Rogatæ, Felicitatis.

F

4 *Qui hujus turmæ Afrorum Martyrum primus collocatur* Augustinus *refertur etiam in MS. Trevirensi S. Maximini : et* Quintus *in MS. Kalendario ante opera S. Isidori Hispalensis reperto, et* Antus *in MS. Casinensi. Eum qui priori classi* Frodisius *et* Afrodisius *ab aliquibus adjicitur, hinc rejecimus; arbitrati posse esse eum qui hic* Epaphroditus *dicitur. Qui Martyribus Nicomediensibus in MSS. Vaticano S. Petri, Casinensi et Altempsiano additus est* Maximus, *etiam huc spectat.* *aliqui in aliis fastis.*

5 *Quo hi Martyres tempore passi sunt non liquet.*

Florentinius

A *Florentinius propendet in tempora S. Cypriani, cujus est illud in Exhortatione ad martyrium cap.* XI. Exuberante postmodum copia virtutis et fidei, numerari non possunt Martyres Christiani. *Porro priori turmæ* D *innumerabiles adjungit Notkerus, et sic honeste omisit posteriorem turmam.*

An passi tempore S. Cypriani.

DE S. JUVENALE MARTYRE

G. H.

VII MAJI *Cultus sacer in antiquis fastis.*

Nomen hujus Sancti, ad hunc* VII *Maji et nonnullos alios dies relati, notissimum est, sed res ejus gestæ latent, ut ne quidem de loco et tempore, quibus floruerit, possit aliquid certi proferri. Usuardus in omnibus plane exemplaribus, manu exaratis et typo excusis, ista tradit:* Eodem die S. Juvenalis Martyris. *Quæ eadem habentur apud Bellinum, Molanum, Grevenum, in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *excuso, et in hodierno Martyrologio Romano. Apud Adonem, tam in variis membranis descriptum quam a Mosandro et Rosweido excusum, ea ita exprimuntur:* Natale S. Juvenalis Martyris. *Beda hoc die vacat: sed quod sub ejus nomine excusum postea Martyrologium est, prædicta ex Adone refert. Notkerus* B *quasi eadem habet hac phrasi,* Nativitas S. Juvenalis Martyris. *Et hæc ab Adone et Notkero primo loco referuntur: deque eo solo istum versum hoc die habet Wandelbertus:*

Morte pia Nonas Juvenalis Sanctus honorat.

Similia sunt in antiquis Fastis MSS. Trevirensibus S. Maximini et S. Martini, Leodiensi S. Lamberti, ac Divionensi Supplemento ad genuinum Martyrologium Bedæ, atque in MS. Florario Sanctorum: item apud Maurolycum, Felicium et alios recentiores. Hæc cum ubique sic haberentur, et nullus locus exprimeretur, videtur aliis data libertas hunc Martyrem suis ecclesiis attribuendi.

Corpus alicujus Juvenalis Beneventi.

2 *Marius de Vipera in Catalogo Sanctorum, quos ecclesia Beneventana celebrat, arbitratur hunc Sanctum ibi sub ritu duplici coli secunda die Maji, et hoc elogium ejus profert:* Juvenalis Martyr, ob miraculorum frequentiam insignis, Beneventi præsertim effulsit. Cum enim ipsa civitas mirum in modum pestilentia affligeretur, ejus intercessione et patrocinio libera et sana facta est. Ejus corpus in ipsamet civitate, intra augustum templum S. Sophiæ, sub altari specialiter ei dicato asservatur, magnaque populi frequentia colitur: præsertim sexto Nonas Maji, qua die ejus

Cultus 2 Maji.

festum Beneventi celebratur: ut ex gestis ipsius C gloriosi Martyris, in eadem ecclesia habetur. Eumque esse fatemur, de quo Martyrologium Romanum sub die septima hujus mensis agit, et hunc diem Translationis esse credimus. *Hæc Vipera, citato ad marginem* MS. Martyrologio antiquo bibliothecæ Beneventanæ num. 178 signato, *præter quod si habentur aliqua Beneventi alicujus S. Juvenalis gesta, optamus ea nobiscum communicari, de eo seorsim acturis, ne disceptationes multiplicentur. Ad eumdem diem secundum Maji nomen* S. Juvenalis *inscriptum est antiquo Martyrologio Reginæ Sueciæ sæpius a nobis allegato. At die* III *Maji in MS. Romano Cardinalis Barberini sub finem additur:* Alibi S. Juvenalis Martyris. *Apud* 3 *Maji,* *Grevenum etiam, post relatum* S. Juvenalem Episcopum, *ex Usuardo additur:* Eodem die Juvenalis Martyris. *At quinto die Maji in MS. Casinensi, inter alios Martyres, est nomen* S. Juvenalis: *et iterum sexto die* 5 *et* 6 *Maii.* *refertur* S. Juvenalis Martyr *in quatuor MSS. Kalendariis nostris. Quæ omnia de S. Juvenale, ad hunc* VII *diem relato, videntur intelligenda.*

E

An hic relatus sit Episcopus Narniensis

3 *Baronius in Notis Martyrologii ad diem* III *et hunc* VII *Maji,* opinatur hujus meminisse S. Gregorium Homilia 27 in Evangelia, *quasi* S. Juvenalis Martyr esset Episcopus Narniensis, et in ea ecclesia sepultus. *At Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad hunc* VII *Maji, de* S. Juvenale Martyre Romano *ista scribit:* Hac die Juvenalis Martyr in Martyrologio Usuardi et Romano memoratur: quem Baronius opinatur Episcopum fuisse Narniensem, de quo S. Gregorius Papa Homilia 27 loquitur. Nos vero cum Narniæ nulla Juvenalis Martyris memoria extet, a Juvenali Episcopo et Confessore diversi; hunc potius Juvenalem Diaconum S. Alexandri Papæ credimus, de quo Petrus Galesinius in suo Martyrologio die III Maji agit, et antiqua MSS. citat. *Verum ista Galesinii MSS. non mereri multam fidem sæpius ostendimus, et accurate discussimus acta* S. Alexandri, *absque ulla* Juvenalis Diaconi *mentione.*

aut Diaconus S. Alexandri Papæ,

an Episcopus Interamnensis?

4 *Idem Ferrarius in utroque Catalogo ad hunc* VII *Maji refert* S. Juvenalem Episcopum Interamnensem: ex cujus Actis, si extarent, deprehenderetur num diversus esset a Juvenali Episcopo Narniensi. Huic S. Proculus Episcopus Interamnensis ejus nominis secundus, ecclesiam in colle, cui a Sancto Episcopo nomen est, in agro Interamnensi ædificavit. *Hæc ille. In Missali Mediolanensi anno* MDXXII *et Breviario anno* MDXXXIX *excuso nulla fit* F *mentio* S. Juvenalis Episcopi et Confessoris *die* III *Maji, sed ejus memoria translata est ad hunc* VII *Maji: quæ de S. Juvenali Narniensi sunt intelligenda. De quo satis egimus* III *Maji, ostendimusque nihil esse cur præter hunc unum alius ejusdem nominis Narniensis aut Interamnensis Episcopus statuatur.*

DE S. PLACIDO SEU PLACITO

PRESBYTERO AUGUSTODUNI IN GALLIA.

G. H.

VII MAJI

S. Placidus ab aliquibus habetur Episcopus,

Augustodunum, *urbs* Æduorum *antiqua et celebris, ad Arotium fluvium, in hodierno Ducatu Burgundiæ, antiqua Sede Episcopali sub Archiepiscopatu Lugdunensi exornata, plurimos habet Sanctis adscriptos Episcopos; inter quos an censendus sit* S. Placidus, *de quo hic agimus, merito dubitatur. Talis agnoscitur in MSS. Atrebatensi ecclesiæ Cathedralis, et Tornacensi S. Martini, et sub nomine* Placiti *apud Notkerum, et in MSS. Trevirensi S. Maximini, et Leodiensi duplici S. Lamberti et S. Laurentii; item in Florario Sanctorum, et in Auctario Usuardi per Grevenum et Molanum in prima editione cum Canisio et Ferrario, in quibus ista verba habentur:* Augustoduno B. Placidi *seu* Placiti Episcopi. *Addit Galesinius,* et Confessoris: *et Saussayus,* divinæ gratiæ dispensatoris egregii. *Vere hisce omnibus obest, quod nullum* Placidum *seu* Placitum Episcopum Æduensem, *sive* Augustodunensem *agnoscant, Antonius Monchiacenus, Demochares, Joannes Chenu, Claudius Robertus et Sammarthani: ut videatur antiquioribus MSS.*

melius Presbyter

AUCTORE G. H.

A *MSS. credendum, qui* Presbyterum *appellant, uti sunt quatuor apographa Martyrologii Hieronymiani, etiam Epternacense ante mille propemodum annos exaratum, in quo ista habentur :* Augustoduno depositio Placiti Presbyteri. *MS. Corbeiense Parisiis excusum, Lucense a Florentinio editum, et MS. Blumianum, atque Rabanus in suo Martyrologio ista referunt :* Augustiduno depositio Beati Placidi Presbyteri. *Pridie hujus diei seu* VI *Maji, in MS. antiquo Reginæ Sueciæ plurimum ab Holstenio laudato, et in Martyrologio cœnobii Luxoviensis, idem clarius confirmatur his verbis :* Augustiduno depositio B. Placidi Presbyteri, et Abbatis basilicæ S. Symphoriani Martyris. *Colitur* S. Symphorianus, *Martyr Augustodunensis,* XXII *Augusti : basilicæ vero, sub ejus nomine existentis, meminit Fortunatus in Vita S. Germani Episcopi Parisiensis ad diem* XXVIII *Maji illustranda : et num.* 3 *hunc asserit* a Nectario Episcopo constitutum Abbatem ad S. Symphorianum. *Num vero hanc dignitatem ante vel post S. Germanum obtinuerit* S. Placidus, *incertum est.* D

et Abbas S. Symphoriani.

D. P.

DE SANCTO INNOCENTIO

EPISCOPO AFRICANO CAJETÆ IN ITALIA.

SEC. IV.

Cajeta, *in laterali Latio et Formiano sinu, antiquissima civitas et Episcopalis est : quæ hoc tempore annexa regno Neapolitano, Catholicum Regem Hispaniarum suum Principem reveretur : cujus ope arceque munitissima, reddita est inexpugnabilis. In Cathedrali ecclesia requiescunt* varia Sanctorum corpora : *scilicet* Erasmi, urbis hujus Patroni, *cujus festum celebratur die secunda Junii;* Marciani, Episcopi et Martyris, *ad* XIV *diem ejusdem Junii referendi;* Casti et Secundini, *quorum natalis incidit in Kalendas Julii;* Probi Episcopi et Martyris, *ad* VI *Octobris memorandi; et ad hunc mensem Majum recolendi spectant,* S. Innocentius *hoc* VII *die,* Euperia *Virgo et Martyr die* XVII, *et* Albina, *itidem* Virgo et Martyr, *die* XXVI : *quorum omnium corpora ibidem requiescere, et festa solenni ritu peragi testatur Ferdinandus Ughellus tomo* I *Italiæ sacræ in Cajetanis Episcopis. Nos de singulis suo tempore acturi, ex Legendario MS. Cajetano plerumque Acta obtinuimus, procurante P. Antonio Beatillo Societatis Jesu, studiorum nostrorum amantissimo, cui promovendo thesaurum a se de Sanctis regni Neapolitani collectum liberaliter communicavit. Aliquod ejus compendium sed* fabulosis, *ut ait,* rejectis, *edidit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ; et hanc subjecit Annotationem :* Hæc S. Innocentii historia accurata eget censura alicujus viri docti, qui omnibus diligenter inspectis, tempus quo vir in humanis fuit proderet, quæ Galilæa civitas, et quæ Justiniana sit (tres eim hujus nominis urbes leguntur) explicaret. *Hæc ille. Verum, unde opinatur editum a se compendium Vitæ apud viros doctos posse obtinere aliquod specimen verosimilitudinis, cum ipsam historiam, ex qua illud compendium est desumptum, asserat fabulosam? Prius igitur quam de ipsa, qualis videatur nobis, pronuntiemus aliquid, contextum ejus hic proponere placet, sub titulo Vitæ apocryphæ; utpote obscura multa, quædam etiam a verosimilitudine aliena continentem : tum vero nostras ad eam illustrandam conjecturas, et ad castigandam censuras proponemus, integrum de re tota judicium relinquentes Lectori. Ipsa sic habet.*

Cajetæ cum aliis Sanctorum corporibus est corpus S. Innocentii B

et solennis cultus.

Acta MSS. qualia a Ferrario judicata:

quomodo hic proposita? C

VITA APOCRYPHA

Ex Legendario MS. ecclesiæ Cajetanæ.

In diebus illis persecutio erat Christianorum : et dum natus fuisset Beatus Innocentius in Galilæa civitate, factus annorum quinque media nocte ablatus est ab Angelo a latere matris suæ, et ductus ad Sanctos Quadraginta, milliario trigesimo a parentibus suis. Tunc expergefacta mater ejus, non invenit filium suum ad latus suum : et dicit ad virum suum Adrianum : Væ nobis! quomodo ablatus est filius noster a latere nostro? quid utile erit nobis esse in hac civitate? Primarius fructus noster ablatus est a nobis : exeamus de civitate ista, et mutemus aliam Provinciam. Exeuntes portam civitatis Galilææ' pervenerunt in civitatem Justinianam in terra Africa. scrutantes per universa loca, quærentes B. Innocentium filium suum, simulque transmittentes B. Memoratianum... quærendo B. Innocentium.

Dicitur quinquennis per Angelum ablatus a parentibus.

2 Beatus vero Innocentius, cum moratus fuisset in loco, quo portatus fuerat ab Angelo, annis viginti duobus, et factus fuisset annorum jam viginti septem ; data est ei gratia a Deo sapientiæ et intellectus, et recordatus parentum suorum, ait intra se : Qui sunt parentes mei, vel cujus matris lac bibi. aut qualiter in hunc locum adductus sum ignoro. At recordatus Psalmi in loco ubi dicitur, qui ascendunt mare in navibus in aquis multis ad operandum operationem suam : ascendit in naviculam, et reversus est in civitatem Galilæam, requirens parentes suos. Et confitendo se esse Christianum, ductus est ad quemdam Proconsulem, nomine Anolinum, qui in ipsis diebus S. Crispinam Martyrem in vinculis detinebat, atque affligebat. Cumque audisset B. Innocentium, et cognovisset eum esse Christianum, cœpit eum sermonibus interrogare dicens : Unde venis? vel quo vadis? vel quem quæris? Cui B. Innocentius respondit, Parentes, quos habeo, non sunt terreni : verumtamen patrem et matrem, qui me carnaliter genuerunt, quomodo ab eis ablatus sum, vel ubi sunt, nescio : propter quod vado eos quærere, et ubi quæram, nescio, et si eos non invenero, sufficit Christum, quem confiteor, quotidie mecum habere. Pro quo sermone iratus est Anolinus Proconsul, et volebat eum terrere.

adultus reversus in patriam, E

Ps' 100, 2.

coram Proconsule fidem Christi professus.

3 Quod cognoscens B. Innocentius, timore perterritus, eadem nocte ascendens in naviculam qua venerat, pervenit in Provinciam Africam in civitatem, quæ vocatur Justiniana : ubi invenit parentes suos. Et moratus est in eadem civitate, ubi data est ei gratia a Deo et Domino Jesu Christo, et factus est Diaconus, in quo habitu fuit annos septem. Postmodum cum factus esset Episcopus, fuit in Episcopatus ordine per alios annos septem.

In Justiniana urbe Africæ ordinatus Diaconus dein Episcopus, F

4 Deinde vero venit in Italiæ Provinciam, in insula quæ vocatur Ænaria, in partibus Campaniæ constituta, milliario a civitate Neapoli decimo octavo, in quo loco morabantur quædam Dei famulæ moniales; quæ susceperunt eum cum magno gaudio in earum monasterium, et ibi moratus est diebus septem. Et egressus de ipsa insula, veniens in locum quæ vocatur Spelunca, ubi invenit B. Memoratianum Diaconum suum, qui jam antecesserat eum cum omni familia sua, et gavisi sunt valde ; et ingressi naviculam volebant ambulare in civitatem Terracinam, milliarium a Spelunca circa tertium decimum. Cumque jam appropinquasset Terracinam, subito datus est ventus validus, et cœpit eos fatigare ; ita ut remi in manibus eorum rumperentur, et jactavit eos ventus in locum, quæ vocatur Capratia : in quo loco morati sunt dies quindecim.

venisse in insulam Ænariam, tum Speluncam et navigaturus Terracinam,

vento abactus Capratiam :

5

A 5 Audiens hæc Severianus nomine, qui tenebat primum locum in civitate Terracina, jussit Notario suo, ut tolleret septem paria boum et ambularet ad B. Innocentium, atque sub omni custudia cum omni familia sua et rebus, deportaret in civitatem Terracinam. Quos cum vidisset B. Innocentius sic armatos ad se venire; dixit ad Beatum Memoratianum, Pueri isti veniunt comprehendere nos. Dicit ei Beatus Memoratianus: Et ego jam video, sed ora, Domine mi, in Christi nomine, ut in nos non faciant, quod volunt. Beatus autem Innocentius flexis genibus cœpit orare dicens: Domine Deus, Pater omnipotens Domini nostri Jesu Christi, qui tecum vivit et regnat in seculorum secula, quem dignatus es per Prophetas nobis annuntiare venturum, ut nos sua passione liberaret de regione umbræ mortis, et redimeret nos de inimicorum insidiis, exaudi me servum tuum, in ista hora: ut homines isti, qui ad nos veniunt ad læsionem famulorum tuorum, ne permittantur quidquam contra nos operari, per Dominum nostrum. Cumque explicuisset orationem, Notarius appropinquavit cum militibus, et septem paribus boum. Cum autem apprehendissent B. Innocentium, subito datus est mugitus omnium boum illorum, et exspiraverunt omnes. Perterriti autem qui venerant, timore magno et fugati, reversi sunt in civitatem Terracinam, renuntiantes Severiano omnia quæ eis contigissent, et qualiter boves illorum expirassent. Talis autem in eis timor et tremor datus est; ut non ultra præsumpserit Severianus ad B. Innocentium mandare, nisi solum rogando ut oraret pro eo. Beatus autem Innocentius in ea hora, qua cinctus est a militibus, antequam timor in illis ostenderetur, oculos ad cœlum levavit, dicens: Sicut cum gratia non potui ingredi hanc civitatem Terracinam, sed sicut inimicum me susceperunt; peto, ut qui in ea natus fuerit, homo ille non ibi valeat.

venientes ad se capiendum,

oratione ad Deum fusa

procul abegisse,

B

6 Postea vero, dum adhuc B. Innocentius in prædicto loco Capratia moraretur, erat ibi quidam pauper a nativitate sua egens victu, cui nomen erat Secundus: qui habebat unum oculum læsum, ac manum unam pedemque unum aridum: qui nequaquam victum inveniebat, nec alia facultas aderat, absque uno pari bucularum immaculatarum. Cui apparuit Angelus Domini in somno, dicens: Apprehende buculas, et vade ad B. Innocentiam: et quod tibi ab eo imperatum fuerit, fac. Exurgens mane homo ille ambulavit ad B. Innocentium, dixitque ei

coclitem et mancum sanasse,

C quæ in somnis viderat. Cui B. Innocentius dixit: Fac, quod tibi jussum est, et veni ad nos. Cui dicit homo ille: Domine, volo buculas apprehendere, sed nullatenus possum, quia neque zonam in capite acceperunt, neque jugum in cervice. Cui B. Innocentius dixit: Vade in nomine Domini Jesu Christi, cujus ego servus sum: apprehende vaccas has secure, et nullam tibi molestiam facient. Abiit homo ille aridus, et cum tanta mansuetudine apprehendit eas, ac si dies noctesque in fune stetissent, quas antea nec decem homines domum suam applicabant. Quas cum apprehendisset, jugum imponens super eas, ducit eas ad mare apud B. Innocentium. Qui cum vidisset eum, dixit: Deus et Dominus noster Jesus Christus rependat tibi pro nobis, et efficiaris salvus; ut qui in infantia tua habuisti male, modo bene recipias. Et juncto vehiculo imposuit super eas, quæ necessaria erant, et abiit ad locum, quem desiderabat, hoc est a fundo ad Palmam, passus plus minus octingentos. Homo ille reversus cum oratione ad domum suam, invenit omnia vasa plena tritico, oleo, et vino, cui ab ipso die reddita est salus in oculo, manu, pedeque: et tanta ei Deus ministrabat per orationem Beati Innocentii, ut usque ad mortem suam ei aliquid minus non fuerit.

indomitos boves cicurasse.

D 7 Beatus autem Innocentius requievit in eodem loco cum Diacono suo Memoratiano, septimo die mensis Maji, ubi mirabilia per eos Dominus ostendit. Post multum vero tempus translatum est corpus B. Innocentii a civibus Cajetanis in civitatem Cajetam, et cum hymnis, et laudibus reconditum est in abdito sanctæ Mariæ Cajetanæ ecclesiæ: ubi ejus meritis et intercessionibus multa mirabilia fulgent, ad laudem Domini nostri Jesu Christi: qui cum patre, et Spiritu sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

EX MS. moritur 7 Maji:

translatus Cajetam claret miraculis.

CONJECTURÆ ET CENSURÆ

In Vitam præcedentem.

Quod in tota ea, quæ de S. Innocentio habetur, historia inventu difficillimum visum Ferrario est; obviam plane habet solutionem, oculos reflectenti ad S. Crispinam, *quæ cum in vinculis attinebatur et affligebatur a Provinciæ Proconsule, ad eumdem adductus* S. Innocentius *dicitur, fidemque professus. Nec enim ignobilis ea aut obscura est Martyr: sed apud S. Augustinum occasionibus variis locisque minimum quinque laudatur; ad diem* V *Decembris, quo colitur, plenius et distinctius expendendis. Satis hic fuerit Adonem audire, ex illis hoc elogium ipsi texentem:* in Africa apud Coloniam Thebestinam, natalis S. Crispinæ, quæ temporibus Diocletiani et Maximiani, cum sacrificare noluisset, jussu Anolini Proconsulis decollata est. *En tempus, en locum quo referas cetera.*

Sub Diocletiano et Maximiano vixit Innocentius

E

2 *Nempe* Thebesta, *ut ipse in Lexico Geographico docet Ferrarius,* urbs Africæ mediterranea et olim Episcopalis sub Archiepiscopo Carthaginensi. *Huic ergo proxima, sed ad mare, fuerit* Galilæa, *Innocentii patria: nec procul inde etiam ad mare, sed in alia, puta Byzacena provincia, urbs* Justiniana. *Ignota, inquies, Africanis Conciliis atque historiis nomina, imo longe petita: nam* Galilæam *Palæstinæ regionem solam legimus,* Justinianam *vero (quæ tamen urbs Episcopalis esse deberet) alibi plures, nullam in Africa. De* Galilæa *fateor: sed et hoc scio, plurima esse et fuisse in Africa ignotæ appellationis aut positionis oppida, imo et urbes. Carolus a S. Paulo in sua Geographia sacra ordine alphabetico proponit notitiam Episcopalium Sedium ultra centum et quinquaginta in Africa, quæ cui provinciæ sint adscribendæ ignoratur; inter notas autem certæque provinciæ adscriptas urbes, leges apud eumdem* Beneventum, Papiam, Neapolim, Parisium, Regium, Abidum, Sestum, Idam, Abderam, Hortam, *similesque, imo* Germaniam *et* Aquitaniam, *non regiones, sed urbes; quas non minori cum admiratione aliquis minus peritus audiat nominari in Africa, quam* Galilæam.

Galilææ in Africa loco maritimo,

F

3 *Ad* Justinianam *quod attinet, observo, omnes hoc nomine appellatas urbes ab restauratore* Justiniano *id accepisse seculo* VI, *post ea Concilia celebrata, ex quibus nunc fere habemus Africanarum Sedium nomenclaturam, cum aliis antea dicerentur nominibus, sicut Byzantium primum dicebatur, quæ postea ab amplificatore suo dicta Constantinopolis. Testem de his locupletem et irrefragabilem habemus Procopium Cæsareensem, per omnes quos de Justiniani ædificiis scripsit sex libros, quorum ultimus ea solum tractat, quæ fecit in Africa, capite autem 4 narrat, quomodo in provincia Byzacena urbem maritimam* Adrumetum, *muris expoliatam a Wandalis, exindeque Maurorum incursionibus expositam, ille invenerit;* verum eadem muris maximis cincta, ac justo instructa præsidio, cives ab hostium quorumvis metu in securitatis fiduciam vindicavit. Quapropter, *inquit Procopius* et hanc etiam urbem hodie vocant Justinianam, servatori Principi solventes ejusmodi præmium, solaque nominis impositione gratum animum significantes

deinde Adrumeti post dictæ Justinianæ:

A significantes : quippe nihil aliud, quo Imperatoris beneficentiam remunerentur, aut habent ipsi, aut ille exoptat. *Habemus ergo Justinianam, a tribus quas noverat Ferrarius, in Macedonia, Mœsia, Bithynia sitas, adeoque nihil huc facientes, diversam. Fuit autem* Adrumetum *urbs Episcopalis, in eaque anno* CCCXCIV *celebratum Concilium.*

educatus in loco qui postea appellatur ad Sanctos 40:

4 *Ut autem vitæ scriptor notam suo tempore urbis hujus appellationem usurpavit, pro ea quæ Diocletiani ævo nota erat; sic videtur etiam recentioris institutionis vocabulo usus, cum locum, trigesimo milliario a* Galilæa, *Innocentii patria, dissitum, vocavit* ad Quadraginta, *Martyres scilicet Sebastenos intelligens*, IX *Martii coli solitos, quorum sacri cineres, Constantini ac posterorum ejus temporibus, in varias orbis partes delati, pluribus etiam locis nomen fecere : quod et in Africa accidisse passumus credere. Præerat autem Byzacenæ Provinciæ Proconsularis : quem omnino credo in hac Vita vocandum fuisse* Anolinum, *si exactiorem rei notitiam auctor habuisset : at vero Innocentium legens vel audiens a* Severiano, *primas Terracinæ tenente passum molestiæ aliquid, non absurdum credidit, eidem in Africa adducere Innocentium, fidem professurum, quod nunc melius corrigeretur.*

deinde ad Campaniæ littora migrasse.

5 *Sancti porro peregrinatio in Italiam fugiendæ persecutionis causa, difficultatem non habet quoad loca per Vitæ auctorem expressa : suberant enim Provinciæ Africanæ Præfecto Prætorio Italiæ, imo et ipsis Imperatoribus Augustis, qui Romæ potissimum degebant : hinc continua erat ex Africa in Italiam navigatio, in qua primum est* Ænaria insula, *passim ab antiquis descripta, nunc* Ischia *appellata. Notissima quoque ibidem est urbs* Terracina, *inter quam et* Cajetam Spelunca, *a Tacito, Suetonio et Strabone memorata, nunc* Sperlonga *dicta. Non procul inde* Fundi, *antiquissima civitas et etiamnum Episcopalis est : unde de* Capratia *quod ibidem sit in territorio Terracinensi, conjectura fieri potest : quid si hæc nunc* Turris S. Anastasii *appelletur? Inquirendum id viris eruditis relinquimus; quia noluimus ad* Caprariam *insulam, inter Corsicam et Genuensem ditionem, confugere. Et hæc de locis in Vita hac memoratis.*

Vitæ tempus quomodo ordinari possit?

6 *Jam quod ad reliquam ejus seriem attinet : ea sic videtur ordinari posse, ut circa annum* CCLXXVI *natus, quinquennis raptus fuerit e paterna domo. Hoc quia ei in salutem cessit, crediderit auctor ab Angelo factum. Ab iis deinde in quorum potestatem devenit dominis, ingenua pueri indole delectatis, traditus sit litteris sacris ac profanis instituendus, eo in loco qui postea a Quadraginta Martyribus nomen accepit; ibique per annos non solum duos, sed (prout ex conjectura correxi) viginti duos ad omnem proficiens sapientiam, cum jam ageret ætatis annum, non septimum, sed vigesimum septimum parentes hactenus sibi ignotos quærere aggressus,* Galilæam *abierit, fervente jam Diocletiani persecutione contra Christianos : ubi mox talis agnitus, ductusque* Thebestam *ad* Anolinum, *manus ejus evaserit veneritque* Adrumetum : *quo jam pridem parentes ejus migrarant. Hos vero istic divina quadam dispositione reperiens ibidem subsistere elegerit, et cessante per ultroneam Imperatorum abdicationem persecutione cooptatus sit in Clerum, cum suo quondam pædagogo Memoratiano. Factus deinde ecclesiæ illius Diaconus, post annos septem in eo munere et gradu exactos, Episcopo urbis mortuo in Pontificatum successerit : in quo constitutus prædictum* Memoratianum *assumpserit in* Diaconum suum : *sic enim corrigo quod in ecgrapho nostro modo*, datum, *modo*. dictum suum, *perperam scribitur.* D

Causa deserendi Episcopatus, potest fuisse Arianorum violentia,

7 *Quæ deinde causa jam Episcopo fuerit, ut Ecclesia sua dimissa migrare decerneret in Italiam, cum sua Episcopali familia, quis possit divinare? Suspicari si libeat ad Constantii usque tempora et orthodoxorum Episcoporum toto imperio vexationem pervenisse Innocentium; conjectare haud inconsequens fuerit, Arianorum violentiæ ecclesias occupantium ipsum cessisse eodem tempore, quo latere cogebatur S. Athanasius : præmissoque in navi cum familia Memoratiano, in* Ænariam *primum insulam, deinde* Speluncam *appulisse, unde voluerit* Terracinam *navigare : sed vento validiori coactus exscenderit ad* Capratiam, *medio forsan inter Terracinam et Speluncam spatio, ibique substiterit dies quindecim.* E

ob quam et Terracina exclusus fuerit sub Imp Constantino.

8 *Interim vero de Catholici ex Africa Episcopi adventu monitus* Severianus, *eidem urbi a Constantio Imperatore Præfectus, homo Arianus (non enim gentilem fuisse, sed nec Catholicum, satis patet ex eo quod egit) vinctum eum adduci præceperit, submisso Notario cum septijugo plaustro, in quo adveherentur Terracinam ipse et socii. Bobus autem ad sancti viri orationem mortuis, territo Notario, et Severianum terrente, sic ut etiam precibus ejus se commendaret; ibidem* Capratiæ *dimissus fuerit quiete habitare : donec tam ipse quam B. Memoratianus ac ceteri morerentur, miraculis clari, præsertim* Episcopus Innocentius, *cujus ibi cultus* VII *Maji perseverarit; donec loco per Saracenos desolato, ut alia plura,* Cajetani *cives excitati fuerunt, ad venerabile corpus in suam ecclesiam transferendum. Quando ex eis quæ Capratiæ tradita sermone, vel saltem picta scriptave fuere, compilata etiam Vita hæc fuerit; cui post tantum corporis intervallum facile ignoscas circumstantiarum minus verisimilium aspersum aliquid, cum ea fere fortuna sit omnium Vitarum, quæ post plurium seculorum lapsum scriptæ fuere. Ferrarius in Catalogo generali,* S. Innocentium Episcopum et Martyrem *appellavit : sed ipse se in Catalogo Sanctorum Italiæ corrigens, rectius asserit,* Confessorem in Domino obdormivisse. F

DE S. MASTIDIA VIRGINE

TRECIS IN CAMPANIA GALLICA.

Inter *illustres sanctitate feminas, quæ plures apud Tricassinos seu Trecenses in Campania Gallica floruerunt, censeri debent* Maura et Mastidia : *illa vixit circa annum quadragesimum supra octingentesimum, et habuit Vitæ suæ scriptorem Prudentium Episcopum, auctorem plane coævum, qui S. Mauræ devotionem erga S. Mastidiam ita exponit :*

Corpus in altari sec. 9

Nondum, frater Mauriti, a memoria mea elapsum est, quod te ministrante oculata fide cognovi. Expleta namque matutina synaxi, innuisti mihi ut Mauram aspicerem, arctius amplectentem et dulcius osculantem altare, ubi corpus beatæ Virginis Mastidiæ requiescit : sed et hora sexta a Fratribus decantata, ad pedem ejusdem altaris lacrymarum suarum rivulum ostendisti. *Hæc ibi. Colitur* S. Maura XXI *Septembris, at* S. Mastidia *hoc* VII *Maji. Ex adductis verbis scimus corpus ejus publicæ venerationi seculo nono in altari ædis Cathedralis expositum fuisse, at quot seculis ante vixerit non constat. Nicolaus Des-Guerrois de Sanctis Trecensibus, ad seculum primum transfert, et Martyrem obiisse statuit : sed non probat.*

tempus vitæ incertum.

2 *Deplorat res ejus gestas non extare auctor Historiæ*

Historia inventi corporis,

A *riæ inventi corporis et miraculorum, quæ asserit coram oculis suis mense Aprili anni millesimi septimi fuisse patrata. Edidit hanc historiam Nicolaus Camuzatus in Promptuario sacrarum Antiquitatum diœcesis Tricassinæ, quam nos ex illo desumptam damus. Meminit ejusdem Inventionis Monachus Autissiodorensis, Robertus nomine, in sua Chronologia istis verbis :* Apud urbem Trecassinam, Præsulante Milone, in fundamento ecclesiæ ejusdem Sedis, inventum est cujusdam electæ Dei Virginis venerabile corpus, purpura integra involutum : invenerunt etiam nomen ipsius Masthidia. Collocatum est ergo corpus hujus S. Masthidiæ Virginis, et in Trecensi Sede venerabiliter retinetur. *Hæc ibi. Sammarthani in Episcopis Trecensibus de dicto Milone Episcopo* XLVI *ista habent :* Milo benedictioni ecclesiæ S. Stephani Senonensis, factæ a Seguino Archipræsule anno DCCCCLXXXVIII, interest cum Rocleno Nivernensi et Heriberto Autissiodorensi, apud Odorannum in Chronico. Quo tempore D. Mastidiæ corpus inventum est in ecclesia Trecensi, quam vetustate collapsam restituit, *quibus similia habet monachus Autissiodorensis, Robertus dictus, ut post ex ejus supplemento patuit.* Miloni *successit* Manasses, *qui* anno DCCCCXCIII supremum diem explevisse *dicitur.* Ecclesiam *autem* Cathedralem *restauratam in hisce Actis* monasterium appellari *asserit Camuzatus ;* quod adhuc id temporis Canonici cum suo Præsule tamquam monasticæ vitæ assertores, in commune juxta veterem institutionem viverent; *idque factum addit* usque ad tempora Philippi, *qui* Cathedram Episcopalem regendam suscepit anno MLXXXII, *ubi plura in eam rem congeruntur, quæ ibi legi possunt.*

sub Milone Episcopo,

circa annum 983

B

Canonicis in commune viventibus.

Festum inventionis 7 Maji.

3 Festum inventionis colitur in prædicta ecclesia Trecensi die VII mensis Maji, frequenti tum civium tum eorum, qui finitima urbis loca inhabitant, undecumque confluentium concursu, eximio illud devotionis fervore celebrantium, qui etiam in eadem ecclesia totam noctem pervigilant : adeo ut plerique assiduis orationibus, quam medicorum ope non poterant, corporis sanitatem, intermedia Virgine et conciliatrice, obtineant. *Hæc aliaque dictus Camuzatus. Celebratur ad dictum* VII *Maji memoria* S. Mastidiæ *in Trecensibus Martyrologiis et MS. Carmelitani Ordinis, qui suum cultum in Breviariis et Martyrologiis ex consuetudine harum potissimum ditionum per B. Albertum Hierosolymitanum Patriarcham, ut alibi ostendimus, suscepit. Memoratur etiam* S. Mattidia
C *apud Grevenum et Molanum in Auctario Usuardi, Ferrarium in Catalogo generali, Canisium in Martyrologio Germanico, et Saussayum in Martyrologio Gallicano. Ferrarius iterum citato Renato Benedicto de Vitis Sanctorum Galliæ, eamdem refert ad diem quintum Maji.*

Corpus expositum an. 1606

4 *Scribit idem Camuzatus,* thecam, qua sacrum Virginis corpus inclusum custoditur, olim argenteis laminis affabre et subtiliore artificio elaboratis, aurique celatura insculptis, extrinsecus obductam fuisse ..... quæ a Trecensi Episcopo anno MDCVI die XX Maji reserata fuit, dictumque corpus ex ea eductum, super majus altare supradictæ ecclesiæ summa cum veneratione collocatum, ac extemplo in capsam repositum est. Quia vero ipsum corpus integrum, recto inter se ordine connexis et compactis membris, avulso tantum ab humeris capite, repertum est ; inde complures suspicandi ansam arripuerunt, memoratam Virginem capite plexam, martyrii palmam obtinuisse. *Hæc ibi. Saussayus eadem ex causa scribit,* corpus martyrii indicio, nempe purpureo collobio, conspicuum *inventum ; quod repetit ad diem* XX *Maji, ob reserationem thecæ isto die factam. Erat tunc Episcopus Renatus Breslæus, qui excitatus fuit illustri miraculo, quod dicto anno* MDCVI *in festo* S. Mastidiæ D *contigerat. Erat puer ecclesiæ S. Stephani choraulus, paralysi et omnium membrorum obstructione ultra quatuor menses misere vexatus, et ad corpus S. Mastidiæ delatus pristinam sanitatem subito assecutus. Quod miraculum legitime examinatum et approbatum est : de quo et reseratione thecæ, elatione et repositione corporis, publicum instrumentum seu processum verbalem confici curavit suo nomine dictus Episcopus Renatus, estque illud cum Vita S. Helenæ et hujus Mastidiæ Gallice excusum Trecis anno* MDCXXV.

AUCTORE G. H.

occasione paralytici subito sanati.

Sanatur puella tibiis inflammatis affecta an. 1613

5 *Adduntur in eodem libello tria alia miracula legitime approbata, quorum prius contigit anno* MDCXIII, *in honesta puella Loisia Leger, quæ habebat tibiam sinistram cum pede adeo inflammatam, ut post varia remedia frustra adhibita, judicio medicorum et chirurgorum debuisset tibia abscindi. Quod renuens dicta puella permittere, confugit ad patrocinium S. Mastidiæ, et nocte ante festum S. Mastidiæ vigilans in Sacello ejus, subito sanata est, et ipso die cum sacrum S. Mastidiæ corpus per urbem in solenni processione portaretur, dicta puella absque ullis fulcris alacris comitabatur. Alia duo miracula patrata sunt anno sequenti* MDCXIV, *quando duæ claudæ fuerunt sanatæ, quarum altera, Edmera le Clercq vidua, biennio ex quadam in tibias defluxione* E *non poterat absque fulcris incedere, sanata est sexta Maji in vigilia festi S. Mastidiæ : altera femina conjugata, nomine Francisca Patrois quæ ex afflictione renum, et contusione nervorum etiam biennio absque fulcris non potuerat semet movere, sanitatem recuperavit die* VIII *Maji postridie festi S. Mastidiæ. Horum miraculorum processus verbalis asservatur in Archivio Episcopi Trecensis.*

et duæ feminæ claudæ an. 1614.

fundatio 2 Capellanorum.

6 *In Registro beneficiorum diœcesis Trecensis ibidem anno* MDCXII *excuso assignantur* duo Capellani altaris S. Mastidiæ, *quorum constituendorum collatio spectat ad Episcopum, at fundatio refertur ad annum* MCCXXXV *apud Nicolaum Des-Guerrois : qui sub finem libri addit, anno* MDCXXX *Ludovicum XIII Regem Christianissimum cum Regina conjuge, Regina matre ac reliqua Curia, adfuisse Trecis, eisque tunc alias Sanctorum reliquias fuisse ostensas, et inter has aperta theca sacrum corpus S. Mastidiæ cujus pars aliqua Reginæ donata sit.*

HISTORIA INVENTI CORPORIS

Eruta ex MSS. a Nic. Camuzato.

Prologus Auctoris

Admiranda Sanctorum gesta describere, summi F profectus credimus esse : dissimiles enim mentes hominum, dissimilationes exigunt modulationum. Quibusdam ad instruendum mellita tantum Patrum eloquentia sufficit, quibusdam vero etiam mirabilium per Sanctos gestorum relatio necessaria fit, quorum mores non repudiandos, sed pro modo suo quosque credimus esse tractandos. Unde S. Mastidiæ Deo dicatæ Virginis litteris mandare conamur actus, quos multis profuturos esse putamus. Hæc namque Virgo beata, quantis apud Deum valeat meritis, se visitantibus, affectibus monstrat mirabilissimis. Sed ejus vitam, quam ex præsentibus intelligimus virtutum copia fulsisse plenam, cum desit, aut præ incuria priorum non descriptam, aut aliquo modo credimus periisse scriptam ; idcirco prætereuntes dubia, referemus tantum ea, quæ nostris visibus fuerunt subjecta.

a se visa narrantis

2 Milo vir reverendus, dum urbis Trecorum regeret Præsulatum, monasterium S. Petri Principis Apostolorum parietibus induxit majoribus dilatandum, et senioris ecclesiæ quoddam destruens altare, quod Corpus sacrosanctum Mastidiæ Virginis sciebat tegere, prius reperit tumulos Præsulum meritis et nomine famosorum : hinc perscrutando altius terræ solum, invenit tandem venerabilem prædictæ Virginis

A ginis sarcophagum, in quo unus supradictorum recondiderat tanti corporis thesaurum, et quasi incubans servabat defossum. Aperiens ergo thecam, invenit sancti corporis gemmam, purpura involutam, ita scilicet omni corpore integram, ac si die præcedenti eamdem subiisset speluncam: quam cum summo numerosi populi levantes honore, supra quamdam aram ejusdem deponunt ecclesiæ, ubi Virgo comparatione difficilis, sedem habuit diversorum annorum curriculis. Tandem vero majoris templi altaribus Deo dicatis, in parte septemtrionali consecratum est altare in honore B. Baptistæ Joannis, juxta quod, cum magna innumerabilis populi honorificentia, Virgo prudentissima locatur Mastidia: ubi quanto virtutum fulgeat fulgore, nulli rhetorum admodum explicabile, in tantum se jam extollit virtutum acervus quotidie.

EX CAMUZATO corpus integrum repertum,

juxta altare S. Joannis Bap. collocatur

3 Anno denique ab Incarnatione Dominica millesimo septimo, cum gens Christicolarum Dominicæ Resurrectionis potiretur gaudio, et Paschalis festi solennitatem corde celebraret devotissimo, gaudia gaudiis accumulavit Virgo beata nostris, quæ talibus prodidit indiciis. Feria sexta Paschalis hebdomadæ, cum sol in terris jubar roseum fudisset ignicomus, et terras illustrasset radiis fulgentibus; quædam mulier, cujus arida gravi torpebat læva veterno,
B a Ternodorensi venit pago; et ut oraculo didicerat, capsam Virginis subiit, et palma qua vigebat pectus tundens, voces ad sidera lacrymosas mittere cœpit. Brachium namque ejus humor deseruerat, digitisque omnibus in medio palmæ fixis, pugnus aridus pectori adhæserat, nec qualibet vi a pectore avelli poterat. Hæc igitur longa trahens a pectore suspiria, Mastidiam ingeminat voce assidua. Nec mora: humor calori commixtus refovere cœpit artus, digitisque calentibus a pectore divelli pugnus, digitorumque se subrigere cœperunt artus, et pristinæ sanitati totus redditus est humerus.

Anno 1007 Fer. 6 Paschali

sanantur mulier contracta,

4 Hinc cum sol aureus se subveheret ad altiora, et ejusdem diei tertia jam incanduisset hora, more solito Fratres ecclesiæ S. Petri suburbana S. Remigii adeunt templa, Missarum inibi celebraturi solennia: ubi cum aliquandiu moras innecterent, contigit ut parentes cujusdam infantis ab urbe Senonica redeuntes Trecorum mœnia subirent. Puer vero, qui jam videbatur triennis, præ infirmitate corporis non poterat imitari gressus hominis, sed magis videbatur repere more quadrupedis vel serpentis; ad cœli autem culmen vix tantum erigere caput poterat, nam reliqua pars terræ inhærebat, longosque corpore tractus nitendo dabat, et ut serpens claudus
C vulnere se in sua membra plicabat. Hunc itaque cum parentes ante S. Mastidiæ inferrent præsentiam, meritis Virginis sanctæ mox sibi divinam senserunt adesse clementiam; nam cunabula longa relinquens pusiolus, novellis plantis humum calcat rectus effectus. Stringitur in solidum quod fluxerat antea nervis, et miracula omnium astantium præbet ocellis.

puer incurvus et repens,

5 Interea pater quidam cum filio, frontis lumine privato, cum Clericis suburbanum adierat templum: Clericorumque præveniens reditum, redivivo gressu sæpedictæ Virginis revisit locum, mox solita usus Domini clementia: impetrante enim virgine Sancta, cæcatam pueri frontem tenebrarum deseruerunt nubila, fenestrasque reseratas lucis adierunt crepuscula: quorum fama totius urbis perlustravit loca, Clericorumque concitavit animum redeundi ad Principis Apostolorum limina.

et alius puer cæcus.

6 His interim gestis, dies supervenit Dominica, quæ Octavis Paschæ habebatur prætitulata; cujus sub gallicinium, cum jam lucifer desereret oceanum, Fratresque ecclesiæ S. Petri partem celebrassent Matutinarum; mulier quædam, quæ eamdem noctem duxerat insomnem, tantam Virginis in se D
sensit propitiationem. Ejus namque tibiæ coxis adhæserant; popliteque curvo, sic se utrorumque nervi compaginaverant, ut verso usu, genibus, non plantis, terram calcaret: nec aliter quam manibus subnixa saltu terram superans, alienis vectabatur vestigiis, id est, quibusdam in eundo innitebatur scabellis. Hæc igitur perseverans in orationibus, cum nocturnorum primus jam celebraretur actus, divinæ pietatis sic sibi sensit adesse munus. Primitus caro a carne separari, nervorumque ruga in longum cœpit enodari, moxque miris pallens modis (et ut adhuc testatur) angustia inestimabilis percussa doloris, vocibus totum implet locum lacrymosis, quæ illuc confluere cogerent e diversis diversos locis, cunctisque videntibus capsam sancti Corporis manibus arripuit propriis, et quasi manu erigeretur sanctæ Virginis erecta adstitit artubus cunctis. Sic Dominicæ Resurrectionis hora, erectionis suæ mulier sensit dona. His ita peractis:

Dominica in Albis

alia contracta,

Jam prima novo spargebat lumine terras,
Tithoni croceum linquens aurora cubile;

7 Cum sic sæpe dictam virginem innovavit Dominus virtute. Quidam homo, jam fere terdenis annis sub mœnibus habebatur urbis, qui artubus omnibus dissolutis, Virginis semper inhærebat januis, et ab ingredientibus templum, se in sterquilinio torpentem confoveri orabat eleemosynis: læva namque ejus vitali habebatur exhausta calore, et sic arida in modum arcus ad flexum flectebatur ulnæ: tota etiam pars sinistra corporis gravi torpebat paralysi, et sensu privata erat omni, fluxosque per artus, languida dimissis pendebant vincula nervis: quin etiam crurium et tibiarum nervi in rugam habebantur collecti, nec terram signare poterat gressu quolibet levi. Hunc igitur, ut cadaver jam pene sepeliendum, bis bina cervice referentes quidam, ut poposcerat, sub sanctæ Virginis ponunt tumbam. Tunc aliquantisper perseverans in oratione flebili, extemplo donum medicinæ Dei sensit adesse sibi. Primitus lævam, quam et ariditate et curvatione diximus damnatam, gravi etsi percussus dolore, cœpit erigere. Hinc non longo interposito spatio, pars reliqua cœpit reviviscere. Longi cadaver temporis extinctos ad vitam erigit artus, et calle novo progrediens persona vetus, motis frequenter gressibus pulsabat solum, hinc currens lætus laudat Dominum. Talibus igitur miraculis accumulavit Dominus gaudia suæ resurrectionis. Nec lectorem, obsecro, fatua deterreat pagina, quæ etsi verborum horreat F
asperitate incomposita, tota tamen sensus mirabili nitet fragrantia; certi enim sumus rebus tantis nos magis honorem detrahere, quam magna magnis accumulare; sed interim cesset excusatio frivola, cum quæ sunt explicanda explicare tota non possit pagina.

item paralyticus, E

8 His transactis, ejusdem hebdomadæ tertia superveniente feria, quæ XVII Kal. Maji eo anno fixit sedilia, cujus secundam cum jam vectis equis sol attingeret horam, mulier quædam, Tricassinorum orta in patria, a Senonarum partibus rediens, urbis Trecorum adiit mœnia: et hæc ita auribus erat obturata, sicque aurium ejus conceptacula habebantur obstrusa, ut nullius quamvis clarissima haurire posset verba. Sed cum sanctæ Virginis veniret ante præsentiam, fortuitu Sacerdos quidam ad altare ejus psallebat Missam. Nec diu orationibus vacarat lacrymosis, ecce jam cæcas audire cœpit voces Sacerdotis: hinc auris diutissime surda, etiam tacitas cœpit haurire loquelas, ruptisque penetralibus omnes patuerunt fores. In crastinum autem mulier quædam, cujus frontis fenestras nox occupaverat cæca, ducatu filii sui functa, a Wauracensium patria,

15 Aprilis muta mulier:

16 Aprilis cæca:

A tria, S. Mastidiæ venit visere templa: ubi cum aliquamdiu orationum funderet libamina, et diei secunda jam incanduisset hora, nocturna cœperunt recedere nubila, luce fugante perspicua. Lux ingrediens noctis crepuscula fecit discedere, atque diu clausæ reserantur sub fronte fenestræ.

9 Die sequenti cum sol cœli contingeret centrum, ecce Dominus miraculo addidit miraculum: nam puerulus quidam gradiens curvus more quadrupedis, et tamen jam ferme septennis, parentum latus ulnis ante sepulcrum positus est sacrosanctæ Virginis. Nam ab inguine inferius ita membris omnibus erat emortuus, ut quasi cadaver semivivum tortuosos redderet flexus; nec humanos imitaretur gressus, sed serpere vel repere, ut serpens videbatur reptabundus. Hic itaque ante egregiæ Virginis depositus præsentiam, infundi sibi divinitus totius corporis mox sensit medicinam. Revisit obscœna primum calor vitalis inguina, hincque labitur ad inferiora; sicque incolumis adstat inferius, ut ante fuerat superius. Vix dum pro talibus cantica conticuerant laudum, et ecce sic Dominus ingeminat miraculum.

17 Aprilis inferiore parte quasi mortuus,

10 Juvenis, ut puto, annorum quindecim unus B aderat adstantium, cujus dexteram ariditas exhauserat manum; nec tantummodo pugnus aruerat, sed et digitorum summitas mediæ palmæ sic adhæserat, ut unguibus carni infixis, pugno semper armatus esse videretur exstantibus digitis. Hic, ut prætulimus, cum pro dictis plausus exaggeraret odarum, repente divinitus recompensationis inopinatæ percepit præmium. Ariditas namque, quæ sic excoxerat dextram torpentem, vitali fugante calore, fugam corripuit celerem; ungues ab artu divelluntur noto, et erectionis diu optatæ digiti potiuntur dono; sicque merito sanctæ Virginis ex immobili redditur manus mobilis, et sibi donum sensit adesse, quod vixdum audebat sperare. Summatim omnia tangendo percurrimus, quoniam hujus itineris, ut creditur finis haberetur nullus; et sensu amplissima abbreviamus verbis, ne lectori fastidium generet pagina futilis. Nec tamen nova credat quisque nos finxisse subdole, quod non est, Christo loquimur teste. Scimus enim dolis apud insipientes esse locum, apud sapientes vero nil aliud esse quam ludum.

juvenis habens manum aridam:

11 Vix septima ipsius hebdomadis supervenit feria, quæ a die paschæ habebatur quinta decima, tantarumque citati quidam fama virtutum a diverso C convenientes egregiæ Virginis adeunt tumulum: inter quos commigrantes quidam Trecassinorum, puellas duas, ut spero quinquennes, adducunt secum: quarum una, ut parentum testatur auctoritas, male prægnantis delapsa ventre parentis in lucem, sine luce ruit, ipsique prima dies primordia vitæ membrorum cum strage dedit: altera etiam similiter luminis, et si non a nativitate, diu tamen privata erat munere, et tam se quam parentes inaudito transverberaverat dolore: parentes diligentes unice, ante præsentiam adducunt Virginis almæ. Nec precibus diutinis aures pias onerarunt, cum subito hora tertia maximus ille dolor, gelidos qui strinxerat artus, mensura fuit lætitiæ. Nam lux indeficiens cœlestia lumine complens, meritis placatus dilectissimæ Virginis, inceptum supplevit opus jure creantis, fenestras frontium diu clausas patefecit, et jubar ignotum adesse jussit. Fulgent acies in vultibus claris, et instaurata suis micuerunt ora lucernis. Refutant ambæ parentum ducatus, seque clamant circumstantia claris penetrare visibus. Quæ voces dum parentum conceptæ sunt auribus, præ lætitia feriunt aurea sidera clamoribus, plausus lætitiæ per cuneos plebis et patrum geminatur, et maxime in cordibus parentum augmentatur.

19 Aprilis

duæ puellæ cacæ,

12 Hinc non longo interposito spatio, acervum superiorem tali accumulavit Dominus miraculo. D Homo quidam jam quaterdennis, Tullonensium scilicet partibus exortus, ita quadam parte corporis erat nervis contractus, ipsiusque virtute frustratus, ut alteri inniteretur totus. Nam crus et tibiam nervi sic constrinxerant in rugam, ut tibiam altera brevior nullo vestigio signare posset terram: hinc pedis columna sustentando vectabatur, illinc baculo innitebatur. Hic igitur primitus audiens miracula satis nova, quæ per sanctos suos Dominus operabatur urbe Senonica (nam eo tempore sublimi, ut æquum erat, efferebantur fama) nativos relinquens fines, ipsius urbis utcumque potuit aggressus est mœnia. Ubi cum aliquantisper moras innecteret, nec Domini, qui per alios quippe hanc fieri prædestinaverat, medicinam sentiret; fama virtutum incomparabilis compulsus Virginis, ejus præsentiam adire studuit conatibus celerrimis. Nec mora cum diei partem in orationibus tenderet, et ab alto pectore suspiria trahens gemitum ingeminaret, hora nona se cœlitus respici cognovit, et cujus meritis fieret perpendit. Nam ante altare recubans præfatæ Virginis, vitalem calorem in emortuis refundi sensit membris: cœpit E nervorum mortificatio pelli, et in pristinam virtutem reduci: sicque continuo vigens omnibus apparuit membris, acsi nullius aliquando sensisset vestigia infirmitatis.

EX CAMUZATO.

contractus,

13 His ita compositis, diem sequentem reduxit orbita solaris: qua die quidam juvenis, ab ipsa pueritia debilis, a partibus veniens Lingonicis, tumulum adiit incomparabilis Virginis. Is itaque parte sinistra corporis ita enervatus, sicque præ paralysi nervorum complexione habebatur privatus, ut nec aliqua movendi quidem adesset virtus: et cum jam nox occumberet Oceano atra, involvens terramque polumque umbra magna, jamque placidum carpturirent fessa soporem corpora, ad gementis respexit Dominus alta suspiria. Nam cum una ilia longo gemitu tenderet, et Mastidiam crebris vocibus ingeminaret; precibus sanctæ Virginis, ut credimus, placatus Dominus sanitatis ægro impertivit munus. Redit peregrina virtus in membra deserta, nervorum dissolvitur ruga, et novo incessu nova signat vestigia: sicque ex illa hora omnes in ejus corpore et nervi ac membra solidata apparent, ut solutionis illius nulla ulterius signa remanerent. F

paralyticus.

VISITATIO CAPSÆ

ET MIRACULA RECENTIORA

Ex Processibus verbalibus Gallice excusis.

Renatus de Breslay, Dei permissu et sanctæ Apostolicæ Sedis Episcopus Trecensis in Campania, Consiliarius et Eleemosynarius Regius, omnibus præsentes litteras visuris Salutem. Notum facimus quod anno I nostri Episcopatus, die sabathi in Vigilia Sanctissimæ Trinitatis, XX Maji, ab Incarnatione Domini anno MDCVI, moti singulari devotione, fecimus aperturam capsæ sive arcæ in qua requiescit corpus S. Mastidiæ, ex sententia et consilio Capituli ecclesiæ nostræ, pro collocando ibidem præsenti Processu verbali ad memoriam posteritatis et argumentum laudandi exaltandique divini Nominis, propter miraculum quod accidit in ecclesia nostra, et est tale.

Episcopus Trecensis Renatus an. 1606

2 Cum prædicto anno MDCVI die VII Maji, festo ipsius S. Mastidiæ præsentes essemus ad Matutinas, audivimus in d. nostra ecclesia grandem commotionem, quasi vehementer exultantis populi, qui magno numero confluxerat: cujus novitatis causam diligenter sciscitati, intelleximus vociferari populum

dum 7 Maji Matutinis interest

præ

EX GALLICO. *audit sanatum puerum paralyticum,*

A præ lætitia, propter recens factum miraculum in persona pueri adolescentuli, chorauli in æde S. Stephani, nomine Natalis, filii Nicolai Brenaudat, annorum circiter novem aut decem, oriundi ex oppido S. Basoli, vulgo Droup Saint Basle : qui jamjam curatus subito erat a paralysi et perclusione membrorum, qua fuerat quatuor mensibus detentus. His intellectis cupiens de rei veritate fieri certior, jussi ad me deduci prædictum puerum : qui interrogatus asseruit, quod a mensibus quatuor non potuerit pedibus suis uti iisve insistere : et quod auditis miraculis quæ fiunt singulis annis per merita S. Mastidiæ, rogaverit suum in musica arte instructorem Mag. Claudium Herluison, ut se portari faceret ad ecclesiam S. Petri, intra sacellum Salvatoris, ubi requiescit corpus S. Mastidiæ; quatenus ibi sub ejus arca collocatus, noctem in precibus laudibusque cum populo ageret.

de sua curatione miraculosa testantem,

3 Huic ejus petitioni cum annuisset phonascus prænominatus, deportatum se aiebat in dictum sacellum ab ancilla ipsius heræ, ibique oravisse matrem suam ut sibi quæreret Sacerdotem, cui de peccatis confiteretur. Quæ cum adduxisset Mag. Ludovicum Dugard, ipsius sacelli Vicarium, eique confessus esset; sensisse aiebat circa mediam noctem primo intensum frigus, deinde calorem tantum fu- B sum per omnia corporis membra, ut sibi ardere videretur : post quod relevatum se prorsus ac sanatum senserit. Quo per eum sic intellecto, statim misimus qui rogarent Præpositum et Subdecanum variosque Canonicos ecclesiæ S. Stephani, cum prædicto phonasco Herluison instructore choralium puerorum, ut nobis se sisterent : qui a nobis interrogati pro certo asseruerunt, quod præd. puer, suæ ecclesiæ choraulus, a tempore quatuor mensium et amplius usque nunc fuerit membris suis perclusus.

et alios morbi conscios,

item medicos factum miraculo adscribentes

4 Tali attestatione et certitudine nequaquam contenti, audivimus etiam Mag. Claudium Belin Doctorem medicum, Nicolaum Vivien Magistrum tonsorem et chirurgum, et Petrum Gentil Magistrum apothecarium civitatis Trecensis; qui sicuti nobis relatum erat, curam impenderant prædicto puero. Et affirmarunt coram nobis in veritate, quod ante sanitatem adeo prompte et inopinate redditam, cognoverint et ex artis suæ præscriptis judicaverint, d. Natalem Bernaudat tactum fuisse paralysi; eoque adductum, ut omnino crediderint impossibile esse, ut absque divina operatione sanaretur, adeo cito et tempore tam exiguo, per quæcumque ei potuissent applicari medicamenta humana.

et ejus approbationem imponit arcæ

C 5 Eum ergo videntes adeo perfecte prompteque sanatum a præd. infirmitate, possumus certo judicare, et grandi miraculo talem casum adscribere. Quapropter egimus et agi jussimus Deo gratias : et de omnibus scribi jussimus Processum hunc verbalem, ad gloriam Dei et honorem S. Mastidiæ : sumpsimusque occasionem aperiendi præsentem capsam sive arcam, in qua corpus præd. Sanctæ requiescit : quod invenimus integrum, tribus sudariis involutum, ex sindone admodum candida uno, duobus, ex serico, primum rubro deinde nigro, supraque ipsum in charta pergamena scripturam bonæ memoriæ decessoris nostri Stephani de Givriaco Episcopi Trecensis, cum subscriptionibus aliorum : quam scripturam suo in loco reliquimus, cum intellexissemus quod ab hominum memoria prædicta capsa non fuisset reserata. *Sedit autem Stephanus iste ab anno* MCCCXCV *usque ad annum* MCCCCXXVI, *adeo ut totis* CLXXX *annis arca illa clausa manserit, aut saltem nesciatur fuisse reclusa. Aliud miraculum, simili Processu attestatum, sic Latine legendum accipe.*

per annos 180 non reseratæ:

6 Anno MDCXIII die XXVII Maji, circa primam horam posmeridiem, Nos Renatus de Breslay, Consiliarius et Eleemosynarius ordinarius Regis, Episcopus Trecensis, rediens in hanc urbem a domo nostra Aquensi in Otha, dependente a nostro Episcopatu, propter relationem nobis factam per notabiles hujus urbis personas, tam ecclesiasticas quam laicas, de quodam miraculo quod fecerat S. Mastidia in vigilia sui festi, circa personam Ludovicæ Leger, filiæ qu. Claudii Leger et Franciscæ d'Aubeterre, natæ annos undecim; et propter zelum quem habemus ad promovendam Dei gloriam et cultus eidem deferendi augmentum, volentes ut ipsum miraculum omnibus innotesceret, de eoque Processus verbalis formaretur, fecimus ad certiorem probationem accersiri nobiles viros Blasium d'Aubeterre, annorum LIII; Jacobum Senocq, annorum LVIII, cives mercatores in hac urbe morantes; ac Joannem Gautherot, Contrarollarium in domo Domini de Guisia, annorum circiter XLVIII; itemque honestas matronas, Bonaventuram Bruyer, uxorem Thomæ Charpentier Sergeantii similiter Trecis habitantem, annorum LXX; Claudiam Hue, uxorem dicti Senocq annorum XLVIII proamitam d. Ludovicæ Leger, Franciscam Senocq uxorem dicti Gautherot annorum XXIX, Joannam Bardot uxorem dicti d'Aubeterre, annorum XLV; Franciscam d'Aubeterre, viduam qu. Claudii Leger, et præd. Ludovicæ matrem ac filiam d. Blasii d'Aubeterre annorum XXXIV, et Barbaram Couillaude uxorem Andreæ Montagne, alias Parvi-Flandri nuncupati annorum LXV.

D *Idem anno 1613*

audit testes de contracta puella,

E

cui frustra curatæ tibiam resecandam censuerat medicus,

7 Hi porro et hæ omnes, post juramentum in ejusmodi casu requiri solitum, ac sigillatim præstitum, unanimiter dixerunt et declararunt, quod ab uno circiter anno d. Ludovicæ advenerit defluxio quædam in tibiam et pedem sinistrum : quæ augmentum sumens d. Ludovicam effecit ita debilem ut erecta stare non posset, ipsaque tibia ac pes ei adhærens per nervorum contractionem sic incurvata est, ut d. Ludovica eam nullatenus posset extendere. Quamvis autem d. Ludovica oblata fuerit pluribus chirurgis, ac nominatim Magistris Michaelt Michelin, Nicolao Vivien juniori, Jacobo Baubey, et Nicolao Bourgeois apothecario, ex quorum judicio ipsi fuerunt applicata medicamenta varia, nihil tamen solatii relatum ab iis fuerat : quapropter eorum unus, omnia frustra esse videns, censuit expedire ut tibia illa amputaretur : quod Ludovica nequaquam permittere voluit; sed a Deo ejusque Sanctis, in quibus habebat fiduciam, morbi sui remedium se præstolari velle dixit.

sed cum ad arcam S. Mastidiæ pervigilat

8 Ergo duobus diebus ante festum S. Mastidiæ, ipsa Ludovica stitit se venerabili ac discreto viro F Mag. Dionysio Latrecey, Doctori Theologo, Canonico ecclesiæ nostræ Trecensis et Curato S. Magdalenæ Trecensis, qui ipsius, ut rogabatur, confessionem excepit. Die autem sexta mensis prædicti declaravit puella animi sui propositum matri, eamque rogavit ut se deduceret ad agendum pervigilium in capella S. Mastidiæ, fundata in nostra d. ecclesia, ubi ejus corpus integrum requiescit. Quem in finem junxit ei mater sociam Sirettam Leger sororem suam, ipsisque se addidit præd. Senocq propatruus, in templo iis obviam factus. Habebat autem puella furcillas axillares, sese iisdem sustentatura nocte illa in d. capella, prout solent quotannis plures variis malis afflicti : qui idem Senocq nobis dixit, quod præd. suam proneptem commendarit d. Barbaræ Couillaude, quæ erat in d. capella cum suo marito prænominato, viro prorsus impotente, ad noctem quoque ibidem agendam.

post animi deliquium subito curata.

9 Circa horam autem secundam post mediam noctem dicitur advenisse d. Ludovicæ magna debilitas, cujus causa exclamare illa cœperit. Quod audientes prædictæ Barbara et Siretta, propius illam inspexerint,

A inspexerint, viderintque d. Ludovicam totam animo linqui : cui ut succurrerent eamque a deliquio revocarent vinum petierint ab assistentibus : quo post aliquot tempus sumpto sibi reddita puella, vociferari cœperit admodum male se torqueri : statim autem post liberata ab omni doloris sensu, dixerit, sibi bene jam esse : quemadmodum revera illæ viderunt d. Ludovicam suis insistere pedibus, extensis ut prius et ad naturalem statum reductis. Quare quotquot ibidem aderant exclamarint Miraculum, Miraculum, effusi in Dei et Sanctæ laudem ac gratiarum actionem. Postera vero die in processione, quæ dicitur a venerabilibus ecclesiæ nostræ Canonicis, et in qua circumfertur arca S. Mastidiæ, visa est Ludovica commode ambulans, abjectis furcillis, quemadmodum etiam nunc. Quæ omnia affirmarunt et subscribendo signarunt prædicti deponentes Jacobus Senocq, Blasius d'Aubeterre, Claudia Hue, Gautherot, Joanna Bardot, Francisca d'Aubeterre, Francisca Senocq, et Bonaventura Bruyer.

ac deinde processionem sanis pedibus secuta :

10 Die VI Maji MDCXIV, factum est miraculum per S. Mastidiam in persona Adamatæ le Clerc, viduæ qu. Nicolai Courtois, Sergeantii et Notarii in Balivatu de Isles, annorum XLII : quæ sanata fuit per B merita et intercessiones d. Sanctæ a fluxu qui in crura descenderat, adeo ut se juvare non posset nisi per furcillas subaxillares : eoque in statu manserat spatio annorum duorum, omnia media humanitus possibilia tentans ad recuperandam sanitatem, sed frustra. Miraculum porro in ea factum attestati sunt Claudius Bourgeois Apothecarius Trecis commorans, Joannes Corneveu chirurgus habitans Clariaci, Bonaventura Courtois Sergeantius in Marchionatu de Isles, Joannes Brunet molitor, Anna Courtois, Joanna David uxor Claudii Large manoperarii, Babella Tassin vidua qu. Collini Millon manoperarii, omnes commorantes in dicto loco Isles. D

curatur mulier gressu privata,

ex gallico :

11 Die VIII ejusdem mensis aliud miraculum accidit in personna Franciscæ Patrois, uxore Tossani Marchant, sartoris, commorante Trecis, annorum quinquaginta circiter, sanata a malo renum cum contusione nervorum, causata per excessus in sua persona commissos : quam infirmitatem duobus integris annis patiens, et nullum ei remedium inveniens, cogebatur supra furcillas ambulare. Testes autem miraculi fuerunt præd. Marchant, Claudius Aubry sutor, Jacobus Benoit mercator, Dionysius Berthier cocus, honesta Matrona Joanna le Bey, filia Petri le Bey, Petrus Marchand sartor vir de Franciscæ, Maria Comefer uxor Stephani Prieur sartoris, Catharina Goguet, uxor Guilielmi Bourdon tapetiarii, et Joannes Marchand sartor, omnes commorantes Trecis. *Hactenus libellus impressus Gallice, addens quod Processus verbales de duobus hisce ultimis* E *miraculis inveniantur in archivis ecclesiæ Trecensis : proinde illuc scripsimus, parati tum ipsos, tum alia quæcumque postea patratorum hactenus miraculorum monumenta in appendice hujus tomi dare, si ea mature impetraverimus ab iis quorum interest honorem hujus Sanctæ promovere.*

item alia.

DE SANCTO DOMITIANO

G. H.

EPISCOPO TRAJECTENSI AD MOSAM.

CIRCA AN. DLX.

Cultus sacer 7 Maji,

in antiquis Breviariis,

Trajectum *urbs illustris est ad Mosam fluvium interfluentem, olim Sede Episcopali nobilitata, uti ad Vitam* S. Servatii *die* XIII *Maji latius explicamus. Post hunc aliosque Sanctos decimus eamdem Sedem rexit* S. Domitianus, *ibidem ex hac mortali ad immortalem vitam translatus hisce Nonis Maji, quas S. Domitiano sacras celebrant Officio ecclesiastico Trajectenses, Tungrenses et Leodienses cum sua diœcesi, uti antiqua Breviaria harum ecclesiarum, quæ* C *varia habemus, attestantur : et quia urbs Lovaniensis olim paruit Episcopis Leodiensibus, etiam S. Domitiani officium præscribitur in quodam MS. Breviario ecclesiæ S. Petri. Præcipua autem festivitas eidem Sancto agitur in urbe Hoyensi, Leodium inter et Namarcum sita, ubi primus Patronus habetur ob corpus eo delatum. Ibi enim instituitur cum sacro corpore per urbem publica processio, cui intersunt Gubernator, Consules cum reliquo Magistratu, item cives per suas cohortes distributi : eamque honestant plerique Ordines religiosi, et plurimi peregrini pedibus nudis, lineisque amicti, cereos ardentes gestantes : et sic dictus dies, prohibito omni opere servili, peragitur.*

cum solenni apud Hoyenses festivitate,

2 *Eodem* VII *Maji sacra memoria* S. Domitiani *recolitur in antiquis MSS. Martyrologiis Leodiensibus ecclesiæ Cathedralis S. Lamberti et monasterii S. Laurentii, ac MS. Florario Sanctorum. Item in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXL *excuso, additionibusque Greveni et Molani ad Usuardum, quod secuti sunt Canisius, Galesinius, Ghinius, Ferrarius, Saussayus, et iterum Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, et Miræus in Fastis Belgicis. Alii dies ob sacri Corporis elevationem et translationem S. Domitiano dicati sunt, tum* VIII Junii *in MS. Florario, ubi additur annus* MCLXXII, *tum* XV Junii, *quo eum Molanus in secunda editione additionum ad Usuardum retulit. et infra in Actis primis dicitur Hoyi celebrari. Cum reliquis porro Episcopis Trajectensibus fit ejus Commemoratio* VI Februarii *in ecclesia Trajectensi, ubi in Thesauro Reliquiarum asservatur aliquis ejus digitus, et solet in Litaniis cum aliis Sanctis invocari, et hæc in festo ejus recitabatur Oratio :* Deus, qui nos B. Domitiani Confessoris tui instantia ad agnitionem tui F sancti nominis vocare dignatus es, concede propitius, ut cujus solennitatem colimus, ejus patrocinia sentiamus. *Ast in aliis Breviariis ista præscribitur legenda :* Misericordiæ tuæ nos, quæsumus Domine, sancti Pontificis tui Domitiani pia commendet oratio : cujus hodie celebratur in tuo conspectu pretiosa confessio. *Et hæc de ecclesiastico ejus cultu sufficiunt.*

et fastis sacris:

item 15 Junii

et 6 Februarii.

Orationes

3 *Vitam ejus duplicem damus, priorem ex cœnobiis Rubeæ-vallis prope Bruxellas, et Corsendoncano prope Turnhoutum, utroque Canonicorum Regularium, quæ etiam extat apud Hoyenses, ex quo Prologum ab aliis omissum præponimus. Posteriorem Vitam reperimus ipsi in monasterio Leodiensi S. Laurentii Ordinis Benedictini, et contulimus cum iis quæ ab Ægidio Leodiensi, monacho Aureæ-vallis conscripta sunt, et a Joanne Chapeavillo in Gestis Pontificum Tungrensium, Trajectensium et Leodiensium tomo 1 et 2 vulgata : quibus subjungimus aliqua miracula ex codice Hoyensi, a Carolo Werpæo Societatis Jesu nobis submissa. Omnia autem hæc scripta fuerunt post translationem sacri corporis anno* MCLXXXIII *factam, id est ultra septingentos annos post annum* DLX, *circa quem traditur* S. Domitianus *obiisse.*

Vita duplex

et historia miraculorum.

A

VITA

Ex tribus codicibus MSS.

Prologus

Ad confirmandam fidei Catholicæ veritatem, in diversis terrarum nationibus, sub diversis temporibus, diversos divinæ religionis cultores et præclaros Doctores providentia et pietas superna elegit : ex quibus gloriosæ memoriæ B. Domitianum, plebs et patria Trajectensium Pontificem et Pastorem, sancta ecclesia Hoyensis Patronum, meritis præclarum accepit. Tanti ergo Patris [memoriæ], digni immenso laudis præconio, plaudat Christo devota fidelium concio ; quæ ipsius promerente patrocinio, desiderat cum Sanctis regno perfrui sempiterno. Digne namque laus et memoria hujus sancti viri ab hominibus frequentatur in terris, qui miraculorum signis coruscus, ab Angelis susceptus, cum Christo gloriatur in cœlis. Ad gloriam autem et laudem Regis omnium, et ad notitiam posterorum et consolationem fidelium, ejusdem venerabilis nostri Patroni vitam, virtutes et merita, secundum quod ex relatione testium veridicorum audivimus, et sacris scripturarum B voluminibus descriptum invenimus, Deo cooperante et sermonem veritatis cœlesti gratia confirmante, prout possumus et valemus, legendis, lectionibus, litteris inserere desideramus.

de auctoritate hujus scripti.

2 Beatus Domitianus, in Galliæ partibus ex præclaris parentibus oriundus, cum misericordiæ operibus abundaret, fama sanctitatis ejus velocibus pennis cuncta pervolans occupavit. Tempore illo contigit, ut venerabili *a* Euchario ecclesiæ Trajectensis Episcopo defuncto, S. Domitianus, jam scientia, virtute, nec non et sanctitate celeberrimus, in eadem Sede populi ac Principum electione subrogaretur Episcopus : qui tamen præ nimia humilitate tantum honorem suscipere non consensit, quoad usque Dominus suam voluntatem super hoc ei divinitus revelavit. Factus ergo Episcopus non est facile dicere, quanta solicitudine populum sibi creditum gubernabat, prædicationibus, eleemosynis etiam et ecclesiarum ædificationibus insistendo, ac Paganos (quorum copia adhuc in ejus parochia fuit) convertendo. Tanta autem virtute ac miraculorum gloria simul et admirabili doctrina resplenduit, quod non inveniretur ei similis in omnibus Galliæ provinciis. Quodam C vero tempore, cum valida fame universa provincia fuisset oppressa ; et pauperum populus nimia attenuaretur indigentia ; videns sanctus Episcopus, ex nimia aeris siccitate, quasi nullam esse spem incolis de messa futura; divites, qui timore sterilitatis ad eleemosynarum largitione cessaverant, monuit et moneri præcepit, ut respectu divini amoris pauperes Christi reficerent ex sua annona; promittens omnibus, quod in messe proxime sequenti frugum et fructuum fieret abundantia. Populus sutem *b* Pontifici obedivit, et Pontifex Dominum exoravit : Dominus autem ad preces servi sui de cœlo dans benignitatem, aridam provinciam aquis pluviarum largius liquefecit ; et terra germinans fructum suum, incolas et habitatores patriæ illius abundanti messe refecit.

a Episcopus creatus

in fame publica divites ad eleemosynas excitat,

b addicens messem abundantem :

3 In diebus illis cum hæresis *c* Ariana maxime in Aurelianorum provincia prævaluisset, ac super hoc diversarum urbium et terrarum Magnates et Episcopi *d* Aurelianis ad Concilium generale convenissent, atque hæretici pomposo eloquentiæ fastu tumentes contra fidem arguerent ; orantibus Catholicis et revelatione divina insinuante, B. Domitianus omnium eloquentissimus, scientia quoque et argumentatione perfectissimus, a Coepiscopis universis ad resistendum hæreticis primus et solus electus, D divinitusque a Christo admonitus, omnem illam hæreticorum multitudinem sacræ Scripturæ testimoniis convicit et confudit, ita ut non esset adversarius qui ipsum torvo vultu respiceret, vel verbis ejus resisteret ; sed plures ex eis pœnitentia ducti, ante pedes ejus provoluti veniam postularent : ceteros vero hæreticos, in sua malitia perdurantes, a consortio et conventu fidelium expellens, fecit a Principibus exilio relegari. In eundo autem ad præfatum Concilium, et redeundo, ac ibidem existendo beatus Pontifex Domitianus, ubicumque declinabat, fidem Christi annuntiando miraculis refulgebat. Regressus autem ad propriam parochiam, ecclesias in quibus locis non erant construi faciebat, et constructas consecrabat : hospitalia quoque in urbibus, ad colligendos et sustentandos pauperes, fieri procurabat, et omnibus oppressis et egentibus salutis remedium et pietatis beneficium largius impendebat.

c

d in Synodo Aurelianensi hæreticos confutat :

ecclesias et hospitalia erigi curat :

4 Accidit autem ut in terra Hoyensi multi homines ex quodam fonte infecto cujusdam ingentis et fœtidi *e* draconis putredine ægrotationes varias ac gravissimas paterentur, et bestiæ ac jumenta ex eodem bibentes subito morerentur : unde illius terræ incolæ, Sanctum, Patrem patriæ, invitantes ad eumdem locum, supplicaverunt, ut eos ac eorum jumenta eriperet a tam miserabili damnatione. Sanctus autem Domitianus, misericordia motus, cum E præfatis hominibus ad locum accessit, et oratione facta imperavit potenter ipsi draconi, ut recedens a loco illo numquam de cetero homini vel creaturæ Dei, usui hominum necessariæ, vim haberet nocendi, atque aqua putrefacta ex draconis fœtore amplius non amitteret usum pocula tribuendi. Ad hoc præceptum viri sancti statim draco a fonte in abyssum descendens, nusquam comparuit; et aqua fonte desiccato ad superficiem terræ non ascendens, se obedienter sub terra conclusit. Beatus vero Præsul accipiens baculum Pastoralem, fixit in solidam tellurem : et statim per gratiam cœlestem novum produxit de terra fontem potabilem et aquam salubrem, infirmis et variis doloribus sanitatis remedia conferentem. Post hæc cœpit ecclesiam B. Mariæ Hoyensis sæpius frequentare, vigiliis atque Missarum solenniis ibidem insistens, ubi etiam ægrotantes ex diversis regionibus ad se venientes sanitati restituebat, et defunctos de morte ad vitam ac perditos ad salutem de interitu revocabat. Tandem revelata F est sancto Præsuli Domitiano, proxima corporis sui de hac vita resolutio, qui Sanctorum per circuitum visitans limina, ad tumbam B. Servatii pervenit, ubi convocatis ecclesiæ suæ Clericis et ceteris fidelibus, ac eis sermonem faciens, pacemque et communionem omnibus tribuens, omnes ut pro eo Deum deprecarentur admonuit; et remanens in ecclesia rogavit Dominum, ut ante suum exitum dignaretur eum sua dulcedine consolari. Facta autem oratione, lux immensa de superno cœli solio super eum emissa resplenduit, qua tota basilica refulgens, lucem mirificam ædilibus exhibuit : in qua luce vir sanctus vidit Dominum Jesum Christum, in medio Angelorum consistentem, et in Majestate paterna vocantem eum ad se atque dicentem : Euge serve bone et fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Postea vero ea lux cœlestis paulatim evanuit; et Præsul gloriosus, visione Dominica consolatus, in exultatione permansit; ac tandem ibidem intra religiosorum Sacerdotum manus Nonis Maji ad cœlos migravit. Affuerunt illius transitui chori Angelorum hymnidici, qui animam ipsius cum gaudio et laudibus ad præmium et fontem gaudii detulerunt. Ex sacri autem corporis fragrantia, sanitas evenit ægrotis permaxima.

e Hoyenses fertur ab infestatione draconis liberasse,

et fontem produxisse :

ægros sanitati restituit :

ad tumbam S. Servatii,

a Christo vocatus,

7 Maji in cœlum migrat :

A

Corpus Hoyi sepultum

5 Convenit autem ad exequias sancti viri totius provinciæ Clerus: et corpus sanctissimi, odorem dans suavissimum, cum innumerabili turba utriusque sexus hominum, a Trajecto in ecclesiam B. Mariæ Hoyensis oppidi deferunt tumulandum. Ad cujus tumulum tanta subsecuta sunt miracula, quod tempore Karoli Magni, ejusdem Imperatoris jussione missus Willigisus Coloniensis Præsul, sanctum corpus de terra effossum, et adhuc odorem spirans suavissimum, e terra evavit XVII Kal. Julii. Post hæc anno Domini MCLXXII Romanum Imperium regente Augusto Frederico, hujus nominis Imperatore primo, Radulphus LXII Leodiensis Ecclesiæ Episcopus, numerando a B. Materno primo Tungrorum Pontifice, iterum transportavit corpus S. Domitiani in feretrum novum, argento et auro decoratum, VI Idus Junii. Sed tantum prima translatio, quæ facta fuit per Willigisum Coloniensem Archiepiscopum, in Hoya celebratur *f*.

elevatur 15 Junii,

iterum 7 Junii.

f

ANNOTATA.

a *Sacram memoriam* S. Eucharii *celebravimus* 27 *Februarii, sed ob defectum Actorum non liquet, quo anno decesserit eique successerit* S. Domitianus.

B

b *MS. Rubeæ-Vallis,* Dominum audivit.

c *Sicut hoc et præcedenti seculo, quia* Lutherus *hæreseon auctor fuit, reliqui hæretici, licet ab eo plane discrepent,*a variis omnes* Lutherani *appellantur; ita olim, quia hæresis* Ariana *Ecclesiam perturbavit, reliquæ sub eo nomine sæpe censentur: uti hoc loco fuerunt damnata dogmata Eutychetis et Nestorii: ex quibus Nestorius duas in Christo personas constituebat, et Eutyches cum unica persona unam adstruebat naturam.*

d *Est illud* Aurelianense V *habitum anno* 38 *Childeberti Regis, id est Christi* 547, *aut ut alii* 549, *in quo* XV *Episcopus reperitur* Domitianus *subscripsisse.*

e *Hujus draconis expulsi et fontis novi excitati mentio celebratur in Lectionibus propriis.*

f *Miracula hic subjuncta omittimus, infra accuratius referenda.*

ALIA VITA

Ex MS. codice Leodiensi monasterii S. Laurentii.

CAPUT I.

Ortus, educatio, ac vita in Episcopatu acta.

C

Honesto loco natus,

Vicesimus Trajectensi Ecclesiæ præsedit Episcopus, Sanctissimus Pater, B. Domitianus, vir per omnia laudandus. Hic in Galliæ partibus ex honestis et secundum terrenæ dignitatis gloriam altis et præclaris parentibus extitit procreatus. Cum autem hic felix infantulus sacro fonte baptismatis in Christo esset baptizandus, divino futurorum præsagio, quasi dominator vitiorum futurus, et domus Domini civis perenniter cum Angelis regnaturus, nomen accepit Domitianus. Regeneratus autem in Christo, parentum cura et diligentia honestissime nutriebatur, quoniam ab ipsis ferventissime fovebatur, et tenerrime diligebatur. Dum vero a nutricis lacte foret segregatus, puer bonæ indolis esse incipiens, ad sacra ecclesiæ limina cum parentibus aliquando perveniens, extensis manibus, flexis genibus supplicans, ad Dominum fudit preces, ut ad æternas posset pertingere mansiones. Parentibus autem ejus hoc videntibus, et talem in parvulo devotionem velut miraculum admirantibus, puer præcipuis Doctoribus et perfectis in divinis institutionibus traditur, studiis litteralibus et Christianæ devotionis sanctionibus imbuendus. Docibilis itaque juvenis, superna sibi providente clementia, gemina, humana videlicet et divina, claruit edoctus scientia. Delectationibus itaque præsentis vitæ posthabitis, adolescens idem spectabilis, fide devotus, conversatione Deo et hominibus amabilis, pernoctans in orationibus, sedulus permanens in vigiliis, corpus macerabat jejuniis: præclari autem sui virtute nominis in se *a* domans vitia mundi, et carnem prorsus spiritui inservire coegit, et in omni virtutum exercitio laudandus effulsit. Et licet juvenis esset ætate, habens cor devotum et senile, nihil in opere gessit vanum vel puerile; sed in flore adolescentiæ virtutum fragrabat odore. Venerandus autem Dei famulus lasciviam mundi et gloriam cupiens fugere, præceptis Evangelicæ institutionis studuit inhærere: et sanctorum Patrum sequens benigne vestigia, festinabat sine intermissione ad sancta procedere Sanctorum officia, ut cum Christo posset in cœlestibus gloria gloriari æterna.

pietate et doctrina imbuitur:

A

EX MS.

a

2 In Dei ergo serviens opere, in benedictionibus dulcedinis est præventus; nomenque Domini nostri Jesu Christi indoctis et incredulis prædicabat, diligentissime, prædicator electus. Gloriosus igitur agonista Domini Domitianus, sciens in diebus suis multas gentes in Galliarum provinciis, et præcipue in Aquitanicis regionibus, *b* Paganorum adhuc ritibus servientes, et a cultu Christianæ Religionis et fidei Catholicæ semita deviantes; lorica fidei armatus, et tam contra spirituales nequitias, quam contra hominum malignantium persecutiones, galea salutis decenter munitus; civitates et castella circumiens, verbi Domini semina cum benedictionum germine ubique seminavit fideliter, et documento deificæ veritatis homines, in tenebris et in umbra mortis sedentes, ad agnitionem veræ Deitatis convertit. Itaque ubicumque et quantumcumque poterat nomen Domini Jesu Christi exaltabat, idemque in Christi nomine spiritus immundos ex obsessis corporibus effugabat: surdis auditum, cæcis visum, claudis gressum, mutis loquelam restituebat; universisque infirmantibus, ad se venientibus et gratiam pietatis petentibus, remedium salutis præstabat. Orphanorum, viduarum, oppressorumque omnium pius consolator, contra malignos spiritus et contra omnium persecutionum pressuras fortis extitit prælíator. Quos autem ad Deum convertebat, ab omni peccato purgabat, et eos cibis carnis et spiritus reficiebat. Alacer quidem erat in exhortatione, dulcis et eloquens in sermone, simplex et pudicus in operatione, perfectus et veridicus in promissione, dilectus Deo et hominibus, totius gentis et patriæ fuit salus et decus.

prædicatione Paganos convertit:

E

b

F

3 Cum his itaque servus Dei Domitianus polleret virtutibus, fama sanctitatis ejus sepulta sub terra non latuit, sed velocibus pennis cuncta pervolans occupavit, qui qualiter evectus sit ad arcem Pontificatus, Aurelianensis Synodi ostendunt actus. Contigit autem Servatianæ civitati, ecclesiæ Trajectensis Præsule venerabili memoriæ Euchario defuncto, Pastoris gubernatione nudari. Tunc condicta die Principibus terræ, tum Magnatibus tum Clero et populo prædictæ urbis in ecclesia B. Servatii congregatis, de Episcopi subrogatione tractaturis, Beatus Domitianus, in terrarum Provinciis scientia et virtute famosus et sanctitate celeberrimus, Spiritus sancti gratia præordinante, concordi electione Cleri et Principum in Pastorem eligitur, et voluntate unanimi utriusque sexus et ætatis populi ad Præsulatus fastigium postulatur. Florente itaque Christiana religione, Childeberti et Theodeberti Regis tempore, Aurelianensi Synodo legitur interfuisse. *c*

optatus Episcopus Trajectensis,

Ex MS.

A *c* Qualiter vero culmen attigerit summi Sacerdotii, ex verbis tam ipsius quam suorum Consacerdotum potest colligi, quæ in Synodo dicta sunt Aurelianensi. Nam quæ docebat ore, solerter adimplebat opere, ne forte prædicans aliis, reprobus efficeretur: quem quia diversarum Provinciarum Pontifices prudenter noverant, ecclesiasticis eum negotiis nullo modo abesse ferebant. *d* Adfuit in hoc sacro Conventu Clerus Senatusque Trajectensis, postulans a Rege et principibus universis sibi Domitianum in Pastorem dari. Cnmque diu renuisset, tandem precibus astantium victus preces fudit ad summum animarum Pastorem, ut si Deo acceptum esset et placeret, suæque et fidelium saluti valeret, Dominus de cœlo sua gratia suum placitum sibi divinitus revelaret. Dilectus autem Domini, indicio sibi de supernis ostenso, monetur jugum Domini leve et suave suscipere, et Dominicas oves a morsibus luporum ad cœlestis vitæ pascua revocare.

in Aurelianensi Synodo confirmatur: d

4 Confortatus igitur a Domino, electioni factæ fidelium assensum præbuit; sanctæque regimen Ecclesiæ, ad laudem et salutem populi, humiliter et devote suscepit. Electus itaque a Clero et populo, *e*
B Episcoporum qui convenerant et Principum universorum ipsiusque Regis Childeberti judicio, prædia, castella et quæ Tongrensis ecclesiæ et civitatis erant beneficia, post destructionem ipsius a pluribus direpta, Trajectum ad Sedem suam concessum est transferre, in qua etiam Synodo per eum Dominus multa signa ostendit. Dicitur quod, dum disputaret contra hæreticos, qui ibi convenerant; terra in modum pulvinaris assurgens, ei sedilem præparavit. Contradicentibus et resistentibus verbis fidei hæreticis, cum contra fidem Catholicam aliquid falsitatis dicerent, B. Domitianus plenus Spiritu sancto, levabat manum suam contra ipsos hæreticos, et statim ipsi excæcabantur per divinam potentiam. Regressus vero ad Patriam, multis bonis suam ditavit ecclesiam. Hic civitatis Tongrensis dirutæ incipiens deformitatem fastidire, B. Servatii sepulcrum in Trajecto cœpit frequentare. Divina siquidem operante virtute, quantalibet nivium defluxisset copia, tumulum B. Servatii, ut dicit Gregorius Turonorum Episcopus, nix non contingebat. Videres in circuitu cuncta nivibus operiri, nec tamen Sancti tumulum nivibus contigi. Operabatur illic et alia Christus miracula, ut probarentur in conspectu Dei pretiosa ejus sancti viri merita. Ob hoc et devotio fidelium, et frequentantis populi studium, ligneum atque parvum super sancta membra compegerunt oratorium: sed quia tanto viro non erat condignum, a vento rapiebatur aut ad terram sponte subruebatur.

degit Trajecti apud sepulcrum S. Servatii:

5 Arvernensis *f* etiam Synodus ejus augmentatur præsentia, mellifluique sermonis roboratur sapientia.

f ... Synodo Arvernensi:

In qua gemma fuit, quia Doctor eum decoravit.
Cumque suis ovibus præberet pascua Sanctus,
Doctrinæ verbis formam dabat et bonitatis,
Exemplis operum retrahens a fauce luporum.
Sed quidquid Pontifices statuebant conniventes,
Domitianus erat qui vitæ verba serebat,
Schismata rumpebat, veramque fidem retinebat.
Urbs Arvernensis sensit pia dogmata Patris,
In Synodo cujus venit seditque vocatus,
Opponens hæresi Canones recta faciendi.

Singulis namque diebus, nisi gravi infirmitatis molestia debilitatus, Passionis Dominicæ mysteria celebrabat; suisque verbum vitæ, Dominum Jesum Christum, indesinenter et dulciter annuntiabat; et in divinis laudibus, die nocteque orationibus insistens, infatigabiliter permanebat. Laudem idem hominum et mundi gloriam fugiebat: de omni bono sibi divinitus collocato, Creatori omnium gratiarum actiones cum debito laudis præmio referebat. Non est inventus virtute vel gratia illi similis, in universis Galliæ Provinciis. Qui ad eum infirmitate vexatus vel peccamine obvolutus ob donum gratiæ veniebat, divino medicamento sanatus et ab omni peccatorum macula mundatus, salutem corporis et animæ recipiebat. Benignus ergo et misericors ad omnes gratiam a se petentes extitit, et nulli divinæ salutis beneficium negavit. D

addictus Passioni Christi,

et operibus misericordiæ:

6 Quodam igitur tempore, cum fame valida universalis provincia fuisset oppressa, et pauperum populus nimia victus attenuaretur indigentia, Pastor gregis sæpe dictus, audiens ex siccitate aeris maxima modicam esse spem terræ incolis de messe futura, plebem circumpositam attentius monuit et moneri præcepit cum omni diligentia, ut divino Creatoris amore, pauperes et egentes ex sua reficere dignaretur alimonia; promittens omnibus, quod in sequenti messe proxima per Dei gratiam frugum et fructuum fieret sufficienter abundantia, qua tota plebs lætificata, copiosa perciperet alimenta. E His itaque a sancto Dei Pontifice præmissis, populus ejus obediens mandatis ejus, suis bonis sibi a Deo collocatis, victum et alimoniam plenius et diligentius nomine Deitatis contulit pauperibus et egenis, confidens de bonitate omnium Creatoris et credulitate sui Præsulis, Christi piissimi Confessoris. Sanctus autem Pontifex eum omni devotione fudit preces ex intimo corde ad Dominum, qui cuncta creavit et pascit ex nihilo, et quinque millia hominum ex quinque panibus hordeacis, et duobus piscibus satiavit abundatissime in deserto; ut ipse pietate solita terræ siccitatem ad fruges procreandas pluvia appetenti et utili irrigaret celerius de superno: ut populus ejus credulus de promisso, Deo gratias referens, fructu frugum gauderet et corporum alimento. Misericors autem Dominus, voluntatem timentium se faciens, et deprecationem eorum exaudiens, ad preces dilecti sui servi de cœlo dans benignitatem, ariditatem pernicialem, aquis pluviarum uberibus liquifecit; et terra germinans fructum suum, incolas et habitatores patriæ messe abundanti refecit. Populus autem cum suo Pastore immensas Deo gratias retulit, et amplius quam prius solebat indigis victum et necessaria vitæ distribuit. F

in fame publica

addicit copiosam messem:

7 Ecclesias in quibus non erant locis construi faciebat, constructas ad laudem Dei et saluti fidelium consecrabat. Hospitalia in urbibus ad colligendos pauperes et sustentandos fieri postulabat: et omnibus oppressis et egentibus salutis remedium et pietatis beneficium largius impendebat. Potentes et divites ne pauperes opprimerent arguebat: pacis amator, inter discordes pacem et concordiam reformabat. Itaque hic sanctissimus vir Domini Domitianus secundum Evangelicam attestationem, lux est mundi vocatus: dum homines sedentes in tenebris perfidiæ, reduxit doctrinis et virtutibus ad lucem Dei vivi notitiæ. Sal etiam terræ probatur esse, qui gentes irrationabiles a veritatis ratione, conditas sale sapientiæ, gustabiles Deo perfecit Dominici saporis perfectione. Operarius idem et Discipulus Evangelicæ institutionis, dum quotidie in vinea patri-familias laborem sustinens, perduxit ad Deum populum acquisitionis.

ecclesias et hospitalia construi curat:

8 Accidit itaque ut in terminis Hoyensis provinciæ, in diebus sancti viri, multi ex fonte infecto ingentis et fœtidi draconis putredine, circummanentes homines ægrotationes varias et gravissimas paterentur, et jumenta et bestiæ ex eodem bibentes subito morerentur. Unde illius terræ incolæ, sanctum patrem patriæ et doctorem invitantes ad eumdem

A dem locum, cum humili devotione supplicabant intime, ut divina dante bonitate, homines et jumenta eriperet et salvaret a tam miserabili damnatione. Clementissimus autem Prælatus, condolens nimium Hoyensium miseriæ, damno animalium et dolori, ad locum perveniens, fecit homines per pœnitentiam a peccatis mundari, et pro sua liberatione preces fundere divinæ Majestati. Quo facto imperavit Sanctus divina potentia draconi, ut recedens a loco de cetero numquam homini vel creaturæ Dei, necessariæ hominum vitæ vel usui, vim haberet nocendi, et aqua putrefacta ex draconis fœtore amitteret usum hauriendi poculum. Ad hoc statim præceptum sancti viri draco, a fonte in abyssum descendens, nusquam comparuit : et aqua fonte designato ad superficiem terræ non ascendens, a sui usus confluxu se obediens sub terra retinuit.

Hoyenses fertur infestatione Draconis liberasse,

9 Beatus vero Præsul, sciens aquam recentem ibidem populo ad potandum esse acceptabilem, accipiens baculum pastoralem cum oratione fixit in solidam tellurem : et statim per gratiam cœlestem produxit de terro fontem potabilem, et aquam salubrem infirmis, et doloribus variis sanitatis remedia conferentem. Hoc facto plebs illius confinii Creatori omnium gratiarum actiones persolvit, et sancto Pastori suo reverentiam et honorem impendens, in B omnibus sibi beneplacitis plenius obedivit. Hinc Sanctus Domini, ad venerationem gloriosæ Virginis Mariæ matris Domini et ad salutem incolarum [ædificatam] Hoyensium ecclesiam frequenter visitabat, et Missarum officiis precibusque, psalmorum melodiis et nocturnalibus vigiliis insistens, hostiam Deo acceptabilem super mensam Dominicam immolabat. Inde populus illius provinciæ ipsum, adhuc in carne vivum, cœpit venerari ut Dominum et Pastorem piissimum animarum : quem post ejusdem transitum, superna gratia largiente, meruit in perpetuum habere tutorem plebis et patriæ Patronum.

fontem produxisse.

ANNOTATA.

a *Varia ex his relatis referuntur, in magno Chronico Belgico; et in lectionibus Breviarii dicitur,* a pueritia strenuum se vitiorum domitorem exhibuisse, et tam morum ac virtutum claritate, quam humanarum divinarumque rerum scientia *excelluisse.*

b *Videntur per Paganos intelligi hæretici. Nam Harigerus cap.* 32 *scribit eum* sedisse, florente ubique Christiana religione.

C c *Sequentia leguntur in Annotationibus ab Harigerum cap.* 32, *ex Codice Aureæ-Vallis transcripta.*

d *Aliqua hic subobscura sunt, ac videntur peracta in Aurelianensi* 2 *Concilio, quod habitum ante Arvernense, de quo agitur.*

e *Sequentia usque ad num.* 4 *iisdem verbis leguntur, Harigero addita ab Ægidio Aureæ-vallis monacho cap.* 32, *et dicuntur facta postquam Aurelianensi* 5 *Concilio adfuit Domitianus.*

f *Sequentia hujus numeri continentur in Annotatis ad dictum cap.* 32. *Est autem* Arvernensis Synodus *habita sub Theodeberto Rege Austrasiorum,* VI Idus Novembris, post Consulatum Paulini Junioris *anno Christi* 535. *Huic subscripsit* Domitianus Episcopus ecclesiæ Tungrorum, quod est Trajectum, *scilicet ecclesiæ quæ olim erat Tungrorum, tunc autem erat Trajectensis.*

CAPUT II.

Pius, obitus. Sepultura apud Hoyenses : miracula.

Cum igitur placuit Altissimo, B. Domitianum de præsenti educere seculo, et beatitudinis Sanctorum conjungere gaudio, Spiritu sancto insinuante Paraclito, revelata est ei proxima corporis sui de hac vita resolutio. Qui Sanctorum per circuitum devote visitans limina, precibus assiduis et eleemosynarum instantiis exorabat, ut bona consummatione a Sanctorum susceptus Angelorum collegio, præmio cum justis mereretur perfrui sempiterno. Ad tumbam autem sancti et piissimi Christi Confessoris veniens Servatii, implorabat ejusdem interventu gratiam et auxilium sibi adesse Altissimi, quando de ergastulo instantis vitæ exueretur et seculi. Convocatis itaque ecclesiæ suæ Fratribus et devotis suæ diœcesis Sacerdotibus, ceterisque Christi fidelibus in ecclesia convenientibus, facta confessione, salutifera nostræ redemptionis celebrans Sacramenta, devotissime pane Christi vivifico et sanguine salutari permunitus, pacem et communionem dedit omnibus, et se universorum commendavit orationibus, humiliter ab eis opem postulans ad Dominum, jam de hoc seculo recessurus.

D EX MS.

Ad tumbam S. Servatii

sacro viatico munitus,

11 Post hæc ad omnes locutus est verba salutaria mellifluæ prædicationis : commonens eos perseverare in fide perfecta et bonæ exercitio actionis. Dilecti ait fratres et filii, audite præcepta Altissimi, et nolite partem habere cum ministris diaboli, et E salvi eritis in die iræ districti judicii. Laborate ergo propriis manibus, et sicut Sancti libenter subvenite pauperibus, ut sitis divites cum Christo in regnis cœlestibus. His et aliis sermonibus cunctis ab ipso instructis, data benedictione, ut Pater et Pastor dulcissimus, oves devotas commisit gratiæ sui Redemptoris ; injunxitque eis ut corpus suum in ecclesia Hoyensi beatæ Virginis Mariæ, sicut ei Dominus ordinaverat, ecclesiasticæ traderent sepulturæ. Confessor autem sanctissimus, permanens in ecclesia, invocavit Patrem mente, ut ipsum consolari ante exitum sua dignaretur dulcedine : qui semper prope est omnibus se invocantibus in veritate.

disponit de sepultura:

12 Facta autem hac oratione, lux immensa de superno cœli solio super eum emissa resplenduit, quo tota basilica refulgens, lucem mirificam, fidem et gratiam fidelibus copiosam exhibuit. In luce igitur relictus hac cœlitus collata, pius Pater cum magna exultatione oculos erigens ad superna, vidit piissimum Regem Sanctorum Jesum Christum omnium Redemptorem, sedentem in medio Angelorum in Majestate Paterna, vocantem eum ad se cum misericordia, dicentem sibi hæc consolationis verba ; Euge, serve bone et fidelis, quia supra pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium F Domini tui; et percipe quod oculus non vidit, et auris non audivit, nec in cor hominis ascendit, quod Deus præparavit omni se perpetuo diligenti. Beatus es et bene tibi erit, quia cum Sanctis gaudebis, et cum Angelis in æternum immarcessibili gloria exultabis. Beati erunt, qui per te meo crediderunt nomini, beati qui tibi devoti impenderunt honorem obsequii. Veni, benedicte Patris mei, et percipe regnum tibi præparatum ab initio seculi. His dictis lux cœlestis paulatim evanuit, et gloriosus Præsul lætificatus visione Dominica in exultatione permansit. Vixit autem in omni tempore vitæ suæ in timore Dei et virtutum reverentia, serviens Conditori suo in sanctitate et justitia sine querela. Bonum denique certamen certavit, fidem inviolabiliter servando, cursum consummavit, sicque felici consummatione inter religiosorum Sacerdotum manus, Nonis Maji de hac instabili vita, in cœlestibus cum Sanctis victurus, ad Dominum transmigravit. De morte igitur ad vitam, de mœrore ad lætitiam, de mundo pervenit ad gloriam. Affuerunt ejus transitui chori Angelorum hymnidici, qui animam ipsius cum laudibus detulerunt ad præmium gaudii.

a Christo visitatur:

7 Maji ab Angelis in cœlum deducitur:

A EX MS.

13 Archipresbyteri vero, ejusdem Patris filii carissimi, frequentantes et custodientes corpus Præsulis beatissimi, impendebant ei honorem debitum, cum orationibus et Psalmis exequiarum officii : sicque corpus sanctissimum, odorem cunctis adstantibus dans suavissimum, a Sacerdotibus religiosis, cum devoto Conventu civium et innumerabili turba utriusque sexus hominum, in ecclesia B. Mariæ Hoyensis oppidi defertur, tumulo commendandum. *sepelitur Hoyi:* Percipientes autem Nobiles et Magnates provinciæ, sepulturam tanti Patris in ecclesia tam venerabili præparatam fore; ex honore reverentiæ convolantes undique cum nimia devotione, sui Pastoris et Dei Confessoris exequiis festinabant unanimiter interesse. Cumque hoc corpus sancti Patris venerabili jaceret in feretro, indutum vestibus Præsulatus, caput ornatum habens infula, manum Pastoralis circumdatam baculo, omnium advenientium naribus odor suavissimus est infusus. Multi vero devotione accensi, sanctitatem Patris sanctissimi agnoscentes, ex vestimentis ejus particulas pro reliquiis incidebant, alii rumpebant, nonnulli ungues manuum sive pedum ejus dum poterant decurtabant, quidam vero B summitatem capillorum capitis præcidebant, et hæc omnia sibi quasi venerandas reliquias reservabant. Celebratis igitur Missarum solenniis, cum orationibus et psalmis sepulturæ officii congruis, corpus sacrum in sepulcro novo, ex lapide pretioso exciso, imponitur devotissime, fidelium Sacerdotum ministerio : sicque cum magna reverentia reconditur in loco sacro, tanto Sacerdoti dignissimo.

14 Clauso igitur post sepulturæ officium sepulcro, odor suavissimus procedens de corpusculo, sanitatem corporum, et animarum contulit fidelium populo, cui plena erat fides et bona intentio. Audientes itaque sanctitatem viri sancti, variis doloribus oppressi ex longinquis sicut ex vicinis viculis infirmi, visitabant sacri tumbam corporis, gratiam et salutem animarum et corporum obtinentes. Venientes *claret miraculis:* autem cæci ad venerationem corporis sacri, divina gratia largiente oculorum sunt lumine restaurati : surdi auditum ex sancti merito receperunt, muti usu linguæ et vocis accepto læti ad propria redeunt: claudi et contracti membrorum nervis, cum fide Sanctum invocantes, collato sibi cœlitus gressus officio gradiebantur, et ab omnibus diversarum infirmitatum gravatis doloribus pestes pessimæ omnesque ægritudines repellebantur. Quidam etiam invidi, C quia miracula a sancto Patre Domitiano fieri non credebant, et virtutum ejus insignia depravare volebant, nimio terrore repente percussi, S. Domitianum cum devotione laudabant, et coacti merita Sancti ubique potenter prædicabant. Omnis ecclesia congaudeat Hoyensi pro concessa gloria, nam potenter hanc illustrat divina gratia. O Domitiane, dulce languentium solamen, per tua merita, quæ continent tuæ dissolutionis deposita, quæ velut sol fulgebunt in resurrectionis gloria, ibi colloces nos oves Judicis in dextera.

15 Obiit *a* circa annum Domini quingentesimum sexagesimum. Fuit etiam iste Pontifex summæ bonitatis, in eleemosyna promptus, in judiciis justus, *amatus ab omnibus,* in universa morum honestate excellentissimus, nullum despiciens; sed omnes in bona voluntate complectens, omnes diligens, ipse quoque diligebatur ab omnibus. Et ut verbis Sigeberti monachi Gemblacensis, optimi historiographi, utar, Clarebant, inquit, sub Justiniano magno Imperatore, Cassiodorus Senator post monachus, Arator Poeta, Priscia- *laudatur a Sigeberto:* nus Grammaticus, Victor Capuanus qui cyclos Pascales scribens Victorii errores redarguit, Gregorius Lingonensis, Nicetus Trevirensis, et Beatus Domitianus Trajectensis Episcopus *b* : et in Gallia arbor *c*, quæ sambucus dicitur, uvas protulit. Hujus D viri sanctissimi sepulcrum, licet in ecclesia fuerit, ubi vel in quo loco locatum extitit, minime ab incolis scitur : unum inde pro vero dicere possumus, quod ecclesia multoties passa est ruinam tribulationum, Winidorum videlicet et Normannorum et Hungarorum et aliarum persecutionum, quæ toties locum illum et totam Leodiensem parochiam devastando oppresserunt: et sic potuit esse, ut sepulcrum B. Domitiani ab ipsis omnino deletum fuerit : vel forte erat in loco aliquo, ubi paries murorum deducendus erat; et sic ignoratur ab omnibus *d*.

16 Nostris vero temporibus sex juvenes in aquis *6 submersi reviviscunt:* submersi, inter paucos annos in diversis festivitatibus ejusdem suscitati sunt. Ex quibus aliqui sub molendinis molentibus pertransierunt, et per dimidium diem æstivo tempore in aqua jacuerunt : alii per duarum fere horarum spatium, alii per trium, alii a primo tempore æstatis usque ad vesperas in *ægri sanantur,* aqua jacuerunt : de quibus postea aliquem vidimus. Cæci, claudi, surdi, muti, paralytici, phrenetici et dæmoniaci, quorum præ multitudine ignoramus numerum, in diversis festivitatibus ejus recipiunt sospitatem usque in hodiernam diem Multi etiam in E diversis locis in carcerali custodia detenti, precibus *captivi liberantur.* et meritis B. Domitiani catenis diruptis liberati sunt: de quibus aliqua hic in medium proferre curavimus miracula. Quidam vir Teumaci *e* in vinculis positus, B. Domitianum cum lacrymis cœpit interpellare, ut ejus meritis intervenientibus absolveretur, quia propter nimiam paupertatem, nulla spes erat ei redimendi, cui piissimus Confessor subsequenti nocte in somnis apparuit dicens : Ego sum Domitianus : surge et appone manum vinculis, et extrahe pedem: ne dubites, quia cedentibus ultro vinculis liberaberis. Cave etiam, ne cum liberatus fueris, revertaris per silvam quæ est juxta Halois, sed inferiori via redeas sub nemore, et a nullo capieris. Expergefactus autem a somno manum apposuit ad vincula, et mirabile dictu statim liberatus est, et Dei misericordiam et Beati Pontificis interventionem liberationi suæ attribuens, pro voto ferreas catenas attulit B. Domitiano.

17 Quidam negotiator, memoriam faciens Beati *furto sublata restituuntur.* Pontificis et se ejus precibus commendans, incidit in latrones, a quibus spoliatus est; sed Dei opitulante gratia, numquam sarcinam ejus dirumpere F potuerunt: sed nec panem, quem super loculum B. Domitiani tetigerat, per triduum jejunantes comedere potuerunt : sicque se deliquisse cognoscentes, res proprias ei restituerunt. Juvenculus quidam juxta rotam cujusdam molendini dilapsus est in aquam : et statim B. Domitiani auxilium in corde depoposcit, quia verbis non poterat. Qui ab hora prima usque ad horam nonam in aqua subsistens, tandem repertus est : et cum mortuus exstimaretur ab omnibus, tandem cœpit respirare : quem beati Pontificis meritis et intercessionibus suscitatum non dubitamus. Sunt et alia plura miracula, quæ propter fastidium legentium hic omittentes, ab historia manum retrahamus.

ANNOTATA.

a *Reliqua hujus numeri iterum eisdem verbis habentur in dictis Annotationibus ad Harigerum.*

b *Passim in MSS. et excusis exemplaribus Sigeberti ad annum* 528 *legitur,* Nicetius Trevirensis et Domitianus Tungrensis florent,*sequentibus omissis.*

c *Iterum apud Sigebertum ad annum* 550 *ista leguntur :* Arboris quæ dicitur sambucus, flores, grana, et fructus, in flores, grana, et fructus vitis transformantur.

A formantur. *Imo habentur apud Miræum tamquam Sigeberto adjecta.*

d *Reliqua usque ad finem capitis relata sunt ab Ægidio Aureæ-vallis citato cap.* 33.

e Teumiacum *nusquam invenias, sed bene* Fumiacum, *vulgo* Fumay, *ad Mosam fluvium, locum etiamnunc munitum, unde pedestri breviori itinere Hoyum euntibus, ad transitum Bochi fluvioli viam mediam intersecantis, pari fere utrimque quinque vel sex leucarum spatio, occurrit villa* Halloy *dicta. Sed an ibi silva, qualis hic mox vitanda monetur? Dubitare facit situs fluvialis. Potius igitur intelligerem alterum* Haloy, *alias* Hayloys *scriptum, et ad silvam notatum in chorographica Comitatus Namurcensis tabula, solis duabus leucis Hoyo distans, et prædictum a Fumiaco iter continuantibus fere transeundum; directius autem, si quis veniat ex* Chiney, *castro solum quatuor leucis distante ab oppido Hoyensi: et pro hoc facit alius codex apud Chappeavillum, in quo* Ceumacum *legitur, facili depravatione ex* Cenniac: *et eodem quadamtenus trahi potest* Caimaticum, *quod idem in alio codice invenisse dicit.*

CAPUT III. a

B *Translatio S. Domitiani et miracula dein patrata.*

a Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo et septuagesimo tertio, regente Romanum Imperium *b* Frederico Augusto, Leodiensem ecclesiam gubernante *c* Radulpho Pontifice, Hoyenses Canonici S. Mariæ, adeuntes faciem memorati Pontificis, supplicaverunt, quatenus B. Domitianum in loculo argenteo, quod ei jam diu fabricatum extiterat, collocaret: quia valde eis inhonestum videbatur, cum apud Deum esset meritis excelsus, apud homines loco teneretur humili. Annuit Episcopus, et *d* decimo septimo Kalendas Julii se hoc facturum promisit. Omnibus itaque rebus rite ordinatis, memorato die Episcopus ad ecclesiam venit; orationem faciens, loculum aperuit; et sanctam margaritam, quæ intus latebat, omnibus in palam permissum est videre; et mox ab ipso Pontifice in locello argenteo recondita est honorifice. Quibus expletis, Sacerdotes albis induti, propriis humeris sanctissimum corpus a terra levaverunt, et extra ecclesiam detulerunt, Clericis psallentibus atque subsequentibus cum civibus et feminis qui manibus cereos ferebant, nam omnibus erat una devotio, par erat exultatio, in proximo eorum visitatio.

(Margin: b; c Corpus elevatur anno 1173: d)

C 19 Postquam vero sanctissimum corpus ejus reconditum est in ecclesia, Episcopus Missam celebravit: atque inter ipsa sancta mysteria non defuit intercessio S. Domitiani. Nam mulier quædam unicam habens filiam, quæ novem mensibus decursis numquam lumen cœli viderat, ante corpus beati Pontificis assistebat, atque in hunc modum eum interpellabat: O Domitiane, Confessor Domini pretiose, natæ meæ lumen restitue: eam tuo famulatui tradam omnibus diebus vitæ suæ. Scio vere et certissime scio, quod quæcumque petieris a Domino impetrabis. Quid amplius? mulier Domitianum interpellabat, et Domitianus precibus suis puellæ lumen restituit. Stupentibus qui aderant, præibat exultans, viam carpens, et viæ ducem ulterius non requirens. Concito cursu Sacerdotes qui aderant Episcopo puellam adduxerunt, et quod Deus visitavit plebem suam per merita B. Domitiani intimaverunt. Qui Deo gratias reddidit, et ut Te Deum Laudamus ab omnibus cantaretur præcepit.

(Margin: *sanantur cæca,*)

20 Quibus expletis in proximo affuit visitatio B. Domitiani. Nam mulier quædam, quæ jam per annos sex a paralysi tenta fuerat, et sub loculo residebat, a custodibus flores poposcit, et accepit, nervos tetigit, et mox huc atque illuc deambulavit. Alia quoque mulier habens spiritum infirmitatis, quæ incurvata erat per annos plurimos, et manum dexteram erigere non poterat, ad sanctum accessit feretrum cum lacrymis, et manu super loculum tetendit, et ab ægritudine qua laborabat liberata est. Dum hæc et similia agerentur, fama qua nihil velocius per singulos discurrens, memorati confessoris miracula *e* divulgavit. Concitabatur tota civitas, et ad tam mirabile spectaculum [currebat] omnis sexus et ætas, et omnes infirmi variis doloribus detenti, tam in grabatis quam in vehiculis allati sunt. Inter quos mulier altera, quæ a paralysi curvata erat per annos novem, quia per se non poterat ab aliis, allata est. Mira res, nam mox ut loculum B. Domitiani tetigit, erecta est et sibi restituta. Cumque hujus rei et supradictorum fama percrebresceret, quidam Engelbertus nomine, cœpit derogare Sancto, et adeuntibus ecclesiam insultare. Mox mirum in modum divinitus correptus cœpit æstuare, et destitutis corporis membris et viribus in terra volutari. Tandem se deliquisse profitens, et a Sacerdote absolutionem postulans, os suum et pectus percutiens, a vexatione absolutus est.

(Margin: *paralytica,* D EX MS. *incurvata,* e *paralytica,* *energumenus organniens:* E)

21 Tempore Radulphi, tricesimi tertii Episcopi Leodiensis, post *f* concremationem ecclesiæ S. Lamberti, quæ accidit anno Domini Millesimo centesimo octogesimo quinto, cum pro restauranda ejusdem B. Lamberti ecclesia undique convenirent de toto Episcopatu processiones ad offerendum; contigit B. Domitiani feretrum ibi cum omni frequentia populi de Hoyo apportari: senserunt et intellexerunt qui affuerunt *g* quomodo feretrum B. Lamberti et feretrum B. Domitiani sese invicem quodam sonoro strepitu salutaverunt. Cum igitur plurimi utriusque sexus, ex his qui de Huyo advenerant, offerendam suam consummassent, et reverti citius cum suo Sancto accelerarent; non potuit feretrum B. Domitiani moveri, donec omnes qui cum ipso venerant suam oblationem fecissent. Post hoc ejus oblatione completa, Hoyenses putantes sibi Sanctum suum velle remanere, cum lacrymis et gemitibus oratione completa, iterum applicantes manum feretro Sancti, eum facillime sustulerunt, et cum laudibus et lætitia celerrime revertebatur.

(Margin: f *ad corpus delatum Leodium anno* 1185 g *et facta oblatione relatum,*)

22 Factum est autem cum ascendere inciperent publicum montem qui junctus est civitati Leodiensi, antequam ad cœnobium Regularium Canonicorum S. Ægidii, quod in ipso monte continetur venirent; femina quædam de Leodio, jam per septennium cæca, audito B. Domitiani adventu cucurrit, et feretrum ambabus manibus tenuit. Quam cum amovere vellent circumstantes, juravit quod non recederet, quousque lumen reciperet. Illico per meritum B. Domitiani lumen recepit, et sic læta ad propria remeavit. Et sic Hoyenses B. Domitianum cum gaudio magno reportaverunt ad propria. Factum est autem hoc miraculum in vico S. Christophori, sicut nobis retulerunt duo viri Religiosi de Ordine Cisterciensi, qui ibi præsentes fuerunt; et scimus quia verum est testimonium eorum.

(Margin: F *cæca illuminatur.*)

ANNOTATA.

a *Quæ hoc capite continentur, descripsit Ægidius Aureæ-vallis tomo* 2 *Gestorum Pontificum Leodiensium, et quæ num. hoc et sequenti habentur referuntur cap.* 51, *reliqua cap.* 55.

b *Hic est* Fredericus Barbarossa, *sive* Ænobarbus, *Aquisgrani coronatus anno* 1152, *Romæ a Pontifice an.* 1155, *mortuus anno* 1190.

c

A c Radulphus *creatus Episcopus an.* 1167, *mortuus an.* 1191.

d *Idem dies excusus est apud Ægidium. In superiori relatione et alio de Miraculis scripto, dicitur* VI Idus Junii *id factum.*

e *MSS.* multiplicabat.

f *Concrematio traditur contigisse anno* 1183 *aliis* 1185, IV *Kal. Maji, die Translationis corporis S. Lamberti. Ita Ægidius cap.* 53.

g *Lambertus Parvus apud Chapeavillum ista scribit:* Anno 1185 Hoyenses corpus S. Domitiani ob reverentiam S. Lamberti Martyris sumunt, et Leodium navigio adferunt: quod Leodienses Clerici a Montepublico suscipientes, cum maxima devotione per portam S. Martini cum crucibus et vexillis et multorum Sanctorum Reliquiis in occursum S. Lamberti deferunt. Inde revertentes in ecclesia B. Mariæ Virginis utrumque deponunt. Et Rudolphus Episcopus festum S. Domitiani celebrari jussit.

ALIA MIRACULA.

Ex MS. Hoyensi.

Prologus B Ad illustranda B. Domitiani merita, quæ Dominus per eum Miracula operatus est, a die Translationis usque nunc, paucis absolvere decrevimus. Miracula autem, sicut dicit Apostolus, in signum data (*1 Cor. 14, 22*) sunt non fidelibus sed infidelibus, et diversos in diversis habent effectus. Sicut enim idem Apostolus (*Rom. 8, 30*) dicit, quod Deus prædestinavit, hos et vocavit: Vocat autem flagellis alios: unde per Salomonem * (** imo Apostolum 12 Hebr. 6*) dicitur, flagellat Dominus omnem filium quem recipit. Ideo et ipsum Paulum percussit, ut sanaret, dejecit ut erigeret, cæcavit ut illuminaret. Alios spiritus illustratione vocat, alios miraculis: sed unde prædestinati proficiunt, reprobi excæcantur. Nam illud quod filiis Israel tempore Moysis fuit ad remedium, Pharaoni et Ægyptiis contigit ad supplicium: ille cum populo suo demersus est in mare, filii Israel a servitute liberati. Itaque, sicut nos credimus et speramus, per Beati Antistitis Domitiani merita fideles et devoti proficient, reprobi vero et detractores tabescent. Nunc ergo ad ædificationem bonorum, quæ Deus per eum operatur miracula, sicut nos ipsi partem vidimus, partim ab aliis, qui viderunt, C accepimus, compendiose absolvamus.

a *Sanantur contractæ tres aliique infirmi* 2 *a* Mulier quædam, quæ dissolutione membrorum laborabat, et pedibus tunc temporis insistere non valebat, nocte quasi in extasi posita videbat mulierem quamdam, pretiosis indutam vestibus, ad Corpus B. Domitiani accedere, dixitque ei: Surge, et porrige manum deposcentibus. Nec multum temporis interfuit, quo liberata, sed non nisi transactis octo diebus fides est ei adhibita. Contigit etiam quamdam, quæ numquam ambulaverat, gressum recepisse, et ad altare beatæ Dei Genitricis, sine auxilio alicujus processisse, et gratias Deo et Genitrici ejus inde cum B. Domitiano retulisse. Tunc etiam contigit quamdam puellulam, quæ duobus annis curvata in terram, erigi non poterat, plenarie liberatam esse. Accidit etiam eos qui usum loquendi numquam habuerant, intercessione beati Pontificis suscepisse. Duæ etiam quæ caduco morbo laborabant, liberatæ sunt. Duo hydropia curati sunt.

item alii longiori spatio ægri quatuor 3 Quidam etiam Nivellensis, auditis miraculis B. Domitiani, ore profitens ad salutem, corde credens ad justitiam, promisit se iturum ad limina Beati, si ei gressus restitueretur. Et statim recepit, quod optabat. Quidam de *b* Bordines; qui duobus (*b*) annis et tribus mensibus in lecto decubuerat, facto voto veniendi ad limina B. Mariæ, statim recepit sanitatem. Duæ mulieres, quæ usum manuum paralysi amiserant, nec digitos poterant extendere, una D eademque hora convaluerunt. Mulier etiam de Rupe, *c* castello Comitis Namurcensis, quæ per sex annos (*c*) in lecto decubuerat, nec poterat pedibus insistere, pristinam recepit sanitatem. Alia mulier, quæ simili ægritudine laborabat, vovit B. Domitiano unicam vaccam, quæ fuerat indomita, nec duci poterat: et recepit sanitatem, et vacca præcurrens ductores suos præibat, quasi nullo ductore indigeret.

4 Quidam miles de *d* Ouce, facto voto veniendi (*d* *et alii totidem*) ad oratorium B. Domitiani, tentare cœpit, si progredi posset: et paulatim resumptis viribus usque Hoyum pervenit: sed quia debitas gratiarum actiones non retulit, iterum sicut prius ægrotavit, donec divina aspirante clementia, ad invocationem B. Domitiani perfecte convaluit. In eadem villa parvulus quidam, qui numquam ambulaverat, consolidatis plantis ejus, sanitatem recepit. Mulier etiam quædam, quæ quidquid in cibo et potu sumpserat, statim evomebat, opitulatione beati Confessoris curata est. Puerulus, qui usum videndi per duos menses in uno oculo amiserat, ad corpus beati Pontificis matre duce venit, obdormivit, expergefactus visum recepit.

5 Tria signa, in una puella perpetrata sunt: visum recepit; quæ prius muta fuerat, locuta est; ambulandi vires recepit. Quidam Conversus de *e* Cornelio monte, qui auditum amiserat, dum ad limina B. Domitiani properaret, adhuc in itinere positus, quod optabat, recepit *f*. Quidam de parva *g* Andana, qui per tres hebdomadas nihil penitus comederat, votum fecit veniendi ad corpus beati Pontificis, si aliquatenus convalesceret: mox quam optavit salutem, recepit. Alius de *h* Viset, curia Episcopi, qui novem annis ægritudine laboraverat, in momento curatus est. Mulier quædam de *i* Falais usum membrorum, quem amiserat, recepit. Similiter puerulus quidam de *k* Anicin vires recepit gradiendi. Quidam de Nelin, qui maxima ægritudine laborabat, et sibi et Domino suo inutilis erat, liberatus est, unde etiam a Domino suo Godefrido de *l* Han legitime traditus est, in festo B. Domitiani denarium daturus. Eadem conditione juvenculus quidam B. Domitiano ab eodem Domino traditus est, qui mutus erat. (E *item muti cæci surdi ac claudi* *e* *fg* *h* *k* *l*)

6 Mulier quædam, quæ fistula laborabat in tantum ut medici desperarent, et manum apponere recusarent, a prædicta ægritudine in momento convaluit. Quidam ad pascua boves deducens, modica aura afflatus, statim in terram decidit, et alienis manibus ad domum reductus (insanus enim putabatur) tribus diebus nihil omnino comedit. Tandem ad prædictum Pontificem confugiens, et veniam deposcens, optatum beneficium impetravit. Quædam puella, quæ unum latus amiserat, pene et ejusdem partis oculum, a cæcitate et lateris dolore pariter liberata est. Quidam de familia Domini Henrici de Lacia, turbine concussus, vires corporis amisit: sed intercessione prædicti Pontificis sanitatem recepit. Quidam etiam de *m* Floreffia, qui manum aperire non poterat, et uno pede debilis erat, in momento redditus est incolumis. Mulier quædam de Gimel, quæ de equa ceciderat, et septem annis et eo amplius in lecto decubuerat, auditis magnalibus B. Domitiani paulatim convaluit; et prius alienis innitens manibus, pristinæ sanitati est restituta. Mulier de Vilier, quæ nec surgere poterat nec progredi, viso beatis Pontificis loculo, perfecte convaluit. (*rursum aliis morbis laborantes,* F *m*)

7 Sed quia in singulis immorari tædiosum est, succincte cetera proferamus. Mulier quædam filiolum suum noluit communicare in aqua, quæ de reliquiis Sanctorum defluxerat pro ægrotantibus; cum ad ejus elationem reprimendam puer cœpit infirmari: (*alii denique plures juvantur.*)

quod

A quod mater videns agnovit culpam suam, se deliquisse profitens, et sic filio sanitatem impetravit. Alius quidam parvulus, semimortuus adductus, statim convaluit. Mulier quædam, quæ per tres annos vires ambulandi amiserat, monita in somnis venire ad corpus beati Pontificis, fidem adhibens, curata est. Similiter quidam de Hotton *n* a diuturna ægritudine sanatus est, et ex tunc cœpit pauperibus ministrare *o*.

n

o

ANNOTATA.

a *Priora miracula jam num.* 12 *et* 13 *eisdem verbis narrata omittimus. At quæ hoc numero referuntur, erant priori Vitæ adjuncta, sed ibi omissa.*

b Bordines, *duabus circiter Leucis Hoyo distat ad Occidentem, in confinio Namurcensis et Leodiensis ditionis, trans Mehaniam fluviolum.*

c *Illud forsitan* Castellum, *quod ad orientalem Mosæ ripam, una supra Namurcum leuca, in rupe extructum exhibet chorographica tabula.*

d Ouce, *in eadem tabula* Ouhe, *proxima Hoyo trans Mosam villa.*

e Mons-Cornelii *prope Leodium, in quo Ordinis Præmonstratensis Abbatia olim, nunc Carthusianorum* B *monasterium: de his plura vide* v *Aprilis ad Vitam S. Julianæ, Corneliensis hinc dictæ.*

f *Duo priora erant etiam priori Vitæ adjuncta cum hac clausula :* multa autem et quasi innumerabilia ad feretrum Beatissimi Domitiani subsecuta sunt post ejus Translationem miracula, quæ brevitatis causa hic scripta non sunt. D

EX MS.

g Andana *vulgo* Anden *Abbatia, per S. Beggam fundata, duabus supra Hoyum leucis: huic propinquum* Andenalle, *forma diminutiva, unde hic* Parva Andana *dicitur.*

h Viset, *locus utcumque munitus in orientali Mosæ ripa, inter Leodium et Trajectum via fere media.*

i Falais *duabus Hoyo leucis in occasum distat, ad alteram Mehaniæ ripam.*

k Anicin, *an recte scriptum nescio, uti nec de aliis quibusdam locis, forte extra Namurcensem Comitatum quærendis, quod non lubuit admodum operose indagare: hujus finibus trans Bochum prænominatum proximum est* Achin.

l Han, *castrum ad Sabim, supra Namurcum duabus leucis; a quo distinguuntur* Han supra-Lescam, *et* Franc-han *sive liberum.*

m Floreffia, *ubi Ordinis Præmonstratensis Abbatia sed in tabulis Topographicis istarum ac vicinarum partium insignis, inter Han et Namurcum, ad ripam labis meridionalem.*

n *In margine ecgraphi scriptum vel* Hurion: *neutrum invenio.* E

o *Sequebatur de mercatore, qui in latrones inciderat, relatum in* 2 *Vita num.* 16.

DE S. MAURELIO EPISC. MART.

D. P.

PATRONO FERRARIÆ IN ITALIA.

CAPUT I.

Vicohabentinæ Sedis origo et translatio ad S. Georgii ecclesiam Ferrariæ.

SEC. VII.

Ante institutionem Episcopatus Ferrariensis

Ferraria urbs *(de cujus origine multi multa, nec sine fabulis) priusquam eo consisteret loco, ubi hodieque amplissima visitur, ad Septemtrionalem scilicet ripam minoris Padi (Volanensem Padum vulgo nuncupant) olim aut tota aut majori parte sua ad alteram dicti fluminis ripam stetit, ubi hodieque nominatur parochia S. Georgii, quæ* Ferrarola *dicta invenitur seculo* XIII; *cum scilicet ædibus ecclesiisque majori ex parte translatis una cum* Ferrariæ *nomine,* C *qui restabat vicus diminutive sic dici cœpit, quasi* parva Ferraria, *quæ et* vetus Ferraria *vocari potuisset. Hic certe primitus constituta est Sedes Episcopalis, quod quando et quomodo factum sit, quoniam haud parum ad hunc locum facit, resque implicatissima est, lubet per antiqua vetustatis exoletæ vestigia indagare conjectando; non tam ut propriam ea de re ipse firmem sententiam, quam ut moneam partium istarum eruditos homines plura quærere, quibus inventis sternatur via ad evitandas salebras, scriptorum præcedentium diligentia necdum complanatas. Ravennatem ecclesiam sub Valentiniano Imperatore auctam esse Archiepiscopali dignitate apud omnes fere pro indubitato habetur; sed quod eo profertur jam dicti Imperatoris privilegium, uti apud Ferdinandum Ughellum extat tom.* 2 *col.* 331, *Baronio aliisque merito de suppositione est suspectum : multis certe modis interpolatum esse, et quidem ineptissimis, nemo dubitaverit, qui aliquam habet vetustatis cognitionem.*

Cathedra Vicohabentiæ existens

2 *Solidius multo id videtur probari ex S. Petri Chrysologi serm.* 175 de Marcellino Episcopo Vicohaventino et S. Mariæ et virginis partu, *cujus hoc initium.* Omnium quidem rerum primordia sunt dura, sed duriora sunt primordia generantis. Sancta Ecclesia Ravennas, ut primum pareret, viam fecit, angores pertulit, sensit dolores : et hoc egit, Fratres, ut ordinem partus divini toto veritatis tramite custodiret. *Cum autem divini partus ordinem eum fuisse ostendisset, ut exeunte edicto Cæsaris in Bethleem quasi in via de Virgine nasceretur Christus :* Edicto, *inquit,* Cæsaris Pagani Dominus obtemperaturus occurrit, et decreto B. Petri, decreto Principis Christiani (*quod de institutione Archiepiscopatus, non sine contradictione quorumdam accepta, putem esse intelligendum*) servus adhuc aliquis obsistit ? Verum, *pergit Chrysologus,* quia neque prospera adversis, neque gaudiis miscenda sunt tristia his omissis hodierni germinis lætitiam prosequamur. Habeat modo natus, qui primus natus est, primogeniti reverentiam, teneat et honorem. Marcellinus hodie vernaculi partus totum rapuit et conquisivit affectum. Circumstant filii, adsunt propinqui, cognatio tota concurrit, familia exultat omnis, ipsa penetralia domus tripudiant et lætantur; quia videre oculis, suscipere manibus hodie primum genitricis partum sobolemque meruerunt. *Ex his liquido patere existimo, quod uti primus Marcellinus fuit, quem ecclesia Ravennas, Archiepiscopali deinceps jure plurium subjectarum Ecclesiarum mater per Episcopales ordinationes futura, Episcopum ex se genuit, ita primus fuerit S. Petrus Chrysologus et non alius, qui Pontificio Imperialique decreto eam acceperit potestatem. Acceperit autem sub S. Leone Magno Pontifice et Valentiniano Imperatore circa annum Domini* CCCCL; *qui antea a Leonis decessore S. Sixto III simplicem Episcopi titulum potestatemque acceperat.*

a S. Petro Chrysologo I Ravennatium Archiepiscopo

F

accipit Episcopum Marcellinum circa annum 450.

3 *Marcellini successores omnes in obscuro latent; nullius eorum subscriptione in Conciliis quinto sextoque seculo aut etiam septimo habitis apparente, nisi is qui* in

AUCTORE D. P.

A *in Lateranensi sub Martino Papa anno* DCXLIX *notatur* Joannes Vico-Sabinas Episcopus *legi debeat* Vico-habenas, *quæ videtur esse opinio Rubei lib. 4 Hist. Ravennatium. Est autem hoc eo verosimilius, quod* Vico-Sabinensis *Episcopatus nullum uspiam sit vestigium reperire: qui autem ætate S. Petri Chrysologi dicebantur* Vico-haventini, *potuerunt* Vico-habenates *mitigata nonnihil voce dicti fuisse. Ut ut sit, non diu post prædictum Lateranense Concilium mansit* Vico-habentiæ *Cathedra: sed ad eam quam dixi veterem* Ferrariam, *posteris* Ferrarolam, *translata ea est. Translationis auctorem Vitalianum Papam fuisse volunt Ferrarienses, qui anno* DCLVII *sedere cœpit. Causam fuisse suspicor Mauri Ravennatis Archiepiscopi, addicta sibi Exarchi Imperatorii potentia subnixi, defectionem a Romanæ Sedis obedientia, eo insolentiæ progressam, ut ad causam Romæ dicendam citatus, ipse Romanum Pontificem præsumpserit ad suum tribunal judicandum citare: mansitque in ea obstinatione usque ad mortem, ut throni sic et delicti successorem anno* DCLXXII *nactus Reparatum: qui cum cito resipuisset, a Vitaliani successore Adeodato non alia lege veniam impetravit et gratiam, quam ut Mauri nomen expungeret e diptychis. Interim factum videtur ut* Vico-habenas B *seu* Vicohabentinus *Episcopus, Archiepiscopi sui execratus superbiam, Romam se contulerit; utque ab jurato ecclesiasticæ unitatis hoste recederet longius, Sedis Ferrariam transferendæ petierit acceperitque facultatem.* Ferrariam *autem ideo delegerit, quod ad Vicohabentinam diœcesim pertinens, sed a Longobardis possessa, esset extra potestatem Exarchi Ravennatis. Hoc vero ne gratis dictum putetur, consideret lector jam inde a tempore S. Gregorii Papæ, Longobardorum regnum adeo late in Italia patuisse, ut* universa hæc, exceptis Roma atque Ravenna, cum locis ad eas spectantibus, ad Alpinis montibus Regium usque Calabriæ, illis pareret: *sicut ait Baronius ad an.* 591 *numero* 41.

ibidem sedisse videtur an. 649 Joannes, male Vico-Sabinas dictus:

post quem translata Ferrariam Sedes,

idque vel ad declinandam Mauri Ravennatis tyrannidem,

4 *Patet hujus rei veritas ex terminis Comitatus Perusini, per illos tunc instituti, Hortam usque promotis; quam ipsam, licet trans Tiberim positam, et solis* 24 p. m. *Roma distantem, possedisse Longobardos scimus ex Paulo Diacono lib. 4 cap. 7. Nihil igitur mirum dicimus, cum asserimus,* Ferrariam, *a Ravenna distantem saltem* 40 p. m., *in Padi ripa contra Imperatorios detentam ac munitam ab iis fuisse, imo tunc extitisse caput totius Comitatus contra Exarchos Ravennates. Sicut autem iidem Lombardi omnia usque ad ipsa Romana mœnia habebant incursionibus suis infesta, cum* C *extrema plerorumque circa locorum desolatione; ita etiam* Vico-habentia *potest ab iisdem credi depopulata. Quare si cui minus placet transferendæ Sedis causa in Mauri Archiepiscopi rebellionem collata; poterit ab ipsismet Longobardis, pro majori parte tunc Christianis, causam sumere, opinando, quod ipsimet æquum esse censuerint, Ferrariensis Comitatus a se constituti Episcopum, non alibi quam Ferrariæ residere: itaque factum esse ut Vitalianus Papa, ipsis ita volentibus,* Marinum, *a se constitutum Episcopum ordinarit, Ferrariæ Sedem habiturum. Huic ex ipsamet gente successerit* Oldradus, *a nonnullis perquam male repositus ad tempora S. Silvestri Papæ, ab aliis creditus primus sub eodem Vitaliano Ferrariensis Episcopus, et* S. Maurelii *cujus causa hæc examinantur, decessor.*

vel Longobardis ejus possessoribus ita volentibus

non obstante fundationis bulla, certo suppositilia:

5 *De* Marino *certe, fueritne unquam Ferrariæ Episcopus, nulla satis solida auctoritate probatur. Nam quod de Ferrariensis Episcopatus institutione extat documentum tom. 2 Ughelli col. 546, ipsemet indicat suppositilium videri multis, et pro tali videtur habere. Satis profecto est vel initium legere, ut ita sentias: ipsum ergo accipe.* Jubente Vitelliano, servo servorum Dei, atque Constantino Romanorum Imperatore Augusto, exiit edictum Romanum, ut describeretur, qualiter post destructionem nostræ Vicunveriæ ecclesiæ, quæ de jure B. Petri Apostoli fuit, petitionibus precibusque Clericorum et laicorum infra Ducatum nostrum Ferrariæ, in ipsa videlicet Massa-Babylonia, quæ vocatur Ferraria, quæ de patrimonio sanctæ nostræ Romanæ ecclesiæ est et B. Petri, in ipsa eadem Massa alteram fundavimus et eam auximus et ædificavimus ecclesiam, ad honorem Dei omnipotentis et Martyris S. Georgii, atque in Episcopatum consecravimus, ad jus et dominium S. R. E. et B. Petri: et in dominio et potestate seu cura et gubernatione sua constituimus atque subjugamus: et in ea quemdam Episcopum ex Romanis, Marinum scilicet, virum religiosum, justum et honestum, ac venerabilem, et ex nobili genere natum, ex auctoritate B. Petri et nostra, cum Cardinalibus scilicet et Episcopis nostræ Romanæ civitatis, in ipsa sancta ecclesia Ferrariensi, ad Episcopalem effectum elegimus, investivimus et consecravimus etc. *Cæcus est qui non videat tot pene indicia imposturæ quod verba, atque hoc totum figmentum conditum esse postquam S. Petri patrimonium, quod vocant, constitutum esset, adeoque pluribus post extinctum regnum Longobardorum seculis, per Æmiliam atque Flaminiam: superfluum igitur fuerit expendere singula.* E

D

Translata est autem ad ecclesiam S. Georgii veterem,

6 *Quidquid autem sit de tempore quo condita est ecclesia* S. Georgii *(fieri enim potest ut ea appellatio aut antiquior aut recentior multo sit) eidem indita videtur esse, postquam illuc allatum est brachium S. Georgii, quod nunc in nova cathedrali servatur, quæ SS. Georgio et Maurelio sacra est. Sunt quidem qui eas Reliquias seculo* XII *ineunte primum allatas credant, a Roberto Flandriæ Comite: sed hoc ostendetur infra erroneum esse: antiquius autem istic esse S. Georgii patrocinium (cujus haud facile aliud initium assignaveris) probat Henrici Imperatoris diploma apud Ughellum tom. 2 col. 564; quod anno* MXIV *signatum, jura sua libertatesque confirmat* Canonicis Sanctæ Ferrariensis ecclesiæ, in honorem S. Georgii constructæ; *ad cujus tunc pertinebat omnis illa terra, quæ inter duo flumina usque ad Comaclienses agros, seu verius paludes protensa, dicitur* Polesinum S. Georgii. *Similis confirmatio facta deinde anno* MLXVIII *ab Alexandro Papa II per Bullam quæ extat col. 568, inscripta* Everardo Archipresbytero, Romano Archidiacono, et reliquis Canonicis sanctæ Ferrariensis ecclesiæ: *nominaturque inter alia* ecclesia S. Stephani in Burgo Ferrariæ *(ubi Burgum vocari vides quæ nunc ipsa est civitas)* insuper etiam medietas decimationis plebis S. Georgii in Episcopio, medietasque omnium rerum F quæ pro animabus fidelium defunctorum eidem ecclesiæ relinquuntur *etc.*

anno autem 1135 ad novam Cathedralem,

7 *Translata postea per Landulfum Episcopum cathedra, sub annum* MCXXXV, *translati quoque saltem pro parte Canonici sunt, cum iisdem juribus; uti probatur per Bullas Adriani IV, anno* MCLVII, *et Alexandri III, anno* MCLXXIX *eisdem verbis eamdem rerum et decimationis medietatem exprimentes. Altera medietas videtur pertinuisse ad Episcopum: ita tamen ut Presbytero Curato Canonicisque ibidem relinquendis, ad parochiæ curam et ecclesiæ ministerium, congrua portio relinqueretur. Pennottus enim lib. 2 cap. 22 num.* 1 *allegat privilegium, quod anno* MCXLI *die* XI *Maji, Griffus Episcopus, Landulfi successor immediatus,* pro animæ suæ decessorumque et successorum in Episcopio *Ferrariensi* salute *scribit,* Hugoni Sacerdoti et Joanni subdiacono Transpadanæ S. Georgii ecclesiæ Subdiaconis, in qua Ferrariensis Episcopatus Sedes olim viguit.

manentibus in veteri primum Canonicis aliquot

8 *Interim surrexerat et egregie propagari cœperat Canonicorum Regularium Lateranensium institutum, quo in jam dictam S. Georgii ecclesiam recepto,* Gravendinus Ferrariensis Electus, Ugucio Præpositus, *aliique Canonici Ferrarienses, irrevocabiliter tradiderunt*

deinde eodem inductis Lateranen. Regularibus,

A *runt* Bruno, Canonico S. Georgii de Ferrarola præsenti, ac nomine ecclesiæ et Canonicæ præfati S. Georgii de Ferrarola recipienti, totam et integram decimationem quæ ad sacristiam *Cathedralis Ferrariensis* pertinebat, vel pertinuerat, vel dari debuerat de possessionibus positis in Plebatu prædictæ ecclesiæ S. Georgii de ultra Pado. *Actum anno* MCCXXXVII, *et postea ab Innocentio IV confirmatum fuit Nonis Julii anno Pontificatus* X *Christi* MCCLIII *rescribente* Priori et Conventui S. Georgii de Ferrarola ordinis S. Augustini Ferrariensis *apud Ughellum col.* 576. Exinde, *inquit Pennottus,* stetisse in ecclesia eadem Canonicos Regulares ostendunt litteræ Benedicti Papæ XII Abbati S. Petri in Cœlo-aureo Papiæ et Priori ejusdem ecclesiæ S. Georgii de Ferrarola directæ anno MCCCXXXIX. Sed et de anno MCCCLXII Canonici monasteriorum S. Jacobi Cellæ-volanæ, et S. Laurentii in Cæsarea apud Ravennam invicem unitorum, capite destituti, in illorum Priorem Canonice elegerunt Antonium Canonicum S. Georgii de Ferrarola ejusdem Ordinis S. Augustini, quorum electionem confirmavit Innocentius VI, per suas datas Avenione anno x sui Pontificatus.

ac denique an. 1411 monachis Olivetanis.

9 Postea cum dicta ecclesia esset cuidam Petro Diacono Card. tit. S. Angeli commendata ac post B illius obitum cuidam Jordano Episcopo Albanensi, Canonici Regulares illam omnino deseruerunt : quam Joannes Papa hujus nominis XXIII, instante Nicolao Ferrariæ Marchione, Monachis Olivetanis univit, per suas datas Bononiæ de mense Septembri anno MCCCCXI : *qui cum ecclesiam restaurandam curassent, fuit ea anno* MDLXXIX *die* XVIII *Novembris a Filiasio Roverella Archiepiscopo Ravennate solenniter consecrata, uti ex instrumento Joannis Æmiliani cognovisse se scribit Marcus Antonius Guarini, in compendio Historico Ferrariensis historiæ, sub annum* MDCXXI *vulgato, post annos* XXIV *quam Don Michael-Angelus Olivetanus Italice publicaverat* vitam S. Maurelii Episcopi Martyris, Protectoris et Defensoris civitatis Ferrariensis, *in forma dialogi inter Monachum et Peregrinum, tamquam Christianæ* humilitatis speculum. *Hic autem est ille Sanctus de cujus Vita tam MS. quam typis excusa, pronuntiat Ferrarius in Catalogo generali, quod* multa egeat censura : *quare etiam necessarium censuimus totam sæpius nominatæ ecclesiæ originem et fortunam recensere, ut intelligi queant, quæ de hoc Sancto offeruntur, explicanda ab enormibus quibus sunt implicata figmentis.*

CAPUT II.

C S. Maurelii in ecclesia S. Georgii novissima inventio, translatio, cultus, miracula.

An. 1419 post magnum exundationem fluvii

U*t a notioribus certioribusque ad alia obscuriora paulatim ascendamus, age initium ducamus ab ultima sacri corporis inventione et translatione, quam sic describit Michael Angelus pag.* 53. Anno MCCCCXIX, cum in Cathedra S. Petri Martinus Papa III præsideret, Romanum vero Imperium Sigismundus, Ferrariensis civitatis Dominium Nicolaus III Marchio Atestinus obtinerent, inveniendorum transferendorumque sanctorum corporum Maurelii et Alberti hæc occasio sese obtulit. Jacebant hæ gemmæ imo thesauri, in quodam sepulcro intra cryptam seu paradisum (sic enim in multis locis appellatur) instar sacelli conformatam, sub tribuna majoris altaris. Et erat quidem locus iste primum satis aptus orationi : sed cum humilis esset ac sulterraneus, processu temporis totus humidus, obscurus, desolatusque frequentari desierat, ac pene venerat in oblivionem; sive propter crebra quæ supervenerant bella aliosve casus, sive propter exiguam istorum temporum devotionem. Ut ut fuerit, aperiens Deus cataractas cœli D tantum aquarum infudit terris, ut egressis ripas fluminibus non solum valles inundarentur, sed arborum quoque cacumina propemodum obtegerentur. Tali in necessitate recursum a Ferrariensibus ad Deum est suumque S. Maurelium, per cujus intercessiones et merita diminutæ paulatim sunt aquæ. Tunc monachi nostri, qui non ita pridem locum obtinuerant, considerantes quod sanctæ Reliquiæ tenerentur in prædicta spelunca, neglectæ vulgo et inhonoratæ; meritoque formidantes, ne totæ in pulveres tandem abirent, a superinfusis identidem aquis consumendæ; statuerunt eas inde efferendas ipsaque in ecclesia alte locandas, ubi extra periculum ejusmodi deinceps esse possent : quod tamen aggredi non præsumpserunt nisi cum consensu Illustrissimi Domini Marchionis ac Reverendissimi Petri Bojardi tunc Ferrariensis Episcopi.

AUCTORE D. P.

quæ in humida crypta periclitabantur Reliquiæ

7 Maji sereno primum dein pluvio die,

11 Laudavit uterque consilium pium : et de eorum sententia lectus est dies VII Maji, ipsi S. Maurelio sacer, ad rem peragendam; invitato in id Religioso omni ac seculari Clero, ut congruo cum apparatu processionaliter adesse vellent. Ipso autem die exoriente, qualem oriri conveniebat in tali tamque læta festivitate, Reverendissimus noster Pontificaliter indutus, cum clero Religiosisque omnibus E convenerunt in ecclesiam Cathedralem : qui, cum ab ecclesia essent ordinate egressi, ne nimia quæ sensim confluxerat multitudo, et major quam area capere posset, festivitatem ipsam funestaret, non paucorum certo certius obterendorum exitio; providit Deus, mutata subito cœli facie, et effuso in terras nimbo densissimo, tanta cum vehementia ventorum, ut unusquisque cogeretur, dimissa vacua area viisque ad eam ducentibus, sese alio recipere. Illustrissimus Marchio cum Baronibus atque Equitibus suis, nec non Episcopus cum Patriarcha Roberti, multisque Religiosis et bona populi parte, propere reverterunt in ecclesiam; ibique substiterunt, donec cessante pluvia ordinari denuo pompa posset. Ea ad quatuor millia hominum numeravit : unde colligas, quanta futura fuisset, quamque difficulter promovenda, nisi cœlum ipsum innumeros alios cedere loco fecisset.

(quod Providentiæ effectus fuit)

nominibus S. Maurelii et B. Alberti notatæ

12 Hac igitur, inter sacrorum hymnorum cantus, perveniente extra portam civitatis, obviam processere Patres nostri : simulque omnes, quos adesse conveniebat, summa cum reverentia ingressi sunt in cryptam : et aperientes sepulcrum invenerunt in eo duas capsulas plumbeas, ulnam unam longas, F quarum quæ ad dexteram posita hoc titulo desuper inscripta erat, HIC EST CORPUS SANCTI MAURELII EPISCOPI FERRARIENSIS ET MARTYRIS; altera sequentibus insigniebatur verbis, HIC EST CORPUS SIVE OSSA BEATI ALBERTI EPISCOPI FERRARIENSIS ET CONFESSORIS. Tunc omnes in genua prostrati adoravere sacras reliquias, et peractis debitis ceremoniis sigillatim sustulere capsam utramque, magna voce cantantes, Ecce Sacerdos magnus, qui in diebus suis placuit Deo et inventus est justus. Ita detulerunt illas ad majus altare, ante quod sacrum Missæ officium solennissime celebratum a Reverendissimo D. Episcopo fuit. Ex eo autem tempore cessaverunt aquæ, neque exinde regionem inundavere usque in præsentem diem, quamvis subinde contigerit turgere copiosis undis flumen, magnamque stragem minitari. Recordor autem accidisse temporibus meis, ut in tali formidine sacra S. Maurelii manus efferretur ad pontem : eaque signatæ aquæ magno cum fremitu recurrerent ad mare, ac populum præsenti liberarent formidine. Sed redeo ad seriem narrationis propositæ.

deferuntur ad altare.

inde ad sacristiam

13 Vulgatus quaquaversum rumor inventionis prædictæ brevi tantam excivit hominum multitudinem

A nem, adorare, videre, tangere cupientium; ut discrimen considerantes monachi, ne minime pares sustinendæ multitudini, haud satis arcere a sacro thesauro possent pie rapaces manus; ipsum recluserunt in quoddam archivium intra sacristiam, donec novum sepulcrum fabricaretur. Verum increbrescente in vulgus rumore, quod sancta corpora aliorsum auferre molirentur Patres, parum abfuit quin impetu facto effringerent ostium sacristiæ. Quare curatum celeriter est, ut altare ligneum instar arcæ majoris fabricaretur, quæ superne aperienda collocaretur in medio templo, in capella, quæ tunc sub nomine Divæ Virginis censebatur; ibique incluserunt prædictas capsas, prius omni populo palam monstratas; cunctis certatim caput inclinantibus, manus brachiaque tollentibus in cœlum, percutientibus pectus, magna voce clamantibus, Succurre nobis, Miserere nobis. Exinde vero tam multa facta miracula sunt, ut iis exponendis non sufficiam. Tacere tamen non possum rem prorsus novam et admirabilem. In eodem unde sacra lipsana extracta primum fuerant loco, scaturire cœpit fons aquæ pulcherrimæ, sapidissimæque, nec non saluberrimæ iis qui ad medelam variarum infirmitatum illuc descendunt, ipsam vel in potum haustam B sumpturi, vel in lavacrum aspersionemve acceptam infusuri corporibus suis: ex quorum ingenti numero recensebo paucos, nominatim descriptos.

AUCTORE D. P.

ac denique in sacellum D. V.

Fons in loco priori scaturiens,

14 Mulier quædam familiæ perquam honestæ, nomine Seregaita, annos jam duos ferens inutiles nervorum attractione manus, easque præmissa oratione istic lavans, subito sanas recepit. Alia, Lucia nuncupata, famula adm. Illustris D. Ugotionis de Contrariis, decennalem unius brachii dolorem ægre ferens, eo quod ipso uti non posset, remedium diu optatum in eodem lavacro reperit. Jacobus quidam Bononiensis pictor, eamdem aquam ori suo admovens, liberatus est a malo fastidioso atque ingrato, quod ipsam cibi necessariam sumptionem difficilem ei odiosamque reddebat. Filiolus Bon Joannis de Lavezolis pedem ferebat ulcerosum tortumque, cui nullum remedium inveniebant medici: sed mater pueri, audita populari devotione circa prædictam aquam, eodem accurrit: et primum calidis ipsa suffusa lacrymis, opem postulavit filio; tum salutari latice pedem lavit, sanumque mirata subito est. Alius juvenculus, Joannes nomine, filius Pauli de Montagnana, uno oculorum per quamdam infirmita- C tem privatus, eadem aspergine amissum lumen recuperavit. Idem beneficium inde retulit Patavina puella, nomine Florina, quæ triennium utriusque oculi caruerat lumine. Totidem annis confractum brachium gestaverat territorii Bononiensis mulier, nuncupata Bartholomæa, totumque contusum plagis a ferocienti marito acceptis: et altera ex Serminensi vico, quæ elephantiasi laborabat, similiter ferebat brachium longo tempore infirmum et ulcerosum: utraque autem a dictis infirmitatibus sanata fuit usu istius aquæ.

pluribus sanitatem potius vel adspersus præstat.

15 *His usque ad pag. 60 relatis a Michaele-Angelo addendum puto, quod idem antea pag. 26 scripserat, ad probandam Maurelianæ præsentiæ virtutem pro defensione illius loci, quem corporis sui thesauro voluit locupletatum: verba auctoris Latine reddita hæc sunt.* Memini ex senioribus nostris audivisse, atque etiam in veteri quadam pergameno legisse, quomodo sub Leone Papa X, propter timores aliquos bellicos, succisum utroque in latere fuerit campanile ecclesiæ nostræ, ad eum qui hortos respicit angulum; suppositæque ad molem sustinendam machinæ, quæ ingruente necessitate succensæ, deficientibus ea parte fulcris, fecerent ipsam corruere in terram. Verum quidam ex nostris P. Fr. Philippus nomine, ab ætate Senior cognominatus, ad distinctionem a synonymo suo D juniore, magnæ vir integritatis et ferventissimus amator S. Maurelii (cujus corpus et altare atque sacellum curans ex officio, ibidem non solum dies, sed noctes quandoque in oratione ducere erat solitus) divina, ut credibile est, inspiratione motus, Ducem adiit, Alfonsum scilicet primum; dixitque, Deum precibus S. Maurelii conciliandum, et servaturum satis locum illum. Fidem verba invenere: sublatis machinis restaurati sunt muri, prout etiamnunc ad oculum discernitur: et usque hodie turris illa consistit illæsa. Aiunt etiam iidem Seniores, quod cum ex pluribus turribus auferrentur campana æra majora (credo ad conficienda exinde tormenta bellica) atque etiam ad maximam nostram campanam ventum esset, exclamasse prædictum bonum senem; Dimittite, dimittite illam: nec enim utilis vobis esse poterit, quia est campana S. Maurelii. Perrexerunt nihilominus fabri mandata exequi, ipsamque ad castrum pertraxere; ubi cum aliæ similes campanæ omnes, secundo aut tertio mallei ictu diffringerentur; hæc nostra, etiam octies deciesque percussa, remansit integra. Quo miraculo admoniti operarum Præfecti vetuerunt illam ultra attingi, ornatamque E floribus et coronatam, velut triumphali pompa, revexere victricem. Unde tanta erga illam reverentia affici cœperunt accolæ, ut quoties tempestatem periculosam minatur cœlum, huc certatim accurrant, pulsaturi campanam S. Maurelii, cujus sono dissipari procellas omnino confidunt, resque ipsa demonstrat.

Campanile ecclesiæ ab eo servatum creditur

uti et campana utilis contra tempestates,

16 *Ita Michael Angelus, qui cum scriberet S. Maurelii vitam, ejus corpus depositum erat, intra æneum monumentum; et corpus B. Bernardi similiter quiescebat sub altari capellæ alterius. Rem distinctius explicans Marcus Antonius Guarini docet, monumentum illud conspici ad dexteram altaris majoris intraque ipsum claudi arculam argenteam. Corpus autem B. Bernardi dicit esse ad sinistram altaris ejusdem intra sepulcrum, ex candido marmore eleganter sculptum auroque illusum. Deinde capellam S. Maurelii totam ait elegantissime historiatam ipsius Sancti gestis et miraculis, per Joannem Baptistam Benvenuti cognomine Hortulanum. Unde et ex prænotato Michaelis Angeli loco intelligitur, ex utroque majoris altaris latere esse proprium cujusque sacellum, et in hoc ejus monumentum. Credibile est tunc cum restaurata, prout supra diximus, ecclesia fuit anno* MCCCCLXXIX, *in eum quem designavimus* F *modum ordinatum altare capellusque et monumenta; ipsa deinde uno minimum post seculo taliter tamque sumptuose fuisse adornata: ex quo etiam tempore, dicto jam æneo monumento a parte interiori leguntur hæc inscripta verba,* Divi Maurelii Martyris et Episcopi veneranda ossa, cujus divinitatem frequens votorum reus testatur indies: *in posteriori autem hæc,* Patres Olivetani, ære proprio et piorum, posuere. *Displicuit autem, nec immerito, titulus* Divinitatis, *in alieno plane sensu quam vulgus capiat usurpatus; quare expungere eum a Romanorum Pontificum aliquo jussi monachi sunt, uti ex Marco-Antonio colligitur; visum deinde Sanctæ Sedi est, hoc posse dissimulari; cum monachi non incommode vocem eam explicarent, et forte ab ejus mutatione scandalum aliquod in vulgo metuerent. Addit idem Auctor, Joannem Fontana Ferrariensem Episcopum, ab anno* MDXC *usque ad* MDCXI, *solitum quotannis fuisse die* XII *Maji, ad Sancti festivitatem eo loci celebrandam, procedere solennissima pompa, tota in equis nobilitate comitatum.*

utrumque corpus modo est in propriis sacellis.

17 *Hactenus fere processerat prælum, et hoc ipsum folium jam erat sub manu typothetarum; cum a P. Heraclio Cristanelli, Collegii nostri Ferrariensis nunc Ministro, jam alias de hoc opere cum danda esset B. Ursulinæ Parmensis Vita bene merito, cujus diligentiam*

Vita recentissime edita

A *tiam in transcribendis antiquioribus S. Maurelii Actis frustratus eventus fuerat, spoliato aut excusso (ut hæc calamitosa belli tempora ferunt) tabellario, novas accepimus litteras, indicium jacturæ illius ferentes, et pro solatio aliquo Vitam S. Maurelii, novo Francii Benedetti stylo Italice expressam, cui titulus,* Rex Mesopotamiæ et sacer Pastor Ferrariæ, *in hac ipsa urbe apud Marestos impressam anno* MDCLXVII. *Quamvis enim quoad substantiam solo exquisitæ locutionis cultu ea differat ab aliis; conatus tamen auctor de recentioribus miraculis addere quidquid potuit indagando assequi, eorum paucitate spem plura accipiendi nobis abstulit. Vitæ huic, post dedicatoriam, inscriptam Marchioni Francisco Estensi Tassoni, Ferrariensium apud Alexandrum VII Oratori, hæc de eo Oratio præmittitur :* Deus, qui, B. Maurelium Pontificem tuum, hoste devicto per martyrii palmam, ad supernæ contemplationis gloriam pervenire fecisti; tribue quæsumus, ut qui protectionis tuæ gratiam quærimus, ejus piis intercedentibus meritis petitionis nostræ salutarem consequamus effectum. *Ad privatamne dumtaxat Ferrariensium devotionem fovendam hæc concinnata Oratio sit, an etiam in publicum ecclesiastici Officii usum adducta, nescimus, neque nunc vacat examinare. Ad gratias autem supra relatis posteriores in fine opusculi sui descendens idem* B *auctor, has recenset.*

in qua narratur restincta pestilentia,

18 *Anno* MDCXXX *civitatis totius imprimisque residentiæ suæ protectorem se esse monstravit Sanctus. Afflaverat pestilens contagio civitatem, quæ ne ab ægris proserperet ad sanos, illis extra frequentiam popularem semotis assignatum pro Lazareto erat monasterium S. Georgii. Jamque ei rei curandæ præfecti, occupato amplissimi refectorii monastici spatio, ut illud adhuc spatiosius majorisque turbæ capax redderent, pertundi jubebant parietem, cui Balthasaris Regis cœna ultima insculpta erat eleganti scalpello Thomæ Laureti Siculi, vulgo dicti Neapolitani. Sed manum admoventibus operi, adeo constanter se opposuerunt qui adhuc ibidem residebant Religiosi, indignando, lamentando, iram Sanctorum intentando: ut supersedendum consilio putarint : creditumque fuit S. Maurelio intercedente factum esse, ut restincta cito quæ primum accendi cœperat, pestilentia, non modo cessarit ruinæ deliberatæ periculum; sed etiam locus ipse manserit immunis a sordibus, quibus erat pro salute publica destinatus. Similiter anno* MDCXXXIX, *cum fluviorum Rex Eridanus, irata fronte contra urbem invectus, perniciem ei sub undis suis minaretur; hinc Clerus civitatis cum brachio S. Maurelii, inde cum ejusdem manu Georgiani suburbii incolæ monachi, tumentibus fluctibus sese objiciebant, alternis* C *supplicabundi : eoque officio factum putatur, ut aquæ aperto alibi exitu, versus oppidum Zocca dictum, per silvas vallesque sese effuderint, abripientes secum quod portabant periculum. Anno denique* MDCLIX, *cum Laurentius Fiaschi, monasterii jam dicti Œconomus, in proximo, qui Decima appellatur, loco trituræ faciendæ conductas operas jumentaque haberet, subito inhorruit cœlum, imbriferis ab omni parte gravidum nubibus. Igitur Reverendiss. Abbas tunc regens, D. Hyacinthus Bonacossa, differendum suadebat opus, ob præsens damni alias secuturi periculum. Contra Œconomus, magna in Sanctum impulsus fiducia, jubet initium facere triturationi, vovens Missæ sacrificium super eo altari offerendum, sub quo sacra D. Maurelii ossa quiescunt. Et ecce, disruptis quæ turbidum conceptum diutius portare nequibant nubibus, tantum quidem circumcirca effusum est aquarum, ut viæ publicæ in torrentes conversæ mox viderentur : ipsum tamen locum, in qua triturabatur, nec leviter quidem asperserunt, cum maxima admiratione eorum omnium, ad quos miraculi tam manifesti notitia pervenit.*

cohibita exundatio Padi,

pluvia a loco trituræ prohibita.

CAPUT III.

Legenda apocrypha et fabulosa de Vita et prima translatione S. Maurelii.

D

Post ossa S. Maurelii et B. Bernardi sec. 13 translata,

Beatus ille Albertus Ferrariensis Episcopus, cujus jam facta mentio et plenior facienda est natali ejus die* XIV *Augusti, obiit anno* MCCLXXIV, *atque ut scribit Ughellus col.* 581 sepultus est in S. Georgii templo contra S. Maurelii Martyris sepulcrum, *prout testamento suo caverat, executorem ejus instituens Priorem loci D. Augustinum Lateranensem : sed cum miracula nonnulla etiam ad ejus invocationem celebrarentur, apparet ex prædictis elevatum de terra fuisse corpus annorum subsequentium aliquo, eodem forsitan* XIII *quo obiit seculo : quando visum fuit Priori ac Fratribus de veteri sepulcro elevare ossa S. Maurelii; et utrisque recondendis in novum communemque tumulum, faciendas curare geminas ejusdem formæ ex plumbo arcas, eodem inscriptas stylo. Nunc paulatim ad antiquiora progressuri, quærimus qua ratione Ferrariam allata et in S. Georgii templo condita sint S. Maurelii sacra pignora.*

E

scripta Vita Latina S. Maurelii, quam desideramus.

20 *Habebant Patres Olivetani, teste Michaele-Angelo pag.* 44, *Vitam Sancti Latine scriptam; quam credimus post institutum Canonicorum Regularium in ecclesiam S. Georgii introductum, ab aliquo Congregationis Lateranensis Canonico primo compositam; quamque, velut primum fontem omnium exinde scriptorum et editorum, conati sumus adipisci, variis eam in rem litteris ad nostri Ferrariensis collegii Patres directis; qui suis quidem partibus non defuerunt : sed transcriptum exemplar periit in via. In hac dicebatur* Sanctus aliquis Imperator sacrum corpus advexisse, *quis autem is fuerit reticebatur. Fortassis etiam ibidem tacetur, unde et quando illud advectum sit. Et de tempore quidem hactenus controvertitur inter Ferrarienses, æque ac de auctore translationis prænotatæ. De loco vero ait Michael-Angelus* in variis ipsius civitatis Chronicis *legi, quod* venerabilis muneris auctor, existens in civitate Edessa in Mesopotamia nocte quadam ab apparente S. Maurilio monitus sit, ab urbe, quæ brevi esset infidelibus subjicienda, corpus ejus transferre in Italiam; indicata parte et latere dextro templi, ad cujus parietem sub parvulæ crucis indicio esset inveniendum. Quo refosso, indeque ablato, cum ipsum Romam deferre proposuisset is cui facta revelatio prior erat; altera vice apparuisse Sanctum, monuisseque ut in Adriaticum sinum flecteret navigationem, ostiumque Padi Volanense subiens, depositum pium Ferrariam veheret in S. Georgii Martyris templum, tunc quidem ab urbis muris exclusum, olim tamen illius sedem Episcopalem.

Corpus dicitur advectum Edessa ab aliquo Imperatore,

F

non sine miraculis Ferrariæ secutis:

21 *Prosequitur deinde idem Michael-Angelus narrare miracula, dictam translationem comitata aut subsecuta, hoc tenore :* In, ipso sacri corporis adventu puer quidam, Joannes nomine, ex conferta seque premente turba de ponte in Padum ceciderat, jamque non de vita solum sed et de sepultura filii desperabant parentes, cum biduo toto quæsitum a piscatoribus corpus non appareret. Tandem ad S. Maurelii intercessionem facto recursu, conspectum est illud supra aquam, frigidum ac lividum totum : deportatum autem ante sacrum altare rubescere atque moveri cœpit; et puer, tamquam resuscitatus a somno, interrogantibus quid sibi contigisset, respondit, ipso quo cadebat momento apparuisse sibi venerandi vultus virum, cui vestis alba et mitra in capite, atque promisisse quod post biduum salvus esset restituendus parentibus suis. Legitur etiam quod Sacerdos quidam, Bartholomæus nuncupatus, et in oppido Voghieræ habitans, molesta arthritide annis totis septem afflictas manus pedesque dolebat, usu utrorumque

A

AUCTORE D. P.

utrorumque privatus : qui monitus in somno, ut ad sacras S. Maurelii reliquias sanandum se confideret, illuc se deportari fecit ; momentoque temporis, solutis manuum ac pedum nodis, nervisque suo statui restitutis, sanatum se sentiens, vestes poposcit sacrificales; nec prius discessit, quam Missa in gratiarum actionem completa, factam sibi gratiam pro concione enuntiasset. Legitur etiam quod nobilis quædam Bononiensis, Margarita nomine, viro desponsa, a cingulo deorsum paralytica facta ex gravi morbo ; cum ad ecclesiam S. Georgii Ferrariæ magnum esse populorum concursum, propter frequentia miracula, narraret fama; eodem a matre sua deportata est : cumque simul ambæ ante altare orarent, sanitatem recuperavit infirma; ideoque consolatissima mater, varia ibidem dona reliquit.

Ast Edessa numquam Paganos habuit a tempore Apostolorum,

22 *His miraculis promptius fidem quis adhibuerit, quam translationi ex chronicis præcitatis acceptæ. Nam quod ad* Edessam *attinet, ubi S. Maurelius patre Pagano et Mesopotamiæ Rege natus, ac deinde a fratre similiter Pagano occisus, et clam tumulatus fingitur (qua de re infra) gloriabatur illa, teste Wilhelmo Tyrio lib.* B *4 cap. 2, quod* in ea quam ab initio et temporibus Apostolorum susceperat sub Abagaro Rege fidei sinceritate perseverans....... solaque inter omnes illius regionis urbes illibata ab infidelibus, qui circumpositas jam pridem occupaverant provincias, nec subjugata fuerat, nec alterius professionis quemquam pertulerat habitatorem. *Cum autem anno* MXCVII *fama Comitis Balduini (frater hic erat Godefridi Bullonii) cum exercitu Christianorum ad Euphratem usque progressi illuc esset delata; eique se cum Regulo suo, homine Græco, tradidissent cives, ut jugum excuterent Saracenorum (*qui exterius in urbibus finitimis et præsidiis confinibus habitantes, tantas eis inferebant molestias, ut egredi urbem non liceret, nec sua exterius procurare negotia ; licet tributa et vectigalia annuatim solverent, vineasque et agros pene continuis exactionibus compulsi redimerent) *mansit urbs sub imperio Latinorum usque ad annum* MCXLII, *quando Sanguinus Turcorum Assyriam obtinentium Rex, ipsam male custoditam oppugnavit expugnavitque, civibus ad internecionem deletis. Ad illud autem usque tempus nullus Regum, nedum Imperatorum Occidentalium mare transierat belli sacri causa : solus Constantinopolitanus Joannes Comnenus, anno* MCXXXI *in Ciliciam usque pe-* C *netrarit, Euphratem autem numquam trajecit, ut credi possit Edessam vidisse.*

prius autem capta a Turcis est quam facta dicitur esse translatio,

23 *Atqui Ferrariensium Chronicæ, a Michael-Angelo allegatæ pag.* 42, *consentiunt, translationem factam anno* MCVI; *quo tempore Romanum quidem Imperium tenebat* Henricus *istius nominis tertius, Rex Germaniæ quartus; sed nec ipse nec alius istius nominis mare transivit in terræ sanctæ auxilium. Quare nec Ferrariam transtulisse corpus S. Maurelii potuit : frustraque rixantur de Henrico Ferrarienses, tertione an quarto vel quinto debeant tantum bonum. Frustra etiam Michael-Angelus conjecturas innectit de Imperatore Conrado, Henrici V nepote, vel S. Ludovico Rege Franciæ, qui diu post amissam Edessam illuc transmiserunt. Quod autem suggerit de Roberto Flandriæ Comite, ex primis Terræ sanctæ conquisitoribus uno, qui S. Georgii brachium, quo Ferrarienses gloriantur, attulit, et Comitissæ Mathildi donavit, hoc autem corpus similiter attulisse potuerit, non multo plus verosimilitudinis habet. Nec enim usquam apud Guilielmum Tyrium, res a Roberto gestas satis accurate persequentem, ullum ejus trans Euphratem vestigium extat : et ipse anno* MCV *revertens in Flandriam, neque Adriaticum mare navigasse scitur, aut Italiam omnino attigisse, neque Mathildæ Comitissæ donasse potuit brachium prædictum, quod ab eo Aquicinctensi in Flandria monasterio traditum fuisse constat; adeo ut si quam ejus partem Roberti munere habuit Mathilda, eam debeat accepisse per internuntios, alia quavis occasione ex Palæstina aut Flandria ad sese a Comite præfato directos.* D

adscripta an 1106, et Henrico tertio

aut Roberto Flandro.

Synopsis Vitæ nihilo minus fabulosæ,

24 *Ut autem dictæ translationis historia convestita est personarum ac locorum circumstantiis, nullam cum veri similitudine affinitatem habentibus; ita multo absurdiores sunt eæ quibus implicatur et obscuratur Vita : cujus hoc compendium esset.* Maurelius, Edessæ in Mesopotamia, patre Theobaldo ejus provinciæ Rege Pagano natus, fidem nihilominus Christi edoctus, XVIII ætatis anno regnum a patre secum communicatum regere cœpit : et tunc primum sibi natos fratres, Hippolytum et Rivallum, eadem secum religione imbuit. Post octo autem regiminis annos, pertæsus seculi, patri ac fratribus valefecit; et fama Theophili Smyrnensis Episcopi allectus, ad eum se contulit, quo tempore civitas illa turbabatur a Severino hæresiarcha, Christi divinitatem negante. Itaque ordinatum a se Presbyterum Maurelium Romam mittendum decernit Theophilus : quo iter ingresso, Severinus hæresiarcha fulmine repentino extinguitur, ne suo ingressu templum polluat cathedrale. E Maurelius hoc audito nuntio, dum Smyrnam vela revolvi jubet, tempestate compulsus usque Ostiam, Romam porro pervexit, dum istuc, mortuo Oldrado Ferrariensi Episcopo, alium a Joanne Papa IV petituri adessent Ferrariensium legati, anno DCXXXVI. Papa autem cœlesti admonitus oraculo, Episcopum Maurelium iisdem consecrari voluit : qui primo suo in urbem Ferrariensem ingressu, puellam a nativitate cæcam illuminavit. Post annos autem octo agnitus est ab Edessenis, ipsum ubique quærentibus, propterea quod mortuo Theobaldo Rivallus fratrem majorem interfecisset, regnumque totum ad idololatriam retraheret; eosdemque ad res restaurandas secutus, a perfido fratre et increpationis impatiente, regni etiam amissionem metuente, conjectus in carcerem cruciatusque, ac demum (ne tumultus oriretur in populo) clam plexus est capite; et a Christianis qui supererant tumulatus latuerit usque ad tempus translationis suæ in Italiam.

uti indiciis nonnullis ostenditur.

25 *Hæc summa fabulæ prolixioris. Ubi primum, contra perpetuam Edessenorum traditionem, Reges in ipsorum urbe Paganos vides; et quidem non Syriacis Græcisve aut saltem Latinis nominibus, sed Longobardicis, Theobaldum atque Rivallum. Deinde noto Ferrarienses Episcopos dici sub Joanne IV, annis saltem triginta prius, quam Ferrarienses ipsi credant Episcopatum apud se constitutum, quippe qui ejus auctorem* F *faciunt Papam Vitalianum; ut de ætate ipsius Joannis Papæ IV taceam, cum anno* DCXXXVI *male composita, qui non ante annum* DCXLI *Pontifex scitur ordinatus fuisse. Quid porro de Severino, apud Smyrnenses hæresiarcha, et orthodoxo eorumdem Episcopo Theophilo dicam? Utique aliud nihil, nisi fidelioribus opus esse monumentis, ut in rerum natura extitisse credantur, quam sit Vita tot titulis rejicienda. Quam autem ille docuisse prætenditur hæresim, ea aut Ariana aut Photiniana fuisset, pridem nota et damnata utraque. Notus est in historia ecclesiastica* Severus *ille, Monachus in Syria, ac dein Pseudo-Episcopus Antiochenus, sub Anastasio Imperatore hæretico, Chalcedonensis Synodi adversarius pro Eutychiana impietate, propriis quibusdam erroribus admixta : qui circa annum* DXIII *plurimas in Oriente turbas excitavit, et cujus sectatores usque in Asiam minorem urbemque Smyrnensem potuerunt penetrasse. Damnarat eos una cum sociis Acephalis et Eutychianis Vigilius Papa, anno* DXLII, *frendente nequidquam earum fautrice Justiniani Imperatoris conjuge, uti S. Gregorius lib.* 2 *Ep.* 36 *nos docet. Anno etiam* DCXXII *Paulum, e Severianæ sectæ Principibus unum, in Armenia ab Heraclio Imperatore confutatum*

A *futatum, legere est apud Baronium. Huic similis aliquis eodem seculo potuit etiam Smyrnensi Episcopo facessivisse negotium : sed, ut dixi, nihil nisi conjecturæ incertæ possunt super vita tam fabulosa fundari.*

CAPUT IV.

De patria, Episcopatu, martyrio, translatione S. Maurelii verosimiliores conjecturæ.

Talis cum sit Legenda S. Maurelii, *saltem Italica (nam Latinam, ut dixi, videre necdum nobis contigit, verosimile est tamen Italicam ex eadem sumptam esse) cumque Michael-Angelus pag.* 42 *agnoscat in Archivio Ferrariensis Ecclesiæ non inveniri antiqua de Episcopis ejus urbis monumenta; eaque credi omnia periisse incendio, quod vetus Episcopium ante translationem factam sub Landulfo consumpserit; de* S. Maurelio *certiora quærentibus, quid tandem certum sperari poterit? Certum, fateor, omnino nihil. Si tamen in hoc defectu lubet conjecturas sectari, mihi duplex occurrit, veri saltem similitudinem habens : Lector alterutram eligat, aut suggerat meliorem. Primum ergo mihi incidit suspicari,* S. Maurelium, *non ex Mesopotamia advectum, sed ex Romano Clero Presbyterum, sub* Joanne Papa IV *legatum fuisse* Smyrnam, *ad* Theophilum *Episcopum, de* Severiana *hæresi apud suos gliscente conquestum : inde autem reversum Romam, sub id tempus quo* Vicohabentiæ *erat instituendus Episcopus, eidem Ecclesiæ fuisse præfectum anno* DCXLII. *Cum autem* Maurus, *Ravennatium Archiepiscopus, anno* DCXLVIII *creatus, Romanæ Sedi obedientiam, negaret, eamque substractionem* Vitalianus *Papa persequeretur; fieri potuit ut Romanæ unionis studiosus* Maurelius, *suaserit persuaseritque longius a Ravenna transferri Vicohabentinam Cathedram. Dictus ergo Ferrariensis Episcopus, in ipso Sedis transferendæ conatu occisus sit a Ravennatium emissariis, eoque factum ut suffectum in Ferrariensi sede Oldradum primum Ferrariensem Episcopum nominarint aliqui, idque tenere volentes alii et tamen Ferrariensibus Episcopis annumerare Maurilium, hunc illi dixerint successisse : alii vero utrique etiam Marinum præposuerint supposititio Vitaliani instrumento persuasi; donec veniret Marcus Antonius Guarini, qui Oldradum et Maurelium Ferrariensibus ereptos Vico-habentinis relinqueret. Quod si ita occisi Maurelii corpus fuerit in aliqua circa* Idissam *fluviolum ecclesia tumulatum, nomem hoc occasionem dederit* Edessam *in Mesopotamia comminiscendi. Deinde a* S. Henrico *Imperatore, istic forte transitum habente, postquam Romæ fuerat coronatus anno* MXIV; *adductum sit ad Ferrariensem S. Georgii ecclesiam.*

Quid si Romanus natione — B — *et an. 642 factus Epis. Vicohaben.* — *propter Ravennense schisma et translatam Sedem occisus sit an. 670?* — *et circa Edessam sepultus?*

C

27 *Hæc prima mihi occurrit conjectura; quæ si minus placet (quia Legendam ejus de quo agimus Sancti non tam corrigit in paucis aliquibus circumstantiis, quam totam fere ejus substantiam, velut gratis excogitatam, immutat) en tibi alteram, ipsi Legendæ pressius inhærentem. Constat ex Paulo Diacono, Perusinum Ducatum seu Comitatum, jam inde ab hujus seculi initio totam complexum Umbriam, æque ac Ducatum Spoletanum sub Longobardis fuisse cum reliqua usque ad Alpes Italia. Constat etiam, eosdem Longobardos non simul omnes ad fidem Christianam esse traductos, statim ac eam Rex suus Agilulphus est amplexus; post hujus tamen conversionem, benigne usos habitantibus inter se Christianis, iisque et ecclesias suas et Episcopos permisisse. Quid igitur vetat inter hujus nationis Duces seu Comites, fuisse aliquem* Theobaldum, *urbium uni præfectum; qui paganus licet ipse, non ægre tamen tulerit et subditos suos plerosque effici Christianos, et filios quoque in eadem religione adolescere? Horum autem senior* Maurelius, *usque ad* XXIV *annum ætatis apud patrem manens, gubernationis curas sustinuerit; videns deinde familiam stabilitam duobus egregie indolis fratribus, Hippolyto et Rivallo, seculo valefacere et religionis causa in Terram sanctam proficisci voluerit; unde revertens et* Smyrnam *appulsus, Episcopo ejus urbis* (Theophilo *forsan dicto) adhæserit et sacris sub eo institutis litterisque instructus, Presbyteriique dignatus ordine, eidem haud inutilem operam contra hæreticos* Severianos *navarit : post aliquantos vero annos reversurus in patriam, cum ad aliquem ditionis Lombardicæ portum in littore Hetrusco navigationem dirigeret, tempestate compulsus* Ostiam, *non illibenter illic excenderit Apostolica veneraturus limina, cum Romanæ ecclesiæ* Joannes, *non IV, sed V præsideret, anno* DCLXXXVI *ordinatus, et unico dumtaxat anno Pontifex : a quo simili fere modo petentibus Episcopum* Ferrariensibus *datus ipse sit, quo ante ducentos et plures annos Ravennatibus designatus a Sixto III est S. Petrus Chrysologus; eique Ecclesiæ octo annis præfuerit, jam maturæ vir ætatis, et circa annum* DCXXX *natus.*

aut potius natione Longobardus — *patre Theobaldo pagano, in Umbria natus,* — D — AUCTORE D. P. — *in reditu ex Terra sancta Smyrnæ substiterit,* — *et a Joanne 5 ordinatus Episcopus,*

28 *Patriam si requiras, haud difficulter in Perusino, quem supra nominavi, Comitatu invenies; modo animum advertas ad* Interamnam, *Latino nomine eamdem quæ Græco diceretur* Mesopotamia : *Græcum autem præ Latino usurpare malens sciolus quispiam, alios temere secutos trans mare transque Euphratem avehere suaserit Maurelii natales; ibique* Theobaldum *Regem in regia civitate Edessa fingere : quem satius fuerat Ducem Comitemve in Italia relinquere. Hic autem e vivis excesserit, cum Ferrarienses Maurelius jam Episcopus regeret : post cujus mortem succedentem in paterna ditione seniorem fratrem, cum junior* Rivallus *expulisset e vita, et ad avitas reversus impietates bonis omnibus offendiculo ac dolori esset; rogatus* Maurelius *sit, ut suam patriæ indulgeret præsentiam, junioris fratris, cui olim ultro cesserat, refrænaturus insolentiam : quod cum annuisset,* Interamnamque *accessisset anno* DCXCIV, *primum comiter exceptus a* Rivallo, *deinde ab eodem monitionis impatiente clam sublatus de medio; a fidelibus eo loci sepultus sit, ubi Henricorum aliquis Roma rediens, corpus revelante id Sancto invenit, transtulitque Ferrariam. Eum ego* S. Henricum *fuisse non tantum ideo libentius dixero, quod* Sanctum Imperatorem *vocet Legenda, et annum* MXIV *assignet Rossius, quo is coronatus Romæ fuit; sed etiam quia sic inter dictam translationem et Legendæ a Regularibus scriptæ tempus, intercederet spatium plurium annorum, per quos non solum Sancti vita ac passio, sed etiam ipsius Translationis accuratior distinctiorque notitia potuerit obscurari; maxime superveniente incendio aliquo, quo meliora Episcopii Ferrariensis monumenta deflagrarint.*

E — *et ad fratrem Rivallum Interamnam profectus,* — *ibi pro justitia occisus?* — *indeque Ferrariam translatus a S. Henrico?* — F

29 *Ast, inquies Marcus Antonius Guarini, in compendio Historiæ Ferrariensis sub annum* 1621 *Italice, et eo Latine Ferdinandus Ughellus anno* 1647 *in Episcopio Ferrariensibus, Marini successores sic numerant :* Andreas anno DCLXXVIII, Justinus DCLXXX, Joannes DCCLXXII, quem Privilegiis gratiisque prosecuti sunt Adrianus primus Leoque tertius Pontifices Maximi DCCXCVIII; Andreas DCCCXXIV, qui Mantuano concilio assedit, *in his autem nullus* Oldrado, *nullus* Maurelio *locus.*

30 *Lego hæc omnia; et Synodi quidem Mantuanæ, anno* DCCCXXVIII *jussu Eugenii Papæ convocatæ, ad controversias Gradensis et Aquileiensis Ecclesiarum, multis annis ventilatas, terminandas coram Legatis Pontificiis Benedicto Episcopo et Leone Diacono Bibliothecario, meminit Hippolytus Donesmundi : quem in Episcopis Mantuanis transcripsit Ughellus, sed in Aquileiensibus id ipsum corrigens, eo quod Eugenius citius obierit, scribi jubet annum* DCCCXXII. *Hadriani et Leonis privilegia vellem Marcus Antonius in medium protulisset : quanto autem certius eorum veritatem probaverint Ferrarienses, quod opto; tanto evidentius facient mutilum esse Episcoporum catalogum, in quo a morte Vitaliani Papæ, usque ad initium Hadriani, id est per solidos*

ubi fuerat post statutam istic Sedem Episcopis

A *Auctore D. P. e primis unus.*

solidos centum annos, præter Marinum *duo tantum nominantur Episcopi : qui autem ipsis assignantur anni* DCLXXVIII *et* DCLXXX, *nullis stabiliuntur documentis, ut possint ex mera conjectura adscripti ab aliquo sciolo videri. Demus autem recte notatos esse : successerit ergo* Marino *circa annum* DCCLXX *instituto* Andreas, *Andreæ* Justinus, *huic* Oldradus, *Oldrado* Maurelius, *omnes intra* XXIV *annos vita functi; et relinquitur hiatus annorum* LXXVIII *usque ad* Joannem : *quod spatium fortassis implere possent* Andreas *et* Justinus, *si post* Oldradum *et* Maurelium *sedisse affirmarentur seculo Christi* VIII ; *idque adhuc commodius facerent, si* Oldradus *concipiatur non decessor sed successor Maurelii.* D

G. H.

DE S. SERENICO SEU SINERICO

DIACONO IN SAGIENSI NORMANNIÆ DIOECESI.

SUB FINEM SECULI VII
Cultus sacer 7 Maji.

Sagium, *urbs Episcopalis Normanniæ inferioris, celebrat hoc* VII *Maji in tota sua diœcesi festum* S. Serenici *aut* Sirenici *officio ecclesiastico novem ut vocant Lectionem, eumque Sagienses in Litaniis inter Confessores, post SS. Silvestrum et Gregorium, tertio loco invocant, deinde alios viginti subjungunt, Martinum, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, etc. Eumdem inscripsit Martyrologio Gallicano* B *Saussayus his verbis :* In territorio Sagiensi S. Cerenici Abbatis et Confessoris, qui tempore Mileardi Sagiorum Episcopi sacram Christo militiam aggregavit, cœnobiumque construxit : in quo cum religioso cœtu multa puritate ac devotione Domino serviens, vitæ cursu beate peracto, Sancto fine quievit.

Ecclesiæ illi dicatæ :

Joannes Bondonnetus in Historia Episcoporum Cenomanorum, in suis ad Vitam S. Domnoli Episcopi Notationibus, asserit plurimas ecclesias ad honorem et memoriam S. Cerenici esse consecratas, *inter quas eminuit illa, quæ illi dicata fuit, et parochia ab eo denominata, quæ in Mappis Geographicis* S. Celerin *dicitur : ubi monasterium in confiniis Episcopatuum Sagiensis et Cenomanensis, ad confluentes Sartulæ in Sartam infra Alenzonium, super excelsa præruptaque rupe construxit. Etiam in antiquo Kalendario Breviarii Cenomanensis proponitur.*

VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 38 *

Castrum S. Cerenici,

2 *Ordericus Vitalis lib.* 3 *Historiæ ecclesiasticæ pag.* 464 *asserit* Dominum Goisfredum de Meduana, Willelmo Baroni Geroji filio, castrum S. Serenici super Sartam erexisse, *tempore Guilielmi secundi Ducis Normanniæ, qui postea Rex Angliæ fuit. Cessit dein castrum* S. Serenici Roberto fratri dicti Willelmi Baronis, qui illud cum circumjacente provincia diu C tenuit : eique Guillielmus Dux Adelaidem consobrinam suam in conjugium dedit, et magnis ortis simultatibus inter Normannos et Andegavenses, castrum S. Serenici contra Guilielmum Ducem tenuit, ibique anno ejusdem Ducis XXV obsessus et mortuus est. *Hæc ibi Ordericus, qui lib. 8 pag.* 674 *late de ipso Castro, ejusque occasione, de sanctitate Cerenici agit.* Robertus *ergo dicti* Roberti filius anno MLXXXVIII a Roberto II Duce Normanniæ hoc castrum jure requirit, quod pater suus omni vita sua hereditario jure possedit, tenuit, et istic obiit. Tunc Robertus Dux ista poscentibus facile annuit, et Roberto Geroio castellum S. Serenici reddidit. Ille vero fere XXXVI annis postmodum tenuit, muris et vallis zetisque munivit, et moriens Guillermo et Roberto filiis suis dereliquit.

muris et vallis munitum :

3 Habitatoribus hujus municipii quies et pax pene semper defuit : finitimique Cenomanenses seu Normanni insistunt. Scopulosum montem anfractus Sartæ fluminis ex tribus partibus ambit : in quo S. Cerenicus, venerandus Confessor, tempore Milehardi Sagiorum Pontificis habitavit. Ibi monachis cœnobium fundavit, cum glorioso cœtu Domino militante, vitæque cursus beate peracto, Nonis Maji feliciter ad Dominum migravit. Denique Carolo Simplice regnante, dum Hastingus Danus cum Gentilium phalange Neustriam depopulatus est, sanctum corpus a fidelibus in Castrum-Theoderici translatum est, et dispersis monachis monasterium destructum. Succedenti vero tempore incolarum facta est mutatio. Sanguinarii prædones, ibi speluncam latronum condiderunt, ubi sub regimine S. Cerenici contemptores mundi modeste conversati sunt, et in ordine monachico jugum Domini finetenus gesserunt. Centum quadraginta, ut fertur, sub præfato Archimandrita cultores ibidem in vinea Domini Sabaoth laboraverunt, quorum lapidea sepulcra palam adventantibus intra basilicam et in circuitu ejus testimonio sunt, cujus meriti et reverentiæ homines ibi requiescant. Scelesti ergo habitatores multa infortunia merito perpessi sunt, et cædibus ac combustionibus multimodisque pressuris ac dejectionibus frequenter afflicti sunt. *Hæc ibi.*

Corpus inde translatum in Castrum Theoderici:

E *fuerant sub eo 140 monachi :*

brachium delatum Sagium.

4 *Interim brachium* S. Cerenici *aut ibidem remanserat, aut potius relatum fuit. Nam teste eodem Orderico pag.* 706 Sagienses monachi anno MXCIV brachium S. Cerenici de ecclesia tulerunt, et in S. Martini cœnobium reverenter tulerunt. Nam reliqua pars corporis ejus in Castello Theodorici, super Maternam fluvium servatur, et a Gallis celebri devotione veneranter excolitur. *Hæc omnia Ordericus Vitalis, Uticensis in eadem Normannia monachus, qui historiam suam ad annum* MCXLI, *quo vivebat, deduxit. Extat etiamnum apud Sagienses monasterium S. Martini valde antiquum, circa annum* MLX *reformatum, antequam brachium S. Cerenici eo delatum fuit. At* Castrum Theoderici, *vulgo* Chasteau-Thiery, *oppidum est opulentum supra Meldas, ad Matronam fluvium in Campania superiore, quo olim corpus* S. Cerenici *delatum etiamnum adhuc esse tradit Baudonnetus, supra relatus. Saussayus asserit festum ejus cum magna solennitate celebrari in Castro Theoderici* IV *Maji, et corpus ejus ibidem in ecclesia cœnobitica ipsius arcis celebrari.* F *Est igitur hic omnino alius ab eo, cujus corpus in Armoricis apud Parochiam de* Guicsezni *creditur quievisse, uti dictum* VI *Martii : nam et si Eritonibus* z *pro* r *usurpantibus idem sit* Sezni, *quod aliis forte esset* Serni, *et istud pro* Serenico *illi usurpassent, nulla tamen pars Vitæ suadet aut ibi obiisse Sanctum hunc, aut post mortem eo fuisse translatum quod olim suspicabamur : manet tamen adhuc verosimile Guicsezniensibus non aliam fuisse causam credendi quod suus Patronus fuerit* Sagiriensis Episcopus, *quam quia ejus nomen confuderint cum hoc* Sagiensi Abbate.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 39 *

5 *Tempus quo* S. Cerenicus *in suo apud Sagienses cœnobio habitavit, assignatur illud, quo* Milehardus Sagiorum Ecclesiam Episcopus regebat, *quod pluribus videtur fuisse circa annum quinquagesimum, aut sexagesimum supra quingentesimum. Decessorem autem Milehardus habuisse dicitur Passivum, qui interfuit Conciliis Aurelianensibus secundo, tertio, quarto et quinto, ut videretur iste vixisse fere usque ad annum* DL.

num vixerit seculo 6?

At

A *At successor ab auctoribus eisdem nominatur Leudebaudus, qui Concilio Turonensi secundo subscripsit anno* DLXVII. *Ita de* Milehardo *sentiunt Joannes Chenu, Claudius Robertus, et Sammarthani in suis de Sagiensi Episcopatu Catalogis. His præivit Ægidius Bry Dominus de la Clergerie in Senatu Parisiensi Advocatus, qui cum Historia Comitum Perticensium et Comitum et Ducum Alenzoniorum edidit anno* MDCXX *Catalogum Episcoporum Sagiensium. Joannes Boudonnetus, in Vitis Episcoporum Cenomanensium, asserit in Vita SS. Innocentii et Domnoli, Milehardum successisse Passivo, et sub isto venisse.* S. Cerenicum, *eique assentitur Carolus le Cointe in Annalibus Francorum ad annum* 557 *num.* 39 *et ad annum* 565 *num.* 15, *ubi conatur probare eum absque ratione tabulis Benedictinis adscribi, quod cum Bondonneto fecerat Menardus. Sed de tempore Vitæ aliter sentiendum arbitramur.*

Vita unde hic edita.

6 *Joannes Mabillon, in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, S. Cerenicum integro seculo juniorem facit, eumque scribit e vita excessisse circa annum* DCLXIX, *et quam subjicimus Vitam* S. Serenici, *profert ex MS. codice Abbatiæ S. Martini Sagiensis, scriptamque ait ab auctore anonymo ante seculum* IX. *Eamdem Vitam, sed aliquantulum contractam, descripsimus ex* B *MS. codice Beelfortii, excerptam ex vetusto MS. Ecclesiæ ejus nomini dicatæ apud Alnetum in diœcesi Baiocensi, ubi monasterium est Ordinis Cisterciensis. Parisiis anno* MDCLXII *apud Patres Fullienses, inter schedas R. P. Joannis a S. Martino, qui dicto anno e vita discesserat, reperimus eodem exordio dictam* S. Cerenici *Vitam ex eodem MS. ecclesiæ apud Alnetum transcriptam : aliam præterea ex Officio proprio, missam a R. D. Jacobo Bourdon ecclesiæ S. Cerenici Rectore ad dictum Joannem a S. Martino; quam nobis descripsimus cum Vita* S. Serenedi *fratris, illi transmissa, ex libro vetere MS. ecclesiæ Parochialis dictæ de Salvia, in deserto diœcesis Cenomanensis, Decaniæ de Brunolonio, ad exemplum Notarii attestatione munitum : cujus prior pars continet eadem fere cum Vita S. Cerenici fratris. Vitam aliquam ejusdem S. Cerenici, ex alio MS. ecclesiæ S. Mauritii Andegavensis, habuit et in Notis allegat Mabillon. Colitur autem* S. Serenedus XXI *Julii.*

Adventus in Gallias sub S. Bathilde Regina,

et Chlothario 3 ejus filio:

7 *Nota temporum, quibus hi fratres in Gallias venerunt, indicatur in* Bathilda Regina, *cujus vitæ Sanctitas et ad ejus sepulcrum patrata miracula innuuntur. Fuit ea uxor Chlodovei II Regis, filii Dagoberti primi, eoque mortuo cum filio Chlothario III aliquamdiu regnavit. Varia ejus Acta illustravimus ad diem* XXVI *Januarii, et in hisce maritus illi assignatur* Chlotharius Rex C Christianissimus, *pro quo Mabillon* Chlodoveum *vult substitui. Vita in Lectiones distributa ex officio proprio his verbis incipit :* Circa annos sexcentos et quadraginta sex, tempore qua Chlotarius secundus et beatæ memoriæ mater ejus Bathildes Gallis ac Francis præsidebant, sancti Fratres germani Cerenicus et Cerenedus Galliam subeuntes *etc. Regnavit autem Chlotharius iste ab anno* DCLVI *usque ad annum* DCLXX, *ut alibi demonstramus.*

Tempus Milehardi Episcopi ex MSS.

8 *Interim apud Mabillon num.* 16 *legitur.* Templum quod S. Cerenicus cœpit instruere, Mileharius postea studiose complevit : *ubi* Mileharius *videtur esse, qui apud Ordericum appellatur* Milehardus, *ac proinde non vixisset seculo Christi sexto, uti scripserunt supra citati Bry, Chenu, Robertus, Sammarthani, Baudonnetus, et le Cointe, qui omnes ante annum* MDCXX *sua scripta ediderunt. Usi aliquando fuimus MS. codice membraneo Christinæ Reginæ Sueciæ, numero 322 signato, in quo post Chronica Eusebii, Hieronymi, Prosperi et Sigeberti, erant catalogi Archiepiscoporum Rotomagensium, eique subditorum Episcoporum Abrincensium, Constantiensium, Baiocensium, Ebroicensium, et Sagiensium, et quod huc spectat, hi numerantur* Episcopi primi Sagienses, Sigisboldus, S. Latunius, S. Landricus, D Hylus, Hubertus, S. Aunobertus, S. Lotharius, Milebardus. S. Hildebrandus, S. Ravenerus, S. Frogenius, S. Godegrandus, Rodobertus, Hugo, Benedictus, Regenfridus etc. *Omisso* Passivo, *quem Demochares inepte post* Godegrannum *rejecit, et retinuit priores eodem ordine, quo eos ex MS. codice retulimus : et sic post* Aunobertum *leguntur* Lotharius *et* Mileardus. *Colitur* S. Aunobertus XVI *Maji, et interfuit Concilio Rotomagensi sub S. Ansberto anno* DCXCII *ut ad hujus Vitam diximus* IX *Februarii cap.* VI, *adeoque* Mileardus *aliis* Milehardus, Mileharius, Milebardus, *vixisset seculo sequenti, quando templum a S. Serenico cœptum extrui, post ejus obitum studiose complevit. Si autem iste venerit in Gallias tempore Chlotharii III cum S. Bathilde matre regnantis, et in matura ætate defunctus fuerit, potuit attigisse finem seculi septimi, sive annum Christi septingentesimum, atque ita omnia accurate cohærent.*

AUCTORE G. H.

rejecta amicitia cum S. Leonardo Vandoperensi.

9 *Quod supra citati Bondonnetus et le Cointe magnam amicitiam fuisse inter* SS. Leonardum *Abbatem Vandoperæ et* Cerenicum *scribant, neque in hujus Vita, neque etiam in Vita S. Leonardi, danda* XV *Octobris, legitur : sed in hac multa sunt de S. Domnolo, qui moribundo adfuit : quæ infra ad* XVI *Maji ante hujus* E *Vitam referimus, unde scimus, ultra centum annos ante S. Serenici tempora, vixisse dictum S. Leonardum,*

VITA

Ex variis MSS. et editione Mabilloni.

CAPUT I.

Studia in patria: Iter Romam, dein in Gallia usque ad ultimum secessum.

Serenicus et Serenedus Spoletini litteris imbuuntur :

Fuerunt duo strenui viri, quantum ad seculi attinet dignitatem, generositatis splendore, præclaris parentibus, orti ex urbe Spoletana : quæ ipsius provinciæ caput ac metropolis habetur, ita ut ab hac circumquaque provincia derivatum sumat vocabulum : quorum alter Serenicus, alter dictus est Serenedus. Hi ergo a primævo sui temporis ortu, statim ut in tenerrima ætate sagax cœpit crescere sensus, utpote a nobili prosapia editi, a parentibus ad sacras litteras imbuendum præceptoribus sunt commissi. A quibus acuto urgente ingenio, spirituque introrsus corda docente, infra modici spatium temporis, mira sub celeritate in divinis litteris F Christianæque Religionis norma atque Apostolicæ fidei doctrina mirifice sunt imbuti.

Patrum lectioni vacant:

2 Ut vero temporum succedentibus spatiis mollis adolescere ætas, et litterarum, exuberante peritia, prudentior in ipsis cœpit succrescere sensus; non sunt priorum Magistrorum documento contenti, sed proprio fervente studio, per patulos Scripturarum campos latius evagantes, Sanctorum Patrum Orthodoxorum scripta simul et exempla solerti indagine perscrutari studuerunt : feceruntque sibi, in morem apis florigeræ, ex diversorum Patrum opusculis, velut e diversis frondium flosculis, mellifluos favos, quos quotidie salubriter edentes, aliosque reficientes, mentis ardorem cœlestis patriæ dulcedine satiabant.

3 Porro postea quam ad viriles perventum est annos, et perspicaci habitu, quod olim attenta perceperant aure, luce clarius nosse cœperunt; illo cooperante, qui discipulis ait; Petite, et accipietis; quod in Scripturarum compererant exercitio, ardenti complere nisi sunt studio : totoque mentis conamine his quæ perceperant operam dantes, strenue solliciteque Christi servitio se mancipare studuerunt

EX MSS. pie viventes, de relinquendis parentibus cogitant.

A runt. Cumque quotidie sensim de virtute proficerent in virtutem, et in divinis complendis monitis infatigabili persisterent constantia mentis, seque semper ad altiora paullatim præcepta solerti transferrrent vigilantia, auremque cordis sedulo divinis accommodarent jussibus; audivi B. Serenicus (cujus ætas adultior, et sensu, ceu prioris, erat præstantior) Evangelicam intonare tubam, si quis amat patrem aut matrem super me, non est me dignus. (Mat. 10. 37.) Et illud: Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut fratres, aut sorores, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit. (Ibid. 19. 29.) Hoc ergo vir beatus præceptum, non arenti aut spinosa terra suscipiens, surdave aure audiens, sed corde optime aureque patenti semina Divini complectens verbi, quod auditu didicit, opportunitate comperta opere complevit. Denique cum secum hoc mente revolveret, germanum, quem magis spirituali quam carnali fraternitate in omnibus fidum socium adsciverat, salutifero compellare cœpit hortatu, quatenus opere complerent quod in Evangelio Domino docente compererant. Et hoc qualiter implere possent ignorantes, ad solita præsidia concurrentes, id est orationum studia, Dominum totis nisibus exorarunt, ut quid inde sibi placitum foret, eis misericorditer pandere dignaretur. B

Romam petunt.

4 Et quoniam in humanis actibus, quibus religioni divinæ militari videtur, frequenter cœlesti contraitur voluntati; idcirco quod pari voto conceperant, utrum salutare esset, orationibus elucidari deposcunt. Siquidem precibus Deo fusis, tandem Angelo revelante divinitus per somnium monentur, ut propria relicta domo agrisque paternis, provinciæque obliti, Romam petant: in qua altaribus Petri Apostolorum Principis ad tempus famulaturi, ibi in sacris orationibus vigiliarumque excubiis ac reliquis cœlesti conversatione dignis actibus tamdiu inservituri, quo usque, quid sibi foret denuo agendum, divina dispositio indicasset. Siquidem hac revelatione comperta valde alacres effecti, maxime quod suæ petitioni superna gratia dedisset assensum, monita quæ per somnium viderant, ocius expergefacti implere satagunt. Urbe namque qua fuerant orti spreta, parentumque ac propinquorum cura postposita, furtim arva fugientes parentum, concito calle cursu Romam euntes, Petri invisere certarunt limina. Ad quæ cum ventum esset, a Summo Pontifice omnique congregatione Christi sibi gratiam ferente honorifice sunt suscepti, ubi per aliquot annos jejuniis et C orationibus vigiliarumque observationibus intenti, per arctam viam, quæ ad cœlos ducit, incedentes, exemplaque patientiæ et humilitatis, pudicitiæ et sobrietatis præbentes, maxima veneratione a plurimis habebantur intantum, *a* ut post modicos dies elapsos Papa Romanus ob gratiam sanctitatis septimum Cardinalem beatum Serenicum Diaconum ordinaret.

a ordinantur Diaconi:

5 Interea vir sanctus tanti honoris gloriam, ob vitæ meritum a plurimis sibi impensam, ægre ferebat. Enimvero baratrum elationis incidere metuens, mundi pompas toto mentis studio effugere conabatur: et quoniam jam pridem fragilem mundi gloriam, forti animo calcare deliberaverat, valde cavere cœpit, ne in hoc quod spreverat denuo laberetur: videlicet, ne sub specie religionis, hunc amor adstringeret mundanæ gloriationis. Quippe noverat, ut vir sagax, simplicitatem habens columbæ, nec carens astutia serpentis, quæ fuerint versuta hostis callidi commenta: qui non solum quosdam per aperta seculi tentat negotia, sed etiam per ipsum sanctitatis habitum fortia fidelium studet evertere corda. Quamobrem cum fratre de hoc sæpius mutua cœpit habere colloquia, exhortans quatenus super his Divinam appeterent clementiam, et arctam, quam professi fuerant, minime desererent viam. D Inter hæc Angelus Domini jamdicto viro in somnis apparuit, eumdemque alloquens inquit: Serenice, quid est quod agis? effectum tuæ perfice voluntatis, pro quo patrem et matrem, agrosque patrios reliquisti. Non te isthic Dominus diutius præcepit immorari, sed aliorsum properare indicit. Namque cum pro ejus amore caros omiseris propinquos, non te hic penes eosdem manere oportet, sed in Occiduas multo longius secedere partes, quo eorum prorsus oblitus, in contemplatione divina liberius aciem mentis suspendere queas. Quod ergo orsus es, necesse est ut fortis athleta ad victoriæ finem usque perducas. Equidem non inchoanti, sed perseveranti præmia pollicentur. Quam revelationem Christi miles comperiens, et fratrem alloquens, Divina jussa intimat.

honoris impatientes Romam deserunt Angelico monitu.

Galliam adeunt:

6 Haud mora, Divina monita facessunt, urbemque qua deguerant, sub celeri festinatione relinquunt, ad loca sibi divinitus præparata ocissime properantes. Romana vero mœnia relinquentes, et Italiæ loca procul ab urbe posita peragrantes, tandem cum ingenti labore, Italiæ fine permeato, calle fosso, Alpium nivosos cœperunt tangere colles: quibus difficili meatu transitis, postremo Galliarum uberes E multo sudore quæsitos ingressi sunt limites. Lustrum quoque integrum in urbe morati sunt, quo pacto, ut supra relatum est, visione Angelica in somnis moniti, urbem excedentes, Galliæ terminos penetrarunt. Plures vero orationis studio Galliæ peragrarunt urbes, Sanctorum visitantes sepulcra: non id agentes vagæ mentis impulsu, aut gyrovago levitatis imperatu, sed Christi amore, atque Angelicæ revelationis ducente vocatu: namque qui quantum pro nomine Christi longius discedebant de solo proprio, tantum merebantur viciniores fieri cœlo.

Cenomannos petunt: b

7 Multorum ergo lustrantes Sanctorum loca, Christo præduce, diœcesim devenere Cenomannicam, ad vicum qui dicitur *b* Salica: qui vicus erat loci situ salubris, solique opulentia fertilis, in montis vertice positus, et pro hoc a viantibus longe conspicuus. Igitur illuc adventantes, aliquamdiu simul morati sunt. Sed cum Dominus ex gemina lampade gemina disposuisset illuminare loca, necnon et duas provincias decorare; B. Serenicus tam fertile repudians solum, parcius atque solitarium perquirere deliberat; scilicet hominum frequentiam fugere, et solitariam cœlesti contemplatione dignam cupiens deducere vitam. F Hac autem secum deliberatione habita, germanum amabili affatus eloquio, et benedictionem cum lacrymis fundens, In cœlesti patria nos, inquit, mereamur indeficienti visu cernere.

c Serenicus in pagum Oximensem secedit:

8 Assumpto igitur secum quodam pueruIo, nomine Flavardo, *c* Oximensem diœcesim petiit. Serenedus itaque remansit Salica, cum summo amore locum amplectens, tamquam eum sibi a Domino destinatum: ubi per longa temporis curricula multis emicuit virtutibus, ut in ipsis Gestis plene legitur, donec consummato temporis cursu terræ corpus reddidit, et spiritum plurimis exornatum virtutibus cœlo intulit. Vir quidem venerabilis Serenicus Christo ducatum ferente, cum Flavardo discipulo suo, quem de sacri Baptismatis (ut fertur) unda levaverat, Oximensem diœcesim petens, venit ad locum quemdam super Sartæ fluvium, qui ex omni parte sui sinuoso fluminis ambitur excursu, diversarumque hinc et inde prominentibus asperatur [rupium] scopulis, et nisi ex uno tantum latere præpedientibus montium difficultatibus fere constat inaccessus. Tempore igitur illo Gallis et Francis Rex præerat Christianissimus vir Chlotharius, atque in Divini cultus religione valde strenuus. Hujus *d* inhærebat thalamis dignissima conjux beatæ memoriæ Balthildis, quam

d

A quam circum Divinum amorem parilis voti accenderat ardor, atque egregiæ sanctitatis ad alta suspenderat amor: cujus sepulcrum a fidelibus digna celebratione frequentatur, ejusque meritis multimodæ sanitates infirmantibus Christo largiente donantur.

ANNOTATA.

a *In Vita S. Serenedi fratris hæc ita leguntur,* ut post modicum tempus elapsum idem Papa ob gratiam religionis utrumque ordinaret Romanæ ecclesiæ Cardinales. *Quæ fere eadem haberi in altero MS. codice testatur Mabillon, omisso verbo* septimum *aut* septimos, *quod forsan cum voce* Cardinalem *posteri intruserunt. Videtur eorum adventus in Urbem referendus ad tempora* S. Vitaliani Papæ, *cujus Acta dedimus* XXVII *Januarii. Nomen* Cardinalis, *si quod tunc fuit, post annum millesimum Christi in dignitatem evasit.*

b Salica *sive* Saluca in deserto *vulgo* Saulge, *in Decanatu Brunolonio, vulgo* de Brullon *ad Eruam fluviolum, qui deinde prope Sabolium in Sartam defluit.*

c *Sirmondus in Notis ad Concilium Aurelianense, asserit,* famam esse Oximi olim Episcopalem Cathe- B dram fuisse, atque inde postea Saios translatam, et hodie Oximensis pagi caput sub Sagiensi esse Episcopo: *in dicto etiam Concilio dici,* Litaredum Episcopum de Uxuma, *aut* ex civitate Uxoma, *inde ergo hic* Oximensis diœcesis *adhuc diceretur. In lectionibus propriis legitur,* Oximensis pagus, *et sic diœcesis pro pago seu territorio etiam sumitur. Est autem* Oximum *oppidum, vulgo* Hiesmes, *quatuor leucis a Sagio versus Boream dissitum.*

d *Imo potius videtur legendum,* hujus inhærebat regimini dignissima mater beatæ memoriæ Bathildis, *ut supra ex lectionibus propriis diximus.*

CAPUT II.

Reliqua vita in secessu peracta. Obitus, miracula.

Sub arbore moratus,

Cumque vir beatus ad jam dictum venisset locum, descendens ad radices montis, sub cujusdam arboris morabatur arbusculo. Arbor vero eadem modico distabat a flumine intervallo: intelligensque locum sibi divinitus destinatum, magnas omnipotenti Domino cum memorato discipulo laudes retulit, qui in se sperantes numquam deserit, et de sua misericordia præsumentes incassum non spernit. More C autem suo Cursum illius horæ quæ tunc erat, explere diurnum: quo expleto, dataque benedictione, surgens ab oratione, vidit in dextera parte sub cujusdam saxi prærupto, distillantis fontis profluere rivos, qui fons illic numquam ante profluxerat; sed illius meritis datus hucusque perpete cursu fertur in alveum, aptumque sitientibus tribuit haustum. Quod Dei famulus cernens, oculos et manum ad cœlum erigens, ait: Gratias tibi ago, Domine Jesu, qui tuorum non es oblitus servorum, et in misericordia tua confidentibus gratuita pietate non desinis misereri: qui etiam es memor mei, et per diversa gradientem custodisti, et Angelum tuum hucusque prævium præstitisti, qui me ab omnibus te jubente eripuit, et ad locum tua mihi electione dispositum

fontem cœlitus meretur:

a inoffenso calle perduxit *a*. Denique locum a quo fons defluxerat, et illum ad quem vir beatus transire disposuerat, fluvius ingenti dirimebat excursu, qui tempore eodem aquarum collectis discursibus, alluvione ingenti riparum alveos impleverat, quapropter viantibus vada negabat; nam et omni tempore tanti gurgitis illic profunditate diffunditur, et præ aquarum altitudine maxime peditantibus invadabilis habebatur. D

EX MSS.

amnis aquas signo Crucis dividit:

10 Interea fluvium transire cupiens, nimiæ austeritatis æstuabat ardore, scilicet qualiter id quod mente conceperat, exequendo perficere posset: nam neque navis aliqua præ oculis aderat, neque alia facultas fluminis transeundi uspiam apparebat. Mensis ergo aciem ad cœlos erigens, orationisque preces effundens, signum Crucis aquis dedit, et fluminis alveum in dextram lævamque divisit: sicque Crucis evectus munimime flumen transivit, et ad locum optatum Domino ducente pervenit. Dic rogo, numquid tu sensilis amnis, cum Jordanica in te innovasti miracula, Arcam Testamenti Israeliticamque innumeram multitudinem adventasse comperisti? An et Helizæum cum Heliæ pallio tuos gurgites [dividentem], dominique ac magistri requirentem vestigia in littore vidisti? Vere his majus aliquid sensisti, dum per vivificæ Crucis vexillum in geminum latus discissus, Christi famulo per tuum pelagus invium iter pervium præbuisti.

librum in aquis relictum recipiendum prædicit.

11 Ceterum Flavardus ejus discipulus, ejusmodi novitate perculsus, dum Magistri vestigiis stupidus insistit, librum quem ferebat, velut sui immemor, in aquam cadere permisit. Quod factum postea cognoscens, vehementer expavit; illicoque in Magi- E strum respiciens, vultus rubore mentis indicavit angorem. Quem Pater respiciens facili rubore perfusum, statim illius animi intellexit mœrorem, tantique causas examinans doloris, ait: Quis mœror, o fili, solitos in corpore mutavit vultus? quæque mentem molestia urget interius? At ille continuo ad pedes illius corruens, corde timido voceque singultuosa, cum ingenti mœrore respondit: Pater, librum illum, quem mecum detuli, casu quodam nescius in flumine reliqui. Tum ille vultu placido mœrentem intuens discipulum, inquit: Omnem, fili, mentis omitte mœrorem, solicitosque hac pro re pone dolores: liber ille pro quo tristaris sub Christi custodia positus, nobis tempore suo repræsentabitur salvus. Novem namque annis saxorum densitate vallatus in aquarum latuit fluentis, et postea sancto viro illæsus est redditus.

Cella extructa multos ad se trahit:

12 Deinde in loco eodem, ad quem primum de amne egressus est, quamdam erexit cellulam, in qua primum velut sub modico tugurio cœpit hospitari *b*. Latuit itaque ibi per quædam curricula tem- *b* porum, donec volitante fama illius rumor circumquaque excrescere, et tam de vicino, quam de longinquo fidelium cœpit ad illum turba confluere. F Nempe etsi tantum latere voluisset, tamen non potuit: quippe necessarium erat, ut alienas tenebras in lucem transferret. Plures vero religiosi ac strenui cernentes, certatim ad illum concurrere, et de bonis suis flagranti amore optima quæque deferre cœperunt. Iis vero omnibus ad se confluentibus, et fragilis mundi quæque poterat munuscula et cœlestis doctrinæ dabat documenta, solerter præcavens, ne aliquis ad se veniens sine spirituali ædificatione ad propria remearet. Sedulo namque secum illud revolvebat, quod Dominus sanctis prædicationibus ait: Vos estis lux mundi; et illud: Vos estis sal Matth. 5 terræ. Quocirca omni studio satagebat, ne quisquam peccatorum tenebris obvolutus, absque veritatis lumine a se unquam recederet obscurus; aut aliquis doctrina Ecclesiastica ineruditus, sine sapientiæ condimento regrederetur insulsus; et unicuique, prout posse videbat, cœlestis dona fluenti libentissime tribuebat. Ceterum multi illius secuti monita, terrena respuerunt patrimonia: et calcantes pro Christi nomine caduci oblectamenta mundi, hujus adhærendo monitis cælibe vita sunt contenti.

13 Interea multorum elapsis annorum curriculis, dum

Ex MSS. codicem amissum recuperat:

A dum quædam mulier abluendarum vestium causa properasset ad fluvium, introrsus inspiciens, librum, de quo supra meminimus, innocue inter undas jacere conspexit : quem cum summo gaudio arripuit, et festina celeritate ad virum Dei detulit. Ipse denique librum videns, magnas omnipotenti Deo gratias retulit, quod illum per tot annorum spatia, inter undarum discrimina, ab omni læsione custodivit. Namque idem liber revolutus, sic ab omni aquarum læsura repertus est salvus, tamquam non in undis, sed in scriniis mansisset inclusus. Denique ipse codex nunc usque in ipsius Basilica custoditur: et quod hæc littera gestum narrat, ipse cunctis se intuentibus ostensione evidenti affirmat.

orationi et sacræ lectioni vacat:

14 Post hæc tollere vir Domini mentem ad altiora, gradatimque virtutum subire cœpit argumenta : et quoniam jam de sua certus extiterat, pro aliorum salute precibus assiduis Dominum exorabat. Equidem ipsius summum studium fuerat, quotiescumque ab oratione vel animarum exhortatione vacabat, sanctarum rimari profunda Scripturarum, veterisque ac novi convenientiam inspicere Testamenti, subtilique scrutari contemplatione, qualiter in novo veraciter factum constat, quod in illo sub figurarum obscuritatibus clausum latebat, et juxta illud Psalmographi, in lege meditans die ac nocte, infatigabiliter aut in orationum studio, aut in Scripturarum morabatur exercitio. B

Psal. 1.

sedulus in Divinis officiis,

15 In orationis autem studio tantus illum fervor accenderat, ut absque peculiari supplicatione Romanum seu Gallicanum, necnon et sanctorum Patrum Benedicti seu Columbani *c* Cursum horis singulis Domino decantaret. Congruum enim illi visum fuerat, ut horum officia Christo persolveret, quorum virtutum actus jamdudum in mentis arce locaverat : ut quos ardua imitatione studuerat sequi, in officiorum solenniis conaretur imitari. Nam quia humilitatis gratia Sacerdotalem gradum suscipere renuebat, ipsum quod acceperat Diaconatus officium quotidie solicitus Domino exhibebat. Per singulos enim dies sacris altaribus Sacerdotique ministrando adstans, oblationes Domino pectore casto menteque devota offerre studebat.

templum construit: *d*

16 Denique collatis sibi fidelium donariis discipulorumque fultus suffragiis, in B. Martini Antistitis honorem nobile cœpit instruere templum, quod *d* Mileharius Saiorum Episcopus, ab eo partim constructum, postea studiose complevit. Inter cetera C namque virtutum insignia patientiæ bonum illius non mediocri fortitudine reboraverat mentem, quatenus nulli ob contumeliæ livorem ultionis redderet talionem : et si forte quisquam sibi aliqua adversa irrogasset, hunc non ut hostem odiis insequebatur, sed velut carissimum fratrem leni mentis affectu venerabatur. At si quispiam de rebus amissis sibi a fidelibus irrogatis aliquod damnum indicans nuntiasset, statim pectore tranquillo illam beati Job sententiam animo revolvebat : Dominus, inquiens, dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est : sit nomen Domini benedictum. Siquidem ejus mens semper cœlestibus intenta, terrena cum amore possidere nequiverat : quapropter hæc amittens, ab arce suæ contemplationis aliquo dolore impacta minime deciderat. Si autem quilibet iracundiæ litigio perculsi ad eum accederent, exhortatione ejus audita concordi pace ad propria remeabant.

injurias tolerat patienter:

Job 1.

omnibus munificus.

17 Caritatis quoque officia, etiam in rebus transitoriis, omnibus ad se venientibus tam liberaliter exhibebat, ut quidquid habere poterat, in hospitum usus expenderet, adeo ut nullum a se recedere sine aliquo munusculo permitteret. Nec erat ei in suscipiendorum hospitum exceptione personarum discretio, studiose cavens, qualiter hæc Jacobus reprehendat Apostolus : sed omnes æquali amplectens affectu, D divinum in his potius quam humanum attendebat honorem. Præterea in caritate locuples, in abstinentia strenuus, in tribulatione fortis, in peccantibus misericors, in eloquiis cautus, in vigiliis attentus, in corporis munditia castissimus, in cibi et potus perceptione sobrius, atque in corporea pulchritudinis specie erat venustus. Multos etiam variis languoribus addictos, ac corporea tabe pressos, per orationum suffragia reddidit illæsos ; febriumque diversarum ab his æstuatione depulsa, eosdem ad propria lætantes remisit tuguria.

claret miraculis:

morbo tactus moritur

18 Cumque per multa temporis spatia in hujusmodi laboribus excrevisset, jamque perfectus in eis atque maturæ ætatis fuisset ; cumque etiam tantos ejus labores Divina gratia remunerari censeret ; molestia tactus corporea, suum obitum his qui secum erant *e* discipulis, proinde mœstis ac flentibus, indicavit: quos ut bene facerent sacris monitis exhortatus, in pace relinquens, deinde Christi munitus mysterio, Nonas Maji, Angelicis vectus conscendit ad astra catervis. Sepultus est autem in eadem ecclesia B. Martini quam ipse fundaverat, quæ nunc in ipsius etiam honore, id est B. Serenici, dedicata consistit : ubi sub altari hactenus cernitur ejus sepulturæ veneranda memoria, et fiunt ibi super infirmos ejus meritis sanitatum remedia. Est enim idem venerabilis ac metuendus locus, in quo videntur sæpe Divinæ revelationes ac prodigia, ac in ejus malefactores ultionum crebra miracula. E

e

7 Maji.

Monasterii ejus violatores per apes puniuntur,

19 Nam post beati viri decessum, multorum etiam temporum elapsis curriculis, cum *f* Carolus Rex Francorum, vallatus multitudine militum, partes peteret Occiduas, devenit ad quoddam castrum, quod situm est in pago Cenomannico, haud longe a prædicti Sancti cœnobio. Cumque militaris expeditio cunctam circumquaque vastaret viciniam, etiam hujus Sancti monasterium depopulata est per violentiam: nam plures eorum sacram inrumpentes ædem, multa inibi illicita exercuerunt, non verentes Divinæ ultionis vindictam, nec S. Serenici perpendentes merita, quem tanto munere Divina jam sublimaverat gratia. Sed cum superna dispositio horum proterviam censuisset sternere ; ac sancti viri meritum, cujus locus tam irreverenter a perfidis calcabatur, longe lateque divulgare ; apes quæ circumaderant, agmine facto claustrisque relictis, adeo in eosdem sacrilegos furentes irruerunt, ut et his penitus fugæ subsidium adimerent, et de montis supercilio per saxorum prærupta in alvei profunda præcipitarent. F Nempe talis ibi tunc inerat ruina, ut ruentium per diversa petrarum acumina dissecarent corpora, et altus fluvii gurges in imo convulsa rotaret cadavera. At si quispiam excipientis casu quolibet valuisset evadere silicis discrimina, illico ab ingenti fluminis absorptus vorabatur unda : siquidem tanta ex his tunc illuc fertur ruisse caterva, ut multa post tempora, ceu aiunt incolæ, decrescentibus aquis, in unda fluminis viderentur ossa, cum jam multa præterierint tempora, et hæc cadavera per diversa locorum spatia exuberans detulerit unda. His igitur hujusmodi voragine multatis, tantus tremor reliquam invasit multitudinem, quatenus de eodem exercitu nullus deinceps aliquam præsumpsisset inferre contumeliam in his, quæ ad sancti viri jura pertinere videbantur.

f

item irreligiosi.

20 Posthæc vero anni curriculo evoluto, advenit Serenici solennitas. Cumque more solito ad hanc popularis conflueret multitudo, pluresque cum religionis metu sanctum studerent venerari locum ; affuerunt inter reliquos, ceu lolium inter frumenta, duo viri rebelles, moribus incompositi, levitateque instabiles, qui loci religione postposita, ante ipsius Basilicæ

A silicæ ostia herbas atrii suos equos depascere dimiserunt. Qui protinus insolito furore agitati, quamvis ferrea forent compede nexi, ab alto tamen montis vertice per saxorum prona labentes, in profunda fluminis sunt præcipitati, atque meritis B. Serenici ad alterius ripæ crepidinem pervenerunt illæsi. Quod miraculum multitudo quæ aderat cernens vulgi, in sui Sancti meritis potentiam cœpit laudare Christi. Ergo et nos idcirco hoc factum credimus, ut et hi qui proterve egerant a tali ausu deinceps resipiscerent, altiusque in locis sacratis Divinam potentiam metuerent : et qui aderant, S. Serenici cernentes merita, eumdem locum religiosius venerando excolerent, atque in Sanctis suis ubique Deum operantem profusius collaudarent. Enimvero posthæc in loco eodem quanti per ejusdem Sancti merita dæmoniaci, cæci, surdi, claudi, variisque languoribus afflicti curati sunt, non est *g* memoriæ commendatum nec litteris exaratum : usu enim suo etiam ipsa miracula cernentibus viluerant. Hæc autem modo compendii gratia e pluribus pauca sufficiat tetigisse, atque, ut imperatum est, quæ scripta comperimus, legentium memoriæ fideli narratione prolusisse *h*.

ANNOTATA.

B a *In lectionibus propriis ista interponuntur :* De ipso utique fonte quoddam dicitur mirum, quod et ob Sancti meritum et ejus castitatis indicium creditur evenire. Nam si quædam feminæ criminosæ ad suscipiendam aquam de canali, per quod fons defluit, hydriam submittant, continuo fons ipse rivulum suum continet : unde oportet, ut alia femina munda eamdem supponat, quatenus impleatur. Hoc si non cunctis nec semper eis acciderit, novimus tamen quasdam, quibus hæc contumelia dicitur advenisse. *Hæc ibi, quæ in altero Auctore etiam reperit Mabillon.* D EX MSS.

b *Additur in eisdem Lectionibus :* grabato lapideo macerando carnem incubans.

c *Mabillon annotat* Cursum sive officium Romanum, quod in rebus divinis adhibetur, Pippini dumtaxat principatu receptum fuisse, *quasi hæc a posteris explicationis causa adjecta essent.*

d *De tempore Sedis* Mileharii, *circa aut post annum* 700, *supra egimus.*

e *Discipulos sub eo* 140 *fuisse, supra ex Orderico Vitale diximus.*

f Forte, *inquit Mabillon,* Carolus Martellus, cum adversus Saracenos Turonos profectus est : *sed is per abusum Rex appellatur.*

g *Hinc liquet alia antiquiora Acta extitisse, quæ adhuc desiderantur.*

h *De translato corpore ad Castrum-Theoderici, et brachio in urbem Sagiensem, supra egimus.* E

DE S. JOANNE BEVERLACENSI

ARCHIEPISCOPO EBORACENSI.

G.H.

ANNO DCCXXI

Beverlacum, oppidum amplum et perfrequens *Cambdeno, situm est in parte Orientali Ducatus Eboracensis, vulgo* East-Riding, *haud procul ab Hallo fluvio, qui aliquot inde leucis in æstuarium Humbri fluminis dilabitur. Ea ditio Bedæ appellatur* Deirwaud, *id est* Silva Deirorum. *Ibi* S. Joannes, *de quo hic agimus* reperit ecclesiam parochialem, S. Joanni Evangelistæ sacram. Acquisitis hujus loci situ et dominio, prædictam ecclesiam sanctam in monasterium convertit et monachis assignavit. Presbyterium, id est chorum ecclesiæ, ibi construxit, habente Priore ecclesiæ S. Joannis locum in navi ecclesiæ. Fabricavit ad Australem prædictæ ecclesiæ oratorium S. Martini, ubi postea moniales collocavit. Associavit monasteriis istis septem Presbyteros et totidem Clericos in navi ecclesiæ S. Joannis. Acquisivit suis monasteriis manerium de C Ridings. Ex tunc construxit ecclesiam S. Nicolai in fundo domini sui. *Quæ omnia ex Collectaneis Lelandi indicantur tomo primo Monastici Anglicani pagina* 170, *ubi repræsentantur sculpta ipsius Beverlacensis monasterii structura, et facies occidentalis ecclesiæ conventualis. Huc se contulit* S. Joannes, *cum senio gravatus, sese Archiepiscopatu Eboracensi abdicasset ; et tandem hoc* VII *Maji anno Christi* DCCXXI *sanctam animam Christo tradidit, miraculis in vita et post obitum clarus.*

Beverlaci monasterium constructum,

obitus S. Joannis.

2 *De virtutibus rebusque gestis S. Joannis pluribus locis agit venerabilis Beda, potissimum lib.* 5 *Historiæ ecclesiasticæ gentis Anglorum cap.* 2 *et sequentibus. At postea res ejus gestas in unum volumen collegit* Folcardus, ecclesiæ Sanctæ Trinitatis Cantuariæ monachus, ad precem et instantiam Aldredi Archiepiscopi Eboracensis : *ut titulus Actis hisce præfixus indicat. Videtur hæc scripsisse, cum S. Eduardus Confessor Rex præesset Angliæ, mortuus anno* MLVI : *a cujus conjuge Editha Regina, ob commendationem Aldredi Archiepiscopi, se adjutum in monasterii sui desolatione commemorat in Præfatione ad hanc Vitam, quam damus ex MS. Anglicano, nobis Macloviopoli submissum a Reverendo Domino Leandro Pricharto, monacho Benedictino. In citato Monastico Anglicano pag.* 169 *indicatur quod* Folchardus Cantuariensis scripsit Vitam D. Joannis Archiepiscopi Eboracensis, *non tamen dicitur* Folchardus Archiepiscopus Cantuariensis, *uti dicta verba interpretatur Joannes Mabillon, et corrigit, eumque asserit* monachum Bertinianum initio seculi XI in Anglia degisse. *Verum* Folcardus *hic Bertinianus, altero Cantuariensi aliquanto junior fuisse videtur, evocatus in Angliam a Guilielmo Rege, et præpositus Torneiensi cœnobio, quod eum fere* XVI *annis (absque benedictione, Abbatis vices supplendo) rexisse testatur Ordericus Vitalis lib.* II *Ecclesiasticæ historiæ ad annum* 1108 *quod initium est* XII, *non vero* XI *seculi. Subjungit Mabillon aliquam Vitam S. Joannis, ex MS. Legenda monasterii S. Gildasii de Nemore acceptam, opinatus esse scriptam a Folcardo monacho Bertiniano.* F *Verum ea solum est aliquod compendium, ex majori Vita, quam damus, excerptum. Aliud, sed magis contractum, habemus in antiquo pergameno, ab Henrico Huntindoniensi seculo* XII *conscriptum. Alia ejus Vita, anno* MDXVI *excusa, extat in Legenda Anglicana Joannis Capgravii. Quibus omnibus omissis, subjungimus Miracula illustria, a quatuor diversis auctoribus et fere testibus oculatis conscripta, a laudato Leandro Pricharto submissa. Horum primus appellatur Willelmus Kecellus, ac primo attingit tempora Guilielmi Conquestoris Regis, ut videatur sub finem seculi* XI *aut initium sequentis scripsisse : sequentium auctorum nomina non indicantur. Qui ex his proxima miracula conscripsit, meminit Stephani Regis, anno* MCXXXVI *coronam regiam adepti et ultimorum Thurstani Archiepiscopi temporum, qui anno* MCXL *obiisse dicitur. At tertius auctor indicat miracula intra quinque annos patrata. Quartus meminit generalis interdicti, cui Anglia sub Joanne Rege subjecta fuit, ac videtur sub Henrico III ultima miracula adjunxisse.*

Vita scripta post Bedam

a Folcardo Cantuariensi

datur ex MS. Anglicano. VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 40*

Miracula 4 auctorum.

3 *Extat inter decem Scriptores Historiæ Anglicanæ, Londini anno* MDCLII *excusos, Chronicon Thomæ Stubs sive*

AUCTORE G. H.

A *sive Stubei Dominicani,* XIV *seculo scriptum de Actibus Pontificum Eboracensium, in quo columna* 1691 *et sequenti continentur Acta S. Joannis Archiepiscopi, et sub finem ista leguntur :* Secessit in monasterium suum, quod apud Beverlacum fundaverat ; ibique miraculorum gloria insignis, Nonis Maji feliciter vitam finivit. Sepultus est ibi in ecclesia, ex tunc usque nunc semper gloriosis non cessat publicari virtutibus. *Deinde in Alfrico Archiepiscopo, qui præfuit dictæ ecclesiæ ab anno* MXXIII *usque ad annum* MLI, *hæc scribit :* Iste capsam, auro et argento et lapidibus pretiosis opere incomparabili, apud Beverlacum fabricari fecit ; et elevatum de sepulcro ligneo, mirabili artificio insculpto, pretiosum corpus gloriosi Patris S. Joannis Archiepiscopi, cum ingenti Cleri plebisque exultatione, multis additis Reliquiis, in eam honorificentissime collocavit. Ipse etiam a quodam divite, nomine Forceo, pecunia sua acquisivit ecclesiæ S. Joannis terram apud Milletune et apud Holm, et quinque bovatas apud Fredichtorp, cum pecunia et hominibus in ea. *Hæc ibi. Est autem* bovata terræ *quantum bos unus colat. Contigit autem hæc translatio* XXV *Octobris anno* MXLIV *: et solenni cultu dictum diem, æque ac diem hunc natalem, celebratum fuisse, constat ex relatione miraculorum : et apud Au-* B *ctorem secundum num.* 13 *dicitur femina, septem annis contracta, in* una solennitatum ipsius, quæ Translatio corporis sancti nominatur, *scriptore cum aliis psallente, sanata. Alia iterum Translatio anno* MCCCVII *facta traditur in Monastico Anglicano.*

Corpus ab Alfrico Archiep. translatum

25 Octobris anni 1044.

4 *Eduardus Maihew agit de priori Translatione ad dictum diem* XXV *Octobris, et illud memorandum interserit :* Anno Christi MCCCCXV invictissimus Rex Henricus, ejus nominis quintus, eo ipso die, ejus Translationi sacro, nimirum VIII Kalendarum Novembris, id est XXV Octobris, celebrem illam victoriam, in loco qui Angicourt appellatur, contra Gallos obtinuit : quam sanctissimo huic Pontifici ascribens, in Angliam reversus, tam depositionis seu natalis, quam translationis ipsius festa per totam provinciam Cantuariensem (nam in Eboracensi, ut videtur, antea celebrabantur) solenniter celebranda curavit. Extat sane in Constitutionibus Provincialibus Angliæ, titulo de Feriis, Henrici Chiceley Archiepiscopi Cantuariensis in Synodo Provinciali, quæ anno Christi MCCCCXVI habita est, hac de re decretum, cujus exordium est, Anglicanæ Ecclesiæ. Paulo autem inferius hæc habentur verba : De Fratrum nostrorum et C Cleri in præsenti Concilio præsentium voluntatibus et assensu, et nihilominus ad Christianissimi Principis et Regis nostri (Henrici quinti) instantiam specialem, sanctissimi Confessoris et Pontificis Joannis de Beverlaco memoriam ubique per nostram provinciam votivis et devotis affectibus duximus exaltandam. Statuimus igitur etc. Statuit, ut retulimus, de duobus illius festis celebrandis. In posteriorem vero hujus decreti partem, quæ ad Translationis ejus festum spectat, hoc modo scribit Doctissimus vir Guillermus Linwede, ista die (XXV mensis Decembris) qui tunc accidebat die Veneris, fuit bellum de Agincourt in Picardia anno MCCCCXV, ob cujus victoriosum exitum dictus Rex Henricus Quintus procuravit per Ecclesiam Anglicanam sic ordinari, prout hic habetur : et sic non solum hoc festum numerari potest inter ferias solennes, sed etiam repentinas etc. Hæc ipse. Videat igitur lector non solum præcedentibus seculis, sed in his etiam ultimis, beatissimum Antistitem Joannem de Beverlaco Regibus Angliæ in bellis adfuisse. *Huc usque Eduardus Maihew.*

ob victoriam 25 Octobris an. 1415 *obtentam,*

festum utroque die in provincia Cantuariensi celebratum.

5 *In pervetusto Missali, in cœnobio Gemmeticensi adservato, et circa annum millesimum exarato, præscribitur ad diem* VII *Maji festum* S. Joannis Episcopi in Beverlisco. *Habemus antiquum Martyrologium in An-* D *glia conscriptum, in quo hisce Nonis Maji, primo loco collocatur* depositio S. Leothardi Episcopi Cantuariæ *defuncti, et mox subjunguntur ista :* Et natale S. Jonis Eboracensis Archiepiscopi. *In Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *excuso ista habentur :* Beverlaci natale S. Joannis Episcopi et Confessoris Eboracensis. *Sequuntur hos auctor Florarii MS. Grevenus, Molanus, Canisius, Galesinius, cum hodierno Martyrologio Romano, item cum Anglicano et variis monasticis, quorum varii referunt ejus Translationem ad diem* XXV *Octobris. In Breviario secundum usum ecclesiæ Sarum anno* MCCCCXCIX *excuso, ad hunc* VII *Maji præscribitur in Kalendario, ut præcipua festa solent, rubro charactere festum* S. Joannis de Beverlaco, cum regimine chori, *ubi prepositæ Lectiones continent compendium vitæ, et additur hæc oratio :* Deus qui præsentem diem B. Joannis, Confessoris tui atque Pontificis, migratione consecrasti ; da Ecclesiæ tuæ digne de ejus solennitate gaudere, ut apud tuam misericordiam exemplis ejus adjuvemur et meritis. *In Breviario Sarisburiensi anno* MDLVII *excuso præscribitur etiam ad diem* XXV *Octobris sacra ejus solennitatis memoria. In quibusdam Fastis MSS. aliqua ejus notitia ad diem* XVII *Januarii, et* XXVIII *Aprilis habetur, uti tunc inter Prætermissos observavimus.*

Antiqua memoria in sacris Fastis

E

6 *His deductis accipimus historiam et Antiquitates universitatis Oxoniensis anno* MDCLXXIV *Oxoniæ excusas, auctore, ut ex Præfatione colligimus, Antonio Woodo, et ex his pag.* XI *contentis, ubi de Scholarum Oxoniæ, ipsis Britannorum et Saxonum temporibus, scilicet ante Regem Alvredum florentium, vindiciis agitur, ista describimus :* Primo itaque, *inquit,* cum Sancto Joanne de Beverlaco auspicabor, anno circiter DCCXX, diem obeunte ; quem ingenuis apud Oxonienses Artibus operam dedisse, scripta antiqua haud pauca prodiderunt : depictis etiam fenestrarum indiciis, lucem hac in re copiosam affundentibus. Scriptor enim, qui florebat anno MCCCLXXIII in ejusdem Beverlacensis Vita (cujus initium, Antiquioribus Britonum sola etc.) Harphamiæ inter populos Deiræ natum, annos autem vernantes apud cœnobium S. Hildæ in studiis collocasse perhibet : primumque ex Anglis Doctoris vel Magistri gradu ornatum fuisse. Erat autem, inquit ille, Doctor ejus Theodorus alienigena, qui in Oxonia summum conscendit apicem etc. Quod et Lelandus ex Auctore anonymo retulit de Beverlaco, dictoque ejus loci Sancto, opere trifariam partito, scribente : quem ego quidem Gulielmum quemdam Asketellum fuisse arbitror, qui regnante Edoardo II eamdem sibi materiam sumpsit, ediditque libros pariter tripartitos : multa, ut opinor e Deiracensi aliisque trans Humbrum bibliothecis edoctus : cujus regionis monachi, cum Angliam Dani ubique persultarent, Historias suas et antiquitates variis perpetim cladibus summa industria eripuere. Huc accedunt Sacristæ Beverlacensis, a prædicto etiam Asketello memorati, verba, Sanctum Joannem de Beverlaco primum in Artibus Magistrum apud Oxonienses extitisse memorantis. Quæ egregie etiam confirmantur ab ipsius Beverlacensis imagine, in sinistro bibliothecæ Sarisburiensis latere, fenestram olim sextam decorante, imo nescio an ibidem etiamnum comparente, hac inscriptione : Doctor Sanctus Joannes de Beverlaco fuit primus Magister Artium liberalium in Oxonia... Poteram etiam alia proferre testimonia, iis quæ de Beverlacensi adducta sunt communiendis perquam accommoda... Sed me alio rapit succincta destinati operis brevitas. *Hæc ibi : et pag.* 12 *sub finem definit,* Oxonii his annis generalia quæ vocant studia floruisse, aut Academiam Artium et scientiarum Professoribus, graduumque aliquorum distinctionibus instructam fuisse, cum Sanctus Jannes de Beverlaco Magistri ibidem gradum capessiverit.

Ejus Magisterium in Artibus apud Oxonienses :

F

7

A 7 *Idem auctor libro 2 Historiæ et Antiquitatum Universitatis Oxoniensis pag.* 61, *agens de Scriptoribus ante recreatam ab Alfredo Academiam, primo loco collocat* S. Joannem de Beverlaco; *deque illo scribit* addendum, quod cum in media ecclesiæ Beverlacensis collegiatæ parte, terram contumulandæ mulierculæ effoderet æditus XIV Septembris anno MDCLXIV, hypogæum retexit lateritium, inque eo loculos binos reperit: quorum alter pulveres continebat, alteri vero ossa humana includebantur, his porro verbis eorum uni inscriptis: Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo octogesimo octavo combusta fuit hæc ecclesia in mense Septembris, in sequente nocte post festum S. Matthæi Apostoli: et in anno millesimo centesimo nonagesimo septimo, octavo Idus Martii, facta fuit inquisitio Reliquiarum B. Joannis in hoc loco: et inventa sunt hæc ossa in orientali parte sepulcri, et hic recondita: et pulvis cæmento mistus ibidem inventus est et reconditus.

Aliquæ Reliquiæ in ecclesia Beverlacensi inventæ.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 41 *

VITA

Auctore Folcardo Cantuariensi monacho.

Ex MS. Anglicano a Leandro Prichartó transmissa.

B

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 42 *

PROLOGUS.

Lucernæ ardenti et lucenti in caliginoso loco, Anglorum Archipræsuli *a* Aldredo, minimus devotorum ejus Frater Folcardus salutem cum fideli famulatu. In præcepto servitutis tuæ, mi reverentissime Pater et Domine, necesse est parvitati meæ memorari, non solum veterum amicitiarum et frequentis beneficii, verum etiam (quod his pluris est) auctoritatis tuæ, qua inter homines es Christus Dei. Tanta quippe cœlestium charismatum prærogativa suffultus, pondus habes præcepti: unde et gravius quoque imminet judicium resistenti. Et cum hæc pusillanimitatem meam persuadeant parere jussioni tuæ; plurimum succurrit memoria ejus misericordiæ, quam nobis fecisti fideli hac commendatione.

a Desideranti Archiepiscopo obedit,

2 Turbato siquidem fluctuantis *b* Cœnobii mei pelago, gementibusque pene cunctis carissimis pignoribus monasterii, quod is, qui pastoris et medici locum occupaverat, in languente ovicula non culpæ pressuram, sed veterem familiaris odii insequeretur jacturam; et cum collatis totis animi sui viribus consociam ovem ab irruente (proh dolor) nimis familiari lupo non conaretur tueri, sed perperam comparato potentatu seculari exturbatos nos e carina monasteriali fluctibus immitteret ponti; jamque irruentibus vicissim et involventibus undis, cum interitus solummodo immineret, nec ulla spes emergendi esset; hæc tandem velut maris stella pio illuxit fulgore, naufragumque suum portu recepit miserationis suæ, et doloribus vulnerum adhuc hiantium et recentium compassa, materno conductu tibi velut sagaci medico misit curandum et consolandum pro tempore, secuta scilicet fideli Deo femina exemplum illius electi Samaritani, qui vulnerato, a latronibus et a Sacerdote et Levita neglecto, miserans appropinquavit, saucium vino lavit, oleo fovit, pietate alligavit, stabulario sub promissione mercedis curandum commisit. Utque tantam pietatem omnis noscat posteritas, *c* Reginam dico fuisse, quæ hæc fecerit, cujus probitates nullius umquam quantumlibet diserti rhetoris facunda evolvet loquacitas: quam idcirco divinitus adjunctam regio credimus lateri, ut tanta ejus invigilantis industriæ solertia emolumentum provideatur præsentis regni.

b ejus commendatione per Reginam adjutus in desolatione sui monasterii

C

c

3 Ut autem superius relicta repetam; consolatione et medela tui, mi amantissime Pater, clauduntur quidem vulnera, sed e vicino quorumdam lividorum clam insidiantia perhorresco jacula. Verum multum respiro sub potestate patronæ, quin et sub commendationis tuæ constitutus tutela; nec per Dei gratiam timendum est quod te tutore vel rectore nos ulla, quantumlibet minax et insidians, obruat procella. Nam semper, Domini præcedente gratia, sperabo sub umbra alarum tuarum, donec transeat iniquitas omnium insidiarum. Sed hæc hactenus. Ad pondus autem imperii tui vertatur sermo meus, qui ex consequentia sui hoc necessario paucis prælibabit, quibus incrementis divini famulatus Sancta Eboracensis Ecclesia tui Præsulatus [tempore] pristinam rusticitatem excusserit; et in Dei laudibus, rudi novitate tuis doctrinis commonita, decenter adoleverit. Hoc divinitus coronæ tuæ dixerim adauctum, quod Clerus a secularium hactenus usitata veste indiscretus, nunc in veste nuptiali laudes celebrat Dei, et talaribus tunicis conventum celebrat Synodi; itemque nimis neglectum in eleemosynis et pauperum oblationibus opus exercet misericordiæ, et quod memoriam fidelium defunctorum assidua eis inculcasti commendatione. Quod dico, non ut laqueum adulationis tibi injiciam, sed potius (si dicendum a me est) ut ad talia accendam: quæ utique necessario te Deo debere cognoscis ex suscepto munere prælationis, cum imposita dignitate honoris.

NOT. 13

D AUCTORE G. H.

laudat eum a reformato Clero,

E

4 In hoc quoque dignum successorem præcedentium Sanctorum tuæ Sedis Præsulum te præbes, cum eorum actus et vitam celebrare et litteris commendare sedulus studes. Unde et accidit, ut Responsoriis Sanctissimi Joannis te jubente compositis pro modulo parvitatis meæ, præciperes ad ejus Vitam inchoandam stylum vertere: quod opus certe tanto magis cognoscitur difficile et arduum, quanto magis fuerit notum. In nomine ergo Domini tu remigium subige, vela pande, cursum nostrum Deo committe. Eo gratiam suam precibus tuis accommodante, ripam attingentes, feliciter arenam calcabimus littoris, securi nec soliciti de tumultuantibus æquoris canibus, qui tanto acutius in latratu cristas erigunt, tanto imbecilliores eos natura prodit *d*.

ejusque jussu post Responsoria Vitam scribendam suscipit.

d

ANNOTATA.

a Aldredus *ex Episcopo Wigorniensi, in Nativitate Christi anno* 1060 *electus Archiepiscopus ex Romæ consecratus.*

b Cœnobium SS. Trinitatis *Cantuariæ fuerat ante a Danis combustum: postmodum* cœnobium Christi *dictum.*

F

c *Regina Editha, uxor S. Eduardi Confessoris, de qua ad hujus Vitam egimus* 5 *Januarii. Ingulphus Croylandensis ejus pietatem, castitatem, doctrinam, aliasque virtutes deprædicat.*

d *Hoc quasi Prologo finito subditur in MS. per modum rubricæ.* Hic redit Fr. Folcardus ad propositum suum de S. Joanne: *ex quo colligas ceteras rubricas, per modum titulorum capitalium consequenter interjectas, non esse auctoris sed transcriptoris: quas tamen, pro antiquitatis veneratione hic voluissemus subjungere continua serie, nisi eas deprehendissemus satis temere descriptas fuisse, uti mox post num.* 8 *apparebit.*

CAPUT I.

Studia, conciones. Episcopatus Hagulstadensis. Archiepiscopatus Eboracensis. Miracula.

Æterna compatientis Dei miseratio, mundo succurrens perdito, per incarnatum suum Filium, antiquum damnationis humanæ dissolvit judicium: ut sicut

Post Christi adventum

Ex MSS.

A sicut per transgredientem Adam eramus filii mortis et inferni; sic per Christum Jesum, Dei et Virginis unigenitum, restitueremur filii vitæ in hereditatem cœlestis regni. Per hunc conregnantem sibi in cœlis, et hominibus cohabitantem in terris, divinum dispositionis suæ reseravit mysterium; in quanta scilicet misericordia salvare decrevisset Deus filios hominum, cum ad eos vivificandos in mortem tradiderit unicum filium suum. Accepta siquidem injuria illatæ contumeliæ, hac in contemptoribus suis usus est lege misericordiæ, ut ubi superabundavit culpa, ibi miserationum ejus largiora redundarent exempla. Confirmatis itaque discipulis suis, doctoribus nostris, per divinorum præceptorum dogmata; omnem pene jam mundum, a sui denominatione, sub Christiano prætitulavit nomine; penetraruntque verba eorum fines et angulos terrarum, unde et pervenit fides ad notitiam omnium linguarum. Ut enim fideli Patrum traditum est relatione, jandudum fide illuminatis finibus totius Galliæ, serius perlatum est verbum Dei ad hanc insulam Britanniæ. Quæ secuta exemplum illius Evangelici junioris filii, qui primo repugnans jubenti patri, postea vero pœnitentia ductus acrius perstitit in excolendis fructibus vineæ Patris sui; eo B cœpit devotius in suscepta religione proficere, quo se vidit ad fidem Christi tardius venisse.

fides promulgata per orbem

serius in Britannia,

Vide App. tom. VII Maii not. 43

ubi inter Sanctos effulsit Joannes,

6 Cœpit jam hinc Christi propitia bonitas in tribulis dulces ficus procreare, in rubo decoras uvas multiplicare, et novellæ gentis suæ stirpem Sanctorum filiorum prole fœcundare. Ergo inter cetera, rudi Britanniæ divinitus tunc collata luminaria, ad depellendas veterum errorum tenebras clarius a Deo accensa, effulsit hic beatus puer Joannes, velut matutina stella : qui ab ipso nominis initio in Christi initiatus gratia, gloriosus Dei miles finetenus in Christi perstitit militia. Subduxit primo manum ferulæ *a* Theodori Archipræsulis Cantiæ, cujus doctrinis ac cura erat institutus : a summo Doctore summum conscendit apicem philosophiæ. Hujus excellentiæ evocatus gratia in monasterio Streveshalensi aliquantis detinetur diebus ab Elfleda Abbatissa. Sed clemens Deus tantum lumen non passus diu modico includi locello, eductum de modii latibulo imposuit candelabro, ut omnibus luceret ingredientibus in sua domo.

sub S. Theodoro

apud S. Elfledam degit,

7 Exiens ergo inde, fraterna commonitus caritate, rudibus adhuc Anglorum populis verbum Dei cœpit evangelizare. Divina autem affatim præditus C largitione, facundus rhetor erat in verborum digna effusione : præbebat etiam sancta vita competentem favorem assiduæ prædicationi, cum a semita auditæ institutionis nusquam diverteret exhibitum exemplum in se conversationis. Comitabatur præterea virtus Dei virtutem verbi sui, et sanabantur per eum quique infirmi, ut et in hoc fideli servo suo promissio firmaretur Christi, Signa, inquit, quæ ego facio et vos facietis, et majora horum facietis. Tanta autem ditatus gratia Divinitatis, acceptum talentum Domini sui vario multiplicat fœnore, ut in gaudium Domini sui læta intraret vocatione.

excellit in prædicatione

et sanctitate vitæ:

Joan. 14. 12

8 Litterarum enim affluenti imbutus copia, in docendis discipulis suis solerti instabat vigilantia; inter quos Bedam, qui inter Doctores Ecclesiæ clarus habetur, caro affectu pro capacitatis suæ vigore amplectebatur; quem secutus industrius tirunculus, a tanto pædagogo affluenter imbutus, et in exponendis Evangeliis, et in historicis rebus digerendis magnus enituit; et descriptis temporum et Computi rationibus subtilissimis, inditam Britannicæ gentis hebitudinem purgavit, scriptorumque suorum dignitatem Romanæ Sedis acquisita auctoritate nobilitavit; quodque his majus est, servata innocentia vitæ, Deo fideliter studuit finetenus placere : ut cum sancto sanctus esset, et cum electo Magistro suo Sanctissimo Joanne in electione discipulatus Christi D permaneret. Succedente etiam tempore, quem a primis sacrorum graduum ordinibus Deo mancipaverat, Sacerdotii dignitate hunc Bedam, cum aliis quibusdam suæ institutionis viris, dignos Deo adjutores promovit : ut tanto tenacius Christo viti suæ adhærerent, quanto strictius complexi palmites ejus essent. Verum quia horum aliquorum memoria reliquæ vitæ, ex necessitate rerum convenientium, fuit inserenda, redeamus nunc ad acceptæ narrationis gesta evolvenda *c*.

not. 14 inter discipulos instruxit S. Bedam:

et ad Sacerdotium promovit:

6 Regnante inclito Anglorum Rege *d* Aldfrido, excedente humanis rebus felicis vitæ *e* Eata Episcopo, cunctorum votis poscentibus, maxime vero nutu Dei agente, hic dilectus Dei in ejus successit Episcopatu : unctusque in Christum Domini, opera auxit pietatis et fidei, competentia utique tanto ordini et divinæ dignitati, quæ licet omnia enarrare nequeamus pro numero sui, saltem ad aliqua explicanda accingamur, ad honorem et gloriam Domini, quæ utique veridicis tradita agnovimus testibus, et potissimum a *f* Beato Brithtuno : qui primo ejus erat E Diaconus, et postea ejus dono et consecratione monasterio ab eo funditus constructo, quod Beverley dicitur, Abbas præfuit dignissimus.

ordinatus Episcopus Hagulstadensis,

10 Dedicaverat idem dilectus Deo Præsul ecclesiam in honorem Beati Michaelis Archangeli, in villula dicta Carnesboc, non longe a defluente amne Tynæ fluvii *g*. Hic frequenter, et maxime Quadragesimali tempore, quod a populari frequentia locus remotior erat, in jejuniis et orationibus et eleemosynarum largitionibus intentus Sanctus Joannes manebat; ubi cum quodam tempore turbam pauperum, solito suo more consolandam, jussisset introduci ; convenit inter eos quidam miserabilis formæ vir. Nam et mutus erat a nativitate, et adeo *h* obscœnus lurida capitis fœditate, ut præoccupato a tinea toto circulo capitis, pro pilis horrebat raris et hirsutis quasi porcorum setis : quem sanctus Episcopus bene noverat, quia ad eleemosynam suam inter alios pauperes eum frequenter viderat. Tandem ergo dilectam Deo animam talis facies miseriæ altius pungens, clementius tetigit ; injectaque manu, ut erat benignissimus, mento pauperem comprehendit, *i* benexit, et in Dei nomine ut loqueretur præcepit. Præcedit Episcopus litteras quasdam et verba dicendo : ille qui mutus erat, soluto linguæ officio, subsequitur eadem ex F ore Episcopi loquendo. Tandem post verba paulatim invadit orationis sententias, prout Præsulis exigebat sanctitas. Fugatur etiam ab illo omnis illa horrida capitis contagio, vestiturque capillorum ornatu crispo et nigno ; sicque consolatis reliquis pauperibus simplici alimonia, ille per Sancti Joannis merita re dit ditatus multiplici miserationum Dei copia *k*.

in ecclesia S. Michaelis quadragesimam peragit,

scabioso muto loquelam dat

et sanitatem:

11 Post hæc ergo B. Wilfridus Episcopus, qui longo tempore ab Episcopatu suo ejectus fuit a Romano Concilio et a Domino Papa Agathone Epistola accepta in patriam revenit, et Episcopatum Hagulstadensis ecclesiæ cum Synodali Concilio recepit, et Sanctus Joannes in Eboraco civitate Episcopatum accepit, et annis triginta tribus nobiliter tenuit.

fit Archiep. Eboracen.

12 Alio quoque tempore, cum inter faceret Sanctus Dei, pervenit ad vicum qui *l* Yatadini dicitur, ubi tunc erat Monasterium ancillarum Christi, quibus præerat Hereburgis dicta Abbatissa, mulier fide plena, et tunc ob adventum viri Dei cum filiabus suis in Christo valde jucundata. Refert ergo illico pia Mater cum luctu, conquerens sancto Præsuli, *m* consororem quamdam magna corporis ægritudine deprimi, nec aliquam spem vitæ ejus haberi. Precatur suppliciter ut eam dignaretur visitare : dicitque se in Dei pietate et ejus meritis multum confidere, quod

brachium ob sectam 4 Luna venam intumescens

A quod ei melius proveniret ex impositione manus suæ. Requirit beatus Pontifex causam morbi, discitque ab Abbatissa illam in quarta luna sanguinem minuisse; turbatoque corporis statu, brachium ejus miserabiliter intumuisse. Protestatur hoc comperto esse factum imprudentius, memoratque se a B. Theodoro Archiepiscopo magistro suo audisse, cum puer esset et ejus discipulus periculosissimam esse in quarta luna imminutionem sanguinis, et non oportere hujusmodi curationes exercere in teneriori crescentis lunæ ætate, vel recenter erumpente fluentis pelagi rheumate. Victus tandem lacrymis atque precibus mœrentis Abbatissæ et consororum, infirmantis feminæ intrat cubiculum: visoque nimio tumore brachii, signum opponit Crucis, prælibatque Deo intensius thura puræ orationis, consolatusque jacentem egreditur e domo. Sed cum languente femina efficax permanet benedictio, et omnis illa cum recedente Episcopo recedit inflatio. Vix Sanctus consederat ad cibum, et Capuburgis (sic enim vocabatur) ad ejus Diaconum Brithtunum, suum mittit nuntium, petens ut illi suum præstaret colloquium. Petita ille Episcopi benedictione cum iret, illam jam sanam obviam habet, discitque medelam B curationis provenisse sibi per orationem Pontificis. Post hæc vixit sana longo tempore, jucunda frequentans relatione curationem sibi a beato Præsule impensam.

signo Crucis sanat:

VIDE APP. TOM VII MAJI NOT. 44*

n et dedicata ecclesia in Burton,

13 Invitatus quoque hic Deo electus Pontifex ad dedicandam ecclesiam *n* villæ, quæ australis Burton dicitur, officii sui non instrenuus executor, accessit et dedicavit: perfectisque ut mos est omnibus, ad propria redire voluit. Is vero, cujus villa erat, qui eum invitaverat, precibus humillimis cum suis instat ut domum ejus intrare, et ex ejus obsequio prandium dignaretur suscipere. Cui cum Sanctus Dei Joannes diceret, magis Episcopum decere ad monasterium redire, et Deo in suis pauperibus servire, quam per domos divitum convivari; promissis sub hac gratia eleemosynis pluribus, et maxime a B. Brithtuno idem pollicente persuasus, assensum tandem præbuit poscentibus.

clinicam aqua benedicta,

14 Mater familias autem uxor ejus qui eum invitaverat, gravi corporis invaletudine distinebatur, ita ut plus tribus septimanis lecto decumbens periclitaretur. Quo comperto vir Dei, verus medicus animarum et corporum, de aquis ad dedicandam ecclesiam consecratis jussit eam potari; et ubi morbi dolor acrius urgebat, ex eadem aqua rigari. Quo C facto omnis morbus subito fugatur, et illa in novum sanitatis vigorem reparatur. Surgit mulier continuo, parat se ornatu suo, ingrediensque petit benedictionem, et convivantibus læta exhibet servitutem, tantamque valetudinem sibi collatam cunctis innotuit, ut pio Præsuli secumque sedentibus in potu fidelis pincerna serviens, nec semel ut quiesceret recederet. Videte quæso in Beato Joanne hic impletum, quod Christus promisit suis: Opera quæ ego facio et vos facietis. Ille Dominus noster domum intravit, socrum Petri febricitantem invenit, febres depulit, illamque sibi ministrare præcepit. Uterque unum et simile faciunt opus; sed ibi absque servo Dominus; hic vero per Dominum et cum Domino fidelis et prudens servus.

o in alia dedicatione moribundum.

15 Clarificat item Dominus in simili opere Joannem servum suum, cum per quemdam divitem, *o* Adam nomine, invitatur ad consecrandum ecclesiæ opus novum. Erat huic diviti quidam suorum, valde carus illi et utilis: qui ex incumbente morbo ad id pervenerat, ut juxta decumbentem in lecto feretrum corpori aptaretur, sudaria pararentur, et quæ funeri congruerent in præsentia languentis ad manum essent. Hic invitatur iterum ille homo Dei noster medicus, qui pressuris gravibus antidotis oc- D currereret validioribus: visisque ex more funereis apparatibus, magnus orator totus intro fertur ad cœlestia, et rogata obtinuit. Ad præceptum mox conversus, velociter eum sanari et surgere jussit, moxque recessit. Ille fugato morbo redditus vitæ, paululum hæsit stupens, utrum esset idem ipse. Caro ad vitam reparata cœpit exigere vitalia; mittit ad prandentem Dominum, petitque, ut aliquid sibi mittat ad bibendum. Exultant omnes, quod is petit bibere, de cujus paulo ante solicitabantur funere. Porrigit illico inclitus Præsul calicem vini, jubetque sitibundam sitim ex eo refocillare. Quo hausto ille acceptis indumentis vestitur, ad convivantes ingreditur, et quia jam diu non manducaverat esurire se fatetur, et escam postulat. Lætari solenniter videres omnes convivas pro consocio reddito vitæ, venerari sanctum Dei virum mundo tanta clarificatum sanctitate, laudantes Dominum procul dubio, qui talia in suo Joanne favore operatur propitio.

EX MSS.

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Theodorus 16 *Septembris. Is Romæ* E *consecratus venit Cantuariam anno* 669, *mortuus an.* 690. *Thomas Stubs asserit* ab eo, ob excellentem in Scripturis ingenii vivacitatem, Joannem, id est Gratiam Dei, appellatum. *De eo plura infra num.* 15 *referuntur.*

b *Vitam* S. Elfledæ *illustravimus ad diem* 8 *Februarii, ubi num.* 60 *hæc S. Joannis ibi residentia ex Thoma Stubs adducitur, Beda lib.* 4 *cap.* 23 *asserit,* ex hoc monasterio Streneshalensi prodiisse quinque Episcopos, et hos omnes singularis meriti et sanctitatis viros: *inter quos numeratur* Joannes.

c *Hic interponebatur iste titulus:* Qualiter S. Joannes electus est in Archiepiscopum Eboracensis ecclesiæ. *Verum quæ sub initio referuntur, pertinent ad ejus Episcopatum Hagulstadensem: et ejus Episcopatus Eboracensis erat perperam infra num.* 14 *insertus, et inde hic sub finem relatus.*

d *Hic est* Alfridus nothus *seu* junior, *a seniore Alfrido fratre apud Malmesburiensem et alios non distinctus, qui successit Egfrido fratri, anno* 684 *circa Pentecosten occiso. Consule Ricardum Priorem Hagustaldensem cap.* 10.

e S. Eata, *teste eodem Ricardo, mortuus est anno* 685, *inscriptus Fastis Anglicanis ad diem* 26 *Octobris.*

f *Beda lib.* 5 *cap.* 2 *sequentia habet, quæ, inquit,* dicere solet vir reverendissimus et veracissimus F Berhthun, Diaconus quondam ejus, nunc autem Abbas monasterii, quod vocatur Indera-vuda, id est insula Deirorum. *Pro his in Vita a Mabillone edita legitur:* Nunc autem Abbas monasterii, quod Beverlick dicitur. *In Monastici Anglicani tomo* 1 *pag.* 170 *dicitur* obiisse Brithunus primus Abbas Beverlacensis Idibus Maji anno Domini 733 et sepultus juxta S. Joannem. *Hujus Vitam illustramus* 15 *Maji.*

g *Addit Beda,* non longe ab Hagulstadensi ecclesia, id est unius ferme milliarii et dimidii spatio. *Videtur a Thoma Stubs,* Arneshange *dici, id est* Mons aquilæ.

h *Beda:* Scabiem tantum et furfures habebat in capite, ut nihil unquam capillorum ei in superiore parte capitis nasci valeret: tantum in circuitu horridi crines stare videbantur.

i *Beda.* Signum sanctæ Crucis linguæ impressit. *ubi et reliqua accuratius profert.*

k *Hæc ad num.* 25 *perperam translata culpa amanuensium, reposuimus, uti et habet Vita apud Mabillonem. Ricardus* anno uno *solum et forte non integro Hagulstadensi ecclesiæ præfuisse asserit. Factus ergo esset Archiepiscopus Eboracensis anno* 686. *Scilicet, ut*

EX MSS.

A *ut Beda ait lib.* 5 *cap.* 5. Cum Wilfridus in Episcopatum esset Hagulstadensis ecclesiæ receptus, est idem Joannes defuncto Bosa Episcopus pro eo Eboraci constitutus. *Vitam* B. Bosæ *dedimus* IX *Martii, quando eum dicto anno* 686 *obiisse diximus. Vitam* S. Wilfridi *illustravimus ad diem* 24 *Aprilis.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 45, *

l Yatadim, *Bedæ* Vetadum *aut* Wetadum *in Vita apud Mabillonem* Humedatum.

m *Bedæ dicitur*, filia carnalis Abbatissæ.

n *Bedæ cap.* 4 villa a monasterio Beverlaco duorum fere millium spatio separata. *Eidem* Comes Puch *dictus*, *cujus* filia Yolfrida, monialis facta apud Beverlic, obiit 3 Idus Martii anno Domini 742; cujus ossa sepulta sunt Beverlaci. Puch cum filia dedit manerium de Valkingione. *Ita Vita S. Joannis in Monastico Anglicano.*

o *Bedæ cap.* 5 Addi *dicitur, ubi eadem narrantur.*

CAPUT II.

Alia miracula ante et post obitum. Tempus Sedis et mortis.

Post Synodum

Magnificavit Dominus illum in conspectu Regum, et in conventu Principum ostendit illius gloriam et meritum. Regali edicto conveniunt Primates regni: convenit etiam cum aliis et hic vir Dei. Adfuit quoque et ipse *a* Osredus Rex, vir religionis et fidei: et communi tractatu fidelium ordinationes ibi constituunt multarum rerum utilium. Nam et injuriæ ibi corriguntur, leges Dei sanciuntur, pacis æquitas firmatur, res ecclesiarum et monasteriorum Regis munimine corroborantur. Quibus feliciter statutis, Dominus Archiepiscopus, Dei gratia et nomine et officio Joannes, Regem cum suis ad mensam suam invitat: gratifice obedit, ut decebat, comitatusque Proceribus suis discumbens ad nutum assedit Pontificis, utiturque cum carnalibus epulis cœlestium monitis. Quibus cunctis affluenter refectis, audite quæso cordibus intentis, audite et hic operationem Dominicam, videte et hic assertionem Evangelicam: Opera quæ ego facio et vos facietis. Implete, ait S. Joannes pincernis suis, implete tres hydrias, unam vino, aliam mulso, tertiam cervisia.

a — *Regem Osredum excipit convivio:*

17 Quibus impletis usque ad summum, Joannes, qui et gratia Dei, extensa manu benedixit et propinari præcepit. Hauriunt pincernæ crescentia hydriarum fluenta fœcundis calicibus, et per lætos convivas propinando redeunt frequentius: hauriunt inexhauste, nihilque in hydriis apparet toties hausisse; nam semper redundant ad summum usque. Potantes ipsi stupent renovato nectare, quodque bibunt mirantur crescere, et placita dulcedine et mirabili cœlesti exundatione. In hujus potus crescenti valentia recolite nuptias in Cana Galilææ: nam ibi Architriclinus vinum bonum esse pronuntiat. In exundatione autem hydriarum trium, mementote Dominici convivii, quo quinque millia hominum et eo amplius satiavit, et considerate in vestris cordibus, quid per Joannem suum operatur Dominus suus. Legitur ibi quia viso signo vini crediderunt in Jesum sui discipuli: hic quoque Rex Osredus Principesque sui experti sunt, viso hoc signo, esse in Joanne suo gratiam Dei: veneratusque Dei hominem, vocat ad se ejus pincernam, Brithdredum nomine; lætusque regia jucunditate; Optime, inquit præfecisti in servitute tua: nam et optimo potu et mirabili a Domino tuo refecti sumus affluenter, sanctitateque Sancti lætificati quam vidimus, discedere nunc habemus cum ejus gratia.

ibi tres hydriæ ab eo benedictæ — *manent inexhaustæ:*

18 Audite, quæso, adhuc Dominum in exemplo sui mirificantem Joannem suum, exhibentemque novum sanctitatis ejus indicium, Si quando in Metropoli Eboraco, Archiepiscopatus scilicet sui Sede, eum contigisset morari, amplectebatur valde Basilicam Sancti Michaelis Archangeli, ibique excubias celebrabat soliti operis sui: contigua enim erat mansioni suæ. Unde accidit quadam vice ut eo latenter agente inibi illas orationes suas, visibiliter cernendam se in specie candentis columbæ illi præberet Spiritus sancti majestas, flammeo splendore corusca, supra caput orantis Episcopi Sedis suæ gloriam [ponere] dignata. Deus æterne et benignissime, de quam mundo corde processerunt orationes illæ, quæ sancti Spiritus præsentiam obtinuere: illam inquam, eamdem, quæ in Jesu filio Dei baptizato apparuit in Jordane! Quam placitæ ascenderunt in conspectum Divinitatis, fidelibus etiam perlatæ internuntiis, quæ tantum referunt effectum virtutis! Irradiat ergo per quæque foramina et fenestras basilicæ illa immensa claritas majestatis inclusæ, acsi relicto æthere sol illuc commigrasset, splendoremque suum in ejus loci angustias inclusisset. Utque rei veritatem digna prosequamur laudum novitate, vere includebatur ibi sol justitiæ Deus, in suo inclusus Joanne, illuminans eum gratia Spiritus sancti, nec eum ullo errore permittens obtenebrari.

apparentem supra orantem columbæ speciem — D — *et locum mirabiliter illustratum*

19 Cuncti hoc videntes stupent, ut de re insolita, miranturque quæ esse possint illa luminaria, unde tot lucis radii tanto lucerent splendore tantaque emicarent claritate. Accessit tandem *b* Sigga ejus Diaconus, pessuloque soluto aperit ostium, participatque gloriam visionis. Videt Sanctum Pontificem, intentis in cœlum luminibus erectisque manibus, in conspectu Dei effundentem sicut aquam animam suam, et in ejus capite columbam super nivem candidam. Cujus viso candenti splendore Diaconus velut decoctus, facie contracta in rugas, tota cute pœnas excepit temeritatis illatæ. Sensit Sanctus Dei Diaconum participem visionis: et quamvis irritatus, habitum tamen non exuit mansuetæ intentionis. Accitum ergo ad se tactu emaculat dexteræ, compositaque in pristinum decorem facie obsecrat, protestatur, adjurat, ne quoad ipse in hac vita viveret visionem illam alicui mortalium detegeret. Audistis Dominum Jesum, post gloriam divinitatis suæ ostensam in monte Petro Jacobo et Joanni, descendentibus illis commendantem taciturnitatem, donec filius hominis resurrectione sua mortem calcaret, et vitam mortuis repararet. Videtis et hic Joannem imitatorem Domini sui, testem divinæ glorificationis suæ quasi mercede conducere, precibus alligare, ut visa conticeret, donec hoc mortale exueret et beatæ immortalitatis gloriam indueret. Dubitandum ergo non est, quin hic Sanctus Dei magnæ puritatis fuerit in conspectu Dei in cœlis, qui tantæ claritatis compos factus sit coram hominibus in terris.

E — *b curiose observans Diaconus punitur,* — *et sanatus tacere rem jubetur:* — F

20 Habuit etiam et alium testem signorum, quæ per eum propitia gessit Divinitas; *c* Herebaldum scilicet Tenemuthenensis cœnobii, qui ejus discipulus a puero et doctrina erat imbutus, comesque commanens individuus. Testabatur hic sæpius, se bene etiam per seipsum comperisse, hunc S. Joannem vere esse sanctissimæ vitæ; qui inter alia multis infirmis præstita beneficia, ipsum de morte reduxerit, et subitæ sospitati condonaverit. Dicebat semel contigisse conviantem cum suis hunc carum Dei hominem devenire in planioris viæ grata spatia, cujus jucunda planitie delectati juvenes, militari consuetudine precantur hunc Dominum suum, ut liceat eis equos suos in eodem probare inoffenso campi æquore. Quod cum primo vir Dei pro levitate ducens, denegaret; tandem petendo instantibus, Agite, inquit, ad libitum: Herebaldus vero maneat mecum. Quod ille audiens juvenili cœpit tristari levitate, quia recenter datum ab Episcopo equum, cui insedebat, volebat probare.

c Herebaldus discipulus

A

alabente equo excussus in saxum

21 Tandem ergo cum laxis frænis omnis campus discurrentibus perstreperet; Herebaldus, ac si invitus et quasi incitatum equum retinere non posset, reclamante Episcopo evolat, volucremque cornipedem laxioribus frænis ad cursum concitat. Testari solebat idem Herebaldus, se tunc audisse ab Episcopo post tergum clamante: Male, inquit, agis discedens a me, et hoc modo cognosces. Vix finita comminatione viri Sancti equus labitur Herebaldi: excussusque Herebaldus super ingens saxum, ruina decidit præcipiti, capite confringitur, interioribus discinditur, debilisque manu et pollice redditur. Turbati omnes eo concurrunt, relictis equis ad terram prosiliunt: sed is qui colliditur magis videtur absque sensu quam sapere, magis putatur mori quam vivere. Tenditur super moribundum papilio, et ejus causa per spatiosum æquor cujusque frequentatur obumbratio. Dolent omnes cucurrisse, sed nesciebant quid de cursu providisset Deus ipse.

et moribundus a Sancto sanatur:

22 Sanctus autem Dei de ruina mœret specialiter dilecti disciPuli, compositisque saccis in tentorio insomnem noctem ducit, propitiumque Dominum inobedienti suo propitiari precibus et lacrymis convenit. Et valde mane ad debilitatum carum ingreditur:

B

primum oratur, et deinde dulci affectu ex nomine compellatur Herebaldus. Et mirum in modum, cum a præcedentis diei hora septima usque ad illud mane quasi exanimis jacuerit, a Sancto Dei vocatus, quasi de gravi somno excitatus, oculos aperit, et in virum Dei intendit. Interrogat pius Doctor utrum agnoscat colloquentem sibi, moxque respondet ægrotus voce lacrymabili: Tu es, inquit, Joannes Episcopus dilectissimus Dominus meus. Et ipse, Putasne, inquit, ex instanti periculo cum vita posse evadere. Scio et credo, inquit ille, si per preces tuas hoc mihi Deus annuerit. Quid plura? Imponit præsul Dei manus confracto capiti, sacratas aquas debilitato irrorat corpori; Deum invocans cernuus illi inspirat, deinde Cruce signat, et subitam medelam Deus præstat. Hoc sæpius idem ipse referebat postea longo vivens tempore: maturiorque ætate, factus est Abbas vigilantissimus eo in loco, ubi pelagus influit Tina fluvius; unde et Tinemuta idem dicitur.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 46 *

23 Referebat etiam venerabilis vitæ Abbas ille, cujus supra meminimus, quod quadam vice hic Sanctus Dei Joannes Beverlacense monasterium adierit, duabus causis poscentibus; ut scilicet gregem Dei inibi commorantem in obsequio Dei commonefaceret

C

salutis suæ, et ut in temporalis substantiæ administratione nihil illis abesset, quo minus divinis intenderent. Ibi cunctis manifestum dedit prompta Dei largitio, quantæ integritatis præconio apud se extiterit hic suus magnus servus. Paraverat idem venerabilis Abbas balneum jam defesso ex instanti senio præsuli. Quo post longius protractas ex more suo psalmodiarum et orationum celebrationes abluto, postulat Abbas ut cellarium ingrediatur, et quæ Deus ibi in usus servorum suorum præstiterat, benedicere dignaretur. Quibus ad votum Abbatis impletis fessus senex consedit; quem Abbas humiliter consulit, utrum post balneum aliquantulum vini degustare velit. At ille placido vultu dicit sibi placere, si ad manum possit sibi venire. Detulerat autem pridie quidam mercator a civitate eidem Abbati flasconem vini: quem lætus suscipiens, in cellario reponi jusserat ad opus ejusdem sanctissimi viri.

reduci a balneo adservatum vinum,

24 Accersitur Brithredus pincerna, jubeturque ut vinum propinet Episcopo in vitrea phiala. Qui dum festinus paret jubenti, properantius agens ex affectu obsequii, incautius reliquit dependentem in pariete prædictum flasconem vini: qui ex alto corruens per medium rumpitur, ita ut in duas partes divideretur. Sed quia is, cui potus ille servabatur, vas electæ

fracta lagena consistit ineffusum.

D

integritatis Deo erat, nil mirum quod ipse Deus potum illum in partibus vasis divisis conservaret. Nam hinc inde semota pars a parte stabat, vinumque in se quasi congelatum liquorem vel solidam crystallum continebat. A cujus ruentis sonitu permotus idem pincerna Brithredus currit intro, invenitque quod ibi actum erat divinitus. Sed quia hujus rei relationem ingratam sciebat ei cujus agebatur meritis, accersitum quemdam Fratrem, Plechelmum nomine, introducit ad visionem rei insuetæ et mirabilis, ut testimonium haberet in tempore relationis. Suscipiunt ergo illud in alio vase, gratias agentes Deo, qui talia operatur in S. Joanne complacito vase inhabitationis suæ.

EX MSS.

25 Multa quidem et alia signa per eumdem Dominus operatus est. Quotquot enim vestimentum ejus cum fide tangebant, omnium infirmitatum suarum celerem sibi sanitatem advenisse gaudebant *d*. Dum autem quadam die ad Sanctum Joannem Episcopum multa conveniret turba, ut sacri Chrismatis unctionem acciperet, quemdam juvenem mortuum inter alios sacri Chrismatis unctione linivit, et sic de morte ad vitam reduxit. Similiter et dæmonem ab homine quodam expulit; insanos etiam et infirmos semper sanavit, ubicumque eos invenit; sed et tempestatum habebat potestatem per sancti Spiritus vigorem.

d

Ejusdem alia miracula.

E

26 Nec mirum si gratiosus apud Dominum et homines hic electus Dei Joannes extiterit, utpote qui a magistro et doctore clarissimo et inter Theologos facundissimo sufficienter edoctus sit, Theodoro scilicet Cantuariensi Archiepiscopo, de quo Sanctus Beda refert in Ecclesiastica Anglorum historia: Erat, inquit, tempore Ceddæ Episcopi Romæ quidam monachus, nomine Theodorus, natus Tharsi in Cilicia, vir et seculari et divina litteratura Græce, et Latine, et Hebraice sufficienter instructus, probus moribus, et ætate venerandus, qui ordinatus a Vitaliano Papa Britanniam missus est, et venit ad ecclesiam suam Cantuariæ, secundo postquam consecratus est anno. Hic etiam Theodorus in suam suscepit disciplinam quam plures de regione Britannica, inter quos quemdam habebat magnæ sanctitatis discipulum, nomine Joannem, quem postmodum vidimus Archipræsulem metropoliticæ ecclesiæ B. Petri Eboracensis tempore Alfridi regis ordinatus, quem Dominus Jesus Christus tantum dilexit, ut ei in columbina specie Spiritum sanctum divina celebranti transmiserit. Fuit autem Theodorus in Archiepiscopatu Cantuariensi per annos viginti et unum, menses tres, dies viginti et sex, et sic migravit ad Christum. Joannes vero multos quoque Diaconatus ordine et Presbyterii sanctificavit honore, de quorum collegio Sanctus extitit Beda, qui multa Apostolicæ fidei scripsit utilia. Ipse etiam Joannes habebat quemdam magnæ sanctitatis Diaconum, nomine Brithianum, quem in monasterio suo, quod Beverley dicitur, Abbatem sanctimonialis vitæ constituit. Idem vero Joannes Episcopus omnes ad se venientes ad viam veritatis convertit, et pro grege sibi commiso et omni populo Christiano jugiter et sine intermissione oravit.

Laudatur Joannes a sui magistri S. Theodori

F

et discipulorum sanctitate.

27 Mansit autem in Episcopatu hic Christi athleta Joannes *e* triginta tribus annis, octo mensibus, et tredecim diebus, et postea cum jam Episcopatum præ majore senectute circuire non posset, suo Sacerdoti *f* Wilfrido cum totius populi electione Pontificatum commisit Eboracensem, et ipse cum consilio S. Brithuni Abbatis sui Beverlacum petiit *g*, et ibi diu in Dei servitute persistens, Nonis Maji vitam feliciter finivit: et sic ad cœlestia regna conscendens, sepultus est in porticu S. Joannis Evangelistæ, in monasterio suo, anno ab Incarnatione Domini septingentesimo

e

Relicto Episcopatu, Beverlaci obiit an. 721

f

g

EX MSS.

A tingentesimo vicesimo primo. In eodem autem loco ubi sepultus est, per ejus merita infirmi sanantur, dæmones effugantur, cæci illuminantur, surdis aures reserantur, mutis verba reparantur, claudis vestigia condonantur, cuncta genera dolorum effugantur, ejusque interventu crimina nostra delentur, et gaudia cœlica conceduntur, præstante illo, cui cuncta famulantur *h*.

h *Sanantur energumenus febricitans*

28 Dominus et salvator noster Jesus Christus multa miracula per dilectum suum Joannem operatus est. Quorum primum hoc est : accidit quodam tempore, ut quidam ardore febrium oppressus ad sanctum ipsius sepulcrum pervenerit, ac sensu alienatus, dum ibi diu devolveretur, tandem spiritus malignus ab ipso fugatus est. Qui et integræ sanitati per S. Joannis merita restitutus, assumpto baculo suo, ad propriam domum perrexit : atque ipsum postea numquam eædem infirmitates invaserunt.

i *et Sacerdos a S. Joanne ordinatus*

29 In quodam postea tempore Abbas Brithunus invitavit Abbatem *i* de Swina in anniversario die S. Joannis ad Beverley, habentem secum illuc quemdam Presbyterum, nomine Druchwald, qui et tanta infirmitate detinebatur, ut vix illuc ire poterat. Item postea cum Abbas de Swina domum redire B proposuit, rogatu suo Brithunus Abbas ipsum infirmum Presbyterum, donec incolumis fieret, in custodia recepit, et maxime propter invocationem nominis S. Joannis atque amorem. Cum quo et ipse Abbas de Swina quemdam Diaconum suum, qui vocabatur Adde, quatenus procuraretur attentius, reliquerat : cui enimvero Abbas Brithunus Wlverd Presbyterum addiderat, ut ipse infirmanti Presbytero omnia in procurando necessaria famularetur. Tunc autem qui infirmabatur Sacerdos rogabat ipsum Brithunum Abbatem, ut corpus suum si obisset inibi in cœmeterio illo sepeliri permitteret : quia ipse Sanctus Episcopus, inquit, se antea ad Sacerdotalem promoverat gradum. Quod postquam impetraverat eidem ipse Presbyter gratias prece supplici atque devota persolvit.

gravissimo morbo detentus,

30 Insequenti vero nocte in tantum aggravabatur infirmitate, quod eam vivus minime putabatur posse transire. Mane autem facto ipse Abbas venit ad ipsum, dicens ei : Credo cito melius te fore futurum, si allatus fuisses ad monasterium, in quo sunt multæ reliquiæ sanctorum Martyrum. Hoc idem quoque [ait] se credere ipsum : et contestans continuo, post horam tertiam allatus est in ipsum monasterium, ipsi etiam Deo grates referens, quia in C ipsum vivus meruit introire. Et cum intentius ante altare S. Joannis Evangelistæ orasset, inde ad sepulcrum ipse progressus est, supplici eum prece deposcens, quatenus sibi in infirmitate sua erga suum medicum dignaretur auxiliari. Ac sæpius gratia impetrandi commemorata, quam erga Deum habebat, inde progrediens monasterium S. Martini, quod in se continebat multas quoque Sanctorum Martyrum reliquias, ingressus est. Quarum igitur impressione ut signum Sanctæ Crucis fronti suæ intentum est, ac eo regresso ad tumulum sancti Confessoris, continuo ab ipsa infirmitate qua detinebatur curatus est : et postea sanus et incolumis domum rediens, hoc ipsum miraculum, quod in se factum fuerat cum ingenti lætitia sæpe et multum solebat referre.

sanctimonialis contracta.

31 Quodam etiam tempore contigit quamdam Sanctimonialem de Esech, cujus manus contractæ erant, membraque universa invaletudine detinebantur, ad Sancti Confessoris tumulum devenisse, ac sui universi languoris sine mora curationem inibi recepisse, per intercessionem ipsius Sancti Confessoris. Sanitate igitur recepta, ipsa multis hominibus in eodem die quo curata est propinando ministravit : D et in ea postea sanitate multis vixerat annis. Et hæc per intercessionem hujus Sancti Confessoris fiebant, ad laudem et honorem Creatoris nostri Jesu Christi, qui vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum.

ANNOTATA.

a Osredus *regnavit ab anno* 705 *usque ad annum* 716, *quo belli infortunio interemptus est.*

b S. Sigga, Diaconus S. Joannis, *dicitur in Monastico Anglicano.*

c *Beda hæc refert cap.* 6 *et* Herebaldus, *inquit,* tunc in Clero illius conversatus, nunc in monasterio, quod est juxta ostium Tini fluminis, Abbatis jure præest, *uti hic sub finem dicitur.*

d *Hic interponebatur laus discipulorum quam transferimus ad finem numeri sequ. et electio ad Eboracensem Archiepiscopatum, quam dedimus suo loco num* 11.

e *In Episcopatu utroque, sive ab ordinatione in Episcopum.*

f *Hic est* S. Wilfridus *junior, cujus Vitam dedimus* 27 *Aprilis.*

g *Beda* ibique Deo digna conversatione complevit, E *omissa particula* diu, *pro qua substituunt Thomas Stubs et Auctor Vitæ S. Brithuni* quatuor annos. *Ricardus* annos tres *asserit : at non integros duos reperimus. Nam Eata mortuo anno* 685, *et forte* 26 *Octobris, etiamsi paucis solum diebus interjectis fuerit ordinatus Episcopus, et in illa administratione permanserit annos* 33, *menses octo, dies* 13, *antequam relicta Sede migravit Beverlacum, pervenitur ad annum* 719, *et mensem Julium et ultra octavum diem : unde ad hunc diem* VII *Maji anni* 721 *vix decem menses ultra annum possunt superesse : quod sufficit ut dicatur ibi adhuc* diu *perstitisse.*

h *Quæ sequuntur miracula, ut ex novo apparet exordio, aliunde adjecta sunt.*

i *Abbatiæ Swinensis in agro Eboracensi mentio celebratur in Monastico Anglicano pag.* 1026, *cui ex hoc loco ejus antiquitas adstruitur, cum hæc contigerint ante annum* 733, *quo* Brithunus Abbas *obiit.*

ALIA MIRACULA

Auctore Willelmo Kecello, Clerico Beverlacensi. Ex eodem MS.

PROŒMIUM.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 47 *

Dominis amicis suis, Christo præposito et Magistro Jesu, Ethal et Thur, Willelmus, B. Joannis F Clericorum minimus, salutem, cum totius bonæ voluntatis affectu. Ex multo tempore quædam B. Joannis miracula, quæ præsens vidi, vel veridicis agnovi comprobata testibus, memoria desideraveram commendare ; ex intimo cupiens tanti tamque beati Patris miraculorum insignia circumquaque divulgari, ne sub modio tecta laterent, vel temporum labilitate omnimodis incognita transirent. Timens vero ne præsumptionis arguerer, si coram sapientioribus ad sapientis officium qualiscumque dictator accederem, a diu desiderato retraxi manus officio. Sunt enim quam plures, qui reprehensionis jaculo simplicium facta confodiunt, et venenosæ detractionis invidia tabescentes, aliorum laudabiliter gestis derogare contendunt : ad redarguendam quorumlibet vitam satis curiosi, sed tamen ad sui correptionem desidiosi, ad blasphemiæ contumeliam prompti alterius dicta nulla laude prosecuturi : in quorum consilium non veniat anima mea, et in cœtu illorum non sit gloria mea. Licet vero rhetoricæ perorationis verba non habeam, quibus tanti Patris facta

Miracula scribit,

seposita obtrectatorum contumelia,

A facta Ciceroniano digna stylo commemorem; hinc debitæ servitutis obligatus obsequio, hinc mutuæ dilectionis obsequium dare volens imperio, vestræ benignitatis dispositionibus supplex obtempero. Existimo enim caritatis vestræ dulcedinem ad hoc opusculum mihi maxime profuturam; cum minus doctum, solo dilectionis instinctu ad scribendum compellitis, et ad onus subeundum meam imbecillitatem discernitis, vestra quadamtenus sustentandum prudentia, et solerti perficiendum eloquentia.

adductus obligatione et caritate

2 Sed ne videar, si non obtemperavero, vestrum offendere dilectionis affectum, misericordia præeunte Divina, et beatissimi Joannis, de quo sermo fiet, subsequente gratia, injuncto caritatis vinculo, libens colla submitto. More itaque navigantium cymbam fragilem fluctibus inducam; nec sublime carbasa tendens, humili fultus remigio, juxta placata sulcabo littora; ne in altum prorumpens navicula, procellosi maris subruatur fluctibus, et incauta Charybdis absorbeatur voragine, quæ tutius sedato vehetur littoris in margine. Ne igitur humilitatis meæ devotione desit adminiculum, egregius Pater Joannes et clemens Patronus noster, opus suum suo corroboret patrocinio, animumque scribentis B æquo gubernet moderamine; et ne per devia vagando a tramite veritatis exorbitet, ipse docendo laboris adsit exordio, ipse regendo, laudis suæ præconia concedat fine terminare felici. Si quid vero verborum meorum serie incomptum, vel rudi paratum stylo, vestra senserit solertia; scriptionis insolentia corporisque languor, cum non minina mentis, quibus graviter afficior, excuset molestia; quam citius deliniri spero largiflua viri Dei clementia, si ægrotantis mens pro posse laboraverit in illius propaganda laudis et exultationis gloria. *Hactenus Prologus, ubi* Ethal et Thur *videntur dimidiatis tantum nominibus in principio scribi, integre forsan scribendi* Ethalredus et Thurstinus.

et fretus patrocinio S. Joannis.

CAPUT I.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 48 *

Invasores puniti. Pluvia impetrata. Cæcus illuminatus. Amens monstruosus sanatus. Suspendendus pœnitens liberatus.

Postquam Anglorum regnum *a* Willelmo Normannorum Duci, militi quidem strenuissimo et egregio C viro, volente vel permittente Dei dispositione, bello subjugatum est, devicto *b* Rege, et totius regni fere superatis Primatibus et interfectis; potita victoria, Princeps memoratus Angliæ adeptus est gubernacula et non multo post evoluto temporis intervallo a bonæ memoriæ Aldredo, venerabili Eboracæ Metropolis Archipræsule, *c* sceptro sublimatus Regio, regni Diadema suscepit. Hinc vigilanti cura et militaris exercitii studio, quo erat præditus, post bellici tumultus sævitiam reformandæ pacis laboribus insudavit, ut restituto Rege et Primoribus sibi pacificatis, pacificaretur et regnum, et totius patriæ populus redintegrato pacis fœdere unius Principis subjugaretur imperio. Invidiosa vero venenosi serpentis instigante nequitia, quæ destruendæ pacis, et concordiæ fautoribus suis vires a primordio callida subministravit versutia, plebs Aquilonalis Provinciæ: (quoniam ab Aquilone pandetur omne malum) barbaræ nationis feritate væsana, novi Principis dispositionibus renuit mancipari; ex infausta Primorum consuetudine, tumultus magis quam pacis, secordiæ libentius quam concordiæ, cupiens exercita cædibus insistere. Doluit discreta Principis mansuetudo super indiscreta plebis animositate; et quam pacis unitati nulla teneritate valuit subjicere, hostili devastatione decrevit exterminare, ne partis illius contagio contaminaretur regni totius integritas. D

a

b Willelmus Conquæstor potius Anglia

c

Nordhumbros resistentes aggressus,

EX MS.

4 Congregata igitur non minima multitudine populi, Rex gravem commotus in iram, ad Eboracum usque pervenit, eamque violenta bellantium expugnavit audacia, funditusque devastavit *d* incendii sævitia, non sine magna civium strage, quibus præclaræ civitatis regebatur opulentia. Deinde voti compos, locum, sed non propositum mutans; per adjacentes pertransiit Provincias, et Regali edicto feroci præcepit exercitui, ut castra, villas, et vicos cum omni habitatore suo, ferro, flamma, fame persequerentur; nec prius ab incepto desisterent, donec jam devictæ plebis residuum hostili pessumdaretur exterminio, et a facie totius regionis eorum deinceps deleretur memoria, qui primo Regalia parvipenderent instituta. Hujus tempestatis sæviente procella, ab homine usque ad pecus, periit quicumque repertus est a civitate Eboracensi usque ad maris Orientalis confinia præter illos qui ad ecclesiam B. Joannis Beverlacensis, quasi ad azylum, confugerant. Præcedentium namque Regum temporibus, maxime *e* Adelstani Regis Anglorum egregii, largiflua libertate, pro pacis tuitione prætaxata, celebris habebatur ecclesia; unde et ab incolis frequentabatur sæpius et honorabatur attentius. E

Eboracum expugnat, d

et cuncta vastari comburique circumquaque permittit:

e

5 Cumque fama divulgante, inter hostes publicaretur desolatæ plebis multitudinem ibi pacis habere refugium (Regis enim et exercitus sui haud procul inde tentoria habebantur) quidam cæca cupiditate percussi, et infrunitæ rapacitatis solicitudinibus assueti, Beverlacum petierunt, cupientes inermis populi spolia sæva crudelitate diripere: ingressique villam, cum neminem nequitiæ suæ resistentem invenirent, intus avaritia, foris armorum virtute furentes, ad septa cœmeterii, quo territa populi multitudo tutius confluxerat, ausu nefario progrediuntur. Inter quos Primicerius erat *f* Turstinus (sic vocabatur nomen ejus) quemdam spoliare volens irruit in miserum, quam celerius ad munimina pacis tendentem; abstracto quo erat præcinctus gladio, per medium plebis attonitæ super emissarium furens insequitur. Sed quia fugientem extra ecclesiam impedire nequaquam poterat, non dedit honorem Deo, sed jamjamque Dei miseratione evadentem intra valvas ecclesiæ usque subsequitur.

ad Beverlacum diripiendum milites accedunt,

f sed Turstini ductoris

6 Fit subito trepidantis populi cursus, cum clamore B. Joannis soliti protectoris sui subsidium unanimiter implorantis. Nec mora: pauperum suorum miserantis Dei miserta est propitiatio, et in pacis violatorem Dei ulciscentis subsecuta est ultio. Qui enim paulo ante ferocitatis frendebat furiis, equo quo residebat attonitus horruit; et facie jam deformi post tergum versa, manibus pedibusque retortis, velut monstrum informe, cunctorum qui aderant in se admirantium ora convertit. Plebs itaque lætabunda multimodas prorumpit in laudes; et in beati Sacerdotis sui Joannis virtutibus, Salvatoris omnipotentiam, unanimi voce magnificabant. Stupefacti vero milites, qui simul advenerant, per Sanctum Antistitem perpetrata Dei videntes magnalia, projectis quibus induebantur armis, sævitiaque mentis mitigata, qui prius ad diripienda grassabantur, ad viri Dei suffragia impetranda convertuntur: deinde cum summa festinatione ad exercitum revertentes, erroris sui crimen Regis solicitudini patefaciunt. Cognita virtute Sancti Confessoris Rex non mediocriter contristatus est super infortunio dilecti sui militis: verensque ne de suis supradictis consimiles in similem laberentur offensam, quod deliquerat imprudens militaris audacia, Regia providit pacificare prudentia. F

facie post tergum versa emendatur:

7 Accersitis igitur ad se sapientioribus ecclesiæ

præmemoratæ

A præmemoratæ viris, sanctitatis insignia præelecti Sacerdotis Dei diligenter illis narrantibus didicit; qualiterque Beverlacensis ecclesia, nobilium temporibus Regum, excellentiæ et libertatis honoribus fuerat sublimata, solerter investigavit : et ne præcedentium Patrum munificentia impar existeret ; quæcumque principum liberalitate vel primorum quorumlibet pia devotione præfatæ fuerant ecclesiæ collata, Regiæ Majestatis nutu corroboravit, et auctoritate sigilli sui firmavit. Præterea manu largiflua prememoratam donariis decoravit ecclesiam, et *g* possessionibus amplificavit : quatenus beati Confessoris suffragantibus meritis, suarum culparum sequeretur veniam, et post temporum curricula celebris suæ donnationis haberetur memoria. Porro ne ferocis exercitus sui in civitate, sicut solet, firma pacis dissolveretur constantia ; procul inde figi tentoria præcepit prudens Principis providentia. Legati vero admirantes tanti viri benignitatem et sermonum humilitatem, cum gaudio reversi sunt; oblatisque Deo beneficiis, quæ a Rege suscepta et suspensa, Cleri populique corda confirmaverunt : et cujus nuper imperii formidabant potentiam ; nunc supplices pro illius prosperitate Salvatoris flagitabant clementiam. Fiebat interea pro supradicti militis excessu supplicantis familiæ frequens oratio ;
B quem jam seminecem salutifero correctionis verbere castigatum, cum sæpius ante sepulcrum viri Dei deferrent, divinæ propitiationis respexit miseratio ; propulsoque languore per merita Sancti Pontificis, non post multos dies pristinæ restituitur incolumitati. Qui sospitate recuperata, reversus ad propria, non est oblitus quin rediret et daret gloriam Deo ; et dum vitales carperet auras, munus, quasi capitis sui tributum, liberatori suo Joanni, beneficii memor accepti, quolibet anno solicite persolveret.

et Rex antiqua privilegia confirmat

g novaque adjungit :

et Turstinus pristinæ restituitur sanitati.

8 Attendat caritas vestra, et piæ devotionis affectu percipiat, quam excellentis meriti fuerit apud Deum Sanctus iste : qui non solum qualibet oppressos animi corporisque molestia, solita depellit misericordia ; verum etiam aeris incommoditates prosperantur illius intercessionis gratia. Quodam namque tempore peccatis filiorum hominum exigentibus, intemperati solis ardor tantus terræ superficiem torrebat, tantaque siccitas aeris imminebat; ut fructuum segetumque species omnes pene frustrarentur, et per totum verni temporis spatium nulla pluviarum effusione terra longo solis ardore combusta fœcundaretur : unde penitus defectis humoribus
C rimarum crepedine circumquaque dehiscens, transeuntium iter impediebat ; et languentibus herbis pascua pecoribus deficiebant. Cumque populus omni consolatione remota, iræ Dei comminantis tædio langueseeret, nec aliquod urgentis infortunii remedium exspectaret ; quidam viri religiosi, Eboracensis ecclesiæ Canonici, communi Fratrum devotione ad impetranda B. Joannis sæpius probata suffragia Beverlacum venerunt ; ut illius meritis perurgente propulsa calamitate, luctuosa cunctorum querimonia commune verteretur in gaudium. Et quoniam sancti Pontificis dies solennis instabat, affectu supplici rogant, et rogando benigne collaudant, ut beati viri corpus circa ecclesiam, licet tali die non consuevissent, honore debito deferretur; quatenus duplicato tantæ solennitatis gaudio coadjuvante, plebis augmentaretur devotio. Complacuit universis pia virorum solicitudo ; et communiter amplectuntur illorum vota, temporis ærumnosi periculis profutura. Præparatis igitur omnibus prout diei dignitas exigebat, beati corporis sarcinam piis subeuntes humeris, Clerus lætabunda voce, plebs summa cum devotione, utrique cum non mini-

*VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 49 * In summa terræ siccitate*

ad instantiam Canonicorum Eboracensium

in annuo festo corpus S. Joannis circumfertur ;

ma cordis contritione, progrediuntur. Tanta quippe serenitas in aere perlucebat, ut nulla prorsus nubium vestigia per omnem cœli ambitum apparerent. D

9 Jam modicum processerant, cum subito parvula nubes, imbriferis concita ventis, visa est : quæ crescens, et sinus in latum extendens, mirabili festinatione præcedentem obfuscavit serenitatem, et solis irradiantem obtenebravit faciem. Mirantur universi qui aderant, subitaneam temporis immutationem ; nec hæsitantes, quin esset immutatio dextræ Excelsi, altitudinem cœli lacrymosis attingunt clamoribus, et summi Judicis iram sancti Pontificis opitulatione assiduis avertunt precibus. Cum jam partes ecclesiæ Orientales transissent; mirabile dictu, tanta [facta] est [pluviæ] inundatio, ut antequam regrederentur, ornamenta quibus festive Clerus decorabatur, et cunctorum commeantium vestes largifluis destillarent imbribus : nullum tamen deteriorationis signum in ecclesiasticis apparuit indumentis : [nec cessavit] Dei manus a salutifero pluviarum stillicidio, nec Sanctus a solito sustentationis patrocinio, quoadusque terrræ sitientis ariditas aquis redundaret uberibus. O inenarrabilis Divinæ consolationis propitiatio ! o admirabilis et pia sancti Sacerdotis apud Deum impetratio ! qui E
dum summo Sacerdoti supplicantis populi precum odoramenta libat, aeris fugatur austeritas, et rediviva frugum inopinata redit fertilitas ; elementorumque intemperie modificata, corporum animorumque successit optata prosperitas. In hujus digne memorandi perpetratione miraculi beatum Pontificem, alterum reputatum Eliam, qui priscis Patrum temporibus, inspirationis Divinæ prophetia propitius, apud Deum precibus obtinuit, ut eliminita prolixi temporis siccitate, qua populus jacebat, cœlum pluviam, et terra fructuum fertilitatem tribueret : quod prodigium, pro sui magnitudine celeberrimum, universalis prædicat Ecclesia. Hic autem Israelita, sub temporibus gratiæ, Dei gratia plenus, Dominici gregis oves non dissimili vexatas morbo, simili sanavit orationis antidoto : cujus diæ petitioni cœlum per cœli Dominatorem obedivit in pluvia, terra vero paruit in redditione fructifera.

et subito visa nubes pluviam abundantem dedit

et secuta est frugum fertilitas.

10 Crescebat quotidie viri Dei miraculum fama celebris, qua ejus circumquaque colebatur memoria : unde non solum vicini, verum et de remotis terrarum partibus quam plures, corporis animæque remedia postulantes, ad ipsius assidue confluebant ecclesiam. Inter quos puerulus quidam septennis F
allatus est de pago Hagulstadensi, qui a nativitate cæcus lumen reciperet. Parentes tamen cæci, dulci quadam familiaritate Sanctum Domini Joannem confidenter amplectebantur, quem multis referentibus cognoverant, qualiter de eodem pago puerum a nativitate mutum, et ulcerosa deformem tinea, sanaverit, dum Hagulstadensi præsideret, sicut Anglorum refert *h* Historia. Hoc piæ devotionis affectu parens uterque, cum non minima populi multitudine, Beverlacum venientes ; ante sepulcrum, quo beati viri corpus prius humatum fuerat, cæcum suum, in magna mentis contritione, non sine lacrymarum effusione, statuerunt ; ut a sinu matris avulsus, a fonte misericordiæ Christo sospitatis hauriret remedium. Cumque cæcus flendo vociferaret, et vociferando brachia matri, ut susciperetur, extenderet ; materque pro filii salute animam suam, quasi aquam, coram Deo et Joanne supplex effunderet ; cæcus lacrymosis ejulans sermonibus prosternitur, ac deinde in admiratione omnium lugentes ocelli sereno vestiuntur lumine ; sicque super filium refulgente gratia Dei omnipotentis, materna misericorditer

Puer septennis a nativitate cæcus,

h

parentibus ad sepulcrum orantibus, illuminatur

A diter supplentur vota, eliminata prorsus qua detinebatur pro filio mœstitia.

11 Fit subito concursus hominum, et non minima populi admirantis circumstante corona, ad inconsueta sibi obstupescunt magnalia, Deique Salvatoris unanimiter collaudant, per dilectum sibi Pontificem perpetrata, tantæ virtutis insignia. Obstupescebat puer ad omnia, novo suscepto lumine : mirabatur populus, pro inusitati operis magnitudine : jucundabatur mater gaudio inæstimabili, pro dilecti filii sui divinitus impetrata salute : omnes communi devotione Deum universitatis Conditorem mirificum prædicabant in beato Confessore suo Joanne. Audistis, Evangelica veritate testante, quod a seculo non fuerat auditum, hominem videlicet a nativitate cæcum a Domino illuminatum fuisse. Audite nostro quoque tempore virum prudentem, imitatorem Domini sui, per Dominum, similiter vexatum debilitate puerum sanasse : unde liquido patet, eum in terris fidelem verbi Dei dispensatorem effulsisse, Dominique præceptis fideliter obtemperasse, et vitiorum persecutorem perpetuæque vitæ Doctorem extitisse; cum post mortem, meritis illius suffragantibus, membra lethali sopore sepulta vitali fruuntur aura, B debilibus salus optata restauratur, mœsti consolaminis remedio relevantur, indeficientia æternæ vitæ præmia per eum a Domino impetrantur, cujus ineffabiliter jucunda quam desideraverat fruitur præsentia cum electis, cœlesti residens gratulabundus convivio, festivo et interminabili ditatus gaudio, pro suis impetraturus quidquid petierit a Rege, cui digne servivit, æterno.

mirantibus omnibus similem per hoc Christo Joannem.

12 Accidit quoque, non multi temporis intervallo transacto, ut quidam de Scotia oriundus, Guillo nomine, recuperandæ salutis gratia ad præfatam viri conveniret ecclesiam. Hic per aliquot dies ante Sancti solennitatem, quo populus quoque anno venire consueverat, divinæ miserationis gratiam exspectans, quam pluribus risui, universis ostentatui habebatur. Erat autem in interiore homine ut exterior enuntiabat, totius expers prudentiæ; puerilibus vero, non puer per omnia, intendens lusibus; ita ut insensati capitis homo ab hominibus æstimaretur, nulli tamen nisi sibi nocuus. Informe vero corpus sibi condecentia gestabat membra, caput turpe et magnum, collum gracile, femora, crura, pedes velut pueri prodigiose retorta, officioque suo penitus carentia; infelicem videlicet et in- C fructuosam corporis sarcinam, quæ numquam usui, semper oneri a primævo tempore sibi extiterat : et quoniam pauper erat et alienigena, libentius ab incolis vitæ dabantur necessaria, quam si foret indigena; desiderantibus et pia prece Deum exorantibus, ut horribili illa deformitate propulsa, per merita Sancti sui, miseri membra humanæ pulchritudini perficerentur conformia. Adveniente vero solennitatis die, in parte secretiori pernoctavit perditus miser ille, ne a multitudine plebis innumera, quæ [more] solito confluxerat, debilis opprimeretur.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 50 *

Juvenis corpore monstrosus et mente fatuus,

13 Cumque Clerus nocturnis insisteret jubilationibus, cœpit informis anxiis vexari cruciatibus, et furibundis clamare vocibus. Accurrit itaque pars Cleri, relictis quibus intendebat chori modulationibus; jamjamque irrumpentis populi non sine labore pacificavit instantiam, donec facturæ suæ jam miserantis Dei viderent et collaudarent misericordiam et gloriam. Dum autem miserabilis homo, tantæ vexationis impatiens, hinc et inde velut amens volutaretur; et a circumstantibus instanter pro illo gemebundæ preces ad Deum funderentur; res miranda! nervorum contractus quibusdam audientibus extenditur, membrorumque compago dissoluta consolidatur : virtus inopinata succedit, directa corpori D membra conformantur, fitque de moribundo sanus, de insensato sapiens, de vili et paulo ante despecto carus, de monstruoso formosus : sicque spatio brevi temporis evoluto, corporis animique congrua potitus est valitudine : et quoniam multis notus erat, dum debilitaretur, fama salvationis ejus celeberrima procul diffundebatur. Unde quam plures, qui orationis causa ad sæpe dictam Sancti Dei veniebant ecclesiam; hunc videre, ejusque colloquio frui desiderabant; cum admiratione aspicientes juvenem jam formosum, quem sæpius viderant debilem et insensatum. O pia misericordia tua, Deus! qui percutis et sanas, vulneras et misericorditer mederis; qui formam humanæ complexionis pulcherrimam, culpis nostræ mortalitatis exigentibus, in deformitatem labi permittis; deinde imperscrutabili tua dispensatione, ad cordis nostri compunctionem et morum meliorationem, mirabili virtutis tuæ magnitudine, in pristinæ pulchritudinis naturam reducis; quatenus mentis nostræ duritia recludatur, ac potius per hæc humanæ reformationis miracula convertamur ad te, Domine, quem in omnibus creaturis tuis ita pium conspicimus, et tamen ab iniquitatibus, quæ supergressæ sunt capita nostra, nequaquam recipiscimus. E Desideras vitæ nostræ perfectionem, et eam male vivendo confundimus : vocas, et non audimus : clamas, et aures intelligentiæ obturamus : mones, et contemnimus : doces, et despicimus : jubes, et non obtemperamus : ad ostium cordis nostri pie pulsas, et non aperimus : tonas, et nequaquam expavescimus : minaris, et parvipendimus : paterno misereris affectu, et miserationum tuarum quæ a seculo sunt immemores, transituri temporis hujus et penitus perituri solicitudinibus occupamur, non satis considerantes quoniam unum est necessarium.

inter varios Cruciatus subito sanatur,

A. WILL. KECELLO EX MS.

ad excitandam hominum socordiam.

14 Operæ pretium est, [quando] interioris hominis jucundæ recreationi exterioris quoque morum saluberrima [jungitur] reformatio, inenarrabilia Divinæ magnificentiæ opera sedulo contemplari; et miserationum ejus et misericordiarum, quæ a seculo sunt, assidue reminisci : quæ maximæ sub temporibus gratiæ Dei Filius longe lateque dignatus est operari, ad laudem et gloriam nominis sui et Sanctorum suorum exaltationem et honorem, qui pro talento sibi credito fideliter multiplicato, Domini sui feliciter fruuntur gaudio, in cœlesti civium supernorum contubernio. F Homo quidam, ab adolescentia sua, vel ex quo boni et mali discretionem habere potuit, oblitus Dei Creatoris sui, derelictaque via justitiæ et veritatis semita, diabolo et servitio ejus, furando, rapiendo, et alia plura quæ recitare longissimum patrando, tota mentis intentione adhærere studuit. Qui tandem in servitio debitoris sui, videlicet Diaboli a quo humana fragilitas numquam satis tuta consistit, captus et religatus est : et quoniam manifestum est illum a pueritia filium iniquitatis esse, clamant omnes qui aderant, hunc ipsum iniquitatis filium justo judicio debere crucis tormenta sustinere. Constitutum est etiam tempus pœnæ, videcet dies crastina; et quanto supplicii tempus erat propinquius, tanto reus maleficii vinculis et compedibus constrictus est acrius : et, ne pœnam sibi præparatam aliquo modo posset effugere, datus est illis in custodiam, quos antea delectabatur spoliare.

Homo a puero flagitiosus,

ideoque suspendendus,

15 Sed Deus, cujus medicina numquam fallitur, cujus auxilium justa petentibus non denegatur, a cujus misericordia nemo nisi infidelis excluditur, non passus est suam imaginem ab humani generis insidiatore condemnari. Medio etenim noctis silentio, postquam custodum somnus laxaverat artus, cæcitatis illius aliquantisper aperti sunt oculi; cœpitque

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 51 *

A que cum lacrymis a Deo flagitare præsidium. Recordatusque sancti Confessoris Joannis, in cujus parochia pœnam sui criminis, videlicet crucem, die crastina persoluturus erat; erecto sursum vultu (nam geminas arcebant vincula palmas) dixit: Languentium curator Joannes, si verus Christi servus es, si vera sunt quæ de magnitudine tuæ virtutis audivi; mihi miserrimo, quamvis sero pœnitenti, succurre, et de confinio hujus tam inopinatæ mortis tua intercessione eripe: et ego deinceps Diabolo et servitio ejus non solum abrenuntio, verum etiam malorum abstinentiam te auxiliante polliceor. Nulla in medium mora, vincula brachiorum omnia dissolvuntur; et quoniam manus fideles ministræ sunt membrorum totius corporis, credendum est has idcirco a Deo primitus fuisse dissolutas, ut cetera membra quæ subsequuntur dissolverentur per illas. Videns vero homo, invocato nomine Dei Sanctique sui Joannis, manus suas, quæ ad tergum religatæ fuerant, totumque corpus suum a vinculis absolutum esse; cum magna admiratione surrexit, ac per medios circumjacentes hostes discessit. Qui egressus ad templum famuli Dei (quod inde non minus quam per duodecim milliaria distabat) per obscuras tenebras iter direxit; sicque illucente die ad ecclesiam desi-
B deratam pervenit. Mox introgressus, ante sepulcrum viri Dei projectis suis compedibus et vinculis, gratias agens, narravit ecclesiæ servitoribus, universisque aliis audire desiderantibus, qualiter de confinio mortis, illo suffragante, liberatus esset. Qui dum per aliquot dies cum Canonicis ecclesiæ moraretur, interventu dilecti Dei Joannis, de raptore pacificus, et de lupo effectus est agnus. Et quoniam exigentibus peccatis pœnam crucis invitus debuit sustinere; pro peccatis suis [Crucem] *i* Dei, signum videlicet pœnitentiæ, bajulat spontanea voluntate.

A. WILL. KECELLO EX MS. *pœnitens invocat S. Joannem,*

et vinculis ultro solutis evadit:

et in pœnitentia vitam ducit.

ANNOTATA.

a *Hic est* Guilielmus Normannus, Conquestor *dictus.*

b Haroldus *Godwini Comitis, ex Canuti 2 sorore nepos, mortuo S. Eduardo Confessore* 5 *Januarii anni* 1066 *regnum arripuerat, et post regni menses* 9 *et dies totidem* 22 *Octobris in prælio occubuit.*

c *Festo Nativitatis Christi, tunc feria* 2, *coronatus est. De* Aldredo *supra actum est.*

d *Contigisse hoc incendium anno* 1068 19 *Septemb. testantur Dunelmensis et alii.*

e *De hac* Adelstani *erga S. Joannem devotione et pietate infra a sequentium miraculorum auctore agi-*
C *tur.*

f *In Monastico Anglicano pag.* 171 *ista leguntur:* Thurstinus miles Guilielmi primi insecutus est veteranum in ecclesia Beverlacensi stricto gladio, et ibi miserrime morbo correptus est. *In MS. Chronico Radulphi Cestrensis, quod penes nos est, ista ad an.* 1068 *habentur:* Ibi Regis miles vindictam incurrit, fracto collo equi sui et facie propria retorta.

g *In Monastico ista habentur:* Guilielmus primus dedit Siglesthorn ecclesiæ Beverlacensi, et præcepit ne ejus exercitus ecclesiam Beverlacensem læderent.

h *Id supra refertur a Folcardo num.* 6.

i *Crucem eam intelligo, quæ in processionibus aliisque sacris functionibus præfertur Clero, per laicum ecclesiæ ministrum.*

CAPUT II.

Apoplexia curata. Libido carnis restincta. Muto loquela reddita. Naufragi adjuti.

Cum autem sancti Pontificis mira laudum præconia per circumjacentes divulgarentur provincias, D
Hiberniensis quidam, lingua disertus et eloquens, ea fama motus, de regione sua Beverlacum venire disposuit. Ipse etenim per totum corpus apoplexia gravi tactus, adeo infirmabatur, ut se quoquam dimovere non valeret, nisi ministrantium subveniretur adminiculo. Præparatis igitur omnibus, quæ languentis debilitati et itineris longitudini congruebant; vehiculo ponitur homo; et bajulantium et trahentium manibus non sine magna difficultate Beverlacum usque perductus est. Hujus in adventu sanctæ Ascensionis Domini dies solennis imminebat, quæ ab incolis festivius feriabatur; quoniam eo die Reliquiæ Sancti, post peractum tantæ solennitatis consonum processionis officium, ad introitum ecclesiæ sustentari honorifice solebant, donec Clerus et populus humili devotione transisset. Et cum id ageretur, prædictus æger, solito sustentationis vehiculo inter alios allatus, seorsum juxta Reliquias sancti Confessoris se poni præcepit, ut, cum maxima quæ confluxerat turba transisset, adipiscendæ sospitatis gratia miser transiret. Et quoniam artificiali verborum composito perspicuus inventor fuerat; Sanctum Dei, velut corporaliter viventem videret, multimodis et satis facundis eloquiis, ex intimo tamen profusis, E
ut sui misereretur exorans, alloqui cœpit; et nunc se alienigenam a remotis mundi partibus adventantem, nunc itineris asperitatem et nimiam prolixitatem, nunc corporis sui incommoditatem prætendebat; fiducialiter non sine lacrymis postulans, ne spei suæ magnitudo frustraretur, sed tantæ ægrotationis suæ illo interveniente remedio potiretur.

15 Hujus verborum affluentia circumstantium in se convertit ora, qui ad salutis ejus impetrationem pietatis affecti dulcedine unanimiter conversi sunt. Post hæc subeunte populi non minima multitudine, præfatus æger se sub feretro in vehiculo jussit deferri, ut ultimus transiret: quem ut umbra capselli, in quo sanctum corpus ferebatur, obumbravit; cœpit paulatim convalescere, turba hominum circumstante, et cum admiratione aspiciente. Nec mora, quidam apprehensa jam convalescentis ægri manu, levi ducatu illum per medium ecclesiæ et Chori, populo et Clero refertum, ad altare perduxere, gaudendo non mediocriter. Miratur homo, corpus suum in se vile, et languoris longanimitate prostratum, subito pedum insolito regimine sustentari et regi: et quoniam ex insperato convaluit, et spem salutis jam desperatæ promeruit, Deum in operibus dilecti sui Joannis benedixit, et quales potuit utrique in restitutione insperatæ sospitatis gratias egit. Audivimus, F
Fratres, Luca Evangelista in Actibus Apostolorum referente, qualiter per beatum Apostolorum Principem Petrum Hierosolymis ab utero matris claudo divinitus restituta sit sanitas, quod miraculum in facie universalis Ecclesiæ pro magnitudine sua celebre prædicatur. Vidimus et nos, circa jam senescentis mundi tempora, hominem, non tantum pedum sustentamento carentem, sed totius corporis sospitate fere destitutum, in introitu portarum ecclesiæ, solita Dei præeunte misericordia, per successorem Apostolorum sibi dilectum Joannem, a longo in quo jacuerat languore liberatum. Cujus famosa notitia miraculi, non solum in Eboracensi provincia, verum et celebris habetur in Hiberniensium patria.

16 Sanctus et præcipua veneratione dignus Confessor iste Joannes, non solum exterioris hominis cujuslibet imbecillitatis incommoda, et diversarum ægritudinum genera, divino depellebat adminiculo; verum etiam quorumdam mentibus diabolicæ machinationis illusionibus compressis et penitus desolatis, malitiosi dæmonis propulsata versutia, piæ consolationis remedia pietatis amator impendebat. De multis

Hibernus toto corpore apoplectitur,

juxta Reliquias positus, invocat Sanctum:

et ab umbra capsæ sanatur.

A multis igitur unum producamus in medium, præfati Pontificis ope mirabiliter a dæmoniacæ perversionis actibus liberatum; et quod ab ejus oris indicio sæpius accepimus, ad laudem Dei Omnipotentis et Sancti sui, ad memoriam reducere satagamus. Scholasticus quidam ejusdem temporis intervallo Beverlacum petiit, cupiens ibidem, quoniam locus ille Clericorum abundabat copia, scholasticæ disciplinæ studium regere, qui unanimi devotione a Prælatis ejusdem Ecclesiæ susceptus est. Hic quoniam litteratoria pollebat disciplina, et quia morum honestate nobilitabatur, placuit mox omnibus illius conversatio, quoniam humilis et benigna: placuit artis peritia, quoniam dulci et solicita exercitatione jucundaque severitate condita. Regebat itaque scholarum frequentiam exterius, et Chori curam concorditer moderabatur interius, in utroque non segnis provisor, sed officialis egregius. Sed quid inter homines placitum est Deo omnium Salvatori, quod non displiceat humani generis nefando insidiatori? vel quid virtutis habet humanæ excellentiæ dignitas, cui venenoso corde non invideat dæmonis virulenta et versuta calliditas?

Scholasticus Beverlacensis omnibus carus,

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 52 *

17 Præfati itaque Doctoris morum piæ solicitudini fraudulenter insidias inimicus obtendit, et incautum solito more suo, non ad decipiendum piger, B illaqueavit. Injecit enim juvenis ille oculos in cujusdam formosæ virginis faciem, mox et eam cœpit juvenili dilectione concupiscere: crevit quotidie male cœpta suggestio, et voluntati multimodas vires administrans, adimplendæ voluptatis facinus cor hominis nequiter illexit, si facultas virtusque desiderio suppeteret. Hinc timor et verecundia, hinc furentis et inconsueti amoris lascivia jam interius ægrotantis pertingebant præcordia. Occultabat jam miser effectus homo cæci furoris libidinem, qui quanto occultior tanto ad nocendum perniciosior. Cœpit illico rigor disciplinæ scholasticæ mollescere, fervorque studii litteralis tepescere, putaresque hominem non minima infirmitate languescere, cujus pallor et fœda macies juvenilem dehonestaverat faciem. Quid faceret, vel quod potissimum infortunio tanto solamen existeret, penitus ignorabat; quoniam jam sui ipsius incompos, imminentis pœnæ vel mortis periculum utrimque formidabat: aut enim spiritui fornicationis, cujus furiis agitabatur interius, obtemperaret, et efficeretur sicut equus et mulus, quibus non est intellectus; aut fornicationem fugiens, quam totius immunditiæ suggestor quibuscumque ad Deum advolantibus exitiale ponit offendiculum, corporalis detrimenti pœnam, vel potius C irrevocabilis vitæ finem lacrymabilem, nequaquam evaderet.

ardore libidinis accensus,

eoque tabescens,

18 Non pertulit Divinæ propitiationis misericors misericordia hominem interiorem, imagini sui ipsius impressum, fraude diabolica circumventum et atrociter vulneratum, ulterius fatigari, ne penitus pessumdaretur. Divino itaque commonitus instinctu, interius exteriusque non mediocriter ægrotans, ad petendum medici suffragium, quasi ad auxilium confugit, Beatissimum videlicet Joannem; qui divina potentia potens, quam plures quarumlibet infirmitatum incommodis obsessos, a suis ægritudinibus, illo præsente et administrante, potenter eripuerat: et ut commodius virum Dei exoraret, et ab illo, medio salutiferæ orationis antidotum tantæ ægritudini congruum impetraret; post peractam Matutinalis officii psalmodiam, more solito discedente Clero, in choro solus remansit, quatenus ibidem secretius Omnipotenti Deo, per servum suum, se diabolica suggestione circumventum, et usque ad animam dæmonis fraude ostenderet vulneratum. Projecit se illico coram altari, lamentisque cordis cruciatibusque cre- D berrimis quibus poterat anxius incumbens; velut aquam misericordi Deo effudit animam suam, ut viri Dei ad quem confugerat mediante misericordia, reatus sui et languoris consequeretur allevamen. Tanta fuit orationis intimæ prolixitas, tantaque lacrymarum de fonte cordis ubertim profluens abundantia, ut inter orandum gemendumque afflictionibus indulgens et suspiriis, totus in illis deficeret.

tandem confugiens ad S. Joannem,

A. WILL. KECELLO EX MS.

19 Commota sunt paternæ pietatis viscera sancta contritione pœnitentis et veniam postulantis filii, et pie pulsantis ægroti vulnera verus animarum et corporum Medicus oleo misericordiæ refocillare non distulit. Finitis itaque precibus et singultibus lacrymosis, cum ab oratione surrexisset, mirabile dictu! et languoribus et dæmoniacæ deceptionis, quibus opprimebatur, laqueis dissolutis, nulla in medium mora, divinum sensit juvamen, et totius molestiæ diu perpessæ pium et efficax levamen. Propulsa etenim utriusque hominis qua detinebatur mœstitia, spiritualis et lætabunda subsecuta est exhilaratio: æstus quoque cordis letiferi, misericordis medicinæ salutifero rore perfusi, penitus consumuntur. Convaluit ægrotus, de cœlo suscepta medela, Sanctissimi Joannis solita subveniente gratia: lætatur et exultat homo, pristinæ jam redditus sanitati, qui paulo ante moribundus, omnem recuperandæ salutis utriusque spem amiserat. Refriguit mox calor pestilens, a spiritu fornicationis et immunditiæ circa vitalia succensus; E mundatoque per compunctionis lacrymas cordis domicilio, quasi a gravi somno languentis reviviscit animus, Divinæ visitationis lumine perlustratus, ac salutifera sancti Spiritus invocatione delibutus. Mirabantur qui aderant tam subitæ meliorationis medelam: ignorantes quod in tribulatione sua Deum invocaverat, qui eum in contritione cordis humiliati de templo sancto suo exaudierit, et laqueis mortis præoccupatum per mirifici Pontificis merita potenter eripuerit.

inter preces et lacrymas sanatur:

20 Eodem quippe tempore negotiator quidam, in Eboracensi manens civitate, habebat filium, intimæ dilectionis affectu non mediocriter patri carum, quoniam, ipso jam pubescentis ævi tempore, vita moresque pueri non minimum futuræ probitatis prætendebant indicium. Erat satis capacis ingenii, et docilitatis (in quantum ætas illius tenerrima permittebat) insignis; unde litteratoriæ exercitationis haud segnis puerulus iter cœperat, et de die in diem ad paternæ jucunditatis et lætitiæ solamen proficiebat. Sed quæ mundi hujus prosperitatis commoditas, quam in aliqua non subsequatur calamitatis adversitas? quæve tantæ jucunditatis serenitas, quam in F hoc vitæ salo saltem finetenus non obfuscet amara perturbatæ mentis obscuritas? Præfatus siquidem puer utrique parenti inæstimabiliter lamentabilis causa contigit; ut paulatim linguæ privaretur officio et in termino mutus efficeretur. Condoluit itaque, et usque ad animam contristatus est, super inopinata dilecti filii contritione, paternæ dilectionis affectus; et quanto filii calamitas celerior, tanto patris animus ad consolandum maturior. Quærit circumquaque paterna solicitudo, si quid muto prodesset filio: sed nihil proficit. Laborat medicorum intentio, diversa conficiunt medicamentorum pigmenta; sed absque ullo ægrotantis remedio vel medela. Non enim poterat humana manus vel cura proficere, nec peritorum quorumlibet medentium noverat scientia muto restituere, quod Divina dispensatio ad reformandum et mirifice sanandum reservaverat ineffabili et admirandæ virtuti suæ. Evoluto temporis spatio, cœpit aliquantisper paternus dolor deliniri pro vita sibi reddita pueri; sed ad plenum nequaquam poterat consolari de longa et incurabili taciturnitate dilecti filii sui. Frustratis igitur universis medicinarum

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 53 *

egregius puer,

mutus factus,

post medicinas frustra adhibitas

A. WILL. KECELLO EX MS.

A medicinarum curationibus filiorum hominum, placuit piæ patris solicitudini Divinum pro filio sibi dilecto indeficienter flagitare subsidium.

a patre Beverlacum ducitur.

21 Et quoniam innumera miraculorum insignia apud Beverlacum per Beatum Joannem perpetrata multorum testificatione indiciorum cognoverat; non supersedit pater, nec diu dilatavit, quod multorum hortatu proposuerat; imo quantocius fiducialiter, non sine pia mentis devotione, dulci comitatus filio, ad dilectum Dei Joannem iter arripuit. Cum autem una cum multis qui ad festivitatem circumquaque confluxerant, in ecclesia simul pernoctassent pater et filius, et pro filii curatione universorum Conditori Deo, coram dilecto sibi Joanne, pietatis preces pater effunderet; cœpit coram assidentibus, sicut consueverat cum filio colloqui, quoniam puer, licet linguæ moderamine destitutus, alloquentium verba patulo advertebat auditu, et in quibus poterat libens Patris parebat imperio. Sed dum pater attenderet, ut manus indicio solito more suo filius patri innueret; et signis, quia verbis non poterat, cordis secreta reseraret; in admiratione multorum puer patri pro signis mox consueta protulit verba, solvunturque diu clausa linguæ repagula; restituuntur solita Dei misericordia linguæ dudum amissa gubernacula; per sancti

loquelam recipit.

B Pontificis sui suffragia. Obstupuit illico patris animus, et ultra quam credi potest admirans, totus in lacrymas, non doloris, sed gaudii; non mœroris, sed exultationis, liquefactus est. Non poterat satiari pater in diu desiderata verborum affluentia, desiderabatque filium audire loquentem, quem per prolixi temporis spatium graviter sustinuerat tacentem. Patris fides et firma mentis devotio intercessit, ut loqueretur filius : inopinata filii tam repentina curatio continuum et insolabilem mentis languorem a paterno penitus propulsavit animo. Accurrit, quæ aderat, non modica plebs : admirantur admiratione digna Dei per Sanctum suum perpetrata magnalia. Clerus quoque, viso quod factum fuerat, miraculo, hymnisonis concrepat laudibus. His itaque mirifice gestis, cum ad civitatem gratulabundus pater, adepta filii sospitate reverteretur, et qualiter [res acta] esset, per adjacentem divulgaretur provinciam; universi gratias agentes Deo, congratulati sunt ei; quoniam Divina propitiatio magnificaverat misericordiam suam cum illo. Et quoties ordinem rei desiderantibus audire referebat filius, sibi divinitus restituta, qua diu destitutus fuerat loquela, duplicata patris lætitia est.

22 Quidam Eboraicæ civitatis negotiatores, quoque anno semel devotionis causa Beati Joannis ecclesiam consueverant visitare; quoniam inter diversa
C et satis periculosa mundi et maxime maris discrimina, invocato nomine ejus, efficax et pium sæpius sensere solatium. Præparatis igitur omnibus ad navigationem pertinentibus, magna pars civium præfatæ civitatis navem diversis oneratam mercibus ascendunt, ventoque flante secundo, consuetum iter maris arripiunt, ad Scotiam usque properantes. Sed velut humana prosperitas, sic et aeris serenitas multoties sicut umbra transit, et nihil rerum mundanarum diu durat, nec in eodem statu permanet. Aeris mox commoditas, qua læti nautæ pacata æquora sulcabant, cœpit ingravescere : deinde nubes imbriferæ serenam cœli obfuscant faciem, furentis ventus turbinis extensa discindit vela : nimiam maris conturbationem terribilis subsequitur tempestas : truces fluctuum flatibus concitæ moles, fragilia navis latera hinc et inde serviliter concutiunt : nunc vela jam fere discissa pendulas videntur tangere nubes; modo maris ima carinam formidabant attingere : quassata malus simul et carbasa sævientibus undarum impulsionibus dejiciuntur; sola spes

Mercatoris Eboracensis tempestate agitati,

periclitantium erat in gubernatore : sed tempestatis D
urgente procella franguntur gubernacula, navisque remigio aliisque armamentis penitus destituta, multis exponitur æstuantis pelagi fluctibus. Fit subito dolor lacrymabilis, hinc timor et mentis defectio, hinc luctus et gravis lamentatio : undique malum, undique mœror; nihil superest nisi mortis imago. Repugnant miserandi nautæ pro posse sævientibus undis; sed invalescentibus tempestatum turbinibus superati deficiunt, mortisque timore tabescentes, nullamque salutis vel solatii spem habentes, ad sæpius probata beati Confessoris subsidia unanimiter convertuntur. Vociferantes ergo, gemebundis aera replent clamoribus : voces fessasque manus ad sidera tollunt, et Beati Joannis nomen in necessitatibus et periculis, et non tantum sibi, sed et quam pluribus [exposcunt] votum multoties ingeminantes.

invocato S. Joanne obtinent malaciam:

23 Non distulit pius misericordiarum pater et totius consolationis Deus, oppressis et in tanta tribulatione laborantibus manum misericordiæ porrigere. Elegit itaque summi Patris clementia de misericordia sua præsumentibus, et in se toto corde sperantibus, potius misereri, quam irasci : quos diu passus est calamitate conteri, paternæ dispensationis remedio voluit consolari. Sedata enim horrenda ventorum commotione, fluctuumque furore pacificato, aeris illico subsecuta est temperies; faciesque cœli, prius imbriferis obfuscata nubibus, nunc solis illustrata radiis, serena refulsit. Congratulabantur ultra quam credi potest nautæ de tam subita et inopinata dextræ Excelsi mutatione, ignorantes penitus qualiter solita Dei præeunte clementia, per Sancti Antistitis sui Joannis suffragia evasissent miserandæ mortis supplicia. Et ut dignum admiratione miraculum pluribus insinuaretur, modus misericordiæ et liberationis sub silentio non abscondetur. E

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 51 *

post quam nautarum unus vidisset in extasi

24 De nautis unus, furente tempestatis procella, ferventis pelagi motus mirabiles nimis ægre ferens, prostratus in medio, et velut in extasi positus, sui ipsius incompos, moribundus occubuerat. Hic cessante maris aerisque perturbatione, quasi de gravi somno expergefactus, nautas admirantes sic alloquitur : Ne dubitetis, inquit, Fratres et consodales mei, de jam transactæ tribulationis angustiis, per Dei gratiam, nos in præsenti jam liberari. Non enim ut sæpissimæ solet, fortuito casu contigit, tam prospera et jucunda post tot labores turbinis marisque pacificatio; sed Dei miserantis est, quam cernitis super afflictione filiorum suorum misericordia clemens et benigna miseratio. Dum enim paulo ante corporis sensibus alienatis quasi mortuus occumberem; videbatur mihi terribilium turba adesse dæmonum, qui ad subversionem et interitum [navis] ad quod venerant, impie properantes, horribiliter intendebant. Subsequitur illico venerandæ staturæ persona viri, candentibus refulgens indumentis habitu, vultu Pontificis : qui baculo pastorali quem tenebat, protervam ad perniciem hominum adstantium catervam malignorum interrupit spirituum : eamque per navis medium persequens, imperavit discedere, et a nostro penitus propulsavit consortio. Sed ut verborum meorum veritas certitudinis alicujus indicio comprobetur; invenietis anchoram recenti funiculo subnixam, quem præfatus Pater attulit, disruptis paulo ante tempestatum furore quibus anchora sustentabatur funibus. F

dæmones et navi expelli a Sancto:

et anchoram novo funiculo religari.

25 Audita visionis serie obstupescunt nautæ ; et ultra quam credi potest admirantes, sermonibus fidem adhibere contemnunt, donec evidentissimæ manifestationis veritas admirabilem viri visionem confirmaret, ipsaque res omnem a cordibus adstantium dubitationis nebulam eliminaret. Quibus cognitis, extollunt mox continuas ad sidera laudes, omniumque

A omniumque Salvatori Deo jam manifesto liberatorique suo Joanni grates non cessant solvere multiplices. Præparatis iterum navis armamentis carbasa tendunt, et ad iter inceptum se quisque succincte præparat; sicque leviter spirantibus auris, prospere quo intenderant navigantes, Scotiæ littus attingunt: deinde mercimonii sui perpetrato negotio navigationem maturantes, vela vertunt ad patriam: sibique jam famulatrices ad votum æquoreas persulcantes undas, felici cursu diu desiderati portus brevi delabuntur ad littora. Non multo post, semota dilatione, Beverlacum usque festinantes, precum vota Deo Sanctoque suo Joanni sanctæ devotionis affectu persolvunt. Accersitis denique Fratribus ecclesiæ, quod inter navigandum acciderat, qualiter suffragantibus beati Pontificis orationibus et meritis a naufragii periculis diræque mortis faucibus solita Salvatoris clementia liberati essent, seriatim in communi proferunt audientia: funiculumque, quem secum ad tanti miraculi manifestationem attulerant, Clero plebique non mediocriter admirantibus ostendunt. Obstupescunt qui aderant ad inauditam tanti eventus novitatem, admirantes quod sævientibus pelagi turbinibus anchoræ præmaxima moles tam subtili posset sustentari funiculo. Considerantes vero Deum

quem funiculum postea Beverlacum deferunt.

B in creaturis suis mirabilem, ad incomprehensibilem illius omnipotentiam, mirificamque Sancti Pontificis sui Joannis potentiam unanimiter laudandam et extollendam convertuntur: qui solus terræ marisque potestatibus imperat et dominatur, motum fluctuum ejus mitigat, et mirabiliter coercet: cui semper sit laus, honor, imperium, pax perpes, et omnis gloria, per infinita seculorum secula. Amen.

ALIA MIRACULA

Auctore ut plurimum teste oculato.

PROŒMIUM.

Miraculis a Kecello descriptis

Cum multa miracula referantur acta Beverlaci, per merita S. Joannis Confessoris inibi quiescentis, miror tam strenuos Clericos nequaquam litteris commendasse, quæ vel viderunt, vel a fidelibus visa referri audierunt, præter Willelmum, qui et Kecellus dictus est, qui quædam ex miraculis præfati Confessoris [retulit], eminentiora videlicet et illi magis agnita, quamvis pauca ex magna copia quæ ibi fiunt. Utpote homo sagax et industrio ingenio, maluit pauciora certissime nota describere, quam aliorum relatu aliquid temere diffinire. Nam post C Normannorum in Angliam adventum, aliqua miracula, a comprovincialibus evidentissime scita, generationi futuræ et successoribus suis piæ studuit contradere memoriæ. Ego vero, dissimilis illius et longe inferior, tamen a pueritia tam scholaribus quam divinis litteris institutus, circumquaque perscrutans; nusquam reperio hujus Sancti miracula scripto denotata, cum sint nobis innumerabilia; præter ea quæ præfatus Willelmus descripsit, et vel negligenter sunt prætermissa, aut si scripta, nil manet cognitum. Mihi vero inest animus, si possim, ea quæ vel novi, vel vidi, aut a fidelibus viris relata certissime didici, chartulæ memoriter commendare. Et nequaquam omnia exprimere enitar; cum tot et tanta referantur, quod si aliquis audita singillatim miracula pariter et visa scripto vellet prosequi, enorme volumen videretur componere. Ego vero hoc devitans, quasi patentem silvam ingrediens, ex multis arboribus paucos ramiculos decerpens, sic et multis mirifice gestis pauca retexo, ut posteri nostri sciant etiam nostris temporibus S. Joannem miraculorum gloria admodum floruisse. Et quamvis ex relatione multorum memoria firma habeatur; tamen D scriptis commendata magis firmant et acuunt memoriam. Illud vero insigne factum de Rege Adelstano, nostro operi volo apponere, sicut a Parentibus nostris et a comprovincialibus senioribus veraci relatu didici: quia nusquam illud scriptum reperi. Hoc etiam summo opere efflagito, quod nullus existimet me amore sui vel gratia laudis captandæ aliqua finxisse; sed quæ vera, a quam pluribus adhuc existentibus agnita, simplici stylo digerere.

addit auctor a se visa aut a viris fide dignis accepta.

A: TESTE OCUFATO EX MS.

CAPUT I.

Victoria Regi Adelstano concessa. Mutis loquela data. Captivi liberati.

Regnante inclyto Rege *a* Adelstano, viro Catholico, qui monarchiam totius Angliæ tenuit, *b* Scotorum Rex cum suis transito fluvio, quod dividit Anglorum Regnum a Scotia, cœpit depopulari villas, homines exterminare, agros deprædari; et, ut verum fatear, totam regionem in exterminium conabatur deducere in Septemtrionali parte Angliæ. Quod fama evolante cum præfatus Adelstanus comperisset; congregato exercitu statuit quam citius cum armata manu ei occurrere: provisisque itineri necessariis propositum carpebat iter. Cumque in Provinciam Lincolniensem devenisset, quidam ovantes, E tam pauperes quam mediocres, sibi *c* obvii facti sunt. Ille vero interrogans eos, quæ esset causa tanti gaudii, vel unde venirent; responderunt, quod de Beverlaco venirent, ubi sanctus Confessor Joannes quosdam ex eis, variis oppressos infirmitatibus, gratia Dei sanos effecerat; et hæc erat causa tantæ lætitiæ. Et inde progrediens, iterum alios catervatim venientes obvios habuit: inquisivit, unde venirent; illi vero responderunt quod de Beverlaco, ubi quosdam ex eis mutos vel claudos, cæcos vel surdos, mira Dei potentia, sanctus Dei Confessor sanaverat.

Adelstanus Rex Scotis restiturus *discit miracula Beverlaci patrata,*

3 Cumque Rex hunc venerandum Confessorem, in tanta veneratione habitum, per Deum tanta operari valuisse compeiret, habito consilio cum suis, dixit se debere talem Patronum adire, ut sibi in instanti negotio subveniret: transmisitque suum exercitum per Occidentalem regionem versus Eboracum, quatenus eum ibi præstolarentur. Ipse vero transito flumine Humbræ venit Beverlacum; procumbensque in oratione in ecclesia coram altari, in præsentia Reliquiarum venerandi Confessoris, devoto animo prolixius orabat: surgensque deinde ab oratione, coram adstantibus tam Clericis quam laicis et auscultantibus, talem orationem exorsus est, F dicens: O gloriose Confessor Joannes, qui tot virtutibus coruscas, ut fama refert; precor te, quatenus mihi subvenire digneris per intercessionem tuam in instanti negotio, ut inimicorum infestationem pernoxiam te patrocinante exsuperare queam. Et continuo extrahens *d* cultellum suum de vagina, posuit super altare, dicens: Ecce vadium meum coram te pono, quod te auxiliante vita comite rediens recipiam; ita tamen quod ecclesiam tuam honorificabo, et reditibus augebo, si Dei nutu tuoque suffragio hostes debellare quivero. Custodes vero ecclesiæ qui aderant, suggesserunt ei, ut signum aliquod inde secum in monumentum asportaret: et fecit quoddam vexillum sibi de eadem ecclesia præferri, consignansque se ad suum exercitum reversus est. Cumque Scoti audissent Anglorum exercitum adventare, non sunt ausi eos in finibus eorum exspectare, nec campestri bello eis resistere: sed transfretaverunt flumen, quod dicitur Scotorum vadum, ut inter proprios terminos securius se in bello ad resistendum

qui eo veniens auxilium implorat, *et vexillo assumpto*

A. TESTE OCULATO EX MS. *Scotos trans flumen regressos,*

A resistendum parare possent. Rex vero cum omni exercitu Anglorum cum ad flumen pervenisset, didicit Scotos transisse; et præcepit suis supra ripam fluminis sua tentoria figi, ibique aliquantulum pausare.

a S. Joanne monitus,

4 Subsequenti nocte, quiescentibus cunctis cum suo Rege, talis visio eidem Regi apparuit, ceteris dormientibus et omnimo ignorantibus. Videbatur enim ei quod quidam Pontificali habitu indutus coram se assisteret, sibique diceret: Adelstane Rex, fac tuos in crastino præparari, ut transeant flumen istud ad bellandum contra Scotos. Cumque interrogaret Rex, quisnam esset, qui talia ediceret: respondit qui astabat, quod ipse esset Joannes, cujus precibus expetierat se protegi, cum Beverlaci in ejusdem ecclesia oraret. Subinde statim intulit: Noli timere cum exercitu transire armato; nam debellabis eos: hoc enim tibi nuntiare veni. Mane itaque facto curavit Rex suis visionem patefacere, et de victoria certificare. Qui lætantes, animati sunt ad certamen, transfretavere flumen, Scotosque invenerunt cum suo Rege paratos ad resistendum: commissoque gravi prælio [non solum] multi ex Scotis ruerunt, verum etiam ipsorum Rex aufugit ad totius Regni confusionem. Quo viso Rex Anglorum lætus

invadit

B effectus, gratias egit Deo venerandoque Confessori, videlicet Joanni suo intercessori, totumque regnum *e* continuo suo subjugavit imperio, circuiens et perlustrans cunctas vicinas illius terræ provincias. [Convocavit deinde] Principes et Præpositos Urbium, indicens eis tributa, quæ sibi suisque successoribus, scilicet Anglorum Regibus, ex debito persolverent: insulas etiam adjacentes atque vicinas sibi servire compulit; et tamdiu in illis partibus demoratus est, quod jam tres anni finirentur.

e *et victis tributum imponit:*

5 Jamque revertens per loca marina juxta Dumbar, et videns scopulos prominere, astitit, taliaque suspirans eloquia protulit, dicens: si Deus interveniente B. Joanne mihi aliquod signum evidens facere promitteret; quatenus tam succedentes quam præsentes cognoscere possent Scotiam Anglorum Regno jure subjugari, utpote devictam ab Adelstano Rege, sibique successoribus tributa omni tempore persolvere: non immerito gratias illi devote agerem. Et extrahens gladium de vagina, *f* percussit in silicem, quæ eadem hora adeo penetrabilis, Dei virtute agente, fuit gladio, quasi lapis butyrum
C esset vel mollis glarea: quia lapis ad ictum gladii ita cavatur, ut mensura ulnæ longitudini possit coaptari; et usque ad præsentem diem evidens signum patet, quod Scoti ab Anglicis devicti sunt ac subjugati, monumento tali evidenter cunctis adeuntibus demonstrante. Quo signo viso divinitus, quantas gratiarum actiones, quot laudum præconia Rex cum suis Deo Sanctoque Joanni extulit, non est nostræ æstimationis posse declarare.

f *silicem gladio scindit:*

6 Deinde cum magno tripudio in Angliam remeans, non immemor beneficii cœlitus sibi collati, e vestigio Beverlacum adiit: et in præsentia Reliquiarum humiliter se prostravit, gratias agens Deo Sanctoque Joanni Patrono suo, cujus meritis tanta beneficia ei præstita fuerant. Et offerens arma sua aliaque donaria, instituit pacem S. Joannis ab omnibus tenendam, quam infringere nulla ratione nullo tempore cuiquam dignitati vel personæ liceat; fecitque milliarium assignari ad hanc pacem tenendam, metamque constituit ad spinam prægrandem, quæ ultra Melescrost sita, in via quæ tendit Eboracum: quo loco nunc crux lapidea posita cernitur, ut qui hanc pacem in aliquo vel erga aliquem violare præsumpserit, octo libras argenti ecclesiæ prædicti Confessoris pro emendatione persolveret: qui vero infra tres cruces lapideas, mirifice sculptas et D ad introitum Beverlaci tunc ab eodem Rege erectas, hanc pacem violaverit, viginti quatuor libras exsolveret: et qui infra cœmeterium ecclesiæ ipsius infregerit pacem; septuaginta duas libras pro satisfactione dare compelleretur: qui autem infra corpus ecclesiæ posterioris temerario ausu pacem violare præsumpserit, triplicatas libras argenti prædictas pro emendatione persolvere judicaretur: et qui infra arcus supra introitum cancelli positos maligno ausu Sanctissimi Confessoris pacem violaverit, absque emendatione terrenæ possessionis vel pecuniæ esset judicatus (ut qui tale nefas tamque profanum in præsentia Reliquiarum tam venerandi Confessoris ausus sit committere) soliusque Dei miserationi atque judicio committendus, sit judicandus, sicut enormis languor immensa curatione indiget.

Beverlacum regressus, *pacem ibi per milliarium circumquaque tenendam constituit:*

7 Præterea assignavit Rex reditus eidem ecclesiæ, ad servientium Clericorum sustentamentum; quo liberalius et quietius Deo et S. Joanni deservirent. Et quidem coloni illius provinciæ Hestcrasda, id est, quod exigebatur ad pabulum equorum Regis, singulis annis solebant Regis Præfectis reddere; videlicet de unaquaque carruca, id est, ad cultum et vomerem, quatuor travas de suis frugibus; et talis reditus inter vectigalia Regia computabatur, E et exigebatur a regione illa, quæ clauditur ex uno latere flumine Derewente, et altero Humbre flumine, ex tertio latere mari Septemtrionali vel Orientali. Hæc quidem provincia antiquitus Deira vocabatur. Totum jam descriptum reditum S. Joanni ecclesiæque illius servientibus in perpetuam eleemosynam, liberam atque ab omni exactione quietam, contulit et dedit, Regioque *g* edicto corroboravit ac scripto. Et jam omnibus rite peractis, rediit cum suis ad Regis civitates, contestans sæpe sanctum Confessorem Joannem præcipuum Patronum Anglici regni.

et reditus assignat: *g*

8 Tempore quo Præsulatum Eboracensem regebat *h* Gerardus, vir magnæ eloquentiæ et præstantissimæ scientiæ; in primo adventu ejus in Beverlacum, ad primam Missam quam in ecclesia Sancti Joannis Confessoris quadam solenni die celebravit, accidit quod quidam juvenis de Curia ejusdem Pontificis adfuit, qui mutus et surdus a sua nativitate fuerat. Cumque hymnus Angelicus, scilicet Gloria in excelsis, inciperetur; mox mutus eminus cum laicis consistens, verba protulit; et qui numquam antea loqui potuerat, jam tam Anglice quam Francice loqui incipiebat, cunctis qui astabant obstupescentibus et pie admirantibus. Quod statim F nuntiatum est Archiepiscopo ad altare, qui prosequens divinum officium, usque dum Evangelium perlegeretur, et continuo de Presbyterio descendens, venit ad introitum cancelli, ut populum commonefaceret; et de perpetrato miraculo tali modo exorsus est, dicens: Considerate filii, quam sit nobis pius Patronus, quam efficax erga Deum in impetratione; qui tale miraculum Deo volente nobis ostendit.

h *celebrante Archiepiscopo* *mutus et surdus a nativitate sanatur:*

9 Cumque prolongaretur sermo vitali commonitione, progressus est quidam Anglicus in medium, nobilis genere, disertus sermone, in medioque conventu Archiepiscopum tali affamine convenit: o Domine, ne putes nos admirari, quasi novis prodigiis, de hoc miraculo perpetrato; sed [scias] nos per se et unoquoque anno signis et prodigiis hujuscemodi mirabilibus recreari solitos per B. Joannem: quin potius ipse sanctum venerari et collaudare debes, qui istum tecum huc adductum a tantis incommodis liberavit: et quandoquidem tibi hoc præstitum est per beatum Confessorem Joannem, videas, ne temere præsumas aliquando erga suos, qui

qua occasione monetur libere Archiepiscopus ut loco faveat:

A qui gratia venerationis illius et amoris, nec non pacis securitatisque causa ad ejus confugerunt alas, mansionisque locum hic perceperunt. Sic iste Pontifex quidem potuit commoneri; sed monita prosequi contempsit: nam ut fertur, nimis austerus exstitit; et ideo tam a Clericis quam a laicis parum diligebatur, ut in fine claruit funereisque illius exequiis. Præfatus vero juvenis, miseratione Dei meritisque sancti Confessoris curatus, numquam inde postea voluit recedere, sed mansit haud longe a monasterio, juxta lacum defluentem extra cœmeterium, officio pistorio degens seque sustentans. Hunc vero grandævum, habentem uxorem et liberos, etiam ego puer scholaris vidi, et optime novi, et audivi frequenter loquentem, et expresse et expedite ut, ceteri hominum; solitusque fuerat junioribus secum consedentibus vel adstantibus referre, qualiter sibi a nativitate surdo et muto Dominus per B. Joannem auditum et loquelam præstiterit: vixitque usque ad ultima *i* Turtini Archiepiscopi tempora, benedicens Deum et Sanctum Joannem.

et qui mutus fuerat ibidem manet auctori notus.

i

10 Est villa quædam distans a Beverlaco quasi duobus milliariis, quæ Walkintona vocitatur: cujus altera pars ad refectorium S. Joannis dependet, altera vero S. Cuthberto hereditario jure pertinet. B In ea autem quæ ad S. Joannem pertinet, erat quidam rusticus simplex, legitime uxorem sortitus, ex qua liberos procreavit; inter quos quidam puerulus ei natus est, elegans quidem forma; sed incommoditate despicabilis. Nam cum ætas exigebat, ut verbula effari deberet; nequaquam valuit verbum aliquod promereri: sed perpetua taciturnitate damnatum jam hunc parentes astruebant; quia nec bimus, nec trimus aliquid loqui poterat, verum etiam non quadrimus. Parentes autem ipsius inæstimabili tristitia affecti, quid agerent omnino ignorantes, et reminiscentes quanta mirabilia Dominus ostendere dignatur Beverlaci per merita S. Joannis: adduxerunt secum puerum ad ecclesiam jam dicti Confessoris, devote supplicantes; ut Sanctus inibi advocatus Dei miseratione mœrorem suum permaximum moderari dignaretur. Et sæpe redeuntes domum cum puero, quia longe illinc mansione distabant; tamen festivis diebus ecclesiæ solennibus illuc eum sæpius reduxerunt, impetrare volentes mœroris pergrandis consolationem. Tandem pius Confessor parentum vota complevit, puero loquelam condonans ad laudem et gloriam Dei; qui cor contritum et humiliatum non spernit. Unde parentes C multum gavisi, ovantes ad propria remearunt, qui prius mœrore affecti illinc recesserant. Notumque factum est hoc miraculum omnibus habitantibus Walketunam vicinisque villulis; qualiter puer quinquennis, a nativitate mutus, loquelam per B. Joannem suscepit: verum etiam multis Beverlaci manentibus cognitum extat. Hunc vero adolescentem, et pene *k* virum, egomet vidi sæpissime; agnovique ejus matrem, nec non et fratres: solitusque fuit mihi hæc enarrare, aliisque sæpe secum considentibus vel consistentibus: nam postea civilibus artibus edoctus in Beverlaco mansit, collaudans Deum in beneficiis sibi collatis per B. Joannem Patronum suum.

Mutus quinquennis loquelam accipit,

k scriptori optime cognitus.

11 Eo tempore quo *l* Stephanus Rex Anglorum regnum obtinebat, multa infortunia ac calamitates Angliam oppresserunt: et sive hæc evenerunt ob perjurium, quo Optimates et pene omnes regni Comites ac Proceres, summique Pontifices rei tenebantur; seu ob castigationem vitiorum et superbiam divitiarum, quibus illius temporis homines nimium pollebant; multis adhuc manet incognitum. Etiam tunc pax a terra recesserat, ut vix aliquis D pacem fidemque promissam proximo tenere vellet: verum etiam alienigenarum per omnes Angliæ fines tanta multitudo excreverat, ut indigenas terræque colonos ad quod vellent compellere possent. Fecerunt Primates terræ castella sibi construi, milites aggregari, sagittarios conduci; ut pios impii comprimerent, spoliarent, et more milvorum rapacitate insatiabili ad castra dæmoniaca, videlicet oppida sua, vicinorum aliorum victum atque pecunias attraherent et coacervarent. Ea tempestate contigerat, quod Robertus de Stutevilla, vir strenuus et militari virtute probatissimus, quemdam Clericum, scilicet filium cujusdam civis Lincolniensis cœperat, eumque in custodiam miserat in oppido, quod Cotingham vocitabatur, et distat a Beverlaco fere tribus milliariis. Præfatus vero Clericus ibi vinculis contritus, a custodibus diligentissime custodiebatur: invocans divinum auxilium, Sanctique Joannis præsidium, quo se a custodia impiorum immunem liberarent.

l Stephano Rege imperante

A. TESTE OCULATO EX MS.

Clericus carcere inclusus Cotinghami,

12 Cumque sæpius minis afficerent eum, qui potestate præerant, ejusque parentibus mandarent, quod tormentis eum variis cruciarent, nisi festinantius eum ad suum arbitrium redimerent; Confessor E gloriosus Joannes contumaciam iniquorum aspernans, innocentum vitam approbans, Clericum exaudivit deprecantem, eumque tantummodo liberavit. Nocte quadam quiescentibus quam pluribus ejusdem oppidi, somno cogente, videbatur Clerico quiescenti, et aliquantum somni prælibanti, quod quidam vir, quasi esset Pontifex, ei adstaretjuberetque, ut assurgeret et abiret. Cumque Clericus responderet, se nequaquam hoc facere posse, utpote annulis ferreis per ambas tibias constrictum, et carcere firmiter observato inclusum; Pontifex jam expergefactum monuit, ne trepidaret; sed se solutum conspiceret: animadvertitque Clericus unum de annulis a tibia raptum fuisse: et colligavit illum cum altera tibia pannis interpositis, ut expeditius Deo favente procedere posset: jussitque Sacerdos Dei ut quantocius se sequeretur, omni timore postposito, et ad monasterium suum Beverlaci se liberando confugeret. Miroque modo, sicuti de Petro Apostolo legimus, quem Angelus eduxit de carcere ibi janua carceris eis pervia fuit, ceteraque claustra reserata, custodibus somno depressis, Angelo præcedente; ita et hic, B. Joanne præeunte viamque demonstrante, captivum suum educendo, omnia ad votum evenerunt. Nam egressi custodiam, deinde palatium, postea immensitates aggerum et spatiosos lacus transeuntes [ibant] fide magis quam via pergentes; videbaturque captivo, quod pausante eo protendebatur ad difficiles transitus. Post hæc transierunt per nemus Pontifice præmonstrante viam, aliquando plaustro præeunte. Tandem per loca palustria gradiens, sicuti situs loci se habet, festinando versus Beverlacum, plantæ pedum ipsius, pellisque interior acutis calcaniis *m* frutetisque pungentibus ita terebratæ sunt, quasi aculeis ferreis nimium compungerentur.

a S. Joanne apparente

altero tibiæ vinculo soluto eductus,

Act. 12.

per vias invias

m

13 Jam vero crepusculo insistente appropinquavit monasterio, aspexitque casam, quam intravit, ut se calefaceret; algor quippe nimius eum compresserat, quod vix progredi poterat. Refocillatus vero per ignem et calore corporis recepto, statim monasterium adiit jam die illucescente, apertasque valvas Basilicæ prædicti Confessoris reperit; custodibus ecclesiæ jam evigilantibus, et interrogantibus quisnam esset, vel qua de causa illuc confugerat. Statimque exposuit eis ordinem rei, et qualiter B. Joannes eum de carcere eduxerit, liberumque ad suum monasterium confugere jusserit. Tunc et annulus, qui restabat, a tibia decidit, illis cernentibus

Beverlacum venit,

et in ecclesia altero tibiæ vinculo decidente

et

A. TESTE OCULATO EX MS.

A et multum gratulantibus de tali eventu; monstratumque est omni populo et Clero de perpetrato miraculo, qui omnes in laudem Dei proruperunt, et hymnum psallebant Domino, qui facit mirabilia magna per servum suum Joannem, sæpe clarificatum miraculis. Continuo Clericus qui captivus fuerat jam per beatum Confessorem liberatus, obtulit annulos ferreos ad altare: qui suspensi sunt ibi, et multi circuli ferrei, nec non et compedes suspenduntur, scilicet ab utroque latere sepulcri viri Dei Joannis. Sacrista ejusdem ecclesiæ tunc temporis fuit Alveredus bonæ memoriæ, senex Ecclesiastica institutione sagax: hic misertus calamitatis illius Clerici, videns plantas pedum ejus nimium fuisse contritas ac tumidas, adhibuit fomenta medicaminis, pedulesque *n* illi dari jussit, ne a superiori calceamento pedes læderentur; quibus usus est, quamdiu in ecclesia mansit, usque dum industria Cleri restitutus est suis. Hæc mihi retulerunt, qui et ipsum viderunt, et hæc ab ipso referri cum juramento coram multis præsentibus frequenter audierunt.

oblatis compedibus aliquamdiu ibi manet.

14 Similiter in præfato castello quidam Clericus, Sampson nomine, in custodiam positus fuerat. B Suggestum est Domino Roberto a custodibus, quid de eo esset agendum: ille vero jussit eos mandare parentibus ipsius Clerici, quod nisi citius eum redimerent, dentes a capite ejus evellerentur, vel aliquod ejus membrum de corpore abscissum eis proculdubio mitteretur. Juvenis inde multum pavidus, super hoc divinum efflagitabat auxilium, nec non S. Joannis patrocinium. Joannes autem qui est refugium miserorum per Anglicos fines, preces humilis deprecantis exaudivit, eumque de manibus iniquorum misericorditer liberavit. Nam nocte quadam apparuit ei venerandus Confessor Joannes, Pontificalem gerens habitum, præcipiens ut surgeret, et ad monasterium suum apud Beverlacum quam citius confugeret. Cui statim Clericus respondit, se nequaquam hoc posse facere; utpote ferreis vinculis cum alio in custodia firmiter constrictum. Et ille: Ne formides; jam enim solutus es. Ille vero animadvertens circulum ferreum a pede viri cum quo constrictus fuerat decidisse, seque ab eo solutum esse; colligavit sursum annulum illum (nam alter sibi adhærebat) expeditumque se faciens ad pergendum, relictoque concaptivo sopore presso, exivit continuo procedens et exiliens, Deo volente, usque dum foris castellum C venerat.

Clericus alius ibidem captivus,

et a S. Joanne vinculis solutus exiens,

15 Jamque diescente vigiles ejusdem oppidi diem præcinebant, ipso audiente et aufugiente. Statim custodes compererunt captivum defuisse, conclamabant, undique Clericum de custodia evasisse: præceptumque est illis, ut equis quantocius eum insequerentur, et circumquaque quærerent, quo modo eum reperire possent. Ille vero, suffragante venerabili Confessore ejusque conductore, qui nequaquam permisit eum iterum tradi manui impiorum, a quorum potestate jam eum liberaverat, solicitus carpebat iter. Jamque circa horam primam appropinquaverat Beverlaco, cum quidam miles equo advolans consecutus est eum, minime agnoscens eum, quamvis ipse esset qui quærebatur: interrogavitque eum, si hujusmodi Clericum quoquam præcedere vel aufugere videret: qui respondit minime vidisse. O res mira et laude digna! et possumus hoc conferre Sodomitis, qui domum Loth ut infringerent, fores domus quæsiverunt: sed percussit eos Dominus cæcitate, quod circueuntes domum ac palpantes, ostium invenire nequiverunt: non immerito ut qui interius excæcati fuerant ad flagitium perpetrandum, lumen exterius amitterent. Sic et istos Dei miseratione excæcavit malitia eorum, ne captivum agnoscerent, cui injuste machinabantur mala. D Cumque captivus videret insequentes appropinquare, divertit alias; transcendens aggerem lacus circueuntis villam: sicque venit ad cœmeterium, ubi invenit hostes sibi oppositos, observantes si quoquam eum contueri possent, ut raperent, si extra cœmeterium inventus fuisset. Sed ad ipsum introitum cœmeterii positos hostes sic pertransiit ille, ut nec tunc quidem ab eis agnosceretur, agnoscens ut pridie adversarios. Qui cum ad ecclesiam veniret; pacem S. Joannis advocans, susceptus est, ut omnes illuc confugientes pietatis pacisque gremio confoventur. Obtulitque ad altare vincula sua ferrea, gratias agens liberatori suo Joanni: sed et Clerus et populus in laudem Dei, continuo proruperunt excelsa voce conjubilantes gloriam Dei et S. Joannis meritum. Suspensa sunt ejus vincula cum reliquis captivorum vinculis et compedibus, qui multoties liberati ad Sancti præsentis confugere pacem. Quid plura? prolixius tempus me detineret, si singulas captivorum per merita S. Joannis liberationes annotare vellem; vel quos ego vidi, vel de quibus mihi retulerunt, qui et ipsi illos viderunt, et simili modo liberatos certissime noverunt. Nam quot de Castello Drifeld, ac de ceteris munitionibus vel custodiis captivi, per merita nec non per invocationem S. Joannis, educti E referuntur, fastidiosum est enarrare.

ab insequentibus non cognoscitur

et ad altare vincula offert,

uti et plures alii.

ANNOTATA.

a Adelstanus *sive* Athelstanus *Eadwardo sive Eduardo seniori patri, anno* 924 *mortuo, successit; mortuus anno* 940 *feria* 4 28 *Octobris.*

b Constantinus III *traditur regnasse ab anno* 904 *et anno* 937 *prælio victus fugisse, ac regnum adhuc annis quatuor tenuisse, tum monachus factus annos quinque vixisse, uti dictum* 6 *Martii ad Vitam S. Cadroe num.* 20, *ubi Malmesburiensem refutavimus, asserentem quod eo prælio Constantinus occubuerit, qui hic etiam solum dicitur fugisse.*

c *Hos illi* obvios *describit Ethelredus, Abbas Rievallis, in Genealogia Regum Angliæ, inter Scriptores antiquos Historiæ Anglicanæ Londini editos, ubi columna* 357 *sequentia, sed alia phrasi referuntur.*

d *Eadem de accessu Regis, et* cultello relicto *præter dictum Ethelredum, habent Joannes Brompton col.* 838 *: et* Scotiam *videtur auctor Anglus intelligere, victoriæ fructum.*

e Regnum Cambriæ, *quod per hanc victoriam ad Anglos rediit: ipsam tamen enormiter augens, ut fieri inter æmulas gentes consuevit.* F

f *De hac* Silicis scissione *agunt dictus Brompton, et Henricus de Knyghton col.* 2485 *ubi hanc victoriam etiam S. Joanni adscribit.*

g *Illud edictum, totum rythmo Anglo-Saxonico scriptum, est editum in Monastico Anglicano pag.* 171.

h Gerardus *sive* Girardus, *ex Episcopo Herefordiensi Archiepiscopus creatus anno* 1101 *mortuus* 21 *Maji anni* 1108.

i *Alias* Thurstanus, *post Thomam Gerardi successorem designatus an.* 1119, *abdicavit se ultro, et mox obiit an.* 1140.

k *Ecgraphum* Urbem, *quod correxi.*

l Stephanus *regnavit ab anno* 1136 *ad an.* 1154.

m *Ecgraphum* Calonicaniis fruteritibusque.

n Pedules *intelliguntur socci lanei seu linei.*

CAPUT

CAPUT II.

Sanitas collata contractis, mutis, cæco, amenti, aliis ægris. Periculum naufragii submotum.

Puella contracta, manibus et genibus reptans sanatur.

Quodam tempore contigit, quod quædam puella membris contracta, flexisque poplitibus nervorum tractu, ad Beverlacum adducta fuerat: hæc quia nequaquam pedibus incedere valuit, reptando manibus et genibus, ut poterat, se promovit. Quadam die cum domum redirem, interrogaverunt me mei parentes, si ego agnoscerem puellam membris contractam, solitam ostiatim mendicare. Quibus cum responderem me illam minime agnovisse, mirabantur quod non sit a me agnita, cum optime agnosceretur a quam pluribus utriusque sexus : dixeruntque illam sibi bene cognitam et familiarem, sibi sæpe solitam colloqui, suaque incommoda humiliter enarrare. Cumque ego interrogarem, quid actum esset de ea; responderunt, quod quadam die cum redirent de monasterio, viderunt præfatam puellam stantem, et lavantem se in lacu defluente extra cœmeterium.
B Et cum hæsitarent, an illa esset, quæ prius fuerat contracta; interrogaverunt eam veritatem rei. Quæ respondit, se puellam fuisse illam, quæ prius membris contracta fuerat, et ostiatim mendicare aliquamdiu, ut plures viderant, solebat. Asserebat se erectam et sanam factam Dei gratia et S. Joannis meritis, ut recte incedere sufficienter, posset. Tunc illi extulerunt caput, benedicentes Deum Sanctumque Joannem collaudantes, per quem nobis tot miracula declarantur.

Circulus ferreus pœnitentis ultro ruptus decidit,

17 Accidit quadam vice, quod quidam pœnitens adveniret in Beverlacum orationis gratia, qui de Galliæ partibus veniens, S. Andream apud Scotiam adierat : et inde redeundo S. Joannis suffragium expostulare disposuit. Cumque in ecclesia ejusdem orare intentius devotus procumberet, in Septemtrionali parte ante Crucem, pergrande rumpitur ferrum, quo ipse fuerat colligatus circa renes, ita ut quidam aliquantulum in ecclesia remoti sonitum ferri rumpentis audirent : statimque qui audierunt, adfuere, videntes circulum ferreum quasi circulum ruptum, et ab eo dilapsum. Et cum interrogaretur quisnam esset; noluit vir parum quid loqui : sed Sacerdoti se velle hoc revelare asseruit. Factum est ita, et ostendit Sacerdoti primitus, deinde
C Capitulo quis esset; et qua de causa ferro ligatus fuisset, ita dicens : Ego quidem multum deliqui; nam ira commotus odioque fraterno, quemdam fratrem gladio percussi. Episcopus vero meus, ad quem spectat de flagitiis dijudicare et facinora punire, convenit me, pœnitentiamque mihi injunxit, præcepit me eodem ferro colligari, quo fratrem percusseram, ad nudam carnem firmiter renibus adhærente, et peregrinando Sanctorum suffragia, ut vagum et profugum, gemebundum exquirere : et jam unus annus peractus est mihi in pœnitentia, cum ferrum hoc ruptum est de corpore meo, Dei miseratione ac meritis Sancti in præsenti quiescentis ecclesia. Tunc omnes qui aderant, hoc audientes, nimio gaudio exhilarati, unanimiter benedicebant Deum, qui tot signis tantisque miraculis glorificat Sanctum suum Joannem; hymnumque statim concinebant, conjubilantes votis in confessione; scripseruntque Episcopo, de cujus diœcesi hic pœnitens fuerat, qualiter solutus sit a vinculo ferri in ecclesia S. Joannis Beverlaci, divina gratia et meritis ejusdem Confessoris. Hunc ipsemet etiam vidi; et tunc quidem fuit in eadem ecclesia, quando circulus ferreus rumperetur de ejus corpore : videbaturque mihi magnæ simplicitatis vir ille fuisse.

scriptore præsente,

D

A. TESTE OCULATO EX MS.

a Rusticus Norwicensis

18 Quidam rusticus erat in provincia *a* Norwicensi, magno languore depressus, maxime in una tibia, quod nequaquam recte incedere, sed claudicando, baculoque se sustentando iter vix capere valebat. Et cum Sanctorum loca frequenter orationis gratia visitasset; nullatenus per aliquem illorum restitus est sanitati. Nec mirum. Providit enim Deus illum per aliquem Sanctorum, in remotioribus Angliæ finibus constitutum, a sua infirmitate curari; mystice declarans, quanta virtute præcellebat, qui quod ceteri facere non valebant, absque mora tribuere hic comprobaretur. Audierat namque hic infirmus, fama evolante, quanta mirabilia operatur Deus per B. Joannem Confessorem, Beverlaci quiescentem : et cœpit invocare nomen ejus, ingemiscens et expostulans, ut infirmitati suæ subvenire dignaretur; ut a tam longa ægritudine sua intercessione liberari posset. Cumque aliquamdiu persisteret in tali supplicatione, languor cœpit decrescere, pristinæque sanitati ex integro tibia ejus restituta est. Qui virtute resumpta, membrorum officio perfecte potitus, statim proposuit Sanctum Joannem se adire velle : cereumque parari sibi fecit, ad modum et quantitatem tibiæ cum ipso pede : iterque versus Beverlacum quantocius arripuit.

invocato S. Joanne a languore tibiæ liberatur

19 Cumque ad ecclesiam prædicti Confessoris venisset, ad orationem se prostravit, preces fudit, et pro sanitate sibi collata Deo Sanctoque Joanni grates quam maximas retulit, obtulitque cereum secum deportatum miræ magnitudinis, lumine accensum, in præsentia Reliquiarum viri Dei super altare; referens universo Clero et populo, qualiter per invocationem nominis venerandi Confessoris Joannis, in provincia sua constitutus, sanus fuerat effectus. Cunctique qui aderant hæc audientes, glorificaverunt Deum, qui tot virtutibus Patronum suum Joannem longe lateque declarat; hymnumque jubilationis Deo Clerici resonabant, ut mos est illius ecclesiæ in impetratione alicujus evidentis miraculi. Hunc virum etiam ipse vidi, et audivi hæc eadem narrare, sicut et multi alii : vidimusque ipsum longo post tempore singulis annis semel in anno illuc cum oblationibus suis, verum etiam et aliorum qui per eum illuc transmiserant, adventare; gratumque officiis ac muneribus, tam suis quam alienis, sedulum exhibere obsequium : ejusque exemplo multi comprovinciales, videntes virtutem tam efficacem in prædicto Confessore vigere, invocato nomine ejus et auxilio in suis infirmitatibus frequenter curabantur; virumque istum, bajulum suarum oblationum et intercessorem, ad Sanctum Dei per singulos annos properantem, constituere. F

qui cereum offerens, coram scriptore miraculum narravit :

alii ægri sanati.

20 Vir quidam fuit in villa, quæ Bylebi vocatur, habens filium sibi admodum carum, qui puerili adhuc tenebatur ætate, nimisque puerilibus jocis deditus, solivagus cum aliqua puella, solito more per virgulta remotius ludere solebat. Qui cum frequenter corriperetur a parentibus, ne tam remote a comitatu humano jocari deberet; furtim egressus est quadam die, æstimans se invenire puellam per virgulta incedere, ut sibi videbatur : et inde lætus effectus cucurrit post eam, ut eam comprehenderet; sed nequivit multa fatigatus circuitione. Per moram meridianam videbantur ei plurima accensa luminaria per arbores, phantastico videlicet igne, ut postea claruit. Nam multum eam persequens puer ut teneret, non valuit; sed dæmoniaco figmento diu delusus, tandem evanuit quæ puella videbatur, nec erat, sed spiritus nequam : puerque remansit mutus. Regressus vero domum nequaquam valuit aliquod verbum effari, qui antea satis eloquens puer habebatur. Verum

Puer diabolica illusione mutus medio anno,

A. TESTE OCULATO EX MSS.

A rum parentes inæstimabili tristitia affecti, quid consilii habere queant, ignorant : nam remedium nullum, nisi divinum vel Sanctorum Dei, sibi subvenire posse certissime sciunt.

ad sepulcrum S. Joannis eo apparente loquelam recipit,

21 Et jam fere per spatium dimidii anni sic permansit puer mutus. Cum parentes ejus reminiscuntur mirabilium, quæ Beverlaci fiunt per merita Sancti Joannis, quem præcipuum habent refugium Anglicorum finium incolæ; adducunt illum ad monasterium ejus, ibique expetunt Sancti Joannis præsidium, humili deprecatione, nec non corde contrito : ut quemadmodum multis infirmantibus, multorumque incommodis sæpissime per merita sua subvenit; sic et istius pueri incommodo mederi dignaretur. Cumque ad refectionem essent [digressi] puerque solus ibi remansisset, obdormivit aliquantisper; semperque videbatur ei per somnum, quod quidam in candido habitu sibi adstaret, orique suo manum imprimeret; deinde eam per mentum et guttur dimittendo multum aspere compresserit, ita ut evigilaret puer : viditque etiam aliquantulum illum recedentem. Deinde pater adveniens, invenit filium suum jam loqui posse, quem mutum antea deplanxerat multum anxie : multumque cum suis gavisus, grates Deo sanctoque Confessori quam B maximas retulit : omnesque qui hoc audierunt, glorificaverunt Deum Sanctumque ejus, toties clarificatum miraculis. Pater vero puerum fecit litteris erudiri, eumque ibi manere præcepit : vidimusque illum, et audivimus expresse loqui, tam Anglice quam Francice, multo post tempore : solitusque fuerat mihi pluribusque aliis hoc enarrare, commemorans beneficia sibi a S. Joanne collata : fuitque postea acquisitor eleemosynarum Hospitali domui Beverlaci, ejusque nomen erat Willelmus, agnomento *b* Pater-noster.

ut indicavit scriptori.

b

Vetula 7 annis contracta,

22 Quædam anus fuit Beverlaci membris contracta, flexisque poplitibus, nervis contractis, inclinata; et per septem annos et eo amplius, non nisi genibus manibusve suppositis, se promovere quoquam poterat; et hoc non nisi æstivali tempore, nam in hiemali lutosæ viæ impedimento fuere : sed bonæ mulieres vicinitatis caritatisque officio eleemosynas ei transmittere, vel apud se reficere solebant. Cumque recogitaret quanta beneficia operetur Deus erga infirmantes, vel talia incommoda patientes; redarguit seipsam, quod tamdiu distulit adire sanctum Confessorem, salutis suæ recuperandæ gratia; et in una solennitatum ipsius, quæ Translatio corporis Sancti nominatur, rogavit unam ancillam, ut se ad monasterium Dei Confessoris deferret; sed abnuit illa, nisi mercede conduceretur. C Quod et factum est : deditque ei mulier pulvinar suum capitale pro mercede, ut se ad monasterium deferret. Cumque in ecclesiam delata esset, flevit, oravit expansis manibus, suppliciter invocavit sancti Antistitis præsidium, quatenus a tam diutina infirmitate saltem tunc liberaretur : totaque nocte ejulans vel orationi vacans, tandem cum Clerici nocturnam solennitatem, ut condecet, canerent; relaxantur nervi, tibiæ extenduntur, erectaque mulier stetit supra pedes, cunctis admirantibus qui aderant, vel de ea audierant. Et quia desueta jam longo tempore fuerat propriis pedibus incedere, sumpto baculo pergere cœpit, et in Chorum, nobis psallentibus et eam contemplantibus, intrare, et ante Presbyterium altaris se prosternere, gratias agere Deo suoque Patrono Joanni. Inquirunt Clerici, quænam esset; et si rei veritas ita esset, ut illa retulerat : aderantque quam plurimi tam viri quam mulieres, qui eam antea noverant; adtestatique sunt se eam vidisse annis quam pluribus contractam membrorum compagine, genibusque seu manibus reptare solitam. Monstratumque est Clero et populo, in illa solennitate coadunato, de hoc miraculo tam subito perpetrato : nam sero advecta fuerat; et in eadem nocte post galli cantum curata et erecta est. Tunc Clerici simul cum laicis hymnum Deo canebant, vocis confessione et cordis exultatione, qui toties sanctum suum Joannem clarificat miraculis. D

in festo Translationis delata Beverlacum

erigitur in pedes,

et miraculum solenniter publicatur :

c cæca visum recuperat :

23 Accidit in Quadragesimali tempore subsequente, quod quædam mulier in *c* Lindisseya provincia tradita erat viro; sed infra parvi temporis spatium excæcata est : unde ejus parentes multum contristati, quod subito lumine sit privata. Illa vero spe visus recipiendi resumpta, dixit se velle adire Beverlacum, et a Sancto Joanne expetere lumen sibi ademptum restitui. Adductaque est a patre suo illuc in ipsa Dominica die mediæ Quadragesimæ. Cumque orationi intentius aliquamdiu vacarent, et gloriosi Confessoris suffragium expeterent; lumen, quod amiserat, statim mulier in ipsa die, antequam Missa solenniter celebrari inciperetur, circa horam tertiam recuperavit, multis hominibus tunc præsentibus et hoc cernentibus, utpote solenni die. Quod statim declaratum est Clero et populo, qui unanimiter laudaverunt Deum, in sancto suo Joanne toties clarificatum miraculis. Et [eram] tunc quidem in ecclesia cum mulier recepit visum. E

Sanatur correptus furore dæmoniaco,

24 Homo quidam fuerat in Episcopatu Lincolniensi, de provincia quæ Kestevena vocitatur, qui S. Andream adire proposuit. Sed antequam flumen Humbræ transiret, amens effectus projecit vestimenta nummosque similiter. Ad Beverlacum quantocius insania ductus cucurrit : cumque in ecclesiam deveniret, clamosis vocibus in ipsa solennitate depositionis S. Joannis, quæ Nonis Maji celebratur, omnes qui aderant concitavit : eosque, qui divinum officium celebrabant vociferatione multimoda persæpe impediebat; nec potuit minis verberibusque cohiberi, ut intelligere posses dæmoniacum furorem in illo exerceri, non rusticanæ simplicitatis sensum. Nam aliquando clamores ex ore captivi extolluntur, quandoque rhytmica verba proferuntur : ut non simplicis hominis naturam, sed diabolicam amentiam propalari scires. Quid multa? Per septem dies tali agitabatur insania : octava demum nocte sopore comprimitur, quiete refovetur. Mane vero surrexit homo sanus, ac si numquam amentia vel insania vexaretur, simplicitate pristina recuperata. Lætantur cuncti qui aderant vel hoc audierant, laudantes Deum in mirabilibus, quæ meritis sancti Confessoris sui Joannis facit. Hic vero jam sanus effectus, rediit ubi vestem nummosque reliquerat : omissumque F repetebat iter versus S. Andream apud Scotiam, vidimusque eum inde reversum in sanitate percepta diu vigere, et frequenter ecclesiam jam dicti Confessoris, pro sanitatis suæ recuperatione, condigne revisere.

scriptori notus :

3 mensibus decumbens ex tumore totius corporis,

25 Quidam rusticus fuit præterea in Lindisseya, qui tanto tumore per omnia fere membra obsessus fuit, ut per duodecim hebdomadas de grabato, quo jacuit, per se resurgere nequivit. Nam caput, oculos, vultum, manus, pedes, membraque etiam pudenda ita tumor immoderatus occupaverat; ut magis informe monstrum, quam humana forma conspiceretur. Cumque nulla spes salutis recuperandæ de eo esset, consultum est ei a sapientibus mulieribus suffragium alicujus Sanctorum sorte expetere, si quo modo Deus per aliquem illorum sibi subvenire dignaretur : ceciditque sors evidenter, quæ B. Joanni assignabatur; eique statim votum orationis et oblationis destinabatur gemitibus intimi affectus. Convaluit statim miserabilis homo, tumore decrescente quotidie : et infra ipsam septimanam venit ad Beverlacum, sancto Confessori gratias agens, oblationem

A oblationem suam deferens, vota persolvens : retulitque mihi in ecclesia se ita curatum fuisse, ut jam dictum est, laxa pelle adhuc apparente ex tumore præcedente : benedixitque Deum, nec non sanctum Confessorem Joannem, et ad propria deinde remeavit.

consanguinea scriptoris laborans tumore brachii,

26 Quædam puella fuit Beverlaci, quæ mihi consanguinitatis propinquitate valde conjuncta fuerat, cui inerat animus in peregrinationem ire, videlicet ad S. Jacobum et ad S. Petrum orationis gratia. Cumque rediret per Galliæ partes voto jam peracto, cœpit brachium ejus dextrum in tantum intumescere et dolore nimio fatigari, quod instita brachium ad collum suspenderetur, et neque nocte pausare, neque die se reficere facile valuit, importunitate languoris adhuc instante. Et cum plurimos super tali infortunio consuleret, adhibuit fomenta diversorum medicaminum et consilia : sed nihil profecit. Cumque diu molestaretur tali ægritudine, dictum est ei a quibusdam se facile curari non posse, quia guttam fistulam in brachio ejus succrescere æstimabant; et ideo necessarium et utile ei fore dicebant, natale solum quantocius expetere; si forte ex aeris temperie, quo in adolescentia nutrita fuerat et adolevit, curari posset. Sicque factum est, rediitque in Angliam, dolorem continuum brachii tumidi secum deferens. B Et jam vix pergere parum quid valuit : appetitum etiam comedendi, nimietate doloris urgente, pene jam totum amisit. Expetiit Sanctorum etiam loca curationis gratia, nihil proficiens : nimietate languoris jam victa, viribusque corporis destituta, ultra progredi non valuit; in villa, quæ sita est inter Londonias et *d* S. Eadmundum, languore defessa grabato decumbere necessario compellebatur. Cumque sola sederet, miseriam suam deplorans, patriæ suæ parentumque recordans, reminiscitur tandem quæ S. Joannes Confessor Beverlaci requiescens languentibus ac debilibus exhibet. Suspiriis crebris invocat ejus clementiam, ut levamen tantæ ægritudinis sibi conferre dignaretur, vel numquam repatriare se velle affirmabat. Et cum tali supplicationi aliquamdiu vacaret, quamvis in remotiori provincia constituta, impetravit quod petiit. Nam quæ per septem hebdomadas tanto dolore vexabatur; continuo levamen sensit, sanitatemque perfecte consecuta est, iter aperiens redeundi domum : retulitque mihi postea domi qualiter sit curata, pro invocatione nominis prædicti Confessoris.

illius socia vexata tumore pedis et tibiæ,

27 Referebat similiter hæc eadem mihi de quadam puella, scilicet sodali sua, quæ secum pariter ierat ad *e* S. Andream apud Scotiam; sed inde redeundo intumuerat tibia ejus cum pede, dolore nimio oppressa. Cumque per aliquot dies languor ingravesceret, C acri cœpit dolore fatigari, quod nequaquam progredi se posse dicebat; fessaque resedit, conquerens multum quod ignorabat quomodo Beverlacum redire posset, debilitate doloreque intolerabili vexata. Redarguit vero eam multum sodalis ejus, quod nollet in villa proxima tali ægritudine depressa aliquantulum quiescere; si forte dolor aliquantulum desisteret, et tumor decrescere posset. Et cum aliquamdiu in collibus, a qualibet villa remotis, pariter ambæ mœstitia depressæ consedissent, advenit quidam viator onere nimio defessus, residens juxta illas, multum conquerentes qualiter Beverlacum redire valerent. Quibus ille animando intulit, dicens : Forti animo estote; jam enim Beverlaco approximatis, ecclesiamque venerandi Confessoris jam prospicere potestis. Illæ vero erigentes se ad videndum, ut videre ejus Basilicæ turrim, prostraverunt se in orationem simul cum viatore sibi associato, rogantes ut infirmanti sorori sanctus Confessor Joannes medelam tribuere dignaretur. Statimque sensit infirma levamen doloris et tumoris; ita ut D iter continuo arriperet cum sociis, perfecte sanitatem consecuta. In crastino autem Beverlacum usque pervenit, sanaque deinceps omni tempore permansit : Novique eam et antea et postea, simplicitate modestam, castimonia insignem.

A. TESTE OCULATO EX MS.

triennio cæcus ejusque uxor amens;

28 Villula quædam est, distans a Beverlaco quasi quindecim milliariis, vocabulo Cotum, in qua vir quidam aliquantulum dives, sed hospitalitate ac bona fama strenuus habebatur. Et quia solent plerumque justis ac modestis infortunia multoties contingere; Salomone attestante qui dicit : Sunt justi, quibus multa eveniunt, quasi impiorum facta fecissent; similiter et huic viro, de quo præfati sumus, incommodum maximum accidit; videlicet oculorum suorum excæcatio : nec non ejus uxor adeo infatuata est, quod nec sane sapere a quam pluribus judicaretur. Cumque per triennium tam miserabili calamitate ambo comprimerentur; per visionem apparuit viro venerandus Confessor Joannes, dicens, ut ad Beverlacum venirent, et in ecclesia sua vigiliis et orationibus insisterent. Quod cum devote adimplerent ambo, visus statim redditur viro, mulier mente sana remeavit ad propria, et per omnia [sani facti sunt], benedicentes Deum, et S. Joannem omni tempore collaudantes, pro beneficiis sibi collatis. E

Eccl. 9, 11

Proficiscentes Hierosolymam

29 Quodam tempore accidit, quod quædam navis, in Apulia diversarum nationum hominibus onerata, quos Hierosolymis deportare debuerat, jam ventis adversantibus fatigari, retroque redire sæpius compelli [videretur]. Cumque frequenter tam sinistris flatibus impedirentur, invocant multoties suffragia Sanctorum diversarum regionum, votaque voventes ut prosperum cursum arripere possent, callide reparantes armamenta navis, carbasa suspendentes, artificiose omnia componentes, ut vada transmarina tutius remeare possent. Sed illis navigantibus ventus contrarius exstitit, navemque fere periclitantem fluctibus ingenti scopulo pene illisit; et cum periculum sibi imminere ex improviso cernerent, pavidi et gementes, menteque consternati, quid agerent prorsus ignari : tandem unus surgens in medio, qui Anglicus fuerat natione, contestans Angliam unum Sanctum præcipuum Patronum ejusdemque gentis maximum solamen continere, videlicet venerandum Confessorem Joannem Beverlaci quiescentem; quem si fide devota suppliciter invocarent, votumque ei facerent, auxilium sibi provenire quantocius sentirent. Similiter et ceteri, qui ex Anglia ibi aderant, attestati sunt, Sanctum jam nominatum multis miseria depressis frequenter beneficia præstitisse. F Statimque primus oblationem protulit, ceteris similiter offerentibus ac invocantibus S. Joannem in auxilium; ut ipso tutante imminens periculum evadere possent.

invocato S. Joanne,

liberantur a naufragio,

30 Mira res! ut fertur de nautis, quondam in maris periculo S. Nicolaum invocantibus, quod statim tempestas cessavit; sic et in præsenti facto accidit. Nam ventus et fretum continuo pacificantur, prosperoque portui sunt illati. Qua de causa multum exhilarati, summa cum devotione Sanctum Dei laude persecuti sunt dignissima : emeruntque ex collecta pecunia oblationem sericum pannum speciosum, et transmiserunt venerabili Confessori, suo videlicet Liberatori, per præfatum unum ejusdem Sancti præconem gratissimum. Retulitque nobis idem vir reversus, de quo jam prædiximus; sericumque pannum, nobis cernentibus, coram Reliquiis S. Joannis ad laudem ejus allatum obtulit, cunctis collaudantibus Deum in sancto suo Joanne, totis clarificato miraculis. Non est nostræ facultatis vel propositi singillatim enarrare, quoties in mari Septemtrionali

et sericum pannum ad Reliquias transmittunt.

A. TESTE OCULATO EX MS.

A temtrionali vel *f* Siculo liberati referantur homines a periculis mortis, per invocationem nominis jam dicti Confessoris. Nam jam paginæ metam ponimus, nec diutius mentem meam juvat hujuscemodi gesta retexere : quia tædet animam meam vitæ meæ. Video namque impios prævalere adversus pios, iniquos deprimere justos : elati florent; humiles despectui habentur : et jam secundum Prophetiam olim prolatam, homines veritatem non loquuntur. et veritas in platea sternitur. Item, Salomon dicit: Vidi impios ita securos, quasi justorum opera fecissent; ac per hoc patet finem seculi non multum distare. Nam secundum Evangelii veritatem, jam abundat iniquitas, et multorum caritas refrigescit. Nos vero hujus Sancti miracula atque præconia ex parte jam executi pro modulo nostro spontaneo, rogamus, ut ejus meritis ac interventu liberati a præsenti seculo nequam, veniam consequamur peccaminum, vitamque adipiscamur æternam, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen.

Auctoris epilogus.

Isa. 59, 12
Eccl. 8, 14
Matt. 14, 12

ANNOTATA.

a Norwicum *urbs præcipua est Norfolciæ ad Gariem*
B *nem fluvium, qui inde dilabens in Oceanum Germanicum effluit.*

b *Erant hæc verba inducta et quasi deleta.*

c Lindissega, *ditio Comitatus Lincolniensis.*

d Fanum S. Edmundi. *Vulgo* Emund-Bury, *a S. Edmundo Rege per Danos occiso : cujus dies natalis incidit in* 20 *Novembris.*

e Fanum S. Andreæ, *urbs Scotiæ, Sede Archiepiscopali et Academia clara, in Fifa provincia.*

f *MS.* Cichico.

ALIA MIRACULA

Auctore tertio, etiam in pluribus teste oculato.

Multitudo signorum, quæ per beatum Confessorem Joannem operantur, compellit memoriæ tradere; quæ vel a fidelibus viris didici, seu ipsemet vidi : ne segnitiæ vitio redarguar, si sub silentio abscondam. Quædam mulier Beverlacum adierat, manum habens aridam cum brachio dependente et emortuo, nimirum paralysi dissoluto : quæ officio brachii omnino destituta, orationibus continuis instabat, ut venerandus Confessor Joannes brachium sibi restitueret sanum. Cujus miseriæ Deus subvenit, et per merita præfati Confessoris optatum tribuit effectum : visaque est ab omnibus qui aderant
C manum elevare, brachium agitare, gaudio inæstimabili repleri, pro collata sibi brachii sanitate.

Curantur paralytica,

2 Fuit etiam quædam alia mulier, cujus lacertus complicatus manusque adhærens humero, quasi a nativitate concreta erat. Hæc B. Joannem adiit, petitionibus pulsans, cordis contritione gemens, ut solvi a tam monstruosa colligatione mereretur. Sed Deus, qui cor contritum et humiliatum non spernit, eam mirabiliter et pie curavit : cœpitque manum continuo extendere, et digitos singillatim separare, leviterque omnino agitare, quasi aliud brachium suum : qua ex re illa multum jucundata, multique alii, collaudabant Deum in sancto Confessore suo mirabilem.

contracta,

3 Quædam similiter mulier amens effecta, de Hemigbruc, funibus constricta, Beverlacum usque deducta a suis fuerat : quæ si cuiquam manus injicere poterat, discerpebat, laniabat, nisi citius a manibus ejus avelleretur : aliquando vero insania ducta fatue loquebatur : quandoque autem gemebunda divinum invocabat auxilium Sanctique Joannis præsidium. Quid multa? Ibi diebus ac noctibus, miseris D
fatigata verberibus et ejulatibus persistebat. Consuluit etiam, tam illa quam filius ejus Sacerdotes ecclesiæ ut pro illa orarent, et benedicerent. Respondi etiam ego inter alios, quatenus perseverarent in petendo Divinam miserationem : et rogatum est pro ea tam a Clero quam a populo miseris ejus condolendo. Tandem sana mente effecta, laudabat et benedicebat Deum, cum omnibus qui aderant, qui tanta beneficia pro meritis Sancti sui petentibus præstat : et quæ funibus colligata adducta fuerat, jam omni nexu soluta recessit ad propria.

furibundus,

4 Referebat mihi præterea Willelmus, Custos venerandæ Crucis, se vidisse puerum fere septennem ita curvum, quod se erigere sursum nequaquam posset. Et cum in Nativitate S. Joannis Baptistæ illuc a parentibus adductus fuisset cœpit nocte in ecclesia se volutare huc et illuc. Cumque aliquamdiu torqueretur fractum est os spinæ dorsi ejus multis audientibus, quasi lignum siccum impetu frangeretur : et erexit se puer super pedes divinitus curatus; erectoque vultu incedens, obtulit lucernam accensam ante Crucem. Unde tam parentes quam adstantes glorificaverunt Deum Sanctumque Joannem, cujus meritis tanta beneficia hominibus præstantur. E

puer incurvatus,

5 Fuit etiam quædam mulier Beverlaci, juvenis ætate, cui ingens infortunium acciderat, videlicet cæcitas oculorum per multos annos. Hanc egentem diu conspeximus, et per villam duci a parva puellula sua : multique compatiebantur illi, propter juvenilem ætatem ac calamitatem quæ eam oppresserat. Frequentabat hæc sæpe monasterium, orans et expostulans a Deo Sanctoque Joanne, quatenus sibi misererentur, suisque miseriis subvenirent. Tandem exaudita est, recuperavitque visum oculorum miseratione divina meritis sanctissimi Confessoris, longoque post tempore vivens, labore proprio desudans, sibique vitæ necessaria acquirens, et pro salute sibi collata Deo Sanctoque Joanni gratias agens multiplices.

aliquot annis cæca.

6 Præterea evenit in quadam villa, quæ septemtrionalis Burtonia vocitatur; quod opus novum consummaretur in ecclesiæ fabrica, quæ et dedicata est in honore S. Joannis Archipræsulis, in cujus etiam possessione fundata est. Et ut consuetudo est, quod anniversarius dies quoquo anno agatur solennis; accidit in quadam solennitate hujusmodi, nocturnis laudibus et hymnis completis, Clerum et populum de ecclesia discedere; ostiumque obseratum est, juvenibus atque puellis sive pueris ludentibus ac jocantibus et choreas ducentibus per cœmeterii vi- F
ridem planitiem. Cum subito lux cœlitus emissa [apparuit] super eamdem basilicam, adinstar solis resplendens, a cœli fastigio, quasi columna refulgens : ut circumquaque provincia illuminaretur, et villulæ longe lateque discerni possent, aliaque plurima : tantusque calor ex illo lumine cœlesti provenit, ut qui aderant præsentes nimio æstu afficerentur, quasi ab æstivo die. Qua ex re datur intelligi, venerabilem Confessorem Joannem cœlestis civitatis vere constare civem, cujus domus ei ab hominibus designata tanta claritudine cœlesti illustretur.

Narratur ecclesia ejus cœlesti lumine illustrata,

7 Quidam etiam Presbyter, Ingulfus nomine, ad Dei servitium multum devotus, post nocturnam synaxim solitus psalmos secrete psallere aliis Clericis quiescentibus; quadam nocte cum tali hora psalmodiæ secretius insisteret coram sancta Cruce, et lucerna jam deficeret ad psalterium quod in manibus habebatur; indoluit multum se non posse solitum opus perficere lumine deficiente. Cumque orationi incumberet, quædam manus manui suæ candelam sufficientem inseruit. Cumque respiceret, quisnam

ad orationem perficiendam candela cœlitus oblata,

lucernam

A lucernam manui suæ imposuisset, vidit quemdam albo indutum amictu versus chorum tendere : et cogitavit, quod ipse S. Joannes hic esset, seu aliquis sanctorum quorum Reliquiæ ibi continentur. Nec mirum : nam nos invenimus in sanctorum scriptis, Justorum animas illa loca frequenter visere, ubi Reliquiæ eorum conservantur; nec non Angelicos spiritus sacrorum locorum incolis frequentius patrocinari.

campanæ de nocte ultro sonantes :

8 Retulit etiam nobis quidam Canonicus ecclesiæ S. Joannis; quod quadam nocte solenni, illo dormiente in stratu, audirentur campanæ ecclesiæ ab illo, quasi pulsantes ad nocturnam synaxim : et surgens, tetendit ad ecclesiam adhuc signis pulsantibus, invenitque ostia aperta : introivit statim, æstimans Clericos adesse divinum officium celebraturos. Cumque neminem invenisset introivit in chorum : nullum adfuisse reperit : processit parumper : custodes ecclesiæ dormientes invenit. Mirante illo multum de tali eventu; descendit in inferiorem partem ecclesiæ, stetitque coram altari S. Martini, posteaque resedit ibi, diu excogitans et exhorrens pro tali eventu. Post aliquantulum temporis spatium clauserunt se festinanter universa ostia ecclesiæ, B pariter nullo præsente aut impellente, quæ prius pervia fuerant. Sequenti die enarravit quæ acciderant, et quali horrore depressus fuerat. His auditis similiter retulit quidam Custos cryptæ interioris, Umfridus nomine, quod eadem nocte vidit Processionem festivalem circa monasterium procedere Clericorum, Sacerdotum, Episcoporum aliorum quam plurimorum, Reginamque coronatam venerabiliter simul incedere : cumque ter circuissent ecclesiam, disparuerunt. Unde colligitur sanctorum animas loca sacra invisere, in quibus eorum Reliquiæ continentur. Reginam vero tam honorifice conductam quam possumus verius autumare, nisi illam de qua per Prophetam Dominus dicit : Astitit Regina a dextris in vestitu deaurato circumdata varietate, videlicet Sancta Dei Genitrix Virgo, quæ Regina cœli vere nominatur, et cum voluerit, et cum quibus, sanctorum loca sæpe sua præsentia illustrat? Nisi aliquibus dubium videatur Beverlacense monasterium sacrum locum esse, utpote a tam sancto viro fundatum, scilicet Confessore Joanne et Beato Brithuno Abbate.

ostia aperta et clausa:

processio Sanctorum cum Deipara facta:

Psal. 44. 10

Pestis animalium sublata voto facto.

9 Non est mirandum, sanctum Confessorem Joannem multa commoda præstitisse hominibus : nam etiam mutis animalibus commoda sanitatis frequenter præstat. Sæpe etenim contingit, quod pestis C mortalitatis animalia et pecudes obtinet; sed incolæ provinciarum circumjacentium munimen solent obtinere, quando vovent S. Joanni de armento suo aliquod animal tali peste depressum ad liberationem ceterorum; solentque continuo convalescere, pestisque inde aufugere, hominibus vota apud Beverlacum Patrono suo sancto Confessori Joanni persolventibus. Hæc nobis solent attestari, qui et hæc experti sunt, et noverunt hujusmodi vota multis profuisse.

MIRACULA ULTIMA

Seculo XIII *in eodem codice descripta.*

CAPUT I.

Mortuus suscitatus, contractus curatus, cæci illuminati.

Cum ad fidei corroborationem et Christianæ Religionis incrementum, crebra inter fideles ab Omnipotente Deo fiant miracula; timendum est, ne ingratitudinis arguantur et negligentiæ, qui ea pertransierunt conticendo sub arcano silentii, quæ ad D Creatoris laudem et ad fidelium utilitatem, in propatulo merentur et exigunt prædicari. Confitetur namque Psalmista se non abscondisse Dei justitiam in corde suo, non celasse misericordiam et veritatem suam a concilio multo. Ex quo plane colligitur, quod non sit abscondenda divina misericordia, non reticenda divinæ miserationis opera, verum ad laudem et honorem nominis suis devote publicanda. Cum igitur Dominus frequenti miraculorum ostensione et seipsum clarificet, et sanctum Confessorem suum Joannem mirificare non cesset; quædam illorum proferre libet in medium, et paginæ commendata ad memoriam transfundere posterorum. Ad universorum namque enarrationem quæ divinitus gesta sunt, intra spatium quinquenne, fateor imperitiam locutionis meæ nequaquam sufficere. Animandos sane spero ad cultum divinum, et ad sanctum Confessorem obnixius venerandum, qui ad audienda quæ per ipsum gesta sunt miracula, patulum converterint auditum, et diligentem adhibuerint intellectum. Verumtamen in præsenti narratione nec sermonem exspectent accuratum, nec E pomposas verborum phaleras, quibus obfuscari renuit nudæ veritatis amica simplicitas. Non est enim in hujuscemodi eloquio, vel inani gloriæ, vel temporali inhiandum emolumento; juxta illud quod legitur in Levitico : Qui dederit de semine suo idolo Moloch, morte morietur, et lapidabit eum omnis populus terræ. Sed hoc hactenus.

EX MS. Psal. 39, 21

Miracula ad Dei gloriam et Sancti honorem proferenda.

Lev. 20, 2

2 Contigit, ut tempore quodam æstivo, intra septa Polyandri *a* ecclesiæ B. Joannis ex parte Aquilonari, larvatorum (ut assolet) et verbis et actu fieret repræsentatio *b* Dominicæ Resurrectionis. Confluebat eo copiosa utriusque sexus multitudo, variis inducta votis, delectationis videlicet seu admirationis causa, vel sancto proposito excitandæ devotionis. Cum vero, præ densa vulgi astante corona, pluribus, et præcipuæ statura pusillis, desideratus minime pateret accessus; introierunt plurimi in ecclesiam; ut vel orarent, vel picturas inspicerent, vel per aliquod genus recreationis et solatii pro hoc die tædium evitarent. Ingressi igitur ecclesiæ limina; adolescentuli quidam, casu fortuito ostium quoddam reperierunt semiapertum, quo per gradus ascenditur ad superiora murorum. Eo accurrentes levitate puerili, gradatim insuper murales ascendebant basilicæ testudines, ea ut reor intentione, ut per altas turriculorum fenestras, seu si qua vitrearum fenestrarum essent foramina, liberius personarum et habitus et F gestus respicerent, et earumdem dialogos auditu faciliori adverterent; Zacheum in hoc imitantes, qui cum esset statura pusillus, ut videret Jesum, arborem ascendit sycomorum. Sed ecce intimatum est matriculariis *c*, quod agebatur ab adolescentulis: qui nimirum verentes ne puerorum indiscretio, desiderio videndi personas, quarum officio prætaxata transigebatur repræsentatio, fenestras vitreas perforaret, vel aliquo modo detereret, illos insequebantur cursu pernici; ipsosque temeritatis argutos, alapis gravioribus expalmatos coegerunt reverti.

a

b

In repræsentatione Dominicæ resurrectionis,

puer cum aliis testudinem templi ascendit,

c

3 Quidam vero puerorum, pœna sociorum conspecta, in insequentium manus formidans incidere, superiores secessit in partes, quoadusque deveniret cursu prærapido ultra crucem magnam, tunc temporis collocatam in altaris B. Martini confinio. Ibi vero stans et deorsum aspiciens, quadrato cuidam lapidi pedem imposuit incautius: qui a muro solutus et decisus, non sine fragore magno super lapideum decidit pavimentum; et, non obstante duritia, in infinitas partes est comminutus. Adolescentulus vero suo destitutus fulcimine, horrendo stupore percussus, solotenus corruit, et ibi per aliquantum temporis

ex alto lapsus exanimis jacuit,

EX MS.

A temporis articulum exanimis jacuit et mortuo simillimus. Circumstabant plurimi graviter suspirantes, de casu tali miserabiliter ingemiscentes, dolores suos lacrymarum exuberantia protestantes. Parentes ejus ejulabant, laniabant capillos, clamorem et ululatum crebris interrumpebant singultibus: ignorantes, quia in brevi divina dispensatione tristitia in gaudium, ploratus in risum esset convertendus. Non passus namque Deus ecclesiam, in sui et Confessoris honore dedicatam, quasi cæde humana pollui; sed volens eam majoris in posterum auctoritatis haberi, volens etiam testimonium perhibere veritatis, illi quæ interim fiebat suæ Resurrectionis repræsentationi; in omnium qui aderant conspectu adolescentulum, qui mortuus credebatur, erexit incolumem, adeo ut nec aliquam in toto corpore suo esset perpendere læsionem. Factum est ergo, ut qui præ populi multitudine extra ecclesiam repræsentationi non poterant interesse; mirabilius viderent Resurrectionis indicium intra corpus ecclesiæ; et non tantum Resurrectionis, sed Passionis Dominicæ. Per decisionem namque lapidis, sine manu decidentis a muro, plane indicabatur sine admixtione virili ex Virgine Dominica Incarnatio: per utriusque casum, scilicet et lapidis et pueri, significabatur Passio ejusdem hominis et Dei. Verumtamen lapis cadendo confractus typum gessit arietis occisi, adolescens vero typum Isaac permanentis illæsi. Unde cujus Passionis secundum humanitatem signum fuit ruina, ejus etiam Resurrectionis secundum Divinitatem signum extitit erectio miraculosa.

et incolumis surrexit :

B

4 Erat Beverlaci adolescentulus duodennis, mulieris pauperculæ filius, qui gravi licet curabili incumbente morbo, diu decubuerat in lecto languoris: cui processu temporis evanescenti, successerat alius gravior et incurabilis. Ex chronico namque languore adeo fuerat exinanitus, ut ossibus adhæreret pellis consumptis carnibus: in tantum exhaustus et extenuatus macie, ut vix humana fungeretur effigie: cutis crispabatur in rugas: hirudinis in modum exsurgentis incumbens languor, ossium exsuxerat medullas: erant et tibiæ et cruscula gracilitate *d* Todina gradiendi usibus inepta penitus et inutilia: nervi tibias colligantes et femora per exinanitionem erant ita contracti, ut non possent poplices aperiri; tibiæ a cruribus, pedes a natibus per extensionem nequirent separari: erant et pedes distorti, ac si essent *e* opilionis pedum: recurvati pedum articuli, in modum curvaturarum unci ferrei. Si quando necesse habuit in matris *f* tetige mutare locum; manibus et genibus quasi pedibus quatuor innitebatur, in modum quadrupedum. Consueverat mater paupercula, uterino suo compassa et ejus condolens miseriæ, ipsum humeris impositum, festis præcipue diebus, ad S. Joannis ecclesiam deportare, eum juxta tumbam collocando, donec ipsum completo reportaret officio: supererat enim ut solummodo divinum expectaret adjutorium, cum jam invaluisset hæc pestis per triennium.

Adolescens triennio omnibus membris contractus,

d

e

C

f

5 Abjiciens igitur funditus spem curationis humanæ, confisa est in Domino, non in homine, non dubitans quin qui quatriduanum suscitavit defunctum, poterat et triennem erigere contractum. Cum jam in die depositionis beati Confessoris ipsum ad ecclesiam ex more detulisset et collocasset ad tumbam, divinam obnixius invocavit clementiam, ut filio suo dignaretur conferre medelam: Confessori supplicavit devotissime, ut pro sui intercederet filii sospitate. Oravit mater pro filio: pro se oravit et filius lacrymis perfusus uberibus. Exaudivit autem eos Pater misericordiarum et Deus totius consolationis in sua invocatione, qui prope est omnibus invocantibus eum in veritate: non potuit eis deesse

in festo S. Joannis sanatur,

D

Dominus adjutor, pro quibus intervenit tantus intercessor. Volens ergo Dominus urgentis solennitatis diem, ostensione miraculi memorabilius solennem, et in posterum solennius haberi memorabilem; adstantibus universis qui ad horas Matutinas convenerant, morbum quo laboraverat adolescentulus mirabiliter effugavit, et eum erexit incolumem. Relaxatis nervis extensæ sunt tibiæ, rectificati sunt flexus poplitum: pedibus qui distorti fuerant, incedendi reparatur officium. Erectus igitur et pedibus innixus, vultum attollebat ad cœlum, quem paulo ante ad terram habuerat defixum: in speciem restitutus est humanam, qui antea in motu suo effigiem repræsentaverat belluinam: in suæ tamen erectionis initio vicinæ pyramidis usus est *g* appodiamento: ad modum pueri, plostello *b* innixi et humum pene signantis mento. Adhærens tumbæ, deambulavit a latere; et eam gyro circuiens, suam præsentavit valentiam, diffidens adhuc viribus propter longam gradiendi insolentiam. Vires tandem suas expertus, assumpta confidentia, a tumba se amovit, et solo naturali pedum adjutus fulcimento, ante et retro, dextrorsum et sinistrorsum deambulavit.

g

h

deambulans per templum,

E

6 Cum denique cantu hymnidico pulsatis campanis, ad altare duceretur a Clero; aliud annexuit Dominus virtutis indicium præscripto miraculo. Cum enim flexis procidisset genibus ante altare, laudans Dominum in multitudine virtutis suæ: nec haberet quid offerret Domino, qui misericordiam fecerat cum ipso; ecce, qui dederat ut posset incedere, donavit et quod sibi posset offerre. Laudabilem offerendi consuetudinem sua confirmavit auctoritate; quamvis secundum Psalmistam, super vitulum novellum, cornua producentem et ungulas, placeat Domino laus cum cantico et magnificatio cum laude. Assem namque eadem hora jacentem conspexit ex opposito super tapetum, in gradu supremo ante altare evolutum et extensum; quem manu extensa acceptum exsurgens offerebat ad aram. Celebratis divinis domum reversa est mater cum filio gaudens, et hilariter eum habens in reditu præcessorem; quem paulo ante tristis et mœrens, ad ecclesiam detulerat humeris suis insidentem.

Psal. 32 68

et assem in terra inventum offert.

7 Anno revoluto, cum urgeret ejusdem dies solennitatis, suspenso, ut decuit, opere quolibet servili, manu transigendo laicali, satagebat Clerus in ecclesia, omni qua potuit diligentia, Deum vel Sanctum debitis officiis venerari. Sed erat fossor quidam in villa Beverlaci, animo irreverenti et infrunito; qui nihilominus instante solennitatis die operi fossorio præsumebat insistere. Hic a quadam scrobe sua effodit argillam; vel cupiditate lucelli cum non egeret illectus, vel forte angustia rei familiaris inductus: cum tamen mendicare quam peccare tunc temporis extitisset honestius. Decuit igitur, ut unius pœna a vesana populus cohiberetur audacia. Oportuit, ut manifestis indiciis patefieret virtus sancti Confessoris. Factum est ergo, ut in ipso conatu operis adesset ultio tam præsumptionis temerariæ, quam præsomptuosæ temeritatis. Clauserunt namque se oculorum ejusdem palpebræ, et ita sibi invicem cohærebant quasi glutino conviscatæ, ut nisi pilorum prominentia extremitates et locum conjunctionis indicasset, potius continuæ fuisse viderentur quam contiguæ. Repentino casu stupefactus, abjecta scrobe manus apposuit, ut cilia divideret; sed facilius partes rupisset continuas, quam palpebras dissociasset conclusas. Quid plura! qui paulo ante visum habuerat acutum et perspicuum; se jam doluit oculorum lumine destitutum. Necesse igitur habuit ut illum haberet tutorem et advocatum, quem prius offenderat per contemptum: restabat ut qui inflixerat supplicium, supplicanti præstaret auxilium;

In festo S. Joannis fossioni vacans

F

palpebris clausis fit cæcus:

A lium; et qui pœnam intulerat ad correptionem, curam afferret ad suæ virtutis ostensionem. Ducebatur igitur ad sancti Confessoris ecclesiam, superposita manu læva ductoris humero, dextram subeunte baculo. *pœnitens octo dies agit in ecclesia,* Priusquam humiliaretur, deliquit: multiplicatæ sunt infirmitates ejus, et postea acceleravit: ostendens se Sacerdotibus, quod publice commiserat, publice confessus est: et injuncta sibi quæ decuit pœnitentia, ibidem per octo dies jugi vigilabat jejuniorum acerbitate, invictumque non relaxabat spiritum ab oratione. Obstructus est meatus et via lacrymarum: sed quod per oculos exire non potuit: per poros partium adjacentium in modum sudoris erupit.

8 Decursis jam octo diebus apparuit ei in somnis de nocte vir quidam, reverendi admodum vultus, statura procerus, ætate maturus, habitu Pontificali indutus: qui ipsum manu dextera apprehensum et erectum, passu incedens pomposo, circa ambitum duxit ecclesiæ, educens eum ad ostium, quod Aquilonem est respiciens; et processione finita, ad locum *cui Sanctus, oculos sudore ungens, i* quo eum apprehenderat, mansuete reducens. Apposita deinde manu ad Oxellum *i*; sudore, qui illis in B partibus evaporare solet, ob vicinitatem cordis et caloris abundantiam, oculos ejus perunxit; et eum obdormire præcipiens, evanuit. Quo facto, cum jam expergefactus a somno evigilasset; oculos, qui paulo ante palpebrarum objectu obstructi fuerant, aperuit: et visum se recepisse gavisus, adstantibus universis Deum et Sanctum una cum ipso laudantibus in operibus suis, quod ei in somnis acciderat ex ordine revelavit. Ecce hic adimpletur, quod pollicitus est Dominus discipulis suis: Exspuens in terram Dominus lutum fecit, quo linivit oculos cæci nati; et visum non præhabitum mirabiliter contulit. (Joan. 9. 6) *visum restituit.* Sanctus vero Confessor, Magistri secutus exemplum, et ab eo abundanter edoctus; sudore oculos istius excæcati perunxit, et visum præhabitum miraculose restituit. Sed cæcus natus illuminatus a Domino in nullo peccaverat; imo nec parentes ejus, propter quod cæcus nasceretur; sed ut manifestaretur gloria Dei in illo: cæcus iste, Confessoris mysterio illuminatus, pœnam sibi inflictam meruerat delinquendo, cui, cum peccati sufficienter pœnituisset, erepto visu divinitus restituto, relaxata est pœna; ut Dominus glorificaretur, et Confessoris agnosceretur potentia.

9 Erat vir quidam in partibus *k* Eliensibus, longo *k Cæcus longo tempore, Beverlacum tendens,* tempore visus beneficio destitutus. Hic non cessavit Sanctorum adeundo limina totam perambulare regionem, visum sibi confidens divinitus restituendum C per alicujus eorum interventionem. Vagatis igitur diversis regionibus finibus, cum votum nondum esset assecutus; inspiratum est ei divinitus ut adiret Beverlacum, ibi B. Joannis postularet patrocinium. Nulla vel brevis intercessit mora, et iter suum arripuit omni qua potuit festinantia, modico contentus viatico, innixus baculo præambulo, et ei ducatum præstante quodam adolescentulo. Erat ei spes firma, fiducia constans, nulla dubietas suspensa, quod qui monuit quærere, *l* suam ei virtutem erogando clarificaretur; *l ab adolescente viæ ductore, diabolica suggestione decepto,* qui inspirare voluit indigo, ut ipsius præsidium postularet. Hanc intellexit propositi constantiam, hanc vidit humani generis inimicus confidentiam: vidit, inquam, et invidit: invidit nimirum servo, qui ante ruinam invidit, et Domino, cum sedem suam ponere disponeret in Aquilone, ut similis esset Altissimo; invidit et patri protoplasto, cum ipsum seducendo ejiceret de paradiso. Nitebatur igitur miselli invidus impedire processum, ne clarificaretur Sanctus ei invidiosus, per illud quod in ipso futurum cognovit miraculum. Antiqua processit calliditate, nullam sibi videns de novo excogitandam magis in hoc casu competere. Antiquitus namque in D serpentina specie gustum pomi vetiti primitus persuasit Evæ, *Ex MS.* quam novit fragilem: Adam non ausus aggredi, quem vidit robustiorem; in femina prætentavit dolum, per quam pateret ei accessus ad virum. Similiter et hic, visa cæci constantia, personaliter non ausus est insurgere, ut a cœpto desisteret itinere; sed ductoris sui fragilitate notata, ipsum invasit, per ipsum cœptum iter impedire proposuit.

10 Suggessit igitur ei cogitationum malarum intentor, non immissor; ut cum tempus et locum videret opportunum, ab eo clam recederet, ut vestes suas, nec non et suum furtive asportaret viaticum. Quod et factum est. Nam cum cæcus ipse nocte *de nocte rebus suis spoliatur:* quadam; labore fessus et longo fatigatus itinere, gravi somno premeretur, surrexit ipsius ductor imo seductor, et abiit collectis sarcinulis, asportans cum viatico quidquid alicujus reperit valoris. Quo cum evigilasset comperto, more doluit humano: spei tamen adjutorio dolorem ita temperavit, quod a proposito, desperatione victus, nequaquam resilivit. Novit enim quod non sit aptus Dei regno, qui manum mittens ad aratrum respicit retro; quod non sit dignus palma, cui odiosa est pugna palmæ præambula. E Quæsito igitur quomodolibet alio ductore, et ei qui *ab alio adjutus illuc pervenit,* recesserat substituto, iter continuavit inceptum, quousque ad locum pervenit desideratum. Accedens ad ecclesiam Sancti, ibidem corpus maceravit jejuniis, ab oculis effundens lacrymas ad aquæ modum a fontis fundo scaturientis. Aures divinæ clementiæ devotarum precum pulsabat instantia; ut visum, quo erat ipse destitutus, ei misericorditer restitueret: beato Confessori supplicare non destitit; ut sua intercessione sibi a Domino salutem impetrare satageret. Audierat deinde ab Apostolo, quoniam multum valet assidua justi deprecatio: orationi didicerat annexam (Jac. 5. 16) esse misericordiam, secundum illud Psalmistæ. Benedictus Deus qui non amovit orationem meam et misericordiam suam a me. (Psal. 65. 19) Cum igitur nocte quadam, lacrymarum unda perfusus creberrima, genuum flexione et orationum continuatione jaceret fatigatus; poscente quietem animalium debilitate virtutum, paulisper cœpit obdormiscere. Apparuit autem ei in somnis reverenda quædam persona, pontificalibus vestimentis induta, quæ accedens ad eum, *et a Sancto apparente illuminatur.* quasi penna anserina, melli; purissimo intincta, oculos ejus linivit: et mox recedens, ipsumque de percipienda sospitate certificans, requiescere præcepit. Non multum post evigilans qui cæcus fuerat, imminente diluculo, erecto capite, per fenestras vitreas F lucis auroram vidit rutilare; et visum perspicacem se sensit recepisse per sancti Confessoris beneficium, cujus instanter poposcerat adminiculum. Laudans ergo et benedicens Dominum, lucernam accensam sub modio non posuit; sed super candelabrum, in audientia Cleri et totius populi, quod ei acciderat, seriatim duxit exponendum. Dumque temporis moram fecisset, in ecclesia Deum et Confessorem de sospitate laudans percepta, tandem cum gratiarum actione reversus est ad propria.

ANNOTATA.

a Polyandrum, *dicitur* cœmeterium, *a multitudine ibi conditorum.*

b *Ejusmodi repræsentationes Dominicorum mysteriorum, quædam adhuc in Belgio loca servant in propriis eorum festivitatibus, uti Hallis Deiparæ in Hannonia, et alibi.*

c Matricularii, *appellantur Æditui, quia matriculam id est catalogum rerum et personarum ad ecclesiam spectantium servant.*

d

EX MS.

A d Gracilitas Todina, *unde aut quomodo dicatur, non capio.*

e *MS.* Epilionum pedes, *quod nec sensum nec comparationem habet.*

f Tetix *videtur pro tecto seu tugurio accipi.*

g Appodiamentum *ab* appodiare, *fulcire, sustentare.*

h Plostellum, *diminutivum a* Plaustro, *pro eo hic sumitur vehiculo, cui axillarum tenus innexi pueri, prohibentur a lapsu, dum interim illud corporis nixu protrudentes formare gressum discunt.*

i Axillam *haud dubie intelligit quæ Teutonice dicitur* Oxel.

k Elia *sive* Elium, *in Comitatu Cantabrigiensi ad Grantum, celebre olim monasterium, cui dein Sedes Episcopalis accessit.*

l *MS.* suum in virtutibus erogando : *exciderunt forte verba aliqua.*

CAPUT II.

Beverlacum ab invasoribus defensum : tumba cœlesti lumine illustrata a ruina protecti.

B (*a*) Cessante universali *a* interdicto, cui per longum tempus subjacuit Anglicana regio, factum est, ut inter Regem et regni Magnates gravis et insedabilis *b* oriretur dissentio. (*b Bello inter Regem et Optimates ardente*) Magnates enim pro majori parte a Regia exigebant Majestate libertates quasdam et privilegia, sibi (ut asserebant) debita ex antiqua et approbata regni consuetudine. Ipsi perseveranter suæ institerunt exactioni : sed eos exaudire Regiæ non placuit Majestati. Rationabilis igitur postulationis, sicut eis videbatur, multoties irrationabilem perpessi repulsam, novum consilium duxerunt cogitandum. Convenientes ergo unanimiter conjuraverunt, ut impeterent Regem, quem suæ exactioni toties constitit se exhibuisse rebellem : a fidelitate tamen, quam Regi sub juramento præstiterant, se in ipsius præsentia prius absolverent, quam contra eum arma bellando gestarent. Cum igitur dicta conjuratio Regis innotuisset audientiæ, cum suis deliberavit domesticis, quanam posset industria eorum viribus resistere. Tandem maligno suorum familiarium acquiescens consilio, nuntios in partes destinavit transmarinas, qui inde sibi strenuos in subsidium adducerent bellatores. C Convenerunt igitur undequaque ad ejus mandatum alienigenæ et malefactores, eo animosius, quo eos pollicebatur stipendiis amplis donandos, regiisque ditandos muneribus. Horum tyrannidem inermes quidam et imbecilles Angligenæ formidantes, nec non et alii viri strenui viam mediam eligentes, ut nec parti Regiæ, nec parti adhærerent adversæ; (*neutræ partis aliqui*) hinc ad castrorum tutamina, hinc ad secessum quorumcumque latibula, hinc ad cœnobiorum locorumque religiosorum præsidia, relictis domibus et agris, cum uxoribus et pueris, cum sua se transtulerunt familia : parvipendebant enim jacturam totius possessionis suæ, dummodo corporalia supplicia exquisitaque tormenta, quæ aliis didicerunt illata, quoquo modo possent evitare. (*ad Beverlacense azilum confugiunt :*) Quia vero villam Beverlaci privilegiatam noverant a diebus antiquis, confugerunt eo ex partibus adjacentibus plurimi, Dei confisi præsidio et sancti Confessoris.

12 Advenerunt illuc una cum aliis milites cujusdam Magnatis vicini, scilicet Comitis, ei nolentes contra Barones adhærere, et partem Regiam cum ipso fovere; ibique perendinaverunt sub Dei et Sancti protectione. Comes super hoc indignatus, et militum suorum inibi moleste ferens receptationem ; Canonicis, Ballivis et Burgensibus communiter dedit in mandatis, ut hostes et seductores, quos (ut D asserebat) penes se receptaverant, omni dilatione prætermissa a villa propulsos excluderent, nec eos diutius ibidem receptaculum habere permitterent. (*ex quibus suos milites reposcens Comes*) His insuper mandatis terribiles adjecit comminationes, constanter asseverans, quod nisi obtemperarent mandatis, eos in manu valida invaderet; villamque totam in cinerem et favillam redigeret. Sed quamvis ex his comminatoriis irruere posset in viros constantes tremor et formido; ipsi nihilominus qui mandata susceperant, divino fidentes adminiculo, et Patroni sui sancti, quod sæpius experti fuerant, certi patrocinio, eo magis permanserunt intrepidi, quod mandatum quod acceperant, nullo sciebant rationis firmamento muniri. Inito autem consilio ei dederunt in responsis, quod nec homines suos, nec alios quoslibet, qui eo tamquam ad azylum confugerent, a villa, sicut nec a corpore ecclesiæ, seducerent : ne eo ipso privilegia sua mererentur amittere, si sibi ab antiquis diebus indulta abuti præsumerent libertate. Quo audito, Comes non modico furore accensus, lucri avidus, et more lupino ad rapinam paratus, nec non satellitum tam equitum quam peditum armata stipatus multitudine, castra illico movit; [et E villam] Beverlaci cujus inhabitatores sibi rebelles cognoverat, evertere proposuit.

13 Cum autem audisset quod ex Orientali parte, (*locum armatus aggreditur,*) propter fractionem pontis Hullæ fluvii, nequaquam liberum haberet accessum : ex parte Aquilonali in villam destinavit irruere, ubi nullum obstitit offendiculum. Non patuit ei accessus ab Oriente, et merito : cum in Sancti sui domesticis expugnare niteretur Orientem ex alto. Ad Aquilonem divertit, existens a patre diabolo, qui sedem ponere disposuit in Aquilone : unde et prophetatum est, malum esse parandum omnibus habitatoribus terræ. (Jerem. 1. 14) Cumque non longe a villa, per spatium scilicet octo milliarium, cum suo hospitaretur exercitu, crastina illucescente aurora illam invasurus; humilitatis amator Dominus, qui propria virtute colla calcat superborum atque sublimium, imminenti periculo celere opposuit remedium. (*sed pede adusto impeditur.*) Nam cum post cœnam Comes et sui commilitiones ex more suo colluderent, et faces accensas in alterutrum projicerent; decidit ex improviso facula quædam super pedem Comitis, quæ pedi adhærens, nequaquam inde excuti, nequaquam inde a festinantibus ministris tanta celeritate potuit amoveri, quin eum ita reliquisset cauteriatum, ut F vix eum terræ valeret affigere : inde crastino ascensurus equum, vix contingere posset *c* scansilis orbiculum. Perterritus igitur omine tristi et auspicio infelici, de prudentum virorum consilio a proposita destitit præsumptione : pœnæ magis formidine, quam virtutis revocatus amore. Ecce hic miraculum satis illi consimile, quod accidit auras carpente sancto Confessore. Nunc enim iste, præsumens irruere in peculiarem populum Sancti, ustus est in pede : tunc ustus est Diaconus suus in facie, temere se ingerens ut particeps esset visionis suæ, dum ei appareret oranti Spiritus sanctus in columbina specie.

14 Erat eodem tempore vir alius, magnus et potens, quo nullus in regno major, nullus in totius regionis ambitu potentior. (*Alius a magnatibus*) Accesserunt ad eum, cognita ejus potentia et tyrannide, ut dicebatur, quidam mentis malignæ, indemnitatem Beverlaci moleste ferentes, et ex eorum successibus marcescentes invidia suggillante : quibus damna sua viderentur leviora, si vel omnibus, vel saltem vicinis essent communia, videretur eis sua læsio mitior et tolerabilior, si aliis consimilis infligeretur vel gravior. (*contra Beverlacenses incitatus ab invidis,*) Hi, inquam, se offerentes illius potentis conspectui, constanter asseverabant, Beverlacenses præ aliis Regiæ Majestati esse rebelles; Regis et regni, libertatum et

A et privilegiorum suorum obtentu, infestos esse proditores : in cujus rei argumentum allegabant, quia in villa Beverlacensi jugis erat inimicorum Regis receptatio; ibidem recondebantur eorumdem thesauri inextricabiles; quod alios, injurias, contumelias, et damna plurima perpessos, ipsi soli redderent indemnes. Ut autem efficacior esset ipsorum instigatio, protestabantur sub juramento, quod si ipse in persona eo vellet accedere, vel saltem commilitones et servientes suos in manu robusta eo destinare, tantam ibi obtineret pecuniæ, auri et argenti abundantiam, qua adjutus universitatem hostium suorum trepidam redderet et confusam. Idipsum ei intimabant et sui familiares, insatiabili desiderio quæstui et lucro inhiantes : ad idem instigabat prædictus, nondum sufficiente pœna correptus; per alium exequi volens et perficere, quod per se nec ausus est adimplere.

qui eorum exterminium intra octiduum jurarat;

15 Horum crebris et repetitis persuasionibus adquiescens Magnas prætaxatus, concepit in animo et protestatus est in propatulo, quod Beverlacensium seditionem non relinqueret ulterius impunitam, quodque per supplicium eis infligendum aliorum coerceret audaciam. Puniendi etiam modum non B reliquit indeterminatum, acerbitatem inferendi supplicii sub silentio non sustinuit occultari ; jurejurando namque confirmavit, quod in propria persona eos impeteret; quod nihil penes eos inveniri posset pecuniæ, quam eis relinqueret; quod domus combustibiles traderet incendio, lapidea ædificia multiplici dirueret machinamento; quosdam captivitate mancipandos ergastulo [traderet] carceris tenebrosi; quod non relinqueret lapidem in ipsius ecclesiæ fabrica, eo quod hostibus suis ostia præbuisset aperta. Comminationum suarum seriem fine conclusit terribili dicens, quod ante dierum octo decursum Beverlacum tali traderet exterminio tantæque desolationi, quod viso loco deserto in posterum diceretur a transeuntibus, hæc fuit villa Beverlaci. Audientes hæc Beverlacenses, conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos. Qualis igitur fuit et quam clamosa pusillanimium lamentatio, quanta propter votam comminantis tyrannidem feminei sexus formido, quam larga inter mulieres lacrymarum effusio, non est nostræ facultatis evolvere.

ipsis in Deum ac Sanctum fidentibus,

16 Viri autem et maturiores ætate viriliter se gerentes, et saniori utentes consilio, sub vultus constantia nitebantur, ut decuit, timorem prudenter dissimulare; ne eo ipso hostes suos hilares redderent et jucundos, si eos deprehenderent turpiter timore C confusos. Certum erat [non ita] hanc emanasse comminationem ab homine, quin careret effectu; non esse impossibile comminantem mutare propositum, qui de rerum numero esset mutabilium. Notum erat Jonam a Domino missum prophetasse Ninivitis, intra quadraginta dies esse Niniven subvertendam ; cum tamen competentem egissent pœnitentiam, pii Conditoris indignatione remissa, non fuisse subversam. Si ergo Dominus manum revocavit ultionis conditionaliter intentatæ, cum eos qui deliquerant vidisset pœnitentes; quanto magis illos perdi non sineret, quos in ea qua conturbantur parte penitus novit innocentes. Confisi sunt se eadem facilitate hujus posse potentis malitiam effugere, qua a supra dicti Comitis insultu liberatos se noverant Dei virtute, et patrocinantis Confessoris opere. Meditabantur ergo quilibet intra se, Si Dominus salus mea, quem timebo ? Si Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo? Clamaverunt igitur ad Dominum, et salvi facti sunt : in Deo speraverunt, et non sunt confusi. Infra namque spatii brevitatem, infra modici temporis angustiam, quam dictus Magnas Beverlacensium subversioni temerario præfixerat ausu,

morte cita extinguitur.

D contigit ut subita correptus ægritudine, repentino miserabiliter exspiraret interitu; justo Dei judicio rueret ipse, qui eos cogitaverat destruere; diem clauderet extremum, qui aliis minitaverat exterminium. Tantam igitur gratiam tantumque favorem populo Beverlacensi in suis et sancti Confessoris meritis dignatus est Dominus impendere, ut in toto tam diræ persecutionis tempore nulla incursione turbarentur hostili, qua certum erat fere universas urbes Angliæ turbari; fere nullus inveniretur, qui ei injuriari auderet, vel si esset qui hoc attentaret, ultio gravis festina non deesset.

EX MS.

17 Non est, ut arbitror, sub silentio prætereundum notabile quoddam, quod ad tumbam Sancti diebus illis accidit miraculum. Cum namque tempus urgeret Quadragesimale, compertum est primitus a quibusdam ecclesiæ ministris in crepusculo serotino, ab ipso mausoleo immensæ claritatis eradiare fulgorem eo in loco, ubi columnæ marmoreæ illud sustinentes superpositum, super lapidem pyramidis fundabantur inferiorem. Videbatur autem lumen erumpens, per columnas ascendendo, primitus emicare; deinde se in latum diffundens, miro fulgore totum spatium, duobus lapidibus columnarum adjutorio interceptum, illustrare. Advocabant sibi alios rei hujus compertores; ut essent ejusdem visionis participes, qui et perhibere possent testimonium veritatis, cum congruum adesset tempus revelationis. Idem lumen, quod viderant primi, viderunt et ipsi : nec erat lumen apparens momentaneum; sed quasi per horam unam continuatum. Non potuit, sed nec debuit res ista tam miraculosa subticeri : tanta meruit lucerna poni super candelabrum, non sub modio recondi. Factum est igitur ut publicaretur istud, relatu et testificatione eorum qui intererant ecclesiæ ministrorum, quorum ex subsequentibus verum constitit fuisse testimonium. Convenerunt enim hora, qua lumen antea apparuerat, ad ecclesiam plurimi, oculata fide desiderantes rei veritatem experiri. Datum est autem plurium, imo fere omnium qui aderant, devotioni, singulis diebus, per duarum hebdomadarum spatium vel amplius, lumen modo prædicto renitens intueri. Erant tamen plerique, qui [licet] cum aliis, lumen ipsum manifeste intuentibus, visus aciem ad tumbam converterent; ad ejus tamen virtutem, quasi oculis suis ne viderent obscuratis, penetrare non possent : quibus credibile est, fidem sinceram internamque defuisse devotionem, et ob hoc in oculos exteriores tantam irruisse caliginem. Non transiit igitur ad videndam coruscationem luminis eorum visus, aliquo interveniente spirituali et invisibili offendiculo; sicut legitur, quod opposita nube non transit oratio : quemadmodum etiam legitur in Evangelio, quod oculi discipulorum euntium in Emmaus, cum appareret eis Dominus in via tenebantur ne eum agnoscerent : quia nimirum talem se exhibuit eis in corpore, qualis apud eos habebatur in mente.

E

Lumen ad tumbam apparere visum multis et sæpe,

quod quidam solum obscure vident,

F

alii reverberationi attribuunt,

18 Erant alii, quibus licet datum esset lumen ipsum evidenter conspicere, erronea tamen laborarent et illuderentur opinione. Æstimabant enim lumen dictum, per reverberationem luminis cujusdam cerei, ante feretrum indeficienter ardentis in pelvi, ad corpus marmorei mausolei perpolitum et planum ibidem irradiare; et secundum flammæ ejusdem cerei scintillationem, visum ad lapidem per columnas ascendere. Ad hujus igitur tollendum erroris scrupulum, ad hanc admovendam ambiguitatem, ut indubitanter constaret lumen tumbæ ex cerei lumine nullatenus sumpsisse originem, claudi et pessulo obserari jussa sunt ostia duo, unum chori et aliud pulpiti, quæ tumbæ intererant et cereo, per quorum medium videri posset aer medius fuisse immutatus et luminis ad tumbam facta fuisse reverberatio. Clausis ergo

A. TESTE OCULATO EX MS. sed hos falli certiori patuit experimento.

A ergo, ut jussum fuerat, et obseratis duobus ostiis, nihilominus in uno etiam soluto evidentius visum est ad tumbam lumen coruscare præfulgidum : cum majus nimirum superveniens luminare minus obfuscare soleat, et ei afferre minoramentum. Aperto igitur patuit indicio, ab illa vera luce, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ortum habuisse lumen, quod ibidem apparuerat. Clarificavit autem merito lux ista beatum Joannem; cui in mortalitate positum non fuit vanum surgere ante lucem : super quem adhuc superstitem signatum erat lumen vultus Dominici, id est lumen gratiæ, qua reformatur imago Dei in homine ad ejus similitudinem condito superiori virtuti animæ impressum fuerat, id est rationi : qui et lucerna a Domino erat illuminata; cum officium gereret Prædicatoris; in qua fuit lux, id est cognitio, quæ lucet in homine tamquam in fictili vase; unde dicit Apostolus : Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. *2 Cor. 4, 7*

d Dum veteri turri novus vertex inconsulte additur.

19 Erat eodem tempore, in medio crucis ipsius basilicæ, præcelsa quædam *d* turris exstructa, admirabilis pulchritudinis et immensæ; adeo ut in eo se jactitaret virtus et subtilitas artis cæmentariæ. Processum erat eatenus in ipsius turris fabrica, ut completum esset opus lapideum; B hoc solum totius superesset consummationi, ut superponeretur tectum *e* lapidei operis, proportionatæ celsitudinis. Artifices qui præerant operi, non tantum quantum oporteret circumspecti; non tam prudentes, quam in arte sua subtiles: magis invigilabant decori, quam fortitudini; magis delectationi, quam commodo stabilitatis. Qui cum columnas quatuor erigerent cardinales, velut totius supercollocandæ molis fulcimina; eas subtiliter, quamvis non firmiter, inserebant operi antiquo, eorum more qui pannum novum assuunt inveterato. Unde factum est, ut nec bases, nec stylos columnarum illius efficerent firmitudinis, ut sustinere sufficerent molem immensam tam admirabilis et tantæ arduitatis : quarum debilitas quamvis in processu operis satis posset adverti per hiatus et rimas partium, per columnarum quarumdam marmorearum fissuram in longum a base usque ad epistylium ; ab operis tamen incepti nequaquam arbitrabantur continuatione desistendum : cum tamen certum sit, paratum esse ad ruinam illud ædificium, quod super debile collocatur fundamentum. Quanto igitur lapidum ampliorem superponebant cumulum, tanto magis accelerabant turris præcipitium : eo immensiores C factæ sunt stylorum et basium rimæ, quo plus eos præsumpserunt onerare.

ruinamque prænuntiarent columnarum rimæ,

perseverans in Officio Clerus

20 Tandem factum est, ut, metu imminentis ruinæ, tam Cleri quam plebis desisteret pars magna ab ingressu ecclesiæ. Sacerdotes nihilominus et Levitæ, et alii qui ex injuncto sibi officio ad chorum frequentandum erant astricti; horis statutis et debitis eo convenerunt, ut divinis vacarent obsequiis. Confisi sunt, quod non permitteret eos obrui, vel morte subitanea aliquatenus præoccupari ; cui totis viribus, pura mente, interna devotione satagebant famulari. Non diffidebant de Confessoris sancti subsidio, cujus Reliquiæ in eo, qui præsens erat, continebantur inclusæ locello. Patefecit autem, qui sequebatur eventus, quod ejus Confessoris est miserator Dominus. Nam cum circa mensis Octobris initium media nocte surgendum esset ad confitendum Domino, ac nocturnum officium de more celebrandum in choro: quidam Sacerdotum, qui Deo, ut reor, disponente jacens in lecto, partem noctis transactam præter morem solitum duxerat insomnem ; diuturnitate jacendi et dormiendi etiam impotentia fastiditus surgens, etiam adiit matricularios ; quos reperit dormientes, a somno suscitavit, eosque ut pulsarent induxit; cum superesset adhuc quasi unius horæ spatium, ut eis

nocturnum citius una hora inchoat,

signum surgendi et pulsandi præberet horoscopium. D Cum igitur congregato ad ecclesiam Clero nocturna decantaretur synaxis, corruit non longe a decantantibus lapidum pars magna de turri : quorum audito fragore omnes nimirum magno sunt timore perculsi. Summa igitur festinantia se transferebant a stallis suis, et inceptum continuabant officium, stantes ad alterutrum latus altaris. Non multo post auditus est alius fragor priore major, lapidum plurimorum iterum de turri corruentium ; ac si præmissa levi quadam et simplici admonitione ut recederent, sequeretur edictum peremptorium, cui contumaciter supersedentibus minitaretur supplicium.

et gemino lapidum lapsu monitus,

21 Relicto igitur choro, locum tutiorem, magis a turri distantem, arbitrabantur adeundum, et transeuntes sub pendente ruina descenderunt in ecclesiæ naviculam : ubi consistentes a latere frontium, ad finem usque cœptum perduxerunt Officium. Vix completo Officio ad domos suas, licet satis vicinas ecclesiæ, pervenerant; et ecce tota turris fundo tenus collapsa, partes adjacentes secum trahens ad casum, vehementem dedit fragorem, in auribus humanis horrendum. Advertere licet in hoc eventu quam admiranda fuerit gratia Salvatoris, quantæ fuerit efficaciæ virtus sancti Confessoris. Disponente namque E Domino, partes suas interponente Sancto, turri ruituræ provisum est illud tempus ruinæ, quo turbæ laicali læsio nulla posset inferri. Cum ministris ecclesiæ facta est admiranda dispensatio, cum et præter morem consuetam horam surgendi prævenirent, et bipartitus lapidum casus, præconatus vicem gerens, eis persuasisset, ut alio se transferrent. Indultum erat etiam ipsis, qui intra septa ecclesiæ recubuerunt, matriculariis, dum ut amoverent thoralia sua, transferrent stratoria; eis nulla ingereretur læsio corporalis. Deventum erat igitur adhuc, ut Orientalem partem naviculæ ipsius ecclesiæ in chorum oporteret accommodari, altare vero supra tumbam erigi, feretrumque ultra medium tumbæ directe collocari. Quod cum factum esset, satis efficaci conjectura deprehensum est, quod lumen ad tumbam dicendum est aperuisse, et eum portendisse qui futurus erat eventum : quod scilicet corpus sancti Confessoris ad locum illum fuisset referendum, a quo fuerat ante translatum. Per hujus igitur sancti Confessoris merita, decurso præsentis vitæ stadio, nobis annuatur bravium permansurum, ab eo qui vivit et regnat Deus per infinita secula seculorum. Amen. *f*

subducitur ruinæ mox secutæ,

et feretro ad tumbam relato miraculose lucis patescit ministerium.

ANNOTATA. F

a *Totam Angliam et Walliam* generali interdicto *subjectam fuisse in vigilia Annuntiationis B. Mariæ an.* 1208 *sub Joanne Rege, tradunt Westmonasteriensis et alii. Est autem illud edictum relaxatum* 3 *Junii anno* 1214.

b *Contigit hæc* dissensio *anno* 1215 *et* 1216.

c Scansile, *alii* Staffan *aut* Stapedam *vocant.*

d *Hæc erat* turris excelsa lapidea, *quam* Kinsium Archiepiscopum (*qui præfuit ab anno* 1050 *ad* 22 *Decembris anni* 1060) ad ecclesiam S. Joannis apud Beverlacum adjecisse, et in ea duo præcipua signa posuisse, et ipsam ecclesiam libris et ornamentis ornavisse, *tradit Thomas Stubs col.* 1700.

e *Ecgraphum addit* ligneum, *quod expungo, quia ex tota sequenti narratione apparet agi de lapideo opere.*

f *Hisce subjungo miraculum, a Joanne Capgravio in sua Legenda relatum his verbis :* Anno Domini MCCCXII de tumba S. Joannis oleum emanare, usque in horam diei sequentis tertiam, non cessavit; et multos cæcos inde linitos, meritis viri sancti, visum recipere fecit. *Hoc in festo S. Bernardi contigisse affirmat Harpsfeldius.*

DE

G. II.

DE SANCTO PETRO

EPISCOPO PAPIENSI IN ITALIA.

CIRCA DCCXXVIII

Cultus.

Tabulæ hodiernæ Martyrologii Romani hoc VII *Maji celebrant* S. Petrum, Episcopum Papiæ. *Celebrant eumdem Galesinius in suo Martyrologio, et cum aliquo elogio Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ. Sed potissimum ejus ævo proximus Paulus Diaconus, Warnefredi Longobardi filius, lib. 6 de Gestis Longobardorum cap.* 58 *sive totius historiæ ultimo, ubi ista habet.*

Elogium ex Paulo Diacono.

2 Eo quoque tempore floruit vita vel actibus Ticinensis ecclesiæ Episcopus Petrus : qui quia Regis erat consanguineus, ab Ariperto quondam Rege apud Spoletum exilio erat retrusus. Huic, beati Martyris Sabini ecclesiam frequentanti, idem venerabilis Martyr prænuntiavit, quod Episcopus apud Ticinum futurus esset. Qui postea cum id fuisset factum, basilicam eidem beato Martyri Sabino in solio proprio,
B apud eamdem civitatem, construxit. Hic, inter reliquas optimæ vitæ quas habuit virtutes, etiam virginitatis flore decoratus enituit : cujus nos aliquod miraculum, quod posteriori tempore gestum est, in loco proprio ponemus. *Hæc Paulus Diaconus, qui an posterioris temporis gesta scribendo attigerit, nescimus : ea certa quæ extat historia illuc usque non pertingit. Antiquissimo huic scriptori adjungimus recentissimum Joannem Baptistam de Gasparis, qui edidit tacito suo nomine, et nobis anno* MDCLXII *Papiæ existentibus donavit,* Breviarium Vitæ Sanctorum Ticinensis Ecclesiæ Episcoporum, *quorum* natalem diem ab eadem sancta Ticinensi Ecclesia sub ritu duplici celebrari *in Præfatione indicat,* et de S. Petro primo, XXXVI Episcopo Ticini, diuturna inquisitione ex pluribus scriptoribus *collegit sequentia.*

Officium sub ritu duplici.

3 Petrus primus, Papiensis, regali Longobardorum genere natus, sanguine Bojus, adolescens Ariperto secundo Longobardorum Regi in suspicionem venit : a quo et in Etruriam relegatus, patientissime exilii ærumnas in Aretino agro sustinuit. Ibi in monticuli dorso consecratum divo Martyri Sabino frequentabat templum. Quare subtrahens se ab hominum consortio, totum se contemplationi et spiritus
C devotioni dedidit. Aliquando Martyris Sabini apparitionibus recreatus, tandem ab eodem se futurum Papiensem Episcopum admonetur. Illibatæ observantissimus castimoniæ, innocentiam assecutus est et gratiam : nam Ariperto defuncto anno septingentesimo decimo sexto, eodemque anno successore Asprando Petri consobrino ex humanis sublato, Luitprandus regali sceptro auctus fuit, ejusdem Petri consanguineus : a quo admirabili civitatis plausu ab exilio in patriam revocatus, juxta S. Sabini prænuntium Ticinensis Episcopus creatus, basilicas duas, alteram Ticini, alteram vero prope mœnia eidem Martyri Sabino ædificavit, quas et maximis muneribus auxit. Hujus sancti viri, nondum Episcopatum gerentis, opera et hortatu, anno septingentesimo vigesimo sexto in S. Armentarii Pontificatu, idem Luitprandus Rex de Sardinia insula corpus S. Augustini, Catholicæ Ecclesiæ luminis, magno pretio redemptum, Papiam transferendum curavit. Tranquillitatis Romanæ ecclesiæ insignis amator, solerti studio suasit, ut idem Rex ex hoste fieret religionis Christianæ fautor, Romanique Pontificis in primis studiosus. Quamplurimos infideles Principes, bello captos, sacra unda intinxit. Ceterum cum per tredecim annos Episcopatum religiosissime gessisset, Nonis Maji morte præreptus est, anno septingentesimo quadragesimo tertio, miraculis clarus. Ejus corpus, in S. Joannis de Palude, sive (ut nunc dicitur) in Burgo, collocatum, summa veneratione habetur.

Exul colit S. Sabinum

eidem reversus basilicas construit :

obiit anno Episcopatus 13.

4 *Hactenus illa Acta, in quibus* S. Petrus relegatus *dicitur in* agrum Etruriæ Aretinum : *quod sequuntur Stephanus Breventanus, Bernardus Saccus, Jacobus Gualla, aliique Historiæ Papiensis scriptores, asserentes ibidem* oppidulum, fama conspicuum, vulgo appellari montem S. Sabini : *quem oppidani ut suum Patronum colunt* VII *Decembris, arbitrantes fuisse* Episcopum Clusinum et Martyrem. *Eodem autem die etiam colitur* S. Sabinus, Episcopus Spoletinus et Martyr : *et ab aliis unus idemque habetur, cui a* S. Petro Episcopo Ticinensi templum constructum ferri, E
tradit ad dictum diem Ferrarius. Paulus Diaconus ait, hunc apud Spoletum exilio retrusum. *Forsan Ducatum Longobardorum Spoletinum intelligit, cui inclusæ videntur urbes Perusina et Aretina cum suis territoriis. Reliqua ad Acta S. Sabini erunt excutienda. Quot autem basilicas S. Sabino erexerit S. Petrus, non satis convenit inter auctores. Paulus Diaconus meminit unius* in solio proprio *(fortassis* in solo) apud Papiensem civitatem constructæ : *Addit Jacobus Gualla,* prope mœnia et Ticinum fluvium ab Orientali parte, quæ postea anno MDXXV, Francisco Gallorum Rege eamdem urbem magno exercitu obsidente, eversa fuit. *Ughellus tomo* 1 *Italiæ sacræ in Papiensibus Episcopis ait,* eidem templum erectum in platea, cui S. Sabini nomen factum : *et ita* basilicas duas S. Sabino ædificatas *tradit supra Joannes Baptista de Gasparis.*

Quis ille S. Sabinus ?

ubi basilicæ ei constructæ ?

5 *Epitaphium sepulcri ejus ex Juno Gratero in dicto Breviario recusum, est hujusmodi.*

Epitaphium sepulcri.

Candida funereo sculpuntur marmore gesta :
Sed non est flendus qui jacet in tumulo.
Lugeat infaustus, qui nescit vivere Christo,
Post mortem carum tartara quem retinent.
Hic Vates Domini, mundo quia corpore vixit,
Admixtus gaudet cœtibus Angelicis.
Claruit hic meritis Petrus Antistes honestis, F
Norma Sacerdotum, columen eximium.
Munificus, constans, solers, prudensque, modestus,
Qui innumeris semper pollet ubique bonis.
Inclitus prosapia, Regumque stemmata tangens;
Nobilis eloquio, moribus nobilior.
Iste peregrina maceratus denique vita,
Bis quinis annis exulat innocuus.
Esuriemque sitim patitur, dum et frigora corpus,
Spe, virtute, fide spiritus auctus erat.
Sed repetens genitale solum, pia munia gessit,
Præfuit ecclesiæ : rexit ovile Dei.
Iste sacras Domini condens liberaliter aulas,
Ditavit propriis optime cespitibus.
Sublimis, humilis, mediocris, dives, egenus,
Occubuit Pastor noster en egregius.
Planctibus immensum clamantibus flete dolorem :
Lux patriæ occubuit, lex, honor atque decus.
O venerande Pater, Pastor bone, magne Sacerdos,
Forma pudicitiæ, o Pater eximie :
Mutasti patriam, linquens consortia nostra,
Nos tantum gemitus retinent, te gaudia cœli.
Expletis decem mortali in corpore lustris,
Quatuor his junctis vixisti firmiter annis.

AUCTORE G. H. *ejusdem ætas.*

A 6 *Quod ad chronologiam attinet, ea ex Longobardorum gestis, cum Epitaphio collatis, ordinanda est. Sciendum ergo quod* Cuniberto *Rege, sub annum* DCCVI *mortuo, succedens filiolus ejus* Lintbertus ; *octavo post patris obitum mense, una cum suo tutore* Asprando, *expulsus a* Ragumberto, *Taurinensium Duce, vacuum eodem anno invasoris morte regnum frustra recuperare conatus e manibus filii* Ariperti, *victus apud Ticinum et comprehensus sit, Asprando fuga elapso, ac tandem in Bajoariam se recipiente. Hac occasione* Petrus *in exilium actus, non prius in patriam revertit, quam regnum obtinuit* Asprandus : *quod anno demum Ariperti decimo factum scribitur, nec male in annum Christi* DCCXVIII *confertur. Fortasse tamen non male Bernardus Saccus restitutionem Petri* Luitprando *attribuit, quia pater ejus Asprandus menses solum tres in regno vixit. At quanto post hæc tempore privatus vixerit* Petrus *incompertum est; si tamen annis tredecim gessisse Episcopatum probetur, ex anno vitæ* LIV *quo obiit, et ea quam par est habuisse ætate, annorum ut minimum* XXIV *quando pulsus in exilium est, facile conficias haud plures quam quinque vel sex annos fluxisse a reditu, quin factus Episcopus sit, adeoque ultra annum Christi* DCCXXXVIII *vitam eidem ægre prorogari posse.*

B

D 7 *Addit de Gasparis, quod, gesto tredecim annis Episcopatu,* in summum Pontificem electus, *sed morte præreptus sit: quod quia alius nemo dixit, nec video fundamento nitatur, expungere ab elogio malui, et hic notare. Neque enim post* Gregorii II *mortem, qui anno* DCCXV *ordinatus, obiit* DCCXXXI; *neque post excessum* Gregorii III, *qui post illum decem annis sedit, ea erant tempora, ut ex Longobardis, a quibus tunc maxime vexabantur Romani, Pontificem sibi vellent eligere; multo minus apparet verosimile, quod Romanus Clerus, Episcopalium Sedium translationes semper aversata qua licuit, ipsa sibi exemplum ejus rei primum statuere voluerit in hoc* Petro, *quod post sesqui seculum primo visum in* Formoso, *antea Portuensi Episcopo, tantas Romæ tragœdias excitavit, quantas Pontificum historia post ejus mortem narrat. Porro dum considero, quomodo anno* MCCCCLXXXIV *exeunte* Petrus Episcopus Papiensis, *Ottonis Imperatoris Cancellarius, ad Pontificatum assumptus, et* Joannes *dictus sit ejus nominis* XIV, *post octo in eo munere menses in Castro S. Angeli fame enectus* XX *Augusti; cogor vereri, ne similitudine nominis abreptus de Gasparis, adscripserit* Petro *hujus nominis* Primo, *quod de* tertio *ejus appellationis Papiensi Episcopo legerat.*

Pontificatus Romanus eidem perperam adscriptus.

E

D. P.

DE SANCTO BENEDICTO II

PONTIFICE ROMANO.

ANNO DCLXXXV

Cultus sacer die 7 Maji,

O*fficio ecclesiastico sub ritu duplici hoc* VII *Maji, Romæ in sacrosancta Basilica Vaticana S. Petri Apostoli, celebratur festum* S. Benedicti II Papæ, *cujus sacrum corpus in dicta basilica adservatur. Omnia in dicto Officio præscribuntur de Communi, cum* Gloria *et* Credo *in Missa, et Officium de S. Stanislao transfertur in proximum diem non impeditum. Ejus sacra memoria est in hodierno Martyrologio Romano his verbis:* Romæ S. Benedicti Papæ et Confessoris, *et in Notis indicatur,* hunc esse secundum hujus nominis, Juniorem dictum. *Vacat hoc die Martyrologium Bedæ genuinum: proinde huic suppositum est id in quo fit mentio* S. Benedicti. *Ad MS. Martyrologium Usuardi in Alsatia auctum, sub finem hoc elogium est appositum:* Ipso die Romæ depositio S. Benedicti Papæ secundi, qui ab ineunte ætate sua militavit in ecclesia, et semper paupertatis amator extitit: constitutiones edidit, et in pace obiit sub

C Constantino quarto. *Similia leguntur, et quidem primo loco, in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso; item apud Notkerum, auctorem Florarii MS. Molanum in prima editione Additionum ad Usuardum, Galesinium, Canisium, Ghinium in Natalibus Sanctorum Canonicorum, Bucelinum in Menologio Benedictino et alios. At postridie, sive die octava Maji, memoratur a Greveno in Additionibus ad Usuardum, a Maurolyco etiam et Felicio. Iterum die* VI *Maji aliquis* Benedictus Episcopus *indicatur apud dictum Grevenum, quod arbitramur huic* Papæ Benedicto *tribuendum.*

perperam credito die mortis;

2 *Acta aliqua hujus Pontificis edidit Anastasius Bibliothecarius, in sua Historia de Vitis Romanorum Pontificum: eaque damus collata cum MSS. Gestis summorum Pontificum ad Martinum V deductis, auctore Jacobo Zeno Patricio Veneto, dein Episcopo Feltrensi et Patavino. Ex iisdem Vitis Luitprandus, Abbo, Platina, aliique sua desumpserunt. In his sepultus dicitur* sub die VIII Idus Maji, *quo eum fastis aliquibus adscriptum esse annotavimus; quod alii sic videntur intellexisse, quasi consequens foret, eum pridie aut biduo ante defunctum esse; ideoque ad diem* VII *aut* VI *Maji ejus memoriam retulisse. Ego occasione Historiæ Pontificiæ, ab hæreticorum calumniis vindicatæ per P. Cornelium Hazaert, et nuper Belgica nostra lingua vulgatæ, ut viro, confutandis heterodoxis pridem optime de Ecclesia merito, explanarem chronologicas in hoc argumento difficultates; et istam historiæ Ecclesiasticæ basim, toti nostro operi necessario substernendam, semel solide collocatam haberem; non modo eam partem, quæ ante præcedentem Aprilem ad lucem veterum Catalogorum, usque ad Bonifacium II habetur digesta, recognoscendam sumpsi: sed reliquam etiam Pontificiam historiam, similium Catalogorum aliorumque veterum monumentorum subsidio, ordinandam. Hoc autem agens liquidissimo deprehendi, Baronio aliisque maximas offusas esse tenebras ex eo, quod ex die depositionis sive solennium exequiarum, qui plerumque solus notatur in Catalogis et apud Anastasium, Pontificum tempora metienda putarint: cum plurium sæpe, non tantum dierum sed et hebdomadum, quandoque etiam mensium intervallo discreparerint dies mortis a diebus depositionis seu exequiarum solennium.* F

unde in tempore Sedis ordinando irrepsit error

3 *Istac ergo regula tam fallaci deposita, conatus sum per aliam viam in veram temporum cognitionem devenire; notatoque Pontificum aliquorum certo indubitabilique initio ac fine, tentavi an per spatia annorum mensium atque dierum cujusque Pontificatui assignata, et per descripta ab Anastasio aliisque Interpontificia, aliqua posset chronotaxis ordinari, quæ tunc demum bona et vera censeretur, quando cum irrefragibilibus istis quos inveneram quorumdam Pontificatuum terminis undequaque congrueret. Hoc autem ita successisse mihi puto, ut omnibus fere Pontificiorum Interpontificiorumque limitibus salvis, quos antiqui nobis præstituerunt, in quam paucissimis mutandum quidpiam concludere videar: cum alii alia gradientes via, in singulis fere extitisse latere errores, neque ullis quamvis consentientibus Catalogorum numeris stari posse.*

quod alia via certius determinatur,

4 *Erit fortassis cum ad hunc modum digesta Romanorum Pontificum ad nos usque Chronologica series, ante aliquem hujus operis mensem, tota legetur: nunc indico difficultatem ordinandi Pontificatum, de quo agimus, oriri ex præcedentis Pontificatus perplexitate tanta,*

et explicatis quæ decessoris tempus intricabant difficultatibus,

A *ta, ut Labbeus noster in nova Conciliorum editione fateatur*, in tota Pontificum Romanorum serie vix quidquam, in priscis recentisque memoriæ scriptoribus, occurrere intricatius, initio, gestis atque obitu Leonis Papæ II. *Hæc ego ut extricarem, exercitatione ad dictum Pontificatum singulari, ostendi, difficultates omnes e medio tolli simplici duarum chronotaxeon conversione, sic ut prædictus Leo (qui legitur post Sedis vacantis annum* I, *menses* VII, *dies* V, *sedisse menses* X *dies* XVII) *dicatur ordinatus post menses* X *dies* XVII *Sedis vacantis, et præfuisse Ecclesiæ annum* I *menses* VII *dies* V. *Tali ratione post Agathonem*, I *Decembris anni* DCLXXXI *mortuum, solennibus autem exequiis honoratum anno sequenti die* XX *Februarii, quando colitur; ordinatus fuerit S. Leo, anno* DCLXXXII, XIX *Octobris in Dominica, et obierit* XXIII *Maji anno* DCLXXXIV. *Proinde nihil obstabit, quo minus acceperit jam Pontifex Divalem Imperatoris, scriptam* XIII *Decembris Indictione* XI, *adeoque anno* DCLXXXII *exeunte; et ejusdem temporibus, die* XXVI *Aprilis Indictionis ejusdem* XI, *post Cœnam Domini, quæ tunc in talem diem cadebat, acciderit ingens illa eclipsis cujus meminit Anastasius; et denique litterarum ab eo ad Toletanam Synodum missarum bajulus, in Hispaniam appulsus mensi Decembri exeuntis* B *anni* DCLXXXIII *vel Januario proxime sequentis, ipso adhuc vivente illas tradiderit, ut supponunt Acta Synodi* XIV, *excusantis* XVIII *Kalendas Decembris Æra* DCCXXII *id est anno Christi* DCLXXXIV, *quod super negotio iis litteris commendato usque tunc convenire distulerit, propter recens ante solutam synodum et rigentem hiemem.*

post interpontificium m. 10 d. 22

5 *Post Leonis mortem, uno dumtaxat mense vacasse Sedem scribit Baronius, et quidem allegato Anastasio, cujus tamen exemplaria omnia constanter habent* menses XI dies XXII : *causam autem tam diuturnæ vacationis, ut aliæ defuerint, facile est rejicere in grandem Imperatoris Constantini Pogonati ætatem, expediendis negotiis minus habilem, et jam tum fortassis eo morbo depressam, quo et obiit, intra decimum quintum mensem ab obitu Leonis Papæ. Interim* Benedictus, *juxta jam positos calculos, et Interpontificii spatium ab Anastasio definitum, ordinatus fuerit* XIV *Maji anni* DCLXXXV, *in Dominica (quod nescio an aliquis ante me observarit passim practicatum, et in nostra chronologia vix unquam fallit nisi apparenti ex causa) cumque sederit, juxta eumdem Anastasium,* menses X dies XII, *consequens erit ut obierit die* XXV *Martii, anni* DCLXXXVI, *in Lateranensi ecclesia tantisper depositus, donec in Vati-* C *cano pararetur locus, quo primum mense Majo translatum corpus ex Anastasio intelligitur. Ex hinc porro optime sequitur Pontificatus Joannis V, et præcedentis Sedis chronologiam confirmat. Cum enim hæc vacasse dicatur* menses II dies XV, *ordinatus Joannes fuerit eodem anno* X *Junii, quæ tunc recte Dominica fuit : et per annum* I *dies* XI, *qui ejus Sedi attribuuntur, pervenerit usque ad* XX *Junii anni* DCLXXXVI, *quod contra Baronianam Chronotaxin, qua præcedenti anno obiisse statuitur, certum facit Divalis a Justiniano Imperatore ad Joannem* data XIII Kalendas Martias, anno ejus II, Indictione XV.

Benedictus ordinatus 14 Maji 685

obierit 25 Martii 686

et successerit Joannes 10 Junii.

6 *Epitaphium* S. Benedicti *dedit Paulus de Angelis, in suis Notis ad Basilicam veterem Vaticanam a Romano Canonico descriptam, quod est hujusmodi.*

Illius Epitaphium.

Magna tuis, Benedicte Pater, monumenta relinquis,
Virtutum titulos, o decus atque dolor!
Fulguris in speciem mentis splendore coruscas,
Plura sed exiguo tempore cœpta fluunt.
Cuncta Sacerdotum præstantia munia comples :
Et quo quisque bono claruit unus habes.
Quippe quod a parvo meritis radiantibus auctus,
Jure Patrum solium Pontificale foves,
Non hoc ambitio rapti tibi præstat honoris :
Indolis est fructus, quam comitatur honos.
Et quia solerter Christi regis agmina Pastor,
Percipe salvati præmia celsa gregis.

D AUCTORE D. P.

7 *Lucas Holsteinius, in Animadversis ad Romanum Martyrologium pro mensibus Aprili, Majo et Junio, variis locis allegat* vetus Kalendarium, Romæ in claustro Prioratus Melitensis in monte Aventino in pariete depictum, *ex eoque ad* VIII Kal. Maji *hæc verba refert :* Liberii Papæ, Benedicti Papæ : *et in pervetusto Barberinæ Bibliothecæ Martyrologio legimus eosdem hoc modo conjunctos, ad eamdem diem,* Romæ S. Liberii Papæ, qui est XXXI; et Benedicti Papæ, qui est LXXXI. *Est quidem erratum in numeris, cum* Liberius *ordine* XXXVII *sit,* Benedictus, LXXXIII; *apparet tamen satis hunc illius nominis secundum intelligi, non primum, qui fuit solum* LXIV. *Ex ista autem utriusque sic pariter notata commemoratione, aliud statuere nihil possumus, quam quod tali mense ac die facta fuerit communis aliqua utriusque translatio, fortassis a S. Sergio Papa, post annos* XVI *succedente, cujus stylum, ex epitaphio Ceadwallæ Regis cognoscendum, haud male refert istud, quod Benedicto scriptum exhibuimus. Sed et S. Paschalis Papa et Sergius junior, in curandis hujusmodi translationibus et epitaphiis conscribendis, studium haud mediocre posuisse inveniuntur.* E

Translatio 25 Aprilis.

VITA

Ex Anastasio Bibliothecario.

Benedictus Junior, natione Romanus, ex patre Joanne sedit menses *a* decem, dies duodecim. Hic ab ineunte ætate sua *b* Ecclesiæ militavit, atque se sic in divinis Scripturis et cantilena a puerili ætate et in Presbyterii dignitate exhibuit, ut decet virum suo nomine dignum : in quo vere supernæ benedictionis gratia redundavit, et nomine pariter et operibus, ut dignus ad Pontificii regimen perveniret. *c* Fuit autem paupertatis amator, humilis, mansuetus, pius, benignus, patiens et omnibus compassionem habens atque manum largissimam. Hic ecclesiam B. Petri Apostoli, sed et B. Laurentii Martyris, quæ appellatur *d* Lucinæ, restauravit. Itemque in ecclesia *e* B. Valentini via Flaminia fecit coopertorium super altare, cum clavis et *f* fistellis, et in circuitu *g* Palergium chrysoclavum pretiosissimum : similiter et in ecclesia B. Mariæ ad Martyres aliud coopertorium porphyreticum cum cruce et *h* gemmulis, quatuor chrysoclavos et in circuitu Palergium de holoserico pulcherrimum : nec non et in titulo suprascripto Lucinæ alium coopertorium ornatum holosericum. Fecit autem calices aureos ministeriales duos, pendentes singulos libras singulas. Hic suscepit divales jussiones Clementissimi Constantini magni Principis ad venerabilem Clerum et populum atque felicissimum exercitum Romanæ civitatis, per quas concessit, ut persona qui electus fuerit ad Sedem Apostolicam, e vestigio absque tarditate ordinetur. Hic una cum Clero et exercitu suscepit *i* Mallones capillorum Domni *k* Justiniani et Heracli filiorum Clementissimi Principis, simul et jussionem, per quam significat eosdem capillos direxisse. Hujus temporibus apparuit stella, noctu juxta *l* Vergilias; per diem cœlo sereno, inter Nativitatem Domini et Theophaniam, omnimodo obumbrata, veluti luna sub nube. Itemque mense Februario, post natale S. Valentini, in die ab occasu exiit stella meridie, et in partes Orientis declinavit. Post hæc mons *m* Bebius, qui est in Campania, mense Martio eructavit per diem, et omnia loca circumquaque præ pulvere cineris illius exterminata sunt. Clerum videlicet diversis ordinibus in die sancto Paschæ honoribus ampliavit. Qui e vestigio in infirmitatem incidit, et post dies aliquot defunctus est.

Ob Sanctam vitam electus,

restaurat et exornat ecclesias :

F

gratus Constantino Imperatori,

pie mortuus.

A. ANASTASIO BIBLIOT.

A est. Hic dimisit omni Clero, monasteriis, diaconiæ, et mansionariis auri libras triginta. Fecit autem Episcopos per diversa loca numero *n* duodecim. Qui etiam sepultus est ad B. Petrum Apostolum, sub die octava *o* Idus Maji : et cessavit Episcopatus menses duos, dies quindecim.

ANNOTATA.

a *In margine ex uno MS. notatum* menses 8 dies 17. *De iis supra actum.*

b *Bucelinus ut S. Benedictum Benedictinis adscriberet, ita immutat*, monasticæ vitæ consecratus, *quod alibi non legimus.*

c *Hæc periodus accuratius deducta ex MS. Zeni, et variis lectionibus MSS.*

d *Est hæc* ecclesia S. Laurentii in Lucina *Regione* 5 *seu Campi-Martii, a S. Sixto III, quam Valentinianus Augustus ei concesserat, S. Laurentio sacrata, ornata titulo Cardinalitio, in qua et habetur statio feria* 6 *post Dominicam* 3 *Quadragesimæ.*

e *De* S. Valentino *et hac ecclesia late egimus die ejus natali* 14 *Februarii.*

f *Hic varia lectio est,* fastellis, fistellis, infistellis, *et* clavis infiscellis : *quod si* clathris *et* fenestellis *legas. Quod autem hic dicitur* coopertorium, *alibi sæpe* B *vocatur* ciborium, *ex eo forsan, quod ibidem olim asservaretur verus animarum fidelium cibus, sacra, inquam, Eucharistia, quæ, ubi tale* ciborium *supra altare extructum non erat, supra illud appendebatur ex aliqua elegantis operis hierotheca. Recte autem vocatur etiam* D Coopertorium, *quia columnis sustentatum totum altaris spatium operit; ejusmodi opera in Romanis basilicis multa videre est, suis peribolis clathrisque instructa, in quibus nunc fere asservantur hierothecæ Reliquiariæ.*

g *MS.* Perlargum : *malo* Palergium, *et credo mutatione unius litteræ esse diminitivum a* Parergo, *quod Græcis est alicujus operis corollarium, auctarium, vel ornamentum super additum, diminutive* παρέργιον, *nisi vocem hybrida malis esse ex Latino* Palla, *et Græco* ἔργον.

h *MSS.* gamulas, *seu* ganulas et clavos quatuor auroclavos.

i Mallones, *id est* cirrhos *seu* capillos *capitum attonsos. Est Græcis* μαλλὸς *lana, vellus, coma dimissa: unde augmentativum* Mallonis *juxta Italicæ linguæ idiotismum adhuc vigentem : et in Gallias quoque propagatum.*

k Justinianus II *patri successit, ab præcisis postea naribus* Rhinothmetus *dictus.*

l Vergiliæ *seu* Pleiades, *septem stellæ in genu Tauri.*

m *Ita passim scribitur* Bebius, *seu* Bobeus, *Zeno* Bolnus, *ac videtur* mons Vesuvius *intelligi :* Besbius *forte pro ejus temporis dialecto per contractionem dictus, notus eructatione ignis : et hunc intellexit Platina.* E

n *Zenus et alia manuscripta* viginti duos.

o *Zenus et alia tria Anastasii MSS.* sub die Idus Maji, *quæ esset* 15.

D. P.

DE S. STANISLAO MARTYRE

EPISCOPO CRACOVIENSI IN POLONIA

ANNO MLXXIX

Encomium Baronii

Cardinalis Baronius, in Annalibus Ecclesiasticis ad annum MLXXIX *sub finem, ista scribit :* Ad coronidem præsentis anni apponimus coronam et purpuram sanctissimi Martyris Stanislai, Cracoviensis Episcopi : qui in spiritu et virtute Eliæ redarguentis Achab, et Joannis Baptistæ corripientis Herodem, dum arguit Boleslaum enormiter delinquentem, et non auditur; et iterum corripit, et contemnitur; atque rursus increpat, et despicitur; sententia excommunicationis eum afficit. Quam ob causam ab ipso Rege, dum in altari esset Deo Missæ sacrificium offerens, crudelissime C cæsus, octava mensis Maji martyrii palmam est consecutus : plurimisque miraculis tam vivens quam mortuus illustratus. Cujus res præclare gestas, et martyrium præclarius obitum, ex antiquioribus monumentis Joannes Longinus in Polonica historia scripsit : qui et seorsum ejusdem gloriosissimi Martyris Vitam copiosissime elaboratam, Ecclesiæ legendam tradidit. Ipsum vero ritu solenni Innocentius Quartus Romanus Pontifex publice colendum indixit. *Hæc Baronius : a quo citatus* Joannes Longinus *sive* Dlugossus, *Canonicus Cracoviensis, scripsit Historiam Polonicam in duodecim libros divisam: cujus sex priores libri, auctoritate et sumptibus Herbulti Dobromiski, anno* MDCXV *extant vulgati. At ne reliqui libri imprimantur prohibent Poloni, arbitrati in hisce plurima regni sui secreta prodi.*

Joannes Longinus scripsit Historiam Polonicam,

2 *Habemus autem dictam historiam usque ad annum* MCCXL *excusam, in qua omnia quæ circa S. Stanislaum gesta sunt satis indicantur, et a nobis in Annotationibus referuntur ad ipsam Vitam : quam idem Joannes Longinus seu Dlugossus tribus libris seu tractatibus copiosissime elaborasse dicitur supra a Cardinale Baronio, qui in Notis ad Martyrologium ait illam reperiri apud Surium. Verum hic præfatur, ob nimiam prolixitatem, mutato fere stylo, a se illam in compendium esse redactam. Damus nos integram et primogenio stylo, Cracoviæ impressam anno* MDXI, *cujus priorem partem quæ res in vita gestas et gloriosum martyrium continet, habemus* ex ipso, unde facta videtur impressio, libro pergameno excerptam, et sigillo venerabilis Capituli ecclesiæ Cathedralis Cracoviensis communitam, *descriptionem suo sumptu curante* adm. R. D. Joanne Dobzycki, Canonico Scarbimiriensi et ecclesiæ Archipresbyteralis B. V. Mariæ Pœnitentiario; *eique subscripsit* Thomas Hykoroski, auctoritate Apostolica Actorum venerabilis Capituli ecclesiæ Cathedralis Cracoviensis Notarius et Secretarius. *Hanc cum impresso conferentes, in eaque notantes eadem fere omnia scriptionum, transpositionum, omissionum menda quæ in illo inveniuntur, eorum causam cogimur referre, in styli nimium diffluentis luxuriam; qua in primo tractatu præsertim usus auctor, librariis, quos non exercitatissimos habuit, difficilem fecit transcriptionem; ideoque optabile foret inveniri alicubi ipsiusmet Longini autographum exemplar, vel aliud ejus manu emendatum. Interim, exemplaris melioris defectu, curavimus ipsi per conjecturam supplere hiantes periodos, distortas ad sanum sensum dirigere, mendosas castigare, salvis tamen verbis ac stylo, quem hac necessaria et levicula correctione, non videmur nobis immutasse; illibenter alias tantillum quoque discedere soliti ab originalibus. Extare eamdem Vitam MS. in folio Swednicii in Silesia in collegio societatis Jesu, scripsit nobis Wratislavia P. Theodorus Moretus, ejusdem Societatis nostræ Sacerdos, et variis libris eruditis editis notus : aliud exemplar MS. in bibliotheca Domus Professæ extare Cracoviæ significavit P. Nicclaus Cichovius, ante aliquot annos æque ac prior Vita functus. Hac* F *porro*

et Vitam S. Stanislai.

A *porro vita jam prælo parata, pervenit ad nos prælaudati Joannis Dobrzycki cura, ejusdem anno* MDCLXVI *recusæ exemplum,* Decus Polonorum *titulo præferens; cujus curator* adm. R. D. Stanislaus Dobielowicz Decanus Chodoliensis, Parochus Opoliensis, singulis capitulis summatim præfixit compendium, et Latini idiomatis asperitatem nonnihil castigavit : addiditque miracula quæ in tabulis ecclesiæ Piotravinensis reperta : *quæ inde nos ad finem damus, æque libenter daturi etiam illa quæ Cracoviæ vel ad sacras ejus reliquias vel in loco cædis haud dubie patrata sunt etiam hoc seculo multa, si descripta reperirentur.*

vir eximiæ virtutis et doctrinæ,

3 *Quam præclarus vir fuerit scriptor dictæ historiæ et Vitæ S. Stanislai, ipse ejus calamus clare indicat lectori, et* Santwoges de Czeckel, *Præpositus monasterii Clodawensis, Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini, cui hanc Vitam inscripserat, in suo responso sub finem libri tertii adjuncto, auctorem summe prædicat a doctrina et virtute, eumque ait excelluisse in castitate et eloquentia. Vita ejusdem extat late deducta ante ejus Historiam Polonicam, ex qua pauca decerpo.* Sbigneus *Cardinalis, Episcopus Cracoviensis, eum inter suos familiares adscivit; eique per annos duos et viginti credidit curam universarum suarum facultatum, ac tandem suo testamento executorem præfecit : hujus consilio Ducatum Severiensem emit, et suis in Episcopatu successoribus reliquit : ut dictus etiam Sbigneus Cardinalatum acceptaret, et Romæ et in Polonia peregit. Varia monasteria construxit : Fratres S. Pauli Eremitæ induxit in ecclesiam Rupellensem, in qua S. Stanislaus martyrio coronatus : Canonicis Regularibus procuravit Ksobucensem S. Martini ecclesiam, aliud vero cœnobium obtinuit Ordini Cisterciensi; B. Joannem de Capistrano Ordinis Minorum attraxit in Poloniam, ut hæc miraculis ejus illustraretur. Legationes plures pro Rege Casimiro obivit : matrimonium ejus cum Elisabetha Alberti Austriaci confecit : Mariæburgum Regi emit, a quo missus bellum civile sopivit : pacis conditiones inter Magistrum Generalem Prussiæ et Regem concepit, et conscriptas tradidit utrique parti eas probanti. Institutionem denique filiorum Regiorum suscepit, ut late deductum ante Vitam S. Casimiri ad diem quartum Martii. Hic ergo Auctor est, qui anno Domini* MCCCCLXV *exacto studio a se elaboratam Vitam S. Stanislai edidit, usus antiquis monumentis, sed (ut scribit citatus Santweges de Czechel)* nebulose truncateque per vetustiores conscriptis. *Interim ipse Longinus præfatur,* id munus a priscis scriptoribus neque imprudenter neque ineleganter præoccupatum fuisse, se autem ex multis insigniora scripturum, et locos insigniores velle attingere, quos vel de ipsius historiis vel de aliorum relatione indicatos cognovit. *Demum sub finem Prologi ait,* se operis hujus laborem assumpsisse, pro amplitudine laudis Redemptoris ac Conditoris nostri Dei, pro declaranda et illustranda vita S. Stanislai, pro ædificatione proximi, et pro capessenda merendaque vita perenni. *Quem et nos inter tot labores ultimum studiorum finem assumpsimus.*

carus Cardinali Sbigneo, B

et Casimiro Regi :

usus variis antiquis monumentis : C

huic Vitæ antiquior synopsis præponitur.

4 *Baronius in Notis ad Martyrologium scribit, se* nonnulla accepisse de eodem sanctissimo Martyre ex veteribus monumentis Polonorum ecclesiæ, a Stanislao Reschio S. S. E. Protonotario. *Accepimus et nos varia alia Acta breviora ex variis veteribus monumentis collecta; uti et Prosam seu Sequentiam ex pervetusto Cracoviensi Missali ad diem* VIII *Maji in die Natali, et* XXVII *Septembris in festo Translationis recitare solitam. Ex his omnibus præfigimus unicum scriptum breve, ut lector paucis addiscat, quæ dein latissime deducuntur, maxime quia nonnullæ circumstantiæ ibi relatæ, non reperiuntur in Vita a Longino deducta, ut possit videri ex priscis esse scriptis quorum ipse meminit; aut certe ex antiquis monumentis desumptum. Eruit illud e latebris nobisque transmisit anno* MDCXLI D *noster P. Joannes Gamans, cujus magnam hoc in genere solertiam ac diligentiam sæpe contigit in hoc opere laudari : ejusdemque beneficio accepimus vetus illud exemplar impressum, cujus supra meminimus.*

AUCTORE D. P.

Memoria die 8 Maji,

5 *Memoria ejus ad diem* VIII *Maji, quo Martyr obiit, refertur in MS. Martyrologio ecclesiæ Pragensis his verbis :* In Cracovia S. Stanislai Episcopi et Martyris, qui a Duce Poloniæ frustatim jussus est dividi, sed aquilarum custodia a Domino servatus, reintegrari meruit. Hunc canonizavit Innocentius Papa quartus Assisii, in loco Fratrum Minorum. *Quo itidem* VIII *die ejus festum refertur in MS. Florario Sanctorum, et in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso : item apud Grevenum, Molanum, Canisium et alios. At postmodum* Clemens VIII anno MDCV *voluit ubique ejus festum sub ritu duplici officio Ecclesiastico celebrari, et quod dies octavus solennitati apparitionis S. Michaelis Archangeli esset dicatus, et nonus festivo cultu S. Gregorii Nazianzeni impeditus; præcepit festum* S. Stanislai *agi hoc* VII Maji, *ad quem diem primo loco inscriptus est Martyrologio Romano, ac vita ejus variis Legendis sive Historiis Sanctorum inserta. Eumdem inscripsit Natalibus Sanctorum Canonicorum Constantinus Ghinius, et Menologio Benedictino Gabriel Bucelinus, nam* quamvis, *inquit,* noster professione non esset, voto tamen fuit. *In Actis lego, ei* subivisse cupidinem arctioris alicujus religionis ingrediendæ, *talem autem eo tempore soli fere profitebantur Benedictini, in aliquot ramos distincti. Toto regno Poloniæ colitur festum S. Stanislai die* VIII Maji *cum octava, solennitate apparitionis S. Michaelis in diem* X *Maji translata; et præterea ad diem* XXVII Septembris, *celebratur sub ritu duplici festum translationis ad ecclesiam Cathedralem, quod etiam indicatur in MS. Florario Sanctorum, et in Auctario Greveni ad Usuardum aliorumque fastis. Alia ejus memoria inscripta est ad diem* XI Aprilis, *in dicto MS. Florario et Auctario Greveni et Molani primæ editionis, item apud Galesinium, Canisium, Ferrarium, uti tunc inter Prætermissos indicavimus.*

7 Maji,

E

17 Septemb.

et 11 Apr.

6 *Demum res gestas* S. Stanislai *ejusque martyrium breviter attingunt aut tractant fusius historici passim omnes potissimum Scriptores Rerum Polonicarum, quales sunt Martinus Cromerus, Matthias de Michovia, Jodocus Ludovicus Decius, Alexander Guagninus, Clemens Janitius, et alii recentiores. Ex omnibus autem, tam antiquis quam novis, nemo est, qui annum mortis in dubium revocet, quin fuerit Christianæ Æræ* MLXXIX, *et dies Maji* VIII : *sed dum additur in Vita, tam MS. quam impressa, parte* I *num.* 136, *consummatus Sanctus,* cum annum prope quinquagesimum ageret, octo annis Pontificali administrato Sacerdotio, *primum quidem non possumus integros hos annos accipere, cum num.* 25 *dicatur decessor Lambertus obiisse* vigesima quinta die mensis Novembris, anno Domini millesimo septuagesimo primo, *et* pro sufficiendo novo Pontifice comitiorum dies secunda Februarii dicta, *utique anni sequentis* MLXXII, *ex quo rursum tantum temporis detrahendum, quantum opus fuit petendo Roma et referendo in Poloniam decreto Confirmationis Pontificiæ, antequam consecraretur novus Episcopus : adeo ut ea consecratio, ut multum ad eam fuerit properatum, vix potuerit paucis hebdomadis præcedere dictam diem Maji, et sic solum haberetur anno* MLXXIX *inchoatus a pauco tempore annus Episcopatus octavus.*

Mentio apud alios scriptores.

F

Chronologia Vitæ apud Longinum implicata circa tempus Sedis,

7 *Crommerus libro 4 de rebus Polonorum, occisum Sanctum asserit,* cum vix triennium Episcopus fuisset : *neque hoc efficaciter evertit* triennalis mortuus, *a quo, dum viveret, emptus erat fundus, calumniæ in Sanctum postea causæ occasio. Potuit enim hic esse emptus, cum Episcopatum Stanislaus pro Lamberto administraret,*

AUCTORE D. P.

A *administraret, ejus ut nunc vocamus Vicarius generalis: et sic fortassis computantur octo anni a* MLXXI *inchoati, post quem Lambertus adhuc vixerit usque ad annum seculi istius* LXXV; *tum vero obierit, eique suffectus sit Stanislaus circa finem Maji* MLXXVI, *atque ita moriens non impleverit annum Episcopatus* III, *ejusdem tamen administrati octavum egerit. Altera in opinione Crommeri difficultas est, quod cum post reditum Boleslai ex Russia, qui ad annum* MLXXVI *videtur pertinere, universo feminarum generi infestissimus ipse fuerit, quia earum causa desertus ab exercitu amiserat fructum victoriæ suæ; adeo ut adulteras, adempta prole damnaverit ad canum catulos suis uberibus lactandos; videatur incredibile, tam severum femineæ libidinis ultorem, ut brutis animantibus commiscere se quam mulieribus maluerit, quemadmodum late deducit Longinus; potuisse Christinam, marito vi raptam, adeo insano amore deperire, uti describit ipse Crommerus; dum hac ipsa de causa increpitum a Stanislao Regem, ad instruendum ei calumniam inductum narrat; incredibilius autem, quod consequens juxta Crommerum foret, ne miraculo quidem resuscitati mortui fuisse aliquatenus emendatum. Dici tamen etiam ad hoc potest, justo Dei judicio permissum esse, ut, qui vagæ libidini cum suo exercitu indulgens in Russia, causam dederat matronali incontinentiæ in Polonia; et postea plus æquo severus illius ultor, cum humani generis contumelia, fuerat; prolaberetur ipsemet in adulterium turpissimum, in eoque et aliis gravissimis flagitiis obstinate perseverans, cum structa in sanctum monitorem calumnia miraculo tanto fuisset eversa, non confusus salubriter, sed actus in rabiem, crudelitatem plusquam ferinam exerceret. Ceterum antiqua Synopsis vitæ verosimiliorem nobis facit, dum ei consonat, ordinem narrationis quem sequitur Longinus, diuturnius Sedis tempus requirens, ut adulterium Boleslai et suscitatio mortui per Stanislaum, Kijoviensem expeditionem præcesserit, successerit autem eidem barbara in desertorem militem et adulterum sexum infirmiorem crudelitas, cum abominabili veneris brutalis usu, quo coactus fuerit Stanislaus primas monitiones, quas secuta mortui suscitatio olim fecerat non prorsus inanes, cum gravioribus censuræ ecclesiasticæ minis iterare.*

nec expedita satis apud Crommerum dum 8 annos Episcopatus ad 3 restringit.

B

Alia difficultas circa ætatem Sancti,

8 *Majorem apud Longinum difficultatem habet, quod num.* 27 *dicatur Sanctus ordinatus Episcopus* annum vitæ agens sextum et tricesimum; *et quod num.* 14 *legatur natus* regnante apud Polonos Rege Mieczislao primo, anno regni sui tertio, ab ortu vero Salvatoris nostri millesimo trigesimo. *Quæ omnia inter se pugnant. Et quidem quoad annum* III *Mieczislai,*
C *compositum cum anno* MXXX *Christi, constat novam esse repugnantiam, cum iis quæ de Regis illius initiis scribit ipse Longinus aliique in historia Polonica, dum Boleslaum Mieczislai patrem mortuum statuit anno* MXXV *tertia Aprilis, et filium coronatum proximo festo Pentecostes in urbe Gnesnensi, idque ab Archiepiscopo Hippolyto, quem dicit anno* MXXVII *vita functum. Quod igitur ad annum ætatis* XXXVI *attinet, hunc egisse credo cum Sacerdos ordinatus cœpit concionari. Sic enim primam ejus ætatem distingui posse existimo, ut natus anno seculi istius* XXX, *Gnesnam ad Philosophica studia se contulerit circa annum ætatis* XX; *inde post tres quatuorve annos profectus Parisios, post exactum in Jure Canonico et studiis Theologiæ septennium, redierit in Poloniam circa annum seculi* LXI, *ætatis* XXXI; *ubi Lamberto, creato recens Episcopo Cracoviensi, insinuatus, ab eo per omnes sacrorum Ordinum gradus promotus, deinde et adlectus sit Canonicis illius Ecclesiæ. Hæc autem omnia non satis distincte notata inveniens Longinus, nescio qua numerorum inter se componendorum negligentia chronologiam confudit: nec enim excogitari potest ratio, qua errores tanti in librarios refundantur, primo fortassis excepto, ubi annus Mieczeslai* tertius, *loco* quinti, *compositus est cum anno Christianæ æræ* D MXXX, *quod potest cyfræ obscurius a Longino exaratæ, et perperam postea lectæ extensæque, vitio imputari.*

non nisi per conjecturam tollenda.

9 *Neque in istis tantum, quæ jam attigimus, locis deprehendimus Longinum infelicem fuisse chronologicorum calculorum subductorem: sed et in canonizationis negotio similiter hallucinatum invenimus, rerum ordine perturbato. Tertio Legatos ivisse ad Pontificem constat, qui prima vice* apud Lugdunum *invenerunt* Innocentium quartum, *impetraruntque ut causæ in Polonia cognoscendæ nominaret Commissarios, Gnesnensem ac Wratislaviensem Episcopos cum Abbate Lubenensi. His commissione sua perfunctis, redierunt Legati; et Pontificem, anno* 1251 *hebdomade Paschali in Italiam reversum nec amplius inde egressurum, invenerunt Perusii; ubi nova rei conficiendæ injecta mora, assumpserunt secum Fr. Jacobum Weltrensem, denuo singula recogniturum cum prædictis Commissariis, juxta Commissionis suæ litteras datas Perusii* VII *Kal. Junii, anno Pontificatus* IX, *Christi* MCCLII. *Denique illo etiam sua commissione perfuncto, reditum tertio ad Sedem Apostolicam a Legatis, Fr. Jacobum comitantibus; peractaque causa est* XV *Kal. Octobris, Pontificatus anno* XI, *Christi* MCCLIII.

Tertia circa Legationes pro Canonizatione

10 *Hic rerum ordo patet ex Apostolicis litteris, a Longino ipso productis; qui interim secundam legationem postponit missioni Fr. Jacobi in Poloniam; eoque commissione sua defuncto, pro secunda vice missos Legatos ait etiam tunc invenisse Papam* apud Lugdunum; *addens* nondum enim Gallias liquerat; *eoque novas moras nectente et jubente, vult in Polonia novum institutum fuisse examen, idque tertium vocat. Tria sane examina libenter admiserim: sed ita ut primum factum sit per Episcopum et Clerum Cracoviensem, cujus acta secum ferentes Lugdunum Legati, Commissarios Apostolicos impetrarint: secundum ab his peractum sit et oblatum Perusii: tertium a Fr. Jacobo institutum, quo affirmante rite acta a Commissariis fuisse omnia, novaque documenta adferente, secuta Canonizatio sit, sic ut nullum aliud examen fuerit post Jacobi ad Papam regressum in Polonia factum. Ceterum prædicti errores Longini, historiam scribere professo non facile ignoscendi, nihil detrahunt ipsarum rerum certitudini; quarum substantia accepta ex dictorum examinum Actis omni fide dignissimis; indicandi tamen Lectori fuerunt, ne ex inopinato deprehensi, ancipitem etiam ad alia redderent.*

ex Apostolicis litteris explicanda.
E

11 *Canonizationis solennitate Assisii peracta in Nativitate B. Mariæ* VIII *Septembris, decreta est corporis elevatio et facta per quam honorifica. Fuerat illud ex suburbana S. Michaelis ecclesia, anno* MLXXXVIII *die* XXVII *Septembris, translatum ad Cracoviensem ecclesiam Cathedralem, tunc S. Wenceslao Martyri sacram, nunc ipsius S. Stanislai nomine insignem, repositumque in tumbam, qualis describitur lib.* 2 *cap.* 1. *Ast ubi reversis in Poloniam nuntiis illuxit dies* VIII *Maji, qua festum ex Decreto Pontificio prima vice celebrandum erat (nec enim video causam, quæ verosimile faciat, dilatam rem usque in annum* MCCLV) *sacra ossa elevata de tumba, et cum variis ecclesiis fuerunt communicata. Unde et* insignia duo frustra Pragam allata sunt, *uti scribitur in Diario Reliquiarum Pragensium: cujus auctor, pleniorem de iis notitiam mittere rogatus, ex Anonymi Pragensis Canonici MS. Codice hæc verba attulit;* Eodem anno (*nempe* MCCLIII) procurante Episcopo Nicolao, allatæ sunt Reliquiæ S. Stanislai Martyris de Krakovia XI Kal. Novembris, et receptæ in ecclesia Pragensium processione solenni. *Plura tamen quam ibi nunc servantur, allata Pragam frusta sunt: etenim urbs Pilsnensis, in eadem Bohemia post Pragam præcipua et semper Catholica, cum anno* MCCCCXXXIV *in festo S. Stanislai die* VIII *Maji, fuisset a gravi et diuturna Thaboritarum obsidione liberata; petiit et impetravit a Capitulo Pragensi de ejusdem Sancti Reliquiis partem*

Elevatio corporis an. 1254 in Cathedrali:
F

Reliquiæ Pragæ et Pilsnæ.

A *partem insignem, et exinde eam religiose servat, uti nobis nuperrime scripsit Reverendiss. Decanus, Samandriensis Episcopus, auctor præcitati Diarii, nec non grandioris operis sub titulo Martis Moravici nunc primum editi, ubi lib.* 5 *cap.* 4 *Pilsnensis obsidionis historiam proponit, addens quod* ad hoc usque tempus manet apud Pilsnenses liberatæ hoc modo urbis solennis memoria, et dies festus anniversarius, nempe Dominicus diei octavæ Maji proximus, protractis solenniis tota illa septimana usque ad feriam VI. *Ex eodem S. Stanislai corpore, ut ait idem in præcitato Diario,* Deus donatus *est Imperatori* Carolo IV Cracoviæ, a Casimiro III Rege Poloniæ, anno MCCCLXIII, et digitus : *horum autem causa, in Kalendario Pragensis Ecclesiæ anni* 1578, *notatur festum in diem* 9 *transferendum : quod usque ad mutationem, a Clemente VIII factam, servatum.*

cultus feriæ 6 in loco primæ sepulturæ.

12 *Præcipua interim sancti corporis pars Cracoviæ mansit in prædicta basilica, asservaturque* inclusa tumbæ argenteæ, quam sex Angeli ex eodem metallo sustinent, *ut ait, in descriptione Cracoviæ Georgius Braunius, orbis totius urbes præcipuas tabulis æneis expressas proponens, et illius templi magnificentiam explicans, cui Clerici* LXXX, *Canonici* XXX, *Prælati* VI B *cum Suffraganeo deserviunt, quod ad pleniorem historiæ intellectum proderit observasse. Ipsa porro S. Michaelis ecclesia, in qua patrata cædes fuit, nihilominus frequentatur, mutato nomine dicta* rupella S. Stanislai. *Est enim ut describit Longinus* in editione rupella, in plano consurgentes, fabricata : *quæ nescio quomodo plerumque in libro* 3 *vocatur* Rumpellam *vel* in Rumpella : *et num.* 35 *dicitur ea per annum a populo hebdomadatim visitari solita quavis* feria sexta, *quod Cathedralis, intra arcem claudatur, sitaque sit in sublimi monte, difficilem ex ea parte ascensum habente. Ea autem ecclesia, tum extra urbem, nunc includitur* Casimiriæ, *a Casimiro Rege anno* MCCCXLVI *fundatæ, et solo flumine Vistula divisæ ab ea urbis Cracoviensis parte, quæ arci subjecta Strademia dicitur.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 55 *

SYNOPSIS VITÆ

Ex antiquo MS. eruta a P. Joanne Gamans.

Piis et diu sterilibus parentibus natus,

Stanislaus Scepanovius Polonus, de nobili Prussorum familia, patre Velislao, matre Bogna, piis et locupletibus parentibus natus est. Hi, cum multis C annis steriles essent, ad Deum omnis fœcunditatis auctorem confugiunt, ut pro sua benigna voluntate illis liberos dare vellet; pacti voto, se quidquid id esset, quod ex illis nasceretur, ipsi soli ejusque cultui sanctissimo addicturos. Ad trigesimum tamen propemodum annum eorum desideria differebantur : unde, cum conjicerent, id Deum nolle, quod illi summopere vellent; voluntatem suam divinæ voluntati subjicientes, omnem curam et solicitudinem a carne et sanguine, ad fructus spiritales transferunt.

Gnesnæ et Parisiis scientiis excultus,

2 Ecce vero adest præsens, et nec opinatus quidem, sine magna matris molestia, partus : crescit, non magis corporis, quam animi viribus : modestus, pudicus, ad omne genus doctrinæ et pietatis propensus puer. Quod dum parentes vident, votis suis et pueri ingenio deesse nolunt. Gneznam illum, et Regni et litterarum tunc sedem, mittunt. Sed non diu hic nidus tantum potuit continere ingenium. Lutetiam igitur, Parisiorum urbem, studiis litterarum ex antiquo celebrem, mittitur. Hic se totum cum aliis studiis, tum præcipue theologiæ ac juri Canonico tradit.

3 Redit domum, tamquam ex mercatura mercator bonus ; integris suis, pietate, modestia, castitate, sinceritate ; quæsitis multis, excellenti doctrina, rerum gerendarum dexteritate summa. Fama ejus permotus Lambertus Episcopus Cracoviensis, vir pius, D juvenem, reluctantem magis quam se ingerentem, EX MS. ad sacros Ordines pertrahit. Sacerdotem primum, post Canonicum, ac Prædicatorem Cracoviensem facit. Sic Stanislaus, tamquam fœcunda et pretiosa planta, in uberius solum translata, uberrimos fructus reddere cœpit ; in omnibus seipsum præbens exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, verbum sanum et irreprehensibile ; ut ii, qui ex adverso essent, vererentur, nihil habentes dicere malum de illo. Quod dum Lambertus, senio et ætate confectus, in illo videt, ipsum universæ Ecclesiæ, atque adeo domui suæ, tamquam alterum Josephum, præficit.

Sacerdos et Canonicus concionando magnum fructum facit:

4 Moritur plenus dierum Lambertus : in cujus locum a sacro Collegio, universo populo expetente, sufficitur Stanislaus. Ponitur lucerna ardens super candelabrum, ut luceat in domo Domini. Cunctatur multum fortis athleta, nec ita facile in stadium ingreditur. Horret onus Angelicis etiam humeris formidandum : vicit tamen caritas : vicit voluntas, voluntati Dei ac majorum parere assueta. Ingressus fortissimus miles in arenam, ex qua nonnisi victor morte decessurus erat : induit loricam justitiæ et caritatis, calceat pedes suos præparatione Evangelii pacis. In omnibus sumens scutum fidei, in quo possit omnia tela nequissimi ignea extinguere ; galeam salutis et gladium spiritus, quod est verbum Dei accipit ; per omnem orationem et obsecrationem orans omni tempore in spiritu, et in ipso vigilans, in omni instantia et obsecratione pro omnibus Sanctis. E

ordinatus Episcopus

insistit verbo Dei,

5 Sic armatus, primum circa se omnia diligenter videt, ne quid apertum aut superfluum sit, quo ab hoste teneri, et in quo vulnus infligi possit : domus deinde suæ semitas omnes considerat, ne a latronibus suffodiatur, ne ab inimico homine succendatur. Quam eamdem domum, pauperum ac hospitum diversorium facit : orphanos et viduas conscribi jubet, ut cuique panem frangat in tempore suo. Circumit annis singulis omnes diœcesis suæ partes, non solum altarium aut sacræ suppellectilis munditiem videns, sed multo magis ipsorum Sacerdotum, qui altaribus inserviunt, vitam et integritatem examinans, ut sancta sancte administrent ; nec ut ipsi soli sancti sint, qui portant vasa Domini, sed domui etiam suæ atque universæ familiæ bene præsint. In quo omni studio suo patientia fuit singulari : quoniam Deus non posuit eum in iram, sed in acquisitionem salutis. F

juvat pauperes,

visitat diœcesim et Sacerdotum vitam :

6 Videbat et invidebat inimicus salutis nostræ indies novam sibi prædam eripi, nova gaudia in cœlestibus excitari : aulas igitur et palatia Regis, uti assolet, petit : negotia ac pericula Stanislao nectit. Regnabat tunc in Polonia Boleslaus, a virtutibus bellicis appellatus Audax, Rex a principio pius et patriæ amans, sed ingentes viri virtutes ingentia æquabant vitia. Erat animus ad aggredienda pericula magnus, erat constantia in bellis persequendis laboribusque tolerandis incredibilis : sed ex altera parte fuit crudelitas summa, avaritia non ferenda, animus impotens ac rebus secundis insolens, ante autem omnia in quamque fœdissimam libidinem plane effusus. Dolebat Sanctus Antistes, tantas virtutes tot tantisque vitiis contaminari. Regem igitur aggredi, illumque officii commonere constituit.

Regem inter præclara facinora opleri vitiis dolet

7 Emerat forte D. Stanislaus a Petro, nobili viro, rus ad ripam Vistulæ, in agro Lublinensis tractus, non sibi, nec suis, sed Ecclesiæ. Moritur Petrus prius quam venditio in tabulas publicas relata fuisset. Sumit hinc ansam nocendi Boleslaus, Petri nepotes hortatur, ut Stanislaum in jus ad suum tribunal vocent. Vocatur in jus Pontifex : sistit se ad Soletium

ut rus a se emptum legitime ostendat

A

Ex MS.

Soletium, ubi tum sub papilionibus, more majorum, dabat Rex magna judicia. Jubetur titulum exhibere ruris possessi. Provocat ille ad testimonia, sed nemo audet, Rege prohibente. Tunc sanctus Pontifex, omni auxilio humano ac testimonio destitutus, in hanc vocem mœstus prorumpit: Quoniam, inquit, diminutæ sunt veritates a filiis hominum; de terra veritas oriatur, et justitia de cœlo prospiciat. In nomine Jesu Christi, cui servio, et cujus ecclesiam tueor, recipio, me ab hinc tertio die, ipsum Petrum vivum, testem veritatis et æquitatis causæ meæ, ad hoc tribunal adducturum.

addicit testimonium venditoris mortui.

8 Venit Petravinum, in orationes et jejunia se totum cum suis effundit: tertio demum die ad templum S. Thomæ, ubi Petrus fuit sepultus, pergit; Deum, summum et primum veritatis vindicem, genibus flexis invocat; ac testem innocentiæ suæ cum Susanna appellat: Petrum deinde in nomine ejusdem Dei omnipotentis compellat; Exi, inquit, foras Petre, ac sepultæ a vivis veritati, mortuus de sepulcro perhibe testimonium. Prodit ille triennalis mortuus: stupor et admiratio invadit omnes. dextra apprehensum ad tribunal Regis, ita ut pollicitus fuerat, adducit Antistes. Exanimatur Rex: stupet totum tribunal: nemo loquitur verbum, donec ipse Petrus: Ego sum, inquit, ille Petrus, qui testimonium veritatis redditurus, ex quietis sedibus venio huc. Huic ego rus meum justo pretio vendidi et addixi: Regem deinde ac nepotes increpat, qui sancto viro absque causa negotium facessant. Victa et coacta malitia, secundum veritatem sententiam fert.

et eum precibus cum jejunio fusis resuscitat;

datoque testimonio

B

9 Abducit ab judicio suum testem Antistes: quærit ex illo, numquid, vel pœnitentiæ causa, vitam sibi prorogari velit. Quod cum ille negasset, jam scilicet se majorem partem pœnarum in purgatorio exolvisse, nec iterum periculis ac procellis mundi ac peccati se committere velle, confidere se precibus sancti Dei a reliquiis pœnarum liberatum iri; deducit illum ad locum quietis: quem ubi primum attigit, expiravit. Interrogabant multi Petrum, de rebus alterius seculi: sed ille nihil cuiquam respondebat, præter illud: Habetis Moysen et Prophetas: non ad evangelizandum, sed ad testificandum missus sum. Audiverant hoc vicinæ gentes et gavisæ sunt, quia magnificavit Dominus misericordiam suam: et gratias agebant Deo, qui tantam potestatem dedit in hominibus. Confirmavit ea res Polonorum animos in fide, Russicis erroribus per septennium inquinatos: nomenque gentis illustravit ubique, sed et vicinarum gentium corda ad Dominum Deum convertit.

reducit ad sepulcrum,

et confirmat Polonos in fide.

C

10 Consederant aliquantisper Regis iræ, quæ tamen postea facile exarserunt. Fecerat expeditionem Rex contra Russiæ Duces: quibus victis ac profligatis, Kioviaque capta, ipse cum milite suo, urbis amœnitate ac deliciis capitur. Interim militum conjuges, longioris moræ pertæsæ, pro maritis servos accipiunt. Milites re cognita, relicto Rege domum properant. Primum in illos ipsos tamquam desertores, deinde etiam in uxores ipsorum, Rex immani crudelitate animadvertit. Præterea rapina ac libidine nefanda se contaminat. Non ferendum hoc putavit bonus Pastor: certamen tertium cum Rege iniquo ingreditur: semel et iterum ad eum venit, a crudelitateque dehortatur; ut ex oculo suo trabem prius, deinde festucam ex oculis aliorum eruat, monet: nisi faciat, se illum excommunicaturum minatur. Dum nihil proficeret, dumque videret joco ac risu accipi omnia, die sacro Domini ad altare Regem excommunicat. Perculit ea res animum Regis et exacerbavit; ita ut nil amplius, nisi de vita ac sanguine Stanislai cogitare videretur.

Regem de crudelitate et libidine sæpius monitum excommunicat:

11 Peragebat rem sacram D. Stanislaus octavo Idus Maji in sacello Cracoviæ suburbano, S. Michaelis dicto. Qua re cognita tyrannus, audacissimum quemque ex militibus ad interficiendum Dei Sacerdotem destinat. Qui ubi ad locum designandæ cædis perveniunt, stupescere incipiunt, alii cæcutire, cadere retro ceteri. Significabantur hæc a Clero D. Stanislao; sed ille suos nihil timere jubet: pro Rege Deum deprecatur: se et suum ovile eidem commendat. Rex ubi morari suos videt, alios et alios mittit, qui manum Excelsi Episcopo adesse renuntiant. Arripit ipse gladium, ac veluti ferus Cain sanguinem justi Abel persequitur; eademque omnia, quæ milites pertulerant, in se experitur. Peracta demum re sacra, ubi Deus ipse permisit, vulnere letali caput Martyris proscindit, cerebroque ejus parietem respergit. Male inchoatum opus Regis, improbi ministri deterius perficiunt: corpus Sancti de templo extrahunt, in partes septuaginta duas discindunt, atque canibus avibusque devorandum projiciunt: nefando demum opere perfecto, abeunt.

D

a quo ad altare post sacrificium Missæ occiditur:

corpus in partes 72 discissum,

12 Non tulit Deus militis sui corpus diu abjectum ac infame jacere: adest cœlestis custodia aquilarum, quæ corpus disjectum, dum se Clerus colligit, custodiant. Post biduum recipit animos Clerus, terrore ac timore dispersus, suique Episcopi membra honorifice componit. Effecit omnipotentia Dei, ut ita simul concrescerent, ac si numquam divulsa fuissent. Digitus unus deerat; sed ne istum quidem diu latere passus est ille, qui custodit ossa Sanctorum suorum. Lucerna eum cœlestis, in vicinam piscinam conjectum, a pisceque devoratum demonstrat. Collectum ac concretum corpus, in vestibulo ejusdem sacelli, magna pietate ac reverentia collocatur. Sic Stanislaus octavo Episcopatus sui anno, martyrio coronatur, vitamque mortalem pro immortali commutat.

ab aquila custoditum redintegratur:

E

13 Ecce enim Stanislaus computatus est inter filios Dei, et inter Sanctos sors illius est. Honorificavit eum Pater æternus, qui in cœlis est: centuplum accepit in hac vita, et vitam æternam possedit. Nam qui vivus cæcis viam demonstrabat, mortuus cæcos illuminat: qui vivus unum solum mortuum, magna nostri orbis admiratione, a mortuis excitavit, mortuus plures de sorte mortis sustulit: qui vivus ferro Boleslai cessit, mortuus universos exercitus, atque acies integras, piorum Regum Patronus et adjutor gentisque suæ amator, fugat. Itaque cum locus ille, ubi depositus fuit, populi frequentiam, quæ illuc opis causa confugiebat, continere non posset; Lambertus hujus nominis tertius, successor ejus, et Princeps Vladislaus, divinis visionibus admoniti, ossa Sancti, odorem suavissimum spirantia, sancte ac reverenter in primarium templum Cracoviense, S. Venceslai tum dictum, transferunt. Sic suo altari Pontifex, Cathedræ Doctor, templo Episcopus, populo Pastor, post decennium restituitur.

clarum miraculis,

transfertur ad ecclesiam Cathedralem,

F

14 Post centum tandem et septuaginta annos, excitat Dominus spiritum Prandotæ Episcopi Cracoviensis, viri Sancti; Boleslai item Ducis, cum sua conjuge Kinga, femina castissima. Qui miraculis sancti Episcopi collectis, et fide publica, tamquam igni probatis, legatos ad Innocentium Quartum Summum Pontificem mittunt: atque ut tantum virum in numerum Sanctorum referre velit, diligenter precantur. Fit consultatio Assisii, ubi tum forte erat Summus Pontifex. Inter alios tum unus adversabatur causæ Divi Stanislai Reniholdus Cardinalis Ostiensis, vir primæ auctoritatis. Incidit hic in gravem et letalem morbum: cui in somnis apparet Divus Stanislaus; indigne illum facere docet, qui Dei resistat voluntati. Excitatur senex, Divo se commendat, convalescit, causam antea oppugnatam tuetur. Fit summus consensus omnium: Episcopus sanctus inter Martyres refertur.

ab Innocentio IV:

post Cardinalem Ostiensem sanatum.

15

A *et mortuum resuscitatum.*

15 Contigerat, Deo ita ordinante, inter ipsam rem sacram, ut mortuus adolescens a matre in illud templum D. Francisci dictum deduceretur. Pontifex Deum supplex precatur, ut novo miraculo factum suum confirmet: erigit se subito adolescens : fit ingens lætitia omnium. Summus Pontifex pro suggestu gratias Deo agit : Martyrem luculentissima oratione celebrat : diem VIII Idus Maji memoria ejus sollennem assignat. Redeunt legati cum ingenti lætitia, annuntiantes quanta Deus fecit cum Martyre suo. Prandota Episcopus ossa Sancti ex pulvere terræ sublevat, eaque pro more solito in altari condit, Boleslao Rege pudico ac Regina pudicissima, ceterisque Episcopis ac Ducibus regni et vicinarum Provinciarum assistentibus. Et factum est in die illa gaudium magnum : benedixitque Dominus novissimis Stanislai, magis quam principio ejus.

Sanctis adscribitur:

sacra ossa altari imponuntur.

VITA

Auctore Joanne Longino seu Dlugosso, Canonico Cracoviensi.

EPISTOLA DEDICATORIA.

B

Excellenti et Venerando Patri, Domino Sandiwogio de Ezechel, Artium, et sacræ Theologiæ Magistro, monasteriis et domus Canonicorum Regularium Ordinis Sancti Augustini in *a* Clodawa Gneznensis Diœcesis Præposito, Domino et Patri colendissimo Joannes Longini, Canonicus Cracoviensis, tuus, et qui tecum una Christo militant, servorum Dei servus, salutem plurimam dicit, et beatitudinem contemplari æternam. Subierat, superioribus diebus animum, Venerande Pater, idque frequenter pene assidua meditatione pectus decoquebat, et ingentem scribendi ingerebat pruritum, ut in decus et gloriam Præsulis Sanctissimi Cracoviensis Stanislai, Polonorum Protomartyris, aliquid litterarum conficerem. Id cum neque per ætatem et ingenium, neque per tempestates tum publicas tum privatas facere liceret ; tandem repugnantem animum, divina fretus miseratione, quæ piis conatibus deesse numquam consuevit, labori subegi ; opusque, utinam tam diserte et accurate, quam officiose, domestica scheda edidi ; neminem esse Sanctorum ratus, cui aliquando patria nostra, vel pro opere vel officio, vel pro vita et martyrio plus deberet; cujus tanta ac talis extabat virtus, divinis freta solatiis, ut molestias cujuslibet asperioris fortunæ et excelsioris potentiæ, pro honore Dei, pro religione orthodoxa, pro salute ac libertate Polonici populi, despiceret, et pietatis zelum in arduo temporum articulo, monstraret, inexpugnatam animam in fide et religione conservans : quam sane rem non alienis auspiciis, non externis suffragiis, sed Dei tantummodo præsidiis, et suo martyrio confecit.

a

Dantur res præclarissime gestæ et martyrio finitæ :

C

2 Vitam autem Sancti describere non contentus, etiam prodigia ad invocationem sui nominis, postquam felici cruore damnatus est, gesta ; item et Canonizationis suæ Bullas Apostolicas præsenti operi inserui; ut munus cumulatius et tibi et legentibus elargirer; simul quoque rem dignam judicans, quæ proprii operis narrationem habere mereretur. Et quamvis ejus martyrii dignitas multo major sit, quam vel a me describi, vel ingenio meo comprehendi possit ; adnitar tamen pro viribus, ne quid a me omissum iri, quod ad rem pertinere rebar, contingat. Hoc quoque apud te et quoslibet legentes præfari de Sancto nostro liceat, neminem ex Pontificibus Polonicæ Ecclesiæ pro fide et justitia, neminem pro libertate et religione, et priscorum et nostra memoria, fortius pugnasse ; neminem insuper inter Sanctos extitisse, qui pro suo merito a nostræ linguæ hominibus sit amplius colendus, magis amandus, magisque in deliciis et admiratione habendus.

et miracula secuta, cum Canonizatione :

D AUCT. JO. LONGINO.

3 Versanti autem mihi animo, et multum diuque tacita cogitatione reputanti, cuinam libellum, de Vita Sancti editum et pulchrorum plenum varietate facinorum, dedicarem ; ad Te, cujus apud regionis nostræ populos maximum est in doctrina et religione nomen ; ad Te, jam pridem veteranum Christi militem, quondam vero meum contubernalem, me tamen et ingenii et oris [facundia] *b* atque doctrina ceterisque hujus generis artibus longe præstantem, animum verti. Tibi, viro omnium humanissimo et optime de me merito, qualiscumque hic labor noster dedicandus erat : ut esset penes te perpetui amoris nostri monumentum : invenies enim in opere præsenti plurima, et jucunda cognitu, et scitu necessaria. Tu Pierii vir spiritus, et sacra atque humana colens studia, et quem, pace ceterorum, Jubar Polonicum appellare ausim, inter multos animo occurrebas meo : quem quoque in religionem nostram et in doctrinam, et in magnarum rerum cognitionem observandissimum cupidissimumque esse cognovi. Non alium quam te præsentis muneris gratiorem ratus, quod et Sancto, quo de nunc agimus, propensiorem cultum exhibeas, et aliquid cum illo habeas commune, gestorum quoque illius et vitæ æmulator existas ; animo dudum invisceratus meo, quem religione et benevolentia præoccupasti. Denique familiaritate tua tractus, quam mihi peperit tua dignatio et fides mea, lucubrationes meas et labores, (quorum te non tam primarium inspectorem esse volui quam censorem) nusquam fidentius quam in tuis auribus et oculis depono, *c* tuoque optimo atque gravissimo judicio opus nostrum probatum vel infirmatum iri confido.

b

offeruntur Præposito Clodawensi

E

c

4 Hoc enim a te unum quam maxime exactum iri velim, ut libelli præsentis (quem venula mei, qualecumque illud est, scaturivit ingenii) labes et asperitas tua limetur industria, imbuatur eloquentia, adornetur doctrina. Tum quoque primum aliis visendus et legendus præbeatur ; tuoque fultus favore, tum demum prodeat in publicum. Nam quod tu probaveris, ab reliquis quoque comprobatum iri, et omnibus suffecturum confido : nec quilibet reprehendet, quod tu comprobaris. Suscipe itaque, Vir clarissime, a me præsentem scripturam, et libenter examina; tuæ quoque integritatis et doctrinæ adjectiones et detractiones adhibens, tuis laboribus eam purga, et quidquid illud sit, quod prudentiæ tuæ lynceos oculos offendat, aut aliorum sit offensurum, lima tuæ correctionis rescinde, eloquentiæque tuæ peritia imperitiæ meæ errata dissolve, styli quoque deficientis supple defectum. Benigniores siquidem opus nostrum habiturum autumo reprehensores, lectores, et interpretes, si a te illud cognoverint censuratum. Pro sua siquidem dignitate series totius vitæ Sancti nostri, a me diligentius scrupulosiusque investigata, plus aliquanto crevit quam meum ferret ingenium, nobilius etiam quam meum sit oneratura. Proinde vivaci illo tuo, ut sic dixerim, sulphure, si quid incompletum, si quid superfluum, si quid minus tersum, si quid tepide aut remisse a jejuno et abortiente ingenio genitum repereris ; concrema, et novo tuo carmine quod squallidum fuerit demulce : aut, si id expedire videris, penitus abrade ; non mediocrem mihi gratiam præstiturus, si errata mea faciliori vena *d* correxeris ; et quæ insipida atque arentia sunt, ubertate tuæ eloquentiæ conduxeris in virorem. Neque enim alia lege, alia fiducia libellum præsentem, humilitatis meæ tenuissimo exaratum sensu, tibi dedico, tibi adscribo; nisi quia illum, non prius

ejusque censuræ subjiciuntur.

F

d

AUCT. JO. LONGINO.

A prius quam a te limatum, tersum et censuratum, tuoque judicio comprobatum, *e* ceteris legendum et publicandum reor, pluris judicium tuum quam cujuscumque existimans : ut, si forte vitiosi sermones aliquos offenderint, auctore neglecto, singuli defectus, deformitates, et vitia in te recidant censorem.

ANNOTATA.

a Clodawa *sita est in Calissiensi Palatinatu, inter Wartham fluvium a meridie et confinia Cuiaviæ versus Septemtrionem, et inter Operowam ab Oriente, et Caninum ab Occidente. Ac* Canonicos Regulares Congregationis Lateranensis *ad Ecclesiam Clodawensem post liminio reductos, et Ecclesiam illam in Collegiatam erectam ab Alberto Justrembecio Archiepiscopo Gnesnensi* 35, *scribit in serie Archiepiscoporum Damalevicius Canonicus Regularis.*

b *Impressum,* Ingenio et oris atque doctrina : *quod aliaque nonnulla (nam Epistolam et Prologum non habemus descriptum) ex conjectura correxi.*

c *Locus hic, duarum linearum inter se conversione, deformatus erat.*

d *Ibidem,* venia.

e *Item,* Comprobandum.

B

LIBER I.

Res gestæ et martyrium S. Stanislai.

PROLOGUS.

Scripturus Acta S. Stanislai

Si tanta foret mihi styli virtus, et ea scribendi facultas infusa a Superis, seu natura comparata vel arte, quantus scribendi ardor; dudum, virorum illustrium preci et desiderio, viri quos unquam Polonia genuit sanctissimi, Stanislai, Cracoviensis Episcopi, et Polonorum Protomartyris, vitam et gesta a me conscribi expetentium, morem gessissem. Sed deterrebar hinc scribendi imperitia, illinc magnitudine rei. Noveram insuper munus id, a priscis Scriptoribus, neque imprudenter, neque ineleganter, præoccupatum fuisse : propter quod adhiberi in rem cultius erigendam, alterum virum crassioris *a* Minervæ gestiebam ; cui et feracius ingenium, et amplior dicendi peritia, majusque scribendi artificium contigisset; qui narrationi egregiæ justum decus imponeret, et singula operum suorum atque virtutum merita exquisitiori depromeret eloquii venustate. Ne, si parum ornate parumque cumulate atque inconcinne vita a me Sancti descripta fuerit ; operi inconsulte assumpte succumbens, imperitus dicendi C viderer dignusque reprehensione judicarer, qui nequiverim molem suscepti oneris sustinere, suadet enim noster Seneca, dum res proferuntur eximiæ, earum quoque majestati cultum sermonis adjungi : innuens res suapte excellentes, scribentium industria (quod et in plerisque extrinsecis licet intueri operibus) et amplius posse extolli et magis celebres reddi. Non enim vita Sancti nostri, pro sua excellentia et dignitate, usitato genere scribendi contenta est : sed exigit genus dicendi rarum, excellens atque politum.

pluribus omissis seligere insigniora proponit auctor

6 Impetu post hæc non jam rogantium, sed pro suo cujusque in me jure et officio, aut exigentium aut jubentium, validiori coarctatus, laborem scribendi assumpsi : scripturus ex multis insigniora, plurimis quoque omissis, ne legentibus fastidio sim, locos illustriores satis ratus attingere, quos vel de ipsius historiis vel de aliorum relatione indicatos cognovi, et quos Sancti nostri dignitati vel honori, proximorum vero saluti conducere arbitrabar ; sperans imperitiæ meæ culpas, singulos, qui hæc nostra legerint, æquis auribus laturos, dum inconditum sermonem proferri sentient, non ex meo arbitratu et ingenio, sed ex præcipientium auctoritate. Neque enim me ea doctrinæ et scribendi arte præditum esse scio, ut cultius me atque ornatius, vitam viri sancti, quam ceteri scripsere, confecisse arbitrer. Recensenti enim et pertractanti mihi vires ingenioli mei, sentio quam jejunus mihi et aridus videor, ut ipsa tenuitate deterreri debuerim ab officio scriptitandi : sciens omnia ultra vires ausa collisum iri. Sed ut in Sanctum devotionem depromam, et in patriam cui me omnia debere non inficior, demonstrem caritatem; jussioni quoque et expectationi respondeam plurimorum, malens ex obedientia judicari parum prudens, quam ex denegatione cautelosus et sapiens *b* [ad scribendum accedo]; non priscam et probatam illam dicendi suavitatem et eloquentiam, sed rudem ac simplicem repræsentaturus. Illius propitiatione adeptum mihi iri confidens præsidia, qui obedientiam victimis prætulit, et non acquiescere recta monentibus crimen sapere ariolandi dictavit. D

plurium voluntati et utilitati serviens,

7 Provocaturum insuper me reor præsenti opere plurimos ingenue eruditos, qui elegantius probabiliusque Vitam Sancti mandare litteris poterunt, et cum sua amplissima laude in hoc genere scribendi versari; dignum et pernecessarium existimans, athletam nostrum plures et memorabiles virtutum suarum sortiri *c* præcones. Is quoque respectus permovit pellexitque me, ad ea, quæ dudum de viro sancto explanata sunt ab aliis, aliquam adjectionis materiam conferre, [quod sperare possem eamdem vitam] doctorum et eruditorum virorum ingeniis (quorum alma parens nostra Cracoviensis Universitas, munere divino, ferax est) nostro excitandorum calcari, politiorem illustrioremque dante Domino evasuram. Eam enim et artis cujuslibet et rei constat esse naturam, ut plerumque prima vel primis proxima hebetiora rudioraque *d* sint, sequentia vero posteris plurima vel conferentibus vel in melius transmutantibus, et gratiora et cultiora ; quod et vulgarioribus amnibus contingit, quorum denominationis magnitudinem, non ex fonte exiguo et tenui, sed ex aquarum influentium augmentato spectari oportet. Satis itaque erit et mihi ruditer aliqua de Sancto nostro excellentiora scripsisse, et non materiæ tantummodo sed et irritamenti specimen aliis indidisse. Erit fortasse et non inamœnum, altero schemate Sancti explicare vitam, ut varietate tegminis, speciem lætiorem intuentibus præseferat : hoc enim vel maximo modo, ad factorum et laudum viri sancti depromendum splendorem, præconem aliquem spero accessurum, qui vitæ illius et gestorum mirificam præstantiam pari verborum exæquet venustate, et illius clarissima facinora, apud aures singulorum suavitate eloquii diffundat; majorem voluptatem, ipso ornatu dicendi, in legentium audientiumque pectore pariturus. E F

optansque ut eadem elegantiori stylo ab alio scribantur,

ut delectent et prosint magis

8 Vita enim Sancti quo plenius disertiusque describitur, tanto magis in pectoribus legentium et audientium dulcoratur, et animos mortalium superni muneris suavitate reficit et oblectat. Quis enim neget operum quantumcumque sublimium decus, sive virtutem spectes theologicam sive heroicam, per scripturæ nitorem amplius inclarescere? Inde quoque constat nonnullos summos viros, quo clariores evaderent, pro gestis suorum operum scribendis aut statuis locandis, peritiores quosque vel adhibuisse vel desiderasse. Ad Sanctorum quoque ampliorem felicitatem et gloriam credimus accedere, si suarum rerum et operum disertos sortiantur scriptores : quod in B. Paulo primo eremita, Paula, et Hilarione, quorum Vitam B. Hieronymus ; itemin B. Martino Turonensi, cujus Vitam Severus Gallicus ; item

A item in B. Nicolao Myrarum Episcopo, cujus vitam Simon cognomento Metaphrastes et Leonardus Venetus artificioso edidere eloquio, pluribusque aliis tam Græcis quam Latinis, experimur scriptoribus : qui operum et virtutum a Sanctis editarum effigiem, admirandis ingeniis accurate cogitateque reliquerunt expressam et politam, et evidentibus persuasionum suarum stimulis laudibusque celebratam, effecerunt feliciorem et arctius imitandam, cum vitæ splendori lux quoque et venustas responderet sermonis. Majorem siquidem delectationem legentibus, sermone ad gratiam instructo, lepidus Scriptor et expeditus inseret, quam aridus et rusticanus. Quod in populari quoque contingere perspicuum est declamatione, in qua facetum et peritum plus posse nemo dubitat, quam rudem; quod facetus maximam habeat capiendi et oblectandi animos, fletus quoque et singultus eliciendi vim; rudis vero fastidio esse soleat, nonnumquam et contemptui.

9 Mei vero si quis rationem habendam duxerit, in partem benigniorem judicium ventilando convertat, atque eam de me sententiam a me rogatus concipiat, nihil me pro captanda terrena et populari aura, nihil pro retinenda aut producenda fama, sed B pro amplitudine laudis Redemptoris et Conditoris nostri Dei, pro declaranda et illustranda Vita viri Sancti Stanislai, pro ædificatione proximi, et pro capescenda merendaque vita perenni, operis hujus laborem assumpsisse; eo quidem arbitratu et pacto, ut legentibus doctrinæ et imitationis exemplar; mihi vero peccatori, ad dicendum scribendumque rudi et ignaro, conscientia insuper delictorum remordente gravato, suffragio et precatu viri Sancti, cujus Vitam scripturus sum, retributio sempiterna et immarcessibilis, pro caduca (quam respuo, quaque me abdico) per gratiam Remuneratoris æterni proveniat; ratus laborem nostrum, et si non dicendi satiatis et peritis, at saltem a litterarum sapore jejunis, suffecturam. Et dum ardua hæc, meisque viribus majora moliri aggredior, opem deprecabor divinam, ut quo ascendere mea hebetudo non possit, cœlesti suffragio adjutus transmigrem.

Ejus pura intentio.

ANNOTATA.

a *Quamvis hac phrasi passim in sequiorem partem utantur scriptores Latini; in meliorem tamen a Longino accipi apparet infra num.* 15, *ubi simili sensu a* Pingui Minerva *laudatur S. Stanislaus.*

C

b *Deest hoc aut simile quidpiam : quidquid porro sic [ ] inclusum videbis deinceps, id sicuti in aliis hactenus, explendi sensus causa adjectum sciat lector.*

c *Expungo, ut superfluum,* debuisse.

d *Item,* habita.

CAPUT I.

Pietas parentum. Ortus, educatio, et prima studia S. Stanislai.

Notam facturus Dominus filiis hominum potentiam suam, et pro suæ pietatis abundantia fidelibus suis insperata bona largiturus, mirificæ fortitudinis viros, in consummationem Sanctorum, in ædificationem corporis sui mystici, diversis temporibus suscitavit: ut per illos fidei et religionis orthodoxæ, in salutem et confirmationem credentium, illuminationem gentium, exterminationem schismatum et errorum veritas sidere inclaresceret fulgentior matutino. Inter alios autem, seculo vergente in senium, habitantibus in regione Boreali Polonis, fidem Christi dudum antea professis, et in suo circuitu varias gentes idololatriæ aut erroribus deditas habentibus, B. Stanislaus, ex eorum gente et genere exortus, velut sidus D rutilum, animam sortitus divinis virtutibus adornatam, præluxit; et caligantia sui temporis secula fulgoris sui lampade illustravit : qui et in mortali conversatione militans, et deinde in cœlesti hierarchia triumphans, prodigiis coruscavit stupendis. Potenti vero miraculorum et operum virtute, quanti sit fueritque meriti, ab eo, in quem omnes curas cogitationesque suas verterat, quem casto et fideli pectore mundoque corde super omnia dilexerat, est declaratum. Contulit enim illi virtutum Dominus, non apud Polonos solum, sed in universo Catholico orbe, nominis claritatem.

S. Stanislaus in Polonia ortus,

AUCT. JO. LONGIN.

11 Fuit autem beato viro Stanislao origo ex Polonorum gente et ex Cracoviensi provincia, et natale solum de vico Sczepanow, duobus milliaribus ab oppido *a* Bochnia, in quo sales effodiuntur, a Cracovia vero septem milliaribus sito; ex se quidem obscuro, sed viri sancti ortu dignificato vulgatoque. Parentes, pro conditione carnis et seculi, nobiles illi fuere atque præstantissimi, atque tali filio digni. Pater ejus Wielislaus pro armis et nobilitatis insignibus, crucem candidam unam super *b* dimidiam, in campo rubeo, deferens pro insigni, non tam nobilitate pollens [erat] generis, quam virtutum splendore : E vir ex militari ordine et equestri, et qui inter omnes domus et familiæ suæ contribules, primarius et præcipuus habebatur : sed et inter alios Polonorum Proceres, morum et virtutum jubare militarisque rei gloria eminebat. Mater ejus Bogna, femina et ipsa genere ingenua, sed pudicitiæ magis decore nobilis, de raris religiosa femina, clara et celebris inter feminas suæ regionis suique temporis habebatur. Utrique hospitalitatis egenorum, pupillorum et peregrinorum, omniumque miserabilium et indigentium personarum cura fuit in pretio : uterque jejuniorum et abstinentiarum consectator, quotidie in virtute et merito uterque exercitatione crescebat : quotidie uterque in singulos necessitatem patientes substantiam pro viribus erogabat : uterque probitati, modestiæ, frugalitati; ceterisque id genus animi ornamentis enixius navabat operam : uterque jejuniis, vigiliis, et reliqua sancti propositi austeritate corpus affligebat : uterque, studiosus tam præceptorum quam consiliorum divinorum observator : amplum [utrique] dominii patrimonium, ferax census et plusquam mediocris substantia, generi respondens et conditioni; sed qui universus in pauperes, prompta et fervida liberalitate effundebatur.

a in vico Sczepanow provinciæ Cracoviensis,

b patre Wielislao,

matre Bogna,

qui dediti abstinentiæ et eleemosynis,

F

12 Dum autem rariora per id tempus apud Polonos forent templa et sacra Superum, Wielislaus in hereditate sua Sczepanow, provida consorte Bogna et suggerente et instigante, templum fabricat; dotemque ex censu paterno non degenerem, a ministris percipiendam, illi donat, disponens B. Mariæ Magdalenæ dicari templum, ad quam uterque conjugum miro devotionis ferebatur ardore; largiens insuper templo vestes nobiles, et vasa argento et auro fulgentia, ceteraque quibus res divina expleri solet. Templi vero Sacerdotibus et ministris, omnem suorum prædiorum et omnium nascentium, quæ humus et pecus gignit, fidelem de omni substantia decimationem seligens, ex singulis [offerebat] potiora; quo præstantem in Deum mentem præstantibus etiam muneribus testaretur, et maledictionis Cain sententia evitata, benedictionis Abel impertitæ, sibi quoque impertiendæ, aptior foret atque capacior. Utroque insuper conjugum eleemosynis et piis ac miserationum actionibus navante operam, etiam ab utroque templi fores et limina nocte et interdiu terebantur; miroque devotionis amore orationibus et obsecrationibus vacabant, non solum pro tempore quo Sacerdos rem divinam exequebatur, sed etiam pro aliis horis et

ecclesiam construunt,

decimas omnium offerunt:

AUCT. JO. LONGINO vacant orationi et piis operibus.

A et temporibus, quæ sibi ad id singulariter deputarant: certantes alter prævenire alterum, et vincere mora et diuturnitate; in mandatis et ceremoniis Christianæ legis adimplendis, adeo religiosi, adeo sinceri, ut eorum vita et conversatio ceteris admirationi fieret, veluti quæ a monastica differret parum *c*.

c

Ab his ad 30 annum conjugii sterilibus

13 Fluentibus autem ad vota rebus, sterilitatis opprobrio Wielislaus et Bogna angebantur, quod nullo donati stirpis hereditario successore forent decessuri. Non ob id tamen quidquam de obsequio in Deum et Sanctos ejus, aut de officio in egenos et qualibet necessitate gravatos remiserant, [sed] uno animo eodemque devotionis et caritatis tenore in Deum et proximum usi, fœcunditatem sibi præstari votis plurimis deposcebant, prolem nascituram obsequio et sorti Dei mancipaturi. Annus jam eorum conjugii tricesimus extendebatur, et tam proprio quam alieno arbitrio, quod ætas utriusque in occiduum foret proclivis, nullum se de cetero rebantur pignus suscepturos: cum Dei providentia et munere, clausos mirabilius aperiente uteros, se sensit Bogna concepisse et uterum gestare. Singulas tamen voluptates et delicias, quibus se dudum pro Christi nomine abdicaverat, etiam tunc perosa, et tam victu quam vestitu castigato et simplici contenta, dum

nascitur 26 Julii absque matris dolore

B post lustratos meridionali tempore greges in ædem ex propinquo nemore reverteretur, ad puteum, haud longe ab habitaculo suo inter quercus et dumeta consistentem, filium pulcherrimum, nullo obstetricis interveniente suffragio, septimo Kalendas Augusti, in ævo jam maturato et senescenti, effudit; atque in fonte ad quem parturierat lotum, domum læta et incolumis retulit; nullum dolorem, nullam debilitatem in partu juxta ac post partum experta. Ad ecclesiam deinde S. Mariæ Magdalenæ, pro collato infante et partus dono, gratias divinæ majestati in lacrymarum ubertate referens, enixum fonte Baptismatis, patre Wielislao coram præsente, regenerat, et nomine coaptato Stanislaum vocat, non sine evidenti præsagio, et nominis hujus et vocabuli significato: quod infans tunc exortus perpetuam foret et vulgatam nominis sui *d* laudem, apud præsentes et posteros, in militanti et triumphanti Hierusalem adepturus.

d

cum gaudio omnium et præsagio futurorum,

14 Movit partus tam prodigiosus novi et dudum exoptati filii, non parentes modo, diuturna sterilitatis confusione exemptos; sed et singulos per circuitum vicinos: quibus non tantummodo gratulatio, sed ingens admiratio fuit injecta, matronam alioqui provectioris ætatis, quam rebantur, pro dierum et

C annorum proclivitate, quibus processerat, infœcundam, supra æstimationem humanam generasse. Quapropter et filium exortum, jam tunc maximum futurum ominabantur; redigendum ad meritum et numerum sanctissimorum et magnorum virorum, Joannis Baptistæ, Isaac, Jacob, Joseph et Samson, qui et ipsi parentes habuere, utero quidem steriles, sed virtute fœcundos: rebusque magnis et præclaris ab eo gerendis illum destinabant, Polonico generi grande solatium comparaturum, et ad prodessendum illi exortum (cum a natura ita comparatum sit, ut magna et diu duratura soleant tardius nasci) felicemque dixere patriam, quæ tam celebrem infantem dextro sidere produxisset; felices parentes, quorum semine satus erat; felicia tempora, quibus servatus foret; felicissimum magistratum cui præsideret. Natus est autem Stanislaus regnante apud Polonos Rege Mieczislao primo, anno regni sui [decimo] tertio, ab ortu vero Salvatoris nostri Christi millesimo tricesimo [septimo] *e*.

e

15 Partu ex voto supra spem suam Wielislaus et Bogna potiti, quo superno largitori gratiora re-

D penderent obsequia, perpetua se castitatis et abstinentiæ lege devinciunt, et cœlibem ex tunc se devovent servaturos vitam: quod quidem Sanctæ intentionis propositum, scrupulosa ab eis usque in diem mortis fuit observantia custoditum. Agebat adhuc Stanislaus in cunabulis, et maternis alebatur papillis; pater tamen illius Wielislaus, spiritu actus divino, frequenter illum in cunis agentem adiens, et fascias quibus amiciebatur ex pectusculo detrahens, visu illud et amplexu velut Spiritus sancti habitaculum demulcebat. Sancta autem et religiosa natura nec in puero quidem latuit. Teneriori enim infantia perfunctus, sæpe compertus est molle stratum, in quod parentum indulgentia collocabatur, deseruisse, et in nuda humo aut palearum stramento quietis residuum exegisse; admirante parente utroque eam suam indolem et sine monitore conceptam religionem, ad quam formandam atque effingendam omnes cogitationes, omnes curæ, atque vigiliæ eorum erant conversæ.

a parentibus continentiam ex voto servantibus

invenitur puer in paleis aut humi cubans:

16 Quam primum deinde patiebatur ætas, litteris tradi erudirique puerum artibus liberalibus (quo facilius ad majora suum exercitaretur ingenium)

E uterque parens jussit: in quibus ediscendis apparuit, illum docile ingenium sortitum esse, cupidum litterarum et præproperum, et quod spem non mediocrem eruditoribus ingerebat; memoriam ad hæc tenacem, quæ illos ad puerum operosius imbuendum pertrahebat: mores vero sui modesti, culti, verecundi et ingenui, ab omni lascivia: omnium denique ludorum, quibus ætas puerilis implicari solet, schemate abhorrentes, elucere visi. Tantum insuper in gestibus moribusque et singulis actionibus pudorem, tantam in sermone et vultu modestiam servasse spectatus est et inclinationem ad virtutem, ut nec joco nec risui indulsisse effusius notaretur: ac multos propterea graves viros ad sui amorem et admirationem pelliceret. Quietis et refectionis castigata apud illum tempora, in quibus parco et tenui, tam somno, quam cibo contentus, cetera in litteris percipiendis expendebat: si quid vero supererat temporis, in oratione absumptum. In ea quoque ætate, quamvis puerili et tenera, constat illum miserationi et pietati operam dedisse. Miserationis ergo vulganda in egenos, quæcumque per licentiam seniorum habere poterat, illis largiebatur: erogaturus universa, nisi pædagogorum sententia sibi formidabili vetaretur. Naturæ adolescens per omnia moderatæ et pudoris ingenui, sobolesque generosa et nobilis, in officiis Angelicis collocanda. Hæc erant Stanislai rudimenta, hic ludus infantiæ, hæc a tenero religionis et pietatis

sortitus ingenium et memoriam felicem,

mores ingenuos,

et benignos in pauperes:

F indicia; tantarumque virtutum fervor, divina adjutus providentia, redundabat in puero.

17 Postea vero quam adolescentiam pertingens, gratia altioris capessendæ doctrinæ, Scholas Gneznenses aditurus (quod eo tempore feracius illic studium, et eruditio copiosior haberetur) in villagium Borowno pervenisset, et balnea pro militibus villæ adaptata ingressus corpus curare et abluere pergeret; a supervenientibus militibus, et graviter se ab eo, quod injussu eorum balnea ingredi ausus foret, injuria affectos querentibus, fustibus in corpore nudo cæsus, et contumeliose ejectus est. Patienti autem animo et absque omni murmure et querela verberationem hujusmodi et ludibrium perferens, in campum vicinum egressus, ibi paululum subtitit: et in saxo (quod etiam in diem hodiernum ostenditur) genua figens, veniam dari his, qui illum tam inhumane ceciderant, precabatur: et quantæ adolescens patientiæ foret, quantæ in proximum caritatis, ea deprecatione non inexpressum reliquit. Sed mirum in modum ultionum Dominus, designare volens quantum sibi verberatio impia Stanislai famuli sui displicuerit,

Gneznam studiorum causa pergens,

pro se verberantibus orat,

A cuerit, milites eorumque stirpem tibiarum gravi ulcere perculit; et campum in quo Dei famulus orationem effuderat, sterilitatis confusione (quam in plura annorum centena scitus est tolerasse) damnavit, nullo germine licet sereretur producto. Campo exinde nomen inditum est, Popowa-gora id est Sacerdotalis mons, quod illic in hodiernum diem perseverat. Tanta insuper modestia adolescentiam composuit, ut in juvenili ætate auctoritatem obtineret senum : omnesque lascivias, omnia blandimenta corporis, quæ illa ætas secum fert, perhorrens atque devitans, dabat expectationem non exiguæ futuræ de se probitatis.

quos tamen Deus punit.

ANNOTATA.

a Bochnia civitas quinque milliaribus Cracovia distat, ubi sal glaciei simile grandibus massis effoditur. *Ita Guagninus.* Salis hujus metalla inventa esse anno 1252 *ait Cromerus lib.* 9, *est autem Bochnia versus Orientem et Sandomiriensem terram respectu Cracoviæ trans Vistulam : in cujus vicino oppido Sczepanow, loco Sancti natali, sepultam Bognam die* 13 *Junii, anni* 1069 *scribit Martinus Baronius, in Vitis Beatorum Poloniæ Patronorum, hanc* 24 *collocans cum* B *titulo* Beatæ : *de cultu si quis docuerit certiora, juvabit nos pro ista die.*

b *Joannes Cæsareus in Vitis Archiepiscoporum et Episcoporum ecclesiæ Cracoviensis, quas brevi trium dstichorum epigrammate, cum breviori chronologica epigraphe repræsentat, exhibet singulorum gentilitias tesseras : quæ Stanislao est Crux, e dextro latere duo prodendens brachia, ejusdem longitudinis; e sinistro unum, quod supremo dexteri lateris respondet.*

c *Impressum hinc incipit numerare caput* I, *quod in MS. melius scribitur : et sic deinceps utrobique discrepat numeratio Capitum.*

d *Nemo interpretationem fortuitam existimet, ex allusione ad nomen* laudis : *nam frequens illa Polonicorum nominum terminatio,* laudem *et* gloriam *ipsa gentis lingua significat.*

e Boleslao *Rege mortuo die* 3 *Aprilis anno* 1025, Mieczislaus *filius coronatus Gnesnæ in festo Pentecostes, adeoque* 27 *Maji, nam Pascha fuit tunc* 8 *Aprilis : proinde* 26 *Julii anno* 1030 *Christi, cadebat in annum regni ipsius non tertium, sed quintum.*

CAPUT II.

Studia Parisiis peracta. Canonicatus, Sacerdotium, Conciones. Diœcesis pro Episcopo administrata.

C Ætatem epheborum Stanislaus transgressus, dum juventutis tempora attigisset, et in trivio exercitatior doctiorque evasisset; cum summo studendi flagraret desiderio, studia Galliarum (quæ assertione plurimorum florentissima intellexit) adeundi cupido illum cœpit : et parentibus cognatisque *a* nequaquam prohibentibus, sed quod tanto itineri et operi atque diuturniori moræ sufficeret viaticum liberaliter conferentibus, Parisios Galliarum urbem se contulit, atque in divino et canonico Jure eruditioni tam sedulo institit, tanta discendi flagrans cupiditate, ut nihil prætermitteret, quod ad institutionem summi futuri viri pertinere videretur, ex his artibus et doctrinis, quæ illum ad summæ perfectionis normam erudirent. Et cum varia forent genera discendi, in quibus multa cum laude posset versari; præclarissimam tamen Theologiæ seu Philosophiæ divinæ scientiam elegit, mundanamque Philosophiam in divinam commutavit. Mirifica in verbis suavitas, in factis vero comitate condita gravitas conspiciebatur. Omnia sua opera ad optimam D et salubrem redigere conatus partem, dubitare plurimos coegit, ex mediano Polonia, an ex Gallia ortus fuerit. Studiis exercitatus Parisiensibus, moribus insuper ingenuis et gravibus institutus, mature ad perfectæ frugem virtutis conscendit; illamque non per partes sed totam simul comprehendit, bonis moribus et institutis celebribus, non minus quam litteris oblectatus; ad rem maxime pertinere intelligens, ut celebris per utraque, artes videlicet et virtutes, evaderet; obstrepentes sibi voluptates carnales, quam longissime effugans; serenum habens ac virgineum animum, tranquillum, pacificum.

Parisios profectus, a septennium Juri Canonico et Theologiæ studet,

AUCT. JO. LONGINO.

virtutibus acquirendis interea

19 Erat ei sapientia summa supra ætatis concesa mensuram; et priusquam viri perfecti adeptus foret tempus, jam in illo singularis tam prudentiæ quam doctrinæ lampas scintillabat. Modestiam, humilitatem, probitatem, castitatem, temperantiam, pietatem ceterasque virtutes, socias sibi et familiares effecerat. Animus insuper et contra avaritiam, et carnis mundique petulantiam nitidus et invictus, venerem ac cæci stimulos amoris, quorum difficilis est evitatio, in potestate habuit. Nihili pendens humanam gloriam et passionibus animæ viriliter resistens; carnem quoque, ne lascivire inciperet, et E calentes ætatis flammas jejuniorum frigore et carnis maceratione curavit restinguere, custodiens illam ab omni illecebra, et ab omni feminarum contubernio et contagione; perpetuam eligens et custodiens castitatem, et in corpore mortali cœlestium æmulatus naturam. Inde, propter has et alias multas animi sui egregias virtutes, pluribus bonis et doctis viris amabilem se præstiterat.

ac carni domandæ intentus.

20 Solicitabatur plurimorum gravium virorum ex schola Parisiensi admonitione, quorum sibi familiaritatem probitate et virtute pepererat, quatenus se Juris Canonici aut Theologiæ Doctoratu insigniri pateretur. At ille conatus amicorum, fasces sibi Magisterii ingerentium, ex humilitate declinans, non indigere conditionem suam Cathedra Doctorali respondebat, sufficere sibi ratus, si doctus magis quam Doctor evasisset. Subibat ei in animum, dum Parisiis versaretur, Religionis alicujus arctioris ingrediendæ cupido, et Evangelicæ perfectionis doctrina in pectore ejus jugi meditatione insederat, ut sublimium magistratuum et honorum, quos sibi in patria proventuros haud dubitabat, calcatis stimulis, et omnibus terrenis relictis, nudum Redemptorem nudus redemptus sequeretur. Sed hunc ipsius conceptum, ne ab eo perficeretur, majori illum certamini, quam quod in cœnobio solitum est, Dominus reservans, avertit.

Doctoris titulo ornari recusans, de statu monastico deliberat.

21 Septennio in Parisiensibus scholis Stanislaus in summa discendi solicitudine exacto, haud indignam secum bibliothecam referens, in Poloniam rediit; et amborum parentum morte in hereditate locupleti se videns relictum, omnem substantiam in pauperes Christi et turbas inopum (fovens pauperes ultra sui mensuram) pia et liberali erogatione distribuit; expeditius absque sarcinis terrenis Domino serviturus. Nondum siquidem omnem propositum assumendæ Religionis a se relegaverat, et quemnam modum ad melius vivendum assumeret, assidua perplexitate distinebatur : cum intertum illi privata et cœnobitica vita appareret securior, interdum vero occulere acceptum talentum, et sibi tantummodo, aliis reglectis, profectum conferre, non satis salutiferum neque ampli meriti videbatur opus.

Reversus in patriam parentibus mortuis bona in pauperes distribuit :

22 Præsidebat eo tempore Cracoviensi Cathedræ Lampertus, qui et Zula (qui *b* Aaroni Archiepiscopo Cracoviensi succedens, petereque insignia Archiepiscopalia negligens, Sedem Cracoviensem ex Archiepiscopali in Episcopalem detraxit) spectatæ virtutis

b

A AUCT. JO. LONGINO

tutis Pontifex, et raræ in Deum vir religionis, comis atque frugi : cujus tunc spectata et celebris in omni Polonica Ecclesia habebatur opinio, fidei altitudine, et pietatis fastigio. Hic Stanislaum, distentum ambigua colluctatione de ineundo vitæ genere, et nutantia trahentem desideria, ad se accersiit (plurimum enim vitæ et doctrinæ illi didicerat inesse fulgorem, et ad expellendas quaslibet necessitates et causas solertem, et pinguis Minervæ, purique ac detersi animi jam tunc vernantem virtute) quem ad assumendum Ecclesiastici Status ordinem pellicit, et in Ecclesia Cracoviensi creat et constituit Canonicum *c*, magni illum, ut erat, pretii virum, in præsens et futurum, instinctu divino agnoscens.

a Lamperto Episcopo Cracoviensi creatur Canonicus, c

23 Cumque ab eodem Episcopo monente et exhortante Sacerdotalibus initiatus esset sacris, ita in ordine militans, quemadmodum et religio nostra et susceptum præscribebat munus, omnes Sacerdotes sua mansuetudine vincebat. Prædicandi deinde curam diœcesi et Ecclesiæ Cracoviensi suscepit; ubi suavitate eloquii gravissima plurimos mortalium in amorem Dei accendit; cum doctrinam suam, vitæ nitore et mundioris conversationis exemplo ornatam, universis proponeret imitandam. Spectabatur siquidem in eo mitis et humilis animus, modestus, quietus atque purus, ad domanda sola vitia erectus; quem nec arrogantia unquam extulit, neque indignatio præcipitavit. Magni amoris in Deum et proximum specimen, et perfectæ virtutis et misericordiæ in pauperes indicium præsetulit. Cupiditatibus [intendens] reprimendis, et sapientiæ profectui capessendo nocte et die abstinentiæ se loris constringens, et indesinenter divinorum librorum lectioni inhærens, corpus jejunio et jugi meditatione, vigilia et exercitio torquebat, gloriosisque pro Christo sudoribus sese exercere jugiter satagebat. Qui cum talis esset, studebat tamen magis ignorari quam dignosci.

et Sacerdos ordinatus, conciones utiles habet :

B

in omni virtute excellit :

24 Et quoniam Lampertus Episcopus, fracta jam et fessa ætate, et corpore invalidum se noverat; Stanislaum sibi succedere deligebat, ut senectutis et debilitatis otio frueretur : Sed Stanislaus ad consentiendum nullo pacto poterat induci. Capiebat Zula Cracoviensis Antistes ex Stanislai vita et doctrina et merito voluptatem maximam, ex exultatione adeo ingenti afficiebatur ut nemo magis; videns electionis suæ judicio spem uberrimam respondisse, et Stanislai nomen et famam per præclaras artes et studia propensum fieri. Fiebat ad illum ex universo Poloniæ regno frequens tam Ecclesiasticorum quam secularium concursus, vel erudiri in casibus ambiguis expetentium, vel suis conscientiis consuli deposcentium ; quos ille ut erat a natura facilis et lenis, benigne exceptos sua institutione et doctrina reficiebat, insitam a natura prudentiam cum doctrina habens concretam, et gloriosum habens a Deo præstitum spiritum et excelsum, et benignum ingenium atque clemens. Fide et spe plenus animus, bonis operibus assidue pascebatur omnem simulationem dissimulationemque perosus, simplex fuit et pectoris aperti, solam veritatem habens in æstimatione et in cultu. Assiduæ lectioni aut prædicationi verbi Dei, aut causarum expeditioni, quæ apud illum confluentiam quamdam fecerat, intentus, tempus per socordiam diffluere non sinebat. Videns denique Zula, qui et Lampertus, Cracoviensis Episcopus, se grandiori ævo onustum esse, curam omnem regendæ diœcesis in eum convertit, illamque sibi committit; in qua ita versatus est, ut quæcumque negotia per se provida deliberatione discuteret, et mirandum se cunctis non ex factis tantum sed ex verbis præberet, consiliis erudiens atque curans audientes.

optatur a Lamberto successor,

C

ac pro eo diœcesim administrat.

D

ANNOTATA.

a *MS. et impressum* nequidquam, *contra quam sensus manifestus exigat.*

b Aaron *ex Abbate Tinecensi creatus Archiepiscopus anno* 1046, *mortuus est anno* 1059 *die* 15 *Maji : dein sub finem anni* 1060 (*ut vult Longinus*) *aut initio sequentis* 1061, *Lambertus ordinatur.*

c *Prius* Sacerdotem *factum, deinde* Canonicum *supra in Synopsi legimus.*

CAPUT III.

Episcopatus Cracoviensis assumptus, et in eo virtutes eximiæ.

Lamperto tandem Cracoviensi Episcopo, pro conditione mortali, vigesima quinta die mensis Novembris, anno Domini millesimo *a* septuagesimo primo, morte absumpto, et apud Cracoviensem Ecclesiam tumulato, de sufficiendo novo Pontifice comitiorum dies secunda Februarii dicta est. Ad quam cum Prælatorum Canonicorumque Cracoviensium frequentior ordo confluxisset, in omniumque pectoribus eadem inspirationis voluntas versaretur idemque sensus, neminem Stanislao Sczepanowski Pontificio digniorem; obibat ipse singulorum domos et januas, et se illo culmine longa persuasione ostendebat indignum. Sed mirum in modum incredibilis multitudo, non solum ex Cracoviensi urbe, sed insuper ex vicinis oppidis et vicis plebanorum, militarium, civium, et agrestium, quasi ex composito et signo dato acceptoque, ad suffragia ferenda convenit. Una enim voluntas, idem votum, compar et conformis vociferatio et acclamatio, Stanislaum Cracoviensi dignissimum Episcopatu, felicem fore ecclesiam, felicem civitatem, felicem populum, tam inclito Pastore, et celebrem tam insigni et glorioso Sacerdote. Incredibili deinde cupidine omnium suffragiis Stanislaus Sczepanowski, vir virtutis atque doctrinæ exploratæ, verus Israelita in quo dolus non fuit, secundum cor Domini electus, et vas electionis admirabile, eloquio et sapientia pollens, nec non peritus lege divina et humana eruditus, opibus celebris et rerum magnarum assidua praxi atque usu expolitus, Episcopus declaratur : qui honos ante eum habitus est nemini.

a *Lamberto Episcopo mortuo,*

E

concordibus votis eligitur Stanislaus,

26 Verum ille, ut erat vir miram redolens mansuetudinem et humilitatem, prece et assidua instantia rogatus, pluribus diebus de consentiendo reluctabat, asserens se tanto honore et onere indignum, nec imbecillitati suæ fasces Pontificalis dignitatis convenire : alium vegetioribus lacertis vegetiorisque ingenii virum quærerent, cui Magistratum tam sublimem et tam difficili tempore mandarent : se illorum postulationi et summo Sacerdotio videri sibi immeritum, nec conceptis spebus responsurum. Multa vi precum obsecrationumque, multis supplicationum fletibus, magno cum labore a viris insignibus et ornatissimis, pertinaciter contendentibus tandem expugnatus, pavens ac tremens, vi quidem caritatis impulsus, officium Pontificale suscepit (licet magno desiderio delitescere in quiete flagravit) et electioni suæ profundo satis et verecundo pudore, vix tandem præbuit assensum ; ne ordinationi divinæ videretur refragari, quæ per tot ora et suffragia humana sibi innotescebat.

F *diu se indignum professus,*

tandem præbet assensum :

26 Summoque Pontifice Alexandro Papa *b* secundo (cui conditio Stanislai non litteris tantum Boleslai *c* Polonorum Regis, Cleri et populi, sed relatione multorum fuerat patefacta) confirmatus, et ejus jussione in Episcopum consecratus ; principatum Cracoviensis

b c *ab Alexandro II confirmatus, consecratur :*

A Cracoviensis Ecclesiæ et jugum Domini, superbis quidem grave, humilibus vero collis leve, in dilectione Dei pasturus sibi creditum gregem, suscepit. Annum vitæ agens *d* sextum et tricesimum sola probitate et virtute, solo vitæ merito, sola vocatione divina et humana, clarissimam inter Polonicæ Ecclesiæ Cathedras Sedem, in urbe urbium Polonicarum Cracovia, est Pontificatum sortitus; tunc quidem Cleri, populi et omni vulgari voce, Apostolico insuper decreto, destinatus Pontifex; sed morum, sed virtutum, sed jurium et omnium ceremoniarum Pontificalium a juventute peritissimus observator; tunc quidem Pontificum unctione visibili consecratus, sed dudum Spiritus sancti charismate invisibili uberrime perfusus; tunc in summum Sacerdotium ab hominibus evectus, sed dudum ex utero matris suæ a Christo Domino, qui illum sibi vas electionis præviderat futurum, Polonico gregi Pastor prædestinatus. Obtulit tunc ad altare panem et vinum, Melchisedec Sacerdotis morem æmulatus; haud multo post tempore sui corporis vivam hostiam, pro Poloni populi salute et libertate, in odorem suavissimum oblaturus. Humanam autem electionem tunc de Stanislao factam ostendit Deus, B ut procedente sermone narrabimus, suæ congruam voluntati, mirabilem illum, fortem, et egregium declarans Pastorem. Ea autem tunc Stanislai ad Pontificale culmen evectio, et tam transacta quam subsequens vitæ conversatio, quantum a modernæ ætatis plerisque Episcopis differat, nemo est qui non sciat, quorum si vitam, si conditiones, si mores, si denique eorum ambitiosos et pravos ingressus rimatus fueris: reperies profecto non zelo Dei aut lucri animarum, non propriæ, non proximi salutis profectu in officium Pontificale adduci, sed locupletatione ampliori et substantia, velut ad negotium, provocari.

ante a Deo electus.

28 Pontificalem ordinem et sarcinam Stanislaus Cracoviensis Episcopus adeptus, veræ humilitatis virtutem eo ascensu non deposuit, sed vitam omnem suam omnesque mores atque actiones acriori custodia et castigatione, arctioribus quoque continentiæ vinculis constrinxit, et in religiosorum formam redegit. In virum quoque subito mutatus divinum, ad amorem cœlestium, calcatis terrenis, assidue dirigens affectum, vera et perfecta cœlestium cupidine tenebatur; sciens et sibi et cuilibet alteri, Præsularem eminentiam gerenti, necessitatem impositam, Apostolicam vitam æmulandi, et supra omnes monachorum sortem professos excellendi: ridiculosum imo periculosum ratus, non sequi eos conversatione et C merito, quos sequebatur ordine et dignitate; et Pontificali culmini non adjicere vitæ sublimioris perfectionem. Ex nova insuper dignitatis accessione ardentior quoque, mens ad rectam atque exquisitam vivendi normam accedebat. Spiritui itaque carnem subjecturus, cilicina toga illam vestit, qua in die mortis amiciebatur. Carnem [itaque] suam cum vitiis et concupiscentiis crucifigebat, sciens non aliter a se posse carnis incentiva et fallacias dæmonis superatum iri, nisi prius domita carne seipsum erudiret; ut carne attenuata parsimoniis, et spiritus efficeretur robustior, et grex sibi commendatus magis institueretur exemplo quam voce. Nihil sibi præstantius, nihil officiosius ducens, quam sequi, per omnes conatus et studia perque omnem vitam, Salvatoris veneranda vestigia.

Ad summam perfectionem tendit:

cilicio vestitur, et carnem spiritui subjicit:

29 Nihil insuper habebat vel magis proprium vel magis usitatum, quam viros bonos consilio juvare vel auxilio; cor suum et mentem ab affectibus relegans terrenis, et supernis illud omni nisu et conatu coaptans. In eleemosynarum largitione adeo fervidus, adeo profusus, ut ædes illius egenorum et languidorum forent multitudine refertæ: mater [enim] D boni operis miseratio et pietas etiam a puero cum illo mansit. Super omnes quoque egenos et pupillos, viduas et miseros, misericordiæ illius opera fundebantur. Cæcorum erat baculus, indigentium refectio, oppressorum refugium, lugentium solamen; omnemque substantiam aut indigentibus et ecclesiarum fabricis distribuens, aut in esurientium visceribus recondens, pecuniam Domini sui fideli dispensatione fœneratus, cœlestium divitiarum sanctam conquirebat usuram. In omni virtutum genere perfectionem adeptus, spe magnus, fide firmus, humilitate insignis, castitate celebris, abstinentia admirabilis effulsit; in quo lucebat humilitas ultima, mansuetudo ineffabilis, miseratio immensa, conversatione discreta justoque libramine divitum juxta ac pauperum tractans causas atque judicia: ad quorum sinceriorem decisionem, si quid difficilius judicandum occurrisset, Prælatos et Canonicos Ecclesiæ suæ, doctrina et usu peritiores, adhibebat; semper se exhibens humilem, semper benignum, semper mitem, semper modestum, semper dulcem, semper amabilem, et ab omni parte uno et eodem tenore suaviter spirantem.

largus in eleemosynis dandis:

AUCT. JO. LONGINO.

et in omni genere virtutis eximius,

30 Singularum Ecclesiarum, sibi et suæ diœcesi subjectarum, parochias, non per Archidiaconos et substitutas personas, sed personaliter quotannis obibat, scrupulosa indagine singula et in ministris Sacerdotibusque, et in plebibus perlustrans; et singulos excessus, deformitates et vitia, benigna sedulitate corrigens, extirpans et ad recta transformans; et id quam maxime providens atque præcavens, ne Sacerdotio et cura animarum fungentes, feminarum amplexibus et contuberniis fœdarentur; sed pudicam et religiosam agerent vitam, apud oculos Divinæ Majestatis nitidam, et in conspectu hominum exemplarem; sciens facile Deum transgressionibus populi ignosciturum, et indignationem suam aversurum, si sacrificium illi et pro peccatis populi hostias offerentium grati forent vultus. Vulgares vero popularesque assidua doctrina, exhortatione et exemplo ad fidei firmitatem, ad religionis et caritatis augmentum, ad virtutes bonosque mores sectandos, ad animi cultum jugiter retinendum concitabat.

E

parochias per se visitat:

castitatem Sacerdotum curat:

31 Summa illi integritas, summa gravitas, summa vitæ moderatio, singularis quoque et cautelosa ad omnem sermonem accommodata ratio, ut nihil unquam proferret vel leve, vel non plenum, vel non dignum summæ honestatis viro: humanitatem tam civilem, tam benignam in singulos effundens, ut omnium videretur communis parens; ad hoc unum F incumbens, ad hoc lucubrans, ut prodesset quam plurimis. Quidquid otii a publicis privatisque negotiis superesset, id totum aut obsecrationibus, aut Sacrarum litterarum conferebat lectioni. Die noctuque in orationibus vacans, magnam de se castis mentibus dabat ædificationem. Animus illi in consulendo, in judicando, in decernendo liber ab omni ambitione, [ab omni] cupiditate vel livore vacuus et purus: omnium enim mortalium cupidinem de sede sui pectoris eliminaverat. Cura illi præcipua ac familiaris fuit oppressorum causas suscipere ac tueri; solitus ferre oppresso refugium, defensionem infirmo, præsidium quantalibet calamitate concluso.

benignus in singulos,

32 Vestis illius simplex atque neglecta, omnem excludens fastum atque nitorem, ad modestiæ compositacultum, et quæ contemptibilitatem apud rudes et ignaros tantummodo excluderet modestiam servans in vultu, et in incessu caritatem, et gravitatem in sermone, et tenuitatem simplicitatemque in vestibus, quarum luxu atque splendore nostræ ætatis Pontifices, atque eorum exemplo inferioris ordinis Sacerdotes, adeo præsumptuose uti video, ut quodlibet

vestitu simplici usus

AUCT. JO. LONGINO non ut alii et Sacerdotes, fastuoso et vario,

A libet purpuræ, pellium, et indumentorum genus, quod vix in laicis tolerabile foret, non fastidiant. Vestitum enim quærunt et deferunt, qui extollat magis quam contegat; non qui frigus a corpore arceat, sed qui per mollitiem et calorem luxuriet. Quibus vestibus Levitarum genus et Pontificale amiciri, et contumeliam sapit in Deum, et impietatem in animam, obliti, ut reor, ultionis Divinæ, de Tullo Hostilio sumptæ: qui licet et Rex et Gentilis, omnis quoque nostræ Christianæ religionis expers, cultibusque idolorum deditus, quoniam primus purpuram inter mortales induerat, *e* fulmine ictus cum omni domo flagratus interiit; tam horrendo deletus fulmine, ut nec supremus honos ei a Romanis persolvi posset, cœlesti flamma in eam conditionem redactus, ut eosdem penates et regiam et sepulcrum haberet: obliti et divitis epulonis, quem veritas Evangelica, quoniam bysso et purpura indutus epulabatur splendide, perpetuis cruciatibus apud inferos deputatum commemorat: obliti et Apostolorum, in quorum successerunt locum, apud quos et in vestitu et in habitu nihil poterat notari nitidum, nihil molle, nihil nobile, nihil accuratum. Itaque magis conveniret ut viri Ecclesiastici ad cultum animæ quam corporis intenderent, et conarentur illam assidue facere pulchriorem: cum et in veteri lege, quamvis crassius et carnalius tunc quodam modo humanum erudiretur genus, vestium ornatus etiam secularibus fuerit interdictus.

præter exemplum Apostolorum:

B

moribus optimis ornatus

33 Sed a narrationis digressus semita meipsum revocabo, et ad Stanislaum nostrum, de quo mihi præsens stylus susceptus est, redeo. Mores suæ virtutis plena, mira humilitate, mansuetudine, pietate, benignitate, ad omnem normam Evangelicæ perfectionis et doctrinæ compositi, quibus facile in sui corporis templo Spiritui sancto diversorium jucundum effecerat. Spectabaturque in eo grata benignitas, accepta humilitas, conversatio mansueta, vita nitida, et tam in verbis quam factis gravitas, mirifica condita comitate. Morem insuper Beati Silvestri Romani Pontificis imitatus, omnium viduarum suæ diœcesis habebat nomina conscripta, quibus et aliis quos egestate noverat premi, liberaliter et pro modo facultatum subveniebat; erga inopum et egenorum provisionem non solum mentis pietate, sed etiam corporis labore solicitus: in quorum refectione frequentius illum constabat, exclusis servitorum officiis, propriis manibus singula cibi et potus necessaria illis administrasse, nuditates quoque eorum novo amictu texisse, panem egenis propriis articulis fregisse, ollas eorum et calices diluisse, in lavando pedum officio sæpe numero administrasse, Vulgarem Pontificum Poloniæ, ædificantium Sion in sanguinibus, et in cognatos, fratres, consanguineos ac nepotes ditandos patrimonium profundentium Jesu Christi, detestatus, viam exquisitiorem et perfectiorem deligebat, et Pontificales introitus in egenorum et viduarum sumptus expendebat, paupertatique illorum consulebat et pudori: pleræque enim ex illis clandestina egestate eligebant affligi, quam publice stipem emendicando confundi.

pauperes juvat

C

advigilat toti diœcesi:

34 Ad omnium denique hominum, in sua diœcesi consistentium, curam, salutem, et custodiam vigilanter se ac pastoraliter exercebat: et circa gregis sibi commissi custodiam solicitis excubiis superintendens, id agebat, id providebat, id summopere curabat, id operosis exequebatur conatibus, ut pius quisque et religiosus ad ampliorem virtutis cresceret segetem, et lapsus aut obstinatus ad regiam revocaretur *f* aulam; dispensationem amplissimæ dignitatis, et longe lateque patentis diœcesis rationem, non tantum pro rebus actis, sed etiam pro neglectis et omissis, a justissimo Judice, qui nequit falli, assidue commemorans sibi imminere. Geminarum D alarum volatum tenens, et puritate mentis ferebatur per contemplationem in Deum, et onere non deprimebatur secularium curarum, a cunctis terrenis animo intimo suspensus contagiis. In executione autem Pontificalis officii sic virtus divina illi visa est astitisse, ut non in provincia solum Polonica, sed in circumvicinis regionibus clarus et celebris haberetur; virtutum suarum aromata odore gratissimo per loca quam plurima diffundens, et tamquam cedrus Libani in Ecclesiæ paradiso plantatus, altitudine contemplationis erectus, virtutum odore suavis, famæ sinceritate penitus imputribilis: ob quæ officia singularis illi a popularibus juxta ac Proceribus exhibebatur honos, qualem ante eum assecutus est nemo.

virtutum fama celebris.

ANNOTATA.

a *In sententia Cromeri esset legendus annus* 1075, *positus autem crederetur hoc loco annus* 1071, *quia tunc Lambertus in Stanislaum rejecerit onus Episcopalis administrationis.*

b *Sedit* Alexander II *ab anno* 1061 *ad* 1073: *quare si triennio dumtaxat Episcopus fuit Stanislaus, dici deberet perperam hic assumptum ejus nomen, pro nomine* E *successoris* Greorgii VII, *qui usque ad* 86 *seculi istius annum sedit.*

c *Obierat anno* 1058, 28 *Novembris Rex* Casimirus *Miecislai filius, eique filius suus hic* Boleslaus II *successerat statim a morte Patris, vivente adhuc* Aarone *Archiepiscopo Cracoviensi, post cujus mortem Sedes vacavit biennio, propter dissidia factionum, teste Cromero.*

d *Annus hic vitæ* 36 *nequaquam convenit cum anno ætatis circiter* 50 *quo passus est, multo minus cum triennio solum gesti, aut octennio administrati Episcopatus. Existimo ætatem, qua susceptum Sacerdotium, applicatam ei, qua ordinatus fuit Episcopus.*

e *Aliam hujus necis causam adfert Livius, quod Numam imitari volens et sacra quædam occulta Jovi Elicio conatus facere, id non omnino rite egerit, eoque Jovem irritarit: qui scilicet magicorum conatuum, si quid exerres, fructus est.*

f *Ambiguum erat, in MS. æque ac in impresso, an* caulam, *prima littera semierasa.*

CAPUT IV.

Fortitudo in adversis ferendis et admonendo Rege de effrænata ejus libidine. F

Ad ignoscendum injurias, et ad tolerandum [erat] facillimus. Nam cum quodam tempore ab uno suæ diœcesis militum Joanne de Brzesznicza, ad benedictionis munus Ecclesiæ suæ in *a* Brzeznicza impendendum, in præfatum villarium sacrationis opus expleturus advenisset; ab eodem milite, jus hospitii violante, per injuriam inde pulsus et ejectus est, nonnullis familiaribus et servitoribus suis tyrannice verberatis et cæsis: et quasi nihil injuriæ perpessus, tota alacritate in vicum, qui hactenus Pustynia dicitur, contendit; et noctis primas tenebras in fame, secundas vero in oratione, cum Sacerdotibus et familiaribus suis in prato villæ vicinæ exegit, hac tantum modo voce pro ignominiosa sua exclusione et improperiis convitiisque quibus illum Joannes miles affecerat (imponendo illi quod ex patre sortis tenuis, et picem braxare et tractare soliti ortus foret) contentus; Quando, inquit, Domine, destinato loco impendere benedictionem non sum admissus, tu huic in quo consisto benedictionem largiaris.

Ad dedicationem Ecclesiæ invitatus a

et contumeliose ejectus.

A largiaris. Abinde loco nomen datum, appellationem Sancti-prati in hunc usque diem sortito. Altero quoque die Joanne milite illuc adveniente, et reatum suum profundo profitente pudore; clementer et facile, pacifici pectoris levitate, violationis suæ et suorum dedecus, singulasque injurias ignovit: et cum satis superque foret injuriam remittere, adjecit etiam caritatem, aiens se contumeliis et improperiis non moveri ad injuriam, sed magis firmari ad caritatem. Villagium enim Brzesznicza, a quo postridie contumeliose exclusus fuerat, repetens; et clementiæ potius, quam alicujus læsionis signa monstrans; opus dedicationis explevit, ac injuriam beneficio rependit; sciens sibi a conditione et sanctitate Pontificalis ordinis gloriam impositam esse ignoscendi.

eodem redit immemor injuriæ,

36 Sed nec tam clari facinoris, quod et miles in Pontificem, et Pontifex in militem egit, obliterari potuit conditio: locus enim, in quem se Sanctus, posteaquam ex Brzesnicza ejectus fuerat, cum suis receperat, gratia divina non caruit, sed pluribus prodigiis ad invocationem nominis viri Sancti effulsit. In diebus quoque nostris majori veneratione frequentari cœptus est; dum illum fidelium devotio, *b* Zbignei Cardinalis et Episcopi Cracoviensis permissu, superædificata in honorem et titulum Martyris ecclesia contexit, ad quam Christi fidelium multitudo in utroque Pontificis festo concurrere solet, varia Martyris experta beneficia. Si quis autem Stanislai clementiam et facilitatem, et in prædicto opere et in plurimis aliis, quotiens vel injuriabatur vel violabatur, cum moderni temporis moribus velit conferre; altum profecto sequestrum inter utraque reperiet: in quo Pontifices, si quando vel levi colliduntur offensa, non se solum quod et ipsum quoque monstruosum est, præbent inexorabiles; sed omnium generum, contra eos qui deliquerant, ultores. Stanislai nostri decus amplissimum est, quod majora benignitatis et clementiæ, quam justitiæ et rigoris maluit monimenta reliquisse.

eoque mereatur ut in loco receptionis condita ecclesia

b

B

miraculis coruscaret.

37 Dum itaque Stanislaus Cracoviensis Episcopus, cœlestem in terris exercens vitam, Pontifex, totus virgineus, et ab incentivæ carnis illecebris alienus, vigilanti et indefessa cura, supra gregis sibi commissi custodiam, et erga omnem Sacerdotii curam, diebus ac noctibus desudaret; et non in verbo tantum perfectæ doctrinæ, verum etiam in opere consummatæ disciplinæ virum se per omnia fide, scientia et virtutibus Apostolicum demonstrasset; tale habens verbum qualem et vitam, ita ut nec doctrina deesset actioni, nec actio doctrinæ, sed paribus passibus quæ doceret ageret, atque in caritate radicatus palmites sacræ doctrinæ longe lateque diffunderet; vita et facundia sua erudiens plurimos, et converti faciens ad Dominum transgressores; et cum multos doceret verbis, plures attamen formabat exemplis, nihil imperans aliis quod non prius ipse a se exegisset. Dum insuper introitus sui Episcopatus circumspectione provida ad ubertatem altiorem redegisset, veteribusque fundis novos per coemptionem adjecisset, et in summa quiete onera sui Pontificatus administraret; non tulit humani generis hostis infestus, neque tranquillitatem Ecclesiasticam lætis crescere successibus, neque Stanislai Pontificis virtutes et studia absque livore versari: sed adversus illum persecutionem suscitavit, cruciatu ingenti decoctus, quod vir Dei Stanislaus vitam per omnia sectatus Apostolicam, multas et optimas in suorum subditorum pectoribus virtutes seruerat; in nonnullis vero deformitates vitiorum et mores depravatos coercuerat; plures insuper ad religiose sancteque vivendum in statu utroque, Ecclesiastico videlicet et seculari, formaverat exemplis. De qua

Clarus virtute et doctrina, magnos fructus facit:

C

non absque persecutione.

quidem adversitate agemus in sequentibus, postquam explicaverimus aliqua, sine quibus ordo narrandorum ad liquidum non posset dignosci.

D

AUCT. JO. LONGINO.

38 Præerat ea tempestate apud Polonos rerum summæ (ut in superioribus abunde tetigimus) Boleslaus Polonorum Rex, paterna, avita et proavita successione lineali et directa regnum adeptus, hujus quidem nominis secundus, sed in ordine, ex quo Polonorum res ad Regum jura beneficio Othonis Imperatoris tertii conversæ sunt, quartus Rex; vir dexteritate singularis et raræ, propagandæ patriæ et belli studiosus, rei quoque militaris, armorum et equitandi peritus: qui propitia usus fortuna, quæcumque incepta ejus mirifice secundante, clara et insignia facinora ediderat: qui *c* Pannoniorum Ruthenorumque populos, sibi et regno suo contermininos, aliquot præliis fuderat; castris quoque exuens, opima spolia aut in milites distribuerat, aut in patriam retulerat: qui Pannonicos *d* Duces Geyszam, Vladislaum et Lampertum, propinqua sibi cognatione vinctos, et a Salomone Hunnorum Rege ob invidiam dominationis pulsos, benigna humanitate apud se in Polonia fotos, in sedes suas præsentia corporali et armata manu restituerat, et inter eos atque Salomonem Regem æquis conditionibus pacem dictaverat: qui monasterium in Mogilno diœcesis Gneznensis et de Ordine S. Benedicti, amplam dotem illi largiens, *e* fundaverat. Qui Zaslaum, Kijoviæ et Russiæ Ducem, a Wysroslao Polocensium Duce ex Kijoviensi sede deturbatum, traducto usque in Kijoviam Polonico exercitu, sedi suæ et fortunis omnibus reddiderat: in quo etsi lucebant virtutes, non vulgares sed Regiæ, ingens in primis, ut præscripsimus, liberalitas. qua adeo excelluit, ut in largitionis genere omnes ante se non tantum Reges, sed etiam Principes Polonorum facile evinceret; usu armorum strenuus, velox corpore et ingenio vafer, laboris ultra fidem patiens. Cibi et potus, naturalis et finitus illi modus: frigoris juxta atque inediæ patientia, etiam in quovis gregario milite admiranda: commiseratio et humanitas in advenas et calamitosos, gravitas insuper et magnanimitas perrara, quærentium et adeuntium se facilitas.

Boleslaus 2 Rex strenuus in bello

c

d

E

e

et liberalis,

et humanus,

39 Has tamen virtutes vitiis obscurabat, crudelitate videlicet et tyrannide, innocentum expilatione, fastu et superbia, lascivia atque lubricitate, supra ceteros siquidem homines in venerem sumptuosus et effusus, in virgines continentes et matronas male temperatus, delictorum acerrimus punitor. Carnis illum ac libidinis constabat esse sectatorem: præbebat et assentatoribus credulas aures, et præcipitem se interdum in suppliciis præstandis agebat ad iracundiæ furores; virtutum et vitiorum permixtionem faciens, donec virtutes in vitia deflecteret. Sed Regis, quo de nunc agimus, non est institutum singula in utramque partem exequi facinora, memorans ea alio in loco me largius *f* perscripsisse, præsertim cum ad alia assumpti operis exequenda liceat potius vacare negotia.

sed crudelis, lascivus et aliis vitiis irretitus.

F

f

40 Annus jam sextus *g* in Pontificio Stanislai Cracoviensis tendebatur, dum Regnum Polonicum et in Religione Christiana floreret, et in sua republica amplitudinem diffunderet; [quando] invidia et ardor satanæ, prosperitatis ejus cursum præcipitaturus, illud suis flexuosis callidisque ingeniis impetere turbareque aggressus est: et quo perniciosius ruinam illi texeret nocendi artifex et subdolus hostis, a vertice orsus, facilius inferiora quassaturus, Regem Boleslaum in Cracoviensem Episcopum Stanislaum varios per mæandros concitavit. Præfatus siquidem Boleslaus Polonorum Rex, in rerum omnium abundantia indulgentius Regia educatus in

g

incitatur in S. Stanislaum:

 aula,

A aula, et successuum felicitate elatus, lætisque ad voluntatem suam fluentibus rebus modum non imponens, ad explendas suas libidines proclivior et intemperantior ferebatur. Uxore siquidem parum contentus legitima, ad virgines et matronas ingenuas, et quarum illum speciositas capiebat et forma, animum injecit: frequentiusque turpi earum et olido usus contubernio, prostitutas et incestatas reliquit. Et primum quidem hæc clam agens, occulere suæ lubricitatis facinora, atque celatum iri conabatur: nondum siquidem omnem pudorem a se visus erat relegasse. Deinde labe carnalitatis gravidatus et usu, nec uno genere libidinis contentus, assiduis gradibus ferebatur in præceps. Divinitate quoque neglecta, quæ illi famosas victorias contulerat, et humana reverentia repudiata, gressus suos per licentiæ campos divaricans, celebravit cum utraque sequestrum.

AUCT. JO. LONGINO ruens in apertam libidinem,

41 Nutabant Poloni Pontifices, nutabant Regii Confessores, nutabant et amici et corporis Regii custodes: sed et ipse quoque Polonicæ Ecclesiæ vertex et Primas Gneznensis *h* Metropolitanus iisdem nutibus, iisdem nodis tenebatur. Omnium quidem B pervaserat pectora pavor, et pari atque uno de reprehendendo Rege distinebantur respectu: ne videlicet aut temporalitates amitterentur, aut tyrannicæ crudelitatis experirentur cruciatus. Quæ itaque singuli Pontifices, varia acti trepidatione vel causa, proloqui recusarent; solus Stanislaus aperte in Regem, desidias molles et marcida luxus otia sectantem, et in reliquos suæ libidinis et factionum ministros, promovebat. Solus Stanislaus Cracoviensis Episcopus, utriusque considerationis obice calcato, Evangelicum in Rege exequi, iræ intrepidus, pergit præceptum: et Rege in thalami secreto convento, omnibusque arbitris exclusis, in quam fœdum, in quam spurcidum vitium Rex prolapsus sit, quantæ et quales de illo per omnes omnium ordinum homines sugillationes serantur, quibus quoque Rex carpatur maledictis atque execrationibus, edicit: rogans et obtestans ut impetum effrænatæ libidinis coerceret, ut passiones comprimeret, et vase proprii matrimonii usus, ceterorum puritatem et nitorem non incrustaret: sin secus agere pergat, sciat se et Divinitati facturum contumeliam, hominibus quoque non ferendam injuriam, et tam se quam regnum suum transactaque trophæa dedecoraturum. Recordaretur beneficiorum Dei multiplicium, per quæ C ab humili sorte ad præsentem gloriam atque substantiam provenisset, neque se Deo præstaret ingratum.

h tacentibus aliis,

ab illo admonetur

42 Quod si Divinis non moveretur, decus saltem regni illis contaminandum vitiis conspiceret, et cum summa sibi præstari vellet, convenire ut summa omnia ipse quoque de se præstet. Se et salute, et honore, et caritate Regis tractum, in admonendo eo, ceteris mussitantibus, priores partes assumpsisse, præter amorem ingenitum, etiam officii sui Pontificalis necessitudine constrictum. Proinde attenderet Rex, ad quam lubricum callem prolapsus sit; se ipsum ex illa depravatione revocet, et saluti utriusque hominis sui ipsemet consulat, priusquam Divina feriatur ultione. Solere scelus hoc animabus juxta atque corporibus perniciem inferre, neque illic desinere quo cœperit; sed multas comites et administras contrahere vitiositates, præcipitemque casum reperire: quæ omnia evidentibus veteris Testamenti, nonnullis quoque tempore Gratiæ confirmabat exemplis.

magna cum caritate:

43 Rex, etsi bilem haud exiguam mente hausisset, conditione tamen Pontificis, a quo admonebatur, revocata in memoriam, sciens Stanislaum venerandis pollere actionibus, et sanctitatis et religionis fulgore insignem, et justitiæ præcipuum cultorem, nec suis terroribus cessurum; iram omnem D compressit, et fucatis quibusdam excusationibus adductis, facinus suum adumbrare contendit: et Episcopo benigne pro tempore (quamvis constabat illum alia animo gessisse atque volvisse) respondit. Quibus iterum Episcopus replicaturus, quæcumque Rex in sui purgationem dixerat refellit, atque in mansuetudine spiritus verba facit, animam Regis, si illis acquiescendum duxisset, salvatura.

qui eidem dissimulate respondet.

44 Quamvis autem viro Dei Stanislao Cracoviensi Episcopo, se benignitate paterna admonenti, servaverit Boleslaus Polonorum Rex reverentiam et honestatem, et nedum illum aliquo gravi violaverit verbo, sed nec inclementi quidem compellaverit, non tam Pontificalis in eo reveritus status dignitatem, quam religionis et vitæ præeminentiam (quam etiam constat sæpe feras et bestias, rationis cujuslibet expertes, nutu Dei admiratas et veneratas esse) omnes tamen illum saluberrimæ, posteaquam Stanislaus ab eo discedebat, correctiones destituebant: sed et si quando ex reprehensione Pontificali aliqua contritionis in mente regia oriebatur seges, ea tamen citius delectatione carnali dissipabatur: E subibatque nonnunquam animum, suapte superbum, gravis cholera et indignatio, quod tam denso et rigido fuerit obrutus pro sua æstimatione ab eo sermone, et præ ceteris omnibus silentibus Stanislaus Episcopus admonitionis munus sibi vendicaverit, et parum maturam reprehensionem occupaverit; nec excellentiæ, nec potentiæ Regiæ rationem habuerit, propter quam sibi Rex multo graviora licitum iri credebat. His quoque querelis et hac indignatione neque tacitus quidem utebatur, sed amicorum quoque et custodum corporis aures illius fatigabat, solita vanitate purpuratis tumorem suum augentibus, et mulcentibus quam æquius extenuare debuerant indignationem. Ex quibus omnibus in Stanislaum Episcopum, nubilo indignationis male exagitatus, recrudescebat animus Regius: in venerem quoque magis vetitam facibus libidinis urebatur, potiorem habens salute et honore iram et suæ illecebram voluptatis: libidinis quippe factus servus, pietatem custodire non potuit.

et postea magis illi indignatur,

libidine abreptus.

ANNOTATA.

a *In tabulis* Bretnicza, *ad Warthæ fluvii orientalem* F *ripam leucis fere* 34 *Cracovia distans versu Boream, unde trans eamdem fluvium Occidentem versus abest* Busenin, *quod hic forte* Pustynia *dicitur.*

b Sbigneus Olesnicius, *ordinatus Episcopus anno* 1423, Cardinalis titulo SS. Aquilæ et Priscæ, *ab Eugenio* 4 *creatus anno* 1429; *mortuus anno* 1455. *Ducatum Severiensem pro Ecclesia Cracoviensi comparavit: unde et ipse et successores fuerunt Duces Severienses.*

c *Hæc bella late describuntur ab ipso Longino, ad annum* 1072, *item a Cromero et aliis rerum Polonicarum scriptoribus.*

d *Fuerunt* Reges Hungariæ Andreas *ejusque frater* Bela, *dein* Salomon *Andreæ filius, ac tum in Poloniam fugerunt tres Belæ filii,* Geysla, *post Salomonem Rex Hungariæ, tum frater ejus successor* S. Ladislaus, *Martyrologio Romano ad* 27 *Junii adscriptus, quando hæc erunt accuratius deducenda.*

e *Circa annum* 1079, *inquit citatus supra Damalevicius.*

f *Scilicet in Historia Polonica, de qua supra actum.*

g *Aut saltem in administratione Episcopali: si gradum ipsum, ut Crommerus ait, vix triennio tenuit.*

h *Infra nominandus* Petrus.

CAPUT

A

CAPUT V.

Ob conjugatam a Rege vi raptam, aliis Episcopis tacentibus, acris admonitio S. Stanislai.

Erat ea tempestate militi Mscislawo de Bozemno, in ora partium terræ *a* Siradiensis, uxor, Christina nomine, raram habens corporis formam, et quæ ceteras feminas facile decore anteiret. Ad formæ vero efficaciam etiam mores blandi, facundia quoque gracilis accesserant, quibus plures mortales se aspicientes et adeuntes, velut quodam hamo, arripiebat. Cum itaque ad notitiam quoque Boleslai Poloniæ Regis, vulgata mulieris pulchritudo, plurimorum testimonio lenocinante, perlata foret; videndi illam, et quæ fama detulerat coram experiendi, Regi subrepsit minime sobria cupido. Quæsita itaque causæ temporisque opportunitate et reperta, mulierem adit: cujus illico pulchritudine et alloquii suavitate captus et venenatus est, mulierisque victus miraculo; libidoque Regis, parum jam suas cupiditates frænantis, rursum se erigens majoribus flammis æstuabat. Expugnare quoque mulieris pudicitiam adortus, æstimans illam suam formam et pulchritudinem, more ingenii muliebris, facile licitaturam, largitione illam primum auri gemmarumque et unionum, quibus flagrare muliebris conditionis solet ambitio, itemque promissis variis et terroribus, aliisque ejusce generis blandimentis, conatur perfringere: sed singulis, quibus facinoris explendi gratia superjaciebatur solicitudo et impensa, recidentibus ad irritum. Miles siquidem Mscislaus, non ignaris exquisitis donationibus et ingeniis uxoris Christinæ pudicitiam prostitutam quæri, ad custodiam et conservationem illius curam quoque omnem et solicitudinem, honestati suæ et conjugis liberorumque communium prospecturus, intenderat.

a — *Matronam conjugatam* — *frustra conatus pellicere ad scelus* — B

46 Verum cum Rex in dies majori pungeretur aculeo libidinis, amore defœneratus mulieris; et explere illum non nisi vi desperaret; potentia pro jure usus, mittit militum et clientum haud contemnendam catervam, qui ædem, in qua mulier domicilium habere consueverat, irrumpentes, mulierem a legitimo viro, indignitatem et magnitudinem injuriæ nequidquam querenti et ejulanti, abstrahunt, et in Regiam perducunt. Quam Rex, non secus quam libidinoso et lubrico homini conveniens erat, avida voluptate excipiens, illam ex tunc et de cetero suis profanis amplexibus, et incestuosa pactione conjunxit, et pro concubina usus etiam prolem ex illa suscepit.

vi militari raptam, pro concubina habet: — C

47 Flagitium autem et raptus et incestuosi concubitus, quod Rex patraverat, ultionis Divinæ verbere solidiori mulctatum est, postquam humano nequivit feriri aut rescindi. Omnem enim sobolem, ex hujusmodi adulterino connubio susceptam, quam Rex agrorum et villarum possessionibus locupletatum iri moliebatur, tremor primum membrorum in virili ætate, torvi quoque nasi deformitas, deinde alienatio sensus et dementia mentis, dum senior obvenisset ætas, occupabat: eratque hic morbus per justitiam Dei inflictus, non iis tantum qui tunc per incestuosam commixtionem geniti sunt, sed et universis qui stirpem hujusmodi parte ex aliqua contigisset, hereditarius per omnes successiones, posteaquam Rex scelere se hujusmodi inquinaverat, usque ad nostra tempora derivatus: ut satis stupenda et pertimescenda sit Divinæ justitiæ animadversio, quam non per generationes tantum, sed ætates, in detestationem Regii criminis videmus produci et continuari. Sed et non parum incommodi atque infelicitatis Boleslaus Rex, quod non repente iniquitas sua punita fuerit, videtur consecutus: cum ex protelatione vindictæ majorem sibi statuebat perficiendæ locum transgressionis et in Deum audaciæ; adulteria impudentius exercens, et [immemor] consequendæ ultionis Divinæ, quam nemo mortalium scitus est contumacia et improbo ausu, sed humiliatione et pœnitudine, evasisse.

cælesti vindicta in prolem adulterinam transfusa. — D — AUCT. JO. LONGINO

48 Movit singulos Polonorum Proceres facinoris, in rapta et incestata militis Mscizislai consorte Christina, per Regem admissi indignitas: clandestinisque querelarum ingeminationibus, cum nec mussitare quidem tyrannide Regis constricti auderent, magnitudinem injuriæ depromebant; veriti immanitatem execrandæ regalis libidinis ad se suasque natas, conjuges et affines, nisi restricta et inhibita aliquo antidoto fuerit, quandoque penetraturam, et similia Regem in se ausurum. Fungebatur ea tempestate in Gneznensi Ecclesia Metropolitani dignitate et Pontificali Sacerdotio *b* Petrus, qui Stephano, immediato suo prædecessore diem obeunte, ad regimen Ecclesiæ Gneznensis fuerat surrogatus; vir in sacris eruditus litteris, et tam religione quam vita et conversatione insignis; sub tranquillitatis quidem tempore, gubernandi peritus, ingruente vero tempestate, parum animi, parum resistentiæ habiturus. Is etsi non a Proceribus solum, sed a plerisque Ecclesiasticis et timoratis viris, quorum pectora zelus Dei tetigerat, frequenti monitione urgeretur, quoniam primam Sedem apud Polonicam Ecclesiam sortitus foret, principalius quoque illum videatur deposcere reprehensio illa: propterea quod in diœcesi sua crimen raptus commissum foret, primus quoque in aciem prodiret, et Boleslai Regis facinori suam reprehensionem resistentiamque primus opponeret; jura quoque conjugalia profanatum iri non sineret. Verum etsi Archiepiscopus Petrus, monitoribus suis assensus foret, cunctatorem tamen se magis, quam reprehensorem, animum pavore obsidente, egit.

Eum monere recusant Archiepiscopus Gnesnensis — *b* — E

49 Præerat et tunc *c* Wratislaviensi plebi et urbi Episcopus Petrus, apud quem Boleslaus Rex magis peculiarem sibi, et assiduam mansionem et sedem delegerat. Regebat Posnaniensem *d* Thomas, *e* Wladislaviensem Honoldus, Plocensem *f* Lupus, *g* Chelmensem Martinus, *h* Lubucensem Laurentius, *i* Camenecensem Stephanus Ecclesias: qui et ipsi rogati, ut vices suas et operas ad corripiendum Regem navarent, publicoque facinori obviam irent; nihilo se plus animi suo Metropolitano in scelere rescindendo habere demonstrarunt, tyrannidis non se ausi exponere pelago, periculorum veriti discrimina; in huncque agonem et in eam palæstram solum Stanislaum Cracoviensem Episcopum destinabant; in unoque illo omne correptionis robur locabant. Illum esse unum, quem Regem constabat revereri, et erga quem se Rex indulgentius gerere consuevisset: illi et fervoris, et religionis, et animi ad reprehensionis munus in Rege implendum satis esse: in illum non ausurum Regem quidquam triste committere; in ceteros, si reprehendere pergant, gravi tyrannide et sævitia debacchaturum. Erat enim Stanislaus Episcopus idoneus ad pudorem incutiendum et avertendum Regem a pravis actionibus, cum esset sermonibus castis et consiliis sapientibus insignis, operibus quoque gloriosis admirandus, et non ævo minus quam moribus senex, atque Sacerdotis officio. Non erat enim apud singulos incognitum, quam Stanislaus Episcopus præclaro genere ortus fuerit, quam subtilis et vehemens instructor, quam providus consiliarius, quam justus Judex, quam castus Presbyter, quam sanctus et amabilis Episcopus, quam verax et incorruptus reprehensor.

c — *d e f g h i* — *et alii 7 Episcopi:* — F — *onus hoc in S. Stanislaum rejiciunt,* — *ut maxime aptum:*

AUCT. JO. LONGINO

A 50 Singulis Polonicæ Ecclesiæ Episcopis corripere Regem mussitantibus, et superimposita ori manu, et obturato linguæ fistulo, labiorum suorum januas taciturnitate et metu concludentibus, extrema denique sibi imminere pro reprehensione portendentibus, in Stanislaum Cracoviensem Episcopum omnium omnis fiducia versa est: qui castimonia sui ac puritate vitæ, cœlestisque conversationis gloria, singularique doctrina, sapientia et fide, operibusque sanctis, velut luminare magnum suo splendore universam Poloniam irradiabat. Nec sustinuit Præsul ille celeberrimus plurimorum Ecclesiastici et secularis ordinis virorum, ob eam rem se adeuntium, ingestas frequenti numero preces: sed universali flagitatione et consensu sibi id muneris officium intelligens delegatum, licet infusum in se odium Regis sensisset, ad explendum illud intrepidus se accinxit. Obsecrationibus tamen in Deum et sacrificiorum holocaustis primum utendum ratus, plures dies atque noctes in illis absumpsit; in oratione meliora credens consistere arma quam in virtute: deprecans et Regem adulterino incestu solvi, et sibi ea reprehensionis verba, quæ in salutem Regis et compunctionem verterentur, præstari. Heliæ itaque Prophetæ et Joannis Baptistæ æmulatus tam constantiam B quam virtutem; sciensque ea se necessitate ex Officio Pontificali constrictum, ut non peccantes modo, sed et peccare gestientes debeat cohibere; virtutis Apostolicæ sectatus mensuram, *k* Regem adit, et personis de statu utroque in rem adhibitis, alieni cubilis in Rege incestum reprehendit, verbaque in hunc modum apud Regem facit.

Hic a pluribus rogatus,

post preces et sacrificia

k Regem adit:

exponit sceleris enormitatem,

51 Cum olim te Rex plerasque transgressiones tuas et carnales illecebras, quibus Majestatis tuæ vehementer obscurabatur culmen, deponere et thorum tuum loris constringere pudicitiæ exhortarer; maxima me ceperat fiducia ex tuæ modestæ responsionis respectu injecta, singula, pro quibus a me argutus es, prona emendaturum devotione, et in frugem vitæ nitidioris atque pudicæ evasurum. Nunc, quod non sine acerbitate spiritus commemoro, video te prioribus malis gravius adjecisse facinus; et impios concubitus, rapta militi Mscislao consorte, Regali gravitate prorsus abjecta, miscuisse; nefandæque solvisse viscus libidinis, quam te ego arbitrabar, ut tuo, et nostro communi pudori consultum foret, opportune oppressurum. Age, si tu, omnium nostrum Rex et summi Regis in terris imago, in C hæc tam obscœna vitia provolveris; quem subditorum tuorum pigebit ea non sectari? cum hæc sit populorum omnium natura; ut quidquid a Præsidibus agi viderint, in id sint et ipsi præcipites et proclivi. Iter cœnosum, quo graderis, laqueis refertum est, tribulisque consertum; in exitiabile tibi discrimen, nisi te revocaveris, adjecturum.

scandalum subditorum

52 Ingemisce itaque o Rex, et facinus tuum assiduo comploratu dilue, et raptam viro suo redde, atque zona continentiæ lumbos constringe; ne divinam et humanam contra te provoces censuram; ne cum iis, qui in barathrum unde numquam exscendent lapsi sunt, æternum mereare consortium. Talis profecto, rapiendo et incestando sponsam alterius, turpitudo, apud te excellentiæ tantæ Regem, quemadmodum nec nominari debuit, multiplici tam re quam exemplo, pro inde secuta et secutura deformitate, pensata; sic nec a me, quem speculatorem, licet immeritum, tuæ domus tuæque personæ atque status Dominus constituit, poterit sileri: quoniam si denuntiatio mea, ut a via tua perversa Deoque et hominibus odibili revertaris, quieverit: sanguinem tuum scio, juxta Scripturæ testimonium, de meis manibus requirendum. Sed non solum Pontificalis officii debitum ad te admonendum me impulit, quinimo et caritatis sinceritas, et tuæ salutis tuique D honoris peculiaris solicitudo me contraxit, ne in eo peccandi genere, te irreprehensum iri sinerem, ex quo tam tibi quam Regno tuo singularem perniciem imminere prospiciebam.

perniciem regni,

53 Nulla enim est de virtutibus tuis, o Rex, propter quam sis a Deo magnificandus, et in qua tu gloriari æque possis, quam continentia atque temperantia libidinum. Nullum scelus æque tibi, propter quod sis deprimendus, fædius carnali luxu. Summo itaque opere cave, ne multa bona et pulcherrimam animæ tuæ speciem uno vitio deformes, et actiones tuas meritorias una prævaricatione corrumpas, speciosa regiminis tui exterminaturus principia. Nemo est, credo mihi, ex militibus et subditis tuis, qui tranquillus scelus tuum ferat, qui in te probra non spargat, qui per te jus conjugale, jus Catholicum, imo gentium jus violatum non queratur: unius militis injuriam suam omnes ducunt. Non est tuæ magnitudinis subditos opprimere, flagitiis diffluere venereis, inquinari sordibus adulterinis. Linque, quæso, hæc turpia et obscœna, etiam in vili et barbaro homine detestanda, insidiosam luxuriem, blandum malum. Cor tuum et corpus a tot illecebris castifica, dignaque pœnitudine iram E Dei præveniens, ultioni quoque te subtrahe futuræ. Incremento prosperitatis continuæ regnum tuum et solium diffusurus, virtutibus potius, quæ excellentiæ tuæ congruunt, incumbe: quæ possint te et statum tuum in salutem et honestatem dirigere, et utriusque hominis in profectum [tendere]. Quod si perseverandum duxeris in scelere, scito me habiturum rationem et mei muneris et tui criminis, gladium quoque contra te coercitionis Ecclesiasticæ exerturum.

ipsiusmet infamiam,

denique minatur censuram Ecclesiasticam.

54 His et pluribus aliis dum a Præsule Stanislao Rex Boleslaus benigne et nobiliter commonitus fuisset, in præcipitem iram actus, nihil comiter, nihil modeste respondit: sed vehementiæ inflatus spiritu, spirans ferocia, et furenti persimilis, ferocius quam Regem conveniebat in virum Dei reprehensorem suum invectus est. Pluribus quoque improperiis usus, rusticano illum et humili ortum genere, et tam Sacerdotio quam Pontificio astruebat indignum, multiplicique et vana sua temeritate meritum qui ex Præsulatu in bestiarum et scrofarum detruderetur pasturam, percepturus illic eruditionem, quis metus, quæ reverentia, qui honos Regibus debeat impendi; ad terrendum quoque a simili temeritate ceteros documentum existeret. Hæc Regi tam voce quam F vultu minaci depromenti, Stanislaus, ab amore veræ caritatis recedere etiam læsus nesciens, in admonendo Rege, motu quolibet circumscripto, constans perstitit, et pectus patientiæ clypeo coarmans, tumida elatione inflato Regi loqui, nobili illa sua qua pollebat facundia, adjecit.

Ad quæ commoto Regi et minanti,

leniter respondens

55 Cave, inquit, o Rex, ne in pertinaciam et obstinationem convellas reprehensionem meam: ea quæ tuæ salutis et quæ mei juris sunt, imo et quæ amoris, ingessi tibi, abunde, ut spero, circa te et salutis et honoris decus observans. Accuratiori erga te reprehensione quam ceteros usus sum, et forsan rigidiori, quod salutem tuam juxta ac perniciem cum multorum tibi parentium video esse conjunctam. Etenim cum in singulis hominibus insidiosa luxuries turpis sit, in summi tamen imperii administratione, qua præsides, turpissima; de malo, non in te solum, sed in plures grassante, tecum loquor, remediaque ingero; gratulaturus saluti tuæ et publicæ, si acquieveris; si minus, meæ: itidem obsecrans, ut benignitatem Divinam non irrites, et depravata melioribus officiis superes. Novi, fateor, tui culminis eminentiam, a singulis tuis subditis, a

docet nihil a se dictum

præter reverentiam Regi debitam;

A a me quoque et colendam et honorandam esse. Novi, plane, quid Tuæ et Regiæ debeatur venerationi, nec in iis exequendis aliquid a me reor vel diminutum tibi, vel præreptum. Verum Apostolica, qua præditus sum potestas, superior multis gradibus Regia censenda, et a te procul dubio æstimanda est. Et, si utriusque ingenue nosse velis efficaciam et virtutem, quanto lunaris splendor erga solare jubar, et plumbi species erga auri fulgorem habetur inferior, tantum Regia dignitas est, si ad Apostolicam justa comparatione illam referas. Nihil est itaque quod de me juste queri possis, superni Rectoris, cujus incomprehensibilis est sapientia, id geritur ordinatione, ut Reges et Principes et quantumcumque personæ sublimes præceptis et imperiis Pontificum, etiam de obscura sorte ortis, auscultent. Tu quidem, si Regiam tuam conditionem attendis, si Deum metuis, si homines vereris, si qua salutis moveris cura, multum mihi debes, quod veriora potius quam speciosa, salutem primum deinde honorem tuum servantia, audire ex me cœpisti, diuturnius imperium, fidelius obsequium, placatiorem Deum, secundiores successus, feliciorem consummationem, si monitis meis parueris, habi-

ipse videat ut debitam Episcopo servans obediat monitis:

B turus.

56 Et quamvis æquis auribus Pontifex Stanislaus, velut communis libertatis et jurium conjugalium acerrimus vindex, fuisset auditus; ejus quoque cohortatio cum immenso omnium favore; et non assensionis modo, sed et vocis expressione, foret a circumstantibus excepta, ut prudentiam suam mirarentur plurimi, probarent universi; Regis tamen animum, lubrica voluptate obsessum, et erga sua bona parum providum, parum cautum, movere et ad meliorem mentem protrahere non poterat. Qui ex thalamo, apud quem consederat, præcipiti motu, odii et rancoris succensus igne, se evolvens; et tam sapienter, tam benigne incantantis illum Episcopi Stanislai ampliores voces, in morem aspidis surdæ, abhorrescens, exilit; se gravi et enormi læsum a Stanislao Episcopo querens dedecore, et jure jurando contestans se, quam primum de Stanislao Episcopo, omni conatu et nisu ultionem sumpturum. Omnibus itaque modis quærere calumniarum et gravaminum machinas adversus eum parabat: ex iraque Regia in Episcopum concepta, etiam insultatio in illum maligna serpere cœpit invidorum.

sed frustra omnia.

ANNOTATA.

C

a Siradia *civitas lignea cum arce murata ad Wartham fluvium*, *cujus* terra *seu provincia olim secundo genitis Regum attributa erat: est modo Palatinatus in majore Polonia, versus minorem Poloniam inter Cracoviam et Gneznam, sed huic quam illi duplo propior.*

b Stephano *anno* 1058 *die* 7 *Martii defuncto successerat* Petrus, *et sedit annos* 35, *mortuus* 19 *Augusti anni* 1092. *Rege Boleslao petente promotus.*

c Wratislavia *urbs Silesiæ, cujus Episcopus nonus* Petrus *sedit ab anno* 1072, *usque ad annum* 1091.

d *Imo* Theodorus *dicitur in Historia Longini et in Vitis Episcoporum Posnaniensium, ab ipso etiam Longino conscriptis et sub ejus nomine editis anno* 1604, *ac sedit ab anno* 1065 *ad annum* 1087 : *ut dubitari possit, sint ne hæc a manu ipsius Longini.*

e Wladislavia, *urbs Cuiaviæ ad Vistulam fluvium* : *cujus Episcopi Crusnicienses dicti, Episcopus vero, non* Honoldus, *sed* Andreas *dicitur a Longino in Historia, creatus anno* 1055 *et post annos Sedis* 25 *mortuus anno* 1081.

f *Imo* Marcus *appellatur a Longino in Historia, et* D *a Stanislao Lubienski Episcopo Plocensi in historia Episcoporum* Plocensium, *ubi eum excusat ab hac Regis admonitione. Præfuit dictæ Sedi annos* 19, *creatus anno* 1067, *mortuus anno* 1087 *die* 8 *Augusti. Urbs Plocensis est in Mazovia sita.*

AUCT. JO LONGINO

g Chelmensis *Sedes duplex, alia ad fluenta Vistulæ, alia in Russia nigra, Cramstoviam translata metu Tartarorum: de utraque agit Longinus inter civitates Poloniæ.*

h Lubucensis *Sedes prope Francofurtum ad Oderam, quæ tunc suberat Polonis, nunc Marchioni Brandeburgico, sed Sedes Furstenwaldium, ad Sprevum fluvium sitam, est postea translata.*

i Camenecensis *Sedes videtur esse, quæ in Podolia sita nuper est a Turcis occupata. Alia est* Caminensis *in Pomerania, sub Gnesnensi Metropoli.*

k *Hæc referuntur a Longino in Historia ad ann.* 1074.

CAPUT VI.

Ob villam Piotrawin emptam, evocatur e tumulo venditor, a triennio mortuus.

E Exquirenti Boleslao Regi, et assidua tam consultatione quam indagine cum purpuratis suis et custodibus corporis investiganti, quonam modo et ordine de Stanislao Cracoviensi Episcopo atrocior quam pro merito caperetur vindicta; cum nulla satis digna propositi exequendi coaptari posset, quamvis plures proponerentur viæ (nihil quippe in Stanislaum Episcopum, pro vitæ sanctimonia et conversationis integritate morumque norma, objectum iri poterat) dum veris illum Rex, velut caste et innocenter singula agentem, non posse se gravare desperaret judiciis, calumniosis utendum ratus est: et Regis persona deposita hostisque induta, nodum quærens in scirpo, omnifarie illum gravare constituit. Hoc autem animo et cogitatione Regi volventi, et propositum suum executioni mandare æstuanti, levis quidem occasio, sed quam Rex non secus quam grandem accepit, oblata est.

Rex spirans vindictam in S. Stanislaum,

58 Stanislaus siquidem Episcopus, sui Episcopatus Cracoviensis ampliaturus introitus, et talentum acceptum justo fœnore relaturus in lucrum, ut ab æterno Rege, a quo hæc dispensanda acceperat, velut fidelis servus mereretur commendari, et decadi urbium præferri; villam Piotrawin, ad undas fluminis *a* Vislæ, et infra suæ terminos diœcesis, in regione quæ a veteribus Zavichostensis, a modernis Lublinensis appellatur sitam, apud Petrum militem, villæ ejusdem unicum heredem, pro certa argenti quantitate, plenarie illi persoluta, in perpetuam sortem Ecclesiæ Cracoviensi coemerat: contractui quoque et emptioni atque satisfactioni (ne inficiari vel calumniari a quoquam aut in dubium revocari quomodolibet posset) testes legitimos et omnem celebritatem, qua hereditatum emptio et resignatio apud Polonos ea tempestate gerebatur, adhibuerat: in villæ quoque a se tunc emptæ missus fuit Regia auctoritate possessionem, quam etiam triennio jam prope elapso scitus erat pacifice et absque omni cujuslibet personæ impetitione possedisse.

a ad villam ab eo legitime emptam F

et triennio possessam,

59 Verum quia Petrus Miles præfatus, post venditionem villæ hujusmodi et contractum cum Stanislao Episcopo initum, brevi tempore vivens, diem obierat, et apud Ecclesiam Parochialem, in Piotrawin sub honore S. Thomæ Apostoli fundatam, acceperat sepulturam; nepotes ejus germanos Petrum, Jacobum et Sulislaum, ad quos præfatæ villæ Piotrawin, si illam patruus eorum Petrus miles venditione perpetua non alienasset, devolvenda fuerat successio,

calumniose repetendam incitat nepotes venditoris,

A successio, ad impetendum Stanislaum Episcopum pro villa Piotrawin, spondens illis facilem victoriam b pellicit Rex, et coarmat: rem vulgatam et notissimam in contentionem adduci præcipiens, justitiam Stanislai Episcopi et suæ Cracoviensis Ecclesiæ, auctoritate et suffragio regio, oppressurus: offerens se singulos testes, ex quibus Stanislai pendebat victoria, a ferendi testimonii officio deterriturum; et omni ope atque suffragio pro dejiciendo Stanislao Episcopo ex villa Piotrawin, et in eorum traducenda proprietatem, adnisurum. Amore villæ et lucri illecebra devicti Petrus, Jacobus et Sulislaus, nepotes Petri Militis, in rem calumniosam et injustitiæ plenam consentiunt, et se Episcopum Stanislaum pro villa Piotrawin devovent vexaturos. Ab eo itaque tempore Petrus, Jacobus et Sulislaus, nepotes Petri Militis, et suam expleturi avaritiam, et Regis odio morem gesturi, Stanislao Cracoviensi Episcopo injustam litem pro villa Piotrawin movent, ad Regium tribunal illum pertrahunt, diemque dicunt; asserentes illum villam Piotrawin, successione legitima ad eos devolutam, fide mala possidere; calumniosis commentis et Regia tyrannide terram venditam a sorte Cracoviensis Ecclesiæ per nefas abstracturi. Ex quo manifeste conjici potest, et Regem et Petri Militis nepotes præfatos terrenos et passionatos extitisse, et de terra per iniquitatem agere; et omnipotentis Dei justitiam, quæ de cœlis venit, et calumniam proximo inferre, resque illius non appetere vetuit, ignorare.

a quibus Stanislaus ad Tribunal Regium citatus,

60 Appetebat judicii generalis dies, quod Colloquii nomine apud Polonos appellari solet, in quo Stanislaus Cracoviensis Episcopus pro hereditate Piotrawin conventus, parere; et nepotibus Petri Militis Jacobo, Petro, et Sulislao eum vexantibus, respondere apud Tribunalia Regia debuerat. Neque enim fas est decisorium Colloquii generalis terminum vel subducere vel negligere, cujus tanta apud illos habetur quædam sacrosancta auctoritas et potestas, ut a definitiva Colloquiali, quantumcumque iniqua et injusta, licitum non sit cuiquam provocare; abscissoque in singulis judiciis genere jus Polonicum causas tractare et decidere consuevit. Mos denique vetusto tempore apud illos servatus obtinuerat, ut Colloquiorum judicia, quæ non nulli vocant Magna, non in urbibus aut vicis, sed in pratis, quæ silvas et undas haberent proximas, gererentur; quatenus magnæ multitudini, quæ illuc ad petendum jura conveniebat, et sub papilionibus aut tabernaculis, pluribus diebus et donec expeditio omnium causarum proveniret, degere cogebatur, pro ignium alimento, et equo et pecore pascendo suppeditatam haberet materiam. Solus denique Rex aut Princeps præsidebat judicio, solus litigantium decidebat causas, cujus arbitria pro legibus erant. Dudum tamen is mos abolitus est, Polonis mitiora ac civiliora ingenia, leges quoque municipales in scriptum redactas, quibus regulantur judicia, sortitis, et colloquialia et quævis alia judicia ex campis et arbustis in urbes redacta. Sed hæc hactenus de Polonorum judiciis, nunc ad rem nostram, gratia cujus hæc scripsimus, redeamus.

ubi solus Rex causas decidit,

61 Boleslaus itaque Polonorum Rex, hunc priscum morem secutus pro celebrando generali Colloquiali judicio, silvam pratis plenam, de prope arcem Regiam et oppidum c Solec sitam, insulæ formam habentem (duo enim fluvii Visla et d Crampa et nonnullæ lacunæ illam ambiunt) delegit; locum ad expediendum judiciorum munus et opportunum et idoneum, germen et ligna abunde suppeditaturum. In hunc quoque et vicinarum regionum Milites, et quoslibet judicia deposcentes, jussit convenire. Coactus est Stanislaus Cracoviensis Episcopus ad idem

fictuli comparet,

illud judicium accedere: proxima enim est loco villa D Piotrawin, pro qua impetebatur, alveo tantummodo fluminis Vislæ, qui in illa ora aquas inflatiores vomit, et modico terrestris spatio a tribunalibus secreta. Venit itaque illuc vir rectus et simplex, omnium, quæ contra eum Regis calliditas fabricaverat, commentorum ignarus; sperans et ex patula justitia, et testium deductione, qui ad rem plane recognoscendam se sibi spoponderant fore morigeros, facilem triumphum de impetitoribus relaturum. Præsidebat in eo judicio Boleslaus Rex personali præsentia, non enim illius generis judicium, alium quam Principem admittebat pro Præside, quæ potestas hactenus in Palatinos provinciarum, qui Principum et funguntur et honorantur vice, est translata.

accusatus de iniqua possessione,

62 Instaurato denique judicio, et Purpuratorum ordine in dextra lævaque Regis consistente, causa primum Stanislai Cracoviensis Episcopi agi cœpta est. Cumque actores per querelam deponerent, Stanislaum Episcopum villam Piotrawin, morte Petri Militis, patrui eorum germani, ad se jure hereditario devolutam, injuste occupasse, petentes illum ab illius possessione amoveri et sibi illam velut legitimis heredibus reddi; Stanislaus Episcopus respondendo, venditionem et emptionem legitime cum Petro Milite, dum adhuc viveret, celebratam, plenamque satisfactionem æris conventi opposuit. E Actoribus denique et venditionem et emptionem constanter infidiantibus, obtulit se Stanislaus Episcopus, contractum testibus idoneis et omni exceptione majoribus probaturum: in eamque sententiam decreto Regis facile admissus, testes apud Tribunalia Regis recitat; et se illos, postquam ab actoribus nihil contra objectum foret, obligat producturum. At testes de ferendo testimonio a Stanislao Episcopo solicitati, adversari illico requisitionem Episcopalem et suam responsionem inficiatum iri cœperunt. Metus siquidem Regius illos constrinxerat: passurosque extrema, si profiteri veritatem ausi forent (ita enim denuntiatum ipsis erat) verebantur. Prolixa denique apud illos et quemlibet eorum Stanislaus Episcopus prece et persuasione usus, formidinem quæ pectora eorum semel pervaserat excutere non potuit. Quid, quæso, hi in dolore pœnarum fecissent, qui veritatem absconderunt propter solas minas verborum.

describitur a testibus :

63 Vergebat in occiduum dies, et totius causæ F Episcopalis periclitatio prope horam, nisi testes consignati producerentur, imminebat. Cœperat et adversarios Episcopi haud tenuis vincendi fiducia, et exultare jam de obtento triumpho videbantur: eademque Regem hilaritas habebat, quam et gestu præferre visus est et vultu. Cumque causa præter spem procederet, et malignitatis calumnia potius, quam juris et justitiæ æquitas valuisset: Stanislaus Episcopus, Militibus, qui suæ justissimæ causæ laturos se testimonium spoponderant, nequidquam imploratis, coarctatum se et causam suam periclitatum iri videns, quid ageret, quod consilium caperet, quem Patronum imploraret, quibusve viis et ingeniis nodos et casses impietatis sibi instructos dissolveret, parum in prospectu habebat: ancipiti quoque tractatu apud se fluctuans, usque ad vultus suffusionem notabatur ab intuentibus mutatus. Fidei tamen et spei sublimitate vigens, quæ nec tum illi defuit, ad solita arma se convertit: et orationi aliquanto tempore incumbens, omnem suam fiduciam ad Divinum jecit præsidium; non dubitans se et causam suam calumniosis nexibus suffragio cœlesti absolutum iri.

ergo humano subsidio destitutus,

64 Tandem Spiritu sancto, qui in suo castissimo purissimoque pectore assiduum sibi domicilium extruxerat

ad divinum confugit :

A truxerat, inspiratus; solerti vel potius Divina ratione tum novam et incredibilem, in suæ causæ defensionem, polliceri ausus est, miraculi stuporisque plenissimam, plus forsitan ex imbecillitate credentium apud posteros admirationis habituram, quam fidei ad præsentiam Regis et ejus Tribunalia. Dum vel testes nominatos producere, vel sententiam contra se proferri audire urgeretur, lætus et Divinum nescio quid in vultu præferens et magnitudinem fidei, accessit; fiduciaque veritatis coarmans pectus, his verbis Regem et universum suum concilium convenit. Quandoquidem, inquit, nihil opis, nihil præsidii in viventibus est; quando apud filios hominum pro justitia impietas, pro veritate iniquitas, pro rectitudine successit calumniandi malignitas; ego me ad æquissimum Judicem Deum, cujus rectitudo justitiæ nec terrore cujusquam poterit averti, nec subtilitate calumniarum caligari, convertam; veritatemque, in terris conculcatam et oppressam, mihi e cœlo præstari petam; et quod non poteram a vivis testibus, mutuabo a mortuis; et Petrum Militem, principalem villæ meæ Piotrawin venditorem, quamvis ante triennium ex conditione viventium subtractum, pro clarificanda causæ meæ justitia, me post triduum producturum obligo; cessurus ex causa nisi produxero; veritatis testimonium mutuaturus ab inferis, B postquam inter vivos, ex pavoris nebula humanis sensibus superfusa, deperisset; confidens causam meam, livore depravatum humano, superne et erigi posse et illustrari.

et Petrum e sepulcro testem adducere promittit,

65 Stupentibus cunctis, et stupore ingenti attonitis mentibus, et admirantibus tam audacis animi, vel (ut verius loquar) tam perfectæ fidei virtutem, impossibilitate denique obligationis discussa, res fere apud universos in risum versa est, nec ulla facti hujus deferebatur fides; existimantibus illis, ut erat, Episcopum Stanislaum parum possibilem rem et difficillimam, pro certa et comperta, spopondisse: pluribusque cachinnationibus et floccifactionibus Episcopum, non secus quam delirum, et mente ac cerebro parum sanum, incessere. Plerique tamen ex illis, magis sensati magisque religiosi, rursus admirari et considerare cœperunt, nec Stanislaum Episcopum pro morum suorum gravitate fallere, aut quidcumque agere leviter consuesse, nec quod implere non posset oblaturum tam solenni stipulatione fuisse. Hærebant itaque, et inter spem metumque consternatos gerentes animos, in quem finem promissio Stanislai Episcopi casura foret, qualis quoque oblationis hujusmodi consummatio fieret, C varios inter se cedendo sermones, tertium operiebantur diem. Rex etenim Boleslaus, oblationis impossibilitate pensata, et quo justiorem contra Episcopum, conditione non extante, sententiam proferret, inducias, quas Stanislaus Episcopus petierat, in triduum concessit; existimans cadaver Petri Militis, qui, ut præmisimus, jam diem obierat, temporis emenso curriculo, vivificari non posse.

cum risu adversariorum,

cum admiratione aliorum,

66 Trium dierum, ad statuendum principalem venditorem Petrum Militem, impetratis induciis, Stanislaus Episcopus, cum Clericis et paucis quibusdam laicis, a Concilio digrediens, in Piotrawin se contulit, villam centum passibus vel citra a judicii distantem loco: et triduanum suis omnibus indicens jejunium; ipse quoque sacrificiis, cilicina veste ad carnem indutus, cum Canonicis et Sacerdotibus perdius incumbebat; pernox vero ad altare prostratus, per juges obsecrationes Deum sibi et Ecclesiæ suæ efficiebat, per multos lacrymarum imbres, defensorem: ratus contra impetuosos furores Regis, et ad implendum quod spoponderat, non alia tela et præsidia efficaciora: rogans et obsecrans ut converteretur spiritus mortui, et Petrus Miles dudum mortuus, redderetur homo vivens: certissimam quoque gestans spem, divinam virtutem et gratiam, in tam angustis et (ut communis habebat assertio) desperatis rebus, se et causam suam atque Ecclesiæ suæ, quoquomodo non deserturam: persuadens Clero suo, pavido et vacillanti, non ea modo quæ roganda assumpserant, sed iis majora, si fidem instar grani sinapis habuerint, facile apud clementiam Divinam obtenturos: nutare enim illum viderat propter excellentiam sponsionis. D

post triduum impensum jejunio

AUCT. JO. LONGINO confortat Clerum:

67 Adveniente tandem die Stanislaus Episcopus, Divina re ex more peracta, præsente populi et non nullorum militarium multitudine, quæ ad contemplandum, quibus actionibus uteretur et in quem exitum sponsio sua evasura foret, confluxerat; ad mausoleum Petri Militis, cum ministrorum sacri Ordinis et turbarum frequentia, processionali Clericorum ordine illum præcedente et subsequente, Pontificali veste amictus accessit. Et primum illud sabulo solvi, et donec ad cadaver Petri Militis triennio putrescens penetratum foret, nudari et aperiri jussit. Quo detecto, cadaver Petri Militis offendit, tabido situ, nervis defluentibus, carne et cute dissoluta, in cineres et pulverem fere redactum: et nisi recentes testes, qui illum sepelierant, qui justa funeri persolverant, affluxissent; nisi nota fuisset omnibus Petri Militis ante triennium celebrata sepultura; nisi singularis illi, et nulli alteri cum illo communis, adaptata fuisset tumba; nemo illic cadaver Petri Militis quiescere recognovisset. Sed omnibus claro testimonio illic Petrum sepultum fuisse declarantibus; Stanislaus Pontifex, cum fiducia elevato ad Deum animo, positis genibus procumbens; orationem ad omnipotentem Dominum, quem jam sibi familiarem et suæ causæ propitiaturum præsenserat, rigato vultu fletibus, defixis in cœlum luminibus, hæc verba profudit.

cum solenni processione ad tumulum accedit:

jubet detegi cadaver: E

69 Clementissime et misericordissime omnium Deus, Domine Jesu Christe, cui omnia subjiciuntur et vivunt, et cujus virtute cuncta ex nihilo condita subsistunt; qui chirographum letale humani generis aboliturus, de cœlo descendens ad terras, Archisynagogi filiam, adolescentem viduæ filium, et quatriduanum fœtentem Lazarum verbo virtutis tuæ revocasti ad vitam, et credentibus crediturisque in te fidelibus, parem et majorem virtutem te largiturum verbo numquam variabili spopondisti; aspice de excelso solio gloriæ tuæ, ad preces, gemitus, et fletus supplicum tuorum: et multiplici benignitate tua, quam etiam præstare soles immeritis, concede, ut Petrus Miles, laturus testimonium justitiæ et veritati, a mortuis consurgat, et verax testis assistat; F atque causam Ecclesiæ meæ, quam in tuo nomine defendendam suscepi, revocatus tuæ brachio potentiæ in vitam, illustret atque a malignitate vindicet humana: ut promissa tua verificentur in cunctis generationibus et nationibus, et nomen tui magnum et tremendum glorificetur in secula.

indeque post preces fusas,

70 Cumque ab universo Clero et populorum cœtu responsum esset, Amen; ad tumulum accedens, cadaver Petri Militis contingens, ait: In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, et in virtute Benedictæ et individuæ Trinitatis, jubeo tibi, Petre, ut consurgas de pulvere, exurgas a mortuis; ferasque veritati, a filiis hominum prostitutæ et desertæ, testimonium: quatenus augeatur fides credentium, et corripiatur improba temeritas oppugnantium veritatem. Exaudivit autem Dominus labia sancta, annuens precibus prodeuntibus a lingua immaculata, et confirmavit Stanislai Episcopi obligationem et precem, et operibus illum sibi amabilem et gloriosum ostendit. Nulla dilatio intervenit, nulla mora dissolutum retinuit ad vocem Pontificis, in nomine Domini

Petrum evocat in nomine Trinitatis

AUCT. JO. LONGINO

A Domini Jesu Christi jubentis; et spiritus in corpus et ossa rediit, et virtus Divina cinerem in carnem redegit; et redivivum corpus, ex terrena ariditate, membrorum lineamentis compositum succrevit; Petrusque Miles, separata ante triennium mente, animatus, quasi e levissimo somno, corpore ut ante integro consurgens, et ex monumento egrediens, vivus constitit; primusque apud Polonos Stanislai Episcopi Cracoviensis virtutem et sanctitatem, in eam diem latentem, insignivit; et quanti meriti apud Deum extiterit, prior omnium *e* ei testimonium tulit.

e

et resuscitatum ducit ad altare,

71 Cui vir Deus Stanislaus manum porrigens, stupente astantium multitudine, ac magna vociferatione opera Dei efferente, primum ad Altare Majus, celebrans *f* in eo amplissimas gratiarum actiones; deinde ad Concilium Regium, multitudine illum frequenti prosequente, chlamyde circum amictum deduxit: sponsionemque suam, non verbo tenus, sed opere monstravit: et tam Regem quam Satrapas suæ sponsionis spectatores effecit, quos irrisores pertulerat. Neque Boleslaus Rex in credulitatem resuscitationis Petri, relatione Militum qui circa suscitationem constiterant adduci [potuit], nisi viso B Petro Milite: et non satis auribus credens, oculis judicium permisit. Ad quem videndum omnis multitudo, quæ ex insigni miraculo stuporem et admirationem induerat, ex papilionibus et stativis, opibus etiam quibuslibet desertis, certatim effusa confluxit; incredibili visendi Petri Militis studio excita: et quoad potuit in redivivum hominem intuitum omnem defigens, novæ visionis novique miraculi perfruebatur voluptate.

f

dein ad Concilium regium.

ANNOTATA.

a *Is est* Vistula, *Polonis* Wixel *seu* Weissel, *cui adjacet in mappis* Piotrawin, *infra Sandomiriam et* Zavichostum, *cui olim adscripta, nunc* Lublinensi *inclusa territorio ad dextram ripam fluminis sita.*

b *Longinus in Historia ad annum* 1074 Rege mandante, et suam illis operam præstante.

c Solecz *infra villam sive oppidum Piotrawin, ad sinistram ripam Vistulæ.*

d *Longinus lib.* I *Historiæ*, Krempæ, *inquit*, fons ex paludibus villæ Rzeszow, ostia circa oppidum Soliec.

C e *MS. et impressum addit et* Materiam, *quod vel redundat, vel aliis vocibus deficientibus sensum non habet.*

f *Ibidem* in Deum.

CAPUT VII.

Resuscitatus affirmata venditione ad tumulum reducitur: expenditur ipsius miraculi certitudo et exempli utilitas.

Consistens autem Stanislaus Episcopus ad Regis tribunalia, cum teste suo Petro Milite, in hunc modum ad Regem, Militibus corona illum circumstantibus, et ad Proceres verba facit. En, inquit, Principalem venditorem villæ Piotrawin Petrum, o Rex, sisto: en adest vivus, non præstigiis, sed virtute Divina; ex mortuis, testimonium laturus veritati, consurgere jussus. Personam suam universis qui adsunt notissimam fore non ambigo, ante triennium vobiscum conversatam. Nemo illum aut spiritum aut phantasma esse existimet, veri et vivi hominis carnem, ossa, visum et quoslibet sensus habentem. Hæc est effigies et imago, quod faciliter et in promptu a quolibet addubitante poterit convinci. Hunc ego

Petrus oblatus Regi

testem perpetuæ venditionis, et evictorem impedimenti mihi per livorem moti, pono. D

73 Aliquale post hæc in tabernaculo Regis aliorum alios intuentium silentium fuit: famosissimum enim miraculi genus, tam Regi Boleslao quam suis Proceribus, grandem et stuporem et horrorem injecerat: quo perculsi, taciti et elingues, neque proloqui quidquam nec mussitare ausi residebant. Res etenim tam miranda, quam insperata; nec umquam apud Polonos visa, Divina tantummodo administrata ope, cunctos in quamdam extasim verterat. Rex quoque et sui Satrapæ, admiratione perciti, diu aliquanto tenuere silentium. Rupto tandem silentio Petrus Miles in hæc prorupit verba. Ego, inquit, ad jussionem Divinam, et ad preces viri beati, Stanislai Cracoviensis Episcopi, suscitatus ab inferis, ad tuum tribunal, o Rex, testis et evictor venio; clara et aperta voce profitens et contestans, villam Piotrawin, quondam patrimonium meum, me viro beato, Stanislao Cracoviensi Episcopo, et suæ Ecclesiæ, legitimo et perpetuo contractu vendidisse; et argentum, de quo inter me et virum beatum, Stanislaum Episcopum, convenerat, ad integrum tulisse; et nepotes meos, Petrum, Jacobum et Sulislaum, nihil juris, nihil proprietatis, nihil devolutionis in villagio illo habuisse, ac virum Dei Stanislaum Episcopum per scelus et iniquitatem vexasse. E

cum suis attonito et silenti,

testatur venditionem a se factam:

74 Ad nepotes deinde suos, Petrum, Jacobum et Sulislaum atque consanguineos reliquos, qui a testificando per terrorem Regis desciverant, conversus; Quis furor, inquit? quis ausus eam in vobis dementiam peperit, ut vos, calumniando, vos, veritatem occulendo; gravi vos utrimque contaminaretis scelere, et viro Dei imponeretis necessitatem, suo precatu me ab inferis revocandi. Curate itaque facinus vestrum digna pœnitentia diluere, priusquam per justitiam Dei in cruciatus teterrimos, vobis propterea præparatos, quos vobis a me visos denuntio, recidatis: prædicens insuper utrisque, nisi de his malis quæ in Sanctum Dei egerant, dignam pœnitentiam et satisfactionem agerent, quod ultra æternum incendium egestatem, ipsi et genus eorum, in præsenti vita nullatenus forent evasuri. Nihil ad ea nepotes et consanguinei Petri Militis respondere ausi, prævaricationis suæ facinus silentio profitebantur: ab astante vero multitudine murmur inconditum et dissonum consurgens, virum Dei Stanislaum injuste vexationem perpessum fuisse denotans, impetitores ejus probris quatiebat; meruisse F illos affirmans, ut pœna in calumniatores edita mulctarentur, documentum præsumptæ calumniæ futuros.

arguit nepotes et testes,

75 Rex interea Boleslaus, spiritu, quem formido incluserat, utcumque resumpto, et clarissimo et evidenti accepto testimonio, miraculi insuper magnitudine admonitus, tum et veritatis et justitiæ Stanislai Episcopi ad liquidum conscius, diffinitivam pro Stanislao Episcopo ac sua Cracoviensi Ecclesia, non sine tamen grandi mentis suæ amaritudine et molestia, pronuntiat: et quem frustra noverat accusari divino primum et stupendo miraculo, deinde humano judicio ingemiscebat absolvi. Nec causam Pontificis, quam instruxerat perdere, audebat condemnare; auctoritatis Pontificialis deterritus pondere, et rari magnificique prodigii perculsus virtute, ac ipsum in præfatæ villæ Piotrawin, summo tam suo quam omnium aliorum assidentium consensu et judicatu, reponere jubet possessionem, quæ Ecclesiæ Cracoviensi etiam in hunc diem proprietate perdurat. Impetebatur autem Petrus Miles plurimorum, sibi magis dum viveret familiaritate aut necessitate aliqua conjunctorum, quæstiunculis et interrogationibus: ad quas parco et castigato sermone, et non

Villa a Rege adjudicatur Stanislao.

A non nisi permissu viri Dei Stanislai, respondebat; injussu vero illius respondebat sibi fas non esse quidquam referre : atque sub hoc modo variarum quæstionum nodos, vel dicendo quæ in rem erant, vel tacendo, absolvit.

Hic resuscitatum reducit ad tumulum,

76 Ventilato in hunc, quem præmisimus, modum judicio et victoria de actoribus per gloriosum testimonium Petri Militis relata, Stanislaus Cracoviensis Episcopus, vir sacerrimus, in Piotrawin a tribunalibus redit; et comitante illum omnium Polonorum, quæ ad judicia expedienda convenerat, multitudine (ita ut etiam nepotes Petri Militis, Petrus, Jacobus et Sulislaus, ceteri quoque illorum adjutores, qui Episcopum Stanislaum pro villæ Piotrawin proprietate impetierant, ex accusatoribus veneratores effecti, sequerentur, et Rex pene solus in tabernaculo desertus remaneret) testem suum et evictorem Petrum Militem, ad ecclesiam S. Thomæ in Piotrawim, terræ illum redditurus et inferis, reducit; quem priusquam ad sepulcri sui locum facere reingressum, hujuscemodi convenit sermone : Vis, inquit, Petre, spatium hujus terrenæ vitæ in aliquot annos prolatandæ, aut aliquod alius munus tibi gratum a Domino meo Jesu Christo, precibus meis conferri? Cui Miles, Non hanc, inquit, vitam,

non cupientem in vita manere,

B quam morti magis quam vitæ [similem] me, qui utramque expertus sum, convenit æstimare, Pater sancte; sed eam, in qua beati felicesque visione Benedictæ Trinitatis fruuntur, omni conatu expetere. Quamobrem permitte me, quæso, inferos repetere, apud quos, etsi justissima lege Dei, pro expiandis reatibus meis triennio jam acto meritos cruciatus pertulerim, linquere tamen illos et pœnis subduci deputatis, atque in consortium cœlicolarum non post longum tempus transvehi propitiatione me spero Divina : unum supplicatu tuaque intercessione mihi præstari deposco, ut tempus abstersionis et purgatorii, qualecumque et quantumcumque illud est, aut in totum tuo precatu submoveas, aut si id Divina justitia et mea scelera vetant, rescissius efficias; gratissimum munus in alterius impetratione, quamvis primum gratius foret, mihi præstiturus.

sed a pœnis purgatorii liberari,

77 Annuente Stanislao votis suis, et se pro illius liberatione obsecrationes, hostias, et libamina oblaturum jugi et fideli sacrificio pollicente; reintravit Petrus Miles sepulcrum. Quo loco animam corpore exhalante, Stanislaus Episcopus, cum Clero et populo ei adsistente, psalmis et orationibus ex traditione Catholica devotissime super commendatione animæ

C persolutis; tumulum Petri Militis, jacto sabulo, ex more composuit : qui apud nos in diem hodiernum, administrandæ justitiæ, et omni passioni et favori universæque actioni mortali præferendæ, sempiternus custos perseverat. In eo siquidem, tam rarissimo quam stupendo miraculo cognitum est, quantum favorem Deus fidei religionis suæ tribuat, et quantum probatur justa amare, et prava execrari judicia; dum triennem mortuum, ad referendum utrique stipendia [meritorum] imperavit consurgere : quatenus ex mortuis vivi discerent, quantam debeant causis justis, ne calumniatum iri eas contingat, providentiam et cautelam adhibere. Dextera siquidem Domini celeberrimam tunc ostendit virtutem, et sui favoris accommodavit auxilium in re grandi et difficili, a qua humanam credulitatem videbat abhorrere; clarificans et futuræ resurrectionis articulum, et ejusdem resurrectionis ostendens virorem, et conterens ambitionem fortis suo nomini dicatæ impetitorum. Illustrata insuper est eo ipso prodigio nostræ Christianæ religionis, nostræ justitiæ, nostri cultus atque fidei purissima credulitas; et per partialem unius individui ex mortuis resurrectionem, futuræ

utili ad multa exemplo,

nostræ resurrectionis, quam fide credula profitemur, D præmonstrata sunt trophæa, et Catholica veritas effectu visibili prægustata.

AUCT. JO. LONGINO

cujus veritas eluxit ex testibus,

78 Quæ autem de resuscitatione triennali Petri Militis a me narrantur, non in obscuro gesta sunt, sed in publico, sed in propatulo, et in magnæ multitudinis, tam Ecclesiasticorum quam secularium, qui hæc nobis tradiderunt, virorum conspectu; testibus etiam solennibus et omni exceptione majoribus, dum viri sancti Canonizationis tractaretur negotium, apud examinatores explanata; universaque Polonica Ecclesia huic adstipulatur veritati. Adstipulantur loca, in quibus et resuscitatio Petri Militis et judicium Regium agebantur : quæ usque in hæc tempora, velut magnitudinem miraculi testantia, multum venerationis retinent, et frequenti populorum celebrantur concursu : quorum alterum beatæ memoriæ Zbigneus Cardinalis et Episcopus Cracoviensis muro coctili, alterum fabrica lignea, super ædificatis pulcherrimis ecclesiis, insignivit. Adstipulatur et Petri Militis sepulcrum, cui Cardinalis ipse ex simili muro capellam superimposuit. Adstipulatur et Catholica Ecclesia, quæ in generali *a* Basiliensi Concilio, contra quartum Hussitarum hæreseos articulum, de temporalitate bonorum ab Ecclesia rescindenda disputans, vivificationem et resuscitationem hujusmodi E insigniter commemorat; eoque inter alia ut maximo usa argumento, quod B. Stanislaus Episcopus Cracoviensis, occupationem villagii Ecclesiastici prohibiturus, triennem mortuum resuscitatum duxit in testem, dogma illud pestiferum cum suis jugulavit assertoribus.

locis 3 postea honoratis,

ex approbatione Ecclesiæ.

a

79 Ex eo autem tempore et deinceps beati viri Stanislai nomen magnæ virtutis, non apud Polonos solum, sed et in vicinis regionibus haberi cœptum est; et veri Apostolici Seminis, ut erat, germen ab universis reputari; Deique omnipotentis clementia, ex suo opere, in grandem admirationem verti, qui tanto miraculo, nulli alteri mortalium concesso, Stanislaum Episcopum voluit esse conspicuum. Erat enim in ore omnium ac sermone Stanislaus, summas in eum laudes accumulantium, qui validum vitæ et dogmatis sui per resuscitationem Petri acceperant argumentum; neque alius nobilior, neque celebrior inter Pontifices illo censebatur : nemoque ex gravibus et eruditis viris erat, qui magnitudinem et calorem fidei, quæ in Stanislao tunc proluxit, magna laude non extulerit, qui illum assiduis sermonibus non celebraverit : adeo ut magno domi forisque habitus præconio, vere vir F sanctus, vere Apostolicus, vere Divinus, vere in sermone juxta atque opere potens, putaretur? Quid enim pro illo tempore apud Polonicam Ecclesiam mirabilius, quid sublimius, quid insignius, quid magnificentius Stanislao Cracoviensi Episcopo? qui hominem, triennium ante resolutum, tabe confectum, in cineres redactum, quod mortalium pectora non solum non credere, sed nec suspicari poterant, conditionis quodammodo suæ oblitus, se in testem producturum astruxit : ea nimirum fretus fide, quasi in potestate sua et arbitrio vita et mors consisterent; et crederet se perficere per fidem, quod homines nullatenus assensuros sciebat per credulitatem : cui penetrabiles fuerunt inferi, claustra Acherontica pervia, qui quantæ fuerit sublimitatis, quantæ innocentiæ, quanti meriti, tum primum, quamvis diu in sua simplicitate et humilitate latebat, ostendit. Plurima insuper alia per illum miracula constat operatum Deum, subjiciendo illi dæmones et variarum passionum condonando sanitates.

Auctum insigniter Stanislai nomen hoc miraculo,

quod censeri debet factum

80 Solet autem a nonnullis modernis, fidem fluxam et ambiguam habentibus, et qui discredunt omnia in virtute Dei possibilia esse credentibus, miraculi,

non tam boni temporalis servandi causa

AUCT. JO. LONGINO

A raculi, a beato viro Stanislao in Petri Militis triennio in funere jacentis resuscitatione editi, magnitudo in dubium revocari : ad quam vacillationem ex diuturnitate moventur temporis et raritate exempli, cum nullus vel saltem rarus Sanctorum, legatur tam inveterati temporis mortuo vitam dedisse : et causa propter quam tam mirandi prodigii concederetur effectus, minus ardua et sufficiens, et quæ cum fidei causis (quas illustrare insolitis dignatur Divinitas miraculis) nihil habeat commune, sed ad temporalium conservationem pertinere videatur. Verum facile hæ eorum oppositiones refelli, frangi, et siccari possunt. Non enim propter unius villæ (ut hi letargico sensu garrire non verentur) præservationem; sed in magnum fidei sanctæ et religionis orthodoxæ, quam Polonorum gens, Ruthenorum et Barbarorum artibus septennio imbuta, fastidire et ostentui habere cœperat, augmentum et robur sempiternum : ut Poloni, qui numquam in se et majoribus signa viderant, in semel cœpta fide, viso tanto miraculo, in suam etiam posteritatem viridi semper memoria traducendo [confirmarentur. .Nam] Divina propitiatio, præsenti et futuræ eorum imbecillitati, ne in aliquas superstitiones, hæreses et schismata laberentur, benigna providentia consulens, creditur stupendum et insolitum miraculum beato viro Stanislao (quem in vita et post mortem æque magnis insignem universo orbi demonstrare disponebat) quasi quemdam suæ futuræ glorificationis arrhabonem concessisse. Sed nec diuturnitas temporis triennalis et miraculi, ut aiunt, sine exemplo patrati, eos potest movere magnitudo. Deus quippe noster et Dominus Jesus Christus, qui primus ad immortalitatem corpus suum excitavit, resurrectionis hominum in *b* communi exemplum tribuit; apud quem nihil interest, nuncne vel in die novissimo totum corpus hominis, per elementa diffusum aut disseminatum, non uni amplius aliquid, sed in mensuram suam resurgat.

quam in augmentum fidei

B

et specimen generalis resurrectionis. *b*

81 Ad quam cunctationem, vel verius incredulitatem, jugulandam amputandamque, duo similia exhibebimus miracula : quæ sane ingrati et increduli cujuslibet perfidiam solvere possunt, admonereque, corpora lapsa et in morte resoluta resurgere. Imperator Romanus Trajanus, Gentilis ipse et barbarus, sanguinis insuper Christiani effusor, fideique Catholicæ et Religionis nostræ persecutor acerrimus et hostis, ad Beatissimi Gregorii *c* Papæ Romani preces, propter unius virtutis insigne, videlicet justitiæ contra filium ipsius Trajani querulanti viduæ administrationem, non post triennium solum, sed annis plusquam quadringentis mortuus, [cujus] corpus quoque per singula membra putrefactum, et usque ad pulverem, sola lingua excepta, redactum [erat], legitur suscitatus.

Idem aliis exemplis confirmatur.

c

C

82 Caput insuper humanum integrum, ut Petrus *d* de Palude scribit, Viennæ Galliarum Civitate a fodientibus altius [subtus] terram repertum, quoniam in qualibet parte nervis et ossibus nudatum, labia tamen retinebant carnea et rubra, mysterium latans habere creditum, ad Episcopum loci perlatum, et cujusnam caput foret, quave causa in omnibus locis et cuti et carne spoliatum labia tantummodo carnea et punicea retineret, per Episcopum adjuratum; se esse et fuisse unius Sarraceni, in fide Pseudo-Mahumeti mortui, caput respondit; et quoniam in gente sua dum viveret, judicis officio fungeretur, numquam quoque de labiis suis iniquum judicium prodiisset, carnem roseam in labiis, Divina miseratio, cui semper justitiæ cultus fuit placidissimum obsequium, quoadusque in nomine sanctæ benedictæque Trinitatis baptizaretur, donavit retinere. Quo audito Viennensis Episcopus, aquam afferri jubens, caput Sarraceni, taliter Divina propitiatione loquentis, in Patris et Filii et Spiritus sancti nomine baptizavit, e vestigioque baptismo percepto in cineres una cum labiis, ut sermonibus sui evidens proveniret efficacia, solutum est. D

d

83 Ex quibus et pluribus *e* aliis vulgata experientia compertum est, quod diligentibus Deum singula pervia sunt, singula facillima, nullumque miraculum nullumque beneficium virtute Divina præstandum putari debet incredulum. Sed quid mirum et incredibile apud fidelium mentes censeri debet, si resurrectionem, quam in se Redemptor noster ostendit; in Petro quoque Milite post triennium monstravit, in genere humano illam universaliter in fine seculi (quod credula fide didicimus, et firmissime credimus) monstraturus ? Neque enim Deus, qui transiturus ad Patrem potestatem majora signa, quam quæ ipse egerat, sequacibus suis operandi contradidit, aut fidei virtutem in Pontificis pectore vigentem negligere voluit, aut justitiam a calumnia pessumdari tulit. *e*

ANNOTATA.

a *Cœptum* Concilium Basileense 19 *Julii anno* 1431, *et aliquot annis duravit.* E

b *Impressum et MS.* resurrectionis Domini in commune esse tribuit.

c *Acta duplicia* S. Gregorii *illustravimus ad diem* 12 *Martii, et in utrisque agitur de Trajano, sed aliter atque in hoc loco. Consule caput* 5 *prioris Vitæ et nostras ad illud annotationes. Fuit autem hic aliqua transpositione verborum restituendus sensus, alias intricatissimus.*

d Petrus de Palude, *Ordinis Patrum Prædicatorum, floruit circa annum* 1320, *et plures libros scripsit, quos indicat Antonius Senensis in bibliotheca, quorum varios habemus : sed re absque certis circumstantiis temporis et libri singularis indicata, difficile est eruere ulteriorem scientiam.*

e *Alia certo plura, testatiora certioraque, quam sunt ista, suscitatorum mortuorum exempla licebit in Sanctorum Vitis, hoc opere collectis et colligendis, legere. Eamdem autem de Petro suscitato historiam narrant, Matthias de Michovia lib.* 2 *Rerum Polonicarum cap.* 19, *Martinus Cromerus lib.* 4, *et passim alii.*

CAPUT VIII. F

Regia scelera pessime multiplicata admonitione iterata corripit Stanislaus.

Quieverat post tempore aliquanto Regius contra Stanislaum furor : Rex quippe magnitudine miraculi, a viro beato in resuscitatione Petri Militis ostensi, deterritus; et ferociam et choleram, dudum adversus Episcopum conceptam, coactus est deponere, nec in virum Dei meditari extrema sinebatur. Verum hostis humani generis, pacis æmulus, zizaniæ seminator, quietem Regni Polonici et statum ejus quassaturus, nova commenta turbationum conflavit. Siquidem tempore procedente, cum Boleslaus Rex contra Wschewoldum Kijoviensem Principem et ceteros Russiæ Duces arma *a* sumpsisset, et post res feliciter et victoriose ab eo in Russia gestas, metropolim Russiæ *b* Kijoviam cum universis copiis adiisset, atque illic in omni rerum abundantia (Ruthenorum siquidem Duces et Proceres officiis certando tam obsequia quam munera intenderant) *c* hibernasset; militari disciplina sensim labante, postquam ab externis feriatum foret prœliis, in animo quoque Regis maxima rerum commutatio incessit, quæ illi et militibus pestiferum luxum infudit. Universus enim Polonorum

CAP. XIX

a

b

dum post subactam Kijoviam, *c*

A Polonorum exercitus in varias voluptates, libidines et vitia solutus, scortis, comessationibus, unguentis et balneis invacabat; omnesque status et ordines facinus luxus et intemperantiæ pervaserat, vitiis quoque Ruthenorum victor Polonorum exercitus capi se et vinci sinebat. Neque luxuriæ blandum malum mediocres et infimos, sed et ipsos quoque Proceres Polonorum primores comprehenderat; nam et ipsi quoque, *d* formositate mulierum regionis illius capti, etiam earum consuetudine detinebantur.

cum suis Proceribus

d

85 Rex insuper Polonorum Boleslaus, illecebratus ex prioribus adulteriis, super omnia mala quæ egerat, ad tantæ dissolutionis veniens cumulum, affluere deliciis, et in lascivias, non permissas tantum, sed et prohibitas solvi, et Sodomorum Gomorræorumque genti configurari cœpit; atque in abominandum perditionis gurgitem se immergens, et fœdissimum vitium, cum jumentis, quasi permissæ voluptates parum illi sufficerent, miscebatur. Et cum antea petulanter ageret in occulto, abominandum luxum suum, laxatis habenis impudentiæ, publicare non erubuit in aperto. Satius itaque fuerat neque victoriam de Ruthenis tulisse, neque illorum regiones B subjugasse, quam a vitiis eorum, quos armis vicerat, victum esse.

libidini indulget Rex lubricus:

86 Non tulit autem ultor omnium scelerum Deus Boleslai Regis et sui exercitus prævaricationes et impietates: sed justissima vicissitudine animadversionem suam pro illis immisit, bellandique secundos successus, domestica interpellavit seditio. Conjuges namque, sorores, et filiæ Procerum et militum Poloniæ, audientes maritos suos in consuetudinem Ruthenicarum mulierum prolapsos esse, alios diem obiisse, alios in conflictibus desideratos fuisse; longa insuper expectatione eorum fessæ, pellicatus crimen altero crimine ulturæ, omni reverentia matrimoniali abjecta, propriis servis conjugalem pudicitiam prostituunt, et perinde ac si mariti eorum irredituri forent, ipsis nubunt; et majorum ornamenta, fortunas et opes in illos conferunt: ceterarumque mulierum pudicitia persuasione et violentia expugnabatur. Id malum dum frequenti nuntio apud aures exercitus Polonici percrebuisset; magnus illico dolor in pectoribus exortus singulorum, primum in fremitum et indignationem, deinde in quamdam furiam illos vertit. Non secus etenim quam lymphatici, per tabernacula ad alterutrum discurrentes, suas calamitates acerbitate ingenti querebantur, adeuntesque Regem missionem precabantur; denuntiantes se rupturos C imperium, ni sibi acquietum foret. Manabat opinio quovis major relatu, et a perterritis solicitisque omnia credebantur quæ timebantur. Serpebat quoque assidue dolor et indignatio Militum, quoniam tristibus nuntiis rumor, supra verum singula extollens, quotidie gravius aliquid adfingebat. Itaque nulla militari disciplina poterant, sed nec castigatione Ducum in castris contineri: sed injussu Regis, eo in hostili terra deserto, major pars exercitus in propria concito gradu defluxit; et partim arte et ingenio, partim vi aperta servos et adulteros opprimens, de illis supplicia accepit; quasdam etiam feminas capite damnavit.

ob nuntiatam uxorum et filiarum incontinentiam,

major pars exercitus diffluit:

87 Truculentior post hæc furor Boleslai Regis, habitu novæ fortunæ et novi quod in Russia ingenii quæsierat coortus, nihil pensi, nihil habens moderati, et in milites et in feminas sævire cœpit, quod se deserto milites ab eo diffugerant; asperisque moribus superbiam et crudelitatem non ferendam conjunxit. Unde, non secus quam in transfugas, in illos animadvervit; et nonnullos, qui transfugiendi principium fecerant, capite plectit; alios in carcerem trudit, aliorum bona publicat. Mulieres, quibus miserati mariti pepercerant, singulari crudelitatis D genere mulctat: quibus, abjecto fœtu servili, catellos ad papillas, stupra servilia ultum iri satagens, applicat; indignas eas aiens lactare prolem humanam, sed caninam, quæ humanitatis oblitæ illicitos concubitus legitimis prætulerant. Nec juvenili parcens et infantili ætati, crudeliter et absque miserationis pietate rem exequebatur. In suos denique quam in hostes factus perniciosior, conditionem matronalem nova et plusquam inhumana pœnæ adinventione deturpans, inexorabilem se matronalis errati et violatæ pudicitiæ acrem punitorem præstabat. Nec in una tantum ora, sed per omne Regnum diligenti nequitia, quæ Regis truculentia excogitaverat, gerebantur.

sævit ille in fugitivos,

itemque in mulieres,

AUCT. JO. LONGINO

et infantes,

per totum regnum,

88 Hæc cum per se detestabilia forent, omnibus tamen detestandis actionibus nihil detestabilius geri poterat, nisi quod Boleslaus Poloniæ Rex usurpatum in Russia brutalem contra naturam usum auxisse, non remisisse videbatur. quem præsentis et transactæ fortunæ inflatum tumore, justitiæ et rectitudinis ceperat oblivio; lætisque et ad voluntatem suam fluentibus rebus modum non interponenti [animo nequaquam occurrebat, se] majus et perniciosius periculum a teterrimo Sodomiæ vitio, quam a E circumvicinis hostibus habiturum; qui suam horridam et olidissimam libidinem in brutorum amorem examplabat, animum a bellicis artibus ad sordida quæque et nefanda traducens: majoremque ex tunc habere cœpit voluptatis rationem, quam honestatis aut virtutis.

ipse brutali libidine detestandus,

89 *e* Postquam itaque Boleslaus Rex Polonorum, cupiditates suas palam solvens, naturæ lege contempta, in illicitæ libidinis vias et passiones miserabiliter prorumpens, egregia facinora sua in vetitam lasciviam superbiamque non ferendam vertisset; Pontifici Cracoviensi Stanislao, jam dudum, ob vitæ integritatem candide, virtuose et innocenter traductam, in cœlestem et divinum transformato virum, ampliandæ et sanctitatis et promerendæ martyrii Laureolæ seges et materia præbita: quatenus per prælium cum Rege ineundum, et cruciatus ab eo inferendos, perinde atque aurum in fornace ventilandus, probaretur. Qui virtutum suarum aromata odore gratissimo, non in ea tantummodo cui præfuerat diœcesi, sed in universa Polonica Ecclesia, et per loca plurima jamjamque diffuderat. Singula autem quæ in Regis Boleslai reprehensionem administranda erant maturato perfecturus opere; Gneznensi Metropolitano Petro primas reprehensionis F partes in Regem relinquebat.

e

S. Stanislaus, Archiepiscopo, correctionem non adhibente,

90 Verum Regiæ tyrannidi atque in dies serpenti truculentiæ, ex omnibus Poloniæ Pontificibus, qui tunc numero novem fuere. refragatus est nullus; aliquantoque tempore, Archiepiscopali dignitati deferens, a Rege corrigendo abstinendum duxit. Dum vero vidisset illum segni indulgentia et metu Regia dissimulare facinora, Regem vero turpissimis voluptatibus magis magisque inservire: reprehensionis officium per negligentiam Antistitis Gneznensis Petri ad se devolutum intelligens, non amplius tolerandum putavit; sed gregis et sui et ceterarum Ecclesiarum Polonicalium incommoditates strenuus Pastor exclusurus, consurrexit, et virum se per omnia Apostolicum egit. Veritus ne Divinæ justitiæ, si diutius dissimularet Regia facinora et populorum oppressiones, in se sententiam exciperet; et si in defendenda religione et veritate, in liberando oppresso, in tollendo obscœnissimo scelere, [remissius ageret,] et desertorem se constitueret et proditorem, totius regni partes ipsius decretis sciens turbatas. Præcelsum quidem et arduum illud periculisque interlitum reprehensionis iter, a debili animo et fide clauda adiri

officium istud sibi incumbere intelligens,

AUCT. JO. LONGINO

A adiri non poterat; magnaque, sublimi, et robusta res illa indigebat anima : novit enim Conditor noster quando persecutionis procellam consurgere permittat; et juxta ineffabilem suæ benignitatis providentiam, sub eodem tempore Stanislaum Pontificem et oriri et in sede Pontificali Cracoviensi præsidere disposuit, pro defensione imbecillium animose certaturum.

Regem in dies ad pejora prolabentem

91 Jam quidem Boleslaus Rex, relegata a se æquitate, justitia, clementia, atque pudore, corruptæ viæ tramitem incedens, singulis statibus se onerosum præstiterat; opprimens divites, pauperes conculcans, humilians nobiles, et aggravans populares, frequentes subvectiones exigens, et tributa gravia imponens, bonaque colonorum et fruges superba jactantia aut corripiens aut depascens. In id quoque vanitatis atque dementiæ pervenerat, ut se adeuntibus responsa, non nisi per nuntios et interpretes, daret. Ita debacchabatur in tyrannidem, ut speciem quidem Religionis Christianæ servare videretur. Dedignatur jam de simplicibus cogitare transgressionibus, grandia quæque et in Deum et homines molitur. In quamdam quoque desperationem et contemptum veniens, et quasi se ex integro præcipitio tradens, nulli se inferiorem in flagitiis patiebatur, B pravisque cupidinibus ad perniciosam libidinem defluebat pessumdatus. Oculos mentis et corporis in nefarias libidinis vetitæ turpitudines defigens, perniciosis vexabatur affectibus. Secundis effrænatus rebus, naturæ, dignitatis, et excellentiæ suæ oblitus, ad irroganda supplicia vehemens et præceps esse cœperat, ut plerosque inaudito mulctaret exitio. Inter ipsa autem crudelitatis Regiæ facinora, nulla erat muliebris infirmitatis miseratio, nullus teneræ et infantilis ætatis respectus : sed sæva et assidua, per lictores et Præfectos a Rege constitutos, in puerperas et lactantes executionis decreta edebantur; ex quibus omnibus numerus ærumnas suas apud Stanislaum Episcopum deponentium, et ipsum pro sua salute interpellantium, multiplicabatur.

nec ullum modum flagitiis ponentem,

ex boni publici ac privati zelo

92 Stanislaus itaque Cracoviensis Episcopus, impietatem Regiam videns in divinam et humanam grassari offensam; et per campos mortales, et per itinera, sibi et regno perniciem et labem perpetuam allatura, Regem discurrere; tantam videns assidue malorum labem tanta quotidie flagitia cumulari, sic omnia confusa, sic omnia resoluta, ut tabo pessimo C viderentur languidata, regios insuper motus et factiones ad majora sensim progressos et progressuros fore; considerans insuper in reprehendendo Rege, in libertate Ecclesiastica, in jure divino et humano defendendo, Comitem se habere neminem; ad Regem personaliter, purus et fervens Regiæ salutis amator, non minore spiritu iterum accedit; et exhortatione primum illum benigna, deinde reprehensione increpat mansueta; animum Regium, ex fortuna et rerum licentia tumentem, simplici reprehensione et placida sperans se sanaturum : obsecrans et obtestans, ut obscœnissimam venerem, naturæ hostem relinqueret; ut tam teterrimo facinore se de cetero non contaminaret; ut motus suos clementiæ virtute moderaretur et prosterneret; ut matronarum execrandam contumeliam et catulorum lactationem, contra jus fasque impositam, rescinderet : ut tributorum impositionem et subvectionum exactionem dissolveret; ut in subditos mansuetudinem potius exerceret, quam iram; ut Dei leges et naturæ pariter jura non temeraret; ut male conceptum retractaret decretum, ut substantias, quas per vim abstulerat, reformaret universis; et ne se cœlestibus, in se supra modum fluentibus, beneficiis demonstraret ingratum.

benigne primum monet;

93 His et pluribus aliis ab Episcopo Stanislao, clementi et mitissimo alloquio, Boleslaus Rex nobiliter commonitus, obstinata primum contentione D suam de catulis institutionem defendit; asserens prostitutionem conjugalem, non ea tantummodo quæ inferebatur pœna, sed sæviori et rigidiori mulctandam fore, et se tramitem punitionis non excessisse. Verum Stanislao Episcopo replicante, et punitionem Regiam crudelitatem barbaricam continere disserente, et ni submoveatur nullo pacto se eam toleraturum confirmante; atque frequentius ostendente quantum Regis flagitia divinam exacerbent Majestatem; mox in bilem immensam, ut se habet Regum conditio, agi cœpit; fastuque Regio atque ita exasperatus, sanæ mentis inops, salubria atque meliora sentire non potuit. Reprehensionibus siquidem tam rigidis admoneri insuetus, indignior sibi Antistitis oratio visa est, quam per Regias excipi deberet aures; veritati quoque audiendæ insolens, vitiis tantum suis et voluptatibus favens et erga bona sua, erga regnum, erga rempublicam parum cautus, parum providus; ita, furore, vehementia, atque superbia, pessimis consultoribus utebatur. Multa tunc quoque, et suæ Regiæ et Pontificalis dignitatis oblitus, in Stanislaum Episcopum ore procaci effudit improperia et maledicta; plura effusurus, nisi Stanislaus Episcopus, miram de se spirans mansuetu- E dinem et patientiam, furoris ejus aculeos hebetasset, cedens sæpe numero regio tam livori quam furori, sperans se facile superbam et accensam mentem sua humilitate et modestia sanaturum.

tum durius increpat

surdum ad omnia

94 In deterius deinde assidue processit res, cœcisque ausibus in exitialia abrupta grassabatur Regis impietas, et regiæ omnes actiones aut in ampliorem tyrannidem versæ, aut in turpitudines abominandas appulsæ. Passionumque suarum alligatus vinctusque ferebatur infelicitate; nihilque pudoris, nihil pœnitudinis admonitus capiebat, variis alligans animam vinculis, et undique illi congregans nubes corporalium voluptatum. Nempe in iram proclivis ac libidinem, fœdis voluptatibus dederat manus : et magnitudo ut reor rerum, et earum ad potiores quasque felicitates conversio, occasionem præstitit et subministravit causam, quod Rex ad tam impias et scelestas actiones conversus est, sive mortifero ex luxu inductus, sive ingenio, sive fato maligno, a summo ad infimum velocius quam ascenderat relapsurus.

et prosperis inflatum,

95 Videns siquidem Boleslaus Rex, non statim F se pro suis facinoribus a Deo misericordiæ percelli, sed suarum prævaricationum multiplicium differri ultionem; recrudescebat amplius induratus, et se non sentiens mortuum, in perniciem suam et Regni, fœdissimis in Deum et homines prævaricationibus, grassabatur. Nihil pro salute et honestate sua pensi, nihil justi aut legitimi habere; sed omnium statuum officia et Ordines confundere, humanitatem et clementiam in tyrannidem vertere, et spurcitiis Sodomiticis indulgere; constabatque virtutem, in principio regnandi ostensam, simulaticiam et non veram fuisse, tectaque vitia, diu latere non potuisse. In tanta siquidem flagitiorum et scelerum fæce, in tanto impuritatis cœno versabatur; tanta quoque illum status, officii, et dignitatis cepit oblivio; ut jumentum cui se miscere insueverat, pannis sericeis ceterisque purpuratis ornamentis vestiret; et de sævitia, qua lac humanum canibus, prole tenera abjecta, sugendum præbuerat; qua tributis et subvectionibus divites juxta ac pauperes gravaverat, nihil remitteret. Nec satietas, neque consilium, nec reprehensio, nec metus modum ullum aut finem tot tantisque malis impositura videbatur. Contumeliam quoque Divinitati facturus id agebat, ut patratis sceleribus nova adjiceret, et pro pessimis pejora auderet : apparebatque

seque in deteriora devolventem.

A parebatque nullum sub sole fœdiorem tramitem posse Polonis et eorum regioni contingere, Rege eorum teterrimo facinore, ipsis vero asperrimo gravamine involutis.

Quare commotus vehementius,

96 Episcopus itaque Cracoviensis Stanislaus, dote virtutum celebris et fidei merito insignis; etsi in omni sua vita, quam in eam diem omni laude cumulatam produxerat, tam religiosissime quam scrupulose, Deum omnipotentem ejusque legem coluerit; impietate tamen Regis conspecta, et sub oppressionis fasce regnum Polonicum videns detrusum, pietati et fidei suæ calcar adjecit: eaque conditione se in Cracoviensem Pontificatum provisione superna evectum ratus, ut primum omnes acerbitates, deinde omnes cruciatus, ipsam denique crudelissimam mortem, pro Dei sui lege et populi sibi commissi salute perferret, sua passione suoque felici cruore plebem Polonicam in libertatem et salutem vindicaturus: tot tantisque Regiis flagitiis obviam ire parat. Regias itaque prævaricationes et vitia animadvertens grassari in Deum; et statum decusque regni Polonici, per illa labefactum iri; Apostolici viri opus et fidem præstitit, et libera contumacia, altoque et invicto animo, ad extremum usus, aliis per metum diffugientibus, pro justitia et veritate sua B stare decrevit: nullumque trepidationis signum præseferens, quin etiam vultum lætificum ostendens, ad Regem obstinatum in auctoritate liberæ increpationis progressus, magna tunc Militum ac Procerum stipatum caterva, novo reprehensionis genere in illum usurus accedit; et Pontifice digna constantia magnifice concionatur apud Regem; salvationisque suæ cupidus, non pœnæ, plenus religioso pietatis affectu, illum hujuscemodi convenit alloquio.

iterum ad Regem accedit:

97 Quamvis, inquit, noverim te, o Rex, saluberrima mea monita, tibi pridem a me prona caritate ingesta, obturata audisse aure; et gravi oneratum ira, gravibus etiam me contumeliis et improperiis insectasse; omnium tamen illorum facile oblitus, et salutis atque honestatis tuæ caritate, officii quoque mei debito incensus; ad te iterum venio, videns sciensque te in passiones desideriorum demersum, scelerum magnitudinem aggravasse: maloque tibi meam reprehensionem displicere, quam veritatis et justitiæ causam deserere. Tu quidem, Rex, antiqui hostis concitatus virulentia, naturæ ordine transmutato et perverso, naturæ quoque indulgentia præterita, brutis quæ sua tempora et jura custodiunt, immundiorem te præstitisti; quibus te præfert enormitas excessus in reatu (feræ enim hunc infor- C mem ignorant luxum) gloriam Regiam confusionis dedecorans opprobrio, et gentis Polonicæ inficiens nobilitatem.

increpans libidinem ejus brutalem,

98 Tu prostituta justitia, per quam a misericorde omnium Patre Deo noveras te pro omni tempore regiminis in prosperis dirigi et in benedictionibus ampliari, inaudito et inusitato apud secula sævitiæ genere, feminas puerperas canibus sugendas præbes; humanæque sortis tenorem et redemptione Jesu Christi nobilitatæ decus per caninos morsus contaminans, dignitatem humanam confundere atque viliorem bestiis reddere conaris. Tu opibus et introitibus Regiis inutiliter in usus profanos distractis, alienis fundis injicis avaras manus. Tu subjectorum lacrymis et ærumnis non moveris. Tu eorum substantias devoras, et per frequentes subvectiones fortunas quasque et suppellectilem demoliris; abjectoque prævaricationis metu pravæ te spei, quasi hæc scelera facile tibi debeant ignosci, laqueis irretitis, Divinæ ultionis pœnas, quæ te propter hoc manent, putans posse convelli. Quousque fœdas animam tuam, et præcipitas eam in interitum suum? claudens tibi immanitate transgressionum portam

sævitiem in mulieres,

rapacitatem,

impietatem:

regni cœlestis; ex quibus omnibus, quam profanus D et impius in Religionem Divinam extiteris, tu ipse considera. Ferales sunt hi ausus, non Regii; barbari mores, non Christiani: et tibi et Regno tuo, nisi illos correxeris, dispendium et ruinam allaturi.

AUCT. JO. LONGINO

99 Noli te solum putare Regem, sed hominem; noli tantummodo contemplari solium tuum et imperium, vix in crastinum velut putrem fumum duraturum, sed naturam quoque et conditionem mortalitatis tuæ considera. Ejusdem enim naturæ, ejusdem et conditionis, qualem et ipse retines, scito te hominibus imperare: qui sorte mortalitatis a quocumque rustico homine non differs: qui, etsi singularitate præstas culminis, æqualitatem tamen attende conditionis. Desine imaginem Dei atque plasma tuis detestandis jussionibus crudeliter atque sævissime impetere: irritas enim Creatorem, dum illius execrabili exemplo affligis imaginem, ad parem severitatem obstricturus cœli Dominum contra te, quia ipse nunc præcellis pariles et conservos. Nec ideo illum existimes a te inoffensum, quia nondum expertus es iratum; severum sensurus judicem, si me benignum spreveris monitorem. Desine olidissimo sodomiæ vitio uti: contumeliam enim infers Al- E tissimo et hostem naturæ te constituis. Destruis corripisque in tuo corpore Dei formatum templum, a Deo, ni destiteris, destruendus: quoniam tantæ deformitates facinorum, non visi virgam ultionum et æternum operiuntur incendium.

revocat eum ad respectum humanæ naturæ,

100 Non confidas in excellentia regia, neque in amictu purpureo, æqualium hominum Princeps et conservus: unum omnium Dominum, Regem et Creatorem, crede, tibi et cuilibet alteri, æque pro merito et demerito, responsurum: qui tui regni protector tuæque salutis auxiliator est; per quem tibi tanta virtus, tanta felicitas, tale denique imperium, tributa sint, ut regna et externa dominia possideres, et gentes in circuitu subjugares. Custodire te autem paternæ pietatis hereditatem, clementiæ quoque et commiserationis præclaram rationem habere convenit, et rerum successu non corrumpi atque insolescere; cum ille et pietate et religione colendo Deum, amissum recuperasset Regnum, evicisset Tyrannos, et tam Deo quam hominibus amabilem se præbuisset. Attendere insuper, et assidua rimari velis meditatione, quod ex illustrissima stirpe satus sis, et per utrumque parentem celebris te contingat propago: quod jure primogenituræ prælatus fratribus, sublimatus diademate et regni gubernatione, quod locum non inter fratres tantum- F modo, sed inter omnes Sclavonicæ linguæ Principes, obtines celsiorem.

beneficiorum a Deo collatorum

ipsi et patri ejus,

101 Tantis itaque et tam sublimibus beneficiis diligenter apprehensis, te deprecor, te moneo, te obtestor, tum per ipsum Deum, cui omne sordet iniquum, tum per Religionem orthodoxam, tum per decus tuum Regium, per denique Regnum tuum Polonicum, quod tuæ majestatis est pretiosa hereditas; ut operibus tuis execrandis non irrites, non exacerbes Deum: sed in ejus præceptis atque lege absque offensione incedas; nec gladium, quem principaliter a Domino in defensionem innocentum accepisti, in tyrannidem convertas: sed colas justitiam et æquitatem diligas, pietatem singulis præstes, ad quod te præcipue hominibus naturæ tuæ participibus intelligas prælatum; ut non solum in hujus caducæ vitæ, sed insuper in æterno possis honore clarescere; et quo altiorem te statum præ filiis hominum favore et nutu Divino conscendisse aspicis, eo devotiora obsequia et puriora opera exhibeas conferenti. Qui enim te benigne condidit, benignissime salvare cupit; iram in te irretractabiliter effusurus, si converti renueris.

dignitatis et officii sui,

102

AUCT. JO. LONGINO præsentis infamiæ

A 102 Respice quæso qualem de te facis præsenti et futuræ ætati fabulam, quantaque ad præcipitia luxuriæ de te crescit in ceteros auctoritas, quantum scandalum, quanta pernicies. Nec libidinosius obscœniusque, quam hominem et Regem convenit, corpus attractes: sed pro singulis sceleribus profer lacrymas, et pœnitudinis te confusione involve, omnem vitiorum tuorum æruginem concrema, minacem sententiam Domini et ultricia flammarum perpetui cruciatus evasurus incendia. Et si lege tam humana quam divina non moveris, saltem naturæ religione movearis, cujus gratia et bestias ligat, et belluas censurat. Momentaneæ insuper tuæ voluptati, primum orbitatem et regni perniciem exterminiumque, deinde perpetuos cruciatus et pœnas non dubites responsura; a terreno primum regno, deinde a cœlesti, nisi resipueris, justo Dei judicio hereditate excludendus, atque cum Gomorritis et Sodomitis in sulphuris judicandus examine.

et secuturæ vitæ æternum felicis vel infelicis:

103 Si vero a facinoribus desistendo, pœnitentia, satisfactione et fletu commissa dilueris; diuturnas successiones, et res florentes, atque æternas lucidissimasque sedes, tibi et tuæ posteritati, fidelis verusque sponsor repromitto; paratus pro anima tua B ponere animam meam. Nec erit tibi, si ad integrum resipueris, tarda salubritas: majus emendationis meritum, pro superabundantia culpæ, in te et in tuos benignitate Divina experturus: benedictionis quoque a me pollicitæ assero te et tuum fore genus compotem, si quæ salubriter moneo impletum iri contendas. Sin aliter ire pergis, nimis iniqua vicissitudine respondes Domino, qua tibi super gentes et regna terreni imperii concessit principatum. Nam etsi in præsentiarum sanus, integer, et validus sis, et tot tantorumque Rex Dominorum, opibus, potentia, existimatione certe non in postremis: hæc tamen omnia ad consequendam futuram beatitudinem, nisi pietate, contritione et satisfactione Deum tibi placatum feceris, existima prorsus nihil profutura. Et si te hæc omnia non moverint, saltem tribunal illud Christi terrificum, cui te astare oportet, moveat; resipisce, revertere, conversionisque viam celeribus præoccupa vestigiis.

resipicenti prospera omnia spondet

ANNOTATA.

a *Anno, inquit Longinus in Historia,* 1075, *quem sequitur Crommerus: sed quæ narrata sunt hactenus* C *de Regis libidine, monitione Stanislai, Petri suscitatione posteriora facit expeditione hac, qua præcipue vult Regem depravatum fuisse.*

b Kijovia, *nobilissima ad Borysthenem fluvium civitas Ukraniæ caput, in cujus ditionibus Cosacci dominantur: quam fame et peste tunc expugnatam describit Longinus in Historia.*

c *Anno* 1076, *inquit idem in Historia.*

d Feminas *ibidem* speciosas et lascivas fuisse, *et earum* pulchritudine tam Regem quam Polonorum milites captos, *addit.*

e *Sequentia ad annum* 1077 *et* 1078 *traduntur in Historia et passim referuntur a scriptoribus aliis, Martino Cromero lib. 4, Matthia de Michovia lib. 2 cap. 20, Judoco Ludovico Decio de vetustatibus Polonorum, Alexandro Guagnino in Boleslao Audace, Clemente Janisio in suo poemate, et aliis.*

CAPUT IX.

Ulterior conatus in emendationem Regis. Orationes, pœnitentiæ pro ejus salute assumptæ. Addita excommunicatio cum periculo vitæ.

Supervacanea visa est optime ac salubriter monentis Stanislai Pontificis oratio, quando tam Regis, D quam nonnullorum suorum Procerum ac Militum, iram et temeritatem ejus mulcentium, proclivior fuerat ad deteriora quæque consensus, quo sibi et regno proprio maturum parabat ac nectebat exitium. Insani quoque et præcipitis capitis Rex et obstinati animi, ea omnia quæ salubriter ingerebantur calcabat, et inlibratam voluntatem ad sana Stanislai consilia gerens, ad omnia quæ furor, temeritas, ira et indignatio suggerebant, mentem verterat; ex admonitione paterna magis efferatus, neque aliquid salubris remedii seri poterat in anima confusionis plena, quam peccatorum multitudo contexerat. Maligno siquidem pectori, nunc tyrannidi dedito, nunc cædibus et severitate in matronas occupato, nunc inquinato spurciciis nefandæ libidinis, nulla salutaris admonitio insidere poterat. Nulla illud paterna et clemens reprehensio emolliebat; in Pontificemque Stanislaum furoris facibus amplius ignescebat. In hunc siquidem, quem prædiximus, modum animose, ut Pontifici et viro Apostolico par erat, Stanislao Regem admonente, obsecrante, et objurgante, Boleslaus Rex, iracundiæ suæ fræna laxans pervicaciorem furorem in Episcopum effudit; increpitus ab eo, et contumeliis atque terroribus et ceteris id genus E improperiis obrutus, denuntiatione insuper addita, ut, ni desisteret mature, se nosset periturum.

Excandescentem ad monita Regem

105 At S. Stanislaus, vir Deo plenus, impavidus dum maledictis incesseretur atque constantior, mansit durato animo atque obfirmato, ad singula pro Christi nomine et plebis Polonicæ libertate perpetienda. Pauci faciens siquidem terrores Regios, non subsiluit, neque ut mercenarius ovibus desertis fugit; sed acrior constitit, nequaquam mortis interminatione perterritus, animamque suam ingenue et magnanimiter ad passiones quaslibet subeundas composuit. Omnes enim suas curas spes atque cogitationes, non ad caducam, sed ad æternam vitam producendam consequendamque verterat. Itaque lacessitus fortiorem se præstitit, omnium terrorum, omnium acerbitatum atque suppliciorum contemptor: et perfecta caritate prædictus, proculque mittens timorem, flammas sævientis in Rege iracundiæ, mansuetæ mentis placabilitate extincturus, hortari atque monere iterum Regem Christiani pectoris infatigata constantia sustinuit, ut pro commissis pœnitudinem gereret, ut pro sceleribus fleret, et ultrices pœnarum flammas, quæ illum maneret, lacrymarum ubertate constringeret, prædicens sibi, ni F resipisceret, luminare suum oportere extingui, sortem et gladium felicitatis suæ retundi, et singulas suas actiones teterrimo funestari piaculo; nec speraret surrectura aliquando, dum semel corruerint. Hæc autem non tam sibi quam omnibus Regibus et Principibus Poloniæ, visus est mihi veracissime prædixisse.

nihil reformidans urget ad pœnitentiam

106 Præmissa autem et plurima alia, ad commovendum et reprehendendum Regem, dicens, confidentia simul et lætitia replebatur, ita ut alacritatem vultus ejus, responsionum et reprehensionum constantiam, turba Procerum et Militum, quæ circa Regem aderat stupore ingenti miraretur: plurimorum insuper efferebatur tacita licet laude, quod unus inter Polonicos Pontifices extaret, qui quod rectum, justum et salutare fuerat providere, et constanter Regi prædicere, atque pro populo Polonico et ejus injuria prodire in aciem auderet, velut acerrimus defensor justitiæ, reipublicæ propugnator strenuus, portus quoque et scopulus omnium injuste afflictorum. Movisset correctio Pontificalis etiam saxeum pectus: Rex tamen Boleslaus saxo durior, ferro rigidior, non movebatur.

cum stupore audientium:

107 Considerans denique Stanislaus Episcopus, quod

A quod Boleslaus Rex in omnium correctionum contemptum veniens, ita videbatur a se et reprehensionis Pontificalis disciplinam, et timorem Dei, et hominum reverentiam repulisse, ut clavum pertinaciæ assumens, nec stimulo urgeretur conscientiæ, nec pudore confunderetur infamiæ, neque pœnis gehennalibus sibi a se denuntiatis terreretur; rigidiori animadversionis genere in Regem usurus verba facit. Quando, inquit, profundo tenacique facinorum limo demersus et infixus, perverse prorsus et nefarie grassaris in Deum, qui te per prospera extulit, qui per varia munera glorificavit, qui beneficiis auxit plurimis, cum te illius exhibes et desertorem et offensorem, cum sua beneficia multiplicia ducis in irritum, cum jura conjugalia prostituis, affligis Regnum, obscœnam sectaris venerem, non corpus tantummodo et spiritum, sed ipsarum etiam aurarum spiramina fœdantem, sceleribusque et oppressionibus nullum modum ponis; scias me de cetero non commonitionibus, sed præceptis; non reprehensione, sed censura, tecum acturum; et gladio Ecclesiastico exerto, tuas sceleratas actiones, postquam aliter rescindi nequeunt, coerciturum.

minatur censuram,

108 Incanduit iis auditis ingenti cholera Rex, cum neque Deus, neque facinus meliora illum sentire permitterent, et fremitu in Episcopum, quasi manus illi illaturus edito, terroribus, ut moris est illi potestati, et contumeliosis improperiis agit; bilem quoque et ultionem spirare cœpit, et ni desisteret interitum sibi sciret propediem eventurum; flagrabat dudum etiam tunc in Beatissimo Stanislao Martyre gloriosus ardor: quapropter saturatus opprobriis, alteram percutienti præbebat maxillam; et intrepidus absque ulla animi perturbatione, superno illustratus lumine, contumelias exprobrationum et denuntiatæ mortis opprobrium libero fastidio irridens, hæc sibi minitanti Regi respondebat. Atque utinam propitietur mihi Deus, et quamvis immeritum dignificet, tribuatque corporis mei munus in holocaustum acceptæ victimæ sibi offerri. Quamvis autem Regis in Pontificem scaturiret ira, nemo tamen apparitorum, sed nec ex militum quæ Regem circumfundebat turba, ausus tunc est facto aut verbo obsistere, aut reprehensiones Pontificales refellere, aut aliquam illi contumeliam vel violationis injuriam inferre.

B

et se ad martyrium paratum asserit:

Paucis quibusdam Regem placere conatis,

109 Quinimo et nonnullorum Procerum Consiliariorumque, paucorum tamen, Stanislao discedente, impetitus est Rex admonitione atque prece, ut reprehensionem Præsularem, non secus quam oraculo demissam divino, in pectus animumque demitteret, et pietatem Agni Cœlestis facinoribus suis de cetero non irritaret; et non tam sibi, quam Regno, liberis quoque et subditis justiori ordine prospiceret. Verum invidens fortuna domitori vicinarum gentium Regi, ipsum et in suum et Regni Polonici coarmabat exitium. Salubres enim monitus modestis et timoratis viris ingerentibus, malignorum prævalens suggestio prævaluit, et Regem suapte furentem, ad quæque improba in Episcopum meditanda incedens, facile recta et vera monentium consilium exsufflavit. Difficillimum quippe erat Patrem benigne admonentem audire, et sanam suam et aliorum eruditionem inserere in obsessum grandi facinore caput, quod et propria iniquitas animi efferabat in illo, et oleum inpinguabat perverse suadentium consultorum. Non ob id tamen Stanislai zelus et studium quievit, sed obstinacius nihilque de rigore remittens, uniformi in corripiendo Rege duravit proposito: et quo poterat patientiæ thorace munitus, impietati Regiæ reluctabatur.

C

pluribus exacerbantibus,

110 Deliberantem post hæc Stanislaum Episcopum, quo ordine et processu deinceps in Boleslaum Regem fungeretur, et secum super his varia volventem, nonnullorum Ecclesiasticorum virorum Ecclesiæ Cracoviensis obsecratio adoritur, ut tyrannidem declinaret Regiam, ut cœptam severitatem reprehensionis remitteret, ut sibi parceret, ut Ecclesiæ et plebi sibi commissæ et ex morte sua viduandæ consuleret, furoremque Regis leniendum magis quam exagitandum censeret. Sed ille, velut vas electionis a Domino dudum prævisus, hujusmodi precibus inflammatior, et ad amorem martyrii et in Regis salutem et in plebis Polonicæ libertatem alacrior fervidiorque reddebatur. Tantus[enim inerat] illi justitiæ et veri amor, tantum mali odium, ut periculi omnis interim oblivisceretur; nec ullius rei ampliori desiderio quam fundendi sanguinis, quam percipiendi martyrii tenebatur: id nocte atque interdiu meditabatur: hæc sua assidua cum viris Ecclesiasticis consultatio, hæc ad Deum profunda deprecatio, ut mori sibi pro suo nomine et honore tribueret; nulloque terrore nullaque persuasione de sententia justi honestique poterat avelli; manebat in adversis potentior, mansuetudine et conversationis puritate ornatus.

D AUCT. JO. LONGINO

suadet Stanislao Clerus ut cum eo dissimulet:

sed ipse martyrii cupidus,

111 In tantum autem desiderium exardescebat martyrii, ut insectari ipsam mortem et cupere videretur, subinferens, non aliter libertatem Ecclesiæ et Plebis Polonicæ, nisi per necem suam proventuram; nec secus zizaniarum semina, quæ pullulasse noscuntur, radicitus posse evelli; nec oves a lupinis morsibus liberari; Mea, inquiens, vita, omnibus in speculo posita est, qui si paulum titubavero aut reprehensionem meam remisero, turpem fugam inisse, turpi casu cecidisse jactabor, desertorque gregis mei videbor non pastor, Divinum judicium, si pro præsenti contra tyrannidem Regis pro plebis injuria non stetero, non evitaturus. Gressus itaque suos in semitis legis Divinæ plena soliditate perficiens, et ad Regios terrores immobilis perseverans, non est passus sua immobilia vestigia commoveri, ad omnem casum durabile et firmum ostentans propositum.

E

perseverat in proposito:

112 Ad obsecrationes deinde et supplicationes conversus, nonnumquam integras noctis elucubrationes, per fletus et suspiria veniam Regi deprecando, absumebat; sacratas et puras manus levans ad Dominum pro reprobato et reprobando Rege; non secus quam Samuel quondam pro Saule interpellabat. Atque pro illius conversione, suam et Regni Polonici ruinam aversurus, paternis excruciatus affectibus, frequentius sanctissimi sacrificii adolevit incensum, et immolavit lacrymabiliter vitulos labiorum. Et quanto Regis truculentiam sensit fortius consurgere et impetus ejus lascivire, tanto clementem Deum, sedatorem supremum, totus profusis miserationum visceribus, sibi illum conabatur efficere propitium et placatum; jugiter et assidue, diurnis orationibus et noctibus pervigilibus, pro illo et ipsius conversione omnipotenti Deo effundens fontes ac flumina lacrymarum. Dum siquidem transgressionis et pertinaciæ Regiæ meminit, dum facinus suum librat, dum regni ruinam et reipublicæ deformitatem exinde venturam recogitat, resolvebatur in viriles et Pontifice dignas lacrymas; quas illi ex caritatis affluentia, compassionis magnitudo excutiebat; plurimarumque lacrymarum rore vestimenta et locum orationis compluens, facinus Regium supplicabat abstersum iri: frequentiusque ad imaginem Crucifixi conversus, mœrore plenus et humentibus oculis obsecrabat, ut afflictorum tangeretur miseriis, et pro Regiis non ultionem sumeret delictis, sed utriusque propitia benignitate præstaret levamen.

interimque precibus et lacrymis pro Rege insistens

F

113 Obsecrationi autem abstinentiam addidit, et corpus

AUCT. JO. LONGINO.

illius congressum declinat

A corpus jejunio atque cilicina zona affligens, etiam conversationem suam Regi subtraxit: et congressus illius atque communionem fugiens, omnifarieque ab eo se et suis sequestrans, assiduis complorationibus, uberrimis lacrymarum suarum fontibus, et jugibus deprecationibus indulgebat ac plangebat; si forte Regem obstinatum possit a suis avertere forefactis, et sibi suo supplicatu conversionem et propitiationem impetrare Divinam; fortis et diligens utrobique Pastor, mediator admirabilis; dum et contra sævientem Regem, defensionem pro grege et universo Polonico populo; et contra peccantem, justam reprehensionem opponeret; ac pro utrisque orationis et Sacrificii virtute assidue interpellaret.

ac tandem post omnia remedia frustra adhibita,

114 Verum cum oppressionum acerbarum redundatio amplior in dies foret, nec Rex videretur, aut illis finem positurus, aut obscœnitates vitiorum suorum relicturus; Stanislaus Episcopus, non ultra cunctandum nec mansuetudine agendum, factoque, non consulto in tam evidenti periculo opus esse ratus; illa flagitia, illos furores, illos acervos facinorum, illas turpitudines non ferens tanto majorem cœpit adhibere rigoris Apostolici in Regem operam, quanto duriori vexatione videbat Regis invalescere B in subditos truculentam oppressionem; et nefariam suam venerem, tam occasione quam exemplo, in dedecus Dei et in perniciem subditorum diffundi. Ex gradibus insuper Regiæ culpæ, ordinem quoque Stanislaus Pontifex auxit censuræ. Sic enim ad extrema dedecorum et nequitiæ prolapsæ res erant, uti nequaquam a Pontifice diutius sine offensa Dei et fidei, sive ruina et detrimento religionis et regni, ferri possent. Manum [igitur] missurus ad fortia, et gladium vibraturus, ex adverso consurgens pro Domo Domini, in aciem verus miles prodiit; ponereque animam suam pro grege suo Pastor vigilantissimus non dubitavit. Itaque in singulis normam Evangelicæ et Apostolicæ doctrinæ custodiens, Boleslaum Poloniæ Regem, dudum verbotenus a se commonitum, excommunicat; mandatque excommunicatum a suis subditis vitari, deinde in illum majores profert sententias; ad extremum anathemate eum ferit, Ecclesiæ illi prohibens ingressum, germen pestiferum falce Apostolica succisurus.

Regem excommunicat:

qui ideo in furorem agitur,

115 At Boleslaus Rex asperrime passus correptorem, et ferocem se agens, et adversus omne remedium, quod medicinali censura ab Episcopo in- C gerebatur, contumacem; ex eo tempore gravissimo furore barbaroque odio in Stanislaum Episcopum, pietatis et justitiæ defensorem, intumescens; rapido cursu fertur in præceps, ut illum crudeliori quo posset mortis genere consumendum, voluntate plena atque consummata destinaret; qui furor suarum vesanarum actionum atque libidinum eum in hunc usque torrentem suæ præcipitavit insaniæ, ut purum se a contagione spurcitiarum execrabilium [fore] æstimaret, si virum Dei et reprehensorem suum Stanislaum Episcopum gladio sustulisset: et satagens sua occulere facinora, hoc egit ut cunctis fierent vulgaria. Sed quamvis sæpe numero multifarias illi tetendisset instaurassetque insidias, protegente tamen ipsum Altissimo, omnia pericula, omnes laqueos, omnia supplicia ad quæ destinabatur evasit; qui non Regiis terroribus sibi frequentius denuntiatis, nec Ecclesiasticorum virorum persuasionibus, fugam; nec amicorum blandimentis, Regiam reconciliationem sibi suadentibus; a sui status rectitudine et firmi propositi poterat averti: neque variis persecutionibus decoctus exustusque flamma, in viriditatis suæ constantia quomodolibet consumi: sed inter universa discrimina veritatis assertor atque justitiæ propugnator, religionis et fidei D Christianæ tramitem, oppressorum et gravatorum causam non reliquit, æquanimiter suscepturus quidquid furentis Regis excogitavisset insania: forte quoque et solidum retinens pectus, nulla tentatione sterni potuit.

multa frustra molitur in Sanctum

forti constantia obarmatum:

116 Contra tot machinas persecutionis invicta constantia stetit; æquanimitate infracta opponens contra tyrannidem Regis reprehensionem Apostolicam, et contra horrendum facinus purissimam vitam. Æterna quippe magnopere appetens, vires ex adversitate sumebat; et crescente pugna, gloriosiorem sibi non ambigebat proventuram victoriam. Gerens insuper in Pontificali et Apostolico pectore suavitatem et voluptatem admirabilem, si contigisset sibi pro Dei honore atque Religione, pro plebis injuria atque oppressione; felici cruore damnari. Adversusque vitia Regia sensim invalescentia, ab omnibus desertus solus stetit; et ne Regem et Regnum, ne Rempublicam pessumdaret, quantummodo uno obstari poterat capite, pronus et intrepidus restitit; nihil omittens, quod a vigilantissimo Pastore pro salute Regis et gregis opponi par fuerat: immenso caritatis ardore sua demonstrans flagrare viscera, cum et pro expiando Regis delicto supplici E exæstuaret precum et sacrificiorum incendio; et pro libertate populi Polonici carnem suam devoveret supplicio.

cum Rex contemptim Divinis adesset,

117 Gladium Ecclesiæ, qui ad salutem tantummodo percutere solitus est, Boleslaus Poloniæ Rex contemnens velut stipulam; et tanta stultitia tantaque crassitudine tenebrarum mentem suam excæcans, ut gladio suo materiali et potentia sui roboris existimaret jura divina atque humana se pro libitu exterminaturum; divinis se assidue ingerebat Officiis; Stanislao Episcopo ipsius deplangente cæcitatem, et suo assiduo supplicatu pro ejus conversione obsecrante; ad cetera insuper mala id quæsivit patravitque dedecoris, ut, quo velut hostis naturæ abutebatur, jumentum cultioribus mandaret purpuris contegi, et in opprobrium et contumeliam Stanislai Episcopi, per itinera publica, quo illum transire contingebat, secum duci; ante fores quoque Ecclesiarum, dum se Rex scelestus atque anathemate damnatus misceret Divinis, in ludibrium Dei et in spectatum humanum ostentari: neque illum pudor a turpitudine, metus a periculo, aut ratio avocarunt a furore.

et suum jumentum circumduceret,

jubet Sanctus cessari a sacris,

118 Vidit Stanislaus et doluit, et contremuerunt F renes ejus, et accensus est furor ejus secundum judicium legis; Apostolicæque gratiæ illustratus radiis, non tulit utrumque: cum res suapte pessima et detestanda, pejori etiam exemplo edebatur: sed pro tam discriminosis casibus, pro tam detestandis excessibus, zelus non immerito viri beati accensus est, et ignis in suæ meditationis anxietatibus exardescens: et sileri ab Ecclesiis rem divinam, sub omni tempore quo Rex adesset, jussit; et ex jumento amictum omnem, ad revelandam Regis ignominiam, discerpens; nares illius et omnem oris promuscidem propriis manibus amputavit; jumentumque ex se ipso deforme deformius reddidit, calorem et puritatem in Religionem Dei eo ipso opere demonstrans.

et ipse naribus jumentum mutilat:

cum vario variorum sensu.

119 Præsumptionis id opus plerique non zeli, non religionis, non sapientiæ judicabant: Stanislaique Episcopi criminabantur virtutem, appellabantque temeritatem et insolentiam, culpantes vehementer illum, qui Regem suapte furentem in periculum sui irritare contendisset; ceteris, quos rectior justiorque sensus habebat, et Pontificalis et Christiani pectoris in Stanislao efferentibus et admirantibus fidem et virtutem: qui grandem vim dilectionis

A dilectionis obtinens in Deum, grandem in proximum, omnibus Regiis calcatis terroribus, adversus peccatum obluctatus usque ad mortem, nihil esse monstraverit imperiosius caritate, [cujus] efficax studium et studiosum affectum, tamquam fidelis præco et fortis athleta, verbo, exemplo et opere in discriminoso tempore prosecutus; pietatis et religionis atque zeli sui seminibus utilem vindemiavit fructum, dum illum zelus Christi reddidit clariorem.

secedit deinde ob iram Regis

120 Auxit illico hæc res ferocem Regis insaniam, auxit insolentiam, et lividum indignationis virus in Stanislaum Episcopum effundens, præpropero conatu Pontificem obtruncare perrexerat, nisi Stanislaus interim Episcopus, plus amicorum et virorum Ecclesiasticorum quam suo studio servatus, in loca occultiora secedens, furorem illius declinasset. Consilium deinde Rex agitabat, et secum et cum aliis: nec nocte nec interdiu ferias agere poterat, plenior aliquanto furorum irarumque quam ante fuerat propter interdicti in eum lati notam. Et jumenti mutilatione ad ampliorem bilem illum accendente, diesque ac noctes desiderio enecandi Episcopi torquebatur. Non deerat ea molienti perniciosa Purpuratorum suorum assentatio, Polonicæ genti innata, B Principum opes et mentes impetuosius quam hostilis furor depravare et pervertere solita. Erant et ex Militum ordine plures numero, qui Regis truculentiam non modo nullis averterent remediis, sed et insuper mollibus alerent adulationum venenis. Non deerant qui et Regis benevolentia et Stanislai odio, spe quoque alicujus Magistratus et Dominii potiundi commoti, ampliores flammas sererent.

instigatione optimatum auctam,

121 Ex quibus Rex ira et temeritate vehementi impulsus, nec sua et Regni pericula prospicere, nec Stanislai Episcopi fidelem et salutarem reprehensionem justa voluit æstimatione pensare; nihil pendens supplicia, ipsum et generationem suam pro sceleris magnitudine punitura; parum sibi, parum Regno, parum genti Polonicæ, parum liberis quos jam sustulerat providens, nec satis animo a densissima ira obcæcato metiens, quo se usque effusura foret sceleris patrandi immanitas; tantos sibi spiritus, tantam arrogantiam sumens, tantisque infremebat suæ indignationis moribus, ut divinas juxta ac humanas leges in sua arbitraretur potestate consistere. Sed nec deerant Consiliarii fideles, perpauci tamen et rari, qui Regem a proposito in necem C Episcopi destinato averterent, obsecrando ne usque ad parricidium grassari perseveraret, et regalem dexteram Pontificali sanguine pollueret; suaderentque ne salutem, tum suam tum communem, ira faceret potiorem: sed animus libidine et passione oppressus cæcatusque, justi rectique neque capax, neque tenax esse poterat; mentique Regiæ, jam ira effervescenti, nihil rectæ persuasionis poterat succurrere.

ab eoque ad necem destinatur.

paucis frustra dissuadentibus.

CAPUT X.

Cædes S. Stanislai a Rege perpetrata.

Destinatus sorti suæ Boleslaus Rex, nullis sanis consiliis, nullis persuasionibus, nullis denique terroribus, a nece viro sancto Episcopo Stanislao inferenda, poterat abduci: sed inconsulto primum iracundiæ ardore, deinde furia vel potius dæmoniaco suggestu stimulatus, ad impiam et nefariam cædem animum intendit; sæviorque ignibus Æthnæ furor illius, atque ultionis desiderio incensam flammam ructitans, rationem cum Militibus, proposito suo faventibus, de interficiendo Pontifice Stanislao, habere cœpit: et quanto celsior hactenus dignitate Regia, operante Ecclesia, refulsit; tanto in eam crudeliori animadversione desæviit, vires potentiæ D suæ adversus illam[1], nefanda mentis perversitate convertens, acuendo in interitum sui sponsi gladium, quem ab ipsa contra suum vibrandum susceperat inimicum. Nec quales fluctus, qualesque tempestates facinus illud cieret funderetque quidquam pensi constat illum et suos nefarios Milites, utpote qui nec oculos nec animam haberent, considerasse: cæcaque obstinatio atque tumor et rabies quædam Regis et Militum pervaserat animos, eorumque mentes et pectora in Episcopali trucidatione coarmabat; in eam dementiam prolapso Rege, ut Pontifice Stanislao, a quo pro suis flagitiis reprehendebatur, enecato, et facinora sua latere, et pro arbitrio suo singula crederet sibi successura. Ad explendum itaque facinus dudum meditatum, dies, tempus et locus opportuna quærebantur: adeo enim ulciscendi libidine cæcus in præceps transversusque est visus agitari, ut honestene et ex re sua, an secus id fecerit, minime cogitaret; acerbos fructus et infelicia germina ex illo parricidii opere, sibi et suæ posteritati atque genti, relaturus.

Furore Regis per aulicos aucto,

AUCT. JO. LONGINO

tempus et locus cædi quæritur.

123 Est autem haud longe a Cracoviensi urbe Ecclesia, ex petra alba rotunde in editiore rupella in plano consurgente fabrefacta, et S. Michaelis E Archangeli omniumque Angelorum nomini dedicata, modico lacu in latere uno ambita: apud quam quondam Poloni, priusquam ad jura Christianitatis conversi forent, idolis suis profano cultu reddebant sacrificia et incensa. In hanc Stanislaus Episcopus, qui dudum patiendi et moriendi pro fide, pro religione, pro veritate, affectum induerat; pro Regis conversione et suo populique Polonici peccato sacrificaturus, non Regem veritus, non mortis sibi denuntiatæ formidine pressus, tertio idus Maji, in quintam tunc cadente feriam, constantibus cum Clericis, communionem vitaturus anathematizati Regis, descendit; ratus se illic, velut in loco abstracto, quiete rem divinam expleturum. Non latuit ea res Regem, singulos gressus et diverticula Stanislai Episcopi per suos satellites explorantem, opportunitatem itaque occidendi Episcopi provenisse gavisus, militibus suo proposito faventibus, densiori [numero] quam solitus fuerat, se subsequi jussis, illuc ad nefariam explendam cædem, ad sævum peragendum facinus, et insignem crudelitatis occupaturus titulum, primus apud Polonos et inter Polonicos Reges exsecrandi auctor exempli, insanæ cujusdam temeritatis plenus, justissimam Stanislai Episcopi reprehensionem ulturus ferro, cum militum caterva, ad unum parricidii facinus conformi crudelitate exequendum ire pergit, eximia bona sua uno deformaturus vitio. Festinabat autem ad locum rapidis passibus, metuens virum Dei Stanislaum per fugam, comperto suo adventu, de ecclesia S. Michaelis evasurum: eoque adveniens, locum per milites corona circumagi et observari diligentius, de Stanislao Episcopo effugere liceret, jubet.

Foris in Ecclesia S Michaelis

Stanislaus Missam celebrans,

F

a Rege ejusque milite cingitur

124 Quamvis autem Stanislaus Episcopus cohortem adversum se convenisse, denuntiantibus sibi Sacerdotibus, agnovisset; quamvis terribiles fremitus stridoresque tam gladiorum quam armorum sensisset; oculos tamen in sublime erectos tenuit, nullum trepidationis signum dedit, nihil suscipiendæ passionis asperitate trepidans, intelligensque diem advenisse, quæ voluntatem probare operis effectu exigebat. Nihil frementium militum cohortem horrere, nihilque ex vultu hilari notatus est mutasse: sed virtute animi sui et constantia fidei securus, et omnis pavoris expers, probatior et magnificentior ex eo reddebatur: rabiemque Regis et militum suorum, cruentosque et impendentes gladios contemnens, fidei et justitiæ probatissimum se Confessorem expressit:

absque timore securus,

AUCT. JO. LONGINO

A expressit : [ostenditque in se plus posse amorem Christi quam cruciatus Tyranni, et de sola ovium suarum et persecutorum salute solicitus, elevatis in cœlum oculis, vultu denique imperterrito ac satis beato, orationem fundens, constantiam patiendi, et Polonico populo et suis percussoribus veniam, gregique suo divinæ miserationis tutelam impendi precabatur, dicens :

orationem fundit,

125 Deus omnium clementissime conditor et Redemptor, coram quo omnia vivunt, cujus nutu omnia diriguntur, cujus beneficio animæ omnium pro tuo nomine morientium mutantur in melius ; benedico te, qui me in hanc horam et in hanc passionem perducere dignatus es, ut particeps existerem passionis et calicis Christi tui. Glorifico te per unicum filium tuum, æternum Deum et verum Pontificem, Dominum Jesum Christum, cujus passionis et intercessione et merito te quæso, te deprecor, ut pro tuo nomine, honore atque justitia, pro tua religione et populi Polonici libertate, duratum et patientem conferas animum ad quælibet tormenta toleranda : dones et populo Polonico indulgentiam, ovibus vero meis, imo tuis, tuæ propitiationis tutelam, nec Regis aut suorum satellitum ignorantiam imputes ad peccatum. Ea oratione expleta, Missarum solennia

pro interfectoribus orat,

B Pontificalibus indutus, tremente omnium ministrorum qui illi assistebat ordine, prosequebatur. Post peracta sacrificia, vir Dei, actionis innocentis virtute fortissimus, aliud extemplo sacrificium, aliud quoque holocaustum, proprii videlicet corporis hostiam, et vivæ mentis constantiam justissimam, ad pœnam persecutorum traditurus, corpus etiam ad omnes cruciatus perferendos coarmabat.

ac Missam absolvit :

126 Continuit se Rex, Divino nutu correptus, donec sacrificia Missæ per Stanislaum absolverentur. Sed ut erat ferox natura et omnis moræ impatiens, conterritus ira, accensus furore, et quadam rabie vexatus, mittit tandem milites, qui Stanislaum Episcopum, etiam sacrificantem, interimant. Affuit ilico virtus Divina, potentiam dexteræ suæ manifestans. Ad conspectum siquidem Pontificis, cohors armata et ad occidendum missa, posteaquam ecclesiam ingredi ausa est, expalluit, trementibus quoque artubus et genubus, animi vero magna et repentina formidine, et qualem Deus impietatis auctoribus immittere solet, consternata, dum virum Dei strictis ensibus nititur contingere, cecidit, magnum edens corporum et armorum fragorem. [Tum] retrorsum reptantium more ex ecclesia evoluta, a Boleslao Rege, quod vacua redisset, castigata; et inclementi jussione, quatenus iterum factum exe-

contra quem immissi milites,

semel iterumque retroacti

C queretur mandata; resumpto ferro et spiritu, facinus etiam resumptura; ædem sacram reintrat, facinusque peragere commissum adorta, arietatur vice altera præceps in terram. Quam ab ecclesia cœpto irrito reversam Boleslaus Rex, velut meticulosam, corripit : increpat quoque atroci verborum virtute, duplici ingressu neglectam necem Pontificis maturare. Movebatur [autem] omnis illa cohors, sed metu regio tam indignationem, quam meticulositatem superne immissam premebat.

127 Adhuc autem vesanientibus tam Rege quam militibus, et nequaquam divina longanimitate correptis, dum ecclesiam jussa Regis expleturi milites introissent, obriguerunt universi; et non secus quam mortui ad extremum allidebantur in terram resupini, vehementiorique quam prius ictu sternebantur: nec virum beatum contingentes, tertio jam terrore correpti, de ecclesia viritim prosiliunt, et imbelles dexteras suas ad irrogandam necem Stanislao Episcopo ; seque, divina virtute Stanislaum Episcopum protegente, tertio prostratos, obrutos et terrefactos tyranno denuntiant; quatenus non militari parrici-

etiam tertio prosternuntur,

D dium expleatur manu, sed Regia, et publici potius quam privati munere officii. Quorsum hæc? nisi ut per signum visibile, cui sororinum in horto Oliveti et in captivitate Christi provenerat, mirificaturus Dominus Sanctum suum, patulo inclaresceret, quia non cum imperat Tyrannus trucidamur, sed cum probaverit ipse corripimur : et ut futurus Martyr, per similem qui Christo acciderat casum, amplissimo glorificaretur honore, qui silendo et orando armatos suos occisores inermis ipse itidem atque tertio in terram straverat. Indignum insuper, ut reor, providentia judicabat suprema, ut Christus Domini, futuro dignificandus martyrio, a quoquam prius quam a Rege, qui et ipse Christus Domini erat, deberet contingi. Divinitas quoque primitias parricidii, soli Regi (quod palam licebat ex trino militum casu intelligi) reservabat.

similiter ut Christo olim acciderat.

128 Sed redeo ad id unde digressus fueram. Boleslaus Rex, nihil horum [auditu] quæ a militibus denuntiabantur motus, nimietate iracundiæ succensus, et furiis stimulatus ultricibus, ac nefandorum suorum scelerum vexatus aculeis, virtutis insuper divinæ oblitus, et diabolicis tenebris obcæcatus; divinum quoque, quod illi miræ miserationis modo per triplicem militum casum, lapsum ejus aversurus, Deus patenter ostenderat, interdictum non adver-

Rex furore succensus

E tens ; reputans militum casum triplicem vel quibusdam accidisse præstigiis, aut milites pavore consternatos, correptos et stratos se finxisse; minaci et pleno furoris vultu objurgat illos et corripit, dicens : O ! degeneres et ignavi ; feminæ, non viri ; pusillanimes, non milites : tanto pavore et trepidatione vos perculsos intueor, ut plures numero unum Presbyterum inermem armati de ecclesia trahere, et meas graves injurias in eo ultum iri pertimescatis? Sic aiens, ut erat nimium vehemens feroxque natura, dæmoniacis instigatus suggestibus, et fundendi sanguinis avidus ; quamvis, ut præmisimus, interdictoriam in Christum Domini sæviendi, per trinam suorum militum retrorsum aversionem, accepisset : exerit gladium, sibi et cuilibet alteri Regi, non ad irrogandas sed ad propulsandas injurias et neces innoxias, a superna potestate attributam ; novo et inaudito genere carnificii usurus, et tam ingenti furoris æstu actus, ut ne sibi quidem, donec Pontifex rem Divinam expleret, præstolandum duxerit.

exerto gladio ipse in ecclesiam irruit,

129 In ecclesiam ergo, quam ab aliorum tyrannide in coronatione sua tutandam jurejurando se devoverat, cum turba carnificum, militem Christi Sta-

F nislaum occisurus, insilit; Episcopum Stanislaum, qui benignior quam justior zelando suam salutem, erga illum apparuit, acriter inclamans : probrosis ipsum sectatur contumeliis : templumque in quo Spiritus sanctus pernox et perdius habitaverat, violat : et non loco, non tempore, non ordine Pontificali et Apostolico deterritus, non Divinam, non Sanctorum præsentem veritus Majestatem, exuta prorsus humanitatis mansuetudine ; Beatissimo Pontifici Stanislao, Missarum solennia consummanti, gladium sancti capitis vertici, profundius quam valuit, immersit; sanctumque verticem disrupit ; et Pontificalem cruorem recentibus sacrificiis permiscens, virum Dei Stanislaum, Polonicæ Ecclesiæ lucernam, impius Rex et sceleratus, veniam sibi et suis satellitibus deprecantem, prosternit, interimit et extinguit; et parricida impius, dignum Deo Martyrem consecrat, sponsum in gremio sponsæ, pastorem in ovili, patrem in filiæ amplexibus, et filium in maternis pene perimens et obtruncans visceribus, hædum in matris lacte decoquens, et terram cruore sanguinis Pontificalis inebrians, sceleratus sanctum, tyrannus Præsulem, castum incestus, purum lubricus.

cumque S. Stanislai Missam consummantis vertici immergit:

130

A 130 Perimere autem Sanctum Dei non contentus, etiam contumeliam et ludibrium adjicit in extinctum; et in corpore beato, adhuc in pavimento palpitante, ut sanguis sanguinem tangeret, et abyssus abyssum invocaret, omnem ante quæsitæ probitatis gloriam impietatis scelere obfuscans, addens in defunctum gravem contumeliam, nasum et genas orisque partes, quo deformius redderetur, manu propria amputavit. Id enim sibi cæso Antistite carnifex primum assumpserat agendum, ut in ultionem jumenti, cui vir Dei Stanislaus, zelo animam suam accendens, nares et labrum absciderat; ipse quoque in eisdem humanis partibus Stanislao Præsuli incisionem inferret; et per mutilationem corporis Apostolici, corpori bestiali, suos plusquam bestiales abusus foventi, parentaret: posuitque maculam in gloria sua, et cruore innocuo baltheum Regium obfuscavit.

occisi nasum, genas, labia amputat,

131 Perpetraverit licet ferox tyrannus, cum suo satellite, quod decreverat; nondum tamen pectus cædis avidum quietari potuit, parvaque hæc atque exigua Regi impio, quæ occidendo virum Dei et occisum deformando, mutilandoque jam præegerat, videbantur; nec est expletus nece B Pontificali cruentus animus et mens impia: postquam enim sustulerat vivum quem odisset, ejus tamen cadaver persequebatur. Cadaver Sancti foras Ecclesiam extrahit, et concidendum militibus tradit. Stabat siquidem ante fores ecclesiæ cohors armata militum, cædis Regiæ spectatrix potius, trino suo casu ad id permota, quam adjutrix; visura quoque in quem finem improbi ausus Regii reciderent. Verum Regia impunitate conspecta, priorem quasi pusillanimitatem a Rege illis exprobratam detersuri, in corpus Sancti examine a Rege illis objectum; certatim mucronibus et pugionibus sæviunt crudelissime, in illum barbarorum ritu degrassati: et quod in vivum potentia superna prohibiti non potuerant; in mortuum, unus alterum præveniendo et impediendo, creberrimos ictus edunt: ut unusquisque eorum summi sibi delicti loco duceret, nisi aliquid singularis sævitiei in Sanctum intulisset: quatenus Rege sævum opus cujuslibet prospectante, is in favore Regio haberetur potior, qui crudelius in Sanctum impegisset.

et militibus objicit cadaver a se ab ecclesia extractum,

132 Unde factum est, ut amputata ea dextera, qua frequenter panem et vinum in corpus et sanguinem Christi convertendum signaverat, et capite C detruncato, Coronam quam in clericalis Religionis indicium ad imitationem Apostolorum Principis deferebat, a reliqua parte capitis strictis gladiis amputarint: non attendentes, quod et in caput ejus et in manus unguentum effusum fuerat sacratissimæ unctionis. Fas, et lex, et pudor, et reverentia, Pontifex, et templum, et omnia jura divina et humana, Rege agente, Rege jubente atque præsente, tum profanata, tum confusa: corpus etiam viri Dei minutatim in mille conciderunt particulas, ut a membro quolibet singularem se exigere voluisse pœnam Rex decerneret, et tot mortibus, quot concisionibus virum Dei plectendum censuisset; quasi vellent et quod mactaverant manducare, et exponere quod ceperant tam impia concisione venale: existimante Rege et suis satellitibus, Pontificis sancti memoriam e terra et viventium memoria tolli, si illum in tot patres concidissent. Sed ea res longe aliter, quam Rex ratus erat, evenit. Nam dum nomen ejus e terra eradere satagit, omnium seculorum memoriæ illum, altius quam excidere possit, infixit. Et cum tam atrox atque tyrannicum in Stanislaum Episcopum pepigisset carnificium, ab Archidiacono tamen et Canonicis, ceterisque sacri Ordinis qui Pontifici ministraverant viris, manus continuit.

amputata dextra et corona capitis,

in mille particulas discendendum;

quas, Clerum intactum dimittens,

133 Perierat jam in Stanislao Episcopo humanæ D conditionis cognitio: et non solum quis fuisset, sed et quid esset, naturæ figura erepta, tormentorum et concisionum crudelitas, ne agnosci posset, abstulerat. Jacebat siquidem corpus exanime, confossum, sauciatum, scissum: cervix abcissa, cerebrum divulsum, candida olim membra cruore oblita et luto deformia: in Rege tamen feri et barbari mores mansuescere nequiverunt. Ipse siquidem rabie solita intumescens, neque crudeliori carnificio se satiatum declarans, membra concisa in varia et remotius porrecta loca spargi, et in terram effundi, et ut a bestiis, feris, canibus, vulturibus, corvis, ceterisque sanguipetis alitibus devorarentur, jubet projici et exponi; positurus morticina ejus escas volatilibus cœli, et terræ bestiis carnes ejus; nesciens et delirans, quid hac corporis sancti ageret concisione et disjectione. Regnum suum Polonicum concidebat, et exteris nationibus velut sanguipetis ad devorandum delendumque spargebat, se quoque et genus suum per hujusmodi insaniam, Regio fulgore et diademate privabat: et credens concisione et projectione hujusmodi, sæva et abominabili, Sancto Dei struere ignominiam; gradum illi struxit in ampliorem glorificationem. E

AUCT. JO. LONGINO dispergi mandat

134 Milites mox, Rege spectante, jussa perficiunt, et corporis sacri partes per circuitum dispergunt, et in corpus humanum humanitate amissa sæviunt: idque quam maxima cura, imperante Rege, provident, ut per jactus hujusmodi, in remotiora quoque loca artus sacri divellerentur: quo effectum est, ut [dum] omnia membra Sancti; omnes artus, quos gladii impiorum et frameæ satellitum disciderant; omnia ossa cum nervis, quæ ferrum sulcaverat, separatim, et longa a se distantia jacerent projecta; unius digiti articulus in stagnum, ecclesiæ apud quam hæc agebantur proximum, decidens, a pisce glutiretur.

ex eis digitus unus piscibus cedit.

135 Ad Regiam deinde, nefanda et recenti cæde Sacerdotali madens Boleslaus Rex, cum cohorte militum reversus, heroicum facinus exsolvisse apud milites gloriabatur. Astabat Procerum et militum satellitumque turba, assentationum, qui Regibus domesticus esse consuevit morbus, ingerens laudes. Heu miseros quanta caligo cæcat! Recte consultum, rectissime factum esse asseverant, consolabanturque certatim Regem, ut quisquis maxime poterat; facinusque suum stultis nutriebant præconiis; parricidiumque et facinus Regium, quo Pontificali sanguine impias fœdavit manus, non extenuant tantummodo, sed commendant, laudando quod objurgare debuerant: nihil temere, nihil truculenter aut inhumane, nihil acerbe aut tyrannice; sed juste irritatum, et quæ diutius quam transgressionis moles exigebat, differebatur ira, in Episcopali nece Regem commisisse, ut ingenia humana sunt, ad illius cui assentantur levandam culpam: nimio plus facunda quinimo Stanislaum Episcopum dignum et justo cæsum fuisse insusurrant exemplo. Quibus Rex delinitus sermonibus, et eorum assentatione, rectum se egisse opus existimans; ædem Pontificalem et Sacerdotum familiariumque suorum domesticorum fortunas, militari irruptione expilari mandavit; assidue cæco pectore investigans, si quid ultra inferre posset in eum, qui jam hujus vitæ limen excesserat; uno parricidii sui perverso opere bis impius, bisque profanus, qui et reprehensorem suum salutaria monita ingerentem non erubuit, et Pontificem rem Divinam tractantem trucidavit.

F Inde reversus in aulam adulatoribus suis

Episcopium diripiendum concedit.

CAPUT

A

AUCT. JO. LONGINO

CAPUT XI.

Gloria S. Stanislai inter Martyres coronati. Corpus miraculose redintegratum.

Occisus anno ætatis 49 Episcopatus 8,

In hunc modum sanctæ memoriæ Stanislaus, Cracoviensis Episcopus, cui ab incunabulis fidei et religionis inerat vigor, vitæ merito dudum Martyr, velut electus aries ex magno grege assumptus, acceptabile holocaustum offerens omnipotenti Deo; palmam gloriæ æternæ, quæ causam Dei intrepide agentibus impenditur, consecutus; sanguinis palmam illustrissimam occupavit, glorifico et glorioso Martyrio, humanis quidem manibus, sed ferina mente; sub Gregorio Papa septimo, dum annum prope quinquagesimum ageret, consummatus; et per mortem præmia mortalitatis, octo annis Pontificali in Cracoviensi Ecclesia administrato Sacerdotio, adeptus: si mors appellanda est, quæ vivendi dedit initium. In hunc modum gratissima Deo victima litata est, verus ipse Sacerdos Dei et hostia, sanguinis sui profusione Christum victorem victor secutus ad cœlum. In hunc modum suis tantummodo viribus constans Episcopus, et de Rege potentissimo multarum-B que gentium et nationum victore et de sua armata militia triumphavit; Pontificatumque suum Domino nostro Jesu Christo, nobilissimi sui sanguinis effusione sacratum, reddidit. In hunc modum maximo certamine sublimique robustate martyrium confecit, qui quod defuit passioni Christi, juxta quod de se testatur Apostolus, insigni suo et mirifico martyrio noscitur in suo corpore supplevisse.

inter Martyres in cælo suscipitur:

137 Anima ejus beata, tot ictibus et tormentis carnificum, tot cruciatibus et pressuris a corpore exclusa, volatu celeri ad propria remeavit; benedictæ speculum Trinitatis, pro sui martyrii singulari merito, profundissima acie visura; et inter primos Martyrum ordines, splendidissimum atque amplissimum locum perceptura; ministerio Angelico, adventum ejus universa Hierarchia cœlesti honorante, in æthereas cœlorum et sempiternas, unde illi origo fuit, invecta est mansiones; in concilium beatorum spirituum, et in regnum Dei cum insigni triumpho recepta; consociata Hierarchicis splendoribus, Divinæ majestatis effecta perpetua contemplatrix, ad sacras januas et in thalamum cœlestem cum splendore admirabili atque corusco accepta, et in colloquium familiare Dei admissa, ac in participium hereditatis æternæ suscepta. Ex ejus occisione sonus valde canorus prodiit, qui universum orbem Catho-C licum ad ora in Conditoris laudem solvenda protulit, et corda orthodoxorum in ejus amorem excitavit.

et a Christo coronatus,

138 Non temere, sed religiose atque pie crediderim, quod Stanislao Episcopo ex bello infestissimo, ex pugna crudelissima, cruore oblito et in mille partes conciso, de Rege potentissimo et suo exercitu triumphum et palmam referenti, Christus Dominus, qui agonem suum lætus spectaverat, qui præliantem adjuverat, cum omni beatarum animarum occurrit caterva; et militem suum blandissime compellans, mirificis extollebat præconiis, coronam variis floribus contextam, velut victori magno, agones suos præmio æterno remunerans, offerebat: apud cujus Majestatem Vir Dei Stanislaus ea poterat uti querela: Videsne qualia patiuntur, o Verbum Dei, reprehensores criminum nefandorum? Ecce enim Boleslaus, Polonorum Rex, increpationem meam non ferens, Petri Militis post triennium ab inferis revocatione, et casu trino suorum militum, me occidere jussu suo venientium, tuæ insuper Majestatis præsentia nequidquam deterritus, ausu sacrilego me ad aram corripuit; et corpus concidens in frusta, feris devorandum, discerpsit. Cui querelæ Christus Do- D minus, tale præsumi potest dedisse responsum: Vidi te tamen, vidi agonem tuum: nec spectator solum aderam, sed adjutor: et quoniam pro meo nomine non exhorruisti prælium, victorem et Martyrem universo orbi, Polonis vero Proto-martyrem et Patronum magnificum, te decerno: corpus tuum novis radiis et luminaribus cœlestibus illustratam, absque cicatricum nota reintegro: Angelorum illi deputo custodiam; triplicata te laureola adorno, virgineo corpore referente de hoste triumphum.

Patronus Polonis datur.

139 Occisione beati viri Stanislai Epiocopi, tam crudeliter et tyrannice secuta, in graves lacrymas et lamenta primum, deinde ad immensam exultationem et gaudium universa Cracoviensis provocata est mater Ecclesia. Gaudebat siquidem propter confessionem et constantiam sui Pontificis, quod tam fortissimum de se agonem præstiterit: flebat propter viduationem, quod tam speciosum et decorum præ filiis hominum sponsum sibi dolebat ablatum; gemebatque et in gemitu suo ac suspiriis per singulas noctes lectum lacrymis rigabat, erantque juges lacrymæ in maxillis ejus. Hoc insuper ad gemitum ejus accesserat luctificum, quod nemo reperiebatur ea tempestate, tam arcto sanguinis aut familiaritatis vinculo, tam sancto atque solenni officio Stanislao E Episcopo conjunctus; sed nec ex viris Ecclesiasticis aliquis tanto zelo et caritate impletus, qui aut publice luctum edere, aut justa funeri solvere, aut corpus sacrum recolligere, et in Ecclesiam majorem, imo nec in quamcumque inferre, aut liberam vocem emittere auderet. Singuli metuebant, singuli erubescebant, singuli execrabantur solennitatem luctus implere; nemoque mutire ausus est, præterquam in angulis et tenebris in timore; quoniam hoc sibi totum Regius vindicaverat terror, pœnali edicto prohibens, ne cui corpus beatum colligere aut humare liceret, et quos luctu affecerat lugere non sinebat. Singulos vetabat mœrere, neque publico neque privato officio [permittebat] curare corpus Sanctum: periisse illud existimans, quod pro Christi nomine crudelis mucro consumpserat: maximumque luminare etiam post mortem exterminare conabatur, gestiens grandi animi æstu, sacros artus et carnes Pontificis, a feris, alitibus, et canibus devoratum iri.

Luctus occultus bonorum,

etiam sepulturæ officio prohibitorum,

140 Ad levandum insuper facinus Regis, ampla in Sanctum a Proceribus et satellitibus suis, non conscientiæ impietate compunctis, nec effectu parricidii mitigatis, facinora adulterina, mendaciorum commenta congesta sunt, et Pontificis occisioni inique insultatum: graviaque in illum crimina, ut viri F Sancti obscuraretur nomen, viperino ore objecta. Et dum vera criminationis causa non suberat, calumniosis illum conati fuscare figmentis, maligna in eum cœperant sarcire mendacia; et in solatium perpetrati facinoris, falsis criminationibus vitam infuscare conati sunt Sanctissimi Pontificis, concinnatis virum Dei satagentes fœdare opprobriis. Quod ut facilius proveniret, et in credulitatem humanam defigi posset, verisimilia vitiorum nomina Stanislai virtutibus calumniatores objectabant. Pervertere quoque sancta ejus opera, aut, si id minus procederet, fuscare æmula sanctitatis iniquitas contendebat, figmentorum funiculo et faceti sermonis argumento; eumque non Præsulem, sed pressorem; spiculatorem, non speculatorem; mercenarium, non sponsum; lupum non Pastorem; non mentium, sed renum scrutatorem; aliaque multa, quæ solent calumniatores et invidi jactare, voto nequitiæ, procaci ore et in convitia semper armato obganniendo, calumniosis detrahentium labiis, et venenosis adinventionibus factionum, appellabant; multifariisque carptionibus nitebantur Stanislai sanctitatem incessere,

dum Stanislai fama mendaciter proscinditur et denigratur,

A incessere, et contradere facinus Regium oblivioni, non Regem tantummodo sed et ipsos dedecorans.

ex voto Regis.

141 Hæc quoque criminationum figmenta divulgare Rex Boleslaus jusserat, tam in dictis quam in factis æstimationem ejus laudemque subrui satagens, et penitus exterminatum iri. Cujus omnis ad hoc tendebat intentio, ut viri Sancti opinionem violaret famamque dejiceret; invidens decertatori veritatis et justitiæ, in appellatione Martyrii pariter et honoris adeo ut foret Stanislai nomen : omnium salibus aspersum, omnium ludibrium jocusque mensarum. At non magnus ille Divinæ providentiæ oculus quiescit in longum, et mentiens sibi imprudentia, viri sancti operationes et merita fuscare nequivit, neque celebrem illius valuit dehonestare agonem; cujus lux tanto lucidius emicuit, quanto illum humanus conatus et manu et lingua fuscare et extinguere laboravit studiosius. Postea enim quam nihil reliquum apud homines rebus Stanislai Episcopi superesse visum, omnipotentis Dei providentia imbecilles hominum mentes periclitari desperatione extrema passa non est. Continuo enim Dominus, post peracta certamina, post expletum agonem, mirificare cœpit Sanctum suum; et quidquid in ejus ignominiam et dedecus impius Rex decreverat, in augmentum copiosæ laudis convertit; dissolvens tyrannidis suæ machinam, et labia loquentium dolos et falsitates confundens.

Interim Dei providentia eum glorificare incipiens

B

mittit 4 aquilas ad custodiam dispersorum artuum,

142 Cum enim altera post occisionem beati viri Stanislai illuxisset dies, et Boleslaus Polonorum Rex, suique satellites et milites, et sceleris in Pontificem Sanctum patrati consortes, ceterique qui eorum assentabantur facinori, corpus beatum, a se conscissum et dispersum, credidissent a feris, alitibus et bestiis consumptum; e quatuor mundi partibus, quatuor raræ formæ raræque magnitudinis visæ sunt advolasse aquilæ, divaricatos custoditurae artus : quæ passionis et artuum corporis beati loca circumgyrando sublimius, et singulari curiositate, vultures, corvos, ceterasque bestias et alites a contactu sacri corporis abigebant. Visæ insuper a quibusdam viris timoratis et devotis, nocte occisionem Martyris insequente, miræ rutilantiæ cœlestes radii in universas conscissi corporis partes descendisse, et fulgorem suum diei subsequentis diluculo conjunxisse : totque in singulis locis supernæ luxerunt lampades, quot sacri corporis disjectæ fuerant partes. Evidenti signo demonstrante Altissimo, tot militem suum dignificasse coronis, quot illum mortibus tyranni truculentia, quantum in se fuerat, destinasset. Tunc quoque iniquitas os suum primum contraxit, cum sanctitatem Stanislai Episcopi cœlestibus declarari miraculis agnovit : ut sanctum illum, justum, atque Deo carum, cœlicæ tunc clamarent lampades; dum malignorum illum, etiam extinctum, insectarentur contumeliosæ cavillationes.

circa quos etiam visæ lampades ardere:

C

Hi post triduum collecti,

143 Triduo itaque hæc prodigia, non rumore solum vulgata, sed frequenti visione a fidelibus conspecta, et in admirationem et religionem versa, nonnullis devotis Patribus, Ecclesiæ Cracoviensis Prælatis et Canonicis plerisque, laicis quoque numero quidem paucis, sed fide integris, et religione multis, injecerunt curam, dederuntque ausum, ut partes sacri corporis recolligerent, et justa conderent sepultura. Nihil itaque Regis atrocitate et edicto deterriti, ad locum passionis pedetentim et pavide accedentes, partes corporis quas funestus satelles reliquerat, variis locis dispersas, et usque in eorum adventum ab aquilis scrupulosius custoditas, accurate recolligere, ac diligenti providentia laniata membra et ossa, et in rosæ liliorumque morem candentia et rubentia, pretiosissimis gemmis cariora, et omni probabiliora auro, apto et congruenti ordine conjungendo, in speciem symmetriæ a qua recisa videbantur, corpus lacerum componere gestiunt. D

AUCT. IO. LONGINO

miraculose inter se uniuntur,

144 Mirandis succedunt mirabiliora. Stupendum dictu, sed superno artifici et æterno suorum athletarum remuneratori facillimum. Subito corpus sacrum cœlesti medicamine in singulis partibus solidissime, absque omni cicatricum nota, reintegratum conspiciunt. Itaque longe contra quam Rex impius cogitaverat cessit; et illud ipsum corpus, in mille divaricatum partes, et rictibus ferarum ad devorandum expositum, Angelico custoditum ministerio, et in primam speciem (quod vix ab infidelibus credi potest) Divino restitutum est artificio : ut crudelis concisio magis illi contulisse videretur medelam, quam pœnam : apparuitque corpus Martyris Dei Stanislai integrum et instauratum, omnibus mirandum, omnibus venerandum. Quis enim non stuperet? quis non miraretur, corpus mille sectionibus lacerum, ad solidi corporis revertisse unionem? Quis non expavesceret? membra singula, multifarie divaricata, non vi pigmentorum, non solicitudine amicorum, sed cœlesti virtute sua loca et proportionem repetiisse, et omnibus cicatricibus vacua esse.

nulla relicta nota immanis lanienæ in redintegrato corpore:

145 Tunc enim supernus Medicus, de corpore E sui athletæ, quidquid minacissimus Rex truncaverat, quidquid cruentus carnifex intulerat, delevit, abstersit : tunc contumeliis et improperiis militaribus sufficienter respondit corporis sacri absque cicatricum nota reintegratio, et aquilarum custodia, et lampadum frequens ad bustum Sancti Dei descensus; et Sanctum Dei ab omni fuscamento vindicavit : ut in singulis illi glorificationis magnæ et excelsæ responderet claritas, qui tam horrendam mortem et concisionem, pro fide, pro justitia, pro veritate pertulerat. Tam suavis denique jacentis et reintegrati odor fragrabat corporis, et tam immensus, ut omnes eo complerentur.

sepelitur in Ecclesia S. Michaelis,

146 Cujus rei tam benigno spectaculo exhilarati fideles, minus cunctanter corpus sacrum ad ecclesiam S. Michaelis de Rupella, in qua Sanctus martyrium pertulerat (Regis enim Boleslai sævitia, etiam tunc illud vetabat in ecclesiam majorem inferri) cum debito honore et summa omnium, qui huic officio adesse meruerant, alacritate deferunt : ac ante fores ecclesiæ, in propatulo et sub dio, tyrannidem Regis et ejectionem sacri corporis veriti, sine luctu, sine comploratu, sine ceremoniis vili sepulcro inferunt, et in tumba aromate referta ex F more recondunt; et quam reintegrationem in sancto corpore perviderant, reversi ab officio funeris, cunctis stupentibus enarrant. Quæ quidem species sepulturæ, in partem formidinis et terroris divini, magis non prohibita, quam concessa est.

cum articulo digiti in pisce reperto,

147 Ex tot beati corporis frustis, unus notabatur manus dextræ defuisse ex indice articulus, in proximum lacum projectus : sed et hunc quoque requirendum atque reperiendum divina monstravit miseratio. Piscem enim illum, qui glutierat, quocumque se nando verteret superni luminis candor quidam et supra eminens prodebat : itaque facile a nautis captus, adhibito in viscera scrutinio, articulus quoque qui desiderabatur repertus, et cetero corpori appositus, magnitudinem auxit apud singulos miraculi. Sed et lacus prædicti undis, ex contactu sacri corporis, singularis propitiatione divina ab eo tempore attributa est potestas, ut ægritudinum variarum sanent passiones : et si quando ad usus adhibeantur humanos, inficiunt illos potius, quam explent; declarantes se illi aptas de cetero non esse, et quodammodo naturam suam mutavisse : quod dante Domino in sequentibus latius nos credimus explicaturos.

qui etiam aquas quibus injectus salubres fecit.

A

AUCT. JO. LONGINO *Ex hinc celebrari cœpit Sanctus*

148 Hæc erat pompa sancti funeris, hæc sepultura pietatis, Angelico primum ministerio, deinde de humano procurata, omnium Regiarum pomparum in sumptu et officio celebrior. Prodibant jam tunc de novo pugile fidei nova gaudia, triumphalia innotescebant signa, vox fusi intonabat sanguinis, incliti martyrii sui clangebat tuba, terra suavis aspersionem non silebat cruoris, regio Polonica nobili prædita bellatore resonabat; certa fidei præferens judicia, et dignissima sacramentorum monumenta. Propter quod lætati sunt cœli et terra, grandis Matri Ecclesiæ causa accessit lætitiæ, multiplex illi materia jucunditatis provenit. Habet unde Altissimi nomini novum decantet canticum, unde immensæ laudis hymnum Deo referat, unde lætis animis jucundetur, unde Conditori debitas concinat gratiarum actiones.

Miraculis clarus.

149 Varios Sanctos variis legimus a clementissimo Deo miraculis et virtutibus, pro suis actionibus et meritis, illustratos fuisse. Hujus autem viri sanctissimi Stanislai Cracoviensis Episcopi et in vita et in morte sanctitas et meritum tot prodigiis et ostentis declarata et illustrata est, ut pene hominum credulitatem excedant. Quis enim non miretur virum beatum, post triennales cineres, Petrum Militem suscitasse? et Boleslai Regis milites, ad mactandum B virum Dei destinatos, ter retrorsum corruisse? cum et Lazarus, a Christo Domino nostro resuscitatus, tantummodo quatriduanus extiterit, et Judas Iscariothes, cum Judæis Jesum Christum Dominum nostrum comprehensurus, semel tantummodo retrorsum ceciderit. Quis non miretur pretium raræ virginitatis illum in omni vita mente et corpore custodisse? Quis insuper non stupeat corporis sacri in mille dissecti partes, Angelorum verius quam aquilarum ministerio, a quolibet ferarum contactu nocte et interdiu custoditas, supernis insuper luminaribus irradiatas fulsisse? et sanctum corpus, tam frequentibus concisionibus lacerum, perfectam reintegrationem etiam sine nota cicatricum resumpsisse? Si quidem quamvis una et eadem fides Sanctos Dei universos in passione exercuerit, diverso tamen tam meritorum quam gloriarum genere unumquemque comprobavit victorem.

virtutibus eximius,

150 Hic est itaque Martyr insignis et celeberrimus; qui cum in corpore mortali sidus luxisset viventibus matutinum, nunc hesperus fulget vita functus mortuis: qui cum fide, misericordia, studio, vigilantia, atque omnibus institutionibus religionis C Christianæ supra pene homines viguisset, perfectus in verbo et in omni eruditione, omnes adversitates et injurias intimidus et securus, tyrannidem quoque impavida mente perpetiens, etiam super ceteros Sanctos clarescere meruit multiplicibus prodigiis. Hic est qui in omni vita sua vir vitæ Angelicæ exstitit, et tam mente quam corpore integram virginitatem gerens, Virgo usque ad consummationem martyrii permanens, et pro Dei et Ecclesiæ et populi injuria, ceteris Episcopis provinciæ Polonicæ dissimulantibus, omnium aliorum vicem et negligentiam superlaturus, in aciem discriminosam se ponens, et usque ad mortem pro veritate et justitia agonizans, tam sublimibus ab omnipotenti Deo meruit mirificari prodigiis.

virgo et martyr

151 Unde non immerito universa Catholica Ecclesia, per orbem terrarum diffusa, in ipsius amplissimam decantat laudem

Verus solis radius, medicus cœlestis,
Meritorum Martyris auctor est et testis.
In spendore corporis castitatem, signans;
Quod integrum reddit, amorem designans.

cujus corpus Deo curæ fuit,

O virum magnifice humilem, et humiliter excelsum! qui suæ gentis fluitantem puppim inter hostiles scopulos agens, fluctibus non poterat superari D adversis. Quis hunc mortuum, imo vero quis non viventem dicere audebit? quem Deus primum in terra vivere voluit vitæ raritate insignem, deinde cœlestibus glorioso triumpho invexit: et immensam illi paraturus gloriam, permisit illum invadi, excerebrari, mutilari, concidi, omnia membra scindi, discindi, feris devoranda exponi: et cum omnibus putaretur, deletus, repente et præter omnium spem vis omnipotentis inclaruit, et quantum gratum esset sui corporis holocaustum, pariter illuxit: nam corpus omne minutatim concisum, omni nota cicatricum vacuum restituit. Angelicas deputavit lacero corpori custodias: ad bustum suum cœlestes fulgere lampades fecit: ad invocationem nominis sui variorum morborum genera et plurimas sanavit ægritudines.

et anima duplici triumpho honorata.

152 O quam felix Pontifex! qui pro una temporali vita, eademque brevi et incerta, ac mille semper casibus exposita, duas, ut ita dixerim, in æternitate præclaræ virtutis coronas adeptus est: unam videlicet in triumphanti Jerusalem, alteram in militanti; altissimis in utraque inscriptus nominibus (quia illius virtutes et trophæa cum omni perennitate apud mortales laudabuntur) æternum suorum E operum præconium in omnes generationes, et inter cœlestes Spiritus Seraphicum locum habiturus: nobilis vivendo, sed moriendo nobilior. Sanctimoniæ autem suæ ex miris et rarissimis effectibus notari potuit et deprehendi magnitudo. Nisi enim in cœlo inter primores et beatissimos Sanctos viveret, nisi singulari merito et celebri martyrio excelleret; neque corporis sui absque cicatricum nota; neque corporis jam excarnificati fulgor, sole lucentior atque splendidior; neque miræ rutilantiæ lampades, supra artus concisos refulgentes; neque aquilarum cœlestium munimina; neque languidorum ad sui nominis invocationem frequens et assidua medela; neque insolita prodigia, quibus vir vere Apostolicus, vere sanctissimus, a Christo Domino declaratus est, pervenissent.

S. Joanni Baptistæ comparatus,

153 Exæquatus vir Dei Stanislaus est (quemadmodum perspicacissima tam credulitate quam conjectura, teneri potest) maximo inter natos mulierum Joanni Baptistæ: qui fere totum, quod de Joanne prædicatur, habuit cum illo commune. Nam uterque ex sterili et diu concluso utero progenitus, uterque virgo, et uterque veritatis præco et assertor, uterque incestarum libidinum et illicitorum connubiorum in Rege reprehensor, uterque venturæ iræ annuntiator, uterque prophetico pollens spiritu, F uterque sanguinis pro Dei lege, justitia et veritate effusor, uterque stupendorum miraculorum patrator, uterque heroicis virtutibus et sanctitate coruscans, uterque in cœlesti gloria sidus irradians, uterque tribus sertatus aureolis. Esto Joannes solius Jesu Christi testimonio declaratus est, Stanislaus miraculorum congerie stupenda: Joannis ossa ab hæreticis contumeliata, disjecta, exusta; Stanislai corpus a Boleslao Rege et Militibus suis, viris Belial, mille concisionibus lacerum, feris et bestiis ad devorandum expositum. Illius index ab igne non poterat amburi, hujus a pisce non poterat consumi.

et omnibus præsertim Polonis venerandus

154 Vere itaque beatissimus, vere gloriosissimus, vere excellentissimus Stanislaus noster habendus, et per ora omnium Christi fidelium, præcipue tamen suæ nationis Polonorum efferendus, et accurato honore atque cultu prosequendus est: qui vivens variis proluxit virtutibus, moriens innumeris e cœlo effulsit prodigiis: in diem quoque præsentem assidua operando apud Polonos miracula, refulget passione sua et meritis, prædicans omnibus virtutem pietatis. O ter quaterque beatus præsentibus et subsequentibus

A bus suffragiis gloriarum: cui pro justitia et religione gloriosissime contigit oppetere, et insigne suæ fidei religionis atque virtutis relinquere testamentum posteris, non atramento scriptum, sed sanguine; non tabella, sed corpore; non paucis, sed universis profuturum! Jam enim in tuto est, neque adiri a quoquam sublimi potest: jam, tribunalia cuncta transgressus, omnium mortalium minas ac truces vultus spernit: et in cineribus sui martyrii quiescens, novissimam tubam ad resurgendum in gloriam sempiternam per corpus glorificandum expectat sopitus. Qui mortuus credebatur, in meliorem vitam translatus est: cujus memoriæ et nominis eradicatio de terra quærebatur, securus quiescit: nemo est qui illum de cetero exterreat; cujus sacrato et triumphali munere et sanguinis fusione, non Cracoviensis tantummodo, sed universa Polonica nobilitata est Ecclesia, et suo felici martyrio magnifice insignita.

ejus gloriosissimo martyrio

155 Recte itaque Sanctum nostrum aliquid plus dixerim quam Martyrem, qui a Militibus, primo, secundo, et tertio sacrarium ingredientibus, ter martyrium quantum in ipso erat pertulit: qui truncatus capite et cerebro per pavimentum consperso, nasi et B labiorum abscissionem toleravit: qui denique ad extremum mille lacer frustulis, martyrii palmam rarissimam accepit, dum concisus non interiit, sed redintegratus effulsit: qui cum putaretur consumptus, et Lucifer exortus est, et quasi meridianus incanduit fulgor, eo certiora assecutus præmia, quo pro veritate, fide et justitia acriora toleravit tormenta.

merito collætantibus.

Quapropter justior veriorque præbita est nobis, provida dispensatione Altissimi, de occisione Sancti Dei materia lætandi quam dolendi. Nullum siquidem [credo], nec ejus nec superioris (quod admirabilius reor) nec postea decursæ ætatis Pontificem in Polonia Stanislao comparandum fuisse, aut sanctiorem in vita, aut in religione, aut ordine, aut probatiorem in defendenda justitia et veritate, in reprehendendo Rege, in avertenda et repellenda oppressione, in colenda et manu tenenda religione. Vir mansuetissimus et constantissimus; fortissimus vir, generosi et alti spiritus, dignus quem aggrederetur adversitas; æque in alios sævitura nostræ et cujuslibet alterius ætatis Pontifices, si æque reperiret qualificatos. Non enim mollia meriti documenta visa est virtus unquam constituisse: nec tuta et inertia scita est, sed ardua, sed periculosa sectari.

C

CAPUT XII.

Anathema in Regem et occisores latum: Interdicto et variis calamitatibus subjectum regnum.

Variis varie sentientibus mærentibus plerisque

Varia post hæc et diversa in diebus, occisionem Beati Stanislai subsequentibus, facies in pectoribus hominum nascebatur. Rex quippe Boleslaus et sui Purpurati, hi præsertim qui se nefanda cæde viri sancti inquinaverant, facinus suum (ut illi moris potestati est) multifarie levare atque tenuare conabantur: a viris econtra Ecclesiasticis et timoratis mors Sancti perindigne accepta lataque est, et frequentius verbis querelisque liberioribus indultum: probris insuper plurimorum Rex insectatur, quod Princeps, alioquin Christiano insignitus charactere, honore regio et dignitate præditus, tam enorme, tam tetrum et immane facinus occupasset: ex quo Regis infensio in plerosque secuta est, non latens neque obscura. Animi ceterorum, passiones suas metu Regio comprimentium, ineffabili perfundebantur mœrore, dum tyrannidem in Sanctum commissam nec audire sine cordis amaritudine, nec auditam recolere sine grandi execratione et tristitia valerent. D

AUCT. JO. LONGINO Luminaria ad sepulcrum ardere videntur,

157 Provenerunt interim necem Sancti vindicantia et vindictam portendentia quam plurima. Nam noctibus assiduis sepulcrum beati viri Stanislai supernorum luminarium et lampadum illustrabatur fulgore, quod non a devotis tantummodo et religiosis viris, sed passim quibuslibet ipsisque carnificibus licebat cerni. Dum insuper lugubris nuntius occisionis viri Dei ad Summum Pontificem *a* Gregorium septimum perlatus esset, diu res pro ambigua habita est, discredentibus Papa et Cardinalibus, Christum Domini a Christo cæsum fore. Postea vero quam facinus horrendum, tum litteris tum relatione ac testimonio plurimorum, confirmatum est; in flebilem lamentationem Summus Pontifex ruens, et quo rigore quave animadversione Boleslai Regis et suorum Militum tam atrox et barbarum scelus plectendum foret, deliberans; tandem Regem Boleslaum, Milites occisores viri beati, et omnes, et alios, quorum favore consilio, assensu, mandato fuerat occisus, auctoritate Dei omnipotentis anathematizat.

a Gregorio VII Rex et occisores anathemate feriuntur,

et regnum subjicitur interdicto: E

158 Deinde Gneznensi Archiepiscopo Petro et universis Ecclesiæ Poloniæ Episcopis dedit in mandatis, quatenus, in execrationem et pœnam patrati per Regem et Milites parricidii, interdictum per universam Gneznensem observarent provinciam: et tam Rex Boleslaus quam Milites sceleris participes et conscii, diebus Dominicis et festivis pulsatis campanis et candelis accensis publice et solenniter nominatim et expresse denuntiarentur interdicti et anathematizati: universum quoque regnum Poloniæ interdicto subjectum generali: sic quod præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, nullum in ecclesiis et parochiis provinciæ Gneznensis Ecclesiasticum aut divinum officium celebraretur, nec decedentium corpora traderentur sepulturæ. A Rege quoque Boleslao et militibus occisoribus, sed et a familiis eorum, nihil reciperetur in oblationem, nihil in eleemosynam admitteretur, nec illis aliquod impenderetur Sacramentum, præter baptisma puerorum et pœnitentiam laborantibus in extremis. Eamdem quoque districtionem in singulis locis, ad quæ extra provinciam Gneznensem Rex et occisores ceteri et conscii devenirent, mandabat quamdiu illic præsentes morarentur observari.

sublato Regni titulo, complices ad 4 generationem irregulares declarantur:

159 Regem insuper Boleslaum et Poloniæ Regnum omni honore, dignitate et excellentia Regali privavit: atque omnes Principes, Barones, Vasallos, subditos, ab ejus subjectione et ditione absolvens, obedientiam et subjectionem solitam sibi exhiberi vetuit. Filiis insuper et nepotibus, heredibus et posteris Militum, qui Sanctum occiderant, et qui auxilium, consilium vel assensum in facinus patrandum præstiterant, ascensum ad quælibet tam Ecclesiastica quam mundana beneficia, officia, dignitates, honores, quatenus in paterni criminis memoria assiduo rubore tabescerent, usque in quartam generationem interdixit, et beneficiis, officiis, honoribus, dignitatibus privavit habitis et habendis. Inhibens eidem Archiepiscopo Gneznensi Petro et suis Episcopis Poloniæ, ne aliquem cujuscumque gradus, præeminentiæ aut status in Poloniæ Regem coronare et inungere audeant, Sede Apostolica inconsulta. F

quibus executioni mandatis

160 Petrus autem Gneznensis Archiepiscopus et omnes Polonicæ Ecclesiæ Antistites, mandatis Apostolicis exceptis, etsi grandia et amara juberentur, tyrannidem quoque Regis Boleslai et Militum haberent in formidine et respectu, ne quid gravius in corpora eorum aut fortunas solita severitate consulerent: mandatum tamen Apostolicum prævaricare non ausi, interdictum et anathema Apostolicum publicant; et Ecclesiis singulis obseratis, divinarum laudum organa, non sine suo, Cleri quoque et populi

AUCT. JO. LONGINO

A puli Polonici ejulatu, suspendunt. Regem quoque Boleslaum et Milites, necis viri beati participes et consortes, denuntiant publice et per nomina excommunicatos, anathematizatos, et interdictos. Revelatum præterea fuit nonnullis devotis et religiosis viris, per divinum et patulum oraculum, pro admisso in virum Dei Stanislaum per Boleslaum Regem suum et suos Milites facinore, Poloniæ regnum et provincias ei subjectas in tot divisionum monstra scindendum fore, quot Boleslaus Rex per se et Milites corpus sacrum dimembrasset, et post aliquanta secula, post Polonorum humiliationem et contritionem, placato et propitiato Deo, in morem Præsulis Sancti, omni cujuslibet cicatricis nota vacui, reintegrandum. Cujus quidem oraculi denuntiationem nunc notitiæ humanæ præstitam, et processu dierum verificatam, succedens ætas vidit: nostra quoque experitur et videt; et futura, præstante Christo Domino, est visura.

facta etiam de statu futuro Poloniæ revelatione,

161 His itaque et quam pluribus aliis eventibus, Regis et Militum patrati parricidii æstimatio cœpit refelli, et in pectoribus eorum, quantumcumque obstinatis et saxeis, quædam pœnitudo suboriri: viros vero Ecclesiasticos, et præsertim Ecclesiæ Cracoviensis Prælatos, Canonicos et ministros, et pro facinoris immanitate, et quod sibi Pontificem sanctum et divinum dolebant ademptum, pro præsentis atque futuræ ultionis significatione, longa tristitia detinuit. Tum quoque primum liberioribus querelis, multis quoque lamentis, multo dolore ac gemitu enecatio viri Dei prosecuta est, non in Cracoviensi tantummodo diœcesi, sed et in universo Polonico regno. Tunc quoque et in Regem Boleslaum, et Milites necis conscios plura maledicta, convitia et improperia deprompta, et sævitia eorum multifarie accusata: quæ Regem et Milites, velut furentes et audaciam rememorantes sceleris, gravi pœnitudinis aculeo decoquebant; ominati more ingenii humani, non ad longum Dei judicia, quæ parricidiali scelere promeruerant, quietura: secretaque jam mentis pœna urebat; commemoratioque reatus fiebat unicuique supplicium.

oborta passim pœnitudo de Episcopo occiso,

B

et indignatio in Regem

162 Et quamvis de variis domibus, generibus et familiis varii numerabantur Milites cædem viri sancti cum Rege una peregisse; immanitas quoque sceleris singulos, qui aderant, Regis obligaret ministros et Satrapas; parricidii tamen summa magis coarguit. Milites de quatuor familiis et generationibus, qui ampliorem in illo parricidii facinore gessisse ferantur principatum; videlicet [ferentes] Labarum cum cruce in campo cœlestino; item fluvium Sczenewa cum cruce; et qui ab ipsis scissi sunt [ferentes] simplicem fluvium sine cruce in campo rubeo, qui se Druszyna appellant; item strepam in campo rubeo, pro insigni deferentes: quorum successio et progenies in hanc diem apud Poloniam perdurat. [In hos] frequentiora probra spargebantur, in hos quoque cumulatiora congerebantur convitia: quasi hi, et feralioribus et magis præproperis dextris in necem Sancti crudelius ceteris grassati forent; et animum Regis, suapte furentem et incensum, ad maturandum facinus incendissent.

ejusque ministros.

C

163 Anathemate, quo per Gregorium Papam Boleslaus Poloniæ Rex pro parricidii scelere damnatus fuerat, levipenso et neglecto, privationem quoque regni, et interdicti Ecclesiastici ignominiam nihil pendens, Regem se integro gessit triennio; constringens singulos suis parere imperiis, et quærens se et regnum suum perculsum parum justo anathemate, neque pro occisione unius Episcopi, pro sua temeritate et culpa occisi, tot pœnis fore mulctandum, plures causas ad sceleris patrocinium prætendens. Quod quidem triennalis temporis spatium reor benignitatem divinam Regi, ut pœniteret et converteretur, propria longaminitate condonasse, et mira suæ pietatis propitiatione vivendi tempora in triennium produxisse. Obstinatus [tamen] in sua pertinacia Rex (quamvis Petrus Archiepiscopus Gneznensis et ceteri omnes Polonici Pontifices, placandam Sedem Apostolicam, et nuntiis solennibus destinatis per convenientem expiationem satis faciendum sceleri persuaderent) dorsum præbebat verberanti; indignum et turpe sibi ducens ad percutientem et admonentem se, atque salutem suam desiderantem converti: percussusque non doluit, et attritus renuit accipere disciplinam: existimans se non casurum in ullum periculum, nec ab aliqua calamitate oppressum iri; singulas suas actiones casui et temeritati permittens, et nihil salutarium consiliorum aut concipiens aut admittens: ut nemo dubitaret illum propter facinus parricidii, quo se inquinaverat, omni qua ante pollebat prudentia et industria, omni denique recto sanoque sensu exutum ferre. Recognitionem quippe et expiationem delicti prohibebat felicitatis suæ quondam magnitudo et potestas imperii.

Rex contemnens interdictum,

D

et monita Episcoporum,

164 [Fuerat Rex] laudis et sapientiæ quæstu, ante perpetrata facinora, opulentus; post vero omnium reprehensionum ictibus expositus: ejus nomine ante nihil nobilius, nihil sonantius; parricidio vero commisso, nihil naucius, nihil ignobilius: inter sceptra et diademata quondam floridus, nunc apud proprios et exteros deformis; a felicitate quoque fortunæ, cujus cursum in eam diem plenis velis tenuerat, in abyssum decidens infortunii et ruinæ: et partarum rerum cumulum, quibus avitam paternamque gloriam vel transcenderat vel æquaverat, unius facinoris patratione dissolvens, et æternas sibi maculas inurens, quos reliqua vita non potuit diluere.

omni priori gloria excidit:

E

165 Qamvis autem Boleslao Regi anathematis et interdicti censuræ forent admodum molestæ, magis tamen descensu luminarium et lampadum ad bustum viri Dei, et prodigiis curationibusque ad invocationem sui nominis provenientibus, offendebatur: confictum vero rumorem super his ad se delatum ratus, et an vetus commentitiusve foret experturus, in specula arcis Cracoviensis conscendens, luminaria superna et lampades descendere, et corpori sacro venerationem impendere claro visu deprehendens, et Sanctum probris lacessere destitit, et sibi vehementius pro admisso in eum parricidio, molem sui facinoris tum primum recognoscens, timere cœpit: præsertim cum et contemptus suorum, in eum diem gliscens, affligeret militum, et execratio non ignota exterorum, cui vel solus luminarium vel lampadum cœlestium conspectus sufficere debebat ad emoliendum cor saxeum et obstinatum.

Expertus dein descensum luminarium et lampadarum,

F

166 Prioribus quidem diebus, et propria spe illum mulcente et militum assentatione, tenue se in occisione Episcopi reputabat crimen admisisse: parvamque occisionis, minorem ultionis, nullam futuri temporis in suis consiliis, tam sibi quam regno suo perpetuam perniciem et dedecus allaturis, visus est rationem habuisse. At cum processu temporis videret, contra ac ipse ratus, providentia divina suum Sanctum prodigiis mirificante, animos militum et subditorum a se alienatos, se quoque invidiosiorem et contemptiorem fore, [velut qui] furore immoderato ferebatur; tum demum, in locum iræ successit æstimatio, licet sera; tum quoque sentire et intelligere cœpit, quantum virum, quantum Sanctum, quam sibi et regno utilem, et suæ salutis zelatorem, privato etiam sibi officio venerandum, crudeli carnificio extinxisset, et rerum a se magnifice gestarum decus corrupisset. Jam siquidem

et alia mirala fieri,

paulatim compungitur,

A quidem Rex exoneratus ira, post quam is quem oderat esse desiisset; livore in commiserationem transmutato, magnitudinem facinoris sera æstimatione recensere cœpit; et nunc personam occisi, nunc causam occidendi scrupulosius rimatus, anxietate mentis et spiritus torquebatur: subibatque vehemens et pœnitudo et acerbitas animum, quod virum sanctum et cœlestem, suæ salutis suique honoris servatorem et custodem, non vera tantummodo sed et utilia sibi ingerentem, detestabili carnificis ministerio trucidasset: nec trucidare contentus, ictibus minutissimis excarnificatum confecisset. Nec in Rege solo tantummodo, sed et in Procerum Militumque suorum pectoribus eadem commiseratio, dispulsa invidia et metu sub orto, postquam Sanctum viderant mirificis signis clarescere, versabatur: moreque vitii potius quam ingenii humani, futura intelligentes, transacta operosius rimabantur: quia per facinus in Sanctum admissum, omnem suam gloriam et pacem, omnem posteritatem, omnem denique una simul æstimationem corruisse [cognoscebant].

uti et proceres ejus;

qui nimium a seipso diversus,

167 Satis itaque dolendum, imo et deflendum esse Boleslaum Regem, tam [a seipso] fuisse diver-

B sum, ut in ea parte qua trophea de plurimis gentibus et regionibus, a se aut devictis aut sub jugum missis, ceterisque rebus, quas mortales primas ducunt, et de pecuniæ contemptu de liberalitate eximia in omnes, disciplina quoque militari retulisse gessisseque scribitur, neminem inter Reges Poloniæ habeat æqualem; in ea vero parte, in qua se impura et obscœnissima libidine polluit, qua matronis parturientibus catulos pignoribus abjectis adhibuit, qua provinciales multiplici tributo gravavit, qua correptionem salutarem contempsit, qua Sanctum Dei Stanislaum obtruncavit, nemo in deformiores pravitates videatur prolapsus, nemo amplius a Deo reprobatus, nemo justiori odio suorum insectatus. Non aliæ autem res pepererunt furores, in Deum ac homines grassantes, quam nimia felicitas, opes ingentes atque divitiæ, quibus satius foret caruisse. His enim concitatus peregrinos et barbaros mores induit, his in prohibitas et damnatas voluptates defluxit, his inescatus nullis salubribus monitis, ne libitis uteretur pro licitis, se circumagi pertulit; his postremo in Christum Dominum sceleratas manus egit, his nobile regnum fœdavit et disperdidit, sævoque scelere universum regni Poloniæ

C decus confudit.

non tantum sibi suisque

sed toti regno gravissime nocuit,

168 Etenim quidquid priscorum Regum atque Principum virtute partum et ordinatum fuerat, eo solo parricidio corruit depravatum; perniciesque regni ex ipso Rege, unde minus exspectabatur, erupit; incertum relinquens, in Deum ac religionem ejus sceleratior [Rex fuerit], an in patriam, quam illo tetro facinore prostituit, pessumdedit, violavit, et gloriam ejus decerpsit et evertit; et facem fœdam ac luctuosam, longo tempore arsuram, in rempublicam Polonorum et genus suum injecit. Ab eo siquidem tempore turbo tenebrosus regnum Polonicum involvit, et frigore horridæ tempestatis adeo illud quassavit, ut splendore regni amisso, in varia dissensionum monstra prolapsum, mutua cæde, hostili invasione, Principum multiplicatione, sibimet necteret interitum. Unica enim illa Stanislai Episcopi necatione, Polonicum regnum, omne decus suum, quæsitum et quærendum, in plures ætates et generationes amiserat. Ob id siquidem uni cum parricidii in Sanctum Dei scelus, arbitror Deum aversatum gentem Polonicam et regnum, et non collisionum tantummodo et cædium civilium opprobrio, justo suo judicio, illam mulctasse, sed et honoris diademate supra *b* annos ducentos ex eo tem- *d*

pore privavisse; regnique eorum principatus et D dominia externis nationibus et finitimis Principibus, in usurpationem et direptionem, tradidisse.

AUCT. JO. LONGINO quod externis Principibus deinde traditum est.

169 Sed et regio honore, quem tanti temporis mora subduxerat Polonis, restituto; in semen regium furor indignationis divinæ comprobatus est non quievisse: dum, tribus tantummodo Principibus, videlicet *c* Premislao *d* Wladislao, et *e* Kazimiro, stirpem et originem Regum vetustorum Poloniæ ducentibus, in regno Polonico regnare permissis (licet Premislaus breviusculo et pene usurpato regnaverit tempore) extero semini regnandi super illud usque in diem hanc potestatem concessit. Et licet ad vacans per mortem *f* Ludowici primi, ex domo Franciæ orti, regnum Gemovithus Mazowiæ Dux, item post annos sexaginta ad vacans ex morte *g* Wladislai tertii (qui dimicando cum Turcis anno ortus Christi Millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto glorioso martyrio occubuit) regnum Boleslaus Mazoviæ Dux, concordi Ecclesiasticorum et secularium voto, fuissent electi et designati, et dies pro utriusque coronatione apud Cracoviensem ecclesiam et urbem dictæ: in utriusque tamen locum, stupenda divinæ dispensationis voluntate, utrumque reprobante et regio censente indignum E throno, exterin Principes Lithwanici generis *h* suffecti, quasi nondum ad plenum sacro Sancti Stanislai Pontificis sanguini fuisset tam diuturna propriorum et naturalium Principum exclusione parentatum. Divina quoque majestas, quæ se Polonorum genti per restitutionem Regii diadematis propitiam et placitam exhibuit; Principibus tamen Polonicis, nondum se in ira indignationis suæ, adversus illos pro occisione viri beati Stanislai et aliis forefactis conceptæ, monstrat quietatam: progenies si quidem continuata est et continuatur in Ducibus: verum in Regibus, Deo permittente, discontinuationem accepit.

c d e

f

g

h

ANNOTATA.

a *Acta* S. Gregorii VII *damus* XXV *Maji, a quo has censuras adhuc anno* 1079 *latas, scribunt Longinus in Historia, Cromerus et alii.*

b *Cromerus lib.* II, *annis* 215 *Regis nomen omissum ait.*

c Premislaus *seu* Præmilus 26 *Junii anno* 1295 *coronatus est, occisus die Cinerum anni sequentis.*

F

d Vladislaus Locticus, *coronatus anno* 1296, *die* 23 *Aprilis, pulsus a* Wladislao Bohemo, *iterum regnum recepit, mortuus anno* 1333, 10 *Martii. Ab hoc autem velut nominis sui primo, utique post tituli Regii instaurationem, numerantur synonymi Reges post eum.*

e Casimirus *cognomento* Magnus, *coronatus* 25 *Aprilis dicti anni* 1333, *mortuus* 5 *Novembris anni* 1370.

f Ludivicus *habuit abavum Carolum Regem Siciliæ, fratrem S. Ludovici Regis Francorum avum Carolum Martellum, et patrem Carolum II ambos Reges Hungariæ: successit dicto Casimiro avunculo suo, mortuus* 1382. *Post hujus obitum regnum varii petiverunt, sed tandem obtinuit* Jagello *Dux Lithuaniæ anno* 1386, *dictus in baptismo* Wladislaus, *infra lib.* 3 *num.* 21 *dictus* secundus.

g Wladislaus III, *Jagellonis filius, regnavit ab anno* 1434 *ad annum hic expressum* 1444. *Diem natalem, quo occisus est, hactenus non reperimus.*

h *Horum primus est* Casimirus tertius, *anno* 1447 *in festo S. Joannis Baptistæ coronatus, pater S. Camisiri, ad cujus Vitam* IV *Martii hujus progenies deducitur.*

CAPUT

A

CAPUT XIII.

Interitus Boleslai Regis. Successio fratris et aliorum absque titulo Regis.

Tertius jam, postea quam vir sacer Cracoviensis Episcopus Stanislaus ab impio Rege Boleslao occisus fuerat, decurrebat annus, per omne tamen tempus illud nulla studia generari visa sunt providendi aut succedendi in Cracoviensem, qui ex morte beati viri vacabat, Episcopatum. Nemo enim tam claro, tam sancto, tam glorificato audebat succedere Præsuli. Nonnullos respectus avertebat Regis, qui eum virum sævum et necibus præparatum apud suos animos destinabant: ceteros civile et intestinum bellum propediem exoriturum coucutiebat. Accedebat et summi Pontificis Gregorii septimi, gravitatem apertam redolens renitentia, qua apud Cracoviensem Sedem alium negabat ordinari Episcopum: et Clero ac populo Cracoviensi, sufficí sibi Antistitem frequentius expostulanti, inexorabilem se exhibebat. Omnium prædictorum major fuerat apud singulos anxietas interdicti per universum Poloniæ regnum observatio, quæ pectora B uniuscujusque gravi decoquebat mœrore, et in Regis Boleslai improperium et convicta accendebat: qui Pontificali sanguine pollutus, divinam et humanam contra se et genus suum vociferabatur censuram conflavisse.

Sede Cracoviensi tertium annum vacante,

171 Sed et Regem Boleslaum secreta mentis, numquam sciens quiescere, prosequebatur pœna: solaque reatus sui recordatio sibi ipsi extabat supplicium: dum assidua meditatione rimaret et recoleret, quam brevi illo, et (ut sibi blandiebatur) nihil ultionis habituro carnificio, non solum sibi sed et posteritati progenieique suæ dedecus innexuisset; et reprobationis decretum, quo gloria regni omnis decidit, in posteros transfudisset. Conscientia itaque in sceleratum obstrepente, non quietem, non cibum, non somnum ad libitum capere poterat; quin per soporem furiis commissi parricidii, conscientiæ suæ stimulis et pœnarum impendentium speciebus agitabatur sua secum scelera reputans: neque ex amicorum persuasionibus et consiliis, meliora illum quam quæ mente hauserat sperare jubentium, poterat [accipere] lenimen; neque conscientiam sceleris, quamquam militum et amicorum confirmaretur solatio, deponere: quoniam vitiorum ab eo patratorum altior illi sensus insederat. Ex fornicationibus quippe in adulteria, post in damnatam venerem execrabilis C vitii sodomitici, ab hoc consequenter in parricidium, et ad extremum in contemptum et quamdam desperationem, gravissimo præcipitatus collapsu, ostendit vitia connexa esse: et ad unius inquinationem, nisi celeri diluatur pœnitudine, cetera ocius superventura.

Rex nullam animo quietem capiens,

172 His vitiis Boleslaus Rex sibimet gradum struxit in præceps: his lux regni Polonici velut nube atra obscurata, primum ab eo depulsa, deinde ad extremum exterminata est, et omnis suæ quondam claritatis et excellentiæ, omnis majestatis et potentiæ, omnis tyrannidis et munificentiæ machina dissoluta. Felix quoque et viridis tam suus quam regni sui olim status et conditio, dum cuncta illi ex sententia cederent, ad magni opprobrii et improperii specimen devoluta. Cum et pleræque Ruthenicales provinciæ ab eo subjugatæ, jugo subjectionis abjecto, tributa illi et consueta negarent vectigalia; et a propriis Proceribus dietim in illum serperet odium et contemptus. Ut enim se habet vulgi maxime militaris mobilitas, compunctio de patrato scelere creverat: et Rex factus erat invisus suis omnibus, in quorum pectoribus parricidii scelus divino nutu D recruduerat: tumultuarique regnum cœpit, resque publicæ in salo discordique actione et ordine versari. Nemo siquidem ex Primoribus Baronum et Procerum reperiebatur, præter paucos criminis participes, qui Regem aspiceret, quin ingemisceret; nemo forte, qui non suum execraretur principatum; nemo, qui interitum illi et mortem non imprecaretur. Singuli illum quasi pestem et infelix auspicium oderant, vitabant, fugiebant, detestabantur. Adeo insuper odium et Procerum et Popularium efferbuerat, ut plurimi in suam necem aut captivitatem conjurarent: non aliter se Regii diadematis decus et insigne, non aliter divinorum relaxationem, non aliter denique divinæ ultionis sensim gliscentem aversionem, quam eo perempto aut capto, rati obtenturos.

seque domi ac foris contemptum

omnibusque exosum intelligens,

173 Intelligens itaque Boleslaus Rex, impia et scelerata facta sua neque Superos neque homines laturos, et ob scelus parricidii in Sanctum commissi veloci se vindicta peti; et gravissimo omnium suorum judicio se opprimendum damnandumque, mœrore fortissimo et acerbissimo quassabatur. Subibat quoque mentem considerationemque suam, hinc divinæ ultionis judicium, peccata in plures generationes visitantis, hinc metus pœnarum; illinc facinoris E in sanctum patrati recordatio, illinc divina et humana persecutio, quæ illum adeo vexabat decoquebatque, ut a mœrore et conscientiæ verme pene videretur ad interitum confectus. Sæpe apud amicorum aures confessus, exagitari se parricidiali specie et umbris ac phantasmatibus furiarum. Tunc male [non] crediti, frequenter spreti, et sero probati viri beati Stanislai consilii eum memoria subiit. Tunc scelus impium, truculenta invidia, malevolentia inaudita, quibus in necem viri Beati Stanislai grassatus est, oculis suis mentalibus et corporalibus, non sine gravissimo et pœnali conflictu, observabantur. Tunc primum apud amicorum aures profiteri cœpit, per nefandum et execrabile parricidii scelus a se paratum, non quietis sed turbulentissimi motus, non pacis sed belli, non amplitudinis sed egestatis, seminarium jecisse; et se primum, deinde genus suum et patriam, regio diademate et excellentia spoliasse; cladibusque miserabilibus, justo Dei judicio ob necem viri Dei exorituris, Polonorum regiones pessumdasse, periculosum errorem sibi et patriæ, et qui de omnibus vitæ suæ et annis et actibus omnem gloriam decerpserat, clamitans admisisse. Tunc vir alioquin magnanimus, qui se in bellis et certaminibus fortem et vegetum præstiterat, pavore consternabatur ingenti; hinc divini judicii, illinc livoris humani ultionem jam adesse jamque instare reformidans; non F tamen se ad pœnitentiam lacrymarum reflectebat, quæ illi propitium ac placabilem effecisset Deum, si vel post necem Pontificis sapere potuisset.

et ultionis a Dei imminentis metu consternatus,

se peccasse agnoscit,

non tamen ad pœnitentiam:

174 Horridam tempestatem pro parricidii scelere Boleslaus Polonorum Rex videns adversum se esse coortam, mentem ejus recordatione facinorum intus assidue excruciante, contemptum suum et livorem intelligens assidue auctum, et se Provincialibus invisum, ac dura nimis sorte constrictum iri; conversationisque suæ confusionem perpendens, quid sceleris admiserit secum ipse reputans, parricidium gerebat in oculis, perturbationem in animo; et indignatio quod innocentem peremisset in miserationem vertebatur. Urebant siquidem anxiam mentem varia undique convitia, omne genus probri: non somnus oculis, non quies animo poterat obtingere: ægra præcordia assiduo dolore et gemitu altis quoque suspiriis coquebantur. Verba interdum Rex spirabat ferocia, mens tamen sua ex conscientia pavida spectabatur. Lucem præsentem et vitam perosus, et injucundum

et rerum suarum desperatione agitatus:

A injucundum trahens ad singula spiritum, conspectum et præsentiam eorum, qui in suam cladem conjuraverant, machinationesque evitaturus, justissimo et maximo civium odio quam primum satisfacturus, profundo insuper ad extremum instigatus pudore; Pannonicam adoriri fugam, non ex contritione sceleris, sed declinandi turbinis exorti et exorituri gratia, decrevit. Illam enim regionem et fugæ suæ et sorti, in quam detrusus fuerat, arbitrabatur amplius congruere.

175 Congesta itaque auri gravi quantitate, filium duodennem Myeczslaum, qui ceteris fato absumptis unicus illi restabat, Borzywojum filium Mstæ ceterosque omnes, qui secum una Sanctum Dei Stanislaum excarnificaverant, secum ducens; extrema illis suo discessu, si apud Poloniam relinqueret, veritus inferri; relicto regno, relicta patria, relicto diademate, relicta tyrannide et uxore, impietatis conscientia perurgente in fugam versus; exilium sibimet, doloris stimulante magnitudine, coactus est inferre: velut is qui in caritate Procerum nihil fiduciæ reponens, per destitutionem militum jaculis aut venenis se peti formidabat conjuratorum; Celerrimo itaque et clandestino cursu, majestate Regia B servili veste obumbrata ne a conjuratis deprehenderetur, et oculos tenens lacrymis suffusos, animum suum increpans, qui illum in tam nefarium ausum sævi parricidii impegit; relicta Cracovia, quasi effugio elusurus Deum, mente consternatus et alienato similis, Pannonicam adortus fugam, ad sanctissimum Wladislaum Hungariæ Regem, affinem et alumnum suum divertens, suscepturus illic suum fatum pervenit; a quo magno honore exceptus est, et aliquanto tempore et sanguinis et hospitii præstiti ac præstandi ac vicissitudinis jure (Boleslai enim Regis potentiis, impensis ac brachio in paternam hæreditatem se profitebatur restitutum) justo favore tractatus est.

clam Polonia deserta

in Hungariam ad S. Ladislaum fugit:

176 Magnitudinem autem sceleris sui apud S. Wladislaum Hungariæ Regem et suos Proceres extenuare conatus, multa et varia Sancto Dei impingens facinora, jure illum a se cæsum deducebat. Qui tamen omnium inspectorem Deum, neque sermonibus ad diluendum facinus, quantumcumque vafre compositis, neque Pannonica secessione et latebra potuit effugere: sed dignas præsumptione sua accepit pœnas, dum illum finis comprehendit insperatus C et exitiosus. Excellentiam enim suam Regiam in Wladislai Hungariæ Regis et suorum Procerum æstimatione, propterea quod exul esset et parricida, clandestina submurmuratione in suum interdum penetrante auditum, diminutam non ferens; et tam suorum quam exterorum contemptu et fastidio calcatus, conscientiæ insuper verme amplius quam dum apud Poloniam ageret excruciatus (ex Rege quippe factus exul, ex divite inops, ex glorioso contemptus) non facilis ei erat toleratu illa mutatio, velut qui ad id rudis et inexercitatus habebatur. Secundo igitur anno sui exilii subito languore correptus, et in amentiam versus, alpes, silvas, nemora atque invia loca alia, congressus perosus humanos, et digno jam conventus parricidii sui pretio, maturam jam flagitii sui ultionem subiturus, delirando petens, et in illis discurrens: a propriis canibus, illum tantummodo comitantibus, dum fessus et anhelus animam morte repentina exhalasset, comestus et devoratus, teterrimo illo supplicio affectus, impiam vitam digna morte finivit: et quoniam salubriter monentem audire contempsit, juxta Job vaticinium stultitia consummatus interiit, dignumque moribus factisque suis exitium vitæ invenit, et impiis et malis operibus pares adeptus est eventus: dignus ea pœna, qui fidem sacrilegio, pietatem parricidio, pudicitiam incestu violaverat; Divinitate hanc sibi pro impietate sua congrue et justissime infligente vicissitudinem atque pœnam. D

ubi contemptum sui non ferens,

in amentia labitur et mortuus a suis canibus devoratur,

AUCT. JO. LONGINO.

177 Qui enim S. Stanislaum extinguere, et memoriam ejus de terra delere decreverat; extinctus et deletus est. Qui illum exiliare tentaverat; is sibi exilium coactus est inferre, et in amentiam versus turpi morte interire. Et qui Sanctum convitiis et probris incesserat, ipse diris execrationibus, in vita et in morte insectatus est. Et qui corpus sacrum, minutatim concisum, feris et alitibus vorandum jactaverat; ipse propriorum canum rictibus discerptus, ipsorum pabulum et esca fuit. Et quidquid tyrannidis, crudelitatis et ignominiæ sancto intulerat, id sibi illatum, cum admiratione et tremore universorum hominum, opera Dei recto judicio rimantium, præsens agnoscens ætas et postera. Tunc lux impii extincta est, et flamma ignis ejus splendere desiit; qui a consilio maligno præcipitatus tam horrendum exitum invenit, ubique territus, ubique stupefactus, ubique spretus, ubique contemptus, denotans magnitudinem patrati in Sanctum Dei facinoris. Nec ulla retributio subtilior, districtior, atque æquior illi poterat impendi. E

dignum admisso in Sanctum scelere exitum sortitus,

178 Itaque Boleslaus Rex Poloniæ, voluptatibus et illecebris carnis, ipsi etiam damnatæ veneri, supra cetera flagitia atque dedecora ab eo patrata, aliisque passionibus carnis et spiritus indulgens, omnem suam et regni sui celebritatem simul cum vita amisit: et præcipiti gradiens via, acerbos comprehendit exitus; [fuitque ejus] cadaver esca volatilium et devoratio canum. Stanislai Pontificis spectata usque ad crudelissimam concisionem tum fides, tum constantia, gloriam sempiternam sub omni perennitate habitura laudabitur. Boleslaus Rex, in dedecus teterrimum provolutus, acceptam a majoribus lucem in densissimas tenebras convertit; cujus nomen et omne regium semen, exterminante illud Deo, disperiit. Stanislai agon et virtus omnium seculorum memoriæ infixa, terra pelagoque, ab universali effertur, veneratur, admiratur et cantatur ecclesia.

dum Stanislai nomen ubique laudatur:

179 O! quam satius contigisset tanto Regi, si ante parricidium, et suam et regni perniciem aversatus, vita excessisset; feliciora etiam post fata et cineres officia et munera sortiturus! In alpibus enim atque silvis, in quibus per divinam ultionem interiit, nulla plangentium tantum ac talem Regem conspiciebantur servorum agmina, nulla militum aut F clientum pompa, nulla amicorum, nulla astantium aut custodum corporis turba, nulla matronarum aut virginum cohors, nullum sepulturæ pretium, nullus splendor funeris: tantaque, justissimo Deo permittente, damnatus est ignominia, ut negato illi etiam cujuslibet terræ profanæ locello, in canum ventribus sepeliretur: non aromatibus conditus aut regio Mauseolo, sed stercore et fœtore obrutus. Quam fœde, quam turpiter vixerit; tempus, locus, conditio tam mortis quam sepulturæ efficacissime monstravit. Nam justo censore Deo, per quæ scelestus ipse Rex peccavit, per eadem torquetur. Quia enim canes, ad sugendum lac humanum ac torquendum ubera feminarum, [admoveri] ex sua feritate præcepit, et infantulos a matrum papillis, ad caniculatum lactationem, appendi ferociter jussit; æqua lance dignum extitit, quatenus faucibus mingentium ad parietem lacessitus, a feris sicut fera consumeretur comestus. Scrupulosa denique diligentia notandum est, quanti labores, quot conatus, quanti sumptus et sudores uno parricidio ceciderint percussi, et una transgressione Rex præcipitatus et regnum.

ac ne sepulchri quidem honore dignatus,

180 At Boleslaus Rex maximo Regibus, Principibus, et Proceribus Poloniæ esse debet documento, ne

AUCT. JO. LONGINO. ad exemplum Poloniæ Regum et Principum:

A ne successibus et potentia rerum ad nutum eorum fluentium superbiant; sed se humiles et remissos præstent: nec propter decus generis aut sanguinis, aut partas victorias, insolentius se gerant; sed cum tremore divinam de se operiantur sententiam, in quem finem aut invidiam sit evasura eorum felicitas: ne assentationibus satellitum, iras eorum mulcentium, insolescant: ne in transgressionum suarum justos reprehensores aliquo nubilo concitentur: ne in fundendo Sacerdotali sanguine præpropero et fervido utantur ingenio; ex ruina Boleslai Regis intellecturi, imperia et potentiam omnem, quinimo et sensum, prævaricatione in Deum facile amitti, impletione vero scitorum Dei servari.

181 Boleslao Rege assumpto, graviora in illum prioribus tam Procerum quam popularium jactabantur judicia: gravem illum et crudelem fuisse: superbe et inique imperitantem, tyrannum magis quam Regem, tributis gravasse regionem; catulis matronas affecisse, libidine naturam violasse.

e summum Reginæ luctum:

Mortis et casus ejus formidinem simul et fidem consors regia induens, miserabiliter deplorare cœpit, se ad hos fœcunditatis et vitæ fructus reservatam, ut probris mariti oneratas gestaret aures, et in viridi ætate illius privata consortio, nec supremum officium sol-
B vere illi potuisset. Feruntur nonnulli, ex morte quæ Boleslao Regi tam non vulgari accidit casu, fabulæ, ad nostra usque tempora derivatæ, locum fecisse; quæ astruebat illum apud silvas Panonnicas vivum esse, et ob atrocitatem sceleris in Sanctum commissi, vultures et alites sanguipetas carnes suas, quæ per dies excrescerent, per noctem devorare, et absumptas renasci; et post expiationem sceleris tandem in Poloniam reversurum, et in ea regnaturum fore.

complicum aliorum pœna:

Non solum autem in Boleslaum Poloniæ Regem, sed et in milites suos, parricidii consultores et participes, divina desæviebat vindicta. Vario enim et cruento mortis genere, pro sceleris parricidialis magnitudine, pro demeritorum gravitate, consumebantur. Progeniem insuper eorum multifariis languoribus, casibus, infortuniis, passionibus divina insectata est ira: pro quorum exemplo maxime divinum numen formidandum est aliis, qui contra jus fasque agere non verentur.

succedens Wladislaus frater, *a*

182 Successit Boleslao, Polonorum Regi memorato et parricidæ, post turpem suam et domus suæ labem, ex parricidio, fuga et morte turpissima contractam, *a* Wladislaus germanus suus, cognominatus
C Hermannus, natu minor, et qui regno, duobus natu majoribus Kasimiro et Ottone immatura morte absumptis, unicus restabat, tam in regnum Poloniæ, quam in omnes Principatus Polonicos et Dominia. Benedictionis tamen et diadematis honore caruit, nec se Regem Poloniæ titulare et nominare dignatus, tantummodo se Dominum et heredem regni Poloniæ (quod et nos in suis originalibus litteris vidimus) appellabat;

sine regio titulo vel unctione

Gneznensi Archiepiscopo, propter prohibitionem summi Pontificis, sibi et stirpi suæ unctionis et consecrationis suæ regiæ munus impendere denegante, tamquam decus regium et fasces illius homini, non provinciæ, tributæ fuissent. Ex quo tempore scissa fuit in plures Principes, per longam seriem, Regni Polonici et dominationis ejus hereditas.

183 Principatum autem regni Poloniæ Wladislaus Dux universorum approbatione sortitus, cum esset vir raræ et spectatæ devotionis et religionis in Deum et Ecclesiam; et ex casu præcipiti germani sui Poloniæ Regis Boleslai plurimum sibi et statui suo metuens; officia quæque in fidem et religionem Christianam intenderat; primum id agendum curavit, ut interdictum Ecclesiasticum, ob necem beati Pontificis Stanislai positum, quæ in eam premebatur

petit interdictum tolli

diem a regno Poloniæ; et a Cracoviensi Ecclesia, D
nemine tam dignissimo Patri Stanislao in tot rerum fluctuationibus succedere auso, orbitas et viduitas, tolleretur. Et quia interdicti censura ex Sedis Apostolicæ auctoritate provenerat, nuntios solennes, Ecclesiasticos et seculares, Romam ad Gregorium VII transmittit. Quorum assiduis precibus Gregorius VII expugnatus, cum et Boleslaum, Regem Poloniæ, sancti viri occisorem, pro comperto accepisset de Poloniæ regno in exilium ad Pannonias abiisse, et illic in amentiam versum interiisse, et fratrem suum Wladislaum in Principatus et dominia regni Poloniæ successisse; et interdictum, hactenus in Polonica Ecclesia continuatum, sustulit; ac *b* Lampertum Gallicum, virum sibi a pluribus annis cognitum, et in negotiis officiisque curiæ Romanæ sincere versatum, in Cracoviensem Episcopum ordinavit.

b et Episcopum Cracoviæ constitui.

184 Rediit non multo post *c* Mieczslaus Dux, filius Boleslai Poloniæ Regis, cum Baronibus et Proceribus Poloniæ: qui una simul cum Rege patrati in Sanctum Dei facinoris conscii, Pannoniam exulatum ierant; per Wladislaum Poloniæ Ducem, patruum germanum, ne in contumeliam et vituperium Regii seminis, stipe aliena cum Militibus illum sequentibus vivere congeretur, in Poloniam ad nativas E
sedes revocatus, cum *d* uxore, ex principibus Russiæ accepta.

c Mieczslaus filius Boleslai in Poloniam revocatur, *d*

Verum et propter vegetius ingenium, quo illum jam tum scintillare plures notaverant, et propter prolem suscipiendam, maligna æmulatio primorum Poloniæ, eorum præsertim qui in patris sui necem conspiraverunt, verentium paternas injurias in se aut suis filiis ultum iri, veneno clam immisso adolescentem in primævo ætatis flore *e* sustulit, et quasi quoddam futurarum zizaniarum germen eradicavit; morte tam immatura paternæ impietatis creditum exsolvisse supplicia, et graves pro delicto patris dedisse pœnas: ad quem ob paternum delictum, non regni, sed odii atque ultionis et mortis immaturæ notata est pervenisse hereditas.

veneno extinguitur, *e*

Supremis vero suis, dum apud Cracovienses per genitricem adolescentis, magno cum ploratu ejus excessum deplangentem, et Wladislaum Ducem patruum suum gererentur exequiæ, magnus honos datus est; magna multitudine agrestium ad cohonestandum sua funebria ex agris decurrente: apud quorum pectora tam Boleslai Regis, quam filii sui Myeczslai nuper emortui desiderium invaluerat; more ingenii humani, quo ea quæ absunt vehementius cupimus, quæ adsunt negligi- F
mus. Ex morte autem Myeczslai Ducis omnis stirps Boleslai, olim Regis Poloniæ, lineam directiorem attendendo (ut sermo viri beati Stanislai, quod id sibi longe ante vaticinio fideli prophetici sermonis prædixerat, verificaretur) absumpta est; et impletum est ad litteram, quod in beato Job de iniquo scribitur: Non erit semen ejus neque progenies in populo suo, neque ullæ reliquiæ in regionibus ejus.

et cum eo progenies Boleslai,

Job. 18, 19

185 At Wladislaus Dux, cognomento Hermannus, universi regni Polonici monarchiam est sortitus: sub cujus et *f* filiorum nepotumque regimine brevi permutata est totius regni Polonici facies, disturbantibus et scindentibus regnum Polonicum Principibus, non propagantibus, sed gravibus exactionibus, dationibus, et tributis illud prementibus; Civilia quoque bella, non externa gerentibus; et propter egestatem subsecutam, fines regni, qui a vicinis Principibus occupabantur, tueri nequaquam valentibus; ut in locum fœcundæ segetis ac lætæ vineæ, squallens et olidus campus consurrexisse notaretur; Polonorum insuper regio, ab honestissimo et excelso regiæ dignitatis fastigio, in bassum et tenuem locum decideret, a jure Regum conversa in Ducum jura, quæ annis plusquam ducentis, non sine gravi bellorum

f

ac decor regni

sub Ducibus per 200 annos afflicti:

A bellorum civilium et schismatum atque alienationum stridore, dedecora pertulit; multoque disparem statum et qualificationem sub Ducibus quam sub Regibus, monarchiam suam scindentibus et enervantibus, sortita est. Ego vero cum ob necem viri beati Stanislai regnum Polonicum regio fulgore spoliatum, fasces diadematis illi detractas, cladibus civilibus involutum, et in varia principatuum et divisionum monstra scissum, plures provincias a corpore suo usurpatas, et omne suum decus atque robur elanguisse, conspicio; in eam dubitationem compulsus redigor, prævaricationene tantummodo regia, an etiam populi Polonici facinore hæc ipsa mala, quæ in annos prope ducentos duraverant, accidissent: sed, si verum fateri volumus, et Regis et populi scelus ad inferendam ultionem Divinitatem coegit.

cui tandem restituto

186 Nos itaque qui prisca tempora, quibus Polonorum regnum variis atterebatur collidebaturque jactationibus, non vidimus; sed miseratione divina in tempora meliora, sub quibus reintegratio regni Polonici magna ex parte provenit, incidimus, Præsulem nostrum dignissimum Stanislaum, omnibus virtutum muniis præstantem, veneremur. Cujus etsi victoriosum agonem universus orthodoxæ religionis populus supplici devotione concelebret; insuperabilem tamen ejus pro fide, pro religione, pro libertate patiendi constantiam lætior Polonia miratur, veneratur et honorat: cui est exultantius in ejus martyrio gloriandum, per cujus intercessionem et merita reintegratio ipsa provenit, et in futurum creditur plenius proventura. Ejus mores, vitam, conversationem, religionem, constantiam, patientiam et omnia pedetentim (quoadusque nobis per gratiam Altissimi conceditur) sequamur vestigia, ut ejus intercessione et suffragio ad civium supernorum consortium mereamur pertingere: quod nobis ex merito suæ passionis concedere dignetur, Deo Patri per omnia et in omnibus coæternus, consubstantialis et coæqualis, Jesus Christus, cum eodem Patre et Spiritu sancto unus Deus, æternaliter regnans, per secula benedictus. Amen.

S. Stanislaus honorandus imprimis B

et imitandus.

ANNOTATA.

Traditio de finali Boleslai pœnitentia apud Carinthios.

Quæ de funesto Boleslai exitu num. 184 *dicuntur, et pathetice exaggerantur deinde, cum nemine conscio acta dicantur, aliud fortassis fundamentum non habent, quam quod venatum egressus infelix, ibidem locorum non comparuit amplius. Quare non prorsus rejicienda videntur,* C *quæ de eo mitiora narrant Carinthii, apud Georgium Crugerium in Triumphis Majalibus Regum Bohemiæ an.* 1669 *Litomislii editis, dicentes,* Boleslaum Vilacum in Carinthiis, ad monasterium Benedictinum, errabundum devenisse: in eo receptum, quia ignorabatur quis esset, multos annos in rigida pœnitentia absumpsisse: imminente porro jam morte, exagitantibus conscientiam angustiis, Regem se denique et facti sui seriem Abbati Fratribusque revelasse, ac sic in spe bona propitii æterni Judicis ad immortales abivisse. Relatores ejusmodi eventui addunt insuper, sua memoria, ibidem Vilaci lapidem sepulcralem extitisse, ex quo inspex quiscumque hæc legere atque addiscere potuerit. *Hæc si vera sunt, ut esse optamus, haud mediocriter exaggerabunt meritum gloriosi Martyris Stanislai apud Deum, qui desperatissimi hominis salutem, pro qua tantum in vita laboravit, sanguinis sui respectu impetravit post mortem.*

a Wladislaus Hermannus *præfuit regno annis* 20, *ab anno* 1082, *ad annum* 1102, *quo obiit die* 5 *Junii. Ita Longinus in Historia.*

b Lampertus *creatus eodem adhuc anno* 1082, *mortuus* 25 *Novembris* 1101. *Ita idem Longinus.*

c *Anno* 1084, *inquit idem Longinus,* reversus, et cum eo Borzywon filius Mstæ, Sbibutus, Dobrogislius, Paulus, Zema, Odolan, et Andreas, ceterique omnes Milites, qui cum Boleslao Rege in Hungariam effugerant. D

AUCT. JO LONGINO

d Eudoxia, *soror Swantopolki, Kioviensis Ducis, nupta anno* 1088.

e *Anno* 1089.

f *Filii Wladislai Hermanni fuerunt* Boleslaus 4 *legitimus heres, et* Sbigneus *naturalis, cui cessit Mazovia et Plocko. At Boleslao anno* 1139 *mortuo, relicti filii quinque: et inter quatuor seniores regnum in quatuor partes divisum. Quæ singulis portio regni assignata, apud Longinum legi potest ad dictum annum* 1139.

LIBER II

Miracula post translationem corporis patrata.

PROLOGUS.

Vitæ beatissimi Martyris et Præsulis Stanislai, jejuno et tenui ingenio, utcumque per propitiationem divinam contextæ series et ordo tam dicendorum quam promissorum exigit, ut sequentium suum felicem agonem miraculorum ordiamur initium. Hoc tamen in exordio dicendi præfari mihi liceat, quod E non omnia Sancti miracula (maturius enim tempus quam res me desereret) describere in animo est: sed tantummodo vulgatiora et insigniora, et quæ ad nostram pervenere notionem. Plurima enim extabant, et tam numerum quam fidem excedentia, quæ sub integro martyrium suum secuto provenerunt decennio; sed omnium illorum, tam magnitudinem stupendam quam progressum et qualitatem, partim metus tyranni Boleslai Poloniæ Regis, dum triennio apud Polonos viro sancto occiso imperabat, subduxit; partim succedentis Principis Wladislai, germani Regis Boleslai, prohibitio caligine oblivionis involvit: nemine [miracula] viri beati, quæ ad invocationem sui nominis frequenti et assidua iteratione proveniebant, audente efferre et publicare; sed nec annotare et in succedentem ætatem transmittere. Vir enim Dei Stanislaus, vivens mortuusque, suarum virtutum merito universis mirabundus effulsit, assiduis clarescens prodigiis; quæ etsi fuscare obscurareque maligne hominum improborum, et horum præcipue qui illum trucidaverant, conaretur improbitas; id tamen unum neque contaminare, aut sugillare, neque contenebrare, neque obruere et contegere valuit oblivione, quod sub toto illo in- F tegro decennio, passionem Sancti secuto, ad sepulcrum ejus continuis noctibus, superna, sanctitatem eximiam Pontificis beati testantia, descendebant luminaria, et cœlestes ad tumbam illius fulsere lampades. Videbatur et Stanislaus a pluribus devotis et religiosis viris, nocte et interdiu ad sepulchrum illius excubantibus in ecclesia S. Michaelis, ad cujus fores fuerat tumulatus, collucentibus lampadibus, et universam ecclesiam luce mirabili illustrantibus, ad aram Pontificalibus indutus stare atque hominibus qui convenerant benedictionis munus impendere. Videbatur etiam cum duobus venerabilium personarum choris, corona illum circumstantibus, Psalmos decantare Davidicos, et dulcem diffundere harmoniam. Cineres vero aut lapilli, ex ejus sepulchro ad ægros delati, plena conferebant languentibus sanitatis remedia.

Miracula decennio primo post martyrium patrata,

in quibus apparitio luminum ad sepulcrum,

ipsiusque Sancti intra Ecclesiam:

2 Poterat autem beatissimi Stanislai, sub annis paucis mortem suam secutis, compendiosa et facilis provenire canonizatio. Quippe cui Petri Militis, post triennium in testem producti, ab inferis resuscitatio; et martyrium martyriique causa, corporisque minutatim dismembrati redintegratio, quamlibet excludens

ob quæ aliaque statim poterat canonizari,

AUCT. JO. LONGINO

A dens cicatricem ; aquilarum nocte et interdiu corporis sui partes, ne qua per feras avelleretur, custodientium triduana tutela : lampadum insuper et cœlestium luminarium decennalis fulgor, amplissimam et uberrimam sanctitatis abunde præbebant materiam ; res omnes per eam tempestatem apud Polonos notissimæ atque vulgares, et quæ universali frequentique testimonio apud summi Pontificis aures poterant fulciri. Verum tam dignissimi Martyris canonizatio, et dum recenti scaturiret martyrio, et dum ex post stupendo fulgeret prodigio, Principibus Poloniæ prohibentibus fuit impedita : unde nec scriptores annalium Poloniæ audebant ad liquidum, sed nec complexive, causam martyrii viri beati inserere, occulendo facinus regium de damnata venere et nefaria jumenti abusione : ne videlicet futurarum sobolum tam generi quam nobilitati inureretur ignominia ; et in genealogia turpis maculæ elogium, ipsam etiam successionem Principum vehementer commaculans et deturpans poneretur. Ita vir Dei, non vivens tantummodo, sed et mortuus, Principum Poloniæ hostilitates et odia perferebat ; sepultoque et a rebus humanis absumpto, etiam atrox livor et invidia parabatur.

nisi Principes obstitissent, etiam scribi ea vetantes :

3 Verum ager Dominicus, sanguine Stanislai B Episcopi quasi grano purissimo satus, Poloniæ Principibus et quibuslibet Potestatibus terrenis nequicquam aversantibus aut prohibentibus, in frugem et messem amplissimam consurrexit ; et fœcundissima virtutum, meritorum, et prodigiorum sobole ex tunc germinavit uberrime, et nunc germinat, propitio Deo in finem usque seculi germinaturus. Et cujus Rex unus Poloniæ persecutus est sanguinem, hodie singuli Reges, Principes et Optimates Polonici peculiari se illius patrocinio prosperari, adjuvari et dirigi deposcunt. Sed compara, si libet, quorumcumque Imperatorum, Regum, et heroum aut trophæa aut triumphales arcus aut funereas pompas, quantumcumque magnificis, sive sumptibus, sive signis et tabulis, sive plausibus aut complorationibus traductas ; magis tamen celebrem, magis famosam, insignem atque diuturnam Stanislai funeris pompam reperies. Quem non per homines neque per simultaneas laudes, neque per plures et circumscriptos dies ; sed per Angelos et justissima præconia annorum plurimorum ; non per cereos, opere apum effictos, sed per superna luminaria et Angelorum atque cœlestium lampadum coruscos descensus, integro honorificatum credimus decennio.

exuberarunt illa nihilominus

et Sanctum præ Regibus gloriosum fecerunt.

C

CAPUT I.

Apparitiones nonnullis factæ : Translatio corporis ad Ecclesiam Cathedralem.

Non destitit post hæc dextera Altissimi mirificare Sanctum suum : sed illum contra sententiam humanam efferre cœpit. Decennio siquidem elapso, dum ad tumulum suum femina religiosa et nobilis Swanthoslava frequentes sub profundis noctibus ageret excubias, et beatissimi Stanislai pro suis et aliorum necessitatibus explendis imploraret merita, et solveret per juges obsecrationes vota ; altius illi devotioni intendenti sopor quidam, inter quietem et vigiliam medius, irrepsit diluculo : et quasi in extasim quamdam rapta, visa sibi est ecclesiam S. Michaelis ad Rupellam, multo coruscam lumine, introisse : sub eademque ingressionis hora B. Stanislaum Episcopum, Pontificali ornatu amictum, venerabilum personarum ordinibus illum ambientibus illique assistentibus et suffragia ferentibus, rem divinam ad altare solenni officio agentem adspexisse ; et tam principio solennitatis et mysteriorum, quæ a viro beato agebantur, quam fini affuisse. D Quæ cum peracta forent, femina illa accedere propius, et omnem metum quo opprimebatur deponere jussa; utcumque se ex pavore recolligens, in tam venerandi cœtus accessit conspectum. Apud quam venerandus ille Antistes, ceteris qui assistebant tam forma quam cultu et veneratione augustior, pluribus verbis questus est; quare Polonorum et præsertim virorum Ecclesiasticorum Cracoviensis Ecclesiæ præsidentium, desidia et neglectu, tanti temporis spatio corpus suum vilis pulveris tegeretur latibulo, afferens id tam illorum quam suæ sorti non convenire. Modestissimæ quoque querelæ, suo patefacto nomine, quis videlicet et qualis foret, mandata adjecit : Ego sum, inquit, Stanislaus, Cracoviensis Episcopus, a te, filia, in hanc diem devote et religiose cultus : cujus rei merito et gratia te mandatorum meorum nuntiam judicavi dignam. Vade itaque, filia, et successori meo Cracoviensi Episcopo Lamperto et Canonicis Fratribus meis denuntia, ne me et corpus meum amplius delitescere, ossaque mea in pulverulento tegmine consistere patiantur sub dio : sed illud dehinc in Cracoviensem ecclesiam satagant, quo plus Deo venerationis, mortalibus vero beneficiorum accedat, transferre. Tam fideli oraculo nobilis et religiosæ feminæ Swiamskoslawæ, Lampertus Episcopus et Prælati Canonicique Cracovienses, apud aures eorum denuntiato, E permoti ; cui præterea facilem credulitatem præstiterant, quod illi plurimorum aliorum, sororia referentium, adstipularentur testimonia; Principe regni Wladislao Duce primum consulto et permittente, transferri corpus sacrum decernunt. Solennitate quoque translationis instituta, et pluribus diebus publicata, sacri corporis busto reserato, quod mirandam dum detegeretur spirabat odoris fragrantiam, corpus sacrum et venerabile, singulare orbis terrarum ornamentum, cum laudibus et lacrymis de terra levant : et honestissimæ arcæ impositum, sub frequentia numerosi qui ex agris et urbibus confluxerat populi, sarcinam sacram Episcopo et Canonicis bajulantibus, quinto Kalendas Octobris, anno Domini *a* millesimo octuagesimo octavo transferunt, et in templo majori et Cathedrali, in arce Cracoviensi sito, quod apud Polonos ornatissimum et maximum ea tempestate habebatur, *b* S. Wenceslai Martyris nomini primarie dicatum, cum omni debito honore et reverentia, et in ejusdem templi medio, pulcherrimo de petra fabricato sarcophago, et lamina aurea desuper contecto, quæ passionis beati viri per insculptas imagines denotabat seriem, recondunt. Cui et hos versus pro Epigrammate aureis F litteris inscriptos adjiciunt :

Interim piæ mulieri conspectus Sanctus Missam celebrare,

de sui neglectu queritur,

et corpus transferri jubet ad Cathedralem,

prout factum 27 Septemb. anno 1088, a

b erecto mausolæo,

Tumba Stanislai cineres tegit ista Beati :
Regis Boleslai quia non favit impietati.
Martyrio meritas cœli migravit ad ædes :
Felix cui Deitas merces, cui sidera sedes.

Ab eo autem translationis tempore, propter egregia et stupenda Stanislai Episcopi virtutum et prodigiorum facinora, Cracoviensis Cathedræ Basilica, titulo prisco apud vulgares magna ex parte abolito, in Stanislai nomen et titulum transiit; et B. Wenceslai nomen supprimens, plus Stanislai quam sui martyrii felici illustrata cruore, plura de eo, per oculos, non per aures: cognovit et assidue cognoscit ; eumque colere, mirari et venerari cœpit. Quem et beatus Martyr Wenceslaus, pro illa largissima, quæ inter beatas animas, æterno ævo et contemplatione Majestatis divinæ fruentes, viget, caritate, velut hospitem suum honoraturus, illi videtur cessisse hospitio ; gloriarum, per quas Stanislaus in vita, in morte, et post refulsit, non invidus declarator.

unde nunc S. Stanislai ecclesia dicitur,

2 Ne autem a malevolis et invidis, maligna interpretatione

A pretatione facta, sancti viri sugillantibus miracula, in vita et in morte, et sub decennio mortem suam secuto, patrata, carpi possent, velut phantastica; et gloria splendorque sanctitatis suæ crederentur post lapsum decennii defluxisse; pietas Agni cœlestis athletam suum in universorum glorificatura pectoribus, et quanti foret meriti quantæque sanctitatis ostensura, sua de viro beato Stanislao; posteaquam Ecclesiæ Cracoviensi gleba corporis sui sacri illata est, successione frequenti continuavit prodigia, non sinens illa processu temporis apud æstimationem mortalium extenuatione minorari. Et quoniam Polonorum conditio divinorum beneficiorum, quæ illi per suffragium Stanislai Martyris plus solito sub ea tempestate præstabatur, ingrata, plurima Sancti miracula, non appendendo, non annotando quæ celebrantur, oblivioni contradidit; pauca de multis quæ sparsa in pluribus locis colligere poteramus, ante et post canonizationem gesta, in Christi fidelium solatium subjiciemus.

ejusque miraculis illustratur:

3 Anni sub quo corpus sanctum in majorem Ecclesiam Cracoviensem translatum est finis et sequentis initium agebatur, cum noctium una, sub primi temporis vigilia, pulsus omnium auditus est sonari B ad Ecclesiam Cracoviensem campanarum. Quarum sonitu Damianus Decanus, Joannes Præpositus, Benedictus Scholasticus, ceterique Prælati et Canonici Cracoviensis Ecclesiæ, quoniam et domicilia et mansionem in arce Cracoviensi in id temporis habuerant, cum arx et urbs longo inter se distarent sequestrationis intervallo, flumine etiam Vistula intermedio, a quiete expergefacti, et insuitatæ pulsationis novitate excitati, ad ecclesiam concurrunt; novitatem pulsationis, quid contineret causæ vel mysterii, quæsituri. Verum cum ostia ecclesiæ clausa et repagulis obfirmata offendissent, major illis cupido perquirendi insolitam campanarum pulsationem incessit, et tam valvarum frequenti verberatione quam vocibus clamorosis, custodibus ecclesiæ, qui Sanctuarii apud Polonos nuncupari soliti sunt, advocatis, (in sortem enim ecclesiæ et in illius ministerium, largitione Regum et Principum, ab omni servitute, dacia, onere et tributo deputati liberioresque facti, sanctuario Domini perpetua successione servituri, nomen Sanctuariorum sunt sortiti) causam ab illis pulsationis intempestivæ exquirunt. Ex quibus etsi omnes accersiti constitissent, C duo tamen, senio et ævo graves, qui ceteris quiescentibus et corpora curantibus in oratione devota peragebant excubias, Pyotrek videlicet et Gromasza, Prælatis et Canonicis scrupulosius rem sciscitantibus respondent in hunc modum: Nihil, inquiunt, novum et non usurpatum, Patres spectabiles, æstimetis nos admisisse. Neque enim nos, neque socii nostri campanas sonavimus: verum pro certo et comperto vobis exponimus, quod nostris corporeis vidimus oculis, beatissimum Stanislaum Episcopum, assistente sibi venerabilium personarum corona et ordine, ad altare majus astantem, rem divinam sub nostro aspectu perficere: dumque perficeretur, campanas singulas, absque nostro et omni humano usu atque adminiculo, per seipsas pulsare. Qua satisfactione a Sanctuariis accepta, unusquisque in stuporem et admirationem versus, celebrata in Deum uberrimis fletibus gratiarum actione, in suum cubile rediit. Sed et in sequentibus diebus præfatus Magister Benedictus Scholasticus, vita et opinione vir celebris, dum pernox in ecclesia consisteret; et officium matutinale longe ante prævenire solitus, vitulos labiorum suorum in magno devotionis ardore Deo offerret; frequenti conspectu, cum his quos nominavimus et aliis pluribus Sanctuariis, videre promeruit B. Stanislaum, Pontificali velatum amictu, cum multitudine illum circumdante beatarum D animarum et cœlestium spirituum, et divina pertractantem mysteria, et singula ecclesiæ altaria, collucentibus variis quocumque se concio illa beata verteret lampadibus et cereis, circumgyrantem, benedictionisque munus impendentem. Sed tempus me admonet, ut ad referendum eos, qui ab inferis a morte ad vitam, meritis et invocatione Sancti nostri, redditi sunt; et qui ab innumeris morborum generibus, in quibus medicorum ars nequicquam sudaverat, celeri facilitate ad invocationem sui nominis curati et in integrum restituti sunt, accedamus.

qui campanis noctu divinitus pulsatis

a sanctuarii sui custodibus

conspectus est Missam celebrare:

et benedictionem impartiri.

AUCT. JO. LONGINO

ANNOTATA.

Cum liber hic in totidem dividatur capita, quot describuntur miracula, superfluum videtur, ipsorum initia notare in margine, sicut in libro priori factum.

a *In Historia Longini refert Translationem ad annum* 1089.

b *S. Wenceslaus Dux Bohemiæ anno* 938 *occisus colitur* 28 *Septembris.*

CAPUT II. E

Mortui sex ad vitam resuscitati.

Cum apud urbem Cracoviensem, Richardi, in eadem urbe incolatum habentis, conjunx Christina, quarta die mensis Maji, duos infantes, masculum unum, femellam alteram uno partu vivos effudisset; altero die mas, antequam fonte baptismatis renatus foret, diem obiit; et utrumque parentem gravi mœrore, non carnis, sed animæ mortem deplangentium, confecit. Pater autem pueri Richardus, de damno, non caducæ, sed vitæ æternæ rescindendo solicitus, sepulchrum B. Stanislai magna fide fretus adiit, et uberrimis lacrymis importunaque prece B. Stanislaum, quatenus filiolum suum, pro percipienda tantummodo baptismatis gratia, sua intercessione in vitam redderet, supplex invocabat: eaque spe impletus, exanimem et omnibus membris rigentem filium sepeliri vetuit: et ab hora matutinali usque ad horam Tertiarum mortuum jacere permisit. Quo vix vota precesque solvente, puer defunctus revixit, atque in ecclesiam S. Mariæ relatus, sacro fonte ablutus, et usque in diem alterum vivens, tandem animam exhalavit: magnoque et geminato solatio F parentibus fuit, qui et ex mortuo acceperant vivum, et ex filio iræ meritis S. Stanislai salutis æternæ consortem et heredem, filiationem consecutum adoptionis divinæ, ad salutem et ad voluntatem abunde meritis S. Stanislai exauditi.

Reviviscit infans sine baptismo mortuus,

donec baptizetur,

4 Correptus languore gravi Witkerus, filius Wenceslai Militis, de Polukarczicze heredis, cum in die B. Martini Confessoris antelucano tempore infirmari cœpisset; invalescente ægritudine, circa ortum solis, altero die vis morbi, non proficientibus omnibus quæ ingerebantur remediis, extinguit ægrotum. Cumque ad persolvendum justa funeri longe propeque positi invitarentur cognati; placuit usque in eorum adventum insepultum cadaver servari. Quem morem apud singulos Polonicos Milites etiam videmus in hodiernum durasse; quo carorum suorum cadavera, sub amicorum et consanguineorum conventu, coram tumulent. Tardius autem cognatis advenientibus, genitrix defuncti, Sthronislawa nomine, et pro morbo quo et ipsa sub idem tempus vexabatur, et pro morte cari filii sub ejus oculis extincti vehementius afflicta; de inferiori cœnaculo, in quo cadaver jacebat filii exanimis se jussit, ne conspectus cadaveris ingeminaret suapte grandem dolorem, in aliam habitationem conferri: atque illic universis

jamjam sepeliendus

AUCT. JO. LONGINO

A universis ministris exclusis, lacrymoso ejulatu et gemitu, Sanctum invocare cœpit Stanislaum : et pro sua liberatione, et pro vita filio reddenda, vovens se sanctum Dei et ejus sepulcrum hostiis, oblationibus, et largitione multiplici (si eam voti compotem efficeret) honoraturam. Cum vero et oratione vehementius effusa fatigata et morbo, sub solis occasum sopore pressa sterteret potius quam dormiret; vir quidam canus et reverendus illi apparuit; et blande eam alloquens dixit : O mulier anxiata et afflicta, certa sis orationem tuam clementem Deum audivisse, et lacrymam tuam vidisse : suffragiis vero et meritis B. Stanislai, Pontificis gloriosi et Martyris, quidquid petieras obtentum esse, et proinde hac nocte et tu ipsa a morbo liberaberis, et filium viventem videbis : speciale votum Sancto, in cujus die infirmari cœpit filius, ultra ea quæ jam devoveras, præstitura. Lætior quam credi potest ea visione Sthronislawa effecta, cunctis qui ad funerandum filium convenerant illam enarrat : et in cœnaculum, quo defuncti corpus reliquerat, reducta, capillum simplicem, qui ex tumulo B. Stanislai sumptus fuerat, pectori defuncti filii adhibuit : beatoque Martino, (quoniam in ejus die filii ægritudo provenerat) votum vovit. Agebantur itaque supra funus tam parentum quam universorum, qui convenerant diligentes, sub nocte illa excubiæ ; et unusquisque visionis oraculum, an impleri contingeret, scrupulosius operiebatur. Tandem in primo galli cantu, mortuus oculos, cunctis stupentibus et invocantibus, aperuit, et denuo clausit : cumque tertia vice aperiens oculos oscitasset aliquoties, universis per fletus et suspiria Stanislaum beatum glorificantibus et invocantibus, defunctus ad plenum spiritum; mater vero ejus Sthronislawa, bonam valetudinem ad integrum resumpsit: votaque et gratiæ in diebus subsequentibus, B. Stanislao ad sepulchrum illius et ordine multiplices, a parentibus et resuscitato, sub frequenti hominum et copiosa multitudine, persoluta sunt.

Sancto commendatus a matre,

ut hic apparens prædixerat

B

resuscitatur :

5 Gradienti ex Pannoniis in Poloniam quæstus gratia Petro Hungaro, et in villam Mislawczicze in ædem Woyaszonis declinanti cum familia et consorte, filius ejus vocatus Polech, die Lunæ ante Palmarum Dominicam, immenso cœpit languore vexari. In die quoque octavo, morbo urgente, rebus absumitur humanis : jacebatque ab hora Tertiarum usque in meridiem insepultus. Parente autem utroque inconsolabiliter filium per fletus et lamenta lugente, ad sui hospitis Woyasz salubrem instructionem et instinctum, Beatissimus pro resuscitatione cadaveris suppliciter a parentibus exoratur Stanislaus. Quibus vix orationem finientibus, ut miserationum Dominus famuli sui Stanislai merita longe lateque, non apud Polonos tantummodo, sed etiam apud Pannonios diffunderet, filius mortuus consurgit : et perfectæ tam sanitatis quam vitæ adeptus robur, perfectius quam credi humana æstimatione poterat deambulare cœpit. Moxque et incontinenti cum parentibus una Cracoviam ad tumulum B. Stanislai veniens, votis, quæ pro illius resuscitatione parentes emiserant, redditis, magnam Sancti glorificationem de vita ei collata habuit. In Pannonias deinde reversi, B. Stanislai in regione illa sanctitatem divulgant. Cœperunt ex tunc catervatim Pannonii suum frequentare sepulcrum cum oblatione solenni, et variis oneratos passionibus in Cracoviam ad illum circumferre, et plenam ad ejus invocationem suorum languidorum percipere curationem.

item juvenis Hungarus,

C

hinc genti illi coli cœpit Sanctus.

6 Andreas Miles, nobilis viri Damiani filius, diœcesis Wrathislaviensis Armiger, de una villa suæ ditionis in alteram cum familia, pignoribus et omni supellectili transiturus, Oderam fluvium, plus tunc solito undis inflatum, necesse habebat (medius enim hereditates suas interfluebat) transire. Nutricem itaque suorum duorum natorum, cum filio annum unum habente, et filia quadriennali, jubet superare flumen. Cumque nauclerus, nutrice et pueris scaphæ impositis, per flumen minaret navem ; ad medium fluvii undarum vorticibus acta navis, in truncum arboris impulsa, tam nauclerum quam nutricem cum duobus pueris evertit, et aquis illisit. Ob periclitationem autem natorum, parentibus in ripa eminus prospectantibus ingens acerbitas incesserat : videbant enim natos periclitatione inevitabili ab undis confundi, et nulla illis humana ope succursum iri. In flebiles itaque ejulatus tam ipsi quam alii, qui coram aderant versi, altioribus fletibus quam vocibus Beatum pro salute naufragantium interpellabant Stanislaum, offerentes se illi varia soluturos. Ad B. Stanislai invocationem nauclerus natando mortis supereminentis evasit periculum : Infantulo vero et quæ illum complectebatur brachiis nutrici, per nonnullos mortalium in navibus accurrentes, succursum est : puellula vero, cum aquarum impetu ferretur in præceps, clamor ingens stantium in ripa et vociferantium, O B. Stanislae salva illam, sublatus est. Tumentibus tamen undis suffocatur, et scrupulosa nautarum diligentia, ad jactum unius sagittæ amne eam deferente, reperta ex aquis extrahitur, et refertur extincta in littus. Tum vero per alia navigia ad corpus defunctæ puellulæ accurrentibus parentibus, nova vociferatio, novus gemitus attollitur. Sancto quoque Stanislao novis lacrymis, novis votis pro puellæ resuscitatione supplicatur, Parentibus autem et multitudine hominum sexus utriusque, quæ ad id spectaculum ex vicis vicinis convenerat, orationi et votis instantibus, aqua multa de corpore suffocato erupit, oscitandoque oculos aperuit, et ad plenum revixit; cum ab hora diei prima usque ad horam tertiarum mortua et suffocata jacuisset : sanaque et incolumis ad sepulcrum B. Stanislai in Cracoviam, quemadmodum parentes voto solenni devoverant, adducta, beneficium resuscitationis suæ, quam per se non poterat, ore parentum cunctis vulgavit.

D

Eversa navi commendati S. Stanislao

liberantur a morte:

E

puella submersa suscitatur,

7 Trium annorum puerulus, apud oppidum maritimum Gdansick Wladislaviensis diœcesis, ubi Vistula ostio uno Oceano illabitur æquori, cum coætaneis suis in ponte ante arcem Gdanensem ludens, infausto casu ex ponte in prædicti fluminis Vistulæ præcipitatur aquas : et antequam illi posset humano adjutorio succurri, immensitate suffocatus undarum, ad profunda amnis descendit. Diutius vero a nauticis hominibus, et tam nandi quam nauclerandi peritis quæsitus, et non nisi post longi decursum temporis cum difficultate sub undis repertus, ad pontem, ex quo in aquas corruerat, refertur defunctus : et ex mora diuturnitateque temporis lividatus, in corpore universo tumefactus et inflatus ; nullum vitæ restituendæ præferebat signum. Quod ubi nuntiatum miseris foret parentibus, uterque in flebilem gemitum ruens, universos Gdanenses et ad commiserationem et ad concursum commovit, et in locum ad quem puer suffocatus jacuerat deduxit. Erat etiam tunc apud Pomeranos (unius enim Principis, quemadmodum ceteræ Polonorum regiones, continebantur imperio) Stanislai celebre nomen, quia illum terra pelagoque varia beneficia invocantibus certo certius præstitisse, didicerant. Quapropter conformi voce et voto, quasi imperatos et instructos crederes, seu (quod ego magis reor) inspiratos, a singulis Beati invocatur patrocinium Stanislai, et magnalia illius interpellantur. Universis denique qui confluxerant pro pueri resuscitatione lacrymas effundentibus, et sedula devotaque prece vota Stanislao solventibus; quatenus et parentibus pueri doloris acerbitatem adimeret,

item puerulus prope Dantiscum in Vistula suffocatus.

F

A adimeret, et universo qui convenerat populo suæ consolationis gratiam præstaret; subito de cadavere suffocati aqua erupit, et puero trahente oscitationes et suspiria, tam livor quam tumor a corpore defuncti dilabi sensim cœpit. Tunc itaque cœtus ipse, spe impletus optima, puras et sacratas Stanislai preces ad gratiam exauditionis ratus pertigisse, clamorem (ut in tali re fieri consuevit) sustulit. Conclamantibus autem omnibus qui aderant Jesu Christi potentiam, et Pontificis gloriosi Stanislai merita devotissime implorantibus, puer, veluti gravi sopore expergefactus, oculos aperuit : et a parentibus ceterisque adstantibus, certatim ad eum ruentibus, in pedes erectus, et quasi nimio defatigatus labore, constitit : et omnibus videntibus illum, post tam diuturnam mortem resuscitatum, fuit miraculo ; deinde in ædem paternam turba civitatis illum prosequente deductus, incolumis ex ea die, parente utroque sol-

cum augmento cultus apud Pomeranos :

vente vota, permansit. Quamvis autem, ut præfati sumus, Stanislai nomen dudum fuisset apud Pomeranos insigne et celebre ; ex hujus tamen quod referimus evidentia prodigii, omnium mortalium, in pelago et in continenti habitantium, pectora ad admirandum et ad venerandum se, et implorandum in singulis necessitatibus casibusque, terra et æquore B emergentibus, suffragia commovit et pertraxit Stanislaus : cujus sanctitatis magnitudo, plurimorum aliorum signorum sublimitate, apud oceanum Sarmaticum ex tunc refulsit.

8 Martino, Nicolao, et Philippo laicis, ad limina beatissimi Stanislai, ob singularem devotionem, propter eximia a se de illo audita miracula et merita conceptam, in cordis simplicitate et alacritate gradientibus, et silvam Przegina ingressis, duo latrones prædandi gratia, ex latibulis nemoris, cum armis et sagittis ex improviso irruentes, ipsos invadunt. Et Martino quidem ac Nicolao ex pavore diffugientibus, solus Philippus (quoniam velut audacior ceteris, nihil invasione latronum deterritus, opponebat resistentiam) duobus contra unum prævalentibus, capitur et ad interiora silvæ trahebatur, liberius in devio deprædandus. Suffocari autem se, et graviter a latronibus videns constringi, ratus etiam sibi extrema imminere, corde suo, quamvis anxiato et afflicto, devotius quo poterat beatum cœpit invocare Stani-

a latronibus gula et gutture præciso,

slaum ; commendans se illi atque obsecrans, ne sui nominis peregrinum, veneratorem devotum, opprimi et excarnificari permitteret. Ad quam precem C illico se de latronum manibus ereptum sentiens, majori fiducia et animo latronibus non deferentibus miraculo, sed in illum denuo manus injicere molientibus, resistens, cum illis dimicabat. Qui etsi contra unum egregie prævalere cœpisset, ab altero tamen periculum socii repulsuro invasus, et per mucronis vehementem ictum guttur illi et cervicem præcidente percussus, defluxit in terram moribundus. Non rebus deinde tantummodo, sed et amictu a prædonibus despoliatum corpus, nudum et truncum jacebat humo : sed B. Stanislaus nec tunc quidem famulum suum deseruit extinctum, quin, ut morituro videbatur, personaliter accedens, et vim pigmentorum adhibens, cervicis et gulæ reintegravit scissuram, et velut a somno imperavit consurgere dormientem. Qui subito expergefactus, et se nudum et

apparente B. Stanislao sanatur.

expoliatum reperiens, gratiarum actionibus immensis B. Stanislaum, vivificatorem suum magnificabat celebrabatque : continuatoque itinere socios suos Martinum et Nicolaum prope Cracoviam consecutus, et deinde Cracoviam [ingressus] nudo corpore, cicatrices tantummodo reintegratæ gulæ et cervicis præferens, magnum de se tam miraculum quam spectaculum præbuit. Narrans quoque apud ecclesiam Cracoviensem, quanta illi Deus per merita B. Stanislai ostendisset magnalia, et qualiter enecatum et D extinctum revocasset ad vitam; omnium præsentium animos et pectora devotione implebit mirabili, nonnullorum vero ora et oculos lacrymis suffusos reliquit.

AUCT. JO. LONGINO

CAPUT III.

Cæci sex patrocinio S. Stanislai, visum recipiunt.

Sacerdos Wrathislaviensis urbis et diœcesis, Joannes nomine, Almannus lingua et natione, assidua gravatus ægritudine, lumine oculorum privatus, visum adeo amiserat, ut ne passum unum incedere valeret absque puero, ad dirigendum gressus suos deputato. Cui nocte una in abstracto loco quiescenti, et de sua cæcitate varia trahenti suspiria, variosque suæ desolationis et miseriæ volventi cogitatus, etiam sententia Evangelica ampliorem illi acerbitatem ingerente occurrebat, quod fodere non valeret et mendicare erubesceret. Inter illas autem cogitationes, sibi vicissim succedentes, dum in soporem versus foret; homo canus et reverenda facie per visum illi apparuit, dicens : Compatior, serve Dei, mendicitati et desolationi tuæ : pro qua rescindenda E salubri consilio utaris meo, et te tuas beatissimo Stanislao necessitates devovens, sepulcrum illius quam primum adire coram festines : interim vero omnem pecuniam, ad crumenam tuam reperiendam, per primum peregrinum qui occurrerit in oblationem Sancto fiendam transmittito. Sed Joanne Sacerdote respondente, et per animam suam jusjurandum interponente, nullam se pecuniam, de qua oblatio facienda foret, habere ; quærere illum jussit, certo certius reperturum. Presbyter itaque magno exhilaratus gaudio, diluculo consurgens, socio suo et compresbytero Matthæo, quod sibi per visum monstratum ex ordine fuerat, recitat : et quisnam Sanctus foret B. Stanislaus, quantæ sanctitatis, quantique meriti (ignotus enim sibi in eam diem fuerat) inquirit. Quo respondente, Sanctum Dei Stanislaum Cracoviensem fuisse Episcopum, et pro lege Dei, justitia, atque veritate ab impio Rege Polonorum Boleslao cæsum, sanctitate et suffragiis miro modo insignem fore ; Joannes cæcus, visionis religione et sanctitate Stanislai Martyris adductus, ad credendum animum appulit, hisque verbis ad Matthæum socium ut cœpit ; Quamvis, inquit, habeam compertum, nullam me possidere pecuniam, pariturus tamen F mandato oraculi, in peram manum mitto, reperiendam pecuniam S. Stanislao per nuntium oblaturus. Et continuo bursæ manum intingens, duos argenteos nummos proferebat. Sub cujus temporis articulo, oculos per annos plures clausos et cæcatos aperiens, et homines circumstantes et nummos quos insperate ex marsupio protulerat prospectans, in jubilationis ac laudis canticum voce magna prorupit, dicens : Benedictus omnipotens Deus et Martyr ejus Stanislaus Pontifex beatissimus, cujus beneficio profiteor hodierna die, cæcitatis tenebris effugatis, oculos meos apertos et illuminatos esse. Jam etenim et qualitatem nummorum, imaginemque et superscriptionem qua incharactati sunt, conspicio. Expressitque signum imaginum et superscriptionem. Ad Ecclesiam deinde rejecto ductore accurrens, debitas gratias clementi Deo et suo Martyri B. Stanislao redditurus, peregrinum, Beati Stanislai limina petentem et ad fores Ecclesiæ orantem, offendit. Quem illico conveniens, duos illos quos repererat nummos potestati ejus contradidit, Beato Stanislao offerendos ; devovens se propediem peregrinum subsecuturum. Puerum itaque, cujus ductu utebatur, remittens parentibus,

Cæcus et pauper Sacerdos

per visum monitus inveniendos in vacua pera nummos offerre Sancto,

ipsos invenit et visum recipit

AUCT. JO. LONGINO

A bus, magnalia Dei et B. Stanislai ipsis et quibusvis aliis narraturum, comparato pro itinere viatico, in Cracoviam cursum arripuit; et concito gradu, et visione integra perfunctus, ad tumulum Beati Martyris Stanislai perveniens, omnem suæ illuminationis gratiam, meritis et gratia B. Stanislai sibi præstitam, apud omnium audientium aures publice propalavit: persolutisque votis, in penates lætus rediit, oculorum votiva integritate usque ad diem mortis incolumis.

atque Cracoviam venit:

10 Jaroslai Chelm consors, Gothusia nomine, filium ulcerosum et cæcum effundens, dolore contristabatur vehementi, pro partu languido et prodigioso, idemque Jaroslaum maritum habebat dolor. Nullæ enim infanti erant sedes oculorum, nulla signa: tractus tantummodo quidam subtilis et exiguus inter palpebras medius apparebat; capitis autem et universi corporis cutis ulcerosa, sanguinem sanie mixtum emittebat. Cum autem die altero infans ad ecclesiam delatus, unda baptismatis fuisset insignitus; Presbyter loci, et cæcitate et ulcerositate pœnali pueri conspecta, parentibus et cognatis illius salutari persuasione consuluit: ut in honorem B. Stanislai, triduano acto jejunio, ipsius pro sanitate infantis frequenti obsecratione patrocinium precarentur. Quibus id quod Presbyter suggesserat cum omni devotione et humilitate (nil quippe parentibus, improperio illo se solvi æstuantibus, arduum aut difficile videbatur) exequentibus; dum jam altera hebdomada ab ortu pueri transacta foret, nova oculorum acies apparuit; novaque et venusta cutis, qualibet ulcerositate repulsa, infantem contexit: pro quo solennes hostiæ a parentibus ad tumulum B. Stanislai fuere peractæ.

infans absque oculis natus et ulcerosus

B

sanatur:

11 Virgo Osanna, quam lingua Polonica Offkam intitulat, ætate duodennis et genere nobilis, nata Martini Militis in Boyscherry heredis et Agnetis consortis, ex Kathiboriensi districtu et diœcesi Cracoviensi, oculorum dolore per unius anni spatium cruciabatur immenso: adeoque fortissimo dolore decoquebatur, ut conquassatis et disruptis palpebris ad extremum miserabiliter cæcata, nec sedes quidem priscorum in ea adnotari poterant oculorum. Quæ dum cæcitatis suæ annis aliquot molestias simul et improperium protulisset, ac parentes ejus pro diuturna et irreparabili filiæ cæcitate, multiplici anxietate confecti, assidue instando orationi et eleemosynarum largitioni, intenderent: misericordia Domini, perseveranter illam invocantibus se propitiam exhibens, pectora eorum, ad invocandum pro filiæ suæ sanitate beatissimi sui athletæ Stanislai beneficia et merita, divinitatis suæ animavit rore. Qui cum inspirationi parendo cœlesti, præfatam Osannam filiam suam, cum flebili devotione et constanti fiducia, beato Martyri Stanislao devovissent, cum hostiatum oblationibus ad suum repræsentandum sepulcrum; mox et in continenti prædicta Virgo Osanna, per magnifici suffragatoris Stanislai Episcopi merita, et a caligine diuturnæ cæcitatis exempta est, et novos oculorum tam sedes quam radios et palpebras sortita. Ad ecclesiam quoque Cracoviensem et B. Stanislai sepulcrum, cum oblatione solenni a parentibus præsentata, mirifica in se B. Stanislai opera tam conspectu præconabatur quam voce.

item Virgo nobilis

C

12 Cineri civis Cracoviensis et Amlethæ mulieris Margareta filia, grandi occulorum lippitudine, ab ipso quo effusa est in lucem materno utero, assidue vexata; inflatos et sanguinolentos habebat oculos, et capitis patiens ardorem, rarius somnum capiebat. Sexto demum a nativitate anno cæcata, dum in annos postmodum plures cæcitas tenderetur, morbi insuper et languoris magnitudo variis medicaminibus, quæ parentum cura adhibebat, non posset dispelli; non molestia tantummodo, sed et salutis desperatio tam sibi quam parentibus cœpit intendi: mater tandem Amletha, pro filia solicita, quam viderat ab omni humano relevamine fore neglectam, ad B. Stanislai se totam vertit præsidium: et vota plurima Sancto devovens, et in abstinentiis orationibusque Divinitati se humilians, ad ecclesiam Cracoviensem et ad sepulcrum B. Stanislai filiam cæcam sub sua chlamyde ducens, cum forti accedit fiducia. Candelas deinde quas detulerat accendens, ceteraque vota cum oblationibus solvens, formamque oculorum per ceram effigiatam ad sepulcrum B. Stanislai suspendens, cum lamentis et suspiriis filiæ curationem a Sancto Dei Stanislao enixius precabatur; docens filiam Margaretam, ut ipsa quoque preces pro sua salute ingeminando devotior consisteret. Utriusque autem supplicatione per Martyris sui Stanislai merita Dominus propitiatus, necessitati eorum solita pietate respondit. Nam dum ecclesiam orationibus et votis solutis fuissent egressi, continuo filia, annis pluribus cæca, præsidio divino et beatissimi Stanislai merito se sentiens sanatam, ex chlamyde materna se evolvit; et solis radios intuens, ac sine ductore incedens, matrem stupentem lætantemque præire cœpit. In domum deinde venientes, dum refectionem sumerent, filia parentibus suam perfectiorem jam tunc et integram sanitatem indicavit: et ex illa die cæcitatem evadens, usque in diem mortis bona oculorum valetudine perfuncta, Sanctum Dei Stanislaum, suæ cæcitatis curatorem, assiduis laudibus benedixit.

et puella pluribus annis cæca:

D

E

13 Biennio integro gravissimum oculorum dolorem mulier Solotha nomine passa, cæcucitatem contraxit ex languore, potentia visiva ad extremum contenebrata. Quæ cum immensa ex hujusmodi cæcitate, propter molestiam parentum, cæcitatem suam æquo gravius ferentium, affligeretur anxietate, et nullum suæ acerbitatis reperiret lenimen; tota se ad B. Stanislaum convertit: genitriceque sua præsente ad sepulcrum B. Stanislai se ituram, et oblationem suæ sanctitati se præstituram devovens, etiam S. Stanislaum pro omni vitæ suæ tempore se reverituram, ac illi omnem devotionem et famulatum impensuram astrinxit. Sub hoc itaque voto ad sepulcrum viri Dei ad Cracoviensem ecclesiam deducta, soluto voto quod devoverat, ad lumen dudum amissum rediit: ac domum reversa, integra oculorum perfruens visione, quoslibet labores et servilia opera peragebat.

item alia mulier,

F

14 Rinardus de Cizyschanowicze Dominicellus et Armiger Cracoviensis diœcesis, morem nonnullorum militarium Poloniæ, celebritates dierum sanctorum modica lance appendentium, secutus, in festo S. Michaelis Archangeli, neglecta re divina, ad quam peragendum campanæ ecclesiæ ejusdem villæ in Cizyschanowicze sonuerant, canibus acceptis et urso in campos se contulit venatum. Quem redeuntem verberatio divina illico, pro contempta religione et festo violato, afflixit. In languorem siquidem tam capitis quam oculorum decidens, diebus quindecim dolore horribili torquebatur. Languore insuper vehementer ingravescente, dexter oculus ejus ex orbe suo magnitudine doloris evulsus, et in faciem defluens, visibiliter dependebat. Sinister insuper ex eodem languore crepuit: et utroque amisso, fuit præfatus Rinardus perpetua luminis visione cæcatus. Fratre itaque et sorore germanis forti inductione suadentibus, voto solenni se et suam gravissimam devoveret B. Stanislao necessitatem, fiducialiter se speravit illius præsidio sanaturum. Sorore itaque ad manum illum trahente et præbente ducatum, ad Cracoviensem ecclesiam ad sepulchrum viri beati perveniens, diutius illic in oratione persistens, fluentibus lacrymis cruore oblitis, auxilium sanctissimi

Armiger denique ob neglectum festum S. Michaelis visu privatus.

A sanctissimi Stanislai sibi impendi precabatur. Cum autem votis et precibus solutis consurrexisset ab oratione, et oculus dependens dexter in suum locum retractus et revinctus est, et sinister qui crepuerat ad integrum sanatus : perfectamque sanitatem ex tunc nactus, usque in diem mortis nullius rupturæ aut deformitatis signum apud oculos ejus apparuit.

CAPUT IV.

Curata apostemata, paralysis, epilepsia.

Sanatur pestilens apostema in gutture moribundi,

Voyslaus laicus, a peste epidemiæ invasus, gravi apostemate in gutture erumpente vexabatur : et ingravescente morbi magnitudine, per dies aliquot nec cibum nec potum sumere, nec quidquam aliud poterat constringente apostemate glutire. De cujus vita cum et ipsum et cognatos ac domesticos ejus desperatio incessisset ; agonizanti, jam et moribundo candela accensa ad manus ingesta est, quasi evestigio exspiraturo. Tandem ei per visum vir venerandus in veste candida apparens, illum monuit, ut celerius quo posset ad Cracoviensem ecclesiam consurgeret, et a Troyano ejusdem ecclesiæ Custode ostensionem B tumbæ S. Stanislai expeteret, plenam liberationem ab impendenti morte ea venerata et deosculata accepturus. Verum cum æger a morbo conclusus nullum sermonem fari posset, mente se et cogitatione devovet prædictæ admonitioni pariturum : et continuo apostemate disrupto, Voyslaus a limine mortis se ereptum beneficio S. Stanislai cognoscens, quarto demum die ad Cracoviensem ecclesiam et ad sepulchrum sanctum perveniens, et Troyano Custodi pluribusque aliis quæ secum acta fuerant exposuit, et beatissimo Stanislao liberatori suo per preces et oblationes gratias egit.

et Principi Oppoliensi in femore,

16 Oppoliensi Principi Wladislao viro illustri, ad colloquium in Cracoviam cum Duce Boleslao Cracoviensi celebrandum festinanter pergenti, ne diem de quo convenerat negligeret, horridum apostema in femore sub una nocte emersit : quod illum adeo pavidum effecit atque tristem, ut cœpto itinere omisso redire in Oppoliam, extremis suis provisurus, disponeret. Qui cum in mœrore et anxietate hujusmodi constitutus, sopori se et somno dedisset ; vox ad illum per visionem insonuit : quæ confidere eum bene jubet, brevi hoc periculo liberatum iri, modo spem suam jactet in Domino, et C sepulcrum beatissimi Cracoviensis Episcopi Stanislai illius intercessione curandus adeat. Qui expergefactus, in votum, beato viro Dei quam primum ab eo solvendum, prorupit, invocans beatissimum Stanislaum · et continuo apostema de pede suo evulsum disperiit. Cicatrix tamen locum apostematis ostendens, diutius in suo corpore, nullum tamen ingerens dolorem, remansit. Qui in Cracoviam adveniens, et vota beato viro ad suum sepulcrum solvens, quam subito quamque magnifice a beato viro curatus fuerit, apud plurimos vulgavit.

paralysis sinistræ manus et pedis,

17 Juthka femina, consors Nicolai de Coszmaizow, diœcesis Cracoviensis et Parochiæ de Luborzicza, vehementi dolore post partum invasa, a die vicesima prima Maji usque ad diem primam Octobris, assidue nocte et interdiu torquebatur : et paralysi deinde percussa, manus sinistræ et pedis usu et officio fuerat penitus destituta. Cui tam desperatæ, quassatæ et afflictæ, vir quidam reverendus, albo superpellicio indutus, per visum apparuit ; atque consolatione blanda præmissa, illi dixit : Accipe, filia, salubre consilium, quod a me tibi proponitur, ut omni humano medicamine in nullo tibi profuturo omisso ; totam te in præsidium beati Pontificis et Martyris Stanislai committas, suo beneficio sanitatis perfectioris curationem acceptura. Hac itaque visione D mulier admonita, totam se voto flebili et solenni beatissimo devovet Stanislao, sepulcrum suum visitatione corporali et oblatione honoratura. Quam primum autem hujusmodi votum effudisset, manum et pedem, quæ per paralysim fuerunt emortua, distendit ; et utriusque integro usu et officio percepto, vota quæ spoponderat, apud ecclesiam Cracoviensem et tumulum S. Stanislai, persolvit.

AUCT. JO. LONGINO

alia cum contractione totius corporis

18 Filia hominis rusticani Nyewglasch, Agnes nomine, parochiæ de Jasszet Cracoviensis diœcesis, ætate septennis, in corpore universo paralytica erat et in singulis membris contracta, os habens discurvum et retortum, oculos pari passu distractos et retortos, pedes divaracatos, manus vero et cetera membra assiduum patientia tremorem. Tanta insuper membris singulis inerat deformitas, quod nullum membrum suum officium satis retinere, sed omnia ex suis locis et compaginibus discessisse videbantur. Miseratione itaque parentum, suæ afflictionis conditionem gementium, ad ecclesiam parochialem in Jasszel delata, et B. Stanislao Martyri fiducialiter devota, post benedictionem quam Sacerdos ecclesiæ cum invocatione nominis S. Stanislai super ægram legendo expleverat, etiam corpus tortuosum et languidum panniculo sericeo, cui ossa B. Stanislai consueverunt includi, contigit et consignavit. Cumque consignationem hujusmodi et contactum tribus diebus ingeminasset ; tertia demum consignatione finita, Agnes in soporem versa, in sinum maternum caput reclinans dormitare cœpit. Sub hac quoque dormitatione domum a parentibus relata, priusquam ædem propriam contingeret, in omnibus membris sanam illam conspiciunt et incolumem ; et in laudes Jesu Christi et sui Martyris Stanislai ora solvunt : atque in crastinam diem gressu perfecto per se ipsam gradiens, ad ecclesia in Jasszet perveniens, et magnalia sibi per præsidium B. Stanislai [facta] universo populo ostendens, magnæ fuit singulis, qui illius languoris varietatem ante perviderant, et admirationi et stupori.

tertia cum oris distorsione, manuumque et pedum impedimento :

19 Mater familias Catharina, femina ex Skarbimiria, subito in paralyticam decidens ægritudinem, gravi dolore torquebatur : adeo insuper languor paralyticus apud illam invaluerat, ut vi doloris os ejus usque ad aurem retortum permaneret plurimo tempore, præbens videntibus de se spectaculum monstruosum. Ad quæ omnia etiam dolor ingens capitis, miro modo eam excrucians accedebat. Paralysi vero F adeo constricta manebat, ut etiam pedum et manuum usus ei negaretur. Quibus malis mulier oppressa, pro festivitate S. Floriani Cracoviam adducta ad sepulcrum B. Stanislai, de cujus stupendis miraculis perdocta erat, manibus famulantium invecta est ; et prona atque supplex biduo orans, non consequebatur sanitatem. Nihil tamen de Dei benignitate et meritis B. Stanislai diffidens, supplicationem suam in tertiam diem producebat. Itaque die illa, contritionis ardore repleta fletibus magis quam precibus cœpit pro sui curatione beatissimum interpellare Stanislaum. Cujus beneficio et merito confestim omni torvitate oris in suum locum remeante, et omnis capitis ægritudo sublata est, et omnis informitas ex tunc deinceps dispulsa. Præfata quoque mulier Catharina, ab omni paralysi curata, sanitati de præmortuis membris restituta, pedibus in Skarbimiriam reversa, miraculum suum ipsa circumtulit.

item puer paralyticus omni fere sensu privatus,

20 Vithkerus Theutonicus, civis Cracoviensis, dum duos filios gravibus ægritudinibus refertos haberet, mente et spiritu assiduo dolore de filiorum passionibus affligebatur. Alter enim, cui Gerardus nomen erat, quadriennis, gravissima paralysi ; alter Richoldus, sexennis, durissima epilepsia vexabatur : ampliores

AUCT. JO. LONGINO

A ampliores tamen paralyticus parenti ingesserat angustias quam epilepticus, qui per intervalla cruciatus excipiens, nonnumquam sanitate potiebatur; paralyticus vero, assiduam passionem perferens, nedum loquendi vel ambulandi, sed et tangendi usu penitus amisso, non secus quam truncus aridus alieno ministerio volutabatur. Stomachi insuper correptus dolore, et omni appetitu prostrato, per viginti duos dies omnem cibum et potum perosus, lympha tantummodo interdum, quam in panno lineo sugebat, leviter reficiebatur. Contristatus itaque Vithkerus pater, et pro passione vehementi et pro morte quæ imminebat filii, in ecclesiam majorem Cracoviensem decurrens, sanctissimum magna vociferatione cœpit invocare Stanislaum: libera, inquit, Præsul beatissime Stanislae a mortis tormento et languoris, et vim tuæ sanctitatis tam mihi miserando et miserabili patri quam moribundo filio meo impende: quem plena fide ad bustum tuum me cum argento, fertonem appendente, repræsentaturum devoveo. Dum voti et supplicationis sermonem Vithkerus complevisset, domum reversus, Gerardum filium offendit loquentem et ambulantem, quem reliquerat moribundum, mutum et elinguem. In ampliorem itaque erectus fiduciam, unius filii graviori morbo laborantis sanitate obtenta; hac eadem meliora de altero cœpit sperare, novoque voto et nova supplicatione illi a beatissimo Stanislao incolumitatem deposcere. Exaudivit autem clementissimus Deus precem ejus; et per merita electi sui Martyris Stanislai, etiam Richoldum de morbo epileptico, quem per singulos dies ter nonnumquam et quater cadendo pertulerat, adeo plenissime absolvit, ut ne vestigium prioris ægritudinis in eo remaneret. Utriusque autem filii liberationem consecutum se, alacritate et gratitudine immensa, Vithkerus testari cœpit: nam ad sepulcrum B. Stanislai cum conjuge et liberis sanatis pergens, munus quod devoverat Sancto Dei obtulit, illiusque mirificum in se et filios demonstratum solamen vulgavit: et in domum reversus, amicis et necessariis corrogatis, grande convivium super filiorum incolumitate exhibuit.

ejusque frater epilepticus:

B

cæcitas depulsa,

curantur oculi extincti

21 Vlosciborius, Cracoviensis diœcesis Armiger, in oculorum dolorem incidens, in id gravaminis atque cæcitatis pervenerat, ut orbes oculorum ejus, morbo stringente eversi, carnem tantummodo rubeam habere viderentur, in locum virtutis visivæ succedentes. Qui dum mentis angustia, pro cæcitate quæ sibi acciderat, urgeretur; ad ecclesiam majorem Cracoviensem; et ad sepulcrum beatissimi Stanislai se conduci, annulo quoque ejus loca oculorum primum signari, deinde aqua in annulo intincta ea lavari obtinuit: et continuo, rubedine sensim discedente, perfectam oculorum sanitatem excepit: desiderium quoque cibi et potus, quod dolor oculorum immensus prostraverat, eadem die resumpsit.

C

et vermibus scaturientes

22 Przibislawa virgo, filia Kigneri civis Cracoviensis, oculorum dolorem passa, fortius et vehementius in oculo sinistro cœpit torqueri. Cumque dolor assidue invalesceret, etiam vermium multitudo, per corruptionem humorum procreata, sensibiliter ejus passionem ingeminans, cœpit apparere. Qui cum nullo humano ingenio vel arte, quoniam in abscondita palpebrarum dum quærerentur diffugiebant, possent evelli; et perpetuæ cæcitatis periculum feminæ præfatæ immineret; a parentibus in templum et ad sepulcrum B. Stanislai defertur, qui pro filiæ curatione Sanctum Dei supplici devotione interpellabant. Uno autem ex ministris ecclesiæ Cracoviensis oculum ulcerosum, cum lapillo de sepulcro S. Stanislai sumpto, contingente, vermium multitudo quasi imperata, discessit. Sequenti vero die, cum unus tantummodo grossus vermis appareret, et is etiam se diffugiendo sub palpebram comprehendi non sineret; ad invocationem S. Stanislai disparuit, et puella integræ sanitatis visum recuperavit. D

item epileptici duo:

23 Boguslaus de Pelgrzimowicze, nobilis, habuit filium quadriennem, nomine Nicolaum, qui epileptico morbo gravatus, spumans et per terram volutans, adeo passione vexabatur, ut frequentius animam æstimabatur exhalasse. Hic crebrescentibus beati viri Stanislai miraculis, præfatum Nicolaum filium ad tumbam ejus detulit: et quam primum illam osculando contigit, ab eo tempore et deinceps usque ad diem mortis suæ, perfectam liberationem accepit.

24 Boguslaus de Brodzina villa, Miles, alter a priori, assidua et ingenti torquebatur afflictione, pro filio suo Damiano, quod a morbo epileptico tam frequenter et assidue vexaretur, ut vicibus decem per diem gravem illius, cunctis videntibus et horrentibus, sentiret invasionem. Cumque morbus sensim invalescens in annum cum dimidio tenderetur, et tam pater pueri quam universi cognati et familiares ejus ex officio afflictarentur; plenam de meritis beatissimi Stanislai fiduciam concipiens, puerum ad sepulcrum beati viri cum oblatione solenni detulit, devovens se pro sanitate filii hostiam annuam, agnum unum de suis gregibus, ecclesiæ Cracoviensi, E in qua ossa Sancti Dei Stanislai requiescunt, largiturum. Cumque orationem et votum pro incolumitate filii persolvisset; Nicolaus puer a morbo diuturno, quo assidue detinebatur et vexabatur, solutus est.

apostema periculosum gutturis.

25 Martinus de Morawicza, vir de ordine Militari, gravi languore correptus, apostema gravissimum quod in gutture emerserat, habere cœpit: quod primum illi loquendi, deinde edendi auferens, etiam respirandi et spiritum attrahendi potestatem ademit. Ad portam itaque mortis se intelligens devenisse, quoniam suffocatio sua plerisque vicibus et ab ipso et ab astantibus liquido notabatur perventura, annulum B. Stanislai ex Cracovia, magna prece magnoque conatu impetravit ad domum suam afferri. Audierat enim vocem per visum sibi dicentem, ut fiducialem faceret ad patrocinium beatissimi Stanislai recursum, magnifico ejus suffragio apprime curandus. Cum itaque annulus Pontificis beati, domum suam a ministris Cracoviensis ecclesiæ solenniter delatus, et signaculo ejus locus gutturis et apostematis fuisset benedictus; continuo apostema dimidiatum et ruptum est: et languidus, quemadmodum ei per visum monstratum fuerat, ad plenam incolumitatem rediit. F

CAPUT V.

Varii moribundi, amentes et alii adjuti.

Moribundorum pericula depulsa, unius ex longo morbo,

Ex eodem villagio Morawicza, quod paullo ante perstrinximus, Goslaus Miles ortus, gravi et diuturna, a die videlicet S. Michaelis Archangeli ad Parasceven, ægritudine vexabatur. Cum itaque tam suo quam omnium aliorum judicio, prope diem atque prope horam migraturus hinc crederetur; ad conjugis suæ fidelem suasionem, beatissimum cœpit pro sua incolumitate interpellare Stanislaum, devovens se ejus limina cum oblatione solenni, quam primum id ei per infirmitatem liceret, visitaturum. Qua pollicitatione emissa, sensim dudum languidas vires cœpit resumere: et tandem, baculo debiles adhuc artus sustentans, votum impleturus ad sepulcrum beati viri venit: ubi ex integro testatus est se esse sanatum.

27 Ejusdem parochiæ de Morawicza femina, genere

A nere Theutonica, Gertrudis nomine, filium suum, habentem ætatem annorum circiter trium, Martinum; videns ex assiduo et gravi languore moriturum; beatissimo illum Stanislao, qua potest amplioris mentis devotione, devovens; ad tumbam ejus cum filio in ulnis gestato, quam celerius poterat properavit. Cumque votum quod promiserat et orationem solvisset; e vestigio puer ab infirmitate, qua detinebatur, solutus est: quem mater ovans, et Sanctum Dei Stanislaum in omnium auribus mirificans, domum retulit incolumem.

alterius ex gravi languore,

28 Andreas Miles, ex Proschowicze heres, carnem gutturosam et inflatam assidue excrescentem, per humores peccantes genitam, in gutture consecutus; tædio primum et dedecore, ad extremum vero periculo vitæ (neque enim ea stringente edere illi aut potare licebat) afficiebatur: nonnunquam insuper vitales spiritus in eo dolor morbi adeo coarctabat, ut prorsus nulla ei de cetero vivendi spes relicta foret, nullo medicorum audente ei ferre antidotum. Cum extrema itaque agitaretur desperatione, beneficia beatissimi Stanislai in plurimos collata commemorans, cœpit fide et spe plenus suæ sanctitatis conclamare, utcumque poterat, solatia; devovens se ejus sepulcrum et limina visitaturum. Et mox ad B invocationem hujusmodi gravedo omnis qua detinebatur amota, visitatione sepulcri viri Sancti peracta, etiam omnis tumor et gutturositas disperiit.

tertii item ex tumore gutturis,

29 Inciderat idem Miles Andreas de Proschowicze, de quo immediate narravimus, in gravem aliam infirmitatem, ex qua illi apostema et morbus letalis, qui anthrax appellabatur, erupit, omnem medicorum artem et medicamentorum vim pervincens. Qui ad solitum remedium, dum gravi morbi affligeretur cruciatu, faciens recursum, se totaliter beatissimo devovet Stanislao; pollicens se ejus sepulcrum, cum consorte sua, pedestri visitaturum fatiga. Et continuo, nocte votum insequente, mortale quod hominem necaturum verebatur apostema, non sine multorum hujus rei consciorum admiratione, disparuit; et æger lætatus omnem se sanitatem adeptum, votum devotissime explevit.

ac dein ex ulcere

30 Vir nobilis, Szmil de Moravia, gravem incidens ægritudinem; passionis ejus, passim repente adversa valetudine, adeo affligebatur molestiis, ut pedis dextri officio penitus remaneret privatus. Quapropter acerbitate doloris permotus, et de vita omnino desperans, condito sub præsentia Principis sui et militarium vicinorum testamento, exhalaturus animam propediem videbatur. De propitiatione tamen C divina et suffragio beatissimi Stanislai fiduciam singularem concipiens, seipsum intercessione sua curandum beatissimo devovet Stanislao, pedem quoque aridum vel potius emoriturum ejus annulo obtinet benedici. Quo facto cura pedis illico, cunctis qui aderant stupentibus, secuta est: et ipse sepulcrum viri sancti adiens, et vota solvens, ad perfectam, de qua desperaverat, rediit sanitatem.

quarti ex gravi ægritudine

31 Grandi et horribili Catharina, uxor Militis Petri de Kadzimicze, premebatur infirmitate: tumor siquidem ingens, tam caput illius quam cetera oris membra vexando, adeo pervaserat, ut humani vultus species in ea non posset tumore obnubilante dignosci. Nasi tantummodo simitas modice tantum ex facie prominebat; cute faciei, juxta ac si oleo prolita foret, resplendente: sed et caput et facies tetro livore obducta erant: aures insuper tumor niger fuscaverat, ut inspectantibus se moveret quemdam sua monstruositate horrorem. Et quamvis pro illius curatione longa et assidua physicorum desudasset industria; nullus tamen impensæ a medicis operæ respondebat effectus; quapropter a medicis deserta, nocte insequenti moritura credebatur. Maritum deinde ejus, Petrum Militem, non jam de vita temporali, sed æterna consortis suæ cura cœpit; anxiabaturque vehementer, quod Confessione nondum peracta et absque salutifero Viatico (utrumque enim adhiberi tumor horrendus vetuerat) foret decessura. Itaque sub intempesta nocte consurgens, et consortem suam beatissimo Stanislao fiducialiter devovens, Cracoviam properabat: ubi a Decano et ceteris Prælatis atque Canonicis, Cracoviensem Presbyterum cum annulo beati viri Stanislai transmitti in domum suam petivit. Qui dum illuc propere et in diluculo attigisset, mulierem ægrotam signaculo primum annuli benedixit, de aqua deinde annulo præfato intincta loca turgida atque tumentia linire cœpit: et continuo tumor sensim dehiscere, et femina languens usum loquendi habere, universis stupentibus, cœpit: mox quoque et Confessionis et sacræ Eucharistiæ [sacramenta] a Fratre Martino de Ordine Prædicatorum, veluti munus sibi gratissimum et necessarium percipiens, post dies paucos reliquiis tam humoris quam languoris ad integrum extitit liberata.

et quinti ex capitis universi monstruosa mutatione:

D *AUCT. JO. LONGINO*

32 Preduogius Armiger, Bohemus lingua et natione, cum duobus suæ conditionis hominibus versus Pragam agebat iter. Qui dum haud longe per spatium medii milliaris distaret a Praga, tempestas validissima, ex omni parte coorta, imbrem, grandinem, et fulgura frequentius solito producebat. Cujus periculum præfatus Preduogius cum comitibus itineris vitaturus, subter unam quercum viciniorem declinavit. Quo illic consistente, vis fulminis, tertiam arboris partem a summo usque deorsum perfindens, unum ex comitibus Preduogii enecavit, alterum in capillis exussit, et caput canis eos concomitantis quasi acutissimo præcidit gladio: Preduogium vero, suo terrifico ictu, surdum, mutum et delirum reddidit. Quem cognati et noti, eadem via faciendo iter, ad Pragam deferunt seminecem. Is cum Pragæ in ecclesia S. Galli positus, nocte quadam sopori se dedisset, vir quidam venerandus, et qui Pontificalibus amiciebatur indumentis, per quietem illi apparuit, dicens ei: Ego volo te benedicere: deinde legit super illum Evangelium, Initium S. Evangelii secundum Joannem, In principio erat verbum. Quo expleto dixit ægro: Surge et vade in Cracoviam ciliciatus et nudipes ad sepulcrum B. Stanislai: et quindena in abstinentia jejunii illic exacta, continuo liberaberis. Æger autem hunc, qui sibi apparuerat, putans ex Sacerdotibus Pragensibus fore, interrogavit eum, dicens: Quis es Domine, et quo nomine vocitaris? Ad quem Sanctus Dei, Ego sum, inquit, Stanislaus Cracoviensis Episcopus, tuæ infirmitatis consolator et medicus. Ad quam vocem mox somno et visione solutus, et usum plene audiendi et recte loquendi atque intelligendi sibi restitutum gaudens, Sanctum Dei Stanislaum in conspectu omnium Pragensium cœpit mirificare. Ad Cracoviensem deinde urbem in cilicio et discalciatus adiens, cuncta quæ sibi per visionem fuerant imperata; cum omni devotione implevit; perfectam, super omni quæ ei acciderat læsione, consecutus beneficio Martyris Stanislai sanitatem.

E *ex fulmine surdus, mutus et delirus,*

apparente S. Stanislao sanatur:

F

33 Annæ puellæ, filiæ Jacobi hominis rusticani, corpus primum languor, deinde linguam inflatura quædam, ex languore gliscens, invaserat: adeo insuper tumoris magnitudo in lingua invalescebat, ut præ grossitudine inflationis linguam intra fauces non posset inferre. Cum vero singula quæ adhibebantur antidota nullum producerent profectum; parentes puellæ, a vicinis persuasi, cum magna devotione et lacrymarum effusione, filiam et ipsius curam devovent beatissimo Stanislao: et continuo, ad emissionem voti et sancti Martyris Dei Stanislai invocationem,

curantur inflatura linguæ,

AUCT. JO. LONGINO

A tionem, et ægritudo corporis et tumor linguæ disperiit.

infans absque cute natus,

34 Margareta, femina nobilis, consors Joannis Militis de Koslow, dum uno partu geminos filios effudisset, unus eorum Joannes appellatus perfecta sortitus membra, parem perfectionem fratri, qui Martinus cognominatus, quemadmodum in partu geminorum frequentius obvenit, abstulerat. Cutem enim toto non habebat corpore : propter quem defectum, sine quadam abominatione et horrore, et quod amplius et admirabilius est, sine mortis periculo nusquam poterat attrectari. Quam molestiam parentes illius, quoniam illi humanitus succurri non posse videbatur, evasuri, ad divinum [auxilium] se totaliter et beatissimi Stanislai convertunt, puerumque tam monstruosum Sancto Dei devovent Stanislao. Qui mirum in modum, parentibus et cognatis orationem facientibus et vota emittentibus, efficaci pelle, quam sibi natura negaverat vestitus est, et de improperio atque morte merito B. Stanislai vindicatus.

pueri venter computrescens,

35 Stanislaus puer, nobilium parentum Pauli et Isanæ de Zlothinky filius, miserabili ab annis pueritiæ suæ, imo pene ab ipso ortu, torquebatur in-
B firmitate : venter siquidem dietim computrescens, omnia viscera et intestina detexerat nudata. Nascebatur tamen et succedebat quotidie in putredinis locum quædam caro, in pelliculæ modum; quæ subito et eadem qua producebatur die computrescens, per singulos dies gigni et decidere videbatur : ampliorem puero, per hujusmodi vicissitudinem, inferens torturam Parentes tandem ejus, varia anxietate de salute filii fatigati, intelligentes illi corporali suffragio remediari non posse, animadvertentes insuper beatissimum Stanislaum uberrima mortalibus beneficia largiri; præfatum puerum, quem sub nomine ejus baptizari fecerant, cum omni devotione et fletibus immensis, utcumque poterant deferunt ad tumbam Beati Stanislai : neque enim sine periculo portari is poterat, qui pene per omnia momenta moriturum se pronuntiabat. Cum itaque parentes ejus supplices et devoti ad sepulcrum Sancti pro filii salvatione tam vocibus quam fletibus per triduum interpellarent, et viscera pueri miserabiliter putrefacta atque nudata, per aquam in annulo Beati Stanislai intinctam die quolibet lavarentur, tertio demum die nova cutis novaque caro, non jam putribilis, sed sana, continua et concreta erupit, quæ puerum ab omni deinceps reddidit incolumem cruciatu et passione. Qui processu temporis in annos ampliores
C perveniens, ordinem Minorum Beati Francisci assumens, vitam illic laudabiliter consummavit.

mutus et rabidus,

36 Rusticus quidam, simplicis ingenii vir, uniusque filii pater, Radoslaus de Scothinky, anxius valde, quod filius suus præfatus, Petrus nomine, ab ægritudine correptus, etiam obmutuerat, tribusque hebdomadis permansit mutus ; sed et tædio rapiebatur immenso, die nocteque consurgens manus tenentium et custodientium se evadere, et in silvas ac nemora effugere nitebatur. Genitor itaque suus Radoslaus, de salute filii sui solicitus, et salubri usus consilio, suadentium sibi, quatenus filium suum beatissimo devoveret Stanislao, et curam illius Sancto promitteret, properavit Cracoviam cum filio : et pro ejus incolumitate, oblatione ad sepulcrum viri sancti facta, Martyrem Dei Stanislaum supplex interpellabat. Dum autem oratione et votis consummatis, æger filius annulo Sancti Dei consignatus esset ; et aquam, in qua idem annulus tinctus fuerat, potasset ; statim, remoto omni linguæ obstaculo, in perfectam et articulatam erupit vocem ; fugitque ab eo omnis ægritudo et tædiosa molestia corporalis.

37 Martinus de Lantkowicze, gravem infirmitatem incidens, octavo demum die efficitur furiosus : qui ne homines ceteros læderet, fune forti ligabatur. D

furiosus deductus ad sepulcrum

Cumque per dies quindecim continua fuisset agitatus insania, sexto decimo die de lucido intervallo aliquid captavit. Sub cujus spatii intervallo. totum se ad beatissimi Stanislai præsidium convertens, liberari se a tam grandi pernicie precabatur, devovens se sepulcrum Sancti quam primum visitaturum : deducitur tandem per custodes in Cracoviam ad sepulcrum Martyris sancti catenatus et vinctus, ne in læsionem cujusquam prorumperet, quatuorque diebus et totidem noctibus, vigilias circa agentibus custodibus, ad sepulcrum Sancti consistit : et cum sub conticinio quartæ noctis a sopore oppressus obdormisset, apparuit ei per visum beatissimus Stanislaus, venerando Pontificis vestitu amictus, dicens ei : Veni mecum, et continuo liberaberis. Qui somno expergefactus surrexit, et gradu concito ecclesiam magno nisu egredi tentavit : custodibus tamen illum detinentibus, egredi non valuit. Quos corripiens ait : Dimittite me, quoniam Sanctus Stanislaus, visibiliter mihi apparens, secum me venire, et de ecclesia egredi imperavit. Custodibus vero verba hujusmodi visa sunt diliramenta : quapropter illum in arctiori custodia ad priorem locum reductum habere cœperunt. E

primum visus sibi a S. Stanislao evocari,

Dum denique altera vice obdormisset, vidit per quietem duos viros venerandos venire ad se, atque monendo dicere : Veni nobiscum, quoniam ductu nostro ad beatissimum poteris pervenire Stanislaum : videbaturque ægro quod ad hæc verba consurgeret, et cum illis viris pergeret. Ac illis ducentibus, ecclesiam Sancti Andreæ, apud quam nunc Moniales Ordinis Sanctæ Claræ consistunt, ingressus, Sanctum Stanislaum, casula indutum et librum tenentem apertum, reperit : qui et dixit ei : Tunc es ille, qui afflictione furoris agitaris? Qui cum se illum respondisset : Sta, inquit, paulisper expecta et videbis. Ad hanc vocem ægro inspectante, cœperunt venire ex diversis statibus quam plurimi sibi noti, variis furoribus agitati, qui et diversis pœnis atque cruciatibus affligebantur. Sanctus vero Stanislaus, ad furiosum Martinum conversus, ait : Scisne qui et quales hi sunt, qui sub tot tormentis te vidente adveniunt? Quo se ignorare respondente : Isti sunt, inquit, Polonorum genus, qui falsa testimonia perhibent; nonnulli vero qui injusta decernunt judicia; nonnulli qui iniquas leges condunt; nonnulli qui humiliores opprimunt, spoliant, concutiunt; non- F

deinde in visione ad illum ductus,

et exhibitos sibi peccatores varios

nulli qui ventri, gulæ, libidini et ebrietati inserviunt; nonnulli qui aliorum negotia fraudulenter et dolose tractant; nonnulli qui substantias orphanorum, pupillorum, egenorum, et viduarum devorant; nonnulli quos superbia erigit, avaritia tabefacit, voluptas dilatat, malitia angustat, ira inflammat, discordia separat, invidia exulcerat, luxuria inquinans necat : et propter hæc et alia facinora, taliter, quemadmodum tibi monstratum est, torquentur; a quibus omnibus tu de cetero te contineas, ne deteriorem languorem incidas. Sed et eos quos in tormentis vidisti commoneas, ut pœnitentia acta a pravitatibus suis et impietatibus resiliant, pœnas eis præparatas evasuri. Tu vero mea intercessione, ad quam fiducialiter recurristi, te ex hac hora scias esse sanandum. Post hæc verba æger a somno solutus, evigilans, et de his quæ viderat per quietem secum volvens, cuncta ex ordine quæ viderat, quæque a Beato Stanislao audierat, in facie Cracoviensis Ecclesiæ, et sub audientia universæ, quæ confluxerat plebis, enarravit. Ab omni denique solutus insania et furore, integra ex tunc et deinceps potiebatur sanitate, magnalia Dei in Sancto Martyre Stanislao magnificans.

ad pœnitendum monere jussus sanatur,

38

A *a dæmonibus obsessus* 38 Adolescens Petrus, cognominatus Pyetrzez, de Villa Nyeszyth, a dæmonio arreptus, furore continuo dæmone plenus agitabatur. Qui etsi clausus in domo vinculis ferreis, nonnumquam ad columnam lapideam in domo stantem alligaretur; loris tamen omnibus disruptis (tanta fortitudo infirmæ ætati inerat) quam octo homines vix de loco suo movere possent, conquassaret et de terra evelleret. Quotiens vero adducebatur in ecclesiam ligatus, corripiebatur verbere, quoniam non aliter a prolatione turpium et scurrilium sermonum poterat inhiberi. Subitis insuper angebatur, concutiebaturque terroribus, qui illi per dæmones ingerebantur. Quæsitus autem cur tam assidua rotaretur formidine, respondebat occursare sibi, in forma pecorum et pecudum, et in quolibet alio ferarum genere, dæmonia, omnigenis modis sibi minitantia ad nocendum. Is cum dierum una ante ecclesiam omnium Sanctorum in Cracovia ligatus consisteret; a multitudine Cleri et populi, illum circumstante et orationem pro illo fundente, admonebatur rogabaturque, ut nomen beatissimi Stanislai, dæmonibus tremendum et formidabile invocaret, futurum enim per Dei propitiationem, ut nominis sui invocatione dæmones deterriti, ipsum linquerent. B *per S. Stanislaum liberatur,* Ad quam persuasionem cœpit adolescens potius liberius exclamare. Quare per vincula et ferramenta ligatus torqueor, cum plenam liberationem in hac ipsa hora sim consecutus? Et cum de modo et ordine tam insolitæ liberationis a circumstantibus scrupulosa indagine quæreretur, respondit: Sanctus Stanislaus, Cracoviensis Episcopus, in montem valde excelsum me assumens, et omnia dæmonia me vexantia abigens, quatenus abirent neque unquam mihi nocerent, imperavit: ad cujus jussionem omnis ille tenebrarum cœtus discedens me reliquit. Absolvens insuper me beatissimus Sanislaus, Cracoviensis Episcopus, a vinculis, hæc dixit mihi: Ego sum Stanislaus, Cracoviensis Episcopus, liberator tuus: Deo gratias age: et vade sub mea benedictione in pace. Solutus est illico, postea quam hæc circumstantibus retulerat; cum præter hæc etiam sana mens in eo jam fuisset perspecta: et ecclesiam ingressus gratiarum actiones in Deum primum, deinde in Sanctum suum concionabatur Stanislaum. Facta post hæc suorum criminum apud Sacerdotem confessione, sacratissimum percepit Viaticum: atque ex illa hora, plena in annos plures et tempora potiebatur sanitate.

C *uti et demens* 39 Paulus, filius Joannis Militis de Ulina, quindecimum agens ætatis annum, gravem amentiam contraxit: adeo delirans et insaniens, ut singulos notos juxta ac ignotos verberibus cæderet, et tam factis quam verbis furiosum se et dementem monstraret. Super cujus clementia pater ejus Joannes Miles magna actus molestia et turbatione, quid ageret, aut quibus modis salutem filio, non proficientibus quæ ingerebantur medicinis, quæreret, penitus in desperationem quamdam versus, ignorabat. Tandem Prandotha Cracoviensi Episcopo admonente, filium beatissimo devovet Stanislao, et illum ad tumbam ipsius cum oblatione solenni deducit in ecclesiam Cracoviensem. *gustata aqua annulo S. Stanislai tincta:* Qui cum, post orationem a patre et circumstantibus fusam, aquam annulo Pontificis gloriosi Stanislai tinctam gustavisset; repente omnem exuit dementiam et furorem: cum omni integritate tam mentis quam corporis, sospes domum, patre nimio gaudio exultante, repetiit.

factum ei votum retractans, 40 Vir quidam, Syedlecz nomine, singularem in Sanctum Dei Sanislaum monstraturus devotionem, sponte se devovet, Sancto Dei vaccam cum vitulo oblaturum. Verum cum sororem germanam Agnetham visitando egentem videret, voto quod in Sanctum Dei labiis distinctis in plurimorum audientia D devoverat variato; vaccam cum vitulo sorori potius, egestate laboranti succursurus, in animo dare firmavit: existimans, se salubrius atque perfectius opus patraturum. *AUCT. JO. LONGINO in cæcitatem et amentiam lapsus,* Verum cum ex sororis domo de danda sibi vacca et vitulo certificatus procederet, cæcitate subita percussus, etiam mentis alienationem sibi succedere persensit. Quo malo deterritus, accersito Sacerdote, facinus, quod in Sanctum violando votum et munus retractando commiserat, confessione et pœnitentia expiavit: pollicens se de cetero cautius quod devoverat impleturum: et continuo, Sacerdote præsente, tam visum quam sensum resumpsit. Ad sepulcrum quoque Beati Stanislai cum consanguineo suo Paulo, non assumpto quod devoverat munere, proficisci cœpit. Sed cum in itinere positus iterum se sensisset turbari, et a dementia invadi; *eodem soluto sanatur:* ad propria Paulo consanguineo eum deducente reversus, vaccam cum vitulo accipiens, et in Cracoviam deducens Beato Stanislao obtulit, quemadmodum devoverat; ab omni ægritudine et turbatione mentis et spiritus ex tunc et deinceps quietatus: documentum non inultæ perfidiæ futurus, ne quis violando vota, Deo et Sanctis ejus propria præsumptione illudat.

E *item moribundus ex inflatione corporis,* 41 Nicolaus, filius Wlostiborii Militis, annum agens ætatis sextum, a subita ægritudine correptus, tam gutturis quam capitis et pectoris nimia inflatura onustus, a parentibus et familia velut moribundus deflebatur. Dissolutionem autem illius pater pro caritate naturali aversurus, in Cracoviam illum quadriga ad sepulcrum Beati Stanislai deducit: qui quam primum salutarem aquæ liquorem, annulo beati Pontificis tinctum, bibendo contigit; illico omnis illa inflatura capitis, pectoris et gutturis, et vis omnis pestiferi apostematis elanguescens, cunctis qui aderant stupentibus, disparuit: et puer, patre præsente et illacrymante, plenam convalescentiam accepit.

et alius ex hemicrania. 42 Vitus, ecclesiæ Sancti Floriani extra muros Cracovienses Præpositus, in parte media capitis sinistra gravi dolore percussus, tam vehementissimo affligebatur languore, ut omni loquela per quatriduum amissa, neque cibum neque potum sub illo quatriduo capere valens, consummari propediem formidaret. Quarto demum die, verba frangens potius quam proloquens, suppliciter expetiit annulum Beati Stanislai ad se deferri. Quem cum singulari devotione et reverentia excipiens, locum doloris per F illum attractabat; et continuo sensit magnitudinem diminui doloris. Sed et de aqua, annulo Sancti tincta, partem aliquam sorbens, et locum doloris liniens, partem reliquam conservari mandavit. Cum autem insequenti die, pari morbo dolore invalescente vexaretur, aquæ conservatæ residuum utcumque poterat sorbuit; et repentina fuga omnis dolor, qui illum ad mortem utique attriverat, abscessit.

CAPUT VI.

Varii ægri sanati : alii a submersione et incendio liberati.

Sanantur ex ægritudine et dolore cæcutiens, Crzisanus de Pyotkowicze, vir ruricula, in duram atque gravem decidit ægritudinem, quæ illum diebus pluribus neque cibum neque potum capere sinens, etiam doloris magnitudine effecerat cæcutientem. Qui in tam difficiles acerbitates et molestias se videns prolapsum, visitandi sepulcrum beatissimi Stanislai, et curam suæ sanitatis sibi committendi, desiderio agi cœpit: continuoque Sancto Dei se devovit, pollicens se ejus limina quam primum aditurum. Verum cum id, ob necessitatem quæ illi contigerat, per se nullatenus explere valeret; Stephanus, vicinus et compater suus, obnixius ab eo

AUCT. JO. LONGINO

A eo interpellatus, ipsum jumento suo impositum Cracoviam, et deinde ad sepulcrum Sancti Dei Stanislai deduxit: ubi cum fiducia et lacrymis orans, a cæcitate primum solutus, etiam a dolore et morbo, qui eum pervaserat, meruit ad integrum liberari, plenam sanitatem ex tunc ac de cetero consecutus.

ex longo morbo muta,

44 Anastasia, Petri Slawkoviensis civis filia, tertium ætatis annum supergressa, gravi cœpit in Epiphaniarum Domini die ægrotare infirmitate. Qua sensim invalescente in Ramis-Palmarum usum loquendi amittens, usque ad diem Inventionis sanctæ Crucis muta permansit et elinguis: adeoque continuo dolore urgebatur, ut parentibus ejus nulla spes salutis ipsius foret relicta. Qui longa illius ægritudine anxiati, beatissimo eam devovent Stanislao; quadrigaque impositam [assumentes], versus Cracoviam iter arripiunt: sed vix dimidio milliari exacto, vinculum linguæ ejus solutum est, et loqui recte cœpit. Cum vero sequenti die ad tumbam viri sancti a parentibus, vota et orationes pro ea suppliciter solventibus, producta fuisset; sub omnium qui aderant oculis integram accepit, beneficio beatissimi Stanislai, sanitatem.

et aliam malo gutturis affecta,

45 Jawitha, consors Buguslai de Chelm, ab in- B firmitate subita et gravi, guttur illius assidua vexatione stringente, invasa sex hebdomadas cibum, non nisi cum magna difficultate et gravedine, capiebat. Igitur Deo se et beatissimo devovit Stanislao; tandemque ad sepulcrum illius pedestri itinere, juxta voti qualitatem, perveniens, ad sui sancti nominis invocationem, repentinam et perfectam liberationem est consecuta.

puella virginitatem amissam dissimulans

46 Ursula de Cracovia, Theotonici generis femina, nubilis et adulta, cuidam adolescenti virginitatem suam prostituens, virginem tamen se privatim et publice gerebat; existimans per simultatem hujusmodi facinus suum homines ignoraturos, non recogitans, Deo omne quod simulatur aut fingitur displicere. Hæc aliquando, festo solenni Pentecostes imminente, ad ecclesiam majorem Cracoviensem, cum genitrice sua sceleris sui conscia, limina Beati Stanislai visitatura, processit. Et dum ad pedem montis attigissent, Ursula quæ hactenus ob fervoris æstum caput velatum habuerat, matre monente ut ecclesiam velato capite introiret, materno consilio neglecto, velum amovit; et sertum gestans in capite, ecclesiam majorem ingressa, sepulchro beatissimi Martyris Stanislai appropinquavit. Cumque in oratione procumbens, caput in terram paululum reclinasset, sertum illi ex capite decidit. Quæ eo resumpto surgens, crines adornare et sertum vertici reimponere conata, universam capitis comam detraxit; et omni cæsarie nudata decalvataque, non secus quam si acutisssima nonacula rasa foret, in conspectu omnis muititudinis apparuit. Quo tali confusionis opprobrio videns se pro sua temeritate ad sepulcrum viri sancti deprehensam: contritione, ei tunc per preces et merita Sancti Stanislai inspirata, suadente, et facinus suum publice in totius populi audientia proclamare non erubuit; et ad sacerdotem accedens absolutionemque suscipiens, digna pœnitentia scelus suum expiavit; per confessionis ignominiam, meritis et interventu beatissimi Stanislai, ad salutiferæ compunctionis et pœnitentiæ fructum perducta atque stabilita

in accessu ad sepulcrum

C

subito calvitio punitur et fatetur peccatum,

per confessionem expiat.

Venetias tendens navis

47 Tendentibus ad limina BB. Petri et Pauli in urbem Romanam, Comite Fanussio, viro nobili, filio Jaroslai, cum nepote suo germano Petro, Henrici fratris filio, et aliis quampluribus; Petrus Polonus, Clericus, Bononiam consequendæ Canonicalis scientiæ gratia aditurus, societati illorum comes individuus accessit, deferens secum beatissimi Stanislai reliquias, cum supplici devotione, pro sui itineris D securitate consequenda, a Prælatis et a Canonicis Cracoviensibus impetratas. Prospero autem usi successu ad Aquilegiam pervenientes, conducta navi, multorum aliorum consortium sortiti, pelago in Venetias navigant Tempestatis autem periculum, quod ex evidenti conjectura, propter aeris et temporis intemperiem venturum reformidabant, vitaturi; alto mari neglecto, ne fluctibus et procellis obruerentur, juxta littus ad quinque vel sex sagittarum tractus navigationem suam peragebant. Cumque de prope civitatem Carniolam adnavigassent, subita tempestate coorta, in extremum vitæ discrimen delati, reducere navem ad littus et aridam maximo conatu maximoque nisu æstuabant. Verum mari magis ac magis intumescente, obluctantibus fluctibus omnes conatus humani recidebant in irritum. Adeo autem undarum vorticibus gravidata jam extabat navis, licet frequenti ejectione undæ certatim ex illa effunderentur; ut singulis in navi existentibus aqua ad genua ascendisset. Per validas deinde obrepentesque procellas clavo et antenna confractis, suffocationis ex'tium subituri pavidi et trementes operiebantur. In desperationem itaque omnes versi, varios Sanctos pro varietate regionum: alii videlicet Sanctum Jacobum, alii Sanctum Nicolaum, alii Sanctum E Martinum, Poloni vero Beatissimum proclamabant Stanislaum. Tum Petrus Clericus, prolatis in publicum quas secum deferebat Beati Stanislai reliquiis, ceteros omnes bono animo esse jubet: En, inquit, nobiscum præsens est, cujus invocamus præsidia confidite tantum: non sinet nos ultimum naufragium experiri. Ad quam cohortationem cum omnes mentes, extrema desperatione perterritas fractasque, in spem meliorem erexissent; clamor omnium tollitur iu cœlum, et ceteris Sanctis omissis, solius Pontificis et Martyris gloriosissimi Stanislai patrocinium ab omnibus expetitur. Sub cujus supplicationis momento, una procella, ceteris grossior atque eminentior, repentino flatu adveniens, navem in altum sustulit, et pene in ictu oculi in quoddam vicinum arundinetum projecit. Eversa autem navi, quamvis omnes terram contigissent, nemo tamen ex illis fuerat desideratus: sed salvi et incolumes cum rebus et personis, singuli in undas, aliqui usque ad pectus, aliqui ad brachia, aliqui collo tenus persistebant. Sedata autem tempestate et navi refecta, dum prosperiore navigatione Venetiarum urbem pervenissent, virtus divina et sui Martyris Sancti Stanislri meritum ab universis in commune divulgata extollebatur: pro comperto F tunc habitum est quod Sanctus Dei Stanislaus Martyr, potenti sua intercessione et merito, non in terris solum, sed in undis atque in pelago; non in una tantummodo Polonorum gente et natione, sed in universis mundi nationibus et climatibus, suam clementiam suaque suffragia mortalibus se invocantibus monstravisset. Beneficiorum quoque Martyris, etiam ipsa jumentorum et brutorum corpora expertia non sunt, quod insequens declarabit prodigium.

et in tempestate periclitans,

prolatis Sancti Reliquiis

ad littus omnibus salvis ejicitur.

Inter plures ad S. Stanislaum peregrinantes

48 Honoraturi Sanctum Dei Stanislaum, et ejus limina visitaturi, cum jam de sanctitate illius et prodigiis atque miraculis stupendis, assidue crebrescentibus, celeberrima per universam regionem Polonicam et ejus vicinam haberetur opinio; nonnulli homines de Laciciensi et Mazoviensi regionibus utriusque sexus, glomeratim catervatimque Cracoviam pergebant: inter quos unus Matthæus nomine, facetior ceteris habebatur, curiositate suarum facetiarum ceteros homines provocans in risum. Qui et equum habebat monoculum, qui victualia et sarcinas, sub peregrinationis tempore, pro ipso Matthæo

A thæo et comitibus sui itineris advehebat. Cum itaque una simul pergerent, et jocosis facetiis ad levandum viagii laborem relatione vicaria uterentur; ampliorem illis facetiarum oportunitatem mero, de quo plus solito ea die hauserant, subministrante, præfatus Matthæus, ceteris loquacior et facetior, hujusmodi deliramentorum facetiis in Sanctum Dei Stanislaum uti pergit. Quid admirationis, inquit, est et prodigii, si sanctus Martyr noster Stanislaus, in atria Domini et in potentias ejus cum triumphali palma ingressus, hominibus mortalibus ratione tamen utentibus, ipsum pro variis suis necessitatibus et morbis curandis interpellantibus, visum, auditum, gressum et alia innumera beneficia soleat rogatus conferre? Quanto vero celebrius foret miraculum suæque sanctimoniæ amplius indicium, si in bruta quoque animalia, poscendi et supplicandi virtutem non habentia, prodigiorum suorum efficaciam extendens, sub præsenti tempore equo meo monoculo tribueret oculum amissum; prodigioque hujusmodi deslararet se beneficium etiam non petenti posse conferre, qui solitus est non nisi supplicanti atque petenti beneficium præstare. Cumque hujusmodi ingeminaret blasphemias: et arguentibus eum de tam inconcinnis facetiis, ceteris suis contribulibus, vaniloquus et illotus sermo ab ejus ore non posset per correctionem fraternam explodi: oculus illico ejus crepuit, equus vero oculum, quem dudum amiserat, habere integrum cœpit. Stupore deinde cunctos pervadente, mœror etiam et anxietas et confusio omnium pectora occupat, super socio tam subita animadversione percusso. Celebratur insuper per ora omnium divinæ potentiæ, et sui Martyris Stanislai admirabilis magnitudo: quæ prodigioso moderationis temperamento, dum blasphemo oculum auferret, jumento donaret. Tum demum Matthæus, cæcitate hujusmodi vexatus, intellexit se non facetias, sed blasphemias in Deum et Sanctum ejus Stanislaum protulisse; et reatus sui magnitudinem recognoscere cœpit. Quapropter ad sepulcrum Martyris Dei Stanislai Cracoviam perveniens, in animo humiliato et contrito de scelere suo facta per prius confessione pœnitentiam agens, fletibus illud et assidua ad sepulcrum Sancti Dei Stanislai supplicatione expiabat: donec miserationum Dominus, per suffragium Martyris sui Stanislai, illum respiciens, oculum, quem blasphemando amiserat, consolidando instaurasset: utriusque oculi præstando pœnitenti visionem, ut in suarum misericordiarum multiplicatione, quemadmodum David cecinerat, hominem salvaret et jumentum.

quidam optat Sancti virtutem etiam in equo suo monoculo probari:

B

et ipse oculum amittit, equus accipit;

sed pœnitens recipit.

C 49 Cum plures Polonorum Milites ad passagium generale, [indictum] per summum Pontificem contra Prutenos idololatras et barbaros, Cruce assumpta, ad bellandum et exterminandum prædictos Prutenos accincti, Prussiam se contulissent, et bella illic pro Christianis et fide Catholica cum barbaris assidua gererent, fidei orthodoxæ illos subjugaturi; Andreas de Moravicza Miles, spectatæ in illorum numero probitatis vir habebatur: qui a suis progenitoribus audierat didiceratque beatissimum Stanislaum, Cracoviensem Episcopum, sanctitate fore insignem et celebrem, et multa prodigiorum clarescere sublimitate. Quapropter ab annis suæ pueritiæ, et quousque in virile robur evaderet, et deinceps, singulari in sanctum Dei Stanislaum ferebatur devotionis ardore; illi miro religionis et reverentiæ affectu præstans reverentiam atque culturam, seque et sua omnia suasque necessitates Sancto Dei Stanislao, pro omni loco et tempore, commendans. Accidit itaque bella illi in Prussia gerenti, ut Prutenorum potentiis conflictis, ad curiam unius nobilis Pruteni, pulchram nimis et munitam, cum comitibus suis deveniens, incendere illam et conflagrare igni a ceteris admoneretur. Quorum jussionem executurus, diu satis hærendo investigabat, solicitus quonam modo curiam ipsam, undique conclusam et obseratam, introiret. Tandem per scrupulosam explorationem porticum unam, satis angustam, bassam et declivem adeo, ut ex equo descendere cogeretur, offendens, penetralia curiæ irrupit, et locis aliquot flammas subjecit. Verum cum incendium illud, correptis omnibus in circuitu, latius manasset, Andream etiam Militem, parte ab omni circumdatum, inclusit: et cum evadendi omnis adempta foret atque effugiendi potestas, jam in suum etiam auctorem sæviebat. Sed nec comites sui, qui circumstabant ab extra, ad eripiendum eum de flammarum medio aliquam navabant operam, existimantes eum de mediis ignibus dudum exiliisse. Itaque sub tam periculoso necessitatis vel potius mortis imminentis articulo detrusus, cum videret se a flammarum peti voragine, a comitibus quoque, clamorem si quem ederet percipere non valentibus, nullius ferendi solatii spes restaret; ad Patroni sui beatissimi Stanislai præsidium, in flammarum positus medio, se totus convertit, sciens fidensque quod beatissimus Stanislaus, devotionem suam secutos et in se sperantes numquam deseruit; sed pio et forti præsidio ubilibet illos protexit. Gravibus itaque suspiriis ad Deum ingemiscens precabatur, se per beatissimi Stanislai intercessionem et suffragia ab imminenti flammarum exitio ereptum iri. Nec mora Beatissimus Stanislaus affuit, et fideli famulo suo, hinc inde quo gradum figeret anxie prospectanti, ferens auxilium, flammarum globos divisit, evadendique potestatem fecit. Ipse siquidem Andreas, dum advertisset, quod nusquam alias notare poterat, flammam in cameræ modum contra porticum qua intraverat divisam, fore præparatum sibi effugium per merita beatissimi Stanislai intelligens, ad porticum illam accedens; et eam latam et spatiosam in portæ modum, ut sibi videbatur, et quam paullo ante arctam et angustam noverat, reperiens, equo insidendo [per eamdem] quæ tamen paullo ante sessorem equitem non capiebat, illæsus et omnis exustionis expers exivit. A comitibus autem, de incolumitate sua et evasione magna stupentibus et ovantibus admiratione, cum ingenti hilaritate exceptus; mirificum beatissimi Stanislai solatium, quod illi in flammis mediis invocatus præstiterat, et quonam modo incolumitatem illi donaverat, in omnium auribus recitavit. Quapropter in amorem et devotionem beatissimi Stanislai Martyris omnium, qui hæc audiere, concitata sunt corda: magnificabaturque ab universis Dei in Martyre suo Stanislao potentia, per cujus suffragia et merita, tam naufragiorum quam incendiorum a fidelibus suis averterentur pericula; et Sanctus ipse magnus in cœlo, magnus in terra, magnus in undis, magnus in flammis, semper et ubique habitus fuerit clarus, mirificus, potens et insignis.

In bello Prutenico,

Miles ab infantia S. Stanislao devotus,

D

AUCT. JO. LONGINO.

dum jussus curiam hostilem incendi

flammis involutus,

E

illius patrocinio illæsus evadit.

F

CAPUT VII.

Variæ apparitiones S. Stanislai, potissimum de procuranda Canonizatione et corporis elevatione.

Palatinus Cracoviensis *a* Fulko, quem lingua Polonica Pelkam appellat, cum gravi infirmitate correptus in grabato decumberet; stertenti illi potius quam dormienti, vir venerandus in ornamento Pontificali apparuit, et trementem consolans ac bono animo esse jubens, ait illi: Ego sum Stanislaus Cracoviensis Episcopus, cujus meritis te non dubites sanatum: dic universis, quaslibet necessi-

a Palatinus Cracov. æger

AUCT. JO. LONGINO tertio in visione a S. Stanislao confortatus

A tates sustinentibus, ut fiducialiter curæ meæ se permittant, mea quoque suffragia invocent; et sepulchrum visitent, omnium necessitudinum suarum votivam consolationem mea intercessione recepturi. Cum autem æger ea visione perfunctus evigilasset, et de his quæ viderat stupens secum tacitus volveret; in dormitationem priorem relapsus, tandem secundo parem priori habuit visionem; et expergefactus, et in ampliorem admirationem versus, quid sibi tam prior quam secunda vellet visio vario mentis discursu pertractabat. Iterum tertio idem Pontifex sibi apparens monuit hominem bene de se sperare, et sanitatem consecutum ceteros quoque ejusdem spei esse juberet. Qui evigilans et se integræ sanitati restitutum dignoscens, præconem se viri Dei constituens, magnifica ejus in universos suffragia cœpit efferre. Processu denique temporis cum filius ejus Peznan graviter langueret, et medicorum judicio in mortem destinatus foret; pater ejus Fulko Palatinus, serius admonitionis sibi factæ per visum recordatus, cum fletibus et lamento filium jam agentem agonem beatissimo cœpit devovere Stanislao, cum magna fiducia suppliciter interpellans, ut quod sibi triplici pollicitatione firmaverat in ægro suo et jam moribundo exequeretur filio. Ad

convalescit ejusque filius moribundus sanatur:

B quam vocem filius oculos aperiens et patrem fletibus madentem videns: Quid, inquit, pater mi, de beatissimo mihi narras Stanislao? At ille: Voveo te, inquit, fili mi, B. Stanislao et tuæ salutis curam suæ sanctitati committo: sperans te ejus meritis sanandum. Tum æger: Salubrem, inquit, rem licet tardiuscule egisti, pater, precibus enim beatissimi viri Stanislai et tibi sum redditus et vitæ. Jube ergo me quam celerius ad sepulchrum suum deduci, pleniorem illic liberationem continuo adepturum. Tum Fulko Palatinus, grandi solutus mœrore, gratiarum actiones in Deum et sanctum suum Stanislaum cum omni domo et familia sua resonabat. Et quoniam nox intempesta, quæ filius poposcerat fieri prohibebat, diluculo erumpente, filium in Cracoviam ad sepulcrum beatissimi Stanislai cum oblatione solenni deduxit: ubi flenti, oranti, et ejulanti, propitiatio divina filio suo Peznan, ad invocationem sui dilecti Martyris, pleniorem incolumitatem est largita.

b Falslao militi ægro

51 *b* Vislao Cracoviensi Episcopo, qui annis duodecim Sedi eidem præfuerat, obeunte, Prandotha de Byalaczow in ejus locum substituto, Falslaus Miles, gravissima ægritudine tempore diuturno oppressus, eam per quietem habuit visionem. Vide-

C batur siquidem sibi, quod in cujusdam celeberrima festi die, ad agendum rem divinam, apud majorem Cracoviensem ecclesiam, majores pulsarentur campanæ: et æger ipse, ut solennitati quoque tam festivæ interesset, ad ecclesiam prædictam gradu concito properaret. Qui ad pedem montis positus Vislaum Cracoviensem Episcopum, pridem absumptum, rubro et Pontificali indumento se spoliantem offendit. Quo viso grandis illi admiratio incessit, cogitareque tacitus cœpit, quid causæ existeret quod Episcopus se Pontificali nudaret amictu, et parum rite solennitas illius diei, Episcopo rem divinam non agente; posset expleri. Ad quem ea admiratione distentum Vislaus Episcopus conversus, quasi ejus ad liquidum cogitationes cognovisset; Supervacua inquit, admiratione percelleris: arceor enim ab hujus, quam olim administrabam, ecclesiæ ingressu; quoniam per annos duodecim, quibus illi præfui, corpus beatissimi Stanislai Cracoviensis Episcopi jacere in terræ pulvere permisi, operam insuper meam pro illius canonizatione navare neglexi. En, ut desidiosus et segnis, de Pontificalibus induviis expolior, et ab ingressu ecclesiæ abigor.

apparens Vislaus Ep. Crac. defunctus

ob neglectam Canonizationem et elevationem corporis puniri se indicat

Tu vero a me rogatus ad Prandotham, Cracoviensem D Episcopum modernum et successorem meum immediatum, perge: meisque verbis illum admone, quatenus meo deterritus damno, et ossa beatissimi Stanislai honesto in armario vino lota recondat; et pro canonizatione ejusdem toto conatu totoque nisu promptus et supplex incumbat. Falslao vero respondente: non dabit, inquit, fidem relationi tuo nomine a me perferendæ Prandotha Episcopus. Ad quem Vislaus: Adjungas, inquit, et hoc illi, quod probaturus sum et credet. Si, inquit, auscultaveris, si debita intentione et horrendam-quam pertulit beatissimus Stanislaus mortem et causam martyrii, pro qua ab impio Rege mille frustulis cæsus est, libraveris; facile, quæ implenda decerno, exequeris. Et si meis rogationibus, et avisamentis non flecteris, saltem prodigiorum magnitudine, quæ per Sanctum suum in omnes ægros et necessitatem patientes affatim operatur Dominus, movearis. Sed et hoc in documentum assume: quod si annulus suus in plurimis operatus est sanitatum virtutem, quid putas, quid censes ossa illius, postquam de terra levabuntur, operatura? His dictis, cum tam efficax visio disparuisset, sanitas etiam illico plena atque perfecta Falslaum est consecuta. Quæ etsi majorem efficaciam præstitisset visioni, Falslaus tamen quod sibi

de eoque curanda jubet moneri successorem.

E ab Vislao Episcopo injunctum fuerat denuntiare Prandothæ Episcopo mandatum neglexit. Quapropter post tres hebdomadas, quibus sanus incedebat, in ægritudinem relapsus est recidivivam. In qua dum, singulorum æstimatione moriturus, in extasim pervenisset; vidit virum superpellicio vestitum, super se stantem, seque cum quadam indignatione objurgantem atque dicentem: Quare te præstitisti mandatorum, quæ a me acceperas, et quorum impletionis gratia salutem quæsieras, neglectorem? Merito itaque præsenti verbere affligeris; ampliori, si contumax perstiteris, verberandus. Ad hanc vocem Falslaus, pallore quamvis nimio, quem ex vultu terrifico admonentis et objurgantis se personæ contraxerat, refertus, a grabato repente consurgens, adaptari sellarique sibi equum familiaribus imperavit, innuens se ad Episcopum Prandotham ex templo profecturum. Quibus inter spem et metum positis, quippe qui vix adduci poterant Dominum suum compotem mentis et salubritatis esse, jussaque perficientibus; equum præparatum, plena jam potitus sanitate, conscendens, ad Prandotam Episcopum venit: et visione quam viderat fideliter ex ordine denuntiata, etiam et pœnam, quam pro negligentia irrogatam pertulerat, enarravit. F

Inde sanatur æger sed jussa exequi negligens, relabitur: iterumque sanatus ea complet.

52 Adeleydis, matrona Theotonici generis et religiosa et devota, anno integro a gravi febre vexata, membra illius et vitalia assidue et excruciante et depascente, cum in grabato suo, de vita desperans, sub nocte media anxia decumbens jaceret; et ceteris omnibus qui in domo fuerant somno gravatis, sola filia illius, de matris ægritudine solicita, vigilaret; matrona quædam sibi ignota, et numquam alias visa, facie et vultu veneranda, per ostium habitaculi, in quo ægra jacebat visa, admonuit eam, proprio nomine compellans et dicens: Consurge, Adeleyda, et ad sepulcrum beatissimi Stanislai perge, meritis suis et suffragio bonam valetudinem perceptura. Denuntiabis autem Trojano, Cracoviensis ecclesiæ Custodi, ut Prandotham, Cracoviensem Episcopum admoneat, ne ossa viri sanctissimi Stanislai ulterius in sabulo delitescere permittat, sed vino et aqua abluta, in vase mundo recondat: quod si jussionem meam præsentem neglectum a te iri contigerit, scias te a cruciatibus quos pateris solvi non posse. Ad hanc vocem et visionem expergefacta, prona ex grabato consurgens, tam filiæ quam cunctis aliis in domo secum

Matrona febricitans de promovenda corporis elevatione semel

A secum una commorantibus visionem edicit. Quamprimum denique subsequens dies illuxit, Cracoviam petens, sepulcrum Sancti Dei Stanislai adiit, et pro sua liberatione, supplices ad Deum fudit preces. Eam tamen denuntiationem, quæ Trojano custodi patefienda erat, matronali pudore suppressit: quapropter juxta oraculi visionem sanitate potiri non valuit. In sequenti vero nocte, dum solito maturius consurgens, filia dormiente, in oratione persisteret; videt virum venerabilem ante se consistentem atque in lingua Theutonica sibi imperantem atque dicentem: Vade, inquit, Adleyda, Cracoviam, et ad Trojanum custodem Cracoviensem, juxta jussionem prioris oraculi, quod per matronam tibi nocte quæ præcessit monstratum est, mandata mea defer: quatenus admonitum habeat Pandotham Episcopum, ut ossibus meis levatis de pulvere, et vino lotis et aqua, vasi mundo ea includat. Tu vero ad sepulcrum meum Cracoviam quanto celerius adi, et signaculo annuli mei benedicta illico consequeris sanitatem. Quod dum altera die explevisset, geminatamque visionem et admonitionem, quam viderat et audierat, apud Trojanum custodem Cracoviensem ex ordine enarrasset, annulo insuper Sancti Dei Stanislai fuisset signata; perfecte et integre continuo bonæ valetudini se sentiens reparatam, Sanctum Dei Stanislaum, suæ salutis auctorem, multifariis cœpit mirificare atque efferre præconiis.

iterumque sanatur:

B 53 Omissa ceterorum miraculorum, quæ restabant, multitudine; ne longius progressus fastidio sim lectori, præsertim cum etiam inserenda pleraque in sequentibus, necessarium arbitror quæ Canonizationem Sancti Dei sunt secuta, unum tantummodo pro conclusione subjiciam. *c* Swyanthoslaus, oppidi Episcopalis Slawkow civis, arte coriarius, vir simplex et rectus, ac in Deum raræ devotionis, et in eleemosynarum largitione profusus; operi quidem suæ artis interdiu vacans, noctis vero spatia in orationibus absumens; cum æstivo tempore antelucanam horam præveniens, in suæ ædis superiori cœnaculo oraret juxta morem, in civitatis prædictæ ultra pontem et fluvium Przenischa, qui civitatem præterfluit, situata [parte] copiosam et pœne innumerabilem populi de sexu utroque multitudinem videre cœpit. Suspicatusque hunc hostilem esse exercitum et hostilia illico attentaturum (vario siquidem hominum genere erat refertus) subito et ingenti concutiebatur pavore, tam sibi quam suæ civitati metuens, et quod imminere periculum crediderat

c

viro pio oranti

in visione apparet processio solennis

C magnopere perhorrescens. Tenebat autem inter illos medius editiorem locum vir unus, Pontificali amictu insignis, canicie reverendus et vultu; Clericorum stipatus multitudine, candidis superpelliciis et stolis indutus: Sed et quamplurimi viri religiosi et spectabiles, quibus et feminæ fuerant permixtæ, latera ejus frequenti caterva ambiebant: universæ præterea et innumerabilis illius multitudinis ora in solum Pontificem notabat conversa, quæ etiam, se ad illius benedictionem excipiendam supplex et procliva in genua humiliabat. Pontifex enim prædictus, ex eminentiori loco prospectans, omnem illam populorum sese comitantium multitudinem, manu sua contra quatuor mundi partes, videlicet Orientem, Occidentem, Austrum et Septemtrionem; in sublime extensa, frequenti et multiplicata sanctificabat benedictione. Qua impensa, omnis illa multitudo processionabiliter ordinata, vexillis quamplurimis et ferentariis præcedentibus, Episcopo consistente in medio, pontem et fluvium, de quibus præmisimus, transgressa versus civitatem, et ecclesiam Slawkovicensem visa est incessisse; quamplurima et innumerabili populi de statu vario et permiscuo multitudine, et præcedente Episcopum et insequente, uno

in cujus medio S. Stanislaus,

D ore, et una psallente et concinante voce: Benedictus qui venit in nomine Domini. Cum autem omnis illa processio longo spatio tenderetur, et Episcopus contra cœnaculum, in quo Swyanthoslaus coriarius oraverat, pervenisset; retraxit se Swyanthoslaus prædictus intra cœnaculi columnam, et per rimam quamdam quæ agebantur contemplans, Pontificis præfati amplissimum splendorem et gloriam tacitus secum et stupens mirabatur. Et continuo vir unus ex illa cohorte, canus cæsarie et vultu venustus, qui et ipse stola candida amiciebatur, ex processione interim quasi ex composita presserat gradum, divertens Swyanthoslai coriarii domui appropinquans, ipsum in extasi et stupore positum evocat; et nomine proprio compellat: quare inquit, Swyanthoslae exagitaris stupore et admiratione? noli denique latere, noli te supprimere: amici venimus, non hostes; præstituri beneficia, non hostilia irrogaturi. Swyanthoslao vero stupente magis ad sermonem qui secum loquebatur viri, et nec proloqui, sed nec hiscere quidem (subito enim obriguerat tremore) audente, interrogare vir ille Swyanthoslaum de reliquis pergit. Scis, inquit, Swyanthoslae quis est

AUCT. JO. LONGINO

E Pontifex iste tibi monstratus, et quæ sunt populorum quas aspicis catervæ, Pontificem præcedentes, aut subsequentes? Quo se ignorare respondente, atque dicente (jam enim paullulum se ex metu collegerat) Nescio, inquit, Domine, Iste est, inquit, beatissimus Cracoviensis Antistes Stanislaus, in conspectu Domini Dei et omnium supernorum civium Martyr magnificus, Polonorum Protector, Advocatus et Patronus, et omnium se pro suis necessitatibus interpellantium Suffragator mirificus. Tam frequens vero et tam innumera, quam conspicis, populorum multitudo, quæ virum Dei præcedendo et subsequendo concomitatur, et in suum decus modulatur laudes; Christiana gens est, precibus et meritis Præsulis sanctissimi Stanislai salvata et salvanda. Imposuit deinde his dictis illi præceptum, dicens: Tu, inquit, de visione, quæ tibi monstrata est gratias referens Deo, qui te revelatione præsenti censuit dignum, perge Cracoviam: et Fratri Vincentio de Prædicatorum Ordine, quem in ecclesia Sanctæ Trinitatis sui Ordinis, ad columnam sedentem et auditioni confessionum vacantem reperies, post confessionem a te quoque primum peragendam, universa hæc quæ vidisti, quæque a me audisti, ex ordine referas. Insuper et hæc illi annuntiabis, quod præter hunc quem vidisti virum Sanctissimum Cracoviensem Episcopum, sunt alii sex in Polonorum

ut illi indicat alius votam rem explicans

F ecclesia Sancti, quorum mors in conspectu Domini censetur celebris et gloriosa, B. Stanislao in sanctitate et merito non inferiores, per propitiationem divinam suo tempore senescenti, et in occiduum vergenti seculo, plurimisque vitiis depravato et depravando, ad suscitandam in mortalibus, quæ tunc amplius refrigescet, caritatem et in salutem omnium populorum, Gentis vero Polonicæ gloriam et consolationem, revelandi. Quibus expletis, vir ille cum Swanthoslao conferens, et omnis illa sanctarum animarum processio, a conspectu suo subtracta, evanuit. Qui mira dulcedine spectaculi hujusmodi perfusus, eadem die Cracoviam perveniens, Fratri Vincentio, quem in loco sibi designato compererat, cuncta ex ordine, quæ viderat et audierat, fideliter enarravit *d*.

simulque significans sex alios in Polonia esse Sanctos, suo tempore revelandos.

d

ANNOTATA.

a *Ita etiam* Fulco sive Pelca, *fuit Episcopus Cracoviensis ab anno* 1186 *ad annum* 1207 : *ex cujus familia hic Palatinus potuit fuisse.*

b Vislaus *seu* Vislimirus, *sedit ab anno* 1239 *ad annum*

A *annum* 1242, *qui notatur nimium addictus consanguineis fuisse.*

AUCT. JO. LONGINO

c Swyantoslaus, *alias* Swentoslaus : *de hoc egimus inter prætermissos ad* 15 *Aprilis, promisimusque ejus Vitæ partem reliquam subjiciendam hoc loco, ubi anterior pars tota habetur : ea (ut Cracovia nobis est missa) post prædicta omnia, talis est :* Postea domum reversus, totam possessionem suam quam habuit vendidit, et pauperibus ex Dei amore elargitus est ; ac iterato Cracoviam pergens, ad ecclesiam B. V. Mariæ, in Circulo Cracoviensi sitam, primum Clericus, post Mansionarius, demum, propter sinceritatem et fidem in exequendis intentionibus fidelium, Testamentorum executor factus, pro simplicitate sua in omnibus laboriosus, in ornamentis ecclesiæ procurandis solicitus, officium sibi commissum cum magna humilitate et pietate quoad vixit exequebatur. Orationi suæ locum præcipue delectum habuit ante altare patientis in Cruce Domini, ad dextrum latus altaris sanctissimi Corporis Christi, in eodem templo B. Mariæ Virginis, ubi nudis genibus, etiam hyeme media, flexus et pernox orabat ; et plurima tam sibi quam aliis a Deo impetrabat : ita ut multi, quibus sanctitas illius perspecta fuerat, semetipsos atque omnia bona sua dispositioni illius plene committerent. Fertur eadem imago patientis in cruce Domini nocte quadam eidem locuta fuisse, Suentoslae cur silet ecclesia? Ex qua occasione post aliquot annos ab obitu Beati, Petrus, Salomon, et Nicolaus frater ejus, viri Consulares urbis Cracoviensis, apud quos Suentoslaus diversabatur, fundationem aliquot millium fecerunt pro Psalteristis, qui die ac nocte incessanter Psalterium canendi in eadem ecclesia obligationem habent : Hanc fundationem executa est Anna Glinska, eorumdem fundatorum germana soror, atque hæc fundatio cum effectu huc usque, etiam aucta, durat. Ad eam vero imaginem Christi Crutifixi nunc erecta est Confraternitas Salvatoris, ad animarum e purgatorio liberandarum curam intenta. Tale moderamen et abstinentiam sermonis toto vitæ suæ tempore sibi injunxerat Suentoslaus, ut perpetuum silentium servare videretur, quamobrem et Silentiarius vocabatur ; existimans apud Deum non postremam sibi fore mercedem, si incauto sermone neminem offenderet. Et quamvis exiguos eosque fere mendico servientes haberet proventus ; nihilominus post novam fundationem Conventus Patrum Carmelitarum ad ædes B. Mariæ Virginis in arenis, non exigui momenti libros et argenteum calicem ad eumdem conventum comparavit. Extant adhuc cum subscriptione manus ejus libri, ut Scala cœli Fr. Joannis Junioris ordinis S. Dominici, et Conciones anni totius auctore Fr. Joanne Grytzik Ordinis S. Francisci, cum initiis Epistolarum et Evangeliorum : quos libros testamenti vigore donavit eidem Conventui : alios præterea libros, in quibus Speculum Vincentii, Bibliothecæ templi Parochialis addixit. Beatus suo tempore postea Suentoslaus, pluribus Dei donis cumulatus, bonorum operum dierumque plenus, et multis pro nomine Jesu laboribus perfunctus, in spe vitæ æternæ, ut bonus operarius, cum eximiæ sanctitatis nota, felici fine quievit, et in Choro templi B. Mariæ Virginis in circulo Cracoviensi honorifice sepultus est, anno 1489 die 15 Aprilis. Unde cœli civibus aggregatus, plura nunc quam cum viveret impetrare Dei dona supplicantibus potest. *Hactenus Vita illa, cui alia quædam Suentoslai visio circa sepulturam B. Michaelis Gedrocii inseritur ; quæ in hujus Vita, ad 4 Maji jam impressa est, ubi etiam nominantur ejusdem temporis Sancti viri, quibuscum Suentoslaus spiritualem amicitiam coluit. Si porro B. Suentoslaum istum Patres Carmelitæ sui Ordinis Tertiariis vellent adnumeratum, argumento sumpto ex ipsius pio erga suum Conventum affectu ; nemo ut puto contradiceret.*

B. Suentoslaus postea in æde B. V. mansionarius, (B) *crucifixi alloquio honoratus,* (C) *novo Carmelitarum conventui varios libros donat,* *et sancte moritur* 1489. 15 *Aprilis.*

D

LIBER III

De canonizatione B. Stanislai, et miraculis postea patratis.

PROLOGUS.

De principali tertia, Canonizationis Sancti Dei Stanislai difficultate, postquam duabus aliis propitiatione divina defungi me contigit, scripturus, bonitatis divinæ clemens providaque ordinatio, ut illam vehementius solito stuperem et admirarer, menti incessit : quæ in id tempus, quo dilecti Martyris sui Stanislai canonizationem consummari perficique decreverat, et Pontificem Cracoviensem et Principem, raris et singularibus virtutibus refertos viros, servavit : quorum alter *a* Prandotha fide, caritate et religione plenus, et magnitudine virtutum egregius ; alter *b* Boleslaus, Lesthonis Albi filius, circa quem tunc rerum summa Polonicarum et monarchia consistebat, pudicitia et religione insignis, habebantur. Accessit et Boleslai Principis consors *c* Cunegundis, Hungariæ Regis Belæ filia, maternæ progeniei a sorore germana *d* S. Hedwigis Poloniæ Ducissæ, S. Elizabeth neptis germanæ, illustrissima propago, virginitatis altitudine, quam in connubio maritali incontaminatam servaverat, et stupendis quæ in vita et in morte, in defunctorum resuscitatione et in languentium curatione egerat, miraculis præpollens, nihilo avia sua B. Hedwigi et matertera sua B. Elizabeth sanctitate inferior ; eo vel solum parum felix, quod Principatum apud Polonos sortita, eorum desidia et neglectu canonizationis glorificatione hucusque insignita non est, quamvis in eam usque diem singularibus clarescat miraculis : quæ et ipsa pro canonizatione sancti Dei Stanislai omnes suas Ducales facultates, magnifico et liberali spiritu, effundebat. Accessit insuper et vir venerandus Jacobus de Skarzeschow, etsi genere originarius et statura pusillus, virtute tamen et doctrina ingenuus et magnus, utriusque juris Doctor, Cracoviensis Decanus, et Wrathislaviensis Canonicus : qui eloquentiam et doctrinam singularem, quibus pollebat, sed et labores sumptusque suos ad id unum converterat, quatenus Sancti Dei Stanislai canonizationis glorificatio proveniret, omnibus calcatis, quæ ingerebantur tam adversitatibus quam difficultatibus, animosus et principalis inter nuntios cooperator. Accesserunt et alii nonnulli, viri, tam religione quam probitate insignes, qui suas usque ad felicem canonizationis consummationem navabant operas, quorum nomina in progressu narrationis subjiciemus. Accessit postremo et universus Clerus Cracoviensis diœcesis, qui pro canonizationis negotio votive expediendo, et de singulis beneficiis certam quotam contribuendo, liberaliter impendebat. Verum prosecuturus propositum, ad materiam principalem redeo.

Pro Canonizatione adlaborarunt a *Prandotha Episcopus,* b *Boleslaus Princeps,* c *ejus uxor B. Cunegundis,* (E) d *Jacobus de Skarzeschom Decanus et alii,* (F)

ANNOTATA.

a Prandota Bialaczovius, *consecratus Episcopus* 25 *Maji anno* 1242, *mortuus anno* 1266 *die* 21 *Septembris. Ad quem diem dicitur aliquem cultum habere, missa quadam Vitæ Epitome, et promissa sunt ampliora quædam.*

b Boleslaus 4, *natus anno* 1221, *a Wladislao Duce adoptatus anno* 1228, *vixit ad annum* 1279.

c Cunegundis *Vitam seorsim scripsit Longinus, dandam 24 Julii, in qua ejus pro Canonizatione adhibita*

A *bita opera describitur. Eam Italice edidit Ranuccius Picus Romæ anno* 1633.

d *Coluntur* S. Hedwigis 15 *Octobris, et* S. Elisabetha 19 *Novemb. quarum varia Acta habemus, suo tempore illustranda.*

CAPUT I.

Legationes pro Canonizatione ad Summum Pontificem destinatæ. Examina repetita. Remora illustri miraculo sublata.

Crebrescentibus magnificis et stupendis prodigiis, quæ clementia Salvatoris omnium Dei per beatissimi Pontificis Stanislai merita gloriosa, in Cracoviensi ecclesia et aliis quamplurimis locis, ad sui nominis invocationem operabatur; Boleslaus Pudicus, Polonorum Princeps et Monarcha, et Prandotha Cracoviensium Antistes, ferventis ambo, ut præmisimus, devotionis viri in Deum, nuntios suos ac totius regni Polonici et Ecclesiæ, Magistrum videlicet Jacobum de Skarzeschow, Decretorum Doctorem, Decanum Cracoviensem superius nominatum; et Magistrum Gerardum, Canonicum Cracoviensem, in Lugdunum civitatem Galliarum, ad Innocentium Papam IV, anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo transmittunt, miracula Sancti Dei expposituros. Quæ etsi summo Pontifici Innocentio in facie Consistorii publici, per Magistri Jacobi de Scarzeschow Decani Cracoviensis organum, graviter et diserte fuissent enarrata, sanctitatis suæ et suscepti Martyrii non tam validissima quam certissima indicia; Summus tamen Pontifex gravitatem, in rebus similibus a Sede Apostolica custodiri solitam, observans, *a* Archiepiscopo Gneznensi, *b* Vratislaviensi Episcopo et Abbati de *c* Lubens examen miraculorum B. Stanislai per litteras speciales mandat et remittit: jubens illis singulariter atque injungens, quatenus propter diuturnam et longævam earum rerum, quæ de passione et martyrio B. Stanislai ferebantur, protelationem, Militem quemdam centenarium, Bedka hic erat, cum omni diligentia et solicitudine examinare curarent: qui etsi S. Stanislaum non noverit, eos tamen qui illum noverant et viderant, pro comperto sciebatur novisse. Illisque referentibus se vitæ B. Stanislai puritatem et conversationem, innocenter et religiose per omne ævum traductam, nec non ordinem et causam martyrii, miracula insuper in morte et vita patrata plenarie didicisse; etsi juxta mandati Apostolici directam eis formam procedendo, scrupulosum super singulis articulis, per Promotores negotii productis, egissent examen, et præfato Innocentio Papæ de omnibus, quæ per eos cognita fuerant, plenam per scripta fecissent fidem: Papa tamen Innocentius, rem cogniturus et producturus ad liquidum, Jacobum Weltrensem, Fratrem Ordinis Minorum, virum et religionis raræ et doctrinæ, Poloniam transmittit; ad inspiciendum personas testium productorum, et præsertim ad inquirendum a duobus veteranis et centenariis hominibus, in actis prioribus descriptis, qui dicebantur ab aliquibus accepisse, qui Sanctum noverunt eumdem, et de ipsius honesta et clara conversatione audiverunt, et ad palpandum omnium testium productorum legalitatem; inquisiturum quoque si Cracoviensis diœcesis paganis et schismaticis Ruthenis sit confinis: necnon et videndum scripturas, libros, chronicas, et annalia, sanctitatem et martyrium Beati viri testantia, ex archivis publicis tam Regiæ quam Ecclesiæ assumenda. Cujus commissionis exstat tale exemplar.

Innocentius IV, revelatione pro Canonizatione anno 1250 accepta,

a b c novum examen committit 2 Episcopis et Abbati,

et inspectionem Jacobo Weltrensi Minoritæ,

3 Innocentius Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Fratri Jacobo Weltrensi, Ordinis Fratrum Minorum, salutem et Apostolicam benedictionem: Licet venerabili olim Fratre nostro Episcopo Cracoviensi, et dilectis filiis, Capitulo et Clero civitatis Cracoviensis et diœcesis, suis nobis litteris intimantibus [intelligentes], quod mirabilis Deus in sanctis suis piæ memoriæ Stanislao Episcopo Cracoviensi tot et tantis dat coruscare miraculis, ut illius sanctitas apertis indiciis comprobetur, et ipsius inter alios Sanctos non invocari suffragia sit indignum; venerabilibus Fratribus nostris Archiepiscopo Gneznensi, Episcopo Vrathislaviensi, dilecto filio Abbati de Lubens Ordinis Cisterciensis Vrathislaviensis diœcesis, dederimus nostris litteris in mandatis, ut adscitis sibi viris religiosis et Deum timentibus, de virtute morum et veritate signorum, operibus videlicet et miraculis, diligentissime inquirentes, quæ invenirent nobis suis litteris fideliter intimarent; ipsisque in negotio hujusmodi procedentibus et rescribentibus nobis, nos fidem adhibeamus ut conveniit processui eorumdem. Quia tamen in tanto negotio, gravitate et maturitate prævia est procedendum, te ad partes transmittentes easdem, auctoritate Apostolica discretioni tuæ [vigore] præsentium in virtute obedientiæ districte injungimus, ut a dictis Inquisitoribus, si superstites et præsentes in provincia fuerint, an sic processerint, sicut sub ipsorum sigillis recepimus, perscruteris; et ipsorum actuum exempla ad majorem certitudinem tecum portes; faciens præsentari tibi eos qui dicuntur fuisse a diversis infirmitatibus liberati, quos et quot potueris; ac illos duos centenarios, si superstites fuerint, de quibus mentio est in actis vel eorum alterum: qui dicuntur ab aliquibus accepisse qui Sanctum noverant eumdem, et de ipsius clara et honesta conversatione, dum viverent, audierunt: inquisiturus ab ipsis, an ita sit, et inspecturus nihilominus devotionem populi et famam communem super martyrio et causa martyrii nec non et sanctitate ipsius. Inquiras insuper utrum Cracoviensis diœcesis paganis et Ruthenis Schismaticis sit confinis, ut per hoc ex ipsorum confinio lucrum provenire valeat animarum. Ad hoc librum Chronicarum, quoad capitulum pertinens ad negotium præfatum, ex archivo Ducis Poloniæ editum, et etiam librum Annalium et epitaphium considera diligenter: et his summatim sub obtestatione juramenti, ubi tibi visum fuerit, coram prioribus Inquisitoribus præstiti, plenius intellectis; si aliqui testes super prioribus vel novis articulis tibi fuerint præsentati, eos juratos secundum formam recipiendorum testium prudenter recipias et diligenter examinare procures: et sic instructus ad nos, ut per te super his instruamur plenius, revertaris. Datum Perusii septimo Kalendas Junii, Pontificatus nostri anno nono.

cum hisce litteris misso in Poloniam,

D AUCT JO. LONGINO

E

F

anno 1252:

4 Commissariis Apostolicis Gneznensi Archiepiscopo Fulkone, et Wrathislaviensi Episcopo Thoma, et Abbate Lubenensi, et Fratre Jacobo Weltrensi Ordinis Minorum, singula eis commissa, cum debita gravitate et maturitate exacta, in facto Canonizationis B. Stanislai expedientibus, et universa quæ compererant redigentibus in scriptum publicum et solenne, priores hujus negotii nuntii, qui dudum in patriam fuerant reversi, videlicet Magister Jacobus de Scharzeschow Decanus, et Magister Gerardus Canonicus Cracoviensis, canonizationem B. Stanislai apud præfatum Innocentium Quartum solicitaturi, ad curiam Romanam per Prandotham Episcopum Cracoviensem et Capitulum sumptibus datis provisi, altera *e* vice transmittuntur. Et quo res ipsa facilius transigi et obtineri posset; nuntiis præfatis nonnulli Fratres Prædicatores et Minores, de domo et monasterio Cracoviensi, in litteris divinis eruditi et zelum Dei habentes, adjuncti sunt. Qui Papa Innocentio apud Lugdunum, nondum *f* enim Gallias liquerat, offenso, etsi grandia miracula stupendaque

nova legatio ad Pontificem destinata, e

f

AUCT. JO. LONGINO

A pendaque opera, ordinem insuper et causam Martyrii beati viri Dei Stanislai, coram Papa Innocentio et cœtu Cardinalium, in Consistorio publico, organis propriis diserte atque splendide enuntiassent, examen insuper testium per Commissarios Apostolicos factum et in scriptis redactum ostendissent; solicitudine quoque et vigilia ingenti, primum quidem summum Pontificem Innocentium IV, deinde singulos Cardinalium, præcipue tamen *g* Joannem Cajetanum tituli S. Nicolai in carcere Tulliano Diaconum Cardinalem, causæ prædictæ Commissarium ad videndum dicta examina testium specialiter deputatum, de consummando canonizationis munere frequentius obeundo vexarent; nonnullis tamen Cardinalibus, propter vetustatem et longinquitatem temporis, de veritate tam martyrii quam miraculorum hæsitantibus, majoraque et lucidiora experimenta sanctitatis B. Stanislai deposcentibus; nuntii in Poloniam redire jussi, nova mandata Apostolica Commissariis prioribus Apostolicis afferebant: quibus mandabatur ut scrupulosius vitam, genus, ordinem et causam martyrii, prodigia, sanctitatem et meritum beatissimi Stanislai, et ab iis quos jam examinaverant et ab aliis investigarent, ac per nova scripta et testimonia Sedem facerent Apostolicam de singulis certiorem. Ea difficultas utrum consulto ingesta fuerit, ut veritas de sanctitate Martyris, patesceret ad liquidum; an ut solet Romana industria, ad res aliquas honestius repellendas difficultates injicere, huic quoque difficultatem præfatam injecerit, incertum habemus.

injecta mora remittitur:

B

5 Nihil hac dilatione vir excellens atque optimus, Prandotha Cracoviensis Episcopus, factus segnior, quæ forte alium a prosequendo desperare coegisset, sed plenus fervore atque zelo, et priores testes et plures alios novos; Betkam tamen præcipue, Militem centenarium, apud Commissarios Apostolicos induxit: et altiori indagine ipsos examinari, dictaque eorum procuravit conscribi, et anni dimidium in conficiendo hujusmodi examinationis negotio, singula per se curans et adiens, absumpsit. Triplicato examine super vita, causa, et ordine martyrii, et magnificis et famosis miraculis, aliisque omnibus, quæ ad consummationem canonizationis viri beatissimi Stanislai Cracoviensis Episcopi conducere visa sunt, juste et rite expeditis; priores nuntii Magister Jacobus de Skarzeschouw Decanus, et Magister Gerardus, qui et Gostinimus appellabatur, Canonicus Cracoviensis, cum Fratribus Prædicatoribus et Minoribus; per Prandotham Episcopum et Capitulum Cracoviense, sumptibus qui negotio abunde sufficerent provisi; ad summum Pontificem Innocentium IV, qui novem *h* annis apud Gallias exactis Italiam redierat, vice tertia anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo tertio proficiscuntur. Hunc cum in Perusiorum *i* urbe offendissent, novum illi de vita, martyrio et miraculis B. Stanislai exhibent examen: nova omnium Pontificum ac Principum Polonicæ regionis atque Ecclesiæ, sanctitatem viri testantia, offerunt scripta; et pro illorum ampliori firmitate etiam testes insignes, et qualibet exceptione majores, vivos et præsentes producunt; in quos aut per merita beatissimi Stanislai collata fuere miracula, aut qui eos quibus conferebantur viderant et noverant a pluribus languoribus illos detinentibus bonæ valetudini restitutos. In quorum depositionibus clarissime constabat, quam Sanctus Dei multis claustra linguarum invocatus aperuit, et post horrificum vocis inarticulatæ mugitum, vinculo nodatæ linguæ disrupto, ex ore obserato sensibilis et rectus sermo processit; quod cæcus recepit lumen; et quod quas violentus dolor, nube crassi humoris obscurans, ex orbium sede rapuerat luciferas gemmas, orbibus integravit: quod multos morte stratos ad vitam restituit, quod lepræ maculam a pluribus depulit, quod epilepticis, paralyticis, et contractis plenam valetudinem contulit; cui elementa videbantur famulata: ad cujus invocationem frequenter incendium restinctum est, pelagus et undarum stridor, aerearum quoque potestatum fragor quievit: ad cujus jussionem inferus militem Petrum, quem triennio captivum detinuerat, solvit.

novo examine accurate facto

mittitur an. 1253 legatio tertia

C

cum testibus miraculorum:

D

6 Jam plures dies nuntii Cracovienses, solicitando quæ in rem viderant necessaria, exegerant: jam illis spes optima de negotii expeditione a Papa et Cardinalibus promissa affulserat; et veluti omnibus difficultatibus ac impedimento cum obstaculis defuncti et laborum suorum fructum gloriosum propediem, de quo illos Joannes Cajetanus Cardinalis Commissarius certiores fecerat, percepturi, felicem exitum negotii, læti atque alacres operiebatur; cum subito, eodem Joanne Cajetano Cardinali referente, audiunt rem claram et certam nullaque fuscam caligine (de quo Cardinalis ipse stomachans grandi commovebatur admiratione) ad ambiguum et infectum recidisse, Reginaldo *k* Episcopo et Cardinali Ostiensi; qui [postmodum] Innocentio IV assumpto in Cathedram succedens, Alexender vocitabatur, viro magnæ gravitatis et prudentiæ, cui et reliquus Patrum conscriptorum cœtus, auctoritatem illius non proprium judicium secutus, assentiebatur, canonizationi viri Dei Stanislai, propter diuturnitatem et moram temporis a die martyrii sui effluxi, perseveranter obsistente: et indignum atque incredibile astruente, ut claritas tam illustris martyrii et tam insignis sanctitatis, si vera et non simulata existeret, tanto tempore Sedem Apostolicam et universalem Ecclesiam latuisset. Commissarium itaque suum Joannem Cajetanum Cardinalem nuntiis Cracoviensis Ecclesiæ, magna turbatione et anxietate perculsis, quid facto opus foret, consultantibus; inspiratus ipse et indignitate repulsæ permotus, licet ut postea referre solebat fortuito se loqui credens, respondit, non argumento humani testimonii, sed adstipulatione divinæ virtutis rem indigere. Quapropter necesse, inquit, habet Sanctus vester Stanislaûs, post tot quæ eum egisse compertum est prodigia, unum finale, si canonizationem suam perfici velit, operari miraculum, ut discordes in unam et conformem sententiam impellat. Sic etenim qui obsistunt Domini, si novo et prodigioso signo (cum singula alia, quasi vetustate absolevissent, in dubium revocent) ad consensum poterunt induci. Ita Athletæ gloriosissimo Stanislao, qui pro fide, pro religione, pro veritate quam maximis viribus et infinitis sudoribus certaverat, qui innumeras plagas cæsus atque mactatus pertulerat; qui vitam suam totam virtutibus devoverat; quique vitam suam fortibus factis et sanctis ac stupendis prodigiis condecorarat, justissima canonizatio injuste et indigne negabatur: quamvis et vitæ sanctitas, et martyrii veritas, et prodigiorum multiplicitas efficacissimum præstruerent ordinem sanctitati. Quid agerent nuntii Cracoviensis Ecclesiæ et Procuratores negotii electi Dei Stanislai? quo gradum verterent; quem Patronum adirent, cujus suffragia implorarent; singulis quodammodo per sententiam Reginaldi Cardinalis, a tam solenni probationum genere, in ambiguitatem aversis? Quid insuper ad consummationem operis adderent, quo summus Pontifex et Cardinales moveri in canonizationem sancti Dei possent?

et res quæ jam perfecta credebatur

k per Reginaldum Cardinalem

E

retardatur,

novo miraculo requisito,

F

7 Restabat unum, et deseri se a Christo et beatissimo Martyre suo Stanislao, pro illius Ecclesia et veritate passo, non posse tenacissime confiderent: qui ideo Martyris sui gloriosi Stanislai canonizationis gloriam indifficultari permisit, ut eam illustriorem

quod in ipsomet moribundo

A rem novis prodigiis declaratam efficeret. Negotio itaque canonizationis viri Stanislai languidato, et ab omni spe et cura dilapso; dum soli Cracoviensis Ecclesiæ nuntii, supplicationibus et obsecrationibus nocte atque interdiu ad Deum intenti, a fide non excidissent; sola Divinitas rei ab omnibus desertæ curam sibi fuisse monstravit. Reginaldus Cardinalis, Ostiensis Episcopus prædictus, canonizationis sancti et electi Dei Stanislai præcipuus hostis et adversarius; cujus etiam sententiam et consilium, propter notam hominis in utraque scientia solertiam et probitatem, Papa Innocentius amplectebatur, gravi adeo morbo correptus est, ut tam suo quam physicorum judicio prope horam æstimaretur moriturus. In quo cum dies aliquot laborasset, vigilanti illi et in camera privata solitario consistenti, beatissimus vir Stanislaus, in Pontificali amictu, cum magno claritatis fulgore, apparuit; et in grabato jacenti, de visioneque et ignotæ personæ insolito fulgore stupenti, vir Dei Stanislaus ait: Agnoscisne me? Qui tremens ac stupens, et verba vix formans, Non agnosco, respondit. Quæso tamen quis sis, qui cum tanta luce, clausis etiam januis, cubile meum intraveris, edicas. Cui ille: Ego sum, ait, Stanislaus Cracoviensis Episcopus, pro nomine Jesu Christi ejusque etiam veritate et religione glorioso martyrio a Boleslao Polonorum Rege damnatus: cui tu te adversarium, non recte de vita, martyrio, et prodigiis propitia divinitate a me patratis sentiendo, constituisti. Ad quem Reginaldus Cardinalis, spiritu resumpto, Ignosce ait, mihi et ignorantiæ meæ, Præsul sanctissime, veniamque præstare velis meo errori: fortiorem promotorem tuæ canonizationis, quam impeditorem pertuleras, habiturus. Cui vir Dei Stanislaus: Ut me, inquit, in conspectu Dei et Sanctorum glorificationem et sanctificationem martyrio, quod excepi, consecutum esse agnoscas, ab ægritudinis tuæ qua detineris grabato, illico valens et incolumis consurge. Cave quoque ne meæ canonizationi de cetero adverseris, quam non in meam amplitudinem et gloriam tantummodo, qua ego jam in videndo Deum plenissime perfruor; sed in omnium fidelium salutem, consolationem et profectum divina decrevit consummare clementia. Reginaldo Cardinali omnia quæ jubebantur obedienter se expleturum pollicente, visio disparuit.

et post increpationem sanato factam

B

8 Hic accersitis familiaribus, sterni sibi equum, quo ad palatium Papale vehatur, imperavit: familiares vero, etsi Dominum suum primum delirare C credidissent eo tamen sine adjutore et consurgente de grabato et in equum conscendente, in magnam et ipsi extasim de subita Domini sui convalescentia versi, illum usque in Papale palatium jocundi comitantur. Papa denique Innocentius adventasse Cardinalem Reginaldum, et incolumem fore; quem animum exhalasse jam crediderat, intelligens; alacris illum excipit, et suæ congratulatur incolumitati. Papæ denique Innocentio ordinem et modum tam subitæ curationis a Cardinali percunctanti, respondit Cardinalis Reginaldus. Beatissimus inquit, martyr Dei Stanislaus, Cracoviensis Episcopus, cujus canonizationis apud tuam Sanctitatem fui impeditor, hac eadem hora mihi cum claritate vix ferenda apparuit, et ignorantiæ meæ facinore benigne correpto, etiam mihi, in evidentissimum suæ sanctitatis signum, sanitatem, qua me, ex homine paullo ante infirmo et ad mortem judicato, pollere vides, restituit, et beneficium pro injuria rependit; interminatus etiam ultionem, si illius canonizationi deinceps restitero. Scelere itaque ignorantiæ meæ apud te recognito, et in viri beatissimi Stanislai canonizationem pronus, et pro illius acceleratione supplex ad pedes tuos, ne diutius illam differas, procumbo,

cum ab eo didicisset Pontifex

D intercessionem etiam suam prolapsu in terram testando. Effectus autem hujus miraculi, quaslibet relationes et prodigia, quæ superius in auribus summi Pontificis et Patrum conscriptorum recitabantur, præponderans, et quantalibet depositione solennior atque liquidior, ambigua et nutantia Cardinalium et ceterorum Prælatorum, Curiam Apostolicam sequentium, pectora, ad interpellandum pro viri Sancti Dei Stanislai canonizatione accendit.

AUCT. JO. LONGINO

9 Quamprimum siquidem id miraculum *l* in Perusinorum urbe gravido et celebri sermone vulgatum esset, et omnium mentes atque pectora, Polonorum præcipue et nuntiorum Cracoviensis Ecclesiæ, canonizationem Sancti Dei solicitantium, admiratione inæstimabili et gaudio immenso forent perculsa; omnes virum Dei Stanislaum certatim canonizatione dignissimum depromebant. Sed et Papa Innocentius cœtusque Cardinalium, prodigio quod in Reginaldo Cardinali contigerat permoti, omnibus impedimentis, quæ tam diabolicis quam humanis interponebantur commentis, penitus circumscriptis et quasi quodam sole siccatis; nihil ultra cunctandum rati, virum Dei Stanislaum, in sua sanctitate gloriosum E et magnificum, canonizandum decernunt: diem quoque nativitatis Dominæ nostræ Virginis benedictæ Mariæ, quæ tempori quo ea agebantur extabat *m* vicinior, in Assisiorum ecclesia, et in civitate, qua vir Seraphicus Franciscus corporaliter requiescit, (illuc enim Papa Innocentius venturum se firmaverat) constituunt. Ita verbum Joannis Cajetani Cardinalis, ad nuntios Cracoviensis Ecclesiæ fortuito prolatum, in effectum notatum est prodiisse. Voluit reor, non fortuna, sed providentia divina, eam ipsam quæ ingesta fuerat difficultatem, sed et tanti temporis quod effluxerat tarditatem atque moram, non impedimentum fore muneris. ex canonizatione Sancti Dei proventuri; sed probationem et documentum certioris atque liquidioris suæ glorificationis. Verificari autem et defendi eam rem par est, quam scribo (si quis forte illam phantasticam aut commentitiam putet) per originalem litteram, a prædicto Joanne Cajetano Cardinali, Prandothæ Episcopo et Capitulo Cracoviensi in pergameno scriptam, per nos frequentius visam et contrectatam, in scriniis Cracoviensis Ecclesiæ repositam: cujus tale extat exemplar.

decernit Canonizationem in Nativitate B Mariæ, m in ecclesia S. Francisci Assisii celebrandam.

10 Venerabili in Christo Patri et amico carissimo, F Episcopo Cracoviensi et ejusdem Ecclesiæ Capitulo, Frater Joannes, miseratione divina tituli S. Laurentii in Lucina Presbyter Cardinalis, Salutem et Polonorum Regem glorioso laudum venerari præconio, qui finitivum gregem ovilis Dominici de insigni decoravit Martyre Stanislao. O jucundum divinæ pietatis judicium, quod Boleslaus vincendo vincitur, dum ex ejus crudeli ministerio Protomartyr Polonis egregius mirifice ministratur: gratuletur Cracovia se tantis prodigiorum feliciter illustratam splendoribus, et ita coruscantibus insignitam undique miraculis, quorum multitudinis sufficiens est acervus. Lætetur ecclesia cathedralis, cui justus titulus et bona fides glebam Sancti pretiosam totaliter appropriavit, cum præscriptione longi temporis: ex cujus felici præsentia non solum accrescit loco sanctitas, sed ex crebra populi confluentia famæ fœcunditas et honoris. Gaudete vos et exultate specialiter, qui quadriennio jam elapso pro tanti Patris canonizatione totis viribus laborastis, ut adscriberetur Sanctorum catalogo, constituendo procuratorem ad hoc Ecclesiæ vestræ Præpositum, virum oculatæ discretionis et omni circumspectione providum: qui constanter laboravit, fideliter in curia prosequens negotium nisu toto. Sed quot afflictionibus et angustiis affectus extiterit in ipsa prosecutione

Epistola ad Episcopum Cracov gratulantis ei de tali Martyre,

AUCT. JO. LONGINO

A prosecutione cum collega sibi deputato, non est nobis facultas præsentibus exprimere : quoniam lingua deficeret, nec sufficeret calamus, nec inventor algorismi cum suis radicum extractionibus, adversitates quas passi sunt possit efficaciter exarare. Nam si liceret obviantium negotia, per acutos obices et dentatas objectiones, seriatim per ordinem, prout se habet veritas, distinguendo describere; vix haberetur numerus, in millenario tantas difficultates audientium, qui præmonstruosis rerum proplexitatibus vellet fiduciam narrantibus adhibere : frequenter enim contigit quod [quando] consummandum vel quasi conjecturis probabilibus æstimabatur negotium, ex tunc ex abrupto supervenit tempestas impeditiva processus habiti, quæ de facto consumpsit, quod ratio prædixerat consummatum. Sic Saturni motus experti sunt per effectum, qui planeta dicitur malevolus, procedens et recedens ordine retrogrado. Et sic longanimiter exercuerunt Curiæ studia, quod multum profecti sunt et parum profecerunt infra triennium, non habente bravium cursu suo.

et superantur difficultates

11 Tandem vero cum rediisset Frater Jacobus Legatus fidelis, et negotii firma sanitas, vix obtenta ab eo fuisset ad referendum particulari audientia B (quamvis ipse vidisset juratos et examinasset inquisitores primarios, qui processerant in omnibus fide bona) nos finaliter stupefacti de tanta congerie probationum non admissa, Præposito procuratori diximus quasi parabolice; Necessarium habet Sanctus vester unum finaliter operari miraculum, quod discordantes in miraculis mirabiliter faciat concordare. Et factum est, quod ubi morbus gravior, ibi salus est suborta propinquior; et subito, prius discordes, conversi sunt unanimiter ad concorditatem concordiæ, decernentes uniformiter talem virum canonizatione dignissimum; et per ea quæ fecit miracula, quorum extat luculenta probatio, veraciter esse Sanctum. Sane præfatum procuratorem et collegam ipsius, pro sua multiplici diligentia, vestræ dilectioni recommendamus multipliciter : nam nostra interest quod honorentur, qui nobis astiterunt in agone certaminis; et quod tractentur per nos tamquam bene meriti, et saltem pro nostro nomine reverentur. Quidquid enim honoris, favoris vel gratiæ dictis amicis nostris; tum pro sua probitate, tum pro nostro precamine, per vos exhibitum, nobis impensum, esse generaliter æstimabimus : et ad ecclesiæ vestræ defensionem et conservationem in suis juribus nostram vobis exilem potentiam ad diligentem ipsorum instantiam liberaliter præsentabimus. Valete in Domino Jesu Christo.

C

ANNOTATA.

a *Is est* Fulco *seu* Pelca *qui* 19 *Episcopus fuit ab anno circiter* 1230 *ad annum* 1258.

b *Appellebatur hic* Thomas, 21 *Episcopus Wratislaviensis, et præfuit ab anno* 1232 *ad annum* 1267.

c Lubense *Ordinis Cisterciensis in Silesia ad Oderam cœnobium, cujus Abbas hactenus solet esse Vicarius et Visitator generalis.*

d *Lucæ Waddingo ad annum* 1252 *num.* 29 *appellatur* Jacobus Velletrensis, *seu* Veliternus; *quem ad illud officium promotum arbitramur a Cardinale Reginaldo Episcopo Ostiensi et Veliterno seu Velletrensi.*

e *Imo tertia vice et ultima, ut supra in prævio Commentario ostensum.*

f *Manifestum hunc errorem arguunt paulo ante citatæ litteræ Perusii datæ : non enim nisi semel conventus a Polonis in Gallia Pontifex est, quando prima vice venerunt ad Curiam proposituri causam.*

g Joannes Cajetanus Ursinus, *creatus Cardinalis* D *anno* 1244, *postea anno* 1277 *in Pontificem Romanum electus, ei* Nicolaus tertius *appellatus decessit apoplexia anno* 1288. *Ceterum Cajetano data Commissio eamque secuta suspensio causæ præcessit missionem Fr. Jacobi in Poloniam, ut supra probavimus.*

h *Sex annis et quatuor mensibus non integris in Gallia fuisse Pontificem ex dictis liquet : nam Pascha anni* 1251, *quo rediit cadebat in* 16 *Aprilis.*

i *Mansit ille Perusii, ex quo redierat in Italiam ultra* XVI *kalend. Martii, quando ibidem invenitur signasse Breve, pro Abbatissa Clarissarum Interamnensium.*

k Reginaldus Episcopus Ostiensis *et Veliternus, creatus est Cardinalis anno* 1227, *dein Pontifex anno* 1254, 25 *Decembris et* Alexander quartus *dictus, obiit anno* 1261.

l *Meminerant morbi Reginaldi et apparitionis S. Stanislai, Bzovius in Annalibus ad hunc an.* 1253, *num.* I, *Cromerus lib.* 9 *et Matthias de Michovia.*

m *Si Perusii factum miraculum ut supponitur, ibi quoque decreta canonizatio dici debet. Dies autem* 8 *Septembris, quando colitur Nativitas B. Mariæ non est electus, quia propinquior (cum Pontifex Perusio Assisium discesserit forsitan mense Aprili, saltem mense* E *Majo, ut Brevia ibi signata probant) sed quia remotior: mora enim temporis necessaria erat ad sumptus apparatui necessarios e Polonia petendos, vel saltem ad ipsum apparatum faciendum.*

CAPUT II.

Solennis Stanislai Canonizatio : de hac Epistolæ Innocentii IV Papæ.

Ipso Canonizationis die ad S. Franciscum celebrans Papa

Natali Dominæ nostræ excellentissimæ Virginis Mariæ adveniente, Summus Pontifex Innocentius IV, cum collegio Cardinalium et multitudine Prælatorum ex diversis provinciis et regnis, in basilicam S. Francisci in Assisio, ex palatio Apostolico, canonizationem beati viri Stanislai Cracoviensis Episcopi expleturus, descendit; illamque multitudine plebis, quæ futura viri Dei Stanislai canonizatione vulgata pene ex omni Italia confluxerat, refertam reperit. Quo in ecclesia præfata rem divinam solenniter peragente, pietas Agni cœlestis ipsi summo Pontifici Innocentio, quanti meriti Sanctus canonizandus apud se foret, innotuit. Adolescens enim quidam ex Assisio Joannes, in ipso Canonizationis articulo, ad ecclesiam S. Francisci a parentibus fratribus et necessariis, magno ejulatu mortem immaturam deplorantibus, inferebatur, aut tumulandus aut meritis F Sancti canonizandi vivificandus. Propinquis itaque parentibus et cognatis pro ejus resuscitatione obsecrationes et voces assiduas emittentibus; Innocentius Papa, ante altare cui insistebat prostratus, fudit orationem suam in hæc verba : O clementissime Domine, si ea quæ de viro beatissimo Stanislao, Cracoviensi Pontifice, Martyre tuo, in nostro conspectu enarrata sunt, veritate, quemadmodum humana habet credulitas, nituntur; declara quæso hodie novum Sanctum a me canonizandum novo signo : et per resuscitationem præsentis mortui sanctitatem ipsius, in conspectu populi astantis, magnifica et illustra. Vix Pontifex summus orandi finem fecerat : et defunctus nuntiatur *a* ad vitam rediisse. *a*

eoque mortuum inferri videns

eum suscitari petit et impetrat,

13 Tunc itaque omnibus et stupentibus et gaudentibus, ardentesque cereos et luminaria accensa, ut ecclesiam continenti incendio arsisse putares, gestantibus, summus Pontifex Missarum solennia prosequitur. Quibus expletis sermone in longum de vita, martyrio et miraculis beatissimi Stanislai pronuntiato, cathedram eminentiorem summus Pontifex conscendens, beatissimum Martyrem Stanislaum et

A et gloriosum Cracoviensem Antistitem canonizat, et Sanctum in conspectu Dei et hominum denuntians Sanctorum ascribit tam numero quam catalogo: mandans *b* festum ejus et natalis sui diem octavo idus Maji, quo die felici cruore consummatus est, ab universa Catholica Ecclesia, inter præclaras Martyrum festivitates, solenniter et cum debita veneratione quotannis celebrari; decernens diem illum, omnibus Regibus, Pontificibus, Principibus, optimatibus, nobilibus, ordinibus, dignitatibus, et universorum Polonorum generi fore solennem et festivum. Præsentibus autem omnibus annum unum et dies quadraginta de indulgentiarum thesauro largitus est. Orationem insuper de præfato Stanislao, tangens in ea ipsius sanctitatis gloriosa merita, edidit, et per se publice pronuntiavit: quæ incipit: *c* Populum tuum quæsumus Domine intercedente B. Stanislao.

b Sanctumque declarat Stanislaum

c quo tempore vexillum imagine ejus insignitum apparet:

14 Non destitit denique omnipotentis Dei providentia, dum canonizationis perageretur opus, mirificare dilectum suum Stanislaum beatissimum. Nam in ipso canonizationis et pronuntiationis suæ articulo, Innocentio Papa consistente adhuc in cathedra, vexillum de rubro colore et puniceo contextum, Pontificalem personam habens pro insigni, in alto B pendens, Angelico gestatum ministerio, *d* apparuit, a pluribus Christi fidelibus, quibus id clementia divina revelare voluit, non sine admiratione conspectum, rubro colore sanguinis effusionem significans, et Pontificali persona beatissimum Stanislaum apertissime figurans. Fabricata insuper est, et in beatissimi Stanislai decus et gloriam, et in illius canonizationis reminiscentiam perennem, in latere et intra ecclesiam S. Francisci, in editiori loco, pendicularis *e* capella, a nobis aliquoties frequentata atque visa, in qua suum gloriosum martyrium extat desculptum. Omnibus autem rite perfectis, cantico Te Deum laudamus a summo Pontifice inchoato, et a Clero universo ad finem expleto, facta est et generalis candelarum in homines utriusque sexus qui convenerant distributio *f*, adeo liberalis et prodiga, ut illius modi liberalitatem singuli testarentur se nullo unquam tempore vidisse, sed nec ab ætate defluxa audisse. In hunc modum vere beatissimus Polonorum Patronus et Cracoviensis Antistes, qui septuaginta quinque et centum annis absque canonizationis honore delituerat, non tam summi Pontificis et universalis Ecclesiæ judicio, quam cœlesti demonstratione et signo, inter sanctas animas et divinitatis participes C translatus est: in hunc modum inter celsissima sidera, in firmamento cœlesti lucentia, annumeratus: id hunc modum inter homines divinos relatus: in quorum omnium evidentiam pleniorem, etiam canonizationis litterarum quas Cracoviensis retinet ecclesia, exemplar, quod est tale, inseruimus.

d illi capella struitur,

e et cum distributione Candelarum finitur ceremonia. f

15 Innocentius Episcopus, servus servorum Dei, Venerabilibus Fratribus Archiepiscopo Gneznensi et ejus Suffraganeis, salutem et Apostolicam benedictionem. Olim a Gentilium oculis tenebrarum detersa caligine, et ab eorum cordibus infidelitatis gelidæ hieme secedente, vernalis ex eo successit amœnitas, redolentium florum venustate decora, quod Ecclesiæ prius desertæ ac sterili filii, devotione præcipui, vallo quoque constantiæ præmuniti, nascuntur: qui ut flores primævi et diffusam spirant suavitatem odoris, et uberioris per Dei gratiam fructum sibi proferunt honestatis: sicque filiorum sibi multitudine proveniente innumera, suique tentorii loco a mari usque ad mare dilatato, infra ipsius invaluit terminos vox turturis, gemitus ac doloris, dum sæva mutescens crudelitas tyrannorum, idolis exterminio traditis, ad lamenta pœnitentiæ, suffragante illo cujus stupenda sunt opera, mirifice se convertit. Gaudeat itaque ob hoc ipsa Ecclesia, quod probrosæ detrimenta sterilitatis abjiciens, salubris incrementa D fertilitatis suscepit; ac nuptiali fœdere nunc illi gratiosa conjungitur, a quo priusquam esset assumpta de Gentibus invenerat se desertam. Lætetur igitur, et æmulæ suæ, de terrestri etiam ejectæ Hierusalem, Synagogæ videlicet, dudum sibi hujusmodi sterilitatis incommoda impingenti, secura respondeat, quod jam suæ prolis fœcunditate cœlestis muri Hierusalem cicatrix obducitur; et quæ antiqui habitatores vacua domicilia reliquerunt, ipsa suæ universitatis illustrabit præsentia, felici postmodum perfectione sui atque integritate gaudens. Porro ne hujusmodi exuberante lætitia quispiam in valle miseriæ, morientium terra, requiem posset sibi polliceri continuam, cujus vita est adversus inimicorum ingruentia bella, exterorum castra, militia super terram; ac ne prædicta Ecclesia, quæ mater est cunctorum fidelium, maternæ conditionis expers existeret; si solitas, præsertim in partu quorumdam filiorum suorum, matrum parientium molestias non subiret: interdum instauretur quodammodo sibi adversitas opportuna.

Papa deinde per epistolam ad Gneznensem Archiep.

lætitiam Ecclesiæ de filiorum copia,

AUCT. JO. LONGINO

dolore permixtam esse

16 Sicut in passione piæ memoriæ B. Stanislai Cracoviensis Episcopi, cujus meritis præfata refulget Ecclesia, patuit evidenter. E Cum enim idem in sortem Pontificalis ministerii digne vocatus a Domino, super gregis sibi commissi custodiam prudenter vigilaret; hostium sagaciter exploravit insidias, malignantium anticipavit consilia; æmulique nostri deprehendens laqueos, ipsius caute retiacula dissolvebat. Hinc nempe pro suis ovibus cor suum tradiderat ad vigilandum diluculo, ut si quem gravi forte deprehenderet tentatione concussum, mox ubere consolationis adhibito eum erigeret desolatum; et quem in bono proficientem adverteret, eum gratulationis ubere protinus confortaret, ut non minus per hoc deficientibus quam proficientibus subditis, se claris indiciis ostenderet esse matrem. Verum cum non sine internæ mentis angustia Regem Polonorum, nomine Boleslaum, in tantis horrendis voluptatibus subjici, carnis quoque nefandis illicebris cerneret enervari; ut in passiones ignominiæ traditus, et inhumanis contumeliis afficiens corpus suum, mulierum mamillis, avulsis propriis exinde liberis, catulos apponeret miserabiliter educandos; ne execrandam fovere malitiam et iniquitati ejusdem Regis videretur, præfatus Pontifex per dissimulationem favere; F postquam ipsum a præmissis flagitiis sedula et paterna correctione revocare non potuit, in ipsum consulte medicinalem Petri gladium exeruit, in spiritu lenitatis sperans; ut percussus dolens, ad percutientem se in humilitate rediret, Dominum exercituum suppliciter requirendo. Sed ipse indurato corde medicinam exhorrens, et increpationem abominans disciplinæ, imo malleum velut stipulam reputans, non solum nulla pœnitudine se correxit, verum etiam ad pejora in suæ damnationis cumulum provocatus, juxta aram, non ordini, non loco, nec tempori deferens, jussit Pontificalibus indutum Antistitem per suos satellites diris corporis cruciatibus deputari: sed quotiens ipsi in eum irruere tentant, totiens compuncti, totiens mansuescunt prostrati. Et tunc idem Rex, suæ inserviens impetuosus tyrannidi, manus in eum convertit sacrilegas: sponsum e gremio sponsæ, pastorem abstrahit de ovili, patrem inter filiæ amplexus; et filium in visceribus pene obtruncavit maternis; faciens irritatus atrocitate ferali, ipsius, proh dolor! corpus inhumaniter in frusta concidi, velut singulis membrorum partibus pœnæ inflictio deberetur.

ostendit in S. Stanislao

qui Episcopatum optime administrans

a Rege incorrigibili ideoque excommunicato

crudeliter occisus concisusque,

17 Sed ille, apud quem patientia pauperum non peribit in finem, non solum rutilantibus hujusmodi sacratissimi corporis partes splendoribus illustravit;

A vit; verum etiam ipsum, nullo in eo cicatricis apparente vestigio, integritati restituens, aquilarum suarum præsidio, miraculose a ferarum morsibus præservavit. Gustato denique ob zelum justitiæ calice acerrimæ passionis, cum ab eodem tyranno totaliter putaretur consumptus, ecce ut lucifer oritur, et quasi meridionalis fulgor in firmamento consurgit: propter quod ejus faciem in suis necessitatibus nonnulli devotissime deprecantur. Ipse quidem defossus, securus dormit, requiescit, et non est qui ipsum jam exterreat. (Nec mirum quia civitatem illam honoris et gloriæ coronæ insignitus inhabitat, ubi est mansio secura, populus sine murmure, ac patria totum id continens quod delectat) Verum ne militans Ecclesia de tali et tanto Patrono, sic atrociter sibi subtracto, inconsolabiliter quasi gemitus singultuosos emitteret, si beneficiorum ipsius affluentia eam non contingeret, sæpius delectabiliter irrigari; ecce gloriosus in Sanctis suis Dominus, volens ejusdem Patris plenitudinem gloriæ indiciis exprimere manifestis, et præstolanti Ecclesiæ grata conferre super hoc recreationis remedia, tot et tantis fecit ipsum famosis miraculis coruscare: de quibus facta nobis et Fratribus nostris, prout debuit, per testes idoneos plena fides exstitit. Qui ejus inter Sanctos ceteros implorare subsidium, reputavimus merito non indignum: nam mortuis vita, lumen cæcis, auditus surdis, verbum mutis, claudis gressus, epilepticis cerebri robur, et dæmoniacis, immundis ab eis ejectis spiritibus, corporum requies ad ejus invocationem nominis, cœlesti dextra subito conferuntur: propter quod ne hujusmodi rutilantem lucernam sub modio periculose abscondi contingeret: quam idem Dominus tot mirificis signis recte disposuit super Ecclesiæ candelabrum honorifice collocari, præsertim cum ex hoc ignorantium Deum propellantur tenebræ confundatur perversorum hæreticorum dogma, et fidelium beata credulitas augeatur: eorumdem Fratrum nec non Prælatorum tunc apud Sedem Apostolicam existentium communicato consilio prædictum B. Stanislaum Episcopum digne Sanctorum catalogo duximus adscribendum. Quocirca universitati vestræ per Apostolica scripta districte præcipiendo mandamus, quatenus octavo Idus Maji, die videlicet quo mortis absolutus vinculo, victurus perenniter ad fontem supernæ prodiit voluptatis; festum ejusdem, prout miranda ipsius meritorum magnitudo exigit, celebretis et faciatis solenniter celebrari: ut id vobis de thesauris cœlestibus ejus pia intercessione proveniat, quod ipse præstante Domino percepisse dignoscitur, et possidere perpetuo gloriatur. Ceterum ut universitati fidelium invisibilis aulæ consequendi delicias, ex concessa nobis desuper propitiante Domino potestate, sit facultas: quinimo et ut nomen exaltetur Altissimi, sponte suam venerabilem sepulturam fidelium procuremus accessibus frequentari: omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad dictam sepulturam, in memorato festo et usque ad octavas ipsius causa devotionis accesserint, annuatim ipsius suffragia petituri, de omnipotentis Dei misericordia et BB. Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, unum annum et quadraginta dies; accedentibus vero annis singulis ad prædictum sepulchrum infra ejusdem festi quindenam, quadraginta dies de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Datum Assisii, quindecimo Kalendas Octobris, Pontificatus nostri anno undecimo.

AUCT. JO. LONGINO a Deo illustratus, miraculosa conservatione corporis

frequentibusque miraculis

B

Sanctorum Catalogo adscribi meruit,

festo annuo honorandus

C

dicto anno 1253.

Eadem fere Pontifex scribit ad alios Polonos.

18 Innocentius Episcopus servus servorum Dei Venerabilibus fratribus, Patriarchis, Archiepiscopis et Episcopis et dilectis filiis nobilibus viris, Ducibus Poloniæ, Abbatibus, Prioribus, Decanis, Archidiaconis, Archipresbyteris ac aliis Ecclesiarum Prælatis, ad quos litterræ istæ pervenerint, salutem et Apostolicam benedictionem. Olim a Gentilium oculis tenebrarum detersa caligine etc. *g* B. Stanislaum Episcopum dignum Sanctorum catalogo duximus asscribendum. Cum itaque, etsi alibi, in vestris præcipue partibus, præfatus B. Stanislaus medicus sit effectus ægrotis quam pluribus, prout eorum causa languoris exegerat, pigmenta suavitatis et unctiones conficiens sanitatis, velut ipsius meritis a variis curati morbis protestantur publice, et rei evidentia manifestat; nobilitatem et universitatem vestram rogamus, monemus, et hortamur attente, quatenus, juxta verbum Sapientis, vos ad honorem medici sedulis exhortationibus invitantis, sic ipsius Sancti festum honorificentia debita studiosius venerari curetis, quo et in prosperitatis statu conservari possitis incolumes, et ab imminentibus pestibus, si (quod absit) secundum hominem utrumque ingruerit, ejus patrocinio liberari. Datum Assisii quinto decimo Kalendas Octobris, Pontificatus nostri anno undecimo.

D g Eccli. 38.

ANNOTATA.

a *Hujus mortui resuscitati meminerunt supra citati Bzovius, Cromerus et alii.*

E

b *Memini in similibus actibus alias a me observatum, non esse mandatum absolute intelligendum de celebratione festi (quomodo enim id numquam esset reductum ad usum extra Poloniam?) sed de festo ab iis qui ipsum voluerint celebrare, faciendo tali die. Vide* 3 *Aprilis, in Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis libro* 2 *num.* 27, *bullam qua ejus Canonizationem promulgat Urbanus IV anno* 1262.

c *Pro hac oratione usurpat nunc Romana Ecclesia eamdem, quam pro S. Thoma Cantuariensi, sub unius voculæ diversitate:* Deus pro cujus Ecclesia gloriosus Pontifex Thomas, * Deus pro cujus honore gloriosus Pontifex Stanislaus* gladiis impiorum occubuit, concede propitius ut omnes qui ejus implorant auxilium, petitionis suæ salutarem consequantur effectum.

d *Forte eo miraculo præbitum exemplum, ejusmodi vexillum exponendi in canonizatione novorum Sanctorum, prout hodie etiam observatur.*

e *De hac capella an adhuc extet interrogatus R. P. Fr. Maria Angeli de Assisio Conventualis, olim Minister Provincialis in Umbria et Guardianus ac Regens Assisii, nunc vero haud procul ab ecclesia S. Mariæ Angelorum in monasterio Rivi-torti, respondit: extare in templo inferiori in pulpito oblongo ad id constructo, ibidemque conspici picturas duas, quarum una Martyrium Sancti altera miraculum mortui suscitati repræsentat.*

F

f *Ut tunc fuerit usitata cerimonia, ejus tamen nec vestigium vel apud scriptores vel in hodierno usu invenio.*

g *Omitto quæ verbotenus eadem habentur in priori epistola usque ad clausulam.* Quo circa universitati vestræ per Apostolica scripta districte præcipiendo mandamus: *quæ dum alia et solum exhortatoria hic ponitur, apparet præceptum celebrandi festi ad solam Gnesnensem Provinciam, eique subjectos Episcopatus pertinere.*

CAPUT III.

Sacra ossa elevantur: equus mortuus resuscitatur.

Cracoviensis Ecclesiæ Nuntiis, videlicet Magistro Jacobo de Skarzeschow Decano et Gerardo Canonico Cracoviensi, cum Fratribus *a* Prædicatoribus et Minoribus, a

A Minoribus, ex curia Romana redeuntibus, et litteras Canonizationis secum ferentibus, Cracoviensem urbem ingressuris, omnis plebs effusa est. Prandotha quoque Cracoviensis Episcopus et universus Clerus, cum processione omnium urbis Cracoviensis Ecclesiarum honorifice illos excepit. Digni prorsus quibus honos ille, velut athletis et triumphatoribus, ac longo peregrinationis labore fessis, publicum insuper commodum referentibus, impenderetur. Felicissimi certe, quibus labor ille et præmiorum fructus, in eorum dies et tempora servatus, obtigit: sempiterna insuper memoria apud Polonos dignissimi, qui tot difficultates evicerant, tot impedimenta solverant, et labores passionesque conculcarant.

Legati litteras Canonizationis adferentes, processione publica excipiuntur:

20 Ad levandum autem ossa beatissimi Stanislai de tumulo, ad præconizandum in Polonica Ecclesia ejus canonizationem, octavum diem Maji, quo festum ejusdem a Pontifice Romano celebrari sancitum est, Prandotha Episcopus indixit: et per universam Polonorum regionem vicinasque provincias prædicari et vulgari ordinavit. Quo quidem *b* die adveniente, ex omnibus Polonorum oris, sed et ex Hungariæ regno, tanta multitudo plebis in Cracoviensem urbem convenit, ut homines advenas urbs tanta non caperet; sed et in campis pratisque B gregatim turbæ starent. Confluxerant insuper, ad hujusmodi solennitatem elevationis ossium Sanctorum explendam, plures ex Polonicis Sedibus, videlicet Fulko Gnesznensis Archiepiscopus, Opiszo Abbas de Meszano Apostolicus Nuntius, Prandotha Cracoviensis, Thomas Vratislaviensis, Wolmirus Wladislaviensis, *c* Boguslaus Poznaniensis, *d* Andreas Plocensis, *e* Gervardus Ruthenorum, *f* Vitus Lithuanorum Episcopi. Item Abbates, Præpositi, Decani, ceterique Prælati et Canonici, ac Ecclesiarum Parochialium Rectores, et universi religiosi ex Cracoviensi civitate et diœcesi et aliarum Poloniæ Ecclesiarum. Culmensis vero, Lubucensis et Camyenensis Episcopos occupatio retraxerat. Convenerantque *g* Principes Polonorum, videlicet Boleslaus Pudicus, Cracoviensis et Sandomiriensis Dux et Polonorum monarcha, Przemislaus majoris Poloniæ et Poznaniensis, Casimirus Cuyaviensis et Lanciciensis, Semovithus Mazoviæ, et Wladislaus Oppoliensis Duces. Sub quorum præsentia et populi multitudine infinita, ossa viri S. Stanislai ex tumulo, prope portam meridionalem in ecclesia Cracoviensi existente, a Pontificibus qui convenerant vino lota et levata sunt; et populo plaudente atque vociferante, patrociniumque Sanctorum implorante, C ostensa; ac deinde in ecclesias Cathedrales, conventuales et collegiatas, aliasque principaliores portio illorum, capite, brachiis, pectore et aliis insignioribus apud Cracoviensem Ecclesiam cum cineribus sacri corporis remanentibus, distributa. Ecclesiæ tamen Gnesnensi, quo et in hanc diem gloriatur, Sancti Pontificis cessit annulus, titulum illius et vultum præferens, rarum et venerabile insigne.

Ad diem 8 Maji

b

ab Episcopis 8 cum Nuntio Apostolico,

c d ef

coram Rege et Ducibus g

elevantur sacra ossa S. Stanislai,

21 Ex eo autem et deinceps tempore, in omni Polonica Ecclesia et in singulis ejus diœcesibus, in plerisque urbibus, oppidis, castris, villis atque vicis, plures numero parochiales, conventuales atque collegiatæ ecclesiæ, altaria, præbendæ in honorem, titulum atque decus beatissimi Stanislai fundatæ, dotatæ et erectæ sunt, et usque in præsens funduntur et eriguntur. In ætate quoque, quæ nostram paullum præcessit, dum Lithuaniæ et Samogitiæ gentes, opera Wladislai *h* secundi Polonorum Regis ad jura Christianitatis ab idololatriæ cultibus conversæ forent, Cathedralis ecclesia apud Vilnam in Lithuania *i* beatissimo Stanislao dicata est, atque in universo Poloniæ regno et provinciis illi subjectis maximum et celeberrimum est Stanislai nomen, maximusque illi honos et cultus ab universis defertur. D

varia templa et altaria ad ejus honorem eriguntur,

et Cathedralis Vilnæ.

i

22 Populis diversarum regionum, linguarum atque nationum utriusque sexus ad celebritates natalitii B. Stanislai (quoniam longe lateque posteaquam canonizatus, sanctitatis suæ vulgata fuerat sublimitas, celebrisque apud universos habebatur) in Cracoviam pergentibus, frequenti concursu nomen et tumulum honoraturis; contigit inter alios Stephanum de Hungaria, virum urbanum, qui singulari fide, devotione ac religione in Sanctum Dei Stanislaum ferebatur, cum conjuge et tenellis pueris omnique domus suæ familia, ad limina ejusdem beati Martyris proficisci, quadriga et equo uno imbellem puerorum ætatem, sarcinas quoque et victualia ceteraque subvehentem: quam Stephanus ipse pedestri itinere cum conjuge, expeditus ipse et liber, præcedebat. Quo in alpibus qui Poloniam a Pannoniis disterminant constituto, et jam fines Polonicos contingente, equus *k* quadrigam vehens, in terram prolapsus, subita morte est extinctus: quem auriga ejus decoriavit, et pelle humeris super imposita velocius quo poterat herum suum sequebatur. Quo consecuto (fatigatus enim ex itinere Stephanus, quadrigam opperiendo, cum conjuge juxta viam residebat) dum equum extinctum et quadrigam a E se apud alpes relictam nuntiasset, gravis turbatio atque mœror hominem incessit, non tam quod damnum perceperit, quam quia pignora et sarcinas cum victualibus, in quem conferret locum, non inveniebat; ferre vero humeris, durum atque onerosum judicabat. Atque in hunc modum fluctuantem vario æstu mentis, et plusquam ex medio itinere in penates proprios reverti disponentem, sagax et provida femina uxor illius, salubri usa consilio, consolans ab inceptis cessare coegit, dicens: Non erit, inquit, hoc tibi et mihi, Domine mi, ut contribulibus nostris ad solennitatem beatissimi Stanislai lætis animis currentibus, nos propter unius equi mortem abeamus retrorsum; et nos ipsos bono præsenti atque futuro privemus, pudorem a contribulibus habituri. Si enim alius modus deerit, saltem sarcinis et victualibus relictis, pueros feremus in humeris; beatissimo Stanislao, si nos fatigatum iri et subsistere contigerit, illos commendaturi. Ad bonam mentem sermonibus conjugis suæ vir fidelis reductus, dum itinere resumpto, cum pueris una simul et auriga, pellem equinam in palo gestantem, pergerent, et de equi sui subita extinctione sermonem in longum extraxissent; equum solivagum hinnientem et per dumeta discurrentem F ex abrupto conspiciunt. Quem et per colorem et corporis dispositionem atque hinnitum mulier illico agnoscens, virum suum alloquens: Compertum, inquit, pro veritate habeo, quod is equus aut noster est, aut talis qui nostrum omnibus exprimit lineamentis. Quam Stephanus irridens, ait: Quam stulta, inquit, æstimatione deciperis, et quædam phantastica somnia meditaris, ut equum nostrum credas vivum currere, cujus nos ex mortuo cadavere detractam pellem certum est gestare; atque ad aurigam pellem indice demonstraturus aspexit. Quam cum non reperisset, quonam pellis evasisset, aurigam indagare cœpit. Tum et auriga ad baculum, quo pellem gestabat, versus, satis secum quis pellem tulisset, aut quomodo decidisset ex baculo mirabatur. Requisitus deinde a Stephano, an equum qui ad se venerat, agnosceret, satis quid responderet hæsitabat; sciens se equum, tam moribundum quam mortuum, prope alpes reliquisse, et pellem detractam ex cadavere attulisse: quo tamen pellis evanuerit aut quomodo de manibus suis delapsa sit, nulla ratione poterat suspicari. Admirationis itaque et dubitationis

AUCT. JO. LONGINO inter accurrentes ex Hungaria,

k venienti patri-familias,

equus, vehiculum post eum trahens, mortuus nuntiatur allata ejus pelle,

sed iter cœptum nihilominus prosequenti,

idem equus occurrit eadem pelle resumpta

A tationis causa satis diu inter se certatim ventilata, ad equum (qui et ipse dominos suos, a quibus alitus fuerat, visus recognoscere, se illis familiarius jungebat) propius accedunt, et recentibus stigmatibus atque incisuris, sanguine etiam interlitis, quas aurigæ pellem cadaveri detrahens culter confecerat, conspectis, cum ingenti admiratione suum esse recognoscentes, exclamant : In veritate hic equus noster est : in veritate beatissimi Stanislai meritum maximum est, qui etiam ea quæ nec quidem optare ausi essemus, contulit non rogatus, exhibens se suis devotis famulis in quibuslibet eorum necessitatibus mirificum adjutorem, qui equo nostro et vitam reddidit et pellem : qui etiam in jumentorum resuscitatione potens, et in miraculis clemens ac propitius voluit agnosci. Comprehenso itaque equo et infrænato, ad locum in quo quadriga relicta fuerat revertuntur : cadavere quoque equi nusquam reperto, quod illic se auriga sciebat pelle vacuum dimisisse. Quadrigam junctam equo convehunt, et tam pignoribus quam omni sua suppellectili in quadrigam reimpositis, Cracoviam læti et alacres adveniunt; votisque ad sepulcrum beatissimi Stanislai cum magna devotione persolutis, equum a B. Stanislao mirabiliter vivificatum, recentibus cauteriatum stigmatibus, universis ostendunt; et quanta illis beatissimus Stanislaus præstiterit magnalia, coram cunctis in propatulo edicunt. In memoriam quoque tam insoliti prodigii, equum cera effigiatum ad sepulcrum beatissimi Stanislai relinquentes, in penates suos ovantes reversi, apud universos Pannonios, quam potenter, quam clementer et propitie beatissimus Stanislaus Cracoviensis Episcopus suis supplicibus ferat solatia, celebri sermone vulgarunt; sermonem ipsorum equo vivificato, et cicatricibus insignito recentibus, confirmante.

AUCT. JO. LONGINO

decoriationis suæ cruenta signa servans:

pro quo cerea equi figura offertur.

B

ANNOTATA.

a Frater Boguslaus, *Supprior conventus Cracoviensis SS. Trinitatis Ordinis Prædicatorum, appellatur a Bzovio supra citato.*

b *Nulla est excogitabilis causa, ob quam solennitas, tam expetita omnibus ultra proximum a canonizatione Majum dilata fuerit : quare potius dixerim erratum aliquod obrepsisse auctori, circa præsentes Elevationi Episcopos, quam eam in annum* 1255 *rejiciam.*

C c Boguslaus Posnaniensis, *Longino eidem in Vitis Posnaniensium Episcoporum* Bugiphalus *dicitur : sed hoc levius. Gravius angit quod ejus decessorem* Petrum *in iisdem Vitis dicat obiisse* II *Maji* 1254, *et ordinatum* Bugiphalum *anno sequenti* 1255 *in Dominica Reminiscere, adeoque* 21 *Februarii, nam Pascha agebatur* 28 *Martii. Quid si anno citius mortuus* Petrus, Boguslaus *consecratus sit? Sed et hic obturbat* Wlomirus Wladislaviensis, *qui inter ordinatores* Boguphali *nominatur* Michael : *an hunc dicemus fuisse binominem?*

d Andreas II Plocensis, *etiam adfuit Boguslai seu Boguphali consecrationi. Hunc electum fuisse pridie Nativitatis S. Joannis Baptistæ, idest* 24 *Junii anno* 1254, *scribit Stanislaus Lubienski Episcopus Plocensis. Quid si etiam hic anno uno citius dicatur ordinatus?*

e *Bzovio* Gerardus, *qui Ordinis Prædicatorum, ex Provinciali Poloniæ jussi Gregorii IX ordinatus est primus Episcopus Ruthenorum, data Bulla Pontificia* VI Kalendas Martii anno 6 Pontificatus, *Christi* 1232.

f Vitus, *ejusdem Ordinis Prædicatorum primus Episcopus Lithuanorum, anno* 1252 *ordinatus, vitæ sanctitate et miraculis clarus, consule Bzovium ad dictum annum* 1252 *num.* 2 *et an.* 1254 *num.* 8, *et Vitam S. Hyacinthi ad diem* 16 *Augusti.*

g *Eosdem Principes enumerat Cromerus dicto libro* 9. D

h Jagello *hic fuit, ex* Lithuaniæ *Duce ethnico anno* 1386 *factus Rex Poloniæ, et in baptismo dictus* Wladislaus : *cujus conversionem secuta gens ejus universa et* Samagitarum *natio, ipsomet Jagellone interpretis Apostolici vicem agente pro linguæ ignaris Sacerdotibus, anno* 1413, *quia ab illo divicta, fidem ejus suscipere professa est, uti scribit Crommerus lib.* 18.

i *Albertus Wiuk Koialowicz, parte* I *Historiæ Lithuanæ sub finem, ait,* ecclesiam fabricatam *esse* a Gnesnensi Archiepiscopo Bodzenta, in area arcis infimæ, quo loco Pekunas vulgo, fulminum Præses, perpetuo igne curabatur.

k Quadriga *hic generice sumitur pro vehiculo seu carro, etiam unius equi.*

CAPUT IV.

Varia miracula ab anno MCCCCXXX, *ad annum* MCCCCXLI *patrata.*

Anno Domini millesimo quadringentesimo *a* tricesimo, in oppido Byecz *b* Cracoviensis diœcesis, Joannis pistoris filiolam biennem currus oneratus calcavit. Cui cum læsio ad mortem sufficeret, imo nedum sibi, sed etiam homini, cujus ossa et artus plena consolidatione gauderent; infantulus jam animam ructans ad limina Sancti devovetur Stanislai in Rupellam Kasimiriæ, et sanitati insperatæ restituitur. Quæ septennis cum viva oblatione ad tumbam S. Stanislai per parentes præsentata, singulis videntibus et audientibus admirationem et venerationem Sancti Dei Stanislai ingenerat.

a *b* E *Anno* 1430 *sanatur puella obtrita a curru,*

24 Anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quinto, Thomek de majori Polonia, de villa Crinow, vir ruricola, infirmitate corporis pressus, animam, cogente languore, exhalabat : cui quinquies recidivanter agonem agenti, ingerebatur lumen accensum. Morbo tandem naturam superante, exanimis prosternitur, et mortuus, ut erat, ab astantibus cognatis et amicis deploratur. Cum autem ad sepeliendum funus se amici disponerent, defuncti frater germanus precibus prohibebat sepulturam, dicens : Rogate quæso mecum misericordem Dominum, et beatum Martyrem Stanislaum, ut hi nepotes mei, filii fratris defuncti, manu illos ostentans, modo non relinquantur orphani. Ego enim meos vix nutrire sufficio : quomodo horum orphanorum educationi intendam? Et cum ejulatu suo cunctos adstantes ad lacrymas provocasset, omnibus orantibus et in orationibus per unius horæ spatium perseverantibus, qui mortuus fuerat, revixit : et resumpto spiritu dixit, se quemdam virum venerabilem, Sacerdotii dignitate præditum, versus Prussiam conduxisse, et pro salario ductus litteram quamdam et duos grossos recepisse. Qui fuit et verisimiliter sibi videbatur beatus Pontifex Stanislaus, qui *c* ipsum ab inferis ad hoc seculum ad pœnitentiam perficiendam reduxit. Aguntur itaque in commune ab universis laudes Deo altissimo, et beatissimi Stanislai mirifica in auribus omnium diffunduntur suffragia, quia et extincto vitam contulit, et mœrore viventes absolvit : vivificationis autem suæ Thomas præconium in Cracoviam usque præsentialiter deferens, et sui liberatoris sepulcrum ad majorem ecclesiam adiit, et vota illi supplex persolvit.

Anno 1435

mortuus suscitatur,

F

c

25 Uxor nobilis Peleze de Gorka, de terra Siradiensi Gneznensis diœcesis, in partu laborans, partu edito moritur suffocata : et dum veste linea ad sepeliendum induta fuisset, vir astantes cum ingenti ploratu exacerbabat, ejulans atque dicens : Heu me miserum! quis hos, dirigens in pueros oculos, fovebit

et mulier extincta in puerperio

A fovebit pupillos? quis hunc educabit modo natum infantulum? Flete quæso mecum, et flentes petite Deum et gloriosum Martyrem Stanislaum, ut miseratus, non mei, sed horum pupillorum, et hujus vix nati infantuli, consorti meæ spatium obtineat vivendi. Qui cum flexis genibus et in terram procumbentes flentes orarent : ecce mulier, quamvis jam omnino emortua et extincta, in qua penitus nullum vitæ vestigium patebat, quasi de somno suscitata suspirat : et viri diligentiam collaudans, se meritis B. Stanislai sanatam et vitæ redditam exclamat : et usque ad ejus limina simul cum infantulo gratias actura perveniens, stupendum suæ resuscitationis a beatissimo Stanislao in se collatum beneficium et apud majorem Cracoviensem Ecclesiam,
d et apud *d* Rupellam cunctis in commune vulgavit.

26 Anno Domini millesimo quadringentesimo trigesimo quinto, uxor Matthiæ sartoris, Zakwapen dicti, de Lancicia, *e* prægnans, gravibus insuper febribus graviter æstuans, adeo his fatigata est, quod longe ante aptum tempus pariendi, tribus et amplius mensibus, infantulum vix spirantem abortirit. Quod pater ipsius anxius intelligens, cum lacrymis genibus flexis ad Dominum orat, et S. Stanislaum deprecatur, ut infantulum genitum, imo

e præmaturo partu editus infans ad baptismum vivit:

B verius abortum, non sinat mori antequam fonte regeneretur baptismatis : in quo si preces suas viderit exaudiri, spondet propria in persona beati limina visitare Stanislai. Vix orationem compleverat, et infantulum quamvis nedum immaturus, sed (ut di ctum est) forte eodem die *f* vivificatus, integram adipiscitur sanitatem : et non secus quam si perfectum tempus nascendi complevisset, licet nimis parvæ et insolitæ qualitatis et staturæ, ad baptizandum defertur, et baptizatus usque ad alterum diem vixit : et demum spiritum exhalans in vitam renatus est sempiternam.

anno 1436 ejus frater moribundus sanatur,

27 Anno sequenti millesimo quadringentesimo tricesimo sexto, eidem Matthiæ alius puer graviter infirmatur : cujus in tantum infirmitas invaluit, ut animum a corpore videretur exhalasse. Quod cernens, amaritudinibus pater repletus, genibus positis, lacrymis fusis, Dominum exorat, et Sancti Stanislai implorat patrocinia, ut vita restituatur defuncto; devovens se S. Stanislai limina visitaturum. Quo orante, infantulus quasi de somno excitatus, et parvo facto intervallo sanus a parentibus excipitur, votaque et præconia in Sanctum Dei Stanislaum persolvuntur. Cujusdam mulieris de Cracovia filiola

item alia moribunda,

C sexennis infirmabatur, ad mortem. Itaque qui astabant, mortis sibi imminere periculum suspicati, ter candelam extinctam reincendunt, tot vicibus autumantes ipsam moribundam. Mater vero plorans et lugens, ipsam promittit sistere coram Deo apud ecclesiam S. Stanislai in Rupella : ad cujus voti emissionem non solum moribunda reviviscit, sed et in plenam atque perfectam sanitatem consurgens, matri quidem mœrorem abstulit; astantibus vero stuporem vehementem ingessit. Cujusdam mulieris maritus, dum infirmitate invalescente moreretur, mulier anxia et vidualitatis pertimescens orbitatem, de mariti sanitate solicita, ipsum visitare limina beatissimi Stanislai Martyris cum viva oblatione devovet, missam de B. Stanislao celebrari ordinare promittens. Mox voto omisso, nec ad complendum incepto, vir reviviscit, et pristinæ post modici temporis intervallum restituitur sanitati.

et vir moribundus.

28 Anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo octavo, in vigilia Petri ad vincula, in civitate Cracoviensi, Agnes uxor Thomæ Szrzinsky sutoris, filiolum in *g* tina more solito abluebat. Quo loco et de lavacro deposito, reclinans eum in stramentis, sola etiam paullulum ad quiescendum, cum

Anno 1438 infantulus submersus g

hora meridiei esset, caput inclinavit. Et cum sopore D sensus ligante fortiter obdormisset; puerulus, utcumque de stramentis reptans, margines tinæ, in qua lavabatur apprehendit, et tandem in eam capite deorsum et pedibus sursum elatis incidit; et in quibus aquis lavabatur, est submersus. Evigilans autem mater, et puerum in stramentis juxta se non repetiens; autumans, quod eum ancilla pueri gerula exceptum bajularet, viceversa obdormivit, et priori somno longiorem fecit. Cumque a somno surgens, et hinc inde domum deambulans, nihil sinistri de puero suspicata, aquas de tina effundere jussisset; puerulum aquis immersum, et jam ad modum panni nigri propter sanguinis coagulationem denigratum, et omnino mortuum videns; præ dolore anxia fere labens mortua, vix vocem attollere, sed nec verba exprimere valuit. Ad quam cum vicinæ mulieres concurrissent, et infantulum jam mortuum, jam extinctum, jam gelidum palpitarent; illa paulisper ad se reversa, cum ingenti fletu et ejulatu S. Stanislaum pro sui consolatione acclamat, et ne patiatur eam tam graviter delinquere, et ex parte viri sui prædicti minas quas metuebat incurrere, deprecatur : et ut puerulum resuscitari et spiritum ejus ipsius visceribus reinfundi obtineat, supplicat; pollicens se cum E puerulo ejus limina visitaturam.

AUCT. JO. LONGINO

29 Ad quam illico vocitationem et supplicem S. Stanislai invocationem, puerulus, pro mortuo ab universis habitus et extinctus, cujus etiam corpusculum jam riguerat, colorem pristinum recipere, et illum tetrum mortiferumque colorem deponere; et tandem quasi modicillum sub pectoris loco respirare visus est. Surgens igitur anxia mater cum aliis mulieribus, puerulo arrepto ad ecclesiam S. Stanislai in Rupellam, velut si quis a facie bestiæ fugiat, cucurrit; et puerulo in ara beatæ Virginis posito, cœpit pristinas orationes repetere. Tandem puer cœpit amplius et notabilius respirare, et cum Te Deum Laudamus solenniter ibidem cantaretur, puer oculos aperuit, et quasi de somno evigilans caput volutare cœpit. Vix canticum Te Deum laudamus cum antiphona Salve Regina finitur, et puer [sanus], si unquam ita visus fuit, reperitur et incolumis in domum reportatur. Quod etsi cuipiam non videatur miraculum, quod puer prædictus breviter in aquis existens revixit, utpote qui nondum plene extinctus fuit : sed in hoc non mirari nemo potest, quod tam citam et perfectam sanitatem meritis S. Stanislai fuit assecutus. Cumque in senibus et robustis hominibus hoc videamus, si aliqua corripiantur corporis F molestia, ut pùta si jugulantur, vel si aliqui violenter immerguntur, quamvis sint non multum morti vicini, tamen propter corporis violentam perturbationem, fiunt aliquando diu infirmi : hic autem infantulus, quamvis tenellus corpore, quamvis pauxillus viribus, post illam tamen suffocationem, statim sanitatis plenam reportavit meritis S. Stanislai recuperationem.

ad votum matris reviviscit

30 Quia Deus omnipotens omnia a seculo mirabilia per se et Sanctos propter hoc facit, ut misericordiam et potentiam suam hominibus innotesceret, ut per hoc ab omnibus laudetur ; ideo præcepit, ut mirabilia quæ ipse operatur hominibus prædicentur et publicentur. Dicit enim per Prophetam Psalmo centesimo sexto : Confiteantur Domino misericordiæ ejus et mirabilia ejus filiis hominum : qui Versus in eodem Psalmo quater repetitur. Post quodlibet enim beneficium, miraculose filiis Israel præstitum, quæ ibi enumerantur, Versus ille ingeminatur : et ad quartam repetitionem dicitur; Exaltent eum in ecclesia plebis et in cathedra seniorum laudent eum. Deus enim non aliam a nobis laudem postulat. Unde dicitur in psalmo : Si esuriero,

AUCT JO. LONGINO

Psal. 49, 12 et 14

A riero, non dicam tibi: meus enim est orbis et plenitudo ejus. Et infra, immola Deo sacrificium laudis et redde Altissimo vota tua. Unde, ut laudem suam in nobis augeret, Sanctis suis, quorum corpora et reliquiæ nobiscum sunt, multa prodigiosa mirabilia facere concessit. Certum enim in ecclesia S. Stanislai de Rupella, feria tertia *h* proxima ante festum B. Margaretæ anno Domini millesimo quadringentesimo accidit miraculum, relatione et laudatione dignissimum; propter quod Deus in Sancto suo Martyre Stanislao digne glorificandus est, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus. In oppido Szywicez *i* Cracoviensis diœcesis, laici cujusdam Petri in Nyemyecykye, Wyeprze dicti, filius circiter tredecim annorum, mirabilem, inauditam et admodum gravem incidit infirmitatem, talem videlicet, quod usum videndi, loquendi pariter et ambulandi amisit; talique ægritudine constrictus est, ut nec aliquod membrum corporis sui movere potuit: imo nec mandibulas aut linguam, ut saltem ad sustentationem miseræ vitæ suæ edulium sibi porrectum masticaret; unde plus mortuus quam vivus intuentibus se apparebat. Spiritus vitalis dumtaxat palpitare in pectore deprehendebatur. Et cum languor B protensior grassaretur in dies, parentes eum non aliter fovere poterant, nisi quod tenuissimo quoque sorbicillo ipsius labia perfundebant; quod tamen vix poterat deglutire. Sic igitur non dicam semimortuus, sed modicillum quidem vivus, a festo *k* S. Martini usque in diem patrati miraculi jacebat immobilis. Propter infirmitatis igitur prolixitatem et membrorum teneritudinem, pedes ac manus ac omnia membra corporis, omnino arida, contracta ac inutilia ad officia sua, per omnia retinebat.

h *Anno.* 1440

Puer visu loquela ac motu privatus,

i

solumque palpitans et modicum sorbillans

k

31 Parentes igitur ejus hac acerba plaga afflicti, quid agerent, quo medelæ, quo edulii genere languentem reficerent, quid in illum amplius conferrent, ignorabant: qui nec extenuatus poterat judicio humano vivere, nec propter spiritus tenuissimi argumentum in pectore palpitantis tumulari. Quapropter mortem, cui vicinissimus erat, quam vitam ejus appetebant. Et cum in longum processissent dies, ille, qui suo ægrotum reservabat sanandum præsidio, illis inspiravit, ut eum ad limina S. Stanislai voverent deferendum. Quod quam primum fecerunt, illico gratuita Dei pietas, et id quod optabant dextrum fecit, et optatis adjecit potiora. Puer etenim, C ad voti emissionem per parentes facti, oculos, a principio infirmitatis clausos et interim numquam apertos, aperuit. Quo ipso viso miraculo, de pluri misericordia Domini et patrocinio S. Stanislai confidentes, ægrotum currui imponendo Cracoviam sunt profecti. Venientes itaque ad ecclesiam S. Stanislai in Rupellam, illa quæ gesta erant cum puero Presbyteris ecclesiæ pronuntiant, postulantes sibi reliquias S. Stanislai exhiberi. Cœperunt deinde lacrymosis vocibus, pro sua consolatione et infirmi curatione ulteriori, Dominum et S. Stanislaum deprecari. Postquam igitur infirmo puero, ut prius jacenti fere exanimi, dumtaxat officio oculorum utenti, reliquiæ prædictæ ori junctæ fuissent: protinus vinculum linguæ ejus solutum est, et usum loquendi pristinum recepit. Pater igitur pueri, indicibili gaudio repletus, Presbyteros ut Missas de S. Stanislao dicerent obsecrat. Et cum adhuc Missarum officia agerentur, puer in omnibus membris sanus apparuit, et membra illa arida et contracta in pristinam rediere sanitatem. Itaque finitis Missis et gratiarum actionibus cum gaudio inæstimabili Deo et S. Stanislao exhibitis, puer sanus quasi in momento effectus cum parentibus ad propria redierunt. Cujus sanatio non minus videbatur mirabilis illis, qui eum parum ante viderant, quam mortui suscitatio: qui non nisi uno gradu a morte jam distabat. Pro isto igitur magnifico Dei beneficio et gloria S. Stanislai, qua eum Dominus coram nobis sic coronare dignatus est, ut ad invocationem sui nominis tactumque reliquiarum suarum tam vicinus morti mirabiliter subito curaretur, Deum glorificemus; ut etiam perennis suæ gloriæ meritis ejusdem participes nos efficiat Christus, per secula benedictus. Amen. D

invocato S. Stanislao oculos aperit

et Reliquiarum attactu loquelam recipiens,

Missa dicta plene convalescit.

32 Anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo, accidit non minus mirandum miraculum quam laudandum Dei beneficium, et beatissimi Martyris Stanislai extollendum digne patrocinium. Eugenio Papa IV concilium Ferrariæ agente, Joannes Pnyowsky et Clemens Nawoyowsky canonici Cracovienses, dum ex Ferraria ob pestem, quæ omnem Italiam occupaverat, [Venetias migrare vellent] ascensis apud Frankolinum *l* in Pado, alias Eridano, navibus, in oppidum Kluscham ditionis Venetorum perveniunt, illicque subsistere sunt coacti: October enim, cujus sub tempore navigabant, plures ventos exciverat. Longa dein mansione apud Kluscham fatigati, patronum navis, propter notorium et superimpendens, quod illis, velut peritus tam navigandi quam ventorum, denuntiabat periculum, navigationem abnuentem, ad Judicem loci protractum, navigare compellunt. Cumque versus Venetias navigaturi altiora pelagi ingressi fuissent, mare subito, quemadmodum patronus denuntiaverat, cœpit intumescere: naves quoque plures numero, quæ transfretabant mare Venetorum, in conspectu eorum a vi tempestatis confractæ absorbebantur. Orta siquidem immanissima tempestate, omnes mortis periculis involvuntur; et quia mare furens indevotum devotizare compellit; hujus hi, hujus isti, illius illi Sanctorum suffragia altisonis vocibus implorabant. Cum ergo conspectus diræ mortis ante omnium oculos obversaretur, præfati Joannes Pnyowsky et Clemens Nawoyowsky Canonici Cracovienses ceterique qui cum illis transfretabant Poloni, Beatum cœperunt acclamare Stanislaum. Ad ipsum igitur vota et voces in altum attollunt, et ne suffocentur ab undis, majoribus fletibus quam vocibus interpellant. Mira res, relatu credituve dignissima! Illam navim in qua nomen Beati Stanislai resonat, fluctus maris mergere nequeunt, ceteris ratibus, cum in eis contentis omnibus, prorsus absorptis: sedantur deinde ad supplicem Sancti Stanislai invocationem fluctus, in placidam auram mare turbatum redit, pelagus a suo furore conquiescit, gratiæ Deo et Sancto ejus Stanislao ab universis in commune referuntur. Eia, Poloni, magnum vobis beneficium divinitus e cœlo erogatum est, ut vos vester Stanislaus trans maria transque freta semper subsequitur, et more gallinæ pulligeræ invocatus, ab omnibus periculis, alis suorum beneficiorum vos protegit, utcumque etiam indevote invocatus.

Anno 1440

l

E

navis in Veneto mari periclitans,

submersis aliis liberatur,

F

33 Anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quinto, die duodecima mensis Maji, quædam muliercula, in flagranti crimine deprehensa, in civitate Cracoviensi Judici præsentatur, accusatur, convincitur, et jure municipali ultimo plectenda supplicio adjudicatur aquis *m* suffocanda, manibus a tergo ligatis, de regali ponte per apparitorem præcipitanda in flumen Vislam, statuitur. Quæ visa beatissimi Martyris Stanislai in Rupella ecclesia, tacitis immurmurans labellulis, sincera se Martyri devotione commendat, et Patroni flagitat sibi adesse præsidium. Postquam igitur, saxo collo illius appenso, in flumen præcipitatur de ponte; affuit illi piissimi Patris præsidium. Nempe neque manuum suffulta officio, neque saxi obstante pondere, more ligni natatilis, superficie gaudet fluentis. Unda igitur pulsa littori applicuit, imo verius beatissimi Pontificis auxilio

Anno 1435 *ad submersionem damnata,*

m

et saxo appenso in Vistulam præcipitata,

A xilio supportata: quam spiculator, ne suæ imperitiæ imputetur, per littus hinc inde discurrens, fuste aquis aliquoties profundare satagebat. Cum itaque fere per quatuor stadia ipsam ne enatet persequitur; non humanam agilitatem secum, sed divinam agi intelligens pietatem, tum etiam quia ab hominibus huic spectaculo satis grandi astantibus arcetur et corripitur, ne ultra condignum unum peccatum plu-ries puniatur in idipsum, sed divino potius et beatissimi Martyris ejus Stanislai applaudat miraculo; ab ipso beato Martyre, si conatu improbo collatum mulieri beneficium impedire perseveraverit, feriendus; eam libere ripam sinit petere. Quæ mox ut desita est prohiberi, sine omni difficultate ripam petit: et adhuc manibus, ut prius, a tergo ligatis, et saxo collo appenso, ad ecclesiam beatissimi Martyris Stanislai proficiscitur in Rupellam: ab omni populo, qui ad spectaculum hujusmodi confluxerat, prosecuta: et gestum rei ordinem, simul et sui voti tenorem Presbyteris ejusdem ecclesiæ, coram multo astante et illacrymante populo, aperit: et saxum prædictum, in memoriam suæ liberationis perpetuam, ad sepulcrum ejusdem beatissimi Martyris appendit.

ligatis manibus pedibusque

evadit salva:

B

34 Sane si juste pro suis excessibus castigatis benignissimus Pater Stanislaus affert præsidia, quanto magis his, quos aut casuum importunitas, aut infirmitatum premit necessitas? Unde eodem anno, de mense Augusto, non minus fama dignum in *n* Vysliciensi oppido accidit miraculum. Quidam etenim ejusdem oppidi incola, dum horreis inferret annonas, sui laboris annua præmia, currui segetibus onusto filiolam fere septennem imposuit: solus autem jumentis regendis operam dabat. Curru vero improviso agitato, puella de plaustro prolabitur, et rotarum vi gula jacuit suffocata. Quam lacrymosa mater in calle mortuam reperiens, sicut leæna catulis amissis, in voces flebiles et lacrymosas prorupit. Cujus clamori dum maritus consternatus accurrit, et filiam extinctam jugulatamque reperit, ambo inæstimabilibus fletibus quatiuntur; attollunt voces in altum, concurrunt vicininorum agrorum segetum messores, et quid agatur clare intuentur: palpitant et attrectant tenellum corpusculum, et nusquam spiritus argumentis deprehensis, casus sui infausti et mœroris assiduo comploratu deplangunt discrimen. Tandem angustiis agitati frequentibus, illabitur mentibus ipsorum piissimi Patris Stanislai cunctis oppressis promptum præsidium; et animis ipsorum vocibusque concordibus cernue beatissimi Martyris deposcunt patrocinium; et corpus defunctæ, quamvis exanime, gestandum ad limina sua pollicentur. Et quia gratius accipitur, quod multiplicatis precibus obtinetur; post non mediocris temporis spatium, puellula insperatæ reddita est sanitati. Quo viso parentes pristinas superant gaudiis lacrymas; et nullo intercepto temporis intervallo, simul omnes cum sanata, imo verius resuscitata filiola, Cracoviam petunt. Et in majorem ecclesiam accedentes, gratias beatissimo Martyri Stanislao peragunt; rei gestæ ordinem pandunt, et in evidentem memoriam facti, camisiam, in qua ingulata fuit puellula, ad sepulcrum ejus appendunt.

puella de curru lapsa et a rotis suffocata

n

C

sanitati redditur:

35 Cujusdam mulieris infantulus, lavacro bullienti casualiter in corpore nudo perfusus, continuo expiraturus credebatur: quem cum certis votis mater ejus Sancto devovisset Stanislao, taliter scilicet quod per integrum anni spatium feriam sextam, qua scilicet limina Sancti Stanislai in Rupella a populo visitantur, in pane et aqua debeat jejunare, et cum ipso infantulo ecclesiam Sancti Stanislai in Rupella cum lumine visitare. Voto facto puerulus prompte cœpit convalescere: sed quoniam mulieres, quæ promptæ sunt ad vovendum, tardæ fiunt ad explendum; eo pacto cum eadem mulier illud votum explere negligeret, et aliquamdiu ad Sanctum Stanislaum ire prætermitteret, interim idem infantulus ad prunas ardentes capite impegit, et matri ingeminatur dolor ex altero periculo filii moribundi. Sed quia, juxta Gregorii sententiam, mala quæ nos hic premunt ad Deum nos ire compellunt; novo dolore vexata, et recordata [in pœnam] prioris voti omissi alteram similem molestiam in eodem filio accidisse, compuncta promittit se votum impleturam. Nec amplius morata, singula quæ devoveret facere cœpit effectu. Quo facto et infantulus sanitatem recuperat, et periculorum de cetero evasit incursionem.

infans primum ab aqua bullienti

D

AUCT. JO. LONGINO

deinde ab igne læsus ad mortem, salvatur:

36 Filia decennis Catharinæ viduæ de Zakrzewo ante Kazimiriam, pondere raparum humeris appenso Cracoviam ivit, et inundatione aquarum pontes transcendente, naviculam conscendit. Cum autem nauta illam cymba vehens per Vislam, alii nautæ in simili procedente navigio obviasset; unusque alteri cedere nolens, alter in alterum cymbis impegissent; istius navicula fluctibus impulsa vertitur, et ipse et puella periclitantur. Sed nauta cujusdam beneficio ligni natatilis salvus naufragium evasit. Juvencula autem, pondere quod humeris alligatum habebat pressa, sub aquis immersa suffocatur. Hæc alia mulier dum staret in ripa prospectans, et ancillam periclitantem videns, ipsam ad Sancti Stanislai limina cum viva oblatione transituram devovet et promittit, et præ horrore videndæ mortis oculos in terram dejecit: et post erecta vidit viceversa ancillam de aquis emersam simul cum pondere humeris appendente: et tandem muliere preces ad Sanctum Stanislaum profundente, puella patrociniis S. Stanislai de periclitatione et periculo mortis libera evasit.

item puella eversa cymba submergenda,

E

37 Petri dicti Franczek, cerdonis circa portam sutorum in Cracovia, infans, octo ab ortu suo habens dies, gravi infirmitate corripitur, et tandem una cum matre ex partu periclitata absumitur. Sic fructus ventris matri mortem attulit, et patri viroque superstiti dolorem cordis et gemitum duplicavit. Tamen magis de filii quam uxoris morte anxius, cœpit de vita filio reddenda esse solicitus. Quapropter suasu amicorum Sancti Stanislai præsidium sedulius invocabat: infantulumque defunctum ad Sanctum Stanislaum in Rupellam supplex devovet. Quo facto, omnibus cernentibus puer revixit, nec pristinæ infirmitatis vestigium aliquod in eo apparuit. Juvenis quidam casu submergitur: et cum sub aquis per unius fere horæ intervallum gemeret, mente, licet non ore, Sanctum deprecatur Stanislaum, ut sibi auxilium ferat. Et mox invocatione facta enatat, et sanus cum candela sibi commensurata ad ecclesiam Sancti Stanislai in Rupellam venit, in Sanctum Stanislaum pro sua liberatione gratiarum celebrans voce sonora actiones. Gregorius, Sandomiriensis *o* civitatis Notarius, vir jam in senium proclivus, quamvis claros visus fuerat oculos habuisse: caligo tamen quædam illis se superinfundens, exiguam illi videndi reliquerat potestatem, nec sperabat sibi alicujus remedii beneficium profuturum, cum senibus vix aliqua remedia naturalia possint suffragari: utpote quorum jam natura fatigata, non de facili alicujus medicamenti suscipit juvamen. Unde ad remedia divina conversus, devovet beato Martyri Stanislao certa obsequia impendere, si se senserit in visu consolari. Sed non expectato voti effectu, quod vovit sincere adimplet: quasdam scilicet orationes, peregrinationes et jejunia per anni circulum continuat, ut promisit. Fine anni votivi approximante, cœpit visus beneficium recuperare: et ipso plene nondum lapso, plenam visus sanitatem resumpsit.

infans octiduanus,

juvenis hora una mersus,

F

o

senex cæcutiens,

integrum visum recipit.

AUCT. JO. LONGINO item cæca sex mensibus, p oculi defluentes in genas *suis sedibus restituuntur.*

A 38 Anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto, uxor Matthiæ Kyecher, Barbara nomine, Theotonica de *p* Theschin, lumine oculorum per sex mensium spatium orbata, ad Sanctum Stanislaum devota, beneficium visus illico recuperavit. Dorothea, uxor piscatoris de Cracovia, tam gravi morbo et infirmitate corporis corripitur, quod morbus in sincipite invalescens, utrumque oculum ipsius de locis naturalibus excussit et evulsit, et usque supra genas dependere coegit, quod fuit et inspectui abominabile et auditui horrendum. Quo viso physici, de remedio diffisi, consulebant globos oculares, sic insolito more et longæva distantia a situ suo dependentes, rescindendos; et malle semel cadere, quam semper et abominabiliter ac cum ingenti dolore pendere. Sed anxia mulier, saniori freta consilio, omnipotenti Deo et Sancto se devovet Stanislao: sibique Missam cum luminaribus in Rupella legendam disponi promittit. Vix voto completo, globi oculares in situm suum et in orbes quos deseruerant redeunt; et mulier plene officio potitur videndi. Quæ, ut plerique faciunt, oblita beneficii, procrastinabat implere votum. Postmodum multis et variis molestiis pulsata, votum perfecit: quo perfecto ab omnibus B molestiis se sensit supportatam. Unde sedule petivit hæc plebi publice nuntiari, et gloriosa beatissimi Stanislai magnalia in se magnifice collata et experta vulgari.

ANNOTATA.

a *Cum auctor hoc ipso tempore vixerit, ante annum forsan* 1400 *natus, apparet maximam fidem deberi eis quæ consequenter narrat, utpote ipsius ecclesiæ in qua testata miracula fuere Canonicus, fortasse jam tunc cum narratum hic miraculum contigit aut non multo post.*

b Byecz, *ad Wyslakam fluvium, leucis circiter* 13 *ad Orientem Cracovia dissitum oppidum.*

c *Impressum*, quem ipse: *quod ad Sanctum Stanislaum si referatur, ineptissimum faceret sensum.*

d *Georgius Braunius, Casimiriam Cracoviæ junctam describens,* visitur, *inquit,* ibidem quoque Sancti Stanislai ecclesia, in rupe edita, quæ hebdomadatim feria VI a populo devotionis causa visitatur: *olim Sancti Michaeli sacra, in qua occisus Sanctus. Itaque* Rupellam *scribendum puto: sed forte populari usu factum, ut sæpius* Rumpella *pronuntietur: ita certe sæpius scriptum hic impressumque reperio, minus sæpe* C Rupellam: *posteriori tamen modo, utpote facilius intelligibili exteris, uti in præsenti editione malui.*

e Lancicia *caput unius ex tribus Palatinatibus, majorem inter et minorem Poloniam mediis, ad* 40 *leucas distat Cracovia versus Boream.*

f *Hinc liquet quod supra ambiguum videbatur, trimestrem non semestrem hunc partum fuisse: de quorum aliorumque abortuum, nulla vitalis motus signa præferentium, baptismo, sub conditione usurpando, eruditum libellum scripsit Hieronymus Florentinius, Sacerdos Congregationis Matris Dei Lucæ, ab ejus fratre Francisco Maria sæpius nobis memorato paris eruditionis opusculo physico confirmatus, hoc præcipue argumento, quod ut recens extinctæ vitæ ambigua sunt et fallacia signa, sic etiam nondum cœptæ: proinde non debeat minus consultum videri in tali casu (qui semper ambiguus esse præsumitur) baptizare sub conditione quam in alio absolvere.*

g Tina *vas ligneum, vietorio opere compactum ex assulis.*

h *Anno* 1440 *Bissextili, litteris Dominicalibus* C B, *festum* Sanctæ Margaretæ *(quod istis in regionibus tunc agebatur* 13 *Julii) cadebat in Feriam* 4, *adeoque miraculum factum est pridie.*

i Siwiecz, *ad Kossorabam fluvium, qui leucis* 8 *inde* D *ad Boream Vistulæ se immergit, et* 16 *circiter leucis Cracovia distat.*

k *Existimo festum Translationis intelligi, quod agitur* 4 *Julii: nam primarium, quod in* II *Novembris cadit, longius aberat, quam ut in tali statu usque ad* 12 *Julii vixisse puer credatur.*

l Francolinum, *proxima Ferrariæ statio navium ad Padum, intervallo horarum duarum ab urbe versus Boream agros Ferrarienses secantem: a cujus ostio distat* Chioggia, *hic* Kluscha *dicta, leucis* 20, *et hinc Venetiæ bis tantum absunt.*

m *Supplicium hoc usitatum in mulieribus, partus suos aqua suffocasse convictis.*

n Vislicza *ad Nidam fluvium, paucis infra ipsam leucis se Vistulæ miscentem, distat Cracovia* 20 *fere leucis.*

o Sandomiria, *ad Vistulam* 40 *leucis a Cracovia versus Orientem, ubi ille recepto a meridie Sano in Boream flectitur.*

p Teczyn *oppidum, ex* 8 *leucarum intervallo Cracoviam ab Occidente respiciens.*

CAPUT V.

Alia miracula ab anno MCCCCXLI *ad* MCCCCCLX *facta.* E

Anno 1441 *senex cæcutiens* *a et liberalis in fabricam S Stanislai* *illuminatur:* *item puer quadrimus,* *b*

Anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo primo, de mense Majo, Petrus Hisperk vulgariter dictus, mercator de Cracovia civitate, homo natu et ætate grandævus, et facultatum copiis non mediocriter abundans; volens finem vitæ suæ bonis operibus prævenire, et de bonis a Deo sibi collatis expeditam facere rationem; facultates suas liberaliter in pios usus ac fabricas ecclesiarum dispensabat. Hic ad ecclesiam S. Stanislai in Rupella ductore prævio veniens (jam enim tum etiam præ dolore caligatis oculis sine duce incedere non valebat) cum Rectore illius ecclesiæ Magistro Jacobo Parkoschi de Zorawicze, decretorum Doctore conferebat, qualiter etiam illi ecclesiæ de bonis suis aliqua impartiretur. Unde primum pro construenda *a* capella in dextera parte ecclesiæ prædictæ, cujus fundamenta tunc jaciebantur, decem marcas dare spopondit. Demum de aliquibus bonis immobilibus, pro dicta ecclesia, ut suscitaretur, dictum Rectorem hortatus est. Qui cum his definitis a sæpe dicto Rectore ecclesiæ discessisset, et versus lacum S. Stanislai gradatim descenderet; cœpit cum S. Stanislao mente tenus pa- F ctare dicens: S. Stanislae, si vis ut ista, quæ præconcepi pro tuo honore, opere compleam, me etiam paullulum redde consolatum, et ut aliquantulum in visu convalescam succurito. Vix talem conceptum apud se finiverat, et mox insperatum lumen oculorum illi restituitur: et, ut asserere solitus erat, ac si de aliquo obscuro loco ad serenam lucem gressus fuisset, illuminatur. Hujus igitur beneficii non ingratus, ut promiserat decem marcas pecuniæ illico ecclesiæ in Rupella dedit. Et demum pro nonaginta marcis molendinum in villa Episcopali dicta Blonye pro dicta ecclesia comparavit.

40 In Lelovia, oppido terræ Cracoviensis, filius Advocati quatuor ferme annorum, nimio dolore oculorum torquebatur. In die autem S. Stanislai Advocatus præfatus, cum uxore et familia sua discumbens, cum venisset sibi in memoriam solennitas B. Stanislai, et præsertim frequentia hominum utriusque sexus, quæ illo die in frequenti et numerosa multitudine concurrit ad ecclesiam Sancti Stanislai, suspirans ait: Quanta solennitas, quantusque concursus hominum nunc est ad tumbam beatissimi Martyris S. Stanislai in *b* Rupellam! Et verso sermone ad Beatum Stanislaum dixit: O gloriose Martyr

A tyr S. Stanislae, nos etiam mœstos in prole nostra consolari dignare. Cum hæc dixisset, filiolus ille, fere cæcus, de angulo in quo delitescebat, perfecte sanus in visu processit, dicens; Date etiam mihi manducare; ut quid mei obliti estis? Parentes igitur videntes filium sanum, quem omnino videbant cæcutientem, meritis B. Stanislai judicantes hunc esse illuminatum, illico ad limina ejus cum puerulo sunt profecti. Venientes igitur in Rupellam prædictum Dei beneficium enarrarunt, laudes Deo et Sancto Stanislao referentes, postulantes hæc populo publice prædicari. Michael dictus Gothisnam, Canonicus S. Mariæ Sandomiriensis, gravi infirmitate oculorum percellitur, se convalescere humanitus desperans, imo perpetuo cæcari metuens: ad Sanctum Stanislaum deprecandum se convertit, votumque visitandi ejus ecclesiam in Rupellam devovit: mox voto emisso cœpit convalescere, et votum perficiens plenam sanitatem reportavit: petens hanc gratiam per Sanctum Stanislaum sibi factam publice præconizari.

et Sandomiriensis Canonicus:

41 Accidit præterea in ipsa Cracoviensi civitate non minus insolitum miraculum: in quo non mediocre piissimi Patris Stanislai apparet beneficium. B Matrona notabilis Barbara, uxor Stanstrichar, civis Cracoviensis civitatis, gravissimis tenebatur diutissime afflicta languorum incommodis, sic videlicet quod plerumque ore hians putabat sibi vomitandi opprobrium imminere: et cum extento collo et ore hians prosterneretur, nonnisi quiddam aquei liquoris, ad unius urnæ continentiam, ex ore ipsius defluebat. Quæ cum multorum tam civitatis quam finitimarum physicos consuleret, et jam magnam partem substantiæ suæ in medicos erogasset; nullo comperto remedio, ordine præpostero ad Sanctorum remedia se convertit; et multorum Sanctorum multis attritis liminibus, fere quatuordecim annis nullum suæ calamitatis sensit juvamentum. Porro in se reversa, seipsam alloquebatur: O me miseram et tam excerebratam feminam! Exterorum Sanctorum sancta peto auxilia; numquid deest Cracoviæ Sanctus, cujus ope mea possit sanari ægritudo? Corde igitur fido beatissimi Martyris Stanislai supplicat auxilium, et Rupellam profecta, die veneris Missam in honorem ipsius postulat celebrari. Qua cum devotione audita, et Reliquiis devotissime osculatis domum redibat, et (sicut moris est locum illum visitantibus) in reditu lacum, in quem projectæ fuerant C partes et membra Præsulis gloriosi, accessit: et ut aquam lacus confidenter potavit, mox sensibiliter sanitatem sibi redditam et infirmitatem fugatam agnovit. Illi nempe aquæ tunc potatæ a præcordiis ejus patentissime diuturna et concreta cessit infirmitas, modo quo quis manu in tibia humorem quempiam abstergeret. Quæ beneficii, a Sancto Stanislao sibi post longævam vexationem præstiti, non immemor; casulam cum integro apparatu, et pallium altaris de pannis purpureis cum palliis consecratis contulit, deinceps a dicta infirmitate se attestans ad liquidum liberatam.

annos 14 ore hianti vomibunda

Reliquiis osculatis, et aqua potata sanatur:

42 Barbara de Cracovia uxor Nicolai, dum periclitatur in partu, ad Sanctum Stanislaum votum emisit, et continuo salubriter, et sine periculo partum protulit: quæ et seipsam ad sepulchrum beati Martyris Stanislai defatigans, et infantem editum deferens, quantum periculum beneficio Martyris Dei evitaverit, apud cunctos edixit. Petrus, Procurator Magistrorum Artistarum collegii de Igolomia, graviter et usque ad mortem infirmatus, postquam ad Sanctum Stanislaum in Rupellam ire, Missamque de eo legi ordinare devovisset, continuo pristinæ redditus est sanitati. Dorothea, uxor Joannis Sthalmachar, de Cracovia, tribus annis cum dimidio ægra jacuit immobilis: et postquam Sancti Stanislai in D Rupellam visitaturam limina devovit, surgens prout vovit, meritis Sancti Stanislai obtinuit ab omni languore sanari.

juvantur parturiens,

ad mortem æger,

et triennio clinica,

AUCT. JO. LONGINO

43 Vir insignis et generosus, Andreas de Lubino Wladislaviensis diœcesis, Thesaurarius regni Poloniæ, et Capitaneus terræ *c* Dobrinensis, in quamdam gravem infirmitatem incidit, quam Deo propitio et per operam medicorum evasit. Cum autem convalesceret, causa recreationis ad venandum ursos (cum esset vir magnæ audaciæ et agilitatis tis, et hujusmodi sævarum ferarum peritus venationis) cum familiaribus suis saltus et nemora petiit. Cumque ursum insequitur, crepusculo instante equus, cui insidebat, obice cujusdam trunci gravissime cecidit, et insessor admodum collisus, semivivus inter manus familiarium in domum referebatur. Recidivam itaque in pristinam ægritudinem passus, adeo in brevi tempore ab illa oppressus est, quod medici de ejus vita desperantes, amicis ejus tunc ei assistentibus, propediem eum denuntiarunt moriturum: ipse deinceps cognoscens viribus se destitui, vidensque se vicinissimum morti, præcipit extra cubiculum foras ad conspectum totius familiæ suæ, cujus non parvam copiam habuit, se E efferri. Et cum elatus fuisset cœpit domui suæ providendo, unumquemque servientium pro servitiis juxta exigentiam meritorum *d* salariare. Propter quod familiares lacrymis perfusi, in altum voces attollunt, dicentes: Orabimus Deum et Sanctum ejus Martyrem Stanislaum (celebre enim erat nomen et patrocinium in tota domo ejus S. Stanislai, unde et primogenitus ejus et unicum heres hoc nomine appellatus est) quod tibi adhuc spatium vitæ concedere dignabuntur. Erat autem hoc præcipuum mortis vicinæ indicium, quia per unius noctis moram ad quantitatem unius urnæ sanguinem excreabat; qui fluxus sanguinis nulla ope medicorum poterat vel inhiberi vel restringi: nullum etiam cibum aut potum poterat continere, sed mox sumptum evomebat. Cernens igitur Miles ipse humanum sibi deesse auxilium, ad omnipotentis Dei et Sancti Stanislai se convertit postulandum suffragium. Accersita igitur conjuge sua Pyotheuscha, Venit, inquit, mihi in mentem, videturque bonum vovere me limina S. Stanislai in Rupellam visitaturum: et quamquam invitus aliquibus votis me obligo, levitatem vota emittentium vitaturus; de Dei tamen omnipotentis pietate et Sancti Stanislai suffragio confisus, ad S. F Stanislaum in Rupellam, cujus parum ante præmeministis, si suis suffragiis vita mihi reservata fuerit, iturum me promitto. Quam primum igitur prædictum votum ore cum sincera et devota intentione expressit, mox convalescentiam sensit tam patulam et insignem, quod illo toto die a mane usque ad vesperam solummodo ter sanguinem excreavit: cum alias millesies per diem et tantumdem per noctem screare non satis sibi foret. Sequenti autem die tantum bis et tertio [sanguinem excreans] plenam convalescentiam sensit. Quapropter non post multos dies Cracoviam iter arripuit, unumque milliare itinere pedestri conficiens, et in Rupellam ad limina S. Stanislai veniens, cum laude et gratiarum actione S. Stanislao votum, prout voverat, persolvit. Sed non immemor de beneficio, nec de gratia ingratus, beneficium beneficio et gratiam benedictione studuit compensare; ac septem lapides *e* ceræ obtulit S. Stanislao cum affectu.

Thesaurarius regni, c

ex venatione et lapsu semivivus relatus,

d

et ob sanguinis vomitum cibum respuens,

voto facto convalescit:

e

44 Nicolaus dictus Ogonck, oppidanus de *f* Zathor, tactus infirmitate gravi in pedibus, quatuor mensibus et amplius totius corporis destitutus viribus, de lecto se movere non poterat, imo in lectulo de latere in latus alterum volutare: propter quod dorsum, in quo

f sanatur paralyticus,

AUCT. JO. LONGINO.

A quo supinatus jacuit, ex diuturna quiete erat quasi cute nudatum. Tali miseria pressus, ad implorandum S. Stanislaum se convertit, et visitaturum ejus sepulcrum in Rupellam cum cereo sibi commensurabili se repromittit. Facto voto illico convalescere cœpit, et brevi tempore sanus effectus, quod voverat fideliter adimplevit. Joannes Hephtarz, de Cracovia, graviter infirmus languebat; adeoque languor presserat, quod medici qui eum in cura habebant, de ejus vita desperabant. Qui intelligens medicos terrestres in curando se deficere, ad medicum cœlestem fiducialiter convertit, S. Stanislaum postulans devotius, ut apud Deum sibi tempus pœnitentiæ obtinere dignaretur: ejusque monumentum in Rupella, majori quo poterat affectu, visitaturum se devovet. Voto expresso, continuo sensit se consolatum: et surgens alacer, votum persolvit; petens illud prodigium in eo factum omnibus prædicari. Mulier quædam de civitate Cracovia, a dæmonio vexabatur; non sic quidem quod turbaretur in sensibus, sed sic eam spiritus exagitabat immundus, quod nec comedere nec dormire eam sinebat: quod illa amare ferens, et processu temporis plus se vexari metuens, pro auxilio ad beatissimum recurrit confidenter Sta- B nislaum, ejus limina in Rupella tota devotione se devovens visitaturam: Quo facto a dæmonio se protinus sensit liberatam, ut amplius ipsius nulla sentiret nocumenta.

et ex morbo diutino desperatus,

a dæmone vexata liberatur:

45 Marcus, civis Cracoviensis, febribus quatitur, ac physicorum prætermissis suffragiis, ad sanctissimi Patris Stanislai se patrocinia convertit: et non incassum. Quamprimum enim votum visitandi limina ejus in Rupella fideliter emisit, illico febribus refrigeratum et penitus absolutum se persensit: atque illico voto suo satisfasciens ecclesiam de Rupella adiit, et Sanctum Dei victimis et oblationibus honoravit. Infantulus Mathiæ dicti Kyecker et Barbaræ conjugis, de Teschin, quam in humeris ad S. Stanislai limina tunc attulerant, gravibus febribus per medium annum pulsabatur. quem similiter, postquam ad limina S. Stanislai devoverunt, omnis febris et dolor illius protinus effugata disparuit. Magdalena, mulier de Cracovia, gravissima febre corripitur; ipsaque invalescente in tantum infirmitate attrita est, quod per diem naturalem exanimis jacuit. Tandem vero ad se paululum reversa, ad ecclesiam Sancti Stanislai in Rupellam ituram, et Missam de B. Virgine ordinaturam dici, repromisit: et illico a febribus se liberatam gavisa est.

tres febricitantes curantur:

46 Anno Domini millesimo quadringentesimo C quinquagesimo septimo; die decima octava mensis Aprilis, Joannes dictus Czech, civis de Cracovia, cum familia sua stipatus, equester per viam transiret; et nonnulli præda vivere assueti homines, labe hæresis Bohemicæ sive Wyclephisticæ infecti, in frequenti equitatu publicum iter obsedissent; (quibus jam ita propinquus ipse erat, ut eorum manus nullatenus posset evadere) ipse tandem omni ope humana destitutus, pro auxilio ad Deum omnipotentem et ad S. Stanislaum refugit; promittens in persona propria ipsius limina visitare, si periculum imminentis mortis evadere posset. Necdum voto finito equum calcaribus stimulans; per medium ipsorum transivit securus. Ipse autem cæcitate, sicut olim Gomorrhitæ in vallatione domus Loth, percussi, ipsum per medium turmæ ipsorum transeuntem non viderunt: unum duntaxat familiarem suum, sequentem cum equo, apprehenderunt. Et multis insuper aliis periculis, meritis S. Stanislai, se præfatus Joannes Czech pluries asseruit liberatum. Homo quidam in Czanstochorram pergere proficiscens, a latronibus impetitur: qui Sancti implorans auxilia Stanislai, quamvis ad gloriosæ Virginis honorem peregrinaretur, Sancti tamen Stanislai præsidium D præsensit. Nam mirabiliter de manibus latronum sospes, rebus et persona salvus evasit: et ad S. Stanislaum in Rupellam veniens, hoc publice prædicandum petivit.

anno 1457 per latrones transiturus iis inconspicuus redditur,

alius ab iisdem liberatur.

47 Nicolaus Wangi, Armiger terræ Lanciciensis, in Hungaria serviens, in castro dicto Cunrathowkamyen gravissima infirmitate in femoribus et pedibus percussus, juxta ac podagricus, ab aliis ferebatur: neque enim ambulare, imo neque in equo aut curru equitare valebat. Tandem postquam humana conspexit sibi deesse juvamina, sæpius adhibita, ad Deum et ad Sanctum ejus Martyrem Stanislaum pro auxilio suorum defectuum se convertit; et pedestri itinere promittit sua limina, si habere gressus officium posset, visitare. Vix verbo voto emisso, convalescere se sentit. Sed nec integram sanitatem expectans, de loco facti voti iter arripit, et in via constitutus sancti Martyris beneficio plenam sanitatem reportat. Insuper in ipso itinere multa pericula latronum et bestiarum, Martyri glorioso se devovens, impulsatus evasit, cum enim a villa Jablonkow versus Poloniam ex Pannoniis transiret, cum esset homo annosus et deserti restaret latitudo, E non poterat uno die ipsius amplitudinem superare: et cum sole occumbente quiescere in ipsa vasta solitudine cogeretur; adest ursus insolitæ magnitudinis, de quo fama illius viciniæ volebat multos jam homines devorasse. Quo viso ille, cum nec fugæ nec defensionis adesset facultas, se Deo et Sancto commendat Stanislao: quo facto ursus mansuefactus, omni feritate et rabie deposita, præfatum Nicolaum Wangi aliquotiens circumiens et inspiciens, quasi divina prohibitus potentia, clamans et rugiens, profunda eremi petiit; et ille sopore bono noctem finivit, tanto majores in Deum et Sanctum suum Stanislaum gratiarum actiones celebrans, quanto ex majoribus periculis beatissimi Stanislai præsidio se providerat erutum.

Podagricus ex voto sanatus,

evadit pericula latronum, et bestiarum.

48 Francisci, oppidani de Grodek, diœcesis g Lepoliensis, filiola, quatuor integris et continuis annis in pedibus contracta, non poterat se aliqua tenus movere, sed velut truncus aliorum manibus in lectulo volvebatur. Postquam autem ad B. Stanislaum ipsam ducendam Franciscus parens promisisset, protinus surrexit et perfecte ambulare cœpit. Laurentius filius Brunar, textoris de Kazimiria, epilepsi sternitur: sed parentibus pro eo votum S. Stanislao voventibus continuo liberatur. Martinus F dictus Mol, monetarius de Cracovia, apostemate in superiori parte oculi dexteri adeo gravatus decumbebat, quod metuebat sibi imminere cæcitatis periculum. Qui postquam S. Stanislaum in Rupella se visitaturum devovit, et apostematis periculum evasit, et quod promiserat fideliter adimplens, postulavit hæc publice prædicari.

g Sanantur contracta, epilepticus, apostematicus:

49 Joannes, civis de h Liblim, Cracoviam ad nundinas proficiscens, cum in Vigilia S. Stanislai, aliis comitibus sui itineris jejunantibus; ipse præter necessitatem carnibus, quamvis aliis abundaret ad esum, uteretur; mox in carne sua percutitur, et corrosione pedis maxima vexatur. Adeo insuper dolor invalescebat, ut æger mori magis quam vivere æstuaret. Tum menti ejus illabitur, quod propter irreverentiam S. Stanislao exhibitam sic torqueretur. Continuo S. Stanislao votum vovit ejus ecclesiam cum candela visitaturum, et peramplius ejus Vigiliam jejunaturum. Vix voto verbis expresso, convalescentiam sensit, et brevi temporis spatio interjecto, sanus cum sociis iter inceptum continuans, et in ecclesiam descendens, oblatione solenni, quemadmodum devoverat, ad tumbam Martyris facta, et ipse correctus est, et aliis post futuris [exemplum factus],

h Vigiliam Sancti spernens, infirmatur, et pœnitens convalescit.

A factus], ne quem aut suæ temeritatis involvat dementia, aut vana mobilitas inutili levitate compellat Martyris illudere Vigiliæ.

50 Mulier quædam de Kazimiria, de parochia S. Stanislai, bonæ famæ et honestæ conversationis, ad S. Stanislaum cum marito suo satis devota; habuit famulam, noviter de villa sibi adductam, Pyethnam nomine: cui quadam vice, volens vestes lineas lavare, præcepit ut pro aqua ad Vislam iret. Quæ quia novitia erat, nesciens qua itur ad fluvium, ivit ad lacum S. Stanislai, et haustam aquam dominæ attulit. Domina autem, nihil de aqua S. Stanislai suspicata, smigmata in aquam comminuit, et igni apposuit coquenda. Cum vellet autem prædictas vestes abluere, inspecta olla vidit multitudinem cicadarum in ea; et ex visione territa, accersivit quemdam Nicolaum dictum Kaym, Cathedralem scriptorem, qui tunc apud eam morabatur, dicens; Forsan tu cicadas in lebetem miseris? Qui ait: Nequaquam, sed videte ne forte hæc aqua de lacu S. Stanislai sit, et quod S. Stanislaus sic te terruerit. Vocat domina servam, quærit unde aquam hauserit: quæ respondit de illa piscina quæ habebat salices ad littora, et domum sublimem proximam: ecclesiam B S. Stanislai, cum esset mulier agrestis, significans. Sine mora mulier, olla simul cum cicadis accepta, ad lacum S. Stanislai cum tota familia sua pergit: et ollam cum cicadis in aquam lacus vertit. Mira res! Quam cito enim illæ cicadæ aquæ lacus admixtæ sunt, amplius nulla cicada apparuit. Quod cum vidissent astantes, Deum et S. Stanislaum glorificaverunt; postulantes sibi ignosci, quod non ex industria, sed per ignorantiam in ejus sanctitatem deliquissent.

Aqua ex lacu S. Stanislai hausta repletur cicadis,

quæ eadem relata disparent,

51 Aliud quoque in aqua ejusdem lacus accidit miraculum. Vir grandævus, Joannes nomine, cognomento Glathky, civis Kazimiriensis, braxabat cervisiam in domo sua: et cum aqua ad consummandum opus defecisset, familiari suo præcepit, ut juncto curru equis vas aquæ de lacus S. Stanislai, pro consummando labore prædicto, tantocius adduceret. Et servus, jussa domini complens, ingressus cum curru in lacum, aqua vas replens, equis ascensis minabat eos: sed nulla ratione equi progredi de loco poterant, nec currum trahere, donec aqua de vase totaliter emissa est. His et pluribus aliis miraculis voluit S. Stanislaus aquam lacus prædicti, in qua partes corporis sui aliquando projectæ erant, honorare; multaque beneficia et gra- C tias sanitatum per ejus intinctionem diversis hominibus conferre.

eadem vas repletum extrahi inde nequit.

ANNOTATA.

a *Sunt in ista ecclesia capellæ nunc* 23, *ut testatur Braunius.*

b *Locum scilicet prioris sepulturæ, cujus honor, etiam ablato corpore, perseverabat.*

c Dobrinum, *oppidum Poloniæ Majoris ad ripam Vistulæ Borealem, medium inter Wladislaviam et Plocensem urbem*

d *Impressum* Solariari, *quod correxi.* Salarium *enim conductitiorum merces annua dicitur, unde verbum, Italia, Hispanis, Francis commune.*

e Lapis *apud nos Antuerpiæ appendi pondo sex, in Flandria quatuor: plus forte aut minus in Polonia.*

f Zathor, *sex leucis supra Cracoviam, Silesiam versus, una fere leuca distans a meridionali ripa Vistulæ.*

g Leopolis, *Germanis* Lemburg, *Russiæ rubræ metropolis, Cracovia ad Orientem distat leucis minimum* 80, *et* 12 *leucis inde versus Boream ad Bugelum fluvium est oppidum* Grodek; *diversum ab alio ejusdem nominis, ad eumdem fluvium in Podlachia ad fines* D *Mazoviæ.* AUCT. JO. LONGINO

h Lublinum, *Poloniæ civitas magnæ, haud procul a finibus Russiæ, pari fere quo Leopolis a Cracovia intervallo hinc et inde distans versus Boream, ut quasi triangulum constituere hæ tres urbes videantur.*

CAPUT VI.

Miracula duo an. MCCCLXIV *patrata. Conclusio operis.*

Prodigiis, quæ ante et post canonizationem gloriosi Stanislai Cracoviensis Antistitis superiori tempore provenerant descriptis, et iis quæ in nostram venere ætatem; ea quoque quæ recenter et novissime acta sunt subjiciam; quatenus virtus Altissimi et meritum beatissimi Stanislai posset et in ætates posteras, et in generationes singulas dignosci: qui non solum apud priscam operabatur, sed etiam apud præsentem operatur ætatem, apud quoque futuram (dummodo credentium et adorantium illum fidem vacillatum iri non contigerit) operaturus. Duo itaque prodigia, anno transacto gesta et claudendo operi congrua, depromam. E

53 Leopoliensis civis et Consulis Joannis Langno, arte pellificis, consors Hedwigis, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto, ad nundinas, quæ Cracoviæ pro die passionis S. Stanislai octava mensis Maji agi solitæ sunt, ex Leopoli proficiscebatur. Quæ dum curru, mercibus variarum *a* manerierum onusto vecta, puellam novennem Barbaram habens in suo Comitatu, ad fluvium Wyssloka e regione oppidi *b* Pylszno, undis tunc plus solito inflatum, pervenisset; navibus, quæ illam trans flumen deveherent, non repertis, sursum per ripas fluminis ascendebat, rata se in superioribus navigia apud Yaworze villam offensuram. Gradienti autem illi per altum littus juxta flumen, suspicio ex conjectura evidenti versari sub oculis cœpit, ne littus altum, ex gravedine currus et fluctuum humectatione violandum, currum ageret in præceps. Corripit itaque aurigam, et secedere jubet ex littore, atque imminentis periculi declinare discrimen. Quo jussioni parente negligente, dum jam prope villam Yaworze ventum esset, rumpitur littus; et currus terra dehiscente actus in profundum, ab aquarum sorbetur gurgitibus, et universa quæ continebantur per undarum vortices occupantur. In ipso autem diversionis articulo, matrona prædicta Hedwigis beatissimum cœpit invocare Stanislaum: cujus illi repentino suffragio subventum est. Ad littus enim absque omni defensione depulsa, suffocationis periculum evitavit. Concurrentibus autem ad succurrendum et ad spectandum hominibus plurimis, mersarum mercium; sed et pecuniarum, quarum non modicam secum detulerat quantitatem, recollectio horis aliquot, per viros ad id pretio comparatos, Hedwige inspectante agebatur. F

Anno 1464

Mulier cum filia et mercibus ea ripa in flumen devoluta,

salva evadit et merces recipit

54 Cumque rerum magis notabilium ereptio provenisset, et Hedwigis præfata, omnibus rebus in currum impositis, iter vellet resumere; tum primum mentem et memoriam subiit, filiolam Barbaram secum una aquis dimersam deesse: cujus hactenus pavor ingens, quo fuerat ex magnitudine tam periculi quam damni correpta, non siverat eam aliquam rationem habuisse, quatenus providisset illam tempestive inquiri. In fletus itaque lamenta et ejulatus ruens, altis suspiriis et fletibus altos clamores emittens, astantem multitudinem in sui commiserationem impellebat. Illius autem qui sibi periclitanti subvenerat, qui illam ex profundo pelagi eripuerat, qui mortis imminentis periculum depulerat, se totam et filiam

pro filia quoque Sanctum invocans

A filiam dignationi committens et pietati, magna vociferatione in littore consistens, et locum suffocationis prospectans, implorabat suffragia; semiplenum ingeminans se consecutum a viro beato Stanislao beneficium, si filiolam suam, dimidium animæ suæ, suffocatum et sibi abreptum iri contigisset. In hac itaque anxietate et tam flebili mœrore posita, dum singuli astantes viri et feminæ suaderent, de funerando et reperiendo, magis quam de vivificando corpore filiolæ rationem habendam fore, atque in partes inferiores fluminis, pro conquirendo cadavere, in quas illud ex tam longa mora suspicabantur defluxisse, accurrendum; misera sola mater a loco, ad quem naufragium provenerat, oculos non amovebat; filiamque ex nomine vocans, meritum et suffragium beatissimi Stanislai (erat enim cor ejus fide et spe plenum) interpellabat; infelicissimam se mulierem commemorans, si, se salvata, filia interiisset.

quam alii submersam credebant,

55 Nec mora, conspicatur in superficie undarum, ubi periclitata fuerat, filiam vivam et incolumem ex mediis fluctibus erupisse; atque velut immobilem, cursu amnis veloci nequidquam impediente, consistere. Et illico grandi exhilarata gaudio, voces in aera tollens, sanctum Dei Stanislaum benedicit, glorificat et extollit; felicemque se et beatam filiæ vivificatione et plusquam a morte suscitatione, profitetur. Quam per nautas in cymbis in aridam relatam, maternis complexibus excipiens, et in Cracoviensem majorem ecclesiam ingressa, quanta et quam mirifica clementia Salvatoris per merita beatissimi Stanislai præstiterit beneficia, apud universorum audientiam enarrat: filiam quoque vitæ restitutam pristinæ, quo efficacior foret suæ narrationis et prodigii series, ostendit. Impetrat deinde a Sacerdotibus et Vicariis ecclesiæ, ad sepulcrum beatissimi Stanislai, solennem voce sonora de Sancto Dei agi Missam: sub qua plures insignes accendi et ardere procuravit cereos, atque in Sancti decus suæque et filiæ stupendæ ereptionis et vivificationis memoriam, auro manus implens, peregit suam ad altare oblationem; geminoque gaudio læta, in propria rediit.

supra fluctus incolumem videt,

B

exceptamque Sancto cum oblationibus sistit.

56 Consors Catharina Mathiæ ruricolæ, prope magnam c Oppathow Cracoviensis diœcesis, sub ejusdem anni tempore et mense Augusto, filiolum, quem paucis ante mensibus pepererat, videt extinctum: dormiens quippe sabbato in noctem sequentem diei Dominicæ, usquequo animam exhalaret, illum oppresserat. Cujus morte suppressa, et tam a viri sui
C quam cujuslibet alterius notitia celata, beatissimo illum Stanislao devovens, in Cracoviam, quæ duabus diætis ab Oppathovia magna distat, cadaver extincti filii in humeris bajulans, profecta est, ea certitudine freta atque fiducia, filium ad vitam, quamprimum sepulcrum B. Stanislai contingeret, rediturum. Absumpta sunt in ea peregrinatione quinque dies, et pueri oppressi corpusculum, sub processu tot dierum, gelidatum jam riguerat; unamque tantummodo anum habebat in comitiva, quæ illam in ferendo funere vicaria sustentabat vicissitudine: admonebaturque præfata femina ab omnibus, in quorum hospitia declinabat, ut cadavere filii sepulto domum remearet. Non tamen femina, merito et suffragio beati viri fidens, a prosequendo itinere poterat averti. Vir insuper ejus magna correptus anxietate distenebatur, quod uxorem suam, injussu suo atque scitu abeuntem, crediderat ad alterius illicitos concubitus in aliquam longinquam regionem divertisse.

c

Infans a matre dormiente oppressus

et itinere quinque dierum delatus Cracoviam

57 Cum itaque mulier onere funeris filii subsarcinata, Cracoviam, feria quinta et die sexta posteaquam filium jugulaverat, appropinquare cœpisset; quamprimum civitas Cracoviensis ab ea est conspecta, puer quem de humeris in brachia retulerat, primum oscitavit, et deinde muliere in genua procumbente cum fletibus, puero etiam in terram deposito, levem fletum edidit; ad extremum, matre cum fletibus orante, revixit. Quem in Cracoviam ad ecclesiam majorem deferens, et ante sepulcrum S. Stanislai, mirandam in resuscitatione tam diuturno tempore emortui filii sibi præstitam pietatem cunctis prædicavit. Peregrinatione expleta, muliere cum filio vivo et incolumi ad penates proprios revertente, universæ quidem oræ illi gaudium, tum viro suo exultatio immensa, et de reversione uxoris et vivificatione filii, affulsit. Multa sunt præterea quæ in expulsione dæmonum, instauratione claudorum, sanitate febrium et languidorum, suscitatione mortuorum, illuminatione cæcorum ceterisque infirmitatibus, in universorum Polonorum regno, per Sanctum suum, ad gloriam et honorem nominis sui, Deus operari non desistit. Quapropter et basilica Sancti, in cantu Psalmorum et hymnorum, qui illic jugi modulatione, nocte et interdiu decantantur, a præclarissimo Wladislao secundo Poloniæ Rege adornata est. Sepulcrum pulcherrimo opere ex argento: auro nobilitato fabricatum, et testa d sacra auro mundissimo contecta est.

in conspectu urbis revivіscit.

D

Cetera perstringens auctor

d

58 Hæc sunt, vir spectabilis et venerande, beatissimi nostri ac fortissimi militis et Martyris Christi Stanislai Cracoviensis Episcopi, complexive a me conscripta, vitæ et meritorum miracula: quibus sua glorificatio apud terrenos homines ostensa est, quibus ad ferendum mortalibus suffragia prompte una ac libenter invocatus accurrit. Quantum vero apud Superos et Cœlestes consecutus sit, nedum mea sed nec cujuscumque eruditissimi oratoris lingua depromi, nec sensu percipi potest, qui per fœda et horrenda tormenta, pro fide, pro justitia, pro pietate, pro libertate populi totius Polonici, pro spe futuri seculi, pro caritate Christi tolerata, mirabilem pertulit agonem. Quæ si scrupulose, quemadmodum in ceteris assoles, digesseris, lustraveris, rimaveris; reperies profecto in Sancto nostro Stanislao vitam Angelicam et admirabilem, martyrii ordinem crudelem et horribilem, canonizationis seriem impeditam et difficilem: atque ex his intelliges, virtutis ejus coronam stupenda nimis et memorabilia habere præconia: quibus Sanctus ipse stupendus et mirabilis, omnium quoque studiis ubique celebrandus effulsit: ipsisque recensitis divini ignis incensus ardore, in Redemptoris nostri Jesu Christi et in Sancti nostri Stanislai amorem pectus concitabis: miraberisque divini consilii tam providentiam quam altitudinem, non tam pro mirificando Sancto suo, quam pro salvando genere humano præstitam, qua et nasci apud Polonos tale germen voluit, nascenti uberem gratiam infudit, patienti robur ad vincendum præstitit, nexus et obices canonizationis dissolvit. Quorsum hæc? nisi ut universis orthodoxæ fidei cultoribus, singularius tamen Polonis, donaretur Patronus de Superis, ea glorificatione præditus, eo munere dignificatus, eo merito in omne ævum futurus, quod terminari nullo umquam tempore, nulla oblivione deleri posset, perennem memoriam, post vitam castam religiose ac sancte traductam, sortitus, ad propitiandam divinam gratiam, ad vincendam carnis petulantiam, mundi blandiciem, dæmonis vafriciem, et ad consequendam suo merito atque suffragiis beatitudinem sempiternam: quam tibi et universis, Christi Jesu insignitis caractere et redemptis sanguine, concedat ipse Christus Dominus, in omne ævum benedictus, Amen.

E

opus suum rursus offert ei cui inscripserat,

gratulans Patronum Polonis a Deo datum,

F

59 Vale felix, sospes, et alacer, et sæpius pro me interpelles, orationum tuarum suffragiis quam maxime indigente, et variis peccatorum sordibus inquinato; oratione tua impetraturus mihi resolutionem facinorum

ejusque preces petit,

A facinorum et multitudinem lacrymarum. Equidem, ut te ad amorem Sancti nostri amplius incenderem, ut in gazophylacium Domini aliis grassos saccos et conferta marsupia fundentibus, duo æra minuta mitterem, in quibus illius Evangelicæ viduæ laudata est devotio; ut jussa majorum meorum capescerem, et præterea meæ erga te devotionis, venerationis, observantiæ, fidei documentum aliquod ederem, mei ingenioli mearumque partium munus, rude quidem, incomptum ac tenue (fateor) ac te tuisque auribus parum dignum, libenter tamen atque impigre sum executus. Iterum vale. Datum Cracoviæ, pridie Kalendas Julias, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quinto.

ANNOTATA.

a Maneries *hic dici videntur, quomodo Franci, Itali, Hispani dicunt* Manieres, Maneras, *modos, formas.*

b Pilzno *leucis circiter* 30 *distat Cracovia, infra quod oppidum* Wyszlocha *fluvius spatium leucarum* 8 *versus Boream emetiens, Vistulæ infunditur.*

c Opathowiec 20 *leucis infra Cracoviam, ad borealem ripam Vistulæ.*

B d Testa, *id est,* Caput, *Francis et Italis nota vox.*

CAPUT VII.

Responsum Præpositi Clodaviensis de hac Vita huic oblata.

Laudata Vita perfectius quam usque tunc scripta.

Spectabili venerandoque Dictatori, Domino Joanni Longino, Canonico Cracoviensi, Præceptori suo præcelebri, Frater Santhko de Ezechel, monasterii B. Ægidii Clodaviensis Clericorum Regularium inutilis servus, et, id quod est semper, tuus; Jesum Christum Dominum nostrum salutis nostræ spem nactum iri nobis et cunctis fidelibus in vita Beatorum. Accuratissimum tuæ dignationis animum, præclare vir, magis dixerim officiosum in animo laborem, omnia vincentem, appretio, et ultra priscorum nostrique seculi ætates appendo: quo nobile tuum inflexisti ingenium, ut peculiare beatissimi Patroni nostri, Protomartyris et Episcopi Cracoviensis Stanislai, specimen, atque excellentissimæ sanctitatis suæ culmen, ne dum ordinatissimo comptoque stylo ejusdem Patris clarissimi vitam, nubilose truncateque per vetustiores conscriptam, sed ex parentum traduce, utriusque ex nomine, quod necessarium est et singulare, temporis supputationem in ejusdem C Patroni conceptione, nativitate, in scholis observatione, virili progressu usque ad martyrii consummationem, canonizationisque gloriam, aureo et gravi dictamine, congessisti verissime, per indaginem exactissimi laboris et studii tui. Quod quia ex indole bona Deus optimus tuæ menti præstitit singulari dono, ideo non te, cui datum est parumper, laudatum ire cupio; et sicut decet, nihil homini laudis tribuam: sed totum Deo, a quo bonum est omne, impendam. Cum Regius dicat Propheta: Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo de gloriam. Idem beatus affirmat Apostolus: Quid habes quod non acceperis? si accepisti quid gloriaris? Et iterum: Unusquisque proprium habet donum ex Deo, qui dividit singulis prout vult.

Psal. 113
1 Cor. 4, 7

laudat auctorem a virtute

61 Tibi singulariter inter coætaneos tuos docile ingenium cum studiositate donavit virtutum; ut in tenera, quam novi, ætate tua, inter maturos obversatus viros, cresceres semper moribus et meritis. Convenit in te satius flos ætatis et maturitas mentis, ut æquo gradu eloquentia tua et conscientia pariter incederent. Accessit etiam oris veritati castitas animi, ut ab ore tuo cana semper manarent verba, cursusque annorum usque ad hos canos laudis tibi et honoris procuraret augmentum ex Dei dono, unde virtutum omnium D sumitur manifesta cognitio. Hinc sapientia veritatis, et quidquid boni potest esse radicatur: ut ad omnia reddatur homo habilis, quem imbuit clementia cœlestis. Hæc te resplendere fecit æqualem actionis merito et dictionis eloquio; ac specialius tuam inclinavit mentem, ut oratoriam colendo diligeres artem, quæ utique apud veteranos Chaldæos, Hebræos et Latinos litterarum omnium humanarum est ornamentum. Quidquid enim in qualibet disciplina concipitur, ab oratoria sub decore profertur. Reperiat quamvis magna Philosophus, quid proderit scire si laudabiliter non possit extollere? Naturalis est invenire, sed facundi oratoris et dictatoris decenter construere. Sola hæc est præcellens sapientiæ divinæ nobilitas, ut non fucatis egeat verbis, cum sit de Deo, qui est lux et beatitudo æterna, cui nihil decoris adjici potest; aliæ vero scientiæ humanæ oratorum purpureo indigent lepore, subjectorum variabilium ratione. In hac te censeo arte sub nostris præclarum ævis, ut et suaviter scias persuadere, animosque audientium orando possis mulcere. Verum existimo inter egregios nostri dictatores seculi tu ipse haberis, qui toto nisu de Italia, ubi E Latina est ipsius scientiæ scaturigo, plures libros in eadem magno pretio congregasti, nec usque modo desistis colligere: unde ex tuo dictatu in his ferme oris omnes hauriunt, tuisque vasis ditescunt.

AUCT. JO. LONGINO

et eloquentia.

Deinde excusat censuram sibi demandatam,

62 Sane ruditati meæ hunc per te de Vita beatissimi Patris nostri Stanislai editum disertissime libellum, dignatus es dedicare: meque labruscum, nedum lectorem, magis rigidum per omnia delegisti censorem, ut meo limatus censuratusque scalpello, sic sic prodiret in patulum, invisendus aliis et legendus, talique lance libratus staret firmus aut infirmus. Gravissimam mihi, vir gratissime, imponis molem: excedit meas fragiles hoc onus vires, meosque sternit humi humeros. Ex triplici capite metuo hoc pondus assumere: plus satago, nisi me tua inviscerata caritas constringeret, refugere. Primo ex præfationis tuæ altissimis laudibus, in me, favillam, cinerem, fimum, et nihil, congestis, quibus virum Pierii spiritus et jubar Polonicum me compellas; et alia multa, meæ fragilitati dissona, congeminas. Puduit me has videre et legere Camœnas, quarum canore non cupio pasci, sed Cruce Jesu Christi, in qua cum Apostolo decet gloriari. Mihi magis de me credas, quod ex et in me hoc non invenio, quo sic evectus sum per te, præconium. F Tædet me pudetque aliquid boni de me credere, cum ex me nil honesti possim cogitare, quid dicere, aut agere? Vellem tua pace præscriptas in Præfatione epistolari laudes abradi, si potest fieri. Tamen est quod faciam: non me credam qualem putas (quoniam non mea censet id ratio, quod de me tua cecinit laudatio) hoc solum sentio, hoc certum percipio, me abs te cordialiter diligi, subque teneris circiter a quinquaginta sex annis amari. Hoc indicatum diu glutinum nescit habere modum: plus addicit amico, quam valeat merito: magis laudat, quam virtutibus excrescat. Sed ne sim tuæ dilectioni ingratus, et in me temerarius; non mihi restat nisi diligenti me sincere reciprocum amorem rependere, tuisque votis me totum offerre, quod non parum esse debes appendere. Siquidem offero quem ardentissime diligis, et si [non] qualem me tua laudatione prætuleris, eum tamen pro quo, ut talis esse merear, Deum depreceris.

cupiens eradi ab ejus opere suas solum laudes,

ab excessu mutui per annos 56 amoris profectas:

63 Secundo rationabili modernorum more auctorum, qui nova compilantes opera, reverendis consueverunt Pontificibus aut prælucidis in Theologia Magistris vel Doctoribus aliis encæniare: cum apud hos status duos novæ editionis confirmandæ aut infirmandæ

dein censuram spectare ait ad Episcopos
Mat 28, 18

A

AUCT. JO. LONGINO

Luc. 10, 18

et Theologiæ Magistros,

infirmandæ consistat auctoritas. Episcoporum supremæ est dignitatis ex summo culmine, quo honoravit eos Dominus noster Jesus Christus, dicens : Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata in cœlis; et qui vos audit, me audit; et qui vos spernit me spernit. Sed ad Magistros in Theologia aut alterius facultatis Professores attinet doctrinali ac scolastica determinatione veritatem definire falsitatemque demonstrare, prout docet Apostolus, omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum et corripiendum. Hic appellatur Magistralis apex, quem non attigi, quamvis aliquando concupivi; hunc ascendissem vocatus, nisi excessivæ ab eo gradu me repulissent impensæ, ut autumo doctrinæ Theologorum contrariæ, singulariter huic præcepto Jesu Christi, diliges proximum sicut teipsum. Possent siquidem de illis superfluis in eo gradu festis, plures cæci, claudi et aliæ miserabiles personæ pasci, maxime nubiles pupillæ virgines maritari. Parisius didici in Theologorum scholis, ubi Sententias legi, nec ultra gradum aliquem in sacra pagina suscepi, nullum actum apud Theologos indifferentem esse, sed omnem meritorium aut demeritorium existere. Vellem libenter scire, sub quo virtutis continentur genere tantas expensas, de sexaginta marcis vel pluribus, in talibus graduationibus facere.

2 Tim. 3, 16

B

quod ipse factus non sit propter inutiles expensas

64 Non sugillo graduationes hujuscemodi, quas omni veneror honore, præsertim in sacra Scriptura : quin easdem præconizo, quæ, ut credo, ex instinctu Spiritus sancti sunt introductæ; cum legerim Origenem in homiliis super Genesim geminate id deducere; quod ab initio legis naturæ Patres fuere, qui in tabernaculis cultum unius Dei docuerunt, et adolescentulos præcipue de moribus imbuerunt. Hi majores ac Magistri vocabantur. Deinde in Moysi lege erant Doctores, Legis-periti, Scribæ et Pharisæi : nam et beatus Apostolus gloriatur, se ad pedes Gamalielis legem Moysi et Prophetas didicisse, ut armatus spiritualibus telis postea doceret confidenter. Non tamen legimus de tantis impendiis in assecutione talium graduationum, et expensis, quæ pauperibus et doctis viris promotionem in præscriptis facultatibus præcludunt, divitibus vero minus peritis adaperiunt. Satis est apud me mirabile, quod uno die in his gradibus tantas effusum iri contingat expensas, quæ pluribus sufficerent annis. Scio Clementinam de Magistris in Cap. Cum sit nimis, quæ limitat ne ultra tria millia Thuronensium in solennitate Magisterii aut Doctoratus aliquis expendat. Thuronis, ubi hæc cuditur moneta, mansi, cujus inibi et Parisius valorem expertus fui, sic quod centum Thuronenses æquipolleant coronæ auri de Francia, nec excrescerent nisi ad triginta Hungaricales. Non multum hæ gravarent expensæ homines etiam mediocres. Postquam de Parisiensi studio redii honorare reverendam matrem nostram universitatem Cracoviensem, volui ut in ea, tamquam primæva genitrice mea, hujusce in Theologia fasces susciperem. Superinde Patribus tum conscriptis meam aperui mentem, non tantas et superfluas velle me facere expensas, pro quibus deliberaveram quadraginta Hungaricales impendere, et alios quadraginta pauperibus dispensare, ut proximum diligerem sicut meipsum. Ludicrum id præfatis visum est Patribus, et imputatum fuit meæ parcitati : quam culpam libenter sustinui, malens in hominum incidere judicium quam divinum; et ad tempus perpeti pudorem, ne in perpetuam pessum iri contingeret confusionem, propter bonorum Ecclesiæ deordinatam dispensationem; et pro dignificatione propria amplas facere et superfluas expensas, et pro pauperum sustentatione vix duos vel minus impendere

quas negat se posse probare

L. 5 t. 1 c. 2

C

eo quod modum excedant:

D

Luc. 11, 41

florenos : Cum Dominus in Evangelio præcipiat : Quod superest, date pauperibus, et omnia munda sunt vobis.

denique non vult solus sustinere invidiam :

65 Tertio propter acrimoniam qua me stringis, cum dentibus invidorum et detrahentium exponis in calce præfationis tuæ, ubi ais : Et si forte vitiosi sermones aliquos offenderint auctore neglecto, singuli defectus, deformitates et vitia in te decidant censorem. Magis caritati arbitror consonare, hoc fune angi auctorem cum censore; ut levius sit partitum onus portare, quia væ homini soli, si ceciderit non habet sublevantem : melius est duos esse quam unum : ideo facilius est duobus quam uni sarcinam hanc ferre, mordentiumque dentes et ungues excipere : quibus meas ad vellendum genas exponam, et pro caritate tua, qua cordialiter flagro, in et pro te faciem meam ab increpantibus et conspuentibus non avertam. Ex causa veritatis, in præfato libello lucentis, quam plures pro meo ingenii captu [partes] recensui, et in statera rationis utcumque libravi : verum profiteor tria veritatem dicendi genera apud oratores esse : primum humile, quod communi sermone veritatis incedit : alterum mediore, quod nec magnitudine tumescit nec parvitate tenuatur, sed inter utrumque positum propria venustate ditatur : tertium est summum, quod persuasionibus altis et rationibus summis elevatur. Hoc triplici veritatis funiculo, qui difficulter rumpitur, ipsum scriptioma libelli de vita beatissimi Stanislai per te textum est fortissimum. Humili siquidem in ipsius sacratissimi Patris conceptione, nativitate, conversatione morum, et per totam ejus vitam, procedit verissime : inde virtutibus in medio consistentibus, martyrii victoria ditatur : proinde perenni gloria in cœlesti curia et in militante Ecclesia per variæ suæ sanctitatis miracula est sublimatus. Et si, ut præscripsi, ex auctoritate qua careo ipsum libellum autenticare non valeo; sufficiat eumdem probatum iri, et ab omnibus lectitari ex contenta in eo veritate; ut præsentis libelli veritas sit ipsa præcellens auctoritas, sine qua veritate nec est neque valet esse Pontificum aut Magistrorum auctoritas. Contra tamen detrahentium labra, sacratissimi Patris Stanislai patrocinia et orationum clypeos opponemus : magisque valebit duplicata caritas, quam invidorum et sugillantium mordacitas. Nec invidorum laudes affectemus, aut ipsorum vituperia pavescamus : sed ipsis in patientia nostra respondeamus, ut suas manducent severias

addit tamen nullam timendam

E

ei libello qui per omnes veritatem dicendi modos excellit.

F

Interim gratanter suscipit et probat oblatum munus.

66 Hilari corde pro maximo munere hunc libellum suscipio, pro glorificatione beatissimi Patris Stanislai et prædicatione ad populum declamanda; pro mea salute, fratrum ædificatione, ac devotione utriusque sexus fidelium : qui meritis sanctissimi Præsulis gratiam divinam, remissionem peccatorum et vitam æternam merebuntur, tecum omnes : spero gratum id opus fore ac utile toti Polonorum Ecclesiæ, posterisque magna veneratione dignum : et si moderni ex parte lacessituri sunt, sed cito cessabunt. Gratia Domini nostri Jesu Christi longo a te teneatur ævo, et tuis laboribus præmia reddat æterna, meritis egregii patroni nostri Stanislai, cujus laudi et præconiis sategisti. Orationes meas cum Fratribus meis tuæ caritati recommendo. Datum in cœnobio Clodaviensi, in die B. Ægidii Confessoris gloriosi, ac ejusdem cœnobii patroni magnifici; alias die Lunæ, prima mensis Septembris, anno gratiæ millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto.

CAPUT

A

CAPUT VIII.

Miracula de novo addita.

Barthossius quidam, Vincentii Volha filius, oppidani de *a* Przezcslaw, laicus Cracoviensis diœcesis, viridis ætatis homo, habens citra triginta annos, orbatus parentibus, et substantiam paternam videns esse tenuem, in obsequiis Dominorum cœpit versari. Tandem uberiorem quæstum consecuturus, ad Russiam ivit, et in oppido Snyathyn *b* Cameneczensis diœcesis, apud Dominam Elizabeth Zakrzowska relictam Zawyschy, conductus mercede cœpit manere in obsequiis. Quæ videns illum sibi fidelem, volensque fideliorem efficere, et eum apud se diutius tenere, mulierem quamdam, quam ipse credebat solutam, Katharinam nomine, quæ tamen habebat alterum virum Martinum Clericum, qui ab ea divagabatur, etiam in obsequiis suis constitutam, sibi conciliavit in uxorem, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo *c* [secundo] sub tempore carnisprivii. Indignata est ob hoc altera mulier vehementer, Helena, consors Vincentii oppidani de Sznyathyn; quæ filiam suam Dorotheam virginem magnopere gestiebat ei dare in uxorem, de quo jam inter dictum Barthossium et præfatam Helenam aliqui tractatus familiares præcesserant. Volens ergo dictum Barthossium ab uxore ea die ducta sequestrare, et odiosam illi facere, et de filiæ suæ Dorotheæ ductione inamorare; præfato Barthossio, jam cum sponsa nova in lecto cubante, ollam cum poculo venenato attulit, fingens et mendaciter asserens, quod Domina sua Elizabeth Zakrzowska pro bona nocte illud sibi poculum transmisisset, mandans ut illud totaliter ebiberet; sibique illud per fenestram, quoniam jam fores cubiculi clausæ erant, porrexit. At miser homo et simplex, nullum dolum, nullum venenum suspicatus: poculum, ut jussus erat, ebibens, statim sensit se veneno infectum: horripilationes enim et tremores per omnia membra rigide et dolorose discurrebant: ab illaque hora, annis sex continuis, mense quolibet graviter infirmabatur.

a — *Dominæ suæ fidelis famulus* *b* — *c* — B — *anno 1472 uxore ducta veneno potatus,* — *ex eoque quot mensibus incurabiliter ægrotans*

68 Deductus autem in Leopolim, a quodam medico Italo non poterat curari. Sed nec nobilis matrona Anna Hunowska, consors nobilis Derslai Hunowsky, qua eum contemplatione divina anno medio variis herbis et pigmentis curabat, poterat sibi in aliquo prodesse. Tandem ingravescente infirmitate, dum ubique sperneretur, et mortalibus fastidiosus esset; ab avunculo germano Stanislao Schidlowsky, oppidano de Thyczin, in castrum *d* Sobyen deductus, a nobili Domino Joanne Sobyeusky, officium *e* Portulaniæ precario obtinuit. In quo constitutus, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo octavo, feria quarta, *f* in die S. Martini, in stuba communi inter promiscuam turbam familiarium jacens, magnis et insolitis doloribus cruciabatur, adeo ut prope animam exhalaret. Videns autem se in tanto periculo et cruciatu constitutum, clementissimo Deo et genitrici suæ et beatissimo Stanislao Cracoviensi Episcopo, cum lacrymis et devotione, se cœpit totum devovere; invocans præfatum beatissimum Stanislaum, et cum magnis suspiriis repromittens, quod si eum liberaret de periculo ægritudinis illius et mortis imminentis, vellet ad limina sua personaliter pedestri itinere pergere; et cereum unum, ad staturæ suæ proportionem longum, ad sepulcrum beatissimi Stanislai offerre; et tres Missas, pro honore beatissimi Stanislai legi ordinare. Affuit illico divina clementia, et ejus Martyris et beatissimi Stanislai magnificum præsidium misero et languido homini: et in caliginosa stuba nocte constitutus, post emissum votum, magnum cœpit vomitum habere. Accensa autem candelabra, et familiaribus qui secum cubabant excitatis, vidit molem magnam et quantitatem veneni, et duodecim vermes vivos, albos in corpore, et rubeos in capite, ad modum vermium qui in agris, quando ager vomere sulcatur, reperiuntur, et qui in Polonico Panozwye vocantur, se evomuisse.

C — *d* — *e* — *f* — *et an. 1478 mori visus,* — *invocato S. Stanislao* — D — AUCT. JO. LONGINO — *evomit venenum et 12 vermes,*

69 Mirabantur stupore ingenti confamiliares sui, quod tantam in se habens vim et vermium et veneni, non fuisset ille homo subito et dudum extinctus: et illico clementia Salvatoris et Martyris ejus beatissimi Stanislai cœperunt resonare magnalia, et in laudes ejus prorumpere. Ab illo tempore cœpit præfatus Barthossius resumere vires, per sex annos a veneno valido et concreto debilitatas: quibus resumptis, utcumque poterat, debiles artus baculo regente sustentaturus, feria quinta die S. Joannis ad portam Latinam, venit Cracoviam ad sepulcrum beatissimi Stanislai, et se illic cum cereo a se devoto et tribus Missis repræsentavit, votumque persolvit; recognoscens coram multitudine Cleri et populi, se beneficio beatissimi Stanislai fuisse et esse sanatum. In itinere autem, ex Sobyen illi Cracoviam pergenti, et ex debilitate corporis breves passus breviaque milliaria facienti, beatissimus Stanislaus vice geminata per quietem apparuit, confortans et confirmans eum, ut cœptum iter absque metu et desperatione ad limina sua continuaret; interrogans illum, si se nosset. Quo respondente, ignorasse se, quis esset; dixit: Ego sum Stanislaus, Cracoviensis Episcopus: perge iter tuum, et de sanitate integra meo suffragio esto securus; pollicens se præsidio suo sibi vires gressuum præbiturum. De quibus omnibus glorificetur clementissimus Deus, et intemerata Mater ejus, et magnificus Intercessor et Patronus Polonorum beatissimus Stanislaus, qui quotidie in regno Poloniæ mirifica præstat subsidia omnibus illum fideliter invocantibus, qui et nobis obtineat omnibus apud Christum Dominum propitiationem et salutem æternam, qui est Deus gloriosus per secula benedictus. Amen.

et in itinere Cracoviensi bis a Sancto apparente confortatur. — E

70 Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto, in Decembris quarta die ante nativitatem Christi, cum nivibus profundis usque ad gena prementibus, nulla suspicio hostilis haberetur, dum omne solum a multitudine nivium impervium foret; venit in Cziliam *g* exercitus magnus Turcorum, et depopulatus est magnam partem Slawoniæ, conterminatam Cziliæ, et abduxit decem millia hominum Christianorum utriusque sexus, occisis impuberibus, et substantiam magnam mortalium, nemo enim propter profunditatem nivium suspicabatur illos pro tempore illo venturos, et ideo reperientes homines incautos et dormientes tulerunt illos et omnem illorum substantiam: inter quos ceperunt etiam Martinum Ginach, sutorem et consortem suam Ursulam, sororem Magistri Georgii, Petri Medicinæ Doctoris in oppido Raczoch, prope oppidum Cziliæ, et abduxerunt utrumque in Turciam. Ex compedibus autem et nimio frigore utrique pes unus computriverat: et præfatus Martinus, dolore nimio vexatus, amplius gressus figere et ambulare non valebat; præfata Ursula utcumque illi ministrante.

An. 1475 a Turcis in Slavoniam irrumpentibus — F — *g* — *maritus cum uxore capitur,*

70 Præfatus autem Magister Georgius ob captivitatem germanæ et viri sui Martini magnis doloribus anxiatus, cœpit de eorum liberatione mente et animo, cum opere non posset, esse solicitus. Cœpit quoque non tam precibus quam fletibus et lamentis beatissimum invocare Stanislaum, Pontificem et Martyrem Cracoviensem: cujus illi amor et devotio, cum

pro quibus a fratre mulieris invocatus S. Stanislaus

AUCT. JO. LONGINO

A cum adhuc adolescens in studio Cracoviensi obversaretur, propter singulare martyrium et stupenda miracula et prodigia inhæserat : quem et ante longe proprius, et tunc pro omni tempore in peculiarem sibi elegerat Patronum et Defensorem ; cujus etiam ope, protectione et suffragio credebat se de faucibus Turcorum (cum tunc in Slavonia ut ceteri securus, de *h* prædictis Turcis in villa Czaretesz prope monasterium Carthusiensium Pletarioch consisteret) ereptum : et tam sororem præfatam Ursulam quam virum ejus Martinum beatissimo devovebat Stanislao, curam illorum et liberationem sibi in totum devovens et committens. Unde et in pluribus basilicis et monasteriis, in decus et honorem beatissimi Stanislai, et erogabat frequentes in egenos elemosynas, et Missas quam plurimas per viros devotos et religiosos disponebat celebrari ; pluribus viris ejus irridentibus devotionem, et asserentibus ejus labores penitus cassos et inanes, propter formam et decorem sororis suæ Ursulæ (decora enim erat) quam Turci, etiam si auro penderetur, non sinerent redimi et in patriam reduci. Perseverat Magister Georgius in pio proposito suo, et fide magna Sanctum invocabat Stanislaum, irrisionesque humanas contemnebat, dicens : Credo in Deum meum, precibus beatissimi B Stanislai, sororem meam et generum meum liberari.

eodem in precibus perseverante

72 Post annum autem medium, fidei tam præclaræ divina pietas, ad intercessionem sui Martyris, respondit. Et dum præfatus Magister Georgius in cœnobio Fratrum de tertia regula S. Francisci circa Ratisbonam, dictum Kelham, in magna abstinentia pro liberatione sororis et mariti sui consistens se maceraret, et pro edulio quotidiano [sumens] undam puram et panem grossum, juxta illius cœnobii quotidianam observantiam, beatissimum invocando Stanislaum consisteret, præfatæ Ursulæ quiescenti beatissimus Stanislaus per visum apparuit. Surge, inquit, et excitato viro tuo Martino, revertimini in patriam, patrocinio meo ex præsenti calamitate et captivitate evasuri. Paruit illa dicto, et viro excitato rogabat ut irent juxta visionem et jussionem. Sed cum vir contradiceret, et se claudum et impotentem ad surgendum et ad ambulandum allegaret ; Surge, inquit mulier, et procede, a me sustentandus et ducendus usque ad flumen *i* magnum, quod superandum erat. Annuit ille motus oraculi religione, et surgens ægre procedebat, uxore illum utcumque sustentante. Cumque, licet Turcis illos insequentibus, salvi et incolumes pervenissent ad flumen, et navi- C gia transfretare volentibus deessent, flumen quoque propter profunditatem alvei vadari non posset ; trunco uno casualiter offenso, virum conjunx imposuit, et corulo arrepto flumen superavit remigando. Quos etsi novi recentesque Turci, fluvio navibus transito, fugassent : beatissimo tamen Stanislao illos protegente, salvi et incolumes usque ad patriam, non sine admiratione omnium mortalium, pervenerunt. Cujus beneficii ipse Magister Georgius memor in Cracoviam venit, et oblationem beatissimo Stanislao juxta votum quod voverat devotissime persolvit ; a quo ego Joannes Dlugosch omnia hæc ex narratione sua personaliter accepi.

apparet captivæ

eamque cum marito salvam reducit :

73 Idem Magister libros insignes decem octo, sibi furto ablatos, furem per novem provincias et annum integrum insequendo, meritis et intercessione beatissimi Stanislai, quem invocabat, usque ad unum rehabuit. *k*

libri furto ablati recuperantur.

ANNOTATA.

a Przeczlaw *ad Wysslocham oppidum, una alterave leuca supra ejus in Vistulam procurrentis ostium, in ripa Occidentali.*

b Sniatyn *supra Dniestrum, distat Leopoli fere* 40 D *leucis ad Euronotum ; ultra quam intervallo* 18 *leucarum ad Eurum situm est* Kaminiek, *Palatinatus a se dicti caput, nunc a Turcis occupatum.*

c *Ita supplendum numerum, in impressis omissum, ostendit annus* 1478 *infra, a quo solum sex anni infirmitatis numerantur*

d Sobyen *plus quam* 20 *leucis Leopoli distat, Occidentem versus ad Sanum fluvium.*

e *A* Portula *officium* Portulaniæ *dicitur*, Janitorem *seu* Ostiarium *Latine diceremus qui eo fungitur.*

f *Anno* 1478 *littera Dominicali D, festum S. Martini, quod* 11 *agitur, decidit in feriam* 4 : *et rursum anno* 1479 *littera Dominicali C, festum S. Joannis ante Portam Latinam seu* 6 *Maji in feriam* 5 : *unde apparet, quam jure positus sit pro initio mali, ante* 6 *annos inchoati, annus* 1672.

g *Inter Stirorum et Windorum Marchias*, Slavoniæ *hodiernæ proximus est* Cilleiensis *Comitatus, cujus caput* Cilegy, *hic* Czilia, *ad duorum fluminum confluentes, qui inde junctim emensi leucas circiter* 6 *Austrum versus, in Savum sese exonerant.*

h *Impressum* de prope Turcos.

i Danubium *non absurde hic cogitabis.*

k *Hactenus* Joannes Longinus, *paulo utique ante* E *mortem, quam anno* 1480 *obiit : post quem utinam alius perrexisset scribere, quæ multa et magna deinceps contigisse non dubitamus.*

MIRACULA RECENTIORA

Ex tabulis et votis factis in ecclesia Piotraviensi.

Impressa Cracoviæ anno MDCLXVI.

Piotraviensis ecclesia *seu* capella, *infra Sandomiriam posita ad Vistulam fluvium, uti supra dictum, quid miraculi intra se factum sit, legendum offert ex titulo in fronte posito, qui sic habet.* Hic triennis cadaveris ossa magni ad vocem Sacerdotis, natura orbeque admirantibus, vivificata resurgunt ; Christique patrimonium testimonio vindicatur. Heu ! quisquis es, qui facultates altarium sacrilege rapis, detines, usurpas ; specta, redde, cave. *Subjungitur titulo auctor qui fuit* Stanislaus Gawarski, Decanus Plocensis, Canonicus Cracoviensis, Secretarius Regius, hujus Ecclesiæ Rector. *Existimo nostra ætate hunc titulum positum : cum miracula cœperunt clarescere eo in loco, quem antiquitus in veneratione habitum par est credere. Ubi autem recentius reflorescente Polonorum* F *pietate restauratum sacellum exornatumque est ; exornatum quoque ibidem fuit Petri militis sepulcrum, ejusque marmori incisum quod sequitur epitaphium :*

Titulus ecclesiæ,

2 D. O M. Petro de Piotravin Equiti, bis mortuo. Hospes, cœli venerare civem, quem vitæ noxas, beatitudinis requiem retardantes, apud inferos triennio purgantem, sanctus Antistes Stanislaus ab umbris revocavit ; carneque iterato circumvolutum, legitimæ possessionis testem sacrilegis usurpatoribus opposuit. Miraris miraculum ? Quinimo animarum immortalitatem, corporum resurrectionem, flammas inquinamenta purgantes, possessionum Ecclesiæ jus sacrosanctum, denique Stanislai Præsulis venerandi, Numine cooperante talia patrantis, sanctimoniam, disce, mirare. Simon Koludzki, Præpositus Gneznensis, Custos Plocensis, Canonicus Cracoviensis, Vladislaviensis, Ecclesiæ Piotraviensis Rector, S. R. M. Secretarius etc. A. D. MDCXL.

et in hac epitaphium Petri Militis;

3 *Totam rei gestæ seriem prolixius in Vita cap.* 7, *brevius in Historia ad annum* MLXXV *scripsit Longinus, utrobique dicens, quod resuscitatus Petrus nepotibus suis,* nisi condignam pœnitentiam egerint, dira tormentorum

cum attestatione pœnæ perjurorum nepotum posteritatem secuta,

A mentorum supplicia *sit comminatus*, et quod ultra æternum incendium egestatem ipsi et genus eorum in præsenti vita non *essent* evasuri. *Alibi tamen in nondum editis videtur idem Longinus, de temporali pœna loqui, velut absolute prænuntiata secuto effectu ad sua usque tempora. Sic enim* super columnam templi *ibidem scriptum legitur.* Viator, siste, lege, mirare. Joannes Dlugoslus Canonicus Cracoviensis, nominatus Archiepiscopus Leopoliensis, gravis et probatæ fidei rerum Polonicarum Scriptor, narrat rem admirandam, quæ per omnes ætatum series, ad illius usque tempora perpetuo observata est. Ex omni posteritate Petri de Piotravin (quorum invisa Deo avaritia patruum post triennalem quietem vitæ restitui fecit) nullum extitisse adhuc, qui aliqua in Republica dignitate honoreque insignitus; quive ulla mediocri bonorum affluentia a fortuna dotatus spectaretur, prout iis Patruus ipse redivivus minatus est et prædixit. Rus eorum gentilitium Janiszewo, ejusdem incolis familiæ ita semper refertum manet, ut colonis agrariis non sit locus. Ipsi se Nobiles proprio sudore sustentant, nec tamen evadunt locupletiores. Id nos quoque, hoc reliquo post Dlugossum temporum tractu, ex hominibus ejusdem gentis longævis, observata ab sese patrumque narrata recolentibus,
B indagatione accurata didicimus. Quod sane, in tot emergendi per virtutem modis viisque, Nobili in hac Patria stirpi nulli propemodum usuvenit. En quanti constat rerum Deo dicatarum injusta usurpatio? Jam sospes abi, et rumina.

et miraculorum quibus sanatæ

4 *Multæ in eadem ecclesia seu potius capella, votivæ tabulæ, miraculorum ad S. Stanislai invocationem patratorum, ex quibus sequentia anno* MDCLXV *collecta habentur post Vitam nuperrime Cracoviæ impressam: unde hic consequenter accipe, iis adnotatis annis quos ibi legimus, licet cyfræ (pro quibus Latinos numeros scripsimus) aliquando errore typothetarum depravati videantur: nihil tamen præsumimus ex conjectura corrigere: forte enim non curavit collector miracula illa juxta annorum seriem ordinare tam exacte, quin bis vel ter ordinem istum mutarit. Collector autem iste idem, qui Vitæ edendæ auctor, patescit ex conclusione qua suæ Opeliensi parœciæ collatum in avertenda peste beneficium gratus agnoscit, tamquam fructum supplicationis ad vicinam Piotravinensem capellam institutæ. Et hanc possumus opinari causam, cur omissis quæ æque addi verosimiliter potuissent S. Stanislai miraculis, Cracoviæ patratis in ecclesia vel Cathedrali vel Rupellensi patratis, aut in aliis eidem sancto sacris per Poloniam; ea sola collegerit quæ Piotravini testata reperit.*

febris maligna

C 5 Nicolaus Skarszewski febri maligna prorsus ad mortis limina adducitur; quapropter humana ope destitutus, visitat ædes Piotravinensis ecclesiæ, atque supplex ad inclitum Martyrem procidens, votum vovet, et pristinam recuperat valetudinem. Hujus rei extat tabula in illa ædicula posita, anno Domini MDCVII. Stanislaus Horski, ex districtu Lubinensi nobilis, per undecim et amplius annos, dolores intolerabiles pedum tolerabat, adeo ut sine fulcris incedere non posset. Mœsta mater, eum ad sacellum adducit Divi Stanislai in Piotravin, voto concepto. Ergo ope Divi Stanislai, omnes corporis et pedum dolores, simul cum fulcris suis in illa ædicula sacrata reliquit, an. Dom. MDCX. Illustris et adm. Reverendus Andreas Tarlo de Sczekarzowice, Canonicus Cracoviensis, Decanus Opatoviensis, in gravissima febri sanitatem recipiens votum reddit, gratias agens Deo, simul et Martyri Poloniæ, anno Dom. MDCXV. Nicolai Komorka, laboriosi in villa Piotravin, filia nomine Marina, per tres hebdomadas continue maligna febri tenebatur, ac pene demortua jacens, oblata per Presbyterum ecclesiæ Piotravinensi sancti Martyris patrocinio, ad sanitatem reducta est an. MDCXX.

et dolor pedum,

6 Adm. Reverendus Erasmus Kretkowski, Craco- D
viensis, Vratislaviensis, Zarnoviensis etc. Canonicus, in partes Cujaviæ Prussiæque profectus, confidens in Domino et inclito Stanislao Martyre, crebriores et vehementiores autumnalium ventorum flatus sentiens, ægre Petravium appulit. Divo Tutelari votum vovit, ut reliquum itineris ope illius faustum cœlitus sortiretur. Rediit felix, et pestilentiam omnem, quæ tunc grassabatur, superavit, atque supplex Divo Stanislao gratias egit, A. D. MDCXX. Simon Stanislaus (quod nomen est sortitus in confirmatione) Stargorski, gratissimus hoc nomine in isto Sacramento accepto, usus eo velut clypeo quodam, quo in adversis omnia mala, morbos, pericula retunderet, votum vovit, A. D. MDCXXV. Magnificus Zbigneus, Vexillifer Lublinensis, de Sienno Sienienski, mœstus de filio nomine Joanne, quem taurus rediens de pascuis cornu immaniter ictum, inflicto in costa diro vulnere, humi prosternens semivivum reliquerat; S. Stanislai Martyris opem implorat, votumque nuncupat: nec vanis precibus; filius enim puer novennis, illico convalescit, Piotravini in loco sacro sistitur, et votum reddit, A. D. MDCXXII. Adm. Rev. Stanislaus Garwaski, Canonicus Cracoviensis, Decanus Plocensis etc. voti compos factus, gratiam agnoscens, in multis et magnis promissis stat, et vota E
reddit, quibus se obstrinxerat A. D. MDCXXII.

EX IMPRESSO: aversa pericula

vulnus a tauro inflictum,

7 Albertus Ziolko, cocus Perillustris Rev. D. Stanislai Garvaski, Canonici Cracoviensis, maligna febri eaque continua correptus, pœne ratione destitutus, suasu Perillustris Domini sui, confugit ad patrocinium Divi Stanislai in oppido Bozæcin, convalescit, ædes has visitat Piotravinensis ecclesiæ, pœnitentia præmissa sacram Synaxim recipit, et Divo gratias immensas agit pro recepta sanitate, A. D. MDCXXII. Joseph Strzemeski de Strzemchi Nobilis, captivus ductus ad triremes ab immanissimo Turca, humana prope ope destitutus, catenis tum pedibus, tum corpori ad pectus impositis, Divo Tutelari se commendat, ædes sacras Piotravinenses visitaturus, et votum redditurus. Subito catenæ de pedibus et pectore ceciderunt. Fatetur hoc in loco sacro, ex tam difficili itinere et longo, mirabili ratione se transmigrasse; atque non alia, nisi quod opem implorasset Divi Stanislai. Cui gratias persolvit in ædicula illa sacra constitutus A. D. MDCXXIII. Reverendus Laurentius Babecki, Vicarius Casimiriensis, actu Presbyter, hanc tabulam appendit in ecclesia Piotravinensi. Dum periclitor de vita, Præsulis posco merita: claudus gressum recupero, salutis dona refero, A. D. MDCXXIV. Paulus Wielicki, lethali vulnere F
accepto ab inimicis, rediit domum peste infectam, confugit ad Tutelarem suum sanctum Stanislaum, ab utroque liberatur, et reddit tabulam vitæ servatæ testem, A. D. MDCXXIV.

curata febris,

captivus liberatus,

alii in periculo vitæ adjuti:

8 Sophia Ligiæzianka de Bobrkow, paralysi infecta, et pene tota debilitata, incedere etiam cum adjumento fulcri non potuit; visionem habuit, qua admonita, ut ad ædes sacras Piotravinenses confugeret, et Divo Stanislao se commendaret; confugit, restituta sanitati votum reddit, A. D. MDCXXIV. Stephanus Chobrcynski de Laziska, ex districtu Lublinensi, gravi dolore interno, et maligna febre in itinere detentus, ita ut nec loco se movere posset; uti Paræcianus ad Præsulem divum Stanislaum et Pastorem suum sese confert; subito convalescit, et domum rediens nudis pedibus votum reddit, et gratias agit pro tanto beneficio. A. D. MDCXXIV. Joannes Kolucki, variis jactatus ventis et procellis, Gedanum navigans confugit ad patrocinium S. Stanislai Patroni Poloniæ: cujus ductu felix domum propriam, postea Petrovinum repetit, gratias persolvit Divo Tutelari, et tabulam votivam posuit, A. D. MDCXXV.

sanata paralysis

et febris:

adjuti navigantes,

Andreas

EX IMPRESSO.

A Andreas Radolinski districtus Chelmensis, Vistula Dantiscum cogitans navigare, ædes Piotravinenses invisit, ubi se suaque bona tutelæ S. Stanislai Martyris totaliter committit, supplicat præterea ut domum incolumis repetat. Vix Vistulæ se committit, en procella insurgit, venti naufragium vehementissimi minantur. Eo igitur in periculo maximo constitutus dum esset, præsertim cum scaphæ, quæ in ejus comitatu quatuor erant, submersæ fuissent, aliæ post tergum sequentes scaphæ sexaginta suffocatæ aquis; nautæ duodecim velum in illo casu deprimere non valebant, illo solus Divo implorante hoc præstitit. Igitur supplex pro tanto beneficio, Petravini Divo Tutelari tabulam appendit, A. D. MDCXXV.

moribundi duo,

9 Albertus de Wawrzynczyce, mente captus, surdus, viribus destitutus, absque cibo et potu per aliquot dies in lecto detentus, horam mortis expectabat. Propinqui et vicini ejus, videntes articulum mortis, offerunt eum ad æediculam sacram, et ecce subito surgit, sistitur; et sanus votum reddit, A. D. MDCXXV. Gregorius Stalinski, Vicarius et actu Presbyter ecclesiæ Piotravinensis, torturis viscerum acerbissimis discruciabatur in dies ac dies vehementius, neque remedium aliud sperabat, imo nec pe-B tebat, nisi a vicina morte. Ne tamen impœnitens decederet, languidus colligit vires, facturus periculum ultimi ante supremam diem sacrificii peragendi. Is dum confitetur, subiit mentem religiosa cogitatio, et dixit: Cur non me supplex confero ad Stanislai Præsulis opem? an non tot prodigia, in hoc sacrario, tot beneficia, tot gratiæ etc. Accedit tremende ad tremendum Sacrificium: profusis lacrymis, corde contrito, et feliciter continuat: nam in cubiculum reverso ulcus rumpitur, in secretis illius penetralis latebris; continuo per consuetos naturæ meatus vis ingens prorumpit virulenti humoris, ac illum omni prorsus dolore, languore, molestia, periculoque eliberat. Quisquis ingreditur ædiculam, legat in tabula ejus. O beneficium! o miraculum! Lege, viator: et si ope opus tibi est, meo exemplo spera, ora, ingemisce: si pie posces, nosces. A. D. MDCXXV.

oculis lippus,

10 Stanislaus Paczanovius, ecclesiæ Piotravinensis, Commendatarius, oculorum lippitudine molesta et gravi per annos complures afflictus, omnique propemodum visus acie sensim destitutus, post medicorum inefficaces curationes, contulit se ad ædiculam sacram, profusis lacrymis et corde contrito consequitur beneficium, hæc in tabula exarans. Tuo C Præsul inclite beneficio, jam video divo artificio. A. D. MDCXXV. Sanislaus Bartkowski de Kobelno Nobilis, febri quartana et morbo hydropico per aliquot annos laborans, non sine magno sumptu et impensis, pœne exhaustus crumena, confugit ad patrocinium sancti Patroni sui: in momento sanus, visitat sacram illam ædiculam, gratias agens pro tanto beneficio Divo Stanislao, A. D..... Generosi Adami Drzewicki de Drzewica, Georgius filius dysenteria cruenta exhaustus, et omni pene vigore vitali destitutus, dum inclamantibus afflictis parentibus ad Divum Tutelarem sistitur in loco sacro, illico ab ipso mortis limine extrahitur, et prodigiose convalescit, A. D. MDCXXXVI.

hydropicus,

dysentericus,

energumenus,

11 Thomas Brozek de villa Biszcza, uno distante lapide ab oppido Tarnogrod, silvarum custos, Græcæ fidei unitæ Romanæ, et in omnibus devotissimus, a biennio energumenus, a dæmone continuos cruciatus, molestias, dolores immensos, maxime vero increscente et descrecente luna passus; cum spiritus immundus in dies et horas submergere eum tentaret, nec tamen tamen posset (prævaluit nihilominus supra fratrem ejus, Alexium nomine, ante aliquot annos, cum eum aquis submersit) nec solum noceret energumeno, sed etiam pecoribus et domesticis avibus, in singulos menses aliquid de illis strangulans; D sequenti vero anno factum est, in somnis apparuit ei vir gravis, stola oblonga candida indutus, nuncupatus [Petrus, dicens] se esse de Piotravin, et monens eum, ut si vellet quantocius a dæmone liberari, visitet locum sanctum. Evigilans hæc uxori lætissimus nuntiat, et quærit a vicinis de villa Piotravin. Illico expeditur cognatus ejus, ut visitet locum sanctum, et offerat energumenum Divi patrocinio: quem etiam occupaverat malus genius; sed post factam Confessionem et peractam pœnitentiam dignam, in eodem loco sacrato dimisit liberum. Re cognita, quod et ipse sit liberatus a dæmone; lætus arripit viam, et feliciter visitat ædiculam; in eaque post confessionem et pœnitentiam sacra Synaxi percepta, in præsentia multorum Presbyterorum liberatus a dæmone, supplex gratias egit, et hac tabula votiva testatus est A. D. MDCXXVI.

cardalgica

12 Elizabeth Skidzinska, matrona nobilis, intimos dolores cordis et cruciatus maximos in singulas horas tolerans, medicorum consilio et ope nullatenus adjuvari potuit. Ergo adjutorio humano destituta, ad inclitum confugit Martyrem, locum sacrum visitat, in loco preces fundit et suspiria, pro tanto E obtento beneficio. Divo igitur grata tabulam argenteam posuit A. D. MDCXXVI. Valentini Golay, laboriosi in Piotravin, Sebastianus filius, animam agens; suasu Presbyteri loci illius, cum eum devovet mater loco illi sacro et applicat, confestim ad vitam redit A. D. MDCXXVI. Heduigis Grzywaczowna, de oppido Piotrkow, obsessa a cacodæmone, per malitiam et immissionem sagarum, magnos et incredibiles cruciatus passa, contulit se ad asylum hoc sacri Tutelaris; et liberata gratias egit, atque tabula scripta aræ affixa, beneficium testata est A. D. MDCXXVII. Barbaram Sitkowna, ætatis provectæ mulierem, cum valetudinaria esset, assiduus dolor ossium ita cruciabat, ut nec se movere loco posset, quos dolores fere per triennium tolerabat, ita ut non vitam, sed mortem expectaret. Ægram visitans Presbyter, suadet ut locum sanctum visitet, et offerat se divo Tutelari: Sistitur, re divina peracta incolumis domum redit, vovet insuper relicto loco patrio, in hoc se mansuram tam miraculoso usque ad fata A. D. MDCXXVIII.

moribundus,

maleficiata,

ægra ad mortem,

13 Albertus Kostka, de villa Wszadlo, paralyticus, qui nec se movere poterat, nec loqui, persuasione Presbyteri Alberti Stasikowic, qui tunc venerat ad disponendam animam ejus, cum illum Sacramentis munire non posset, confugiens ad ædem sacram, o mirum et verum! relicto grabato sanitatem consecutus, affert tabellam testem beneficii A. D. MDCXXVIII. Nobilis quædam matrona, cujus nomen tacetur, veniens pro solennitate Martyris Piotravinum, in pervigilio horis vespertinis dum adest, perdidit annulum matrimonialem. Mœsta inquirit ipsamet, jubet et suos inquirere. Frustra: non invenitur. Sacerdos monet, ut rem perditam Divo Stanislao commendet; illa attamen quærere, et vocem illam edere; Non crederem vere Stanislaum esse Sanctum, si non reperero annulum perditum. Postridie matutina adesse festinat, eundo ad ecclesiam in frequenti turba hominum, videt aliquid intra sordes et pulverem splendescere: sistit gressum, pulverem versat, et invenit annulum miraculose; ubi pervenit ad ecclesiam, gratiarum actionem solennem pronuntiavit, et hoc beneficium icuncula expressit A. D. MDCXXVIII. Simon Rozcberski, Medicinæ Doctor, cum ex apertissimo naufragii discrimine, Sancti Stanislai (quem periclitans invocaverat) ope, una cum sua conjuge, præter omnem expectationem, incolumis evasisset; voti reus, Divo liberatori illud exoluit A. D. MDCXXVIII.

paralyticus, F

recuperatur amissus annulus,

evadit naufragium.

14

A *sanantur extremi morbi,* 14 Sophia Chanska, variis et incurabilibus morbis per triennium oppressa, ubi locum hunc sacrum adiit, et hunc inclitum Martyrem invocavit, die eodem ad sanitatem redit A. D. MDCXXVIII. Marina nomine, Filia Laurentii Cichoz, de villa Kamien, letaliter lecto affixa manebat; quam, ut primum pene in ultima fati linea degentem, parentes ad sacellum Sancti Stanislai obtulere, magna cum omnium admiratione ad vitam rediit. Id beneficium tabella præfert A. D. MDCXXVIII. Jacobus, filius Laurentii Jambecki, Palatinatus Podlachiæ, cum proximus morti esset, ubi oblatus est a mœstis parentibus ad templem Piotravinense, statim post votum conceptum, puer prodigiose convalescit. Eam sancti Martyris tutelam, imagine testati sunt parentes A. D. MDCXXIX. In Generosi Stanislai Sczuczki villa Harbow, pestis *avertitur grandis mali metus,* vehemens grassabatur; dum vota nuncupat ad Divum Stanislaum, pestis cessat, et ille votum exoluit, icone appensa testificans A. D. MDCXXIX. Reverendus a Chodel, Joannes Pisarkowic, Canonicus Lublinensis, Parochus in Ostrow, in gravi tribulatione constitutus, majoris discrimis vim veritus, cum transiret prope Piotravinum, Divum sibi Stanislaum in causa Patronum voto facto supplex assumit, vaditque. Vix elapso triduo, et ecce omnes illas angustias, mira- B biliter evadit, inque reditu, vota inclito Liberatori suo sacris operatus reddit Piotravini, tabellamque, perpetuæ accepti beneficii memoriæ obsidem, ponit A. D. MDCXXIX.

curantur variæ infirmitates, 15 Marianna Myszkowska forte cum sterilis esset, dum in sterilitate concipit, veniens ad locum sacrum, ad quem se devoverat, gratias D. Martyri agit, A. D. MDCXXIX. Andreas Nawski, ex oculis laborans, cum ad visum reducitur, invocato auxilio sancti Martyris, ei in loco gratias persolvit A. D. MCXXIX. Stanislaus Bytlewski, cum oculorum lippitudine laboraret, et alios dolores toleraret per multa tempora, suasu amicorum ad hunc locum sacrum ire cogitat, continuoque recipit sanitatem oculorum. Veniens ergo tabulam votivam appendit, et hoc beneficium carmine vernaculo complexus est A. D. MDCXXIX. Catharina Ziclinska, cum de duobus filiolis Abrahamo et Andrea, in morbo papularum jacentibus, desperasset: offert ad sacellum Stanislai Sancti illos, et illico convalescunt. A. D. MDCXXIX. Adamus *ex lapsu moribunda,* Zablocki, civis Solecensis, dum redit Petrovino post peractam solennitatem S. Stanislai cum uxore sua et infantula Anna, fortuito in reditu ad saxum currus allıditur, omnes ad terram prosternuntur, sed maxime puella; cui ille lapsus vitam adimere jam C parabat, mox enim animam exhalare jam videbatur. Moti celebritate sanctitatis S. Stanislai et loci miraculosi, parentes mœsti, puellam ad locum sanctum offerunt: et ecce oculos puella aperire, sese movere, signa vitæ edere. Supervenientes igitur parentes ad locum sanctum, agentes gratias imaginem in æde sacrata, hoc beneficium repræsentantem, posuerunt. A. D. MDCXXX.

fulmine tacta, 16 Sub tempestatem tacta fuit fulmine puella, Catharina nomine, filia Generosi Lezynski, et Isabellæ. Caput, faciem, pectus illi adusserat; mutam, cæcam effecerat, et vix non exanguem. Perterrita mater familiam inclamat, ut quantocyus genibus, positis orationem Dominicam simul cum illa recitent, eamque B. Virgini et S. Stanislao commendent. Et ecce eadem hora puella reviviscit, et tamquam a somno excitatur. Miraculum imago appensa ibidem ostendit an. D. MDCXXXI. Laurentius Starczewski, Custos ecclesiæ Cathedralis Cracoviensis, Canonicus Calissiensis, S. Stanislaum Patronum, munere tribunalitio cum sanitate perfunctus, pietatis et cultus symbolo, scilicet imagine oblata, honoravit. an. D. MDCXXXI. Catharina Skrzyniecka, dum inadvertenter in volam manus cultrum illidit, igne sacro D æstuat; a medicis desperata, cogitur aut illo igne *EX IMPRESSO. sanantur ignis sacer,* sacro manum ardentem abscindere; aut penitus sensim mori. Animosa inclamat sanctum Martyrem, Piotravinum ire destinat, et tam manu quam reliquo corpore toto convalescit an. D. MDCXXXI. Christina, uxor Stanislai Wstæpien de Wronow, febri *ardens febris,* ardentissima æstuans, dubia de incolumitate sua, totam se commendat S. Stanislao. En dum dormit, videt per quietem virum gravem indutum candide, qui manu ejus apprehensa, hæc ei narrat: Ego sum Petrus quem resuscitavit S. Stanislaus, maneo in sacello Piotravinensi; mori debueras, sed meritis S. Stanislai sanitate donaberis, dummodo sacellum prædictum visites. Maritus ejus prædicta verba audit, ipsam postea ea de re interrogavit. Quare nihil ambo morati viam instituunt Piotravinum, et beneficium hoc imagine expressum ibidem relinquunt an. D. MDCXXXI.

varii morbi, 17 Catharina, filiola Sophiæ Smarzeczka, vix dum nata per annum unum et medium, variis morbis vexabatur. Superveniente persona gravi quadam, quæ suaderet ædiculæ Piotravinensis limina visitare, dum promittunt parentes, et voto sese adstringunt, E postea et ipsam ædem visitant, puella convalescit. Hoc ipsum tabula votiva testatur an. D. MDCXXXII. *pedis infirmitas,* Barbara Maciejowska, Priorissa Monialium S. Francisci Conventus Drzewicensis, dum ægrum pedem a pueritia sua habet, eumque sanare non potest ullis medicamentis. Lublinum discedens in negotiis sui Cœnobii, divertit ad locum Divo Martyri dedicatum Piotravinum: vota offert. eodem in loco audiens sacrum Missæ sacrificium (quod ad ejus intentionem petebat) sensit quasi ventum quemdam de pede suo procedere, et dolores cessare. Supplex egit gratias, et tabellam sacello dedicavit anno D. MDCXXXII. Sophia *vehemens febris,* Zarembina, dum atrocissima febri, per duas hebdomadas detinetur, in uno pedum graves dolores patiens, decretum mortis expectabat. Ubi suum hunc morbum S. Stanislao commendat, et ad ædiculam Piotravinensem ire cogitat, ibique ad hanc intentionem Sacramentis muniri vult, mox eodem die ad sanitatem revertitur. Hoc factum tabula appensa loquitur A. D. MDCXXXII. Gabriel Podhoro- *gravis morbus,* dinski, ex districtu Chelmensi, Eques, gravi et maligno implicitus morbo jacebat, jamque exigua in spe trahebat animam. Cum peropportune ab affine suo de sacra æde Piotravinensi fit certior. Ad eam itaque votum facit, et ope Divi Stanislai pristinæ F sanitati restituitur. Hoc tabula appensa declarat an. D. MDCXXXIII.

varii morbi, 18 Sophia Kosowska filiam suam Evam, cum annum unum et medium habentem, variis et longis morbis excruciatam, de villa Janiszow Piotravinum attulisset, ea mente, ut filiolæ aut vitam in hoc loco miraculose impetraret; aut si posset, ut primum moreretur, terræ mandaret, uti loci ejus Parœciana; posuit illam in sepulchro Divi Petri, dato illi cereo accenso, tamquam agonizanti: et interea Missam votivam de sancto Stanislao, mœsta pro filiola offerebat. Vix medium Sacra illa tenuere; ecce puella attollere sese propria vi, lætum intueri, manus in altum elevare, et verbo uno ut dicam, a limine mortis reduci. Totum hoc in tabella exaratum an. D. *dysenteria,* MDCXXXIV. Vetulus ecclesiæ adolescens, nomine Felix, re pauper, plusquam septuagenarius, ob restitutam divinitus valetudinem, cruenta et contumaci dysenteria exhaustam, icuncula appensa Divum Stanislaum veneratus est an. D. MDCXXXVI. Joannes, filius Remigiani Kielczewski, febri atrocissima con- *mortalis febris.* flictatus, vix quidpiam de cibis per dies decem et aliquot degustans, animam propemodum agebat. Sed postquam ab afflictis parentibus ad sacram hanc Piotravinensem

A EX IMPRESSO.

Piotravinensem ædiculam oblatus esset, miraculose convalescit an. D. MDCXXXIX.

Resuscitantur puer a curru

19 Dorothea Chrostowska, de oppido Casimiriensi, dum in itinere cum puello, menses duodecim habente, e curru labitur ad terram, puellum opprimit, et mortuum invenit. Domum tamen revertitur, et mariti furias experta, suoque magis materno dolore contabescens, mortuum puellum ad ædem Piotravinensem destinat, et tota se in preces dat. Vix vota illa emittit; puer reviviscit, qui pene per horam integram mortuus erat. Gratitudinis ergo Piotravinum veniens, votum offert an. D. MDCXLII. Annæ Branecka, Palatinatus Podlassiæ, dum filiolus annos ætatis suæ octo habens, pueriliter ludit; in puteum nimis profundum lapsus, submergitur. Cui cum, tamquam jam mortuo et jacenti sine anima per horas septem, loculus pararetur; mœsta mater animo volvit ædiculam Piotravinensem, et cogitat quomodo solenne sit S. Stanislao etiam mortuis vitam dare. Ferventes igitur preces fundit, et ingenti fiducia freta, opem implorat S. Martyris. O mirabilem Deum in Sanctis! Vix illa mater pro demortuo filiolo suspiria et vota emiserat, puer a morte revertitur, loquitur, patrem salutat, matrem salutat; quem etiam vivum mater in hunc locum adduxit, primum Regi cui omnia vivunt gratias actura, postea Divo Stanislao. Tota rei series in tabella descripta an. D. MDCXLIII.

alius in puteum lapsus:

B

curantur letalia vulnera,

20 Stanislaus Kolucki, gravi febris quartanæ paroxysmo vexatus, ab inimicis suis vulneratus, et pro mortuo derelictus, præ letalibus illis vulneribus loqui non valens, a medicis derelinquebatur. Quando eum consors ejus ad hoc sacellum offert, convalescit cum multorum admiratione. Id ipsum in tabella expressum an. D. MDCXLVI. Teresia Mankowska, gravi apostemate in gutture facto laborans, dum letaliter decumbit, et interea visitare sacram capellam S. Stanislai voto se obstringit, liberatur a morbo. Est hujus rei index tabula an. D. MDCXLVII. Joannes, famulus incolæ cujusdam Piotravinensis, voto non exoluto quod in morbo voverat, dum ad incidenda ligna ad silvas proficiscitur, paralysi tangitur in toto corpore. Presbyter Viaticum sacrum ei moribundo administrans, consilium dat, ut voto facto quantocius eo se liberet; pœnitentiamque pro commissa negligentia agat. Quod dum promittit, die eodem miraculose recuperat valetudinem, et die altero ipsemet geniculatim ædiculam illam sacram obambulat, et gratias refert Divo Martyri. Testis hujus tabella quam appendit an. D. MDCXLVIII. Catharina Zorawkowa, ex oppido Casimiriensi, dum sancti Martyris hanc capellam visitat, a variis morbis et a calamitatibus liberatur, et insuper a doloribus dentium, quos sanare medici nequiverunt; gratias agit, et tabulam conscriptam hoc miraculo ibidem relinquit an. D. MDCL.

apostema

paralysis,

C

dolor dentium,

et pedum:

21 Albertus Janowski, Palatinatus Posnaniensis, dum pedum dolore affligitur, neque potest sanari ope chirurgorum; ad hunc locum sacrum se contulit, votum præstitit, ædiculam hanc sacram visitavit; voti compos factus, in signum gratitudinis, tabulam suam aliis annumeravit. A. D. MDCL. Joannes Osowski, dum e gravi perticulo liberatur, vectus rate (alias Traftami) Vistula versus Cracoviam, per intercessionem sancti Stanislai, ad cujus ædiculam Piotravinensem se venturum promiserat, vota ibidem reddidit. Idem, dum ope sancti Martyris, e gravi morbo convalescit, iterum ædiculam sacram visitat, et mirabilem Deum in Sanctis suis prædicat, atque in perpetuam hujus rei memoriam tabulam dedicat, A. D. MDCLI. Reverendus Pater Christophorus Jankowski, Societatis Jesu, amissum recuperat visum, beneficio Martyris sancti, ei in equo coloris albi Pontificialiter induti apparentis, A. D. MDCLVIII. Heduigis Pekoslawska, Castellanissa Radomiensis, dum gravi oppressa morbo diu jacet, viam instituere promittit ad ædem Piotravinensem, et subito convalescit. Quod auxilium sibi præstitum a sancto Martyre in tabula appensa metris Polonicis expressit, A. D. MDCLIX. Quædam Magistra curiæ Magnificæ Dominæ Opalinskæ Marschallæ, dum in certo suo infortunio opem D. Stanislai experitur, ipsamet præsens in ædicula Piotravinensi vota sua exsolvit, ibidemque reliquit et tabulam A. D. MDCLX. Joachimus Szwæderski, in certis suis afflictionibus et molestiis, dum consolationem recipit, auxiliante divo Martyre, ad quem vota fecerat, memor beneficii, tabulam argenteam ecclesiæ illi obtulit, A. D. MDCLXI.

juvantur periclitans,

visu debilis.

D

morbo oppressa,

graviter mœrentes:

avertitur periculum submersionis

22 Illustris et Magnificus Dominus Georgius de Konary Slupecki, Castellanus Lublinensis, die ipso S. Stanislai parum adfuit, quin naufragium pateretur. Jam pene a voragine absorbebatur, penes villam Szkuciska. Illo pene in puncto mortis, dum invocat auxilium S. Stanislai Patroni Poloniæ, mirabiliter trahitur vestibus penes naviculam, a reliquis residentibus in navi, usque ad ipsam ripam Vistulæ, illoque in littore vovet, se quotannis pro qualibet festivitate S. Stanislai Piotravinum venturum. Agnoscens beneficium tantum sancti hujus Præsulis, nihil moratus, una cum Pastore suo, Adm. Rev. Stanislao Dobielovic, Decano Chodeliensi, Parocho Opoliensi, audito Missæ sacrificio, in illa capella sacra ab eodem celebrato, vota exolvit A. D. MDCLXI. Ego Stanislaus Dobielowic, Parochus Opoliensis, Decanus Chodeliensis, recognosco et relinquo posteritati magnum hoc miraculum, et beneficium præstitum a sancto Præsule Stanislao, quod incolæ et parœciani ecclesiæ Opoliensis agnoverunt ab anno MDCXLIII usque ad præsentem annum MDCLXV quod ubique locorum crebrius pestilentiæ cum sævirent; quodque majus, cum tamquam ad asylum, ad oppidum Opoliense confugerent, nobiles et cives Lublinenses, etiam perfidi Judæi, sua commercia circumquaque habentes; voto facto ad capellam sacram Piotravinensem, uno et altero lapide a nobis distantem, incedentes processionaliter, cum Fratribus sacratissimi Rosarii, imagine Deiparæ portata, effigieque S. Stanislai, oblatione facta, vexilli, argenteæ tabulæ, et aliorum donariorum, a mortis limine evasimus. Quis etiam invasor Regni nostri Sueciæ Rex Principesque Transilvaniæ, præmissis Cosacis, nihil nobis nocuere, neque flamma, neque gladio, vastatis et redactis in cinerem in circuitu villis et oppidis, O miraculum! o beneficium! o prodigium! Incolæ oppidi Opolæ semper prædicant, suamque illi ædiculæ sacratæ Piotravinensi incolumitatem, fortunam, vitam debent.

E

et pestis.

F

ALIA

Ex libro tabellarum votivarum ad sepulcrum.

Voto facto evaditur mortis periculum,

Tabella argentea, in qua imago S. Stanislai est cum tali inscriptione. Anno D. MDXXIX VI mensis Septembris, Nicolaus Jaslowichi de Sriniana posuit.

Ex Ducis imperio Scythicas progressus in oras,
Et cepi atque dedi corpora multa neci:
Interea a multis oppressus millibus unus,
Cum paucis pugnans fortiter excipior.
Liber at evasi, dum Divo huic nuncupo vota:
I nunc, et Divum numina adesse nega.

24 Cor argenteum cum hac inscriptione: Divo Stanislao vota solvo, laudes ago, publice recognosco me non frustrari optato: in te confido, me tibi commendo,

A mendo, opem ferre in adversis obnixe precando, Tabella cum inscriptione Sophia de Tulstein Herbutowna Czarhowska, Castellana Miedyricensis, unici filii sui gravissimo morbo depositi, at intercesssione S. Stanislai. ad cujus tumulum peregrinationem voverat, sanati, beneficium retulit : cujus memoriam in ecclesia S. Stanislai reliquit, anno MDCII. Castrum Smolensk argenteum cum tali inscriptione : Divo Stanislao potentissimo Consolatori, Nicolaus Secundus Radzivil, Palatinus Vilnensis et magni Ducatus Lituaniæ Cancellarius, pro recuperatione arcis Smolenk, dolis Muscovitæ interceptæ, ex voto posuit.

obtinetur gratia et sanitas moribundo : recuperatur Smolenskum,

25 Tabella cum descriptione beneficii tali : In nomine Domini Amen. Magnifica D. Barbara de Dubsko, Tartowa, Capitanea Sochacoviensis, precibus amicorum inducta, ut sororem suam desponsatam uxorem Duci Moschorum Demetrio in Moschoviam deduceret. Ubi Moschorum fraude, trucidato ipso Duce et Polonis compluribus, ipsa quoque in eodem periculo existens diuque captiva detenta, vovit ad D. Stanislai sepulcrum peregrinationem si liberaretur. Liberata, votum exolvit læta, anno MDCXII, VIII Januarii.

liberatur captiva apud Moschos,

B

26 Anno Domini MDCLXIII VIII Maji, Thomas Piechowicz, parvulus semivivus, per intercessionem S. Stanislai, ad ejus sepulcrum allatus, revixit et convaluit : in cujus rei laudem et gratiarum actionem, votum per Nob. Stanislaum Piechowicz parentem oblatum est. Nobilis D. Abrahamus Mosler, Ratiborensis Silesita, ex gravissimo dolore pedum æger, jamque desertus a medicis, voto ad S. Stanislaum facto, repente sanatus, votum ipse ad sepulcrum Sancti exolvit, anno MDCLXIX I Junii. Illustriss. Dominus.... Polanowski, cohortium regiarum Præfectus, S. Stanislaum sibi in Patronum specialem elegit, ejusque patrocinium in periculosissimis expeditionibus semper incolumis expertus, morboque gravissimo ejusdem intercessione levatus, beneficium recognovit : ipse, ad ejus sepulcrum frameam suam, auro onustam, aureos centum quinquaginta valentem, appendit MDCLXXVI, XXVI Martii.

convalescit moribundus, D EX IMPRESSO. *dolor pedum sanatur, gravia pericula et morbus propulsantur.*

27 Thomas Nybowshi, Apostolicus et Actorum Reverend. Capituli Cracoviensis Notarius et Secretarius, *hac sui nominis subscriptione authenticavit ecgraphum anno* MDCLXXVII *nobis transmissum a R. P. Balthasare Wiele Wieyski, Domus nostræ Professæ Cracoviensis Præposito :* Non sine querela adversus ejus ecclesiæ Officiales, quos, *inquit* XXIX *Maji scribens,* in hoc opere incurios adverti. Constat enim mihi E non defuisse nec deesse quod notarent ac notent : sed eorum negligentia, multa hujus Sancti beneficia plurimis exhibita, oblivione sepulta esse.

Plura per negligentiam latent.

DE S. ALBERTO AGRICOLA

G. H.

APUD BERGOMENSES CREMONÆ MORTUO.

ANNO MCXC.

C*elebris est memoria* S. Alberti agricolæ *apud scriptores Bergomenses et Cremonenses. Nam locus natalis vitæ ab eo in terra susceptæ est territorium Bergomense, et in hoc pagus* Ogna *in valle Seriana, haud procul ab oppido* Clusonio *versus fluvium Serium. Ast locus natalis vitæ mortalis depositæ, et immortalis adeptæ, est urbs* Cremona *ad dexteram Padi fluminis ripam : in qua sacrum ejus corpus asservatur in ecclesia S. Mathiæ, ejusque ad honorem est erectum altare, et hoc* VII *Maji festum ejus celebratur : quo die ex decreto, inter statuta anno* MCCCLXXXIX *facta, duorum cereorum oblatio a Civitate ad ejus altare fieri solet, ac præterea Communitas bajulorum istorum qui vinis transferendis sese impendunt, quia hunc Sanctum sibi Protectorem elegit, ejus festum solennius celebrat,* C *quando horum officiales convivio alios excipiunt, et dotem distribuunt pauperioribus puellis hujus suæ Communitatis : uti exponit in Diario Cremonensi Josephus Brescianus civis Cremonensis. Ex Reliquiis donatum est* Ognæ *incolis ejus brachium, et ob crebra miracula templum in valle Seriana excitatum. Natalem ejus hoc die celebrant Galesinius in suo Martyrologio, et Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum et alio Sanctorum Italiæ, qui allegat Tabulas Ecclesiæ Cremonensis, et Vineam Bergomensem, quam anno* MDLIII *vulgavit Bartholomæus de Peregrinis Presbyter Bergomensis, in qua parte* 2, *cum cap.* 16 *imo et sequentibus egisset de S. Alberto Bergomensi et Abbate Pontidensi, cujus festum colitur Kalendis Septembris; cap.* 24 *de hoc* Sancto Alberto *ista tradit.*

Cultus sacer.

2 Non indignos etiam labores in hac Vinea contulit alter Divus Albertus, non alicui Fratrum religioni addictus, sed fidelis Christianus, oriundus ex villa Ogna, sita in valle Seriana. Iste hac in Vinea non solum operatus est spiritualiter, sed etiam corporaliter. Cum enim colonus esset, agricola agros in nomine summi Dei excolebat, atque reditibus, post se suamque uxorem, pauperes, debiles, viduas, orphanos, infirmos et peregrinos sustentabat : qui post multos labores ac peregrinationes defunctus est Cremonæ, miraculis clarus, anno salutis nostræ MCXC, die vero VII Maji, et in æde S. Mathiæ sepultus est, præsente Divo Homobono, cive dignissimo Cremonensi. Hæc ex ejus historia ascripta in libro 10 de Antiquitatibus et gestis Divorum Bergomensium capite 4. *Superfuit S. Homobonus civis Cremonensis, usque ad annum* MCXCVII, *quo vita functus est* XIII *Novembris : in cujus Vita ab Hieronymo Tromboni edita cap.* 24 *fit mentio S. Alberti. Ast Historia scripta de Antiquitatibus et gestis Divorum Bergomensium citatur par.* 1 *cap.* 1 *ad Vitam S. Barnabæ, et adscribitur Marco Antonio Benalio, cujus opus postea expolivit et auxit Joannes Antonius Guarnerius Canonicus Bergomensis : sed quod hic Sanctus esset Cremonæ mortuus, ejus Vitam omisit in editione Bergomensi anni* MDLXXXIV.

Compendium vitæ. I

3 *Marius Mutius, inter Vitas Sanctorum et Beatorum Bergomensium Italice anno* MDCXIV *et* MDCXXI *cusas et recusas, par.* 2 *edidit Vitam* S. Alberti Agricolæ *Ogniensis, sed quæ a Bartholomæo de Peregrinis succincte traduntur, a Mutio* παραφραστικῶς *exponuntur. Describuntur locus natalis, inter asperos montes et in paupere pago* Ogna; *educatio pia, inter labores agriculturæ; diligentia audiendi diebus Dominicis et festis sacrificium Missæ, aliaque divina officia, nec non percipiendi sacros fructus ex concionibus et lectione piorum librorum et aliis spiritualibus exercitiis. Præterea, cum in matrimonio liberos non genuisset, laudantur ejus eleemosynæ, et ideo ab uxore illatæ molestiæ, eæque patienter toleratæ, ejusque constans liberalitas cœlestibus miraculis remunerata; quod scilicet cibi ad pauperes delati, sint in ejus ædibus divinitus reperti. Adduntur ejus peregrinationes ad urbem Romanam : in quibus cum deficeret viaticum necessarium labore manuum suarum victum conquirebat, ejusque partem in pauperes distribuebat. Nec defuit singularis assistentia divina. Cum*

A Mario Mutio describuntur conversatio pia, eleemosynæ, in peregrinatione Romana miraculum,

A *Cum enim cum aliis messoribus fœnum secaret, eo quod alios plurimum superaret, hi invidia tacti, incudem inter fœnum collocarunt, ut acies falcis obtunderetur : ut dum hic in acuminanda falce impediretur, ipsi opus suum promoverent; S. Albertus, hujus fraudis ignarus, ipsam incudem instar floris alicujus per medium secuit, et absque falcis læsione peregit opus suum : quo viso alii messores in stuporem rapti, ac summo pudore affecti fuerunt. Indicatur ibidem ejus in Urbe modestia et pietas erga Reliquias sacras, et potissimum gloriosorum Principum Ecclesiæ; et caritas erga pauperes in hospitali infirmos, quos ad patientiam, Confessionem peccatorum, et emendationem vitæ incitabat. Quin etiam Compostellam abierit, et corpus S. Jacobi visitarit, vix dubitatur.*

pietas Romæ et Compostellæ :

4 *Postea proponitur reditus versus patriam suam; quando, quod Padus fluvius intumesceret, et quod illi naulum deesset non posset navigio transvehi; palliolum super aquas expandit, et facto Crucis signo, summa in Deum fiducia fretus, absque ullo periculo in alteram ripam pervenit Quod miraculum intuiti aliqui Eremitæ, sanctitatemque viri admirati, ut eum ut virum sanctum honorarent, accesserunt; sed prohibiti fuerunt, et rogati ne se vivo illud aliis narrarent. Cremonæ ejus cum S.* B *Homobono familiaris conversatio laudatur, ubi sæpe ad ejus prandium invitatus et ut aliquod dignius officium oblatum susciperet interpellatus; maluit in humiliori servitio consistere, suamque operam in vino deferendo impendit. Contigit autem, cum quodam tempore vinum ad quamdam puellam portaret, ut poculo confracto vinum effunderetur. Tunc vir Dei Albertus, acceptas partes poculi conjunxit, et vinum quod quasi congelatum erat,* D *poculo impositum detulit ad ædes præfixas. Demum in morbum ultimum delapsus, animam confessione omnium reatuum expiavit. Cumque Sacerdos differret sacro eum Viatico munire, visa est candidissima columba (quam pie credebant esse Spiritum sanctum) e cœlo cum maximo splendore descendere, et rostro suo particula sacræ Hostiæ porrigere S. Alberto, ejusque ori imponere, et sic piissime spiritum Creatori reddidit anno* MCXC, *quando omnes urbis illius campanæ absque ullius hominis opera ultro sonuerunt, et excitarunt cives ut honestam illi procurarent sepulturam, et ingressi ecclesiam S. Mathiæ viderunt pavimentum sublatum, et fossam, ministerio Angelorum, ut pie creditur, sacrato huic corpori præparatam, ibique solennissimo apparatu fuit depositum et hactenus quiescit : ubi plurimorum miraculorum evidentissimum testimonium perhibent anathemata ibidem appensa.*

transitus Padi,

Cremonæ ultima gesta.

AUCTORE G. H. morbus,

obitus,

sepultura.

5 *Hæc omnia Marius Mutius : quæ retulimus ut inde Lector maxime Cremonensis discernat, quænam magis certa ipsi approbent. Porro Peregrinus Merula, in Sanctuario Cremonensi anno* MDCXXVII *Cremonæ excuso pag.* 121, *res gestas S. Alberti paucis exponit, citato potissimum Bartholomæo de Peregrinis in Vinea Bergomensi : additque huic ægro administrata sanctissima Sacramenta a Parocho sancti sepulcri, eumque a* E *Joanne XXI summo Pontifice ob miracula tam in vita quam post mortem patrata, fuisse in numerum Sanctorum relatum. Præfuit dictus Joannes Ecclesiæ solum* VIII *mensibus et totidem diebus, scilicet a* XIII *Septembris anni* MCCLXXVI *usque ad* XXI *Maji anni sequentis.*

A Peregrino Merula indicatur Canonizatio.

DE BEATO VILLANO

G. H.

EPISCOPO EUGUBINO IN ITALIA.

ANNO MCCXX.

Celebrem memoriam B. Villani *ad hunc* VII *Maji Ferrarius, in Catalogo generali Sanctorum et alio Sanctorum Italiæ, Ferdinandus Ughellus tomo Italiæ sacræ in Episcopis Eugubinis, et Ludovicus Jacobillus in Vitis Sanctorum et Beatorum Umbriæ, etiam ad hunc* VII *Maji : ubi asserit ejus nomini in Cathedrali ecclesia dicatum altare, sub quo corpus ejus hactenus integrum in devoto sepulcro est depositum cum subjecta inscriptione,* Divo Villano, Ecclesiæ Eugubinæ Præsuli, egregia bonitate, mira temperantia, singularique integritate prædito. Anno ab orbe redempto MCCXXX vera fruitur vita, annos LXX natus. *Et hæc de ejus vita scribunt dictus Jacobillus aliique nominati, citatis variis monumentis MSS.*

Cultus sacer.

C

2 Ex nobili prosapia Eugubii natus, et in disciplina Christiana a parentibus suis fuit enutritus : ab ipsa pueritia addictus abstinentiæ et assiduæ ferventique orationi, postulans a Deo pacem et concordiam suorum concivium : a quo plurimam gratiam obtinuit. Commoratus aliquo tempore in monasterio S. Crucis Fontis Avellani in diœcesi Eugubina, a bonis monachis variis sanctis virtutibus est exornatus. Cumque inter eos excelleret, ob vitam irreprehensibilem et mores singulares; anno MCCVI, mortuo Alberno Episcopo Eugubino, ex fama Sanctitatis electus est Episcopus patriæ suæ, et ab Innocentio III Papa confirmatus. Affectu sincerissimo ferebatur erga pauperes, eisque largas eleemosynas distribuebat; mox pater pauperum et orphanorum voce omnium habitus. Fuit continentia et temperantia admirabilis, ceterasque virtutes illustriores Christianas coluit quam qui maxime. Anno MCCXII inter alios quinque Episcopos interfuit translationi corporis S. Ruffini, Episcopi et Martyris, Assisii die tertia Augusti factæ. Unus etiam ex septem Episcopis Umbriæ fuit, quibus indulgentiæ plenariæ perpetuæ a Christo concessæ ecclesiæ S. Mariæ de Angelis, quam Portiunculam vocant, publicatio demandata est. Erant alii Episcopi Guido II Assisiensis, Joannes Conti Perusinus, Benedictus Spoletinus, Ægidius Fulginiensis, Bonifacius Tudertinus, et Pelagius Nucerinus. Erexit Eugubii pro pauperibus ægris nosocomium sancti Spiritus : quod postea sanctimonialium monasterium fuit. Anno vero MCCXXVI construxit sub regula S. Benedicti Eugubii monasterium S. Mariæ, Pelagium dictum. Anno dein sequente DCCXXVII erexit secundum Ordinem S. Claræ monasterium S. Angeli de Caliis cognominatum. Ejus etiam auctoritate constructa fuit ecclesia S. Bartholomæi, in Abbatia Campo regio dicta. Præterea B. Villani intuitu Gregorius IX Papa, Alberto Priori ecclesiæ Sedis Episcopalis B. Mariani Fratribusque, confirmavit omnia jura bonaque iisdem concessa, dato diplomate Perusii per manus M. Marini S. R. E. Vicecancellarii, XV Kalendas Februarii, Indictione II, Incarnationis Dominicæ anno MCCXXIX, Pontificatus vero Gregorii Papæ IX anno III. Quo etiam anno B. Villanus civitatis suæ parochias divisit et singulas suis limitibus distinxit. Inter varia miracula, quibus Deus merita ejus manifestavit, e prædicto saxo vivum ac largissimum fontem elicuit prope Carbonanum, hactenus fontem B. Villani dictum. Cum annos quinque et viginti gregem suum pavisset egregius Pastor, annos tum natus septuaginta, migravit ad cœlestia pascua, a Christo supremo Pastore et Domino universorum exceptus, die VII Maji anno MCCXXX, sepultus in ecclesia Cathedrali, ibidem in magna populi Eugubini veneratione hactenus habitus.

Ortus, educatio.

Acta in Episcopatu

F

pia loca erecta :

fons elicitus:

obitus.

DE

DE SS. REGINALDO ET FRANCO

G. H.

EREMITIS CALABRIS IN APULIA.

Memoria apud Marafiotum Romæum,

Hieronymus Marafiotus Polistinensis, Ordinis Minorum, libro 5 Chronici et Antiquitatis Calabriæ fol.* 307 *indicat Sanctos in Calabria natos, inter quos memorantur* S. Franco Eremita *et* S. Rinaldus Eremita, *sed quis fuerit natalis eorum locus, ignorari dicitur. David Romæus in Indice Divorum, qui nati vel humati sunt in Neapolitano regno, aliquanto majorem lucem confert pag.* 401 *sub finem, ubi de Sanctis Calabriæ ista scribit ;* Hilarius, Nicolaus Græcus, Reginaldus, Francus, Falcus, cum tribus aliis sociis, quorum nomina ignoramus, viri solitarii Calabri, qui e sua Calabria profecti, Pontifice Maximo Eugenio IV, in Frentanos Samnitum eamdem vitam solitariam egerunt in valle Aventana, in loco qui vocatur Plata, prope Casulam et Lamam ; et in eadem provincia venerantur, Nicolaus Vardagraræ B vii Idus Sextiles, Reginaldus Falasconi. Nonis Maji, Francus Francovillæ eodem die, Falcus Palenæ. *Hæc ibi.*

Barrium.

2 *Adjungatur testis tertius, Gabriel Barrius Franciscanus lib.* 1 *de Antiquitate et situ Calabriæ, qui in Italia illustrata cum aliis auctoribus editus, columna* 1024 *hanc notitiam suggerit.* Nuper, *inquit,* octo eremitarum Calabrorum, qui eodem tempore fuere, apud me fama percrebuit. Quorum nomina sunt hæc, Hilario, Nicolaus Græcus (non modo enim ab oppidis vicisque, verum etiam a regionibus nomina sumuntur, manantque ad posteros) Rinaldus, Franchus, Falcus, aliorum trium nomina me latent. Horum magister et ductor fuit Hilario, qui cum septem aliis ex Calabria abiens, in Samnium contendit, atque in valle Aventina in Frentanis, in loco cui Plata est nomen; secundum Casulam et Lamam, castella consedit : ibique eremiticam vitam degentes Deo servierunt. Mortuo autem Hilarione, unoquoque eorum ob humilitatem aliis præesse renuente, convenerunt, ut singuli lancem suam ligneam in fontem conjicerent, et is, in cujus lancem piscis ingrederetur, aliorum gubernacula suscepisset. Lancibus autem, prius tamen exorato Deo, in fontem conjectis, protinus Dei nutu piscis in lancem Nicolai subiit : tum ille Dei numen agnoscens, regendi alios munus obivit. Excessit e vita centum annos agens Eugenio quarto Pontifice. Ejus corpus Vardagrelæ jacet, miraculis fulgens : ejus festum agitur septimo Idus Augusti. Corpus B. Rinaldi quiescit Falascosi : ejus festum agitur Nonis Maji. Corpus B. Franchi jacet Francavillæ : ejus festum agitur eodem die. Corpus B. Falci jacet Palenæ. Hæc Antiphona a Sacerdotibus illis canitur.

Corpora in veneratione.

O proles Calabriæ, splendor septem siderum,
Novum Vardagrelæ decus, nobile depositum ;
Fer jubar gratiæ, Christi beneficium,
Ne breve veniæ tempus inane defluat.

Palæstra virtutum in Aprutio.

3 *Eadem fere habet Joannes Vincentius Ciarlantus lib.* 5 *Memoriæ historicæ Samnii cap.* 3, *ubi asserit* Platam sitam ad ripam fluminis Aventini, *qui in Aprutio citeriore illapsus in Sangrum, cum hoc effluit* E *in mare Adriaticum, ubi in Geographicis mappis, ad latus dextrum fluminis Aventini, exhibetur* Lama, *ad sinistrum* Casoli, *atque inde palæstra agnoscitur, in qua* hi eremitæ, *ut scribit Ciarlantus,* vitam valde austeram cum tanta puritate egerunt, ut apparuerint veri imitatores antiquorum sanctorum Patrum Ægyptiorum. Erant namque unanimes in vera humilitate cordis, fervidi in oratione, et ardentes in caritate : erga se ipsos severi, erga alios benevoli ; et quod præcipuum est, vivebant plane a rebus secularibus abstracti, quemadmodum a veris eremitis requiritur. *At quod spectat ad duos, quorum solennitas hoc die celebratur, asserit Ciarlantus* sacra ossa S. Rinaldi seu Reginaldi adhuc asservari in ecclesia castelli, Falasiose dicti, ejusque festum et in hoc vii Maji et præterea xxviii Augusti celebrari. At pretiosum corpus S. Franci possideri in ecclesia Francavillana, ejusque festum celebrari et hoc vii Maji, et v Decembris, cum magno circum degentium populorum concursu. Festum denique S. Falci celebrari xiii Januarii, et Dominica prima post Assumptionem Deiparæ Virginis. *Meminit ad hunc diem* S. Franci eremitæ *Ferrarius in Catalogo generali et alio Sanctorum Italiæ.*

OCTAVA DIES MAJI.

SANCTI QUI VIII IDUS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Aurelianus, Episcopus Lemovicensis, in Aquitania.

S. Victor Maurus, Martyr Mediolani.

S. Agathius, sive Acacius	S. Militus,	Martyres Byzantii nunc Constantinopoli.
S. Maximus,	S. Felicia,	
S. Anthes,	S. Maxima,	
S. Arestinus,	S. Dativa,	
S. Marinus,	S. Tumanus,	
S. Tampus,	S. Entidius,	
S. Stercita,	S. Secundina,	
S. Rogata,	S. Datica,	
S. Victuria,	S. Gundinus,	
S. Fiorida,	S. Tertulus,	
S. Florida alia,	S. Cœlestinus,	
S. Lucius,	S. Faustinus,	
S. Donata,	S. Cencrius,	
S. Victor,	S. Barachus,	
S. Flavia,	S. Seddinus,	
S. Joannes,	S. Niria.	
S. Nina,	S. Tidus,	
S. Castus,	S. Mittunus,	
S. Gaius,	S. Siricus,	
S. Furius,	S. Rogatus,	
S. Maximus,	S. Saturnina,	
S. Victor,	S. Glandiosa,	
S. Julia,	S. Vitalis,	
S. Felix,	S. Cæcilia,	
S. Marcianus,	S. Januaria,	
S. Famosa,	S. Galla,	
S. Honesta,	S. Senerus,	
S. Niger,	S. Rogata,	
S. Baptizius,	S. Matrona,	
S. Rusticus,	S. Augustina,	
S. Processus,	S. Saturninus,	
	S. Rufus,	
S. Secunda,	S. Antiquus,	
S. Victor,	S. Nina alia,	
S. Faustinus,	S. Saturus,	
S. Cithinus,	S. Nicoma,	
S. Zaderus,		

S. Euticus, S. Fortunatus, S. Saturninus, S. Marcia, — Martyres in Africa.

S. Victor, S. Stephanus seu Stephana. — Martyres in Ægypto.

S. Januarius,

Sanctorum militum cohors integra, martyrio coronata.

S. Helladius sive Eladius, Episcopus Autissiodorensis in Gallia.

S. Gibrianus Presbyter, in diœcesi Catalaunensi et Remensi.

S. Desideratus, Episcopus Bituricensis, in Gallia.

S. Tarasius Thaumaturgus, in Lycaonia.

S. Meles Hymnographus, apud Græcos.

S. Metron Presbyter, Veronæ in Italia.

S. Godon, Episcopus Metensis, ad Mosellam.

B. Iduberga sive Itta, Sanctimonialis sub S. Gertrude filia, Nivellis in Brabantia.

S. Wiro, Episcopus Ruremundæ in Gelria.

S. Petrus Archiepiscopus Tarentasiensis Ordinis Cisterciensis, Bellavalle in Burgundia.

S. Amatus, Patronus Salodecii in Italia.

B. Bernardus Ordinis Prædicatorum cum duobus Parvulis Santirenæ in Lusitania.

B. Angelus Ordinis Camaldulensis, Martyr Massacii.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sancti Blasii, Episcopi et Martyris, Translatio reliquiarum Cruidbecam, *uti diximus ad ejus Vitam num.* 30, *die* III Febr.

SS. Indractus, Dominica et socii, Martyres in Anglia, *suggeruntur in MSS. Altempsiano et Tamlachtensi; et in Martyrologio Anglicano Witfordi, de iis egimus ad diem* V Februarii.

S. Odrannus, auriga S. Patricii, *ad hanc diem adscribitur a Colgano ad Vitam S. Patricii pag.* 50 *col.* I. *Vitam ejus dedimus* XIX Februarii.

S. Barbarus Martyr *indicatur in MS. Græco Synaxario Claromontano. De eo cum aliis adjunctis egimus* VI Maji.

S. Benedictus II Papa *memoratur proprio loco in MS. Vaticano S. Petri, item a Greveno et Maurolyco. Acta ejus dedimus* VII Maji.

S. Stanislaus Episcopus Cracoviensis *hoc die Martyr obiit et colitur in Polonia, sed in Ecclesiæ Romanæ Breviario* VII Maji. VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 56*

Scanysolacus, Episcopus et Martyr in Gorgonia, *memoratur in Usuardo aucto in Alsatia, et in pergameno exarato. Vix possumus dubitare quin sit jam memoratus* Stanislaus in Cracovia, *nominibus citiose exaratis.*

Salvia, Maria, Eupia, Synclitica, Lucius, Cessus, Lucentius et alii decem *aliis Martyribus, maxime Byzantinis infra referendis, interseruntur, et forsan loco aliorum Martyrum, uti infra innuimus.*

Hilarion Episcopus Gallus colitur Scalasti in Calabria: cujus ibi brachium servatur. *Ita indicavit P. Beatillus. Fuerunt in Gallia plures Episcopi inter Sanctos relati* Hilarii *dicti, ut* Pictaviensis, Arelatensis, Tolosanus, Vesontionensis, Mimatensis, Carcassonensis, *sed nullus* Hilarion : *cujus nomen*

nomen pro Hilario *videtur scriptum. Ast cujus Sedis Episcopus accipiendus is qui colitur in Calabria sit, ex nudis verbis supra indicatis colligi nequit.*

Franca *sive* Franda, Promptia et Possenna *referuntur ab Arturo du Monstier in Gynecæo sacro et Laherio in Menologio Virginum, et Saussayo in Martyrologio Gallicano, in elogio S. Gibriani fratris, qui hoc die colitur : in cujus Actis fit harum mentio, neque aliud de earum cultu uspiam legimus.*

Odranus Episcopus et Communus de Teghunc Fendchain sive de domo filii Fianthaim,*indicantur in MS. Tamlachtensi, nec reperimus quæ addamus.*

Sergius Amalphitanus, monachus Casinensis, cui dicitur Deipara Virgo moribundo apparuisse, *cum titulo* Beati *indicatur a Bucelino in Menologio Benedictino.*

Gerwinebardus, Abbas S. Lupi, *cum titulo* Sancti *refertur in quodam Kalendario Ordinis Benedictini non antiquo : de quo alibi nihil legimus.*

Galterius, Conversus Ordinis Cisterciensis in Clara-Valle *cum titulo* Beati *refertur ab Henriquez, Chalemoto, Bucelino. At Piis annumeratur a Saussayo.*

Scherus, fundator monasterii Calmosiaci in Lotharingia, mortuus anno MCXXVII, *cum titulo* Beati *indicatur a Ferrario, quem inde et cum titulo* Sancti *retulit Saussayus in Supplemento Martyrologii sui. Fuit sane vir sanctus, multisque de eo agit Joannes Ruer id antiquitatibus Vosagi parte* 3 *lib.* 3 *toto, ac demum hoc ejus epitaphium subjungit,* Anno ab Incarnatione Domini MCXXVIII VIII Idus Maji obiit piæ memoriæ Dominus Scherus, Abbas primus et fundator hujus cœnobii et S. Leonis Tulli. *Quæ nullum ejus ibi cultum indicant, nec omisisset notare diligentissimus auctor Sancti vel Beati titulum, si hunc ei dari invenisset.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 57 *

Joannes a Stronconio, Ordinis Minorum Ministri generalis Vicarius, Regularis Observantiæ fautor egregius, anno 1418 Luceriæ in Apulia hoc die clarus meritis et miraculis mortuus, *refertur a Jacobillo inter Sanctos et Beatos Umbriæ, Arturo in Martyrologio Franciscano cum titulo* Beati, *uti et ab aliis per eum citatis, Wadingus etiam in Indice Beatorum eum habet, in textu autem abstinet a titulo* Beati, *contentus referre cor post centum annos integrum repertum, et cæcum illuminatum. Gonzaga de origine Seraphicæ Religionis agens de Conventu S. Salvatoris Luceriæ, asserit quod eumdem* mirum in modum exornant incogniti cujusdam Patris ossa, sub summo altari asservata, cujus lingua recentissima adhuc perseverat, ad cujus loculum plurima contingunt miracula. *Viderint illius Conventus Fratres an hæc forte spectent dictum Joannem : nobisque suggerant siquid vel de eo ultra habent, vel de B. Francisco a Luceria laico cui Arturus diem* VI *Octobris adscripsit, ut de utroque possimus tunc simul agere, si dies is aliquo ejus cultu insignis habetur.*

Ven. Petrus Georgius Odeschalcus Comensis, Episcopus primum Alexandrinus, deinde Viglebanensis in Insubria, *cum ea sanctitatis opinione hoc die obiit an.* 1620 *ut pro beatificatione agatur in Romana Curia. Vitam scripsit, quæ extat apud heredes Joannes Bapt. Sali, in Cathedrali Comensi Canonicus, illiusque dum viveret Secretarius. Ita nos docuit primus Aloysius de Tattis, qui qua de causa ejus non meminit in suo Martyrologio Novocomensi, eadem nobis quoque persuasit, hic solum nomen cognoscendum proponere, dum expectatur sententia S. D. N. Innocentii XI ex Odeschalca familia assumpti.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 58

Bernardinus de Bustis in Insubria an. 1480 }
Franciscus de Villa prope Cordubam an. 1545 } Ordinis Mi-
Maria a Corbya in Burgundia an. 1499 }

norum *referuntur cum titulo* Beati *ab Arturo in Martyrol. Franciscano, et* Maria *in ejusdem Gynecæo et Laherii Menologio Virginum.*

Isabella de Bovadilla, dicta de Jesu, nobilissima, sanctimonialis Ordinis S. Dominici Vallis-Oleti in Hispania, *cum magna sanctitatis opinione mortua anno* MDLXXIII, *laudatur cum illustri elogio a Joanne Lopez parte* 3 *cap.* 49, *et a Joanne Rechac de S. Maria tomo* 2 *lib.* 1 *cap.* 7 ; *et in Anno sancto hujus Ordinis, cum titulo* Beatæ Sororis.

S. Priscus, Episcopus primus Nuceriæ Paganorum, *refertur a Ferrario in utroque Catalogo. De eo agimus die sequenti* IX Maji.

S. Dionysius, Episcopus Viennensis, *memoratur in variis Martyrologiis : alibi vero ad proximum diem, quo colitur in ecclesia Viennensi* IX Maji.

S. Cataldus, Episcopus Tarentinus, *hoc die creditur obiisse, refertur in variis fastis, et habet cultum Tarenti; at præcipuum ob Inventionem et Translationem corporis, die quo est in Martyrol. Romano* X Maji.

B. Aloysius Rabatha vel Ravida Carmelita, *a Rocho Pyrrho in Notitia ecclesiæ Mazarensis dicitur obiisse hoc die : de eo agemus, quando fastis Ordinis adscriptum invenimus,* XI Maji.

Aglae, quæ peccaverat cum S. Bonifacio, postea apud Tarsum Martyre, et ipsa pœnitens, *cum titulo* Sanctæ *indicatur in Gynecæo sacro Arturi du Monstier. Ejus Acta habentur in Actis dicti Bonifacii* XIV Maji.

Chinedrita cujus animam S. Dunstanus filius conspexit in cœlis, *cum titulo* Beatæ *refertur in eodem Gynæceo sacro. Ejus Acta habentur in Vita S. Dunstani* XIX Maji.

S. Joannis, primi Abbatis monasterii Parmensis S. Joannis Evangelistæ, translatio *memoratur a Wione, Dorganio, Menardo, Bucelino, Ferrario. Ejus natalis celebratur* XXII Maji.

S. Chlodulphus, Episcopus Metensis, una cum decessore S. Godone, *hoc die refertur apud Meurissum et Saussayum. At Martyrologio Romano inscriptus est ad diem* VIII Junii.

S. Himerius, Confessor et Patronus in civitate et diœcesi Cremonensi, coli jussus ex præcepto seu consuetudine votove, *indicatur in Decreto Synodi Cremonensis anno* 1599 *celebratæ. Verum in Sanctuario Cremonensi a Peregrino Merula anno* 1627 *edito, et Diario Cremonensi a Josepho Bresciano an.* 1638 *vulgato, nulla ad hunc diem fit mentio S. Himerii, sed præscribitur, ejus solennitas celebranda ad diem* XIX *Octobris. Putatur esse Episcopus Ameriensis, de quo cum Martyrologio Romano agemus* XVII Junii.

B. Mariæ Oigniacensis memoria, ob primum suum ad illud cœnobium ibidem adventum servatur, *teste Molano ad diem, quo colitur* XXIII Junii.

Elladius, Episcopus Nivernensis, *recolitur in MS. Florario Sanctorum. Forte est* Eoladius, *cum S. Itherio relatus a Saussayo in Supplemento* VIII Julii.

SS. Nabor, et Felix, cum SS. Januario et Marino, in Africa decollati, *referuntur in MS. Florentino Caroli Strozzæ, et alio Bibliothecæ Medicææ, et Martyrologio excuso Florentiæ anno* 1486, *in Martyrologiis autem Usuardi, Adonis, Notkeri et aliis* X Julii.

S. Arsenius Magnus, qui ex aula Theodosii Imperatoris in Ægyptum decessit, *encomiis debitis hodie extollitur a Græcis, et Arabo-Ægyptiis, ast a Latinis* XIX Julii.

S. MICHAELIS Archangeli apparitio in Monte Gargano *celebratur Officio Ecclesiastico in sub ritu duplici in Breviario Romano, et variis fastis est inscripta. Verum celeberrima est ejusdem* Archangeli memoria

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 59 *

memoria, quando ipsius nomine in monte Gargano dedicata fuit Ecclesia : *itaque commodius omnia simul dabuntur* XXIX Septembris.

S. Languidæ Virginis, e S. Ursulæ sodalitio, exceptio Tornaci apud Patres Cruciferos, *memoratur. Poterit cum reliquis Ursulanis de ea agi* XXI Octobris.

Macarius, Eremita et Confessor in fine orbis juxta Paradisum, *inscriptus est Auctario Greveni ad Usuardum. Est is* Macarius Romanus, *a pluribus relatus die, quando historia merito suspecta poterit examinari,* XXIII Octobris.

S. Martinus, Presbyter et Abbas Vertanensis monasterii, *memoratur a Notkero et quamplurimis MS. additurque in variis* in Sanctonico, *aut etiam* Cenonico. *De situ monasterii* Vertani *seu* Vertavi *egimus* 13 *Januarii ad Vitam S. Viventii Presbyteri cap.* 3 *litt.* b. *Vitam S. Martini dabimus die ejus natali, quando anno* 589 *obiisse traditur,* XXIV Octobris.

Benignus, *ut* Sanctus *indicatur in Menologio Scotico Camerarii, et additur* de eo agi in Vita S. Livini Scoti, *scilicet* XII Novembris.

S. Andreæ Apostoli, S. Lucæ Evangelista, S. Timothei Ep. Ephesini, translatio corporum Constantinopolim, *memoratur a Galesinio. De ea egimus ad Vitam* S. Timothei XXIV Januarii, *et iterum agendum erit ad* Acta S. Lucæ XVIII Octobris, *et ad Martyrium* S. Andreæ Apostoli XXX Novembris.

S. Gentiani Martyris translatio corporis, in Corbeia monasterio *celebratur sub ritu duplici apud Corbeiensis, inscriptus eorum Martyrologio, uti etiam in Centulensi S. Richarii et Parisiensi S. Germani de Pratis. Dies natalis est* XI Decembris.

B. Francus, Conversus Ordinis Carmelitani, Senis, *venerationem habuit per indultum Clementis V Pontificis Dominica prima Maji, dein translatum ad secundam Dominicam Maji, atque ideo constitueramus, hoc die Acta ejus, quæ ipsi in Italia descripsimus, dare. Verum quia in Breviario Carmelitarum an.* MDCLXXII, *inter Officia noviter a Clemente X concessa ; colitur sub ritu duplici minori, per totum Ordinem die* XVII *Decembris, scilicet festo ab* XI *Decembris, quo obiit translato : nos quoque ejus Acta seposuimus, danda dicto* XVII Decembris.

S. Joannis Apostoli et Evangelistæ, ob manna seu cineres ex sepulcro ejus defluentes, memoria *celebratur a Græcis et Arabo-Ægyptiis. Quod erit latius discutiendum ad diem ejus natalem* XXVII Decembris.

DE SANCTO AURELIANO

G. H.

EPISCOPO LEMOVICENSI IN AQUITANIA.

Lemovicum *urbs Aquitaniæ primæ Episcopalis, habuit* S. Martialem *fidei Christianæ præconem, et primum Episcopum : cujus Acta erunt illustranda ad diem* XXX *Junii. Hujus urbis Episcoporum nomina et gesta conscripsit Bernardus Guidonis, ex Ordine Prædicatorum Episcopus Lodevensis, a Philippo Labbe in Collectione rerum Aquitanicarum edita : in quibus agitur cap.* 1 *de S. Martiale, ibidemque ista adduntur :* Porro gesta ipsius præclara ac felicem exitum conscripsit B. Aurelianus, qui vidit, audivit, ac præsens fuit, dum gesta majori ex parte fuerunt : quem idem sanctissimus Martialis a mortuis suscitavit, ac postea successorem suum adhuc vivens in carne ordinavit. *De vita S. Martialis infra agemus: interim ex cap.* 2 *ista prosequimur cum Bernardo, qui ait, quod* B. Aurelianus, a S. Martiale, adhuc Paganus ac Pontifex idolorum, a mortuis suscitatus, et ab eodem Episcopus postea delectus, obiit decimo quinto Kalendas Decembris, ac sepultus est in monasterio S. Martialis in ecclesia S. Petri, nunc vero jacet in ecclesia B. Cessatoris extra muros urbis Lemovicensis. *Hæc ibi : Addictum diem* XV *Kalendas Decembris in Epternacensi Martyrologii Hieronymiani apographo ista leguntur, sub finem addita:* In Galliis Aureliani Episcopi et Confessoris. *Verum mendum ibidem esse, quod Bernardus Guidonis aliique assumpserunt, colligimus ex aliis tribus ejusdem Martyrologii Hieronymiani apographis, in quibus hæc ita exprimuntur :* In Gallia civitate Aurelianis, depositio Aniani Episcopi et Confessoris. *Hoc ergo errore detecto, cum Ecclesia Lemovicensi natalem ejus celebramus* VIII *Maji, quando sub ritu duplici ibidem colitur ; et hæc de Vita ejus præscribitur recitanda Lectio.*

C

Non obiit 17 Novembris,

sed 8 Maji.

Elogium ex Breviario Lemovic.

2 Aurelianus et Andreas, apud Lemovicos ethnicæ superstitionis Pontifices, B. Martialem Christum prædicantem flagris cæsum, cum Alpiniano et Austricliniano, in obscurum carcerem conjecerunt. Quem cum clarissima lux, divinitus affusa, postridie collustrasset, et fores ad preces sanctissimi Apostoli sponte patuissent; ingenti terræ motu totam civitatem quatiente, aere horribili tonitru personante, Aurelianus et Andreas icti fulmine perierunt. Tanta rei novitate permoti, sese ad Christi fidem adjunxere plerique, quorum exemplum secuti prævaricatores alii, ubi viderunt de cœlo tactos, precibus B. Martialis a mortuis excitatos. Ex eo tempore Aurelianus et Andreas, ex vasis contumeliæ vasa honoris effecti, sese sanctissimo Apostolo commisere formandos : ex cujus ductu ante actæ vitæ commissa expiarunt, in precibus assidui, semel in die pane et aqua contenti. Miraculorum gloria maxime florere cœpit Aurelianus, quibus cum ejus sanctitatem testari videret B. Martialis, accedente litterarum peritia, et prædicandi verbi divini facultate, eum sibi successorem designavit. Præclare ergo et laudabiliter administrata per quindecim annos Lemovicensi Ecclesia, migravit in cœlum, cujus corpus pridie Nonas Maji prope sepulcrum B. Martialis conditum est. *Hæc ibi; Verum hic dies octavus Maji non* pridie *sed* postridie Nonas Maji *scribendus est.*

F

3 *In eodem Breviario Lemovicensi ad diem* XV *Februarii* festum revelationis S. Aureliani Episcopi et Confessoris *sub ritu duplici celebratur, et in secundo Nocturno quarta Lectio recitatur hujusmodi.* Aureliani Lemovicensis Episcopi corpus prope sepulcrum B. Martialis primo conditum est : ubi cum non inveniretur, quoque in sequentibus temporibus illatum esset ignoraretur ; oblitterata rei memoria, ad annum millesimum trecentesimum decimum quintum repertum est in æde S. Cessatori sacra. Quod cum rescivisset Reginaldus Antistes, eo cum sacra pompa processit ; habitoque ad effusam populi multitudinem de S. Aureliani laudibus sermone, Reliquias ejus super altare S. Cessatoris, decimo quinto Kalendas Martii, honorificentissime collocavit : unde postmodum in sacellum, ejusdem Sancti nomine dedicatum, in urbem translatæ sunt. *Hæc ibi. Prædictus*

Festum revelationis 15 Februarii

an. 1315

Sacellum illi erectum.

A *ctus* S. Cessator *floruit tempore Caroli Martelli, et colitur sub ritu duplici in Ecclesia Lemovicensi* XV *Novembris. At memoratus* Reginaldus, *cognomine* de la Porte, ordinatus *traditur* Episcopus Lemovicensis anno MCCXCIV, qui adjuncto secum Collegio Ecclesiæ Lemovicensis, ac diversorum monasteriorum Abbatibus et Religiosis, corpus Aureliani Lemovicensis Præsulis anno MCCCXV, die XV Kalendarum Martii relevavit cum summa devotione, et in capsam propriam transtulit: quam postea super altare ecclesiæ S. Cessatoris decentissime collocavit, postea Archiepiscopus Bituricensis electus anno MCCCXVI. *Ita ex Chronico S. Martialis Sammarthani in Episcopis Lemovicensibus. Ferrarius in Catalogo generali celebrat ad dictum* XV *Februarii memoriam* S. Aureliani, *quam* revelationem *ejus appellat Saussayus.*

Capsa reliquiarum.

4 *Extat Vita S. Martialis, a Carmelita Beauxamis subjuncta Vitis Apostolorum, quæ sub Abdiæ Babylonici nomine circumferuntur, et est illa ejusdem cum hisce farinæ: cujus fabulas aliquot profert Joannes Hessels Theologus Lovaniensis, et post eum Franciscus Bosquetus in Historiarum Ecclesiæ Gallicanæ par. 2 pag. 53 et sequentibus, qui dictæ S. Martialis Vitæ auctorem,* imperitum Theologum *et* supinum historicum *appellat.* Quicumque, *inquit,* ille fuerit, antiquitatem et fidem captavit his verbis, quibus finem imposuit, ac si Aurelianus Martialis discipulus et successor ipse scripsisset, *his inquam verbis:* Ego vero Aurelianus, licet non omnia cognoverim, quæ, antequam ab ipso sacri baptismatis unda regenerari meruerim, plane didicerim; tamen postquam ab illo ab inferni claustris liberatus, superis sum vitæ redditus, quæque audire relatu ac videre potui visu, rejicere minime curavi. *Hæc ibi: ad quæ alludens Bernardus Guidonis, asserit* Aurelianum conscripsisse, qui vidit, audivit ac præsens fuit. *Addit Bosquetus* Vitam S. Martialis, quæ ab Aureliano scripta dicitur, non amplius extare. *Rationes ejus lector poterit consulere, et nos ad Vitam S. Martialis accuratius eas poterimus examinare.*

D AUCTORE G. H. *An et qualis ab eo scripta sit Vita S. Martialis.*

DE S. VICTORE MAURO

MARTYRE MEDIOLANI.

B G. H. E

ANNO CCCIII

Memoria in sacris fastis 8 Maji,

Celeberrima *est apud omnes Latinos memoria* S. Victoris Mauri *militis, Mediolani in Insubria martyrio coronati. Antiqua quatuor apographa Martyrologii Hieronymiani hunc* VIII *Maji auspicantur hoc modo:* VIII Idus Maji, Mediolani Victoris. *Adstipulantur vetustiora Martyrologia, Richenaugiense prope Constantiam, Augustanum S. Udalrici, Vaticanum Ecclesiæ S. Petri, Divionense, Atrebatense, aliaque: in quorum aliquibus ista leguntur:* Mediolani S. Victoris Martyris, capite cæsi. *Usuardus hoc eum elogio exornat:* VIII Idus Maji. Mediolani natalis S. Victoris Martyris, qui a primæva ætate Christianus, cum esset in castris Imperialibus miles, compellente Maximiano ut sacrificaret, in confessione Domini fortissime perseverans, primo graviter fustibus cæsus, sed Deo protegente doloris expers; dein liquenti plumbo perfusus, sed nihil penitus læsus: novissime gloriosi martyrii cursum capitis abscissione complevit. *Similia aut etiam longiora ex Actis desumpta encomia habent in suis Martyrologiis Rabanus, Ado, Notkerus et alii posteriores cum hodierno Martyrologio Romano. At pridie ejus solennitas celebratur in antiquo MS. Reginæ Sueciæ, a Luca Holstenio in Animadversis ad Martyrol. Romanum edito, his verbis:* Nonis Maji Mediolani natalis S. Victoris Martyris, cujus passio ibidem celebratur. *Altera eaque solennis veneratio pridie Idus Maji, seu* XIV *die dicti Maji recurrit, quando a S. Materno Episcopo Mediolanensi sacrum ejus corpus fuisse sepultum infra in Actis dicitur: et hoc festum translationis indicatur in antiquo Missali anni* MDXXII, *et Breviario anni* MDXXXIX, *item a Galesinio, Molano et Ferrario: item sub nomine* Mauri *cum longo encomio in Viola Sanctorum, Hagenoæ anno* 1508 *excusa, et in MS. Florario. At sequenti die* XV *Maji, quæ est Octava, iterum* Victor Martyr Mediolani *refertur in quatuor antiquis apographis Martyrologii Hieronymiani, et alio MS. Reginæ Sueciæ de quo supra. Verum an ibi de eodem* Victore, *an de alio diverso agatur, nobis est incertum, uti dicto die inter Prætermissos annotamus.*

C

7 Maji,

14 Maji,

et 15 Maji,

2 *Plures sunt in urbe et diœcesi Mediolanensi S.* Victori *dicatæ ecclesiæ: harum præcipua potest censeri* ecclesia S. Victoris, ad corpus *dicta, quod in ea sacrum ejus corpus adservetur. Hæc, centum et amplius passibus distans ab ecclesia Ambrosiana, fuit olim* Portiana *dicta, et aliquamdiu Metropolitana. Ibi sepultus est Arnulphus istius nominis secundus Archiepiscopus Mediolanensis, ab Arciaco cognominatus, qui sedit ab anno undemillesimo, usque ad annum decimum nonum supra millesimum, et novam ecclesiam* S. Victoris ad Corpus *construxit, cum monasterio Ordinis Benedictini; sed hæc Abbatia in Commendam postmodum data, ac tandem anno* MDVII *ad Patres Olivetanos translata est, a quibus anno* MDLX *cæpta est extrui nova ecclesia, ad quam corpora* SS. Victoris *Martyris et* S. Satyri *fratris S. Ambrosii translata fuerunt anno* MDLXXVI: *qua de re accurate agens Joannes Petrus Puricellus, in Monumentis Ambrosianæ basilicæ cap.* 19. Cum, *inquit,* monachi Olivetani sanctum Cardinalem Archiepiscopumque Carolum Borromæum rogassent, ut per se vel per alium sacras lustraret Reliquias, quæ in veteri extarent basilica, quæve inde in recentem transferendæ forent; Carolus ipse tandem illic affuit die Veneris vigesima Julii mensis, atque sic in publico Documento, sexta inde die confecto (quo universa hujus Reliquiarum Visitationis ac deinde Translationis Repositionisque acta ex ordine recensentur) scriptum invenimus, *quod et nos inde transcribimus.*

Ecclesia S. Victoris ad Corpus.

cum monasterio Benedictino, nunc Olivetano:

Corpus S. Victoris an. 1576 translatum.

F

3 Ad præsentiam Illustrissimi et Reverendissimi D. D. Caroli, tituli S. Praxedis Presbyteri Cardinalis, sub altari majori ecclesiæ S. Victoris fuit inventa marmorea quædam capsa, sex lapidibus sibi mutuo cohærentibus laminis plumbeis constructa: in qua fuerunt reperta Corpora gloriosissimorum Sanctorum Victoris Martyris et Satyri Confessoris, disjuncta inter se dilucido intervallo. Corpus enim S. Satyri erat a læva S. Victoris, ejusdemque capiti innitebatur lapis lateritius (signum maximæ antiquitatis) in quo scripta legebantur hæc verba, videlicet S. SATIR. A dextra vero S. Satyri erat situm corpus S. Victoris, habens innixum omnino in omnibus similem lapidem lateritium supradicto: in quo legebantur hæc verba, videlicet S. VICTOR, quorum litteræ V et T erant scriptæ modo retrogrado. Et hæc omnia præsentibus multum Reverendis Dominis, Rodulpho de Cruce Primicerio Ecclesiæ majoris Mediolani, Joanne Francisco a Basilica Petri Ordinario præfatæ Ecclesiæ, ambobus habitantibus in Canonica: Petro Galesinio Protonotario Apostolico,

A stolico, Abbate S. Ambrosii Majoris Mediolani, Priore ejusdem Ecclesiæ, et Abbate S. Victoris. *Hæc ibi. Dictus Galesinius in Notis ad suum Martyrologium et diem* VIII *Maji, ubi de S. Victore agit, testatur se huic Translationi interfuisse. Postmodum, uti docet idem Puricellus,* utrumque Caput, tam Victoris quam Satyri, anno Christi supra millesimum sexcentesimum secundo, die Martii vigesima tertia, coram basilicæ Metropolitanæ tunc Decano Antonio Seneca et aliis, solenniter extraxerunt ex arca, in qua Sanctus ille Carolus olim reposuerat, et in duobus argenteis capitibus collocarunt, ut inter sacras gestari processiones, populoque ad venerationem certis diebus exponi possent. Qua de re publicum etiam extat instrumentum, tunc temporis a Jacobo Antonio Cerruto, Curiæ Archiepiscopalis Notario, confectum.

AUCTORE G. H. — caput an. 1602 argenteæ thecæ impositum,

4 *Hæc Puricellus, qui inde concludit* S. Victoris Martyris, *quod apud Volaterranos adservatur, non esse hujus Martyris Mediolanensis, licet id Raphael Volaterranus lib.* 20 *Anthropologiæ scripserit sub initium seculi* XVI, *et post eum Lucas Alemannius creatus anno* MDXCVIII *Volaterranus Episcopus affirmarit, curaveritque lapidi marmoreo ad altaris majoris lævam erecto insculpi. Egimus* III *Februarii de S. Candido Martyre Romano, cujus corpus Volaterræ adservatur, et una indicavimus insigne scriptum publica auctoritate de omnibus Reliquiis confectum fuisse et ad nos missum: in quo exhibetur* antiquissimum monumentum in sacrario asservatum, *quo indicatur* dedicata ecclesia a Callisto II Papa anno MCXX die XX Maji, *et sub finem ista adduntur*: Insuper Papa Ecclesiæ et Clero populoque Vulterrano caput devotissimum, auro ornatum, invictissimi Martyris S. Victoris dono dedit: qui a Clero et populo in Protectorem civitatis et Patronum humiliter susceptus est. *Hæc ibi: quæ latius ex Volaterrano et aliis deducit Ughellus lib.* 1 *Italiæ sacræ in Episcopis Volaterranis, et schema ipsius calvariæ sculptum exhibet: et iterum Puricellus in Dissertatione Mazariana cap.* 46 *num.* 20. *Quia vero nullius mensis Sancti a nobis eduntur, quin inter illos sint decem, duodecim, sedecim aut plures Martyres,* Victoris *nomine appellati, præter alios* Victorios, Victorinos, Victorianos *nominatos, arbitramur alicujus Sancti* Victoris *caput, aliaque ejus ossa a Callisto Papa Roma submissa aut coram donata. Adeo ut prudenter a Volaterranis ad ejus ad venerationem assumptus non sit dies* VIII *Maji, quo S. Victor Mediolani coronatus est, sed* XIII *Maji, quo alter Victor potuit Martyr obiisse: et talis datur a nobis* Victor *cum aliis Martyribus coronatus dicto* XIII Maji Polentiæ, *et quidem (ut ibi dicimus)* in Piceno inter Maceratam et Septempedam. *Quid autem si* XIII *Maji assumptus fuerit, quod eo die sit acceptum sacrum caput et publicæ venerationi expositum? Tunc potius arbitraremur eas esse Reliquias alicujus Sancti Romæ passi. Ita et nos Antuerpiæ, in ecclesia Domus Professæ Societatis Jesu habemus* corpus S. Victoris Martyris Romani, *et pro ejus veneratione elegimus Dominicam post festum S. Martini Episcopi Turonensis. Sed hæc decisioni Volaterranorum relinquimus, et ad ecclesias* S. Victori *dicatas revertimur.*

est Volaterræ etiam caput S. Victoris M. — B — VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 60* — C — *sed alibi forte coronati.*

5 *Altera igitur est* ecclesia S. Victoris, ad Cœlum aureum *olim dicta, nunc* S. Satyri *appellatur, basilicæ Ambrosianæ vicina, a qua vix denos passus distat, et in ea basilica est* altare S. Victoris ad Cœlum aureum. *Præterea teste laudato supra Puricello,* ejusdem S. Victoris, tamquam Tutelaris ac Præsidis, effigies ibi cernitur adhuc antiquissima, musivo elaborata opere, in ipsius ecclesiæ fastigio ac vertice, concamerato et auro circumquaque fulgenti. Quocirca ex ejusmodi fastigio ac vertice aurato profecta videtur ea ipsa S. Victoris ad Cœlum aureum appellatio. Ceterum effigies ipsa hunc prorsus in modum se habet. Tam dextra quam sinistra manu separatim Crucem gestat, grandioribus inscriptam in transversa parte characteribus. Dextræ quidem sic est inscriptum PANE GRATIÆ, sinistræ vero sic, FAUSTIN. adestque sic etiam sinistra tentus manu liber adapertus, et inscriptus VICTOR, ne dubitare quispiam posset, cujus Sancti ea foret effigies. *Hæc ibi Puricellus, et post aliquot paginas addit,* ejusdem Victoris Caput sibi Ambrosianos monachos vendicare, sed majori tamen parte mancum: et hoc forte facilius cum Ecclesiæ Volaterranensis credulitate componi posse. *S. Ambrosius in sermone pro festo SS. Nazarii et Celsi Martyrum asserit, urbem Mediolanensem* possidere populos Martyrum: *ex his ad* VI *Maji dedimus syllabum Martyrum* LXXIX *suis nominibus expressorum, et inter hos* tres Victores *appellatos, iterum* XIV *Maji daturi quatuor Martyres, et horum coryphæum* Victorem, *Mediolani coronatos. Quidni aliquod horum caput apud Ambrosianos monachos in veneratione arbitremur esse? Sed et hanc controversiam inter sese ipsi dirimant Mediolanenses.*

Ecclesia S. Victoris ad Cœlum aureum, — D — *in qua etiam caput S. Victoris,* — *forte alterius Mediolani passi:*

6 *Duas alias basilicas indicat idem Puricellus adhuc extantes, unam* S. Victoris ad Ulmum, *alteram* S. Victoris ad Theatrum *appellatam. Dicitur infra in Actis* S. Victor ductus ad silvulam, quæ ad Ulmos appellatur, ubi viridarium habebat Imperator, et ibi decollatus. *At* cum *ante* S. Victor fugisset, inventus est in stabulo ante theatrum. *Hinc ad perpetuam S. Victoris memoriam, ibidem illi erectæ fuerunt ecclesiæ. Paulus Morigius in Sanctuario Mediolanensi pag.* 140 *describit* ecclesiam S. Victoris ad theatrum, *asseritque* inter varias Reliquias, *aliquas* etiam S. Victoris ibidem asservari. *Illustravimus præterea ad diem* XIII *Februarii Vitam* SS. Haymonis et Veremundi fratrum, qui in venatione ab apris discerpendi, conspicati summo in colle ædem constructam dicatamque S. Victori Mauro, qui Mediolani lauream martyrii adeptus, multis in ea diœcesi templis honoratur; voverunt se ibidem monasterium ædificaturos, illudque Virginibus Ordinis Benedictini extruxerunt et dotarunt, in Meda vico diœcesis Mediolanensis. *Meminit quoque dictus Morigius pag.* 237 Ecclesiæ Collegiatæ S. Victoris constructæ in antiquo oppido Varesio. *Et hæc abunde sufficiunt, ut cultus et veneratio antiqua pro certo habeatur: quibus adjici possunt quæ infra subjicimus Actis ex S. Gregorio Episcopo Turonensi desumpta.*

alia S. Victoris ecclesia — E

7 *Quo autem tempore* S. Victor *passus sit, et qua fide scripta Passionis historia, paucis proponendum. Acta habent* regnante Maximiano Imperatore, in civitate Mediolanensi fuisse ingentem persecutionem Christianorum, *scilicet ut supra diximus quando ea urbs teste S. Ambrosio* possedit populos Martyrum. *Fuit is* Maximianus Herculius *qui cum Diocletiano imperavit, et* Mediolani *ut plurimum vixit,* urbis ambitum ampliavit ac muro circumdedit, palatium duabus turribus sublime fecit: præterea statuas, signa, columnas passim erigendo simillimam Romæ efficere studuit: *uti tradit Tristanus Calchus lib.* 1 *Historiæ Mediolanensis sub finem. Persequendis porro Christianis adfuit Maximiano similis farinæ Consiliarius* Anolinus, *homo in sanguine Christianorum effundendo ferocissimus, cujus crudelitatem explicant Acta SS. Naboris et Felicis* XII Julii *Laude Pompeia occisorum, atque SS. Firmi et Rustici Veronæ* IX *Augusti coronatorum: quorum Acta sic incipiunt:* Regnante impiissimo Imperatore in civitate Mediolanensi, facta est persecutio ingens Christianorum *etc. Plura de Anolino indicavimus* XXIII *Martii ad Vitam S. Proculi Episcopi Veronensis num.* 6. *Idem* Anolinus *in torquendo S. Victore, dum Mediolani præsens adesset Maximianus, partem præcipuam egit. Neque hic difficultas est aliqua: verum ut res acta credatur eodem quo ipse*

F — *Passus est S. Victor sub Maximiano Herculio,* — *et Anolino Consiliario*

A *ipse Maximianus obiit anno, quod ex Actis sequitur, adeoque anno post abdicatum ab eodem Imperium sexto non caret difficultate.*

Acta testis oculati auctoritatem præferentia.

8 *Acta illa ex antiquis monumentis ante ducentos circiter annos edidit Boninus Mombritius Mediolanensis, et inscripsit Cicho Simonetæ Ducum Mediolanensium Secretario. Eamdem nobis descripsimus ex codice MS. bibliothecæ Casinensis litteris Longobardicis exarato, item ex codice perantiquo Treverensi Imperialis monasterii S. Maximini, et reperimus in MS. Christinæ Reginæ Sueciæ num.* XIII *signato. Eadem submisit nobis Petrus Franciscus Chiffletius ex MS. eruta, sed contracta. Eadem edidit Laurentius Surius, sed stylo hinc inde nonnihil expolito: eorumdem compendium extat in Breviario Mediolanensi juxta institutionem S. Ambrosii anno* MDXXXIX *excuso, in quo tres Lectiones ex hac Vita contractæ præscribuntur, hoc* VIII *Maji, quo passus est, ad Matutinum recitandæ. Præclarum etiam ex iisdem acceptum elogium insertum est Missali Mediolanensi anno* MDXXII *excuso, quod in Præfatione Missæ solet recitari. Hæc omnia eo faciunt ut intelligatur, illa, quæ dixi, Passionis Acta, passim, et sine scrupulo recepta fuisse. Neque de veritate martyrii dubitandum existimo: vercor tamen ut ipsa Acta tam antiqua ac sincera sint, quam videri facit periodus ultima;*
B *in qua post quam narratum est, quomodo Anolinus exceptores Palatii adjurarit, ut unusquisque proferret quascumque habebant de Victoris martyrio chartas vel schedas, easque fecerit incendi ante se; sic deinde legitur:* Tunc et ego Maximianus, notarius Maximiani Imperatoris, Christianus ab infantia mea, juravi per Paganismum eorum: et tamen per noctem cum luminaribus in Hippodromo Circi scripsi hæc, prout memoria potui retinere, quia ibi manebam: et adjuravi, ut si quis inveniret scripturam hanc, Christiano viro non negaret. Hæc omnia ego Maximianus oculis meis vidi, Deo teste et sancta Trinitate.

Talia non sunt

9 *Scripsisset ergo ea Acta, non tantum oculatus testis, sed etiam scripsisset recenti memoria, durante adhuc persecutione: scriptum vero suum nom ausus per se ipsum tradere Christiano homini, reliquisset in publico temere abjectum. Quid enim temerarium magis quam ubi tot idololatræ forent; qui illud citius decerpturi videbantur, quam ex scriptoris voto Christianis tradituri, sperare futurum, ut in horum manus illud veniret? Quid incredibilius, quam quod nocturno isti ac furtivo scripto auctor ipse suum apponeret nomen, et latere volens, cuicumque illud inventuro vellet innotescere, cum manifesto vitæ suæ periculo? cujus tamen servandæ causa impium juramentum a se conceptum fatetur,*
C *adeo erat in Christi fide profitenda languidus. Quomodo igitur suspecta non sit cautela tam parum cauta?*

sed cum jam idololatræ vocarentur Pagani

10 *Nihilo minus me movet, quod* Paganorum Deos, *et* Paganismum *videam nominari: numquam enim credam ita scripturum fuisse aliquem qui Maximiani tempore vixerit. Jacobus Gothofredi ad Codicis Theodosiani librum* 16 *tit.* 10 de Paganis, *antiquissimam talis nominis mentionem, quam hactenus potuerit invenire, refert ad initia Valentiniani et Valentis sive annum Christi* CCCLXV: *et nullus dubitat quin ea phrasis originem habuerit a Christianis, ita contemptim appellare idololatras exorsis, postquam eorum superstitio per Christianos Imperatores proscripta ex urbibus ad pagos abiit: quod ab illo erudite discussum videre lector poterit. Mihi non videtur multis opus ad id probandum, quod ipsum nomen quasi per se loquitur. Neque enim quomodo* Gentiles *atque* Ethnicos *dixerunt Christiani, voce ab initio Ecclesiæ usurpata, sic et* Paganos *dictos putes, quasi deficiente Latinitate* Pagus *dictum sit totum Imperium Romanum, et in eo sensu appellata sit* Pagana *religio, quæ passim ab omnibus ubique tenebatur. Quod autem strictiori ac magis Latina notione,* Pagani *dicti sunt, tamquam rustici et agrestes, vel ex hoc probare possumus, quod in nostra Teutonica lingua nullam a majoribus acceperimus vocem quæ illi Latinæ respondeat, quam cui vilis ista et plena contemptus significatio subsit, quando idololatras appellamus* Heydenen, *a nomine* Heyde, *quod nobis etiam nunc notat campum, et quidem incultum, eo quod extra communis habitationis loca, ad illa quasi deserta relegati forent, ubi superstitiones avitas utcumque exercebant.*

florente Christianismo scripta:

D AUCTORE G. H.

fide non optima,

11 *Quisquis igitur ille fuit, qui vel primus hæc Acta ex majorum traditione composuit, vel antiquitus scripta interpolavit; qua parte maximam eis voluit conciliare auctoritatem oculati testimonii, hac eis detraxit etiam simplicem bonæ fidei prærogativam, dum fraude usus comperitur. Quare nec jam audemus ei temporis notæ fidere, quam faceret Sanctus, Maximiano nuntiari jubens,* quia hoc anno morietur: *Nam fidei tam vacillantis auctoritate parum verisimile fit, hominem, quamvis Christianis infensissimum, eo tempore vexandis illis potuisse vacare, quo totus intendere debuisset stabiliendo, quod temerario ausu resumere præsumebat Imperio, in ipso rei agendæ conatu oppressus extinctusque. Itaque feralem illam persecutionem, cujus aliorum plurium Sanctorum Acta meminerunt, et in qua* S. Victor *triumphavit (nulla habita ratione istorum sic temere adjectorum verborum) referam ad ultimum Diocletiani et Maximiani corregnantium annum, Christi* CCCIII, *quo* E
præsens Mediolani Maximianus crudeli præfuit carnificinæ. Non etiam magni faciam quod tyranno dicitur comminatus Sanctus, quod cum mortuus fuerit nulla eum capiet sepultura, nisi ei tibiæ frangantur; *quia tale nihil alibi lego, sed bene apud Eusebium ad calcem lib.* 8, quod laqueo vitam abrupit, juxta quoddam dæmonum vaticinium, hujusmodi supplicio merito affectus ob quamplurima quæ admiserat scelera; *idque Massiliæ, quo profugerat,* Maxentio III solo Consule, *ut scribit Idatius, id est anno Christi* CCCX.

ideoque non persuadent rem actam an. 310

ACTA MARTYRII

Ex Codibibus MSS. et Mombritio.

Regnante impio Maximiano Imperatore, in civitate Mediolanensi erat persecutio ingens Christianorum. Erat autem ibi quidam miles, Maurus genere, nomine Victor, notissimus Imperatori. Tunc renuntiaverunt Ministri Imperatori dicentes: Domine Clementissime Imperator, Victor Maurus, Christianus effectus, blasphemat deos nostros, et dicit eos dæmonia esse. Tunc indignatus Imperator jussit eum comprehendi et ad se perduci: cui et F
dixit: Victor miles noster, quid tibi deesse existimasti, ut te Christianum fecisses? Victor respondit. Non ego nuper Christianus effectus sum, sed ab ineunte ætate mea. Maximianus Imperator dixit Ergo, ut asseris manifeste, Christianus es? Victor respondit: Ego manifeste Christianus sum, et Christum Jesum filium Dei vivi de Maria Virgine natum adoro, et credo corde, et ore laudare non cesso. Tunc Maximianus Imperator, ira repletus, jussit eum in carcerem mitti juxta Circum, qua itur ad portam Ticinensem, et diligenter custodiri, dicens ad eum: Vade Victor, tracta tecum qualiter possis evadere tormenta horrida, quæ te fortiter laniabunt, si sacrificare nolueris. Missus itaque in carcerem fecit ibi dies sex, et jussit Imperator ut neque panem neque aquam darent ei. Septima autem die jussit sibi Maximianus Imperator tribunal in hippodromo Circi parari, et jussit adduci S. Victorem; et ait ad eum: Quid est Victor, quid tractasti circa salutem tuam? S. Victor respondit: Salus mea et virtus mea Christus est: cujus spiritu nutrior, quem in visceribus meis accepi.

Coram Imperatore fidem professus

in carcere inedia torquetur:

2 Tunc Maximianus Imperator, ira repletus, jussit

EX MSS.

A jussit fustes afferri, et in conspectu suo eum extendi et cædi, *a* et tres terniones transire et clamare ei : Sacrifica diis, quos Imperator et omnes adorant. Cumque fuisset cæsus, jussit eum erigi : cui et dixit : Victor, audi consilium meum, et accede et deservi diis istis : quia nemo melius potest deservire eis quam tu, præsertim cum sis canis decoratus. S. Victor respondit : Beatus David Rex et Propheta docet dicens : Omnes dii gentium dæmonia sunt, Deus autem noster cœlos fecit : si ergo ab initio dæmones appellantur, *b* quomodo eos adorabo? Tunc Maximianus Imperator dixit ei : Ecce do tibi honorem Magistri militum, et aurum et argentum multum, et ministeria et possessiones, tantum immola diis istis, quos nos colimus. Victor respondit : jam dixi, et iterum dicam : non sacrificabo dæmoniis, sed Deo sacrificium laudis me ipsum offero : quia scriptum est, omnis sacrificans dæmoniis et non Deo, eradicabitur. Anolinus Consiliarius Imperatoris dixit : Victor, promissi sunt tibi honores a clementissimo Imperatore : quare non sacrificas diis, quos Imperator adorat, et quibus cervicem suam flectit? S. Victor respondit : Ego præmia a vobis promissa non accipio : sed a Deo meo quotidie accipio fortitudinem.

a fustibus cæditur :

Psal. 95

b spernit honores et munera :

Exod. 22

B 3 Tunc iratus Maximianus Imperator jussit eum iterum in carcerem mitti ad portam, quæ dicitur Romana ; et ibi custodiri a militibus. Cumque ibi esset diebus tribus, jussit eum de carcere educi, et dixit ad eum Imperator : Victor, immola diis istis, quos deos esse vera divinitas comprobavit. S. Victor respondit : Ego diis paganorum non immolo : turpe est enim mihi ut quod in baptismatis sanctificatione percepi, a te homine corruptibili et in omni necessitate constituto coactus deseram. Non facio : fac quod facturus es : quia ego scio quod fortior te est qui pugnat pro me. Tunc Maximianus Imperator, et Anolinus Consiliarius ejus, jusserunt fustes afferri *d* et extendi eum, et quinque terniones transire, et clamare ei, Sacrifica diis quos Imperator et omnes adorant. Tunc S. Victor, cum esset in pœnis positus, dolores non sentiebat : sed sic oravit ad Dominum dicens : Domine Jesu Christe, cujus annona quotidie nutrior, Rex meus et Deus meus, adjuva me in pœnis istis positum. Tunc Maximianus Imperator dixit ei : Victor consule sanguini tuo, et immola diis istis, quos omnes adorant. Nam

d iterum fustibus cæditur:

C per deos et per salutem meam et statum reipublicæ, quia nisi sacrificaveris, *e* diversis te faciam pœnis spiritum exhalare. Et ne speres quia si a me punitus fueris, ut te Christiani servum meum sibi Martyrem faciant : sed ibi te jactari jubeo, ubi numquam corpus tuum inveniri possit. S. Victor respondit : Non sacrifico : fac quod tibi videtur : non de servo tuo facies sicut dixisti, sed de servo Christi. Tunc indignatus Maximianus Imperator, quod sic ei respondisset, jussit eum in carcerem mitti iterum ad portam quæ dicitur Romana, et pedes ejus in cippo extendi.

e

4 Cumque ibi esset reclusus, misit ad eum Anolinus Consiliarius Imperatoris dicens : Ite, dicite Victori. Homo, male desperasti de vita tua, *f* consule sanguini tuo, et ne amplius ad iracundiam provoces Imperatorem : audi consilium meum et sacrifica diis nostris, et pete ab Imperatore qualem volueris honorem : nam per deos et per salutem Imperatoris multa tibi tormenta præparantur. S. Victor respondit ad illos qui venerant ad eum : Ite, dicite Anolino. Ego diis Paganorum non immolo, quia docet nos Scriptura, confundantur omnes qui adorant idola et qui gloriantur in simulachris suis. Ego autem Deum vivum et verum adoro, ut non confundar in æternum. Cumque renuntiatum fuisset Anolino, renuntiatum est et Imperatori : et irati sunt

Constans in variis tentationibus, *f*

Psal. 96

D valde. Altera autem die jussit Imperator Maximianus educi eum de carcere, et dixit ei Anolinus : Victor, tantum obduratum est cor tuum, ut *g* non audias Imperatoris jussa et sacrifices? S. Victor respondit : Non sacrifico diis immundis et sine sensu. Tunc Imperator jussit omnia genera tormentorum ante eum afferri, et ait ad eum : Vides, Victor, quanta tormenta te expectant, si non sacrificaveris? S. Victor respondit : Ista tormenta, quæ tu mihi inferre vis, nihil sunt : sed a Deo meo majora tibi præparabuntur in illa die justi judicii. Tunc Maximianus Imperator, indigne ferens hoc, quod eum aperte blasphemasset, jussit plumbum adduci et eliquari, et totum corpus ejus perfundi. Et cum perfunderetur, sic oravit ad Dominum, dicens : Domine Jesu Christe, pro cujus nomine hæc sustineo, adjuva me et libera me, sicut liberasti tres pueros immaculatos de medio camini ignis ardentis, et confudisti tyrannum ; ita mitte nunc et libera servum tuum, ut erubescat Maximianus cum satellitibus suis. Et statim adfuit Angelus Domini, qui plumbum ita frigidum fecit, quasi aquam de fonte levatam, et non est combustum corpus ejus in ulla parte. Tunc expandens manus suas B. Victor, benedixit Dominum,

g

plumbo liquato perfunditur,

absque ulla læsione:

E dicens : Benedico te, Christe Jesu, fili Dei vivi, quia dignatus es misereri servo tuo, et misisti Angelum tuum Sanctum, qui et plumbum refrigeravit, et plagas, quas in me exercuit impius Maximianus, unguento tuæ misericordiæ unxit. Tunc Maximianus cœpit in stupore esse et omnes qui aderant, eo quod non combustum fuisset corpus ejus. Tunc S. Victor dixit : Gratias tibi ago, Domine Deus, pater Domini nostri Jesu Christi, qui et plumbum refrigerasti, et tormenta horrida me vincere fecisti, ne facias me obsecro *h* superari ab hominibus istis.

h

5 Tunc Maximianus Imperator jussit ut duceretur ad portam quæ dicitur Vercellina : et dum expectarent quæ juberet Imperator, repausaverunt ibi. Tunc milites qui custodiebant S. Victorem soporati sunt : et exurgens S. Victor fugit et abscondit se *i* in stabulo ante theatrum. Tunc exurgentes milites secuti sunt eum, et invenientes unam mulierculam interrogaverunt eam, dicentes; Non vidisti huc hominem canum excisa veste ire? Respondit mulier, et dixit : Vidi huc hominem canum excisa veste fugere. Sequentes vero milites per viam quæ vocatur stabuli, pervenerunt ante theatrum; et intrantes

i e latebra reductus,

F in stabulum, invenerunt S. Victorem absconsum ante capita equorum. Tunc milites *k* injuriantes eum eduxerunt foras. Audiens hæc Maximianus quod S. Victor fugisset, indignatus est militibus suis, jussitque aliis militibus ut educeretur foras civitatem, ad hortum qui vocabitur Philippi. Ipse autem Imperator deambulans in hippodromo circi, misit ad eum *l* cursores dicens : Ite, dicite Victori : desperasti de vita tua, et non vis sacrificare : per deos si non sacrificaveris, faciam te capitalem subire sententiam. Quibus S. Victor respondit : Ite, dicite Imperatori vestro, quod facturus es fac celerius, quia ego desidero percipere mercedem meam a Deo meo, propter quem ista patior, quia tempus est : si tamen illi placeat, qui mihi dedit animam et spiritum. Tunc Maximianus Imperator jussit vocari *m* scurrones, et jussit eis ut duceretur ad silvulam quæ ad *n* Ulmos vocatur, ubi viridarium habebat Imperator, et ibi decollaretur. Et cum duceretur S. Victor, dixit militibus, qui eum ducebant : Dicite Imperatori Maximiano, quia hoc anno *o* morietur, et cum mortuus fuerit nulla eum capiet sepultura, nisi ei tibiæ frangantur. Et cum hæc dixisset pervenerunt ad locum, et fecit orationem dicens : Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quia non me segregasti

k

l

et damnatus ad mortem

m

n

o

capite plectitur.

A gasti a Sanctis tuis concivibus meis *p* Nabore et Felice. Benedico te et gratias tibi ago in omnia secula seculorum. Amen. Completa vero oratione amputatum est caput ejus ab scurrone.

Corpus a bestiis asservatum

6 Tunc jussit Imperator, ut nemo sepeliret corpus ejus, ut a bestiis devoraretur. Et post dies sex misit Imperator Quæstorem suum cum militibus, ut videret si jam a bestiis aut a serpentibus devoratum fuisset. Euntes autem invenerunt corpus ejus intactum, et in nulla parte contaminatum, et duas bestias, unam ad caput et aliam ad pedes, custodientes corpus S. Victoris : et revertentes nuntiaverunt Imperatori. Tunc jussit Imperator ut sepeliretur corpus ejus. Postquam vero permissum est ut sepeliretur corpus Martyris, abiit Sanctus et beatissimus Vir *q* Maternus Episcopus, et invenit duas bestias, unam ad caput et aliam ad pedes custodientes corpus ejus, et ipsum quasi eadem hora fuisset decollatus. At bestiæ, ubi viderunt S. Maternum Episcopum, dederunt locum; et tamdiu ibi steterunt, quamdiu fuisset levatum corpus ejus : quod involventes in linteaminibus, perduxerunt non longe ab ipsa silvula, et sepelierunt in pace. Tunc Anolinus Consiliarius jussit comprehendi omnes exceptores qui erant in palatio, et fecit eos jurare per Deos suos, ut si quis haberet aliquam chartam vel scedam nemo illam celaret. Tunc juraverunt omnes per deos et per salutem Imperatoris quod nemo illam celaret, et allatis omnibus chartis, fecit eas Anolinus incendi ante se ab scurrone : quod factum valde placuit Imperatori. *r* Decollatus est autem S. Victor Octavo Idus Majas, et sepultus est a S. Materno Episcopo pridie Idus Majas, regnante Domino nostro Jesu Christo cum Patre et Spiritu sancto, per omnia secula seculorum Amen.

sepelitur a S Materno Episcopo.

B

ANNOTATA.

a *Ita MSS. cum Mombritio. At Surius his omissis ista habet :* Præcone sic clamante.

b *MS. Casinense,* Quomodo eis sacrificabo ?

c *Surius,* Vires et robur.

d *Idem :* Extensumque Martyrem verberari eique acclamari : Sacrifica etc.

e *Mombritius :* Faciam te ad omnium hominum experimentum devenire.

f *Idem,* Consule senectuti tuæ.

C g *MS. S. Maximini,* ut non obedias Imperatoris jussis : *ubi Mombr.* jussioni,

h *Idem MS. et Mombr.* Me tentari a diis istis.

i *MS. Casinen.* Ante capita equorum. *Mombr.* In amphitheatri stabulo *Ibidem dein erectam fuisse* ecclesiam S. Victoris ad theatrum *supra diximus.*

k *Momb,* exprobantes ei.

l *MS. Casin.* Consules.

m *MS. S. Maxim.* spiculatorem. *Surius* carnifices.

n *Ibidem* ecclesiam S. Victoris ad Ulmum *constructam fuisse supra diximus.*

o *De morte Maximiani et hoc loco, supra egimus.*

p SS. Nabor et Felix *sub eodem Maximiano Imp. et Anolino Consiliario passi sunt Laude Pompeia : at corpora eorum Mediolani deposita. Coluntur* 12 *Julii.*

q *Colitur* S. Maternus *Ep.* 18 *Julii.*

r *Sequebantur verba in prævio Commentario num.* 8 *relata, quasi ipsius scriptoris, quæ manifestam continentia imposturam hic merebantur expungi : ultima autem illa particula :* Hæc omnia ego *etc. deest apud Mombritium.*

D

EX GREGORIO EPISC. TURC.

ANALECTA

Ex S. Gregorio Episcopo Turonensi lib. 1 *Miraculorum cap.*45.

Ejus intercessione captivi liberati.

Magnificatur apud Mediolanensem urbem Victor inclitus Martyr, quod sæpius vinctos ab ergastulis dissolvat, captivosque liberos abire permittat. Igitur quodam tempore Apollinaris cum Victorio Duce Italiam petiit, quem aiunt apud urbem Romam interfectum : et Apollinarem incolæ loci quasi captivum retinebant, dicentes : Non videbis patriam tuam, sed dignas, ut satelles tuus, pœnas exsolves. Hæc autem comminati miserunt eum in exilium apud urbem Mediolanensem. Factum est autem ut adveniente festivitate S. Victoris, convenientibus populis et hic vigiliis interesset (sub libera enim custodia absolutus attendebatur) prostratusque coram sepulcro S. Victoris, cum impensius orare cœpisset, ut eum virtus Martyris ab hoc exilio liberaret; circa medium noctis egressus ab æde, audivit unum de egenis loquentem ad alium et dicentem : Quid putas, o compauper, quæ sit virtus hujus Martyris ? Verum dico, nec fallor, quia in hac nocte quisquis captivus domino per fugam dilabitur, absolutus in patria accedit, nec amplius ultra reperietur, Hæc Apollinaris verba, quasi auspicium ex Dei nutu missum, accipiens, iterum atque iterum provolutus ad tumulum Martyris, orat ut virtute ejus adjutus absque impedimento possit abscedere. Moxque vocato puero equum sterni præcepit, dicens : Hodie absolvendi sumus a vinculo istius custodiæ. Et ascendentes Alpium juga, congerronum completa multitudine, ita pertransierunt ut a nullo interrogarentur quo tenderent vel unde venirent. Manifestumque est eos præsidio beati Martyris ab hac ærumna salvatos.

E

F

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS

AGATHIO MILITE, MAXIMO PRESBYTERO, ANTHE DIACONO, ARESTINO, MARINO, TAMPO, STERCITA, ROGATA, VICTURIA, FLORIDA, ITEM FLORIDA, LUCIO, DONATA, VICTORE, FLAVIA, JOANNE, NINA, CASTO, GAIO, FURIO, MAXIMO, ITEM VICTORE, JULIA, FELICE, MARCIANO, FAMOSA, HONESTA, NIGRO, BAPTIZIO, RUSTICO, PROCESSO, SECUNDA, MILITO, FELICIA, MAXIMA, DATIVA, TUNIANO, EUTIDIO, SECUNDOLA, DATICA, GUNDINO, TERTULO, COELESTINO, FAUSTINO, CENERIO, BARACHO, SIDDINO, ITEM NINA, TIDO, MITTUNO, SIRICO, ROGATO, BACCIRO, GADDERO, BEREUSO, DONATA, SPICO, ROGATO, SATURNINA, GAUDIOSA, VITALE, CÆCILIA, JANUARIA, GALLA, SENERO, ROGATA, MATRONA, AUGUSTINA, ITEM SATURNINO, RUFO, VICTORE, FAUSTINO, CITHINO, ZADERO, ANTIQUO, ITEM NINA, SATURO, NICOMA,

G. H. B E

BISANTII, NUC CONSTANTINOPOLI.

§. Mi. artyrologia deducta,

ANNO CCCIII.

Byzantii *coronati fuere hi Martyres, urbe antiqua postmodum* Constantinopoli *dicta, quod esset a Constantino Magno instaurata et plurimum aucta; ac deinde Sedes Imperatorum Græcorum, uti nunc regia Turcorum. Primo nomina omnium Martyrum recensemus, dein de* S. Agathio, *Duce et Antesignano, per quem alii videntur conversi, seorsim agemus; et tam ejus Acta, quam ecclesias illi Constantinopoli erectas, et sacras Reliquias variis in locis adservatas recensebimus. Antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa proponunt eorum nomina : et hoc modo MS. Corbeiense Parisiis excusum :* Constantinopoli Agati militis, Maximi Presbyteri, Antis

Nomina Martyrum,

C Diaconi, Arestini, Marini, Tampi, Victuriæ, Stertiæ, Agatæ, Floridæ, Luci, Donati, Victoris, Flaviæ, Joannis, Ninæ, Casti, Gai, Fori, Maximi, Felicis, Martiani, Famosæ, Honestæ, Nigri, Baptizii, Rustici, Processi, Secundi, Militi, Feliciæ, Maximæ, Dativæ, Tunianæ, Secundolæ, Dativæ, Gundini, Tertuli, Cœlestini, Faustini, Januari, item Victoris, Zetulæ, Scialæ, Fortuni, Rogati, Faustini, Canerii, Barachi, Siddini, item Ninæ, Tidi, Mattuni, Syrici, Rogati, Donatæ, Bacci, item Gadderi, Breuri, Donatæ, Spici, Rogati, Saturnini, Gaudiosæ, Vitalis, Cæciliæ, Gallæ, Januariæ, Seneri, Rogati, Matronicæ, Agusticiæ, Saturnini, Rufi, Faustini, Victoris, Cittini, Zederi, Antiqui, item Ninæ, Saturi.

2 *Referuntur etiam, sed cum nonnulla varietate in aliis ejusdem Martyrologii apographis : quare, ad majorem claritatem, dictos Martyres dividimus in aliquot decades. Ac primo* Agathi *scribitur in Epternacensi, et loco* Antis, *in aliis* Anthis *et* Anthosi, *et loco* Arestini *etiam in prædicto MS.* Anestini, Stertiæ *etiam* Sterciæ *et* Stercitæ. *Loco* Agatæ, *aliis est* Rogatæ : *et nomen* Victuriæ *in Lucensi scribitur* Victoriæ : *cui* Florida *altera adjungitur in Epternacensi. In secunda decade loco* Donati *in Epternacensi est* Donatæ, *et pro* Ninæ *in Lucensi* Ninnæ *scribitur, quod nomen cum octo*

cum aliqua varietate relata.

sequentibus deest in MS. Blumiano, uti nomen Casti *deest in Epternacensi.* Gai *aliis est* Gagi, *uti loco* Fori *scribitur* Furi; *et ab aliis adjunguntur nomina* Victoris *et* Juliæ, *quorum primum infra in quinta decade reperitur. In tertia decade, loco* Martiani *et* Famosæ, *in Epternacensi est* Martialis *et* Famoriæ; *et* Baptizius *aliis est* Bapticus *et* Battacus. *Loco* Processi *et* Secundi *est in Epternacensi* Processæ; *et in reliquis* Secundæ. *In quarta decade loco* Tunionæ, Dativæ *et* Faustini; *est in reliquis* Tumani, Daticæ *et* Faustinæ. *Interponitur etiam in Epternacensi, nomen* Entidi, *et pro* Secundolæ *scribitur* Secandolæ; *uti loco* Tertuli *et* Cœlestini *est in Blumiano* Tertulæ, *et in Lucensi* Cœlestinæ; Gundinus *quoque aliis est* Gundonus *et* Guddinus. *In quinta decade loco* Canerii *legitur* Ceneri *et* Cineri; *et pro* Baracho *est in Epternacensi* Barasus, *in quo desunt nomina* Januarii, Zetulæ,

F Sciolæ (*aliis* Stialæ *et* Aialæ) *item* Fortuni (*aliis* Fortunæ *et* Fortunii) *ac præterea* Rogati *et* Faustini. *In sexta decade loco* Tidi *in Lucensi est* Sidi, *et deest in Epternacensi; et loco* Bacci *legitur* Bacciri *et* Baccuri : *et pro* Donatæ *et* Gadderi *in Lucensi est* Donati *et* Garderi; *et loco* Breuri, *est bis* Berensi *et semel* Hereusi. *In septima decade pro nomine* Saturnini *est in Epternacensi nomen* Saturninæ, *et* Gaudiosa *etiam scribitur* Gladiosa *et bis* Glaudiosa, *et pro* Senero *etiam semel* Serena *et loco* Matronicæ *semel* Matronida *et bis* Matrona *invenitur. Id octava classe loco* Augusticia *semel est* Augustina *et bis* Augustina : *et pro* Rufo, Cittino, Antiquo *in Epternacensi est* Rubus, Cithinus, Antiqua; Saturus *autem deest in aliis apographis.*

3 *Hactenus dedimus quæ in antiquis Martyrologii Hieronymiani codicibus reperimus : ad numerum Sanctorum jam relatorum alludit Notkerus his verbis :* Constantinopoli Agathi militis et aliorum valde multorum. *Idem* Agathius *et* Maximus *nullo indicato loco memorantur in MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi. At* Maximus Presbyter Nicomediæ *adscribitur in MSS. Richenoviensi et Rhinoviensi, et in Auctario Greveni ad Usuardum. In MS. Tamlactensi*

A ctensi indicantur nomina Arestini, Marini, Tampli, Stertitiæ, Rogatæ, Victoriæ, Floridæ, Lucii, Donati, Joannis, Ninæ, Flaviæ, Juliæ, Famosæ, Processæ, Secundæ, Feliciæ, Maximæ, Tertuli, Donati, Rustici, Marciani, Baptizi, Rustici, Januarii, Eutidi, Secundilæ, Casti : *Item* Victoriani, Dati, Odroni, *aliis* Victoriæ, Dativæ, Gundoni. *Adde forsan pro aliis inserta nomina* Mariæ, Salviæ, Eppiæ, Syncriticæ, Cessi, Zuci, Laurentii, *et aliorum decem. Vetustum MS. Reginæ Sueciæ ab Holstenio laudatum ista habet :* Constantinopoli Maximi Presbyteri, Antos Diaconi et aliorum multorum. *Apud prædictum Grevenum* S. Achaicus, *ad diem* VII *Maji inter Martyres etiam Nicomedienses collocatur, quem* S. Agathium *hunc militem, Constantinopoli passum, esse arbitramur, uti ad dictum diem habet Rabanus, qui etiam* Achaicum *appellat.*

tempus Martyrii.

4 *Egimus* XXIII *Aprilis de S. Georgio, primo, ut arbitramur, decimæ persecutionis Martyre, quæ persecutio eodem mense Aprili, Paschali tempore, effervescere cœpit sub Diocletiano et Maximiano, anno Christi* CCCIII : *ostendimusque ex Eusebio, eam crevisse per gradus quosdam, ita ut primis edictis circa* X *aut* XII *diem mensis propositis supervenerint alia aliaque, quorum postrema initio Maji debuerunt fuisse promulgata, si*
B *juxta hæc processum Byzantii est, uti insinuant Acta omnium Primipili Acacii, et hic una cum ceteris passionis suæ agonem complevit die* VIII *Maji. Non alia autem videtur ratio fuisse simul omnes cum eo referendi in Martyrologiis, quam quod eodem loco et die quo ille, pro fide Christi obierint. Scilicet, cum angusti nimium essent etiam capacissimi carceres crescenti indies multitudini, tertius edictis promulgatum est, Eusebio teste, ut* carceribus inclusi, siquidem sacrificassent, libere abire sinerentur; si vero id renuerent, tormentis gravissimis cruciarentur. *Atque hic est* tertius *ille* turbo *quem* sub Maximiano, Diocletiani genero *adversum Dei servos motum aiunt Acta,* ut in omni urbe si quis esset qui nollet Deorum culturæ obedire, sine remissione aliqua omnibus suppliciis ac tormentis subjiceretur. *Edicta autem quibus id jubebatur, in iisdem Actis tribuuntur nominatim* Maximiano : *quia hunc spectabat dispositio Occidentis, cui tunc adhuc accensebatur Byzantium, utpote ad Thraciam Europæ primam regionem pertinens.*

§ II. *Acta martyrii S. Agathii. Peculiaris veneratio apud Græcos et Latinos. Templa Constantinopoli. Reliquiæ variis in locis.*

Acta Latina a Sirleto translata,

C *Acta* S. Agathii *sive* Acacii *edidit Aloysius Lipomanus tomo 7 de Vitis Sanctorum Patrum par. 2 pag. 158, Græce reperta in monasterio Cryptæ-Ferratæ Ordinis S. Basilii, ab urbe Roma duodecim milliaribus distante, et a Guilielmo Sirleto Latine reddita ; ac dein a Laurentio Surio ad hunc diem* VIII *Maji recusa. Quæ nos hic ad Græci contextus fidem exacta emendataque damus, ita ut nova versio videri possit : ipsa deinde Græca, ex more jam probato, daturi ad calcem hujus tomi secundi, prout reperimus in Bibliotheca Vaticana, in quam ex dicta Crypta-Ferrata sunt translati Codices isti. Auctor passim a Lipomano, Surio et aliis censetur Simeon Metaphrastes, errore olim communi, quo omnia Græce de Actis Sanctorum scripta illi uni attribuebantur. Verum jam alius sensus virorum eruditorum est cum Leone Allatio, qui de Simeonum scriptis aliter pronuntiavit, neque inter hujus opera censet hanc S. Acacii Vitam, quam transcripserunt monachi Cryptæ-Ferratæ ex antiquis Græcorum monumentis. Transcripserunt, inquam, non composuerunt, alias non omissuri translationem corporis Scyllaceum, cujus occasione Acta ipsa, ut olim habebantur Constantinopoli scripta, in Italiam delata esse pro certo tenemus.*

et Græca eduntur

ex MS. Cryptæ Ferratæ.

D AUCTORE G. H.

6 *Sunt illa non tantum antiquiora multo ipsis monasterii illius primordiis, cujus fundator S. Nilus seculo* X *exeunte floruit, Metaphrasti fere coævus : sed, quantum conjectura possumus assequi, Constantini Magni ævo scripta, ex fide Actorum Proconsularium, non minus graviter quam eleganter, adeoque acceptione omni dignissima. Secuti eadem sunt Synaxariorum auctores : unde in antiquissimo omnium quod Basilii Imperatoris nomen præfert, ad diem septimum Maji hoc elogium profertur.* Achatius, Christi Martyr, fuit sub Maximiano Imperatore, ex regione Cappadociæ, militiam exercens in Scholarum cohorte. Verum tamquam Christianus detectus, comprehensus fuit, et adductus ad regionis Præfectum, ac coram ipso Christum professus, plurimis affectus est verberibus. Deinde ad alium Præsidem dimissus, ac evinctus una cum aliis captivis adductus fuit Byzantium : flagrisque crudelibus et tortuosis lignis toto corpore cæsus, detrusus fuit in carcerem : ubi illico accurrentes e cœlo Angeli, sospitem incolumemque ipsum reddiderunt. Ac cum omnes, qui in carcere erant, eum tam repente sanitati restitutum conspicerent, Christianam etiam fidem ipsi amplexi sunt, ac proinde capite truncati fuerunt. Deinde Acathius e carcere eductus,
E atque ad alium Præsidem denuo remissus, rursumque pluribus tormentis excruciatus; capite abscissus fuit, et ipsius corpus depositum fuit in loco, qui dicitur Staurium. *Hæc ibi. Aliud elogium habetur in MS. Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, spectante ad Collegium Claromontanum Societatis Jesu Parisiis, et est hujusmodi.* Die VII Maji : Certamen S. Acacii Martyris. Hic erat sub Maximiano Imperatore et Cappadocia oriundus, et e cohorte militum legionis Martiæ : qui ductus ad Firmum Præsidem, et nomen Christi professus, plurima ab ipso tormenta sustinuit. Missus est deinde ad Bibianum alium Præsidem, qui eumdem cum aliis captivis Byzantium duci jussit : ubi flagris cæsus et tormento distractus, in carcerem detruditur ; in quo ab Angelis detersis plagis curatus est. Postea ad Falcillianum alium Præsidem transmissus est, cujus mandato capite plectitur. Peragitur illius celebritas in sancto ipsius templo seu martyrio, quod est in Heptascalo, et simul celebratur dedicatio ipsius Ecclesiæ. *Similia extant in Menæis MSS. et excusis et Græco Anthologio, sed perperam dicitur* coli in Pascholo.

Eorum compendium ex Menologio Basilii Imp.

et MS. Synaxario.

7 *Codinus de Originibus Constantinopolitanis pag. 58 ita scribit :* Constantinus Magnus ædificavit Ecclesiam veterem S. Irenæ, et templum S. Sophiæ oblongum, et S. Agathonicum et S. Acacium, cognominatum Heptoscalum, sive ad septem gradus. *Iterum Codinus pag. 39 sub finem* S. Procopium, *inquit,* in Chelone, et S. Acacium Heptascalum condidit B. Constantinus Magnus : posteriori vero primus nomen imposuit Justinianus, S. Sophiæ conditor. *Iterum de alia ejus ecclesia Codinus pag. 54 ista habet :* Ecclesiam S. Acacii, dictam Chaream, ædificavit frater Narsetis Patricii, tempore Justini et Procopiæ.

Ecclesia a Constantino Magno constructa, F

alia a fratre Narsetis.

8 *Procopius lib. 1 de Ædificiis Justiniani Imperatoris.* Quis, *inquit,* Acacii templum silentio prætereat, quod ille cum ruinosum esset, disjecit, restituitque a fundamento, mirifice ampliatum? Ipsum utique sustinent columnæ candoris eximii. Solum simili constratum est marmore : unde tantus proficiscitur splendor, ut toti templo infusa nix videatur. Præstructæ sunt porticus duæ, quarum altera columnata est, altera ad forum vergit. *Hæc ibi. At postmodum* Basilius Macedo Imperator, *uti in ejusdem Imperatoris Historia Cedrenus narrat pag.* 588, Acacii quoque Martyris in Heptascalo splendide restituit. *Mirum est quod Nicephorus Callistus lib. 13 Historiæ Ecclesiasticæ cap. 38 ita refert :* Ædes, *inquit,* quædam Constantinopoli

Prior a Justiniano primum

dein a Basilio Macedone restaurata,

A Constantinopoli est maxima et pulcherrima. Καρίαν, hoc est Nucem, eam incolæ nominant, quod in ea media nux arbor spectaculum non contemnendum stetit : ex qua arbore Acacium Martyrem suspensum, martyrium suum complevisse ferunt. *Imo ut verberibus et plagis conficeretur, arbitramur suspensum, ac dein extra urbem capite plexum.*

AUCTORE C. H. *in altera nux arbor in ejus honorem servata.*

Elogium Martyrol. Romani,

9 *Baronius in Martyrologio Romano ad hunc* VIII *Maji istud ei elogium concinnavit :* Constantinopoli S. Acathii Centurionis, qui in persecutione Diocletiani et Maximiani a Firmo Tribuno delatus, quod Christianus esset, et a Bibiano Judice Perinthi sævissime tortus, Byzantii demum a Flaccino Proconsule capitis damnatus est. Cujus corpus ad Scyllacium littus divinitus postea delatum, ibi honorifice asservatur. *Hæc ibi, quæ pluribus ex Actis Martyrii explicantur in Catalogo Sanctorum Italiæ. Est* Perinthus, *etiam* Heraclea *dicta, urbs Thraciæ, dein Archiepiscopalis facta, cum portu in ora Propontidis, sexaginta circiter passuum millia Byzantio in Africam distans. Ejus autem gloriosum corpus possidet, ac patrocinio gaudet* Scyllacium *urbs Calabriæ citerioris, Episcopalis sub Rhegina Metropoli, ab Ughello tomo* 9 *Italiæ sacræ illustrata : ubi in Ecclesia Cathedrali Deiparæ Virgini sacra asserit asservari corpus* S. Agathii, *qui ibidem Officio novem Lectionum colitur die* VII *Maji, et omnia recitantur de communi unius Martyris, præter Orationem et Lectiones secundi Nocturni, Romæ typis Jacobi Mascardi, Superiorum permissu anno* MDCXVII *excusas, in quibus dicitur* gladio percussus octavo Idus Maji, sed festus dies Nonis Maji solenniter celebrari. *Quod arbitramur factum propter festum Apparitionis S. Michaelis, solenniter in illis regionibus die* VIII *Maji celebrari solitum.*

urbs Perinthus.

et Scyllacium.

B

Translatio corporis Scyllacium

10 *Lectiones sumuntur de Actis martyrii, præter aliquam partem sextæ lectionis, in qua ista recitantur :* Ejus sanctum corpus Christiani in loco, qui Staurius dicitur, sepelierunt. Quod multo post tempore, cum ab infidelibus ea loca invadentibus, plumbea inclusum theca, in mare projectum esset, ad Scyllacium littus divinitus appulsum, et ab incolis collectum, in Cathedrali ipsorum Ecclesia conditum fuit : ubi a totius Calabriæ populis magno in honore habetur et sancti Martyris dies festus Nonis Maji solenniter celebratur. *Dein præscribitur hæc Oratio :* Deus, qui Beatum Agathium Martyrem tuum, Scyllacensium Patronum esse voluisti ; concede quæsumus, ut cujus festivitate gaudemus, etiam patrocinio sublevemur. *Tamayus de Salazar eumdem sanctum Martyrem Hispanico suo Martyrologio inseruit, occasione Reliquiarum sub isto nomine Abulæ et Conchæ asservatarum, quasi ex Scyllacio in Hispaniam essent deportatæ : et relatis compendio Actis,* Circa Reliquias, *inquit,* in ecclesia Abulensi in oratorio Illustrissimi ac Reverendissimi D. D. Sancti Davila et Toledo Episcopi Placentini nihil dubium, ut ex autographo auctoritate ordinaria transsumpto apud me liquet. Quatenus ad caput in ecclesia Conchensi, auctores sunt M. Ægidius Gonzales Davila in Theatro ecclesiastico tomo I fol. 441 ; et Joannes Paulus Martyr Rizus in Hist. Conchensi parte 2 cap. I fol. 109, ubi referens reliquias illius Cathedralis ecclesiæ, prosequitur : Habet etiam caput integrum S. Acathii, in medio corpore argenteo inclusum, auro et coloribus delineato. *Operæ pretium foret discere, qua certitudine has reliquias Scyllacio in Hispaniam delatas asserat Tamayus : nam si Roma vel aliunde acceptæ, præsumendum esset quod alterius sint quam Byzantini Martyris, de quo agimus.*

Oratio.

C

Reliquiæ in Hispania an inde acceptæ.

VIDE APP. TOM VII MAJI NOT. 11 *

D

ACTA MARTYRII

Ex MS. Græco Cryptæ Ferratæ translata.

CAPUT I.

VIDE ACTA GRÆCA

Professio constans fidei Christianæ. Verbera illata.

Crudelia edicta

Cum tertio bonorum omnium hostis, et omni ex parte improbissimus draco diabolus, adversus Dei servos turbinem commovisset, *a* sub Maximiano Diocletiani genero, et ipsius satanæ filio ac propugnatore; statim impia ejus edicta per omnes regiones missa sunt. Edictis autem illis id præcipiebatur, ut in omni urbe, si quis esset qui nollet ad deorum culturam accedere, sine remissione aliqua omnibus suppliciis ac tormentis subjiceretur. Edicta vero ipsa omni terrore et regalibus minis ac periculis referta erant. Ad hæc et exercitus Ducibus præceptum fuit, ut si quis e militibus Imperatoris edicto, quod ad deorum, vel ad dæmonum potius, culturam pertineret, non obediret, ille vinculis adstrictus, tribunalibus ad supplicia perferenda traderetur.

E

spernens Acacius Cappadox Centurio

2 Tempore illo S. Acacii Martyris facta effloruerunt : qui re ipsa nomen suum comprobavit, cum nihil omnino malorum dæmonum particeps fuerit, neque quidquam egerit quod cum malitiosi diaboli machinis conveniret. Hic sanctissimus fuit genere Cappadox, et conditione quidem miles, at proposito et voluntate, Christi athleta : itaque et genus, et ordinis dignitatem exornavit. Ejus factum hoc modo se habuit : Cum Firmus quidam militaris ordinis esset Tribunus eorum, qui Romanorum lingua *b* Martesii, Græcorum vero Arieji dicebantur, et sub eo Tribuno Centurio esset Acacius, Firmus ipse singulos milites ad se accersitos tentabat, ut quem animum quisque haberet, experiri ac sciri posset. Cumque multos partim assentationibus, partim minis ad idolorum superstitionem atque interitum allexisset, posteaquam Tribuni tentatio ad Acacium pervenit, tunc beatus ille clara voce : Christianus, inquit, ego natus fui : itaque Christianus et sum, et ero, Domino meo Jesu Christo hoc approbante : nam et ex parentibus, et ex majoribus Christianis natus sum. Hoc cum ille dixisset, et Firmus tertio eum tentaret, ac modo gravibus minis, modo promissis ingentibus promptam animi alacritatem et constantiam ejus debilitare, et illum ad se trahere conaretur ; ita constans et immobilis in Christi confessione beatus ille perstitit, ut deinceps Firmus coactus fuerit, prout edicto regio jubebatur, virum sanctum Acacium vinculis adstrictum, ad Bibianum quemdam mittere, qui totius exercitus imperium administrabat.

F

Christi fidem constanter profitetur :

ad Bibianum suppliciis afficiendus mittitur

3 Cum igitur hic pro tribunali sederet, et eos interrogaturus esset, qui Dei confessionem profitebantur, Antoninus *c* Commentariensis ad Bibianum hæc detulit : Pridie hujus diei, Bibiane Præses, Firmus, eorum qui Martesii dicuntur tribunatum gerens, Acacium Centurionem vinctum misit ad potestatem tuam, quippe qui Dominorum nostrorum et invictorum Augustorum edicto parere noluerit, eo quod Christianorum religionem sequatur. Diligenter quoque causam ipsius ad te scripsit. Bibianus tunc dixit : Recitentur, quæ ad me scripta sunt ab optimo viro Firmo Tribuno. Recitata autem sunt, quæ scripta erant in hanc sententiam. Flavius *d* Firmus Bibiano Duci salutem : Acacium Centurionem, sub me Tribuno militantem, multumque a nobis partim illecebris, partim promissis, partim etiam minis provocatum, ut a Christianorum secta discederet; cum

A cum se Christianum esse asseveraret, et in ea confessione constanter permaneret: ego, invictorum ac triumphantium Imperatorum nostrorum jussis obediens, vinctum ad te misi, qui tormentis ac suppliciis subjici debet, ut legibus ipsis obediat.

4 Hac epistola recitata, Bibianus dixit: Adducatur Acacius, quem *e* Officium dicit. Adest ille, inquit Antoninus Commentariorum Præfectus. Acacius vero tunc illic stetit ridenti vultu: quæ res futurum ejus viri gaudium figurabat. Judex igitur illi dixit: Quodnam tibi nomen est? Respondit ille: Optabile et mihi et toti generi meo nomen est a Christo derivatum: illud vero, quo humano uso appellor, Acacius est. Ad hæc Judex: Quare, inquit, Acacius nominatus, ut ipse dicis, malus *f* nunc es, non obediens edictis Imperatorum? Hoc enim significant, quæ nobis a Firmo Tribuno scripta sunt. Tum Acacius: Captiosis sermonibus mecum agis, o Judex: Verum ego tibi affirmo ob eam rem justius me Acacium nominari, quod nolim dæmonum istorum sanguinem vorantium malitiæ particeps fieri, neque cum Gentilibus communicare, qui talibus obtemperant. At Judex dixit: Undenam tu es, qui tam temerario sermone te jactas? Quorsum, inquit Acacius, de patria me interrogas? Cui Judex: Quoniam B rerum usum habemus, et patriarum mores recte novimus, propterea hoc a te quæsivi, ut pro ejus patriæ, ex qua tu es moribus ac dignitate me in hac quæstione præstem. Tum Acacius: Genere, inquit, Achivus sum, in Cappadocia vero natus: quo loco cum parentes mei habitarent, ad exercitum veni, ubi et multos ex meis commilitonibus ante me Christi Martyres fuisse accepi: quin etiam vicinos et æquales meos, tales fuisse cognovi: quibus et gratiam *g* post ipsorum mortem a Deo ipso impartitam vidimus. Illos igitur sequi malui, quam eas, quas vos leges dicitis, cum humanæ illæ sint, et una cum hominibus post vitæ hujus excessum corrumpantur.

e

f *ab hoc interrogatus de nomine et patria,*

g

5 Ad hæc Judex: Ne putes mediocres cruciatus tibi parandos esse: etenim ista patria tua nugacitas et mira temeritas hoc expostulat. Ne igitur hæc patiaris, abjice omnes istas cogitationes, et Imperatorum legibus obtempera, deorum cultui serviens, quorum nutu omnium victores ac rectores Augusti rerum potiuntur: nos etiam et tribunal hoc nostrum reverere, neque putes te omnium esse prudentissimum, temeritate ista importuna nunc abutentem, et in homine illo, quem pœnis secundum legem decretis subjectum fuisse aiunt, spes tuas collocantem. Erras, inquit Acacius, o Judex, gravissimis C satanæ fallaciis deceptus: non enim propter eorum deorum, quos tu dicis, cultum Imperio Cæsares Augusti potiuntur, sed benigni Dei omnia gubernantis concessione hoc efficitur. Quod autem dicis, in homine condemnato (ut ipse ais) me spem collocasse, scito Jesum Dominum nostrum hominem nostri causa factum, in mundum hunc venisse, ut nobis salutem daret: qui cum idem esset verus Deus, mira quadam et immensa providentia humanam suscepit naturam, et eam in se habuit. Id vero tu neque cognoscere, neque audire poteris, nisi prius teipsum fidei Christianæ accommodaveris. Cum enim natura, ut dixi, esset verus Deus, et Verbum a Patre non divisum, sed cum illo semper coæternum, propriis, quibus ipse voluit, temporibus nostræ salutis opus perfecit; et a satanæ ipsius, qui ab initio nobis inviderat, condemnatione ac servitute nos liberavit.

Judicis errorem reprehendit,

6 Ad hæc Judex dixit: Si Imperatores ipsi contra eum faciunt, cur et illos non punit Christus iste tuus, qui, ut ipse dicis, humanam naturam nostri causa suscepit? Facile enim Imperatores punire potest, si est Deus vere potens. Ex hoc ipso, inquit Acacius, eum ac ejus bonitatem et potentiam cognoscere potes, quod cum injuriæ illi fiant, non statim pœnas vobis refert: sed diutius expectat, ut vos Gentiles pœniteat, qui cultum et venerationem, Deo congruentem, dæmonibus affertis: ad hæc et servorum, qui ei grati sunt, electionem ac progressum hoc modo complere vult: ideoque hac providentia utitur. Nam si statim vobis pœnam inferre vellet, et vos ipsi in perpetuum periissetis, et ipsius servi manifesti non fierent: quinetiam gratiæ ipsius potentia otiosa permansisset. Quomodo enim Dominus noster gloriose laudari posset, nisi diuturna in vestris sceleribus puniendis patientia uteretur? Nunc vero hæc ita fieri permittit, ut et vos, qui non resipiscitis, sed diuturnam ipsius patientiam respuentes in vestra sævitia persistitis, et ab eo magis magisque desciscentes ad interitum properatis, vestra culpa condemnemini: et nos, qui ejus imperium agnovimus perpetuo cum illo vivamus. Quinetiam ipsius gloria in illis hominibus manifestior fiet, qui scelera sua recognoscentes, vitam emendaverint.

et docet cur Christus permittat tyrannos diu impune sævire in Christianos.

D EX MS. GRÆCO

7 Tunc Bibianus: Litteras forsan didicisti, idque sic diserte respondes? Nam per deos ipsos sermonem rationi consentaneum habuisti, ut hominum salutem sub Dei potentia esse ostenderes. Ex hoc ipso, inquit Acacius, Dei omnium dominatoris E potentiam et gratiam agnoscere potes, quod cum non didicerim litteras illas, quæ vobis valde optabiles videntur; nisi tantum pauca quædam ad divinarum litterarum lectionem necessaria; ipse Deus pro nobis miserabilibus suis servis respondet, facitque ut ab omnibus hominibus, quinetiam ut et a vobis ipsis, qui eruditi estis, laudemur. Nam et ab initio cum dispensationis divinæ opus perficeret, et suum ipsius regnum orbi terrarum prædicandum curaret, non hominibus genere aut divitiis, orationisve aut litterarum facultate præstantibus, ad Evangelii sui prædicationem, sed piscatoribus et publicanis, ac pauperibus quibusdam usus est. Hoc autem fecit, ut ejus potentia, quæ mentem omnem exuperat, cognosceretur, sancto ac divino Spiritu ejus discipulos adjuvante.

responsum a Judice laudatum, ait se a Deo edoctum:

8 Post hæc Judex: Omittens ego, quod opportune mihi faciendum est, tecum nugor qui talia disseris. Tu scis Imperatorum edicta, omni terrore plena, vobis proposita esse, ut vos Christiani homines vel sacrificetis et deos ipsos colatis, in omnibus rebus vos illis subjicientes, atque eo modo honores ab illis reportetis; vel, si sacrificare nolueritis, condemnemini, et suppliciis ac pœnis subjiciamini. F Velim igitur dicas, num diis ipsis sacrifices et legibus obtemperes, an te id facturum neges. Respondit Acacius, Sæpe et a Firmo interrogatus, Christianum me esse confessus sum. Quod ergo dixi, iterum dico, me Christianum esse, et impuris dæmonibus non sacrificare. Ego, inquit, Judex, etiam nunc ætatem istam tuam misericordia prosequor: video enim te non amplius quam vigintiquinque annos natum. Quinetiam militarem dignitatem reveritus, nolui te statim tormentis subjicere: at si diutius in ista tua insania persistes, coges me inevitabilibus tormentis te subjicere. Ad hæc Acacius: Quod volo facere, non stultum, sed valde prudens et Deo gratum opus est, ut eum qui me creavit, et ad hunc usque diem providentia sua prosecutus est, non deseram: illum, inquam, ipsum, qui solus est verus Deus. Quomodo, inquit Judex, dixisti solum esse verum Deum, cum dicas Christum Dei filium esse? Omnino enim necesse est, ut si Filius est, et Patri par sit: et ita non unus, sed duo sint dii. Cum igitur et ipsi duos deos dicatis, quare nunc unum Deum profers? Cogis enim me tecum nugari, cum ista tu nunc absurda et inconcinna dicas.

fidem constanter profitetur:

9

A EX MS. GRÆCO. *explicat Personarum Trinitatem in substantiæ unitate:*

9 Tum Acacius : Ego credo, et in Jesu, qui sub Pontio Pilato crucifixus fuit, spero futurum, ut mihi per sanctum ejus Spiritum sermonis facultas suggeratur, qua interrogationi tuæ respondere, et quæstionem tuam explicare possim. Non vulgaris enim quæstio hæc est, quare cum duos nominemus, unum Deum a nobis coli profiteamur. Dico igitur tibi et Spiritum sanctum a Patre et Filio esse inseparabilem, ac tres quidem personas esse in tribus appellationibus, sed unam tamen horum nominum potentiam esse ac divinitatem. Unum autem dicimus Deum, habentem et Verbum et Spiritum sanctum. Absurdissimum enim esset, Deum sine Verbo et sine vitali Spiritu dicere. Idque exemplo tibi ostendam, ad hanc ipsam rem explicandam accommodato, quatenus humanæ facultatis conditio patitur. Quemadmodum Imperator, qui nunc est, quem tu Dominum, ego vero hominem dico, et majori judicio subjectum, et filius ejus (quorum qui pater est, Maximianus dicitur, filius autem Maxentius appellatur) duo quidem illi sunt, sed ipsorum tamen naturæ, humanæ, inquam, conditionis ratio una est, Imperiumque patris et filii unum et inseparabile (honoratur enim filius per patrem, et pater per filium) eodem modo et Deus consideratur : nam cum divina B Patris, Verbi, et Spiritus sancti essentia, una eademque sit immutabilis, propterea unus et vere Deus est, qui a nobis colitur.

10 Ad hæc Judex : Sæpe, inquit, te hortatus sum, ut ad rem propositam redeas ; at tu istis tuis sermonibus, nullam tibi utilitatem afferentibus, studes me a proposito abducere. Fac igitur, quod ipse dico, et sacrificium offeras ; ac patrios deos agnoscas, per quos omnia hæc constiterunt : diutius enim tibi peperci. Cui Acacius : Ne putes, terroribus istis me perculsum iri. En habes corpus meum ad flagella excipienda paratissimum : utere illo, ut libet : mentem vero et animi mei propositum neque tu, neque Imperator tuus, neque dæmonum tuorum præsentia unquam pervertere, et ad scelus compellere poterit. *ad patiendum alacris* Tunc illi Judex : Ergo, quando tu ita vis, omnino necesse est verberibus ac tormentis te subjicere, et Imperatoris edictum exequi : nam fieri non potest, ut tali quæstioni subjectus, sic redeas, judicium nostrum illudens. Tunc Præses furore percitus, et Officium *h* affatus : Figite, inquit, quatuor palos *i*, et in illis Acacium alligate, crudisque nervis ipsius utrasque partes terga et ventrem verberate, ut discat C talia non nugari, neque putet se aliquid scire, cum nihil sciat. Videamus an ipsius Deus auxilium ei afferat : ejusque mens ac propositum, quam firmum et immutabile sit, experiamur. *crudelissime verberatur,* Cum igitur Acacius palis illis alligatus esset, et ejus utræque partes *k* verberarentur, hanc solam vocem ille emittebat : Christe, opem feras mihi humili servo tuo : Domine Deus, ne me derelinquas. Cum vero mutati essent *l* sex qui illum verberabant, et ejus sanguis in teram abunde diffunderetur, totumque corpus vulneribus acerbissimis laniatum esset ; Judex ipse, cum miserabiles illas plagas videret, et Martyris mentem ac voluntatem constantem atque immobilem esse animadverteret : Num, inquit, nunc sacrificabis? Itane miser dici, quam amicus Imperatorum esse maluisti?

11 Ad hæc dixit Acacius : Nequaquam ego sacrifico : habeo enim Dominum meum Jesum Chrsitum opem mihi ferentem : itaque istis tuis cruciatibus robustiorem ac promptiorem me reddidisti. *ex ipsis pœnis robustior factus,* Hactenus enim tormentorum expectatio aliqua ex parte cogitationes meas perturbabat : cum vero vis illata est, et hæc pati cœpi, per Jesum Christum mihi potentiam suggerentem, robustissimus factus sum, et ad omnia tormenta suscipienda paratissimus, Deo ipso D sine dubitatione aliqua confisus, Tum Judex : Ista, inquit, dicis, quoniam majora tormenta tibi non intuli. Sed ego temeritatem istam tuam dejiciam : eo enim, quod hactenus tibi peperci, audacem, ut dicis, te reddidi. Cui Acacius : Fac celerrime quicquid vis. Quos enim cruciatus mihi afferre cogitas, illi utilitatem mihi afferent : et quo majora tormenta adhibebis, eo majorem Domini mei gratiam invitus mihi conciliabis. Hæc, inquit Judex, loqueris, quoniam corpus tuum nondum verberibus laceratum est. Tum Acacius : Jam dixi, ut faceres, quicquid vis : non enim impuris dæmonibus sacrifico, neque voluntati tuæ aut patris tui satanæ morem gero. His auditis, Judex commotus dixit: Plumbeis massis *m* ejus maxillas contundite, ne iste nostra diuturna in eum patientia temerario modo abutatur. *maxillas cæditur plumbeis massis, m* Post hæc Acacius : En factum est, quod voluisti, neque quidquam amplius profecisti : non enim malæ artes tuæ meam in Christum caritatem superabunt. Sacrifica, inquit Judex, et ab imminentibus reliquis tormentis liber esto. Respondit Acacius : Numquam (ut dixi) sacrificabo: tantum enim imminentes cruciatus despicio, quantum et antecedentes non curavi, Deo ipso mihi animos suggerente.

E 12 Ad hæc Judex : Quomodo, inquit, tu miles atque illiteratus, ita causam tuam agis? Cui Acacius : Putasne propria virtute nos hæc respondere? Minime, inquam, nos hæc facimus : sed locuples et sanctus Dei Spiritus servis suis liberam orationem et patientiam suppeditat, illis providens, quemadmodum Salvator ipse discipulos suos docuit, cum sic dixit : *a Spiritu sancto edoctum se asserit loqui :* Math. 10. Quando vos tradiderint Principibus propter nomen meum, ne soliciti sitis, quomodo, aut quid loquamini : dabitur enim vobis in illa hora, quid dicatis : non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Antoninus Commentariensis dixit sancto Martyri : Et quænam tibi, miser, utilitas futura est, si de talibus rebus admonitus persuaderi non vis, ac postea gravioribus tormentis adductus, Imperatorum edicto parebis? Abi, et teipsum admoneas, inquit Acacius : nam si neque Præsidem ipsum, neque minas illius, neque cruciatus in me illatos, Dei ope adjutus, curavi ; putasne me talem esse, qui te audiam? Tum Judex ministris dixit : Acacium impium hominem, olim militem, in carcere interiore, in tripartitum *n* cippum compingentes, gravibus catenis ejus collum ac F totum corpus circumdate, sequentis diei judicio reservandum : neque a suæ gentis hominibus illum videri permittite, ne forte ab ipsis beatus prædicetur, et ad futuras quæstiones constantior inveniatur. Ductus igitur fuit B. Acacius in carcerem, tum præterita confessione, quam professus fuerat, tum futuris bonis, quæ a Deo vero accepturus erat, valde lætus : mansitque in carcere in urbe Perintho septem dies. *ducitur in carcerem lætus.*

ANNOTATA.

a *Surius perperam* Maximino.

b *Sirletus vertit* Martii, *nec male, si etymon spectes : præstat tamen retinere nomen, prout in usu fuisse scribitur.*

c Commentaria, *his temporibus dicebantur* Carceres, *hinc* Commentariensis, *est* Carceris Præfectus : *pro quo Sirletus male accepit* Scribam, *deceptus veteri atque primaria vocis* Commentarii *significatione. Mox tamen num.* 4, *veluti ambiguus,* Commentariorum Præfectum *nominat.*

d *Lipomannus, et hunc secutus Surius,* Flaccus Firmus : *in Græco clare est* Φλάβιος : *videtur autem non tam prænominis quam tituli instar usurpari, quomodo*

A *modo apud Francos olim* Vir illustris. *Sic ad Acta S. Heliconidis* 28 *Maji notamus*, Justinum Proconsulem *dici* Flavium.

e *Sirletus, qui* Firmum Tribunum, *initio legerat* Ταξιαρχοῦντα *et infra* Ταξίαρχον *ordini militari seu legioni præfectum : hic ipsum intelligens*, Tribunum *vertit. Græce est* ἡ τάξις : *eo modo quo in Latine scriptis Actis identidem recurrit* Officium, *et significantur ministri tribunalis ipsius, in quibus et Commentariensis Antoninus, quem verba Bibiani spectant, non Firmum Tribunum. Sic infra num.* 10 *dicitur Judex* πρὸς τὴν τάξιν *loqui, dum lictores alloquitur.*

f *Allusio est ad nomen* Acacii, *a voce* κακὸς, malus, *per a privativum (ut vocant) derivatum.*

g *Sirletus, explicationis causa, ut credo,* gratiam signorum.

h *Sirletus* cohortem, *forte quia in Evangeliis tribus ad Christi Passionem legerat advocatam cohortem : Verum ea ubique in Græco vocatur , non* τάξις, *sed* σπεῖρα.

i *Cum Latinam notissimam vocem* Palos, *servet scriptor Græcus, mirum cur Sirletus* πάλους *verterit*

B vectes : *usitatissima autem hæc erat Romani eculei forma, ut ad quatuor humi defixos palos, ejus qui flagris laniandus erat extenderetur corpus : quod et Græci dicunt* εἰς τέσσαρας τείνειν. *Hinc in vulgarem nostram Belgicam linguam, per Galliam Gallica veteri terminatione fluxit vox,* Paleye, *quasi Latine* Palata *dicta fuerit ejusmodi machina, in qua suspensi flagellabantur rei. Sed et a* palis, *quibus vetus Aborigenum simplicitas in antiquo Latio suorum Regum domos circumsepiebat, dicta* Palatia *nullus dubito, licet reconditam magis nominis rationem in* Pallade *aut* Pallante *quærant amatores fabularum. Extendebatur autem inter ejusmodi palos sublimis a terra reus. pronus aut supinus, pro ut ventrem vel dorsum flagellandus erat : nam quod hic jubetur S. Acacius* in utrisque partibus *verberari, non simul sed successive faciendum intelligas. Gallonius de instrumentis Martyriorum, hujus torturæ formam exprimit fol.* 59. *Latini scriptores* eculei *nomine etiam hic utuntur, dicuntque* in eculeo suspensos *aut* flagellatos reos : *cum alias* eculeus *proprie sit lignum instar scamni longum, supra quod extenditur reus per trochlea, utrimque versatas, quod genus in nostra lingua apte vocatur* Rek-bank, *quasi* scamnum extensorium.

k *Ita expresse textus Græcus. Sirletus tamen solum scribit* terga undique *verberata, non satis fortasse capiens torturæ jam descriptæ rationem ac modum.*

C l *Sirletus,* Cum vero sex carnifices vicissim ipsum verberarent : *nec hoc satis apte : Græca enim phrasis innuit primis senis, qui eum ex una parte flagellarant, successisse alios totidem, qui conversum verberarent ex altera.*

m *Græce* Μολυβδίσι, *Sirletus vertit* laminis : *atqui hæ parum aptæ, et ad talem usum minus tractabiles sunt : cum autem vox Græca per se indifferens sit ad quodvis plumbeum instrumentum, in hoc casu aptius dicentur* Massæ plumbeæ, *quæ scilicet manu comprehensæ usum eumdem poterant præstare ad comminuendas maxillas, quem præstitissent saxa sic apprehensa. Saxis autem ora maxillasque Martyrum contundi solita sæpius leges.*

n *Sirletus* tribus lignis alligatum custodite : *Græce* εἰς τρία κεντήματα τοῦ ξύλου βαλόντες,, *ubi* τὸ ξύλον *recte appellabitur* Cippus, *et ejus* τρία κεντήματα, *id est* tres puncturæ, *apte intelligentur tres ejus partes, sic ordinatæ, ut inter primam humo defixam eique superimpositam secundam constringantur tibiæ, pedibus foras extantibus ; inter secundam vero eique superimpositam tertiam, arctentur cubiti extantibus manibus : reliquum vero corpus ex altera cippi parte extans sedeat vel pendeat : cui ad majorem cruciatum hic adduntur catenæ ferreæ et graves.* D

EX MS. GRÆCO

CAPUT II.

Byzantii facta : Conversio multorum : Angelorum visitatio et medela. Dira flagellatio et capitis abscissio.

Interea Bibianus accepit litteras a Flaccino *a*, ut Byzantium se præcederet : jussit autem et eos, qui erant in carcere, illum sequi. Beatus igitur Martyr Acacius, et vulnerum tumore et corporis labore afflictus, ad hæc et illis multis ferreis catenis gravatus, militumque in via urgentium importunitate, et itineris lassitudine, ac ciborum inopia, denique notorum hominum, e quibus neminem videre permittebatur, absentia valde mœrens, et de vita ipsa desperans, cum et alii vincti eum sequerentur, et carnifices urgerent; petiit a carnificibus, ut orandi Dei potestatem illi facerent. Cum igitur quodam in loco stetisset, ita Deum precatus est : Gloria sit tibi, Deus, qui pro tua clementia in eos misericordem te præbes, qui diligunt nomen tuum Gloria, inquam, tibi sit, qui et me in peccatis viventem, ad hanc sortem tuam vocasti. Gloria tibi, Jesu, qui nostræ carnis infirmitatem novisti : et ut tormenta fortiter ferrem, patientiam mihi præbuisti. Quoniam igitur vides, mi Domine, multis malis me oppressum, ita ut anima ipsa e corpore meo excessura videatur ; tu ipse, Domine, mitte Angelum, qui me *b* curet, et ab angustiis, quibus opprimor, me sanet : ac velis mihi hoc concedere, ut quacumque ratione, per Judicis sententiam, martyrium compleam, et apud te sim. Cum ita Deum oraret, vox e nube demissa est (erat enim aer ipse nubibus confusus) Esto, Acaci, robustus et fortis. Vox autem illa fuit ita clara, ut carnifices et alii vincti eam audientes admirarentur, ac dicerent : Numquid et nubes loquuntur? An unquam tale quid auditum est, ut nunc ipsi audivimus? Et de ea re ambigebant.

a *abducitur Byzantium :*

in itinere orans E

b *divinitus confirmatur :*

14 Multi vero ex iis, qui vincti ducebantur, cum hæc audissent, in Dei filium crediderunt : et ad Martyris pedes se abjicientes, eum rogarunt, ut Christianæ fidei doctrinam ipsis exponeret. Tunc igitur Martyr Acacius, una cum illis iter faciens ; Ego, inquit, paulum temporis miles fui, sed apud Sacerdotes educatus, quin etiam genus e Sacerdotibus ducens, memini audire ipsos hæc docentes, quemadmodum Deus ipse, cum homini, qui e Paradiso exciderat, salutem dare, et ab inferis eum educere vellet, misit in hunc mundum coæternum Verbum suum. Veniens igitur filius Dei, carnem suscepit ex sancta Virgine Maria, et figura apparens ut homo, crucem sustinuit, ut Adami, qui Deo non obediverat, peccatum per crucis lignum emendaret, et condemnationis remissionem ei condonaret, ipse pro nobis noster Dominus debitum solvens : nam eo quod in cruce fixus fuit, chirographum, quod contra nos erat, discidit, et peccatum dissolvit, et propria morte delevit mortem. et inferos expoliavit, omnemque diaboli potestatem confudit atque infirmavit. Cumque totum diaboli exercitum profligasset, portasque æreas confregisset, ac vectes ferreos contrivisset, tertio die e mortuis resurgens, humano generi resurgendi facultatem præbuit, ut omnes omnibus futuris seculis viveremus : hic enim mundus ad breve tempus manet, et nihil est. Hæc omnia cum illi audivissent, ad Christi fidem conversi sunt.

prædicat Christum concaptivis

F

convertit eos ad Christum :

15 Postridie vero noctis tempore eo in loco, in quo erant, viderunt quosdam splendida veste indutos, et militari habitu ornatos cum Acacio ipso loquentes

quentes

EX MS. GRÆCO. ab angelis sanatur:

A quentes. Quidam autem ex his, qui eos viderant, existimabant Acacii commilitones atque amicos esse, qui metuentes Imperatorem, noctis tempore Acacium viserent. Alii vero visionem aliquam divinam eam fuisse dicebant. Cum autem postea nocte Byzantium venissent, et simul in unam domum conjecti essent; rursus viderunt eosdem Angelos cum Acacio loquentes, et vulnera, quæ erant in illius corpore, aqua ferventi abluentes, eumque curantes : ita ut omnes, qui et tunc et superiore nocte illos viderant, dicerent, vere sanctorum Angelorum visionem Martyri oblatam fuisse. Postridie vero cum Martyr in carcerem interiorem conjectus, et Judicis jussu ligno ac ferreis vinculis ligatus fuisset, aliique vincti in exteriore carcere servarentur; rursus multa lumina nocte accensa apud Martyrem ipsum et viros viderunt alios, e vinculis eum solventes atque curantes, alios vero cibum ipsi afferentes : idque cum sæpius vidissent, carceris custodem adduxerunt, ut ipse quoque propriis oculis factum videns, de re illa certior fieret. Eam rem cum custos *c* carceris visam obstupuisset, multis amicis narravit.

et recreatur:

c

quem ita vegetum miratus Judex

B 16 Præses vero septimo die postquam Byzantium venit, Martyrem ad se duci jubens; Vocetur, inquit, Acacius, impiæ Galilæorum religionis patronus. Cui Antoninus Commentariensis: En præsto est ille quem quæris. Cum igitur ante tribunal Martyr constitisset, ejusque vultum hilarem, velut Angeli alicujus aspectum, Præses vidisset, obstupuit : sperabat enim futurum, ut tum vulneribus corporis, tum vinculorum ærumnis, ac ciborum penuria corpore consumptum, et de via multa fessum videret. Cum igitur aliter se habentem vidisset, ejus pulchritudinem atque hilaritatem sic admiratus est, ut Officio diceret : An non vobis, milites pessimi, præcepi, ut hominem istum in interiorem carcerem conjectum in cippo tripartito arctaretis, ferreisque et gravissimis ac multis vinculis ejus collum et totum corpus constringeretis, ita ut ipsius florens ætas iis ligaminibus angeretur ac languesceret, neque sineretis aliquem ipsum visere, nisi qui cibum illi afferret? Quomodo igitur ipsum, velut athletam quemdam, pinguem factum video : quin etiam longe pulchriorem ac venustiorem, quam antea fuerat? Tum Antoninus Commentariensis, Per tuam, inquit, virtutem, ita factum est, ut jussisti : in omnes enim
C ærumnas illas, quas dixisti, conjectus, et ex urbe Perintho hucusque per totam viam ferreis vinculis adstrictus fuit. Quod si amplitudini tuæ visum fuerit vincula ipsa ferrea videre, eaque ponderare, en illa hic sunt. Nam usque ad hoc tribunal homo iste his ferreis vinculis exutus non fuit. Quære a carceris custode minas adhibens, et vide, an ita illi jussum sit, quemadmodum tu præcepisti.

de eo custodem interrogat:

17 Tum Judex : Veniat, inquit, huc custos carceris. Cum venisset ille, Judex ita eum interrogavit: Quare, scelestissime, facere noluisti, quod jussus es, sed ita nutritum atque instauratum istum ad nos duxisti, quasi bellator quidam futurus nobis adesset? Ad hæc Acacius : Mea, inquit, pugnandi virtus e cœlo a vero illo certaminis Præfecto Jesu Christo servata est, qui et robur mihi attulit : Dominus enim meus ita curat servos suos solo verbo. Tum Judex : Confringite ejus dentes, ut non loquatur, nisi cum interrogatus fuerit. Iterum autem custodem carceris interrogans : Quidnam, inquit, scelestissime, respondes? Tum Cassius custos carceris respondit : Per tuam amplitudinem juro, executum me fuisse quæcumque tu jussisti, et insuper alia mala his addidisse : sed fuere alii, stipatores ejus, ut sciunt omnes, qui una cum ipso vincti erant. Quod si rem aliter se habere cognoveris, en caput meum præsto est : potestatem habes : quæso facias quidquid vis. D
Videbamus enim sæpius quosdam veste splendida ornatos milites, quorum alios velut advocatos *d*, alios tamquam medicos æstimabamus, aliosque qui una cum ipso versabantur, quique ejus vulnera curabant, et diligenter abstergebant, multisque cibariis propositis, una cum eo vescebantur. Hæc omnia homines, qui ex urbe Perintho una cum eo vincti ducti sunt, tum in via, tum hic cum sæpius vidissent, mihi retulerunt : ita ut ego, cum ipsis non crederem, et verum scire cuperem, meis oculis videns id cognoverim. Si quando autem cum hæc improvisus spectarem, soluta ostii catena ingredi ad eum volebam, et quærere, undenam illuc ingressi essent, aut quinam forent illi, quos una cum ipso vidissem; sæpius ad eum ingressus, neque quemquam illorum neque quidquam e propositis bonis videbam; sed hunc solum ligno alligatum, preces ad Deum fundentem, et divinam gloriam laudantem, interdum vero dormientem. Tum Judex : Pecunias, inquit, ab Acacii consanguineis accepisti, ob idque judicium vis eludere. Ac statim furore percitus, plumbatis *e* ejus terga pulsari jussit. Qui cum cruciaretur, vociferans dicebat : Quæso Judex, ut si res aliter se habet, quam dixi, me interficias. Tum ille. Veneficum E
igitur hominem hunc esse affirmas? Cui carceris custos : Ego, inquit, quod vidi, dico, neque scio, veneficusne sit, an non.

Sancto silere jusso

testatur ille Angelica visitatione confortatum, d

Sancto silere jusso — see above.

et ideo crudeliter cæditur. e

18 Hæc cum beatus Acacius audiret, illorum stultitiam irridebat, quamvis fractis esset maxillis. Itaque Judex ipse rursus furore accensus, Acacio dixit : Tune venisti, ut nos derideres, præstigiis ac veneficiis tuis confisus? Ego, inquit Acacius, non rideo, quod vestra pernicie gaudeam : immo sempiternam vestram condemnationem multum doleo : vos autem ipsi vestram vitam irridetis, qui verum illum Deum cœli et terræ, maris et omnium quæ in eis sunt effectorem dereliquistis, et lapides ipsos adoratis. Tum Judex ei dixit : Ne putes ista tua constantia me victum iri : non sinam te vivere, nisi diis sacrifices, et invictorum Imperatorum edictis obedias. Cui Acacius : Si timerem minas tuas, statim tibi obtemperans, fecissem quod jubes : quoniam vero sententia mea melior est quam tua, minas istas nihil timeo : fac quod lubet.

Dein Martyr ipse

19 Tunc Judex furore percitus, Sacrificasne, inquit, an adhuc pergis insanire? Respondit Acacius : F
Tu pergis id facere, qui homines a quibus nihil mali commissum est, neque aliquid in te peccatum fuit, sic injuste consumis. Hæc cum audisset Judex, jussit lora ovilla *f* afferri, et ejus terga ac ventrem verberari. Mutatis autem decem viris qui eum verberabant, Martyr inter tormenta clamabat : Christe, adjuva humilem servum tuum. Iratus autem Judex, jussit ventrem amplius verberari. Beatus autem Martyr vehementer dolens voce magna dixit : Domine Jesu Christe, adjuva servum tuum. Acacium Hoc cum ab eo dictum fuisset, statim vox de cœlo venit, ac dixit : Ne timeas, Acaci, sed esto bono animo : decet enim te cum patribus tuis esse, et cœlo versantem oblectari, eo quod nunc nominis mei confessionem profitearis. Cum hæc vox audita esset, homines illi qui Martyrem verberabant, torpescentes obstupuerunt, neque manus ipsas amplius movere poterant, ita ut Judex ipse ambigeret, et furore accensus, sanctum illum Martyrem Acacium ad majora judicia, hoc est, ad Flaccinum Proconsulem Europæ *g* mitteret, qui et relationem talem ad eum scripsit : Admirabili et maximo Judici Flaccino Proconsuli, Bibianus reverendissimus *h* Catholicus salutem : Accacium impiæ Christianorum religionis patronum, a Firmo Marteliorum Tribuno ad me missum, neque volentem iis parere quæ ab invictis

scuticis flagellatur,

f

et cœlesti voce confortatus,

ad Proconsulem Thraciæ mittitur

g

h

Imperatoribus

A Imperatoribus nostris præcepta sunt, cum viginti diebus ante ad me missum acceperim, et vehementer de ipso inquisiverim, nihil amplius profeci : propositi enim sui tenax est. Quoniam vero potestas tua plus timoris afferre potest, propterea hominem hunc, quem hactenus ex judicii forma *i* castigavi, cum actis, quæ de illo a me composita sunt, ad te misi intelligens huc advenisse Claritatem tuam.

20 Cum igitur Flaccinus has literas accepisset, jussit Martyrem in carcere quidem concludi, sed servari tamen sine vinculis, et remota custodia illa tam atroci. Uxorem enim Christianam Flaccinus habebat, a qua rogatus et jurejurando clam adstrictus fuerat, ut qui propter Christi fidem ab ipso inquirebantur, non diu neque multum ab eo cruciarentur. Jussit igitur Flaccinus post quinque dies Acacium Martyrem ad se duci, et ejus acta recitari, quæ Bibianus confecerat. Quibus recitatis, inquisitionis, quæ a Bibiano facta fuerat, austeritatem et Martyris constantiam stabilemque confessionem, et miracula facta cognovit : Bibianumque accusavit, quod non celeriter eum interfecerat, sed tam exquisite adversus militarem hominem se gesserat : jussitque Martyris caput abscindi ante urbem Byzantium, ita pronuntians : Acacium, Galilæorum adjutorem, et nostrorum Imperatorum trophæis insi- B gnium desertorem, qui operam dedit, ut quamprimum vitæ suæ finem talem videret, sicut quæstiones de eo factæ docuerunt : hunc, inquam, hominem, legibus non obedientem, tribunal nostrum jubet gladio percuti, et capite privari.

condemnatur morti :

21 Postea vero quam beatus Acacius vocationis suæ opus jamjam perficiendum cognovit, Spiritu sancto ita decernente, clamans sic ait : Quam multis linguis te laudare vellem, Christe, dux vitæ et fili Dei, quoniam ita misericors et benignus es in me peccatis obnoxium, qui et tali sorte me dignatus fuisti ! Cumque ductus fuisset extra urbem Byzantium in eum locum, ubi martyrium obeundum illi erat, rogavit carnifices, ut paulisper Dei orandi facultatem ei concederent. Itaque positis in terra genibus, has preces ad Deum misit : Gloria tibi Deus, et immensæ tuæ magnificentiæ convenit laudatio, qui sic gloriosum in nobis peccatorum onere gravatis te ostendis. Quo enim majora beneficia nobis largiris, et quo magis iniquitates nostras remittis, eo abundantius benignitatis tuæ gloria relucet. Benedictum sit nomen gloriæ tuæ, quod ita faciendum probasti, ut in Filio tuo unigenito et Spiritu sancto hominem ipsum honorares, et nunc me tantis beneficiis indignum propter bonitatem tuam ad talem C gloriam invitasti, non propter mea opera. Benedico igitur tibi, Domine Deus sanctus Israel, cum unigenito Filio tuo, et sancto Spiritu, quoniam tua est gloria, tuus honor, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen. Hæc cum dixisset; gladio percussus fuit, et capite truncatus. Itaque martyrium perfecit sanctus Acacius octavo Idus Majas, id est octavo mensis Maji, juxta Græcos *k* vero decimo quinto kalendas Maji, Imperatore Maximiano. Ejus autem corpus viri pii ac religiosi collegerunt, et omni studio ac diligentia funus ipsius curaverunt eo in loco qui Staurion appellatur, regnante Domino nostro Jesu Christo : cui gloria sit et Imperium in secula seculorum. Amen.

extra Byzantium ductus

et factis ad Deum precibus

capite plectitur 8 Maji : in Staurio sepelitur.

ANNOTATA.

a Flaccinus *hic infra dicitur* Proconsul Europæ *id est* Thraciæ : *cujus pars una* Europa, *Provinciæ Proconsularis titulo gaudens,* Romania *postmodum dicta, antiquitus nomen fecit uni ex tribus orbis habitati partibus : sicut et* et Asia, et Africa *quarum proprie sumptarum multo restrictior appellatio est.* D

DX MS GRÆCO.

b *Ita recte Sirletus explicuit vim vocis Græcæ* Τημελοῦχος, *non facile inveniendæ apud antiquos, sed compositæ, ut apparet, ex* ἔχω habeo, *eaque radice unde usurpatur* τημελεία cura, studium.

c *Græce* Καπιτλάριος, *de qua voce jam alibi actum : idem mox* δεσμοφύλαξ *dicitur, estque quasi* Subcustos *seu* Vicarius Præfecti carceris, *ad cujus officium spectabat traditos sibi a Commentariensi visitare quotidie, eorumque vincula inspicere, ne quis quovis ingenio elaberetur.*

d *Græce* Σχολαστικοὺς, *quos* Patronos causarum *demonstrat fuisse Meursius in Glossario : itaque intellexit Sirletus, quando* Urbanos viros *vertit : at in eo quod* alios Medis quibusdam similes *legis apud Lipomannum et ex hoc apud Surium, sphalma, non interpretis, sed amanuensis intelligas, cui syllaba excidit, ut pro* Medicis *scriberet* Medis, *quod Lipomannum fefellit.*

e *Sirletus minus apte* plumbeis virgis : *erant autem* plumbatæ, *vel fustes plumbo præmuniti, vel lora plumbeis sphærulis appensis gravia, Græce* μολυβέσι, *sicuti supra* μολυβδέσι : *nam et* μόλυβος *et* μόλυβδος *dicitur.*

f *Nescio quid in mentem venerit Sirleto, ut* μηλείνας *verteret* virgas querneas : Μῆλον malum *seu* pomum E *esse scio : et hinc oportuisset adjectivum formare, si de virgis fuisset sermo : sed cum de talibus virgis nihil uspiam legatur, et arbor ista nihil specialis commoditatis habeat ad ejusmodi usum, debemus intelligere* μηλείνας *dici aut* μηλείας, *a* μῆλον, ovis, *vel* capella, *quomodo* Ταυρέαι Taureæ *dicuntur ex* taurino *seu* bubulo *corio confectæ scuticæ.*

g *Sirletus explicationis gratia,* Thraciæ *vertit.*

h Catholicus, *muneris, non tantum ecclesiastici, sed etiam forensis titulus est, ab universalitate juris, ad omnes alicujus regionis urbes se extendentis, sumptum. Sic Constantinus Magnus in Epistola ad Cecilianum litteras se dedisse ait* πρὸς Οὖρσον τὸν διασημότατον Καθολικὸν τῆς Ἀφρικῆς. *Sic* Faustinum Catholicum *S. Athanasius ad Solitarios commemorat Cataphroneo Ægypti Præfecto in Alexandrinæ Ecclesiæ vexatione adjunctum. Est igitur* Proconsuli *seu* Præfecto *subordinatus* Catholicus, *qualis apud nos appellatur* Procurator generalis. *Quare non satis probare possum Glossas Latino græcas apud Meursium, ubi* Καθολικὸς *vertitur* Consularis. *Nihil autem horum intellexit Sirletus quando vertit* Bibianus Imperatorum devotissimus.

i *Totam hanc periodum misere laxavit Sirleti, non satis ad singula attenti interpretatio, quam apud Lipomannum et Surium vide.* F

k *Hanc Romanorum et Græcorum differentiam in sua versione exprimere neglexit Sirletus : an quia metuebat ne* kalendæ Græcæ *risum moverent? Istis certe seculis nihil in Græcia usitatius erat, quam Romanis mensium nominibus et Romana eorumdem divisione per* Nonas, Idus, et Kalendas *uti : sed id non eadem fecisse ratione Græcos, qua faciebant Romani ex hoc loco liquet. Hujus autem diversitatis non alia fuit ratio quam diversa apud utrosque mensium mensura, cum diversa, intercalendi ratione conjuncta. Romanis nempe, sine ullo ad lunæ cursum respectu ita partientibus menses, ut conficiendo dies* 365 *annuum solis cursum ferme æquarent; utcumque sufficiebat, ad supplendum quod deerat, triennis singulis unum diem intercalare mensi Februario. Græcorum menses lunares, dierum alternis* 30 *et* 29, *quia simul sumpti dies dumtaxat faciebant* 354, *neque commodum erat intercalare quotannis dies undecim, inventus jam olim ab ipsis erat octennalis circulus, intra quem ternis vicibus post Februarium assumebatur mensis* ἐμβολισμαῖος *sive* interjectitius. *Per hunc vero fiebat, ut vulgus Græcorum suis sic intercalatis annis aptantes Romanorum mensium nomina, a Romana ratione necessario deficerent; et quanto propius*

EX MS. GRÆCO.

A *pius accedebant ad tempus quo facienda erat mensis unius sive* 30 *dierum intercalatio, tanto pauciores dies numerarent quam numerabant Romani. Cum igitur anno de quo agimus* 303 *dicuntur Græci numerasse* xv kalendas Maji, *quando Romani jam numerabant* VIII Idus Maji, *quæ est differentia* 21 *dierum, apparet proximum annum* 304 *addito mensis unius Embolismo augendum fuisse. Hac etiam ratione factum credo, quod cum anni ejusdem* 303 *Pascha, circa quod primum publicata edicta, caderet in* 18 Aprilis, *Eusebius dicat, tam in Chronico quam in Historia, fuisse Græcis mensem* Dystri, *qui respondet* Martio *Romanorum : quia scilicet idem dies qui Romanis tunc nominabatur* XIV Kalendas Maji *vel* 18 Aprilis, *appellabatur Græcis* III Kalendas Aprilis *sive* 30 Martii, *crescente per singulos menses discrepantia, donec ea sequenti anno ad aliquam reduceretur æqualitatem, per intercalationem embolismi menstrui sive dierum* 30. *Atque hæc in gratiam minus eruditi lectoris ita ruditer explicuisse sufficiat : nam hujus loci non est istiusmodi calculos scrupulosius subducere, hoc enim foret opus integri commentarii, qui eruditis non desunt; ex iisque sciunt plerosque Græcos ad octennalem circulum junxisse circulum novem decennalem Metonis, ad sarciendos utcumque circuli prioris defectus, et annorum curricula commode ordinanda.* D

DE SS. MARTYRIBUS AFRIS

G. H.

EUTICO, FORTUNATO, SATURNINO, MARCIA.

VIII MAJI

P*ost relatum primo loco* S. Victorem *Martyrem Mediolanensem, de hisce agitur in antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis, et in vetustissimo Epternacensi ista leguntur :* In Africa Eutici, Furtunati, Saturnini, Marciæ. *In* B *aliis tribus apographis deest palæstra* Africa, *et in Lucensi ista habentur :* Mediolano Victoris, *de quo actum est,* Eutici, Mariæ, Fortunati, Saturnini. *Ast in MS. Blumiano legitur* Martiæ, *quod nomen non potuit integre legi in MS. Corbeiensi. Palæstram martyrii Africam ipsis confirmat MS. Richenoviense, ubi inter hos et Victorem Mediolani passum alia interponuntur hoc modo.* Mediolani S. Victoris Martyris, et in Nicomedia Maximi Presbyteri. Africa Eutici, Fortunati, Saturnini. *Præterea in Actis S. Victoris, nulla horum fit mentio, proinde nihil est quod suadeat huic jungendos, quos in primæ antiquitatis exemplari sejunctos invenimus. In pervetusto codice S. Savini de Levitania, apud Saussayum in Martyrologii Gallicani excerptis pag.* 1248 *ista leguntur ad diem* VI *hujus mensis.* Eodem die S. Pallachii Episcopi, Eutici et E Marciæ, Saturnini. *Ex his* Pallachius, *aliis* Palladius, *et* Palatius; *est* Helladius *sive* Eladius, *Episcopus Autissiodorensis, infra etiam hoc die referendus. At qui relatis ibidem tribus ab aliis additur* Fortunatus, *legitur in MS. Augustano S. Udalrici, et Parisiensi Labbæi, cum* Eutychio *sive* Eutychio, *qui supra* Euticus *appellatur, quibus in Augustano jungitur* Saturninus. *In MS. Tamlactensi apud Hibernos, omisso* Eutico, *leguntur nomina* Fortunati, Saturnini *et* Marciæ.

DE SS. MARTYRIBUS ÆGYPTIIS

G. H.

VICTORE, STEPHANO SEU STEPHANA, JANUARIO.

VIII MAJI.

SS. Victor et Stephana.

R*elatis Martyribus Byzantinis sive Constantinopolitanis, hi duo celebrantur in pervetustis Martyrologii Hieronymiani apographis, sed cum aliqua diversitate. Nam codices Epternacensis, Lucensis et Blumianus ita habent :* In Ægypto Victoris, Stephanæ. *Quo etiam modo legitur apud* C *Notkerum. At Corbeiense apographum Parisiis excusum :* In Ægypto Victoris, Stephani, Januarii. *Ultimum, ab omnibus aliis prætermissum, illi codici soli delemus. In pervetusto codice Reginæ Sueciæ, ab Holstenio plurimum laudato, sic legitur :* In Ægypto Victoris, Stephani. *Quo etiam ordine iidem nominantur in MS. Trevirensi S. Maximini. Verum ordine immutato ista in Usuardi exemplaribus excusis et manuscriptis habentur :* Apud Ægyptum Sanctorum Stephani et Victoris. *Eadem sunt in MSS. Centulensi S. Richarii, Bruxellensi S. Gudilæ, apud Bellinum, Maurolycum, Felicium, Canisium aliosque. Galesinius ex Usuardo et suo MS. sæpissime aberrante, ista habet:* In Ægypto beatorum Martyrum Stephani, Victoris et Belladii : *quem ultimum appellat Ferrarius* Helladium, *a Petro de Natalibus etiam adjunctum prioribus: sed is est aliis* Eladius Episcopus Autissiodorensis, *de quo mox agimus.* F

aliis Stephanus,

In MS. Martyrologio Trevirensi S. Martini profertur S. Corona Virgo, *eaque etiam inscripta Kalendario MS. Breviarii, et forsan* S. Stephana *intelligitur. Sed sæpius* Victor et Corona *Martyres occurrunt, uti infra* XIV *Maji iterum dicemus, imo et loco* Coronæ *etiam* Stephana *et* Stephanides *subinde legitur.*

An Corona eadem quæ Stephana?

G. H.

DE INTEGRA COHORTE MILITUM

MARTYRIO CORONATORUM.

S*æpius fuerunt milites in fide Christi profitenda alacres, eamque sanguine effuso confirmarunt. Ex his aliqui referuntur in MSS. Menæis, quæ Divione apud Petrum Franciscum Chifletium adservantur, atque ita indicantur ad hunc diem* VIII *Maji.* Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ Ὁλόκληρος σπεῖρα στρατιωτῶν ξίφει τελειοῦνται. Eadem die integra choros militum, qui gladio percussi vitam finierunt. *Dein adjungitur hoc distichon, alludens ad Prætoriam Pilati cohortem, cujus Evangelistæ meminerunt, Matthæus cap.* 27, *Marcus cap.* 15, *et Joannes cap.* 18.

Χριστοφέρουσα σπεῖρα τέμνεται ξίφει,
Χριστοκτόνουσαν σπεῖραν οὐ μιμουμένη.
Christum ferens percutitur gladio cohors.
Illam haud secuta quæ neci Christum dedit.

DE

DE S. HELLADIO SIVE FLADIO

EPISCOPO AUTISSIODORENSI IN GALLIA.

G. H.

CIRCA CCC LXXXVII

Veneratio,

Breviaria antiqua urbis et diœcesis Autissiodorensis in Gallia indicant venerationem S. Eladii, *sive* Helladii, Episcopi *sui, ad hunc* VIII *Maji, et præscribunt* tres lectiones cum classico, *sive ut alia habent, cum* Te Deum laudamus : *sed omnia recitantur de Communi Pontificis et Confessoris. Aliqua ejus gesta referuntur in Historia Episcoporum Autissiodorensium a Philippo Labbe tomo* I *Novæ bibliothecæ manuscriptorum edita, et sunt ista.* Caput V

Epitome vitæ,

de Eladio. Eladius sedit annos XXIII. Fuit autem tempore Constantii et Constantini filiorum Constantini, sub Marco, Julio atque Liberio Romanis Pontificibus. Hic beatissimus Pontifex dum verbo et exemplo multos ad Christum converteret, ad eum S. Amator simul et Martha, jam ejus spiritalis soror effecta, concurrunt, ac procidentes coram eo, votorum suorum desideria pandunt, sicque ille se

B Clericum fieri deposcebat. Tunc Antistes considerans atque contemplans Dei eos amore frui, et propter ejusce dilectionem velle secularem habitum commutare, utrisque impigre paruit, illum crinibus exonerans, illam castimonialium coetui devotissime jungens ac socians : et hic, plenus sanctitate et virtutibus, ut in gestis ejusdem S. Amatoris legimus, corpus terræ, animum cœlo transmisit sub die VIII Iduum Majarum, et sepultus est secus prædecessores suos in monte Autrico. *Hæc ibi. Quorum pleraque eisdem verbis continentur in Vita S. Amatoris successoris, edita supra ad diem primum hujus mensis Maji : additurque adhortatio ejus ad S. Amatorem et sponsam ejus Martham, quæ ibidem videri potest.*

2 *Sacra ejus memoria inscripta est quatuor antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis hoc modo :* Autissiodoro depositio Eladii Episcopi. *In MS. Corbeiensi Parisiis excuso scribitur* Heladii, *apud alios etiam* Elladii *et* Helladii, *et quod nomen magis abludit, subinde* Palladii, Pallachii *et* Palati : *nisi quis malit tunc intelligere* S. Palladium, XXI Episcopum Autissiodorensem, *de quo ad diem* X *Aprilis egimus. Omittimus alios Martyrologos recensere, qui cum hodierno Martyrologio Romano ejus sanctam venerationem recolunt, aut nonnulla ex supra relato encomio addunt. Ejusdem etiam meminerunt Demochares, Chenu, Claudius Robertus, et Sammarthani in suis Catalogis Episcoporum Autissiodorensium.*

Nomen in sacris fastis,

3 *Tempus Sedis videtur optime colligi posse ex Actis S. Amatoris successoris, mortui anno* CCCCXVIII, *cum sedisset annis triginta, mense uno, diebus quinque, proinde ordinati anno* CCCLXXXVIII, *in felici seditione populorum, post obitum* S. Eladii *concordi voce petentium S. Amatorem Episcopum, ut saltem* Eladius *possit censeri obiisse anno* CCCLXXXVII. *Assignantur autem illi anni* XXIII, *quibus Ecclesiam Autissiodorensem rexit, ut videatur consecratus Episcopus circa annum* CCCLXIV. *Ostendimus autem ad Vitam S. Amatoris, in Historia memorata Episcoporum Autissiodorensium, annos Imperatorum et Pontificum cum mirabili anticipatione adjunctos : quibus proinde neglectis dicendum erit, quod* S. Eladius *sedit, non sub filiis Constantini Magni, aut successoribus Juliano et Joviniano, sed sub Valentiniano, Gratiano, Valentiniano II et Theodosio Magno, et his ultimis imperantibus mortuus sit. Consulat lector dicta ad Vitam S. Valeriani decessoris* VI *Maji.*

Tempus Sedis. E

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 62*

DE S. GIBRIANO PRESBYTERO

IN DIŒCESI CATALAUNENSI ET REMENSI.

G.H.

CIRCA CCCCIX

Acta vitæ et translationum:

Illustre est in urbe Remensi Archimonasterium Regale S. Remigii, ubi in summo altari, aureo ut vocant, asservatur venerabile corpus S. Gibriani Presbyteri, *cujus sacræ depositionis solennitas*

C *celebratur octavo Idus Majas, uti Acta antiquiora indicant : quæ ex codice dicti monasterii accepta damus, seculo nono conscripta. Ea tamquam sincera allegat Flodoardus Presbyter in Historia Remensi seculo decimo exarata : ex cujus libro tertio et capite* IX *subjungimus Historiam translationis ex diœcesi Catalaunensi ad vicum* Balbiacum, *et inde* Remos *ad jam dictum monasterium S. Remigii. Alia est sacri corporis in novam capsam anno* MCXIV *translati historia, cum variis miraculis libris tribus comprehensa : quorum meminit Camerarius libro 3 de Scotorum pietate ad hunc diem. Pro ea historia impetranda, multam operam posuimus, necdum secuto effectu, impeditis bello commerciis : quo per pacem jamjam ut putant componendam cessante, speramus dictorum librorum exemplar transcriptum prius nos consecuturos, quam hujus mensis absolvatur impressio : ipsos igitur ad calcem hujus tomi requirat lector; si autem ibi non reperiat, exspectet in futuro operis supplemento.*

2 *Compendium Actorum antiquiorum habemus ex peculiari Breviario dicti Archimonasterii S. Remigii : aliud elogium extat in Breviario Remensi anno* MDCXXX *excuso, ex quo constat hoc* VIII *Maji de eo præscribi officium Ecclesiasticum sub ritu simplici sive trium Lectionum, et hoc per totam diœcesin recitandum. In præclaro codice MS. Martyrologii Usuardi, quo usus est Molanus, ista ab hoc edita continentur :* Remis depositio S. Gibriani Confessoris, in ecclesia S. Remigii quiescentis. *In MS. Remensi SS. Timothei et Apollinaris celebratur sub hac formula :* In pago Catalaunico depositio S. Gibriani Presbyteri et Confessoris. *Memoratur etiam in MS. Usuardo Hagenoiensi et MS. Florario Sanctorum, item apud Grevenum, Canisium, Saussayum, Ferrarium, et in Catalogis Sanctorum Hiberniæ et Scotiæ. Festa translationum celebrantur* XVI *Aprilis apud Saussayum et Ferrarium, et* XXVII *Septembris in citato MS. Usuardo et Florario Sanctorum. Simon Martin in Reliquiis sacris deserti aliqua ejus Acta Gallice edidit.*

Cultus sacer in Breviariis et Martyrologiis. F

3 Venisse in Franciam S. Gibrianum, Chlodoveo primo Rege Christiano atque S. Remigio Remorum Episcopo, *legitur in citato Breviario Remensi : consentit Sigebertus Gemblacensis, aut certe ejus interpolator, ad annum* DIX *ita scribens :* Gibrianus Scotus, cum fratribus et sororibus in Gallia peregrinatus, urbem Remensem et vita et morte sua illustrat.

Tempus vitæ et miraculorum.

A *Anonymus conditor Auctarii Gemblacensis ad annum* MCXLV *quo corpus in novam thecam translatum est, ista scribit:* Remis in cœnobio B. Remigii S. Gibrianus Scotus multis claret virtutibus, et multo populi concursu frequentatur. *Num vero venerit ex hodierna Scotia, quæ Britanniæ pars est; an ex Hibernia, quam Beda Scotorum patriam vocat, magnum certamen est inter dictarum regionum viros eruditos. Flodoardus et Breviarum Remense tradunt* ex Hibernia venisse. *Acta antiquiora et Breviarium monasterii S. Remigii vocant* insulam Hiberniam, in qua est Scotia. *Pulchrum est Sanctos suos a Gentilibus suis prædicari: at pulchrius eorum virtutes imitari: utrique rei subservit scire cujus patriæ fuerint, eoque excusabilis redditur contentio, quæ hac ex causa subinde nascitur inter homines pios, modo ea absint vitia, in quæ facilis est ex contentione prolapsus, præsertim pervicacia. Ab hac autem nescio an satis absint, qui negant primis decem seculis* Hiberniam, *aut solam aut præcipuam, nomine* Scotiæ *intellectam fuisse; quamvis* Scoti *utrobique nominarentur æquali jure et usu: Flodoardus autem scripsit et floruit seculo* X, *adeoque dubium esse non potest, utri parti magis faveret ejus auctoritas, etsi non expresse* Hiberniam, *sicuti facit, sed* Scotiam *nominasset.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 63 *

B

VITA

ET MIRACULA.

Ex MS. Codice Remensi monasterii S. Remigii.

a Venit ex Hibernia in Gallias

Eo *a* tempore quando fidelium mentes, divinæ inspirationis gratia illustratæ, ad supernam anhelabant patriam; desiderantes longe lateque peregrinari in mundo, quo liberius animo, secretius possent vivere Christo; egressi sunt septem fratres tresque sorores, ob amorem Christi, de Hibernia insula, in qua est Scotia, relicta domo et familia, omnique cognatione sua, secuti beati Abrahæ Patriarchæ exemplum: quorum quarumque hæc fuere vocabula: Gibrianus *b*, Helanus, *c* Tresanus, *d* Germanus, Veranus, *e* Abranus, Petranus; *f* Francla, Pomptia, Posemna. Venerunt autem pariter in hanc Galliæ Provinciam super flumen *g* Maternam peregrinandi gratia, *h* eligentes sibi singuli super eumdem fluvium ad habitandum opportuna loca, et ad visitandum semet mutuo contigua: in quibus etiam locis, post vitæ terminum, a Christi cultoribus eorum sacra humata fuere corpora. C Quorum primus, Confessor Christi præcipuus pariterque Sacerdos eximius, elegit sibi consistorii locum ad habitandum in quodam vico, nunc a Paganis funditus everso, cui nomen vetus erat Cosla, super rivulum ejusdem nominis sito: ubi Deo favente plurimis annorum curriculis, sobrie, juste, et pie vivens, juxta Apostoli præceptum, ut fortis athleta bono certamine viriliter et infatigabiliter usque ad vitæ exitum certavit contra serpentem antiquum.

cum 6 fratribus et 3 sororibus:

b c d e f g h

degit in vico Costa

Tit. 2. 12

2 Post hujus vero vitæ decessum corpus ejus sacrum a Christi fidelibus religiose fuit humatum in quodam monticulo, juxta aggerem publicum: ad cujus videlicet monticuli radices sinistrorsum influit præfatus fluvius in Maternæ alveum. Processu denique temporis ædificata a Christicolis ædicula supra tumbam sacri corporis, tum miraculorum signis ibidem sæpius divinitus ostensis, tum majori dilectione erga locum Sancti fidelium mentibus accensis, cœperunt mutuo se cohortantes eumdem locum frequentius adire causa orationis ac devotionis. Ad hujus postmodum sacræ depositionis solennitatem, quæ D celebratur octavo Idus Majas, consueverat circumquaque venire singulis annis maxima populi frequentia, deferens secum devotissime sua vota quæ voverat; ibique in Dei laudibus nocte excubans tota, celebratoque tandem Missarum officio, unusquisque ad propria remeabat cum gaudio: ubi etiam ad ostensionem meritorum viri Dei plurimæ virtutes divinitus sunt operatæ, quæ propter scriptorum negligentiam, et imperitorum desidiam, penitus oblivioni sunt traditæ. Modernis autem temporibus, quæ eo loci miracula gesta divinitus sint, sicut quorumdam majorum relatu comperimus, paucis intimare studuimus, scire cupientibus.

ad ædiculam supra sepulcrum constructam:

concurritur in die depositionis, et miracula fiunt:

3 Tempore quidem *i* Caroli Regis, postea vero longe post, secundi de suo nomine Imperantis, filii videlicet Ludovici Imperatoris, *k* Erchanrai vero in urbe Catalaunis Præsulatus fasces tenentis, accessit quædam mulier ad præfati Sancti ecclesiam de Vico Receio, super flumen Maternam sito, nomine Richildis, luminibus diei privata geminis; quæ fisa meritis et intercessionibus prædicti Confessoris Christi sanari, devote venit cum sui voti munere: moxque ut ad sepulchrum ejus, causa devotionis ac recuperandæ salutis, propinquavit; superna propitiante clementia, Matutinali expleto officio, illico lumini restituta est pristino. E Expleto denique biennio, post peractum superius miraculum, non defuit misericordia Dei, quin aliud huic adderet ad ostensionem meritorum sanctissimi viri: nam similiter quædam mulier, nomine Erlefreda de vico Matusgo, in principio Maternæ fluminis sito, duobus æque orbata luminibus, insuper et totis nervorum dissoluta compagibus; cum ad sepulchrum Sancti aliorum fuisset deportata manibus, ipsa die qua illo fuit advecta, Dei virtute Sanctique intercessione, ad vesperum pristinis luminibus est restituta: et quæ paulo ante aliorum manibus fuerat delata, suis vestigiis ad propria cum ingenti gaudio est regressa. Evoluto siquidem postea quinquennio, nec minus ad præfati Sancti tumulum, quædam femina de vico Luventio, nomine Grimara, quæ anno integro graviter fuerat contracta manu dextra atque arida, meritis et intercessionibus Sancti sanari confisa est ab infirmitate sua: cumque diutius sibi affore præsidium sanitatis, pro qua venerat, præstolaretur intente; tandem ad vesperascente, divina virtute ab omni est resoluta debilitate. Post hoc denique miraculum, plurimis succedentibus annis, venit quædam mulier de pago Hasbanico nomine Gertrudis, dextro privata lumine E mensibus binis, cupiens atque desiderans visere Richildem amitam suam, paulo superius ab infirmitate oculorum sanatam. Cumque sæpius ab ea famam virtutum B. Gibriani audisset, qualiterve ad ejus sepulchrum, ipsius meritis lumen oculorum recepisset; protinus cum ingenti clamore lacrymas fundens, votum vovit Deo Sanctoque Gibriano, candelam tantæ magnitudinis se facturam, qua totum in circuitu sui circumcingeret caput: quæ postquam votum suum complevit, et ad sepulchrum Sancti posuit; e vestigio pristino lumini reddita fuit, et ad propria cum gaudio remeavit.

i k sanantur cæca, item cæca et paralytica, contracta manu. item altero oculo cæca,

4 Cum ergo temporibus *l* Odonis Regis Francorum, plurimæ fierent circumquaque *m* strages Christianorum, crudelitate Danorum; multaque passim incendia agerentur tam ecclesiarum quam villarum; capta omnino et deflagrata a Paganis civitate Catalaunis, cum maximo templo *n* beatissimi Stephani Protomartyris; tunc quoque et ipsa ecclesiola præfati Sancti pariter cremata est ab illis, salvo dumtaxat ejusdem Sancti corpore, utpote in sepulcro sub ima tellure latente. Post hujus quoque combustionem ecclesiæ, contigit sæpius a transeuntibus per iter publicum audiri eo in loco voces suaviter canentium; quin

l m in ecclesiola combusta: n voces canentium auditæ et lumina visa:

A quin etiam et custodibus mœnium Cathalaunensium referentibus, multis crebro videri noctu luminaria clare ardentia. Quid autem aliud hoc præsignabat; nisi quia eo loci lucerna sub terræ modio latebat: ipse enim erat lucerna ibidem absconsa, quam Christus Dominus [honoravit] tantis ac talibus miraculorum suspiciis; inibi evidentissime ostensis; quæque supra candelabrum Ecclesiæ de terræ visceribus exponenda erat; sicut non post multum temporis rei probavit eventus.

ANNOTATA.

a Chlodoveo I *regnante et baptizato circa an.* 500, *ut supra dictum.*

b S. Helanus *colitur* 7 *Octobris, etiam Martyrologio Romano inscriptus.*

c S. Tresani *Vitam dedimus* 7 *Februarii.*

d Germanus et Veranus *referuntur a Ferrario et Saussayo* 3 *Decembris.*

e Abranus *et* Petranus, *an et quo die colantur, necdum legimus.*

f Francla, *aliis* Fracla *et* Franda, *item* Promptia B et Possenna *referuntur hoc die ab Arturo du Monsiter in Gynecæo sacro et Laherio in Menologio Virginum, occasione S. Gibriani hoc die relati.* Promptia et Possenna *inscriptæ sunt Menologio Scotico Camerarii ad diem* 3 *Januarii, uti tunc inter Prætermissos monuimus.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT 64 *

g Materna, *hinc Gallice* Marne, *antiquis* Matrona, *fluvius in Bassinia regione ortus, alluit duas urbes Episcopales, Catalaunensem et Meldensem, et supra Parisios in Sequanam illabitur.*

h *In Breviar. Remensi dicuntur* a S. Remigio, peregrinorum patre, humaniter ac benigne excepti.

i *Hic est* Carolus Calvus, *qui a morte* Ludovici Pii *patris, in divisione regnorum anno* 840, *obtinuit regnum Francorum Occidentale, dein anno* 875 *coronatus Romæ* 55 *Decemb. Imperator. In Breviario monasterii S. Remigii his omissis legitur:* Tempore Ludovici Balbi Caroli Calvi Regis filii, *qui illi anno* 877 *successit: sed ex Sede Erchanrai corrigitur error.*

k Erchanraus *fuit Synodi Carisiacæ Legatus ad Ludovicum Regem Germaniæ anno* 848, *iterum e Synodo Metensi an.* 859, *quo etiam interfuit Concilio apud Saponarias, et an* 860 *Concilio apud Tusiacum, et an.* 866 *Suessionensi* 3, *et an.* 867 *Tricassino. Successit Lupo* 2, *qui Suessionensi* 2 *Concilio adfuit anno* 853. C *Subscripsit etiam privilegio Odonis Episcopi Bellovacensis, non anno Caroli Calvi* 35, *ut citatur apud Sammarthanos, sed anno ejus* 15 *aut simili ante annum* 19, *quo sedebat* Erchanraus: *cui anno* 868 *mortuo successit Willebertus, qui erat annus* 29 *regni dicti Caroli Calvi.*

l Odo, *aliquibus* Eudes, *regnavit ab anno* 888 *usque ad an.* 898.

m *In Chronico Besuensi notatur* annus 891.

n *Est etiamnum* Ecclesia Cathedralis dicata S. Stephano.

o *In Breviario monasterii S. Remigii ista conclusio additur:* Erutum autem postea corpus de visceribus terræ, Remos in ecclesiam S. Remigii translatum est: ubi hodie summo honore habetur.

HISTORIA TRANSLATIONIS

Auctore Flodoardo lib. 3. cap. 9.

a S. Gibrianus in Gallia pie mortuus,

Temporibus *a* Fulconis Archiepiscopi Remensis, delata sunt ad ecclesiam B. Remigii membra S. Gibriani a pago Catalaunensi, ubi peregrinatus fuisse noscitur et humatus. Advenerant siquidem in hanc provinciam septem fratres ab Hibernia, peregrinationis ob amorem Christi gratia, hic scilicet Gibrianus, D Helanus, Tresanus, Germanus, Veranus, Abranus, EX MSS. Petranus, cum tribus sororibus suis Francla, Promptia, Possenna, eligentes sibi super fluvium nomine Matronam opportuna degendi loca. Quorum hic Gibrianus sanctus Sacerdos quemdam vicum elegit ad habitandum, Cosla vocatum, ubi plurimis annorum curriculis sobrie, juste, et pie vivens, usque ad exitum vitæ, bonum studuit certamen certare. Cujus corpus primo juxta publicum fertur aggerem fuisse sepultum: ubi postea supra tumbam ipsius est oratorii ædicula constructa, ob insignia scilicet quædam miraculorum ibidem manifestata: ad quam confluere populi solita fuerat frequentia, maxime cum depositionis ejusdem celebrarentur festa.

b miraculis illustratur:

2 Multa namque inibi sanitatum tribuebantur remedia: ex quibus quædam habentur descripta, sed plurima celantur ignota. Tres tamen mulieres *b* nominibus adscriptis ibidem notantur illuminatæ. Cuidam præterea nomine Grimoart manus cum integra est sanitate restituta. Tempore denique Regis Odonis, grassante Normannorum crudelitate, terrasque Francorum vastante, hujus Sancti ecclesiola igne cremata est cum aliis multis ejusdem pagi. Post E cujus combustionem sæpius auditæ feruntur voces psallentium personarum non apparentium: luminaria tamen quædam noctibus inibi videbantur ardentia.

e corpus ut transferatur navis ultro accedit,

3 Cumque fama hujusmodi virtutum circumquaque percrebuisset, superno ductus amore Sanctique veneratione, Hadericus religiosus Comes, accessit ad Rodoardum, Episcopum Ecclesiæ Catalaunicæ, obnixe flagitans, ut quia locus ille, ubi hoc sacrum corpus sub dio jacebat, funditus erat destructus; daret ei licentiam illud transferendi, ubi devotius et venerabilius servari valuisset. Qui dum diu persistens in precibus, tandem suæ petitionis obtinuisset effectum; vocato nauta fertur ei naulum dedisse eo tenore, ut noctu ante galli cantum ad oram fluminis ejus præstolaretur adventum. Cumque statuto noctis tempore viri tres cum quodam Sacerdote adessent fluvii ripæ, missi ab hoc Comite; nauta defuit, nave ulteriori defixa fluminis oræ. His quoque viris adventum navigeri diu præstolantibus et vicissim clamantibus, cum nemo eis responderet; dolore perculsi corruunt in terram proni, devote precantes ut, si Deo placitum foret corpus illius Sancti de loco eodem transferri, aliquibus id eis dignaretur ostendere signis. F Moxque navis soluta divina virtute nexu quo tenebatur affixa, ripæ qua expectabatur mirabiliter accidit appulsa: quod admirando perspicientes, et maximas Deo gratias referentes, ascendunt navem, de voluntate Dei securiores effecti. Accedentesque ad locum sepulcri, de aperto saxeo in quo sacra membra jacebant sarcophago, reverenter elevant, transponentes hæc in præparato ad id opus noviter scriniolo; sicque cum ingenti gaudio remeantes ad navem, transeunt celeriter flumen; hoc pignus cum laudibus deferentes ad vicum Balbiacum, ubi per triennium constat honorabiliter conservatum.

elevatum Balbiacum defertur,

inde ad ecclesiam S. Remigii,

4 Post hæc ad ecclesiam B. Remigii honorifice est delatum, et custodi ecclesiæ devote commissum, juxtaque sepulcrum hujus sanctissimi Patris honorifice collocatum. Post biennium præfatus Comes cum uxore sua Herisinde Domnum Fulconem Præsulem humiliter expetiit, postulans ut ei locum sepulturæ concederet in dextera hujus ecclesiæ parte, juxta ostium cryptæ: quo impetrato, et altari statuto, atque argenteo decore cooperto, illic decenter hæc venerabilia deponuntur membra.

5 Denique postquam a præfato sepulturæ suæ sublata

A sublata sunt loco, quædam mulier cæca, Erentrudis nomine, illo candelam deferens, accessit impetrandæ causa medelæ. At comperto sacrum corpus inde sublatum penitus esse; nimio angore affecta cœpit flendo conqueri, cur Sanctus hic Domini abinde se permisisset auferri, et cur deseruisset vicinos, quibus beneficia solitus erat præbere divina. Subveniri ergo sibi gemitibus exposcens, visum sibi est proficisci debere ad vicum Matusgum, ubi frater ejus Sanctus quiescebat Veranus. Ad cujus sepulcrum candelam ponens, seseque in oratione prosternens, cœpit flendo utrumque invocare fratrem. Dumque Sancti nomen crebro repetit Gibriani, cœpit caligo albuginis ab oculis ejus abrumpi, sicque divina propitiante pietate prisco redonatur lumine.

eo S. Verano invotis cæca illuminantur.

D

ANNOTATA.

EX MS.

a Fulco, *ex Abbate S. Bertini Sithivensi et S. Vedasti Atrebatensi, creatus Archiepiscopus Remensis anno* 882, *occisus an.* 900 *die* 17 *Junii, quo ejus memoria celebratur.*

b *Ea in indicata historia habentur.*

c Willeberto *Episcopo Catalaunensi supra indicato successit* Berno, *qui an* 878 *subscripsit Synodo* 2 *Tricassinæ. Huic subrogatus* Rodoardus *habuit successorem* Mancionem, *qui anno* 900 *interfuit consecrationi Herivei in Archiepiscopum Remensem, post obitum dicti Fulconis.* NOT. 15 VIDE APP. TOM. VII MAJI, NOT. 65*

DE SANCTO DESIDERATO

G. H.

EPISCOPO BITURICENSI IN GALLIA.

ANN. DL.

B

Cultus sacer,

Q*uinque Ecclesiæ* Bituricensis *Episcopi coluntur mense Majo Sanctis adscripti : ex quibus* S. Desideratus *inter propria diœcesis Bituricensis refertur ad hunc* VIII *Maji. Ejus festum peragitur officio Ecclesiastico novem Lectionum : ad quem diem in MS. Usuardo Reginæ Sueciæ ista leguntur :* In agro Biturico depositio S. Desiderati, Episcopi et Confessoris. *Alius est* S. Desideratus, Arvernensis in Gallia Episcopus, *cujus Acta dedimus* XI *Februarii, cui ad eumdem diem adjunxit* S. Desideratum Episcopum Bituricensem *Constantinus Ghinius in Natalibus Sanctorum Canonicorum. At Ferrarius eum refert ad diem* XIII *Maji. Interfuit hic* S. Desideratus *Concilio Aurelianensi* V, *habito anno* DXLVII, *et Arvernensi* II *anno* DXLIX, *mortuus forsan anno sequenti die Dominica, in quam tunc incidit dies* VIII *Maji, Cyclo solis* XXVII, *littera Dominicali* B. *Extat a Philippo Labbe editum Patriarchium Bituricense ab anonymo scriptore, seculo præcedente concinnatum, in quo capite* 23 *ista leguntur :* Vigesimus tertius præfuit S. Desideratus : cujus gesta quidam Abbas Boviensis Ecclesiæ simplici sermone ad posteros transmisit, quæ juxta vetus exemplar, mendis fideliter eruderatis, subjecimus : *ex quo et nos hic damus. Saussayus in Martyrologio Gallicano, Joannes Chenu, Claudius Robertus, et Sammarthani in Archiepiscopis Bituricensibus sua elogia inde formarunt. Aliquod ejus compendium ex vetustissimo Bituricensis Ecclesiæ Breviario ad diem* VIII *Maji, dedit prædictus Labbe pag.* 366, *in quo eadem, quæ hic sunt, exprimuntur verba.* Boviensis *porro Abbatia, unde Vita prodiit, non alia videtur accipienda, quam quæ vulgariter* le Bœuf, *id est,* Bos, *nuncupatur, intra tertiam a civitate Lemovicensi leucam. Hanc Ordinis Cisterciensis esse, et anno* MCXXIII *acceptis Dalona Religiosis fundatam, scribunt Sammarthani, et forte minus recte nominant* Bulium, *ac* Bubium *scribere voluerunt.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT 66*

annus obitus,

Vita scripta.

C

VITA

Auctore Abbate Boviensi.

Ab Auctore Patriarchii Bituricensis exornata.

Temporibus Chlotharii *a* Principis, tenente illo sceptra regni Francorum Suessionico oppido, quinque milliariis distante ab ipsa civitate nuncupato *b* Sauciaco, hi tres venerabiles viri, Desiderius, Deodatus et Desideratus, patre Augino viro illustrissimo, matre vero Agia femina generosissima procreati adeo fuere circa Dei cultum et pia opera studiosi, ut cuncta quæ possidebant in diversis necessitatibus hospitum, pauperum, peregrinorum, et monachorum liberaliter impenderent. Erant autem fidei integritate puri, longanimitatis spe floridi, sapientiæ luce conspicabiles, caritatis non fictæ gratia insignes : in quorum domo, non, ut assolet in quorumdam secularium conviviis, mimorum vel histrionum carmina fœda, sed Evangelica et Apostolica sive Prophetica personabant oracula ; illum diem ducentes solennem, quo aliquem verbi divini præconem hospitio suscipere meruissent. Primogenitus itaque Desiderius monasticam vitam eligens, martyrio tandem ob fidei Christianæ defensionem *c* coronatus est : Deodatus vero, thesaurorum regalium summus et fidelis procurator effectus, quamvis in seculi dignitatibus positus fuisset, religiosam tamen vitam ducebat, justus, timoratus, amabilis, pius, prudens, largus ac profusus in eleemosynis erogandis. Et hic nocte, dum orationibus invigilaret, ab æmulis, qui ob bonitatem et clementiam ejus ei invidebant, necatus est.

a
Illustri familia prognatus,
b

E

a piis parentibus educatus,

c
habuit fratres Desiderium et Deodatum Martyres.

2 Sanctus autem Desideratus Auricularii officium in aula Regis sortitus ad edicta Regalia *d* signanda, quorum ipse conscriptor erat, sigillum vel annulum Regis custodiebat. Erat enim sensu providus, eloquio dulcis, vultu decorus, et ante omnia in caritate Christi bene fundatus. Denique intantum Regi et Optimatibus cunctis efficiebatur gratus et amabilis, ut ad illius nutum cuncta gererentur Palatina negotia, et ejus consilium tam Rex ipse quam cuncti Magnates tamquam divinum oraculum exciperent. Denique assidue Regem hortabatur, ut Regem Christum, omnium Conditorem ac Redemptorem, sine quo nullus justus regnat, diligendo, timendo, cunctisque ejus mandatis obediendo, coleret; subjectorum populorum se socium magis quam dominum æstimaret ; subditis parceret, superbos debellaret, fines imperii defenderet, et ad abundantiorem Christi Ecclesiæ pacem dilatare contenderet ; flagitiosas personas, utpote fures, homicidas, hæreticos maxime, a regno detruderet : admonens sanctorum locorum præ omnibus curam gerere, renovandorum vel construendorum cœnobiorum operibus studiose insistere ; peregrinis, pauperibus, orphanis, omnibusque necessitatem patientibus pie subvenire : dicens justum esse et Deo acceptum, ut cunctorum sibi subjectorum necessitatibus compateretur. At gloriosissimus Rex Chlotharius, hujus nominis primus, monitis

d
Factus Referendarius Regis,
F

eum hortatur ad virtutes regias amplectendas.

A monitis viri Dei libenter aurem accommodabat: quamobrem cunctis hostibus fortior extitit, et omnibus Regibus, qui se præcesserant, felicior fuit.

ipse omni genere virtutum exornatus,

3 Beatus igitur Desideratus inter hæc, licet in palatio Regis sub tegmine militari stare videretur, potius tamen monachus quam laicus ab omnibus noscebatur. Nam sæpissime vestibus ornatus pretiosis, et aureo præcinctus baltheo foris apparuit, sed interior ejus habitus cilicium asperrimum fuit. Persistebat in orationibus, in jejuniis, in hospitum susceptione; terrenam patriam ut exul incolebat, cœlestem vero ut patriam diligebat: hac, inquam, utebatur ut exul, ad illam tendebat ut civis. Porro ipse meditabatur incessanter, quomodo cunctis seculi dignitatibus relictis se soli Deo militaturum in monasterii claustris offerret. Siquidem Rex et cuncti Optimates ei plurimum resistebant, dicentes eum potius plurimorum utilitati debere consulere, quam suæ particulari satisfacere devotioni. Itaque vir Deo plenus, videns se ratione pariter et Regia auctoritate adstrictum (sciebat enim scriptum, omnibus Potestatibus sublimioribus subditi estote; et, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo) ab hac intentione ad tempus ardentem animum finxit tepuisse. Sed qualis intus erat, exterior actio evidentius monstrabat. Adhærebat autem illis, quos fidei puritas et morum sanctitas commendabat. Hæreticos vero perhorrescens, eos gravi odio persequebatur. Nam quemdam gravi dogmatis assertorem missum ex Asia, qui Æduorum civitatem pestifero doctrinæ suæ veneno infecerat detexit, et confutatum de regno expulit. Simoniacam etiam labem, quæ Arvernensium et Biturigensium, nec non totius pene Aquitaniæ fines polluerat, auxilio Regis et verbo sanctæ prædicationis eliminavit.

Rom. 13, 11
Mat 22, 21

B

persequitur hæreticos

et Simoniacos:

e creatur Episcopus Bituricensis:

4 Interea defuncto *e* B. Archadio, urbis Bituricæ Archiepiscopo veneratione digno, S. Desideratus, tam Regis quam Principum, Cleri ac populi favore, suffragio, electione, ad subeundum pondus Pontificatus compellitur. Quo quidem suscepto, cum in Sede prima Aquitaniæ aliquamdiu resedisset, et gravem ob causam Hispaniarum fines ingressus, comperisset eamdem regionem ab * annis septem rore cœli et pluviæ stillicidio penitus caruisse; oratione fusa ad Deum, apertionem cœli et imbrium effusionem a Domino largam obtinuit, subsequente fructuum, arborum et terræ nascentium ubertate maxima. In quo nimirum facto morem S. Eliæ Prophetæ, cujus ipse in multis extitit sedulus imitator, tenuisse invenitur: quo orante cœlum (quod fuerat peccatis hominum exigentibus clausum ne plueret annos tres et menses sex) dedit pluviam et terra fructum suum. Denique iste sanctissimus Præsul, non virginitatem Eliæ solum, sed et zelum in peccantes imitatus, Reges et Potentes frequenter liberrima increpatione redarguit. Ipsum vero nullius terrores, nullius blandimenta a rectitudinis tramite abducere potuerunt.

** credo mensibus in Hispania post longam siccitatem impetrat pluviam:*

C

manum molæ adhærentem curat:

5 Confœderato igitur populo Hispaniarum et magnifice confortato in fide, verbo et miraculo, cum ad Sedem suam revertens, per Andegavensem diœcesim iter ageret; pauper quidam (cujus manui lignum, quo contra præceptum Ecclesiæ molam farinariam rotare Die Dominico præsumpserat, tam stricte hærebat, ut nullatenus avelli posset) procidens ad vestigia ejus, miseriam suam peccatumque miserabiliter confessus, rogabat ut Dei servus sui misereri dignaretur. Nec mora, ubi Pater sanctus homini huic benedictionis munus impendit, manum illius sanavit, ac eam e vestigio pristinæ consuetudini deservire concessit: ita dumtaxat ut Dominicis diebus et festis Sanctorum solennibus ab opere servili abstineret, ecclesiam frequentaret, orationi vacaret, verbum salutis audiret, communionemque sanctam interdum devote suscipere mereretur.

D

AUCT. AB. BOVIEN.

moribundum a S. Eulalia ad se missum sanat:

6 Non multo post vir quidam genere haud ignobili gloriosus, abunde dives, apud Bituricas tam adversa valetudine tenebatur, ut jam exanimis effectus a multis crederetur. Siquidem ut ipse postea referebat, in extasi positus multa inferni supplicia est contemplatus: cui tandem apparens sancta Virgo Eulalia dixit, quod si in eodem, quo ipse æger jacebat loco, cœnobium monialium construere vellet; mox accepta benedictione sancti Patriarchæ Desiderati, non solum morbo erueretur, verum etiam vita ejus ad vigesimum usque annum inde protelaretur. Spopondit itaque quæcumque petebantur se libenter facturum: sicque illa visione ab oculis ejus disparente, ad se reversus, multis et assiduis precibus petita et obtenta sui Pontificis benedictione, e vestigio est omni morbo liberatus. Huic tam grandi spectaculo Rex Chlotharius, et multi alii affuerunt, Dei omnipotentiam admirantes, et amicum Christi B. Desideratum insigniter probantes, perfectæ laudis amplissimum ei testimonium reddiderunt.

E

Romam profectus pie sacra loca obit·

7 His ita se habentibus, venerabilis Pater Desideratus Romam caput orbis proficisci disposuit. Quo cum pervenisset, prosternens se singulis memoriis sanctorum Apostolorum et Martyrum, sic incumbebat sedulæ precationi, sic compunctione cordis et rerum cœlestium contemplatione penitus obruebatur, ut ubicumque in oratione jacuisset, flumine lacrymarum irrigaret pavimentum. Quo sane effectum est, ut ipsi ad B. Petrum psallenti atque dicenti hunc versum, Exultabunt Sancti in gloria, responsum sit divinitus, Lætabuntur in cubilibus suis. Perfectis autem orationibus pro se et totius Ecclesiæ militantis pace, ad sepulcra beatorum Apostolorum; venerabilis senex, divina revelatione admonitus, ut ad propriam Sedem reverteretur, acceptis plurimorum Sanctorum Reliquiis, tandem prospero itinere redditur suæ civitati, Rege nimium exultante; ac cunctis Optimatibus cum universo Clero et populo magnifice Deo gratias agentibus, quod eorum Pontificem et Patriarcham summum eisdem incolumem restituisset.

divinitus monitus redit·

pacem conciliat inter Pictavos et Andegavenses,

8 Tunc quidem perlatum est ad eum, Pictavos et Andegavenses, quos iens in Italiam optime confœderatos reliquerat, sursus instigante diabolo inter se magna contrarietate dissidere; ac utrumque populum odia etiamque concertationes in invicem hostiliter exercere. Mox erupit in lacrymas pius Pastor, suspiria misit ad cœlos; et invocato pacis auctore Deo, sese concordiæ arbitrum fecit, temperavit litem, pacem composuit. Alio quoque tempore vir Dei audito quod Saxones atque Austrenses in apertas iras et contumelias adversum se ambo prorupissent, cupiens etiam inter eos conciliare pacem, illuc multis itineribus Deo ducente pervenit. Cum autem esset Coloniæ, quemdam ex nobiliori genere virum, bonis quidem moribus innutritum, sed beneficio recte elocutionis jam undecim annis privatum, clementi valde atque benigno affectu intuens, extensa dextra signum Crucis capiti ejus impressit: cujus benedictionis virtutem, ut ille persensit, illico usum loquendi recepit.

item Saxones inter et Austrasios.

F

loquelam perfectam reddit civi Coloniensi:

6 Inde vero optimus efficacissimusque pacis arbiter, memoratis provinciis ad concordiæ studium revocatis, cum *f* per Neustriam iter conficiens, Verdunensem civitatem intrasset; ecce eidem, apud sanctæ Dei Genitricis Mariæ oratorium precibus humiliter procumbenti, oblata est mulier, dire a dæmonio vexata. Tum ille, qui suapte natura adeo pius et clemens erat, ut nil ab eo præter propensam misericordiam expectaretur; afflictæ mulieri non potuit non condolere. Quid igitur? Oratione præmissa

f energumenam liberat Virduni:

EX MS.

A præmissa obsessæ mulieris caput sacratis manibus fortiter strinxit, donec hoste fugato eam penitus liberam et optime valentem dimisit.

interest Synodo Aurelianensi: *g h* *i* *k* *l*

10 Interea Rex Childebertus Ecclesiarum Præsules jussit apud urbem Aurelianensem, ob quintam Synodum illic celebrandam, convenire quinto Kalendas Novembris *g*.... Ubi sanctus *h* Patriarcha Desideratus cum consilio aliorum *i* quadraginta quatuor venerabilium Episcoporum, anathematizavit et condemnavit nefariam *k* sectam Eutychetis et Nestorii. Inter cetera quæ etiam illic ordinata sunt, hic extat articulus: *l* Si quis de Provincialibus Episcopis a Metropolitano suo ad Concilium intra suam provinciam fuerit evocatus, et præter evidentem infirmitatem ad Concilium venire distulerit, atque de Synodali conventu, antequam de cunctis concludant, sine consensu Concilii ipsius discedere fortasse præsumpserit, sicut et præcedentibus regulis statutum est, sex mensibus a Missarum officio suspendatur etc.

m *Aniciens. Episcopum adulterii convictum*

11 Eo tempore *m* Forbius, homo fastuosus, arrogans, voluptuarius, Aniciensium, qui nunc Podiani dicuntur, Ecclesiam tenebat. Hic cujusdam pulchræ mulieris captus pravis cupidinibus, deprehensus atque convictus est adulterii crimen, quo nullus vitii alicujus rumor spurcius olet, cum ea perpetrasse. B Quamobrem apud Sanctum Patriarcham Desideratum graviter accusabatur. Vir autem Domini sciens quam fœdum sit, hominem, ad summa divinaque provectum, turpiter supplicem esse scorto putidissimo; flens amarissime, illius ruinam deplorabat. Tamen ne sibi culpæ verteretur, si tam grave delictum in suo Suffraganeo punire dissimularet; re solerti indagine vestigata, inventa et confessa, eumdem Forbium hoc modo Episcopatu abdicavit. Siquidem vices suas cuidam dilecto et fideli socio suo,

n *deponit per Flavinum Vicarium suum,*

nomine *n* Flaviano, magnæ sanctitatis viro, ob ætatis provectæ impotentiam commisit, ut ad civitatem Podium accedens, dictum Forbium ab administratione Pastoralis regiminis dejiceret, utpote hominem multo dedecore commaculatum, et Pontificalis apicis honore prorsus indignum. Quod ut vir ille, omni virtutum genere instructissimus, ad effectum rite perduxit, jam revertens diem clausit extremum.

et hoc mortuo etiam ipse moritur.

12 Cujus morte audita Sanctus Pater Desideratus contristatus, et ex tot itinerum fatigatione confractus, prope ingressum diœcesis suæ morbo febrili ad desperationem usque medicorum laborare cœpit. Itaque lecto decubans, convocatis Episco- C patus sui Majoribus ac Senioribus, monitis etiam salutaribus præmissis, infuso sibi sancto Spiritu, prædixit se die Dominica proxima sanctam Deo animam redditurum. Quod et ita rei probavit eventus. Nam ipso, quem sibi fore ultimum prophetando designavit, die videlicet octavo Idus Maji, nono D Episcopatus sui anno, magnis clarus virtutibus, feliciter obdormivit in Domino, sanctissimum quidem spiritum Deo reddens, terris vero pretiosum corporis thesaurum relinquens. *o* *o*

ANNOTATA.

a Chlotharius *a morte Chlodovei sive anno* 510 *regnavit usque ad an.* 562.

b Sauciacum *vulgo* Saussy *versus Laudunum.*

c *Nullam hactenus* Desiderii *aut* Deotati *memoriam in sacris Fastis reperimus.*

VIDE APP. TOM. VII. MAJI NOT. 67 *

d *Indicatur officium* Referendarii *sive* Cancellarii : *quales fuerunt sub Chlothario* Baudinus, ex Referendario Episcopus Turonensis; *et* Charigisilus, meritis S. Martini a paralysi liberatus : *cujus meminit Greg. Turonensis libro de Miraculis S. Martini cap.* 25, *uti* Baudini *sub finem libri ultimi historiæ Francorum.*

e *Mortuus est* S. Arcadius *Kalendis Augusti, quo die colitur.*

f *Imo* versus Neustriam, *quia* Virdunum *erat penes Austrasios.*

g *Habita illa Synodus anno regni* 38. *id est Christi* 547 : *hic autem erat adscriptus annus* 552, *et forte ab Auctore Patriarchii Bituricensis.*

E

h *Post Episcopos Lugdunensem, Arelatensem, Viennensem et Treverensem subscribit his verbis,* Desideratus in Christi nomine Episcopus Ecclesiæ Bituricæ. *Nomen* Patriarchæ *intrusum videtur a dicto Auctore Patriarchii, qui illud affectat.*

i *Imo* 50 *Episcopi, et* 20 *Presbyteri, ab aliis Episcopis submissi, subscripserunt.*

k *Hæc condemnatio continetur canone* I.

l *Est hic canon* 18.

m *Sammarthani* Fortium *nominant : omittunt eum Joannes Chenu et Claudius Robertus.*

n *Idem Sammarthani Fortio succedere faciunt* Flavianum : *sed apparet hunc Biturigibus relictum Vicarium, licet ad eum sensum absolvendum exciderit aliquid, simile iis quæ substituimus verbis :*

o *Addebantur ista sub finem.* Floruit ab anno 545 ad annum 554 temporibus Vigilii Papæ, imperante Justiniano, et regnantibus in Francia Theodeberto, Childeberto atque Chlothario primo. *Quod glossema est Auctoris Patriarchii, ut cum Actis aliorum Pontificum conveniret. Floruit autem Episcopus ab anno* 541 *ad annum* 550, *quo mortuus est die Dominica,* 8 *Maji. Quod autem dictus Auctor in assignando tempore Sedis Episcoporum sæpius plurimum aberret, optime apparet* F *ad diem* XXII *Maji in Actis* S. Aigulfi, *cui solum annum unum et menses aliquot attribuit, cum sederit annos* XXVI, *et aliquamdiu ante obierit, quam eum ad Episcopatum adducat.*

DE S. TARASIO THAUMATURGO

IN LYCAONIA.

Varii Sancti, qui sub Patriarchatu Constantinopolitano floruerunt, illustrantur in MS. Græco Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod Parisiis ex Collegio Claromontano Societatis Jesu *commodatum habemus : et inter hosce ad hunc* VIII *diem Maji est* S. Tarasius, *de quo ista pauca traduntur :* Eadem die memoria Sancti Patris nostri et Thaumaturgi Tarasii, qui in Lycaonia floruit. *In Menæis excusis et apud Maximum Cytherorum Episcopum ad diem* IX *Martii memoratur* S. Tarasius *nudo nomine, quem tum arbitrati fuimus forte esse* S. Tarasium Archiepiscopum Constantinopolitanum, *de quo egimus* XXV *Februarii, quod hujus* Tarasii *non haberemus ullam notitiam : at modo de hoc* Thaumaturgo *ibidem potius agi opinamur. Est* Lycaonia *regio Asiæ minoris, cujus Metropolis est* Iconium, *habens sub se alias urbes Episcopales novemdecim, quas post alios enumerat Carolus a S. Paulo in Geographia sacra.*

DE

DE SANCTO MELE

HYMNOGRAPHO APUD GRÆCOS.

Menæa Græca MSS. quæ Divione in Collegio Societatis Jesu apud Petrum Franciscum Chifletium invenimus, hunc nobis Sanctum protulerunt, ad VIII *Maji his verbis :* Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ὅσιος Μήλης ὁ Ὑμνοποιὸς ἐν εἰρήνῃ τελειοῦται. Eadem die Sanctus Meles Hymnographus in pace decessit. *Dein adjungitur hoc distichon:*

Ἐκστάντα Μήλην Ὑμνοποιὸν ἐκ βίου
Ὑμνεῖν λόγοις δικαῖον, ὡς ἐμὸς λόγος.
Melen migrantem Hymnographum ex hac vita,
Laudare rythmis convenit, ut est hic meus.

Hymnos porro, quos Sanctus hic Meles *composuit, de rebus sacris ac piis fuisse nullus ambigo: inter eos tamen quibus Græcorum ornantur Menæa, non facile invenies aliquem qui nomen illius, ut auctoris præferat. Sed nec inter Canonum Tropariorumque auctores septuaginta circiter, quos nominat Leo Allatius pag.* 81 *Dissertationis primæ de Ecclesiasticis Græcorum libris, recensetur ille : quo magis optandum ut inveniatur alius ejusdem Leonis tractatus de Melodis Græcorum, in Diatriba de Georgiis ab ipsomet indicatus, aliquid forsitan lucis daturus circa hunc nobis tam ignotum Sanctum.*

DE SANCTO METRONE

A E

PRESBYTERO VERONÆ IN ITALIA.

VIII MAJI.

Corpus et Cultus sacer.

Memoria S. Metronis *celebratur* Veronæ *in Martyrologio Ecclesiæ Cathedralis die* VIII *Maji his verbis :* In Verona S. Metronis Confessoris : cujus corpus requiescit in ecclesia S. Vitalis, ubi ipse vitam beatam longo tempore cum magna abstinentia deduxit. *Eodem die Grevenus in Auctario Usuardi, anno* MDXV *et* MDXXI *excuso, meminit* Metronis Confessoris Veronæ quiescentis. *Addit Canisius in Martyrologio Germanico, fuisse* virum severæ pœnitentiæ. *Ferrarius, in Catalogo generali et alio Sanctorum Italiæ, eumdem ad hunc* VIII *Maji, celebrat, quo eum vita functum infra in Actis asseritur. At postridie seu* VII *Idus Maji, decessisse tradit Petrus de Natalibus lib.* 4 *Catalogi cap.* 147, *et sequuntur Maurolycus et Felicius in suis Martyrologiis. Verum ob festum S. Michaelis Archangeli, die* VIII *Maji, celebrari solitum, officium Ecclesiasticum de S. Metrone transferri in diem* X *Maji observat Ferrarius : die autem* XIII *Maji, refertur in* C *MS. Usuardo in Alsatia aucto. Vitam ejus haberi in Lectionario antiquo Ecclesiæ Cathedralis tradit Augustinus Valerius Episcopus Veronensis de Sanctis suæ Urbis, et hanc pag.* 56 *publicavit.*

Vitæ compendium ex Augustino Valerio,

2 Metronis Presbyteri et Confessoris, natione Germani, corpus Veronæ in templo S. Vitalis Martyris conditum, summa veneratione colitur. Is pœnitentiam sibi ab Episcopo Veronensi impositam, ob incestum cum filia, priusquam esset Clericus, inscienter tamen admissum, libenti animo accepit : ut scilicet compedibus ferreis vinciretur, et in Athesim fluvium clavis projiceretur : nec antea illius culpæ labe dignosceretur esse mundatus, quam illa clavis reperiretur. Clavis non multos post annos in capti piscis ventriculo reperta est, et ita compedibus solutus fuit. Metro autem cum precibus Episcopi sacris ordinibus esset initiatus, humanam gloriam fugiens, in solitudinem se recepit : in qua vita functus, ad cœlestem patriam evolavit octavo Idus Maji, miraculis clarus. Optandos compedes, quibus a vinculis peccatorum vir sanctus est liberatus, eique licet exclamare : Dirupisti, Domine, vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Sancti viri corpus, de illo disceptantibus inter se Veronensi et Mantuano Episcopo, plaustro impositum, bobus indomitis nemine regente, Veronam in templum S. Vitalis Martyris delatum est. *Hæc ibi, quæ eadem referuntur a Joanne Francisco Tinto lib.* 5 *Nobilitatis Veronensis cap.* 7 *et ab ante memorato Ferrario. At Petrus de Natalibus loco indicato eum hoc elogio exornat.* Metron Confessor Veronæ colitur, in ecclesia S. Vitalis sepultus : de quo fertur quod illuc Peregrinus advenerit, sed unde venerit aut quo loco exortus fuerit ignoratur. Ibique existens novum pœnitentiæ modum adinvenit. Nam lapidi magno, compede in cruce posita, mediante se afflixit, clavemque compedis in flumen Athesis projecit : hoc sibi signum proponens, quod quandocumque clavem reperire contingeret, ab omnibus peccatis se absolutum cognosceret. Post plures itaque annos, appropinquante die vocationis ejus, piscis capitur, in cujus ventre clavis illa reperitur, animam jam sanctificatam designans, et corporis dissolutionem instantem prænuntians : quæ post dies modicos facta est VII Idus Maji. *Hæc ibi : quæ fere eadem in MS. Rubeæ-Vallis habentur. Compendium ex utraque relatione habet M. Marulus Spalatensis lib.* 4 *Dictorum factorumque memorabilium cap.* 10. *Quibus ista ex Augustino Valerio addimus.* F

aliud ex Petro de Natalibus :

3 Habet sacellum et altare in dicta ecclesia S. Vitalis, titulo S. Metronis, dotatum a Georgio Alegro anno Domini MCCCCLXXVI, ut in ejus testamento manu Christophori Avogarii die XXVIII Maji in cujus palla est ejus imago vestibus Sacerdotalibus induta. In pariete etiam ipsius sacelli ad meridiem extabat pictura antiqua, quæ docebat, quomodo sanctum corpus ejus, Sacerdotalibus vestibus indutum, ab Episcopo cum Clero et populo Veronam advectum fuisset in plaustro. Hæc pictura nostris temporibus deleta fuit, dum ipse paries dealbaretur. Ostenduntur adhuc in ipsa ecclesia S. Vitalis catena et lapis cui alligatus fuit S. Metro, dum pœnitentiam perageret. In consecratione altaris S. Helenæ, ecclesiæ sanctorum Apostolorum, repositæ etiam fuerunt Reliquiæ S. Metronis Confessoris. Ex Psalmista vetusto dictæ ecclesiæ. In ecclesia seu monasterio S. Georgii in Prayda et S. Thomæ, inter Reliquias, quæ ibi asservantur, sunt etiam Reliquiæ S. Metronis. *Hæc Augustinus Valerius, At quo claruerit tempore S. Metro, nulla monumenta tradunt. De S. Vitale egimus* XXVII *Aprilis.*

sacellum et altare,

catena et lapis ;

Reliquiæ alibi.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT 68 *

DE

G. H.

DE SANCTO GODONE

EPISCOPO METENSI.

CIRCA AN. DCL.

Memoria in Fastis.

Ecclesia Metensis *celebrat plurimos Episcopos, Sanctorum albo adscriptos, de quorum Actis pauca admodum ad notitiam posterorum devenerunt. Ex horum numero censendus est* S. Godo: *de quo ad hunc* VIII *Maji, in MS. Florario Sanctorum ista leguntur:* Apud Metim depositio S. Godonis, ejusdem urbis Episcopi et Confessoris. Claruit anno salutis DCLXXVII. *Meurissius in Historia Episcoporum Metensium ista, ex Martyrologio Ecclesiæ Metensis, ad hunc diem prodit:* Metis sanctorum Confessorum pariterque Pontificum Godonis atque Glodulphi: *quibus Saussayus in Martyrologio Gallicano hæc addit:* Qui vicibus alternis huic Ecclesiæ præsidentes, ut pari Christi amore ovile sibi commissum curaverunt, sic exactæ fideliter pastoralis villicationis eodem præmio meruerunt a cœlesti ipso munerario cum Beatis coronari. *Quæ de omnibus Episcopis Sanctis dici possunt. Colitur* S. Clodulphus VIII B *Junii ad hunc diem Martyrologio Romano inscriptus. Meurissius tempus Sedis* S. Godonis *assignat* annorum octo, ab anno DCLV usque ad annum DCLXII. *Verum multo citius arbitramur eum in Episcopatu vixisse.*

Tempus Sedis

2 *Decessor ejus fuit* S. Goericus, *qui corpus S. Arnulphi etiam Metensis Episcopi circa annum* DCXXXVIII *e Vosago Metas transtulit: at quamdiu postea vixerit non constat. Colitur* XIX *Septembris. Successor vero* S. Godonis *fuit jam memoratus* Clodulphus, *ad quem a S. Remaclo Episcopo Trajectensi Metas missus fuit S. Trudo anno* DCL *aut proxime sequenti: proinde* S. Godonem, *qui inter hos duos a Paulo Warnefrido et reliquis scriptoribus collocatur, opinamur ab anno* DCXLII *usque ad annum* DCL *Episcopatui præfuisse: quo etiam tempore, antequam S. Remaclus esset in Episcopum Trajectensem electus, S. Sigebertus Rex Francorum fundavit monasterium Casaconguidinense in ditione Luxemburgensi,* cum consilio magnificorum Apostolicorum Cuniberti *Archiepiscopi Coloniensis* et Godonis *Episcopi Metensis. Ipsum diploma damus ad Vitam S. Sigeberti Kalendis Februarii pag.* 234. *Addimus hisce ex Meurisse, sacrum hujus corpus in ecclesia S. Symphoriani et ab initio depositum fuisse et etiamnum haberi.* E

Fuit Consiliarius S. Sigeberti Regis:

sepultus in ecclesia S. Symphoriani.

G. H.

DE B. IDUBERGA SIVE ITTA,

SANCTIMONIALI SUB S. GERTRUDE FILIA,

NIVELLIS IN BRABANTIA.

ANNO DCLII.

Epitome Vitæ ex Actis S. Gertrudis filiæ,

Sanctissimæ *Virginis* Gertrudis, *Abbatissæ* Nivellensis *in Brabantia, Vitam dedimus* XVII *Martii auctore coævo, Clerico aut Presbytero domestico. Fuerat ea prognata patre* B. Pippino *Duce et Majore-Domus Regum Austrasiæ, et matre* B. Iduberga *sive* Itta. *Illius Acta illustravimus ad diem* XXI *Februarii, et potissimum ex Vita dictæ filiæ Gertrudis: hujus ad hunc* VIII *Maji daturi, primo proferimus quæ de ea citatus auctor coævus habet in Vita jam dictæ filiæ Gertrudis, et sunt ejusmodi.*

C 2 Cum esset in domo parentum sancta Dei puella Gertrudis, secus pedes beatæ memoriæ Genitricis suæ Ittæ, die ac nocte verbo et sapientia meditabatur, Deoque cara et hominibus amata, super suas coætaneas crescebat. Hoc primum electionis suæ in Christi servitio initium fuit.... quia oblatum a Rege Dagoberto sponsum.... respuit cum juramento, et dixit: Quia nec illum nec alium terrenum, nisi Christum Dominum, volo habere sponsum.... et ad suam se convertit genitricem. Et ex illa die parentes ejus cognoverunt, a quali Rege adamata fuerat. Post annos vero quatuordecim, cum pater ejus Pippinus de hac luce migrasset, matrem in viduitate secuta est, eique in obsequio atque Dei mandatis sobrie et caste serviebat. Cumque quotidie supradicta mater familias, tam de se quam de sua orphana filia, quid esset factura cogitaret; adveniens vir Dei Amandus Episcopus ad domum suam, verbum Dei prædicans ex Domini jussione, rogabat; ut monasterium sibi suæque filiæ Dei famulæ Gertrudi et Christi familiæ construeret. Quæ statim ut intellexit ignotæ rei notitiam ad salutem animarum pertinentem, sacrum velamen accepit, et semetipsam Deo tradidit et omnia quæ habebat. Sed hostis humani generis et instigator, qui ab initio bonis operibus invidus est, ad resistendum pravorum corda firmabat, ut ab his, qui ad Dei voluntatem faciendam eam adjuvare debuerant, non parvam sustineret tentationem. Quales injurias vel ignobilitates et penurias pro nomine Christi supradicta famula Dei cum filia sua perpessa est, scribere longum est, si per singula narrentur. Sed hoc tantum, quod ob devotionem et desiderium quod habebat in se divinum, F ut raptores animarum filiam suam ad illecebras hujus mundi ac voluptates per vim non raperent, ferrum tonsoris arripuit, et capillos sanctæ puellæ adinstar coronæ abscidit.... Deinde misericors Deus et adjutor in tribulationibus, ipsos adversarios ad pacis concordiam revocavit. Cessarunt jurgia, pars diaboli victa est. Mater vero familias Itta, filiam suam Dei electam Gertrudem Sacerdotibus Domini tradidit, ad accipiendum sacrum velamen cum sodalibus suis, et sancto gregi cœnobitarum Christo ordinante præesse constituit..... His itaque omnibus juxta divinum ordinem dispositis, plena dierum et perfecta ætate, exemplum boni operis posteris relinquens, soboles habens et ex eis videns nepotes, plus minus sexagesimo ætatis suæ anno memoriæ beatæ Itta, post obitum viri clarissimi Pippini Domini sui anno duodecimo, Deo et Angelis spiritum commendans, migravit ad Dominum, et in Niviallæ monasterio, sub tegmine B. Petri Apostoli honorifice traditur sepulturæ.

quæ a matre Itta edocta,

constructo ab eadem ex rogatu S. Amandi monasterio

sacrum velum accepit.

Eadem filiæ comam abscindit,

eamque monasterio præficit:

et sancte mortua

3 *Hæc ex dicta S. Gertrudis Vita, ibique et passim in MSS. codicibus hujus Vitæ appellatur* Itta, *in MS. aliquo Reginæ Sueciæ dicitur* Ittaberga, *hinc aliis* Iduberga *vocatur.*

habuit nepotes ex Majore domus Grimoaldo

A *vocatur.* Soboles *autem præterea habuit* Grimoaldum *et* S. Beggam : *illum vidit mariti sui* B. Pippini *successorem, Majorem-Domus S. Sigeberti Regis Austrasiorum, et ex eo* Childebertum *nepotem, postmodum infelici eventu in Regnum Austrasiæ intrusum : et* Wulfedrudem, *postea in locum filiæ suæ Abbatissam, neptem suam. At* S. Begga, *nupta Ansigiso Duci, peperit* Pippinum Herstallium *patrem* Caroli Martelli, *ex quo prognati* Pippinus Rex *Francorum,* Carolus Magnus *Imperator, aliique Carolingicæ stirpis Reges et Principes. Ut autem ætas et anni omnium conferantur cum Æra vulgata, indicamus ex annis Dagoberti Regis omnia dependere : et quia in computu nostro correcto ostendimus dictum Dagobertum e vita migrasse* XIX *Januarii, anni* DCXXXVIII, *consequenter arbitramur Idubergam in hanc lucem circa annum* DXCII *exortam, eique filiam S. Gertrudem anno* DCXXV *aut sequente natam fuisse, ut quæ ante obitum dicti Regis Dagoberti annos nata duodecim censeatur nubilis fuisse. At B. Pippinus anno* III *Chlodovei II, Christi* DCXL *mortuus, reliquit* B. Idubergam *viduam, quæ teste Sigeberto Gemblacensi in Chronico, anno quinto Chlodovei, (is nobis est annus* DCXLII) instinctu S. Amandi se et sua Deo devovens, monasterium Nivialense fundavit, eique filiam suam Gertrudem, Deo dignam Virginem, præfecit : *ac demum* post obitum Pippini anno duodecimo, *quem completum censemus.* Iduberga migravit ad Dominum *anno* DCLII, *ætatis suæ sexagesimo. Ipsam autem* S. Gertrudem tricesimo et tertio ætatis suæ anno, *etiam completo,* die Dominica XVI kalendas Aprilis, Deo desideratum reddidisse spiritum, *Acta testantur. Is nobis est annus* DCLIX, *quando cyclo Lunæ* XIV, *Solis* XXIV *littera Dominicali* F, *dies* XVII *Martii convenit in Dominicam tertiam Quadragesimæ, ac postea Pascha celebratum fuit die* XIV *Aprilis. At S. Begga extructura monasterium, venit Nivellas* anno trigesimo tertio post obitum B. Gertrudis, *anno scilicet* DCXCI, *quæ* anno secundo perfectis omnibus migravit ad Dominum XIX Decembris *anni* DCXCIII. *Et hæc ad Vitam tam B. Pippini quam S. Gertrudis in Notationibus et Commentario prævio cupimus ita corrigi : uti antehac monuimus in fine Exegesis Præliminaris ante tomum* 3 *Aprilis.*

et S. Begga,

ipsa viro vidua an. 640

B

obiit sexagenaria an. 652,

4 *Alia est Vita* S. Gertrudis, *libris tribus seculo* XI *aut* XII *conscripta, quæ nobis minus placuit, et ideo ad* XVII *Martii omissa, curioso lectore remisso ad Josephum Geidolphum a Ryckel Abbatem S. Gertrudis Lovanii, qui hanc Vitam typis Lovaniensibus anno* MDCXXXII *vulgavit. Ex hisce Actis Vitam* B. Pippini *dedimus* XXI *Februarii , quæ ibidem continebatur tribus primis capitibus, quibus subjunguntur quatuor capita de Vita* B. Ittæ *sive* Idubergæ. *In his de loco natali ejus ista leguntur :* Venerabilis Itta extitit ex clarissima nobilitate Aquitaniæ oriunda, sicut ex possessionum ejus traditione ad nos facta indubitate cognoscimus. Quas quidem per multa tempora, quamdiu pax viguit, Ecclesia Nivellensis tenuit, multamque pecuniam inde per annos singulos exactores ejus referre solebant. Sed demum, ingravescente bellorum tumultu, quia res longe remota erat, et sine legatorum periculo adiri non poterat, paulatim negligi cœpit, donec tandem in jus alienum cessit. *Hæc ibi. Stephanus Abbas Leodiensis ad S. Jacobum scripsit seculo* XII *Vitam S. Modoaldi Episcopi Trevirensis, ad diem* XII *Maji illustrandam : in qua dictus Episcopus traditur* refulsisse ex inclyta Aquitanorum prosapia, cujus soror fuit Itta nomine, mulier admodum venerabilis ac Deo devota, in fide et bonis operibus clarissimo Duci Pippino matrimonio juncta, cui in honorem sanctæ Trinitatis tres summa dignos memoria liberos edidit, et sunt Grimoaldus et duæ sorores Gertrudis et Begga; *dein stemma posterorum ab hac procedentium fuse deducitur, uti ibidem legi potest. Fuit eidem S. Modoaldo, adeoque et B. Idubergæ, soror* S. Severa, Abbatissa *monasterii super ripam Mosellæ, a S. Modoaldo in honorem S. Symphoriani constructi : quæ colitur* XX *Julii, tabulis Martyrologii Romani inscripta.*

C

dicitur ex Aquitania oriunda,

fuisse soror S. Modoaldi Ep. Trevirensis,

D

AUCTORE G. H. *et S. Severæ Abbatissæ.*

5 *Aliam Vitam habemus ex codice MS. Rubeæ-vallis prope Bruxellas ex prima parte Hagiologii Brabantinorum : quæ eadem extat in monasterio Corsendoncano prope Turnhoutum in secunda parte diversarum Legendarum. Ejusdemque partem quamdam accepimus ex MS. Nivellensi in novem lectiones distributam, cujus meminit Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad hunc* VIII *Maji, additque se Nivellæ inquisivisse,* sed ab omnibus ignorabatur, an aliquando in Officio Ecclesiæ lectæ fuerint, an tantum ad privatum usum conscriptæ. *Nos quia tam dictam Vitam, quam indicatas lectiones non satis dignas relatu reperimus, eas omnino omittimus. Sub finem Vitæ unde ipsæ sunt sumptæ, dicitur* Nivellis pausare Pippinum, cum religiosa conjuge ac filia sanctissima, in distinctis tamen feretris. *Vidimus ipsi tumbas* Pippini *et* Idubergæ *retro post summum altare collocatas : quas tempore Rogationum honorifice circumferri monuit Molanus, titulo* Beatæ *exornans* Idubergam. *Verum in suis ad Usuardum additionibus* Commemorationem Idubergæ *appellat. Meminerunt ejusdem Miræus in Fastis Belgicis, Gelenius in Fastis Coloniensibus, et Fisen in Floribus Ecclesiæ Leodiensis, eamque* Beatam *honoris causa indigetant; quod et nos facimus. Interim jam indicatæ Vitæ præponitur hic titulus :* Transitus S. Idubergæ viduæ sororis S. Modoaldi Archiepiscopi Trevirensis et matris sanctissime Gertrudis, *et in MS. Nivellensi in titulo præfigitur Vita* S. Ydubergæ Virginis, *id est* Sanctimonialis. *In Martyrologio Romano, Gallice cum adjunctis Belgii Sanctis Leodii anno* MDCXXIV *edito, celebratur* S. Iduberga sive Itta, mater SS. Gertrudis et Beggæ.

Alia Vita rejicitur :

tumba B. Idubergæ circumfertur,

E

ea passim Beata *habetur,*

aut etiam Sancta,

6 *Trithemius lib.* 3 *de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti cap.* 110 S. Ittam monialem *cum suo elogio refert. Trithemium secuti Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus, titulo* Sanctæ *honorant, uti etiam Mabillon in Kalendario seculi* 2 *Benedictini : qui reliqua refert in Vita S. Gertrudis filiæ, ubi nobis aliquantulum irascitur, quia cum dixissemus hanc referri a Wione, Dorganio, Menardo, Bucelino in suis Martyrologiis Benedictinis, etiam addidimus eam Officio Ecclesiastico coli apud Canonicos Regulares Lateranenses et Windeshemienses, et in Ordine universo Carmelitarum, ac fere per omnes provincias et diœceses Germanicas, licet tamen rejecerimus, ut fabulosam, narrationem de ejus in Germaniam fuga, et sciamus seculo* XI *Lucæ cœptam Congregationem Canonicorum Regularium, qui deinde Lateranenses dicti fuerunt. Cur autem irascitur? An idem continuo esse putat alicujus Sancti in Ordine quopiam indicare cultum; et suffragari opinantibus ipsum talis Ordinis fuisse professum? Profecto tunc æque ab aliis argui mereremur; quod auctoribus, S. Gertrudem facientibus Benedictinam, nihil opposuerimus, cum habeamus Breviarium monasticum auctoritate Pauli V recognitum pro omnibus sub regula S. P. Benedicti militantibus; item aliud diu ante editum, sed absque omni S. Gertrudis mentione . quod tunc noluimus indicare, quia non ubique dicenda sunt omnia, quæ singulis contendentium inter se partibus minus favent; maxime quando totius controversiæ ultima decisio ab altiori ac generaliori pendet principio, alibi discusso vel discutiendo, vel nobis hactenus ambiguo, quale estet mpus assumptæ in variis antiquis monasteriis Regulæ Benedictinæ præsertim iis quæ S. Amandus in Belgio extruxit.*

et sic Benedictinis fastis adscribitur.

F

DE S. WIRONE EPISCOPO

RUREMUNDÆ IN GELRIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS JOANNIS BOLLANDI.

§ I. S. Wironis in Monte S. Odiliæ habitatio, Natalis. Vita a quo Scripta.

SEC. VII

Supra Ruræmundam urbem Belgii,

Rura *fluvius Belgii (nam alius est ejusdem nominis trans Rhenum) ad ipsa prope confinia oritur provinciarum Limburgensis ac Juliacensis, hujusque partem magnam permeat, ac tandem Mosæ amni miscetur ad Ruræmondam Gelriæ urbem : cui urbi inde nomen factum, quasi* Ruræ ostium, *sive* os *dicas, est enim* mond *lingua Teutonica* os, *etiam fluviorum, non solum hominum, ita* Teneramonda, *Flandriæ oppidum, ad quod* Tenera *sese in Scaldim evolvit, atque inferius* Rupelmonda *arx,* Rupelæ *in eumdem Scaldim defluentis ostio objecta : ita* Egmonda, Urmonda *aliaque loca consimili figura appellata. Est autem* Ruræmonda *ad dextram Ruræ Mosæque ripam, in ipsis utriusque confluentibus ædificata, circa annum* MCCXXXI *cincta muris ab Ottone III Gelriæ Comite, a quo et Arnhemium, Harderwicum, Bommelia, Wageninga, ejusdem provinciæ oppida septa mœnibus narrantur. Aliud postea Ruræmondæ decus additum, cum parentum nostrorum memoria solio est Episcopali ornata, nam antea Leodiensi erat Antistiti subjecta.*

mons S. Odiliæ.

2 *Leuca una altius Ruræmonda, ad lævam ejusdem Ruræ ripam, pagus visitur, qui olim* S. Petri mons, *nunc* S. Odiliæ *appellatur. Eum locum* remotum a mundi negotiis, *Pippinus Dux Francorum* B. Wironi *(ut infra in hujus Vita dicitur)* concessit ad manendum, quo liberius cum suis inibi cœlestes caperet fructus... in quo oratorium S. Mariæ semper Virginis Deique Genitricis honori constructum et consecratum est, nec non S. Petri monasterium decori operis artificio constructum ex lapidibus, quod perdurat in præsens. *Illic* S. Wiro *Episcopus, cum* S. Plechelmo *Episcopo, et* S. Otgero *Diacono extremam partem ætatis sancte peregit. Mansit eo loco deinceps cultui numinis dicatorum hominum congregatio, de qua Joannes Capgravius in Vita ejusdem S. Wironis, de eodem S. Odiliæ monte loquens,* ubi quondam *ait,* erat Præpositura et Collegium Canonicorum, quod nunc translatum est in dictum oppidum Roremundam. *Tunc factum arbitror, quod Molanus in Natalibus SS. Belgii scribit ad* X *Septembris, ubi de S. Odgero agit :* Postea Domini Sancti sepulchri, *inquit,* sibi monasterium acceperunt. *Agit* de Congregatione Canonicorum Domini sepulchri Jerosolymitana *Gabriel Pennottus, in Historia Canonicorum regularium lib. 2 cap.* 67, *ubi varias ejus Congregationis Ecclesias numerat, interque eas* XIX Ruremundensem in Geldria prope dictam civitatem. *Porro in Monte S. Odiliæ extant etiamnum ruinæ templi, et quatuor in eo altarium, ac loca ubi statuæ trium illorum Cælitum steterunt. Sed vel belli tempestate fugatis accolis, vel avaritia inopiave eorum, ad quos sarta tecta templi spectabant, sensim labefactata sunt ædificia, quæ usque adeo non restaurantur, ut etiam saxa distrahantur, ne Apostolorum ejus regionis illud extet consequenti ætate monumentum, tanti olim æstimatum, ut potentissimi Reges Ludovicus Germaniæ et Carolus Calvus Franciæ, de eo nominatim in divisione regni Lothariensis stipulati reperiantur, ut infra dicetur.*

S. Wironis et sociorum habitatione sacratus :

templi adhuc extant ruinæ,

S. Wiro colitur 10 *Maji :*

3 *Coluntur tamen Sancti illi tres per totam diœcesim Ruræmondensem officio duplici, ut vocant. Ac* S. Wironi *quidem dicatus est dies decimus Maji : et duorum sociorum (licet seorsim aliis diebus colantur) fit tamen etiam eo die memoria in divini Officii antiphonis et hymnis, quæ operæ pretium videtur etiam hic recitare. Hymnus ergo ad primas Vesperas ita habet :*

de eo Hymnus ad Vesperas,

Wironis pietas Præsulis inclyti,
Plechelmi, parilis quem decorat gradus,
Otgerique fides nos sacra commonent.
Laudum promere cantica.
Qui tres, tergemini præsidio Dei,
Diversis Britonum progeniti locis,
Quæ mundus celebrat despiciunt bona,
Ut cœlum sibi comparent.
Invitos Scotia destinat infulis :
Sacram confugiunt ad Cathedram Petri,
Sed mandante Papa tandem hierarchicis
Sublimantur honoribus.
Otgero Comite, nobile Galliæ
Regnum, vivifica cum Cruce, permeant :
Gentilem fidei lumine Gelriam
Pippino irradiant Duce.
Tamquam tres oleæ fructiferæ nimis,
Tamquam mixta rosis candida lilia,
Virtutum variis semper odoribus
Mentes Geldrigenum replent.
Hinc Sanctæ Triadi sit decus ac honor,
Gignenti, Genito, Spiritui sacro :
Sint grati tribus his semper Apostolis
Ruræ fluminis accolæ, Amen.

Antiphona ad Magnificat : O Rex altissime, in Sanctis tuis vere mirabilis, qui Sanctos Wironem, Plechelmum et Otgerum, post sanctæ peregrinationis cursum, ad montem cœlestibus studiis aptum, fidei duces nobis destinasti, veram adferentes pacem, et illuminantes patriam ; eorum quæsumus precibus adjuvemur in cœlis, quorum Reliquias pio amore veneramur in terris.

et Laudes.

4 *Ad Laudes hic canitur Hymnus :*

Gesta Wironis chorus et Plechelmi
Præsulum cantet memoranda : fidum
His et Otgeri celebris Levitæ
Jungat amorem.
Ut sacræ primi fugerent honores
Infulæ, Romam e Scotia profecti,
Vertices Papæ sed inauguranti
Denique subdunt.
Urbe dimissi, socio Levita
Galliam lustrant, subiguntque Christo
Geldriam, fixa Cruce, comminutis
Gentis idolis.
Incolunt celsam, vacuumque curis
Seculi montem Odiliæ, beatis
Angelis vita similes, Deique
Perpete laude.
Galliæ Princeps avet hic Pipinus
Annue, exutus soleas, Wironi
Consciæ mentis reserare morsus
Atque reatus.
His fidem Geldri referant Magistris,
Hos apud Numen celebrent Patronos :
Ut det æterna Deus his quiete
Consociari.

Hinc

A Hinc Deo Patri decus, ac perennis
Filio laus, Spirituique sancto,
Et pius Divos colat hos quotannis
Accola Ruræ, Amen.

ejus et sociorum laudes in variis Antiphonis:

5 *Qui ad primas Vesperas, idem ad secundas et ad Matutinas cantatur hymnus. Antiphona vero ad* Magnificat *in secundis Vesperis hæc :* O Confessores sancti, Wiro, Plechelme et Otgere, qui certaminis et laboris cursum, fidei et spei juncti zelo, hic consummastis, et in regno cœlorum gloriæ consortio copulati, assidue assistitis Dominum, intercedite pro nobis. *Aliæ ad Laudes Antiphonæ eorumdem, elogia continent. Sed præcipue octavum Responsorium in Matutinis, quod ita habet :* Cives Apostolorum et domestici Dei, Wiro, Plechelme et Otgere, qui attulistis facem et illuminastis patriam, dantes pacem gentibus, et liberantes populum Domini; audite preces supplicum, vitæ æternæ nobis poscentes præmia, qui fertis in dextris manipulos justitiæ, in gaudio metentes quæ seminastis in lacrymis. Qui attulistis *etc. Idem Responsorium recitatur in festo* Inventionis *et* elevationis *ossium* SS. Wironis, Plechelmi et Otgeri, *quod semper celebratur feria tertia post festum sanctissimæ Trinitatis, ut infra dicitur, atque* B *iidem canuntur Hymni : uti et festo* S. Plechelmi XXVI *Julii, et* S. Otgeri X *Septembris.*

colitur alibi 8 Maji,

6 *Licet porro decimo die Maji anniversaria* S. Wironis *celebritas in Ruræmondensi diœcesi agatur, non tamen eo die migravit e vita, sed octavo : quo in Ultrajectino, Daventriensi, Groningensi Episcopatibus illius agitur commemoratio, ejusque plurima meminerunt eo die Martyrologia. Et quidem quod Coloniæ excusum fuit anno* 1490 *ita habet :* Eodem die B. Wironis Episcopi et Confessoris. *Cui consentiunt multa Belgicarum Ecclesiarum manu exarata Martyrologia, quorum contextus est qui vulgatus Usuardi, sed variæ multis locis interpolatus. MS. Ecclesiæ S. Mariæ Ultrajecti ita habet :* Trajecti Wironis Confessoris. *MS. monasterii S. Martini Treviris et alia quædam :* Trajecto Wironis Episc. et Conf. *Hermannus Greven Carthusianus in additionibus ad Usuardi Martyrologium excusis Coloniæ anno* 1515 *ac dein* 1521 : In Trajecto inferiori B. Vironis Ep. Deirorum et Conf. *Quod* Deirorum *Episcopum vocat, hausit ex Pseudomarcellino, ut infra dicemus. MS. Florarium :* Eodem die depositio S. Wironis Ep. et Conf. anno salutis DCCLII. *De ejus ætate infra agemus Joannes Molanus Doctor Lovaniensis in auctario ad Usuardum :* Eodem C die Vironis Episcopi et Conf. cujus reliquiæ habentur in Ecclesia Trajectensi. *Quomodo ejus Reliquiæ sint Ultrajectum translatæ, post dicetur. Joannem Wilsonum in Martyrologii Anglicani duplici editione fefellit ambigua vox* Trajecti, *us cum sint hujus Sancti* Ultrajectum, *quod est* inferius *Trajectum translatæ reliquiæ,* Trajecti ad Mosam *sive* Maestrichti, *ut vulgo appellatur, quiescere scribat in Ecclesia Cathedrali; quæ quidem illic extitit vivente* S. Wirone, *sed paullo post thronus Episcopalis Leodium est translatus; Reliquiæ autem multo post ad Ultrajectensem Ecclesiam deportatæ sunt. In Romani Martyrologii tabulis ejus hoc ipso die ita consignatur memoria :* In Scotia S. Wironis Episcopi. *In Scotia certe natus, et Episcopatum adeptus fuit, sed hoc dimisso in Galliam Belgicam venit, et quem ante diximus, montem jam S. Odiliæ dictum incoluit, templo deinde ac monasterio ornatum, ac demum sui corporis thesauro ditatum.*

quo plurimis Martyrologiis inscriptus.

Vita S. Wironis antiqua,

7 *Vitam* S. Wironis *edidit Laurentius Surius Carthusianus ante centum circiter annos,* ex quodam, *ut ait,* egregio MS. codice descriptam, sed in gratiam lectoris mutato stylo. *Recitat ex hac Vita quædam Baronius to.* 8 *Annalium ad an* 631 *num.* 8 *et seqq. Brevem Vitæ ejusdem epitomen contexuit Molanus in Natalibus SS. Belgii, cui illa subjecit :* Hæc est summa historiæ ejus, quam sacra vetustas ad posterorum notitiam transmisit. D *Antiquam sane esse eam historiam illud argumento est, quod nusquam mentionem faciat Collegii Canonicorum ex monte S. Odiliæ Ruræmondam translati. Non tamen ejus auctorem fuisse ipsius Sancti temporibus omnino vicinum, inde conjicere est, quod monasterium S. Petri dicat* perdurare in præsens, *usque ad scriptoris nempe ætatem, qui proinde non nisi longo tempore post mortem S. Wironis videtur vixisse. At quis ille fuerit nos latet. Risum fortassis non nemini moveat, quod a Thoma Dempstero historiæ Ecclesiasticæ gentis Scotorum lib.* 16 *cap.* 1167, *quo de S. Wirone agit, scriptum est in hæc verba :* Molanus in Natalibus SS. Belgii. Anonymus apud Surium to. 3 die 8 Maji. Sed is est Gaufridus Abbas, qui jussu Lucii Pontificis Vitam ipsius luculenter et veraciter descripsit, in cujus limine sic habet : Scotia fertilis sanctorum Virorum insula *etc. Nimis profecto festine, aut potius oscitanter, ista scripsit Dempsterus. Legerat apud Molanum, non in Natalibus SS. Belgii, sed in Auctario ad Usuardum, ista :* In territorio Bisuntino, monasterio Bellæ-vallis, S. Petri Ep. et Conf. Eodem die Wironis Ep. et Conf. *ad deinde Annotatione* 4 : Petri Episcopi Tarentasiæ Vitam E scripsit Gaufridus Abbas Altæ-cumbæ, jussu Abbatum Cisterciensis et Claræ vallensis, quibus Lucius Papa injunxerat, ut Vitam ejus conscribi curarent. Est a Surio excusa. *Hactenus Molanus. Quam vero ista nihil ad* S. Wironem *spectant! Et erant apud Surium in ipso titulo Vitæ S. Petri eadem expressa. Sedit autem Lucius III Papa a* XXX *Augusti* MCLXXXI, *ad* XXV *Novembris* MCLXXXV, *cum obiisset S. Petrus anno* MLXXI, *die* VIII *Maji.*

AUCTORE J. B. ab anonymo scripta.

non Gaufrido Abbate, ut inepte quidam :

8 *Quam porro Surius mutato stylo edidit* S. Wironis *Vitam, nos primigenia phrasi scriptam nacti sumus, ex schedis Wilhelmi Lindani, primi Ruræmondensium Episcopi; itaque hic damus collatam cum MS. codice monasterii Hubergensis Wilhelmitarum in Brabantia. Hanc qui pervolverit curiosus lector, is minime Surio assentietur, in titulo admonenti,* utrum hæc integra sit historia, an potius integræ historiæ epitome, incertum se habere. *Nam qui epitomas concinnant, ii plerumque phrasi utuntur stricta ac recisa, ut amplam etiam materiam in arctum contrahere velle videantur. Ast huic auctori diffusa est et laciniis multis minime necessariis dispansa oratio. Eatenus tamen dici fortassis hæc epitome posset, quod de rebus plurimis a S. Wirone gestis vix paucula capita, multis licet verbis, exponat : ut non videatur de iis majorum* F *secutus scripta, sed exilia fortassis pittacia, quæ in monasterio montis S. Odiliæ extabant, compilasse; et quæ tum adhuc fama tenebantur, congessisse; atque vel sic (quod ipse in Præfatiuncula fatetur)* Vitam Sancti carptim expedivisse, pauca de multis particulando.

non est majoris historiæ epitome:

9 *Vitæ hujus epitome videatur potius dici illa posse, quam Surius hinc inde circumcisam vulgavit. Sed illa succinctior quam ante annos* CC *in Legenda Sanctorum Angliæ edidit Joannes Capgravius Augustinianus. Relata hæc postea est in tomum de historiis Sanctorum Coloniæ anno* MCCCCLXXXIII, *et Lovanii biennio post excusum, quem Molanus in Auctario ad Usuardum* XXV *Julii,* Legendæ tomum secundum *appellat, quasi nimirum historia Lombardica, sive Legenda Aurea, primus Legendæ tomus sit. Ita enim habet Annotat.* 5, S. Magnerici Vita excusa est, saltem ex parte, Legendæ tomo 2 cum poemate Fortunati de eodem Episcopo : *habetur ea Vita folio* 98 *hujus Legendæ. Aliud compendium Vitæ S, Wironis et sociorum confecit Joannes Gerbrandus a Leidis Carmelita, circa annum* MD *in Chronico Belgico lib.* 2 *cap.* 16.

aliæ breviore ejus Vitæ:

10 *Nihil horum scriptorum legisse videtur Joannes Trithemius, qui libro* 3 *de viris illustrib. Ord. S. Benedicti cap.* 263 *ita de S. Wirone scribit :* Wiro ex monacho

elogium ex Trithemio,

AUCLORE J. B.

A monacho Episcopus in Anglia, vir sanctus et Deo dilectus, Episcopatum deseruisse dicitur, nescio ob quam caussam: creditur autem quod propter populi cervicem durissimam, qui nec verbis nec exemplis ab iniquitate sua poterat averti. Unde Vir sanctus, ne tempus inutiliter expenderet, venit postea in Germaniam: ubi in quodam cœnobio S. Petri monasticis disciplinis se submisit, et Abbatis officium non recusavit. Cujus festum agitur VIII Id. Maji.

ed corrigendum in multis.

Paucis verbis multi insunt errores: quæ unde hauserit non video, nisi forsan unicum illum de Episcopatu in Anglia gesta, ex commentitia Vita S. Swiberti, quam fabulator quispiam sub nomine S. Marcellini protrusit. At non tamen ille aliusve monachum antea fuisse asserit: non Episcopatum deseruisse propter populi pervicaciam, non in cœnobio S. Petri disciplinis monasticis se subjecisse: non Abbatem factum. Sed singula expendere oportet. Quæ Sancto patria fuerit? qua in gente Episcopatus? an monachus, et quidem ordinis S. Benedicti antea, ac post rursum fuerit? quo tempore vixerit? quod postremum non attingit Trithemius.

§ II. S. Wironis patria et Episcopatus. An ante hunc aut post monachus fuerit? et cujus Pippini fuerit Confessarius.

Gente Scotus fuit:

B **P**rimum *ergo* Scotia, uber Sanctorum Patrum insula, stellarum numeris Sanctorum coæquans patrocinia, *eum protulit, ut in Vita num.* 2 *dicitur. Consentiunt jam citati Capgravius et Gerbrandus a Leidis, ac ceteri recentiores, Joannes Wilsonus in Martyrologio Anglicano, in Germanico Canisius, Constantinus Ghinius in Natalib. SS. Canonicorum, Miræus in Fastis Belgicis, Molanus in Natalib. Sanctorum Belgii, Petrus Galesinius in Martyrologio, ubi insigni eum ornat elogio. Willibrordus Boschartius cœnobii Tungerloensis Ord. Præmonstratensis Canonicus, in libro de primis veteris Frisiæ Apostolis, dissertatione* 83 *ita de patria S. Wironis pronuntiat:* Wiro oriundus erat ex veteri Scotia; quæ nunc dicitur Hibernia: ibi egit, ibi in Episcopum est electus, inde Romam ivit consecrandus, inde reversus in Gallias transivit. Surius, Molanus, Miræus, Officium Ecclesiæ Ruræmundensis. *Quid hi? an* Scotiæ veteris, *sive Hiberniæ, meminerunt? Ne per umbram quidem. In Galliam hanc nostram Belgicam, sive Germaniam secundam; venit cum sociis Wiro ex Scotia. Non inficior a S. Beda lib.* I *Ecclesiast. histor. gentis Anglor. cap.* 1 *scribi,* Hiberniam proprie patriam Scotorum esse: *ac* de Hibernia *quosdam Scotorum* egressos, vel amicitia vel ferro sibimet inter Pictos, *in septemtrionalibus Britanniæ insulæ partibus habitantes,* sedes, quas hactenus habent, vindicasse. *Non inde tamen consequens videtur, ut quoties Sanctus aliquis Scotus appellatur, aut e Scotia oriundus, continuo Hibernus habeatur: neque e diverso, ut in ea regione quæ sola ad hoc tempus Scotiæ nomen retinet, natus censeatur, quia Scotus vocetur, si aliunde evidens fiat, prognatum alitumque in Hibernia, quæ et ipsa ab eodem Beda* Scotia *dicitur lib.* 3 *cap.* 19. *ubi narrat. S. Furseum* ab ipsa insula patria discessisse, et per Britones in provinciam Anglorum devenisse: *cum tamen quæ hodie Scotia nuncupatur, in eadem sit insula, in qua Britones Anglique.*

an ex Hibernia,

Scotorum patria

C

etiam Scotia dicta?

12 *De* S. Wirone *unum illud fas mihi esse arbitror pronuntiare, Scotum fuisse, in Scotia natum. Suspicor autem, Vitæ illius scriptorem existimasse genitum eum in Boreali Britanniæ plaga, quæ, cum ipse scriberet, incipiebat sola fere, ut nunc, aut præcipue,* Scotiæ *nomen obtinere. Neque adversus hanc conjecturam afferri illud potest, quod sibi imitandos proposuisse dicatur,* Patricium Cuthbertum, Columbam, patriæ columnas, terræ lucernas, *quorum prior Hiberniæ Apostolus extiterit, duo posteriores ex Hibernia oriundi fuerint; nam et* S. Patricium *agnoscunt suum Apostolum Scoti, et apud se natum prædicant: Sanctus vero* Columba *Pictos Septemtrionales, qui non exiguam hodiernæ Scotiæ partem tenebant, fidei mysteriis imbuit, inque insula Hy, ab Rege Brudeo sibi donata, celeberrimum illud monasterium, quod Columkilli vocarunt, ædificavit.* S. Cuthbertus *cujas fuerit dissimulat Beda in accuratissima ejus Vita: altera quoque a Capgravio edita, etsi in Hibernia natum affirmat, tamen apud Columbam Episcopum Dunkeldensem educatum tradit: ex Beda saltem constat, in Mailrosensi cœnobio, quod sub Anglorum tunc imperio, nunc Scotorum est, monasticam vitam esse amplexum.*

an potius ex hodierna Scotia?

D

13 *Cujus vero gentis Episcopum fuisse eum statuemus? Qui S. Swiberti Vitam sub S. Marcellini nomine composuit, ut ad diem primum Martii fuse est probatum, narrat, aut comminiscitur potius, habitam Ultrajecti synodum, cui præsederit S. Willibrordus, cum S. Swiberto, interfuerint plures alii Sancti, quos enumerat:* Erant autem *inquit,* eo tempore in eadem primitiva Ecclesia Trajectensi Apostolici Pontifices et Canonici, egregii prædicatores, qui S. Swibertum Episcopum cum SS. Ewaldis sequentes, constanter Christum gentibus prædicaverunt: utpote S. Winfridus Sacerdos... Similiter S. Wiro Episcopus Deirorum, S. Plechelmus Episcopus de Massa-candida, vel secundum Bedam Candida-Casa, S. Orgerus Levita *etc. Qui* Deiri *olim fuerint, dicendum. Erat Nordanhumbrorum regnum in duos divisum populos ac regna duo,* Deirorum *et* Berniciorum: *hi a Tinæ fluminis ostio ad fretum usque Scoticum porrigebantur, illi citeriora a Tina ad Humbrum æstuarium tenebant. Meminit sæpe regni utriusque Beda, ac diserte lib.* 9 *cap.* 14, *ubi cum retulisset S. Oswinum* provinciæ Deirorum septem annis præfuisse, *de Oswio fratre S. Oswaldi ista subnectit:* Sed nec cum eo ille qui ceteram Transhumbranæ gentis partem ab Aquilone, id est, Berniciorum provinciam regebat, habere pacem potuit.

Non fuit Episcopus Deirorum

E

in Northumbria;

14 *Ast eo tempore, quo fingitur ille Synodus celebrata,* Deirorum *genti præerat Episcopus, non* S. Wiro, *sed* S. Joannes Beverlacensis, *cujus Vita datur* VII *Maji. Nam S. Wilfrido Cathedra Eboracensi dejecto sub annum* DCLXXVIII, *uti dictum est* XXIV *Aprilis, ad ejus Vitam,* duo in locum ejus substituti Episcopi, qui Northanhymbrorum genti præessent: Bosa videlicet, qui Deirorum; et Eata, qui Berniciorum provinciam gubernaret: *ac* Bosa *quidem Eboraci,* Eata in Hagulstadensi sive Lindisfarnensi Ecclesia Cathedram habuit Episcopalem. *Ordinati sunt autem Eboraci ambo ab Archiepiscopo Cantuariensi Theodoro. Principio autem regni Alfridi (qui Egfrido fratri anno* DCLXXXV, die Kal. Juniarum XIII, sabbato, *ut alibi ex Florentio Wigorniensi retulimus, a Pictis occiso, in regnum Northumbriæ successerat) Eata mortuo, Hagulstadensis Episcopus ordinatus est S. Joannes Beverlacensis. Anno vero sequenti,* cum in patriam revenisset *S. Wilfridus,* et Archiepiscopatu suo dimisso *(ut inter alios scribit Joannes Bromton in Chronico Regum Northumbriæ)* Episcopatum prædicti B. Joannis Hagulstadensis Ecclesiæ cum synodali concilio recepisset; idem B. Joannes in Eboracensi civitate Episcopatum accepit, quem annis XXXIII gubernavit. *Obiit S. Wilfridus anno* DCCIX, XXIV *Aprilis, S. Joannes an.* DCCXXI, VII *Maji: cui successit Wilfridus junior, huic Egbertus, Eadberti Regis frater, qui anno* DCCLXVI, X *Kal. Janu. decessit. Et ab hoc fabulatur Marcellinus SS. Willibrordum et socios in Frisiam missos, cum vix natus is fuerit, quando hi expeditionem illam Apostolicam aggressi sunt, a S. Egberto Abbate missi. Cum igitur præter jam memoratos alius nullus ea tempestate Antistes genti* Deirorum *præfuerit*

nam tunc alii isthic erant:

F

A *fuerit, manifestum est hallucinari Pseudomarcellinum.*

sed in patria Scotia:

15 *Quis autem non intelligat frustra illi in Anglia Episcopatum quæri, quem patriæ suæ Episcopum extitisse Vitæ ejus scriptor affirmet, patriam vero illi Scotiam fuisse? Quæ tamen Scotiæ civitas eo alumno, ac dein Præsule, gavisa sit, non liquet. Thomas Dempsterus in Menologio Scotico ita de eo ad* VIII *Maji scribit :* Dumblani Wironis Archiepiscopi, ut tunc moris erat, nulli certæ Sedi alligati, qui etiam ab infantia miraculis emicuit, Pipini Regis Confessarius. *Hoc de munere post paullo videbimus. Sed si nulli erat Sedi alligatus, cur eum patriæ suæ* plebs applausu, Clerus vocis in jubilo, omnis et ætas laudibus attollens suscepit, Episcopalique Cathedræ præposuit; *quæ nulla erat? Quomodo paullo ante dicitur,* Ecclesia illius patriæ, hominem exuente Pastore, pastoralis curæ solatio destituta, *si proprium numquam Pastorem illa habuerat? Et* Dumblano *cur præcipue tribuitur? An ibi natus? Quo auctore id constat? Non ibi certe mortuus. An ergo Episcopus? Nolim enim Archiepiscopum vocare cum Dempstero, cum duos solum habuisse Scotia thronos Episcopales legatur, et longo forsan post S. Wironis ætatem tempore, S. Andreæ et Glascuensem. Est porro* Dumblanum *civitas Caledoniæ, haud longe* B *tamen a Fortha æstuario ac Romanæ quondam dominationis limite, ad* Teith *sivi* Taich *flumen sita. Sed hæc ævo Divi Wironis Episcopo carebat, si Scotis historicis fidem habemus : nam Hector Boetius lib.* 12 *fol.* 264, *Joannes Leslæus lib.* 6, *Buchananus lib.* 7, *a Davide* 1, *qui circa annum* MCXXI *regni Scotiæ gubernacula suscepit, quatuor novas Sedes Episcopales institutas scribunt,* Rossensem, Dunkeldensem, Brekinensem, Dumblanensem. *De Dunkeldensi tamen ambigent, qui in S. Cuthberti Vita a Capgravio edita, a S. Columba Dunkeldensi Episcopo educatum eum fuisse legerint : quam tamen fidem ea mereatur Vita alibi quærimus. Secutus Dempsterum Ferrarius in generali Catalogo SS. ista scribit :* Dumblani S. Wironis Episcopi. *Atque ab eo Wirone, qui eodem die inscriptus est Martyrologio Romano, diversum credidit, ut patet, quia se Catalogum contexere scribit eorum* Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt.

an Dumblani?

an incertæ Sedis?

an Glascuensis?

16 *David Camerarius lib.* 7 *de Scotorum pietate,* S. Vironem (*ita enim appellat*) *ait,* dignum inventum, qui Glascuensem regeret Cathedram, in Episcopum electus. *Est* Glascua, *sivi* Glasqua *(ut* I *tomo Januarii, ad diem* 13 *pag.* 818 *diximus) urbs olim regni Cambrensis, dein Scotiæ Archiepiscopalis* C *ad Cluydam flumen . Cujus urbis (ut Georgius Condus lib.* 1 *de duplici statu religionis apud Scotos, pag.* 28 *testatur) primus Antistes fuit* S. Kentigernus, post mortem ob insignia sanctitatis indicia Patronus et Tutelaris, *qui, ut Joannes Istacor lib.* 2 *de gestis Scotor. cap.* 7, *ibidem* quiescit : in cujus honore templum Glascuense fundatum est, nulli templo in Scotia aut ornatu, aut in Canonicorum multitudine et præbendis pinguibus secundum. *Agit de ea urbe Cambdenus in descriptione Britanniæ pag.* 696. *Dedimus* XIII *Januarii Vitam ejusdem S. Kentigerni quem Radulphus Episcopus Cantuariensis in epistola ad Callistum Papam contra Thurstinum Eboracensem* Cantugernum *appellat. Sed quo auctore didicit Camerarius* S. Wironem Episcopum Glascuensem *fuisse? aut cur eum auctorem non nominat. Citat certe alios plures, sed prope eadem fide, qua superius gentilis ejus Dempsterus Molanum, nempe* Stephanum Abbatem in Vita S. Modoaldi libro 1 cap. 2 et 34. *Damus infra* XII *Maji eam S. Modoaldi Ep. Trevirensis Vitam, a Stephano Abbate monasterii S. Jacobi Leodii conscriptam circiter* MC *annum Christi. At nullo in ea mentio est* S. Wironis, *neque apud Surium capita sunt in libro primo* XXXIV, *sed solum* XIV. *Meminit quidem ille auctor Pipini Ducis, qui sororius erat S. Modoaldi, lib.* 1 *cap.* 2 *et* 3, *et lib.* 2 *cap.* 3. *Sed non ideo quia* D *quidam existimant* S. Wironem *huic Pipino familiarem fuisse, consequens est, ut ubi de hoc fit sermo, continuo de* S. Wirone *illata mentio censeatur.*

17 *Fuisse* S. Wironem *monachum scripsit primus fortassis num.* 10 *citatus Trithemius : sed non probat, nec plura ibidem alia, quale illud quod in Anglia Episcopum ait fuisse, quod a Pseudo-Marcellino descripsit, et nos prolixe jam refutavimus. Contrarium errorem errat Arnoldus Wion lib.* 3 *Ligni Vitæ in Annot. ad* VIII *Maji, dum affirmat,* fuisse ex monacho cujusdam cœnobii in Anglia Episcopum Scotiæ. *Et hi quidem non cujusvis instituti monachum, sed Benedictinum fuisse volunt, uti et Hugo Menardus, Benedictus Dorganius a S. Joanne, Gabriel Bucelinus, quem peculiari argumento mox refellemus. Nihil de monachili professione traditur in Vita : nedum quod eam dimisso Episcopatu denuo fuerit complexus, atque Abbas factus, sive,* in cœnobio S. Petri in Germania, *ut Trithemius, sive, ut Wion,* S. Mariæ in monte Petri, qui nunc S. Odiliæ vocatur ; *seu denique, ut Bucelinus,* in Monte S. Petri *ipsemet* insigne cœnobium excitarit, et basilicam Deiparæ, suæ Ordinisque præcipuæ Tutelaris, honori dedicarit. *Innuit perspicue Vitæ ejus historia, non fuisse ei a Pipino monasterium donatum, sed locum antea incultum,* remotum a mundi negotiis : in quo oratorium S. Mariæ semper Virgini Deique Genitricis honore constructum et consecratum est, nec non S. Petri monasterium. *Quæ duo etsi credi-* E *bile videri possit ipsius S.* Wironis *studio fuisse ædificata, ab eoque consecrata ; non tamen id omnino est exploratum, cum potuerit utrumque post ejus decessum, cum locus miraculis illustraretur, esse a piis hominibus procuratum. Non potuit tamen, sive ipsiusmet Sancti ac sociorum industria, seu Ducis Pippini liberalitate, non aliqua construi, in qua sacris operarentur, ædicula sive oratorium ; non etiam domus, in qua habitarent, et eos exciperent, qui institutionis gratia, aut Sacramentorum percipiendorum, aut valetudinis per eos divinitus recuperandæ, illuc confluebant mortales . Atque ex ejusmodi convenarum turba paullatim cœtum coaluisse religiosorum hominum reor : cujusmodi autem hi disciplinam ac regulam observarint, an Scoticorum monachorum, sive Hyensium, sive aliorum, an S. Benedicti, an denique Canonicorum seu Clericorum, qui saltem ultimis seculis locum illum incoluerunt; hactenus in incerto apud antiquiores scriptores relictum.*

incertum an antea monachus:

monasterium non videtur ei a Pippino datum,

sed ab eo ejusve causa ædificatum.

18 *Nunc ætas inquirenda* S. Wironis, *cujus duo potissimum nobis occurrunt characteres : primus quod* F Pippino *Duci Francorum familiaris fuerit : alter quod* S. Cuthberti *imitator : atque unus alterum explicat. Tres omnino fuerunt* Pippini, *quorum singulos* S. Wirone *amice usos quidam scriptores tradunt. Primus fuit SS. Gertrudis et Beggæ parens, præcipua in regno Austrasiæ dignitate sub tribus Francorum Regibus, Clotario II, Dagoberto I, et S. Sigeberto, functus ; cujus Pippini Vitam edidimus ad diem* XXI *Februarii. Hunc scribit Cardinalis Baronius to.* 8 *Annal. ad an* 631 *num.* 8, ob pœnitentiæ signum, discalceatum *consuevisse sua S. Wironi* confiteri peccata. *At longe posteriorem* B. Pippino *fuisse* S. Wironem, *ad illius Vitam* §. 4 *nu.* 49 *ostendimus, quod hic S. Cuthbertum imitandum sibi proposuisse dicatur : cum tamen moriente Pippino adhuc puer fuerit S. Cuthbertus, qui sexto post anno, nimirum Christi* DCLI, *cum oves pasceret, animam viderit S. Aidani Episcopi ab Angelis in cœlum deduci, ac tunc monasticam ipse vitam complexus admodum adhuc adolescens, obierit anno* DCLXXXVII, *haudquaquam provecta ætate. Unde conficio, cum migravit e vita* Pippinus, *vix adhuc natum fuisse* S. Wironem.

Non fuit S. Wiro B. Pippino æqualis

vix natus cum ille moreretur :

19 *Eum forte scopulum evitare voluit Gabriel Bucelinus, cum in Menologio Benedictino scripsit,* S. Wironem

A nem *post annum septingentesimum floruisse, annis circiter* XX *post S. Cuthberti obitum, ut proinde S. Cuthberti Vitam legisse potuerit a monacho Lindisfarnensi scriptam, cum Alfridus Rex Northumbriæ* 'pacifice regnaret, *qui tamen anno* DCCV *obiit. Potuit quoque, si post annum* DCC *floruit* S. Wiro, *S. Cuthberti quæ imitaretur exempla et spectasse coram, antequam in Galliam veniret, et aliorum relatione didicisse. Sed dum ab illo, quem dixi, scopulo vela retorquet Bucelinus, si tamen consulto id facit; ad alium alliditur, quem multo intentius vitatum cupiat. Scribit enim* Wironem *Episcopum ordinatum ab* Honorio *Pontifice Maximo, primo nimirum ejus nominis, qui ab anno* DCXXVI *ad* DCXXXVIII *Ecclesiæ præfuit. Non quæro, quis auctor* LXX *annos gesti Episcopatus* Wironi *assignet, quot a tempore Honorii Papæ usque post septingentesimum Christi annum fluxisse necesse est. Sed qui potuit, antequam fieret Episcopus, monachus fuisse Benedictinus, ante annum saltem* DCXXXVIII, *quo decessit Honorius? cum S. Wilfridus, apud Willielmum Malmesburiensem lib. 3 de gestis Pontificum Anglorum affirmet,* se primum fuisse qui verum Pascha in Northumbria Scotis ejectis docuerit, qui cantus Ecclesiasticos antiphonatim instituerit, qui sanctissimi Benedicti regulam a monachis observari jusserit. *Obiit S. Wilfridus anno* DCCIX, *Episcopatus suscepti* XLV. *Si antea non erat in Northumbria recepta S. Benedicti regula; minus etiam in Scotorum ditione, e qua qui apud Anglos annis* XXX *Episcopatum gesserant, et monasteria instituerant, viri alioquin religiosi, ita a ritibus Romanis abhorrebant, ut ne errorem quidem circa computum cycli Paschalis dedocere se paterentur. Quod ergo illud fuit monasterium, in quo ante Episcopatum regulam Benedictinam professus est S. Wiro? Non negamus tamen hanc eum profiteri potuisse, cum serius eum vixisse opinemur: at cum Vitæ ejus scriptor omnino de monachica professione verbum nullum fecerit, nos quoque in neutram partem quidquam statuimus.*

neque ab Honorio ordinatus:

B

nedum ante Benedictinus monachus in Scotia:

20 *Baronius quoque alibi sententiam de* S. Wironis *ætate mutavit: nam in notis ad Martyrologium, floruisse scribit circa annum Christi* DCCL, *ut et Constantinus Ghinius: MS. Florarium circa* DCCLII: *Thomas Dempsterus in historia Ecclesiast. gentis Scotor. lib.* 19, *anno* DCCLVII; *atque in Menologio Scotico, fuisse Regis Pippini Confessarium, qui tunc nempe Rex erat Francorum. Sed non optima rursus fide Constantium Felicium citat, quasi hæc in Ephemeridibus scripsit:* S. Wiro Episcopus Scot. Pipini Regis Confessarius. *At scripsit,* venisse in Franciam sub Pipino Prorege, ac vitam solitariam elegisse, atque ab eo deinde in consiliarium et Confessarium cooptatum. *Congruit Vita, quæ diserte* Francorum Ducem *appellat* Pippinum, *a quo susceptus ac magnifice honoratus est* S. Wiro. *Quamquam in Vita S. Plechelmi* Rex Francorum *appellatur, qui Regibus ipsis imperabat, uti dein filius ejus Martellus. Fuit ergo Dux, quem ante retulimus,* B. Pippinus: *Dux item fuit, et majori longe potentia pollens,* Pippinus Herstallus, *illius Pippini nepos, avus Pippini Regis. Sed eum credidit Baronius, postquam ex Alpaide pellice Carolum Martellum suscepit, plane aversum a pietate ac rebus divinis animum habuisse, ut neque ad virum Sanctum cui peccata confiteretur, et tanta præsertim submissione ac reverentia, ventitasse videatur. Imposuerunt enim Baronio Acta S. Swiberti, quæ in Annot. ad Martyrol.* 1 *Martii* fidelissime scripta *censet; cum sint fallacissimis narratiunculis consuta. Neque enim Pippinus vel legitimam conjugem Plectrudem unquam repudiavit, vel ita obstinavit in flagitio animum, ut non multa pie ageret, et locis sacris largiretur, etiam ultimis vitæ annis, eadem præsente et consentiente Plectrude. Imo ad illud ejus adulterium, sed confessione et pœnitentia expiatum, respexisse auctor videtur: cum illum ait* solitum fuisse *S. Wironi* lubrica lapsus humani detegere, nec dedignatum gratia confessionis discalceatum eum adire, ejusque oris imperio prompte parere. *Minime ergo dubium nobis videtur, de hoc* Pippino *ista esse accipienda: quod et Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad marginem annotavit. Et multo ante Joannes Gerbrandus a Leidis, cum Chron. Belgici lib. 2 cap. 15 de S. Willebrordo, Radbobo Frisonum Rege, et hoc ipso Pippino Francorum Duce egisset, sequens caput ita exorsus est:* Porro temporibus Pippini sæpe dicti Ducis Francorum, claruit... S. Wiro, ex Scotia oriundus *etc.*

non fuit Pippini Regis Confessarius post an. 750,

sed Pippini Herstalli,

C

qui licet aliquando in adulterium lapsus:

pius tamen fuit, etiam postea,

S. Wironi solitus confiteri discalceatus,

D

21 *Quod porro hic* S. Wironi, *idem* S. Plechelmo *in ejus Vita tribuitur, his verbis:* Pippinus, Francorum Rex incomparandus, in tanta veneratione eum habebat, ut singulis annis initiante Quadragesimali tempore de suo palatio descendens, nudis pedibus, regali deposita purpura, ad præfatum locum, quem Sanctus Domini famulus tenuit, ire properaret, et cum eo inivit consilium quomodo regni gubernacula secundum Domini voluntatem gubernaret, et sanctæ Fidei magnitudinem in seipso suisque subjectis adaugeret. Ibi quoque cum summo Sacerdote Domini confessione criminum facta, et accepta pœnitentia, de humanitatis parte deflet contracta. *Hoc nimirum est, quod Vitæ S. Wironis scriptor vocat,* lubrica lapsus humani detegere. *An ergo promiscue nunc* Wironi, *nunc* Plechelmo *confitebatur* Pippinus? *An potius cum alia loca disseminandæ Fidei, ac pietatis apud neophytos fovendæ gratia adisset, si tunc ad ædem Montis S. Petri Dux venisset, illo non reperto, Plechelmo confitebatur? an fortassis* S. Wiro *ante* Pippinum *et* S. Plechelmum *e vita migravit, et qui illi confiteri consueverat Dux, eadem ratione modoque deinceps S. Plechelmo confessus est?*

et quandoque S. Plechelmo.

E

22 *Dempsterus, qui nullum fere oriundum e Scotia Sanctum non illustrem editis libris facit, de* Wirone *ita habet:* Scripsit, Ordinationes Ecclesiæ suæ lib. 1, Epistolas ad Pipinum Regem lib. 1, Ad Fratres Odiliæ lib. 1. *Ubi eos libros Dempsterus vidit, vel a quopiam citatos legit?*

an S. Wiro libros ediderit?

§. III. S. Wironis reliquiæ Ultrajectum et Ruræmundam translatæ.

De S. Wironis *sepultura ista traduntur infra in illius Vita:* Ad exequias beati viri religiosorum turba non modica virorum, fletu gemituque laborans advenit: motus affluentis populi Patris abscessum condoluit, quem cives superni laudis in jubilo ferunt in ardua, cœtui jungendum Angelico. Sanctum vero corpus infra parietes præfati Oratorii S. Mariæ a Dei fidelibus, cum hymnis et psalmorum concentibus, condignæ sepulturæ traditur. Nec defuisse supernorum agmina tumulo dubitatur, cum peregrinus humani olfactus odor miræ fragrantiæ a cunctis astantibus hauritur.

F

S. Wiro honorifice sepultus,

24 *De reliquiis* S. Wironis *Ultrajectum postea translatis, ista leguntur in Breviario Ultrajectino* VIII *Maji Lect.* IX: Cujus *(Wironis)* corpus, miraculis clarum, sepultum est in monte S. Petri juxta Ruræmondam. Postea tamen præcipua Reliquiarum ejus pars, per Canonicos Trajectenses (qui in monte illo, declinantes Nordmannorum vastationem, cum Antistite suo Hungero, aliquamdiu resederant) translata est ad Episcopalem Sedem Ultrajectensem, ubi etiam in veneratione habetur. *De eadem translatione Molanus in Natalib. Sanctorum Belgii ita scribit:* Præcipuam tamen portionem reliquiarum S. Wironis, Archiepiscopalis ecclesia Trajectensis sibi asscribit. Occupato enim a Nordmannis Trajecto, Hungerus Antistes, cum paucis Canonicis, anxie Prumiam diffugit. Quorum præsentia Lotharius Rex motus, contulit

pars magna reliquiarum delata Ultrajectum

A contulit ei monasterium montis Odiliæ, ut in eo Danorum incursione liberi, divini Numinis cultum celebrarent.

seculo 9,

25 *Eam Trajectensis Ecclesiæ vastationem contigisse scribit Joannes de Beka anno Christi* DCCCLVI. *Sæpius quidem ante eum annum Frisiam et Bataviam immanis illa natio vastavit. Nam, ut habent Annales Bertiniani anno* DCCCXLVI piratæ Danorum Fresiam adeuntes, accepto pro libitu censu, pugnando quoque victores effecti, tota pene provincia potiuntur. *Anno* DCCCXLVII, Emporium quod Dorastadum dicitur, et insulam Batavorum occupant atque obtinent. *Anno* DCCCL Rorich nepos Herioldi, qui nuper a Lothario defecerat, assumptis Nortmannorum exercitibus, cum multitudine navium, Fresiam et Batavorum insulam, aliaque vicina loca per Rhenum et Vahalem devastat. Quem Lotharius cum comprimere nequiret, in fidem recepit, eique Dorestadum et alios Comitatus largitur. *Anno* DCCCLI, piratæ Danorum Fresiam et Batavos populantur. *Anno* DCCCLII, Normanni CCLII navibus Fresiam adeunt, acceptisque multis, prout ipsi statuerunt, ad alia divertunt. *Eodem anno*, Godefridus Herioldi Dani filius, conrogata manu valida, Fresiam cum multitudine navium aggreditur. *Ast anno*

quo Frisia a Normannis vastata,

B DCCCLIV Dani, intestino inter se prælio dimicantes, adeo tridui concertatione obstinatissima bacchati sunt, ut Orico Rege et ceteris cum eo interfectis Regibus, pene omnis nobilitas interierit. *Anno* DCCCLV Lotharius totam Fresiam filio suo Lothario donat. Unde Roric et Godefridus patriam, id est, Daniam, repedant, spe potestatis Regiæ nanciscendæ. *Sed eodem anno* Roric et Godefridus, nequaquam arridentibus sibi successibus, Dorestado se continent, et parte maxima Fresiæ potiuntur. *Consentiunt ut plurimum ceteri annales.*

ejusque Metropolis Ultrajectum:

26 *Quo tamen anno Ultrajectum, quod erat Frisiæ caput, vastatum sit ab iisdem barbaris, non facile est assequi. Anno certe* DCCCLVI *nihil hostile moliti memorantur. Unde quidam suspicantur, a* Lothario Augusto, *non ab ejus filio* Lothario Rege *monasterium illud* Hungero *Antistiti datum. Obiit autem* Lotharius Imperator, *Ludovici Pii filius, Caroli Magni nepos, die* XXIX *Septembris, anno* DCCCLV. *Filii illi fuere* Ludovicus II *Imperator, cui pater Italiam dedit;* Lotharius, *cui Lotharingiam;* Carolus, *cui Provinciam. Sed quocumque anno clades illa Ultrajecto illata sit, satis liquet, non facile potuisse in pristinam formam restitui eam urbem Ecclesiamque, anniversariis illis barbaricæ*

C *incursionis procellis circumsonantibus : ut proinde mirum minime sit,* Hungerum, *seu ex recenti calamitate elapsum, seu jam diu Sedes utcumque quietas, ubi saltem divina posset, quærentem, anno demum* DCCCLVIII *ad Regem* Lotharium, *cui Lotharingia Frisiaque obtigerat, confugisse. Nam die secundo Januarii, Indictione* VI, *anno regni Lotharii tertio, qui erat Christi* DCCCLVIII (*quippe qui anno* DCCCLV *inierat regnum*) *donatum est illi ab eodem Rege* Montis S. Odiliæ monasterium : *cujus donationis tabulas recitat Wilhelmus Heda, in historia Episcoporum Ultrajectensium, quas et hic promere operæ pretium videtur. Ita ergo habent.*

quare Lotharius Rex anno 858

27 In nomine omnipotentis Dei et Domini nostri Jesu Christi, Lotharius divina præveniente gratia Rex. Si locis divino cultui mancipatis quippiam muneris confirmamus, id nobis procul dubio ad æternam beatitudinem nanciscendam adfuturum esse confidimus. Igitur comperiat omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ, et nostrorum, præsentium scilicet et futurorum, industria : Quia ex relatu Guntharii, sacri palatii nostri, summi Capellani, et Hungarii, venerabilium Episcoporum, didicimus quod Trajectensis Ecclesia, quæ in honore Christi Confessoris Martini constructa esse cognoscitur, barbarica imminente nequitia, pene destructa et ad nihilum redacta sit;

Hungero Episc. et Canonicis profugis

D Canonicique olim in ea Domino militantes, passim per diversa loca quidam dispersi, quidam etiam interempti sunt. Hac denique incumbente maxima necessitate, deprecati sunt Celsitudinem nostram, ut memoratæ sanctæ Sedi, intra regnum nostrum, quietum et pacificum locum, ad consolationem et refugium Canonicorum, tribueremus. Quorum saluberrimis et sincerissimis suggestionibus, pro amore Domini Protectoris nostri, ob emolumentum etiam ac remedium animæ avi nostri Ludowici, et piæ memoriæ genitoris nostri Lotharii, quondam Augustorum, nec non genitricis nostræ Hermingardæ; seu pro salute nostra et regni stabilitate, libentissimum præbentes assensum, hos Clementiæ nostræ apices fieri jussimus, per quos in pago Maso, super fluvium Ruræ, monasterium in honore S. Petri constructum quod Bergh nuncupatur, ad præfatam Sedem Trajectensem, sub omni integritate tradimus, et per omnia tempora, ad consolationem et tutamentum Rectorum ejusdem Sedis vel Cleri famulaturum, concedimus; qualiter præsignati servi Dei, nostra percepta liberali munificentia, eos Domini misericordiam pro nostra ac prædecessorum nostrorum salute liberius exorare delectet. Et ut hæc nostræ

AUCTORE J. B.

donavit monasterium S. Wironis,

E traditionis seu pietatis largitio per futura tempora inviolabilis perseveret, manu propria eam subterfirmavimus, et annuli nostri impressione assignari jussimus. Signum Lotharii gloriosi Regis. Daniel Notarius recognovi, scripsi et subscripsi. Data IV Nonas Januarii, anno, Christo propitio, regni D. Lotharii gloriosissimi Regis tertio, Indictione sexta. Actum Prumia monasterio in Dei nomine feliciter. Amen. *Hactenus diploma.*

28 *Quod monasterium illud S. Petri*, Bergh, *ait nuncupari, id etiamnum usus accolarum habet, ut pagum illum ac monasterii templique locum* Berhg *sive* Montem *vocent : qui tamen accuratius loquuntur* Sint-Odilie-bergh *id est,* Sanctæ-Odiliæ-mons, *sive* Odiliæ-mons : *mendose apud Capgravium, et in secunda parte Legendæ antea citata*, Mons Odulæ *vocatur. Quam tamen ob causam* S. Odiliæ *mons vocetur, nondum comperi. S. Odiliæ alibi celebre nomen, præsertim in Alsatia, ubi vixit. An huc translatæ aliquæ ejus sint reliquiæ, an alia causa ejus invaluerit cultus, haud scio. Quod vero in* pago Maso *situs is locus esse dicitur, alibi monuimus, tractum omnem, qui a Trajecto superiore usque ad Batuam secundum Mosam amnem utrimque longissime protenditur, olim appellatum fuisse* Masau (*pro quo hic est* Maso) Masegau, Maseland, Mosauga, Mosavum, *sive* Mosariorum pagum *vel Comitatum. Erat autem duplex, ut in divisione regni hujus ipsius Lotharii inter ejus patruos, Carolum et Ludovicum, hunc Germaniæ, illum Franciæ Reges, anno* DCCCLXX *facta videre est apud Miræum in Codice donationum cap. 20, ubi singulis assignatur* Masau subterior, *et* Masau superior, de ista parte, *Carolo videlicet, quod ad lævum Mosæ latus jacet; Ludovico, quod ad dextrum. Ratio nominis est, quod qui fluvius Latine* Mosa *dicitur, Francis* Meuse, *Leodiensibus a Viseto oppido usque supra Dionantum* Mouse, *ad Latinum nomen propius accedente vocabulo; is a Teutonibus infra Visetum usque ad Oceanum* Mase, *sive* Maes *appellatur. In ea ipsa divisione post quinque Episcopales urbes, Ludovico tribuuntur* abbatia Suestre, *et* Berch. *Est* Suestre, *vulgo* Susteren, *nobilium Virginum Canonicarum monasterium, paulo amplius duabus leucis a* Bergh, *sive* Odiliæ-monte *distans, a S. Willebrordo ædificatum, de quo ita scribit Theofridus in ejus Vita :* Idem munificus Princeps *Pippinus*, sub chirographi conscriptione anno quarto regni Dagoberti, VI Nonas Martii, tradidit illi villam, in pago Mosariorum sitam, et a præterfluentis fluvii nomine Suestram nuncupatam. *Tribus circiter leucis ab eodem loco* Berch, *oppidum est* Gangelt

Berg dictum,

situm in pago Maso,

sive Masau,

AUCTORE J. B.

A Gangelt *ditionis Juliacensis, quod in pago quoque* Mosano *situm scribit Einardus lib. 4 de miraculis SS. Marcellini et Petri, his verbis :* Est enim fundus regius in pago Mosavo, octo circiter leucis ab Aquensi vico disparatus. Gangluden habitatores appellant. *Vocabulum autem* Pagus, *et olim a Cæsare ac Tacito, et passim a mediæ ætatis scriptoribus, non pro vico rusticano, ut nunc, sed pro districtu aliquo, plures ejusmodi vicos, aut oppida, atque etiam urbes, et latius terræ spatium complectente : unde Gallica vox* pays *profluxit. Quare* pagus Maso, *seu* Masau, *est ditio Mosæ adjacens; et utramque vocem Teutonicum* Maseland *exponit.*

id est districtu Mosano.

29 *Sed ad* S. Wironis *reliquias stylum referamus. Earum pars, ut ex Molano diximus, ab Hungero Antistite et Canonicis, domum postliminio revertentibus,* Ultrajectum *asportata videtur. Miræus tamen in Fastis Belgicis, ex propriis Officiis Ecclesiæ Ruræmondensis, ita scribit :* Cujus *Wironis* venerandum corpus in ecclesiam Ultrajectensem translatum (Danis et Nortmannis eam devastantibus) Canonici illinc profligati, ad dictum S. Petri montem, favente Lothario Rege, revexerunt : ubi multis et cœlestibus miraculis illustre fuit. *Verum unde ista hauserit Henricus Cuyckius Ruræmundensis Episcopus, cujus auctoritate Officia illa concinnata editaque anno* MDCIX *fuerunt, haud* B *conjicio. Altera multo probabilior narratio videtur, Hungerum partem earum secum asportasse, Canonicis Bergensis monasterii haud quaquam repugnare ausis.*

an reliquiæ Ultrajecto in Bergh relatæ?

30 *Pars est tamen isthic relicta, proque integro corpore deinceps forte habita, ut variis locis aliorum Sanctorum* corpora *asservari in vulgus creduntur, quamvis pars solum aliqua corporum extet. Neque palam fortassis omni populo hic constitit, partem alienatam esse. Certe scriptor Vitæ* S. Wironis *id videtur ignorasse, aut dissimulasse, cum ita scripsit :* Ad cujus sepulchrum deinde plurima sanitatum præstantur beneficia : nec inconsolatus abit adhuc hodie, qui digne celebrans ejus patrocinia, Divinam implorat gratiam [petens] sibi sua remitti piacula, præstante Domino etc.

aliquæ potius ibi relictæ,

factaque ad eas miracula:

31 *Quæ porro hic supererant reliquiæ, cum collegium Canonicorum Ruræmondam migravit, eo quoque translatæ sunt, et in æde SS. Petri et Pauli, quæ dein Sancti Spiritus est nuncupata, ac postea Cathedra Pontificali ornata, depositæ; atque singulari Numinis providentia servatæ fuerunt, ne ab sacrilegis militibus Wilhelmi Nassovii Principis Arausionensis, cum is Ruræmondam anno* MDLXXII, *die* XXIII *Julii, quinto assultu cepisset, indignis modis violarentur; cum tabu-* C *lam summi altaris, in cujus erant basi reconditæ, evertissent. Sunt eæ post annos viginti et duos repertæ : festumque Inventionis et Elevationis quotannis ritu duplici celebratur, Qua de Inventione et festo ista in officiis propriis annotantur.* Festum Inventionis et Elevationis ossium, SS. Wironis, Plechelmi et Otgeri : quod celebrandum est semper feria tertia post festum Sanctissimæ Trinitatis, SS. Wironis et Plechelmi Episcoporum et Otgeri Diaconi ossa, ante Iconoclastarum rabiem, in excavata basi tabulæ summi altaris Cathedralis Ecclesiæ sancti Spiritus Ruræmundensis, in lignea theca, cum vetusta hac inscriptione, Partes Reliquiarum SS., Wironis, Plechelmi, et Otgeri, conservata fuerunt. Quæ tempore Iconomachiæ anni MDLXXI *, hæreticis altaris tabulam evertentibus, ipsamque basim intactam relinquentibus, singulari Dei providentia ab hæreticorum furore defensa sunt. Anno vero MDXCIV, quo tempore ejusdem altaris basis renovabatur, ibidem reperta, et postea honorifice elevata sunt. Ad cujus rei et horum Diœcesis hujus Patronorum religiosam memoriam, duplex hoc secundæ classis festum est institutum, feria tertia post sacro-sanctæ Trinitatis festum semper celebrandum.

Ruræmondam a latæ :

inventæ an. 1594,

* imo 1572

32 *At quæ Ultrajectum erant asportatæ Reliquiæ, eas postmodum, eorumdam Nortmannorum metu, defodi aliterve occuli oportuit. Quod ita factum, ut latebrarum, in quas abdita erant, omnino interciderit memoria : donec Baldrici* XV *Episcopi tempore, quo et Otto I Augustus imperabat,* divina revelatione, *ut Wilhelmus Heda scribit* repertæ sunt. *De qua Inventione Joannes de Beka ista ante Hedam tradidit :* Insuper et idem Episcopus corpora SS. Werenfridi, Lebuini, Plechelmi, Wironis, Otgeri, Odulphi ac Radbodi, per mysticam revelationem adinvenit : de quibus sanctis Patronis Trajectensem ecclesiam gloriosius adornavit. *Idem Baldricus Episcopus Reliquias* S. Plechelmi *transtulit* Oldensalium, *uti latius ad ejus Vitam dicendum.* D

Reliquiæ aliæ Ultrajecti inventæ seculo 10.

VITA AUCTORE ANONYMO.

Ex Schedis Wilhelmi Lindani Episcopi Ruræmondensis.

PRÆFATIO.

Sanctorum Patrum memoriam dictis ac scriptis excolere, condignis laudum vocibus extollere, ipsum laudare qui in Sanctis suis est mirabilis [quin conveniat, est] nemo qui dubitat : cum luce clarius pateat, eumdem laudis ac sanctitatis auctorem esse, E per quem, et in quo quicquid sanctum est sanctificatur, nec sanctum esse aliquid sine eo, nec laude dignum quamquam Christianum, oportet credere. Quapropter nos Vitam vitæque cursum B. Wironis aggressi carptim expedita, pauca de multis particulando: ipsi suæ sanctitatis auctori Christo non diffidimus placere, quodcumque quis condignum ejus memoriæ satagit agere : Ducem vero regnantem non offendit, qui triumphanti militis post victoriam applaudit.

2 Igitur Scotia, uber Sanctorum Patrum insula, stellarum numeris Sanctorum coæquans patrocinia, multis ad salutem protulit *a* Wironem, nec tamen ab infimis in prosapia parentum natalibus. Qui mox lacte matris sublatus, gemellis sophiæ traditur educandus uberibus. Sed quid necesse est plura prosequi? Sub scholæ ferulis rorem ebibit supernum, ante annos curam virilem gerens et animum. Adhuc immaturus ævi majorum exempla discriminans, quadam præfiguratione præsagii sibi, quod in futuro futurus erat. Crevit autem ætate, sed præfloruit in animo nullis unquam cor implicans illecebris, nec pedem semel innixum gradibus virtutum, retraxit F ab incepto : parvipendens terrena, totoque nisu graviter anhelans ad cœlestia. His, licet in paucis, non satis dictum puto de tantæ sanctitatis adolescentulo; tamen parcendum verbis, cum utendum sit paucis, ne fastidium incultus sermo legentibus inferat, cum ad id opus nec sermo nec hora redundant : nam res verba stylumque præponderat. *b* Ast ut non potestatis, sed oneris, plurima cum paucis ad unguem perducere; ita decori est lectori pauca dictis, plura sensu percipere : nec in his meritum fides excedit.

S. Wiro Scotus, *a*

litteras puer discit,

jam tum gravis et sanctus:

b

3 Sanctus autem adolescens Wyro, ætate, sanctitate, Canonicorum graduum ordine, proficiens indies, et in annos succrescens, et florens ante Deum ut palma, ut cedrus in domo Domini multiplicatus, vir Deo amabilis et hominibus effectus est; atque mox opere protulit in lucem, quod jam puer clam mortalibus, palam secretorum inspectori sedula prælibavit intentione. Nescit itaque cœptis cedere, nec habenas voti relaxare : non frangitur in adversis, non prosperis extollitur : sacris non fatigatur vigiliis, pascitur orationibus, jejuniis hilarescit, nec una rerum sententia mutat locum propositi. Sanctos etenim Patres cum cordis obtutu præposuit sibi perplures, præsertim hos admiranda meritorum virtutumque

adolescens constans in bene cœptis,

A tumque magnitudine præcellentes, *c* Patricium, Cuthbertum, Columbam, patriæ *d* columnas, terræ lucernas; eorum exemplis cupiens inniti, religionemque sanctimoniæ anhelans æmulari. Nec solum cessat pedetentim imitari, quin etiam captus amore divino cursum capessat peregrinandi sedulo : sed eventus rerum tempus et locum differt abeundi *e*. Nec id divinitus factum errat a fide : noctes perendinat psalmodiis, æquat dies jejuniorum victimis, sibi solatio [ut sint] Sanctorum invitans patrocinia, semperque cœlica pervigil implorans subsidia : ne forsan iniquæ partis irretiretur laqueo, aut ne aliquo votum prosequi carnis impediretur impedimento.

c d e statuit peregrinari :

4 Nec longe post Ecclesia illius patriæ, hominem exeunte Pastore, Pastoralis curæ solatio destituitur: moxque concordi cunctorum voce Wiro Pastoris officio destinatur : unaque fremit populus cum Clero, non alium cœlitus exposci, neque alium acciri debere cognatæ gentis patrocinio. Sanctus vero Wiro, perituri honoris non avidus, humilitatis robore persistens, reclamat, se potius discipulum dicere, quam magistrum existere. Moris erat apud incolas ejusdem insulæ, primo Pastorem inter eos eligere, tum electum Romam dirigere, Apostolicis manibus ordi- B nandum, ordinatumque Sedem et plebem revisere. Non assensit fidelis plebs diu reluctanti Wironi, sed potius eum, licet invitum, eligendo compellit votis assensum non denegare. Tum nactus locum et tempus patriam evadendi, piæ peregrinationis amore, urgentis populi pro tempore paruit voluntati : se tamen coram Deo longe aliter habebat in mente, nec spe frustrabatur inani. Quid plura? Romam tendens, non moratur iter arripere : non ambitu terrenæ dignitatis, sed desiderio diu desideratæ peregrinationis. Fitque comes *f* Plechelmus Sacerdos viæ votique, virtute venerabilis, non majoris ævi, nec multo minoris meriti. Erat autem illis anima et cor unum in omnibus. Beatus quoque Wiro, tali comitante socio, dum partes Anglorum peragraret, divinitus adjungitur *g* Othgerus levita, flagrantisque cœlestium dulcedine postponens terrena, beati viri se subjecit patrocinio. Securius iter, quod jam sibi velle præceperat Sanctus, virtutum aggrediens, undosa freta maris, Christo duce, prospero cursu transmensus est.

eligitur Episcopus, mittitur Romam ordinandus : socios assumit Plechelmum et Otgerum. f g

5 Romam vero, quo pergere tendunt, cœptum iter prosequentes, Christo duce perveniunt. Limina sanctorum Apostolorum Petri et Pauli labris pre- C munt impressis, marmor pavimenti lacrymis irrigant, precibus et votis altaria solicitant, cœlo preces transmittunt, loca Sanctorum crebro frequentant : auditur servorum Christi gemitus et petitio, nec ab exauditu divino vel paullisper excluditur. Quod quærunt, velle, posse, perficere divinitus illis non negatur. Nam et Petrus cœli claviger cœlum aperit eorum suspiriis. Dominus autem Apostolicus his ita compertis, B. Wironem ad se jussit accersiri. Nec mora : sanctus vir aderat propere, una cum irremotis comitibus. Quem, ut coram venit, *h* Papa perspiciens in vultu, quod erat in corde persensit : moxque ruens in amplexum, lætabatur in osculo sancto, non sine lacrymis, utpote commotis non delendæ pietatis visceribus. Tandem modesto sermone potiti; Papa prior exorsus, nomen et patriam, cursumque propositi requirit in ordine. Sanctus autem vir, ut osor falsi tenaxque veri, legationis summam primo retexens per ordinem, post suæ voluntatis affectum tantæ sanctitatis viro denudans ad integrum, pedibus obvolutus, multis supplicationibus supplex exorat assensum. At Domnus Apostolicus non flectitur hujusmodi petitionibus; et malens populo Dei profectum providere, nec non fidelium electioni satisfacere, licet invitum diuque reluctatum, Episcopali D eum sublimavit ordine. Quin et Plechelmum itineris EX MS socium eodem promovit honore : eosque sibi copula supernæ dilectionis vinxit in amplexum fraternæ caritatis : et Sanctorum patrociniis ditatos, muneribus honoratos, direxit in patriam; suæ auctoritatis præcepto Beatum Wironem contestans, ne priusquam ad sua rediret peregrinandi cursum usque quaque tentaret.

cum iis sacra loca religiose obit : a Papa benigne exceptus h Episcopus ordinatur cum Plechelmo,

6 Vir autem sanctus præcepto obtemperans; inde revertendo Alpium juga superat, procellosi maris freta transmetiens et nil sinistri per diversa viarum tolerando, multis ad gaudium pervenit in propria. Quem plebs applausu, Clerus vocis in jubilo, omnis sexus et ætas populi laudibus attollens suscepit, Episcopalique Cathedræ mox omnium unanimitas præponit. Qui positus in Sede bonorum dierum claruit magnitudine, moribus, et exemplis effectus insignis, vitæ cursum coæquans doctrinis, non segniter spargendo vitæ semina populis. Nil tamen animum mutans ab incepto, clam hominibus, palam Deo, peregrinationis æstu anhelabat sedulo. Quid plura? Christi gratia, cujus inhiabat amori, diu non differt illi tempus et eventum evadendi. Adhibitis ergo sibi comitibus irremotis, Plechelmo videlicet ejusdem honoris, vitæ, votique E compote, et Odgero religiosæ vitæ Diacono, parvi pendens blandimenta parentum, delicias opum, popularis gloriæ fluxum; iter arripuit duce Christo quod jam tener in annis adoptavit in animo. Qui diversa regionum peragrans confinia, mare pervenit Gallicum : ubi navim ascendens, impetus tempestuosi vadi dextro cursu transulcando citeriori lætus admodum applicuit littori. Jam etenim ut portum tetigit, post tergum maris periculum respiciens, Deo gratias reddidit, quod jam evaserat naufragium mundi, impingendo limen exilii, procellas pelagi comparans animæ naufragiis; littoris soliditatem, quietis æternæ tranquillitati. Accingitur viarum labori, nec certus in quam tenderet partem, securus tamen de Deo, sibi non deesse ductus auxilium, qui sperantes in se non deserit usquequaque. Nec plus exul exultat in reditu longo fessus, postliminio fruiturus optatis parentum amplexibus quam vir sanctus suorum eluctatus adulationibus, incertis gavisus est exilii subjacere laboribus. Maluit enim inter alienos pauper et modicus haberi, quam inter suos dives et gloriosus computari.

a suis lætanter excipitur. Relicto Episcopatu, navigat in Galliam :

7 Inde regressus (nec via fallit euntem) Franciæ F dirigitur in partes. Cumque *i* Pippinus Dux Francorum narrante fama didicit, tales viros infra regni sui terminos peregrinari velle, totamque patriam illorum illustrasse sanctimonia; gaudio repletus, eos ad se venire fecit propere. Quos advertantes cum honore suscipiens, auditaque causa itineris, B. Wironem mox inter suos *k* timoratum cunctisque venerandum locavit, ejusque sanctitati se cum suis committens, cum summa veneratione ut patronum excoluit. Locum namque remotum a mundi negotiis, Dux ipse præfatus, providens in futurum, B. Wironi concessit ad manendum, quo liberius cum suis inibi cœlestes caperet fructus : qui locus ore vulgi *l* Mons Petri dictus *m*, in quo oratorium S. Mariæ semper Virginis Deique Genitricis honore constructum et consecratum est, nec non S. Petri monasterium decori operis artificio constructum ex lapidibus, quod perdurat in præsens. Igitur vir sanctus diu desideratum adeptus locum adiit, se suosque multis imitandos exhibuit, jam opere non moratus implere, quod a flore juventutis exercuit mentis intentione : non oculum voluptati, non aurem ludibrio, non animum accommodans levitati, semper se gravitatis anchora morumque rexit et honestatis catena.

i ad Pippinum Ducem accersitus k Montem S. Petri incolendum accipit : l m in quo cum sociis sanctissime vivit :

EX MS.

A catena. Christus in corde, Christus in ore: nec aliud præter Christum diligens, quotidie se cordis in ara Christo mactavit, vigiliis perseverando, orationibus insistendo, jejuniis incedendo; pauper rebus, dives meritorum divitiis, fortis adversus vitia, facilis ad veniam, sibi parcus, dapsilis *n* omnibus. Humilitatis caritatisque vigorem quis ambigat in his prædictis omnibus exuberare? Doctrinis et exemplis populum illuxit, multis virtutum insignibus effulsit; se terris invidebat, cœlo totus inhiabat, diademate sanctæ Crucis galeatus, tumultuantis fortunæ nescius impetum formidare, hostis antiqui machinamenta gnarus exsuperare, subditis et sociis tramitem vitæ meritis et exemplis haud segnis exhibere, manum medici gravatis peccati morbis non piguit adhibere: damna potius deflens aliena quam sua.

a Duce in Confessarium adoptatur,

a Consiliarium.

8 Tantæ etiam venerationis apud præfatum Francorum Ducem habebatur, quod ut præsulem animæ et tutorem vitæ, ob sanctitatis insigne, inter suos eum venerabatur. Nam solitus erat illi lubrica lapsus humani detegere: nec dedignatus est gratia confessionis discalceatus eum adire, ejusque oris imperio prompte parere. Consultis etiam natu majorum in- B teresse sæpius accitur, quandoquidem habilis consilio, nec futilis eloquio, non personam accipiens sed rerum veritatem palam facere non destitit. Numquam livida bilis frontem contraxit in rugam ob indignantis cujusquam livorem. Soli Deo tantum maluit placere, quam adulatrici linguæ obnoxius assentire. Per hæc et his majora vir sanctus inter homines conversando, nequaquam mutans rigorem propositi, fit grandævus ætate, sed major in virtute; gravis in annis, sed gravior in meritis. Nam se non pœnitet exilii, petiturum patriam: nec pudet laboris exacti, quiete fruiturum æterna. Fatiscit in senio, sed convalescit in animo: metam habet in promptu diu spe desideratam: terminus finitur dolorum, gaudium instat præmiorum.

Senex

febri moritur,

et sepultus claret miraculis.

9 Aderat enim tempus miserendi, quo Dominus militem emeritum remunerare disposuit: ut accitus a Superis, æternæ felicitatis intraret palatium, non moriturus, sed mutandus in melius: quia pretiosa est in conspectu Domini mors Sanctorum. Modica febrium vi correptus, carnis extasim mutans in ortu vitæ, felicem cœlo reddidit animam, sinibus Abrahæ per manus Angelorum transferendam. Ad exequias beati viri turba non modica religiosorum virorum, fletu gemituque laborans, advenit: motus af- C fluentis populi Patris abscessum condoluit, quem cives superni, laudis in jubilo fuerunt in ardua cœtui jungendum Angelico. Sanctum vero corpus infra parietes præfati oratorii S. Mariæ a Dei fidelibus cum Hymnis et Psalmorum concentibus condignæ sepulturæ traditur. Nec defuisse supernorum agmina tumulo dubitatur, cum peregrinus humani olfactus odor miræ fragrantiæ a cunctis astantibus hauritur. Celebratur autem ejus festivitas octavo Idus Maji. Ad cujus ergo sepulcrum deinde plurima sanitatum præstantur beneficia: nec inconsolatus abit adhuc hodie, qui digne celebrans ejus patrocinia, divinam implorat gratiam, et sibi sua [petit] remitti piacula, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui regnat et gloriatur cum Deo Patre sanctoque Spiritu, per secula. Amen.

ANNOTATA.

a *Ita MS. Lindani; et Capgravius promiscue nunc* Wironem, *nunc* Wyronem *scribunt; plerique alii* Wironem.

b *Absunt ista a Surio, usque ad num.* 3.

c *Coluntur hi Sancti,* Patricius *Ep.* 17 *Martii,* Cuthbertus *Ep.* 20 *Martii,* Columba *Abbas* 6 *Junii.* D

d *Sur.* columbas.

e *Deest id Surio, nec satis liquet quid sibi velit, cum nihil difficile creditu præcedat.*

f *Colitur* S. Plechelmus *Ep.* 15 *Julii: in diœcesi Ruræmundensi* 26 *ejusdem.*

g S. Othgerus *Diaconus colitur* 10 *Sept.*

h *Hunc conjicio* S. Sergium *fuisse, qui et S. Willebrordum Episcopum ordinavit, seditque ab anno* 687 *usque ad* 701. *Gabriel Bucelinus, et Joannes Spotiswodus censent ab* Honorio I *consecratum S. Wironem, quod in prolegomenis refutavimus.*

i *Supra ostendimus maxime credibile videri, hunc* Pippinum Herstallum *fuisse, Caroli Martelli patrem, Pippini Regis avum, nepotem B. Pippini, itidem Ducis.*

k Honoratum, *legi debere, censet quidam.*

l Bergh *appellatur in diplomate Lotharii Regis, anno* 858 *dato, quod supra recitavimus: vulgo nunc* S. Odiliæ mons, *sive* Odilie-bergh: *Capgravio* Mons Odulæ.

m *Capgravius hæc alio transfert, ita scribens:* Et S. Wyronis corpus translatum est in Trajecto, in E quo oratorium in sanctæ Dei Genitricis honore est constructum et consecratum, necnon S. Petri monasterium. *Surius cum Lindani Episcopi MS. consentit.*

n Δαψιλής, *largus, benignus, multa fundens.*

TRANSLATIO ECCLESIÆ COLLEGIATÆ

Ex Monte S. Odiliæ in urbem Ruræmundam.

Ex Archivio Ruræmundensis Ecclesiæ ab Adriano d'Abreu Rectore Collegii Ruræmundensis Societatis Jesu submissa.

a Reinaldus Dux Geldriæ

In nomine Dei. Amen. Nos *a* Reinaldus, Dei gratia Dux Geldriæ et Comes Zutphaniæ, universis præsentem paginam inspecturis, salutem in Christo et rei gestæ cognoscere veritatem. Coram nostra præsentia Comitali venerabiles et discreti viri, Canonici ecclesiæ Collegiatæ Montis Odiliæ Leodiensis diœcesis, lacrymabiliter sunt conquesti, quod cum dicta sua ecclesia in nostro Ducatu ac Dominio de Montfort sit, in loco deserto, nemoroso, et solitario situata, ibidemque et in locis circumjacentibus, sæpius et quasi continue, consueverunt discordiæ et guerræ graves suboriri. Verum etiam quod plures malitiosi prædones, nocturni et occulti, Deum et F ecclesiam præ oculis non habentes, dictis Canonicis et eorum bonis insinuantes, per rapinas, furta, incendia nocturna, diffidationes, deprædationes, invasionesque quam plurimas et alia pericula gravia, ipsos invaserint, et adhuc occulte et hostiliter invadere nituntur minus juste. Quapropter dicti Canonici, hujusmodi pericula et defectus bonorum temporalium, quibus a malignorum incursibus sæpius sunt prædati, amplius sufferre non valentes, motu justo et legitimo cogente, qui merito cadere possit in quemlibet virum constantem, ad oppidum nostrum Ruræ-mundense, tamquam ad locum defensionis et refugii, effugerunt; et ad Capellam sancti Spiritus, infra dictum oppidum sitam, apud quam est locus aptus et sufficiens pro domibus claustralibus, et aliis necessariis procurandis, suum Collegium transferri desiderant, ut divinus cultus, qui propter pericula prætacta sæpius est diminutus et frequenter diminuitur, augeri valeat, et ipsi Canonici in pacis tranquillitate et mentis devotione Domino valeant famulari, nostrum consensum et assensum ad dictam translationem faciendam, tamquam ab eorum Domino temporali, humillimis precibus postulaverunt. 2

a Canonicis bellorum et prædonum damna multa passis rogatus

cum locum Ruræmundæ

A *concedit:* 2 Nos igitur præmissis dictis Canonicis illata ad mentis aciem dirigentes, et eorum humilibus precibus et evidentibus necessitatibus compati paterna affectione volentes, ad præmissam translationom faciendam sæpedictis Canonicis nostrum consensum, et assensum, et favorem in Dei nomine conferre volumus: et propter præmemorata pericula et divini cultus augmentum, aliasque causas rationabiles: et justas, nobis ab eisdem expressas, nostri sigilli munimine conferimus, et libera voluntate in Dei nomine duximus impertiri. Datum anno Domini MCCCCLXI ipsa die B. Gertrudis Virginis. *Hæc translatio etiam confirmata est per* Eduardum *b* de Geldria, *Dominum temporalem in Montfort per diploma ejusdem fere tenoris, prout præcedens, datum anno* MCCCLXI *die tertia mensis Aprilis. Deinde confirmata est a* Magistratu et Oppido Ruræmundensi, *adhibitis libertatibus decretalibus, aliis Canonicis a jure debitis, et consuetis, juribus Domini Ducis Geldriæ dictæque Civitatis per omnia salvis et illibatis: et desuper confectæ fuerunt litteræ ejusdem ferme tenoris, prout præcedentes anno Domini* MCCCLXI *die* XX *Aprilis. Eadem deinde confirmata fuit per* Episcopum Ultrajectensem et Præpositum dictæ Ecclesiæ Montis Odiliæ, *per diploma ut sequitur.*

b consentiente Domino de Montfort, urbe Ruremundensi,

3 Joannes *c* Dei gratia Episcopus Ultrajectensis, B nec non Hugo Vustinck Canonicus Trajectensis ac Præpositus montis Odiliæ Leodiensis Diœcesis, universis et singulis præsentes litteras inspecturis facimus manifestum, quod nos, de consensu Capituli ecclesiæ nostræ Trajectensis, Translationi Ecclesiæ Montis Odiliæ Collegiatæ Leodiensis diœcesis, ad oppidum Ruræmundense ejusdem diœcesis, et ad Capellam S. Spiritus ibidem per Reverendiss. in Christo Patrem D. Engelbertum Episcopum Leodiensem factæ aut faciendæ, ex certis et legitimis causis, dictum Rev. Patrem et nos moventibus, nostrum consensum adhibuimus, prout et assensum in his præsentibus consentimus, sub modo et forma infra scriptis. Imprimis, quod ad nos Episcopum Trajectensem prædictum, et nostros in perpetuum successores, Præpositurae dicti loci de Ruræmunde seu Capellæ ibidem, et ad nos Præpositum et nostros qui pro tempore fuerunt successores Canonicatuum et præbendarum omnium et singularium, aliorumque beneficiorum ejusdem Capellæ pro tempore vacantium, provisio et collatio pertinebit, et pertinere debeat pleno jure, pro ut hactenus ad nos pertinuit et pertinere consuevit in loco Montis-Odiliæ præli- C bato: et quod privilegia quæcumque, præsertim donatio Montis-Odiliæ prædicti, a Christianissimo Imperatore Lothario facta Ecclesiæ nostræ Trajectensis, Ecclesiæ Montis Odiliæ prædictis et nobis competentia, salva et in suo robore permaneant, perpetuis temporibus duratura: et quod omnibus et singulis hujusmodi privilegiis, libertatibus, statutis et consuetudinibus et aliis juribus universis, nobis in loco Montis-Odiliæ communiter vel divisim competentibus utamur, et uti, frui liceat pacifice et quiete in oppido Ruremundensi prælibato, salvo nobis jure nostro ecclesiæ in loco Montis-Odiliæ sæpe dictis. In cujus rei testimonium nos Episcopus Trajectensis, nec non Hugo Vustinc Præpositus Montis Odiliæ prædicti, sigilla nostra præsentibus duximus apponenda. Datum anno Domini MCCCLXI, mensis Aprilis die XX. *Deinde accessit confirmatio per Episcopum Leodiensem uti Ordinarium, prout sequitur.*

c Translatione Capituli confirmantibus Episcopo Ultrajectino,

4 In nomine Domini. Amen. Universis præsentem paginam inspecturis, Engelbertus *d* Dei gratia Ecclesiæ Leodiensis Episcopus, salutem in eo, qui de terris ascensurus ad cœlum pacem nobis reliquit. Etiam inter curas innumeras, quibus ex nostri Pontificalis officii debito assidue perurgemur, illa potissimum insidet cordi nostro, ut Ecclesiæ nostræ vigilantiæ commissæ debitis non fraudentur obse- D quiis, et earum personæ cultui deputatæ divino, pacis tranquillitate vigeant. Scimus enim quod non nisi pacis in tempore bene colitur pacis Auctor. Pridem igitur nobis in Christo dilecti Capitulum singularesque Canonici ecclesiæ S. Petri montis-Odiliæ, nostræ diœcesis, auditui nostro reserarunt, quod dicta eorum ecclesia in loco deserto, nemoroso, et ab hominibus remoto, omnique carente defensionis præsidio situata; ac illius Canonici ad divinum officium in ea peragendum ordinati, per malignorum prædonum sive raptorum Dei timorem non habentium incursus, a multis retroactis temporibus facta sacrilegia, incendia, deprædationes, nocturnos egressus, rapinas, diffidationes et invasiones corporum et bonorum, aliaque grandia pericula et varia dispendia sæpius sustinuerint, et de die in diem miserabiliter patiantur: adeo quod ipsa ecclesia calicibus, ornamentis perpotius privata, ipsiusque Canonici plerumque bonis suis spoliati fuerint; nonnumquam etiam propter diffidationes, invasiones, et insultus eis factos in ipso loco habitare, et de suis habitationibus ab ecclesia plurimum distantibus ad ecclesiam ipsam pro divinis in ea celebrandis accedere, ob mortis et cruciatus corporis periculum evitandum ac suorum corporum metum, qui in quemlibet virum E constantem non immerito cadere poterat et potest, nequaquam ausi fuerint, prout nec etiam audent in præsenti. Propter quæ dicta ecclesia pluries hactenus divinis Officiis defraudata extitit, ad de die in diem defraudatur.

d Episcopo Leodiensi

EX MS.

attenta gravitate periculorum in loco priori,

5 Verum cum invalescentibus, pacis æmulo procurante in partibus Ducatus Geldriæ, in quo dicta ecclesia consistit, plus solito guerris et discordiis, locus et tempus pacis dictis Canonicis ad serviendum in ipsa ecclesia Domino virtutum, nequaquam provenire speretur; Nobis humiliter supplicarunt, quatenus dictam ipsorum ecclesiam ac ipsos, et eorum Collegium, ad oppidum Ruræmundense præfatæ nostræ diœcesis, ipsi ecclesiæ satis vicinum plurimumque populosum, murorum, mœnium, et turrium præsidio circumdatum, a nobis et ecclesia nostra Leodiensi descendens in feudum, et ad capellam sancti Spiritus in eodem oppido constructam, circa quam domos claustrales ædificare, et habere, ac pacifice cessantibus dictis rapinis et insultibus habitare, nec non pacis Auctori servire secure poterunt, transferre; dictamque Capellam eisdem tradere et assignare, et in Ecclesiam Collegiatam erigere et constituere dignaremur; præsertim cum ad hoc accederent voluntas et consensus Venerabilis viri Præ- F positi ejusdem Ecclesiæ montis Odiliæ, Canonicatuum et præbendarum ipsius Ecclesiæ Ordinarii Collatoris, ac venerabilis Patris Domini Trajectensis Episcopi, ad quem spectat Præpositurae ipsius Collatio, nec non Illustris Principis Domini Reinaldi Dei gratia Geldriæ Ducis, sub et in cujus jurisdictione locus uterque constitit, et nobilis Eduardi fratris ejus, consanguineorum nostrorum; et insuper honesti viri Godefredi de Elmpt, Investiti parochialis ecclesiæ Ruræmundensis ipsius capellæ Patroni, in cujus parochia dicta capella consistit, Reverendissimique in Christo Patris ac Domini D. R. de Ursinis, divina providentia S. Adriani Diaconi Cardinalis et Archidiaconi de Campinia in ecclesia nostra Leodiensi, in cujus Archidiaconatu eadem Capella situatur. Nos autem super his cum debita maturitate procedere volentes, de præmissis inquiri fecimus diligenter veritatem, et per inquisitionem eamdem invenimus, suggesta nobis pro parte dictorum Capituli et Canonicorum fuisse vera.

assensu habentium interesse,

6 Volentes igitur ecclesiam ipsam Collegiatam ac personas illius a memoratis tribulationibus, persecutionibus,

et Ruræmundensis loci aptitudine,

EX MS.

A tionibus, et oppressionibus intolerabilibus stipare; ac in loco pacis, in quo Domino devotum valeant impendere famulatum, collocare; [et certiores redditi] de ipsius loci, ad quem se transferre desiderant, idoneitate, ac bona devotione, quam populus ipsius oppidi erga Deum et sanctam ejus Ecclesiam [habent]; Capitulum, Canonicos, Collegium, et Præposituram Montis-Odiliæ, cum omnibus privilegiis, juribus, honoribus, bonis, decimis, et rebus aliis ad eos et dictam ipsorum Ecclesiam quomodolibet spectantibus, de consilio et assensu Ven. Capituli nostri Leodiensis, nec non de Dominorum Trajectensis Episcopi, Ducis Eduardi, Præpositi, Archidiaconi et Investiti prædictorum, ac honorabilium virorum, Judicis, Scabinorum, Magistrorum-civium, Consulum, totiusque Civitatis dicti oppidi Ruremundensis speciali assensu, in Dei nomine, auctoritate nostra ordinaria, ad ipsum oppidum Ruremundense et Capellam sancti Spiritus in illo sitam transferimus; ipsamque Capellam cum suis juribus et pertinentiis universis ex nunc dictis Præposito et Capitulo donamus, et eamdem in collegiatam ecclesiam erigimus, facimus, et constituimus: statuentes ut dicti

ad erectionem claustri collegialis,

B Canonici ex nunc in ipsa ecclesia sancti Spiritus conventualiter ac perpetualiter horas Canonicas nocturnas et diurnas ac cetera divina officia celebrent, residentiamque faciant in ea personalem, prout hactenus in ipsa ecclesia Montis-Odiliæ facere tenebantur et consueverunt; ac domos claustrales circa eam sibi procurent seu ædificent, in quibus ipsi Canonici eorumque successores, incolarum dicti oppidi protecti munimine, valeant, tamquam in tabernaculo fiduciæ et pulchritudine pacis et opulenta requie, perpetuis temporibus habitare.

sub iisdem quibus ante privilegiis et juribus

7 Damus insuper dicto Capitulo et Canonicis, per nos, ut præmittitur, translatis liberam facultatem, licentiam, et auctoritatem, reliquias, ornamenta, libros, calices, campanas, altaria, sedesque chorales sive stalla Chori et res alias dictæ ecclesiæ Montis Odiliæ, spirituales et temporales, de quibus ipsis expedire videbitur, ad dictam ecclesiam sancti Spiritus transferendi; ac ipsam ecclesiam sancti Spiritus, si et cum opus fuerit, augmentandi, et contra illam cœmeterium construendi, consecrarique faciendi, ac in ipsa Capella et oppido Ruremundensi, quantum ad personas Collegii eorumdem, utendi omnibus et singulis juribus, libertatibus, franchisiis, privilegiis, immunitatibus et consuetudinibus, licitis

C et honestis, quibus hactenus in dicta ecclesia Montis. Odiliæ usi sunt et gavisi. Eisdemque Canonicis et Capitulo vi horum concedimus in dicta ecclesia sancti Spiritus et ejus cœmiterio sepulturam, salvo semper jure parochialis ecclesiæ, a qua corpora sepelienda continget assumi. Decernimus insuper domos claustrales antedictas, postquam ad habitationem ipsorum Canonicorum fuerint perpetuo deputatæ, illa libertate gaudere, qua gaudent domus claustrales Canonicorum ecclesiarum Collegiatarum nostræ diœcesis.

absque cujusquam præjudicio;

8 Et ut hæc præsens nostra translatio nemini paret præjudicium, sed unicuique jura sua conserventur illæsa, volumus et ordinamus, quod collatio Præposituræ Ecclesiæ prædictæ sancti Spiritus, quæ hactenus ecclesia Montis-Odiliæ dicebatur, et Canonicis ecclesiæ Trajectensis, per Dominum Trajectensem pro tempore existentem, dumtaxat assignari consuevit, ad ipsum Dominum Trajectensem Episcopum pertineat; et Canonicis Trajectensibus dumtaxat per eum, quoties vacaverit, conferatur: quodque Præpositus ipsius ecclesiæ sancti Spiritus, Canonicatuum et Præbendarum, per nos de ipsa ecclesia Montis-Odiliæ ad dictam ecclesiam sancti Spiritus translatarum, Patronus et Collator permaneat, ac omnimodum jus habeat in dicta ecclesia sancti D Spiritus, quod hactenus in ipsa ecclesia Montis-Odiliæ habere consueverat, donatione loci Montis-Odiliæ a Divæ memoriæ Lothario Romanorum Imperatore ecclesiæ Trajectensi facta, cum ceteris juribus, libertatibus, privilegiis, exemptionibus, statutis et consuetudinibus eidem ecclesiæ Trajectensi in ipsa ecclesia Montis-Odiliæ tempore translationis hujusmodi competentibus, de quibus legitime constare poterit, ipsi ecclesiæ Trajectensi perpetuo salvis remanentibus et illæsis: nobisque placet, quod illis, quantum jura patientur, sine nostro et Ecclesiæ nostræ Leodiensis præjudicio, in ipsa ecclesia sancti Spiritus uti valeant, quemadmodum illi in dicta ecclesia montis Odiliæ ante præsentem translationem utebantur.

ita tamen ut priori loco maneant ministri quatuor,

9 Præterea, ne dicta ecclesia S. Petri Montis-Odiliæ, ac capella B. Mariæ ipsi contigua, desolatæ penitus remaneant, ac divinis omnino defraudentur officiis; volumus et ordinamus, quod in ipsis ecclesia et capella præfatis hi remaneant Sacerdotes, videlicet, Investitus ejusdem ecclesiæ parochialis ac capellanus Altaris B. Catharinæ, nec non altaris B. E Mariæ Magdalenæ, in ipsis ecclesia et capella Montis-Odiliæ situatorum, una cum Matriculario ipsius ecclesiæ parochialis: quodque ipsis ecclesiasticis Montis-Odiliæ omnia ministrent dicti Canonici, quæ ante præsentem translationem eisdem ministrare tenebantur et consueverunt.

et salvetur jus Episcopi et Archidiaconi Leodiensis,

10 Per præsentes autem translationem, donationem, concessionem, ordinationem, constitutionem, voluntatem, ac erectionem, non intendimus in aliquo juri et jurisdictioni nobis et Ecclesiæ nostræ, in ipsis ecclesiis Montis-Odiliæ ac sancti Spiritus, nec non personis earum antea competentibus, quin imo nec dicto Domino Archidiacono quoad institutionem et admissionem Capellani, qui in dicta ecclesia sancti Spiritus ante præsentem translationem existebat, perceptionemque fructuum beneficii ejusdem tempore vacationis illius provenientium hactenus sibi competentes, in aliquo præjudicare: quin imo volumus, quod nobis et nostris successoribus Episcopis ac Ecclesiæ Leodiensi, nec non quoad præmissa specialiter reservata dicto Domino Archidiacono jura nostra et ipsius Archidiaconi perpetuo intacta permaneant et conserventur illæsa, ipsius Capituli per nos translati juribus, privilegiis, jurisdictionibus, et consuetudinibus in eisdem ecclesiis ac ipsorum personis, quoad omnia et singula alia, nihilominus semper salvis. Ordinamus insuper, quod dictus Capellanus ipsius ecclesiæ sancti Spiritus cum dictis Canonicis horas Canonicas nocturnas et diurnas continuo frequentare decantareque teneatur, illisque subsit et pareat in licitis et honestis, ac cum illis distributiones quotidianas percipiat, veluti dicti Capellani Montis Odiliæ facere ac subesse consueverunt.

Leodiensi Capitulo singula confirmante.

11 Nulli ergo horum præsentium sive futurorum liceat præmissis in aliquo contraire. Si quis autem ausu temerario hæc attentare præsumpserit, indignationem sancti Spiritus ac beatæ intemeratæque Virginis Mariæ, Beatique Lamberti Martyris, cujus sumus in regimine Leodiensis Ecclesiæ licet immeriti successores, ad quorum laudem, gloriam et honorem præmissa fecimus, ac nostram poterit procul dubio formidare. Quidquid insuper in contrarium actum fuerit, irritum decernimus et inane. In quorum omnium testimonium, robur, et munimen, litteris præsentibus sigillum nostrum duximus apponendum. Et nos Vice-decanus, Archidiaconus, et Capitulum Leodiense præmissa de nostro consilio et assensu salubriter facta et ordinata fuisse protestamur, ac eisdem nostrum consensum sive præsentiam impertimur. In quorum testimonium ipsis litteris sigilla

A sigilla nostra duximus apponenda. Datum anno Dominicæ nativitatis MCCCLXI, Mensis Maji die duodecima. *Porro dicta ecclesia sancti Spiritus Ruræmundæ ex Collegiata facta est Cathedralis anno* MDLXIX *mensis Maji die* XI, *quando Reverendiss. Dominus Wilhelmus Damasi Lindanus, primus Ruræmundensis Episcopus, ad Residentiam venit, nunc vero ad ædem S. Christophori translata Sedes Episcopalis est.*

ANNOTATA.

a *Hic est* Reinaldus 3, *cujus avus* Reinaldus I *in Woeringano prælio captus, jus suum Limburgense cessit Joanni primo, Duci Brabantiæ : at pater* Reinaldus 2 *a Ludovico Bavaro Imperatore creatus est primus Dux Gelriæ, cui anno* 1343 *successit Reinaldus* 3, *mortuus anno* 1371.

b Eduardus, *frater Reinaldi* 3, *qui hunc dicto an.* 1361, 25 *Maji in bello victum, detinuit captivum : ambo obierunt anno* 1371, *et in iis defecit familia Nassavia Ducum Gelriæ.* D EX MS

c Joannes Vernenburgensis, 48 *Episcopus, sedit ab* 8 *die Septembris* 1364 *usque ad* 23 *Junii* 1371, *quo subito extinctus fuit.*

d Engelbertus de Marca *per Clementem VI Papam anno* 1345 *Avenione Episcopus Leodiensis constitutus, et anno* 1363 *ad Archiepiscopatum Coloniensem erectus est.*

e Reinaldus de Ursinis, *a Clemente VI creatus anno* 1360 *Cardinalis, mortuus Avenione* 6 *Junii an.* 1374, *sepultus ad Minores.*

DE SANCTO PETRO

EX ORD. CISTERCIENSI ARCHIEP. TARENTASIENSI,

BELLA-VALLE IN BURGUNDIA.

G.H.

B *ANNO MCLXXV.* Illustravit *Ordinem* Cisterciensem, *imo Ecclesiam universam,* S. Petrus, *ex dicto Ordine ad Archiepiscopatum* Tarentasiensem *assumptus; atque, uti ex anno obitus ejus mox referendo constat, natus est anno* MCII; *cum dictus Ordo in solo monasterio Cisterciensi radices ageret, ut suos ramos postmodum extenderet, per quatuor primarias filias quæ ex eo processerunt, videlicet Abbatia de Firmitate anno* MCXIII, *ac sequenti Pontigniacum, tum anno* MCXV *Claravallis et Morimundus. Ab his inter proxime constructa cœnobia fuit* Bona-vallis, *anno* MCXVIII, *in qua* S. Petrus *vitam monasticam auspicatus, anno ejusdem seculi* XXII, *ac dein Abbas primus* Stamedii *in diœcesi Tarentasiensi anno* XXXII *creatus, ordinatus demum est* Archiepiscopus Tarentasiensis *anno* XLII *dicti seculi duodecimi. Est* Tarentasia *seu* Tarantasia *provincia Ducatus Sabaudiæ et urbs Episcopalis, hodie* Mostier *seu* monasterium in Tarentasia, *inter Alpes Grajas ad Ortum, Maurianam ad Meridiem, Sabaudiam propriam ad Occasum, et Fossiniacum tractum ad Boream. Urbs ipsa sita ad Isarum fluvium, habet Ecclesiam Metropolitanam S. Petro dicatam, et duas sibi subjectas Sedes Suffraganeas urbium scilicet Sedunensis et Augustæ Prætoriæ. Rexit hanc suam Sedem et diœcesim S. Petrus annos triginta tres ab anno dicto* MXLII *usque ad ann.* MLXXV : *quo arbitramur e vita hac mortali ad æternam et cœlestem* VIII *Maji migrasse.*

Natus an. 1102, *monachus* 1122, *Abbas* 1132, *Archiepiscopus* 1142, *mortuus* 1175 *8 Maji*

C 2 *Annus obitus ab aliis traditur* MCLXXI *aut* MCLXXIV, *quo ultimo anno Robertus de Monte, qui tunc florebat, in Appendice ad Chronicon Sigeberti, ista a S. Petro peracta scribit :* Archiepiscopus Tarentasiæ, qui fuerat monachus de Ordine Cisterciensi, per quem in nostris temporibus in exhibitione miraculorum Deus benedicitur, cum Abbate Cisterciensi Alexandro, missus a Domino Papa venit ad Regem Francorum, pro reformanda pace inter Regem Angliæ Henricum et filium ejus Regem juniorem; sed impedientibus hominum peccatis, parum profecit. *Hæc ibi. Fervebant tum maxime bella; sed postea circa festum S. Michaelis dicti anni pax provenit. Interim ut Robertus præcedentibus subjungit,* Circa Pascha *dicti anni* MCLXXIV Ricardus, Electus Cantuariensis, a Papa Alexandro sacratus est Anagniæ : Rogerium, Electum Batensem socium ejus, sacravit Archiepiscopus Tarentasiæ. *Hic* Rogerius, *aliis* Reginaldus, *post consecrationem Richardi Roma scripsit Henrico Regi Angliæ de rebus peractis, qui a Godwino in Bathoniensibus dicitur* consecratus in oppido S. Joannis in Sabaudia; *et bene : sed perperam additur* per Richardum Cantuariensem Archiepiscopum *actum, quod* S. Petrus Archiepiscopus Tarentasiensis *præstiterat : id vero ante mensem Majum dicti anni* MCLXXIV *non potuit peractum fuisse. Proinde morbus et obitus non potuit dicto mense istius anni contigisse in monasterio* Bellæ-vallis, *in Burgundiæ Comitatu et diœcesi Vesontionensi, sed ad annum sequentem necessario differendus est. Est inter alia dictæ Burgundiæ cœnobia aliquod de Caritate dictum, ex memorata* Bella-valle *prognatum; in quo servatum MS. asserit,* in S. Petri transitu fuisse annum millesimum centesimum septuagesimum quintum. *Sammarthani asserunt,* Ebrardum LXI Archiepiscopum Vesontionensem interfuisse funeri S. Petri Tarentasiensis Archiepiscopi, vita defuncti in monasterio Bellæ vallis anno MCLXXV, ut fidem facit epitaphium, testaturque Gaufridus Abbas in Vita MS. *Idem confirmant dicti Sammarthani in Archiepiscopis Tarentasiensibus* in S. Petro, XXXIV *Archiepiscopo et hoc ejus epitaphium addunt.*

cum fuisset an. 1174 *pro pace missus,*

et Bathoniensem Episcopum consecrasset.

E *Annus* 1175 *morti tributus in Vita MS.*

Stirpe Viennensis fuit, Abbas Stamediensis,
Maximus Alpensis Præsul Tarantasiensis,
Anno milleno centeno septuageno
Quinto transivit, ad cœlos Petrus et ivit.

et eptiaphio:

3 *Alii primum ultimi versus verbum immutarunt, et pro* Quinto *posuerunt* Primo, *quod nullo modo fieri potest : quo tamen modo excusum est in Vita ejus apud Laurentium Surium, et plurimi secuti fuerunt, et inter illos Angelus Manrique tomo* 1 *et* 2 *Annalium Cisterciensium digessit hoc modo annos nativitatis, ingressus in Ordinem Cisterciensem, susceptæ Abbatiæ atque Archiepiscopatus Tarentasiensis. Verum in* 3 *tomo cognovit se aberrasse, et annum obitus non asseruit, ut prius fecerat, fuisse* MCLXXI, *sed progressus est ad annum* MCLXXIV, *qui etiam notatur in MS. Monasteriensi Vitæ. Verum ut ostendimus, tum mense Majo consecravit Reginaldum Episcopum Bathoniensem : quem locum omittens Manrique, solum priorem adducit de legatione S. Petri pro pace componenda. Addit, in Chronico Ægidii de Roia monachi Dunensis tradi,* anno MCLXXIV S. Petrum obiisse. *Extat inter Annales Rerum Belgicarum, a Francisco Swertio editos, dictum Chronicon ex MS. Dunensi ab Andrea Schotto erutum, in quo nulla S. Petri fit mentio. Tertio loco allegat Gaufredum in Vita num.* 22 *asserentem, quod* Petrus Longi-vadi *altare in memoria S. Bernardi dedicarit, ac proinde post hujus Canonizationem superfuerit. Illam autem factam fuisse* XVIII *Januarii anni* MCLXXIV

F *aliorum sensus rejectus*

de morte obita an. 1174

Ex ms. quo altare ad honorem S. Bernardi consecravit

A MCLXXIV *late probat cap.* 1; *ac dein cap.* 2 *ostendit,* basilicam Claravallensem dedicatam fuisse XV Octobris *et* sequenti anno in Capitulo Generali susceptum cantum de S. Bernardo, *quando potius altaria illi erecta fuisse arbitramur. Erat autem* Longum-vadum *filia Claravallis in diœcesi etiam Lingonensi, quo potuit Petrus venisse aliquamdiu ante obitum suum, et inde* Bellam-vallem *devectus in itinere æger, ac dein mortuus ibidem fuisse. Dicto anno* MCLXXIV S. Petrus *dedicavit sacellum novum in castro* Mont-morenciano, *quatuor a Lutetia leucis in Boream, deprecante illum Burchardo V Montmorencio ejusque conjuge Laureta, uti in dictæ familiæ Genealogica historia scribit Andreas du Chesne lib.* 2 *pag.* 114, *ubi longo ordine deducuntur qui tunc adfuerunt viri Ecclesiastici aliique illustres, et in Probationibus pag.* 55 *diploma inseritur, in quo* amore Dei et precibus Domini Petri, venerabilis Archiepiscopi Tarentasiensis, eleemosyna concessa fuit ecclesiæ S. Victoris : *cui diplomati appensa fuerunt duo sigilla, primum* Petri *Archiepiscopi Tarentasiensis, secundum dicti* Burchardi Montmorencii, *quod solum subjuncta figura expressum exhibetur.*

et sacellum in castro Mont-morenciano.

4 *Cum S. Petrus, sicut in vita, ita post obitum clareret miraculis, instituerunt Cistercienses apud Alexandrum III, et dein apud Lucium III, ut Sanctorum albo inscriberetur. Litteras generalis Capituli Cisterciensis, Ludovici Regis Francorum, et Abbatis Morimundi hactenus ineditas damus, nobis a Petro Francisco Chiffletio submissas, cum serie Miraculorum tam in vita quam mox post obitum patratorum. Mandavit autem Lucius III conscribi Vitam ejus et miracula : quod Mandatum, et litteras Abbatum ad Gaufredum, et hujus responsum, hactenus etiam inedita, præponimus Vitæ, quam dictus* Gaufredus Abbas Altæcumbæ, *in Genevensi diœcesi anno* MCXXXIII *constructæ, duobus libris conscripsit; quamque Bernardus Cisterciensis Abbas curavit offerri, Lucio III Pontifici, sed prius quam eam suscipere posset vita functo, scilicet anno* MCLXXXV : *unde scimus intra annos decem ab obitu S Petri fuisse conscriptam. Illam damus ex dicto MS. monasterii de Caritate, et alio MS. Monasteriensi in Westphalia, quam eruit Joannes Gamansius noster, extantem etiam in tertio MS. Longipontani cœnobii Ordinis Cisterciensis in diœcesi Suessionensi. Prioris MS. duplex habemus ecgraphum, alterum jam inde ab anno* 1641 *curatum a P. Joanne Gamans; alterum anno* 1623 *a Joanne Jacobo Chiffletio donatum Amplissimo D. Auberto Miræo Decano Antuerpiensi, et ab ejus dignissimo herede atque Nepote Illustriss. et Reverendiss. Auberto vanden Eeden nobis traditum, ipso quo Antuerpiensis Episcopus consecratus est anno* 1677. *Subjungimus Miracula, prout statim ab obitu fuerunt collecta, quæ una cum primis litteris Petrus Franciscus Chiffletius submisit. Ac tandem concludimus cum Bulla Canonizationis Cœlestini III Pontificis, et litteris ad eamdem præviis ex MS. Monasteriensi. Ex quibus omnibus solus liber primus Vitæ a Surio excusus, hactenus innotuerat.*

Eduntur litteræ ad Papam missæ et aliæ: Vita scripta 2 libris, alia collectio miraculorum, Bulla Canonizationis

B C

5 *Concesserat* Cœlestinus, X *Maji anno* MCXCI, *ut* veneranda memoria singulis annis tertio Idus Septembris solenniter celebraretur, quo gloriosum corpus fuerat de sepulcro levatum. *Verum id videtur anno sequenti in Capitulo generali ad monasterium Bellæ-Vallis constitutum, et ab aliis die hoc* VIII *Maji festum celebratum. Verba Capituli sunt ista :* Quarto Idus Septembris, in territorio Bisuntinensi in monasterio Bellæ-vallis S. Petri Episcopi et Confessoris officium sicut in festo S. Malachiæ agatur. *Ita Manrique ad dictum annum* MCXCII *cap.* 5 *num.* 4. *Ad quem diem apud Bellinum ista leguntur,* Eodem die S. Petri Archiepiscopi, qui multis virtutibus et miraculis claruit. *Quæ inde desumpta habent Molanus in Auctario Usuardi, Maurolycus, Felicius, Canisius, quæque omnino arbitramur de* S. Petro Archiepiscopo Tarentasiensi *intelligenda. Interim Galesinius ad eumdem diem ista scribit :* Compostellæ S. Petri Episcopi et Confessoris. *Hinc Galesinii et Molani verbis perperam conjunctis in hodierno Martyrologio Romano sic legitur :* Compostellæ S. Petri Episcopi, qui multis virtutibus et miraculis claruit. *Ad quæ Baronius in Notis citat* Tabulas Compostellanas, ex quibus Molanus in Additionibus ad Usuardum et alii. *Habemus Festa propria diœcesis Compostellanæ anno* MDXCVI *excusa, sed plane absque ulla* S. Petri *mentione : et Molanus descripsit verba Bellini. Interim et Hispani recentiores et Martyrologi Benedictini eumdem referunt, censentes esse* Petrum *qui seculo* X *floruit, centum et pluribus annis antequam Sedes illa in Metropolitanam sive Archiepiscopalem erigeretur. Sed hæc accuratius erunt ad dictum* X *Septembris discutienda. Advertendum vero a Cœlestino non statui* quarto Idus, *sed* tertio Idus Septembris *memoriam translationis celebrandam : quæ ad dictum* XI *Septembris recolitur in MS. Florario Sanctorum, et apud Ferrarium in Catalogo generali, ex Tabulis Ecclesiæ Tarentasiensis et Augustæ Prætoriæ.*

Festum translationis 10 Septembr.

D

et 11 *Sept.*

E

6 *Addit loco citato Manrique :* Porro de hac eadem festivitate non multo post, tribus successivis Capitulis, tria alia decreta prodiere : alterum de ejusdem Festi translatione post quadriennium, idque ad præceptum Summi Ecclesiæ Præsulis; et duo alia subsequentibus annis, cum idem Festum jam celebraretur per totum Ordinem, atque omnes Ecclesiæ ejus certarent, quænam devotius in Patrem sibi adscisceret, quæ religiosius coleret, quem primum post Bernardum Parentem Cistercii et Orbis lumen non dubitabant. *Hæc Manrique, qui ad annum* MCLXXIV *cap.* 4 *num.* 7 *ait, dictum Cœlestinum Papam anno* MCXCVI *statuisse, ut festum* VIII *Maji, scilicet die obitus, celebraretur : quo die ejus sacra memoria inscripta est pluribus MSS. in Gallia, Belgio, Germania et Bohemia, præferentibus nomen Usuardi, sed auctis : item per Grevenum et Molanum Auctario ejusdem Usuardi, et Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *excuso, in hæc fere verba :* In territorio Bisuntino, monasterio Bellæ-Vallis, Natalis S. Petri Episcopi Tarentasiensis Ecclesiæ et Confessoris, Ordinis Cisterciensis : qui multis miraculis et virtutibus clarus quievit in pace. *Secuti passim recentiores cum Martyrologio Romano et Gallicano variisque monasticis. Demum Manrique num.* 8 *de sacris Reliquiis ista habet :* Brachium illius dextrum Cistercium habet. Corporis frusta plures alias ecclesias per orbem ditant, dubium quando obtenta : reliqua Bellam-Vallem beatam faciunt thesauro indeficienti, quia cœlesti; adeoque non minuendo, licet diviso.

cultus 8 *Maji,*

F *Reliquiæ.*

EPISTOLÆ AD OBTINENDAM

CANONIZATIONEM

I *Gener. Capituli Cisterc. ad Papam Alexandrum.*

Reverendissimo Patri et Domino *a* Alexandro, Dei gratia Summo Pontifici, Frater Alexander *b*, Cisterciensis dictus Abbas, totumque generale Capitulum, omnimodam reverentiam et devotas orationes. Auditum est circumquaque et celebri sermone vulgatum, quantum divina majestas Dominum Petrum, quondam Tarentasiensem Episcopum, magnificaverit, quantisque miraculis et in vita et post mortem sanctitatis ejus gloria mundo innotuerit : præcipue vero in Bella-Valle, ubi corpus ejus requiescit, effulserunt signa; et domus illa ex sepultura ejus persensit divinam erga se misericordiam multiplicatam. Hinc est quod Abbatis Bellevallensis aliorumque Abbatum, qui virtutem miraculorum ejus

a b Rogatur Papa pro Canonizatione ab Abbate Cisterciensi,

A ejus in se experti sunt, precibus commoniti, Paternitati vestræ suggerere et supplicare curavimus, ut cujus sanctitatem divina declarant miracula, Sanctorum Catalogo connumerari faciatis.

II *Regis Francorum ad eumdem.*

Domino et Patri suo digne Reverendo Alexandro, Dei gratia Sanctæ universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Ludovicus *c* eadem gratia Francorum Rex, salutem et debiti exhibitionem honoris. Requisierunt nos amici et Fratres nostri, Abbates de Ordine Cisterciensi, communi voto et petitione, quod Paternitati vestræ supplicavimus pro Petro, quondam venerabili Tarentasiensi Archiepiscopo, in catalogo Sanctorum ponendo. Asserunt enim quod, sicut in vita sua crebris miraculorum indiciis suum declaravit meritum, ut longe lateque sonus ejus diffunderetur; ita et post mortem suam, vitæ ipsius insignia crebrescentia miracula protestantur. Unde tantorum virorum testimonio fidem adhibentes, tantique viri glorificationem prædicari desiderantes, Benignitatem vestram rogare decrevimus, quatenus in catalogo Sanctorum Confessorum ponat eum vestra discretio.

c *Rege Franciæ*

B III *Abbatis Morimundi ad eumdem.*

Reverendo Patri et Domino Alexandro Dei gratia summo Pontifici, Frater Henricus, pauperum in Morimundo dictus Abbas, humilem subjectionem cum devotis orationibus. Ad memoriam vobis, Pater piissime, reducimus, quod Illustris Rex Francorum et totum Cistercii generale Capitulum cum aliis Religiosis personis, quanta devotione potuerunt, Serenitati vestræ supplicarunt, ut Dominum Petrum Tarentasiensem Archiepiscopum, vivum in vita sua signis et virtutibus coruscantem, et post mortem nihilominus miraculis et prodigiis refulgentem, ad laudem et gloriam Dei et ædificationem Christiani populi, in catalogo Sanctorum adscribi juberetis. Nam ut de ceteris taceam, quæ post mortem ejus Deus operatus est, miraculis, in meipso signum expertus sum mirificum. Præterito etenim anno in civitate Herbipolensi positus, tanta et tam gravi infirmitate oppressus fui, ut omnium membrorum officio destitutus, sensu quoque et omni memoria carens, ad extrema perductus sim. Flebant omnes Abbates, monachi, et conversi, qui mecum venerant, et vicinum animæ exitum expectabant; cum ecce duo de Fratribus, recolentes quod sancti viri tunicam, qua usus fuerat, mecum haberem (consuevi enim pro devotione, quam erga Sanctum habebam, tunicam illam mecum circumferre) festinanter pectori meo, in qua sola corporis parte vitalis adhuc spiritus esse videbatur, eam superjecerunt. Cujus tactu (sicut tres Abbates et duodecim monachi et plures conversi testificantur) in momento in ictu oculi, membrorum omnium officium et memoriam funditus perditam recepi: et ita infra duas horas ad plenum convalui, quod eodem die equitassem, si socii permisissent. Sequenti tamen die sanus et incolumis aggressus sum ire. Hujus et aliorum plurimorum miraculorum consideratione inducti, ad consolationem Ordinis nostri humillime rogamus, quatenus precibus Regis et totius Ordinis paterna pietate susceptis, nobis et Fratri nostro latori præsentium, quem loco nostri ad pedes Majestatis vestræ reliquimus, gaudium super prædicti gloriosi Præsulis canonizatione facere dignemini *e*.

d *et Abbate Morimundensi*

intercessione S. Petri a morte liberato C

ANNOTATA.

a Alexander 3 *sedit ab anno* 1159 *usque ad annum* 1181, *cujus sedis anno* 15 *mortuus est S. Petrus.* D

b Alexandre 7, *Abbas Cisterciensis factus anno* 1166 *varia pro ordine ab Alexandro Papa impetrat indulta anno* 1169, *ab eodem Papa cum S. Petro missus ad* Ludovicum *Regem anno* 1174 *ante Pascha, pro reformanda pace inter Regem Angliæ Henricum et filium ejus juniorem Regem, cujus partes Ludovicus protegebat. Mortuo eodem anno* S. Petro, *superfuisse traditur usque ad diem* 29 *Julii anni sequentis* 1175 *apud Manrique cap.* 3 *num.* I : *fatetur tamen* aliquos differre, incertum qua probanda conjectura. *An differri cogant miracula tunc unc Romam missa, inquirant alii. Successit Guilielmus, mortuus* XI *Januarii anni* 1179, *cui successit Petrus, de quo infra.* EX MS

c *Hic est* Ludovicus 7, *passim junior dictus, quia patre Ludovico Crasso vivo fuerat inauguratus, quo anno* 1137 *mortuo rexit usque ad an.* 1180. *Nomen ejus per litteram* L, *uti Papæ per litteram* A, *et Abbatum per litteras* A *et* H, *more istius ævi signabantur, quæ maluimus in gratiam lectoris integre exprimere.*

d Henricus 2, *præfuit Morimundo ab anno* 1168 *usque ad an.* 1178. *Fuit autem Bella-vallis prima Morimundi filia.*

e *Sequebatur miraculorum series paucis descripta, una Romam missa, sed displicuit Lucio* 3 *Papæ Alexandri successori, qui mandavit Vitam conscribi, quam modo subjungimus, dicta miraculorum serie in ultimum locum rejecta : quod similiter facimus, ne etiam lectori displiceamus.* E

MANDATUM SEDIS APOSTOLICÆ

De scribenda Vita et miraculis Beati Petri Tarentasiensis Archiepiscopi.

Lucius *a* Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis *b* Petro Cisterciensi *c* et Petro Clarevallensi Abbatibus, salutem et Apostolicam benedictionem. Piæ sinceritas caritatis, qua in visceribus Jesu Christi universitatem Ordinis vestri amplexamur, promptos nos efficit et paratos, ut quidquid a nobis pro ejusdem Ordinis honore et conservatione requiritur, in quantum cum Deo et ratione fieri potest, effectum apud nos utilem sortiatur. Dilectos igitur filios nostros *d* Bellæ-vallis et Altæcumbæ Abbates, ad Sedem Apostolicam venientes, paterna benignitate recepimus : et petitioni, quam nobis super canonizando piæ memoriæ Petro, quondam Tarentasiensi Archiepiscopo, ex parte prædicti Ordinis attulerunt, placidum præbuissemus assensum, nisi quædam temporis et rerum incommoditas facultatem nobis ad præsens postulati operis denegasset. Præterea, licet in remotas et exteras regiones piæ conversationis ejus fama processerit, ita ut neque nos neque Fratres nostri de ejus ullatenus meritis dubitemus; nihil tamen de miraculis et conversatione ipsius aliquibus fuerat litteris annotatum, per quod aliqua nobis fieret eorum quæ gesserat certitudo. Decrevimus ergo, Fratrum nostrorum communicato consilio, in tempus aliud postulata differre, sperantes quod dabitur Ecclesiæ Dei opportuna facultas, vel temporis commoditas melioris, ut et vos convenientius possitis vestra super hoc vota proponere, et prædicta mater vestra Romana Ecclesia honorificentius valeat quod petitis indulgere. Interim vero volumus et mandamus, ut de actibus et conversatione memorati Archiepiscopi, ea quæ certa sunt in scriptis redigi faciatis : ut cum tempus opportunum advenerit, habeat Ecclesia Dei ex repræsentatione gestorum ejus certam et indubitabilem firmitatem, cui ad concedendum quod petitur cum maturioris moderamine consilii securius et fiducialius

a *b c* *Lucius Papa pro canonizatione interpellatus,*

d

F

jubet Acta ejus conscribi.

A fiducialius innitatur. Datum Anagniæ quinto idus Decembris.

EX MS.

Litteræ Domini Petri Atrebatensis Electi et Petri Abbatis Clarævallensis ad Gaufridum Ab. de expletione mandati Apostolici.

2 Venerabili Amico suo Gaufrido, Altæcumbæ Abbati, Petrus humilis Atrebatensis Electus, et Petrus Clarevallensis Abbas, salutem et uberem sinceræ dilectionis affectum. Sicut ex litteris Apostolicæ Majestatis licet agnoscere, idem Dominus noster nobis injunxit, ut de actibus et conversatione felicis memoriæ Domini Petri Tarentasiensis Archiepiscopi diligenter inquiri, et ea in scriptis redigi faciamus. Quod mandatum tanto magis duximus amplectendum, quanto certius de eodem Patre sancto ore et Spiritu profitemur, quod Ecclesia quoque fidelium protestatur, dilectum Deo et hominibus virum, dum adhuc viveret, meritis pariter et miraculis effulsisse; cujus virtutum signis nec vitæ finis finem imposuisse certissime perhibetur. Invenimus etiam scriptum, a venerabili quodam Abbate de ejus vita et actibus B compositum et collectum : conversatus enim cum eo idem Abbas multis diebus, et obsequiis ejus fideliter serviens, quod vidit et audivit tunc memoriæ, postmodum litteris commendavit. Nonnulla quoque Bellæ-vallenses Fratres in schedulis annotasse noscuntur, ex his quæ post felicissimum ejus transitum mirabiliter per eum gesta certis indiciis probaverunt. Quia vero decet et expedit ut Apostolicis ac Romanæ Ecclesiæ obtutibus exhibenda, ad normam et formam congruam redigantur, elegimus ad hoc opus commendabilem solicitudinem vestram; rogantes attentius et benigne mandantes, quatenus manum sedulam adhibere curetis, sicut commodius ad honorem Dei et multorum ædificationem noveritis expedire.

id imponitur Gaufrido Abbati.

Rescriptum ejusdem ad eosdem.

3 Reverendis in Christo Patribus Domino Petro, ex Cisterciensi Abbate Ecclesiæ Attrebatensis Electo, et Domino Petro, Sacræ Matris nostræ Claræ-vallis Abbati, Frater Gaufridus de Altacumba, minimum id quod est. Utinam cordibus vestris arbiter aspirasset internus, validioribus humeris onus grave, et reverendum opus imponere digniori. Sanctissimi C Patris nostri Benedicti vitam Beati Papæ Gregorii merita simul et eloquia satis illustrant : Magnum illum Martinum Severus Sulpitius, et nostri temporis gloria Sanctus Bernardus Malachiam suum dignis extulere præconiis. Sic in Sanctorum actibus lectitandis, auctorum sanctitas et facundia apud homines addit plurimum gratiæ et favoris; quorum mihi neutrum suppetere, ipsi scitis. Angariam tamen passus a vobis, necesse habeo de virtute obedientiæ, præsertim de beati viri, cujus vitam scribere jussus adorior, opitulatione præsumere. Nam et sua ipsius dignatio, quam indigno mihi pluribus annis exhibuit, specialem exigit ut redhibeam, si non dignam tantis meritis eloquentiam, vel simplicem et vulgarem, qualemcumque loquelam. Nec sine ea conditione scabrosam vobis paginam credidi suggerendam; ut si forte dignam vel correctione discretio vestra, et eorum quibus placebit hoc examen communicare, censuerit, vestro perinde studio corrigatur. Alioqui vestrum in me judicium errasse experti non dissimuletis; nec committere alteri pigeat quod commisisse pœnitebit inerti.

qui mandatum admittit sub correctione aliorum.

ANNOTATA.

a *Sedit* Lucius 3 *ab* 30 *Augusti anni* 1181 *usque ad* 25 *Novembris anni* 1185.

b Petrus *constitutus anno* 1179, *quo interfuit Concilio Lateranensi* 3, *inchoato* 2 *Martii, dein circa annum* 1183 *creatus Episcopus Atrebatensis.* D

c Petrus Abbas Claravallensis *factus anno* 1179, *sancte mortuus die* 29 *Octobris anni* 1186. Monoculus *dictus et* Igniacensis.

d Altacumbensis *Abbas fuit* Gaufridus *Vitæ scriptor : at nomen Abbatis* Bellæ-vallis *non proditur.*

VITA

Auctore Gaufrido Abbate Altæcumbæ teste oculato.

PROLOGUS.

Ut a verbis Apostoli præfatiuncula nostra sumat initium, Christus Jesus heri et hodie, ipse et in æternum : et quemadmodum nullis retro generationibus sine testimonio semetipsum reliquisse cognoscitur; nec nostro credendus est tempore in hac sibi parte deesse. Nec solum sibi vel nunc reliquit Heliam, cujus thesaurus charismatum nulla distributione minuitur; cujus opes gratiæ spiritalis, sicut defectum nesciunt, ita nec detrimentum. Sanctus E olim Hieronymus causabatur contemporaneos suos sic ingenia quasi vina probare, quibus videlicet gratia ex vetustate succrescit. Quid putas diceret, si videret, merita quasi vina probari? Viventium tamen eatenus prædicari virtutes proverbialis doctrina prohibuit. Quod non modo cavere necesse est, ob humanæ conditionis incertum; sed propter illud quoque poeticum; quia

Hebr. 13 Semper Sanctos aliquos habet Christus

Præfat. in Pentateuchum

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.

Novit Dominus qui sint ejus, et stellas suas distribuit in signa et tempora, et dies et annos. Nemo itaque dixerit : Jam non est Propheta, et nos non cognoscet amplius. Et veritati contraria est talis opinio, et inimica saluti : necessitatem patientibus subtrahit opportuna suffragia; et proficientibus ingerit, ex profectionis desperatione, teporem. Necdum nobis supervenisse credenda est admissura serotina vel conceptus extremus. Necdum cessat luctator Jacob strenuus et fidelis varias imponere virgas aquarum canalibus, id est Scripturarum codicibus, vel (quia aquæ sunt populi) decursibus transeuntium generationum virgas ex populis, unde suavia ad refrigerium conficiuntur unguenta, misericordiæ viros in populis commendantes; virgas ex platanis, quarum solita pulchritudo et levigata planicies ædificiis parant gratiam et decorem, ut religiosorum hominum irreprehensibilis sanctitudo, probabilibus domum Dei ædificet et illustret exemplis; F virgas ex amygdalis, ex tertio ordine Prælatorum, quarum utinam singula quæque die altera, post præsentem scilicet vitam, ut illa quondam Aaronica, fœcundior ceteris innotescat! Utinam frondes proferat ad obumbrandum reis, utilius quam ex foliis ficuum perizomata primi texuere parentes! utinam flores gratiæ et devotionis exhibeat, quibus interim fulciantur amore languentes! utinam producant amygdala, id est nuces, longas videlicet non breves, fructum qui non transeat, fructum salutis et satietatis æternæ : quamvis et aliter intelligere liceat et referre frondes ad verba doctrinæ, flores ad exempla vitæ, summum etiam fructum ad orationis effectum. Denique huic virgæ, quam suæ generationis hominibus divino exhibitam munere propositi nostri est posteris etiam redhibere, tam excellenter affluit, in eleemosynarum exercitiis unctio misericordiæ, in conversatione sua monastica solidus nitor et puritas disciplinæ, in prælationis officio fœcunditas multiplicis gratiæ, ut difficile dixerim inter populeas potius, an plataneas, vel amygdalinas

fidelibus propositos ad exemplum

Gen. 30

varius virgis Jacob similes.

A dalinas debeat reputari. Sic nimirum vixisse eum, et cuilibet eorumdem trium velut specialiter fuisse deditum constat; ut transeuntem ex hoc mundo ad Patrem omnes viri misericordiæ, omnes filii disciplinæ, omnes etiam sponsæ Domini fideles et strenui paranymphi, ad sua certatim mœnia merito rapuisse credantur, sibi quique proprium vendicantes. De quibus singulis vel pauca quædam, religiosorum Fratrum testimoniis comprobata, sequens narratio comprehendit : quantum scriptori inscio tanti Pontificis merita gloriosa contulerunt.

In quibus et hic S. Petrus.

LIBER I.

Res gestæ et miracula usque ad mortem.

Titulos Capitum qui MSS. interseruntur, ipsis Capitibus in totidem numerorum paragraphos commutatis, hic seorsim accipe.

1 De parentibus ejus.
2 De conversione beati viri.
3 De electione ipsius in Abbatem Stamedii.
4 De electione B. Petri in Tarentasiensem Archiepiscopum.
B
5 De vita et prædicationis instantia postquam factus est Archiepiscopus.
6 De emendatione Ecclesiæ suæ et morum Clericorum et fideli administratione.
7 De pio furto panum, quos in sacculo suo, dum sederet ad mensam, ad erogandum pauperibus abscondit.
8 Quomodo valida hieme Alpem gravissimam pertransiens, unica quam habebat tunica se exuit, et aniculam seminudam ex ea vestivit.
9 De tribus xenodochiis, quæ extra suam provinciam ædificavit.
10 De altera muliercula, quam ut superiorem vestivit tunica sua, pro qua ex frigore pene mortuus est.
11 De femina miserabili, quam pie visitavit, et dum iret in Galliam centum libras pauperibus erogavit, ita quod nec unum solidum domi attulit.
12 Quomodo apud S. Eugendum tanta fecit miracula, ut vix dinumerari, nedum scribi valeant.
13 De tribus incarceratis, quibus absens, visibiliter adfuit, et mirabiliter eos eduxit de carcere et liberavit.
14 Quomodo ex una perna porcina et modica viciarum quantitate plura hominum millia pavit, sicut
C Dominus in Evangelio legitur fecisse.
15 Quomodo ad exemplum Christi omnem potestatem et honorem Episcopatus fastidiens et fugiens, pauper et exul diu latuit, et tandem ad Episcopatum reductus est.
16 Quomodo patrem suum et matrem et fratrem, et nonnullas virgines seu viduas sui generis, ad conversionem adduxit.
17 Quomodo potens fuit sedare causas et inimicitias, et ad pacem revocare discordes.
18 De prodigio, vel potius præstigio, acuum seu sudium, a quo mulierem inferratam mirabiliter liberavit.
19 Quomodo nobilissimus Romanorum Imperator Fredericus, etiam schismaticis resistentem eum in magna veneratione habuit, orationi ejus humiliter se commendans.
20 Quomodo Imperatorem monitis compescuit, et Heribertum schismaticum, sicut Moses Amalech, orationibus delevit.
21 Quod a Domino Papa Alexandro honorifice susceptus est, et quidam persequens eum in reditu, terribiliter a Deo multatus est.
22 De miraculis, quæ fecit vir beatus in cœnobio Longivadi. D
23 De muliere, quæ scyphum ligneum rapuit.
24 De energumeno.
25 De uxore Præpositi Barrii, et viro claudo.
26 De cæco quem noluit illuminare.
27 De tribus surdis, quorum unus mutus erat : et de monacho cæco.
28 De miraculis, quæ fecit in Alsatia apud Ruphæum, cum Missarum solennia celebraret.
29 De tribus epilepticis mulieribus, quas apud Crusillas curavit.
30 De alia epileptica, apud Agne-villare, et homine epileptico.
31 De puero qui ambulare non poterat, et muliere quæ parere non poterat, et alia cæca.
32 Quomodo equos quos habebat, vendere volebat, et pretium eorum dare pauperibus, sed aliter Deo disponente factum est.
33 De filio cujusdam militis cæco.
34 Quomodo claudam a nativitate filiam cujusdam Præpositi Regis Francorum sanavit.
35 De filio viduæ muto a nativitate.
36 De miraculo quo glorificavit Deus Sanctum suum in conspectu duorum Regum et multorum Principum. E
37 De milite Regis Anglorum, cui lumen unius oculi amissum restituit.
38 De miraculis quæ fecit apud Gisortium, et in Edora monasterio et in Brueria.
39 De sacramento numeri annorum administrationis ejus in Pontificatu, et de obitu ipsius, et de tempore vitæ ejus.

PER GAUFRID. AB. EX MSS.

CAPUT I.

Ortus, educatio, studia. Vita monastica, gradus Abbatis et Archiepiscopi.

Venerabilis ejus Petri parentes prædium proprium in Viennensi incoluere diœcesi, quod postmodum idem ipse, priori mutato nomine, S. Mauritii nuncupavit. Illic ex justis suis laboribus, victu mediocri vitam sobriam transigebant; secundum præsens seculum humiles, sed erga pauperes eleemosynis et compassione, erga viros religiosos obsequiis et affectione devoti, apud Deum ingenui et sublimes. Eo tempore Cisterciensis vinea monasterii jam fructificans, ad illas etiam partes dilatavit palmites suos, quos Reverendissimus Archiepiscopus *a* Guido, in F summum Pontificem Calixtum secundum, mutatione dextræ Excelsi postmodum assumendus, feliciter plantavit in monasterio Bonævallis, ubi fidelium multitudinem beneficiis abundanter satis rigavit, et ad benedictionem suam dedit Dominus incrementum. *b* Hujus cœnobii primus Abbas Joannes, multiplici præditus sanctitate, Pontifex demum *c* factus est Valentinus, et maxime post gloriosum ab hac vita discessum miraculis claruit quam multiplicibus et immensis. Parentes quoque prædicti Petri, a primordiis monasterii, multimoda eum devotione colebant : quorum primogenitus, Lambertus nomine, litterarum studio traditus, in puerili erudiebatur ætate : *d* Petrus vero secundus natu, officio fuerat alteri deputatus : fraterna tamen æmulatione, vel potius inspiratione divina, ipse quoque ad eadem studia vehementius aspirans, proficiebat eatenus unctione magis quam eruditione magistrali, ut mirari inciperent qui videbant, puerum litteras rapientem amplius discere quam doceri. Nec ingenio memoria, immo neutri gratia defuit. Denique Psalmos omnes Davidicos sic apprehendit, sic tenuit, ut anno primo cordetenus una die Psalmos psalleret universos.

Petrus natus honestis parentibus;

a

b

c

d

cum fratre seniore applicatur studiis:

PER GAUFRID. AB. EX MSS.

A universos. Præventus in benedictionibus dulcedinis a pueritia, grandiusculam sibi induit gravitatem; lectionis amator, ludorum fugitans, quibus illa consuevit ætas potissimum delectari. Ex eo tempore jam legitima liberorum procuratione completa, vitam in seculo Eremiticam præoccupare parentes, abstinentiæ dare operam, a conjugii opere penitus abstinere, et amplius solito eleemosynas exercere cœperunt. Deputaverant molliora fulcra pauperibus, ipsi in palea recubantes : et cum tota domus xenodochium videretur, assignata erat pauperibus et peregrinis propria cella seorsum. Religiosos non modo suscipere, sed expetere satagebant; maxime vero Carthusiensibus et Benevallensibus, in quibus maxime complacebant, congrua ferre cibaria; et salutis consilia ab eisdem non modo sibi sectanda, sed pluribus communicanda referre : pacem habere cum hominibus, pacem omnibus suadere et ad pacem revocare discordes, injuriam patientibus opem ferre, et opportune arguere, quos licuit, inferentes. Cilicio pater utebatur ad carnem, quod sub vestibus sibi congruis occultabat. Ambo pariter magis ac magis innocentiam conservare, sectari justitiam, colere pietatem, in fide et operibus bonis liberos educare :

illisque sanctissimam vitam agentibus,

B filiis Clericis nulla volebant ecclesiastica bona vel beneficia tribui, licet adhuc in seculo constitutis, quod vix solent etiam religiosi prætervitare parentes.

ingreditur cœnobium Bonæ-vallis cum fratre.

2 Jam Petrus junior, nam et ejus genitor ipso nomine vocabatur, Apostoli perinde cultor officiosus et affectuosus amator, Pythagoricæ litteræ bivium et ambiguum adolescentiæ tempus attigerat : jam pro ætate et religione sua profecerat in ea quidem litterali doctrina, quæ competere videbatur utrique : et fructum potius conscientiæ eligens quam inflantis scientiæ folia vana sectari ; suadente Abbate Joanne, ad quem pater propter hoc ipsum, sed alia occasione accedere eum fecerat, prædicto Bonævallis cœnobio *e* sese contulit, ibi se offerens Deo sub regula et Abbate fideliter serviturum. Votum vovit, et votum solvit ; supplicem Deo et miserentem animæ suæ, corpori durum castigatorem, Prælatis obedientissimum, humilem cunctis Fratribus ; cunctis amabilem, nec multo post etiam utilem, imitabilem, venerabilem, raptim potius quam paulatim proficiendo, incipiens exhibere. Jam tunc firmiter locabantur in eo sublimium solida fundamenta virtutum, et radices deorsum mittebant, sursum fructificaturas

C germina gratiarum. Lambertum quoque germanum suum ab eodem suæ conversionis initio secum traxit. Qui nimirum et ipse laudabiliter conversatus, in cœnobio, quod Chasiriacum dicitur, Abbatis officio strenue functus est, et in eo defunctus, Nec longe post quam Petrus noster tirocinii tempus expleverat ; Reverendissimus Abbas Joannes, intelligens quoniam vas electionis est iste, per diversos eum gradus ad officia diversa promovit, semper se ipso inveniens quanto perfectiorem tanto humiliorem.

Ordinatus Abbas Stamediensis,

3 Interea *f* tempus affuit ut novus eligeretur Abbas, cum novo Fratrum examine in novo *g* Stamedii monasterio ordinandus : dicitur vero Stamedium quasi Stans medium, quod circa eumdem locum provinciæ duæ et duo conveniunt Comitatus. Votis communibus et Abbatis Joannis arbitrio Petrus eligitur, ut supra illam petram fundaret Dominus et ædificaret illam Ecclesiam. Ad locum mittitur arduum, locum aridum, locum arctum, et quod magis incommodum videbatur, juxta publicam stratam pene jugiter a multitudine commeantium frequentatam. Sic certamen forte fortiori datum, ut vinceret, et sciret quam sit fortior omnium sapientia. Quantis humanitatem jejunus hospes exhibuit ! quantos seminudos algens ipse vestivit ! Inter excelsas rupium D fauces, sicut cernere est, sibi suisque cœnobium, xenodochium aliis construebat. Sed exteriora gravamina parvipendens, secum gravius luctabatur, admirans quod tale officium sibi Dominus et tantum nomen permisisset imponi ; nullum sese æstimans, nullum profitens, nullum gerens. Obsequiis potius quam injuriis movebatur, pedes ivit ad longius posita tuguriola Fratrum, et ad remotos in Alpibus reptitabat agellos. Pane arido et aqua gravi, incondito et vix salso olere vescebatur. Dedit tamen Dominus benedictionem et illustratus est ædificiis, donatus pascuis, agris, vineis. Locus licet remotus, et unde ad monasterium non sine multo labore vel nunc queant cibaria qualiacumque deferri ; nihilominus etiam humanitatis et compassionis erga pauperes et peregrinos hæreditariam gratiam ejusdem cœnobii Fratribus dereliquit, ut celebris hodieque fama pronuntiat, Stamedienses super multos abundantiores, magis humanos, amplius liberales. Jam tunc panis et casei frusta circumferens, in sinu miserabilium personarum, dum occurrerent, abscondebat; quod in Episcopatu magis exercuit ; sociis etiam suis onera pia communicans. Si prandendum

cœnobium et xenodochium construit :

liberalis in pauperes et peregrinos :

E foret iter agenti, ut fit aliquando; diverticula declinabat, juxta callem residens publicum, ut mensa ejus etiam tunc cum pauperibus foret ac peregrinis ; ibi tantor acceptior quanto pauperior vel infirmior hospes adventabat. Providerat autem Dominus ulmum congruam huic viti, et aliis in eadem tunc fructificantibus regione, illustrem principem et bonorum memoria dignum Marchionem Italiæ Sabaudiæ et Mauriennæ Comitem *h* Amedeum ; hic devotus admodum, viro Dei præter alia beneficia, horreum quoque cum vineis, quod Montem-melioratum vocant, ejus cœnobio contulit; ut infra arduos montes haberet quo diverteret, quando eum, in quo sibi plurimum complacebat, consilii gratia accersiret. Jam mundo ceperat innotescere, jam lucere in operibus suis, ut glorificaretur Pater cœlestis in eo, cujus cor ardens erat in semetipso ex ignito eloquio sapientiæ, de qua legitur, quoniam cum simplicibus sermocinatio ejus. Ad meditandum enim cum Isaac Patriarcha egrediebatur in agrum, et sapientiam concupiscens mandata servabat, ut daret illam Dominus sibi, et intelligeret in mandatis, piæ deditus actioni, sacræ contemplationis obtentu.

donatur horreo et vineis ab Amedeo Sabaudeo :

F 4 Interea videns eum Rebecca, vultum operuit, et desilivit de camelo. Siquidem Tarentasiensis Ecclesia, virum sibi a Deo præparatum et prædestinatum considerans, ab Idrahele quodam, moribus magis quam nomine barbaro, de priori errore confusa recessit. Ille enim prædictam Ecclesiam nequiter occupaverat, nequius detinuerat, ambitiose ingrediens et perniciose progrediens, ut pravo inchoata principio similis exitus consummaret. Hunc præcesserat cum reverentia nominandus alter *i* Petrus, ex Abbate primi monasterii quod ex Cistercio prodiit, Firmitas nomen illi, et ex eodem ordine ad Pontificium primus assumptus : vir Deo dignus, in vita sua optimis præditus studiis, et post obitum suum, sicut aiunt, pluribus ægrotantibus, usque hodie fideliter accedentibus ad memoriam suam conferens sanitatem. Hunc secutus est Hydræ soboles Idrahel supradictus, sed temporis serie, non imitatione virtutis. Quod enim ille correxit in moribus, quod acquisivit in possessionibus, quod ecclesiasticis addidit ornamentis; iste corrupit, distraxit, dilapidavit in brevi. Propter hæc et his similia arbor inutilis, Apostolica falce præcisa, et Dominus Petrus Stamediensis ad regimen Ecclesiæ Tarentasiensis electus est, celerorum omnium votis convenientibus, sed non suis. Nullatenus enim potuit ad consensum

post Petrum et Idrahelem,

A consensum electionis induci, donec conventum Cisterciensis Capituli generalis, ejusdem ecclesiæ Clerici præstolantes, illic eum intercepere, ut subterfugium deinceps non haberet. Inibi auctoritate totius Ordinis est oppressus, maxime vero S. Bernardi Claræ-vallensis, cui reverentiam semper exhibuit singularem, et Venerabilium Patrum suorum Cisterciensis et Bonæ-vallensis Abbatum; ab his angariatus, et manualiter Clericis assignatus, obtemperavit invitus.

creatur Archiepiscopus,

k

5 Sic promotus est in *k* Tarentasiensem Archiepiscopum Venerabilis Petrus, sed parum motus a forma vitæ in qua fuerat conversatus: mansit habitus humilis, victus tenuis, somnus brevis. Si meliusculam vestem quæcumque persona contulit, non longam fecit cum ea moram, ad alterum transtulit possessorem. Victus ejus panis cibarius, cum legumine et talibus erat oloribus, ut ex eadem olla ministraretur egenis, nisi quod melius condita frequenter illis præcipiebat offerri. Id dico quod mihi sæpius datum est experiri. Ad Romanam cum eo Curiam aliquando sum profectus, et quia jejunantibus nobis pauperes prius prandere voluit, et iterum atque iterum supervenientibus erogari, pluries accidebat in superfusa aqua et jure secundo vix modicum oleris aut leguminis inveniri. Et licet mihi plurimum Sanctus ille deferret indigno, sæpius tamen, cum sua prius cibaria supervenientibus porrexisset vel clamitantibus misisset egenis, nostra quoque tollebat quasi murmuranti, sed, ut satis cognoverat, super hujuscemodi rapina potius congratulanti. Pro vigiliis prolixioribus monasterii, a quibus se deplorabat avulsum, secretis orationibus insistebat. Opera manuum, labore compensabat itinerum; sed et manus impositionis, id est Confirmationis, non modo infantum, sed et personarum cujuscumque ætatis, ubique ad eum undique confluentium, aliquando de mane usque ad crepusculum noctis et ultra. Disciplinam silentii, prædicationis instantia redimebat: subtilioribus tamen eloquiis animum minus apponens, personis potius aliis imponebat, quoties disertis auditoribus competere talia viderentur. Ipse magis doctrinam simplicium sectabatur, studens eruditioni, consolationi, exhortationi, obsecrationi; et, quamvis minus libenter et minus frequenter, interdum tamen increpationi. Volebat enim et ipse quinque verba magis in sensu, quam in lingua decem millia loqui. De mandatis Dei erudiebat ignaros: et fidei Sacramenta, ad discussionem minus idoneis, sermonibus paucis involuta tradebat; quemadmodum olim filiis Caath utensilia tabernaculi non licuit, nisi tecta, deferre. Consolabatur magnifice pœnitentes, non solum in locutione communi, sed multo magis in collocutione secreta. Flere ipse cum flentibus, et prevenire minus adhuc sua crimina quam sua discrimina sentientes; monitis excitare viam salutis ingressos, nunc parata fidelibus præmia, nunc priorum exempla proponens; obsecrare devotionis capaces animos, divinam erga homines caritatem affectuose commendans, et commemorans beneficia, vel singulariter aliquibus personis exhibita, vel communiter universis. Improbos etiam durius arguens increpabat: horrorem malitiæ, flagitiorum maculas execrans, et futura velut sub oculis ponens supplicia, terribili prosecutione depicta. In colloquiis etiam familiaribus, quemadmodum ventus aquilo dissipat nubes, sic verba detractoria, noxia, otiosa, non modo facie tristi, sed reprehensione congrua præcidebat. Sed ut verborum fructus ex operibus innotescat, ad ea deinceps accedendum.

eumdemque vitæ tenorem servat:

B

sedulus in confirmatione conferenda,

concionibus habendis,

C

et vitiis eradicandis:

D

PER GAUFRID. AB. EX MSS.

ANNOTATA.

a Guido *factus Archiepiscopus anno* 1083, *creatus Papa an.* 1119, *mortuus* 1124.

b Bona-vallis *extructa est anno* 1118, *et* 21 *cœpti Ordinis Cisterciensis.*

c Joannes Valentinus *Episcopus factus anno* 1138, *mortuus anno* 1145, 21 *Martii, quo die in Supplemento de eo agendum erit, si nanciscamur Vitam ejus citatam a Manrique ad an.* 1145.

d Petrus, *natus circa an.* 1102.

e *Circa an.* 1122, *anno* 6 *ædificatæ Bonæ-vallis.*

f *Annus scilicet circiter* 1132. *Prævenit eum ad quadriennium Manrique, subsequitur ad biennium Carolus de Visch, in Chronologia monasteriorum subjuncta Bibliothecæ Cisterciensi.*

g Stamedium *in faucibus Alpium et diœcesi Tarentasiensi.*

h *Hic est* Amedeus 3, *qui patri suo Humberto II successit anno* 1103, *mortuus anno* 1149. *Consule Historiam Sabaudicam Guichenonis, asserentis hanc donationem factam anno* 1132.

i Petrus *Abbas* Firmitatis *creatus anno* 1117, *Archiepiscopus Tarentasiensis anno* 1124, *mortuus anno* 1132. *Ita Manrique, inscriptus Menologio Henriquez ad diem* 29 *Junii.* E

k *Anno circiter* 1142, *et præfuit* 33 *annos usque ad annum* 1175.

CAPUT II.

Clerus reformatus: Ecclesiæ decor procuratus: Pauperibus subventum: Miracula facta.

In ecclesia sua residens novus Pontifex, invenit quod vehementer doluit, negligenter fieri in ea opus Dei, ut non tam remuneratio præstolanda, quam maledictio metuenda videretur. In moribus Clericorum non satis ei placuit, quod nec Deo credidit complacere. Episcopii et Clericorum incultæ vel ruinosæ domus, pristinos habitatores negligentiæ arguebant. Parochiales ecclesias et decimationes diœcesis ex magna parte viri potentes laici, vel ab eis alii possessione sacrilega detinebant; Sacerdotum vita minus probabilis, et sibi ipsis plurimum noxia, et perniciosa plebibus existebat. His et hujusmodi rebus intendit et superintendit Episcopus, suum sibi nomen interpretans, orationi insistit devotione fideli, et Prælatus in solicitudine subditis operam sedulus et circumspectus impendit: super omnibus tamen confisus magis orationi quam industriæ propriæ vel labori. Denique quod vix aggrediendum fuerat, vix sperandum, de ecclesia sua magnos et nobiles viros amovit Clericos seculares, et pro eis Regulares Canonicos introduxit; neutrum sibi imputans, sed divinæ sapientiæ fortiter et suaviter omnia disponenti, sine gravi scandalo, opus utrumque perfecit. Ordinatos quoque Canonicos in disciplina morum diligentius instituens, egit ut divina officia dignius ac honestius celebrarent, et ut eorum conversatio regularis et opinio acceptabilis ad salutaria studia ceteros quosque tam Clericos quam laicos excitaret. Cum quibus intrans et exiens fidelis Antistes, psallebat in choro: in claustro vel capitulo residens, de spiritualibus studiis sive etiam temporalibus conferebat agendis, quemadmodum magister discipulos erudit, nutrit, et fovet parvulos suos. Nec solum providit eis ad tempus, sed in posterum quoque de reditibus Episcopii non modicam contulit portionem, ut merito simul et numero Clerus Domino serviens augeretur: et suæ tamen domui restituit ampliora

Intendit emendationi Cleri

et Sacerdotum,

F

reditus Ecclesiæ auget.

PER GAUFRID. AB. EX MSS.

A pliora, præsertim ex Parochiarum stipendiis et ex decimis, quas de manibus Tyrannorum per censuram Ecclesiasticam potenter eripuit, vel liberaliter pecuniarum collocatione redemit. Ceteros etiam Sacerdotes et corripuit et correxit. Ecclesias necessariis utensilibus, palliis, libris et vestibus competenter ornavit; nullam pene Capellam in toto Episcopatu sine argenteo calice dereliquit. Ubi aliam comperit non suppetere facultatem (siquidem valde inops est regio) ex singulis domibus ova singula per hebdomadam colligi et venumdari fecit, donec ad pretium calicis pervenirent. Pecunias non reposuit, avaritiæ idola detestatus: annonas annotinas esse, et suis annis voluit deservire: debita grandia non contraxit, nec qualibet occasione servus fieri voluit fœnerantis, sua semper mediocritate contentus. Comites religiosos et paucos, in sua præsertim diœcesi circumducens, Ecclesiis noluit fieri onerosus: hospites suos obsecrans, ut quod minus in familia vel equitaturis consumerent, Fratribus suis, qui nusquam illi deerant, pauperibus erogare non pigeret. Cathedralem basilicam texit lapidibus, caput et campanaria plumbo operuit: quam multipliciter pro qualitate provinciæ decoratam ornamentis etiam competentibus illustravit, exteriorem quoque decorem, ut decuit, domus Dei diligens et procurans. Suas et Clericorum domus vel renovavit vel novas condidit, non admirationem intuentium captans, sed moderata inhabitantium commoditate et mediocri amœnitate contentus.

ecclesias ornat et domos Clericorum:

B

7 Specialis siquidem cura extitit Præsuli et solicitudo permaxima, super egenis et ægris utriusque sexus et cujuscumque ætatis. Domus ejus omni tempore xenodochium fuit, maxime tamen ante messem mensibus tribus, cum maxime solent, illis præsertim in montibus, illis in rupibus, alimenta deficere. Singulis annis statuerat agapen fieri generalem, et quotidie multitudinem undique concurrentium pane refici et pulmento. Nihilominus quoque per universam diœcesin suam, invalidos et desperata ægritudine decubantes studiose perquirens, in victu et vestitu necessaria providebat; per seipsum quos poterat et per fideles nuntios sæpius visitans, et erga eorum curam ex contingentibus nihil omittens. Quibus cubicula propria vel suorum solatia deerant, dabat operam ut personis committerentur fidelibus et devotis, apud quos humanitatem eis idoneam faceret exhiberi. Ipse quoque quacumque pergeret, tanta liberalitate, tanta affectione curam gerebat hujusmodi miserabilium personarum, ut nummos, cibos et vestimenta non postulantium importunitas extorqueret, sed caritas ultro porrigeret. Pluris etiam æstimabat occasionem sibi præstitam miserendi, quam exhibitum a se quodlibet beneficium indigenti. Quoties ejus munera lacrymæ prævenerunt, ut pietatis adeps holocausto Pontificis non deesset! Furabatur quæ sua erant, etiam quæ suorum, vel sibi adeo familiarium, ut certus foret in suo eis damno fore complaciturum. Est mecum Frater, qui in sua ei adolescentia notus extitit et acceptus; eo didici referente, quod apud matronam aliquam devotissimam, velut altera sibi Martha ministrante recubans, panes abscondit in sacculo quem ferebat. Advertit mulier, et panes alios atque alios frangens atque declinans, dabat opportunitatem, donec sacculus impleretur. Surgitur jam a mensa, sed pietatis furtum Episcopus ferre non prævalet, astantem denique tunc secularem quem prædixi, postea monachum, in consensum operis hujus asciscens, innuit ut cadentem sacculum clam suscipiens asportaret; Suscepit, tulit, et resignavit jam sedenti super humile animal suum.

benignus erga pauperes,

C

pro quibus et panes suffurabatur a suis:

8 Alpem quoque gravissimam, cui nomen *a* Columna Jovis, tempore hiemis pertransibat: occurrit

D ei anicula seminuda, debilis, algens, et lacrymis usquequaque respersa. Videns Sacerdos, immo Samarites, non transiit, sed substitit et convenit socios dicens: En mater mea. Nec sine singultu et lacrymis compassionis adjecit: Me miserum, perit frigore mater mea, quid faciemus ei? Si dederimus nummos, nihil proderunt morienti. Quis vestrum potest sibi subtrahere unde possit ista protrahere vitam? Quæsivit et non invenit, quod omnes sibi in periculo positi viderentur, vix a facie frigoris subsistentes: hiberno siquidem, sicut prædixi, tempore loca pessima pertransibant, ubi frigus vix tolerabile invenitur æstivo: sic non fuit qui faceret bonum, non fuit usque ad unum. Dissimulante eo jussi præcedunt ceteri, ipse non sequitur, sed substitit: descendit, unicam exuit tunicam, qua super cilicium induebatur: et cucullam resumens, miserabilem induit feminam et procedit: attamen pedes graditur viam difficilem, inter frigoris et laboris molestias constitutus.

anum in frigore seminudam vestit:

9 In eadem Alpe tam gravi xenodochium inops ac pene nullum reperiens, efficacem adhibuit operam et impensam, ut ædificiis dilatatum, prædiis et animalibus locuples, transeuntium necessitati subsidia opportuna ministraret. Sic in monte qui merito dicitur Læsionis, licet extra provinciam suam constituto, viam vix commeabilem multo labore rupibus scissis ex magna parte correxit, et hospitalem in eo domum cum Fratribus religiosis instituit. Tertium in *b* Jurensibus locis xenodochium ordinavit, ut non solum præteritas ejus eleemosynas enarret Sanctorum Ecclesia, sed in futurum sentiat et præsentes.

3 xenodochia construit:

E

b

10 Altera hieme nimis horrida similem supradictæ mulierculam, in una tantum veste linea tremulam et *c* lacernosam, idem Sanctus invenit; huic misercuIæ etiam, alio non occurrente solatio quod impenderet, non sine corporis sui periculo, similiter vestem propriam occulte sibi detractam tradidit, et celerius declinare præcepit. Ipse vero pro ea diutius alguit, expalluit et tremuit, et ignorantibus suis, inter eos dissimulans, incommodum pariter et periculum, toleravit. Ventum est ad hospitium, et intuitus eum Frater expavit, et, Heu, inquit, Pater bone, quid accidit? Considerans denique frigoris acerbitate confectum, et inveniens sub cuculla tunicam non habere; suam tradidit illi, et operuit eum pannis in lecto collocatum; ibi demum refocillatus recaluit, et surrexit. Ipso Fratre narrante hoc didici, et quod sequitur alterum pietatis opus cum virtutibus etiam multis, quibus præsens interfuit et diligentius exploravit, primis enim annis ejus obsequiis deservivit.

c

alteri nudæ tunicam largitus friget ipse:

F

11 In regione Provinciæ per *d* Nemausense territorium Pater sanctus iter agebat, in cujus obviam puer seminudus, immo etiam semivivus exiit ex tugurio vili, et intuitus eum interius se recepit. Intelligens itaque vir misericors oblatam sibi divinitus misericordiæ facultatem, puerum sequitur, intrat tugurium, miseram et miserabilem invenit feminam, ægritudine et inedia laborantem. In palea modica recubabat, uno tecta panniculo, non tam vilis pretii, quam nullius. Universa suppellex olla una non grandis erat, lacrymæ verba præveniunt. Accedit tamen, alloquitur, audit septimam diem esse ex quo panem misella non novit. Ibi suis ille non parcens, vestes alias atque alias tollit: vestit feminam, vestit et puerum, pecuniamque sufficientem ad totius mensis victualia coemenda largitur. De sacratissimo Patriarcha Joanne Eleemosynario legimus, multas ei pecunias quam frequenter oblatas et ab eo quam liberaliter resignatas esse pauperibus. Qui maxime illud Cantici Canticorum, Dilectus meus mihi et ego illi, factis

d

tertiæ similiter egenti succurrit.

A factis implebat: quod ex ministris ejus quidam post ipsius transitum non est veritus dicere de eo: Sic sic, tu mittendo, et ego dispergendo; Videbimus vero quis vincat. Sic noster quoque eleemosynator canalem sese exhibuit, influentem jugiter aquam jugiter refundentem, nil retinentem de plenitudine sua. Descendens eo aliquando ad partes Galliæ religiosus quidam frater, œconomus Episcopi, per nuntium supplicans postulabat, aliquatenus sibi quoque super quibusdam agendis anxio subveniri, et de his quæ tribuerentur aliquam reservari benedictionem. Subrisit Pontifex ad hoc verbum, propositum gerens aliud, aliam voluntatem. Ipso tamen denique firmiter asseverante cognovi, per cujus manum pecunia pene tota transivit, quod erogatis in eodem itinere duobus millibus solidorum, ne unum quidem reservavit, ne unum misit vel attulit ad domum suam.

Cant. 2

2000 solidorum in itinere distribuit:

12 Undique jam ad eum et ubique confluere cœperat innumerabilis et intolerabilis multitudo, animarum et corporum remedia quæritans, tangi postulans, flagitans benedici. Interea causa extitit ut in *e* monasterio S. Eugendi in locis Jurensibus moram faceret mensibus duobus et ultra, ubi tantas per eum præstitas sanitates regio tota cognovit, ut incredibilis turba concurrens, ac si jurata foret in ejus necem, non modo comprimeret, sed opprimeret imbecillem. Vix tandem locus idoneus potuit inveniri, fuitque turris basilicæ S. Eugendi per duas hinc inde cochleas ascendenda. Illic posita sedes, lignis fortioribus circumsepta, ut solam manus impositionem, vel auditum et responsa perciperent, qui per alteram seriatim cochleam ascendentes, per alteram exinde descendebant, ut nec illi nec sibi invicem possent esse molesti. Tam multis inibi cæcis visum, surdis auditum, mutis loquelam, claudis gressum, et incommodis variis laborantibus desiderata remedia contulit, ut difficile quis dimunerare, vel scribenda servare potuerit signa virtutum, quibus in servo suo glorificatus est Deus; omnes tamen ad sacram S. Eugendi memoriam transmittebat, ut gratiarum actiones Deo et venerabili solverent Confesori suo S. Eugendo. Inter crebras adventantium multitudines honorabilis quædam matrona prægnans, super minus equum quietum, minus domitum properabat. Offendens equus in via et exacerbatus, ad mulieris ruinam graviter fremere et calcitrare cœpit atrociter circa eam: adhærentem denique carni interulam multis in locis pedibus scindens nihil nocuit, nomen Præsulis invocantem. Cui demum exhibita, gratias egit, periculum referens quod evaserat; et ostendens omnibus vestem laceratam, corpus illæsum.

In monasterio S. Eugendi

innumeris sanitatem confert,

13 Affuerunt quoque tres viri de civitate *f* Lausanna, sub obtestatione divini nominis firmiter asserentes, verbum dignum memoria, dignum reverentia, dignum admiratione, sed in ore trium testium stare debet. Clausos siquidem in ergastulo perhibebant aliquamdiu sese fuisse detentos. Interim cœpit in civitate illa virtutum, quas per B. Petrum Episcopum Dominus actitabat, celebris fama crebrescere: ad cujus nominis invocationem fideli supplicatione conversi sunt, ejus sibi meritis præstolantes divinitus subveniri. Contigit igitur die clara custodes suos ludere alea ante ostium carceris obseratum, illos clausos et compeditos interius lamentari suæ calamitatis ærumnas. Adest interea Pontifex invocatus, solvit compeditos, manum porrigit, ostium aperit, jubet ut exeant. Sic manifestus apparens, viros extrahit et educit: et cum nulla foret opportunitas divertendi, sequentes prævium ducem suum, super tabulas quibus ludebant, inter medios transiere custodes. Nec mirum si videri ab hostibus præsentes ipsi non poterant, qui sic videre sibi videbantur absentem. Nec ab eis Pontifex ante disparuit, quam evasisse pericula et ad locum sese cognoscerent pervenisse securum. Unde etiam voto sese obligantes, non gustavere cibum, donec ad sui præsentiam liberatoris accederent, nova et mira Dei magnalia prædicantes.

et tres viros e carcere educit:

PER GAUFRID. AB. EX MS.

14 Verumtamen, sicut multis innotuit, locus ille admodum sterilis est, et nihilominus gravis accessu, ut cibaria ex se vix proferat, vix aliunde recipiat: compatiens proinde vir misericors multitudini confluenti, quæ a domo vel diœcesi sua per fideles nuntios poterat obtinere, quidquid ab adventantibus suscipiebat oblatum, in cibos pauperum erogabat. Accidit autem ut die quadam sabbati, propter aeris intemperiem ad venumdandum convehere victualia solitis negaretur accessus, et ministri suggererent nullam penitus facultatem, consilium nullum suppetere, ut instante Dominica posset refectio consueta pauperibus exhiberi. Erant enim plura millia, et una tantum porcina sibi perna, cum modica viciarum quantitate remanserat, ut totum simul scilicet caperet olla una, grandis quidem, sed quid hæc inter tantos? Imperat tamen, ut quod possunt hoc faciant; quod habent hoc præbeant, quandoquidem spes nulla suppeteret aut facultas ampliora quærendi. Mane facto cocta cibaria, et in atrium introducta pauperum multitudo, cui viderentur præparata posse sufficere. Refectis illis, cum adhuc escæ suppeterent, alii introducti, et ipsis itidem saturatis mirabantur quod cibus adhuc superesset: nec prius cessavere, quam dies cum escis similiter et pauperum numerositas deficeret. Nec mihi fateor mirum videri debet lectorem meum non mediocri super hoc admiratione moveri. Alioquin si sic factum credere quis detrectet, sic creditum non discredat. Viderint autem cui potius sit credendum, præjudicio suæ negationis, an illorum assertioni, qui præsentes fuerunt, viderunt oculis, manibus tractaverunt? Sed transeundum nobis ad alia, ne super miserationibus hujus viri misericordiæ parturire incipiat copia congesta fastidium.

pascit multa millia perna una et modicis leguminibus.

ANNOTATA.

a Columna Jovis *vulgo* Monte Jove. *Gallis* Mont-Jou, *aliter* le grand S. Bernart, *antiquis* Mons Penninus, *inter Sedunum ad Boream et Augustam Prætoriam ad meridiem.*

b Jura *mons Helvetios separans a Sequanis, populo Comitatus Burgundiæ, hinc* Jurata loca *ibidem montana sunt.*

c *MS.* Caritatis, *et Surius,* lacrymosam.

d Nemausus *est colonia et urbs antiqua Galliæ Narbonensis, in hodierna Occitania, Episcopalis sub Archiepiscopatu Arelatensi in Provincia, cui ideo tribuitur.*

e *Construxit illud* S. Romanus primus Abbas, *unde etiam* Romanum *dicebatur, hujus Vitam dedimus* 28 *Februarii. Huic frater erat et successor* S. Lupicinus, *a nobis relatus ad* 21 *Martii. Horum discipulus* S. Eugendus *cujus Acta ad Kalendas Januarii illustrata sunt. Nunc ibi visitur celeberrimum* S. Claudii *monasterium, eique oppidum adjunctum, uti ad* 6 *Junii latius explicabitur.*

f Lausanna *urbs in Helvetiis, sub pago Bernensi hoc tempore tota hæretica; ideo Sedes Episcopalis Friburgum Helvetiæ translata est.*

CAPUT III.

E fuga ad Sedem Archiepiscopalem reductus, maleficium tollit et schismaticis resistit.

Cœpit inter hæc vir fidelis, ad tantum sibi a tot et tantis exhibitum favorem, pavere et tædere: cœpit contristari

PER GAUFRID. AB. EX MSS.

Mundi favores pertimescens,

A contristari et mœstus esse : cœpit talia meditari, taliter convenire seipsum : Quid est quod actitas? Nullum tibi lucrum lucrari mundum, et animæ tuæ facere detrimentum. O doxa o doxa ! inflatio aurium ! quam perniciose miseris, cum quibus ludis, illudis? risui tuo dicerem, si non deciperem, Quid frustra deciperis? immo quid decipis? in errorem inducis quos beatificas, illidis quos elevas, dejicis quos exaltas. His et hujusmodi longe affectuosius et efficacius, quam nostra queat imperitia capere vel effari, futurum judicium, dijudicando seipsum, præveniens et declinans, quasi de novo statuit mundum fugere, sibi gravius imminentem. Per vias ergo difficiles, per loca potius invia, sub medio noctis silentio, cum uno tantum comite, ceteris ignorantibus, exiit, fugiens seculum et ipsius honores. Perveniens denique ad cœnobium quoddam sui Cisterciensis ordinis, in *a* Germania constitutum, ubi quodammodo surdus esset et mutus, nec intelligens ceterorum verba, nec intellectus ab eis quamdiu licuit, inter eos intrans et exiens, ut simplex Monachus habitavit; mutaverat enim in via socios unum post alterum, occasione quæsita, donec haberet cui esset ignotus. Quis illas cogitet ferias, illud gaudium, B illam solennitatem? sabbatizabat Deo juxta desiderium cordis sui, et in suo sibi sabbato complacebat. Sed interim ille sic maneat, qui bonum est hic esse : ad eos potius redeundum, quos clandestinus desolatus et vehementer affligit abscessus. Mane facto cum minime compareret, repleti sunt domestici ejus stupore et exstasi, in eo quod contigerat illis. Quæsitus in cubiculo nec inventus quem merito diligebant, per ecclesias, per vicos et plateas quæritur, et minime reperitur; passim interrogant occurrentes, et non est qui indicet, qui viderit eum, et qui audierit verbum quodcumque de eo; non est qui dicat, Descendit dilectus in hortum aromatum, ut pascatur deliciis spiritalibus, et gratissima sibi cœlestium colligat lilia gaudiorum. Egreditur sermo in populum quod recesserit Pastor bonus, lumen oculorum suorum dereliquerit eos, et sublatus sit in quo erat thesaurus suus et cor suum. Solennis illa frequentia in mœrorem, et universa devotio vertitur in lamentum. Exeunt qui perquirant, circueunt regionem, ad loca etiam remotiora procedunt. Sed quis unam in toto orbe reperiet personam, tam studiose foventem latebras, et secreta captantem? Verumtamen disponente eo a cujus facie in immensitate creaturæ nullus absconditur, inventus est, agnitus est, tandem C aliquando ecclesiæ suæ redditus est, reductus est ad suos. Siquidem inter ceteros undique quæritantes juvenis quidam, quem a puero ipse nutriverat, ad monasterium illud adveniens, egredientibus Fratribus ad laborem, dum singulos intuetur, in eum repente injecit oculos, et agnitum protinus apprehendit, tenuit et exclamavit. Mirari omnes, et nomine ejus audito conqueri, quod lucerna sub modio tamdiu latitasset Sacris ejus vestigiis congregatio tota prosternitur, et sibi postulat indulgeri, quod nullam ei reverentiam exhibuisset ignara; flebant singuli, et dignis magnificabant præconiis obedientiæ ejus et humilitatis exempla. Flebat ipse præ ceteris quod indignus foret frui diutius jucunditate concessa, et gustatam dulcedinem sapientiæ magis esuriens, magis sitiens, retraheretur ad negotiosæ vitæ pericula et labores. Auditum est in terra illa et celebri sermone vulgatum, quod apparuit vir Propheta, potens in opere et sermone. Iterum turba ruit et irruit, iterum fit concursus molestior, ab uberibus desideratæ quietis avulso. Jam vero enarrari non potest, et superfluum est conari, quanta devotione et exultatione universæ terræ, tamquam redivivus suis apparuit, sicut discipuli viso Domino sunt gavisi : nec minus uberes, etsi magis breves lacrymas D succedens gaudium, quam præcedens mœstitia parturivit.

a latet in cœnobio Germanico

cum luctu suorum:

a juvene proditus,

reducitur ad Archiepiscopatum:

16 Prius quam vir Sanctus officio fungeretur Abbatis, utrumque parentem de seculo nequam eripuit : fratrem vero Andream juniorem se, ad Jesum Petrus trahens, recompensavit quodammodo, quod Petrum primum, adhuc Simonem, ad eumdem præveniens Frater ejus Andreas adduxit. Hic itaque patrem in Bona-valle constituit, matrem vero in collegio sanctimonialium feminarum collocavit, in loco qui dicitur S. Pauli, pro facultate sui sexus et supra, Cisterciensis ordinis æmulantium instituta : cui adhuc novellæ plantationi, ad fundatoris instantiam et præceptum Abbatis sui, senior Petrus pluribus annis profuit magis quam præfuit. Ad ejusdem tamen disciplinæ cœnobium, quod Bitumen vocant, ad liniendam videlicet arcam intus et foris, in virginibus corpore et spiritu sanctis, eamdem postea filius matrem transtulit cum sorore, quæ ipsius cœnobii multo tempore fideliter et utiliter curam gessit; ubi nonnullas etiam alias sui generis virgines et viduas idem Sanctus ordinavit. Proximus est Stamedio et Tarentasiensi diœcesi locus, cui proinde sicut ceteris quoque religiosis beneficia plurima sedulus impendebat. Scribi fecerat libros B. Augustini super Psalmos, et nulli adhuc ecclesiæ deputaverat, E sed sudabat eleemosyna in manu ejus. Præsidebat vero *b* Maurianensi ecclesiæ magni meriti Bernardus Episcopus, sicut in ea potissimum regione fœcunda virorum paupertas, plures sibi pene contemporaneos insignes edidit Sacerdotes, Sanctum videlicet *c* Hugonem Granopolitanum, *d* Joannem Valentinum, *e* Isindionem Diensem, *f* Airaldum et Bernardum Maurianenses, nostrum hunc Tarentasiensem Petrum *g*, Anthelmum Bellicensem, super cujus tumulum dum sepeliretur divinitus ignis lapsus accendit lampades, super eumdem locum coram signo Crucis appensas. Accedens sane prædictus Bernardus Maurianensis Episcopus ad Bitumen suæ diœcesis monasterium, confitenti sibi suas offensiones, ut sæpius actitabat, genitrici Venerabilis Petri Tarentasiensis Episcopi, injunxit hujusmodi pœnitentiæ formam, ut supra memoratos B. Augustini libros suis donari Sororibus impetraret. Post breve tempus Archiepiscopus affuit, et accedens ad eum mater interrogabat eum, an necesse sit peccatoribus injunctam sibi pœnitentiam adimplere. Respondenti, F Utique; Supplicat ut misereatur animæ matris sui, cui suus hujusmodi pœnitentiam Præsul injunxit. Sic eosdem sibi collatos codices ejusdem cœnobii Virgines, ob memoriam largitoris, carius amplectuntur. Utrumque vero parentem, dies suos in senectute bona et religiosa conversatione feliciter consummantem, devotus admodum in officiis omnibus ecclesiasticis, sed in hujusmodi devotissimus sepelivit; quibus juxta mandatum Domini honorem debitum vivis exhibuit et defunctis.

matri cum aliis consanguineis,

scriptos a se libros Augustini donat:

b

c d e f

g

17 Beatitudinum causas et præmia in Evangelico Veritas sermone commendans, inter cetera ait : Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Quod huic sacro Præsuli excercitium seu meritum quia non defuit, sine ulla ambiguitate asserimus, quod in Spiritu adoptionis filii Dei nomen hereditavit. Implacabiles siquidem inimicitias et odia inveterata frequenter extinxit, gravia admodum bella conspescuit : reconciliationes inter maximos Principes, Domino cooperante, et sermonem ejus confirmante sequentibus signis, effecit. Inter principem suum Comitem Humbertum et *k* Hildefonsum Comitem Tolosanum, in regione Gratianopolitana eo tempore dominantem, non sine multis incendiis et homicidiis guerram diutius agitatam multo labore sedavit. Cujus

Matth. 5

inimicitias et bella tollit:

k

A Cujus occasione negotii ad illustrem Anglorum Regem *l* Henricum vehementer desideratus accessit, et tam reverenter exceptus est, ut excedere modum omnem humanum devotio videretur. In ipso quoque itinere divina per eum virtus miraculum singulare perfecit : quod diligentius prosequi reor operæ pretium fore.

l

18 Sancti Symphoriani dicitur castrum Lugdunensis Ecclesiæ, paucis ab urbe leucis distans, ubi vir fidelis et religiosorum officiosus sedulusque susceptor, magnæ conversationis pariter et opinionis, Abbatem ad hospitium suum aliquando quasi vim faciendo pertraxit. Huic juvencula erat filia, miserabili incommoditate laborans; egerat enim mulier quædam malefica, per nequitiam invidæ socrus inducta, ut languore tabesceret desperato, nec viri sui præsentiam nec aspectus ullatenus toleraret. Affectione muliebri genitrix persuasa, ut Satanas Satanam ejiceret, famosum quemdam maleficum accersivit. Adfuit, exploravit, agnovit; et juvenculam asserens *m* inferratam, terit arborum cortices, pocula verbis et herbis infecta propinat; mordet etiam dentibus propriis brachium miseræ mulieris. Res mira, res nova, res hactenus inaudita, ni fallor. Ab illo quidem languore convaluit, sed interdum B velut ex corde procedere sentiens acus cruciabatur atrociter, donec per morsuram brachii, quam nulla cicatrix obduxerat, acus educeret vis occulta. Crudele remedium, sed hujusmodi congruebat auctori. Plures jam in hunc modum quam triginta acus per temporum intervalla prodierant, quædam, ut vulgo dicitur, *n* excapsatæ, quædam admittendis idonea filis foramina præferentes. Interea prædictus Abbás ad domum ubi hæc actitabantur advenit. Celebris est persona, cujus et hoc opus et alia non indigna admiratione narrantur, sed parcendum adhuc superstiti et nomen credidi reticendum. Huic pater anxius miserabilem exhibet filiam, nec sine lacrymis lugubrem explicat tragœdiam. Eadem hora fit fides dictis, et sentiens acum mulier gemebunda deplorat. Jam pervenerat ad foramen, solitus jam præcesserat cruor, jam cœperat apparere, jam particula acus exierat, et accedens unus ex Fratribus laicis idemque Abbati deserviens cruentam extrahit, annis pluribus ad testimonium conservandam. Orat Abbas, et locum vulneris tangens, in virtute fidei pollicetur nec ferrum ultra nec chalybem exinde processurum. Factum est : sed mutata materia est, malitia necdum prorsus extincta. Cœperunt lignei sudes parvuli, quales vulgo *o* brocas appellant, ex C quercino robore vel fraxinei, pro ferreis acubus egredi, grossiores spinis et modice longiores : nec unius tamen omnes, sicut nec acus fuerant, longitudinis vel grossitudinis erant. Sedecim jam in hunc modum infra annum et paucos menses ex muliere ligna prodierant. Affuit demum Reverendus Petrus Antistes, cui divinitus fuerat [reservata] tanti miraculi plenitudo. Offertur mulier Missarum solennia celebranti, sicut præceperat vespere præcedenti. Eadem hora septimum decimum ex muliebri carne lignum egreditur, quod sub oculis omnium Capellanus extraxit. Confitentem itaque mulierem Præsul absolvit, et sacram ei tradens Eucharistiam ab omni deinceps cujuscumque materiæ progressu jubet esse securam. Sic ab omnibus jam præstigiis liberata, adhæsit viro suo liberos procreando, et, ut dicitur, hodieque superstes, virtutem prædicat quam in se feliciter meruit experiri. Petrus de Fraxineto dicitur pater, notus et honoratus inter convicaneos suos : ut si quem dubium novitas tanta reddiderit, probare forsitan liceat, quod credere detrectarit.

sanat mulierem a malefico male curatam

m

ex cujus brachio acus

n

et sudes prodibant.

o

19 In diebus ejusdem Præsulis vicinas provincias et Romani Imperii ex maxima parte Ecclesias *p* D Schismatica rabies occupavit. Solus ipse ex Metropolitanis, vel prope solus regionum illarum, et schismaticis palam restitit, et immunis perstitit in ecclesia sua. Sed et plurimos ex circumpositis revocavit ad Catholicam unitatem, vicinas undique provincias libere penetrans, libere prædicans Cleris et populis plenis auctoritate sermonibus, improbos et obstinatos hæreticæ arguens pravitatis. Nihilominus tamen devotis eum colebat officiis Imperator, non minori ei reverentia obsequens quam sævitia Catholicos persequens ceteros circumquaque. Nec deerant qui indignarentur, qui causarentur, qui conarentur animum Principis adversus eum potius exacerbare dicentes ; Quid sibi vult, Imperator bone, quod actitas? Numquid non destruere est causam tuam, sic colere, sic honorare eum, qui sic impugnat, qui sic impetit eam? Ille nos detestatur, nos execratur, hæreticos nos denuntiat, nos anathematizat : et tu ut Angelum Dei suscipis eum, publice et privatim ejus prædicas sanctitatem? His et hujusmodi verbis quantum audebant, crebro pulsabant ariete robur Imperatorii pectoris filii diffidentiæ, filii scelerati. Cui suggestioni *q* Herbertus quidam Chrysopolitanæ incubator Ecclesiæ præ ceteris insistebat, iterum E atque iterum asseverans, non satis sese mirari posse, quibus ille præstigiis tanta præditum ratione taliter dementasset. Multos enim Archiepiscopos, Episcopos, et Abbates etiam quondam sibi carissimos, pro eadem causa idem Imperator in exilium egerat; *r* Cisterciensis Ordinis Fratrum non modo personas aliquas, sed numerosa collegia, ab eodem Herberto vel similibus (si quos tamen similes habuit) suis extrudi cœnobiis non prohibuerat : et hujus unius se suffragiis tam devote quam suppliciter commendavit. Perfertur etiam quod eidem nequissimo, monita pessima suggerenti, dignum memoria, dignum dederit *s* admiratione responsum ; Si hominibus, ut merentur, contrarium me exhibeo ; tu ne velis ut evidenter opponere me incipiam Deo.

PER GAUFRID. AB. EX MS.

Schismaticos aversatur,

p

et tamen Frederico Imp. carus manet,

q

r

s

20 Extat in diœcesi Chrysopolitana cœnobium quod *t* Bethania nominatur. Illo venturum Tarentasiensem Archiepiscopum Herbertus audiens, præmisit nuntians eadem die sese venturum. Expavit Abbas et cum multa anxietate in occursum properans viri Sancti, ignorare sese quid ageret causabatur. Cui ille; Angulus, ait nobis quantuluscumque sufficiet, ne turberis. Verumtamen divina pro eo ultio militavit : et ægritudine præoccupatus apostata, quod disposuerat non implevit. Exinde vir beatus ad F Imperatorem accessit, in civitate Chrysopoli constitutum, ubi etiam ab oppressione Catholicorum, maxime religiosorum, quantum potuit ejus animum revocavit; Regis iram, similem rugitui leonino, monitis simul et intercessione compescens. Convenit autem solita devotione populus civitatis ad eum, et innumera multitudo etiam de vicinis locis undique confluxit, quibus inter cetera de prædicto hæretico verbum faciens, nec ipsius malitiam veritus, nec potentiam Imperatoris, per quem erat intrusus, Orationem indixit omnibus generalem, ut manus Domini acceleraret ab illius tyrannide ecclesiam liberare, vel mutando hominem, vel necando; ut converteretur ad pœnitentiam, vel de medio tolleretur. Oratum est, et infra quatuor vel quinque dies miseram idem schismaticus animam exhalavit. Accidit tamen ut interea visitatus a Venerabili Bellævallis Abbate ad primum gratulari videretur adventum; conventus autem de confessione peccatorum et admonitus de pœnitentia pugillum strinxit; et applicans ori suo, buccinabat in eo : post modicum vero, deponens manum quam strinxerat, ore canebat. Erubuit Abbas quod non posset aliud obtinere responsum :

t

eumque Catholicis et Religiosis mitiorem facit,

extincto præcipuo schismatis incentore,

PER GAUFRID. AB. EX MS.

A responsum: et agnoscens judicium Dei, non sine multa confusione recessit. Necdum vir sanctus a civitate exierat, et jam in plaustro boum cadaver Heriberti efferebatur, infaustum clamante populo et dicente. Benedictus Deus qui tradidit impium.

Catholicos confirmat:

21 Idem quoque vir Sanctus, a Catholico Papa Reverendissimo Alexandro Tertio accersitus, per Italiam et Tusciam magnifice consolabatur Catholicos, et schismaticorum facies ignominia et confusione replebat, cum in ipsis urbibus, ubi Pseudo episcopi præsidebant, palam et publice eamdem hæresin condemnaret, universo populo devotissimis illum obsequiis prosequente, immo etiam signis variis confirmante sermonem. Nec personæ alteri Summus Pontifex tantum honorem exhibuit, nec Romana Ecclesia eo tempore Episcoporum aliquem sic admirata est, sic reverita est, sic amplexata: soli respiciebant ad manus ejus, ut munera consequerentur, egeni. Nam spiritalis gratiam benedictionis omnes pariter affectabant. Et quemadmodum multa tempora per Burgundiam et Lotharingiam actitarat, per regiones Italiæ, Tusciæ et Campagniæ in adventu, in statu, in reditu suo celeberrimæ sanctitatis ejus auctoritas, B in conscientiis propriis coram Deo fiduciam maximam, coram hominibus reverentiam et constantiam præbens Catholicis, Schismaticos nihilominus confundebat intus et foris. Ausus est tamen tyrannus quidam persequi redeuntis personam, eum injuriis afficere cogitans, et de equitaturis circiter quinque vel suppellecti tenuissima facere prædam. Cujus inter currendum ruit equus in præceps, et fracto crure solo decubuit. Expavit homo, et in se rediens, gratias egit pro damnatione quam meruit: et reputans se potius fuisse multandum, non minori devotione processit ad prosequendum et obsequendum, quam furore prius ad persequendum fuerat animatus. Secutus denique, et tunc primum consecutus eum, pedibus ejus advolvitur, humiliter satisfacit: nec satis illi est quidquid facit, misericordiæ ejus attribuens quod pro sessore equus occubuit.

a persequente divinitus punito liberatur.

ANNOTATA.

a *Fuga S. Petri refertur a Manrique ad annum* 1155, *et jam pridem erant in viciniore Germania Ordinis monasteria,* Lucella *in diœcesi Basileensi ab an.* 1124, *eratque filia Bellæ-vallis, uti et* Parisiense *in diœcesi eadem ab anno* 1138; Salomonis-villa, *vulgo* C Salmonswyler *prope Uberlingam in diœcesi Constantiensi ab anno* 1137, *in qua etiam sunt* Aurora *et* S. Urbani *cœnobia ab annis* 1138 *et* 1148. *Erant et plura in diœcesibus Argentoratensi, Spirensi, Eystettensi et Augustana, quæ satis enumerantur a scriptoribus Ordinis.*

b Mauriana *provincia et urbs Sabaudiæ, hæc nunc* S. Jean de Maurienne *appellatur: distat* 10 *leucis a monte Cinesio, et* 14 *a Chamberio.*

c S. Hugonis Gratianopolitani *Acta illustravimus ad Kalendas Aprilis.*

d *Hic est* Joannes primus Abbas Bonæ-vallis, *qui S. Petrum ad Ordinem et professionem admisit, et Abbatem Stamedii constituit, de quo supra actum.*

e Ismidio, Isendio, Ismodo, *vel* Isinio Episcopus Diensis, *Sancti titulo honoratur a Sammarthanis, et Joanne Columbo in Episcopis Diensibus, et dicitur sedisse anno* 1099 *et* 1113 *et forte usque ad an.* 1120, *mortuus* 7 *Octobris.*

f Airardus *ex Priore Carthusiæ Portarum Episcopus anno* 1145, *mortuus an.* 1167, *cui tunc Bernardus successit.*

g S. Anthelmus *ex* 7 *Generali Carthusiano Episcopus an.* 1163, *colitur* 26 *Junii.*

h *MS. Caritatis et Surius,* fructum. D

i Humbertus 3 *successit patri Amedeo* 3, *anno* 1149, *mortuus an.* 1188.

k *Fuit* Hildephonsus *sive* Alphonsus Comes Tolosanus, *mortuus anno* 1148, *eique successit filius* Raimundus 3. *Verum alter filius* Talliferus. Comes S. Ægidii, *ob limites habuit bella cum dicto Humberto, qui hic nomine patris appellatur* Hildephonsus. *Consule Sabaudiam Guichenoni, qui bellum hoc refert ad annum* 1168.

l *Hic est Henricus* 2, *primi ex filia nepos: regnavit ab anno* 1155 *usque ad an.* 1189.

m Inferrata, *gravata ferro, per veneficium in corpus immisso.*

n Excapsatæ, *fortassis* excapitatæ, *nisi locus foraminis* capsa *dicatur.*

o Brocæ, *sudes acutæ, Gallis* broche *veru est.*

p Alexandro 3 *anno* 1159 *in Pontificem electo, a duobus Cardinalibus assumptus est* Octavianus, *qui se* Victorem 3 *nominavit, quem fovit Fredericus Imperator, eique alii adhæserunt. Fuit* Fredericus Barbarossa *electus anno* 1152, *coronatus Romæ an.* 1155, *post varias excommunicationes mortuus an.* 1190.

q Humberto Archiepiscopo Chrysopolitano, *id est* Vesontionensi, *mortuo intrusus videtur* Herbertus *schismaticus, si tamen a dicto* Humberto *sit distinguendus.* E

r *MS. Monaster.* familiarissimos.

s *Idem,* annuntiatione.

t Betania *Ordinis Cisterciensis, filia Morimundi, constructa anno* 1133.

CAPUT IV.

Illustria Variis locis patrata Miracula.

In cœnobio positis *a* Longivadi morem gerere teneor carissimis mihi fratribus et Abbati. Inde est quod stylum revocans a propositis, quæ multorum mihi multum credibili testimonio suggerentur, inserenda putavi. Ex petitione Lingonensis Episcopi et Venerabilis Abbatis ac totius congregationis instantia ad Longivadi prædictum Monasterium, ut in memoria S. Bernardi *b* Claræ vallensis novum dedicaret altare, et cœmeterium benediceret, vir beatus accessit. Summis etenim exspectabatur votis, a quibuscumque ejus præsentia poterat obtineri, et accersebatur undique, et undique trahebatur ad celebranda ejusmodi sacramenta. Affuit certa die Pontifex exspectatus, et multitudo tanta convenit, ut negarent F viri grandes et grandævi similem uspiam se vidisse. Verumtamen affuit tentator, opportunitate inventa cuidam persuadens argenteam furari Crucem, modici quidem ponderis, sed particulam ligni Domini continentem. Advertitur a Fratribus sacrilegium, et sacro Præsuli sine dilatione suggeritur. Nec cunctatur anathematizare sacrilegum, in virtute Christi præcipiens, ne prius liceat homini monasterii fines egredi, quam restituerit signum Crucis; firmiter contestatus quod nullatenus posset efferri. Perstitit tamen improbus usque in diem alteram, donec Episcopus recessisset. Sed nec tunc egredi potuit, nisi reddita prius Cruce; et altari sacro, ubi inveniretur, imposita.

a Fures ad restituenda ablata oratione compellit

b

23 Viderat mulier scyphum ligneum, concupiverat visum, tulerat et absconderat concupitum, absconditum asportabat infelix. Nec mora, punitur in oculis, per quorum fenestras mors introiverat. Expetit unum de Fratribus, necdum penitus, sed pene cæca: vasculum profert, cum satisfactione restituit, et ultricem criminis caliginem mox evadit. Sic accedens unusquispiam ad monasterii janitorem, coram eo cucullam, quam male tulerat, in hæc verba projecit:

A projecit : Tolle tibi cappam hanc manicatam, quam frequenter attentans efferre non potui, nescio qua virtute prohibitus.

sanat energumenum, 24 Phreneticum juvenem vel potius energumenum, sicut creditum est et credibile erat, plurimi bajulabant, a die jam septima nec sumentem cibum, nec verbum aliquod proferentem. Jussus quiescere, jussus loqui, in neutro obtemperat Sacerdoti : at ille sub pectore pulsat hominem, contra dæmonem indignatus. Nec mora, per fluxum ventris obscœnum, ut jussum est, alter dæmonum exiit, alter mansit, ita quod miserum non omnino talis egressio liberarit. Nec moram fecit Episcopus propter populum comprimentem : sed cum foris staret, introivit oratorium : ubi rursus exhibito juveni manus imposuit, *surdum et mutum,* et odoris dirissimi vomitu repurgatus, ad modicum requievit ; ac deinceps loqui cœpit, cibum sumpsit, et officia reliqua sanæ mentis implevit. Item in ejusdem basilica monasterii jam tribus annis surdum et mutum filium mater offerens viro Dei, ad ipsius benedictionem sine mora loquentem libere, libere audientem gratulabunda recepit.

c 25 Monasterium *c* Albæ ripæ a proximo fluvio *d* nomen accepit. Hujus vicinum oppidum *d* Barium B nuncupatur, cujus Præpositi uxor sterilis cohabita- *sterilem feminam,* bat annis quindecim viro suo. Adveniente demum Archiepiscopo, lacrymabiliter obsecrabat, ut auferret opprobrium sterilitatis ab ea. Cui solita pietate compassus, post orationem et conceptum promisit *claudum.* et partum. Concepit itaque mulier et peperit filium, et juxta verbum Episcopi Joannes est nomen illius. Siquidem adhuc hodie mater et filius ambo superstites, ambo testes veritatis existunt. Claudum etiam virum, nec suis pedibus accedentem, sed oblatum in manibus alienis, ibidem Sanctus erexit, et ea sibi nunc usque gratia perseverat, ut libere gradiatur.

26 Interea cæcus clamans ad eum ut illuminaretur *Furaci visum,* orabat. Cui ille : Noli magnopere desiderare ut videas, vacares latrociniis si videres. Quod de homine sibi prorsus ignoto, non ab homine neque per hominem, sed Spiritu sancto suggerente cognovit. Qui licet non videat, quantum valet, in latrociniis hodie perseve- *guloso eleemosynam negat:* rat. Oblationes fidelium in ecclesia quadam inter Missarum solennia sacra suscipiens distribuebat egenis, more suo restituens plura pauperibus quam offerrent. Interea quidam improbus vehementer instabat, et sæpius rediens nihil poterat obtinere, solus referens solam ab oblatione repulsam. Et dum C sese famelicum cibariis carere clamitaret, chlamyde revoluta placentam integram, quam ferebat, Sanctus ostendit, dicens : Hanc comede et ab hujusmodi petitione desiste. De cujus vita et pessimis actibus corripiens hominem, tanta proposuit, ut mirarentur qui aderant et cognoverant eum, quod non esset opus ut quis testimonium ei perhiberet.

e 27 In dedicatione oratorii de *e* Busceria, quod est *curat tres surdos,* cœnobium Cisterciensis Ordinis in Æduensi diœcesi constitutum, puer annorum circiter novem surdus et mutus ad orationem viri Dei et manus impositionem, auditum pariter et loquelam recepit. Duo etiam fratres, alter surdus, alter surdus et mutus, ab eisdem incommodis ambo sunt liberati. Sed et Monachus ejusdem monasterii, per annos septem oculos [habens] opertos albugine et omnino cæcus, audivit, Ne *cæcum,* timeas, fili, in proximo est ut a Domino cureris. Et factum est ita : si quidem infra dies viginti advenit Clericus, qui eamdem detraxit albuginem, et deinceps clare vidit.

28 Alsatia dicitur regio prope Rhenum, populosos *graviter læsam,* admodum vicos habens. Hanc ingressus Pontifex *f* aliquando reverendus, in villa, cui *f* Rupheium nomen est, Missarum solennia celebrabat. Cui mulier est oblata, ex gravi præcipitio juncturis ossium dissipatis, per annos circiter novem vix duobus baculis D sustentata procedens. Post orationem et manus im- *PER GAUFRID. AB EX MSS.* positionem modicum substitit, et virtutem sentiens exclamavit. Nec mora : baculos in sublime porrectos bajulans, incolumis facta est, et libere gradiebatur Populus quoque vociferans Kyrie eleison, suspensis inter lampades baculis Dominum collaudabat. Ibi etiam duo claudi protinus sunt erecti ; prior ad *2 claudos,* tactum ejus ; posterior, priusquam obtinere posset accessum, in medio plebis divina benedictione præventus est. Post oblationem Hostiæ salutaris, sacer vere Sacerdos oblatum sibi per signum Crucis cæcum illuminavit, oculos ejus liniens ex aqua aspersionis *alium cæcum,* digitorum suorum. Ex relatione Stamediensis Abbatis accepi, quod aliquando Patrem sanctum familiari suggestione conveniens ait illi : Nonnullos movet, Pater sancte, ut comperi, quod ita passim et incunctanter super ægros manus imponis : arbitrantur enim et asserunt, quod ab olim tempora miraculosa transierint. Cui tale dedit Sanctus ille solita benignitate responsum : Multorum jam non modo caritas refrigescit, sed et fides etiam infirmatur. Exigit proinde velut de novo rigari miraculis, foveri beneficiis fides marcida, fides ægra. E

26 Crusilla oppidum est Comitis Gebennensis, ubi *epilepticas mulieres 4,* vir sanctus, cum ipso Comite et compluribus ex eadem regione personis, super quibusdam negotiis conferebat. Ibi tres epilepticæ mulieres, miserabiliter corruentes, altera quidem post alteram palpitabant et elidebantur in terra. Ad supplicationem astantium super singulas orationem fecit, et incunctanter erectas restituit sanitati. Quanto miserior et miserabilior talis ægritudo videretur, tanto specialior viro misericordiæ adversus eam efficacia suppetebat, ut multos ab ea curaverit, etiam quos non vidit ; et vix persona aliqua, post impositionem manus ejus, eamdem miseriam sit experta.

20 Est locus in Alsatia, cui nomen est Agnevillare, ubi signatam epilepticam sub celeritate pertransiit : et tam crudeliter misera vexabatur, ut continuo videretur animam redditura. Commisertus Pontifex et mulierculam erigens, in aurem ejus submissa voce dicebat : Necesse est ut egrediaris ab *virum unum,* ea. Sanata est ergo mulier ab illa hora, et deinceps nil tale perpessa est. Contigit altera vice, Missarum solennia celebrante viro Dei, vexatum hominem epilepticum exclamare. Compassus ille, et vice sua Capellanum dirigens suum, erigi illum præcepit et sanari. Quod utrumque effectui mancipatum est ipsa F hora.

31 Visitavit Sanctus aliquando monasterium *puerum languentem:* Bellæ vallis, in abundantia suavitatis et gratiæ, et devotam sibi congregationem sua benedictione lætificans, oblatum etiam puerum, qui languore corporis diuturno debilitatus, et maxime pedum destitutus erat officio, orando et manus imponendo sanavit : ut libere gradiens exultaret, videntibus etiam ceteris gaudia sua communicans. Mulier prægnans, cum pariendi tempus adesset, periclitabatur decem diebus *decimo die parturientem,* parturiens, nec obliviscebatur pressuræ nullo gaudio succedente. Erat ei vicinus et notus Abbas quidam, cinctorium Præsulis cum multa veneratione custodiens. Accersitur itaque ; tam miserabili necessitate comperta, prædictum cingulum protulit ; et ut nudum exinde tangeret uterum, persuasit. Factum est : et vix exierat ille cubiculum, cum subito mulier est enixa, a periculo et cruciatu penitus liberata. Non transeamus cœnobium *g* Bullionis, ne causari inci- *g* piant Fratres illi, quod contra morem ejus quem scribimus videamur humiles aspernari. Gratanter visitabat et ipsos amicos pauperum, nec mediocriter *cæcam.* ei in ædificiis mediocribus complacebat : apud quos etiam sicut firmiter asseverant, per signum

Crucis

PER GAUFRID. AB. EX MSS.

A Crucis mulierem cæcam illuminavit collyrio sputi sui.

ANNOTATA.

a Longum-Vadum Longuay *Ordinis Cisterciensis in diœcesi Lingonensi, filia Claræ-vallis, constructum anno* 1149.

b S. Bernardus *ab Alexandro* 3 *Sanctis adscriptus* 18 *Januarii, et ut probat Manrique anno* 1174 : *alii citius id factum arbitrantur, quod poterit ad ejus Vitam* 20 *Augusti accuratius examinari. Post Canonizationem altare illi est consecratum, ut supra dictum.*

c Alba-ripa *Ordinis Cisterciensis constructa an.* 1136, *filia Claræ-vallis prope fontem Albæ fluvii.*

d Barium ad Albulam *sive* Albam, Bar sur Aube *dictum.*

e Busceria *hæc a Ducibus Burgundiæ extructa est anno* 1130. *Additur diœcesis Æduensis id est Augustodunensis, quia alia est* Busseria *etiam Ordinis Cisterciensis in diœcesi Andegavensi, constructa anno sequenti* 1131.

VIDE APP. TOM VII MAJI NOT. 69*

f Rupherum *in alio tractatu* Rufeiacum, *vulgo* Ruffach, *aliis* Rubea *prope Mulhusium.*

B g Bullium, *seu* Bullion, *aliis* Bovium, *Gallice* le Bœuf *est Ordinis Cisterciensis in Vasconia et diœcesi Lectorensi, ex linea Pontigniacensi constructa an.* 1123. *Sed præter hoc est* Bullium *seu* Bullio pauper *in Burgundia et diœcesi Vesontionensi, e linea Claræ-vallis anno* 1147 *fundatum, quod hic videtur intelligi.*

CAPUT V.

Accessus ad Reges Franciæ et Angliæ pro pace miraculis illustratus : pius obitus.

Joan. 15 *De equis vendendis deliberans*

Quanto magis virum Dei mundus prosequebatur obsequiis, præconiis attollebat; tanto magis metuebat ipse quod legerat. Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret. Cœpit ergo cum viris perfectioribus spiritualis collationis habere tractatum, utilius fore existimans, pauculos quos habebat equos venundari et pretium dari pauperibus, ut pedes gradiens, quod consumere illi cum suis custodibus consueverant, misericordiæ magis operibus deputaret. Fecissetque voto satis, nisi suggestio rationabilis et confestim occurrens necessitas obstitisset. Siquidem persuasum est ei, in sua quidem C provincia id observare posse; sed excipiendum ab hujusmodi professione propositi, ut solito animalium uteretur vehiculo, si remotas adire provincias pro causa inevitabili cogeretur. Nec sine divino nutu exceptionem hujusmodi sacro Præsuli persuasit vir eximius et inter amicos carissimus, tunc Altæcumbæ, postmodum Claræ-vallis Abbas Henricus *a*, nunc Albanensis Episcopus, inter insignes columnas Romanæ Ecclesiæ loco celebri constitutus. Adhuc enim sermo manebat in ejusdem deliberationis ambiguitate suspensus; et ecce nuntius Domini Papæ, ecce litteræ, ecce mandatum, ut ad Reges Francorum et Anglorum sibi reconciliandos vir sanctus, sub quanta poterit celeritate festinet; ex quorum inimicitiis ecclesiarum destructio, depopulatio regionum, et innumerabilis strages hominum procedebat; nec videbatur aliud præstolandum, quam quod dicitur, fortis impegit in fortem et ambo pariter corruerunt. Hujus necessitatis intuitus et Apostolicæ auctoritatis reverentia, cui in omnibus et per omnia semper obtemperavit, Præsulem sanctum descendere fecit in Gallias. Ingressus itaque monasterium Senonensis diœcesis, quod Pluriacum *b* nuncupatur, et in eo D circa spatium mensis unius infirmitate detentus, plurimis tamen ægrotis beneficia præstitit sanitatum. Et cum maximus undique et ubique ad eum concursus fieret populorum. Nolite, ait Sanctus ad Fratres de victualium distributione moveri : dabit Dominus horreis vestris benedictionem, ut cognoscatis ejus virtutem, qui pro beneplacito suo multiplicat, quæ pro sui nominis gloria erogantur. Sic audisse, sic credidisse, sic experimento sese probasse testati sunt, per quorum manus conficiebantur panes et distribuebantur; ut cum vix viderentur duplicati posse sufficere, minor solito numerus abundaret. Semel siquidem hebdomada coquebant minus in clibano, quam ceteris mensibus ante solebant.

a jubetur pacem conciliare inter Reges :

b panem multiplicat,

33 Miles quidam regionis illius, impetrandæ benedictionis obtentu et signorum gratia, ad hominem Dei multos concurrere videns, compassus est filio non videnti. Optat ut ejus suffragantibus meritis videns fiat ex cæco, qui suis ut verebatur promerentibus culpis cæcus factus est ex vidente. Cæcum itaque filium Miles extulit de domo sua, sed Pruliacensi cœnobio intulit jam videntem. Obvius enim factus est vir fidelis eunti, panem referens a beato Præsule benedictum. Nec moras tulit, magnanimus E in fide factus : sed de mica panis collyrium novum conficiens, oculos filii cum divini nominis et ejusdem Præsulis invocatione linivit. Cooperantibus ergo sibi virtute fidei et benedictionis effectu, ad unctionem primam sacri collyrii aperti sunt oculi ejus, et vidit et gavisus est se videre. Sic gratulabundus illuminatum filium pater ostendit, quem speravit illuminandum fore; et qui veniebat pro filio rogaturus, pervenit gratiarum potius actiones redditurus.

cæcum illuminat,

34 Corbolium *c* dicitur oppidum Regis Franciæ, quod Sequana fluvius alluit, in Parisiensi diœcesi constitutum. Hujus Præpositi grandis erat non solum gratia apud Dominum suum, sed in palatio locus, quem in occursum Præsulis sancti mittere studuit Rex devotus ; præcipiens non solum humanitatis officia, sed debitam reverentiam a suis omnibus ei in locis omnibus quantum pateretur impendi. Sic in oppido supradicto humilis servus Christi de mandato Regis in regia domo *d* suscipitur. Nec poterat uspiam, licet debili, præ multitudine concurrentium, necessaria requies exhiberi. Erat autem spiritus fortis, spiritus promptus in infirma carne, et ætate jam pigra. Eidem sane Præposito clauda a navitate filia jam quinquennis, sicut apparuisse videtur, sic nata F fuerat, ad gloriam Domini et servi fidelis honorem. Cujus sacris oblata vestigiis, post orationem et manus impositionem erecta est : et novos faciens gressus, pedibus suis ambulavit, pro ætate magnificans Deum, et suo gratias referens erectori. Sic devotos hospites exhilaravit dupliciter hospes bonus, nec modo subiit admiratio pro virtute, sed familiarius gaudium pro persona. Transeamus Parisiensium vota permaxima, concursus intolerabiles, et molestos cui exhibebantur honores. Exspectant Reges, exspectant Principes, multitudo incredibilis præstolatur, pro verbo pacis et adventu tanti Præsulis, juxta Calvum montem *e* in confinio Franciæ et Normanniæ congregata : in cujus occursum non tam currit quam advolat Rex Anglorum *f*, et ad conspectum longius positi equo desilit, immo ruit : amplectitur pedes, cappam detrahit, undique laceratam, undique decurtatam; nec particulas tollit, ut ceteri consueverant, quamvis grave et ægre ferret Antistes. In hoc solo nil sua sibi auctoritas potuit suffragari, nil prohibitio, nil indignationis ostensio, nil intentatio maledicti. Causari Fratres qui simul venerant, et dicere ; (Si quidem animum Regis exploratum sic volebant)

c Præpositi sibi a Rege Franciæ obviam missi

d

filiam claudam sanat :

a Rege Anglorum reverenter salutatur,

e

f

A volebant) Inter regias gazas semicinctia vetusta quid facient? Quibus ille tale dedit, non sine multorum attentione, responsum. Aliter vobis loquendum fuerat, si sciretis de ipsius cingulo quod præteritis annis accepi, quantis ægrotantibus remedia, quanta provenerint beneficia sanitatum.

35 Circa eadem loca consederat Archiepiscopus cum personis magnis, habens de reformanda pace tractatum. Et ecce vidua pauper, suum magis et filiæ suæ incommodum sentiens, quam Regum inimicitias vel pericula reputans vel negotium regionum; increpantibus aliis, aliis prohibentibus irruit, mutam a nativitate filiam secum trahens. Nec in tanta frequentia personam humilem Archiepiscopus aspernatur, non altum sapiens nec in alto. Inclinatur ad supplicem: et oratione præmissa infusum proprio sputo pollicem mittit in os puellæ, linguæ ejus et labiis imprimens signum Crucis. Sic præcipiente eo verba quæcumque prædiceret, post eum similiter resonabat, sic deinceps est locuta, sic loquens reddita est matri suæ. Nec mora, vicissitudinem matri redhibens altera filia, claudam attulit in asello: cujus ille renes et debilia membra consignans, in partem secedere fecit, et divinam misericordiam præstolari.

loquelam mutæ donat,

claudam sanat:

B Post paululum, filia suadente ut ascenderet asinum et rediret, Mina, ait, potius asinum, Mina et præcede. Sic præcessit ille, et sanata illa secuta est, multis cum multa admiratione prosequentibus eam.

36 Altera die cum Rege Francorum Ludovico et Anglorum juniore Rege et Flandrensi *g* Comite, multis undique circumstantibus, super eodem negotio pro quo venerat familiariter conferebat. Interim mater filii jam duodennis, sed ab annis septem eadem mater cæci, ad cuneum illum cum filio supplex et gemebunda pervenit. Videns autem vir sanctus quod a ministris Regum miseræ mulierculæ negaretur accessus, ab eisdem potius eam sibi cum filio præcipit exhiberi. Cujus necessitate comperta, tenens pueri crinem et misericorditer blandiens, quid optaret interrogabat. Cui ille, Domine ut videam. Protulit nummum Pontifex, et in manum pueri dedit illum. Intinctis etiam digitis in salivam oris sui, super oculos ejus et verticem capitis sui signum Crucis edidit, et paulisper oravit. Intuebantur Reges cum ceteris, et mirabantur invicem colloquentes, invicem conquirentes, an jocus foret quod vir Dei serius actitabat. Interea cœpit puer paulatim visum recipere, cœpit nummum quem tenebat, cœpit homines intueri, cœpit gratulabundus et laudans dicere

g in conspectu 2 Regum cæcum illuminat:

C matri suæ; Video mater, video; video homines et omnia quæ circumstant. Ad hæc illa, velut ad altare sacrosanctum, conversa ad Præsulem, flexis genibus, porrectis manibus, et directis in cœlum oculis, orationi studiosius insistebat. Auditum est et compertum quod visum cæcus recepit. Ipse quoque Francorum Rex, diligentius inquisita et cognita certius veritate, non dissimulavit, flexo genu, virtutem in puero adorare divinam; caput ejus oculosque deosculans, et honorans oblatione propria manum ejus. Nec mirum, quia mira devotio in ceteris etiam secuta est tanti Regis exemplum, tantum miraculum prosecuta.

37 Advenit interea caput *h* jejunii Quadragesimalis, et in cœnobio Mortui-maris *i* officium illud solenne reverendissimus celebravit Antistes. Imposuit etiam Cineres benedictos capiti Regis Angliæ et Francorum, qui propter hoc ad monasterium illud advenerant ipso die. Ceterum Miles quidam, ante multum tempus balistæ jaculo in tempore vulneratus, et ex tunc altero oculo nihil penitus videns, cum multa precum instantia postulabat ejus restitutionem. Excusare cœpit vir Dei, et gravius solito homini dissuadere, ne supra vires suas vel merita

h i item altero oculo cæcum:

sua exigeret tale aliquid ab humilitate sua. Institit D tamen et perstitit, nulla dissuasione desperans, sed magnanimior factus in fide. Itaque tangitur, bene dicitur, et emittitur præstolaturus misericordiam Dei. Exiit, exspectavit, advertit, et paulatim luce reddita utroque vidit oculo sicut olim. Festinavit quoque ad Regem, gaudium suum Domino suo sine dilatione communicans. Sermo procedit in publicum: et opus bonum pulchrius elucescit, in commune deductum; et multarum denique personis facierum devota resonat et solennis gratiarum actio et vox laudis.

PER GAUFRID. AB. EX MSS

38 Quod devotus Frater Hugo *k* de Acrivilla monachus Cisterciensis, licet ignorans ipsam mihi in manibus esse materiam, præsentialiter suggerit, nullatenus decet omitti. Nempe astruit fidem religiositas hominis non ignota, et præsertim credibilitas veracissima, et credibilis veracitas testimonii ejus etiam in conversione seculari. Dum venisset Archiepiscopus ad oppidum primum Normanniæ quod Gisortium *l* nuncupatur, prædictus Hugo, sub Rege Francorum militans, a janitoribus et custodibus oppidi vix impetravit ingressum. Hora eadem vidit oblatum Archiepiscopo puerum ab imminenti mortis articulo liberari, fluxu siquidem narium to- E tus videbatur corporis ejus cruor exhaustus, ut vix vitalis caloris aut coloris aliquid appareret in eo. Sic non erat vox neque sensus, non motus aliquis, nisi quantum movebatur a suis. Oravit homo Dei super exanguem puerum, cui solum superesse videbatur sepulcrum, et ex sputo suo tetigit labia vix tenuiter respirantis. Nec mora apparuit labia, aperit oculos, et tandem redivivus apparuit in momento. In pago Parisiensi, cœnobio cuidam *m* Edera nomen dedit; ubi multæ sanctimoniales habitant mulieres. Ibi quoque per beatum Præsulem duobus reddidit Dominus surdis auditum, et viro media corporis parte præmortuo, aridæ manus et pedis restituit sospitatem. Alta quoque *n* Brueria monasterium dicitur alterum, religiosi admodum ordinis Fontis-Ebrardi, ducentas circiter sanctimoniales feminas Domino devotissimas habens. Illic aliæ pœnitentes in ergastulo præteriti temporis commissa deplorant, aliæ virgines implorant in thalamo Sponsi sui gratiam, modis omnibus contendentes, ut sive præsentes sive absentes placeant ei. Ad petitionem ergo Reginæ Francorum visitavit ancillas Christi merito desiderabilis et plurimum desideratus Antistes; ubi etiam F novum consecravit altare, et ibidem per signum Crucis cæcam illuminavit.

k sanat fluxum sanguinis e naribus:

l

m 2 surdos, paralyticum

n

et cæcam.

39 Tricesimum tertium annum, partem videlicet tertiam *o* numerorum quos læva continet, in Pontificatu vir beatus implebat; et a partibus ei duabus reliquis parcens, filium dextræ transferre disponebat ad dextram divina vocatio. Nam et numerum ipsum creditur consecrasse Salvatoris *p* ætas in carne. Accedentem igitur ad cœnobium Bellæ-vallis, in Chrysopolitana diœcesi constitutum, ardor febrium violentus invasit, et juxta vicum proximum, quod Domini *q* Martini dicitur, aliquantulum requievit. Ubi postmodum ab incolis signum Crucis erectum, et fideliter quam plurimis implorantibus ægris præstita prædicantur remedia sanitatum. Perveniente demum Antistite sacro ad monasterium, Congregatio omnis exultavit in gaudio, et per loca vicina de ipsius adventu celebris admodum et jucunda fama percrebuit. Ægritudine tamen ejus audita, qui multorum ægritudines suis orationibus depellebat, metus ingens et mœror subiit, omnes pariter occupans intus et foris. Quos, supra vires jamjamque deficientis corpusculi, animus consolabatur invictus, solitæ benignitatis et hilaritatis gratiam singulis exhibens, suam dissimulans ipse frixuram: cujus semper omnis

o

p febri oppressus,

q

PER GAUFRID. AB. EX MSS.

A nis actio, omnis affectio, vita tota, et ipse totus humilitas et devotio, totus caritas et compassio fuit. Interea solennitas Exaltationis *r* sanctæ Crucis advenit, in qua Dominus disposuerat ejusdem Crucis fidelissimum adoratorem, ferventissimum amatorem, præconem sedulum exaltare: in qua etiam tricesimus tertius annus a susceptione electionis impletus est, ut dies nulla superexcresceret, nulla deesset. Et forsan minus id fuerat attendendum, nisi quod Salvator quoque, ut quidam sapiunt, ipsum similiter numerum a conceptione *s* ad passionem usque complevit. Prævenerat autem Dominicis Sacramentis exitum præmunire, quorum fuerat multo tempore devotissimus executor.

et Sacramentis munitus obit:

Omnibus tandem rite completis, in medio psallentium et orantium filiorum, quibus paternæ benedictionis hereditatem legaverat locupletem, feliciter est appositus ad Patres suos. Ad quem multæ prius ecclesiasticæ pariter et seculares personæ, humiles et honorabiles, ex eadem regione convenerant: sed ad ejus præsertim exequias numerosior, si tamen etiam numerabilis, multitudo concurrit. Excubias ergo pervigiles, circa sacratissimum corpus diebus noctibusque duabus in psalmis et canticis spiritalibus celebrantes, tertio demum die ab Archiepiscopo Chrysopolitano *t*, per ipsius opem et operam jam Catho-
B lico, cum Abbatibus plurimis, coram sacro altari, in honorem Beatæ Mariæ semper Virginis dedicato, sepultus corpore, virtutibus vivere comprobatur.

sepultus coram altari æt. an. 73.

Et quidem annos natus ferme viginti ad monasterium sese contulit Bonæ-vallis, ubi circiter decem annos, et tantumdem in Stamedio consummavit. Additis triginta tribus in Episcopatu completis, ad septuaginta tres numerus annorum vitæ ejus assurgit. In cujus transitu annus erat Millesimus centesimus septuagesimus *v* quintus ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto, unus est super omnia Deus, benedictus in secula. Amen *x*.

ANNOTATA.

a Henricus *adhuc imberbis, sed moribus et sapientia canos præferens sensus, anno* 1160 *creatus est Abbas Altæcumbæ, at Claræ-vallis anno* 1177, *et Episcopus Cardinalis Albanensis anno* 1179, *mortuus anno* 1188.

b Pluriacum, *vulgo* Prully, *infra num.* 25 *in historia miraculorum* Prulhe, *anno* 1118 *fundatum a Theobaldo Comite Campaniæ et matre ejus Adela, Infante*
C *Angliæ.*

c Corobolium, *vulgo* Corbeil, *in Insula, ut vocant, Franciæ.*

d *Anno* 1174 S. Petrum *cum Abbate Cisterciensi venisse ad Regem Francorum tradit Robertus de Monte, in Appendice ad Sigebertum.*

e Calvus-mons *optime distinguitur ab aliis locis hujus nominis. Est autem in Vexino Francico inter Bellovacum et Meduntam. Vicina* Normannia *suberat Anglis.*

f *Hic est* Henricus junior *Henrici* 2 *filius, etiam in Regem anno* 1172 *coronatus, et gener Ludovici* 7 *Francorum Regis, ob ductam in uxorem hujus filiam Margaritam, tunc etiam coronatam, cui contra patrem insurgenti anno* 1173 *opem præstitit socer ejus Ludovicus* 7.

g *Hic erat* Philippus Alsatius, *per uxorem Margaritam etiam Comes Veromanduensis, et præfuit Flandriæ ab anno* 1168 *ad annum* 1191.

h *Dicto anno* 1174 *dies Cinerum occurrit* 6 *Febr. quia Pascha erat* 24 *Martii.*

i Mortuum-mare *Ordinis Cisterciensis, in silva Normanniæ Leonina, ab Henrico primo Rege Angliæ anno* 1136 *constructum est.*

k Hugo de Acrivilla *aliis* Acervilla, Acenuilla *et* Crivilla. D

l Gisortium *seu* Gisorium *et* Cæsortium.

m Edera *sanctimonialium cœnobium Ordinis Benedictini, fundatum an.* 1138. *Consule Sammarthanos,* Irrya *forte* Liria *infra in Historia miraculorum num.* 14 *vocatur, quod non valde abludit a nomine Gallico* Lierre.

n Alta-Brueria *sive* Brugeria, *concedente Rege Francorum locum,* 8 *leucis distantem Parisiis, constructa a B. Roberto de Arbrissello; Ordinis Fontis-Ebraldi fundatore: uti late dictum die hujus natali* 25 *Februarii, ubi in Vita* 2 *cap.* 2 *de hujus cœnobii origine agitur.*

o Annus 33, *tertia fere pars anni centesimi. Solebant autem antiqui numeros omnes usque ad centesimum certa quadam lege positionis digitorum* lævæ *seu sinistræ manus signare: ac tunc numerum de sinistra transferebant ad dexteram. Hinc vulgatum illud Juvenalis Sat.* 10 *de Nestore, qui ad centum ætatis annos pervenerat,*

Atque suos jam dextra computat annos.

p *Natus Christus annos* 33 *et menses tres, in Cruce pro salute generis humani mortuus est, idque duobus Geminis Consulibus, anno Æræ vulgato* 29, *uti alibi docuimus.* E

q *Gallice* Dom-Martin, *prope Mont-miray in confiniis Ducatus Burgundici.*

r *Surio* Inventionis solennitas, *occurrit* 3 *Maji: quæ et* prima Exaltatio *dicitur.*

s *Eodem die* 25 *Martii et Annuntiatio ad Deiparam facta seu Conceptio Christi, et ejusdem passio facta recolitur in nostro opere: sed annus complebatur* 34.

t Ebrardus *Archiepiscopus Vesontionensis, creatus anno* 1171, *vita functus an.* 1179.

v Annus quartus *est in MS. Monasteriensi, et in Compendio Vitæ Ultrajectino S. Salvatoris, at* quintus *notatur in MS. Caritatis: quem etiam habent Sammarthani. Surio est annus* primus, *quod nullo modo subsistere potest ut supra diximus.*

x *Adjicitur apud Surium.* Octavo Idus Maji dies natalis ejus: tertio Idus Septembris Translatio ejus.

LIBER II.

Miracula post obitum patrata.

Capitula hujus libri ista interserebantur, quæ hic indicasse sufficit, quorum locis numeros more nostro signamus. F

1 Sacerdos Domini Petrus Tarentasiensis, præfulgidum decus Ecclesiæ, ad Dominum in Bonavallæ conversus, in Bella demum Valle est assumptus ab eo. Ambarum vallium Deus est Dominus, et speciali abundat

Ad invocationem S. Petri et reliquias

A abundat utraque frumento. In illa initiatus vir sanctus ad tyrocinium, primitias obtulit suas: in illa miles emeritus requievit decimis solutis. Neque enim ut videntur fortasse nonnulli super inane pinxit aut pictus est; sed fundatus in bonitate, decorem et pulchritudinem superduxit, immo superaccepit: quia gratiam et gloriam dedit illi Dominus. Ad cujus exequias sepulturæ innumerabilis undique multitudo convenit, lacrymabiliter plangens orbem suo sole fraudatum, nonnihil tamen consolationis ex præsentia corporis ejus admittens.

Incendia extinguuntur,

Inter cetera quoque devotionis obsequia aromaticas circa feretrum herbas asperserant, quas nonnulli eadem fide, jam Pontifice tumulato, ob ipsius memoriam asportarunt. Nec longe post in vico quodam proximo vehemens ignis exarsit, ædificia plurima consumens. Currit populus ad contrarium elementum: sed, mirantibus omnibus, aut nihil aqua aut parum multa succurrit. In ejusmodi necessitatis articulo unus quispiam recordatus, herbam tulit quam repositam honorifice conservabat: ipsam elevans in signum Crucis flammis opposuit, et incendium protinus conquievit. Sic invocato nomine Viri Dei modicum fœnum validis flammis prævaluit, quod uberior aqua non B potuit. Simile in ipso cœnobio Bellæ-vallis aliquid factum est, ut a facie mitræ ejus et panni linei, qui circa caput jacentis in feretro fuerat, flamma fugeret, quæ in domum quamdam vehementer exarserat, non modica parte consumpta.

a

Pinus *a* dicitur villa diœcesis Bisuntinæ, ubi juvenis quidam per novem annos gravi admodum ægritudine jacuit occupatus, oculorum etiam lumine prorsus amisso. Audiens demum famam virtutum viri Dei, ad tumulum ejus

illuminantur 2 cæci,

duce puero properat, pene exanimis corpore, sed animatus fide. Devotis precibus, gemitibus, fletibus instat, et misericordem Patronum habens, misericordiam inpetrat: visum recipit, obtinet sanitatem. Quia certis horis propter Ordinis disciplinam difficilius admittebantur ægroti; senex cæcus ex multo tempore, dum reficerent Fratres, multis precibus impetravit accessum. Quibus ex more ad actionem introeuntibus gratiarum, necdum oratione finita, recepto lumine, qui fuerat cæcus, exclamat, et altera jam in commune procedit occasio gratiarum actionis et laudis. Gratulabundus regreditur, qui gemebundus advenerat; et ad solutionem annui census, dum vixerit, voti promissione se obligans, ducem suum C prævius ipse reducit.

et cæca una:

2 In remotis Suaviæ partibus, Abbas cœnobii quod Caisen dicitur, ex cuculla B. Petri semicinctia quædam honorifica devotione ferebat. Compassus est igitur nobili mulieri, continuis eam tenebris cernens, et perpetua cæcitate multatam, præmii boni, quod summo legitur placuisse bono, participatione carere. Applicuit proinde ejus oculis sacra pignora, et de tanti viri monuit intercessione præsumere. Credidit mulier, speravit, oravit, impetravit, et visum recepit.

b *sanantur moribundus,*

3 Alterius quoque Prior cœnobii, quod incolæ sua lingua *b* Frivesberch vocant, reliquias similes ex cuculla ejusdem Præsulis tanto amplectebatur gaudio, ut cum B. Hieronymo Crœsi opes sibi videretur habere. Contigit autem eum dormire in quadam domo, ubi moribundus jacebat, immo jactabatur ægrotus. Jam voce carens, manus et pedes vel corpus omne miserabili volutatione rotabat, ut solum, exitum animæ præstolarentur astantes. Excitatus Prior, prædictis semicinctiis pectus et collum tetigit, ultimum ut videbatur jam spiritum trahentis. Qui protinus voce recepta gratias Deo reddidit, et ab omni membrorum collisione quievit.

3 surdi,

4 In villa Cromari per quinquennium pene mulier penitus surda manebat. Comperit tamen ex aliqui- D bus signis, ut accidere solet ejusmodi surdis, in Bella-valle per beatum Pontificem varia fieri signa virtutum. *PER GAUFRID. AB. EX MSS.* Accedens ergo ad januam monasterii ingredi siquidem non licebat, multis supplicationibus impetravit ut mitra ejus afferretur ad eam. Ad cujus tactum sine mora auditum fide promeruit, quæ sine auditu prius obtinuerat fidem. Vir quoque surdus, dum oraret ad tumulum ejus, exauditus est, et incunctanter audivit. Ex *c* Nanceio oppido pupillus quidam, gravissima tunc valetudine, et ab annis tribus inpenetrabili aurium, surditate laborans, sacratissimum ejus sepulcrum expetiit: et eadem die ab utroque liberatus incommodo, rediit gratulabundus et laudans. *c*

laborans quartana,

5 Mulier quædam, civis Bisuntina quartanæ febris incommodo vehementer afflicta languebat. Dedit operam, et de sacris reliquiis beati Præsulis corrigiolam unam obtinuit: fide plena suscepit, applicuit sibi, ægritudinem prorsus evasit.

vacca pro lacte sanguinem præbens,

6 In vicinia monasterii pauper homo quidam moriens beato Præsuli vaccam testamento legavit. At uxor viduata marito, ultra tempus a viro sibi constitutum, videlicet quindecim dies, vaccam retinere præsumpsit. Cui ex tunc ad mulctram veniens, animal sic retentum duobus ab uberibus lac, ab aliis E vero duobus pro lacte sanguinem dedit. Expavit mulier et plurimis transactis jam diebus, primum quidem vicinis mulieribus, postmodum vero ipsarum consilio suo Presbytero sui sacrilegii secretius innotuit ultionem. Ad petitionem quoque mulieris ipse Presbyter in ecclesia orationem indixit, ut de fructu vaccæ, solitum pauperculæ victum pietas restituere dignaretur divina. Sed aliud illa promerente, hujusmodi deprecatio nihil profecit. Unde etiam Presbytero suadente et ipsa pavescente muliercula, vacca monasterio eadem, et eidem redditur deinceps usus lactis; ipso cui assignata est Fratre laico propriis manibus id comprobante: quæ vacca postea in monasterio pluribus annis conservata, abundantem fructum dedit.

febris quotidiana,

7 In ipso quoque cœnobio Bellæ-vallis, quotidiano typo febricitans, longo tempore quidam monachus et Levita sic jacebat, ut inciperet desperare de vita. Cui in brevi requie interpolationis modicæ soporato, visio talis apparuit, Colloquentium multitudinem sibi visus est audire, et interrogans quid audiret, hujusmodi responsum accepit. S. Petrus in auditorio Fratres alloquitur congregatos. Surgit, properat, supplicat Præsuli, ut benedictionem obtineat, et F prope jam desperatam corporis sanitatem. Et benedicitur, tangitur, redire præcipitur: et evigilans sanus deinceps et incolumis invenitur.

d *puer amens,*

8 Apud oppidum Fontinetum *d* puer quidam mente captus, quidquid occurreret discerpere manibus seu pedibus dentibus nitebatur. In patrem quoque vel matrem supra vires in furore fremebat. Hæsitantes illi quid agerent, votum vovent ut offerant puerum S. Petro. Nec mora æquanimiorem factum, ad sepulcrum pater introductum, cum multa supplicatione exhibuit; et incolumem penitus non minore cum exultatione reduxit.

alius furibundus,

9 Alter simili vexatus insania sanitatem non simili facilitate recepit. Hic apparente sibi illusione phantastica dæmonis, amens effectus est; utrum a dæmone correptus incertum. Vix aliquando duris nexibus poterat cohiberi nec somnum capiens, vocibus perstrepebat horrendis. Interdum velut choreis mulierum plaudebat manibus, et nihilominus deplorabatur a suis ipse cachinnans. Adductus ad monasterium et ad tumulum S. Petri aliquoties introductus, cum post biduum nihil melius videretur habere, tædio pater affectus et infirmatus fide, ut recederet cædens urgebat invitum: dixit enim, Quia non

PER GAUFRID. AB. EX MSS.

A non revertar domum nisi sanitate recepta. Qui de manibus abducentium violenter sese proripiens, ad monasterium recurrit, semel et secundo id faciens, nec proficiens: tertio jam coactus exire et a suis expositus, dum vagabundus erraret, consecutus est sanitatem, et juxta verbum suum incolumis et bonæ mentis reversus est in domum suam.

e continua capitis agitatione vexatus,

10 In villa quæ Macherias *e* vocatur, puer egenus hospitium quæritabat. Transiens pontem nocturno jam tempore in aquam ruit, et quasi nigrum hominem sese excipientem sibi visus videre, vehementer expavit. Incidit ergo miserabilem exinde passionem, ut incessanter collum et caput agitans, nec dormiens ab hujusmodi commotione cessaret. Vix buccellam ori dum comederet applicabat. Sic longum tempus in vicinia Bellæ-vallis exegit, et in ipso demum monasterio dies paucos. In die sancto Parasceve, dum Dominicæ passionis hora solenne celebraretur Officium; juxta tumulum sacri Præsulis terribiliter vexabatur. Compatientibus omnibus qui videbant, sed eo magis subveniente qui minime videbatur, divina miseratione curatus est ipsa hora; et multo lacrymarum imbre perfusus, mira devotione tumulum deosculabatur Antistitis. Adhuc tamen nocte B Dominicæ Resurrectionis ad cujusdam tactum evigilans, minori solito cœpit agitatione moveri: sed recurrens ad Sanctum, omnem deinceps ejusmodi passionem prorsus evasit.

f digiti in palmam reflexi

11 Mulier de Chamborniaco *f* per triennium manserat impos mentis. Obriguerant digiti omnes et in palmam reflexi immobiles persistebant. Accedenti demum ad januam monasterii, mitram beati Pontificis et supradictum sudarium, quod in feretro fuerat super caput ejus, die una et altera, multis precibus exoratus senior monachus, qui reverenter custodiebat, exhibuit; involvit manum, strinxit et contrectavit jam sæpius, nec erat sensus aut motus. Demum, quasi vim faciens, singulos cœpit trahere digitos, et paulatim flectere renitentes. Crevit fides ex indicio et initio misericordiæ: cumque jam indicem erexisset, trahit et ceteros: solus pollex immobilis perseverat. Flevere omnes qui aderant præ gaudio, præ timore; et ne pietatis opus maneat imperfectum, pectora tundentes clamavere dicentes: Deus, Deus, perfice opus tuum. Vix avulsus demum pollex a palma dirigitur et movetur. Sic tota manus cum digitis iterum vivificata, libere jam movetur et C officio restituitur suo. Alterius etiam mulieris in villa *g* de Rupibus utriusque manus similiter, imo graviter magis, recurvi digiti, palmas penetrantibus unguium incrementis, ad nullum servire usum, sed ad cruciatum potius cœperant horribilem deservire. Consilio Sacerdotis sui voto sese obtulit huic beato Pontifici, sedulis precibus suffragium ejus efflagitans: cujus meritis arida jam a cubitis brachia, cum manibus et digitis, sanitatem et usum pristinum recepere.

dolor capitis

12 Præ dolore capitis usu somni et cibi Frater quidam ex monachis Belle-vallensibus per aliquot dies pene caruerat. Cum vero super beati Præsulis mitram, sacro altari impositam, caput languidum reclinasset; modico mox sopore depressus est, et ab eodem incommodo liberatus. Apud vicum Regneiacum *h*, decem jam hebdomadibus capitis et dolore dentium vexatus homo, cœpit eatenus insanire, ut ingressus fluvium immergere aquis vellet et præfocare seipsum. Miserante Deo affuit qui eriperet, et suggereret memoriam beati Confessoris expetere, et patienter ibidem ipsius exspectare respectum. Acquievit, adiit, oravit, et incolumis remeavit ad sua. Juvencula quædam ex oppido Rayo ad monasterium veniens, per mitram sæpe dictam epilepsiæ morbum, quo crudeliter vexabatur, evasit.

h et dentium,

5 epileptici,

Sic matrona quædam cum ex dæmonis illusione D usum vocis amisisset, et prædicto morbo quotidie vexaretur, eodem remedio et ab illa miseria penitus liberata est, et loquelam recepit. In territorio Divionensi epilepticum filium huic beato Præsuli offerendum promisere parentes: quem ex ea hora ab hujusmodi passione prorsus immunem, cum multa postmodum gratiarum actione, ut voverant, adduxerunt. Epilepticus alter, ex Jusseio oppido, eidem sancto Præsuli ipse se obtulit et similiter meruit liberari. Continuis tribus mensibus homo de Capella, juxta Luxovium monasterium constituta, sic eodem cruciabatur incommodo, ut ad minus novies inter diem afflictaretur et noctem. Etiam hic ad sepulcrum sancti Confessoris orationibus instans, exauditus est, et nil tale ultra perpessus.

cruribus dolens

13 Cierenceium dicitur vicus regionis illius, ubi quidam per biennium et ultra dolore crurium vehementer afflictus, sæpe etiam sedens aut jacens miserabiles edere cogebatur ejulatus et fletus. Conatus est tamen expetere Sancti hujus memoriam, pedetentim gradiens et subsistens. Necdum pervenerat; et præventus in benedictione dulcedinis, exiliit claudus, et ambulabat, laudans Deum et referens gratias servo ejus. Viro cuidam, ex Byerna juxta *i* E Ausum, ab anno uno nervi femoris in ægritudine emarcuerant, ut deorsum ab illa parte præmortuus, nusquam progredi vel ad modicum conaretur, nisi duobus hinc inde baculis sustentatus. Sic accedens ad Præsulis sacri venerabile monumentum, et cum multis lacrymis orans, liberum deinceps gressum et staturæ pristinam rectitudinem impetravit: incurvato siquidem pectore curvus erigi non valebat. In Vercellis oppido, diebus multis alter decubans in grabato, surgere penitus non valebat, nec ad requisita naturæ et tibiam cum pede emortuam si quando vertere voluisset, ac si truncum manu baculove movebat. Inspirante Deo ut B. Petro plena fidei devotione se redderet, votum vovit, et in eadem hora convaluit, jam tunc moveri incipiens; et infra dies circiter quatuor pedibus suis Sanctum expetiit; apud quem plenius reparatus, ad propria deinceps sanus et incolumis remeavit.

i 2 paralytici,

insanus,

14 Juvenis de Calido-fonte, cum vidua matre et fratre jurgatus, contumeliis eos gravibus lacessivit. Nec mora fuit pœnas effrænis linguæ, sicut visum est traditus Sathanæ, ut disceret non blasphemare. F Insaniens vehementer ligatur a proximis et vicinis, et trahitur ad monasterium. Aspersus aqua benedicta saltus validos dedit, et clamores edidit et rugitus. Ecclesiam ingredi modis omnibus renuebat et reluctabatur. Coactus tamen et violenter introductus a multis, orantibus illis ab insania liberatus, et a vinculis absolutus, aliquamdiu perstitit in gratiarum actione devotus. Lusajus vocatur ab incolis locus, paucis a monasterio milliaribus distans. Ibi parvulum jam triennem sæpius attentaverant erudire ad loquendum parentes, nec persuadere poterant ut responderet aliquando verbum unum. Itaque suam omnem industriam ad nihilum posse sufficere perpendentes, communi deliberatione et definito consilio decreverunt, ut S. Petro mutus a nativitate puerulus offerretur. Voverunt votum, et sine mora loqui didicit pro ætate, in brevi quoque præteriti temporis damna resarciens. Nec ingratus pater, quod voverat fideli devotione persolvit, puerum afferens atque offerens Præsuli glorioso, ad laudem Dei et illius honorem, annuntians omnibus factam erga eum misericordiam et virtutem. Villare *l* dicitur oppidum, ubi filium ægrotantem, cum visus esset ad extrema jam devenisse, et non esset vox neque sensus, quasi mortuum pater anxius cum assistentibus aliis deplorabat. Qui remedium aliud non inveniens

a nativitate mutus,

l moribundus.

A veniens, hunc Beato Petro supplici devotione et devota supplicatione obtulit, sive jam mortuum, sicut tunc credidit, ut suscitaretur; sive moribundum, ut sanaretur. Factum est, et eadem hora aperti sunt oculi ejus, aperta sunt labia ut videret et loqueretur. Sic redditum sanitati, Patrono suo pater gratulabundus exhibuit, suscitatum potius asserens, quam sanatum *m*.

ANNOTATA.

a Pinus *trans* Monsclayum oppidum et *Lunionem fluvium 4 leucarum intervallo distat Vesontione.*

b *An* Frietberg, *alias* Aurora, *filia Bellæ vallis? est constructa an.* 1138.

c Nancey *in tabulis minis recte* Mancey, *cis dictum Lunionem spatio leucarum 3 ab urbe.*

d Fontinetum *oppidum, celebre apud antiquos, quod Lotharius Imperator prope illud cum fratribus suis Carolo Calvo et Ludovico Rege Germaniæ infeliciter pugnarit, uti Nithardus lib.* 1. *Auctor Miraculorum S. Genulphi* 17 *Januarii, aliique referunt.*

e Macheriæ *vulgo* Masieres *ad Lupiam, Occidentem versus ad* 3 *leucas.*

B f *In historia miraculorum infra num.* 4 Chambornay.

g Villa de rupibus *in eadem historia* Roches, *ad fines fere Campaniæ.*

h Regnejacum *esse credo quod vulgo* Rigny, *prope* Graymis.

i Auxon *oppidum ad Sequanam, in confiniis Ducatus et Comitatus Burgundici, inter quod et Dolam medius jacet vicus* Bearna.

k Vercellæ *hæ distant* 6 *leucis Vezontione versus Austrum.*

l Villare *oppidum super Lupiam, in mappis* Villa, *distat ab urbe leucis* 4.

m *Huc usque MS. Longi-pontanum.*

APPENDIX

Miraculum illustre liberatæ a morte mulieris.

cum esset Vesontionæ et Constantiæ concionatus

Tempore illo quo Sanctus Domini, vivens adhuc in carne, Cisalpinam aridam divini sermonis imbribus irrigabat, ad urbem Bisuntinam devenit ibique confluentibus turbis quadam sexta feria per totam diem divini verbi semina cum spe fructus copiosissime C dispersit. Sequenti vero die Sabbati urbem egressus, velut apis argumentosa requiem non habens, sed omnes in visceribus Jesu Christi cupiens [complecti], ad quoddam oppidum Cusanciam accessit, ibique tota illa die et Dominica sequenti, omnibus circumquaque concurrentibus, et ardenti desiderio salutaris aquas doctrinæ sitientibus, verbum Domini prædicavit. Die autem Sabbati qua Bisuntinam urbem vir sanctus reliquerat, res admodum miraculosa, et beati Præsulis merita supra modum magnificans, in eadem urbe contigit. Civis etenim quidam Bisuntinus, spiritu zelotipiæ contra uxorem suam graviter commotus, sic eam aggreditur pertentare. Imperat siquidem ei ut igne celerius accenso aquam abluendis capitibus præparatam calefaceret, quatenus ei ipsa caput sum more solito lavaret, reliquam autem domus familiam foras egredi jubet, ut quasi secretius, sepulto familiari strepitu, lavaretur. O perversa antiqui serpentis versutia! Sed plerumque fit ut unde fideles ad interitum pertrahere molitur, inde salutis occasionem eis ministrare vel nolens inveniatur.

mulier a marito ut adultera occidenda,

16 Homo igitur ille, diabolico deceptus instinctu, egressis omnibus ostiisque firmius obseratis, uxorem suam arripuit et eam humi prosternens, sicam perlongissimam fulgurantem et acutam educit, et ejus gutturi terribiliter applicat et adjungit. Tunc verbis D talibus increpitans, super miseram indicto cum minis silentio fulminabat: En, inquit, seductrix et adultera, quæ meam meique generis honestatem fornicationis et adulterii nævo maculasti, quæ maritalis thori venerabilem castimoniam probro tuæ libidinis violasti. Sed ecce vindex iniquitatum tuarum gladius, cultrumque istum statim in gutturis tui interiora transjiciam, si non opprobrii tui secreta nimis execranda mihi detexeris, et adulterum illum qui me natalesque meos adeo dehonestavit, ipso nomine feceris manifestum. Tunc mulier, timore correpta nimio, manibus expensis veniam deprecatur, et quem accuset, cujusve nomen proferat se nescire penitus profitetur. At ille e contra adulterium asseverans et minas ingeminans; Nisi, inquit, cito ad inquisita responderis, meis jugulata manibus, ut digna es, interibis. Illa vero cum jurejurando in excusatione criminis perseverat, et cujuslibet judicii examinatione, quamlibet gravi, fidem verbis se facturam instantissime pollicetur. At ille haud movebatur; sed impetu male semper cuncta ministrante, respiciens forte tripedem ferreum, super quem vas aquæ igni appositum bulliebat; Si, inquit, ferrum istud ita candens et ignitum nudis manibus a loco E suo usque ad ostium illæsa portaveris, et iterum sine interpositione loco suo restitueris, habebo te sicut desideras excusatam. Si autem signum aliquod alicujus usturæ comparuerit, meis manibus damnationis sententiam sustinebis. Annuit illa, et ambo pariter surrexerunt.

PER GAUFRID. AB. EX MSS

jussa tripedem ignitum manibus portare,

17 Tunc mulier, paululum intra se deliberans, dixit viro suo: Obsecro te per Dei misericordiam, ut mihi tantillum spatii concedas, quo Sacerdotem meum huc adducere valeam: qui mihi per signum sanctæ Crucis judicii mei præsentem sententiam benedicat. Tum ille: Scio, inquit, quod tempus redimas, ut si Sacerdotis copiam habere potueris, ei flagitiosos excessus tuos confitearis, et sic a judicii periculo per virtutem Confessionis salva fias. Sed non sic, impia, non sic. Aut in instanti absque tertia persona jam dictam judicii examinationem subibis, aut sine dilatione percussa peribis. Igitur miseranda mulier, inesse sibi angustias undique considerans, graviter ingemiscens, suspiria ducit ab alto pectore; et ad memoriam reducens hesternam prædicationem beati viri, cum lacrymarum imbre in tam inopinatæ necessitatis articulo, ita eum invocat F adjutorem: Gloriose, inquit, Confessor et Pontifex Petre, sicut vera sunt, quæ per sancti oris tui ministerium hesterno die nostris in auribus sonuerunt, et sicut invocantibus te in veritate cum Dei auxilio tua semper adesse bonitas consuevit; ita mihi peccatrici tuum in hac hora prætendas auxilium, et judicii mei tam severam examinationem, licet absens corpore præsens tamen spiritu, benedicere digneris; et vitam meam de viri mei manibus liberare. O fides prævalida! o fiducia mirabilis! sic enim viri Dei nomine invocato, et quasi sub ejus persona signo sanctæ Crucis, in nomine Domini super tripedem facto, brachiis exserta, manibus expedita, et armis fidei viriliter præcincta, ambos tripedis igniti pedes, utraque manu confidenter arripit, et passibus incedens gravibus et modestis ad ostium pervenit, et cum eadem gravitate reversa ante focum tripede non deposito astitit dicens: Ecce mandatum tuum implevi, idipsum parata, si volueris iterare. Cui maritus: Sufficit mihi, inquit, depone jam ferrum, ut et manus tuas videam. Deponit illa, et manus ostendit incredulo. Mira res et stupore dignissima vehementi. Ita matrona venerabilis illæsa apparuit, acsi numquam ignitum aliquid tetigisset.

illum invocato S. Petro fert illæsa:

18 Expavit homo stupore vehementi, et incredulitati

PER GAUFRID AB. EX MSS.

A litatis errore deposito, pedibus innocentis provolvitur, et ut sibi ignoscat humiliter deprecatur. Cui illa, Nullatenus, inquit, sicut postulas ignoscam; nisi in instanti disposueris, qualiter liberatori meo, gratiarum actiones valeam deportare. Nihil enim penitus cibi vel potus me percepturam devoveo, donec ad sanctissimum virum Tarentasiensem Archiepiscopum pervenero, qui me hodie de mortis angustia, per spiritalem sui præsentiam liberavit. Tunc exhilaratus homo ait ad uxorem suam : Immo et meipsum ad referendas gratias sanctum virum tecum adire oportet, qui meipsum et peccatorem ab effusione tui sanguinis tam miraculosa misericordia liberavit? Statimque peractis ad iter omnibus necessariis, ambo pariter viam aggrediuntur, et die Dominico Cusanciam ingrediuntur. Vir autem Domini, circumfluentibus turbis verbum Dei tota die illa disseminans, in agro Dominico portaverat pondus diei et æstus, et idcirco thalamum secretiorem ad refocillandos debiles artus seorsum eligens, ministris præceperat, ne cui ad ipsum sine sua licentia pateret ingressus. Civis ergo ille cum uxore sua illuc perveniens, stat ad ostium et pulsat; sed ab ostiario pulsanti minime aperitur. Sanctus autem Pontifex,

quo facto ille cum uxore ad Sanctum abit,

B qui nimirum rei gestæ in spiritu præsens extiterat, illos advenisse protinus cognovit, et eis velocius fecit aperiri, omnesque alios qui sibi assistebant foras egredi præcepit. Ingressus igitur homo cum uxore sua omnibus exclusis, ostio quoque clauso, pedibus Sacerdotis advolvitur. Quem cum lacrymis veniam flagitantem, et jam sui itineris causas proferre parantem, talibus increpationum verbis alloquitur. Scio, inquit, scio vir bone, nec me latet ausus tuæ desperationis. Sed o! genimen vipereum, fili mortis, perditionis heres, quomodo introivit in te sathanas, et in cor tuum misit, ut imaginem Dei in ipsa carne tua destruere attentares. Et nisi invocatus cum Dei adjutorio affuissem, et judicium ejus cum signo Crucis in spiritu benedixissem, forsitan iniquitatem quam conceperas peperisses. Nunc ergo pœnitentiam age, et ambo deinceps in amoris vinculo conjugalis, tanquam duo in carne una, perseverate, et regnum cœlorum misericordiæ operibus comparate. Præterea in virtute obedientiæ et peccatorum vestrorum remissione vobis injungo, et sub anathemate præcipio, quatenus rem gestam penes vos, quoad vixero, sepultam teneatis, nec eam alicui personæ penitus præsumatis revelare, quoadusque de corpore mortis hujus fuero liberatus. Suscipientes igitur cum manuum impositione hujusmodi interdictum, gratias

ab eoque sciente omnia veniam petit.

C beato Præsuli referentes, et ejus orationi se devotissime commendantes, ad propria cum ingenti gaudio repedarunt. Sicque præsens miraculum longo post silentio tegentes, tandem post beati viri transitum pluribus sanctæ conversationis et boni testimonii monachis et Fratribus Bellæ-vallis miraculi ipsius ordinem revelarunt.

HISTORIA MIRACULORUM

Post obitum collecta : et Alexandro III ac Lucio III Summis Pontificibus oblata.

Cum B. Petrus Tarentasiensis Archiepiscopus, Bellam-vallem venisset, ad explenda quædam monasterii ejusdem negotia, commonitus litteris a Domino Alexandro Papa, ibidemque feliciter in Domino quievisset; cœperunt ad sepulcrum ejus undique confluere numerosæ hominum catervæ sexus utriusque. Sed viris quidem facilis præbebatur accessus ad monumentum, mulieres vero ante cœnobii fores vota solvebant orationum. Non enim permittebantur ingredi, propter statuta Ordinis, [septa] monasterii.

Prologus ad miracula.

D Omnes qui cura indigebant, curationum pariter suffragia deposcebant. Credebant etenim quod vir sanctus, si adhuc cum esset in corpore et peregrinaretur a Domino, potuit sanitatis opem multis conferre; multo magis id posset, peregrinus jam a corpore factus, et præsens ad Dominum. Nec fefellit hæc credulitas : nam revera sic erat. Quæ in vivente fuerat, vivebat in mortuo gratia sanitatum. Probatum est hoc sæpius; et probatur validissimis testibus, ipsis videlicet curationum effectibus, quarum nonnullas subter descripsimus.

CAPUT I.

Miracula post mortem patrata.

In Suevia mulier nobilis oculorum lumen ingruente perdiderat infirmitate, sed ad tactum reliquiarum cucullæ gloriosi Præsulis Petri, quas Abbas de *a* Caypsen, a Bella-vallensibus acceptas, illo advexerat, iterum recipere meruit. In Episcopatu Lausanensi quidam tam intolerabili corporis dolore oppressus vexabatur, ut amissa voce, manus et pedes vel potius omne corpus rotans, hac et illac jactaret, et jamjamque spiritum emittere putaretur. Contigit E autem Priorem de *b* Frinispero eodem in hospitio positum dormire. Excitatus itaque festinanter accurrit, et de reliquiis cucullæ beati viri Petri pectus et collum ægrotantis tetigit. Qui mox ab illa membrorum jactatione et dolore liberatus, quietus mansit, voceque confestim sibi reddita, Deo gratias retulit. Item alio in loco alter acutam ægritudinem perpessus adeo fuerat, ut jam penitus deficeret, et mors esse videretur in januis. Verum desperato divinum meritis beati Patris Petri celerius adfuit auxilium. Nam prædictus Prior prætergrediens, ad eum divertit, et de semicinctiis cucullæ sacri Pontificis tetigit et abiit. Post dies vero septem regrediens, cum putaret illum jam mortuum et sepultum, reperit sanum *c*.

Cæca illuminatur : a

moribundus convalescit, e

b

item alia,

c

3 Cum Bellam-vallem Pater sanctus transiens, in confinio villæ quæ Domnus Martinus dicitur de equo descendens pausasset, eo quod præ nimia ægritudine equitare non posset; post discessum ejus incolæ locum quo jacuerat notaverunt, positis ibi Crucibus et lapidum maceria. Procedente vero tempore et viro beato jam defuncto, plures obsessi variis infirmitatibus ad ipsum locum currere cœperunt, et ibidem soporati et quiescentes ab imminentibus passionibus liberari, quod usque hodie fieri dicitur. Parum scilicet erat si præsentialiter et per ipsum sanctissimus F Confessor miracula fecisset, nisi et loca ubi accubuerat vel vestes quibus usus fuerat vel quas tetigerat sanctificarentur, ad sanitatem conferendam cum fideli devotione supplicantibus.

quo loco pausarat ?

ægri sanantur,

4 Mulier de Masnili Gysnaris nomine, capitis infirmitate laborans, lumen oculorum pene perdiderat. Cui cum ad portam cœnobii monachus, custos sepulchri Præsulis gloriosi, de mitra ejusdem et sudario, hoc est mappula quo sacratissima facies dum feretro jaceret fuerat operta, tetigisset caput et oculos; sanitatem recipere et acute videre promeruit, sicut ipsa eadem postmodum gaudens aperuit. In territorio Bisuntino villam constat esse sitam, Hinx vocatam. In hac juvenis ægritudinis languore, novem, sicut ferebatur, annis oppressus jacuerat. Denique cæcus factus, germano præeunte et dirigente gressus ejus, sepulcrum S. Petri, corpore quidem debilis, sed fide fortis expetiit. Cumque orasset, abiens cœpit modicum videre. Sed reversus denuo diutius et devotissime supplicans, meritis Pontificis lumen oculorum plenius obtinere meruit : fuitque deinceps sine ductore viam carpens et viæ ducem ulterius non

ex dolore capitis fere cæca :

et 2 cæci illuminantur :

A non requirens. Exposito autem ab ipso rei gestæ ordine coram Abbate, qui viderunt et audierunt, omnes glorificaverunt Deum. Ferebatur autem beatus Pontifex et alteri cuidam, cum orasset ad monumentum suum, lumen restituisse, sed quis esset vel unde non potuit reperiri.

mutus ter loquelam recipit:

5 Item linguæ officio mense integro destitutum se esse dolebat homo, de villa nomine Asson. Erat autem jam epilecticus, et cadebat multoties; ita ut in die semel, et interdum sæpius pateretur. Animatus spe recuperandæ salutis, triduo juxta tumulum Sancti, expectans expectavit misericordiam Dei, sed non frustra. Nam ecce die quarta cœpit loqui qui venerat mutus. Quod videntes quidam milites, qui noverant eum, dicebant: Amodo bene debemus credere in Deum, quia videmus mirabilia ejus. Sed reversus homo ad suos post aliquos dies amisso iterum eloquio, nescimus quo Dei judicio, recucurrit ad sepulcrum. Multis autem pro eo, et ipso pro seipso insistentibus orationi, apertum est os ejus, et loquebatur benedicens Dominum. Cumque abisset, iterum ligata est lingua ejus ne loqueretur, et iterum recurrens ad nota Sancti præsidia iterum soluta est. Epilepsiam porro non est passus, ex quo primum venit ad sacri memoriam Pontificis. Qui beatus Pontifex dum adhuc viveret, contra hujusmodi infirmitatem, tantam dictus est habuisse virtutem, ut nullum fere ea B vexatum contigerit, qui non vel statim vel post aliquos dies perfecte convaluerit.

sanantur 2 surdæ

6 Mulier de villa Comarii, per quinquennii circiter tempus surda penitus, accessit ad monasterium. At ubi Pontificis mitram sudariumne monachus capiti illius admovens imposuit, positus est pariter et auditus per voluntatem Dei in ejus antea surdis auribus. Nam ex tunc clare audivit, quæ prius nihil velut insensibile quid audiebat. Quod filio ejus Licelino Converso teste dictum sit, cui illa, gratias agens Domino, narravit. Eodem modo et mulier altera de oppido Trena, quæ dextræ partis capitis longo tempore sustinuerat et sustinebat dolorem, adeo vehementem, quod pars ipsa cum maxilla tota inflata erat, et auris auditum funditus amiserat; ad mitræ tactum et beati Præsulis interventum sana facta est. Sanata est et alia per Pontificem eumdem similiter ab infirmitate gulæ vel rigida inflatione, quæ sub mento multis accidit. Et hæc mulier de villa Domini Petri. Quidam itidem Clericus, cum vehementissimo dolore capitis æstuans pene insaniret, deosculatis sepulchro et mitra Sancti suoque impressa capiti, dolore caruit incontinenti. Juvencula quædam de Rayo epilepsia laborabat: quam cum Prior C monasterii de mitra vel sudario Pontificis tangens signasset, opitulatione Confessoris incolumis facta est.

inflatio gulæ, dolor capitis, epilepsia.

d Incendia extinguuntur herbis a sepulcro ablatis,

7 Dicamus et aliud, quo Præsulem gloriosum in minimis miracula gloriosius operatum monstremus. Cum, sicut superius transitum *d* ejus describentes diximus, sacrum corpus illius in presbyterio ante altare beatæ semper virginis Mariæ positum, a Fratribus psalmis hymnis et canticis spiritualibus summa cum devotione intentis custodiretur, herbas suave olentes quidam afferentes circa ipsum sparserunt. Quo ibidem Episcopali honorificentia tumulato, secularium qui convenerant copiosa multitudo in presbyterium irruit, et de ipsis herbis, prout quisque voluit qui potuit, sibi pro benedictione accepit. Sequenti vero tempore, in villa quadam accensus ignis domum invasit: quem cum præsentes, nec aqua nec alio modo valerent extinguere, jamque per se periculo desperarent occurri posse, currens quidam ramusculo supra scriptarum herbarum, quem cum reverentia custodiebat, ignem semel sæpiusque signavit: et extinctus est, Domino cooperante fidei hominis et Præsulis sanctitati. Tale quid D et apud Bellam-vallem scimus factum. Nam cum ignis pervasisset domum, totisque jam habenis grassaretur incendium, de mitra beati Pontificis ex adverso signatum, nequaquam ulterius excrevit, sed paulatim potius deficere cœpit, sicut testati sunt qui viderunt præsentes, et hoc ipsum sollicitius notantes.

EX MS. et mitra ejus signata:

triticum sub manu seminantis non deficit:

8 Laicus frater, unius grangiarum monasterii magister, exiit seminare semen triticeum in agro suo. Sed dum diutius seminat, ad finem ruris et sationis propinquavit. Considerans autem quantum seminis adhuc haberet, quantumque terræ usque terminum agri seminandum restaret, ut comperit pro certo quod semen non sufficeret, exclamavit: O si Deus et S. Petrus Bellevallensis vellent; de hoc exiguo semine totum quod restat bene seminarem. Dixit et quod restabat usque ad finem agri totum, sicut optaverat, abundanter seminando consummavit, et de semine præter spem et desiderium suum superfuit. Ita qui facit mirabilia Deus antiquum quinque panum miraculum suum, in opere simili per famulum suum repræsentavit.

evanescit oculi dolor et caligo tactu cochlearis,

9 Abbas reverendus Belle vallensis oculi dolore cœpit urgeri. Quo adeo ingravescente, ut et visum penitus amittere formidaret, æstuabat plurimum, nesciens quod remedium adhiberet. Sano vero oculo E interdum clauso vel manu tecto, tentabat si dolentis aspectus res sibi longius propiusve objectas videre posset. Et ecce confestim quasi densa nubes occurrebat, quam ut ulteriora videns cognosceret, penetrare non poterat. Forte tunc ad Bisuntinam civitatem equitans properabat, in sinu portans unum ex cochlearibus corneis, cum quibus vir Dei dum viveret manducare solebat. Ascendit in animum, fide suggerente: ut eo tangeret oculum. Tetigit, et eadem hora dolor caligoque minui incipientes, ante lucis occasum omnimodis abscesserunt. Quidam habens propositum visitare Confessoris sepulcrum, iter arripuit. Et die quadam de nocte consurgens, egressus hospitio, vidit et expavit immiti gelu canescentem terræ superficiem inhorruisse. Calceamentis carebat. Quid faceret? Qui venderet non erat, multo minus qui daret. Manere ibi, non erat consilii. Hoc potius unum et solum restabat consilium, ut cœptam viam quoquomodo posset explicaret. Confortatus ergo animo, nudis pedibus ad Sancti monumentum pervenit, et frigus non sensit.

frigus in gelu non sentitur,

febris sublata per visionem:

10 Febre continua sæpe numero correptus quidam monasterii monachus et levita, lecto decubuerat. F Qui processu temporis, et die noctuque pene continua vexatione febris, ad hoc tandem perductus est, ut convalescendi spe sublata, mortem in janua esse proclamaret. Et ille quidem sic. Ceterum Deus qui disponit omnia suaviter, alium finem longeque faciliorem, meritis Pontificis, ægritudini ejus imposuit, et aliter. Nam cum febris sicut consueverat die quadam matutinis horis, post vexationem gravissimam longissimamque, breve respirandi spatium indulsisset afflicto; sopore depressus, audivit quasi tumultum multorum colloquentium ad invicem. Sciscitanti autem quid vel qui essent, responsum est Dominum Petrum Archiepiscopum sedere in auditorio, et monachos coram eo. Ibo ait ad eum et ego. Genibus autem flexis stanti coram se, et tu, inquit, Pontifex, quid quæris? Respondit, Domine, benedictionem vestram, qua non mediocriter indigeo; et sanitatem, quia vehementer infirmor. At ille elevata sancta manu benedicens, sed et alapam in faciem illi dans, Modo, ait, vade. Qui evigilans a somno, febribus omnino fugatis (neque enim eas deinceps pertulit) largiente Domino perfecte convaluit.

11 Accessit autem ad sepulcrum beatissimi viri et

EX MS. sanantur surdus A et surdus, homo provectæ ætatis : et hic erat de Masnili, nomine Rugaut. Orante vero eo et B. Petro intercedente, exaudit Dominus, et surdus audivit. Et adductus ante Priorem et Fratres, quod vere audiret loquens cum astantibus, et interrogantibus respondens probavit. *et mulier moribunda,* Apud Vilar mulier ægrotabat, pectus habens inflatum et vultum : diebus quoque aliquot jam esu caruerat. Una etiam nocte circa ipsam jam fuerat vigilatum. Rogavit filios ut eam perducerent ad monasterium priusquam moreretur. Illis dicentibus hoc non aliter posse fieri, nisi junctis bobus vehiculo portaretur. Respondit, confortata fide et devotione : Bene pedibus ibo. Et veniens a filiis hinc inde sustentata, postquam viri Dei reliquias reverenter adoravit, orationemque complevit, ante portam modicum conquievit. Revertens vero, cum haud procul esset a monasterio, sanitati restituta est. *3 febricitantes* Prior de Frinispes, Bella-valle positus, precibus impetravit dari sibi modicum quid de cuculla viri Dei. Quod cum reverentia deferens in terram Teutonicam, divisit in fimbrias aliquas duabus mulieribus et viro cuidam febricitantibus, et liberati sunt a febribus suis, sicut idem Prior postea testificatus est : liberatus est et quidam a dolore lateris.

B 12 Conventus monachorum, in una dierum post *cæcus illuminatur,* prandium surgens a mensa, ecclesiam, gratiarum actiones completurus, intravit. Invenerunt ibi cæcum hominem, flexis genibus ad sancti monumentum orantem, qui puero ducente dum pranderent advenerat. Necdum debitas laudes finierant, cum ecce ille subito depulsis veteribus tenebris diem vidit : et exclamans in Dei et beati Confessoris gloriam, Video, inquit, Video. Statimque quidam secularium, qui propter astabat, volens probare quod inclamaverat, Quot sunt, ait, nummi super tumulum? Dixit ille : Sex, et verum dixit. Finitis gratiis, gaudentes pariter et jurantes accurrerunt et congyraverunt circa ipsum. Qui vultu lacrymis infuso ad eos converso, Ego, ait, lumen oculorum olim perditum modo precibus S. Petri recipere merui. Denique puer inpræsentiarum est, quo præeunte et manum porrigente, veni. Et circumspiciens, cum non videret eum, cesserat autem loco, cum quibusdam timore territis postquam conventus introiit, Ubi es, ait, ubi es ? Quo astante, Videtis, inquit, istum ? Hic dux meus et prævius meus. Post hæc votum vovens et annuum censum statuens, egressus est, sui ductor ductoris factus. Erat autem de villa Vilar in partibus Luxoviensis cœnobii sita. *liberatur energumena,* Apud Fontinetum puer parvulus arreptus a dæmone est, ut ex his quæ faciebat facile fuit advertere. Nam quidquid sibi oc- C currebat, manibus dentibusque quantum prævalebat et sinebatur, discerpebat. In patrem quoque furibundus fremebat et matrem. Quo obstupefacti parentes, et animo nimium consternati, consilium tandem inierunt, ut ipsum Deo et S. Petro Belle-vallensi redderent. Factum est et ex illa hora satis constitit puerum mansuefactum dæmone pulso. Adductumque confestim ad piissimi Præsulis memoriam, pater dans gloriam Deo, lætabundus incolumem reduxit ad propria.

13 Mulier Bisuntina, a quartanis febribus oppido *laborans quartana,* vexata deficiebat. Cui cum Abbas Bellæ vallensis, exoratus ab illa precibus immensis, ut sibi de rebus vel reliquiis sacri Pontificis aliquid mitteret, corrigiam quamdam misisset ; opitulatione illius, cujus optatas reliquias acceperat, sana facta est : *et juvenis insanus :* Juvenis quidam de Mesnili, nomine Estu, sani detrimentum sensus incurrit. A parentibus itaque ad hominis Dei tumulum perductus, manus ob insaniam quandoque ligatas habens, diem noctemque ducebat pervigilem, fatua jugiter loquens, aliquando etiam vocibus immensis personans. Interdum quasi mulierum choreis interesset ludens manibus plaudebat : ad incul- D cationem tamen circumstantium, S. Petrum vel ceteros Sanctos sæpius invocabat. Præterea dicebat quod non regrederetur in domum suam donec sanus esset. De quo, sicut ferebatur, utrum etiam phreneticus fuerit, affirmare non audeo. Cum autem parentes ejus post unam et alteram diem vidissent eum deteriorari potius quam meliorari, fide infirmati, trahebant illum manibus non sine verberibus, quo venerant redeuntes. At ille proripiens se de medio eorum, regressus est ad monasterium. Quem secutus unus altera die similiter compellebat ire. Qui nihilominus se excutiens ad cœnobium recucurrit. Sequenti vero luce itidem vi magna foras extra portam missus est, quoniam oneri et gravi dolori spectantibus existebat ejus infirmitas, et indigebat jugi custodia. Qui cœpit abire solus et errabundus. Misertus vero Deus illius eadem die, priusquam venisset domum, reddidit illi pristinum sensum. Non mireris lector quod imminente hora liberationis, imminebat ei acrior vis doloris, cum simile quid factum etiam in Evangelio didiceris.

14 Mulier de Chambornay toto triennii tempore E manum sinistram gestabat curvam et impotentem. *curantur digiti in manus reflexi,* Pollex enim ceterique digiti in palmam reflexi penitus obriguerant et persistebant immobiles. Subnixa fide cucurrit ad auxilium Sancti. Involvit senior manum contractam mitra vel sudario Pontificis, sed prima die et vice nihil efficit. Involvit iterum die sequenti, contracta cum ipso sudario imprimit et comprimit undique, tentat si velint aut patiantur digiti retrorsum converti : apprehensum indicem pedetentim levat, renitentem tamen et quasi reclamantem. Crescit fides, initio jam et judicio sumpto misericordiæ Dei. Post hoc similiter erigitur secundus, et in eumdem modum tertius et quartus : gaudium et exultatio. Restat pollex : non relinquetur, sequitur alios et ipse. Apprehensus tamen levari renuit, perstans immobilis. Flere cuncti qui aderant et pectora tundere, ne forte qui huc usque auxiliatus est Dominus, hic terminum miserationi suæ præfixerit, et progredi nolit. Et conversi ad orationem, Deus, aiunt, perfice quod cœpisti. Et armatus fide Monachus, pollicem involutum sudario a palma fortiter separans, sursum erigit. Et continuo mulier cœpit manum movere, claudens et aperiens deinceps, prout volebat, digitos quosque. Quidam artifex de Trecensi civitate, peritus artis fusoriæ, juxta fornacem suam igne succensam obdormierat. Et subito expergefactus opus suum dissipatum et consumptum advertit, F et præ pavore et dolore sensum perdidit. Hic accedens ad S. Petrum, cum reclinato capite super ejus monumentum paulolum quievisset, ipso eodem perhibente salvus factus est. Porro prius ad *e* S. Thomam perrexerat, sed gloriosus Martyr glorioso Confessori Petro sanandum servaverat. e

15 Dixi jam plura, non tamen omnia. Nunc unum submittam, quod meo quidem judicio præfertur superioribus, non quia sit majus, sed quia tam evidens et illustre, ut illo evidentius quærere magnæ profecto videatur esse dementiæ. Quidam orphanus puerulus de Munt, apud villam Mayserias, quam pons medius hinc inde separans dividit, nocte Natalis Domini miserabilis et querulus hospitium quærebat, sed qui misereretur non erat. Lustrata vero quadam parte villæ, tendens ad aliam, de ponte cecidit in aquam, visusque est sibi videre nigrum hominem, se dum caderet excipientem. Qua ex re nimium perterritus, caput horribiliter agitare tunc incipiens, *amentia continua capitis et colli agitatio.* deinceps non destitit. Contorquebat collum pauperculus, et nunc ad lævam nunc ad dexteram tremulum caput inclinans, incessanter commovens agitabat : noctes diesque tanto sub tormento continuabat :

A bat : et quod visu horribile est, etiam dormiens ab illa agitatione nequaquam cessabat. Comedere volens vix aliquid in os valebat mittere : nam dum perpetuo vultus movetur, quod inferre moliebatur, impactum in maxillam dextram vel sinistram cadebat sæpissime. Quocumque ibat, omnium in se convertebat aspectum. Quis eum vidit nec doluit ? quis innocentem puerulum tali pœnæ subditum non expavit ? Venit tandem Bellam-vallem feria tertia ante Pascha, fuitque sub oculis omnium intrans et exiens ad beati Confessoris sepulchrum. Die vero Parasceves, dum solenne Crucis officium celebraretur, et adesset hominum multitudo copiosa, intravit ecclesiam, sicut heri et nudiustertius caput agitans ; et respexit illum Dominus. Qui divinam in se miserationem sentiens, flexis genibus devotissime tumulum Præsulis gloriosi deosculabatur, pectus tundens et lacrymis uberrime fluens. Et mox omni capitis deformi motu sedato, quietus stetit videntibus multis, et flentibus præ gaudio. Verum inexplebilis diaboli malitia tentavit adhuc vexare puerulum : nam sanctissima nocte Resurrectionis Christi, immisso timore ad contactum cujusdam qui secum cubabat, puer caput iterum cœpit agitare, minus tamen quam olim solebat. Sed cum dies illuxisset, currens ad Sancti tumulum, in momento curatus est, nihilque tale postea pertulit.

B

et dolor capitis :

16 Monasterii monachus flexis genibus languidum caput super beati Confessoris mitram, in altari positam, reclinavit orans : et modico depressus sopore liberatus est a maximo capitis dolore, quo urgente diutius caruerat somni usu et esu. Vir quidam pauperrimus de Munces, ad beati Præsulis memoriam cum parvulo filio veniebat, non habens quippiam quod offerret : unde mœstus nimium rogabat Altissimum, ut sibi quod posset offerre tribueret. Cumque simul pergerent, puer reperit in via nummum, quem magnifice lætantes cum gratiarum actione obtulerunt ad Sancti monumentum.

nummus offerendus reperitur :

sanantur surdus,

17 Item quidam pupillus et mendicus de Nance oppido, ad Sancti sepulcrum ægrotus et per triennium surdus venit : ac eadem die sanitatem omnimodam pariterque acutissimum auditum recepit. Apud Rigueyacum tanto quidam dentium capitisque dolore decem hebdomadibus vexabatur, ut pene insaniret, velletque se aquis præfocare, die quadam ingressus fluvium maligni spiritus instinctu. Cernens autem hoc quidam notus ejus, ingressus festinanter post eum, eduxit illum, monuitque ad B. Petri memoriam pergere, et Domini misericordiam patienter expectare. Quod cum fecisset, opitulatione Confessoris sanus, seipso teste, factus est. In territorio Divionensi parentes infantulum epilepticum S. Petro reddiderunt, et immunem deinceps ab illa passione vixisse gavisi sunt. Attulerunt etiam illum ad monumentum Sancti, sicut voverant, gratias reddituri. Similiter quidam de oppido Jusseiaco, et ipse nihilominus epilepticus, glorioso Pontifici se reddidit, et sanitati restitui promeruit.

e dolore dentium desperabundus,

C

2 epileptici,

18 In villa Curbry mulier, post editum partum, tam immensis tamque acribus doloribus novem continuis diebus cruciabatur, quod nemo quid aliud quam ipsam animam jamjamque efflare præstolaretur, et id diutius differri stupori haberetur. Suggerente autem quodam Religioso, ut Deo et B. Petro Bella-vallensi sese redderet, forsitan propitiaretur illi Deus ; audivit et fecit : statimque ejus anima, carne soluta, dolore caruit f. Hoc ita gestum, ipsius feminæ marito, qui infantulum ad Sancti sepulcrum attulerat, lacrymabiliter referente, cognitum est. Stabat aliquando monachus ante fores monasterii, tenens mitram sudariumque beati viri. Cumque tangens signasset puellam epilepticam, quæ ibidem subito cadens volutabatur spumans et palpitans, lætatus est eam convaluisse meritis Pontificis et interventione.

f

et epileptica,

D

EX MS.

curantur podagra, g

19 Apud g Curence homo dolore crurium vehementissimo duobus et amplius annis sæpissime fatigabatur in tantum, ut immensis clamoribus ejularet et vix posset ingredi vel egredi, etiam cum dolor aliquantulum quievisset. Deliberavit ad viri Dei venire memoriam, si sibi facultatem pietas divina largiri dignaretur. Egressus ergo paulatimque convalescens, priusquam Sancti sepulcrum attigisset, sanus et gaudens ad sua reversus est. Mulier quædam de Roches, a cubitis usque ad summitates manuum paralysi tam graviter percussa est, ut ungulæ digitorum contractorum in palmas infigerentur, seque confestim morituram putaret ; sed cum Sacerdotis sui consilio beato Pontifici se reddidisset, ab infirmitate liberata est. Monasterii Frater laicus ad vineam putandam perrexerat, sed præ dolore brachii sarmentum præcidere non valebat. Habebat sane panni lanei modicum, quod olim cilicio viri Dei fuerat assutum, ad ejusdem cilicii oras in latere sibi invicem copulandas. Quo ubi tetigit undique brachium, lætus et incolumis exercuit deinceps opus suum. Idem eodem modo postea liberatus est a dolore dentium. Tempus jam et locus nos admonent ut, sicut prologum scribentes diximus, aliqua de his quæ dum viveret gessit ponamus.

paralysis,

dolor brachii.

E

ANNOTATA.

a Caypsen, *alius* Caisen *et* Caysen, *supra lib.* 2 *num.* 2.

b *Supra num.* 3 Frivesberg, *ac videri* Frietberge, *aliis* Auroram *dici insinuavimus.*

c *Hoc loco et alias sæpius tituli præfigebantur, quos omisimus.*

d *Hæc de descriptione transitus, hactenus non habentur.*

e *Hic est* S. Thomas Archiepiscopus Cantuariensis, *anno* 1170 *martyrio coronatus, ac tum pluribus miraculis clarus, anno* 1173 *Sanctorum Canoni inscriptus.*

f *Quia nullum hic evidens apparet miraculum, ideo alibi merito hæc gratia omittitur.*

g *Supra num.* 13 Cierenceium *scribitur.*

CAPUT II.

Miracula a S. Petro adhuc vivo patrata.

F

Sub ejus Missa sanantur ex lapsu clauda,

Beatus Pontifex Petrus apud Rufeiacum, villam celebrem et magnam in Alsatia, celebrans Missarum solennia, lecto Evangelio, ante altare resedit, offerentium suscepturus oblationes. Et ecce adducunt ei mulierem, quæ ante novem circiter annos ad terram lapsa, juncturæ femoris ossibus dislocatis, nisi cum crocis et aliquo sustentante non valebat incedere. Cumque ab eo tacta fuisset, pertransit : et adhuc posita in cominus, repente se erexit, baculos quibus sustentabatur sursum levans, dicensque se sanam esse. Ad hanc vocem multitudo vociferans Kyrieleison canere cœperunt, baculos illos ad funem lampadis in altum suspendentes.

alius claudus,

21 Et facto brevi intervallo adducunt iterum quemdam, qui ab annis novem vel amplius languore oppressus ambulare nequaquam poterat, nisi baculis sustentaretur, vel potius ab aliquibus portaretur : qui eodem modo et loco quo et mulier sanatus est. Cum autem Sanctus canonem Missæ diceret, adveniens contractus, quem nec tetigerat nec viderat, sanitati restitutus est. Porro post perceptionem Sacramentorum et expiationem digitorum, tetigit oculos cæci et lumen recepit. Apud Anniwyrrey oblata

contractus,

cæcus,

EX MS. *epileptica energumena,*

A oblata est ei mulier epileptica : quam postquam tangens signavit, conversus est ut abiret. Sed subito mulier cadens tam graviter vexata est, ut spiritum quantocius emittere videretur. Et accipiens eam vir Dei et stringens inter brachia sua, voce submissa dicebat : Necesse est te exire ab ea. Et sana facta est mulier ab illa die et in reliquum. Transeunte eo aliquando per villulam de Chanas, muliercula quædam contracta manibus, et pedibus repens in modum pecudis, egressa e domo, clamabat post eum ut sui misereretur. Cumque longius processisset, hortantibus nimirum qui secum erant ne subsisteret, Male, inquit, fecimus, quod ita præterivimus pauperculam illam. Reversus ergo orans tetigit eam et erexit in pedes, statimque recessit. Quæ iterum cœpit ire post eum clamans ut subsisteret : vir autem Dei videns eam jam recto gradu incedentem celerius abscessit. Cum venisset aliquando Bellam-vallem, visitaturus Fratres in abundantia suavitatis et benedictionibus dulcedinis, puerum diuturno languore debilitatum, et pedem quam maxime officio destitutum, tam evidenti lætificavit curationis remedio, ut multitudo præsens eumdem puerum gaudentem cerneret, huc et illuc euntem et redeuntem sine cujusquam adminiculo. Orta est aliquando dissensio inter Regem Franciæ Lodewicum et Regem B Angliæ : ad quam sedandam, cum vir Dei perrexisset, in Episcopatu Parisiacensi accessit ad eum Præpositus de Corbol, rogaturus pro quinquenni filia quæ numquam ambulaverat. Quam cum beatus Pontifex tetigisset ac benedixisset, incessum pedum adeptum fuisse pater agnovit cum magna exultatione.

contractus,

2 debiles,

epilepticus,

22 Castellanus quidam vir nobilis, Otto nomine, toto triennii tempore epilepsia fatigatus, cadebat sæpius : sed opitulatione beati viri apud Parisios sanatus, ipsum postea diebus multis prosequens veneratus est. Cum autem colloquium super concordia Regum juxta Gysor agitaretur, quidam genuflexo ante eum rogabat, loquendi officium concedi parvulæ quatuor annorum, quæ a die sui ortus illud ad usque tempus muta omnimodis erat. Motus ergo Sanctus pietate simul et precibus, digito suo cum saliva in os infantis illato, signum Crucis in lingua ipsius impressit, et ut loqueretur imperavit. Quæ statim cœpit loqui, et patrem matremque vel cetera quæque, sicut et Sanctus dicebat, nominare. Et conversus Pontifex ad patrem, Accipe, ait, filiam tuam et vade; Deo volente bene amodo loquetur. Ibidem mulier contracta, filio deducente, venit ad eum sedens in asino. At ubi sanctus super eam orans solito tetigit membra debilia, illaque eo loci modicum quiescens pausavit; Ait filius : Eia, mater, ascende asi- C num, et eamus. Cui illa, Nequaquam, inquit, sed mina potius asinum et præcede, ego tentabo an valeam incedere. Præcessit itaque ille cum asino, et illa pedibus suis confestim secuta est.

muta,

contracta:

cæcus coram 2 Regibus et aliis:

23 In crastino eodem in loco cum sederet, circumsedentibus haud procul superius nominato Rege Franciæ, Regeque Henrico juniore Angliæ, nec non Comite Flandrensi et multitudine copiosa, mulier filium duodecim annorum, qui ab annis septem præcedentibus lumen oculorum penitus perdiderat, adducens ad eum, per medias turbas irrumpere nitebatur. Sed cum a quibusdam repelleretur; et hoc vir Dei conspiceret, Sinite, ait, eam ad me venire. Et advoluta pedibus ejus, pro filio cum lacrymis exorabat. Vir autem Sanctus apprehenso crine capitis pueri, quasi jocans loquebatur cum illo, Quid vis, inquiens, ut, faciam tibi? At ille, Domine, ait, ut videam. Et Sanctus intincto pollice in saliva oris sui, super utrumque oculum illius et verticem signum Crucis imprimens oravit. Dansque illi nummum, præcepit matri ut abirent, dicens, quia videbit cum Deo placuerit; cum interim Rex et ceteri, conside- D rantes quæ faciebat, an luderet mirantes, ad invicem loquerentur. Mulier ergo cum filio remota aliquantulum, versa facie ad Sanctum flexis genibus erectisque manibus in cœlum devotissime orationi insistebat. Et subito puero cœpit primo nummum, quem a beato viro acceperat, deinde cetera propius longiusque posita videre : et clamans ait ad matrem : Mater, video nummum, video homines, video omnia. Ad has voces Rex et multitudo attoniti surgentes accurrunt : ipsamque rei veritatem diligenter inquirentes, a matre et filio ex ordine cognoverunt. Non est dedignata regia majestas, ad honorem Dei Pontificisque gloriosi, ad pedes ejus qui cæcus fuerat, sed jam videbat, humiliari. Nam genu flexo ante eum, et oculos ejus caputque deosculans, et oblatione sua manu propria eum honorare dignatus est, et post eum in eumdem modum ceteri. Et ita huic veteribus tenebris carere, cœlique deinceps contigit perfrui splendore.

altero oculo cæcus,

24 Post hæc venit ad illustre cœnobium quod Mortuum-mare dicitur, locuturus cum Henrico seniore Rege Angliæ, qui illuc multorum frequentia Magnatum stipatus advenerat. Venit Miles de Militibus Regis, inclinatur genibus Præsulis sacri, rogat oculi lumen sibi restitui, quod olim in tempore E jaculo balistæ percussus amiserat. At Sanctus, Noli, inquit, frater, noli hoc a me rustico et paupere peccatoreque homine exigere. Non est hoc meæ virtutis aut meriti. Grandiora postulas quam facere queat parvitas mea. Hujusmodi verbis Miles auditis, a prece non desistebat : quin potius fide succensus, benedictionis et sanitatis remedium vehementius flagitabat. Victus itaque Pontifex pius, digito Crucis signum super ejus oculum faciens oransque, Vade, ait, potens est Deus desiderium animæ tuæ tibi tribuere, si bonum in oculis ejus fuerit. Qui egressus et claudens oculum sanum, experiebatur an ex altero videre posset. Ecce autem per Dei gratiam aspectus acie reparata, visus integritatem recepit, ingressusque cum festinatione ad Regem, in lætitia et exultatione quod factum est narravit. Audiens Rex et aulici gavisi sunt et glorificaverunt Deum, qui suis in Sanctis gloriosus, operatur mirabilia magna solus. In monasterio sanctimonialium, quod* Irryæ vocatur, oblati sunt et duo parvuli annorum circiter sex, qui nocturno tempore caliginem patientes oculorum videre nihil poterant. Rogabatur autem ut eis manus imponens benediceret et oraret. Quod cum fecisset, introducti in oratorium F pueri, accensam candelam nocturnis horis viderunt, et alias res ab illo tempore sicut alii homines. Vir autem corporis una ex parte contractus, aridam scilicet manum habens et aridum pedem, post contactum et orationem Sancti, sanitati mox eodem in loco restitutus est. Hi autem tres una hora, alter post alterum curati sunt, sanctimonialibus per singulos hymnum Deo canentibus in vociferatione.

** an Leria, hedera ?*

2 pueri caligantes

et contractus:

cæcus apposito pane benedicto,

25 Miles, cum filio cæco de longinqua regione ad sanctum virum properans, obvium habuit in itinere hominem, qui ab ipso revertens panem ab eo benedictum ferebat. Cujus cum micas aliquas dari sibi precibus obtinuisset, fide spem concipiens, filii oculos in modum Crucis consignans, ex eis tetigit ut videret; et vidit et gavisus est. Perveniens autem ad beatum Pontificem, apud Pruylhe Cisterciensis ordinis cœnobium tunc temporis ægrotantem, quam et qualiter Deus operatus est salutem in filio narravit, et omnis plebs ut audivit dedit laudem Deo. Mulier prægnans, imminente tempore pariendi solenni, ob difficultatem parturitionis periclitari cœpit. Diebus enim decem parturiens parere non poterat. Mandavit Abbati de *b* Fundrayday, ut jamjamque morituram

parturiens apposito cingulo.

b

A morituram visitans, orationibus tueri dignaretur. Perrexit itaque efficacissimo fretus remedio, funiculo, cingulo videlicet beati viri Petri, quod ab olim non irreverenter custodiens habebat. Hoc ubi male parturiens ad nuda corporis accincta est, Abbate foras exeunte, puerpera sine mora et sine periculo enixa est.

vexatus febri tertiana,

26 Vir Religiosus Froncherius, sancti Patris Conversus, febres tertianas tribus accessionibus ipso ignorante perpessus fuerat. Quartæ autem accessionis die iter agentes, cum substitisset in nemore, indicavit quia invaletudine fatigatus fuisset, et adhuc post modicum fatigari formidaret. Cui pater sanctus: Modicæ fidei, quare non indicaveras mihi? Stetitque flexis genibus ante eum. Cujus capiti confestim pius Pater manus imponens, oravit: et reddita sanitate, ægritudinem illam ad eum ulterius accedere non permisit. Prædicti Fratris equus oppressus infirmitate et ut ferebatur in rabiem versus, erecto et iterum demisso capite, ore terram quasi mordere volens, feriebat, et etiam ire non poterat. Fratre ergo dicente ad Patrem sanctum, Reddite mihi equum, quia in obsequio vestro perdidi eum; motus pietate Fratris, pollice signum Crucis in fronte equi et per cetera membra impressit, et sanatus est secundum

equus æger et rabidus:

B illud quod scriptum est, Homines et jumenta salvabis Domine. In territorio Gebennensi, apud oppidum Crusilh, mulier epileptica cadens palpitabat in terra. Quod cernens Comes terræ, rogabat Pontificem, qui forte non longe aberat, ut subveniret oppressæ. Respondens autem, Quid, ait, possum ego illi facere? Domine, inquit, imponite illi manum, et orate. Surgens ergo, aure mulieris apprehensa, elevavit eam, percutiensque palma modice in faciem ejus, sanam Domino miserante reliquit. Et confestim altera cecidit et vexabatur; quam similiter venerabilis Pontifex elevans sanitati restituit. Cecidit autem post hanc et tertia, sed eodem modo quo et priores incolumitatem consecuta est.

Psal 35. 7
3 epilepticæ:

27 Apud S. Symphorianum, quod est castrum in Archiepiscopatu Lugdunensi, puella quædam nobilis, maleficis, ut creditur, artibus circumventa, gravem corporis incurrit ægritudinem. Cui medicus adhibitus, post medicamina et arcana quædam carmina, cutem brachii ejus momordit, sicque ibidem vesica orta est. Miram rem relaturus sum, et monstrum a seculis inauditum et invisum. De loco vesicæ, quæ post dies paucos maturescens rupta est, acus ferreæ cœperunt exire. Accidit autem ut Abbas Bonæ-vallis, vir bonus et sanctus, ad castellum illud veniret. Cui cum puellam amici præsentassent, narrantes quanto qualique discrimini subjaceret, precibus immensis obtinuerunt, ut celebrata Missa, et Confessione puellæ audita, Viaticum ei tamquam celerius morituræ traderet. Quo peracto, locum vulneris signo Crucis muniens, dixit quod inde non egrederetur amplius nec ferrum nec chalybs. Et factum est secundum verbum oris ejus, cum jam decem et septem acus exissent. Verumtamen illo quo venerat regresso, festucæ et aculei lignei, longi ut acus vel sentium spinæ, de brachio puellæ exibant; donec tempore sequenti venerabilis Pontifex Petrus cum prædicto Abbate iter agens illuc Domino disponente divertit: et rogaverunt pro ea. Discooperto autem brachio puellæ, Capellanus sanctissimi Præsulis videns unum ex superius dictis aculeis in vulnere, accessit et extraxit eum, videntibus Pontifice et his qui aderant. Orans ergo Pontifex, ægram tetigit, et benedixit. Et loquente in eo spiritu veritatis, quo illustratus etiam occulta hominum, et a suis corporalibus obtutibus abscondita quandoque videbat, dixit; quia non exibunt amodo ex ea festucæ, aut aliquid ligneum. Et ita ab illa hora, sanitate omnimo-

mulier per maleficium tabescens,

et ex brachio acus

C

festucasque emittens·

dis reparata, stupendam fustium et festucarum emissionem ex ea penitus exclusit, maleficiis potenti virtute superatis. Annulum suum vir beatus aliquando perdiderat: quem diutius quæsitum, sed minime repertum, post dies aliquot, cum essent in diversorio, inopinate invenerunt intra vestes ejus cum duplicarentur, quas tamen nec ipse plicaverat, nec cum plicarentur affuerat.

D

EX MS.

annulus reperitur.

28 Prior Loci Crescentis c, cum apud Basileam periculosissima infirmitate, quæ hominem respirare non sinit, et vocatur pleuresis, detineretur; nummo, quem Sanctus Domini benedixerat, manum illam in qua patiebatur tetigit, et continuo dolor conquievit. Venit aliquando ad locum quemdam nomine Bulionem, et mulieri cæcæ, quæ ad eum opem imploratura accesserat, tangendo lumen restituit. Unus item ex ejus servitoribus, dolore et inflatione pedis longo tempore detentus, adeo ut claudicans incederet, tactu ejus et benedictione remedium optatæ sanitatis adeptus est.

c
curantur pleurisis,

cæcitas,

dolor pedis:

29 Hæc interim, quæ partim ipsi vidimus, partim fidelibus viris referentibus didicimus, ad honorem sacri Pontificis et ostensionem sanctitatis ejus, veraci stylo digesta sufficiant, donec et cetera quæ fecit et facit, cum cognoverimus, describamus. Multa enim sunt, sed adhuc ea ignoramus: quamquam ex illis quæ nobis comperta erant plura omiserimus, niam his paucis audientes et legentes satis intellecturos credimus, nisi nimia incredulitas aures ipsorum et oculos clauserit, quanti meriti vir beatus sit, quantæque gloriæ apud Deum et homines. Porro nos aliud etiam majus his et firmius judicium sanctitatis illius habentes, laudabilem scilicet conversationem ejus, in vera multaque humilitate et caritate, quibus mirabiliter resplenduit radicatam et fundatam; firmissime tenemus, et nullo modo dubitamus etiamsi numquam miracula fecisset ipsum supernorum civium cœtibus aggregatum, gloria et honore a Deo coronatum esse, ita ut confidamus illum non tantum Confessorem sed et Martyrum præmium obtinere Sanctorum, quem prædicabili sanctimonia vitæ et confessionis ordine longum constat duxisse martyrium. Non enim solum effusio sanguinis in confessione reputatur, sed devotæ quoque mentis servitus immaculata quotidianum martyrium est, sicut Sancti Hieronymus et Gregorius aperte testantur. His omnibus pie consideratis, considera quoque pariter precamur et tu Sancta Romana Ecclesia, quæ hactenus filios et adjutores tuos digne pro meritis coronasti, quid etiam huic Confessori Dei B. Petro debeas, qui sub te et pro te magna fecit et multa sustinuit.

Præ cunctis tamen miraculis habenda

E

ejus vita perfecta,

F

30 Quia vero diximus superius quod virum sanctum etiam occulta hominum quandoque non latebant, unum quo id manifestius fiat ponamus. Erat aliquando in medio populorum, suscipiens et illico distribuens, ut consueverat, oblationes offerentium. Ad quem quidam accedens aliquid sibi dari precabatur. Sed cum Sanctus renueret, et precator improbus diutius et importunius insisteret; injectis vir beatus manibus, pallium illius panemque azymum, quem sub veste ferebat, apprehendit, eique dixit: hoc comede. Ceterum quod vis, ut eleemosynas pauperibus erogandas tollam tibique tribuam, minime ego faciam. Moneo vero quatenus vitam tuam corrigas, quia malignus et nequam hactenus exstitisti, et nocuisti quibus potuisti. Hæc cum dixisset, mirati sunt qui aderant et qui noverant hominem illum, quomodo vir Dei vel de pane vel de vita illius, quod veracissime dixerat, cognovisset, cum a nemine id antea didicisset.

etiam spiritu prophetia ornata.

ANNOTATA.

A

EX MS.

ANNOTATA.

a *Libro* I *superioris Vitæ num.* 38 Edera *appellatur.*
b *Non invenio hujus nominis Abbatiam : in Vita autem num.* 35 *solum dictus,* Abbas notus.
c Locus-crescens, *alias* Trium Regum *dictus in diœcesi Vesontionensi, fundatus an.* 1134.

APPENDIX

Alia miracula post mortem patrata.

Puer creditus mortuus convalescit :

Vir quidam de Vilar ad hominis Dei sepulcrum cum parvulo filio venit dicens, quia hic filius meus mortuus fuerat, sed S. Petrus eum mihi restituit. Cum enim idem puer ægrotaret adeo ut ab omnibus diceretur mortuus, imo quod vel de salute ejus omnino desperatum esset, vel quod rebus humanis excessisse putaretur, aut etiam fortassis vere excessisset (quod magis pater affirmare videbatur) redditus est a patre Confessori pio, moxque locutus cum patre gratia Dei convaluit de infirmitate. Similiter quidam de Vesulio, qui anno uno tanto fuerat oppressus languore, quod nec ambulare, nec etiam de lecto valebat surgere, Beato Pontifici se devovit : cujus opem celeriter in sua salute sentiens, votum suum et gratiarum actiones redditurus, ejus sepulcrum beneficii accepti non immemor devotus expetiit.

sanantur anno integro languidus, B

32 Mater familias gravi infirmitate et dæmonis vexatione linguæ officio privata sedebat. Erat autem etiam epileptica, et singulis diebus cadens patiebatur. Quam ubi monachus de mitra et sudario Pontificis signans tetigit, et loquelam recuperavit et caducum morbum evasit. Liberata est et altera similiter ab epilepsiæ invaletudine. Vir item quidam de Capella juxta Luxovium sæpedicta ægritudine epileptica adeo frequenter et immaniter cruciabatur, ut quotidie ad minus novies caderet, et vexaretur. Ubi autem ad Sancti sepulcrum ingressus oravit, ægritudinem illam ulterius non pertulit : sed incolumis factus ad propria cum gaudio post biduum remeavit. Juvenis quidam de Calido-fonte, viduam matrem fratremque jurgiis contumeliosis lacessens, traditus statim et oppressus a dæmonio est, ut effrænatæ linguæ pœnas lueret, et disceret non blasphemare. Ligatus itaque a vicinis et parentibus, et ad cœnobium adductus, ecclesiam miser nolebat ingredi : haud dubium quin dæmone retrahente, dans saltus magnos et clamores, cum aqua benedicta aspergeretur. A comitantibus tamen vi intromissus ad beati Pontificis monumentum, liberatus est confestim a dæmonio, et a vinculis solutus gratias egit Deo. Apud Lusans erat quidam puerulus mutus a nativitate, vitæ quippe jam pluribus annis exactis humani eloquii vocem aliquam emittere, quantavis parentum sagacitate vel industria delinitus, non poterat. Redditus vero postmodum cum voto Deo et S. Petro, resoluto linguæ vinculo, cœpit continuo sicut ceteri parvuli loqui. Quo delectatus pater miraculo, attulit illum ad beati Præsulis memoriam, et quod in eo factum est manifestavit ad Dei gloriam. Ecce autem accessit ad sepulcrum viri Dei et alter homo de Bierna juxta Ausun, habens infirmitatem ab anno uno, et erat inclinatus, nec nisi cum crocis ambulare poterat : siquidem pars una corporis ejus, pes scilicet et crus cum tibia, stupida et sine sensu facta fuerant, sicut ipse etiam sub invocatione divini timoris adjuratus dicebat. Cumque ingenti cum gemitu et fletu orasset, recuperato stupidorum sensu membrorum, staturaque pariter erecta gaudens, recessit ad sua.

muta et epileptica, *2 epileptici,* *energumenus,* C *mutus a nativitate,* *languidus et contractus,*

Alius itidem de Vercellis oppido, ægritudine diebus multis oppressus jacebat, ita quod nequaquam egredi vel ad requisita naturæ valeret, sed in cubiculo subtus se fluxu ventris, urgente necessitate, relevaretur. Tibia enim ejus cum pede mortua erat et sine sensu : quam si quando se in partem quamlibet vertere voluisset, manu vel baculo veluti truncum versans jactabat. Inspirante autem Deo, B. Petro se reddens devovit, et statim convalescens de lecto surgere cœpit; postque dies paucissimos ad Sancti tumulum pedibus suis venit; ibique valetudine plenius reparata ad domum suam rediit. Mirabilis Deus in Sanctis suis.

D *alius contractus.*

ALIÆ EPISTOLÆ

Pro impetranda Canonizatione

Ex MS. Monasteriensi in Westphalia

I *Abbatis Cisterciensis et Abbatum Capituli Generalis, quas miserunt Domino Papæ Lucio, sed obiit antequam ei præsentarentur.*

Beatissimo Patri ac Domino *a* Amantissimo Lucio, Dei gratia summo Pontifici, frater *b* Bernardus Cisterciensis et humilis Abbatum Conventus in Capitulo congregatus, perseverantem in sua voluntate famulatum. Sanctissimæ vestræ Serenitati quantas possumus gratiarum reddimus actiones, quod piæ recordationis affectu vitam Patris nostri felicis memoriæ Domini Petri Tarentasiensis Archiepiscopi, cum virtutibus per eum factis, Apostolica vestra præcepit auctoritas litteris commendari, Vestræ Beatitudini et reverendissimis Dominis Episcopis et Cardinalibus Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ offerendam. Quod devoto filio vestro, venerabili Fratri nostro Gaufrido Altæcumbæ Abbati impositum; secundum datam sibi a Domino gratiam efficaciter est completum. Exhibitas enim sibi chartas, a viris religiosis conscriptas, super his quæ præsentes viderant et audierant testimonium perhibentibus veritati, et quæ ab aliis fidelibus certa testificatione comperta, in unum redigere compendiosa narratione curavit. Inde est quod a vestra Dignatione exiguitas nostra humili supplicatione deposcit, quatenus quod de mandato vestro factum cognoscitur, et ad multorum ædificationem, vestra etiam auctoritate, cum ejusdem Archiepiscopi Canonizatione multis multum desiderabili, confirmetur.

a *b* E *Missa supradicta Vita, petunt Cistercienses Canonizationem a Lucio 3.*

II *Abbatis Cisterciensis et Abbatum generalis Capituli ad Dominum Cœlestinum Papam tertium.*

F

Amantissimo Patri et Domino *c* Cœlestino, Dei gratia Summo Pontifici, Frater *d* Wilhelmus dictus Abbas Cisterciensis, et humilis Abbatum Conventus Capituli generalis humilem obedientiam et devotam. Cum de vobis post Deum, Pater Sancte, pendeat anchora spei nostræ, multoties scribimus vobis pro multorum et nostra necessitate : sed ecce nunc, pro multorum utilitate et ædificatione, precibus et scriptis insistimus, vestræ Majestatis pedibus provoluti, corde et animo, mente et spiritu devoti penitus vestræ Dignationi, et obsecramus pro Christo, ut manus sedula vestræ misericordiæ erigat in sublime lucernam, quæ quodammodo latet sub modio; reponat reverenter ut decet in horreo publico, meritis Ecclesiæ quæ peregrinatur in terris, commodabile granum tritici : quod sine dubio pullulavit de radice frumenti nobilissimi, quod de cœlo venit in valle benedictionis, ut panis inde fieret de cœlo cœlestis. Sed quid multis? Pretiosa gleba pretiosi corporis felicis recordationis Domini Petri Tarentasiensis quondam Archiepiscopi, abscondita jacet in domo

c *d* *et iterum a Cœlestino 3*

A domo Bellæ-vallis. Iste est qui non verbo tantum et lingua, sed opere et veritate, pacem et sanctimoniam secutus est : et a Christo vocatus in partem solicitudinis, evangelizavit pacem his qui prope et his qui longe. Denique, sicut ex libro vitæ ipsius, quem vobis misimus, et ex certo multorum testium testimonio comprobatur, fecit vir Dei mirabilia in vita sua : fecit quam plurima et post obitum suum. Pro canonizando tanto ac tali viro fiducialiter vestræ Sanctitati quam humiliter possumus supplicamus, supplici postulatione rogantes, ut memores verbi in quo nobis spem dederunt Prædecessores vestri, invocato divinæ cooperationis auxilio ponatis prædictum in numero Sanctorum : quatenus eum sanctificans Sanctus Sanctorum : largam remunerationem propter hoc nobis offerat in æternum.

III *Prioris et Fratrum Ordinis Cisterciensis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus.*

Certum est, et ab initio seculi per varias ætates probatum, quod divina pietas glorificantes se glorificat, hic et in futuro, tam meritis quam honore. Nos igitur petentibus Fratribus Bellæ-vallis, quæ B de beatæ memoriæ Petro quondam Tarentasiensi novimus, discretioni Vestræ Sublimitatis intimare curavimus. Verum ille Deo et hominibus gratus, et inter suos contemporaneos meriti singularis, domus nostræ familiarissimus fuit, adeo ut eam in hac parte nulli ceterarum, etsi de ordine suo, computaret esse secundam. Adventus ejus exultatio nobis erat, visitatio ædificatio, vita exemplum ; ita specialiter singulorum atque omnium totus erat : ita per omnia et apud nos et foris auctoritatis et gratiæ plenum se noverat exhibere, ut non tam sibi natus quam aliis videretur. Nihilominus tamen sibi ipsi diligenter intendens, quam liberalis et hilaris in eleemosyna, quam profusus in compassione, quam denique benignus et affabilis in colloquio fuit, vix aut numquam nostro posset explicari eloquio. Habuerunt certe alii sui temporis virtutum gratias cum ipso non mediocres, ipse tamen in humanitate et erga pauperes caritate supra ceteros omnes emicuit. Qui cum tanta polleret meritorum [gratia], profundam tamen et indesinentem humilitatem induerat, in se revera illud expertus, Quia humilibus Deus dat gratiam. Ultra vires nostras est tanti Patris mores, vitam, sanctitatem exprimere. Quia igitur credimus Dominos et Fratres nostros Cistercienses super C eo non nisi justa et bona a Sede Apostolica postulare, rogamus humiliter ut petitioni eorum dignemini clementer annuere, et coram Domino Papa partes eorum fovere.

et S. R. E. Cardinalibus.

Jac. 4, 6

IV *Domino Papæ Cœlestino et ejus Cardinalibus Gunterii Prioris et universi Conventus Ecclesiæ Tarentasiensis.*

Idem petunt Tarentasienses.

Fideles et omni acceptatione dignas vobis, Pater sanctissime, preces expandere dignum putavimus, quod dudum quidem facere debueramus. Bonæ memoriæ Dominus Petrus, Ecclesiæ nostræ quondam Archiepiscopus, tantis dum adhuc viveret splenduit meritis, virtutibus enituit, coruscavit miraculis ; tantisque post felicem suum transitum felicius cum Sanctis se vivere virtutum probat beneficiis, ut quod jam olim super hoc tacuimus merito torporis et negligentiæ arguamur. Aures igitur Paternitatis vestræ solicitamus, quatenus eum sine dubietate canonizandum decernatis. Quamvis enim humano non egeat testimonio, qui testimonium habet homine majus ; innumeri tamen apud nos sunt, qui ejus meritorum, operum, miraculorum, testimonium præbent Clerus et populus ; et hi præcipue qui claræ sunt et spectabilis opinionis. D

V *Ad eumdem Papam e Walbertus Augustensis Episcopus.*

Eidem scribuntur ab Episcopo Augustensi miracula

Quod scimus, dicimus : et quod vidimus, fideliter perhibemus. Novit Majestas vestra et universi fideles Christi, quod cum vir Dei Dominus Petrus Tarentasiensis Archiepiscopus, tempore schismatis summum Pontificem Alexandrum et Curiam visitare disponeret, nosque in proposito itinere ei assisteremus ; non sine favore multo Italiam ingressus est, et occurrentibus sibi Marchionibus, Comitibus et cunctis nobilibus terræ Vercellis hospitatus, invenit civitatem penitus commotam a minimo usque ad maximum. Nam ibi erant inexorabiles discordiæ, bellumque intestinum, et plus quam civile : unusquisque accinctus gladio paratus erat ad effundendum sanguinem proximi sui : nullus reperiebatur, cum ad hoc multi laborarent, qui ibi pacem reformare posset. Cumque vir Dei dedicationem cujusdam Ecclesiæ ex more peregisset, cœpit rogare quæ pacis sunt, memor illius verbi, Beati pedes pacem portantes. Sicque annuente Deo ad instantiam prædicationis ejus tota seditio conquievit, et in melius reformata fuit, ut omnis livoris scrupulus a cordibus singulorum removeretur, et firma pax patriæ redderetur, et omnes Deum benedicerent, et hanc pacem meritis hominis Dei attribuerent. Ipsa autem pacis confœderatio totam illam diem occupatam detinuit, ita quod sine Missarum solenniis Ecclesiæ consecratio peracta fuit. Inde egrediens cum a turbis undique premeretur, fama ejus longe lateque crebrescente, Papiam devenit. Cumque divina in Ecclesia B. Michaelis solenniter celebraret, et populus civitatis undique conveniret, in ipsa populi densitate mulier quædam, diabolico spiritu ducta, marsupium cujusdam rustici in ecclesia latenter abscidit, et ipsum cum denariis in sinum suum misit. Verum cum super his rusticus lacrymabiliter viro Dei conquereretur, ille plurimum consternatus, et furtum detestatus, oculos ad cœlos levavit. Ceterum divina providentia quæ nil impunitum relinquit, et arcana in lucem aperit, ipsam mulierem cæcitate percussit : ita quod cum egredi ecclesiam undique attentaret, et multæ ibi essent januæ apertæ, intrinsecus lustrando et gyrando quasi demens et aliena exire non valebat. Denudato igitur furto et restituto, confessa est coram omnibus, quod virtute viri Dei, egressus ecclesiæ penitus ei denegabatur. Postmodum vir Dei Bononiam veniens, a cunctis civibus honorifice susceptus est. Porro Joannes f Bononiensis Episcopus gravi dolore capitis laborans, virum Dei, ut caput suum palparet et benediceret, studiosius rogavit, et ad tactum ejus festinatum sensit remedium, sicut pluribus ipse Joannes confessus est. In eadem civitate, in ecclesia S. Felicis, monachus senex officio oculorum fere per septennium destitutus erat : quem alii monachi Fratres sui ad virum Dei adducentes, et instanter orantes ut manum ei imponeret ; homo Dei aliquantulum commotus et consternatus ad instantiam precum ipsorum, propria saliva oculos ipsius senis in modum Crucis delinivit, sicque ad propriam domum remisit. Mane autem facto cum vir Dei Missarum solennia in civitate ageret, memorati monachi dictum senem restituto lumine, cum grandi strepitu et caterva cleri et populi, in ecclesiam adducunt, Deo et homini Dei super his copiosas grates referentes. In argumentum autem restituti luminis ipsum monachum, clare et bene legentem etiam gracilem scripturam, vidimus. Illud autem non prætermittendum censuimus, quod cum a nobilibus

sedati belli intestini Vercellis,

E

furti detecti Papiæ,

F

cephalalgiæ curatæ,

et cæci illuminati Bononiæ.

EX MSS. A libus et potentibus terræ stiparetur, et propensius honoraretur, ne in culmine positus vitium elationis et arrogantiæ incurreret; opportunitate captata, seorsim recedebat; et in terram cum lacrymis orando prostratus, conditionem et originem suam, et miseriam hominis ad memoriam revocabat, et cum plurima humilitate, foris dissimulata cordis contritione, revertebatur.

ANNOTATA.

a *Adscriptum erat,* Lucium III, antequam hæ litteræ præsentarentur, obiisse, *quod contigit* 25 *Novembris anno* 1185, *scilicet anno* 10 *post obitum S. Petri. Successerunt* Urbanus III *eodem anno,* Gregorius VIII *an.* 1187 Clemens III *an.* 1188 *apud quos nihil scitur actum, forte quia pauco tempore sederunt.*

b Bernardus, *successit Petro, in Episcopum Atrebatensem electo, de quo supra actum, anno* 1183.

c Cœlestinus III *electus* 14 *Aprilis anni* 1191, *mortuus* 8 *Januarii anni* 1198.

d *Supra indicavimus more istius ævi nomina Abbatum per* A *et* H *loco* Alexandri *et* Henrici *fuisse notata, ita et hic, potuit per* G *sive* W *factum fuisse, et quia Bernardo Abbati successit* Guilielmus *sive* Wilhelmus, *hujus nomen appositum esse, sed hunc ejusque successorem Petrum mortuos fuisse, eisque subrogatum* Guidonem *a Clemente* 3 *anno* 1190 *Cardinalem creatum tradit Manrique ad an.* 1183 *cap.* 1 *num.* 4. *Fassus nihil certi constare de tempore quo dicti Abbates fuerunt. Quid si etiam ipse ordo Abbatum fuerit immutatus? et dicto* Guidoni *Cardinali creato successerit* Guilielmus, *et aliquot annis rexerit, cui* Guido *secundus subrogatus est, qui anno* 1199 *ab Alphonso Rege evocatus in Hispaniam venit, et postea anno* 1202 *factus Episcopus Cardinalis Prænestinus, a priori* Guidone *a pluribus non est distinctus? Quid si eodem modo varia apud Manrique ab Abbate Cisterciensi peracta, et nullius nomine expresso lecta, sint tributa dicto* Guidoni, *et sint a* Wilhelmo *facta? Ita hoc instrumentum hactenus ineditum in suo vigore consisteret, quod ipsi Ordini Cisterciensi discutiendum relinquimus.*

e Walbertus *sive* Walpertus, *Episcopus* Augustæ Prætoriæ *sub Archiepiscopo Tarentasiensi, sedit anno* 1186, *cui successor Germanus, non anno* 1189, *ut numeris inversis apud Ughellum et alios legitur, sed anno* 1198 *præfuisse dicendus.*

f Joannes *hujus nominis V Bononiensis Episcopus ab anno* 1161 *ad* 1188.

BULLA CANONIZATIONIS

Cœlestinus Papa III universis Prælatis Ecclesiarum super Canonizatione S. Petri Tarentasiensis Archiepiscopi, et confirmatione libri vitæ ipsius, et miraculorum et ejusdem annua solennitate.

Cœlestinus PP. III

Cœlestinus Episcopus, Servus servorum Dei, venerabilibus Fratribus, Archiepiscopis, Episcopis, et dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, et ceteris Ecclesiarum Prælatis, salutem et Apostolicam benedictionem. Divinæ laudis gloriam circa sacratissimam Sanctorum memoriam universis mortalibus admirandam, tam singulariter quam communiter assiduis præconiis; sed præcipue diebus memorialibus seu festivis solennitatibus extollendam, universitatis Conditor invisibilis, quibusdam visibilibus signis, veluti quibusdam fulgoribus seu tonitruis, per diversa, non tamen adversa, sed potius consona Scripturæ sacræ testimonia manifestat, edocet et confirmat; dum de ipso, qui est sine fine laudabilis, et in omnibus suis operibus admirabilis, voce Davidica nuntiatur, Laudate Dominum in Sanctis ejus. Et illa: Mirabilis Deus in Sanctis suis. Et de ipsis Sanctis sub quadam admiratione Prophetico sermone proponitur: Qui sunt isti qui ut nubes volant? etc. Et cum sit idem optimus et infinitus, innumerabiles volens habere de quibus debeat collaudari, sicuti ab æterno secundum suæ potentiæ divitias ordinavit, Sanctis Sanctos aggregat et adjungit, ut innuitur in ipsius laudis abundantiam redundare dum dicit; Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus. Quod autem in Sanctis quasi specialiter se laudabilem exhibet, et in eis mirabilis invenitur, in ipsorum doctrina fructifera et operatione salubri miracula concedendo, et eorum numerum augmentando; ad nostram procul dubio, si diligenter velimus attendere, noscitur pertinere salutem. Et tanto majori devotione debemus cognoscere, quod in servis suis ad nostræ salutis augmentum omnipotens Deus operatur, prout in similibus Patres nostri commendabiliter et pie fecisse noscuntur, quanto major fructus indubitanter creditur affuturus.

Psal. 50. 1 et 87. 36.

ad majorem Dei gloriam

Sane intelleximus ex quodam rescripto felicis recordationis Lucii Papæ prædecessoris nostri, quod ab eo per duos Abbates Ordinis Cisterciencis, viros providos et discretos, et in sancta religione probatos, humiliter et instanter ex parte ipsius Ordinis fuerit postulatum, ut beatæ recordationis Petrum quondam Tarentasiensem Archiepiscopum canonizare deberet. Qui petitioni sibi porrectæ placitum præbuisset assensum, nisi quædam temporum et rerum incommoditas facultatem tunc postulati operis denegasset. Nec de ipsius ullatenus meritis dubitavit: sed nihil eo tempore de miraculis et conversatione ipsius aliquibus fuerat litteris annotatum: et decuit Fratrem postulato communitatis consilio differre, mandans ut de actibus et conversatione memorati Patris, ea quæ certa essent interim redigerentur in scriptis; ut cum tempus opportunum adesset, Ecclesia Dei certam et indubitabilem firmitatem haberet, cui circa ea quæ petita fuerant concedenda securius et fiducialibus posset inniti. Quoniam ergo, juxta jam dictum præfati Prædecessoris nostri mandatum, ea quæ Beatus ille vir virtutibus emicans gessit in vita; et miracula, quæ Deus per ipsum post ipsius obitum operatus est, collecta sunt fideliter et redacta in scriptum, quod multorum testimonio commendatum reddimus comprobatum; Cum de his per magnas et honestas personas, ut decebat fieri, simul redditi certiores, supradictæ petitioni nobis, quamquam immeritis, in Sede Apostolica residentibus, item ad Romanam Ecclesiam destinatæ, præbentes assensum; non tam pro supradicti Ordinis reverentia, cui libenter acquiescere disposuimus in omnibus piis et justis postulationibus; quam pro gloria Domini dilatanda; jam dictum memorabilem virum, de communi Fratrum meorum consilio, canonizavimus, et canonizatum universæ Ecclesiæ Dei per scripta Sedis Apostolicæ nuntiamus. Statuentes ut in universis ecclesiis seu monasteriis vestris, ipsius gloriosi Sancti, videlicet Petri quondam Tarentasiensis Archiepiscopi, veneranda memoria singulis annis, tertio Idus Septembris, quo gloriosum corpus ejus fuit de sepulchro cum pia devotione levatum, solenniter celebretur. Datum Romæ apud Sanctum Petrum Sexto Idus Maji. Pontificatus nostri anno primo, Incarnationis vero Dominicæ Anno millesimo centesimo nonagesimo primo.

post lectam jussu Lucii 3 scriptam Vitam,

S. Petrum canonizans

indulget ut festum translationis celebretur.

In

A

In eumdem modum, paucis immutatis vel additis, scriptum est Abbati et Conventui Bellæ-vallis, similiter et universis Abbatibus Ord. Cisterc.

Cœlestinus Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Abbati et Conventui Bellæ-vallis salutem et Apostolicam benedictionem. Divinæ laudis gloriam circa sacratissimam Sanctorum memoriam universis mortalibus admirandam etc. *Sicut supra usque* statuentes ut in vestro et in universis vestri Ordinis monasteriis ipsius gloriosi, Sancti videlicet Petri, quondam Tarentasiensis Archiepiscopi veneranda memoria singulis annis tertio Idus Septembris, quo gloriosum corpus ejus fuit de sepulchro cum pia devotione levatum solenniter celebretur. Adhæc cum D divina misericordia vobis tantam concesserit gratiam, ut jam dictum pretiosum corpus in vestro monasterio requiescat; Universitatem vestram attente monemus et propensius exhortamur, ut ad ipsius pretiosi Sancti memoriam solenniter celebrandam usque adeo unanimiter intendatis, quod omnipotens Dominus in vestris actibus honoretur, et ex illius imitatione vobis æterni præmii cumulus augeatur, Ita quod auctore Domino manifeste possit agnosci, qualiter succus illius sanctæ radicis atque doctrina in ramorum fructibus maneat et servetur. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, sexto Idus Maji. Pontificatus nostri anno primo.

PER GAUFRID. AB: EX MSS. idem altera Bulla confirmatur.

DE BEATO AMATO

D. P.

SALUDECII IN AGRO ITALIÆ ARIMINENSI.

CIRCA AN. MCC.

B

Saludecium *oppidum est agri Ariminensis, intra montis Apennini radices ad* XV *millia passuum distans,* Saludez *vulgo dictum. Quo in loco* S. Amatus *vixit et obiit, locique Tutelaris habetur, relatus a Ferrario in Catalogo generali his verbis :* Saludecii in Æmilia S. Amati Confessoris. *Vitam ejus credebant, qui vivebant initio seculi* XV. *seniores loci, ibidem olim scriptam extitisse, una cum ejus miraculis, sed conflagrante sacristia (cujus incendii annus non proditur) cum aliis scripturis fuisse exustam. Seculo certe jam dicto finiente testatur illius ecclesiæ Archipresbyter Jacobus Antonius Modesti, flammarum vestigia conspici potuisse in trabibus tectoque majoris capellæ, etiam tunc semiustis : additque Mag. Sebastianum Sericum (cui amita sua D. Bartholomæa Modesti, sui quondam patris Mag. Sebastiani soror, juncta matrimonio fuerat) eamdem ex traditione et seniorum relatu renovandam suscepisse, in gratiam Magistri Francisci Modesti, sui item patrui, cui propositum fuerat eamdem Vitam versu Heroico reddere. Hac autem ex causa factum videtur, quod cum auctor jussisset transscribi reponendam in arca ipsius sancti corporis, moras nectente Poeta illo aut etiam morte prævento, ipsum Serici autographum hæsit inter Francisci schedas jam inde ab anno* MDXCIII, *quo ipsi illud missum erat, usque ad* MDXCVIII, *quo idem reperit prædictus utriusque nepos Jacobus Antonius, dedicatum Episcopo Ariminensi Simoni Bonadies. Hic autem anno* MDXI *factus Episcopus obierat ipso anno* MDXVIII, IV *Idus Januarii uti scribit Ughellus : et verosimile est aliquanto prius Vitam scriptam, quam Venetias ad prædictum Mag. Franciscum transcribenda mitteretur, uti habet addita ad calcem Epistola, data* V *Idus Junii, anni ejusdem. Inventam porro Italice mox reddidit ipse Jacobus Antonius, et sequenti anno* MDXCIX *imprimendam curavit Arimini : ubi rursum prælo subjecta fuit anno* MDCX, *unde eam habemus, Sed longe pluris facimus ipsius latinæ Vitæ fidelissimum et antiquum exemplar anno* MDCLX *accepisse ab Ariminensis Collegii nostri Rectore Francio Via. Fuit enim auctor, uti ex stylo apparet, revera qualem suus nepos laudat,* vir magni judicii, singularis doctrinæ et exemplaris vitæ : *cujus scriptum si nactus fuisset Ferrarius, qui ex Italica dumtaxat vita elogium huic Beato texuit, invenisset haud obscuram ejus quo hic vixit temporis demonstrationem, quam Italicus interpres velut minus necessarium neglexit. Per maximam enim verosimilitudinem probat auctor noster, beati viri exitum circa annum* MCC *accidisse. Quæ porro ad cultum antiquum et hodiernum explicandum attinent, tam clare in Vita explicantur omnia, ut pluribus de eo præfari non sit opus.*

Vita incendio amissa

ex majorum relatu restauratur ante annum 1518,

C

et Italice versa editur an. 1599.

Latina ex autographo datur.

E

EPISTOLA DEDICATORIA

Sebastianus Sericus Saludeciensis Reverendo in Christo Patri, Domino Simoni Bonadies, Episcopo Ariminensi S. D.

Singularis tua, præstantissimus Pater, in omnes humanitas, amorque in patriam nostram præcipuus, quotidie adigunt me, ut, si quod meæ in te benevolentiæ argumentum vigiliis laboribusque meis edere possim, nihil prætermittam. Sed diu multumque dubitanti, quonam demum scriptorum genere mihi præstantiam tuam liceret demereri; obtulit sese Beati Amati historia, quam post reditum nostrum in patriam crassiore stylo de industria nuper composui : Sanctorum siquidem res gestæ simplici [...]tius quadam veritate, quam verborum fastu ac lenocinio exornantur. Rem igitur magis gratam me tibi facturum existimavi, quam si quod profanum carmen aut Xenophontis Paralipomenon (quod adolescens exercendi ingenii causa e Græco in Latinum converti) nomini tuo dicassem. Tametsi eloquentissimi viri rerum Græcarum, quas Thucydides Atheniensis morte præventus omisit, historia adeo varia multiplexque reperiatur, ut facundissimum quemque interpretem possit exercere. Nam cum sanctissimos mores tuos, antiquamque in primitiva, ut ita dixerim, Ecclesia Episcoporum vivendi normam, nescio quo fato extinctam, in te uno nostris temporibus in lucem revocatam considero; ab his quæ a vitæ tuæ institutis minime abhorrent, veluti epulis delicatiori stomacho magis convenientibus auspicandum duxi; ut eis tamquam domesticis invitatus, ad cetera fortassis, et ea quidem ab ingenio tuo, omni doctrina atque eruditione ornatissimo, non aliena, promptiore animo possis accedere. Accipe igitur, præstantissime Pater, munusculum hoc, sempiternum meæ in te observantiæ, tuæque in patriam meam benevolentiæ testimonium : incipiatque B. Amati Vita sub clarissimo nomine tuo, tam nostri temporis hominibus, quam deinceps posteris innotescere. Vale, Saludeciensesque tuos, qua solitus es, humanitate prosequere.

Cur hanc ei Vitam offerat prius

quam Xenophontis Paralipomena olim a se Latinitati donata.

F

A

A. SEBAST. SERICO EX MS.

PROLOGUS.

Rerum præteritarum memoria incertior primum,

Cum litterarum usus inter mortales nondum esset repertus, memoria rerum gestarum, ad bene beateque vivendum maxime necessaria, non facile servabatur. Quippe qui ceteris longioris ætatis beneficio anteirent, partim quæ ipsi juniores ab aliis ejusdem fortunæ hominibus acceperant, partim quæ ipsimet vidissent, posteris commemorabant. Hinc fiebat ut unusquisque nimio earum affectu aut his quæ acciderant multa et quidem falsa adderent, aut (ut plerumque hominum sunt ingenia) [majorum facta] tam quam ab eorum studiis abhorrentia, pro incertis audientibus exponerent. Sed postquam humano generi præclarum munus litterarum divinitus traditum est; cœperunt homines, quas sibi majores recensuissent res gestas litterarum monumentis fidelius demandare. Nam quæ diuturniora futura sunt multisque seculis duratura, selectiori studio majorique industria confici solent, eo maxime quod sincerum posteritatis sunt judicium subitura. Cumque viderentur qui facta aliorum copiose scriberent, non mediocrem gloriam consecuti, scriptorum ingens copia emanavit. Alii siquidem Regum aut populorum cum domi tum foris præclara facinora scribere adorsi, non modo eos quorum facta dictis executi sunt; verum etiam dicendi copia atque orationis venustate seipsos immortales effecerunt. Fuere nonnulli qui vitam et mores Philosophorum, potius quam res bellicas, complecti maluerunt; rati se eo scribendi genere, quod totum ad vitæ institutionem pertineret, communi utilitati posse magis consulere: idque non injuria. Excitantur enim homines, nati ad virtutem capessendam, præstantissimorum virorum exemplis: nemoque est, nisi vitiis perditus, qui dum aliquod recte factum legit, aut præclare gesta alicujus audit, non laudet, non extollat, non admiretur, denique sibi pro viribus imitanda non proponat: unde Marcus Tullius Cicero, historiam vitæ magistram non immerito appellat.

per inventas publico bono litteras certior haberi cœpit,

B

et Regum ac Philosophorum Vitæ scribi:

3 Verum is mihi demum hoc scribendi negotio recte uti videtur, qui Sanctorum Dei vitam et mores illustrare conatur. Regum enim et gentium multæ et præclarissimæ res gestæ a scriptoribus memorantur; sed nonnullorum inspicere est ebrietates, aliquorum monstruosas libidines, inauditam multorum feritatem; ita ut si optima eorum instituta imitari cupias, multitudine vitiorum gravissime offendaris: solent siquidem Regum magnas virtutes maxima vitia plerumque comitari. Quid de Philosophorum vita et moribus dicam, quos tantopere suspicit et admiratur antiquitas? Illi etenim, ut populorum et multitudinis imperitæ laudationes ineptas et plausus aucuparentur, divitias, quibus aliquando abundarunt, velut earum contemptores, inutiliter contempserunt: sicut Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus, cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abjecit, inquiens, se non posse et virtutes et divitias simul possidere. Alius cum Ephesi quosdam ditissimos juvenes, ejus sapientiæ sectatores, ut coram populo in contemptum divitiarum pretiosissimas gemmas frangerent, impulisset; manis gloriæ et vanissimæ jactantiæ ab Joanne Evangelista merito fuit reprehensus; deinde cum divina ope in pristinum statum fractas gemmas Apostolus Dei redegisset, ingenti miraculo motus, relictis gentilium præstigiis veram summi omnium Conditoris religionem amplexus est.

quæ ut multum ad mores formandos prosint,

C

4 At Sancti Dei, non projectis ob inanem gloriam divitiis, sed illis pauperibus erogatis; non suffarcinati auro (ut Hieronymi verbis utar) Christum pauperem secuti, per fidem, ut Paulus inquit, vicerunt regna, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum: et cum per omnia manserint incorrupti, nobis iter ad illam æternitatis sedem, quam Dominus noster diligentibus se præparavit, aperuerunt. Quidnam igitur humano generi melius, quid utilius dici aut excogitari potest? quid etiam memoratis dignius mandari litteris? quid, quod magis posteritati consulat; habemus, quam Sanctorum doctrinam, institutionem, persecutiones et miracula?

magis tamen Vitæ Sanctorum.

D

Heb. 11 33

5 Igitur operæ pretium me facturum existimavi, vitam B. Amati, qui jam multorum annorum miraculis refulget, pro viribus recensere. Nam cum sanctissimum illius corpus apud nos in D. Blasii ecclesia, pro loci facultate, summa veneratione custodiatur; indignum prope fuit usque ad nostram ætatem inventum fuisse neminem, qui sanctissimi viri memoriam litteris, vel saltem rudibus, illustraret: præsertim cum ejus meritis atque apud Deum intercessione, patriam nostram multa evasisse pericula pro certo habeatur: tametsi parentum ævo ipsius vitæ historiam litteris mandatam, ut pleraque alia ecclesiæ nostræ, incendio absumptam multi asserant. Scio rem me aggressum perdifficilem ac multorum reprehensionibus obnoxiam, quia nihil certi adsit quod sequi valeam. Nam cum exploratum sit prope annum trecentesimum abiisse, ex quo B. Amatus in humanis fuisse comperiatur, nullaque extent de ipso monumenta, dicet aliquis, Quis tam levis futurus qui aliquid de viro illo, licet sanctissimo, homini nostræ ætatis asserenti credendum fore arbitretur? Is si animo volutet quæ a principio præfati sumus, et quonam pacto memoria rerum gestarum, in primo vitæ mortalium exordio, per quamdam successionem servata est, velut per hominum manus ad posteros demandata; profecto laborem nostrum non improbabit, qui a majoribus nostris accepta, et nobis pueris sæpius memorata, de sanctissimo viro, litteris mandare studemus: ad quod accensi sumus, quia ejus suffragium nobis in laboribus nostris maximisque periculis non defuisse sæpenumero experti sumus. Sacris deinde litteris traditum est, Non recedet memoria justi, et nomen ejus requiretur a generatione in generationem. Sed jam ad institutum nostrum accedamus.

Id quidem in S. Amato difficile,

E

perditis incendio monumentis,

non tamen omnino negligendum.

Eccl. 39, 13

Titulos Capitum, quibus distinguebatur hæc Vita, dum eam nos more nostro partimur, hic descriptos accipe.

F

A xiii De variis ejus miraculis, diversis temporibus celebratis, prout a majoribus relata fuere.

xiv De nonnullis miraculis, quæ nostra ætate et memoria fuere.

CAPUT I.

B. Amati patria, genus, vitæ rigor: contemptus, tolerantia, et innocentia.

Saludecii situs

Saludeciensem natione fuisse B. Amatum, inter omnes, quos unquam de ipso audivi loquentes, satis constat. Est enim Saludecium oppidum in Flaminia provincia in collibus, inter Crustronium et Isaurum fluvios situm, a mari supero passuum circiter quinque millia distans, saluberrimo cœlo atque satis ubere solo præditum, a salute Decii ut quidam nostri temporis Vates non ignobilis (cujus nomen ideo subticio, ne meis nimium videar favere, cum propediem ætas nostra miris illum sit laudibus profectura) suo carmine elegantissimo expressit, derivatum. Nam cum Publius Decius Consul adversus Umbros et Samnites bellum gereret, in quo patris vestigia secutus demum se pro patria devovit; ad id loci cum parte copiarum delatus, ab impetu Cisalpinorum

et nomenclatura.

B Gallorum, qui Umbris et Hetruscis auxilio venerant, se atque exercitum incolumem servavit. Sunt etiam qui dicant, a Decio Bruto, ibi diutius contra Antonianos satellites defenso, nomen inditum fuisse: qui cum Marcum Antonium, patriæ hostem judicatum, jussu Senatus insequeretur; a legionibus suis derelictus, tandem in hostium potestatem devenit, jussuque Antonii a Capeno Sequano fuit interemptus. Alii asserunt universam eam regionem olim fuisse saltus et pascua familiæ Deciorum, inde Saludecium, quasi Saltus-Decii dictum. Mihi in tam variis hominum de hac re sententiis libet affirmare, a Deciis omnino oppidum fuisse nominatum, sive quia domestica illius familiæ ibi fuerint monumenta, sive quocumque alio modo acciderit ut ab eis nomen ejusmodi fuerit sortitum. Illud vero præ ceteris observari, quod in Saludeciensi agro, et præsertim in campestribus locis, plures Deciorum repertas imagines, ex diverso ære conflatas, inspexi. Sed de hac re pluribus fortasse quam necesse fuit. Itaque ad B. Amati vitam explicandam revertamur, et primum quibus temporibus vixerit enarremus.

Ibi circa an. 1200 natus Amatus

7 Anno salutis nostræ ducentesimo supra millesimum in humanis B. Amatum fuisse, conjectare libet: certi siquidem quod sequi valeam nihil habeo;
C præterquam quod adhuc puer Joannem Jacobi Augustini, avum meum maternum, sæpius memorantem audivi, quod ipsi in eadem ætate existenti (centesimum enim quartum complevit annum) Sanctes Ferri, avus ejus, vir annosissimus, narravit, habuisse aviam maternam senio confectam, quæ diceret se adolescentulam matrem habuisse, cujus avia viderat B. Amatum, eo tempore quo Saludecium oppidum in monte, ubi nunc ecclesia D. Blasii vetustissima inspicitur, situm erat; multaque referebat ipsius viventis miracula, et mira quæ post mortem ejus apparuerunt signa. Quod autem ibi oppidum conditum aliquando fuerit, titulus in primis ecclesiæ, in hanc nostram præsentem translatus, satis docet, et vicus juxta montem illum positus, qui adhuc vulgo suburbium vetus nuncupatur. Itaque si Sanctis Ferri longissimam ætatem, deinde aviæ ipsius, simul cum matris, cujus avia B. Amati vixit temporibus, annos connumeres; postmodum avi mei senectutem, nostra ætate pene incredibilem, contempleris; annum fere trecentesimum, quo vir sanctissimus onera carnis deposuit, abiisse reperies. In hancque sententiam facilius trahor, quod quædam tabellionum documenta, supra ducentesimum annum reperta, et a me D
lecta, agrorum Xenodochii B. Amati, dum in eis latera citantur, apertissimam faciunt mentionem: ex quibus beatissimi viri memoria tunc temporis apparet fuisse inveterata.

A. SEBAST. SERICO EX MS.

parentibus honestis

8 Honestissimis parentibus pro oppidi fortuna ortum fuisse, satis constat. Audivi quosdam asserere ex Marchinorum, alios ex Ronchorum familia natum: sed illud mihi, ut pleraque alia, semper incertum fuit. Verum inter omnes, a quibus beatissimi viri memoriam accepimus, convenit, parentes habuisse in hoc oppido primarios, qui ceteris opibus non inferiores fuere. Patris nomen haud mihi exploratum est: matri Sanctæ, deinde diminuto vocabulo, ut moris est in his regionibus, Sanctucciæ nomen fuisse, perhibent quidam. Fratrem habuit natu grandiorem, Hieronymum vocitatum. is cerdo fuit: sororem vero, Claram nomine, quæ vitæ sanctimonia fratrem imitata perpetuam Deo vovit virginitatem. Is puer amisso patre, sub matris, mox fratris tutela et cura permansit. Frater uxorem, satis pro loci facultate opulentam acceperat. Ea se cum sororem parvulam ad Hieronymum maritum traduxit, eo siquidem animo, ut B. Amato, cum ad legitimam ætatem ambo pervenissent, uxorem E
adjungeret.

quibus in pueritia orbatus

paratas sibi a fratris uxore nuptias aversatur:

9 Sed is adolescens effectus animum alio adjecerat: quippe orationibus et crebris jejuniis intentus, calcatis hujus mundi illecebris, totum se religioni tradidit; ut de eo quod Sapientiæ xxxix Capite scriptum est dici possit, Justus cor suum tradidit ad vigilandum diluculo, ad Dominum qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecabitur: aperiet os suum in oratione, et pro delictis suis deprecabitur. Hinc factum est ut cum nuptias sororis aversantem fratris uxor animadverteret, B. Amatum implacabili odio persequeretur, eumque in dies (ut sunt mulierum ingenia) apud Hieronymum maritum inertiæ ac socordiæ accusaret. Nec Hieronymi mores sanctissimo viro satis placebant, qui æternæ salutis immemor, opibus congregandis tantummodo studebat. Morum siquidem similitudo amicitiam, dissimilitudo odium plerumque parere consuevit. Itaque quo liberius Deo serviret, simul odio domestico cederet, a fratre secessit.

ideoque ab iis discedens,

10 Divisis cum fratre opibus paternis, domicilium, quod postmodum xenodochium B. Amati seu Hospitale dictum est, sibi constituit. Sunt qui dicunt paternam fuisse domum, quæ sibi in divisione hereditatis obtigit. Alii tradunt post reditum ex Galicia ultimum (nam quater ad D. Jacobi Apostoli F
ædem profectus est) domunculam illum ædificasse penes Orcearium montem, quo magis pauperibus excipiendis esset exposita, in frequentissima via sita. Ibi igitur adhuc juvenis et in viridi ætate constitutus, victum opera locando quæritans, quod ex agris percipiebat id totum quotidie pauperibus clam erogabat: cum interim maximis jejuniis et crebris vigiliis corpus maceraret affligeretque. Nam inter cetera carnibus perpetuo abstinuisse memoratur, oleribus fere et herbarum radicibus vesci semper solitus. Quin etiam ut carnis incendia extingueret, averteretque libidinis stimulos, flagello ferreo, quod adhuc in ejus arca inspicitur, hora quasi tertia, qua Dominus noster Jesus Christus pro nostra omniumque salute a Judæis atrocissime verberatus est, seipsum cedebat, memoriam Dominicæ passionis, ut animo, ita corpore secum gerens. Semel in die, toto fere vitæ ejus tempore, et id post horam nonam, cibum sumere consuevit. Cultu corporis asperiore intrinsecus, quo magis quid animo versaretur homines lateret, usus est, interiore quidem tunica cilicio intertexta, intrinseca vero ex parte viliori, quo monasticæ

austeram et laboriosam vitam orditur:

victu ac vestitu rudi contentus

A sticæ professionis religiosissimi viri utuntur, et ea usque ad talos deducta induebatur. Superna erat vestimentum, utrimque a dextris et sinistris apertum, quod pallii vicem gerens, tunicam exteriorem ad pedes usque tegebat.

A. SEBAST. SERICO EX MS.

et pro fatuo habitus. Rom. 12, 1

11 Cum igitur B. Amatus, juxta illud documentum Apostoli, exhibuisset corpus suum, hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium suum; et nollet conformari huic seculo; ab ejus amatoribus ludibrio haberi cœpit, ita ut fere ab omnibus fatuus existimaretur. Quos enim mundus odit eos pariter negligit et ridiculos facit, divina attestante Scriptura, dum de Sanctis Dei in alia vita existentibus loquitur: Hi sunt quos in derisum habuimus aliquando, et quorum vitam insaniam reputavimus. (Sap. 5. 3) Auxerat hanc populi opinionem fratris quotidianus sermo, nec non uxoris ipsius procax lingua, de sancto viro adhuc juvene obloquentium. Ea siquidem (ut leve est muliebre ingenium, et ad deridendum maxime proclive) inter cetera ludibria quæ quotidie in ipsum meditabatur, Pissentunega vocitare illum consuevit, ex longiore vestimento, quo usum fuisse diximus, novam derisionem commenta. Inde ceteri mulierem imitati, multos annos nullo alio nomine sanctum virum nuncupaverunt. At ille, qui
B ab ineunte ætate D. N. Jesum Christum induerat, ineptæ multitudinis derisiones incredibili patientia tolerabat, ita ut plerique a principio valde mirarentur et obstupescerent; sed postmodum, cum maledictis et derisionibus hominum nihil moveretur, stupori atque insipientiæ adscriberent. Mansit itaque aliquot annos cum hac vulgi opinione, jejuniis et orationibus serviens Deo die ac nocte.

CAPUT II.

Sanctitas et innocentia B. Amati cœlitus declarata: peregrinatio, obitus.

Sanctitas ejus revelatur Sap. 15, 6

Sed diutius viri sanctitas latere non potuit, nec passus est Deus optimus maximusque servum suum a stolidissimis hominibus longiori tempore contemni: sed exaltavit illum (sicut in Sapientiæ libro scriptum est) apud proximos suos, et nomine æterno hereditavit illum Dominus Deus noster. Nam cum forte quodam die cum plerisque agrum coleret (solitus siquidem erat, ut supra dixi, operam locare, unde sibi victum compararet, erogatis fructibus, quos ex paternis agris percipiebat, Christi pauperi-
C bus) sumpsissetque cibum hora nona, ut consueverat; ad Deo gratias agendum seorsim ab aliis profectus est. Ibi cum diutius præter solitum moraretur, agri Dominus filium suum, adhuc in tenera ætate constitutum, misit, ut quidnam rerum Sanctus Dei ageret intueretur. Is postquam ad locum accessit, silvulam illam, ubi B. Amatus orationi vacabat, ingenti splendore circumfusam aspexit, nec non elatum in sublime a terra orantem animadvertit. (*cœlesti super orantem lumine,*) Quem vir Dei cum vidisset rei novitate obstupentem, paratumque ad ceteros cursum arripere, ut visionem illam patefaceret; blando sermone ab incepto revocavit, rogans atque obtestans ut nemini diceret, multo quippe majora esse quæ Deus diligentibus præparasset. (*et Angelico cantu:*) Cumque ista loqueretur, auditus est ab adolescente suavissimus Angelorum cantus, laudantium ac benedicentium Deum. Tunc ambo ad agriculturæ opus reversi sunt. Dissimulavit tunc adolescens, ut Sancto Dei gratificaretur, quod conspexerat. Sed paulo post parentibus suis quæ viderat ipse clam exposuit: qui et ipsi, ut sunt hominum mores et ingenia, multis rem istam disseminarunt.

13 Postquam illa vulgi opinio de sancti viri insipientia mentibus hominum paulatim excessit, divina quidem, cujus nutu cuncta reguntur, disponente D providentia, et jam fere omnibus sanctitas ejus erat manifesta; ecce humana pravitas aliud invenit, quo viri Dei sanctissimum nomen aliquo modo macularetur. Nam cum soror ipsius, Clara nomine, religiosissima mulier et ipsa expectans regnum Dei, fraternam domum quotidie frequentaret, exorta est suspicio ne cum fratre male versaretur: deinde rumor ingens excitatus, quem auxerat Hieronymus frater, et uxoris ejus procacissima lingua. (*ejusdem adducti in suspicionem stupri cum sorore*) Prosequebantur enim implacabili odio, ut supra diximus, ab initio B. Amatum, paulo post et sororem, fratris vestigia eam sequi cernentes: quos secuti populares fere omnes et vicini, ex diuturna commoratione suspicati, rem pro certo affirmabant. Nec defuerunt delatores, qui Sanctum Dei ad oppidi Præfectum deferrent, falsoque incestus eos accusarent. Nec mirum: inquit enim Apostolus ad Timotheum, Omnes qui volunt pie vivere in Christo Jesu persecutionem patiuntur. (2 Tim. 3, 12)

14 Præfectus igitur hac iniqua accusatione ad se delata, publicum nuntium, ad citandum Sanctum Dei, propere misit. (*et ad Præfectum delati innocentia*) Sed in fraude circumvenientium affuit illi Deus, et honestum fecit illum, et mendaces (sicut scriptum est Sapientiæ Capite x) ostendit qui maculaverunt eum, et dedit illi claritatem æternam Dominus Deus noster. E Nam cum nuntius domum pervenisset; forte B. Amatus, nescio quo profectus, domum reversus est. Cum interim nuntius domi operiebatur, erat fere hora tertia, et sol radios ex quadam fenestra per opaca domus [transmittens] trabis speciem efficiebat, [eique] suberat discus, super quem vir Dei pallium ponere solitus fuerat: quod tunc, de nuntio nihil cogitans, vir Dei cum apposuisset, remansit in sublime radiis solaribus detentum. (*probatur pallio ad solis radium appenso.*) Cujus rei miraculo motus nuntius, ad Præfectum propere rediit; rem omnem, uti gesta fuerat; exponit. Interim delata re Sancto Dei quod ad Præfectum accerseretur; memor præcepti Principis Apostolorum, quod est, subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi quasi præcellenti, sive Ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam male factorum, laudem vero bonorum; (2 Pet. 2. 13) nulla inter posita mora ad Præfectum accedit, quidnam ab se vellet petiturus. Præfectus ubi eum vidit, jam paulo ante de miraculo per nuntium certior factus, eum benigne allocutus, fingens se in aliud tempus quod quæreret differre, a se dimisit.

15 Et jam certissima de hominis sanctitate opinio penes universum populum aderat, augebaturque F indies variis ac certissimis argumentis: qui enim cum eo versabatur, nihil nisi sanctum, nihil nisi quod cœlestia saperet ab ejus ore hauriebat, illud quod in Psalmo legitur secutus, Docebo iniquos vias tuas et impii ad te convertentur. (Ps. 50, 15) Forte die quadam Dominica, in diluculo, redeunti ab oratione, cui quotidie absque ulla interpellatione incumbebat, factus est illi obviam adolescens: a quo salutatus cum consedisset, ipsum interrogavit, quonam gentium tenderet; iretne ad agendas gratias Deo, juxta illud, Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo; (Ps. 5, 8) (*Ostendit diei Dominicæ avarum contemptorem*) fastus est ingenue adolescens errorem suum, se missum a patre ad agrum inspiciendum ne a pecoribus devastaretur: Cui Sanctus Dei respondens, Inspice, inquit, a sinistra deorsum in subjectam vallem; videsne illos deambulantes, agrosque illos ambientes. Tum ille unum tantum se videre, ait; eratque oppidanus satis dives, qui avaritia inductus, quamprimum domo exibat campos visere solebat, Dominici illius præcepti immemor, Primum quærite regnum Dei. (Mat. 6, 33) Tum B. Amatus, Ascende, ait, paulisper, ascende humeros meos, ut quam magna sit Dei in impios justitia inspicias. Cumque in sublime elatus esset

a dæmone fœde circumduci per agros suos:

A esset adolescens, exanimatus clamare cœpit, et rogare et obtestari ut se deponeret, se non posse turpissimæ belluæ aspectum sustinere. Videbat siquidem alatam belluam, funiculo naribus avari illius alligato, per universos agri angulos eum trahere. Itaque depositum confestim humi adolescentem, valde perterritum, hortari cœpit, bono ut esset animo in Deo confidens : illum esse humani generis hostem, qui aversos a Dei caritate ad terrena homines, in sua potestate, divina id permittente justitia, vinctos duceret : iret ipse, et singulis diebus, sin minus saltem diebus festis Deo dicatis, antequam ad alia diverteret negotia, Deo optimo preces porrigeret : ipsum eo die quo id fecisset a diabolicis insidiis et malorum dæmonum invidia tutissimum fore. Itaque indies majora miracula et prodigia edebantur.

torrentem periculose exundantem

16 Cum Arimino domum rediret, pervenissetque ad Crustumium torrentem, (est enim Crustumium torrens, vulgares Concham appellant, labens ex Apennino per Feretri-montem, in Adriaticum mare decurrens : qui quo magis ad planitiem accedit eo latiori alveo defertur, montanis imbribus adeo excrescens, ut transeuntes plerumque inundatio aquarum de improviso opprimat : multique nostra memoria in medio alveo deprehensi, aquarum vorticibus
B
absorpti fuere) eo cum vir Dei pervenisset, undique aquis circumventus, confestim ad auxilium divinum confugit. Nam signo salutiferæ Crucis sibi facto, pallium super aquas extendit : mox genibus flexis in eo procumbens, ad alteram ripam incolumis evasit, ita ut aquis ne pallium quidem aspersum esset. Aderat accolarum ingens multitudo, qui ad ripas ad spectandum inundationes propius accedere soliti, primo timore imminentis periculi perculsi, paulo post ingenti miraculo obstupuere, et in finitimis rem istam, uti gesta fuerat, divulgarunt.

strato super eum pallio transit:

rapas ipso quo severat die legi jubet :

17 Item dum quadam die rapas sereret, revocatus domum propter pauperum Christi adventum, quos excipere hospitio solebat; cum quæreret quid eis in cibum præbere posset, sorori ut in hortum ad legenda olera pergeret jussit. Soror ei nihil aliud in hortulo esse quam rapas, quas ipse eodem die severat, respondit. Cui Sanctus Dei, Potens est, inquit, Deus, qui populum suum Israelem annos quadraginta in deserto manna, id est, cœlesti cibo pavit, et aquam ex durissimo silice turbæ sitienti eduxit ; rapas eodem temporis momento satas producere : iret, et quidquid summi Dei nutu inveniret, secum afferret. Illa confestim rediens, rapas eximiæ magnitudinis, in horto, ubi paulo ante vir Dei severat,
C
repertas, attulit. Qua ex re hospites et advenæ illi, non mediocriter excitati, miraculum illud divulgarunt.

a S. Jacobo quartum redux

18 Disseminata per universam regionem viri Dei sanctitate, primo admirationi, postmodum magno honori cunctis haberi cœpit : inde crebris hominum visitationibus quotidie agitabatur. Confluebant ad ipsum non populares modo, sed ex locis finitimis ingens multitudo. Itaque sanctorum Patrum vestigia secutus, qui ad vitandos ambitionis stimulos in magnas solitudines secesserunt, longis itineribus in remotissimas regiones profectus est, et præsertim ad D. Jacobi Apostoli sedem quater perrexit. Cumque jam quinto esset iturus, e medio itinere ab Angelo revocatum domum ferunt rediisse. Sunt qui dicunt, ut supra diximus, post ultimam peregrinationem hospitium Christi pauperibus apud Orcearium montem, juxta viam publicam, ubi agillum habuit paternum, exædificasse, quod adhuc auctoris nomen servat, Hospitale B. Amati nominatum ; et nostra ætate divitiis, pro loci facultate, satis auctum, ad excipiendos pauperes expositum est.

hospitale fundat:

19 Grandi potius statura quam mediocri fuisse, ex ejus corporis inspectione licet nobis intueri. Vultu D
oblongo et facie protensa mansuetudinem et quamdam humilitatem præ se ferenti, venerando ac verendo aspectu, ut a natura ad probitatem compositus videretur. Anno ætatis suæ sexagesimo fere sexto, ut ex factura totius corporis atque ex canicie inspicitur, e vita decessit, testamento, quo pauperes Christi heredes instituit, condito : sepultusque est in æde D. Blasii vetustissima, sub fornice, post altare quod primum ingredientibus templum occurrit : seu quia id sepulcrum avitum fuit, aut quia tunc homines, certissimam sanctitatis ipsius opinionem habentes, locum illum sepulturæ, ut augustiorem, delegerunt.

A. SEBAST. SERICO EX MS. et circa æt an. 66 moritur.

CAPUT III.

B. Amati miracula post mortem.

Post annos 4 retectum corpus miraculis illustratur:

Sepultus annos quatuor ibi permansit, cum interim multi ad ejus sepulcrum accedentes, a variis languoribus, et iisdem gravissimis, sanarentur. Soror, quam diximus, fraterna secuta vestigia, quæ Deo perpetuam virginitatem voverat, cursu vitæ functa, sepelienda in fratris monumento destinatur. Detegi- E
tur sepulcrum ut illud cadaver inferatur : quo aperto universum templum fragrantissimo odore repletum est. Inde B. Amati corpus cunctis accedentibus inspiciendum apparuit. Sunt qui dicant, et pro certo a majoribus meis accepi, nullo id procurante, campanas, quæ prope templum erant, diutius insonuisse. Universis præ miraculo stupentibus, ex universa regione ingens fit concursus : multique ægri, sanctissimi corporis tactu, confestim sanati sunt. Præfecti Ariminensium, auditis ingentibus miraculis, continuo nuntios mittunt, jubentes corpus illud Ariminum deferri, nec satis tuto poterant per Saludecienses tunc prohiberi. Cum igitur summa devotione corpus in arca conditum, super vehiculum, uti commodius a jumentis traheretur, esset impositum ; confestim jumenta, cum Ariminum ducerentur, in transversum ire cœperunt ; nec ullo pacto, ut eo tenderent, stimulis aut verberibus poterant compelli : unde nuntii, religione moti ab incepto destiterunt.

pro quo missi Arimino legati cum ipsum non possent,

21 Audivi quoque (quod an verum sit, affirmare non ausim : potens est tamen summus Opifex per servos suos multo majora edere miracula, juxta illud Propheticum, Nimis honorati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum) quod cum totum corpus Ariminum se transferre non posse cernerent, pollicem dexteræ manus abscissum secum asportarunt : cumque Ariminum pervenissent, remque ut gesta fuerat exponerent, pollicem tantum secum tulisse dixerunt, ne civitas Ariminensis sanctissimi viri reliquiis prorsus careret : cumque ad eum ostendendum se accingerent, diu in loculis quæsitum, nusquam repertum fuisse. Cunctis præ miraculo stupentibus, ad visendum sanctissimum corpus nuntii publice sunt missi, qui digitum ad propriam manum reversum invenerunt, ut abscissi pollicis ne vestigium quidem appareret. Hæc nobis adolescentibus a plerisque senioribus et iisdem prudentissimis memorata, atque pro certo recensita fuere : additumque annos fere centum abiisse, quibus sacrarium ecclesiæ nostræ incendio conflagravit : quo factum est ut historia sanctissimi viri, sicut multa alia, absumpta fuerit.

Ps. 138. 17

saltem pollicem secum ferunt,

sed frustra,

proprium ei sacellum conditur

22 Condito paulo post in hoc colle Saludeciensi oppido, quod antea ubi nunc D. Blasii vetustissima ædes visitur situm fuerat, titulo quoque ecclesiæ in hanc præsentem nostram pariter translato ; sacellum peculiare in medio templo ædificatum est, eique dicatum

A. SEBAST. SERICO EX MS.

A dicatum, ubi summa cum veneratione corpus conditum adhuc conspicitur. Adeoque locus ille venerationi habitus est, ut Principes quidam hujus oppidi, ex nobili Cecolinorum familia in eo locum sibi sepulturæ delegerint: quorum sepulcrum nostra memoria satis honorifice extructum, ob quorumdam temeritatem atque inscitiam in sacelli reparatione valde imprudenter dirutum fuit, optimorumque Principum memoria posteritati sublata. Quæ ideo scripsimus, ut quam magno honori locus ille, ubi sanctissimi viri corpus asservatur, ea tempestate habitus sit, dignosceretur.

ubi miraculis claret,

23 Multa ipsius memorantur miracula, quæ si singula recensere cuperem vix modus reperiretur: quædam tamen mihi nunc succurrentia commemorare in animo est. Dum essem adolescentulus audivi ab hominibus fide dignis, quemdam militem, qui forte in hibernis hic morabatur, a nonnullis qui eum execrabili odio prosequebantur, graviter vulneratum, et inter cetera vulnera caput a sincipite ad occiput usque sagitta balista emissa fuisse transfixum. Cumque omnes ipsius saluti diffiderent (quippe cui cerebrum, vitale membrum, foret læsum) ipse B. Amato se commendans, ac pro sua incolumitate nescio quid vovens, paucos post dies incolumis evasit.

sagitta caput transfixum sanat,

energumenam liberat,

B 24 Narravit mihi puero existenti sæpius mater, fuisse quamdam de nostratibus mulierem, cujus nomen, ne ejus domus injuria afficeretur silentio prætereundum duxi, solitum per dilucida intervalla dæmonum illusiones pati, atque adeo graviter aliquando fuisse vexatam, ut vix a domestis suis posset coerceri. Illa cum esset B. Amati devotissima, antequam prorsus a dæmonibus infestaretur, suis inclamabat ut se ad arcam B. Amato continuo ducerent, ibi requiem invenire. Itaque a suis sæpius fuisse ductam; nec non ipsa intempesta nocte, cum se vexari cerneret, eo accurrebat, clamitans, B. Amate mihi succurre. Cumque hoc crebrius fecisset, fuisse liberatam: solitam deinde ipsam dicere, se B. Amati intercessionibus fuisse a dæmonibus derelictam.

hostem ab oppido diripiendo avertit,

25 Cum superiori ætate regio ista armis infestaretur, et pleraque oppida circumjacentia quotidie diriperentur, Nicolao Picenino, qui alter Mars tunc ferebatur, Mediolani Ducis copias ductante, essetque Zabuletum ab ejusdem Ducis militibus direptum; noctu idem exercitus Saludecium versus movit, eo consilio ut idem oppidum prædæ militibus traderet, præmissis quod fieri solet exploratoribus, qui an oppidum custodiretur inspicerent. Factus est C illis obviam homo grandis staturæ, qui in viam compiti excubare videbatur. Illi ut viderunt hominem ita inventum citato gradu ad oppidum tendere, retro ad eos quam primum rediere, nuntiantes oppidum quam diligentissime custodiri: ita re infecta alio Picenínus cum exercitu se contulit. Postea vero, cum id per finitimos multis Saludeciensium fuisset expositum, pro certo creditum B. Amatum fuisse, qui tunc oppidi curam habuisset: quippe tunc nulli vigiles neque publice neque privatim fuerant constituti. Fœdus siquidem et amicitia Malatestarum Principibus cum Mediolani Duce tunc fuerat, tutosque tunc fore oppidani sibi persuaserant. Sed paulo post diversis temporibus, cum belli suspicio vigeret, et noctu vigiles per muros disponendi, audivi sæpe numero repertum hominem, albis vestibus indutum; ceteris dormientibus prope oppidi muros deambulantem: quem Præfectus tunc oppidi, qui vigilias circumire solebat, diu ut agnosceret insectatus, cum prope ecclesiam ventum esset, ab ejus oculis evanuisse.

pro eo conspectus excubare:

balistæ pilam avertit,

26 Narravit nonnullis, me adhuc puero audiente, avunculus meus magnus, se vidisse quemdam, qui tormenti bellici, quod vulgo arcumbusum appellant D periculum facere tentaret, apposita prope murum ecclesiæ, ubi arca B. Amati sita est, satis temere tabula, ut in eam ictus dirigeretur; incusantibus vero eum nonnullis, ne eo ubi corpus B. Amati esset jacularetur, respondisse ferunt, nihil sibi cum B. Amato; admisso igne, pilam ferream retro murum ad aream ubi nunc Prætorium est abiisse. Ibique inventam: quæ res magnam mentibus hominum religionem [incussit].

pestilentiam coercet:

27 Andreas Porcellius Sextinas, Sacerdos venerandus, Nicolai Sextinatis hujus ecclesiæ optimi quondam Rectoris nepos, nuper mihi ab eo sciscitante, quare octavo Idus Maji supplicationes simulque honorificentissima illa oblatio publice fieret (neque enim verosimile videbatur, ob templi consecrationem, cujus eo die memoria celebratur, tot ac tam ampla pro oppidi facultate perfici) exposuit se ab eodem Nicolao audivisse, quod anno Domini MCCCCXLVIII, cum universam hanc regionem morbi vis invasisset, quotidieque homines fere innumerabiles perirent, oppidanos suasu ipsius Nicolai ad arcam B. Amati simul cum eo duce populatim accessisse, fudisseque preces ut pestilentiæ vis desisteret. Quibus E peractis continuo pestis cessavit: in ejusque rei memoriam supplicationes oblationesque publicæ singulis annis, eo die quo templum sacratum est, decretæ.

sanat fœtidis ulceribus plenum,

28 Ego, cum adhuc puer essem, memini me vidisse Sacerdotem quemdam, nomine Dom Joannem Factoris, morbo gravissimo laborantem. Is erat ulceribus plenus, adeo ut ingentem e corpore fœtorem emitteret. Cumque a domesticis ob ægritudinis atrocitatem pene esset derelictus, ad B. Amati suffragium recurrens, pristinæ valetudini statim fuit restitutus. Cumque omnes mirarentur, sæpius illum prædicantem audivi, se B. Amati ope fuisse liberatum. Exposuit insuper nobis Dominicus Ambrosii, omnibus oppidanis nostræ ætatis satis notus, Joannam ejus uxorem, quartana febri laborantem, vovisse nescio quid B. Amato, et statim convaluisse. Narravit mihi Antonius Francisci, ab oppidulo Inferni oriundus, mihi præter amicitiam etiam spirituali necessitudine conjunctus, se filium habuisse gravissime ægrotantem, qui urinæ difficultate tenebatur, adeo quod vix per intervalla trium dierum, et illud exiguum, aquam emitteret. Tandem ad auxilium B. Amati cum se convertisset, cruciatibus maximis in urina emittenda fuisse liberatum.

quartana laborantem,

et dysuria.

F

EPILOGUS.

cetera latent.

29 Hæc sunt quæ de B. Amati vita, deque ejus miraculis explicanda litterisque mandanda existimavi. Ceterum nemini mirum videri debet, me adeo pauca inter tot fere innumerabilia miracula recensuisse, quorum memoria superiorum nostri templi Antistitum culpa fere intercidit, qui avaritiæ studentes, oblationibus tantummodo capiendis intenti, quæ ad cultum servandamque beatissimi viri memoriam pertinent hactenus neglexere.

EPISTOLA.

Sebastianus Sericus Saludiciensis.

P. Francisco Modesto Conterraneo S. D.

Petit hanc Vitam Sancto corpori in arca apponendam describi:

30 Historiam B. Amati, tantopere efflagitatam, tandem ad te mitto. Eam legens et perlegens, duplex et judicis et auctoris officium sustineas velim; neque enim vereor te materiæ et scriptoris amore aliquo modo deceptum iri, tametsi benevole satis eam miris laudibus apud fratrem tuum (ut mihi ipse retulit) fueris prosecutus. Cupio ipsam elegantissimo

A tissimo carmine tuo, quod de laudibus sanctissimi viri compositum abs te audio, si expedire tibi videbitur, adjungi atque associari, et per aliquem istic Venetiis præstantissimum scriptorem in membranis transcribi, redactamque in codicem quam ornatissimum ad nos transmitti: quem communi utriusque nostrum sumptu exornatum, sempiternum nostræ in sanctissimum virum devotionis monumentum dicandum, ac in ipsius arca reponendum quam diligentissime curabimus. Vale ex Saludecio v Idus Junii MDXVIII.

ejus transcriptæ fides.

31 Supradicta extraxi ad verbum ex propriis originalibus ego D. Vincentius Sanctinus Ariminensis, die S. Blasii MDXCVII, quæ mihi per famulum suum misit R. D. Archipresbyter Saludeciensis, post discessum a dicto loco et visitationem corporis ipsiusmet B. Amati, D. Protasio Ferrarino Canonico nostro et mihi ostensi, in reversione ad monasterium post pensiones perceptas a Monte Gordulfiensi, die XX Januarii supradicti anni MDXCVII. Asserunt quoque Saludecienses, ut præfatus Reverendus mihi tunc dixit, quod in translatione corporis B. Amati, dum in ecclesia deportari deberet, et ipse bubulcus una cum aliis se intromisit, fixo prius in terra stimulo ante ipsam ecclesiam: quem cum deinde accipere vellet, non facile obtinuit, eo quia produxerat radices: et stupefactus sine eo recessit, qui et in ulmum arborem magnam crevit, ut vidi ego ipse.

Patratum in corporis translatione miraculum

B

de ulmo nata ex stimulo bubulci,

32 *Hactenus ecgraphum antiquum, nobis Arimini donatum: qui autem transcribendi copiam fecit Archipresbyter, in sua Italica translatione asseverat idem quod supra de stimulo, in ulmum succrescente; additque id factum quando corpus sanctum erat carro impositum, ut Ariminum auferretur. Verum si corpus petierunt Ariminenses quarto post Beati mortem anno, quando primum ejus in veteri ecclesia sepulcrum fuit reseratum, non potuit tunc accidisse hoc miraculum; quandoquidem prædicta ulmus conspiciatur ante ecclesiam, non veterem, sed novam: malim igitur illud referre ad tempus translationis in hanc ab illa. Alterum quod idem Interpres Italicus de suo addit, recentioris memoriæ est, et certiori testimonio cognitum, hic autem minime prætermittendum: ipsum suis verbis, sed Latine redditis, audiamus.*

33 D. Franciscus Modestus, patruus meus bonæ memoriæ meusque antecessor, duos habuit Sacellanos, qui cum die quodam corpus B. Amati e sua produxissent capsa pulverum excutiendorum causa, ipsumque super altare constituissent; peracto diligenter quod intenderant opere, sed parum reverenter, utpote qui superpellicea induere nec lumen curarant accensum adhibere; ipsam adeo ponderosum experti sunt, ut non potuerint in arcam reponere, quantumcumque adniterentur. Ad quam novitatem primum stetere consternati, deinde juniori ex iis venit in mentem, ideo id forsan ipsis accidere, quia sine congrua reverentia sacrum corpus tractare præsumpserunt. Itaque confestim regressi in sacristiam, sumptis ibidem lineis et luminaribus, redierunt ad altare, et ante illud genuflexi Sanctum humiliter rogaverunt, pateretur sese ab iis reponi. Qua oratione finita, levissimum invenere corpus ac fere expers ponderis: quemadmodum mihi retulit unus eorum adhuc vivens Arimini, nomine D. Antonius Cecci, Parochus S. Mariæ in curte.

D

A. SEBAST. SERICO EX MS.

corpus immobile redditum non sat reverenter id tractantibus:

34 Porro cum Saludeciensis populus (*uti scribit idem in dedicatoria ad Episcopum Ariminensem, qui, erat Julius Cæsar Salicinius, ab anno* MDXCI *usque ad* MDCVI *Ecclesiæ illi præsidens*) cum, *inquam*, Saludeciensis populus maximo pridem desiderio teneretur, ad Sacellum honorificum sancto suo Protectori fabricandum; neque tamen citra aliena subsidia viderent se id posse mandare effectui, potissimum eo tempore, quo attenuatæ multum erant cujusque facultates, propter incredibilem belli apparatum, pro recuperanda Ferraria factum a Sanctiss. D. N. Clemente Papa VIII, in hieme anni MDXCVII jam proxime elapsi, supplices acciderunt Illustri admodum ac Reverendissimo jam nominato, ut cum bona illius venia liceret sibi, id quod usibus hospitalis necessariis supererat, impendere fabricæ novi sacelli. Quo benigne impetrato, jacta sunt mense Octobri anni ejusdem: et sequenti mox Aprile die x cœpta fabricari capella, ad culmen perducta est die XXIII Maji: in qua congrue adornanda laboratum deinde est, impensis in id partim eleemosynis gratuitis, partim superabundantibus Hospitali fructibus eorum fundorum, qui uti ex patrimonio Beati processerant, ita ad ipsius honorem congrue impendi videbantur.

E

an. 1598 *conditum novum sacellum.*

B. BERNARDUS ORD. PRÆDICAT.

D. P.

C

CUM DUOBUS PARVULIS

F

SCALABI SEU SANTIRENÆ IN LUSITANIA

POST AN. MCCLXV. Horum mentio in Vita B. Ægidii,

Dataturi ad XIV *hujus mensis Maji Vitam B. Ægidii Scallabitani, Ordinis Prædicatorum, qualis ex veteribus MSS. Latinis collecta fuit ab Andrea Resendio, et in lucem edita a Stephano Sampayo, ambobus ejusdem Ordinis Professoribus Lusitanis; cum expungenda judicassemus episodia plura, nihil ad rem nostram facientia, post num.* 17 *exemimus etiam illa, quibus narrationis seriem interpolat Resendius, rogatus de* B. Bernardo *verbum addere; idque eo libentius, quod cum ad hunc diem inscriptus legatur Hagiologio Lusitano Cardosi, et publicum in Santirenensis conventus ecclesia cultum habeat, ut ex infra dicendis constabit, de eo agendum hic nobis proposuerimus, quamvis proprius dies obitus (qui Ascensionis Dominicæ fuit) nequeat præcise definire, quia nescitur annus quo res contigit, variis varium notantibus. Translatio quidem Corporum, de quâ infra facta anno* MDLXXVII, *contigit die* XIV *Januarii, et sic inscribitur prædicto Hagiologio; sed et mensis iste nobis jam præteriit, et dies annua festivitate non colitur. Ipsam igitur historiam hic accipe, ex Antonii Senensis Chronica ad annum* MCCL *sic descriptam.*

2 Ad hanc puto decadem vel ad aliquam e vicinis referri debet Fr. Bernardus, vir vitæ inculpatæ et probatissimæ, qui in Portugallia in Conventu Santirenensi agens Sacristam, puerulos aliquot, nostræ Religionis habitum gestantes, post Missarum peracta mysteria, informabat litteris et moribus. Qui ex domibus maternis jentacula ferentes, postquam Missis aliquot inservierant, consueverant ad unam capellam in eadem ecclesia divertere et jentaculum ibi sumere. Porro in ea erat in altari ibi posito beatæ Virginis imago, et in sinu ejus parvulus Jesus, qui semper parvulorum humilitate delectatur et simplicitate: qui e sinu matris descendens cum illis jentaculum faciebat. Postquam id aliquot vicibus fecit,

relatio felicis obitus in Chronico Ant. Senen.

A fecit, parvuli queruli rem ad magistrum deferunt, narrantes quod ille parvulus ad eorum jentaculum semper descendebat, et nihil in symbolum apportabat. Prudens ac religiosus Pater, re ista ab ore innocentium percepta, eos instruxit, ut si ille iterum more solito ad eos descenderet, eum sic alloquerentur : En, Domine, tu semper nobiscum comedis et nihil symboli conferre consuevisti ad jentaculum, invita ergo nos et magistrum nostrum semel in domo Patris tui. Et sic illi instructi efficiunt, cum parvulus Jesus more solito ad eos descendit : qui eorum petitioni annuens, diem certum designavit quo id præstaret, et erat dies Ascensionis Domini, jamjam instans. Id mox illi referunt Magistro, qui se præparans, ut cœlesti interesset convivio, illa die mature se ad celebrandum disposuit; parvulis eisdem illi ministrantibus : et Sacrificio peracto omnes tres illi simul vivere desierunt, et omnes tres simul eodem fuere reconditi tumulo : et aliquanto tempore postmodum elapso, eorum corpora fuerunt ex humili loco ad altiorem translata, et reposita in uno sepulcro, quæ Capella Regum dici consuevit. Et miraculosa hæc historia, fuit super idem sepulcrum depicta: et per traditionem quamdam, ab antiquis acceptam, fama ad hæc nostra tempora pervenit.

B

Elogium inter Beatos Ordinis.

3 *Eadem hinc transcripsere Auctor speculi exemplorum, Balinghem in Kalendario Mariano, Bzovius in Annalibus et plures alii. Post Regulam vero S. Augustini et Constitutiones Ordinis Prædicatorum, impressas Romæ an.* MDCXV, *inter* viros Sanctitate insignes, *sub titulo* Beatorum Confessorum Ordinis, *vigesimus tertius ponitur* Fr. Bernardus, in conventu Santareni Lusitaniæ : qui insigni miraculo cum duobus puerulis, quos litteris moribusque infirmabat, a Jesu Christo ad cœleste convivium invitatus, ipso sacro die Ascensionis Domini, post Missæ celebrationem placide obiens, cum eisdem pueris meruit æternas delicias degustare. *Resendius paucis rem perstringens, imo generali quadam phrasi involvens, cum* prævia quadam revelatione *ad Christum feliciter evocatos dixisset, subjungit :* Quando autem cœnobitarum Conventus post refectionem pro gratiarum actione ad ecclesiam redibat, magistrum sacris vestibus indutum, cum Acolythis illis innocentissimis, prope altare in Domino dormientes offenderunt. *Est autem credibile, aut Bernardum, priusquam ad aram accederet extremum sua peccata confessum, quid audivisset a pueris quidque speraret indicasse Confessario; vel ipsos pueros puerili simplicitate eadem quæ magistro, domi quoque suis narrasse parentibus; indeque rescitam fuisse totius rei seriem, ut potuerit supra parietem, in ipsa calcis litura depingi, et per ora posterorum vulgari.*

C

An ab eo diversus Benrardus Vasco ?

4 *Prædictus Resendius paulo ante,* Bernardum *hunc ait fuisse, S. Bernardo Clare vallensi Abbati, ut* cognominem, *ita* columbina simplicitate, morum innocentia, et virginali puritate non dissimilem; natione autem Vasconem ex Morlanensi oppido : quem B. P. Ægidius, cum Provinciam Hispaniam regeret, ad monasticam disciplinam relicta sponsa deduxit prius; et denique a Cæsaraugustano cœnobio ad Scallabitanum transtulit : ubi tandem et obiit, et sepultus est, multis editis clarus et insignis miraculis. *Quæ verba, quasi de alio dicta quam de eo, de cujus obitu et translatione,* unum de illo verbum superaddendo, *mox idem prosequitur ea quæ partim jam diximus partim sumus dicturi; alterum hinc* Bernardum Vasconem *sibi fingit auctor præcitati indiculi Beatorum, eumque nominat trigesimo secundo loco. In eumdem lapidem videtur impegisse Cardosus, cum ab isto Bernardo distinguit synonymum alium, in eodem conventu miraculis clarum, et centum annis posteriorem. Franciscus autem Diagus in Chronica Ordinis Prædicatorum Provinciæ Arragoniæ lib. 2 cap. 43 totam istam historiam mutatis circumstantiis quibusdam ad Majoricam transfert, narratque* puerulum, Ordinis novitium, solitum imaginem B. V. Mariæ, filium in sinu tenentis, pie contemplari, miratumque quod Jesulo suo numquam daret ubera, infantili simplicitate obtulisse sui dimensi portiunculam : quod cum sedule et constanter facere perseveraret, invitatum ultro a Jesulo ut proxima Dominica ad domum patris sui pransum veniret : excusante autem puero nefas sibi esse claustro egredi absque licentia Magistri, et hoc jubente ut se quoque venire Jesulus juberet, simul ambos in Dominica obiisse. *Hæc prolixius ille, auctorem citans Magistrum Sorium, existimansque historiam hanc spectare ad annum circiter* MCCCXLVIII, *quia eo anno, maxima mortalium parte sublata per pestem, necesse fuerit recipere ad Novitiatum, etiam pueros: Verum existimo rem, cujus alia non extat in Majorica notitia, eadem ratione illuc translatam, cum notabili (ut fit) circumstantiarum alteratione, qua miraculum testatissimum gallinacei a B. Ægidio suscitati, in agro Scallabitano, in libro de Vitis-Fratrum tribuitur anonymo cuidam in eadem Majorica.* D

an res eadem acciderit in Majorica?

et quomodo illuc translatum quod pertinebat ad Lusitaniam ?

5 *Nempe quod sibi contigerat, id velut de alio retulerat Ægidius, ex cujus ore ipsum ibi narratur; tacito etiam loco, ne miraculi auctor cognosceretur. Similiter fortassis alius, cui vel divinitus aut ex prævia Bernardi Confessione innotuerat, qua ratione et occasione is cum discipulis obiisset; id ipsum cupiens in Arragonia narrare, locum tacuerit, rem dixisse contentus : quam haud satis fideli memoriæ commendatam, varie narrando alteraverint Arragones; et ex duobus pueris, habitu Ordinis vestitis, fecerint unum Novitium, idque in Majorica insula; sicut Galli, apud quos de gallinaceo narratum erat, ad eamdem insulam factum id retulere. Fortassis etiam longo post rem gestam tempore, alteratam per plurium ora historiam acceperunt Arragones seculo* XV *aut serius; cum ipsa acciderit non admodum diu post mortem B. Ægidii anno* MCCLXV *defuncti : huic enim supervixisse Bernardum constat ex Vita Ægidii num. 46, ubi dicitur audivisse visionem, cuidam pio viro ipsa qua ille obiit hora oblatam. Atque ex hoc loco errasse convincuntur qui Bernardi obitum ad annum* MCCL *aut etiam* XL *retulere; et Antonii Senensis conjecturam ad duas minimum decades aberrasse.* E

Translatio post annos 29 a prima sepultura,

6 Vigesimo et nono post anno, *inquit Bzovius* corpora eorumdem refossa, candida admodum atque incorrupta reperta sunt. *Id si ex antiquo auctore acceptum, credi omnino meretur; sed vereor ne Translatio facta anno* 1577 *et in Chronica Antonii Senensis per merum typographicum sphalma adscripta anno* 1277, *occasionem dederit Bzovio annos* XXIX *numerandi : Antonius certe Senensis solum dicit aliquanto tempore postmodum refossa et translata fuisse corpora : deinde sub nota an.* 1277 *eadem narrat omnia, quæ Resendius in Vita Ægidii, ex eoque Cardosus referunt, iisdem pene verbis, pro anno* 1577. *Hoc ergo correcto, Antonii verba hæc sunt.* Tandem anno Domini 1577 (*ubi vocula* tandem, *immediate subjuncta post famam* ad hæc nostra tempora, *id est annum* 1585, *quo sua Antonius edebat, perlatam, dictam correctionem haud obscure probat*) Tandem, *inquit,* cum in eodem loco, quo tale erat sepulcrum, portam quamdam oporteret aperiri; inventæ sunt horum sacrorum corporum Reliquiæ : et quidem parvulorum uno supertectæ linteamine, prædicti vero Patris eorum Magistri alio. Quod vero easdem omnes illorum trium Reliquias simul cooperiebat linteamen, adeo candidum, integrum, et incorruptum fuit repertum, quasi a paucis diebus ante fuisset ibi positum. *Audi nunc Resendium;* Anno vero 1577, *inquit,* cum in eodem pariete, in quo hic Divus Pater Bernardus cum discipulis erat a seculo immemorabili sepultus, necesse esset portam quamdam construere; sacræ illorum Reliquiæ, non sine magna

F

altera an. 1577,

A magna prospectantium devotione, sunt repertæ. Magistri cineres sacri in quodam seorsim linteamine erant appositæ, Innocentum vero illorum in alio simili; carne virginea in aliqua ossium parte ita coruscante nivea sindonis mundicie, ut resurrectionis immortalis in jam mortuo cadavere speciem præberet.

fide Notariali descripta:

7 Hujus rei fama, *inquit progrediens Antonius,* mox per civitatem spargitur; accurrit mox ad rem stupendam universus populus, et quæ erga hos Beatos habebatur devotio et memoria augetur. Et instrumentum publicum ad posterorum memoriam, hæc omnia, per testes prius sacramento adstrictos examinata, scripto traduntur. *Vereor ne hoc instrumentum, si tamen adhuc superest, æque difficulter inveniri possit ac MSS. antiqua, ex quibus B. Ægidii vitam et miracula Resendius accepit, nolo proinde in iis operose petendis iterum tempus perdere; viderint ii, quorum interest talia servare melius, et cum ad communem Ordinis honorem exiguntur diligentius requirere : hic mihi satis erit, donec illud ultro submittatur, indicare quod Cardosus in Commentario ad* VIII *Maji expresse alleget* memorias relictas a Magistris Fr. Hieronymo de Padilia, Fr. Nicolao Diaz, Fr. Geor-
B gio Vogado, et Fr. Simone da Luz, testium per litteras virtutesque satis qualificatorum. *Addit idem,* in hac translatione corpora Magistri et duorum puerorum composita *fuisse* intra statuas ligneas inauratas usque ad cingulum perducta; easque conservari in proprio altari in altera templi cruciformis D ala, una cum ipsius Domini Jesu imagine. Caput autem B. Bernardi conservatur in aula Brigantina, obtentum per instantissimas preces a D. Catharina, filia Infantis D. Eduardi et matre Ducis D. Theodosii.

AUCTORE D. P.

refertur 14 *Januarii,*

8 *Idem porro Cardosus ad diem* XIV *Januarii prædictæ translationis memoriam referens, scribit* ex aperto sepulcro suavissimum prodiisse odorem, præsentibus Fr. Michaele a Rosario Priore conventus, Vicario Generali Sanctirenensi, et duobus Notariis; coram quibus excepta inde ossa processionaliter delata sunt ad altare majus; deinde admonito de re tota D. Georgio de Almeida Archiepiscopo Olisiponensi, præparatas fuisse statuas supra indicatas, intra quas reposita sacra lipsana sunt, approbante et personaliter assistente præfato Archiepiscopo. Ex eoque tempore illa a devoto populo visitari, præsertim in festis Paschalibus; invocarique in terris eos quos tanta cum gloria Deus coronavit in cœlis.

8 Maji anno 1578 videntur venerationi exposita ossa.

9 *Interim eorumdem præcipuæ memoriæ in sua Hagiologio recolendæ elegit Cardosus diem* VIII *Maji; quod mihi suspicionem ingerit, factam esse non eodem sed proximo post inventionem anno, videlicet* MDLXXVIII.
E *Tunc enim cyclo solis* 19, *lunæ* 2 *littera Dominicali* E, *celebratum fuit Pascha* XXX *Martii, atque adeo Ascensionis festum* VIII *Maji : quod non contigit ab anno* MCCXXXV *toto reliquo seculo* XIII, *ut non potuerit anni mortualis ratio habita fuisse in isto die signando.*

DE BEATO ANGELO

G. H.

MARTYRE ORDINIS CAMALDULENSIS MASSACII IN ITALIA.

ANNO MCCCC LVIII

Sacra Camaldulensis Eremus *sita est intra fines diœcesis Aretinæ, in vertice celeberrimi montis Apennini, interque altissimos colles, quibus dicitur Hetruria ab Æmilia provincia separari. Nos cum diutius Florentiæ moraremur, anno* MDCLXII *mense Januario accessimus ad hosce Camaldulenses Eremitas, nec mirati fuimus Sacram eremum appellari, cum ipsi Eremitæ nobis visi sint in sua solitudine vitam*
C *vere sanctam cum summa humanitate spirare, sicuti et Majores eorum, magis soliciti ut ipsi vitam sancte peragerent, quam ut Sanctorum aut Beatorum Ordinis res præclare gestas aut eorum miracula posteris scripto relinquerent. Hinc est quod illorum Acta non nisi jejune possimus plerumque edere; qui tamen id minus putamus esse mirandum in Eremitis uni contemplationi ex instituto addictis. Ab ejusdem nominis Monachis (nam Monachos quoque et numero quidem copiosiores, sacer iste Ordo habet, per nobiles Abbatias partitos) potius expectandum fuerat ut ea opera navaretur posteritati. Sed hi etiam vel pauca de isto scripserunt argumento, vel quam aliis dare voluerunt scribendo vitam, non potuerunt suis impetrare scriptis contra temporis omnia deterentis injurias. Eo igitur pluris faciendi nunc a nobis sunt, qui sparsas hinc inde memorias colligere studuerunt; in quibus Augustinus Florentinus Monachus Camaldulensis : qui* de B. Angelo, Massacii Martyre, *parte secunda Historiarum Camaldulensium lib.* 3 *cap.* 30, *hæc nobis protulit.*

Acta ab Augustino Florentino scripta.

Tempus martyrii,

2 Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo octavo, illustravit felici transitu suo templum S. Mariæ de Serra, extra Massacium, Beatus Angelus, ibi monachus : qui cum Berlotanæ sectæ extirpandæ quasi auctor vehementi sua prædicatione fuisset, a quibusdam sceleratis propterea occisus fuit. Ad cujus tumulum Deus Optimus Maximus miracula multa ostendere dignatus est in ipsa ecclesia, quæ nunc ex ejus nomine Sancti Angeli dicitur. Cujus rei gratia, eo inter Sanctos Ordinis relato, carmen istud in sepulcro ad notissimam aram fuit sculptum, imperiti artis metricæ Auctoris.

miracula,

ecclesia,

Virgo sacra, Filio Patrique, corona donata, F
In cœlis assistens, sit tibi cura nostri.
Gemma monachorum arca jacet Angelus ista.

Hæc Augustinus Florentinus. At Thomas de Minis ejusdem Ordinis, in Catalogo Sanctorum et Beatorum totius Ordinis Camaldulensis, Florentiæ anno MDCVI *excuso, ista scribit :* B. Angelus de Massacio Martyr, concionator insignis, occisus ab hæreticis anno Domini MCCCCLVIII : et sepultus est in ecclesia suo nomine dicata. *Similia habet Archangelus Hastivillius, in Romualdina sive Eremitica Camaldulensis Ordinis historia, Parisiis anno* MDCXXXI *impressa.*

memoria apud alios,

3 *Ast diligentissimus in conquærendis Actis Sanctorum Ordinis Camaldulensis et ad nos transmittendis R D. Andreas Valemarius Camaldulensis, cum esset Abbas S. Laurentii Massacii, sic nobis scripsit :* De B. Angelo (qui nunc Italice communiter dictus dal Massaccio) præter ea quæ habet Florentinus 2 par. pag. 145 addam aliqua. Ecclesia, quæ etiam nunc ab omnibus dicitur S. Angeli, distat ab hoc meo monasterio Massacii milliare. Ejus corpus jacet sub altari majori, illudque invisi transacta hebdomada. Celebratur ejus festum die VIII Maji, concurrentibus vicinis populis. Transferendum est ad hoc templum S. Laurentii, collocandumque sub altari majori, ex diversis marmoreis lapillis perpolitis affabre facto, quod

corpus sub altari,

festum 8 Maji.

AUCTORE G. H.

Translatio designata,

A quod propterea vacuum relictum est. Fiet autem Deo dante ejus translatio ad mensem Maji anno MDCLXIV. Aderit tunc ad solennem translationem Eminentissimus Cardinalis Cybo, pietate, zelo, vigilantia, et summa integritate eximie præfulgens, optimus Æsii Episcopus, fervido concionum verbo et exemplo pascens Christi gregem. Una cum præfati Angeli corpore transferentur etiam sacra corpora S. Tiburtii Martyris et S. Fortuniæ Virginis et Martyris, ex cœmeterio Priscillæ Via Salaria et Calisti Romæ desumpta, et huc translata, collocanda sub eadem ara majori. In meis ædibus habeo prædicta Corpora S. Tiburtii et S. Fortuniæ in capsulis obsignatis, item et tabulas marmoreas, quarum in una ita sculptum

cum corporibus SS. Tiburtii et Fortuniæ.

est TIBURTIUS, ante et post quod nomen est palma. In altera vero sic, FORTUNIA, post quod nomen est columba, in cujus ore ramus est.

Habemus et eorum authenticas Romæ in monasterio S. Romualdi, quas prædicto tempore secum feret noster Procurator generalis Urbis. D

4 *Hæc Abbas Valdemarius, qui in adjunctis litteris addixerat se post translationem factam omnia transmissurum: quæ cum non adferrentur, eumdem promissi memorem fecimus per litteras: sed pro eo Visitatoris generalis munus obeunte Faventiæque absente, rescripsit Reverendiss. D. Michael, Angelus Ferraccius, Abbas S. Laurentii Massacii, die* XXVIII *Maji* MDCLXXVII *Translationem quidem destinatam tunc, sed nondum factam esse,* Eminentissimo Cardinali Cybo Æsienses infulas transferente in consanguineum suum Illustriss. ac Reverendiss. Laurentium Cybo, vigilantissimum etiam ipsum optimumque Pastorem, animarum zelo, prudentia, integritate præfulgentem. *Dictum autem* Æsium *urbs Episcopalis, sub qua* Massaccum, *est urbs Piceni inter Senogalliam et Fabrianum, in quo est corpus Sancti Romualdi Fundatoris Ordinis Camaldulensis, de quo egimus* VII *Februarii.*

NONA

NONA DIES MAJI.

SANCTI QUI VII IDUS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Hermas, Episcopus Philippensis.
S. Priscus, Patronus Nuceriæ Paganorum, in Italia.
S. Dionysius, Episcopus Viennensis, in Gallia.

S. Codratus seu Quadratus, S. Saturinnus, S. Rufinus, et socii,	Martyres Nicomediæ et vicinis locis.
S. Quirillus, S. Quiadeus seu Gindeus, S. Zenon,	Martyres Axiopoli in Bulgaria.
S. Aphrodisius, S. Secundus, S. Firmus,	Martyres Tarsi in Cilicia.
S. Ephenicus, S. Castus, S. Pollimius,	Martyres Mediolani in Insubria.

Sancti CCCX Martyres in Perside.
S. Beatus, Vindocini in diœcesi Galliarum Carnotensi.
S. GREGORIUS Nazianzenus, Archiepiscopus Constantinopolitanus.
S. Tudinus, Abbas Corisopiti in Britannia Armorica.
S. Luminosa, Virgo Papiæ In Italia.
S. Gerontius, Episcopus Ficoclensis, Martyr, Patronus Callii in Italia.
S. Fortis, eremita sanctæ Crucis montis Avellani, in Umbria.
S. Gregorius, Episcopus Ostiensis, in Legatione Hispanica mortuus.
B. Nicolaus Albergatus, S. R. E. Cardinalis et Episcopus Bononiensis, ex Ordine Carthusiano. VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 66* VITA B. BENINCASÆ EXSTAT IN APP. NOT 70*

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sancti Timothei natale Constantinopoli. *Ita 4 apographa Martyrologii Hieronymiani et alia, quæ persuaderent hunc esse aliquem ex antiquis Martyribus Byzantinis, quales plurimos præcedenti die dedimus : nisi Ado cum variis MSS. adderet ista:* Quando ab Epheso sacra ejus ossa delata sunt ;*et Notkerus non* natalem diem *sed* translationem *appellaret, de qua egimus ad ejus Vitam* XXIV Januarii.

S. Tryphænæ certamen *indicatur his solis verbis in MS. Synaxario, et Menæis Ambrosianis et Taurinensibus. Videtur esse, quæ Cyzici in Hellesponto passa est, et a nobis relata* XXXI Januarii.

SS. Faustini et Jovitæ Translatio in civitate Brixia, facta a Domino Ramperto, ejusdem civitatis Episcopo, anno DCCCXLIII. *Ita Ado MS. Reginæ Sueciæ et MS. Martyrologium Brixiense. Acta horum Martyrum illustravimus* XV Februarii.

S. Herculani Episcopi Perusini et Martyris Translatio *celebratur, sub ritu primæ classis, teste Ferrario; Vitam dedimus* I Martii.

S. Hermannus, Confessor in Germania, *indicatur in Catalogo generali Ferrarii, citato Martyrologio Canisii, qui non habet* VII Idus Maji, *sed* VII Idus Aprilis ; *et est* B. Hermannus Joseph, *cujus Acta dedimus ad diem* VII Aprilis.

S. Macarii Episcopi Antiocheni, et Gandavi mortui, elevatio corporis *indicatur in variis MSS. et aliis Martyrologiis, uti diximus ad diem ejus natalem* X Ap.

Petrus Conversus in Clara-valle, *memoratur in Kalendario Divionensi, et cum titulo* Beati *a Chalemoto, ab aliis etiam sequenti die* X Aprilis.

S. Wilfridi secundi, Episcopi Eboracensis, Commemoratio *inscripta est Martyrologio Menardi et Bucelini. Acta ejus dedimus* XXIX Aprilis.

S. Antoninus, Episcopus Florentinus, Ordinis Prædicatorum, *memoratur a Ferrario ex tabulis ecclesiæ Florentinæ. Vitam dedimus.* II Maji.

S. Flavii Martyris natalis *indicatur in MS. Casinensi. Est aliquis* Flavius, *inter* Martyres Mediolanenses, VI Maji *et alius* Flavius, Episcopus Martyr Nicomediæ, VII Maji.

S. Stanislaus, Episcopus Cracoviensis, *memoratur in Florario MS. Vitam dedimus* VII Maji.

S. Victor Martyr *indicatur in Kalendario 2 et 4 Capuano, apud Michaelem Monachum. Celebratur in Breviario Capuano anni* 1489 S. Victor Martyr Mediolani : *cujus Vitam dedimus* VIII Maji.

S. Metro, Presbyter Veronæ, *inscriptus est Martyrologiis Maurolyci et Felicii : quo etiam obiisse traditur apud Petrum de Natalibus. De eo egimus die præcedenti* VIII Maji.

S. Raphaelis Archangeli memoria *celebratur a Maurolyco, supra die* VII *hujus in Martyrologio Hispanico Tamayi Salazar, ab aliis ad alios dies ejus festum rejicitur.*

Corinthia Virgo *et* Marina Matrona Romana *suggeruntur in Auctario Greveni ad Usuardum, et ex eo in Martyrologio Germanico Canisii : de illis apud antiquiores hactenus nihil legimus.*

Mariam et Franciscam, venerabiles in Ordine S. Francisci Beatas haberi, *scribit Laherius in Menologio Virginum, sed quales fuerint, aut quando et ubi vixerint silet.*

Banbhanus seu Banuanus Sapiens *celebratur in MS. Tamlachtensi et aliis Hibernicis Martyrologiis, inquit Colganus in Notis ad Vitam tripartitam S. Patricii num.* 67, *arbitrans hunc fuisse* cognatum S. Patricii, *et dici* Dei Prophetam fidelem.

Sanctanus de Kill-da Leas, Da-Breccocus de Tuain Draco, Lam-ruadus, Ken-marus,	*memorantur in dicto MS. Tamlachtensi, de quibus nihil certi alibi reperire hactenus potuimus.*

Nicolaus Culdeus, unus ex primis Ecclesiæ Scotiæ Episcopis,

Episcopis, passus martyrium anno CCXCVI, cujus sacrum corpus repertum anno MCCLXII, VII Idus Maji. *Uti pluribus scribit Dempsterus lib.* 13 *Hist. Eccles. Scotorum pag.* 501, *et meminit hoc die in Menologio. In Breviario Aberdonensi celebratur festum* Translationis S. Andreæ Apostoli et S. Nicolai Episcopi et Confessoris, *cum Martyrologio Romano et aliis. Hinc dubium nascitur an inde sumpta occasio comminiscendi Scotum* Nicolaum, *de quo* VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 66* *alibi nihil reperimus, præter ea pauca quæ a Dempstero habuit Ferrarius, fidei prorsus ambiguæ, uti est totus Dempsterus, multa ex suo cerebro confinxisse convictus.*

Petrus, filius Alphonsi Regis Lusitaniæ, monachus Ordinis Cisterciensis Alcobaciæ factus, *cum titulo* Beati *refertur ab Henriquez et Bucelino : at* piæ memoriæ *a Chalemoto appellatur.*

Gerardus, monachus Villarii in Brabantia, Ordinis Cisterciensis, *cum titulo* Beati *indicatur ab iisdem Henriquez et Bucelino : a Saussayo vero Piis adscribitur, omittitur a Chalemoto.*

Elburga Virgo, filia Eduardi Senioris Regis Anglorum et sanctimonialis Wintoniæ, *cum titulo* Sanctæ *indicatur in MS. Kalendario Benedictino. Laudatur a Joanne Brompton col.* 931 *sub finem. Aliis* Elfluda *dicitur, et* sanctimonialis in Rumseia : *ut* sanctam *coli alibi nondum legimus.*

Joannes Tentialbene, Ordinis Minorum in agro Tudertino apud S. Illuminatam, miraculis ante et post obitum clarus, *refertur a Jacobillo de Sanctis et Beatis Umbriæ, et Arturo in Martyrol. Francisc. cum titulo* Beati, *de quo agunt varii ab illis citati, et novissime Waddingus, qui anno* 1232 *num.* 24 *virtutes laudant, sed abstinet a dicto* Beati *titulo.*

Philippus Asculanus Auximi in Picenno anno 1459
Rodericus a Beliusio in Hispania, anno 1539,
Joanna Cacchon vidua, in territorio Legionensi,
Olalia Gomezia tertiaria, anno 1583, *Ordinis Minorum referuntur ab Arturo ut* Beati.

Catharina Calabrex, Tertiaria Ordinis S. Dominici, cum magna opinione sanctitatis mortua est anno MDCXIV, postridie Ascensionis Domini IX Maji *Girundæ in Majorica insula, et titulo* Beatæ *honoratur a Joanne Rechac sive de S. Maria, qui aliquot capitibus ejus vitam et mortem describit quod de miraculis nihil certi potuerat scire. Liberius etiam in Martyrologio Virginis ejus Vitam habet.*

S. Barbati Martyris passio *indicatur in Martyrologio primo Capuano apud Michaelem Monachus. At de eo necdum aliquid reperimus.*

SS. Epimachus et Gordianus *celebrantur a Græcis et nonnullis Latinis, addito* Primolo. *Quæ omnia damus.* X Maji.

SS. Quartus et Quintus *celebrantur Officio Ecclesiastico in antiquo Breviario Capuano, et in Kalendariis Capuanis apud Michaelem Monachum. De iis cum Martyrol. Rom. et aliis agimus* X Maji.

S. Gangulphus Martyr *hoc die coli ab Ecclesia Ultrajectina, consuevit, ut monet Galesinius, et patet ex variis Martyrologiis et Kalendariis ac breviario ecclesiæ Ultrajectinæ. De eo agimus.* XI Maji.

S. Pachomius Abbas *memoratur in MS Paris. Labbei: ab aliis* XIV Maji.

Diocletianus et Sisinnius Martyres *indicantur in MS. Trevirensi S. Martini. Aliis* XV Maji.

Adalgarius, Episcopus Bremensis, *cum titulo* Sancti *refertur a Wione, Menardo, Bucelino, et iterum, quando inter Prætermissos de eo agimus,* XV Maji.

Nicolaus Episcopus *in figurato Moschorum Kalendadario expressus, si non est indigenarum aliquis, de quo certiora discere cuperemus, potest censeri Constantinopolitanus Patriarcha, a multis relatus* XV aut XVI Maji.

S. Brandani Episcopi et Confessoris translatio *inserta est additionibus scriptis Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Colitur* XVI Maji.

S. Symmetrius Martyr, cujus corpus Landeriaci in silva-Arduenna quiescit, *celebratur a Ferrario, Gelenio, Saussayo, uti latius deducimus ad diem* XXVI Maji.

Joannes, Apostolus Bavarorum, et Apostolus Saltzburgensium, *ut* Sanctus *proponitur a Camerario in Menologio Scotico, et citantur* Wion, Trithemius et alii. *Trithemius lib.* 4 *cap.* 105, *et ex hoc Wion lib.* 2 *Ligni Vitæ cap.* 31 *refert,* Joannem Anglum, ex Wintschelensi monacho creatum a S. Bonifacio primum Archiepiscopum Soltzburgensem, et mortuum anno DCCLIV. *Verum nec Scotum facit, nec Sanctis adscriptum indicat, neque hoc die mortuum. De eo agi a nobis poterit ad Vitam Sancti Bonifacii* V Junii.

S. Esaias Prepheta *solenni officio colitur a Græcis Arabo-Ægyptiis et Ruthenis. Verum a Latinis* V Julii.

S. Timothei Patriarchæ ῥοδισμὸς *notatur hodie in MSS. Synaxariis Mediolanensibus, Taurinensibus et Claromontano : ubi primum non satis intelligimus, quid sit ὁ ῥοδισμὸς hic indicatus. Etsi enim appareat verbale esse ἀπὸ τοῦ ῥοδίζειν, quod est* instar rosæ redolere *vel* rubere : *non tamen apparet ratio nominis. et solum datur occasio conjectandi, hoc die in ecclesia aliqua consecrari et distribui consuevisse rosas (quod tamen oporteret aliunde confirmari distinctius) idque fieri vel ex institutione vel ad memoriam* S. Timothei Patriarchæ. *Ast de hoc ipso nihilo levior est quæstio. Patriarchalis Sedes, quæ* Timotheos *habuerit et hic intelligi posset, nulla occurrit nobis præter Alexandrinam : in qua S. Athanasii post fratrem Petrum successor* Timotheus, *qui Macedonium in Synodo Constantinopolitana damnavit, mense* Abibi *dicitur obiisse, juxta Historiam Patriarcharum Alexandrinorum editam ab Abrahamo Ecchelensi; festum autem ejus notatur in Kalendario quodam Coptico apud Seldenum libro de Synedriis Hebræorum ad* XXX *diem istius mensis. Quare, si quid plenioris lucis posthac offeratur, poterit id usui esse ad diem, quem cum die* XXX Abibi *prædictus Seldenus componit, scilicet* XXIV Julii. *Nam qui in eodem Coptico ad diem* VII *mensis Musri, seu* XXXI *Julii, notatur ut* Sanctus *est,* Timotheus Ælurus, *impii Dioscori impiissimus sectator, et post eum loco S. Proterii in Sedem Alexandrinam violenter ingressus, eum Sanctum dicere nihilo magis fas sit, quam ipsum Dioscorum, qui tamen eidem Coptico ad diem* VII *mensis* Thoth, *cum* IV *die nostri Septembris compositum, proponitur. Et hæc res facit ut Kalendario isti securam fidem dare nequeamus, nisi ex purioribus aliis Coptarum apud Seldenum Fastis vel Græcorum Synaxariis accedant adminicula probando vero et orthodoxo alicujus ibidem relati cultui.*

S. Christophorus Martyr *similiter colitur a Græcis et Arabo-Ægyptiis : a Latinis* XXV Julii.

SS. Aquilina et Callinica Martyres, a S. Christophoro conversæ, et subulis enectæ, *occasione S. Christophori hoc die relatæ memorantur in MSS. Menæis Divionensibus : de quibus poterit commodius agi ad Vitam S. Christophori* XXV Julii.

SS. Sophiæ et Fidei, Spei et Caritatis filiarum translatio in Alsatiam *refertur in Breviario Argentinensi, anno* 1478 *excuso. De ea agetur ad illarum diem natalem* I Augusti.

Joanna, mater S. Dominici, fundatoris Ordinis Prædicatorum, *celebratur cum titulo* Beatæ *ab Arturo*

du

du Monstier in Gynecæo sacro. Poterit de ea agi ad Vitam S. Dominici IV Augusti.

B. Hippolyti festivitas *indicatur in MS. Vaticano S. Petri, et additur in MS. Usuardo Reginæ Sueciæ et alio Parisiensi S. Victoris,* quando sacratissimum corpus ejus translatum est in monasterium S. Salvatoris. *Dies ejus natalis est* XIII Augusti.

S. Firminus, Episcopus et Confessor, *memoratur in MS. Pragensi: at* S. Firmini, Episcopi Translatio *in MS. Coloniensi S. Mariæ ad Gradus. Verum quis iste sit non indicatur. Est is in Martyrologio S. Maximini* Firminus Episcopus Metensis, *et colitur* XVIII Augusti.

S. Justus, Episcopus Toletanus, *indicatur a Wione, asserente se* ex conjectura hac die reposuisse. *Secuti Dorganius, Menardus, Bucelinus, item Ghinius et Ferrarius. At Tamayus Salazar cum aliis* III Septembris.

S. Remacli, Episcopi Trajectensis, commemoratio *annotatur in Collectaneis quibusdam Benedictinis. Colitur* III Septembris.

Elizabeth, Abbatissa Tabanensis monasterii, Ordinis Benedictini in Hispania, *cum titulo* Beatæ *memoratur in Gynecæo sacro Arturi du Monstier. Fuit* soror S. Columbæ Virginis et Martyris, *in cujus Actis memoratur, ac poterit, si quid de ejus veneratione constabit, agi de utraque simul* XVII Septemb.

S. Hieronymi, Doctoris Ecclesiæ, Translatio corporis, ex Bethlehem Judæ Romam ad basilicam S. Mariæ ad præsepe, *inscripta est Martyrologio Romano et variis aliis. Colitur is* XXX Septemb.

Frontonis, Episcopi et Confessoris, *memoria inserta est additionibus scriptis Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. Et additur:* alibi VII Kalendas Junii. *Sed neutro die aliquid habemus; forsan voluit auctor dicere,* alibi VIII Kalendas Novembris. *Nam S. Fronto Episcopus Petragoricensis colitur et refertur in Martyrologiis* XXV Octobris.

S. Judas Apostolus *indicatur in Kalendario Ægyptiaco Seldeni. Colitur* XXVIII Octobris.

Mombolus, Abbas Latiniaci in diœcesi Parisiensi, *refertur a Wione, Dorganio, Ferrario, et in Kalendario Hibernico. Ab iisdem et plerisque aliis,* XVIII Novembris.

Brendanus Birrensis seu de Birra *indicatur in MS. Tamlachtensi, scilicet* monasterii Birrani in Hiberniæ meditullio positi fundator, quem anno DLXIV quidam, alii anno DLXXI mortem obiisse referunt, *teste Usserio pag.* 955, *cujus obitum S. Columbæ, in Iona insula agenti, statim innotuisse tradit in hujus Vita Adamnanus. Colganus ad Vitam S. Ædi* 28 *Februarii notatione* 6 *scribit* Brendanum *coli* XXIX Novembris.

SS. Andreæ Apostoli, et Lucæ Evangelistæ Translatio Constantinopolim, una cum corpore S. Timothei, *de quo jam egimus; inscripta est Martyrologiis Usuardi, Bellini, Maurolyci et aliis cum hodierno Romano. Colitur S. Lucas* XVIII Octobris, *et S. Andreas Apostolus, cujus Translationis festum in Aberdonensi Breviario recolitur,* XXX Novemb.

S. Nicolai Episcopi Translatio corporis, ex Myra civitate Lyciæ Barim urbem Apuliæ, *inscripta est Martyrologio Romano et variis aliis. De qua agendum die ejus natali* VI Decembris.

SS. Joannis, Andreæ, et Thomæ Apostolorum aliqua solennitas Mediolani, in basilica ad portam Romanam, *indicatur in Lucensi et Corbeiensi apographis Martyrologii Hieronymiani, et MS. Tamlactensi, uti infra ad Martyres Mediolanenses observamus. De* S. Andrea *jam egimus. At* S. Thomas *colitur* XXI Decembris. *et* S. Joannes Apostolus et Evangelista XXVII Decembris.

DE SANCTO HERMA

G. H.

EPISCOPO PHILIPPENSI.

SECULO I

C

Memoria apud S. Paulum,

Sanctus Apostolus Paulus *in sua ad Romanos epistola, capite* XVI, *quod est ultimum, ut solet in clausulis suarum epistolarum, varios amicos commendat et salutat, versu* XIV *ita scribens:* Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, et qui cum eis sunt fratres. *Ex his Martyrologio Romano inscripti sunt* Asyncritus et Phlegon *ad diem* VIII *Aprilis,* Patrobas *ad* IV *Novembris, et* Hermas *ad hanc* IX *Maji; omittiturque* Hermes *ultimo loco positus; quem a Græcis ad* VIII *Aprilis* Asyncrito *et* Phlegonti *adjunctum etiam retulimus. De hoc autem* S. Herma *ad hunc* IX *Maji scribit Usuardus:* Romæ natalis S. Hermæ, cujus Apostolus Paulus ad Romanos scribens meminit. Hic digne semetipsum Deo sacrificavit, acceptabilisque Deo hostia factus, virtutibus clarissime fundatus, cœli regna petivit. *Quæ eadem confirmantur in Martyrologio Romano, et passim apud alios Martyrologos leguntur. Ado de illo agit in libello de festivitatibus Apostolorum illorumque discipulorum, et multa de ejus scriptis ex S. Hieronymo, ut mox dicetur, adjungit. Græci eumdem celebrant ad diem* VIII *Martii in Menæis excusis et manuscriptis et Synaxariis hac fere phrasi.* Eadem die memoria sancti Apostoli Hermæ, cujus meminit Apostolus Paulus in sua ad Romanos epistola : *et additur hoc distichon,*

in Martyrologiis Latinis

et Græcis.

Ἑρμῇ θανόντι τῷ μαθητῇ Κυρίου
Ἑρμαῖον ἔμπνουν ἐκ λόγων διαγλύφων.

Spirituale lucrum ex sermonibus diversis
Morienti Hermæ, Domini discipulo, obtigit.

F

Allusio fit ad ejus libros et ad nomen quod cum Mercurii nomine commune habet, unde et lucrum *Græce dicitur, sicut apud veteres Belgas idem* Mercurius, Won, *dicebatur, et feria hebdomadæ quarta ab eo appellabatur* Wonsdagh, *nomine sumpto a præterito imperfecto verbi* winnen *lucrari,* ik won *lucrabar.*

de scriptis ejus testimonia S. Hieronymi,

2 *S. Hieronymus, libro de scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 10 *ista tradit:* Hermam, cujus Apostolus Paulus scribens ad Romanos meminit, asserunt esse auctorem libri, qui appellatur Pastor, et apud quasdam Græciæ Ecclesias etiam publice legitur. Re vera utilis liber, multique de eo scriptorum veterum usurparunt testimonia, sed apud Latinos pene est ignotus. *Inter veteres scriptores est* Origenes, *qui varia ejus testimonia profert, et lib.* 10 *Commentariorum in caput* 16 *S. Pauli ad Romanos,* Puto, *inquit,* quod Hermas iste sit scriptor libelli illius qui Pastor appellatur : quæ scriptura valde mihi utilis videtur, et ut puto divinitus inspirata. *Idem lib.* 1 περὶ ἀρχῶν *cap.* 3 ex libello qui Pastoralis dicitur, quem Hermas scripsit, *citat illa verba.* Primo omnium crede, quia unus est Deus, qui omnia creavit atque composuit, qui, cum nihil esset prius, fecit omnia, qui est omnia capiens, ipse vero a nemine capitur. *Quod est mandatum libelli* 2, *et quæ in visione* 2 *libelli primi referuntur de mandato a Pastore facto scribendi duos libellos refert idem*

Origenis,

AUCTORE G. H.

A *idem Origenes lib.* 4 *περὶ ἀρχῶν cap.* 2, Et dabis, *inquit*, unum Clementi, et unum Graptæ: et Grapte quidem commoneat viduas et orphanos; Clemens vero mittat per omnes civitates quæ foris sunt: tu vero annuntiabis Presbyteris Ecclesiæ. *Ex quibus de tempore quo hi libelli fuerunt conscripti, satis constat. Omitto alia testimonia ejusdem Origenis, uti etiam S. Athanasii Episcopi Alexandrini, Eusebii et Theodoreti, quæ a Margarino de la Bigne collecta ante S. Hermæ libellos in Bibliotheca Patrum sunt excusa. Addi his posset Vita S. Genofevæ edita a nobis ad diem* III *Januarii, ubi ipsa num.* 15 *dicitur, habuisse eas*, quas Hermas in libro suo descripsit individuas comites, quæ ita nominantur: Fides, Abstinentia, Patientia, Magnanimitas, Simplicitas, Innocentia, Concordia, Caritas, Disciplina, Castitas, Veritas et Prudentia. Hæ fuerunt indissociabiles et indivisæ Genofevæ. *Ceterum quamvis varia ex dictis libellis apud quasdam Græcorum ecclesias legi solita fuerint; inter sacras tamen et canonicas Scripturas non habendos constat, sed potius inter apocryphas: quemadmodum olim censuit Gelasius Romanus Pontifex in decreto de Scripturis* D *canonicis et apocryphis. Consule Bellarminum et Labbeum de* Scriptoribus *Ecclesiasticis.*

et aliorum

lib. 3 simil. 9

3 *Diximus supra* S. Patrobam *referri* IV *Novembris, cui tunc ad dictum diem in Menologio Basilii Imperatoris adjungitur* S. Hermas, et dicitur Episcopus Philippopoleos, *seu* Philippensium, *ubi traditur in Catalogis, Hippolyto Martyri et Dorotheo adscriptis, etiam* Episcopus *fuisse. Alius ab hoc discipulo S. Pauli est* Hermes S. Pii Pontificis Romani frater, *cui Angelus in habitu pastoris etiam apparuit, præcepitque ut sanctum Pascha die Dominica celebraretur: de quo mandato eum librum conscripsisse indicatur in antiquis Catalogis Pontificum a nobis ante tomum* I *Aprilis editis, item apud Anastasium Bibliothecarium et alios in Vita S. Pii Pontificis. Verum dictum ejus librum excidisse observant Labbe aliique. Hunc* Hermetem *ad Kalendas Martii retulit auctor Florarii MS. et tunc a nobis huc remissus est, quod ab aliis non satis distingueretur. Verum si alius venerationis dies non occurrat, poterit adhuc de eo agi* XI *Julii cum S. Pio fratre.*

Episcopatus Philippensis:

alius ab eo Hermes frater Pii Papæ.

B

G. H.

DE SANCTO PRISCO

E

NUCERIÆ PAGANORUM IN ITALIA.

IX MAJI

Nuceria, *clara et vetusta Picentinorum urbs, passim ab antiquis, Livio, Cicerone, Tacito aliisque laudata, a posteris* Paganorum *dicta, forsan quod Saraceni, e Sicilia exacti, sub Frederico II Imperatore in ea habitarint: alii alias causas proferunt; isto saltem cognomine ab alia* Nuceria, *Umbriæ urbe, distinguitur. Posita est in ea Campaniæ antiquæ parte, quæ nunc Principatus citerior appellatur, apud montem Hirpinorum ultra Sarnum fluvium, inter Neapolim et Salernum, cui vicinior est, cique ut metropoli subsunt Episcopi Nucerini. Tutelaris Patronus est* S. Priscus, *creditus loci primus Episcopus, cui Cathedralis est dicata, sed quo tempore vixerit non satis constat. Sub Nerone Imperatore in ea martyrio coronati sunt* SS. Felix et Constantius, *quorum dies agitur* XIII *Kalendas Octobris in Martyrologio Romano: quod argumentum est, fidem Christianam tunc in ea fuisse susceptam. Ferdinandus Ughellus tomo* VII *Italiæ sacræ, in Episcopis Nuceriæ Paganorum, de* S. Prisco *ista habet:* S. Priscus, primus hujus Ecclesiæ Episcopus, censetur sub Nerone martyrio coronatus, cujus dies C festus agitur IX Maji in Martyrologio Romano, de quo Baronius in Notis, estque Divus tutelaris. *Verum in hodiernis tabulis Martyrologii Romani nulla hujus Prisci fit mentio: sed bene relatorum supra SS. Felicis et Constantii, istic sub Nerone passorum. Secundus hujus Nuceriæ Episcopus statuitur ab Ughello* Primerius, *ad quem S. Gregorius Magnus direxit epistolam* 47 *libr.* 2 *Registri: et adhuc dubitat num fuerit Episcopus Nucerinus in Umbria. Sed esto huic Nuceriæ relinquatur, quale seculorum quinque spatium interfuit, quo nullus Episcopus ibidem sciatur sedisse? Videtur proinde ex mera conjectura dici* S. Priscus sub Nerone passus. *Meminit ejusdem David Romæus de Divis regni Neapolitani pag.* 400 *hisce paucis verbis:* Priscus Pontifex Nuceriæ VII Idus Maji.

Nuceriæ Paganorum Patronus S. Priscus Episcopus

relatus ab Ughello,

et Romæo.

2 *Antonius Beatillus Societatis Jesu Neapoli ad nos misit* Vitam S. Prisci, Episcopi Civitatis Nuceriæ, extractam ex quodam veteri Lectionario S. Matthæi de Salerno: *additque* fuisse etiam Neapoli excusam. *Sed forte intelligit Italice translatam a Paulo Regio, Neapoli anno* MDCXXVII *impressam; a quo auctor Latinus appellatur* Frater Lucius Baldinus. *Hujus Vitæ compendium ex Paulo Regio edidit Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem* VIII *Maji: ubi in Annotatione* miratur tempus, quo vixit, non fuisse expressum, neque Pontificem apud quem accusatus fuit nominatum. Hæc enim prætermissa historiam solent suspectam reddere, maxime si inverisimilia contineat. *Hæc ille.*

Vita Latina et Italica.

3 *Videtur autem Frater ille Lucius Bandinus id astute cavisse, ne quæ a se conficta tam libere effutit, non tantum inverisimilia sed plane commentitia censeantur. Proinde prudenter abstinuit Ughellus ab omni mentione hujus Vitæ Latine scriptæ et Italice etiam translatæ, et forsan loco Martyrologii Romani et Nota-* F *rum Baronii, voluit indicare Catalogum Ferrarii ejusque Annotationem. Nos Acta illa non judicamus prælo digna et ab opere nostro submovemus forsan mille annis post obitum Sancti collecta. Monemus tamen cum Ferrario sanctitatem Prisci Episcopi in dubium revocari non debere, cum illum Ecclesia Nucerina miraculis illustrem semper venerata fuerit ut Patronum tutelarem, eique Ecclesiam Cathedralem dicarit. Idem Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, eumdem* Priscum *retulit ad diem* VIII *Maji: verum monuit supra laudatus Beatillus, eum coli* septimo Idus *seu die* IX Maji, *uti etiam supra indicarunt Ughellus et Romæus: et Paulus Regius in summario Vitæ præposito, asserit etiam* die IX Maji in pace requievisse.

DE

DE SANCTO DIONYSIO

EPISCOPO VIENNENSI IN GALLIA.

G. H

CIRCA AN. CXC.

Cultus sacer 7 et 8 Maji,

Tres *consequentes dies in variis sacris fastis habent assignatum sibi cultum ac venerationem* S. Dionysii Episcopi Viennensis. *Ac primo ad* VII *Maji, eum recolit MS. Florarium Sanctorum. Verum Martyrologium sub nomine Bedæ suppositum, eoque citato hodiernum Romanum, die* VIII *Maji ista habet :* Viennæ S. Dionysii Episcopi et Confessoris. *Quo etiam die memoria ejus recolitur in MS. Martyrologio Bruxellensis Ecclesiæ primariæ S. Gudulæ ; item in excuso anno* MCCCCXC *Coloniæ et Lubecæ, et in Auctario Greveni ad Usuardum in quibus ista leguntur :* Apud Viennam B. Dionysii, ejusdem urbis sexti Episcopi et Confessoris, præclarissimi in miraculis et in doctrina viri. *Eadem leguntur in Martyrologio Germanico Canisii. Eumdem refert Molanus in Auctario Usuardi in secunda et tertia* B *editione. Apud Galesinium hæc indicantur :* Viennæ S. Dionysii, Episcopi et Confessoris : qui B. Irenæi Episcopi Lugdunensis æqualis, in Episcopali munere eluxit omni cœlesti virtute.

et 9 Maji,

2 *At die nono Maji memoria ejus præscribitur in Appendice Adonis et in Antiquo Kalendario Viennensis Missalis aut Breviarii , et in hoc excuso sub annum* MDXXII, *quod habemus , omnia præscribuntur de Communi Confessoris et Pontificis. Quo etiam nono Maji apud Saussayum hoc elogium continetur.*

cum encomio Saussayi,

Viennæ S. Dionysii Episcopi et Confessoris , qui Apostolicæ vicinus ætati, Justi illustrissimi Christi præconis ea in Sede successor, in salutis scientia eruditissimus , ac omni Episcopali ornatu, cœlesti utique præstans virtute, copiose instructus illuxit ; undique vero cum Christiana religio ejusque assertores omnibus machinis impeterentur, vigilantissimus commissæ sibi naviculæ proreta, frementes impietatis procellas, admirabili cum fidei vigore, tum animi constantia, tum incredibili labore superavit : deinde felici remigatione in salutis portum ratem sartam, tectam, mercesque, nempe animas sibi creditas, salvas deduxit ac provexit : sicque demum vita et munere optimè defunctus, æternæ accepit C remunerationis lauream. *Hæc Saussayus, in quibus multa, de quocumque illustri Episcopo dici apta, pluris æstimanda si ab auctore coævo et teste oculato proferrentur. De memorato ejus successore* S. Justo *egimus* VI *Maji, atque ostendimus eum martyrio coronatum sub Marco Aurelio Vero, anno* CLXXVIII. *In antiquo Catalogo Sanctorum Episcoporum Viennensium, quem ipsi anno* MDCLXII *Viennæ descripsimus, hæc indicantur.* S. Dionysius præclarissimus doctrina vir, qui floruit temporibus Marci Aurelii, Veri et Commodi. *Successit hic patri suo anno* CLXXX, *et ipse strangulatus anno* CXCII, *accepitque proximo anno successores P. Helvium Pertinacem, Didium Julianum, et Lucium Septimium Severum, qui diu regnavit. Ado Episcopus Viennensis in Chronico ista habet sub Lucio Antonino Commodo:* Dionysius, discipulorum Christi auditor, Viennensem Ecclesiam regebat. *Et sub Ælio Pertinace ista scribit ,* Dionysius, sicut diximus , Viennensis Episcopus eruditissimus floruit. *Ac deinde sub Severo scribit floruisse* S. Paracodem, Episcopum Viennensem, *S. Dionysii successorem, cujus natalem celebravimus ad ipsas Kalendas Januarii.*

et elogio Joannis le Lievre

3 *In Martyrologio, quod ad usum Ecclesiæ Viennensis, si approbaretur, scripsit Joannes le Lievre, hoc elogium exponitur ad diem* IX *Maji :* Natale S. Dionysii Martyris et Confessoris, septimi Archiepiscopi Viennensis, natione Græci, discipulorum Christi auditoris : qui cum vir esset singularis doctrinæ eximiæque sanctitatis, tempore Commodi Imperatoris vixit in regimine suæ Ecclesiæ, ab anno CLXXVII usque ad annum CXCVII, ad quem B. Victor Papa anno CXCVII de celebratione Paschæ rescripsit, prout fuerat definitum in Concilio Alexandrino, præsente B. Irenæo tunc Presbytero Ecclesiæ Lugdunensis, ut per totam Galliam idem Dionysius , tamquam Primas, sic promulgaret. Similem prorsus epistolam idem Victor Papa S. Paracodæ ejusdem Dionysii successori rescripsit, tamquam Galliæ Primati. E Tandem Dionysius noster martyrio coronatus est sub Septimo Imperatore, postquam Ecclesiam suam rexisset annis XXIII, quem S. Eleutherius Papa transtulit in numerum Sanctorum Martyrum et Pontificum.

hic discussio.

4 *Hæc ibi, quæ non facile singula probabuntur, quamvis eadem fere in suo libro excuso proferat. Quomodo enim S. Eleutherius, cujus nominis solum unicus Pontifex fuit, potuit eum in numerum Sanctorum referre, qui decessor S. Victoris Papæ fuit, et secundum dictum auctorem necessario foret ante S. Dionysium mortuus? Quomodo constat eum martyrio coronatum, quem Viennensis Ecclesia solita fuit venerari officio Ecclesiastico Confessoris Pontificis, et confirmant Martyrologia allegata , nec meminit etiam martyrii Ado in Chronico? Quomodo rexisset Ecclesiam viginti tribus annis, cum dicatur ab eodem auctore præfuisse ab anno* CLXXVII *usque ad annum* CXCVII ? *S. Irenæum, hic Presbyterum in excusis Episcopum facit: et rectius. Sed de Concilio Alexandrino, sub Victore habito, nulla alibi fit mentio. Præterea secundum calculum antiquorum Pontificum, alibi a nobis probatum, S. Victor præfuit Ecclesiæ ab anno* CLXXXVI *usque ad ann.* CXCVII. *Non ergo anno* CXCVII *rescripsit S. Dionysio de celebratione Paschæ, qui de eadem re quoque scripsit ad successorem ejus S. Paracodam, cujus aliqua Acta dedimus ad Kalendas Januarii cum dicta Epistola, hoc exordium habente:* Collega noster Dionysius dormiens te nobis socium in Ecclesia Christi reliquit : *et quæ de Pascha celebrando præscribit, cupit ab eo* doceri per Ecclesias sibi commissas , *nulla ullius per Gallias Primatus facta mentione. Altera vero Epistola apud Joannem a Boscho, qui eas in Bibliotheca Floriacensi edidit, non est inscripta* Dionysio, *sed* Desiderio Viennensi Episcopo, *quem dictus a Boscho sedisse statuit inter* Justum *et* Dionysium ; *ac proinde ambo non longo tempore præfuissent. Errorem in titulum irrepsisse scribit Joannes le Lievre, quod hoc tempore non reperiatur sedisse* Desiderius *in Catalogis Episcoporum Viennensium : sed forsan imperfectis, et in quibus facilius potuit* Desiderius *omitti, quod Sanctis non esset adscriptus. Hinc ipsam Epistolam, cum apud dictos auctores et in novis Conciliis legi possit, omittimus huc transcribere.*

F

An aliquis fuerit tunc Desiderius Episcopus ?

DE SANCTIS MARTYRIBUS

CODRATO SEU QUADRATO, SATURNINO, RUFFINO ET SOCIIS,

G. II.

NICOMEDIÆ ET VICINIS LOCIS.

SUB VALERIANO *Elogium ex Menol. Basilii Imp.*

Memoria sancti hujus Martyris *Codrati sive Quadrati et sociorum celebratur hoc* IX *Maji*, *quibus in Menologio Basilii Porphyrogeniti Imperatoris, hujusmodi elogium texitur* : Codratus Christi Martyr fuit sub Imperio Decii et Valeriani in urbe Nicomedia. Verum quod Christi fidem profiteretur, ab ethnicis una cum suis sociis comprehensus est, et vinctus Proconsuli civitatis traditus : a quo cum de fide esset interrogatus, Christum est magna cum fiducia professus. Quare dejectus in terram, aridis boum nervis cæsus est : cumque humum sanguine suo irrigasset, in carcerem conjectus, Deinde Nicæam abductus, a Proconsule B denuo est tormentis subjectus. Cum vero nonnulli tormenta extimescerent, atque idolis sacrificare pararent, eos, timorem Dei inculcans, in Christi fide obfirmavit : quos Proconsul in ignem projici et comburi mandavit. Postquam autem Codratus ex urbe in urbem circumductus, eas omnes sanguine suo consecrasset, tandem Hermopolim pervenit, ibique fuit capite truncatus. *Hæc in dicto Basilii Imperatoris Menologio. Quæ eodem* IX *Maji, latius explicantur in MS Græco Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, in Collegio Claromontano Societatis Jesu Parisiis adservato, his verbis.*

MS. Synaxario,

2 Certamen sancti Martyris Codrati et sociorum ejus. Hic cum suis sociis erat temporibus Decii et Valeriani Imperatorum in urbe Nicomedia. Ast propter Christi adductus fuit ad Perinium Proconsulem : et interrogatus, Christum confessus est. Tunc expansus, boum nervis adeo cæsus est, ut sanguine suo compleret humum : ac sic nudus carceri injectus super testulas, ejusque pectus lapide gravatum. Abductus dein in urbem Nicænam, atrocibusque est tormentis cruciatus : interim ibi multos in Christo credere fecit, e quibus alii capite truncati sunt, alii in ignem conjecti. Sanctus vero vi tractus, templum C idolorum ingressus, omnia in eo simulacra comminuit; ideo in eculeo suspensus ac laceratus est, et sic flagellis de urbe in urbem cruciatus, venit Apameam, ubi sacco inclusus atrociter cæsus est. Deinde quod Cæsaream iter faceret Proconsul, et ipse eo ductus est, et rursus nervis boum percussus : ubi Saturnillus et Rufinus Christum confessi, post atrocia tormenta capite truncati sunt. Deinde profecto Apolloniadem impio Proconsule, et S. Codratus vinctus eo abductus est : ubi illum expertus est valde severum; qui muriam et acetum inter se confusa jussit vulneribus infundi, plagasque ciliciis confricari, et latera candenti ferro ustulari. Cumque inde Proconsul Rhundaca et Hermopolim se transferret, neque Codratum inducere posset ut sacrificaret, in ardente craticula extensum, pice et oleo desuper perfundi jussit. At videns scelestus Proconsul eum igne non comburi, decretum tulit ut gladio periret : quo cæsus martyrii coronam subivit. Festiva solennitas ejus peragitur prope Xerocircum. *Huc usque Synaxarium.*

MS. Chifletiano,

3 *In MS. Chifletiano sub initium aliqua sic latius exponuntur :* Ad Perrhinium Proconsulem adducti, fuerunt singuli interrogati patriam, genus et nomen. S. Codratus respondit : Christiani nominamur : hoc enim nomen nobis est admiratione plenum. Si vero cupis scire mansiones et actiones nostras, servi sumus Christi, et civitatem pro patria habemus supernam Hierosolymam. Ubi vero Sanctum hunc neque minis neque promissis flecti posse vidit Proconsul, sed vi verborum eluctari, et idola vituperare ; ira repletus jussit eum extendi, et virgis cædi etc. *Hæc autem elogiorum diversitas reperta in Synaxariis, mutuos defectus quadamtenus supplentibus, omnino persuadet extitisse olim, quæ orsæ etiam nunc alicubi lateant, prolixiora Martyrii Acta, unde singuli auctores Synaxariorum diversa illa elogio decerpserint, alii alia, sed inter se nequaquam pugnantia, describentes : nisi quod* E *in MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ et Taurinensibus Ducis Sabaudiæ referantur præfata tormenta omnibus illata Nicomediæ. In Menæis excusis etiam die* IX *Maji, indicatur memoria* sancti Martyris Codrati et sociorum ejus. *Ast elogium aliquod refertur die* VII *Maji : quo die Sirletus in suo Menologio indicat nomen* Quadrati, *adjungitque* S. Acacio, *cujus Acta dedimus* VII *Maji. Eodem* VII *Maji, Galesinius celebrat* S. Codratum Martyrem, *aliquo elogio ex Græcis adjuncto. Denique eodem die ista in hodierno Martyrologio Romano habentur :* Ibidem *Nicomediæ* S. Quadrati Martyris, qui in persecutione Decii sæpius ad tormenta repetitus, demum capite truncatus est.

et aliis,

et 7 Maji in excusis Menæis et Martyrol. Romano.

4 *Loca cruciatibus* S. Codrati *nobilitata primo nominantur* Nicomedia *et* Nicæa, *Metropoles Bithyniæ celebres et notissimæ; tum* Apamea, Cæsarea *et* Apollonias, *urbes in eadem Bithynia Episcopales. Dein ductus est* Rhyndaca *et* Hermupolim, *uti in Synaxario hæc loca appellantur, sive* Hermopolim , *in Menologio Basilii, aut* Eremupolim *in MS. Chifletiano, aut denique in Menæis excusis* ῥύνδακριν *(apud Maximum Cytheræum* ὀρύνδακον*) et* Hermupolim. *Quæ ibidem arbitramur in Bithynia aut ejus vicinia fuisse; ne cogamur* Hermopolim *in Isauria sub Patriarchatu Antiocheno urbem Episcopalem assignare, quia* Consularis F provincia Pontica *in Notitia Imperii solum continebat* Galatiam et Bithyniam : *extra quas ditiones non videtur Proconsul* Perinius *aliquam jurisdictionem exercuisse. Quod autem propriam Constantinopoli festivitatem habeat, argumentum præbet cogitandi corpus* S Codrati *aut reliquias corporis aliquas illuc allatas fuisse : qua tamen parte urbis* Xerocircus *fuerit hactenus non comperi, sed bene eadem ratione ibidem dicta loca* Xerolophi, Xerocepii *et* Xerocerami, *apud Codinum in Originibus, a Græco* Ξηρὸς siccus, aridus : *videor autem mihi in eodem Claromantano Synaxario etiam* Xerocercum *legisse : nihilominus dubito an forte non sit corrupte sic scriptum nomen pro* Xylocerco, *quod est portarum urbis una, sic dicta quia propter aquarum copiam et crebram maris inundationem fundanda fuerit supra palos roboreos teste Codino.*

Loca passionis

et cultus.

5 *Tempus martyrii assignatur* sub Imperio Decii et Valeriani, *id est in persecutione a Decio cœpta, et ad tempora Valeriani continuata, in qua hi Martyres sunt cæsi. E sociis Martyribus suis nominibus expressi, sunt* Saturninus *et* Rufinus, *Cæsareæ passi. In Menæis excusis omittuntur* Cæsarea *et aliæ urbes, et dicuntur* Nicææ *securi percussi, et appellantur* Saturninus

Tempus martyrii,

et socii.

A nus et Rufus. *In Menæis Chifletianis seorsim ad diem* IX *Maji referuntur* sancti Martyres Rufinus et Satorninus gladio percussi, *quod etiam indicatur disticho.*

Δυοῖν συνάθλων πρὸς τομὴν τολμῶν ξίφος D
Ἰσοῤῥοπεῖ σοι τῷ ζυγοστάτῃ, Λόγε.
Audens duorum gladius in pugilum necem,
Facit ut æquales, libripens Christe, æstimes.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

QUIRILLO, QUINDEO SEU GINDEO, ET ZENONE

G.H.

AXIOPOLI IN BULGARIA.

IX MAJI

Axiopolis *urbs antiqua* Mysiæ *inferioris, in hodierna* Bulgaria, *ad dexteram ripam Danubii, qui inde olim Ister appellari solebat, nobis aliquos Martyres hoc die et sequenti propositos genuit. Ab his antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa quatuor præsentem ita auspicantur :* septimo Idus Maji in Axiopoli Quirilli, Quindei, Zenonis. *Iidem referuntur a Rabano, Notkero, et in Martyrologio sub nomine Bedæ excuso item in MSS. Trevirensi S. Maximini, Aquisgranensi, et alio Reginæ Sueciæ ab Holstenio laudato, sed loco* Quindei *legitur* Gindei, *et* Zeindei *: quo omisso reliqua habentur in MSS. Richenoviensi et Rhinoviensi : at solus* Quirillus *est in MSS. Altempsiano et alio Corbeiensi, item Atrebatensi et Tornacensi. Omissa palæstra martyrii referuntur omnes, in MSS. Augustano, Labbeano, Tamlactensi et Auctario Greveni ad Usuardum.* Quirillus *vero cum* Zenone *memoratur in MS. Progensi, in aliis solus* Quirillus *aut solus* Zenon. *Galesinius asserit in Notationibus,* apud Bedam hæc nomina corrupte legi : *quo tamen citato, et MS. suo, ista scribit :* Romæ beatorum Martyrum Quirilli, Zenonis et Timothei. *Convincitur ille codex MS. Galesinii continuis scatere erroribus, quo facilius certiusque dignosceremus ab aliis, ab eodem Galesinio superadditis proprias secuto conjecturas, si ipse Codex adhuc extaret, atque ad manus nostras veniret, aut aliquod ejus apographum. Habemus in sedecim illustribus codicibus hos tres,* Quirillum, Quindeum *sive* Gindeum, *et* Zenonem *passos esse* Axiopoli *: et* Timotheum *hoc die referri, quod* sacra ejus ossa Epheso sint delata Constantinopolim, *uti inter Prætermissos et in alios dies rejectos observamus.* Romæ *mentionem nusquam invenimus. Interim Galesinium sequitur Ferrarius, omissis Rabano et Notkero, quos alias solebat allegare. Utrum ab his sint diversi Martyres, qui sequenti die referuntur etiam* Axiopoli *passi, ibidem inquirimus. In Martyrologio S. Savini de Levitania, relato in adjunctis Saussayi ad Martyrologium Gallicanum pagina* 1248, *ad diem* VIII *Aprilis ista habentur :* In Axiopoli natale SS. Cyrilli, Quidei et Zenonis, *quo priorum omnium pro Axiopoli suffragia confirmantur. Nudum nomen* S. Quirilli martyris, *insertum est Kalendario antiqui Breviarii MS. quod habemus, ac videtur in usu fuisse ad patres Rheni.*

Passio Axiopoli — B — *non Romæ,* — E — *relati etiam 8 Aprilis.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

APHRODISIO, JOCUNDO ET FIRMO

G. H.

TARSI IN CILICIA.

IX MAJI

C Apographum *Martyrologii Hieronymiani Corbeiense, Parisiis excusum, secundo loco celebrat hos Martyres istis verbis:* Tarso Ciliciæ Afrodisi, Jocundi, Firmi : *sed alia tria apographa, Epternacense, Lucense et Blumianum omittunt duos socios* Jocundum et Firmum *: quod itidem faciunt Notkerus, Rabanus, Auctor Martyrologii sub nomine Bedæ excusi cum MSS. Richenoviensi, Patriciano Neapoli descripto, et alio Reginæ Sueciæ. At sine palæstra refertur* S. Aphrodisius *in MSS. Aquisgranensi, Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi, et Tamlactensi, uti, in Auctario Greveni ad Usuardum, et die præcedenti* VIII *Maji in Martyrologio S. Savini de Levitania, apud Saussayum in adjunctis ad Martyrologium Gallicanum pag.* 1248. F

DE SANCTIS MARTYRIBUS

EPHENICO, CASTO ET POLLIMIO

MEDIOLANI IN INSUBRIA.

IX MAJI

Progredimur *cum apographis Martyrologii Hieronymiani, ex quibus ad diem* VI *Maji protulimus magnam classem athletarum* Mediolani *passorum, et die præcedenti* VIII *hujus dedimus celeberrimum Martyrem* S. Victorem *etiam* Mediolani *coronatum : ei ad hunc diem addimus alterum, cujus antiquissimum Epternacense apographum ita paucis meminit :* Mediolano Ephenici. *In MS. Tamlactensi* Effenicus *refertur. In apographis Lucensi et Corbeiensi duplici, alia prorsus referuntur hoc modo :* Mediolano Apostolorum Joannis, Andreæ *et* Thomæ in basilica ad portam Romanam. *Indicatur hæc Apostolorum festivitas ob horum reliquias in MS. Tamlactensi. Extra hanc portam a S. Ambrosio inventum corpus,* S. Nazarii *Martyris, tradit ad sequentem diem in suo Martyrologio Galesinius. Forte dicta basilica ad eam portam fuit dictis Apostolis dicata, aut aliquæ eorum reliquiæ ibidem olim adservabantur. Loco horum Apostolorum adjungimus*

A *mus* S. Euphenico *alios duos Martyres,* Castum *et* Pollimium *quos exhibent antiqua Mediolanensia Missalia, excusa anno* MDXXII *et anno* MDLX, *et Breviarium itidem Mediolanense excusum anno* MDXXXIX. *Hi enim etsi non censeantur forsan* Mediolani *martyrio coronati, ibidem tamen ut martyres celebrantur. Joannes Petrus Puricellus in monumentis Mediolanensibus Ambrosianæ basilicæ cap.* 19 *allegat MS. Codicem pergamenum Gualvanei Flammæ, quo Sanctorum corpora in ista* D *civitate jacentia recensentur : ubi ista leguntur.* Festum Sanctorum Confessorum et Levitarum Casti et Polimii die nona Maji. Jacent ad S. Victorem. *Et addit Puricellus* ad Cœlum aureum. *De S. Victore et ejus Ecclesiis egimus* VIII *Maji. At qui hic* Confessores *dicuntur, habentur* Martyres *in dictis Missalibus et Breviariis.*

DE SANCTIS TRECENTIS ET DECEM

G.H.

MARTYRIBUS IN PERSIDE.

IX MAJI

Omnia passim Martyrologia Latina celebrant hos Sanctos Martyres in Perside coronatos, et sunt imprimis quatuor apographa Martyrologii Hieronymiani, tum quæ ediderunt Usuardus, Ado, Notkerus, Bellinus cum plerisque et cum optimæ notæ MSS. fastis ac Martyrologio hodierno Romano : B *et hac fere ubique phrasi.* In Perside Sanctorum trecentorum et decem Martyrum. *Auctor Martyrologii sub nomine Bedæ excusi numerum auget ad* quadringentos, *facili librarii lapsu decumanam notam in centenariam convertentis. Simile* σφάλμα *reperimus in aliquo MS. in quo* CCX *Martyres notabantur. Wandelbertus hoc eos versu honorat.*

Ter centum radiant septenis Idibus nou
Martyrio, denique simul decorante Beato.

In MS. Tamlactensi est memoria S. Beati, *de quo infra, et* aliorum CCXIII : *alibi, et* aliorum Martyrum XXIII. *Quo vero tempore et mortis genere compleverint agonem, nullus prodit : et cum plurimæ apud Persas in Christianos motæ fuerint persecutiones, difficile est discernere. Florentinius conjicit oculos in Saporem* E *Regem Persarum, quod plurimi sub eo ob fidem Christi fuerint martyrio coronati.*

DE SANCTO BEATO

G.H.

VINDOCINI IN DIOECESI CARNOTENSI.

IX MAJI

Nonnulla circa S. Beatum *difficilia apparent, ut dubitari possit unicus an plures statuendi sint. Nos clare, quis sensus antiquorum reperiatur, indicabimus. Prima memoria fit in quatuor Martyrologii Hieronymiani vetustis apographis sed ad varios dies, sub finem potissimum in Gallia et Anglia auctis. Ex his antiquissimum est Epternacense, ante mille prope annos exaratum. In quo sub finem ista leguntur :* Et alibi Beati Confessoris : *in aliis tribus, scilicet Corbeiensi, Lucensi et Blumiano, ista habentur,* Natalis S. Beati Confessoris. *At MSS. Richenoviense prope Constantiam in Suevia, Pragense Ecclesiæ Cathedralis, Augustanum S. Udalrici et Parisiense Labbæi, solum* Beati Confessoris *meminerunt, qui in MS. Trevirensi S. Martini dicitur* Beatus Presbyter. *En antiqui cultus illustria vestigia, at nullus locus indicatur. Primus Rabanus in suo Martyrologio ista tradit :* Romæ natale S. Beati Confessoris. *Rabanum descripsit auctor Martyrologii sub nomine Bedæ suppositi, et hunc Galesinius. At MSS. Atrebatense Ecclesiæ Cathedralis, Bruxellense ecclesiæ S. Gudilæ, et Tornacense monasterii S. Martini, ista conjungunt :* Romæ natalis Sanctorum Beati Confessoris et S. Primoli. *In his errorem irrepsisse ex adjuncto* Primolo *qui* Romæ *passus et* S. Beato *immediate præponitur in citatis quatuor Martyrologii Hieronymiani apographis, colligitur ex MS. Epternacensi : ubi inter* Primolum et Beatum *expresse ponitur, et* alibi : *quod idem est ac si diceretur,* non Romæ. *Locus autem ille in veterrimo Martyrologio Reginæ Sueciæ signato num.* 313 *ita indicatur :* In territorio Carnotinæ civitatis castro Vindocino, natalis S. Beati Confessoris. *Eadem inde extracta habet Lucas Holstenius in Animadversis ad Martyrologium Romanum, Usuardus vero :* Castro Vindicino depositio S. Beati Confessoris. *Eadem aut similia habent Bellinus, Grevenus, Molanus, Maurolycus, Felicius, Canisius, Saussayus, cum hodierno Martyrologio Romano.*

Cultus antiquus,

C

non Roma

sed Vindocino tribuendus.

2 *In MS. Adone cœnobii S. Laurentii apud Leodienses additur,* ejus Acta haberi. *Hæc multiplicia habemus, sed primæ notæ ac fidei nulla : quæ autem habemus solo inter se stylo differunt. Quare ea dumtaxat damus quæ putamus aliis antiquiora, a P. Joanne Gamans transcripta ex insigni Passionali pergameno Bodecensis cœnobii, Ordinis Canonicorum Regularium S.* F *Augustini in Westphalia et diœcesi Paderbornensi, collata cum alio codice MS. Ecclesiæ Sancti Salvatoris. Alia, majori aliquantum cultu verborum exornata et ferme in duplum extensa, habemus ex quatuor MSS. codicibus, scilicet quæ ipsi descripsimus ex codice MS. supra indicatæ Reginæ signato num.* 863, *item Parisiis ex MSS. codicibus duobus asservatis apud Patres Fullienses, inter collectanea R. P. Joannis a S. Martino, quorum prius exemplar carebat Prologo; alterum erat in Lectiones novem distinctum, et loco* Beati *præferebat nomen* Siviardi. *Quartum exemplar, nobis submissum fuit Rotomago a R. D. Francisco Pommerajo Religioso Benedictino. His autem quatuor exemplaribus inter se collatis, paraveramus prælo Vitam secundam, eo consilio, quo in Januario ac Februario usi aliquoties, de iis Sanctis, quorum nullam habebamus Vitam auctoritate et antiquitate præcipuam, plures notæ inferioris ac fidei, solo fere stylo differentes dedimus, ut libera lectori maneret electio. Sed quia usu deprehendimus multorum esse judicium, quod parum utiliter multiplicentur ex Vitæ, quarum vel unam legere nimium sit, optantibus ut certiora ac sola primæ fidei Acta in hoc opere proposita haberentur; abstinendum illius editione censuimus, et ad notas referendum si quid in aliis occurreret singulare. Ab alterutra porro Vita desumptæ sunt Lectiones* ex

Acta varia solo stylo diversa plurie reperta

A *ex vetusto MS. Breviario, nobis a P. Joanne Wallon olim Rotomago submissæ : alia item compendia quæ extant tum in Breviario Carnotensi anno* MDCXXXIII *excusa, tum in officiis propriis Ecclesiæ Constantiensis in Suevia, in his ipsis legitur* corpus ejus in castro Vindecino sepulturæ traditum. *Scilicet, ut etiam habet Breviarium Carnotense,* cum in crypta castello Vindecinensi propinqua reliquam vitam transegisset; *et conspirant, quas diximus, Vitæ omnes.*

Parochia, 3 *Esse in diœcesi Carnotensi et Decanatu Vindocinensi pagum et parochiam* S. Beati, *spectantem ad patrocinium Abbatis Vindocinensis, testatur Registrum beneficiorum diœcesis Carnotensis excusum anno* MDCXLVIII. *Est autem ibidem Abbatia, sanctissimæ Trinitati dicata, Ordinis S. Benedicti, in qua* asservari *Reliquiæ.* brachium S. Beati argento inclusum, *indicavit nobis ante laudatus Pommerajus Benedictinus. Et hæc omnia confirmant* S. Beatum *in dicta diœcesi Carnotensi et viciniis urbis* Vindocini, *vulgo* Vendosme, *vitam pie peractam sancto fine conclusisse, et ibidem antiquam venerationem obtinuisse.*

Quo seculo floruerit ? 4 *At modo quo ibidem tempore floruerit indagandum. Acta infra danda habent inter alios viros Apostolicos a S. Petro Apostolo electum, instructum et in* B *Gallias missum fuisse. Interim memoratus Pommerajus, cum illa ad nos mitteret Acta, in litteris adjunctis indicat, se arbitrari floruisse quarto aut quinto Christi seculo. Profecto aliquis scrupulus injicitur ex lectionibus Breviarii Carnotensis, quod in eis nulla mentio fiat aut urbis Romanæ, aut S. Petri, aut Pontificum Romanorum, cum ex hac missione S. Beati per S. Petrum facta accedere possit summa dictæ diœcesi dignitas excellentiaque. In Breviario Constantiensi traditur* missus a Romano Pontifice in Galliam, disseminandi Evangelii causa. *Quid ergo dicendum ad dicta Acta? Forte viderentur alicui scripta ex picturis ad honorem* S. Beati *formatis, in quibus indicantur missio ab aliquo Pontifice facta, appictis clavibus potestatem solvendi et ligandi significantibus, et mox ex solo antiquitatis amore, quo passim homines flagrant in promovendis fidei susceptæ primordiis, præsumpserit aliquis illum Pontificem fuisse S. Petrum Apostolum. Consule Franciscum Bosquetum, qui similia tradit in libro historiarum Ecclesiæ Gallicanæ : quorum aliqua insinuavimus* XXII *Martii, ad Vitam S. Pauli Episcopi Narbonensis. Nos ista eruditis apud Carnotenses et Vindocinenses viris ulterius discutienda relinquimus.*

C 5 *Alterum, et forte magis dubium, adscriptum est* S. Beato, *quasi non minus illi atque S. Georgio fuerit* *et qualis illi cum dracone pugna.* *pugnandum cum Dracone aut ingenti aliquo serpente, quem debuerit ex antro seu crypta pellere. S. Georgii Acta elucidavimus ad diem* XXIII *Aprilis, et* § III *late ostendimus pugnam illi affictam occasione imaginum, quæ simili modo exprimebant victoriam illius, idololatria destructa reportatam de diabolo infernali dracone : quod et hic videtur posse credi, et ideo de serpente aut dracone nihil tradi in excusis Lectionibus, imo et in antiquo Lectionario MS. uti infra ad priora Acta annotamus.*

Alius S. Beatus apud Treviros. 6 *Prope Confluentiam urbem ditionis Trevirensis, ubi Mosella in Rhenum delabitur, esse* montem S. Beati, ubi Carthusiani habitant, *reperimus annotatum ad miracula* S. Servatii *die* XIII *Maji num.* 34, *cujus delatum eo corpus dicitur,* quasi salutans *dictum* Beatum, tertio se inclinavisse. *Colitur* XII *Maji, S. Modoaldus Archiepiscopus Trevirensis, cujus corpus est anno* MCVII *ad monasterium Helmwardenhusen translatum,* una cum dente et parte costæ S. Beati Confessoris, Treviris obtentis a duabus Deo devotis feminis, in ecclesia B. Mariæ inclusis, *uti ibidem in Historia Translationis num.* 16 *legitur. Joannes Enen et Joannes Scheckmannus in Epitome seu Medulla Gestorum Trevirensium anno* MDXVII *excusa pag.* 57, *referunt sacras Reliquias monasterii S. Mariæ ad Martyres juxta littus Mosellæ, et inter alia ista habent :* D AUCTORE G. H. Digitus S. Beati Confessoris, qui et corpore hic pausat. *Verum* Confluentiæ apud Carthusianos esse sepultum, *indicatur in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso, item apud Canisium, Molanum aliosque : sed ad diem* XXVI *Julii : eumque cum fratre suo* Bantone *vixisse in Vogeso, indicatur in Vita S. Magnerici Episcopi Trevirorum* XXV *Julii. Consule Broweri Annales Trevirenses libro 7 num.* 32 *: et ex his omnibus confice Confluentinum istum* Beatum, *ab illo Vindocinensi diversum esse.*

VITA

Ex MSS. Bodecensi et Ultrajectino.

In diebus illis, quando Provinciæ plurimæ bellicis studiis inserviebant, Aquitania simul ac tota Germania publicis erroribus insudabat, et tota gentilium numerositas idolorum vanitate subjacebat; factum est per divinæ reparationis providentiam, ut ad revocandos populos a sua dementia, plurimi athletæ, armati pietate et fide, a S. Petro Apostolo ab urbe Roma in omnes fines orbis terræ dirigerentur : E qui seminario doctrinæ Dei Gentes vocarent ad gratiam, quatenus de credentium turba quotidie accrescens Christi persultaret Ecclesia. Inter quos extitit vir Dei, Beatus nomine et opere, magnus et præstans religione, genere nobilis, sed nobilior atque sublimior fide; forma decorus, sapientia præditus, opibus locuples, sed gratia Dei prædives. Hic non duplici corde sed supplici veniens ad conversionem, substantiam suam ex parte pauperibus tribuit, ex parte Ecclesiæ ac fratribus divisit, et nihil sibi præter simplex indumentum retinuit, timens illud Ananiæ et Saphiræ exemplum vel supplicium, maxime illud quod Dominus in Evangelio ait : Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non poterit meus esse discipulus. Sic ergo mundo nudus et expeditus, Christi vero armis et virtutibus indutus, a B. Petro ad prædicationem missus, peregrinationem in Galliam *a* traditur suscepisse lætus; ut qui inter notos venerabatur maximus, inter ignotos putaretur mendicus; illud in se recognoscens, quod Dominus pauperibus atque humilibus suis repromittit, dicens : Beati pauperes spiritu quoniam ipsi possidebunt terram.

Inter alios viros Apostolicos — *S. Beatus rebus suis in pauperes distributis,* — Luc. 14, 33 — a — *in Gallia prædicat:* — Matth. 5, 3 — F

2 Arrepto itaque prædicationis itinere, non defuit ei verbum veritatis in semine, nec fructus in operatione, nec messis in retributione. Nam ad quascumque gentes venit prædicando verbum Dei conversionis eorum plurimum meruit a Domino percipere fructum. *b* Signis vero et virtutibus in omnibus erat clarificatus, ut quoscumque morbidos aut languidos attrectaret *c* ejus medicabilis dextera, salutem ac sanitatem illis conferret ex divina misericordia. Nec mirum, tantæ enim erat continentiæ, innocentiæ atque munditiæ, ut non ei videretur esse absonum, quod in Psalmo quotidie ruminabat canticum, Innocens manibus et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam. Jam enim carne præmortua, mente indesinenter desiderabat cœlestia; orationumque carmina sine cessatione personabant ejus labia. Nec minus operabatur servile opus manibus, ut haberet unde tribueret necessitatem patientibus, præbens exemplum ceteris, ut non recusent quotidianum opus laboris. Perficiebat manibus opus in junco, nec minuebat opus oris in Psalmo : texebat fiscellas, et pro victu quotidiano commutans illas, imitabatur antiquorum monachorum exempla, et Apostoli præceptum observabat cum diligentia, qui ut

b — c — Ps. 23, 4 — *laborat manibus:*

A ut pigros et desides excitaret, Qui non laborat, ait, non manducet.

Thess. 3, 8

plurimos convertit ad fidem:

3 Ardebat ei fides in pectore, et religionis dignitas coruscabat in facie. Regenerabat per lavacrum turbas, et ab errore gentilitatis removebat ingentes catervas. Nam per ejus precationem et divinam inspirationem, ipsi adoratores idolorum destruebant templa simulacrorum et profanabant ritum sacrificiorum suorum, confitentes atque observare cupientes veram religionem Christianorum. Ubicumque enim vir Domini S. Beatus Presbyter manebat, nullo modo diu latere poterat, quia lumen super candelabrum positum erat: siquidem pro quotidianis ejus virtutibus summo honore venerabatur ac amabatur ab omnibus. Si quando vero concedebat parum oculis somnum, defessa membra projiciebat super humum et solum cilicium: de cibo autem et potu non est necesse dicendum, cum tantæ fuerit abstinentiæ, ut multi etiam post mortem ejus continentiæ sumentes exemplum, virtutum suarum ac signorum consequerentur effectum. Unum Comitem *d* parvulum habebat S. Beatus in consortio secum, cui strenuo atque continuo impendebat servitium, adeo ut calceamenta ei sæpe detraheret et dilectionem puræ ac sinceræ caritatis ipsi impenderet; cibum jejuno procuraret, et jejunium suum infatigabiliter per triduum protraheret nec tamen severior inde maneret.

parcus in somno et victu:

d

B

Namnetibus multum proficit: *e*

4 Cumque tam glorioso bonorum operum fructu per innumeras discurreret provincias, divertit in civitatem *e* Namnetum, sitam supra Ligerim fluvium, ubi a paucis Christianis exceptus est hospitio et honoratus more peregrino. Commoratus ibidem tempore parvo, succendebat corda cunctorum ex divino eloquio: loquebatur enim et exhortabatur omnes audientes de Patriarcharum principatu, de Prophetarum sacrato numero, de Apostolorum choro, de Martyrum exercitu glorioso, de Confessorum præmio, de claritate Virginum, inter quas B. Maria Dei genitrix obtinet principatum. Instruebat itaque animos fidelium, proponens eis exempla Sanctorum omnium, accendens corda eorum ad consortium supercœlestium virtutum, concludens sermonem ultimum de novem ordinibus Angelorum et de beatitudine animarum sanctarum, super quos regnat solus Christus, qui est Sanctorum Sanctus, C cui est cum Patre et Spiritu sancto honor et gloria in secula seculorum. Amen. Post hæc cum plurimos ibidem haberet solidatos ad Dei cultum, per quos sanctæ Ecclesiæ confirmaretur religionis institutum; cœpit inquirere ab omnibus secretiorem ac remotiorem ab hominibus locum, ubi sola contemplatione pasceretur divina. Cumque curiose a navigantibus investigaret hujusmodi negotium, audivit a naucleris de Vendonense oppido carum sibi nuntium, esse videlicet cavernam excisam in lapide remotiore quodam, non longe *f* a castro Ledo, ad radices montis, desuper nemore contecto. At ille cum humilitate supplicavit nauclero, ut facultas ei daretur pertransire cum eis. Qui cum posceret ab eo naulum seu viaticum, ille protulit Sacramentorum libellum, unde divinum solebat celebrare ministerium, quando Domino sacrosanctum immolabat sacrificium. Quem nauclerus cum cognovisset nihil amplius nisi solum indumentum habere, noluit ab eo aliquid accipere.

et audito prope Vindocinum esse antrum idoneum sibi, *f*

5 Ascendentes ergo navim, ita dirigente Domino prosperum cursum habebant, ut dicerent inter se mutuo nautæ, se numquam tam prospere navigasse. Aspirabat enim eis tenuis aura, undaque famulabatur placida, unde una omnes qui in navi erant Deo gratias referebant, dicentes, Nunc certe cognoscimus, hunc Dei vere esse servum, cui aqua divinitus præbet famulatum, nec non et flamina ventorum D subsidii præbent adminiculum. Sic ergo Sanctus Domini Beatus, beatum gerens semper animum, prospero itinere, mediante Domino, optatum pervenit ad locum. Videns itaque speluncam in lapide cavato, remotam ab omni lucis consortio, silvarum densitate contectam, gaudebat nimis super ipsam. Tradunt autem hoc de eodem loco commanentes haud procul ab inde homines, serpentem ibi miræ magnitudinis aliquando habitaculum illud possedisse, qui in eadem regione magnum excidium, tam in hominibus quam in jumentis, fertur perpetrasse: quem vir Domini, divino fretus auxilio, cum exterminasset, atque locum illum a sordibus illius ac fœtoribus emundasset, quasi in ergastulo sese retrusit in antrum, propter Dominum et propter regnum cœlorum; ut impleret, illud Propheticum, Habitavit in excelsis petræ firmissimæ, ponens in sublimitate montis nidum suum et cum bestiis cubile suum: et iterum alius Propheta dicit: Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas ejus: Regem in decore suo videbit. Radicibus herbarum sustentabat corpus: et si quando sumebat E panem aridum, summum dicebat esse convivium.

eo navigat,

serpenteque amoto ibi solitarius degit

Is. 33, 16

6 In hoc ergo loco, vir Domini asperam et districtam vitam ducendo permansit, et usque ad decrepitam ætatem conscendit, signis divinis atque virtutibus honoratus, donec ab ipsius Domini vocatione clementer est visitatus *h*. Tunc felix illa anima, ad cœlorum gloriose transmigravit regna, et in eodem specu, sanctum ejus corpusculum a religiosis viris honorifice est sepultum: ut ipsa caverna, quem habuerat hospitem vivum, haberet et defunctum, et fieret salus plurimorum languentium *i*.

ac sancte obit. *h*

i

7 Post hæc peracto longo spatio, Aleffia quædam femina, ab infantia Christo consecrata, nobili fulgens ex genere, nobilior manens præclara virginitate, religionis suæ famam longe lateque habebat dispersam. Hæc dum suppleret vitæ terminum, suis familiaribus hoc edidit præceptum, ut sepelirent suum corpusculum juxta Beatum Presbyterum: ut uno in loco honorifice servarentur in tumulo, quos unius fidei religio socios fecerat in cœlo. Ex *k* eo igitur tempore, Deo omnipotente mediante, quotidie ibidem in populo signa et miracula fiunt sine numero, sanitatem recipientibus infirmis, consolationem oppressis, et omnimodam salutem fidelibus universis, per Christum Dominum nostrum, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen. F

ibidem sepelitur Aleffia Virgo.

k

ANNOTATA.

a *Alia Vita,* Aquitaniæ partibus divertit.

b *MS. Ultraject. interponit:* Et de hoc magis lætabatur Sanctus, quod nec peram secum habebat in usibus. Signis vero etc.

c *Idem MS.* consequens erat virtus continuata.

d *Breviarium vetus* Ilam *appellatum ait.*

e *Lectionarium Pariense habet* civitatem Cenomannicam: *ubi melius alia* Namneticam.

f *Ita MS. Ultraject. at Bodecense* Leolaco. *Alia vita* super ipsum Ledi alveum decurrentis. *Est autem* Ledius, *teste Papiro Massono de fluminibus Galliæ, idem qui olim verosimiter* Loid *vernacule dictus, nunc vulgi abusu appellatur et scribitur communi cum Ligeri nomine* Loir, *Vendocinum præterfluens. Hic supra Andegavim Sartæ junctus, mox in Meduanam, deinde in Ligerim influit: unde apparet navigationis, hic obscurius indicatæ, ratio.*

g *Breviarium vetus, post narratam draconis expulsionem, hæc subjungit.* Ante hoc tempus paucos paganos ab Jaci idoli cultu converterat: sed ubi ejus miraculi increbuit fama, cœpit apud Vindocinates in pretio

A pretio haberi, et ejus doctrina majoris fieri. Frequenter adibat urbem ut Christum Dominum doceret; magis movebat sanctimonia quam sermonis magnificentia. A fidelibus nihil acceptabat: sed herbis et radicibus victitabat: post triduum quandoque tantum illos cibos sumebat. In diebus solennibus solum, si qui fideles offerrent, panem accipiebat, eumque in summis deliciis habens manducabat. Vinum nullum attingebat, nisi si quando sacrosancta mysteria usurparet: nullum potum præter aquam noverat. Insomnes noctes ducebat in cinere et cilicio. *Quæ autem hic de vitæ asperitate exaggerantur, ex Vita alia sumpta sunt.*

h *Idem Breviarium conformiter ad sensum alterius Vitæ:* Antequam moreretur levissima febre correptus est, qua vires ejus paulatim minuente, de lectulo, ubi in principio morbi fuerat compositus, in cinerem et cilicium dimisit se: ubi inter Angelicas cœlestis militiæ turmas, quæ et auditæ et visæ sunt de cœlo descendere, animam placidissime efflavit septimo Idus Majas.

i *Ibidem additur ex eadem Vita,* ubi virtutes ex eo tempore succrescere et miracula coruscare cœperunt: quorum fama cum longe dimanasset, plurimi ex di-

B versis locis convenerunt, ubi sanitatem quam quærebant recuperarunt.

k *Ibidem,* Sancta Alesia, Virgo Deo dicata et signis inclyta.

l *MS. Ultrajectinum sub finem iste habet:* Et suppleretur de hoc dictum Apostoli, Honorabile connubium et immaculatus thorus. Non enim unus ex se: sed per amborum merita, mediante Domino, quotidie ibi fulgurant signa sine numero: sed maxime credendum est pro honore S. Beati, qui peregrinam pro amore Domini finivit vitam in seculo, præstante Domino nostro *etc.*

APPENDIX

De veneratione S. Beati apud Helvetios: et num alius Beatus fidem Christi illis annuntiarit.

Aliqua Vita S. Beati publicata anno 1511.

Georgius *Carnefelt Carthusianus Coloniensis lib.* 4 *de Vitis Eremitarum cap.* 1 *proponit* S. Beatum virum Apostolicum, *et ista scribit:* Incidi in Vitam hujus Sancti, quæ antiquum refert characterem, et a Daniele Agricola fuit publicata anno Domini MDXI Ba-

C sileæ. Ex hac breviter narrabo. Prædicante S. Barnaba in Scotiæ Britanniæque partibus, Suetonius adolescens Christo credit, et baptizatus vocatur Beatus: deinde Romam venit, et a S. Petro Apostolo mittitur ad Helvetios convertendos. Fecit ille opus suum annis aliquot strenue, et post amore solitariæ vitæ inflammatus, in eremum secessit; draconem interfecit, obiitque feliciter anno Christi CXII, circiter ætatis XC. Et puto eumdem esse, de quo Martyrologium Romanum IX Maji, Molanus, Canisius, aliique. *Et in margine collocantur ista verba:* In castro Vindecino depositio S. Beati Confessoris. *Hanc Vitam, opera Joannis Grothausen Societatis Jesu Presbyteri, ex Carthusia Coloniensi descriptam obtinuimus, ac primo omnium incepimus ad prælum parare, dein alia Acta, de quibus supra egimus, cœpimus lustrare; ac mox veriti fuimus aliquid fraudis subesse, quod nonnullis additis et mutatis eadem res narraretur. Collegimus ergo omnia monumenta antiquitatum, et nusquam ante annum millesimum et quinquagesimum reperimus aliquod vestigium Apostolatus* S. Beati *apud Helvetios. Tandem vero incidimus in luculentos Rerum Germanicarum commentarios, anno* MDXXXI *in lucem emissos ac dein recusos, industria Beati Rhenani, anno* MCCCCLXXXV *Selestadii nati et anno* MDXLVII *Argentorati defuncti. Hic*

D *pro suo Patrono, cujus nomen gerebat, solicitus, lib.* 3 *pag.* 161 *prioris editionis anni* 1531, *aut pag.* 172 *posterioris editionis anni* 1551 *hanc observationem notatu dignam adfert:* Quidam superioribus annis, quem adhuc audio superesse, Beatum, anachoretam Helveticum, ut vulgus prædicat, Suetonium fuisse vocatum affinxit, illius vitam describens, et socium habuisse, cui nomen esset Achatæ. Adii hominem, quæsiturus undenam illud assereret: putabam enim hæc illum absque auctore non dicere. Sed audi impudentiam. Propterea, inquit, addidi Suetonium fuisse vocatum, quod legerem e Suedia prodiisse: et quia Æneæ Virgiliano fidus Achates semper adhæsit, ideo sodalem illius hoc nomine donavi, alioqui anonymum futurum. Et tamen hæc historia, si ita vocare libet, non solum picta est in templis ac scripta, sed etiam typis excusa. *Hæc Beatus Rhenanus. Interea dicta Vita a Daniele Agricola vulgata fidem obtinuit apud posteros, ac primo quem auctor dixerat Rhenano* e Suedia prodiisse, *in Vita asserit* adolescentem nomine Suetonium a S. Barnaba conversum et in baptismo Beatum appellatum; *cum dictus Barnabas* Anglorum Scoticasque provincias peragraret. *Et forsan auctor rogatus, quare eum, quem alii* civem Romanum *dixerunt, scripserit* in Anglia, *cujus tunc necdum nata appellatio erat, aut* Scotia conversum et baptizatum a

E S. Barnaba; *respondisset, ut sub initium aliquid diversum diceret ab aliis auctoribus, quos describebat: deinde S. Lucium Rhetiarum Vicinarum Apostolum e Britannia venisse: et assumptum Barnabam, quod S. Aristobulus (cujus Acta dedimus* XV *Martii) dicatur frater S. Barnabæ, et Evangelium in Britannia promulgasse. Quasi vero inde sequeretur S. Barnabam etiam in Britanniam profectum fuisse.*

AUCTORE G. H.

cujus auctor fassus est finxisse nomen ejus prius Suetonium

et socii Achatem,

quidni etiam finxerit in Anglia aut Scotia a S. Barnaba conversum?

2 *Dempsterus lib.* 2 *Historiæ Ecclesiasticæ gentis Scotorum cap.* 159 *eum* Scotum *facit, et non* Suetonium *sed* Setonium *appellatum, quod extet adhuc nobilissimum et excellentissimum Setoniorum stemma. Verum cujus fidei sit in rebus suis Scoticis Dempsterus, notum est viris eruditis. Unum miramur, quod non protulerit aliquos ab eo conscriptos libros, ut passim de aliis Scotis fingit. Dempsterum rejicit Michael Alfordus in Annalibus Ecclesiæ Britanniæ ad an.* 59 *num.* 10, 11 *et* 12, *asseritque* Suetonium, nobilis viri filium in Britannia, conversum ad fidem a primis hujus insulæ prædicatoribus, et post baptisma Beatum dictum, Romamque ad S. Petrum missum: *ac primo citatur Rhenanus, sed ab ipso non lectus, quia plane contrarium ab eo dici verba ejus relata indicant. Alii quorum verba*

F *Alfordus profert, sunt Henricus Pantaleon et Petrus Merseus Cratepolius, sed hi* Romæ baptizatum *tradunt, et sunt auctores recentiores, et Pantaleon homo acatholicus edidit Prosopographiam Heroum anno* MDLXV, *in cujus prima parte pag.* 114 *de* S. Beato *agit: Cratepolius suum libellum de Sanctis Germaniæ conscripsit anno* MDXCI. *Alius est Franciscus Guillimanus de Rebus Helvetiorum editus anno* MDXCVIII, *qui lib.* 1 *cap.* 15 *arbitratur* a S. Petro in Britanniam profecto conversum Suetonium, ejusque socium Achatem, et in Helvetiam missos. *Nihilo magis ad fidem faciendam conducunt Joannes Stumpfius lib.* 7 *Rerum Helveticarum cap.* 122. *Eisengrenius centuria* 2 *par.* 5, *distinct.* 2, *et Georgius Wicelius lib.* 5 *cap.* 38, *qui scripserunt post annum* MDL *aut etiam* MDLX, *et unus ex alio sua sumpserunt, quæ tandem omnia in Vitam S. Beati a Daniele Agricola vulgatam resolvuntur: unde etiam potissimum Vitam S. Beati Germanice scriptum in Helvetia sacra anno* MDCXLVIII *edita desumpsit Henricus Murerus, qui etiam* Suetonium *primo appellatum asserit, ac seorsim Vitam adjungit* Achatis, *quem etiam* sanctum Anachoretam et Confessorem *vocat, sed mallet eos* Romæ aut Mediolani a S. Barnaba instructos. *Verum qualia sunt, sufficiebant, ut in Martyrologio*

Dempsterus mallet Setonium dictum,

alii aut ab aliis in Britannia

aut Romæ baptizatum.

AUCTORE G. H.

A *Martyrologio Anglicano Joannis Wilsoni nomen* S. Beati, *quia alius deerat, collocaretur ad hunc* IX *Maji, ubi dicitur a S. Lino Pontifice Sacerdos consecratus. Sed eheu! satis est: progrediamur ad reliqua Sancto huic afficta.*

in Actis omnibus dicuntur eadem de eleemosynis, indumento,

3 *In aliis supra allatis Actis dicitur Roma in Gallias mittendus distribuisse possessiones suas in pauperes et ecclesias, hoc tradit Agricola eum fecisse in Anglia aut Scotia, antequam inde discederet Romam ad S. Petrum. Laudamus prudentiam scriptoris, quod memor fuerit sui figmenti. Imo quia in aliis Actis dicitur* simplex indumentum retinuisse; *addit Agricola* omnibus denudatum præter cilicium ad nudum corpus, simplumque ac vile desuper retinuisse indumentum. *Dein dicitur a S. Petro instructus, post alios Ordines susceptos Sacerdos ordinatus, verbum Dei miraculis confirmasse, atque humilis in oculis suis multos convertisse.*

et fiscellis contextis:

Quæ ultima in Galliis patrata in Actis aliis traduntur, cum in illas missus esset, sed loco Galliarum et maxime Aquitaniæ, collocantur Helvetiæ, et dein eadem ubique traduntur, scilicet eum e sententia Pauli, Qui non laborat, non manducet, e labore manuum victitasse, et fiscellas scirpeas contexuisse: et quia in prioribus dicitur venisse ad Namneticam urbem, super fluvium Ligerim sitam, ingeniose asseritur apud Agricolam, ad vallem Interlacensem in superioribus Helvetiorum finibus divertisse ad flumen Acrum, *unde ingeniose alii interpretantur* vallem *illam* Interlacensem *esse inter Arobam et Russam, ubi pagus* Windisch *situs est, olim* Vindonissa urbs Episcopalis, *unde Sedes Constantiam translata fuit. Ulterius tradunt hanc* Vindonissam *in Martyrologiis dici* castrum Vindocinum. *An etiam possent adjungere situm* in territorio civitatis Carnotenæ, *in qua urbs Gallis* Vendome *dicitur? Martyrologus Anglicanus ita incipit:* At Vendome in Helvetia the deposition of S. Beatus Confessour. *Sed quis talem inscitiam non respueret?*

at loco Vindocini Vindonissa.

ejusque primus Episcopus, nuper traditus est.

4 *In Chronico Episcopatus Constantiensis ad annum usque* MDCVII *deducto, et a Joanne Pistorio edito, primus Vindonissæ Episcopus constituitur* S. Beatus, *et secuti sunt Bucelinus, parte* 1 *Germaniæ sacræ anno* MDCLV *excusæ, et Jacobus Merck in Chronico Episcoporum Constantiensium Germanice anno* MDCXXVII *edito. Verum nulla dignitatis Episcopalis ipsi collatæ mentio habetur in ullis Actis, etiam ab Agricola editis. Gaspar autem Bruschius, in Episcopis Germaniæ anno* MDXLIX *excusis, hos solum Episcopos Vindonissenses enumerat:* Paternum, Landonem, Maxentium, Bubulcum, Grammatium, *et* Maximum *seu* Maximinum, *qui primus Constantiensis Episcopus habetur. Habemus Breviaria*

C

D *Ecclesiæ Constantiensis, jussu Christophori Episcopi recognita, et Lugduni anno* MDLXI *excusa, et denuo auctoritate Marii Sitici Episcopi et S. R. E. Cardinalis recognita ac Dilingæ anno* MDLXXV *recusa, sed absque omni* S. Beati *notitia. Verum in Officiis propriis ejusdem Ecclesiæ Constantiensis, ab aliquot annis excusis, celebratur æque atque in Carnotensi Breviario sub ritu Confessoris non Pontificis et Antiphona assignatur,* Simulabo eum, *et Oratio pro Constantiensibus prima de Communi,* Deus qui nos S. Beati Confessoris *etc. at pro Carnotensi secunda de Communi,* Adesto Domine supplicationibus.

eadem de vita anachoretica,

5 *Sed hisce rejectis progrediamur ad reliqua S. Beati Acta, in quibus dicitur anhelasse ad vitam anachoreticam, et cum non haberet nisi librum* Sacramentorum, quo inter sacrificandum uteretur, benigne a nauta susceptus et gratis trajectus, cum summa tranquillitate et nautæ admiratione. *Hæc omnibus Actis communia sunt. Ast in prioribus Actis et Martyrologiis dicitur* navigasse ab urbe Namnetensi per Ligerim, *eoque relicto venisse* Vendocinum Castrum diœcesis Carnotensis, *supra* Ledum *fluvium. Apud Agricolam vero dicitur,* trans lacum navigasse usque ad montis radicem, *ac dein quæ paucioribus de ingenti serpente aut dracone in prioribus Actis indicantur, latissime describuntur apud Agricolam: et volutus Draconis per aerem in imagine apud Murerum exprimitur: quo symbolo nihil aliud innui, quam idololatriam cum dæmone devictam, supra ostendimus.* In antro S. Beatum in magna abstinentia et herbis agrestibus, et pane arido victitasse, ac demum in senectute bona sancte obiisse, et in sua crypta sepultum claruisse miraculis, *omnia Acta habent. Apud Agricolam ab Achate socio suo, cui id commendarat, sepulturæ traditus asseritur. Ab aliis* annus obitus *assignatur* centesimus decimus et locus habitationis et sepulturæ non procul a lacu Thunensi sub oppido Under-Seven: *ubi* cella S. Beati *dicitur esse, ubi et* puer ab alto lapsus et gravi contritione læsus *traditur apud Agricolam* anno MDXI sanatus.

sed locis mutatis

E

item de dracone pulso

abstinentia et obitu dicuntur.

Reliquiæ Lucernæ et alibi,

6 *Addit Murerus* aliqua S. Beati ossa, quod hæresis istic prævaleret, inde anno MDLIV Lucernam fuisse translata. *Bucelinus in Sacrario Benedictino ad hunc* IX *Maji, scribit* brachium S. Beati Helvetiorum Apostoli in Einsidlen *esse. Quidni omnes istæ Reliquiæ* Vindocino, *vulgo* Vendome, *aut Treviris translatæ, dederint occasionem tertii hujus S. Beati comminiscendi? nos hæc cum omni reverentia ad ulteriorem et securiorem notitiam discutienda proponimus, nihil detractum Helvetiis volentes, si aliquem sibi* Beatum *Apostolum aliunde certius probare possint.*

cujus sint Beati?

F

DE S. GREGORIO THEOLOGO

D. P.

ARCHIEPISCOPO CONSTANTINOPOLITANO

NAZIANZI IN CAPPADOCIA.

§. I Vita ab ipsomet scripta, alia a Cæsare Baronio collecta: alia ab aliis edita: cultus apud Græcos et Latinos.

AN. CCCXCI

Ante ipsius Carmen de Vita sua prosa redditum,

E*ffulsit seculo Christi quarto clarissimum totius Ecclesiæ sidus,* S. Gregorius, *ob singularem rerum divinarum doctrinam cognomento* Theologus, *qui nono ante mortem anno, ut maledicorum ora obstrueret, de sua ipsius vita prolixum et egregium Carmen scripsit. Hoc dum non solum Latine reddere, sed simili etiam metro adstringere voluerunt interpretes, primum ea amiserunt unde præcipua laus interpreti nascitur, claritatem scilicet et nativæ expressionis germanitatem; nec tamen consequi potuerunt, ut saltem Poetæ viderentur. Quare cum scriptio ista plerorumque eorum, quæ post de Gregorio scripta sunt, basis sit ac fundamentum; omnino curandum nobis duximus, novam ejus paraphrasin: quam liberiori deductam stylo, daremus primo loco, nisi animadvertissemus, in isto Poemate multa omitti, multa obiter dumtaxat attingi, quæ ad plenam Vitæ historiam, tum ex aliis ejus scriptis tum ex antiquorum auctorum monumentis addi poterant. Hujusmodi igitur collectionem aliis omnibus præmittendam judicantes, cogitabamus eam per nos ipsos conficere, illo plane stylo ac modo quo compilavimus Acta S. Athanasii Archiepiscopi Alexandrini,*

A drini, ad diem secundum hujus mensis Maji edita, sed hoc cogitantibus oblata opportune est a Reverendis Patribus Congregationis Romanæ Oratorii Vita S. Gregorii Nazianzeni per Cæsarem Baronium, postea S. R. E. Cardinalem, ex ejus operibus summa cura et diligentia concinnata. Quam oblationem ubi gratissimo animo acceptavimus; exemplar eleganter descriptum cum archetypo autographo Baronii exacte contulit Petrus Possinus, Societatis Jesu vir eruditissimus, et nostrorum studiorum fautor singularis. Baronius in Epilogo asserit sincerissimam veritatem, quam unice profitetur, esse in hoc suo scripto ejusmodi, ut vix alicui in eo concedat, ipsumque S. Gregorio offert ut primitias lucubrationum suarum. Dedicarat autem Gregorio XIII Pontifici Maximo, occasione magnifici sacelli, quod is in Ecclesia Vaticana S. Gregorio Nazianzeno erexerat, et sacri hujus Corporis thesauro locupletarat.

datur Vita a Baronio e Sancti scriptis collecta,

2 Quare opusculum hoc suum typis non vulgarit Baronius, in causa fuisse videntur varia impedimenta: quorum primum colligo ex ipsis Annalibus ad an. 389, num. 22, ubi hanc scriptionem appellat res Gregorii Nazianzeni in prima editione productas; additque prætermissum, quod plane ignorabat ab eo conditum B testamentum. Dum ad hoc comparandum et prælo aptandum, animum Baronius adjicit, memoratus Gregorius XIII de Martyrologio Romano reformando serio cogitavit, eamque provinciam viris doctissimis demandavit: quam, impellente potissimum Guilelmo Cardinale Sirleto, Baronius suscepit, perfecitque, quoad ipsum auctoritate jussuque ejusdem Pontificis editum est præposito Brevi Apostolico signato XIV Januarii, anno MDLXXXIV, Pontificatus XII. Idem deinde, S. Philippo Nerio jubente, accuratissimis notationibus illustravit, Summoque Pontifici Sixto V dicavit. Inter hosce labores cura perficiendi Vitam S. Gregorii Nazianzeni seposita fuerat, et quod Gregorius XIII, cui inscripserat, esset vita functus, visa est seponenda et inserenda Annalibus Ecclesiasticis, quorum tomum primum eidem Sixto V auctor inscripsit. Ex hac autem Vita S. Gregorii Nazianzeni jam ante exarata constabit, quam verum fuerit, quod idem Baronius in Dedicatione Martyrologii, eidem Sixto V scripsit, se tunc magnam ætatis partem contrivisse, non solum in pervulgatis historicis legendis, sed sanctorum Patrum scriptis et monumentis pervolvendis et perscrutandis. Et vero nisi hoc fecisset, quomodo potuisset inserere Martyrologio tot præclaros heroas, qui contra Arianos C aliosque hæreticos decertarant; quorum illustre nomen latebat, eratque sacra memoria e tenebris ad claram lucem proferenda. Admirare lector accuratam Baronii doctrinam in hac Vita elucescentem, quam more nostro interpolamus Annotatis nostris, illustramus synopsi marginali, et in capita numerosque distinguimus. Post hanc vero damus novam paraphrasin prædicti Carminis, cui non erit opus addere operosas Annotationes; cum ea fere omnia quæ discussione vel illustratione egerent, illustrata discussaque habeantur ad Vitam.

hactenus inedita ob varia impedimenta,

3 Lubet autem hoc loco indicare aliquot præcipuos Sanctos, dicto Martyrologio Romano inscriptos, quorum in hac Vita fit mentio, quibuscum vixit S. Gregorius, eorum sanctitate excitatus ad virtutis studium, aut ipse eis factus ad illam magister. Primi omnium se offerunt ejus sanctissimi parentes, scilicet S. Gregorius Episcopus Nazianzenus, et S. Nonna: quorum ille ad ipsas Kalendas Januarii a nobis præpositus, ista ad diem V Augusti recolenda. Qui patrem baptizavit ac postea Episcopum consecravit, fuit S. Leontius, Episcopus Cæsareensis in Cappadocia, XIII Januarii relatus. Proximi censendi S. Cæsarius frater, et S. Gorgonia soror: fratri dicatus XXV Februarii, et sorori IX Decembris. Post hos consanguineos primus est S. Basilius, a studiis Athenensibus usque ad obitum intimus Gregorii amicus: adeo ut pars magna rerum ab illo gestarum inter Acta S. Gregorii sit memoranda, uti hujus res miscentur in illius Vita, ad diem XIV Junii edenda. Accedunt S. Basilii frater S. Gregorius Episcopus Nyssenus, et soror S. Macrina Virgo, quibus dicati sunt dies IX Martii et XIX Julii. Alii sunt SS. Paulus et Evagrius Episcopi Constantinopolitani, quorum ille sub Constantio Imperatore Arianorum insidiis crudeliter fuit strangulatus VII Junii, iste sub Valente exul migravit VI Martii. S. Athanasius Episcopus Alexandrinus II Maji, quem oratione sua honoravit. S. Eupsycius Martyr Cæsareæ in Cappadocia sub Juliano, IX Aprilis. S. Eusebius Episcopus Vercellensis sub Constantio exul, I Augusti. S. Eusebius Episcopus Samosatensis sub Valente exul, a S. Gregorio confortatus, XXI Junii. S. Amphilochius Episcopus Iconiensis, illius in eremo socius, XXIII Novembris. S. Eulogius Episcopus Edessenus, V Maji. S. Damasus Papa, XI Decembris. Denique S. Hieronymus, XXX Septembris, quem magistro S. Gregorio gloriari infra num. 70 ostenditur.

Martyrol. Rom. inscripti parentes, *frater et soror,* *S. Basilius,*

D *AUCTORE D. P.*

et alii plurimi, quibuscum vixit.

4 Floruit seculo Christi decimo Gregorius Presbyter, cujus extat oratio de Laudibus Nazianzeni, sed in qua notavit Baronius quædam parum cum historiæ veritate consentanea; nonnulla tamen etiam hinc accepit. E Satis autem ea nunc habetur, utpote præfixa ante ipsa opera S. Nazianzeni, a Jacobo Billio edita tam Græce quam Latine ipso Billio interprete: est etiam Latine inter opera Suriana recusa; ut sine scrupulo possit hic omitti. Inter Græcos varii scripserunt encomia de S. Gregorio Theologo: inter quos est Theodorus Metochita Genicus Logotheta, sive ex ærarii publici munere magnus Logotheta, sub Andronico Palæologo seniore, seculo Christi XIII, cujus encomii meminit Allatius de Simeonum scriptis pag. 103. Aliud et satis longum encomium, in relationem sacrarum Reliquiarum S. Gregorii descripsimus Taurini in Bibliotheca Ducis Sabaudiæ, ex tomo cui titulus Βίοι διαφόρων ἁγίων a fol. 327 et in fine damus. Quia autem huic Sancto simulque Sanctis Basilio et Joanni Chrysostomo commune festum, ad diem XXX Januarii institutum, celeberrimum apud Græcos fuit, et etiam nunc est; hinc factum ut communia quoque tribus illis encomia a præcipuis quibusque oratoribus conscripta fuerint. Talia plura composuit Joannes Metropolita Euchaitarum. Tale aliquod habemus a Jacobo Pontano Latine redditum: alia duo citantur a dicto Allatio pag. 103 et 112: alia ab hoc F indicantur scripta a Matthæo Camariota pag. 88, et a Philotheo Patriarcha Constantinopolitano pag. 112. Sed hæc omnia remittimus ad Vitam S. Basilii, qui uti ante alios e vita discessit, ita fere primo loco nominatur.

Omittitur Vita a Gregorio Presb. sec. 10 scripta, *et varia Græcorum encomia,* *quorum aliqua de SS. Basilio, Gregorio et Chrysostomo.*

5 At præcipuum apud Græcos S. Gregorii festum agitur XXV Januarii: ad quem diem hoc elogium refertur in Menologio Basilii Imperatoris. Gregorius Theologus magnus, in Cappadocia Nazianzi Gregorio et Nonna oraculo natus, floruit Constantio Constantini Magni filio Imperatore, vixitque ad Theodosii Majoris tempora. Hic summo disciplinarum omnium scientiæ comprehendendæ desiderio flagrans, Cæsaream primum, deinde Alexandriam, postremo Athenas concessit: cui toto animo constitutum iter tenenti, magnus stimulus accessit concertationis cum Basilio Magno. Quo factum est, ut dum alter alterum vincere et superare gloriose contenderet; uterque ad exitum sibi propositum pervenerit, atque omnibus artibus et disciplinis oppido instructus, in patriam suam redierit. Quare Sasimorum Episcopus Gregorius factus est: deinde in urbe Nazianzena ingravescentis jam senectute patris munus, docendo et sacra faciendo, studiose subiit et implevit. Post hæc Byzantium profectus, orthodoxorum animos in recta adversus Arianam hæresim fide confirmavit: atque

Elogium ex Martyrol Basilii Imp. 25. Januar.

A atque etiam ejusdem urbis Patriarcha renuntiatus est. Sed non multo post, allata consilii sui causa, se Patriarchatu abdicavit: atque in villam suam se recipiens, honestissimo otio vitam exegit. *Hæc ibi. Similia aliqua habentur in pervetusto MS. Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ pertinente ad Collegium Parisiense Societatis Jesu: ubi post indicatam Translationem sacri corporis ex Cappadocia Constantinopolim, (de qua re, deque translatione Romam peculiaris dabitur in fine tractatus) et depositionem ejus* in famosissimorum sanctorum Apostolorum Ecclesia *additur, quod* solennitas ejus etiam celebratur in sanctissima magna ecclesia, et in Martyrio in Embolis Domnini. *Hæc ibi, et fere eadem leguntur in Menæis MSS. et excusis.*

AUCTORE D. P.

Translatio CP.

6 *Apud Latinos similiter diebus variis recolitur memoria* S. Gregorii Nazianzeni, *videlicet in MSS. Trevirensi S. Martini et Ultrajectino die* XI *Januarii, apud Petrum de Natalibus lib. 2, cap. 69, Maurolycum et alios die* XIII *Januarii: iterum in dicto MS. Trevirensi S. Martini et alio monasterii S. Maximini* XXIX *Martii. Sed præcipuus venerationis illius dies est hic* IX *Maji, quo ut Doctor ecclesiæ, sub ritu duplici, Officio ecclesiastico festum ejus celebratur, et longa encomia apud Adonem, Usuardum, Notkerum aliosque Martyrologos referuntur. In hodierno Martyrologio Romano ista recitantur:* Nazianzi natalis B. Gregorii Episcopi, ob singularem divinarum rerum doctrinam cognomento Theologi: qui collapsam Constantinopoli Catholicam fidem restituit, hæresesque insurgentes compressit. *De triplici translatione Corporis sacri infra post Vitam agetur.*

Cultus apud Latinos,

potissimum 9 Maji.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 67.

§ II Chronologia vitæ S. Gregorii expensa et innovata.

In *ordinando vitæ a* S. Gregorio *ductæ tempore, annisque ætatis definiendis, res apud Auctorem nostrum est implicatissima. Etenim rem hanc ex ipsomet Sancto, ut par erat, certissimo ætatis suæ teste, exquirere volens; sed Græcæ imperitus linguæ, non aliter ejus sensa intelligere valens, quam ut erant Latine reddita ab interpretibus, istic ut plurimum minime curiosis, ubi eos maxime scrupulosos esse oportuisset (quemadmodum in tractatu de S. Athanasii Vita notatum est sæpius) primo omnium impegit in versum ejus de Vita sua, quo indicare eum faciebat interpres, quod*

Ex locis quibusdam negligenter latine redditis

Annum ætatis agebat jam trigesimum,

C *Quando Atheais digrediente Basilio, subsistere coactus est, ad Rhetoricam ibidem (uti id intelligit Baronius) publice profitendam. Hoc autem cum factum esse constaret post annum Christi* CCCLV, *quo Julianus studiorum causa Athenas appulit, ibidem a SS. Basilio et Gregorio cognitus; consequens esse videbatur, ut Gregorius natus fuerit post concilium Nicænum, celebratum anno* CCCXXV. *Idemque rursus poterat confirmari ex Oratione Gregorii in laudem Basilii, ubi Sanctus juxta interpretationem Latinam de se suoque Basilio videtur sic dicere:* Domum reversi, *scilicet ab Athenis,* juris nostri quamprimum efficimur, atque ex imberbibus inter viros censemur, fortius ac virilius ad Philosophiam adscendentes: *quæ vix de tricenario dici possunt, nedum de eo qui annis pluribus eam ætatem sit prætergressus.*

creditus anno 355 fuisse tricenarius,

imo imberbis,

8 *Multo autem adhuc efficacius minor illa hoc tempore Gregorii ætas probatur, si natus est patre ejus non tantum jam Christiano, contra quam communiter Græci in Menæis et Synaxariis asserunt (fuit autem baptizatus a S. Leontio ad Concilium Nicænum proficiscenti) sed etiam jam Sacerdote vel Episcopo (quod non potest ante annum* CCCXXVIII *factus concipi: id autem sequitur ex his Latinis ejus ad filium verbis:*

aut etiam patre jam Episcopo natus,

Nondum tot annos in vita explesti tua, D
Quot ipse sacro jam consumpsi in munere.

Atqui hoc ultimum absurdissimum est, cum Nazianzeni discipulus Hieronymus lib. 1 adversus Jovinianum dicat; Certe confiteris, non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioquin si deprehensus, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur: *proinde et filii sic procreati censebuntur spurii. Id autem si vere dici potuisset de Nazianzeno, quomodo ei non exprobrassent Ariani, qui tot alia longe minutiora objecerunt? Quod si dixeris* Gregorium *fuisse parentibus suis filiorum ultimum; et ante patris Ordinationem conceptum, ea peracta prodiisse in lucem: primo quidem repugnabis communi Græcorum opinioni in Synaxariis expressæ, deinde gratis feceris Cæsarium fratrem* Gregorio *seniorem. Baronius igitur, ne quid tale cogeretur admittere, maluit verba patris, ætatem filii cum sui Sacerdotii annis componentis,* non nisi hyperbolice dicta *judicare.*

quod omnino dici non potest.

9 *Verum si singula expendantur recte, uti Græce a* Gregorio *ipso sunt scripta; in iis ex quibus prædicta deducuntur locis, ne unum quidem invenies fundandæ prænotatæ Chronologiæ sufficientem. Ut enim ab ultimo illo incipiam, quo redux Athenis videtur dicere, se tum primum ex imberbibus inter viros censeri cœptum: longe* E *diversus illius est sensus. Sic enim habet:* Ὡς δ' οὖν ἐπανήκαμεν, μικρὰ τῷ κόσμῳ καὶ τῇ σκηνῇ χαρισάμενοι, καὶ ὅσον τὸν τῶν πολλῶν πόθον ἀφωσιώσασθαι (οὐ γὰρ αὐτοί γε εἴχομεν θεατρικῶς οὐδ' ἐπιδεικτικῶς) τάχιστα ἐγενόμεθα ἡμῶν αὐτῶν, καὶ τελοῦμεν εἰς ἄνδρας ἐκ ἀγενείων, ἀνδρικώτερον τῇ φιλοσοφίᾳ προσβαίνοντες. *Hæc autem sic verto:* Ut igitur domum revertimus, qui aliquantulum mundo ac scenæ servieramus, quantum scilicet satis erat ut aliorum plurium obsequeremur cupiditati (neque enim ipsemet ad theatralem ostentationem propendebamus) continuo facti sumus juris nostri, et tamquam ex imberbibus facti viri, ad philosophandum nos contulimus generosius. *Metaphoram sane hujus loci, quam addita particula* tamquam *signavi, manifestam facit pars ejus prior, qua se et Basilium tunc primum sui juris factos dicit: quod uti non vult ipse de legali emancipatione intelligi, sed de figurata, qua mundo servire coacti fuerant: sit nec quod ex imberbibus dicat factos viros, debet cum respectu ad ætatem accipi, sed referri ad animum: qui tunc primum viriliter erigi cœpit ac roborari, cum seposito aliis placendi studio, quod imperfectorum est, ad veram solidamque virtutem, quæ est virorum perfectorum, conatum suum intenderunt.*

Explicantur ergo ipsa Græci textus loca,

et 1, metaphora ab ætatis mutatione sumpta,

F

10 *Jam quod ad trigesimum annum attinet, cum discessu ab Athenis compositum, gratis præsumitur signari annus ætatis, ubi annus studii, acquirendæ eloquentiæ Athenis impensi, multo congruentius potest intelligi. Ipsos Græcos versus accipe:*

Καὶ γὰρ πολὺς τέτριπτο τοῖς λόγοις χρόνος,
Ἤδη τριακοστὸν σχεδόν μοι τοῦτ' ἦν ἔτος.

quæ sic sonant, Etenim longum tempus impenderam eloquentiæ exercendæ: eratque is annus mihi ferme trigesimus: *scilicet in hoc studio: alias enim quomodo tempus annorum octo vel decem (nec enim plures tunc numerare posses, si solum erat tricenarius) longum dixisset ad eam exercitationem, cui plurimi totam dicabant vitam, neque vel extrema ætate oratoriæ artis perfectionem se assecutos credebant? Esset autem hic sensus etiam clarior: si pro* τοῦτ' ἦν, hic erat, *legas* τοῦδ' ἦν hujus rei, *id est, studii,* agebatur mihi annus fere trigesimus: *Consonat his Gregorius Presbyter in Vita Sancti, expresse affirmans, quod Athenis in patriam suam reverterit* τριακοστὸν ἤδη ἔτος πληροῦσας cum trigesimum annum explevisset: *non enim hic finit, neque addit,* ἐν βίῳ in vita, *sed* ἐν τοῖς μαθήμασιν, in disciplinarum artibus pertractandis.

2 indicatur annus 30 studii rhetorici,

11 *Denique verba* patris Gregorii *ad filium, quæ neminem*

A *neminem non torserunt, modica correctione adhibita, facile videntur adduci posse ad sensum ab historia et ætatis majoris ratione non alienum; si, ubi nunc in editis legitur,*

3 declarantur verba patris

Οὔπω Τοσοῦτον ἐκμεμέτρηκας βίον,
Ὅσος διῆλθε θυσιῶν ἐμοὶ χρόνος.

si, inquam, versum ultimum ab auctore sic conscriptum credamus,

Ὅσος διῆλθ' ἐτησίων ἐμοὶ χρόνος.

tunc namque Latine reddi hoc modo deberent:

Ætas peracta tam longa nondum est tibi,
Quot Etesiarum transiit tempus mihi.

extremum senium suum proponentis filio,

Cum enim antiquitus haud notarentur ii, quos nunc usurpamus, accentus ac spiritus; facillimum fuit, ut male conjuncta vel aliter divisa inveniens verba librarius aliquis, quasi esset διηλθεσιων *vel* διῆλθε τησιων, *nullumque ex sic conjunctis vel divisis sensum capiens,* θυσιῶν *substituerit, et pluribus post se dederit aberrandi occasionem. Nec inepte (ut forsan alicui videbitur) dixerit filio pater, quod nondum ad suam ætatem pervenit. Agebatur namque de administratione Episcopatus Nazianzeni suscipienda, a qua excusari petens filius, mortuus ut Suidas ait nonagenarius, adeoque annos tum natus* LXXII, *ætatem merito excusabat suam, quam magis conveniret* B *sibi ac Deo deinceps servare vacuam: sed majori jure respondet pene centenarius pater, quod multum adhuc absit ab senio suo; cum autem patrem sepelisset, cujus mors in ipsis conspiciebatur januis, tum demum excusabilem fore ejus secessum. interim tantillam moram concederet seni, quam non posset salva pietate negare. Explicationi huic favent qui præcedunt ac sequuntur versus, itaque solvitur alias insolubilis nodus.*

12 *Etenim cum illa statim post Episcopalem filii consecrationem id est anno* CCCLXXI *intelligatur dixisse pater; non fuisset filius multo major quadragenario juxta istam lectionem: qui tamen in Carmine de rebus suis, quod ante id tempus, non diu post Cæsarii fratris et Gorgoniæ sororis mortem compositum fuit, ita queritur:*

Jam caput albescit canis, rugosaque membra
Tristis ad occasum vitæ mihi prona feruntur.

tunc etiam seni incurvo et cano

Neque præmaturam *forte canitiem intelligas, sicuti interpres metro serviens* præmaturam *ejus* senectutem *in eodem carmine paulo post dixit: non enim hoc habet textus Græcus, solum indicat quod* χαλεπὸν πάθος, *molestus scilicet temporalium quas ante descripserat curarum conflictus, ipsum, quietioris vitæ impatienter cupidum,* κατὰ γῆρας ἔχευε præcipitaverit in senium, *non* C *qualecumque sed veluti extremum: ideo enim addit* Καὶ κύπτω ποτὶ γαῖαν, et propendeo in terram, *quod siliceriorum est. Carmen autem istud revera compositum esse antequam priora ista diceret Pater decrepitus, evidenter patet, ex ipso ejus argumento, quod est perpessas eatenus ærumnas queri. Nondum ergo tunc eam incurrerat qua invitus creatus est Episcopus, et quam postea supra omnes alias sensit et deploravit, hic autem nec verbo quidem attingit. Porro qui tunc canus et incurvus erat (quod in septuagenario sene non mirum, in viro quadragenario portentosum fuisset) decennio post, cum morbo prohiberetur Olympium Præsidem per se accedere reis civibus veniam oraturus, eumdem appellans per Epistolam* 172 *merito his verbis utitur:* Moveat te nostra canicies, quæ te jam ante hac et quidem persæpe movit. *Simili modo Oratione* 17 *pro civibus supplicans, apud eumdem, vel potius alium ejus decessorem;* Num tibi, *inquit,* supplicis libelli loco canicies hæc offerenda erit atque annorum numerus? *Quot hi, aut quæ illa? si anno* CCCXXVI *aut etiam serius natus Gregorius?* Patris canicies et anni, *inquit Billius. Scio Baronium indicare aliquos qui ad Valentis tempora hæc spectare crediderint: sed hos ipse manifesti arguit erroris, cum tota oratio, qua Præfectum spectat, alloquatur hominem Christianissimum sincerumque*

cultorem Trinitatis, qualibus ante Theodosium nullis D *commissa provinciarum Orientalium præfectura. Suam ergo propriam caniciem intelligit, suorum annorum allegat numerum talem utique qui præcipue debeat miserationem movere. Talem autem habebis, si credas Suidæ, ut jam diximus, asserenti, quod S. Gregorius Nazianzenus ætatis annum nonagesimum fuerit prætervectus cum moreretur,* XIII *vel* XIV *Theodosii Imperatoris anno, Christi* CCCLXXXIX.

AUCTORE D. P.

13 *Age igitur, et secundum hunc calculum, qui omnium certissimus nobis videtur, ætatem ejus ordinantes, eam cum parentum ætate comparemus. Pater, sicut in Oratione* XIX *ait filius, obiit* cum annos ferme centum vixisset, ex eisque egisset in Sacerdotio quinque et quadraginta, *completos circa annum Christi* CCCLXXIII. *Rerum enim deinde secutarum series non permittit, ut postea vixerit. Factus igitur Episcopus est circa annum* CCCXXVII, *annos natus* LV: *totidem autem fere annos tunc habuit uxor ejus S. Nonna, utpote quam filius asserit marito suo non solum* ὁμόζυγον conjugem, *sed et* ὁμόχρονον coætaneam *fuisse:* ἴσον πολιῆτε καὶ ἤθεσι, moribus et canicie æqualem. *Atqui primogenitus ex eo conjugio creditur* S. Gregorius, *quomodo ergo credi potest circa idem tempus ille natus esse? nisi vel quinquagenarios parentes fuisse dicas cum jungerentur matrimonio, quod saltem de matre verosimile non est: vel prolem iis de-* E *mum concessam post longam annorum circiter triginta expectationem. Hoc vero tam insolens tamque prodigiosum, in quo veteri Saræ, Abrahami conjugi, tam similis S. Nonna fuisset, quæ parere cœpisset quinquagenaria, quomodo tacitum prætermisisset filius, tantam hic effundendi sui materiam habiturus, pro ea oratione qua parentes laudavit, multa longe minutiora expendens? Fuerit igitur circa annum Christi* CCLXXV *natus* S. Gregorius pater, *et ætatis anno circiter* XXIV *ex supparis ætatis uxore* Nonna *genuerit* Gregorium. *Hic autem, post primos liberalium disciplinarum flores in Palæstina Ægyptoque haud negligenter decerptos, per annos septem vel octo, circa annum seculi et ætatis suæ circiter* XXVII *Alexandria navigari Athenas, Himerium Proæresiumque Sophistas auditurus post annos (deinde aliquot, cum fervor ætatis nondum longas, uno in loco moras pateretur) discesserit in Syriam, Libanii Sophistæ celebri fama allectus; atque ex itinere Nazianzo transiens, baptismum susceperit. Apicem denique eloquentiæ adeptus redierit Athenas, ubi S. Basilium reperit eique ibidem adhæsit usque post annum* CCCLV; *quando digressi in suam ambo patriam, toti* F *cœperunt ad summam Christianæ perfectionis conniti, cujus merito Basilius factus anno* CCCLXX *Cæsariensis Episcopus, anno* LXXII *amicum suum* Gregorium, *pridem Presbyterum, ordinavit Episcopum Sasimorum. Qui patris decrepiti exinde vices gerens in regenda Ecclesia Nazianzena, anno denique* CCCLXXXI, *tumulatis ante septennium patre ac matre, electus Episcopus Constantinopolitanus, grandem ætatem illuc attulerit; eoque promptius abdicarit onus, quanto proclivius erat eum ad quietam in patria mortem obeundam respectare, quam ad novos in aliena regione eademque turbatissima labores.*

qui ex parentibus circa an. 275 natis,

recte dicetur procreatus ante annum 300

ab an. 327 ad 356 vacasse eloquentiæ excolendæ.

NOT. 16

§. III Baptismus S. Gregorii et exercitatio apud Basilium in Ponto.

Videtur baptizatus in patria a patre

Tempus suscepti a Sancto Baptismi Gregorius Presbyter et qui encomium Translationis seculo X *scripsit auctor, videntur differre post reditum Athenis, adeoque post annum* CCCLV. *Sed familiare est Gregorio illi (quem solum præ oculis encomiastes posterior habuit) rerum ordinem potius quam temporum spectanti, etiam disjuncta conjungere, imo et rem pluribus vicibus iteratam velut unam ejusdem temporis actionem repræsentare. Sic plures* Gregorii *secessus in Pontum, de quibus mox infra,*

AUCTORE D. P.

A *fra, tractat per modum unius : et fugam initam post susceptum reluctanti animo Presbyteratum, non distinguit ab alia quam novennio post cepit ne ordinaretur Episcopus. Itaque hoc solum ex auctore illo teneo, in patria ab Episcopo patre baptizatum fuisse* Gregorium : *cui enim potius hoc deferret officium? Occasionem dimissis Athenis recurrendi Nazianzum, non est opus longe quærere; cum dicat Sozomenus lib.* 6 *cap.* 16, *quod tam ipse quam Basilius,* cum adhuc adolescentes essent, Himerio et Proæresio, sophistis id temporis præstantissimis, se in disciplinam tradiderunt Athenis, postea autem Antiochiæ Libanio Syro : tandem vero, et sophistarum arte et causarum dictione postposita, totos se transtulerunt ad studium Christianæ perfectionis et litterarum sacrarum. *Non fuit igitur, ex quo Athenas venit adolescens* Gregorius, *tam iis affixus, quin eodem famosissimos quosque magistros audiendi impetu, quo Cæsaræam primum, deinde Alexandriam deseruerat, etiam excurrerit Antiochiam; hac autem occasione nihil pronius fuit quam ut Nazianzo transiret, susceptum patriæ Episcopatum gratulaturus patri, quidni et baptismum de manibus ejus suscepturus?*

quando Athenis Antiochiam transiit ad Libanium,

15 *Quæres, An cum socio* Basilio? *Nulla sane nos*
B *cogit auctoritas credere, eodem ordine eodemque tempore ambos eisdem magistris dedisse operam; nec ulla scriptorum suorum parte* Gregorius *innuit, aut Cæsareæ aut Antiochiæ cognitum sibi* Basilium *fuisse : quomodo autem id tacere potuisset, si eum habuisset in tot locis non tantum disciplinarum discendarum, sed et itinerum ea causa susceptorum socium? Igitur mihi verosimilius est, Cæsareæ studuisse* Basilium, *cum Alexandriæ, Athenis et Antiochiæ* Gregorius *ageret; Antiochiam autem venisse, cum hic Athenas redisset. Hoc autem si cui videatur absimile vero, propterea quod* Gregorius *de Laudibus Basilii, hunc Cæsarea Athenas immediate deducat, nulla facta Antiochiæ mentione; cogitet is, quod durantibus Antiochiæ toto anno* CCCXLI *terræ motibus, Libanius transierit Cæsaræam, ibique* Basilium *jam minime tironem in disciplinam acceperit, ac deinde Athenas transmiserit. Interim ex dictis consequens mihi fit, quod Sancti* Gregorius *et* Basilius *non nisi in virili ætate invicem se cognoverint Athenis, Libanio forsitan communi utriusque magistro huic illum commendante. Conjecturæ isti suffragatur* Gregorius, *quando opera sua factum narrat, ut* Basilius, *Athenas veniens, haberetur eximius a ludicra illa probatione, qua moris erat novos discipulos excipi; quod illis nectendæ amicitiæ principium fuit. Hinc enim præsumi*
C *potest, minime novum Athenis tunc fuisse* Gregorium, *qui tanta ibi jam pollebat auctoritate, ut tam insuetam gratiam* Basilio *potuerit impetrare; hic autem attigisse tunc temporis debuit talem ætatis ac doctrinæ gradum, qui mereretur adeo præter morem a consueta vexatione eximi, intercedente ad hoc* Gregorio.

postea autem Athenas reversus,

ibidem excepisse Basilium.

16 *Baptismus igitur* Gregorii, *qui juxta jam dicta hujus et* Basilii *conjunctionem notabili præcessisset tempore, non diu differri posset post* Gregorii patris *ordinationem in Nazianzenum Episcopum, quæ anno circiter* CCCXXVIII *putatur contigisse, cum filius ætatis annum* XXVIII *in nostra sententia transiisset. Præcessit autem Baptismum junioris* Gregorii *ac verosimiliter maturavit, periculum geminum, in quo constitutus, nulla re magis anxiebatur, quam quod mori timeret inexpiatus. Primum cum Alexandria navigavit Athenas, totis viginti diebus ac noctibus tempestate jactatus, quando serio sese Christo devovit, eatenus fortassis inter studiorum promovendorum fervores de capessenda religione ambiguus. Alterum cum tota Hellas gravi terræ motu contremuit, et ruentibus passim domibus effugium nullum certum pateret. Baronius famosum hic terræmotum intelligit, anni* CCCXLI *quo Orientales potissimum partes concussæ, et Antiochia quidem integro uno anno Godefridus Hermant, ex vulgari opinione cum Baronio sentiens,* Gregorium, *cum Athenis ultimo excessit anno* CCCLVI, *dumtaxat egisse ætatis annum fere trigesimum; et videns de aliquo terræmotu loqui Sanctum, qui accidit quando ipse jam Athenis studebat; nimium vero absurdum credens asseverare, quod* Gregorius *Athenis fuerit ætatis annum* XV *agens, quem constat prius Cæsareæ et Alexandriæ dedisse operam eloquentiæ; suggerit alium terræmotum anni* CCCXLV; *quo Dyrrachium corruit. Sed quam uterque annus adducendo Athenas* Gregorio, *in ipsorum sententia, est præproperus; tam est serus in nostra; qui sic cogeremur dicere, post tempestatem et votum prædictum, dilatum* Gregorio *baptismum fuisse ultra annos* XV *aut* XX, *annumque ætatis* XL *aut etiam* XLV. *Præterea gratis assumitur quod terræmotus, qui Orientem potissimum concussit, in Occidente (huc enim respectu Constantinopoleos, urbis regiæ, spectat Hellas) adeo vehemens fuerit, ut ejus voluerit meminisse Sanctus, nulla facta mentione Antiochiæ, quæ ipsum tam celebrem historicis fecit. Itaque alium hic ego quemdam, qui Helladem proprie concusserit circa annum* CCCXXVIII, *indicari existimo. Frequentiores certe terræmotus hoc seculo extitisse, dum Arianorum motibus tota concuteretur Ecclesia, verosimile facit Ephrem Syrus, cum in proœmio ad lib.* 2 *de Vitis Patrum ait :* E
Terra tremiscens a facie Domini sub pedibus nostris commovetur... urbes integræ absorptæ sunt, et loca ab ira Domini desolata.

Fuerit igitur baptizatus circa an. 328 *aut* 329

D *post terræ motum in Græcia,*

diversum a terræ motu in Asia an. 340 *notatum.*

17 *Restat de Pontica* Gregorii *solitudine verbum addere. Ruffinus annos ei tredecim assignat, Baronius vix septem annos invenire se fatetur. Gregorius Presbyter ita loqui videtur quasi ea solitudo continua fuerit, nulloque in patriam reditu interpolata. Ego varios secessus ex ipsomet Sancto sic discrimino ordinoque, ut ad* Basilium, *qui anno* CCCLVI *vel* VII *in Pontum se receperat, adjunxerit se* Gregorius *anno mox sequenti : eo tamen animo quem indicat Epist.* 5, *ut partim cum ipso foret in Ponto, partim ipsum secum haberet Nazianzi : quod ultimum cum a* Basilio *non impetraret, et senectutem suam allegans pater filium instantissime revocaret, solus Nazianzum redierit* Gregorius, *anno* CCCLIX *aut sequenti. Ordinatus deinde anno* CCCLXII *contra suam voluntatem Sacerdos festo Nativitatis, Epiphaniæ aut Luminum; præ dolore violentiæ sibi factæ profugerit ad amicum, adhuc in sua versantem solitudine : cujus regustata dulcedine aliquantulum recreatus, rursus in Paschate redierit ad parentes ecclesiamque paternam. Deinde cum* Basilius *jam Presbyter, propter subortas cum Eusebio Cæsariensi Episcopo simultates, Pontum repetiisset, eoque invitasset* Gregorium; *excusaverit hic matris suæ, paulo post sanatum miraculose* F *maritum graviter ægrotantis morbum : qua non minori miraculo relevata, continuo, ut promiserat, ad amicum recurrerit anno* CCCLXIII : *cum eodemque elaboraverit pulcherrimas illas duas contra Julianum invectivas, agens ibi æstatem reliquam et sequentis anni initium; sic ut ante festum Luminum revertens, dixerit eam quæ extat de illa die orationem,* licet Joannes non esset, ex deserto tamen veniens, *ut ibidem præfatur : et cum patre suo reconciliarit dissidentes ab eo propter Ariminensis fidei signationem monachos. Anno deinde* CCCLXVII *in Pontum rursus abiit* Gregorius, *non ibi commoraturus, sed* Basilium *ad Eusebium, jam sua opera ei placatum, reducturus Cæsaream; qui compositis Ecclesiæ illius rebus, potuit sequenti anno rediisse in Pontum, ad revisenda monasteria istic a se constituta, et socium itineris habuisse* Gregorium; *si verum est, quod in hujus Vita scribit alter Gregorius, quod mors fratris Cæsarii coegerit eum festinato regredi Nazianzum, ad senes et afflictissimos parentes consolandos. Mors enim ea anno* CCCLXVIII *accidit : post quem annum nullum ejus alium secessum novimus, nisi eum quem suscepit impatiens contentionum, quibus implicitum sese vidit anno* CCCLXXI *consecratus Episcopus Sasimorum, quando rursum*

In Pontum secessit,

primum per 3 *aut* 4 *annos:*

deinde ad brevius tempus semel

iterumque

imo tertio.

A *rursum fugitivus excurrit in montem, quem libenter credam Ponticum illum, eumdem in quo ante hac* Basilius *vixerat et discipulos suos reliquerat.*

S. Basilius S. Gregorii coætaneus.

18 *Videntur porro ii quos secutus est Rufinus,* Basilii *anachoresim, ab ejus Athenis discessu usque ad ejus Episcopatum æstimasse, itaque annos tredecim numerasse, ab anno* CCCLVII *ad* CCCLXX : *licet eos non continuos in eremo egerit :* Gregorii *autem secessus famosus et celebris, ponendus est antequam ordinaretur Sacerdos, nec ultra tres quatuorve annos extendendus. De ætate porro* Basilii *(ut hoc obiter attingam) censeo cum aliis,* Gregorio *fuisse coætaneum : sed ut hunc, sic et illum venisse in lucem ante annum* CCC : *ac proinde vere de eo scribere potuisse* Gregorium *anno* CCCLXVII *Cæsariensi Eusebio Ep.* 26 *eum esse* et vita et sermone et canicie omnium *quos noverat* præstantissimum : *quod de annorum dumtaxat* XL *viro, qualem pro eo tempore eum hactenus fecerunt alii, non apte diceretur : et sic anno* CCCLXXIX *moriens* Basilius *fuerit ut minimum octogenarius, quem vigesimo post anno ad meliorem vitam subsequens frater ejus, ut arbitramur, junior* S. Gregorius Nyssenus, *etiam ipse grandævus valde cum moreretur, potuit habuisse fra-* B *trem, sicut et appellavit,* magistrum. *Hæc autem omnia tractanda magis ex professo erunt, et pluribus adminiculis roboranda, ad ipsius* S. Basilii *Vitam* XIV *Junii.*

Cur Notæ a nobis ad Vitam additæ.

19 *His ita positis, quæ commodiori alia via oblata haud difficulter dimittemus, necesse erit nobis præter editum proprium Sancti de vita sua carmen, etiam ad Vitam a Baronio collectam notas aliquas nostras adjicere, salva viri diligentissimi reverentia : cui semper suus manebit apud posteros honos, quod primus in difficile argumentum ingressus nobis aliisque viam straverit, quam principio asperiorem, detractis additisque nonnullis vel aliter explicatis, facile fuerit hinc inde planiorem reddere. In istis autem notis conabimur ipsorum exhibitione locorum ea præcipue illustrare puncta et confirmare, quæ hoc ultimo paragrapho asseruimus de baptismo et secessu* S. Gregorii. *Ad alia distinctius explicanda, libenter fatemur nos multum adjutos Vita SS. Basilii et Gregorii, simili quo antea Vita S. Athanasii prodierat stylo, edita Gallice anno* MDCLXXIV, *a Godefrido Hermant, uso in citandis quæ allegat ex S. Gregorio locis editione Parisina Morelli, curata anno* MDCIX, *quam et nos subinde citabimus in Notis, adscripto (ut ille facit, et supra in S. Athanasio fecimus) paginarum numero : quamvis Baronius* C *in suo MS. ac deinde in Annalibus plerumque utatur editione Leunklaviana, Basileæ sub annum* MDLXXII *curata : quod convenit lectorem non ignorare; sicuti et quod veterem plerumque allegat versionem, in qua voluimus nobis aliquando licere, ut versus quosdam subinde revocaremus propius ad verborum Græcorum sensum, ubi Latina nimium videbantur obscura aliove detorta.*

VITA

Auctore Cæsare Baronio

Collecta ex ipsomet S. Gregorio et optimis quibusque scriptoribus Ecclesiasticis.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Beatissimo Patri Gregorio XIII Pontifici Maximo.

Occasione sacelli S. Gregorio Nazianzeno erecti,

Cum multa, ad Dei gloriam et Christianæ Reipublicæ utilitatem, a te, Pater Beatissime, pie et præclare gesta sunt; tum illustre inter cetera ad posteritatis memoriam monumentum erit et pietatis et magnificentiæ tuæ, nobilissimum sacellum Gregorianum, templi instar; quod magna impensa extructum, opere magnifico summoque artificio D exornatum; omnium in se oculos animosque mirabiliter convertit. In eo tu, Gregori Pontifex Optime, non sine Divini muneris afflatu, sacra Gregorii Nazianzeni Episcopi Constantinopolitani, viri sanctissimi et eloquentissimi; ossa, quæ jam diu humili et obscuro loco latuerant, collocasti. Vidimus enim totam urbem incredibili gaudio exultantem, cum solenni supplicatione indicta, maxima totius populi omniumque ordinum frequentia ac veneratione, sanctum illud corpus efferretur. Cum tu, Pater Sancte, lacrymis obortis sacras illas Reliquias veneratus atque complexus, tamquam hospitem clarissimum in ædem amplissimam propriis manibus induxisti; ut jam lucerna illa Orientis, ardens et lucens, non sub modio delitescat, sed in pulcherrimo atque ornatissimo basilicæ Vaticanæ loco, hoc est in religionis domicilio et terrarum orbis theatro, tamquam in ingenti quodam candelabro, colluceat.

AUCTORE D. P.

et sacri Corporis in illud translati.

2 Ex ea tam ingenti Reliquiarum translatione et collocatione factum est, Pater Beatissime, ut multi, ad Sancti hujus memoriam colendam vehementius inflammati, ejus res gestas vitamque cognoscere percuperent; e quorum numero nonnulli amici sæpius ea de re mecum egerunt; rogaveruntque impensius, ut onus hoc susciperem. Quibus cum responderem, non esse hoc imbecillitatis meæ; tum extare orationem Gregorii Presbyteri de laudibus Nazianzeni ; non accipiebant excusationem meam : Gregorium vero Presbyterum aiebant, non tam vitam quam laudationem conscripsisse; multa itidem ab eo omissa, multa brevius quam par erat, nonnulla alieno loco narrata, quædam etiam parum cum historiæ veritate consentanea. Quid multa? Pervicerunt, et perpulerunt. Itaque non tam volens quam obediens opus magnum aggressus, vitam Gregorii Nazianzeni scribere institui. Conatus sum autem, etsi rudis plane artifex, egregias illas Gregoriani sacelli picturas aliquo modo imitari. Ut enim ibi pictor eximius ex tesserulis et lapillis, miro artificio musivo opere compositis et coagmentatis, cum aliorum quorumdam Ecclesiæ Doctorum, tum Gregorii nostri effigiem venustissime expressit; ita ego, ex ipsius Nazianzeni potissimum scriptis, quæ ille de seipso variis in locis, alio currens, aliud agens obiter scripsit, aut etiam data opera commemorat, selecta fragmenta, tamquam gemmas et lapillos, F accurate collegi : quos, servato temporum ordine, suis locis collocavi, et quasi inter se conglutinavi; ut ex iis, velut ex splendidissimis coloribus, vivam viri admirabilis, non tam corporis quam animi imaginem, si non omnino expressam, saltem adumbratam haberemus. Neque enim diffiteor multa adhuc desiderari posse : et nos fortasse aliquando opus diligentius perpoliemus, præsertim si quam plurima Gregorii carmina, et alia quædam ex vetustis codicibus nondum edita ad manus nostras, ut speramus, pervenerint.

E *incitatus Baronius,*

ejus Vitam componit

ex ejus potissimum scriptis,

et offert Gregorio XIII.

3 Interea, Pater Beatissime, hilari vultu pro tua summa benignitate Gregorium tuum accipe, sic enim appellare illum licet : et dum in Tusculano a gravissimis curis animum paulisper reficis, hunc si placet suburbanæ rusticationis urbanissimum comitem adhibe, cujus interdum suavi et sancto colloquio pomeridianis horis jucundissime perfruaris.

Cæsar Baronius.
Soranus Presbyter.

CAPUT

A

CAPUT II.

Patria, parentes, educatio, castitatis amor visione roboratus.

Patria Nazianzum, Gregorius hic noster, Nazianzenus dictus, quod Nazianzi *a* ortus sit. Erat enim Nazianzum civitas
a in Provincia Cappadociæ, quam Pontum *b* appella-
b bant, sub Metropoli Cæsareensi, de qua sic ipse.
De suis ærumnis [Ponte mihi longe carissime, patria tellus.]
Cum autem postea Cappadocia in duas provincias
c esset divisa, Pontus *c* secunda Cappadocia est appel-
etiam Diocæsarea dicta, lata. Porro Nazianzi nomen adeo obscurum fuit, ut nullus antiquorum ejus meminerit. Alio tamen nomine Diœcesaream invenimus nuncupatam : ipse enim ait de se ipso agens,

De suis calamit. ——— [Quem parva feraci Cappadocum in terra tulit urbs Diœcesareensis] : et alibi,

Ad Hellen. [Parvæ quidem urbis hoc Diœcæsareæ cives sumus] :

Ep. 46. idemque ad Olympium scribens, suam patriam esse
B dicit Diocæsaream : quod quidem nomen antiquis
Hier. de scrip. eccl. in Basil. optime notum fuit. Sicut enim Cæsarea, ejus provinciæ Metropolis, Mazaca dicebatur; ita etiam Nazianzum Diocæsarea dictum fuit. Erat tamen adeo exigua civitas. ut Ariani, adversus quos acre certamen susceperat, patriæ ignobilitatem eidem consueverint exprobrare, prout his illorum verbis
Or. 1 in Ar. Gregorius ipse significat : [Parva tibi, inquis, est civitas, ac ne civitas quidem, *d* sed aridus locus, inamœnus, et infrequens] etc. Quam tamen licet murorum ambitu perexiguam, nihilominus percelebrem esse, amplissimamque fidei meritis profitetur; quam ob causam modo Noe arcam, modo Bethlehem appellare consuevit, ut cum de parente sic loquitur.
in funere patris, [Effecit ut nova Hierusalem, ac secunda quædam arca super aquas delata, quemadmodum ea magna illius Noe secundique mundi parentis, hæc Ecclesia diceretur. Quippe quæ in illa animarum illuvie,
ob fidei constantiam comparatur cum arca quæ tum omnia passim obruebat, ac importunis hæreticorum insultibus, sublimis et incolumis enataret : quantoque aliis numero cedebat, tanto iisdem splendore, et gloria superior esset; idque ipsi accideret, quod Bethlehem accidisse videmus, quam
et Bethlehemo, nulla res prohibuit, quo minus et parva esset civitas, ac totius terræ metropolis, utpote Christi, orbis
C conditoris victorisque, parens et nutrix]. Hæc Gregorius, alludens eo nimirum, quod dum totus Oriens conflagraret hæreticorum incendio, nullum tamen illuc impietas accessum habuisset, sed incorrupta fuerit illic Catholica fides servata.

5 Habuit Gregorius ejusdem nominis patrem, Gentilem *e* olim hominem, inde Christianum atque
Pater etiam Gregorius appellatus, In fun. pa. Episcopum, ac sanctitate clarum, de quo hæc ipse : [Ille, ut patriam, genus, corporis dotes, externum splendorem, ceteraque, quibus gloriari mortales solent, ad encomiorum leges remittam, atque ab his, quæ nobis prima sunt, maximeque propria, initium
olim Gentilis ex matre Judæa, dicendi faciam, radicis nequaquam egregiæ, nec ad pietatem commode natæ, nec in domo Dei plantatæ, surculus extitit (prius enim postremorum fiducia non erubesco) quin potius admodum præposteræ, ac portentosæ, ex duabus rebus valde contrariis, nimirum Gentili errore, atque Legali vanitate conflatæ
f *f*] Hæc Gregorius de Gregorio patre : qui eodem anno, quo ex toto pene Christiano orbe ad sacrosanctum Nicænum Concilium Episcopi convenirent, a
qui anno 325, S. Leontio Cæsareensi Episcopo, pietate et eruditione clarissimo, sacro baptismate initiatur, Paulino et Julino Coss. anno a Christo Domino, secundum recentiorum supputationem, trecentesimo vicesimo D
quinto. Texit egregie idem Gregorius rei gestæ seriem, quomodo scilicet cum esset optimis moribus imbutus, præventus est a Domino in benedictionibus *Ibidem*
dulcedinis, in hunc modum per visum. [Putabat se, inquit, quod numquam fecerat, quamvis uxor in oratione frequens esset, ex Davidis Psalmis eam par- *Ps 121. 1*
tem canere, Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, *ad fidem somnio excitatus,*
in domum Domini ibimus. Novus erat et inusitatus hic cantus : simulque cum cantu cupiditas ingreditur. Quod ubi mulier uxor, scilicet Christiana femina ac pietate quidem insignis, intellexit, voti jam compos facta, oblatam occasionem arripit, visionem hanc in jucundissimam partem interpretans, beneficii magnitudinem animi lætitia declarans, salutemque adurgens, ne quid, quod vocationi obstaret, intercederet; negotiumque, in quod tanto studio incumbebat, abrumperet] etc.

6 Totius gestæ rei prolixe historiam narrat de *et baptizatus a S. Leontio*
ejus baptismo, quo initiatus est a S. Leontio, cum Nicæam ille venturus, transiit Nazianzo; quodque idem sanctus Sacerdos, cum mystica verba illa, quibus confertur sacramentum Baptismi, esset dicturus; errore, haud scitur quomodo, lapsus, edidit E
alia diversa *g*, quibus Clerici initiantur Sacerdotio? *g*
Cum idem Leontius, divino afflatus spiritu *h*, non errorem, sed prophetiam fuisse, divinamque esse sententiam novit; ut quem tunc faceret Christianum, creare etiam postea deberet Episcopum. Obsequens igitur spiritui, tunc illum sacro baptismate illustravit, post aliquot autem annos, cum decessisset ejus civitatis primus Episcopus, eumdem Nazianzenum secundum ordinavit Antistitem. Insigne miraculum, quod divinitus factum est, cum ille baptizatus exiret ex aquis, Gregorius narrat his verbis : [Egressum ex aqua lux et gloria circumfulsit, et nonnullis quidem perspicua : qui tum miraculum *In fun. pa.*
apud se continebant, idcirco referre non ausi, quod unusquisque visionem hanc sibi obtigisse crederet : sed aliquanto post illud inter se dissimulaverunt]. *postea fuit Episcopus Nazianz.*
Hæc ipse. Factus inde secundum præcedentes de se prophetias Episcopus, sedit annos quadraginta quinque, ac ferme centenarius ex hac vita migravit.

7 Mater autem Gregorii dicta est Nonna, egre- *Mater Nonna*
giæ pietatis mulier : per quam secundum Apostolum vir infidelis ad fidem perductus est : de qua *1 Cor. 7, 14*
hæc ipse : [Mater autem jam olim et ab ipsius proa- *in laud. Gorgoniæ et de vita.*
vis Deo consecrata, pietatem instar necessariæ hereditatis, non ad se tantummodo, sed ad liberos F
quoque deducens, ex sanctis primitiis vere sancta *In fun. pa.*
conspersio fuit] etc. Appellat eamdem piæ sanctitatis excellentia Saram, in eoque super eam commendat; quod illa pio viro, hæc infideli conjuncta; per *sancta femina,*
virum illa, vir autem per istam æque pietatem excoluit. Cumque incomparabiles animi ejus virtutes prædicet, effusam ejus in pauperes largitatem commendat ; ad hæcque adeo comparatam, [ut si licuisset, ut ait, se suosque filios eam ob causam distraxisset ; sicque ea arte sua, se suosque in Deum, quem præ ceteris omnibus diligebat, immenso amore transfunderet]. Recenset assiduas illius ad Deum preces, nocturnas vigilias, crebra jejunia, contemptum muliebris ornatus, juge silentium in ecclesia, in rebus locisque sanctis religiosissimam observantiam : adeo ut Ecclesiæ pavimentum conspuere, et sacræ Mensæ terga vertere illi fuerit religioni. Ex his minimis, ut aiunt, ex unguibus Leonem. cetera conjectare facile erit. Et quod *in adversis invicta :*
est fortis mulieris illustre præconium, quod de paucis vix dici fas sit, ad res adversas perferendas, sic erat composita, ut semper invicta permanserit : adeo ut in ejusmodi casibus non more femineo in luctum, sed in gratiarum actionem ejus vox prima

semper

A semper eruperit. Hæc, et alia multa pientissimus filius de sanctissima matre prædicat.

hujus precibus a Deo obtentus S. Gregorius.

8 Hæc beata, religiosissimas illas æmulata mulieres, quæ uteri sui partum obtentum precibus Deo dicarunt; supplicationibus crebris apud Deum agit, ut masculam prolem concipiat, quam, ut Anna Samuelem, Deo offerat. Hæc enim de matre Gregorius scribit his versibus:

De reb. suis

[— Me vovit ab ipso
Cara tibi genitrix utero, cum mascula proles
Ut esset cupiens, his Annæ vocibus usa est.
Da mihi, da puerum, summi regnator Olympi,
Ædibus inque tuis omnes tibi serviet annos.
Dixerat; et precibus flexus de nocte parenti
Designans nomen pueri, prolesque secuta est].

Porro non tantum nasciturі pueri nomen, sed et formam ipsam ejusdem præmonstratam fuisse, idem his versibus narrat:

De vita sua.

[In somnio umbra visa ejus, quod posceret.
Etenim mea ipsi forma perspicuo astitit,
Itidemque nomen nocte cognoscit meum.

natus patre necdum Christiano,

9 Nascitur Gregorius ex repromissione Divina matris votis obtentus, patre nondum Christiano, ut ex ea oratione, quam Gregorius in funere patris habuit, aliisque certis rationibus facile cognosci potest. B Unde non nisi hyperbolice dictum accipias, quod idem Gregorius ex persona parentis, impellentis eum ad suscipiendum munus Episcopale, sic ait.

Annal. 371. et 102

[Nondum tot annos in vita explesti tua,
Quot ipse sacro jam consumpsi in munere *i*].

l De vita sua.

Idque clarius apparebit, cum annorum Gregorii filii rationem inferius subducemus. [Peperit et venter ille aureus (utar verbis Hieronymi) duos alios filios, *k* Cæsarium et Gorgoniam, prolem sanctam tantaque matre dignissimam]. Cum jam Gregorius eam pueritiæ transisset ætatem, quam rationis dicunt expertem, jamque suæ voluntatis arbitrium libere recta ratione inciperet moderari, Deo jam offerendus a matre; instillabat ipsa illi divinæ scripturæ exempla, quibus significaret parentum vota, quibus caros Deo filios obtulerunt, Abrahæque historiam et Isaac, Annæ et Samuelis, atque alia ejusmodi, sicque est affata puerulum cum obtulit illum Deo:

k

adolescens approbat matris de se votum

De reb. suis et de vita sua.

[Nate, ego te vivum Christo, carissime, munus
Offero, quo matris votum, promissaque firmes;
Quæ te concepi precibus: quæque optimus, ut sis
Et vita eximius, flagrantibus expeto votis.
Hoc genitricis erat votum: cui protinus ipse
C Cedendum, in tenera quamvis ætate, putavi] etc.

l

et servandæ pudicitiæ amorem concipit: De reb. suis

10 Optimis interim moribus imbuebatur, crescensque ætate simul *l* ac sapientia, divinus quidam incessit animum ejus ardor servandæ pudicitiæ, quem cœleste quoddam visum sibi ostensum magis magisque stabilivit solidavitque, quod ipse describit his verbis. [Deinde, inquit, per nocturnum visum castioris vitæ amore me Dominus inflammavit, quod commemoratione dignum censeo. Arrigite aures, quicumque pietatis studio conflagratis; qui autem profanis animis estis, eas sermoni obstruite. Puer eram, nec admodum puer, verum ea ætate, qua virtutum ac vitiorum imagines in animo inscribuntur: mens enim nondum firmam et solidam cogitationum formam habet; sed alienis primum institutis et moribus informatur. Et quidem parentes mei eam haud quaquam malis coloribus depingebant, nimirum ad optimum quodque virtutis genus me erudientes: eximia enim illi et omnibus hominibus admirabili virtutum laude florebant, cordibus animisque pietatem colebant, ac non minus morum integritate quam senectute atque annis humanæ vitæ modum excedebant]. Et Paulo post: [Ab his novus, ac rudis animus meus effectus est, caseique recentis instar quasi formam statim accepit. At mihi in somnis aliquando hujusmodi quoddam videre visus sum, ex quo facile in virginitatis amorem exarsi.

exemplo et monitis parentum.

D AUCTOR. CÆS. BAR.

11 Virgines duæ in propinquo stabant, candidis vestibus indutæ, ambæ formosæ atque ejusdem ætatis, ambæ incomptæ atque inornatæ, ac proinde ornatæ (ornatus enim contemptus mulieribus elegantiam decusque conciliat) non auro. Non hyacintho collum earum decorabatur, non sericæ illis vestes, non tenui, ac molli lino contextæ erant, non fuco imbuti oculi sublucebant, neque quidquam eorum quæ libidinis ciendæ artifices in mulierum formis excogitarunt: non flavæ comæ humeris diffusæ cum lenissima aura colludebant: quin potius egregiæ vestes zona substringebantur, seque ad talos usque demittebat. Ad hæc ipsæ velo non modo caput, sed genas quoque ipsas obtexerant, oculosque ipsos in terram defixos tenebant: quin utrique non parum honestatis afferebat oris verecundia, ruboreque tincta facies, quantum quidem trans earum vela mihi prospicere licebat: atque insuper ut rosa foliculis, sic utriusque labra silentio premebantur, quarum ex aspectu mira quadam voluptate perfusus sum: sic enim mihi persuadebam, eas humana conditione multo majores atque augustiores esse. Hæ porro, E quoniam me aspectu sui exhilaratum senserunt, erga me quoque benevolentia affectæ, me proinde ac filium suum amplecti cœperunt. Percontantique mihi, quænam essent et unde venissent; altera, Castitatem sibi nomen esse dixit; altera, Temperantiam: quæ Christo Regi assistentes; cœlestium Virginum pulchritudine delectarentur. Atque ad me conversæ: Age, inquiebant, fili, mentibus nostris mentem tuam, et faciebus faciem junge. Ita futurum est, ut eximio quodam et singulari splendore præditum in cœlum feramus, ac juxta immortalis Trinitatis fulgorem collocemus. Hac oratione habita per cœlum ferebantur, oculisque ipse volantes insequebar; sed hæ non nisi in somnis mihi conspicuæ erant.

et visione duarum puellarum cum modesto habitu:

harum altera Castitas, altera Temperantia appellata:

12 Diu vero animus meus gravi hujusmodi ac præclaro noctis simulacro, candidæque virginitatis imagine oblectabatur. At mihi jam tum earum sermo in mente colligebatur, cum virtutum ac vitiorum cognitio hominibus vere planeque imprimitur: ac mens cupiditati ducem se præbebat, nocturnæque visionis pulchritudo obscurior aliquanto cernebatur. Quemadmodum autem occulta quædam ignis scintilla, depascens stipulam aridam, statim collucet, flammaque exigua in magnum deinde incendium crescit; sic ego cum nocturno visu incensus essem, confestim amor splenduit, atque in omnium oculis emicuit, utpote qui in intimis animi recessibus occultari jam non posset. Primum itaque cum his hominibus vitæ consuetudinem contraxi, qui matrimonii vincula fugerunt, seque a mundi contagione abripuerunt, ut Christum Regem animi pennis sequantur, hinc non sine magna gloria pedem efferentes. Hos ego singulari amore, ac toto pectore complectens, spei cœlestis duces habebam; ac postea a me grave matrimonii jugum submovi, ad excelsam videlicet eorum, qui perpetua virginitate florerent, classem ordinemque aspirans: cœlestes enim omnes naturæ, conjugii perturbationumque animi expertes, vivunt] etc. *m* Additque hæc inferius: [Ergo amoris desideriique stimulis incitatus, eo tendebam, nec vestigium in terra figere jam sustinebam, mihique idem accidebat, quod his, qui lactis vel mellis dulcedinem quoquo modo gustarunt; sic enim ipse, degustata illius chori suavitate, nullo jam modo adduci poteram, ut ad acerbum illum cibum, hoc est, pestiferum animæ vitium, quod in hac vita nascitur, accederem. Non jam convivia, quæ juvenili ætati curæ esse solent; non mollis vestis, non delicata coma, non turpium atque obscœnorum verborum invenustus

hinc magis accensus F

continentiam professis se adjungit.

m

AUCTOR CÆS. BAR. *evitans illecebras et contrarias.*

A venustus lepos, non petulantes risus, non inimici carnis æstus mihi arridebant ; quin etiam scopulos et montes, et hinnientes equos, canumque venaticorum greges aliis missos feci ; excussaque omni hujus vitæ beatitudine, temperantiæ ac frugalitati collum subjeci : quæ quidem mei curam gerebant, me amabant, me ad amplissimam gloriam provehebant, me denique in Christi manibus accurate collocabant]. Hæc Gregorius de suæ vitæ institutis.

ANNOTATA.

t. 2 p.645 *Arianzus pagus S. Gregorii*

a *Nicetas in Comm. super Orat.* 15 *ejusdem S Gregorii, ex Billii versione, dicitur* Arianzus, ipsius *S. Gregorii* natalitius pagus, situs in regione Tiberina, *quam suburbanam Nazianzo succenseri censet Hermant, quia, ipsa grandine vastata, Nazianzenos ad pænitentiam oratione illa hortatur Gregorius, ut quos ea calamitas propius spectaret. Hausta sunt hæc ex Collat.* 5 *Synodi* V, *ubi Euphrantas Episcopus Thyanensis,* Arianzus quidem prædium est, *inquit* unde ortus fuit Gregorius, sub Nazianzo constitutus : *quod non video cur debeat ad nativitatem referri, cum sufficiat, si ex illo suæ possessionis prædio Gregorii pater aut avus in ipsam Nazianzenam civitatem migravit, ibique Gregorium filium peperit mater : unde eidem Gregorio scribens Theodorus Mopsuestenus,* in Arianzis, *inquit,* tuis celebramus annualem sanctis Martyribus honorem. *Præterea Arianzus non prædium fuisse videtur, sed pagus, in quo prædium Gregorius habuit, idque a quodam Rhegino emptum, cum forte mediæ ætatis jam esset Gregorius.*

Pontus provincia diversa a Cappadocia.

b *Nemo, quod sciam, ullam Cappadociæ partem appellavit* Pontum : *nec appellare potuit : cum ipse per se provinciam, imo duas provincias constituerit sub Amaseno et Neocæsariensi Metropolitis ; quemadmodum ex altera parte ad mare mediterraneum duplex erat Pamphylia, inter quam et Pontum mediterranea jacebat Cappadocia, ætate Nazianzeni bifariam, postea autem trifariam divisa a Justiniano Imp. a quo* Cappadociæ tertiæ *Metropolis constituta* Mocissus, *dicta est exinde* Justianopolis. *Errandi causam, et Pontum cum Cappadocia confundendi Baronio præbuit ineptissima versio.* Ponte mihi longe carissime, patria tellus *cum Græce sit.* (t. 2 p. 76.)

Γαῖα φίλη καὶ Πόντε, πάτρης πέδον ἀλλοδαπῆς τε.

Tellus cara et Ponte, patriæ et alienæ terræ solum. *Ubi clare patet condistingui inter se utramque regionem, et uti πάτρης πέδον appellatur αἶα φίλη, sic τὸ ἀλλοδαπῆς referri ad* Pontum : *quemadmodum in sequenti mox*

C *versu distinguuntur.*

Καὶ νεότης πολιή τε, Juventus et senectus :

— πτερόεντες μῦθοι... καὶ οὓς τέκε πνεῦμα φανειρόν,

Leves fabulæ et quos Spiritus genuit sermones;

Καὶ πόλιες σκόπελοί τε, urbes et deserta.

Quæ omnia per elegantem antithesim inter se comparata appellat initio Carminis Sanctus, tamquam totius vitæ suæ testes ; sed difficile fuerit Latino versu singula sic reddere, ut eadem maneat elegantia : hanc igitur perdidit interpres dum sectatur illum ; et rem totam vehementer obscuravit, ut facile patebit consideranti, et Græcum textum cum versione Latina conferenti.

c *Allegatur in margine Epist.* 50, *ubi, nulla facta mentione Ponti, solum dicitur, Nazianzum a jure Cæsariensis Metropolis translatam esse ad jus Thyanensis : sic enim Sanctus scribens Olympio, qui Præfecti munere defunctus abibat :* Periimus ; proditi sumus : facti sumus secunda Cappadocia, qui primæ dignitatem a te consecuti eramus. (t 1 p. 811)

Sasima vicus

d *Hæc objicientes, non* Nazianzum, *quæ, ut* parva *esset,* civitas *tamen sine controversia erat ; sed* Sasima *respiciebant, ignobilem vicum, quibus Episcopus factus erat Gregorius, idque mox addita epitheta probant. De*

D Nazianzo, *quæ Romano nomine est* Diocæsaria, *dicit in Ep.* 49 *ad prænominatum Olympium scripta, quod* urbem Imperator condidit, tempus constituit, et longa annorum series conservavit : *quæ de loco arido et infrequenti dici non possent.*

Nazianzus civitas, t. p. 809

parentum ejus conditio.

e *Synaxarium Claromontanum MS. et Menæa excusa ad* 25 *Januarii de utroque parente indifferenter dicunt, quod* prius *quam filium genuissent,* idola per ignorantiam colebant : *sed ipse S. Gregorius matrem ab ea nota vindicat : quin et patrem (quem in Carm. de rebus suis dicit fuisse* Oleastrum dum sub idolis viveret ; *et de cujus idolis etiam meminit in oratione de laudibus sororis Gorgoniæ) non fuisse omnino idololatram patet ex consequentibus. Idem de conditione familiæ paternæ ait ad Cæsarium fratrem scribens Ep.* 17, Facultates nostræ procul dubio ad vitam ingenue honesteque ducendam sufficiunt, homini non nimis inexplebili. (t. 2 p. 93; t. 1 p. 178; t 1 p. 780)

f *Id quomodo in* Hypsistariis, *quorum sectam profitebatur Gregorius pater, se habuerit, pergens explicare Gregorius filius :* Gentilis quidem erroris *ait* idola et sacrificia rejicientes, ignem et lucernas colunt ; legalis autem vanitatis sabbatum, et jejunam quamdam a nonnullis cibis abstinentiam venerantes, circumcisionem aspernantur : atque humiles et abjecti homines Hypsistariorum (ἀπὸ τοῦ Ὑψίστου, *Altissimo*) nomen sibi tribuunt, quia solus Omnipotens ab ipsis adoratus. *Hermant existimat multam similitudinem eos habuisse cum Massilianis, de quibus Epiphanius hær.* 80, *et postea subortis Cœlicolis Africæ, de quibus Augustinus Epist.* 163 *et Codex Theodosianus l.* 43 *de hæreticis et l.* 19 *de Judæis Cœlicolis et Samaritanis.* (t. 1 p. 289) E

Catechesin baptizandi audiunt stantes ; ordinandi, flexis genibus.

g *Gravis hic et plane inexcusabilis fuisset error, contraque Sacramenti substantiam, quod nescio unde Auctori nostro obrepsit : ipsius verba Gregorii audiamus.* Miraculum porro, quod hic quoque divina gratia editum est, si reticuero, magnam profecto ipsi gratiæ injuriam fecero : hujus porro testes sunt non pauci. Spirituale quoddam erratum sinceræ disciplinæ magistri admittunt, idque quod futurum erat gratia præsignat, ac Sacerdotii forma cum Catechesi miscetur. *Id autem quomodo ? An perperam commutatis verbis ? Nequaquam.* Sed in genu inclinatus catecheseos forma imbuitur, *uti solebant initiandi Sacerdotio, cum baptizandi catechesim præviam stantes exciperent : quæ fuit exigua nullius momenti circumstantiæ commutatio, quamvis ipsa ritus in utroque Sacramento diversitas mysterio non careat, quod vide a Niceta explicatum.* (t 1 p. 294; t. 2 713.)

F

h *Gregorius nulla facta speciali mentione Leontii, hoc solum ait, quod* multi qui aderant, non solum sublimiorum, sed etiam ad sagacitatem humiliorum, haud obscuris signis confirmati, quod futurum erat prædixerint.

i *Jam diximus non esse hic apprehendendam hyperbolen, sed syllabam unam in Græco corrigendam, ut verus sensus habeatur.*

Cæsarii et Gregorii ætas t. 2 p.35

k *Cæsarium fuisse Gregorio juniorem, non tantum convincit cupido prolis masculæ in matre, fervens usque ad vota Deo facienda, cum utero gestaret Gregorium : sed etiam quod ait in Carm. de rebus suis, quod ipsum Gregorium Cæsarius* instar chari habuit timuitque parentis. *De Gorgonia sorore, seniorne an junior Gregorio fuerit, non est facile definire : potuit certe primo partu nata femina, in matre acuisse desiderium prolis masculæ. Quia tamen post Cæsarium obiisse videtur, adeoque post an.* 369, *idque* non humanorum plena dierum, quos ne ipsa quidem exoptabat, *ut in ejus encomio dicit frater : sed, ut idem ait in funere Patris, æque ac frater Cæsarius* ὡραῖος καὶ τῷ ζῆν ἐπιτήδειος florens adhuc et quam vivere conveniebat; *credere possumus intra* 50 *ac* 60 *ætatis annum excessisse, adeoque vel natu minimam fuisse, vel inter Gregorium et Cæsarium mediam.* (t. 1 p. 188)

A 1 *In carm. de rebus suis.*

t. 1 p. 188 *educatio pia Gregorii.*

At mea spem genitrix meliorum corde fovebat,
Cum te natorum donavit parte suorum.
Namque manus etiam divinis sedula libris
Lustrabat... *Sacras scripturas teneris manibus tractandas exhibendo, ex iisque narrando aut prælegendo historiam Abrahami, Isaacum filium immolare parati, sicut eodem loco fusius describit.*

m *Ex singulari illo, quem tunc animo hausit, castitatis amore condita postmodum ab eo sunt illa insignia duo poemata, quibus* Laudes virginitatis *et* Præcepta ad Virgines *continentur.*

CAPUT II.

Studia Cæsareæ Palæstinæ, Alexandriæ et Athenis peracta. Varia discrimina vitæ depulsa.

Quod item spectat ad studia litterarum, licet nil antiquius habuerit sacris litteris, quo tamen consilio sibi externas etiam comparaverit, scribit his versibus.

B *De vita sua.*

[Libros amabam queis loquimur cum Deo
Viros amabam quotquot essent optimi.
et paulo post.

Amore adipiscendæ scientiæ,

Erant genæ imberbes mihi : erga litteras
Flagrabam amore magno. Namque litteris
Veris volebam ferre per falsas opem :
Jactare quo se non possent, aliud nihil
Quicumque callent præter eloquentiam
Vanam, in sonis tantum sitam atque gutture ;
Nec illigarer nexibus sophismatum.
Illud quidem numquam subiit animum meum,
Ut anteferrem doctrinæ quidquam sacræ.]

Cum itaque avido animo vividoque ingenio cunctas, quæ in patria erant, hausisset litteras; avidius sitiens, ut etiam externas investigaret induxit animum : ac primum ea de causa petit Cæsaream Palæstinæ. Illustres enim erant scholæ illæ ac florentissimæ, in quibus ex Christianis olim Origenes, Pamphilus Martyr, Eusebius, aliique doctissimi viri professi fuerant; his autem temporibus, Gregorius (ut auctor est Hieronymus) Thespesium Rhetorem habuit præceptorem. At Cæsarius ejus germanus, eadem ex causa Alexandriam profectus est, ut idem Gregorius testatur, his verbis : [Ego oratoriæ artis amore inflammatus in Palæstinæ Academiis tum florentibus pedem fixi; Cæsarius autem Alexandriam perrexit, urbem tunc, et hoc tempore doctrinarum omnium officinam non falso æstimatam]. Hæc Gregorius.

Cæsaream Palæstinæ adit : Hier. de scrip. eccles. in laud. Cæs. C

14 Porro non tantum Gregorius, sed et Basilius eadem ex causa, licet non una simul, Cæsaream contendit, ut idem scribit his verbis : [Cæsaream, *a* ut ejus urbis scholarum particeps esset, celeriter contendit. Hanc, inquam, eximiam civitatem, et nostram (nam meorum quoque studiorum dux et magistra extitit) non minus litterarum atque doctrinæ, quam urbium quibus præest et dominatur, Metropolim : quam siquis doctrinæ palma spoliaverit, rem omnium pulcherrimam ipsique maxime propriam eripuerit. Nam cum aliæ civitates aliis ornamentis vel antiquis vel novis glorientur, prout opinor vel historiis vel rebus quibuscumque visendis ornatæ sunt; hanc contra, ut arma vel tragœdias notæ quædam atque insignia, sic litterarum gloria nobilitat illustremque reddit]. Et post alia hæc item de Basilio. [Hinc, inquit, Byzantium, urbem totius Orientis principatum tenentem, excellentissimis enim Oratoribus philosophisque florebat, quorum brevi optima quæque ingenii celeritate ac magnitudine collegit, atque inde Athenas, hoc est litterarum domicilium, a Deo atque inexplebili eademque laudanda doctrinæ

in laud. Basil. a *uti etiam S. Basilium fecisse testatur :*

cupiditate mittitur; Athenas, inquam mihi vere aureas, ac si cuiquam alii bonorum parentes : nam illæ hominem, non illum quidem ante ignotum, sed tamen notiorem reddiderunt]. Existimo enim Cæsareæ Palæstinæ eum novisse, non tamen ejus se amicitiæ insinuasse. *b*

D AUCTOR. CÆS. BAR.

15 Post hæc Gregorius majora sapiens, Alexandriam cogitat. Erant illic, ut modo vidimus, scientiarum omnium refertissima promptuaria. Illustrarant olim scholas illas Clemens, Origenes, Ammonius, ac demum Didymus Alexandrinus reddidit celebriores, apud quem Hieronymus jam senescens, quid adhuc disceret, invenit, et ex magistro discipulum profiteri libentissime acquievit. Erat noster Gregorius, licet olim ex voto oblatus Deo, adhuc tamen catechumenus. Inoleverat enim illis temporibus improbandus usus, ut quodam pietatis prætextu quam plures Christi ætatem, et quo baptizatus est tempus expectarent, ut sacro initiarentur baptismate : quam quidem abusionem, ut antiquis Ecclesiæ moribus ipsisque Apostolicis traditionibus adversantem, et jacturam non modicam inferentem, cum ipse Gregorius postmodum, tum Basilius ac Gregorius Nyssenus gravissimis orationibus insectati ab Ecclesia Dei auferre conati sunt. Alexandriam itaque proficiscens, nactus illic Cæsarium fratrem, cum eo vixit: qui sicut ante illuc accesserat, ita et postremus recessit, et non nisi, ut suo loco dicetur inferius, cum Gregorius jam recessisset Athenis. Cum itaque Gregorius Cæsarienses scientiarum fontes, ac rivos Alexandrinos hausisset; majori animi ardore sitit Athenarum flumina, ac moræ impatiens, non expectato opportuno navigationis tempore, improvide se mari credidit, ut ipse his versibus monstrat, cum discrimen in quod incidit narrat.

b *dein Alexandriæ studet :* Hier. ep. 65 *adhuc Catechumenus :* E

[Saltem calori quod adolescentum accidit,
Inordinato qui feruntur impetu,
Ceu pullus animi plenus ad cursum exilit,
Id accidit mihi. Nam alieno tempore,
Quo non suevit esse tranquillum mare,
Sed excitari fluctus a *c* Tauro solent;
Loquuntur ut docti, cum prudens navigat
Nemo temere. Tunc Alexandriam deserens,
Doctrinæ ubi studiorum flores carpseram ;
Conscendo navim, et Græciæ Pontum seco
Præter Cyprum]. etc.

navigaturus Athenis, tempestate quatitur, *c*

Describit eam maris tempestatem, quam et alibi refert his verbis.

F

16 [Cum Alexandria per mare Parthenium *d* in Græciam navigarem, navigabam intempestiva prorsus anni parte, animo ita perpellente, in navi Ægi næa; nam id vel maxime impulit, quod in nautas mihi familiares incidissem; Cum inquam, navigarem, paululumque processissemus, tam atrox tempestas exorta est, ut non multas pares meminissent qui mecum vehebantur. *e* Hic omnibus mortis timore perculsis, ipse animæ mortem gravius pertimescebam : ii periculum enim miser veneram, ne baptismo non initiatus e vita discederem, spiritualem aquam inter exitiosas et mortiferas desiderans ; ac proinde clamabam, obsecrabam, spatium quoddam temporis expetebam *f*. Conclamabant etiam, in communi licet vitæ discrimine, qui simul navigabant, et quidem gravius, ut quidam e familiaribus meis ac necessariis, benigni videlicet hospites et humanitate præditi, atque ex periculis hoc doctrinæ assecuti, ut aliorum calamitate moverentur. In hoc malo, quo tum eram, parentes quoque versabantur, per noctis visum in periculi partem venientes : atque e terra opem ferebant, vim fluctuum precibus velut excantantes, quemadmodum postea, subducta temporis ratione, domum reversi cognovimus : quod etiam nobis salutaris somnus indicavit, cum tandem aliquando eum, remittente

d In fun. pa *e* *et territus periculo moriendi sine baptismo* *f* *procella ad parentum preces sedata*

AUCTORE CÆS. BYR.

A remittente nonnihil tempestate, cepissemus. Furiam mihi tenere videbar, truculentum quiddam intuentem, periculumque minitantem : hanc enim nobis, perspicue depictam nox proponebat. Alius ex vectoribus (puer is erat mei studiosissimus et amantissimus, meaque causa vehementer anxius) cum eo statu essem, matrem meam sibi videre videbatur, quæ mare ingressa, navim prehensam haud magno labore ad terram protraheret. Fidemque faciebat hæc visio. Tranquillabatur enim mare, statimque citra magnam vexationem Rhodum appulimus. Hujus periculi donum extitimus, ut enim nos Deo vovimus, si discrimen effugeremus, ita periculo liberati, nos ipsos obtulimus]. Hæc Gregorius, qui eamdem maris tempestatem iterum egregio metro cecinit.

appellit Rhodum,

De vita sua.

De rebus suis.

17 Quod autem ait se periculo liberatum, ex voto statim se Deo obtulisse, haud aliud putamus id esse, quam quod baptismum tantopere expetitum sit assecutus. Haud enim assentimur Gregorio Presbytero, cum dicit illud distulisse adhuc usque ad tricesimum ætatis annum *g*, cum Athenis est reversus in patriam; ex his enim quæ hic ipse refert, et quæ Athenis sunt subsecuta, ubi una cum Basilio vivens perfectissimi Christiani specimen edidit, prorsus contrarium persuademur. Non tantum Gregorius sacro

g

B baptismate initiatur, sed et infideles omnes, qui in eadem erant navi, Dei benignitate servati, Christianam Religionem ex animo sunt amplexati, ut his versibus idem testatur.

et fidem Christi cum aliis periculi sociis ex voto amplexus.

[Accessit etiam voto illud lucrum meo :
Nam quidquid esset in navi mortalium,
Id omne Christi fidei mox nomen dedit.
Divinitus salutem nacti duplicem.] etc.

Hæc cum agens de rebus suis carmine exacte referat, addidit Deo referens gratias *h* de acceptis beneficiis, alia gravissima pericula, in quæ alias incidisset, sed Dei ope servatus esset his versibus :

h

iterum servatur a periculis terræ motus

De reb suis.

[Non cum lata gravi quateretur Græcia motu,
Ulla nec auxilii jam spes aliunde pateret;
At tremor horribilis gelidos invaserat artus,
Nondum etenim sacro baptismate pectus habebam
Imbutum, quando trahitur lustralibus undis
Gratia.] etc.

18 Hunc illum puto famosissimum terræmotum, qui factus est anno quarto *i* Constantii Imperatoris, ut auctor est Hieronymus in Chronico, de quo plura Ephrem Syrus et Historici Græcorum scripsere. Rursus autem, cum faucibus ægrotans, ac pene suffocatus, ope divina est liberatus, ibidem sic describit.

i

Ephr. in proœm. l. 2 de Vitis SS. Patrum

C [Non mihi cum fauces quondam vis aspera morbi
Implesset valido flatu, sævoque dolore
Opprimeret, vitæque vias auræque meatus].

Socr. l. 2
Soz. l. 3. c. 5
anginæ, et cæcitatis:

Addit et illud, cum incaute oculum pungens lumine privandus esset, nisi Deus intervenisset. Sicque rem gestam describit :

[Non etiam tunc, cum male sana vimina mente
Intorquens, oculi punxi temerarius hircum,
Cum subitus cruor effluxit luxque occidit omnis :
Nec prius aggredior manibus transmittere sacrum *k*
Spirituale Deo, lacrymis quam noxa soluta est].

k

Reddidit ejusmodi percussio vultum Gregorii non nihil inelegantem. Ariani etenim dicteriis suis vultum invenustum eidem exprobrare consueverunt, ut suo loco dicetur.

19 Gregorius tot periculis liber, licet olim a matre Deo fuisset oblatus, seque iterum *l* per Baptismum Deo dedisset, nihilominus arctiori quodam in jurisjurandi formam voto concepto, severissimis legibus iisdemque inviolabilibus se Deo devinxit. Extat adhuc ejusmodi jusjurandum hisce verbis conscriptum. [Verbum ipsum juravi qui mihi maximus est Deus, principium ex principio, ex Patre genitus,

l

jurejurando se Deo arctius devincit :

Carm. 17.

D exemplaris sui imago, ejusdemque cum Patre naturæ, qui e cœlo ad mortales venit. Verbum, inquam, ipsum juravi, me nec sublimem illam et sempiternam mentem hostili mente et cogitatione, nec Verbum alieno atque inimico sermone projecturum. Si temporum nutum secutus, sanctissimum Trinitatis numen incidero : si excelsi cujuspiam throni cupiditate aliquando exarsero, aut aliis hujusmodi cupiditate flagrantibus suppetias tulero, si hominum potius opem atque adjumentum, quam Dei præsidium quæsiero, imbecilli fragilique rupi vitæ meæ rudentes alligans; si vel in secundis rebus superbo, atque insolenti, vel rursus in adversis et gravibus demisso abjectoque animo fuero; si in disceptandis controversiis ab æquitatis norma deflexero; si superstitiosos et arrogantes homines piis viris pluris fecero; si vel malorum tranquillitatem, vel bonorum scopulos tempestatemque perspiciens, dextrum propterea iter tenere destitero; si livore infectum pectus habuero; si vel ex nefariorum hominum calamitate risum mihi finxero, perinde atque ipse extra casus aleam positus; si ira obrutus animus corruerit; si effrænato impetu lingua cucurrerit; si impudico animo mulierem aspexero; si quemquam immerito odero; si injuriam mihi ab inimico illatam, vel occulte vel aperte, vindicavero; si pauperis manum a domo E mea inanem remisero; si animæ divini verbi siti confectæ cupiditatem frustratus fuero; siquid, inquam, horum admisero, non equidem recuso, quin exorabilem se Christus aliis præbeat : mihi vero labores omnes, quos ab ineunte ætate ad extremam usque senectutem tulero, cassos irritosque reddat. His legibus vitam meam obstrinxi. Quod si mihi votis meis potiri liceat, tibi Deus immortalis gratia habenda erit.] Hactenus votum ac jusjurandum Gregorii, cum tamen in ceteris injuratus semper *m* vixerit, ut ipse de se scribit.

m

De vita sua.

20 Jam autem maris periculo liberatus, ut vidimus, perelegantem et accommodatam iter agenti conscripsit precationem, cujus est exordium *n* [In te quiescimus Verbum Dei, cum domi manemus]. etc. At jam tandem ejus sequamur iter : Solvens Rhodo Æginam venit : Æginæa enim navi vehebatur, inde Athenas diutius expetitas se contulit; cum etenim rerum omnium Christi causa *o* jacturam fecisset, Athenarum tantummodo tenebatur desiderio. Unde ipse aliquando,

n

Athenas venit,

o

[Sola meum ardenti pectus stimulavit amore
Doctrina, Argolicæ quam gloria gentis Athenæ
Quæsivere mihi, solisque occasus et ortus :
In qua multum operæ posui, multumque laboris
Per longum tempus subii : sed et hanc quoque Christi
Ante pedes humilem pronamque jacere *p* coegi.]

De reb. suis F

Docebat Athenis his Constantii Imperatoris temporibus Anatolius clarissimus Orator, Constantio Augusto percarus, qui eum Romam vocavit, atque Præfectura Prætorii insignivit. Profitebatur illic etiam Diophantes Arabs, fama celebris; Proæresius etiam, qui ob dicendi facundiam in Gallias primum, inde Romam ab eodem Constantio missus, illic ex Senatus consulto donatus est statua, ejusmodi inscriptione nobilitata, Regina rerum Roma Regi eloquentiæ. Hunc, quem ut gentilem hominem sibi vendicat Eunapius Sardianus, fuisse Christianum, nonnulla est conjectura. Nam cum scribat Hieronymus hunc, lege data a Juliano ne Christiani liberalium artium Doctores essent; cum specialiter Julianus, ut Christianos doceret ei concederet, scholam sponte deseruit. Adjuvant hæc, quæ etiam Eunapius tradit, Poæresium sententia Juliani fuisse remotum a lectione : quod quidem minime decreturus fuisse Julianus videtur, nisi fuisset Christianus, cum

p

palæstram eruditorum hominum.

in Chron. an. 2. Jul.

A cum alioqui fuerit ille Ethnicorum Philosophorum studiosissimus. Docebat iisdem temporibus Athenis Musonius, quem idem Apostata cessare jussit. Addit Zozomenus, Gregorium et Basilium nactos esse præceptores Hymerium *q* et Libanium : de Libanio id ipsum fatetur Basilius.

q Ep. 146.

ANNOTATA.

a *Existimat Hermant*, Cæsaream Cappadociæ *intelligi hoc loco : in eaque ambos primas artes didicisse, ac mutuo novisse. De Gregorio primum videtur indicare Gregorius Presbyter in Vita, quando ait eum Cæsareæ primum, dein in Palæstina studuisse.*

b *Gratis hoc existimare videtur Baronius; imo ex Gregorii ea de re silentio consequi puto, quod primum Athenis mutuo se cognoverint : esto ambo in alterutra aut etiam utraque Cæsarea eosdem magistros audierint: dici enim potest quod diverso tempore : patria certe videtur Basilius, studiorum causa, multo serius egressus quam Gregorius.*

c *Græce velut in parenthesi*

Ταύρου τὴν οὐρὰν οὐκ ἀκίνδυνόν φασι
Οἱ ταῦτα δεινοί. ——— Tauri caudam non sine periculo esse dicunt, qui talia callent : *ubi Billius*

B *notat*, Hibernum Tauri ortum *intelligi*, qui est circa medium Novembrem.

d Mare Parthenium *dici eam Mediterranei partem, quæ Asiam inter et Africam est, testatur Macrobius in somnium Scipionis.*

e *Tempus, quo illa tempestas duravit, in Carm. de rebus suis ita exprimit :*

Noctibus hic denis ego his totidemque diebus,
Supplice voce rogans Numen cœleste, jacebam
Ad puppim exanimis.

f *At quomodo ei non incidit tali in casu, ut baptismum peteret a vectorum quopiam? multos enim ex eis Christianos fuisse persuadent hi versus :*

Baptismus a laico collatus, an olim omnibus probatus?

Omnes ad unum fletibus genas rigant,
Junctisque Christum voce gemebunda vocant,
Hi quoque Deum qui nesciebant prius.

Respondet erudite Hermant in annotat. validitatem baptismi per laicos collati tunc adhuc non satis notam fuisse Græcis, ac ne Latinis quidem omnibus : nam (præterquam quod S. Basilius in libris contra Eunomium alicubi dicat, eos qui extra Ecclesiam essent baptizati, puta ab hæreticis, habendos similes iis quos laici baptizarint, et per Ecclesiæ baptismum purificandos) etiam S. Satyrus S. Ambrosii frater, naufragium imminens natando evasurus, ab iis qui baptizati secum habebant Eucharistiam, ipsam orario involutam accepisse narra-

C *tur, licet* nec dum perfectioribus initiatus mysteriis; *postquam autem enatavit, ea quam colla gerebat sustentante, Dei ecclesiam requisivisse,* ut mysteria æterna cognosceret : *quibus indicari videtur tunc adhuc Catechumenum, postea petiisse baptismum, non autem in illa tam urgenti necessitate, quia in navi pereunte Christiani qui erant, laici erant. Concilium quoque Elaberitanum an.* 324 *Can.* 38 *statuit*, Peregre navigantes, aut si ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, *non quemlibet, sed* qui lavacrum suum integrum habet, *id est nullo mortali peccato inquinatus sit, aut saltem non excommunicatus,* nec sit bigamus, baptizare in necessitatis casu positum Catechumenum.

g *Ita Baronius, ex sua scilicet sententia, annum ætatis exprimit : cum Gregorius agat de anno studiorum, ut ante dictum. Nos neque ad finem commorationis Atheniensis baptismum dilatum fuisse putamus : neque statim susceptum post naufragii periculum ; sed post alterum vitæ discrimen a terræ motu : Sanctum tamen annum circiter trigesimum ætatis attigisse cum baptizaretur.*

h *Non hoc agit loco isto Sanctus : sed, ut explicet*

D *grandem suum mœrorem et afflictionem in morte fratris Cæsarii, dicit se non ita graviter fuisse conturbatum animo, neque cum mergi timuit, ut jam dictum, neque cum passus est tria sequentia vitæ discrimina, quæ ordine temporis singula referri, nihil ambigimus.*

AUCTOR. CÆS. BAR.

i *Annus 4 Constantii inchoatur in Septembri anni* 349, *proinde recte Hermant censet, terræ motum a Baronio indicatum potius ad* 341 *pertinere. Verum de alio quodam priori terræmotu, qui ante decennium Græciam concusserit hæc intelligimus.*

k *Hoc scilicet innuit eum tunc saltem Presbyterum: in eoque fortuito casu apprehendisse reatum,*

Non secus atque ille qui cædis crimine dextram
Polluit ———

l *Imo prius per votum Christianæ professionis, annis aliquot ante susceptum baptismum.*

m *Ita ipse, explicans qua ratione an.* 381 *promiserit non exire Constantinopoli, citra juramentum tamen :*

t. 2 p. 18 *Votum S. Gregorii post baptismum*

Ne sic quidem juro : haud enim mihi contigit
Jurare (paulo ut glorier summo in Deo)
Lustratus ex quo gratia sum Spiritus.

Gregorius in Vita, cum baptizatum dixisset reversum in patriam, addit, quod tunc legem sibi indixit numquam jurandi, quamdiu in hac vita versaretur. *Votum appellet qui volet : sed hoc pro illo tempore satis sit, et abunde satis. Nam* Ὅρκοι καὶ ἐπαγγελίαι δι' ὅρκου (*ut habet titulus*) Juramenta et promissiones juramento

E firmatæ, *quos continet Carmen distichis expressum* (*quod soluta oratione hic exhibet Baronius Latino deceptus titulo, ut crederet esse* Jusjurandum Gregorii) *aliud non sunt, quam ludus Poeticus, ea continens omnia, quæ sine scrupulo jurare possit homo Christianus et perfectionis studiosus. Quod si jurejurando hujusmodi revera sese aliquando obstrinxit Gregorius, id cur ad ejus referatur baptismum, et non ad longe posteriora tempora, causa nulla esset.*

t. 2. p. 92.

n *Nescio ubi hanc precationem inter opera ejus reperiam.*

o *Patriam ille quidem et parentes dimiserat ad tempus, aliud quod sciam nihil : sed an Christi causa et non potius amore perfectioris eloquentiæ ?*

p *Tum scilicet, cum dimissis Athenis totum se ad vitam spiritualem convertit, jam ætate provectior. Nota autem* πολὺν χρόνον *longum tempus, quod eloquentiæ excolendæ impensum a se dicit, haud sane intelligens paucos illos annos, qui ante annum vitæ* 30 *aliis artibus fuerunt impensi.*

q *Sozomeni verba dedimus in Comm. prævio num.* 14 *Sunt autem fere sumpta ex Socrate lib* 4 *cap.* 21 : *addit autem Socrates, quod* Antiochiæ in dicendi facultate ad summum venerunt. *Non tamen credimus*

F *eodem ambos tempore Libanium audivisse; sed Gregorium prius, deinde Basilium : quanto autem tempore singuli, non definimus : Gregorius forte minus diu quam Basilius.*

CAPUT III.

Intima cum S. Basilio amicitia. Præsagium de Juliano: Discessus Athenis : Accessus S. Cæsarii fratris.

Post aliquot temporis spatium ab adventu Gregorii Athenas, Basilius, quem Cæsarea Palæstinæ Constantinopolim litterarum studio profectum diximus, inde Athenas se contulit. Quibus humanitatis officiis gentilem suum Gregorius susceperit, vix credi potest : nam non tantum inter suos intimos adnumeravit, sed et contubernalem habere voluit : quem non tantum communis patria, sed patria studia, mores consimiles sociabant, arctissimoque amoris vinculo vinciebant. Venienti quamprimum affuit, insultantibusque in eum Armenis discipulis, ac captiosis quibusdam

Amicitiam cum S. Basilio contrahit: de laude Basilii

A quibusdam disceptationibus deprimere satagentibus, continuo præsto fuit : *a* cautumque insuper reddidit ne jocis illis, quibus veterani scholares Tironibus consuevissent illudere, abduceretur derideretur que. Hisce amicitiæ officiis Gregorius adeo sibi conciliavit Basilium, contraque ille morum suavitate Gregorium adeo devinxit, ut unanimes simul effecti, sibi quisque felicissimus videretur, quod talem tantumque nactus esset amicum. Unde de his Gregorius : [Basilius Byzantio Athenas, hoc est litterarum domicilium, a Deo mittitur : Athenas inquam, mihi vere aureas, et si cuiquam alteri bonorum parentes : nam illæ mihi hominem, non illum quidem antea ignotum, sed tum notiorem reddiderunt : ac litteras conquirens, beatitudinem percepi : mihique diverso modo idem quod Sauli accidit, qui patris asinas quærens, regnum invenit]. Hæc de amicitiæ lucro, quod adventu Basilii se nactum Gregorius gloriatur.

eum eo ad doctrinam

22 De communibus autem vitæ studiis hæc ibidem enarrat. [Par, inquit, spes doctrinæ, hoc est rei omnium invidiosissimæ nos ducebat, et tamen aberat invidia, et sola æmulatione flagrabamus. Hoc utique certamen inter nos erat, non uter primas ferret, sed uter alteri primus deferret : B uterque enim alterius gloriam suam existimabat, una utriusque anima dividebatur, duo corpora ferens. Quod si minor fides his habenda est, qui omnia in omnibus esse dicunt : at nobis certe credendum est, quod uterque in altero et apud alterum positi eramus. Unum hoc ab utroque nostrum agebatur, ut virtutem coleremus, atque ad futuras spes vitæ nostræ rationes accommodaremus, ante mortem e terra migrantes. Quod quidem nobis ob oculos proponentes, vitam actionesque omnes nostras dirigebamus, tum divini præcepti ductum sequentes, tum alter alteri virtutum studium extimulantes, atque, nisi hoc arroganter dicere videor, uterque alteri norma et amussis eramus, qua rectum a pravo discernitur. Nec enim cum flagitiosissimis ac petulantissimis quibuscumque, sodalium more, consuetudinem habebamus : sed cum optimis atque honestissimis, sed cum tranquillissimis ac pacatissimis, quorum scilicet consuetudo maximos fructus affert : illud nimirum exploratum habentes, multo facilius vitium trahi quam virtutem communicari. Disciplinis porro non tam jucundissimis quam præclarissimis oblectabamur : nam hinc quoque juvenes vel ad virtutem informantur].

et virtutem connitens,

23 Duæ viæ nobis notæ erant, altera primaria et C præstantior, quæ videlicet ad sacras domos sacrosque doctores ferebat ; altera secundaria, non ejusdem honoris, nimirum quæ ad externæ doctrinæ professores ducebat : reliquas omnes, quæ ad festa, spectacula, celebres conventus, epulas ferebant, volentibus relinquebamus. Nihil enim mea quidem sententia magni faciendum est, quod nihil affert ad recte honesteque vivendum, nec sui studiosos meliores reddit. Cum aliis alia quidem cognomenta sint, vel a parentibus accepta, vel a se ipsis, hoc est ex propriis vitæ studiis institutisque comparata ; nobis contra magna res erat, et illustre nomen Christianos esse et nominari, atque ea re magis efferebamur, quam Gyges *b* palæ annuli conversione (siquidem id fabulosum non esset) per quam Lydiorum tyrannidem occupavit.] Hæc et alia plurima id genus Gregorius, quibus insinuat, Athenas aliis perniciosas, sibi autem admodum proficuas ac salutares fuisse. Quod autem ad eruditionem scientiarum spectat, hæc addit : [Non solum apud præceptores, et socios, sed apud totam Græciam, et præsertim clarissimos Græciæ viros illustri fama celebramur, quia etiam ultra Græciæ fines progressi sumus, sicut multorum sermone compertum est. Nam ut quocumque Athenarum fama, eodem quoque præceptorum nostrorum D fama sese proferebat : ita quicumque præceptores, iidem nos quoque cognoscebant, simulque de nobis audiebant, ac proloquebantur, ac par quoddam non obscurum, et incelebre apud eos eramus, et dicebamur : nec nobiscum Orestes et Pilades ullo modo conferendos esse putabant ; nec Molionidas *c* illos, Homerico versu celebratos]. Hæc Gregorius.

et vanitates fugiens:

fama celebris per totam Græciam

24 Agebat Constantius Imperator annum sui Imperii decimum octavum, eodem jam septimum, et Gallo tertium Coss. cum occiso Gallo fratre, sibi metuens Julianus, qui Apostata dictus est, ne in suspicionem, sicut ille, Constantii veniret ; Athenas adeundi, philosophorumque scholas investigandi, a Constantio licentiam impetravit. Est is annus a Christo, secundum juniorum veriorem supputationem, trecentesimus quinquagesimus *d* quartus. Eo cum accessisset, intuitus hominem Gregorius, mox futurorum malorum factus est verissimus vates, ut in secunda oratione, quam adversus eum habuit, his verbis significat. [Hæc a me procul ante perspecta quodammodo fuerunt, ex quo Athenis cum eo versatus sum : Nam illuc quoque statim post ea, quæ adversus fratrem designata sunt, profectus est, Imperatorem hoc ipsum deprecatus. Duplicem enim eo E proficiscendi causam habebat, alteram speciosiorem et honestiorem, ut Græciam ejusque scholas viseret ; alteram tectiorem paucisque notam, ut regionis illius sacrificos et impostores de rebus suis consuleret, impietate videlicet nondum plenam libertatem habente. Tunc igitur me non malum hujus viri conjectorem fuisse memini, quamquam alioqui ad res ejusmodi non optime a natura comparatus : sed tamen me morum ipsius inconstantia, atque incredibilis quædam mentis commotio, vatem efficiebat : siquidem vates ille optimus est, qui recte conjicere novit. Neque enim mihi boni quidquam significare atque ominari videbantur cervix non stata, humeri subsultantes atque ad æquilibrium agitati, oculus insolens et vagus furioseque intuens pedes instabiles et titubantes, nasus contemptum et contumeliam spirans, vultus lineamenta ridicula idem significantia, risus petulantes et effrænati, nutus et renutus temerarii, sermo hærens spirituque concisus, interrogationes stultæ et præcipites, responsiones his nihilo meliores, aliæ in alias insultantes, nec graves et constantes, nec eruditionis ordine progredientes. Quid singula describere necesse est? Talem ante opera conspicatus sum, qualem in operibus postea cognovi. Quod si quidam ex his qui tum simul erant, quidque dixerim audierunt, nunc mihi præsto essent, haud ægre testarentur : quibus, ut hæc conspexi, statim prolocutus sum, Quale malum Romanorum terra nutrit ! præfatus licet, ac mihi, ut falsus vates essem, imprecatus]. Hæc ipse de Juliano.

Julianum apostatam venientem Athenas

ex moribus cognoscit et pessimum fore prænuntiat.

25 Cum Gregorius, et Basilius paribus studiis animisque concordibus aliquot annis vixissent Athenis, Basilius discessum meditatur, jamque reditum in patriam parat. Appropinquat dies. Quam permolesto et invito animo Gregorius id tulerit, ejus verba declarant. [Aderat, inquit, discessus dies, et quidquid ad discessum pertinebat, extremæ collocutiones, prosecutiones, revocationes, gemitus, complexus lacrymæ : nihil enim cuiquam perinde molestum et acerbum est, ut iis, qui simul illic educati sunt, et ab Athenis et a se invicem divelli. Tum igitur triste ac miserum ac commemoratione dignum spectaculum accidit. Circumstare nos sodalium et æqualium, nonnullorum etiam Magistrorum chorus ; prorsus negare se nobis abeundi potestatem facturos ; obsecrare, rogare, hortari, omnia denique tum facere tum dicere ; quæ verisimile est eos qui in dolore

Contristatur ob discessum Basilii, in laud. Basil

A lore versantur]. Basilium enim non nihil incusat, quod ab amicis vinci non potuit, ac demum hæc addit. [Res profecto antequam contigisset, incredibilis: quippe quasi contingeret unum bifariam secari, atque utramque partem emori; aut boves quosdam collactaneos, et conjugatos disjungi, lugubre quoddam utrimque alterum alterius causa mugientes, nec separationem ferentes]. Hæc de recessu Basilii Gregorius.

26 Siquis curiosius causam profectionis Basilii velit perquirere, inveniet fortasse quod miretur. Talis enim tantaque erat viri eruditio, quod de eo idem Gregorius affirmat, ut Athenarum scholæ illi inopes admodum visæ sint et jejunæ, famaque tantum celebres: sæpiusque ingemere ea de causa consuevit, dolens nimirum se non reperisse Athenis quod fama vulgarat: mœrentemque hominem Gregorius vix valuit consolari, et aliquamdiu retinere. Atque ita discendi cupidissimus, recedens Athenis, ad Eustachium philosophorum celeberrimum se contulit, ut ejus litteræ ad illum datæ testantur, cum ait [Reliqueram Athenas philosophiæ tuæ celebritate permotus, contemptis his quæ illic magni æstimantur]. Numquam recedentis amici Gregorii memoriam delevit oblivio, quæ in eo ad senectutem usque recens ac viridis perseveravit: sæpius illud repetens, O amicitiæ contubernium! o caræ Athenæ! o vitæ pie sancteque instituendæ jacta olim initia! et alia hujusmodi. Dederant enim sibi dexteras de abdicando se ab mundi actibus, et eremo incolenda ut divinæ contemplationi vacarent. Id quidem his versibus refert Gregorius, cum aliquando alia ex causa queritur de Basilio.

Ep. 165 cum eodem deinceps animo conjunctus manet: B

De vita sua

[Hæ vero Athenæ, hæ sunt studia eloquentiæ
Communia, hæc vita acta in contubernio,
Eadem in ambobus mens hæc unica est? •
Miraculo quæ erat Græcis: dexteræ hæ datæ,
De deserendo mundo ut *e* coleremus Deum?]

c

f

post quem ægre retentus Athenis,

27 Erat tunc Gregorius annum ætatis agens *f* trigesimum, cum timentes Athenienses, ne ob vim ingentem amoris Basilium recedentem consectaretur, ut eum Athenis retinerent, inierunt consilium, ut eidem inter Doctores locum darent; præficerentque scholæ Rhetoricæ facultatis: cogunt invitum cathedram Professoris *g* ascendere, et e sublimi throno publice profiteri. Hæc etenim ipse his versibus refert:

g de vita sua

(Diu namque studiis eloquii vacaveram
Ibatque his annus ferme in his trigesimus *h*.
Tum cognitum est a me, quis esset sodalium
In nos amor, quæ de nobis opinio.
C Jam tempus aderat, aderat et multus labor,
Amplexibus verbisque de obitu tristibus
Utendum erat magno cum ardore pectoris.
Ac Basilio quidem vix vi, verumtamen
Cessere, declaranti causas itineris:
At lachryma mihi manat etiam modo,
Turbationis cum recordor illius.
Omnes me circumstabant illico,
Noti, doctoresque, æquales, hospites:
Ac me querelis, obtestationibus,
Vi detinebant, nam jubebant hoc amor,
Et mordicus; cum dimissuros dicerent
Non inde quovis modo. Nec enim decet,
Aiunt, Athenas te optimas amittere.
Volunt meam me denique eloquentiam
Ipsis probare: flectunt. Quercus sola tot
Fuisset adversata verbis, lacrymis.

h

28 Hæc Gregorius: qui tamen nec his diutius valuit retineri compedibus: omnia enim absque Basilio sibi tetra et injucunda sunt visa, ad illam anhelanti vitam tranquillam, quam una simul ducere in solitudine pacti erant. De suo enim desiderio ad Basilium redeundi hæc ipse aliquando: [Nec tamen in longum mihi producta est hæc calamitas: nec enim diutius miserandus conspici, nostræque disjunctionis rationem omnibus reddere sustinui. Sed non ita multo tempore postea Athenis commoratus, præ animi desiderio equum illum Homericum imitor, perfractis eorum a quibus tenebar vinculis, campos pedibus pulso, atque ad sodalem meum impetu feror]. Hæc ille, qui et alibi in eamdem sententiam his versibus.

etiam ipse discedit.

D AUCTORE CÆS. BAR in laud. Basil.

Quamobrem Athenis cum mansissem non diu,
Subduco me furtim prope, atque in patriam eo.

de vita sua lib. 2 c. 9

Arguuntur erroris ex his omnibus ea, quæ scribit Ruffinus dum ait: Gregorium subduxisse Basilium e Doctoris cathedra, manuque injecta secum in monasterium perduxisse. Nam Basilium primum, ac inde Gregorium Athenis recessisse, exploratum satis habetur.

29 Recedens Athenis Gregorius, reversurus in patriam pedestri itinere, venit Constantinopolim: eodemque tempore Cæsarius ejus Germanus Alexandria rediens, illuc opportune appulit: de quo hæc ipse. [Ecce, inquit, Deo, qui justas preces audit, et parentum erga benignos filios amorem honore complectitur, ita impellente, neque ex consilio, neque ex constituto, alter ab Alexandria, alter e Græcia; alter mari, alter pedibus, eodem tempore in eamdem civitatem appulimus, hæc enim erat Byzantium, in qua Cæsarius brevi tantam gloriam est assecutus, ut publici honores nobileque matrimonium, et Senatoria dignitas ei oblata fuerit, communique decreto a Magno Imperatore per legatos petitum sit, ut vellet Principem Urbem, viro eruditionis eloquentiæque principe, ornari atque honestari; si tamen illi curæ esset, ut vere primaria esset, nomineque suo digna, atque ad ceteras ipsius laudes hoc accedere, ut Cæsario et medico et cive decoraretur, quamvis alioqui præter ceterorum splendorem viris tam in Philosophia, quam in aliis generibus artium eximiis abundet. Sed de hac re satis.]

et Constantinopoli transiens

E

30 [Illud autem, quod tum contigit, quamvis aliis fortuito accidisse videretur, cujus modi multa fert casus in rebus humanis; apud pios autem homines perspicue constabat, nulli alteri eam rem adscribendam esse, quam Deo dilectis parentibus, ad unius voti summam explendam, filios tum terra tum mari in unum colligentibus. Age ne hanc quidem Cæsarii laudem prætereamus, quæ quamvis aliis fortasse parva, nec commemoratione digna, mihi tamen et tunc et nunc quoque præclarissima visa est, si modo laudem meretur fraternus amor, neque unquam inter primos collocare desinam, quoties mihi de illius rebus narratio instituta fuerit. Nam in his, quos diximus, honoribus cum eum civitas retineret, negaretque se illi illa ratione potestatem discedendi esse facturam; ego tamen, cujus auctoritatem Cæsarius omnibus in rebus plurimi faciebat, in contrarium niterer, ut nec parentes suo voto, nec patria debito sibi officio, nec denique ego desiderio meo frustrarer; itineris socium comitemque se mihi adjunxit: meque, non urbibus solum et populis, non honoribus et proventibus, qui multi ad eum undique partim confluebant, partim in spe atque expectatione erant; verum propemodum ipsi quoque Imperatori ejusque edictis ante posuit. Hinc ego omnem honorum gloriæque cupiditatem, quasi gravem quemdam Dominum morbumque permolestum excutiens, philosophari vitæque meæ rationes ad supernam vitam accommodare constitui: nam antiquior hujus vitæ cupiditas fuit quam vita ipsa. Cæsarius autem, cum doctrinæ suæ primitias *i* patriæ consecrasset, dignamque laboribus admirationem sui commovisset; postea gloriæ studio, procurandique, ut mihi persuadebat

pro eo retinendo frustra laborantibus civibus,

F

secum ad parentes deducit.

i

AUCTORE CÆS BAR.

A suadebat, publici commodi causa, in aulam se contulit, et si nobis haud admodum gratum ex animique sententia id fuit : me etenim apud vos purgabo, quoniam sublimius præstantiusque est in infimo ordine apud Deum collocari, quam apud terrenum Imperatorem honoris primitias tenere : tamen est hujusmodi, ut merito reprehendi nequeat.] Hæc ille.

ANNOTATA.

Tironum in academiis vexatio.

a *Ordinem rerum, ab ipso Gregorio in laudatione Basilii servatum, commutat auctor, primum enim fuit, Atheniensium Scholarum hospitem subducere usitatæ istic erga novos discipulos ludificationi, cujus ritum ac morem ibidem lege accurate expressum; et simile quid in Europæis quoque Academiis servari videas erga tirones, quos Galatas vocant : deinde videns Gregorius in Armeniis, qui, tamquam Athenis commorati diutius, temere lacessebant Basilium et ab eo facile confutabantur, periclitari quodammodo æstimationem dilectarum sibi Athenarum, ipsis cœpit auxiliari contra Basilium: sed mox, experientia solidioris doctrinæ, quam responsa ejus præferebant, captus, totus illius factus est.*

b *De* Gyge *ejusque annulo, cujus conversione sese*
B *reddebat insconspicuum, lege Ciceronem lib.* 3 *de Officiis.*

Molionidæ.

c *Nicetas ad hunc locum, notat* Molionidas, *a matre* Molione, *vocare Gregorium; quos Homerus, ab* Actore *patre*, Actorionas *dixit; geminos corporibus et artibus fratres : arguit autem Nonnum, qui Gregorii verba aptavit* Oto *et* Ephialtæ *gigantibus, de quibus nil tale in fabulis.*

d *Recte, si necem* Galli *spectes, qui an.* 351 *nuncupatus Cæsar, quarto Imperii sui anno exeunte Polæ in Istria occisus est : cum autem posterior hac cæde sit profectio Juliani Athenas, consequens est ut eo solum venerit an.* 355. *Quo eodem vel potius sequenti Athenis excessere Sancti.*

e *Hæc verba Baronio persuaserunt, prius baptizatum fuisse Gregorium quam Athenas veniret. Nos duplicem adventum in eam urbem distinximus.*

f *Ex nostro autem calculo quinquagesimus sextus.*

Eloquentia principatus oblatus Gregorio. t. 2. p. 5.

g *Ita Baronius intelligit et explicat sequentes versus:*

Volunt me meam denique eloquentiam
Ipsis probare, —— *alia versio :* Ac simul facundiæ
Mihi principatum calculis spondent suis.

Et hoc magis ad Græci textus sensum :

Ὡς δὴ λόγων δώσοντες ψήφου κράτος.

C Tamquam ex communi suffragio daturi eloquentiæ principatum : *ubi vides solum promitti* eloquentiæ principatum : *qui utrum intelligi debeat de publica cathedra, ut intellexit Baronius, satis incertum est.*

h *Hosce duos versiculos, ab aliis male, ut reor, de spatio ætatis intellectos, ut Græco redderem sensui, mutandos putavi, alias retinens eam versionem quam Baronius secutus est, licet non semper optimam. Si alibi tale quid occurrat iterum, eadem in corrigenda veteri versione usurus libertate.*

Cæsarii fratris ætas et studia.

i *Si annis decem aut pluribus Gregorio junior fuit* Cæsarius, *nemini videbitur mirum, has vocari* primitias doctrinæ, *ad annum ætatis quadragesimum et ultra longo studio excultæ. Nam et hodie moris in Italia est, ut Medicinæ tirones, non statim ac Licentiæ gradum in Academiis adepti sunt, ad publicum artis exercitium prosiliant : sed veteranos longaque experientia instructos comitantur, ex eorumque præscripto apud eos quibus visum est ægros manent assidui symptomata crisesque sigillatim annotantes, ut venturo postmodum principali medico rationem reddant, ex ejusque super illis sententia suum ipsi judicium de iisdem forment. Quidni credamus, Cæsarium quoque (qui non soli Medicinæ, sed etiam Eloquentiæ tantam dederat operam, ut in utraque tenere videretur principatum) non nisi ætate provectiorem, exercere artem aggressum esse?* D

CAPUT IV.

Vita aliquamdiu Nazianzi peracta : schisma sublatum. Ejus et S. Basilii sacerdotium. Auxilia parentibus ægris præstita.

Reversus in patriam Gregorius, aliquamdiu illic invitus retentus est, et sicut nec Basilio, ita nec ipsi facultas data est secedendi in solitudinem; ait enim: [Domum reversi, cum mundo ac scenæ non nihil inservissemus hactenus, scilicet ut multorum hominum desiderio utcumque satisfaceremus (nam ipsi quidem ab ambitione, et Theatrica quadam ingenii ostentatione abhorrebamus) ad nos ipsos quam primum rediimus : ac veluti ex imberbibus facti viri perfecti, cœpimus virilius jam ad Philosophiam progredi, non jam corpore (haud enim permittebat livor) sed desiderio et amore conjuncti. Ille enim a Cæsariensi civitate, ut alter quispiam conditor et conservator, retinetur : ac deinde, quoniam non me *a* fruebatur, necessarias quasdam peregrinationes, minimeque a propositæ Philosophiæ scopo alienas *b* inivit. At me, et parentis pietas, et senilis ætatis curatio, et incursantes calamitates, at illi consortio abstractum tenuerunt, haud recte quidem et juste, sed tamen tenuerunt. At haud scio, an mihi hinc quoque omnis vitæ difficultas asperitasque fluxerit, per quam incommodum ac salebrosum ad Philosophiam iter habuerim, nec cupiditate mea animique proposito satis dignum; sed rerum quidem nostrarum status, quo Dei voluntas fuerit, feratur] .Hæc ipse.

in laude Basilii car. de vita sua.

Nazianzi ob pietatem in parentes detentus

a b E

32 Cum autem pietas in parentes Gregorium retinuisset Nazianzi præter institutum, ad idque eum coegisset patris jussum; sic vitam instituit, ut media quadam, ut ipse ait, via incedens, cum actioni tum contemplationi vacaret. De his idem hæc interdum.

actioni et contemplationi vacat:

de vita sua

[Horum senectam (nam quid est magis pium.....)
Meis fovebam sedulis pro viribus :
Hanc fulciebam, commodum ut mihi redderem
Senium, senectam languidam ipsorum fovens,
Namque ita metimus uti sementem fecimus.]

Et paulo post :

[Verumtamen magis eram *c* solitarius,
Quamvis viderer inter homines degere.
Est solitudo namque morum, haud corporum]. c

F Unde tunc temporis sæpenumero accidit, ut auctor est Gregorius Presbyter, ut Christum quoque perspicue in somnis nocturnaque, ut Scriptura loquitur, meditatione intueretur eamque puritatis mercedem ferret, de qua scriptura loquitur, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Job 33, 5 Mat. 5, 8

33 Adstitit suo parenti Episcopo Gregorius, cum adversus Arianos strenue decertaret. Erat tunc luctuosissimum tempus illud, cum Eusebio et Hypatio Coss. celebratis, in oriente Seleuciana, et in occidente Ariminensi Synodis, ab Arianis (est is annus Domini, secundum recentiorum supputationem, trecentesimus quinquagesimus nonus) ingens clades Catholicæ Ecclesiæ secuta est, utar verbis Hieronymi, ingemuitque orbis, et Arianum se esse miratus est : de qua etiam hic Gregorius. [Ego vero, inquit, terræmotum hunc nostra tempestate coortum, nullo eorum, qui jam extiterunt, inferiorem esse existimo, per quem omnes monasticæ philosophiæ sectatores Dei timore præditi, et ante tempus in cœlis civium numero fungentes, a nobis dimoverentur]. etc. Revera Catholicæ fidei terræmotus dicendus, quo solidæ templi columnæ prostratæ, vel saltem loco motæ atque inclinatæ sunt, siquidem etiam nolentes seducti sunt. Erat enim ea fallacia et dolus Arianorum

Arianis prætextu Ariminensis synodi

adv. Lucif. In laud. Athan.

A rum, ut ὁμοιούσιον subscribendum ac profitendum traderent, unius litterulæ mutatione magnam sensus diversitatem adducentes: Filium nimirum non ejusdem cum Patre substantiæ, quod ὁμοούσιον significat; sed similis substantiæ dicerent ὁμοιούσιον, hoc est, consimilem Patri filium, et non consubstantialem prædicarent. [Erat autem, inquit Gregorius, in promptu atramentum, et calumniator a tergo. Ea res permultos e nobis, invictos alioqui viros, in fraudem impulit; qui quamvis mente nequaquam prolapsi fuerint, transversi tamen subscriptione acti sunt, ac cum illis utroque nomine sceleratis consenserunt; at si non flammæ, fumi quidem certe participes fuerunt: quod quidem ipse multis lacrymis prosecutus sum].

multos ad ὁμοιουσίου signationem seducentibus: In laud. Athan.

34 Hæc Gregorius, qui et alibi hæc de Patre: [Cum inquit eo tempore a ferventiore Ecclesiæ parte ob eam causam seditio in nos excitata est, quod litteris quibusdam subdolisque verbis in pravam societatem furtim protracti fuissemus, solus illæsum cor habere, nec animam simul cum atramento fœdasse creditus *d* est; tametsi per animi simplicitatem abreptus fuisset, dolumque doli expers minime vitavisset. Quin etiam solus, aut certe primus, eos qui a nobis ob pietatis zelum dissidebant, et sibi et ceteris reconciliavit, postremos a nobis separatos *e* et primos reversos, cum ob ejus reverentiam, tum dogmatis puritatem *f*. Ita gravis Ecclesiarum jactatio tempestasque sedata est, ac procella in auram redacta, orationibus consiliisque illius (liceat mihi audacter dicere) fracta atque sublata; nobis interim et pietatis sociis et actionis, qui cum in omni honesto negotio eum adjuvaremus, ac velut cursim assectaremur, tamen hic quoque Dei beneficio multo maximam laboris studiique partem impendimus]. Hæc ipse, in oratione habita in funere patris, ubi post multa hæc in eamdem sententiam. [Haud disparis zeli ea illius correctio fuit, qua se hæreticis opposuit, cum impii Imperatoris *g* copiis suffulti, expeditionem adversum nos susceperunt: ut nos quoque in potestatem accepturi, aliis quoque adjuncturi, jam ferme omnibus in servitutem redactis. Nam hic quoque non parvo nobis adjumento fuit, tum per se ipse, tum per nos etiam fortasse, quos velut non ignavos et degeneres catulos in illos, tamquam in sævissimas bestias, immittebat, ad pietatem nimirum exercens] Hæc ibi.

In fun. pat. *deceptus etiam Gregorius pater,* d

B e f *orthodoxos sibi ac filio reconciliat:*

seque hæreticis opponit. g

35 Laboravit plurimum, ut monachos, quos diximus, a communione divisos, reintegraret. Mirum in modum enim illorum causa angebatur, unde ipse; [Hinc ego mœrens et tristis incedebam, ob eamque causam pariter cetera vitæ oblectamenta, sermonem quoque ipsum abjeci: quoniam clarissimi homines calcitrarunt, atque in me non jam ora sua, sed terga verterunt, et ovile facti sunt pastore ipso liberius, ne dicam audacius et petulantius *h*]. etc. Res tandem ex sententia accidit, ut Gregorius non tantum monachos, sed et Episcopos ad Ecclesiæ unitatem reduxerit: quando ea de causa egregiam habuit orationem *i*, cujus est exordium [Linguam meam solvit alacritas] ubi de proventu laborum suorum; [Cum granum, inquit, amisissem, spicas recepi: oves lugens *k*, pastores insuper lucratus sum] etc. Hæc autem omnia facta putamus, cum ex humanis sublato Constantio Imperatore, Arianorum patrono, Julianus cepisset Imperium: quo rescindente edicta Constantii adversus Orthodoxos edita, Episcopi occidentales exules liberati sunt. Fuerunt hi inter alios celebriores Eusebius Vercellensis et Lucifer Calaritanus, qui legibus Constantii exulabant in Oriente: hi etenim ad restituendos lapsos Episcopos orientales legatione functi sunt: eorumdem meminit et Gregorius, dum ait: [Aderant quidem Episcopi ex Occidente, qui Orthodoxos omnes ad suas partes trahebant]. etc. Hæcque facta sunt anno primo Imperii Juliani, Mamertino et Nevitta Conss. anno a Christo trecentesimo sexagesimo secundo.

Or. 12. *ad communionem etiam monachos reducit filius,* C h i k *anno 362*

D

36 Quo etiam tempore cum Julianus imperaret, homo a Christiana Religione apostata, Cæsarium Gregorii germanum habuit inter primos, eumque ob spectatissimam eruditionem ac mores sibi conciliare, atque ad impietatis suæ partes blanditiis adsciscere conatus est, eidem quem publici Thesauri custodiam credidit. Cum autem Gregorius hæc rescisset, atque apostatæ dolosas artes perspectas haberet, sicque illum hisce illecebris fratri blandiri, ut in impietatis barathrum secum abriperet, extemplo gravissimam eamque objurgatoriam ad Cæsarium dedit Epistolam, quæ sic incipit. [Magnopere tua causa erubuimus] etc. His acceptis litteris, Cæsarius e vestigio sancto fratri morem gerens, abdicat se a Magistratu, et in patriam parat reditum. Tulit hoc indignissime perfidus Imperator, accersitumque hominem conatus est dimovere a proposito blandimentis primum, doctrina deinde, disserens cum eo de fide Christiana. Cumque in his omnibus se vinci ab eo conspiceret, minis aggreditur virum; auctoritateque Imperatoria eum conatur infringere, qui invicto constantique animo his omnibus superior, ea confessione clarissimus victor, his auctus tropheis, in patriam rediit, majores divitias æstimans thesauro Ægypti improperium Christi. De quo hæc Gregorius *e*: [Se ad nos recepit exul beatus et victor incruentus, atque ob ignominiam clarior quam ob pristinam gloriam nominisque splendorem. Hanc ego victoriam magna illius potentia, et sublimi purpura, et insigni diademate, longe superiorem excelsioremque esse censeo] etc.

S. Cæsarium fratrem ab aula Juliani post. avocat: Ep. 17.

E e In laud. Cæsarii

37 Inter hæc autem Gregorius, reddito jam parentibus Cæsario, qui illorum curam gereret, ac domestica curaret, expetitam diu cogitat solitudinem. Pater autem aliis adhuc vinculis eum conatur retinere, utque suo lateri assideret, creat Presbyterum, invitum licet. Quam autem molesto animo Gregorius id tulerit, declarat his versibus:

ordinatur Presbyter invitus licet,

[Hoc animo eram, cum turba me ingens excipit.
Nam me pater, , quamvis nosset plane meam
Sententiam (qua causa motus nescio,
Paterni amoris forsan benevolentia:
Potentiæ nam junctus est vehemens amor)
Ut vinculis me spiritus constringeret,
Bonique me participem faceret maximi,
Vi permovens solio secundo collocat.]

Subdit enim se ea occasione fugisse in solitudinem: quod tamen non continuo licuit, ut constat ex his, quæ dicemus inferius. *l* Eodem plane tempore Basilius, et ipse invitus ordinatus est Presbyter: ad quem Gregorius epistolam scribens hæc ait. [At tu quoque captus es, quemadmodum nos quoque, qui hæc scribimus, quandoquidem in Presbyterorum ordinem inviti adscripti sumus] et in fine: [quoniam autem factum est, ferendum mihi videtur; et præsertim propter hanc tempestatem, multas nobis hæreticorum linguas invehentem. Nec eorum, qui fidem nobis habuerunt, spes fallenda, nec superior vita nostra dedecoranda]. Hæc Gregorius ad Basilium. Itaque in hunc modum Presbyter ordinatus, in ea Sacerdotali functione talem se exhibuit, ut nihil sibi esset antiquius, quam sacrosanctum sacrificium puro corde ac sincera mente Deo offerre, Unde in carmine de rebus suis hæc ipse:

F l *sicut etiam S. Basilius.* Ep. 11 de vita sua

[Nec prius aggredior manibus transmittere sacrum
Spirituale Deo, lacrymis quam noxa soluta est:
Non etenim impuro tutum est contingere purum,
Non mage quam lippos oculos obvertere soli.]

38

AUCTORE CÆSAR... *cujus causa apud Eusebium Cæsariensem laborat:*

38 Iisdem autem Juliani temporibus, mortuo Episcopo Cæsariensi Metropolitano provinciæ Cappadociæ, Eusebius nobilis civis, adhuc catechumenus, creatur Episcopus. Is autem, licet morum honestate clarus et pietate insignis, tamen quorumdam pravorum hominum studio, Basilii gloriæ invidentium, graves adversus eum exercuit simultates, cujus rei causa optimorum quorumque ac præcipue monachorum in se odium concitavit: resque adeo in immensum crevit, ut se abrumpere ab Episcopi communione *m* statuerent. Cum Basilius, pacis filius, non quærens quæ sua sunt, ut his mederetur, mox se clam ab his abstrahens, secessit in Ponticam solitudinem. Indigne tulit Gregorius ejusmodi Eusebii studia in Basilium, et licet ab eo obsequiis ac blanditiis multis ad amicitiam invitaretur, contempsit, atque ad eum rescribens, hæc libere locutus est: [Tu vero, dum eo contempto, nos honore prosequeris, perinde mihi facere videris, ut si quis unius viri caput altera manu demulceat, altera mala feriat; aut etiam convulsis fundamentis domus, parietes pingat, et externas partes exornet.] *n* Hanc Gregorii libertatem Eusebius cum indigne tulisset, rursus Gregorius ad eum scripsit epistolam *o*, ac majori fiducia admonuit.

matri ægrotanti subvenit

39 Cum autem iisdem ex *p* causis Basilius eremum petiisset, Gregorius licet animo præcessisset, corpore tamen adhuc ad modicum spatium temporis retentus est. Matris enim ægritudo in causa fuit, quo minus tam cito ad Basilium convolarit. Cum autem a Basilio vocaretur, hæc ad ipsum post multa rescripsit. [Assidemus Dominæ matri, gravi jam pridem morbo laboranti. Quod nisi eam ancipiti vitæ statu deserturi simus, tua præsentia, mihi crede, non carebimus, tantum tuis precibus partim illius valetudini, partim itineri nostro succurre]. Hæc Gregorius ad Basilium. Convaluit sancta mater insperato ab ea qua detinebatur ægritudine, idque filii pientissimi meritis, ut quoddam visum illi divinitus ostensum docuit. Rem gestam sic narrat Gregorius, ac primum de morbo. [Hanc morbus invadit, fortem alioqui feminam ac generosam, atque omni vitæ tempore commoda valetudine usam. In multis autem doloribus nihil eam perinde discruciabat atque inedia, qua multos jam dies periculose afflictabatur, et hujus mali remedium nullum inveniebat].

ac visus ei in somnio sanitatem contulisse,

40 [Quomodo autem eam Deus aluit? visum est ipsi me, quem carissimum habebat (neque enim quemquam alium nostrum, ne in somnis quidem, præferebat) noctu repente supervenientem cum canistro candidissimisque panibus, pro more meo *q* benedictis atque signatis, eam aluisse, sicque convaluisse, viresque collegisse: ac nocturnæ visioni respondet veritas. Ab eo enim tempore ad se rediit, spemque meliorem concepit, quemadmodum perspicuo ac dilucido argumento declaratum est. Hanc cum postero die, ad eam matutino ingressus, primum solito hilariorem vidissem, deinde hæc consueta, ut se noctu habuisset, et num qua re opus haberet, percunctatus essem: tunc respondit illa incunctanter et tranquillo vultu: Nate, nutrivisti, et postea interrogas, ecquid valeo? Simulque nutu mihi ancillæ significabant ne contradicerem, sed prompte responsum hoc acciperem, ne patefacta rei veritate, mœrore frangeretur]. Hæc Gregorius assistens matri, qui et alias patri etiam periculosissimo morbo laboranti præsto fuit: eumque precibus incolumitati restituit, miraculoque tributum est, ut quo die moriturus putabatur, erat is dies in ecclesia celebris, eodem validus consurgens, synaxim publicam cum populo celebraret. *r*

ita et patrem ægrum precibus sanum effecit.

ANNOTATA.

a *Invitasse per litteras patet ex Gregorii Ep.* 5. Promissis non steti, fateor: quippe jam inde ab Athenis illiusque loci amicitia et animorum connexione (nec enim aptius verbum occurrit) facturum me receperam ut tecum philosopharer. Fidem autem fefelli, haud sponte ac libenter: verum quod lex legem superarit, ea nimirum lex quæ parentes colere jubet, legem sodalitatis ac familiaritatis. *Quam duram tamen hanc expertus sit legem, cui obsequi adeo videbatur, æquum prolixe describit Sanctus in carm. de rebus suis ita canens:*

Curæ rei familiaris Gregorio graves.

— Officium nobis laudabile noxam
Attulit, infaustumque habuit res optima finem.
Difficiles etenim curæ densoque ruentes
Agmine, rodentes animum resolutaque membra,
Me totum in terram, de qua mortale creatum
Est genus, assidue volvunt misereque fatigant.
Nam primum imperio famulos constringere qualis
Exitii laqueus? Dominos odisse feroces
Queis solitum, ast mites pede conculcare protervo.
Altera jam sequitur patriorum cura bonorum,
Quodque mihi est humeris semper perferre necesse
Cæsareum pondus, vocemque tributa legentis....
Tum circa turbas animum jactare forenses,
Litibus atque dies miseris impendere totos,
Oppositisque graves dictis miscere tumultus,
Ac legum implicitum laqueis mala plurima ferre.

Peregrinationes Basilii,

b *Peregrinationes has ita Basilius indicat Ep.* 79. Optabam dari aliquem ex fratribus, cui istud vitæ, *a rebus terrenis abstractæ,* genus arrideret; quicum una profundum hujus vitæ pelagus superare liceret, inveni autem multos apud Alexandriam, nec paucos apud reliquam Ægyptum, deinde et alios in Palæstina et Cœlesyria et Mesopotamia, quorum admiratus sum tum in vitæ ratione temperantiam, tum in laboribus obeundis tolerantiam: ad quorum obstupui precandi vigorem et constantiam, cum observarem quo pacto nec somno victi, nec aliqua alia naturæ necessitate deflexi, sublimem semper et invictum animi sensum, in fame ac siti, in frigore et nuditate, servarent; nec corporis rationem habentes ipsi, nec ab aliis aliquid illi curæ impendi sustinentes; sed quasi in aliena carne degerent, ipso opere ostendentes, quid sit in rebus hujus vitæ peregrinum esse, et conversationem in cœlo habere. *Peregrinationibus autem his successit commoratio aliqua Cæsareæ in Cappadocia patria sua: ubi Lector ordinatus ab Episcopo, ut videtur, Dianio, non passus est sese magis implicari; sed ad optatam sibi solitudinem aspirans, totus in hoc erat, ut promissam solitariæ vitæ societatem cum Gregorio auspicaretur. Testatur id ejus Epist.* 19 *sic exordiens,* Ego scribente mihi fratre Gregorio (*postea Nysseno Episcopo*) tibi jam pridem in votis fuisse ut meo colloquio fruereris, imo addente, id tibi jam ipsi quoque certum esse; illud quidem ægre credo, propterea quod toties decipior; istud vero et negotiis distractus expectare non potui. In Pontum ut redeam aliquando (*ubi scilicet fuerat sub amita sua S. Macrina Neocæsareæ educatus*) vel præsens me cogit necessitas, *imposita per eos qui ad altiores in ecclesia gradus protrahere conabantur*: cui loco redditus, Deo bene volente vagari desinam. *Solitudinem deinde, qualem votis omnibus semper optarat, amœnissimum suoque proposito aptissimam multis describit, tandem sic Gregorium alloquens:* Nunc igitur intelligis, quantum periculum mihi accersere voluerim, qui talem locum cum Tiberina, quæ baratrum est orbis, commutare contenderim? *Unde apparet propositum Basilio fuisse, ut Gregorio suaderet saltem in Tiberinam regionem secedere, ubi Arianzus erat: id vero cum non impetrasset*

et secessus in Pontum,

A *set, felicitati duxisse, quod abiisset in Pontum. Nec dubito quin in principio sui adventus Cæsaream, aliquando Arianzum excurrerit Basilius ad visendum amicum : apud quem quam efficax fuerit illa Ponticæ solitudinis laudatio haud diu post ipso secessu confirmavit Gregorius, de quo sequenti capite plura, ordinem non temporis sed Baronianæ narrationis sequentes.*

c *Crediderim hoc potissimum fuisse postquam a Basilio ex Ponto rediit, parentum caritate retractus, quam præcipuam anachoresim Nazianzeni putamus ad hæc tempora conferendam, potius quam differendam post Sacerdotium susceptum, quamvis aliquoties deinde adhuc recurrerit in Pontum Sanctus, uti supra dictum. Videtur autem prima ista vice non cum alia intentione abiisse in Pontum, quam ipse explicat, prælaudatam Epistolam* 5 *sic finiens :* Fidem fefelli haud sponte.... non autem prorsus fallam, siquidem hoc gratum tibi futurum est : partim enim nos tecum erimus, partim ipse nobiscum esse quæso ne graveris, ut omnia sint communia et æqualis amicitia : sic enim fiet ut nec parentes mœrore afficiamus et te fruamur.

subscriptio fidei Ariminensis,

d *Quid? An etiam invictus ille orthodoxiæ pugil Nazianzenus abreptum in fraudem se fatetur, nec saltem meruit æque ac pater excusari? Respondet Nicetas*

B *ejus commentator, humanitati ac pietati datum videri, quod de culpa velut communi loquatur; dum autem solum excusat patrem, indicare se non subscripsisse, adeoque nec externa actione errasse. Nota autem culpam subscriptionis paternæ, quæ simplicitati tribuebatur, præcipue derivatam in filium, quod cum patre, ut videbatur lapso, communionem retineret, nec ab ea sese, ut ferventiores alii, separaret.*

e *Hos ultimo separatos ac primo reversos, monachorum ad Nazianzenam diœcesim spectantium asserit Ordinem fuisse Nicetas, et mox patebit. Qui autem priores se separarant et serius redierant ad unitatem, intelligendi sunt aliarum diœceseon monachi fuisse, præsertim ii qui cum S. Basilio a Dianio Cæsariensi eadem ex causa se separarant*

t. 1 p. 197 moderatio utriusque Gregorii in schismate.

f *Quam moderate Gregorius pater, et qui ejus communioni inhærebat filius, in causa se gesserint; quam etiam ipsi adversarii de recta eorum intentione ac fide bene senserint; explicat filius orat.* 19 *his verbis.* In hanc fraudem ultimi prolapsi, primi erecti sumus. Quod in morbum inciderimus, communis naturæ est et humanæ infirmitatis : quod cito depulimus, divinæ gratiæ : quæ melius, quam optabamus aut alii futurum sperabant, causam nostram disceptarit. Nam et nos data præcisæ partis capita *(id est eos quos monachi sibi curarant præter canonum Ordinem ab aliis Episcopis ordinandos Presbyteros, ne illos a Gre-*

C *gorio cogerentur accipere)* velut pro pietate atque ad rectæ doctrinæ laborantis subsidium designata, cum gratia suscepimus ; nec ut hostes defugimus : verum ut fratres, qui non improbe, sed fraterne pro paterna hereditate nonnihil contenderent, amplexi sumus : atque ut illos inimicitiæ nomine haud quaquam laudavimus, ita rursum eorum zelum comprobavimus.... consilium adversum nos initum propter charitatem dissimulantes... Et vos rursum *(monachos, ad concordiam cum suo Episcopo reversos, alloquitur)* abjecta sinistra ea suspicione, quam scriptum illud afferre potuit, ad spiritum recurristis : atque ut simplicitatem nostram, ob eum sensum quem verba præferebant, minime probastis ; ita impietatem nobis numquam objecistis, perspectum videlicet habentes, Trinitatem apud nos firmam et immotam non minus quam naturam manere... Atque huc, vigente etiam ipso dissidio, mutuo de nobis quandoque prædicabamus :.... propterea quod nobis, etiam dissidentibus, eadem de fide sententia suberat : illudque nobis conscii eramus, nos in veritatis negotio minime inter nos dissentire.

g *Valentem intelligi monet Nicetas : et recte : nam* D *qui sub Constantio Gregorium patrem aggressi fuerant,* AUCTOR. CÆS. BAR. *non armis sed fraude usi, subscriptionem Ariminensis Synodi, ut vidimus, impetrarant, non rejecti fuerant. Quomodo igitur, ut* in eamdem sententiam *prolata hæc allegantur, quæ de re prorsus alia sunt? Nempe quatenus indicant, patrem filio ducem ad fortiter agendum fuisse, ac vicissim adjutum a filio.*

h *Hic locus est ex Oratione mox citanda : in cujus initio ingentes monachorum laudes expendens easque omnes doloris sui fuisse augmentum argumentumque declarans, in hæc et alia his similia prorumpit.*

i *Est ea oratio* 12, in præsentia patris habita, *ut præfert titulus quam una et altera quoque de pace secuta est.*

k Quidam ex his, *inquit Nicetas,* qui recesserant, *Presbyteri ex monachis.* in Episcoporum ordinem postea evecti erant; *et sic ea verba intellexit Baronius. Sed forte soli intelliguntur Presbyteri illi, quos ordinandos curaverant monachi, ut haberent, a quibus Dei verbum sibi prædicaretur,* pastores, *ab hæreticorum contagio impollutos : quorum* subductionem, *suam se* accessionem *fecisse gloriatur Sanctus, aucto scilicet hac occasione Presbyterorum in Nazianzena diœcesi numero.*

E

l *Quasi vero post Presbyteratum semel dumtaxat ad* t. 2 p. 6 *Basilium se receperit Gregorius : Certe, quod statim fugerit, dicere cogit auctoritas ipsius Gregorii : sic enim queritur de vi sibi facta :*

Fuga Nazianzeni postquam ordinatus est Presbyter,

Quæ mihi tyrannis tam gravis menti fuit
(Hanc rem vocare non enim possum secus :
Ignoscat autem sancta mens quæso id mihi)
Ut mox sodales deserens, patriam et patrem,
Ceu sævo asili spiculo puncti boves,
In Pontum abirem, pellerem ut curas graves
Luctusque, amici melleo amplexu fruens,
Degebat istic maximo qui cum Deo.

Græce ἀθρόως, statim, raptim : *et hanc ipsam fugæ præcipitationem graphice explicat similitudo boum, æstro actorum. Quare nihil hic dubitandum de secessu. Ad* t. 1 p. 673 *hunc autem applicat Nicetas exordium Orationis* 41 in Pascha et suam tarditatem ; *ubi primum indicans haud levia idcirco contra se murmura extitisse,* Dicamus, *inquit,* his etiam qui nos oderunt, nedum his qui propter caritatem et benevolentiam aliquid fecerunt vel passi sunt : resurrectioni omnia condonemus : veniam alii aliis demus, tum ego qui laudabilem vim perpessus sum, tum vos qui laudabilem vim attulistis, si quid est quod mihi tarditatis causa succenseatis...... Mysterium unxit me; mysterio paulisper cessi, ut meipsum inspicerem ; cum mysterio etiam simul introeo, præclarum timiditatis imbecillitatisque meæ adjutorem diem hunc mihi asciscens. *Ad quæ verba Nicetas notat, quod Sanctus sæpenumero* F mysterii nomen festo tribuere solet; *velut si dicat.* t. 2 p. 1091 In die festo Sacerdos factus sum *(fortasse* Natalis Christi) et in die festo secessi (Luminum fortassis) et in festo die redii, Paschatis scilicet. *Habuit deinde prolixam orationem quæ est in ordine prima, diciturque* Apologeticus, in quo causas reddit quare in Pontum fugerit, postea quam Presbyter creatus fuisset, ac rursum Nazianzum redierit : *ita autem finit.* Quid longiori oratione opus est? Habetis nos, o pastores et compastores : habes, o grex sancte, ac Christo Principe pastorum digne : habes, o pater, ad omnia victum, magisque ad Christi leges quam externas tuæ potestati subjectum : obedientiam habes, benedictionem redde.

ejusque excusatio.

t. 1 p. [illegible]

m *Ita plenius Nazianzenus de laudibus Basilii, sa-* t. 1 p. 336 *tius ducens simultatis causas et modum silentio dissimulare : humani tamen aliquid passum Eusebium indicat, puta ex eo quod major esset Basilii quam sua in dicendo auctoritas, quippe hominis in rebus spiritualibus exercitatissimi, quarum ipse adhuc rudis erat.*

Eusebii Ep. simultas cum Basilio,

u

A t. p. 784 *hujus ætas,*

n *Est ea Epistola* 20 *in ordine : in qua dum Nazianzenus Basilium laudat velut* Sacerdotem, quem et vita, et sermone, et canicie, omnium quos noverat, præstantissimum esse cognosceret, *quis credat illum tunc, id est anno* 363, *nondum fuisse quadragenarium? et non potius, uti nos dicimus, sexagenario majorem?*

illi servata a Nazianzeno reverentia.

o *Indicatur Ep.* 169 *qua asserit se* non contumeliose potius atque insolenter *(sicut Eusebius querebatur)* quam spiritualiter ac philosophice atque ut consentaneum erat scripsisse. *Sed tantum ab est ut in hac majori fiducia eum admoneat, ut etiam* quasi famulus ad plagas paratus *nihil repugnare se dicat, speret tamen ab ejus benignitate aliquid amicæ libertatis sibi concedendum, quæ viro magnanimo gratior esse debet quam inimicorum blanditiæ. Sequenti autem Ep.* 170 *etiam humilius agit, faleturque se aliquantum liberius confidentiusque locutum, ut conceptum animo mærorem leniret, statim tamen succubuisse seque regulæ subjecisse affirmat : idque vel ipsius temporis causa facere debuisse (motus a Valente suscitatos innuens) et auxilium suum qualecumque offerendo ad eum se venturum dicit.*

p *Basilius, Ep.* 141 *Cæsareensibus inscripta, fatetur*

B *Basilii propter eum fuga.*

fugisse se et fugiendi potissimam causam fuisse, quod subito veluti percussus ictu, puta inopinata sui Episcopi abalienatione, animum non habuerit in potestate, ut solent repentino fragore consternati. Nunc autem, *inquit,* quoniam per gratiam Dei, nostri facti sumus compotes, organum profundum puteumque benedictum adepti Gregorium, os illud Christi dico; parumper hanc morulam indulgete. *Hæ igitur fuerint tertiæ vices, quibus aliquantum temporis simul illi vixerint in solitudine Pontica.*

q *Ergo jam* Presbyter *erat filius, et patris vicem in ecclesiasticis obibat ministeriis, quando hic morbus matrem invasit. Recte igitur ad hoc tempus posterioris in Pontum invitationis refertur hæc epistola* 4 *: cum sequens* 5 *nullam materni morbi faciens mentionem ad priorem ante Sacerdotium videatur potius referenda. Hermant priorem scriptam putat ad Basilium, cum is jam esset Episcopus, et amicum non in Pontum, sed Cæsaream invitaret : sed cum semel tantum ægrotasse S. Nonnam admittat, idque factum constet paulo post morbum mariti, nulla apparet causa differendi usque ad ultimum ante eorum mortem triennium.*

t. I p. 305

r *Fatetur filius Gregorius se cum sua* Maria, *id est sorore* Gorgonia, *et reliquo Clero fudisse preces pro patre, in die Paschæ tantum non deposito ; et ægrum, ipso tempore offerendi sacrificii, tantum subito virium recepisse ut celebrare potuerit, deinde plene convaluisse : nihil tamen addit, unde sciamus ejus potissimum precibus impetratam ægro sanitatem : Miraculo tamen rem attribuit, uti et illud quod* aliquanto post in matre contigit, *et jam narratum est.*

C

CAPUT V.

Vita in eremo cum S. Basilio peracta. Institutum vivendi horum et aliorum arctum.

ib. 2 c. 9 *Secedit in eremum post S. Basilium,*

His solutus nexibus, quam primum secessit in Pontum ad Basilium. Sed antequam rem ulterius prosequamur, quid de profectione Gregorii in solitudinem alii scripserint, perpendamus. At primum quod scribit Ruffinus, Gregorium Basilium, abstractum e Cathedra profitentis, secum duxisse in monasterium; id quidem a veritate esse alienum, litteræ Basilii vocantis Gregorium in solitudinem, et aliæ Gregorii ad eum redditæ, seque excusantis declarant. Si autem post Basilium Gregorius se contulit in Ponticam solitudinem; jam constat non ante Imperium Juliani id fecisse ; siquidem nec Basilius prius accessit, nisi post electionem Eusebii Episcopi sui prædecessoris, quem Juliani tempore fuisse electum ex D eodem Gregorio apparet. Ex quibus sane redarguuntur hi, inter quos videtur Gregorius Presbyter, qui putarunt Constantii temporibus Gregorium Ponticam Eremum incoluisse cum Basilio *a*

a abdicat secularia studia,

42 Abdicat se Gregorius non tantum a secularibus negotiis omnibus, quibus jam olim nuntium remiserat, sed et a secularibus litteris, tot sudoribus Athenis partis; seque totum sacris voluminibus dedit, iis quæ aliquando prægustarat in ea solitudine plenissime fruiturus. De his ipse. [Omnia, inquit, ei, Orat. I qui me in sortem accepit atque servavit dono dedi, opes, famam, nominisque splendorem, bonam valetudinem, litteras ipsas; ex quibus dumtaxat hoc commodi tuli, ut eas aspernarer, et aliquid haberem cui Christum anteferrem. At suavia mihi extiterunt oracula Dei, non secus ac favi mellis; et sapientiæ addixi vocem meam, aliaque etiam adjunxi : nempe iræ moderari, linguam refrænare, oculum coercere, ventrem regere, gloriamque humi manentem calcare. Insipienter hoc, sed tamen dicam. His rebus nequaquam inferior fui quam quivis e vulgo] etc.

et commoditates:

Rursum de divinis litteris hæc ibidem. [Ego in divinis oraculis evolvendis mentis puritatem collegi; ex sacris nimirum litteris spiritum exprimens, quarum lectio hæc mihi præstitit, ut amaram profanorum librorum (qui antea fucata et nonnisi fictis coloribus inducta pulchritudine animum meum demulcebant) salsuginem expuerem.] Hæc ipse.

E *et solum divina oracula evolvit :*

43 Licet eamdem Ponticam solitudinem Gregorius ac Basilius simul incolerent, degebant tamen singuli in singulis cellulis separatis, ita tamen inter se distantes, ut non incommoda sæpius conveniendi daretur facultas. Id etenim ex Gregorii Epistola, quam tunc in eremo agens ad Amphilochium, in eadem solitudine philosophantem, scripsit, facile potest intelligi. Nam excepturus aliquando Basilium, olera ad se mitti rogat, aitque : [Ne graveris itaque ad nos olera mittere plurima et pulcherrima, aut quantum certe potueris, nam exigua quoque pauperibus magna sunt : quandoquidem magnum etiam Basilium cœna excipimus, quem cave, ne quemadmodum saturum philosophantem expertus es, etiam indignabundum experiaris.] Hæc joco Gregorius. Qualis autem fuerit ejus habitatio atque victus, ex his etiam assequimur, quæ idem ad Basilium, postquam inde recesserant, ludens scribit his verbis : [Quoniam quæ jocando ad te scripsimus, æquo animo fers, ea quoque quæ deinceps sequuntur adjiciemus, ex Homero autem initium ducetur : Hunc age, progrediens internum concine quæso ornatum ; tugurium vel tecto, vel januis carens, focum ignis et fumi expertem, parietes igne exiccatos, ne luti guttis impetamur. Hic vivimus Tantali similes eademque pœna mulctati, nimirum in aquis sitientes, miserandas illas epulas et jejunas, ad quas e Cappadocia, non tamquam ad lotophagorum paupertatem, sed veluti ad Alcinoi mensam, nos novi et ærumnosi naufragi vocati sumus. Memini enim panes illos et juscula, sic enim nominabantur, semperque meminero, dentibus circa fragmenta collabescentibus, ac postea erectis, velut e cœno retractis : quæ tu sublimius, magis tragice amplificabis, propriis calamitatibus videlicet orationis magnitudinem tibi suppeditantibus. Quibus nisi magna illa, et pauperum vere studiosa, mater tua nos quam celerrime liberasset, nobisque tempestate jactatis velut portus extitisset; jam pridem apud superos esse desiissemus, fidei Ponticæ nomine non majorem laudem consequentes, quam miserationem moventes.]

haud procul a sella S. Basilii degens,

Epst. 12

Epist. 17 *describit hujus cellam pauperrimam,*

F

et cibum tenuem.

44 Hæc licet joco Gregorius, seria tamen veraque describit. Quanta etenim vitæ austeritate cum ipse tum ceteri monachorum eamdem solitudinem incolentium

Carm. 47 *aliorumque monachorum austeritatem:*

A incolentium vixerint, ex his, quæ de sibi subjectis monachis ad Hellenium scribit, satis apparet, cum ait [Ipsi enim partim in antris solitariisque, et ad

in cubili,

terram stratis rudibusque cubilibus delectantur: a domibus abhorrent, cognatamque cœlestis sapientiæ quietem amplectuntur: partim ferreis compedibus sese excruciant, ut vitium una cum corpore conficiant: alii rursum ferarum ritu parvis angustisque

silentio,

domibus inclusi, ne mortalis quidem cujuspiam vultum aspiciunt, ac sæpe etiam totos viginti dies totidemque noctes a cibo abstinent, dimidiaque ex parte Christi jejunium imitantur, utque non nihil ipse

vigiliis,

gloriosi prædicem, quidam illorum, mei gregis ovis erat, hinc parvo quodam oppido egressus. Sunt insuper qui garrulam linguam quasi vinculis quibusdam astringunt, labiaque silentio comprimunt, summæque illi Menti laudis sacrificium sola mente offerunt. Est etiam qui annos integros in templo stans puras ad Deum manus expanderit, nec quod vix cuiquam fidem facturum est, vel tantillum obdormierit sed vivi lapidis instar Christo defixus steterit, ac velut obriguerit. Huic porro exigui cibi reliquias vicinus corvus impertiebat, panemque integrum, si B duo forte essent, afferebat. Quin etiam quo tempore

etiam in monte sub dio,

Christus salutifero illo supplicio perfunctus mortale reliquit, inventus est quidam, qui hinc ad divinum montem ascenderet, ibique et sermone, et mente, et membris immotus stans, ventis nivibusque jactaretur; nec quamquam alioqui complures pii viri eum circumstarent, ab eodemque obnixe contenderent, ut aliquam sui corporis rationem haberet, precibus tamen ullis moveretur; sed Christum Regem fortissime consertis (ut dici solet) manibus retineret].

45 Hæc Gregorius ad Hellenium tributorum

Orat. 9

exæquatorem: ad Julianum etiam, eodem fungentem magistratu, eadem scribit, ea nimirum occasione, quod Julianus Apostata monachos sub tributo redegerat; eos etenim rogat, ut cum iisdem pauperrimis monachis mitius agerent. Alibi etiam de Pon-

Carm. 4

ticis monachis agit his verbis: [Plerique sub ferreis vinculis ingemiscunt, alii rursus pro cibo cineres

et aliis pœnitentiis:

habent, sunt quibus potus lacrymis temperatur; alii hibernis nivibus impetiti, quadraginta dies totidemque noctes, velut arbores quædam perstant, corde nempe e terra migrantes, Deumque solum in mente habentes, nec deest, qui labia sua vinculis premat, linguæque frænum injiciat, qui tamen haudquaquam ad omnia constrictam linguam ac fræno compres- C sam habet, solis quippe Dei laudibus illam solvit, non aliter ac viva cithara a Spiritu sancto pulsata. Nam quid de his dicam, qui caput suum Christo consecrarunt, piique voti causa intonsum servant? Quid eos denique commemorem, qui oculos claudunt, et aures velut pessulo quodam obdunt, ne aculeus quispiam mortis furtim irrepat? At hæc medicamenta carni hosti meo propino]. Hæc Gregorius, qui et hæc alibi fusius: [Carnem meam ætatis flore

Carm. 54 *b*

b lascivientem et æstuantem multis ac crebris laboribus attrivi, ventris satietatem vicinamque rabiem

inter quos suam quoque vitam asperrimam indicat.

sustuli, oculos temperantiæ adjumento palpebris infixi, iram abrupi; membra devinxi, risum deploravi, omnia Christo cesserunt, priora omnia conciderunt. Terra mihi lectus fuit, asperrima vestis membra contexit: pervigilia etiam et lacrymarum imbres adhibui: interdiu labori humeros subjunxi; hymnis tota nocte concinendis corpus instar statuæ defixi: nullam omnino humanam voluptatem nec in animum quidem et cogitationem admittens, atque hoc quondam mihi vitæ institutum erat]. Hæc ipse *c*.

c

46 De Gregorii atque Basilii studiis, cum essent

Lib. 2. c. 9

in Ponto, hæc scribit Rufinus: [Basilius Ponti urbes et rura circumiens, desides gentis illius animos D et parum de spe futura solicitos, stimulare verbis et prædicatione succendere, callumque ab illis negligentiæ cœpit abolere; subegitque, abjectis inanium rerum et secularium curis, suimet notitiam recipere, in unum coire, monasteria construere, psalmis et hymnis et orationibus docuit vacare, pauperum curam gerere, eisque habitacula honesta et quæ ad victum necessaria sunt præbere; Virgines instituere, pudicam castamque vitam omnibus pene desiderabilem facere. Ita brevi permutata est provinciæ facies, ut in arido et squallido campo videretur seges fœcunda et læta vineta succrevisse. Gregorius vero bonum semen non patiebatur aut super spinas jacere, aut inter saxa dispergere: sed bonam terram cordis sui jugi cultu et exercitiis indesinentibus excolebat, et multo amplius in semetipso hic, quam ille in ceteris proficiebat. Suscipere ille quæ renuntiantes seculo deferebant ad pedes suos, et dividere ut quisque eguisset, curam gerebat: iste nihil habendi et omnia possidendi contentus sacramento, erga solas sapientiæ divitias avarus et multum cupidus inhærebat. Ille coire plures in unum, et sibi invicem in necessariis habere solicitudinem docebat: hic sui exemplo, quod erat absolutum, cunctis sermone E Apostolico prædicabat. Ego autem volo vos esse sine solicitudine. Ille delinquentibus misericordia condolere, et a delicto revocare: hic per divini eloquii gratiam delinquendi incitamenta prævenire, nec sinere labi eum, qui difficulter erigeretur elisus. Ille in fide purus, hic in prædicatione liberior. Ille Deo humilis, hic et hominibus erat. Ille arrogantes contemptu, hic ratione vincebat. Sic in utroque diversa gratia unum opus perfectionis explebat.]

AUCTORE CÆS. BAR.

exercitatio Gregorii atque Basilii a Rufino narrata,

1 Cor. 7, 32

47 Hæc licet dicat Ruffinus de privatis cujusque studiis, constat tamen Gregorium una cum eo collaborasse in constituendis regulis monachorum, eumdemque se catenis actuosæ vitæ pauperibus mancipasse. Idem ipse enim inde aliquando abstractus, ea se perdidisse ingemiscens, hæc ait: [Quis mihi dabit ut pristinorum dierum afflictionem, in quibus tecum jucundissime vixi, vel mensem unum ferre liceat? quoniam res tristes, quæ sponte feruntur, coactis deliciis potiores habentur. Quis dabit mihi psalmodias illas, et vigilias, et ad precandum recessus, vitamque illam quasi spiritualem et incorporalem? quis Fratrum, qui a te in pietate instituuntur et in sublime eriguntur unanimitatem dabit et concordiam? quis virtutis certamen et acumen, quod præscriptis modis et canonibus stabiliebamus? quis F divinorum oraculorum exercitium, inque illis cum spiritus moderamine inventam lucem? Aut, ut minora ac leviora dicam, quis dabit quotidianas illas et manuarias operas? quis lignorum findendorum, comportandorum, ac componendorum laborem et lapidicinas? quis consitiones, et irrigationes plantarum? quis platanum illam auream, Xerxis platano præstantiorem, in qua non Rex mollis et enervatus, sed monachus afflictus et debilitatus? quam ego plantavi, Apollo rigavit, hoc est tua excellentia, Deus autem in honorem nostri provexit.] Hæc Gregorius. Cum crebris interim suorum litteris Basilius Cæsaream revocaretur, vide quam prætexat excusationem. [Nunc, inquit, quoniam per gratiam Dei voti nostri pro viribus facti sumus compotes, organum benedictum puteumque profundum adepti, Gregorium, os illud dico Christi; parumper nobis, obsecro, parumper hanc morulam indulgete, quam non ad hoc petimus ut urbium sectemur delicias, sed ut fruamur Sanctorum convictu.] Hæc Basilius cum importune accerseretur a suis. Sed et Gregorius crebris patris jussionibus revocatur postea Nazianzum.

accuratius ab ipso S. Gregorio descripta:

revocantur ambo

48 Moritur interim Julianus Imperator, ipso jam quartum

AUCTOR. CÆS. BAR. 2 invectivas scribit in Julianum mortuum.

A quartum et Salustio Promoto Coss. anno a Christo Domino trecentesimo sexagesimo tertio, subrogatusque est in ejus locum Jovianus; quando noster Gregorius duas illas celeberrimas invectivas orationes adversus ipsum conscripsit, quasi nobilissimum æternumque titulum Christianæ victoriæ de impietate prostrata. Ubi ea, quæ adversum se atque Basilium patronus impietatis moliebatur, declarat his verbis in fine secundæ invectivæ: [Hæc a Basilio et Gregorio habes, conatuum tuorum adversariis atque hostibus, quemadmodum et ipse arbitrabaris, et aliis persuadebas, minis tuis videlicet nos ornans et concelebrans, acriusque ad pietatem acuens, quos et vita et doctrina et mutua animorum concordia claros et nobiles jam inde a Græcia cognoscens, honore Cyclopeo afficiebas, postremosque ad persecutionem servabas; ac fortasse, velut triumphale quoddam donum, dæmonibus offerre proponebas, si te a Perside redeuntem suscepissent; aut etiam in barathrum tuum abripere sperabat, multum opinione falsus; neque enim adolescentibus illis ignaviores sumus, qui in flammis rore perfusi sunt, et belluas per fidem vicerunt. Postremo tandem [Hanc, inquit, a nobis sempiternæ ignominiæ columnam habes, Herculeis columnis illis sublimiorem atque insigniorem. B Illæ enim uno dumtaxat loco fixæ, iis solis qui illuc perrexerunt conspicuæ sunt: hæc autem fieri non potest, quin et viva et agitabilis omnibus innotescat: quam futurum quoque tempus, mihi crede, suscipiet, te tuaque scelera proscindentem, ceterosque omnes erudientem et commonentem, ne eadem audacia adversus Deum efferantur, ne alioqui eadem crimina perpetrantes iisdem quoque pœnis mulctentur. Hæc ibi Gregorius, qui orationes illas, in eremo cum esset, una cum Basilio elaboravit.

ANNOTATA.

a *Imo probandus: sed distinguendus etiam primus eremi incolatus, qui electionem Eusebii et Basilii ordinationem præcessit, a secundo, qui eum secutus est: et post priorem, utpote potiorem ac diuturniorem, scriptæ videntur jocosæ inter utrumque epistolæ, aliaque infra attingenda de austeritate vitæ ibi a Sanctis ductæ: quæ Baronius ad hoc caput contulit.*

b *Hanc carnis luctam passum se fatetur alibi cum jam canus esset: itaque ætatis florem hic intelligas oportet, cum respectu ad extremam senectutem, in qua istud de se Sanctus scripsit post annos* 20, *octogenario* C *major, anno* 382.

c *His addo quæ, ut sibi ab initio familiaria, narrat in Carm. de rebus suis, ubi cum declarasset quam nihili faceret voluptates, divitias etc. quæ vulgo solent magni fieri, sic inquit.*

— Mihi cordi
Est panis rigidus: mihi grata obsonia præbet
Sal purum; simplexque et nullo instructa labore
Mensa; dein latices mihi sobria pocula fundunt.
Hæ mihi divitiæ, Christusque ad sidera mentem
Celsa vehens —

CAPUT VI.

Res ecclesiasticæ curatæ. Eusebius Cæsariensis et Gregorius Nyssenus contra Arianos excitati. Obitus fratris et sororis.

Sub Valentiniano et Valente Imperatoribus.

Sequenti autem anno, Juliano et Varroniano Coss. defuncto Imperatore Joviano, Valentinianus cœpit Imperium, qui Valentem fratrem sibi collegam ascivit, eique Orientalis Imperii habenas credidit; qui Arianæ perfidiæ favens, adversus Catholicos concitavit turbas. Fuit id in causa ut Pater Gregorii vehementius ageret, ut filium ab eremo revocaret: D erat enim jam longo senio hebetior, et ut subeundis laboribus impar cum precibus urgebat, ut pater jussis, ac denique ut Episcopus cogebat imperio. Licet autem diutius surdo (ut aiunt) fabulam ingessisset, flexit tandem, coegit extorsitque ab invito, revocatque filium Nazianzum. Qui reversus in patriam, habuit egregiam illam orationem, quæ inscribitur Apologeticus: qua cum primum sui recessus in solitudinem reddit rationem, mox autem pennis quibusdam sublevatus, de Sacerdotio curaque Pastorali sublimi quodam modo philosophatur. Dixit tunc etiam præclaram eam orationem, cujus est titulus, In sancta lumina, qua adversus Gentilium ritus deosque, invehitur. Rationem ejus rei inde deducimus, cum se ex solitudine venire *a* testatur: [Animi voluptatem tenere nequeo, divino fervore rapior, propemodum Joannis instar, faustum nuntium profero, non quidem ut ille Præcursor, ceterum a solitudine veniens]. etc.

Nazianzum reversus. a Orat. 39

50 Cum autem res Catholicæ Ecclesiæ in discrimine positas esse videret, Arianis sibi omnia vindicantibus, favore ac patrocinio Valentis Imperatoris, Gregorius egregium facinus meditatur. Quo enim provinciæ Cappadociæ consultum esset, in primis E optat, depositis simultatibus in Eusebii Metropolitani amicitiam insinuari, quo duce liberius in campum prodeat. Extat de his ejusdem Gregorii ad illum *b* epistola. Id cum egregie perfecisset, Basilium quoque strenuum commilitonem ex solitudinis otio in arenam certaminis educere conatus est: eaque primum usus est arte, ut eidem Eusebium conciliaret; ac componendæ inter eos pacis sequester accederet; agens in primis apud Eusebium, ut cladi imminenti consuleret (erat enim Catholicus, fideique Catholicæ cupidissimus, licet ad pugnam invalidus) atque ut Basilium validum pugilem e Ponto Cæsaream accerseret.

componit simultates inter Basilium et Eusebium Cæsarien. b

51 Inter hæc etiam egit apud Basilium litteris, rogans eum, ut Eusebio se vocanti morem gereret, atque: [Tempus jam est ut prudens consilium ineamus, tolerantiæque laude floreamus, nosque ita comparemus, ut nec quisquam animi magnitudine præstantior nobis appareat, nec multi nostri labores et sudores temporis puncto collabantur et evanescant. Cur hæc scribam quæris? Deo carissimus Episcopus noster Eusebius (sic enim nobis deinceps sentiendum et scribendum est) animo erga nos est admodum amico, et ad simultates deponendas propenso, ac tempore veluti igne ferrum emollitur; litterasque F etiam deprecatrices ad te missurus est, quemadmodum et ipse nobis significavit, et multi ipsius animum perspicue cognitum habentes nobis fidem faciunt. Quem antevertamus quæso, vel ad eum venientes; vel, quia rectius est, prius scribentes, ac deinde ad eum nos conferentes; ne postea nos pudeat, si victi fuerimus, cum vincere licuerit, præclare videlicet et philosophice cedendo, id quod plerique a nobis exposcunt. Mihi itaque obsequere, ac veni tum ob hanc causam, tum propter tempus. Quandoquidem hæretici conjuratis animis Ecclesiam percursant, partimque jam adsunt ac turbas movent, partim (ut fama jactatur) affuturi sunt, ac periculum est, ne veritatis doctrina convulsa distrahatur, nisi primo quoque tempore Bezeleelis spiritus excitetur, hoc est sapientis hujusmodi disputationum et dogmatum architecti. Quod si tibi operæ pretium esse videtur, ut ego adsim, et hæc ministrem, tibique me comitem itineris adjungam, nec hoc quidem munus diffugiemus.

et ex hujus voluntate illi reditum suadet primo per epistolam,

52 Hæc ad Basilium Gregorius; qui quidem neque his contentus ad eum in Pontum accedens, ea functus est pacis legatione. Quem cum ad se venientem

deinde coram felici successu.

A tem Basilius inspexisset, mox cessit, seque illi dedit, atque una simul in patriam sunt reversi. Hæc etenim ipse his verbis refert: [Nec longa quidem ad hoc oratio comparanda fuit, ut ad nos se conferret, nobisque adjumento esset: verum simul atque me legatione fungentem aspexit (erat enim utrique nostrum commune hoc certamen, ut qui fidei defensores ac patroni designati essemus) statim legationi cessit, ac spiritualibus rationibus secum optime sapientissimeque distinguens, aliud simultatis tempus est (siquid tamen ejusmodi affectui indulgendum esset) nempe securitatis et tranquillitatis; aliud autem longanimitatis ac patientiæ, nempe necessitatis et periculorum tempus. Hoc, inquam, secum reputans, confestim e Ponto nobiscum excedit, atque erga periclitantem veritatem zelo exæstuat, ultroque suppetias nobis affert, totumque se matri ecclesiæ tradit.] prosequitur pluribus enarrare Basilii erga Eusebium studia, et Eusebii erga illum paternam caritatem et solicitudinem, officiaque inter se mutuo collata. *c*

in laud. Basil.

c

S. Gregorium Nyssenum a studiis profanis ad sacra reducit:

53 Non tantum fuit curæ Gregorio Basilium educere e Pontica solitudine ad arenam certaminis, sed et illius germanum Gregorium Nyssenum Episcopum, adhuc externis litteris velut compedibus quibusdam detentum, ad sacras litteras jam intermissas revocare. B Non enim passus est nobilissimi ingenii hominem apud alienam diutius detineri, et mollem delicatumque militem reddi illecebris eloquentiæ. Illum itaque paterne redarguens litteris, sic alloquitur: [Quid enim tibi accidit, vir sapientissime, quidque te ipsum offendisti, ut sacris et dulcibus libris, quos quondam populo lectitabas (non enim hoc audiens erubescas) calcatis atque projectis, aut etiam ad fumum suspensis, non secus ac navium gubernaculis et ligonibus hyemis tempore, salsos et amarulentos in manu sumpseris, ac Rhetor vocari quam Christianus malueris? Nos contra hoc potius quam illud: eoque nomine maximam Deo habeo gratiam. Nequaquam quæso, o quondam præstantissime, ne diutius animo ita effusus sis. Verum serius quidem, sed tamen aliquando resipisce, atque ad te redi: teque piis hominibus ac fide præditis purga, et Deo atque altaribus et mysteriis, a quibus procul te amovisti, restitue]. His quidem monitis non tantum eum sacris litteris prorsus extorrem revocavit, sed et ad cienda prælia adversus classes Arianorum aliorumque hæreticorum reddidit fortissimum militem, immo et ceterorum antesignanum, ut qui ob debellatos fidei hostes exilium sibi velut triumphum gloriosæ victoriæ C compararit, qui et postea ex Synodo Antiochena, ad erigendas collapsas Orientales Ecclesias legatione functus est, aliosque innumeros labores exantlavit: quorum omnium qui auctorem dixerit nostrum Gregorium, haudquaquam a veritatis scopo aberrarit.

Ep. 43.

et contra Arianos inflammat:

54 Etsi semel Gregorius atque Basilius e Pontica eremo in civitates abstracti sunt, numquam tamen oblivisci vel penitus intermittere valuerunt dulcissimæ vitæ illius consuetudinem. Unde Gregorius Arianzum rus paternum, positum in Tiberina regione, locum natalitium, sæpe se contulit; et Basilius suos invisurus monachos, redibat ad relictas Ponti solitudines. Ad hæc spectant jocosæ illæ epistolæ Gregorii et Basilii ultro citroque datæ. Nimirum alterius laudantis suam Tiberinam, ac posthabentis Ponti silvas, alterius vero invehentis in Tiberinam, et celebrantis Ponticas solitudines, et ad eas Gregorium iterum invitantis. Verum neutris ipsorum longas moras in illis ducere licuit, ob urgentia negotia ecclesiastica.

secedit subinde in Tiberinas partes.

Greg. Ep. 6. 7. 8 et 9 Basil. 22 23 34 et 25

55 Quantum autem Gregorius noster, assidens Patri Episcopo, Ecclesiæ Nazianzenæ profuerit, vix quis mente facile assequetur: e tenui licet agello, D uberrimos tamen fructus retulit. Ipse enim ad Hellenium scribens, Hæc ait: [Me Christus excellentissimo omnium honore cumulavit, utpote cujus munere hoc mihi concessum est, ut multorum hominum pietatis laude florentium corona gloriari queam. Et certe vera est illa vetus pollicitatio, quæ se facturum promittit, ut gratiam suam parvis et abjectis hominibus impertiretur: quamobrem non immerito exigua hæc mea civitas Bethlehem est nuncupata. Ut enim antiquior illa ex Christi nativitate nominis celebritatem accepit, sic nostra ab amicis Dei maximum splendorem est consecuta]. etc. Enumerat egregios quosdam pietate et sanctitate viros, qui videbantur esse columnæ, illorumque præclaras virtutes recenset, quæ omnia, ne nimia prolixitate feramur, omittimus recensere. Addit autem et se ejusdem Ecclesiæ sacris Virginibus loqui his verbis: [Mihi quidem etsi parvus est hujusmodi mulierum numerus, cœlestibus tamen pulcherrimisque Christi sideribus adeo gestio et exulto, ut pro paucis his meis de virtutis præstantia cum multo pluribus in contentionem venire non dubitem]. etc. Recenset et ceterorum examina cœlibum, seque adeo tenui esse divitem agello, ut non sit qui aliorum invideret latifundiis. E

sub patre suo plurimum prodest Ecclesiæ Nazianzenæ,

AUCTOR. CÆS. BAR.

viros mulieresque ad sanctitatem instituens,

56 Accessit adhæc etiam quod, ut sapiens architectus totus ferit ut templa spiritualia non manufacta Deo erigeret atque dicaret; non tamen neglexit una cum Patre Basilicam amplissimam excitare: quæ quam augusta, quam venusta, ac fabrefacta fuerit, ipse describit his verbis. [Opus sane memorandum et prædicandum, magnitudine permulta, pulchritudine cuncta propemodum antecellens: nam et octo æquilateris rectis in se occurrit, et columnarum et porticuum elegantia per laquearium in altum assurgit, et quidem ejusmodi picturis est ornatum, ut non nisi ipsi naturæ concedat. Quid? quod superno cœli splendore collustratur, uberrimisque lucis fontibus spectantium oculis irradiat, ut veræ lucis domicilium. Ad hæc eximiæ materiæ spatiis æquiangulis utrimque positis, plurimum loci intermedii complectentibus, cingitur; ac præterea portarum et atriorum venustate prælucet, accedentesque procul invitat. Nondum de externo ornatu loquor, de lapidum quadratorum atque in trinam conjunctionem aptatorum pulchritudine et magnitudine, quorum alii marmorei sunt, nimirum qui in basibus et capitibus quibus anguli intercipiuntur, collocati sunt; alii patrii quidem illi, non tamen exoticis inferiores. Nondum de variis et F multiplicibus zonis, a fundamentis ad verticem usque protensis atque intextis, cujus ea est altitudo, ut spectatorem lædat visum circumscribens. Quonam modo tanti temporis opificium, tantique laboris et industriæ, tam brevi sermone ob oculos ponerem?] etc. Scribens idem ad Olympium, se illud extruxisse, omneque ad illud exornandum studium adhibuisse, profitetur.

In fun. pat.

construit amplissimam basilicam,

Epi. 49.

57 His autem Valentis Imperatoris temporibus Cæsarius frater, qui Quæsturæ amplissimo munere fungebatur, ex hac vita migravit. De cujus obitu nequaquam assentimur Gregorio Presbytero, dum illius mortem refert ad tempora Constantii Imperatoris *d*. Qui enim fieri potest, ut ille tunc obierit, quem scimus in Juliani aula militasse, illique ob Christianam Religionem adversatum esse, et Confessorem egregium in patriam rediisse? Constat etiam Valentiniano atque Valenti fuisse acceptissimum, adeo quod scribit Gregorius, ut contentio fuerit inter eos quis sibi Cæsarium vindicaret, ac muneribus devinciret. Contigisse videtur ille Cæsarii obitus anno sexto *e* Valentis Imperatoris, nam anno quinto, Valentiniano et Valente secundum Coss. contigit famosissimus ille terræmotus, quo, ut scribit Hieronymus

d

Propter obitum S. Cæsarii fratris,

in laud. Cæsarii.

e

m

AUCTORE CÆS. BAR.

A in Chronico eo anno, Nicæa in Bithynia funditus eversa est, ubi illic degens Cæsarius, ope divina (ut Gregorius auctor est) tantæ cladi superfuit, quando ad eum scribens Epistolam, ad mundi contemptum hortatur. Non post multum tempus ab ea clade idem morbo arreptus ex humanis excessit. Laudavit eum luculenta oratione Gregorius coram patre et matre; qua etiam testatur, Cæsarium fratrem sæpe sibi ostensum per visum, clarum, insignem, et sublimem.

Epi. 26

in varias molestias incidit.

58 Ejus obitu Gregorius in varias molestias incidens, cum ecclesiastica tantum negotia hactenus curasset, cogitur etiam domesticorum, immo et publicorum curam subire. Nam cum ille eo tempore Quæsturæ munere fungeretur, bonaque sua in pauperes eroganda reliquisset; mox curiales illi harpagones, Briarei manus habentes, ea expilantes in proprios usus converterunt, ut Gregorius de his queritur scribens ad Sophronium Præfectum et in Carm. de vita sua his versibus:

[Nimirum Quæstor erat, Quæsturæ tempore
Moritur, simul se turba commovet canum
Contra facultates relictas mortui.
Famuli, hospites, amici, lacerant omnia *f*:
Nam quis ruente quercu, ligna non colligit?

B Haud multum spatium temporis intercessit, et Gorgonia *g* soror ex hac vita decessit; cujus egregia facta laudatissimamque vitam idem pro concione laudavit.

ANNOTATA.

a *Jam diximus, sæpius ad solitudinem ivisse indeque rediisse Sanctum; et Apologeticum quidem habitum tempore Paschali, cum factus primum Sacerdos, esset retractus a fuga: hanc vero credimus esse habitam sequenti anno, cum Basilio, qui Cæsarea aufugerat, iterum visitato revertisset.*

Epistolæ Gregorii ad Eusebium Cæsareæ.

b *Est ea* 170, *haud diu ut apparet post præcedentem* 169, *adeoque nec diu scripta post liberiorem admonitionem, quæ est* 20, *uti jam supra dixi: unde apparet, quod licet simultates illæ cœperint ab anno* 363, *vix tamen ante annum* 366 *iisdem se implicuerit Nazianzenus; isque ipsius temporis causa, quo dividi animos propugnatorum veritatis quia importunissimum erat, monuit quidem Eusebium, sed mox ut sensit eum epistolæ libertatem ferre ægrius, secundam tertiamque adjecit qua se ei purgaret reuniretque.*

c *Omittimus hoc loco paragraphum, quo Baronius Rufinum arguit de* 13 *annis, Ponticæ Basilii ac* C *Gregorii solitudini adscriptis, qui nec septem quidem esse potuerint: quia de his jam ante actum abunde est.*

Gregorius Vitæ scriptor explicatus. l. 2. p. 32

d *Nihil tale invenias apud hunc scriptorem: solum igitur id eum velle ex eo infert Baronius, quod occasione oblata agendi de Ordinatione Gregorii inviti in Presbyterum, addat fugisse ne Episcopus fieret, et mortuo Cæsario coactum reverti: deinde incipiens narrare ejusdem Gregorii contra Arianos labores deflectat sermonem ad Julianum, non temporis ordinem sed rerum sequens. In hoc ipso tamen nonnihil esse confusionis libenter concessero, eo quod plures secessiones Sancti confientur in unum, quod etiam Baronius fecit; et fuga Episcopatus declinandi ergo suscepta, Presbyterali ordinatione posterior fuit novem annis.*

e *Christi* 369, *uti pluribus deductum* 25 *Januarii quando colitur.*

f *Sane cum in carmine de rebus suis eas explicasset, quæ, uti ad cap.* 4 *indicavimus ipsum fatigabant, curas temporales, ex paternæ familiæ regimine sibi incumbentes, ab eo tempore quo apud ipsos manere consenserat pietatis intuitu, sic progreditur,*

Verum hæc perferri possint, ast acrius illa
Lædunt, et gravius faciunt in pectore vulnus,

Quæ tulimus (fratrem postquam mors dira peremit D
Cæsarium) atque etiam post hæc jam ferre timemus.

Anxietas Gregorii de salute sua, ob curas seculares.

Illum itaque lugens, exponit quanta amittendæ salutis æternæ solicitudine angeretur, privatus internæ cum Deo conversationis suavitate, et præterita, in quibus aliquando deprehensus exhorruit, vitæ discrimina rememorans, nihil hujusmodi unquam se passum profitetur ac patiebatur tunc.

Gorgoniæ post Cæsarium defunctæ encomium.

g *Quod Gorgonia non obierit ante Cæsarium suadetur ex eo, quod illa occasione non laudetur parentum generosus animus in ejus morte ferenda. At ne in laudatione quidem Gorgoniæ, inquies, meminit Cæsarii. Ita est: sed hanc laudationem fuisse ut fuit illa, coram parentibus habitum, qua occasione meminisse prioris funeris oportuisset, unde probas? Non ibi maritum defunctæ, non filias appellat. Quid igitur? Non videtur illa omnino publice recitata fuisse: sed priori, post recitationem ad usum posterorum descriptæ subjuncta, veluti supplementum ejus vel additamentum: sic enim defunctam alloquens in epilogo ait:* Suscipe etiam orationem hanc meam, quam Cæsario ante quam tibi, tibi vero post ipsum reddimus: *plane ac si communis utriusque hæc esset laudatio, Cæsarii quidem prius recitata, postea autem subjunctis Gorgoniæ laudibus eatenus suppleta, quatenus illius dumtaxat virtutes erant speciatim* E *addendæ: nam parentum encomia prius exposita, debebant censeri Gorgoniæ cum Cæsario communia. Quod autem Gorgonia mortua fuerit ante parentes, apparet ex Oratione quam habuit in funere patris; quam finiens matris præsentis constantiam laudat* in jactura liberorum, *plures indicans quam filium unum: quod mortua fuerit haud diu post Cæsarium, probat Carmen Sancti de rebus suis, quod ante annum* 371 *ostendimus esse compositum, ubi parentum meminit,* quibus tunc solus erat e liberis super.

CAPUT VII.

Episcopatus S. Basilii promotus, fama ejusdem propugnata. Exules confortati.

Eusebio Episcopo Cæsariensi an. 369 defuncto.

Moritur etiam his temporibus Eusebius Episcopus Cæsareæ in cujus locum Basilius suffectus est. Fuit is annus sextus Valentiniani, et [Valentis Imperatorum, Valentiniano puero, et Aurelio Victore Coss. a Christo autem, ut recentiores supputant, annus trecentesimus sexagesimus nonus. Ne autem hæc temere absque ratione posita videantur (cum præsertim auctor ille, quisquis fuerit, vitæ Basilii, qui Amphilochii nomine fertur, dicat Basilium vita functum anno quinto Valentis Imperatoris) certam de his omnibus reddimus rationem. Hieronymus, qui iisdem temporibus vixit, mortuum esse Basilium dicit Gratiano Imperatore. Gregorius Nyssenus ejus germanus in ea Epistola, quam scripsit ad Olympium de vita Macrinæ sororis, illum ex humanis sublatum dicit ante novem menses a Concilio illo *a* Antiocheno, quod post Valentis obitum est celebratum: cumque tam ipse quam etiam Gregorius noster affirmet sedisse Basilium annos octo, immo et nonum inchoasse itidem Gregorius Nyssenus scribat; necesse erit affirmare, hoc anno Eusebium diem obiisse, Basilium vero sequenti anno esse subrogatum Episcopum. Hæc idcirco de Basilii Sedis tempore disseruisse oportuit, quo res gestæ Gregorii de quo agimus, magis certæ exploratæque ratione temporum habeantur.

a In episcop Basilii.

60 Eusebio vita functo, timens sibi Basilius ne in Episcopum eligeretur, inde recedens *b* fuga sibi consuluit; timens autem, ne ecclesia viduata pastore, hæreticorum pateret incursui, litteris rogavit Gregorium ut Cæsaream se conferret. At ille, ne detrahendi

A hendi æmulis ansam præberet, ea excursione abstinuit, ut redditæ ad eum litteræ *c* significant. Absens tamen nomine Patris sui *d* Episcopi litteris egit apud Cæsareenses, ut Basilium eligerent Episcopum, qui ceteris omnibus sanctitate et eruditione facile anteibat. At ne exciperent de Basilii male affecta valetudine, hæc addidit, [quod si quisquam illius infirmitatem sententiæ suæ prætexit, non athletam creatis, sed Doctorem]. Hæc et alia Gregorius, laborans pro electione Basilii. Quid tandem? Vicerunt Gregorii studia. Tum et ejus pater Gregorius, ejusdem provinciæ Episcopus, quo Basilii electioni suffragaretur, mira alacritate Cæsaream proficiscitur, homo alioqui fractus senio et ægritudine debilitatus: qui tamen nequaquam veritus labores itineris, vehiculo velut mortuus feretro impositus, hilaris ac jucundus illo *e* pervenit. Dedit et tunc litteras Gregorius ad S. Eusebium Episcopum Samosatensem, qui eadem ex causa Cæsaream *f* adventarat, ad quem inter alia: [Patrem quidem tum suo tum nostro nomine habes, præclarum omni vitæ canicieque venerandæ finem impositurum, nimirum præsentem hanc pro Ecclesia dimicationem diremptarum] etc. Eligitur Basilius, a patre Gregorii ungitur, eaque unctione et ipse qui unxit vegetior B ac robustior factus est, ac bonæ valetudini restitutus.

c Epist. 21.
d *ut S. Basilius eligatur allaborat Gregorius:* Epist. 23.
e in fun. pat.
f

61 Electo Basilio Cæsariensi, Gregorius Christianæ modestiæ consulens, impetus animi, quibus ad eum invisendum agebatur, repressit, litterisque tantum adgavisus, se continuit Nazianzi: postea tandem ad eum Cæsaream se contulit. Quæ omnia idem ipse perbelle his verbis enarrat. [Cum omnes in hac animi opinione versarentur, me statim facturum ut summa cum animi voluptate ad eum accurrerem (id quod fortasse alius quispiam fecisset) cum eoque imperium potius partirer, quam proximam auctoritatem haberem, idque ex amicitia nostra conjectarent: ego tamen cum in omnibus rebus arrogantiæ suspicionem, siquis alius, fugiens, et temporis illius invidiam vitans; simul etiam quod negotia illius adhuc turgere et perturbari viderem, cupiditati meæ frænum injeci, domique me continui, quo nomine quidem ille mecum expostulabat, ceterum veniam concessit. Postea cum venissem, atque eadem de causa Cathedræ *g* honorem insignioremque inter Presbyteros sedem repudiassem, non modo meum hoc factum non accusavit, sed vehementer etiam, ut debuit, comprobavit; atque a nonnullis, qui rationis ipsius ignari erant fastus insimulari maluit, quam aliquid facere, quod rationi C consiliisque suis adversaretur]. Apud ipsum manens Gregorius, sublimem illam de amore pauperum habuit orationem. Promptuarium quoddam pietatis, leprosorum hospitale, ita appellat Gregorius, Basilius erexit, cujus occasione, ut cujusque animum erga pauperes excitaret redderetque propensiorem, ornatissimam illam dixit orationem, qua velut quodam pietatis classico non tantum divites ac nobiles quosque ad illorum amorem movit, ut sua bona in opus illud large profunderent; sed et se ipsos in illorum obsequium manciparent, ducem sequentes Basilium, persuasit. De Basilio enim ipse testatur, consuevisse pauperibus ministrare linteo præcinctum, Christum imitatum cum lavit pedes Apostolorum, leprososque osculari atque complecti.

differt tamen ad illum accedere:
in laud. Basil.
et honorem ab eo oblatum recusat:
g
orationem habet de amore pauperum:
in laud. Basil.

62 Sequenti autem anno, *h* Gratiano Augusto iterum et Probo Coss. Valens Imperator, compositis rebus Gothorum, ad Catholicam fidem impugnandam vertit vires, deditque rescriptum, ut Episcopi Constantii temporibus abdicati, ac iterum restituti, denuo Sedibus exturbarentur. Quo D quidem rescripto cum multi Sancti Orthodoxi Episcopi Sedibus pellerentur, inter alios etiam celeberrimus ille Eusebius Episcopus Samosatensis, Sede abductus, in Thraciam mittitur; et inter barbaros, quibus pars provinciæ cesserat, relegatur: quem noster Gregorius Ep. 28 est consolatus. Idem Valens Imperator ut Basilium exturbaret, recedens Nicomedia, profecturus Antiochiam, transiens per Cappadociam, divertit Cæsaream. Egregium Basilii certamen, nobile tropæum, quod retulit de devicto et expugnato Imperatore, qui eum Sede pellere conatus fuerat, cum ipse Gregorius ac ceteri Græcorum scriptorum perpetuis monumentis testata reliquerint, supervacaneum putamus hic cuncta referre, ea tantum in medium adducemus, quæ ad nostrum Gregorium spectare videntur. Qui de his agens, hæc de Basilii consilio suaque opera: [Cum temporis angustiis premeremur, hanc ipse rationem inibat, ut sibi quidem verbi dispensationem, nobis autem, quos ob nominis obscuritatem nemo accusaturus patriave ejecturus esset, loquendi libertatem committebat; atque ita Evangelium nostrum firmum validumque erat, auxilio utriusque suffultum]. Hæc ipse.

h *exulem S. Eusebium Samosat. solatur,*
AUCTORE CÆS. BAR.
in laud. Basil.
Valenti pro Basilio resistit:

63 Ex his quidem intueri licet, qui qualesque E Gregorii labores fuerint, qui in eo certamine difficiliora periculosioraque subierit onera, dum cominus conserens manus cum hostibus, acrius in se illorum odium excitarit. Interfuit idem etiam his difficillimis certaminibus, tum a Præfecto primum, tum inde a Valente Imperatore adversus Basilium excitatis. [Tunc, inquit, nos prompti et alacres victoris latus cingebamus] cum scilicet ad Imperatorem ingrederetur *i* vel egrederetur, fidus comes semper assistens. Postea autem Gregorius Nyssenus etiam eadem persecutione Valentis ab Ecclesia ejicitur, ut ipse scribit in epistola ad Olympium de actis S. Macrinæ, et Basilius epist. 10. Ad hunc etiam extra Sedem vagantem noster Gregorius epistolam 34 scripsit. Ita tamen assidebat Gregorius Basilio, ut Nazianzenæ Ecclesiæ, cui pater senio confectus præerat, curam non dimitteret. Modo itaque Nazianzi, modo Cæsareæ, ut rei occasio postulabat, apud alterum illorum agebat. Pactis quibusdam Basilius convenerat cum Gregorio, ut bonam anni partem simul *k* traducerent. At si quando Gregorius mora distineretur, eum litteris provocabat, atque rogabat confestim adesse, adversusque ingruentes hæreticos suppetias ferre, ut ejusdem Basilii litteræ *l* declarant.

i
juvat senem patrem:
k
l

64 Accidit aliquando, ut Basilius quibusdam ad- I versariorum falsis calumniis perstringeretur, quibus quam vehementi animo se Gregorius opposuerit, ejusdem ad Basilium tunc scripta Epistola indicat his verbis: [Convivium celebrabatur, cui non pauci illustres viri intererant, nobisque amicitia conjuncti, atque inter eos vir qui pietatis nomen habitumque præseferebat. Nondum compotari cœptum erat, cum, ut in conviviis accidere solet, de nobis sermo excitatur, instar alicujus cujusdam adventitiæ rei in medium propositæ. Omnibus porro virtutes tuas magnifice prædicantibus, nosque etiam iisdem vitæ studiis deditos adjungentibus, amicitiamque nostram et Athenas commemorantibus, grave quoddam facinus hic philosophus edidit. Quidnam hoc, inquit admodum furiose exclamans, o viri! quam insigniter vos mendaces et assentatores estis. De spiritu quidem laudentur viri illi, si ita lubet: nec ipse quidem contradico. Ceterum quod maximum est, non illis concedam: Orthodoxiæ nomine frustra laudatur Basilius, frustra Gregorius. Ille quia veritatem suis disputationibus prodit: hic quia tolerantia sua proditionis socium se præbet. Hic ego Unde hæc

refutat jactam in eum calumniam

AUCTOR. CÆS BAR.

A hæc, o homo vane, atque amentia nove Dathan et Abiron? Unde nobis dogmatum promulgator venis? Quomodo tantarum rerum judicem te facis? Tum ille. Ex Euphycesiana *m* Synodo, inquit, venio, ejus rei teste: sic enim revera erat. Illic Basilium Magnum audivi de Patre quidem ac de Fiiio optime ac præstantissime, atque ut vix quisquam alius facile queat, disserentem; Spiritum sanctum autem convellentem ac disjicientem, ac similitudinem quamdam adjiciebat a fluviis petitam, qui rupes cursim prætereuntes arenosa loca excavant. Tum vero me intuens, Tu autem, inquit, o vir egregie, num jam perspicuis verbis Spiritum sanctum Deum esse doces? Cumque ex meis et meo monasterio aliquis, ut in frequentissimo cœtu, Deum esse diceret, ac deinde subinferret, pervulgatum id esse de Spiritu; rursum ille: Quousque, inquit, lucernam sub modio abscondemus? *n* hic vero fidei doctrinam obscure ostendit ac velut obumbrat, nec veritatem libere profitetur, politice magis quam pie aures implens, dicendique facultate versutiam tegens]. etc. Subdit deinde de Basilio magis se quam de seipso solicitum multis visum esse se ac illum excusare, tamen suam excusationem astantibus visam esse frigidam, nec Basilio dignam, ut qui ad astruendam Spiritus sancti Divinitatem, usus esset ambigua voce.

m

quasi de Spiritu sancto non recte sensisset,

n

In laud. Basil.

65 Hæc ibi pluribus Gregorius: qui et alibi illud fuisse adversariorum consilium pandit, ut ea arte Basilium e solio exturbarent, Sedemque illius occuparent. [Quorum insidias Basilius ut eluderet, aliis quibusdam vocibus e Scripturis positis, testimoniis minime dubiis, eamdem vim habentibus, necessariisque argumentis adversarios ita comprimebat, ut nullo modo repugnare aut in contrarium niti possent; sed, quæ maxima disputationis et ingenii vis est, propriis vocibus astringerentur: quemadmodum libro, quem de hoc edidit, perspicue ostendit: in quo conscribendo, uberrima Spiritus sancti gratia perfusus vir admirabilis, se ipsum quodammodo superavit, et calamum quasi ex pyxide Spiritus movit: etc] Hæc Gregorius, Est enim hic ille locupletissimus commentarius, quem de Spiritu sancto scripsit ad Amphilochium. Idemque et alios adversus Eunomium de Spiritus sancti Divinitate libros edidit: ea persecutione non nihil Basilius fatigatus, Gregorium rogat, ut ex condicto Cæsaream se conferret *o*. Quantum porro detulerit Basilius Gregorio ex tunc scripta epistola facile declaratur; ubi et hæc verba.

qui tam pulchros de eo libros scripsit,

Basil. ep. 33

C 66 [Tu, inquit, si ita videtur sycophantas valere sine, nostrisque precibus adductus, nos præsenti certamine laborantes adjuva; simulque cum eo qui adversus nos pugnat manus consere. Nam si vel solum conspectus fueris, ejus impetum infringes, eosque qui ad patrias res evertendas instructi sunt, fundes et dissipabis: perspicuum videlicet ipsis faciens, te cœtus nostri ducem futurum, atque omne os injustum hominum iniqua loquentium obstructurum. Quod si contigerit res ipsæ declarabunt; quis ille erit, qui te ad præclara negotia sequetur, qui rursum claudicet, ac veritatis doctrinam ignavia prodat] etc. His acceptis litteris, contulit se Gregorius Cæsaream, quando Basilius apud eum se etiam de ea re juramento purgavit. Idque ipse Gregorius in ea oratione, quam habuit in laude Basilii, testatur his verbis. [Quod alioqui melius quam quivis alii Spiritum sanctum Deum nosset, cum ex eo præcipue constat quod hoc sæpe de loco superiori, quoad per tempus licebat, prædicavit, et privatim apud eos, a quibus interrogabatur, haud cunctanter confessus est; tum vero in suis apud me sermonibus apertius id ostendit (neque enim quidquan unquam, cum de his rebus mecum loqueretur, animo tectum occultumque habuit) non simpliciter hoc affirmans, sed quod antea ipsi perraro accidit, sibi rem omnium maxime horrendam imprecatus, nempe ut ab ipso Spiritu sancto excideret, nisi cum Patre et Filio et Spiritum ut consubstantialem et æqualem, coleret]. Hæc Gregorius. D

et coram ipso Cæsaream in auxilium vocato

juratus asseruit eum esse Patri et Filio consubstantialem.

ANNOTATA.

a Concilium Antiochenum *mense Septembri celebratum, ex isto loco colligitur: cum Basilius obierit* 1 *Januarii. Aliunde scitur ipsum esse habitum post mortem Valentis, qui perierat* 9 *Augusti anno* 378. *Non potuit autem haberi mense mox sequenti, ergo habitum est anno sequenti* 379. *Supra istos tamen, quos in Occidente notos dixi Chorepiscopos seu Decanos Christianitatis, eximium hoc habuere Chorepiscopi Orientales, quod Lectores Exorcistas, Subdiaconos ordinare iis liceret, sicut apud nos Abbatibus quibusdam licet: fortassis autem ut hi sic et isti in suis functionibus usurpabant Episcopalia quædam. Sed de his satis: cum amplius aliquid oblatum Gregorio fuisse dixerimus, quam Chorepiscopis in una diœcesi pluribus competere ostendimus; cum in singulis non nisi unicus Archipresbyter sit.*

E

b *Nescio unde hanc fugam accepit Baronius, cujus nullum uspiam apparet vestigium: econtra apparet ex mox citanda epistola ipsum Cæsareæ mansisse et quidem priusquam mors Eusebii vulgaretur, vocasse ad se Gregorium, eo forte consilio ut Episcopum eligendum curaret: quod ne ille præsentiens excusaret, vocationis causam prætexuit morbum suum.* Ægrotare *inquit Gregorius*, te finxisti, atque extremum spiritum ducere, cupereque nos ultimum alloqui. *Quod verum esse existimans Gregorius, ad iter se accinxit.*

An metu Episcopatus fugerit Basilius?

t. 1 p. 784

c *Significant illæ quod non venerit, volens cautum æstimationi ipsius Basilii, ne de eo scilicet æmuli suspicarentur, quod amicum accersivisset eo fine ut per ipsum eveheretur ad Episcopatum: quod Basilium non vidisse miratur Gregorius, in eoque prudentiam ejus requirit.* Posteaquam, *inquit*, Episcopus ad urbem concurrere intellexi, profectionis consilium abrupi, demirarique cœpi quod non perspexisses, quid honestum esset; nec improborum linguis occurrendum putasses, quæ simplicissimo cuique celerrime calumniam struunt. *Concludit porro, non modo suam negans præsentiam, sed ipsimet etiam fugam ab ejusmodi tumultibus suadens.*

ab eo se vocatum improbat Gregorius.

F

d *Gregorius pater ex more vocatus a Clero Cæsareensi, ut veniret ad consultationem de eligendo Episcopo, cum senectute ac morbo detineretur, scripsit per filium, proponens eis Basilium, tamquam omnium aptissimum: deinde cum ab Episcopis, Cæsareæ jam collectis, rursum esset invitatus ea forma quæ satis indicaret nihil minus quam ejus præsentiam optari; his quoque scribi fecit in eamdem sententiam. Filius autem nihil hic suo egit arbitratu: qui haud dubio vocationem ei optabat a turbis, sicut ipse sibi: quod Basilium vicissim non facere miratus erat in epistola præcitata, cum ipsis inter se* et vita et propositum et cetera communia sint omnia, ita ab initio conjunctis a Deo. *Græce* οὕτως τὰ πρῶτα συναρμοσθεῖσι; *ubi notandus interpretis lapsus, qui præjudicio occupatus,* τὰ πρῶτα *vertit,* a prima ætate: *cum solum notetur initium contractæ amicitiæ.*

interim pro eo jussu patris

e *Apparet diuturnam ac difficilem eam deliberationem fuisse, propter studia eorum qui favebant hæreticis, et Basilium omni modo cupiebant exclusum. Causam autem, quæ centenario proximam senem a lectulo abstraxit in iter, indicat filius in funere Patris,* quoniam electionem canonicam esse oportebat, et unus ex eorum numero qui Episcopum proclamaturi erant, desideraretur. *Quod suspicionem ingerit, suffragia eatenus librata stetisse, ut nisi suum præsens suffragium ferret*

eo tandem etiam profecti.

t. 1 p. 311

A *ferret pro Basilio (nam absens consilium dumtaxat dare potuerat) non procederet electio. Certe non pro sola consecratione eum requisitum apparet ex verbis mox adjunctis :* negotium administrat, ad conflictum se parat (*quæ utique electionem spectant)* in thronum collocat.

Scribit epistolam ad Eusebium Samosat.

f *Ipsius Gregorii patris adhortatione excitatum venisse Eusebium censet Hermant, eoque adducit Epistolam ad ipsum directam per Eustachium Diaconum, quæ hactenus inter Basilianas quarta numeratur, velut a Basilio ad Gregorium scripta : revera autem alterius est, et quidem Episcopi admodum senis atque a Clero Cæsariensi vehementer rogati, ut in ea dimicatione ecclesiam Metropolitanam non destituat, quique oculos a se conjectos in Basilium haud obscure indicat : adeo ut ea epistola revera nemini possit aptius tribui quam Gregorio patri, ad aliquem externorum Episcoporum, quos ea causa Cæsaream advenisse indicat Gregorius in laude Basilii pluraliter loquens; sed haud dubie vel solum, vel præcipue intelligens Eusebium istum, Comagenæ in Syria regionis Metropolitam; ut ad hunc scriptum epistolam esse haud vana sit conjectura : scripserit autem eam, uti ceteras, filius nomine patris.* t. 1 p. 342

Chorepiscopi Græcorum quales ?

g *Videri alicui posset Basilius Gregorio obtulisse, ut suus esset* Syncellus *seu* Protosyncellus, *uti postea cœperunt dici, quos Latini cum jure successionis instituti* B *tutos* Coadjutores *vocant. Sed vix adducor ut credam ejusmodi usum in ecclesia jam tum fuisse.* Archipresbyterum *credo eum facere voluit. Habuit quidem Metropolis Cæsareensis, cum ad eam evectus est Basilius,* Chorepiscopos *sub se quingentos : sed hos cave ne accipias, quales vulgatiori nunc usu vocamus Episcopos* suffraganeos, *qui sub titulo alicujus ecclesiæ in partibus infidelium constitutæ, ad hoc ordinantur, ut alteri Episcopo subserviant in functionibus episcopalibus obeundis, puta Ordinationibus faciendis. Non enim ita dicebantur, quod ordinatione Episcopali essent dignati (puto enim Cappadoces illos ut summum fuisse Presbyteros) sed* ἀπὸ τοῦ ἐπισκοπεῖν τὰς χώρας, *quod rurales ecclesias Episcopi vice inspiciendas curandasque haberent partitas inter se, quomodo plures in Europa diœceses in Archidiaconatus varios dividuntur, sic dictos quod singulis præsit unus ex* Archidiaconis, *quos et* Choepiscopos *dici, testis est Sigebertus in Chronico : nos in Belgio vocamus* Decanatus rurales, *et qui eis præsunt,* Decanos Christianitatis. *Tales autem fuisse Cappadoces illos, liquere videtur ex ipso eorum in unica Provincia numero : cum in tota Cappadocia vix plures essent Episcopi quam* 15 *aut* 16 *: singulis autem talis, quales apud nos Suffraganei sunt quarumdam principalium Ecclesiarum, suffecisset unicus; si talem habere* C *seculi istius usus tulisset.*

h *Id est, anno* 271.

Valentis accessus ad Basilium:

i *Quod ultro ad Valentem ingressus Basilius sit, nusquam legimus : Valens in hujus præsentiam et Catholicorum ecclesiam bis se intulit, primum in die Epiphaniæ dum concionantem audivit, et vertigine impeditus est ad oblationem ire volens : rursus alia vice, quando* intra velum in illius conspectum colloquiumque (quod jam pridem expetebat) venit : *et huic colloquio interfuisse se Gregorius dicit.* 1 p. 351

k *Pacta talia non invenimus : solum invenio id Basilio propositum a Gregorio epist.* 5, *cujus verba dedimus ad cap.* 4 *Annot.* b : *et ea putamus alio prorsus tempore atque occasione scripta diu ante Basilii Episcopatum.*

hujus cum Nazianzeno pactum.

l *Videtur indicari Epist.* 33 *Basilii, ubi sic queritur de amico :* Si et secundum nostra olim pacta et secundum eam quam jam debemus ecclesiis curam et solicitudinem *(nempe Gregorio jam Episcopo scribit)* sæpius per annum convenissemus, januam calumniatoribus non aperuissemus. *Quia autem Basilium nescio quo venire voluerat Gregorius, respondet concludens :* Si propter ecclesias convenire nos voles, paratus sum quocumque vocaveris accurrere : si vero D ut sycophantias refutem ac dissolvam, jam de iis respondere non vacat, *contemnenti scilicet ea quæ privatim in suam personam jactata Gregorii animum nonnihil conturbarant.* AUCTOR. CÆS. BAR.

Synodus Eupsychiana.

m *Græce* Ἐκ τῆς κατ᾽ Εὐψύχιον συνόδου νῦν ἥκω, τοῦ μάρτυρος. *Ubi quia librario mendo scriptus est articulus* τοῦ, *loco pronominis* τούτου, *interpres Latinus, ambiguus quo referret vocem* μάρτυρος, *quam genus masculinum, ad* Εὐψύχιον; *casus autem genitivus, ad vocem* συνόδου *referre suadebat; ipsam geminavit, sic reddens :* Ex Eupsychii Martyris Synodo nunc venio, eamque dicti mei testem habeo. *Synodus ergo ipsa* μάρτυς *id est* testis *esse hic dicitur : de* Eupsychio *difficile est divinare, indiceturne aliquis, juxta cujus convocationem aut institutionem conventus is fuerit habitus, disputandi vel disserendi causa; an locus sic ab eo nominatus in quo vel juxta quem ille habitus. Primum magis videtur conforme textui : sic* κατὰ Μάρκον, κατὰ Φρύγας *legimus. Merito etiam suspicaberis de Sancti alicujus, ac verosimiliter Martyris ecclesia agi : et talis Cæsareæ in Cappadocia passus sub Hadriano colitur* 7 *Septembris. Est quidem et alius ejusdem nominis sub Juliano occisus, quia fortunæ templum everterat : de quo locum hunc intelligit in Scholiis Bellius, et nos de eo egimus* 9 *Aprilis : verum huic tam cito aut* E *omnino aliquando erectam fuisse ecclesiam, mihi non persuaserim.*

S. Eupsychius Martyr.

n *Ita scilicet accusabat calumniator ille etiam Gregorium, uti a principio utrumque dixerat in fide suspectum : quod non assecutus interpres, totum intervertit sensum; quem claritati suæ conatus reddere Græcum ipsum textum sic legi :* ἢ τί δήποτε, ὦ θαυμάσιε, ἔφη πρὶ μὲ βλέφων, ἤδη φανερῶς τὸ Πνεῦμα θεολογεῖς; (*ubi omissa interrogatione, male videbatur calumniator Gregorium arguere, quasi hoc claris verbis doceret ; cum interrogando contrarium innuat)* Καὶ τινος ἀπ᾽ ἐμοῦ μονῆς τε τῶν ἐμῶν, ὡς συνόδῳ πολυανθρώπῳ, θεολογήσαντος, εἶτα ἐπειπόντος, Τῷ Πνεύματι τοῦτο τὸ περιβόητον τότε (*subintellige* ἐκεῖνος ἔφη) μέχρι τίνος etc. *Interpres autem vitium ratus in his* ἀπ᾽ ἐμοῦ μονῆς νε τῶν ἐμῶν, *suspicatus est legi debere unica voce* ἀπιμνημόνευσε, *et sic vertit :* simulque vocem quamdam meam commemoravit, cum ego in frequentissimo cœtu de Divinitate verba faciens, pervulgatum illud de Spiritu sancto interlocutus essem, Quousque lucernam sub modio abscondemus? ille autem etc. *Ubi non videas reprehensionis materiam, nec quidquam Græco contextui congruum. Huic similis porro est reliqua epistolæ illius versio : utique difficile est ad verum auctoris sensum redire, cum quis exerrare interpretando cœpit,* F *confusa totius argumenti quod tractatur forma : nobis satis fuit ea quæ hic allegabantur corrigere.*

t. 1 p. 789 Locus de Gregorii et Basilii fide suspecta emendatus.

o *Imo econtra (licet id expresse non habeat epistola Gregorii de illa disputatione ad Basilium directa per Hellenium, sed solum petat ab eo doceri* quousque in disputatione de Spiritus sancti divinitate progredi, quasque voces usurpare et quousque epiikia uti conveniat.) *econtra inquam videtur Gregorius, saltem oretenus, per internuntium suum Hellenium rogasse, ut ipse Nazianzum dignaretur excurrere, calumniatorem ipse confutaturus per se; quod ut jam vidimus facere recusavit Basilius, tanti non faciens sycophantiam : ipsum vero Gregorium invitavit Cæsaream, ubi hæreticus quidam negotium ipsi et Ecclesiæ facessebat, forsitan aliquis ex Valentis ministris, ad res turbandas etiam militari manu instructus; sicut supra num.* 34 *vididimus Gregorio patri accidisse Nazianzi.*

illorum ea de causa invitatio mutua 1 p. 790

CAPUT

A

AUCT. QUE CES. BAR.

CAPUT VIII.

Episcopus Sasimorum post acrem tergiversationem ordinatus Gregorius.

In laud. Basilii. *Inter Episcoporum et Basilii discordias*

His malis accessit [fœdum atque admodum ignominiosum civile bellum, inter Episcopos Catholicos provinciæ Cappadociæ; quorum plures ægro animo erant in Basilium : idque, ut idem Gregorius scribit, tribus ex causis; quarum prima erat, quod, inquit, in fidei negotio cum eo nequaquam consentiebant, nisi quantum id ipsis cogente multitudine necessario faciendum erat. Alia, quod dolorem ex ipsius electione conceptum nondum penitus ex animis ejecerant. Postrema, quod se longe multumque ab eo gloria superari acerbissime ferrent, tametsi id confiteri turpissimum erat. Oborta est, et alia quædam simultas, quæ hæc omnia exulceravit. Nam cum patria nostra in duas Provincias et Metropoles divisa esset, et multa ex priori novæ Metropoli adjungerentur, ea de causa inter illos dissidium excitatum est] etc. Erat autem novæ Metropolis Tyana, caput, cujus Episcopus Anthimus dicebatur; qui licet se Catholicum esse profiteretur, tamen nullius frugi vir erat, et ad inferendas molestias Catholicis optimus architectus. Hic etenim ecclesias et ecclesiarum redditus extra Metropolim suam positos, ad Basilii parœciam pertinentes *a*, sibi usurpare studebat, et quo minus jure pollebat, eo magis armorum vi more prædonis, grassatoria manu, aliena incessabat. His accessit quod Tyanensem Ecclesiam, cui præerat, de quo sæpius conquestus Basilius, asylum fecerat hæreticorum.

B

et novo Metropolita Anthimo insolentius agente, a

68 Basilius autem cum ollam succensam videret a facie Aquilonis, suæ Metropoli consulturus, adversus ejusmodi bellum munitionem statuere, murumque et antemurale firmare cogitans, novas in Metropolis finibus sedes Episcopales erexit. Inter quas fuerunt Sasima, ignobilis quidem locus *b*, agasonibus illac transeuntibus tantum pervius, cui Gregorium nostrum præficere Episcopum induxit in animum. Laudat ejusmodi Basilii consilium de novis Sedibus erigendis Gregorius, cum ait. [Basilius dissidium illud in Ecclesiæ lucrum emolumentumque convertit, ex eaque calamitate ingentem traxit utilitatem, patriam nimirum pluribus Sedibus communiens, ex quo tres præclarissimæ res sunt secutæ: nam et animarum cura major suscepta est, et quælibet civitas proventus suos habuit, et bellum hac ratione compressum et extinctum est]. Hæc Gregorius, qui tamen contentiosissime restitit, ne Sasimis præficeretur Episcopus, passusque est humani aliquid adversus Basilium : cujus de ea re consilium numquam laudavit, nec quovis longioris temporis spatio, ut ipse fatetur, conceptum de ea re mœrorem potuit evacuare : quia inde velut a quodam amaritudinis fonte, cunctæ quæ, postea sunt secutæ calamitates, sint deductæ. Licet idem aliquando Basilii mentem excuset, hominis nimirum cuncta ad spiritum referentis, nullamque amicorum rationem habentis, cum quod Deo gratum putaret implere satageret.

b rogat ille Gregorium ut Sasimis fiat Episcopus : In laud. Basilii

C

his contentiose restitit,

69 Cum itaque Gregorius solida animi firmitate resisteret, Basilius familiari fiducia eum rusticum, insulsum, et ab amicitia abhorrentem appellat : ad quem rescribens Gregorius, quæ de ea re esset aliorum sententia primum ingerens, hæc ait : [Objiciunt tibi alii neglectum atque contemptum, quod nos, posteaquam nostra opera usus fueris, velut sordidissima vasa et instrumenta projeceris; aut velut adminicula ea quæ fornicibus supponuntur, quæ, simul atque structura formata est et compacta, deduci solent ac pro nihilo haberi. Hæc de his, quæ ab aliis jactarentur : quid autem ipse prætexat, declarat his verbis. [Ego quid animi habeam explicabo. Nec mihi propterea irascaris. Dicam enim, quæ flagranti ardore prolocutus sum; neque usque adeo vel ira æstuans, vel eo quod contigerat perculsus et attonitus, ut ratio se subduceret, aud quid dicerem ignorarem. Non arma comparabo, nec rei militaris artem discam, quam prius non didici, cum hujusmodi rei commodius tempus esse videbatur, omnibus videlicet arma inducentibus, et furiose inter se congredientibus ; nec Martium Anthimum certamine excipiam, quamvis alioqui immaturum bellatorem; nimirum ipse rei bellicæ ignarus vulneribusque magis expositus. Quin tu potius cum eo bellum gere] etc. Hæc idcirco Gregorius, quod (ut diximus) Anthimus armatorum manu sibi cuncta vindicare studebat. Rursus autem ad eumdem Basilium, ignaviam sibi exprobrantem, hæc rescribit. [Desidiam et ineptiam nobis objicis, quia Sazima tua recusavimus, nec Episcopatus cupiditate incitamur, vobis, non secus atque esca canibus in medio projecta, mutuis animis inter vos grassantibus : mihi vero maximi negotii loco est otium] etc.

Ep. 31. *non tam quia locus humilis erat,*

D

quam quod cum Anthimo bellum nolebat :

Epist. 32.

E

70 His, aliisque ejusdem argumenti acceptis a Gregorio litteris, Basilius ratus se ab eo sperni, subindignans ad eum rescripsit. At Gregorius, quanti eum ipse faciat, feceritque semper, ostendit : philosophiæ tamen otium prætexit, quo minus illi obsequatur : est ejusmodi Epistola, non suo tamen loco et ordine posita, inter alias. [Quomodo exigua nobis, et aspernanda tua sunt, vir divine et sacrosancte? Quid nam hoc effugit verbum dentalia septa? aut quomodo hoc dicere ausus es? Ut ipse quoque audacter aliquid dicam : quomodo vel animus eo perrupit, vel atramentum scripsit, vel charta excepit? O studia! o Athenæ! et virtutes et litterarii sudores! Me enim litteris tuis pene tragicum facis. Utrum nos an te ipsum ignoras? Tu, inquam, Orbis oculus, magna vox et tuba, doctrinæque aula regia? Tuane Gregorio parva sunt? Quid igitur aliud quispiam admiretur eorum quæ in terra sunt, nisi te Gregorius. Unum ver in anni partibus, unus sol in sideribus, unum cœlum omnia complexu suo coercens, una vox tua de omnibus triumphans; si modo satis idoneus sum, qui de ejusmodi rebus judicium feram, nec mihi amor imposturam facit, quod non existimo. Quod si hoc nomine succenses, quod non te digna admiratione prosequimur, omnibus quoque mortalibus succenseas oportet : neque enim aliquis satis digne te laudavit aut laudaturus est, præter te tuamque in dicendo sublimitatem; siquidem fieri posset, ut quis laudes suas prædicaret, idque ferret orationum lex. Quod si contemptum tui nobis objicis, quin prius insaniam? At te illud excruciat, quod philosophamur. Liceat mihi cum tua bona venia dicere : hoc unum doctrina quoque tua et eruditione sublimius est et præstantius]. Hæc Gregorius ad Basilium.

quod in sui contemplum referenti Basilio Ep. 10.

ostendit quanti ipsum faciat.

F

71 Cum autem eo modo Gregorium Basilio adversantem persensisset Anthimus, idoneam eam ratus occasionem, qua Gregorium ab illo divelleret, in suasque partes abduceret, continuo Nazianzum proficiscitur, ut cum eo tractet. At Gregorius illum advenientem, ut par erat, sic est aversatus, ut re infecta abire coegerit, idque ad Basilium scripsit in hunc modum : [Ut autem rem brevi declarem, fortissimus Anthimus ad nos cum Episcopis quibusdam venit, sive ut patrem meum viseret (nam id quoque præseferebat) sive ut ageret quod egit. Cumque multis modis animum pertentasset, parœcias commemorans, et Sasimas paludes, et nostram ordinationem *c*, nunc blande nos alloquens, nunc precibus contendens

et quomodo refutavit Anthimum solicitantem.

Ep. 33.

A contendens, nunc minitans, nunc expostulans, nunc laudans, nunc vituperans, variisque orationis circulis, strophis, et ambagibus utens, tamquam is solus nobis intuendus esset novaque Metropolis, utpote magnitudine amplitudineque superior; Quid, inquam, civitatem nostram *d* circumscribis, cum ipsi Ecclesiam quoque faciamus, utpote Ecclesiarum vere et ut olim Matrem? Postremo negotio infecto discessit, crebris spiritibus interruptis Basilismum nobis, quasi Philippismum quemdam objiciens]. Hæc Gregorius ad Basilium de congressu cum Anthimo; cum ille indignans recessisset, ac paludes Sasimas invasisset *e*, probrisque atque contumeliis refertam Epistolam ad Gregorium conscripsisset, de quibus omnibus ipse item reddidit Basilium certiorem *f*.

ANNOTATA.

a *Huc videtur spectare Ep.* 25 *Nazianzeni ad Basilium hoc principio:* Audio te a recenti rerum novatione turbari: et nunc vel maxime existimo futurum ut Basilius meus cognoscatur, et ea quam per omne tempus collegisti sapientia patefiat....... Quod si ita tibi videtur, ipse quoque adero: fortasse quidem et consilii quoque tibi aliquid impertiam.... proculdubio autem ut utilitatem ipse capiam, patientiæque in ferendis contumeliis socium me tibi præbeam. [t. 1 p. 788] B

b *Operæ prætium fuerit videre quomodo eum describat Nazianzenus in Carm. de Vita sua.* [t. 2 p. 7]

c *Si ordinationem Episcopalem intelligas, esset hæc historia posteriori referenda loco: potius dixerim Presbyteralem, per quam Nazianzenæ obstrictus Ecclesiæ, cum hæc jam esset Cappadociæ secundæ attributa, consequens videbatur ut ejus novo Metropolitæ Tyanensi subjectus quoque censeretur Nazianzenus. Inter ea autem quæ pro se allegabat Anthimus, videtur fuisse divisio parœciarum, Thyaneæ subjiciens non tantum Nazianzum sed et* Sasimas paludes, *a Sasimorum vicinia nuncupatas, quarum prætextu ipsa quoque Sasima sibi vindicare voluerit Anthimus.* [*Anthimi Tyan. jus in Gregorium.*]

d Cæsaream *intelligo, quam negat præ Tyanis contemnendam, utpote Metropolim etiam ipsam, et quidem antiquiorem: sub qua ecclesiam Nazianzenam retinere volebat uterque Gregorius: quod tamen eis non successisse apparet ex Synodo* v *ad cap.* 1 *allegata, ubi ipsa Nazianzus dicitur Tyanensi subjecta.*

e *Hæc post ordinationem Nazianzeni facta vult Hermant; putatque Epistolam Basilii, qua Gregorio ignavium objiciebat* (*prout ex responso vidimus in fine num.* C 69) *eo spectare, quod Gregorium urgeret Basilius ut vim vi repelleret. Sed si Epistolam* 33 *apud Gregorium ad finem usque legas, satis intelliges ipsum, adeoque et ea quæ ab ipsa attingun'ur omnia, esse ordinatione Gregorii priora. Pergit enim ab acceptando Episcopatu excusare se, et petere ut sibi* aliarum omnium rerum loco quietem concedat: *imo dehortatur, ne propter mulas ab Anthimo inter angustias viarum interceptas, velit* splendidis illis Sasimis Metropolitanam urbem privare, *erigendo eas in Episcopatum. Finiens autem, cum quadam veluti ironia,* Tu quidem, *inquit,* viriliter age et confortare, omniaque ad tuam ipsius gloriam, quemadmodum fluvii torrentes, trahe; nec amicitiam nec vitæ consuetudinem ac familiaritatem virtute ac pietate priorem habens, nec quæ ex his rebus hominum opinio de te futura sit quidquam curans, sed uni dumtaxat spiritui te addicens. Nos vero ex amicitia tua id dumtaxat lucri capiemus, ut amicis post hac mimine fidamus, nec Deo quidquam præferamus. [*Sasimensis Episcopatus erectio improbata:*] [t. 1 p. 796]

f *Totus rei gestæ ordo ex Epistola* 33 *talis habetur. Nazianzum venit Anthimus, itaque ut jam dictum recessit confusus. Deinde* Synodalem vocationem ad nos cuderunt, *inquit, scilicet Gregorium citantes Tyanum, idque vel ut causam negatæ subjectionis dicturum, vel ut in consilium de rebus communibus adhibendum; revera autem ea comparitione de se facturum suspicionem quod Thyanensi Metropoli subjectum se agnosceret. Quid autem Gregorius?* Me vero, *inquit,* contra pugnante contumeliamque nobis fieri contendente, secundo loco postularunt, ut hortatu meo et rogatu consultationem de his rebus haberetis: id quod ego, ne quod prius moliebantur fieret *(id est, ne ad apertam vim prosilirent)* me recepi facturum; rem omnem arbitrii vestri faciens, an eos congregari velitis, et ubi, et quando. *Sed sequius hoc Gregorii officium interpretatus est Basilius, quasi ea suggestione declarasset se ejus adversario favere: quare ei se purgatum cupiens Gregorius, subdit:* quod quidem hominis erat, non contumelia, sed honore vos afficientis. *Id autem ut magis probem, inquit,* ipsam epistolam vobis perlegam, quam *Anthimus* cum paludes, nobis prohibentibus et comminantibus, invasisset, ad nos misit, contumeliis et probris nos proscindens, ac velut triumphum adversum nos, ut victos canens. Quam autem causam habet, ut cum tua causa in illius offensionem incurramus, tibi rursus displiceamus velut illi faventes? *Quibus expositis sic concludit Epistolam Gregorius, vicissim de Basilio conquerens, velut illa ejus suspicione et querela contumeliam ab eo passus.* Hæc porro cognita tibi prius esse oportuit, vir admirande, ac neque tum, *cum scilicet comperisses aliquid revera in favorem Anthimi a me factum,* contumelia nos afficere, si nihil aliud (*id est, si non veterem et notum amicum*) certe ut Presbyterum. *Non dixit,* ut Episcopum: *quia hoc scilicet nondum erat Gregorius.* [t. 1. p. 797] [D — AUCTORE CÆS. BAR.] [*contentio pro eodem inter Cæsareensem et Thyanensem.*] [t. 1. p. 798] E

CAPUT IX.

Secessus in eremum. Reditus ad patrem. Hujus et matris obitus. Ecclesiæ administratio.

Persistens Basilius in sententia, ut Gregorium præficeret Sasimis, non visus est sibi amplius absens litteris rem agere; sed coram eum convenire decrevit, sicque proficiscitur Nazianzum: adnitensque simul cum Basilio Gregorius pater; illum, invitum licet, Sasimorum Episcopum creant, ungunt, induunt podere, et thiara caput ornant: cum ipse apologeticam eam habuit orationem, cujus est exordium: [Super me rursus unctio et spiritus, et rursus ego lugens et tristis incedo]: et alia multa: secundam eam unctionem appellam respectu primæ, quando initiatus est Presbyterio. Habuit insuper et præclaram orationem illam, cujus est principium: [Nihil senectute fortius, nihil amicitia venerabilius. Ab his ad vos ductus sum ego vinctus in Christo, non catenis ferreis, sed tenacissimis spiritus vinculis constrictus]. Et post alia multa: [Amicitia me subegit, et patris canicies in potestatem me redegit] etc. cantatque palinodiam de his quæ dixerat in Basilium. Advenit et Gregorius Nyssenus tunc Nazianzum, in cujus adventu illam dixit orationem, cujus est titulus, Ad Gregorium Nyssenum: in qua de Basilio, atque Gregorio, hæc ait: [Horum alter nos unxit, latentesve in medium perduxit; alter hanc causam huc veniendi habuit, ut nos consolaretur]. [*Per vim ordinatur Gregorius,*] F [*revocat in Basilium dicta asperius:*]

73 Licet autem Gregorius patri morem gerens, et Basilio vim inferenti cessisset, ut Sasimorum crearetur Episcopus, numquam tamen e corde conceptum mœrorem exhaurire potuit *a*. Immo cum nullum sibi ad eam Sedem capessendam *b* accessum patere videret (omnia enim ut vidimus, Anthimus Tyanensis Episcopus armata militia tuebatur) quid facit? Amatam diuque optatam solitudinem repetit, proficiscensque scripsit ad Bosporium, *c* qui eumdem cum [*Sasimis ab Anthimo occupatis secedit in eremum,* a b]

AUCTORE CÆS. BAR.

A cum Basilio funem traxerat, aperiens animi sui consilium. Fuit Bosporius Episcopus Coloniæ Cappadociæ, qui interfuit Concilio Œcumenico Constantinopolitano, subscripsitque, ad quem hæc habet : [Jam secundo a vobis supplantatus, atque deceptus sum. Quid dicam nosti. Ac quidem si juste, odoretur a vobis Deus odorem suavitatis; sin autem injuste, hanc vobis noxam Deus condonet, quandoquidem injurias acceptas ferre debemus. Ceterum cum apud vos est voluntatis vestræ potestas, sic meæ quoque penes me est. Non ultra gravis vobis erit morosus Gregorius *d* : ad Deum secedam, qui solus purus est, et a fraude alienus; in me *e* ipsum colligor. Hæc mihi ipse consului. Bis in eumdem lapidem impingere, vecordibus parœmia tribuit]. Hæc ad Bosporium Gregorius *f*, cui tamen non licuit diutius optata frui solitudine : nam importunis rursus patris precibus jussisque Nazianzum revocatur. Hæc etenim de fuga sua, de patris nisibus, ac reditu Nazianzum idem his versibus describit.

d

e

De vita sua.

74 [Erat mearum breviter hic rerum status;
Cervix jugo se, non animus, submiserat :
Quid proferam? Dolorem, qui mecum tibi,
Totum indicabo. Rursum stimulos sentio,
Rursus *g* fuga me et cursu in montem *h* confero,
Furtimque dulcem vitam ago, delicias meas.
Sed absque lucro : non enim constans eram
In hac fuga. Nimirum in cunctis tolerans,
Hac parte vincor : Patris iram non fero.
Occepit is magno primum conamine
Me Sasimis defigere *i*. Ut non successit hoc,
Aliud capessit : sic loco maneam infimo,
Sed collaborans (grandior nam ætas senem
Gravabat) ut levarem eum molestiis.
Manusque tendens dum meam barbam simul
Capessit, ad me vocibus o quibus utitur!
Te te rogat pater, fili carissime,
Juvenem senex rogat, servum suum
Natura herus, adeoque legi duplici.
Aurum, lapillos, argentum non postulo,
Agrosve, fili; non quæ delicata sunt.
Cupio Aaroni Samuelique proximum
Te facere : semper adstes ut coram Deo.
Es in potestate illius, qui te dedit.
Ne denega, ut propitius sit verus tibi
Pater. Preces honestæ, a t saltem patriæ.
Ætas peracta tam longa nondum est tibi,
Quot præterivit tempus annorum mihi.
Concede tandem hoc, alius vel me sepeliat.
Inobedientiæ hanc pœnam statuo tibi,
Da tempus hoc exiguum reliquiis meis :
Exinde pro libitu tuo tibi consule.
Postquam audissem hæc, et animus jam paulùlum
Ex mœstitia emersisset, ut de nube sol,
Quid fit? Malorum qui meorum erat exitus?
Me ipsum cohortabat : nihil esse incommodi,
Si in parte patris hac facerem voto satis :
Nam illud haud me invitum adstringere poterit,
Quem nulla prorsus hic jam promissa obligant.
Sic me reduxit ad meos victum metus.]

B

inde revocatus a patre,

g h

intimis precibus ab eo exoratur,

C

ut ad ejus usque mortem Nazianzi maneat,

75 Hæc Gregorius : qui et ad Bosporium, qui ad eum objurgatorias *k* de fuga ipsius litteras dederat rescribens inter alia hæc ait : [Tuæ pietati hæc denuntio nos manus dare et cedere, atque Ecclesiæ curam Deo dante pro virili nostra sine cunctatione suscepturos esse : quandoquidem hoc contenditis; ac præsertim urgente hac tempestate, propter imminentem, ut ipse scribis, adversariorum incursionem : humileque hoc corpus Deo commodaturos esse quamdiu durabit, vicesque nostræ fuerint, ne nos oneremus, atque obruamur a vobis damnati, tum variis universi Cleri nos opprimentis querelis, et lamentationibus et clamoribus impetiti, atque ecclesiam neglectam cernentes, ac permultorum etiam animum offendentes et vulnerantes, tamquam Ecclesiæ negotia nihili faciamus : ac denique ne diutius vos in nostri contemptione laboretis, idque facimus precum vestrarum auxilio suffulti, siquidem etiam tu (ut ais et res ipsa demonstrat) Ecclesiæ præesse gravaris : præstat enim his curis quam istis immori]. Hæc Gregorius. Qui ea lege vicariam præfecturam Nazianzenæ Ecclesiæ, patre cogente, suscepit, ut tantummodo his teneretur nexibus obligatus, dum pater superstes esset : eo autem ex humanis sublato, liberum sibi esse voluit quo vellet abire.

k

ecclesiæ regendæ adjutor :

D

postea sui juris futurus :

76 Reversus tunc Nazianzum apolegeticam aliam habuit orationem, quæ sic incipit : [Os meum aperui, et attraxi spiritum] etc. Ubi inter alia hæc suos contestans, alloquitur : [Nunc quidem cum præclaro parente curam hanc suscipere non recuso, velut magnæ aquilæ et altissime volanti pullus non incommode a propinquo advolans : postea vero pennam meam Spiritui, quo volet, quomodo volet, ferendam dabo : nec quisquam erit qui me cogere aut aliorsum traducere possit cum eo consultantem]. Et in fine. [Hæc habui viri Nazianzeni, quæ simplici animo, benevolentia pleno, ad vos dicerem. Habetis occultum animi mei consilium.] Accidit post hæc, quod in humanis accidere solet, et quod Evangelica Veritas monuit, nullum Prophetarum esse sine honore nisi in patria sua, ut Nazianzeni, qui tantopere Gregorium absentem exoptassent, jam præsentem despicerent, infrequentesque ad ejus conciones convenirent. Qua de re ipse permotus, non nihil expostulans, eam habuit *l* orationem, cujus est exordium : [Quid nam hoc fratres et amici, quod tam lente et segniter ad sermonem nostrum audiendum acceditis; cum præsertim in vi inferenda nobisque ab arce nostra extrahendis, hoc est solitudine, ita prompti et alacres fuistis] et alia multa ejus generis.

Orat. ad patrem

E

l

Apolog. 2

77 Ex hac Gregorii præfectura, qua adnitente Patre curam administrandæ ecclesiæ Nazianzenæ suscepit, nonnulli arbitrati sunt, ipsum Nazianzenæ Ecclesiæ esse ordinatum Episcopum : adeoque id pervulgatum fuit, et de ea re fama increbuit, ut non tantum Gregorius Presbyter *m* in encomio id affirmet, sed et ejus discipulus S. Hieronymus illum primum Sasimorum, deinde Nazianzenum esse ordinatum Episcopum dicat; quod et absque aliqua dubitatione ceteri affirmarunt, ut Socrates, Ruffinus, Sozomenus. *n* et alii omnes; immo et ejus adversarii id ei dabant crimini, qui et eum ob contumeliam Triepiscopum appellabant, cum jam Sedis Constantinopolitanæ fuisset electus Episcopus. His omnibus adversari temerarium videretur, nisi rem ipsam aliter se habere ipsiusmet Gregorii certissimo testimonio exploratissimum haberetur. Sed ante hæc nosse debemus Nicænos *o* Canones adversari, quo minus quis viventi subrogetur Episcopus : quam quidem ecclesiasticam sanctionem Augustinus, qui Valerio viventi substitutus est, se aliquando ignorasse ingemuit. Hanc quidem sacram regulam illibatam servavit noster Gregorius, qui, ut vidimus, ad tempus tantum, donec pater viveret, eam Ecclesiam curandam suscepit, sicque et contestatus est publice. Qui et postmodum, dum de substituendo aliquem patri ageret, hæc scribit ad Gregorium Nyssenum. [Inter omnes etenim constat me non Nazianzi, sed Sasimorum Antistitem creatum fuisse; tametsi patris reverentia, et eorum qui supplices apud me contenderunt, ad breve tempus præfecturam quasi hospites accepimus] etc. Hæc Gregorius postquam Constantinopoli profectus in patriam rediit, ut patebit inferius. Eadem ad Philagium *p* postea scripsit.

hinc perperam creditus fuisse etiam

m

Episcopus Nazianzenus,

F

n

o

cum solum fuerit vicarius

Epist. 42

aut administrator.

p

78

A 78 Moritur interea *q* Gregorius pater, Episcopus Nazianzenus, cum sedisset annis quadraginta quinque, ætatis autem fere centenarius. Interfuit ejus funeri S. Basilius, eoque præsente in patris laudem Gregorius præclaram habuit orationem. Supererat et sancta mater Nonna, quam præsentem eadem oratione pluribus est consolatus, tamen haud post multum temporis spatium supervixisse *r* videtur ex his, quæ scribit in carmine de vita sua : ubi et quid post parentum obitum egerit, docet his versibus.

De vita sua

[Postquam parentes vita excessissent mei...
Jamque ipse liber factus essem incommode,
Ecclesiam non amplius attigi, mihi creditam,
Ut nec vel unicum sacrum obtulerim Deo,
Precesque populo junxerim saltem semel,
Vel Clericorum imponerem alicui manus.
Sed quod precatu supplici quidam pii
Multum obsecrarent, per Deum et per quæ meus
Inferret abitus damna, curam perbrevem
(Haud diffitebor) patriæ ut externæ gerens,
Non desinebam obnuntiare Episcopis,
Magnique id ipsum muneris petere loco,
Ut civitati ponerent Episcopum;
Verum quod esset indicans, me Ecclesiæ
B Nulli obligatum publico præconio.
Deinde quod dudum mecum decreverim
Fugitare amicos pariter atque negotia...
Cum non parerent; ob amorem partim mei
Me detinentes, partim ob insolentiam;
Primum Seleuciam fuga me recipio,
Domicilium laudatæ Virginis Theclæ.
Fortassis, inquam, sic obtemperaverint,
Tandemque fessi deligent Antistitem.
Nec tempus exiguum *t* sane hic exegimus.
At posteaquam reversus ad clades meas,
Non reperi expectati prorsus aliquid boni :
At, quod putabam me effugisse, negotii
Velut ex composito vim quamdam *u* vel maximam.

petit ut alius Episcopus Nazianzi præficiatur.

idque non impetrat. Seleuciam fugit.

ANNOTATA.

a *Apparet hoc ex carmine de Vita sua, quod composuit anno circiter decimo, post hanc sibi ab amico factam injuriam, quam prolixissime eam exaggerans, nec ipsam quidem ejus intentionem satis excusans.*

b *Audi querulos illius versus , quibus post exposita loci ac temporis incommoda, ita lectorem alloquitur.*

Quid facere, quæso per Deum par hic erat?
C Retinere Sedem? tam graves ferre impetus?
Telis feriri? sordido immergi luto?
Nec habere senium in quo reponere locum
Ab æde per vim semper expulsum mea?
Nec habere panem pauperi quem frangere;
Sortitus inopes ipse pauperior oves?

c *Hanc epistolam ego multo post scriptam existimo, idque ex ipso ejus exordio certum esse persuadeor, quo jam bis supplantatum se dicit. Primum scilicet cum factus fuit Episcopus Sasimorum : secundo cum parente mortuo coactus fuisset retinere administrationem Nazianzeni Episcopatus, donec alterum Episcopum substituerent, quod brevi faciendum promiserant. Nisi potius omnia referre malis ad supplantationem, quam passus post hæc Constantinopoli est.*

d *Græce* οὐκ ἔτι βάρυς ὑμῖν ἔσται Γρηγόριος ὁ βάρυς, *ubi nescio cur mutatum quidpiam velit Billius, et per insipidam repetitionem legi* οὐ βάρυς.

e *Fecit hoc non redeundo ad solitudinem (uti hic supponit Baronius) sed Seleuciam recipiendo se, ut infra dicetur.*

f *Sed, ut dixi, diu post : quare quæ ad fugam in solitudinem spectant certius ex sequentibus disce.*

g *Nihil prohibet quo minus ante fugam id credatur fecisse quod de eo scribit Gregorius in Vita :* quod eum D *Sasimensis stationis incommoda sibi insuperabilia* prospiceret, ad ægrotorum domicilium confugit, ministerio suo paternaque oratione morbi difficultatem gravitatemque eis leniens ; ac philosophandi tempus illud sibi esse constituit. *Meminit deinde Gregorius fugæ,* quam simul ac constitutus Episcopus fuit animo feratur designasse : *sed de ea actu secuta nihil habet, dubitari tamen non sinunt sequentes Gregorii versus.*

AUCTORE CÆS. BAR.

h *Vix dubitem quin hic intelligatur* mons *ille* Ponticus, *a Basilio in Ep.* 19 *tam prolixe laudatus et descriptus ; in quo cum ipso antea vixerat.*

i *Græce* Ἐνιδρῦσαι, *quod vulgo dicitur* installare, investire.

k Objurgatorias *fuisse apparet : sic enim exorditur responsum Gregorius.* Arbitrabar mihi pro iis quæ præcesserant a vobis excusationem deberi ; ita simplex ego antiquo more, si non et stolidus sum. Quoniam autem objurgandi finem non facitis, sed ad priora certamina quidpiam semper adjicitis... hæc quidem Deo noscenda ac judicanda relinquimus... tuæ autem pietati denuntio, nos manus dare etc. *Quod objurgatio propter fugam fuerit, non comperio et quoniam iteratorum aliquoties certaminum meminit, quibus tandem* E *cedens regendam Ecclesiam suscipiat, nullus dubito, quin si Ecclesiæ Nanzianzenæ regimen hæc respiciant, post mortem patris scripta Epistola sit : magis tamen censeo respici curam Constantinopolitanæ Ecclesiæ, de qua suscepta egimus capite sequenti.*

l p. 777 suscipit ecclesiæ administrationem Gregorius.

l *Non video quare velit Hermant hanc orationem jam olim habitam fuisse, cum post Presbyteratum susceptum fugiens Nazianzum esset retractus ; multo minus cur prius habitam velit quam diceretur tunc sermo Apologeticus de fuga : cum in hæc posteriora tempora magis apte quadret.*

m *Credo hoc dici propter titulum,* Vita S. P. N. Gregorii Theologi, Episcopi Nazianzeni : *nam in ipso encomio nil invenio, unde circa Episcopatum ejus auctor errasse probetur : titulus autem excusari potest, sive quod auctoris non sit, sive quod conformis communiori usui,* Gregorium, *ut ab aliis synonymis distinguatur,* Nazianzenum *appellanti a patria et illius Ecclesiæ administratione : quamvis gloriosiori cognomine in Ecclesiis* Theologus *diceretur : quod ipsi cum Joanne Evangelista soli fuisse commune, opportune notat Gregorius Presbyter.*

an ab auctore Vitæ dictus Episcopus Nazianzenus ?

n *Rufinus lib.* 12 *cap.* 9, *Socrates lib.* 7 *cap.* 35, *Sozomenus lib.* 6 *cap.* 17. F

o *Canonem* 8 *intellige, et quæ huc respicit Augustini Epistolam* 10.

p *Est ea Epistola* 65, *sed quam ad alia longe tempora referendam, postquam Constantinopoli redivisset Sanctus, pars prima docet, et ipse Baronius infra num.* 136 *agnoscit.*

q *Anno Christi* 372 *Baronius hanc mortem adscribit in Annalibus num.* 62 *Hermant verosimilius differt ad an.* 373, *ut inter baptismum et ordinationem majus temporis spatium inveniat. Idem putat, quod licet colatur Sanctus in Januario, obierit tamen mense Martio vel Aprili : cujus opinionis fundamentum quod habeat necdum comperi.*

Parentum ejus obitus,

r *Idem Hermant obiisse* S. Nonnam *putat, vel hoc ipso anno mense Augusto, quo colitur ; vel saltem anno sequenti* 374, *quando Seleuciam abiit Sanctus.*

s *Interpretatio nova Billii* Sasimensem Ecclesiam, *hic nominat, eo forte quod apud Gregorium in Vita sic legerit :* Ferunt autem eum nec oblationem, nec ordinationem, nec quidquam aliud eorum, quæ apud Episcopos in more et institutione posita sunt, peregisse. *Verum de Nazianzena Ecclesia in carmine agi nimis clarum est : ab ejus enim onere exsolutum se per mortem patris putabat : cura Sasimensi, numquam se credidit*

post quem administrationem Sanctus abdicat.

AUCTOR. CÆS. BAR.

A *credidit obligatum, quod non esset ad consuetam Cleri et plebis illius postulationem ordinatus.*

t *Existimat Hermant usque ad annum* 379 *Seleuciæ mansisse Gregorium : nihil certe est quod cogat citius eum reducere.*

immotus ad preces. v *Ea negotia quæ fuerint ex Epistolis possemus haud dubie desinere, si eo tempore moris fuisset familiares Epistolas notare nominibus Consulum vel annis Imperatorum : nunc divinare non lubet. Gregorius Presbyter in Vita addit, quod* tametsi plebs cum lacrymis ipsum obsecraret, *verosimiliter ut suus fieri Episcopus vellet,* precibus tamen minime flectitur : sed firmus et immobilis manet, non secus ac quercus ventorum impetus inconcussa excipiens.

CAPUT X.

Post obitum S. Basilii Constantinopolim evocatus Gregorius, refutandis hæreticis Theologi nomen acquirit.

Ad cumulum afflictionum Gregorii accessit morbus, itemque amantissimi Basilii obitus, de quo hic ad Eu-B doxium scribit : [Quæris quo statu res nostræ sint? Admodum acerbo. Basilium non habeo; Cæsarium non habeo, fratrem meum secundum carnem et spiritum ; Pater meus et Mater mea dereliquerunt me, ut cum Davide loquar : corpus adversa valetudine laborat, senectus caput premit, curæ aliæ aliis intexuntur; incursant negotia, infidi amici, Ecclesiæ res pastore et gubernatore carent, pereunt bona, nuda et aperta sunt mala, navigatio in nocte, fax nusquam, Christus dormit. Quid faciam? Una mihi malorum depulsio mors. At res alterius vitæ mihi formidolosæ sunt, ex hujus vitæ rebus conjecturam ducenti]. Hæc Gregorius : qui et de Basilii obitu Gregorium Nissenum ejus fratrem consolatus est litteris his : [Hoc quoque ærumnosæ huic vitæ reliquum erat, ut Basilii mortem audirem, sanctæque illius animæ peregrinationem : qua a nobis peregre profectus est, ut præsens sit apud Dominum, utpote toto vitæ curriculo hoc munus meditatus. Mihi quoque præter alia hoc quoque ereptum est, quod etiamnum gravi et periculoso morbo laborem, ut et sanctum cinerem exosculer, iibique præsto sim convenientibus muneribus perfungenti, communibusque amicis nostris consolationem adhibeam. Nam Ecclesiæ solitudinem intueri, ejusmodi gloria detonsæ et spoliatæ, atque ejusmodi corona excussæ, tam grave est, ut nec C oculis spectari, nec auribus concipi possit a cordatis utique et prudentibus viris. Tu vero, quamquam et amici multi et sermones ad consolationem tibi, tamen a nullo perinde mihi solatium capere posse videris, quam a te ipso illiusque recordatione; quippe qui aliis quoque omnibus philosophiæ exemplum fueritis, ac velut amussis quædam spiritualis, tam moderationis in rebus secundis, quam tolerantiæ in rebus adversis : quandoquidem duo hæc novit philosophia, nimirum et prosperitate modeste uti, et calamitatem honeste ferre. Atque hæc a nobis ad præstantiam tuam scripta sint. Me vero hæc scribentem quod tempus, quæ ratio consolabitur, præter tuam societatem et congressionem : quam beatus ille vir pro omnibus rebus nobis reliquit? ut virtutes illius in te, quasi in pulchro et perspicuo speculo intuentes, illum quoque habere existimemus].

Epist. 40.

Multis ipse malis pressus,

Epist. 37.

in morte S. Basilii consolatur S. Gregorium Nyssenum,

80 Hæc Gregorius ad Gregorium Nyssenum : idemque, cum de infirmitate, qua detinebatur, aliquantulum allevatus esset, nobilissimam illam panegyrim in laudem Basilii conscripsit, qua vitam ejus exacte monumentis perpetuis consignavit. Testatur idem de Basilio sæpe per visum sibi apparente atque monente, cum ait, [Nunc quoque ab eo admo- D neor, et per nocturna visa castigor, si quando ab officio recessero]. Hæc ipse. *a* Quod autem spectat ad tempus mortis Basilii, iterum dicimus hallucinari plane auctorem illum vitæ Basilii, qui Amphilochius falso inscribitur, cum ait Basilium anno quinto Valentis Imperatoris ex hac vita migrasse. S. Hieronymus testatur ipsum vita functum. Imperante Gratiano, cum scilicet extincto *b* Valente solus Gratianus, tam Occidentalis, quam Orientalis, moderaretur habenas Imperii, nondum ascito sibi Collega Theodosio, Coss. Valente sextum et Valentiniano juniore iterum, anno a Christo trecentesimo septuagesimo octavo, secundum recentiorum veriorem supputationem. His assentiuntur, quæ scribit Gregorius Nyssenus ad Olympium monachum, tum ante novem menses a Concilio Antiocheno, quod statim *c* post Valentis Imperatoris occubitum est celebratum, ex vita migrasse. Mentio habetur ejusdem Antiocheni in Synodica Concilii Constantinopolitani ad Damasum Papam et alios Occidentales Episcopos.

panegyrim de vita ejus scribit,

a

b *mortui post obitum Valentis.*

c

81 Cum autem in eadem Synodo præcipui qui- E dam Orthodoxi Episcopi legarentur ad restituendas collapsas Orientales Ecclesias; inter eos Gregorius Nyssenus et Eusebius *d* Samosatensis, ad illud munus obeundum delecti sunt; et Gregorius noster, ejusdem Synodi decreto, jubetur proficisci eadem ex causa Constantinopolim. Ipse enim testatur, se non sponte, sed ab Episcoporum Synodo illud fuisse amandatum; accersitum insuper ab Orthodoxis, qui erant Constantinopoli, cum ait : [Huic orationi testimonio sum ego ipse, qui hæc dico. Cum supra res adspectabiles positus essem, ac mente cum solis intellectibilibus versarer, abjecta gloria, possessionibus, spe, doctrina, delicias ex eo ipso capiens, quod delicias nullas sectarer, et exiguo pane contentus, jucundam vitam agerem, ab omni petulantia liber; præter omnem spem a bonis his abreptum me quispiam longe abduxit. Et quis ille fuerit, dicere non habeo; Divinus *e* ne spiritus, an peccata mea, ut elationis pœnas darem. Hoc quidem manifestum est, impulisse me huc Pastorum conventum et populum recte sentientem, qui tamen necdum amplus et copiosus erat]. Hæc ibi Gregorius, qui et alibi; [Sic contulit me huc non volens, sed a viris cogentibus deceptus, ut Verbi Dei patronus essem]. Et in oratione, quam habuit tunc ad Arianos, hæc habet : [Ego parvulus ille, obscura et ignobili patria natus, F ad vos accessi, idque non ultro nec me ipsum offerens, ut moris est hodie plerisque, qui ad Ecclesiæ gubernacula temere prosiliunt; sed accitus ac vi compulsus, ac timori spirituique obsecutus. Quod si falsa loquor, hoc mihi pro sceleris pœna imprecor, ut diutius hic belli molestias incassum sustineam, nec quemquam errore liberem, se voti sui compotes fiant, qui animæ meæ sterilitatem imprecantur]. Hæc Gregorius de ratione adventus sui.

d *A Synodo exhortatus, Constantinopolim abit,*

Carm. de Episcopis

e *in auxilium bonorum*

De vita sua.

82 Quonam autem potissimum tempore (quo rerum omnium certa ratio habeatur) Constantinopolim venerit, diligenter investigare operæ pretium ducimus. Est quidem ejus rei non levis difficultas, ex diversis diversorum sententiis. Gregorius Presbyter in encomio, quo texit vitam Gregorii, duodecim annis ipsum commoratum esse Constantinopoli scribit. Rursus autem Nicephorus Episcopus in Chronico, eum annis duodecim præfuisse Constantinopolitanæ ecclesiæ tradit. Horum sententia dicere opus esset, Gregorium illuc accessisse anno sexto *f* Valentiniani et Valentis Imperatorum. Nam peracta Synodo œcumenica Constantinopolitana, anno tertio *g* Theodosii Imper. Syagrio et Euchario Coss. inde recessisse constat *h*. His quidem cuncta quæ, superius

non an. 369

f

g

h

A superius diximus, adversantur : Rufinus autem, qui iisdem temporibus vixit, aperte profitetur, Gregorium reddita pace Ecclesiæ Constantinopolim ad Ecclesiam docendam venisse : quam quidem pacem non nisi ultimo anno Valentis Imperatoris, quando, ut ait Hieronymus, Valens sera pœnitentia orthodoxos ab exilio revocavit, vel quando proxime ex hac vita sublatus est, restitutam esse, nullus ignorat. His accedit ipsius Gregorii de ea re certissimum testimonium, dum in carmine de Episcopis hæc ait, eos contestans : [Quid improbum, quid vobis contrarium, quid noxium vel verbis protuli, vel re designavi toto hoc triennio?] etc. Ex quibus omnibus certum et exploratum habetur, non ante Valentis obitum, ipsum profectum esse Constantinopolim, sed anno sequenti Antonio Gallo et Olybrio Coss. qui numeratur a recentioribus annus a Christo trecentesimus septuagesimus nonus.

Rufin. hist. lib. 2. c. 9. *sed post pacem Ecclesiæ datam*

anno 379,

83 Erat tunc ille miserandus status Ecclesiæ Constantinopolitanæ, ut fides Catholica, Arianorum furore concussa, ac pariter excussa videretur. Jam antea imperante Constantio dispersis fugatisque Orthodoxis ac cæsis, Pauloque Catholico Episcopo tot exiliis fatigato ac demum laqueo suffocato, cunctas sibi Ecclesias vindicaverant Ariani. Valente Imperatore denique ipsoque Ariano et Arianorum patrono, Evagrius Episcopus agitur in exilium, ac Clerici qui erant Catholici, ejusdem Principis jussu in mari incensa navi cremantur. Vix tandem pauci aliqui, qui clanculum sanctissimam Trinitatem colerent, remanserant; iique, quamvis reddita pace Ecclesiæ, caput erigere non præsumebant; cum adeo Adrianorum factio invaluisset, ut pacis etiam tempore in orthodoxos turbas cierent, insolenterque se in eos efferrent; vixque tandem, ne orthodoxos infestarent, Imperatoris edictis militibusque valuerint cohiberi. Ejusmodi erat facies illius Ecclesiæ, cum noster Gregorius, ut illi suppetias ferret ad eam se contulit *i*. Veniens itaque Constantiopolim a cognatis quibusdam suis hospitio excipitur. De quo ipse hæc ait : [Domus quædam pia, amore Dei flagrans, non secus atque Helisæum Sunamitidis domus resicillavit, hominum corporis spiritusque cognatione mecum conjunctorum, ac singulari pietate præditorum : apud quos hic populus compactus est, cum furtim ortodoxam fidem, persecutionibus vexatam atque afflictam, hauriret, nequaquam libere et sine periculo. Reddat illi Dominus in die retributionis]. Hæc Gregorius.

ubi omnia tenentibus Arianis,

B

i in Maximum. *a cognatis hospilio excipitur,*

C

84 Fuit hic ille locus exiguus, quem ob restitutam in eo fidem Catholicam, Anastasiam appellavit. Haud enim assentimus Gregorio Presbytero, qui Anastasiam illam antea appellatam ecclesiam putat; ab Arianis autem derelictam, in contemptum habitam ob loci angustiam *k*. Nam illam fuisse domum privatam, et ab effectu, quod collapsa fides illis excitata est, dictam esse Anastasiam, ipse Gregorius sæpe testatur : Ut inter alia. [Illa, inquit, primum Dei verbum, quod prius in radicibus manebat, ad supremum montis cacumen evexit, ob idque Anastasiæ nomen adepta est; Anastasia, inquam, illa, laboriosæ manus meæ insigne opus] *l* et alibi. [Vale, inquit, Anastasia, nomen a pietate habens : tu enim nobis fidem adhuc conceptam excitasti]. Hæc Gregorius, qui eamdem ob angustos loci ambitus Bethlehem dicere consuevit. Eamdem Ecclesiam auctam ac Dei Genitrici dicatam fuisse tradit Sozomenus his verbis : Tenebat autem illic adhuc Arii sectatores ecclesias, quibus præerat Demophilus : Gregorius vero Nazianzenus præsidebat iis, qui Trinitatem Consubstantialem profitebantur. Is in exigua quadam cellula cœtum suum colligebat, quæ per quosdam suæ fidei homines tum ipsis, tum iis, qui consimilem Religionem amplectebantur, in domum precatoriam constructa erat. Sed eadem postea templum urbis effecta est præ ceteris illustre : estque non solum structuræ elegantia et majestate, sed evidenti quoque Divinæ apparitionis utilitate conspicuum. Etenim divina vis manifeste hic apparens, tum per se tum per somnium, sæpe multis, qui et morbis et variis rerum casibus affligebantur, opem tulit : creditum autem est hanc esse sacram Virginem Mariam Christi Matrem, sic enim apparet *m*. Porro hanc ecclesiam Anastasiam appellabant, quod nomen Resurrectionem significat; ob id, ut ego quidem puto, quod Niceni Concilii dogma, Constantinopoli per diversum docentium potentiam collapsum jam, atque ut ita dicam inter mortuum, per Gregorii prædicationem hic resuscitatum sit, atque revixerit; seu potius (ut a quibusdam audivi, qui se rem veram referre asserebant) quod congregato ad concionem populo, gravida mulier e sublimi porticu delapsa, hic expirarit, eademque factis super ipsa communibus omnium precibus, revixerit, et una cum fœtu salvata sit. Itaque ex miraculo divinitus edito, deinceps istam appellationem locus ille sortitus fuerit.] Hactenus Sozomenus.

quod conversum in oratorium Anastasiam appellat, *k*

l ad 150 Episcopos

lib. 7. c. 5.

D

AUCTOR CÆS. BAR. *cujus loco ampla deinde surrexit Basilica*

m *cum memoria suscitatæ ibidem feminæ,*

85 Erant ibi olim Gregorii tempore ob loci angustiam, tabulata sursum erecta, porticuum instar constructa, in quibus feminæ stantes audirent verbum Dei : unde idem alibi : [Sanctæ Virgines una cum gravibus matronis e sublimi tecto castissimas sermonibus meis aures inclinabant :] etc. ex ea enim sublimitate illam putamus collapsam esse mulierem, cujus meminit Sozomenus. Vaticinatus est autem de domuncula illa Gregorius, semel futurum esse, ut in augustissimam basilicam cresceret quod impletum est per opulentissimum virum Marcianum *n*, qui patrimonium suum ad opus illud erogavit, Presbyter ordinatus et sanctitate celebris, de quo miranda feruntur. At quoniam ejusdem nominis fuit Martyr insignis Anastasia dicta, cujus reliquiæ, ut scribit Theodorus Lector, in eamdem Basilicam sunt allatæ, et in ejus natali die *o* ea basilica est dedicata ; factum est ut ibidem eadem Martyr præcipue coleretur.

E

in somn.

a S. Marciano Presb.

n

in collect. lib 2 *illatis illuc Reliquiis S. Anastasiæ :* *o*

86 Hæc jam satis de Anastasia : jam ad Gregorium redeamus, qui tam angusto foramine, perinde ac si in latissimo campo, sic adversus fidei hostes certabat, ut amplissima de illis trophea erexerit. Ibi etenim, ut expertissimus miles, uno rotatu gladii, circumcirca positos hæreticos, Arianos, Macedonianos, Photinianos, Marcellianos, Sabellianos Apollinarianos, ac Novatianos, perurgebat, profligabatque. His etenim e portis inferi eductis legionibus, et Constantinopoli velut in stativis collocatis, antiquus hostis fidem Catholicam oppugnabat. Erant manus ejus contra omnes, ac manus omnium contra eum, sicque exaltata sunt opera Dei, ut unus non tantum mille fugaret, sed et decem millia. Extat adhuc appensus in ecclesia pallio involutus post Ephod gladius ille, quo noster Corypheus manu fortis Philistinorum turmas in fugam vertit. Extant, inquam, sublimes orationes illæ Gregorii, pretiosissima Dei Ecclesiæ suppellectilia, quibus prædictas hæreses oppugnavit, inter quas illæ celebriores habentur, quæ de Theologia sunt inscriptæ; quibus sicut quinque mysticis lapidibus limpidissimis illis armatus David, parta victoria meruit fausta acclamatione decem millia sibi dari ; ita ipse, prostrato hoste Catholicæ fidei, nomen sibi Theologi comparavit : quod licet commune sit multis, ipsi tamen præcipue debitum, Dei Ecclesia, velut quoddam triumphale nomen atque egregium ornamentum peculiariter tribuere ei consuevit.

ibi contra omnes hæreses pugnans Sanctus,

F

easque instar Davidis expugnans,

nomen Theologi promeretur,

87 Jam autem ejus res gestas Constantinopoli prosequamur

AUCTOR. CÆS. BAR.

A prosequamur, eritque jucundissimum non tantum nobilissima ejus acta recensere, sed etiam cogitata in medium adducere. Cum etenim res Arianorum florentes conspiceret, Catholicorum autem prorsus dejectas atque prostratas, hisce tamen se cogitationibus solabatur. *Orat. ad Arianos.* [Hi, inquit, mecum cogitans aiebam : domos habent, nos inquilini sumus : hi templa, nos Deum, idque præterea, quod Dei vivi templa sumus, victimæ vivæ, holocausta spiritualia, sacrificia perfecta, Dii denique Trinitatis adoratæ beneficio. *contra adversariorum potentiam causæ bonitate validus.* Hi vulgus habent, nos Angelos; hi temeritatem et audaciam, nos fidem; hi minas, nos preces et orationes : hi feriendi insolentiam, nos patientiam; hi aurum et argentum, nos purgatam fidei doctrinam. Fecisti tibi, ut cum Scriptura loquar, duplices, et triplices contignationes, domum fenestris distinctam, at hæc fide mea nondum sublimiora sunt, cœlisve, ad quos excelsus feror. At mihi grex exiguus; sed ad præcipitia non fertur : at angusta mihi caula; sed interim lupis inaccessa, et latrones non admittens, atque ejusmodi, ut nec a furibus, nec ab extraneis transcendi queat. Nec dubito quin eam quoque aliquando latiorem perspecturus sim. Multi enim
B ex his, qui nunc in luporum numero sunt, a me inter oves recensebuntur, ac fortasse etiam inter pastores. Hæc mihi specialiter annuntiat Pastor ille bonus, propter quem ego animam meam pro ovibus pono.] *p* Hæc Gregorius mente revolvens ac futura prævidens, haud falsus vates inventus est.

ANNOTATA.

Gregorii Naz. Encomium in S. Basilium,

a *Hanc panegyrim habuit Gregorius tertio vel potius quarto post obitum Basilii anno : excusans enim in exordio tarditatem hujus officii,* in veræ doctrinæ periclitantis negotio, *inquit,* interim occupati fuimus pulchre coacti et propter Deum ἴσως ἔκδημοι, tantum non extranei effecti, *scilicet a Cappadocia : quod nescio quomodo intelligi possit nisi de triennio, quod in fidei causa Constantinopoli egit Gregorius. Nam in Antiocheno Concilio si præsens fuit, nulla vi compulsus eo accessit : ad profectionem autem Constantinopolitanam coactum sese importunitate supplicantium ubique significat. Scripsit præterea* in Magnum Basilium epicedia seu epitaphia, *quæ inter carmina ejus locum* 64 *habent, in quorum fine dicit se ejus cineri offerre* anagrammationem duodecada, *quod nescio an alio spectet : nam carmen prædictum omnino viginti sex distichis constat.* *epicedia,*

C b *Extinctus est Valens an.* 378, *die* 9 *Aug. post quem obiit Basilius* 1 *Jan. atque adeo initio an.* 379, *uti ostendimus ad vitam S. Petri fratris* 9 *Januarii num.* 9. *Idem nobiscum sentit Labbe in Synopsi Chronologica : qui proinde debuisset in novissima Conciliorum editione corrigere Binium, circa annum Concilii Antiocheni,* 9 *mensibus post Basilii obitum celebrati, et tamen anno* 377 *adscripti, duplici errore.* *et annus mortis,*

c *Imo, ut ex jam dictis patet,* integro anno post : *Favet Socrates lib.* 5 *cap.* 4, *quando post narratam evectionem Theodosii,* quæ facta est 16 *Januarii* 379 *primum incipit loqui de isto concilio. Binius cum legisset in Baronio quod Valens anno* 377 *Antiochia exiens (factum id in fine Septembris) exules orthodoxos revocasset, eidem anno adscripsit Concilium, quasi tunc esset habitum; non advertens quod ipsum sic præcessisset mortem Basilii, quem ipse saltem cum Baronio mortuum ponit initio anni* 378. *ac post habiti Concilii Antiocheni*

d *Quod reversus ab exilio Eusebius varios ordinarit Episcopos, habemus apud Theodoretum lib.* 5 *cap.* 4 : *quod id fecerit ex auctoritate sibi data in Synodo Antiochena, nusquam invenitur, nec est verosimile : multo minus ex ullo capite probatur id de Gregorio Nysseno: qui solum dicit ei conventui se interfuisse.*

e *In carmine de vita sua, divino Spiritui sine hæsitatione rem tribuit :* D

Ad hos —— *paucos scilicet Constantinopoli fideles,*
Me misit almus spiritus, ἡ χάρις τοῦ πνεύματος,

f *An. Chr.* 369. g *An* 381.

h *Huic suæ sententiæ inhærens Gregorius Presb. de Nazianzeni profectione sic scribit, eam susceptam.* Basilio, luminari illo magno, faces subdente atque ad spiritualia certamina ipsum, *Gregorium,* inungente : *quod videtur ille sumpsisse ex præcitato de Basilii laudibus loco, ubi Gregorius, excusans quod causa fidei peregre abfuerit, ideoque serius ad laudandum Basilium accesserit; addit, quod hoc* non *videatur* ἀπὸ γνώμης, præter mentem, generoso isti veritatis pugili *accidisse,* qui nihil ita spiravit ac veram et totius mundi salvificam doctrinam. *Ceterum patuit hoc etiam commode dici de Basilio jam e vivis sublato, quod susceptam peregrinationem et tardiorem ob id laudationem gratam habeat vel e cœlis.* *Quomodo is probarit perfectionem C. P. Gregorii,*

i *Inter eos qui ad suscipiendam Ecclesiæ Constantinopolitanæ curam coegerint Gregorium, Hermant fuisse putat supra laudatum Bosporium, Episcopum Coloniensem in Cappadocia; cujus epistolas, huc verosimiliter spectantes, alieno tempore productas jam habes superius : item Theodorum quemdam, recenter factum Episcopum : huic certe in hunc modum scripsit, cum de ejus depositione Constantinopoli ageretur.* Ego recessi ab ecclesia quæ Nazianzi est, neque ut negligens Dei, neque ut despiciens parvum ovile (absit enim ut id patiatur animus philosophicus) sed primum quidem ut nullo præconio tali obligatus; secundo quia imbecillitate consumptus, et quod ejusmodi curis non videbar sufficere, *quæ de recessu Seleuciam intelligo :* postquam autem vos id gravate ferre monstrabatis, factum coarguentes; nec ipse jam ferebam vociferationes omnium ad me factas, quia difficile tempus minabatur adventum inimicorum in publicum damnum totius Ecclesiæ; tandem victus succubui, cum gravi damno corporis, animæ fortassis incommodo non magno. Tradidi humile hoc corpus Ecclesiæ, quoad usque usui esse poterit; optabilius esse existimans quidlibet perpeti carnaliter, quam spiritualiter percelli et percellere multos *Est quidem in Græco* ἐπιδίδωμι trado, *sed quod præteritum tempus spectet scribentis intentio, patet ex eo quod ea epistola indicat Theodoro* infamiam, qua, *inquit,* affecti sumus a Dominis Episcopis per quorumdam suffragia, ad res quidem constituendas conspirantium, sed nos repellentium. *quo animo dimissa Nazianzena administratio,* E *Constantinopolitana acceptata:*

F k *Testes citat Gregorius eos* qui antiquum illud templum viderunt. *Sed hi de loci angustiis testari potuerunt, non item ipsum fuisse locis sacris annumeratum ante adventum S. Gregorii : sic enim loquitur oratione* 28 : Refocillavit nos, non secus ac Elisæum domus Sunamitidis, quædam pia domus hominum, corporis spiritusque cognatione mihi conjunctorum, apud quos hic quoque populus compactus est, cum adhuc furtim nec sine periculo coleret pietatem. *Hoc autem ubi etiam publice iis facere licuit, tum scilicet primum laxatus nonnihil locus est, et Anastasia vetus constructa.* *Anastasiæ ædes exigua :* t. 1 p. 484

l *Sumpta sunt hæc ex Carm.* 9 *cui titulus,* Somnium de Anastasia, quam Constantinopoli fundavit. *Hanc sibi diu noctuque obversantem in illo poemate describit, lugens* noviter fundatam ecclesiam, quam nunc, *inquit,* alius possidet, fructum laborum meorum.

m *Græce* ταύτῃ γὰρ ἐπιφαίνεται : *quod Christophorsonus, nescio quo raptus, vertit,* in cujus honorem templum constructum conspicitur.

n *Vitam* S. Marciani Presb. *dedimus* 9 *Januarii, ubi hæc quadamtenus illustravimus : non tamen explicuimus quomodo potuerit eam Basilicam sic condidisse* *S. Marciani Presb. ætas:*

prælaudatus

A *prælaudatus Sanctus, qui ultra an. 458 vixit; et illius ut conditi meminisse Sozomenus, qui historiam suam dedicavit Theodosio Juniori, nec ultra annum 430 vitam protraxit. Insolubilem hunc nodum esse Hermant credidit: sed observo S. Marciano creditum fuisse Sacerdotium* admodum juveni, *quodque mortuis mox parentibus cœperit in opera pia expendere opes sibi ab eis relictas: primum autem fuit Anastasiæ constructio.* *qui potuit circa an. 425 struxisse novam Anastasiam,* *Quare, si Marcianus hic grandævus obierit, puta 70 vel 80 annos natus (quod Vita, per Sergium coævum scripta et in supplementum Januarii reservata, habet, potuit Basilicam istam ædificasse circa annum 425, annos natus 30 vel 40; et qui dedicationi ejus interfuerunt Imperatores, dicentur fuisse non* Leo et Verina, *uti Bollando nostro tunc visum; sed* Theodosius Junior, *ejusque uxor* Eudocia, *ac soror* Pulcheria. *Itaque libertatem sumpsimus delendi ex Baronii contextu ea verba, quibus prædictionem S. Gregorii impletam fuisse scripserat* Imperante Marciano Augusto. *Nam quod* *et post 450 factus Œconomus ultra 471 vixisse.* *hujus tempore, id est post annum 450, floruisse dicitur; id eo pertinere arbitror, quod sub extremos hujus Imperatoris ac vitæ suæ annos primum factus sit magnæ ecclesiæ Œconomus, qui eatenus in S. Anastasia exercuerat Sacerdotales functiones, diu ante, uti ex vita colligitur, et in juventute sua ordinatus Presbyter. De quo* B *plura vide 15 Maji ad Acta S. Isidori Martyris, cujus reliquias transtulit ad ædem S. Irenes a sese cœptam ædificari.*

o S. Anastasia *colitur a Græcis 22 Decembris, a Latinis 25: his proprium diem servantibus; ipsis, ut liberum habeant Natalem Domini, eum anticipantibus.*

p *Hermant addit etiam virtutem signorum, eo quod* *t. 2 p. 140 Virtus miraculorum in S. Gregorio. P. 142* *Carm. 60 de se fateatur, quod* inclinantium se capitibus manus imponens, etiam morborum medicus vocaretur: *et iterum Carm. 61,* quod prolato Christi nomine sæpe dæmones ejecerit: *quare ejus humilitati adscribit, quod dicat se pro eloquentia usurum fuisse muta fide contra hæreticos, si, tamquam Apostolorum unus, facundiæ loco habuisset gratiam miraculorum. Verum, quod tempora suæ apud Constantinopolim commorationis intellexerit Sanctus, quando curatorum morborum et dæmoniorum expulsorum meminit, facilius præsumitur, quam probatur.*

CAPUT XI.

C *Arianorum injuriæ toleratæ, pervicacia superata a modestissimo in omnibus Gregorio: hujus discipulus S. Hieronymus.*

Instans Gregorius verbo doctrinæ, cum indies magis magisque proficeret, eo acrius in se odium Arianorum concitavit; qui primum illum spernentes ac *Dicteriis primum hæreticorum* in derisum habentes, scommatibus atque dicteriis illudebant sancto viro exprobrabantque quod peregrinus, quod ignota ac parva oriundus civitate, quod asperioribus indueretur vestimentis. Addebant rusticitatem, vultus inelegantiam a, meretriciam dicendi artem; sic enim admirabilem ejus eloquentiam appellabant deridebantque. Hinc contemptus et derisio: furor deinde arma ministrat. Nam ut olim *deinde et lapidibus impetitus,* Judæi in Stephanum, sic illi, cum non possent resistere sapientiæ et spiritui qui loquebatur, stridentes dentibus in eum, tulerunt lapides, quos jecerunt in eum. Cuncta hæc pluribus refert ipse Gregorius, vel cum pro concione Arianos alloquitur, vel Constantinopoli recessurus suis ad memoriam revocat, ut cum ait, [Filioli depositum quæso, custodite, mementote lapidationum mearum.] Et alibi: [Domine *ad 150 Episcopos* ne statuas illis hoc peccatum, dicebam: nam opportuna Stephani verba in mentem venerunt, et nunc eadem vota facimus; maledicimur, et benedicimus; persecutionem patimur, et sustinemus; blasphemamur, et obsecramus.] Hæc ibi. Rursus etiam in car- D AUCTORE CÆS. BAR. mine de vita sua his versibus:

[In multa, cum venissem, incommoda incidi.
Efferbuit primum contra me civitas,
Quasi qui Deos plures pro uno introducerem.
et paulo post.
Non jam recensebo lapides, epulas meas, b
Quos non petiisse recta me solum queror;
Nec adsecutos, falso ut cæsus dicerer.]

89 Post hæc autem hæreticorum calumniis, ut reus cædis, judicio postulatur; atque vinctus, ad Ethnici Prætoris tribunal, causam dicturus, addu- *Greg. Pres: vinctus denique ad tribunal ductus,* citur, cum ille innocens, sic effatur: [Propter nomen tuum Christe, etsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.] Illi assistens, intrepide detectis adversariorum ca- De vita sua. lumniis, liber abire jubetur. Hæc ipse Gregorius his versibus:

[Post ut reus cædis dedor Prætoribus,
Sublime quid vultu præseferentibus,
Queis una lex proposita erat plebis favor.
His trador, haud ullo perpetrato malo
Nec cogitato, ut discipulum Christi decet.
Et astitit mihi advocatus optimus
Christus, patrocinio suo me sublevans: E
Inter Leones qui servare suos potest,
Roremque facere ex igne, ut juvenes recreet,
Totumque in ædem vertere precatoriam;
Hic me ad tribunal ethnicum c ornat gloria.]

90 Sic novit Gregorius non maledicta pro maledictis reddere, sed pro malo bonum cumulate rependens, ea denique arte quamplurimos sibi subjecit. *modesta et evidenti confutatione tandem superior evadit:* Cum aliquando de fide Catholica cum hostibus fidei agendum esset, id placido animo, a jurgiis temperans, mira quadam urbanitate et lepore eos demulcens, agere consuevit. De his enim opportuna se offerente occasiones, coram Patribus in Synodo œcumenica considentibus agens, sic ait: [Vultis aliquid *ad 150 Episcopos.* elatius adjiciam? Videte adversarias linguas posita feritate mitescentes; et eos, qui Divinitati bellum indixerunt, nihil jam turbarum nobis facessentes: id quoque spiritus, id quoque nostræ agriculturæ est. Non enim inscite et inerudite docemus, neque adversarios convitiis et contumeliis incessimus, quemadmodum plerique faciunt, non cum dogmate, sed cum dogmatis assertoribus contligentes, ac rationum et argumentorum infirmitates maledictis in- F terdum contegentes; non aliter ac sepias ante se atramentum vomere aiunt, ut piscatores effugiant. Verum nos pro Christo bellum gerere perspicuo argumento declaramus, dum secundum illum pacificum et clementem Christum, ac infirmitates nostras portantem, dimicamus) etc. Habuit idem in eo genere insignem orationem, cujus est inscriptio, De moderatione in disputatione servanda.

91 De his agens in Carmine de vita sua, hæc ait, cum de conversis hæreticis loquitur:

[Hæreticus ullus non erat tam pervicax,
Ut non suas ad verba nostra inflecteret
Aures? Capiebat hos vis magna dogmatum,
At mitigabat illos morum placiditas.
Nec enim docens probrosis ac hostilibus
Verbis, sed uti commodis consueveram, *ipsosque hæreticos flectit*
Potius dolens, quam terrens; haud superbiens
Ob res caducas et vanas, quidam ut solent.
Oratio et imperium commune nihil habent.
Inscitiam non propugnabam audacia:
Sed loquebar mansuete atque commode,
Sermonis æterni ut patronum par est,
Qui mitis atque clemens in nos neminem
Terret. Adeoque verum illud quod dicitur,
Longe optimum esse vinci quam vincere,

Persuasione

A Persuasione acquiratur si quis Deo.
Hujusmodi in talibus prescripta erant meis.]

92 Hæc in his quæ spectant ad dogmata : in eo autem dicendi genere, quod versatur circa morum institutionem, sic compositus erat, ut quæ prodessent audientibus, illorum auribus ingereret; unde hoc ipse ibidem.

simili mansuetudine mores instituit.

[Rursus institutionis hanc mihi alteram
Legem magna tuleram cum sapientia
Pietatis, ut non hanc unam scirem viam,
Facilem ac malam, linguæ pruritum garrulæ.]

et infra.

[Sed commonerem ut exercerent in Dei
Se lege, alendo pauperes et hospites,
Morbis medendo, in hymnis celebrando Deum,
In precibus, in gemitibus, lacrymis, humi
Cubando, sensibus cohibendis, ac gulæ,
Risus, et iræ, et labiorum modestia;
In carne comprimenda spiritus ope.]

Ac post alia ejusmodi impertitur dicendi disciplinam aureis hisce carminibus.

[Si cupidus es dicendi, sique fervidus,
Vereris ac ne pereat frustra oratio;
B (Humanum id est, faveo nihilominus tibi)
Loquere, sed in timore; nec semper quidem,
Nec cuncta, nec ubique, non quosvis apud;
Sed quando, quantum, ad quos, ubi loquaris, vide.
Quoddam esse rerum tempus audis omnium.] etc.

Ex prædictis autem non levi conjectura ducimur, Gregorium non tantum illas dogmaticas sublimius se extollentes scripsisse orationes, sed etiam parænetica quamplurimas, quas excidisse dolemus *d*. Ejus generis est illa, cujus est titulus, De amore pauperum : ex qua quidem facile potest intelligi, quales fuerint illius vires in eo dicendi genere.

d.

93 Porro fama doctrinæ illius non valuit, illius licet amplissimæ civitatis, limitibus contineri, sed longe lateque diffunditur, et ad Hieronymum in eremo Syriæ commorantem pervenit. Cum, licet adeo eruditus esset divinis litteris, ut tum alii tum etiam Damasus Papa eum sæpe consuleret; tamen tanti hominis audito præconio, se Constantinopolim contulit; nec erubuit qui Orbem doceret, profiteri inter Gregorii Nazianzeni discipulos; immo eo nomine, ut regalibus quibusdam insignibus ac præclarissimo quodam ornamento, gloriari consuevit. Adversus Rufinum aliquando agens de Gregorio nostro, inquit, [Eo ego Magistro glorior et exulto]. Et alibi, eum-
C dem suum præceptorem, et catechistam appellat : et rursum de ipso agens, se eo explicante didicisse Scripturas affirmat. Qui quidem non obliviosus auditor factus est, sed quod ab eo semel accepit, tenaci memoria custodivit, ut non tantum gravia serioque dicta, sed et jocosa urbano lepore conspersa, eum unquam præterierint; ut illud quod refert his verbis. [Præceptor quondam meus Gregorius Nazianzenus, rogatus a me, ut exponeret quid sibi vellet in Luca δευτερόπρωτον *e* eleganter lusit : Docebo te, inquiens, super hac re in Ecclesia, in qua mihi omni populo acclamante, cogeris invitus scire quod nescis; aut si certe solus tacueris, solus ab omnibus stultitiæ condemnaberis Sic de jocis. Porro ejus doctrinam ea ferri sublimitate demonstrat, ut non tantum Græcos ac Latinos excellat, sed nec apud hos facile sit invenire qui illa ita assequi valeat. ut Latinitati reddere valeat. Ea de causa idem in Rufinum his verbis invehitur; [Cur, inquit, scribere aliqua ausus es, et virum disertissimum Gregorium pari eloquii splendore transferre? Unde tibi tanta verborum copia, scientiarum lumen, translationum varietas?] etc. Tanto Magistro duce Hieronymus obscurissimam visionem illam Isaiæ de Seraphim exponere tentavit, ut in Commentariis in Isaiam testatur his verbis : De hac visione ante annos circiter D triginta, cum essem Constantinopoli, et apud virum eloquentissimum Gregorium Nazianzenum, tum ejus Urbis Episcopum sanctum, Scripturarum studiis erudirer, scio me brevem dictasse subitumque tractatum, ut experimentum caperem mei ingenioli, et amicis jubentibus obedirem.] Hæc ipse, qui tractatum illum misit ad Damasum.

Eum habuisse Magistrum gloriatur S. Hieronymus,

Ad Pammach. Epi. 51 et de scriptor.

Ad Nepot.

e

Ad Pammachium

AUCTOR. CÆS. BAR. in obscuris Scripturæ locis interpretandis,

94 Permansisse videtur Hieronymus Constantinopoli usque ad Synodum œcumenicam ibi celebratam anno tertio Theodosii Imperatoris, Syagrio et Euchario Coss. quando Gregorius Nyssenus, ea de causa illuc veniens, libros quos adversus Eunomium scripserat, legit Gregorio atque Hieronymo, ut de Nysseno agens in Catalogo idem Hieronymus testatur. Quantum autem tanto Magistro profecerit ille, Ennodii Ticinensis hæc est sententia scribentis ad Faustum, [Hieronymus noster, nisi præceptorem suum Gregorium diceret, illo melior censeretur : sed illi applicanda sunt bona nominatim, a quo sumpsisse videntur originem.] Hæc ille. Qua item animi submissione divinas Scripturas interpretaretur, ut se longe illis inferiorem, quo minus cuncta assequi posset, libenter profiteretur, sunt argumento ea, quæ de ipso idem S. Hieronymus scribit in Commentariis Epistolæ ad Ephesios, dum explicans illa verba, Sacramentum hoc magnum est, dico in Christo E et in Ecclesia, hæc ait : [Gregorius Nazianzenus vir valde eloquens, et in Scripturis apprime eruditus, cum de hoc mecum tractaret loco, solebat dicere : Vide quantum istius Capituli sacramentum sit, ut Apostolus in Christo illud et in Ecclesia interpretans, non ita se asserat, ut Testimonii postulabat dignitas, expressisse, sed quodam modo dixerit; Scio quia locus iste ineffabilibus plenus est sacramentis, et divinum cor quærat interpretis.] Hæc Hieronymus de Gregorio.

Epist. 142.

usque ad an 381

modestiam ejus demirans

95 Fuit laudatissimus inter Gregorii discipulos Evagrius Ponticus, ejus Diaconus; felicissimus quidem, si tanti Patris vestigia semper assectatus esset : sed ab eo recedens, ac in Ægyptum proficiscens, Didymo nimis addictus, in Origenismum lapsus, factus est sectæ illius acerrimus propugnator; quem semper Hieronymus suis coloribus pingit, et meritis titulis notat. Scribit Palladius cap. 25 hunc Letorem olim S. Basilii, secutum esse post illius obitum Gregorium Constantinopolim venientem, ab eodemque ordinatum esse Diaconum, qui inde re- F cedens commendavit illum Nectario Episcopo successori. Causam autem cur Evagrius recesserit Constantinopoli, scribunt Sozomenus atque Nicephorus. Hallucinatur tamen Socrates, cum ait, Gregorium nostrum una cum eo profectum esse in Ægyptum. Nam cum se ab Episcopatu abdicasset, reversum in patriam, ibi tandem spiritum Deo reddidisse, nec alio profectum esse, luce clarius constat.

Eumdem Magistrum habuit Evagrius Ponticus postea in Origenismum lapsus.

lib. 6. c. 30. lib. 11. c 41. lib. 4. c. 18.

ANNOTATA.

a *Singula distincte prosequitur orat.* 27, *nec obliviscitur objectam sibi* membrorum contractionem ab ætate et morbo : *ætatem utique in nostra sententia annorum* 80 *tunc habens : juxta alios vero nequidem annorum* 55, *quod notatu dignum videtur.* t. 1 p. 508

b Monachos ac pauperes *fuisse, qui hanc sibi injuriam intulerint, Sanctus asserit, ad amicum ea gravius commotum scribens Ep.* 81. Gravia sunt, *inquit*, et gravissima quæ contigerunt : quis enim inficiat eas? Nimirum et contumeliam altaribus illatam esse, et conturbata mysteria; et nos, inter sacra quibus operabatur, et eos qui saxis nos impetebant, interjectos, adversus lapidum jactus medicinam a Deo petiisse; virginum pudorem in oblivionem venisse; monachorum

t. 1 p. 839

Lapidatores S. Gregorii qui?

A monachorum modestiam, pauperum calamitatem, quos animorum austeritas misericordia quoque privarat. *Hi nimirum conglomerati vim intulerant : ad quam instructi et mutuo se cohortati fuisse videntur in choro ecclesiæ ipsius magnæ : sic enim loquitur Orat.* t. 1 p. 725 49. *tumultu illo sedato :* Chorus ille diaboli propugnaculum erat : hic exercitum sibi construxerat, ac defensores et satellites suos in eo collocarat : hinc pravus furiarum exercitus adversus Ecclesiam debaccchatus est; sic enim ut feminas illas appellem adducor, quæ supra naturam ad malum viriles se præbebant. *Deinde cum rei gestæ speciem aliquam objecturus auditoribus, repræsentasset sibi picturam bacchantium Menadum,* hujusmodi, *inquit,* noctis illius narrationes sunt. Feminæ, in sexus sui dedecus ac probrum cognitæ, consuetam atque usitatam inter feminas modestiam abjicientes, per mediam urbem pompam agebant, manus saxis scutorum loco armantes, atque extra divina septa profectæ, in sacra cathedra Corybantem suum collocarunt. Ac deinde crapula et vinum, atque ex locis colendæ pietati consecratis panes, et nox, et promiscua conversatio, cunctàque ea quæ Apostolus dicere vetat, his verbis utens, Quæ occulte ab iis fiunt turpe est dicere. Quis

quam violenta eorum irruptio in Anastasiam?

B enim exacte verbis complecti queat ignem, lapides, cædes, vulnera? quonam modo sacrarum ædium cultores radicitus evertere contenderunt? quonam modo media in urbe quemdam veritatis zelo flagrantem fustibus confecerunt; cujus veram cædem patratæ cædis opinio prohibuit? *Hæc omnia existimat Hermant commissa esse in Anastasia Gregorii, irrumpentibus in eam Arianis, ipsa nocte Paschali, quæ anno* 379 *cadebat in* 29 *Aprilis : remittit autem ad annot.* 1 *in cap.* 26 *lib.* 8 *quasi ibi redditurus asserti sui rationem. Sed deficientibus ad calcem, nescio quo casu vel qua ex causa annotationibus omnibus inter cap.* 25 *et* 33 *illius libri* 8 *ponendis, non possumus scire, quo usus sit, ad paschale tempus designandum, fundamento.*

c *Fortassis cædis, tantum non perpetratæ, crimen a seipsis Ariani in Gregorium devolventes, hoc eum nomine detulerunt ad judices. Judicii autem is videtur fuisse successus, quem indicat Ep.* 81, *quod insolentiæ istius auctores, facti veniam petentes, Gregorium* obsecrarunt: *quibus ignoscendum esse probat. Metum autem fortassis post factum incusserit, quod in judicio probatum fuerit, venisse Constantinopolim Gregorium* cum potestate minime contemnenda, *puta cum Imperiali mandato, per orthodoxos, in quorum solatium veniebat, procurato, uti*

quis ejus exitus?

t. 1. p. 841

p. 439

C *indicat ipse Orat.* 25. *Ubi ostendit se ea potestate (quod alius forte fecisset ipsorum Arianorum exemplo) nusquam usum fuisse contra adversarios, ad injurias sibi irrogatas vindicandas aut in futurum propulsandas. Post hanc tempestatem putat Hermant suscitatam aliam inter ipsos Orthodoxos Constantinopoli, occasione schismatis Antiocheni inter SS. Meletium et Paulinum : quam dissensionem Ariani, ex musca soliti elephantem facere, vehementer exaggerarint,* in alienis lapsibus excusationem vitiis suis quærentes. *Hac autem dissensione composita, dictam putat orationem* 13 *de pace. Sed in ea tam manifeste proponuntur,* Probus ac candidus pater, et filius obsequens, *simul sedentes, suamque innocentiam et rectam fidem populo probantes, ut dubitari nequeat, quin ea Nazianzenam monachorum cum utroque Gregorio patre ac filio reconciliationem spectet, æque ac prior Orat.* 12. *Non tamen plane exerravit Hermant : vere enim quæ sequitur* 14 *oratio de simili argumento, est post susceptum Episcopatum Constantinopoli habita : sed dissidium, quod Orthodoxos tunc committebat inter se, et Arianorum risui exponebat, erat occasione dogmatis ab Apollinario propositi, de quo infra cap.* 18.

post dissidia Catholicorum pro doctrina Apollinarii

p. 208

habita CP. oratio 14.

d *Hermant lib.* 8 *cap.* 29, *inter orationes, a S. Gregorio Constantinopoli habitas, numerat encomia SS. Cypriani et Athanasii. Sed quod* S. Cyprianum *(est hic* D *non Carthaginensis Episcopus, sed ex mago Martyr, passus Nicomediæ cum Justina Virgine, et colitur a Græcis* 2 *Oct. a Latinis* 26 *Sept.) quod inquam* Cyprianum *Nazianzi laudarit Sanctus, a forensi recreatione et thermarum suburbanarum usu reversus, censet illius commentator Nicetas, satisque congruit exordio, nec invenies in reliqua oratione quod contrarium suadeat. De* Athanasio *res aliter habet : profitetur enim se dicere* in ea civitate, quam vix etiam multa virtutis exempla servare possint : quippe quæ, ut circos et theatra, ita res quoque divinas pro ludo habeat : *plane sicut alibi loquitur de Constantinopoli Orat.* 14; *tamquam ea civitate,* cui serium studium est, ut aliud quidpiam, ita res divinas ludo habere; quæque potius riserit præclarum aliquid et laude dignum, quam ut riduculum aliquid non derisum prætereat.

encomia SS. Cypriani et Athanasii.

AUCTOR. CÆS. BAR.

e Sabbatum secundo-primum *Lucæ* 6, *id est (juxta Scaligerum, quem sequitur Tirinus noster) primum a die secundo Azymorum : ab hoc enim die numeranda erant septem Sabbata seu hebdomadæ usque ad Pentecosten. Videtur autem Basilius Hieronymum docturus fuisse exemplo Dominicarum, quæ numerantur post Pascha, prima, secunda, tertia etc.*

E f *Hermant libro* 8 *cap.* 25 *negat sufficiens fundamentum haberi ad Evagrium annumerandum discipulis S. Gregorii et fol.* 565 *col.* 2 *Annot.* 2 *dubitandi rationem allegat, quod citatus a Baronio Palladius, licet juxta editionem Venetam nominet* Gregorium Nazianzenum : *juxta editionem Rosweidi, Græco textui Veneto opponentis Græcum Parisiense exemplar, nominet* Nyssenum, *et quidem addat,* frater Episcopi cui datur inter Apostolos honor, *id est S. Basilii : quod deest in Veneto. Certæ ergo Socratis et Sozomeni auctoritati, opponitur auctoritas Palladii, senioris quidem, sed incerta. Rationes quasdam utrimque expensas vide sis apud Rosweidum Annot.* 136 *in Palladium et prædictum Hermant. Deest etiam in MS. Veneto, quod* post discessum S. Basilii *Gregorius Evagrium sibi assumpserit.*

Evagrius an Gregorii discipulus?

CAPUT XII.

Electio ad Episcopatum Constantinopolitanum. Maximi intrusi fraudes et ejectio.

Inter hæc autem Theodosius Imperator, jam debellatis hostibus, ac Imperio stabilito, et ab Acholio Episcopo Thessalonicensi Catholico in fide Catholica baptizatus, eidemque favens, unam ab omnibus sanxit servandam esse fidem, quam Damasus Romæ et F Petrus Alexandriæ prædicarent : spectatissima erat enim fides ipsorum, alterius nimirum ut Petri Apostoli successoris; alterius vero qui successerat Athanasio ac multa pro fide Catholica servanda passus esset. Data est ejusmodi Sanctio Gratiano quintum, et Theodosio AA. Coss. anno a Christo Domino, secundum prædictorum supputationem, trecentesimo octogesimo. Rebus Catholicorum mutatis in melius, deligitur Gregorius a suis Constantinopolitanus Episcopus, sed nomine tenus tantum, cum adhuc Ariani potirentur omnibus ecclesiis. et Theodosius Imperator ageret Thessalonicæ. Verum, cujus præcipua videbatur auctoritas, Petrus Episcopus Alexandrinus, per litteras assensum præbuit, ut idem Gregorius in carmine de vita sua testatur his versibus :

Theodosio baptizato,

electus Episcopus CP. assensu Petri Alexandrini,

[Qui Petrus idem illorum Pastorum arbiter,
Nuper quidem nos præfecit per litteras :
(Quas esse sane haud supposititias,
Vel fraude subreptas, docere ipsæ queunt)
Institutionisque symbolis honoravit]

Quam ægre autem sui tandem electioni acquieverit his verbis testatur in ea oratione, quam in Maximum

AUCTORE CÆS. BAR. *invictus acquiescit.* 1 p. 483 *a*

A mum habuit. [Quid, inquit, animi compressio, quid illæ imprecationes, quas adversus nos ipsos publice concepimus? quid illæ lacrymæ, quas tum multas profudimus, ut vobis etiam misericordia digni videremur, quamvis pene nos aversantibus, propter constantiam qua Præsulatum recusabamus.] *a*

97 Ariani autem, diuturna rerum prosperitate, adeo numero aucti atque superbia erant elati, ut legem Imperatoris contemnerent : tantumque abfuit, ut ex legis constituto Catholicam fidem reciperent, ut etiam magis magisque in Catholicos illius professores insultarent : addideruntque scelus sceleri, ut Catholicum quemdam senem, olim ob fidem Catholicam exulem, nuper autem restitutum, lapidibus impetentes occidissent, Gregorius autem non tantum de occisoribus pœnas non quæsivit, sed etiam apud Prætorem agens, multis precibus illos morte multandos exemit, aliaque in eos contulit beneficia, modestissime usus temporis hujus prosperitate, prout ipse pro concione sequenti die in hunc modum ipsos Arianos alloquitur : [Hominem meum posco, quem hesterna die trucidastis, senem, inquam, illum Abrahamicum patrem, quem ab exilio redeuntem atque huc appellentem, media die, media urbe saxis excepistis? At nos (nisi hoc dictum, grave et invidiosum est, obtruncatores etiam ipsos deprecatione nostra periculo liberavimus] et inferius. [Et quid ex hac temporis insolentia æmulatus sum? Idque cum talia exempla præ oculis posita haberem, quibus etiam remotis, a vitio tamen abstinere difficile atque arduum est et rari exempli. De quibus ecclesiis vobiscum contendimus? de quibus pecuniis? præsertim cum utraque re ipsi afflatis, utriusque tamen nos inopia premimur. Ecquid Imperatoris edictum, a vobis contemptum et pro nihilo habitum, ardenti zelo prosecuti sumus :] Hæc Gregorius. Qui dum fidei hostes officiis devincire satagit, Catholicorum incurrit invidiam ; quod scilicet multa mala cum passi essent ab Arianis tam diuturno temporis spatio, rebus tunc in melius commutatis, nulla jam pœna illos teneret, quos Gregorius etiam beneficiis prosequeretur. Horum de ea re querelas recenset in ea oratione, quam postmodum habuit coram centum quinquaginta Episcopis in Synodo congregatis. Ad hos autem erat unica et tanto viro digna responsio. [Mihi, inquiens, adversus eos, qui injuriam intulerunt, satis gravis pœna est referendæ injuriæ potestas.] Hæc Gregorius noster, qui licet virtutibus omnibus perfectissimus haberetur, mansuetudine tamen cunctis excelluisse videtur.

Arianos ob cædem comprehensos liberat :

ad Arianos.

B

cum invidia Catholicorum.

C

98 Fuerunt hæ scintillæ quædam dissensionis, quæ impostore quodam supponente ligna, in incendium immensum creverunt. Res sic se habuit. Maximus quidam Alexandrinus, componendarum fraudum egregius architectus, olim philosophus, secta Cynicus et Herculis sacrificus, facturus ex pietate proventum, quasi larva quadam ad decipiendum composita, Christianam Religionem professus, venit Constantinopolim, corporis habitu, baculo, pallio, barba, et coma prolixa ostentans philosophum, verbis autem esse Christianum, Martyrem filium, seque Martyrem profitetur ; ut qui Catholicæ fidei causa verberibus cæsum, et in Oasim vastam illam solitudinem se relegatum fuisse mentiretur, cum revera ob fœdissima scelera in exilium missus esset, ut Gregorius his versibus refert.

Maximi Alexandrini mendaciis deceptus,

de vita sua.

[Et majus illud exilium ob fœdissima
Scelera, Dei se causa ferre dixerat.]

Hunc itaque tot ornamentis ac mentitis titulis exornatum, Constantinopolim appellentem, Gregorius humanissime excepit ; estque veneratus ut Martyrem in quo Christi stigmata elucerent ; et, ut par erat, tamquam athletam nobilem auctum coronis, pro concione laudavit. Dixit enim in laudem ejus egregiam illam orationem, quam postea, ut testatur S. Hieronymus, in laude Heronis falso titulo inscriptam legimus. Hunc alio tunc proficiscentem, ut ejusdem peroratio docet, his officiis exornatum rogavit Gregorius, ut rursum Constantinopolim se conferret. Venit tunc Maximus in Italiam, ac Mediolanum ad Gratianum Imperatorem se contulit, cui, ut auctor est S. Hieronymus insignem librum adversus Arianos conscriptum tradidit. Reversus inde Constantinopolim a Gregorio iterum gratissime excipitur, amantissime habetur, inter intimos adnumeratur, et officiis cumulatur, non tamen (ut putat Gregorius Presbyter) in Clerum ascribitur *b*, et sacris ordinibus initiatur. Tunc enim primum comam prolixam deposuit, cum Episcopus a suis est ordinatus.

D *exceptum pro concione laudat :*

b

99 Jam homo nequissimus, quod diu mente conceperat, parere satagit, ut intrudat se in Sedem Constantinopolitanam. Avertit paulatim nonnullos a Gregorio, quos sciebat prædicta ex causa nonnihil ab eo alienatos. Molitur studia, componit fraudes, parat dolos ; invenitque mox, ut aiunt, patella operculum. Rem gestam ex integro describit ipse Gregorius prolixe satis in carmine de vita sua, quam nos hic strictim referimus. Fuerunt vafri hominis adeo dolosæ artes, ut Petrum Alexandrinum Episcopum, virum quidem laudatissimum, a Gregorio divelleret, et in sententiam suam captivum abduceret : ut qui antea datis litteris (ut vidimus) Gregorii electioni consensisset, mox mutata sententia, *c* Maximum Constantinopolitanæ Sede præficere omnibus viribus laboraret, ea de causa illuc mittens Ægyptios Episcopos, qui Episcopatum illi decernerent. Licet illi aliam adventus causam prætexerent, nimirum ut frumentum Alexandrinum, quolibet anno pendi solitum Imperatori, ex more redderent ; revera, tamen, ut Maximi causam agerent, ut idem Gregorius pluribus docet. Fuerunt hi Amon, Apamon, Arpocras, *d* Sirodon, et alii, quos idem recenset. Appellentes Constantinopolim, quia Catholici erant, vitantes Arianorum communionem, ad Gregorium accesserunt ; a quo benigne suscepti, et Catholica communione more majorum dignati sunt. Quin etiam idem Gregorius eosdem pro concione laudavit, retexens laudes Athanasii et Petri *e* Alexandrinorum Episcoporum, ac totius Ecclesiæ Ægyptiorum præconia ; ac de ipsorum sincera fide, quod Arianos vitassent, hæc ait : [Non vos promiscuæ multitudini immiscuistis, neque hominum numero pietatem definivistis, nec miscellaneum vulgus potius esse sustinuistis, quam populus Dei verbo purgatus. Verum postquam Cæsari quæ sunt Cæsaris, ut par erat, contulistis ; Deo quoque, quæ sunt Dei, attribuistis ; illi nempe vectigal, huic timorem ; ac nutrito cibis vestris populo, ipsi quoque cibi accipiendi causa ad nos perrexistis : nam et ipsi frumentum erogamus, ac frumento quidem vestro longe præstantius. Venite, comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis]. etc. Hæc Gregorius, cum accepit eos ad communionem, quos, loco fratrum, hostes infestissimos expertus est.

ille seducto Petro Alexandrino,

E

c *per missos ex Ægypto Episcopos*

d

(quos ipsos exceperat laudaratque Gregorius) *e*

F

100 Hos omnes auro corruptos Maximus sibi conjunxerat, unde Gregorius de his agens, his versibus eleganter ludit :

[Superare cuncta vinum aiebat quispiam,
Alter mulieres, veritatem tertius ;
Auro potestatem sed ipse maximam
Tribuissem, facile quod commutat omnia.

Ingentem enim auri vim a quodam Presbytero, qui ex Nasso insula Constantinopolim venerat, ad emendas tabulas marmoris Proconesii pro usu suæ ecclesiæ, sibi Maximus comparaverat : ut idem Gregorius his versibus declarat.

furtivo auro corruptos.

Videamus

A [Videamus id congesserit unde aurum canis.
Advenerat de Nasso quidam senior huc,
Aurum suæ secum ferens ecclesiæ,
Quo Proconesii emeret tabulas marmoris.
Hunc blandiendo devictum adjungit sibi,
Miserumque magnis spebus constrictum tenens
(Namque improbi cito copulantur improbis)
Auro potitur administro ad omnia] etc.

quamvis ab occupata nocte ecclesia,

Dum hæc ille ordiretur, Gregorius in morbum incidit. Opportunam hanc ille nactus occasionem, noctu una cum suis ecclesiam occupat, ut ab illis in ea ordinaretur Episcopus. Rem gestam Gregorius refert his versibus :

[Nox forte erat, cum me ægrotante, ceu lupi,
Furtim subitoque caulam ingressi, plurimis
Mercede jam conductis *f* a toto grege,
Poterant qui Alexandrinos facile incendere
(Junxere se illi certe cum reliquo grege)
Tonsum *g* locare in solium conantur Canem] etc.

Canem dicit Maximum, eo quod Cynicus philosophus fuisset, et prolixa coma eumdem habitum hactenus ostentaret.

expulsus populo,

101 Re tam nefaria comperta, non tantum optimi quique Orthodoxorum, sed et Ariani homines execrandum detestati sunt facinus ; raptimque frequenti B consursu properant ad ecclesiam : in opus incumbentes deprehendunt peregrinos Episcopos : in eos conclamant, deturbantque. Tum illi furori cedentes, se subducunt; ac in privatam domum ingredientes, illic clanculum scelus inchoatum absolvunt, finemque imponunt fabulæ : hæcque his versibus describit Gregorius :

curat se alibi ordinandum Episcopum C. P.

[Quid multa dicam? A nobis abripiunt statim
Sese, dolentes jam non successisse rem :
Et ne scelesti ac improbi frustra forent,
Finem inchoatæ pergunt addere fabulæ.
Namque in Choraulæ sordida domuncula
Graves Deoque cari collecti viri,
Mox cum quibusdam, qui de populo ejecti erant,
Canem nequissimum pastorem insigniunt,
Tonsum haud coactione, sed sponte sua :
Etenim canis paratus ad majora erat.
Tunc facta sectio nutritorum diu
Cinnorum. Etc.]

Sic male ordinatus Maximus sed in schismate, Cathedram erigens contra Cathedram, functiones quoque Episcopales exercuit : nam et aliquos ordinavit, quos postea Sancta synodus œcumenica, anno se- C quenti celebrata, deposuit.

sed superatus eloquentia Gregorii

102 Post hæc autem Gregorius ægritudine liber, cum ad vires corporis instaurandas in villam quamdam ad mare positam *h* secessisset, illic aliquantulum philosophatus, Constantinopolim repetit; ubi flagrantia adversariorum studia conspicatus, in Maximum luculentam habuit invectivam. Appellat eam Hieronymus, librum, vituperationem Maximi continentem *i*. Ea oratione cum primum in schismaticos invehatur, luget deinde Ecclesiæ membra disjecta; demum, quo animo se ad has perferendas molestias compararit, hæc philosophatus ostendit. [Tantum, abest, ut quidquam humanarum ac præsentium rerum acerbum ac formidolosum existimem; ut me ipsum missum faciens, alios lugeam, qui mihi molestiam exhibuerunt : membra olim Christi, membra mihi cara, etsi nunc corrupta; membra hujus gregis] et alia plura. Luget et Petri lapsum. [Nihil, ait, propius factum est, quam ut Petrus *k* etiam me abjuraret; ac fortasse nec flet amare, ut peccato medeatur]. Hæc ille, qui adeo adversariorum vires fregit, ut Maximus pelleretur ex Urbe. Qui Thessalonicam ad Theodosium se contulit, ut ejus auctoritate firmaretur in Sede : sed ab eo vehementi indignatione ac formidabilibus minis ejectus, regreditur

alias modeste injuriam ferentis,

primo Thessalonicam

D Alexandriam, ubi negotium facit dicto Petro ejus civitatis Episcopo, eumque exulum manipulo conducto aggreditur, cogitque in angustum, petens ut vel optatam Sedem faciat adipisci, vel cedat Thronum suum. Sed affuit extemplo Prætor manu militari, qui nebulonem Alexandria pellit *l*. Hæc omnia Gregorius carmine cecinit in vita sua. Addit Theodoretus, hunc Maximum Appollinaris hæresi addictum fuisse.

AUCTORE CÆS. BAR. *deinde Alexandriam fugit,*

103 Non præterimus in his turbis, adversus Gregorium concitatis, S. Damasum Romanum Episcopum Gregorio litteris favisse adversus Maximum, idque ex ejusdem Damasi litteris testatur Nicolaus primus Romanus Pontifex, dum ad Michaelem Imperatorem scribens, hæc ait : [Nonne Maximus, postquam a Damaso Papa, sicut ejus ad diversos Epistolæ indicant, laboratum est, Constantinopoli pulsus est? etc. *m* Conjectura ducimur, S. Hieronymum, qui his temporibus Constantinopoli apud Gregorium morabatur, apud Damasum pro Gregorio laborasse, illumque a quo mirifice diligebatur in Maximum *n* concitasse. Moritur his temporibus Petrus *o* Alexandrinus, in Gregorium parum æquus, in cujus locum subrogatur Timotheus; qui anno sequenti adfuit Concilio œcumenico Constantinopolitano. Huic, et non Petro, tribuit Theodoretus ordinationem Maximi, perperam factam. Verum E querelæ Gregorii, non nisi in Petrum dictæ habentur.

lib. 1. c. 8 *S. Damaso ejus ejectionem probante.*

lib. 1. c. 8

ANNOTATA.

a *Fortossis hæc potius ad violentam suam installationem spectant, quam sua auctoritate fecit postea populus : electio autem præcedens non debuit ita vehementer commovere Sanctum: quippe quæ majori auctoritati probanda reservabatur.*

b *Summum, quod ex Sancti ipsius scriptis habetur, est, quod eum ad sacros Ordines videatur invitasse, cum dixit :* Adesdum ad sacra hæc et mensam hanc mysticam; atque ad me, qui per hæc sacrum deificationis munus obeo, propius accede. *Sed etiam hoc satis explicari potest de Eucharistia, ad quam jam baptizatum confirmatumque invitabat.* t. 1 p. 410

c *Causam mutatæ in Petro sententiæ suspicatur Hermant, vel affectum erga communem sibi cum Maximo patriam fuisse; vel metum ne Constantinopolitana Sedes, quam sub Catholico Principe resurrecturam spes erat, Gregorio merito et doctrina eam illustrantibus, etiam supra suam elevaretur. Gregorius Presbyter* pecunia corruptum *indicat: sed tacente id Sancto, non audemus virum, alias egregium, novo hoc crimine gravare. Ut ut sit, non levem hoc facto gloriæ suæ maculam inussit Petrus; et quamvis pœnituisse credibile sit, digne tamen ad eam expurgandam pertulit ipse, quod alteri procurabat malum.*

Petri Alexandrini punita levitas. F

d *In Græco et Latina Billii versione sunt,* Ammon, Apammon, Harpocras, Stippas, Rhodon, Anubis, Hermanubis, *in quorum nomina ludens Sanctus,* Deos Ægypti *appellat. Hermant dubitat an Episcopi fuerint: distinguit enim duplices Missos : sed hujus distinctionis nullum in ipsius Sancti verbis reperitur fundamentum: quod cum ipse Hermant agnoscat, non est huic scrupulo immorandum. Episcopi certe fuerunt, qui missi sunt ad Maximum consecrandum.* t. 2 p. 14

e *Est ea Oratio* 28, *cui titulus in* Ægyptiorum adventum : *quam cur aliqui velint post Maximi ordinationem dictam nulla apparet ratio, cum absurdissimum sit vel cogitare, quod tam prolixa laudatio Petri, potuerit ex Nazianzeni ore proficisci, post tam insignem injuriam ab eo illatam sibi et Ecclesiæ.*

f *Quis horum in scelere princeps fuerit ita declaravit Sanctus :*

Primus

AUCTORE CÆS. BAR. t. 2. p. 13

A Primus erat horum Belial, quondam Angelus,
Secundus autem Presbyter nostri gregis,
Magis ipse mente barbarus quam corpore :
Qui spretus a me, læsus haud unquam prius,
Primas honoris ac throni verum obtinens,
Odium scelestum ac perfidum in me parturit.

g *Græce* Κεῖραι προθυμοῦντ' εἰς καθέδραν. Tondere parant ad cathedram. *Non ergo propositum ipsis fuit, comam ei intonsam servare, præter formam Ordinis Clericalis, nedum Episcopalis: quod tamen videtur S. Damasus credidisse, cum in Epistola ad Acholium, de qua infra, ait,* eos qui ex Ægypto venerant errorem suum condemnasse; ut amputatis ejus postea capillis, qui non recte fuerat ordinatus, et jacturam capitis sustineret, et quod ambierat esse non posset, *quem scilicet ipsa sua coma faceret alias nec Christianum esse, sed speciem idoli in habitu Philosophi Cynici. De coma, forsitan adhuc intonsa cum præpropere ordinaretur Maximus, fama erat apud Macedones, et sic res perscripta Damaso fuerit: sed in talibus certius credetur Gregorio.*

h *Mirum fortasse alicui videbitur, quod voluerit Sanctus discedere ab urbe, rebus inter orthodoxos in ea sic* B *turbatis: sed animus ejus, turbarum fugientissimus, facit ut induci potuerit ad sperandum, quod etiam absente se componerentur omnia, cum Maximi ordinationem etiam Ariani improbarent.*

invectiva in Maximum non extat.

i *Hic liber omnino non videtur extare amplius: certe talis non est, licet pro tali Baronius habeat, Oratio* 28, in seipsum ex agro revertentem, post ea quæ circa Maximum facta erant: *nusquam enim hic Maximum insectatur, nusquam ejus ut adhuc in urbe versantis meminit: sed solum ea tractat quæ hic indicat Baronius. Excesserat ergo jam ab urbe Maximus, cum in illam revertit Gregorius.*

k *An aliquem vero nomine* Petrum *hæc verba spectent, an potius alium ex carissimis Gregorii (quomodo supra* Belial *vocatur alius) valde ambigo: Petrus certe Alexandrinus haud dubio lapsu desciverat a Gregorio: et de iis solis videtur esse sermo, qui Constantinopoli præsentes aderant, amici infidi aut meticulosi. Sed neque jam dictum Presbyterum commode intellexeris.*

l *Neque tamen etiam tunc conquievit Maximus, sed in Italiam se contulit, ibique sub Ambrosio Episcopo Mediolanensi collectæ Episcoporum Italicorum Synodo ita imposuit, ut in ejus favorem Imperatori scripserint idem Ambrosius et Coepiscopi sui: rursumque scribentes ei ex alia simili sequentis anni Synodo, faterentur* C *ordinationem ejus se tunc probavisse, nec adhuc videre quomodo possit irritari, nisi in urbe Roma conveniente Occidentalium Orientaliumque Concilio super ipsius et Nectarii ordinatione: nam de Gregorio jam antea judicarant,* nequaquam *eum* secundum traditionem Patrum Constantinopolitanæ Ecclesiæ sibi Sacerdotium vindicare : *sed ut illos deceperit, Damasum Papam decipere non potuit, forte nec tentavit: unde postea altum de Maximo in historia silentium.*

m *Recte notat Hermant in hoc falli Nicolaum: prius enim Maximus urbe a populo pulsus erat, imo et ab ipso quem adierat Imperatore repudiatus, quam his de rebus informaretur Damasus; ex cujus ad Ascolium epistolis, nuper editis ab Holstenio in Collectione Romana, constat, de Maximo primum innotuisse Damaso, cum jam agitaretur de habendo Constantinopoli Concilio, pro ordinando ejus urbis Catholico Episcopo, super quo rescribit* Acholio, Euridico, Severo, Uranio, Philippo et Joanni *Episcopis Macedoniæ, quorum de Maximo litteras acceperat.*

n *Conjectura hæc admodum incerta est: nam Hieronymus in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis, non videtur valde adversatus Maximo, cujus ordinationem in Episcopum sic notat, ut ordinationis istius vitium nullatenus attingat.*

o *De* Petri *apud Ægyptios cultu egimus in Vita S. Athanasii cap.* 33, 2 *Maji.* D

CAPUT XIII.

Constantinopoli manere coactus, a Theodosio Imp. Catholico inducitur in summæ ædis possesionem : a populo expetitur in Episcopum.

Licet autem Maximus ejectus esset, nihilominus, qui ejus studia secuti erant, in Gregorium eo acerbius *a* sæviebant; cum ipse tum, ne sui causa Catholici inter se fœdo schismate divisi essent, abdicare se cupiens, ac recedere in solitudinem, orationem *b* ad populum de ea re habuit, qua movit omnibus luctum, excitavit clamorem: rogant, vimque faciunt, ut remaneat. Hæc enim Gregorius in Carmine de Vita sua sic describit.

a De relinquenda Sede CP.

b

[Omnes amici aderant nobis, simul
Custodia me cingebant clandestina,
Et exeunti aderant et redeunti domum.
Nostri interim hostes hanc pugnam cum cernerent,
Nostro dissidio interiturum Verbum Dei
Existimabant. Hæc videns, cum non pati
Possem (negare non lubet) committo quid E
Sapiente non dignum viro, sed simplice.
Puppim, quod aiunt, cœpi retro impellere :
Sed imperite: nemo namque id senserat,
Abiturientis ni patris ex pectore
Hanc extudisset prægravis vocem dolor.
Servate totam Trinitatem, filiis
Quam concupitis tradidi largus pater.
Simul laborum quos tuli estote memores
Hæc verba postquam populus audiit, animi
Exclamat impotens quidam: cuncti simul
Surgunt (apum velut fumi vis excitat
Examen) omnesque exclamando insaniunt;
Viri, feminæque, juvenes, virgines,
Pueri, senes, ignobiles, ac nobiles,
Et præsides, et quidam emeriti milites.
Fervebat ira et desiderio quilibet,
Iratus hosti, pastorem desiderans] etc.

coram populo verbum sibi passus elabi,

ad eorum clamores

105 Cum nec clamoribus Gregorius flecteretur; aliam illi Ineunt rationem. Precibus obnixis, luctuque ac lamentationibus agunt, contestantur omnia peritura si recedat, et labores omnes exantlatos reddi vacuos. Anastasiam ingerunt oculis, pretiosum fidei thesaurum. Ad hæc omnia ille mutus in medio eorum consistere, nesciens quo pacto has voces compesceret, nec tamen flectebatur, ut quod peterent, polliceretur. Cum vero jam in his querelis consumptus dies deficeret, quomodo tandem flexus est, ut remaneret, his item versibus docet. F

et obtestationes diu immotus,

[Jam urgebat æstus, et sudabant corpora,
Voces metus causa emittebant feminæ,
Illæque maximæ si quæ matres forent;
Pueri ejulabant: deficiebat jam dies,
Non se cessuros dejerabant singuli,
Etiam si in æde sacra moriendum foret.
Proh! quale verbum ex ore cujusdam exiit:
Cur tum mihi non obturatæ aures erant?
Tu Trinitatem ipsam tecum ejicies, ait.
Tandem metuens, ne quid oriretur hinc mali,
Non jurejurando (injuratus ipse sum,
Ut in Deo vel paulum quid glorier,
Ablutus ex quo gratia sum Spiritus)
Promitto (sed verbis, quibus facerent fidem
Mores) venirent donec quidam Episcopi,
Id quod *c* ferebatur, manere me velle.]

De vita sua.

tandem se mansurum addicit.

c

106 Hæc Gregorius, qui interim consuetis orationibus populum docere non destitit. Cum autem hic status rerum foret, Theodosius Imperator Thessalonica

A salonica venit Constantinopolim, eodem anno *d* quo ipse una cum Gratiano Consul adscriptus est: ac primum omnium Demophilum Arianorum Episcopum ad se accersit, eumque pluribus monuit, ut hæresi abdicata una cum suis Catholicam fidem profiteretur, alioqui omnes ecclesiis, quas occuparant, esse pellendos: at ille obstinatissime refragatur, ac se subduxit ab urbe. Sic de eo Socrates atque Sozomenus. Post hæc autem Gregorium nostrum convenit, datque templum illud præcipuum in urbe, quod Ariani jam annis quadraginta occupaverant. Congressum hunc autem Theodosii Imperatoris cum Gregorio idem ipse his versibus modestissime describit:

d

Theodosius urbem ingressus pulso Demophilo Ariano Episc.

De vita sua.

[Ut ergo lætus venit ad lætissimos;
Quo me quidem congressu primo exceperit
Honore, quæ benigne utrimque dicta sint,
Quid quæso dicam? turpe fuerit scilicet,
Me talem, animo esse elato propter talia,
Præter Deum mirari nihil debeo *e*.
Tandem, Dat (inquit) hoc templum per nos Deus
Tibi, tuisque maximis laboribus.
Vocem incredibilem, effecta res donec foret!
Nam sic et Urbs, et hominum fervens impetus
Id temporis revera comparata erant.
Ut non viderentur cessuri (insuave quid
Si maxime eveniret) jure de suo:
Quod si vis adhiberetur, iram se brevem
In nos vomituros, quod facile esset vincere.
Hæc ille: mista in me lætitia cum metu
Cor palpitabat intus, etc.]

e

Gregorio et orthodoxis dat majorem ecclesiam,

B

107 Quomodo autem idem Theodosius Imperator Gregorium in templum adduxerit, idem ipse declarat his versibus: Jucundius hæc lector ab ipso, quam a quovis alio, qui ea tractent, accipiet.

eumque illuc cum exercitu inducit,

[Jam tempus instabat, magnique exercitus
Per vim obtinebant fanum, instructis ensibus
Et populus adversabatur totus tumens,
Arena ceu maris, vel fluctus, vel nives.
Inter preces miscens iram, iratus mihi.
At Imperatori precando supplicant
Plenæ viæ, domi, plateæ, loca omnia,
Tabulata secunda, tertia, spectantibus
Viris, mulieribus, pueris, senioribus;
Inter gemitus, rugitus, atque lacrymas.
Nimirum imago urbis per vim captæ erat.
At ego, gregis dux ille perquam strenuus,
Et in hoc quidem soluto simul et debili
Parumque respirante adhuc corpusculo,
Ibam Imperantem medius atque exercitum,
Sursum respectans atque fretus spe bona,
Donec venio in templum, quo pacto nescio].

C

108 Quid autem tunc acciderit prodigiosum, quod Arianis primum non nihil attulit fiduciæ, postea autem cessit in Catholicorum lætitiam, idem scribit carminibus.

cœlo, quod antea nubilum fuerat,

[Quodnam ergo miraculum? Tu prædica liber,
Ne posteris sit tanta ignota gratia.
Aurora erat, quædamque nox invaserat
Urbem, tegente nube solis circulum:
Quæ res ei non conveniebat tempori.
Celebritates publicæ in primis dies
Poscunt serenos. Atque hoc maxime hostibus
Jucundum erat, quasi adversaretur Deus
Negotio: nos tacitus mordebat dolor.
At postea quam ego, et Majestas purpuræ
Una sacros intra cancellos ivimus,
Sublataque mistim ab omnibus laudatio est
Dei, secutus clamor, manuum extensio:
Tum splenduit rursus adeo solis jubar,
Jam nube dissipata mandato Dei,
Ut omnis ædes sacra fulgeret statim,
Quæ visa fuit esse tristior prius:

velut per miraculum serenato ad ejus ingressum;

D

VICTOR. CES. BAR.

Veterisque scenæ induere cuncti imaginem,
Quam texit olim fulgor ipsius Dei,
Vultus serenabantur, et mentes simul.]

109 Cumque hoc munita jam foret fiducia
Spectaculo, poscebat clamore omnium;
Ac si esset unum hoc in præsentia
Ut impetraret princeps atque maximum
Hoc munus urbs a Majestate principe,
Nobis daretur ut solium urbis principis:
Hoc principes viri petunt, hoc subditi,
Cunctis idem plane desiderantibus,
Hoc feminæ rogant magnis clamoribus,
Pene amplius quam conveniret sexui.
Erat hoc tonitru ingentem sonum verberans.
Tandem meo quodam Collega assurgere
Jusso (mihi enim tantum vocis haud erat,
Metu simul perculso et plane languido)
Compello eos aliena lingua interprete:
Cohibete clamorem, cohibete nunc obsecro:
Nam poscit hoc tempus, ut agamus gratias:
At illa posthac majora exequenda sunt.
Hæc dicta populus magno excepit murmure:
(Placere nam moderatio cunctis solet)
Et abiit Imperator hæc ipsa comprobans.
Hic illius conventus exitus fuit;
Hac parte qui nos terruit tantummodo,
Quod unus ensis nudatus, rursum fuit
Reconditus plebisque fracta audacia.] *f*

qui mox communi voce postulatus Episcopus,

monet nunc potius vacandum gratiis Deo agendis:

E

f

110 Hæc Gregorius. Quod autem habet de exerto gladio hic subobscure *g*: fuit hic sicarius quidam, qui Gregorium occidendi consilium cœperat; tentavit facinus; sed divina quadam virtute impeditus, perficere quod erat meditatus non valuit. Verum postea pœnitentia ductus, idem sponte supplex a Gregorio veniam postulavit: ut autem res se habuerit, idem in hunc modum describit:

g

etiam sicarius qui ad ejus cædem paratus advenerat,

[Aliquando eram domi, morbo premente me;
(Namque adversis concurrens cum laboribus)
Hæ nostræ deliciæ, ut videtur invidis.
Sic comparatis rebus, e populo meas
Quidam ingrediuntur ædes; cumque his quispiam
Juvenis, coma longa, habitu tristis, pallidus.
Hic ipse cum converterem de lectulo
Paulum pedes, ut consuevere territi;
Ille Deoque ac Principi actis gratiis
Ut mens ferebat maximis, quod hunc diem
Utriusque dono cernerent, atque in meam
Laudem elocuti quidpiam, domo simul
Abeunt. At ille pedibus adfixus meis
Tacendo supplicabat, percitus metu.
Cumque ipse, quis, vel unde, vel quid posceret,
Inquirerem; ipse grandiores edere
Solummodo ejulatus, gemere, plorare, ac manus
Stringere, mihique lacrymas excutere.
Qui raptus inde cum fuit vi (non enim
Verba audiisset) aliquis e præsentibus;
Tuus homicida, te licet texit Deus,
Se sistit ultro, conscientia sui
Huc sceleris actus, et reum se confitens:
En lacrymas præbet pro pretio sanguinis.
Hæc ille: verbis ipse fractus talibus
Emitto vocem, qua illum culpa libero:
Servet te Deus: me servatum commode
Tecum agere, magnum existimare haud convenit.
Meum te facinus hoc effecit: tu vide
Ut te Deoque ac me posthac digne geras]

F

ab eo veniam ultro petit et facile impetrat.

111 Hæc vulgata per urbem multorum animum erga Gregorium bene affectum reddidere. At rursum vero invidorum detractione non leve iterum in ipsum conflatum est odium, oscitantiam redarguentium, quod vasa sacra, quæ multa erant ac ingentis pretii jam olim apud Quæstores deposita, ipse non repeteret *h*. At quidem nullam rationem ipse repererat

De vita sua.

h

AUCTOR. C.ES. BAR.

A rerat de his in Ecclesiasticis monumentis, nec apud prædictos magistratus; eratque opus summi laboris, nec præsentis otii, quod facile expediri potuisset; cum præsertim ad reducendos devios, ad uniendos divisos, et in his quæ ad jura templi spectant, Gregorius totus esset.

ANNOTATA.

Morbus S. Gregorii.

a *Factum id potissimum per absentiam Gregorii, qui in agrum secesserat, passim autem putatur secessisse valetudinis causa, post aliquem morbum. Imo Hermant existimat, hunc eum esse in quem scripsit Carmen* 60, *inter alia sic quærens.*

Non satis istud erat quod me premat ægra senectus.]
Quæ Siculis gravior dicitur esse jugis;
Ni me etiam morbus laceret, rediensque quotannis
In miseram tabem debile corpus agat?

Certe in hoc morbo fatetur nihil sibi esse gravius, quam pusillorum scandalum ex piorum incommodis, quasi nulla sit eorum merces apud Deum, sed casu agantur omnia. Verum existimo gratis omnino morbum istum ad B *hæc referri tempora, quibus longe graviora damna, Constantinopolitanæ ecclesiæ exinde emergentia, meruissent distinctius attingi et sentiri. Ut ut sit, rediens ab agro habuit Orationem* 28, *de qua supra: in qua cum exposuisset affectum erga sui amantem gregem, reciproce ferventem, de factionariis ita loquitur.* Jam quoque timorem mihi injiciunt canes *(Maximum intelligit pro vindicanda sibi Sede Thessalonicam profectum)* per vim in pastorum classem irrumpentes idque (quod absurdum valde est) cum ad pastoralis muneris administrationem nihil omnino aliud contulerint, quam quod comam, cui ornandæ et alendæ turpiter studuerant, raserunt: qui nec in canum ordine remanserunt, nec pastores facti sunt, nisi ut lanient et dispergant, atque aliorum labores infringant... Ac proinde ne nunc quidem insolentius se efferant, qui canes adversus gregem concitarunt; nec oviculam quidem unam proferre possunt quam adduxerint aut conservarint.... atque improbitati suæ finem imponentes, adorent et procidant et plorent coram Domino qui fecit eos, et quorum salus necdum deplorata est adjungantur gregi. *Hoc ut persuadeat ita loquitur circa finem:* O membra, olim Christi; membra mihi cara, etsi nunc corrupta; membra hujus gregis, quem, prius fere etiam quam collecti essetis, C prodidistis! Quomodo distracti estis ac distraxistis quasi boves teneris vinculis soluti? quomodo altare adversus altare erexistis? quomodo repente in desolationem ac vastitatem facti estis? quomodo et ipsi per hanc sectionem morte affecti estis et nobis dolorem inussistis? quomodo simplicitate pastorum *(Ægyptios Episcopos notari censeo)* ad gregis dissolutionem abusi estis? non enim eos ob imperitiam reprehendam, sed vestram improbitatem accusabo.... O Trinitas sancta... utinam tu hos nobis restituas, hactenus a nobis diremptos, ut per ipsam disjunctionem ad concordiam et pacis studium erudiantur.

t 1 p. 474 *qui Maximi factionem in vitat ad pænitentiam.*

p. 415

b Orationem *quidem bis appellat interpres: et hoc patitur vox Græca* λόγος, *seorsim sumpta: sed sensus requirit, ut de paucis verbis, et quidem non meditato prolatis, Sanctum dicamus agere: veterem igitur Leunclavii versionem correxi, meliorem Billii interpretationem secutus.*

c *Intelligitur fama de convocando Constantinopolim Concilio sparsa. Hermant totam pro retinendo Sancto contentionem populi, ponit ante ejus secessum in agrum.*

d *Annus is fuit* 380, *sed jam vergens ad finem: sic enim scribit Socrates lib.* 5 *cap.* 6. Paucis post baptismum diebus, a morbo recreatus, *Imperator* D Constantinopolim movet VIII kal. Decembris, Gratiano jam quintum Consule eoque ipso Theodosio primum.

e *Idem Socrates lib.* 5 *cap.* 7 *ita loquitur.* Eodem tempore Gregorius ab urbe Nazianzo translatus intra urbem Regiam in exiguo oratorio conventus agebat...... omnium sui temporis religiosissimus æque ac facundissimus: qui quosdam ob id murmurare intelligens, eo quod esset peregrinus; Imperatoris adventum avide amplexus, Constantinopoli morari ulterius recusavit. *Hæc verba ita accipit Hermant, quasi recedendi facultatem ab Imperatore postulasse Sanctus primo illo congressu dicatur. Sed apparet Socratem, multa transilientem, de ea recusatione loqui, quæ facta in Concilio est: proinde ejus verba huc trahi non debere.*

f *Fuerant templa annis totis* 40 *ab Arianis possessa, ab anno scilicet* 339, *quo Sede Constantinopolitana pulsus fuerat S. Paulus substituto in ejus locum Eusebio antea Nicomediensi. Restitutionem templorum secuta est Oratio* 48, *cujus, velut in nova et insperata lætitia, hujusmodi ex abrupto exordium:* Quid tantum dici potest, quantum oculis usurpare licet? Quæ oratio cum iis E bonis, quæ conspiciuntur, comparanda est? En oculis nostris incredibile spectaculum proponitur, quod videre quidem sæpe optavimus, præstantior autem voto erat hæc cupiditas. Rursum hic Martyrum honores, multo jam ante tempore neglecti: rursum Sacerdotum Dei concursus, rursum tripudia et spirituales festivitates. Frequens hic conventus ad festum diem agitandum, non ad arma et prælia promptus et paratus. O ingens miraculum! Arma e manibus projecta sunt, soluta acies, belli cura abjicitur. *Martyres autem, quibus bellum hoc confectum gratulatur Sanctus, videntur fuisse,* SS. Eustratius, Auxentius, Eugenius, Mardarius et Orestes, *in Armenia quidem sub Diocletiano passi, Constantinopolim autem translati verosimiliter sub Constantino magno: agitur enim eorum festivitas (ut in Synaxario Claromontano legimus ad eorum diem* 13 *Decembris) in venerabili Apostolico* sancti ac celeberrimi Apostoli Joannis, juxta sanctissimam magnam ecclesiam, *in qua dictam esse orationem æstimamus: mox enim aggreditur Sanctus præsentia cum præteritis comparare, et rememorari funestæ illius noctis, quando ipso in choro constructa acies monachorum mulierumque insanientium irrupit in Anastasiam, uti ad caput* II *supra deductum est. In eadem magna ecclesia celeberrimoque concursu etiam hæreticorum dictam esse Orationem* 38 in Natalem F Salvatoris, *ac postea alteram* 39 in sancta lumina Epiphaniorum *censet Hermant: pari jure addi posset etiam Oratio* 40 in Sanctum Baptisma, *postridie Epiphaniorum habita. Sed hoc divinare est, dum nullum in iis apparet argumentum, quo Constantinopoli adscribantur, nedum huic tam insperatæ commutationis tempori. Majori cum fundamento videtur dici posse Constantinopoli habita Oratio* 26; *quæ est* de moderatione in disputationibus servanda, et quod non sit cujusvis hominis nec cujusvis temporis de Deo disputare. *Dicta est autem illa Martyrum quorumdam festo: et argumentum tractat admodum congruum huic tempori, sic finiens:* Si mihi obtemperandum duxeritis, juvenes et senes, præfecti et subditi, monachi et conjugati, supervacaneas et inutiles ostentationes valere jubebitis *etc. Quo indicatur ad ingentem omnis ætatis, conditionis et ordinis multitudinem locutum tunc Sanctum.*

t. 1 p. 725

Explicatur festo SS. Martyrum:

variæ orationes CP. habitæ.

t. 1 p. 442

p. 463

g *Ita primum Baronius: in Annalibus autem hæc recognoscens, judicavit hunc ensem, qui fuit in templo strictus, cum sicarii sequentis facto nihil habere commune. Itaque versus prædictos sic explicat num.* 14 *ad. an.* 380 *quasi* ob nimiam compressionem confusionemque

A nemque prementium, ad terrorem evaginatus ensis fuerit : *quidni potius ad coercendum unum alterumve de plebe, insolentius aliquid dicentem facientemve et ad alios terrendos? cum dicatur ea ensis evaginatione* plebis fracta audacia.

h *Statim post narratum factum præcedens, hujus quidem rei excusationem proponit, satis indicans nonnullis eam moderationem minus probari : sed quod ingens ea causa fuerit contra Sanctum commotio animorum, non invenio.*

CAPUT XIV.

In thronum invitus collocatus Gregorius Testamentum suum condit.

Cum hæc geruntur Constantinopoli, Episcopi illi, quos fama adventuros Constantinopolim ferebat, adsunt. Fuerunt Episcopi Orientales, non pauci numero : quorum omnium celeberrimus aderat Meletius *a* Episcopus Antiochenus, Confessione clarus, qui contra Arianos, tempore Constantii Imperatoris ac inde Valentis, pro fide Catholica strenue decertaverat, ac ob eam causam iterum in exilium missus fuerat, immensosque labores eadem ex causa tulerat. B Hic, inquam, Meletius venit una cum ceteris Episcopis Constantinopolim, ut Gregorium Nazianzenum locaret in Throno, et ut Gregorii Nysseni utar verbis, sponsum conjungeret sponsæ. Tunc etiam advenit ipse Gregorius Nyssenus, qui (ut diximus) libros quos contra Eunomium *b* elaboraverat, legit Gregorio Nazianzeno atque Hieronymo, apud eum tunc Constantinopoli commoranti. Quid tandem? Collocant hi omnes Gregorium, invitum licet, in Throno, firmant ejus Sedem, qui una tantum spe ductus, nimirum ut ea ratione ad componendas res Ecclesiarum sequester optimus esset, illis acquievit, ac se locari in Sede passus est. Hæc enim omnia idem ipse concinne describit in hunc modum.

a A SS. Meletio, Nysseno et aliis in Throno collocari se patitur.

Nyssen. in funere Meletii.

b

113 [Omnes enim Orientales (Ægyptum *c* excipe)
Antistites, adusque Romam illam alteram,
Ex intimis telluris ac maris angulis,
(Quibus Dei mandatis impulsi haud scio)
Coeunt, mihi stabilituri Sedem sacram,
In queis erat Princeps unus, piissimus,
Simplex, mala sine fraude, plenus numine,
Cernens placidum, fidens animi, ac simul prudens,
C Etiam intuentes excolens in spiritu.
Quis quæso nesciat, quem nostra vox notet,
Ecclesiæ Antiochensis illum Præsidem?
Qui erat reapse, quod audiebat nomine;
Mores habebat, atque nomen melleum :
Qui multa toleravit sanctum ob spiritum,
Ab extera pulsus aliquando potentia :
Qui certaminibus expolivit gratiam
Illustribus suam. Hi me in Sede collocant
Clamantem atque gementem : sed una causa tamen
Minus repugnantem ; Tu Verbum testis es.
Quænam illa? Non fas veritatem abscondere.
Rebar stolida persuasione pectoris,
Hujus si solii possem Imperium consequi,
Instar ducis Chorearum, qui Choros duos
Utrimque medius ipsos apte collocat,
Illum quidem hic, alium istic, fieri ut solet;
Sic me reconciliaturum adversarios].

c De vita sua

sperans eo se aptiorem fore componendis dissidiis

Hæc et alia Gregorius, causam declarans, cur tandem Ecclesiasticæ pacis componendæ ergo, illis acquievisset.

114 Ejusmodi discordia erat exorta occasione schismatis Ecclesiæ Antiochenæ, in qua (ut prætereamus Antistites hæreticos) duo Episcopi Catholicis præerant, quorum alter Meletius, quem diximus, erat; alter vero Paulinus: Appollinaristas D autem Vitalis regebat. Horum causa S. Hieronymus, ambiguus aliquando quocum communicare deberet, abstinuit se ab omnibus, donec Damasum Romanum Pontificem consuleret, ad quem cum scriberet, hæc habuit inter alia. [Non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum. Quicumque tecum non colligit, spargit, hoc est : Qui Christi non est, Antichristi est.] Hæc Hieronymus : qui ad eumdem iteratis litteris agens, testatur quod hi omnes Damaso se adhærere profiterentur, cum ait : [ego interea clamito, Siquis Cathedræ Petri jungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt] Hactenus de his ille. Porro, ut advenit, aliis aliorum studia sectantibus, ea occasione totus pene Christianus Catholicus orbis schismate divisus est. Ægyptii ac Macedones, et alii, Paulini amplexantes communionem, Meletium respuebant; ceteri autem Orientales, communicantes Meletio, Paulinum aversabantur. Hujus itaque schismatis conciliandi gratia Gregorius, ut ait, hac una causa passus est tandem in throno se locari.

ex schismate Antiocheno pullulantibus,

AUCTORE C.ES BAR.

Epi. 58.

115 Sublimatus in Thronum Gregorius, mox adversariorum ferentium sensit aculeos : quique erant illi infensi, sive hæreticorum sive Catholicorum, quos a se Maximi schisma divulserat, quorum animos E tanta Gregorii gloria livore offuderat exacerbaratque, in ipsum obloqui, obstrepere, declamare, ac in vulgus spargere non cessant, ipsum gloriæ cupidum eam Cathedram concupisse, ejusque adipiscendæ gratia Constantinopolim se contulisse, ac longo ambitu tandem adeptum esse. Tunc ipse pro concione de ea re agendum sibi censens, orationem illam præclaram habuit, cujus est titulus : De se ipso et ad eos qui ipsum Cathedram Constantinopolitanam affectare dicebant : *d* ubi collaudato populi erga se studio, volens ostendere quam longe absit ut ejus favorem adulando studuerit demereri : [Hoc, inquit, ex novo illo facinore perspicuum factum est, quod circa me nuper edidistis; cum vos, qui plebs estis, zelo et ira flagrantes, clamantem et ingemiscentem in hac Sede collocastis, quam tyrannicam an Archiepiscopalem dicere debeam, incertum habeo : sed collocatis *e* tamen, propter vim amoris erga me vestri jus fasque violantes. Quo quidem tempore nonnullis eorum, qui vehementius in eam rem incumbebant, adeo graviter succensuimus, ut amore in odium mutato, a nobis pedem confestim retulerint]. Et post multa, se ab illis vocatum ac vi adactum accessisse refert.

alias a desiderando throno illo,

d

in quem a plebe fuerat violente et præter leges impositus,

e

116 Quo item fuerit animo cum advenit, his verbis testatum reliquit : [Si humanum, inquit, aliquid abjectumque cogitans atque hanc Cathedram affectans, aut huc primum cum senecta hac cana atque his membris, vitæ diuturnitate et morbo rugatis atque contractis, venissem; aut nunc has ignominias ferrem; profecto cœlum et terram (quibus testibus attestari moris erat) erubescerem; erubescerem et Cathedram hanc, et sacrum hunc cœtum, sanctamque hanc et vere sanctam coagmentatam plebem, adversus quam tot sceleratorum hominum copiæ aciem instruxerunt, ut priusquam conjuncta sit dissolvatur, et priusquam in lucem prodeat extinguatur, jam secundum Christum formari incipiens. Ad hæc laborum meorum et ærumnarum me puderet, et asperæ hujus vestis, et secessus in solitudinem quam familiarem semper habuimus; vitæ item facilis et expeditæ et mensæ frugalis ac simplicis, avium vita haud multo inferioris. In gratiam etiam cum veritate redeant, qui me alienæ uxoris cupiditate flagrasse dicunt, cum ne propriam *f* quidem habere voluerim] etc. et in alia oratione, quam [Synodo habuit coram centum quinquaginta Episcopis;] Si, inquit, Principatus aut sublimium Thronorum

f

longe alienissimus uti antea

f

et postea est protestatus

AUCTORE C. ÆS. BAR. *g*

Ut non amplius Nazianzum revisurus

norum amore flagravi, aut peccatorum aulas calcare gestii, numquam aliud quidpiam splendoris amplitudinisque mihi contingat; aut si quid contigerit, confestim illud projiciam et amittam] *g*.

117 Hæc Gregorius, qui sibi, Ecclesiæ Constantinopolitanæ indissolubiliter, ut opinabatur, adstricto, nullam spem reliquam esse credens redeundi Nazianzum, ibique de rebus suis ultimum disponendi, coram amicioribus nonnullis Episcopis Testamentum condidit; quod merito divinum appellavit Joannes, Lector et Notarius Sanctissimæ Ecclesiæ Nazianzenæ, qui ipsum *h* [ex archetypo exemplari in eadem Ecclesia asservato, in quo et propriæ manus subscriptiones, [extant, tam ipsius quam testium qui subscripserunt,] exscripsit et edidit. Latuit illud hactenus inter Brissonii, viri sane valde periti, Formulas *i* Græce editum : ubi cum illud haberi me monuisset Marcus Antonius Massa Salernitanus I. C. quo cum ob illius doctrinam variamque eruditionem cum pietate conjunctam domestica mihi consuetudo intercedit, omnium fere librorum angulos exploratos habens, sed mendosum vehementer et mutilum; muneris autem mei esse illud, si fortasse minime probaretur, confutare disertis rationibus; rem contuli cum Jacobo Sirmondo *k*, mei studiosissimo, Societatis Jesu Professore, omnium plane litterarum genere excultissimo : qui infatigabili studio penetralia quæque bibliothecæ Vaticanæ perlustrans, invenit tandem in duobus antiquis codicibus ejusmodi testamentum : quod contulit, emendavit, atque Latinitati primus omnium tradidit, sicut hic habes descriptum.

testamentum condit an. 380, 31 Maji.

118 [Flavio Eucherio et Flavio Evagrio Viris Clarissimis Coss. pridie kalendas Junias Gregorius Episcopus Catholicæ Constantinopolis Ecclesiæ, vivens ac prudens, sanoque judicio et integris animi sensibus condidi hoc testamentum : quod quidem jubeo et volo in quovis foro et quomodolibet ratum ac firmum esse. Jam enim mentem meam declaravi *m* omnemque meam substantiam Catholicæ Nazianzi Ecclesiæ consecravi, ad pauperum qui sub eadem sunt Ecclesiæ ministerium. Qua etiam de causa tres juxta hanc meam voluntatem, alendis pauperibus Curatores institui; Marcellum, Diaconum, et monachum; Gregorium, item Diaconum, qui fuit e familia mea; et Eustathium monachum, qui et ipse fuit e domo mea. Nunc vero eumdem animum retinens erga sanctam Ecclesiam Nazianzenam, eodem persto in proposito. Cum igitur contigerit me ex vita discedere, heres meus esto prædictus Gregorius, Diaconus et Monachus, domesticus quondam meus, quem pridem manu misi; ex universa substantia mea, mobili et immobili, ubicumque ea mihi sita est. Ceteri omnes exheredes mihi sunto. Ita quidem ut ipse meam omnem substantiam, mobilem et immobilem, sanctæ Catholicæ Nazianzi Ecclesiæ restituat, nihil penitus subducens, præterquam quæ hoc testamento quibusdam privatim reliquero, legati aut fidei commissi gratia : sed omnia ut prædixi diligenter servet Ecclesiæ, Dei timorem præ oculis habens, sciensque jam a me decretum, uti omnia mea illius Ecclesiæ pauperum ministerio cedant, in eamque rem se institutum heredem, ut per ipsum Ecclesiæ omnia sine fraude conserventur.

juxta dispositionem antea factam Nazianzi, in favorem pauperum, legans sui testamenti curatoribus

119 Servos quoscumque vel mea voluntate vel beatissimorum parentum meorum mandato manumisi, hos omnes nunc etiam liberos manere volo, et peculia sua ipsis absque ullo impedimento firma permanere. Volo præterea, heredem meum Gregorium Diaconum, una cum Eustathio monacho, ambos olim e domo mea, possidere predium Arianzenum, quod ex Rhegini bonis ad nos pervenit : gregales vero equas et oves, quotquot jam ipsis præsens dari jussi, quarumque proprietatem ipsis ac dominium tradidi, has ipsis quietas manere volo jure dominii. Per præceptionem item Gregorium, Diaconum et heredem meum, qui mihi fideliter ministravit, privato jure Dominii habere volo aureos numero quinquaginta. Russianæ, Virgini *n* venerandæ propinquæ meæ, certa quædam in annos singulos dari jussit, unde liberaliter vivat : quæ quidem omnia eidem, quemadmodum præscripsi, volo ac jubeo quotannis sine mora præstari. De habitatione autem, tum quidem nihil propterea statui, quod nescirem ubinam ipsa degere mallet : nunc vero et hoc volo, quocumque ipsa loco elegerit, parari ei domum ingenuæ congruentem, ad honestam Virginis habitationem : quam utique domum sine interpellatione habebit ipsa in usumfructum quoad vixerit, postea vero restituet Ecclesiæ. Addi præterea eidem volo puellas duas, quas ipsa delegerit : hoc nimirum pacto ut cum ea morentur puellæ usque dum vivet : et si quidem illi ita visum fuerit, liceat ipsi libertate eas donare; sin minus, et illæ quoque ad Ecclesiam pertineant.

Arianzenum p ædium, Russianæ virgini domum quoad vivet,

120 Theophilum puerum qui mecum manet, jam manu misi : volo autem ei nunc etiam dari, legati nomine, nummos quinque. Eupraxium vero ejus fratrem, liberum esse volo, eique legati nomine dari nummos quinque. Volo præterea Theodosium, notarium meum, liberum esse, eique legati nomine dari aureos nummos quinque : Alypianam, filiam meam dulcissimam (ceterarum enim Eugeniæ et Nonnæ exigua ratio ducenda est, ut quarum vita reprehensione non vacat) veniam mihi dare volo quod nihil possum ipsi relinquere : quippe qui omnia jam pauperibus destinavi; aut potius beatissimis parentibus, qui ita polliciti erant, obsecutus sum : quorum voluntatem irritam reddere nec sanctum nec tutum arbitror. Quæcumque tamen ex beati fratris mei Cæsarii rebus, in veste serica aut linea aut lanea aut *o* burichaliis supersunt, hæc ad ipsius liberos pertinere volo : et nulla in re, ipsam vel sorores ejus molestas esse vel heredi meo vel Ecclesiæ. Meletius, gener meus, sciat se prædium Apenzinsenum, quod ex Euphemii rebus est, mala fide possidere : de quo quidem etjam antea scripsi sæpius Euphemio, ignaviæ eum condemnans nisi sua recuperaret. Et nunc testor omnes Magistratus et qui sub Magistratu sunt, injuriam fieri Euphemio : [oportet enim prædium Euphemio restitui.

Alypianæ nepti spolia defuncti Cæsarii : affinis sui injustitiam declarat,

121 Emptionem fundi Canotalorum reverendissimo filio Episcopo Amphilochio redintegrari volo. Constat enim ex chartis nostris, idque sciunt omnes, quod et solutus fuerit contractus, et pretium receperim, proprietatemque ac dominium possessionis jam pridem reddiderim. Evagrio Diacono, qui multorum mecum laborum et curarum particeps, in multis suam mihi benevolentiam commendavit, gratiam habeo coram Deo et coram hominibus. Ac majora quidem ipsi Deus retribuet : ne vero parva etiam amoris symbola prætermittamus, volo ei dari *p* camasum unum, tunicam unam, pallia duo, aureos nummos triginta. Similiter dulcissimo Condiacono nostro Theodulo dari volo camasum unum, tunicas duas ex iis quæ sunt in patria, aureos viginti ex patriæ item rationibus. Elaphio notario, qui et bene moratus est, et quo tempore fuit in obsequio belle nos refocillavit, dari volo camasum unum, tunicas duas, pallia tria, sigillionem *q*, in patria nummos aureos viginti.

et emptionis cujusdam cassationem : domesticis suis pauca donat

122 Hoc meum testamentum ratum ac firmum esse volo in omni judicio et quomodocumque. Quod si tamquam testamentum vim non *r* habuerit ; tamquam voluntatem ipsum seu codicillum *s* valere volo. Qui vero ipsum evertere tentaverit, rationem reddet

et testamentum concludens

A reddet in die judicii et pœnam sustinebit.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

subsignat ipse Gregorius, Episcopus Catholicæ Constantinopolis Ecclesiæ, relegi testamentum; et omnia probans subscripsi manu mea, et vim obtinere volo ac jubeo.

t Amphilochius *t*, Episcopus Catholicæ Iconii Ecclesiæ, interfui testamento Reverendissimi Episcopi Gregorii: et eo rogante subscripsi manu mea.

v *et post eum testes 7.* Optimus *v* Episcopus Catholicæ Antiochenæ Ecclesiæ interfui, cum Reverendissimus Episcopus Gregorius testamentum suum, ut supra scriptum est, disponeret, et eo rogante subscripsi manu mea.

x Theodosius, Episcopus Catholicæ *x* Idæ Ecclesiæ, præsens testamento Reverendissimi Episcopi Gregorii, et ab eo rogatus, subscripsi manu mea.

y [Theodolus, Episcopus sanctæ Catholicæ Apameæ *y* Ecclesiæ, præsens etc.

Hilarius, Episcopus Catholicæ Isauriæ Ecclesiæ, præsens etc.

z Themistius, Episcopus sanctæ Catholicæ Hadrianopolis *z* Ecclesiæ, præsens etc.

Cledonius, Presbyter Catholicæ Iconii Ecclesiæ, B præsens etc.

Joannes, Sanctissimæ Nazianzi Ecclesiæ Lector et Notarius, exemplum divini testamenti, quod in sanctissima Ecclesia mea reconditum est, sancti et illustris ac Theologi Gregorii exscripsi et edidi.]

ANNOTATA.

a *De* S. Meletio *et Antiocheno schismate, plene actum a nobis ad* 12 *Februarii.*

b *Libros Nysseni contra Eunomium, quos ordine perquam turbato habemus impressos, suo naturali ordini restituendos monstravimus ad* 9 *Martii*, § 2. *Commentarii historici de eorum auctore.*

c *Existimat Hermant nec vocatos quidem fuisse, quod suspecti essent, ne causa Maximi, per suos illegitime ordinati, turbarent potius quam promoverent ordinationem Constantinopolitani Episcopi, quæ imprimis facienda erat. Verosimilius existimo venire contempsisse, eo quod eorum fere scirent fore Concilium, qui Meletio contra Paulinum favebant: Timotheum autem Alexandrinum, cum unico solo Oxyrinchite Episcopo, in iter deinde dedisse sese, non tam ut totam suam nationem repræsentaret in Synodo, quam ut, si ordinandus esset alius a Maximo Constantinopolitanus Episcopus, id non fieret ab alio quam a se cum sui juris præjudicio; sed tempestate vel alio casu retardatum non comparuisse ad condict amdiem. Tum vero Meletium, suam hanc occasionem ratum, et ipsa verosimiliter fama motum quæ attulerat Ægyptios non comparituros, ursisse institisseque, ut et quando jam ii omnes aderant qui adfuturi sperabantur (nam Demophilus Macedonianus, cum suis ex circumjecta Constantinopolitanæ urbi Thracia Episcopis* 30 *secessionem fecerat, professus Arianam se fidem malle quam Consubstantialem Patri Filium asserere) ut, inquam sine mora Gregorius, jam pridem postulatus a populo, imo ut infra apparebit ab eodem in Thronum violente elatus, rite constitueretur Episcopus: ne forte superveniens vacante adhuc Sede Alexandrinus (quem solum cum socio esse in via tulisse etiam fama potuerat) primas in Concilio prætenderet, ut principali suæ Sedi debitas, a qua prætensione excludebatur per maturam Constantinopolitani Episcopi ordinationem. Cumque in hanc sententiam facile adduxisset ceteros, qui jam convenerant undique ad Synodum (quam existimem indictam fuisse in diem circiter* 20 *Maji) ante omnia actum esse ut cogeretur Gregorius Sedem istam admittere.*

Cur ordinando Gregorio non adfuerint Ægyptii?

C

d *Existimare videtur Baronius quod hæc Oratio habita sit, postquam in Thronum ab Episcopis fuit evectus Gregorius. Verosimilius existimo cum Hermant, habitam antea; alias enim non omisisset allegare vim sibi ab Episcopis illatam. Habita est autem in plenissimo consessu præsente Imperatore, aulicis et magistratibus, quos ultima orationis pars sigillatim admonet officii; adeoque habita est in magna ecclesia. Habita etiam est ex ipsa Cathedra Episcopali: quam saltem ut Vicarius occupabat, donec proprium Episcopum Patres ad Concilium convenientes instituerent.*

D AUCTOR. CÆS. BAR. *Oratio de non ambita Sede CP. quando habita?*

e *In Carmine de vita sua non meminit Sanctus hujus violentiæ, eoque difficilius est statuere, quo tempore præcise ipsa ei sit facta. Hermant censet quod paucis post restitutionem ecclesiarum diebus: quam non ferentes Ariani, non ita potuerint præsentis in urbe Imperatoris reverentia coerceri, quin multa acerbe et contumeliose in Gregorium dicerent facerentque. His autem moti cives, non expectato Episcoporum qui convocabantur adventu, præoccuparunt ipsum installare: quod quia præter Canones erat, tamquam momenti nullius videtur Sanctus in dicto Carmine transiliisse. Sit igitur hæc res facta mense Februario aut Martio; oratio vero habita mense Aprili, cum propinquitas adventantium ad urbem Episcoporum magis acuere poterat invidorum linguas, metuentium ne populare factum illi ratum haberent, eoque conabantur Gregorium de ambitione infamare. Certe non ante Majum videtur e Syria potuisse adesse Meletius, multo minus alii ex remotioribus etiam partibus acciti: præcessisse enim debuit Indictio Concilii, quæ vix ante finem Januarii cogitanda est esse facta: quia credibile est prius fuisse publicatum edictum,* 10 *Januarii die dictatum, de templis toto Imperio in potestatem Orthodoxorum reddendis. Si autem ad mensem Majum addas Junium et initium Julii, cujus die* 9 *legitur data Synodica ad Imperatorem, ipsius Concilii acta (quæ non extant) concludens, invenies justum rebus omnibus gerendis spatium. Ast, inquies, S. Meletius, qui paulo post inthronizatum Gregorium durante Concilio obiit, creditur defunctus* XII *die Februarii quo colitur. Respondeo, nequaquam mirum esse, si peregre mortuo S. Meletio fuerit festum annuum institutum Antiochiæ, non eo die quo Constantinopoli moriens vir Sanctus,*

violenta in thronum collocatio per plebem,

E

comprobata ab Episcopis in Majo:

nec enim obiit S. Meletius in Februario

Hinc Angelorum raptus ad cœtum fuit: *aut quo*
Deductione civitatis totius,
Tunc maxime dolentis, ut decens erat,
Ecclesiam devectus est ad propriam,
Thesaurus ingens intelligentibus:

imo nec eo, quo fuit Antiochiæ exceptus (nam uti exportatus Constantinopoli fuit statim a morte, sicut ex Nazianzeni versibus citatis et rebus post narratis colligitur, ita credibile est quam festinantissime potuit devectum per iter, quod sive terra seu mari sumas unius alteriusve dumtaxat hebdomadæ fuit) sed altero quo ad Ordinationem Flaviani Antiochiam convenerunt Episcopi: quos verosimile est dilatas eatenus exequias viri Sancti quam solennissimas egisse, et constituisse, ut hic anniversaria commemoratione recoleretur. Florarii MS. collector S. Meletii nomen refert 10 *Junii; utinam sciretur quo auctore? hic enim si antiquus foret, vix dubitarem affirmare eo die vel mortuum Constantinopoli vel saltem Antiochiam relatum eum fuisse: tunc certe potuit, nec potuit facile multo citius seriusve id contigisse. Nec obest quod in subscriptionibus post Canones, Imperatori oblatos per Epistolam datam* 9 *Julii ut diximus, inveniatur primus Provinciæ Cœlesyriæ subscriptus* Meletius Antiochenus: *non enim genuinæ sunt istæ subscriptiones nec in debita forma, sed nuda nomenclatura essse videtur ex Actis collecta, quorum initio Meletius interfuit: aut certe Meletii nomen librarius aliquis ex suo adjecit judicio, existimans per errorem fuisse omissum.*

F *sed tunc celebratæ ejus exequiæ sunt a Synodo Antiochena,*

f Nazianzenam *intelligo, sæpe oblatam semper recusatam: nam* Sasima, *pro quibus fuit ordinatus Gregorius,*

AUCTORE CÆS. BAR.

A *rius, non videntur a Gregorio unquam pro Ecclesia æstimari, nec propriam suam voluisse dicere eam, ad quam numquam fuit vocatus a populo. Si quis tamen Sasimensem intelligere malit, per me licet.*

Testamentum unde et cur hic insertum?

g *Hactenus Baronius* in prima hujus vitæ editione (*uti ipse appellat in Annalibus an* 389 *num.* 22, *licet solum intelligat hoc manuscriptum suum inter amicos communicatum*) *hactenus, inquam Nazianzeni res promoverat Baronius, et consequenter Concilii C. P. acta ac cetera Sancti ad mortem usque gesta pertexuerat nulla facta mentione Testamenti :* Quis enim, *inquit,* illud extare aut aliquam ejus rationem habendam esse putasset, quod tot rerum atque scriptorum ejusdem Gregorii accuratissimos exploratores præteriisset; vel si noverunt, tamen visi sunt penitus, tamquam commentitium, contempsisse? *Cum autem idem Baronius in secunda ejusdem vitæ editione, id est in Annalibus, ipsum dignum censuerit quod eidem subnecteret, accurateque defenderet : ego hoc ejus judicium secutus, plane ex mente ejus facturum me credidi, si ipsum proprio insererem loco, simul cum commentatione eodem spectante, quæ nobis constituet Caput* 15.

h *Titulus MS. Græci, uti editus in Appendice operum tomi* I *extat, hic erat :* Exemplum testamenti S.
B Gregorii Theologi, descriptum ex archetypo etc. *prout* [ ] *inclusa verba sequuntur.*

prima ejus editio apud Brissonium :

i *Barnabas Brissonius, Regii Consistorii Consiliarius et Parisiensis Senatus Præses,* de formulis et solennibus populi Romani verbis *libros* 8 *edidit Parisiis anno* 1582, *quos habemus Francofurti recusos an.* 1592, *ubi lib.* 7 *circa medium et pagina apud nos* 680, *ipsum Græcum habetur ex membranis, et quidem aliis quam quæ in Vaticana Sirmondus reperit : nam in titulo legebatur μετεγράφη ἐκ τοῦ ἀρχετύπου τοῦ συγκειμένου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Ναζιανζοῦ,* descriptum est ex archetypo quod jacet in ecclesia Nazianzi. *Est autem verosimile quad in Francia membranæ sint, quas vidit Brissonius.*

k *Addiderat his Baronius,* Parisiensi : *quod omisi ex mente auctoris, qui alibi certius edoctus* Arvernum *patria* Sirmondum *fuisse, erratum correxit.*

quo mense conditum?

l *Scriptum quidem a Sirmondo* Januarias, *et sic a Baronio et Billio est editum, quia sic in uno MS. legebatur : ne tamen in ipso principio lector offenderetur, veram lectionem adhibere maluimus. Alibi nomen mensis deerat. Verosimile est in originali scriptum πρὸ μιᾶς καλανδῶν Ἰουν. quod alius legerit Ἰαν. et extenderit Ἰανουαρίων pro Ἰουνίων. Nihil enim usitatius antiquis quam truncare nomina mensium: et in Vita S. Athanasii num.* 161. *Simili errore vidimus* Januarium *pro*
C *Junio obrepsisse in Epistola Julii Papæ Græca.*

aliud antea factum Nazianzi :

m *Quamdiu ante suam Constantinopolim discessum id fecerit Sanctus, non constat : verisimile mihi est, pro magno ejus erga pauperes amore, quod id fecerit statim post obitum parentum, reservato sibi dumtaxat Arianzeno prædiolo, quod hic suo instituto heredi et socio Eustathio legat.*

n Russianam *hanc, ex tam plena reverentiæ appellatione, colligas grandævam valde fuisse.*

o Βουρίχος Buricus, *equus est Isidoro, Paulino et aliis ; hinc βουριχάλια in Chronico Alexandrino* stragula equestria, *hic autem forsitan sumuntur pro quavis stragula veste.*

p Camasus *apud Isidorum in Glossis* Amfimallus *vertitur, et in Græco barbaris apud Meursium explicatur* Chlamys ad hiemem vel pluviam, *μάνδυσμα χειμωνιατικόν.*

q *Σιγιλίων, melius forte Σιγγιλίων scriberetur : Latine* Singiliones *dicere, quasi* Singuliones, *quod essent ex singulo, sive simplici, non autem ex duplicato panno confectæ vestes, Græce ἁπλοΐδες dicerentur.*

r *Intellige ex defectu alicujus solennitatis a lege requisitæ.*

s Codicillis *scribendus nullæ solemnitates requiruntur : et hos tamen valere lex jussit, ut extremæ hominum voluntati quocumque in casu cautum foret.* D

testes omnes partim ex Lycaonia partim ex Pisidia:

t *Amicitiæ præsertim jure, et quod vicinum Cappadociæ in Lycaonia Episcopatum haberet, hunc et tres alios lectos testes arbitror: adhibentur autem testes septem, tot enim lex requirebat, unde in testamento Bertichranni Cenomanensis Episcopi apud Brissonium pag.* 683. Ut lex edocet, septem virorum honestorum subscriptionibus et sigillis credidi muniendum.

u *In subscriptionibus Concilii,* Optimius : *intelligitur autem, ut ex iisdem subscriptionibus patet,* Antiochia *Pisidiæ Metropolis, ideoque ejus Episcopus primus ponitur inter illius Provinciæ Episcopos.*

x *In subscriptionibus* Hydensis, *in Provincia Lycaoniæ. Sic et in Chalcedonensi Synodo* Rufus Hydæ *subscribitur : ejusdemque provinciæ est testis quintus* Hilarius Isauriæ *sive* Isaurentis, *in subscriptionibus* Ilvarius *vel* Illyrius.

y Apameam *Pisidiæ intelligo potius quam Bithyniæ, et in eo qui sequitur* Themistio Hadrianopolim *similiter Pisidiæ potius quam Thraciæ ; ut ex solis duabus provinciis intelligantur testes adhibiti, prout illi commune forsan et Episcopio Constantinopolitano vicinum hospitium habebant.* E

z *Hæc clausula ad testamentum non pertinet, uti nec titulus : unde nec in Brissonii codice inveniebatur. Non est autem facile divinare, quamdiu post testamenti scriptionem transcriptum hoc ejus exemplum sit.*

CAPUT XV.

Testamenti hujus veritas defensa et illustrata.

Germanum esse hoc testamentum

Jam vero nostrarum partium esse scimus, ut his quam exacte percognitis num hæc in omnibus inveniantur veritati consentanea disquiramus, elucidemusque obductum veluti rubigine monumentum. Esse quidem ipsum germanum Gregorii Theologi testamentum sunt multa quæ persuadeant. Verum quoniam ipsa prima ejus inspectione longe refugere possit animus ut id audire velit, nedum asserere, ipsum Gregorium filias habuisse atque generum, de hoc ipso primum jure agendum erit. Etenim nihil est ut vel in leve discrimen possit adduci Gregorii, quem suis ipse sæpe scriptis profitetur, cultus virginitatis, quam par est ut ante omnia apertissime demonstratam atque probatam, sartam tectam in omnibus relinquamus. Nihil quidem magis certum atque exploratum ex omnibus Gregorii rebus gestis videri potest, quam ipsum perpetuam coluisse virginitatem, testante id ipso quam sæpissime, cum in senectute confectus ærumnis, sese ejus, tamquam rei præclaræ memoria consolans, cygnæis modulis sæpe concinuit, ut illud imprimis prosa redditum : [Corpore virgo sum : an autem etiam animo haud certum habeo]. Profitetur hoc etiam in Carmine, ubi conqueritur de calamitatibus suis : itemque in Carm. de Virginitate, et in Præceptis ad Virgines. Rursum in Carmine de vita sua, et eo qui inscribitur de rebus suis, ubi hos habet versus :

non prohibet testatissima Sancti virginitas. F

[Non me connubium strinxit, nec fluxio vitæ] et inferius.

[Nec mea femineo maduerunt membra liquore]. Insuper cum rursus animæ suæ calamitates deplorat, visionem sibi divinitus ostensam recenset, qua permotus fuerit a puero ut se virginem perpetuo conservaret. Idipsum etiam affirmat, cum invehitur in hypocritas monachos, nec non in Epitaphio de seipso. Ut plane nihil in Gregorio firmius atque tutius quam perpetuæ virginitatis cultus absque ulla dubitatione affirmari penitus possit.

124 Servata igitur et in omnibus comprobata Gregorii virginitate, jam nebulam illam, quæ de filiabus

A filiabus et genero ex testamento contracta videtur, ex ipsiusmet Gregorii scriptis, dimoveamus omnino. Quod igitur ad nominatas in testamento filias spectat, illud ingerimus : Si omnes quas ipse Gregorius suis scriptis filias vel filios nominat, ex conjuge esse susceptos velimus asserere; erit profecto, ut plusquam quingentos, ut ita dicam, ex Gregorio genitos esse liberos affirmare cogamur. Verum ad spiritualem generationem eos omnes esse referendos, ne longe petatur exemplum, habemus in eodem Testamento, ab ipso Gregorio nominatum filium suum Amphilochium Episcopum, utpote ætate juniorem. Nam in Epist. ad Cæsarium de eo scripta, [Ipse, inquit, manu mea carissimum filium nostrum, Amphilochium offero : virum probitatis nomine usque adeo nobilem (etiam præterquam ætas ferat) ut ipse, qui et senex et Sacerdos et amicus vester sum, præclare mecum agi existimaturus sim; si eam hominum existimationem obtinerem]. Hæc ipse. Sic igitur nihil est ut cogamur asserere, quas nominat filias, eas a Gregorio ex uxore susceptas : verum dicendum potius, eas illius fuisse neptes. Etenim quam potissimum laudat, spretis ceteris, Alypianam, eo gradu tum ipsam tum reliquas duas sorores Gregorio junctas fuisse, ex ipsius Gregorii Epistolis certo certius intelligere possumus. B

quia ille filios et filias sæpe nominat, spirituales scilicet,

et sic Alypianam neptem suam filiam vocat

125 Reperitur quidem Alypiana ista ipsi Gregorio fuisse ex sorore Gorgonia neptis, nuptaque insigni viro Nicobulo, ex quibus ortus est Nicobulus junior, cujus nomine ad ejus patrem extat Gregorii carmen, nec non aliud patris nomine ad ipsum filium redditum, et aliæ complures Epistolæ, ut inter ceteras quæ signatur in Billiana novissima editione num. 155, cujus hæc est inscriptio ex Græco reddita exemplari, qua ipsius Epistolæ argumentum ponitur verbis istis : [Eidem Nicobulo, Alypianæ ipsius uxori, Gorgoniæ Gregorii sororis filiæ, corporis staturam exprobranti]. Hæc in Epistolæ *a* inscriptione. Sed quid ista sibi velint ex ipsa accipere licet Epistola, quæ cum perbrevis et lepida valde sit, hic integram describemus : sic enim se habet : [Alypianam apud nos cavillis incessis, ut parvam et tua proceritate indignam, o magne et vaste ac gigantine tum forma tum robore. Nunc demum intelligo, animum mensuræ subjici et virtutem expendi, ac rupes margaritis præstantiores esse, corvosque lusciniis augustiores. Tu vero magnitudine tua et cubitis fruere, nec Aloidis *b* illis ullo modo inferiorem te C præbe : equum enim ducit, et hastam vibras, et feræ tibi curæ sunt : ipsa autem nihil operis patrat, nec magni roboris est radium ferre, colum tenere, ac telæ assidere :

Nicobuli senioris uxorem a

b

de qua jocosa Sancti ad ipsum Epistola

id enim feminarum decus est.

Quod si hoc quoque adjicias, etiam orationis causa humi curvam esse, ac per ingentes mentis agitationes perpetuam cum Deo consuetudinem habere; quid hic de tua sublimitate corporisque mensura te jactabis? Vide tempestivum silentium, loquentem audi, quam incompta sit animadverte, quam ut femina fortis ac strenua, quas rei domesticæ utilitates afferat, quam viri amans sit. At tum illud Laconis dices : Certe animus in mensuram minime cadit : atque externum hominem oculos conjectos in internum habere oportet. Si hæc ad hunc modum consideres, jocari desines, eamque ut parvam deridere, tuumque conjugium faustum ac felix judicabis]. Hactenus Gregorius ad maritum Alypianæ Nicobulum.

cum magna laude Alypianæ,

126 Consentanea his plane sunt quæ de eadem Alypiana idem Gregorius habet in testamento, cum mulierem frugi sibique ob id carrissimam prædicat, despectis duabus ejus sororibus, Eugenia atque Nonna, referente nomen aviæ, longe tamen disparibus moribus prædicta. Aliquod plane nefas ab eis D admissum et publice cognitum ac decantatum oportuit, ut ipse Gregorius publicis tabulis eas ita indecoris notis inustas reliquerit Sic et S. Hieronymus sororem suam virginem, lapsam fuisse, sed ad pœnitentiam revocatam, Epistola scripta ad Chromatium et collegas, posteris notum reddidit. Hæc qui considerat, non adeo mirabitur de Gregorio Nazianzeno, et multo minus si legerit quæ de lapsu Gordianæ virginis, amitæ suæ, S. Gregorius Papa ad populum pro concione recensuit. Ut plane videas, sanctos viros despexisse penitus etiam propinquos, quos scissent Deo minime esse caros; sed laudare tantum solitos Deo acceptos, secundum illud de viro justo dictum a David : Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus; timentes autem Dominum glorificat. Quod vero ex parentum voluntatis præscripto bona omnia jubebantur, non in affines, sed in pauperes erogari, cum nihil esset quod caræ Alypianæ nepti Gregorius legare posset : ejus tamen filiis dulces dari præcepit Cæsarii fratris exuvias, diutius apud se retentas, velut cara pignora germani amantissimi, qui jam pridem ex hac vita discesserat.

sororum et ejus reprehensione

AUCTORE CÆS. BAR. Ep. 43.

hom. 38 in Evang.

Psal. 14, 4

quarum uni junctus Meletius,

127 Jam igitur de Gregorii ex conjugio filiabus omni dubitationis amoto penitus scrupulo, de Meletio qui in testamento gener nominatur, solvendus E est nodus, quo Gregorius obligatus conjugio videatur. Vox quidem illa, quæ ex Græco Latine reddita Gener est, in Græco codice legitur *c* Γαμβρὸς : cujus quidem nominis etsi frequentior usus est ut generum exprimat; significare tamen posse interdum affinem quemlibet, qui glossemata Græca elucidant absque controversia profitentur. Imo apud Latinos idem in voce Generi loquendi usus obtinuit. Et ut alios prætermittamus, habes apud Justinum historicum, generum ab eo dici virum sororis. Quamobrem nullo pacto adstringimur ut Gregorius Meletium generum nominarit voce illa, sed affinem potius significare voluisse exploratissimum satis redditur ex ipsius repetitis sæpius testificationibus, quibus perpetua ejus virginitas, absque ulla vel levissima saltem dubitatione, monstratur.

c gener id est affinis dicitur:

128 Posse insuper et de Theodulo Episcopo Apameæ, qui subscribitur testis, illud objici, quod reperiatur eo anno, non Theodulus, sed Joannes Apameæ Episcopus subscriptus Œcumenicæ Synodo, Constantinopoli eodem anno habitæ. Verum ostendetur ejusmodi objectionem nullius prorsus esse momenti. Etenim præter Apameam, quæ in Syria est, cujus dictus Joannes Antistes, fuerunt tres aliæ ejus- F dem nominis civitates, nimirum prima quæ in Bithynia fuit, ad oram maritimam inter Rhyndaci et Ascanii ostia, cujus meminere Stephanus et Ptolomæus : secunda in *d* Phrygia, ad Marsiæ fluminis ostia, ubi ipse Mæandro conjungitur, cujus meminerunt Plinius et ex Græcis Strabo, quam post Ephesum clarissimam omnium Asiæ urbium prædicant, in qua celeberrimum esse soleret emporium. Sed et præter hanc aliam fuisse Apameam, Parthorum civitatem affirmant. Sic igitur non arctamur, ut licet constet tempore Concilii Constantinopolitani Apameæ Syriæ præfuisse Joannem, non potuerit Theodulus alicujus ex reliquis tribus *e* Apamæis fuisse Episcopus, unde nullius momenti ea esse reperiatur objectio.

Solvuntur objectiones ex subscriptione Theoduli Apameæ Episc

d

e

129 Ceterum quod ad mensem et diem ejus anni, in eodem testamento descriptos, pertinet, posset etiam aliquis objicere, neque Gregorium, neque Episcopos qui subscripserunt, tam diu post absolutam ante quinque vel sex menses Synodum esse commoratos Constantinopoli : neque post abdicationem ejus vocatum, amplius fuisse Gregorium Constantinopolitanum Episcopum, ut ponitur in testamento. Ad hæc vero primum illud jure dici posse videtur;

ex mense in uno MS. male notato.

AUCTOR. CÆS. BAR.

A videtur; Quis adeo durus est et severus judex, qui in re adeo antiqua non concedat testamentum ipsum aliquem pulverem contraxisse mendorum, qui sit excutiendus? Quamobrem si velimus, post absolutum Concilium et post abdicationem Sedis illud ipsum testamentum fuisse a Gregorio nuncupatum, tunc plane accidisse videtur, ut Joannes ille, qui ex archivo Ecclesiæ Nazianzenæ ipsum in lucem prodidit testamentum, cum illud exscriberet, et Gregorium simpliciter nominatum Episcopum legeret, honoris causa addiderit, Constantinopolitanum ; et quidem *f* bona fide, quod sciret eo anno ipsum præfuisse eidem Constantinopolitanæ Ecclesiæ. Verum illi sententiæ magis inhæreo, ut prope tempus Concilii ejusmodi a Gregorio fuerit conditum testamentum; atque dicendum esse in mensem potius irrepsisse errorem. Etenim nec in codice quem nactus est Brissonius, nec in altero e duobus Vaticanis nomen mensis expressum erat : in quo et potuit accidisse ut errore librariorum Ἰανουαρίων scriptum fuerit pro Ἰουνίων.

Confirmatur ipsum ex magna Sancti caritate erga pauperes, g

130 Ut autem opiner paulo ante Concilium ejusB modi esse a Gregorio conditum testamentum, illud persuadet *g*, quod ea oratione quam tunc Constantinopoli in Maximum habuit, inter alia suis se cunctis jam privasse bonis ostendit his verbis, [Paupertatem objicient? Quid ego audio? Meas opes et copias? Atque utinam et pannos hosce exuere possem, ut hujus vitæ spinas nudus percurrerem! Utinam et gravem hanc tunicam, quam celerrime abjicerem, ut leviorem acciperem!] et inferius : [Sed pecunias eripient? Quas tandem? Si meas : quin eadem opera pennas quoque excidant, quibus cinctus non sum.] Hæc ipse : quibus quidem se jam bona cuncta abdicasse significat. Sunt autem adhuc complura alia, ex ejusdem Gregorii scriptis adducenda, quibus demonstrari contingat, idem ipsum testamentum esse Gregorii. Imprimis vero quod quæ in ea mira erga pauperes solicitudo monstratur, eadem in omnibus ejus scriptis expressa conspicitur. Quod enim in testamento pauperibus posthabuerit affines, cum ita a parentibus fidei commissariam accepisset hereditatem, testatur ipse de matre sua in oratione habita in funere patris, adeo erga pauperes fuisse amore propensam, ut dicere soleret, se ipsam, si licuisset, et filios, ad alendos pauperes distracturam fuisse.

quibus etiam librorum pretia,

Ipse vero non fundos tantum et domos in pauperes erogavit : sed et libros in eorum usum convertit. C Cum enim Adamantius Rhetor amicus, Gregorium aliquando rogaret dari sibi libros rhetoricæ facultatis, misit ipse quidem illos Gregorius, sed pretium illorum petiit, scripta ad eum epistola, ubi ad finem ista facete admodum ; [Quod si minime Philosophicum esse videtur librorum pretium postulare ; tu mihi pecuniam solve, objectionem autem tuam solvent pauperes.]

131 Hæc ipse, ex quibus vides immensam ejus ergo pauperes curam. Sed et videre est in ipsius Gregorii scriptis ejusdem testamenti, quo pauperibus sua cuncta reliquit, haberi saltem tacitam mentionem. Etenim ad hoc ipsum visus est allusisse, cum post discessum Constantinopoli scribens ad Constantinopolitanos Sacerdotes et populum, ista habet in fine : [Hæc verba Gregorii sunt, quem aluit Cappadocia ; quippe se facultatibus omnibus suis orbavit, ut eas Christo offerat.] Insuper in Carmine de seipso, post reditum ex urbe Constantinopolitana de suarum rerum abdicatione agens, hunc habet versum :

et substantiam omnem impendisse profitetur,

[Cessi invita aliis mente, libente aliis] D

Carm. 48

Plane duplicem Constantinopoli a se factam rerum abdicationem insinuans : invito animo alteram, nimirum cum Sedem reliquit; alteram cum pauperibus cuncta sua testamento donavit. *h* Est et Carmen ad Julianum Tributorum Exæquatorem, quo Ecclesiam Nazianzenam commendat, in qua ad pauperum usum se omnia sua erogasse testatur : quæ quidem bona, cum ab ipso Juliano describerentur ad vectigalia solvenda, ut mitius agat rogans, hæc de Nazianzena Ecclesia inter alia habet : [Moveat tua, inquit, domus, quæ miseros homines omni benignitatis genere complecti consuevit. Moveant te quoque, o amice, opes meæ, quas ego crucis ferendæ causa pauperibus erogavi.] et paulo post : [Opes meæ sunt, sed tua est descriptio : cura igitur ut erga pauperes alendos mercedem eamdem uterque consequamur. En vides lector, ex his omnibus non solum ostendi ipsius Gregorii testamentum, sed idem executioni mandatum perspicue declarari; cum quæ ipse reliquisset Ecclesiæ, illa jam possideret. Meminit et aliis in locis de abdicatione a se facta omnium divitiarum, retento sibi, ut ipse ait, ubi dege- E ret parvulo tantum horto cum fonte. Testatur id quidem ipse, cum in monachos quosdam hypocritas juste invehitur.

confirmant et personæ ibi nominatæ,

132 Sunt et alia præterea plura, quæ ejusdem testamenti germanitatem insinuant, ut cum in eo Evagrium Diaconum adeo commendat, cui et recensita superius legata reliquit. Hunc quis non videt fuisse Evagrium Ponticum, qui cum eo vixit Constantinopoli, laudatissimum tunc illum quidem, de quo suo loco pluribus agitur? Insuper Euphemius, qui in hoc eodem testamento nominatur, is esse potuit, cujus meminit in Epistola ad Alypium, de cujus etiam nuptiis agit in Epistola ad Theodosium. Nec prætermus de Rhegino, cujus meminit in testamento, quod nihil prohibet quin ille esse possit, quem inter familiares adnumerat in Carmine ad Hellenium. Sed ex Episcoporum quoque subscriptionibus intellige ejusdem testamenti sinceritatem. Nam præter Amphilochium, qui sequitur ordine Optimus Episcopus Antiochenus, ipse est cujus mentio fit in lege Theodosii hoc anno post Concilium data. Et quis nesciat, qui ultimo loco subscriptus habetur Cledonius Presbyter, illum esse quem adeo mirifice laudat in eodem Carmine ad Hellenium? *i* Sed et prudens rerum antiquarum scrutator, sinceritatem scripti hujus intelli- F get ex vocibus vestimentorum ibi nominatorum, quæ ob nimiam antiquitatem inter exoticas abierunt; ut ille Camosa atque Singillion. Sed de Singilione apud Trebellium Pollionem in Claudio facta mentio reperitur.

Epp. 149, 114.

et antiquæ voces,

et deductio familiæ Gregorianæ.

133 Jam habes, lector, Gregorii testamentum, non solum e carie et tinea erutum, sed ab objectionibus vindicatum illustratumque scholiis, et redditum omni, puto, ex parte probatum : egregium plane quod plurimi facias monumentum, ab aliis, si qui ante viderunt, fortasse spretum, quod, veluti in obducto situ numismate, ipsa in eo Gregorii imago minime cerneretur expressa, imo reddere videretur effigiem hominis conjugio obligati : sed eo exterso diligenter et perpurgato; ipsissimam ibi cusam Gregorii intueris imaginem. Hæc jam satis : quæ si minus opportuna videntur, caro monitori atque etiam exactori Massæ accepta feras ; cui ut morem geram hic etiam adjicimus, veluti corollarium, de propinquis ejusdem Gregorii perbrevem descriptionem.

S

A

S. GREGORIUS Ep. Naz. — S. NONNA ejus UXOR. D

S. GREGORIUS Th. S. GORGONIA — Vitalianus. S. CÆSARIUS.

Petrus. Phocas. Alypiana. — Nicobulus. Eugenia. Nonna.

alterutra nupta Meletio.

Nicobulus Junior

Hæc quidem ex ipsius Gregorii scriptis perspicua satis redduntur cuilibet recte intuenti. Nam de Vitaliano, quod vir fuerit Gorgoniæ sororis, et genitos ex eo nominatos superius liberos, invenies in carmine filiorum ad ipsum Vitalianum inscripto, junctis his quæ de Gorgonia *k* suis locis superius dicta sunt. De conjugio autem Alypianæ cum Nicobulo satis nuper recitata Epistola, ad ipsum scripta, declarat: ex eis vero Nicobulum juniorem genitum carmina ejusdem Gregorii, tum patris tum filii nomine edita, aperte satis docent, et aliæ insuper Epistolæ ad Nicobulum scriptæ, vel in quibus de Nicobulo mentio habetur.

B

ANNOTATA.

a *A quacumque manu hoc Epistolæ argumentum sit, non est certe a manu ipsius Gregorii : videtur autem explicationis causa additum ab eo qui prior Epistolas has collegit: uti et ante alias paucas quasdam Epistolas factum.*

b Aloidæ, *apud Poetas noti,* Othus et Ephialtes, *filii* Aloei *gigantis.*

c *Hanc notationem haud dubie suggessit Sirmondus, æque ac sequentem de nomine mensis vitiato : uti vel ex eo patet, quod tamquam orthographiæ Græce imperitus* Ἰανουαρίου *et* Ἰουνίου *scripserit Baronius, ubi* Ἰανουαρίων *et* Ἰουλίων *scilicet* Καλανδῶν *dictarat Sirmondus : sed hoc ex auctoris mente correximus.*

d *Veteres Episcopatuum notitiæ, quas sequimur, Pisidiæ provinciæ sub Antiochena metropoli hanc* Apameam *adscribunt. Sumit igitur hic* Phrygiam *Baronius latiori in significatione.*

e *De tertia* Parthorum Apamea *non videtur hic cogitari posse.*

f Bonæ fidei, *id est, simplicitati nimiæ, condonari ea additio forsan posset in alio; in Notario non item.* C *Præstat igitur mendum librarium fortuitum agnoscere, quam aliquid a Notario de industria additum.*

g *Quæ sequitur probatio nihil videtur facere pro testamento : si quidem salvari potest locus iste per eam dominii abdicationem, quam ante hac Nazianzi fecerat Sanctus. Revera autem sic explicari debet : nam Oratio* 27, *quæ hic allegatur, habita est antequam ab Episcopis in Sedem esset collocatus Gregorius, uti jam diximus ad caput præcedens.*

h *Si ipsum Gregorium attentius legas, dices fortasse ipsum nihil libentius reliquisse quam Sedem Episcopalem ; solam Anastasiam et quos ibi in Christo genuerat filios, invitum dimisisse.*

Cledonii duo· i *De hoc enimvero vehementer dubito, et Iconiensem illum Presbyterum non libenter disjungo ab Amphilochio : dum enim ambo hi Constantinopoli agerent, alius Nazianzi manebat* Cledonius, *ut ego quidem existimo, tamquam Gregorii ad tempus absentis Vicarius, idemque in Epistola ad Hellenium laudatus, cujus pro ecclesia Nazianzena solicitudinem caput* 18 *probabit.*

k Gorgoniam, *liberorum primam facere videtur Baronius* ; *et sane ad hoc cogit eum tot generationum series, ut Gregorius, in ejus sententia anno dumtaxat* 325 *aut sequenti natus, anno* 380 *habuerit ex sororis filia pronepotes ; et eorum quidem primogenitum Nicobulum viderit, cum Constantinopoli rediisset, adultum, idoneumque ut cum eo in sua Arianzena solitudine philosopharetur. At in nostra nihil impedit quo minus vel ultimam natu Gorgoniam facias : quæ licet anno* 335 *dumtaxat Alypianam peperisset, potuit hæc justam nuptiis expectasse ætatem, et reverso Constantinopoli patruo commodare filium, philosophiæ capacem, alienum a nuptiis, solius rhetorices amore captum, qualem ipsum propatrui sui versus describunt.*

CAPUT XVI.

Frustra pro Ecclesiæ Antiochenæ pace laborans Gregorius partium incurrit invidiam, ejusque institutionem in dubium vocantibus nonnullis ipse ultro se addicat. E

Postquam conditum erat, quod retulimus testamentum, accesserunt et ceteri qui fuerant acciti ad Synodum Episcopi : in qua statutis ac firmatis his quæ ad fidem Catholicam pertinent, damnatisque hæresibus et promulgato fidei symbolo, quo divinitas Spiritus sancti certa firmataque haberetur ; mox de his quæ spectant ad Ecclesiæ Catholicæ pacem et disciplinam inter se Episcopi agunt ; ac primum declarant, Maximum Cynicum, qui Constantinopolitanam Sedem invaserat, neque fuisse, neque esse Episcopum, eosdemque censeri eos, qui ab eo ordinati essent. *a* Dum hæc et alia ejusmodi tractarentur, Meletius Episcopus Antiochenus ex hac vita migravit, cum laborasset et ipse plurimum, pro pace conciliandа. Cum autem nonnulli, seditioni operam dantes, de alio subrogando in ejus locum tractarent; videns Gregorius hanc non esse viam pacis ineundæ, sed majoris ciendæ discordiæ, de ea re coram omnibus sententiam dicens, gravissimam habuit orationem ; illud persuadere nitens, ut paci omnes consulerent ; eamque unam crederent patere viam ad eam consequendam, si ab electione successoris Meletii abstinerent ; sinerentque Paulinum, jam senio gravatum, absque alio Collega solum sedere ; fore interim ut ille ex hac vita decederet, tuncque more majorum Episcopum alium esse subrogandum, qui Antiochenæ præsit Ecclesiæ. Hæc Gregorii Nazianzeni sententia : quam iambicis scriptam accipe.

a Post obitum S. Meletii. F *gravi oratione suadet*

134 [Habeat Thronum, qui præfuit illi hactenus.
Incommodi quid fuerit, si paulo amplius
Hunc lugeamus prisca consuetudine ?
Tandem rei vel ipsa datura est exitum
Senecta. Cunctis atque ex æquo propositus,
Necessarius et optimus ille terminus :
Abibit is quo jam dudum cupiverat,
Dans spiritum Deo, qui dederat hunc prius :
Et inde nos, votis consentientibus
Totius populi sapientumque Præsulum,
Alium præficiemus ope sancti Spiritus.
Hæc una sedandi mali fuerit via.
Nam vel alienos uniemus nobis,
(Siquidem alienus Occidens est a nobis)
Vel restat alterum, ut uniatur Civitas
Populusque, tantus longo fessus tempore.
Sit finis hujus tempestatis obsecro.]

ut Paulinus in Antiochena Sede solus relinquatur :

Hæc

AUCTORE CÆS. BAR.

A Hæc et alia id genus Gregorius in eamdem sententiam, quæ quam æqui, quam boni consulens, quam denique esset necessaria, probavit exitus: nam grave schisma, quod tunc ea ratione absque dubio sedatum fuisset, cum gravi jactura totius Ecclesiæ ad Innocentii Papæ tempora perduravit; qui agens cum Alexandro, tunc Antiocheno Episcopo, ejus componendæ pacis fuit egregius Auctor. Cum hanc perutilem sententiam Gregorius diceret, et quo magis magisque rem tanti ponderis animis illorum insinuaret ingereretque; etiam se solio cedere magis paratum esse, quam absque remedio Catholicam Dei Ecclesiam scissam intueri, palmam est contestatus his verbis:

id ni fiat petit ab Episcopatu absolvi,

Nobis ât expertem solii concedite
Vitam, a periculo immunem, quamquam ingloriam
Degam loco, malorum ubi solitudo sit.
Nam potius hoc; quam si permixtus proximis
Nec flectere alios pro nutu meo queam,
Nec usui esse auctoritate perdita] etc.

135 Hanc cum sententiam Gregorius in Synodo dixisset, adversati sunt ei juvenes Episcopi factiosi, quorum non exiguus videbatur esse numerus. Horum autem conatum idem sic describit apposite.

B

obsistentibus nihilominus junioribus

[Atque hactenus nos. Aliunde alii clamitant,
Velut coacta graculorum natio
Juvenumque turba, ex officina adhuc recens,
Ut turbo verrens pulverem, ut contrarii
Venti, quibus rationem nolit reddere
Vir quispiam perfectus numinis metu,
Inepta garrientibus; velut solent
Vespæ, in faciem subito aliis involantibus;
Atque his parebat Concilium venerabile;
Tantum aberat ut castigaret juvenculos.] etc.

Quin insuper rogant amici Gregorium ceteris assentiri: quod ille perhorrescens, se abdicandi consilium secum iniit, perfecitque quantum licuit. De his etiam ipse in hunc modum.

ipsumque Gregorium solicitantibus amicis.

[Quid necesse est dicere verbis qualibus
Canos amici tentaverint hos optimi,
Cum prima mihi tribuerent, atque poscerent.
Quid candide, proh! a Gregorio candido,
Et candidi hominis in consensu cum malis?
Nimirum ad omnia, ut ipsis adjutor forem.
Quo pacto ad omnia? Quis hoc concepit animo,
Ut multitudo vincat non Gnatus Dei?
Prius fluat sursum natura fontium,
Partem feratur ignis in contrariam,
Quam de salute quidquam prodidero mea.

C

Atque hinc de medio me cœpi subducere,
Ipsis etiam mox commutatis ædibus;
Ecclesiæ extrahens me de negotiis,
Longe a malis sermonibus et conventibus.]

Meletio sufficitur Flavianus:

136 Cum itaque e Synodo sic recessisset Gregorius, illi omnes qui aderant, de eligendo successore Meletii Episcopi Antiocheni nuper defuncti rogant sententias, communique omnium suffragio eligunt Flavianum Episcopum Antiochenum: de cujus electione ceterisque rebus gestis in Synodo, postmodum dederunt litteras ad Damasum Pontificem aliosque Episcopos, quas recitat Theodoretus *b*. Cum eo modo, quo diximus Gregorius se quodammodo abdicasset; rursus suorum querelis exagitatur, ut remaneret enixius postulantibus: hæcque ipse describit his versibus:

b

populus Gregorium obtestatur ut maneat:

[Licet gemerent propter me, nobis dediti
E populo maxime, ne dicam de omnibus,
Clamando, supplicando, tollendo ad Deum
Manus, et obtestando, deplorando jam
Ceu mortuum; Proh miseriam! proh lacrymas!
Qui ferre potuissem hæc! qua mente denique?
Tun' deseres segetem (appellati sic sumus)
Tuam exiguam olim, nunc messem sat uberem?

D

Ad advenam populum, qui nunc partim ad fores
Tuas stat, est queis aperienda janua;
Partim intus est, partim venatur et alios,
Cuinam objicies? quis fœtum educabit tuum?
Saltem tuis hoc quæso des laboribus.
Da reliquum tuæ nobis vitæ ac Deo.
Donet sepulcro corpus hæc ædes tuum.
Hæc commovebant; continebam me tamen.]

Hæc Gregorius de Populi erga se studiis: superadditur autem et nova occasio, qua quidem impellitur se penitus abdicare.

Episcopi ex Ægypto ex Macedonia appulsi:

137 Advenerunt ad componendas res Ecclesiæ acciti Ægyptii Episcopi ac Macedones. Hi primum negotium facessunt electoribus Gregorii, quod minus legitime illum elegissent. Agit de eorum adventu Gregorius his verbis.

[Non multo post tandem me liberat Deus.
Venere subito qui vocati fuerant,
In pace constituenda quo ferrent opem.
Ægyptiique Macedonesque Præsules,
Leges Dei qui tractant et mysteria,
Auram occidentalem afflantes et asperam]. *Et infra*
[Non ut mihi ægre facerent, aut solium darent
Aliis meum: nequaquam: sed negotium
Facesserent his qui me designaverant:

E

ut Orientalibus ægre faciant

Ut persuadebant judiciis clandestinis,
Non jam ferendas esse illorum injurias,
Et pristinas et editas item recens] Hæc ille.

138 Quænam hæc essent, quæ hi adversus eos, qui Gregorium Nazianzenum in Sede locaverant, prætenderent, enarrare operæ pretium ducimus. Cum Sedes Alexandrina, prima post Romanam, primumque locum teneret in Oriente, ordinationem Episcopi Constantinopolitani ad se pertinere jure contendebat, immeritoque illam sibi usurpasse Antiochenum Episcopum arguebat. Sane quidem id, ut jure debitum, videmus factum in ordinatione sancti Joannis Chrysostomi, ejusdem Ecclesiæ Episcopi; quando requisitum et pene extortum videmus consensum Theophili Episcopi Alexandrini, ut tradunt Socrates, Sozomenus, atque Palladius. Hæc illi in Ordinatores, licet et aliqui detrahentes Gregorio, illum trium Sedium esse Episcopum falso insimulabant, ac Triepiscopum hoc dicterio illudentes appellabant, nimirum Sasimorum, Nazianzi, ac Constantinopolis unum hominem Episcopum esse jactantes. Sed quam id mendaciter, norunt omnes: Nam Sasimorum Sedem, a Basilio noviter institutam, sibi ut propriam vendicavit Anthimus Metropolitanus secundæ Cappadociæ, Ecclesiæ Tyanensis Episcopus, ut superius vidimus. Nazianzenæ autem Ecclesiæ numquam titulum habuit, quem semper respuit, etsi Patri seni adjutor astiterit; quod ipse ad Gregorium Nyssenum scribens egregie profitetur sicque ut appareat: qui Triepiscopus injuria dicebatur, unius tantum Sedis, Constantinopolitanæ videlicet, Episcopus erat. Exagitavit etiam Ægyptiorum et Macedonum Episcoporum animos (ut ait Gregorius) recens injuria, electio novi Episcopi Antiocheni in locum Meletii; quem illi spernentes, Paulino communicabant: quod ipsum, ut vidimus, Gregorius vehementissime improbavit factum, et ne fieret antea gravi oratione obstiterat.

factam ab eis Gregorii ordinationem carpunt:

F

Epist. 42.

qui pacis inter ipsos conciliandæ studens,

139 Hæ erant causæ prædictorum Episcoporum, adversus Orientales acerrime decertantium. His occurrere festinans Gregorius, tertiam ordine positam orationem *c* de Pace habuit; qua cum recensuisset ingentes clades ob dissidia receptas, atque altercantium studia objurgasset; hæc de se ipso, ceterisque qui paci consulerent: [Quicumque autem paci student, mediosque se profitentur, ab utrisque male mulctantur: utpote qui contemptui sunt, vel etiam bello lacessuntur. A qua parte cum et ipsi hodierno die

c

A die stemus, qui hæc reprehendimus, ac propterea Cathedram certaminis et invidiæ pleni accepimus, haud mirandum erit si ab utrisque laceremur et proculcemur, et post multos nostros sudores et ærumnas de medio submoveamus, ut sublato omni obice et interstitio, cominus atque omni animorum ardore sese mutuo convulnerent.] Hæc et alia multa Gregorius : qui desperatis rebus cum jam ea occasione se pene abdicasset, his modo superadditis turbis, ac sui causa concitatis dissidiis, ne scissam semel Ecclesiam occasione schismatis Antiocheni, rursum graviori jactura afficeret; Concilium Episcoporum ingrediens, concordes esse debere inter se admonet, seque paratum esse dissidii causam auferre cum suæ Sedis dispendio, atque non secus ac Jonas subiturum periculum, modo ceteri tempestate jactari desinerent. Rem gestam hisce versibus describit.

et ideo ingratus utrisque,

140 [Ego hactenus ceu equus constrictus vinculis,
Licet malisque morboque afflictissimus,
Semper pruritum sentiebam intus pedum,
Et hinniebam vinctus servilem in modum,
Tam pascua exoptans quam solitudinem.
B At mota sunt postquam quæ diximus modo,
Abrumpo vincula, occasionemque cupide
(Nec enim ambitiosos unquam poteris flectere,
Inquam ipse mecum) oblatam abripio protinus,
Tam commodam mihi. In medium progressus hinc,
Hæc proloquor : Viri, quos collegit Deus,
Ut quid capiatis consilii grati Deo,
Mei negotii posterior cura sit.
Refert parum (conventum si spectemus hunc)
Quid de me fiat, etiam si frustra efferat.
Vos majus ad quiddam nunc animos tollite.
Estote concordes, animi cohæreant.
Quousque ridemur, velut implacabiles,
Quique hoc sciant unum, spirare prælia ?
Alacriter socias dexteras conjungite.
At esse Jonam me vatem lubens volo.
Do memetipsum pro salute navigii,
Quamquam procellæ non origo hujus fiem.
Nos forte sublatos demergite in mare :
Me cetus excipiet ex hisce fluctibus
Aliquis : sit hoc vestræ initium concordiæ].

hac occasione arrepta

absolvi ab Episcopatu rogat,

141 Hæc et alia hujusmodi Gregorius : qui et ornatissimam de his omnibus coram illis centum quinquinta Patribus habuit *d* orationem, qua ultimum Vale dixit illis. Est sane hujusmodi, quæ siccis oculis legi non possit, digna quidem quæ his in-
C tegra intexeretur, nisi brevitati consuleremus. Eo usus est dicendi argumento, quo olim Samuel populum, et Paulus Ephesios est contestatus. Rationem reddit de rebus a se gestis. Primum, quam perditæ et desperatæ res essent Constantinopolitanæ Ecclesiæ, cum se illuc contulit, quales modo relinquat, ob oculos ponit : quanta sit passus a fidei hostibus adducit in medium : labores suos cunctos recensens ; bona autem omnia illic parta dono dans Patribus, hæc inter alia conversus ad populum locutus est : [Vocati estis sancti, populus peculiaris et eximius, regale sacerdotium funiculus Domini fortissimus, e gutta fluvius, e scintilla flamma sublimis et in cœlum tendens, et grano sinapis arbor tantæ magnitudinis ut aves in ea requiescant. Hos vobis largimur cari Pastores et Collegæ : hos vobis offerimus] etc. Quam pulchra enim et quam decora esset tunc ejus Ecclesiæ facies, optime velut coloribus quibusdam, repræsentat ; dum sacrorum ministrorum classes, virginum sanctarum examina, et populi totius conventus recenset, eorumque virtutes enarrat; et quod spectat ad Catholicæ fidei professionem, quantæ omnes fuerint constantiæ et firmitatis, hæc addit : [Unum idque breve fidei doctrinæque nostræ argumentum, ac velut in columna insculptum omnibusque notum est. Hic populos adeo verus atque sincerus Trinitatis est adorator, ut ab hac potius vita divelli se passurus sit, quam horum trium aliquid a Trinitate disjungat] etc.

Orationeque in Concilio habita d

rerum a se Constantinopoli gestarum pro Ecclesia rationem reddit

D AUCTORE CÆS. BAR.

142 Hæc demum se abdicans verba locutus est. [Quid igitur ? quid dico? Non enim gratuitus virtutis sum cultor, nec in eam virtutis magnitudinem perveni : laborum meorum præmium date. Quid tandem? Non quod nonnulli fortasse ex his, qui ad quodvis supplicandum facile adducuntur, existimarint; sed quod mihi tuto postulare licet. Diuturnis laboribus me levate, et in quietem vindicate. Moveat vos hæc canities, flectat hospitii et peregrinationis ratio. Alium subrogate, qui pro nobis hostiliter prematur, qui puris sit manibus, qui voce non tarda et inerudita, qui ita animo comparatus, ut omnibus in rebus vobis obsequi curasque Ecclesiæ fere possit ; quandoquidem tales præsertim hoc tempus efflagitat. At mihi, cernitis, quomodo corpus hoc se habeat; nimirum et tempore et morbo et labore confectum. Quid vobis timido et ignavo sene opus est, atque in dies singulos, ut ita loquar, moriente, non corpore tantum, sed curis etiam atque ærumnis, qui vix quoque hæc vobis loquor]. Postea calumnias in se latas, cunctis spectandas proponens, hæc ait : [Non ultra ferre queo facilitatem animi atque clementiam, criminis loco, mihi objici. Non ultra cum dogmatibus et cum invidia pugnare queo, cum hostibus et cum sociis].

et pro mercede petit in pace dimitti,

utpote senio et morbis debilitatus, E

143 Et post multa id genus enarrata addit. [Quin hæc quoque fortasse nobis exprobraverint (jam enim exprobrarunt) quod nec mensa lauta et opipara ; nec augusta veste utimur; nec magnifice in publicum prodimus ; nec eos, a quibus convenimur, fastuose excipimus. Nesciebam scilicet nobis cum Consulibus et Præfectis clarissimisque belli Ducibus, qui tot opibus copiisque circumfluunt, et quo sua projiciant non habent, æmulationem et certamen esse ; dandamque esse operam, ut et nobis pauperum bonis ad luxum et delicias abutentibus, venter undique comprimatur, et necessaria in res superflua effundantur, atque altaria ipsa ructibus nostris contaminarentur. Nesciebam nos equis insignibus et lascivis ferri, sellisque et curribus magnifice attolli, ac cum fastu et pompa deduci, velutque poppysmis demulceri oportere ; atque omnes nobis perinde ac belluis de via decedere, et in utramque viæ partem scindi ac distrahi, aut etiam tantam præeuntium turbam esse, ut procul conspicuus sit noster incessus. F Si hæc gravia vobis et acerba fuerunt, præterierunt; hanc injuriam nobis condonate : Antistitem alium, qui multitudini placeat, create ; mihi autem solitudinem date, rusticam vitam et Deum, cui soli per frugalitatem, tenuens victum cultumque placebimus. Quid dicitis ? Num vos his verbis fleximus, causamque obtinuimus ? an vero ad vestros animos permovendos firmior nobis adhibenda est oratio ? Vos per Trinitatem ipsam, quam profitemur et colimus, per communem spem nostram atque hujus populi augmentum obtestor. Hoc mihi beneficium date, cum precibus nos obligate. Hoc mihi sit dimissionis præconium. Missionis mihi libellum date, quemadmodum militibus Imperatores solent ; ac si quidem vestra voluntas tulerit, cum favore et præclaro elogio et testimonio, ut honori meo consulatur ; sin minus, utcumque vobis libuerit, non altercabor, quandiu Deus rerum nostrarum statum spectabit.]

ipsoque instituto vitæ ad aulæ et seculi mores ineptus.

144 Hæc et alia Gregorius : at perorans et valefaciens omnibus, sic ait, ad Ecclesiam suam primum conversus : [Vale Anastasia, nomen a pietate habens : Tu enim fidem adhuc contemptam excitasti. Vale,

Vale dicit ecclesiis Constantinopolitanis,

AUCTORE CÆS. BAR.

A Vale, inquam, communis victoriæ sedes, nova Silo, in qua primo arcam fiximus, quadraginta annis circumactam in deserto atque inerrantem. Tu quoque o magnum hoc templum et nobile, nova hereditas; quod magnitudinem, quam nunc habes, ab orthodoxa doctrina accepisti; quodque nos, cum primum Jebus esses, Hierusalem effecimus. Vosque aliæ domus sacræ huic dignitate proximæ, aliæ aliam quamdam urbis partem complectentes, quasi vincula quædam et compages, ac propinqua loca vendicantes; quas cum hac corporis imbecillitate, non nos, sed Dei gratia nobiscum, iis qui pro perditis et desperatis habebantur, implevit. Valete Apostoli *e*, præclara colonia, certaminis mei magistri, etsi minus sæpe festa vestra celebravi, fortasse Pauli vestri satanam ad utilitatem meam in corpore meo circumferens, ob quem nunc a vobis digredior et secedo. Vale Cathedra, invidiosum hoc et periculosum fastigium, Pontificum Concilium, Sacerdotum non minus majestate quam ætate ornatorum, et quicumque tandem alii circa sacrosanctam mensam Deo ministratis, atque ad appropinquantem Deum appropinquatis. Valete Nazaræorum chori, B psalmodiarum concentus, stationes nocturnæ, virginum gravitas et sanctimonia, mulierum ordo atque ornatus, viduarum atque orphanorum cœtus, pauperum oculi in Deum et nos intuentes. Valete domus hospitales, et Christi amantes, infirmitatisque meæ adjutrices].

Episcopis et ordinibus sacris,

145 Valete sermonum meorum amatores, et cursus et concursiones, et calami tam perspicui quam occulti, atque hujus suggesti cancelli a multitudine compressi, hominum audiendi studio sese mutuo protrudentium. Valete Imperatores, et aulæ Imperiales, atque omnes Imperatoris famuli et cubicularii, si quidem Imperatori fideles, haud certum habeo; Deo certe magna ex parte *f* infidi, manibus plaudite, acuta voce clamate, Rhetorem vestrum in sublime tollite. Siluit, vobis improba et garrula, lingua; non tamen omnino silebit: pugnabit enim manu et atramento: certe in præsentia consuluimus. Vale magna civitas, Christi amore prædita, vera enim testabor, etsi non secundum scientiam hic zelus est: benigniores nos disjunctio reddidit. Ad veritatem accedite: ad meliorem frugem tandem aliquando vos convertite: facite ut Deum studiosius quam pro vestro more colatis. Non enim turpe est mutari et resipiscere, sed malo hærere perniciosum. C Vale Oriens et Occidens, pro quibus et a quibus oppugnamur. Testis illic est, qui pacatos nos reddet, si nonnulli secessionem meam imitentur: non enim Dei quoque jacturam facient, qui Thronis cesserint, sed supernam cathedram habebunt, his multo subliMiorem et tutiorem. Præter omnia, et ante omnia clamabo, Valete Angeli, hujus Ecclesiæ præsides, meæque præsentiæ et peregrinationis. Vale Trinitas, meditatio mea et decus meum: his velim serveris, et hos serves, meum hunc populum (meus enim est, et si aliter gubernemur) atque audiam te quotidie extolli et crescere, tum quoad fidei doctrinam, tum quoad vitæ integritatem. Filioli, depositum quæso custodite: mementote lapidationum mearum. Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis. Amen.] Hactenus ultima Gregorii oratio ad Episcopos et populum circumstantem.

consuetis auditoribus suis,

urbique toti

omnibus commendans sanam de Trinitate doctrinam,

146 Quæ autem post hac sunt secuta, idem in carmine de vita sua hæc habet metro conscripta.

itaque lætus et dolens discedit.

[Hæc diximus. Nutabant illi. Ego exeo,
Mœrore commisto quodam cum gaudio,
Gaudens quietis *g* quod obtigisset gratia,
Dolens ob meam de populo solicitudinem,
Quis non doleat *h* orbetur si liberis?
Sic ipse gessi me, illi norunt ac Deus,
An plura non clandestina *i* intercesserint, D
Quam apertæ corruptelæ juvenum atque scopuli
Et insidiæ. Alii hæc narrent, tacebo ego.]

147 Quid autem postea egerit cum Theodosio Imperatore idem etiam sic describit.

Theodosium adit,

Sic gesta sunt, hæc. Quid vero cum Principe?
Num flexo corpore attigi illius manum?
Num supplici usus ad ipsum oratione sum?
Num quos amicorum e numero obligavimus,
Et maxime Magistratûs caros mihi?
Aurumve profudi, quod plurimum potest,
Dejectus ut Thronum ne talem amitterem?
Aliorum ea sunto, qui versuti sunt nimis.
At ipse recta cursitans ad Purpuram,
Præsentibus multis et hæc spectantibus;
Etiam ipse quoddam (aio) beneficium peto
Tua, Imperator, a larga potentia.
Non mi aurum posco, non tabulas pictas volo,
Neque tegumenta quædam mensæ mysticæ,
Non ut meis quem de cognatis evehas,
Vel adsit ut tibi, Regum præstantissime:
Hæc sunto aliorum, parva qui quærunt sibi,
Majoribus equidem me dignum censeo.
Detur mihi unum, invidiæ ut cedam paululum.
Venerari cupimus solia, at longe dissita. E
Sat omnibus amicisque invisus fui,
Dum nil aliud possum intueri quam Deum:
Ab his respoce tu caram concordiam.
Tandem arma deponant jussu tuo,
Si vel Dei vel supplicii nolunt metu.
Statuas trophæum hoc incruenti præli,
Qui barbarorum contudisti audaciam,
Hoc postulant (canos simul ostendo meos,
Et quos labores impendissem Deo)
Hi qui tulerunt tot mundi causa mala.
Scis, sponte me huic non esse præfectum loco.
Hæc excipiebat Imperator cum suis
Non absque plausu. Quod volo conceditur.]

pacem Ecclesiæ dari petit,

et liberari impetrat.

Erat enim Theodosius erga Gregorium propensiori animo, nam et illum sæpe Regia mensa excipere consuevit: qua tandem caruisse Gregorius, summopere gavisus est. Unde ait: [Non jam Imperatori, ut prius, contubernalis erit Gregorius, ventri suo nonnihil gratificans; atque inter medios epulones, tristis et tacitus accumbens, ægreque anhelitum ducens, et servilem in modum edens.]

Carm. 10

Abdicationem ejus ægre ferunt quidam, et discedunt.

148 His peractis Gregorius, antequam discederet, totus fuit ut mœrentes consolaretur filios, lugentes orbari parente; ipsos denique quotquot erant, sanctissimos Episcopos, consternatos ex tam insperata F abdicatione Collegæ. Erant enim cum ceteris congregati Gregorius Nyssenus, Amphilochius Iconiensis, Eulogius Edessenus, Helladius Cæsariensis, Otreius Melitenus, et alii, qui prædictæ Synodo interfuerunt ac subscripserunt. Quid autem fecerint hi, cum audissent Imperatorem ratam habuisse Gregorii abdicationem, idem refert his versibus.

[Plerique enim animadverso consilio, statim
Sese fuga proripiunt, tamquam a fulmine,
Complosis manibus, obturatis auribus.
Ut ne suis ipsi oculis unquam cernerent
Alium, throno esset qui locatus in meo.]

Ceteri Nectarium Episcopum ordinant.

Hæc Gregorius. Qui autem remanserunt Episcopi, cum de subrogando alium in loco Gregorii mutuo dissiderent, aliis alii faventibus; tandem cum nulla esset spes concordiæ, ut in eamdem omnes coirent sententiam; placuit ut scriptis multorum nominibus Imperatori deferretur, quem vellet ex notatis eligere. Erat ultimo loco in schedula conscriptus *k* Nectarius, adhuc Cathecumenus Expræfectus, nuper enim gesserat præfecturam Urbanam. Hunc ceteris post habitis, Theodosius Imperator *l* elegit. Ratum id habuit *m* Synodus, et tam de his, quam ceteris in Concilio

A Concilio pertractatis, scripserunt litteras Synodales ad Damasum *n* et alios Catholicos Episcopos.

ANNOTATA.

Acta in Concilio CP.

a *Hic quidem ordo rerum in Concilio actarum indicatur ex Concilii istius Canonibus qui extant: sed ex titulo eisdem et Synodicæ ad Theodosium præfixæ apparet, primo de pace Ecclesiarum, deinde de fide actum esse:* ex quo enim tempore, *inquiunt Episcopi ad Imperatorem,* juxta litteras tuæ Pietatis Constantinopoli convenimus, primum quidem mutuam inter nos concordiam renovavimus: deinde vero breves etiam pronuntiavimus definitiones, quibus et Patrum qui Nicææ congregati fuerunt fidem confirmavimus, et quæ adversus eam ortæ sunt perversas hæreses ac pravas opiniones extrema cum execratione ac detestatione reprobavimus: præterea etiam ad recte constituendum et ordinandum statum et disciplinam Ecclesiarum certos Canones statuimus. *Sed quinam hæc? Illi scilicet* centum quinquaginta, qui convenerunt VII Idus Julias, *ut habet titulus; scilicet post depositionem Nazianzeni et Nectarii ordinationem, pluriumque ex iis qui antea adfuerant secessionem, Macedonum imprimis, quorum nec unus quidem Canonibus subscriptus invenitur. Adeo ut omnino videantur omnia mensis Maji ac Junii acta, quæ contentionibus tota fuerant impensa, veluti profecta ab acephalis nullum adhuc caput habentibus, pro nihilo æstimata fuisse: ideoque alto suppressam silentio Gregorii tam ordinationem quam abdicationem. Porro Ægyptii non videntur plures advenisse quam duo, nec enim plures subscripserunt; nec, si advenissent, apparet causa, cur Metropolita suo Constantinopoli derelicto, domum illi suam sese privatim reciperent ante finem Synodi: quod autem serius advenerint non videtur congrue referri in defectum vocationis (nec enim mensis unius aut trium hebdomadarum spatio vocari et adesse potuerint, et si potuerint, cur advenissent tam pauci) sed ob aliquam ut prælibavimus causam domi vel in via morati sunt diutius. Ex Macedonia, ad Occidentem pertinente, non tantum extra ordinem vocatum, sed expectatum Thessalonicensem Acholium priusquam aliquid definiretur, satis indicat Concilium Italicum, ad Imperatorem sic scribens:* Neque indignum videtur Auguste, ut *qui Constantinopoli sederunt in Synodo* Romanæ Ecclesiæ finitimorumque et Italorum Episcoporum debeant subire tractatum, qui unius Acholii Episcopi ita expectandum putaverint judicium, ut de Occidentalibus partibus Constantinopolim evocandum putarent. *Evocandi ejus causam putem fuisse in Theodosio, ei a quo fuerat baptizatus tantum tribuente, ut crederet ab eo componi posse Orientalium indies magis magisque gliscentes discordias. Acholius autem, coacta comprovincialium suorum Synodo, de eo quod factum erat ac porro faciendum restaret commonefaciendam consulendamque censens Apostolicam Sedem, dum præstolatur responsum, non potuit ad diem condictam adesse: videtur autem non solus, sed cum sociis aliquot advenisse: advenitque eo animo ut sequeretur instructionem præscriptam a Damaso per Epistolam, cujus supra ad cap.* 12 *facta mentio. In hac Pontifex cum intrusionem Maximi detestatus, ejus dejectionem collaudasset;* De cetero, *inquit,* commoneo Sanctitatem vestram, ut quia cognovi dispositum esse Constantinopoli Concilium fieri debere, sinceritas vestra det operam, quemadmodum prædictæ civitatis Episcopus eligatur, qui nullam habeat reprehensionem: ut Deo propitio, cum integra pax Catholicorum Sacerdotum fuerit confirmata, nullæ deinceps dissensiones in Ecclesia oriantur..... Illud præterea commoneo Dilectionem vestram, ne patiamini aliquem contra statuta majorum nostrorum de civitate alia ad aliam transduci, et deserere plebem sibi commissam, et ad alium populum per ambitionem transire. Tunc enim contentiones oriuntur, tunc schismata graviora occipiunt; cum et illi qui amiserint Sacerdotem, sine dolore animi esse non possunt; et illi qui alterius civitatis acceperint Episcopum, etiamsi gaudeant, invidiosum sibi intelligunt fore sub alieno se agere Sacerdote. *Unde colligitur Acholium et socios, cum de Maximo scripserunt, etiam scripsisse de Gregorio, quem Episcopum Nazianzenum, uti fere appellabatur, sic et esse credebant, quemque ad Constantinopolitanum Episcopatum postulari audiebant, quid sibi de eo faciendum esset requirentes. Hæc est igitur* Occidentalis aura, *quam spirabant Macedones, quamque et Ægyptiis, jam aliunde commotis, inspirabant, gravem Gregorio ejusque ordinatoribus, quibus supervenisse videntur mensis Junii initio, cum post Gregorii ordinationem una fortassis alterave hebdomada jam esset elapsa. Nec enim diuturnius spatium nobis opus est, qui non admittimus Acholium vocatum non fuisse nisi post inchoationem Concilii; sed serius venientem fuisse ad definitiones expectatum: qui tamen ut vidit post ultroneam cessionem Gregorii in electione alterius nihil minus actum, quam quod Romæ probandum sciret; et Paulinum non recipi ad Antiochenam ecclesiam, uti noverat velle Damasum; discessit cum suis ideoque non invenitur Canonibus subscriptus. Quid autem de aliis, per Achaiam, Thessaliam, Epirum ac Daciam, ceterasque Occiduas provincias Episcopis dicemus? Non adfuisse: sed nec vocatum quemquam. Orientem certe, qui ad suam ordinationem confluxit, adeoque solus ad Concilium vocatus fuit, cum* secunda Roma *id est* Constantinopoli *terminat Gregorius, loco citato supra num.* 113. *Ultra Constantinopolim autem nemo Canonibus subscriptus legitur nisi e vicinis et Constantinopolitano Primatui attributis provinciis, scilicet* Scythiæ *et* Mysiæ (*rectius* Mœsiæ) *atque* Hemimonte: *quibus addere possis* Europam Thraciæ. *Nam qui notatur* Provinciæ Spaniæ Agrius Immontinensis, *perperam omnino scriptus videtur, et melius alibi* Ymimontis; *quod ut diximus, non civitatis, sed provinciæ, ad Constantinopolitani jus pertinentis nomen esse videtur; et* Spaniæ *nomen nescio quo casu vel errore intrusum: nisi forte* Panium *in Europa Thraciæ ad Bosphorum, Constantinopoli proxima civitas, occasionem dedit duabus duorum Episcoporum subscriptionibus in unum conflandis, cum sic scriptum forte sed extritum fuerit.*

a die 9 Julii ab Episcopis 150

in quibus cur solum duo Ægyptii?

Acholius ex Macedonia vocatus extra Ordinem et expectatus,

cum suis Gregorio adversatur

Auctore Cæs. Bar. tamquam non rite ordinato:

cur pauci ex finitimis CP. provinciis adfuerint.

Provinciæ Europæ

N. . . . . Panii

Provinciæ Hemimontis

Agrius. . . . .

quod autem ex jam dictis quatuor provinciis sex dumtaxat Episcopi numerentur, attribuendum secessioni a Demophilo factæ; cui ceteri earumdem provinciarum ut capiti suo adhærebant, in hæresi et schismate pertinaces. Hæc, ut ad historiæ de qua agimus notitiam per magni facientia, visum est simul hoc loco deducere.

Flavianus post Gregorii abdicationem pro Antiochia designatus,

b *Ita est, Epistolam hanc recitat Theodoretus lib.* 5 *cap.* 9, *sed præsens Concilium, quod inter Œcumenica numeratur, non distinguens ab altero, post annum habito rursum Constantinopoli, cujus fit hic infra mentio cap.* 18. *Itaque dum priori videtur adscribere Epistolam quæ scripta est a posteriori, aberrandi occasionem Baronio aliisque dedit circa hanc Epistolam, quasi nunc scriptam. Alter Baronii hic notandus error est, quod electionem Flaviani inter causas depositi a Gregorio Episcopatus referat; cum ea tamen secuta sit electionem Nectarii, adeoque et abdicationem Gregorii. De Epistola quod dixi, ex ipsamet patet, scriptam esse postquam de rebus Constantinopoli gestis edoctus ab Acholio Damasus, ad Concilium in Italia celebrandum Orientales Episcopos evocasset: qui difficile istic sibi negotium fore prævidentes, brevitatem temporis, viæ longitudinem,*

AUCTORE CÆS. BAR.

A *longitudinem, Ecclesiarum suarum recenter ab Arianis receptarum necessitates excusare maluerunt, et Constantinopolim, prout fecerunt, denuo convenire; unde hanc scripserunt Epistolam, nunc primum reddentes rationem eorum quæ in priori Concilio ac deinceps egerant. Quod post Nectarium ordinatum electus sit Flavianus, apparet ex Epistola Concilii Italici præcitata; ubi tamquam de rebus, non per Synodicas litteras, sed solo relatu et fama cognitis, queruntur, quod* Meletio defuncto, Paulino superstite (quem in communione Romana mansisse, consortia a majoribus inoffense ducta testantur) contra fas atque ordinem ecclesiasticum, in locum Meletii, non tam subrogatus, quam superpositus asseritur alius: atque hoc factum allegatur consensione et consilio Nectarii, cujus ordinatio, *inquiunt*, quem ordinem habuerit non videmus. *Imo Hermant, licet electionem Flaviani Constantinopoli propositam a Concilio, et a Nectario approbatam agnoscat: quia tamen non erat Episcoporum eligere Episcopum Antiochenum, sed a Clero populoque electum ordinare; putat negotium in eodem hæsisse statu, usque dum Episcopi Syriæ ad suas revertissent Ecclesias; indeque eos venisse Antiochiam, et peractis Meletii funebribus (quod sequenti anno die* XII *Februarii factum existimemus) expetitum ab omnibus fere Flavianum,* B *utpote diu notum probatumque et a Constantinopolitano Concilio commendatum, eumque ordinasse. Quod Socratis, Theodoreti atque Sozomeni narrationibus satis est conforme: nec repugnat Epistolæ Synodicæ, qua iterum ut dixi Constantinopolim convenientes Orientales, Regiæ urbi præfectum Nectarium, Antiochiæ institutum Flavianum, Hierosolymis confirmatum Cyrillum nuntiant: non quasi simul hæc facta omnia in priori conventu fuerint, sed quia ex vi istic deliberatorum facta sint successive suis singula locis, per eos respective Episcopos quorum jus id erat, quique et tunc priori et nunc posteriori Constantinopolitanæ Synodo interfuerant et intererant fere omnes.*

imo et post ordinationem Nectarii,

deinde Antiochiæ electus

et ordinatus

c *Est ea in ceterorum numero oratio* 14: *de pace quidem, sed neque ad Episcopos, verum* ad populum, occasione Episcoporum inter se discordium, etiam dissidentem ἐπὶ τῇ γενομένῃ τῷ λαῷ φιλονεικίᾳ περὶ ἐπισκόπων τινῶν διενεχθέντων πρὸς ἀλλήλους, *ut habet titulus; neque hoc tempore habita, cum per Theodosii victorias de Gotthis, Hunnis atque Alanis Imperio Romano parta erat securitas; sed cum fuso cæsoque a Gotthis Valente, cernebantur et audiebantur,* patriæ C funditus eversæ, innumerabiles copiæ cadentes, terra sanguinis mole laborans, extera natio alienam regionem velut suam percursans ac populans....... ob vigentem adversus Trinitatem impietatem; *adeoque ipsa hieme anni* 379, *cum adhuc in sua Anastasia contineretur Gregorius, non tam mærens quia occupatæ* ecclesiæ *ab Arianis erant; quam quia ad litigium, propter Apollinaris periculosam doctrinam exortum inter orthodoxos, etiam illud accedebat,* quod qui a Deo salute donati sumus, *inquit*, hominum causa bellum gerimus, tantumque in nobis contendendi studium exuberat, ut ipsum quoque aliorum ambitionibus commodemus, ac pro alienis thronis proprias inimicitias suscipiamus, in una re duo gravissima peccata committentes, dum nimirum et eorum ambitionem inflammamus, et ipsi vitiosæ nostræ affectioni hoc adminiculum accipimus........ Idcirco vetera *Christianorum dissidia et dispendia* silentur, nova comico more sugillantur: comœdia enim est hostibus *fidei et Ecclesiæ* mea tragœdia est. Idcirco non parum ecclesiis detraximus, *diffluente ab iis auditore,* ac scenæ adjunximus; idque in hujusmodi civitate, cui serium studium est, ut aliud quidpiam, res divinas ludo habere. *Quæ quam indigna, quam incommoda sint expositurus, exorditur a pacis nomine,* quam tunc populo *ex more* dedit et recepit; *haud sciens* an sinceram ab omnibus spirituque dignam vocem. *Ceterum quia paci studens, addit* mirandum haud fore, si proculcetur ab utraque dissidentium parte, ac tandem etiam submoveatur de medio, *hinc occasionem videtur accepisse Baronius, ut aliter quam res ipsa patiatur de tempore et occasione habitæ orationis sentiret; sed reflectenda cogitatio erat ad ordinationem Maximi, ideo institutam ut Gregorius amoveretur a Cathedra, non sua quidem adhuc, sed commendata sibi donec aliter provideretur.* D

Hic non spectat Oratio 14,

1 p. 214 diu ante habita, licet ob causam ejusdem dissidii etiam in populo gliscentis.

d *Est ea oratio* 31, *quam præcessit congressus cum Imperatore, sine cujus licentia non potuisset hanc tam solennem abdicationem facere: congressus autem iste inferius invenitur.*

e *Templum Apostolorum intelligit, primum post magnam Ecclesiam: in quod Constantius SS. Andreæ, Lucæ et Timothei reliquias transtulerat.*

f *Utpote Ariani plerique.*

g *Gaudium hoc exprimit Carmen* 10, *videns sibi non amplius litigandum, tricandumque in Synodis, ubi diversa sentientes instar gruum anserumque strepunt: sic autem concludit.*

Quod si Christicolum est crimen grave linquere plebem 1. 2 p. 81,
Viderit hæc, quæ me depulit urbe cohors....
Opto ego sint ipsius curæ, quæ grata Tonanti: E
Sin mala, sint aures hinc procul opto meæ.

h *Hic affectus peperit Carmen* 9 *quod vocatur* Somnium de Anastasia: *quam cum in sopore sibi visam prolixe descripsisset, suumque ex ejus amissione dolorem, sic finit.*

Gregorii hic luctus, mœsta dum mente requirit,
Illum qua pepulit livor, Anastasiam.

i *Clandestina hæc alibi videtur apertius sugillare. Nec enim tantum in Carm.* 12 *ideo contendentium inter se odia incurrisse inquit, quia* p. 70

—— neutri volui me adjungere parti,
Nec quidquam Domino præposuisse meo: p. 85
Peccatumque meum est, peccata aliena quod odi.

sed in Carm. Iambico I *quod est* de seipso adversus invidos, *cum quæsisset num quis vel fictum dejectionis suæ causam proferre posset, subjungit:*

O Christe, taciti quidpiam audax efferam,
Fortasse petitur Spiritus; aperte loquar,
Iterumque dicam, Spiritus, tamquam Deus.

unde apparet de propensione in Macedonianam hæresim suspectos Gregorio fuisse plures, qui Spiritus quidem divinitatem non negabant; ita palam tamen eamdem prædicari, ut faciebat Gregorius, ferre non poterant. Certe major pars eorum erat qui sub Valente Ariano assumpti, juvenes aulici et indisciplinati, ad novi Imperatoris Catholici gratiam mutare fidem elegerant, quam venalem habebant: quos egregie describit et perstringit Carmen Sancti de Episcopis, quod hactenus dumtaxat Latine ac prosa redditum habemus. F

k *Sozomenus lib.* 7 *Cap.* 8 *imputat Episcopo Antiocheno, quod Diodoro Tarsensi gratificaturus, commendatum sibi ab eo Nectarium dignum habuerit, cujus nomen ceteris adderet. Ubi Optimum ex Antiochia Pisidiæ intelligo, nam Flavianus pro Antiochia Syriæ dicitur post Nectarium esse electus.*

Nectarii electio ad Sedem CP.

l *Imperatori forsan pulchrum visum, quod a se lectus Urbis Præfectus summo ejusdem Sacerdotio aptus judicaretur, cum alias, ut virtus forsitan non deesset, doctrinam isti muneri parem non haberet: ut tamen quadamtenus instrueretur, impetravit a Diodoro Tarsensi Cyriacum Episcopum Adanensem: quam parum autem profecerit ex eo colligas, quod in gravissima cum hæreticis causa, Novatianos adhibuerit consultores, ut testatur ipse ejus laudator Sozomenus lib.* 7 *cap.* 12. *Successu quidem non malo, sed tamen eatenus pudendo. Cetera non malus Episcopus fuit Nectarius, quare ejus ac Flaviani Antiocheni nomen inter Sanctos relatum a Græcis*

A *Græcis reperitur, ut communi utrumque commemoratione Constantinopoli recolatur ad 27 Septembris, in Synaxario MS. Collegii Claromontani et altero Chiffletiano. Flavianus autem, excepto quod Romana Ecclesia ordinationem ejus numquam approbavit, laudatissimus per omnia extitit.*

m *Factum id esse ante mensem Augustum, patet ex lege Theodosiana,* III Kal. *lata, qua iis tradi ecclesias jubet,* quos constabit *in Trinitatis professione* sociatos *esse* communione Nectarii, Episcopi Constantinopolitanæ Ecclesiæ etc.

ejus confirmatio petita a Damaso Papa. n *Jam diximus Epistolam illam primum scriptam esse a sequentis anni Synodo, cum jam Antiochiæ ordinatus esset Flavianus. Interim pro Nectario præcesserat ad Damasum ipsius Imperatoris legatio, cujus meminit Bonifacius Papa, annis circiter* 40 *post factum, scribens Episcopis per Macedoniam, Achaiam, Thessaliam, utramque Epirum et Daciam constitutis, ut habes in Collectione Romana Holstenii. Verba sunt,* Clementissimæ recordationis Princeps Theodosius Nectarii ordinationem, propterea quod in nostra notione non esset, habere non existimans firmitatem, missis e latere suo Aulicis cum Episcopis, formatam huic a Sede Apostolica depoposcit, quæ ejus Sacerdotium B roboraret. *Sequenti autem anno iterum Constantinopolim convenientes Episcopi, sic scripserunt ad Damasum aliosque per Occidentem;* Ecclesiæ Constantinopolitanæ, recens ut sic dicam ædificatæ, quamque ex hæreticorum blasphemia tamquam ex ore leonis nuper eripuimus (*ita scilicet egregii illi, Gregorium nec nominare quidem dignati, laudem alienam arripiebant sibi*) reverendissimum sanctissimumque Nectarium in Concilio Generali, communi omnium consensu, præsente Theodosio Imperatore religiosissimo, totius denique Cleri totiusque civitatis suffragiis, Episcopum constituimus.

CAPUT XVII.

Nazianzum regressus ecclesiæ isti consulit, deinde Arianzum secedit Gregorius : hujus ærumnæ variæ.

Post tres annos exactos Constantinopoli, Quantum sederit Gregorius Constantinopoli (improbata ea, quam diximus Nicephori Episcopi sententia de annis duodecim, cum triennio tantum eum Constantinopoli mansisse ex ipsius verbis superius monstraverimus) non præcise scitur : satis constat C modico temporis spatio eidem Sedi præfuisse. Unde idem ipse agens de suo recessu, hæc habet

[——— Malorum vos horum pudeat.
Heri creastis Præsulem, hodie pellitis.
Elapsus hinc, quid porro? degam cum Angelis :
Vitæ nocebit haud quisquam posthac meæ,
Nec proderit. Deo me totum contraham.]

Ep. 59 et 60. Reditus Gregorii in patriam, optata diu quiete perfruituri, peropportunus et proficuus admodum fuit ei : unde ad Sophronium Præfectum Constantinopolim scribens, hæc ait : [Habet quiddam læti et commodi noster secessus, nimirum otium et quietem]. etc. Rursus ad eumdem : [Quiete, inquit, et tranquille philosophamur : hoc nobis injuriæ intulerunt qui nostri odio flagrabant : atque utinam alia quadam hujusmodi injuria nos afficiant *a*].

reversus Nazianzum Gregorius *a*

150 At vero multa ac diversa intercesserunt, quæ Gregorii otia *b* interruperunt. Ut quod his diebus contigit suis Nazianzenis, quibus adeo profuit, ut civitatem illam ab imminenti excidio liberaret. Nam cum protervi quidam juvenes violassent quoddam Imperatoris edictum, eaque de causa hominem occidissent ; rei Majestatis Præsidem Cappadociæ provinciæ (hic erat Olympius) in tantam concitarunt iram, ut eam civitatem delendam ac solo æquandam

b *urbem a perditione liberat,*

D in animum induceret. Hæc audiens Gregorius, cum ægrotans non posset præsens malis occurrere, apud eumdem Præsidem per litteras egit. Quem, hominem sane pientissimum, ut ad miserationem commoveat, illud non publicum totius civitatis, sed quorumdam tantummodo adolescentum fuisse crimen ostendit ; atque cum canitiem suam tot ærumnis afflictatam ingerit, tum etiam templum, quod extruxerat ibidem, indignum quod excideretur, commemorat. Hæc et alia multa pro Diocæsarea, ipsa nempe Nazianzo, ut superius diximus, Gregorius ad Olympium scripsit *c* Cum autem Olympius *d* se Nazianzum contulisset, una cum ceteris Cappadociæ Magistratibus, Gregorius coram ipsis nobilissimam illam orationem XVII dixit, quæ inscribitur, ad cives Nazianzenos consternatos et Præsidem iratum, estque illius exordium, Ventrem meum doleo. etc. Qua cum pluribus imminentem cladem deploraret, quantum præstet Imperatori esse subjectum illiusque parere edictis, cives multis commonet.

AUCTORE CÆS. BAR. Ep. 49 et 172

c d *cives ad obsequium,*

151 Mox mirabili quadam dicendi libertate ad Olympium ac ceteros Magistratus conversus, hæc ait : [An me libere loquentem æquo animo feretis ? Nam vos quoque potestati meæ, meisque subselliis E lex Christi subjecit? Imperium ipsi quoque gerimus, addo præstantius et perfectius, nisi æquum est, spiritum carni fasces submittere, et cœlestia terrenis cedere. Sed non dubito, quin hanc dicendi libertatem in optimam partem accepturus sis, ut vere sacri mei gregis ovis sacra, magnique Pastoris alumna, jam inde a primis annis recte in spiritu ducta et instituta, sanctæque ac beatæ Trinitatis lumine æque ac nos illustrata. Proinde brevis erit mihi tecum oratio. Cum Christo imperium geris, cum Christo Provinciam administras]. Hæc et alia id genus Gregorius ad Olympium Præsidem, et non ad Imperatorem, ut alii putaverunt. Nam quis non videt Gregorium Præsidem Provinciæ alloqui, et non Imperatorem, tum ex prædictis, tum ex illis quæ sequuntur, cum ait : [Nihil commiserationem animique mansuetudinem excludat, non temporis acerbitas, non Princeps, non metus, non majoris Præfecturæ spes] etc. Illum ut persuadeat, inter alia perbelle ingerit de canitie sua, ac Sacerdotio diutius incontaminate gesto, cum ait : [Num tibi præterea, supplicis cujusdam libelli loco, canities hæc offerenda erit, annorumque nostrorum numerus, diuturnumque et incontaminatum sacerdotium, quod ipsi quoque Angeli, F puri purissimi Dei cultores, fortasse verentur ?] etc. Ex his omnibus satis apparet, hæc omnia facta esse, non Valentis Imperatoris temporibus, quando Arianæ hæresis fautores Cappadociæ administrabant provinciam ; sed temporibus Theodosii, quando proscriptis ejus edicto Arianis, Catholicæ fidei cultoribus Præfecturæ provinciarum credebantur. Gregorii itaque patrocinio liberata est civitas Nazianzi.

Præsidem ad clementiam hortatur :

per suos canos seniumque obtestans,

152 Permansit illic tamdiu Gregorius, donec illi firma securitas redderetur, et optimus aliquis illic præficeretur Antistes. Egit enim apud Helladium Cæsareæ Cappadociæ Episcopum Metropolitanum, magni Basilii successorem, ut Eulalium virum probatissimum præficeret Episcopum Ecclesiæ Nazianzenæ. Ipse interim secessum in solitudinem meditatur, cum Philagrius ejus intimus eum amice commonet, ne Ecclesiam illam derelinquat, cujus semel curam suscepissete. Ad quem Gregorius, sui adventus ac rerum suarum rationem reddens, hæc de ea re : [Quod si Ecclesiam relinquere periculosum est [ut scribis] quam tandem? Si nostram : recte dicitis, idemque et ipse aio. Si vero nihil ad nos attinentem, nec nobis assignatam atque decretam, culpa vacamus. Quod si idcirco tenemur, quia ipsius curam aliquantisper

Eulalium creari Episcopum Nazianzi curat :

e

AUCTORE CÆS. BAR.

A aliquantisper gessimus, multi utique alii eadem ratione teneantur, quotquot nimirum hospitium curam habuerunt] etc. Egit etiam de his apud Theodorum Episcopum Tyanensem, ad quem de ea re extat Epistola. *f* Ordinato tandem Eulalio Episcopo Ecclesiæ Nazianzenæ, falsus rumor increbuit, Gregorium ab Helladio Episcopo Cæsariensi Nazianzena Sede privatum. Tunc Gregorius ut Helladium, aliosque Episcopos qui Eulalium ordinaverant, ea calumnia liberaret; mox ad Gregorium Nyssenum scripsit Epistolam *g*, qua quidem cum illos excusat, tum etiam ingenue profitetur, se numquam Ecclesiæ Nazianzenæ fuisse ordinatum Episcopum. At licet sic Gregorius consuluisset famæ Episcoporum, vulgi tamen murmur de se, quod tenuem Ecclesiam contemptui habuisset, cum evitare non posset, patienti animo ferendum duxit, unde ipse aliquando :

obloquiis vulgi contemptis.

de rebus suis,

[Pars hominum, nostris omnino incredula morbis,
Usque adeo tacitum lacerabat murmure nomen :
Meque pium nimio populum contemnere fastu
Censebat, si non verbis jactabat apertis.
At cernit nostros, qui cernit cuncta, dolores.] etc.

153 His officiis præstitis et exolutis muneribus, B Gregorius rus paternum, quod ex ampla hereditate sibi tantum reliquum erat, ceteris bonis in pauperes erogatis, se contulit. Adhæsit ei Nicobulus, consanguinitate propinquus. Hic, inquam, ille Nicobulus, qui ejusdem nominis parente clarissimo genitus, jam diutius habuit in optatis, ut sacras litteras Gregorio magistro edisceret : quod cum hactenus minus licuisset, tandem nactus eum ceteris solutum negotiis, factus est voti compos. Illic agens Gregorius, nec sic quidem latrantium linguas valuit continere. Siquidem hypocritæ quidam *h* monachi, videntes eximio splendore Gregorii, famam, quam ibi sibi comparaverant, obscurari, mox in eum obloqui ac detrahere cœperunt : quod in loco amœno, in deliciis, nec ut deceret monachum, vitam ageret. De eo, qui hæc diceret, hæc sunt Gregorii : [Me enim copiosum ac divitem esse ait, ut qui hortum et otium et mediocrem fontem habeam], et paulo post.] Si fontem et hortulum vel exiguam auram, vel umbrosum quoddam nemusculum, res utique levissimas, possidemus, protinus in delicias interpretamini *i*. Quid ? An ne respirare quidem Christiano licet, hocque uno nomine vobis injuriam fieri contenditis?] Hæc ille. At leviora hæc fuerunt certamina. Siquidem perinde ac si quispiam maris tempestate fatigatus, e magna C navi in qua navigabat, quietis amore in naviculam descendat; licet locum mutet, eosdem tamen cogitur experiri fluctus, eademque procella jactari; sic et ipse, licet e magna illa navi Constantinopolitanæ Ecclesiæ tot agitata turbinibus, ac in tenuem lintrem, in ipsam solitudinem se recepisset; tamen innumeris iisdemque gravissimis cogitur fatigari angustiis et ærumnis. Ecce tibi acrius indies vexatur podagræ doloribus : morbum enim ipsius peculiarem, de quo sæpissime queritur, fuisse articulorum dolorem, ex litteris ejus *k* exploratum habetur. Porro non tantum pedibus, sed et artubus ceteris ea ægritudine laborasse, satis apparet ex ejus carmine, quod in morbum scripsit *l*.

In rure paterno degenti

delicias objectari queritur :

laborat podagra,

154 Accessit ad hæc deterrimum illud, quod vix fidem inveniat, ut homini senio *m* morboque perfracto daretur stimulus carnis; angelus satanæ, spiritus ille nequam fornicationis : qui emeritum senem, instar cujuspiam effrænis adolescentuli, obcœnis impuritatibus verberaret. Nisi enim hæc ipse iterum atque iterum lugens profiteretur, quis alicui talia dicenti fidem præstaret? Aliquando idem ipse cum in carnem suam invehitur, hæc ait. [Non improbitati tuæ tandem finem impones? Non spiritui et senectuti jam canæ, stulta et misera, te submittes ? D Quo circa verere me tandem, ac libidinem istam petulantiamque compesce, nec in animæ meæ perniciem perpetuo furore debacchare. Alioquin testor fore, ut te acerrime oppugnem, omnique dolorum genere frangam, atque cadavere imbecilliorem te reddam. Venite jam, et quidem magna copia, scelerum expiatrices lacrymæ, veni laboriosum tam mentis quam corporis et pervigilium, ut flammæ meæ ardorem minuatis, fœdamque vitiorum putredinem abstergatis. Venter satietatem ableget : genua humo fixa obrigescant, cinisque cibi loco sit : asperrimus saccus mollia membra undique tegat, vexatæque animæ suppetias ferat. Veni tristis cura, carnis domatrix, futura supplicia mihi semper ob oculos ponens. Atque hæc quidem stoliditati meæ vecordiæque medicamenta ipse adhibebo]. etc. Hæc Gregorius at non poetice ludens.

stimulos carnis patiens

semet affligit :

155 Revera autem hæc et alia, ad ea fuganda mala, adhibuisse remedia alibi *n* testatur his verbis : [Ego quidem in hac canicie corpus lanio, oculos premo, diurnis nocturnis curis ter miseram animam conficio, ut eam flamma extraham : nec sic quidem tamen, nisi admodum ægre, corpus in potestate teneo]. Et alibi *o*. [Furibundo robore sævit caro, nec unquam a bello quiescit. Anceps est hujus belli alea]. Et E post alia : Quamobrem in luctu et squallore versor, cœlestemque illum Regem, qui omnia imperio tenet, supplex obtestor, ut corporis animæque controversiam benigne disceptet, bellumque comprimat]. Rursumque inferius. [Has ego preces fundo, permultaque medicamenta carni offero, ut gravem hunc morbum a me depellam; ejusque robur, non aliter ac periculosissimæ et infidissimæ cujusdam belluæ; firmissimis vinculis compescam. Perniciosos fluctus extimescens, ventri claustra impono, animum mœrore conficio, lacrymarum vim effundo, sempiterno Regi fracta ac debilitata genua flecto, et sordidatus incedo.] Et post aliqua. [Ego huic vitæ mortuus sum, ac perexiguum spiritum duco; urbes, hominum cœtus fugio; atque inter feras et scopulos versans, ab omni hominum frequentia remotus, in aspera quadam et impolita rupe habito; unam tantummodo vestem habens, calceisque et foco carens, atque eo reductus, ut omnium mortalium probris pateam]. In fine demum ad Deum conversus hæc addit. [Senectutem quæso meam, optime Deus, canumque caput hoc serva, vitæque finem optatum concede.] Hæc et aliæ hujusmodi sunt lamentationes Gregorii, in ejusmodi ærumnis versantis. Quid F ad hæc dicimus ? Nisi quod Paulus de se prædicat dicens : [Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet : et ter Dominum rogavi, ut discederet a me, et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea : nam virtus in infirmitate perficitur]. Hæc illum tentatio reddidit clariorem tutioremque, ne tot tantisque rebus præclare gestis inflaretur ; ceteros autem efficiet cautiores. Quis sibi aliquid sumat de perdomita carnis concupiscentia, si in senectute positus, morbo laborans, in eremo consistens, talia tantaque remedia adhibens, adhuc tamen dimicans ancipiti prælio timeat succumbere *p*, ac potius gloriosa fuga *q* sibi consulat, quam crebrioribus adversarii ictibus cominus vulnerari.

Orationi incumbit :

solitudinem sectatur :

156 Illud etiam in eo admiratione dignissimum videtur, hominem senio prægravatum, perinde ac si tirocinium monasticæ disciplinæ inchoaret, tam vehementi animi ardore tot labores exantlare, suos quoque sensus tam arcta disciplina coercere, ut ne latum quidem unguem a perfectissima illa, et numeris omnibus absoluta monachorum vita aberrare curaret. Unde aliquando cum pervigili indagatione, in

Linguæ refrenandæ causa

A in quod facilius delinqueret, scrutaretur, visus est sibi plus satis, quod est peculiare senum vitium, aliquando loqui. Quod quidem, ut execrandum facinus, *diebus* 40 *silet*, indicta sibi pœna severissima luxit; dum quadraginta diebus jugi silentio linguam compressit. De his etenim ipse agens, cum dixisset quod robusta ac vegeta etiamnum ætate debuerit certare cum carnis petulantia, ventris ingluvie, iracundiæ impetu, propensione ad risum; [Et hæc quidem antea, inquit, fervebat enim caro quæ cœlestis ascensus grande est impedimentum. Nunc vero et morbo affectus, et senectute fractus ac debilitatus in aliam calamitatem incidi, indomitam linguam præcipitique loquendi velocitate volubilem habens, quæ me invidi hostis manibus semper tradidit, innumerisque me incommodis *r* affecit] et in fine, post expiationem delicti quadraginta dierum silentio, solvens linguam, hæc ad Christum primo locutus est. [Tibi linguam meam devinxi, et eam nunc solvo: quod utrumque ut pie faciam te supplex rogo et obsecro. Loquar quæ convenit, quæ autem nefas est loqui, ne animi quidem cogitatione complectar.] Hæc Gregorius; in his

B quæ ad silentium spectant. Idem etiam assiduis affectus ærumnis, cum mundi gaudiis perpetuum bellum indixisset, siquando læta aliqua ac jucunda obvenirent, sibi timens, ut ea quasi rem suspectam fugaret, mox ad Hieremiæ, Threnos confugiens, ea *legit threnos Jeremiæ*: Orat. 4 de pace ratione eam tristitiam, quæ parit salutem, sibi conciliabat. Ipse enim de Threnis illis aliquando verba faciens, hæc ait. [Ego quidem, ut de me loquar, quoties hunc libellum in manu sumo (id autem facio quoties secundarum rerum insolentiam coercere ejusmodi lectione volo) vox mihi intercluditur, lacrymisque obruor.] Hæc ipse.

157 Quod etiam Gregorii animum vehementissime cruciabat, fuit amor filiorum, quos in Catholica fide genuerat: ut olim vaccæ illæ Bethlemitæ plaustro *luget filios et ecclesiam Constantinopoli relictam.* alligatæ; licet nec ad dexteram nec ad sinistram declinarent, tamen ob fœtus relictos in stabulis mugiebant assidue: sic et Gregorius partus lugebat suos, eoque amplius, quod ejus discessus captata occasione, Ariani ac ceteri hæretici in Dei Ecclesiam liberius insurgebant. Hinc illæ Gregorii lacrymæ, hinc illi de Anastasia sua iterata suspiria, cum est reversus in patriam. Unde interdum, [et nunc, *s* inquit *s*, mea Trinitas rursus in foro et in choris, ab impuris et nefariis linguis scinditur, et meretricii sermones superiores sunt;] et alia ejusmodi omnia illius carmina resonabant. Anastasiam omnes ser-

C mones, cogitationes, ac ipsa denique insomnia repræsentabant. Extat et carmen quo descripsit somnium de Anastasia; ubi inter alia hæc leguntur: [o dulcissima Anastasia, si me unquam tui oblivio capiet, aut si unquam quid prius in ore habuero, me velim obliviscatur Christus. Sæpenumero etiam Anastasiæ plebem, quamvis corpore longe remotus, lustravi, incorporeum mihi templum fingens in animo visisque mihi divinitus occurrentibus lacrymis litans. O Virgines, o sacri Cantores, o jucundi et amabiles tam exterorum quam nostrorum chori! o Viduæ, Orphani, mendici, de meis tamquam de Dei manibus pendentes! o dulces domus senectutis altrices, numquam vestrum ego, si velim, obliviscar.] etc.

ANNOTATA.

a *In hac quiete statim composuit Carmen* de Vita sua ad Constantinopolitanos; *necessarium ratus ut famæ suæ consuleret adversus rumores quos invidi spargebant, quasi abdicare coactus fuisset. Eodem etiam tempore compositum credi possit Carmen de Episcopis aliaque hujus generis quædam.*

b *Imo verius abruperunt cito, si verum est quod scribit Hermant, eum Constantinopoli reducem statim secessisse Arianzum: coactus est enim Nazianzenam Ecclesiam, velut propriam curare, quia in Episcopo eidem præficiendo cunctabatur Cæsariensis Antistes, velut contra Canones facturus, si viventi Episcopo subinduceret alterum; quantumvis protestaretur Gregorius, numquam id se Ecclesiæ isti fuisse: tundem enim se importunitati nihil non molientium ut eum sub illo onere retinerent, cessisse docet Ep.* 83 *ad Theodorum Thyanensem Episcopum:* Non jam vobis molestiam exhibebo, *inquit.* Coite: vos ipsos munite: adversus nos consilia inite. Vincant qui nos oderunt: ad unguem observentur Canones, a nobis quibus nihil est imperitius initium ducentes. *Deinde autem cives Nazianzenos, ut gregem suum, compellat et tractat.*

D AUCTOR. C.L.S. BAR.

Gregorius Nazianzenæ Ecclesiæ curam iterum suscipit:

1 p. 842

c *Epistola* 172 *primum brevius, deinde prolixius altera quæ est* 49 *sic exordiens:* Rursus benignitatis tempus, et rursus ego audax et temerarius, qui rei tantæ deprecationem litteris committam: audacem enim me morbus facit. *Sed quamvis utrobique civibus parci petat; hæc posterior tamen videtur diversum a priori longeque gravius crimen indicare.*

efficaces ejus preces pro salute civium,

E d Olympium *quidem eum vocat Baronius: sed verosimile est ejus decessorem potius intelligendum, qui minus quam ille Gregorio familiaris et amicus fuerit: nam quomodo coram Olympio perorans, nihil de sua apud eum gratia, et huic nixa fiducia civium admiscuisset? Billius in Annotationibus ait Choniatem (fortasse Gregorium) asseverare quod Præses iste vocaretur* Julianus Exisotes. *Huic anni* 382 *initio successerit Olympius. Causa autem quæ Præsidem commoverit, haud dubie longe levior fuerit, quam illa sub Olympio postrema.*

apud Præfectos:

e *Hermant existimat, Philagrium improbasse consilium deserendæ* Ecclesiæ Constantinopolitanæ, *et de hac respondere Sanctum: sed quam multa erant, quibus de illa deserta se excusare poterat Gregorius, nec hic attinguntur, tam apte quadrunt omnia in* Nazianzenam, *cui se unquam nominatum Episcopum negat: quod de* Constantinopolitana *non ita vere dicere potuisset.*

f *Est ea Epistola* 88, *in qua sic loquitur:* Testificor coram Deo et electis Angelis Dei, gregem indigna pati, ut qui ob perditam valetudinem meam nec pascatur nec visitetur. Nam me morbus constrictum tenet atque ab Ecclesiæ gubernaculis celerius abduxit, nuncque inutilem prorsus reddit, ut qui in singulis diebus extremum pene efflem spiritum, et negotiorum mole magis opprimar. *Inter hæc autem molestissimum fuit quod facessebant Apollinaristæ, qui ut in Epistola* 77 *ad Olympium Præfectum queritur, dum ipsum Gregorium ad Xanxaridos thermas longius abduxisset morbus, præsumpserint suæ factionis hominibus, quos Nazianzi habebant, imponere ejusdem farinæ Episcopum,* nulla re, ut opinor, *inquit Gregorius,* perinde freti atque summa mea imbecillitate.

p. 843. *ejusdem invaletudo,*

F

g *Hæc* 42 *est, in qua* De nobis, *inquit,* ne quisquam obsecro falsos sermones jactet, nec de Dominis Episcopis, tamquam invitis nobis ac repugnantibus Episcopum alium nobis suffecerint. Non enim usque adeo illis contemptui sumus, nec adeo infestum eos nostri odium tenet. Quin potius eos multum diuque obtestatus, propter effœtum et emortuum corpus, simul etiam quod neglectæ Ecclesiæ onus prætermiserim, hanc ab iis gratiam postulavi, nec ecclesiasticis legibus adversantem et nos recreantem, ut is Pastor daretur, qui etiam precibus tuis datus est.

et tandem impetratus Nazianzo Episcopus:

h *Cum hujusmodi hominibus nihil quidem negotii sibi voluit esse Gregorius: sed hos ei molestos fuisse non aliunde accepit Baronius, quam ex fallaci titulo Carminis* 59 εἰς ἐπιπλαστῶς μονάζοντας in fictos monachos: *cum is integre videatur talis fuisse,* εἰς ἐλέγχοντα αὐτὸν ὡς ἐπιπλαστῶς μονάζοντα. In arguentem se quasi falso

A falso monachum simularet: *hunc enim ait fuisse quempiam ex insensatis divitibus illis, qui deliciis affluentes, volunt ut alii, contrariam vitam professi, pene hominem exuerint quia monachi sunt, dum ipsi* conjuge, liberis, et voluptate omnigena fruuntur : *quibus respondens :* Quid monachi, *inquit*, pro se dicant audite, amatores mundi. *Mundanos ergo et seculares homines carmen istud appellat, negatque eorum esse dijudicare utrum quis externam habitus victusque austeritatem ex vero virtutis amore sectetur, an autem ex hypocrisi; quamvis inter utrosque multum interesse ostendat : et fortassis ultimam partem respicit titulus, si non est mutilus ; non tamen indicat ab hypocritis tale quid passum Sanctum, quale a mendacio quopiam sibi objectum in priori Carminis istius parte diluit.*

AUCTORE CÆS. BAR. queritur a divite seculari delicias sibi exprobrari: 2. p. 138

i *Quam exiguum id esset, quod corpori suo indulgebat Gregorius , explicat in Anacreontico* ad animam suam, *quam inducit quærentem ex carne sua, quid cupiat.* Satis *autem* tibi sit, *inquit*, rupea domus ad umbraculum, camelorum pili vel vilis pellicula in tegumentum nuditatis, frondes ramique cæsi ad cubitum : ad mensam autem nullo apparatu instructam accumbens, habes panem aut farinæ modicum, cui pro opsonio semper parabili sal adsit, et quantum voles thymi sive cepæ, præcipue tamen ipsa fames. Potum etiam cupis ? Aqua tibi fluit, ebrietatem non inductura. Vis amplius ? Etiam aceti aliquid non negabitur. Hæc porro si satis non sint, sed cupis ut deliciæ et voluptates tibi subministrentur, quære alium qui id faciat : neque enim mihi vacat domesticum hostem, serpentis instar fovere sinu.

quales ex sint alibi exponit:

B

k *Ep.* 57 *excusans se Anysio, quod ad nuptias Olympiados cum aliis Episcopis non accedat,* Intempestivum, *inquit,* est atque a nuptiis alienum, podagricos videre, qui inter saltitantes circumferantur ac rideantur,

podagricum se indicat;

l *Annuus is morbus fuit, ut supra vidimus ad initium cap.* 13 *et carmen in agro Constantinopolitano compositum creditur ab Hermant.*

m *Nobis, qui jam octogenarium Gregorium habemus, nequaquam necesse est, hanc ejus cum sua carne luctam ad extremum istum recessum differre : quin etiam id prohibere videtur carmen de quadragenario silentio, mox infra allegandum, ubi satis indicat in decrepita illa sua senectute pugnandum sibi, non ut olim cum carne, sed cum lingua esse.* Canitiei *quidem suæ etiam pro illo tempore meminit : sed hoc non plusquam annum sexagesimum arguit, quando aliud nihil accedit quod extremam indicet senectutem. Dicatur ergo talia et passus esse, et (ut sequitur) scripsisse Sanctus, cum adhuc corporis robore florens, et necdum morbis esset exhaustus. Certe morborum suorum nusquam meminit in Carm.* 18 *adversus carnem suam, quod hac occasione composuit.*

tentationes carnis ante annos 20 passus,

C

n *Nescio ubi hunc locum inveniam : nam quod in margine notarat Baronius Carmen de rebus suis, compositum paulo post fratris Cæsarii mortem, tale nihil habet.*

o *Quæ sequuntur sunt ex Carmine* 4, *estque id elegia* de animæ suæ calamitatibus, *composita vivente adhuc utroque parente, sed jam communes humanæ vitæ terminos supergresso ; ut essent puta annorum* 85 *cum filius esset sexagenarius.*

p *Hinc illud in Carm.* 58 *de virtute humana.* Corpore sum virgo, verum an etiam mente haud certo scio.

etiam decrepitus feminarum vicinium horret.

q *Hinc ad Vitalianum Gorgoniæ maritum Epistola* 196, Carbala per summum scelus ejicimur, atque (ut tragœdiæ verbis nonnihil immutatis utar) ejicimur non quidem sermone, sed reipsa. Multo enim melius erat, tabula publice proposita nobis secessionem indicere, quam per mulieres, quas e regione nostri collocasti, vitæ gravitatem et sanctitatem D intercedere; et quotidianam verecundiam mihi, aliis, qui hujusmodi vitæ institutum libenter insectantur, maledicendi occasionem dare. Dicam clare, etsi id audax forte videatur, nos quoque e paradiso per Evam expulisti, *quantum scilicet in te fuit.* Vos cum ad hunc locum acceditis, et accipimus et amplectimur ; a muliebri autem familia ita nos proripiemus, uti ad ferinos impetus........ relictis et manuum nostrarum laboribus, et iis rebus quarum spe ducebamur, longaque ad Sanctos Martyres excusandi nostri causa oratione habita. *Moverit ea res Vitalianum, credo, ut scandalum ab oculis et vicinia Sancti amoliretur, magnis ejus beneficiis pridem obstrictus. Verum hinc nascitur dubitatio, eademne sit* Carbalà, *quæ* Arianzus. *Ego sic distinxero, ut* Arianzus *nomen ipsius vici fuerit, intra quem et ecclesiam suam habebant Sancti Martyres, quorum hic et in Epistola Theodori Mopsuesteni mentio ; et prope ecclesiam prædiolum suum habuerit Gregorius, proprio nomine dictum* Carbala, *ut solent etiam domus hortique singuli suum in pagis nomen habere.*

hortulum quoque suum ea de causa dimittere paratus.

r *Non quia graviter unquam deliquerit verbo (nam a detractione, contumelia, aliisque similibus, quæ lex Christiana vetat, longe abfuisse se profitetur) sed quia eloquentiæ semper promptæ gloria perstringebat oculos invidorum, uti pluribus sæpe locis insinuat, cum suam sibi facundiam Constantinopoli et alibi crimini versam dicit, quasi muta fides agere deberet omnia.* E

s *Carm.* 17. De seipso post reditum Constantinopoli, *ubi per Nectarii socordiam iterum invalescere hæreses audiebat et gemebat. Cum Nectario tamen ipso semper amicitiam coluit, nec nisi cum summa reverentia et æstimationis magnæ de ejus virtute ac prudentia conceptæ expressione scribit, etiam ubi eum ad hæreticos compescendos hortatur, uti facit in ea Epistola quæ est inter Orationes* 46.

CAPUT XVIII.

Generosa acta contra Apollinaristas hæreticos : solicitudo pacis Ecclesiasticæ.

Ad cumulum malorum omnium est etiam superadditum illi, quod Apollinaris hæresis *a* sectatores, Romam ad Damasum Romanum Pontificem profectos, illic dolo agentes, se esse Catholicos prolata fidei Catholicæ confessione mentiti sunt : qua de causa ea etiam arte communicatorias litteras ab eodem suffurati, in Orientem reversi, de communicatione Damasi gloriantes, ut Catholici inter Catholicos se miscebant; sicque et in Gregorii amicitiam insinuaverant. Unde factum est, ut etiam socium habere Gregorium in pravo dogmate se jactantes, etiam suarum partium illum esse fautorem spargerent in vulgus. Horum præcipuus erat Vitalis Antiochenus; qui, ut vidimus Hieronymo auctore, sicut de Communione Damasi impudenter gloriabatur, ita de societate Gregorii insolenter efferebatur. Hoc autem cum ex Cledonii *b* primarii viri litteris Gregorius percepisset, vehementer excanduit : confestimque ad eum de eadem re reddidit litteras *c*, quibus se de suspicione Apollinarianæ hæresis expurgaret, iisdemque tam Apollinarem quam Vitalem execrans atque condemnans, scitis argumentis eorum dogma confutavit improbavitque.

a Apollinaristas de sua communione gloriantes Nazianzi, F

Hier. ep. 82

b

c refutat scriptis ad Cledonium Epistolis,

159 At de Vitalis communicatione hujusmodi affert causam et rationem : [Ne nos, inquit, accusent ut Vitalis fidem, quam ita postulante B. Damaso Romæ Episcopo consignatam edidit, amplexatos, nunc vero improbantes.] etc. Ad eumdem de Vitali rursum : [Nec vero indignum censendum est (quamvis grave et indignum sit) quod homines illi perniciosa

rationem reddens cur Vitalem antea receperit, quem jam damnet: ad Cled. de Vitali.

A perniciosa sua dogmata simplicioribus animis per alios versutiores et magis sceleratos infundunt; sed quod nos eadem opinione et sententia esse mentiuntur, hamum suum hac esca circumtegentes, atque hoc fuco et prætextu cupiditatem suam nefarie explentes, simplicitatemque nostram (qua fiebat, ut non alienorum loco eos haberemus, sed fraterna dilectione complecteremur) in fœderis occasionem abripientes. Illud etiam indignitatis accidit, quod ab Occidentali Synodo, sese (ut audio) susceptos esse affirmant, a qua eos prius damnatos esse nemini obscurum est. Quod si vel nunc vel ante suscepti sunt qui cum Apollinari sentiunt, hoc ostendant, et nos acquiescemus. Perspicuum erit enim eos rectæ doctrinæ assentiri : nec enim res aliter se habere potest, si hoc sunt consecuti. Id omnino liquebit, si vel Synodalem Codicem, vel Epistolas quibus ad communionem admitti jubeantur, attulerint : nam sic Synodorum mos est. Sin autem hæc mera verba et figmenta sunt speciosi cujusdam coloris, fideique ob personarum gravitatem auctoritatemque imperitæ multitudinis nanciscendæ causa ab ipsis excogitata; eos, ut quiescant, doce et refuta]. Hæc Gregorius, qui quantum Occidentali judicio, ipsi (inquam) Romano Pontifici detulerit, ex prædictis apparet.

illos quaque recipere paratus si uti ille communicatorias Romanas ostenderint.

B

Ad vulgares Psalmos Apollinaris abolendos.

160 Concepit ea ex causa acerbissimum odium Gregorius adversus hæresim Apollinaris, ut eam verbis ac scriptis confutare numquam cessarit. Immo cum ille ad alliciendam plebeculam novos quosdam psalmos carminibus scriberet, ea ratione ut sacram Ecclesiæ psalmodiam interverteret; Gregorius, ne Catholici inferiores viderentur in hac parte, adjecit animum, ut versibus quam plurima dictaret, ita tamen ut primum locum in Ecclesia tribueret psalmis Davidis. De his ibidem agens, hæc ait de adinventione Apollinaris. [Quod si prolixi libri, et nova psalteria Davidique ex adverso resonantia, et versuum lepos pro quodam tertio testamento habetur; nos quoque psalmos elaborabimus, et multa scribemus et modulabimur, quandoquidem ipsi quoque videmur spiritum Dei habere; si tamen spiritus gratia hæc est, et non potius humana novatio. Hæc te apud plebem protestari volumus] etc. Hæc Gregorius ad Cledonium. Testatur S. Hieronymus Gregorium quam plura eleganti metro *d* scripsisse : Catholica autem Ecclesia ejusmodi Apollinaris psalmos vulgares cani prohibuit in ecclesia. Quæ autem post hæc Gregorius egerit adversus Apollinaristas, suo loco dicemus inferius.

se quoque versus scriptum um promittit.

C

Anno 382 ad Synodum CP. 2. evocatus,

161 Sequenti anno a Synodo Constantinopolitana, Syagrio item et Antonio Coss. Ecclesiasticis urgentibus causis, iterum Synodus Episcoporum coacta est Constantinopoli : ad quam Gregorius Procopii præfecti litteris Imperatoris nomine iterum atque iterum vocatus est. Qui licet animo concepisset numquam amplius adfore Episcoporum conventibus, ne illorum mutuas altercationes audiret; tamen malæ valetudinis causam prætexens, in hunc modum ad eum rescripsit : [Ego, si vera scribere oportet, ita affectus sum animo, ut omnia Episcoporum Concilia fugiam : quoniam nullius Concilii finem lætum faustumque vidi, nec quod depulsionem malorum magis quam accessionem et incrementum habuerit :] et post alia, [Nunc vero huic meo judicio patronus morbus accedit, quippe qui me ita distorqueat, ut quotidie fere extremos spiritus efflem, nec ulla re me ipso uti queam. Atque ob hanc causam ignoscat mihi Magnitudo tua, detque operam ne pientissimus Imperator me inertiæ condemnet, sed infirmitati veniam det]. Hæc et alia Gregorius se excusans. Cumque adhuc jussio Imperatoris urgeret, et Icarius afferret ad eum Imperatoris edictum : Quid rescripserit ad Imperatorem, non apparet. Ad Olympium autem Præsidem Cappadociæ scribens hæc ait : [Hoc mihi morbo gravius est, quod nec ægro tanti quidem fides habetur, sed peregrinationem ita longam inire jubear, atque in medios tumultus me intrudere : quorum secessionem ita amavi, ut hoc nomine gratiam quoque corporis afflictioni propemodum habeam.

Ep. [illegible]

excusat ægritudinem,

D

AUCTORE CES. BAR. Ep. 76 :

162 Hæc Gregorius, qui revera antea statuerat numquam interesse Episcoporum Conciliis. Unde hæc interdum ait. [Mihi enimvero certum est deliberatumque numquam post hac anserum aut gruum inter se pugnantium Synodis interesse, quibus omnia contentione et bello ardent, flagitiaque prius obscura atque incognita, in unum collecta ab inimicis in lucem produntur : horum enim causa inter humiles et plebeios sedeo]. In eamdemque fere sententiam scripsit ad Theodorum Episcopum Tyanensem *e*. Hæc Gregorius : qui tamen ita animo compositus fuit, ut licet Synodos vitaret, ea tamen quæ ad Catholicam fidem spectare videret, naviter impleret; immo non secus ac Orbi præesset, sic cura omnium Ecclesiarum illum cepit, ut non nisi in ea incumberet, quæ ad hæresum destructionem et fidei Catholicæ propagationem spectare conspiceret : ut quæ paulo inferius dicemus, optime declarabunt.

alioqui per se alienus a Synodis: de vit. differentiis

163 Adhuc autem sequenti anno, Merobaude iterum et Saturnino Coss. Episcopi iterum Constantinopolim convenerunt ad Synodum. Gregorius solicitus de his, quæ spectant ad fidem, ad Postumianum, eo anno Præfecturam Prætorii administrantem, litteras dedit his verbis : [Nihil tam imperio tuo convenire existima (quandoquidem rursus Episcoporum Synodus celebratur, haud scio qua de causa, aut quomodo coeuntium) quam ut te Præfecto ac tua opera Ecclesiæ ad pacem reducantur, etiam si eos qui dissidiis et factionibus contendunt, apertius objurgare oporteat. Quod si cuipiam nimium curiosus esse videar, quod cum a negotiis secesserim, non tamen curam et solicitudinem abjecerim, hoc meminerit : non quemadmodum a throno et fastuoso supercilio, ita etiam a pietate secessimus. Quin potius eo majorem fidem auctoritatemque apud te habiturus mihi videor, ut qui non rem meam privatam, sed publicam utilitatem curem]. Hæc ille ad Postumianum, eodemque argumento litteras dedit ad Saturninum Consularem, ac inter alia. [Omnia (inquit) apud nos Dei beneficio recte se habent, hoc uno excepto, quod de Ecclesiis anxii et soliciti sumus tam fœde perturbatis. His quidquid operis afferre poteris ad communem concordiam, et re et sermone impigre constitue. Quandoquidem rursus Episcopi coeunt, metuendum rursus est, ne nunc quoque pudore suffundamur, si hæc quoque Synodus parum præclarum finem habuerit, quemadmodum et prius]. Hæc Gregorius.

nihilo tamen minus pacem Ecclesiæ curans,

Ep. 71

quam in 3 Synodo CP. commendat primariis viris,

Ep. [illegible]

164 Prætermittimus hic tractare, quæ in ea acta sunt Synodo : satis sit scire, Postumianum impigre ex sententia Gregorii res Catholicæ Ecclesiæ procurasse, tum apud Episcopos, tum etiam apud Imperatorem, qui hoc ipso anno iisdemque Coss. duo reperitur dedisse rescripta ad ipsum Postumianum, adversus omnes quæ tunc grassabantur hæreses : hereticos enim urbe agrisque pellendos sanxit, omnemque coeundi potestatem iisdem ademit, atque ordinationem ministrorum inhibuit. Qui his legibus percelluntur sunt hi; Ariani, Eunomiani, Macedoniani, Apollinariani, Encratitæ, Apostatici, Saccophori, et Hydroparastatæ. Hæc autem omnia ab Imperatore ad Postumianum rescripta, jure accepta ferimus nostro Gregorio, qui statum Ecclesiæ Dei eidem pro viribus commendavit. Viguit harum legum

non sine fructu, hæreticis edicto proscriptis:

AUCTOR. CÆS. BAR.

f Apollinaristis nihilominus sua agentibus,

g Nectarium contra eos incitat,

A gum viridis observantia aliquamdiu, fere usque ad quinquennium : sed (ut accidit) cum jam tepescere inciperent, prædicti hæretici *f* se rursum obtrudere in Ecclesias, conventum facere, ac Episcopos per loca ordinare præsumpserunt. Hæc audiens Gregorius, zelo fidei Catholicæ percitus, dormientem in his Nectarium Constantinopolitanum Episcopum, scriptis ad eum litteris *g* vehementi admiratione compellans, cum ejusmodi pessima facta recenseat, hæc subdit in fine : [Si his, qui talia sentiunt, cœtus habere licet, illud velim cogitet et expendat tua in Christo illustris prudentia, quod cum nobis cum eorum dogmatibus non conveniat, cœtus habendi potestatem illis factam esse, nihil aliud est, quam eorum doctrinam nostra veriorem existimare. Nam si illis, ut piis et orthodoxis, ea quæ sentiunt docere libereque promulgare permittitur; quis non videt doctrinam Ecclesiæ condemnari, perinde ac veritate ex illorum partibus stante? Neque enim rerum natura fert duas de eadem re doctrinas esse veras. Quomodo igitur excelsus et præstantissimus animus tuus, ad tanti mali depulsionem et correctionem, consueta libertate non uti sustinuit? Verum si nondum est hoc factum, inimitabilis tua omnibusque B numeris absoluta virtus excitetur; pientissimumque Imperatorem doceat, nihil ex reliquo ipsius erga Ecclesias studio rediturum esse utilitatis, si tale malum ad fidei sanæ eversionem per eorum libertatem licentiamque prævaleat.] Hæc Gregorius ad Nectarium.

qui novo rursus edicto pelluntur: h

165 Quantum autem prædicta Gregorii commonitio ad eum scripta profecerit, satis significat Theodosii adversus Apollinarianos edictum, quo Consulatu suo secundo inito cum Cynegio *h* edixit his verbis : [Apollinarianos, ceterosque diversarum hæreseon sectatores, ab omnibus locis jubemus inhiberi a mœnibus urbium, a congressu honestorum, a communione sanctorum. Instituendorum Clericorum non habeant potestatem. Colligendarum congregationum vel in publicis vel in privatis Ecclesiis careant facultate. Nulla eis faciendorum Episcoporum tribuatur auctoritas. Ipsi quoque Episcopi nomine destituti, appellationem hujus dignitatis amittant. Adeant loca, quæ hos potissimum quasi vallo quodammodo ab humana communione secludant. His etiam illud nectimus, ut supra memoratis omnibus adeundi atque interpellandi Serenitatem nostram aditus denegetur. Datum sexto Idus Martii, Thessa- C lonicæ, Theodosio secundum et Cynegio Coss.] Conferat hæc lector cum his, quæ ad Nectarium Gregorius scripsit, invenietque hujus condendæ legis Gregorium nostrum fuisse auctorem : idque perspicue magis intelliget, si ejusdem Gregorii ad Olympium Cappadociæ Præsidem leget litteras, quibus queritatur illos eo audaciæ pervenisse, ut depositos a Synodis Episcopos, eosdem præficerent gregibus suis Præsides. Eadem Epistola se jam ad balnea medicorum consilio profectum esse indicat, eum ait : Quoniam autem longius me morbus provexit, et Xanxaridis thermis mihi de medicorum consilio uti necesse est, litteras mihi vicarias substituo].

eosdem etiam æger persequitur in Cappadocia. Epi. 77.

ANNOTATA.

Apollinaristæ CP. a Gregorio ut fratres tolerati. 1. p. 221

a *Inter prima quæ Constantinopolim advenienti Gregorio subnata incommoda sunt, schisma fuit Apollinaristarum : quos, quia alieni erant ab aliis hæresibus tunc vigentibus, nondum audebat numerare inter hostes; sed de iis, tamquam veris adhuc ecclesiæ membris, sic loquitur in Orat.* 14 *quæ de pace est.* Nos etiam adversus nos ipsos pene contendimus, qui, quantum ad caput attinet belle valemus (*dicebant enim Apollinaristæ se cum Ecclesia Romana tenere* D *unitatem*) ac pro iisdem et adversus eosdem contendimus. De fraterno illo dissidio non ita pridem exorto loquor, ex quo et Deus et homo ignominia afficiuntur : ille videlicet nec pro nobis quidem omnino genitus et cruci affixus, ac proinde nec sepultus nec a morte revocatus (quemadmodum nonnullis præpostere Christum amantibus placuit) verum hic tantum honoratus, ubi honor in dedecus et contemptum recidit, atque ob eam causam in duos Filios dissectus aut compositus : hic autem non perfecte assumptus, aut honore affectus, sed maxima ex parte abjectus aut abalienatus; siquidem maximum in hominis natura est divina imago mentisque vis et facultas. *Hi igitur, quia Verbi fatebantur divinitatem, assumptamque ab eo humanam carnem, licet sine mente, quia pro hac volebant esse ipsam æternam Sapientiam, non omnino censebantur hæretici; ideoque motam ab ipsis controversiam (perquam molestam et importunam eo tempore, quo tam pauci censebantur orthodoxi respectu infinitæ multitudinis hæreticorum)* ζυγομαχίαν ἀδελφικὴν *tunc appellavit Gregorius, similitudine sumpta a bobus sub eodem jugo non plane concordibus. Tali autem Gregorii erga se indulgentia abusi illi, interim dum ipse Constantinopoli agit, Nazianzenam Ecclesiam infecere* E *non mediocriter.*

Cledonius Gregorii apud Nazianzum Vicarius.

b *Hermant existimat satis verosimiliter, quod Sanctus de hoc agat Carm.* 47 *ad Hellenium circa annum* 382 *opem poscens,*

Cledonio primum leni, qui vivit egenis,
Et Christo prompto pectore cuncta dedit :
Se primo : post quidquid opum censusque tenebat :
Nil humili ut vitæ liquerit ipse suæ :
Qui cum terrenis quondam floreret in aulis,
Majus apud nostros nunc habet ipse decus :

c *Sunt hæ Epistolæ duæ, quæ inter Orationes collocatæ leguntur numeranturque* 51 *et* 52. *Sunt autem scriptæ a Sancto cum adhuc Constantinopoli ageret, relicto pro se Nazianzi vicario Cledonio, uti nobis videtur : quia hic velut ex officio admonuit Gregorium, quam mala de eo fama vulgaretur; eique, istud publicæ professionis remedium postulanti, ipsum prompte mittens Sanctus, primam de hoc argumento Epistolam sic finit :* Hæc te apud multitudinem attestari volumus, ut ne gravemur, tamquam hujusmodi malum dissimulantes, ac per socordiam nostram committentes, ut pravum dogma latius serpat ac robur capiat. *Quod autem hic idem Cledonius sit, qui cum titulo Iconiensis Presbyteri Constantinopoli subscripsit testamento ipsius S. Gregorii, nobis non facile persuade-* F *bitur.*

Cur versus Gregorius scripserit?

d *Inter hæc sunt preces complures, et Iambica contra Apollinarium de Incarnatione : quæ sequuntur mox alia, quibus cur versu scribat rationem reddit,* 1 *ut sic brevior sit,* 2 *ut juventuti prosit,* 3 *ne Christiani hac in parte cedere videantur gentilibus,* 4 *ut seipsum cantu recreet tamquam senex Cygnus : quare postrema ejus carmina a veteri interprete, quo usus Baronius, vocantur Cygnæa, qui in sequenti capite sæpe allegantur, nec lubet singula in nova Morelli editione requirere, ubi hic titulus deest.*

e *Ep.* 84 Vocas? Nos vero properamus. Properamus autem, ut soli cum solo congrediamur. Synodos enim atque colloquia publica procul salutamus : ex quo scilicet tempore multa eorum, ut parce loquar, improba et flagitiosa esse comperi.

f *Præsertim Apollinaristæ, quibus æque ac Catholicis aliis conventus suos habere Theodosius, nescio qua arte inductus, permiserat.*

g *Hæc Epistola est* 46 *inter Orationes, ut supra dixi.*

h *Consulatus is annum notat* 388, *qui Sancto fere ultimus fuit.*

CAPUT

A

CAPUT XIX.

Pius obitus. Miraculum muti ad ejus statuam sanati.

Hæc ille : qui etsi in his,quæ ad Catholicam fidem spectant, multus esset, non neglexit ea in aliis curare, quæ ad Christianæ disciplinæ mores componendos pertinere conspiceret. In quo genere, quam libero animo esset, ut nullam vereretur personam potentis alicujus, perbrevis illa Epistola, quam scripsit ad Celeusium Præfectum, sit in exemplum, digna sane quæ recenseatur. [Loquar quæ et amicitiæ nostræ, et hujusmodi tempori conveniunt. Legibus injuriam facis Judex, qui non jejunas; et quomodo leges humanas servabis, qui Divinas contemnis, et pro nihilo putas? Purga tribunal tuum, ne duorum alterum tibi accidat, ne aut malus fias, aut existimeris. Fœda spectacula proponere, seipsum traducere est. In summa, Judex, futurum scito, ut judiceris, et nihil peccabis. His nihil melius habebam, quod tibi præberem]. Hæc Gregorius.

Epist. 74. Arguit Præfectum jejunia non servantem,

167 Cum autem, ut vidimus, Gregorius consi- B lio Medicorum perrexisset ad Thermas, nihil inde utilitatis consecutus, hæc versibus cecinit. [Adsum hic tibi Æger Christe, a Medicis veniens, nullum alium fructum consecutus, quam quod nihil pluris facere didici, quam te, a quo ut cetera proficiscuntur omnia, sic etiam remediorum vires.] Ac rursum. [En tibi thermæ, lavacrum hic jam habeo. Verum ubi mihi est Angelus quispiam, et aquam hanc mihi aptam ad medicandum reddito. Vel saltem tu, mi Salvator, dic verbum aliquod, et consolidabor]. Hæc Gregorius. Qui cum indies magis morbo gravaretur, ejusque membrorum nullus pene esset usus, illud tantum solatii sibi reliquum fuit, ut versibus luderet. Cygnæaque *a* carmina componeret, quibus præteritarum ac præsentium rerum statum absque aliqua insolentia aut arrogantia (quod purissimi tantum ac candidissimi animi est) perbelle caneret ut alter Job, quando conferens præsentia cum præteritis dicebat, Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos, secundum dies, quibus Deus custodiebat me : quando splendebat lucerna ejus super caput meum etc. memoria enim repetens præterita bona, hæc aiebat : [Ubi mihi nocturnarum cantionum statio, quibus vel solum cum Christo commercium habens, vel in hominum cœtu alternatim cantillandis C hymnis mentem oblectans, pedes sustentabam, ac vivi cujusdam lapidis instar obrigebam? Ubi flexorum genuum dulcis labor, quo calentes lacrymas prius fundens, caliginosam mentem colligebam? Ubi pauperum altrices manus, morbum confoventes? Quo tandem infirmorum membrorum maceratio abiit? Non jam ad sancta sacrificia manum attollo, magnis Christi passionibus me ipsum immiscens. Non jam gratam Martyribus choream statuo, neque oratione in eorum laudibus instituta; præclarum sanguinem veneror. Situ carieque libri mei obsiti sunt. Lucubrationes meæ, rudes adhuc et inchoatæ, quibus quis tandem amicorum extremam manum apponet? omnia enim nunc viventi mortua sunt] etc. Hæc et alia multa ejus generis.

æger confugit ad Christum,

in Cygnæis

a

et Cygnæa carmina componit.

Job. 29

Carm. 60 *Commemorat priora acta*

168 Addidit et lugubre carmen de pœnitentia, quod soluta oratione latine redditum, ut et alia nonnulla, sic exorditur : [Extremæ vitæ certamen imminet, malam navigationem exegi, jamjamque quoque scelerum pœnam cerno, tartarum caligine horrendum, ignis flammam, altissimam noctem, rerumque earum fœditatem, quæ nunc tectæ et incognitæ, in lucem postea proferentur] etc. Scripsit et carmen sui ipsius ex hac vita migrantis, in hunc modum.

Carm 31. *et pœnitentiam instituit :*

[Sublimes tendo supplex ad sidera palmas, D
Suscipe me Sancti turba beata chori.
Ærumnis orbis gravibus replete, valeto,
Quem moriens post me defero, parce gregi.]

AUCTOR. CÆS. BAR.

Rursus autem animæ suæ cum corpore colloquentis hæc verba. [Cur vinculorum injectione constrictum me tenes, quæ libera sum? Christus me vocat : tu istic jaceto quo projicieris. Excipito me Salvator, quamquam fateor non satis me esse purgatum]. Et cum tentaretur a Diabolo, hæc ipse. [Rursum accessit Draco. Te præhendo. Tene, tene me : imaginem tuam deserere et abjicere noli, ne me adversarius ille meus tamquam avem nidi rapiat.] At jam morti appropinquans ad Christum se vocantem, hæc ait. [Vocas tu me, vocas? ipse autem accurro. Verum et ignem, et hiatum illum, et ardorem, flammamque divitis metuo. Quis me avectum in Abrahæ sinum deferet? [Hæc et alia. Proxime moriturus Cygnæo cantu Sanctissimus Senex Domino cantans, purissimum Deo spiritum reddidit, ac optatam quietem cum agminibus Beatorum adeptus est.

In Cygnæis 106.

ultimum aspirat ad Deum,

169 Excessit ex hac vita Timasio et Promoto Coss. anno undecimo Imperii Theodosii Senioris, qui E a recentioribus numeratur annus a Christo Domino trecentesimus octogesimus nonus. Hæc autem de tempore ejus obitus ex S. Hieronymo ita deducimus, dum ille in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis agens de nostro Gregorio, hæc ait : Decessit ante hoc ferme triennium sub Theodosio Principe. Hæc Hieronymus, qui cum tam in procemio, quam in fine illius opusculi, se illud scripsisse testetur anno decimo quarto ejusdem Theodosii Imp. necessario infertur Gregorium ejusdem Imperatoris undecimo anno ex humanis desiisse. Ex his quidem in primis errare redarguitur Prosperi Chronicon, ubi ponitur obitus Gregorii anno tertio Theodosii Imperatoris, Syagrio et Euchario Coss. eo enim anno habita est Synodus œcumenica Constantinopolitana, in qua ipse (ut dictum est) se ab Episcopatu abdicans, in patriam rediit. Nec subsistunt ea, quæ scribit Suidas, Gregorium vita functum anno decimo tertio ejusdem Imperatoris : sicut nec nobis probantur, quæ idem auctor de ejus ætate scribit dicens, annum natum nonagesimum decessisse. Secundum enim ejusmodi annorum numerum dicendum esset, Gregorium cum Athenis esset, tempore, ut ipse ait, quo illic erat Julianus post obitum Galli fratris, annum quinquagesimum quintum ætatis explesse, cum idem de se F scribat trigesimum ætatis *b* tunc annum egisse, cum post recessum Basilii, ipse publice Rhetoricam profiteri cogitur, quando non post multum temporis spatium Athenis et ipse recessit, in patriam rediens : quod (ut vidimus) contigit paulo ante Conciliabula Seleuciense et Ariminense, quæ celebrata sunt, Eusebio et Hypatio Coss. Ex quibus omnibus inferri posse videtur, Gregorium non excessisse annum ætatis sexagesimum secundum, natumque esse anno secundo a Nicæno Concilio.

et sancte moritur anno 389

non 381 *nec* 391,

b

170 Fuit Gregorius valido ac robusto corpore, sed, ut ait, morbis assiduis ac vitæ molestiis hebetato, fracto, ac pene corrupto, ac ea de causa sibi acceleratam senectutem ipse testatur in carmine de rebus suis. Quod autem spectat ad vultus ejus effigiem, Anonymus Græcus auctor, qui habetur in Bibliotheca. Vaticana inter orationes Hierotani item Græci scriptoris, hæc scribit. [Statura mediocri erat, pallidus aliquantulum, non tamen citra venustatem : depresso naso, superciliis in rectum protensis, aspectu blando et suavi, altero oculo nempe dextro subtristis, quem cicatrix quædam contrahebat, barba non promissa, sed densa tamen. Qua parte calvus non erat, nam subcalvus erat, albos crines habebat, summas item barbæ partes velut fumo obsitas ostendebat.

qua corporis conditione,

et qua statura fuerit cod. 549 in Vatic.

A debat. Hæc græcus auctor, quibus quidem consentanea sunt ea, quæ ipse de se scribit, nimirum pallor, et macies, oculi cicatrix, atque calvities. Innumera fere sunt de sanctissimo et disertissimo viro Patrum elogia, quæ nec quisvis facile colligere queat. Satis sit ad laudem ejus, Patres omnes tam Latinos quam Græcos, in astruendis dogmatibus, in oppugnandis hæresibus, ac in interpretandis etiam divinis Scripturis, Gregorii meminisse, ipsum sectatos esse, eidemque acquievisse : Gregoriumque e suggestu, e cathedra, ore omnium celebratum; eumdem denique in ipsis sacris Conciliis velut redivivum e Throno loquentem, in hæreticos invehentem, fidem Catholicam propugnantem, suffragia dantem, ac subscribentem semper intuiti, reveriti, ac secuti sunt Patres omnes. Quid exteros memorem? Sane quidem Eustorgius *c* Arianus, qui iisdem cum illo temporibus vixit, cum præcipuos viros recolat, propugnatores Filii Dei cum Patre consubstantialitatis, tam illorum, quam omnium qui antea vixerunt, Gregorio, ut omnium principi, primas defert : ut quem in dicendo Basilio graviorem et Apollinari uberiorem fuisse contendat.

AUCTOR. CÆS. BAR.

quam laudatus a posteris Patribus,

c

171 Natalem ejus diem, ut sacrosanctum, tam B Occidentalis quam Orientalis Ecclesia, in ejus memoriam celebri solennitate agere consuevit, et usque modo agere perseverat, ejusque sacram Imaginem, vel coloribus pingere, vel marmore sculpere, more majorum in Basilicis moris fuit. Quæ non tantum ejus effigiem repræsentarent, sed et in operatione miraculorum vivam redderent, ut factum constat consecutis temporibus, cum Michael Balbus Iconoclasta Orientale Imperium invasisset, sustulissetque paris impietatis Imperatorem Leonem Armenum, Constantinumque ejus filium virilibus amputatum relegasset in insulam; cui quidem cum usus vocis ea de causa penitus interceptus esset, ac redditus omnino mutus; cum ille loquelæ restitutionem a Deo cupiens, per S. Gregorium Theologum, cujus illic erat sacra statua, flagitavit; exaudivit eum ille, cujus imago per visum apparuit, jubens ceram, quam descriptam in manu haberet, legere. At ille visis fidem adhibens, mane ingreditur Ecclesiam, illicque conspecta Gregorii statua, præ se ferente imaginem ejus quem nocte viderat, schedulamque eamdem in manu habentem, ubi exordium orationis in sancta lumina inscriptum erat his verbis, RURSUS JESUS MEUS; accessit, ut jussus erat, ut legeret. C Quæ quidem verba, cum primum voce clarissima recitasset, deinceps semper recte locutus est. Hæc produnt Græcorum *d* annales.

imagines in ecclesiis positæ,

ad quarum unam mutus sequelam recipit.

d

172 Jam ad calcem pervenimus. Et in his quidem, quæ spectat ad orationis ornatum, ut mihi videor, jejune nimis (si enim rhetorum more hæc agenda fuissent, latissimus erat campus, in quo exultare potuisset oratio) in his autem quæ ad sincerissimam veritatem pertinent, quam unice profitemur, ejusmodi esse non dubito, ut vix alicui in eo concedam Quidquid autem laboris, quicquid industriæ atque solertiæ, veri tantum amantes, impendimus, munus exiguum, sed primitias lucubrationum nostrarum, tibi ipsi, o Pater, offerimus, qui cum cœlestibus spiritibus luce illa incircumscripta sanctissimæ Trinitatis revelata jam facie illustraris. Repende gratiam Cæsari tuo, jucundissimumque tibi nomen in fratre, ne despicias in Cliente. Impertire multiplicem ac copiosam benedictionem, quo dignus inveniar hic sublimia illa tua assectari vestigia, tecumque tandem Christo perfrui, una cum Patre, et Spiritu sancto in sempiterna secula. Amen.

Epilogus auctoris ad Sanctum

petentis patrocinium.

D

EPITAPHIUM *e*

e

Cur carnis laqueis tu me, Pater, implicuisti?
Cur subsum vitæ huic, quæ mihi bella movet?
Divino Patre sum genitus, sanctaque parente :
Hac mihi lux vitæ namque precante data est.
Oravit, summoque Deo me vovit, et ortus
Est mihi per somnum virginitatis amor.
Ista quidem Christi : post at subiere procellæ,
Rapta mihi bona sunt, fracta dolore caro.
Pastores sensi, quales vix crederet ullus :
Orbatusque abii prole, malisque gravis.
Gregorii hæc vita est; at Christo postera curæ,
Qui vitæ dator est. Exprimat ista lapis.

ANNOTATA.

a Cygnea carmina *dicit simpliciter, ut scripta a moribundo quis arbitretur, nisi ea in margine identidem citarentur sub eo titulo, quem tamen in nulla hactenus editione reperio, uti nec carmina ipsa, unde hic varia allegantur.*

b *Agere eo loco Gregorium de anno* 30 *studii sui Rhetorici ostendimus in prævio commentario : ruit igitur hoc contra Suidam argumentum, quoad annum ætatis, quem libenter tenemus cum illo : sed quoad annum mortis, major Hieronymi auctoritas cogit ab eo discedere.* E

c *Apud Suidam in Apollinari.*

d *Cedrenus in Michaele Balbo : hic autem Leonem Armenum de medio sustulit, in nocte Natalis Domini an* 820.

e *Est inter Carmina trigesimum, vitæque epitomen continet.*

Hermant opus suum, quod de S. Gregorii Nazianzeni deque S. Basilii historia communiter scripsit, duobus paralellorum libris concludit : quorum primus eorum virtutes perfectissimas, alter doctrinam et sensa inter se comparat; quod nostri quidem instituti non est, est tamen notatu ac lectu dignissimum, ad perfectam utriusque laudationem complendam. Lubet igitur vel capitum titulos hic subjicere, ex Gallico Latine redditos.

Gregorii et Basilii paralela,

LIBRI XI CAP. I. Comparatio horum duorum Sanctorum quoad patriam, *quam scilicet nullam norant nisi cœlestem.*

quoad virtutes et earum perfectionem;

II Sanctitas familiæ, in qua natus uterque, inter se comparata. F

III De doctrina et eloquentia utriusque.

IV Uterque sacrarum Scripturarum studium laudabili æmulatione commendat.

V Quam conformi inter se sensu sacras traditiones sint venerati.

VI De fide eorum, quasque eis de idololatria victorias attulerit.

VII Quomodo per eamdem de hæresibus triumpharint.

VIII Ut eosdem hæc mundi contemptores ac victores reddiderit.

IX Quam similem solitudinis amorem ipsis eadem inspirarit.

X Spes utriusque firma, et perfecta in Deum fiducia.

XI De utriusque ardenti erga Deum caritate.

XII De eorum erga Ecclesiam amore.

XII De æquali in utroque pacis Ecclesiasticæ studio.

XIII De caritate utriusque in proximum, propensaque ad eleemosynas voluntate.

XIV De eorum prudentia.

XV De eorumdem justitia.

XVI De temperantia et castitate.

XVII

A xvii De fortitudine et magnanimitate.
xviii De profunda utriusque humilitate.
xix De perfecta inter se amicitia, omnibus in exemplar absolutissimum proposita.

quoad doctrinam et sensa moralia.

Libri xii Cap. i. Axiomata eorum circa necessitatem vocationis ad statum Ecclesiasticum.
ii Quam graviter uterque reprehenderit præcipitationem eorum, qui eodem se non vocati attollunt.
iii Quas conditiones uterque in Episcopis et populi Magistris requisierit.
iv Quam sublimem de virginitate Christiana opinionem habuerint.
v Quales in Virginibus Christianis ac Religiosis dotes optarint.
vi Instructiones ad usum conjugatorum ex utriusque scriptis collectæ.
vii Muliebris luxus ac vanitatis secularis indidem accepta reprehensio.
viii Eximia utriusque sensa, ad humani fastus depressionem spectantia.
ix Similes utriusque adversus avaritiam invectivæ.
x Æqualis zelus ad impuritatem et libidinem eliminandam.
B xi Par severitas adversus gulæ vitium.
xii Qualem uterque reliquerit descriptam invidiam.
xiii Adversus iracundiam invectivæ utriusque.
xiv Quid de tristitia et acedia uterque senserit.

S. GREGORII NAZIANZENI

Carmen de Vita sua.

A Daniele Cardono in solutam orationem versum.

PROLOGUS.

Vitam suam scripturus Gregorius,

Vitæ meæ cursum omnem, qua secundis, qua adversis rebus insignem, scriptione hac complecti est animus. De me namque alii atque alii non eodem omnes fortassis modo fieri possit ut sentiant et loquantur, prout scilicet suus quemque impetus in hanc illamve partem tulerit: æquum autem esse non potest, quod a sola voluntate fertur judicium. Si quod porro tædium, si quæ molestia e narratione erit, hanc omnem carminis absterget jucunditas. Nec deerit quod hinc addiscat, aut quo recreetur, et ad pulcherrima quæque cum voluptate permoveatur ætas juvenilis. Interim vos potissimum noster hic sermo spectat, qui cum vobis præessem Episcopus, ad curam meam pertinebatis; nunc autem alterius subjecti estis potestati. Tam vero vos appello, qui eadem mecum juncti estis religione; quam qui diversa sentitis. Mihi siquidem, senectute laboribusque confecto jam atque prostrato, omnes, puto, adhuc bene vultis. Vos itaque, viri, quos, ut totidem clarissima lumina, orbis hic suspicit; qui eam urbem incolitis, quam ob magnitudinem celebritatemque alterum quemdam mundum appellari posse video: quos omnibus terræ ac maris deliciis conspicimus abundare, Cives novæ Romæ, quæ sedes et commoratio esse solet virorum illustrium, Constantino conditore insignis, et imperii totius caput ac firmamentum pulcherrimum; vos, inquam, viri Constantinopolitani, cum sitis tanti, hominem ab omni mendacio longe remotissimum, et in variis rerum ac temporum conversionibus non pauca aut mediocria perpessum, unde magnam necesse est rerum omnium enasci cognitionem, verissima loquentem audite.

ad Cives Constantinopolitanos, C

et quantum fuerit exagitatus ab improbis,

2 Cuncta quibus olim effulgebam decora, longo temporis tractu obscurata sunt atque collapsa: de pristina quoque famæ meæ celebritate nihil aut perparum modo superest. In quo illud mihi profecto accidit, quod fieri videmus, quando per effusorum imbrium vehementiam omnis e solo terra aufertur, ac silicum solummodo lapillorumque acervus superesse cernitur. Nec est quod magnopere quis miretur, si illorum improbitati istud imputem, qui unquam ante in bonorum numero non tantum non fuerunt; sed pecudum etiam in morem, curvatis in terram et terrena animis, vitam transegisse convincuntur. Impetuosæ vero istius pluviæ imaginem etiam aliquam nos ipsi gerimus (equidem non sine lacrymis ac gemitu ita de sacro castissimoque nostro Ordine pronuntio) nos, inquam, malorum istorum pars sumus non parva; quicumque supra alios mortalium evecti, non sicut oportet locum dignitatemque nostram sustinemus; qui populo cum potestate præsumus, et recti bonique nos profitemur magistros; quibus id sorte obtigit ut divino sacræ doctrinæ pabulo animas hominum pascamus, quando interim fame ipsi non mediocri premimur; qui, cum morbis ipsi permultis simus obnoxii, aliorum tamen infirmitates curare contendimus. Istis vero hos adjungas licet, qui per eas populum vias ducere aggrediuntur, quæ aut in præcipitia fortassis desinent; aut quales sint, ab ipsismet ducibus ignoratur, cum numquam eas ante triverint aut ingressi sint: contra quos hoc brevissimum dari potest præceptum, et optima, ne salute excidas, regula, ut qua ipsi præeunt, minime sequaris; quorum videlicet mores ipse ille, quem occupant, honoris locus non parum accusat; cancelli magis ac supercilium, quam egregia vivendi ratio a vulgo hominum eximit.

D *INTERP. D. C.*

etiam Episcopis,

et pravæ doctrinæ præconibus, E

altius orditur narrationem.

3 Quid porro causæ sit cur talia in sermonem adduxerim (Non enim is sum qui multa temere verba profundere soleam) tam qui nunc in vivis sunt mortales, quam qui futuri sunt aliquando, audiant. Ante tamen quam dictorum ratio constet, paulo altius vitæ meæ seriem oportet repetam (esto, prolixior hinc mihi dicendi nascatur materia) ut ne improborum adversum me efficere vociferationes quidquam valeant. Est namque hominibus istis hoc in more positum, ut male a se actorum causas in eos ipsos rejiciant quos læserunt; atque ita majorem noxam per conficta nequiter mendacia sibi adversantibus inferant, se vero ipsos sceleris veluti omnis puros exibeant. Atque hoc sit instituendæ deinceps narrationis quoddam quasi præloquium.

CAPUT I.

Ab optimis parentibus pie educatus Alexandria Athenas non sine periculo navigat: ibique Basilio conjungitur Sanctus. F

Parentes habuit piissimos, ac integerrimos.

Patre igitur usus sum egregie probo ac bono, provectæ admodum ætatis viro, et quoad mores incorrupto, qui pulcherrima aliis statui possit vivendi regula. Alter, ut quod res est dicam, patriarcha is fuit Abrahamus, qui, contra quam fieri modo assolet, non opinione hominum, sed reipsa bonus et esse cupiebat et haberi. Gentilium ille primum erroribus abductus, insignis deinde Christi cultor, neque hoc solum, sed Episcopus etiam, et sacri istius Ordinis decus ac præcipuum quoddam ornamentum extitit. Mater vero ea obtigit, quæ, ut breviter dicam, tali marito ut jungeretur dignissima, nec muliebriter varia, erat aut instabilis. Piissimis cum esset prognata parentibus, sua tamen eos religione pietateque superavit. Sexu fuit habituque mulier, sed vivendi instituto viris omnibus admirabilior. Una eademque omnium de parentis utriusque vita existimatio erat atque oratio. Sed unde hisce meis dictis fidem putatis adstruam? Ipsam, ipsam quæ me genuit, testem adducam in medium, quam dum appello, ipsammet appello

INTERP. D. C.

A appello veritatem. Illi certe singulare hoc erat studium, ut ea etiam quæ in oculis omnium erant posita, clam omnibus habere contenderet potius, quam vanæ alicujus existimationis apud homines captandæ causa occultum quodpiam animi sui decus superbe jactaret, Dei nempe timorem, sic quasi magistrum, in actionibus suis omnibus adhibere solita.

Matris voto ante etiam quam nasceretur, Deo dicatur,

5 Prolem igitur masculam (quod plurimorum parentum solet esse votum) in familia sua videre cum summopere expeteret, Deum suppliciter est precata, ut ne votis eam suis frustrare vellet. Cumque desiderii sui magnitudinem tegere ulterius haud valeret, ipsum quod a Deo poscebat donum sanctissimo ejusdem cultui se vovit dicaturam; religiosa ista animi sui alacritate filium suum Deo ante etiam consecrans, quam eum cœlitus accepisset. Nec vero frustra ejus fuere vota et supplicationes, sed felicissimum rei quam petierat, quamque erat consecutura, oblatum ei est præsagium. Visio videlicet menti ejus fuit objecta, imaginem quamdam referens adimplendi mox desiderii materni. Ecce enim nocturna in quiete mei verissima effigies matri se offert, cui nomen quoque, quo eram appellandus, mirabiliter

et obtinetur divinitus.

B indicatur. Hanc nox illa parentibus meis gratiam præstitit: ego siquidem divinitus illis tunc fui concessus, quorum votis si qua ratione dignum meipsum exhibui ut obtinerer, Deo id omne referamus acceptum: sin minus, peccatis meis id adscribendum fateamur. Hoc itaque modo in lucem istam sui editus, e luto, heu me infelicem! effictus atque compositus: a quo proinde ad inferiora illa sæpe deprimor, et a cujus crassiore materia raro ac difficulter me expedio. Attamen cum vitæ hujus initium, eorum quæ expectantur bonorum quoddam quasi pignus acceperim, ingrato mihi nequaquam esse licet.

A teneris cultui divino addictus

6 Vix autem vivere inceperam, cum in alterius rem ac jura transeo, pulchra equidem ratione; Deo siquidem addicor, haud aliter quam agnus aut vitulus ejusdem Dei aris religiose destinatus; nobilis equidem victima, nec rationis et orationis exors: non enim audeo dicere quod instar novi cujusdam Samuelis Deo fuerim oblatus, nisi solum æstimando piam parentum meorum in consecratione illa voluntatem.

pie educatur:

Ab ipsa porro infantia optime honestissimeque educatus (domi quippe non alia quam pulcherrimarum virtutum intuebar exempla) jam maturitatis quiddam et gravitatis senilis præ me fere-

C bam. Tum vero recti atque honesti studium sic in me paulatim accrevit, quemadmodum nubes nubibus aggregari subinde videmus. Interim ætate pariter ac rationis usu proficiebam, et illos avide lectitabam libros quibus Dei et religionis causa propugnabatur. Optimis etiam quibusvis hominibus utebar familiariter. Atque hæc quidem hactenus.

ejus in rebus suis describendis modestia:

Nunc autem, qua ratione de iis quæ restant rebus acturus sim, non parum dubito. Silentione involvam admiranda illo, quibus stimulos mihi Deus ad optima quæque subdidit, cum istam meam alacritatem animi sic quasi futuræ vitæ pulcherrimum initium dignatus est admittere? (Hunc videlicet modum ille tenet in conferenda hominibus beatitate) an potius in medium omnia fidenter proferam? Alterum nempe ingratitudinis, alterum superbiæ notam minime effugiet. Attamen præstat tacere, ac sufficere potest a me illa non ignorari; ne, si ea proferam, ratio vivendi, quam modo teneo, cum oratione mea pugnare videatur; utpote quæ de pristino illo animi mei fervore et alacritate amisit plurimum. Quæ igitur necessario dicenda sunt, solum eloquar.

qua mente profanas disciplinas didicerit.

7 Imberbis adhuc cum essem, ingenti in litteras amore ferebar et desiderio, id solum intendens ut humanas profanasque disciplinas veris ac solidioribus scientiis socias et adjutrices adderem, ne D vana superbia efferri possent, qui aliud non didicerunt quam inanem nescio quam eloquentiam, in solo verborum strepitu et vocis contentione sitam, neve argumentorum suorum fallaciis sophistæ me facile circumvenirent: numquam enim in eam veni cogitationem ut litteris sacris, quas ut proprias ac meas semper habui, scientiam ullam aliam potiorem ducerem. Quod igitur adolescentioribus ætate calentibus solet accidere (inconsiderato nempe animi impetu hi ut plurimum ac facile abripiuntur, in eum modum quo pullus, præcipue equinus, ferociens et animi plenus in cursum emicat) idem quoque mihi contigit.

Alexandria Athenas navigans,

Tempestate namque prorsus aliena, nec mitigata adhuc maris ferocia, exoriente sideris Taurini cauda, quam rerum talium periti navigantibus maxime infestam pronuntiant, cumque nemo, nisi qui parum sapit, mari se audet committere; Tali, inquam, tempore urbem Alexandrinam (in ea quippe scientiis acquirendis operæ nonnihil haud frustra impenderam) relinquens, mare quo recta in Græciam tenditur, nave ingressus sum. Jamque Cypri littora præ- E ternavigabamus, cum ingens ventorum e diversis partibus spirantium vis nostram vehementer navim cœpit affligere.

sævissima tempestate jactatur:

8 Tunc et repente profunda nox cœlum, mare, terram et omnia involvit, oculisque nostris eripuit. Crebra inter fulmina horrendo fragore tonitrua exaudiebantur. Cumque ventorum vehementia fortissime distenderentur vela, supra modum stridebant rudentes quibus hæc alligari solent. Malus quin etiam nutare, ac nullus deinceps clavi usus superesse, quem videlicet nulla vi aut arte regere amplius nautæ valerent. Navim ad summa usque latera aquæ repleverunt, quando ingens nautarum, remigum, præfectorum, aliorumque præcipuorum vectorum, una voce Christum auxilio advocantium, exauditus est clamor, planctu et lamentis permixtus. Quicumque nullum paulo ante Deum agnoverant, eumdem jam cum aliis invocabant: est enim metus magister longe optimus maximeque opportunus. Quod vero malorum omnium erat gravissimum, aqua omnis dulcis nos plane deficiebat: subito quippe turbo quidam vehementior in navim incumbens, vasa, quibus aquæ dulcis copia continebatur, in mare excussit. Cum fame itaque et siti et ventis de vita nostra nobis erat certamen: sed Deus insperatæ mox salutis viam periclitantibus aperuit.

Naufragium evadit:

Mercatores quidam e Phœnicia eodem ferebantur mari: qui cum subito in conspectum nostrum se dedissent, quamvis et ipsi F gravissimo essent metu perculsi, ubi tamen periculi in quo versabamur magnitudinem e nostris implorationibus cognoverunt; contorum quibus utebantur firmitate ac manuum juvenilium robore confisi (omnes quippe robustis viribus erant juvenes) periculo nos eximunt, a demersis pelago cadaveribus parum vel nihil diversos, aut veluti pisces, quos aquæ salsæ indigos recedens mare nudos in littore destituit; aut denique lampadibus illis non absimiles, quarum lumen, oleo deficiente, paulatim emori conspicitur.

Durante tamen procella,

9 Nihil interim de suo adversum nos furore pelagus remittebat, pluribus etiam diebus contra miseros sæviens; qui ob frequentes huc illuc jactationes, quam in partem navis cursus dirigeretur, discernere haud poteramus, et nullam fere mortis evadendæ habebamus spem. Ac ceteris quidem omnibus communem solum mortem metuentibus, longe gravioris et occultioris imago mortis animum meum ingenti complebat horrore.

quod baptizatus nondum esset, magnopere angitur.

Lustralibus quippe salutis aquis, quibus deiformes quodammodo efficimur, arcebant me tempestuosi maris navigantibus sæpe fatales undæ. Hæc maxima mihi erat plorandi ratio, hanc ego

A ego summam rebar esse calamitatem. Eam ob rem miserabiles emittebam voces, supinas in cœlum manus tollebam, quarum collisu ipsorum etiam fluctuum sonus vincebatur. Scissis inde vestibus, in faciem pronum me abjicio. Quodque difficulter credes, quamvis sit verissimum; quiqui mecum eadem navi vehebantur, proprii periculi cogitatione quasi deposita, suas preces suaque vota meis adjungebant. Tanta erat hominum istorum in malis communibus pietas ac religio; tanta illos meorum incommodorum ceperat miseratio. Eo sane tempore tu mihi, o Christe, magnam præbuisti salutis spem, qui e vitæ hujus fluctibus nunc quoque eripere me paras. Etenim cum, quod speraremus, nihil jam superesset amplius, cum nec ab insulis, nec a continente, nec a summitatibus montium, nec a facibus per littora accendi solitis, nec a sideribus quæ suum nautis iter signant, auxilii quidquam expectari posset; nec e rebus omnibus quæ sub aspectum cadunt, ulla quæpiam opis aliquid promitteret; quid tandem a me putatis excogitatum fuisse, aut quem malorum tantorum repertum exitum?

Implorato Dei auxilio,

B 10 Desperato a rebus hisce inferioribus omni auxilio, ad te, Deus meus, oculos animumque converto, qui es vita, spiritus, lumen, robur, et salus mea; qui minas nunc et verbera ingeris, nunc rursum blandiris et sanas, atque ita rebus adversis jucundas permiscere soles. Prodigia omnia e quibus magnæ tuæ dexteræ potentiam cognovimus, coram te commemoro. Qua scilicet ratione divisum per te fuerit mare rubrum, et populus Israeliticus absque noxa illud pertransierit: quomodo dum suas Moyses in cœlum manus protendit, hostes victi succubuerint: quantis plagis Ægyptios, eorumque præcipuos in bello duces attriveris; utque ad famulorum tuorum imperia conditæ a te creaturæ obedierint; quam denique prodigiose ad turbarum clangorem et institutam a populo tuo circuitionem mœnia Jerichuntina corruerint, et urbs universa in prædam cesserit. Sed et hisce olim a te patratis miraculis recentiora et in mei gratiam præstita adjungens; Fui, inquiebam, jam ante tuus, ac nova rursum de causa tuus nunc sum. Duplici itaque titulo in rem tuam me si placet transcribes, parentum videlicet eorum sobolem, qui ob singularem suam religionem apud te sunt in pretio, ac veluti munus terra tibi ac mari sacratum; Terra quidem ob matris votum, mari autem ob instantes vehementer metus. Sane si geminum corporis animique periculum per te mihi detur

et renovato ei serviendi voto,

C evadere, vitam meam omnem obsequio tuo dicatam volo. Si periero, religiosus tibi cultor periturus est. Ecce, tempestate tuus modo discipulus jactatur. Quamobrem e somno quantocyus, precor, evigila; aut supra aquas ambulans, furentes maris fluctus compesce. Hæc ego suppliciter vix eram precatus, cum subito quasi ponunt venti, pelagi tempestas sedatur, et ad portum destinatum cursus navis dirigitur. Hunc præterea e precibus ac votis meis fructum merui singularem consequi: quod omnes, quos eadem meum navi vehi contigerat, magna pietate ad Christi fidem adjecere animum, ac duplici divinitus salute potiti sunt. Rhodum inde prætervecti, non longo post tempore, ad Æginæ portum (Æginetica quippe vehebamur navi) prospero felicique cursu pervenimus.

sedatur tempestas.

11 Hinc subsecuta est Atheniensis commoratio, et studia litterarum. Quam vero istic vivendi rationem tenuerimus, aliorum relinquamus narrationi; ut nempe in Dei timore semper educati, ac inter optimos præcipuosque primi fuerimus; ut, cum alii per adolescentiæ fervorem atque audaciam, cum sui similibus temere omnia ac præcipitanter agerent, vitam instituerimus placidissimam. Ita tunc dege-

Appulsus Athenas studiis vacat,

D bamus, ut fluvio illi possemus dici non absimiles, de quo fides est, quod, etsi per aquas maris cursum tenet, nihil tamen inde salsuginis contrahat. Tantum scilicet aberat ut a pronis in malum adolescentibus nos pateremur abripi, ut ipsi potius met eos omnes, qui amicitia nobiscum jungebantur, ad præclara honestaque omnia verbis atque exemplis pertraheremus. Istud siquidem in magnum meum bonum providerat Deus, ut cum homine sapientissimo amicitiam intimam contraherem, qui egregio vivendi instituto ac disciplinarum omnium cognitione, reliquos omnes solus superabat. Quem vero eum putatis fuisse? Is profecto fuit, qui vobis non potest non esse notissimus. Basilius scilicet, homo, si quis alius, hisce nostris temporibus maxime necessarius. Illum sermonum meorum omnium, illum tecti, illum cogitationum mearum habebam participem: et, si gloriari oportet, par eramus amicorum tota Græcia celeberrimum. Omnia nobis erant communia; uno vivebamus spiritu, quem duo solum corpora dividebant: tantæ autem amicitiæ potissimum vinculum Deus ipse nobis erat, et boni pulchrique omnis ardens quædam cupiditas. Etenim postquam eo inter nos fiduciæ est perventum, ut alter alteri cordis sui arcana minime haberet occulta, majori etiam amoris nexu invicem fuimus conjuncti. Quorum enim eadem in rebus omnibus reperitur voluntas, eorumdem animi haud difficulter cernuntur conjungi.

INTERP. D. C.

cum Basilio amicitiam contrahit,

E 12 Quid deinde superesse poterat, nisi ut cum eo in patriam remearem, ac certum aliquod vitæ genus mihi deligerem? Jam quippe temporis permultum in litteris acquirendis absumptum a me fuerat in quarum perceptione trigesimum fere tunc agebam annum. Id temporis et loci datum mihi est intueri, quo erga me desiderio, quaque opinione essent sodales mei amantissimi. Aderat quippe jam tempus illud, quod molestiæ haud parum nobis attulit. Triste siquidem dicendnm erat vale, jungendi amplexus, quibus benevolentiæ signis amantium animi magis accenduntur. Vix tandem, et invitus licet, Basilio debita in digressu officia reddidi, cum plurimas ille discessus sui rationes afferret: ac ne nunc quidem a lacrymis temperare valeo, dum quam eo tempore passus sum animi perturbationem mecum cogito. Illico universa sodalium meorum cohors me circumstitit, extranei, æquales, familiares, magistri artium, obtestationibus et precibus coactionis aliquid permiscentes (quod ut facerent amoris quo in me erant magnitudino eos incitabat) mordicusque ne

quem Athenis abeuntem comitari cupiens,

sodalium precibus retinetur,

F una abirem, retinere me contenderunt; negantes, quidquid demum ex ea re eventurum esset, bona sua pace unquam me inde discessurum. Neque enim committendum aiebant, ut illam ornamenti sui præcipui jacturam Athenæ suæ facerent; addebantque, communi omnium voce eloquentiæ principem me renuntiandum. Hæc omnia contentione tanta urgebant, ut cedere tandem illis necesse habuerim: non enim, nisi qui animum haberet omni quercu duriorem, tot tantisque eorum obsecrationibus ac vocibus fuisset resistendo. Neque tamen omnino persuaderi mihi sum passus. Patrium nempe solum haud parum me invitabat, cum quo nescio an ulla regio, si pietates et religionem spectemus, possit conferri, et in qua secundum veræ sapientiæ leges vitam instituere pulchrum putabam: parentes quoque me revocabant, annis et ætate pene confecti.

paulo post abiturus

CAPUT

A

CAPUT II.

In patriam regressus primum Presbyter a patre, deinde a Basilio Sasimorum Episcopus creatus Gregorius, semel iterumque se subducit, etiam Nazianzenam administrationem detrectans.

Eloquentiæ specimine in patria dato,

Postquam Athenis exiguo adhuc tempore substitissem, inde quasi furtim profectionem in patriam suscipio. In quam ut redii, mox eloquentiæ specimen dare placuit, cujus rei libidine haud paucos videmus laborare; morem tamen in hoc iis gessi, qui veluti quoddam debitum, id ut facerem, a me exigebant. Ut enim acclamationes aut plausus in dicendo a me nequaquam quæruntur, ita nec, si qui dictionem meam contemnant aut exsibilent, magnopere curo: esto doctiores etiam, in juniorum præsertim multitudine, prioribus illis quandoque exultent. Hinc autem vitæ melioris initium duxi sumendum, ut tum alia mea omnia, tum ipsum etiam eloquentiæ studium Deo uni subjicerem, eorum imitatione, qui suis sponte possessionibus cesserunt, aut suas in mare projecerunt opes. Sed, quemadmodum jam ante dixi, amicis exigentibus dandum nonnihil fuit. Atque hæc majorum certaminum quædam quasi erant velitationes præviæ, et primi in mysteria altiora aditus: jam quippe virilis ætas viro digna a me consilia desideriaque reposcebat.

de instituenda vitæ deliberans,

B

14 Intra animum igitur meum cogitationes meas, quibus ad ea quæ agenda mihi sunt tamquam optimis monitoribus uti soleo, in consilium advoco. Gravis tunc tempestas mentem meam cœpit agitare, dum quid inter bona omnia optimum tandem sit perquiro. Dudum erat ex quo universa quæ carnem spectant longissime a me projicienda decreveram, quod consilium magis etiam mihi probabatur tum temporis. At vero consideranti mihi plures diversasque Deo serviendi vias, quæ inter eas optima esset ac maxime secura, non facile statuebam. Aliarum videlicet alia atque alia proponebantur commoda et incommoda, bona et mala, quemadmodum in actionibus omnibus quotidianis fieri amat. Ita tunc animo eram constitutus (ut similitudine rem oculis subjiciam) veluti is qui, cum longissimam profectionem meditetur, et navigandi tædium ac pelagi nauseam feliciter evaserit, optimam deinde qua iter suum prosequatur viam circumspicit. Elias Thesbites, et notissimus fama Carmelus; nec non insolita cibi ratio et solitudo, magni Præcursoris una et jucundissima possessio; innocens denique filiorum Jonadab in vivendo simplicitas, menti meæ observabantur. Contra, rursus sacrorum librorum ingens quoddam me abripiebat desiderium, et incredibile mentis lumen quod e sermonum divinorum contemplatione percipitur: huic autem studio apta non erat solitudo et silentium. Postquam igitur diu, modo in hanc, modo in illam partem mente jactatus sum, hac tandem ratione diversas inter cogitationes aliquid statuere, et mentis in varia nimium evagationem intra limites suos revocare aggressus sum.

C

tam contemplativæ quam activæ commoda incommodaque expendit,

14 Etenim cum viderem, illos qui vitæ genere eo maxime delectantur quod in agendo consistit, aliis quidem plurimum, sibimet vero ipsis parum aut nihil utiles, nec paucis animi perturbationibus esse obnoxios, quibus mentis quies, maris instar, nimium quantum agitatur: contra vero, qui procul a frequentia hominum soli degunt, majori in pace et tranquillitate agere, pacataque mente Divinitatem contemplari; sed angusta nimis caritate, sibi non aliis prodesse, et vitam ducere plus satis a communi abhorrentem et asperam. Hæc omnia cum attentius mecum cogitarem, mediam inter solitarios et actionibus deditos viam tenendam statui; ut quam hi ex contemplatione, et illi ex actione utilitatem capiunt, ego quoque ipse consequerer. Consilii hujus capiendi causa etiam alia, eaque gravior suberat, ut scilicet debitum parentibus honorem et auxilium præstarem. Horum ego senectutem (est quippe piissimi istud animi argumentum, si quis proximum a Deo honorem cultumque suis exhibeat progenitoribus, quorum opera factum est, ut in Dei cognitionem ipse devenerit) omni qua poteram ope solatioque levabam. Fulcrum illis eram ac baculus, ut mihi quoque ipsi senectam a Deo placidam ac fortunatam obtinerem, dum gravibus ætate parentibus officio omni et pietate adsum. Etenim quæcumque seminamus, hæc et metimus. Hoc porro in ejus quam amplexus eram vitæ ratione spectabam potissimum, ut non tam vivendi instituto supra alios viderer eminere, quam et reipsa, et non sola ostentatione, acceptus Deo existerem. Quamvis autem non parva in veneratione eos existimabam habendos, qui actuosæ vitæ dediti, et per sacras initiationes aliquem a Deo inter homines honorem adepti, eosdem divinarum rerum administratione ad Deum adducunt; attamen monachorum magis vita et consuetudine delectabar, licet ipse hominum frequentiæ immixtus ut plurimum conspicerer. Est namque ratio aliqua solitudinem sibi faciendi etiam in media hominum multitudine, si animum spectemus et mores, non autem corpora. Thronus quoque et sacra dignitas augustum mihi quiddam visum est, sed procul adhuc consistenti; ut qui imbecillioribus oculis lumen solis admittere nequeunt, nonnisi e remotis et obscuris locis illud consueverunt accipere. Quidvis autem potius eventurum putabam, quam ut eum honoris gradum cum tanta vitæ ac rerum varietate unquam reciperem.

D

et mixtam ex utraque præfert:

solitudinis tamen quam frequentiæ amantior,

E

ab honoribus alienissimus.

15 Homo quisquis es, mortalitatis tuæ memor, ne magnum quid unquam de teipso superbe jactites: vanam quippe de rebus suis gloriationem invidia solet reddere imbecilliorem. Veritatis a me prolatæ exemplum haud longe tibi est petendum: me solummodo ac res meas attende. Cum enim ea, quam dixi, essem animi sententia, gravis profecto me tempestas excipit. Pater namque, etsi mentem meam optime haberet cognitam atque perspectam, nescio equidem quibus commotus rationibus, paterna fortassis in filium benevolentia adductus (et sane vim maximam habet amor, tunc præsertim quando potestatis auctoritatisque præsidio fulcitur) ut fortioribus vitæ sanctioris vinculis me constringeret, et summos mihi, quos poterat, honores conferret, vi adhibita, primum a sese dignitatis gradum in me transfert. Tam porro gravis tamque molesta illa mihi tyrannis accidit (non alio enim nomine factum illud possum vocare: ignoscant, oro, sic loquenti Patris demortui manes sanctissimi) ut omnibus continuo relictis amicis, parentibus, patria, et familia, bovis instar œstro acti, fugam in Pontum arripuerim, mali et mœroris tanti remedium habiturus amicum optimum et virum plane divinum. Istic siquidem in magna cum Deo familiaritate vitam ille agebat, tectus nebula, ut e priscis illis sapientibus nonnemo, Basilium dico, qui Angelorum modo societate gaudet. Animi igitur mei ægritudinem mollibus is sermonibus curare instituit. Cum vero annis et filii sui videndi desiderio languens, pluribus me rogaret parens optimus, ut ne debita honoris ac pietatis officia sibi ad vitæ finem properanti denegarem, cumque ipsa temporis longinquitas multum de dolore meo imminuisset (quod facere numquam debueram) in magnum me rursum pelagus immitto, paternæ indignationis incurrendæ metu adactus; ne scilicet amorem ejus et benevolentiam contemnens, diram capiti meo execrationem

Invitus in Præsbyterum ordinatus,

F

fugam in Pontum ad Basilium arripit.

A execrationem accerserem; quod facile fit, ubi habita contemptui benignitas in aversionem et iram convertitur.

unde Patris precibus revocatus

16 Non multum temporis intermedium fuit, cum decumana me procella rursum excipit, de qua dici nequit, quantum priorem illam immanitate superaverit. Hanc vobis amicis meis ob oculos si posuero, non abs re facturum me existimo. Magistratus cujusdam publici et secularis munere frater meus fungebatur (o quantum inter mortales auctoritatis et potentiæ habes, pessime generis nostri inimice!) Quæsturam, inquam, exercebat; cum ecce pulcherrimo ætatis et muneris sui tempore diem obit extremum. Tunc canum istorum curialium haud exiguus numerus in demortui pecunias et alias ab ipso relictas facultates magna aviditate impetum facit. Universa ejus bona diripiunt famuli, hospites, amici. Quis enim ubi ingens in solum quercus prosternitur, ad ligna colligenda non accurrit? Ad me quidem et meas rationes quod attinet, numquam difficillimorum etiam negotiorum mole terreri me sum passus: istis namque volucribus non sum dissimilis, quæ haud difficulter in altiorem et liberiorem cœli auram subvolant. B Nihilo tamen minus cum optimo parente prospera mihi adversaque omnia erant subeunda, quamvis socius ei essem adjunctus, periculorum potius et negotiorum, quam commodorum aut utilitatum. Ac, veluti qui firma primum fixerunt vestigia, si vacillare semel gressu cœperint, facillime in imum præcipitii corruunt, non jam amplius corporis sui pedumque compotes; eumdem prorsus in modum mihi accidit: qui postquam adversa semel fortuna exerceri cœpi, aliæ ex aliis calamitates oriri mihi perpetuo sunt visæ.

ob fratris mortem negotiis multis involvitur.

De Basilio gravissime queritur

17 Quodam tempore ad nos accessit (Quæ namque interim contigerunt premam silentio, ne criminari videar virum illum, cujus laudes non diu est cum descripsi) accessit, inquam, ad nos Basilius, amicos inter meos omnes mihi longe amicissimus; sed (heu! quid paro in medium proferre! attamen proferam) quem patrem expertus sum patre meo seniore molestiorem. Ferenda nempe erant hominis istius imperia, ferendæ violentiæ, non item patris longævi. Ferenda, inquam, hæc erant, amicitiæ inter nos servandæ causa, ex qua tamen malorum meorum levamen nullum, sed damnum potius mihi non mediocre proveniebat. Nescio equidem an mali hujus causam, quo alia ex aliis infortunia absque intervallo quasi pullulant, in peccata mea referre C debeam, quæ animum meum graviter profecto et frequenter afflixerunt; an te, virorum maxime, de nimio fastu ac supercilio accusare, quod a sacra dignitate sumpsisti. Etenim rerum ceterarum, quantarumcumque demum, causa, nec ipse, puto, met major me haberi velles (quemadmodum ante hac numquam id, virorum optime, voluisti) quod si velles, alius forsitan non imperitus judex, qui utriusque nostrum conditionem optime haberet perspectam, tibi sese hac in re præberet contrarium. Quid ergo novi tibi accidit? Quo modo repente adeo ut vilem me homuncionem habere cœpisti? Utinam sane e vita nostra omnis ea tollatur amicitiæ lex, quæ talem in colendis amicis modum præscribit. Quod inter bruta animantia leones, hoc inter viros illustres nuperrime nos eramus; at modo, cum simii me adinstar habeas, teipsum sic quasi leonem parum abest ut circumspicias. Si tamen amicos tuos reliquos isto supercilio sic despiceres (graviore nunc loquendi ratione utar) non tamen ego tibi ista ratione essem contemnendus; quem ante omnes tuos amicos prius habuisti, quam ad ipsas veluti nubes evectus, omnia infra te cœpisti videre. Sed quid ita excandescis, o anime? teipsum, ut equi pullum indomitum, extra limites currentem, vi adhibita retine: tum D sermo noster ad rem sibi in dicendo propositam revertatur. INTERP. D. C.

quod cum suum ei de vita quieta consilium sæpe probasset,

18 Erat vir ille, in rebus certe aliis omnibus veracissimus, mihi uni parum verax, qui hanc ipsam sæpe a me orationem haberi audivit; Animo nunc quidem æquo mihi ferenda omnia; at si parentes meos vita excedere contingeret, fore ut omnem a me negotiorum molem molestiamque excuterem, ut vagæ ac liberioris vitæ commoda experiri mihi aliquando daretur, cui omne solum patriæ loco facile esset futurum. Hæc cum ipse ex me frequenter audiverit, quin et cum laude probarit, in Episcopalem tamen thronum violenter me cogit ascendere is quem patris habebam loco, quique ut altera nunc vice hoc in negotio me deciperet sibi putavit committendum. Ne, oro, commoveare animo, ante omnem rei seriem quam probe cognoveris. Si, quicumque non optime erga me sunt affecti, diu secum multumque cogitassent, qua potissimum ratione laudi meæ obesse possent, non equidem reor alium ipsos hoc efficiendi modum fuisse reperturos. Lubentia est rem auscultare? Nemo eorum, quibus negotii hujus E indignitas abunde fuit cognita, eam tibi ob oculos non proposuerit. Etenim qua ego in amicum meum observantia semper fuerim, universa Ponti regio, et Cæsarea imprimis, ac omnes qui nostra in amicitia partem aliquam habuerunt, minime ignorant. Nec sane decet ut, exprobrando quasi, hoc a me in medium adducatur: decet potius ut is beneficii memoriam conservet, qui illud accepit, quam qui id alteri contulit. At vero quales iste mihi se exhibuerit, e rebus ipsis volo cognoscatis.

Sasimorum tamen Episcopus fieri per eum sit coactus;

19 Vicus est in media via regia, quæ in Cappadociam ducit, situs; quique in tres omnino vias scinditur, aquarum expers, obscuri nominis, nulla libertatis nota insignis; infaustum prorsus et nimis quam triste oppidulum. Sterilis tantum in eo pulvis, et a prætereuntibus curribus ingens strepitus; lamenta præterea, gemitus, tortores, quæstiones, compedes, et civitas nulla, nisi quæ ex peregre advenientibus aut vagis conflatur hominibus. Huic ego tum Sasimorum Ecclesiæ Episcopus sum impositus. Huic ille me scilicet præficit, qui Chorepiscopos sub potestate sua habebat quinquaginta. O hominem comprimis generosum! Atque hunc quidem ille locum in Episcopatus titulum erigi, meque eidem præfici curavit, ut ne cedere videretur alteri, qui eum violenter sui juris facere satagebat. Me nimirum inter amicos, qui aliquid pro ipso auderent, non F postremum numerabat (et fuit tempus quo fortibus adjungi haud immerito poteram) nec sane est cur ea formidemus vulnera, quæ cum laude et approbatione excipiuntur: præter enim alia omnia, quæ modo enumerabam, incommoda, cathedra illa potiri sine pugna et sanguine non valebam. Medius scilicet is erat vicus inter confinia duorum Episcoporum, mutuo sibi adversantium, et gravi invicem impetentium bello. Hujus mali origo a patriæ meæ in partes varias divisione est petenda, qua factum, ut majorum urbium duabus in unam minorum jus ac potestas fuerit tradita. Prætextui serviebat animarum salus, quamvis sola dominandi libido dissidiorum causa vere dici poterat, ne pecuniarum et tributorum aviditati, ob quæ mundus hic universus miserum in modum agitatur, mala tanta adscribam,

propter contentiones cum Episcopo Anthimo.

Renovat querelas de imposito sibi per vim Episcopatu

20 Quid, per Deum immortalem, æquum erat me facere? Duraremne et mali tam gravis impetus in me unum exciperem? telis adversariorum præberem me feriendum? ludo adeo sordido immergi me ac suffocari paterer? non locum aliquem deligerem, in quo seni mihi absque incommodo esse liceret? semperne e domo mea violenter exturbari me sinerem? non

INTERP. D. C.

A non panem haberem quem peregre advenientibus elargirer, pauperis populi rector existens pauperior? extra occasionem præclare aliquid agendi perpetuo versarer? eosdemne, quos in magnis urbibus, labores subirem, ac solam spinarum acerbitatem, non etiam rosarum fragrantiam deliciasque experirer incommoda tantummodo omni voluptate ac fructu vacua in sortem meam reputans? Aliud a me, si lubet, magnanimitatis genus reposce, aliis doctrina et sapientia potioribus partem illam meam demanda. Hæc nobis videlicet pepererunt Athenæ, et communia illa eloquentiæ studia; hæc sub eodem tecto et lare traductum vitæ tempus, et mensa ambobus una, ac (quod Græcia obstupuit universa) una eademque in duobus corporibus mens, unusque sensus. Hæ scilicet sunt datæ invicem dexteræ, de mundi hujus rebus procul a nobis rejiciendis, ut soli deinceps Deo vitam nostram omnem pariter dicaremus, utque, quod solum vere sapiens est, Dei Verbum sermonibus nostris extolleremus. In fumos abeunt isthæc omnia, aut solo jacent prostrata, et veteres nostras spes levis aura secum defert. Quo nunc locorum vagus sese conferat aliquis? vosne me, feroces belluæ, excipietis, in quibus, ut opinor, plus fidei quam in B ipsis hominibus est reperire?

Fugam rursus capessit in solitudinem;

21 Ad eum porro modum quem breviter narravi, res sese tota habuit. Postquam autem, non animo et voluntate, sed violentia coactus, muneris istius onus molestiamque in me suscepi (Quo modo quod sentio eloquar, quave vehementem animi mei dolorem oratione exponam?) stimulos mihi rursum alios subdi sum expertus. Quamobrem fuga denuo elapsus, in montem festino cursu evado, et solitariæ vitæ delicias furtim quasi decerpo. Quid vero id mihi profuit? Non is ego eram, qui in cœpta bene fuga constanter possem persistere: quique res omnes alias perferre fortiter eram solitus, hic ignaviæ notam effugere, ac patris unius indignationem sustinere nequivi. Tum illud ante omnia pater meus efficere studet, ut stabilem apud Sasimos sedem figam. Quod cum facturum me omnino negarem, aliam in vita mea ordinanda rationem init. Rogat igitur, ut ne in postremis hærere semper in animum inducam, sed ut laborem potius cum illo partiens (erat namque ætate admodum provecta) molestiam suam atque onus ad sustinendum levius redderem ac facilius. Protensis ad me senex ille manibus, ac genas mihi blande demulcens, talem orationem habuit: Tuus C te pater, o filiorum dilectissime, obsecrat, te juvenem rogat pater ætate gravis, te famulum suum herus voces supplici compellat, cui lege non una subjectus ut esses, Deus voluit. Non aurum, non lapides pretiosos, non argentum, non agrorum possessiones, non denique quidquid ad delicias et voluptatem facere potest a te, fili, postulo. Aaronis te et Samuelis haud dissimilem reddere gestio, ut numquam non dignus reperiare, qui cum laude coram Deo verseris. In ejus qui te nobis dedit potestate es, mi nate; ne quæso, patris tui verba contemnas, ut illum qui vere ac solus tuus pater est, propitium habere tibi possis: honesta, puto, sunt quæ a te postulo; sin minus, e paterna saltem benevolentia proficisci ne dubita. Nondum tantam emensus es ætatem quot annorum mihi tempus exactum est. Petitioni ergo meæ da assensum, aut aliquis alius sepulcro me tradat: hanc enim pervicaciæ tuæ pænam definio. Exiguum, quod peto, temporis deficienti ætate patri negare noli; ea deinde consilia quæ magis tibi arriserint, per me licet, sequaris. Talia ut ex patre audivi, et suum nonnihil mœrorem animus abstersit, ut sol iste nubes cœlo aliquando solet dispellere, quid putatis factum? quemve malorum meorum exitum fuisse arbitramini? Equidem persuadere mihi sum conatus, nihil inde oriturum D damni, si patris mei desiderio, modo Episcopatus honore certum esset abstinere, facerem satis: Non enim, aiebam, me invitum administratio illa adstringere arctius poterit, si publica nulla renuntiatione aut promisso fidem meam obnoxiam fieri patiar.

sed a patre denuo exoratus

eumdem in administrando Episcopatu sublevat.

22 Sic itaque a metu nimio et reverentia superatus, ad patris nutum me composui: simul autem atque e vita migrarunt parentes, et ea, ad quam jam dudum properabant, potiti sunt hereditate, ac ego quoque quamvis non exiguis conflictatus incommodis, mei juris cœpi esse; Sasimensis Ecclesiæ, mihi olim commissæ, curam, ne minimam quidem, amplius habui; sic ut nec unum ibi sacrificium ex eo tempore obtulerim, publicas nullas cum populo preces conceperim, nec Clericorum cuipiam imposuerim manus. Paternæ vero Ecclesiæ (nullum namque obsecrandi mei finem faciebant ex hominibus religiosissimis nonnulli, qui et profanorum multorum in publicum eruptiones identidem non cessabant inculcare) exiguo plane temporis spatio, veluti hospitem alienæ, curam me aliquam gessisse, haud equidem diffitebor. Tum vero illud ipsum apud Episcopos, urgere, et magni instar beneficii flagitare numquam E destiti, ut de viro et Episcopo aliquo urbeculæ tandem illi prospicerent. Quibus id quoque sæpius et verissime affirmavi, nullius unquam Ecclesiæ regimen publico præconio fuisse a me susceptum. Quin et illud iterum iterumque addidi, in eam me dudum venisse sententiam, ut, amicis et occupationibus omnibus valere jussis, in loca sola me reciperem. Cum illis minime quod volebam persuaderem, (quia eorum alii optime erga me affecti istic me retinere cupiebant, alii superbo fortassis fastu despiciebant rogantem) fuga me primum Seleuciam contuli, ubi veneranda virgo Thecla domicilium quondam habuit; sic forte (dicebam) homines tandem illi persuadebuntur, longioris temporis mora fessi atque evicti, ut Episcopatus istius habenas alicui committant. Ego interim non modico temporis intervallo Seleuciæ commoratus sum. Ac paulo post in eas quibus assueveram calamitates meas rursum delapsus, ejus, quod mente mea conceperam, boni ne vestigium quidem deprehendere valui: sed, cum extra omnem negotiorum tumultum me arbitrarer constitutum, maxima eorum moles sic quasi ex composito in me incubuit.

Mortuo patre libera administratione flagitat,

quod cum negaretur, fuga se subducit.

CAPUT III. F

Constantinopolim evocatus Gregorius ibidem orthodoxiam resuscitat non sine labore.

Vehementiori nunc genere dicendi oportet utar, ac vobis quidem ea quæ minime ignoratis dicam, ut, cum adesse mihi istic non liceat, sermones tamen mei vobis non desint, e quibus molestiarum levamen aliquod possitis consequi, et per quos hostibus meis infamia, amicis vero testimonium proveniat, quam multa quamque injusta fuerim perpessus, cum nemini ipse molestiam injuriamve aliquam intulerim. Duos quidem soles mundo natura non concessit, quæ tamen geminam eidem Romam, duas veluti pulcherrimas orbis hujus faces, minime putavit negandam; veterem scilicet, antiqui; ac novam, recentioris Imperii sedem; hoc solum inter utramque discrimine, quod illa Occidentem, hæc vero Orientem splendore suo egregie ornet, ac suo utraque lumine utrumque pariter Imperium illustret. Illius porro antiquioris Romæ fides ac religio a multo jam tempore vera fuit ac firma, qualis ad hanc usque ætatem nostram inconcussa perstat, omnem qua patet Occidentem beata unanimique

Veteris ac novæ Romæ suo tempore statum describit:

A unanimique doctrina Deo Verbo arctissime adstringens; ut eam facere decet Ecclesiam, quæ aliarum omnium per orbem Ecclesiarum caput est, quæque totius Divinitatis totam œconomiam ut par est adorat ac veneratur. Verum altera illa (meam intelligo, quamvis nunc haud amplius meam) recte quidem olim et ipsa credebat, jam vero minime, in perditionis omnis ac interitus profundum quasi demersa, ex quo Alexandrina civitas, mobilitatis nimiæ vitio ac omni malorum genere laborans, et insanum in modum effervescens, Arium in lucem emisit, mœstissimæ solitudinis ac vastitatis auctorem execrandum: qui primus nefariam illam vocem ausus fuit proferre: Nequaquam nobis Trinitas deinceps est adoranda; quique unius ejusdemque substantiæ Deo suos, intra quos coleretur, limites statuere non est veritus, inæqualiter dividens naturam minime dividendam; quo factum est, ut in varias opiniones ac vias diversi atque divisi nos etiam ipsi abierimus.

Posteriorem Ariana hæresi miserabiliter infectam

24 Hoc in statu sane calamitosissimo cum nobilis illa versaretur civitas, et impietas longi temporis usu firmata, legis instar obtineret (solet quippe consuetudo, ubi annorum multitudo accesserit, in legem B abire) tamque infelici fato per infidelitatem funditus quasi periisset, adhuc tamen exiguum quoddam spiritus vitalis semen in ea supererat; animas intelligo veræ fidei robore et ornamento præditas; exiguam, fateor, turbam, sed quæ Deo non exiguæ adinstar esset aut haberetur, qui non hominum, sed ex corde et spiritu credentium multitudinem respicit: plantas dico, puræ religionis pulchritudine insignes, et pretiosas e tanto naufragio reliquias. Ad hos (existimabar namque nonnihil posse in rebus ad cultum divinum pertinentibus, tam ob vitæ a me institutæ rationem, quam ob amicorum de me sermones, quamvis rusticum atque horridum vivendi genus semper fuissem complexus) Ad hos, inquam, divino spiritu ducente, accessi, vocantibus me tam Pastoribus quam universo fidelium grege, ut populo adjutorem ac Verbo divino propugnatorem me dare non detrectarem; utque puræ ac piæ doctrinæ aquis arentes multorum animas, et prima adhuc in herba veluti constitutas, perfunderem et excitarem; neve, olei nutrimento deficiente, suum lucerna lumen amitteret: ut denique incontinentes plurimorum linguæ et multiplices in dicendo ac vafræ argutationes, per quas amabilis illa fidei nostræ simplicitas omnino perit, ac argumenta adversariorum omnia, telis araC nearum, tenuibus scilicet debilibusque vinculis non absimilia, quibus leve hominum vulgus facile vinciri se patitur, cum risui illa sint robustioribus, forti voce ac solida doctrina dissolverentur rumperenturque; et non pauci e laqueis, in quos inciderant, sese in libertatem assererent. Hoc itaque modo profectus sum, non sponte mea, sed gravium virorum violenta quadam auctoritate, ut Verbi Dei patronum agerem, subdole adductus.

adit ab Orthodoxis omnibus expetitus,

25 Fama quoque ferebatur, fore ut plures in unum convenirent Episcopi, per quos in dilectas plurimum Ecclesias excogitata nuperrime hæresis esset invehenda, qua docebatur Verbi divini cum carne nostra conjunctionem (quam absque ulla sui mutatione subiit, animam ac mentem suscipiens humanam, et corpus vere patibile, totum denique Adamum, peccato solo excepto, suum faciens) sic fuisse perfectam, ut omnis ab ea mens humana penitus esset excludenda: qua quidem hæresi amens nescio quis nobis obtrudebatur Deus, illo videlicet metu, ut ne pugna fortassis oriretur Verbum divinum inter et mentem humanam. Sed major profecto ab ipsamet carne hominibus istis metus illi incuti debuerat, utpote cujus natura a natura divinitatis longius sane quam mens humana recedere sine dubitatione cognoscitur. Vel quasi hoc omnino Deus decreverit, ut, cum reliqua D in homine omnia juvanda sint salutis remediis, mens tamen ipsa exitio damnetur numquam reparando, quæ tamen omnium maxime Dei mei ope auxilioque indiget, cum per primi hominis peccatum præcipuam illa jacturam fuerit perpessa. Mente siquidem sua primam legem primus hominum volens admisit, mente eamdem est transgressus. Non dubium autem quin illud quod imprimis deliquerat, imprimis quoque fuerit a Salvatore assumendum. Ne, quæso, istud mihi infelici contingat, ut solum ex parte sanitati a Verbo divino restituar, qui totus, quantus sum, ægritudine opprimor: neve ista Deo inferatur injuria, ut non totum me, sed carnem dumtaxat e luto confectam, mentisque expertem animam ac brutis similem, assumpsisse, atque ita massam solum quamdam luteam, ut tu quidem hæreseos hujus auctor existimas, ad salutem putetur vocasse. Procul absit, ut qui aliquid habet veræ pietatis, talia sentiat et loquatur.

didita præsertim fama de futuro Apollinaristarum conciliabulo:

INTERP. D. C.

26 In errorem porro non dissimilem incidunt, qui e contrario duos incaute Filios in medium adducunt, quorum alter a Deo, a Virgine alter sit progenitus; E hoc enim qui sentiunt, pulcherrimam Dei hominis consensionem pessime secantes, in diversa trahunt. Ac priores quidem illi, quod impie a Deo-homine resecant, hoc postremi non minus impie duplicant. Si enim duos statuamus Filios, metuo sane e duobus alterum, ne aut, Dei unius loco, geminos dicamur Deos adorare; aut, si illud religiose conemur evitare, ne naturam omnem compositam a Verbo-Deo plane removeamus: nulla siquidem ratione dici potest, quod quæcumque carni, eadem divinitati accidant. Natura igitur humana totius divinitatis dicenda est fuisse particeps; non in eum modum quo seu Propheta, seu alius quispiam ex hominibus, quondam sanctissimis, qui non divinitatem ipsam, sed singularia solum quædam a Deo promanantia dona meruerunt recipere; et in quibus non aliter divinæ naturæ conjuncta est humana, quam suis iste sol radiis conjunctus esse conspicitur. Facessant ergo hinc quantocyus, quos supra appellavi, homines impii, nisi veluti unam eamdemque personam venerari Deum-hominem sint parati: Deum videlicet, ut qui hominem assumpsit; hominem vero, ut qui a Deo est assumptus; sempiternum eumdem et temporis vicissitudini obnoxium; eumdem ex solo Patre, eumdemque e Matre sola genitum; ac duas in uno F Christo conjunctas naturas.

aliis vero duos Filios statuentibus,

27 Sed quo in statu res meæ tunc, putatis, fuerunt? Ut primum in eam ingressus sum civitatem, non paucis sane molestiis continuo cœpi jactari. Nam civium omnium animi vehementi contra me ira primum fuerunt accensi, utpote a quo, rejecta unica Divinitate, plures introduci Deos existimabant. Nec sane id accidisse magnopere est mirandum; sic quippe a suis instituti erant doctoribus, ut quid de Deo vera nos fides doceat, omnino ignorarent: qua videlicet ratione fiat, ut quæ in Deo est Unitas, trina quoque sit; et Trinitas, una; si ut oportet, duo ista recte exponantur atque intelligantur. Ceterum contingere ut plurimum videmus, ut erga afflictos jam atque prostratos miserationem plebs et favorem ostendat; quemadmodum eo etiam ipso tempore, sui Præsulis atque Pastoris misertus populus Constantinopolitanus, causam ejus fortissime defendendam susceperat: Populus, inquam, adeo numerosus ac tantis animis plenus, quique summo ibi sibi vituperio ducit, si non omnia quæ mente destinavit, ad exitum possit perducere. Non hic recensebo lapides quibus me impetierunt, et quorum tempestati non aliter ac instructissimo convivio obvium me præbui. De quibus unum tamen est quod querar; non

Invisus Constantinopolitanis

Ariano Episcopo adhærentibus,

lapidibus petitur,

A non enim recta satis in me involarunt, ac in ea solummodo suum fregerunt impetum, quæ mortis recipiendæ capacia non sunt. Sicarii deinde adinstar *trahitur in judicium:* judicibus me sistunt, hominibus torvo elatoque supercilio metuendis, et unam dumtaxat legem, populi gratiam et favorem, sibi propositam habentibus. Hisce me judicandum tradunt, qui sceleris nihil perfeceram, imo ne cogitaram quidem, ut Christi decebat discipulum. Divini porro Verbi præconem Christus, ejusdem Verbi patronus optimus, nequaquam deseruit; qui suos a leonum rabie admirabiliter servare novit incolumes; qui flammarum impetum, ut Babylonios pugiles recreet, in rorem gratissimum convertere potuit; qui denique, belluæ marinæ venter ut Prophetæ oratorii loco esset, effecit: hic idem gloriam mihi potius quam ignominiam, ex peregrino isto atque insolito judicio, dedit referendam.

28 Post hæc meorum ipsorum hominum gravi sum invidia oppressus, a quibus ad Paulum et Apollo *ipsorum deinde orthodoxorum vexatur schismate* quemdam pertrahor, qui numquam mea causa in carnem venerant, aut pretiosi sanguinis liquorem pro me in tormentis effuderant. Ab his tamen vocamur ad judicium, non etiam a servatore meo Christo: ab his cuncta perturbantur et convelluntur omnia, B non aliter atque si in summa alioqui pace ac tranquillitate Ecclesia ageret. Qui vero fieri potest, ut navis, civitas, exercitus, chorus, domus denique aliqua firmiter consistat, in qua plura reperiantur quæ damnum, quam quæ commodum adferant? Tale igitur quiddam Christi tunc Ecclesia fuit perpessa. Prius enim in vera doctrina plane quam confirmaretur, prius etiam quam ab infantiæ suæ exsolveretur fasciis, aut bene firmis vestigiis valeret incedere, in ipsius sui parentis oculis proles nobilissima cæditur, jactatur, discerpitur a lupis, nostræ unius orbitatis percupidis. Non sibi ferendum illi putabant, summa cum egestate conflictatum virum, rugis deformem, vultu in terram curvato, pannosum, lacrymis, fame, rerum futurarum metu, uti et aliis non paucis in- *ob aliquorum mores nimium diversos a suis:* commodis exhaustum, nec eleganti oris specie visendum, hospitem, incertis sedibus vagantem, et in ipsis terræ cavernis veluti abditum, plus quam validos, plus quam præcipuos viros agere ac sustinere. Hæ autem fere perpetuo audiebantur illorum contra me voces: Nos blanditiis omnia agimus, at tu nequaquam: nos primas cathedras, tu religionem sanctitatemque magni facis: nos cibis vescimur pretiosis C et bene conditis, tu vilibus et insulsis; tu dum salem tuum non sine voluptate comedis, superbæ voluptatis luxum salemque despuis. nos tempori servire novimus et libidini hominum, eoque semper navem dirigimus, quo a secundis vocamur ventis: chamæleontum et polypodum in morem variis sermones nostros coloribus depingimus, tu vero, indomitæ instar incudis (o supercilium!) quasi una semper eademque servanda foret fidei regula, doctrinam veritatis arctis nimium præceptis coerces, et asperiore semper religionis nostræ semita incedis. Unde autem fit, mortalium loquacissime, ut tua ista lingua tam garrula adeo multos e populo in partes tuas pertrahas? utque illos tam feliciter telis tuis impetas, quos multiplices sane errores pessime tenent implicitos? Magna etiam arte alium te erga tuos, alium erga alienos exhibes. Hostes e funda quasi Davidica certo semper ictu percutis; amicos vi quadam magnetica in amorem tui convertis.

29 Verum hæc omnia si, ut certe non sunt, mala *quos refutat* non sunt dicenda, quid ea propter, hæc qui objicis, veluti si indigna nescio quæ paterere, tantopere affligeris? Sin ista improbanda censes, ut tu quidem censes solus, justo judicio discerne, ut constitutum a Deo Præsulem facere est æquum, num me ob unum aliquem errorem puniri deceat; populum vero inno- D xium abire sine, qui non alterius sceleris reus est, INTERP. D. C. quam quod maximo me amore prosequatur, et quod doctrinæ meæ veritate auctoritateque vinci se fuerit passus. Ceterum cuncta illa forti imprimis animo duxi toleranda; tametsi vel ipsa rerum novitate nonnihil commoverer; *et tolerat.* ut cum non exspectatus sonitus in aures nostras, aut fulguris splendor in oculos minime assuetos repente incidit: et conjectis in me telis eram quasi impervius, utpote ad quidvis ferendum paratus. Spes etiam quæ mihi supererat, fore ut aliquando majori in libertate vitam agerem, nec in casus tam adversos umquam inciderem amplius, omnino persuadebat, ista ut incommoda æquiori animo perferrem.

CAPUT IV.

A Maximo Cynico Episcopatum invadente excitatum schisma, ejusdem ejectione repressum.

Sed qua oratione digne satis potero eloqui adversa omnia quæ me deinde exceperunt, et tantos meos *Maximus Ægyptius Cynicus,* labores vobis exponere? Tu vero, invide cacodæmon, malorum omnium vaferrime artifex, unde tibi ad tot tantaque scelera perficienda vires atque potestas? Non aqua in sanguinem conversa, non innu- E merabilis multitudo ranarum, non culicum ingens vis, non muscæ caninæ, non armentorum mortalitas, non erumpentes pustulæ, non insolita grando, non locustæ, non densæ tenebræ, non denique summum et postremum malum, primogenitorum omnium cædes (hæ scilicet plagæ fuerunt improborum Ægyptiorum, orbe toto decantatæ) aut rubri maris fluctus, quibus hostes Israelis absorpti sunt, me oppresserunt. Quid ergo me in ruinam impulit? Ægyptia levitas. Qua porro id ratione, operæ pretium est ut exponam: sic enim fortassis columna quædam a me erigetur, cui ad omnis posteritatis notitiam transitura pessimorum hominum inscribentur facinora. Effeminatus igitur quidam in urbe vestra sedem habuit, monstrum ex Ægypto oriundum, pestis ra- *muliebriter comatus,* bida, canis e Cynicorum secta, e biviis profectum mancipium, Martis instar ferox, improvisa pernicies, cetus prodigiosus, flavus cute, pilis niger, crispo et simplici capillitio, partim vetustatis insignia, partim nova et a se reperta ostentare solitus. Ars namque aliqua esse fertur, qua nihil non valet effici, qua fe- F minæ plurimum, nec minus viri distinentur, ut Philosophorum in modum aurea se coma præbeant visendos. Decet nimirum doctos etiam viros, ut quibus faciem suam pigmentis curant mulieres, ipsi quoque utantur. Etenim cur solæ sapientes invenusta illa atque improba venustate gaudeant, quæ, vocis licet expers sit, mores tamen cujusque manifeste satis declarat? Quasi itaque nullus imposterum viros inter numerandus esset Maximus, sic illum, quamvis haud dum cognitum, capillitii usura continuo prodidit. Hæc scilicet nobis miracula nostri hoc tempore Philosophi ostentant, ut non una natura, non una oris habitusque specie contentos, sed utrumque inter sexum medios quodammodo sese exhibeant, et, o rem miseram ac luctuosam! viros bacillo, coma mulieres referant. His ille ad vulgus se jactabat, ut qui inter cives haud ignobili esset loco et opinione, compta insigniter cæsarie humeros superbe inumbrans. Philosophum agebat jactatis leviter crinibus, eruditionem suam omnem solo corpore circumferens.

31 Fama est varias hominem illum ac minime probandas vias ingressum (quæ autem illæ qualesve *Constantinopolim appulsus,* fuerint, alius quispiam indaget; non enim nobis licet esse tam otiosis, ut omnia omnino perquiramus, licet eorum multa libris Magistratuum contineri certum

A certum sit) in hac tandem urbe sedem et domicilium fixisse, quia ciborum, quibus maxime assueverat, nulla amplius ei dabatur alibi copia. Cumque acutum sane omnia pervideret, ac mira esset sagacitate præditus (hoc certe nomine vocetur industria illa, qua acerbum mihi infortunium homo improbus parabat, in eo situm ut mea me Sede deturbaret, qui non alio fruebar commodo aut honore, quam quod populi custos essem et moderator) hoc ingeniosius egit, quod non per homines exteros, sed per memetipsum universam quam conceperat fabulam sit exorsus. Scelerum videlicet omnium peritus admodum artifex et machinator, ac contra nos præsertim ferox, qui fraudum istiusmodi ac fallaciarum omnino ignari, aliud plane colebamus solertiæ genus, per quod et ipsi sapienter aliquid dicere, ac alios sapienter loquentes admirari, nec non eam, quæ in sacris codicibus est abscondita, veram doctrinam solemus haurire. Novo quodam genere dicendi in malis tantis volo uti. Oportebat equidem ut universa hominum multitudo iisdem esset moribus et ingenio prædita, utque vel mali nihil unquam cogitaret aut faceret, vel tota e fraudibus constaret atque fallaciis.

per quam callide et fraudulenter

B Sic namque fieret, ut minori inter se damno homines degerent, si moribus omnes essent iisdem aut pugnantibus. Nunc vero optimus quisque in prædam cedit mortalium pessimis. Quænam ista generis nostri tanta est confusio? Quam dispari vitæ morumque rationes homines inter se versari Deus voluit! Quis bonus et continens improborum dolos, fraudes, machinationes, et mille, quibus genium ingeniumque suum tegere norunt, versutias deprehendet? Hoc enim agunt quicumque ad improbe agendum facile descendunt, ut omnia caute primum circumspiciant, ac deinde opportunam noxæ inferendæ occasionem designent. At qui bonum unum honestumque habent præ oculis, ii ad male de improbis judicandum non modo non proni, sed etiam natura sunt quasi inepti. Ita profecto fit ut malorum laqueis facillime capiantur probi.

in Gregorii amicitiam se insinuat;

32 Vide sis igitur, quanta ille versutia rem totam aggrediatur; alterum te ex Ægypto Proteum videre existimabis. Mihi imprimis tanta familiaritate homo conjungitur, ut nemini magis crederem fidendum. Quis enim eo apud me unquam loco fuit, quo Maximus? Domus videlicet, mensæ, doctrinæ, ac consiliorum meorum omnium erat particeps; ac ipse, magni instar molossi, contra homines illos latrare non cessabat, quos perversis nimium opinionibus cernebat esse addictos; cum interim, quæcumque a me dicebantur, summis in cœlum laudibus attolleret. Ita cum ageret, Cathedræ sublimioris cupiditate cœpit tentari, pristini sui mali reliquias adhuc retinens, quod erat perpetua quædam invidentia, malum ab ipsa veluti natura homini inditum. Etenim nonnisi admodum difficulter nequitia, præsertim confirmata, potest emendari. Huic igitur suæ libidini, ut numquam non facere gaudebat, obsequens, binos in teterrimum facinus socios sibi adscivit, homicidas ambos, quorum auxilio vix tandem fœtus ille aspidis in lucem fuit productus. In his primus erat Belial, inter Angelos olim annumeratus; secundus in nostra Ecclesia Presbyter, mente etiam magis quam corpore et habitu barbarus; quem nullo contemptu, nulla unquam affeceram injuria, sed primo semper honoris, primo dignitatis loco semper habueram. (Hæc tu, Christe mi, justitiæ judicique omnis lux purissima, si tamen tuum hic a me nomen invocari non est iniquum, benigne, precor, audias) ille, inquam, odii sui, nefarii prorsus ac perfidi, venenum contra me evomere non est veritus. Heu me! quibus illud lacrymis scelus prosequar? Nimia videlicet lux et serenitas caliginem mihi et tempestatem attulit.

C

deinde ascito doli socio Presbytero,

33 E locis porro longissime a nobis dissitis id, D quod dixi, malum, ex ipsa nempe Ægypto, tetra velut nubes, in nos incubuit. Exploratores fuerunt primi omnium, quos scilicet e pulchra illa sua promissionis terra vir ille inclytus, sed non Jesus aut Calebus, sapientiæ fama uterque notissimus, ad nos observandum immiserat. In his itaque erant, si qui, vel juvenes vel senes inter, ad convitia facienda reperti fuerant audaciores, Ammon, Apammon, Harpocras, Stippas, Rhodon, Anubis, Hermanubis, numina Ægyptiorum, seu verius dæmones, canum et simiorum assumpta specie se ostentantes, miselli institores, ac pretio quovis venales, hominum vilissimi, qui vel exigui admodum lucri spe plures facile Deos in medium adduxissent, etsi majore ipsi adhuc fuissent numero. Nec longo inde tempore, qui hosce præmiserunt, subsecuti sunt; duces profecto, qui istiusmodi militibus præessent dignissimi, seu (ut canum naturæ quid convenientius proferam) pastores; nihil enim dicam amplius; quamquam rerum dicendarum copia non aliter animo meo urgeat, quam aut uter effervescente intus musto, diligenter undique occlusus, aut follis æreus, aere admodum premente, stridens. Illius scilicet præcipue causa hominibus istis parcam, a quo ad nos destinati sunt, quamvis et ipse hac in re levitatis notam minime effugiat: E parcam et ipsorummet causa, quibus ideo fortassis danda erat venia, quod, cum in rebus agendis valde parum essent exercitati, facili negotio ab improbis, quos in hac urbe nobis invidia suscitavit, siverint sese quocumque demum impelli. Hoc nunc viri docti, problema, oro, exponite, quod, nisi doctior quispiam explicuerit, non facile mihi dabitur intelligere: qui factum est, ut ipse Petrus, Præsulum utique illorum, quos dixi, princeps ac moderator, prius quidem per litteras manifeste nos Cathedræ illi præfecerit (ut ipsæ satis superque litteræ ad nos missæ declarant) omnibusque muneris ac dignitatis istius notis ornarit; nunc vero pro Virgine suppositus nobis sit hinnulus? Obscura, fateor, ea sunt quæ proposui, et interpretatione docta indigent. Quid unquam visum est theatro dignius accidisse, cum tamen in vita humana tot ac tantorum malorum excitentur tragœdiæ? Attamen aliquid magis ludicrum erit videre.

INTERP. D. C.: per exploratores Alexandria missos,

eisque supervenientes Episcopos,

et ipsum Petrum Alexandrinum

34 E convivis olim quispiam vinum asserebat rerum omnium esse fortissimum; alius vino fortiorem aiebat mulierem; tertius, ipse vere sapiens, fortitudinis palmam attribuit veritati. At ego vires omnium maximas tribuissem auro, quo alia facillime in alia F commutantur omnia. Nec vero difficile captu est, quo modo mundana illa et secularia magis nos, quam spiritualia commovere soleant. Sed unde tantum auri canis iste congesserit, porro videamus. Presbyter quidam e Thasso Constantinopolim fuerat appulsus, Ecclesiæ istius aurum argentumque publicum secum deferens, quo Præconesii marmoris tabulas aliquot in Ecclesiæ ejusdem usum coemeret. Hunc multis Maximus blanditiis demulcens, sibi adjungit: eumdemque, rerum magnarum promissione ac spe obstrictum, facile inducit (Non enim difficulter amicitia improbi inter se conjunguntur) aurum sibi illud ne gravetur concedere; quo deinde administro, quo adjutore fidissimo, et comite perpetuo ad omnia flagitia est abusus. Indicio sit quod subjungo. Qui namque magna me prius habebant in veneratione, tunc, ut hominem ad nihil amplius utilem et pressum inopia amicum, contemptui habere mox incipiunt; nulloque negotio in pessima omnia consilia, ut altera sæpe in libra lanx, flectuntur ac abeunt.

auro copioso conciliatos,

35 Nocturnum erat tempus, et ægritudine vexabar; cum illi, luporum adinstar, furtim atque subito domicilium meum, ita ut caulam, ingressi cum classiariis Alexandrinis non paucis mercede conductis, quorum

Episcopalem thronum violenter occupat,

A INTERP. D. C. quorum opera vel ipsam Alexandri, incendere potuissent, nam civitatem ; canem illum, ut mos erat detonsum, in Cathedram ante nituntur attollere, quam reliquo populo, quam præcipuis Ecclesiæ istius capitibus, quam mihi, ut cani saltem vilissimo, consilii sui rationem ullam exposuissent. Has etiam et similes voces proferentibus, quibus id fuerat demandatum : Sic Alexandria fortium virorum labores præmiis et honoribus exornat. Illucescere cœperat, cum Clerus, qui non procul ab ædibus nostris morabatur, a somno evigilans, non parum commovetur : alter alteri rem, ut facta fuerat, exponit : magna oritur concursatio, et ardor animorum clarissimæ instar flammæ emicat, confluentibus, o quam multis ! etiam advenis, etiam a vera fide alienis. Nemo quippe reperiebatur, cui non accidebat visu gravissimum talia laborum meorum præmia mihi rependi. Quid multa ? a nostri defensione tandem desistere, et ob elusos suos conatus mœrore affecti, ad propria reverti coguntur. Nefarii interim illi, ne frustra mali esse cœpissent, quod fabulæ adhuc deerat, pergunt implere. In sordida itaque et choro vicina domuncula congregati, illustres enimvero et Deo accepti homines, sumptis etiam secum quibusdam populi ejectamentis, pessimum pastorem canibus præficiunt pessimis, et comam homini, nullis vinculis nullaque vi adhibita, Præsulum in morem resecant : siquidem ad majora quoque audendum promptus erat atque alacer.

et jam tandem detonsus

B

36 Tum scilicet densum istud abscissum fuit capillitium, et multarum manuum labor absque difficultate ablatus : e qua re id solum commodi Maximus est consecutus, ut ne, quæ in ejus cæsarie sita erant arcana, amplius a nobis ignorarentur. In ea quippe omne hominis robur ac vires consistebant, quemadmodum de Sampsone Israelitarum olim Judice legere possumus, qui detonsa coma in adversariorum manus devenit, cum tempore haud sane opportuno crines ejus novacula demessuit, quos in hostium gratiam mulier nescio quæ resecare non dubitavit. E cane igitur pastor constitutus, haud diu post e pastore canem sese rursus præbuit, proh rem indignam ! et canem dumtaxat : quippe qui nec bellam amplius comam ostentare, nec commissum sibi populum regere valens, ad ossa, in macellis objici canibus solita, arrodenda, identidem festinare conspiciebatur. Quid vero pulchris istis tuis crinibus tandem putamus futurum ? Rursumne tanto illos labore alere cogitas ? an potius sic manendo omnibus ridiculus esse perges ? Utrumque non caret turpitudine : nec sane medium inter duo hæc aliud facile erit reperire, quam ut laqueo fauces tibi præcludas. Dic tamen, ubi locorum tuos illos cincinnos depones ? quo eos distinabis ? An ad theatra ? an ad virgines ? Sed ad quas tandem ? An ad Corinthias illas tuas, inter quas olim sacra tua exercens, cum solis, admodum nempe sapienter, solus agere non eras insolitus ? ob quam quidem continentiam vix me contineo quin cœlestem potius canem te appellitem.

deponit comam rursus turpiter alendam,

C

37 Tantus porro civitatem tunc universam, ob ea quæ patrata fuerant facinora, dolor invasit ; nemo ut esset, qui non dentibus in Maximum frenderet, eosque in medium proferret sermones, qui non aliud erant quam perpetua quædam ac turpissima vitæ ejus accusatio ; ira videlicet ac indignatione omnia prodente, quæ animis mentibusque suis adversus illum conceperant. Aliud alius afferebat, ut consummata unius hominis malitia undique melius et conformius poneretur ob oculos. Etenim quemadmodum in humanis fieri corporibus solet, ut quæ minoris esse momenti videntur infirmitates, gravioribus eorumdem corporum malis sese immisceant, quamvis alioqui nihil per seipsa noxæ magnopere adferant, dum integra adhuc sua homini constat sanitas ; ita etiam D universa hominis istius facinora in publicam lucem protraxit postrema illa tempestas atque seditio. Absit porro ut eadem per me unquam fiant manifesta : qui illa proferunt, dictorum suorum rationem haud dubie norunt reddere. Ego tamen, consuetudinis inter nos veteris recordatione, ne quid acerbius de ipso evulgem, labia præmordeo, quamvis gravissima affectus injuria. Quid ergo, nonne hunc nuperrime in amicis tuis numerabas ? nonne maximis laudum præconiis exornabas ? Ita fortassis inquiet aliquis, qui ea quæ ante inter nos acta sunt non ignorat, quique facilitatis forsan nimiæ, qua tunc usus sum in colendis pessimis etiam hominibus, arguere me non absque ratione possit. Fateor equidem, hanc meam ignorantiam non omni prorsus vacare culpa ; sed gustu noxio et fallaci, veluti in paradiso Adamus, ipse quoque sum deceptus. Lignum is referebat, aspectu quidem jucundissimum, at cujus maxime amari fructus mihi sunt reperti. Veræ fidei ac sermonum larva, quæ solum ejus vultum obtegebat, in fraudem me induxit. Nulli namque persuadeas facilius, quam fidei integerrimæ homini, qui, seu vere, seu specie tenus pios ac religiosos, facile in amicitiam solet recipere ; non sine vitio quidem, fateor ; attamen laudando : quales enim alios esse cupit, tales eos esse non difficulter sibi solet persuadere. E

indignante ad rei turpitudinem civitate,

et Gregorio se deceptum fatente,

38 Quid, oro, facere me tum oportebat ? dicite vos, hominum sapientissimi ; quidve aliud mihi, ut agerem, vestrum aliquis potuisset suggerere ? cum præsertim Ecclesiæ nostræ status angusto adeo adhuc loco esset, ut stipulas quoque ipsas non indiligenter putarem colligendas. Non eam scilicet difficilia tempora facultatem præbent, quam feliciora. Magni profecto æstimabam, si vel e Cynicis quispiam ad nostra se sacra transferre, et non jam Herculem, sed Christum religiose colere in animum induceret. Accessit quiddam majoris etiam momenti, cum ob turpissima scelera in exilium ejectus, fidem faceret, Christi se causa illud perpeti. Ita qui meritas criminum suorum pœnas sustinebat, fortissimi athletæ nomen apud me invenit. Hac in re si quid a me fuerit peccatum, fatendum equidem, sæpe sæpius hoc me modo deliquisse. Sed vos, o judices æquissimi, culpæ nulla dignæ pœnitentia veniam concedite. Erat quidem iste mortalium omnium pessimus, sed ego ut optimum amplectebar. Nonnulla quin etiam magis juvenilia in medium proferam. Ecce importunam istam meam ac garrulam nimium linguam exero : Hanc sine ulla erga me misericordia quivis vestrum exscindat. Sed cur non potius eamdem jam nunc exsectam esse dico ? nonne diuturno tempore F illa vobis visa est siluisse ? Sed diutius quoque constitutum est silere, ut hoc modo importunitatis suæ supplicium perferat, illudque discat, non cuivis homini blanda et amica verba esse dicenda. Cur autem ? (placet quippe unum hoc addere reliquis) Quia rationis omnis revera expers est homo improbus ? Etenim quæ alia illum res ad humanitatem flectet, quem nulla valuit benignitas emollire ? hanc igitur qui istiusmodi hominibus exhibet, vituperium sibi accersit, unde alias non parum laudis mereretur. Qui ergo, inquies, hominis istius fuere mores ? Pessimi profecto ac perniciosissimi. Id si ita est, nihil amplius quæras : sin secus ; fidem jam dictis nullam adjungas. An possum dicere aliquid efficacius ?

sed excusabili errore,

pœnam tamen quod eum laudarit pati parato.

39 Sic itaque urbe fuit male expulsus homo malus (cum ego, id ne fieret, precibus multum contendissem) aut, ut verius loquar, bene fuit urbe expulsus homo malus. Cum vero nationibus barbaris bellum atrox illaturus Orientis Imperator, Thessalonicam quasi optimam belli apparandi sedem delegisset, videte quæso rursum, quid mortalium omnium

Ille expulsus urbe ad Theodosium,

A nium nequissimus istic denuo molitus sit. Capitum vilissimorum ex Ægypto profectorum agmen secum assumit (illos dico qui contra fas ac decorum resecta coma, Antistitem eum esse jusserant) atque, ut ipsius Imperatoris edicto Cathedram, quam occupaverat, teneret firmatam, in ipsa sese castra celeriter infert. E quibus, vilissimi instar canis, nec sine magna omnium indignatione et ingentibus minis, denuo ejectus (non enim ad id usque temporis ullæ de me calumniæ aures cujusquam occupaverant, sed integerrima adhuc apud omnes eram opinione) Alexandriam rursum se contulit, hoc solum sapienter ac recte faciens : Petrum namque (qui duplici aliquando et ambiguo usus genere scribendi, pugnantia quoque chartis committere non dubitarat) manu hominum vagorum collecta aggreditur, et magnas in angustias virum ætate gravem adducit. Ausus siquidem est hoc ab eo poscere, ut in Cathedra, quam spe jam devoraverat, ejus auctoritate confirmaretur; addens minaciter, nisi, quod petebat, sibi concederetur, ipsiusmet Petri Sedem a se invasum iri. Nec ante ab indigna postulatione destitit, quam Præfectus urbis, exsurgens paulatim incendium prospiciens, ac ne ad B veteres calamitates novæ turbæ adjicerentur magnopere, ut par erat, metuens, Alexandria etiam expulit. Et nunc quidem improbus iste atque nefarius quiete videtur agere; sed metus mihi est, ne tetra illa et multa grandine repleta nubes, a vehementi aliquo vento concitata, in incautos ac nil tale expectantes sese effundat. Ea enim est improborum hominum conditio et natura, ut quiescere numquam possint, neque curent si pravæ suæ machinationes tantisper comprimantur. Hanc scilicet in Philosophando rationem temporum nostrorum tenent Cynici; canes dico, qui solum norunt latrare, ac eam tantum ob rem a canibus cognominantur. Quid quæso, magnopere Diogenes, quid Antisthenes præstitit? Quid ad nos Crates? Contemne, si lubet, Platonis porticum; nullo amplius sit in pretio Stoa; hactenus primam sapientiæ laudem retulerit Socrates; Verius ego quam ipsa Pythia oraculum proferam : Mortalium omnium sapientissimus est Maximus.

inde Alexandriam se confert,

tandemque quiescit, utrobique rejectus,

sed ad tempus dumtaxat.

CAPUT V.

Gregorius prohibetur Constantinopoli discedere, ubi inter fideles atque infideles utilissime laborat.

C Equidem, siquis alius, laborum ac molestiarum patiens, nulla non vitæ meæ parte fui, magis autem modo sum, exhaustis videlicet non paucis terra marique periculis, e quibus omnibus salvus et incolumis evasi : hanc vero terroribus illis gratiam refero acceptam, quod illorum occasione ad altiora omnia persequenda animum sapienter adjecerim, supra res mundi hujus fallaces caput alte attollens. Talis tamen licet sim, eam qua tum afficiebar ignominiam non putavi tolerandam; sed oblatam occasionem minime amittendam sum ratus. Et pessimum illum in dignitatem meam attonsum videns, quodque familiares mei omnes latera mea perpetuo cingerent, tacita me custodia ubique observarent, et exeunti redeuntique domum nullo non tempore ac loco adessent : considerans etiam quam lætis oculis certamen istud adversarii aspicerent, dissidio isto nostro sanam quoque de veritate doctrinam arbitrati interituram : hæc inquam, videns omnia neque ferendo parem me sentiens, passus sum et admisi aliquid (neque enim diffitebor) homine potius simpliciore, quam viro sapiente dignum. Puppim, quod aiunt, ad littus cœpi impellere, nec id sane admodum perite; cum, quod ceperam, consilium cunctis potius occultum fuisset habendum. E contra autem factum est, ut sermo mihi

Interim Gregorius ista non ferens,

veluti discessurus adhortatur suos :

de sede deserenda aliquis imprudenter exciderit, D dum sic paterno quodam affectu populum alloquor : INTERP. D. C Omnem illam de sanctissima Trinitate doctrinam servate incorruptam, quam vobis, filiis meis carissimis, pater non infœcundus tradidi : Sed et laborum vestra causa a me toleratorum memoriam ne deponite.

41 Hanc vocem ut omnis quæ aderat multitudo percepit, illico ex impatientioribus quispiam in altum prorupit clamorem. Tum concio universa consurgens, non aliter ac fumi violentia commotum apicularum examen, discurrere, et confusis cœpit clamoribus infremere. Viri, mulieres, virgines, adolescentuli, senes, nobiles, ignobiles, præsides, monachi, et ex militibus nonnulli ira pariter et desiderio accendebantur; ira adversus hostes, desiderio erga suum Antistitem. Sed non iis ego sum moribus, ut violentiæ ulli facile cedendum existimem; aut occupandam Cathedram, non rite et sicut oportet collatam, qui nulla ratione passus sum in ea me collocari, quam jure æquissimo obtinere poteram. Aliam igitur, ut desiderio suo potiantur, viam ineunt : obstestationibus plurimis, summisque precibus contendunt, ut E manere, ac meam saltem illis operam præstare ne detrectarem, neve luporum incursibus gregem meum objicere vellem. Quonam modo a lacrymis tunc mihi potuissem temperare? O Anastasia, ecclesiarum omnium pulcherrima, quæ humi abjectam repentemque fidem denuo suscitasti atque erexisti! o arca Noe, quæ funestum toto orbe diluvium sola effugisti, et, in paucis licet hominibus, quasi in pulcherrima semente, mundum complecteris alterum sanæ fidei et orthodoxum! Ad te ingens tunc temporis hominum undique multitudo confluxit, quasi summa quædam res ipsorum in eo ageretur, utrum in sententia immotus persisterem, an eorum cederem desiderio. In media itaque multitudine constitutus, silentio et stupore defixus, sermo me et auctoritas deficiebat, qua clamores eorum compescerem; nec erat integrum iis quæ postulabantur præbere assensum. Etenim tumultuantes compescere omnino nequibam; petitioni vero eorum quo minus annuerem, metus faciebat.

Reclamant hi per vim collocaturi cum in Cathedra,

et undique concurrunt ad Anastasiam,

42 Progredientis jam diei calor illos urgebat, magna sudoris copia ex omnium corporibus defluente, ac metu perculsæ feminæ, matres potissimum, voces et lamenta emittere non cessabant, ejulatus audiebatur puerorum, dies in vesperum declinabat; quando sacramento omnes confirmant, non prius se F a laboribus quieturos, quamvis eo loci ac temporis moriendum sibi foret, quam votis eorum ac desideriis benigne annuissem. Fuit etiam qui ex ægritudine animi in hanc non dubitavit vocem prorumpere (heu me! qui talia audire sum compulsus, nec aurem eo tempore utramque habui obturatam!) Tecum, inquiebat, pariter Sacrosanctæ Triadis veram cognitionem et cultum urbe ejicies. Tandem metuens ne gravius aliquod malum e populi commotione oriretur, nullo interposito jurejurando (ut enim vel parum quiddam in Deo meo glorier, ex quo tempore per Spiritus sancti gratiam a peccatis meis fui emundatus, nullo me unquam juramento obstrinxi) polliceor, iis conceptis verbis, quibus mores et ratio mea vivendi fidem facerent; polliceor, inquam, me mansurum, donec Episcoporum nonnulli (quod tum futurum expectabatur) advenissent; ea spe, fore ut deinde, rebus et curis omnibus alienis longum valere jussis, Deo mihique vitam agerem. Ita vix tandem ab invicem sumus digressi, utrimque, ut videbatur, victores, et vanæ cujusdam spei umbra decepti. Animis illi exultabant, non aliter atque si me sibi plane obtinuissent; ego vero, ut exiguo solum tempore mansurus, similiter gestiebam.

suum certi propositum exequi

nisi mansurum se tantisper promisisset.

A INTERP. D. C.

43 Ceterum hoc se res nostræ modo habebant. Sermo Dei splendore non mediocri rutilabat, ducis industria et fido sociorum plurium auxilio redintegrata quam celerrime parte illa, qua maxime fuerat læsus, ut perfringi subinde solet phalanx, aut pars aggeris everti. Quicumque enim doctrinæ nostræ firmitate jam ante convicti manus dederant, et eo solum de causa mihi adhærebant, cum, quanta fuissem perpessus non ignorarent, vel ideo majori me amore ac benevolentia amplectebantur. *plurimi enim variis de causis favebant Gregorio,* Hos mei de Trinitate sermones præcipue mihi conjungebant, cujus mysterii sana doctrina nimium profecto diu ab urbe illa exulaverat (nolo quippe dicere, fuisse eam jam pridem istic sepultam) quam et in patria illa natam, et peregre simul illatam recte tunc aliquis existimasset. Vigebat nempe illa quondam, tum emarcuit, ac deinde rediit; manifesto videlicet argumento fidem de resurrectione mortuorum præclare astruens. Erant qui aliquod eloquentiæ meæ ponerent pretium: alii, quod ut fortissimum pugilem me haberent, volentibus animis ad partes meas accedebant: aliis denique placebam, quod ipsorum opera et consilio in eam urbem fuissem accitus. Si qui vestrum hæc ignorant, illos licet adeant quibus res meæ non sunt incognitæ: qui autem de rebus meis probe sunt edocti, alios earumdem ignaros plurimum cupio ut edoceant (tam procul enim vestrum aliqui reperiuntur, quam præsens imperium Italorum extenditur) quo fiat ut ad posterorum quoque cognitionem et sermonem vitæ meæ ratio transeat, sicut alii quivis novi vitæ hujus mortalis casus, quos longa temporum series secum solet afferre, paucissimis bonis multa ut plurimum mala permiscens.

B

44 De populo veræ fidei doctrina a me imbuto, ac nobilissimo illo laborum atque dolorum meorum partu, nullum adhuc sermonem facio; qui, cum nemo uspiam alius ex Orthodoxis Pastoribus appareret, unanimiter ad me opemque meam confugit, eo modo quo magna quadam siti pressi ad oblatam forte aquarum copiam avide accurrunt, atque interim aliquod mali sui solatium per mutuas quærunt collocutiones; aut veluti ad exiguum etiam lucis apparentis radium hauriendum festinant, in densissimis tenebris diu versati. *nec solum Orthodoxi quibus succurrerat,* Quid dicam de alienis a fide? Quo illi gaudio nostrum de Deo et rebus divinis sermonem excipiebant? Multæ profecto viæ sunt, quibus a recta fidei semita facile quis abducatur, et quarum nulla est quæ viatorem suum in certissimæ ruinæ præcipitium incidere non faciat. In hosce miseros mortales, ad Dei imaginem creatos, imaginis ejusdem corruptor dispergit, quo ita furtim quasi in eorum sese animos penetret; eorum mentes, si non et linguas, ut olim Deus, in diversa dividens. *sed etiam in varios errores seducti,* Hinc omnis generis doctrinarum pestes miserum in modum grassantur. Sunt enim qui præter fortuitum nescio quem casum nullam aliam divinitatem volunt agnoscere; cui rerum omnium ortus et universi hujus regimen mortales impii adscribunt. Alii in numinis unius locum plures audent Deos introducere, et ante simulacra, quæ suis ipsi manibus formarunt, suppliciter et religiose procidunt. Omnem alii a mundo hoc inferiori providentiam removent, et variis stellarum conversionibus fieri quævis ac gubernari dictitant. Illi etiam quos in populum electum Deus ex aliis omnibus nationibus assumpserat, Filium ejus Cruci non dubitarunt suffigere, ut impio Patrem cultu venerarentur. Quidam in solis minutiarum inutilium observationibus omnem suam religionem constituunt. Hi angelos et spiritus ullos esse, aut futuram aliquo tempore corporum resurrectionem omnino negant. Hi Prophetarum libros et vaticinationes pertinaciter rejiciunt. Nonnulli in legis antiquæ umbris et figuris Christum sibi colendum arbitrantur. Silentium

C

aliqui et abyssum, et ambigui sexus secula, ut Deos quosdam æternos et immortales, adorandos sibi existimant; unde prodierunt impii Simonis Magi sectatores, qui e litterarum varia combinatione divinitatem sibi confingunt. D Reperire est qui suum Veteri, ac suum Novæ Legi Deum assignant: Veteris durum ac severum, Novæ mitem et benignum auctorem statuunt. Tres nonnulli naturas, mutationi haud obnoxias, Spiritum, Corpus terrenum, et tertium quiddam inter duo ista medium, somniant. Hi in Manetis tenebras, rerum, ut putant, omnium effectrices, alacriter se immergunt: alii spiritum Montani impio honore prosequuntur, nonnulli superbiam Novati proponunt sibi imitandam. Sunt qui incorruptibilem Trinitatem nefarie contrahant, sunt qui naturam non dividendam dividant. Ex illis rursum, veluti ex fœcunda quadam Hydra, alia atque alia impiissimorum errorum capita sunt enata. Hic namque solum Spiritum rebus creatis annumerat: ille in earumdem creaturarum ordinem cum Spiritu cogit et Filium. Est qui Deum Cæsare haud seniorem dicat; quique imaginariam solum carnem Deo-homini inepte attribuat. Sunt denique qui secundum Filium adducant, quem inferum et terrenum appellitant: quique eumdem Filium non perfectum hominem, sed mentis expertem asserere non verentur. E Hæ igitur falsitates sunt (ut breviter dicam) in quas Orthodoxa veritas ab impiis est dissecta; hæ ineptorum omnium errorum primæ origines.

45 Sed quis eo tempore pertinaciter adeo nefariis, quæ dixi, dogmatibus se addixerat, ut propositæ a me doctrinæ aures suas non sponte ac libenter præberet? *a quibus omnibus ille audiebatur libenter,* Hos ergo ad rectam fidem inconcussa dogmatum veritas pertrahebat: illos mea in docendo ratio benevolos mihi reddebat et tractabiles. Etenim non odio partium, aut convitiandi desiderio, sed sola errantes juvandi cupiditate adductus verba faciebam, miserans potius ac dolens, quam verbera intentans aut vulnera, nec, ut quibusdam mos est, ob prosperos rerum successus, animum efferens. Quid namque commune habet Sacerdotium et Verbi divini annuntiatio cum potestate Imperatoria? Sed nec audaciam in clypeum aut velamen inscitiæ accersere noveram: hoc enim artificii non habetur expers, et sepiarum consuetudini haud absimile est dicendum, nigrum omnem sanguinem ex imis præcordiis si effundas, ut deprehendere et castigare te volentis adversarii oculos et manus effugias. Blandam eamdemque utilem adhibere dictionem eram solitus, ut Verbi æterni propugnatorem decebat, quod cum summam erga nos miserationem et clementiam semper ostenderit, longe abest ut quempiam exceperit durius. F *quia oratione utebatur blanda.* Hinc porro fit, ut veritatem suam obtineat quod dicitur; Cum Deo aliquis et veræ religioni per appositam suasionem acquiritur, tam vinci quam vincere ea in occasione rem esse longe pulcherrimam. Hanc autem tabulis meis legem non violandam inscripseram.

46 Altera insuper in docendo regula recte, ut puto, sapienterque mihi erat proposita. Cavebam videlicet, ne, quos instruebam, ulla sibi ratione persuaderi sinerent, optimam se tunc pietatis ac zeli sui demonstrandi viam ingressuros, quando facili garrulitate et improba loquendi prurigine, in theatris, in viis publicis, in compotationibus, in risum et cantilenas effusi, ante etiam quam linguam suam ab obscœnorum sermonum sordibus ac turpitudine puram fecissent, in profanas hominum impiorum et adhuc alienas a Christo aures præcipua maximaque religionis nostræ arcana temere novissent immittere, sic quasi ludicre ea proponendo, quorum recta intelligentia nonnisi magno cum labore acquiritur; sed tunc recte demum agere sese existimarent, si omne *suosque docebat Christum non tam verbis quam exemplis prædicandum,*

suum

A suum studium in legum divinarum observatione ponerent, si pauperes alerent, peregrinos susciperent, morbos arcerent, psalmodiæ insisterent, si in precibus, gemitibus, lacrymis, humi-cubationibus, ventris et sensuum cupiditatibus reprimendis, ira moderanda ac temperando risu, in oris ac labiorum modestia, in carnis denique petulantia Spiritus auxilio subigenda haud segniter se exercerent. Plures siquidem concessæ nobis sunt ad salutem viæ, per quas ad supremi Numinis fruitionem datur aditus : hisce insiste, quisquis es salutis tuæ cupidus, nec ea solum tibi sit cordi quæ sermonis vi ac elegantia potissimum potest placere. Sufficere quippe nobis debet simplicissimus etiam de fidei nostræ rebus sermo, sufficere debet nuda fides, cum qua, absque ullo sermonis ornatu, majorem fidelium partem ad desideratam beatitatem Deus perducit. Etenim si apud solos eruditos sedem sibi fides deligeret, nescio sane an Deo pauperius aliquid reperiri facile posset.

47 Si tamen tanta dicendi cupiditate flagras, si tanto zelo accenderis, si grave adeo ac molestum tibi sit nihil a te proferri in publicum (humani certe quiddam hac in parte pateris; nec est cur voto isti B tuo non faveam) loquere sane et adhortare; verum non sine adjuncto metu, nec semper ac jugiter, nec omnia, nec quavis occasione, nec apud omnes, nec sine locorum delectu; sed quando, et quantum, et quo loco, et apud quos potissimum decet, loquendum scias. Omnia namque, ut e Scriptura est audire, tempus suum habent. E sapientibus quoque nonnemo recte admonet, rebus in omnibus servare modum, rem esse omnium optimam. Distant inter se, ut nostis, Phrygum et Mysorum limites; nec minor est profanam inter ac meam docendi dicendique rationem distantia. Profanorum hominum eloquentia ad solam comparata est ostentationem et ad plausum captandum in adolescentiorum conventiculis, scatet fabulis atque commentis, nec magni æstimat sive scopum suum assequatur, sive secus accidat : umbra quippe nihil inanius, nihil umbra scimus esse imbecillius. At in doctrina nostra (cui sola et nuda veritas proposita esse debet) refert plurimum, utrum hoc an alio modo quidpiam tradatur. Præcipiti namque via inceditur, cujus si quis tramite excidat, non dubium quin ad ipsas inferorum portas lapsu feratur calamitoso. Quapropter omnes verborum apices caute hic, si ullibi, sunt observandi, tam iis qui dicunt quam qui dicentes audiunt. Accidit scilicet aliquando ut tam dictione quam auditione C abstinere magis conveniat; et hac in re salutarem necesse est timorem, quasi bilancem æquissimam, adhibeamus. Minus profecto periculi est ab auribus quam a lingua; sed longe etiam minus ab auribus imminebit periculum, si multitudinem et concionem fugeris. Quid opus est contrectata torpedine in mentis stuporem incidas? aut venenato rabidi canis latratui te objicias?

aut certe cum magna discretione loquendum esse,

Eccl. 3, 1

48 Hac e sacris oraculis docendi methodo instructus; quibus ante etiam quam plenum rationis usum haberem, fueram innutritus; eaque ratione tam orthodoxos quam a vera fide adhuc alienos erudiens, haberi jam tum inter ditiores colonos poteram, quamvis ad plenam maturitatem messis mea necdum excreverat. Alios enim nonnisi recentissime a tribulis et spinis habebam expurgatos, alii ad sementem parabantur : in alios semina jam quædam jacere incœperam : pars aliqua eorum erat in lacte, pars e solo summa extulerat capita : herbescebant alii, spicis alii suis vinciebantur : robur hi et incrementum accipiebant, hi albi jam erant ad messem : hos area adhuc habebat, illos in pulchrum congregaveram acervum : ventilabantur quidam, quidam in granariis, frumenta inter locum occupabant : in panes

unde magnus et varius exstabat fructus.

D denique nonnulli jam erant cocti (qui utique agriculturæ finis est jucundissimus) iis tamen panibus agricola senio laboribusque confectus prohibetur vesci, illisque nunc potiuntur, qui nihil in eos sudoris, nihil operæ impenderunt. Hoc ego loco orationis meæ cursum volebam inhibere, ac nihil jam dictis addere, quod dictu fortassis nonnemo judicare posset haud esse dignum. Verum id ut faciam, minime permittit quæ deinde consecuta est rerum series : in qua feliciter mihi cessere nonnulla, de nonnullis quid dicere me opporteat, aut in quorum successuum ordinem ea referre, quosve homines laudandos suscipere debeam, equidem ignoro.

INTERP. D. C.

CAPUT VI.

Gregorius Ecclesiæ Constantinopolitanæ administrandæ præfectus a Theodosio, modeste utiliterque officio suo fungitur.

Is igitur, quem dixi, rerum mearum erat status, cum præter expectationem, compressa feliciter barbarorum, numero audaciaque præfidentium, irruptione, ex Macedonia Imperator advenit. Vir hic E erat, quod ad religionem pertinet, minime contemnendus; utpote qui simplex vulgus in recta fide retinere facile posset, quique Sanctam Triadem toto animo veneraretur (quo sane modo omnes ii debent esse affecti, qui firmo fundamento salutem suam volunt inniti) attamen non eo, quo optandum erat, Spiritus fervore et animi alacritate præditus, ut ad veterem rerum statum revocare præsentia, et quæ temporum iniquitate læsa erant atque collapsa restituere posset in pristinum splendorem; vel si zelo nihil aut parum concederet aliis Imperatoribus, non ea certe erat, fiduciane animi dicam an audacia? et rectius fortassis istam animi ejus affectionem prudentiæ nomine quis appellaverit. Multo enim æquius esse judico, hominum mentes molli persuasione ducere, quam vi adhibita in sententiam suam cogere; atque hoc tum iis, quos ad rectum divinitatis cultum adducere cupimus, tum nobis etiam ipsis expedire magis arbitror. Etenim quod non sponte alicujus et voluntate, sed vi et coactione videmus obtineri, sagittæ istud haud inepte pronuntiavero simile, quæ tenso fortiter nervo et firma manu retinetur; aut fluctui, qui in certam partem ab æstu impellitur; quæ res, amotis quandoque obstaculis, non amplius retineri poterunt, quin eo quo impetus eorum est F ferantur. Quod vero sponte et voluntate fit, perpetuitatem habet ac firmitatem, eo quod insolubilibus lubentiæ et amoris vinculis dici possit voluntati quodammodo alligatum. Hæc, ut ego quidem existimo, secum perpendens Imperator, ab inferendo metu sibi putavit omnino temperandum, ac lenitate potius animos suorum ad id quod desiderabat alliciendos statuit, quemadmodum persuadendi lege hoc nobis præscribitur.

Theodosius Orthodoxus Imperator,

sed erga heterodoxes mitis,

50 Postquam igitur summa sua voluntate ad sui cupidissimos cives et subditos accessit, quid necesse est ut dicam, qua honoris significatione primo etiam congressu me excipere sit dignatus, quo et quam benevolo erga me sermone fuerit usus, quam denique benigna aure verba mea exceperit? Turpe quin etiam haberi possit, me, tanta ætate hominem, ob res istiusmodi elatiore esse animo, cui videlicet unus ac solus Deus in pretio est et amore. Hac itaque ad extremum oratione me compellat; Templum in hac urbe præcipuum, ob merita et exhaustos a te labores, per me Deus tibi habendum tradit. Vox illa fuit, quam vanam omnes putassent futuram, nisi secutus deinde eventus sufficienter illam probasset. Ea namque tunc erat urbis istius ferox potentia, ii civium

CP. veniens Gregorio honorifice excepto,

A *INTERP. D. C. templum summum promittit,* civium animi et graviter metuendi impetus, ut, quamvis gravissima hinc oritura essent incommoda, non tamen quidquam de jure suo remissuri, sed eo quo erant loco, universa vindicatum potius ituri viderentur. Sin autem vi et potentia majore adigi eos contingeret, tunc omnis eorum ita in me, quem haud difficulter superari posse noverant, putabatur convertenda. Eam itaque, quam paulo ante dixi, ad me Imperator orationem habuit : animum vero meum lætitia quædam metu permixta invasit. Tu, mi Christe, qui per toleratos a te labores ad fortiter agendum patiendumque nos egregie excitas; ut tunc omnium, quas id temporis sustinebam molestiarum eras arbiter atque remunerator; sis, oro, etiam nunc in tot ac tantis malis mihi constituto spes omnis ac omne solatium.

et populo frustra ab-sistente illuc eum inducit :

51 Jamque advenerat constitutum ab Imperatore tempus, et magna ac formidabilis armatorum multitudo templum occupaverat; contra quos sese inferebat populus fere universus, vehementi ira accensus, tanto numero, ut arenas maris, et floccos nivium, et fluctuum ad littora se frangentium multitudinem adæquare videretur. Hic ferociam pariter adhibebat et preces; ferocia quidem adversum me, sed precibus apud Imperatorem utens. B Plenæ erant omnes viæ, pleni hippodromi atque plateæ, nullus denique non locus plenus; secundæ etiam tertiæque contignationes domuum plenæ erant despectantibus in solum, tum viris tum mulieribus, pueris quoque et senioribus. Dolores undique et gemitus, lacrymæ et tristia exaudiebantur lamenta; imaginem a te videri putasses urbis ab hostibus interceptæ. Ego vero, strenuus ille ac fortis militiæ dux, debili quamvis et fracto jam plane corpore, Imperatorem inter et exercitum incedebam medius, sublatis in altum oculis, et rerum meliorum spe atque fiducia subnixus, donec in ipsa me sacra æde nescio quo modo collocatum sensi. Est profecto illud, quod narretur, dignissimum. Plerisque enim eorum, qui nihil, in maximis præsertim temporum conversionibus, temere evenire existimant in rebus sub sensum cadentibus, omni sermone majus hoc est visum prodigium. Quibus ego, cur fidem denegem, non habeo, qui tamen prodigiosa ostenta, si quis alius, non facile soleo admittere. Melius quippe est et laudatilius, nihil non prompta voluntate credere, quam cuivis rei fidem sine exceptione ulla negare; licet levitatis alterum, vitio alterum laboret audaciæ. Quid autem miri tunc contigerit non taceat narratio, ne gratiæ tantæ ignoratione laboret posteritas C

quo facto red-dita cœlo serenitas,

52 Orta erat aurora, sed tristis nihilominus nox urbem opprimere pergebat, densa admodum nube circulum solis obtegente. Quæ sane res ei tempori minime convenire videbatur : publicæ namque solennitates amœnos sibi dies quodammodo deposcunt. Hinc adversariis nostris haud mediocre nascebatur gaudium, quasi isto Deus prodigio ostenderet, ea quæ agebantur, minime sibi placere : nos vero tacitus quidam dolor invaserat Postquam igitur una cum Imperatore intra cancellos locum occupassem, et quotquot aderant meritas Deo laudes concinere, eumque voce ac manibus in altum protensis, auxilio advocare cœpissent; ita repente solis jubar resplenduit, fracta ac dissipata nutu divino obscura illa nube, ut templum universum luce clarissima gestiret, quod paulo ante tenebris et mœrore visum erat horrescere : quin et imaginem nobis exhiberet veteris illius tabernaculi, quod Dei quondam ipsius splendor et gloria palam replevit. Orta tunc est omnibus *movet omnes ad eum postulandum in Episcopum,* mentis et vultus nova quædam serenitas. Cumque prodigioso isto spectaculo fiducia populi ferociaque omnis quasi compressa fuisset, unanimi omnes clamore me deposcunt in Præsulem; non aliter acsi temporis istius felicitati hoc unum defuisset, quod D summi præcipuique muneris loco a summo Principe expectabat civitas, et quod cunctis ipsa honoribus præferre se haud obscure ostendebat, ut mihi Cathedra Constantinopolitana absque mora decerneretur. Hoc viri dignitate præcipui, hoc infimum vulgus ab Imperatore contendere satagebat : hoc omnium, nemine prorsus excepto, votum erat ac desiderium : hoc ipsæ tanto pene clamore postulabant feminæ, ut muliebris modestiæ leges tantum non excederent. *quorum ille ardorem modeste reprimit:* Insperatum hoc fuit tonitru, quod contra ingentem alium sonum edi videbatur. Tandem itaque e collegis meis unum aliquem jubeo assurgere (me quippe timore nimio perculsum atque abreptum vox et loquela defecerat) cujus ore hanc ad circumfusum populum orationem habeo : Clamorem, viri, clamorem, precor, istum comprimite : poscit quippe hoc tempus, ut debitas supremo Numini gratiarum demus actiones : suus deinde rei quam petitis perficiendæ erit locus. Secunda admurmuratione populus omnis excepit hæc verba : placet siquidem omnibus modestia et animi moderatio. Tum Imperator, laudato plurimum nostro hac in re procedendi modo, ad suum se palatium contulit.

53 Atque hic diei illius et conventionis fuit exitus; quo tempore ista solum res nos exterruit, quod E unus quidam mucro nudatus, et mox vagina reconditus, simulque furentis populi audacia compressa fuerit. *deinde aversos civium animos* Quæ subsecuta deinde sunt, nescio equidem quibus verbis enarraturus sim, cum ingentem rerum ac negotiorum molem secum trahant. Quisnam Historicorum, suscepta hac operis mei parte efficiat, ut ad optatum narrationis finem jam pervenerim? pudor enim est laudes proprias ad posteritatem vulgare. Quin et iis sum moribus, ut, quamvis alieno ore aut calamo laudem accipiam, tamen rubore perfundar. Dicam nihilominus, et dicam quam possum modestissime. In urbe igitur et templo, ut jussus eram, versabar. At civitas, licet, occupata a me æde sacra, pristinam suam ferociam deposuisse videretur; gemebat tamen, ceu Gigas ille, qui, ut aiunt, fulmine ictus ac monte Æthnæo pressus, fumum et ignem perpetuum e pectore eructat. *conciliare sibi potius quam frangere nititur :* Quid tum, per Deum immortalem, consilii, quam salutis viam capere poteram? vos me docete; vos suggerite, qui in dignitate modo estis constituti Præsules, vos, inquam, infeliciter sane in unum congregati adolescentes, apud quos morum unitas et mansuetudo nomen obtinet pusillanimitatis, et contra furor ac pessimum quodque vindictæ studium, virilis cujus- F dam roboris ac fortitudinis loco habetur; Decebatne hostes, sponte ruentes, a me in exitium ulterius propelli, premi, efferari? mene vehementius in illos exardescere? aut oblatam temporis opportunitatem in commodum et vindictæ occasionem vertere? an potius uti remediis ad salutem ipsorum meorum adversariorum haud sane parum facientibus? Hac nempe ratione geminum mihi offerebatur bonum; alterum ut mea ipsos modestia facerem modestiores, alterum ut famam mihi et amorem apud omnes conciliarem. Sic profecto agere me tunc conveniebat, ac operam dabo ut ne aliam unquam agendi rationem teneam, quam eo præsertim tempore tenuerim : idque præcipue ut omnibus manifeste constet, non plus a me fiduciæ collocari in prosperis rerum ac negotiorum successibus, quam in ope providentiaque Numinis. Quem enim alium monentem velim audire, cum rationis ipsius ductum, sic quasi consiliarium possim sequi certissimum?

rarus in aula tantopere ab aliis frequentata,

54 Nullus erat qui Procerum et Aulicorum supercilium non veneraretur, intimosque præsertim Principum ministros coleret, qui nulla alia in re et occasione viros se ostendunt, quam in coacervanda auri

A auri argentique immensa copia : neque pro indignitate rei satis quis explicet, quo modo et quibus artibus in palatii Imperatorii conclavia se penetrare homines illi contenderent, quam prompti essent in adornandis accusationibus, quam indecenter omnia ad se raperent; quam male uterentur pietatis ac religionis obtentu : quam denique se gererent immodeste. Ego interim, verbo ut dicam : solus fui qui desiderari me in aula mallem, quam odii invidiæve causam alicui præbere. Hinc tamen illud fiebat, ut, cum raro prodirem in publicum, majorem mihi apud omnes cultum ac venerationem compararem; rebus enim divinis ut plurimum, et pravis animi affectionibus emendandis, unice intentus, potentiorum limina aliis relinquebam terenda. Cum deinde alios quidem male contra me actorum conscientia non parum anxios; nonnullos vero opis meæ quam sane merebantur, et beneficiorum indigos cernerem; illos quidem, ut poteram, metu eximebam; hos, ut cujusque exigebat conditio, juvare pro viribus contendebam. Unum aliquid, quod exempli loco esse possit, e pluribus in medium proferam.

mitisque et beneficus,

55 Quiescebam domi, morbo detentus, qui, tamquam laborum, quos suscipiebam, perpetuus quidam socius, numquam me deserebat quem scilicet ego, si qua invidis meis fides, in deliciarum partem reponebam. Cum sic essem affectus, meas repente ædes nescio qui de plebe ferociter ingrediuntur : interque eos juvenis, vultu pallido, coma prolixa, et squallido vestitu noscendus aderat. Me autem e lecto pedes tantillum proferente, illi, non aliter quam subito qui metu percelluntur, Deo pariter ac Imperatori, quorum nempe munere diei illius lucem cernerent, quas sua cuique mens et voluntas dictabat, gratias persolvunt et abeunt. Is vero quem dixi juvenis, ad pedes meos suppliciter abjectus, tacitis me precibus obsecrabat, metu vehementi attonitus. Cumque, quis, aut unde esset quidve posceret, ex eo quærerem; in majores etiam prorumpens ejulatus, lamenta addebat et gemitus, ac junctis arctissime manibus, mihi quoque ipsi excutiebat lacrymis. Postquam tamen ad extremum, vi coactus est recedere (non enim verbis avellendus inde videbatur) nescio quis ex adstantibus ita me est allocutus : Tuus hic est parricida, qui solius Numinis providentia auxilioque lucem adhuc communem conspicis. En suæ ipsius conscientiæ tortor ac vindex tibi se sistit impius homicida, suimet ingenuus accusator effectus : lacrymas suas et fletus offert in pretium sanguinis, quem impie haurire decreverat. Hæc ille. Quibus ego verbis ad commiserationem permotus, talem qua scelere illum suo liberum esse jubeo, vocem emitto; Deus te, o homo, servet : nihil enim magnopere præstare me existimo, si, cum salutem ipse divinitus fuerim consecutus; facilem me et benignum erga sicarium præbeam. Nimia mea facilitas atque fiducia te tibi reddidit : istud itaque vide, ut ne meo ac numinis supremi favore umquam te indignum facias. Ista fuit mea oratio. At vero universa civitas (nihil namque laude dignum, ut diu sit occultum, fieri potest) animum erga me mentemque benigniorem accipit, sic verbis meis, ut ferrum igneam vim expertum, emollita.

sicario suo, veniam ultro poscenti,

benigne indulget.

56 De opibus autem et divitiis quid dicam, quibus nihil toto orbe celebrius, quot viri universæ terræ potentissimi ab omnibus retro temporibus in Ecclesiarum thesauros contulerant? Quid de vasis sacris? quid de annuis omni ex parte proventibus? quorum omnium cum neque in Præsulum, qui me præcesserant, neque in quæstorum codicibus, in quos referri ea consuevere, ullæ exhiberentur rationes, acquievi nihilominus; et quamvis contrarium multi suaderent, quin et vehementer impellerent, non tamen adduci me sum passus, ut exterum aliquem hominem, in D mysterii nostri probrum, rationibus præficerem Ecclesiæ. Quanti porro illud tibi videtur esse faciendum? Non enim eæ quas habere quispiam debuit, sed quas reipsa habuit, divitiæ reddendis rationibus reddere solent obnoxium. Scio equidem hunc meum in agendo modum nequaquam probatum iri hominibus iis, qui nimio pecuniarum amore vinci sese patiuntur : sed qui tales non sunt, factum omnino probabunt. Etenim cum in rebus quidem omnibus improbanda merito sit inexplebilis quædam habendi cupiditas, tum vero maxime in iis quæ spiritum et divina spectant. Sane si omnium hæc de opibus esset sententia, non tot ac tantæ labes in ecclesias nostras cernerentur esse invectæ. Verum hæc numquam, me probante, facta aut futura sunt. De rerum sacrarum administris sermo mihi est, qui ex officii sui ratione Deo summo plus ceteris appropinquare solent.

Renuit rationibus ecclesiasticis præficere quæstorem laicum.

INTERP. D. C.

ne cupiditatis notam importune incurrat,

57 Hoc etiam nostri improbe adversarii jactabant non fore sufficientem collectum a me populum, et, cum tenuiori adhuc loco res nostræ essent, in partes ac factiones divisum, qui Ecclesiæ ab Imperatore nobis concessæ prima et anteriora atria compleret : usque adeo viles ac contemnendi iis videbamur omnibus, qui cuncta fere templa et templorum gazas id temporis soli obtinebant. Hæc itaque mea erant studia, hæ exercitationes; ut de pauperum, de monachorum, de virginum in templis degentium, de peregre advenientium et hospitum, ac denique de vinctorum curatoribus a me constitutis nihil addam : ut taceam de hymnorum cantu, de vigiliis nocturnis de viris ac feminis in Dei rerumque divinarum consideratione laudabiliter occupatis; deque aliis omnibus, quæ, si rite et prout oportet peragantur, non possunt Deo non esse gratissima.

et quamvis adhuc exiguus esset grex

E

plurima tamen in eo recte ordinat.

CAPUT VII.

Constantinopolitanus Episcopus creatus Gregorius, frustra laborat pro Paulino Antiocheno post Meletii mortem, pacis communis causa, retinendo.

Inter hæc quiescere livor minime poterat, qui vel clam vel aperte omnia adoritur : ac malorum quidem meorum principium ab ipsa, in qua constitutus eram, dignitate mihi parabatur. Accidit namque, ut, divino nescio quo nutu evocati, omnes Orientis Præsules exceptis Ægyptiis, e penitissimis terræ marisque angulis, in nova Roma congregarentur, ut sacram mihi Sedem suis suffragiis stabilirent. Præcipuus horum et princeps vir erat pietate maximus, simplicitate amabilis, fraudis omnis ac doli expers, Deo plenus, vultu placidus, forti animo et magna verecundia præditus, qui vel solo aspectu ad pietatem et cultum divinum homines perducere noverat. Quis, obsecro, virum illum haud novit, quem sermo noster designat, Antiochenæ Ecclesiæ Antistitem, in quo suæ nomen rei, ac res nomini optime conveniebat? Mellei erant viro mores, nomen melleum : plurima quoque ob propugnatam fortiter sanctissimi Spiritus divinitatem mala fuit perpessus (ab exteris licet hominibus parum quid fraudulenter deceptus) et concessam sibi divinitus gratiam pulcherrimis profecto certaminibus perquam illustrem reddidit. Hi igitur me, clamoribus ac gemitibus contra nitentem, in excelso Ecclesiæ illius solio collocant; una tamen de causa non plane invitum; tu, Verbum æternum, testis esto.

Orientales Episcopi CP. convenientes.

F

auctore Meletio Antiocheno

Gregorium in throno collocant, minus reluctantem.

59 Quæ autem illa? Non enim fas est veritatem amplius premere. Existimabam, vana nescio qua animi fiducia et persuasione delusus (quod enim quisque maxime cupit, hoc ut speret, facillime solet

INTERP. C. D.

A let adduci; is qui magno Spiritus etiam sui fervore omnia metitur, nihil adeo arduum putat, quod, consecuturum se, sperare non audeat. De me ut fatear ingenue cum animo in istiusmodi rebus et occasionibus excelso sim et generoso, si cathedræ illius dignitatem potestatemque aliquando adipiscerer: multum quippe apud homines publicus ille splendor et apparatus habet momenti) existimabam, inquam, fore ut non aliter quam is qui duos inter choros locum obtinet medium, utrumque sibi vicinum manibus arcte complectitur sibique copulat, hinc unum et inde alterum, quemadmodum chori leges id præscribunt; sic amico fœdere mihi conjungerem, atque inter se conciliarem male omnino dissidentes Episcopos. Quid dixi, male? immo vero pessime, ac taliter quidem, ut nec uberrimis lacrymis, nec acerbissimis lamentis rei indignatis defleri umquam satis possit: iis, inquam, lacrymis, iisque lamentis, quæ nullus adversæ fortunæ casus ulli hominum, seu qui fuerunt, seu qui etiamnum sunt, expressisse est animadversus: quamvis infortunia complura non paucis sciamus evenisse: non si populi Israelitici dispersionem illam cogitemus, quam ob illatam Messiæ mortem, justissima supremi numinis ira

quod speraret sic componenda dissidia Episcoporum,

B evenire voluit. Etenim qui populi reliqui ad salutem duces constituti sunt et magistri, qui Spiritus divini gratias et dona distribuunt, qui e soliis suis excelsis ad beatam vitam homines sermonibus suis provocant, qui omnibus pacem et perpetuam felicitatem annuntiant, in mediis illis, pro pudor! ecclesiis magnis vocibus tanto in se invicem furore visi sunt abripi, ut inconditis suis vociferationibus, ut hominum fœderatorum collectionibus, ut accusationibus ac defensionibus mutuis, ut indecoris insanisque concursationibus, ut rerum quas primum quilibet occupaverat direptionibus, ob insanam imperandi ceteris libidinem (qua ratione, quibusque verbis rem tam indignam eloquar?) totum, qua patet, orbem terrarum in partes et factiones divulserint; quemadmodum sub narrationibus hujus initium dicere me memini. Separatus est ab Oriente Occidens, non tam locorum et climatum intervallis, quam adversantium invicem Præsulum rixis et simultatibus. Loca siquidem inter se distantia, quamquam extremis suis limitibus non committantur, interjectis autem locis aliis mutuam quodammodo conjunctionem dici possunt retinere; at homines illos, ubi semel a mutua concordia recesserint, nullum amplius vinculum conjungere potest.

quibus fœde discindebatur universa Ecclesia,

60 Tanti dissidii causa, non pietas aut religio (quamvis illam furor et iracundia, ad mentiendum semper prona, speciose satis prætendere noverit) sed sola de primis Sedibus occupandis contentio, est dicenda. Quo nomine rem adeo execrandam appellem nescio. Præsules dicam, an, non Præsules? utrumque enim genus hominum ita probe habeo cognitum, ut in utroque deesse non ignorem ambitiosos, qui adinstar venti, accensum rogum in majores flammas perpetuo excitantis, ita captata pro re ac tempore quorumdam amicitia, rebus et commodis suis præclare consulunt, si quidem præclare id fieri est dicendum, ac non potius male atque perverse. Ea tum in mala atque incommoda me quoque incidere contigit. Postquam enim is, quem paulo ante non sine debitis honorum titulis nominavi, Antiochenæ Ecclesiæ præsul optimus, annis, tam iis qui tempore quam qui tempore non definiuntur, plenus, post multas, ut audio, de ineunda pace easque gravissimas admonitiones, quas etiam ante in amicorum cœtibus frequenter habuerat, ex hac vita ad Angelorum consortium migravit; et magna prorsus solennitate et insolita frequentia civium, ob viri tanti mortem non parum (ut æquum

propter Schisma Antiochenum,

quod mortuo Meletio ne fieret incurabile

fuit) aut mediocriter dolentium, ad propriam est D Sedem et Ecclesiam devectus, pulcherrimus sane iis, qui suum rebus pretium ponere non ignorant, thesaurus; cumque multa, et nullo modo probanda, in medium afferrentur consilia, quibus homines seditione ac malitia valentes assensum præbere minime dubitabant, in illud unum intenti, ut ei qui tunc solus Cathedram illam tenebat novus Præsul opponeretur; plurimæ tunc utrimque dictæ fuerunt sententiæ, quarum aliæ ad pacem, aliæ ad tumultus spectare, non obscure cognoscebantur. Qua re animadversa, hanc ad illos orationem a me putavi habendam, quam et impendentibus forte malis avertendis, et temporibus illis futuram rebar aptissimam.

alterum eligendo contra Paulinum,

61 Videmini, Amici, animis atque sententiis plurimum inter vos dissidere; et ea, quorum causa potissimum ad deliberandum convenimus, non solum non ad sermonem et consilium vestrum admittere, sed longissime etiam a recti honestique tramite abire. De una urbe vobis cura est: illud interim agi video ut majori, quam ante, bello ac seditione involvi eam contingat. Huc profecto studia vestra tendunt universa, quibus ut ego manum quoque ac favorem exhibeam, petitis. At rerum mihi E majorum moles et cura incumbit. Mentis, quæso oculos per totum terræ hujus ambitum circumferte, quæ, cum Deus, suscepta hominis forma, in carne pateretur et in pulcherrimum salutis humanæ pignus semetipsum offerret, pretiosissimi sanguinis ab eo effusi rivis, et multis aliis rerum admirandarum notis fuit insignita. Eam, si placet, a duobus Angelis tumultu ac seditione turbari tantisper fingagamus: qui quidem Angeli (dolore aliquid dignissimum proferam) honore ad quem evecti sunt, minime reperiantur digni: quin contra, propterea quod Angelorum gaudeant appellatione, id potius illos decebat, ut a præliis et contentionibus aliisque malis suscitandis quam maxime essent alieni. Etenim quo quis majores vel a natura vel a dignitate prærogativas obtinet, eo quoque meliora sint oportet omnia ejus consilia et actiones. Quamdiu igitur Præsul ille plane divinus in vivis versabatur, nec constare poterat, qua ratione ab Occidentalibus Episcopis, ira et indignatione non parum tunc commotis, esset excipiendus; venia non indignum haberi poterat, molestiarum aliquid creari illis qui legum sese vindices nominant. Homo quippe mansuetus et pacis amans, optimum est adversus iram et furorem re F medium; nec aliud est quod homines faciat fidentiores, quam rerum et periculorum ignoratio.

dissuadet Gregorius,

nam si id fuit vivente Meletio excusabile et tolerabile,

62 At nunc (nullæ namque nos turbæ aut tempestates modo exagitant, sed Numinis supremi dono pacata et tranquilla sunt omnia) dicam quid fieri oporteat. Vos interim sententiam meam benignis auribus excipite, quam prudentem sane, et juniorum hominum sententiis longe anteferendam, puto, judicaturi estis. Nec enim nos homines annis graves fervidis ætate adolescentioribus umquam facile persuadebimus, qui inanis gloriæ studio abripi sese ut plurimum patiuntur. Illum thronus Episcopalis retineat, quem hactenus sibi præfectum habuit. Quid inde, oro, futurum est incommodi, si, more pristino, ampliore paullo temporis spatio viri illius obitum lugeamus? Ita tandem fiet ut ipsa temporum et negotiorum mora ad rei summæ exitum perveniatur, et letem decidat mortalibus omnibus inevitabiliter imminens, nec aspernandus vitæ hujus caducæ terminus. Erit tempus; quo in illum migraturus is est locum, ad quem diu est cum aspiravit, Deo, a quo acceperat, spiritum suum reddens. Tum nos unanimi omnium, tam populi universi, quam sapientissimorum Præsulum voce et consensu, divini Spiritus

non esse nunc, cum pax habetur et servari potest,

expectando Paulini senis mortem,

A tus ope adjuti, unum aliquem alium isti imponemus cathedræ. Atque hæc una nobis, puto, mali omnis sedandi via est relicta. Vel enim illud omnium optimum eveniet, ut quicumque a nobis modo alieni sunt (alienus autem a nobis totus modo, ut video, est Occidens) in partes nostras transeant: aut illud certe dabitur intueri, ut civitas Antiochena et tantus populus, longo turbulenti temporis intervallo jam exhaustus atque defessus, sese nobiscum conjungat.

ostenditque publici boni causa,

63 Sit, precor, tandem aliquando procellarum toto orbe sævientium optatus finis. Miseratio nos eorum aliqua capiat, qui deplorando schismate a nobis jam recesserunt, quique ab eodem malo haud procul, ni prohibeamus, absunt; posterorum denique memoriæ consulamus, ne forte aliquis existat, qui, si in longius hæc tempus protrahantur, avidius velit cognoscere, quo ista tandem omnia evasura sint. In id scilicet periculi pulcherrima nostra sanctissimaque religio modo est delapsa, ut vel omnino firma maneat et vegeta, vel per intestinas hasce discordias funditus pereat. Ut quippe colorum vitia pictoribus (haud sane ex æquo justoque) et mali discipulorum mores ipsis solent magistris imputari;
B sic improbus quilibet Christianus, quanto magis si Sacerdos sit? turpissimam fidei nostræ maculam aspergit. Vinci nos tantisper, et sine magna jactura, haud ægre patiamur; ut pleniore tandem victoria potiti, Deus nos sibi, nosque ipsi mundum, pessimis dissidiis pereuntem, Deo vindicemus. Nec sane laudem habet, si quis omni loco et occasione periculis suis aut hostibus velit esse superior. Longe equidem melius est rerum propriarum jacturam subire, quam alienas contra jus fasque omne acquisitas, turpiter possidere. Novit hæc ipsa Trinitas; meaque liberrima prædicatio, quæ non sine lapidibus audita odio improborum me objecit, id testabitur.

aliquid de summo jure prudenter remitti:

64 Quæ porro in rem præsentem maxime putavi fore utilia, simpliciter ac justissime in medium attuli. Quod si quis aut in improborum gratiam hæc a me dici arbitretur, cum ipsemet pecunia corruptus sit (sunt enim, sunt profecto, qui ipsos etiam judices pretio norunt suos facere, homines non auro minus, quam pravis cupiditatibus abundantes) aut propria solum commoda, quod non paucis accidisse scimus, mihi hoc in negotio esse proposita, sibi persuadeat, (cum pravas suas machinationes ipsemet habere studeat occultissimas, et altiorem aliquem hinc sibi
C dignitatis gradum aucupetur) supremo mundi die justissimo Judici id judicandum, oro, relinquat. Vos autem dignitatis omnis ac solii Episcopalis expertem vitam, in gloriam quidem illam, attamen metu periculoque omni vacuam, sinite ut amplectar. Eo mihi loco sedem et domicilium deligam, ubi malorum omnium summa est futura solitudo. Istud nempe longe mihi magis convenire judico, quam ut reliquis permistus hominibus vitam agens, nec eos in sententiam meam ipse pertrahere, nec in eorum consilia ac voluntates, salva auctoritate, possim descendere. Adsit itaque velociter, quicumque solii se dicere potest non inexpertum: in complurium ille virorum partim laude, partim vituperio dignorum locum sciat se successurum. De rebus a me adductis, vos, ut libuerit, statuite.

id si nolint, optat ab Episcopatu absolvi.

65 Orationi hic ego finem imposueram, cum murmur aliunde alii cœperunt attollere; graculorum coactam in unum multitudinem audiri a te crederes. Cuneus quidam erat juvenum, quasi in taberna noviter exstructa versantium; turbo erat, pulverem e solo undique subito attollens, aut ventorum invicem adversantium coorta repente tempestas: quibus inepta quævis temere effutientibus, aut etiam, instar vesparum, in os ac vultum eorum quibuscum agebant, præter exspectationem involantibus, nemo, D qui Dei timore et majori aliqua dignitate præcellat, responsum dare dignetur. His autem venerandus ille Patrum conventus morem gerere non dubitabat; tantum aberat ut ferocientes adolescentulos verbis castigare aut factis reprimere auderet. Ac vide sis quam illi scite, quamque laudabiliter ratiocinarentur. In rebus ac negotiis omnibus solis aiebant habendam rationem, adeoque sumendum ab Oriente initium fidei, unde carnis nostræ velamine indutus Deus, primum nobis illucescere est dignatus. Quid vero nunc? Temporum ac rerum vicissitudines nequaquam curare, et Christi carnem generis totius humani primitias esse discamus: quod autem in Oriente cœpit, ubi major nequitia, id eum potius fecisse dixerit aliquis, tamquam ibi facilius mortem accepturus, ex qua resurrectio salusque procederent. Ita autem sentientibus an obsequi oportebat melius eruditos, ut supra dixi? Sane vel ex hoc liquet quam sublimes hi gerant spiritus.

Econtra juniores coorti.

INTERP. C. D.

negant rationem habendam Occidentalium pro Paulino facientium;

66 Quid autem? quod suavissimum eumdemque pulcherrimum fidei nostræ antiquæ fontem, unde accepimus sanctissimam Trinitatem in unam eamdemque substantiam esse contrahendam, et quem incorruptum servare tantopere conata est Nicæna E
Synodus, conturbatum videbam admixta eorum salsugine qui in rebus fidei nonnisi ambigue sentire convincuntur: quibus eadem cum Principe semper est religio: qui medios sese inter partes gerere volunt (ac utinam quidem media, ut profitentur, via incederent, et non nimium aperte ab adversariis nostris stare conspicerentur!) Episcopi, qui nunc primum divinitatem cognoscere incipiunt, hesterno die magistri, hodie discipuli; qui postquam sacra aliis mysteria contulerint, ipsi denuo iisdem sunt initiandi: qui populi mores corrigere præsumunt, cum sua ipsi crimina, nescio equidem quo modo, sed tamen palam passim habeant, idque sine ullo fletu aut lacrymis. O rem miram atque insolitam, reperiri homines qui siccis oculis morbos et vitia sua declarare non erubescant! sed hæc est ratio quam ipsi in agendo tenent: Tempori autumant et dicunt aptanda esse omnia. Quæ enim major voluptas, quam vitam in morem scenæ transigere? Hoc nempe ludus ille et personarum variatio habet commodi, ut sæpe obtineat, quod nec ingenti labore, nec magna pecuniæ vi alioquin valeas assequi. Nos vero quam humaniter, quam benigne rem gerimus? Præconia voce ad sacrarii ipsius limen clamare omnibus non cessamus; Cuicumque est lubentia, ab- F
sque metu ingrediatur; bis licet, aut etiam sæpius pro occasione fidem mutarit. Jam tempus est nundinarum: nullus hinc abeat sine emolumento. Quando rursum invertetur alea (tempore siquidem nihil mutabilius) artem jam calles, curriculo rursum te inde auferas. Non est hominis recte instituti, fidei semper unius regulis tenaciter esse addictum: alius semper atque alius, pro rerum ac temporum varietate, tenendus est vitæ modus. Hinc, porro quid putamus contingere? Exsurgit denuo quod olim Regi cuipiam oblatum fuit in somno spectrum, e multiplici conflatum materia: caput aureum, tum membra argentea, deinde ærea, rursum ferrea, ac denique in partibus infimis testacea omnia. Quam vehementer metuo, ne missus alicunde lapis multiformem statuam aliquando comminuat! Moabitis nunc et Ammonitis permittitur, olim vetitus, in Ecclesiam ingressus. Quis autem tunc conventibus præerat? ipsi vero conventus quales erant et quorum? piget iterum dicere quo erubescere debeam. Omnium illi erant, idest nullius: anarchia enim vera, multorum imperium est.

illi scilicet qui cum antea circa fidem nutassent,

tunc pulchrum putabant aptare se tempori,

et quæstui habere religionem.

CAPUT

A

CAPUT VIII.

Gregorii ultronea abdicatio et recessus.

Dissentiens a turba Gregorius,

Interim opportune imperabat mihi morbus, domique detinebat multum ac sæpe, recessui expediendo dumtaxat intentum, in quo uno effugiendorum malorum spem repositam jam habebam : quod autem intendit aliquis hoc ei pro lege est. Et nonnulli quidem, licet coacte atque ægre, conveniebant me; quibus nonnihil quidem libertatis aderat, sed et ignorantia pro excusatione erat, ambiguo dogmatum sensu deceptis (quod enim palam prædicabatur, videbatur pium, dissimilis suis genitoribus fœtus) ego vero turbam quæstui habentium Christum non citius approbavero, quam lutum quispiam putaverit miscendum cum sinceri unguenti fragrantia : facilius enim mali quam boni conveniunt. Sicut autem illis non placebet novitatem sapiens (hoc enim nomine audaces isti vocabant viros providentes) sic nec huic placebant illi. Factum est igitur quod de Lotho et Patriarcha Abrahamo legitur, quorum unus hac, alius illac ivit, quia angustus erat
B locus possessionibus eorum. Quid vero attinet enarrare, quantis quibusqus rationibus canitiem hanc meam tentarent dilectissimi illi? primas quidem mihi deferentes et sed aliquid amice postulantes amicum (pro pudor!) Gregorium : amici nempe ad mali societatem, in omnibus adjutorem me haberent. Quo autem pacto in omnibus? Illudne a me committendum putabit aliquis, ut multitudinem præponam Dei Verbo? Ante profecto aquarum et fontium natura innato sibi impetu in altiora prorumpet, et in contrariam prorsus partem feretur ignis, quam de rebus, ad religionem ac salutem meam pertinentibus, perfide quid etiam minimum prodam.

cum malis accedere nollet,

68 Ex eo igitur tempore cœpi e multitudine paulatim ac furtim me subducere, mutato videlicet ipso etiam domicilii loco; et molestissimis ac maxime arduis Ecclesiæ curandæ negotiis, nec non improborum hominum sermonibus atque congressibus longum valere jussis; quamquam qui bene mihi cupiebant, de plebe potissimum, ut ne quid dicam de ceteris, gemitu me prosequerentur et lacrymis. Magno hi clamore supplicabant nobis, tollebant ad Deum manus, ceu mortuum denique me jam deplorabant. O acerba illa lamenta! o graves lacrymas!
C Quo ego animo, qua mente tolerare isthæc omnia poteram, nec commoveri? Tuamne, inquiebant, segetem (ut audivimus) deseres, olim quidem exiguam at nunc copiosam messem? Populum vero noviter congregatum qui partim ad tuas fores nunc consistens solummodo eget ut pandatur janua, partim jam intromissus venatur exteros, et ceteros quibusnam objicies? Quis tuam in Christo sobolem deinceps pascet? Laborum quos subiisti magnitudo te moveat : et reliquum vitæ tempus, Deo ac nobis impende et hoc in templo ultimum Spiritum redde. Hæc me, fateor, non poterant non commovere; attamen forti ac generoso animo contra nitebar.

magno populi luctu, a publico abstinet.

69 Parum deinde temporis est elapsum, cum a malis et incommodis omnibus liberum me Deus esse jussit. Adfuerunt repente in unum convocati, ut in constituenda pace vires suas omnes congungerent, Ægyptii Macedonicique Præsules legum et mysteriorum divinorum seduli præcones et administri, grave quid nostris et Occidentale spirantes, quibus contradicebant Orientes laudatores. Illi igitur, aprorum in modum, dentibus ad mordendum exacutis (ut parum quid de Tragœdia imiter) torvo vultu, et scintillantibus oculis, manus conserunt. Inter multa autem, quæ magis ex iracundia, quam e tranquilla sedataque mente in medium sunt addicta, D
quædam sane acerba contra me quoque protulerunt; legibus nescio quibus, a longo jam tempore antiquatis, nec ulla me ratione amplius adstringentibus, in memoriam revocatis. Neque eo hæc agebantur, quod aut odio illi me haberent, aut ut meam in alium quempiam dignitatem transferrent; minime vero : sed ut iis, qui me ad thronum evexerant, molestiam crearent, quod ipsimet occultis subinde indiciis mihi abunde significabant : Etenim putabant non esse sibi amplius tolerandas, tam veteres, quam recentiores ab hominibus istis acceptas injurias. At ego, equi adinstar qui vinculis est adstrictus, quamvis malis pluribus et perpetuo morbo graviter affectus essem, non tamen carebam voluntate prodeundi in lucem publicam, et miserabiliter quasi hinniebam ob arcta nimis vincula, quibus retinebar, pascua mea meamque solitudinem unicè expetens.

Deinde rixantibus inter se propter ejus ordinationem Episcopis,

70 Postquam ergo talia moveri ab Episcopis adverti, disruptis continuo vinculis, oblatam occasionem (quod scio hominibus ambitiosis haud facile persuadendum ut credant, quamvis nihil eo sit verius) cupide et absque mora arripio : tempusque sane illud nactus percommodum, in medios me Præsules inferens, ita loquor : Viri, quos in unum E
convenire Deus voluit, ut quæ supremo ejus Numini grata esse cognoveritis consilia capiatis et exequamini; de me autem postrema vobis cura sit : neque enim magni refert si pulcherrimum hunc spectemus cœtum, quid me tandem futurum sit, licet subinde inaniter animo exultare me contingat. Ad majora animos mentesque erigite : in commune consulite : amoris et unitatis vinculo, serius licet quam oportebat, conjungimini. Quousque, veluti inhumani et truculenti, omnium cachinnis et opprobriis excipiemur? quousque nil nisi pugnas et contentiones spirare, dicemur? Dexteras, oro, amicitiæ et fidelitatis indices alacriter tandem jungite. Ego interim Jonæ Prophetæ exemplum sequar haud illubenter. Pro navis nostræ salute ac incolumitate caput meum volens devoveo, licet excitatæ procellæ nullo modo causa dici possim. Me igitur, sortibus, divino nutu temperatis, in hoc destinatum, pelago demergite. Hospitalis me aliquis cetus e profundo eripiet. Hoc vestræ sit concordiæ initium; ac tum ad alia constituenda porro pergite. Hic locus cedat in libertatis vestræ campum amplissimum : unde mihi quoque gloria non levis exsurget. Turpissimum vobis erit, si mei unius causa subsistere a deliberando velitis. Legem hanc vobis figo : etiam ultra quam leges jubeant enitamini. Si ea, ut decet, estis F
mente; nihil vobis umquam offerri poterit nimis arduum. Thronum hunc invitus occupare sum compulsus; nunc volens lubensque solio ac dignitate abeo. Hoc ipsum ut ne diutius differam infirma corporis senilis valetudo plane persuadet. Mortis denique semel obeundæ debito adstringi me sat scio, quam promptissima voluntate Deo persolvam. Tu sola, o Trinitas sanctissima, curam mihi et solicitudinem injicis. Cujus demum hominis docti et religiosi habitura es linguam, numinis et gloriæ tuæ vindicatricem acerrimam, timore omni liberam, et zelo plenam? Valete, et laborum a me toleratorum memoriam conservate perpetuam.

medium se inferens,

ad ipsos inter se pacandos Episcopatui renuntiat:

71 Hæc ubi sum locutus, nutare omnes animis sunt visi. Ego autem e cœtu illorum me eripui, partim gaudio, partim mœrore affectus : gaudio quidem, propterea quod aliquem tandem laborum ac molestiarum finem haud procul abesse cernerem; mœrore, ob solicitudinem qua adhuc de populi mei salute et statu angebar. Quis, oro, parens non commovebitur, si sobolis suæ dulcissimæ jacturam repente faciat? Sic ego quidem meipsum gessi. Norunt autem

quamvis non ignarus haud recte agi ab omnibus.

A tem illi, novit et Deus, an non plus aliqui occulto, quam aperto marte fuerit gestum; an non adhibitæ juvenum corruptelæ, objecti scopuli et insidiæ gravissimæ. Non desunt qui hæc omnia asserant, verum ipse silentio ea libens involvam. Nec otium mihi est aut voluntas molitionem hominum pravas et occultas penitius cognoscendi, cui nihil umquam magis fuit cordi, quam sinceritatem simplicitatemque animi, haud aliter ac salutis et felicitatis omnis matrem dulcissimam, ubique colere. In unam eam rem omnia mea studia, omnem conatum semper contuli. Non adeo tamen rerum quæ geruntur ignarum me putate, quin plura etiam quam recte fieri possunt facta esse intelligam. Repente igitur cœtus totius laude et approbatione excipior. Hoc scilicet illud est præmii quod viris egregiis confert patria. Sic itaque ista se habebant. Sed quid cum Imperatore? Cervicem flexi? genibus in terra positis suppliciter accidi? dexteram ejus apprehendi? orationem ad eum habui supplicem? quemquamne e numero amicorum, et procerum maxime, quos rebus meis studere potissimum noveram, ad Principem, ut causæ meæ patrocinium susciperet, ablegavi? Aurumne (quo valentius nihil) profundere sum conspectus, B eum in finem ut ne sublimi adeo excelsoque throno exciderem?

idque ut sibi permittat petit a Theodosio;

72 Aliorum eæ sint artes, qui toti ad versutias sunt facti. Ego ad Principem citato gressu me conferens, præsentibus spectantibusque quam plurimis; Beneficium, inquam, o Imperator potentissime, aliquod a liberali tua manu flagito. Non aurum rogo, non auro obductas tabulas, non pretiosa quibus sacram mensam obtegere possim velamina, non ut de propinquis meis unum aliquem multis honorum titulis insignem facias, utque tuo, Princeps optime, in comitatu locum semper obtineat. Hæc istis opto contingant, quibus humiliora sunt in votis: majoribus ego bonis mentem animumque adjiciendum statuo. Hoc mihi unum peto concedi, ut nimiæ aliquorum invidiæ bona tua pace subducere me tantisper liceat. Solii majestatem suspicere lubet ac venerari, dummodo longius ab eo sim remotus. Nimium jam diu cunctis, etiam amicis, odio esse cœpi, quem, omni de rebus humanis cura deposita, Deo uni intentum esse, ignorare haudquaquam possunt. Ab his pro auctoritate tua posce, ut mutuam inter se amicitiam sancte colant; ut arma, si minus ob Dei et suppliciorum metum, ob tui saltem reverentiam et gratiam, tandem aliquando deponant. Nobile istud C pugnæ incruentæ tropæum tibi erige, qui immanem barborum audaciam virtute tua compressisti. Hanc igitur rem, o Imperator, ab iis flagita (hoc dicens, meam pariter canitiem et exantlatos in Dei causa labores ostendo) quam vel mundi hujus fallacis gratia præstare minime dubitent. Scis ipse invitum me et reluctantem a te in throno illo fuisse collocatum.

utque Episcopos ad concordiam reducat.

Quo impetrato suos solatur,

73 Huic meæ orationi plausum dedit Imperator, et quotquot Imperatori tum aderant omnis conditionis homines. Neque id modo; sed etiam petitioni meæ, ægre quidem, ut aiunt, sed tamen annuit. Quid vero deinde malorum tantorum reliquiis extinguendis a me est perfectum? Moneo universos ut æquo pacatoque animo, quidquid eventurum esset, perferant; nec mei aut vindictæ capiendæ studio, durius quidpiam apud animum suum statuant. Ipsos etiam malos blanditiis, laudibus, approbatione mea eveho. Ad Præsides, ad exteros, ad gregis totius duces, ad veteres in fide socios, ad recenter admissos, qui patris solitudinem ægrius videbantur laturi, ad eos denique Episcopos, quos major mea causa dolor invaserat, verba habeo. Plurimi quippe de meo consilio ut famam acceperunt, sic quasi a fulmine sibi male metuentes, obstructis auribus et D manibus complosis, fugam arripiebant, ne tristi adeo spectaculo interesse, et alium Sedem meam evectum intueri cogerentur inviti.

INTERP. D. C.

hanc de se victoriam æmulis cedens.

74 Atque hic mihi tandem finis esto dicendi. Supersum porro, vivi instar cadaveris, victus (o rem admiratione dignam!) et simul victor, Deum imprimis et amicorum optimos pro throno et fastu omni inani mecum habens. Contumelias jacite, exilite gaudio, animos sumite, vos hominum sapientissimi; casus meos adversos in cœtibus, in officinis, in tribunalibus, plenis buccis annuntiate; victorum in morem, cantum gallorum imitamini: latera pulsate cubitis: in stolidorum hominum conventibus cervices et supercilia erigite. Me uno sponte mea cedente, victoriam estis consecuti. Me, inquam, uno cedente, invidiæ solius declinandæ causa (quamvis hanc mihi etiam laudem eripere nitimini, dum violenter me e throno dejectum improbe jactatis) Quod si non sponte cessi, tantorum vos scelerum tandem pudeat. Heri me Præsulem vestrum creastis, hodie pellitis. Sed postquam tempestates illas jam evasi, quid porro sum acturus? Degam cum Angelis; utque nemo vitæ meæ rationibus magnopere imposterum E proderit, ita neque jacturam aliquam inferet. Deo uni familiarem me quantum potero exhibiturus sum: hominum voces, ut levissimas et nullius momenti auras, habebo contemptui. Harum scilicet satur sum, sæpe injuriis per eas affectus, sæpe laudibus insigniter exornatus. Lubet remota in solitudine, longe ab impiorum consortio, quod vitæ reliquum est transigere, ubi sanctis de Deo cogitationibus unice intentus, futuræ beatitudinis spe senectutem meam dulciter pascam. Quid autem in bonum et commodum Ecclesiarum? Lacrymas dabo et suspiria: eo namque ipse me Deus tandem perduxit, dum vitæ meæ curriculum tam multis tamque variis rerum ac temporum vicissitudinibus voluit esse obnoxium. At ubi meta mihi horum omnium tandem erit constituta? Id mihi ex te, o Verbum divinum, quærere liceat. Ad illius, spero, domicilii ingressum, quod nulla tempestate concuti aut turbari potest: ubi mea est Trinitas, uno eodemque splendore illustris, cujus vel tenuissima modo luce, seu potius umbra, tantopere exultamus.

APPENDIX F

De triplici Translatione corporis S. Gregorii Nazianzeni.

PARS I.

Translatio ex Cappadocia Constantinopoli.

Facta ea in templum Apostolorum:

Synaxarium istud insigne, quod ante annos minimum quingentos ad usum Constantinopolitanæ alicujus ecclesiæ descriptum, Jacobus Sirmundus noster feliciter reperit, et Claromontano Parisiis Collegio moriens reliquit, quodque ad usum operis nostri commodatum sæpe laudavimus, et sæpius sumus laudaturi; ad diem XXV *Januarii, S. Gregorii Nazianzeni elogium sic finit*: Sacræ ejus reliquiæ ex Cappadocia translatæ Constantinopolim sunt, tempore Constantini Christianissimi Imperatoris Porphyrogeniti, et depositæ in famosissimorum Sanctorum Apostolorum ecclesia. *His consonant cetera fere tam excusa quam MS. Menæa, elogium prolixius taliter concludentia:* Celebratur ejus Synaxis in sanctissima magna ecclesia et in martyrio S. Anastasiæ, et in ecclesia magnorum Apostolorum, ubi sacrum ejus corpus deposuit Constantinus Porphyrogenitus, noster pientissimus et Christi amantissimus Imperator, translatum Nazianzo

A zianzo ex Cappadocum regione. *In iisdem Menæis ad* XIX *mensis prædicti notatur* Relatio corporis S. P. N. Gregorii Theologi in ecclesiam Sanctorum Apostolorum, *hoc addito disticho,*

INTERP. D. C.

Ἔχει νεκρὸν σὸν ἡ καλὴ μετοικία.
Καλῶ γὰρ ὡς σὺ τοὺς Ἀποστόλους, Πάτερ.

Ubi alluditur ad eam Orationem, qua coram centum quinquaginta Episcopis, etiam huic ecclesiæ, post magnam primæ, valedicens, χαίρετε, *inquit* Ἀπόστολοι, ἡ καλὴ μετοικία, Valete Apostoli, pulchra Colonia, *Ipsum ergo distichon sic Latine reddo :*

Tuum cadaver pulchra habet Colonia,
Apostoli, inquam, sic enim vocas, Pater.

sub Constantino Porphyrogenito

2 Πορφυρογεννήτης *Græce, quod Luitprandus et alii* Porphyrogenitum *Græco-barbare vertunt, is dicitur, qui patre Imperium tenente nascitur velut in purpura. Talis, inter* Constantinos, *primus quidem fuit impii Copronymi ex piissima matre Irene filius, patri Synonymus : sed hunc fere scriptores* Constantinum Irenes *nominant : sicut fratrem et decessorem ejus Leonem a materna Chazarorum gente vocant* Leonem Chazares. *Præterea Imperium iste communiter fere gessit cum matre, unde et communiter solent nominari tempora* B Constantini et Irenes. *Proximus ergo et solus de quo credere possis hic agi, est* Constantinus, Leonis Sapientis *filius, qui patruo suo Alexandro intra duodecimum regni mensem mortuo successit tali nascendi prerogativa insignis, an.* DCCCCXII, *et imperavit usque ad* DCCCCLX : *adeo ut dicta translatio seculo primum* X *facta sit et quidem post annum illius seculi* XLIV, *quo Constantinus relegato in exilium socero eodemque Imperii consorte Romano Leucopeno, solus regnare cœpit : illius enim ac filiorum Cæsarum, post patrem similiter ejectorum, nulla fit mentio in Panegyrica dictæ Translationis, qua hujus solennitas describitur primo forsitan illius anniversario recitata. Exhibuit hanc nobis Taurino transeuntibus anno* MDCLXI, *Græcus Codex.* βίοι διαφόρων Ἁγίων *inscriptus fol. 327 repertus in Bibliotheca Serenissimi Ducis Sabaudiæ. Codicem illum verosimiliter absumpsit incendium, quo anno* MDCLXVII *Galeria Ducis, quæ Bibliothecam continebat, deflagravit : raptum igitur velut e flamma spolium suo loco dabimus, hic ejus Latinam interpretationem a nostro Daniele Cardono adornatam accipe.*

Oratio de ipsa ex MS. Græco.

VIDE ACTA GRÆCA

ENCOMIUM

C

in primam corporis translationem

Ex MS. Græco Ducis Sabaudiæ.

Festi hujus præstantia.

Admirabilis plane Gregorii Translatio, festivitas est sancta atque illustris, et ceteris quas ei annue agimus præcellentior : festivitatis autem finis est Dei meminisse, per quem illius auctori contingit sic honorari ac celebrari, nobis autem cum lætitia inexplicabili exinde cognoscere, quam illa sit venerabilis. Translatio, inquam, illius Gregorii, quem præ aliis quibusvis incontaminatum gignens natura, exemplum primæ creationis, a passionum mixtura immunis, in ipso repræsentavit. Hanc autem celebramus : quia ab eo percipimus maxima (nec enim dicere posset aliquis quæ et quanta) gratiarum et beneficiorum emolumenta ; per quæ ille evolvens mysteria, humanum captum longe superantia, pulcherrimæ in Deum ascensionis diviniorisque conversationis dux et auctor existit. Festivitatem vero ejus celebrandam esse non ideo tantum assumimus, quod dignus fuerit summa quæque comprehendere, quod divinæ omnis humanæque sapientiæ receptaculum, quod parentum precibus a Deo obtineri meruerit, quo factum est, ut tam ante, quam post matris ejus partum, a sancto Spiritu formatus perfectusque sit quæ tot tantaque paucis certe contigisse D novimus : sed quod ipse solennitatis hodiernæ dux sit, qui ad domesticos fidei migravit feliciter, et quasi clarissima reportata victoria, atque in superiora ascendit, trophæis erectis, quæ jam dudum in hæreticorum dedecus ipse statuit, et quorum causa voce unanimi pænegyricam eidem hanc orationem dicimus. Quia tamen omni laudis ac orationis vi convincitur esse superior ; non est qui audeat vel ad primos præconiorum ejus aditus progredi, quamtumvis ipse aliis sit et habeatur præstantior. Nemo enim, verissime dico, nemo est qui ad Sancti hujus laudes celebrandas sufficit, nisi Sanctus ipse, quemadmodum eæ quæ in naturæ suæ simplicitate persistunt creaturæ, res omnes compositas et facile interituras longe a sui communione submovent. Quod si quis vel parum quid hac in parte ausus sit dicendo progredi, multo is honore dignus fuerit habitus, si ex ejus labore ac diligentia vel tantillum benigne admittatur : tanto autem intervallo ab eo quod dici oportebat remotum se atque disjunctum conspiciet, quanto terrena nostra omnia a cœlestibus illis ac superioribus abesse cernuntur.

propter ipsius Sancti excellentiam,

4 Atque utinam vel sic mihi detur aliquid dicendo proficere, ut ne minime dubiam, a rerum producendarum magnitudine obrutus, sustinere cogar ruinam. Quod si aliis concessum est in hoc stadio valere cursu, et pulchra laudibus facta adæquare, multum mihi erit nec injucundum si ita mei suscipiantur sermones, ut judicer non quidem indignus qui mediocres inter locum aliquem habeam, sed ad optimos in dicendo magistros non accedam propius. Rerum certe ab hoc viro præclare gestarum magnitudine obruitur mens humana, ac omnis eloquentiæ vis narrandis iis inferiorem, nec satis explicatam se fatetur : fitque hoc loco ei quiddam simile, quod oculis accidit haud satis firmis, ubi solaris in eas radius fuerit immissus; aut vastus illis oceanus objicitur, cujus extremi termini per hominum imperitiam hactenus manent incogniti. Verumtamen neque sic arenam in quam descendi, animus est deserere : quin potius ad sancti Patris bonitatem meipsum referam. Nam etiam in hac tantopere differt ab aliis ejus miseratio, ut non modo parcat contra ipsum delinquentibus, verum etiam facile veniam concedat ad grande aliquid enitentibus, sed propter rei magnitudinem a cœpto deficientibus. Igitur postquam ostendimus, quam sit difficile ad eum laudandum accedere, nullum tamen nobis pro posse agentibus inde periculum imminere; agite, vel ad exiguum gratiarum illius effluvium, tamquam ad templum divino lumine collustratum, propterea quæ deinceps dicenda sunt, accedamus.

E *absterreret oratorem,*

F *nisi in illius humanitate confidens*

5 Divinus namque, si quis alius, et sacrosanctus, et omni eo quod Numinis supremi cultui est dicatum sanctior atque divinior is est, quem laudandum suscepimus. Etenim is, cui supranaturale et incomprehensibile sanctissimæ Trinitatis lumen clare affulsit, vel potius, cujus in mentem ipsa Trias mirabiliter illabens, rerum ineffabilium arcana aperuit : quomodo non dicetur omnis sanctitatis fuisse domicilium, et arcanæ de Deo scientiæ hospitium, Deo ipsi simillimum? Quemadmodum enim cum solare lumen in corpora transparentia incidit, ipsa multo quam ante erant, efficit lucidiora, propterea quod solis radii cum naturali corporum istorum splendore ac puritate miscentur; ita etiam sanctissimæ Triados lumen fulgentissimum, postquam in purissimam viri hujus animam se penetravit, eamque sibi vendicatam voluit, luce illa solari splendiorem longe fecit ac pulchriorem. Ex quo sane tempore ad modum sideris in hoc orbe effulsit, verba habens vitæ æternæ : quin et post primi ac præcipui istius

præsumeret loqui de viro vere divino :

A istius luminis receptionem, aliorum quoque in nimia Trinitatis ignoratione versantium tenebras fulgore ipse suo dispulit. Ita quidem ego judicavi, quamvis audaciæ notam omnino viderer incursurus, et ultra constitutos mihi terminos tendere me non diffitear. Vos autem quotquot Magistratu vel Sacerdotio, contemplatione vel actione præstatis, in hoc meum stadium descendite, atque orationis inopia non parum laborantem auxilio vestro sublevate; imo in partem laudationis venite, et alius aliud, quod ad celebritatis hujus dignitatem faciat, in medium proferte. Non enim quamvis omnium nostrum linguas Seraphico illo calculo expurgari, vel spiritus Paracleti igne ad dicendum exacui, inque unum atque idem universas conspirare contingeret; exiguum quid e maximi viri laudibus valerent exprimere. Tentandum igitur et aggrediendum nobis est aliquid circa propositam orationis hujus panegyricæ materiam, ad quam fuse satis atque abunde jam præfati sumus.

cujus corpus in Apostolorum templum

6 Templum Apostolis dicatum et omni dignissimum honore, hunc fidei nostræ præconem, non minori in veneratione, quam ipsimet Apostoli, habendum, ac cœlestis illius Tonitrui arcana animo B menteque complexum, sinu suo continet atque custodit. Templum magnificum prorsus idemque clarissimum, locupletem illum atque sanctissimum divinæ omnis scientiæ thesaurum in Sancta Sanctorum illatum servat. Templum (neque est cur loquacitatis nimiæ quisquam me arguat, cum zelo in eam rem abripiar minime reprehendendo.) Templum, inquam, admiratione omnium et memoria æterna dignissimum, Præsulem illum, quasi quoddam divinissimæ Trinitatis vivum delubrum, in penitissima sua adyta collocandum recepit. Templum hoc (ut aliquid etiam ad præsentium delectationem proferam) quia magnitudine, si cui ita loqui placeat, cum ipso cœlorum firmamento, ejusque splendor cum astrorum splendore videtur posse certare; illius inde ad nos descendentis claritatis similitudinem quamdam exhibet annuas celebritatis amantibus. Hinc admirationi non exiguæ esse debet artificum qui illud exstruxerunt industria, qua tum magnitudinis, tum proportionis operi tanto debitæ concinnitatem, ac omnes denique architecturæ leges accuratissime videmus observatas. Tabularum porro aliæ, tam earum quæ albo potissimum, quam quæ pluribus sunt coloribus insignes, varii generis formas ad naturæ ipsius imitationem pulchre effictas exhibent, aliæ insertis artificiose C crustulis in diversas animalium rerumve aliarum imagines apte dispositis, iis quas repræsentant rebus conformes omnino sunt. Earum vero aptissima inter se conjunctio, acutissimum etiam visum fallens, ea est, ut ita quasi aureæ quædam vestes muros templi convestiant, faciantque ut regionem nescio quam, variis floribus atque arboribus distinctam, in templo isto pulcherrimo conspicere te putes. Columnarum quippe circumcirca dispositarum conspectus, quique columnis inædificati sunt xysti, ob nativam colorum varietatem speciem exhibent plantarum, in arbores sane formosas excrescentium. Jam vero fornices magnitudine et aerio colore insignes, fortissimis omnes columnis, sic quasi fulcris innixi, et artificiosa compositione inter se commissi, mutuam invicem præbent firmitatem, ac aureis laquearibus conspicuum templi totius tectum fulciunt: in cujus summitate imago Domini auricoloribus *a* efformata calculis insigniter relucet; tanto tamque inimitabili artificio efformata, ut illud accuratius intuentes sacro quodam horrore et admiratione compleat. Alii vero *b* fornices, medio præcipuoque templi tholo nonnihil humiliores, et in diversa quatuor latera excurrentes, speciem templi eam exhibent, quam magno huic mundo ejusque quatuor partibus dicere possis haud absimilem.

structura et ornatu augustissimum

7 Verum si in describendis ecclesiæ istius rebus admirandis nostra tantisper oratio versata sit, nunc par est ut ad rem propositam sese convertat, et solennitatis hujus studiosis auditoribus quædam ad vitæ et spiritus utilitatem magis facientia proponere conetur. Hodierna itaque solennitas atque conventus, præstantissimi Pastoris et Christo acceptissimi Theologi in urbem hanc nostram adventum celebrat atque ob oculos ponit; quam ego quidem ipsa etiam viri præclarissimi ex hac vita ad Deum migratione magis scio et palam aio admirandam. Per hanc siquidem, qua ratione mortalium consortio ereptus, et ad Superos profectus sit, addiscimus; per illum vero hominis sanctissimi, post longi temporis interjectionem, optatissimum ad nos reditum cum gaudio spectamus. Cœlos mihi videre videor ad insolitos magni Gregorii splendores sereniore quadam luce gestire; quin et Pastoris atque Magistri sui amantissimi causa vehementer lætari, exultare, ac plaudere eos omnes, qui aliquo in illum amore feruntur. Hodie profecto visitavit nos Oriens ex alto, quando ab auroræ partibus emergere fecit illum Theologiæ E solem splendidissimum, et feliciter depulit quidquid nobis absentia ejus horroris et mœstitiæ attulerat. Hodie fortissimum suum propugnatorem palam atque in theatrum producens divina Trias, munimenta hæreticorum omnia evertere, atque Orthodoxorum placita in pulcherrima luce collocare aggressa est. Hodie fortissima orthodoxæ religionis columna, et populi Christiani ductor egregius, longissimorum temporum spatium, sic quasi desertam quamdam solitudinem decurrens, non ut vetus illa nebulosaque defecit, sed urbem hanc postliminio revisens, ingenito sibi splendore Orthodoxorum omnium animos mirifice excitavit.

relatum hac die,

8 Reverso nunc veluti a longissima peregrinatione optimo parente, in unum congregati omnes ejusdem filii, præ nimia quadam gaudiorum ubertate, plus quam humanum nescio quem sensum præ se ferunt. Regresso nunc ad gregem suum pastore, ingenti cum alacritate ad eum conveniunt oves rationabiles, nullis jam amplius insidiis periculisve obnoxiæ. Nunc loca sacra universa commune cum divino hoc et vere cœlesti sacrario festum agentia, præsides suos Angelos lætitiæ socios asciscunt, sanctissimique hujus Hierarchæ et Theologi memoriam magna gratulatione concelebrant. Nunc is qui exiguum quondam et contemptum Christianorum in hac urbe gregem, non longo temporis spatio late F diffudit, et ad eam in qua modo est pulchritudinem conditionemque perduxit, eumdem revisens, magnopere sibi gratulatur et plaudit, quando non minus hoc tempore quam cum in vivis esset, labores suos in incrementum fidelium cedere felicissime animadvertit. Nunc divinitatis quiddam simile habens Sacerdos, propriam ac possessam a se olim Sedem recipit, ipsaque quodammodo clarius refulget Trias, et verbum fidei majore cum libertate enuntiatur: omnes vero amatores sapientiæ ejus ad templum hoc atque hæc septa turmatim concurrunt, ut a Theologico illo tabernaculo animis suis solatium atque delicias petant. Nunc evidenti prorsus modo, quo olim dimisso vitæ ab hominibus remotæ diuturniore usu ex agro veniens, vota nostra ac desideria suscipit, contentionis flammam extinguit, earumque omnium prærogativarum, quas huc adveniens secum detulit, participes ut fieri velimus hortatur.

summo cum gaudio urbis illius,

9 Antea dejectus fuit e throno, et hæreticorum multitudo, elata est gaudio, tamquam si omnis virtus roburque a nobis fuisset sublatum: at nunc in eumdem thronum sanctissimus Præsul reducitur, et ingenti metu percelluntur omnes iniquitatis principes, quamvis magnus et perniciosus dæmonum numerus

EX MS. GR.

quam olim fuerat coactus [illegible].

merus partes eorum propugnandas susceperit. Antea domo sua excedere, et in alias sedes conferre sese compulsus, a ferventioribus in fide audivit, quod sanctæ Trinitatis gloria pariter cum ipso urbe Constantinopolitana pelleretur; at nunc tam domus propriæ quam patris sui oblitus, alacritate magna ad nos revertitur, et verum Trinitatis cultum postliminio secum reducens, sanæ de eadem doctrinæ cupidos benigne instruit, gaudio non mediocri eorum attollens animos, qui ob incomparabilis sui Antistitis absentiam dejecti plane erant atque prostrati. Antea pulchra Apostolorum colonia valere jussa, ad desideratissimam sibi solitudinem sese contulit: nunc vero ad eos, veluti ad optimos palæstritas, revertitur, eisque meliora quodammodo festa agit, quamprius, ab abjecto per adversarios scandalo impedimentoque prohibitus.

Hic natus in Cappadocia,

10 Verum non abs re facturum me existimo, si ad paulo anteriora orationem tantisper revocem, et parum quiddam de tanti Patris vita breviter perstringam, ut rebus quæ ipsi evenerunt compendio in medium adductis, distinctus sermo suis omnibus numeris et ordine melius constet. Hic igitur ut conscripta de ipso Vita discere cupientibus manifestum facit, natale solum nactus Cappadociam, parentes **B** habuit pietate ornatos, Deo autem ut plurimum, aut ut melius dicam semper intentos; sic ut orationis suæ fructum pulcherrimum prolem istam accipere meruerint, nec spebus suis quas de ea conceperant, frustrati sint. Postquam vero Gregorius prima studiorum elementa Cæsareæ perdidicit, in Palæstinam primum, atque inde Alexandriam se contulit, præceptorum utrobique illustrium audiendorum causa. Inde Athenas navigans cum naufragium pateretur, parentum suorum apud Deum gratia a periculo servatus est, quibus filii carissimi discrimen per visionem fuerat patefactum. Ea in urbe cum Basilio magno familiaritatem contrahit, et uterque in virtutis studium et intimam cum Deo conjunctionem perfectionisque omnis apicem diligenter intendens, par amicorum religiosissimum, iisdemque moribus insigne erat atque habebatur. Ac Basilius quidem inde prius Cæsaream abiit; Gregorius autem non diu post parentes revisens salvum se illis exhibuit, ut quorum precibus morte jam ante evaserat, eos omni quo par erat officio ac pietate coleret. Suscepto deinde regenerationis *c* lavacro, una cum Basilio desideratam diu in Ponto commorationem sibi delegit. Inde ad patrem denuo reversus, et ab eo in Sacerdotem consecratus. Seleuciam *d*, vitæ solitariæ et quietæ **C** capessendæ studio, profectus est. Nec multo post tempore rursus in publicum prodiens, plurima cum hæreticis certamina habuit: et ad Basilium, Antistitis jam honore insignem, se adjunxit: atque per labores minime ignobiles ascensum sibi ad sublimiorem etiam Cathedram præparavit, ab eodem Episcopatus honore insignitus.

et una cum Basilio litteris ac virtute excultus Athenis,

cum eodem Episcopo contra hæreticos certavit,

11 Hinc secuta sunt præclara illa: scilicet sanctissimi hominis, divino Spiritu agente, adventus Byzantium; numquam interpolata sunt heterodoxis certamina; hujus victoria, atque illorum clades; quotidiana plurimorum ad viam salutis reductio; eorum qui sanctum Spiritum impetebant eversio, insignis Eunomianorum dejectio, Apollinaristarum ruina, lapidatio ab iisdem *e* viro integerrimo intentata, ac mira ejus periculi evasio, et tanti hominis salus. Ut non attingam eam quam apud omnes obtinebat venerationem; utque Cynici *f* istius Philosophi fraudulentam simulationem paternam Gregorii in eum humanitatem et amorem, ejusque adversus Patrem amantissimum rebellionem, Gregorii in Sedem Episcopalem ipso Imperatore mandante restitutionem, et Synodi universæ suffragiis confirmatam eidem

præsertim Constantinopoli jam Episcopus,

D Cathedram, ac viri denique fortissimi discessum reditumque in patriam, et qua ratione pluribus majoribusque præliis, hæreseon alias profligarit, alias insigniter debilitarit, silentio prætereeam. His, inquam, universis ob nimiam eorum copiam prætermissis, ad propositam propius materiam accedamus. Postquam enim tot laboribus pro religione et certaminibus defunctus vir beatissimus, corpore quidem effœto emarcuisset, et gravem ingressus esset senectutem, animo tamen adhuc juveniliter vegetus, cum hæreticis decertare, illis se ubique opponere non destitit; sed lingua (ut ejus verbis utar) prostravit conciditque, donec ab eorum impietate patriam suam eruit ac liberavit.

ac denique senex in patria,

12 Interim in votis ei erat ac desideriis dissolvi et esse cum Christo, attentiusque intueri divinam in ipso Triadem, ac remotis ænigmatis et umbris, ipsissimam facie ad faciem contemplari veritatem. Ille igitur sapientiæ silentiique studiis ab omni labe depuratus, nihilque fœcis humanæ retinens, ad senectutis omnis nesciam et sempiternam vitam migravit, Sanctorum Patrum consortio honorifice additus, ejusdem cum Patriarchis tabernaculi incola, Confessorum contubernalis, consors præconum fidei, insertus ordini quorum tenuerat doctrinam; cum iis omnibus inamissibile sacrosanctæ Triadis lumen **E** expressius contuetur, æternumque lætatur et exultat. Illius vero corpus purissimum eodem quo pater sepulcro clauditur, suam nobis vitam et res præclare gestas in venerandam omnino memoriam, et pignus salutis, in animarum nostrarum institutionem, adscensumque a terrenis ad altiora relinquens. Quod quidem tamquam civis et inquilini tellus Cappadocum habuit, sed longo tempore despectum ac debito honore destitutum, donec nostram Sanctus iste fidem approbavit, atque ne diutius tanto bono infeliciter orbati maneremus, providit, et pro multa sua discretione despiciens tempora ignorantiæ *g* et annos fidelitatis prospiciens, his ipsis voluit abditissima mysteriorum suorum arcana revelare.

ubi sancte mortuus

ac sepultus fuit.

13 Romani autem Imperii gubernaculis in manus Christiani ac religiosissimi Imperatoris, idemque cum Fundatore nomen ac zelum sortiti, et Sanctum hunc præcipuo quodam honore prosequentis, recenter delatis, cum non mediocrem erga Sanctissimi hujus Præsulis doctrinam affectum et solicitudinem præ se ferret; vehementer admirari cæpit, hominem eum, qui tot pro urbis principis bono publico certamina atque labores exhausisset, eamdemque a fœdissimis hæreseos sordibus expurgasset, sepulturæ locum sub dio et longe ab ea positum atque **F** contemptum habere; nec ad populos illos esse reductum, pro quorum salute tantum subire molestiarum non dubitaverat. Hæc secum cogitans, et divino quodam spiritu quasi impulsus, in sanctissimi corporis perquisitionem non parum exarsit: et viris, scientia rerum divinarum ac pietate eximiis, consilium voluntatemque suam declaravit. Cui postquam una illi omnes voluntate assensum præbuerunt, utque suum opere ipso consilium Imperator exequeretur supplicarunt; illorum hortationibus ille persuasus, alium magno Præcursori *h* locum destinat, præparans ipsemet viam magno Theologo summoque Pastori, sicut olim ille præparavit peregrinanti propter nos in carne Salvatori Jesu. Quanta deinde fieri potuit celeritate sacrum corpus in templi adyta sacretiora inferri, et loculo pulcherrimo, fideque imperatoria magis quam argenteis ornamentis conspicuo, imponi curavit.

Constantinus Imperator

corpus translaturus CP.

14 Quid autem? An præfidenter et regia auctoritate venerandas Sancti viri reliquias ausus est huc transferre? nec statui sui convenientem servavit submissionem? An, isthæc quidem minime negligens

A gens, Imperii tamen atque Sacerdotii discrimen non attendit? An, et ista, ut par erat, pulchre curans, non tamen hymnis et laudibus congrue exuvias sacras persecutus est? Minime vero : sed omnia quæ dixi et singula erga sanctum virum observans et faciens, scripta eum in finem supplicatione exoravit reditum : ea autem talis fuit : *i* Te quidem, sacræ de Deo doctrinæ fons inexhauste, et Sanctæ Triadis adorator ac præco fortissime, par erat angelicis omnibus virtutibus et beatorum choris stipatum incedere; neque enim fas est, ut qui e crassiori materia constant homines, vili religionis ac pietatis specie eum colant, qui modo supra omnes cœlos felicissime degit, qui divinæ familiaritatis prærogativa insignis, absistentibus inde splendoribus clarissime nunc illuminatur. Verumtamen quoniam corporeæ hujus carnis et ipse particeps aliquando fuisti, ac inviolatis paruisti naturæ legibus, quamvis sanctissimo vivendi instituto naturæ ejusdem limites fere supergressus, desiderii ac fidei attigisti metam, veram de consubstantialitatis divinarum Personarum doctrinam *k* perverso in contrarium dogmati præponendo; nostra nunc, oramus, desideria ac vota metire; et fidei ardorem considerans in animorum nostrorum intimos te recessus penetra, atque ipsas etiam scrutare cogitationes; cognoscasque quod debitæ subjectionis modo, non autem in superbiæ spiritu, ad nos ut ne venire graveris suppliciter obsecramus. Magnum illum ac primum omnium Sacerdotem Christum in exemplum sume, qui Sanctorum precibus evictus suum in terram nostram adventum minime distulit: insuperabilem ejus humilitatem æmulare, qui neque ad amici sui defuncti sepulcrum venire est dedignatus, ut aliis saluti foret. Taliter et tu ad nos accedere ne dubita, a quibus spiritu ac favore tuo numquam absis, qui plane orphani ut essemus non es passus, sed Theologico tuo libro mentes nostras illustrans, ut per hunc te ipsum habere videremur effecisti. Nunc igitur cultores atque amatores tuos, per constantem mentis renovationem, immutabiles quodammodo effice. Ecce enim quantumvis longe adhuc a nobis absis, attamen toto corpore in terram pronos coram te prosternimus nosmetipsos, ipsaque Imperii insignia ante sanctissimos tuos pedes explicamus. Votis igitur piis annue, ad nos te inclina, revertere ad eum qui tanto tui desiderio tenetur gregem, populum tuum benignus revise, in urbem eam ingredere, in qua periclitan- C tem religionis orthodoxæ causam egregie quondam confirmasti, in qua Sanctissimam Triadem, impiorum blasphemis vocibus impetitam, recta ratione intelligere et colere majores nostros docuisti : largire etiam quæcumque ad animarum nostrarum juvamen facientia, plures etiam quam ante sic habiturus debita tibi religione obstrictos.

Sancto per Epistolam supplicat

ut se illuc reduci sinat.

15 Ista cum religiosissimus Imperator scripsisset, iis tradidit quibus sacri thesauri ad nos devehendi fuerat commendata cura. Hi autem confecto celeriter itinere, in Cappadociam ad magni Patris sepulchrum pervenerunt : ubi mox animi eorum ancipiti quadam fluctuatione cœpti sunt pulsari. Cum enim vivente etiamnum Gregorio bina fuissent erecta monumenta, omnibus qui ex ejus familia mortem obirent sepeliendis destinata; dubium erat, in utro horum pariter cum suo parente *l* conditus foret Sanctus. Qua in dubitatione cum versarentur anxii, ad preces sese convertunt, manus in altum sustollunt, lacrymas fundunt, optatum votorum suorum exitum precantes. Ecce autem (o incredibilem cœli erga nos benevolentiam!) suppliciter Deum obsecrantibus id quod quærebant misericorditer revelatur; Beati viri ossibus plane integris atque in naturali sua dispositione repertis, sed et insolitam quamdam atque inexplicabilem odoris fragrantiam de se spirantibus, ac denique mirum quoddam et non consuetum sui præbentibus spectaculum. Hæc igitur debita cum veneratione loculo ad id parato sunt imposita. Tum vero ingens exortum est gaudium, et fusæ lacrymæ, tam ab iis qui venerandas reliquias secum asportaturi, quam qui eas perdituri erant; cum hi probe intelligerent quanto privandi essent thesauro, quamvis majore alibi in veneratione habendum eum non ignorarent (Quis enim libenter ab eo quod diligit avellatur?) illi vero scirent, non modo voti sui factos sese esse compotes, sed Imperatori etiam ipsi ac toti Reipublicæ patronum ac ducem nactos esse longe optatissimum. Mox igitur, ut potuere, iter in patriam relegere instituerunt, continuis laudum carminibus, accensisque facibus sacrum corpus religiose, venerantes.

Refossum corpus,

D *EX MS. GR. et ex suavi odore agnitum,*

16 Tunc sane existimo ad insolitam spectaculi speciem ipsas cœlorum fores fuisse reclusas, et alios quidem Angelorum convenisse, ut corpus illud, Sanctissimæ Trinitatis domicilium, stiparent, ac sacrum feretrum comitarentur; alios vero e cœlis ipsis considerasse admirandam illam ceremoniam et translationis pompam : quin etiam cum stupore dubitavisse, an, qui corruptibile corpus circumferebat homo, sic ea quæ ad corpus spectant superare potuerit, ut quod ex natura sua mortale est, ante etiam quam E supremum reviviscat, immortalitatis cujusdam particeps faciens, terram atque cinerem materiæ veluti expertem reddiderit, et quidquid possidebat corporeum ipsorum naturæ assimilarit. Qua vero oratione aliquis pro dignitate exponat quæcumque inter proficiscendum prodigiose contigerunt? Magna ex omni parte hominum multitudo ad spectaculum confluxit, cum alius alium, ut ne abesse vellet, hortaretur, et ad sacum feretrum omnes undique arcano quodam impulsu raperentur. Hi quidem proficiscentium ordinem comitantes, angelico corpori debitum reddebant honorem : alii hymnis illud et canticis excipiebant. Fuerunt qui facibus, atque unguentis, iisque omnibus venerationis signis, quibus res divinæ afficiuntur, usi sunt. Spectandi solum gratia concurrebant alii, ipso visu se sanctificandos sperantes. Sacerdotes Hierarcham et Pastorem suum excipiebant ea qua decebat dignitate; Monachi suum in vita ascetica Magistrum venerabantur et complectebantur. Quid autem urbani et agrestes? non enim otiosi tantæ celebritati spectatores intererant; sed F unusquisque, quantum singulorum quidem facultates ferebant, quod in viri tanti cultum cederet, in medium gestiebat proferre, hic pro eo quod habebat, ille etiam quia nil habebat, agebat gratias, sic ut unus largiendi promptitudine, alter fidei firmitate placeret : alius hymnos decantantibus se adjungere, alius eos qui supplicationem comitabantur benigne recipere, omnes ad Sancti viri devenerationem studio uno eodemque ferri, omnes ad æmulationem zelum suum fervoremque monstrare.

atque per viam qua portabatur

magna ab omnibus veneratione exceptum,

17 Hac ratione longam et permolestam viam cum peregissent, ad urbem regiam accesserunt propius. Quamvis autem vel nubem vel columnam ignis minime habuerint ducem itineris, nec sol dum proficiscerentur constiterit, nec lucida quæpiam apparuerit stella (hæc namque omnia Moysis ac Jesu Nave, et Christi Dei mei, per quem et admiranda illa in Sanctorum illorum commodum et gratiam facta sunt, temporibus contigere) attamen inconspicua quadam virtute roborati fuerunt et per viam deducti, ejus videlicet cura et solicitudine, cujus sacras reliquias venerabunde deferebant. Tunc ipse etiam Imperator cum Sacerdotibus omnibusque magnæ urbis incolis honorifice illis obviam sunt progressi, aliusque alium alacritate et fide prævertere connitebatur.

ab obviam progresso Imperatore

EX MS. GR.

A connitebatur. Nec aliter quam cum olim cives Hierosolymitani advenientem Jesum non sine insignibus laudum carminibus, ita et modo illustrem hunc Christi imitatorem in novam hanc Hierusalem ingressurum, non dissimilibus hymnis et canticis exceperunt. Ut autem mari se commisere, spectaculum illis oblatum est, jucundum omnino ac stupore plenissimum; quidquid enim horridum et immane ostentabat pelagus in suavem tranquillitatem fuit conversum, quamvis tempestas *m* anni obsistere videretur. Leniter igitur ferentibus navem fluctibus, perfacile redditum est iter; nec secus ac si sanctissimo Christi imitatori dorsum suum placide Oceanus substerneret, navigationem præbuit expeditam omnisque periculi expertem. Ipsa porro in puppi Imperator consederat sublimis: cumque sacras et admirandas illas reliquias sinu contineret, tuto se per mare incedere, et majori quadam virtute calcare pontum arbitrabatur. Qui vero a facibus atque lampadibus absistebat splendor, cum in levissimam aquarum superficiem incideret, inibique pulchre coruscaret, ac rursus ad aerem reverberaretur, eumdem jucundiore quadam luce efficiebat B gratiorem.

excipitur in navim :

m

18 Post hæc ad regias appellunt ædes, inque admirandum quod ibi est templum *n*, magni Regis palatium collocant. Cumque Imperator modum nullum poneret sacri corporis amplexibus et invocationi, iterum iterumque illud stringere, a loculo minime recedere, lacrymas ubertim fundere, et ab admiratione non desistere, partim quidem præ gaudio, quod re desiderata tandem aliquando esset potitus, partim ex innata probitate et singulari in Deum fide: quin etiam ideo ut regiis ædibus redderet sanctitatem reverentiamque, qua pridem privatæ fuerant. Postquam autem sacrum corpus ibi sufficienter substitit; inde eductum ad magnum Apostolorum templum transfertur. Verum an existimatis, simplicem eam et nulla varietate insignem fuisse translationem, et non potius jucundissimam atque illustrem et magno illo Theologo dignissimam? Insignis sane ac prorsus eximia, et solennitatum omnium clarissima ea fuit.

n et post aliquam in templo palatii moram.

19 Efferebatur sacrum corpus ex ædibus Imperatoris, loculo impositum quem regia purpura undique contexerat, succollantibus Episcopis; quoniam fas non erat profanis atque indignis thesaurum illum purissimum attingere, ut probat antiquus ille Oza, C qui contra quam oportebat Arcam Domini attingens, misso cœlitus igne periit. Imperator autem, ut qui maximo inter homines honore potiebatur, et toti mundo parem gerebat magistratum, una cum summo sacrorum Antistite *o*, insignis fidei ac pietatis viro, pompam comitabatur. Sed postquam e regiis ædibus supplicatio prodiit, continuo quotquot Senatorii erant ordinis, et in Patres ab Imperatoribus conscripti, quique his proximi ac inferiores erant dignitate, magnum illud Theologiæ decus exceperunt, non animis tantum exultantes, sed interiorem lætitiam externis quoque indiciis ac vestium splendore ostendentes. Simul autem atque cœptum est progredi, tanta ex universa urbe confluxit hominum multitudo, ut ipse quoque Imperator et Sacerdotes non parum a turba comprimerentur, et viam qua porro pergerent vix reperirent. Alii namque publicarum viarum subdivalibus locis congregati, hymnis virum sanctum et supplicationem prosequebantur; alii in domorum tecta evadentes, vel a longe sacrum feretrum aspicere contendebant; alii columnatis solariis sublimibusque porticibus et assurgentibus triplicato fastigio substructionibus occupatis, nulla spectandi satietate capiebantur: quin et altissima domorum culmina superantes aliqui, prospiciebant eminus eum cui tanta agebatur solennitas; nec erat D ullus viarum publicarum angulus tam angustus, quem non complerant viri, mulieres, senes, juvenes et pueri. Universos unamque una atque eadem inconcussa fides ad magni Theologi mysteria spectanda exciverat, ut ipse etiam quæ palam hactenus se non ostenderant virgines, conclavia sua desererent, seque in virorum darent conspectum, ut tantæ celebritatis arcanum intuerentur.

urbe tota ad spectaculum concurrente,

o

20 Efferebatur igitur sacer ille loculus, haud aliter quam olim mystica illa Arca, humeris Sacerdotum gratiæ delatus, vel ut cœlestis quidam thesaurus, quo incomprehensibilium Dei mysteriorum summa quæque et maxime abscondita continebantur. Efferebatur per medias urbis vias, medio die, per mediam civium multitudinem, non sine difficultate. Luminarium vero ingens copia non parum ad solennitatis splendorem addebat, suaque luce ipsius solis radios propemodum superabat. Tum vero hibernum tempus et magna nivium quæ ceciderant moles alium quasi in terra solem exhibebat. Atque ita sacra illa supplicatio suum tandem finem habuit, tantis lætitiæ signis ad præstantissimum et præcipui in urbe nominis Apostolorum templum perducta. E Oportebat siquidem hominem illum, qui se Apostolis haud dissimilem ostenderat, et sua ipsius prædicatione Sanctissimæ Trinitatis lumen ubique diffuderat; non in Beatorum solummodo cœtu eadem cum iis honorum prærogativa condecorari, verum etiam eodem in terris domicilio et monumento gaudere. Oportebat non longe a Patris nostris Chrysologi *p*, doctrina sua orbem egregie illuminantis, sepulcro reponi eum, qui non multo ante hunc tempore regiam nostram civitatem præclare excoluerat, non dissimilibus tempestatibus atque negotiisque implicitus; par enim erat ut illi propius nancisceretur monumentum, et communem haberet sepulturam, a cujus in tuenda pietate zelo et fervore non multum scitur abfuisse: par erat ut juxta magnum illum et disertum atque indefessum pœnitentiæ doctorem et misericordiæ præconem optimum ac benignissimum sepeliretur, qui supernæ et beatæ Trinitatis sacerdos fuit et cultor, quique ejus arcanum pulcherrime perpexit, mysterii tanti annuntiator atque magister: par erat ut in sancta sanctorum inferretur tabernaculum ab ipso divino Spiritu sanctificatum, et post mortem inde non separari ubi vivens mysteria sacra fructuosissime peregerat: par erat ut purissimi et incorruptibilis Agni pro nobis mactati Sacerdotes sacrificiis adessent præsentes, F eaque peragentes divini Spiritus adventum cultoribus suis cœlitus procurarent: par erat maculæ omnis ac fœditatis expertia corpora et Angelico quodam nitore insignia, quemadmodum Seraphicæ naturæ expressas effigies, obtegere horrore plena et inintelligibilia mysteriorum tantorum oracula.

defertur ad templum Apostolorum.

p reponendum juxta corpus S. Jo. Chrysostomi :

21 Ut vero templi Apostolorum foribus accesserunt propius, et in alterum illud super terram cœlum sunt ingressi, utque sacrum loculum eodem ubique honoris genere in intima templi adyta intulere, non aliter ac cœlestis quidam et divinus thesaurus in sancto sanctorum vir beatissimus repositus, sempiternam adeptus est quietis sedem: et cunctis qui ejus amore ac desiderio tenentur invisibili quodam modo assistens, eorumdem zelum atque fervorem benigne respicit, et quæ ab ejus spiritu gratia ubertim emanat liberaliter sane largitur. Quæ porro in translationis hujus solennitate a ferventissimis fidei nostræ zelatoribus ac genuinis sancti viri cultoribus sunt perfecta, quaque ratione, populus universus in unum conveniens eamdem solennitatem quanto potuit religioso cultu fuerit prosecutus, nec silentio præterire possim si velim, neque tamen pro dignitate exponere quantumvis connitar.

ubi præsto est sese invocantibus.

22

A *et gregem suum conservat in sana doctrina de Trinitate:*

22 Nunc igitur ille in proprium ovile reversus, gregem suum coegit in unum; eumdemque vel a se olim vel ab aliis deinde auctum revisens et oculos ubique circumferens, populum suum intuetur, non jam ut ante verba sua captiose explorantem, sed ardentissime ad ejus sermones anhelantem, perfectum spiritu, doctrina vera eruditum, sanctitate excultum, nec immemorem lapidationum, laborum, sudorum, et mortium quotidianarum, sui causa et commodo toleratarum; quas ille pro defensione Trinitatis excepit fortiter, ejus gratia incommodum nullum aut periculum recusans, ne quid trium illorum separetur aut ab invicem, aut quod pulcherrimum omnique honore habebatur dignissimum aliquam sui patiatur jacturam; seu potius, ne quid aliorum saluti noceret, aut mala conjunctione personarum differentiam tollendo de medio, aut pejori disjunctione convellens eumdem unius essentiæ cultum. Novit namque, novit sanctissima illa et divino lumine plenissima mens, qui mortalium constanter, qui cum dubitatione ei appropinquent, qui Theologiæ ab ipso nobis traditæ semina in multiplices convertant fructus, qui ob cordis sui sterilitatem eadem extinguant. Novit quis concessum sibi talentum præclare

B augeat, quis illud in terram defodiat. Non ignorat quinam cultissima dogmatum semina in zizania faciant pullulare, et quinam Christi fruges pingues et firma radice nixas servarint.

Qui vivens ad perfectam evaserat sapientiam,

23 Profecto nullus eorum qui aut fuerunt olim, aut modo sunt, aut futuri sunt deinceps, ita vel seipsum mundumque exuit, vel in superna evolavit, vel ad tantam pervenit puritatem vitæ, ut infinitæ pulchritudinis conspectu propiore dignus sit habitus. Quis, obsecro, alius cœlestem tanto amore philosophiam prosecutus est, eique se totum tradidit, omnem illi humanam sapientiam subjiciens, ita ut quod in ea est artificiosum, et in divina philosophia eximium amabili inter se vinculo nexuerit, unamque pulchritudinis imaginem e variis ideis conflatam effinxerit. An autem alicui eorum qui lucem hanc aspexerunt contigerit sensum omnem humanum adeo superare, et in cœlos ipsos quodammodo commigrare, sanctaque sanctorum hominibus in carne existentibus ita occulta intueri propius, haud equidem definierim; hoc autem optime scio et nescientibus expono, quod omnibus reliquis major existimetur illustris hic Dei famulus, sive quoad practicam sive quoad speculativam sapientiam; nullumque esse

C tam abstrusum Theologiæ dogma, quod ei revelatum non sit ab ipsamet Trinitate, a qua eidem inspirato concessum est talia docere litterisque mandare.

in omni scriptorum suorum genere lectori utilissimus:

Etenim quid altioris et cœlestis speculationis Deoque conciliantis et ad meliora utentem ducentis non consequetur, quisquis ad Theologicum ejus librum accesserit? Nonne qui panegyricis ejus orationibus aures animosque præbuit, magnum providentiæ divinæ arcanum et quæcumque illud consequuntur cum stupore cogitur admirari? Nonne qui Patris hujus de Sacerdotio lucubrationes studiose versat, Sacerdotii quidem dignitatem et humanæ naturæ vilitatem attendit, intelligitque quantum eum esse opporteat qui ad tantum honoris culmen attolli mereatur? Nonne qui Theologica ejus opera scrutatur attentius, continuo a rebus sese carnalibus avertens, in montem concedet excelsum, in caliginosam ingredietur nubem, et Dei posteriora contemplabitur? Nonne qui Epitaphia ejus atque Encomia lustraverit, vitæ melioris desiderio exardescet, ac per ista quidem ad omnem virtutis speciem vitæque innocentiam, per hæc vero ad nihil non fortiter perferendum documenta accipiet? profecto qui contra eum stomachantes ac vociferantes audiverit, Christi continuo mansuetudinem et conversationis ejus modum amplectetur. Qui vero sermones ejus dogma- D

EX MS. GR.

ticos aure perceperit, facile contrariam opinionem prosternet. Si Epistolas ejus expertus fuerit aliquis, incredibili suavitate abripi se confestim sentiet; si metrica opera, ingratam sermonis ethnici salsuginem absterget; si obsecrationes nocturnas in cœlum ipsum devehi quodammodo sibi videbitur.

24 Ego igitur ad hæc proponenda linguam meam aptare cum volo, subito me quædam quasi a Sinæo monte depellunt tonitrua et fulmina cogitationum, ac tubæ horrendum clangentes, et fumus et nebula circumstant ac progredi vetant: sed et anxius totus ac metu plenus efficior, cum ipsum etiam Dominum in igne descendentem conspicio. Quis vero mente in res tantas intentus non cogitet aut ignem Eliæ, e cœlis prorumpentem; aut currum igneum, ipsum in sublime tollentem; aut columnam Israelis igneam, viæ ducem; aut maxillum Samsonis, mactantem tot allophylorum phalanges; aut potius venientem cum sono super Apostolos vehementem Spiritus sancti ventum, et gratiam in ignearum linguarum specie apparentem? Sed hæc aliud omnino tempus et hominum ejusmodi linguam requirunt, qui unice ac solum studuerint talibus argumentis tractandis inclarescere.

quæ omnia suis viribus majora sentiens orator,

E *se vertit ad eum velut præsentem cum Apostolis*

25 Adeste igitur animis quicumque huc ad me audiendum convenistis, adesto Christi hereditas et pars a Deo electa, adeste genuini magnæ hujus urbis incolæ, et amicitiæ mecum colendæ studiosi, qui Theologicas illius voce explicatas habetis: relegite viam, psallentes cum attentione, modulantes cum continuatione hymnorum, vos ipsos cum tranquillitate cordis vestri coram ipso considerantes. Intueamur Gregorium Theologum, pulchram hanc Apostolici templi coloniam salutare gestientem, ad quam toties peroravit. Ita quippe persuasum habeo, non ipsum modo, desertis cœlorum commorationibus, nobiscum festam hanc peragere lucem atque exultare, verum etiam universum Apostolorum chorum huc convenisse, veluti vigilantissimos, nostros duces et orbis totius custodes fidelissimos cum iisque jucundum illud et aureum omnino os, nostrum illum auro fluentem Pactolum, limpidissimum ac prorsus melleum eloquentiæ ecclesiasticæ flumen, pœnitentiæ præconem fortissimum, clarissimum omnis doctrinæ organum, et quasvis alias Beatorum animas; quoniam Spiritus justorum in splendoribus Sanctorum benedicunt Dominum. Atque hæc tibi ex me sint, vir sanctissime ac divinissime, exigua quidem illa et nullo ornatu conspicua, ac veluti balbutien- F tium puerorum verba: tu vero intercessionibus tuis nos adjuvans, virga sermonum tuorum ad meliora nos dirige, ad salutis beatæ mansiones viam commonstra, tuisque precibus perfectam istic splendidissimæ Trinitatis cognitionem nobis impetra, qui, ob eam qua in hac vita fulsisti sanctitatem, puritatemque adjutores in petendo habes duodenarium Apostolorum chorum, eosque omnes qui Deo a seculis placuerunt, et Dominum, ut tu, glorificaverunt. Ipsi gloria et imperium, et nunc et semper, et in omnia secula seculorum. Amen.

et Chrysostomo aliisque Sanctis

ANNOTATA.

a *Opere tessellato, sive, ut vulgo appellamus,* musivo, *voce a Thracibus accepta, quibus* μοῦσα tessella *est.*

b *Fornices hosce per modum tholi eminuisse crediderim,* cupulas *Itali vocant: his enim frequentibus usos in structura templorum Græcos, ex picturis apparet.*

c *Jam diximus prius baptizatum Sanctum videri, quam Athenas veniens Basilius in Gregorii notitiam amicitiamque penetrasset.*

d

EX MS. GR.

A d Seleuciam *quoque non adiit Gregorius nisi mortuo patre.*

e *Ab* Apollinaristis *lapidatum Sanctum nescio unde acceperit auctor : Arianos potius accusandos putamus.*

f Maximum *intelligit.*

g Ignorantiæ *tempora videtur appellare auctor, Iconomachorum ætatem; ut* Fidelitatis *intelligatur, seculum* 10; *quo ipso tamen Photianum schisma et error de Spiritus Sancti ex solo Patre processione Græcam Ecclesiam a Latina sejunxerant.*

h *Si de* capite S. Joannis Baptistæ *agatur (quod est verosimile) fuit illud in monasterio Studii tempore Basilii Junioris circa annum.* 1020; *illuc forsitan hac occasione translatum, paulo autem post an.* 1025 *ipsum ad ecclesiam S. Georgii in Manganis, dicti Basilii frater Constantinus Monomachus transtulit : inter cujus rudera inventum Walo deportavit Ambianum in Gallias.*

i *Sic teste Nicephoro lib.* 14 *cap.* 43 *Theodosius Junior*, litteris rubrica scriptis (*quarum ibi tenorem vide*) obtestatus est *S. Joannem Chrysostomum, in exilio mortuum,* ut se adduci pateretur *Constantinopolim.*

B k *Græce* Τῷ ἀμοίῳ τὴν τοῦ ὁμοίου πίστιν προείληφας *est autem* ἄμοιος malus, ὅμοιος similis : *quod hic accipitur pro* τῷ ὁμουσίῳ *sive ut alii* ὁμοουσίῳ. *Sed hanc paucarum vocum energiam lingua Latina sine paraphrasi non assequitur.*

l *Quin potius alterum monumentum fuerit patris, alterum filii : alias enim, utroque in eumdem tumulum composito, necesse fuisset novam suboriri dubitationem, utra essent ejus qui quærebantur ossa : cum patre autem sepultam matrem Nonnam, ac forte antea Gorgoniam sororem si dixerimus, evidentior utriusque tumuli distinctio fuerit, cum in altero unius tantum corporis ossa invenirentur.*

m *Utpote* 19 *Januarii, quando hanc Translationem recoli diximus.*

n *Sic etiam S. Joannis Bapt. caput, Constantinopolim advectum, primum in Palatinam ecclesiam seu oratorium depositum fuisse legitur sub Imperio Michaelis Balbi, circa medium seculi* 9.

o Theophylactus *hic fuit, Romani Leucapeni filius, paulo antequam hic a genero Constantino in Chersonesum ejiceretur, ordinatus Patriarcha ætatis suæ anno* 20 *Christi* 944, *in eaque dignitate superstes usque ad annum ætatis* 48, *Christi* 957. *Nisi quis existimet extremis omnino Constantini annis factam hanc translationem; tunc enim Patriarcha post Theophylactum fuit* Polyeu-
C ctus monachus, *et usque post mortem Nicephori Phocæ atque annum* 969 *sedem tenuit.*

p *Certum est* S. Joannem Chrysostomum *intelligi, quem anno* 398 *ordinatum, et hunc S. Gregorium, solius Nectarii Episcopatus intercessit : quemque in eodem Apostolorum templo juxta altare conditum esse, Nicephorus narrat.*

PARS II.

Translatio Constantinopoli Romam.

Novissima in Gregorianum sacellum adscripta Martyrologio,

O*ccasione novissimæ ac solennissimæ translationis, de qua pluribus agendum parte* 3, *secundæ hujus etiam meminit Romanum Martyrologium, ad diem* XI *Junii, sic loquens :* Romæ translatio S. Gregorii Nazianzeni : cujus sacrum corpus e Constantinopoli ad urbem antea delatum, atque in Ecclesia Dei Genitricis ad Campum Martium diu asservatum, Gregorius XIII Pontifex Maximus in capellam, a se in Basilica S. Petri magnificentissime exornatam, summa celebritate transtulit, ac postridie sub altari digno honore condidit. *Ubi in suis Annotatis ista scribit Baronius.*

media Constantinopoli Romam obscura,

Primam ejus translationem, Constantinopoli Romam factam, firma certaque traditione didicimus, eam ob D causam, quod grassantibus barbaris in eas regiones, sanctimoniales feminæ, in quarum ecclesia tantus thesaurus erat conditus, fuga suæ pudicitiæ consulentes, acceptum venerandum corpus, impositumque navigio, ad tutum pietatis azylum Romam confugientes, detulerunt; atque in templo S. Mariæ in Campo-Martio, sibi ab Apostolica Sede concesso, condiderunt : ibique in adjacente domo, in qua habitabant, more patrio divinas laudes per dies singulos persolvebant. Quibus jam vita functis, cessit locus Romanis Virginibus, quæ ibidem non sub regula S. Basilii, ut illæ olim, sed sub institutis S. Benedicti hactenus perseverant. *Hæc Baronius, qui addit,* illam primam translationem ob fugam celerem fuisse subobscuram, *potissimum quia deficit notitia temporis, quo contigisset.*

recentiorum figmentis obscurata magis.

26 *Interim Fr. Hyacinthus de Nobilibus, Ordinis Prædicatorum, scripsit Italice edidítque* Chronicon monasterii S. Mariæ in Campo Martio, Ordinis S. Benedicti Congregationis Cassinensis, *quod de verbo ad verbum* Romæ *suæ sacræ anno* 1653 *excusæ inseruit* Floravantes Martinellus. *Ibi monasterii illius origo repetitur a quodam Nazianzeno parthenone, quod* E *sub regula S. Basilii et appellatione S. Theclæ instituerit S. Gregorius, dictæ Sanctæ devotissimus; qui etiam in eo sepultus fuerit quieveritque, donec temporum calamitatibus pressæ sacræ illæ Virgines, cum sui cari fundatoris deposito, Constantinopolim se transtulerunt ad S. Anastasiæ templum. Hic illas inquit auctor iste militasse Deo, usque ad annum* DCCXVIII, *quando obsessa a Sulemone Saracenorum Amiro civitate, alio se recipere coactæ illæ sint, ne essent ex numero illorum trecentorum millium, quos obsidionis tempore pestis famesque absumpsit. Soluta porro obsidione reversis, haud diu quietis esse licuisse. Leone enim III orthodoxos imaginum cultores persequente, ejusque successore Constantino V nihilo mitius adversus eosdem sæviente post annum* DCCXLI, *præsertim in monastici ordinis professores; diutius ibi subsistere non potuisse Gregoriani corporis ad S. Anastasiam servatrices Virgines; nihil autem duxisse consultius quam Romam transfugere, una cum sacro deposito et capite S. Quirini aliisque Reliquiis sacris anno* DCCL : *quas dum per Campum Martium portarentur, subsistentibus ante ecclesiam S. Mariæ immobiliter jumentis, ibidem relinquere sint compulsæ; licet ipsæ ad concessam sibi in ecclesia S. Mariæ supra Minervam habitationem transirent; veluti* F *præsignante Sancto ipsas hac brevi transituras : quod et factum sit.*

Solum constat monachas Græcas ex S. Maria in Minerva traductas ad Campum Martium,

27 *Conservatum nihilominus priorem titulum ait auctor, ut dicerentur* monachæ S. Mariæ in Minerva et Campo-Martio ; *idque asserit patere ex antiquis scripturis, tum aliis pluribus, tum præsertim ex sententia cujusdam Guidiccionis Judicis Romani, in earum favorem lata anno* MCCLXVIII *die* XXVIII *Maji, eo quod perrexerint ecclesiolam in Minerva sitam possidere usque ad tempora Clementis IV; qui per absentiam Sanctimonialium neglectam videns, eam tradidit Ordini Prædicatorum, suum etiam nunc primarium Conventum ibi habenti. Addit, ex infinitis pene instrumentis constare, quod usque ad annum* MDLXXX *eædem appellatæ fuerint* monachæ S. Mariæ in Campo-Martio et S. Gregorii Nazianzeni : *eo quod duo ista oratoria junctim possiderent : quibus denique intra monasterii ambitum conclusis, corpus quidem S. Gregorii retentum suo loco sit, at miraculosa B. Virginis imago translata ad novam ecclesiam; quæ vulgi accessui patens a fundamentis erecta est, sub adm. Rev. D. Catharina Colomna, et die* VII *Decembris, anni* MDLXIV *dedicata. Sed prius ad hanc quoque delatum fuisse corpus sanctum anno* MDV *didisci ex titulo, qui altari ibidem insculptus fuit. Hæc Chronici illius summa est, cui additur Bulla Cœlestini Papæ*

an. 1194 *factas Benedictinas,*

A *Papæ III, data Pontificatus ejus anno* IV, *Christi* MCXCIV, *die* VII *Maji, qua statuitur ut* Regula S. Benedicti in monasterio S. Mariæ in Campo-Martio deinceps inviolabiliter observetur; *ipseque locus, cum suis omnibus pertinentiis et possessionibus, sigillatim in bulla expressis, eidem monasterio in perpetuum confirmatur. Huic Bullæ, si placet, adde quod ex libro Memorabilium Vaticanæ Basilicæ fol.* 23 *ipsi transcripsimus, ubi dicitur S. Gregorii Nazianzeni corpus translatum* ab antiquissima ecclesia, ejus nomini dicata in regione Campi-Martii, cujus antiquæ ædis mentio fit in Vita Leonis III apud Anastasium, et in Instrumentis scriptis anno III Nicolai II, Indict. XIV die VII Aprilis, locationis Massæ-tarsi, Montis-spineti, Cerisolæ et aliorum fundorum in ipsis nominatorum, territorio plebis S. Cassiani, factæ a Constantia religiosa Ancilla atque Abbatissa venerabilis monasterii sanctæ Dei genitricis et S. Gregorii, qui vocatur Nazianzeni, qui ponitur in Campo-Martio, coram illustribus viris, Henrico et Waldo fratribus, filius Ugonis; et in aliis monumentis Archivii dicti monasterii.

et ob anno 1061 possedisse oratorium S. Gregorii,

28 *Ad Leonem III quod attinet, de eo apud Anastasium legitur:* In oratorio S. Gregorii, quod ponitur in Campo-Martis, fecit canistra ex argento pensantia libras tres. *Sedit Leo ab anno* DCCXCV *ad* DCCCXVI: *ante cujus tempora cum appareret fuisse Romæ* oratorium S. Gregorii, *nec dubitaretur quin* Nazianzeni; *data est Romanarum antiquitatum scrutatoribus, nihil melius scientibus, occasio asserendi, quod illius Sancti corpus jam tunc ibi fuerit, allatum Constantinopoli. Huic igitur fundamento innixus Pancirolus, in Thesauris absconditis urbis Romanæ, regione* 5 *ecclesia* 2, *scripsit tempore Leonis Isaurici, qui ab anno* DCCXVII *ad* DCCXLI *imperavit, Constantinopoli Romam translatum esse sacrum corpus. Fidem fundamento auctor Chronici prædicti sua inædificavit somnia de Nazianzeno S. Theclæ Parthenone, ad Anastasiam Constantinopolitanam translato. Somnia, dico: quia quod de Seleuciensi S. Theclæ monasterio in Vita S. Gregorii legebatur, Nazianzenæ civitati applicavit, quasi tale ibi quoque fuisset: et huic connexuit Anastasiam Constantinopolitanam, de qua cogitanti etiam in somnis Gregorio occurrebant ii, quos ibi quondam caros habuerat,*

jam inde ab ætate Leonis 3 notum,

unde accepta occasio prævertendi verum tempus factæ translationis ad plura secula,

Ἄζυγες, ὑμνόπολοί τε, χοραστασίαι τ' ἐρατειναί,
Ξείνων ἡμεδαπῶν ἐξ ὀπὸς ἀντιθέτου
Χεῖραί τ', ὀρφανικοί τ' ἀλήμονες, ἀδρανέοντες,
Δεύσσοντες πρὸς ἡμᾶς ὥς τε Θεοῦ παλάμας.

C *ubi primo loco nominantur* Ἄζυγες, *id est* Continentes *sive* Cœlibes, *quos Billius* Virgineos choros *interpretatur. Sed uti hinc non habetur ipsis magis quam ceteris peregrinis, viduis, orphanis, etc. propriam fuisse Anastasiam; ita omnino gratis fingitur ea aliquando transisse in jus Sanctimonialium, ex Cappadocia translatarum. Quamvis autem tales una cum corpore translatas esse Constantinopolim constaret, adhuc tamen ex ipsis Constantinopolitanæ ecclesiæ monumentis falsum esse convinceretur, quod id factum sit* VIII *seculo, aut etiam multo citius; quodque collocatum fuerit corpus Sancti in jam dicta Anastasia. Nec minus absurdum est figmentum de fuga Sanctimonialium ex obsessa urbe. Obsessa quidem ea fuit ab Umaro Saraceno, anno* DCCXVIII: *non (ut male dicitur) a Solimano, qui mari victus anno præcedenti perierat; sed quam arcte tunc cingebatur urbs, tam inconsultum Virginibus fuisset extra eam sibi salutem quærere durante obsidione.*

et absurda quædam comminiscendi.

29 *His ita rejectis, manet de prædicto Oratorio quæstio, sit ne verosimile, ipsum a principio* S. Gregorio Nazianzeno *fuisse dicatum. Verosimile id esse persuadet peculiaris ad hunc diem* S. Gregorii *cultus, isque diversus ab iis diebus, quibus ille nunc colitur apud Græcos circa finem Januarii: quorum dierum nullus mihi videtur Natalis: sed occasione translati Constantinopolim corporis, ipse ejus anniversarius vel vicinus* D *aliquis assumptus. Hunc ergo nonum Maji, revera Natalem Gregorii esse in cœlesti gloria, facile mihi persuadeo; ejusque ritum immediate e Cappadocia traductum ad Romanam ecclesiam: hoc enim causam dedisse potuit Adoni et Usuardo nomen ejus in suo Martyrologio collocandi, exemplo aliis deinde imitabili. Cultum autem talem opinari poteris fuisse introductum sub finem seculi* VII *aut initium* VIII, *quando Romanam Cathedram, ab anno* DCLXXXV *ad* DCCLII *tenuerunt Pontifices decem, omnes exceptis duobus Syri aut Græci; quorum unus fuit Gregorius III, natione Syrus, quem suæ erga cognominem ac fere conterraneum Sanctum pietas movisse potuit, ut istud Romana in urbe Oratorium sub ejus nomine erigeret, cujus eloquentiam in fide defendenda et virtute suadenda efficacem, qualem in operibus ejus legendis cognoverat, studebat etiam ipse exprimere. Erat enim, ut docet Anastasius,* in divinis scripturis sufficienter instructus, Græca Latinaque lingua eruditus, Psalmos omnes per ordinem memoriter retinens, et in eorum sensibus subtilissima exercitatione limatus: lingua quoque in lectione polita, exhortator omnium bonorum operum, plebique florentissime salutaria prædicans..... Orthodoxæ fidei æmulator ac defensor fortissimus, erga inopum provisionem non solum mentis pietate sed studii sui labore sollicitus, *etc. quæ in S. Gregorio Nazianzeno ejusque scriptis ita singulariter elucent omnia, ut licet toto Oriente celeberrimus quoque fuerit illo senior Gregorius, cognomento Thaumaturgus, Neocæsareæ in Ponto Episcopus, idemque non ignotus Occidenti (uti genuinum Bedæ Martyrologium docet ad ejus Natalem* XVII *Novembris) illum tamen potius, cujus solius extabant scripta, colendum sibi proposuisse videatur Gregorius Papa III.*

Oratorium tamen istud videtur fuisse Nazianzeno dicatum,

AUCTORE D. P.

sub aliquo Papa Syro aut Græco,

quidni sub Gregorio 3 Nazianzeni imitatore.

E

30 *Ad ipsas Sanctimoniales quod attinet, eas initium suum habuisse ab urbe Constantinopolitana, transmigrationis causam præbente Iconomachorum Imperatorum persecutione, facile credidero: quamvis et aliæ multæ occasiones et causæ cogitari possint, quibus ut varii olim Græci monachi, sic et monachæ sedem Romæ finxerint, seculis variis. Sed quod in earum potestate fuerit cor*pus S. Gregorii Nazianzeni, *ut illud secum auferre potuerint, nemo credet, qui intelligit Apostolorum Constantinopoli templum, post magnam S. Sophiæ ecclesiam fuisse præcipuum; suo proinde Clero eoque copioso instructum, adeoque uni ex Romanis Basilicis, post Lateranensem aut Vaticanam, comparabile. Quæcumque autem illæ fuerunt Græci ritus ac Basiliani Ordinis monachæ, quæ ad Minervam primum deinde in Campo Martio collocatæ, ædem a S. Maria dictam utrobique possederunt; et in Campo eodem Martio circum ecclesiam suam (præter alias alibi in urbe ac suburbanis) domos septuaginta quatuor; eas tamen juris aliquid habuisse in veterem S. Gregorii ædiculam, aut alio peculiari titulo Patronum coluisse Nazianzenum, nullo probatur documento. Cum igitur in earum instrumentis prima* S. Gregorii, *et quidem expresse* Nazianzeni, *mentio, cum titulo inde sumpto, inveniatur ad annum* III *Nicolai II, qui fuit annus Christi* MLXI; *haud absurda fuerit conjectura, non ita multo ante concreditam ipsis fuisse* S. Gregorii *ædiculam, et hanc quidem multo quam antea venerabiliorem, si in ea jam habebatur* corpus S. Gregorii Nazianzeni, *ante non longum tempus Constantinopoli advectum, et (si fides datur traditioni tam multis erroribus implicatæ) ibidem depositum ex voluntate divina, per miraculosam jumentorum illud ferentium immobilitatem declarata.*

Monachæ, incertum quando Romam advectæ,

non videntur corpus Sancti attulisse:

F

imo neque oratorium ejus possedisse ante sec. 11.

31 *Sane ut Virginibus Græcis sacer hic thesaurus crederetur, suadere potuit non tantum prærogativa nationis ac ritus: sed imprimis vicinia ipsa ac situs loci monasterio ipsi omnino contigui. Sed æque facile contingere potuit ut eædem Virgines, adeptæ veterem S.*

sed cum hoc tunc accepissent,

Gregorii

AUCTORE D. P.

Gregorii ædiculam seculo ut dixi XI, *denominationem istam ad varios Gregorios indifferentem, pro sua peculiari erga Nazianzenum devotione, ad ipsum nominatim voluerint restringere, quem Constantinopolitana urbs præcipue veneratur; ut necesse non sit, ad verificandum titulum sub Nicolao II usurpatum, jam tum istic corpus Sancti fuisse. Cum enim illud allatum e Cappadocia Constantinopolim est, dissidebat a Latinis, pernicioso quod Photius induxerat schismate, Ecclesia Græca; neque ante Constantinum Monomachum, id est ante annum* MXLII *quisquam Imperatorum eidem extinguendo magnopere allaboravit: hic autem conatu suo frustratus est. Quare vehementer impellor, ut schismate jam firmato adductum Constantinopolim corpus sanctum, ibidem credam quievisse, donec vel in Latinorum potestatem Urbs venit, anno* MCCIV; *vel Turcicæ demum tyrannidi cessit, anno* MCCCCLIII. *His enim duabus occasionibus, scimus multas Sanctorum Reliquias Constantinopoli in Europam fuisse translatas: et nullum antiquoris possessionis vestigium, quoad corpus, de quo agimus, hactenus a Romanis ostensum est.*

illud accepisse postea urbe a Latinis aut Turcis capta.

PARS III.

Translatio ad sacellum Gregorianum ex Campo Martio in Basilicam Vaticanam.

Sub Gregorio XIII

B*aronius in suis Annotatis ad dictum* XI *Junii,* Ad nostri, *inquit,* Gregorii Theologi translationem redeamus. Sicut illa prima ob fugam celerem fuit sub obscura; ita secunda, de qua hac die solennis memoria agitur, clarissima plane extitit ac celeberrima. Merui, licet indignus, tanti Patris, quem præcipue veneror, triumphum hisce oculis cominus intueri; cum amplissimæ gloriæ causam mente revolvens, Ecce tibi (mecum dicebam) sol Orientis, occasum nesciens, nebulis et densa caligine invidorum obfusus aliquando, quibus modo coruscat fulgoris radiis! En sacer vertex Orientalis Ecclesiæ, fortissimus fidei propugnator et propagator, qui collapsam penitus Constantinopoli Catholicam fidem restituit, auxit, in tutoque collocavit: victisque ac profligatis gladio verbi hæreticorum turmis, urgente vehementi Catholicorum ex invidia concitata procella, ut paci Ecclesiæ universali consuleret, non quæ sua sunt quærens, cessit Sedi et recessit inglorius. Sed quid tandem? Ecce pro Byzantio Deus rependit Romam, pro nova antiquam, pro illa exigua Anastasia augustissimam Basilicam Vaticanam, Urbis ornamentum, Orbis miraculum: pro tenui denique sepulcro fornicem triumphalem, amplissimum, inquam, sacellum, quod in honorem sui Gregorii Gregorius noster Pontifex construxit, magnificentissimeque exornavit atque illustravit. Translationis historiam nobili commentario testatam reliquit R. D. Franciscus Mocantius Magister ceremoniarum. *Hæc Baronius. Hanc nos historiam reperimus in Archivio Ecclesiæ Vaticanæ S. Petri transcriptam ex libro Rerum memorabilium Vaticanæ Basilicæ pag.* 24 *et insertam Catalogo Reliquiarum ejusdem Basilicæ, prout eam mox damus.*

translatum ipsum est in Vaticanum

33 *Extat autem Sacelli Gregoriani descriptio, auctore Ascanio Valentino Romano, Florentiæ anno* MDLXXXIII *excusa, et Gregorio XIII dicata. Ibi pag.* 22 *describuntur* quatuor arcus, *in quibus* sunt Patres Latini Gregorius Magnus et Hieronymus, Græci Basilius et Gregorius Nazianzenus. *Hæc ut dicitur pag* 26 hyacinthinis vestibus ad sacrum faciendum more Episcoporum indutus, sinistra mitram habet et baculum, a tergo nonnullos codices: e quorum numero apertus est unus, quo hæc continentur, Πάλιν Ἰησοῦς ὁ ἐμὸς καὶ πάλιν μυστήριον. Sedet detecto capite, et capillo albicante in orbem coacto, coronæque in modum effuso. Lata frons est, contracta facies: a scribendo non vacat, ac multa commentari videtur, dum verticem contorquet ac ritum contrahit. *In ara maxima inter plures Angelos conspici Inscriptionem hanc indicatur pag.* 33. Dei Genitrici Mariæ Virgini et S. Gregorio Nazianzeno. *At* corpus D. Gregorii Nazianzeni conditur subter ara maxima, quam meniana sepiunt e candicanti marmore, in illud venis ceruleis incidentibus. *Denique his verbis dicta descriptio concluditur*: Adeuntibus anniversaria solennitate Assumptionis Beatæ Virginis, statis feriis Divorum Gregorii Nazianzeni ejusque in Vaticanam Basilicam translationis III Idus Junii, Hieronymi atque Basilii, noxas omnes amplissimas Gregorius XIII remittit aboletque Indulgentia singulari ad memoriam sempiternam. *Hæc ibi. Ipso etiam die anniversario dictæ Translationis Officium Ecclesiasticum sub ritu duplici hactenus in Ecclesia Vaticana celebratur.*

ad sacellum Gregorianum,

et sub altari locatum.

34 *Antonius Vasconcellus Societatis Jesu Theologus, in Descriptione regni Lusitani, una cum illius Anacephalæosibus edita, pag.* 558 *num.* 25 *hæc pauca habet*: Apud Nabantinos in regio cœnobio, manus integra est D. Gregorii Nazianzeni argento inclusa. *Est autem* Nabantium, *vulgo* Tamar, *oppidum amplum Lusitaniæ ad Nabanum amnem, tribus leucis a Tago flavio in Boream, et octo a Scalabi in Cæciam distans. Georgius Cardoso in Hagiologio Lusitano asserit dictam Reliquiam a Guldino Paez Magistro Templario, anno* MCLXVIII *e Palæstina in Lusitaniam fuisse delatam, ac postmodum in dicto cœnobio depositam; ut autem conservetur, data Bulla Pontifex Innocentius X anno* MDCXLVII *istud decretum edidit:* Ne de cetero quisquam, quavis auctoritate fulgens, brachium seu manum S. Gregorii Nazianzeni, quod vel quæ, ut pie creditur, in dicta ecclesia magna cum veneratione asservatur, aliis ecclesiis, monasteriis seu piis locis commodare, aut sub quovis quæsito colore, ingenio, causa, ratione aut occasione, e dicta ecclesia extrahere et asportare, seu ut commodetur aut extrahatur et asportetur promittere aut consentire audeat seu præsumat, sub excommunicationis ac privationis vocis activæ et passivæ pœnis, per contra facientes eo ipso incurrendis, auctoritate Apostolica, tenore præsentium interdicimus et prohibemus *etc.*

Manus in Lusitaniam

an. 1168 *allata ex Palæstina*

HISTORIA TRANSLATIONIS III.

Ex MS. libro Basilicæ Vaticanæ.

Perfecto Gregoriano Sacello

Gregorius XIII Pontifex sanctissimus, ut vigilantissimi illius Pastoris, cujus nomen susceperat, virtutum quoque omnium exempla, et potissimum religionis studium, summa cum diligentia, divina favente gratia imitaretur; cum inter alia sacra ædificia, ad religionem excitandam et amplificandam Deo erecta, sacellum Gregorianum in Vaticana Basilica, Deiparæ Virgini et B. Gregorio Nazianzeno dicatum, regio sumptu ædificatum, amplissimæ Basilicæ magnitudine par, opere vero et ornamentis longe splendidius, magnificentissime absolutum conspiceret, et post multos annos ad finem perductum videret; ut illud multo illustrius redderet, et fidelium mentibus magis contemplandum, si pretiosissimo reliquiarum thesauro decoraret, quam quod ostro, minio, auroque præfulgens, picturisque eximiis exornaverit; statuit venerandum corpus eximii Ecclesiæ Orientalis et scientia et sanctitate Doctoris, Gregorii Nazianzeni, cujus nomine capella sacrata erat, quod multos annos pene ignotum, in angusta ecclesia apud Sanctimoniales Campi-Martii ordinis S. Benedicti, jacuerat, in prædictum augustissimum totius orbis sacellum transferre; et in altare,

ad reponendum in eo corpus sanctum;

altare, ubi honorificentius custodiretur, recondere: ut uterque Gregorius, et Latinæ et Græcæ Ecclesiæ præclarissima lumina, sicut duo præfulgentissima sidera, in Vaticana Basilica micarent.

36 Indicto igitur a summo Pontifice die translationis, *missi ad Campum Martium 25 Martii 1578* Illustrissimus Cardinalis Moronus, Protector illius monasterii, jussu ejusdem Sanctissimi, prout in litteris in forma Brevis inferius describendis, præsentibus tribus Canonicis, ab ipso Capitulo ad recognoscendum sacrum corpus deputatis, scilicet Ludovico Blancheto Pontificii cubiculi Præfecto, Alexandro Musoto, et Vincentio Casalio, die xxv Martii MDLXXVIII, prima noctis hora, pluribus luminibus accensis, *in lapide altaris titulum inveniunt,* thuribulis aliisque adhibendis præparatis, facta prius oratione ante altare ipsius S. Gregorii, in sacello intra claustra monasterii sito, mandavit superiorem lapidem marmoreum altaris per fabricatores amoveri: in quo sequens legebatur inscriptio. Situm est sub hoc divino altari corpus divi Gregorii Episcopi Nazianzeni, et Patriarchæ in Constantinopoli, sub Theodosio seniori. Anno Domini CCCXC*a* obiit. Translatum inde corpus Constantinopolim, deinde in urbem Romam: et in hac ecclesia conditum est nuper *b*, sub Julio secundo, MDV postremo, eodem anno mense Julii XXIV, sub Abbatissa Martia Palotia *c*......

37 Sublato altari reperta fuit capsula ærea, in qua cuncta sacri corporis *d* ossa, gloriosissimi Doctoris Gregorii Nazianzeni asservabantur. *corpus ad majus altare deferunt,* Canonici, rocheto et superpellicio induti, summa reverentia ac devotione, eamdem capsulam in arcam, panno serico albo coopertam, collocarunt super altare ecclesiæ, et sacrum corpus populo adorandum exposuerunt, ut sequenti die, solenni processionis pompa, ad Vaticanam Basilicam deferretur. Adveniente die, quæ erat Dominica Passionis XVI *e* Martii, MDLXXVIII, mutato cœlo novas pluvias Auster adduxit, quæ noctem totam, usque ad meridiem tenuerunt: adeoque ingentes ciciderunt imbres, ut nulla remanserit spes efferendi eo die sacrum corpus: tantaque solennitas, *deinde in sacrario deponunt.* communi omnium et religiosorum et laicorum qui convenerant mœrore, impedita fuit, et usque ad mensem Junii translata. Interim sacrum corpus in dicta capsula, annulo piscatoris obsignata, in quodam sacrario ejusdem ecclesiæ positum fuit, et sacrarii ostiolum muro clausum, relicta parva fenestra, cum ferrea crate, ex qua videri et adorari posset.

38 Mense Junii MDLXXX, dominica die, quinta *f* ejusdem, habita fuit concio de laudibus ejusdem doctoris Gregorii, ab egregio concionatore verbi Dei Fratre Francisco Panicarola cive Mediolanense, Ordinis observantiæ S. Francisci. Die vero XI, S. *11 Junii omnibus splendide præparatis,* Barnabæ Apostoli festivitate celebri, cum omnia ad translationem necessaria ex voto parata essent; viæ quibus transeundum erat insigniter decoratæ tapetibus et stragulis sericis, stratæ frondibus, floribusque conspersæ, altaria nonnullis in locis auro argentoque et gemmis collucentia erecta, musici concentus suis locis distincti, gloriam qua gloriosissimus hic Sanctus in cœlis perfruitur referentes; hora instante cœpit incedere pompa processionis, innumeris luminibus sacrum corpus præcedentibus, servato ordine qui statim adjicietur. Ante omnia Reverendissimus Dominus Bartholomeus Farratinus, Episcopus Amerinus *g*, [Basilicæ Vaticanæ] Canonicus, amictu, alba, cingulo, stola, pluviali albo, ac mitra pretiosa indutus, medius inter Diaconum et Subdiaconum Canonicos, accessit ante altare, et deposita mitra pronuntiavit orationem, Aufer a nobis etc. Postea ascendit altare, et prosecutus est, *Corpus in feretro ponitur.* Oramus te Domine etc. Et adjuvantibus Diacono et Subdiacono, ac nonnullis aliis Canonicis paratis, delata est capsa super feretrum ante altare positum; et audiebatur luctus magnus monialium monasterii, *ex ms.* quæ tanto thesauro privabantur, licet brachium ejusdem Sancti apud easdem remaneret, atque a Sanctissimo Domino nostro erogata fuisset eis eleemosyna mille trecentorum aureorum.

39 Tunc cum Canonici sublevassent feretrum, chorus cantorum cœpit cantare Responsorium, Surge, Sancte Dei etc. scholaribus collegii Græci juxta sacrum corpus, cum habitu eorum communi, hinc inde cum cereis comitantibus. Præcedebant feretrum duo acolyhi, thuriferii cum thuribulis, per viam sedulo offerentes incensum; quod ab Episcopo, antequam corpus amoveretur, benedictum fuerat. Corpus deferebatur sub umbella, quam Senatores urbis ac Conservatores et Magistratus, ab ecclesia Campi- Martii, usque ad S. Triphonem, sustinuerunt. Inde reliquo itineris spatio distinctis vicibus, a variis Proceribus et Patriciis Romanis aliisque nobilibus delata fuit. Processio ab Ecclesia S. Mariæ Campi-Martii recta via ad basilicam S. Petri ducta est. Ubique hominum turba viam obsederat, plurimi ex longinquis locis advenerant, ut piæ actioni interessent, et Indulgentias consequerentur: vixque aditus in tanta populi frequentia patebat. *maximo cum occursu.* Ingentem omnes lætitiam et devotionem ostendebant; singuli invicem certantes quo alter alterum in honore Sancti Ecclesiæ Doctoris superarent, et orantes pompæ transitum intuebantur, sacrumque corpus venerabantur; atque ad declinandos ferventissimos solis æstus magna vela expansa, et in fenestris vel altis trabibus inde confixis suspensa, easdem vias omnes fere adumbrabant. Præsertim vero a S. Celso et Ponte, usque ad porticum basilicæ, *et apparatu,* erectis signis myrto hederaque ornatis, et Sancti Gregorii imaginibus, ac insignibus Pontificis, Senatus, Cameræ Apostolicæ, et Illustrissimorum nepotum Cardinalium hinc inde ubique suspensis, et desuper tela candida superposita, omnibus conspicientibus summopere delectabilis reddebatur ornatus.

40 Primo loco incedebant Sodalitates laicorum, et loca pia orphanorum et neophytorum: et fuerunt *optimoque ordine.* numero XXXIII. Deinde immediate sequebantur religiosi Fratres ac Monachi ex diversis monasteriis urbis, qui ascendebant ad numerum XXIV. Post hos succedebant officiales Cancellariæ, lumina tenentes. Post quos deferebatur vexillum Crucis Cleri, quam sequebantur Clerici Seminarii, Parochi Canonici ecclesiarum collegiatarum urbis; inde tres Patriarchales Basilicæ cum vexillis solitis et luminibus, hoc ordine servato. Ante Patriarchalem Lateranensem erat crux basilicæ Vaticanæ, cum conopæo quod Sinnichium *h* vocant; deinde cantores, clerici et beneficiati, superpelliciis induti cum accensis intorticiis. Deinde Patriarchalis Lateranensis, quam immediate sequebatur alia Crux Vaticanæ Basilicæ, lata a beneficiato Subdiacono cum Dalmatica. Incedebant post hanc Canonici ejus Vaticani templi, videlicet Curtius Francus, Octavianus Cittadinus, Arnulphus Rainaldus, Rutilius Ventonus, Horatius Capisuccus, Aurelius Saccignanus, Philippus Magnascus, Matthæus Cantarellus, Aurelius Copperchius, Paulus Pallelus, Theodosius Florentius, Alexander Crescentius, Antonius Victorius, Paulus Bitonus, Franciscus Celsus, Michael Cacciaguerra, Paulus Ghisellus, Ludovicus Blanchetus, Mutius Ceulus, Petrus Millinus, Alvius Sabellus, Andreas Victorius, Martius de Rubeis, habentes casulas seu planetas, superpositas super amictu et rocheto, etiam Diaconi et Subdiaconi ex dispensatione Apostolica; qui vicissim seni feretrum sacri corporis deferentes, tela aurea coopertum, cum imaginibus ejusdem Sancti a quatuor partibus egregie depictis, distinctis spatiis

A EX MS. spatiis mutabantur. Postremo idem Reverendiss. D. Episcopus Farattinus, cum mitra pretiosa et Pontificalibus indumentis, medius inter Diaconum et Subdiaconum Canonicos, processionem concludebat, quam Illustriss. Senator Urbis, Dux Soræ, Magistratus populi Romani, et innumera hominum multitudo comitabatur.

Occurrit cum Cardinalibus Gregorius

41 Tum ad XXII horam, cum sacrum corpus jam transisset molem Hadriani, præ lætitia de more æneis tormentis explosis, Sanctiss. Dominus Noster, pluribus Cardinalibus comitantibus, descendit ad aulam paramentorum; ibique pluviali albo, stola, cingulo, alba, amictu, et Mitra pretiosa indutus in sede gestatoria, sub baldachino per Regum Oratores ac alios nobilissimos viros delato, pervenit ad extremos gradus Basilicæ, præcedentibus Scutiferis, Cubiculariis, Secretariis, aliisque familiaribus. Subdiacono Apostolico Crucem deferente inter duos ceroferarios: inde Pœnitentiariis Papæ Sacerdotalibus vestibus indutis, pluribus Abbatibus, Episcopis et Archiepiscopis, cum mitris et pluvialibus; deinde Reverendiss. Dominis Cardinalibus, cum tunicellis et planetis, pluvialibus et mitris. Et feretro sacri corporis appropinquante, quod a Prælatis assistentibus, de manibus Canonicorum ad medium plateæ acceptum, propriis humeris deferebatur sub umbella, quam alii Prælati assistentes sustinebant; Sanctitas sua obviam processit eidem sacro corpori; et feretro deposito, in genua procumbens super pulvinaribus, illud una cum Cardinalibus, et reliquis Prælatis adoravit, et arcam complexus osculatus est. Tum ut fieri potuit, ob ingentem populi turbam Cruce Pontificia præeunte, processio Prælatorum et Cardinalium progressa est ad ipsam basilicam, Sanctissimo Domino nostro pedibus feretrum prosequente, Cæsareæ Majestatis oratore pluvialis fimbriam retro elevante. Et ante altare Sanctissimi Sacramenti feretrum positum fuit in quodam parvo suggestu; et ad ejus partem lævam summus Pontifex adoravit. Inde in Gregorianum sacellum venit, ubi arca ea ex feretro sublata, ab eodem Sanctissimo, adjuvantibus iisdem Prælatis assistentibus, super altare deposita fuit: et accepto thuribulo, ministrante Reverendiss. Gesvaldo, tunc primo Presbytero Cardinale, incensum obtulit. Quibus peractis, Sanctissimus in throno suo in eadem capella sedit: cumque omnia jam disposita et parata essent pro more Capellæ Papalis; Domini Cardinales præstiterunt solitam obedientiam. Deinde incœpit Sanctissimus pro Officio Translationis vesperas de Confessore Pontifice, sicut in festo ejusdem S. Gregorii; et ipsis absolutis, more solenni Cardinales comitati sunt summum Pontificem ad Aulam paramentorum: et ad horam XXIV recesserunt, ob nimium calorem æstivum lassi, et defatigati.

et adoratum feretrum pedes comitatur, B

in altari depositum incensat

et inchoat Vesperas. C

12 Junii cantat Missam,

42 Die XII ejusdem mensis Junii, Dominica tertia post Pentecosten ad Officium de Translatione S. Gregorii Nazianzeni, sicut in ejus festo faciendum, fuit Capella Sanctissimi Domini nostri Papæ in sacello Gregoriano; in quo Sanctitas sua celebravit, maxima cum frequentia populi, de eadem Translatione: et in fine Missæ, adjuvantibus Prælatis assistentibus (inter quos fuerunt Joannes Antonius Fachinettus, Patriarcha Jerosolymitanus, postea Innocentius nonus, et Joannes Baptista Castaneus Archiepiscopus Rossanensis, postea Urbanus VII) Sanctitas sua reposuit arcam plumbeam in posteriori parte altaris non consecrata, et hæc inscriptio, in lamina argentea insculpta, posita fuit super eadem arca plumbea, videlicet: Anno salutis MDLXXX, tertio Id. Junii, D. N. Gregorius XIII Pont. Max. anno sui Pontificatus IX, Beati Gregorii Nazianzeni Episcopi et Confessoris, cognomento Theologi, corpus, ab ecclesia monasterii monialium Sanctæ Mariæ Campi Martii de urbe, ubi positum erat antiquitus; comitante processionaliter totius urbis Clero cum S. P. Q. R. ceterisque Romanæ Curiæ ordinibus, incredibili aliunde hominum concursu ac frequentia, hunc in locum transtulit, apposita sigillo altaris argentea capsula, cum reliquiis de velo Beatæ Mariæ Virginis, de capite S. Joannis Papæ, et Martyris, de humero ipsius S. Gregorii Nazianzeni, de mento S. Hieronymi Presbyteri, et Confessoris, de capite S. Hippolyti Martyris, de brachio S. Gregorii Papæ primi, de brachio S. Basilii Episcopi et Confessoris, de signo Sanctissimæ Crucis Domini nostri Jesu Christi, de reliquiis S. Bartholomæi Apostoli, de ossibus S. Justini Martyris et S. Christophori Martyris, de reliquiis S. Luciæ Virginis et Martyris, S. Sabinæ Martyris, S. Sebastiani Martyris, et S. Mennæ Martyris. Dum sacrum corpus in arcam poneretur, cantores cantabant Antiphonam, O Doctor optime etc. et posito corpore, Papa cantavit Orationem de Sancto. Sacro corpore collocato, et arca plumbea bene clausa, super positus fuit lapis a fabricatoribus, et calce obseratus, et, et summus Pontifex comitantibus Reverendiss. Cardinalibus ad aulam paramentorum rediit.

dein imponit corpus arcæ,

cum hac Inscriptione: D

dein post Antiphonam cantat Orationem:

E *brachium seorsim argento includitur.*

45 In hac solennitate *sicut scriptum in Catalogo Reliquiarum*, unum ex brachiis ipsius sancti corporis Gregorii Nazianzeni, in eadem Basilica perpetuo asservandum D. Gregorii XIII auctoritate, per quam et corpus habet, acceptum fuit: quod in argenteo brachio (in cujus pollice est annulus argenteus inauratus, cum Sapphyro vitreo) in quo veneranda reliquia, unum ex brachiis eximii Doctoris Ecclesiæ et Archiepiscopi S. Gregorii Nazianzeni decentissime conservatur. In base pariter argentea, mira arte celata, hæc verba leguntur. BRACHIUM S. GREGORII NAZIANZENI. Ibi sunt insignia gentilitia Octavii Estensis Taxoni, Patricii Ferrariensis, sancti Spiritus in Saxia Præceptoris, dictæ Basilicæ Canonici, cum ejus nomine his verbis OCTAVIUS ESTENSIS TAXONUS HUJUS BASILICÆ VATICANÆ CANONICUS Anno Dom. MDCII. *Ita is, quem dixi, Reliquiarum liber.*

Indulgentiæ conceduntur, F

46 Tenor Indulgentiæ a S. D. Nostro, tam in præsenti translatione quam in anniversario ejusdem et aliis festivitatis concessæ visitantibus idem sacellum, *in eodem Reliquiarum libro hic describitur*; Gregorius Papa XIII ad perpetuam rei memoriam. Dum præcelsa meritorum insignia, quibus Regina Cœlorum Virgo Maria Dei genitrix, sedibus prælata sidereis, quasi stella matutina prærutilat, devotæ considerationis indagine perscrutamur; quod ipsa, utpote mater misericordiæ, et pietatis amica, humani generis consolatrix, pro salute fidelium qui delictorum onere gravantur sedula exoratrix, ad Regem quem genuit intercedit; dignum, quin potius debitum reputamus, ut loca, præcipue ad sui nominis laudem et etiam ad Dei Sanctorum honorem dedicata, spiritualibus muneribus, indulgentiis scilicet et peccatorum remissionibus, decoremus. Cupientes itaque in capella nostra Gregoriana, quam in Basilica divi Petri Principis Apostolorum summo studio et devotionis affectu exornari, et in eam devotissimam imaginem beatæ Mariæ semper Virginis de succursu nuncupatam collocari curavimus, corpusque beati Gregorii Nazianzeni Theologi Episcopi et Confessoris, et alias Sanctorum reliquias recondere intendimus, ab ipsis Christi fidelibus congruis frequentetur honoribus, ac in debita veneratione habeatur; ipsique fideles eo libentius et frequentius devotionis causa ad eam confluant, quo exinde cœlestibus donis et gratiis uberius conspexerint se esse refectos: de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum

A beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, vere pœnitentibus, confessis, ac sanctissima Communione refectis, qui dictam capellam annuatim in diebus festis Assumptionis ejusdem beatæ Mariæ, et ipsius B. Gregorii Nazianzeni, ac S. Hieronymi, ac S. Basilii, nec non S. Barnabæ Apostoli XI mensis Junii, qua dictum corpus concedente Domino transferetur, et etiam XII die immediate sequenti, a primis Vesperis usque ad occasum solis festivitatis hujusmodi, devote visitaverint, et ibi pro pace inter Principes Christianos, hæresum extirpatione, sanctæque matris Ecclesiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint; quo die prædictorum id fecerint, plenissimam omnium peccatorum suorum indulgentiam, absolutionem et remissionem, misericorditer in Domino concedimus et elargimur; præsentibus, perpetuis futuris temporibus, duraturis. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris, die XXV Maji MDLXXX, Pontificatus nostri anno nono.

Tenor facultatis de transferendo corpore.

47 Tenor facultatis concessæ Illustriss. D. Cardinali Morono, consignandi corpus S. Gregorii Canonicis et capitulo S. Petri, talis est. Gregorius Papa XIII, Venerabili Fratri nostro Joanni Episcopo B Ostiensi, Sanctæ R. E. Cardinali Morono nuncupato. Venerabilis Frater noster salutem etc. Cum statuerimus, ut gloriosum corpus B. Gregorii Nazianzeni, quod in ecclesia monialium Campi-Martii almæ urbis ordinis S. Benedicti nunc situm est, ad Basilicam S. Petri Apostolorum Principis die Dominico proximo, a Canonicis et Capitulo ejusdem Basilicæ, transportetur; idcirco circumspectioni tuæ injungimus, ut tu, qui dicti Ordinis protector existis per te vel alium Prælatum a te deputandum, corpus ipsius B. Gregorii hujusmodi capias, et eisdem Canonicis et Capitulo tradas et consignes, contrariis non obstantibus quibuscumque. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris, die XIV Martii MDLXXVIII, Pontificatus nostri anno VI.

subsignat utrobique Cæsar Glorierius.

ANNOTATA

a *Non apparet ex quo auctore hic annus acceptus sit, pro quo annum 389 retinere malumus.* D

b *Scilicet ex veteri intra monasterium ædicula translatum ad novam ecclesiam, ut populo quoque venerabile redderetur.* EX MS. GR.

c *Videntur desiderari verba aliqua, puta quod tali die altare consecratum, aut aliud aliquid circa corpus sit actum.*

d *Excepto tamen uno osse brachiali, si vere illud in Lusitania est.*

e *Ecgraphum nostrum* 26 : *sed erratum in cyfra fuisse docet Pascha, quod Cyclo lunæ* 2, *solis* 19 *litt. Dom.* E *celebratum est eo anno* 30 *Martii.*

f *Erat tum littera Dominicalis* B, *quia annus fuerat Bissextilis. Hic certum fit (de quo alias, dum non explicatur causa, dubitari posset) certum in quam hinc fit nullum esse errorem in num. anni* 1578, *quo dicitur exceptum de altari corpus. Etsi enim propter pluvias in Junium mensem proxime futurum videatur solum dilata tunc fuisse solennitas translationis: aliis tamen atque aliis intervenientibus causis, integro biennio rem dilatam demonstrant, tum Brevia supra notata, tum dies* 5 *Junii cum Dominica concurrens: quod nulli convenit duorum annorum annum* 1580 *præcedentium.*

g Bartholomæus *hic Amerinum Episcopatum obtinuit an.* 1569, *et an.* 1606 *factus Cardinalis, die* 60 *post sumptam Purpuram mortuus est: fuit autem non solum Canonicus Basilicæ Vaticanæ, sed et Vicarius ibidem et Fabricæ Præfectus, teste Ughello; quin et in Curia aliis magnis fungebatur muneribus; ut mirum non sit, primas ei in hac actione delatas.* E

h Sinnichium, *videtur esse diminutivum a voce Latina* signum. *Formam ejus (quæ umbellam rotundam in conum assurgentem refert) si quis nescit et accurate cognoscere desiderat, videat in Ciacconio laminam exhibentem Urbani VIII numismata. sub cujus imagine* Sinnichium *conspicitur: idemque videre licet in novissimis Plantinianæ editionis Missalibus, ad Introitum Missæ in die Ascensionis supra caput Angeli ad dexteram stantis.* NOT. 17

DE S. TUDINO ABBATE

G. H.

CORISOPITI IN BRITANNIA ARMORICA.

C F

IX MAJI.

Acta ex Vita S. Corentini.

Corisopitum, *urbs Galliæ Episcopalis in Britanniæ Armoricæ parte Occidentali* Cornubia *dicta, primum suum Episcopum agnoscit* S. Corentinum, *et veneratur præcipuum Patronum, a quo et* Quimper-Corentinum *appellatur. In hujus Vita, ex pervetusto Breviario nobis transmissa et ad diem* XII *Decembris edenda, continentur pauca aliqua* S. Tudini *Acta, prout inde excerpta ad hunc diem, qui illius censetur esse natalis, proponimus.*

Cum S. Corentino et Guengaleo oblatus S. Martino pro Episcopatu,

2 Disposuit Deus omnipotens, ut Corentinus congruo tempore super candelabrum poneretur. Cornubia enim Episcopum, quem non habebat, postulavit: et tres viros sancti nominis et dignæ opinionis, scilicet Corentinum, Guengaloeum et Tudinum mittendos Turones ad S. Martinum Turonensem Archiepiscopum elegit, ut de eis Episcopum consecraret, et ad diœcesin Cornubiæ remitteret consecratum. Accivit ergo secum B. Martinus Clericos suos, discretos et honestos: et cum notasset in Tudino litteraturam et honestatem, in Guengaloeo eloquentiam et religionem, in Corentino personæ reverentiam, vultus simplicitatem et cordis humilitatem, et venerandam in omnibus sanctitatem; Spiritu sancto inspirante, S. Corentinum, sociis suis postulantibus, in Episcopum Cornubiensem, quamvis renitentem et invitum, elegit et ad consecrationem, sicut dignum erat, præparari præcepit. Consecratur a B. Martino Episcopus vir Dei Corentinus, et cum sanctis sociis ad Cathedralem Sedem Cornubiæ remittitur.... Nec mora, cum socios suos, Guengaloeum et Tudinum, sanctitate et scientia commendabiles sciret, eos in Abbates benedixit, ut eum coadjuvarent in fide Catholica propaganda. Petierat enim a Metropolitano S. Martino, cum consecratus esset Episcopus, ut præfatis sociis suis manum benedictionis imponeret, et ad Cornubiam remitteret Abbates benedictos. Sanctus vero Martinus, sicut erat columbinæ simplicitatis et serpentinæ prudentiæ, sic benigne respondit in hunc modum: Nequaquam, Frater carissime Corentine, nequaquam expedit, ut tuos benedicamus Abbates: ne hoc exemplum apud posteros trahatur ad consequentiam, et tuæ deroget dignitati. Vade potius ad Sedem tuam, et utere libertate tua:

in Abbatem benedicitur a S. Corentino,

AUCTORE G. H. ex præscripto S. Martini.

A tua: et hos duos socios tuos, quos merito religionis et discretionis probatione dignos esse credimus, in Ecclesia tua auctoritate Episcopali benedicito in Abbates. His itaque secundum S. Martini consilium in Abbates benedictis, tandem in sacra morte resolutus, qui vixerat Christo, moritur in Christo.

Cultus 9 et 10 Maji.

3 *Hactenus ea Acta, quæ etiam Albertus le Grand in suo tractatu de Sanctis Britanniæ Armoricæ in S. Corentini Gallice edidit, et in Indice Alphabetico sub finem libri* natalem S. Tudini *assignat diem nonum Maji cum Officiis propriis insignis Ecclesiæ Corisopitensis anno* MDCXLII *excusis. Verum in iis, propter festum duplex S. Gregorii Nazianzeni, transfertur in diem sequentem et decimum Maji, quo festum* S. Tudini Abbatis *celebratur sub ritu semiduplici, et omnia præscribuntur de Communi. Oratio* Intercessio, *Lectiones in secundo Nocturno,* Beati Tudini dies, *in tertio Nocturno Homelia in Evangelium,* Ecce nos reliquimus omnia. *At* XII *Decembris, in Lectione sexta de S. Corentino, eadem de Guingaloeo ac Tudino in compendium contracta recitantur. Festum vero* S. Guingaloei *præscribitur ad diem* III *Martii, sub ritu duplici in Ecclesia Cathedrali, hac addita causa,* quia socius fuit S. Corentini; *et præscribuntur Lectiones propriæ in secundo Nocturno recitandæ, in quibus nulla aut S. Corentini aut S. Tudini fit mentio: uti neque in triplici Vita quam ad dictum* III *Martii edidimus: ubi in Commentario prævio ostendimus, istum* S. Winwaloeum *natum esse circa annum* DLV, *id est circiter* LVIII *annis post obitum S. Martini Episcopi: ut necessario ab isto* Winwaloeo *alius videatur statuendus* Guingaloeus *socius SS. Corentini et Tudini: quod poterit ad Vitam S. Corentini accuratius examinari. Saussayus nihil scivit de cultu S. Tudini, ac proinde in Catalogum Sanctorum, qui proprias historias vel natales non habent, rejecit eum cum hoc elogio:* Guingaloeus et Tudinus, viri sanctæ existimationis, præsentati, cum S. Corentino, B. Martino Metropolitano Turonensi, ut quem vellet horum trium ad Corisopitanum Episcopatum promoveret.

D *Guingaloeus alius a S. Winwaleo ad 3 Martii relato.*

B G. H. E

DE SANCTA LUMINOSA

VIRGINE PAPIÆ IN ITALIA.

POST AN. CCCCLXXVI.

Sanctus Ennodius Episcopus Papiensis, in Vita S. Epiphanii ejusdem Episcopi Papiensis, Magistri sui, quam illustravimus ad diem XXI *Maji, præclaram mentionem facit* S. Luminosæ, ac *primo num.* 26, *ubi ista habet:* Erat illi, *Epiphanio,* germana natu minor, religione non impar, Honorata nomine, cujus vitam per singula virtutum genera longum est eloqui... quam tamen imbuendam disciplinis cœlestibus, quasi sancta illi natura non sufficeret, Luminosæ cuidam, feminæ stupendæ sanctitatis et singularis exempli, commisit: cujus oporteret fortassis natalium culmina relegere, nisi insignior fuisset vita quam religione. Hæc enim fuit talis, de qua se crederet habere et ipse quod disceret: cui erudiendam consortem uteri committebat. Nam brevi apud hanc depositum Antistitis pignus effloruit, et ad maturitatem bonæ frugis plantaria onusta perduxit. *Iterum num.* 34. *cum describeret Ennodius direptionem et eversionem Ticini, ab Odoacre Rege factam, indicat ista:* Diripitur etiam sancta ejus germana, et seorsum ab eo captivitatis sorte deducitur. Omnes nobilium familiæ a suis sequestrantur. Luminosa, gloriosissima femina, parili necessitatis conditione constringitur. O dolor! Utræque ecclesiæ flammis hostilibus concremantur: tota civitas quasi unus rogus effulgurat. *Dein num.* 35 *addit:* Venerabilem germanam suam prius, quam in vesperam diei illius lux funesta laberetur, eripuit: plurimos etiam civium absolvit precatu suo, antequam durissimæ conditionis vincula sentirent; matres familias præcipue, quas immanior in hac necessitate poterat manere commoratio. *Hæc ibi, et inter has arbitramur liberatam, adeo ipsi amatam,* Luminosam.

Sanctitas Luminosæ,

C *captivitas,*

liberatio,

2 *Colitur* S. Honorata *die* XI *Januarii. At* festivitatem S. Luminosæ agi hoc IX die Maji Papiæ, apud Canonicos Regulares in ecclesia S. Epiphanii, *tradit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ; asseritque,* ejus ibidem corpus pie asservari, *quod iterum repetit in generali Catalogo Sanctorum; et ubique statuit fuisse sororem S. Epiphanii, et S. Honoratæ: quod nobis ex verbis Ennodii accurate citatis non modo dubium, sed pene certo falsum videtur; esto quod* SS. Honorata et Luminosa, *ut sorores, intimæ caritatis vinculo conjunctæ fuerint. Capta fuit ab Odoacre urbs Papiensis anno* CCCCLXXVI. *At quam diu postea* S. Luminosa *vixerit, non liquet.*

cultus sacer.

F

D. P.

DE SANCTO GERONTIO

EPISCOPO FICOCLENSI ET MARTYRE, CALLIENSI IN UMBRIA PATRONO.

CAPUT I.

De ejus vita, morte ac cultu.

AN. DI *Celebre monasterium S. Gerontii,*

Nobile cœnobium S. Gerontii in mœnibus Calliensibus, ante annum DCC nostræ salutis, a Calliensium pietate Divo tutelari suo exædificatum opibusque auctum pro monachis Benedictinis, *scribit Ferdinandus Ughellus tom.* 2 *Italiæ sacræ in Episcopis Calliensibus col.* 894: *ibidemque laudatur* Hugo, Comitis Fulconis filius, nobili gente Sicarda: *qui cum esset Abbas et monachus* S. Gerontii Ordinis S. Benedicti, sublectus *fuit* Calliensis Episcopus circa annum MLX. *Hoc sedente monasterium istud sub suam et Apostolicæ Sedis tuitionem receperunt Papa Nicolaus II, qui ab anno* MLIX *sedere cœpit; et Hadrianus IV, qui usque ad* MCLIX *Cathedram tenuit: quorum exempla sequi se profitetur Alexander III, in Bulla apud eumdem Ughellum legenda, data anno* MCLXX Alloderio Abbati monasterii S. Geruntii in Comitatu Callii, inter flumina Boatium et Baranum, ejusque Fratribus, tam præsentibus quam futuris, regularem vitam professis. *Factus deinde est ipse Allodérius Calliensis etiam Episcopus, ut dubitari non possit*

A *possit quin monasterium illud et religiosorum numero et disciplinæ vigore egregio floruerit* XI *ac* XII *seculo Christianæ Æræ : quod etiam probari potest ex* clausula Cambiationis, *inter Don Benedictum Priorem et Rectorem sanctæ Crucis, et Don Bernardum Abbatem monasterii S. Gerontii, signata anno* MCXXXI, *quæ legi potest pag.* 43 *Annalium Calliensium editorum a Francisco Bricchi, in hoc tamen non probando quod pag.* 20 *assentire videatur Pamphilo Lucii, opinanti Bernardum istum esse famosum hujus nominis Abbatem Claravallensem, qui Calliensis Abbatiæ regimen aliquando gesserit.*

præsertim 11 *et* 12 *sec.*

2 *Porro quam ipsum monasterium notum ac celebre, tam ignotus monachis æque ac civibus fuit loci Patronus, nisi quod ex antiquis quibusdam titulis haberetur* Ficoclensis Episcopus et Martyr *fuisse, quos nonnulli postea sic legerunt quasi, conjunctis in unam litteris* CL, *deberet dici* Ficodensis : *cum* Ficoclensem *seu* Ficuclensem *probent subscriptiones Synodi Romanæ* III, *sub Symmacho Papa anno* DI *habitæ, ubi* Gerontius Ficuclensis *invenitur, juxta antiquissimarum in Vaticana bibliotheca membranarum lectionem : et Anastasius Bibliothecarius in Vita Theodori Papæ.* duodecimo milliario a civitate Ravennate *ponit* locum qui dicitur Ficuclas : *qui idem locus in Vita S. Bassiani Laudensis Episcopi, data* XIX *Januarii, scribitur* Phycoclis; *postea autem dictus est* Cervia, *sub quo nomine hodieque perseverant* Episcopi Cervienses. *Ceterum si* S. Gerontius Calliensis Patronus *fuit* Ficuclensis *ille* Episcopus, *qui dictæ Synodo Romanæ interfuit, vehementer suspicor, non tam fidei causa occisum esse (nec enim Gothi qui tunc Italiam sub Rege Theodorico obtinebant, quamvis Ariani essent, molestiæ quidquam ea causa facessebant Catholicis) quam a latrocinantium prædonum manu invasum, spoliatum ac cæsum fuisse; et Martyrem dici eodem modo, quo solebant olim quotquot violenta morte defuncti coluntur ut Sancti.*

ipse creditur esse Ficoclensis Episcopus,

B

sub Symmacho Papa subscriptus Concilio Romano,

3 *Vita in Lectiones distributa, prout antiquitus legebatur in monasterio S. Gerontii, a nobis in Vallicellanæ bibliothecæ MSS. reperta Romæ, de morte ejus sic habet:* Veniens in comitatu Luceolarum, cum a multis exciperetur fidelibus, insidias passus ab incredulis, fugam inivit : et cum fugiens, ad villam quæ dicitur Summum venisset, ibi pene morti succubuit. Nam circumdantes eum undique infideles, jaculantes super eum tela, non potuerunt eum confodere. Unus porro audacior ceteris, acceptum de vinea paxillum post tergum fugientis jecit, nixus eum perforare : sed paxillus querneus, casso ictu in terram lapsus, atque cuspide solo affixus, post modicum nutu Dei germinavit frondes et folia, et usque ad nostra tempora non sine multorum admiratione perduravit. At veritatis inimici persecuti sunt eum usque ad Campum-ventosum ; et inibi comprehendentes sanctum Dei Pontificem Gerontium decollaverunt : et inhumatum eo loco per tres dies dimiserunt : qui triduo quo jacuit non potuit violari, vel a canibus ferisque corrodi. Caput insuper ejus, cum a perfidis alicubi projectum, aves desuper volantes in silva quadam invenissent, circumdederunt; et quamdiu inibi jacuit custodierunt; donec luce divinitus emissa claresceret omnibus, quanti meriti esset apud Deum qui occisus fuerat.

qui inde revertens ab impiis decollatur

C

et miraculose servatur per triduum :

4 *Eleutherium Exarchum, cum Romam veniret,* in castro quod dicitur Luceolis *interfectum a militibus, scribit in Vita Bonifacii V Anastasius Bibliothecarius : additque Rubeus id esse* eo loco, quo incolæ supra Cantianum Pontem Ricciolum nuncupant, *a* Luciolis *forte sumpto nomine, septimo supra Callium lapide, quod et vestigia ruinarum, etiam in typographicis mappis nominata, persuadent. Villa* ad Summum *dicta in aliis quibusdam scriptis, vicina Luceolis fuisse videtur* : Campus *autem* ventosus, *Callio propior erat, qua fauces montium in exiguam sese planitiem explicant, juxta Candianum flumen. Eo loco fidelium pietas, supra ipsum in quo Sanctus decollatus creditur lapidem, oratorium excitavit, extatque apud Franciscum Bricchi in Vita S. Gerontii cap.* 41 *Breve, quod* in civitate S. Angeli Papalis, alias Callii, *anno* MCCCCIV *dedit* Angelus, miseratione divina tit. sanctæ Crucis in Hierusalem S. R. E. Presbyter Card. Reatinus, in civitate Bononiæ, fortia, ac districtu Apostolicæ Sedis Legatus; *qui* cupiens ut Capella S. Gerontii in Campoventoso Calliensis diœcesis, in suis structuris et ædificiis decenter reparetur atque conservetur, nec non libris ac paramentis aliisque ornamentis ecclesiasticis ad divinum cultum necessariis fulciatur, fidelesque ipsi eo libentius devotionis causa confluant, atque ad reparationem et conservationem, nec non librorum ornamentorumque hujusmodi emptionem, manus promptius porrigant adjutrices, quanto ex hoc itidem cœlestis gratiæ dono uberius conspexerint se refectos ; de omnipotentis Dei misericordia Beatorumque Petri ac Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisus, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui prima die Paschatis, et in die festi S. Gerontii, et in die S. Joannis Baptistæ, et in die Assumptionis B. Mariæ virginis, a primis usque ad secundas Vesperas, capellam dictam annis singulis devote visitaverint, et ad reparationem vel conservationem ejusdem manus porrexerint adjutrices, in qualibet die in solennitatibus prædictis, centum dies de injunctis eis pœnitentiis misericorditer in Domino relaxat.

D

Auctore D. P. erecta in loco cædis capella, indulgentiis ornatur an. 1404,

E

5 Eadem Capella, *inquit Franciscus Bricchi prælaudatus,* diebus nostris per pios fideles restaurata ornataque fuit, sculpto supra portam hoc titulo, LOCUS MARTYRII S. GERONTII. Ibidem sub altari grandis est petra, quæ priusquam, ut nunc est, obseraretur, devote radebatur a peregrinis, tamquam sacro sanguine quondam conspersa; eumque pulverem contra capitis dentiumque dolores et infirmitates humanas alias valere credebant, quod e civibus multi se expertos testantur. Cum autem anno MDCXX Calliensem Sedem teneret Illustriss. ac Reverendiss. Philippus Bili Eugubinus, ibique pluries cœpisset offerri sacrificium Missæ; multiplices etiam ibi gratias meruit pia fidelium devotio, prout votivæ tabellæ plures et anathemata palam faciunt. Maxime tamen anno MDCXXI, quando civitas et diœcesis Calliensis gravabatur contagiosis ac pestiferis febribus, quibus contacti expirabant intra paucos dies, nullo ad medicinam valente auxilio. Tunc nonnulli eorum, capellæ istius recordati, ad eam visendam si convalescerent voto obligarunt sese : et subito alleviati atque integræ sanitati cito redditi votum solverunt : in quibus fuerunt Canonicus Franciscus Maria Bricchi, Doctor Ludovicus Bricchi, feminæ duæ nomine Porciæ ex eadem familia, et ego ipse qui hæc ex eodem voto scribo; appendimusque nostras singuli tabellas, fassi nos ab evidenti mortis imminentis periculo meritis Sancti Martyris liberatos. *Hæc ille anno* MDCXXXVIII, *suo se voto abunde exolvens, quando Italice edidit Vitam quam dixi S. Gerontii, per quadraginta septem capita extensam, argumento sumpto ab iis virtutibus quas in quolibet sancto Episcopo convenit laudari, quod exiguam historiæ materiam subministrat. Idem succinctius solidiusque anno* MDCXLI *primam partem Annalium Calliensium edidit, quam finit in anno* MCCLXXXIX, *cui an et secundam addiderit, hactenus nobis est incompertum.*

in eadem restaurata servatur saxum salutiferum

et 1621 plures a peste se liberatos profitentur.

F

6 *Quæ ad sepulturam et cultum Sancti pertinent, ita prosequuntur Lectiones prædictæ :* Micabat equidem tota silva lumine clarifico, et penetrans quæque abdita manifestabat cunctis B. Gerontii merita. Ad quod miraculum multi convenere, atque cognita re inde

Super corpus cum capite cœlesti luce collustratum

AUCTORE D. P.

A inde caput abstulere, et asportantes corpori summa veneratione adjunxerunt. Congregatis ergo fidelibus Dei, salubre commodumque consilium repertum est, ut inter duo flumina sepeliri debuisset: interque duo flumina, videlicet Buranum et Busum, ex more dedicatis solennibus et peractis exequiis pluribus et congruentibus, corpus sanctum ejus posuerunt: et ab inde labentibus annis victima fidelium basilicam super sancta ejus membra collocavit, atque venerati donariis et muneribus potentes locum auxerunt, et glorificandum rebus et causa Domino donante perfecerunt. Quo in loco ejus beneficia exuberant, et qualis quantusque apud Deum extiterit signa proclamant, fideles protestantur, cum virtutibus et beneficiis ejus merita protestantur. *Hactenus Lectiones, nulla facta monasterii aut monachorum mentione: quos propterea existimo illuc primum inductos seculo* XI, *haud diu ante tempora Nicolai Papæ II, qui eos sic dicitur recepisse in tutelam, ut ante eum nemo alius nominetur cui se monachi commendarint, ex more alias iis seculis usitatissimo. Sic Clemens Papa III anno* MCLXXXVIII *suscipiens monasterium S. Petri Massæ-Montis-Neronis in eadem Calliensi diœcesi, id se facere dicit* ad instar B prædecessorum Benedicti et Benedicti, atque Joannis Romanorum Pontificum, *et hoc dicendo nobis innuit initium ejus referendum esse ad seculum* X, *quo Benedictus VI et VII sederunt; deinde Joannes XVI, quos hic æstimo indicari.*

construitur ecclesia,

quæ deinde monachis traditur.

7 *Quiscumque autem lectionum istarum auctor fuit, Clericus aut Monachus, non videtur scripsisse ante seculum* X, *quo abolito veteri* Ficoclarum *nomine, invaluit* Cerviæ *seu* Cerbiæ *nomen, recentius et vulgare: in cujus etymo ludens auctor, ait* quasi Acerbiam *vocatam prius, a situs palustris conditione miserabili, S. Gerontii ope dictam quasi* Acerviam, *interpretatione mutata, quia bonorum plenitudine per eum fuerit aservata. Ætatem prorsus barbaram ista sapiunt, qualis millesimum annum immediate præcessit. Nihil autem valde antiquum, aut ipsius Sancti ævo propinquum, habuit, quod sequeretur, auctor: sic enim præfatur:* Est nobis sermo de beatissimo Gerontio, Ficondensis urbis Præsule.... cujus ortum nataleque, non pro certo comperimus; qualiterque ad Episcopalem Sedem sic ascitus, necdum probavimus; et quibus Imperatoribus advixerit, vel quo Apostolico Romæ insidente fuerit, et ea quæ dicturi sumus gesserit, adhuc non audivimus.

Legenda post an. 900 scripta,

ex mera traditione,

8 *Unde ergo habet quæ scribit post tot secula? Utique ex traditione populari: quæ quidem in iis quæ mortem sepulturam ac cultus initium attinent et jam supra relata* C *sunt, cum omnia prope Callium aut Callii gesta sint, satis magnam verosimilitudinem habent: in prioribus autem, quibus continetur causa et ratio Romani itineris, quæque debuissent Ficoclis seu Cervia peti, adeo a veritate sunt absona omnia, ut ea hic commemorare nefas existimem. Fuerit fortasse apud Romanum aliquem Pontificem accusatus Sanctus, sumpta calumniæ occasione ex eo quod ad domesticum ministerium duas apud se neptes haberet, existimans decrepitam suam ætatem minime obnoxiam fore ejusmodi susurris: sed quæ insuper adduntur, et Davidis ac Sunamitidis excusantur exemplo, non video quomodo potuerint in sanos sensus cadere, ut ea narrantes non viderint, quantum intersit inter Regem et Episcopum. Additur autem dignum patella operculum, dum silvestrium anserum cervarumque obvios greges, miraculose obsequentes, dicitur ante se Romam egisse Gerontius, ne sine munere coram Pontifice appareret: et vicissim ab eo accepisse* ecclesiam, ad honorem S. Joannis Apostoli dicatam in loco qui dicitur ad Ficodenus, proprio jure tenendam, *cum Privilegio,* ut secundus a Papa Ficodensis Pontifex in Synodali cœtu juxta ipsum sederet, eique soli Papa assurgeret cum ille ad urbem regiam, scilicet Romam, convenisset: *et alia vix notari digna.*

et fabulosa ex parte.

9 *Hæc igitur missa facimus omnia, quæ Baronius* D *in notis ad Romanum Martyrologium dixit* exacta eruditorum censura ut expurgentur indigere, *quamvis enim Officii ecclesiastici Hymnus, qui apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ legi potest, ea multum emollita exhibeat; apparet tamen ex Legenda quam dixi sumptum argumentum. Quare vehementer mihi placet moderatio atque prudentia Ascanii Libertani Calliensis Episcopi et Canonicorum ejus, qui sacræ Rituum Congregationi obtulerunt approbandum pro prima ad secundum Nocturnum Lectione, quod sequitur:* Gerontius Ficoclensis Episcopus, in officii sui munere vigilantissimus, in id totus incubuit ut verbo et exemplo Ecclesiæ sibi commissæ prodesset. Orationi assiduus erat: carnem jejunio affligebat. Miracula multa edidit, quibus illius sanctitatem testatam Deus fecit. Quartæ Synodo Romæ sub Symmacho Papa habitæ interfuisse et subscripsisse putatur. Dum autem ad Ecclesiam, cujus curam gerebat, reverteretur, ab impiis.... via Flaminia in loco qui Campus ventosus dicitur decollatus Martyrii palmam accepit. Ejus corpus, quod triduo inhumatum jacuerat a piis viris honorifice sepultum E est.

Lectio propria ad Matutinum,

10 *Probata hæc jure merito fuerunt, referente Cardinali Baronio, anno* MDCIV *die* XI *Decembris, et una cum reliquo per totam Octavam officio, de communi Martyris Pontificis sumpto excusa Romæ. Consultius tamen fortasse fuisset, de cædis auctoribus nihil dicere, quam per conjecturam addere eos fuisse, ubi...... signavi,* factionis, ut creditur, schismaticorum, qua S. Symmachus Papa fatigatus fuit. *Nescio enim quo fundamento id credatur. Factio enim illa, quæ Laurentium ordinarat eodem die quo ordinatus est Symmachus, ad sententiam Regis Theodorici conquievit: et congregata Synodo cui Gerontius interfuisset,* constitutus in Nucerina civitate Episcopus Laurentius intuitu misericordiæ, *ut scribit Anastasius, contentus abiit. Quod autem post annos quatuor renovatum sit schisma, revocato clam in urbem Laurentio, et cædes quædam factæ Romæ; non apparet quomodo vel ad Gerontium pertineat, vel extra urbem valuisse supponatur, tam longo ab ea intervallo, quantum Roma distat Callium, circa quod cæsus Gerontius est. Considerent igitur ad quos id pertinet, num præstet de causa martyrii prorsus taceri, quam tam incertam et parum verosimilem proponi, etiam si id fiat per modum conjecturæ.*

ubi occasio martyrii assignata ægre probatur.

F

CAPUT II.

De monasterio et Reliquiis S. Gerontii.

Sed *redeo ad* monasterium S. Gerontii *inter* Buxum et Buranum *flumina; pro quibus nominibus* Boarus *hodie dici videtur et* Candianus: *inter hæc enim positus fuit mons ille, in quo vetus fuit* Callium, *et inter eadem situm est* planum S. Angeli, *ad quod anno* MCCLXXXIX *translata fuit civitas vocataque* S. Angeli Papalis, *novo et parum durabili nomine, quia vetus* Callii *appellatio numquam ab ore vulgi deleri potuit, et sola hodie perseverat. Ab illo monasterio pars illa veteris Callii, in qua arx olim erat, vocabatur* mons S. Gerontii: *uti constat ex Brevi Bonifacii VIII, qui* preteriti temporis seditiones et scandala, personarum pericula et rerum dispendia, plurimasque bellicas tempestates, quæ civitas Calliensis, propter divisiones et contentiones partium, non solum sibi sed et toti circumpositæ regioni sæpe parturiit...... quia ipsius civitatis arcem, quæ est in monte S. Gerontii, fore didicit pro magna parte hujusmodi fomitem novitatum, pro eo quod pars illa quæ arcem ipsam habere potest, confidit se posse totam civitatem diu defendere et tenere...... *ideo* Potestati, Priori, Consilio

Situs veteris monasterii:

juxta quod olim et arx fuit;

A silio et Communi Eugubino *mandat*, quatenus arcem ipsam recipiant, et ad ipsius civitatis communes expensas (moderatas tamen......) faciant diligentius custodiri, quousque de ipsa duxerit aliud ordinandum. *Ita prædictum breve apud Franciscum Bricchi cap.* 42, *datum anno Pontificatus* III, *Christi* MCCXCVI: *unde apparet, quod licet* mœnia et domus civitatis funditus diruta *fuerint, sicut fieri annuerat Nicolaus Papa IV, non tamen destructa arx illa sit: idem enim Nicolaus jusserat,* fortalitia et loca omnia prædictæ civitatis, de quibus posset haberi suspicio, ne per ea vel occasione ipsorum aliqua valeret suboriri turbatio, *per* Joannem Columnam, Marchiæ Anconitanæ Rectorem, *cui executio demandabatur*, cum omni diligentia et solicitudine custodiri.

ipsum vero desolatum ejusque bona

12 *Sicut autem de fortalitiis statuerat Nicolaus; ita translationem civitatis fieri voluit*, ecclesiis, monasteriis et aliis locis piis, in priori loco constitutis, in suo statu reservatis ad præsens. *Sed translatis alio civibus, difficile fuit pristino in loco retineri clerum ac monachos, ut etiam ipsi non migrarent paulatim vel extinguerentur. Itaque factum est ut, dilapsis monachis,* monasterium S. Gerontii unitum sit mensæ Episcopali Calliensi, per Dominum Nicolaum Papam V, B *qui sedere cœpit anno* MCCCCXLVII, ejusque bona communi sorte applicata ipsi Episcopatui et Canonicæ Calliensi, et postmodum per præfatum Dominum Papam inter Episcopatum et Canonicam singulariter distributa; ut patet per litteras et bullas plumbatas ejusdem Domini Papæ, super his omnibus confectas. Erat autem præfatum monasterium, ubi post, satis malo consilio, Dux olim Federicus arcem, civitati Callii imminentem, ædificari jussit, monasterium prius destruens. *Ita D. Thomas Albici Episcopus Calliensis, in suis registris anni* MDXIV *apud Bricchium: qui tamen addit, legisse se memorias quasdam, quibus asseritur, usque ad nostrum hoc seculum conservatum fuisse locum altaris majoris, super extructa cellula quadam, intra quam erant petreæ quædam arcæ, cum ossibus multis, quas alicujus Sancti aut Beati esse non dubitabatur: appellatam autem fuisse* capellam S. Dominici, *ad eamque solitos antiquo usu exire cives singulis diebus Dominicis per Octobrim, dicique ibidem obtineri tunc indulgentias, sed quales aut quantas ignorari. Ad hanc Capellam etiam annue ascendebatur die tertia Rogationum, et exinde Canonicus hebdomadarius benedicebat agris ac planitiei circumjectæ; utpote ex eminentiori eorum hortorum loco, quos Patres Capuccini nunc obtinent, et anno* MDC, *Episcopatum tenente Asca-* C *nio Libertani, muro concluserunt: itaque finem habuit consuetudo antiqua.*

cesserunt Episcopo et Capitulo

solaque remansit tumba verosimiliter S. Gerontii,

cui nova deinde dedicata ecclesia Capuccinorum

13 *Sed non cessavit propterea ipso in monte* S. Gerontii *veneratio: qui enim Sedem Calliensem ante Ascanium tenuit Paulus Marius ab anno* MDLXVII, *prædictis Patribus Capuccinis novam ecclesiam dedicare rogatus, ipsam in honorem* S. Gerontii Calliensis Patroni *dedicavit, nihil minus tunc cogitans quam eo loci fuisse monasterium ejusdem. Quare id postea intelligens, pro miraculo habuit. Qua autem occasione id intellexerit, et quomodo neglecta sit pulcherrima occasio ipsum S. Gerontii corpus inveniendi, juvat dicere ex litteris Leonardi Jacopini civis Calliensis, Romæ datis* I *Februarii, ipso quo Paulus Marius obiit anno* MDXCI. Interrogatus, *inquit,* de ista capellula sitne moderna vel antiqua; respondeo, esse antiquam, et reliquiam rei majoris, id est ecclesiæ. Omnino autem pro certo habeo, supra capellulam illam et tumbam, quæ videtur hodie, fuisse altare ad sacrificium Missæ, si non totius ecclesiæ princeps, alterum tamen sub principali constructum in crypta, quale in ecclesia Sanctæ Crucis Avellanæ videre est pluribusque Romanis, ubi sanctorum corpora subtus collocata videntur in tumbis, per fenestellas quasdam patentibus, ad commoditatem aptandæ lampadis sub iis D fovendæ. Habebat autem tumba S. Gerontii fenestellam quadram, per quam ægre intromittere caput quis posset: et usque ad labrum ostioli plena erat ossibus: quæ, postquam fenestella illa amplificata in spatium majus fuit, exempta sunt omnia, et partim in lapidea arca superiori composita, partim alibi collocata fuere. Censeo porro grandiorem petram, quæ supra capellulam jacet, præbuisse usum altaris, etsi forma aliquantum minor sit quam hodierna ferat consuetudo, nec dissentient ii qui vetera multa altaria viderunt.

AUCTORE D. P. *ab his confusa quæ subtus erant ossa*

cum tumbam illam amoliri cogitarent,

14 Petierant quidem Patres Capucini, ut quoniam libertati suæ officiebat accessus popularis ad locum, prorsus eum abolere possent: verum cum annuisset Episcopus, et digredientibus adderet, Videte ut petræ istæ et ossa in loco sacro asserventur; superveni ego, et re intellecta monui, nullatenus faciendum videri quod Patribus illis a se indultum dicebat, exponens quidquid scirem; et id ipsum sic jubente Episcopo scriptum exhibiturus, confestim attuli domo librum, in quo similia multa notaram, et coram ipsis Patribus exinde recitavi. Persuasus hac ratione Episcopus retraxit facultatem jam datam, E rogavitque Patres an unquam aperuissent lapideam arcam, quæ in prædicta Capellula erat. Affirmantibus illis, atque addentibus in ea se reperisse ossa quædam, iterum ex iis quæsitum est, an ita ut invenerant reliquerint omnia. Illi vero fassi sunt, quod totam implevissent ossibus in tumba repertis, quantum capere poterat: cetera autem sepelivissent circa ipsam capellulam. His sic dimissis mansi cum Episcopo solus, multumque cum eo consultavimus qua forte ratione cognosci possent ipsius S. Gerontii ossa, atque discerni a ceteris: nec facile fuit quidquam certi expedire. Quamvis enim aliqua ratione credam ipsa esse in ea quam diximus arca superiori: dubium tamen id nobis mansit, quia ibidem subtus est arca alia, numquam adhuc aperta: in qua forsitan ipsa contineri certiori posset indicio intelligi, siquando illa aperiretur.

translataque ad novam ecclesiam ibi nunc latent.

15 *Hactenus Jacopinus, cujus de altera arca reseranda consilium fueritne executioni mandatum, non videtur Bricchius comperisse: solum asserit, prædicta ossa translata esse ad novam ecclesiam, atque ibi sepulta, neque potuisse se, quantavis adhibita diligentia, scire qua in parte lateant. Itaque per inconsideratam bonorum istorum Patrum, suis dumtaxat commodis* F *consulentium, festinationem, prærepta civibus Calliensibus est spes Sancti sui Patroni reliquias aliquando ad publicam venerationem extollendi, nisi miraculo eas revelet Deus. Eoque pluris faciendum est quod Assisii in Conventu S. Francisci (ubi claustrum unum a S. Gerontio nomen habet, et imago ejus depicta cernitur) hæc legatur inscriptio:* Hic intus jacet B. Gerontii Episcopi et Martyris brachium, in hujus sacri conventus consecrationis signum. *Primum ædificii lapidem rite jecerat Gregorius IX anno* MCCXXX; *qui cum usque ad annum istius seculi* XLI *vitam prorogarit, potuit per se aut alium a se deputatum absolutam fabricam consecrasse, et cum aliis Reliquiis pluribus ipsum brachium ibidem tunc conclusisse, incertum quando aut qua ratione allatum Callio. Inde tamen allatum censeri, probat antiquum divini Officii Diurnum, in Assisiensi conventu asservatum, ubi præscribitur* nona Maji, B. Gerontii Episc. et Mart. duplex cum Octava. *Atqui tali die Callienses suum Patronum, Cervienses Præsulem, vicina Callio oppida Advocatum colunt ab immemorabili tempore: unde et Romano Martyrologio eumdem his verbis adscripsit Baronius,* Callii via Flaminia passio S. Gerontii Episcopi Ficodensis *(sic enim in Actis ad se missis legerat) et in Annotatis varios indicavit Gerontios, qui alibi aliis diebus coluntur.*

Brachium in claustro conventus Assisiensis:

nomen in Martyrologio Rom.

16

A AUCTORE D. P. *cultus in ecclesia Raceburgensi.* 16 *In Breviario diœcesis Raceburgensis in Saxonia inferiore, anno* 1505 *excuso, præscribitur ad hunc* IX *Maji, veneratio* S. Gerontii Episcopi et Martyris *sub ritu trium Lectionum, et hæc propria de eo recitatur Oratio.* Deus qui nos annua B. Gerontii Martyris tui atque Pontificis solennitate lætificas; concede benignus, ut cujus hodie triumphum veneramur, societatis ejus lætitiam adipisci te largiente mereamur. *Atque hinc* D *verosimile fit ejusdem Sancti reliquiam olim ad istam Ecclesiam pervenisse: quæ Ecclesia seculo* XI *restituta, et ob Ordine Præmonstratensi per annos* CCCL *successive administrata fuit, ut ad Vitam B. Evermodi Episcopi* XVII *Feb. diximus.* NOT. 18.

G. H.

DE B. FORTE EREMITA

AD SANCTAM CRUCEM FONTIS AVELLANI IN ITALIA.

ANNO MXL.

Ludovicus Jacobillus, *tomo* 3 *de Vitis Sanctorum Umbriæ, subjungit Catalogum de insignioribus Reliquiis Sanctorum, quæ adservantur in eadem Umbria, et pag.* 4 *tradit* in Ecclesia Cathedrali urbis Eugubinæ, quiescere sacra corpora SS. Mariani Lectoris et Jacobi Diaconi Martyrum, quibus *Corpus Eugubii* B dicta ecclesia est dicata: item SS. Fructuosi et Rudolphi, et BB. Theobaldi et Villani Episcoporum ejusdem Sedis; et corpus B. Fortis Gabrielli, monachi sanctæ Crucis Fontis Avellani. *Ex his ultimus* B. *Acta ex Jacobillo.* Fortes *memoratur ab eodem Jacobillo tomo* 1 *ad hunc* IX *Maji, ubi ejus res gestas profert: quas iterum tomo* 3, *ubi agit de Sanctis ac Beatis monasterii Avellani pag.* 331, *aliquanto distinctius, licet brevius, describit: unde sequentia collegimus.*

Pie educatus, 2 Beatus Fortes, e nobili familia Gabriella prognatus, et a suis parentibus, veris Christianæ pietatis amatoribus, in sancta disciplina educatus instructusque; in ipsa sua juventute addictus fuit mortifi- *fit eremita in Appennino;* cationi carnis, sanctæ meditationi rerum cœlestium, et desiderio vitæ solitariæ. Relicta ergo urbe Eugubina cum suis consanguineis discessit in eremum alti montis, in Apennino prope Scheggiam municipium siti, ad confinia Umbriæ et Piceni sive Marchiæ Anconitanæ, prope antiquam Flaminiam viam, ab urbe Eugubina ad octo millia passuum distantis: in quo loco plures Eremitæ in vita solitaria et sincero Dei servitio exercebantur: ibidemque visitur parva ecclesia sive capella, post mortem B. Fortis ad hujus honorem erecta, etiamnum S. Fortis appellata. Hac igitur in eremo aliquam sibi elegit speluncam procul a tumultu populari, et se occupavit carnem variis pœnitentiis domando, et spiritum assiduis C iisque ferventibus orationibus fovendo: et inter hiemalia frigora et æstivos calores, tamquam fortis Christi athleta, inimicum infernalem debellavit. Victus illi erant herbæ aliique cibi crudiores, potus aqua, lectus nuda terra, vestitus panni rudes coloris *dein monachus Fontis-Avellani.* castanei seu leonini et variegati. Postmodum accensus desiderio sub obedientia vivendi, instrustusque sanctitate B. Lodolphi fundatoris Congregationis Avellanæ, ejusque monachorum; se contulit ad dictum monasterium, et a Guidone Aretino tunc ibidem Priore habitum sanctum circa annum trigesimum supra millesimum accepit: atque in ea societate sanctissimorum monachorum, ad quod dein memoratus B. Lodolphus, relicto Episcopatu Eugubino *moritur an. 1040* reversus fuerat, cum magna santitatis opinione vixit, ac tamdem mortuus est die nono Maji anni millesimi et quadragesimi. Tunc ejus consanguinei, ob singularem quo erga eum ferebantur affectum de E votionemque, impetrato B. Lodolphi et monachorum consensu, curarunt corpus ejus Eugubium deferri: quod in Ecclesia Cathedrali depositum fuit in quadam capella sub finem dictæ ecclesiæ, ad quam *sepelitur in æde Cathedrali.* variis gradibus scalæ lapideæ ascendebatur. Verum postea sacrum ejus corpus translatum fuit ad aliam capellam, in medio dictæ Cathedralis sitam, ubi hactenus honoratur cum hac antiqua inscriptione.

D. O. M.

Divo Forti Eremitæ, candore animi,
summa constantia, et Christiana pietate insigni.
Anno a Christo nato MXL ad cœli patriam migravit.

3 *Hanc eamdem inscriptionem edidit Philippus Ferrarius ad diem* VII *Maji, quo eum retulit post B. Villanium Episcopum Eugubinum. Imago ejus appensa in monasterio Avellano videtur cum tali subscriptione:* B. Fortes Gabriellius Eugubinus, monachus ac eremita Avellanæ, obiit IX Maji anni MXL. *Gabriel Bucelinus in Menologio Benedictino ad hunc* IX *Maji hoc eum elogio honorat:* Eugubii in Italia natalis B. Fortis mona- *Elogium Bucelini.* chi et eremitæ. Is nobili genere Eugubii natus, familia illustri Gabrielia, monachum in monasterio Fontis Avellani professus, S. Lodolphum Abbatem, F sanctitatis magistrum perfectissimum habuit: cujus exempla strenue imitatus, vitam admodum rigidam vixit, quam felicissimo clausit fine anno MLX hac die: cujus corpus in Cathedrale templum translatum, ibidem sacello insigni colitur: per cujus intercessionem multas gratias Numen Eugubinis largitum est. *De eremo sanctæ Crucis fontis Avellani, imo et Eugubina urbe late egimus* XXIII *Februarii ad Vitam B. Petri Damiani* § 1. *De illius fundatore B. Lodolpho latissime agit Jacobillus tomo* 3 *a pag.* 323 *ad* 331. *Et quia erat oriundus ex nobilissima familia Pamphilia, hanc præclare illustrat.*

DE SANCTO GREGORIO

EPISCOPO OSTIENSI, IN ITALIA,

IN LEGATIONE HISPANICA MORTUO.

G.H.

ANNO MXLIV.

Ostiæ Tiberinæ Episcopus

Ostia, *antiquissima Romanorum colonia, in ore Tiberis fluvii ab Anco Martio Rege Romanorum fundata, in tantam Ecclesiasticam evecta est dignitatem, ut ipsius Antistites sua quodammodo natura et Cardinales sint, et omnes omnino Orbis Episcopos, uno Romano Pontifice excepto, superent dignitate, et a multo jam tempore habeantur Purpuratorum Decani. Inter hos Episcopos seculo Christi undecimo floruerunt duo, et sanctitate vitæ et splendore doctrinæ eminentes. Horum alter fuit* B. Petrus Damianus, *Prior eremi sanctæ Crucis Fontis Avellani anno* MLXXII, XXIII *Februarii vita functus, ad quem diem ejus Acta illustravimus. Alter hoc aliquanto senior (nam duo inter utrumque intercesserunt) est* B. Gregorius, *in Legatione Hispanica sanctissime hoc* IX *Maji mortuus. Aliquod rerum ab eo gestarum compendium edidit tomo* 1 *Italiæ sacræ in Ostiensibus Episcopis Ferdinandus Ughellus, quod hic damus, et est hujusmodi.*

B

creatus anno 1034,

2 Beatus Gregorius, S. Benedicti monachus, atque Abbas SS. Cosmæ et Damiani ad Micam Auream, Ostiensis Episcopus adlectus est, atque adeo Cardinalis et Bibliothecarius Sanctæ Rom. Ecclesiæ. Circa annum MXXXIV Petro successit : qui eodem munere sub quatuor sibi succedentibus Pontificibus cumulatissime functus est, ea sane virtutum prodens exempla, quæ sanctissimum virum videntur decere. Cum autem ubique et semper ejus sanctitas mortalibus innotuisset, tum vero maxime in regno Navarræ ex Pontificis missu enituit. Siquidem cum Deus, sceleribus mortalitatis irritatus, Benedicti Noni temporibus, denso agmine locustarum Navarrensium fines fœdissime devastasset, nec indies magis sævienti cladi ullæ viderentur acies pares, omni demum humano subsidio destituti, missis Legatis a Pontifice Romano divinas suppetias impetrarunt. Quas ut in deprædatoriam pestem illam sanctius adornaret, trium dierum orationem publicumque indixit jejunium. Ex eo admonitu Angeli, qui affirmabat populabundam locustam per benedictionem Gregorii Ostiensis fugatum iri, eumdem in Navarram legavit. Qui benedictione signoque Crucis, acsi signa contulisset in prælium, exercitum illum locustarum usque ad internecionem delevit : multisque præterea clarens miraculis, locustis pejora peccata fugavit. In Hispaniis igitur aliquamdiu commoratus, ex divino instinctu S. Dominicum, vulgo della Calzada vocatum, Sacerdotem initiavit, verbumque Dei enuntianti indefessum se comitem adjunxit. Demum Ostiensis Gregorius, cum ad majorem Dei gloriam multos adiisset labores, oppressus morte evolavit ad Superos, anno millesimo quadragesimo quarto, septimo Idus Maji, sepultusque est apud Lucerinum, Navarrensis ditionis castellum : ubi ejusdem memoria apud eos populos solennis quotannis habetur.

a Benedicto 9 in Hispaniam missus,

C

locustis inde fugatis

anno 1044 moritur.

3 *Hactenus Ughellus, qui ante hunc B. Gregorium Episcopum Ostiensem statuit alios quatuor fuisse Episcopos itidem Ostienses, Gregorii nomine appellatos, et in Episcopo* XXIV, *Gregorio IV, ista scribit :* Constantinus Cajetanus Abbas Benedictinus, in Vita Gregorii Ostiensis Episcopi) quam nuper diffuse quidem præscripsit, quæ Romæ typis excusa in manibus piorum versatur) toto cœlo aberrat, dum habet B. Gregorium, ex Abbate SS. Cosmæ et Damiani ad Micam Auream, a Joanne XVIII Episcopum Ostiensem creatum anno MIV, et ad cœlum evolasse anno MXLIV. Nam ut clare vidimus, post Gregorium Ostiensem Episcopum S. R. E. bibliothecarium, qui anno MV subscripsit diplomati Joannis XVIII, Petrus quidam Ostiensis regebat Ecclesiam anno MXXVI, de quo mentio anno MXXVIII. Unde vel B. Gregorium ante annum MXXVI fato cessisse, aut post Petrum anno MXXVIII elapso Ostiensem Sedem obtinuisse fatendum est. Ego enim evidenti ratione convictus, post Petrum, qui anno MIII inter mortales degebat, Gregorium anno MV, post Gregorium, Petrum, post hunc B. Gregorium repono, a Benedicto Nono ad Episcopalem Sedem Ostiensem vocatum circa annum MXXXIV; in Hispaniam missum, ibidem diem clausisse extremum anno MLIV. *Hæc iterum Ughellus. At Tamayus Salazar in Martyrologio Hispanico ad hunc* IX *Maji recudit Vitam B. Gregorii a Constantino Cajetano scriptam, at dein recedit ab ejus sententia, et adhæret* Ughello, inter Gregorios Episcopos Ostienses subjicienti discrepantias. *Nos curiosis antiquitatum Ostiensium indagatoribus relinquimus dictam controversiam de duplicatis Petris et Gregoriis, et cum lector possit recurrere ad dictas editiones Cajetani, eam Vitam ut multis verbis amplificatam omittimus : in qua plurima de S. Dominico Calciatensi indicantur, quæ accuratius ex antiquioribus Actis referuntur* XII *Maji, die ejus natali. In istis etiam nihil habetur de sacerdotio illi a* B. Gregorio collato, et concionibus ad populum habitis : sed dicitur B. Dominicus, ut animam salutaribus doctrinis reficeret, ipsius discipulus effectus, illumque usque ad obitum ejus comitatus. *Non etiam* B. Gregorius, *jam* Episcopus Ostiensis, munere Bibliothecarii sub quatuor sibi succedentibus Pontificibus functus est, *uti ex Cajetano videtur Ughellus non satis sui memor desumpsisse. Factus traditur supra Episcopus Ostiensis anno* MXXXIV, *cum jam tum Pontifex esset* Benedictus IX, *teste ipso Ughello,* anno MXXXII in Apostolicam Sedem intrusus. *Ab hoc Pontifice anno* MXXXIX *B. Gregorius in Hispaniam missus, ibidem decessisset anno* MXLIV, *antequam in locum dicti Benedicti, a Pontificatu exacti, et aliis schismaticis submotis, fuerit legitimus Pontifex constitutus Gregorius VI. Sed neque sub Benedicto IX neque sub aliquo decessorum ejus credi debet Gregorius fuisse Bibliothecarius, nisi productis tabulis, quibus cum ejusmodi titulo subscribitur : nullæ autem producuntur hactenus : sed bene aliæ ab aliis cum titulo* Cancellarii, *qui idem et* Bibliothecarius *dicebatur subscriptæ.*

Videtur a seniori Gregorio item Ep. Ostien. distinguendus

E

neque sedisse sub 4 Pontificibus.

F

4 *Celebrat eumdem* B. Gregorium *Thomas de Trugillo, in Thesauro Concionatorum ad hunc* IX *Maji, et inter alia, quæ relatu digna sunt, ista scribit :* Cum pervenisset Navarram sanctus Episcopus, sua sancta prædicatione et vita integerrima, vitia emendavit atque correxit : cessantibusque peccatis et iniquitatibus, cessavit etiam plaga. Instituit autem vir sanctus etiam processiones multas, jejunia, orationes, eleemosynas, sacrificia, et alia id genus opera sancta, quibus ira Domini placaretur. Unde Advocatus est nobis hic gloriosus Sanctus contra locustas, et æruginem aliaque id genus animalcula, quæ segetes solent infestare. Hinc fit ut aqua, qua lavata fuerint ejus ossa sive contacta, si aspergatur per vineas, hortos

Pia opera instituit:

A AUCTORE G. H.

a morte miraculis clarus :

hortos, segetes et arbores silvestres, et alias id genus plantas, soleat maximo remedio esse contra talia animalcula noxia. Mortuus est autem hic gloriosus Pontifex, et fuit ejus corpus sepultum in eodem regno Navarræ, videlicet in Berrueca : ubi multis claruit miraculis, et Deus ejus intercessione et meritis multis solet subvenire. *Hæc Trugillus, quo citato Joannes Marietta aliqua hujus Sancti Acta retulit lib.* 5 *de Sanctis Hispaniæ cap.* 68, *asseritque* Calagurri et Lucronii concionatum esse, ejusque corpus asservari in ecclesia ipsi dicata in alta Navarræ rupe, haud procul dicto Lucronio : atque ad illam supplici processione accurrere multos vicinarum ditionum populos, ut ejus intercessione liberentur, potissimum ab infestatione locustarum, assumentes secum aquam attactu sacrarum ejus Reliquiarum sacratam. *Hæc ibi. Ecclesiam illi dicatam, ante sub nomine S. Salvatoris de Pinava fuisse notam, indicatur ex Cajetano apud Tamayum Salazar ad diem* X *Maji, quo celebrat sacrati corporis S. Gregorii inventionem, factam præsentibus Episcopis Petro Pampilonensi cognomento Ximenio de Gazolaz, anno* MCCLXVI *creato, et Sanctio Haxio vel Hachio, qui Baionensem Ecclesiam ab anno* MCCLVI *usque ad annum* MCCLXXV *rexit. Subjiciuntur dein miracula ab Ægidio Calabrigensi auctore coævo conscripta, quæ subjicimus et sunt ejusmodi.*

Corpus seculo 13 inventum.

B

Mutus et surdus sanatur anno 1298,

5 Anno Domini MCCXCVIII armiger Equitis cujusdam Navarri, qui Fortunius de Almozavia vocabatur, surdus et mutus, in S. Gregorium valde religiosus, in ejus ecclesia vigilias egit, precibus impensiore studio se dedit, ut auditum et loquelam recuperare posset. Octava die cum Clerici terræ Berruecæ et Valdegæ aliorumque locorum, eodem catervatim venissent, pluviæ impetrandæ causa; ille Sancti meritis et intercessione voti compos factus est. Anno Domini MCCCII die III Junii ad ecclesiam, in qua S. Gregorii corpus conditum est, vir quidam de Olite conscendit, Vici nomine, quinque offerens solidos : affirmabatque, præteritis temporibus loci incolas, gravi pestilentia ac locustarum plaga afflictos, dictam summam ad sumptum lucernarum Sancto vovisse, vineisque et agris aqua beati viri Reliquiis sanctificata lustratis, calamitatem omnino cessasse. Simile huic recensebat custos cœnobii S. Francisci de Estella coram eodem Ægidio et Vicario de Piedramillera, Petro Joanne nuncupato, ac Michaele Sanctio Clerico, Vicario S. Gregorii. Ejusmodi generis prodigium accidit in Falces, cujus pagi incolæ illa ipsa de causa quotannis octo tritici rubos ecclesiæ S. Gregorii offerunt.

locustarum lues extincta anno 1302,

C

granum in aurem illapsum excidit an. 1310,

6 Anno Domini MCCCX die XII Martii, in villa de Arellano, cum in aurem cujusdam Sacerdotis, Pyrrhi nomine, granum hordei incidisset, nullaque ratione extrahi posset; ille numquam intermissis ad Deum precibus liberari ab ea molestia expetebat. Nihilominus opera chirurgi usus est, si quomodo laboranti auri remedium adferre posset : sed cum contra atque speraverat accidisset; seipsum S. Gregorio pie commendans, ad ejus ecclesiam non sine incommodo se contulit, fratre sibi comite adscito. Vigilans igitur ante Sancti altare, vovit se illi certam tritici mensuram in singulos vitæ suæ annos oblaturum, si morbum depelleret. Voto facto granum hordei statim ex aure hominis exiit, ejusque dolor sedatus est.

surda curatur anno 1312,

7 Anno MCCCXII in loco Vianæ, uxor quæstoris S. Gregorii, ita obsurduit, ut per septem mensium spatium remedium morbo invenire non posset. Visum idcirco divinam implorare opem. Quare ambo multas piaculares hostias Deo offerri curaverunt : preces etiam varias et vigilias ipsi, cum in ecclesia Vianæ tum alibi, peregerunt. Sed cum nec eo pacto mulieri audiendi facultas restitueretur; vir, qui, ut diximus, S. Gregorii quæstor erat, uxori suasit, ut ad D illius ecclesiam se conferret, illicque supernum remedium ob Sancti merita præstolaretur. Cumque mulier marito obtemperasset, multis lacrymis ac gemitibus Sanctum rogabat, ut vel auditum sibi impetraret, vel ex hac vita celerem discessum. At Sanctus pristinum mulieri aurium sensum restituit. Quarta etenim nocte, dum illa esset in ecclesia pervigilium de more habens, circa sextam horam galli cantum auditu percepit, et paulo post campanarum sonitum, quibus surgendi ad matutinas horas persolvendas signum dabatur : et in hunc modum cognovit se meritis S. Gregorii a surditate liberam esse. Gratias itaque ingentes Deo ac Sancto ob acceptum beneficium reddidit : et domum magna cum hilaritate reversa, annis singulis eleemosynam pro cereis coram sacro Corpore accendendis erogare perseveravit.

energumena liberatur an. 1322,

8 Anno Domini MCCCXXII die XIII Martii Sabbato, ad hanc ecclesiam mulier quædam accessit e loco de Amescoa, a dæmone correpta : quæ cum ante altare S. Gregorii vigilasset, ea hora qua ecclesiæ Abbas Missæ sacrificium celebrabat, usque adeo a maligno spiritu torta et convulsa est, ut eam mortuam, qui E præsentes aderant, reputarent. Verum paulo post mulierem dæmon reliquit, ac tantum fragorem stridoremque edidit, ut ruere templum videretur : et abiens tale indicium præbuit, ut murorum fracturæ etiamnum adverti facile possint.

auditus recuperatur an. 1323.

9 Anno Domini MCCCXXIII die Sabbati, quo anniversaria S. Gregorii Papæ gratulatio celebratur, quidam villæ Estellæ incola, Petrus Garsiæ nomine, ejus loci lanio, diu ante auditu carens, ad ecclesiam nostri S. Gregorii cum aliis intercessurus, accessit. Cumque integram noctem pervigil exegisset, Sanctoque supplicasset, ut medicam manum morbo suo adhibere dignaretur, neque tamen juvamen ullum sensisset; sceleribus suis id attribuens, domum versus tristitia obrutus iter accepit. Verum Estellæ villæ finem ingressus, sonum campanarum audiit, ac plane comperit se quod petierat impetrasse. Quare Deo et Sancto quam maximas gratias agens, eleemosynam quantamcumque potuit ad ecclesiam misit.

Sodalitas instituta :

10 *Hactenus illa miracula : post quæ relata additur,* viros aliquot ex primaria nobilitate in unum coeuntes, sodalitatem sub S. Gregorii tutela constituisse, eosque certis legibus parere, et meditationibus spiritualibus exerceri. *Imo, inquit, Tamayus Salazar,* F antiqua fuit inter Hispanos Calagurritanos, Navarræos et Aragonenses consuetudo, celebrandi diem festum huic sanctissimo Præsuli dicatum : et idcirco nonnullæ in pluribus ecclesiis pervetustæ inveniuntur Orationes, deprecationes et hymni, quibus a locustarum ruina liberari poscebant, et debitas pro illius subventione, devota grates humilitate solvebant. *Subjungit Tamayus quinque hujusmodi hymnos, quibus Orationem interponit, et aliam post miracula, atque tertiam post Vitam S. Epitacii Episcopi et Martyris, ab eo seorsim anno* MDCXLVI *editam. Ex his* a Presbytero, superpelliceum induto et stolam, Cruce præeunte sequens devote solet recitari Oratio. Deus, qui B. Gregorio, Confessori tuo atque Pontifici, contra locustarum pestem, specialem gratiam contulisti; concede propitius, ut qui tua beneficia devote poscimus, ejus meritis et precibus a corrosione et consumptione ipsarum et quarumcumque aliarum pestium, in fructibus nostris et pecoribus, atque a peste et epidemia in corporibus nostris, misericorditer liberemur. Per Dominum etc.

hymni antiqui

et orationes :

benedicendæ aquæ ritus.

11 Et ut longe lateque aqua, qua fructus asperguntur, deferatur; accedunt populi ad locum sepulcri cum urnis, et aquam per foramen tibiæ sancti Confessoris

A Confessoris introductam in urnis includunt, Presbyterorum ministerio sanctificatam : et deportantibus conceditur a ministro ad id specialiter constituto chirographum, signo ipsius basilicæ roboratum.

Ipsum signum exhibetur a Tamayo, atque est imago D *S. Gregorii vestibus Pontificalibus induti cum locustis* AUCTORE G. H. *hinc inde volantibus. Ferrarius eum retulit ad diem* VII *hujus mensis Maji.*

DE B. NICOLAO ALBERGATO

S. R. E. CARDINALE ET EPISCOPO BONONIENSI, G.H.

EX ORDINE CARTHUSIANO.

ANNO MCCCXLIII

Ferdinandus Ughellus tomo 2 *Italiæ sacræ in Archiepiscopis Bononiensibus, illustri elogio exornat Nicolaum Albergatum, illudque istis verbis concludit :* Carthusiani, Beati titulo olim eam condecorarunt, et in album quorumdam Sanctorum Ordinis retulerunt. *Cum nos anno* MDCLX *abituri Romam per aliquot dies Bononiæ subsisteremus, inivimus notitiam cum R. D. Simone Santagatha, Presbytero, studiorum nostrorum amantissimo : qui* B *dein anno* MDCLXII *die* IV *Februarii ad nos, tum Florentiæ per aliquot menses moratos, transmisit syngrapham, quam ejus rogatu Religiosissimi Patres Carthusiæ Bononiensis confecerant sub hoc titulo :* Cultus publicus Beato Nicolao Albergato, S. R. E. Cardinali et Episcopo Bononiensi, e Carthusiensium cœtu assumpto, datus. *Ac dein ista subduntur,* Beatus Nicolaus Albergatus, non in Carthusia Bononiæ ac Florentiæ dumtaxat, verum etiam in toto Ordine et in multis ecclesiis patriæ suæ, coruscantibus splendentibusque radiis pingitur, præcipue in templo Beatissimæ Virginis Mariæ de Libertate, S. Stephani, S. Agnetis monialium sacri Ordinis Prædicatorum, S. Claræ Ordinis Patrum Capucinorum. Alibi etiam Beati Nicolai imagines honore maximo, veneratione et cultu Beatis ceteris consueto decorantur, imprimuntur, effigiantur, exponuntur, ubique affiguntur et veneunt publice, tamquam imagines Episcopi Beati et Gloriosi, per quem cœlestes gratiæ, favores, beneficia percipiuntur : prout in cœlis apud Majestatem divinam vere divinitatis amici validissime præstant.

Testimonium Carthusiæ Bononiensis.

Imagines cum radiis in veneratione :

2 Enimvero veneranda Societas Triginta trium, in honorem vitæ Domini nostri Jesu Christi annorum instituta, et a Perseverantia fauste denominata, anno MDCXXXIX divino afflata Spiritu, ejusque ductu, C Beatum Nicolaum in Protectorem delegit, non sine quarumcumque Gratiarum fœnore. Confratres autem singuli vivificam Crucem, Beati Nicolai proprium insigne, manu gestantes; vexillo præeunte, in quo inest Beati imago, Dominica prima cujusque mensis ad beatissimam Deiparam S. Lucæ extra urbem peregrinantur. Utque optatum Perseverantiæ donum sublime, quod promereri nequeunt, assequantur; ad efficaciora rectæ orationis auxilia decurrunt, suasque intentiones probe dirigentes, post varia bonorum operum exercitia, oblationes, contritionis et gratitudinis actus, et Sanctorum invocationes, elevatis ad cœlum animis vocibusque, majore religionis officio vulgatas preces, Actiones nostras etc. dicunt, et post Amen, B. Nicolae Protector ora pro nobis, inclamant. Quotannis Dominica Septuagesimæ, qua prædicto peregrinantur more, nonnullas ecclesias visitant; tum semetipsos ut in divinorum observantia mandatorum detineant, tum pro unico divinæ Perseverantiæ dono aliis impetrando, hoc præsertim tempore ad illecebras procliviore. Supplicatione peracta R. Patrem Dominicanum audiunt, Beati Nicolai virtutes et laudes enuntiantem. Ad Patrum Carthusiensium S. Annam procedunt, ejusdem expositum cranium venerantur, Beato Nicolao sanctæ Reliquiæ allatori et donatori eximio, quas valent maximas gratias agunt. Ibidem solennis canitur Missa, et Indulgentiarum elargitio conceditur a Cardinalibus Legatis. Postremo suum Protectorem gloria redimitum obsecrant, ut ferventiore caritate illos protegat, devotisque filiis, gratiæ, gloriæ, perseverantiæ munera impetrare studeat. Nona Maji, Natali Beati Nicolai, in ecclesia S. Annæ multarum celebratione Missarum, omnis honos cultusve B. Nicolao defertur, quantusve in ejusdem Beati altari perpetuo exhiberi licet. Missæ E celebrantur de S. Gregorio Nazianzeno, nulla fit mentio Beati Nicolai. Hoc ipsum Beato Protectori suo ante dicta Societas in Oratorio proprio, mirifica populi frequentia et veneratione, prosequitur : neque hac die solummodo, sed per totum annum ad altare ejusdem Beati Missas, officia divina, precesque Ecclesiasticas devote persolvit. Nulla in Missa fit commemoratio B. Nicolai. Auctores ingenio doctrinaque clarissimi vitam et facta ejusdem Beati scriptis tradidere, perennique Beati nomine Annalibus suis inseruerunt. *Hactenus testimonium Patrum Carthusiæ Bononiensis.*

electio in Protectorem Confraternitatis 33 virorum,

publica invocatio,

altare erectum.

3 *Patrum Carthusiæ Florentinæ nomine, apud quos Corpus B. Nicolai Albergati asservatur, scripsit nobis anno* MDCLXXV *D. Bonaventura Moschi,* suspensionem mortalitatis, quæ contagii causa fervebat, iis diebus, quibus venerandum B. Nicolai corpus exhumatum permansit, eidem attribui; uti et varias sanitates, ad ejusdem Beati Reliquias variis concessas, sed eas non esse legitima attestatione signatas. Imagines ejusdem cum radiis in veneratione esse, ejusque aliquam in cubiculo Urbani Papæ VIII extitisse radiatam et vetustam, a Cardinale Ludovisio F eidem petenti donatam : eumque responsum dedisse cuidam Prælato, relinquendi coruscantem coronam præfatæ imagini, non obstante suo Decreto de tollendis radiis. *Hæc ille, qui similem nobis imaginem cum radiis sculptam transmisit.*

Veneratio Florentiæ

et apud Urbanum Papam 8.

4 *Vitam B. Nicolai Albergati primo omnium scripsit* Jacobus Zenus, *qui teste Ughello tomo* V *Italiæ sacræ* fuit nobilis Venetus, gravissimus Jurisconsultus, aliisque disciplinis nobiliter excultus, venerandæque antiquitatis studiosissimus, ex Subdiacono Nicolai Quinti Pontificis Episcopus Bellunensis et Feltrensis in provincia Marchiæ Tarvisinæ anno MCCCCXLVII creatus, ac postea Episcopus Patavinus anno MCCCCLX renuntiatus, et inter plura ingenii sui monumenta, reliquit etiam Vitas summorum Pontificum : *illas scilicet, quas usque ad Martinum V deductas habemus manu exaratas, et in Diatriba præliminari ad tomum primum Aprilis sæpius citamus. Hic ergo auctor, infra num.* 18 *asserit se Florentiæ, tempore Concilii generalis anno* MCCCCXXXIX *habiti,* Cardinalem Albergatum convenisse, et salutavisse, *ipsiusque ibidem modum vivendi describit : utque in Præfatione ait,* propter summam virtutis et sanctitatis opinionem, singulari et præcipua quadam est eum observantia et venera-

Vita scripta a Jacobo Zeno,

ex notitia propria,

A tione complexus... et pii Patris memoriam, quasi adamantino clavo cordi semper infixam et insitam gessit, ut etiam post illius obitum suo numquam ex pectore Nicolaus excesserit. *Est hæc prima auctoris oculati notitia, cui accessit secunda, a* Thoma Sarzano (*qui postea Summus Pontifex fuit et Nicolaus V dictus*) *accepta, eoque certior, quod is* ab ineunte ætate apud Nicolaum ipsum enutritus et educatus, secretorum omnium particeps et conscius *dicatur in Præfatione ad* Petrum Barbum Cardinalem, *postea etiam Summum Pontificem et Paulum II appellatum; qui* B. Nicolaum ut parentem unicum complexus, virtutes imitatus, et laudes celebrasse *dicitur in eadem Præfatione.*

AUCTORE G. H.

et accepta a Nicolao V Papa,

5 *Orationem funebrem habuit Poggius Florentinus, cum ut ipse ait,* annos jam quadraginta in Romana Curia esset versatus, *scilicet ut Poccciantius de Scriptoribus Florentinis tradit,* Secretarii munus adeptus, vir ingenii eminentissimi atque inter oratores præcipuus. *Ne moles operis nimium excrescat, omittemus hanc orationem, ex ea subinde aliqua in Notationibus proferentes, ubi sub finem,* Consolemur, *inquit auctor,* scientes ipsum in Beatorum numero collocatum. *At loco hujus Orationis datur alia Vita, a Carolo Sigonio viro eruditissimo et historico gravi fideliter ex monu-* B *mentis, in familia Albergatorum adservatis, conscripta, et Gabrieli Palæotto S. R. E. Cardinali et Episcopo Bononiensi dicata; hactenus cum priore Vita et Oratione funebri a Georgio Garnefeltio Carthusiano Coloniensi in lucem data. Hic utramque Vitam in capita distinxit, quæ ad priorem Vitam in numeros convertimus, et utramque more nostro distinctam annotationibus illustramus.*

Oratio funebris omittitur,

additur Vita a Sigonio ex antiquis monumentis collecta:

6 *Subjunxit Garnefeltius septemdecim testimonia virorum celebrium, qui Nicolai Albergati cum sanctitatis laude meminerunt: ea apud ipsum videri possunt: possunt et alia plura adjungi. Etenim post annum* MDCXVIII, *quo sua edidit Garnefeltius, plurimi scriptores illustres B. Nicolai virtutes extulerunt. Inter hos eminent duo de Vita Beati Nicolai Albergati: horum alter, qui ipsam Italice edidit Romæ anno* MDCLIV, *approbante post varios alios Vincentio Candido sacri Palatii Apostolici Magistro, Ordinis Prædicatorum, est Bonaventura Caballus Ordinis Minorum strictæ Observantiæ Professor, et hanc Vitam inscripsit Illustrissimo et Excellentissimo Domino, D. Nicolao Ludovisio Principi Plombino, eique inseruit imaginem elegantem Beati, cum radiis more Sanctorum aut Beatorum caput cingentibus, atque tam* C *in titulo quam ad singula folia præposuit ista verba:* Vita B. Nicolai Albergati. *Alter est Ludovicus Donius D'Attichy, Episcopus Æduensis, qui sub hoc titulo,* Idea perfecti Præsulis in Vita B. Nicolai Albergati etc. *edidit Vitam in sua Augustodunensi urbe anno* MDCLVI *et inscripsit* Illustrissimo Ecclesiæ Principi D. Nicolao ex Comitibus Guidiis a Balneo, Athenarum Archiepiscopo, S. D. N. Alexandri PP. VII et Sanctæ Sedis apud Christianissimum Francorum Regem Ludovicum XIV Nuntio, *similiterque ad singula folia in titulo scripsit,* Vita B. Nicolai Cardinalis Albegati. *Ceterum ambo hi scriptionis suæ argumentum desumpserunt ex supra indicatis auctoribus Zeno, Poggio, Sigonio. Odoricus Raynaldus in Annalibus Ecclesiasticis tomo* XVII *approbante Raimundo Capisuccho Sac. Pal. Apost. Magistro Romæ anno* MDCLIX *excusis, et in Annalium Compendio cum approbatione Hyacinthi Libelli itidem Sa. Pal. Apost. Magistri Romæ anno* MDCLXVII *impresso, ejusdem Nicolai res gestas describit cum titulo* Beati. *Eumdem simili* Beati *titulo exornant Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, Masinus in Bononia perlustrata. Celsus Falconius in memoriis Historicis Ecclesiæ Bononiensis, Gaspar Bombacius, de Viris fama sanctitatis illustribus civitatis Bononiæ aliique: quos, ne lectori tædium prolixitas pariat, ultro omittimus omnes nominare.*

indicatur aliæ vitæ scriptæ a Bonaventura Caballo,

et Donio d'Attichy,

aliorumque elogia,

7 *Alius illustris Carthusianus floruit Senis, sed B.* D *Nicolao Albergato octoginta annis senior, B. Petrus Petronus; cujus Acta Italice a S. Joanne Columbino, Fundatore Ordinis Jesuatorum, scripta fuerunt ac Latine a Bartholomeo Senensi Carthusiæ Florentinæ monacho exornata, et libris tribus distincta, quam* XXIX *Maji huic nostro operi inserimus. In hac lib.* 3 *cap.* 10 *indicantur aliquot Carthusiani per Italiam, sanctimonia præcellentes. Eminet autem inter omnes B. Nicolaus Albergatus, cujus cum illustre elogium, quod ibidem legi potest, scripsisset interpres, his verbis concludit:* Quis nostrum vel Nicolai vel Petri maxime illustria facta virtutesque præstantissimas animo rationeque complectens, seipsum non excutiat, atque ad perfectionem suæ professionis excitet aliquando? Cum nulla major adhortatio, acriorque nulla excitatio ad omne studium sanctitatis et virtutis adhiberi soleat, quam bonorum virorum exempla, illorumque maxime quibus una cum Dei obsequio antiquissimum numquam non fuit, primævum sui Ordinis Spiritum ad extremum usque tueri. *Hæc ibi Bartholomæus: qui subjunxit Annotationes ad hanc B. Petri Vitam, ex quibus aliisque nostra Annotata formavimus; ceteris ad rem nostram minus facientibus prætermissis: hac vero inde acceptum transferimus elogium B. Nicolai Albergati,* E *quod est hujusmodi.*

in Vita B. Petri Petronii

extat elogium B. Nicolai,

8 Etsi Episcopus Feltrensis, uberius præ ceteris elegantiusque, res actaque Nicolai nostri amplissimi inclitis litterarum monumentis consecravit, eaque ad Petrum Barbum, Cardinalem tum Sancti Marci, qui postea Pauli Secundi nomine gavisus, summus Catholicæ Ecclesiæ Pontifex fuit, nuncupavit; attamen, cum de Episcopatu Bononiensis Ecclesiæ rejiciendo, quem cives ipsi Nicolao nostro demandare constituerant, ageret; adeo rem mira verborum parsimonia perstrinxit, ut momento illam sicco pede transire, perinde ac ignorare sit visus. Nec mirum sane, quando intra Carthusiana septa, atque adeo intra penitissima montium juga, et abruptas horridasque nive glacieque cautes, hoc est in Magna Carthusia, id totum negotium, ob inflexibilem viri pertinaciam, summamque illius animi moderationem, transactum fuit. Quo vero modo, quave ratione, ex vetustissimo manu scripto in membrana Chronico Carthusiæ Montellanæ, quod mihi tradidit excutiendum vir ipsa probitate melior Archangelus Lucensis, ejusdem Carthusiæ tum Procurator, satis abunde colligimus, cujus hæc ipsissima sunt verba.

ubi ex Chronico MS. Carthusiæ Montellana

9 Joannis de Griffomonte Prioris tempore, hoc F videlicet anno millesimo quadringentesimo decimo septimo, cum civitas inclita omnique scientia decorata Bononia, viduata esset Antistite; convenit, ut moris est illius Civitatis in consimilibus, populus ad electionem; initoque consilio solenniter concordarunt pene omnes in Virum tunc Venerabilem Dominum Nicolaum Bononiæ, Priorem domus nostræ: quem tandem plurimum renitentem, timentes ne clam fugam arriperet, domum undique populo circumdante, vi, licet honesta, ad Dominorum Palatium deduxerunt, sub fida honestaque custodia includentes, donec præberet eis desideratum assensum. Ipse vero cupiens pio dolo populum ipsum decipere, dilationem et liberationem peroptans; imitatus quondam Sanctissimum Hugonem Lincolniensem Episcopum prælibati Ordinis, antequam de monasterio educeretur; dixit, nullatenus assentire se illis, nisi prius consensus adesset Prioris magnæ Carthusiæ. Dum igitur pararentur solennes nuntii, præmisit ipse electus clanculo fidum nuntium ad ipsum Domnum Carthusiæ, rogans et obsecrans lacrymabilibus litteris, ne præberet consensum, timens ne forte tanti regiminis opprimeretur gravedine. At cum nuntii festinato applicuissent gradu ad memoratum

scribitur quomodo electus a Bononiensibus Episcopus,

A ratum Priorem Carthusiæ et Bononiensium exposuissent vota fideliter; ipse vir Deo plenus, dulciter ac benigne suscipiens, similem apologiam dedisse fertur: Experiar, inquiens, ut Dominus dederit, quæ sit voluntas ejus, et tunc non modo meum, sed Dei dabo responsum. Et cum plus solito coram Altissimo deprecationem flammigeram præmisisset, tale Domino proposuit paradigma: Domine, si tua est voluntas, quæ est invariabilis, ut Frater noster Præsulatum assumat Bononiæ, da signum in bonum servo tuo petenti: ut crastina die totus videlicet Conventus noster Carthusiæ, nemine discrepante, interrogatus consentiat: sin autem, pars altera contradicat omnino. Mira res prorsus, insolitaque nostris temporibus! Mane ergo lucescente, Missaque conventualiter decantata Paracleti Spiritus, congregatis Fratribus Domus Carthusiæ, proposuit Reverendus Pater Prior cunctis audientibus vota præmissi populi de facto electionis. Tunc omnes, nemine discrepante, uni voce Priori dederunt responsum dulcissimum: Ut electus videlicet Antistes intrepide regimen oblatum omnino assumeret, quia Domini erat voluntas. Quæ cum audisset Pater Carthusiæ: Vere, inquit Domini est voluntas, quoniam

iisdem mirabili Carthusiæ majoris consensu concessus sit:

B talem Domino protuli propositionem: sicque Ambassiatoribus, de voluntate Altissimi et Conventus, assensum præbuit et responsa. Illi vero acceptis epistolis pii Patris, magno cum gaudio ad propria remearunt. Sicque Pater ipse admodum reverendus tandem invito sumpsit officium lacrymabiliter Præsulatus: Deique magno fretus auxilio, civitatem sibi commissam a multis mirabiliter peccatorum purgavit spurcitiis, et in infulis assumptus Carthusiense propositum non declinavit. Hujus vitam et sanctitatem, ut fama sonat creberrime fere per totam Italiam, si scribere vellem omnino, volumen excederem; et ideo aliis relinquo scribenda, qui oculis spectant quotidie, quanta Dominus mirabilia per servum suum operatur, atque magnifica in civitate præmissa. Hæc autem pauca posteris nostris exempli gratia scripsisse sufficiant.

etiam tunc instituti tenax.

10 Hactenus Auctor ille incorruptæ fiedi. Porro Nicolaum hunc nostrum Cardinalem, Senis fato perfunctum, ad Florentinam Carthusiam delatum esse, uti testamento caverat (feretrum prosequente ac postrema caritatis officia suo Mecœnati præstante Thoma Sarzanensi, quem quatuor deinde annis totius Catholicæ Ecclesiæ Episcopum ætas illa vidit, et venerata est, Nicolai Quinti nomine insignitum)

C Antistes Feltrensis, ea tempestate S. R. E. Archidiaconus, atque ejusdem Thomæ collega, eique mira familiaritate devinctus, tradidit uberius. Præterea in marmoreo busto ante aram maximam ejusdem Carthusiæ templi hoc incisum legitur Epitaphium. Sepulcrum omni laude dignissimi Reverendissimi Patris Nicolai, tituli S. Crucis in Hierusalem Præsbyteri Cardinalis. Hic natus Bononiæ, primum ex Priore Carthusiense, petente Populo Bononiensi, Episcopus a Martino V Pontifice factus; post plurimas susceptas, atque omnium commendatione peractas legationes, Senis diem suum obiit; ætatis anno LXVIII. Vir piissimus mitissimusque, vitæ integritate, singularique virtute, omnium testimonio comprobatus. Marianus Volaterranus, ejusdem Carthusiæ Florentinæ alumnus, hos addidit versus, prout illa ætas tulit:

Epitaphium ejusdem.

Carthusiæ me terra tegit, quæ sumpsit alumnum,
Ac dedit esse Patrem. Nativa Bononia tandem
Me sibi Pastorem tenuit de jure vocatum.
Cardinis Ecclesiæ compulsus pondera sumpsi,
Et Crucis in titulum mihi fulsit rubra tiara.
Mille quatercentum, denos quater egerat annos
Tres etiam cyclus Solaris, dum Nicolaus
Mente petens cœlum sub saxo corpore claudor.

D

VITA

Auctore coævo Jacobo Zeno,

Episcopo primum Feltrensi et Bellunensi, dein Patavino.

PROLOGUS.

Ad Reverendiss. D. Petrum Barbum Venetum, Tit. S. Marci Presbyt. Cardinalem, dein Papam Paulum II.

Quantam vim virtus vel opinio fidesque virtutis potissimum apud bene institutum animum habeat, Reverendissime Pater, etsi pleraque alia documento sint; ex hoc tamen vel maxime intelligi posse mecum ipse sæpe numero cogitans animadverti, quod ita homines ad amorem alliciat, et benevolentia admirationeque devinciat, ut illos, qui quoquo pacto ea præditi forent, non amare solum, sed colere ac venerari atque etiam admirari, ingenito nobis quasi quodam jure naturæ, fere necessario compellamur.

Auctor amore virtutis captus

E Tanta enim auctoritas, tanta dignitas, tanta suavitas et pulchritudo est, ut tametsi corporeis illam oculis cernere non liceat, mente tamen et animo eam in ipsis humanis corporibus, quasi in vasis quibusdam et officinis, non sine jucunditate contemplemur, eosque et veneratione et honore dignos, et bene meritos censeamus, quos illam sequi et amplexari judicaverimus. Hoc cum sæpe alias et ratione et experimento didiceram, Reverendissime Pater, tamen maxime omnium eo potissimum tempore, cum persoluto studiorum laborumque meorum cursu, ad quæ pene puer accesseram, ad felicis recordationis Eugenium quartum summum Pontificem, Avunculum tuum, per id temporis Florentiæ considentem, adolescens me contuli. Cum enim quamplurimos præstantissimos Patres, quorum quidam ad meliorem vitam evocati sunt, quidam adhuc et in humanis nobiscum agunt, eo in loco apud Pontificem comperissem; inter omnes tamen piæ semper et celebrandæ memoriæ Nicolaum illum sanctæ Crucis Cardinalem, ita, propter summam virtutis et sanctitatis opinionem, singulari et præcipua quadam sum observantia et veneratione complexus, ut me illi totum non devotissime dedicare non possem. Sic enim, ut præclare nosti, vir ille Deo plenus, quasi splendore omnis virtutis et sanctimoniæ præfulgebat, ut

amat ea præditos

maxime B. Nicolaum,

F decus et ornamentum Ecclesiastici Ordinis, et Cleri totius esse merito videretur. Neque profecto omnium, quæ ad virtutem et sanctam exemplaremque vitam attineant, dici quidquam aut excogitari poterat, quod non esset in eo accumulate congestum. Religio, fides, pietas, doctrina, integritas, humanitas, prudentia, sanctimonia, caritas, patientia, omnia sese catervatim effuderant, et in Nicolai anima, tamquam in vase purissimo et electissimo, collocarant. Quam vero ipse virtutis fervens zelator esset, hominumque illam excolentium indefessus fautor et amator; Ecclesiæ, Pontificis, Ecclesiasticæque salutis validissimus clypeus et propugnator existeret, quis facile verbis poterit explicare? Itaque merito tanti nominis, tantæ apud omnes auctoritatis erat, ut nihil dignius, quam de sua vita, sanctitate, virtute per universum terrarum orbem prædicari et celebrari posset. Neque enim Christianos modo populos ejus laudis, nominis, gloriæ fama compleverat, sed ad barbaras etiam et exteras gentilesque nationes illius veræ, solidæque virtutis vox et constans opinio penetrarat. Quanti vero illum præstantissimus Pontifex faceret, quanti Patres existimarent, quantum universa Curia coleret, ac veneraretur, quis

ab omnibus Sanctum habitum:

PER JAC. ZENUM COÆVUM

A quis ignorat, cum nihil pretiosius in omnium posset ore versari Sancti Nicolai nomine? Potissimum autem inter reliquos animadverti, te maxime omnium, Reverendissime Pater, pro optima et excellenti natura tua, innataque tibi et ingenita humanitate ac pietate, præstantissimum illum Patrem usque adeo amare, colere, observare ac etiam venerari solitum, ut tametsi dignitate illi esses et officio par (quippe quem Eugenius Pontifex jam ad Cardineum apicem bene merentem extulerat) tu tamen illum, ut parentem unicum summa veneratione complexus, ipsius virtutes imitari, laudes vero celebrare, satiari non posses. Quæ cum ita essent, ego et illius singulari virtute, et tuo etiam non mediocriter provocatus et pellectus exemplo, eum in modum ipsius Nicolai pii Patris memoriam ex eo tempore, quasi adamantino clavo, cordi semper infixam et insitam gessi, ut etiam post illius obitum meo numquam ex pectore Nicolaus excesserit. Accessit ad hoc quoque familiaritas non vulgaris, quæ mihi aliquamdiu cum Thoma Theologo præstantissimo fuit, quo cum officii publici ratione et opinione virtutis sum diutius benevolentissime conversatus. Me siquidem, ut bene nosti B (cum auctor ejus rei, ut reliquorum honorum meorum, fueris) Eugenius Pontifex, te directore et suasore, in Subdiaconatus officio, quod per ea tempora dignius habebatur, Collegam illi et comitem dederat. Is enim Thomas (qui ab ineunte ætate et teneris unguiculis apud Nicolaum ipsum enutritus et educatus, secretorum omnium particeps et conscius erat) assiduarum commemoratione et prædicatione virtutum, me in illius dedicatissimam observantiam non confirmavit solum, verum etiam vehementer adduxit. Nam sic ille mihi ejus vitam, mores, res gestas, seriosius explicabat; ut neque ipse dicendo, neque ego audiendo defatigari et satiari possemus; nullaque fere præteriret dies, in qua de Nicolai sanctimonia a nobis studiosissimus sermo non fieret: adeo pariter pietate et observantia certabamus. Et quoniam hominis memoriam labilem et infirmam esse sciebam, tam præclaram vero excellentium rerum cognitionem obliterari et oblivione deleri prorsus indignum existimabam; operam studiosam adhibui, ut quæ ab eo de Nicolai vita et moribus accepissem, litteris commendarem; ut saltem apud me præsentia et recentia semper Nicolai præclara monumenta vigerent. In eum modum brevi effectum est, ut omnium fere, quæcumque de Nicolao memoratu digna referri possent, recens apud me cognitio foret. Itaque cum C mecum ipse sæpenumero, et alias antea, et hoc potissimum tempore, hæc ipsa a me de Nicolai vita rebusque gestis perscripta, non sine ingenti fructu ac summa jucunditate perlegerem; et sæpe quoque veniret in mentem, quantum tu illi devotissimus et dedicatissimus extitisses; rem tibi gratam fore putavi, Reverendissime Pater, si ea tibi etiam efficerem redderemque communia, ne solus ea voluptate fruerer, quæ tibi quoque omni jure et officio deberetur. Quamobrem singula quæque ut mihi a Thoma relata sunt, ordine digesta studiosius enarravi; et ad te, qui vivum tanta pietate et observantia coluisses, merito quoque dedicanda censui. Eo enim tibi etiam gratiora fore arbitratus sum, quod hæc a Thoma ipso, qui tanta te pietate et caritate Pontifex dehinc Maximus complexus est, cujus insignis apud te potissimum Pontificis auctoritas valuit, quasi a fœcundissimo fonte manarint; ita ut hæc legens, Thomam ipsum (qui et Nicolai ab hoc Nicolao sumpsit nomen) legere atque intueri non sine pietatis affectione videare. Nam quod ad me attinet, nihil abs te mihi deferendum, nihil attribuendum puto: cum ita tibi sim omni officiorum et beneficiorum genere et sanguinis jure devinctus, ut meipsum et mea omnia dedicans, tibi obsequi et morem gerere dignitati D tuæ dies noctesque defatigari non debeam. Legere itaque Sanctissimi Cardinalis historiam, Reverendissime Pater, solita tua clementissima pietate dignabere: et quemadmodum nobilitate morum et generis, generositate animi, insigni prudentia, misericordia ac pietate, clementiaque potissimum et benignitate singulari, omnique virtutum genere plurimum præstas; ita in me amando atque tuendo, quo nihil in humanis mihi carius esse potest, et te ipsum et reliquos omnes excedas et superes, supplici obsecratione et incessabili deprecatione deposco. Vale felix.

cujus virtutes ipse observavit,

et a Thoma individuo socio,

postea Pontifice Nicolao didicit.

CAPUT I.

Prosapia, studia, ingressus in Ordinem Carthusianum Episcopatus Bononiensis. Legatio ad Martinum V Papam.

Inter reliquas Bononiæ urbis familias, præstans satis et clara haberi solita est Albergatorum stirps, eo potissimum, quod viros divinarum humanarumque rerum doctissimos, et Jurisconsultos celeberrimi nominis quam plurimos, in lucem eduxerit. Ex E ea Nicolaus *a* traxit originem, patre Petro Nicolao, matre vero Philippa. Quem cum primis elementis instituendum atque formandum, vix ubi ex cunabulis excessit, parentes exhibuissent; ut in iis, quantum satis esse visum est, profecerat, civilibus studiis (quæ peculiari quodam jure plurimum in ea urbe vigent) adhibere operam voluerunt. Accessit autem ad ea circiter ad undecimum ætatis annum perstititque diutius. Ad novem etenim continuos annos Juris civilis auditor fuit; magnamque virtutis atque doctrinæ, etiam in ea ætate, spem præstitit.

Bononiæ nobile stirpe prognatus,

juri civili studet:

2 Cumque jam et ingenio, et moribus, et civilibus disciplinis usque adeo claresceret, ut decorandus pro studiorum præmio insigni laurea videretur; ipse contemptis humanis omnibus, relictis civilibus studiis, neglectis honoribus, parentibus, divitiis, re familiari non magni existimata, Deo immortali sese totum dedicavit et vovit; Religionemque ingredi, ac Regularem deinceps ducere vitam constituit. Est siquidem Bononiæ, paulo extra urbis portas Carthusiense Monasterium loco satis grato situm: hoc Nicolaus cum assidue frequentaret, captus monasticæ et solitariæ vitæ præstantia, ubi consulens saluti suæ Deo immortali serviret, potissimum elegit. Itaque Religioso habitu *b* sumpto (peractis iis, quæ Religio observat, moribus) aliquot annos in ea, omni F humilitate, abstinentia, et sinceritate vitæ persolvit; verum ubi perspecta et explorata est virtus, prudentia, et sanctimonia morum, qui in Religione præsidebant, ad religiosas Nicolaum dignitates extulerunt: pluribusque illum pro temporum varietate monasteriis *c* præfecerunt; ita ut integrum decennium numquam ejusmodi præfectura caruerit; magistratusque illos eum in modum administravit, ut in religione et in populo nihil divinius prædicari posset Nicolai nomine. Erat enim ipse sanctissimorum operum patrator et prædicator, plurimosque ad religiosam sanctamque vitam et divina ministeria, suasione sua et exemplo pertrahebat. Humilitatem summam, et abstinentiam asperrimam præ se ferebat, et omnino a secularibus terrenisque rebus abdicatus, ad sola cœlestia et divina volabat. Venerabantur illum simul et admirabantur cives omnes, felixque esse ille videbatur, qui hujus perfrui consortio aut doctrina refici potuisset.

Carthusianus factus,

præficitur variis monasteriis:

3 Accidit ut circiter ea tempora, qui Bononiensibus *d* Episcopus præerat, fatalem diem suum obiret. Quare coacti cives cum Clericis et Ecclesiasticis

in Episcopum electus diu resistit:

A siasticis omnibus, Nicolaum sibi Præsulem et Pontificem delegerunt. Cumque illi electionis suæ decretum attulissent, prostratus in terram Nicolaus, ne se quiete ac pace sua privarent, rogare et obsecrare cœpit: imparem se omnino tanto oneri, inexpertum, imperitum, indignissimum esse. Illis vero magna vi, omni prece atque suasione, ut electioni de se factæ annueret, exorantibus, nullo tamen pacto adduci potuit, ut morem gereret: sed quanto illi ardentius insistebant, tanto ipse obstinatius recusabat. Per hunc modum, cum integrum semestre Bononiensis Ecclesia Pastore desolata jaceret, illis neminem nisi Nicolaum volentibus, eo autem constantissime detrectante; novas tandem artes cives excogitarunt, ut desiderio potirentur. Operam enim adhibuerunt, ut qui in ea Religione maxima auctoritate præstabant, quibus imperandi potestas erat, illi ex auctoritate præcipientes, Nicolaum obedire compellerent: quibus cum non parere non posset, curam Bononiensis plebis assumere, et Episcopus esse coactus est *e*.

ex obedientia consecratur.

e

f

4 Per ea vero tempora Patres Constantiæ Concilium celebrabant; quo tandem persoluto *f*, cum B Martinus ejus nominis V Pontifex Maximus, qui ad Romanam Sedem adsumptus erat, in Italiam venisset; Bononienses Nicolaum ad Pontificem congratulatum ire voluerunt. Profectus itaque, Mantuæ Martinum considentem invenit. Cui cum solitam reverentiam exhibuisset, et populi sui mandata exposuisset; in magno honore a Martino habitus est: commorandi enim locum in palatio, quo habitabat Nicolao dedit, et ex ærario Pontificio necessaria subministravit, multisque ornamentis affecit, litterasque Apostolicas super Episcopatu libens dedit. Absolutis autem, quæ opportuna erant, cum Mantua abscedens Bononiam venisset, suarum ovium aliquamdiu quietam curam egit. Erat autem in egenos inopesque piissimus, neminem vacuum abire patiebatur; neque solum satis erat illi, iis, qui petituri advenerant, elargiri, sed per urbem assidue perquisitis necessaria ministrabat. In divinis ministeriis obsequiisque accurato semper et indefesso studio versabatur; vivebatque religiose et abstinentissime: quippe cum illum, quem instituerat, Carthusiensium vivendi ritum ad extremum usque semper integerrime conservarit.

Mittitur legatus ad Martinum Papam V,

5 Verum non diutius, ut parta quiete perfrueretur, illi permissum est. Nam paulo post, cum Ferrariam C Martinus venisset, iterum, ut ad Pontificem accederet, voluerunt. Siquidem Bononienses Martini mentem atque animum formidabant, curabantque omni arte, ne in illius liberam potestatem declinare cogerentur. Martinus vero nihil prætermittebat, quo abalienatas sibi illorum mentes conciliaret, urbemque in fidem redigeret: Bononiam venturum enim se, atque diutius ibi mansurum, optimasque præstiturum conditiones pollicebatur. Illi vero durioribus asperioribusque indies animis esse videbantur. Quare cum aliquamdiu ad urbem Ferrariæ consedisset, nullaque compositione Bononiensium animos conciliari posse videret, desperatis fere jam rebus, Ferraria discedens, Florentiam venit, ut vi et armis rebellantes protervosque Bononienses perdomitaret; potissimum quia Bononiæ ad eos dies excitatæ rerum novitates erant. *g* Zambeccarii quippe Canetulos (qui sunt alterius factionis) urbe expulerant, totaque intestino dissidio civitas fluctuabat; quarum rerum spe adductus Pontifex, facile confidebat, posse urbem redigi in potestatem.

iterumque

g

6 Bononienses vero, et qui alteram factionem detruserant, et qui bellum inferri a Pontifice pertimescebant, rursus Nicolaum Florentiam ad Pontificem mittere decernebant. Nicolao vero minime D quidem ea sententia probabatur: dicebat enim se vereri, ne a Pontifice, qui omnes curas in recuperanda Bononia locavisset, quidquam indiceretur, quod et servare cogeretur invitus, et servatum urbi detrimentum afferret: non se tantum de Pontificis amore confidere, quin longe arbitretur ejus urbis consecutionem illi esse cariorem: itaque ne se mittant, obsecrare: suspicari enim pœnitentiam hujusce rei acturos eos fore, quod quamnam in partem res vertantur, intelligat. Sed cum illi e contra obstinatius insisterent, et intelligere se ex his Nicolaum factioni suæ minus amicum esse jactarent, eo quod bis ad Pontificem, priusquam adversarii urbe pellerentur, accessisset, nunc obstinate recusaret; hujuscemodique pleraque infestis orationibus iterarent; tandem parere coactus, tres ex primoribus Urbis cives dari sibi consodales expetiit. Profectus ergo ad Pontificem, quæ injuncta fuerant exposuit, remque civium suorum omni fide ac diligentia egit. Martinus hoc extremo Nicolai adventu in optimam spem rei perficiendæ erectus, tale aliquid machinatur. Interdicti litteras clam expediri jubet; et Nicolao ad se convocato, gravissimo et exactissimo imperio mandat, ut e vestigio nullibi tracta mora, Bononiam proficiscatur; litterasque illas, cum primum Bononiæ constiterit, populo Bononiensi exhibeat; E caveatque, ne quid in iis inscriptum sit, priusquam Bononiæ constiterit, legat: hæc ut omnino quam primum exequatur, obstrictissime atque obnixissime jubet; pœnas insuper, ni paruisset, adjungit. Nicolaus tam gravi devinctus imperio, quamquam quid rei foret, quidve deferrent litteræ, conjectura consequeretur; facere tamen nullo pacto poterat, quin Pontifici Maximo, cui omnia debebat, tam obstricte potissimum imperanti, obtemperandum duceret.

et tertio missus

redit cum mandato interdicti.

7 Itaque Bononiam accedens, coactis, qui eam in rem evocandi erant, Pontificis mandata persolvens, litteras edidit, Pontificis jussa complevit. Tum vero exardere in eum omnium animi, excitari voces, proclamitare universi, fremereque in Episcopum suum dentibus manibusque cœperunt: in eumque furoris impetum sævamque rabiem proruperunt, ut in illius vitam caputque conspirarent. Re igitur inter eos composita, plerique ex civitatis Principibus ad Pontificales ædes profecti, satellites una trucidandi Nicolai gratia carnificesque duxerunt: cumque in hujusce causæ sermones gravissimos incidissent, litteras ex Præsulis manibus diripientes, in illum impetum effecerunt. Ex iis tamen, qui dedita hanc ad rem opera carnifices venerant, nemo in illum manum F injicere ausus est: tantusque illos terror invasit, ut nihil omnino violentum experirentur: litteræ vero Pontificales ab iis qui ex Nicolai familia aderant recuperatæ, reque infecta inde digressum. At Nicolaus tam temerario et sacrilego sceleratissimorum hominum ausu perterritus, saluti suæ, ut prudentem decet, consulendum existimavit. Itaque ut primum illuxit dies, commutatis vestibus ignotus urbe digressus, Florentiam venit, et Carthusiense cœnobium, quod ad duo millia passuum urbe abest, plerosque menses incoluit. Interdictum tamen Bononiæ recte servatum est, integrumque semestre nihil religiosum ea in urbe publice celebratum. Martinus autem summus Pontifex, exercitu comparato, Bononiam vi et armis occupandam arbitratus, legatum exercitui Gabrielem Condulmarium Venetum, sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, præfecit. Is est, qui post Martinum summus Pontifex fuit: qui optimo exercitu et valida manu Bononiam adortus, non magno illam tempore in Ecclesiæ Pontificisque redegit potestatem. Quare, cum urbe in fidem accepta, Martinus illi sancti Eustachii Cardinalem præsidem gubernatoremque dedisset, cum eo Nicolaus

Ob id de vita periclitatur,

discessit Florentiam donec urbs subigeretur.

PER JAC. ZENUM COÆVUM

A laus Bononiam venit; aliquandiuque propria in Præsulatus Sede quievit.

ANNOTATA.

a *Natus anno* 1375.

b *Anno* 1394, *ætatis* 20.

c *Poggius meminit solius* Bononiensis, *Sigonius etiam* Florentinæ, *Garneveltius* Romanæ et Martuanæ, *et* Procuraturæ generalis Ordinis. *Garneveltium describunt Donius d'Attichy, et Caballus.*

d Joannes, *decessit anno* 1417 *die* 3 *Januarii apud Ughellum.*

e *Addit Poggius conditiones,* ut omnia bona et castella, quæ distracta erant, Ecclesiæ restituerentur, tum ne quid expenderet pro confirmatione Pontificis, sibi enim nummos non esse. Quæ vero ab Ecclesia subministrarentur, in alios usus, hoc est, in pauperum alimenta distribuenda sibi esse asseverabat: quod utrumque est vir sanctissimus assecutus.

f *Anno* 1418, *cum* Martinus V *esset electus* 11 *Novembris anni* 1417.

g *Pro* Zambeccariis *Sigonius infra scribit* Bentivolos. *At Blondus Dec.* 3 *lib.* 3 *ista scribit :* Bononia B multis ante seculis in Schacesiam, Maltraversiamque factiones bipartito fuit: prima, quæ ab insignibus familiæ populorum cepit nomen, in tres scissa est partes, Bentivolios, Zambecharios, et Cannetulos. *Ubi plura de singulis legi possunt.*

CAPUT II.

Dignitas Cardinalitia, legatio pacis ad Gallos et Anglos: item ad Venetos et Florentinos cum Duce Mediolanensi. Hæc confecta.

Legatus pacis mittitur ad Gallos et Anglos :

Ceterum, cum per ea tempora asperrimum bellum Gallos inter et Anglos diutissime viguisset, quod maximas quidem calamitates, clades innumeras, cædes, deprædationes, direptiones urbium, regionum atque agrorum devastationes, et pleraque hujuscemodi, quæ bella parere solent, indies majora gravioraque pariebat; nec ad eam diem ulla diuturna pace tam atrox dissidium sedari potuerat; Pontifex Maximus, [considerans] ubi vir idoneus ad perficiendum tam difficile pacis opus perquireretur; etsi penes se omnifaria excellentia præditos quamplurimos haberet; tamen quod in Nicolai summa virtute C atque integritate fides illi erat amplissima, eum, quamquam Bononiæ residentem, potissimum elegit quem ad rem per ea tempora permaximam destinaret. Nicolaus cognita Pontificis Maximi sententia, litteris quoque et mandatis acceptis, tametsi jucundius curam suarum ovium exercere maluisset, cum tamen facere nullo pacto posset, quin Principi humanorum omnium obtemperaret; ut jussus a Pontifice fuerat, in Gallias pacis pertractandæ gratia profectus est; remque gravem et fere desperatam adortus, miris difficultatibus, itineribus, periculis, perturbationibusque innumeris diutius est prosecutus. Cumque divina gratia adjutus ad eum jam statum pacis conditiones adduxisset, ut optatus jam et gratissimus exitus sperari posset; evenit ut sub idem fere tempus ambo *a* Reges ipsi Galliarum et Angliæ, qui inter sese tum acerrimo ac sævissimo bello decertabant, extremi fati munus persolverent. Itaque potentissimorum Regum interitu perturbatis passim et commutatis rebus, pace non exacta, redire coactus est. Et jam *b* decimus octavus mensis elapsus erat, quo in Gallias venerat: quod temporis spatium ut plurimum regionem *c* pacis gratia peragrando consumpserat. Sic Romam ad Pontificem veniens, cum quæ secuta erant exposuisset, nihil sanctius existimavit, quam confestim ad suas pascendas oves sese quamprimum conferre. Bononiam itaque cum venisset, *d* D biennium apud sibi commissum populum egit.

Creatus Cardinalis

9 Per id vero temporis Martino Pontifici Maximo sententia erat, ad Romanæ Ecclesiæ regimen Cardinales adsumere. Quare cum maxime omnium in Nicolaum jam dudum antea mentem atque oculos conjecisset, Romam accitum in Cardineum apicem *e* evexit, et Sanctæ Crucis in Hierusalem Sacerdotalem illi titulum dedit. Veneti ea tempestate Florentinique adversus Philippum Insubrum Ducem acerrimum gerebant bellum, Florentinorum tamen, ut videbatur, gratia sumptum. Martinum, ut optimum summum Pontificem decet, ejus belli causa anxium sollicitumque habebat, et pace sedari componique cupiebat. Jam vero tanta erat de Nicolai sanctitate atque virtute opinio et auctoritas, ut, qui commodior perficiendæ paci videretur, esset nemo. Ejus itaque pertractandæ ac perficiendæ pacis cura cum a summo Pontifice illi injuncta et demandata esset, Nicolaus jussa capessens, mandatisque obtemperans, Roma digressus, Venetias venit; quo cum et Philippi Ducis oratores convenissent, cognitis ac plene perspectis dissensionum rationibus, causam pacis eo usque multa et gravi difficultate deduxit, ut Veneti Florentinique cum Philippi Oratoribus convenirent, pacemque firmam decernerent. Dictæ conditiones pleræque: pro exequendis omnibus viginti dierum induciæ præstitutæ. Ceterum quo celerius liquidiusque perfici res possent, nec, quantum in eo esset, perturbatione ulla impedirentur; non parcendum opera atque labori, sed in *f* Insubres sibi proficiscendum duxit. Cœpit autem initio Philippus nonnulla ex iis, quorum erat data fides, uti conventa erant, servare; majora vero et graviora, inter quæ nonnullorum oppidorum restitutio erat, postergando differebat: facereque id de industria videbatur, quoad præfinita laberetur dies: nam animum et reipsa et factis paulo postea evidentius patefecit: missis siquidem a Nicolao Venetis, qui oppida restituenda reciperent, palam denegata restitutio est. At Nicolaus ægerrimo et iniquissimo id animo ferens, fraudarique se pacis executione prospiciens, non desistendum tamen ratus, quin omnia etiam extrema experiretur; litteris, nuntiis, atque omnibus artibus cum Philippo, quoad ejus fieri potuit, agendo, monendo, suadendo, rogando, nunc precibus, nunc suasionibus, exhortationibus, plerumque etiam admonitionibus et increpationibus, ut F res exigebat, plurimum operæ dierumque consumpsit. Enimvero cum jam tentata omnia in irritum deciderent, nec ad servandas conditiones adduci quoquo pacto Philippus posse videretur; desperatum opus relinquere, atque ad Pontificem Romam redire constituit. Ex *g* Insubribus itaque Bononia iter faciens, Romam venit: Pontifici, quæ secuta erant compositam pacem, sed non servatam, cujusque id culpa acciderit, detulit.

mittitur Legatus pacis ad Venetas et Florentinos cum Duce Mediolanensi : E

10 Eam ob rem Martinus, Oratoribus omnium partium ad se venire jussis, ut quæ conventa erant perficerent, aliquandiu cum iis egit; obtinuitque demum, ut primas jam præscriptas conditiones concordibus omnes pariter animis confirmarent. Quare ne ulla occasione impediri pacis bonum posset, rursus Nicolao cœptum opus perficiendum delegat, utque in *h* Insubres et ad Philippum proficiscatur, jubet. Itaque Pontificis jussu iterum Roma profectus, in Insubricos fines venit. Exierat tunc Mediolano Philippus, quod fere alias numquam consueverat, et ad Pizicatorium *i* oppidum, quod passuum millia quinque supra triginta Mediolano abest, sese contulerat. Cum vero post solitos honores de rebus pacis pariter conferre atque agere cœpissent, et plerosque

iterum ad Venetos et Insubres :

A plerosque dies sermonesque super hisce causis conditionibusque protraxissent, nihil rectum Philippus, nihil integrum penitus sentire videbatur. Quod ut singulari prudentia Nicolaus animadvertit, quamquam dolore et molestia anxius, quidquid agi, dici, tractari, persuaderive potuit experiretur; neque eo magis proficere quidquam, aut flecti ad servandam conventorum fidem Philippus posse videretur; cum quid ageret amplius non haberet, certiorandum consulendumque summum Pontificem censuit. Erat tunc apud Nicolaum Thomas, et sacris et secularibus litteris eruditissimus, ex Serzano oppido Januensis regionis oriundus, qui diuturnam illi operam præstiterat. Hunc propter singulares virtutes, eximiamque doctrinæ, fidei, diligentiæque præstantiam Nicolaus unice diligebat, et primarium apud se constituebat, fideque atque auctoritate nemo apud illum gratior et carior erat. Est autem is, qui post Eugenium summæ Apostolatus paulo ante præfuit arci. Hunc Thomam ad Martinum summum Pontificem ire jubet; et quæ Philippo mens, quæ verba, quæ acta, quæ spes, quæ opinio
B concipi valeat, notum facere. Ipse cum Venetias venire constituisset, quod graviter in urbe pestilentia laborabatur, Mathemaucum *k* venit, quod millia passuum quinque Venetiis abest. Ad eum locum Nicolai gratia Princeps Venetus et Senatus omnis accessit, summique honores Nicolao habiti sunt, de rerumque statu sermones collati, et consilium actum.

11 Inde dissolvens cum mandata Pontificis præstolaretur, nuntiata est insignis illa clades Philippo illata, qua apud Machilonium *l* (sic enim loco nomen est) illius militares omnes copiæ a Venetorum Ducibus profligatæ, ad internecionemque deletæ fere sunt. Ea calamitate cum ferox ille Philippi animus, qui per superiora tempora flecti nullo pacto potuerat, mitior compressiorque redditus esset; et pacem tam diu spretam supplex petere, atque ultro rogare adduceretur; rursum in pacis mentionem pertractationemque ventum est. Ferraria urbs, commoda et idonea ubi convenirent, est visa. Eo Nicolaus profectus, Oratores partium illuc etiam sunt secuti. Ducta est res diutissime, et de pacis exitu sæpenumero desperari visum. Graves enim inter partes esse videbantur dissensiones, neque in unam poterant convenire sententiam. Subterfugere videbatur Philippus, et quamquam ad pacem proclivis admodum et pronus apparuerat, instaurationem
C tamen quærere et petere non desistebat. Veneti etsi modestioribus animis viderentur, tamen quod parta victoria facile Philippi vires extingui posse arbitrabantur, lentius tepidiusque accedebant. Florentinorum omnino erant promptissimæ ardentissimæque ad pacem mentes: qui fatigati fessique diuturno bello, et sumptibus fere intolerabilibus exinaniti, spem omnem quietis in pace defixerant. In tanta rerum atque animorum varietate, cum desperatis plerumque rebus digressuri infecto negotio Oratores partium viderentur; tanta tamen fuit in Nicolao prudentia, tanta diligentia et patientissima tolerantia, ut superatis difficultatibus universis, paci tandem (quippe post semestre quam agitari cœpta erat) optatus commodusque finis daretur. Dictæ conditiones præscriptæque, assensus partium omnium præstitus: supererat tantum, ut quæ convenerant, integre servarentur. Eam ob rem Nicolaus, nullo fractus labore, iterato in Insubres profectus, fere provinciam omnem, non sine gravissimis incommodis, pro rerum felici exitu peragravit; sæpe agresti tuguriolo pro locorum difficultate tectus, nonnumquam vilissimo etiam cibo indiguit, bellorum diuturnitate et rapacitate atque atrocitate militum

k

l

pacem procurat et stabilit.

D passim regione omni exhausta, et mirum in modum rebus usui necessariis exinanita. Ceterum etsi angusta omnia viderentur, non tamen ut prius inde digrederetur, quam servata executaque conventa conspexisset, adduci potuit.

PER JAC. ZENUM COÆVUM

ANNOTATA.

a Henricus V *Rex Angliæ mortuus est* 30 *aliis* 31 *Augusti, prope Parisios in arce Vincennensi, vulgo* Bois de Vincennes: *et* Carolus VI Rex *Franciæ* 21 *Octobris anni* 1422.

b *A die* 26 *Martii anni* 1422 *ad diem* 8 *Augusti anni* 1423, *uti indicat Sigonius: et sic duo menses, quorum aliquibus diebus abfuit, pro integris sumerentur.*

c *Poggius hoc testimonium conficit:* Sensi ego, qui in Anglia tunc morabar, quanti a Rege fieret, quanti virtus ejus et sapientia æstimaretur ab omnibus, quantaque cum omnium commendatione munus sibi injunctum obiisset. Prædicabatur ab his, qui a Rege veniebant, continentia hujus, innocentia, integritas, religio: et hunc unum ad se missum aiebant sine ambitione, sine cupiditate, in quo veræ sanctitatis specimen eluceret. E

d *Intelliguntur integri annus* 1424 *et* 1425.

e *Anno* 1426, IX Kalend. Junii, *aut, ut alii,* Julii.

f *Insubres substituimus, nam* Mediolanum *caput Insubrium,* Bergomum et Brixiam *adiisse constat ex Sigonio. Erat per inadvertentiam scriptum* Ligures, *qui sunt Genuenses.*

g *Iterum* Insubribus *substituimus, nam Brixia Bononiam venit anno* 1427, 8 *Februarii, et Romam* 24 *ejusdem Februarii.*

h *Iterum* Insubres *et* Insubricos *maluimus substituere; mirantes quod neque Garnefeltius neque Attichius* σφάλμα *hoc memoriale notarint, in quod semel lapsus auctor,* Mediolanenses, *quos initio num.* 9 *recte vocaverat* Insubres, *perpetuo postea nominavit* Ligures.

i Pizicatorium *hic dici videtur, quod in tabulis chorographicis Mediolanensis status* Picigitone *scribitur, trans Adduam flumen, eo quod hic notatur intervallo distans Mediolano Cremonam versus, media fere inter Placentiam et Cremam via.*

k Mathemaucum *vulgo* Malamoco, *Adriatico mari in sinu Veneto objectarum insularum una ex majoribus et longioribus tribus, in conspectu Venetiarum.* F

l Machilonium *vulgo* Maclo. *Corius parte* 5 *meminit castrorum istic inconsulte locatorum; et* Binam, *quæ in Cremonensi agro ad Olium flumen sita, victoriæ fructum fuisse asserens, et paulo ante mentionem faciens Pompeiani in Brixiano territorio siti, satis indicat locum fuisse Brixiam inter et Cremonam.*

CAPUT III.

Rebellio Bononiensis dissipata, Legationes resumptæ, etiam ad Concilium Basileense.

Redditis itaque ac restitutis demum oppidis, et pacatis quietisque, ut videbatur, rebus ex *a* Insubribus Bononiam venit, eo animo, ut paulo post Romam ad Pontificemque rediret: sed dum Bononiæ moram trahit, Ecclesiæ et patriæ suæ causis quibusdam componendis, quæ imminebant, deditus; dissensiones nonnullas de Bergomensi et Cremonensi agro exortas, nuntiatum est: utque controversias eas quietas reddat, priusquam abeat, supplicatum. Quare gravitate rerum Nicolaum Bononiæ distinente, effectum est, ut partium Oratores ad illum Bononiam mitterentur. Missus a Venetis Sanctius Venerius, Equestris ordinis, vir ea tempestate

a

A state auctoritate inter Venetos præstans. Cum his cognoscendis componendisque causis Bononiæ Nicolaus ageret, civitas rerum mutationes perpessa est, graviterque intra urbem tumultuatum, et a clamantibus. Populum libertatemque vivere, ad arma concursum est : eoque tumultu effectum est, ut a Pontifice Ecclesiaque deficientes, in libertatem sese Bononienses vendicarent. Gravis admodum et peracerba Nicolao ea urbis facta commutatio fuit ; et, ut, par erat, summo illum dolore affecit; eoque magis, quod succurrere ipse tanto morbo et lapsæ jam rei non poterat. Ceterum et mœrori mœror, et perturbationi perturbatio accessit. Qui enim summæ rerum in urbe præerant (seu quia Nicolai opera, quem Pontifici gratissimum esse intelligebant, controversias componi posse confiderent, seu quod, quippe quem studiosissimum Ecclesiasticarum partium, atque ex ea re suspectum, suisque mutationibus adversissimum existimabant, in illius excidium quidquam sævi machinarentur) evocandum ad sese suis consiliis decrevere. Eum cum operam nuntio cuipiam vilissimo homini injunxissent, illeque mandatis obtemperans, ad Pontificem profectus, ut accederet, monuisset; in stuporem atque mœrorem

PER JAC. ZENUM COÆVUM. Bononienses Pontifici rebelles,

B eximium ea levitas atque vesania civium Nicolaum adduxit : continuit tamen sese, et nuntio nihil grave aut indignum, neque quidquam magis quam occupationibus distineri, ne accedere valeret, respondit. Hanc suorum civium stoliditatem secum indignanti, advenire ad eum sex ex primoribus civium nuntiatur : quare cum vereretur ne quid violenti fieret, evocari familiam omnem jussit, utque cives ingressi sunt, fores claudi. Jam ad conspectum sui Pontificis aderant, et proponere nescio quæ velle videbantur, verum Nicolaus prior ad illos conversus, dure atque asperrime (ut res et culpa exigebat) increpare illos adortus; Existimare se, inquit, omnino mente alienatos esse Bononienses cives, seque ob id summo dolore affici, cum eorum cura illi credita sit; consuevisse filios ad patrem ire, cives ad Præsulem; contra naturæ et juris ordinem esse, neque unquam auditum, ut ad inferiores superior evocatus accedat. Bononienses, cum simplex illorum esset Episcopus, debitos illis semper honores exhibuisse : nunc cum Cardineo etiam apice fulgeat, et Legationis etiam potestate præemineat, in tam stolidam vesaniam illos adductos, ut per vilissimum nuntium evocare ad sese non erubuerint. Injuriam hanc non sibi, sed Apostolicæ Sedi illatam existimare, cujus vices in ea digni-

severe castigat:

C tate atque legatione [gereret] : spretum se esse a Bononiensibus, non sibi propter se, sed propter eorum errores ac perversores, perfractosque mores, curæ et cordi esse : vereri enim se, ne iratum Deum brevi ultorem sentiant : atque propterea, ut ad rectam viam et saniores se mores convertant, hortari. Hæc atque hujusmodi cum summa gravitate atque auctoritate paternaque caritate monuisset, qui advenerant cives, adeo muti atque elingues effecti sunt, ut nec verbum ullum ex cujuspiam ore prodierit; sed ut venerant, declinatis cervicibus abscessere.

13 Enimvero formidabilis res erat, et majores motus eo initio expectandi videbantur. Quos veritus Nicolaus, ne temeritati facultas delinquendi præberetur, providendum ratus, ut si quis forte tumultus gravior ingruisset, non se arbitrio suo Bononienses uti possent: evocato ad se Carthusiensis monasterii Præside, permutatisque vestibus, ut primum inclinare cœpit dies, sub primas fere tenebras, illum ut inferior prosecutus, ad Carthusiæ monasterium venit, eamque noctem ibi in eo egit. Postera vero die, ut primum lux excipi potuit, urbem ingressus ; cum paratos sibi extra portam, quæ Muti-

discedit Mutinam,

nam ducit, equos, ut constituerat, comperisset; D Mutinam constanti itinere profectus est. Bononienses ut de Nicolai profectione certiores redditi sunt, miris exagitari furoribus occeperunt; in contumeliosasque erumpere voces, hostem publicum ac patriæ illum proditorem appellantes : non destitere tamen, quin oratores ad eum Mutinam mitterent. At Romæ, ut nuntiata est Bononiensium defectio, Pontificis et Ecclesiasticorum dolore ac perturbatione affecit animos. Cumque Nicolai opera posse labentibus rebus adhiberi remedia Pontifex Martinus consideraret; confestim ad illum raptim præscriptis et exaratis litteris, ne Romam rediret, neve regione egrederetur injussu suo, strictioribus mandatis injunxit. Eam ob rem cum Mutinæ plerosque menses traxisset moram, neque moveri Bononiensium indurati posse animi viderentur; componendæ controversiæ gratia (quam occasione Cremonensis et Bergomensis agri exortam diximus) Ferrariam venit, qua congrua executione sedata, consulto primum Pontifice, Romam rediit, *b* biennioque apud Martinum in Curia fuit, vitæ sanctimonia consiliorumque gravitate præcipuus. *b*

E

14 Ceterum haud quaquam illi diuturna quiete perfrui licuit. Nam cum Insubricum bellum longe acrius restauratum esset; Venetique adversus Philippum, et ingentes terrestres copias militares, et classem Padanam amplissimam comparassent; Pontifex Martinus tot calamitatibus metuens atque obviare desiderans, habito cum Fratribus de more colloquio, Nicolaum (quem ad pacem rursum inter Venetos et Philippum conficiendam mitteret) elegit. Hac etiam adjectione adhibita, ut, postquam Insubricas extinxisset lites, ad perniciosum bellum, quod Anglos inter et Gallos jam antea viguerat, sedandum iter arriperet. Ita tertio jam Insubrici belli causa, Roma profectus, in Veronenses primo divertit; apudque Piscariam *c* oppidum, Veronensis quidem agri, sed cui tunc Mantuanus præerat Princeps, substitit : in armis siquidem erant omnia, et circumquaque universa regio militaribus fragoribus æstuabat : quare peroportunum in eo belli ardore pertractandæ paci id oppidum arbitratus, inde partium evocare oratores, et per nuntios litterasque rem gerere constituerat. Hæc dum meditatur paratque Nicolaus, molestissimum de Martini summi Pontificis funere nuntium accepit : is enim decimo *d* tertio Pontificatus anno apoplexia correptus, fatalem Romæ apud sanctorum Apostolorum Basilicam, ubi residebat, diem summum obierat. Eo tam gravi ac funestissimo nuntio acerbo mœrore affectus Nicolaus, quid ageret, quid consilii capiendum foret, ancipiti dubioque animo pervolvebat; Romamne novi creandi Pontificis gratia proficisci; an Piscariæ manere et cœptum paucis prosequi opus, seu novi Pontificis creationem et ejus jussa præstolari satius esset. Melius consilium visum, nova mandata a novo expectare Pontifice; quod nec in tempore ipse Romæ esse potuisset, et Ecclesiæ brevi a Patribus provisum iri non dubitaret.

Legatus pacis ad Venetos et Insubres

c

ob mortem Martini V subsistit:

d

F

15 Nec diuturna mora fuit, cum delectum Gabrielem Condulmarium Venetum, qui ex Patribus erat, Romanæ Sedi summum Pontificem datum novit. Is est, qui Eugenius Quartus est appellatus. Ad eum, ut par erat, cum et nuntios et congratulatorias litteras exarasset; de rebus quoque suis, quæ ad causam attinebant, interseruit : et cum belli conditiones, et quo in statu cuncta versarentur, et quid de pace agi et sperari posse confideret (cujus exitum difficillimum, et fere impossibilem judicabat) significasset; summis a Pontifice precibus petiit, ut etiam a Gallicana legatione illum absolvere, et sibi Romam redeundi facultatem potestatemque facere dignaretur.

A dignaretur. Annuit initio quidem Eugenius, et Nicolai precibus se morem gerere velle significavit. Paranti igitur Romam proficisci, repente commutata sententia, litteræ a Pontifice redditæ sunt, quibus ut omnino in Gallias pergeret, idque quam repentissime (sic enim res exigebat) mandabatur. Pontificis itaque jussibus facturus satis, Piscaria discedens, superatis Alpibus in Gallicanos fines venit. Fremebant undique bella, et per Gallicanam regionem omnem armorum fragores resonabant: nulla pacis vox audiri poterat, nulla perficiendæ concordiæ spes esse videbatur. Quæ etsi Nicolao haud quaquam obscura erant, tentanda tamen primum omnia et experienda ratus, ad Principes pergere, hortari, monere, suadereque adortus; et quos ipse adire non poterat, per nuntios et litteras alloqui; quidquid agi aut cogitari posset, incredibili diligentia patientiaque *e*, peregit. Triennium *f* continuum ea de re in Galliis commoratus, universam Galliam peragravit; neque ulla fere fuit insignis Galliarum civitas, quam ille pacis gratia non adiret.

abit Legatus in Gallias,

e f

16 Dum in Galliis Nicolaus protrahit moram, in Germania ingens Eugenio Pontifici, et Ecclesiæ bellum suscitatum est. Nam cum Martinus, priusquam vita excederet, Basileæ cogi universale Concilium indixisset; id, creato jam Eugenio, ita cœptum atque adauctum erat, ut etiam ex Patribus plurimi, invito et injusso Pontifice, fuga arrepta, quasi a Pontifice deficientes, Basileam peterent. Et jam fere universus eo concurrere et ibi cogi cœperat terrarum orbis, et multa jam adversum Eugenium ordiri videbantur: et quamquam præclaros plerosque suo illuc nomine Præsules Eugenius delegasset; tamen cum plurimum de Nicolai singulari virtute ac sanctitate confideret, ex Galliis revocandum, atque Basileam destinandum putavit, ut Pontificio nomine Synodo præsideret. Habito itaque et accepto hoc Pontificio decreto, Nicolaus ex Galliis in Germaniam transiens, Basileam venit: est siquidem nobilis et clara Germaniæ urbs, quam Rhenus fluvius mediam ab altera parte præterfluit. Initio adventus sui maximis et amplissimis exceptus honoribus, urbem omnem et Patres Ecclesiasticosque ordines incredibili voluptate complevit: atque quamprimum ad ea, quæ imminebant, persolvenda conversus, Pontificis partes singulari fide prudentiaque tutatus, res Pontificias ad optimum commodissimumque brevi statum perduxit. Erat ipse id loci summa auctoritate, ad eum universi, ut fere ad Pontificem Maximum confluebant; frequentarique ita illius ædes assiduo cunctorum concursu consueverant, ut aliud separatum apud Nicolaum agi Concilium videretur. Effecit denique probatissimis artibus, ut tam etsi multorum graves in Pontificem essent mentes, irrita tamen malignantium studia redderentur. Mansit autem eo in loco pauculis minus integro anno diebus: qui si diutius perstitisset, poterat profecto perturbationibus et calamitatibus, quæ secutæ sunt, finem dare.

B *et ad Basileense Concilium.*

C

ANNOTATA.

a *Iterum ex* Insubribus, *et infra* Insubricum: Insubricas *substituimus.*

b *Annis scilicet* 1429 *et* 1430, *qua is per Menzium fluvium sese exoneraturus in arctum coit: distat Mantua p. m.* 25.

c Piscaria *vulgo* Peschiera, *ad fauces lacus Benaci.*

d *Mortuus est* Martinus V *die* 20 *Februarii anni* 1431, *cum sedisset annos* 13 *menses* 3 *dies* 12, *et electus est die* 3 *Martii, Gabriel Condulmerius, dictusque* Eugenius 4.

e *Poggius.* Ita abiit, ut Regum uterque, et qui his aderant, profiterentur, numquam se ei viro, prudentia, fide, sanctimonia, vitæ integritate parem vidisse. D

PER JAC. ZENUM COÆVUM

f *Mallem* annum unum *legere, qui difficulter reperitur, uti ex Sigonio constat.*

CAPUT IV.

Aliæ Legationes. Acta in Concilio Florentino. Obitus, sepultura.

Ceterum cum propter Insubricum bellum, quod indies vehementius ingravescebat, duos ex Patribus sedandarum rerum gratia universa Synodus in Italiam mittere decrevisset; Nicolaus potissimum, qui ad id pacis opus delegaretur, electus est; comes illi alter ex Patribus datus *a* Cardinalis S. Petri ad vincula, ex Hispaniis oriundus. Frequentissimo itaque concursu omnium ordinum, nec minori bene sentientium mœrore extra urbem deducti, in Italiam cum descendissent, Paduam primum, inde Venetias petiere, ubi pertractandæ paci incumbere constituerant. Adhibita quidem ab his est diligentia omnis, et nihil prætermissum quod ad rem perficiendam pertinere potuisset: sed adeo incensi erant partium animi, adeo prærupta et ardentia in bellum studia, ut conatibus in irritum decidentibus, nihil proficere potuerit. Interea dum hæc agerentur, Eugenius Pontifex Maximus, injuriis contumeliisque a Romanis affectus, vim etiam perpessus, ignotus fuga sibi consuluerat, et ex Romana quidem fuga Florentiam *b* venerat. Quare Nicolaus, cum pacis opera non succederent, minime quidem *c* Basileam sibi redeundum fore constituens, ad Pontificem Florentiam venit; expositisque superiorum temporum actionibus, apud Pontificem Florentiæ manere decreverat. Ceterum cum per superiora tempora Gallorum Rex *d* et Burgundiorum Princeps acerrimo sese invicem ac diuturno bello lacerassent, oblataque spes pacis inter eos conficiendæ visa esset; placuit Pontifici, ut Nicolaus (quem propter vitæ sanctimoniam gloriosi apud illos nominis et amplissimæ auctoritatis esse sciebat, et ob id paci huic aptissimum et peropportunissimum fore confidebat) denuo Gallicanas regiones peteret. Ex Florentia itaque in Gallias delatus, apud Atrebatum *e*, Burgundi Principis urbem, constitit. Inde enixissimo studio ad peragendam pacem invigilans, decimo et sexto postea quam illuc advenerat mense, multis et gravibus difficultatibus [superatis,] tandem Principes ipsos perpetua et salutari pace devinxit. Pacatis itaque sedatisque Principibus, controversiisque sopitis, in Italiam rediens, Bononiam venit, Pontificemque illic cum Curia considentem comperit. Sed cum Græcorum gratia Ferrariæ Pontifex Concilium indixisset, eo etiam Nicolaus Eugenium, ut par erat, est consecutus; obviamque Græcorum Imperatori *f* et Constantinopolitano Patriarchæ, qui unionis celebrandæ causa ad Ferrariense Concilium accedebant, Venetias a Pontifice missus, Ferrariam Græcos adduxit, celebrandæque indefessus unioni incubuit.

Conatur frustra reconciliare Venetos et Insubres,

a

E

b

c

d

non item frustra Gallos et Burgundos:

e

F

excipit Imperatorem et Patriarcham CP.

f

18 Cum ita totus in fidei rationibus disceptationibusque absorptus Nicolaus esset, ut fere nihil magis cuperet et anhelaret; alia insuper peregrinatio injuncta est. Nam quoniam in Germania affectæ, ac perturbatæ in Pontificem res erant, et novum colloquium ad præfixam diem a Germanicis Principibus indictum; operæ pretium Eugenius existimavit, Nicolaum ad statutum locum diemque accedere *g*. Ille itaque, quamquam tot antea itineribus profectionibusque fractus videri potuisset, tamen

Mandata Pontificis ad Germanos defert,

g

PER JAC. ZENUM COÆVUM

A tamen recens semper et integer animo, nec bolaribus ullis aut periculis territus, dum Pontifici modo et Ecclesiæ aut cujuspiam saluti obsequi valuisset, ex Ferraria movens, iterum in Germaniam venit; adjumentoque non mediocri Pontificis jam apud Germanos labentibus rebus fuit; et quæ a Pontifice mandata erant, quoad ejus fieri potuit, integre atque inviolate persolvit. Ubi vero nihil hisce in locis sua opus esse mora intellexit, Italiam repetens, Florentiam petiit. Nam ex Ferraria Florentiam Eugenius Concilium *h* transtulerat; Fuit autem hæc extrema legationum suarum, itinerationum, peregrinationumque finis. Habitavit autem Florentiæ apud sancti Spiritus ædem (sic enim Augustinensium locum Florentiæ vocant) eumque ibi nos, cum primum ad Curiam accessimus, commorantem convenimus et salutavimus. Habitabat autem satis anguste, et familia ingenua quidem, et optime honestissimeque morata et instituta, verum non lauta nimis et compta; sed modesta omnino, et quæ Præsulis sanctimoniam significaret. Ipse vero maximæ apud omnes venerationi erat, neque quidquam dignius aut divinius in ore hominum versabatur.

h interest Concilo Florentino:

B 19 Pontifex, cum illi dignissimum summi Pœnitentiarii contulisset locum, ejus consilio imprimis gravissimis potissimum in rebus maxime omnium utebatur: neque eum diligebat et amabat solum, sed pia etiam veneratione colebat: et ubi quidquam arduum immineret, audire illum antea cupiebat, et fere omnia Nicolai consilio peragebat. Nicolao vero summæ ac singulares virtutes inerant; simplicissima humilitas præcipuaque clementia, caritas in omnes pietasque paterna, fidei et religionis exardens zelus. Communi usu austeram et asperam satis ducebat vitam: nec carnibus vescebatur, nec strato jacebat. Carthusiæ regulam etiam ad extremum inviolate servavit: Sacris litteris, posteaquam sese immortali Deo dedicavit, operam eximiam adhibuit; neque a sacrorum voluminum, cum per occupationes licebat lectione cessabat. Doctos viros, virtutibus deditos, magno amore prosequebatur; egenisque et inopibus Clericis opem plurimam ad litterarum studia conferebat. In pauperes vero omnes, quidquid eleemosynarum poterat, assidue distribuere consueverat. Affinium suorum neminem secum domi esse volebat, perturbare illos reliquam familiam dicens. Iis, qui illi ministrabant, salaria
C menstrua exhibere solitus erat, ne pro immeritis supplicare, et de spiritualibus illis satisfacere cogeretur. Librorum copiosus fuit, quos fere omnes in morte sacris locis monasteriisque legavit.

Pœnitentiarius Papæ

excellit in omni genere virtutum.

20 Obiit autem mortem Senis, cum ibi Pontifex consideret. Cum enim Romam proficisci constituisset Eugenius, Florentia abscedens, Senas venit: quem Nicolaus quam primum secutus est, ita ut ingredientem Senas Pontificem comitaretur: pauculos vero post menses, calculi morbo correptus, in horridos ac terribiles dolorum cruciatus incidit; ita ut miserandos continue clamores emittere cogeretur. Et quamquam gravissimo et extremo morbo affectus, pati tamen non poterat, ut quidquam sibi de solita Carthusiæ observantia mutaretur. Cum vero fatalem sibi ægritudinem hanc fore cognosceret, Sacramentis Ecclesiasticis communitus, sacratissimoque Dominico corpore devote atque affectuosissime sumpto, de sui corporis sepulchro non immemor, ut in Carthusiensi cœnobio, quod prope Florentinam urbem est, conderetur, edixit. Ita aliquandiu flebiliter cum laborasset, tandem ægritudinis fervore et cruciatuum horriditate confectus, immortali Deo spiritum *i* reddidit. Incredibile dictu est, quanto mœrore, quibus lacrymis atque suspiriis hæc Nicolai mors

Calculi morbo oppressus.

sacro viatico munitus obit:

i

Pontificem, Patres, Curiamque et urbem omnem, populumque compleverit: nam et splendorem et decus Ecclesiæ illum concordi omnes et consona voce judicabant, et prædicare non desistebant. Cum vero in Basilicam, quæ Augustino Doctori dicata est (nam apud religiosos Augustino deditos, Senis locatus erat) exanime corpus delatum est, atque in media Basilica positum; tantus universi populi omniumque ordinum concursus effectus est manus pedesque deosculantium, ut comprimere sese cœperint, et vix contineri sacris ædibus possent: felixque sibi videbatur, cui illum contingere licuisset. Ceterum, cum prohibendi fœtoris gratia (quippe, ut diximus, ad Carthusiæ Florentinum locum ducendum cadaver erat) exsecto ventre viscera eduxissent; mirum dictu, lapis vastæ pro humano corpore magnitudinis compertus est: hujus autem forma erat plus rotunditatis quam longitudinis habens, simillimusque omnino in quantitate anserino ovo videbatur: apparebat autem ex minutissimis arenulis paulisper concretis in eam magnitudinem devenisse, quod quidem diuturno admodum tempore fieri oportuisse Physici judicabant. Experiri etiam pondus ejus voluere, et bilibrem illum, ut asserebant, comprobavere. Hunc nos ipsi vidimus, manibusque attrectavimus, et solidissimum experti sumus. Ex eo gypseæ plures formæ, ad illius effigiem, conflatæ sunt, et instar monstri ad varia terrarum orbis loca demissæ. D E

magnus accursus ad corpus venerandum,

et lapidem ei exectum videndam:

21 Quod vero ad funera attinet, exactissima et splendidissima in principe Senensi-Basilica celebrata sunt: interque alia pleraque hoc illis præcipuum et singulare ac memoria dignissimum extitit, quod Pontifex Maximus Eugenius coram ipse consistere interesseque, atque ornare funus voluerit: factum numquam antehac patrum memoria celebratum; neque enim Pontificius et Curiæ mos habet, ut in Cardinalis funeribus Romanus Pontifex uspiam intersit; neque patratum antea ulla ex causa fuisse quispiam antiquissimorum noverat. Commovere vero Pontificem Eugenium, ut tantum Nicolao decoris et ornamenti impensum vellet, non sanctitas modo et immaculata integritas, gloriaque atque opinio de illo universi terrarum orbis, et omnium hominum; sed quod amplissimis Nicolai de Ecclesia atque Pontifice meritis devinctum et obstrictissimum sese illi arbitrabatur; quippe qui suarum partium indefessus semper ac validissimus fautor et propugnator extiterat, innumera quæ inferri detrimenta potuissent averterat, suis consiliis non vulgaria Eugenio emolumenta contulerat, auctoritateque et præsentia sua incredibiles illi semper favores et Principum ceterorumque hominum studia compararat. Funeralibus egregie celebratis, Thomas Apostolicus Subdiaconus (qui familiæ præsidebat, et apud Nicolaum diutissime manserat, quo illi nemo carior erat) nonnullis ex familia comitibus sumptis, corpus ad Carthusiæ locum, qui parum Florentia abest) ut a Nicolao vivente institutum fuisse diximus) detulit, et pie religiosissimeque sepulchro condidit, ubi ad hodiernam jacet diem; anima, ut recte judicandum est, in superis gloriosa felicitate beata. F

Exequiis interest Papa:

Corpus defertur Florentiam.

ANNOTATA.

a *Hic est* Joannes Cervantes *Hispalensis, Cardinalis creatus cum B. Nicolao a Martino V, mortuus anno* 1453.

b *Anno* 1434.

c *Hæc tempore infra accuratius distinguuntur.*

d Carolus 7 *et* Philippus Bonus: *quos inter pax conclusa est anno* 1435.

f

A e Atrebatum, *vulgo* Arras, *Artesiæ metropolis.*

f Anno 1438 Joannes Palæologus *Imp. et* Josephus *Patr. Ferrariam accesserunt.*

g *Hæc tamquam facienda et non peracta describit Sigonius, sed ante cœptum Ferrariæ Concilium, uti etiam Poggius, qui mox reversum asserit.*

h *Anno* 1439. i 9 *Maji anni* 1443.

VITA II

Auctore Carolo Sigonio.

PRÆFATIO

Ad Illustrissimum ac Reverendissimum in Christo Patrem, Dominum Gabrielem Palæottum S. R. E. Cardinalem atque Episcopum Bononiensem.

Cum pio Illustrissimæ ac Reverendissimæ Amplitudinis vestræ impulsu nuper Episcopos Bononiensis Ecclesiæ, decessores vestros, ex veteribus
B monumentis eruerem; ac facta dictaque eorum illustria, quæ in magnis comperire superiorum temporum tenebris possem, breviter litteris memoriæque mandarem : in unum præcipue incidi, cujus acta, uti parum hominibus cognita, sic mihi ad scribendum commemorandumque amplissima visa sunt. Hic vero extitit F. Nicolaus Albergatus, Cardinalis, civis Bononiensis, ac clarus ex Carthusiensium familia monachus : homo in maximis ante centum amplius annos Reipublicæ Christianæ negotiis diu multumque insigni cum virtutis consiliique laude versatus. Verum licet ea fide, integritate, solertia, gravitate, atque in omnibus rebus agendis sapientia præditus fuerit, ut merito homines tantam virtutis indolem admirari potuerint externorum fere tamen omnium auribus inauditus est; quod, qui de eo quidquam litteris consignarunt, ea passim sub nomine Cardinalis sanctæ Crucis exararint. Ego vero, ut memoriæ Sanctissimi sapientissimique viri consulerem, ac simul egregias multasque ejus actiones ab oblivione hominum et litterarum silentio vindicarem, Nicolai hujus separare vitam, ac de rebus ejus seorsim uberiore aliquanto, quam scriptio Episcoporum illa deposcit, disserere oratione decrevi; præsertim vero multis, ut abditis, sic præclaris mo-
C numentis (quæ adhuc in hac civitate ac familia conservantur) adjutus, Hoc vero quidquid est, id totum in vestræ potissimum Amplitudinis nomine volui divulgare : quod ipsa in hac eadem, quam ille tenuit, Ecclesia administranda, cum aliorum optimorum Antistitum, tum hujus præstantissimi in primis ac religiosissimi summam prudentiam singularemque virtutem omnium adhuc judicio sic expressit, ut non tam eximio animi sui consilio, quam præcipuo aliquo imitationis arbitrio, ad singularia eadem pervenisse cum pietatis studia tum sanctitatis officia videatur.

CAPUT I.

Ortus, studia, vita Carthusiana et Episcopalis.

Ex Albergatorum familia antiqua

Nicolaus igitur Bononiæ ex Albergatorum familia ortus est : cujus antiquitas præcipue ex vetustis civitatis elici constitutionibus potest, in quibus Albergati circa annum Christi millesimum ducentesimum ædes celeberrimi nominis, in eadem urbis parte, in qua nunc quoque habitant, coluisse feruntur quæ jam tum Seragotia dicebatur : cujus seculi spatio Guilielmum etiam Albergatum, Novariæ Episcopum, virum insigni pietate præditum, ipsi D Novarienses, *a* a Nicolao IV, ejus nominis Pontifice sedente, concelebrant. Inde in dissidiis ac dissensionibus, quæ deinceps Bononiæ emersere, civilibus, crebra ac perhonorifica Albergatorum mentio reperitur. Nam anno millesimo trecentesimo tricesimo quarto, ad veterem civitatis statum restituendum, ipsi imprimis inter alias quasdam familias adfuisse narrantur, ac mox ex iis Petrus Nicolaus potissimum prædicatur : qui, cum Bononiæ primum Tribunos plebis, novæ administrationis ergo, creari placuit, unus ex iis fuit, ad quos inchoandi magistratus insignia, et quidem maxima cum auctoritate tunc temporis delata sunt. Idem etiam, ut majorum suorum quasi vestigia sequeretur, ei factioni studebat, quæ Maltraversa dicta, consilia et machinationes impedire profitebatur duarum illarum, quæ inter se tunc temporis in Italia odio exitiabili digladiabantur (*b* Gibellinos et Guelfos intelligo, ita primum Frederico Secundo Imperatore Germanico nomine vocatos.) Ceterum populari invidia fuit ex urbe depulsus, atque detrusus, nec nisi post septennium restitutus. Ex hoc igitur, anno millesimo trecentesimo septuagesimo quinto, natus est Nicolaus, E de quo scribere instituimus. Is litteris a Patre eruditus fuit, prout puerilis ætas imbui consuevit. Inde corroboratior factus, ad jus civile cognoscendum, Bononiensium juvenum more, se contulit. Quo studio necdum absoluto, divino spiritu ad graviora vocatus, incredibili quodam Religionis, quæ pio Dei cultu continetur, desiderio flagravit, atque arctiori se Carthusiensium monachorum disciplinæ devovit. Id quod divino quodam videtur consilio contigisse.

PER CAR. SIGON. — *a* — *b* — *natus an. 1375 et post studia Juris*

Monachus Carthusianus

2 Cum enim (ut vulgo inter monachos illos accepta per manus historia fertur) quodam die extra urbem, ad Monasterium illud animi causa, ut fit, invisendum secessisset, forte sæva tempestate coorta muris exclusus, ibi pernoctare compulsus est. Quod primum ægre ferens, demum pro singulari beneficio accepit. Etenim concubia nocte, ubi Patres ad Matutinas laudes in ecclesiam convenire non obscuro campanæ documento cognovit, et ipse rei novitate permotus accessit. Ibi vero positus, humili ac pio illo monachorum per noctis silentium cantu usque adeo est illectus, ut statim habitus ejus assumendi, et solitariæ inter eos vitæ cum Dei laude agendæ cupido acris incesserit : quod post dies aliquot a Patribus illis haud magno admodum negotio impetravit. Ceterum Monachus factus, sic in omni ordi- F ne, assiduitate, obedientia, humilitate, atque omnibus officiis monasticæ professionis se probavit, ut a cunctis non humano impulsu, sed divino instinctu ad Regionis se contulisse studium judicatus sit. Quin etiam post annos aliquot ea prudentiæ documenta simul ac diligentiæ dedit, ut Florentino primum, deinde Bononiensi monasterio præfectus sit.

ac dein Prior:

denique a populari regimine

3 Atque eo quidem tempore, ob insignem famam integritatis atque sapientiæ celebratus, Bononiensis quoque Ecclesiæ Episcopus, magna populi consensione delectus est : cui rei Deus hanc occasionem aperuit. Anno Domini MCCCCXV, comitiis Pontificiis diu haud sine ingenti populorum admurmuratione in Concilio Constantiensi protractis, cum post septem menses Pontifex adhuc in Ecclesia nullus esset, Cantelli ac Bentivoli, familiæ duæ illa tempestate opibus ac clientelis Bononiæ præpollentes, tempus oblatum esse veteris libertatis recuperandæ duxerunt : ac consiliis inter se occulte compositis, sequenti anno pridie Nonas Januarias cum armatis factionibus in palatium irruperunt; ac Legato, quem Joannes XXIII Pontifex abdicatus imposuerat exturbato,

PER CAR. SIGON.

A turbato, Rempubl. popularem, quem statum libertatis vocaverant, reduxerunt : mox (quoniam Sexcentorum Consilium commode ad subitas convocari consultationes non poterat) sexdecim viros constituerunt, qui Consilii auctoritate ornati omnibus rebus prospicerent, quæ celerem consilii explicationem desiderarent. Ita proximo *c* anno, Joanne Episcopo IV nonas Januarii mortuo, Magistratus, penes quos ipsa fuerat Respubl. collocata, jus eligendi Episcopi ad se recidisse interpretantes; Sexaginta viris, quorum injussu nihil constitui poterat, advocatis, plures eximiæ doctrinæ probitatisque viros nominaverunt : qui singulis diligenti atque accurata ratione perpensis, unum Nicolaum Albergatum, Priorem Carthusiæ, prætulere. Eorum vero judicium, deinde Anciani ac reliqui Magistratus, ac demum universum Sexcentornm Consilium ita probavit, ut nemo plane de illius dignitate meritisque dissenserit. Itaque Consilio tertia noctis hora dimisso, multi, patefacta urbis porta, magna properatione, ut tanti nuntii fructum præriperent, Carthusiam adierunt, ac Nicolao judicium et decretum civitatis aperuerunt, eique honorem et privatim et publice gratulati, ut postridie in urbem ad dignitatem accipien-

c Episcopus Bononiensis eligitur:

B dam, et gratias Consilio ipsi agendas accederet, invitarunt.

4 Ille vero, qui studiis vitæ solitariæ deditus, animo longe ab Episcopali officio abhorrebat; ac secreto contentus otio, lucem hominum ac frequentiam fugiebat; neque Episcopalis obeundi officii difficultates ac salebras ignorabat : cœpit recusare, ac se neque honorem illum accepturum, neque ea de causa pedem monasterio suo moturum esse, asserere. Deinde postquam se civium atque amicorum suorum, et publico et privato nomine agentium, oppugnari postulatis atque urgeri precibus vidit; ut eorum a se impetum aliqua ratione propelleret, addidit sibi non licere sine Præfecti sui consensione ejusmodi onus accipere; si ipsius intercessisset auctoritas, se Civitatis tam bene de se judicantis in potestate futurum. His rebus postridie in urbem renuntiatis, populus, ut hoc impedimentum amoliretur, extemplo Antonium Albergatum Jurisconsultum, arcta ipsi necessitudine junctum, ad Carthusiam in Galliam properare; atque ab ipso, qui ibi sedebat, Præfecto, Nicolaum Episcopum petere præcipui loco beneficii jussit. Is Januario mense profectus, Majo rediit, ac Præfecti et Capituli Generalis

qui non nisi habito consensu Prioris et Capituli Generalis,

C assensum, congruentem cum ipsa populi voluntate, reportavit. Hac accepta sententia, Consilium, novis nuntiis missis, Nicolaum ad se venire rogavit; cujus ille voluntati non obsequi turpe ratus, accessit. Ibi vero ad accipiendam, quæ tanto civium studio deferebatur, Ecclesiam obsecratus : primum indignum se, nec tanto oneri sustinendo parem excusavit : deinde illorum precibus defatigatus, sic se assensurum adjunxit, si populi prærogativam Cleri judicium confirmasset : neque enim æquum videri, quemquam Clero præesse, quem non Cleri ipsius testimonium approbasset. Qua re audita, Consilium Canonicos statim coire, et Nicolaum a se editum jussit deligere. Ita Canonici, Capitulo advocato, sua sententia comitia populi confirmarunt. Hoc vero ubi Nicolaus, præter opinionem accidisse suam animadvertit, in Consilium reversus, ut alio moræ genere decreto animi sui aliquid subsidii compararet, nequaquam se vacante Romana Sede, sine *d* Archiepiscopi Ravennatis auctoritate ejusmodi honorem initurum asseruit; atque extemplo Petrum Ramponum et Andream Brunum, Canonicos, Procuratores suos ad Archiepiscopum destinavit. Verum et hi mense Majo Ferrariam, ubi Archiepiscopus versabatur, profecti, nullo negotio illius assensionem obtinuerunt.

Cleri Bononiensis.

d

et Archiepiscopi Ravennatis,

D 5 Quibus decretis Nicolaus evictus tandem ad supplicationes se contulit, et ne se ascitam deserere disciplinam et susceptum secretioris vitæ propositum subigerent, obsecravit. Populus autem ejus preces aspernatus, atque eo vehementius ad ipsum evocandum accensus, Archiepiscopum ad eum consecrandum accivit. Is cum in exitu Junii accessisset, hominem ad se in Palatium accersivit, et benigne ac comiter appellatum, ut adhuc recto populi reluctantem studio sensit, haud leviter commotus, pertinaciam ejus vehementius incusavit; atque ab eo se, ni pareret, rationem ovium sibi a Deo commissarum in conspectu divini Judicis repetiturum esse denuntiavit. Nimirum haud sine divino Numine tantum populi in eum consensum esse commotum, quem, grave nefas committeret, si qua ratione contemneret. Quibus verbis, quasi ex ipsius Dei ore emissis, Nicolaus exterritus, atque ultra repugnare non ausus, se facturum, quod populus peteret atque ille suaderet, ostendit. Ita rebus constitutis IV Nonas Julias ab Archiepiscopo in æde Carthusiæ, ingenti populi, qui avide confluxit, astante frequentia, solennem consecrationem accepit. Quo facto, Porta S. Stephani, ut moris est, universa obviam effusa, cum Magistratibus civitatem ingressus, usque ad ædem

admittit Episcopatum :

consecratus,

E S. Stephani, eques sub holoserica umbella processit: inde positis calceis, pedes ad Basilicam S. Petri contendit, atque Ecclesiæ possessionem, ipso assidue plaudente præ lætitia populo, iniit. Exemplum inde Petronii, atque eorum qui priscis temporibus floruerunt Antistitum imitatus, Episcopi partes ita suscepit, ut se tamen monachum esse haud fuerit oblitus; nec se magis sancti Zamæ primi Bononiensis Ecclesiæ Episcopi successorem, quam beati Brunonis Carthusiensium Ordinis Institutoris æmulatorem esse meminerit. Etenim cum Episcopali dignitate simul et monasticam disciplinam in omnibus officiorum generibus conservavit. Siquidem eamdem in corde humilitatem, in vestitu præsertim intimo vilitatem, in aspectu pudorem, in cibo potuque tenuitatem, in cilicio et jejuniis asperitatem, in fundendis ad Deum precibus assiduitatem Episcopus tenuit, quæ monachus asscriptus asscivit. Nam et carne perpetuo abstinuit, et in culcitra non se collocavit; sed victum, cultum, ac stratum idem celebravit, quibus se monachalis primum vinculo legis astrinxit.

vivit ut ante Carthusianus :

4 Tantum autem sibi de facultatibus Ecclesiæ reservavit, quantum familiæ suæ (quam moribus magis quam numero spectatam alebat) sat esset; reliquum inopibus sustentandis, et maxime puellis nobili-

F bus, quæ dote carerent, collocandis impertiri solitus fuit. Eruditis autem hominibus, aut laudem aliquam ingenii cultioris habentibus, mirifice studuit; atque eis non solum angustiis rei familiaris oppressis præsto fuit, sed etiam quos idoneos esse judicavit, ad Ecclesiasticos honores dignitatesque provexit. Tantus enim est virtutis splendor, ut non minorem laudem consequantur, qui virtutem honorant, quam qui ipsam adepti sunt. Quorum duo ex ipsius domo, quasi ex quadam doctrinæ ac sanctitatis officina progressi, deinde Pontificatum Maximum sunt adepti; unus Thomas Sergianensis, quem ex domestico puerorum magistro sibi ad scribendas epistolas ministrum assumpsit, ac post dignitate Canonica decoravit : alter vero Æneas Sylvius, Picolomineus, Senensis, quem in legationibus non tam peregrinationum atque itinerum comitem, quam actionum et consiliorum auctorem participemque habuit : Nicolaus V ille, hic Pius II, in Pontificatu vocatus. Tertius fuit *e* Franciscus Philelphus, homo insigni Græcarum ac Latinarum litterarum cognitione ac scriptorum nobilitate conspicuus, quem haud satis a fortunæ bonis instructum in amicis intimis

inter domesticos habuit Nicolaum V et Pium II,

e et Philelphum.

A timis habuit, atque amplexus ita fovit, ut multis eum commodis atque honoribus auxerit. Suis autem, id est consanguinitate conjunctis, nihil unquam ecclesiasticæ benignitatis impertiit, sive quod eos ære familiari satis paratos beneficiis ejusmodi non egere sentiret, sive quod bona Ecclesiæ, non ad familias Episcoporum locupletandas, sed ad turbas egentium sustentandas, conferenda esse sibi persuasisset.

ANNOTATA.

a Nicolaus 4 *Papa sedit a* 22 *Februarii anni* 1288, *usque ad* 4 *Aprilis anni* 1292. *Quo tempore nullus fuit Episcopus Novariensis, dictus* Guilielmus, *sed* Englesius de Caballatiis *eique suffectus anno* 1291 Matthæus Vicecomes. *Uti accurate docet in sua Novaria Carolus a Basilica Petri, et ipse Episcopus Novariensis. Donius d'Atticky appellat* Guilliemum seu Ugolinum Novariensem Episcopum anno 1288 : *sed* Ugucio *Episcopus, quem aliqui forte* Ugolinum *dixere* (*utrumque enim diminutivum est nominis* Hugo) *non ante an.* 1304 *videtur factus Episcopus. Est igitur* σφάλμα *in nomine ut mihi quidem videtur seu numero, dum pro*
B Nicolao III *scribitur* IV. *Nam juxta prædictum Carolum anno* 1277 *Ind. non* x, *sed* v, *invenitur instrumentum quod tunc fieri jussit* D. G. Dei gratia Novar. Episcopus, *qui* Guillelmus dicitur in tabula impressa licet nomen ejus in Catalogo non sit. *Ita Carolus pag.* 411 : *sed in Diptychis osseis ecclesiæ S. Gaudentii usque ad an.* 1343 *deductis apud eumdem Carolum pag.* 605 *sic legitur,* Englesius de Caballatiis et præ-decessor etiam de Caballatiis, simul etiam sed. ann. III men. II et d. VI *Ubi apparet nomen unum taceri, personam indicari, ex eadem quidem Caballatiorum familia; sed qui per matrem potuerit Albergatus fuisse. et in dicto instrumento D. G. intelligi* Domnus Guillelmus. *Alios ex dicta familia illustres viros recensent Garnefeltius et dictus Donius d'Atticky : quibus addimus R. P. Fabium Albergatum Provincialem Romanum Societatis Jesu, cujus singularem affectum nos Romæ anno* MDCLX *et sequenti experti fuimus.*

b Gibellini *Imperatori* Guelfi *Papæ studebant :* Maltraversi *neutri parti adhærebant, Italica voce sic dicti, quasi* male in transversum *positi, vel* inter *duas partes* malas transversim *incurrentes : cum* Guelfi *nomen haberent a* Guelfone *Bavariæ Duce, Mathildis Comitissæ marito, qui uxoris viribus et patris sui etiam*
C *Guelfonis subnixus, partes veri Pontificis sustinebat contra* Guibertum *Antipapam, a cujus nomine appellati* Guilinbi : *nihil ut hic Germanicum sit, præter ipsa Ducis et Antipapæ nomina a quibus ejusmodi appellationes fuerunt sumptæ.*

c *Anno* 1417 *quo reliqua mensibus assignatus contigerunt.*

d *Cui Sede vacante fuisse auctoritatem ordinariam, testatur infra Martinus Papa. Archiepiscopus autem* Ravennas *tunc fuit* Thomas Perendulus, *ut qui ab anno* 1411 ad 1445 *Sedem tenuit.*

e Franciscus Philelphius, Emmanuelis Chrysoloræ gener, et Orator ac Poeta clarissimus, a Pio II Musa Attica dictus. *Ita Donius d'Atticky.*

CAPUT II.

Mores Bononiensium emendati. Acta pro pace publica.

Inde ad Clerum emendandum, quem ex depravata seculi disciplina dissolutiorem putabat, laxiorem ac molliorem ejus habitum castigavit; atque ut angustiorem et crudiorem, sic graviorem atque honestiorem effecit; ac sacris eum officiis majori frequentia et insigniori modestia interesse præcepit. Cum porro
D Judæos sine discrimine inter Christianos versantes videret, rem mali exempli, ac mirifici ad disciplinam nostram corrumpendam incitamenti ratus; circulum eos jussit luteum, ut a ceteris dignoscerentur, in pectore gestare, et festis diebus clausas tabernas habere, et Quadragesimali tempore ab emendis carnibus abstinere : cum res eo licentiæ processisset, ut se cum Christianis temere commiscerent, atque ipso etiam die Paschæ tabernas vendendi causa apertas haberent, et per ipsos Christiani jejunii dies carnes a nostris emptas publicæ esitarent, ac quodammodo instituta nostra ludificarent. Mox usuras eorum graviores liberioresque coercuit. Nam cum senos denarios in singulas libras exigere instituissent, quaternis esse contentos statuit. Interim post longas Patrum dissensiones, Martinus Quintus tertio Iduum Novembris Pontifex declaratus est. Quod ut ipse audivit, continuo ab eo Apostolicam Episcopalis dignitatis, a populo Cleroque delatæ, confirmationem poposcit, seque totum ejus auctoritati judicioque permisit. Quod Martinus, comperta hominis virtute ac sanctitate permotus, sine ulla detrectatione, licet non mediocriter ipsi a se alienatæ civitati offensus, assensit. Inde sequenti anno, ut anti-
E quam Cleri disciplinam revocaret, XIII Kal. Junias Synodo præclaras constitutiones, olim a *a* Bernardo Episcopo editas, instauravit, quæ obsolescere perdita seculi contumacia cœperant. Tum ad monasteria, quæ tristi superiorum temporum calamitate perierant, renovanda conversus; duas Canonicas, proximis bellis afflictas, ac Canonicis Regularibus vacuatas, accepto Pontificis decreto, restituit : ex quibus una fuit S. Gregorii extra portam S. Vitalis, quam ad unum Priorem Canonicumque redactam, a veteribus Canonicis S. Augustini ad *b* novos S. Georgii in Alga traduxit : altera *c* S. Mariæ ad Rhenum, et S. Salvatoris in urbe. Etenim cum Franciscus Ghiselerius earum Prior petiisset, ut cum monasteria sua Canonicis propter bella prorsus exhausta essent, sibi liceret Stephanum, Joannem, et Dominicum Senenses, et nonnullos alios Canonicos *d* monasterii S. Ambrosii Eugubini (ejusdem ordinis) sed alterius habitus et observantiæ) jungere, mandato *e* Pontificis re cognita, eos in unum contraxit, ac Canonicos Regulares S. Salvatoris vocavit. Legi adhuc apud eos litteras Martini, in hanc sententiam datas *f* Friburgi Lausanensis diœcesis Nonis Julii.

F 8 Quibus actis, postremo oculis in laicorum mores conjectis, ludos aleatorios magno animi dolore vulgo sic per urbem celebrari animadvertit, ut non solum cives eo cum insigni divinæ legis contemptu et magno patrimoniorum dispendio convenirent, sed etiam publicum ex ea re vectigal institutum haberent. Quam consuetudinem ipse adeo improbavit, ut edicto graviori proposito, et vectigal et conventicula illa damnarit. Pauperes autem civitatis, pro insito caritatis studio, miseratus, tributo in fabricam S. Petronii conferendo levavit. Postremo Basilicam atque Episcopium contemplatus, cum multas partes vetustate obsolescentes instauratione egere videret, ne id quidem sibi putavit esse prætermittendum. Itaque campanarii fastigium ex ligneo lapideum fecit, ac totum laminis plumbeis cooperuit. In Episopio vero aulam insignem et multa cubicula ædificavit, ac bibliothecam publico usui magna supellectile librorum instruxit; quarum rerum nunc etiam vestigia aspiciuntur. Sed hæc posterius. Has autem omnes laudes apud populum cumulavit singularis humanitas ac facilitas admirabilis, quod aditus ad eum non minus patebant Episcopum, ac si privatus in ædibus suis egisset, aut monachus adhuc in humili cella consideret. Quibus et ejusmodi aliis præclaris

PER CARDIN.

Judæos coercet :

confirmatur a Martino V :

reformat Clerum,

et Canonicos Regulares

ludos aleatorios damnat :

restaurat basilicam et Episcopium.

PER CAR. SIGON. *benevolus erga subditos,*

A claris ad vitæ sanctioris opinionem institutis, eam apud omnes homines virtutis atque innocentiæ famam adeptus est, ut eum non solum cives admirarentur, sed insolito etiam iis temporibus cultu venerarentur : siquidem et genua prætereunti ponebant, et capita inflectebant, et in supplicationibus publicis incedentem multi nudis pedibus honoris ejus ac reverentiæ causa prosequebantur.

magni fit a Martino V :

9 Quibus rebus compertis, Martinus Pontifex eidem tantum propterea tribuere cœpit, ut cum solenni fidelitatis jurejurando ipsum obstringere vellet, et tamen labore sui adeundi levare, sacramentum apud Mutinensem et Imolensem Episcopos concipere jusserit. Extant adhuc ipsæ ad Episcopos illos *g* litteræ, *h* Gebennis VI Kalend. Augusti datæ, quas in hanc historiam inserere libuit una cum aliis, quæ apud Albergatos servantur, ex quibus ferme hunc commentarium contexuimus : sunt autem hæ : Cum nos nuper electionem, de persona Fratris nostri Nicolai Episcopi Bononiensis, per dilectos filios Capituli Ecclesiæ Bononiensis ad eamdem Ecclesiam, tunc Pastoris solatio destitutam, nec non ejusmodi electionis confirmationem et consecrationis impensionem, eidem Nicolao Episcopo, per venerabilem fratrem nostrum Thomam Archiepiscopum Ravennatem, auctoritate ordinaria, Sede Apostolica vacante, factas, de Fratrum nostrorum consilio, auctoritate Apostolica duxerimus ratificandas, ac etiam approbandas; nos, volentes ejusdem Episcopi in illis partibus commorantis parcere laboribus ac expensis, ne per hoc cogatur veniendo ad Romanam Curiam personaliter laborare, Fraternitati vestræ, auctoritate præsentium, committimus ac mandamus, quatenus ab eodem Episcopo, nostro et Romanæ Ecclesiæ nomine, fidelitatis debitæ recipiatis, seu alter vestrum recipiat, juramentum, juxta formam, quam sub Bulla nostra mittimus interclusam. Hoc autem jusjurandum Martinus eo studiosius requisivit, quod Bononiam ab Ecclesiæ auctoritate remotam acerbissime ferens, quantum ad eam recuperandam spectata Nicolai Episcopi auctoritas habitura ponderis esset, non ignoraret.

liberatur ab itinere Romano : B

evocatur Mantuam.

10 Itaque cum paulo post Constantia Mantuam accessisset, ac dies noctesque de Bononia recipienda cogitaret; ipsum statim ad se venire *i* præcepit, atque humaniter in primis acceptum, per multos dies secum in eisdem ædibus habuit; atque omnia, quæ ille postulavit, mira liberalitate indulsit; ac demum *k* consilio suo nudato. Oratorem ad Bononiensem populum destinavit, petens ut sibi urbem ditionis nuper Pontificiæ restituerent, a qua vesano nonnullorum consilio discessissent. Nam se (quoniam Romam adire tumultibus intestinis exclusus non posset) Bononiæ sedem aulamque Pontificiam constituere, ad ipsius honorem et commodum, decrevisse. Quod postulatum populus primo disertissime abnuit : deinde saniore consilio, ne belli inferendi necessitatem inclementiore responso afferret, illud ipsum emendandum putavit; ac sequenti anno Nicolaum eumdem cum duobus aliis Oratoribus remisit, qui ei sponderent, populum quotannis tributum septem aureorum millium, et certum equitum numerum arbitrio ejus in sex menses daturum; si sua se uti Republica ac libertate permitteret, ac sacra civitatis obedientia contentus, nihil præterea postularet. Quam ille conditionem, difficultate vi potiundæ urbis deterritus, in præsens accepit; atque inde Florentiam per viam Ravennatem transcendit, qua in urbe per annum amplius mansit, ac liberaliter habitus, eam gratiam retulit, quod Ecclesiam ad fastigium Archiepiscopale provexerit.

C *inter hunc et Bononienses mediator,*

11 Postero *l* anno Antonius Bentivolus, Joannis (qui prioribus annis dominatum urbis per aliquot menses administraverat) filius, patriam recuperare D sua auctoritate desiderans, VII Kal. Februarias propria adjuvante factione, Palatium introrupit; ac potestatem nactus, Canetulos, sese cœptis ejus objicientes, primum foro, deinde decreto Consilii urbe ejecit : qui Florentiam ad Martinum profecti, Antonium tamquam Pontificiæ urbis imperium sibi temere vindicantem, accusaverunt, atque ipsi se ad eam recipiendam præsto futuros esse polliciti sunt. Quibus rebus Martinus, in spem haud levem recuperandæ urbis adductus, prid. Kal. Martii Oratores Bononiam misit, qui verbis suis denuntiarent, nisi urbem sibi ultro darent, se quacumque vi subacturum. Quibus Consilium respondit, populum Bononiensem eo animo esse, ut antiqua urbis suæ possessione et civitatis libertate decedere nolit, proque ea fortunas omnes atque ipsum adeo sanguinem profusurus sit : Pontificem autem submisse orare, ut conditionibus stare secum Mantuæ pactis velit, in quibus diserte ipse, se certo tributo et sacro civitatis obsequio contentum fore, promisit. Deinde profectis illis, pridie Nonas Martii, iterum Nicolarum Episcopum cum duobus aliis ablegavit, ac coram eadem referre Pontifici jussit. Quibus cum mandata exposuissent, sic Martinus respondit : Ite ac populo E vestro renuntiate, nisi urbem usque ad diem tertium Paschæ in meam potestatem tradiderit, me illi sacra officia interdicturum, execrationes quam atrocissimas possit Ecclesia inflicturum, ac firmissimum exercitum ad vastandum agrum atque oppugnandam urbem missurum. Ac mox duobus Oratoribus dimissis, Nicolaum retinuit, ac post quinque dies domum repetere, et sacrorum officiorum interdictum solenni Ecclesiæ more promulgare mandavit. Ita Nicolaus in patriam VII Kal. Apriles reversus (cum Episcopum, nodo sacramenti devinctum, auctoritatem Pontificiam repudiare nefas esse putaret) mandata ejus quamquam invitus, exhausit. Etenim postridie, dum opera Sacris dabatur, in S Petri Basilicam venit : ac silentio indicto, Interdictum, quod secum attulerat, ad aram majorem pronuntiavit; deinde ad valvas Basilicæ Sancti Petronii, et postes Palatii affigendum curavit : demum ipsis gymnasii Rectoribus ac Magistris accitis, nomine Pontificis publicæ professionis munus inhibuit. Quibus rebus perspectis, civitas suum sic erga illum animum immutavit; ut, quem antea in oculis ferret, ac summis in cœlum laudibus tolleret, tum plane alienata, maledictis asperioribus lacerare, ut publicæ dignitatis hostem, ac Pontificis quam patriæ studiosiorem, instituerit. F

ablegatur ad Pontificem :

interdictum promulgat :

ex urbe fugit :

12 Quæ cum Nicolaus comperta omnia plurimorum narratione haberet, atque insidias etiam nonnullorum, quæ propterea sibi structæ dicerentur timeret; urbe egressus, ad Carthusiam, atque inde Florentiam properavit. Mense inde Majo, Martinus missis Bononiam Oratoribus, aperte bellum (nisi dicto sibi audientes essent) indixit. Ac mox, ubi monita minasque despici suas vidit, Bracchium Perusinum, Ducem suum, cum exercitu validissimo in agrum immisit. Quo facto, Braccius castella ferme omnia, duorum mensium spatio, in potestatem aut vi aut pactione redegit, ac captivos multos abduxit, et aquam Rheni in urbem influentem alio derivavit, ac demum agro toto late vastato, maximis civitatem opportunitatibus spoliavit. Cum autem propediem castra se urbi quoque admoturum ostenderet, Antonius Bentivolus, qui Principem in urbe agebat, ne civitatem in majus discrimen adduceret veritus, consilium urbis dedendæ cœpit, ac pridie Idus Julii in castra (in quibus erat Cardinalis *m* Pontificis Legatus) processit, ac pactis conditionibus in urbem regressus, relatione de bello finiendo facta, ex Consilii

m Pontifici tradit,

A silii auctoritate deditionem constituit. Ita XII Kal. Augusti Braccius cum Cardinale Legato, et parte equestrium copiarum ingressus, urbis possessionem accepit. Inde VII Idus Augusti Oratores Florentiam a Consilio missi, urbem Pontifici æquis, ut voluerunt, conditionibus tradiderunt. Post VII, Kal. Septembris Alfonsus Diaconus Cardinalis S. Eustachii, Legatus, urbem inivit, atque eam nomine Pontificis ex pacto administrare cœpit. Eodem etiam tempore Nicolaus Episcopus ad Ecclesiam suam reversus, atque a populo benigne acceptus, advocatis Magistratibus, decretum Pontificis recitavit; quo ipsi Centum *n* et Plebem oppida, triginta quinque ante annos Episcopo adempta, reddere jubebantur: ac subinde, illis non repugnantibus, per Episcopum Imolensem Vicarium suum, solennem eorum possessionem adivit. Inde rebus civitatis compositis, ad pristina boni piique Pastoris officia per otium concelebranda se contulit, indies magis eximiæ prudentiæ probitatisque suæ opinionem confirmans.

n revertitur.

ANNOTATA.

B a Bernardus *præfuit Episcopus ab anno* 1198 *usque ad annum* 1213.

b *De ea Congregatione tunc temporis cœpta egimus* 8 *Januarii ad Vitam B. Laurentii Justiniani* § 1.

c *Cœnobium S. Mariæ ad Rhenum tertio milliario ab urbe distabat, anno* 1359 *a Barnaba Duce Mediolanensi eversum, Canonicis ad domicilium S. Salvatoris in urbe se recipientibus. Consule Pennotum tomo* 2 *cap.* 23 *num.* 5.

d *Hoc fuit primum stabile cœnobium Canonicorum Regularium S. Salvatoris (cum Ilicetanum esset Eremitis S. Augustini redditum) anno* 1413 *constitutum.*

e *Litteræ Apostolicæ Martini V ad B. Nicolaum directæ sunt Nonis Junii anni* 1418. *Proximum monasterium fuit S. Donati de Scopeto prope Florentiam, unde etiam Scopetini dicti. Alia dein monasteria* 40 *constituta refert Pennotus, quem consule tomo* 2 *cap.* 51 *et* 52.

f Friburgum *urbs Helvetiæ populosa et Catholica, ubi nunc residet Episcopus Lausanensis, quod hæc civitas sit cum Bernensi pago hæresi infecta.*

g Mutinensis *erat, Carolus Bojardus;* Immolensis, *Petrus de Hondedeis.*

h Gebenna *aliis* Geneva *urbs ob Calvini sectatorumque domicilium notissima, ad os laci Lemani.*

C i *Zenus tertio B. Nicolaum a Bononiensibus ultro missum ad Martinum V indicat.*

k *Idem hoc attribuit secundæ missioni, cum Papa esset Ferrariæ. Cujus Sigonius non meminit.*

l *Anno* 1420.

m Gabriel Condulmerius, *uti supra Zenus.*

n Centum *notatur inter Centonaram rivum et Idicem fluvium ad* 9 *circiter* p. m. *ab urbe Euro-boream versus, diciturque a vicino oppido* Cento di Budrio : *ut distinguatur, ab altero* Cento *in vicino Ferrariensi territorio, an huic vicina sit* Pieve *nondum comperi.*

CAPUT III.

Legatus pacis in Gallias missus. Cardinalis eam Venetis cum Duce Mediolanensi curat.

Ob Galliam a Burgundo et Anglo infestatam,

Itaque biennio post, cum res incidisset, quæ præstantis ac singularis viri operam auctoritatemque apud Gallicos, inter se armis sævientes, Principes postularet; Martinus ad eam pro dignitate Ecclesiæ transigendam, ipsum ex omnibus aptissimum judicavit. Res autem erat hujusmodi. Vetus inter Joannem Ducem Burgundiæ et Carolum sextum Regem Franciæ bellum gerebatur: quod accensis utrimque mutuis offensionibus eo usque processerat, ut Joannes Lutetia Regni Gallici sede occupata, Carolum Regem ac Reginam et Catharinam filiam in potestatem adduceret. Quo facinore perpetrato, accessit, quod cum Joannes Dux, ac Carolus Delphinus, ipsius Caroli Regis filius, in oppido *a* Monsterioli, de communi pace acturi convenissent; altercatione forte de præteritis injuriis orta, Joannes ab uno ex Delphini comitibus repente gladio educto per iracundiam fuit *b* occisus. Qua re audita, Philippus Joannis filius, qui Lutetiæ erat, exacerbatus, Carolum Regem cum Regina et filia Henrico Angliæ Regi (veteri ipsius Caroli hosti, atque armatum exercitum in Gallia tum habenti) tradidit. Ex quo bellum atrocius, quam ante recruduit, Burgundo et Anglo adversus unum Delphinum, communi armorum fœdere sociatis. Quod quieti et commodo Christianorum vehementer obesse sentiens Pontifex, nuntium sibi mittendum ad ejusmodi sedandas discordias, et conciliandos si posset animos arbitratus, neminem ipso Nicolao potiorem existimavit; in quo non summa solum solertia, sed singularis etiam splendesceret innocentia, quas plurimum illi auctoritatis et fidei conciliaturas esse apud Reges Transalpinos putavit. Quamobrem ne illi sui Romam adeundi (nam eo paullo ante Florentia venerat), necessarium onus imponeret, litteras Bononiam, una cum ipsius rei tractandæ commentario misit, quæ adhuc servantur apud Canonicos in hæc verba:

D EX CAR. SIGON.

a

b

mittitur Legatus pacis,

E

14 Cum dudum, gravi et atroci dissensione Principum Gallorum pestiferum bellum suscitatum in regno Franciæ et vicinis partibus viguerit, et vigeat de præsenti, cum exterminio illarum gentium, et jactura gravissima totius Reipub. Christianæ: nos cupientes tantis malis finem imponere, et indurata Principum corda placare, et ob hanc piam causam tam necessariæ et sanctæ pacis ad partes illas Nuntium Apostolicum destinari, qui in conspectu Principum et populorum justus et idoneus prædicator et suasor pacis et caritatis existat; te ad hoc sanctum opus ex omnibus Prælatis eligimus, dignissimum Nuntium tantæ pacis, profecturum ad carissimum in Christo filium nostrum Henricum Regem Angliæ illustrem, et ad dilectos filios nobiles viros Delphinum etc. et Ducem Burgundiæ, et inter ipsos pacem ac concordiam tractaturum. Nam post omnipotentis Dei misericordiam plurimum in tanto negotio de tua sapientia et singulari virtute confidimus et speramus, quod ultra profundos sensus tui naturalis ingenii subministrabit Spiritus sanctus devotioni et humanitati tuæ gratiam; ut verba nostra ex ore tuo cum fructu exaudiantur. Quare Fraternitatem tuam in Domino hortamur et affectuose rogamus, ut in tanti et tam communis boni procuratione nos adjuves, et pium hunc laborem non refugias: sed pro tot populorum quiete et salute fidelium, prompta ac læta mente suscipias. Ceterum hac de causa te ad nos venire noluimus, et laborem itineris duplicare: sed pro informatione tua inclusas præsentibus agendorum instructiones mittimus, et litteras nostras, cum copiis ipsarum litterarum quas Principibus ipsis scribimus super ista materia; volentes, quod instructionibus superadictis dicendo, et agendo, et negotium hoc tractando, addas et minuas, secundum quod circumspectioni et prudentiæ tuæ videbitur expedire. Datum Romæ apud S. Petrum, VI Idus Februarii Pontificatus nostri anno V.

cum hisce Martini V litteris,

F

15 Quibus litteris acceptis, Nicolaus, honestæ voluntati Pontificis in re tanti momenti adversari non ausus, sese ad iter instruxit; ac VII Kalendas Aprilis cum eximio Bononiensis Nobilitatis flore profectus, in Galliam properavit; ibique liberalibus officiis, propter eximiam virtutis ac vulgatæ sanctitatis

A tatis opinionem exceptus, rem tractare cum utraque parte summa cura instituit. *PER CAR. SIGON. re infecta redit :* Verum cum ab una parte parentum sororisque captivitas, ab altera cædes paterna, ipsa juvenum pectora non solum versarent, sed ad ulciscendum etiam inflammarent, atque ad rem armis conficiendam pro utriusque obtinenda dignitate percellerent; nihil efficere potuit. Quare subsecuta Regis quoque Henrici morte deterritus, sequenti anno Bononiam vi Idus Augusti re infecta revertit. *fit interpres novi Legati :* Eodem anno Martinus Gabrielem Condulmerium Cardinalem Legatum in urbem misit: ac proximo (quod Florentinis contra Ducem Mediolanensem secum fœdere junctum adesset) revocavit; atque eidem Ludovicum Archiepiscopum Arelatensem suffecit. Qui v Idus Junias Bononiam profectus, convocato Concilio, Pontificis voluntatem exposuit, qua Gabrieli legationem abrogabat, et Florentinos milites ab eo conductos dimitti præcipiebat. Quæ cum Latine (erat enim Gallicus) edidisset, Nicolaus Episcopus, qui accitus advenerat, Italico sermone retulit.

16 Biennio vero interjecto, idem, cum rebus Romanis aliquando constitutis, Cardinalium numerum, plurimorum morte imminutum, sibi augendum B existimasset; inter ceteros, quos illo honore, virtutis gratia, decorandos putavit, Nicolaum ipsum animo destinavit, atque eum consilio dissimulato ad se venire jussit. Deinde *c* ix Kalendas Junias eumdem cum ceteris Cardinalem renuntiavit, atque ei *creatur Cardinalis:* jam ad urbem adventanti obviam ipsa dignitatis insignia misit. Quæ ille miratus, eadem, qua antea Episcopatum, animi magnitudine respuit. Verum paullo post Pontificis in conspectum progressus, cum adhuc ejusmodi abs se honorem averteret, sacri tamen anathematis intentatione commotus assensit: atque ita Idibus Juniis Presbyter tituli S. Crucis in Hierusalem est vocatus. Quem titulum adeo gratum habuit, ut postea pro insigni gentilitio ipsam solam Crucis effigiem tulerit: cujus rei cum plurima adhuc in Episcopio apparent vestigia, tum Franciscus Philelphus est auctor, in epistolis inquiens: Imitatus es eum, cujus crucem pro signo geris, Christum Optimum Maximum. Quem deinde Thomas ipsius discipulus imitatus, ubi ad Pontificatum pervenit, claves ipsas *d* pro familiæ signo ascivit. Ceterum Nicolaus sic honorem hunc gessit, ut, S. Antonino teste, quemadmodum Episcoporum insigne exemplar C extiterat, sic clarissimum speculum Cardinalium fuerit; nec majorem dignitas splendorem ab sacræ nitore Purpuræ cœperit, quam ipse claritate virtutis suæ ei tradiderit.

17 Neque vero Martinus hoc illum ornamento cohonestasse satis habuit; quin etiam insigne ac magnificum imprimis legationis munus adjunxit. Hujus vero decernendæ legationis hæc materia data. *designatus Legatus inter Venetos et Ducem Mediolanensem,* Philippus Mediolani Dux, jam pridem animo ad Italiæ dominationem aspirans, bellum Florentinis internecinum intulerat, et cum Martino ipso hujus belli consilia sociarat. Quare compulsi Florentini, sese Venetis, suspectas jam pridem Ducis ipsius opes habentibus, junxerant, ac maximo exercitu congregato, Philippi ditionem adorti, Bergomum ei ac Brixiam magna cum Castrorum Cremonensium parte ademerant. Itaque Martinus, Philippo socio, in maximas rerum suarum difficultates adducto, consulere atque imminentia Italiæ mala propulsare desiderans, pacem inter eos conciliare constituit, ac propterea ad eam tractandam ac transigendam Nicolaum Cardinalem, spectatæ multis in rebus auctoritatis ac sapientiæ virum, decrevit. Quare Nicolaus cum his mandatis Roma profectus, xv Kalendas Octobris Bononiam adiit, a Magistratibus et universa occurrente ac gratulante civitate receptus, atque omnibus honoribus, qui Episcopo et Cardinali D Legato a Latere Pontificis misso debentur, affectus; mox Oratoribus eorum, ad quos bellum pertinebat, cum mandatis convenire Ferrariam jussis, ipse eo quoque xiii Kalendas adivit. Ubi summam Nicolai Marchionis *e* erga se humanitatem atque hospitalitatem expertus, utriusque partis Procuratoribus evocatis, ei cognitioni operam dare singulari animi æquitate instituit. Causa vero utriusque magno animorum ardore ac partium contentione tractata, et variis injectis postulatis querelisque distracta; cum pax ad optatum perduci exitum haud posset, nisi ipse cum Principibus in colloquium congressumque veniret; primo Venetias, deinde Mediolanum accessit. Venetias autem profectus, ac summis honoribus a Senatu illo ornatus, sic cum Francisco Foscaro *singulos adit :* Duce causam egit, ut Senatus, retentis urbibus atque oppidis bello partis, se pacem compositurum esse promiserit. Pridie inde Kalendas Octobris (litteris ab eo de tuto per Lombardiam itinere sumptis, quæ adhuc apud Albergatos leguntur) Mediolanum ad Philippum decessit: atque hominem allocutus (licet gravissime de Venetorum avaritia et Florentinorum superbia conquerentem) ad Bergomum et Brixiam dimittendam adduxit. Quare sequenti anno Bergomo E profectus, ad Venetos in possessione ceterorum locorum constituendos procedens, Brixiam adiit. Eam vero urbem, ramum olivæ præferens, iniit, ab Episcopo, Clero, et Magistratibus universis exceptus: qui usque ad rivum Mellam *f* cum crucibus et vexillis, gratias Deo solennibus hymnis concinendis agentes, obviam prodierunt.

18 Cum autem in agrum inde Brixianum exisset, ut castra ipsa urbi apposita, quæ a Philippi custodibus tenebantur, Venetis Magistratibus præsentibus ex pacto tradi juberet; omnes præclusis portis invenit, asserentes, se neque Venetos, neque eorum amicos intra oppida recepturos: quod ex tacito Philippi mandato factum, occulta aliqua bene gerendæ rei spe oblata erecti, putatum est. Quod ut Nicolaus vidit, vehementer permotus, reverti ad Philippum voluit; sed Venetorum Præfecti prohibuerunt: qui rem non verbis, sed armis decernendam esse dixerunt, atque ad singula quæ resistebant oppida, deinceps Senatus auctoritate exercitum adduxerunt. Ita Nicolaus re irrita vi Idus Februarii Bononiam rediit. Inde vi Kalendas Martias Romam ad reddendam impeditæ legationis rationem progressus, ibi quatuor F menses peregit; per quos Veneti omnia Brixiana castra, Philippo frustra resistenti, eripuerunt. Quod ut ipse audivit, xviii Kalend. Septembris Bononiam se eo consilio retulit, ut verba iterum de pace inferret, ac Cremonensia oppida ad Ollium spectantia, *pacem conficit.* quæ a Venetis postulata adhuc controversiam faciebant, restituenda curaret. Itaque post triduum Mediolanum ad Philippum revertit, dum iterum Ferrariæ ad audiendas partes consedit, remque cognitam majori ex parte sequenti *h* anno xv Kalend. Maji constituit: ac mox pridie Nonarum pacem factam, maxima cum populorum lætitia, publicavit. Inde Idibus sese Bononiam retulit, atque in loco extra urbem semoto, ad S. Mariam Vallis-viridis sedit, ut commodius componere reliquum controversiæ posset. Ita xv Kalend. Junii, exercitibus utrimque dimissis, miseræ civitates aliquando tandem a diuturnis belli calamitatibus respirarunt.

19 Interim Nicolaus audiens gladios passim impune a civibus in urbe gestari, ac quodammodo civili tumultui perniciosum aditum aperiri; vicem civitatis suæ solicitus, Kalendis Augusti in urbem se summo mane recepit, ac rei divinæ opera data, opportunam opem divini Numinis imploravit. Hora inde sequentis noctis secunda, Canetuli Ecclesiæ adversarii,

A versarii, jam pridem in patriam restituti, cum factione sua armati sese in forum proripuerunt : eoque occupato, ad terrorem adversariorum, ignem in quasdam tabernas ligneas injecerunt, et Palatium cum Legato capere contenderunt. Qua re percepta, Bentivoli signo campanæ regionis suæ dato, continuo se cum parte Pontificia compararunt, atque in forum procursare adversus Canetulos institueruut. Quod ut Nicolaus accepit, imminenti seditioni ac cruento certamini occurrere, et statum servare Ecclesiasticum properans, sese illis obviam ad ædem S. Donati tulit ; atque eos orare pro salute patriæ et liberorum suorum incolumitate instituit, ut paulisper conceptum animi impetum inhiberent, nec novi quidquam usque ad reditum ad illos suum tentarent : nam se Canetulos ad ponenda arma, et saniora capienda consilia deducturum. Inde in forum progressus, Baptistam Canetulum, factionis Principem se advocavit ; ac multis verbis factis, demum rem ita cum eo composuit, ut Antianos crearet, et publicis quibusdam vectigalibus eos ad sumptus necessarios sustinendos instrueret ; Pontifex autem centum equites totidemque pedites conductos haberet, qui Legato B sacramentum dicerent ; officia vero urbana ac castrensia civibus ipsis paterent : atque in has conditiones Baptista et socii se ab armis discessuros, neque aliud in urbe molituros, fide interposita promiserunt. Inde ad Palatium adiit, ut hæc pacta confirmari Legati ipsius subscriptione curaret ; atque ad fores progressus, ipsas sibi ac suis aperiri a custodibus jussit. Quas patentes ut attenti Canetuli cognoverunt, repente in eas fide violata ingressionem fecerunt, ac stationibus incassum obnitentibus superatis, ipsam januam occuparunt. Comites autem Nicolai, cum periculum indignitatemque viderent, ipsum exanguem, ac prope in illa turba elisum a foribus retraxerunt, ac domum (ne occideretur ab infestis capiti ejus Canetulensibus) reduxerunt. Interim Palatium ab illis captum, et fœde direptum, et Legatus in custodiam datus est : quæ ut Bentivoli acceperunt, haud ultra sibi conandum rati, porta S. Donati urbe se præcipites effuderunt.

Bononiensem seditionem componere conatur, sed fraude circumventus

20 Nonis inde Augusti Magistratus, quibus Respublica fuerat commissa, pro certo habentes Martinum ira accensum, urbem armis oppugnaturum, atque hanc injuriam vi quacumque persecuturum ; Centum et Plebem castella sibi eo bello accommodata futura putantes, Nicolaum ad se venire jusserunt ; eo nimirum consilio, ut ab eo castra illa repe- C terent : et si abnueret, potestatem hominis nacti, præbere compellerent. At ille edicti superbia atque evidenti rei indignitate permotus, qua Episcopalis et Cardinalitia dignitas in ordinem cogebatur, se iturum negavit ; ac mox insidias eo nomine sibi parari sentiens, sub noctem assumpto Fratris Prædicatorii *i* ordinis habitu, uno cum comite ad monasterium S. Dominici adiit : ac postea ut his se fluctibus eriperet, summo mane per portam S. Mamæ urbe excessit, atque ad Carthusiam et inde Mutinam abiit. Inde x Kal. Septembris Legatus, qui apud Canetulos servabatur, urbe dimissus, iv autem Id. Septembris familia Episcopi Episcopio pulsa ; postridie vero Consilio advocato, ac multis verbis in Episcopum et Pontificem, pro cujusque ingenio ac libertate, gravissime dictis ; decretum est, ut in loco Nicolai alius Episcopus ederetur : ac statim Bartholomæus Zambeccarius, Caroli filius, Abbas S. Bartoli Ferrariensis, est nominatus. Qui professus se Centum et Plebem populo traditurum, continuo ad Episcopium, nullo comitante Canonico, sed solis Magistratibus prosequentibus, adiit. Inde Canonicis, ut eum de more eligerent, imperatum. Quibus se eligere posse negantibus, qui a populo fuisset electus ; respondit Vexillifer, populi nominationem esse, Canonicorum D vero electionem. Cujus rei cum Canonici ad Jurisconsultos judicium retulissent, illi responderunt, non vacante Episcopi Sede, Canonicos electionem celebrare non posse. Verumtamen Bartholomæus se pro Episcopo gessit, et Vicario constituto, jus per annum integrum dixit.

i fugit Mutinam

PER CAR. SIGON.

ANNOTATA.

a Monsteriolum *hoc, non est oppidum Picardiæ, aliis* Monstriolium *vulgo* Monstreuil, (*ut in margine anno tarat Garnefeltius, et descripsit Donius d'Attichy*) *sed est oppidum agri Senonensis, aliis* Monteraviam *aut* Mons Rigoli ad Icaunam, *ad hujus et Sequanæ confluentiam, vulgo* Montereau-sur Yonne. VIDE APP. T. VII MAJI NOT. 68. *

b *Occisus* 10 *Septembris Dominica, anno* 1419. *Successit Philippus Bonus Imperii Belgici conditor.*

c *Anno* 1426.

d *In monumento quidem ipsius, quod æri incisum Ciacconius exhibet, solas Claves non videas, sed in superiori parte scuti Claves cum tiara, columnam coronatam in inferiori. Ibidem tamen est cernere monetam Romanam, ubi inter decussatas claves supereminet columna: et alium, in qua solæ decussatæ Claves in facie una,* E *in altera insignia Columnensium cum tiara exprimuntur : ut hoc Sigonii assertum de insignibus explicatione egeat.*

e Marchio *hic* Atestinus *sive* Estensis *erat.* ID. NOT. 69 *

f Mela *Occidentale urbis latus præterfluit modico a muris intervallo.*

g *Anno* 1427. h *Anno* 1428.

i *Zenus in habitu* Carthusiano, *a Priore Carthusiano eductum scribit.*

CAPUT IV.

Reditus ad Episcopatum. Legatio in Gallias et ad Basileense Concilium.

Quibus rebus cognitis, Martinus vehementius inflammatus vi Kal. Septembris edictum promulgavit, in quo gravissimas detestationes in Canetulenses, et sacrorum Interdictum in civitatem explicavit : quod Legatum suum, et ipsum urbis Episcopum et Cardinalem, turpiter in sui contumeliam exegissent, his verbis : Nam dilectum filium nostrum Nicolaum, tituli S. Crucis in Hierusalem Presbyterum Cardinalem, perpetuum Administratorem Bononiensis Ecclesiæ, auctoritate Apostolica deputatum, suum F concivem et patrem animarum suarum, taliter pertractarunt, contra omne debitum caritatis in proximum et reverentiam tanti Patris, quod præfatus Dominus Nicolaus Cardinalis coactus est clandestine, et tamquam incognitus, excedere civitate et diœcesi supradictis ; neque eo modo, quo decebat Cardinalem incedere ; sed mutato habitu (quia aliter inde recedere nullatenus permisissent) eumdem libertate privarunt, in dedecus et opprobrium nostrum, et Apostolicæ Sedis vilipendium et contemptum. Deinde Duces cum militaribus copiis suis Bononienses invadere jussit ; qui direpto agro ad urbem progressi, acrius oppugnare ex diversis partibus instituerunt ; unde bellum, variis detrimentis inferendis in proximum est *a* annum protractum. Quibus demum Canetulenses impulsi, Oratores, xv Kal. Julias, Imolam destinarunt, ut cum *b* Lucido Cardinal Ostiensi Legato, et Nicolao Episcopo ibi posito, de compositione tractarent : qui profecti, nihil æqui obtinuerunt. Inde iii Kalend. Septembris iterum missi, pacem commodis sane conditionibus retulerunt, quibus illud præcipue continebatur, ut Bartholomæus Episcopatum Nicolao dimitteret ; Pontifex vero Ab-

Post urbem obsessam, et pacem oblatam,

A batiam S. Bartoli, Bartholomæo ademptam, reddi a Marchione curaret. Ita VII Kalend. Octobris Legatus in urbem ingressus, postridie Magistratus ipsos apud se fidelitatis sacramentum concipere jussit, ac Nicolaum suæ Sedi restituit. Postero vero *c* anno, cum exiguas se adversus florentes Canetulos opes ad retinendam dignitatem habere videret, urbe egressus, Centum abiit, ac Baptistam moderatorem urbis, ut moliebatur, reliquit. Qua re accepta, Martinus accensus, conceptum jam pridem animo virus evomuit, ac Nuntio VI Nonas Julias in urbem misso, integrum sine ulla exceptione urbis imperium postulavit ; ni darent, se bello internecino persecuturum demonstravit. Cui populus respondit, se pactas paullo ante cum eo conditiones custodire paratum esse, neque de eis quidquam demere velle. Ita bellum multo quam ante acrius renovatum.

PER CAR. SIGON.

c iterumque rejectam

22 Interim gliscente inter novos Reges, Carolum et Henricum Franciæ Angliæque, certamine, Martinus experiri omnino studens, si qua æquitate rem ad otium deducere posset ; Nicolaum Legatum ad eam rem in Franciam destinavit, ac post ad cumulandam auctoritatem novo hoc privilegio insignivit,
B V Kalend. Decembris : Cum te ad pacificandum regnum Franciæ, commisso tibi plenæ legationis officio, ut pacis Angelum destinemus ; nos volentes tibi ea concedere, per quæ animarum saluti valeas providere, circumspectioni tuæ omnes et singulas personas, tam Ecclesiasticas quam Seculares, quæ a Catholicæ fidei et sanctæ Matris Ecclesiæ documentis deviantes, in hæresin quomodolibet collapsæ fuerint, postquam ad veram et Catholicam fidem redierint, et errores suos abjuraverint, et reconciliandi et dispensandi tenore præsentium, plenam et liberam concedimus facultatem. Inde litteras has ad Henricum Regem Angliæ, II Kalen. Januarias scripsit, orans, ut se exorabilem ad rem constituendam præberet. Ad pacem procurandum dilectum filium nostrum Nicolaum, tituli S. Crucis in Hierusalem Presbyterum Cardinalem, Apostolicæ Sedis Legatum, tamquam pacis Angelum destinamus ; sperantes in Domino, quod ipsius profectio, et ipsi Deo erit accepta, et hominibus salutaris. Tuam vero clementiam exhortamur, et cum paterna caritate rogamus, ut abolita omni memoria injuriarum, et extinctis incendiis odiorum, et omni alia affectione deposita, Cardinali te exorabilem præbeas et placatum.

destinatur Legatus in Gallias :

23 Quin etiam bellum terminare Bononiense cupiens, ad eumdem mandatum rerum cum populo Bo-
C noniensi componendarum plenissimum misit. Ille vero, rebus omnibus ad iter paratis, sequenti anno *d* pridie Non. Februarias Ferrariam adiit, ac mandatum, quod habebat, cum Marchione communicavit. Marchio vero Bononiensibus indicavit, Nicolaum apud se esse, ac liberum pacis componendæ a Pontifice mandatum habere ; eo ipsum usurum, si aures verbis de compositione vellent adhibere ; et si integrum urbis imperium tradere Pontifici in animum inducerent, facultatem paciscendi uberrimam attulisse. Cui ipsi rescripserunt, oblatas conditiones non recusare : verum idoneos sponsores ac fidejussores ad res tantas desiderare. Quare inani incepto Nicolaus Venetias abiit, atque inde in Galliam ire perrexit. Interim Martinus, misso *e* Juliano Cæsarino Cardinale Legato, Concilium Basileæ instituit, ad Hussitarum hæresim profligandam, Ecclesiamque constituendam ; prout Concilium Constantiense faciendum esse decreverat ; atque hoc facto, X Kalendas Martii obiit ; cui statim Eugenius IV, qui fuerat Gabriel Condulmerius Cardinalis, successit. Hic et Concilium continuandum decrevit, et pace commodis conditionibus Bononiensibus reddita, urbem recepit ; et Nicolao, quem item omnium plurimi æstimavit, munus pacificandæ Franciæ confirmavit.

d

constituto Eugenio VI Papa.

e

24 Nicolaus autem primum immatura Martini D morte deterritus, serius aliquanto rem est aggressus; deinde causam omnium opinione impeditiorem est nactus. Neque enim Principes (præsertim Regem Angliæ) ad locum edendum, quo Oratores rei discutiendæ gratia mitterent, impellere potuit : quamvis in eam curam toto pectore, incubuerit, ac neque laboribus, neque periculis, neque sumptibus ullis rei obtinendæ causa pepercerit ; quod ipsemet Carolus post in epistola ad Basileense Concilium confirmavit: Cum superiore tempore, inquit, pia atque devota supplicatione carissimi ac dilecti amici nostri Cardinalis sanctæ Crucis, res ipsa non modica disceptatione variis assignationibus agitata fuerit ; quamquam labori, periculis, atque expensis minime ipse pepercerit, tamen ad optatum portum non pervenit. Quare cum multis transactis mensibus nihil profecisset, Eugenius re cognita, non majore admiratione quam labore accensus, sic post Idibus Maji, ad eum scripsit : Miramur et dolemus, quod cum circumspectio tua, ex commissione nostra, pacem regni Franciæ tanto studio ac diligentia, tantoque personæ tuæ incommodo et labore procurarit, et procuret ; non fuerit adhuc inter illos Principes, quorum necessarius est consensus, concordatum de loco, in quo Orato- E res partium pro pace tractanda apud te debeant convenire. Commendandus est autem multum Philippus Dux Burgundiæ, qui paratus est obsequi voluntati meæ, cui super hoc scribimus ; atque item carissimo in Christo filio nostro Carolo Francorum Regi illustri, hortantes eum ad pacem, ne ex levi discrepantia relinquatur practica tanti boni ; pro cujus consecutione, non gravetur tua singularis bonitas laborare, donec perfeceris, vel saltem manifeste cognoris, per manus hominum non posse concludi. Nam si tu non feceris, auctoritate nostra et Ecclesiæ et prudentia ac diligentia tua, non videmus per quem hominem fieri possit. Nicolaus vero, ubi se ad æquitatem adducere Regem Angliæ varie tergiversantem non posse perspexit, inde ex Pontificis auctoritate discessit ; ac quemadmodum prudentes medici, quos ægros salutaria remedia recusantes ac diligentiæ suæ reluctantes aspiciunt, tamquam deploratos extrema Dei ope sanandos relinquunt, officio satisfecisse suo putantes, ubi industriam fidemque suam adhibuerint ; sic ipse postquam accensa se Principum inexpiabilibus offensionibus odia extinguere dicendo non posse animadvertit, eorum leniendorum curam Deo ipsi, humanarum infirmitatum unico curatori, permisit.

abit in Gallias,

et ad Basileense Concilium.

F
25 Cum autem ex itinere Basileam progressus, audisset Patres in Concilio convocatos, novo exemplo constituisse, Pontificem Concilii dimittendi jure carere ; verum, tamquam ipsius Concilii decretis obnoxium, dicto illius audientem esse oportere ; aliaque multa, ad sacrosanctam illam potestatem debilitandam, insidiose parare ; vehementius (ut S. Antoninus scripsit) homo antiquæ probitatis exarsit, ac graviter Concilium factumque ejus increpuit, et ut in auctoritate Summi Pontificis ipsius Christi Vicarii permaneret, admonuit; atque inde Bononiam ad Ecclesiam suam revisendam accessit. Quo facto, statim ad Franciscum Philelphum litteras misit, statum ejus cupiens cognoscere ; et si tempora poscerent, aliquo insigni beneficio sublevare ; quem merem ille ab initio Episcopatus instituerat, neque postea aliquo fortunarum suarum interveniente naufragio destituerat. Hic vir eruditissimus, ac (prout illa ferebant tempora, quibus nondum exculta ac perpolita adeo dicendi ratio fuerat) disertissimus, Florentiæ inter sævos fluctus discordiarum civilium versabatur, ac de sua incolumitate, in magna æmulorum invidia, laborare compellebatur ; et propterea litteris

Bononiam reversus,

cum Philelpho amice agit :

A litteris eis acceptis exhilaratus, ita respondit, ut Nicolao se totum, tamquam amplissimo litteratorum omnium Patrono, commiserit; sic enim scripsit : Thomas Sarzanensis, vir perhumanus et eruditus, Amplitudinis tuæ Secretarius, Pater clementissime, tuo nomine litteras ad me dedit; quibus, quod mihi erat sole (ut aiunt) clarius, non amice minus, quam eloquenter ostendit, quanta sit tua erga me caritas; monuit, ut tibi significarem, quam me Florentia delectet; præterea si qua in re tua opera opeque uti velim, scriptorio calamo ne parcam; te enim semper paratum fore, ut mihi benefacias. Ut ago tibi et habeo immortales gratias, Pater humanissime, quod ex qua die primum me Bononiæ vidisti, ac tuam in clientelam accepisti, te mihi Patronum semper, te Patrem, te beneficum præstiteris : et id quidem nullis meis de te meritis, sed sola tua mansuetudine atque benignitate. Imitatus tu sane eum, cujus crucem pro signo geris, Christum Optimum Maximum; qui ut cunctis mortalibus benefaceret, sibi ipsi non pepercit, etc. Exponit inde lubricum rerum suarum statum, atque ad extremum infert; Quæ cum ita sint, Clementiam tuam rogo etiam atque etiam oroque, ut huic meo desiderio consulas; quidquid ipse B de me statueris, indubitato persequar; operamque dabo, ut tua de me opinio te numquam fallat; nam neque fidei unquam deero, neque industriæ, neque diligentiæ. Ex Florentia x Kal. Octobris anno natali Christiano MCCCCXXXII.

curat circum ferri imaginem Deiparæ.

26 Interim vero dum Nicolaus officio vigilantis ac pii Pastoris in Ecclesia sua capessenda fungitur, occasionem adeptus est rei præclaræ, atque ad memoriam posteritatis insignis instituendæ. Proximo quippe anno, cum assiduæ ac vehementes pluviæ, ac tetræ et immoderatæ tempestates maximam curam omnibus injecissent, ne, ut sæpe contigerat, segetes jam maturescentes extinguerent; ceteris frustra imploratis auxiliis, ipse una cum Antianis decrevit, ut *f* imago ex more Deiparæ Virginis, manu S. Lucæ expressa (quæ ante complures annos Constantinopoli allata, in æde S. Mariæ Montis-guardiæ servabatur) intra mœnia deferretur, atque illa religiose in pompa perlata, supplicatio de more adhibitis sacris ac profanis ordinibus ageretur. Ea cura devotis Hospitalis S. Mariæ mortis mandata, ipsi IV Nonas Julias *g* imaginem deportarunt, atque in æde Virginum S. Matthiæ collocaverunt; quæ ipsam in Monteguardia conservabant. Postero vero die, tertio et C quarto, Episcopus inde sumptam in pompa ferri, atque ab omnibus ad tria templa solennes Deo preces adhiberi præcepit. Quo facto, lux statim optatæ serenitatis adfulsit. Quare imago ex decreto publico religione civium aucta, ad Montem relata, ac custodiri diligentius ac sanctius cœpta, in urbem quotannis in hunc usque diem defertur.

Remittitur ad Basileense Concilium,

27 Eodem anno Eugenius Pontifex, comperto Basileensis Concilii Episcopos nihil aliud moliri, quam ut potestatem Pontificiam aut prorsus everterent, aut certe vinculis arctissimis alligarent; tum alia remedia temerariis illorum cœptis admovit, tum Legatos novos veteribus addidit, qui lubrica ac periculosa illorum consilia interpellarent, atque acrius pro Pontificia dignitate pugnarent. Inter ceteros autem (quorum prudentia, fide, ac virtute rem Ecclesiæ aut lapsam restitui, aut labentem sustineri posse putavit) Nicolaus ipse principatum obtinuit. Itaque XVIII Kalen. Januarias, litteras ad eum dedit, quibus plenissimam ei potestatem omnia suo nomine, pro fide ac judicio suo, constituendi concessit, quæ ipse ad salutem ac dignitatem Ecclesiæ pertinere putaret. Profectus autem Nicolaus nullum officium vel pietatis, vel prudentiæ prætermisit, quo vel imposita Ecclesiæ vulnera accurate sanaret, vel impo- nendis mature obviam iret. Verum exulceratos adversus Sedem Apostolicam Patrum illorum animos nactus, infesta eorum tela omnia propulsare non potuit : cujus rei argumento illa sunt, quæ illi egerunt. Etenim sequenti *h* anno, Sessione XVII, ipsum quidem ut Legatum Pontificis admiserunt, verum ita, ut neque ipsos invitos ad agendum urgere, neque rationem agendi eatenus observatam invertere posset. Inde v Idus Maji eidem quædam Pontificis nomine postulanti, majore quam decuit, libertate negarunt. Ac postremo, ut ipsum hominem providentiorem atque acriorem a Concilio removerent, atque Eugenii dolorem multo magis accenderent, ipsum cum *i* Petro Cardinale S. Petri ad vincula, VIII Kal. Augusti Legatum ad Eugenium ac alios Principes Italiæ pacificandos, et bona Ecclesiæ occupata recuperanda destinaverunt. D PER CARSIGON. *h* *i*

ab hoc in Italiam remittitur cum litteris.

38 Hujus Legationis neque in actis, neque alibi uspiam mentio reperitur; verum inter ipsius Cardinalis scripta, familiæ Albergatorum relicta, certa monumenta servantur, quæ hoc loco referre opportunissimum visum est. Sacrosancta generalis Synodus Basileensis, in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, dilectis E Ecclesiæ filiis Nicolao tituli S. Crucis in Hierusalem, et Joanni S. Petri ad vincula, S. R. E. Presbyteris Cardinalibus, nostris et universalis Ecclesiæ Legatis, salutem et omnipotentis Dei benedictionem. Ad tria maxime sancta opera, extirpationem videlicet hæresum, reformationem morum, ac pacem inter cunctos Christicolas auctore Domino procurandam, hic in Spiritu sancto legitime congregati, circa ea, per quæ ipsius veræ pacis et perfectæ quietis desideranda tranquillitas in singulas orbis partes, Deo propitio, subsequi valeat, libenter extendimus vigilantiæ nostræ curas. Proinde levantes in circuitu nostros oculos, et considerantes, de quo ab intimis præcordiis anxiamur, quot discordiarum fomenta, guerrarum turbines, calamitates et strepitus diversas Italiæ partes hactenus (proh dolor) lacrymabiliter concusserint; adeo ut nisi celeriter occuratur, pene totam ipsam Italiam bellis et discordiis innumeris in præsentiarum undique flagrare, et ebullire videamus : ut autem tantarum guerrarum debacchans furor supprimi, et jam præparatum extingui valeat incendium, hodieque vigentes guerræ conticescant, at singula in ipsa Italia discordiarum fomenta, ne deterius inde contingat, Omnipotenti Deo cœlitus inspirante, F in bonum salutaris concordiæ et firmioris unitatis feliciter commutentur; de vestræ circumspectionis industria (quam potentem opere pariter et sermone, in magnis expertam et arduis, eximia probitate, fidelitate, magnitudine consilii, morum elegantia, scientiæ claritate, et aliis grandium virtutum titulis, earum largitor Dominus multifariam insignivit) sumentes fiduciam specialem, quod ea quæ vobis duxerimus committenda, exactissima ac pervigili opera curabitis adimplere; vos et quemlibet vestrum in solidum, tamquam pacis angelos, nomine universalis Ecclesiæ et nostro, ad partes Italiæ Deo propitio duximus destinandos et destinamus, vestra diligentia et solerti indefessaque opera, tam apud sanctissimum Dominum Eugenium Papam Quartum, quam inter quoscumque Italiæ Principes dominia, communitates, provincias, civitates, terras et loca, gentiumque armigerarum Capitaneos, ut discordiæ, differentiæ, dissensiones, atque guerræ, de præsenti vigentes et quæ quodammodo in futurum suboriri contigerit, de medio tollantur et penitus extinguantur : indubitanter tenentes, quod inspirante Regum Rege pacifico, Italiam ipsam, ex quotidianis pene guerrarum strepitibus, ad metam salutaris concordiæ et pretiosum pacis thesaurum, reducetis. Rursus, cum

PER CAR. SIGON.

A cum nonnullæ civitates, terræ, castra et loca, ad S. R. Ecclesiam spectantes et spectantia, a quibusdam fuerint et detineantur occupata, quarum recuperatio ad pacem, quietem et bonum ejusdem Rom. Ecclesiæ pertinere dignoscitur; cum omni solerti cura ac diligentia, per quoscumque modos possibiles et magis accommodos, elaborabitis hæc loca hujusmodi ad obedientiam et subjectionem ipsius S. R. Ecclesiæ et dicti D. Eugenii Papæ ac sacri Collegii Cardinalium redintegrare et reducere, ipsaque regere, protegere, ac gubernare, etc. Ad extremum : Nos enim sententias, quas vos aut alter vestrum rite tuleritis, et pœnas quas inflixeritis in rebelles, nec non cetera quæcumque vos vel alter vestrum in præmissis et circa præmissa feceritis, ratas et rata habebimus; et faciemus, auctore Domino, usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Datum Basileæ, VIII Idus Augusti anno Nativitatis MCCCCXXXIV.

ANNOTATA.

a *Hic est annus* 1429.

b Lucidus de Comitibus, *Romanus, Diaconus Car-*
B *dinalis S. Mariæ in Cosmedin, creatus a Joanne* 23, *anno* 1411. *An fuerit Episcopus Ostiensis non satis constat, quia non est relatus in Catalogo hujus Episcopatus ab Ughello. Quidni post Joannem Arelatensem, anno* 1426 *mortuum, creatus, sederit usque ad an.* 1431, *quo illum Episcopatum obtinuit Antonius Cor
rarius.*

c *Hic est annus* 1430. d *Anno* 1431.

e Julianus, *cum B. Nicolao, anno* 1426 *a Martino V creatus Diaconus Cardinalis S. Angeli in foro Piscario*, scientia et fama probitatis præclarus, *indicatur a S. Antonino mortuus an.* 1444.

f *Historia sacræ hujus Imaginis, Ascanio Persio auctore, scripta est a Garnefeltio, post Acta B. Nicolai, edita cum illustribus miraculis : circa quam unum hoc notatam velim, de omnibus Deiparæ imaginibus ex Græcia allatis aut Græca forma pictis communiter dici quod auctorem habeant S. Lucam : qui an revera vel unicam pinxisse probetur, erit ad* 18 *Octobris examinandum maneat interim traditionibus popularibus tot insignium locorum, quantam eis quisque dare voluerit, fides atque auctoritas.*

g *Anno* 1433. h 1434.

i *Aliis* Joannes Cervantes *ut supra dictum, et mox*
C *infra in ipsa epistola Concilii, ut existimem nomen Petri Sigonio hic præter intentionem, ex errante memoria et calamo, obrepsisse.*

CAPUT V.

Pax Gallica confecta. Legationes variæ.

Redit ad Eugenium Papam,

Hoc vero negotium Nicolaus invitus, quidem suscepit, sed refragari præcipiti tot Patrum, Ecclesiam universalem (uti asserebant) repræsentantium, studio vel potius cupiditati, non nisi majore cum rerum detrimento, se posse putavit. Itaque ad Eugenium (qui Florentiam, a Columnensibus Roma pulsus, IX Kal. Julii venerat) illico adiit, et cum eo accuratius de re universa deliberavit. Dum autem ibi esset, iterum Patres litteras ad eum scripserunt, Sacri Concilii et Universalis Ecclesiæ Legatum appellantes : quibus Procuratorem ei Prosperi Columnæ Cardinalis, *a* capitalis Eugenii inimici et hostis, commendaverunt, ut ipsius ope Ecclesiastica quædam ab Eugenio beneficia obtineret : quod factum Eugenius omnium indignissime tulit. Itaque ut parem eisdem, a quibus provocabatur, molestiam doloremque referret; Nicolaum Basileam redire, ac Legatum actionibus eorum omnibus non solum interesse, sed etiam accurate præesse, et, quoad posset, sese (si a recto deflecterent) objicere jussit. Inde postero *b* anno III Kalend. Martii litteras ad eum dedit, quæ quidem in Actis intextæ non leguntur, quibus nominatim potestatem subortæ de Annatis (ut vocabant) controversiæ, seu potius discordiæ sedandæ indulsit. Quod præceptum cum ille summa fide industriaque singulari curasset, Deus novi illi pro Christiana Rep. suscipiendi laboris patefecit occasionem.

D *ab eo Basileam remissus : b*

30 Placuit enim Eugenio eumdem iterum in Galliam proficisci, ad pacem (quæ coalescere nondum potuerat) inter illos Principes sanciendam. Iniquo scilicet animo vir optimus audiebat, regionem illam, Catholicæ pietati ab antiquo tempore deditissimam, teterrimo ipsorum Principum odio devastari, ac malesanis hominum consiliis ultima pernicie deformari. Itaque omnia sibi tentanda putans, si qua ratione posset tanto malo mederi; neminem ad id aptiorem esse constituit, quam eum, qui bis eam rem causamque summa industria tractavisset. Itaque sic ad eum, ornandæ illius ut fit potestatis gratia scripsit : Dilecto filio Nicolao, tituli S. Crucis in Hierusalem Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato, salutem et Apostolicam benedictionem. Cum te ad pacificandum
E regnum Franciæ, commisso tibi plenæ Legationis officio, ut pacis Angelum destinemus; nos volentes illa tibi concedere, per quæ personis partium illarum te valeas reddere gratiosum, circumspectioni tuæ [potestatem damus] dispensandi cum viginti quinque personis Ecclesiasticis, infra limites dicti regni et partium adjacentium consistentibus et defectum ætatis patientibus, de quibus circumspectioni tuæ videbitur, ut earum quælibet, postquam vicesimum secundum suæ ætatis annum peregerit, possit ad Sacerdotium promoveri. Inde VI Nonas Maji, Renatum *c* Ducem Andegavensem hortatus est, ut Nicolao ad pacem conficiendam adesset : Ex singulari affectione, inquit, quam habemus ad bonum statum et quietem regni Franciæ, mittimus denuo pro illius pace procuranda et componenda dilectum filium nostrum Nicolaum, tituli S. Crucis in Hierusalem Presbyterum Cardinalem, Apostolicæ Sedis Legatum; virum utique ut nosti, omni virtutum genere excellentem, qui eam materiam hactenus laudabiliter tractavit. Quoniam autem scimus zelum, quem tu quoque habes ad dictam pacem; hortamur in Domino tuam Excellentiam, ut ad hoc bonum pacis adhibeas consilium et operam tuam, assistendo eidem Legato, consilio, auxilio, et favore, in quibuscum- F
que rebus poteris, ut hæc sancta conclusio fieri possit.

jubetur in Gallias proficisci : c

31 Interim Nicolaus, eruditis aliquot viris in comitatum assumptis (inter quos præcipue Æneas Sylvius Picolomineus nominatur) in Franciam venit; ac rem insigni animi magnitudine aggressus, litteras ad ipsos Principes misit; placere sibi significans, ut quatuor inter se mensium inducias facerent, quo liberius ac tutius ultro citroque a partibus commeari, ac disceptari de conditionibus ineundæ concordiæ posset; et ut iidem Oratores cum plenis mandatis, ad certam quam significavit diem, Nivernum mitterent; nam se eo ad partes audiendas et controversias dirimendas illa die esse venturum. Quibus litteris Carolus Rex ex Ambosia IV Idus Junias, Gallico (prout scriptum apud Albergatos reperitur) sermone, in hunc maxime modum rescripsit : Litteras vestras accepimus, quodque præcipitis de induciis quatuor mensium faciendis, cognovimus; simulque diem, quo convenire Oratores ab utraque parte debeant, intelleximus : quæ omnia summopere approbamus. Itaque litteras etiam fidei publicæ testes, pro securitate partis adversariæ mittimus, et urbem Nivernensem

de Nivernum adit.

A nensem ad conveniendum aptissimam judicamus. Quibus rebus ita constitutis, inde conventus Niverni est actus; in quo cum, variis disceptationibus habitis, spes haud levis oblata esset, fore ut res facile conveniret; visum est omnibus expedire, ut alter conventus Kal. Juliis ad Atrebatum haberetur, ac rei stabiliendæ causa Legatos quoque eo suos Concilium Basileense mittere rogaretur. Ejus vero rei cura Carolus Rex sibi assumpta, ad Synodum ita scripsit: Proximis diebus novissime celebrata est, in materia componendæ pacis cum Duce Burgundiæ, apud civitatem Nivernensem conventio; et ad eamdem nostra ex parte, cum decenti ac sufficienti potestate, Ducem Borbonii et Comitem Richemundum Constabularium nostrum, et fideles Consiliarios nostros Archiepiscopum Rhemensem Cancellarium nostrum, et Christophorum de Haricuria consanguineum nostrum transmisimus. Et cum res ipsa post longam disceptationem, optimam ad ea quæ pacis sunt dispositionem habuisset; cupientes omnes etiam partes, eodem et unanimi consensu et favore pacis et unitatis, præstantius agere, in alterius diei et conventionis apud civitatem nostram B Atrebatensem, ad primam diem mensis Julii proxime instantis, concordarunt: consentientes etiam, ut res tanta efficaciam habeat ampliorem et certiorem, ut pro parte Sanctissimi Patris nostri, Cardinales S. Crucis et Arelatensis, a sacro Concilio Basileensi Cardinales de Cypro et S. Petri ad Vincula, ad ipsam assignationem et locum transmittantur. Quamobrem amicitiam vestram oramus, ut ad diem illam præfatos Cardinales de Cypro et S. Petri transmittere vestra ex parte velitis.

tum Atrebatum, d

32 Kalendis inde Juliis ipsi pacis arbitri Atrebatum convenere, Nicolaus Cardinalis S. Crucis, et Cardinalis *d* Cyprius, sex stipati Episcopis, pro Carolo Dux Borbonii, et Comes Richemundus Connestabilis, Archiepiscopus *e* Rhemensis et Christophorus de Haricuria; pro Anglo *f* Cardinalis Vicestrensis et Archidiaconus Eboracensis; pro Burgundione autem Cameracensium *g* et Atrebatensium Antistites. Ibi cum omnes ordine consedissent, Nicolaus loqui exorsus, primum commoda pacis et belli detrimenta, et maxime quæ ex præsenti discordia miseræ Galliæ essent illata, cædes, incendia, vexationes, direptiones, vastitates, et reliqua ejusmodi calamitatum genera, longa atque apparata oratione commemoravit: deinde quanto Eugenius Pontifex C hujus compositionis arderet desiderio, ad quietem et tranquillitatem non ipsius solum Galliæ, sed totius etiam Christianæ Reipublicæ docuit: atque omnes ita ad firmam veramque concordiam contrahendam, remotis quæ adhuc moram intulerant controversiis, est cohortatus. Ubi vero peroravit, Legati Anglici dicere sententiam jussi, sese ad rem finiendam paratos esse asseruerunt, ac propterea Carolo, quidquid Rex suus in Francia ultra et citra Ligerim possideret, offerre; cum eo ut pro commodo utriusque partis, aliquorum inter se oppidorum commutatio fieret. Quam conditionem Franci libentibus animis accepere, ac contra Henrico, quidquid teneret Carolus in Ducatu Aquitaniæ et totum Ducatum Normandiæ, spopondere. Verum hanc conditionem Angli superbe repudiarunt, atque illico conventu egressi, alia se die redituros dixerunt.

e *f* *g ubi recedentibus Anglis,*

33 Inde profectis illis, Nicolaus interritus mentionem veteris inter Francum et Burgundum sarciendæ gratiæ studio intulit, atque utrumque multis verbis ad superiores terminandas controversias *h* obsecravit. Tum Nicolaus Raulinus Burgundio, Principis sui nomine diu meditatam orationem instituit, qua ea, quæ a Carolo Rege Dux Burgundus posceret, enarravit. Quæ omnia quamquam gravia

h pax conclusa inter Francos et Burgundos.

admodum videbantur, tamen Oratores Franci, nomine Regis sui comprobaverunt. Illa vero imprimis D erant, ut Carolus confiteretur cædem Joannis Ducis inique patratam fuisse, sponderetque se eam pro virili parte ulturum, ac sacra pro salute ejus atque eorum qui cum eo aut pro eo occisi fuissent, quotannis fieri curaturum: et in loco, ubi sepultus esset, ædem ac monasterium conditurum; ubi vero cecidisset, crucem lapideam excitaturum, quæ memoriam facinoris propagaret, eo sumptu, qui Nicolao Cardinali visus fuisset. Multa etiam addita alia, quæ actis Concilii Basileensis mandata, hoc loco interponere visum est alienum. Quibus acceptis Oratores partium ambarum in conspectu Legatorum jurarunt se daturos operam, ut ea sanctissime custodirent: atque ita pax per caduceatores magna omnium populorum gratulatione vulgata est. Quibus rebus magna utriusque partis voluptate perfectis, Nicolaus egregie ab omnibus collaudatus, in Italiam se recepit: ac cranium S. Annæ matris B. Virginis, ab Henrico rege dono acceptum, pridie Kal. Decembris Bononiam attulit, atque ingenti ab universis honore acceptus, monachis suis Carthusiensibus dono dedit: qui ei oratorium S. Annæ in via S. Isaiæ condiderunt, ubi nunc etiam asservatur. Inde Nonis E Decembris ad Pontificem Florentiam abiit, atque omnia a se acta renuntiavit: ex quibus Eugenius magnum fructum lætitiæ toto cum Cardinalium collegio cœpit.

34 Proximo inde anno Eugenius, liberum tandem Bononiensis urbis imperium nactus, Florentia Bononiam venit, inter ceteros Cardinales ipsum etiam Nicolaum habens in comitatu. Ibi cum Basileense Concilium, (ad quod jam pridem, contumeliæ, non honoris causa, adesse a Patribus jussus fuerat) abrogare, atque una honoris aliquid amicæ civitati tribuere cuperet; Concilium alterum Bononiam in proximum annum indixit: qui annus ubi venit, tum mutato justis de causis consilio, XIV Kal. Octobris novo edicto proposito, illud Ferrariam transtulit, cui edicto Nicolaus quoque subscripsit. Eo vero anno insecutus est anno, nuntio de Sigismundi Imperatoris morte accepto, justa ei de more in Basilica S. Petronii solvit, ac mox VI Kalendas Februarii Ferrariam adiit, ac IV Nonas Joannem Palæologum Imperatorem Constantinopolitanum advenientem excepit: quem post quatuor dies Joseph Patriarcha Constantinopolitanus est consecutus. Eo tempore, gliscente indies magis manifesto Eugenium inter ac Basileense Concilium dissidio, cum Concilium sibi principatum atque auctoritatem in Ecclesia supra Pontificem vendicaret, atque omnia ad trahendos in suam sententiam populos permisceret; Eugenius in suspicionem adductus, ne Germania ad partes contrarias inclinaret, aut certe ne aliquo modo ab auctoritate sua hac arrepta occasione descisceret; non alienum esse duxit, gravi missa Legatione Principes illos in fide atque officio continere. Munus autem hujus Legationis ipsi quoque Nicolao mandavit, qui ad placandum universum terrarum orbem Divino destinatus consilio videbatur; ac mox potestatem omnes ad se Ecclesiasticos Principes evocandi, atque homines omnibus contractis peccatorum labibus expiandi concessit.

g Concilium novum indictum.

35 Hujus legationis nulla in actis Conciliorum est mentio; at litteræ Pontificis apud Albergatos conservatæ testimonium locupletissimum perhibent omnes in Idus Septembris Ferrariæ datæ, quarum unæ hujusmodi sunt: Dilecto filio Nicolao tituli S. Crucis in Hierusalem, Apostolicæ Sedis Legato, salutem et Apostolicam benedictionem. Cum te ad partes Germaniæ, pro nonnullis bonum Ecclesiæ, pacem et quietem populi Christiani concernentibus negotiis

...Idar in Germaniam.

PER CAR. SIGON.

A negotiis peragendis, commisso tibi plenæ Legationis officio, ut pacis Angelum destinemus, et utilitatem Ecclesiæ et prosperitatem negotiorum magnam verisimiliter possis afferre, si partium illarum Prælati et Religiosi de tuo mandato insimul congregentur; circumspectioni tuæ Prælatos ac Religiosos ordinum quoscumque, exemptos et non exemptos, in partibus prædictis consistentes, quoties tibi expedire videbitur, ad locum congruum et aptum ac tempus certum insimul auctoritate nostra convocandi et congregandi, eisque ex parte nostra injungendi quæ ad exactionem negotiorum hujusmodi nostrumque et Romanæ curiæ statum necessaria et utilia fore perspexeris; alia quoque ordinandi et disponendi, quæ in præmissis, et circa ea necessaria fuerint et opportuna, plenam tenore præsentium concedimus facultatem. Datum Ferrariæ anno Incarnationis MCCCCXXXVIII, III Idus Septembris. Alteris vero permisit, ut is, per se vel alium idoneum Presbyterum Pœnitentiarium suum, confessiones quarumcumque personarum audire, et auditis pro commissis debitam absolutionem afferre, etiam in casibus majori Pœnitentiario reservatis, valeret. Inde alias ad *k* Othonem et Stephanum, Comites Palatinos Rheni, *l* Guidinum Ducem Brunsuicensem, B et Episcopum Wormatiensem, omnes eodem exemplo scripsit his verbis : Pro nonnullis negotiis, honorem Dei, pacem Ecclesiæ, et bonum Reipubl. Christianæ concernentibus, dilectum filium nostrum Nicolaum, tituli S. Crucis in Hierusalem Presbyterum Cardinalem, Apostolicæ Sedis Legatum, ac venerabiles Fratres Joannem Tarentinum Archiepiscopum, Petrum Dignensem, ac Antonium Urbinatem Episcopos, nec non dilectos filios Franciscum de Capitibus Listæ I. V. Doctorem et Militem. Joannem de Turrecremata sacri Palatii magistrum, et Nicolaum de Cusa Decretorum Doctorem, Oratores nostros ad partes Germaniæ mittimus : quibus circa præmissa aliqua tibi nostra parte referenda commisimus. Quare præfatis Legato et Oratoribus, in præmissis nobilitati tuæ referendis, fidem plenam impertiri velis, illisque in omnibus opportunis (cum ab eis requisiti fueritis) assistere, sicut de devotione tua in Domino confidimus atque speramus.

36 His mandatis litterisque Nicolaus acceptis, non tamen in Germaniam (ut puto) processit. Siquidem primæ actioni, quæ post VIII Idus Octobris in Concilio Ferrariæ habita est, interfuit, inter sex Latinos Doctores relatus, qui cum totidem Græcis C de Spiritus sancti processione dissererent, cum Græci ipsum a Patre dumtaxat, Latini a Patre Filioque procedere affirmarent. Græci fuere Marcus Ephesius, Isidorus Ruthenus, Bessarion Nicænus, Theodorus Xanthopulus, Silvester Balsamon, Gregorius Gemistus : Latini vero ipse Nicolaus Cardinalis tituli S. Crucis, Julianus Cæsarius Cardinalis tituli S. Sabinæ, Andreas Archiepiscopus Colossensis, et Foroliviensis Antistes, ac duo Monachi in Theologia præclari. Ex quo suboritur suspicio, ipsum aut Ferraria non exiisse, aut certe statim ab Eugenio ex itinere revocatum se recepisse; neque enim, si in Germaniam pervenisset, ac litteras illas suprascriptas Principibus reddidisset, eorum autographa suis propinquis, uti fecisse eum diximus, relinquere potuisset. Garimbertus tamen, illum ad *m* Albertum Cæsarem adiisse, atque ab eo revertisse, scribit : cujus rei cum ego nullam in Germanicis annalibus significationem inveniam, neque præterea certi quidquam aliunde haustum habeam, rem nec opinione mea affirmare, nec pro vana prætermittere volui. Eo anno populus Bononiensis, a Præfectis Eugenii male habitus, rursus sese Ecclesiasticæ ditioni subtraxit. Quippe auctoribus Bentivolis,

adest Ferrariensi Concilio,

Gubernatorem ab eo impositum urbe expulit, et D Nicolaum Picininum, Ducis Mediolani Præfectum, stativa non longe habentem, primum auxilii causa accersivit : deinde adversus vicinos populos, occulte contra se cum Eugenio conjurantes, et libertatis custodem et urbis administratorem instituit. Qui cum Centum et Plebem oppida, ad se ab auctoritate Nicolai Episcopi avertere contendisset, proposito excidit : oppidis illis Episcopo potius, quam populo obtemperare optantibus. Ea res vehementer Eugenium perturbavit. Itaque cum pridem Ferrariæ laborari pestilentia cœptum esset, atque indies truculentius lues illa desæviret, sequenti ineunte *n* anno Florentiam transversis itineribus, ne Bononiensem agrum attingeret, festinavit, atque eo Concilium advocavit; quem Imperator, Patriarcha, ceterique studiose secuti sunt. Ibi actio prima IV Kal. Martias, ultima pridie Kal. Julii habita est : in qua quæstio de Spiritu sancto, et de Romanæ Ecclesiæ principatu, cum Græcis ex nostrorum sententia est transacta. Ei actioni quoque Nicolaus interfuit, ac Concilio eodem die perfecto ipse ceteris cum collegis suis subscripsit : quemadmodum ipsius Concilii acta demonstrant.

dein Florentino.

E

ANNOTATA.

a *Causas hujus inimicitiæ late describit Platina in Vita Eugenii 4, quem consule.*

b *Anno* 1435.

d Renatus Dux Andegavensis *post fratrem, patrem et avum, filium secundo genitum Joann s Regis Francorum, per Isabellam uxorem Dux Barensis et Lotharingiæ appellatus, et ex testamento Joannæ Reginæ Neapolitanæ Rex Neapolitanus, ultimus ex familia Andegavensi.*

d Hugo Lusignanus, *frater Regis Cypri.*

e Reginaldus de Chartres, *postea ab Eugenio factus Cardinalis tit. S. Stephani in Cælio monte an* 1439.

f Henricus Chricheleius ex Menevensi Cantuariensis Archiepiscopus, a Martino V Cardinalis creatus, *ab Ægidio de Roya in Annalibus Belgicis ad hunc* 1435 *annum appellatur etiam* Cardinalis Wincestriæ et avunculus Regis Angliæ.

g *Cameracensis* Joannes de Garre, *Atrebatensis* Hugo de Cayeu.

h *Reneras Snoius lib.* 10 *Rerum Batavicarum hæc scribit :* Nicolaus Cardinalis allatum panem similaginis puræ, optimi tritici, fecit imprecatione nigrescere, ac prece iterum recandescere, additis his binis vocubis. Tu elige, *et sic pacem confecisse ait. Idem habent Heuterus, Rivius, aliique.* F

i *Anno* 1438.

k *Hi sunt filii Ruperti, e Comite Palatino Regis Romanorum et Imperatoris, et* Stephanus Bipontinus, *mortuus est an.* 1444, Otho Mospachiensis *ad Nicrum obiit* 1465.

l Guidinus, *videtur aliis dici* Guilielmus, *cognomento* Victoriosus, *qui præfuit ab anno* 1416 *usque ad annum* 1482, *diciturque* 90 *annos vixisse. Wormatiensis autem Episcopus, hic indicatus, fuit* Fredericus a Domnegk.

m *Poggius ita refert :* Cum Eugenius Ferrariam concessisset, in Germaniam ad Albertum Romanorum Regem, qui erat Nurembergæ. Legatus mittitur ad agendos conventus Principum Germaniæ, ad obviandum schismati, quod postea Basileensium vesania confecit. Hic multa in eo conventu locutus, quæ ad deterrendos homines a schismate Ecclesiæ pertinebant, hortatusque ad Pontifici solitam fidem servandam, Ferrariam regressus, postmodum mansit in Curia.

n

A n *Anno* 1439.

o *Servatur Florentiæ apud Carthusianos Volumen MS. de Processu Spiritus sancti, quod illis a B. Nicolao datum, et creditur ab ipso compositum.*

CAPUT VI.

Morbus, obitus, exequiæ.

factus summuum Quæstor Papæ : Dum autem ibi esset, haudquaquam Ecclesiæ suæ immemor, quæ ipsi assidue in medullis hærebat, eam duobus Sacerdotibus, quos nominant Mansionarios, commendavit; atque ipse summo Quæsturæ Pontificiæ honore, mortuo *a* Jordano Ursino Camerario, ab Eugenio auctus est : quæ res causam attulit, ut numquam postea ab Aula discederet Pontificia quiverit. Inde pridie Kalendas Septembris Imperatorem, a Concilio revertentem, Bononiæ regio apparatu excepit : quem diem festum magna lætitia obviam civitas progressa concelebravit. Eodem etiam anno Patres Basileenses; postquam Eugenium sæpius a se citatum non adesse viderunt, eo vecordiæ processerunt, ut Pontificatum illi abrogarint, et pro eo *b* Amedæum Ducem Sabaudiæ, Felicem V appellatum, subdiderint. Quo facto vehementer non B solum Eugenii animum, multis perturbationibus ægrum, perculerunt; sed universam etiam Remp. Christianam, vix ipsis jam hærentem ossibus, gravissime vulnerarunt. *cum eo Senas abit anno 1443 :* Eugenius autem, cum per sequentes tres annos Florentiæ permansisset, demum anno millesimo quadringentesimo quadragesimo tertio, Nonis Martii Senas concessit; atque ibi spatio aliquot mensium substitit. *calculi doloribus,* Interim Nicolaus, qui ab illius numquam latere discedebat, graviter tentari calculo cœpit : quem ex superiore victus ratione, et præteritorum laborum susceptione contraxerat; quocum per aliquot dies, patientia magis et virtute, quam remissione doloris aut spe aliqua vitæ, luctatus est, quam libenter se cum meliore atque optabiliore commutaturum esse dicebat. Cum autem sic affectus decumberet, Eugenius, qui illum unice diligebat, nocte sæpe solus invisit, ac bono fidentique animo esse jussit. Verum consolatione, vir fortissimus et Divinæ misericordiæ memor, non eguit; cum ipse se et alios confirmare, vel opportuna sacrarum Litterarum lectione, vel præclara vitæ institutione jam inde ab ineunte pueritia didicisset. Inde morbi gravitate (nam et intimus ardentissimæ febris æstus accesserat) ac doloris pertinacia victus, VII Idus C Majas, anno ætatis suæ sexagesimo octavo, est *et febri obit die 9 Maji,* mortuus; rite omnibus Sacramentis Ecclesiæ, quæ identidem ipse petiit, expiatus. Quod ut Eugenius sensit, amici desiderio vehementer afflictus, illico versicam aperiri et calculum extrahi jussit, atque apud se pro concepta sanctitatis ejus opinione retinuit : inde in Basilicam urbis elatum, solennes super eum precationes effudit, atque ibi honestæ sepulturæ mandavit.

et exequiæ Bononiæ fiunt, 38 Hujus mortis nuntio Bononiam perlato; ingens extemplo omnes cives mœror invasit. Itaque tabernæ clausæ, justitium indictum, atque omnia intimæ ac variæ tristitiæ signa edita, quæ ad decorandum summi alicujus Principis obitum edi potuerunt. Justa etiam per triduum in Basilica magnifice persoluta, quæ Antiani et Magistratus, præsentiam suam afferentes, opifices vero ab operibus suis ad tertiam usque horam cessantes, honestaverunt. Inde cadaver Florentiam ad monasterium Carthusiense translatum, atque in eo hoc qualecumque elogium est incisum : Sepulcrum omni laude dignissimi et Reverendissimi Patris Nicolai, tituli S. Crucis in Hierusalem Presbyteri Cardinalis. Hic natus Bononiæ, primum ex Priore Carthusiensi, petente populo Bononiensi, Episcopus : tum a Martino Pontifice D Cardinalis designatus : post plurimas susceptas legationes, Senis diem suum obiit, ætatis suæ anno sexagesimo octavo, vir piissimus mitissimusque, vitæ integritate singularique virtute omnium testimonio comprobatus. *... elogium sculptum Florentiæ.* In gradibus autem hi versus additi sunt :

Carthusiæ me terra tegit, quem sumpsit alumnum,
Ac dedit esse Patrem; nativa Bononia tandem
Me sibi Pastorem tenuit de jure vocatum;
Cardinalis Ecclesiæ compulsus pondera sumpsi,
Et Crucis in titulo mihi fulsit rubra tiara.
Mille, quater centum, denos quater egerat annos,
Tres etiam cyclus solaris, dum Nicolaus,
Mente petens cœlum, sub saxo corpore claudor.

Reliquiæ in honore: Hodie quoque ad perennem sanctitatis ejus memoriam monachi illi calculum, ejus e vesica exemptum, et Pontificiale superpelliceum, et sandalia, in sacrario magna veneratione custodiunt; Bononienses vero crucem argenteam, quam Legatus præferebat, et alteram quam sacris operans in pectore gestabat; item acerram et thuribulum ejus, Ecclesiæ suæ relicta, ostendunt.

39 Memorabile autem illud, quod paucis post mortem diebus idem Thomæ Sergianensi, familiari suo, obitum suum impatienter ferenti, ac fletu lacry- E misque prosequenti, in somnis se obtulit, ac dolorem omittere et sine cura ipsum degere jussit : nam præclare secum Christi beneficio agi, illum vero mox Pontificatum Maximum adepturum. Quod memoriæ prodidit Franciscus Philelphus in oratione ad *c* Xystum Pontificem, his verbis : Nicolaus V, *visio facta de ejus salute.* cum Nicolai Albergati, sapientissimi imprimis et sancti viri, Cardinalis Bononiensis, obitum molestius ferret, hunc tandem per somnum ad se venire existimavit, et ita anxium appellare : Thoma fili, quid diutius gemis? quid adeo te affligis? Pone lacrymas, et te collige; nobis enim bene est benignitate Jesu. Itaque surge, atque accingere; ad breve enim tempus grave tibi subeundum est munus Petri gubernandæ naviculæ. Quam quidem somni visionem haud ille dissimulanter præ se tulit : nam cum aliis nonnullis familiaribus, tum etiam mihi, cum hac iter faceret Germaniam petens ab Eugenio Legatus, cum inter loquendum in sermonem incidissemus de mansuetudine et gravitate Nicolai, id omne somnium coram veluti jocabundus retulit : subdidit enim cum hoc evenerit, Philelphe mi, fructum recipies veteris nostræ consuetudinis. Qui vero viventi benevolentiam, idem post etiam mortuo humaniter ac pie memoriam præstitit. Siquidem Pontifex crea- F tus, se ab illo Nicolaum V vocavit; atque icone manu eximii pictoris efficta, in ea S. Nicolaum Episcopum, in ipsius Patris ac Patroni sui memoriam, exprimendum curavit, quæ nunc quoque in ara majori Carthusiæ Bononiensis, cum litteris id significantibus, visitur.

40 Ceterum Nicolaus, vir haud dubio fuit et sua et Patrum memoria magnus, vel potius summus ac singularis; eo vero major atque admirabilior, quod in solitudine ferme atque in angulis, longe a civilis turbæ et forensis multitudinis conversatione atque ab ipsa rerum gerendarum arte educatus, nullius tamen earum rerum expers ac rudis fuit, quas ii tenere solent, qui omnem ætatem in communi consuetudine, nec non in erudito gymnasiorum aularumque curriculo contriverunt, seseque variis curarum negotiorumque publicorum meditationibus ac tractationibus assidue exercuerunt. Ex quo facile conjicere possumus, excellentem quamdam ingenii ac judicii in eo fulsisse indolem : qui omnia, quæ susceperat, prudenter ac commode peragebat. Etenim qui a natura ad otium et contemplationem factus tantummodo videbatur, ea prudentiæ documenta atque

PER CAR SIGON.

Beatus et Divus compellatur:

A atque eruditi cujusdam consilii dedit, quæ vix multi in aulis Principum conflictati consequi potuerunt. Quicumque vero is fuit, sanctitatis certe eam sibi opinionem perpetua ac constanti ipsius vitæ innocentia peperit, ut a monachis suis in hunc usque diem Beatus Nicolaus, cognomine a majoribus accepto, vocetur. Quare Franciscus Philelphus, postea scribens ad Nicolaum V Pontificem, eum Divum convenienter huic opinioni vocavit: Reliqua, inquit, si sanctissimus ille spiritus Divi Nicolai Cardinalis Bononiensis, tibi quondam Patris, dum erat in vivis; nunc vero sanctimoniæ tuæ filii (cui nosti me carissimum extitisse) altioribus melioribusque intentus obsequiis ingerere memoriæ tuæ distulerit ea, quæ mea interfuerint; omnia tibi, Pater, Amplissimus Mediolanensis Cardinalis Henricus verbis meis coram exponet. Et Sanctus Antonius Archiepiscopus Florentinus, æqualis ejus, eumdem Virum religiosissimum appellare non dubitavit, qui vitam hujus verbis his breviter est complexus.

laudatur a S. Antonino

41 Creavit Martinus Pontifex plures Cardinales, et inter ceteros Virum religiosissimum Dominum Nicolaum, ordinis Carthusiensium. Hic Nicolaus Bononiæ, cum esset Prior dicti Ordinis, una voce Cleri ac populi vocatus fuit in Episcopum Bononiensem, cum vacaret Ecclesia. Quem plurimum renitentem confirmavit et instituit Martinus, Constantiæ Pontifex creatus, Episcopus autem factus nihil dimisit de observantia et austeritate Ordinis sui; et in humilitate eximia Domino serviens, redditus suos pauperibus erogabat, et reparationi Ecclesiæ et cultui divino amplificando. Multa bona opera operatus est Dominus per eum in diœcesi sua Bononiensi: quorum cives ingrati et immemores, quia civitatem rebellem Ecclesiæ, de mandato Martini Papæ, interdicto supposuit, mortem ei intentarunt: sed occulte D mutato habitu fugiens, impetum furoris eorum evasit. Qui postmodum Cardinalis Presbyter a Pontifice creatus, sicut in Episcopatu fuerat Antistitum exemplar insigne, ita in Cardinalatu extitit Cardinalium speculum. Destinatusque Legatus ad hoc, inter Florentinos et Venetos colligatos ex una, et Ducem Mediolanensem ex parte altera, jam fessos expensis et laboribus diuturni belli, composuit pacem; Legatusque postea missus in Galliam Transalpinam, satis laboravit ad concordiam ponendam inter Regem Franciæ, ac Ducem Burgundiæ. Demum reversus, cum Eugenius successor Martini sua cum Curia Senis resideret, infirmatus ex calculo, nullo remedio fieri potuit, ut illum ejiceret. Nec mirum; nam corpore post mortem exenterato, repertus est lapis in collo vesicæ incarnatus, grossus ad modum ovi parvi gallinæ. Cujus exequiis honorabiliter funeri exhibitis, præsente Pontifice, delatum est corpus ad monasterium Carthusiense S. Laurentii prope Florentiam, ibique in Ecclesia sepultum, prout ipse mandaverat. Hactenus Sanctus Antoninus.

ANNOTATA.

E

a Jordanus Ursinus *creatus fuit Cardinalis anno* 1405, 12 *Junii*, *mortuus* 28 *Maji anno* 1439, *elapsis in ea dignitate annis fere* 34.

b Amedæus Pacificus *inscribitur in Commentario, jussu Serenissimi Ducis Sabaudiæ Parisiis anno* 1626 *edito, in quo tota controversia explicatur, qui dein anno* 1449 *Cardinalis creatus est, et tandem Collegii Cardinalium Decanus et perpetuus Germaniæ Legatus.*

c *Imo* ad Antonium Marcellum Venetum *hæc a Philelpho scripta, advertit Garnefeltius.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 70*

DECIMA

DECIMA DIES MAJI.

SANCTI QUI SEXTO IDUS MAJI COLUNTUR.

Sanctus Job Propheta in terra Hus.

S. Primus Presbyt.,
S. Marcus Diaconus,
S. Jason.
S. Celianus, — Martyres Tergesti in Istria.

S. Calepodius Presbyter,
S. Palmatius Consul,
Alii XLII,
S. Simplicius Senator,
Alii LXVIII,
S. Felix, } conjuges
S. Blanda, — Martyres Romani.

S. Alphius,
S. Philadelphus,
S. Cyrinus, — Martyres apud Leontinos in Sicilia.

S. GORDIANUS,
S. EPIMACHUS, } Martyres
S. Primulus,
S. Major seu Meudon, } Confessores — Romani.

S. Quartus,
S. Quintus, — Martyres Romani, Capuæ depositi.

S. Probata seu Probatus,
S. Mœca,
S. Petrus,
S. Dativus,
S. Januarius,
S. Fortunio,
S. Thecla,
S. Lucella,
S. Maxima,
S. Matrona,
S. Cyrillus, — Martyres in Africa

S. Cendeus
S. Dionius,
S. Acacius,
S. Crispion,
S. Zenon, — Martyres in Mysia inferiore seu Bulgaria.

S. Aprhodisius,
S. Privatus,
S. Giddinus,
S. Saturninus,
S. Petrus,
S. Dativus,
S. Fortunus,
S. Lucella,
S. Maxima,
S. Matrona,
S. Muttucus,
S. Cilicus,
S. Victurus,
S. Januarius,
S. Secusa,
S. Victurina,
S. Bonosa.
S. Constantia,
S. Tavintus,
S. Seleucus,
S. Zetula,
S. Januaria,
S. Fortunata,
S. Taclacia,
S. Donatus,
S. Rogata,
S. Paulina,
S. Lavarus,
S. Nina,
S. Januarius,
S. Candedia,
S. Honorius,
S. Saturninus,
S. Saturnus,
S. Secundus,
S. Donatus,
S. Maximus,
S. Januarius,
S. Geminus,
S. Saminus,
S. Peregrina,
S. Senterus,
S. Erulus,
S. Majulus,
S. Marullus,
S. Felix,
S. Indicus,
S. Reflentus,
S. Tinnus,
S. Felion,
S. Saturus,
S. Quintalus,
S. Severiolus,
S. Fidelis,
S. Quintus,
S. Faustus,
S. Donatus,
S. Excritatus,
S. Biricus,
S. Sertimus,
S. Lucinus,
S. Restitutus,
S. Dativus,
S. Januaria,
S. Nina,
S. Felix,
S. Sarna,
S. Marcella,
S. Matrona,
S. Tuja,
S. Lucusa,
S. Victorina,
S. Felicia.
S. Jocunda,
S. Salutor,
S. Felix,
S. Mares,
S. Nappolus,
S. Coddeus,
S. Darus,
S. Nasomosus,
S. Victor,
S. Satulus,
S. Masutus,
S. Maletus,
S. Severus,
S. Marcianus,
S. Fortunus,
S. Gloriosa,
S. Rogatina,
S. Victurina,
S. Julia,
S. Prima,
S. Fortunatus,
S. Maria,
S. Rogatus,
S. Munnus,
S. Jacobus,
S. Septimina,
S. Incidus,
S. Tunnus,
S. Felicio,
S. Seleucus,
S. Honoratus,
S. Lucinus,
S. Zebberia,
S. Venusta,
S. Saturna,
S. Quintula,
S. Cyrillus,
S. Dionysius,
— Martyres Tarsi in Cilicia.

S. Tertullinus,
S. Chrysanthus, — Mart. Romani Luxemburgi depositi.

S. Sabinus,
S. Certelius, — Mart. Romani, prope Pastranam in Castella.

S. Silvester,
S. Frominius, — Episcopi Vesontionenses in Burgundia.

S. Palladius I,
S. Palladius II, — Episcopi Bituricenses in Aquitania prima.

S. Cataldus, Episcopus Tarentinus in Italia.

S. Comgallus, Abbas Benchorensis in Hibernia.

S. Laurentius, apud Græcos.

S. Solongia, Virgo et Martyr apud Bituriges.

S. Guillelmus Presbyter Pontisaræ in Gallia.

B. Beatrix Atestina. Ordinis S. Benedicti Patavii.

B. Mirus Eremita Surici ad lacum Comensem in Insubria.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 71 *

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sancti Primiani, Episcopi et Martyris, Anconæ in Piceno Translatio, *hoc die facta indicatur a nobis ante ejus Acta, illustrata ad diem* XXIII Februarii.

Sireni Martyris Translatio sub ritu duplici celebratur in ecclesia matrice Arvernensi, *et indicatur a Saussayo ad ejus Acta* XXIII Februarii.

S. Hesychius Confessor, *aut potius* Solitarius, *refertur cum elogio in Menologio Basilii Imp. Synaxario MS. et Menæis excusis, in quibus iterum, quando magis accuratum elogium dedimus ex aliis MSS.* VI Martii.

S. Saturninus Martyr, ob quasdam ejus Reliquias, colitur sub ritu duplici Monachii in ecclesia Societatis Jesu. *Consule Bullam a nobis editam ad Vitam S. Caii Papæ in Appendice* XXII Aprilis.

SS. Secundi, Secundiani et Agapiti, Martyrum Eugubii, *memoriam celebrat Ferrarius in Catalogo generali* ex Tabula Ecclesiæ Eugubinæ. *Ex istis* Secundus *videtur ei et Jacobillo, qui Ameriæ passus refertur in Martyrol. Romano die* I Junii. *Verum* Secundianus et Agapitus, *aliis* Secundius et Agapius *dicuntur* Cirthæ in Africa passi, *de quibus egimus ad diem atque ad Appendicem* XXX Aprilis.

S. Wandelbertus, Abbas Luxoviensis, *memoratur in quodam MS. Calendario Benedictino, seculo* 16 *scripto. Ejus Vitam dedimus* II Maji.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 72 * Coinla Episcopus *indicatur in MS. Tamlachtensi, an forte* Conlaidus Episcopus Killdariensis? *De hoc egimus inter Prætermissos* III Maji.

S. Wiro Episcopus *colitur sub ritu Officii duplicis in Ecclesia et diœcesi Ruremondensi. Vitam illustravimus* VIII Maji.

S. Gregorii, Episcopi Ostiensis, inventio corporis *refertur a Tamayo Salazar: quam, ejusque Vitam dedimus* IX Maji.

S. Tudinus Abbas *officio Ecclesiastico sub ritu semiduplici colitur in Ecclesia Corisopitensi, festo translato ex præcedenti die ejus natali: quando Acta ejus dedimus* IX Maji.

Christi Domini Coronæ spineæ festum *celebratum fuisse hoc die, indicatur in Breviario Cæsaraugustano, anni* 1570.

S. Raphaelis Archangeli festum hoc die Venetiis, ubi propriam ecclesiam habet, celebrari *indicat Ferrarius in Catalogo generali: quem etiam præcedentibus diebus coli indicavimus.*

Marina, uxor S. Gordiani Martyris, e sententia Judicis addicta, ut ad Aquas-Salvias in servitio rusticorum opprimeretur, *cum titulo* Sanctæ *refertur ab Arturo du Monstier in Gynecæo sacro. Necdum eam antiquis Fastis reperimus adscriptam, et omnia infra in Actis S. Gordiani habentur.*

S. Cypriani Martyris festum celebrari in ecclesia S. Mariæ Majoris, et in Capella Paulina exponi caput ejusdem Sancti, *refert Piazza in Sanctuario Romano. At Paulus de Angelis lib.* 6 *Basilicæ S. Mariæ Majoris cap.* 3, *ubi Reliquias præcipuas recenset, hujus non meminit.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 73 * S. Theognostus Martyr, *et* S. Clericus Martyr in Italia, *adscripti sunt additionibus Greveni a Carthusianis Bruxellensibus, forsan ob horum corpora Roma accepta pro nonnullis ecclesiis.*

S. Januarius Romæ qui pro Christo in exilium missus est, *memoratur in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excuso, et in Auctario Greveni ad Usuardum, et loco omisso in MS. Florario. Miramur in Fastis Romanis aut Italicis aliis antiquioribus nihil de eo referri. Fortassis est Presbyter Antiochenus: qui sub Juliano Apostata S. Gordianum ejusque familiam convertisse dicitur in ejus Actis infra.*

Joannes Hierosolymorum Episcopus *memoratur in MS. Florario. Fuerunt plures hujus nominis ibidem Episcopi. De Joanne ejus nominis primo agit Eusebius lib.* 4 *Hist. Eccles. cap.* 5. *De hoc forsan hic agitur, quem Theodoricus Pauli in Patriarchis Hierosolymitanis, in MS. Chronico universali deductis,* Sanctum *appellat, asseritque* divinum cultum per totam Judæam augmentasse, constantissime cunctis palam Evangelium prædicando, ac tandem plenum virtutibus et miraculorum gloria clarum quievisse in Christo.

S. CONFESSA VIRGO, a Tarbiensi Ecclesia Cathedratica inter diœceses tutelares adscripta et honorata, *memoratur a Saussayo in Supplemento Martyrologii Gallicani et ex eo Arturus in Gynecæo Sacro, sed* Confessa *dicitur: nec verbum ultro alibi legimus. Plures dedimus mense Martio et Aprili Martyres* Concessos, *uti alium* Concessum Martyrem Romanum XXII *Maji. Sed ab his alia est* Concessa Virgo, *de qua optaremus ab aliis antiquiora et certiora monumenta proferri.* VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 74 *

Mosinocus de Cluain-Caichne, Mac-Leninn, sive filius Lenini } *memorantur in MS. Tamlachtensi, quod indicare solum possumus.*

Barbanus Sapiens, *memoratur in Historia tripartita S. Patricii parte* 2, *ubi num.* 67 *indicatur a Colgano eum ad hunc diem esse referendum.*

Hildebertus Abbas in Scotia, sancti Sedulii præceptor, eximia sanctitate et singulari doctrina præditus, floruit sub annum CCCIX. *Ita Camerarius in Menologio Scotico,* Sancti *titulo eum honorans. In quodam recenti Catalogo MS. Sanctorum Scotiæ hoc die, referuntur* S. Hildebertus Archiepiscopus et B. Sedulius Presbyter. *Et ita apud Trithemium de scriptoribus Ecclesiasticis legitur* Sedulius Presbyter natione Scotus, Hildoberti Scotorum Archiepiscopi discipulus, *sed in utroque abstinetur a titulis* Sancti *et* Beati. *Dempsterus in Menologio Scotico ad* 21 *Decembris ista habet:* Cenomanis Hildeberti Episcopi, S. Sedulii Scoti Græcorum Episcopi præceptoris. *Idem Dempsterus lib.* 8 *Hist. Eccl. Scotorum pag.* 353 S. Hildebertum Sedulii præceptorem *asserit, postea factum in* Galliis Cenomanensem Episcopum, ac mox Turonensem Archiepiscopum, *et ab utroque citatur Malmesburiensis, qui de hoc agit Mortuus hic est anno* MCXXXVI *die* XVIII *Decembris. Quam procul hæc sunt ab anno supra citato* CCCIX! *Quis adhibebit fidem ita hallucinantibus in rebus proprii regni?*

Aedus, et Cormacus *referuntur in MS. Tamlachtensi. Sanctos nomine* Aedi *sive* Aidi *et* Aidani *numerat Colganus* XXV, *in Appendice ad Vitam S. Maidoci cap.* 1 *die* XXXI *Januarii, et varios Cormacos indicat* XVII *Febr. ad Vitam S. Cormaci Episcopi Athtrumensis, duosque recenset ad diem sequentem, quorum alter* Abbas cognomento Cruimther, id est Presbyter, *forte huc spectat.*

Fintanus *indicatur in MS. Tamlachtensi. Sunt plures hujus nominis, quorum aliqui hoc mense referuntur* XI, XV *et* XX *Maji.*

Cataldus Patriarcha Alexandrinus, *occasione alterius Cataldi Episcopi Tarentini, inscriptus est Natalibus Sanctorum Canonicorum Ghinii, qui fatetur* se in tabulis hunc invenire non valuisse. *Quærendus ante fuerat, deinde proponendus: aut saltem auctor indicandus, unde fuit acceptus.*

Susanna

Susanna venerabilis Virgo migrasse ad Christum *notatur in MS. Kalendario Martyrologii Hieronymiani : quam arbitramur aliam esse a* S. Susanna Virgine et Martyre, *ad diem* XI *Augusti relata.*

Theodulphus, ex Abbate Floriacensi Episcopus Aurelianensis, *cum titulo* Beati *et aliquo elogio inscriptus est MS. Florario. De ejus sacra veneratione nihil alibi legimus. Edidit opera illius Jacobus Sirmondus cum testimoniis virorum illustrium, at nihil de ejus cultu protulit.*

Frodoinus Abbas Novaliciensis, in valle Alpium Segusiana, temporibus Caroli Magni floruit, cum opinione sanctitatis mortuus, *ut legitur in Chronico Novaliciensi tomo 2 Scriptorum Historiæ Francorum apud Andream Chesnæum pag. 224 et sequentibus.*

Garinus, Episcopus Tullensis in Lotharingia, *cum* Beati *titulo proponitur in Catalogo generali Ferrarii, idque* ex Catalogo Episcoporum Tullensium et monumentis cœnobii S. Apri, cui præfuit Abbas, vita functus anno MCCXXX. *Ediderant tum Catalogos Episcoporum Tullensium Antonius Demochares, Joannes Chenu, Claudius Robertus, sed absque mentione* Garini; *inseruerunt illis eum postea Sammarthani cum hoc elogio :* Garinus ex Abbate S. Apri creatur Episcopus anno MCCXXVIII, abdicat MCCXXX. *Nulla ejus mentio est in monasticis Martyrologiis, neque in Breviario Tullensi. Interim Saussayus ei elogium formavit in Supplemento Martyrologii Gallicani, ac* Sancti *titulo honoravit.*

Albericus, monachus Casinensis, *ut* Beatus *refertur in Menologio Benedictino Bucelini, citato inter alios Menardo, qui in Appendice altera quod diem obitus ignorarit, ejus meminit cum titulo* Venerabilis.

Joannis, pii et Deo dilecti Patris, depositio, Villarii in Brabantia Ordinis Cisterciensis, *memoratur ab Henriquez, Bucelino et Saussayo, sed abstinent a titulo* Sancti *et* Beati.

Petrus, Conversus in Clara-Valle, *relatus ab aliis pridie, ast hoc die ab Henriquez et Bucelino cum titulo* Beati, *sed a Saussajo* Piis *annumeratur.*

Antonius, Nursiæ in Umbria 14 seculo,
Andreas de Colle, Mediolani 15 seculo,
Joannes a Granata ; Mexici anno 1540,
Petrus Joannes, Majoricæ anno 1572,
Antonia Pachieca, Scalonæ 16 seculo,
} Ordinis Minorum *relati cum titulo* Beati, *ab Arturo in Martyrol. Francis. absque illo titulo priores ab Haroldo et Waddingo a pietate laudantur.* Antoniæ *iterum meminit Arturus in Gynecæo sacro, et Lahierius, qui* venerabilem *appellat.*

Robertus de Belloviso, illustris concionator Ordinis S. Dominici, in Gallia ab hæreticis in odium fidei articulatim per membra intercisus, reliquo trunco pelle crudeliter detracta, sæva morte vitam mercatus sempiternam, *laudaturque in Catalogo Martyrum post Martyrologium Dominicanum, et in Anno sancto ejusdem Ordinis.*

Dodo Friso, Ordinis S. Dominici, ut vir beatus et illustris Concionator, *laudatur a Thoma Cantipratano lib. 2 de Apibus cap. 1 §. 15 in Anno sancto dicti Ordinis ad hunc diem.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 75 * Theodora Pigneria, Tertiaria Carmelitana, Valentiæ in Hispania anno 1568 pie defuncta, *cum titulo* Beatæ *memoratur in Gynecæo sacro Arturi du Monstier : Lahierius dat ei titulum* Venerabilis. *Philippus a Visitatione in Acie bene ordinata Ordinis Carmelitici eam nec nominat quidem.*

Teresa Virgo, Abbatissa cœnobii B. Mariæ de Gradefes ordinis Cisterciensis, *cum titulo* Beatæ *refertur ab Henriquez, eum secutis Chalemoto, Bucelino, Laherio et Arturo de Monstier, in sacro Gynecæo.*

S. Abdas Martyr *inscriptus est Menæis MSS. Parisiis apud Patres Prædicatores servatis, de eo agemus* XI Maji.

Dioscorides Martyr Smyrnæ *est inscriptus Martyrologio Romano, citato* Menologio Græco, *scilicet Sirleti : in quo per errorem dies* X *et* XI *in unum conflati sunt, et ultimus est* Dioscorides, *qui in aliis Græcorum Menæis editis et manuscriptis refertur ad diem* XI Maji.

Julius *adjungitur S. Gordiano in Apographo Corbeiensi Martyrologii Hieronymiani, deest in aliis, quare omisimus ; forte ex sequenti die huc translatum, et sic idem coleretur* XI Maji.

SS. Faltonus Pinianus, et Anicia Lucina conjuges, *feruntur a Notkero, et primus a Rabano. Eorum Acta dantur cum Actis S. Anthimi et aliorum* XI Maji.

S. Euphrosynæ festivitas *indicatur in primo Kalendario Capuano apud Michaelem Monachum. Videtur esse ex famulitio S. Flaviæ Domitillæ, et cum ea martyrium passa, ac relata* XII Maji.

S. Glyceria Martyr Romana *inscripta est Kalendario Felicii et Martyrologio Basileensi anni 1584. De ea cum Martyrologio Romano agemus* XIII Maji.

S. Mochius Martyr *refertur a Græcis et in Martyrologio Basileensi : est is* Mucius *in Martyrologio Romano die* XIII Maji.

S. Isidorus Agricola *inscriptus est Martyrol. Rom. At colitur in Hispania* XV Maji.

S. Gennadius, Episcopus Asturicensis, *ut primæ classis est inscriptus Directorio Hispanico : ab aliis refertur* XXV Maji.

S. Bedæ Translatio Corporis *indicatur in MSS. Lobiensi, Leodiensi S. Lamberti et S. Laurentii, item apud Molanum atque Canisium, et in Martyrologio Romano. De eo agemus die natali, quo mortuus est* XXVI Maji.

Saranus *inscriptus est Catalogo Sanctorum Hiberniæ ab Henrico Fitzsimone, et iterum quando a pluribus refertur* XVIII Maji.

SS. Secundus, Secundinus et Agapius Martyres *coluntur sub ritu semiduplici in Ordine Canonicorum Regularium S. Salvatoris, quod corpora eorum asserventur Eugubii in Ecclesia Ordinis Ex his* SS. Secundinus et Agapius Martyres in Numidia, *de quibus egimus* XXIX Aprilis. *Verum ad Acta* S. Secundi Martyris in Umbria, *de hoc patrocinio acturi sumus* I Junii.

Eustadiola, *sive* Stadiola *vel* Eustodia, fundatrix et prima Abbatissa Medii monasterii Bituricensis, *inscripta est Martyrologio Gallicano Saussayi, Benedictino Menardi et Gynecæo sacro Arturi du Monstier. Extat Vita ejus, apud Labbæum tomo 2 Bibliothecæ novæ, ejusque in Patriarchio Bituriencis compendium, in quo dicitur pag. 55 mortua* sexto Idus Junii, *quo die etiam refertur in antiquo Martyrologio Abbatiæ S. Laurentii Bituricensis, pro quo perperam videtur suppositus* sextus Idus Maji. *Proinde differemus ad diem* VIII Junii.

Hamularius, *aliis* Amelerius, cognomento Fortunatus, Archiepiscopus Trevirensis, *ut* Beatus VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 76 * *inscriptus est Menologio Benedictino Bucelini cum longo elogio : eum* inter Sanctos et Metis sepultum putari ab aliquibus *scribit Browerus, quod poterit examinari die quo mortuus est* X Junii.

Isaias Propheta *proponitur a Galesinio, additurque referendus ad* VI Julii.

Joel Propheta *memoratur in Martyrologio sub nomine Bedæ edito, ab aliis refertur* XIII Julii.

S. Christina Virgo et Martyr, ob sacras ejus Reliquias Panormum delatas, *celebratur a Bellino, Molano et aliis. Partem costæ ejus et alterius ossis esse Pragæ indicat Pessina hoc die. Historiam translationis edidit Octavius Cajetanus tomo 2 de Vitis Sanctorum*

Sanctorum Siculorum : et in notis observat hanc eamdem esse, quæ colitur XXIV Julii.

S. Christophorus Martyr *indicatur a Galesinio, et remittitur ad* XXV Julii.

SS. Nazarii et Celsi Martyrum inventio corporum per S. Ambrosium *inscripta est Martyrologio Romano et aliis, solennique officio celebratur apud Mediolanenses. Festivitas martyrii incidit in* XXVIII Julii.

S. Lupi Episcopi Trecensis Translatio *indicatur in MS. Carmeli Coloniensis et Catalogo Ferrarii. Dies natalis est* XXIX Julii.

SS. Joannis Presbyteri et Benigni Diaconi, Confessorum et discipulorum S. Hidulfi Archiepiscopi, Translatio in Medio-monasterio, *inscripta est MS. Martyrologio monasterii Luxoviensis, et indicatur in Vita S. Hidulphi. Dies natalis celebratur* XXXI Julii.

Albertus Abbas Vallis-Umbrosæ *inter* Beatos *ejusdem Ordinis censetur quorum Reliquias non ibidem anno* MDCLXII *venerati fuimus, apte in altari reconditas, die quo de iis commodius acturi sumus* I Augusti.

S. Cyriaci Martyris festivitas *notatur in MS. Spirensi.* ob illustre miraculum, *dandum cum ejus Actis* VIII Augusti.

Marcellus, Apamiensis Episcopus et Martyr, anno salutis 400 *indicatur in MS. Florario, scilicet* in Syria, *qui a Græcis et in Martyrologio Romano refertur* XIV Augusti.

Meinradus, Episcopus Livoniæ, *ponitur a Martino Baronio hoc die, ab aliis* XIV Augusti.

S. Arsacius miles, qui sub Licinio Imperatore relicta militia solitariam vitam in quadam urbis Nicænæ turri exegit, *memoratur in MS. Florario : ab aliis cum Martyrologio Romano* XVI Aug.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 77 *

SS. Cosmæ et Damiani Martyrum Translatio Corporum ad civitatem Venetiarum, atque in monasterio S. Georgii Majoris anno Domini 1154 Indictione 2 collocatorum, *refertur in MS. Usuardo Florentino Caroli Strozzi Senatoris, item apud Bellinum, Maurolycum, Molanum, Canisium, Ferrarium, Saussayum. Item* Essendiæ coli eosdem Martyres, *quod* Caput *aliquod istic asservetur, asserit Theodorus Rhay in Animabus illustribus Cliviæ et Marchiæ. Censentur tria paria Sanctorum, sub dictis nominibus, de quibus suis locis erit agendum ; et potissimum cum Breviario Romano* XXVII Septembris.

S. Sophiæ depositio *inscripta est Violæ Sanctorum Hagenoæ anno* 1508 *excusæ. Si* Virgo, *referenda ad* XV Maji. *In MS. Usuardo in Alsatia aucto dicitur* Vidua. *Si mater SS. Fidei, Spes, et Caritatis, referenda est ad* XXX Septembris.

S. Bavo Confessor in Gandavo *refertur in MS. Bruxellensi S. Gudulæ, et appellatur ejus* Translatio *in Auctorio Greveni ad Usuardum. Dies ejus natalis est* I Octobris.

Angeli Custodis festum in Styria solitum observari *traditur in litteris annuis Societatis nostræ ad annum* 1606 *pag.* 484. *Id nunc celebratur in Ecclesia* II Octobris.

S. Opilii Diaconi Translatio *celebratur Placentiæ, uti ad ejus elogium testatur Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ* XII Octobris.

S. Decentius, Episcopus et Martyr, *colitur hoc die* Eystadii in ecclesia Societatis Jesu, *ubi habentur ejus* duæ tibiæ superiores pedum firmissimæ, et quasi recens a carne solutæ ; pars humerorum, duæ manus, et multa fragmenta. *Uti docent inde ad nos transmissa instrumenta, danda ad Acta S. Lulli* XVI Octobris.

S. Vincentii, Martyris Abulensis, translatio corporis ad cœnobium Canonicorum S. Isidori apud Legionenses, *inscripta est Hagiologio Lusitano Cardosi : at sequenti die in Hispanico Tamayi Salazar, ubi controversiam proponit de hac aliisque translationibus, discutiendam ad diem ejus natalem* XXVII Octobris.

S. Simon Zelotes, Apostolus *colitur hoc die a Græcis: a Latinis die* XXVIII Octobris.

S. Mathurini Presbyteri translatio *celebratur officio Ecclesiastico sub ritu duplici in Ecclesia Namnetensi, et memoratur in variis Martyrologiis olim excusis : ejus dies natalis, licet transferatur ad proximos dies, contigit et recolitur in Martyrologio Romano* I Novembris. VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 78*

S. Florentius Episcopus Argentinæ *indicatur in Menologio Scotico Dempsteri, et a Fitzsimone in Catalogo Sanctorum Hiberniæ, et iterum ab utroque cum Martyrologio Romano* VII Novembris.

S. Laurentii Episcopi Dublinensis Translatio *celebratur Augii in Normannia, ubi ejus corpus venerati sumus ipse apud Canonicos Regulares, et hanc memoriam ex eorum MS. Martyrologio descripsimus cum Actis, dandis* XIV Novembris.

S. Hesychius Martyr, jussu Maximiani in fluvium præcipitatus, *colitur a Græcis. Verum a Latinis die* XVIII Novembris.

Noe Patriarcha *refertur in MS. Florario, et a Greveno et Canisio : a Græcis cum aliis Patriarchis* XIX Decembris.

S. Stephani Protomartyris memoria, ob corpus Constantinopoli Romam translatum ad ecclesiam S. Laurentii extra muros, *agitur in Sanctuario seu Menologio Romano, per Carolum Bartholomæum Piazza. De ea translatione agendum erit die ejus natali* XXVI Decembris.

DE SANCTO JOBO

G. II.

PROPHETA IN TERRA HUS.

X MAJI.

Laus S. Jobi in propria historia,

Non *est nostrum consilium aut institutum, dum de sanctissimo viro* Jobo *hoc loco agere statuimus, omnia perscrutari et illustrare, quæ de eo passim disputantur : quia ea apud quamplurimos antiquos et hodiernos Interpretes exactissime deducta legi possunt. Quanti eum Deus fecerit, non solum ex ipsa Jobi historia et libro Canonicæ auctoritatis intelligimus, sed et aliis sacræ Scripturæ libris scimus. Nam apud Ezechielem cap.* 14 *ista ait Dominus Deus.* Terra cum peccaverit mihi, ut prævaricetur prævaricans, extendam manum meam super eam, et conteram virgam panis ejus, et immittam in eam famem, et interficiam de ea hominem et jumentum. Et si fuerint tres viri in medio ejus, Noe, Daniel et Job ; ipsi justitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum. *Ecce ut cum Noe et Daniele componatur* Jobus, *proponaturque ut propter suam justitiam cum justis selectus, et Dei summa amicitia dignus. Verum etiam in exemplum tolerantiæ proponitur in libro Tobiæ cap.* 2 *his verbis :* Hanc autem tentationem, ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiæ ejus, sicut et Sancti Job.

et apud Ezechielem,

Tobiam,

et Jacobum Apostolum.

A Job. *Præterea Apostolus Jacobus, cum cap.* 5 *divitibus pauperum oppressoribus comminatus fuisset gravem ultionem, ut pauperes ad patientiam et longanimitatem adduceret, ita loquitur :* Patientes estote et confirmate corda vestra..... Exemplum accipite exitus mali, laboris et patientiæ Prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis, et finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est et miserator. *Scilicet ut sub finem librorum Jobi dicitur :* Dominus conversus est ad pœnitentiam Job, cum oraret ille pro amicis suis, et addidit Dominus omnia quæcumque fuerant Job duplicia. *Ac deinde :* Vixit autem Job post hæc centum et quadraginta annis, et vidit filios suos et filios filiorum suorum usque ad quartam generationem, et mortuus est senex et plenus dierum.

Memoria in Fastis Latinis:

2 *Quo anno aut die obierit non satis constat. Græci, cum reliquis Orientalibus, celebrant ejus festum die* VI *Maji; at Latini, quos sequimur, hoc* X *ejusdem mensis Maji : quo die in antiquissimo Martyrologii Hieronymiani apographo Epternacensi sub finem ista leguntur:* Alibi depositio Job Prophetæ. *In ecgrapho Lucensi* B *ejusdem Martyrologii ita habetur :* Et alibi depositio sive natalis Job Prophetæ. *At* Natalis Job Prophetæ *exprimitur in MS. Reginæ Sueciæ, ab Holstenio laudato.* Depositio *apud Notkerum et in MS. Vaticano Auctario Bedæ. Utroque epitheto omisso, nudum nomen* Job Prophetæ *refertur primo loco apud Usuardum et Adonem. In hodierno Martyrologio Romano plura adduntur his verbis :* In terra Hus Sancti Job Prophetæ, admirandæ patientiæ viri. *Wandelbertus etiam olim hoc versu eum celebravit :*

Has quoque Job patiendi exemplo Sanctus honorat.

ecclesiæ et altaria erecta,

Ejusdem meminerunt passim omnia Martyrologia MSS. et cum his Bellinus, Grevenus, Maurolycus, Molanus, Galenisius, Canisius, aliique : quos non lubet ulterius nominare. Variæ eidem erectæ sunt ecclesiæ et altaria, in quibus, hoc X *Maji, ejus festum Officio Ecclesiastico celebratur. In urbe Veneta ejusque diœcesi universa, sub ritu semiduplici colitur: et omnia recitantur de Communi Confessoris non Pontificis. Missa,* Justus ut palma, *et habet ibidem ecclesiam Regularium. In urbe Bononiensi visitur hospitale Confraternitatis S. Jobi in via Purgatorii : et in ecclesia illi sacra sunt indulgentiæ plenariæ a Gregorio XIII concessæ. Præterea in ecclesia S. Mariæ Mendicantium, prope portam S. Vitalis, est* S. Jobo *dicatum altare, et ejus* C *ibidem festum celebratur. Est in diœcesi Antuerpiensi parochia* S. Jobi, *ad quam magnus hoc die fit peregrinantium concursus. Uti et Westmaliæ, illustri territorii Lovaniensis Baronatu, quo magna pars urbis Lovaniensis et vicinorum locorum, ut suæ erga* S. Jobum *devotioni satisfaciat, solet peregrinari. Habetur etiam Patronus nosocomiorum, maxime ubi lepra, elephantiasi et similibus morbis infecti solent curari, vel ali : quo fit ut pene extra omnes urbium Belgicarum portas, et plerumque etiam intra muros aliquod sit sacellum vel altare ejus honori consecratum ; idemque patrocinium passim etiam in aliis regionibus frequentari simili modo soleat.*

peregrinationes,

nosocomia.

Elogium ex Menologio Basilii Imperat.

3 *In Menologio Basilii Porphyrogeniti Imperatoris, ad diem* VI *Maji, de eo hoc legitur elogium :* Memoria Jobi, viri justi et multorum certaminum victoris. Beatus Job erat ex regione Æsitidis, quæ sita est ad fines Judææ et Arabiæ, filius prognatus ex filiis Esau, ita ut sit quintus ab Abrahamo. Impositum autem est ei nomen Joam. Prophetavit autem annos quinque et triginta, ac Christi Incarnationem præcessit annis mille nongentis viginti et quinque. Hunc coram Deo justum ac diu multumque probatum expetivit a Deo diabolus, ut quam diversimode affligeret. Cum autem Deus vellet eum magis illustrem ac gloriosum reddere, tradidit eum diabolo : qui non modo eum fortunæ bonis ac liberis spoliavit; sed et ipsum morbis aggrediens, vulneribus ac plagis undique circumseptum, in sterquilinium dejecit. Verum sanctus vir, cum omnes has ærumnas constanter pertulisset, et in omnibus Deo gratias egisset, diabolum summo affecit dedecore. Denuo etiam duplo majores divitias super terram assecutus, et uxorem resumens, ac liberos suscipiens, cum Deo de more sese summe gratum exhibuisset, in pace decessit. *Hæc in dicto Menologio. At quæ in MS. Synaxario Constantinopolitano et in Menæis manu exaratis præloque excusis, et in Novo Anthologio reperiuntur, licet in variis conveniant, libet adjungere.* Erat Jobus ex Ausitide regione, inter Idumæam et Arabiam sita, filius filiorum Esau, ita ut ipse ab Abrahamo esset quintus. Pater vero ejus erat Zareth et mater Bosora, ipse autem ab initio appellatus Jobab : prophetavit annos quinque et quadraginta, præcessit adventum Christi annis mille nongentis viginti quinque. Quia justus erat et inculpatus, et omnes qui tum vivebant mortales sanctitate vitæ superabat, expetivit eum a Domino diabolus, et E primo omnibus suis bonis denudavit, deinde plagis gravissimis et ærumnis inexplicabilibus afflixit. Sed Jobo in omnibus tentationum et malorum insultibus invicto et immoto persistente, diabolus victus et pudefactus recessit. Jobum autem in fine certaminum ipse Deus victorem pronuntiavit et laudavit, omniaque ablata duplo compensavit : quemadmodum historia sacrarum litterarum omnia singillatim enumerat. Vixit autem post plagas annos centum septuaginta; universim ducentos quadraginta octo. *Hæc ibi. In Menæis,* VI *Maji, ut dixi, totum Officium Ecclesiasticum est de S. Jobo, et ejus virtutes, potissimum patientia, mire extolluntur in Canone, cujus Acrostichis est.*

D *AUCTORE G. H.*

et Synaxario ac Menæis,

(Τὸν μυρίαθλον ἄξιον μέλπειν Ἰὼβ.)

Job canere dignum est, mille pugnarum virum.

Eodem VI *Maji, celebratur memoria Jobi Justi apud Syros in Typico S. Sabæ, et apud Arabes et Ægyptios in Martyrologio, quod ex Arabico Gratia Simonius transtulit.*

NOT. 22 VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 79 *

creditur natus ex Abrahamo et Esau,

4 *De tempore quo vixit, a Græcis passim discrepant Latini, nec satis inter se conveniunt. Philippus Labbe, in Epitome Chronologica sacræ et profanæ historiæ, arbitratur eum natum circiter annum mundi bis millesimum trecentesimum trigesimum ; et ante Æram Christi* F *vulgarem, millesimum septingentesimum vicesimum quartum ; natum autem* patre Zara, qui erat filius Rahuel, filii Esau, *uti colligitur ex capite* XXXVI *Geneseos, ubi generationes Esau numerantur, ac num.* 10 *dicitur ejus* filius Rahuel ex Basemath uxore, *dein num.* 13 *hujus* Rahuel *referuntur* filii, Nuhat et Zara, *dein num.* 33 *ista leguntur*: Mortuus autem Bela, et regnavit pro eo Jobab, filius Zaræ de Bosra. *Istis consentiunt septuaginta Interpretes, in iis quæ sub finem libri Job ab ipsis sunt adjuncta, hoc modo.* In terra quidem Ausitide habitans, in finibus Idumeæ et Arabiæ, et erat nomen ei Jobab. Cum autem accepisset uxorem Arabissam, generat filium cui nomen Emmon. Erat autem ipse ex patre quidem Zare de filiis Esau filius ita ut ipse sit quintus ab Abraham. Et hi sunt Reges qui regnaverunt in Edom, cujus regionis etiam ipse dominatus est : primus Balac filius Beor, et nomen civitatis ejus Dennaba : post Balac autem Jobab, qui vocatur Job : post hunc autem Asom. *etc. En consensus Græcorum cum hac genealogia, quam plures sancti Patres approbarunt. Idem Labbe, ad annum mundi bis millesimum trecentesimum nonagesimum nonum, et ante Æram Christi vulgarem ad annum millesimum sexcentesimum*

AUCTORE G. H.

sexcentesimum quinquagesimum quintum, refert obitum Patriarchæ Josephi; et addit, videri tunc S. Jobum fuisse a diabolo tentatum, annos natum septuaginta: quibus si addantur anni centum quadraginta, conficiuntur anni ducenti decem, et sic fuerunt ei in annis vitæ etiam data duplicia, ut supra ex capite ultimo Jobi deduximus: proinde obitus ejus refertur a dicto Labbe ad annum mundi bis millesimum quingentesimum trigesimum nonum, et ante Æram Christi vulgarem millesimum quingentesimum decimum quintum. Quia autem Græci supra allegati cum septuaginta Interpretibus asserunt, universim vixisse annos ducentos quadraginta octo, *secundum hunc calculum esset obitus ejus differendus ad annum mundi bis millesimum quingentesimum septuagesimum septimum, et ante Æram Christi vulgarem millesimum quadringentesimum septuagesimum septimum. Aliter sentit de hisce annis Salianus, ut infra ex Epitaphio Jobi constabit.*

mortuus ante Æram Christi annis 1515, aut annis 1577.

5 *Christianus Adrichomius in Theatro Terræ sanctæ in Dimidia tribu Manasse, ultra Jordanem habitationem Jobi ita describit cap.* 95. Terra Hus regio, quæ Hæbraica voce Hus, sive Huz, Us et Uz dicitur a septuaginta Interpretibus, Græce, Αὐσίτις quasi Οὐσίτις, Husitis nominatur. Sita est autem ultra Jordanem in Trachonitide regione, inter Palæstinam et Cœlesyriam media. Juxta Josephum et Hieronymum condita est ac nomen accepit ab Hus filio Aram, filii Sem, filii Noe, qui et Trachonitidis et Damasci conditor fuit: et in hac regione primus habitationem et principatum tenuit. Ibidem postea, uti sacra narrat historia, etiam beatus Propheta Job habitavit, et Principatum habuit...... Hujus autem sepulcralem pyramidem apud Suetam etiamnum ostendi *addit, et ut cap.* 92 *ait*: Suet quæ et Suita, Suites, Suhi et Suchi vocatur, inclita in terre Hus urbs est...... Ex hac originem simu et cognomen traxit Baldad Suites seu Suhites, unus ex tribus præcipuis amicis, qui sanctum Job in tribulatione ejus inviserunt. *Dein cap.* 78 Pyramis, *ait*, sepulcri B. Job quæ etiam in planicribus locis terræ Hus ad Orientem Suetæ civitatis monstratur, a Græcis aliisque gentibus, quod Propheta ibi sepultus sit, in honore habetur. *Est ibidem propre montem Hermon* Bosra *seu* Bostra, *postea Busereth dicta, metropolis Arabiæ desertæ, unde* Job filius Zaræ de Bosra *supra appellatur, et Æ*sitis *sive* Hus *dicitur, in Menologio Basilii Imperatoris,* regio sita ad fines Judææ et Arabiæ: *ubi Judæa latius sumitur pro reliquis Israelitarum ditionibus. Alia est* Bosra, *urbs Idumeæ Australis, quam patriam Jobi assignat Adrichomius in descriptione deserti Pharan, in quo prope montem Pharan est Dennaba, ub ante Jobum regnavit Balac filius Beor, et sic in Synaxario et aliis Menæis* Ausitis regio inter Idumæam et Arabiam sita *dicitur. Hanc autem regionem posteri Esau creduntur occupasse, cum Israelitæ degerant in Ægypto: quia Esau (qui et Edom appellatus est, atque ab eo Idumæa) in Orientali Idumæa habitavit, ibique excepit fratrem suum Patriarcham Jacob, ex Mesopotamia redeuntem.*

Terra Hus sive Ausitis, habitatio S. Jobi, pyramis sepulcralis. Bosra alia ad montem Hermon, alia in Idumæa.

6 *Atque hæc satis multa de regione in qua regnavit Propheta Jobus, propterea cap.* 1 *appellatus* vir magnus inter omnes Orientales, *qui et de se ipso cap.* 29 *testatur*: Quando procedebam ad portam civitatis, et in platea parabant cathedram mihi; videbant me juvenes et abscondebantur, et senes assurgentes stabant; Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo. *Tum aliquibus interpositis subdit:* Si voluissem ire ad eos, sedebam primus; cumque sederem quasi Rex circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator. *Ubi absque exercitu erat Jobus in tali auctoritate, atque alius Rex cum suo exercitu. Et sicut* Melchisedech *Geneseos cap.* 14 *fuit* Rex Salem et Sacerdos Dei altissimi, *ducentis circiter annis ante nativitatem Jobi; ita etiam hic Sacerdotalem dignitatem cum Regia conjunxisse probatur, ex ipso sacrificandi munere, quo capite primo functus scribitur. Nam* cum in orbem transissent dies convivii filiorum, mittebat ad illos Job, et sanctificabat illos, consurgensque diluculo offerebat holocausta pro singulis. *Post plagam vero etiam jussu Dei pro amicis oravit et sacrificia obtulit, ut in fine libri cap.* 42 *narratur. Habitus etiam quasi* Patriarcha *populi, Deum extra Israelitas colentis, et ipse ex stirpe Abrahæ, sicuti ceteri Patriarchæ posteriores, originem traxit.* Prophetam *agnoscit Ecclesia Orientalis Occidentalis; et cum illa passim antiqui Patres*, Prophetam et eximium Prophetarum *cum S. Augustino sermone* 2 *de Nativitate prædicant. Præterea S. Joannes Chrysostomus, homilia* 5 *ad populum Antiochenum, inter Martyres eum censet.* Nam etsi, *inquit*, ante tribunal non fuit constitutus, nec judicis vocem audivit, neque vidit carnificem, attamen multis Martyribus graviora passus est. *Præterea inter Hagiographos censetur, tamquam auctor libri sui, quo ejus lucta cum dæmone et varii cum amicis sermones exponuntur: quem librum ab ipso lingua Syriaca sive Arabica vel Idumæa conscriptum in Hebraicam translatisse Moysem, adjecto etiam libri principio et fine, passim cum Bellarmino alii asserunt. Antoninus Possevinus in Apparatu sacro, de Catenis et Interpretibus ejusdem libri Græcis Latinisque disserit, post quem plurimi ejus librum elucidarunt. Finio, quia præstat silere, quam plura delibare. Solum subjicio* Magni Jobi epitaphium, cœnotaphio appensum *a Saliano.*

Rex habitus, Sacerdos, Patriarcha, Propheta, Martyr, Hagiographus.

6 Clausit, Viator, hoc marmor aliquando mortuum, emisitque gloriosum cum gloriæ Principe Messia resurgentem Jobum, virum toto Oriente longe maximum: imo non virum, sed Heroem, in toto Patriarcharum ac Prophetarum choro summis animi, corporis, fortunæ, ornamentis clarissimum; imo non Heroem, sed Heroum Antistitem: miraculum mundi rectius dixerim atque prodigium. Quippe non cum hominibus, ut ceteri athletæ, sed cum ipso Satana immanissima bellua, eum ad certamen atrocissimum deposcente, semel iterumque ita congressus est, ut nudatus fortunis, semper verissima summæ fortitudinis gloria vestiretur; et horribili ut putabatur casu prostratus, vel ipso Agonotheta teste ac Præcone, semper steterit, victricique palma coronatus triumpharit. Hunc si Regem dixeris Hussitarum, Regum antiquorum decus, Regiis virtutibus illustrem, parum est; si Patriarcham ac Prophetam, non satis est; si magnum Sacerdotem, Doctorem gentium, Martyrem, Apostolum, pœne nondum satis, Tantus enim fuit, ut ejus viventis, patientis, resurgentis umbra, arcem ipsam majestatis humanati Verbi ferme contingat. LXX annos natus, in medium rerum omnium certamen descendit: in quo totum ipsum septennium inaudita fortitudine cum hoste teterrimo noctes diesque colluctatus, deinceps sicut palma multiplicavit dies, et ad decimum septimum supra ducentesimum annum propagavit; et eo denique tempore vinculis corporis solutus est, quo Israelitæ, Ægyptia servitute liberati, deserta Arabiæ loca peragrare cœperunt, anno Mundi MMDXLIV, Diluvii DCCCLXXXVIII, Ante Christi Domini ortum MDIX.

Epitaphium ex Saliano

8 *Jacobus Gualla, Sanctuarii Papiensis anno* MDLXXXVII *editi lib.* 4 *cap.* 2, *agens de Rothario Longobardorum Rege, conditore ædis S. Joannis Baptistæ in Burgo, in qua et successores deinde tumulati fuere; ejusdem Regis præcipuæ diligentiæ tribuit, quod idem templum præ cunctis urbis Ticinensis ecclesiis ditetur Sanctorum venerandis Reliquiis;* ejus *enim inquit* strenua manu Roma a barbaris liberata fuit, et pro eo

Corpus dicitur Roma allatum Ticinum,

A eo urbi reique publicæ Christianæ tam ingenti salutis præstito dono, grata concessione Sedis Apostolicæ, veneranda corpora Sanctorum Felicitatis ac filiorum, Job quoque patientissimi, item Tobiæ Patriarchæ Tobiniquc filii atque Sarræ, Rex ipse cum magna veneratione Ticinum deferri fecit, ad idem templum : ibidemque servantur. *Deinde enarrata breviter illius vita caput* 6 *sic concludit,* Cujus quidem venerandæ Reliquiæ in capella Divi Archangeli Raphaelis coluntur. *Nec ita pridem id adhuc fuisse indicat nobis Joannes Antonius Castillionæus, in suo de Antiquitatibus Mediolanensibus opere pag.* 113, *memoriam inducens ejusdem templi et Rotharii Regis, qui illud* tot opibus ac tantis Divorum illustrium ossibus cumulavit, ut merito, *inquit,* olim per se inclitum, nunc demum universo orbi notissimum factum sit, ob furtivam et clandestinam Sanctorum corporum Jobi, Tobiæ, et Tobioli subreptionem, quæ universum Ticinensem populum maximopere commovit, et ingenti dolore perculit. *Hæc Castellionæus, anno* MDCXXV *librum illum evulgans. Neque jam vacat indagare numquid deinde reparatum sit damnum : aut quo ablata sint illa corpora, quibus quin hoc die, quo Sanctus* Job *colitur, specialis acta celebritas fuerit apud* B *Ticinenses, dubitari non debet. An vero* Tobias, *cum filio et nuru, Sanctorum fastis nullis adscriptus, proprium suæ venerationis diem habuerit, libenter ex rerum Ticinensium peritis discam : possent enim eo casu, ad* D *ejusmodi diem, diligentius explicari prædicta, et quidquid hic deest suppleri. Hactenus porro opis, urbi Romanæ a Rothario contra barbaros latæ, vestigium non invenio : nec alios scio, qui ætate illa fuerint Romanæ civitati graviores quam Longobardi, etsi eam non occuparint. Seculo autem sequenti et anno* DCCLV Aystulphus, *eorumdem Rex,* Romam per tres menses obsedit : et multa corpora Sanctorum effodiens, eorum sacra cœmeteria abstulit, *teste Anastasio in Vita Stephani III. Idque non extra urbem tantum fecit, sed etiam in ea quæ trans Tiberim est urbis regione. Nam ut idem Anastasius ait in Vita S. Paschalis Papæ, illustranda* XIV *Maji, ejus tempore* fama erat, quod Aystulpho Romam obsidente, venerabilis Christi Martyris Cæciliæ corpus furtim ab illius hominibus fuisset ablatum, *utique cujus templum erat in dicta Regione. Quamvis autem id verum non fuisset, verum tamen fuisse quoad corpora SS. Valeriani sponsi ac Tiburtii Martyrum, ibidem olim tumulatorum, sustinent Ticinenses dum ea adhuc a se possideri jactant. Si igitur a Rothario non creditur gratiose acceptum corpus* S. Jobi *et aliorum ex veteri Testamento Sanctorum; poterit credi illud sud Aystulpho fuisse violenter aut fraudulenter ablatum. Quomodo autem aut quando ea Romam ex Oriente advenerint optarem posse docere, adducti ea de re veteribus litterarum monumentis.* E

et nuper furto sublatum:

Translationis auctor Rotarid Rex,

an Asytulphus?

DE SS. PRIMO PRESBYTERO,

MARCO DIACONO JASONE ET CELIANO,

MARTYRIBUS TERGESTI IN ISTRIA.

G.H.

SUB HADRIANO.

Tergestum, *ad Mare superum sive Adriaticum littoralis urbs Istriæ, varios habuit athletas, sub Imperatoribus Ethnicis palmam martyrii adeptos. Ex his dedimus* XII *Aprilis* S. Lazarum *Diaconum : cujus sacrum corpus una cum Reliquiis* SS. Primi et Marci, *de quo hic agimus, et* S. Apollinaris Subdiaconi, *ad* VI *Decembris referendi, translata fuerunt* Veronam *anno* DCCLV, *et* XI *Kalendas Junii in ecclesia S. Firmi majoris deposita : uti latius deduximus ad dicti S. Lazari Acta. Qua occasione Augustinus Valerius, in Antiquis monumentis Sanctorum Veronensium, etiam* de SS. Primo et Marco *agit, asseritque* C *horum* Vitam describi in pluribus libris antiquis ex membranis hujus civitatis. *Hanc nacti nos sumus Florentiæ in codice membranaceo Illustrissimi Senatoris Caroli Strozzi, et hic damus. Dicuntur ibi* martyrizati VI Idus Majas, *eoque die festum eorum celebrari annotarunt dictus Augustinus Valerius, et Ferdinandus Ughellus in Episcopis Veronensibus et horum quadragesimo primo S. Annone, quem illorum corpora transtulisse etiam infra ad hujus Vitam* XXIII *Maji indicatur.*

SS. Primi et Marci corpora Veronam translata :

Acta Martyrii:

cultus 10 Maji.

2 *Petrus de Natalibus Episcopus Equilinus lib.* 4 *Catalogi cap.* 151 *hoc martyrii compendium habet :* Primus, Marcus, Jason et Celianus Martyres, Tergesti civitate, passi sunt tempore Hadriani Imperatoris, sub Artasio Præside : qui Primum Presbyterum et Marcum Diaconum fustibus cædi jussit, et sub ventres eorum ignem accendi, deinde sulfur solutum in ora eorum infundi. Et cum hæc omnia supplicia sine ulla eorum læsione superassent, multique exinde conversi fuissent, Jasonem et Celianum fustibus tamdiu verberari mandavit, donec cæsi spiritum emitterent. Deinde Primum et Marcum extra urbis mœnia decollari. Quorum corpora in eodem tumulo juxta eamdem civitatem, sepulta sunt quinto Idus Maji. *Hæc Petrus de Natalibus in Catalogo, ex quo sua compendia videntur composuisse et retulisse ad* XI *Maji, auctor Florarii MS. auctor Violæ Sanctorum Hagenoæ anno* MDVIII *excusæ, Grevenus in Auctario Usuardi, Witfordus, Maurolycus, Felicius, Canisius, Galesinius, in suis Martyrologiis; Ghinius in Natalibus Sanctorum Canonicorum, Ferrarius in Catalogo generali et alio Sanctorum Italiæ. Quod alii* LXXX, tunc ad fidem conversi et fustibus cæsi, ac foris civitatem ejecti, *sint ut Sancti referendi, in silentio antiquorum non definimus.*

Compendium Actorum :

Sepultera 11 Maji.

variis fastis inscripta nomina.

ACTA MARTYRII

Ex MS. Florentino Caroli Strozzi. F

In diebus illis, cum imperium obtineret Hadrianus, multa persecutio in Christi famulos erat, et sævissimas pœnas tolerabant : quos Dominus ad suæ gratiæ præmia convocabat. Probabat enim Dominus suos athletas, quibus coronam perpetuam et cœlestem parabat. Jam enim difficile Christiani publice in civitatibus palam ambulabant, sed in speluncis et montibus et per cavernas terræ, vel per deserta loca se in abditis locis celabant. Eodem tempore erant duo viri Christianissimi apud Tergestinam civitatem, quæ est Istriæ provinciæ : unus ex eis Presbyter nomine Primus, et alius Diaconus nomine Marcus, secundum seculi hujus nativitatem genere nobiles, nobiliores vero secundum fidem Christi : qui numquam se aliquando præ timore persecutorum in abdito loco contulerunt, sed de Dei æternitate securi, se quotidie paganissimis populis, quod essent Christiani manifestabant. Splendebant autem quasi stellæ in medio cœli et inter obscuros populos præclari.

Persecutio sub Hadriano.

SS. Primus et Marcus

2 Eodem

A *apud Artasium Præsidem delati,*

2 Eodem itaque tempore contigit ut Tergestinæ civitatis Præsidatum mereretur quidam pessimus atque iniquissimus vir, nomine Artasius. Suggesserunt autem quidam de duobus viris dicentes : Quoniam hi duo viri non quiescunt diebus et noctibus, ad subversionem deorum nostrorum, verba vana in populis ore publico proclamare, dicentes : quod Christus eorum sit sanctus, et omnes dii nostri nihil sint. Audiens hoc Præses jussit turbis et Officio suo, ut Sanctos Dei in conspectu ejus exhiberent. Qui cum ingressi fuissent, videns eos iniquitatis Præses dixit : Tu tantæ ætatis senior, quare talia, ut suggestum est nobis, in populo proclamas ore proprio, et dicis quod Christus vester est Deus, dii autem nostri minime vobis esse videantur? S. Primus Presbyter respondit : Si quis hoc contra nos Christi servos vestræ suggessit potestati, nihil falsum locutus est in tuis auribus : quoniam hoc semper proclamamus, quia idola vacua sunt quæ colitis : nam divinitas in cœlis habitat. Artasius Præses dixit : Et audetis talia verba loqui? Ecce jam omnia manifesta sunt, quæ de vobis dicta sunt, qui in conspectu nostro talia loquimini. Quid autem in absentia?

et fidem Christi confessi :

B *torquentur igne et fustibus :*

3 Et dixit Decurioni : Extensos eos jubeo fustibus cædi et sub ventre eorum ignem accendi. Et cum hæc fierent, S. Marcus dixit : Addisce, fili iniquitatis, qualis sit virtus D. N. Jesu Christi : intende diligenter quoniam igne nos concremari jussisti, et venter noster non est ullo modo adustus ab igne. Ecce qualem medicum et consolatorem habemus, qui animas consolatur, et membra nostra confortat. Artasius Præses dixit : Per deos immortales, quia si non sacrificatis diis, diversis generibus tormentorum conteram membra vestra. S. Marcus respondit ei : Qui sunt dii, quibus nos sacrificare cogis? Artasius Præses dixit : Nescitis deos immortales, Jovem, Mercurium, Herculem, Junonem, Minervam, Apollinem et alios, qui in hac urbe consistere videntur? S. Marcus respondit : Istos tantos deos numquam audivi : scio enim quia unus est Deus in cœlis, qui in Trinitate regnat ipse cum Filio et Spiritu sancto, qui antequam omnia fierent super aquas ferebatur. Sed ut cognoscas dicam tibi quales sint dii tui : dimitte senem mecum concertare, et disputemus de diis tuis : et sic demum cognosces quod colis. Artasius Præses dixit : Ecquid de diis nostris vel de Deo Jove aliquid disseres? Erat autem B. Marcus annorum triginta et octo, dixitque Præsidi : Jovis, quem tu dicis deum, quam divinitatem potest habere, qui omni castitati usque ad mortem exstitit inimicus, sororum

Deos spernunt,

C suarum adulter? in Mercurio autem quæ divinitas reperitur, aut quid in Apolline aut ceteris, quos deos appellatis? Omnes enim figmenta sunt, qui in isto seculo quantum a vobis honorantur, tanto magis in inferno centuplex illis pœna conduplicatur. Nunc de Deo nostro addisce, miserrime, quanta mirabilia super terram fecit. D

EX MS.

4 Audiens autem hæc iniquissimus Præses, dixit S. Primo : Tu autem, vetule, quem tua vanitas ad tale dedecus perduxit, quid dicis? [Contra] blasphemantem hunc et injuriam deorum nostrorum contumaciter proclamantem nihil respondes? S. Primus respondit : Verum dico per nomen D. N. Jesu Christi, quia tecum loqui confundor : nam qualem vides meum Diaconem loquentem, talem et me intellige silentio studentem : quoniam unus est Spiritus sanctus, qui per ora nostra loquitur. Ira autem commotus Artasius Præses, jussit sulfur inferri ac resolvi, et in ore amborum adigi. Cumque factum fuisset ita, Sanctis in ore fuit tamquam homini ardorem patienti, dum aliquid frigidum biberit : et quasi ex uno ore ita Dominum magnificabant, ut admiraretur Præses et qui aderant de eorum tolerantia. Universi autem populi exclamaverunt dicentes : Magnus est Deus Christianorum, quem colunt isti, qui tormenta jam passi sunt talia, et nullus eorum est contaminatus : oramus et petimus, Deus Christianorum, ut mereamur tui effici. Audientes hæc Sacerdotes idolorum E exclamaverunt ad Præsidem, dicentes : Tolle homines malos et diis injuriam inferentes de hac civitate. Cumque hæc audisset Artasius Præses, jussit eos in equuleo suspendi, et ignem lateribus eorum applicari.

sulfure resoluto in ora infuso manent illæsi

5 Cum autem hoc factum fuisset, jussit viros detineri qui in illa hora crediderunt, et fustibus cæsos foris civitatem projici. Erant autem viri numero octoginta duo, ex quibus duo plagis cæsi migraverunt ad Dominum : unius nomen erat Jason, et alterius Celianus. Post hæc autem præcipit sanctis Martyribus capitalem dictari sententiam : quos educentes ministri una cum spiculatore foris civitatem, usque in tribus milliaribus, ibidem genibus positis orationem ad Dominum effuderunt. Et accedens spiculator amputavit capita eorum : et sic consummaverunt cursum agonis sui in requiem æternam. Audientes hæc universi populi Christianorum, qui absconditi erant, venerunt noctu : et tollentes corpora eorum omnium quatuor, in proximo loco sepelierunt, ad laudem D. N. Jesu Christi. Martyrizati sunt autem Beatissimi Martyres, Primus Presbyter et Marcus Diaconus, VI Idus Majas, sub Imperatore Hadriano, Præside vero Tergestinæ civitatis Artasio, regnante vero D. N. Jesu Christo, cui est honor et gloria, et laus et potestas, in omnia secula seculorum. Amen. F

Ex 82 conversis SS. Jason et Celianus cæsi.

SS. Primus et Marcus capite plexi.

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

G. H.

CALEPODIO PRESB. PALMATIO CONSULE ET ALIIS XLII, SIMPLICIO SENATORE ET ALIIS LXVIII, FELICE ET BLANDA CONJUGIBUS.

ANNO CCXXII.

Acta SS. Urbani et Callisti per Notarios scripta,

Historia martyrii horum athletarum continetur in pervetustis Actis martyrii S. Callisti sive Calixti Pontificis Romani, quæ traduntur per Notarios Romanos conscripta *fuisse, eodem plane modo, quo Acta Martyrii S. Urbani Papæ illius successoris, quæ* XXV *Maji illustrantur, etiam dicuntur* per Notarios Ecclesiæ Romanæ conscripta. *Floruit eo tempore* S. Anterus, *postmodum Pontifex Romanus, qui* gesta Martyrum diligenter a Notariis exquisivit, et in ecclesia recondidit; *ut vel ideo in Præfatione ad antiquos Catalogos Romanorum Pontificum, a nobis ante tomum primum Aprilis editos, judicaverimus, videri ab illo priorem partem primi Catalogi usque ad dictum Urbanum Papam collectam fuisse, et ab aliis postmodum suppletam. Quidni igitur etiam horum duorum Pontificum Acta censeamus ab uno eodemque Antero conscripta et recondita in ecclesia fuisse?*

2 *Quæ*

Ex hujus Actis,

A 2 *Quæ spectant ad S. Callistum, habemus ex pervetustis MSS. Trevirensi S. Maximini, Audomarensi ecclesiæ Cathedralis, Marchianensi prope Duacum, Lovaniensi S. Martini a Domino Ulimerio submissa, uti et alia a CL. V. Puteano accepta, præter duos illustres antiquos codices nostros. Edita etiam fuerunt ante ducentos annos a Jonino Mombritio, et deinde in collectione Vitarum Sanctorum Coloniæ et Lovanii anno* MCCCCLXXXIII *et biennio post excusa, ac postmodum, sed phrasi hinc inde correcta, a Laurentio Surio. Ex his Actis de SS. Calepodio, Palmatio, Simplicio composuerunt illustria elogia Venerabilis Beda in genuino Martyrologio a nobis ante tomum secundum Martii edito, Rabanus, Ado, Usuardus, Notkerus, aliique Martyrologi posteriores, quæ apud illos videri possunt. Eorum loco damus majorem partem ex Actis S. Calixti Papæ, quod ea ad hos Martyres spectat : quibus adjungimus quæ in hodierno Martyrologio Romano his verbis continentur* : Romæ B. Calepodii Presbyteri et Martyris, quem Alexander Imperator gladio fecit occidi, et corpus ejus per civitatem trahi, atque in Tiberim jactari : quod inventum Callistus Papa sepelivit. Decollatus est etiam Palmatius Consul, cum uxore et B filiis et aliis promiscui sexus quadraginta duobus de domo sua : Simplicius quoque Senator, cum uxore et sexaginta octo de familia sua : item et Felix cum uxore sua Blanda : quorum capita suspensa sunt per diversas portas Urbis ad exemplum Christianorum. *Hæc ibi.*

sumpta elogia horum Martyrum,

et Passionis historia quæ hic datur.

3 *Dicitur infra in Actis* S. Calepodius occisus sub die Kalendarum Maji, *quo etiam die* SS. Calepodius, Palmatius et socii *inscripti sunt Martyrologio MS. Caroli Strozzii Senatoris Florentini, et nominantur a Greveno atque Canisio. Verum* S. Palmatius *fuit* sexto Idus Maji sepultus in cœmeterio ejusdem *Calepodii : et additur apud Adonem et alios* tertio ab Urbe milliario. *De cœmeterio Calepodii agit Aringhus lib.* 2 *tomi* 1 *Romæ subterraneæ cap.* 12, *ubi dubitat,* an B. Calepodius illud primus extruxerit vel certe instauraverit ; an potius ejus dumtaxat nomine insignatum fuerit, quod sacrum ejus corpus ibi sepultum fuerit; eo quod S. Julius Senator et S. Antoninus, sub Commodo Imperatore occisi, XIX et XXII Augusti, *referantur in* cœmeterio Calepodii sepulti. *Est quidem Commodus vita privatus triginta fere annis, antequam S. Calepodius fuit martyrio coronatus, et in Actis* Calepodius *appellatur* senex Presbyter : *potuit tamen juvenis extruxisse illud quod auctor coævus vocavit* ejusdem cœmeterium. *Locum ibidem num.* 7 *describit Aringhus, et sub finem habet ista :* Quod in hoc cœmeterio singulare est, jugis inde crystallinæ aquæ vena emanat, quam sub acerba persecutionum tempora sanctos apud Martyres, non ad potandum dumtaxat, verum etiam ad salutare impertiendum Baptismatis lavacrum, his qui ad fidem traducebantur, usus quondam extitisse, credere par est. *Dein num.* 8 *de translatione corporis* S. Calepodii *et aliorum ista habet :* Ceterum beatissimorum Martyrum, Callisti ac Julii Pontificum, nec non Calepodii Presbyteri corpora, quæ olim hic, ut diximus, condita fuerant, in ejusdem postmodum Callisti titulum translata honorifice sunt, in ecclesiam videlicet S. Mariæ trans Tiberim, ubi in hanc usque diem eorumdem imagines E musivo opere expressæ, in majori ecclesiæ abside suspiciuntur.

S. Calepodii cœmeterium,

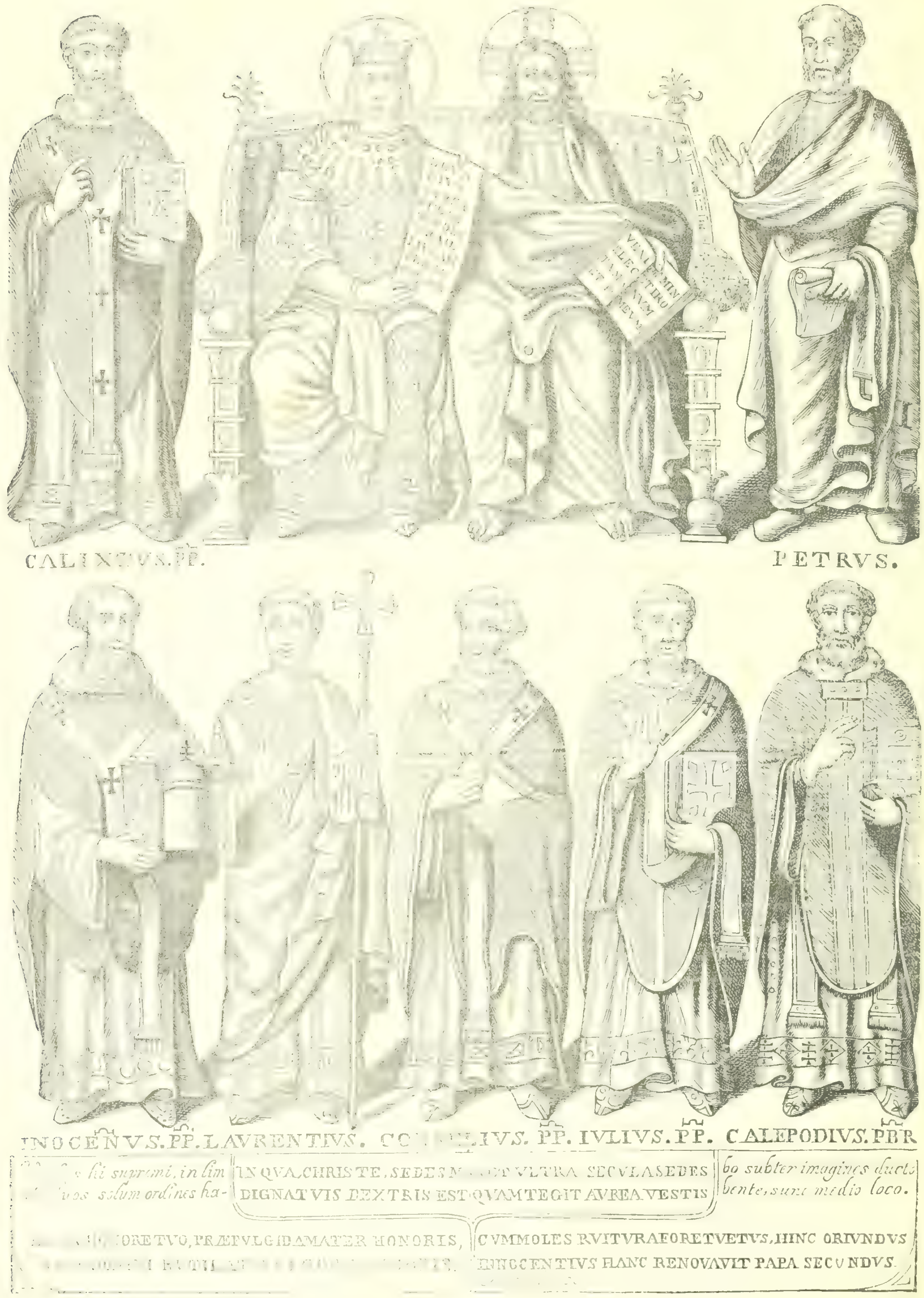
D

AUCTORE G. H.

inde corpus translatum ad ecclesiam S. Mariæ trans Tiberim.

4 *Acta S. Julii Papæ illustravimus die* XII *Aprilis, ubi diximus,* corpora horum Sanctorum ab Innocentio II, *seculo Christi* XII, sub ara maxima posita fuisse et marmoreo operculo ornata. *Ejusdem* Innocentii II *musivum opus cujus Aringhus meminit, quoniam vetustatis fuligine obsitum, in loco parum lucis recipiente, difficulter cernitur; periclitaturque ne pereat prius quam hæc quoque ecclesia, eadem qua aliæ plures Romanæ nunc nitent et fulgent, majestate reformetur; operæ pretium censui ejus delineationem, quantum maligna lux temporisque edacitas patiuntur accuratam, perita manu excipiendam curare, atque æri incidendam.*

EX ABSIDE BASILICÆ S. MARIÆ TRANS-TIBERIM.

ubi ejus imago inter Sanctos : *Quoniam autem operis nostri forma non admittit imaginem adeo longam, ut toti hemicyclo illius absidis commensuretur proportionatæ longitudinis celatura; unum qui ibi est Sanctorum ordinem sic divisimus in duos, ut Christi Deiparam amplexantis thronus, una cum assistentibus hinc* Petro *inde* Calixto, *superiori relinquantur in ordine; inferiorem vero ordinem occupent, hinc* Laurentius *et* Innocentius, *qui uno in latere assistunt Calixto; inde, qui alterum latus implent post Petrum,* Cornelius, Julius *et* Calepodius. *Hujus porro Vitam ipsi Romæ anno* MDCLXI *in prælaudata Ecclesia S. Mariæ trans Tiberim ex MSS. Officiis propriis; sed ex Actis majoribus contractam esse invenimus : sub finem vero sic habebatur*, corpus postea ad ecclesiam S. Mariæ trans Tiberim sublatum, sub altare majus reconditum est. *Idem confirmat Pancirolius in Thesauro urbis, addens aliquas ejus Reliquias esse in ecclesia S. Mariæ in Campo Martio et in aliqua ecclesia S. Pauli Apostoli.*

5 *Alios supra relatos* Martyres fuisse *etiam* in cœmeterio Calepodii sepultos, *idem Pancirolius arbitratur;* quod pari agone consummati Martyrii palmam adepti fuissent. *At* S. Palmatii Reliquias Carolus Rex attulit in castrum suum Karelsteyn, ubi sub eodem castro in honorem ejusdem Sancti fundavit parochialem ecclesiam. *Ita Martyrologium Ecclesiæ Pragensis* *alibi Reliquiæ ejus :*

A *Pragensis a ducentis annis conscriptum. In Diario Reliquiarum Pragensium dicitur,* S. Palmatii Martyris Romani pars brachii, quod attulerat Carolus IV Imperator Roma anno MCCCLV. *Caput* S. Palmatii *a longo tempore asservari Conimbricæ in ecclesia sanctæ Crucis Canonicorum Regularium, tradit Cardosus in Hagiologio Lusitano. At* S. Simplicii *Senatoris aliquas Reliquias asservari Bononiæ in ecclesia S. Pauli Barnabitarum, et Sanctimonialium nominum Jesu Mariæ in platea Galleria, tradit in Bononia perlustrata Masinus.*

Sociorum Pragæ, Conimbricæ, Bononiæ.

NOT. 19

ACTA MARTYRII

Per Notarios Romanos conscripta.

a b Incendium publicum et aliquos fulmine ictos

Temporibus *a* Macrini et Alexandri, divino incendio *b* concremata est pars Capitolii a Meridiano, et intra templum Jovis ruit manus sinistra aurea, et eliquata est. Venerunt autem aruspices et sacerdotes ad Alexandrum, dicentes ut sacrificiis et odoribus placarentur dii eorum. Hoc audito Alexander jussit fieri petitionem eorum. Et dum sacrificarent, subito cœlo sereno, mane die Jovis, fulmine divino mortui B sunt quatuor sacerdotes idolorum, et ara Jovis incendio concremata est : et factus est dies obscurus, ita ut omnis populus Romanus fugeret foras extra muros. Et dum dispergeretur populus per fugam, venerunt trans Tiberim in urbem ad templum *c* Ravennatium, et audierunt in quodam cœnaculo multitudinem Christianorum psallentem : inter quos erat Calixtus Episcopus cum Clero suo. Audiens autem hoc unus ex *d* Consulibus, nomine Palmatius, multitudinem Christianorum collectam in quodam loco, nuntiavit Alexandro, dicens : Magne Princeps, hoc signum ideo factum est, quia civitas sordescit. Si ergo purificata fuerit, gaudebimus simul de gloria culminis vestri, et Respublica fulgebit. Alexander dixit : Purificetur. Tamen declara nobis, quæ est ista purificatio? Respondit Palmatius : Ut profani non sint. Alexander dixit : Qui sunt profani? Respondit Palmatius. Christiani. Alexander dixit : Ego præcepi semel atque iterum, ut ubicumque inventi fuerint puniantur, aut offerant diis immortalibus libamina. Respondit Palmatius, dicens : Per claritatem vestram ego audivi, cum tristis essem propter signum quod factum est, quomodo canticis et incantationibus in quodam loco clamaret in regione trans Tiberim multitudo Christianorum : unde non mirum, si causa hæc fecit hoc signum.

c

d S. Palmatius adhuc ethnicus imputat Christianis :

C 2 Dixit ei Alexander : Accipe potestatem, ut ubicumque eos inveneris, trahas ad sacrificandum, ad placandos Deos : aut certe exquisitis eos tormentis afflige. Tunc Palmatius accepta potestate, collecta multitudine militum, venit trans Tiberim, ubi collecta erat multitudo Christianorum cum B. Calixto, inter quos erat Calepodius senex Presbyter : et venientes in quoddam cœnaculum, ingressi sunt decem milites : et cum ingressi fuissent omnes ; hi decem milites, subito cæci facti sunt. Respondit Calepodius senex Presbyter et dixit : Filii mei, quem quæritis? Illi autem clamabant dicentes : Accendite nobis luminaria, quia obscuratus est ante nos locus iste. Dixit autem Calepodius Presbyter : Deus qui videt omnia, ipse cæcavit oculos vestros. Tunc palpantes illi descenderunt cæcati. Hæc autem cum vidisset Palmatius, timore territus, fugiens nuntiavit omnia Alexandro. Eodem igitur die Alexander jussit milites, qui cæci facti fuerant, ut in conspectu suo ducerentur. Et dum cognovisset milites, cœpit clamare : O cives optimi! videte magicam artem. Respondit Palmatius, et dixit : Si per magicam artem istud factum est, ubi sunt virtutes deorum nostrorum? Jubeat itaque pietas vestra afferri et immolari diis, ne pereat Respublica propter eorum incantationes. Et præcepit Alexander ut immolaretur Mercurio, et responsa cognosceret. Emanavit autem præceptum universo vulgo, ut omnes ad Capitolium accurrerent de urbe Roma ; ita ut qui inventi fuissent in habitaculis suis die Mercurii, omnes interficerentur ; et misso præcone ita declaratum est, ut omne vulgus die Mercurii sine dilatione ad Capitolium cum Principe conveniat : qui vero non accurrerit, capite puniendum se esse cognoscat. Occurrente die supradicto omnis populus Romanus ad Capitolium accurrit. Palmatius quoque cum omni domo sua venit ad Capitolium cum porcis et vitulis.

ad capiendum S. Calepodium mittit milites, quibus excæcatis,

D *curat sacrificia offerri Mercurio :*

3 Et *e* factum est dum occisione pecudum effunderetur sanguis, et incantarent carminibus sacerdotes ; virgo templi, nomine Juliana, arrepta a dæmonio, clamabat dicens : Deus Calixti, ipse est Deus vivus et verus : ipse indignatus est pollutionibus Reipublicæ vestræ, et conteret *f* regnum mortale vestrum, quia non adoratis veritatem. Audiens hoc Palmatius, solus cucurrit ad B. Calixtum in regione trans Tiberim in urbe Ravennatium ; et misit se præcipitans, et introivit in domum ubi collecta erat multitudo Christianorum : et cecidit ad pedes B. Calixti, dicens : Cognovi Jesum Christum esse Deum verum, quem dæmones confessi sunt hodie : per ipsum te adjuro, ut liberes me a cultura dæmonum et lapidum : *g* baptiza me sicut prædicas. Dixit ei Calixtus Episcopus : Noli deridere errando veritatem. Respondit Palmatius cum lacrymis, dicens : Domine, non derideo : quia cognovi in cæcitate militum, et in responsione virginis, quia Dominus meus Christus tuus est. Respondit Calepodius senex et dixit ad beatum Episcopum : Beatissime Pater, petenti baptismum noli denegare. Eodem tempore indixit jejunium ei uno die, et catechizavit eum : et allatam aquam de lympha putei, qui erat in eadem domo, benedixit : et deposito Palmatio in *h* pelvim, dixit ei S. Calixtus Episcopus : Credis ex toto corde in Deum Patrem omnipotentem, factorem visibilium et invisibilium? Respondit Palmatius : Credo. Et dixit ei : Et in Jesum Christum filium ejus? Et iterum respondit : Credo. Et dixit ei : Et in Spiritum sanctum, Ecclesiam Catholicam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem. Et exclamavit voce magna cum lacrymis Palmatius : Credo, Domine. Eadem hora cœpit clamare et dicere : Vere vidi Dominum Jesum Christum, lumen verum, qui me illuminavit. Baptizavit autem et omnem domum Palmatii, et uxorem et filios, et promiscui sexus numero quadraginta duos. Ab eadem die cœpit Palmatius omnem facultatem suam pauperibus Christianis erogare, perquirens regiones et cryptas, ut ubicumque inveniret aut in custodia aut absconsos Christianos, de facultatibus suis victum vel tegumentum ministraret.

e territus voce virginis,

f

accurrit ad S. Callistum baptizandus, E

g

h

cum aliis 42 ex sua familia : i F

4 Post dies vero *k* triginta duos, requiritur Palmatius ab Alexandro ; cui nuntiatum est quia Christianus est, et aliis suadet. Tunc Alexander jussit eum præsentari. Qui cum tentus fuisset a quodam Torquato Tribuno, et missus in *l* custodiam Mamertini ; post triduum indicavit Alexandro Torquatus, Palmatium in custodia mancipatum. Tunc Alexander gaudens jussit eum sibi præsentari. Et vinctus catenis Palmatius ingreditur ante Alexandrum. Quem cum vidisset, jussit eum solvi, et dixit ei : Sic amens factus es, o Palmati, ut deseras deos, et quæras et colas hominem mortuum? Palmatius tacuit. Dixit ei Alexander : Loquere fiducialiter : ne timeas. Respondit Palmatius dicens : Si datis licentiam, loquimur veritatem. Dixit ei Alexander : Excepta deorum injuria, loquere. Dixit ei Palmatius : Optime Princeps, si advertas, non sunt dii, sed sunt factura

k vinctus eoram Alexandro l

PER NOTAR. ROM. profitetur fidem :

factura hominum mortalium. Modo quidem cognoscat mansuetudo vestra, qui debent coli : qui fiunt aut fabricantur a mortalibus, quales sint, vos judicate. Sed precor ego infelix, claritatem vestram ; dicas deo tuo ut loquatur, et cum interrogavero respondeat : et cum hoc factum fuerit, non desero deos tuos, quos tu dicis. Dixit ei Alexander : Et quomodo a cunabulis tuis istos adorasti, et modo relinquis eos? Respondit Palmatius : Feci quasi infelix : modo autem cognovi quod verum est, de qua re precor Dominum Jesum Christum, ut ignoscat mihi, quia ignorans peccavi. Eadem hora subridens Alexander, tradidit eum cuidam Simplicio Senatori, dicens : Habe eum penes te sine aliquo timore : et mollibus sermonibus revoca eum ad culturam deorum : talem enim hominem Respublica necessarium habet. Acceptο Palmatio, Simplicius Senator vestimenta nobilia allata induit eum, et duxit in domum suam. Qui Simplicius præcepit uxori suæ, et majoribus domus suæ, ut omnem domum Simplicii in sua potestate haberet. Tunc Palmatius jejuniis et orationibus vigiliarum vacans, non cessabat cum lacrymis Deum patrem omnipotentem orare, et Jesum Christum filium ejus, ut pœnitentiam ageret de errore suo.

traditur S. Simplicio Senatori,

5 Veniens autem ad eum quidam Felix nomine, cujus uxor clinica jacebat annis quatuor in lecto, misit se ad pedes Palmatii, dicens : Confessor Domini nostri Jesu Christi, exora pro ancilla tua uxore mea Blanda, ut liberetur de lecto doloris : et ego percipiam baptismum cum ea; quia diu est quod morbo paralytico tenetur, et jam facultas nostra defecit. Tunc Palmatius, præsente uxore Simplicii, cecidit in terram, et cum lacrymis orare cœpit cum Felice, dicens : Domine Deus, qui illuminasti *m* servum tuum, da mihi lumen æternum Jesum Christum: salva ancillam tuam Blandam, et alleva eam de lecto doloris : ut cognoscant omnes, quia tu es Creator omnium rerum. Eadem hora venit Blanda pedibus suis currens ad domum Simplicii Senatoris, dicens: Baptiza me in nomine Domini nostri Jesu Christi, qui tenuit manum meam et levavit me. Tunc Felix cœpit urgere B. Palmatium ut baptizaretur. Eadem hora B. Palmatius misit ad S. Calixtum Episcopum: et veniens baptizavit Felicem cum uxore sua Blanda. Videns hoc Simplicius, cecidit ad pedes Calixti dicens, ut cum omni domo sua baptizaretur. Tunc B. Calixtus Episcopus fiducialiter dixit : Congreget Dominus triticum in horreum suum; et catechizavit omnem domum Simplicii, et uxorem et filios et familiam ejus, animas promiscui sexus fere sexaginta octo. B. Calepodius Presbyter gaudio repletus, cœpit clamare in domo Simplicii.... Gloria tibi Domine Jesu Christe, qui de tenebris dignaris ad lucem perducere facturam tuam, et de errore liberare : fac cum servis tuis secundum misericordiam tuam. Hoc audiens Alexander, quia multitudo hominum baptismum percepisset per B. Calixtum Episcopum; misit exercitum militum, ac tenuit omnes qui baptismum perceperant : quos præcepit capitis subire sententiam, et per diversas portas urbis Romæ capita eorum suspendi, ad exemplum Christianorum.

sanat paralyticam : m

baptizati SS. Felix et Blanda

et S. Simplicius cum familia,

capite plectuntur.

6 Tenuit autem et B. Calipodium, quem *n* fecit occidi gladio, et corpus trahi per civitatem sub die Kalendarum Maji : cujus corpus jactari fecit in Tiberim ante insulam *o* Lycaoniam. In ipsis diebus fugit B. Calixtus cum decem Clericis suis, et abscondit se in domum cujusdam Pontiani noctu, rogans piscatores quærere corpus B. Calepodii Presbyteri. Quod inventum levantes de flumine, renuntiaverunt B. Calixto Episcopo. Tunc gaudio repletus est. Quod corpus sanctum acceptum condivit cum aromatibus et linteaminibus, et cum hymnis, et sepelivit eum in cœmeterio ejusdem, sexto Idus Maji *p*.... Cum Calixtus Episcopus in custodia esset maceratus, veniens ad eum B. Calepodius noctu per visionem, consolatus est eum dicens : Firmus esto, Pater, quia corona tua jam perfecta est, ut accipias mercedem pro me.

n Corpus B. Calepodii sepelitur in ejus cœmeterio. o

p

ANNOTATA.

a *Hæc claritatis causa ita legenda forent :* A temporibus Macrini usque ad tempora Alexandri hæc gesta sunt. *Nam anno* 217 *Antonino Caracalla die* 8 *Aprilis occiso, successit Macrinus, post annum duosque menses Imperii et ipse interemptus. Tunc dicto anno* 217 *S. Zephyrino Papæ* 26 *Augusti defuncto successit* S. Callistus Papa. *Cujus tempore dicto Macrino subrogatus Heliogabalus vixit usque ad* 10 *Martii, anni* 222; *et huic successit M. Aurelius Alexander, qui ante Cæsar declaratus cuncta dirigebat : sub cujus Imperii initium hi Martyres occisi sunt.*

b *Additur in MS. Ultrajectino,* Anno Domini CCXXII, *quod recte congruit nostræ Chronotaxi.*

c *MSS. quædam* ad templum Ravennantium. *Mombritius et editio Colon. melius* Ravennatium : *Surius phrasim immutans :* trans Tiberim in urbem Ravennatium. *Marlianus in Topographia Romæ lib.* 5 *cap.* 19 *et post eum Boissardus cap.* 125 *asserunt* regionem transtiberinam attributam ab Augusto militibus Ravennatis classis, quæ exinde urbs Ravennatium dicta est, sicut et templum, meritoriaque taberna, ubi nunc S. Mariæ ædes. *Consule quæ ad Catalogos Summorum Pontificum annotavimus ante tomum* I *Aprilis.*

d *Fuerant hujus anni* 222 *initio Consules renuntiati* Alexander *ipse et* Imperator Heliogabalus : *unde Fasti notabantur* Alexandro et Augusto Coss. *sed mortuo Heliogabalo, ut dictum est substituendus ex more alius fuit : et hic omnino dicendus est, fuisse* Palmatius, *licet non nominatus in Fastis; uti non nominantur alii plures, in mortuorum locum per anni cursum subrogati.*

e *Ado hæc ita in Martyrologio circumscribit :* Factum est dum funderetur sanguis porcinus et vitulinus, et sacerdotes virginesque baccharentur per templum dæmonis, una ex illis, Juliana nomine, arrepta cœpit clamare.

f *Surius et Ado cum editione antiqua Coloniensi* Regem mortalem vestrum.

g *Mombritius, Ado, Surius,* et baptizes me. *MS. S. Maxim.* baptizans me. *Advertat Lector animum ad antiquos ritus in baptismo servatos.*

h *Ita* Constantinus Magnus *apud Anastasium Bibliothecarium in Vita S. Silvestri, dedit* pelvim ex argento ad baptismum, pensantem libras viginti.

i *Ado et Surius,* Qui baptizatus cœpit clamare.

k *MS. Ulimerii* viginti duos, *Ado* triginta.

l *Ad radicem Capitolii est locus, nobilitatus vinculis SS. Petri et Pauli et aliorum Martyrum, uti sæpius diximus.*

m *MSS. Ulimerii et aliquod nostrum, addunt* Moysem.

n *Martyrologium Bedæ :* Fecit occidi a Laodicio.

o Insula Lycaonia, *seu* Tiberina, *nunc* insula S. Bartholomæi, *ob ædem huic sacram.*

p *Reliqua de S. Calixto hic omissa, erunt die* 14 *Octobris illustranda.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS

D. P.

ALPHIO, PHILADELPHIO, CYRINO LEONTINIS IN SICILIA.

§ I. Cultus Sanctorum apud Græcos et Siculos.

Sicilia, *notissima insula, Italiæ accenseri solita (a qua freto trium millium passuum, ubi illud arctissimum est, sejungitur) cum Italiæ viciniore parte annumeratur Magnæ Græciæ, cujus lingua olim istic prævaluit, et Orientali Imperio diu fuit subjecta. Hinc veneratio cultusque variorum Sanctorum Siculorum, qui ante compilatum a Sirleto Latina lingua Græcorum Menologium, ex eoque auctum a Baronio Romanum Martyrologium, Latinis extra Siciliam omnibus manserant ignoti, jam olim ad Græcos et Constantinopolitanam potissimum Ecclesiam transiit. In his fuerunt Sancti, de quibus agere instituimus, fratres,* Alphius, Philadelphus et Cyrinus, *quorum antiquissima quam potuimus hactenus invenire memoria, ab annis circiter* DCC *expressa, invenitur his verbis ad hunc* x *Maji, in Menologio Græco Basilii Porphyrogeniti Imperatoris :* Alphius, Philadelphus, et Cyrinus, Christi Martyres, erant oriundi ex regione Italiæ, nobiles ac divites, filii Vitalii ejusdem regionis Præsidis. Cum vero a quodam Onesimo Christiano religionem didicissent, et ab ipso baptizati fuissent; Christi fidem prædicabant. Eo autem tempore, Præside cum Imperatoriis litteris ab urbe Roma in istam Italiæ regionem amandato, ut Christianos omnes occidi curaret; ad ejus notitiam isti tres delati et comprehensi, ac vinculis constricti, Romam missi sunt, una cum Onesimo et Erasmo aliisque viris quatuordecim ad Licinium : atque ab ipso traditi Diomedi Præfecto, pluribus affecti sunt cruciatibus. Tunc Onesimus, maximo in pectus ejus superimposito lapide, spiritum emisit. Erasmus autem, cum reliquis quatuordecim Christianis, capite plexus fuit: at prædicti tres, in Siciliam amandati, ibidem fuerunt interfecti.

Notitia apud Græcos asservata

B

in Menologio Basilii Imperat.

2 *Hactenus Menologium istud : cui jure antiquitatis proxime subjungendum est MS. Synaxarium Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quod spectat ad Collegium Claromontanum Societatis Jesu Parisiis, ex quo hoc elogium damus :* Eadem die x Maji, Certamen Sanctorum Martyrum Alphii, Philadelphi, Cyrini et sociorum. Erant hi ex Vascanorum regione oriundi, urbe Præfectorum, nobiles et opum abundantia clari, filii Vitalii Præsidis. Qui cum a quodam Onesimo viro sanctissimo religionem essent edocti et baptizati, Christum prædicabant. Erat autem cum litteris Imperatoriis contra Christianos Roma eo missus Anungellio; a quo hi primum de fide interrogantur, ab eoque Romam destinantur ad Licinium, qui eos Valeriano quæstionibus examinandos tradidit : a quo Puteolos ad Diomedem Præfectum amandantur, qui illos ad Tertyllum Siciliæ Præsidem deduci curavit. Magna ubique constantia et exercitatione varia tormenta sustinuerunt, ac tandem sub Tertyllo beatissimam sunt coronam adepti. Fuit autem Alphio lingua excisa, Philadelphus vero ignitis carbonibus tostus, et Cyrinus sartagini ardenti injectus. Onesimus vero et Erasmus, cum aliis quatuordecim, fuerunt multis excruciati tormentis. Et S. Onesimus quidem, post susceptum supra pectus maximum lapidem, spiritum emisit. Erasmus vero ejusque socii quatuordecim abscisso collo martyrium compleverunt.

MSS. Synaxariis Claromontano

C

3 *Consonat his MS. Chiffletianum : quod etiam eorumdem Martyrum encomio præludit his tribus distichis, singulorum extremum cruciatum exprimentibus.*

Ἀλφεῖος εἰ καὶ γλῶτταν ἐξαφῃρέθη,
Τῇ ψυχικῇ γλώττῃ σε δοξάσει, Λόγε.
Alphio lingua fuerit execta licet,
Te spiritali lingua glorificat, Deus.
Ὁ Φιλάδελφος καὶ φιλόχριστος φάναι,
Χρίστον φιλῶν ἤθλησεν, εἰς πῦρ ἐσχάρας.
Prunarum in æstu Christum amans Philadelphus,
Etiam Philo Christus voluit apparere.
Ὄπτου φαγὼν πρὶν Σῶτερ ἰχθύος μέρος,
Ἐκ τηγάνου Κυπρῖνον ἡδέως δέχου.
Lætus Cyprinum suscipe ex frixorio,
Salvator, asso pisce qui pastus olim.

et Chiffletiano :

Ubi quem Acta passionis Cyrinum, *Menæa excusa* Cyrillum *vocant*, Cyprinum *vides appellari : quo nomine dum Græci vocant etiam eum piscem, quem* Carpium *Latine nuncupamus; data fuit occasio pio illi magis quam terso Poetæ, alludendi ad partem piscis assi, quem Christo post mortem apparenti discipuli obtulerunt, cum favo mellis, Lucæ* XXIV, 42. *Menæa excusa præcitata, simile jam relatis elogium habent : sed quæ de ultimo Martyrum cruciatu sigillatim retulimus, de toleratis prius tormentis generali una phrasi subjunguntur hoc modo :* Cum a singulis Præfectis fuissent variis tormentorum generibus excarnificati, ne hilum quidem proficientibus tortoribus, in re plane desperata, a Tertylo morti addicti sunt : et sic gravissimis et crudelissimis tormentis superatis, beatum finem acceperunt.

E

4 *Primus Cabilunensis in Gallia Episcopus, qui anno salutis* MCCCCL *scripsit Topographiam Sanctorum Christi Martyrum, post Maurolyci Martyrologium recusam, ad nomen* Leontinum: hic, *inquit*, Alphius, Philadelphius et Cyrinus Martyres, sub Licinio Imperatore ac Tertullo Præside : *et eadem fere verba ad hunc* x *Maji, habet ipse Maurolycus Abbas Messanensis anno* MDLXIV. *Baronius loci ac Martyrum nominibus contentus in recognitione Romani Martyrologii, abstinuit ab Imperatore ac Præside nominandis. Cumque universali Ecclesiæ illi sic noti jam essent, Leontina Ecclesia muneris sui esse credidit, proprium de suis istis Patronis ordinare Officium, cum lectionibus ad secundum Nocturnum concinnatis* ex Metaphraste, Codice Cryptæ-Ferratæ et Menologio, *quomodo scilicet vulgari errore omnes Græci codices de Vitis Sanctorum tribuuntur Metaphrasti. Et ab his lectionibus*, opera Agathini Castilionæi Leontinæ Ecclesiæ Canonici *anno* MDCVII *sub Paulo Papa V Romæ approbatis, prolixam epitomen Passionis sumpsit Ferrarius, inseruitque Catalogo Sanctorum Italiæ : ipsum vero Officium*, ut ex Decreto sacræ Congregationis per universum Siciliæ regnum a Clericis secularibus et regularibus observari faciant, sub pœna mille ducatorum, in virtute sanctæ obedientiæ, districte mandavit omnibus Officialibus spiritualibus et temporalibus Petrus Paulus Crescentius, Cameræ Apostolicæ generalis Auditor, Romæ XV Julii MDCXXII, *mortuo jam Paulo et Romanam Ecclesiam regente Gregorio XV. Sicut autem ad suggestionem Pauli Bellarditæ Leontini, qui Gregorio XIII cum titulo Capellani ministrabat, prætei prædictos tres Sanctos Romano Martyrologio inserti fuerunt* Epiphana Martyr XII *Maji*, Euthalia Virgo Martyr XXVII *Augusti*, S. Mercurius et socii Milites X *Decembris, quorum nulla aliunde habetur notitia quam ex Sanctorum Fratrum Actis, de quibus mox : ita et Leontina Ecclesia, eadem opera qua horum Officium, etiam impetravit a jam dicto Paulo Papa V illorum et illarum Officia*

iidem fastis Latinis denique adscripti.

F

et Officio proprio honorati.

AUCTORE D. P. uti et alii plures ex solis eorum Actis sumpti.

A *Officia propria, nec non* Sanctorum Theclæ et Justinæ Virginum, *pro* X *Januarii;* Sanctorum septem Puerorum Martyrum, *pro* XXVI *Martii;* Plurium Sanctorum Judæorum Martyrum, *pro* IX *Aprilis;* SS. Isidoræ et Neophytæ sororum Martyrum, *pro* XIII *Aprilis;* S. Thallalæi Confessoris, *pro* XXIV *Maji;* SS. Stratonici et Cleonici Martyrum, *pro* XXIV *Julii;* SS. Onesimi, Erasmi et sociorum Martyrum, *pro* XXXI *Julii (quod anno* MDCIX *civitati ac diœcesi Putolanæ, in qua creduntur passi, communicavit sacra Rituum Congregatio, et triennio post Romæ excudi fecit Agathinus Castilionius prædictus Protonotarius Apostolicus, dicavitque Capitulo et Clero Ecclesiæ Puteolensis,* ad ineundam tuendamque inter Puteolorum ac Leontinorum civitates, quæ sub eorumdem Sanctorum patrocinio numerantur, benevolentiam) *denique* S. Neophyti Episcopi et Confessoris, *pro* I *Septembris;* et S. Donati Presbyteri, *pro* XIII *Novembris. Quæ si nunc primum offerrentur approbanda, credo haud ita facile reciperentur; nota jam melius Actorum incertitudine, nullis aliunde monumentis documentisque suffulta.*

B

§ II. Tempus Martyrii et locus natalis.

In Actis error temporis et nominis manifestus,

Qualia Sanctorum encomia dedimus ex MSS. Basiliano et quod vocamus Claromontano, talia in pluribus MSS. Græcis per Italiam Galliamque reperimus, ex quibus voluissemus expresse annotata, si qua forte cum priori Basiliano magis quam cum posteriori Claromontano conveniunt. Etenim prius illud sic conceptum est, ut quod magnopere offendere lectorem possit, dubiumque de historiæ veritate facere, nihil occurrat; sed commode intelligi possit, quomodo ex aliqua Italiæ, præsertim Græciæ sive Calabriæ provincia oriundi, cum aliis Romam missi sint ad Licinium aliquem Urbis Præfectum, in eaque omnia administrantem vice absentis tum forte Imperatoris, quisquis demum hic fuerit; ac denique ad aliorum terrorem amandati in Siciliam, crudeliter, si nequirent flecti, interimendi. Adeo ut si aliquando extiterint sinceriora aliqua quam nunc habeantur eorum Acta, possit ex his encomium istud sumptum credi. Posterius vero cum fuisse dicit τῆς τῶν Βασκάνων χώρας, πόλεως Πρεφεκτῶν, *et* a Licinio traditos Valeriano quæstionibus examinandos, *manifestius indicat, ex iis se Actis esse acceptum, in quibus nati dicuntur Sancti* ἐν τῇ τῶν Βασκόνων χώρᾳ ἐν μιᾷ τῶν πόλεων λεγομένῃ Πρεφέκτᾳ; C *comprehensique eo tempore et Romam missi, quo* Romani Imperii habenas moderabatur Licinius Imperator, cui unanimis amicus consiliariusque et assessor ab ipso secundus in Imperio erat Valerianus : *quæ non possunt cum veritate subsistere : tum quia ætate illa nullidum erant* Bascones *sive* Vascones, *præterquam in Hispania, in qua Latinis non Græcis nominibus (qualia hic passim occurrunt) solebant homines appellari : tum maxime quia* Licinius Imperator, *diversus a Licinio Valeriano, nullus fuit, nisi ætate Constantini Magni; hic autem neque in Sicilia, neque in reliquo Occidentali Imperio ullam habuit jurisdictionis partem.*

corrigendus substituendo pro Licinio Imp. et Valeriano hujus consiliario,

6 *Manifestioris autem anistoriæ convincuntur eadem Acta in his ipsis duobus punctis (ut alia interim taceam) dum num.* 102 *multi propter Christum periisse dicuntur* in Vasconum regione, et in Britannia unde orti sunt illi; *et num.* 117 *inducitur* monachus ex Vasconum regione Britannorumque veniens, *deque genere atque educatione Sanctorum docens Neophytum, primum Episcopum Leontinis designatum; eumdemque Roma ad Sanctorum patrem Vitalem ducens* itinere undecim mensium in Vasconiam. *Item cum identidem inducunt* Licinium Imperatorem semper Augustum *etc. edicta contra Christianos evulgantem num.* 2, *approbante Senatu Urbis Romæ; qui sub adventum Sanctorum Romam* D in Orientem parabat expeditionem, ut totum genus Christianorum funditus perderet; *et vices suas gesturum Valerianum relinquens, eidem vinctos tradiderit ex Præfecta adductos, mandaritque Christianos alios quoscumque reperisset multis et acerbis cruciatibus enecare. Forsitan in Actis antiquioribus nullus nominabatur Imperator : qui si crederetur fuisse* Decius, *quemadmodum recentiores omnes auctores sentiunt, isque abfuerit advenientibus Sanctis ab Urbe, anno* CCLI *contra Gothos profectus, a quibus denique victus trans Danubium occubuit; facile intelligeretur, cur potuerit nominari solus* Licinius Valerianus, *quem denique imperitia auctoris, brevia simplicissimaque Acta in immensum extendentis, in duas personas imperite distraxerit; cum econtra unum eumdemque hominem utroque nomine dictum fuisse constet ex numis, a Tristano exhibitis tomo* 3 *Commentariorum Historicorum pag.* 117. *Quomodo autem ex Senatus consulto* XXVII *Octobris, postulatus Censor, eo quod esset* amicus bonorum, inimicus tyrannorum, hostis criminum, hostis vitiorum *(inter quæ præcipuum censebatur fidei Christianæ professio) id munus cum amplissima potestate jussus sit exercere a Decio, quicum* in procinctu agebat *paratus itineri, fuse narrat Trebellius Pollio. Remissum porro in urbem et leges per se tulisse, et severissime Christianos insectatum contendit Baronius ad an.* CCLIII *num. ult. adeo ut utriusque nomine dicta fuerit persecutio* Decii et Valeriani, *quamvis eorum Imperia interpolarint Gallus et Volusianus, post brevem unius circiter anni quietem Christianis datam, eorum persecutores etiam ipsi.*

sub Decio Imp. Licinium Valerianum,

E

ut passi sint Sancti 10 Maji

7 *Ceterum fieri non potest, ut Sancti primum adducti Romam fuerint, quando contra Gothos proficiscens Decius Valerianum censorem instituit : si enim passi sunt illi die* X *Maji; fuit hic Majus, non subsequens sed præcedens expeditionem Decii; hanc enim mox secuta est mors tyranni, mortem vero jam dicta unius anni pax, priusquam iterum renovaretur persecutio a Sanctis prædicta num.* 71, *et usque ad quartum post mortem Sanctorum annum et Tertylli necem continuata in Sicilia, ut dicitur num.* 89. *Fieri etiam non potest, ut ad se missos Sanctos totis septem mensibus apud Leontinos cruciaverit Tertyllus sicut habes num.* 60. *Cum enim* V *Februarii, anni* CCLI *Catanæ coronaretur S. Agatha, Siciliæ Præses erat Quintianus : qui sequenti mox die in trajectu fluvii Simethi mersus, locum debuit fecisse Tertyllo, æque ac ipse per totam Siciliam crudelia edicta executuro. Ergo septem illos menses Martyrii sumpserim a primo die, quo traditi Valeriano Romæ sunt Martyres; usque ad ultimum, quo apud Leontinos sunt coronati. Sic autem annos eos digesserim,* F *ut in Augusto anni* CCL *missus in Patriam Sanctorum Nigellio, ad conquirendos Christianos, Romam miserit Sanctos mense Septembri, præsente istic Decio, et proximum honoris gradum apud eum obtinente Licinio Valeriano, forte cum titulo Præfecti Urbis, eodem qui anno sequenti Censor lectus, ac denique Imperator creatus fuit :* per omnes *enim* dignitatum gradus ad maximum in terris culmen ascendisse, *scribit Trebellius Pollio. Ab illo quæstionibus variis probati sint, usque ad mortem Quintiani substitutionemque Tertylli in Præfecturam Siciliæ; tum una cum sociis missi Puteolos, cum mandato, ut Onesimus, Erasmus et socii istic excarnificarentur, ipsi autem tres mitterentur in Siciliam ad Tertyllum; qui anno* CCLI *eos toto Martio atque Aprili habuerit in tormentis, ubi prius venisse ad coronam, quam Onesimum sociosque Puteolis, consequens foret, si quod in horum novo Officio dicitur, id etiam haberetur in Actis, scilicet* XXXI *Julii eos mortem oppetiisse, cum Sancti Fratres obierint, sicut dictum est,* X *Maji. Quod ad mortem Tertylli et finem persecutionis attinet, utramque in annum a morte Sanctorum quartum vel quintum cadere difficulter probari potest, cum Valerianus*

an. 251

A *lerianus tantum venerit in captivitatem Persarum anno* CCLIX, *et tunc primum hac patris sui calamitate perculsus Imperii sævitiæque consors Gallienus, furorem remiserit : fieri tamen potuit, ut mortuus anno* CCLIV *Tertyllus, habuerit mitiorem erga Christianos successorem, sub eaque malacia aucta sit paulatim Leontinorum Ecclesia, donec primum suum Episcopum Neophytum, meruit accipere a S. Dionysio Papa post annum* CCLIX.

nati non apud Vascones in Hispania aut Gallia,

8 *Jam quod ad patriam Sanctorum attinet, quæ in manuscriptis æque ac impressis Menæis* Βασκάνων χώρα *scribitur, non* Βασκόνων; *in iis vero quibus usus Sirletus exemplaribus* Bazachinorum regio *dicitur; non est ea nobis requirenda in Hispania, multo minus in Gallia, ad quam transitis Pyrenæis non prius penetrasse* Vascones *censet Brietius noster, quam ex altera parte in eam irrumperent Franci, atque a nomine suo constituisse* Vasconiam : *sed in extima et Siciliæ proxima Italia*. Quo *enim illa, ut Plinius ait lib.* 3. *cap.* 11 longissime in maria excurrit, *et* promontorium *efficit*, quod acram Japygiam appellant, Basta *est* oppidum, *inter ipsum et Hydrunta medio loco situm : quod, ut ait Antonius Galatæus de situ Japygiæ pag.* 96, *alii* Vastas dicunt, alii Vastam, alii Vasten. Et B hæc nunc viculus est, vix quindecim focis habitatus, quæ olim urbs mediocris ac justi fuerat ambitus. Ejus pars in humili clivo, pars in plano posita erat. Extra urbem innumera reperiuntur sepulcra, fictilibus vasis elegantissimarum formarum, et ossibus et cineribus hominum plena, et in quibusdam arma ænea vetustate consumpta, et annuli rudes nec satis perpoliti. *Quæ omnia indicio nobis sunt, urbem illam fuisse Romanorum veterum Præfecturam.* Erant *enim, ut ait Ferrarius in Lexico Geographico*, Præfecturæ oppida Italiæ; in quibus qui habitabant, nec suis legibus vivebant ut Municipes, nec ullos de suo corpore magistratus creare poterant, sicut Coloni; sed a Magistratibus Roma missis regebantur, *quod* urbem Præfectam *seu* Præfectorum *Græci dicere potuerunt; sicuti in hanc* Bastanorum *seu* Bastatinorum *regionem ad urbem Præfectam Roma missus dicitur Nigellio, qui Sanctos vinxit atque ad Licinium misit. Unius autem litterulæ depravatione, factum est, ut loco* Βαστάνων *seu* Βαστατίνων *scriberetur* Βασκάνων *seu* Βαζαχίνων : *quod in nomen* Βασκόνων *imperitia posteriorum seculorum detorsit; et notissimam iis Vasconiam, licet ab urbe Roma remotissimam, cogitare fecit, quamvis* Præfecturæ *extra Italiam nullæ fuerint nuncupatæ. Confirmari dicta sententia potest ex nominibus Martyrum, quæ Græca sunt* C *omnia, ut vel sola sufficiant ad persuadendum, ex Magna Græcia potius quam aliqua regione Transalpina oriundos, ubi non modo non ita frequentia, sed rarissima erant ejusmodi nomina.*

sed apud Vastanos

confines, non Brittannis,

9 *Quam autem imperite pro* Bastanis *seu* Vastanis *in Italia suppositi fuerunt Vascones, olim Hispaniæ nunc Galliæ populus : tam inepte eorumdem regioni conjungitur in parte ultima magisque salebrosa Actorum, num.* 102, Britannia, *et num.* 117 Britanorum regio : *quorum alios insulam habitantes grande maris spatium a Vasconibus separat : alii incolentes eam regionem quæ prius* Armorica *dicebatur, et in divisione Imperii* Provincia Lugdunensis tertia, *totius saltem Aquitaniæ interjectu divisam a Vasconia hodierna, primum transgressi sint mare, et a patriæ antiquæ nomine* Britanniam *dixere, post annum Christi* CCCLXXXII; *quando adversus Gratianum rebellante Maximo, duæ ex insula legiones irruperunt in Galliam Duce Conano Britanno. Pro his vero longe aptius substituentur et primitus scripti fuisse credentur, quos Græci plerumque* Brettios, *Latini* Brutios, Brutates *Ennius, quidam fortassis* Bretanos *seu* Brutanos *nominavere : proxime autem fretum Siculum accolunt, et solius Tarentini sinus interjectu sejunguntur a Mesapia; quæ si tota Præfecto Ba-*

sed Brettiis seu Brutiis.

stæ, habitanti, suberat; tota Bastanorum nomine censeri D *potest. Atque ita si Roma veniens terrestre teneas iter, usque dum eo veneris unde brevissimus est trajectus in Siciliam, totam Brutiorum regionem te oportebit emetiri. Quin et totam illam Calabriæ partem, quam Romani vocant Ulteriorem, potuerunt Siculi Brutiis attribuere; sic ut cum eis sub eisque etiam censeantur Bastani; sicut Angli aliæque nationes plures, a notioribus aut viciniorlbus sibi Flandris omnes Belgii Hispani provincias nominant.*

AUCTORE D. P.

§ III. Acta quæ, et qua fide scripta?

H*actenus dicta sufficiant ad veram personarum, temporum, locorumque notionem restituendam primæ notitiæ, quæ de Sanctis tribus fratribus apud Leontinos passis, vel sola majorum traditione vel etiam breviusculo scripto pervenit ad auctorem prolixissimorum, quæ Græce Latineque damus, Actorum.* Græcum quoddam MS. autographum, *Cajetano teste, habuit* Leo Corinthius Notarius Traynensis *et* in Latinum sermonem vertit *anno* MCCCXII, *quod ipsum fortassis nunc* habetur in bibliotheca S. Salvatoris Messanæ : *vel a quodam monasterii Fragalatensis Abbate, ante vel postea, repositum fuit* in arcula quadam reliquiarum S. Alphii, E Philadelphi et Cyrini, *ubi* anno MDXVII repertum, *iterum vertit in Latinum Silvester Sigona Leontinus, edidítque Panormi anno* MDXXII. *Habuit hanc editionem Baronius, et in Notis ad Romanum Martyrologium censuit, ipsa* Acta in aliquibus corrigenda. At ne mihi, *inquit,* alienos labores sumere videar, hæc ipsa aliaque pene omnia, ex diversis extra urbem ecclesiarum archivis accepta, quorum in his Annotationibus frequenter meminimus, in unum colligere, fuit operis et industriæ R. P. Antonii Talpæ Severinatis, nostræ Congregationis Bibliothecæ Præfecti : qui in his colligendis diligens studium officiumque laudabiliter impendit. *Non tamen et in lucem videtur edidisse, cum nusquam citetur a Cajetano, nec ipsum Romæ alicubi invenerimus. Sed nec Talpæ autographum puto in Vallicellana Congregationis prædictæ bibliotheca asservari : quia nihil in ea nobis inaccessum occultumque voluit Patrum istorum laudabilissima caritas, et pro hujus operis profectu zelus tam singularis, quam in dedicatoria ante Martyrologium Bedæ epistola tom.* 2 *Martii testatum fecimus. Sed quia Talpæ scripta non vidimus, non ideo nos minus instructos ab instrumento necessario opportunoque credat aliquis : nam præter editionem Panormitanam prænotatam, aliud nihil habuisse eum credimus, quam diversum a prioribus* F *Siculis Græcum MS. in agro Tusculano apud monachos Basilianos monasterii Cryptæ-ferratæ repertum.*

Acta Latine edita an. 1312 *in Sicilia :*

alia Romæ collecta ab Ant. Talpa,

11 *Est hoc exaratum* manu Basilii monachi, *sicuti ipse notavit ad finem libri, tum istic ubi desinunt Acta quæ Latine Sigona reddidit, et quousque vocatur* liber SS. Alphii, Philadelphi et Cyrini; *tum iterum post ingens additamentum, quo expleto subjungitur,* Deo juvante hic finis libri, manu Basilii peccatoris mense Decembri, die Hebdomadis VI, Indictione VIII, anno 1473, Lunæ cyclo XIII. *Ita ecgraphum nostrum Latinum, quod Neapolitanum vocamus, quia Neapoli accepimus, missum a P. Antonio Beatillo; ipsum autem transcriptum esse ex autographo P. Jacobi Sirmundi, qui cum Romæ juvenis operam daret Theologiæ, Græcum MS. Cryptæ-ferratæ Latinum fecit, patet ex Cajetano : et hic altero usus ecgrapho, ipsum dissecuit in variorum Sanctorum Acta, et transtulit in opus suum, atque in Animadversionibus pag.* 51 *notavit annum, quo scriptus Græcus codex sit* MCCCCXXC. *Neuter numerus cum numero Indictionis et Cycli Lunaris concordat; nec scire est facile ubinam vitium lateat. Si Cyfra usus Sirmundus est, nihil pronius fuit, quam* 1473 *subrepere transcribenti pro* 1475, *qui annus a Græci ritus*

alia a Sirmundo versa.

AUCTORE D. P. ex MS. Græco anni 1475.

A *ritus monacho, una cum Cyclo Lunari atque Indictione inchoatus a mense Septembri, anni secundum vulgarem nunc usum* MCCCCLXXIV, *indicaret scriptionem hanc esse finitam die Decembris* IV, XI, *vel* XVIII *in feriam* VI *cadente, in quam etiam eo anno incidit Natalis Domini, sed tunc scribendo laboratum fuisse nefas sit cogitare. Alius certe annus toto eo seculo nullus est, qui Cyclum Lunæ* XIII *et Indictionem* VIII *conjunxerit. Is autem quem Cajetanus exprimit annus, proximeque sequentes ac præcedentes, omnia habuerunt disparatissima, uti tabulas consulenti innotescet.*

Græca damus ex Vaticano MS.

12 *Ceterum vel Sirmundus valde contraxit phrasim, nonnumquam et circumstantias resecuit aliquas; vel quod Latine reddidit MS. valde diversum est ab eo quod nos reperimus in MS. Codice Vaticano* 1591, *unde ipsum ad calcem hujus tomi dabimus : utrumque tamen MS. eodem modo velut in quatuor partes dividitur, quarum tres dumtaxat continentur in MS. et impresso Leontino, eæque ab invicem indivisæ. Sed abest a MS. Vaticano scribentis nomen, quod in Crypto-ferratensi exprimitur post finem tertiæ ac quartæ partis. Desunt etiam in fine tertiæ partis articuli integri aliquot, quos idem Cryptoferratensis codex æque ac Leon-* B *tinus habet, uti indicamus in notis, Quatuor autem istarum partium hæc est distributio Prima pars continet Sanctorum traductiones, tormenta, mortem ac sepulturam. Secunda et Tertia miracula, apparitiones, conversiones et varia martyria Sanctorum sepulturam secuta, cum actis Agathonis Episcopi Liparitani apud Leontinos, et morte Tertylli Præsidis. Quarta prosequitur argumentum præcedens. et in progressu habet fundationes Leontinarum ecclesiarum, primique Episcopi ordinationem et successores.*

Latina ex versione Sigonii:

13 *Ex his primam partem nova versione dignatus Joannes Franciscus Albanus Latinam nobis fecerat : sed quia progrediens celerius prælum non indulgebat spatium necessarium temporis quo possent tres aliæ partes similiter in Latinum. idioma ab eodem converti ; et ad ea quæ de fide partium singularum mox dicturi sumus certius asserenda, expediebat veterem Sigonæ versionem retineri, addito ex Sirmundiana versione supplemento ; ideo satis habemus bonum illius erga nos voluntatem gratanter laudare, opera ejus in digniori aliquo, si Deus dederit, argumento usuri. Nam ut recte observat Cajetanus prænominatus,* quo prolixior hæc historia, eo minus legitima ; nec antiqua illa, sive a Notariis excepta, sive a Christianis scripta, censenda est. Antiqua enim Acta Sanctorum Martyrum brevia C et candida esse solent : hanc vero historiam pius aliquis monachus, vetustis Actis et veritati insistens, videtur composuisse et auxisse : sed in multiloquio peccatum est, qua contra dignitatem, qua contra historiæ fidem. *Errata quædam ipse summatim indicat : duo primum partem totam percurrentia jam indicavimus : cetera in Annotatis et censuris, ad capita singula subjectis, perstringimus ; cogimurque opinari, vix quidquam amplius solidæ veritatis in illa contineri, quam continet productum supra ex Basiliano Synaxario elogium ; fortasse nec scripturam quidem ullam præluxisse auctori, sed solam Leontinorum traditionem, ac vetustas ut summum picturas aliquas ; quorum argumentum non minus imperite quam confidenter auxerit ille, additis dictorum factorumque, miraculorum et visionum cœlestium circumstanstiis, qualibus putavit ejusmodi martyrium potuisse illustrari.*

cum supplemento ex versione Sirmundi:

sunt autem imperite amplificata,

14 *Atque utinam; sicut de Sanctis fratribus* Alphio, Philadelpho atque Cyrino, *ex templorum eis dicatorum antiquitate, et sacrorum ossium tribus locis etiamnunc religiosæ asservatorum perpetuo cultu, satis certo credimus, eos et in Sicilia vere fuisse, et in eadem martyrium consummasse pro Christo ; et sicuti pro* SS. Onesimo, Erasmo et sociis, *quos Puteolis passos initio horum Actorum legimus, fidem nonnullam, etsi non æque certam, facit Basilianum Menologium, quod* D *aliunde quam ex Actis interpolatis acceptum facilius præsumere possumus quam probare : utinam inquam, etiam aliunde haberemus aliquid, pro firmius credenda veritate Martyriorum, quibus coronati fuerunt* Neophyta *et* Isidora *curatrices Sanctorum, Theclæ mater et matertera num.* 20, Mercurius *miles cum sociis novemdecim, num.* 24, Judæi plurimi *per Sanctos conversi atque a Contribulibus suis lapidati num.* 38, *quibus omnibus suos Ecclesia Leontina natales assignat, ex sola Actorum sic interpolatorum fide.* Thecla *quoque jam dicta et* Justina, Alexander *et uxor ejus* Epiphana, *quorum conversione et virtutibus pars illa prima, de qua egimus, excrevit in tantam prolixitatem, vehementer egent subsidio aliquo, ne ingeniose vel ad ornatum ficti credantur, vel gratis in hanc historiam tracti ; sicut in S. Suiberti Vitam, sub nomine Marcellini compositam et 1 Martii refutatam a nobis, Wertinensis aliquis monachus compegit plures, quos Belgica nostra colit Sanctos, quosque nos probamus, diu vel antea vel postea mortuos, nihil cum Suiberto habuisse commune, præter titulum insignis sanctitatis, operæque collatæ in regionum nostrarum conversione aut cultu.*

interjectis plurium Sanctorum Actis, forte vel fictis

vel temere huc tracta,

15 *Jam vero si primæ partis sic vacillet fides ; qua pi æ crudelitatis indulgentia recipiemus secundam et tertiam? Sunt illæ quidem ejusdem omnino auctoris : sed qui ad primum conscribendam aliquod in certa notaque veritate fundamentum habuit indubitatum, scilicet Sanctorum Martyrium, quod multis parergis additis amplificaret. An vero tantillam solidi constantisque argumenti veritatem habuerit prælucentem sibi in aliis duabus componendis, merito dubitabit, qui considerabit eas aliud nihil esse, quam continuationem parergorum primæ parti insertorum. Ergo generosum* Epiphanæ *martyrium, felicem obitum* Thalelæi, Agathonis *Liparitani Episcopi in Siciliam adventum,* Stratonici ac Cleonici *ultro se morti offerentium fortitudinem,* Martyrum in Minæo *multitudinem,* Neophyti *antea* : Alexandri *baptismum,* Tertylli *Præsidis funestum exitum quorum nullum alibi in libris, templis, altaribusve extat indicium, non poterimus non habere suspecta, atque dolere, ex tam levis auctoritatis scripto auctos esse non solum privatos Ecclesiæ Leontinæ fastos, sed etiam Romanæ atque universalis Martyrologium, suggerente Paulo Bellardita, et ad potiores alias curas sic distracto Baronio, ut cum Sanctorum Fratrum martyrium ad persecutionem Decii pertinere prudenter censuisset ; ex horum dumtaxat Actis cognitum Mercurium sociosque ad tempora Imperatoris Licinii, Epiphanem vero ad Diocletiani persecutionem retulerit, utrique* F *Præsidem Tertyllum adjungens.*

E potissimum in 2 et 3 parte.

16 *Pars ultima alterius prorsus auctoris est, atque etiam posterioris multo, ut mirum non sit, si in vetustioribus exemplaribus, quale inventum est in arca reliquiarum, non compareat. Hic* Eutropia *hæmorrhoissa legitur miraculo sanata, ejusque filia* Euthalia *fidei Christianæ causa cæsa a fratre suo* Serviliano, *Christianis in Sicilia jam pacem habentibus, deque ecclesiis ædificandis dotandisque cogitante Thecla. Hic* Alexander *jam* Neophytus *cum* Agathone *Romam, imo et* in Vasconiam *proficiscitur : hic ille jam ordinatus Episcopus Leontinos baptizat : hic* Samuel Hebræus *sanatur a lepra, et in* Donatum Presbyterum *convertitur. Hoc denique successores tam* Donati *in cura Antzianensis Parochiæ, quam* Neophyti *in regimine Leontinæ Ecclesiæ recensentur chronologice : sic tamen ut* Crescens, *a Neophyto septimus, indicetur Sanctorum reliquiis infensus, Iconomachorum more, seculo primum octavo cognitorum; idemque arguitur quasi Sanctorum Acta et miracula, scripta a* Marco monacho, *igni tradiderit ; ab immediato Crescentis successore* Luciano, *restaurata, ut censet Cajetanus; huic Luciano æque ac Marco prædicto locum faciens inter Siculos*

Quarta vero pars recentior totaque fabulosa est;

A *culos Sanctos. Hæc vero pars quanto accuratiori stylo videtur conscripta, expressis scrupulose annorum ac dierum numeris, tanto notiorem facit scriptoris audaciam; qui velut de singulis informatissimus, tot interim tantasque absurditates huic parti admiscuit, ut nec tolerabilis quidem figmenti speciem præ se ferat. Cumque priores partes scripserit auctor septimi solum aut octavi seculi; nihil est quod suadeat alterum, imperfectam aliquam Episcoporum Leontinorum seriem adeptum, vel de suo eam commentum cerebro, ante decimum undecimumque seculum vixisse. Fortasse nec in Sicilia scripsit, ubi ignota pars ista quarta fuit, sed in Italico quopiam Basiliani Ordinis monasterio, puta in Cryptaferrata.*

Ex omnes cur hic dentur?

17 *Itaque cum pars prima ut minimum dici debeat interpolata imperite, secunda et tertia tota sit fictionis suspecta, quarta certissime fabulosa in plerisque; non erant hæc Acta digna, quæ operis hujus molem augerent insulsa sua prolixitate, magis etiam dilatanda a nobis per Notas et Censuras, sine quibus eæ non debent comparere, adjectas ad Capita singula; nisi ad nostri de iis judicii justificationem visum fuisset necessarium, totam simul rem sub aspectum ponere: quæ membratim discerpta et castigata a Cajetano in prioribus mensibus* B *nos quoque fefellit, et facillime posset quemlibet decipere. Quæ enim singula aut vix offendunt, aut etiam excusantur, vel visum fugiunt; ea simul in oculos procurrentia, haud dubiam referent damnationem. Accedit quod operæ pretium sit bene intelligi, Siciliam, ut frugum, sit et poeticorum ingeniorum fuisse feracem præ aliis regionibus, non tantum cum gentilitiis serviret vanitatibus, sed etiam postquam Evangelii solidiorem doctrinam hausit; plane ut videatur hominibus etiam bonis ac piis fuisse persuasum, ad Religionis Sanctorumque cultum facere, si cum alii per armorum amorumque ludibria contextis fabulis (Romancias hodie dicimus) instillant animis exempla præceptaque, moribus non tam formandis quam deformandis accommodata, eo nocentius quo delectabilius; ipsi Sanctorum celebriorum Vitas simili concatenatorum inter sese eventuum mirabilium amœnitate variegarent, ad inculcanda efficacius virtutum præcepta et vitiorum remedia. Consilium non illaudabile, si quantum utilitatis simpliciores animi capere ex eo possunt, tantum detrimenti non acciperet ecclesiasticæ historiæ sinceritas, dum neque in principio neque in decursu narrationis monetur lector, sub historiæ specie tradi poema, ejusmodi tamen, ut æque erraturus sit qui vera omnia, atque is qui cuncta conficta credet. Monuit hoc in profanis Joannes Barclaius, in* C *sacris Petrus Camus Episcopus Bellicensis, sui temporis suæque patriæ historias vetustatis schemate palliantes, prior sub confictis* Argenidis *Siculæ* Polyarchique *nominibus, iste sub veris* Agathonis Tryphænæque Martyrum Siciliensium *appellationibus; easque ut visum fuerat amplificantes, nec tamen offendentes quempiam, quia non dissimulant fictionem. Isti vero sua commenta vulgarunt tamquam certissimæ veritatis historias.*

quis horum scriptorum scopus sit?

18 *Descripsimus ex Florentina S. Laurentii bibliotheca, Alphianis nostris Actis quoad fingendi licentiam simillimas Vitas Sanctorum* Gregorii Agrigentini *et* Gregorii Armeni, *hanc sub nomine* Agathangeli, *istam sub titulo* Leontii, *tamquam coævorum et testium in plerisque oculatorum, diffusissime scriptas in eadem Sicilia: quæ postquam a Simeone Metaphraste contractæ fuerunt in elegantem venustamque epitomen, in omni fere Græcarum Vitarum collectione locum reperunt; et Latinitati donatæ etiam nunc fallerent, si non ad ipsum fontem fictionis pervenissemus,* XXX *Septembris et* XXIII *Novembris, eumdem reseraturi.* S. Pancratii *Episcopi et Martyris Tauromenitani Acta,* Evagrii *nomine insignita, quibus admiscebatur Vita* S. Marciani, *Syracusani Episcopi, ejusmodi sunt, ut ea passim reprobarit* D *Cajetanus. Hæc in præcitato codice Vaticano* 1591 *cum invenissemus, et levi solum oculo percurrissemus, non potuimus non aversari, descriptionisque labore ac sumptu indignas judicare tam longas ac futiles nænias. Idem tum judicabamus, de his quæ post fol.* 110 *sequebantur Alphianis Actis: neque nunc describi ea, multo minus imprimi voluissemus, nisi ratio supra allegata persuasisset. Porro non soli in Sicilia monachi Græci talem sibi circa prænominata et alia quædam Sanctorum Acta sumpserunt licentiam: sed etiam a Latinis habemus ibidem sic compilatam* S. Placidi, *qui S. Benedicti discipulus fuit, Passionem, tamquam a* Gordiano *ejus ministro scriptam; sic, ut antiquiora alia exempla prætermittam, legimus a non multis seculis Vitam* S. Angeli Carmelitæ, *scriptam sub nomine* Enoch Hierosolymitani Patriarchæ, *velut itinerum et prædicationum socii: quam quia cogimur in hujus tomi fine dare, expediebat præmuniri lectorem, ne mira ei videatur et calumniæ proxima accusatio illius, tamquam otiose imperiteque ab aliquo Siculo consarcinatæ atque confictæ.*

quam multa talia in Sicilia prodierint etiam sub nomine oculatorum testium?

AUCTORE D. D.

ACTA

Interprete Silvestro Sigona Leontino.

E

EPISTOLÆ PRÆVIÆ

Ad interpretationem et editionem Latinam.

Silvester Sigona Leontinus perquam Reverendo Domino Ludovico de Platamone, Syracusano Episcopo felicitatem.

Ingens et immortalis gratia, Antistes admodum reverende, priscis viris habenda est, qui aut ipsi præclara gesserunt, aut ab aliis præclare gesta litterarum monumentis mandavere, ut eorum memoria ad posteros propagata ad agendum eadem eos excitaret. Quare Christi Ecclesia, si Apostolis reliquisque Sanctis plurimum debet, paullo minus debeat oportet hic qui Sanctorum gesta litteris commendare studuerunt. Leontinum certe populum et te quoque, Præsul optime, qui huic nostræ diœcesi Dei providentia Pastor vigilantissimus præpositus es, et habere et agere gratias immensas fas est ei: qui Græce conscripsit Martyrium Sanctorum Fratrum Alphii, Philadelphi et Cyrini, qui nullis Martyrum aut in perferendis tormentis constantia, aut eorum multitudine, magnitudine, varietate, aut miraculorum numero cedunt. F Hoc nuper repertum, et a meis civibus recuperatum, mihique traditum, Latinitate donavi: et quamvis multis convitiis, non citra suspicionem vel inertiæ vel imperitiæ, ab omnibus efflagitaretur; numquam tamen emittere placuit, nisi per te prius (ad quem apud nos sacrorum cura spectat) probaretur. Misi ergo ad te, ut qua in sacris litteris præstas sapientia, perspicias, perlegas et emendes. Ita fiet, ut tuo nutu impressum ab omnibus probetur vale.

Opus laudabiliter scriptum

et Latine redditum

Episcopi censuræ subjicitur.

Ludovicus Episcopus Syracusanus Silvestro Sigonæ S. D.

Tuum libellum, de Sanctorum trium Fratrum Martyrio, L. Christophorus Scobar nobis exhibuit. Res profecto admodum pia, et digna te visa est: quæ tuæ patriæ Leontinæ decus sit futura. Qua ex re majorem in te amoris affectum concipimus: et placet, quod vis eum imprimendum curare; id quod Leontinis honor, tibi fama, et imprimis Deo gratum obsequium erit. Vale.

Is imprimendum judicat.

A

Martyrium Sanctorum fratrum Alphii Philadelphi et Cyrini, ad illustrem et avita ingenitaque nobilitate præfulgentem Don Joannem Brachifortem, Comitem Mazarhyni, latinitate donatum per D. Silvestrum Sigonam Leontinum.

Cum Religio ut præcipuum bonum,

Placet mihi, Comes illustrissime, Lactantii sententia, qui multis gravibusque rationibus summum hominis bonum in sola religione ostendit esse. Eam enim generi humano imprimis propriam atque necessariam, sive ut hic bene beateque vivamus, sive ut cœlorum gloriam consequamur, Deique fruamur aspectu, censere oportet fasque est : nisi quispiam aut impius Diagoras, aut voluptarius Epicurus haberi velit. Nam si tollatur religio, sine qua (ut ait idem) omnis vita hominum stultitia, scelere, immanitate completur; aut Deum non esse, aut humana non curare, et opinari et profiteri consequens erit. Tum quid proderit sectari virtutem? quid tantopere a vitiis abhorrere? Propterea prudentissimi quondam, ut in illa gentilitate, Romani, studiosissimi fuerunt (ut Valerius inquit) non solum observandæ, sed etiam amplificandæ religionis, post quam omnia ponenda semper duxerunt, nec apud eos clarissimi quoque viri sacris servire dubitarunt. Quod si, cum, ob sathanæ versutissimas fraudes insidiasque, ignorantiæ tenebris adhuc caligaret mundus, cæcæ gentilium mentes eam superstitionem, quam propter infidelitatis caliginem piam religionem opinabantur, tanti fecerunt; quid nobis est agendum, quibus æterni Patris Filius viam salutis aperiens veram tradidit religionem, quam ipse primus suo pro nobis effuso sanguine constituit, eamdemque cruore sparso pro ejus nomine invicti Martyres confirmarunt, et ad summum culmen erexerunt. Nefas est profecto, non postpositis abjectisque rebus omnibus affectare totis visceribus, puraque mente colere hanc cœlestem religionem : quæ non constat ex rebus corruptis, sed ex virtutum exactissimo cumulo, eoque cultu, qui oritur in cœlis. Sed quis eam sectatur? quis observat? Omnes quidem reipublicæ Christianæ cives : at pauci optime : alter tamen altero melius. Hic certe in cujus pectore redundat mansuetudo, justitia, fides, innocentia, castitas, abstinentia. Ego quidem nostri temporis cœnobia penetravi numquam; et Monachorum vitas in suis cellulis latitantium haud unquam inspexi; sed multas urbes peragravi, multorum hominum mores notavi : quem tamen tibi anteponam, non facile invenio. Plura de te dicturus verecundia impedior : nam et laudare coram erubesco, et domestici testes minus fidei habere videntur : nec laudis indiget vera virtus, quam gloria consequitur, ut umbra corpus. At vero ex multis variisque virtutibus redundat compositum jus fasque animi tui sanctique recessus mentis, et incoctum generoso pectus honesto, ut Persius canit; nullam in te magis quam religionem admiror. Quod cum ita sit, non immerito hanc trium Martyrum historiam tibi dicare constitui. Quapropter attentissime perlege hoc Martyrium trium fratrum Alphii, Philadelphi et Cyrini, nec non Epiphanæ, pariterque Agathonis Episcopi Liparitani adventum in hanc insulam, atque mortem Tertylli tyranni prodigiosam. Et cum videris quam patienter, quam constanter, quam varios, quam innumeros cruciatus, a quam feris atque immanibus tyrannis, in puerili ætate, in delicato corpore, in teneris artubus, sancti tres fratres pertulerint, quibuscumque vel Apostolis etiam æquandos esse censebis. Vale : et nostri memor vive diutissime. Iterum vale.

etiam a Gentilibus æstimatum, B

Christianis curæ esse debeat,

C

in eaque singulariter Comes excellat,

hoc opus ei dicat interpres.

D

VIDE ACTA GRÆCA.

PARS PRIMA

Auctore anonymo interpolata.

CAPUT I.

Edictum contra Christianos. Animi ad patiendum parati.

Sempiternum ac præpotens Domini Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi regnum neque principium habuit, neque finem habebit : cujus gloriosa et perquam celebris per intemeratæ Virginis uterum Incarnatio, et in hunc mundum adventus, jam quidem per universum terrarum orbem fulgebat : id quod docuerat beatus Sanctorum Apostolorum chorus, qui, tamquam et totius naturæ superioris et sapientiæ legati, annuntiaverunt opera Dei. Multi autem erroris nubilo caligantes, propter admirabilem sapientiæ magnitudinem, ex qua ea emanabant, minime crediderunt : sed vana rerum terrenarum gloria præpediti, contumeliam et fabulam existimaverunt dispensationis mysterium, et Dominicæ Incarnationis ac regni præconium : quæ Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitia visa fuit. Et propterea placuit, per admirabilem servorum suorum patientiam, hominum genus in veram ac salutiferam religionem inducere. Cumque sathanica idololatria apud homines adhuc regnaret, Romani Imperii moderabatur habenas *a* Licinius imperator, qui velut inhumanus lupus et agrestis fera in Christi sæviebat gregem, vanis idolis pravo mentis errore deserviens. Huic *b* Valerianus unanimis amicus erat, consiliariusque et assessor, impietate quidem longe superior, qui secundus ab ipso erat in Imperio, furore in Christianos maximo ferebatur. Cum hoc igitur init consilium, quidnam oporteret facere, ut Christianorum genus perderent penitus, nisi parerent et vana idola adorarent colerentque : erat enim perniciosæ idolorum culturæ deditus, et maxime Apollinis atque Æsculapii, qui se ad damnationem æternam duces præstant. Variis igitur rationibus agitatis, in eam devenere sententiam, ut ipsius Imperatoris nomine per omnes provincias Romanæ ditionis hujusmodi litteræ scriberentur, ad Prætores Ducesque et alios Principes viros.

Post Christi incarnationem prædicatam

E

a

b Imperator consilio Valeriani

2 *c* Licinius Maximus, semper Augustus et perpetuus Imperator, omnibus per totum Romanum Imperium Ducibus, Præsidibus ceterisque in potestate constitutis salutem. Quoniam novimus, quod nos graviter perturbat et angit vehementer, vires maximas sumpsisse sectam eorum, qui appellantur Christiani, ab eo quem Maria quædam Judæa mulier peperit et nuncupatur Jesus; cumque divinos huic honores impendant; Apollinem vero atque Æsculapium, Mercuriumque ad Jovem, per quos nostræ Reipublicæ pax est data, turpibus contumeliis fœdisque blasphemiis insectantur; at Christum ut Deum adorant, quem Judæi tamquam multorum malorum auctorem cruci affixerunt; propterea mandamus ut Christiani omnes viri ac mulieres inquirantur per omnem regionem et urbem, atque cruciatibus acerbissimis subjiciantur : ut sacrificent diis nostris, et Christum abnegantes recedant ab errore : qui si paruerint, veniam consequantur; sin minus, et igni et gladio tradantur, ut cum gravissimo intereant dolore. Sancimus etiam, ut si quispiam aliquid ex nostro decreto neglexerit, pari pœna puniatur.

F

c edictum contra Christianos vulgat,

3 His litteris per orbem terrarum missis, maxima Christi gregem persecutio invasit, qua multi insignes

A nes plurimorum tormentorum sævitiæ cesserunt. Multo etiam magis insaniens Licinius, et Senatum universum et præstantes viros exercituum Præfectos accersivit, ad eos relaturus, quæ de Christianorum agitabat excidio. Cumque jam omnes perterriti convenissent, et se prompte omnia, quæ mandaret, facturos pollicerentur, hæc ita Licinius : Nihil mihi, carissimi Viri, majori veneratione dignum videtur, quam dii nostri, quibus pietatem debeamus. Per ipsos enim imperium mihi, hominibus autem universis pax est data. Justum igitur censemus et continua diis sacrificia rependere, et Christianos, qui eis injurias inferunt, omnium generum tormentis subjicere, donec ipsorum religio dissolvatur, ac memoria etiam de medio tollatur. Adhæc omnes non sine timore respondentes dixerunt, Libentissime profecto tuam, maxime ac invictissime Imperator, divinam providentiam amplectimur; deosque immortales et tuam pariter potentiam volumus venerari. Si quis ergo inventus fuerit deinceps, qui vel tantum cogitando nominaverit Christum, quibuscumque mortis generibus subjiciatur. Hoc itaque impium et iniquum Senatus-consultum factum est, B et edictis ubique propositis omnia vel mortis vel tormentorum genera excogitata fuerunt contra Christianos. Quorum multi extiterunt hostes, qui ad investigandum eos temporis opportunitatem captare cœperunt.

quod et Senatus-consulto probatur:

4 Tunc temporis velut in tenebrosa nocte lucidæ splendidæque stellæ refulserunt, pretiosæ Christi margaritæ, Onesimus quidam Christi generosus miles, et una tres pueri, Alphius, Philadelphus *d* et Cyrinus, qui fratres erant, et sanctam Trinitatem consubstantialem confitebantur; et cum ipsis Erasmus : qui e suis cordibus ejecerant tenebras adorandi multos deos, impiamque erroris insaniam in colendis idolis : et perfecta cœlestique prudentia diem salutaris præconii, per proprium sanguinem, illustraverunt. Nihil enim veriti fœdissimi Imperatoris Licinii edicta, neque tantorum Principum et exercituum insaniam, ne minimam quidem propositorum tormentorum rationem habuerunt : quæ quamvis considerarent, et gravissima esse cognoscerent, pia tamen animi constantia mentis aciem in Deum intendebant. Eo autem tempore Onesimus, divini sermonis Observator et Doctor, ingressus *e* Præfectam, quæ Vasconum regionis civitas erat, a Vitalio *f* susceptus fuit hospitio : qui non solum C Christianæ religioni fuit additus, sed cum Christum maxime diligeret et pietatem servaret, frugique esset, multis etiam virtutibus ornatus, Deum timebat, liberalis et misericors erat, atque divini eloquii valde studiosus. Hujus vero filii tres illi erant pueri Alphius, Philadelphus, et Cyrinus, conspicuo vultu formaque decora insigniti, quos a teneris annis pater ipsemet educavit, et honestas litteras Græcamque linguam edocuit, sed imprimis Christi orthodoxam fidem ut colerent, et unum solum Deum adorarent, et unigenitum ejus filium Dominum nostrum Jesum Christum atque vivificantem Spiritum, Trinitatem ipsam consubstantialem, unam sanctam divinitatem et potentiam. Erasmus autem Vitalii nepos erat ex filia, quæ jam fuerat defuncta, eumque Vitalius cum suis filiis erudiverat. Et in tribus quidem pueris Dei gratia effulserat tanta, ut omnibus essent admirabiles. Cumque noctuque diuque vacarent divinarum Scripturarum meditationi, sanctum Evangelium perlegebant, et B. Pauli Apostoli epistolas; præterea sanctorum Apostolorum actus et Prophetarum libros jugiter evolvebant : quamobrem assidue Deum orabant, ut volens libensque eos dignos faceret, qui proprium sanguinem effunderent, et Sanctorum qui ei bene placuerunt numero adderentur.

Ab Onesimo Magistro *d* *e* *f* *et Vitalio patre* *Sancti fratres edocti* *cum Erasmo nepote eorum,*

5 Quodam igitur die cum S. Onesimus in ea esset D civitate, multosque doceret; quidam, cui nomen erat Nigellioni *g*, illuc accessit ab Imperatore Licinio missus, cum litteris [*h* quarum similes destinasse diximus in omnes oras] ex Urbe. Hic Præfectorum civitatem cum multo exercitu ingressus, tumultum maximum excitavit, conturbavitque totum populum. Timuerunt enim valde ab ejus facie universi et civitatem fuga linquere cogitaverunt. Erat enim pestifer, inhumanus, crudelis et iniquus contra Christianos. Accersivit autem omnes proceres, ipsiusque civitatis Præfectorum Principes, et cujuscumque ordinis pueros senesque in mediæ urbis locum, in cujus eminentiorem partem ascendit ipse, manibus continens Imperatoris epistolam : coramque omnibus eam perlegit, ipsiusque gravia, nefanda et execrabilia mandata exposuit. *i* Postea vero quam litteræ fuerunt perlectæ in ea civitate, in qua erat Onesimus, et viri tredecim eum secuti ex finitimis urbibus et vicis; perterritus totus populus respondit, promptissime se facturum ad unguem quæ jusserat. At Vitalius properanter domum suam adiens, Onesimum invenit reliquosque viros, qui cum ipso erant : ibique ad pedes ejus provolutus cum lacrymis, singula exposuit. Quibus auditis lætatus est E valde, ac Vitalio dixit : Hanc ob rem lætari te magis quam tristari oportebat. Cui dixit ille : Ita profecto, mi Domine, ego servus tuus gavisus sum admodum : sed multorum interitum doleo, qui negantes Deum et Dominum Jesum Christum Salvatorem nostrum inanimis idolis serviunt. Tum Onesimus dixit : Quidnam constituis agere de dilectis filiis? Vitalius respondit : Volo, si Christo placuerit, puram ipsi eos hostiam offerre. Sed huc advocentur, ut videamus, quidnam referant de hac divina beatitudinis via. Tum misso ex servis uno, eos ad se venire jussit et dixit : Audivistis, filii mei carissimi, quæ huc miserit Licinius genera negandi Christum, qui verus Dei filius est, et adorandi deos, qui vani sunt et inanimi. Extemplo tres sancti pueri uno ore pariter responderunt : Audivimus quidem, venerande pater : sed iniqua ejus jussa derisimus valde, et sathanæ respuimus edicta : absit enim penitus a nobis, nec contingat unquam negare omnium opificem et creatorem Deum Dominum nostrum Jesum Christum, atque ejus verum Patrem sanctumque et vivificantem Spiritum, Trinitatem ipsam consubstantialem et coæternam : nam libentissime nostrum sanguinem pro ejus nomine parati sumus effundere.

INTERP. SIGONA. *g* *h* *edicto per Nigellionem proposito;* *i* *a patre ex Onesimi sententia accersiti,* *se ad mortem paratos ostendunt.*

6 Pater autem cum hæc a filiis audivisset, dedit F gloriam Deo, dicens : Gratias tibi ago, mi Domine Jesu Christe, qui me fecisti dignum, ut talia a meis filiis audirem. Nosti, Domine, quomodo per sancti Spiritus gratiam eos sanctum et gloriosum nomen tuum cognoscere docui : et nunc, Domine Deus, tuum brachium cum potentia eripiat eos a tyrannis, illaturis multa et gravia tormenta. Exhortare ipsos, Domine, et firmos effice ad exequendum ea quæ tuæ placita fuerint voluntati : ut per patientiam ex te misericordiam consequantur, salutemque recipiant in novissimo horrendi judicii die, cum iterum præsens hominibus eris. His dictis, eos per manus comprehensos S. Onesimo tradidit, dicens : In manibus tuis, Domine, hos puerulos pono, tuæque fidei trado : doceto eos uti patientia, et mundi hujus decipulas laqueosque fugere, atque ad arduum beatitudinis culmen per patientiam et constantiam pervenire : et corda eorum confirmato, ne quando a recta fide recedentes in captivitatem sathanæ redigantur. Ego ipsos genui ex matre, quæ paucis ab hinc *l* annis decessit a vita. Ego ipsos edocui optimas litteras, per quas cognoverunt verum Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi, ipsumque unigenitum

Ille gratias Deo agens *commendat eos Onesimo.* *l*

INTERP. SIGONA.

A nitum ejus Filium vere natum ex Deo Patre, et vivificantem Spiritum, qui ex Patre Filioque procedit, in quibus est coæqualis et coæterna majestas. Sanctam, inquam, Trinitatem per Dei gratiam glorificare didicerunt. Cum hæc audivisset Onesimus et qui cum eo erant, gloriam dederunt Deo, qui in se credentibus gratiam præstat. Erasmus autem non aderat, cum hæc illi inter sese dissererent : veniensque ad eos dixit, qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem? Isti vero, quæ iniquus Nigellio attulerat, exposuerunt. Et respondens Erasmus dixit : Cum essem in agro, quidam mihi notitiam dederunt : at ego nefanda ejus edicta respui. Tunc ei Vitalius dixit : Ecce, fili, tres hi pueri seipsos tradiderunt huic viro, qui salutis nostræ auctor est effectus; et prompte quidem promiserunt, se cum ipso pariter certaturos, sanguinemque proprium effusuros. Erasmus autem dixit : Ego etiam ita spondeo, et me Christianum appello, vosque rogo, ne me dimittatis, sed ut vestræ consuetudinis semper sim particeps, et in martyrio socius, permittatis. Postea vero quam S. Onesimus eos a Vitalio traditos accepit, os aperiens ita orsus est docere : Audite

Mat. 10, 2

B me, filii mei, memores estote documentorum Evangelii, in quo legitur; Qui confitetur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo qui in cœlis est. Præterea Doctor gentium Paulus Apostolus ait : Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Ne anteponatis brevem hujus mundi vitam, quæ transit velut umbra, vitæ incorruptibili et æternæ; neque vanam hujus mundi gloriam cœlesti spei : nam omnis gloria hominis sicut flos fœni. Paulum sustineamus, et in æternum cum Angelis exultabimus. Hæc pueris disserebat et reliquis S. Onesimus, paucis allocutus eos, qui attentissime in intima præcordia vocem ejus recipiebant. Quapropter et ipse in hanc sententiam confirmatus et reliqui tyrannorum minas minime timuerunt, veritatem verbo et opere prædicaverunt, propositorum tormentorum multitudinem despexerunt, et proprio certamine maximam doctrinam et pulcherrima exempla sanctæ Christi Ecclesiæ reliquerunt.

Rom. 8, 18 *qui omnibus addit animos.*

ANNOTATA.

a *Octavius Cajetanus nomen* Decii *a se correctum supposuit. Relinquimus textum ipsum, licet vitiosum, ut Lector de tota re melius judicet : satis sit expunxisse*

C *annum Christi* 308, *antiquæ editione Panormitanæ additum ex Interpretis sensu, cum in textu Græco non habeatur, sed solum* κατ ἐκεῖνον τὸν καιρόν : in illo tempore.

b *Hæc* Valeriano, *Decii familiari, optime conveniunt : neque ullius Valeriani, a Licinio Imperatore secundi, alibi mentionem reperimus.*

c *Hæc magis conveniunt Decio, quem* feralia sparsisse edicta *scribunt Eusebius lib.* 6 *cap.* 41 *Orosius lib.* 7 *cap.* 31, *et alii passim.*

d *MS. Græcum* φιλαδέλφιος : *et* Cyrinus, *in Menæis* Cyprinus, *infra num.* 7 Κυριναῖος *scribitur; atque* Erasmus Ἐράσμιος.

e *Jam supra diximus intelligendam* Bastanorum in Brutiis Præfecturam.

f *In MS. Græco,* Βιταλινός, *in Menologio et Synaxario etiam* Βιτάλιος. *Cajetano* Vitalis.

g *Supra in MS. Synaxario* Aningellio, *in Menæis excusis* Ligellio,

h *Hoc et si quæ alia occurrent Interpretis additamenta hac nota* [ ] *discernimus.*

i *In Græco iterum recitantur litteræ quales supra, incipiendo ab his verbis,* Mandamus ut Christiani omnes viri ac mulieres.

k *Cajet.* Quatuordecim viri, ex diversis urbibus D et regionibus eum secuti. *Ita* Quatuordecim *sunt supra in Menologio et Synaxario, et infra num.* 10 *etiam* quatuordecim *censentur : at cum* S. Onesimo *dicuntur* quatuordecim, *num.* 8 : *et num.* 10 *dicuntur* 14 *cum* S. Erasmo.

l *MS.* πρὸ ἐτῶν ante annos, *quod sic absolute positum, potius* plures *significat quam* paucos.

CAPUT II.

Captivivas Sanctorum : ex quibus Onesimus et Erasmus occiduntur Puteolis, ceteri in Siciliam abducuntur.

Hi ergo sancti et gloriosi Martyres Christi, Alphius, Philadelphus et Cyrinus, atque Erasmus *a* generosi quidem erant, moribusque et divitiis clari, ac pene ab ipsis incunabulis divino intellectu præditi : quorum pater civitatis Præfectorum Princeps erat, et beneficentia multa clarus. Cumque in domo Vitalii a Sancto Onesimo docerentur psallerentque, auditi a civibus quibusdam, Nigellioni delati fuerunt his verbis : In domo Vitalii, qui est ex primis hujus civitatis, sunt viri quatuordecim, qui se Christianos E dicunt, et Christum prædicantes Deos nostros detestantur injuriisque lacessunt, atque Imperatoris invictissimi edicta respuentes parvipendunt. His auditis furore percitus Nigellio in Vitalii domum milites misit, et Sanctos ab iis per capillos trahi ad se mandavit. Profecti milites invenerunt S. Onesimum et reliquos *b* tredecim cum puerulis : atque appropinquantes manus injecerunt in eos, et capillis tractos ad Nigellionem adduxerunt. Quibus jam astantibus dixit ille: Cujates estis? et quæ vobis nomina? Tum Onesimus respondit : Christiani sumus, et colimus Deum qui fecit cœlum et terram, et omnia quæ in iis sunt, dæmonibus autem non sacrificamus. Ille vero jussit lapide maxillas ejus frangi : id quod jussus miles e vestigio executus fuit, dicens : Modeste Principi responde, et numquam turpiter atque petulanter deos injuriis afficias. Id cernentes, qui cum Onesimo erant, dixerunt Nigellioni : Christiani sumus et nos, impudentissime tyranne : fac agedum quodcumque vis. Tunc eos per capillos suspendi jussit, et ab ortu solis usque ad occasum ita pendere. Cumque vidisset tolerantissimam patientiam eorum, in carcerem detrudi mandavit. Postea vero quam illuxit, pro tribunali sedens in prætorio, in quo degebat, Sanctis in medium adductis, ut jusserat, inquit : Excogitastisne aliquid pro salute vestra? F Responderunt illi : Excogitatum nobis est, et cum Christo vivere et pro eo mori lucrum esse. Ait Nigellio : O miseri, quodnam lucrum mortui habebitis? Inquiunt Sancti, Certe lucrum nobis est post hujus vitæ cursum semper esse cum Christo.

a Comprehensi ducuntur ad Nigellionem,

b

et post S. Onesimi maxillas fractas,

diu suspensi carceri includuntur :

8 Tunc militibus non paucis jussit Nigellio, eos revinctis manibus post terga Romam *c* asportare ad Licinium Imperatorem et Valerianum. Quo cum pariter pervenissent, *d* Licinius in Orientem parabat expeditionem, ut totum genus Christianorum penitus perderet. Cumque hos viros conspexisset, gavisus admodum, Nigellionis solertiam probavit; et ad se accersitum Valerianum his vocibus est affatus : Nos ut nosti, dilectissime Valeriane, Orientem versus iter habemus, ut ex nostro Imperio hujus viæ viros funditus eradicemus : Tu quoque hic residens nostrasque vices gerens, diligenter curato, et quoscumque inveneris Christianos cruciatibus multis et acerbis vitam deserere compellito. Valerianus autem Sanctos adductos ex Præfecta in carcerem deduci, et valido gravique ligno manus eorum pedesque vinciri jussit. Et in illa quidem nocte apparuerunt eis in carcere

Romam deducti c d

in carcere

A carcere sancti et gloriosi Apostoli *e*, lumenque magnum circumfulsit, *f* dixeruntque : Salve, Onesime, Christi serve fidelis : salvete etiam vos *g* o sancti pueri, in summa honestate et morum integritate nutriti, qui Christum a pueritia vestra desiderastis. Oportet enim vos pro nomine Domini nostri Jesu Christi multa pati. Quod cum dixissent, eosque amplexi fuissent, recesserunt. At illi post hæc ambulabant in carcere, tamquam mali nihil habuissent unquam.

visitantur ab Apostolis. e f g

9 Post septem vero dies jussit Valerianus sanctos viros eductos ex carcere ad se venire : nec eos quidquam interrogavit, sed in certo quodam loco constituit, donec aliquod tormenti genus pararet. Cumque audivissent Sancti tantam in Christum insaniam, exortam a ministris idolorum seu potius dæmonum; exciti omnes athletarum more, prope Imperatorium tribunal sedente Senatu, ac astantibus omnibus Ducibus Principibusoue aliis, exclamaverunt dicentes : Christiani sumus quos hic videtis, quosque vinctos in carcere inclusistis, insipiens Valeriane : atque ideo confidentes in vero et cœlesti Rege Christo, stetimus in medio vestri, admirantes tantum errorem, quo ad colendum idola B ducimini; ignorantes solum viventem in secula et verum Deum nostrum, universorum opificem, qui Licinio Imperium dedit. Propterea, insipiens Valeriane, vosque una sedentes, ne amplius erretis idola colentes, omni penitus sensu carentia. Tum vero conversis in eos oculis Valerianus dixit? Novimus vos homines prudentia et probitate præditos esse, et habitos semper : accedite igitur nobis, diisque nostris sacrificate, ne crudeliter mortem oppetatis, sed potius Imperatoris potentissimi amicitia perfruamini, honoremque et divitias immensas nostro beneficio assequamini : ista enim audacia vobis proderit nihil. Respondentes autem Sancti dixerunt : Utinam, impie miserque Valeriane, ad te reversus cognosceres verum Deum, et cœlesti regno dignus fieres : ista enim opulentia momentanea est, promissiones vero tuæ et blanditiæ nequaquam poterunt constantis pietatis nostræ robur conquassare. Honores igitur tui tecum sint *h*, et pollicitationes tuæ obedientibus tibi. Nos enim Christum habemus Regem cœlestem, qui præbet nobis victoriam et gloriam contra patrem tuum sathanam et ministros ejus. Iratus Valerianus jussit illos nudos exhiberi, et nervis boum verberari : tum vero in carcerem duci, atque ibi contineri, donec, quid de ipsis esset agendum, mature deliberaret. Ibi eos S. Onesimus con- C firmabat, alloquens imprimis sanctos et beatos pueros Alphium, Philadelphum, Cyrinum et Erasmum. Salvete filii dilecti a Domino : ecce incepistis Martyrii certamen, ecce quam primum veniemus in portum tranquillum, et inveniemus requiem paratam a Deo, qui reddit mercedem servis suis. Hæc et alia multa S. Onesimus admonere non cessabat, omnes quidem, sed maxime pueros illos.

Coram Senatu *ultro fidem profitentur :* *promissa respuunt :* h *nervis cæsi animantur a S. Onesimo :*

10 Sequenti vero die omnes in medium adduci jussit, et ut animo agitaverat, duas epistolas scribendas curavit, quarum altera hujusmodi fuit. Valerianus socius et assessor Licinii semper Augusti et perpetui Imperatoris, Diomedi Principi Puteolorum *i* et totius regionis eorum, Salutem plurimam dicit. Quoniam novimus promptam et constantem voluntatem tuam, quam erga deos immortales habes, misimus ad te hos, qui nobis missi fuerunt a Nigellione, carissimo nobis tamquam filio, viros quatuordecim et puerulos *k* tres fratres, et alium horum trium nepotem. Sunt autem viri ad maledicendum prompti atque protervi valde, utpote qui per singulas interrogationes deos nostros detestari non cessent : estque ipsorum Dux Onesimus, quem quidem cum aliis *l* quatuordecim istic multis acerbisque tormentis interimi mandamus : reliquos vero tres pueros mittito in Siciliam ad Tertyllum, qui eam insulam gubernat. Vale. Alteram *m* quoque ad Tertyllum epistolam misit. Illi ergo in navigio a militibus ex Urbe ad Puteolos deducti fuere, et acceptis litteris, quas miserat Valerianus, Diomedes gavisus vehementer eos in carcerem detrudi jussit. Post triduum vero pro tribunali sedens, educi ex carcere imperavit, et Onesimum affatus dixit : Nonne tu es Onesimus, qui hanc virorum turbam decipis vanis pravisque documentis? Onesimus respondit : Ego quidem sum Onesimus, Christianus sane pariter cum his, quos his astare vides. Tum Diomedes inquit : Unde sunt hi pueri, quos seduxisti? Ille dixit : Hosce non seduxi, sed in viam veritatis per Domini nostri Jesu Christi gratiam deduxi. Ait ipsi Diomedes : O pessime vir, quomodo ausus fuisti coram me Christum nominare, quem ego audire non possum? Tum S. Onesimus dixit : O insipiens, o attonite, o veritatis inimice, quare non proferam nomen ejus, qui et te et omnem spiritum hominum fecit, quamvis impium et iniquum? Tunc iratus et furore percitus Diomedes, S. Onesimum supinum extendi jussit, et prægrandi lapide ventrem ejus a carnificibus *n* premi : atque ita Sanctus E Deo tradidit spiritum : reliquos autem tredecim *o* et Erasmum gladio necandos mandavit, quos extra urbem carnifices duxerunt, et eorum capite absciderunt.

i *cum litteris Valeriani traduntur Puteolis Diomedi* k

D INTERP. SIGONA. l m *qui ceteris interfectis,* n o

11 Postea vero tres qui remanserant Diomedes coram se adduci jussit, et ita est affatus : Cujates estis puerulі? Aspectus sane vester indicat vos esse filios divitis viri, et alicujus amici Imperatoris Licinii et Valeriani Præsidis. Agite jam, filii : mihi parete, qui consilium vobis optimum do, Parcite jam pulchritudini ætatis vestræ tenellæ, nec ita sæve mortem oppetite : sed potius negate vanam fidem vestram, et conversi sacrificate diis immortalibus ac invictis, eosque orate ut vobis dent veniam. Ita enim Principes vos faciet Imperator, vosque multis populis imperabitis. Sancti autem pueri dixerunt; Audi Diomedes, tua dona tecum sint : confundantur enim, dicit Psalmographus Propheta, omnes, qui adorant sculptilia. Nos enim colimus unum verum Deum, Patrem Domini nostri Jesu Christi, et ipsum unigenitum Filium Patris, et vivificantem Spiritum, qui te tradet in gehennam diaboli patris tui : et dii vestri, quos colitis, non poterunt vobis auxiliari : lapides enim et ligna sunt insensibilia, nec vocem F habentia nec spiritum : similes illis fiant, qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in iis : per ipsa enim vos decipit sathanas, ut vos perdat cum ipsis. Hæc cum audisset Diomedes, obiratus fuit pueris, et dixit : An non videtis, quo pacto morti tradidit socios vestros sua vecordia? Jussum mihi est a Valeriano, ut in longinquam vos regionem mittam, ut ejus incolæ vos cædi videntes et asperrimis cruciatibus torqueri, Dominis non contradicere discant Sancti autem aiunt : Quidquid vis, impie ac veritatis inimice, fac quam primum. At Diomedes ipsorum ora lapidibus cædi jussit, *p* tum vero ligno compeditos custodiri, donec navigium pararet, quo eos in Siciliam ad immitem Tertyllum transmitteret. Illi autem ad diluculum in carcere perstiterunt insomnes, cantantes, et Deum orantes, ut martyrii palmam eos assequi permitteret; et a Sanctorum choro, qui pro eo mortui fuerunt, non separari.

tres fratres, *blanditiis et minis superiores invenit.* Ps. 96, 7 p

ANNOTATA.

a *In Græco additur* ex Basconum regione, sicut præfati sumus ex Urbe Præfectorum, *ac mox infra de patre, quod* erat Bascon.

b

A b *Græce hic ad longum* δεκατέσσαρας ἄνδρας.

c *Iterum in Græco additur*, ex Basconum regione.

d *Cajetanus loco* Licinii *excudit* Decium, *qui in Orientem contra Gothos discessit, et ab iis est interemptus. At* Licinius *solum in Oriente regnavit.*

e *Scilicet* Petrus et Paulus *Romanæ urbis Præsides et Patroni*

f *Ibidem additur.* Et statim ceciderunt vincula manuum ac pedum ipsorum : *quod etiam habet Cajetanus paulo infra*, Vincula enim ad ingressum Apostolorum sua sponte ceciderunt.

g *In Græco,* Salvete et vos qui cum ipso estis, salvete denique o sancti pueri.

h *Ibidem additur*, ut alicubi scriptum est, *et indicatur Danielis cap.* 5, 17.

i *MS. Acta Græca, Synaxaria et Menæa* ἐν Ποτιόλον. *Apud Cajetanum*, Diomedes Præses Puteolorum, *et Martyrio* Puteolos perducuntur. *Erat olim urbs magna cum portu prope Neapolim. Stephani epitomatori* Ποτίολοι; *perperam autem a Latinis impressum* Pontiolorum.

k *Græca*, pueri quatuor qui se dicunt fratres esse.

l *Cajetanus, non nominato, sed tamen adnumerato Onesimo*, quindecim.

B m *De altera epistola excidit ex Græco nostro*

n *Plenius Græca*, jussit lapidem grandem afferri, et poni super ventrem ejus : quem adferentes carnifices accedentesque, jecerunt supra ventrem Onesimi.

o *Apud Cajetanum etiam hoc loco* tredecim *leguntur. Horum et SS. Onesimi et Erasmi natalis celebratur* 31 *Julii, quasi tunc mortui essent, quod nisi in novis lectionibus nusquam legitur : posset tamen verum esse, si ipsis adhuc viventibus, et in carcere constitutis, missi in Siciliam Sancti prius pervenerunt ad coronam, sicut dici videtur in Synaxario Claromontano.*

p *Addunt Græca :* Ne præsumatis contra deos et Imperatorem Licinium blasphemare.

CAPUT III.

Appulsi in Siciliam ducuntur Tauromenium: miracula in itinere, conversio militum.

Itaque post dies octo parata navi sanctos pueros Diomedes tradidit *a* Silvano homini sævo ac fero, qui ex Puteolis solvens Messanam eos perduxit, et inde *b* Tauromenium, quo forte diverterat Tertyllus *c*, Christianos quamplurimos occidens. Cui Silvanus C a Valeriano missas litteras reddidit hujusmodi : Valerianus Præses, concors et Assessor Domini Licinii semper Augusti, maximi ac perpetui Imperatoris (a quo commissum hoc ipsum *d* accepit) Tertyllo dilecto tamquam filio, Siciliam provinciam gubernanti, salutem. Quoniam universus terrarum orbis Imperatoris paret edicto, et diis invictis quos colit, sacrificat ; pessimum autem Christianorum genus nullo modo ad Imperatoris edictum flecti potest, missi nobis fuerunt ex Vasconum regione, a Nigellione nobis carissimo, viri quidam stulti et idiotæ numero decem et octo, quibus non potuimus persuadere, ut diis nostris sacrificarent : et ideo eos misimus Puteolos ad Diomedem unanimem nobis, ut, nisi persuaderentur sacrificare, quindecim ex iis, plurimis et asperrimis cruciatibus suppositi, e vita pellerentur. Tres autem pueros misimus ad te, ut jucundo placidoque vultu tuo diis nostris immortalibus sacrificare persuadeas; cujus rei gratia ipsos ab aliis improbis separari mandavimus, a quibus hi decepti nobis contradicunt. Quod si tuis adhortationibus adhæserint et diis sacrificaverint, veniam consequantur et omni cum honore ad nos remittantur, nam ipsi sunt opus Imperatori. Sin autem hoc non

Missi in Siciliam cum litteris Valeriani *d*

D fuerit persuasum, omne genus tormentorum excogitato, et multos variosque inferens cruciatus e vita pellito. Idque tibi mandavimus, eo quod studium tuum bonamque et promptam voluntatem, erga deos immortales ipsumque Imperatorem et nos, cognoscimus. Vale.

Tauromenii a Tertyllo examinantur,

13 Cum Valeriani litteras legisset Tertyllus, coram se pueros adduci jussit : quos circumspiciens, eorumque decorem admirans, dixit : Ex qua regione estis et urbe? et quam colitis religionem? et quæ vobis nomina? Respondit S Alphius : Ego quidem Alphius vocor. Alter autem : Et ego Philadelphus. Tertius vero : Et ego Cyrinus. Mittimur ex Vasconum regione, ex urbe quæ dicitur Præfectorum, et Christiani sumus. Tum Tertyllus placido vultu dixit: Negate quem dicitis Christum, et ne amplius colatis eum ; sed mihi parentes diis immortalibus sacrificate. Dixerunt Sancti : Isti dei non sunt, sed lapides et ligna insensibilia, et te pater tuus diabolus cogit iis sacrificare, ut cum ipso pariter ingrediaris in ignem æternum, sibi angelisque suis paratum. His auditis crudelis et perquam improbus Tertyllus radi capita, et liquefacta pice perfundi mandavit, atque ita eorum aspectus denigrati fuerunt. Tum vero *e* lignum [tormenti genus ex duobus, ut reor, compactum lignis] tribus pueris superimponi, ita ut colla manusque trium Sanctorum pariter clauderentur, atque a militibus ad Leontinorum Mesopolim *f* compelli jussit. Cum vero grave ligni pondus eos misere vexaret, S. Philadelphus fratribus dixit : Orate pro me, fratres, nam ecce jam deficio *g*. Illi vero elevatis oculis dixerunt : Domine Jesu Christe, Deus patris nostri, audi nos in hac hora, et remove gravissimum hoc ex nobis lignum, atque nostras denigratas facies munda; ut imago tua, quam dedisti homini quem formasti, sit immaculata, et nos habeamus per te promptitudinem loquendi contra crudelissimum Tertyllum. His dictis factum est quasi fulgur et ventorum turbo, militesque in faciem delapsi facti sunt velut mortui, lignumque illud ex Sanctis ablatum in mare projectum fuit; accessitque terribilis quidam, et tacto capite ipsorum atque vultu, purgati mundatique fuerunt, ut solis lumen dispulsis nubibus; ac etiam capilli in priorem formam recreverunt. Quæ cum vidissent Sancti, humi se prostraverunt, flentesque dixerunt : Gratias agimus tibi, Domine Jesu Christe Deus noster, qui nos fecisti dignos per invocationem nominis tui assequi sanitatem. Quid retribuemus tibi pro omnibus bonis, quæ tribuisti nobis? Tu, Domine, es patientia nostra F et refugium, atque in te sperantes volumus vincere malorum omnium auctorem diabolum. Tu enim es Deus tuorum, qui credunt in te.

et pice perfusi mittuntur vincti Leontinos, *e* E *f* *g*

qui divinitus mundati ac soluti

14 Quibus dictis accesserunt ad milites, et eos excitaverunt, qui erant quadraginta numero. Hi posteaquam Sanctos circumspexerunt, et quæ facta fuerant cognoverunt, admirati sunt. Dicebant autem invicem ipsi milites; Certe verus Deus est, quem hi tres pueri prædicant : nec ad eos accedere, aut manus injicere ausi fuerunt; sed propter admirabilia, quæ contigerant, attoniti sequebatur Sanctos, qui omni cum promptitudine et alacritate ibant ad palmam martyrii. Sanctus autem Alphius, fratres confirmans, dicebat : Novimus, fratres, quo pacto pater, cum nos tradidit S. Onesimo, patri nostro spirituali, admonuerit et dixerit : Cavete, filii mei, ne aberrantes in hac vita a numero justorum, coram justo Judice separemini. Ne descendamus ergo, fratres, a dilectione Dei in Christo Jesu Domino nostro, ne nos turbent tyrannorum minæ, neque tormentorum apparatus. Ipse enim Dominus noster Jesus Christus, ex ore suo perquam veridico, dixit : Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem

cum admiratione 40 militum,

occidere

A occidere non possunt: sed potius eum timete, qui
Mat. 1, 28 potest simul animam et corpus perdere in gehennam. Ipsum ergo timeamus, fratres, cognoscentes ipsum non esse mendacem, qui hæc dixit. Hæc et his similia quam plurima S. Alphius duobus fratribus
post noctem Catanæ actam disserebat: nequa ita multo post Catanam pervenientes, a militibus in carcerem sunt adducti: ubi per totam noctem ad diluculum usque insomnes perstiterunt, orantes Deum, ut patientiam præstaret, qua maledicti diaboli machinas superarent. Postea vero quam illuxit, eos ex carcere eduxerunt,
h ligaruntque, et Leontinos *h* versus iter habere coegerunt.

15 Cumque pervenissent ad fluvium *i* Symethum,
i Symethum fluvium qui auctus imbribus redundabat, adeo ut nemo per eum transire posset, nonnulli ex militibus Sanctos fluvium ingredi et pertransire cogebant. At illi dixerunt: O miseri et infelices, non videtis redundantium vim aquarum? Quare igitur nos fluvium ingredi compellitis? An vultis ut in aquis demergamur? Numquid vobis ita præcepit vester Dominus Tertyllus? At octo ex militibus vim Sanctis inferebant, et eorum capita contis hastisque verberabant,
B cogentes ingredi fluvium. Diabolus autem assumpta
suadente diabolo coguntur ingredi, peregrini hominis figura, et se viatorem mentitus, ex altera ripæ parte clamavit ad milites: Dimittite jam pueros istos in fluvium, pedibus enim facile pertransibunt, nam et ego unam ante horam pertransivi. Crediderat diabolus se Sancti ignotum fore. At gloriosi Martyres Christi cognoscentes eum, dixerunt: O perquam miser et animarum corruptor, diabole: quia vis nos in aquis perdere, hæc militibus dixisti: sed nos in nomine Domini nostri Jesu Christi ingressi fluvium pertransibimus incolumes, ejus adjuvante fortitudine: te vero potentiamque tuam in tartaro puniet, ubi est vermis qui non morietur, et ignis qui non extinguetur, ut in Sanctorum Patrum et Sacerdotum dictis continetur. Hæc ipsis dicentibus evanuit diabolus. Octo autem miseri quidem milites sanctos viros impulerunt, et in fluvium detruserunt. Tum sancti dixerunt: Ne in fluminibus iratus sis nobis, Domine, neque nos demergat tempestas aquæ, neque nos absorbeat pro-
et incolumes transeunt demersis impellentibus. fundum. Sed sicut B. Petrum liberasti de profundo pelagi, sic et servos tuos ex his profundis aquis eripe. His dictis in brevissimum vadum decrevit aqua inundantis fluvii, et siccis quidem genibus incolumes transierunt. Hoc viso milites illi octo, quam celer-
C rime in fluvium intraverunt: sed supervenientium
k impetus aquarum demersit eos *k*. Post dies autem quatuor decrevit fluvius, et milites reliqui pertransierunt, Sanctosque ad iter peragendum compulerunt.

16 Cum pervenerunt prope Mesopolim Leontinorum, occurrit illis in via Judæus quidam dæmoniacus, qui spumans et clamans humi volutabatur.
Puerum Judæum a dæmone obsessum, In eo autem loco erant speluncæ, in quibus dæmon domicilium habebat, et corripiebat omnes, qui speluncis appropinquabant. Et cum illac Judæus pertransiret, ingressus dæmon, graviter eum cruciabat, ita ut a terra surgere nequiret, in qua prostratus spumabat ore. Et cum multi accessissent, ut puerum tollerent ab humo, id dæmon haud sinebat. At Sancti prope accedentes interrogaverunt parentes, quos mœstos cernebant, quidnam esset, quod puerum vexaret, Qui singula, quæ contigerant, exposuerunt. Tum ex militibus unus, cui nomen erat Hercurio, Sanctis dixit: Vos profecto Deum vestrum vestris precibus potestis *l* exorare, et puerum hunc
l a dæmone liberare. Ego sane magnum quiddam de vobis animo concepi, cum illa contigerunt miranda, cum est lignum ablatum de collo vestro: facies purgatas et capillos renatos vidi, vosque ita illæsos inveni, tamquam mali unquam nihil passi fuissetis. D
Sancti vero nihil respondere. At dæmoniaci parentes, audito militis sermone, festinanter ad Sanctos INTERP. SIGONA.
accesserunt; flentesque, ut filium liberarent, rogavere. Interrogaverunt Sancti quam religionem colerent: illi se Judæos dixerunt. Et Sancti: Si Christus Dei Filius tuum filium sanaverit, credes in ipsum? Et clamavit vehementissime Judæus, certe Domini mei credo: salvate puerum meum: ecce enim jam *spondentibus parentibus fidem Christi amplecti,*
trigesimus dies instat, ex quo ab humo non surrexit, nec panem gustavit aut aquam, sed spumans et furens se semper volutavit humi, nec valuit quisquam sublatum ab humo in domum vel speluncam asportare, cum veluti pennis avolans e manibus ferentium tollatur, et in humum devolvatur. Tunc inter se milites dixerunt: Maneamus hic paulisper ac videamus, an Deus, quem hi pueri colunt, hunc a dæmone correptum liberare valeat. Pater autem et mater fratresque ejus ad milites accesserunt, eosque ita precati fuerunt. Estote in nos misericordes Domini nostri, et dimittite hos pueros suum Deum adorare, ut noster puerulus sanetur. Et milites annuerunt, Sanctosque hortati sunt dicentes: Flectimini horum lacrymis, et curate ut sanetur puer a E
dæmonis flagello.

17 Sancti autem dixerunt; Solvite manus nostras. Sed milites se invicem respicientes, solvere non audebant; timentes, ne forte aliquis ex his qui aderant Tertyllo renuntiaret, isque pœnas de iis sumeret: nam astiterant multi, qui Sanctos et milites inter se consultantes spectabant. Interim autem Sanctorum manus sponte sua solutæ fuerunt: qui paulum a via declinantes, flexerunt genua, et dixerunt: Domine noster Jesu Christe, vere Creator cœli et terræ et maris, exaudi orationem servorum tuorum; et sana puerum hunc, qui male a dæmonio vexatur: ut in hoc loco, in quem tu nos servos tuos duci voluisti, tua benignitas magnaque potentia demonstretur. Tu enim, Domine, dixisti per Prophetam, Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat. Et nunc, Domine, propitius esto huic, qui tibi supplicat; ut salvetur anima viri supplicantis tibi, et promittentis credere in sanctissimum nomen tuum. His dictis tres sancti pueri surrexerunt, seque Crucis signo munientes, ad dæmoniacum accesserunt: cui Sanctus Alphius dixit: In nomine Domini nostri Jesu Christi, dæmon immunde, exi a plasmate Dei. Et e vestigio dæmonium, quod puerum vexabat et graviter torquebat, juxta ipsius Sancti pedes exivit, fugitque a conspectu Sanctorum, clamans et dicens: Unde huc hi vincti venerunt, qui me ex meis sedibus fugaverunt? Ob id faciam ut Tertyllus, qui hos huc misit, a feris agrestibus devoretur, et malus spiritus ejus nobis tradatur. Audiebant autem omnes, qui aderant eo in loco, dæmonis vocem hæc dicentis, et in ipsa etiam Mesopoli eamdem audientes invicem quærebant, quænam esset ea vox ex aere delapsa. Quapropter omnes timor maximus invasit. Puer autem dæmonio liber, quasi mortuus jacens, humi remansit: et Sancti accedentes manum ejus prehenderunt ac erexerunt. Ille surgens suis se pedibus continuit stetitque. Tum Sancti ad se parentem pueri vocaverunt, filiumque sanum tradiderunt, dicentes: Animum adverte, frater, et recordare, quod promisisti te crediturum in Christum verum medicum, qui sanavit filium tuum: id ergo exequere quamprimum, ne forte ea vera vox tibi contingat, quæ tuæ gentis religionisque paralytico ita est probata; Ecce sanus factus est, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat; cum cognosceret Jesus ejus malitiam. His dictis puerum parentibus tradiderunt, et ab iis discedentes iter sunt aggressi.

oratione facta liberant,

Ez. 33, 11

F

et reddunt parentibus suis:

Joan. 8, 11

A 18 At milites, hoc viso miraculo timore magno exagitati, dixerunt : Quis colens Deos nostros talia posset miracula facere, qualia hi Sancti, qui Deum invocant invisibilem, et statim simul cum precibus fit, quod petitur? Impossibile quidem est, hoc fieri ab his, qui nostrorum deorum religionem sectantur et colunt. Ipsius autem pater, materque et fratres atque cognati Sanctos interrogarunt, dicentes : Quid nobis servis vestris imperatis, ut id agentes baptizemur? Aufugerunt enim hinc omnes Christianorum et Episcopi et Presbyteri, relicta ecclesia ubi baptizatur, propter metum Tertylli : qui multos Christianos perdidit, et hic et in omni Siciliæ loco, propter fidem vanorum idolorum. Dicunt Sancti : In montibus et speluncis sunt absconditi : quærite, et Sacerdotem aliquem invenietis, a quo salutaris signum Crucis in frontibus vestri baptizati recipiatis, confitentes Salvatorem nostrum Jesum Christum, qui vestrum filium sanavit. Puer autem ipse nolebat cum parentibus abire, sed dicebat Sanctis, vobiscum erit vita mea, et vobiscum promptissime mori possum. Responderunt Sancti ; Abi cum parentibus tuis : vos autem exequimini studiose, quod promisistis Christo : et cum ipsi placuerit, videbitis nos B rursus. Puer ergo his verbis persuasus parentes abeuntes sequebatur, gaudens et glorificans Deum, ita ut Judæi omnes, qui aderant, mirarentur. Hoc primum miraculum fecerunt Sancti, antequam Mesopolim ingrederentur. Quidam autem milites, numero viginti dixerunt reliquis : Ligate nos quoque cum Sanctis : confitemur cum ipsis, et dicimus, nos Christianos esse, et credimus in Deum Patrem quem hi prædicant : et ex equis delapsi, projectis in viam armis, se admiscuerunt Sanctis. Nec tamen reliqui milites ausi sunt accedere ad eos : timuerunt enim valde, et animis consternati sunt, cum vidissent quod fecerant commilitones. Cum pervenissent ad Leontinorum Mesopolim, tota multitudo civitatis obviam fuit egressa, ut viderent Sanctos : jam enim nuntiatum erat in omni urbis loco, quod captivi quidam vincti urbem ingredientes, sanaverant filium Hebræi dæmoniacum. Cumque milites in prætorium Tertylli Sanctos introduxissent, tradiderunt Alexandro Consiliario ipsius Tertylli : et ipse Alexander eos militibus servandos et in carcerem abducendos, et ligneis compedibus vinciendos [tradi] curavit, et una milites illos viginti. Sed in carcere ipsi psallebant, et orabant Deum, ut digni fierent qui vocarentur in Sanctorum chorum, quos pro Christo C interemptos tortoris gladius Martyres effecit. Et viginti milites se confirmabant, dicentes : Ne timeamus, fratres, iniquum Tertyllum, neque minas ejus exhorreamus : sed induamur Dominum nostrum Jesum Christum, qui in se credentes tuetur et fovet. Tertyllus autem in ea Siciliæ ora moram traxit. Nam Messanam et Milas *m* accessit, quæsitum credentes in Christum, ut gravibus subjiceret tormentis gladioque traderet.

quos baptizandos mittunt ad montes.

Convertuntur 20 Milites

et cum Sanctis includuntur carceri Leontino.

m

ANNOTATA.

a *Fuit aliquis* Silvanus, *Consiliarius Quintiani Præsidis Siciliæ sub Decio: relatus* 5 *Februarii, in Actis S. Agathæ a nobis editis : sed is a ruina parietis contritus est : et post Quintiani mortem solum videtur in officio fuisse Tertyllus : quod tamen non impedit, quo minus illum ex Actis S. Agathæ mutuatus sit auctor, parum attentus ad talia.*

b *De* Tauromenio *egimus* 3 *Aprilis, ad Vitam* S. Pancratii, *ibidem a S. Petro constituti Episcopi; et* 23 *Martii ad Vitam* S. Niconis, *ibidem Episcopi, et sociorum* 199 *Martyrum sub Decio et Præside Quintiano. In horum Actis, multæ fabulositatis suspectis, quæstiones et tormenta his non absimilia leguntur.* D

c Tertyllus *Græce* Τέρτυλλος, *in Menæis* Τέρτυλος; *apud Cajetanum et in Officiis propriis* Tertullus, *quem censemus a Decio post Quintianum cum jure gladii ad vexandos Christianos designatum.*

d *Græce*, et urbis Romanæ Præfecturam ab ipso sibi commissam habens.

e *Ibidem :* Et jussit afferri lignum, atque dolari et formari in jugum, quod imponeretur eorum cervicibus, simul et manus concluderet. *Cippi ergo similitudinem habuit lignum hoc, ex duobus (ut recte Interpres) lignis compactum, trium simul colla manusque constringens, una in linea, eaque ex causa assimilatur jugo, etsi species longe diversissima esset ab eo quod* jugum *dicimus.*

f Mesopolim Leontinorum, *esse ipsam* urbem Leontinorum, *asserit et probat Cajetanus, qui late ejus antiquitatem celebrem describit. Videtur autem dici* Mesopolis *quasi* mediterranea : *ad eam enim sursum navigabatur per Teream fluvium, de quo infra : sed vellem antiquum aliquem auctorem videre, qui sic aliquando cognominatam urbem certo nobis probaret.*

g *Græce* ad Leontinorum Mesopolim, *atque ita deinceps.*

h *Addit hic Cajetanus, id contigisse* ubi pervenerunt ad Maschalorum montem, *situm ad radices Ætnæ, Tauromenium inter et Catanam ; itaque infra refertur num.* 25. E

i Symethus, *aliis* Symæthus, *Leontinos primum, dein Catanenses agros finitimos perluit atque hodie Siculis* la Giarretta *dicitur.*

k *In Græco additur*, et non apparuerunt usque hodie.

l *Ibidem hæc dicuntur per interrogationem :* Non potestis vos etc. ?

m Milæ *seu* Mylæ, *vulgo* Milazo, *urbs in peninsula ad mare Tyrrhenum, versus Pelorum promontorium. Cajetanus tomo* 1 *de Vitis Sanctorum Siculorum pag.* 76 *collocat hunc titulum,* Innumerabiles Sancti Martyres in Sicilia coronati. Ex Actis SS. Alphii et sociorum ; sub Tertullo, *uti in textu exponit : et inter alias palæstras collocat hic nominatas* Messanam et Milas, *et pro cultu apponit* 18 Februarii : *quo die de iis aliqua dedimus, nondum edito majori illius opere.*

CAPUT IV.

S. Thecla impetrato ad se sanctorum accessu liberata a paralysi. Viginti milites martyrio coronati. F

Erat in Leontinorum Mesopoli mulier, nomine *a* Thecla, valde dives, quæ usque a pueritia Deum timuerat. Ea jam sex annos fuerat paralytica ; cumque audivisset, Sanctos Martyres sanasse Filium Hebræi, accivit Alexandrum Consiliarium Tertylli : cujus vices gerebat in Mesopoli *b*, et dixit : Audi me, fili mi Alexander : quantam vis pecuniam accipe : et permitte, ut ad me noctu veniant isti peregrini, qui sunt in carcere, quos huc vinctos misit Tertyllus : audivi enim quod eorum precibus, Deique potentia, quem colunt, ejectum est dæmonium ex filio Hebræi, quod ego magnum miraculum et mysterium censeo, si ita factum est. Respondit Alexander, et dixit : Certe, Domina mea, ita factum est, et hoc plenissime mihi aliisque patuit. Nam audito eorum adventu exivimus ex urbe, et adivimus locum ubi erant ; et prope accedentes latentes mansimus, ne forte scandalizaremus eos, atque exterriti ab oratione desisterent, puerumque dimitterent. Nobis igitur non apparentibus, ipsi Pueri se in faciem humi prostraverunt, et paulo post erecti ab humo, increpuere dæmonium, tamquam

a

ab Alexandro teste oculato cognita liberatione energumeni,

A quam potestatem magnam contra ipsum haberent, et dixerunt: Dæmon immunde exi a plasmate Dei. Et confestim dæmon, qui puerum vexabat, juxta pedes eorum exivit dicens; Heu me! qui sunt hi advenæ, qui me ex meis subjectis depellunt? Vocemque hujusmodi tota nostra civitas audivit. Audivi etiam, cum Tertyllo minitans dæmon diceret, facturum se, ut Tertyllus a feris devoraretur. Ex quo tempore, Domina mea, subiit me cogitatio, quæ meam non mediocriter exagitat mentem; conjectantem, veramne potentiam habentes hi Pueri hoc fecerint. Et paulum moratus intulit: Verumtamen, Domina mea, ego puto, non alium Deum præter nostros hanc habere potestatem.

20 Respondit mulier: O Alexander, in vanum laboras idola vana colens, et lapidibus mutis serviens: *exponit ei fidem de Deo,* Deus enim est in cœlo, qui fecit ipsum cœlum, et terram fundavit in aquis, et mari terminos constituit, creavitque omnia, quæ sunt in iis. Ipse nobis spiritum dedit et vitam, atque liberum arbitrium tribuit homini, quem plasmavit ex limo terræ. Prov. 8, 15 Per ipsum enim Reges regnant, et qui potestatem habent, dominantur terræ, ut scriptum est. B Postea mors subsequitur, et post mortem constituit Deus judicii diem: et mortuorum resurrectio futura est, et ita coram Deo ab Adam usque ad ultimum hominem totum genus humanum statuetur; ac ipse Deus pro tribunali terribiliter sedens, de delictis pœnas exiget, vel de otioso etiam sermone et cogitatione. Tunc ergo peccatores universos in ignem conjiciet æternum, ubi erit fletus et stridor dentium, et ibi punientur omnes qui adorant deos vestros. Hæc audiens Alexander consternatus fuit animo, factusque valde mitis et mansuetus propter hujus mulieris sermonem: erat enim ejus cognatus, cujus mater *c*, *tamquam ejus consobrina,* Neophyta nomine, soror fuerat B. Isidoræ, matris Theclæ: quæ duæ sorores multa certamina susceperunt, et tormenta sustinuerunt pro nomine Domini nostri Jesu Christi, et vita privatæ sunt ab impio et iniquo *d* Armato, qui ante Tertyllum Mesopolis Principatum gessit: quæ defunctæ sepultæ sunt in proprio suburbano, quod dicitur *e* Antzianorum. Postea dixit Alexander mulieri: Quo pacto ad te hos Pueros mittam, ne forte aufugiant? quo audito Tertyllus abscindet mihi caput. Illa hac de re eum securum reddidit, dicens: Si fugerint, mea pro ipsorum anima dabitur. An non audivisti unquam, o Alexander, de his quæ nos genuerunt, quot tormenta sustinuerint ab Armato? nec tamen unquam C aufugerunt; ac ita omnibus votis expetitum martyrium sunt assecutæ: et hi quoque, fili Alexander, prompte quidem expectant passionem pro Christo. Tandem Alexander *ac data illi pecunia* accepta pecunia promisit se facturum, quod petebatur, dicens: Mittito hac nocte duos fideles ex servis tuis, ut Pueros hos adducant in domum tuam: et locuta cum iis, quæ volueris, antequam illuxerit, in carcerem remittito, ut ibi eos inveniat Tertyllus. Respondit mulier, ita certe fiet: quare te hortor, ut nihil veritus eos mittas ad me.

21 Postea Thecla accersivit duos servos fideles, quorum alter Sophronius, alter Nico dicebatur; dixitque eis; Cum primum noctis tenebræ fuerint, ibitis in carcerem magnum, ubi Christiani custodiuntur: et dicetis Alexandro Tertylli Consiliario, Nos huc misit Thecla Domina nostra, ut mittas nobiscum ad se tres Pueros advenas qui sunt in carcere, nam id se facturum promisit. Servi ergo nocte concubia se contulerunt ad Alexandrum, et Dominæ mandata exposuerunt ei. *excipit ad se missos 3 Martyres:* Qui descendit in carcerem, et dixit Sanctis. Ite cum servis his in domum Dominæ suæ, quia vobis indiget maxime, et inde quamprimum ad nos reditote. Illi responderunt: Fiat, Domine, ut jubes. D Egressi vero sancti Puer una cum servis ad Theclæ domum accesserunt, et *INTERP. SIGONA.* ingressi invenerunt eam paralyticam jacentem in lecto, affectamque ita ut ne ori quidem manus admovere posset. Et ipsa visis sanctis Pueris, pulchritudinem eorum est mirata (erant enim vultibus valde speciosis) et lacrymans dixit: Vere vos estis sancti Martyres Christi: beatus est, qui vestrum sequitur institutum: beatus est Pater vester, qui vos genuit et erudivit, qui per vos potest intrare in regnum cœlorum. Quibus dictis responderunt Sancti: Quid tibi est, Domina mater? Ipsa respondit, sextus nunc annus agitur, ex quo me sathanas percussit, membraque dissolvit: nec possum, ut videtis, ori manum admovere; et dum alterius auxilio vescor, torqueor vehementer. Vos autem accersivi, ut qui Ecclesiæ Catholicæ fidei estis Dominum oretis, et per *petit eorum precibus liberari a paralysi:* vos Christi gratia obumbretur mihi. Responderunt sancti Martyres, id Domina mater nos efficere non valemus, quod est in Domini Dei et Salvatoris nostri potestate, qui sanare potest et animam et corpus: nos enim, quamvis juvenes simus, gravi peccatorum mole premimur coram Deo. Supplicabimus tamen ipsi rerum omnium Opifici et Factori, ut peccata nostræ juventutis atque ignorantiæ non respiciat, E delictisque nostris ignoscat, quæ contra eum graviter admisimus. At mulier Sanctos precabatur, dicens: Miseremini mei, o Sancti; miseremini mei; quia non tam annorum numerus spectatur a Deo, quam pura fides et fidelis servitus eorum, qui credunt in eum, firmaque constantia atque perseverantia in operibus bonis. Sancti vero dixerunt: Fiat Domini voluntas in te, ut tu vis Domina mater. Audivimus a nonnullis Christianis, in eo quo custodimur loco, fidem tuam et eleemosynas quam plurimas, per quas te Deus respiciet.

22 Et post hæc dixerunt: Remitte nos in carcerem. *iisque permissis redire* Domina mater, ne quo pacto scandalizemus eos qui nobiscum illic observantur, passuri supplicia et mortem in hac civitate: Tum mulier dixit: Quid dabo vobis sancti Martyres propter vestrum laborem? Responderunt Sancti, simplicem tantum dilectionem in Christo, qui potest et te et nos salvare a publici hostis insidiis. Quibus dictis, deducentibus servis, reversi sunt in carcerem, ubi orantes Deum dixerunt: Sancte Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, Creator rerum omnium visi- *ac pro ea orantibus,* bilium et invisibilium, qui nos humiles et indignos servos fecisti dignos propter nomen unigeniti Filii tui Domini nostri relinquere patriam, et huc accedere: F quia nihil te latet, sed omnia nuda sunt et aperta oculis tuis: tui enim sunt cœli, tua est terra, orbis terrarum et omnia quæ in iis sunt. Tu exaudi nos, et respice servam tuam, quæ propter sanctum nomen tuum maximo cum desiderio nos humiles servos tuos ad se vocavit, atque rogavit ut nostris precibus eam sanaremus, cum nesciat quæ nos admiserimus in te. Sed nunc et nos tuæ majestati confidentes, et ipsam sanitate afficere dignare juxta beneplacitum tuum. Postmodum psalmos et orationes concinendo ad diluculum usque perstiterunt. Egressis autem Sanctis a Thecla, statim ipsa bene se habuit; et somnus leviter interrepsit. Quæ sopita sibi visa est videre sub Episcopi habitu virum, terribilem quidem et canum, ingredientem ad se, qui mulierem signavit Cruce, et dixit: Dominus meus Jesus Christus misit me, ut te sanarem, *sanata* propter Sanctorum trium Puerorum preces, qui sunt in carcere, ubi eos iniquus et impius Tertyllus claudendos mandavit. Illa vero præ nimio timore contremiscens, non ausa fuit eum interrogare quis esset. Statim autem experrecta se sanam animadvertit, qualis fuerat in juventute. Eadem hora duas puellas

INTERP. SIGONA.

A et duos fideles servos assumpsit secum, ac propere ad carcerem perrexit; dataque militibus pecunia intravit ad sanctos et gloriosos Martyres, juxta quorum pedes se prostravit, flensque dixit : Gratias ago Deo propter vos, Sancti Martyres, quia precibus vestris in me oculos convertit, et sanam reddidit Christus, verus Dei filius, quem colitis vos. At illi dixerunt, non nos, ut diximus, Domina, sed fides tua, ut scriptum est, te salvam fecit, et eleemosynæ. Ipsa vero deosculabatur Sanctorum pedes, flensque dicebat : Quotiescumque Deo preces funditis, orate pro me. Nec cessavit exinde noctu diuque ingredi ad Sanctos in carcerem, usque ad Tertylli adventum.

eos revisit in carcere.

Matt. 9, 23

23 Post tres *f* dies advenit iniquus ipse in Leontinorum Mesopolim, ubi adesse admodum exoptabat, propter loci commoditatem ad subministrandum omnia exercitui necessaria, aquarumque *g* in primis affluentiam. Leontinus autem populus venientem maximo cum gaudio suscepit, celebrans commendansque et ipsum et deos ejus. Ingressus ipse prætorium pro tribunali sedit, cui Principes assistebant cum tremore, et Alexandrum ita est affatus : Perveneruntne huc tres illi pueri blasphemi, quos vinctos B misimus ad te? Quorum capita derasimus, eaque et vultus liquefacta pice perfudimus, lignumque collis superimposuimus? Respondit Alexander, Pervenerunt quidem, mi Domine; sed neque capita derasa, neque vultus denigrati unquam fuisse videntur : neque lignum ullum in collis ipsorum, ut ais, vidi, sed vultu splendido perlucent ut sol. Ex militibus qui eos duxerunt, quidam se nobis tradidere dicentes : Facite nos quæ vultis; Nam Christiani sumus, sicut et hi tres sancti Pueri : Deos vestros non colimus. His auditis dixit Tertyllus : Heu quid faciam! ecce jam Christianorum genus magis magisque perperam agit, nec deterreri atque inflecti potest, quamvis multa variaque inferam tormenta; imo magis incitatur ad injuriam contra immortales deos atque Imperatorem. Hi quoque Pueri execrandi, eorumdem incantamentorum participes, nostros milites infecerunt; sed per deorum providentiam eos ita male multabo, ut per eorum exemplum discant homines non contradicere Dominis. Post triduum viginti milites adduci jussit; sed tres Pueros bono munitos ligno contineri. Jussit etiam ut tota civitas Leontina conveniret spectatura eum, capitis sententiam in viginti milites laturum. Cives igitur omnes in Tertylli prætorium convenerunt, nam eum maxime C timebant, paremque de idolis errorem fovebant. Quibus jam congregatis, sedit Tertyllus pro tribunali, et dixit militibus : Quis vos in carcere conclusit? Nonne mihi eratis ministri contra eos, qui diis nostris blasphemias ingerunt, et nos multo prosequebamini honore? Quis vos ab amore ac pietate deorum avertit? Respondit ei unus ex militibus, cui Mercurii erat nomen : In tenebris ignorantiæ huc usque ambulavimus, non cognoscentes omnium opificem Deum : quoniam autem Dei gratia per hos Sanctos in nos illuxit, idolorum deserimus errorem, neque enim sunt dii, sed idola surda : similes enim fiant, qui faciunt ea, et omnes, qui confidunt in eis. Tibi autem hoc sit pro comperto, Tertylle inique et veritatis inimice, quod deos tuos non adoramus, et parati sumus suscipere omnia tormenta tua. Habemus autem Coronatorem Christum Jesum Dominum nostrum, qui nobis opem ferre potest, et a tuis sordidis manibus liberare.

f

g

Adveniens Tertyllus

audita conversione 20 militum,

eos interrogatos et fidem professos,

24 Hæc audiens Tertyllus eos baculis ex palmarum ramis cædi jussit, adeo ut per humum viscera spargerentur. Tum eos haud longe semoveri jussit, et consilium petens ab iis, qui aderant simulque sedebant, dixit : Nonne vobis dixi, Christianorum genus ore procaci esse? et quanto magis iis tormenta inferuntur, tanto ardentius in impudentiam aguntur. D Abscindamne igitur ipsorum capita, ut ab hac vita expulsi alios seducere non valeant? In ejus sententiam, omnes qui assidebant, iverunt. Ille ergo rursus eos in medium adduci jussit, et dixit : Hoc est principium tormentorum vestrorum, addam et alia; vosque puniam tam diu, donec et meis et Imperatoris mandatis obtemperantes, diis nostris sacrificetis. Responderunt illi : Fac in nos quod vis, inique et impie tyranne : nam si universa orbis terrarum tormentum nobis intuleris, et nostra viscera effuderis; nostram mentem mutabis numquam, ut verum Deum abnegemus, canis impudentissime. His auditis Tertyllus jussit gladio necari. Quos carnifices extra urbem duxerunt in locum Theopen nomine. Ibi steterunt Sancti milites, et dixerunt orantes : Domine Deus Pater Omnipotens, suscipe animas nostras, et nos adde collegio trium Sanctorum Puerorum Alphii, Philadelphi, et Cyrini, ne separemur a consummatione Martyrii eorum. Post hæc verba carnifices ipsis capita detruncarunt, *h* quarto Idus Decembris : corpora vero eorum in obscurum locum projecerunt, in quo puteus erat ex rupe cavata. At mulier, quæ per Sanctorum orationem receperat E sanitatem, et postea militum martyrio adfuerat, oblata pecunia, per Alexandrum Tertyllum rogavit, ut eos ex puteo sibi educere liceret et tradere sepulturæ. Tertyllus autem accepta pecunia sepeliri permisit, sed in urbem introduci vetuit. Pia igitur mulier jussit servos suos adducere decem currus, et in iis militum corpora imponere; et in suburbanum, quod Anzianorum dicitur, prope Mesopolim advehere, atque illic sepulcra effodienda protinus curavit. Et quia Sanctos nudos projici jusserat Tertyllus, vestes suas pretiosas attulit, eisque Sanctorum corpora involuta sepelivit : et ibidem templum construxit, post interitum iniqui Principis, prope locum, in quo sepeliverat *i* Sanctam et B. Isidoram matrem suam, et materteram quoque Sanctam scilicet Neophytam Alexandri matrem; quæ, ut prædictum est, sub Armato propter Christum mortem passæ fuerant, et templum illud denominavit Sanctorum viginti Militum.

jubet baculis cædi

h et capite plecti 10 *Decembris,*

quibus a S. Thecla sepultis

i templum postea erigitur.

ANNOTATA.

a *Acta* S. Theclæ Virginis *dedimus* 10 *Januarii ex Ferrario, asserente se desumpsisse ea lectionibus pro priis Ecclesiæ Leontinæ, a Paulo V approbatis : quæ hic utinam tam vere, quam late describantur.*

b *Additur in Græco parenthesis,* Ipse enim repertos Christianos vinciebat et custodiebat in carcere. F

c *Martyrium* SS. Neophytæ et Isidoræ *illustravimus* 17 *Aprilis.*

d *Si Quintiano successit* Tertyllus, *uti putamus,* Armatus *hic non nisi mediate Tertyllum præcesserit; modo verum hoc sit, non confictum, martyrium ac nomen.*

e *Græce* ἐν τῷ προαστίῳ Ἀντζιανῷ, *infra vero etiam* Ἀντζιάνῳ. *MS. Neapolitanum* in Anzcianis. *Pyrrhus* Anzinnorum suburbium.

f *In Græco* post tres menses : *et sic etiam habet MS. Neapolitanum, sed melius* dies *scribuntur; alias enim non debuisset adeo mirari, sicut infra facit num.* 25 *Tertyllus, quod eorum cæsaries recrevisset.*

g *Cluverius Siciliæ antiquæ lib.* I *cap.* 10, *docet* Teriam *antiquis dictum, qui nunc a* S. Leonardo *appellatus fluvius Leontinos perluit.*

h *Relati sunt ad* X *Decembris in Martyrologio Romano, expresso* Mercurii *nomine, et in notis citantur hæc Acta, et dicuntur passi* sub Licinio Imperatore, *quod tamen ad hunc* X *Maji correxerat Baronius.*

i *Horum corpora in constructam Ecclesiam illata dicuntur in MS. Neapolitano.*

CAPUT

CAPUT V.

Cæsi ac lancinati a S. Andrea Apostolo sanantur; et post clavatos calceos fame necandi, ab eodem pascuntur.

Pulchritudinem Sanctorum stupens Tertyllus,

auditis quæ acciderant,

Post dies aliquot Tertyllus jussit ad se sanctos Pueros adduci, et sibi præsentes exhiberi. Quibus visis consternatus animo secum dixit. Numquid hi sunt, quorum capita derasi? vultus pice liquefacta denigravi? collis lignum superimposui apud Tauromininium? Nunc quidem eos non agnosco, ita permutati sunt vultus eorum. Hæc agitans intra se, ad eos, qui aderant, nihil fari poterat; et circiter duas horas mutus permansit ut lapis. Ad se tandem reversus exilivit a solio, unumque ex militibus vocavit, et ei secreto dixit: Suntne hi Pueri quos tradidi vobis, missos ad me ex urbe Roma a Domino meo Valeriano? Quorum capita derasi? quorum vultus pice denigravi? quorum collis lignum superimposui? Quomodo ergo capilli tam cito recreverunt, et vultus purgati fuerunt? Miles respondit, et singula exposuit, quæ contigerant apud montem Maschalorum et Symethum fluvium; et quomodo dæmoniacum sanaverunt, avulsis per se prius manuum vinculis: nec tacuit quemadmodum fugere potuissent: nihil denique prætermisit ex his, quæ facta fuerant circa Sanctos in itinere. Quibus auditis Tertyllus sedit iterum in solio, Sanctosque circumspexit, et facies ipsorum contemplatus fuit: erant enim pulchræ valde, et splendebant velut fulgentissimum lumen. Tum in carcerem redire jussit: fuit enim rubore verecundiæ perfusus, ob eos qui aderant juxtaque sedebant. Postea iniquus ipse, meditatus multiplex tormentorum genus contra Sanctos, magno cum furore prætorium ascendit. Interim vero mulier illa semper ad Sanctos ibat in carcerem, vincula pedum eorum osculabatur, et ut pro se orarent rogabat.

eos remittit in carcerem.

Iterum adducti, et interrogati

26 Post dies decem Tertyllus Sanctos Pueros capillis trahi, et ad se duci jussit: atque pro tribunali sedens, cum his, qui pariter sedebant, sedato vultu atque tranquillo Sanctos Pueros ita est allocutus. Unde estis, Pueri? Quæ vobis nomina? Qua ex urbe huc venistis? Et quare ad nos missi fuistis? Hoc autem dixit, ut, qui una sedebant pravi Principes, per se, non secus ac ipse, omnia cognoscerent. Sancti vero dixerunt. Primum Christiani sumus: mittimur ex Vasconum regionis urbe, quæ dicitur Præfectorum: abominamur et despuimus ea, quæ ab impio et iniquo Licinio atque a vobis adorantur idola, lapides et ligna inanimata, quos deos dicitis vos. Misit autem nos ad te is, qui tecum desipit, Valerianus, ut patris vestri diaboli voluntatem adimpleret. Quæ cum audivisset Tertyllus, dixit: In qua re fiduciam habetis, ut tam audacter diis nostris detrahatis? Fiduciam nos habemus, dixerunt Sancti, in nostro immortali Deo, et unigenito ejus Filio, atque in sancto et vivificante Spiritu, hoc est in sancta et individua Trinitate. Hæc nos breviter respondemus. Iratus fuit impius Tertyllus, et jussit adferri duodecim fustes, elaboratos ex palmarum ramis, et illis diu singulos Sanctos a quaternis carnificibus verberari. Quibus diutius Sanctos verberantibus, manus uti lapides aruerunt. Hinc Sanctorum corpora multo sanguine perfusa fuerunt, qui et dixerunt: Gratias agimus tibi, Jesu Christe Deus noster, eo quod ejus, qui diaboli minister est, avertisti frameam in finem, et tyranni fremitum contra nos furentis destruxisti. Iratus autem et furore percitus Tertyllus, jussit eos solvi et in carcerem detrudi, ibique pedes eorum in grave lignum induci; aliud quoque magnum collis superimponi, quod sex viri vix erexerunt. Tum Sancti in hanc vocem eruperunt: Gratias tibi agimus, Deus altissime, quia nos fecisti dignos, ut tali tantoque premeremur ligno, quod profecto confirmabit in nobis immutabilem tui nominis confessionem. Sequenti die jussit Tertyllus eos adduci coram se: sed qui assidebant, dixerunt: Dimitte paulo plus eos, Domine, donec vulnera sanentur: nam si nimium et jugiter vexaveris, plagisque alias plagas superingesseris, deficient, atque cito e vita decedent: nec omne tormentorum genus, juxta voluntatem et jussa Imperatoris, subibunt. His verbis persuasus, remisit in carcerem: in quem adivit Thecla nocturno tempore, et largita militibus pecunias intravit, flensque cœpit ipsa vincula exosculari, et putrefacta vulnera deligare, myrrha inungere, et varia medicamentorum genera adhibere tentans. Aliæ quoque mulieres cum Thecla carcerem adibant, ut Sanctos refoverent: sed ipsi non permittebant eas id agere.

fustibus verberantur,

INTERP. SIGONA. *cippo includuntur:*

foventur a S. Thecla,

diabolum suadentem ut simulent in fide

27 Videns autem diabolus constantissimam patientiam ipsorum, transformatus est in hominem senem, simulantem propter eos mœrere; et nocte concubia est ingressus, et dixit: Cur tamdiu vos tam atrociter cruciat Tertyllus, nec vobismetipsis consulitis? Agite, jam optimum ego vobis dabo consilium. Ostendamus nos ejus mandatis paruisse, et velle Deos adorare, ut ab inferendis in vos tormentis quiescat, atque ita vestræ juventuti pulchritudinique parcetis: sed verum Deum intrinsecus in animo adorantes, Tertyllo illudetis: nam postea vestrum Deum orabitis, et facile veniam præstabit. Responderunt Sancti, Non bonum sane consilium est istud, sed diabolicam certe fraudem præ se fert. Nobis ut B. Paulus Apostolus ait, et vivere cum Christo et pro eo mori lucrum est. Discede a nobis, homo: prave enim et non recte nobis consulis: nam nos habemus Dominum nostrum Jesum Christum, qui invisibiliter assistens per sancti Spiritus gratiam nos confortat, et quoties torquemur nos respicit, atque a multis atque intolerabilibus tormentis eripit, quæ nobis infert iniquus Tertyllus, aut potius ejus pater diabolus tentator pessimus, et naturæ humanæ perniciosus hostis. Discede a nobis, turpissime diabole, in ignem æternum, paratum tibi et his, qui tibi obsequuntur. Neque enim aliud es nisi dæmon, qui tam prave nobis consulis. His auditis diabolus aufugit a facie ipsorum, nec amplius eis manifeste apparere ausus fuit.

rejiciunt et confundunt. Phil. 1, 21,

Iterum reducti

28 At vero paucis post diebus suggessit Tertyllo et assessoribus ejus, ut ferreos uncinos duodecim elaborandos curarent, quibus perderent Sanctos. Cumque jam elaborati fuissent, jussit Tertyllus adduci Sanctos in prætorium, atque pro tribunali sedens dixit eis: Quidnam deliberastis de salute vestra? Ego vos admoneo hortorque, ut juventuti vestræ parcatis, ne crudeliter tandem interire cogamini. Responderunt Sancti: Nos quidem deliberavimus, ut, si ea est voluntas Domini nostri Jesu Christi, animas nostras ipsi puram et immaculatam hostiam tradamus. Te autem, Tertylle impie ac veritatis hostis, mittet Christus noster in ignem æternum. Propter hæc verba furore agitatus vehementi, uncinos adferri jussit, et coram ipsis poni, dixitque: Spectate, o miseri, hæc in vos parata; et sic vestram non negligite salutem, quin potius veniam petite ab immortalibus diis: nam cum sint clementissimi, facile vobis condonabunt quas intulistis injurias. Respondentes Sancti dixerunt: Tertylle, fatue et insulse, an non sæpe diximus tibi, quod diis tuis similis es tu, et omnes qui tecum eos adorant? Tum jussit iniquus Tertyllus capi uncinos, et iis singulos Sanctos laniari a quaternis carnificibus, ita ut bini

a

A a fronte, ac totidem a tergo percuterent. *b* Quapropter statim maxima vis sanguinis est effusa, et ipsa interiora viscera apparuerunt. At ipsi cœlum intuentes dixerunt ; Domine Jesu Christe Deus noster, gratias tibi agimus, quod dignatus es efficere, ut nos in hanc sortem perveniremus. Tu ergo, qui cum esses immortalis, mortem subire voluisti, ut mundum liberares a morte ; da nobis servis tuis in hac hora firmam et immutabilem tuæ fidei professionem, et animas nostras a maligni diaboli conatibus eripe. His dictis, patientia eis data fuit tanta, ut exclamarint : O iniquissime et impiissime Tertylle, appone alios tortores, qui iniquæ et immiti voluntati tuæ obsequantur. Non verecundaris, impudentissime canis, quod eadem carne compactus es, qua et nos sumus ; dumque nos inique et immisericorditer torques, te ipsum eisdem cruciatibus torques. Sed oramus ut tibi parcatur propter nomen ejus, qui tibi spiritum tribuit et vitam. Hæc videntes qui Tertyllo assidebant, dixerunt ei : Si vis hos Pueros omnium generum tormentis subjicere, dimitte rursus plagas sanari, et interea mature de iis cogitato, ut alia graviora tormenta possis inferre.

INTERP. SIGONA. ferreis uncinis laniantur, *b*

Tertyllo insultante :

29 Tum jussit Tertyllus in carcerem abduci, mature deliberaturus de ipsis. Et Thecla se in carcerem B protulit flens et ejulans, atque singulorum pedes exosculata fuit. Sancti autem Deum oravere, ut plagas sanaret ad majorem Tertylli confusionem. In ipsa autem nocte, cum in solo jacerent, quia propter plagas valde debilitati erant ; apparuit in carcere vir quidam senex, et dixit : Salvete, filii dilecti, qui pro Christo fortiter dimicastis : confidite et vivite, quia Dominus Jesus Christus misit me, ut sanarem, quas pro ipso sustinuistis, plagas. Et dixerunt ei sancti Pueri : Quis es tu, mi Domine ? Ille respondit : Ne turbemini, neque scandalizemini in me, eo, quod paulo ante diabolus voluit vos tentare. Ego sum Apostolus Andreas, et ad vos me venire jussit Dominus Jesus Christus. Gaudete igitur et exultate, quia per vos in hac civitate multa signa videbuntur, et per vos Deus salvabit hanc civitatem. Multi enim vestram patientiam et immutabilem constantiam videntes, convertentur ad Dominum nostrum Jesum Christum. Hæc dicens visus est plagas contrectare, quas per uncinos ferreos sustinuerant. Vix autem eos contigerat Apostolus, et evanuerunt plagæ omnes. Tum vero eos confirmavit, et salute dicta recedens evanuit ab oculis eorum. Postea vero quam illuxit, nequissimus Tertyllus militem quemdam ex his, qui C Sanctos custodiebant, accersivit et dixit : Vade celeriter in carcerem, et videto, num adhuc blasphemi illi Pueri vivant. Accessit miles, et diligenter speculatus, sanos invenit Sanctos, nihil jam patientes, nec ulla plaga læsos. Tum reversus, Tertyllo, quæ viderat, indicavit. Audiens ea Tertyllus, e vestigio tres Pueros ad se ante tribunal venire mandavit, et dixit : Dicite nobis, quis vos sanavit? Ecce jam manifeste *c* patet, deorum potentiam vestri misertam fuisse, et propter corporis pulchritudinem sanitatem vobis donasse : ipsa quidem guttas sanguinis fluentis ex membris vestris detersit, ut veniam consecuti sacrificetis eis, id quod omnes faciunt. Responderunt sancti Martyres ; si audiveritis iterum, non credetis. Vivas *d* et tu, ut dii tui. Nam si, o miser, ipsi sibi auxiliari non possunt, quomodo nobis, ut ais, auxilium tulerint ? cum sint idola muta, surda et insensata? Verumtamen scito, nequissime ac miserrime Tertylle, quod Dominus noster Jesus Christus unigenitus Dei Filius est, qui nos sanavit ; qui nos custodit et liberat ab omni tormentorum tuorum excogitatione ; qui in se credentes omnes eripiet ex laqueis patris tui diaboli, et te dejiciet in pœnas ignis æterni.

reducti in carcerem

a S. Andrea Apost. sanantur :

quod Tertyllus deorum potentiæ adscribit :

d

30 Hæc audiens iniquus Tertyllus jussit fieri calceamenta ferrea, habentia clavos rectos, acutos, et D ignita supponi pedibus Sanctorum *e* a carnificibus. At Sancti his affecti, quamvis acriter impellerentur, ambulare *f* nequibant ; cum pedes a clavis transfoderentur, et multus sanguis effunderetur. Sanctus autem Philadelphus, qui pulcher erat et delicatus valde, paulum retardavit : at carnifices crudeliter citra ullam misericordiam ejus caput percutiebant. Tum S. Alphius conversus dixit ei : Curre fortiter, et nobiscum fortiter certato pro parata nobis beatitudine. Similiter et S. Cyrinus ipsum confortans dicebat : Sustineamus fortiter : hæc enim brevis sunt temporis ; at vero negantibus Christum æterni cruciatus, ignis qui non exstinguitur, vermis qui non moritur, tenebræ exteriores, stridor dentium, et tartarus amarissimus, quæ Deus in se peccantibus paravit. Qui autem hæc sustinent in hac vita, suscipientur in die Domini nostri Jesu Christi ; propter quem qui patiuntur, fruentur illo bono, quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ paravit Deus diligentibus se. Hæc S. Cyrinus admonuit S. Philadelphum : vere enim inter se Philadelphi, id est invicem amantes fratres erant. Quæ audiens S. Alphius a minimo fratre, valde gavisus est. Sanctus quoque Philadelphus vires re- E sumpsit, et acceleravit gradus adeo, ut reliquos fratres anteiret. Et jam cuspides clavorum eorum pedes ita perforaverant, ut desuper apparerent. Postea elevantes oculos in cœlum dixerunt, Domine Deus omnipotens, solus sanctus, salvator tribulatorum et patientium propter nomen tuum ; ne nos deseras, sed patientiam præsta usque in finem : neque enim dicat inimicus, Prævalui adversus eos. Postea vero quam orationem compleverunt, factus est in ipsos divinus quidam sancti Spiritus gratia splendor, qui animum mentemque ipsorum confirmavit, omnisque dolor et tribulatio penitus cessavit. Itaque abierunt gaudentes et glorificantes Deum tanta celeritate, ut carnifices eos consequi nequirent. Cumque ad constitutum locum pervenissent, in prætorium sunt reversi.

cum calceis clavatis ambulare coacti *e* *f*

mutuo se animant ad cursum,

et post fusas preces cœlitus roborantur.

31 Et Tertyllus tunc temporis lavabatur in balneo : egressus autem invenit sanctos Martyres a carnificibus adductos, qui quidem gaudium maximum præ se ferebant, et vultu sicut sol refulgebant. Id conspiciens Tertyllus mutavit vultum, et turbatus animoque consternatus, dixit et clamavit : Heu me ! quid faciam ? devicti sumus ab his pravis et blasphemis Pueris. O viri civitatis, venite et videte F miraculum magnum, quomodo hi miserandi se habent. Ecce acutissimi clavi jam pedes perforavere ; nec sui ipsorum aliquam rationem habent. Responderunt Principes civitatis : Fortasse, Domine, magi sunt ; et Christus, quem colunt, vires subministrat in perferendis tormentis. Quæ cum dixissent, ira æstuans et furore percitus Tertyllus, in carcerem abduci jussit ; et ibi sine aliquo cibo relictos contineri ad decimum diem, ut neque aqua quidem illis præberetur, et dixit : Fame vos, miseri, necabo : nec quidquam gustabitis, donec vita vestra miserabiliter morti tradatur. Tum misit Alexandrum, et jussit ut fores carceris annulo ipsius Tertylli signaret ; nec quemquam ingredi permitteret, qui panem et aquam posset porrigere. Constituit etiam, ut si quispiam vir aut femina panem aut aquam deferens apposuisset, neci tradatur. At ipsi Sancti et gloriosi Martyres hæc audientes, deriserunt Tertyllum, dicentes : O quam, miserrime Tyranne, Dei nostri potentiam penitus ignoras ! Post hæc ducti sunt in carcerem, in cujus medio firma cum constantia ei immutabili steterunt, laudantes et glorificantes Deum ac orantes ita : Domine Deus noster, tu es panis vivus qui de cœlo

Ad hæc obstupescens Tertyllus

jubet eos fame necandos includi carceri,

A cœlo descendisti, et a fidelibus transmutaris. Tu, Domine, servos tuos conforta : nosti enim carnis imbecillitatem, qui eam tamquam figulus in homine finxisti, et in utero Virginis assumpsisti. Tu etiam dixisti in Evangelio : Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Et rursus dixisti : Qui comedit meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo. Nos ergo etiam humiles peccatores, qui tui corporis immaculati et pretiosi sanguinis participes fuimus, non esuriamus atque sitiamus.

ubi orationi instantes,

Mat. 4, 4

Joa. 6, 54

32 Cum autem tres dies jejuni permansissent, sequente nocte clausis foribus apparuit vir quidam senex, ferens in manu tres panes et aquæ vasculum ; lumenque magnum circumfulsit in carcere. Id videntes Sancti, humi se prostraverunt juxta ejus pedes, et dixerunt : Ora pro nobis Sancte Dei Apostole et Discipule Domini nostri Jesu Christi, ut immutabiles permaneamus in ejus caritate. Ille ipsos apprehendens erexit, dicens : Confidite, filii, in Deo, et exultate coram eo. Nam ipse Dominus misit me ut vos sanarem : adhuc enim paulum vos puniet Tertyllus iniquus : tum corpori renuntiantes securi eritis apud B Dominum nostrum Jesum Christum, qui vos elegit. Quibus dictis eos salutavit et discessit. At ipsi comederunt et biberunt, atque jam confortati steterunt, assidue cantantes et orantes Deum. Alexander autem vidit lumen in carcere, ac audivit Apostolum loquentem, timuitque adeo vehementer, ut fugere conatus, nequiverit. Mane autem Alexander servos et custodiæ milites ad se vocavit, et dixit : Audite viri, novum et admirabile miraculum est, quod coram mei oculis contigit his Pueris. Nam vir quidam terribilis et potens astitit sigillatis foribus ipsius carceris, ac panes attulit et aquam, jussitque ut comederent ac reficerentur, et a Domino meo Tertyllo illata despicerent tormenta. Ego vero luminis splendorem ferre non valens, et timore maximo concussus, fugere tentavi, nec tamen potui : nam genua mea ob hoc concussa fuerunt, et ibi velut mortuus remansi.

ab Apostolo accipiunt panem et aquam,

vidente Alexandro, qui custodibus rem narrans,

33 Ecce, fratres, hoc vobis annuntio mysterium, quod hi sancti Pueri, quos injuste nos torquemus, alicujus potentis et sublimis sunt discipuli, et recte ipsum annuntiantes adorant. Nam quos colimus nos, et dicimus deos potentes, ipsi Sancti appellant, idola surda, nec spiritum habentia nec vitam : et hi multi dei, quos adoramus, refellere non possunt ignominias et injurias quibus singulis diebus et horis affi- C ciuntur. At hi sancti Pueri, invocantes unum Deum et unum Filium ejus unigenitum, ac unum quoque Spiritum sanctum, plurimos et maximos deos nostros semper vincunt ; ipsa etiam quæ in tormentis inferimus vulnera per se sanantur. Propterea censeo, fratres, quod neque in cœlo neque in terra sit alius Deus præter Jesum. Scitote autem quod mater Theclæ meæ cognatæ, et Neophyta mater mea, ipsam magni nominis Trinitatem sanctam annuntiantes, et sempiternum Deum colentes, post multa tormenta decesserunt ab hac vita sub Armato, qui ante Tertyllum Dominum meum Principatum gessit in hac Mesopoli. Tum servi et milites responderunt : Quid factum est de illo viro, qui venit et allocutus fuit ipsos ? Respondit Alexander : Posteaquam multa disseruit, eos confortans evanuit. Tum illi dixerunt : Cur ergo, Domine, matrem tuam æmulatus non fuisti ? sed Tertylli unanimis consiliarius factus es ? et quotidie contra Christianos agitaris, et maxime contra hos Pueros, per quos multa signa facta sunt in hac civitate ? nec tamen ex nobis quisquam credidit, nisi Thecla cognata tua et Justina, atque alienigena Hebræus ? Respondit Alexander ? Omni prorsus excusatione careo hac in re, fratres. Quibus dictis tacuit : nam ad fores carceris accesserunt mulieres D non paucæ, præcipue vero Thecla et *g* Justina, quas Sancti per orationem sanaverunt : aderat quoque Hebræus ille, cujus filium Sancti liberaverant a dæmone : post quod factum cum filio et tota familia in Mesopolim ivit, et cum eo omnes pariter clamabant et dicebant : Miseremini nostri, o filii Christi : jubete nos una vobiscum certare pro Christi fide.

divinitatem Christi agnoscit.

INTERP. SIGONA. *g*

ANNOTATA.

a *Omnia et singula accurate retexuntur in Græco.*

b *Ibidem hæc adduntur,* et usque ad extremas partes sanctorum Puerorum jussit ferreos istos uncinos trahi, Sanctorumque carnes attrectari, sic ut usque ad viscera infigerentur.

c *Ibidem hæc congruentius per interrogationem inferuntur,* An omnino deorum virtus vobis compatiens etc ?

d *Græce* : Fiant sicut dii tui, et tu et omnes qui adorant eos.

e *Addit textus Græcus,* cum forcipe ferrea.

f *Id est non nisi difficulter et summo cum cruciatu.*

g S. Justina, *cum* S. Thecla *colitur* 10 *Januarii apud Leontinos.* E

CAPUT VI.

Varia tormenta Sanctis illata. Judæi conversi et lapidati.

Surrexit Alexander eadem hora, et ivit in prætorium, ubi erat Tertyllus ; et ingressus quæ viderat circa Sanctos signa narravit. Quæ audiens Tertyllus valde contra Alexandrum turbatus est, et dixit ei : An te quoque Christianorum magiæ occuparunt ? Recede a me. An credis quod ego eodem modo depravabor ? Tu profecto pecunias ab aliquibus accepisti et fores carceris aperuisti, atque ita accepto pane et aqua comederunt et biberunt. Alexander respondit : Cum tu in manu tua annulum contineris, quomodo ego fores aperui ? Descende igitur et specta, an integra in foribus tui annuli sit impressio. His dictis ab eo recessit Alexander, et descendit in carcerem. Tertyllus autem cœpit mœrere et se ipsum affligere sedens adhuc. Tum per suos servos vocavit Optimates et Principes civitatis, et in solio residens, dixit : Quid agendum est de Pueris veneficis, quos ad me misit Dominus meus Valerianus ? credo ut animam meam divexaret : noverat certe veneficia horum et incantationes. [Quorsum] misit huc ? An ego Diomede potentior et Nigellione ? Remittam ergo ad eos, ut quo voluerint mortis genere interficiant. Responderunt Principes et dixerunt : Ne fiat : non enim hos miserunt quod variis tormentis eos interimere non possent, sed quia tuam noverant industriam et virilitatem acerbitatemque contra eos qui deos nostros immortales execrantur, hujus etiam rei gratia miserunt ut per eos hujus regionis incolæ perterriti adorent deos, atque si forte paruissent remitteres : nos tuæ sententiæ non accedimus, et multo aliter consulimus, ne forte iratus nobis Imperator Licinius et Valerianus aliquos mittant, qui et te puniant et nostram urbem evertant ; at potius ut multis variisque tormentis depellas a vita. Ita eris intrepidus et securus circa aliquem tumultum.

Tertyllus multum anxius F

Sanctos occidere persuasus

35 Delapsis igitur decem diebus, misit milites Tertyllus, qui Sanctos capillis tractos in prætorium duxerunt. Tertyllus pro tribunali sedens, et Sanctos ad se ductos circumspiciens (erant enim pulcherrimi) dixit his qui simul assidebant : Quid vobis videtur ? sane facies ipsæ indicant nihil comedisse, nihil bibisse his decem diebus *a* quos definivimus. Prosiliens

eisdem iterum ad tribunal adductis

a

INTERP. SIGONA.

A liens autem Alexander stetit coram ipso et dixit : Per providentiam magnorum et immortalium deorum, atque per tuum et Imperatoris caput juro, Domine, quod carceris ostium usque ad hodiernum diem apertum non fuit, nec panem aut aquam habuerunt aliter quam quomodo tibi narravi : sed quod multo magis mirandum est, tres integros panes et vasculum illud aquæ plenum superfuisse ipsis in carcere invenimus. Responderunt qui assidebant et dixerunt : Domine, hoc est opus magicæ scientiæ. Et Tertyllus dixit Sanctis : Quo usque tandem pertinaces eritis in tolerandis tormentis, habentes fiduciam in arte magica? Obedite jam mihi et sacrificate diis immortalibus. Juro enim vobis per ipsorum providentiam, quod igni vestra corpora tradam, et acerbissimo mortis genere vobis auferam vitam. Sancti autem et gloriosi Martyres dixerunt Tertyllo et assidentibus. Nos suscipientes defensiones Dei nostri, quamvis multa tormenta pertulerimus a vobis, sani stamus, confitentes unigenitum Dei Filium : et parati sumus adhuc alios suscipere cruciatus, propter nostram in Christum fidem, qui est in cœlis. Vos autem turpi audacia abutentes, inanimata et vana idola celebratis B frustra, quia perditionem per ea vobis comparatis. Verecundamini ergo deinceps nominare deos, qui vitam in impudicitiis et ebrietatibus et bellis brevi tempore egerunt in terris, nunc autem in igne inextinguibili puniuntur, qui expectat omnes eorumdem cultores. Hæc audiens iniquus Tertyllus, boum nervis crudeliter eorum corpora verberari et lacerari jussit. Quod cum diutius factum fuisset, dixit eis Tertyllus : Quamdiu, o miseri, parere negabitis, et diis sacrificare recusabitis? Obedite jam ut ab eis veniam consequamini. Sancti autem tres Pueri dixerunt : Nos viventi Deo per singulos dies sacrificium laudis offerimus, qui nos salvabit ex manibus vestris, et Sanctorum collegio adjunget. Utinam ergo tu potius, inique Tertylle, nobis assentiens nobiscum solum verum adorares Deum et Dominum nostrum Jesum Christum. Respondit Tertyllus. Propter istam immodestiam loquendi, perdam vos. Sancti autem dixerunt : Perdet te ille, quem blasphemas, Deus.

frustra ignem minatur,

taureis eos lacerat,

36 Tunc nequissimus Tertyllus jussit afferri plumbum, picem et asphaltum, ac in lebete pariter liquefieri, eisque capita Sanctorum perfundi et corpora tota, jam denudata et gravis catenæ pondere vincta, atque in alta rupe locata, ut ab omnibus conspicerentur. Dumque a capitibus per totum corpus illa manarent, clamabant Sancti, dicentes : Domine Jesu C Christe, salva nos et concede nobis, ut sustineamus hæc gravissima tormenta, quæ nobis infert crudelissimus Tertyllus, propter nomen tuum sanctissimum. Tanta vero fuit potentia frigidissimi venti, qui perflare cœpit; ut horæ parvo momento illa congelata, Sanctorum corpora nihil lædere potuerint. Tum sævissimus Tertyllus, vehementissimo æstuans furore, sanctos Pueros per pedes suspendi jussit, et fœtidissimo fumo demissa capita suffumigari quam diutissime. Dumque id tormenti genus inferretur, dixerunt : Domine Jesu Christe, da nobis, ut sustineamus hoc amarum tormenti genus. Sed cum constantissime suppositum fumum sustinerent Sancti, multo magis furorem insaniens tyrannus, solvi jussit, et coram se capita eorum radi, id quod jam fecerat in principio *b*; atque lignum cædi, fierique instar jugi (illud decem viri in colla ipsorum vix imposuerunt, et rigidis aridisque loris circumligarunt) atque ita per totam urbem deduci mandavit. Præibant autem et quidam clamantes, Quicumque non sacrificat invictis et immortalibus diis, has pœnas subibit. Euntibus autem Sanctis per medium urbis, et his qui præibant, clamantibus, populi multitudo sequebatur : in qua et Thecla erat et Justina, ac aliæ mulieres cum ipsis.

illi plumbo et pice liquefactis illæsi

fœtidissimo frustra fumo vexati,

b

rasi traducuntur sub jugo per urbem.

37 Jusserat Tertyllus carnificibus, ut cum accessissent ad Speluncas altas, reverterentur per Hebræorum habitacula. Qua cum transirent, accurrit Hebræus ille, cujus filium sanaverant Sancti, et ipse pariter filius ac mater totaque domus, atque prona facie omnes in terram prostrati clamaverunt : Miseremini nostri, o Sancti, et nobis permittite sequi vos ut in martyrium vestri certaminis simul ingrediamur. Tum Sancti Judæo et his qui cum ipso erant dixere : Dominus Deus, qui propter nos passionem sustinuit, vobis det quod petitis, et Sanctorum collegio addere dignetur. Tunc omnes vocem elevaverunt et dixerunt : Christiani sumus, et abnegamus Judæorum fidem, quam solam ipsi perfectam *c* credunt : atque credimus in unum Deum Patrem, et unigenitum ejus Filium Jesum Christum, et in sanctum atque vivificantem Spiritum : et sanguinem nostrum parati sumus effundere pro Christo, quem hi annuntiant. Hæc audiens Judæorum turba, e speluncis egressa, accepit lapides et conjecit in eos, dicens : Itane vos creditis in Christum : quem captum nostri patres crucifixerunt. Carnifices autem qui viderunt Tertyllo retulerunt : qui jussit ipsos Judæos vinctos ad se protrahi. Carnifices comprehenderunt ligaruntque Hebræos, qui crediderant, E viros feminasque, et cum Sanctis præcipitanter impulsos Tertyllo præsentes exhibuerunt. Eos ille circumspexit et dixit : Quando credidistis his miseris? dicite nobis. Illi responderunt : Nos, Tertylle, decepti credideramus vanam profanamque fidem · postea vero, quia veram fidem horum trium Sanctorum cognovimus, cum ipsis credimus, et cum ipsis sanguinem nostrum effundere parati sumus. *d*

D *Quibus reversis Judæi quidam*

fidem Christi profitentur, *c*

etiam coram Tertyllo,

d

38 Tum Tertyllus seniores Hebræorum accersivit: qui viginti numero accedentes, salute dicta Tertyllo capita inclinaverunt. Ad eos ille dixit . Salvete deorum cultores *e* et amici Imperatoris, quid dicitis de his vestratibus? Illi dixerunt, Si in hac sententia perseverabunt, male perdantur. Postea Tertyllus vocavit Hebræum, qui crediderat in Christum, et dixit ei : Quousque errabis, maledicens immortalibus et sempiternis deis? Animum adverte, miser, quod hi de gente sua sapientes viri ne nomen quidem Christi sustinent audire, per quod hi miseri decipiunt vos. Respondit Hebræus, et qui cum ipso erant : Tertylle, nos multa loqui nescimus : unum tibi solum dicimus, quod Christiani sumus et dæmonibus non sacrificamus. Tunc Tertyllus Sanctos quidem misit in carcerem, Hebræos autem, qui crediderant in Christum, aliis infidelibus Hebræis tradidit cum sufficienti militum numero, et dixit : Accipite eos vos, F et secundum legem vestram judicate eos. Tunc milites eos acceperunt, et duxerunt in locum ubi remanserat cetera multitudo Judæorum : postea extra urbem eduxerunt eos : qui ibi a Judæorum turba lapidibus obruti spiritum Deo *f* tradiderunt. Reversi carnifices et milites retulerunt Tertyllo, quæ facta fuerant. Quibus ille auditis gavisus est valde; et totum exercitum cum populo in prætorium venire mandavit, et jam præsentibus dixit : Audistis, viditisne carissimi, quemadmodum Hebræi a tribus Pueris decepti, a suæ gentis hominibus lapidati fuerunt? Exclamaverunt omnes : Magnus Deus Apollo, Æsculapius, Hercules, Dionysius, et Jupiter, qui orbi terrarum ipsique Imperatori et tibi, Domine, vitam donant et pacem.

e

a quo traduntur aliis Judæis

f *lapidibus obruendi :*

39 At Sancti, qui venerant in carcerem cum gravissimo ligno nimium colla premente, dixerunt : Domine Jesu Christe Deus, nos gratias agimus tibi, quod vocasti nos in hanc martyrii sortem. Tu, Domine, qui quamquam immortalis eras, in medio tamen duorum latronum crucifixus mortem subivisti, ut hominem redimeres a morte ; da nobis constantissimam

Sancti oratione fusa

A stantissimam fidem, qua te immutabiliter confiteamur, et custodi animas nostras a diaboli fraudulenta perturbatione. Et quidem Tertyllus voluit, commaculando facies nostras, nos a fide removere; et nostram, quam ad imaginem tuam fecisti, deturpavit; rasit quoque capillos, quos in decorem homini dedisti: sed tu, Domine, nos servos tuos sanos redde, ut ante fecisti, ne extollatur in altum cornu ejus, dum videt nostram formam commutatam, sed potius deprimatur suaque eum opinio destituat. Cum hæc dixissent, divino nutu abrupta fuerunt lora, quibus lignum fuerat ligatum, nec amplius apparuit: quod et prius factum fuerat in via. Sed quia petebant etiam Sancti ut facies ipsorum non remanerent commaculatæ, misericors et clemens Dominus Jesus eorum preces exaudivit, et quamprimum facies purgatæ fuerunt atque claro lumine illustratæ: capilli quoque recreverunt. Et cum se mutuo intuentes sinceros purosque vidissent, gratias egerunt Christo Salvatori et Domino totius mundi.

solvuntur, et priori formæ restituuntur:

40 Postero die Tertyllus sanctos tres Pueros in prætorium adduci jussit, et dixit eis: Vosne estis, quorum capita derasi, et facies liquefacta pice deturpavi? Responderunt Sancti: Nos profecto sumus, B canis impudentissime. Ille vero ferventi furoris æstu fluctuans, dixit: Ego vos e vita pellam, per maximos deos: ego vos igni tradam. At illi responderunt: Nos quidem deridemus vanam et insanam tuam mentem, quia non cognoscis quod Dei tui neque sibi ipsis neque aliis prosunt: idola enim sunt inanimata et dæmonia stultos decipientia, quæ sunt dissoluta a Christi servis. Tunc Tertyllus manus Sanctorum et pedes binis funibus alligari jussit, et singulos funes a quinis militibus teneri, ita ut viceni milites singulos Sanctos in faciem pronos protraherent. Quod cum ita fieret inter aspera saxa, maxima vis sanguinis effundebatur; et laniatæ carnes lapidibus affixe remanebant, ita ut jam viscera interius apparerent. Tum iterum supinos verti, et diutius trahi jussit, donec ossa denudata fuerunt. Tandem vero ad se deduci mandavit, et dixit eis: Ubi nunc est Deus, quem colitis? Quomodo vos non eripuit a manibus meis? Tunc S. Alphius, humi jacens, dixit: O iniquissime et impiissime Tertylle, non adhuc contenta et expleta est fraudulenta voluntas tua tot tantisque tormentis, quæ nobis intulisti? Sed hoc tormento, quod addidisti, additæ nobis sunt coronæ. Tu vero immanissime, cum sis homo, ex eisdem quibus nos compactus elementis, et eisdem præditus affectibus, talia nobis amarissima tormenta inferre verecundatus non fuisti. Sed quod plus nobis C est hac re adjuncta corona, o miserrime Tyranne, non enim minus quam septem *g* Pueri, qui ante nos occubuerunt, tuis tormentis non cedentes eamdem emittimus vocem, et tibi dicimus; tyranne, quod ignem inextinguidilem tibi hospitem facis: nam tres pueruli tuam dissolvimus tyrannidem: quia non potuisti unquam nos permutare, ut tibi obediremus. Tuus nobis ignis frigidus est, et catapultæ inefficaces, nec quidquam maxima vis tua potest in nos. Nam si nobis infinita induxeris tormenta, et sathanæ patris tui tela omnia in nos exhauseris, haud poteris unquam fidum nostram profligare. Hæc audiens iniquus Tertyllus, dæmonis suggestione permotus, per capillos in carcerem trahi jussit, et intro projici: quo eos maxima populi turba sequebatur, aderantque fideles multi, sed imprimis mulieres flentes, et dicentes: O Deus horum Puerorum, auxiliare ipsis et nobis: vidimus enim maximum miraculum, novum et inauditum; cum tot tantisque tormentis illatis, non defecerit spiritus ipsorum.

raptantur proni per saxa

dein supini cum carnis dilaceratione:

generose respondent

g

et reducuntur in carcerem.

D INTERP. SIGONA.

ANNOTATA.

a *Ironia hæc est: Græcus textus etiam hic interrogationem admittit, quærentis an facies eorum præferant toleratam famem et sitim.*

b *Additur in Græco,* quando transfretaverant ab urbe Roma, eratque Tauromenii: jussitque solvi picem, et effundi super capita Sanctorum.

c *Græce* τὴν τῶν Ἰουδαίων μονοθέλητον πίστιν : *quod Sirmundus parum apte vertit* Judæorum fidem, quæ unam asserit voluntatem: *Cajetanus autem,* Monothelitarum fidem. *Uti enim* θελητὸς est placitus; *sic* μονοθέλητος, *quod uni homini vel uni hominum generi placet.*

d *Addunt Græca:* Narrarunt igitur carnifices Tertyllo dicentes, Transeuntibus nobis per medium habitationis contribulium ipsorum; mox atque audiverunt eos dicentes, Christiani sumus, et in Christum credimus, tulerunt lapides et lapidabant eos. Audiens hoc impurissimus Tertullus, lætus est valde; et mittens accersivit etc.

e *Ita per imperitiam appellari ab homine ethnico potuere, qni se Christianorum osores esse profitebantur.*

f *Egimus de iis 9 Aprilis, ut eorum Natali.* E

g *In Græco est:* sancti Pueri, qui ante nos pro Lege occisi sunt: ὑπὲρ τοῦ νόμου : *ubi Legem Mosaicam intelligi nihil dubitamus, adeoque* septem Machabæos *hic commemorari, quos colit Ecclesia Latina* 1 *Augusti. Itaque expungi volumus ad* 26 *Martii, quos ibi, veluti Leontinis passos, dedimus. Sic etiam num.* 50 *infra in exemplum proponitur veteris testamenti* Susanna.

CAPUT VII.

SS. Alexandri et Epiphanes conversio, et consultatio cum sanctis Fratribus.

Tunc jussit Tertyllus fieri craticulam permagnam, et sartaginem æream, et uncinos tres parvulos, quibus S. Alphii linguam extraheret: craticula autem et sartago post triginta dies perfectæ fuerunt. Interim vero Sancti in carcere quieti permanserunt: nam non amplius eos torqueri voluit tyrannus, eo quod coram omnibus inferrent injurias ei tamquam cani. Ejus etiam assessores monuerunt, ne eos amplius in conspectum suum Tertyllus duci permitteret; sed propere vita privarentur. Sancti autem Martyres, elevatis oculis in cœlum, dixere; Domine Deus noster, qui es ante secula, ad quem a juventute nostra confugimus: tu es decens et vera Christianorum spes et expectatio, tu non mendax servorum tuorum promissio, tu indeficiens thesaurus, tu antequam petantur tua dona præbes diligentibus te, exaudi nos, qui dedisti nobis ut in testimonium veritatis sustineremus usque in finem. Nunc autem, Domine, suscipe animas nostras, et libera ab hostilibus spiritibus, et ipsas eis adjunge, qui tibi placuerunt. Tu his, Domine, ignosce omnia, quæ fecerunt in servos tuos invocantes nomen tuum: illumina ipsos in cognitionem tuæ veritatis, vis enim omnes salvos fieri. Mitte, Domine, auxilium in servos tuos te confessos, et propter nomen sanctum tuum lapidibus obrutos, atque ita in sanguine baptizatos. Indulge quæsumus, Domine, ipsis quod in te admiserunt: tu Domine, ex immensis divitiis tuis dona ipsis repende, et dignos efficito, ut in terribili atque horrendo adventu tuo sedeant a dextris tuis.

Dum nova tormenta parantur,

F

orantes in carcere Sancti

42 Hæc ipsis dicentibus, venerunt in carcerem Thecla et Justina, afferentes secum velamina quædam sua tenuia et pretiosa, ut eis sanctorum Puerorum vulnera detergerent, deligarentque: et oblata pecunia

INTERP. SIGONA non permittunt vulnera obligari,

A pecunia Alexandro persuaserunt, permisitque ad Sanctos ingredi, et eorum vulnera curare. Ingressæ autem Thecla et Justina, atque etiam vincula trium Fratrum veneratæ, velamina circumcidere cœperunt et pedes circumligare : quod Sancti fieri vetuerunt, dicentes, Absint a nobis homines, qui pro nobis laborent nosque curent : habemus enim medicum, qui verbo, imo sola voluntate sua sancta nos sanaturus est : quæ autem pro nobis attulistis, donate egenis, mendicis, viduis et pupillis. Justina vero altero erat oculo capta, accessitque ad Alphium, qui plus ceteris tormenti asperitate debilitatus erat, dixitque : Porrige mihi, Domine, manum tuam. Porrexit ille; Justina oculo eam admovit : et is confestim sanatus est, et altero integro similis factus. Dedit illa gloriam Deo dicens, Verus est unus Deus, quem Christiani colunt. Paulo post a Sanctis illæ mulieres recesserunt, et eas carcerem egressuras intuitus fuit Alexander, viditque Justinam ambobus oculis cernentem. Ob hoc stupefactus est, obmutuitque : ad se autem reversus tandem sic eam est affatus ; Nonne tu, Domina mea, altero capta oculo huc intrasti ad hos Pueros? Illa respondit, Etiam : sed horum fides et oratio me miseram sanavit. Quare cum ipsis ego cano et laudo Christum verum Deum. B

et S. Justinæ oculum sanant :

ideo Alexander petit baptizari.

43 His auditis Alexander insiluit in carcerem, et se demittens in terram, juxta pedes Sanctorum cum lacrymis, dixit : Ignoscite his, quæ in vos feci perperam, Sancti Dei, et rogate Christum, ut me salutifero baptismate dignetur. Erat Alexander litteris eruditus, et quotidie Christianorum scripta legebat. Sancti autem dixerunt : Deus, frater, qui vult omnes salvos fieri, et in veritatis cognitionem venire, tibi concedit ut vis : verumtamen, uti Apostolus clamat, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis : festina ergo, si vis salvare animam tuam. Ille, inquit, Quid faciam? quomodo recipiam baptismum? Sancti Pueri responderunt; Si fieri potest, Deoque placet, ut recipias baptismum, bene quidem : secus autem per proprium sanguinem tuum te baptizato. His dictis exivit, seditque extra carcerem. Tum Tertyllus, misso nuntio, jussit ad se Alexandrum ascendere in prætorium ; quod ingressus ipse, Tertyllo se præsentem exhibuit : qui eum interrogavit, dicens; Vivuntne adhuc illi miseri, quorum viscera fluebant in terram? Respondit Alexander : Vivunt profecto, et sani facti sunt a suo Christo. Tertyllus dixit : Abi, et affer nobis craticulam, sartaginem, et uncinos, quas res elaborare jussi in perditionem ipsorum. C Alexander autem respondens dixit : Absit a me. Non enim amplius manus meas injiciam in hos Sanctos, cum jam Christum colam, quem hi Sancti adorant : quin me ipsum Christianum appello. His auditis, turbatus Tertyllus ut leo exclamavit : Hei mihi, quid faciam? Ecce Christianorum magia occupavit et arripuit ex manu mea Consiliarium, quem unicum habebam. *a*

2 Cor. 6, 2

Coram Tertyllo se Christianum profitetur :

a

44 Alexander autem facto a se indicio, quod Christianus esset, a Tertylli conspectu se removit, et contulit domum : ibique valde mœstus resedit. Uxor *b* autem videns suum virum ita affectum, inquit : Quid tristis es, mi vir? Numquam te vidi talem, qui semper hilari vultu ad me solitus es intrare. Ait Alexander : Discede a me, uxor mea. Ego enim queror et doleo, quod genitus fui ; nec propter hoc solum, sed etiam, quia (si vera sunt quæ dicunt Christianorum Scripturæ de pœnis, quas passuri sunt negantes Christum) ego miser male perdendus sum propter hos sanctos Pueros. Iniquus enim Tertyllus mihi jussit, ut afferrem tormenta quæ paravimus, alia ut quibusdam linguam abscinderemus, alia ut ex eis quosdam vivos igni combureremus. Ego autem præ amaritudine atque dolore cordis mei aspere Tertyllo respondi, et me ipsum Christianum esse indicavi : et cum viderim tanta miracula, quæ fecerunt hi Sancti, timeo in eos manus injicere; maxime vero quia vidi Justinam cognatam meam, ut amplexa et osculata est manus unius ex Sanctis, integritatem oculi recepisse statim. Quam rem audiens uxor Alexandri, tamquam lapis facta est tacens : et paulo post dixit Alexandro : Verene alterius oculi visum recepit Justina, cognata tua? Ille respondit : Vere quidem id; quod his oculis vidi ego. Tum propere se prostravit ad pedes Alexandri, flensque dixit : Nullo pacto, mi Domine, manus tuas injicias in hos sanctos et beatos Pueros, ne cum iniquo et impio Tertyllo ignis inextinguibilis in die horrendi judicii particeps fias : in quem miseros peccatores mittet Dominus noster Jesus Christus, quando in ejus præsentia Sancti fulgebunt sicut sol, recipientque illud bonum quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, maxime vero qui propter Christi amorem proprium sanguinem effuderunt : nos autem tanto bono carebimus, qui manus nostras injicimus in Christianos, et præsertim in hos sanctos Pueros : qui suis precibus impetrant, ut multi consequantur sanitatem, præsertim te tuis oculis spectante. D E

b

narrat uxori quæ acta sint,

eaque suadente ne Tertyllo obediat,

45 Hunc sermonem Alexander cum maxima jucunditate audiebat. Dixit autem postea, sententiam uxoris tentans : Quid mihi consulis, Domina Epiphana? Mihi non est utile Tertyllo non obedire : propterea manus injiciam in hos Sanctos, ut mihi meus Dominus imperat. Quod audiens uxor a viro, et in vultum et in animum tristitiam maximam contraxit : ac mente non consistens, gravem gemitum imo de pectore duxit : lacrymis quoque vultum rigavit, flensque amarissime dixit : Mi vir et Domine, tu mihi confessus es te Christianum esse, et coram Deo te Christianum appellasti : quæ tua verba scripta sunt in cœlis. Nunc autem negans majora gravioraque supplicia tibi parasti, perpetuis temporibus in æterno igne torquendus. Et hæc locuta, discedere voluit e conspectu viri : sed accurrens Alexander abeuntem tenuit. Illa reluctabatur, et ad virum se convertere nolens dicebat : Dimitte me discedere a te, quia vix horæ momento meum de te gaudium perduravit : nam rursus in eadem hora satanas, quem cum iniquo Tertyllo colis, pulchram a te honestamque voluntatem removit, et pessima furia te per pœnitentiam salvum videre non potuit. Tum ei dixit Alexander : Ne credas, Domina mea, quæ tentans te dixi : sed crede, quod recte credidi, credoque in Christum verum Deum ex toto corde meo, et ex tota mente mea : F et nulla erit in me aut conversio aut mutatio. Vivit Dominus Deus Christianorum, quem hi sancti et benedicti Martyres prædicant, ipsum confiteor, ipsum adoro, pro ipso sanguinem meum, ut hi Pueri, promptus sum effundere. Illa vero respondens dixit : Tu fraudulente ac malitiose mihi hæc dicis.

primum hæsitare se simulat,

dein illa discedere ab eo volente,

se omnino Christianum esse protestatur,

46 Hoc audiens Alexander, multis cum lacrymis respondit : Redi ad me, carissima uxor mea : et de nobis consilium ineamus, deliberemusque an debeamus nos ipsos tradere iniquo Tertyllo, pariterque certare pro Christo in societate horum beatorum Martyrum : adhuc enim vivunt in carcere. Hæc audiens uxor, et parum fidei adhibens ei, dixit : Quomodo fiduciam de te habebo, quod immutabilis et firma sit futura voluntas tua in confessione Christi? Tum Alexander dixit : O uxor, benedicta tu et benedicti mores tui, eo quod tu sola in hac ætate magno cum desiderio dilexisti virum, et ex ignis æterni pœnis eum eripuisti, si Dei voluntas aspiraverit. Propterea ego, inquam, et ita tibi persuadeas volo, quia hujus rei Deus solus est auctor, et pro eo sanguinem meum fundere volo, ut tibi dixi paulo ante. Illa

et paratum ad mortem pro fide obeundam :

A Illa respondit : Audi me, mi Domine : si dum vivis pœnitentiam egeris, et Dei clementiam ineffabilem rogaveris; ipse tui miserebitur in die illo, in quo judicaturus est orbem terrarum in justitia, et æterni ignis supplicio puniturus est impios et superbos, maxime vero sceleratum et impium Tertyllum, atque alios ei assentientes. Tum Alexander ait : Quid faciemus de pecuniis aliisque bonis, quæ mihi male præparavi? Illa inquit : Hæc tibi curæ non sint : sunt enim omnia corruptibilia; et cum facile nobis auferri possunt, tum animam nihil juvant : nam male partæ, male dilabuntur opes. Propterea, mi vir, te admoneo et exhortor, ne multi facias pecunias tuas plurimas amplumque patrimonium : thesaurizato tibi thesauros in cœlo, ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt, nec furantur: præterit enim figura hujus mundi, ut beatus Apostolus clamat. Tu igitur festina ut salves animam tuam peccatis pollutam, maxime vero his, quæ in hos Pueros sanctos admisisti : qui multis signis in hoc loco fidem suam patefecerunt, nec tamen tanta opera vobis ullo pacto persuadere potuerunt, ut in Christum crederetis. Alexander respondit uxori suæ : Hæc infecta esse non possunt, et ideo mœstitia premor maxima. Epiphana inquit : Itane vivunt Sancti adhuc in carcere? Ille dixit : Vivunt profecto : et, ut quidam mihi retulit, multum orant pro nobis, modestiamque nostram Deo commendant. Epiphana dixit : Ergo, mi Domine, eamus ad Sanctos, omniaque in eorum manu ponamus, rogemusque ut nostræ salutis curam suscipiant. Placuit hic sermo, et dixit : Eamus quam primum : nam bene consulis.

denique consultat quid de pecunia sit facturus.

1 Cor. 7, 31

B

47 Cum hæc inter se collocuti fuissent, tres Proceres ex primis civitatis, Herpio, Marullus, et Colymbio a Tertyllo missi venerunt ad Alexandrum, et intra domum recepti dixerunt : Dominus noster, tuus alter pater, Tertyllus, ad te nos misit, et tibi ita loquitur : Cum fueris mihi semper carus, tamquam filius fidusque Consiliarius, æque mihi ac Imperatori aut potius immortalibus deis dilectissimus (et nostra quidem benevolentia manifesta tibi est) tibi significat, quemadmodum litteras dudum accepi a Licinio, semper Augusto et perpetuo Imperatore, et a Domino quoque meo Valeriano, quibus jubent, ut, quoniam in certo quodam Siciliæ loco maxima Christianorum multitudo latet, illuc cum sufficienti exercitu accedamus, eosque comprehendamus, et huc adducamus : idque volo fiat ad nutum prudentiæ strenuitatisque tuæ. Hoc pacto vindicabis injuriam immortalium deorum, amicusque eris Imperatoris Licinii et Domini Valeriani et meus : a quibus donaberis multis magnisque donis, et par tuis meritis gratia referetur. Quod autem te Christianum appellasti, nihil verearis : quia novi ego immutabilem mentis tuæ constantiam erga immortales deos et erga nos : nec accepi ego verba tua ita ut prolata fuerunt, quia scio quod respuis Christi nomen, et ipsum audire non potes. Quæ tibi dico, ex benevoli patris affectu deprompta fuerunt : si quid autem feci, quod tibi minus placeat, ignosce mihi propter indelebilem amicitiam nostram, et veni statim. Hæc audiens Alexander, et nolens missos a Principe scandalizare, antequam accederet ad Sanctos, inquit : Ego quidem langueo, ut vos videtis, nec possum modo ad eum venire : quapropter renuntiate Domino nostro Tertyllo, quod si Deus me ad pristinam incolumitatem reduxerit, et mihi jusserit, veniam ad eum. His auditis Principes Herpio, Marullus et Colymbio redierunt ad Tertyllum : et renuntiaverunt, quæ Alexander responderat eis. Tertyllus hæc audiens, gavisus est valde : et nec ipse, nec illi bene perceperunt, quomodo verba protulisset Alexander.

Invitatus a Tertyllo,

ad Christianos comprehendendos

C

excusat languorem :

48 His rebus in ejus domo ita peractis, et profundæ noctis tenebris jam per orbem sparsis, uxorem suam Alexander est affatus : Agedum, Domina Epiphana, eamus in carcerem ad Sanctos. Quo cum venissent, Alexandrum milites, qui custodiebant carcerem inclinato capite flexisque genibus receperunt, quia timebant eum valde, et tunc a Tertyllo missum fuisse credebant. Et dixit eis ille : Diligenter cavete, haud permittentes quemquam ad fores carceris appropinquare. Responderunt, se studiose omnia facturos. Ingressi ergo Alexander et uxor, invenerunt Sanctos, Deum orantes et inter se disputantes de animæ salute, et de Tertylli futuri judicii die, atque de justorum regno sine fine, deque iniquorum peccatorum supplicio infinito. Vir igitur et uxor celeri gressu accedentes, apprehenderunt pedes Sanctorum et gloriosorum trium Martyrum Alphii, Philadelphi, et Cyrini, flentes amare, et alta voce clamantes : Misereminı nostri, o vos Sancti Christi, et rogate Christi ineffabilem clementiam, ut salvemur etiam nos, nec in finem pereat hic servus vester. Uxor etiam viri dicta confirmans, dixit : Salvate hunc et omnes, quia multi per vos conversi sumus ad Dominum nostrum Jesum Christum. Postea Alexander sublata voce clamavit. Ignoscite mihi, quæ in vos graviter admisi, et passiones multas quas intuli : ipsi enim clamatis dicentes : Pœnitentiam agite omnes ut salvemini : non vult enim Deus ut homo pereat. Ego autem per vos Christianæ fidei me subjicio, et credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, et in unum Dominum Jesum Christum filium Dei unigenitum, qui a Patre missus est in mundum, passus etiam pro nobis, ut languores nostros in corpore suo ferret, et sepultus est et resurrexit tertia die secundum Scripturas, et ascendit in cœlum, et sedet ad dexteram Dei Patris, et iterum venturus est cum gloria judicare vivos et mortuos; et in Spiritum sanctum, Dominum et vivificantem; et resurrectionem mortuorum; et vitam venturi seculi, his qui placuerint Deo in carne; reprobis autem pœna erit æterna, et ignis qui non extinguitur, tenebræ exteriores, vermis qui non moritur, et stridor dentium atque tartarus amarissimus, qui paratus est diabolo et angelis ejus, atque negantibus et non confitentibus Christum et Sanctos ejus, sed injuste [affligentibus] eos cruciatibus amaris et gravibus tormentis propter ejus nomen, quorum primus sum ego. Hæc audientes sancti et benedicti Pueri, elevatis manibus in cœlum, dixerunt : Gratias agimus tibi, Domine Jesu Christe, Deus noster, qui nos in hac vita fecisti dignos, ut videremus hunc neophytum, per tuam benignitatem et per nos servos tuos, tamquam novam plantam tuæ sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ relinqui : et nunc, Domine, propitius esto huic servo tuo et huic servæ tuæ : et præsta, ut ipsa perficiat cursum certaminis, quod subitura est propter nomen tuum, negans idola vana, ut nos et servi tui. Quæ cum dixissent Sancti, jusserunt eos sedere.

D

INTERP. SIGONA-

et cum Epiphana accedit ad Sanctos :

E

facitque professionem fidei,

F

cum gaudio Sanctorum :

49 Postea locutus est Alexander; Quid vultis, Domini mei, et quid imperatis agere? Quid faciemus de pecuniis, quas male nobis congregavimus? Dixerunt Sancti : Audi, frater, quoniam disposuit Deus rem nostram, et, ut ipsi placuit cui voluntas pro consilio est, jam instat dies peregrinationis nostræ, paulo post ad Deum migraturi moriemur hoc in loco. Nam Tertyllus iniquus nos interficere constituit et pellere ab hac vita; quod nos desideramus, et rogamus ut, si Deo placet, cum ipso simus. Tu autem pecunias, quas injuste abstulisti, redde eis a quibus abstulisti : reliquas autem redde Theclæ et Justinæ, nam ipsæ quomodo eas distribui oporteat sciunt; reliqua vero bona, quæcumque potes, distribue qui-

docetur modum disponendi de pecunia,

bus

A bus vis, viduis et orphanis, ut per ipsa invenias misericordiam et gratiam Dei in judicii die, et tibi opportune sint auxilio. Scriptum est enim: Nudi egressi sumus de ventre matris nostræ, nudi revertemur: et cum nihil attulerimus in mundum, manifestum est quod nihil inde possumus efferre: nam omne hominum genus velut fœnum, et omnis gloria hominis ut flos fœni; ortus est sol et aruit fœnum atque decor aspectus ejus periit. Imo jam ipse adhibens animum his quæ Scriptura dicit, custodi te ipsum, et conserva a fraudulenti inimici nimium perniciosa machinatione. Alexander autem respondens dixit Sanctis: Ego, mei Domini et auctores meæ salutis, volo quamprimum ex hac misera vita exire per multa tormenta: nam constitui me ipsum nequissimo Tertyllo tradere, et in ejus vultum spuere, ut cito mihi caput abscindat. Hæc autem vestra serva facito, quæ volet, de meis bonis.

INTERP. SIGONA. Job 1. 21

Heb. 7, 17

50 Sancti respondentes dixerunt Alexandro: Tu quidem decrevisti te ipsum tradere in manus iniqui et immanis Tertylli, ut per plurima tormenta celeriter a vita migres. Recte quidam deliberasti: sed Deus voluntatem tuam probavit: aliter tamen disposuit, nec ita vult. Quapropter nos, Domini nostri B Jesu Christi et sancti Spiritus gratia illuminati, revelamus et dicimus tibi, Aufugias ab oculis Tertylli, et te abscondas in quodam loco, quem paravit tibi Deus: in quo ejus gratia protectus manebis, donec ipse tibi demonstrabit, quid te oporteat facere. Tunc vero sancti Spiritus gratia salutiferi baptismatis munere dignabitur te. Hæc autem domina Epiphana, soror nostra et tuæ salutis auctor, ut a pueritia sua expetivit, multis tormentis martyrium complebit. Hæc enim, ut nosti, te semper admonuit, ne manus in nos tuas injiceres: quapropter ejus vota Deus exaudivit, et post quinque dies incipiet ipsa torqueri; et multis tormentis ab iniquo Tertyllo illatis, constanter martyrium consummabit. Hæc audiens Alexander a Martyribus, obstupuit, et admiratus est tam terribiles revelationes, et multo magis exarsit studio et desiderio in Christum, et dixit: Quis me separabit a caritate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? certus sum enim, per vos Sancti, quia neque mors, neque vita, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit me separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu C Domino nostro. Hæc audiens Epiphana surrexit a solo, et accurrens deosculabatur Sanctorum pedes dicens: Gratias ago Deo, sancti et gloriosi Martyres, quia audivi ex vobis, quæ in me desiderabam scire, ut martyrii cursum consummarem: sed petite Deum cœli, ut det mihi virilem constantiam ad perferendum tormenta, quæ mihi Tertyllus est illaturus. Ipse Deus qui adjuvit B. Susannam per sanctum Prophetam Danielem, et convicit mendacii, atque perdidit malæ mentis seniores; ipse, inquiunt sancti Fratres, det tibi patientiæ constantiam ad confundendum impium Tertyllum. At illa nimis perseveranter Sanctorum pedes amplectebatur, et precabatur ut pro se orarent: magna enim lætitia fuerat perfusa, quia audiverat se martyrio coronandam.

et quid Deus de ipso disposuerit,

Epiphanam autem martyrem futuram.

ANNOTATA.

a *Quæ ab hinc usque ad num.* 61 *leguntur de* Alexandro *ejusque uxore* Epiphana, *desunt in MS. Græco Vaticano: sed habentur in Latino Neapolitano. Est autem* Alexander, *qui mutato nomine* Neophytus, *postmodum factus Episcopus Leontinus, sancte obiisse* D *dicitur* XVII *Aprilis, festumque celebratur Kalendis Septembris.*

b *Hæc est* S. Epiphana, *cujus Acta integra his Actis inseruntur, et potissimum infra cap.* 9 *gloriosum ejus martyrium celebratur, quod referendum esset ad diem* XII *Maji: sed inde lectorem huc remittimus, quod satis sit eadem uno in mense semel legi. Juvat autem ad instructionem simpliciorum, quibus grave accidit hodierni Romani Martyrologii errores subinde a nobis castigari, utque intelligant quam non magno delectu studioque multa sint ad vetus Usuardi Martyrologium, quo antea Romanæ Ecclesiæ æque ac aliæ pleræque utebantur, adjecta ab ejus recognitore, conscribendis Annalibus occupatissimo; juvat, inquam, ad eum finem verbotenus transcribere annotationem Cajetani, qualis legitur pag.* 58. In Romano Martyrologio Natalis dies S. Epiphanes, ad IV Idus Julias memoratur, his verbis: Apud Salentinos S. Epiphanæ, quæ sub Diocletiano Imperatore et Tertyllo Præside, uberibus præcisis reddidit spiritum. Sed tripliciter hic erratum, in natali mense, in loco cædis, in nomine Imperatoris. Ut errorum, mi lector, ratio constet; scias velim, quod auditum mihi a viris Leontinis, in vetere Romano Martyrologio nullam Sanctorum Martyrum Leontinorum mentionem olim factam: sed cum Gregorius P. M. XIII id emendavit, additos fuisse, opera E Pauli Bellarditæ, Leontini et Liparæorum Episcopi, qui tum erat Gregorii PP. Capellanus. Quod igitur ei fides habita est in historia patria, cujus ille haud multum gnarus erat, adjecta in Martyrologium permixta erroribus, quæ ad natales dies Sanctorum Leontinorum spectabant. Neque enim Epiphane apud Salentinos (qui error est librariorum ex homonymia vocis) passa, neque sub Imperatore Diocletiano, ad IV Idus Julias: sed apud Leontinos, sub Imp. Valeriano ad IV Idus Majas. *Est quidem deinceps correctus error, et* Leontini *nunc leguntur, non* Salentini; *an tamen revera error sit, et ea quæ adscribitur* XII *Julii, non sit diversa ab illa quam Leontini se prætendunt habere, dubium facit Paulus Regius, dum ait parte* I *de Sanctis Regni Neapoli pag.* 345 Hydrunti (*quod in Salentinis vetus est et insignis civitas*) requiescere corpus S. Epiphanæ, fustibus mactatæ sub Diocletiano. *Addit quidem et Tertyllum Præsidem; sed nihil prohibet diversis locis diversisque temporibus synonymos Præsides institutos fuisse. Si autem revera apud Hydruntinos alicujus* S. Epiphanæ *corpus existit, et colitur* XII *Julii* (*quod ibidem exquirendum et definiendum*) *de qua scripto vel memoriter traditum sit, fustibus sub Diocletiano cæsam esse; hanc ego non dubitaverim esse diversam a Leontina; quamvis Ferrarius, in Topographia Sanctorum Martyrologii Romani, hanc illuc translatam fuisse supponat.* F

An alia S. Epiphana Hydruntinis?

CAPUT VIII.

SS. Theclæ et Justinæ erga Sanctos officia. Alexandri secessuri acta.

Postea cum jam medium cursum nox perageret, Thecla et Justina cum ancillis octo domo egressæ, carcerem versus iter habebant, et milites rogarunt ut ad sanctos Pueros ingredi permitterentur: gravissima enim tribulatione premebantur, quod audiverant Sanctos valde cito esse interimendos; et eo magis quia intellexerant abscissione linguæ, craticula et sartagine esse cruciandos: ob id flebant amare, dicentes invicem: Quodnam lapideum cor mensque ferrea posset sine maximo dolore tot et tanta spectare tormenta, per quæ tanta Puerorum pulchritudo deturpatur? Venerunt autem ex longinqua regione, huc missi ab infesto et crudeli Principe, ut improperium in hac Mesopoli paterentur. Praeterea

SS. Thecla et Justina pro Sanctis solicitæ

A rea dicebant: Sed ne de his turpiter lacrymemur,
Mat. 10, 18 et frustra loquamur: novimus enim quod in Evangeliis dicat Christus Apostolis sanctis, Ante Reges et Præsides ducemini propter me in testimonium illis et gentibus, et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Quibus verbis ardentissimum Martyrii desiderium ipsis excitavit: et ideo ipsi Sancti hæc dicta sibi proponentes, penitus nihilipendunt tormenta, quæ inferuntur ab impio Tertyllo: quippe qui semper habeant in animo Christi verba
Ibid. dicentis; Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Hi ergo animose atque viriliter omnia contempserunt, et tamquam a propriis corporibus peregrinantes digni fiunt, qui in perpetua tabernacula mittantur. Quoniam
Joa. 14, 2 et Christus ipse inquit, in domo patris mei mansiones multæ sunt. Hæc Thecla referebat Justinæ suæ cognatæ, addebatque: Mansiones autem illæ sanctæ, aliæ sunt Prophetarum, aliæ Apostolorum, aliæ sanctorum Martyrum, qui proprium sangui
1 Tim. 5, 18 nem effuderunt: dignus est enim, ut Apostolus ait,
veniunt ad carcerem: mercenarius mercede sua. Hæc et alia multa inter se Thecla et Justina per viam disserentes, pervene-
B runt tandem ad carcerem: sed milites prohibuerunt foribus appropinquare, quamvis juxta morem pecuniæ oblatæ fuissent: non enim ausi sunt Alexandri mandata transgredi. Interrogabant autem mulieres, qua ratione consuetas pecunias non caperent et ingredi permitterent, responderunt illi: Quia Dominus Alexander ingressus ad Sanctos cum uxore, ut neminem carceris foribus appropinquare permitterent, mandasset.

52 Rogabant mulieres, ut aliquis ex eis nuntiaret Alexandro, Theclam et Justinam adesse, et in-
et jubente Alexandro admissæ gredi velle. Hoc ausus facere unus militum ad fores carceris accessit: et posteaquam adhibens aures, audivit Alexandrum nominare et confiteri Christum, clamavit dicens: O mi Domine Alexander, venerunt huc tuæ cognatæ Thecla et Justina, et volunt ingre-
gratulantur ipsis di ad Sanctos. Jussit Alexander ut introducerentur quand celerrime: quod et factum est. Mulieres igitur ingressæ prociderunt ad pedes Sanctorum, cum multis lacrymis dicentes; Salvete Sancti Dei, in Domino gaudete, qui illuminastis hanc civitatem, et dæmonum turbam expulistis ab ea. Ecce ut videmus, Dominus Alexander, cognatus noster, malignus olim contra vos, nunc benignus in Christo et vobis; olim vestri persecutor, et in vos ut leo den-
C tibus infrendens; nunc videmus ut ovem ante pedes vestros jacentem, confitentem et adorantem Christum. Gratias ergo agimus Salvatori nostro, per vos Sancti, posteaquam placuit Christo, super omnes hujus civitatis incolas, nostram inspicere cognationem atque salvare. Accedens autem Epiphana, se inclinavit ad ambas, et rogavit, ut pro se orarent. Respondentes Sancti, dixerunt Theclæ et Justinæ:
et vicissim laudantur ab illis, Salvete vos, quæ nos semper refocillastis, quæ nostrum onus propria cervice tulistis, quæ hospitalitate vestra nobis providistis, quæ nulla verecundia tardante nostra vincula osculatæ fuistis. Vos sanctæ mulieres, pecunias multas propter nos humiles Christi servos expendistis, et similes estis factæ mulierum illarum, quæ Apostolis ministravere. Ecce nunc ex vobis et ex vestra cognatione orta est hæc nova planta, pulcherrime germinans. Non enim tantum gaudet Deus propter nonaginta novem justos, quantum gaudet propter unum peccatorem pœnitentiam agentem. Sic et propter hunc unum gaudet Deus, ut olim propter B. Paulum, qui ex persecutore fa-
Act. 9, 15 ctus est vas electionis, ut portaret nomen ejus coram gentibus et Regibus, ut scriptum est. Religiosorum virorum religiosi filii, bonæ radicis bonus ramus, hic bonus et verus fructus ex vobis effloruit.

53 Cum hæc et alia plura Theclæ et Justinæ D
Sancti exposuissent, addiderunt de Epiphana: Hæc *INTERP. SIGONA.*
Domina soror Epiphana optimam partem martyrii *qui Alexandro præscribunt restitutionem*
elegit, quæ non auferetur ab ea, juxta Dominicam vocem. Dixerunt autem Alexandro: Quod de pecuniis dixisti nobis, sic habeto: quascumque ab his sanctis mulieribus ad nos ingressuris accepisti, eisdem redde; reliquas vero illis a quibus injuste extorsisti, et non accusaberis a Deo. Vade igitur in domum tuam, ibi te collocabis in cubili tamquam adversa valetudine gravatus, et quæ poteris distribues mendicis: et sequenti nocte assumens tecum duos fideles servos, aufugies a facie Tertylli. Nam *et fugam*
post quinque dies, ut tibi diximus, concitaturus est *ex urbe:*
ingentem tumultum propter te, quem diligentissime inquiret per totam Mesopolim; et te non invento, multos perdet, ipsaque Epiphana martyrium inibit. Tu autem profectus hinc latebis, donec te Dominus per nos admonebit. Hæc audiens Alexander, salutatis Sanctis se contulit domum cum uxore: gaudebant autem et glorificabant Deum ob ea quæ audiverant a Sanctis. Tum vero Alexander ac uxor ejus pecunias omnes eduxerunt in medium: et imprimis separavit eas Alexander, quas a suis cognatis acce- E
perat: tum et alias, quantum memoria repetere potuit, quas injuste sibi paraverat; id autem fecit simulata valetudine, jacens in cubili.

54 Thecla vero et Justina cum Sanctis remanserunt flentes, et ipsorum pedes osculantes, et ut pro se orarent precantes: et Thecla quidem non mediocrem habebat solicitudinem interrogandi Sanctos, quotennes essent, sed non audebat. At Sancti The-
indicant ætatem suam, clam astantem interrogaverunt: Quidnam adstas coram nobis, Domina Thecla, nec quidquam loqueris? Illa statim pedes eorum apprehendit, et dixit: Audebo jam ego vos interrogare, quotennes estis. Respondit S. Alphius: Crede, Domina, quod, quemadmodum pater noster scripsit, et mater nostra in sanctis benedicta, sæpe dixit: Ego sum natus annos viginti duos et menses septem; Philadelphus autem, unanimis frater meus, vicesimum primum jam complevit annum, Cyrinus vero, desideratissimus mihi, annos decem et novem et menses octo explevit. His auditis Thecla et Justina gavisæ fuerunt gaudio magno, nam diu desideraverant id scire, et numquam ausæ fuerant sciscitari. Cumque cognovissent, celeriter eos de vita migraturos, humi prostratæ, pedesque eorum exosculatæ, a carcere exierunt. Tum ex Justinæ ancillis una habens aridam manum, pariter ingressa cum aliis, postquam Dominæ fue- F
runt egressæ, cucurrit ad Sanctos: flensque oravit et dixit, Miseremini mei, Sancti. Et Sancti petitio-
manum aridam sanant. nis causam cognoscentes, dixerunt: Discede, soror, in pace. Dominus noster Jesus Christus sanet te per nostras humiles preces. Et confestim sanata est manus instar alterius, quæ integra erat: exivitque puella laudans et glorificans Deum, qui ipsi tradidit sanitatem manus per sanctorum Puerorum preces. Thecla et Justina jam domum pervenerant, quo accessit et ancilla: ex qua, quæ facta fuerant, cognoverunt, et admiratæ Deum glorificaverunt, quia talem ac tantam Leontinorum civitati contulit dignitatem per Sanctorum visitationem.

55 Mane autem facto misit Alexander servos
Alexander intentus restituendis male partis suos, et accersivit quoscumque potuit ex Leontina civitate, a quibus injuste pecunias abstulerat: et cuique suas restituere cœpit, nonnullis etiam duplas reddidit. Divulgatum fuit hoc in Mesopoli et Tertyllo nuntiatum est, quod ejus Consiliarius Alexander laboraret in extremis. Accersivit Herpionem Principem, et Marullum: quibus dixit, ite ad Alexandrum Consiliarium meum, dilectum mihi tamquam filium, et interrogate quid sibi contigerit; atque

INTERP. SIGONA.

A que admonete, ut immortales deos oret, atque ab eis benevolentiam petat : ita enim propitii fient, et nos ejus consuetudine et amicitia non privabimur. *jussu Tertylli se invisentes* Adeuntes autem Herpio et Marullus Alexandrum, invenere jacentem in cubili, multosque astantes ex populo, et dixerunt ut eis præceperat Tertyllus. Præterea interrogaverunt, quinam essent qui astabant, et quid sibi vellet illa pecuniarum largitio. Quibus dixit Alexander : Quoniam multas mihi divitias male comparavi, eas modo distribuo illis a quibus abstuli. Vos autem hinc profecti, renuntiate hæc nostro Domino Tertyllo, et rogate ne contra nos turbetur, talemque largitionem prohibeat : et ille quidem, si Dei voluntas est, deorum donis fruetur cum Imperatore ac Domino Valeriano : me autem extrema mortis necessitas occupavit, quapropter metuo, ne forte *velut moriturus affatur :* peccati sarcina qua premor me perdat. Tum quæ audiverant Herpio et Marullus Tertyllo retulerunt ; quibus ille tristatus est valde, et rursus ab Herpione ita referri jussit : Fac quod vis, fili mi et consiliarie : quamvis enim pecunias istas modo profundas, poterimus duplices tibi rependere : nam noster amicus es atque Imperatoris, et ipsius Valeriani Domini mei. Fac igitur quodcumque vis de bonis, quæ multa B possides. Tum iterum ei per Herpionem respondit Alexander : Ego quidem, Tertylle, quamvis in præsenti moriar, semper tamen Deo meo vivam. Herpio id non intellexit : nam quando Alexander Deum nominavit, credidit ille de Apolline dici. In hora autem prandii misit Tertyllus Alexandro edulia quædam ex sua mensa, quæ capiens Epiphana projecit canibus, ita tamen ut a nullo cerneretur.

56 Thecla autem et Justina, audito quod Alex- *idem visitatus a SS. Thecla et Justina,* ander moreretur, accesserunt ad eum : qui ceteros foras abire jussit, et suis cognatis Theclæ et Justinæ dixit; Quoniam, Dominæ, mihi estis cognatæ, deinceps erimus omnes unum corpus et unus spiritus, per Jesum Christum Dominum nostrum. Novistis autem, quod dum in tenebris essem, multos perdidi, nesciens quid facerem. Quando vero gratia sancti Spiritus apparuit in me, per sanctorum trium Tit. 3, 5 Puerorum orationem, vivo Domino, non ex operibus justitiæ quæ feci ego, ut ait Beatus Apostolus. Ego enim admisi gravia et nefaria coram Deo et Sanctis ejus, præsertim in hos sanctos Martyres, et multos interemi Christianos, cupiens placere Tertyllo, et dæmonibus prave ministrans; negans autem veram et sinceram Christianorum fidem, quam ipse unigenitus Dei Filius, descendens ex sinu æterni Patris, C suos sanctos Discipulos docuit. Omnes autem qui ejus doctrinam sectantur invenientur in die Domini nostri Jesu Christi immaculati, et sine fine fruentur illo bono, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod paravit Deus diligentibus se : tandem regnabunt cum Christo, et capient coronam regni pulchritudinis de manibus ejus, permanentes in lumine vultus ejus in secula. Nunc *reddit pecunias ab iis acceptas,* autem, Dominæ matres meæ, capite omnes vestras pecunias, ut Sancti constituerunt, quas ego a vobis accepi ingressuris ad Sanctos ; et maxime quando eos ad te, Domina Thecla, accedere permisi. Eas omnes aliasque ex meis do vobis, ut Sancti jusserunt : de his agite quidquid vultis. Erat enim Alexander valde dives et multo magis quam ipsæ suæ cognatæ. Omnes præterea *a* servos et ancillas libertate donavit, et victui quoque tribuit necessaria : namque filiis carebat, quos nullos genuerat ex uxore, cum qua permanserat annos novem. Et hæc quidem ex parentibus Christianis nata fuerat, ex Mandinorum *b* vico : sæpe autem Theclam atque Justinam consuluerat, an aufugeret a vultu Alexandri, et se ipsam in martyrium traderet pro Christo. Quæ id fieri non permiserunt, dicentes; Ne id facias, filia, nam potuit contingere ut per te salvetur Alexander : D quod et factum est : nam is monitis assiduis noctu- *ceteraque disponit,* que diuque fatigatus, tandem conversus est ad Dominum nostrum Jesum Christum. Præterea ipsa jugiter Sanctos, ex quo ad Leontinos pervenerunt, orabat, ut precarentur Deum pro viro suo, quo dignus fieret sancti Spiritus gratia. Alexander igitur cuncta, quæ superfuerant, *c* distribuit mendicis, viduis, orphanis, et aliis qui variis languoribus premebantur; nec sibi quidquam reliquit, præter viles quasdam tunicas quas indutus erat.

57 Tunc cum suis cognatis constituit, ut nocte concubia pariter ad Sanctos convenirent, et ab his mandata caperent eorum quæ facturi essent. Et cognatæ quidem egressæ abierunt, gaudentes et glorificantes Deum. Alexander vero duo, ex suis servis accersivit, et dixit : Ecce ego vos servitutis jugo liberavi : festinate igitur, et vos ipsi animas vestras liberate per rectam fidem in Christum, quem Christiani colunt et annuntiant. Volo ego vobis arcanum quoddam revelare, quod si apud vos occultum reti- *et ? famulis assumptis* nueritis, salvabitis et vos ipsos et me in die Domini nostri Jesu Christi, a quo vocabimini ad dexteram. Servi fidem servaturos promiserunt, et quid vellet interrogaverunt. Ille respondit et dixit : Ego con- E stitui a facie Tertylli aufugere, et vos mecum abducere volo : ut, quo fuerit opus, mittam ex loco, quem nobis Dominus paraverit in refugium et munimentum contra eos qui ad nos accesserint. Promiserunt servi se cuncta quæ Domino placerent fideliter facturos, promptosque semper futuros in vitam et in mortem. Postea vero quam densis cum tenebris nox supervenit, cum uxore sua accessit Alexander in carcerem : quem ingressum proni milites venerati fuerunt. Aderant autem ibi jam Thecla et Justina, quæ prævenerant et ingressæ fuerant, quia militibus *accedit ad Sanctos valedicturus :* præceperat Alexander, ut eas quotiescumque accederent ingredi permitterent. Vir igitur et uxor procidentes in faciem adoraverunt Sanctorum pedes ; qui dixerunt : Salve Neophyte, qui nuper regeneratus *d* es, et factus firma Ecclesiæ columna : qui heri eras superbus et convitiator Ecclesiæ ; nunc autem Christi servus mansuetus, placidus et orthodoxus, firmaque Ecclesiæ columna. Nos autem te præmonemus : ut, cum Christi gratia in te facta fuerit, stes ut bonus *e* gubernator, et temonem fidei regens, navem deducas in portum victoriæ immortalis ; ut audias beatam vocem clamantem : Venite benedicti patris mei, percipite regnum paratum F vobis a constitutione mundi. Alexander autem cum lacrymis et submissa voce dixit, ut scriptum est : Miseremini mei, o vos Sancti Dei : ego enim idiota *a quibus audit se Episcopum futurum :* cum sim, excusare me nescio aut respondere sapientiæ, quæ vobis a Deo data est. Sancti jusserunt Alexandrum surgere a solo, et stantem audire quæ dicerent : tum ad eum hæc verba direxerunt : Ecce, frater Alexanter, tempus nostræ resolutionis instat. Tu autem vade in locum quem paravit tibi Deus : et mane illic donec dicat per nos tibi Dominus, et te transferat quo vult ; atque tunc assequeris sanctum et salutare baptisma ab aliquo venerando Episcopo, colente Dominum nostrum Jesum Christum. Ecce jam diximus tibi, vade in pace. Dominus noster Jesus Christus, qui duxit nos ex longinquis regionibus, et nos hic mori jussit ; ipse te salvet et omnes tuos. Credamus, frater, nihil esse occultum Domino, sed omnia nuda et aperta oculis ejus : Domini est terra et plenitudo ejus.

58 Hæc audiens Alexander amarissime flebat, et lacrymis modum adhibere non poterat, mœrentibus *et commendata eis Epiphana uxore* etiam famulis cum Thecla et Justina. Tandem accepit Alexander uxorem Epiphanam, et inclinavit eam ad pedes Sanctorum, dicens : Vos facti estis auctores

A res nostræ salutis : vobis eam commendo, vos eam ducetis in cognitionem Domini nostri : vos pro ea supplicate Christo, ne deficiat fides ejus in multis tormentis, quæ illaturus est impius et iniquus Tertyllus. Responderunt Sancti : Confidimus et certissime credimus, quod Dominus noster Jesus Christus vires præstabit vincendi pessimum Tertylli furorem : ut demonstretur ejus iniquis assessoribus, quod femineus sexus imbecillis devicit ejus impetum, et deduxit ipsum in infernum viventem : nam ejus potentia, qua nos potest divexare, mortem et perditionem animæ ipsius afferet. Præterea Alexander accedens ad Theclam et Justinam, cecidit in earum colla, dicens ; Salvete, meæ Dominæ cognatæ, imo matres, intimo cordis affectu : orate pro me misero, ut illuminet etiam me Filius Dei, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum : ecce vobis ego greges et armenta omniaque ædificia relinquo. Dixit Thecla et Justina : Atqui fili, posteaquam recesseris a facie Tertylli, ipse nos igni tradet. At Sancti dixerunt : Absit, Dominæ matres nostræ, neque enim permittet Deus vobis male fieri : nam Dominus noster vobis indiget, propter vestra prom-

valedicit SS. Theclæ et Justinæ.

B ptissima obsequia circa fidem et mentis puritatem : etenim per vos multa bona fient in Mesopoli, et sequentur post hanc ætatem viri amatores bonorum operum, et religiosi Sanctorum cultores, qui recipientes vestram bonam institutionem, exemplum a vobis sument. Tunc colla invicem amplexi Alexander et cognatæ tamdiu flevere, donec viribus destituti fuerunt. Alexander autem dixit : Orate pro me misero peccatore in consummatione martyrii vestri. Tunc Sancti precati pro Alexandro, eum in pace dimiserunt.

ANNOTATA.

a *MS. Neapol.* Famulos advocans, singulis duplam mercedem impertit.

b *Ibidem* Magdalinorum.

c *Ibidem dicitur hæc distributio commissa* SS. Theclæ et Justinæ.

d *Ibidem omittitur hujusmodi salutatio, parum apta necdum baptizato, nisi pro præterito tempore hic intelligatur futurum, quando et* Neophyti *nomen ei collatum.*

e *Videtur innui Episcopatus ejus Leontinus, quem postmodum suscepit.*

C

CAPUT IX.

Alexandri secessus ; Sanctorum Fratrum mors et sepultura.

Secedit ad speluncam, a b c

Ipse igitur Alexander exivit ex Mesopoli hora gallicinii cum duobus servulis, et ocissime pervenit in locum, cui nomen *a* Selinodio, prope fluvium magnum manantem ex monte *b* Therræo. Ibi Dei nutu invenit in medio monte speluncam parvam, capacem circiter trium hominum : et illuc ingressus invenit *c* aquam ex specu guttatim defluentem, et inquit : Hæc requies mea in seculum seculi. Illuc adire solebant quidam Christiani, et se ibi abscondere, ob cæcitatem hominum adorantium vana idola et metum Tertylli : utque viderunt Alexandrum venientem, censuerunt se ab aliquo fuisse delatos, et propterea relicta spelunca aufugere. At longe ab eo consistentes, considerabant et secum dicebant : Si ad nos hic missus fuisset, exercitum utique secum haberet, et minime fuisset : cum in tanto apud Tertyllum pretio et apud omnes gloria sit habitus semper. Hæc et alia inter se illi agitabant de Alexandro. Post triduum vero illi Alexandrum observabant, et ejus servos singulis horis orantes animadvertebant. Dixerunt ergo invicem : Si huc est missus ut nos comprehendat, nos ipsos ei tradamus : latentes enim propter timorem Tertylli nullam a Deo mercedem recipiemus. His dictis adierunt ad Alexandrum et steterunt coram ipso, nec quidquam dixerunt : existimabant enim quod adhuc ille vana mentis constantia teneretur. At ille hos videns, et agnoscens, inquit : Salvete fratres in Christo. Responderunt illi viri : Salve et tu Domine Alexander, si Christum nostrum colis. Ille ait : Ipse Christus Dei Filius novit, quia ipsum colo, ipsum desidero, ipsi soli servio, ipsum adoro. Erant illi viri ex Leontinorum civitate, qui dixerunt rursus : Benedictus Deus, qui te elegit, et duxit in beatitudinis viam, ut faceres voluntatem ejus. Tum interrogavere dicentes ; Numquid, Domine noster, juvenes illi advenæ vivunt adhuc, an mortui sunt? Respondit Alexander : Vivunt adhuc in carcere : sed cito eos iniquus Tertyllus morte afficiet. Illi una voce responderunt : Miserere nostri, Domine, miserere nostri propter Sanctos et beatos Pueros illos. Nos aufugimus a facie ejus : hi autem sustinuerunt multos et graves

D INTERP. SIGONA.

ibique inventos tres Christianos salutat,

indicatque Martyres adhuc vivere

E

ab illo cruciatus, generose profecto : utinam, Domine, videremus præsentes ultionem in canem illum impiissimum! Inquit Alexander : Ecce, fratres, nos omnes hodie facti sumus unius ovilis, uniusque pastoris Christi oves : Si voluntas Christi est, sedeamus hic, donec ipse voluerit deducere nos in viam rectam. Dixerunt illi : Nos quidem timore magno tenebamur propter te, quem nostram mentem novisse credebamus : quoniam vero Dei gratia obumbravit tibi, deinceps profecto ne minimam quidem Tertylli curam habebimus. Hæc audiens Alexander glorificavit Deum cœli, dicens : Gratias tibi ago, mi Domine Jesu Christe, quod dignum me fecisti per sanctorum trium Puerorum martyrium et orationem, invenire requiem et societatem virorum, qui mecum sancti baptismatis lavacro digni futuri sunt. Tu, Domine, custodi servam tuam Epiphanam, et locum salutis illi præpara.

60 Vocabantur tres illi viri Stratonicus, Cleonicus et *d* Thallelæus. Theclæ greges parum a monte distabant, et ipse gregis pastor, ex voluntate Dominæ suæ, eos viros alebat. Illa enim cum cognovisset a pastore tales viros ibi adesse, singula eis abundanter subministrari jussit. Quodam igitur die cum ille, qui pastoribus ceteris præpositus erat, in montem accessisset, ut tribus illis viris panes afferret; invenit Alexandrum sedentem in spelunca, una cum servis et viris quibus afferebat panes singulis diebus. Quem cum cognovisset, accurrens procidit in faciem, et eum reverenter veneratus est. Surgens autem Alexander, dixit ei : Cujus servus es? Ait ille : Theclæ sum, Domine, pastor, et in hunc montem accessi, ut viderem, ne quod forte pecus aberrasset a grege, et a feris devoraretur. Interrogavit Alexander ; Cui panes afferret. Respondit illi ; Propter necessitatem meam eos fero, et ut distribuam ceteris pastoribus qui mecum sunt. Alexander autem servum tentans, dixit rursus. Quomodo tu ausus fuisti hos viros occultare, et cibum eis subministrare? Tertylli autem decreta contempsisti? Puer autem respondens dixit : Domina mea Thecla cum tota domo sua colit Christum, quem omnes Christiani adorant, sanguinolenti et impii Tertylli decreta pervicacia contemnentes. Nos quotidie in Leontinorum Mesopolim accedentes audimus a Domina nostra, quod jam per septem menses quidam advenæ ab impio Tertyllo cruciantur, quorum pedibus ex ignito ferro calceamenta imposuit : nec ullo tamen pacto post tantas plagas eorum mentem transmutare potuit et a recta atque irreprehensibili Christianorum

d et eos jussu Theclæ istic sustentari intelligit.

F

A rum fide removere: immo potius et despuunt et injuriis afficiunt, et ipsum et deos, cum vana atque impura ipsorum fide. Et hi quidem Pueri sola oratione Dominam nostram sanaverunt, quæ diu ægra jacuerat, nec ab ullo sanari potuerat. His auditis, Alexander glorificavit Deum, dicens: Benedictus Deus et pater Domini nostri Jesu Christi, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis, aut potius tuam observantibus voluntatem. Post hæc mandavit servo illi, ut postridie rediret mittendus ad Theclam: et ille relictis panibus discessit. Tum sancti viri assidue Deum orabant et precabantur, ut eorum susciperet laudes.

INTERP. SIGONA. ex ejus Pastore panem illuc ferre solito.

61 Tertyllus autem plurimos Mesopolis Principes accivit; et pro tribunali sedens, craticulam, sartaginem et uncinos ferreos afferri jussit; prætera plumbum, picem, asphaltum, et resinam; eaque omnia in sartaginem conjici, atque igni vehemente accenso liquefieri. Tum Sanctis coram se adductis dixit: Ecce in vos hæc parata sunt. Quare nisi mihi parueritis, et diis nostris sacrificaveritis, vos his tormentis atrocissime cruciabo. Illi responderunt: Quod vis facere, inique et impie canis, fac cito. Nos enim, ut sæpe diximus alias, nemo separabit a dile- B ctione Christi. Tunc jussit Tertyllus Alphii linguam abscindi. Alphius autem dixit: Audi canis impudentissime, quamvis abstuleris meæ vocis instrumentum, Deus tamen tacentes audit. Tunc milites eum apprehenderunt, et cum os ejus aperuissent carnifices, S. Alphii linguam extraxerunt uncinis, et absciderunt. Tum maxima sanguinis effusione sanctum Deo spiritum tradidit in pace. Postea vero S. Philadelphum craticulæ superposuerunt: qui dum aduretur, dixit, Domine Jesu Christe, in manus tuas commendo spiritum meum. Cum vero prunæ stillantibus ex corpore guttis pœne jam extinguerentur, ipse spiritum tradidit Deo. Sanctus autem Cyrinus gratias agens Deo, se ipsum in sartaginem projecit. Hoc igitur pacto mortui fuerunt veri milites Christi, qui quam plurima tormenta et gravia et acerba sustinuerunt a crudelissimo Tertyllo. Mortui autem fuerunt sexto Idus Majas, in loco, cui nomen erat Publico.

Sanctis varie interfectis 10 Maji,

62 Postea vero quam sancti et benedicti Martyres a vita migraverunt, crudelis et impius Tertyllus Sanctorum pedes fune ligari, et ipsos beatos Martyres per humum tractos projici mandavit in puteum siccum, in loco qui Strobilius dicebatur, prope domum Justinæ et Theclæ: quæ mulieres cognatæ C quidem erant, et divitiis omnes qui habitabant in Mesopoli Leontinorum superabant. Cumque vidissent quæ fecerat nequam agrestis fera Tertyllus, præsertim quod Pueros sanctos projecerat in puteum, facies et pectora percusserunt, atque flentes vehementer dixerunt; Ne permittas, Domine Deus virtutum, hos sanctos et beatos Martyres in puteo permanere: qui propter nomen tuum sanguinem effuderunt, dum pressuras et tormenta quam plurima paterentur. His dictis quieverunt domi usque ad vesperam. Postea vero quando concubia nox venit, quindecim ex servis ad se vocarunt et dixerunt: Scitis, filii mei carissimi, quod Deus quem colunt Christiani potens est opere et sermone: potest enim sanare credentes in eum. Scitis etiam quod sancti tres Pueri advenæ multa tormenta subierunt, quæ intulit iniquus et impius Tertyllus, nec potuit per ea ipsorum mentem a Christi dilectione avertere: tandem vero ipsorum corpora igni tradidit, atque ita ipsi Deo spiritum tradiderunt, confitentes eum et ejus unigenitum Filium Dominum nostrum atque coæternum et sanctum Spiritum, Trinitatem scilicet ipsam sanctam et æqualem in potentia. Responderunt servi: Scimus, Dominæ nostræ, vos vera di- D xisse, quod Deus Christianorum magnus et fortis est: et novimus quod hi sancti Martyres pro ipso passi fuerunt et mortem subierunt. Sed quid vultis agamus? Tum Justina et Thecla dixerunt: Volumus ut clam nobiscum veniatis in puteum, in quem Sancti projecti fuerunt; et in illum constanter et animose descendentes, Sanctorum corpora extrahatis. Tum illi cum gaudio mandata suscipientes, abierunt una cum eis in puteum, in quem Sanctos præcipitandos mandaverat Tertyllus. Cumque præcurrissent et mulieres præcessissent, antequam pervenirent ad puteum, cum non longe abessent, magnam boni odoris fragrantiam senserunt, et intra se dixerunt; Fortasse hic bonus odor est Sanctorum. Nec ita multo post respicientes, viderunt lumen fulgentissimum circa puteum: tum propius accedentes viderunt corpora Sanctorum super puteum, vultus autem effulgebant, et ipsa corpora tota sana erant, tamquam ne halitum quidem ignis sensissent.

Corpora in puteum projecta sunt:

ad quæ tollenda egressæ Thecla et Justina cum famulis,

ea cum odore et luce cœlesti

inveniunt super puteum integra,

63 Quo spectaculo admirabili viso, servi cursim ad Dominas redierunt, et eis occurrentes dixerunt: Vere, ut dixistis, Dominæ nostræ, magnus est Deus Christianorum, et magna virtus ejus, et magnitudinis ejus non est finis. Ecce jam Sanctorum corpora ex puteo extracta sunt, nec longe absunt. Tum ipsæ E respicientes viderunt lumen magnum fulgens circum corpora sanctorum et gloriosorum Martyrum. Accesserunt Thecla et Justina cum servis et ancillis quinque, quæ eas secutæ fuerant: atque cum tremore ad Sanctorum pedes prociderunt, et dixerunt flentes: Benedictus Deus, qui vos elegit et duxit ex tam longinquis finibus ad correctionem et salutem eorum, qui per vos credituri sunt in unigenitum Dei Filium. Postea ipsæ adoraverunt et osculatæ sunt Sanctorum pedes; tum servi et ancillæ. Una vero ex ancillis Theclæ, quæ surda erat, nec unquam vocem senserat aliquam; osculatis tantummodo Sanctorum pedibus, auditum recepit. Id autem animadvertens et admirans, Sanctorum pedibus advolvebatur flens et dicens: Gratias ago Deo per vos, Sancti, quod apertæ sunt aures meæ, quibus audio ut cupiebam. Thecla vero et Justina hoc miraculum in principio minime intellexerunt; sed cum timore et tremore dixerunt servis: Injicite manus vestras cum omni timore et tremore, atque tollamus hinc Sanctos et abscondamus in secreto quodam loco. Tum tres servi scilicet Barnabas, Julianus et Agathonicus, injectis solum manibus, nullo cum labore Sanctos susceperunt in humeros, ita leviter ut nihil ferre viderentur; duxeruntque in domum The- F clæ et Justinæ et e ibi deposuerunt in cellula quadam, ubi locus purissimus erat, spelunca scilicet. Ante eam vero domuncula quædam ædificata fuerat: ita ut nihil quisquam suspicari posset, nec scire quod ibi spelunca esset. In ea vero illæ mulieres venerandam et vivificam Crucem continebant absconditam, quam singulis diebus ipsæ totaque domus adorabant. Ibidem vero Sanctis ipsis templum ædificatum fuit, posteaquam Ecclesiæ Dei pacem receperunt, per gratiam ejus quem decet gloria et imperium, lausque et magnitudo, cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper et in secula seculorum. Amen. f.

et post auditum ancillæ restitutum,

auferunt atque sepeliunt.

ANNOTATA.

a *Neapol. in* Selinodium montem: *Cajetanus addit supra vetus* Murgantium, *quod trans Erycem fluvium collocat Cluverius, addens inter Leontinos et Catanam,* adhuc specum visi, et in veneratione haberi, in monte cui hodie nomen Sperone.

b Montem Therrium *intelligo eum, ex quo* Terias *fluvius ducitur et profluit; hodie* Catalfanum *vocari asserit*

A *serit Cluverius lib.* 10 *cap.* 10: Fluvius vero magnus *hic appellatur, non ipse* Terias, *quem minorem exhibent tabulæ; sed jam dictus* Eryces fluvius, *antiquis dictus ab urbe in jam dicto monte sita, quem hodie* fluvium S. Pauli *nuncupant.*

c *MS. Neap.* Tegetem vel stoream invenerunt: in qua procumbens Alexander, Hæc inquit requies mea.

d Thalelæi *obitus infra notatur num.* 71, *et recolitur* 24 *Maji: socii autem duo martyrium suum compleverunt* (*uti dicitur infra*) 24 *Julii: quæ autem utroque die de illis dicenda forent, hinc peti malumus.*

e *Addunt Græca et MS. Neapolit:* quorum duo erant Theclæ; tertius vero, qui dicebatur Agathonicus, Justinæ.

f *Hinc sub novo titulo,* De Epiphane uxore Alexandri, qui fuit Consiliarius Tertulli *habebantur sequentia: quæ, ceteraque deinceps omnia, usque ad finem MS. Neapolitani, habebantur quidem in Græco Vaticano, descripta tamen nobis non sunt ab eo, qui hic finiri credens SS. Alphii, Philadelphi, et Cyrini Acta, mandato nostro se perfunctum credidit: neque putamus operæ pretium facturos nos curando reliqua adhuc describi.*

B

PARS SECUNDA,

suspecta tota, Auctore eodem.

CAPUT I.

Epiphanæ, exemplo Sanctorum excitatæ, Martyrium.

S. Epiphana de viro suo interrogata, Cum recessisset Alexander ex Leontinorum Mesopoli, post quinque dies Tertyllus vocavit Herpionem, Marullum, et Colymbionem, et dixit eis: Ite ad Alexandrum Consiliarium nostrum, et huc eum accersite; quia ipso indigemus. Abierunt tres illi Principes viri in domum Alexandri, et invenerunt ejus uxorem solam cum duabus tantum ancillis, et dixerunt ei: Quid factum est de amico nostro Alexandro? quia eum Dominus noster Tertyllus ad se venire jubet. Respondit ejus uxor: Credite mihi, quod is, quem quæritis, ubi sit non novi. His auditis confestim ad iniquum Tertyllum redierunt, et aiunt: Aufugit Alexander a vultu tuo. Id audiens Tertyllus turbatus est vehementer, et paulò post dixit: Omnino abiit ad miseros illos in carcerem, atque misit C interrogatum an ibi forte adesset. Et milites accedentes in carcerem, Alexandrum non invenerunt: sed ipsos Sanctos solos. Qua re intellecta Tertyllus dixit: Fortasse in aliquam urbem se contulit, et ingressus aliquod navigium navigavit Romam ad *a* Valerianum aut ad Imperatorem: Dixerunt Principes Herpio, Marullus et Colymbio: Domine, non dubium est, quod ejus uxor omnia novit, et imprimis quonam accesserit. Tum rursus misit Herpionem, Marullum et Colymbionem cum decem militibus, qui eam comprehenderunt et duxerunt in prætorium. Adeuntem quidem cum omni promptitudine *negat se scire ubi sit:* et alacritate vidit eam Tertyllus, et ejus pulchritudinem admiratus est: postea interrogavit ubinam esset vir ejus Alexander, Consiliarius suus. Illa dixit: Quonam modo sciam, quo vir meus abiit: num ego meo viro dominor? non pendet ab uxore vir, sed uxor a viro. Respondit Tertyllus: Depone fatuas tuas et vanas excusationes, et vera nobis refer de viro. Illa, inquit: Ego, ut dixi, non dominor viro meo, ut sciam quo vadat. Inquit Tertyllus, An mali quidquam in eum ego demonstravi? ob quid ergo se abscondit, et a me aufugit? Ait Epiphana, Tu ipse nosti. Vide autem, ne miseris eum, quo solitus es, in Christianorum perditionem. Dixit ille: D INTERP. SIGONA. Ego eum non misi: sed ipse recessit a me, propter maledictos illos Pueros, quos custodiebat in carcere. Nam ipse narravit mihi de magicis præstigiis ipsorum, quod scilicet vir quidam ad eos intravit, cibumque attulit et potum, eosque confortavit et hortatus fuit. His ergo vir tuus deceptus est.

65 Dixit Epiphana: Quisquis magicis uritur in- *seque et illum Christianos confessa,* cantamentis perdendus est. At hi semper ope divina vincunt tuos graves et acerbos cruciatus. Tum Tertyllus dixit: Quam religionem colis? Illa respondit, Christianorum religionem colo, Christianaque sum ego, et vir meus Alexander. Dixit Tertyllus: Christianus ergo factus est vir tuus? Respondit ipsa: Ita profecto, nam ipsemet coram te se Christianum appellavit. Hæc audiens Tertyllus jussit ipsam custodiri in prætorio. Cumque eam traherent in custodiæ locum, sequi nolebat: sed renitens magna voce dicebat: Quid me imperas custodiri, impie et inique? Sciscitare a me quæcumque vis coram omnibus, sed custodiri ne jubeas. Ecce enim tibi dico, me Chri- *atque in proposito constans,* stianam esse, sitque tibi compertissimum quod servio Deo cœli et terræ, atque unigenito ejus Filio Domino nostro Jesu Christo. Hæc audiens iniquus E Tertyllus, prope se vocavit Epiphanam, et dixit: Ne insanias, ne etiam tu male moriaris acerbis cruciatibus subjecta. Propterea nega coram omnibus Christum, quem dixisti te confiteri; et recipiens a nobis veniam, reverteris in domum tuam. Illa respondit: Tu potius nega quæ colis idola, et habebis veniam a cœlesti Rege Domino nostro Jesu Christo. Tertyllus autem dixit: Ego misericordia motus hæc tibi dico: si vero in hoc proposito permanseris, te male perdam, per maximos deos et per caput Imperatoris. Hæc audiens mulier, dixit ei: Dixi tibi, canis impudentissime, quia non transmutabis mentem meam a dilectione Christi, quem sancti tres Pueri prædicant: qui ex tam longinquis locis, ut in hac Mesopoli martyrii certamen consummarent, venerunt. Propter hoc gravius judicium subibis Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Hæc audiens iniquus Tertyllus, jussit coram omnibus denudari corpus ejus: carnificesque ut jussum fuit accurrentes, indumenta circumciderunt. At illa Tertyllo dixit: O miser et infelix canis, an non es tu quoque ejusdem naturæ? Quomodo ergo non verecundaris *jussu Tertylli nudatur;* et erubescis hæc mea membra nuda tuis impiis assessoribus demonstrare? Similiter per animum volutans intra se dicebat, id quod Dominus dixit in Evangeliis: Qui me erubuerit et meos sermones, Luc. 9, 26 hunc filius hominis erubescet cum venerit in maje- F state sua et Patris et Sanctorum Angelorum. Verumtamen ipse dicit hæc, qui creavit hominem et appellavit viros et mulieres: quomodo ergo propter vos ego erubescam, cum Creator ipse me nudam plasmaverit et eduxerit de ventre matris meæ? Tunc jussit Tertyllus eam verberari boum nervis diutius, *et taureis cæsa,* et dixit: Sacrifica diis, et removeberis a tormentis: at si perseveraveris in ista sententia, vita privaberis. At illa dixit: Verberet te Angelus Dei ense invisibili, iniquissime et immundissime canis. Tunc jussit in carcerem recludi, et diligenter *b* ligneis vinculis cohiberi, custodirique. Hac re audita Thecla et Jus- *b* tina adiverunt ad eam, et carcerem ingressæ flebant, et exhortabantur ipsam, dicentes. Domina Epiphana, sustineto parumper dolores tormentorum: nam brevis est cruciatus, sed sempiterna fruitio tibi erit in cœlesti regno: ecce jam aperuisti viam martyrii. Post hæc verba eam pallio vetere induerunt, quia nuda erat: et una ibi usque ad diluculum permanserunt.

66 Mane autem facto in prætorium duci Tertyllus jussit: et Alexander forte fortuna eodem die misit

INTERP. SIGONA.

A misit servum suum in urbem, ut videret quid uxori contigisset. Thecla, cum de Alexandro certior facta fuisset, valde gavisa fuit: servoque *c* mandavit ut affatim necessaria præberet. Servus ipse, quare in Mesopolim missus esset, exposuit: eum ergo expectare jussit Thecla, et secum in prætorium pariter ire, ut videret quid fieret de Epiphana. Tertyllus principes accersivit, et Epiphanam sic est affatus: Quid de te ipsa constituisti? Illa respondit? Quid potius tu de te ipso constituisti, canis miser et infelix, qui male spiritum tuum satanæ daturus es? Concurrit autem tota Leontinorum Mesopolis, ut videret quam constanter coram Tertyllo staret Epiphana.

secunda quæstione

Tum Tertyllus ait: Ubi est vir tuus? quid actum est de eo? quo se contulit? Ait Epiphana: Post Christum vadit, quo Christi voluntas eum ducit. Tum Tertyllus dixit: Ubi est Christus post quem dicis Alexandrum abiisse? Respondit Epiphana: Invisibilis stat in medio eorum, qui timent eum. Tertyllus dixit: Nunc igitur tecum est? Illa dixit: Certe mecum est. Tertyllus ait: Quomodo non video ipsum ego? At inquit Epiphana: Non es dignus eum videre. Tum Tertyllus dixit: Tu ergo ut dicis vides eum?

suadetur Tertyllo ne eam in urbe torqueat,

B Illa respondit: Certe video ego ipsum intimo cordis mei oculo. Tertyllus ait: Numquid ego oculos non habeo ad videndum eum? Et illa respondit: Si oculos haberes, vidisses desideratum Christum in me et in omnibus qui ab eo nomen sumpsimus et Christiani vocamur: nunc autem tu, perquam miser et veritatis inimice, cæcus es, neque ambulans, neque videns, neque audiens. Circumspiciens Tertyllus ut leo huc illuc, vidit populi turbam astantem: pertimescens autem ne ab Alexandro missa esset, vocavit Optimates. Ex quorum consultatione decretum fuit, ut Epiphana ex Mesopoli educeretur, et non longe a mœnibus torqueretur: sed dum tormenti genus in eam excogitaret, et in quo loco esset torquenda consideraret, remisit in carcerem.

67 Interea vero Herpionem, Marullum et Colymbionem ad se vocavit, et dixit: Quis idoneus torquendi eam locus videtur, in quo eamdem a vita depellam. Illi dixerunt exeamus, Domine, in Ceramium, ubi Theopen est locus solitarius; nec eam puniamus in Mesopoli, ne forte vir ejus vivat, veniatque cum cognatis suis et nos interficiat. Tertyllus autem dixit: Qui sunt hi cognati? Illi responderunt: Thecla et Justina, primariæ hujus civitatis mulieres. Dixit Tertyllus: Injiciamus manus in eas,

et ut dissimulet cum SS. Thecla et Justina.

C et morte afficiamus. Illi responderunt: Si hoc tentaverimus, audiet Alexander, et concitato ad seditionem defectionemque populo, nos interficiet: nam tota hæc Mesopolis parata est pro eis animas impendere, quia hæ mulieres sunt hospitales, et misericordes, atque divitiis immensis universos hic antecellunt. Tertyllus ait: An Christum profitentur? Tum illi principes viri dixerunt: Non aperte Christum profitentur. hoc autem faciunt; si quispiam aut Christianus aut hujus religionis sectator migraverit a vita; concurrunt ad eum, induunt et sepeliunt, nec id agere cessant unquam. Tum Tertyllus dixit: An deos nostros non blasphemant neque Imperatorem? Si hoc ita est, in eas injicere manus non oportet. Responderunt illi: Minime Domine: secus etiam provinciam turbaremus, quia tota eas veneratur ut deas. Id autem illi contra respondebant, non ex aliquo bono more: sed quia Deus volebat eas custodiri, et servari usque ad tempus revelationis suæ: summa enim benignitas ejus scit custodire credentes in se quamdiu vult. Quibus ita peractis, servum gregis procuratorem Thecla non permisit recedere, donec Epiphanæ finem videret.

68 Mane autem facto Tertyllus egressus est in locum, cui nomen Ceramio, ubi est Theopen: et illic sedit cum Optimatibus, astabat autem exercitus; D

S. Epiphana ducta Ceramium,

ducique jussit Epiphanam, atque dixit ei: Nonne jam credes in deos nostros, o miserrima? Illa respondit: Absit ut negem quem semper confessa fui Christum, Deique unigenitum Filium. Ille dixit: Quamdiu permanebis in hoc cruciatu misera? Illa respondit: Tu es miser et infelix ac demens: ecce ego despuo tuam vanam prudentiam, quam satanas immisit tibi, cum quo tu sortieris ignem æternum.

scissis mamillis,

Hæc audiens Tertyllus, carnificibus jussit, ut machera mamillas abscinderent, hoc pacto, ut unius dimidiatæ partem alteram incisam auferrent, alteram relinquerent: reliquam vero penitus *d* reciderent. Quod cum factum esset, et maxima vis sanguinis efflueret; Epiphana dixit: O inique Tertylle, non veritus fuisti id agere? cum sis homo, qui similium uberum lacte nutritus, vir jam grandis es factus. Utinam genitus non esses et lac suxisses numquam, quia te id agentem Deus deturbabit tandem, et similem dolorem experiri coget. Non es adhuc expletus, neque exaturata est anima tua, omnigenis vitiis infecta. Sanctorum pœnis: quos igne combussisti, et unius ex iis linguam abscidisti ante duos dies?

moritur.

an etiam in debilem sexum furor tuus est accensus? E et feminea membra scidisti? Verumtamen integra hæc invenies in die Domini nostri Jesu Christi, et te redarguet amare, atque in ignem conjiciet æternum. Dictis his cum pœnarum acerbitatem ferre non valeret, dixit: Domine Jesu Christe, accipe spiritum meum, quia te confessa hoc patior: et statim spiritum tradidit Deo. Tum Tertyllus jussit per collum, fune circum ligatum, protractam in speluncam tenebrosam projicere: dixitque ut nemo eam capere aut sepelire auderet.

ANNOTATA.

a *MS. Neap.* Num Romam abiit ad Valerianum Dominum meum Imperatorem? *quasi eum Imperatorem censeret, sed postea ambo conjunguntur.*

b *Idem,* cippo affigi.

c *Idem* Pastorum magistro.

d *Deest hoc ac altera mamilla in MS. Neapolitano, ubi videtur utraque dici scissa fuisse.*

CAPUT II.

Martyrii desiderium in Alexandro repressum, Thallalæi obitus.

F Thecla vero et Justina, visa morte Epiphanæ, redierunt in domum, gaudentes et glorificantes Deum: tum ad se servum vocavere, ac dixerunt: Abi nuntiatum Alexandro quod ipsemet tuis oculis vidisti.

Alexander audita uxoris morte,

Servus autem, acceptis rebus necessariis, abivit gaudens ad Alexandrum, ubi cum aliis erat absconditus. Quem cum vidisset Alexander, prior dixit? Quid est, fili? Ille respondit, et singula enarravit, quemadmodum Epiphana fuerat in carcerem conjecta, verberibus cæsa, extra urbem educta, avulsione mamillarum torta, denum vero munere vitæ privata. Quibus auditis S. Alexander flevit amare, ac dixit alta voce: Hei mihi! heu me! Domina Epiphana, tu muliercula in sexu femineo, qui virili est certe debilior, tyranni fremitum non timuisti: ego autem qua ratione tibi adjungar? quo pacto me suscipiet Christus, cum nihil pro ipso laboraverim? Hi etiam qui cum eo erant fleverunt, donec nullæ in eis vires remanserunt: et in servis quidem nec patientia, nec modus dolendi ullus erat: nam pectora verberabant, et consolatione nulla sedari poterant: non comederunt autem, et ne aquam quidem eo die gustaverunt. Postea Alexander de corpore interrogavit, et cognovit ut in speluncam fuerat projectum:

A ctum : tum petivit, an eam sciret. Ille dixit, se recte nosse : et in hora consummationis martyrii Theclam et Justinam cognatas affuisse, et lamentatas admodum fuisse. Tum Alexander interrogavit, an suæ cognatæ dixissent velle se corpus Epiphanæ transferre, et sepulturæ tradere, veluti corpora Sanctorum et benedictorum Martyrum, per quos via salutis patefacta fuit. Tum servus dixit; Tertyllus custodes apposuit, mandavitque ut corpus Epiphanæ custodiretur : quod si quispiam illud sepelire tentaret, igni traderetur.

solicitus de sepultura corporis,

70 Tum Thallalæus, Stratonicus et Cleonicus accesserunt et dixerunt : Audi Alexander; Illa quidem per viam salutis incessit, et ad Dominum nostrum Jesum Christum pervenit : nos autem cur sedemus hic et occultamur, nec demonstramus fidem, et tradimus nos ipsos in martyrium. Quæ utilitas nobis erit ex hoc hostili bello præsenti, si non contendimus, dum tempus est, priusquam porta clausa sit, et nos excludat? His verbis auditis Alexander consuluit tres illos Sanctos viros : quorum sententia fuit, ut postridie se ipsos traderent Tertyllo, et pro Christo cum omni promptitudine ac alacritate martyrium consummarent. Placuit hoc Alexandro, et

cum aliis tribus constituit prodire ad martyrium,

B ita constituit agere : nam petiverat a sanctis et benedictis Martyribus, ut dignarentur ipsum lavacro regenerationis mundare, unde consequeretur remissionem peccatorum, et illi dixerunt : Frater si vis, ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis : ecce Christus clamat dicens : Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Quod si quidem placitum est ei, ut baptismum suscipias, gratia sit ei et laus : sin minus proprio sanguine baptizaberis. Hæc se a sanctis Pueris audivisse retulit Alexander, et addidit : Propterea melius est mihi proprio sanguine baptizari, quam baptismum recipere per aquam, post quem poterit contingere ut in multitudinem peccatorum labar. Omnes ergo cum hoc proposito remanserunt, ut in Mesopolim profecti se ipsos traderent Tertyllo.

Matt. 11, 28

71 Post paucos autem dies vocavit Alexander servum gregis procuratorem, et dixit : Vade, fili, ad Dominas tuas, Theclam et Justinam, cognatas nostras, et dicito eis, me constituisse cum Thallalæo, Stratonico atque Cleonico ingredi urbem, ut nos ipsos Tertyllo tradamus. Ille, ut jussum fuit, equum ascendit, et in Mesopolim processit ad Dominam suam. Vidit eum Thecla, et dixit : Cur tam cito ad

C nos rediisti? Ille respondit : Dominus meus Alexander misit me, ut nuntiarem vobis, quemadmodum et ipse et viri, quos nosti, decreverunt ingredi Mesopolim, et tradere se Tertyllo, et capere martyrii coronam. Hæc audiens pia mulier illa, dixit servo : Abi ad Alexandrum, et illi referto, me nescire rationem ei ullam reddere, aut consilium dare, vel quidquam circa hoc jubere : tres enim illi Sancti et beati Pueri coram nobis hoc ei constituerunt, jusseruntque ut Tertyllo absconderetur; non tamquam non posset ejus tormenta sustinere, sed occultæ cujusdam dispensationis causa id ei mandaverunt. Nam cum ipsi præscientiam futurorum habeant, ex divini spiritus et gratia et illuminatione dixerunt, quod eum oporteret baptismum suscipere a quodam magno Episcopo. Ipsi quoque prædixerunt quod Tertyllus post quinque dies eum esset inquisiturus, et sancta atque beata Epiphana martyrium susceptura : quod ita factum est. Et ejus quidem mortem prænuntiaverunt in exemplum : ipsi autem Alexandro dixerunt ut maneret in loco, in quem eum duxisset Deus. Nostro igitur consilio transibit quo volet ipse Deus. Verumtamen rogemus eum, et Sanctorum petamus auxilium, per quos ipse Deus nobis providebit. Quod autem immitis Tertyllus jussit Epiphanam insepultam jacere, nos ejus insipientiam et vanitatem deri-

sed dissuadent id SS. Thecla et Justina,

D simus : verumtamen si misericordis Dei sanctorumque ejus et beatorum Martyrum, qui multa signa fecerunt in hoc loco, voluntas est; volumus ipsam surripere, et mandare sepulturæ ubi placuerit ipsi Deo. Hæc locutæ Thecla et Justina servum remiserunt ad Alexandrum : cui ille singula exposuit. Quibus cognitis Alexander dixit : Fiat voluntas Dei.

INTERP. SIGONA.

72 Sequenti autem nocte Sancti apparuerunt Alexandro in somnis, et dixerunt : Nos tibi significavimus, quod Dominus de te indicaverat nobis : cur ergo labores affers Dominæ Theclæ circa hoc? Ecce tibi prædicimus, paulo post multo magis diaboli furor contra Christianos invalescet. Tu interim permaneto in isto loco, donec te visitet Deus; quia, ut prænuntiavimus, tu es opus Deo. Ipse quidem animam Epiphanæ recepit in cœlum, et tuam eodem deducet. De corpore autem ipsius solicitus ne sis : nos enim cras nocturno tempore abimus cum Thecla et Justina cognatis tuis, et eam deferemus illuc, ubi nos sumus. Remane igitur istic cum Thallalæo,

et Sancti eidem apparentes prohibent :

E Stratonico et Cleonico : ex quibus Thallalæus intra paucos dies obibit mortem; Stratonicus autem et Cleonicus pro Christo martyrium subibunt. His dictis evanuerunt : Alexander autem experrectus dedit gloriam Deo, dicens : Quis ego sum, Domine, quod mihi peccatori, qui te semper persecutus fui, et te super omnes blasphemavi, provideri voluisti? Quam excusationem afferam ad te? Verumtamen hoc dico et clamo : Peccavi, Domine, peccavi, et peccata mea ego cognosco. Orabat autem assidue : flensque singulis diebus memoria repetebat, quæ fecerat contra Christianos, maxime vero contra tres beatos Pueros, qui ex tam longinquis oris venerant in hæc loca. Paucis post diebus in eodem loco Thallalæus ægritudine oppressus obivit, confitens et adorans eum, qui nobis spiritum dedit et vitam : et ob cujus mortem reliqui tristati fuerunt valde. Cumque de sepulturæ loco consultarent, Alexander dixit. Feramus eum in suburbanum Antzianorum, et sepeliamus ubi reconditæ sunt reliquiæ Sanctorum viginti Militum, et ita fecerunt. Cum venissent autem in eum locum, invenerunt unum sepulcrum apertum : in quo aliquot ex Militibus fuerant sepulti. Ibi ergo Thallalæum deposuerunt, sepulcrumque concluserunt, Dei benignitatem glorificantes. Alexander autem currens accessit ad sepulcrum matris suæ Neophytæ et Isidoræ sororis ejus, quæ Theclæ mater fuerat, et ibi

juxta quorum prædictionem

mortuus Thallalæus sepelitur.

F flevit vehementer, dicens : Heu me! Domina mea, supplica Domino, pro quo tuum sanguinem effudisti, ut salvet animam meam humilem; veluti Sancta et Beata Isidora soror tua supplicat pro Thecla filia sua, propter quod data est ipsi gratia hospitalitatis et misericordiæ; sic tu quoque roga Deum, ut malis quæ feci veniam concedat, præsertim quæ perpetravi contra Sanctos et Beatos Pueros, Alphium, Philadelphum et Cyrinum : ipsis quoque, Domina mater, supplica, ut his, quæ in eos gravissime admisi, parcant. Reversi postea fuerunt ab Antzianis, et venerunt in locum in quo degebant.

73 Post duos autem dies Thecla accersivit Herpionem, quem pro Alexandro Tertyllus Consiliarium sibi constituerat, et dixit : Herpio accipe pecuniam a me, et redde corpus Epiphanæ. Ille respondit: Vereor, Domina, ne Tertyllus postea conquirat, et eo non invento me interficiat. Thecla respondit : Compertissimum tibi sit, quod si quærere voluerit, te mittet : cui tu respondebis ut voles. Herpio igitur accepta pecunia corpus nocturno tempore rapere permisit. Quapropter cum nocturnæ tenebræ advenissent, vocavit Thecla servos decem, cum quibus et Justina venit in Ceramium, ubi projectum erat corpus Epiphanæ. Cum vero servi ad

Justina et Thecla egressæ ad sepeliendum Corpus S. Epiphanæ

 ostium

INTERP. SIGONA.

A ostium speluncæ pervenissent; omnes perterriti fuerunt, et ingredi timuerunt. Tum Thecla et Justina cucurrerunt, et ingressæ in speluncam viderunt Sanctos Epiphanæ corpus custodientes, cujus facies lucebat ut sol, lumenque magnum circum fulgebat coram Sanctis. Qua re visa gavisæ sunt gaudio magno, et procidentes adoraverunt eos. Interea mira boni odoris fragrantia per speluncam manavit. Cum autem surrexissent, viderunt Sanctos ferentes corpus Epiphanæ : quo arrepto statim evanuerunt. Servi viderunt et agnoverunt Sanctos ingredientes in speluncam, et præ timore in humum prolapsi, ut mortui remanserunt. Tum egressæ horum Dominæ excitaverunt eos, et dixerunt : Surgite, eamus, quia Sancti acceperunt corpus et discesserunt. Sequebantur autem sanctæ mulieres lumen Sanctorum, quod videbant ipsæ, donec pervenerunt in locum ubi jacebant Sancti. Quo ingressæ Thecla et Justina, viderunt Epiphanam jacentem a latere Sanctorum. Tum cucurrerunt et se projecerunt ad pedes eorum, flentes et dicentes : Vere mirabilis Deus in Sanctis suis, et gloriosus in majestate sua : magnus enim et terribilis est omnibus, qui in circuitu ejus

vident id a Sanctis deferri ad suam sepulturam :

B sunt. Glorificamus vestram præsentiam, Sancti : quia per vos didicimus colere et adorare unum Deum verum, et unigenitum ejus filium Dominum nostrum Jesum Christum. Et ibi mulieres remanserunt, orantes Deum usque ad diluculum : nullus tamen ex Leontinis id cognovit. Ignorabant autem ubinam Sancti essent absconditi : erat enim locus solitarius extra urbem occasum versus, dicebaturque Strobilius. Postea vero quam Dei gratia permisit, ibi ædificatum fuit sanctum et venerandum templum sanctorum Martyrum. Servus ab Alexandro iterum missus interrogavit de Epiphanæ corpore; cui dixit Thecla : Nuntiato Alexandro nos mirabilia vidisse circa corpus Epiphanæ : quamvis enim ejus mamillæ fuerint abscissæ, Sancti tamen Pueri corpus ejus sanum huc attulerunt, et mamillas in integrum restituerunt. Tum servus discessit, et Alexandro retulit, quæ facta fuerunt circa corporis Epiphanæ reliquias. Quæ audiens Alexander gloriam dedit Deo, una cum his qui pariter manebant. Ibi autem menses duos et dies decem et octo permanserunt : ita ut disposuerat Deus, quem decet gloria, honor et adoratio cum Patre increato sanctoque et vivificante Spiritu, nunc et semper et in secula seculorum. Amen.

quod cum gaudio intelligit Alexander,

C

PARS TERTIA

Similiter suspecta, Auctore eodem. *a*

CAPUT I.

Agathonis Episc. Liparitani adventus in Siciliam : Alexandri baptismus, et ordinatio sub nomine Neophyti.

Cum pravus error instigante satana apud mortales vigeret regnaretque, et sævissima persecutio Christianos infestaret, propterea quod Licinius et ejus Consiliarius Valerianus, per universas regiones et urbes, Christianorum genus, ubicumque fuisset inventum, igni tradi mandaverant; erat in Liparitanorum insula quidam Episcopus, qui vocabatur *b* Agatho, vir religiosus, timens Deum et divinæ Scripturæ valde studiosus. Cum autem impetu maximo et tumultu gravissimo ibi impius Diomedes *c* Christianos persequeretur, atque interficeret multos; Agathonem etiam Episcopum inquisivit, ut morti traderet. Deus autem, qui novit omnia antequam fiant, disposuit etiam hoc mysterium. Nam

S. Agatho Ep. Liparitanus,

D beatus Agatho, videns quæ fiebant in ea insula et in reliquis adjacentibus, ubi ministri dæmonum Christianos perdiderunt omnes; consultis Primoribus civitatis reliquit locum suum, et intravit in navigiolum cum tribus servulis, et navigavit in Siciliam : quod quidem divino nutu factum fuit. Illud autem navigiolum delatum est in fluvium defluentem ex monte Therreo, et cum primum in terram egressi fuerunt, vir quidam qui prope fluvium erat occurrit illis : hic autem Christianus erat, et Deum timebat, vocabaturque Dometius. Qui cum vidisset Episcopum, eum in domum suam invitavit : habebat enim domicilium in loco, qui Cyparissius dicebatur, ubi solus in spelunca quadam habitabat, et opulentia multa affluebat, sed benignitate multo magis præstabat. Beatus igitur Agatho illuc ascendit, cum eo : a quo receptus fuit, in spelunca quadam, quæ sola erat in latere montis. Dometius autem Agathonem interrogavit, quam ob causam illuc solus advenisset. Ille singula de tyrannorum persecutione exposuit; et quemadmodum relictus solus, persuadentibus quibusdam Christianis, aufugisset, ut Dominus res ejus disponeret et animam salvaret. Dometius respondit : Crede mihi Pater, quod hic

in Siciliam appulsus,

ab hospite Dometio

E etiam multa perturbatio atroxque persecutio est contra Christianos, sub Tertyllo impio et crudeli : qui hanc insulam regit, et in Mesopoli Leontinorum ut plurimum habitat, propter loci commoditatem atque nobilitatem, et propter aquarum copiam rerumque omnium affluentiam.

75 Postea hic Dometius omnia retulit de tribus Fratribus Alphio, Philadelpho et Cyreno, quemadmodum a fœdissimo Valeriano ad Diomedem missi fuerunt, et ab eo ad impium Tertyllum : qui apud Taurominium eorum capita derasit, vultus pice denigravit, grave lignum ipsorum collis circumposuit, utque id apud montem Maschalorum Dei voluntate sublatum, et in mare projectum fuit; vultus purgati fuerunt, capillique recreverunt; utque ipsi Sancti sani effecti milites attonitos et humi prostratos excitaverunt, fluvium Symethum imbribus auctum facile pertransiverunt, impulsu quorumdam militum: qui videntes Sanctos illæsos pertransisse, flumen ingressi dimersi fuerunt, et usque ad crastinum diem non apparuerunt; Sancti autem in altera ripa reliquos milites expectaverunt, donec fluvius decrevit. Præterea narravit Sanctos, ruptis vinculis, quibus erant manus ligatæ, et profusis precibus ad Deum, Hebræi filium a dæmone liberavisse : et ejectum dæmonem clara voce Tertyllo minatum fuisse, et apud Mesopolim Theclam paralyticam sanavisse, et Justinam altero oculo captam curavisse, multaque alia miracula fecisse. Audiens sigillatim omnia sanctissimus Episcopus, obstupuit : et in illo die non comedit neque bibit, sed se dejecit in terram flens ejulansque. Cumque suam animam miseram existimaret, dixit : Quid faciam miser? quia martyrii certamen fugi, et me non tradidi Diomedi, ut ab eo torquerer et sanguinem effunderem pro Domino Jesu Christo. Hæc secum differens Episcopus, permansit jejunus usque ad vesperam : Dometius autem accessit, et eum hortatus est, ut ab humo surgeret et cibum caperet. Ille vero renuebat, et humi devolvebatur, largosque lacrymarum fluctus profundens, dicebat : Domine Jesu Christe, Deus ante omnia secula natus ex Patre, audi me et dirige humilitatem meam, et demonstra; Oporteat me hic remanere, an in meam insulam redire? Tu Deus horum sanctorum trium Martyrum, dirige me ut vis.

docetur 3 Sanctorum gesta et miracula :

anhelansque ad martyrium,

76 Hæc precatus B. Agatho Episcopus obdormivit, in somnisque vidit tres sanctos Pueros, quorum facies erant pulchræ atque speciosæ, valdeque lucentes ut sol, et accedentes se inclinaverunt ei. Qui perterritus

a 3 Sanctis instruitur

perterritus dixit: Quinam estis, filii, aspectu præditi peregrino, eoque admodum jucundo? Illi rursus se inclinantes dixerunt: Nos sumus Pueri peccatores, quos huc misit Licinius, Christianorum persecutor et destructor, atque ipsius Dei blasphemator: misit autem ad Tertyllum unanimem sibi, qui quamvis nostra corpora occiderit, animas tamen occidere non potuit. Nos autem cum vidimus te huc accessisse, et res nostras audivisse ab hoc viro, a quo susceptus es hospitio; animadvertentes te mœstitia premi, venimus ut tuæ Sanctitatis oratio exaudiatur. Quapropter scias Dominum Jesum Christum te misisse huc, occulta quadam ipsius Dei dispositione. Ecce igitur gaudebis et glorificabis Deum. Nam propter ejus benignitatem oportet te transire in quemdam Siciliæ locum, ubi permaneas usque ad mortem Tertylli. Tunc temporis enim per te multorum animæ salvabuntur: sed oportet quadraginta diebus te residere in his speluncis: post id tempus transmigrabis quo Deus ducet te. Quibus dictis, Sancti capite inclinato Episcopum salutarunt et discesserunt. Tum Beatus Agatho experrectus glorificavit Deum dicens: Benedictus Deus, qui non sprevit preces meas, et misericordiam suam non amovit a me, sed demonstravit mihi desideratorum Martyrum aspectus, et mihi peccatori ancipitem, incertamque mentem stabilem reddidit et firmam. Hoc opus tuum est et non humanæ naturæ. Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quia effectus sum dignus videre tuos Sanctos, qui tibi bene placuerunt, et pro te passi et mortui fuere.

de rebus futuris et faciendis:

77 Postea vero quam illuxit permanens adhuc in eadem spelunca, Dometium vocavit et dixit: benedictus Deus, Domine Dometi, quia merui per te hujus tam boni et tam magni thesauri spectator fieri: et omnia exposuit, quæ viderat per somnium. Quæ audiens Dometius, ipse quoque Deum glorificavit, dicens: ecce Pater, hæc spelunca maximam dignitatem obtinuit: eo quod eam Sancti, qui accesserunt ad nos, sua præsentia dignati sunt. Tum Episcopus interrogavit et intellexit nomina Sanctorum, et dixit: Crede, frater, me vidisse homines, quos numquam spectavi. Post paucos autem dies Dometius accessit in Mesopolim necessitate ductus, et se contulit ad Theclam, cui nuntiavit quemadmodum venerat Episcopus: qui auditis mirandis Sanctorum gestis, cum lacrymis crediderat, et dormiens viderat sanctos tres Pueros, spectabiles et jucundos ipsi, qui ei miranda quædam exposuerunt. Thecla vocavit quemdam ex domesticis, et datis, quæ opus erant, dixit: Abi cum Domino Dometio in Cyparissium, et alloquere nomine meo virum, quem tibi demonstrabit Domitius, et dices: Domina mea, Pater venerande, dicit sperare se fruituram tuis sanctis precibus. Tum ille cum tribus servis et cum Dometio iter fecit, et in speluncam pervenit: in quam ingressus Episcopum adoravit, ut jusserat Thecla, et mandata exposuit. Episcopus dixit, servis: Hæc renuntiate Dominæ Theclæ: Benedicta tu, et benedicta domus tua, et benedicta omnia quæ sunt in domo tua. Audivimus jam tuam erga Deum constantem fidem, qui te confortat propter tuas eleemosynas et ministeria erga sanctos Martyres, quibus servivisti cum Justina cognata tua: et in hac quidem vita diu permanebis, et desiderata obtinebis: post hunc autem vitæ cursum particeps eris bonorum, quibus fruuntur hi Sancti, quos cum fide et caritate in domum tuam duxisti. Hæc omnia ab Episcopo dicta servi Dominæ retulerunt.

quæ Dometio indicat

et S. Theclæ refert

cum læta omnium notitia.

ANNOTATA.

a *Hic iterum sub alio titulo sequebatur* De Agathone Liparitanorum Episcopo: nec non de Alexandro et de morte Tertylli.

b S. Agathonis *Acta hinc et aliunde habet Roccus Pirrus tomo 2 Siciliæ sacræ notitia 8, et ait obiisse 27 Julii, eoque die festum celebrari a Leontinis: quo etiam die refertur a Cajetano et Ferrario.*

c *Idem verosimiliter, qui in principio num. 10 Puteolis Præfectus S. Erasmum sociosque dicitur occidisse.*

Cyparissius, *inter Catanam et Leontinos, haud procul a littore. Ita Cajetanus. MS. Neapolitanum* in loco quem Lyparensium vocant: *sed postea etiam ibi* Cyparessium *scribitur.*

INTERP. SIGONA

CAPUT II.

Passio SS. Cleonici et Stratonici. Alexandri baptismus et ordinatio.

Tum post dies paucos *a* Licinio et Valeriano ad Tertyllum litteræ perlatæ fuerunt, quibus jubebant ut totum penitus Christianorum genus e Sicilia tolleret, et ne nomen quidem Christi proferri permitteret. Quibus litteris acceptis Tertyllus jussit convenire omnes Mesopolis Principes, et iniqua jussa contra Christianos legi. Quibus auditis grandes natu et minores, viri et mulieres, exhorruerunt tantam Imperatoris Licinii et Valeriani insaniam, qui exercitum etiam Tertyllo miserunt; ut tutius inquireret latentes Christianos. Cum autem tam aspera procella orbem terrarum et insulam Siciliam imprimis invasisset; parens filium, filius parentem, frater fratrem, amici amicos Tertyllo deferebant. Tum Stratonicus et Cleonicus dixerunt Alexandro: Nec fas est, nec prodest nos diutius latere ac timere Tertylli minas. Discedamus jam et tradamus nos ei juxta Dei voluntatem, qui disponet res nostras. Respondit Alexander: Discedite, fratres, in pace, et mei memores estote in consummatione martyrii vestri. Profecti ergo illinc venerunt in Mesopolim Leontinorum: et in prætorium ingressi, Tertyllum invenerunt, sex peregrinos interrogantem. Accedentes autem clamaverunt; Christiani sumus, o inique Tyranne. Tum milites eos comprehenderunt, et coram Tertyllo statuerunt. Ipse eos circumspiciens, dixit: Unde vos estis? et quæ vobis nomina? Illi responderunt: Nos hujus civitatis cives sumus. Tertyllus iterum interrogavit: Quis vobis persuasit aut vos coegit huc intrare, et nobis injuriari? Illi dixerunt: Tu profecto dignus es omni injuria et ignominia, quia persequens Christianos expuis et contemnis tuum creatorem Deum. Hæc audiens Tertyllus, furore repletus, dentes eorum lapidibus perfringi jussit. Idque milites peregerunt, dicentes: Ne contradicatis Principibus nostris. Et paulo post Tertyllus jussit eos boum nervis crudeliter verberari a quatuor viris. Et dum cæderentur Sancti, dixerunt: Domine Deus noster, indulge nobis, et recipe animas nostras in æterna tabernacula: nosque adjunge Sanctis tuis Alphio, Philadelpho et Cyrino. Tum fædus et crudelis Tertyllus afferri jussit uncinos, quibus Sancti Alphii linguam abscideret: et his horum duorum linguas a carnificibus extrahi et recidi præcepit. Qua re peracta, corpora extra urbem funibus protracta, in profundissimum puteum aqua scatentem præcipitari mandavit, in loco cui, nomen Heracleo: multos etiam alios et apud Leontinum et apud ejus fines et campos curavit [interfici.] Post aliquot dies profectus est cum exercitu multo in castellum quod dicitur *b* Mineum, ubi Christianos interemit qui erant ex Leontinorum Mesopoli et alios ibi existentes, atque inde Christianorum nomen penitus eradicavit, ut impius Valerianus

a Novo edicto vulgato

SS. Stratonicus et Cleonicus Martyres ultro se sistunt:

et varie cruciati

mor- ... tur.

multi Martyres in Mineo:

INTERP. SIGONA.

A lerianus mandaverat : datum est talibus tyrannis etiam hoc, propter eos qui heredes imperii futuri erant.

a Sanctis apparentibus edocta S. Thecla

79 Peractis autem quadraginta diebus, cum esset B. Agatho [in speluncis,] in quibus latebat; pertransiverunt illac quidam Tertylli unanimes et fidi sectatores : et audiverunt voces psallentium in speluncis, et introgressi viderunt Episcopum cum tribus aliis. Inde reversi Tertyllum ex urbe Leontina discessisse cognoverunt, et referebant in Mesopoli, quemadmodum viderant Episcopum et alios cum eo. Sequenti vero nocte Sancti apparuerunt Theclæ valde manifeste, et dixerunt ei : Domina mater, mitte in Cyparissium servum tuum qui Alexandro ministrat; ut Episcopum adducat ad Alexandrum, ut cum eo permaneat quamdiu placebit Deo : quia viri quidam auscultantes, eum cum sociis psallentem audiverunt, videruntque, et Herpioni deferre decreverunt. His dictis Sancti recesserunt; et Thecla experrecta servum vocavit, qui sorte quadam venerat ex grege missus ab Alexandro, et dixit ei : Fili Hermylle, cape tecum aliquos ex servis qui tecum sunt, qui singuli suos habeant equos, et tres

curat S. Agathonem migrare ad Alexandrum:

B alios præterea equos, et vade in Cyparissium, ubi est Episcopus cum Clericis suis, et eos deduces ad Alexandrum ante solis ortum. Hermyllus celeriter mandata peregit, et Cyparissii speluncas ingressus, invenit Episcopum legentem et divinas Scripturas perscrutantem : quem adoravit et dixit ei : Surge, Pater venerande, et equum celeriter ascende. Nam Domina mea, serva tua et filia spiritualis, misit nos, ut salvaremus te et deduceremus in locum omni penitus suspicione carentem. Beatus Episcopus admiratus est mulieris fidem et Sanctorum monita, qui prædixerunt quod post quadraginta dies esset inde profecturus. Illi ergo equorum ministerio ex Cyparissio ante gallicinium ad locum pervenerunt, ubi erat Alexander : cui eum præsentem exhibuerunt, et dixerunt; Hunc ad te miserunt sancti tres Pueri, Alphius, Philadelphus et Cyrinus, ut te illuminet et doceat symbola Christianæ religionis.

80 Alexander cum vidisset Episcopum, surrexit, et inclinavit se ad pedes ejus dicens : Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui non reliquisti me expertem gratiæ tuæ. Et Episcopo dixit : Salve, Pater venerande, qui es pastor bonus, et animam tuam ponis pro ovibus tuis. Deus te misit quæsitum perditam ovem, ut eam inventam poneres in humeris misericordiæ, et adjungeres numero ce-

C terarum, quæ sunt in grege Domini, ut fiat unum ovile et unus pastor. Hæc audiens Episcopus ab Alexandro, dedit gloriam Deo, dicens : Gratias ago tibi, Domine Jesu Christe, quod non in vanum laboravi. Nunc quidem credo, quod tua voluntate perductus sum in hanc insulam. His dictis resederunt in spelunca, et servi redierunt ad Theclam, et omnia exposuerunt ei. Quæ gratias egit Deo et ipsis servis, quia tam cito mandata peregissent. In eo autem monte sanctus Episcopus docebat Alexandrum sanctæ matris Ecclesiæ præcepta, et omnes Ecclesiasticas institutiones. Discebat Alexander Epistolas Pauli, Psalterium et sanctum Evangelium, omnium Scripturarum perfectissimum : factusque est divinæ Scripturæ studiosus adeo, ut intra menses octo hæc omnia perceperit; nec aliud exoptabat aut enitebatur scire, quam divinæ Scripturæ interpretationem : et in hoc studio annos duos in illo monte peregerunt.

quem ille biennio instruit:

Tertyllus autem apud Mineum mansit annum unum et menses tres : inde se contulit Catanam, perdens omnes Christianos, quos inveniebat. Apud Mesopolim autem reliquerat Herpionem, Marullum et Colymbionem, viros malos, inhumanos et crudeles, quos Alexandro substituerat. Hi autem Christianos graviter cruciabant, ubicumque eos inveniebant : D
ex quibus multi constanter tormenta patientes, perimebantur; multi autem sustinere nequeuntes, diis sacrificare compellebantur.

iterum a Sanctis jussi discedere :

81 Post duos annos sancti Pueri apparuerunt in monte Alexandro et Agathoni, dixeruntque : Discedite hinc, quia Tertyllus iniquus revertitur : et quidam audiverunt vos cantantes Deo psalmos et hymnos, et decreverunt Tertyllo nuntiare. Quare abite hinc ad maritimas partes Græci *c*, et ibi permanebitis usque ad mortem Tertylli : illic autem revelabitur vobis a Deo quid vos oporteat facere. Tum dicta salute Sancti evanuerunt, discesseruntque. In eadem quoque nocte apparuerunt Theclæ, et dixerunt : Domina mater, mitte duos servos ad montem cum duobus equis, ut ducant Alexandrum et Episcopum in oram maritimam loci, cui nomen Græcum : nam Deus non permittit Tertyllum in ea loca pergere. Thecla experrecta jussit uni ex servis suis ut viseret, quæreretque an venisset Hermyllus ex grege : hic autem stabat ante fores. Et audita hac voce respondit ; Ecce adsum, Domina mea. Illa dixit : Cape septem equos et servum unum tecum, et abi celeriter ad Alexandrum : quem cum sociis deduces in oram maritimam ejus loci, qui Græcus E
dicitur. Ille dixit : Fiat, Domina, ut jussisti; viam tamen ignoro, quia nox est. Inquit illa : Abi sine timore, et sanctorum trium Puerorum auxilium implorato, nam ipsi tibi opem ferent. Hermyllus igitur equos septem et pari numero servos assumens, perrexit ad montem, ubi erat Alexander et Episcopus : qui juxta Sanctorum monita equos ascendentes, cum ceteris iter arripuerunt. Cumque parum processissent, princeps malorum et hominum perniciosus prævaricator diabolus, voluit eos in stagnum delatos perdere. Sed equi cum pervenissent in stagni locum periculosum, se continuerunt. Hermyllus autem locum annotans, exclamavit voce magna, dicens : Advertite, Domini nostri : nam vereor ne aberraverimus a via. Auxiliare nobis Deus trium Puerorum Alphii, Philadelphi et Cyrini, et nos deduc quo tu vis. Et extemplo Sancti accedentes, clamaverunt : Sequimini nos servuli. Et procedentes iterque præmonstrantes, eos incolumes duxerunt usque ad oras maritimas loci qui dicitur Græcus. Illuc cum pervenissent, Sancti dixerunt : Ecce Græcum : manete hic. His dictis evanuerunt.

iisdem viam monstrantibus veniunt Græcum :

82 Postea vero quam illuxit, vir quidam valde pius et timens Deum, cui nomen Publio, venit ad eos ; et currens procidit ad pedes Episcopi et Alexandri dicens : Cujates estis? quia vester aspectus F
peregrinus mihi videtur. Et illi dixerunt : Peregrini sumus, fili. Ille interrogavit audivitque, quod propter Tertylli metum illuc accessissent : et dedit eis cellulam, quam habebat in medio montis *d* prope fluvium Assiam, præbuitque victui necessaria. Cum Publius diligeretur ab Episcopo et Alexandro, numquam discedebat ab eis, maxime vero quia discebat res sacras ab Agathone. Hic Publius ædificaverat templum valde venerandum et bene ornatum, nec aliud melius erat in partibus illis, denominabatur autem Reginæ nostræ Deiparæ ac semper Virginis Mariæ : in quod accedere timebat propter metum pestiferi Tertylli; nam sævissimus Armatus, qui ante Tertyllum Siciliæ donatus fuerat, eo in loco perdiderat multos viros et mulieres, quorum aliquos igne combusserat. Beatus autem Agatho in illud templum ingressus, exultavit valde dicens : Visne, fili mi, Publi, pingamus hoc templum in gloriam et honorem Domini. Ille respondit : Vellem profecto, mi Domine : sed in præsenti nullus pictor adest. Respondit B. Agatho : Ego ipse pingendi periculum faciam : quod si tibi placebo, persequar. Tunc Publius

ubi excipiuntur a Publio,

c *d*

A blius procidens ad pedes ejus, rogabat eum dicens : Auxiliare Domine, mihi humillimo servo tuo. Tandem vero jussit Episcopus afferri sibi quod requiritur ad componendos colores : quibus allatis primum omnium in ligno, *e* quod in medio templi erat; depinxit S. Alphium ea forma, qua eum viderat in somnis : pari quoque ratione S. Philadelphum in secunda columna, et S. Cyrinum in tertia, ita ut sibi apparuerunt apud Cyparissium : quod efficere B. Agatho cupiebat valde. Postea baptismatis lavacrum novum *f* fabricatus est adeo bene, ut miraretur Publius ita pulchrum et artificiosum opus.

et in ejus ecclesia Agatho pingit 3 Sanctos,

83 His peractis per dies quadraginta in sacris Alexandrum instruxit; postea Publio jussit ut aqua impleret lavacrum baptismatis, ipsamque aquam benedixit et sanctificavit: atque baptizavit *g* Alexandrum, et mutato nomine appellavit Neophytum *h*, et Publius fuit ejus patrinus in sancto et salutari baptismate. Cumque oleo Sancto perunxisset, participem fecit eum immaculati et pretiosi sanguinis Christi : singulisque diebus sanctissimum Christi corpus sumebat Alexander. Tum post dies octo petivit ab Episcopo Neophytus (verus enim Neophytus in nova planta Ecclesiæ erat, sicut sancti Pueri B prædixerunt) petivit autem ut Clericus fieret. Episcopus cognoscens ejus fidem, detondit comam et Clericum fecit, atque Lectoris tribuit gradum : et post dies quadraginta in Diaconum elegit. Sed cum venisset quadragesimus dies, antequam Diaconus fieret, petivit ab Agathone ut quadraginta diebus unum alium adderet, quod concessum est. Sed quia Neophytus quotidie jejunabat, et non gustabat neque carnem neque vinum ; voluit Episcopus *i* ut per duos dies a jejunio se contineret. Ibi autem permansit annum unum et menses decem : quotidie quidem diluculo surgebat, et Episcopo ministrabat, a quo sacris litteris optime fuit instructus. Thecla vero singulis mensibus mittebat ad eos, ut de Neophyti cognati sui salute certior fieret : et cum cognovisset quod Diaconus esset electus, dedit gloriam Deo.

baptizat Alexandrum, ordinat Clericum, dein Diaconum

84 Post hæc autem Episcopus dixit Alexandro : Fili Neophyte, volo tibi Presbyteratus dignitatem per meas peccatrices manus imponere. Ille ait, Grave quidem est hoc jugum, Pater venerande : vereor ne ipsum sustinere nequeam. Respondit Episcopus : Grave quidem pusillanimis, leve autem obedientibus et sustinentibus propter nomen Christi. Dixit Alexander. Quid quod tyranni nos oppugnant ; nec habemus facultatem demonstrandi nos Episcopos et C sacram doctrinam ? Episcopus dixit : Certe in præsenti oppugnamur a tyrannis impiis et iniquis, sed ut fœnum arebunt, et ut olera herbarum cito decident, et expugnabit Dominus oppugnantes nos. Sed adverte, et Neophyte fili ; quod aliud bellum interius habemus, quo in animo oppugnamur : sed ubi bella, ibi præmia ; ubi lucta, ibi corona. Præterea B. Paulus Apostolus clamat : Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem ; sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Hoc igitur bellum si possumus vincere semper erimus cum Christo : Tyrannorum autem lucta contra nos non valet. Adhuc enim modicum, et non erunt peccatores : quæres locum ipsorum, et non invenies : ipsi enim igni inextinguibili tradentur, qui paratus est diabolo et angelis ejus. Dixit Neophytus : Quomodo possumus, Pater, bellum hoc extinguere? quibus opibus, quibus remediis? B. Agatho respondit : Audi, fili Neophyte. Hæc bella extingui possunt per jejunia, orationes, eleemosynas, hospitalitates; longanimitatem, mansuetudinem, et pacem ; non assentiendo cogitationibus malis, quæ nos invisibiliter oppugnant; non ut ipsi tyranni, qui nos verberant et capita excidunt : hoc namque D bellum invisibile est : et in ipso corde. Hæc audiens Neophytus dixit Episcopo : Crede, Pater, quod certare decrevi : et annuente Domino, meam animam in portum salutis adducam. Tum Episcopus dixit : Quid dicis de Presbyteratus honore, ad quem manibus meis te volo promovere? Ille dixit : Faciam ut jubes. Cum venisset autem Natalis Domini nostri Jesu Christi, post Missarum solennia promovit Episcopus Alexandrum ad Presbyteratus honorem : qui gratia Christi mutatus est in alium hominem, ita ut miraretur Episcopus.

ac denique post multam instructionem

Eph. 6, 12

INTERP. SIGONA. Presbyterum

ANNOTATA.

a *MS. Neapolit.* Vix elapsi erant dies viginti.

b *Ibidem rectius* Menæum, *ubi et* Menais *fons : de his autem aliisque plurimis Martyribus egimus* 18 *Februarii, nulla apparente causa cur talis dies eorum cultui sit adscriptus.*

c *Hic et mox infra scribebatur* Crecus : *sed deinde semper et in MS. Neapol. appellatur* Græcus. *Estque juxta Cajetanum locus prope Panthagiam, ubi specus visitur jam Deiparæ dicata.*

d *Mons hodie* Diavolopri ; *et fluvius* Assia *dicitur* E Gisira, *qui in Panthagiam influit.*

e *MS. Neapolit.* in medio columna.

f *Idem,* picturis renovavit

g *Non apparet causa cur Alexander per biennium et amplius distulerit baptismum tam ardenter expetitum, nisi forte sacri instrumenti locique defectu : et hic quoque difficulter est credibilis, cum etiam in sævissimis persecutionibus Episcopi Christianorum portatilem, ut nunc loquimur, capellam haberent, quam si ex Lypara non attulit Agatho, in Sicilia tamen curare sibi potuisset per S. Theclam, cujus munificentia istic sustentabatur.*

h *Hæc ratio mutandi in baptismo nominis ignota videtur fuisse primis Ecclesiæ seculis, ideoque haud parum suspecta mihi est. Adde quod num.* 57 *hic Alexander a Sanctis adhuc viventibus Neophyti nomine salutatur diu ante baptismum; et infra num.* 115 *indicatur noluisse a Leontinis cognosci in vita sua; ut hæc ei fuerit, si fuit aliqua, causa mutandi nominis statim ab initio conversionis suæ : nam et num.* 119 *dicitur ideo voluisse latere, quia Alexandrum Christiani haud levius timebant quam Tertyllum metuebant.*

i *MS. Neapolit.* Jejunabat Neophytus omnibus diebus, ac post etiam binos dies jejunus continuabat: *quæ verba multo commodiorem habent sensum, neque* F *enim satis intelligitur quid sibi velit petitio,* ut post quadraginta dies unum alium adderet.

CAPUT III.

Tertylli cædes, persecutionis finis, quæsitæ frustra trium Fratrum Reliquiæ.

Cum rediisset Tertyllus ex civitate Catanensium in Mesopolim, quidam viri, qui viderant Episcopum aliosque Christianos in speluncis Cyparissii *a*, detulerunt Tertyllo : qui dedit milites ut eos comprehenderent, et ad se deducerent. Illi profecti, cum pervenissent in speluncas in quibus viderant Episcopum, ingressi neminem invenerunt. Tum milites delatores ipsos comprehenderunt, et eos verberare cœperunt, dicentes : Quare illusistis Domino Tertyllo? demonstrate nobis quos detulistis Christianos? Illi timore concussi, et coram Tertyllo comparere non audentes, milites rogabant ut dimitterentur : sed milites renuerunt et vinctos duxerunt ad Tertyllum, dixeruntque : Mendaces sunt hi, Domine, nullum invenimus in eo loco, qui esset Christianus.

Tertyllus, spe Sanctos comprehendendi frustratus, a

Iratu

A Iratus Tertyllus in carcerem detrudi jussit, et post paucos dies pro tribunali sedens in medium adduci mandavit, atque jam præsentibus dixit: Quomodo mihi mentiri ausi fuistis? Illi dixerunt: Per magnos et immortales deos, et per tuum atque Imperatoris caput, Domine, juramus, non vidisse eos. Tertyllus tamen jussit eorum capita truncari. Herpio autem, Marullus et Colymbio ac reliqui qui aderant dixerunt: Si hoc feceris, Domine, scias: quod Christiani brevi tempore multiplicabuntur adeo, quod in nos manus injicient: nemo enim amplius eos deferre audebit. Jube igitur his parci. Tertyllus ergo paruit dictis Consiliariorum, et eos viros incolumes abire permisit.

vix abstinet a nece delatorum:

86 Tum princeps malorum diabolus, victum videre Tertyllum non ferens et gravissima in Theclam invidia exardescens, assumpsit formam hominis, et accessit ad Tertyllum, dixitque. Quare vis de his hominibus supplicium sumere? ego tibi demonstrabo illos, qui abscondunt eos, quos hi tibi detulerunt. Thecla quidem hujus civitatis primaria mulier misit servos et equos in montem Selinodium: et per eos in tutum locum deducti fuerunt, ubi etiam latet Alexander. His auditis Tertyllus dixit diabolo, qui B assumpserat formam hominis: Scis ne locum, dilectissime, ubi latent? Ille dixit: Novi profecto locum et speluncam ubi sunt absconditi. Tertyllus igitur invenisse se Alexandrum credens, valde gavisus fuit: et jussit Herpioni et Marullo, ut dum ipse iret quæsitum Alexandrum, Theclam et Justinam in carcerem conjicerent. At Marullus dixit: Ne injiciamus, Domine, manus nostras in Theclam: ne propter eam Mesopolis tumultuetur contra nos; quia, ut diximus tibi, non manifeste Christum profitetur: sed ipsum Alexandrum prius comprehendamus, et per eum omnia, quæ dicuntur, intellige. Quis novit an propter timorem tui occultetur? Quod si fuerit inventus, te fortasse placabit: et tu mutata sententia eum restitues in pristinum locum, eritque rursus Consiliarius bonus contra eos, qui blasphemant deos nostros. Placuit Tertyllo hic sermo, et exercitum congregari jussit, ut cum eo accederet illuc quo eum diabolus ducebat. Per mediam urbem iter facere cœperunt: et eos diabolus non duxit per viam rectam (vir enim stultus et iniquus ambulat viam non bonam) sed per Hebræorum habitationes. Quapropter Principes Herpio, Marullus et Colymbio dixerunt: Via, quæ ducit in montem Selinodium, non C est ista: tu autem, homo, male nos duxisti. Respondens diabolus dixit: Non ita est; nam intendimus hac, ne pulverem a nobis excitatum videant et aufugiant. Per hunc ergo locum occulte gradiemur, et per vertices montium ex improviso eos deprehendemus; nec nos sentient nisi pervenerimus prius ad eos, et coram eis affuerimus.

deinde secutus diabolum, illos tradere promittentem

87 Processerunt ergo, et in quasdam Mesopolis profundas valles inciderunt. Tunc satanas transformatus fuit in cervum magnum, et se obtulit Tertyllo. Locus autem ille profundus et tenebrosus erat atque saxosus. In eo igitur cervum agitare cœperunt Herpio, Marullus et Colymbio atque alii, equos calcaribus urgentes. Et ecce sancti tres Pueri manifestissime apparuerunt, habentes gladios in manibus, quibus Tertyllum percusserunt; Alphius quidem in ore, Cyrinus autem in humeris, Philadelphus vero in corde: atque ipsi optimates in loco illo obscuro prostrati fuerunt ad terram una cum equis *b*: et supervenientibus tenebris nocturnis, usque ad diem crastinum ibi latuerunt (Nos autem affirmamus quod ira divina eos invasit) nullus tamen ex toto exercitu vidit quid de his factum esset *c*. Egressis autem illis ex Mesopoli, unus ex Alexandri servis venit ad Theclam et Justinam, flens lugensque et

a Sanctis apparentibus occiditur.

b

c

D suam verberans faciem. Et illæ interrogaverunt, quid esset? mortuus ne esset Dominus ejus, an in manus Tertylli venisset? Ille respondit, vir quidam venit ad Tertyllum, et dixit: Thecla eripuit ex manibus tuis Episcopum et alios, qui erant cum eo in monte Selinodio: ubi etiam erat Alexander. Ille jussit vos in carcerem trudi: sed Principes consuluerunt, ut tunc temporis id facere caveret. Reversus autem, vobis multa est illaturus tormenta. Tum Thecla dixit servo: Quid gloriatur in malitia qui potens est? Iniquitatem locuta est lingua ejus. Quid ego dicam? Ne glorietur curvus, ut rectus.

Ob rumorem de S. Thecla capiendo,

88 Postea Thecla et Justina ad Sanctos ingressæ sunt, et procidentes in terram juxta pedes ipsorum, ipsa corpora osculabantur flentes et dicentes: Ne permittatis, sancti et gloriosi Martyres, tradi nos in manus impii et nefandi Tertylli: non quod tormenta ejus timeamus, sed ut id quod desideramus perficere possimus, ut vos scitis: ne tradatur, Domine, senectus servarum tuarum in manus ejus. Dum hæc dicerent in spelunca, per domum Theclæ vulgatum fuit, quod decreverat Tertyllus eas pœnis afficere: et statim servi congregati fuerunt numero trecenti quinquaginta duo: et Alexander etiam hac E re audita, libertos ducentos viginti *d* misit, qui se ipsos instruxerunt armis, ut concurrerent cum exercitu Tertylli: et hi omnes erant domestici, Dominæ autem ignorabant id quod illi parabant. Jam sparsis noctis tenebris per terram exivit Thecla et Justina, ex loco ubi erant corpora Sanctorum, et invenerunt servos congregatos atque instructos ad pugnam: dixeruntque eis: Quid vobis est, filii? Illi responderunt: Audivimus quod iniquus Tertyllus vult torquere vos. Mulieres responderunt: Nos, filii, vestra ultione non indigemus, cum habeamus Deum, admirabilium Sanctorum, qui erit protector et defensor noster, pro quo mortui fuerunt illi tres Pueri unanimiter et concorditer. Abite, filii, ad peragendum vestra negotia; nolumus enim ut pro nobis hoc efficiatis, ne perdamus nos mercedem nostram; nam vos tyranno resistere non poteritis, cui a Deo datum est tempus nocendi et malefaciendi nobis, ut manifestentur electi Dei: quin potius vos ipsi effundite sanguinem vestrum pro nomine Domini nostri Jesu Christi. Servi autem dixerunt: Nos quidem audacter contendimus pro vobis effundere sanguinem eorum, qui Christum non colunt. Post multa tandem recesserunt servi, nemo tamen adhuc noverat quæ Tertyllo contigerant et principibus ejus: milites vero abierunt ad loca sibi constituta. F

in defensionem ejus collecti servi,

d

ab ea dimittuntur.

89 In nocte autem Sancti per somnium hilari vultu apparuere Theclæ, dicentes: Gaude, Domina mater, ecce annuntiamus quod iniquus Tertyllus mortuus est cum tota Principum suorum potentia. Nunc mitte nuntium ad desideratissimum vobis fratrem Alexandrum, cui translatum est nomen in Neophytum Presbyterum, ut se conferat in hunc locum una cum spirituali nostro Patre Episcopo Agathone. His dictis recesserunt. Surgens autem Thecla vocavit Hermyllum servum suum, et dixit: Cape equos, et abi ad beatum Episcopum Agathonem et Neophytum, sanctæ Matris Ecclesiæ purum vas nuper elaboratum; et illis nuntiato, quod Tertyllus et ejus Principes iniqui mortui fuerunt per iram divinam, et satanæ spiritum male tradiderunt. Servi acceptis equis perrexerunt in Græcum. Quibus visis Episcopus et Presbyter Alexander dixerunt: Quid ad nos accessistis? Illi dixerunt: Domina nostra misit nos, ut nuntiaremus vobis, quod mortuus est Tertyllus, et ejus potentes Principes. Hac re cognita, Episcopus et Neophytus una cum Publio accesserunt Mesopolim, et vespere intraverunt in domum Theclæ. Justina et ancillæ obviam processerunt, atque inclinato

Leontinos veniunt Agatho, Neophytus, cum Publio:

A nato capite flexisque genibus eos receperunt. Beatus Agatho dixit : Beatæ vos estis hoc in loco, quia Sancti propter vos multa signa fecerunt hic : et rogavit ut ostenderent reliquias Sanctorum, quas diu desideraverat videre. Tunc mulieres, cum Episcopo Agathone et Presbytero Neophyto ac reliquis, qui erant cum eis, intraverunt in speluncam, ubi erant corpora sanctorum Martyrum. Quo ingressi senserunt miram suavis odoris fragrantiam, lumenque viderunt refulgens circum corpora Sanctorum : et accedentes osculati sunt sanctos pedes eorum, atque fleverunt tam diu quod eos vires defecerunt; ibique per totam noctem permanserunt insomnes, legentes et cantantes psalmos et hymnos, et in eo quidem loco quotidie perstiterunt, donec Dei gratia effulsit : et Ecclesiæ reædificatæ fuerunt.

venerantur Reliquias trium Sanctorum.

90 Quatuor vero annis jam peractis post mortem sanctorum Martyrum Alphii, Philadelphi et Cyrini, crudelis et impius Tertyllus, cum pravo et iniquo Senatu suo, voluntate divina periit. Nam quamvis lento gradu divina procedat ira, solet nonnumquam et in hac vita graves sumere pœnas de his qui agunt in eum injuste. Posteaquam igitur demersus in profundum Tertyllus, congregatus est universus exercitus, eum ejusque Principes conquirens : quibus B non inventis perterriti milites a Mesopoli recesserunt : timuerunt enim valde, quia multi ex amicis, quos habebant in Mesopoli, exposuerunt, se oculata fide vidisse Sanctos, qui magnum post se exercitum ducentes, eos expellebant, dicebantque : Abite hinc, pravi viri, in ignem æternum, paratum diabolo et angelis ejus ac vobis quoque Exite quam primum ex civitate Dei, et ite in perniciem paratam vobis. Tum populi multitudo pervenit in domum Theclæ, et universi benedicebant eam, et cognatam ejus Justinam, dicentes : Vere magnus est Deus Christianorum, quem hi sancti Pueri advenæ annuntiaverunt nobis : magna virtus ejus; et magnitudinis ejus non est finis. Ecce jam omnes Christiani et sumus et nuncupari volumus, abjicientes a nobis infidelitatis fœtorem purulentum; atque ad ipsum Christum accedimus, quem hi Sancti prædicaverunt, ut illuminemur, et facies nostræ non confundantur. Posteaquam hæc et alia multa populi turba disseruit, exposuitque Theclæ atque Justinæ; procidit ad terram, et genibus flexis eas interrogavit : quem in locum Tertyllus projecisset corpora Sanctorum? Illæ responderunt dicentes; Nos pertimuimus Tertylli mi- C nas, et ideo id ignoramus : sed vos, qui affuistis, debetis scire locum. Tum multi ex his qui erant in aula Theclæ, dixerunt se scire, et populi turbam traxerunt post se; atque iverunt in puteum, in quem projecerat Sanctos Tertyllus. Erat quidem suavi odore redundans, sed in eum studiose delapsi nihil invenerunt : quare tristati sunt valde, et ad Theclam redierunt maxima cum mœstitia. Thecla ut eos ad se reversos consolaretur, dixit : Exspectate, fratres, parumper, et si vere creditis, propter fidem vestram demonstrabit ipsos nobis Deus. Illi vehementer clamaverunt dicentes : Credimus in Dominum, quem nobis prædicaverunt hi tres sancti Pueri. Thecla hoc audiens, bonam spem eos jussit habere, quia si vere crederent, Dominus esset demonstraturus eos ipsis : quare credentes tunc recesserunt ab ea.

Militibus ex urbe fugientibus,

Christiani adeunt S. Theclam

avidi videndi Reliquias trium Sanctorum.

91 Posteaquam illi crudeles viri, Christianæ fidei inimici, percussi fuerunt; agrestes feræ Tertyllum devoraverunt : et post triginta dies apparuit caput Tertylli in summitate speluncæ, intra quam latebant corpora Sanctorum. Quidam autem ex Optimatibus Mesopolis, qui erat vir bonus, et numquam Tertyllo consenserat, maxime vero contra sanctos Pueros, sese propter timorem nihil ausus fuerat loqui contra eum, vocabaturque Lucianus : hic ergo præteriens, vidit caput Tertylli; et reversus vocavit Theclam totumque populum, dicens : Venite mecum, et vobis demonstrabo miraculum magnum, caput scilicet Tertylli, pendens in speluncæ summitate extra urbem, Occasum versus. Nesciebat autem quod ibi intra speluncam erant corpora Sanctorum. Illuc ergo accedentes, viderunt caput Tertylli, et agnoverunt manifeste : propter quod valde mirati, dixerunt : Vere mirabiles sunt hi sancti Pueri, et mirabilis Deus quem ipsi colunt. Et pari consensu decreverunt caput illud comburere : sed Thecla et Justina vetuerunt, dicentes : Ne faciatis, fratres, sed potius relinquamus in loco, in quo apparuit : donec demonstraverit nobis Deus, cujus rei gratia ita demonstratum fuit, atque etiam dimittamus in opprobrium omnium non credentium in Christum. Infra caput ergo, ut dictum est, erat spelunca : et in ea manebant illi viri venerandi, Agatho scilicet Episcopus et Neophytus Presbyter, id autem nemo noverat. D

INTERP. SIGONA. Caput Tertylli supra speluncam Martyrum apparet positum :

92 Post paucos dies iterum convenit multitudo civitatis ad Theclam in civitate, rogans et dicens : Quid faciemus, Domina, ut absconditos thesauros, corpora scilicet Sanctorum, invenire possimus. Thecla respondit : Rogemus Deum et ipse nobis omnino indicabit. Quapropter jejunemus quadraginta dies, nihil gustantes nisi panem et aquam, atque ita exorabimus Deum et sanctos Martyres, nobisque revelabuntur omnia. Placuit universis hic sermo et Theclæ consilium probaverunt, postularuntque ut aliquid aliud adderet, quo facilius optata consequerentur. Thecla vero secum cogitans, animadvertit non esse sui juris injungere jejunium populis; sed pertinere ad Sacerdotes : et dixit turbis; Expectate parumper. Ac ingressa domum suam, se projecit ad pedes Episcopi dicens : Mi Domine, populus petivit a me quomodo possent invenire corpora Sanctorum, et ego injunxi eis jejunium quadraginta dierum, idque omnes promiserunt se facturos : sed ut tua Beatitudo bene novit, te præsente id mihi facere non licet. Quapropter egredere tu ad populum, et utilibus necessariisque verbis utere. Exivit ergo B. Agatho cum Neophyto Presbytero et reliquis : quos cum vidissent turbæ accurrerunt et prociderunt ad pedes eorum, suntque admirati aspectus ipsorum venerandos. Ipse igitur Episcopus dixit : Quoniam, filii mei, Spiritus sancti gratia corda vestra accendit, ac quæritis sanctos et benedictos Martyres, qui propter salutem vestram in Mesopolim venerunt; et Domina Thecla vobis injunxit jejunium quadraginta dierum; ego vobis dico : Jejunate tres dies, et omnia vobis indicabimus quæ placuerint Deo. Et turba quæ aderat, respondit : Fiat, Pater, ut jubes : nemo autem agnovit Alexandrum.

Inquirentibus corpora 3 Sanctorum S. Thecla indicit jejunium 40 dierum E

ab Episcopo ad 3 dies restrictum: F

93 Tum discessit unusquisque in domum suam, et Episcopus ac Neophytus cum Clericis redierunt in speluncam, in qua erant Sancti : et cadentes in facies suas cum lacrymis, dixerunt; Domine Jesu Christe, Deus propter quem hi Sancti sanguinem suum fuderunt, ostende nobis an tibi placeat horum Sanctorum corpora revelari hoc tempore. Totam autem noctem insomnes perstiterunt. Tum circiter gallicinium speluncam egressi, recubuerunt in cellula quam ædificaverant ante speluncam, ita ut nemo quidquam suspicari posset, omnes enim censebant necessitatis alicujus causa fuisse constructam. Ibi ergo recubantibus apparuerunt Sancti, dicentes : Non in hoc tempore revelabitis nos turbis : sed quando Dominus disponet, per unum ex Sanctis revelabitur vobis, et corpora nostra indicabuntur. Tu autem Pater Agatho, vocatus huc a Domino, permanebis hic, donec ipse permittet : nam insulam Liparam Diomedes vexat, et Sanctos adhuc persequitur. Caput autem iniqui Tertylli, quod est super spelumcam,

intra quos idem monetur nondum revelandos Sanctos.

A speluncam, suspendite in ligno et relinquite in opprobrium amicorum ejus. Post tres autem dies convenit multitudo Mesopolis ad Theclam, et B. Agatho egressus dixit: Discedite, Fratres, in pace: nam Dominus non vult Sanctos revelari nobis hoc tempore: credite tamen fideliter, et aliquando nobis revelabit eos Jesus Christus: cui convenit gloria cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper et in secula seculorum. Amen *c*.

ANNOTATA.

a *Hoc factum post duos annos, quibus apud Alexandrum manserat Agatho, uti supra num.* 80 *dicitur; et deinde num.* 82 *subjungitur quod iidem a Cyparissii loco digressi Græcum, ibi manserint annum unum et menses decem: quorum immemor auctor hic, conjungit indignationem Tertylli contra delatores, cum ejusdem expeditione contra Sanctos, quam comitata mors sit.*

b *MS. Neapol.* Neque postea unquam visi sunt inter mortales.

c *An autem aliquis vidit Sanctos, Tertyllum, sicut dicitur, percutientes? Quod si vidit nullus, unde id ita distincte potuit auctor referre?*

d *Anni, ut ex præcedentibus apparet, circiter quatuor effluxerant, quod servos manu miserat Alexander, num.* 56; *et paucissimis ex Theclæ famulitio notus fuerat: quomodo igitur tam multos ad manum habere potuit, quos Mesopolim mitteret?*

e *In MS. Neapolit. additur hæc clausula.* Deo juvante ad finem pervenit liber SS. Alphii, Philadelphi et Cyrini, manu Basilii monachi scriptus: *quod similiter Græce haberi in MS. Cryptæ-Ferratæ colligitur ex Cajetano. In MS. Vaticano nihil tale legimus; sed novus titulus, qui in Latino Neapolit. talis est*: De muliere hæmorrhoissa et de Euthalia ejus filia, et quomodo ipsam occiderit Servilianus ejus frater.

PARS QUARTA,

Auctoris recentioris, insulse fabulosa.

CAPUT I.

Eutropiæ conversio, et filiæ ejus Euthaliæ; a fratre Serviliano occisæ, martyrium.

Ad caput Tertylli videndum confluentibus multis

C Veritatis certamen, tenore locutionis ornatur. Æquum est autem SS. Martyrum Alphii, Phidadelphi et Cyrini gesta narrare, quæ per illos Dominus edidit, in hac Leontinorum Mesopoli. Voluntatem enim, ait, timentium se faciet, et deprecationes exaudiet, et salvabit eos. Cum enim dictum sit, plurimam turbam ex hac Mesopoli ad Dominæ Theclæ domum convenisse, ut sacras prædictorum Martyrum Reliquias investigarent, et responsum ei fuisse a B. Agathone Episcopo, si fiduciam haberent in Christo, futurum ut ab eo compotes voti fierent; agite nunc, Fratres, audite nunc stupendum et incredibile miraculum, quod his diebus *a* perfectum est. Mortuo enim divina ultione impio Tertyllo, ejus quidem corpus esca feris obtigit, caput vero extra urbem projectum supra cavernam, in qua Sancti a Thecla et Justina conditi fuerant. Cujus rei fama cum ad vicina loca permanasset, caput scilicet Tertylli in Strobilio ad Orientem jacere; convolavit ingens undique multitudo, tum ex urbe ipsa tum ex propinquis vicis, viri, feminæ ac pueri, ut impii caput videret, a quo sancti Martyres occisi, et multi passim Christiani viri tormentis fuerant excruciati: quod jacebat recisum a corpore nefando, ludibrium præbens populo, et multis conspiciebatur cum execratione eorum qui ad spectaculum advenerant. D Multi porro viri et mulieres e Mesopoli suum etiam virus fraudulento corde profuderunt, et accedentes propius ad sceleratum illud caput, ejus causa flebant, in hunc modum exclamantes: Væ nobis, D. Tertylle, quis tam magnis et multis beneficiis nos ornabit, ac tu indies tua benignitate nos ornabas? Quis magnis et immortalibus diis nostris victimas offeret et sacrificia, ut tu faciebas? Quis porro deinceps pœnis eos multabit, qui eorum nomen traducunt? Attamen scimus, quid consilii capiamus: Alexander optimus tuus assessor, te adhuc vivente, profugit propter Epiphanes uxoris suæ vesaniam, et propter nefarios illos pueros advenas, qui blasphemiæ suæ pœnas capite persolverunt; hunc nos ubique perquiremus, et in locum tuum evehemus, ut universam Siculorum provinciam gubernet *b*, et ulciscatur omnes qui invictos et magnos deos aspernantur.

aliqui deplorantes eum,

in ejus locum optant Alexandrum,

95 Audiebant hæc Agatho Episcopus et Neophytus, et Thecla cum Justina non sine gravi dolore, quæ ab impiis proferebantur. Ex quibus Neophytus, cum eos de se talia dictitantes audiret, pectus suum tundebat. Episcopus autem Agatho ei dixit: Ne fili, E ne ita lamenteris: neque enim participes sumus ejus impietatis: sed si persecuti eum sumus, ipse dixit, Pœnitentiam agite *c*, appropinquavit enim regnum cœlorum: exinde heredes et coheredes erimus. Ad ipsum accedamus, et ejus bonitatem invocemus, et ipse ut misericors nobis veniam concedet: potest enim per pœnitentiam iis qui tentantur auxiliari. Ceterum cum audirentur etiam a plebe, quæ impii illi proferebant, intelligerentque hæc in Sanctorum contumeliam dici; arreptis lapidibus irruerunt in eos, et persecuti sunt, non permittentes ut ingrederentur Mesopolim: et quamquam pauciores erant numero, compulerunt tamen illos in montem qui ad latus erat; interemissentque prorsus, si nullus inhibuisset. At Justina et Thecla hæc conspicientes, confestim accurrerunt cum famulis suis, et plebem magna voce compellarunt: Absistite, fratres, persequi fratres vestros; et ne male feceritis eis qui malo vos afficiunt; neque enim indigent Sancti defensione vestra aut vindicta. Nos potius eorum præsidium et protectionem imploremus, hoc certo scientes, Deum brevi pœnas repetiturum: quare obtestamur vos, eamus potius ad spiritualem patrem Episcopum nostrum, et ab eo salutaria monita audiamus. Respondit Populus: Minime, Domine, minime: sed quemadmodum beati illi et sancti Pueri, qui in his locis F Christum vitæ ducem annuntiabant, sanguinem suum pro sua in eum caritate fuderunt; ita et nos sanguinem nostrum ipsorum causa profundamus. Egre autem illos cohibere potuerunt, quin impios persequerentur; Aiebant enim, Mali pastoris grex perversus, et mali magistri prava documenta.

alios volentes Martyrum necem ulcisci avertunt Justina et Thecla:

96 Tandem ad Episcopum veniunt et ad Neophytum, aliosque qui una erant. Episcopus ergo, indicens manu silentium, et propius eos advocans, sic affatus est: Audite, filii Christo dilecti. Grata quidem et accepta Domino nostro est voluntas vestra et desiderium profundendi pro ipso sanguinis vestri, sed non vult Deus ut nos ipsos hoc modo ulciscamur: scriptum enim est, Mihi vindictam et ego retribuam ait Dominus, quia mihi flectetur omne genu, cœlestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confitebitur. Assumamus ergo gladium spiritus, quod est verbum Dei: atque ita eos qui nos oppugnant debellantes, superabimus et visibiles et invisibiles inimicos nostros. Nonne enim audistis, quod in Regum historia gestum narratur, quando Rapsaces Dux Sennacherib Regis Assyriorum obsidentis Hierosolymam, Deum viventem parvi fecit, atque

quos S. Agatho instruit: Rom. 12, 19

A atque unus ex Prophetæ Isaiæ oratione missus est ea nocte Angelus a Domino in castra inimicorum, et occidit ex eis millia centum octoginta quinque, et fugit Sennacherib, occisusque est etiam ipse. Quid vero hi sunt, si cum illis conferantur, pulices mortui? Potius ergo, filii in Christo dilecti, unanimes Dominum oremus, ut dignos eos faciat agnitione inviolatæ et sinceræ fidei et caritatis, quam erga Jesum Christum Dominum habetis per sanctas Martyrum intercessiones, ut extinguatur omnis impietas in hac Mesopoli vestra. Quæ cum audirent, omnes vehementi gaudio sunt perfusi ob B. Agathonis exhortationem. Qui rursum ait illis, Oro vos, fratres, quoniam messis quidem multa, operarii autem pauci: obtestamur Deum ut mittat operarios in messem suam, et impleatur fides Ecclesiæ Catholicæ. Hæc ubi audierunt, procubuerunt omnes in facies suas, et adorarunt Episcopum ac Neophytum et eos, qui cum ipsis erant, dicentes: Benedicti vos a Domino, et laudabilis doctrina vestra: ipsi enim cursum secuti estis consummationis Sanctorum, et salutis nostræ consiliatores fuistis.

97 Dum autem alloquebatur B. Agatho populum, de pœnitentia et salute disserens, ecce adfuit mulier B quædam, nomine Eutropia, quæ Tertylli caput cernere non valebat. Exiens autem e turba, et stans fortuito supra speluncam, in qua Sancti jacebant, sic secum ratiocinabatur: Vere hi Sancti Deum quempiam fortem et potentem nobis annuntiarunt: atque, ut mihi quidem videtur, dii nostri quos colimus nullius sunt momenti, qui neque sibi ipsis opem ferre possunt, neque nobis qui colimus eos. Existimo prorsus, Deum Christianorum magnum esse super omnes deos: quandoquidem Domina Thecla primaria hujus loci, cum sexannis decubuisset, et huc adventassent beati Pueri illi, oravit Alexandrum propinquum suum, et data mercede obtinuit ut mitteret ad ipsam eos noctu: qui simul ac ipsam tantum viderunt, et ab ea rogati preces fuderunt, confestim sanata est, et in carcerem profecta ministravit eis; eodem modo et Justina ejus consanguinea et ipsa in fide ministrans eis, uno ex ipsis manum admovente oculo suo intermortuo, visum recepit e vestigio. Hæc secum ita loquentem nullus vidit præter Hebræam quamdam feminam, quæ modico ab ea spatio aberat. Illa vero oculos attollens in cœlum, et manus etiam aliquantulum, sic ut nemo videre posset, sic precabatur: Domine Deus cœli et terræ, conditor C universæ creaturæ visibilis atque invisibilis, qui per hos Sanctos tuos, qui in hoc loco certamen peregerunt, mira fecisti; tu nunc, Domine Jesu Christe, respice me humilem per Sanctorum tuorum intercessionem; atque ut olim hæmorrhoissam, duodecim annos cum morbo luctantem, virtute tua sanasti, cum vestimenti tui fimbriam attigisset, et statim cessavit sanguinis fluxus ejus; ita me sana, Domine, propter Sanctos tuos: laborabat enim et ipsa sanguinis fluxu. Hæc cum apud se dixisset mulier et fessa esset, consedit, ut quietem aliquam caperet in eodem loco, et ad somnum se composuit. Et ecce eadem hora visi sunt ei Sancti; candida veste fulgentes, eique dicunt: Salve in Domino, soror Eutropia: [deinceps tibi credendum in nomine Domini nostri Jesu Christi. Ex hoc vero die jam sana facta es: sed et Euthalia filia tua, quæ Christum confitetur, post dies sex gladio consummabitur] *d* et deinceps apud nos commorabitur, deferente ad nos Thecla, ipsius corpus. His dictis sublati sunt e conspectu illius. Evigilans mulier sanam se reperit: et exurgens festinavit ad locum, in quo sedebat Episcopus et Presbyter et eorum socii, sed et Thecla et Justina ibi aderant, clamantes et collaudantes magnum Deum Christianorum, quem sancti Pueri annuntiarunt. Cum ergo accurrens mulier eo pervenisset, procidit ad pedes D Episcopi et Presbyteri, atque Theclæ et Justinæ; narravitque coram populo universo, quæ sibi ea ipsa hora contigerant, et benignum et facilem Sanctorum adventum. Quæ audientes Episcopus et Presbyter et populus, obstupuerunt ex mulieris narratione: et exsurgentes Deo gloriam dederunt, dicentes: Benedictus, Domine Deus, qui solus mirabilia facis, et benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum in seculum seculi. Quis poterit eloqui potentias tuas? auditas faciet omnes laudes tuas? quoniam in Siculorum insulæ loco tam manifestam exhibuisti gloriam tuam, atque ingratis hominibus hujus Mesopolis.

Interim Eutropia hæmorrhoissa

Sanctos invocans sanatur.

et filiam suam intra 6 dies martyrizandam intelligit:

98 Post hæc cum dimissi fuissent omnes in domos suas læti et laudantes Deum; ingressus est Episcopus cum Neophyto et reliquis domum Theclæ: et cum consedissent, accitis Thecla et Justina, Quid hoc, inquiunt, rei est, Dominæ? Quid sibi vult terribilis illa vox, quam audivimus ex muliere, quæ miraculo sanata est, quod intra dies sex consummanda sit gladio filia ejus. Quid huic cogitamus? Missuri sunt ex Urbe Roma tyranni qui Christianos insectentur et perimant, sicut Tertyllus? Respondent Thecla et Justina: o Pater in nobis non est E verbis tuis respondere: tu potius, ut spiritualis et qui Dei timorem præ oculis semper habes, tu nosse hæc potes per revelationem Spiritus sancti, quid sibi vult hic formidabilis nuntius, qui mulieri revelatus est. Hæc itaque cum dixisset exurgunt omnes, et speluncam petunt, in qua jacebant corpora sanctorum Martyrum: et proni in terram multo cum gemitu vociferati sunt, dicentes: Benedicimus Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi per vos Sanctos: quia futura omnia huic Mesopoli prædixistis. Ceterum et nobis indignis ostendite arcanum, quod mulieri præsentia vestra revelavit. Vos siquidem futura prospicientes noluistis sancta corpora vestra hoc tempore manifestari. Hæc cum dixissent, totam noctem illam insomnes duxerunt, perseverantes in hymnis et orationibus usque ad diluculum. Mane autem facto egressi sunt e spelunca et profecti Theclæ domum: atque hoc ipsum faciebant, singulis noctibus euntes ad speluncam, in qua erant Sancti, ibique psallentes: nemini autem ipsorum revelavit Deus de filia Eutropiæ, quoad perfectum fuit, quod de ea prædixerunt Sancti.

quo nuntio Agatho et Thecla moti

ad corpora Sanctorum pernoctant orantes.

99 Profecta domum suam Eutropia invenit filiam, F quæ venienti matri dixit: Quid rei est, mater, quod reditum tamdiu distulisti? Illa vero ei respondit: Nescis, filia, quid gestum sit? Et filia: Nihil Domina Mater. Tum Eutropia: Projectum est Tertylli caput extra Mesopolim in Strobilium, eoque confluxerant plurima populi multitudo, et rem miram obstupescebant, quomodo nimirum et unde projectum illuc esset, præsertim in eum locum. Audiens hæc puella valde mirabatur: et cum ad cibum capiendum sedissent (jam quippe vespera processerat) sumpto mulier pane oculosque in cœlum erigens, dixit: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui me indignam famulam tuam ad nominis tui agnitionem perduxisti: et curando me gratis, per sanctorum Puerorum pœnitentiam, multa signa et prodigia per illos populo ostendisti. Vere enim non vis mortem peccatoris, sed ut convertatur a via sua prava, et vivat ipse in pœnitentia? quoniam tu es Deus pœnitentiam agentium. Cum hæc diceret mulier, defixa in eam filia erat, admirans quæ dicebat: numquam enim tale quid audierat ex ore matris, quin et solebat ipsa potius abominari et detestari nomen Christianorum. Mox ergo ad ejus pedes se advolvit puella cum lacrymis, et plena simul gaudio sic affata est: O Domina mater mihi desideratissima, sors etiam

Mater filiæ indicat de capite Tertylli,

INT. SIRMUNDO.

A etiam tibi hodierno die oblata est Christianorum per sanctos illos Martyres, qui tam remotis ex regionibus huc advenerunt, juxta scilicet Dei voluntatem ac prædestinationem. Fecit enim prout vult ipse Dominus Rex magnus, altissimus super omnem terram, et regni ejus non erit finis. Hæc autem dicente puella matri, mater vicissim ob ejus verba lætabatur, et Deum collaudabat.

seque per Martyres sanatam,

100 Cibo autem sumpto, exposuit Eutropia filiæ omnia quæ acciderant sanctorum Martyrum beneficio, et quæ ipsi per Spiritus sancti gratiam fuerant revelata; quemadmodum repente convaluisset ab infirmitate sua, qua septem annorum spatio detenta fuerat in sanguinis fluxu: attamen non dixit puellæ, quæ a Sanctis indicata fuerant de ipsius morte, quam gladio subitura esset propter Christi fidem. Dixit autem illi: Audi, filia, ego Christiana sum ex hac die, et Christianam me appello, et Christum confiteor, et per ipsum adoro Dei filium Patri consubstantialem, et coæternum Spiritum, Trinitatem sanctam inseparabilem, sicut annuntiatum nobis fuit a sanctis Martyribus: et parata sum vitam ponere pro ipsius amore. Tum filia dixit: Confiteor et ego Christum sicut tu, et Christiana sum, et leges ac præ- B cepta Christianorum observo. Dixit ei Eutropia: Audi, filia; cum, sicut ais, Christianam te profiteri velis, et Christum confiteri, potes omnino sanguinem pro ejus amore profundere? Et illa: Certe, Domina mater, et valde cupio pati. Vide enim quanta Sancti isti pro Domini nostri nomine pertulerint, et quam alacri promptoque animo seipsos vero Deo et Patri hostiam immaculatam et sanctam obtulerint, ut ab ipso immortalitatis coronam obtinerent: spes enim quæ videtur non est spes: ipsi igitur spem habentes repositam in cœlis, properarunt ad portum immortalis victoriæ. Quare et ipsa me indignam offero, sperans et credens quæ ipsi nobis revelarunt mysteria: sæpe enim te præsente ac me quoque una cum Domina Thecla et Justina docuerunt, quod sicut B. Paulus Apostolus dixit: Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis; et quod præterit figura hujus mundi, et in morte non est qui recordetur Dei, neque in inferno qui confiteatur. Sed diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui secundum propositum vocati sunt, et qui expectant propter nomen ejus æternorum bonorum fruitionem, et regnum Dei viventis sortiri cum Abraham, Isaac et Jacob omnibusque justis, et in lumine vultus ejus C ambulabunt. Hæc ergo cum didicerim a sanctis illis Pueris libenter fundam pro Christo sanguinem. Quibus auditis ab Euthalia filia, mater Eutropia, tum singula ei narravit quæ in somnis clare cognoverat, quod nimirum Sancti de ipsa ei significassent, futurum ut post dies sex gladio consummaretur et cum ipsis semper esset. At puella, simul hæc audivit a matre, immenso gaudio perfusa est: et oculis in cœlum sublatis, Domine, inquit, Jesu Christe Deus, qui nobis per sanctos Martyres innotuisti, fac me dignam ut certamen, quod ipsi pertulerunt, ipsa subeam, et eadem consummatione defungar: et da mihi propter amorem tuum ipsis annumerari, juxta beneplacitum tuum: tu enim solus es misericors et suscipies preces invocantium te toto corde. Cumque hæc dixisset perseverarunt die ac nocte orantes sine cibo, humique stratæ flentesque coram Deo, ut ipsarum animas suscipere dignaretur, et participes reddere bonorum quæ a Sanctis audiverunt.

et desideranti martyrium

Rom. 8. 18

1 Cor. 7 31

ipsum promittit.

101 Habebat porro Eutropia, filium, crudelem admodum et injustum, cui nomen Servilianus: huic amicus erat moribus similis filius Victorini, unus ex primariis Mesopolis, nomen autem illi Virgantinus. Victorinus autem ille, impius pariter et D sævus ac supra modum deditus vesano cultui inanium simulacrorum, plurimos Christianos e medio sustulerat suis nefariis apud Tertyllum artibus et consiliis. Per eos ergo dies mutuo inter se convenerant e Servilianus et Virgantinus, ad quærendum miseri Tertylli cadaver, atque omnibus modis indagandum quid ei factum esset. nesciebant enim ejus caput in Strobilio projectum jacere, ubi corpora erant Martyrum sanctorum. Hoc inter se constituto, egressi sunt cum familia, et fines omnes Mesopolis circumque lustrarunt; voragines etiam et fluvios, atque ipsum etiam obscurum locum, in quo perierant omnes: nihil tamen invenientes, re infecta redierunt Mesopolim: domumque ingressus Servilianus matrem offendit et sororem orantes, rescivitque ab uno ex famulis, matrem cum filia Christianas esse factas, et Christianorum Deum colere. Quo nuntio valde conturbatus, forisque stans et pulsans, auditus non est, quoniam illæ orabant. Apertis autem foribus cum intrasset, in lectulo alliditur. Quod videns mater. Quid rei est, fili, inquit. Et ille: Quomodo, mater, dolore non conficiar, et quomodo non conturber? quando Dominus meus Tertyllus, ille deorum amicus, Imperatori dilectus, pessimorum Christianorum vindex et ultor, magiis E Puerorum istorum periit, et disparuit una cum omnibus suis copiis. Mihi quidem minime dubium, quin dii, quos assidue coluit, advocarint eum ad se, cum sint immortales et invicti: omnia enim circum loca perlustrantes nihil invenire potuimus, ego et intimus meus Virgantinus. Non sufficiebat hic dolor et luctus, nunc etiam audio quod ipsa cum Euthalia sorore mea ad impurum et præstigiosum Christianorum cultum seducta deflexisti.

Servilianus filius, quæsito frustra corpore Tertylli, e

matrem et sororem Christianas esse intelligit,

qui propterea mærens,

102 Tum respondit Eutropia: Itane, fili, multa pervagatus cum amico tuo Virgantino, nullum potuistis reperire ejus corporis vestigium? Et ille, Nullum, Domina mater, ex quo valde animo angor et affligor. Dixit ei mater: Audi, fili, et narrabo tibi. Ante paucos dies projectum fuit Tertylli caput in Strobilium extra Mesopolim, et eo confluxit plebs universa spectaculi gratia: ceteraque subjecit omnia, quæ acciderant. Quæ cum audisset Servilianus, exclamavit: Magna omnino deorum immortalium potestas, et virtus in eos qui ipsos amant: ideo revelavit eis caput Domini mei Tertylli. Concurramus igitur omnes, qui eum amavimus, ut caput inde auferentes collocemus in fano maximorum Deorum, colaturque ab universa multitudine Mesopolis: hac enim de F causa ipsum dii revelarunt. Rursus autem matri dixit: Vide Domina Mater, quam magnus Apollo et Æsculapius et Hercules et Dionysius, qui Domini Tertylli caput ostenderunt. Respondit mater: Vere, fili, magnus et potens Deus Christianorum, qui caput hoc eo loco ostendit, ad vituperium et confusionem amicorum impii Tertylli: quoniam injuste sæviit adversus beatos Pueros illos, qui in Christum credebant, et multa dira et acerba supplicia pro eo sustinuerunt: divino enim freti auxilio perfregerunt audaciam impii illius tyranni, omniumque ipsius improborum consiliariorum. Hæc audiens Servilianus, conscidit omnia vestimenta sua, vociferans; Quid faciam, inquit, de delira et execranda ista? Et his dictis impetu insiliit in matrem suam, ut necaret eam. Illa vero foras evasit, et a famulis suis excepta profugit.

et capitis inventionem

divinæ vindictæ adscribi non ferens,

insilit in matrem:

103 Tum Euthalia soror ejus; O miser, inquit, et infelix! numquid te concepit? num lacte pavit? nonne Deus magnus parentes a liberis honorari jussit, et mortem ac judicium sempiternum in eo statuit, qui patrem ac matrem malo afficiat? Tu autem quomodo ausus es talia in genitricem, ut ei manus inferre non dubitares? At ille ad sororem conversus

et ideo increpitus a sorore,

A conversus, ait: Numquid et tu vanam istam Christianam superstitionem colis? Cui illa, Prorsus, inquit, Christianam fidem amplector, et Christum ipsum verum Deum colo, ejusque famula sum, et detestor atque abominor inanium Deorum cultores. Hæc cum dixisset furore ardens, iraque impatiens Servilianus, fores occlusit pessulis, et considens in lectulo, sororem in conspectu consistere jussit, Tertyllum impium imitatus, aitque ipsi: Quis te abduxit a deorum veneratione? et quare ausa es Christum nominare? Nescis quam multi hujus nominis causa perierint, non in hac modo Siciliarum Provincia, sed in Romanorum Mesopoli et in Vasconum regione f et in Britania, unde orti sunt pessimi illi qui vitam amiserunt propter obstinationem suam? Neque hoc solum, sed [qua patet] Oriens omnis et Occidens, Hispania et Gallia, et orbis universus terrarum, quacumque Christi hujus nomen auditum est, gravibus suppliciis addicti fuerint; quicumque id confiteri audentes deos immortales contumeliose spreverunt. At puella, virili animo stans coram Serviliano, respondit ei: Audi, fratricida, Cain execrande. Quis tibi videtur cœlum hoc condidisse B et terram et mare, hominemque finxisse de pulvere, et vitæ ei spiritum indidisse, ut viveret is, ex quo sati omnes sumus? Servilianus dixit; Dii omnino hæc fecerunt. Puella dixit: O fatue et sensus expers! Si hoc ignoras, qua ratione agnosces omnium conditorem Deum? Servilianus dixit: Hoc unum age, deos venerari te confitere, et ego te germanam unanimem amabo, et locupleti viro uxorem dabo intimo meo Virgantino, et domus partem quæ ad me spectat tibi concedam. Respondit puella: Male tibi sit et amico tuo Virgantino: neque enim mihi curæ sunt ista quæ promittis: neque ego præsentia ista et momentanea tanti facio: Christum verum Deum adoro, qui pro terrenis istis æterna et cœlestia, quæ diligentibus ipsum servat, dare potest.

suasiones ejus blanditiasque spernente,

104 Cum ita dixisset, irruit in eam furore percitus Servilianus, sororemque exuens vestimentis omnibus nudam reliquit, aitque illi: Parce formæ tuæ et ætati, ne male seducta a Pueris illis nefariis, male pereas, eamdemque mortem sortiare. Et ea, Deum obtestor, inquit, et Sanctos, ut si divina est voluntas particeps fiam mortis illorum. Tum ille colligavit eam, et ex alto suspendit, et virga arrepta crudeliter verberavit, dicens: Noli in deos blasphema esse. Et illa: Quid me crucias, fratricida Cain? Percutiet te Angelus Dei, quia ipsum non veritus es: C nec recogitasti, quod eodem in utero fuimus olim, et eodem lacte nutriti; sed et cum puella sim, in hoc sexu nudam me in oculis tuis statuere non dubitasti. Dum hæc illa et similia loqueretur, audiebat foris adstans mater filiam suam, orabatque in hunc modum: Domine Jesu Christe patrum nostrorum, qui affuisti certamini et consummationi sanctorum trium Martyrum, quos tibi visum est in hoc loco felicem mortem oppetere, in eorum gratiam qui credituri erant in nomen Sanctum tuum: adesto, nunc Domine, et opem fer famulæ tuæ Euthaliæ, et vires suffice, ut tormenta hæc perferat, quibus excruciatur ab impio fratre suo. Te enim confitens, verum Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi, et sanctum ac vivificum Spiritum, hæc patitur. Post hæc ad Theclam abiit Eutropia, quoad videret quid tandem eveniret filiæ Euthaliæ. Cum igitur eam diu vexasset his flagris frater, nec adduci posset ut diis cultum exhiberet; sustulit eam e ligno in quo suspenderat illam infelix: advocatoque famulo, qui prius ipsi nuntiarat Christianam eam esse (soli enim erant cum sororem cæderet) dixit ei: Vim infer illi, ut pudore affecta discat obsequi mihi: et videam num pessimi illi, quos invocat, et Deus quem colit, eripere ipsam possint a manibus meis. Hæc cum D audiret puella, ad preces conversa, Domine, inquit, Jesu Christe, Deus SS. Alphii, Philadelphi et Cyrini, qui per eos in hoc loco mirabilia multa patrasti, qui et matrem meam ipsorum opera sanasti septem annos sanguinis fluxu laborantem; tu nunc, Domine, per eosdem ostende magnam potestatem tuam, et noli permittere ut tantum nefas in me committatur, nequando dicat inimicus: Prævalui adversus eam.

nudam suspensam virga cædit;

famulo dein constuprandam tradit,

INT. SIRMUNDO.

105 Postquam hæc ita precata est, cum attrectare illam pararet scelestissimus ille; confestim affuerunt sancti Martyres, qui puella spectante, vestem in ipsam injecerunt, et nudam contexerunt, et nequam illum ab ea semoverunt. Qui quidem repente concidens exanimatus est. Conversique ad Euthaliam, Salve, inquiunt, soror Euthalia: modicum et adhuc nobiscum in quiete versaberis, deferente ad nos reliquias tuas Domina Thecla, spiritali matre nostra. Confide igitur in Christo soror. Hæc locuti, ex oculis sublati sunt. Ceterum nesciebat Servilianus mortuum esse famulum, sed putabat eum a puella repulsum concidisse: nam et ipse humi jacebat metu perculsus, experientia Sanctorum, E quorum vocem audierat. Rediens autem ad se, et accedens propius ad famulum, ut eum excitaret, mortuum esse comperit, gravique voce proclamans; Pro! quo me vertam? Ad me quoque magica Christianorum incantamenta penetrarunt, atque unanimem mihi famulum peremerunt. Et simul hæc dicens, iraque et furore immenso percitus a diabolo, gladium eximens, caput abscidit sorori sub diluculum: protinusque reseratis foribus aufugit, relicta puella in medio cubiculo, et famulo, qui in angulo exanimis jacebat. Profugus autem Servilianus delituit in ædibus Victorini. Ut ergo vidit mater obtruncatum fuisse caput filiæ, raptim ad Theclam profecta est, cujus in domo Agatho etiam erat Episcopus.

et a Sanctis defensam,

manu sua occidit.

ANNOTATA.

a *Intellige* diebus, *quibus ista apud Theclæ domum agebantur, non quibus scribebantur: nisi forte voluit auctor coævus videri.*

b *Quasi vero in populi potestate fuerit Provinciæ Præsidem assumere quem vellet.*

c *Imo hæc sunt verba S. Joannis Baptistæ, populo prædicantis.*

d *Ecgraphi Neapolitani defectum hunc supplemus ex* F *Cajetano, qui aliud ecgraphum habuit, ex eoque* S. Euthaliæ *passionem edidit pro 27 Augusti.*

e *MS. Neapolit.* conveniunt, *sed puto Græcum textum passurum ut legatur* convenerant: *sic enim concipi poterit Servilianus abfuisse ab urbe, tunc cum Tertylli caput omnibus spectaculo fuit, et mater sanata atque conversa est.*

f *Quam frustra hæc niteretur quis excusare, eo quod ejusdem Galliæ provinciæ sint* Vasconia *et* Britannia, *scilicet* Armorica; *tam verosimile est, ex* Vastorum *et* Brutiorum *nominibus, ignoranter depravatis, facta esse nomina, medio quidem ævo notissimarum, sed primis Christianismi seculis sic necdum nominatarum regionum.*

CAPUT II.

Euthaliæ sepultura: Serviliani et sociorum excæcatio: horum conversio: istius pertinacia.

Ea porro ipsa hora qua gladio cæsa fuerat Euthalia, visi in somnis Theclæ sunt] Sancti; dicentes: Surge, Domina mater, perge in Eutropiæ domum, et cura

a Sanctis monita S. Thecla,

A INT. SIRMUNDO. cura funus Euthaliæ filiæ ejus: jamjam enim caput ei abscidit Servilianus frater, cum persuadere illi non posset ut inanes deos veneraretur. Ejus corpus ad nos defer prius quam illucescat. Experrecta pia et beata illa mulier, concito gradu in eam partem perrexit, in qua S. Agatho habitabat; eique visum omnem et Sanctorum jussa exposuit. Ecce autem dum una loquuntur, adfuit Eutropia, quæ ingrediens narravit et ipsa singula, quemadmodum a fratre in eam gesta fuerunt, et quod advenissent Martyres, et famulum interemissent nefaria in Euthaliam molientem. Hæc autem audientes Agatho et Neophytus et qui simul erant, metu magno perculsi fuerunt die illo: simul vero Deum collaudabant et Sanctos. Exurgens ergo Thecla, simul cum Eutropia et Justina et famulis quinque, profecti sunt ad Eutropiæ domum: et invenerunt gladio cæsam Euthaliam, ejusque funus curarunt, sicut Sanctorum funera curare mos erat. Vestis autem quam Euthaliæ nudæ imposuerant Sancti, ex Theclæ linteis erat, ex iis nimirum quæ ad eorum caput posita fuerant. Videntes igitur beatæ illæ mulieres, et agnoscentes linteum, magno stupore perculsæ fuerunt, et Deo gratias egerunt. Pervasit rei gestæ fama totam Mesopolim, confluxioque magna virorum et mulierum, eorumque qui per Sanctorum prædicationem in Christum crediderunt multitudo; lugebantque et magno ejulatu deflebant illam omnes, adeo ut ægre domo efferre illam possent præ turba. Jussi autem a Thecla famuli sustulerunt eam, et tulerunt usque ad Theclæ domum, ibique corpus deposuerunt: quia die jam lucenter non potuerunt usque ad Sanctos perducere. Ut vero vidit B. Agatho S. Euthaliæ Reliquias, flevit impense, et Neophytus item, et ceteri qui cum illis erant, et preces de more persolverunt. Fingit porro Thecla, ne quis suspicaretur quo loco essent corpora Sanctorum, se fossam effodi velle ad condendam Euthaliam. Sed cum advenisset vespera, detulerunt corpus ejus ad cryptam Sanctorum, et deposuerunt extra speluncam ad lævum latus domunculæ, quam extruxerat Thecla; ibique utrique pernoctarunt, psallentes ad sacrum ejus monumentum.

funus curat cum aliis,

B

et jubet deferri ad ædes suas.

107 Latebat autem, ut dictum est, infelix Servilianus in ædibus Victorini. Cum enim audisset de illo populus, quod sororem trucidasset, quærebant illum ad necem. Vetabat autem Thecla dicens: Non ita, filii, absit. Velox Domini ultio in eos qui non credunt ei. Nos quidem divinis litteris accepimus Non ulciscentes seipsos, dilectissimi, sed date locum iræ. Et paulo post subdit: Noli vinci ex malo, sed vince in bono malum. Ne sic agamus, Fratres: nihil enim juvabit. Induamus ergo Christum Jesum Dominum nostrum, et carnis vestræ curam ne feceritis ad desideria et affectus inconsideratos: Dominus enim noster seipsum humilians, tradidit seipsum injustis Judæis, et ultro propter salutem nostram sputa, flagella et alapas, contumelias atque opprobria pertulit, crucifixus denique mortem sustinuit immortalis, et resurrexit a mortuis tertia die, sicut Scripturæ docent; immortalitatem et vitam largiens per sanctorum Apostolorum prædicationem iis, qui confitentur sanctam ejus resurrectionem. Hi autem Sancti, quos vidistis, beati Pueri, qui et nostrum omnium salutis auctores nobis fuerunt, hanc disciplinam secuti et Dominum suum imitati, seipsos ad supplicia obtulerunt, corruptibilia hæc contemnentes, sperantes se a Deo æternam mercedem recepturos. Ipse enim ore suo sancto et veridico dixit: Venite omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. jugum enim meum suave est et onus meum leve. Huic felici mandato parentes beati, numquam a fide deflexerunt. Quos ergo nunc videtis capite truncatos, ii in die Domini persecutores suos arguent cum magna libertate, et duci eos videbunt ad supplicium sempiternum. Quare, ut jam vobis dixi, fratres, ne quæramus ipsi vindictam de iis sumere, qui sanguinem pro Christo fuderunt. Hæc dicenti B. Theclæ populus universus respondit. Benedicta es, Domina mater, quæ ministra fuisti sanctorum Martyrum, eorumque discipula pro communi nostra utilitate: gratias agimus Deo per te, dilecta et spiritualis mater nostra, quia iterum prohibuisti, ne manus mitteremus in impios cultores inanium simulacrorum. Vere enim, ut ex te audimus, Deus ultionum Dominus et ipse ulciscens ulciscetur, ac judicium justum faciet injuriam patientibus. Ceterum Deum oramus et obtestamur, per te et per beatum Episcopum et ceteros qui vobiscum sunt, ut manifestentur veneranda et sancta corpora gloriosorum Martyrum; magno enim in metu sumus et angimur animo, ne forte populares eorum ex regione sua veniant, et hos spei nostræ thesauros nobis eripiant. Quibus auditis Thecla et Justina dicunt: Congregamini omnes coram Episcopo sanctissimo, Fratres, et de hac re audietis quod expedit.

C

Volentes Servilianum occidere impedit:

Rom. 12, 10

Mat. 11, 30

D

cui assentiens populus

petit revelari corpora 3 Martyrum:

108 Postero itaque die coacta est multitudo universa virorum et mulierum in ædes Theclæ ad sanctum Episcopum: qui egressus cum Neophyto ad populum dixit: Adeste, filii, et audite, timorem Domini docebo vos. Cum ante paucos dies petieritis a nobis ut Deum oraremus pro revelatione corporum Martyrum sanctorum, qui in hoc loco passi sunt pro salute vestra; et vobis responderimus ut modicum adhuc Dei revelationum expectaretis, futurumque omnino ut rem bene verteret pro suo beneplacito: nunc vero cum eodem incensi studio veneritis ad nos, ut sacras reliquias perquiratis; vidistis vos quidem quemadmodum in cisternam projecta fuerint eorum corpora ab impiis; transtulit autem illa Deus in locum quem ipse novit, et vobis omnino manifestaturus est id operantibus Sanctis: neque enim potest abscondi civitas in monte posita, neque lucerna sub modio, seb super candelabrum, collocari. Sic neque Sanctos istos occultari decet, sed revelari in mundo seu in Ecclesia, a terminis usque ad terminos terræ, ut videant illorum bona opera homines, et credentes salvi fiant per illos. Ipsi enim sicut lucernæ ardentes in mundo: illuxerunt ab intimis partibus *a* Septemtrionis, et in hac Mesopoli consummari eos voluit Deus; quod vero B. Theclæ significastis, ne forte veniant eorum regionis incolæ, et eripiant desiderabiles thesauros, id ego quidem arbitror, non permittet Deus; sed et, si toto corde ad ejus bonitatem convertamur, potest utique quod ab eo petimus præstare. Verumtamen nolite soliciti esse, quo loco sint eorum Reliquiæ: ubi enim sint novit Deus, qui et potest revelare. Si enim creditis Christo, nolite curiosius inquirere, ubi jacent corpora; hoc solum scientes, quod ex quo ex corporibus evolarunt eorum animæ, lætantur, et cum justis conversantur. Quare hortor vos, fratres, ne soliciti de hoc sitis.

E

sed et hoc ne pergant urgere suadet S. Agatho,

a

F

109 Hæc cum audisset populus Mesopolitanus, procidens in terram respondit: Bona et utilis exhortatio tua, Pater sanctissime: sed enim ex hoc die credentes Deo et verbis ejus speramus revelandum nobis esse desideratum locum, in quo sacra corpora quiescunt. Et quoniam de hac re satis fecisti nobis et salubria consuluisti, de fratricida Cain quid facere nos jubes? decrevimus enim Victorini domum concremare, in qua delitescit, ipsumque una cum Virgantino sodali acerba morte afficere. Quæ cum ita loquerentur, valde contristati sunt B. Agatho Episcopus et Neophytus et Thecla et Justina, dixitque illis Episcopus: Filii carissimi, nulla ratione vos

et pro Serviliano deprecatur,

A vos id facere volumus, ut manus eis afferatis, et Dei virtutem contemnatis, fructum perdentes fidei, quem erga ipsum accepistis per sanctos ejus Pueros Martyres. Nam ultione vestra nec Deus indiget, nec Sancti : sed, sicut vos monuit Domina et soror Thecla, ne illos ulciscamini hoc facite : scriptum enim est Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit. Quare obsecramus vos, fratres, dimittite illos et nolite persequi eos ut ante faciebatis: velox enim Dei ultio adversus eos qui ipsi non credunt. Orate igitur Dominum, ut vobis potius hoc condonet et ignoscat. His dictis Episcopus, et multis præterea additis salutaribus exhortationibus, dimisit omnes in pace. Perseverabant autem cum eo fideles, et quotidie augebatur credentium numerus.

Ps. 93, 1

110 Post aliquot vero dies, cum videret Servilianus conquievisse populum, nec amplius prosequi ipsum; advocavit unanimem suum Virgantinum, eique dixit : Audi, frater unanimis, consilium suggeram optimum : eamus una ad locum illum, in quo dictum est inventum fuisse caput Domini nostri Tertylli : aiunt enim in Strobilio visum esse deorum benignitate. Hoc itaque noctu clam tollentes cum famulis nostris, reponemus in fano deorum maximorum, atque in medio collocabimus, ut adoretur ab omnibus amicis ejus. Optimum, ait Virgantinus, consilium tuum, mi frater. Præmittamus ergo famulos, ut notato loco renuntient nobis; et nos inde auferamus, involventes veste nitida, statuamusque in templo deorum. Post hæc etiam fabrum eximium quærentes, statuam e ligno incorruptibili fieri curabimus, æqualem staturæ Domini nostri : in eaque caput imponentes, et autro plurimo inducentes, inter deos collocabimus, et præcipue cum magno Apolline. Placuit Serviliano Virgantini oratio, accitisque famulis duobus ; Ite, aiunt, in Strobilium, ubi apparuisse dicunt caput Domini nostri Tertylli, et notate locum magno studio, ubi reperire possimus. Renuntiate nobis deinde, ut noctu cum honore tollamus, et cum diis collocemus. Profecti sunt in Strobilium famuli. Ceterum pueri illudebant, caput impii lapidibus petentes, et raptantes huc et illuc, ac pedibus proculcantes. Itaque hoc videntes famuli, eo die ibi manserunt. Sub vesperam autem suspenderunt e ligno caput, sicut jusserant Sancti, ad ignominiam amicorum ejus, atque adeo satanæ qui in ipsis operabatur. Quæ omnia spectantes famuli renuntiarunt Serviliano et Virgantino : qui hæc audientes eruperunt ambo in lacrymas ; et vespere, C dum quiescebat populus Mesopolis, sumpta veste munda egressi ex ædibus Victorini, una cum famulis duobus (nesciebat autem Victorinus consilium eorum) venerunt ad Strobilium, quærentes locum ubi caput esse acceperant ; neque illud invenire potuerunt, cum omnia loca vicina per duas horas lustrassent. Deinde adversus Sanctos indignari cœperunt, dicentes, Fortasse incantamenta pessimorum istorum, qui exusti et linguis privati fuerunt, Domini nostri caput absconderunt.

qui de capite Tertylli solicitus

illud non reperit :

111 Tum Servilianus : Scio, inquit, Virgantine frater, quid nobis consilii capiendum sit. Novi ego locum, in quem jussit Dominus meus conjici combustos illos. Tollamus itaque corpora ipsorum, ignique mandemus, et pulverem ossium in aera spargamus. Hæc illis agitantibus et proficisci parantibus, divino judicio repente correpti fuerunt ingenti tremore, et apparuerunt viri tres terribili specie in eo loco, et alii cum eis ministrantes ipsis, omnes candida veste induti. Dixeruntque tres viri iis qui ministrabant ipsis : Percutite pessimos, et execrandos istos, qui in cœlum posuerunt os suum, et locuti sunt contra Dominum iniquitatem, et contra Sanctos ejus blasphemarunt. Deinde cum eos verberassent, dixerunt iterum tres viri illi : Excitate eos et erigite ex pavimento, et percutite eorum facies, et excæcate ipsos, ut discant Conditorem suum non blasphemare. Excæcarunt itaque illos, et illic relictis abierunt, manseruntque ibi cæci non valentes inde se movere. Mane autem illac iter faciens quidem, nomine Julianus, ut vidit quatuor illos jacentes, propiusque accedens agnovit eos, et nesciens ipsos cæcos esse, dixit eis : Surgite, viri, e media via ut transeam. Respondens Virgantinus ait illi : Crede, frater, nescimus in quo loco versamur: et hora hæc, diesne sit an nox, ignoramus. Tum Julianus : Quid ergo, inquit, cæci estis omnes? Ait Virgantinus : Quos cernis cæci sumus. Et quid causæ est, ait Julianus, cur cæci facti sitis? Respondit Virgantinus : Pudet me, frater, causam eloqui cur cæsi simus. Agnovit autem Servilianum, qui propriam sororem interfecit. Ille autem tremefactus nihil respondit, ne verbum quidem. Quare cernens illos Julianus in tanta ærumna, confestim abiit ad Theclæ domum, dixitque ei : Veni, Domina, in Strobilium, et videbis ibi rem miram a Deo factam, per Sanctos in eo loco passos, et a te honoratos ad gloriam Dei.

ideoque blasphemans contra tres Sanctos,

INT. SIRMUNDO eorum jussu verberatur et excæcatur cum famulis et socio Virgantino,

qui accitæ ad locum Theclæ

112 Festinavit Thecla, pervenitque ad locum ubi erat caput impii Tertylli : simul autem venerunt puellæ quinque et famuli quatuor : et cum propinqui jam essent viris illis excæcatis, agnovit eos graviterque planxit, ac tandem dixit eis, fingens se non nosse qui essent. Quinam estis, inquit, o fratres? et quid causæ fuit, cur huc venistis? Quomodo exuta vobis lumina? Cui respondens Virgantinus, Victorini filius (vocem enim ejus agnoverat.) Numquid tu Thecla es prima hujus Mesopolis, quæ tribus istis Pueris sanctis, quos impius Tertyllus morte sustulit, ministrasti? Nos, Domina, miseri et infelices, nocte hac errantes huc venimus, caput impii Tertylli auferre hinc cogitantes, ut Deorum templo inferremus : cumque invenire non possemus, cœpimus adversus Sanctos indignari : hic porro sodalis meus contumeliis eos incessebat. Neque hic finis fuit iniquitatis nostræ : deliberabamus enim ad puteum illum ire, in quem projici corpora jussit Tertyllus, eaque igni succendere, et redacta in cinerem ossa dissipare. Quæ nobis omnino agitantibus, et ad destinatum locum pergere parantibus, repente ingens nos tremor obsedit, coramque tres viros terribiles aspeximus, quales nusquam vidimus; et alios ipsis ministrantes, candida simul veste indutos, qui trium virorum jussu nos verberibus affecerunt, et oculis privarunt, adeo ut, quo nunc loco simus, ignoremus plane. Hæc audiens Thecla ex Virgantino, festine domum rediit; ubi erat Agatho Episcopus cum Neophyto et aliis, quibus omnia ordine narravit. Magna omnes cœpit admiratio, ac paulo post seorsim vocatis Thecla et Neophyto, dixit eis Episcopus : Nonne vidistis linteum quod appensum est ostio speluncæ, in quo quiescunt sancta corpora, quemadmodum nullo nostrum attingente, post peracta a nobis *b* postrænia, sua sponte motum sit; rursus etiam quomodo aperta fuerit spelunca, et tota luce referta; et desuper sublatus sublimis *c* thesaurus, indeque visum tamquam fulgur exire, et paulo post iterum eadem lux permanserit in *d* thalamo ad horam unam atque alteram diei, tum deinde lux eadem descendit in speluncam, et deseruit visum : neque jam amplius terribilis illa lux erat inenarrabilis, circa sancta corpora resplendens, et suavis odor inde profluens, adeo ut a fidelibus multis perciperetur. Respondens Neophytus ait : Vere, Pater honorande, omnia hæc vidimus, sicut dixisti, et extra sensus positi mansimus ut mortui, quousque reddita fuit lux speluncæ cum thalamo, et thesaurus suo loco restitutus est.

casum suum et sociorum narrat.

S. Agatho post narratam visionem circa speluncam Martyrum,

113

INT. SIRMUNDO. *accedit ad cæcos;*

A 113 Cum hæc inter se locuti essent Episcopus et Neophytus cum Thecla, exierunt celeriter, veneruntque ad Strobilium: inveneruntque quatuor illos ibi cæcos, Servilianum et Virgantinum ac famulos duos. Ubi ergo propius accessit Episcopus, ait Virgantino: Quid hic tu agis, fili? et quid hoc rei, quod tibi accidit et sodali tuo? Nonne hesterno die in Urbe eras integris oculis? Et ille: Quis tu, inquit, es qui me interrogas, ut tibi respondeam? Dixit ei Thecla: Fili, hic est communis omnium Pater sanctissimus Episcopus, si forte eum vidisti domi meæ. Tum Virgantinus: Pater sanctissime, peccatum meum et blasphemia, quam in beatos Pueros illos protuli, me malo isto multarunt. Dum enim quærimus impii Tertylli caput, et hinc illud ad inanium deorum delubrum transferre cogitamus; vehementi quodam terrore obsessi fuimus, et formidabiles viros vidimus, quales in terris nemo unquam adspexit; et cum iis viros validos et robustos, qui nos illorum jussu crudeliter ceciderunt, et oculis orbarunt, et in hoc loco reliquerunt, sic affectos, ut videtis. Tum Episcopus dixit: Tu vero quid ais de te ipso? quemnam putas esse qui hæc fecit tanta potentia? Et

causaque eorum ex Virgantino cognita,

B Virgantinus: Aliud scilicet dicere non possum, quam magnum esse Deum quem Christiani colunt, et quem venerati sunt sancti Pueri, hoc loco interempti. Ejus sola virtus hæc in nos egit propter malitiam nostram, ejus enim terribiles copiæ una cum Sanctis insistentes, nos percusserunt: ipsos quidem solos agnovimus, ipsi autem ceteris præcipiebant ut nos sic tractarent, quemadmodum Dominæ Theclæ jam exposui. At Servilianus sedebat prope, plenus maligni spiritus et odii, neque verbum ullum fundebat neque respondebat. Pervenit autem fama in Leontinorum Mesopolim de omnibus quæ miseris illis acciderunt: statimque effusus est populus universus ad speluncam, adeo ut cunctos non caperet Strobilium, sed invicem se turbæ præfocarent.

114 Deinde Victorinus, postquam audivit quæ filio contigerant (unigenitus enim erat) et mater item, pulverem injecerunt capitibus suis, et vestes disciderunt, profectique sunt ad Strobilium: non poterant autem præ conferta turba propius attingere, produxerant quippe illos in eminentiorem locum, ubi erant simul Agatho Episcopus et Neophytus et Thecla et Justina. Ut autem viderunt Victorinus et uxor filium suum excæcatum, oculosque quasi mucrone effossos, magno ejulatu edito in hæc verba

lamentantes pro filio parentes,

proruperunt: Væ nobis, fili, quid agemus aut quemC admodum hunc tuum casum perferemus? Satius erat ut te quoque occideret fratricida iste, quam ut tam miserabilem casum sustineres.

115 Quæ cum audirent B. Agatho et Neophytus ceterique, una omnes cum eis collacrymati sunt, Deum porro illa die timuerunt omnes, et Sanctos celebrarunt: ita ut multi ex infidelibus ad Christum converterentur, et coram magna voce dicerent: Christiani sumus, et Christum Dei filium colimus, quem beati hi Pueri nobis annuntiarunt. Tunc Victorinus ejusque uxor lugentes, vestimenta sua consciderunt, et capita tutuderunt; filiumque tollentes, ipsum ad Episcopi et Neophyti et Theclæ pedes constituerunt, magno cum dolore orantes: Miseremini mei, Patres sancti, Jesu Christi famuli: orate Sanctos qui pro Christi nomine acerba hic passi sunt et consummati, qui et multos sua virtute sanarunt: audivi enim ex vobis Deum Christianorum benignum esse et misericordem et longanimem. His dictis Victorino subjicit Episcopus: Audi, frater; Revera benignus est Deus Christianorum, et misericors supra hominum malitiam: sicut enim sæpe dictum est, Non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat. Quod si tu quoque ex

ad fidem et pœnitentiam incitat:

toto corde ad ipsum accedis, et pœnitentiam agis, D et credis quod potens sit ad sanandas omnes infirmitates nostras; tum omnino respondebitur tibi, sicut et in Evangelio dictum est iis qui cæci fuerunt, Mat. 9, 29 Secundum fidem vestram fiat vobis. Illi vero Dei verbum fide suscipientes, statim oculis apertis viderunt. Sic igitur tu, frater, si Christo credideris, ut tibi dictum est, difficile ei non erit facere, ut filius tuus visum recipiat: ait enim quodam loco Scriptura, Dominus prope est omnibus invocantibus eum in veritate. Puer itaque cum eis clamavit, Christum Ps. 44, 18 confiteor, et ipsum adoro, et Sanctos laudo, qui propter ipsum certamen sustinuerunt, et Christum ipsum invoco. Pariter idem et pueri duo clamabant cum Virgantino et parentibus ejus. Tum populus universus Leontinæ Mesopolis clamabat: Vere Mirabilis Deus in Sanctis suis, Deus Israel, ipse dabit virtutem et fortitudinem populo suo. Benedictus Deus. Vere enim terribile et stupendum miraculum quod factum est hodie. At miser Servilianus solus sedebat, nemini respondens. Accedens autem ad eum mater ejus, dixit ei: Cur et tu ad Deum non accedis, filii, sicut et socii tui: spero enim quod et te salvabit per illos. Ille vero: Discede a me, inquit, E nugatrix execranda, una cum ambustis tui similibus, et Thecla omnium deceptrice ad perniciem: melius enim mihi est pro deorum amore mortem oppetere, quam ut fidei me tradam quam ignoro, et Deo qui aperte non cernitur. Quæ cum audirent Episcopus et et Neophytus ceterique, dixerunt: Hic jam traditus est satanæ: sine illum ut ab eo erudiatur. Rursus vero B. Thecla flens ob verba miseri Serviliani, ipsum propius adiit et dixit: Fili Serviliane, convertere ad veram Christianorum fidem, et ego tibi sponsor ero, quod in Christum credens salvaberis. Cui ille respondit, Numquid planus ille et impostor, quem appellant Episcopum? Et Episcopus, Ego sum, fili, peccator. Tum Servilianus; Per deorum nobilitatem, numquam verbis tuis adducar ut credam; neque tu a deorum amore me sejunges, sicut nec Domini mei Tertylli. Quæ eum ab impio Serviliano dicerentur, reliquerunt eum non sine dolore.

omnesque convertit

præter Servilianum obstinatum.

116 Alterum porro miraculum ibidem factum est eo die. Claudus erat quidam in Mesopoli, aridam habens dexteram manum et alterum pedem quem trahebat. Hic postremus omnium in Strobilium pervenit, baculum manu tenens, ceterum et hic unicum oculum habebat: venerat autem ut videret quæ acciderant. Cum vero non posset eos qui cæcati fuerant intueri, divina voluntate factum est, ut F speluncam inscenderet, qua parte os patebat. Etenim claudus hic persæpe, cum Sanctis adhuc servarentur in carcere, versabatur cum eis: quia cæcus erat: illi autem ei suppeditabant ex his quæ a Thecla adferebantur, et valde eum amabant, eo quod ad eos veniebat. Tunc igitur stetit, ut dictum est, supra locum, in quo sancta corpora quiescebant. Recedente populo, cum a turba impulsus esset, cecidit, neque enim stare poterat, et jam humi lapsus prope erat ut conculcaretur a turba. Quod sentiens cum lacrymis exclamat: Sancti et Domini mei, adeste mihi hac hora, ne a turba ista conterar et enecer. Hæc eo dicente adfuit ei S. Philadelpus et dixit: Crispe frater (hoc enim ei nomen erat) surge in nomine Domini Jesu Christi et ambula: et apprehensa ejus manu arida erexit eum, et complectens osculatus est ipsum. In ipso autem Sancti complexu statim apertus est oculus ejus, dixitque ei: Vade, frater, in pace, laudans et glorificans Deum: atque his dictis dimisit eum. Ipse autem ibat exultans et collaudans Deum magna voce ac dicens: Magnus Deus Christianorum, magna trium Puerorum virtus, magna eorum potestas, magna et stupenda quæ per ipsos nobis

Claudus cæcusque

a S. Philadelpho sanatur.

A nobis facta sunt miracula. Perrexitque hoc modo vociferans ad locum usque, in quo erant B. Agatho et Neophytus cum Thecla et Justina. Qui cum eum viderent agnoverunt, et interrogaverunt : Quis ergo te sanavit? Et ille singula narravit, quæ sibi fecisset S. Philadelphus, et quomodo statim ab eo sanatus esset. Cum ergo singula audivisset Episcopus et turba quæ aderat, laudem Deo dederunt dicentes : Benedictus Deus, qui nos respexit per Sanctos et gloriosos Martyres. Deinde una omnes voce sublata dixerunt : Kyrie eleison, ita ut locus ille clamoribus quateretur. Peracta oratione B. Agatho et signo benedictionis dato, dimisit omnes in pace, dicens : En, fratres et filii dilectissimi Ecclesiæ Catholicæ, quomodo Domini nostri Jesu Christi gratia per intercessionem Sanctorum suorum nos obumbravit. Ite igitur in pace, Deum glorificantes, Patrem Domini nostri Jesu Christi : quia eum decet gloria in *e* secula seculorum. Amen *e*.

ANNOTATA.

a *Pergit illudenti sibi phantasiæ obsequi auctor, et* B *qui ex* Vastanis, *proximæ Siculis Brutiæ seu Calabriæ populo,* Vascones *fecerat, nunc Vasconiam nescio quam procul removet ad Septemtriones infra, undecim mensibus producturus iter, Roma illuc ducens.*

b *Ita ecgraphum Neapolit. fortasse legendum,* postrema S. Euthaliæ officia.

c Thesaurus *dici videtur, arca Sanctorum corporum.*

d Thalamum *intelligo, loculum ornatum intra speluncam, infra num.* 114 *vocatur* Pastophorium : *veteres Romani* ciborium *dixere, nos* Tabernaculum.

e *Hic novus intercurrit titulus* De Virgantino cæco, ejusque patre Victorino : et quomodo ille visum recepit : et de morte infelicis Serviliani.

CAPUT III.

Virgantinus et alii duo cæci illuminati. S. Neophyti Episcopatus : iter Romam et in Vasconiam.

Post 120 dies impensos catechizandis cæcis,

Dictum est, quemadmodum Victorinus filium suum Virgantinum Agathoni Episcopo commiserit. Instruebat autem illum indies Neophytus. Ipse vero cum famulis suis jejunabat, et orabat, ut visum reciperet; et Victorinus item cum ipsis, in domo quam inhabitabat Episcopus, cum Neophyto. Docuit ergo C illum per quadraginta dies : deinde perduxerunt ad speluncam, in qua erant corpora Sanctorum, ibique manserunt alios dies quadraginta. Tum apparuerunt in somnis S. Theclæ dicentes : Renuntia Agathoni, jam dies sunt octoginta, ex quo divino judicio cæci facti sunt isti ; educ eos hinc in domum quam habitas cum Neophyto, eosque illi trade ad catechizandum diebus quadraginta. Post huc iterum ducite, ut Dei virtutem agnoscant. Sic igitur fecerunt, docuitque eos Neophytus dies centum viginti, adduxitque eos in domunculam speluncæ Sanctorum. Una ergo nocte cum peregissent mediæ noctis officium, adstante simul Thecla, lux ingens corpora circumfulsit : apparuitque Andreas Apostolus, Episcopi habitum præferens, et adstantes ei sancti Pueri cum puero famulo uno : ibique consecravit Neophytum ex Presbytero Episcopum Mesopolis Leontinorum, Cyrino et aliis Sanctis ei ministrantibus. Et post collatum ei munus Episcopi, dixit ei : Quandoquidem elegit te Christus, populum baptizabis, et reges, sicut bonus rector. Agatho enim beatus Romam iturus est tecum, ut inde gratiam percipias a sanctis Coapostolis meis, ministrante tibi hoc B. Agathone, qui tuum ipse Thronum recepturus est. Thecla autem ædificabit ecclesiam his Sanctis, quos vides, et reliquis D una passis Epiphanæ et Euthaliæ : sicut vos vidistis divisam speluncam et Pastophorium quod vobis apparuit : similiter et venerandum templum Matris Domini. Quod vero a Christo petitis per Sanctos ut visum cæci recipiant; in saxo speluncæ, quod ad Orientem est e regione Sanctorum, invenies oleum fluens Christi gratia : inde accipiens inunge digito eorum oculos. Mane igitur ut diluxit, Neophytus Virgantinum et ceteros cæcos sacro oleo perunxit, et redditus est eis visus. Quo recepto laudibus Deum afficiebant, et Sanctos. Cum vero audisset Victorinus filium suum jam videre ; procidit ad pedes Agathonis, omnesque suas facultates Theclæ manibus commisit.

Neophytus a S. Andrea Apostolo consecratur Episcopus :

INT. SIRMUNDO

qui oleo Sanctorum cæcos illuminat:

118 Ægre ferens autem populus, quod nescirent ubi essent corpora Sanctorum, dicebant Agathoni : Propterea non revelari, quod populus baptizatus non esset : sed causam hanc negabat Agatho, id potius referens ad Dei dispositionem. Ceterum, inquit, nec baptizari populus potest *a* sine Episcopo. Cumque responderet populus ; Tu es Episcopus. Nequaquam, inquit : non enim huc me misit Dominus ad baptizandum, sed ad evangelizandum. Ecce nunc evan- E gelizo gaudium magnum : Neophytum hunc elegit Deus, ut præsit Mesopoli huic : ipse pascet vos ac baptizabit : et simul cum Thecla et Justina, reædificabit templum, quod in medio urbis ejus idolis extructum fuerat a Græcis quibusdam Astronomis : in eo baptizabimini omnes. Nunc vero proficiscimur ambo Romam : sic enim habet Ecclesiastica constitutio, ut sine primam Sedem obtinente sanctissimo Episcopo et Papa, Episcopus non fiat. Illi vero acclamarunt dicentes : Dignus est vir electione : etiam hac ipsa hora videmus adstantes ei sanctos Pueros, eique arcana verba quædam hilari vultu significantes. Porro Neophytus faciem suam abscondebat, deorsum intuens, ne a quoquam agnosceretur. Orabat enim ne in vita sua cognosceretur. Hic sanctus Neophytus, ex quo baptismum ab Agathone susceperat, vinum non attigit, nec carnem : sed jejunabat binis diebus, interdum hebdomadam totam.

a declaratur Leontinis Episcopus :

119 Post aliquot dies Liparitanæ insulæ Optimates ac reliqui cum Clero, cum divina revelatione cognovissent B. Agathonem in Leontinorum esse Mesopoli, magno cum desiderio venerunt in Theclæ domum, eique significant cessasse persecutionem *b* adversus Christianos, ipsosque jam absque molestia vivere : hæseruntque in ea urbe dies quindecim. Et F accito Episcopo Neophyto, Age, inquit Thecla, dispiciamus omnes nostras facultates, quas in sacrosanctum templum collocaturi sumus, quin et idolorum fanum Jobolo *c* vicinum, quod Græci Astronomorum appellant, et sub spelunca situm est, in quibus habitabant ipsi Græci, consecremus nomine gloriosæ ac semper laudandæ Deiparæ. Neophytus autem Theclæ respondit : Ego *d*..... Quod audiens Thecla ingressa est sola speluncam, et effusa in lacrymas oravit dicens : Domine, qui dignatus hos Sanctos tuos in hunc locum ducere ex partibus Britanniæ et Vasconiæ, da ut templi promissa implere possimus. Exactis itaque diebus quindecim, dixit Agatho Theclæ, Cras Romam proficiscimur ad beatum Papam ; fac *e* relationem. Cui Thecla : Audi, Pater ; populo universo persuademus, ut communi subscribat relationi. Quod probans Agatho substitit alios septem dies : et cum advocasset Theclа primum Justinam et Eutropiam et Victorinum, ac denique multitudinem civitatis, tamquam ore uno et lingua scripserunt, et relationem B. Agathoni dederunt, cum tabulis eorum, quæ daturæ erant Ecclesiis, quas extruere parabant : dabat enim Thecla suburbana octodecim, Justina suburbana octo, pecorum

revocato a suis Agathone

b

c de ecclesia construenda deliberat,

d

e

et constituta dote ejus

INT. SIRMUNDO

pecorum Thecla millia novem, Justina millia tria, *f* itemque alia plurima. Post hæc assumpsit Neophytus aliquot pios viros, quos norat aptos ad Sacerdotium; Rhodippum *g* fratrem Epiphanes uxoris suæ, Crispum, Palumbum, Phileleemonem, Isidorum, quemdam ex Vico cui Troila nomen, Aquilam præterea et Andronicum, et famulos suos ac notarios. Exieruntque simul e Leontinorum Mesopoli circa hordei *h* messem, et transmiserunt in Liparim insulam, indeque Romam pervenerunt XVIII die Julii. Excepit eos Papa *i* cum singulari lætitia, et postridie deduxit ad ædem Apostoli *k* Petri, convocans vicinos Episcopos et primarios Cleri: legeruntque relationem Theclæ ipsam admirantes: tum Beatus Agatho verba fecit de Neophyto, acclamaruntque omnes dignum illum esse Episcopatu.

cum illo Romam discedit,

120 Accidit una die ut Neophytus in monachum *l* quemdam incideret, ex Vasconum regione Brittanorumque venientem: quem interrogavit, nossetne Præfectam urbem Vasconiæ? Et cum ille se nosse affirmaret, multa adjecit de Vitali et Manducta *m* ejus conjuge (quæ ex urbe erat *n* Locusta) et de tribus pueris et filia unica, et quod filia hæc ex viro suo filium habuerit *o* Smaragdum; quod e Byzantio veniens Evodus quidam, vir religiosus, in Vitalis domo habitaverit, et pueros linguam Græcam omnemque disciplinam docuerit; quod egregii scribæ *p* librarii evaserint; scripseritque Alphius quidem Prophetas, Philadelphus Evangelium, Cyrinus Apostolum. Post tempus aliquod adventasse viros quatuordecim, quorum præfectus erat Onesimus, omnesque Christum colebant: his adhæsisse pueros, quorum mater jam tyrannis sese objecerat, et gladio vitam consummarat: et idem subjecit, *q* per eos dies venisse a Licinio et Valeriano missum [Nigellionem, et comprehendisse Onesimum et socios cum pueris atque Erasmo, eosque Romam misisse, ibique ab Licinio traditos esse Valeriano, qui omnes miserit ad Diomedem] *r* Puteolos, atque ibi Onesimum ejusque socios, una cum Erasmo, vitam finivisse: ex eo vero die tres pueros visos non esse, ideo ipsorum patrem, ut qui reperire eos non posset, in gravi luctu esse. Hæc audiens ex ore monachi Neophytus obstupuit, eique dixit: Placetne me ad locum, in quo Vitalis habitabat, ducere? Cumque annueret ille, confestim Papam adiit Neophytus, petens ut sibi liceret vicina circum monasteria lustrare. Assensit Papa: deinde idem quoque dixit Agathoni. Una ergo Roma egressi sunt Neophytus et monachus cum Aquila die x Augusti, et post menses undecim *s* in Vasconiam pervenerunt die Junii XXIIIJ ad monasterium: exceperuntque ipsum monachi: et Vitalis accedens procidit ad ejus pedes, ejus preces implorans. Neophytus autem animadvertens eum similem esse puerorum, lacrymatus est: eique statim exposuit de Martyribus.

instruitur de patria Sanctorum,

proficiscitur in Vasconiam:

121 Post ergo tres dies visi sunt in somnis filii, jubentes Neophyto dari libros, quos manu sua scripserant: biduoque transacto, cum in unum [convenissent] Monachi, legit Aquila narrationem, quam e Mesopoli attulerat, de morte Sanctorum. Deinde jussit Neophytus proferri pallium Alphii, zonamque Philadelphi, et Cyrini capitis tegmen: quæ omnia simul attulerant, erantque stillantia sanguine. Hæc ut agnovit Vitalis, vehementer ingemuit. Osculati porro ea sunt Fratres, et ex ipso osculo sanatus est surdus quidam idemque mutus, qui erat in monasterio: alter item qui in lecto decumbebat, aliique complures: et allatos Vitalis codices, quos Sancti scripserant, obtulit Neophyto. Mansit Neophytus in monasterio menses septem, et mense Decembri abiit, relictis ibi pallio, zona, et velo capitis: Romamque regressi sunt die x Octobris: statimque Papam adiit. Post hæc accivit Papa die quodam Agathonem et sex alios Episcopos, dixitque ipsis: Quoniam, ut scitis, Ordinis ritus aliter fieri nequit quam XXV *t* Martii, significate Neophyto, ut non ægre ferat. Adventante autem Quadragesima inclusit seipsum Neophytus extra Urbem in monasterio Sancti Marci, nemine conscio: et cum quæreret Papa non invenit. Cumque advenisset sacra Pentecoste, convocavit Papa Episcopos et beatum Marcum, Præpositum *v* monasterii Augustionum, et dixit, Crastino die volumus ordinare Neophytum. Noctu autem apparuerunt illi Apostoli, dicentes: Quid agis? Nescis eum ab Andrea ordinatum? Ceterum in sacra Mystagogia, cum ingredieris Sancta Sanctorum, invenies super altare, Apostolicam *x*, et Humerale, et impone ipsi. Postridie omnia executus Papa, dedit illi Apostolicam et Humerale, et vidit laminam auream [super caput ejus, et manu Apostoli scriptas] litteras in hunc modum: Divina gratia Jesu Christi dignatur virum hunc a Presbytero transferre ad Episcopatum. Ordinavit autem Papa et Palumbum Presbyterum, et Theodosium, Rhodippum, et Crispum Diaconos.

a patre eorum accipit libros ab his scriptos.

et Reliquias eorumdem ipsi relinquit.

Romæ a Papa ordinatus Episcopus

122 Post dies decem Roma exierunt, die XXI *y* mensis Junii. Cumque pervenissent ad portum S. Hippolyti *z*, vidit in somnis Sanctos dicentes, ac jubentes Puteolos proficisci, ibique quærere Peregrinum, qui Erasmi fratris Sanctorum sepulcrum indicaret, atque ut ipsum transferret et Sanctis adjungeret. Ceterum cum Puteolos venissent, deprehenderunt caput deesse corpori, visique iterum in somnis Sancti puteum in Theatro demonstrarunt, ubi caput latebat, signumque addiderunt, quod capillis nigris esset, haberet in aure dextera inaurem egregiam: omniaque ut dixerant repererunt: et solverunt intra dies septem perveneruntque Liparim *aa*, ubi dies quinque constiterunt. Post in Siciliam trajecerunt ad Therreum fluvium, die Julii XVI, occurritque ipsis civitas universa cum Thecla et Justina. Circa horam ergo octavam ex fluvio progressi sunt usque ad locum qui dicitur Herculis: dixitque Presbyteris qui una erant: Scitis, fratres, Tertyllum hunc in locum projecisse sanctorum Martyrum duorum *bb* corpora. Agite ergo vigilemus hanc noctem, ut ea nobis Dominus revelet. Et cum noctem insomnes duxissent, circa diluculum effulsit lux, et adstiterunt Martyres Sancti Alphius, Philadelphus et Cyrinus; eduxeruntque Sanctos duos e puteo, quos suscipientes in Mesopolim cum cantu detulerunt. Extruxerat porro Thecla Deiparæ *cc* templum, et Martyrum item alterum, in quos jussit Episcopus deponi sanctorum Martyrum corpora: et ingressus est Episcopalem domum, quam ipsi Thecla condiderat, XVII Julii mensis. Post dies vero sex, convocato per Aquilam et Andronicum Diaconos populo universo, manifestavit se Alexandrum esse, quem ipsi quærebant. Quo audito vehementer conturbati sunt: magis enim ipsum reformidabant quam Tertyllum. Ille autem cernens eos conterritos, hilari vultu eos confirmavit, et sacro fonte omnes abluit. Sed et Græci, hæc audientes et timentes, et ipsi Alexandrum accesserunt, et Christiani facti sunt, et Catechesi eos imbuens baptizavit ad millia centum quinquaginta *dd*. Id autem accidit die secunda Augusti: et die primo Septembris, consignavit multitudinem universam. Et quia erant per id tempus Principes Mesopolis Anatolicus et Strobelus et Creus, viri pii, consilio cum eis inito misit in urbem Catanensium: qui accerserunt Episcopum ejus civitatis. Iverunt cum litteris Aquila et Andronicus, et deduxerunt eum. Occurrit ei Neophytus in Ciparessio, et perduxit in Episcopium ac dixit Severo *ee* (id nomen erat ei Episcopo) quandoquidem

Puteolis accipit corpus S. Erasmi,

et in loco Herculis corpora 2 Martyrum:

Leontinos baptizat ad 150000

A dem octavo die hujus mensis Nativitas est Deiparæ *ff*, et post hanc exaltatio Venerandæ *gg* Crucis, oramus ut una consecremus Ecclesiam Deiparæ, quam Thecla ædificavit: et populum baptizemus.

ff gg

et consecratis ecclesiis

123 Quarta autem die mensis venerunt ad Martyrum Ecclesiam, et introduxit Neophytus Severum in speluncam ubi corpora erant, et Pastophorium quod Thecla posuerat, et adorarunt, ferre non valentes fragrantiam odoris et splendorem quo facies coruscabant. Deinde adscenderunt ad Deiparæ ædem, eamque consecrarunt, et baptizarunt viros ccccxxx: quorum omnium mater fuit Thecla cum Justina et Eutropia: rediitque Severus in propriam civitatem, erat enim grandævus: Neophytus autem baptizare pergebat usque ad primum Decembris. Die autem secunda convocans populum dixit: Volo vobis ostendere sancta Corpora, quæ desideratis. Descenderuntque in Martyrum Ecclesiam: et cum viros robustos viginti ad portam basilicam constituisset, jussit denos ac denos Ecclesiam introire, ostendens eis corpora: quæ quidem conspiciebant, et gaudentes egrediebantur usque ad diem viii mensis. Die nona collocavit ea in thecis, quas Thecla fabricarat intra sacram mensam: posteroque die consecravit Ecclesiam, et Palumbum ibi constituit Presbyterum; Carthularium vero et Œconomum omnium, quæ Thecla donarat, Isidorum Diaconum. Post tres [annos] *hh* apparuerunt SS. [Alphius, Philadelphus et Cyrinus]. Theclæ dicentes, intra dies xxx ipsam e vita migraturam; [post annos vero xxx S. Neophytum:] Qui vero, inquiunt, huic [et aliis post eum *ii* sex] succedet Episcopus, excludere nos ex loco volet, sed non poterit. Illa autem cum omnia suæ Ecclesiæ distribuisset, post dies xxx sepulta est in læva parte sanctorum Martyrum: excessit autem die xx Januarii. Neophytus ergo primus Leontinorum Episcopus sedem tenuit annos xxxiii et menses quinque: conditusque est in sepulcro Theclæ consanguineæ suæ: obiit autem mense Aprili die xvii, quando et ipsius mater Neophyta obierat; vixitque annos lxxx, menses quinque.

ostendit corpora 3 Martyrum,

B

hh

ii

et obit anno Episcopatus 33

124 Ordinatus est post eum Episcopus Rhodippus frater Epiphanes, et Episcopatum pie gubernavit annis xvii: post illum vero Crispus, post Crispum Theodosius cognomine Marathonites, post Theodosium *kk* Felicinatus, et post hunc Herodion, et post Herodionem Theodosius alter, et post hunc Crescens impius. Hic advocatis Presbyteris et Electis Ecclesiæ dixit: Nefas est sacrificare, quamdiu jacent ossa prope sacram mensam. Cui illi: Quid hoc est quod loqueris, et quomodo igitur Episcopi altaria sanctificantes non consecrant nisi sanctorum Reliquias in eis collocent? Impius vero ille ait: Ego hos Sanctos non appello, sed peregrinos, propter linguæ intemperantiam igne consumptos. Quodam demum die venit in templum cum ignotis aliquot hominibus, et voluit clam tollere capsam Sanctorum, nisi prævenisset Lucianus Archidiaconus. Quod cum ad populi notitiam pervenisset, parum abfuit quin lapidarent eum. Itaque triennii spatio non sacrificavit in eo loco. Postea triginta circiter viros adduxit in templum: qui capsam tollere conati, movere non potuerunt, sed obriguerunt, et ceciderunt velut mortui. Deinde misit Architectos octo ut sepulchra demolirentur: qui ut attigerunt Sancti Alphii loculum, repente velut ab aliquibus pulsi vi magna lapsi sunt mortui. Erupitque ex spelunca splendor fulguris, et abegit diabolum, qui hominis figuram [assumens] Crescenti adstabat. Tum interjectis quasi tribus horis rediens ad se Crescens, ductus est in Episcopium: et paucis post diebus accipiens Evangelium, quod Vitalis dedit Neophyto, perfregit, et aurum gemmasque omnes sustulit, et Martyrum acta et miracula quæ Marcus Monachus conscripserat igni tradidit ac tremore correptus animam effudit. Ordinatus est in ejus locum Lucianus *ll* Archidiaconus, vir pius, qui restituit omnia Ecclesiæ, quæ Crescens abstulerat: factaque est fames, adeo ut die uno morerentur centum sexaginta. Congregavitque Episcopus populum universum in Ecclesiam Martyrum, et vigilantibus omnibus nocte apparuerunt Sancti, cum quibus erat et vir grandævus, qui dixit: Videtis Pueros quos Crescens hinc extrudere conatus est, et propterea injecta est hæc plaga, eo quod permiseritis: en Christo supplicarunt ut tollatur fames; ipse porro Lucianus, cum sedisset in Episcopatu annos xxvii, sepultus fuit juxta fores Basilietæ, post eum ordinatur Alexander Archidiaconus *mm*.

kk

C

cui septimus succedens Crescens,

injuriosus in Martyres

D

INT. SIRMUNDO *misere perit.*

ll

mm

ANNOTATA, ET CENSURÆ.

a *Satis quidem absurdum est, ut quadriennii spatio conversis pluribus nemo fuerit baptizatus præter Alexandrum: sed quod toto populo baptismum petente religioni sibi duxerit Agatho eumdem conferre, remque differendam putarit ad annum et amplius, omnem superat absurditatem. Ast hujusmodi nugis scatet totum hoc ultimum caput. Ubi autem tunc erant* omnes *illi* Episcopi et Presbyteri, *ad quos latitantes* in montibus et speluncis, *num.* 18 *dimiserant Sancti Judæos baptismi cupidos? An non illi statim prodiissent cessante persecutione, et totis agris jam albis ad messem?*

E

b *Nempe, capto a Persis Valeriano, cessavit persecutio per Gallieni Cæsaris edictum, sed hoc anno* 269 *primum contigit.*

c *Cajetanus in Vita S. Neophyti,* Tobolo; *infra autem in Appendice scribitur,* Zabulo.

d *Idem hic compendio utens, subtrahit nobis facultatem supplendi præsentem MS. Neapolitani hiatum: qui fortassis in ipso fuit originali Græco.*

e *Nempe quod posterioribus seculis usu receptum fuit, ut præcipuæ quædam fundationes ecclesiarum aut monasteriorum Apostolicæ Sedis privilegio communirentur, id primis illis seculis inepte satis applicavit hic auctor.*

f *Multum fuerit si in plena Ecclesiæ pace, post plura secula, tam opulenta fuisse credatur Ecclesia Leontina, quam hic fingitur in ipsis suis principiis.*

g Rhodippum, *ut Episcopum secundum Leontinorum, celebrat Cajetanus* 2 *Februarii, diem ut existimo legens arbitratu suo, nec aliunde quam ex hisce Actis eum extitisse probans.*

F

h *Meminerat forte auctor quod legitur Judith* 8, 3, in diebus messis hordeaceæ *fuisse* æstum, *quo tactus Manasses Judithæ maritus obiit. Plinius autem lib.* 18 *ideo asserit* Hordeum ex omni frumento minime calamitosum *esse*, quia tollitur antequam triticum rubigo occupet: *et cap.* 29 Rubigalia *dicit agi* ad vii Kal. Maji, quoniam tunc fere segetes rubigo occupat. *Unde colligas Hordei messem in Sicilia, tanto calidiore, quam sit Italia, fieri initio Aprilis: et tamen mox dicuntur Sancti Romam advenisse* 19 *Julii, ut plus quam tres menses modico isti itineri insumpti fingantur, eaque tempestate ventum esse Romam, qua id exitiale propemodum habetur.*

i S. Stephanum *hunc fuisse, censet Cajetanus, et iter hoc in annum* 258 *incidisse, exerrantem in Chronologia Baronium secutus, secundum quem Stephanus vixit usque ad an.* 260. *Sed præterquam quod tum adhuc Romæ sæviret Valerianus, nos ostendimus jam inde ab anno* 255 *mortuo Stephano successisse S. Sixtum; et huic, cum Diacono suo S. Laurentio ipso anno* 258 *e vivis sublato, successisse* S. Dionysium, *qui usque ad* 269 *Cathedram tenuit.*

A k *Frustra est, qui* Apostoli Petri ædem *Romæ*
INT. SIRMUNDO *ante Constantini tempora nobis proponit.*

l *Nec ante S. Athanasii adventum in Occidentem monachos noveramus : hic vero mox infra videbis etiam* monasteria *plura* vicina *Romæ, et monasterium plenum Fratribus in Vasconia.*

m *Cajetanus alicubi* Benedictam *vocat, quod magis placet.*

n *Ut* Præfectam *urbem excuset quis dici aliquam quæ titulum haberet* Præfecturæ : *quid faciet cum hac* Locusta?

o *Nescio quomodo Smaragdus hic irrepserit, pro eo qui ante et post vocatur* Erasmus.

p *Monachus auctor liberaliter affingit Sanctis, quod suo ævo laudabatur in monachis.*

q *Ita sensus exigit, pro eo quod in ecgrapho Neapol. est*, et fidem suscepit.

r *Turbatum partim hic erat ecgraphum, partim mutilum : accipimus ergo verba hæc* Misisse Romam ibique a Licinio traditos fuisse : *quibus ante et post adjunximus alia, ad plenum sensum necessaria, intra* [ ]

s Vasconiam *undecim mensium itinere Roma abesse finxit auctor : ne autem quis putet solum voluisse, tan-*
B *tum temporis impensum obeundis Italicis circa Romam monasteriis (quo tamen non evaderet reprehensionem, hospitem suum non recta eo ducens quo maxime opus erat) rursum id infra confirmat; cum mense Decembris iter remetientes, non nisi sequenti Octobri reducit Romam : tam parum scilicet urgebat cura Leontini populi, baptismum præstolantis.*

t *Forte in Græco erat* mensis tertii, *itaque annum a Septembri inchoantibus notabatur* December : *quo mense Romæ solitas ordinationes fieri a Pontificibus constat ex Vitis eorum in 2 Catalogo et apud Anastasium Bibliothecarium. Juvenis autem tum adhuc Sirmondus, Græcarumque rerum fortassis nihil præter linguam sciens cum ista Latine reddidit, tertium mensem more nostro interpretatus fuerit* Martium, *et loco Dominici Adventus, per quem se Neophytus compararit ad ordinationem suscipiendam, substituerit Quadragesimam. Ita excusabitur auctor ab errore, qui vix potuisset somnianti obrepere.*

v *Monasterium tunc aliquod intra vel extra Romam fuisse, nemo sapiens credet : sed neque in iis, quæ sequentibus seculis multa surrexerunt ullum invenies nomine* Augustionum, *quorum Præpositus* Marcus *æque gratis hic fingitur, ac Hierosolymitanus monachus* Marcus, *in simili S. Gregorii Agrigentini Vita, eidem*
C *adjunctus itinerum omnium dux ac socius.*

x Apostolicam *in Græco haberi, et apud Achmet (nescio quem) cap.* 158 Apostolicium *legi, notat Cajetanus, interpretaturque* habitum Apostolicum, *id est,* Pontificalem *sive* Episcopalem : *sed antiquum nullum scriptorem adducit, quo suam firmet conjecturam. Nec enim ad rem facit, quod Romanus Pontifex vocari soleat* Apostolicus : *quod autem additur* Superhumerale, *Græce* Ὠμοφόριον ; *id* Pallium *reddi potuisset, voce in talibus usitata.*

y *Ergo Pentecoste, de quo supra, celebratum censetur* 10 *Junii, ac proinde Pascha* 22 *Aprilis : hoc vero, ab anno communis æræ* 239 *usque* 311 *ne semel quidem contigit, id est anno* 311 ; *semel etiam tantum eodem tempore accidit ut Pascha celebraretur* 21 *Aprilis, id est anno* 291 ; *aut* 20 *ejusdem, id est anno* 274 : *quod addo propter eos qui forte effugium quærerent, ordinationem Neophyti in secundam aut tertiam feriam Pentecostalem differendo.*

z *In diplomate Benedicti VIII Papæ, ad Benedictum Episcopum sanctæ Portuensis Ecclesiæ, referendo ad annum* MXVI, *quod recitat Ughellus tom.* I *col.* 136, *nominatur* civitas Portuensis, cui vocabulum est S. Hippolyti, *quæ Xiphilino* Portus Augusti, *Antonio* Portus Augusti Urbis, *Cassiodoro* Portus Urbis Ro- D
mæ, *Paulino* Portus Romanus *dicebatur : ibidem sub Alexandro Imperatore circa annum* 229 *die* 22 *Augusti, passus* S. Hippolytus *Episcopus, Patronus colitur : estque credibile medio aliquo seculo, puta* 9 *aut* 10, *pulsis ex Italia Saracenis restaurata veteri ecclesia solennius elevatum corpus, suscitasse sopitam erga Sanctum religionem ; et pro ejus ævi frequenti usu, novæ illi appellationi occasionem dedisse.*

aa *Quid* Agathoni *factum, tacentibus Actis, ambigit Cajetanus, substiteritne in Lipara, an comitatus S. Neophytum sit, in sua illum Sede collocaturus : dubitari saltem non debet quin eo facto redierit Liparam, si vere tempore nostrorum Martyrum Liparitana Insula Episcopum habuit* Agathonem, *eaque appellatio sumpta non sit ab eo, pro quo juxta qualitatem excessuum punito solicitus S. Gregorius Magnus lib.* 2 *Epist.* 53, *humanitatis intuitu disponi jubet quemadmodum possit sustentari. Nominatur quidem* Agatho Liparitanus Episcopus, *in oratione de corpore S. Bartholomæi in istam insulam advecto, eumque Rocchus Pyrrhus vult esse, cujus hic habeatur vita : sed eam translationem libentius crediderim ævo S. Gregorii quam Decii factam ; adeoque adhuc requiro certius de alterius existen-* E
tia testimonium : talem enim Liparitani verosimiliter inter Patronos suos colerent, si habuissent : quod tamen non facere, persuadet ipsius Pyrrhi de tali cultu silentium, solum commemorantis diem, quo eum proponit Cajetanus in Idea, ut Leontinis venerabilem.

bb Stratonicum *et* Cleonicum *intelligit, qui supra num.* 77 *dicuntur projecti in puteum,* in loco qui dicitur Heracleo.

cc *Nullo certo exemplo probari potest, ante factam Christianis a Constantino potestatem construendi ecclesias; et a S. Silvestro institutos consecrandarum earum ritus, habuisse Christianos oratoria sub Sanctorum nominibus : quæ tamen notari non debent; postea accessisse iis locis quæ ita nuncupantur. Frustra igitur Cajetanus hinc gratulatur Leontinis, quasi in Deiparæ cultu primis aut certe ex primoribus.*

dd *Enormis haud dubie hæc est hyperbole.*

ee Severum *hunc Catanensem Episcopum Cajetanus ad* 21 *Martii collocat in Indice sanctorum Alphabetico : sed fallente numero paginæ notato, non est facile locum reperire : deinde ut ab hoc diversum collocat* S. Severinum, *Casanæ item Episcopum, colendum* 8 *Junii, ex Translatione S. Agrippinæ, quasi huic sub imperio Constantini ecclesiam dedicarit. Neutrius mentio fit in ullis S. Agathæ Actis, ante aut post mortem.*

ff *Baronius in Notis ad hunc diem redarguit eos,* F
qui festum hoc jam inde ab Augustini ætate celebratum putant, eo quod tunc recitetur quædam hujus sancti Homilia, quam observat sumptam ex Serm. 2 *de Annuntiatione, et paucis mutatis Nativitati aptatam.*

gg Exaltatio Sanctæ Crucis *celebris esse cœpit post Crucem inventam tempore Constantini, an autem ante alteram exaltationem sub Heraclio, toti Imperio festiva fuerit, suo tempore quæri poterit.*

hh *Undique imperfectum sensum varie supplere hoc loco necesse fuit ex iis quæ sequuntur.*

ii *Hi mox nominantur : sed ne unius quidem ex omnibus ulla uspiam memoria.*

kk *Ita Ecgraphum nostrum : fortasse legendum* Felicianus.

ll Lucianum, *ait Cajetanus, fere vixisse anno* 390, *imo et* 400 *atque ultra; refert autem die* 3 *Januarii colendum, quod vellemus nos non fuisse secutos.*

mm *Hic denique sequitur ultimus titulus,* De Samuele leproso Hebræo, et quomodo eum sanaverint Sancti : *quod quia additur per modum appendicis, spectantis ad res sub Neophyto Episcopo gestas, seorsim relinquimus ut invenimus.*

APPENDIX.

A

APPENDIX.

In Leontinorum Mesopoli vir quidam erat primus inter Hebræos, Samuel nomine, hic tetra lepra laborabat ab anno *a* duodecimo : venit Susanna ejus uxor flens ad Eutropiam, persuasitque illi Eutropia, si Christianus fieret vir ejus, futurum ut eum sanarent Sancti. Dum inter se loquuntur, factum est ut Samueli apparerent ac dicerent : Vade ad Theclam, ille vero excitatus clamavit : Christianus sum. Cumque advenisset uxor ejus mirata est, et filii ejus septem, et filiæ duæ, duxeruntque eum ad Theclam, illa vero ad speluncam Sanctorum, et noctu egressi sunt Sancti, et advocantes Neophytum dixerunt; Instrue et baptiza hunc, et voca Donatum, eumque Presbyterum fac in vico Antziano, ubi sanctæ Isidoræ et Neophytæ matris tuæ jacent corpora, itemque Martyrum viginti et suffla in faciem ejus. Cumque tertio insufflasset Neophytus, sanatus est ille, et baptizata *b* est familia ejus tota, et primus ejus filius appellatus est Gregorius, secundus Olympius, tertius Isidorus, quartus Eustratius, quintus Charito, sextus Eustatius, septimus Meletius : et duo filii fratris ejus Benjamin, et filia major Aquilina, minor Christiana, cum his animæ in universum CCLXXXIV, famuli et famulæ. Tum temporis Romam profecti sunt Agatho et Neophytus; Donatus autem mansit in domo Theclæ, et suas omnes facultates ei dedit, ut eas distribueret. Hæc cernentes Hebræi venerunt in Mesopolim cum Susanna, et salutaria verba audierunt a Donato. Thecla autem cœpit ædificare Ecclesias : veneruntque tres e Syria architecti, Nicolaus, Eusebius et Eusignius; ex Africa Sanctorum, qui ipsis apparuerant, monitu profecti, ibi enim tum degebant. Erat igitur juxta Theclæ domum Cancellariæ *c* locus, in quo lapides cædebant. Porro non ferens diabolus se vinci, pluvia magna exorta, cum speluncam introiissent XXX latomi, et Donatus et alii quinque ex aurigis, montem impulit super eos. At illi Sancti [Andreæ] *d* opem invocantes, cum caderet mons, ab eo servati sunt : sparsa autem est fama per Mesopolim eos obiisse. Quod audiens Thecla, sublatis in cœlum manibus, dixit, Confido Domine, quod sicut servasti Elisabeth *e* cum Præcursore in scissura montis, ita et [eos servabis. Summo autem] mane, accurrit turba cum Thecla : et ecce tres Sancti, et alii viginti adjutores *f* cum grandævo Apostolo, lapides removerunt, et sanos illos ostenderunt.

a Judæus leprosus miraculo curatur et cum tota familia conversus : *b* B *sub ruina montis servatur illæsus cum aliis 35 :* *c* *d* *e* C *f*

126 Thecla autem condidit pastophorium, in loco ubi erant corpora, et ecclesiam valde elegantem; et in Zabulo ecclesiam *g* Deiparæ, et lavacrum in ea : et simul ædificavit Episcopium. Omnibus vero peractis profecta est in suburbanum suum Antzianum, ibique condidit ecclesiam in honorem Sanctorum mulierum Isidoræ matris suæ et Neophytes sororis ejus et Sanctorum viginti Militum, quos Tertyllus occiderat. Post tres igitur annos rediit ex Urbe Neophytus, et baptizavit primum Donatum cum tota familia ejus, sed et multos Hebræos numero DCCLIII : et Donatum creavit Presbyterum, et filios ejus Gregorium, Olimpum et Isidorum, Diaconos in Ecclesia [Leontina]; Eustratium vero et Charitonem etiam Diaconos, ut manerent cum patre suo; Eustatium denique et Meletium Subdiaconos, ut et ipsi cum patre manerent in Antzianis, XXII Octobris profectus est Neophytus ad vicum, ibique constituit Donatum et filios : et mansit ibi Donatus, abstinens a carne, vino et oleo, fulgens omni virtute : et post obiit in pace, et sepultus est in dextera parte templi intra XX Martyres, mense Novembri die *h* XII, et vixit annos LXVIII : et ordinatus Eustratius *i* filius ejus, qui gregem pro eo gubernavit annis XXV : et post hunc Chariton annis XXX. Quo vero tempore Crescens impius Sanctorum Reliquias, quæ in Antzianis sunt, projicere voluit, misit Lucianus ad Presbyterum (is tum erat Eraclius) ut observaret portas. Adveniens autem propius Crescens aperire non potuit, et rediit in Mesopolim : et cum manus Sanctis injecisset, vita excessit cum tremore.

post reditum Neophyti *g* *Presbyter ordinatur.* D INT. SIRMUNDO *h* *i*

ANNOTATA, ET CENSURÆ.

a *Cajetanus* ab annis 22 : *sed credimus esse errorem cyfræ pro* 12.

b *Non statim, sed* post tres annos, *ut infra dicitur, reverso Roma Neophyto.*

c *Nec* Cancellarios *nec* Cancellarias *vetus Romanum Imperium, et qui sub eo Græce loquebantur, noverant; posteriorum longe temporum ea appellatio fuit, seculo 7 vel 8 cœpta audiri, et a Latinis ad Græcos traducta.*

d *Exciderat nomen, quod restituo ex judicio Cajetani,* Grandævum Apostolum *(sic enim mox nominatur) intelligens alibi quoque* S. Andream : *quem in Notis ad vitam S. Luciani, ait esse* Leontinæ ecclesiæ Patronum. E

e *Hoc esse* ex apocryphis sumptum *etiam Cajetanus notat*

f *Censeri hi deberent Viginti Milites Martyres esse.*

g *Rocchus Pyrrhus,* D. Mariæ de Cava *nunc vocari ait, et* matricem ecclesiam *appellat.*

h *Cajetanus legit die* XIII, *eoque ipsum adscribit Sanctis Leontinis.*

i *Ex Diacono scilicet Leontinæ Ecclesiæ.*

TRANSLATIO RELIQUIARUM.

Satis constat, sanctissimos Christi Martyres Alphium, Philadelphum, et Cyrinum, persecutione Decii apud Leontinos pro Christo occisos fuisse, conditosque ecclesia superstructa, sed eorum corpora, quo tempore, quave causa Leontinis sublata sunt, in obscuro manet. Traditum est dumtaxat a scriptoribus, centum triginta fere ante annos, arcam refertam ossibus, cum historia Græce scripta, inventam in monasterio S. Philippi Fragalatis ad Tyrrhenum mare. Quamquam alii in vetere desertaque ecclesia defossam prodidere, quæ prope idem monasterium fuit, dum ejus absis ad aram maximam dirueretur. Diu tamen ignoratum est quæ corpora forent, donec Abbas Græce doctus monasterio præficeretur : qui perlecta historia, cum Sanctorum Martyrum Alphii, Philadelphi, et Cyrini ea esse corpora cognovisset; solemni supplicatione insignibusque officiis honoravit : idque anno Christi Domini MDXVII factum esse commemoratur. Quod ubi Leontini per Joannem Falcum, virum religiosum, accepere; statim ad recipienda corpora animum adjecere. Magnis tum motibus Sicilia quatiebatur, instinctore Joanne Luca Squarcialupo. Eam nacti occasionem Leontini, viros aliquot præmisere, qui facinus aggrederentur. Profecti Augusto ineunte, cum eorum consilia detecta pernossent, infecta re, intra quatriduum rediere.

F *Reliquiis an. 1517 repertis in monasterio Fragalatis,* *mittunt Leontini suos*

128 Primores igitur Leontinorum, cum super eo negotio consultaretur, vi agendum esse decrevere. Statim equites centum coacti sunt armisque instructi, qui monasterium oppugnarent clam urbe digressi; dictitantes, cum abobviis interrogarentur, milites esse Ducis Squarcialupi, adversum eos qui latrocinia exercerent.

qui illas rapiant:

A INT. SIRMUNDO exercerent. Intempesta nocte ad Fragalense monasterium perveniunt; foribusque perfractis introgressi, irrumpentium strepitus equorumque monachos somno excitavit, aspectus armatorum perterruit. Tum Præfectus agminis, venia ab Abbate petita, si quid invito pateretur; Leontinos esse eos dixit, neque ipsis quidquam deliberatius esse quam SS. Alphii, Philadelphi, et Cyrini reliquias in patriam deportare. Consulto illuc venisse, amore pignorum suorum pertractos: proinde aperirent, qua latebra occultarentur; nam fas natales in terras deferri, quas profuso sanguine decoravissent; eoque solo condi servarique, unde in cœlum commigrassent. Contraire Abbas, hisque conatibus obniti: sed nulla ejus excusatio, nullæque preces pervicere, ut Leontini absisterent. Qui ubi videre nihil blandimentis profici, minas terroresque interjecere. His coactus Abbas, quibus latebris reliquiæ occultarentur indicavit. Supra tectum ædis abditæ erant. Arca inde desumpta, sacra ossa singillatim Abbas monstravit: quibus adoratis, rursumque in arcam inclusis cum Græca historia, Leontini, ne a vicinorum oppidorum accolis impedirentur, transversis itineribus in patriam contendere.

quod et factum,

B 129 Festa urbs obviam effusa, Clerus Magistratusque, ubi Martyrum suorum reliquias salutavere, magna cum pompa lætitiaque in urbem intulerunt, ad IV Nonas Septembris. In ipso Leontinorum ingressu multa miracula contigere, quæ consequentibus etiam temporibus Sanctorum Martyrum promeritis continuata sunt. Exinde magistratus, populusque Leontinus Paulum Constantinum ad Leonem X Romam destinavit, quem tota de re edoceret; precareturque, ne Leontinos antiquissima possessione Martyrum suorum moveri pateretur, quam ante annos MCCLXIV adepti fuissent, cum eorum cæde ac sanguine perfusi ornatique sunt. Romanus Pontifex, precibus Leontinorum permotus, urbem Leontinorum diris exemit, reliquiasque ut retineret diplomate suo firmavit. Ex eo Leontini Collegium Canonicorum instituendum curavere, in ecclesia Sanctorum Alphii, Philadelphi, et Cyrini, jam inde ab antiquissimis temporibus exstructa; ut celebriore cultu majoreque religione beatissimi Martyres percolerentur. Quo loco multa ab eis beneficia præstantur, ad Dei gloriam, qui vivit in æternum.

Leone X indulgente:

130 *Hactenus in opere de Vitis Sanctorum Siculorum tom. 1 pag. 72 Octavius Cajetanus, sub annum* MDCXX *vita functus. Post ejus obitum cum opus illud variis intercurrentibus causis supprimeretur ad annos* C *viginti (prius scilicet quam publicæ luci commendandum traderetur P. Petro Salerno, auctoris consanguineo, a quo denique anno* MDCLVII *vulgatum est) suam Siciliam sacram opere non contemnendo publicavit Rocchus Pyrrhus anno* MDCXXXVIII; *et de sacris istis pignoribus haud paulo diversam sententiam scripsit: quam hic quoque apponendam censui, ut quid utrimque verisimilius sit possit commodius dijudicari. Sic ergo habet in Notitia Ecclesiæ Syracusanæ, de Leontinis agens pag.* 234. In sanctorum Martyrum fratrum Alphii, Philadephi, et Cyrini, urbis Patronorum honorem, magnificum templum anno MDXVII exædificari inceptum est a Senatu Leontino, dirutis tribus antiquis fanis SS. Sebastiani, Christophori et Fratei; quod postremum fuisse sanctorum Fratrum primum locum tradunt. Id majori dignitate, Canonicorum scilicet Collegio illustrari curavit idem Senatus, obtinuitque ab Joanne Horosco de Arze Episcopo Syracusano, ut ex litteris confirmationis, datis Syracusis 1 Maji MDLXXIII Indict. 1 constat.... Diu ab iis Canonicis litigatum est cum Parocho et Beneficiato, ut vocant, nempe Parocho matricis Ecclesiæ, in curia Episcopali et Metropolitana: sed anno MDXCVIII in Metropolitana decretum est, quod Canonici Collegiatæ præcedant

et ecclesiam Collegiatam exstruunt Sanctis:

D Beneficiatos Parochialium et Matricis ecclesiæ S. Mariæ de Cava.

131 Hic solennioribus festis die x Maji et 11 coluntur. Reliquiæ præcipuæ sanctorum Fratrum ... officio per Papam Paulum V, XIX Novembris MDCXI cunctis Siculis indulto. Eorum corpora, a Leontinis honorifice condita, apud eos ad annum circiter DCCC permanserunt, quo tempore Ecclesiæ Leontinæ præerat Constantius Græcus, qui anno DCCLXXXVII adfuerat Concilio Niceno II, et sexto loco subscribit inter Sicilienses Præsules. Is erat Ordinis S. Basilii, Abbas S. Mariæ de Palatiis in antiquissima urbe Aluntio, prævidens cuncta Saracenorum direptionibus absumi, caute agens, ea corpora sacra in suum patrium monasterium Basiliense transtulit, ibique abscondit. Cum autem post ejectos Saracenos, ex ruinis Aluntii a Lombardis, ad passus ferme quingentos superius, construeretur novum oppidum; inventa hæc sacra deposita sanctorum Martyrum Fratrum fuerunt, ibique et Græca historia res a Sanctis gestas atque illustre martyrium docet: quæ honorifice in novum oppidum, unde S. Fratello id est S. Philadelphi nomen fluxit, translata sunt: atque a cœnobitis Basiliensibus tria crania subripiuntur, danturque magno monasterio Messanensi S. Servatoris: E et ab aliis ejusdem instituti aliquot Reliquiæ cœnobio Fragalensi. Sed anno MDXVII hac fama exciti Leontini, ad sacra corpora redimenda animum adjecerunt; præmiseruntque primum Sacerdotes quosdam ad S. Fratellum (uti lego in MS. ibidem) ut modum quo recuperari possent investigarent: deinde circiter centum viri cœnobium Fragalense adeuntes, ex Abbate, precibus et pollicitationibus mitigato, eas sanctas Reliquias cum historia receperunt, vel potius subripuerunt ultima Augusti, easque 11 Septembris ad Leontinos asportaverunt. Veriti autem ne sanctorum corporum possessione ullo unquam tempore deturbarentur, a Leone Papa X absolutionem et confirmationem exoraverunt, diem festum Translationis constituerunt, et Reliquias in argentea arca incluserunt.

Ab aliis ex Reliquiæ olim Aluntii fuisse dicuntur,

indeque translatæ ad opp. S Philadelphi, ac denique ad Leontinos.

132 *Hactenus Pyrrhus, ipsis Cajetani MS. usus, quæ etiam sæpe allegat in margine: an et Animadversiones ejusdem viderit, minus certum: harum enim bonam partem Petri Salerni esse vix dubitaverim. Utriuscumque sit, quod pag.* 56, *de prima ablatione sanctorum corporum ab urbe Leontina legitur, hic meretur transcribi.* Rumor est apud Leontinos, corpora SS. Alphii, Philadelphi, et Cyrini, novo tyrannorum metu intumescente, a B. Thecla fuisse asportata in oppida F suæ ditionis, Myrtum, et S. Philadelphi, quod sanctorum Fratrum rectius appellaveris. Distat ab hoc oppido, mille passibus ad Septemtrionem et mare, vetus Aluntium, in monte situm, in cujus edito clivo, ædes est SS. Alphio, Philadelpho, et Cyrino dicata; ea subter est concamerata, ubi fama tradit, illorum corpora occultata fuisse. Nam B. Theclam, cum Myrtum oppidum ditionis suæ peteret, hic substitisse aiunt, atque eam ædem condendis sanctorum Martyrum corporibus extruxisse. Hinc asportata sunt in oppidum Sanctorum fratrum ut vocant, posteaquam conditum est. Sed multæ sunt machinæ adversus vulgare hoc commentum.

Idem dici testatur Cajetanus,

133 Primum adversantur Acta, quibus traditur B. Theclam condidisse Leontinis corpora sanctorum Martyrum, ecclesia super exstructa; illamque, octo post annos ac menses quatuor, in sinu pacis animam efflavisse, et eadem in æde sepultam, a læva SS. Alphii, Philadelphi, et Cyrini. Falso igitur fama tradit, Alphium, Philadelphum, et Cyrinum alio translatos a B. Thecla, quando Actis firmetur, Leontinis illa fuisse, cum B. Thecla supremum diem obiit. Quin ex serie Episcoporum ecclesiæ Leontinæ satis

sed improbat, inhærens Actis,

A satis constat, corpora Alphii, Philadelphi, et Cyrini Leontinis adhuc fuisse, usque ad Episcopum Lucianum, qui ferme vixit anno cccxc. Fac ab alio id factum. At quonam metu subigente? Vel Diocletiani et Maximiani persecutione, vel Maxentii factum oportuit: nam dein nulli Tyrannorum metus, florente Constantini principatu, sub quo pax aurea altaque; Julianum Apostatam excipio, qui nihil hac in re movit. At Leontinis fuisse corpora, annum ultra cccxc, jam probatum est. Ad hæc quo scriptore, quave ratione, aut conjectura probet quisquam, ea oppida B. Theclæ Toparchiam exstitisse, qua tempestate Romani Cæsares Siciliam tenuere? Demum aio; oppida Myrtum et Sanctorum-fratrum ævo Imperatorum non exstabant, erant tum sine nomine terræ; nec condita sunt nisi Saracenorum Nortmannorumque Principum Dominatu.

qua parte magis fabulosa sunt.

134 *De oppidis istis quando condita sint non disputavero: solum, in quo condita sunt, Theclæ fundos prædiave fuisse, ad quos illa sese receperit; resuscitatam a Valeriano persecutionem fugiens, nihil prohibet: uti nec ab ea translata esse Aluntium, quæ impiorum furori subducta cupiebat, sacra pignora. Nec propterea opus est ut illa extruxerit ecclesiam, in qua postea sunt* B *reperta: hoc enim condonandum vulgo, initia rerum cum earum progressibus confundere solito. Acta quidem repugnant: sed parte quarta, qua ea maxime fabulosa esse ac prorsus commentitia persuadent plurimæ ubique ineptiæ, a nobis obiter animadversæ. Abest tota pars quarta ab eo MS. quod cum sacris Reliquiis inventum est, ad hoc fortassis a Leontino aliquo consarcinata, et priori qualicumque narrationi adjecta, ut Aluntinis, sanctorum Martyrum cultum apud se antiquissimum esse contendentibus, nihil cedere deberent Leontini; sed potius judicarentur prævalere. Neque enim multum fidendum credo ei quæ prætenditur Episcoporum seriei, dum ea certioribus nullis monumentis firmatur: et impius ille, qui memoratur, Crescens, Sanctorum hostis, si talia aliquando attentarit, qualia vix credo ante Iconomachorum tempora cuiquam venisse in mentem; melius differetur ad octavum seculum, Leonisque Isaurici vel filii ejus Copronymi Imperium; et sic Lucianus, qui se Crescenti opposuit eique successit, tunc vixisset,* D *quando, quin Aluntii pridem fuerint corpora, vix poterit dubitari.*

Ad Aluntinam ædem supplicatio annua.

135 *Et hæc pro antiquæ traditionis excusatione sufficiant: ad Cajetanum redeo, qui eodem loco observat, quod* ad Aluntinam ædem ex oppido Sanctorum-fratrum, solennis supplicatio quotannis habetur, natali die SS. Alphii, Philadelphi, et Cyrini: atque in ea patrantur multa miracula, pluresque diversis e morbis curantur. *Confirmans deinde quod de partitione sanctarum Reliquiarum ex Pyrrho diximus.* Hac inquit tempestate, pars corporum Sanctorum Alphii, Philadelphi, et Cyrini Leontinis magno cultu ac veneratione servatur, in ecclesia eorum nomini dicata: pars in oppido, ut vocant Sanctorum-fratrum: capita, haud illa quidem integra, Messanæ in monasterio Sancti Salvatoris ordinis S. Basilii. Vetus est opinio, reliquias sanctorum Martyrum, quæ in oppido Sanctorum-fratrum habentur, inventas fuisse in vetere ecclesia, illorum nomini dedicata in proximo monte, in quo antiquum Aluntium fuit; ex eaque ecclesia in oppidum delata, quod mille passibus distat. *Appellatur a Fasello de Rebus Siculis dec.* 1 *lib.* 9 S. Philadelphi oppidum, *quod* Longobardo- E rum *esse opus* ex incolarum, *inquit,* idiomate colligitur. *Quid autem si nominis appellatio ab hoc potissimum sumpta sit, quod illius unius reliquiæ illuc Aluntio allatæ fuerint. Favet conjecturæ appellatio vulgaris, quo* San-fratello *nominatur in singulari numero, et melius* Sancti-fratris *quam* Sanctorum-fratrum *Latine redderetur. Est autem* Aluntium, *adeoque et* S. Philadelphi *oppidum, in altero id est Boreali insulæ latere procul a Leontinis: quo pronum fuit eos se recipere, qui Romanorum Præsidum, Orientale latus frequentius inhabitantium, fugiebant tyrannidem. Quæ istic et alibi, ad Sanctorum Fratrum invocationem, facta fuerunt miracula, si nobis aliquando transmittantur ab iis quorum interest, locum habebunt in Supplemento hujus mensis.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

GORDIANO ET EPIMACHO. ITEM PRIMULO, ET MAJORE SEU MEDONE CONFESSORE.

G. H.

C

ANNO CCCLXII.

Acta Martyrii ex MSS.

sub Juliano absente.

A*cta Martyrii* S. Gordiani *extant passim in plerisque MSS. Passionalibus, etiam omnium quæ videre potuimus antiquissimis, et talia sunt a Claudio Puteano olim communicata, uti et descripta ex MSS. Trevirensi S. Maximini, Audomarensi Ecclesiæ Cathedralis, Monasteriensi Bernardi Rottendorfii, aliisque duobus codicibus nostris, quibus potissimum usi sumus postquam ea contulimus cum triplici codice Reginæ Sueciæ numero* 13, 81 *et* 482. *Aringhus lib.* 4 *Romæ subterraneæ cap.* 3 *plura MSS. allegat. Typis olim vulgata sunt eadem apud Joninum Mombritium, item in Legenda Coloniæ et Lovanii anno* MCCCCLXXXIII *et biennio post excusa: qualia etiam retulit ad hunc* x *Maji Laurentius Surius, præfatus* dictionem in gratiam lectoris nonnihil expolitam esse: *sed malumus genuino stylo ea proferre. In quibus ne offendat lector, eum Baronius in suis ad Martyrologium Romanum Notis monet,* carnificinas illas, quas Romæ in Christianos exerceri solitas temporibus Juliani ferunt, non ab ipso Juliano, sed ab Aproniano Præfecto Urbis institutas... et horum Martyria potius sub Juliano quam coram Juliano Romæ actitata. Illum enim post adeptum Imperium, Romæ aliquando fuisse, nullius probatorum antiquorum auctorum F testimonio affirmari. *Dum igitur hic fere de Juliano agitur tamquam Romæ præsente, cognoscis non esse hæc Acta primæ auctoritatis: sed notabili post rem gestam tempore collecta ab aliquo, qui quoad verba, ultro utroque in judicio habita inter Januarium Presbyterum et Gordianum adhuc gentilem, ac Præfecti urbis potius quam Imperatoris Vicarium, et rursum inter eumdem jam Christianum et successorem Clementianum, secutus videtur Acta Notarialia; atque in his certior fides iisdem dari poterit, etsi non certissima.*

2 *De* S. Epimachi *martyrio nihil alibi legitur, hic vero etiam nihil nisi in fine: postquam enim dictum esset, quod* In via, quæ Latina nuncupatur, non longe ab urbe Roma, sed quasi milliario plus minus uno, illic posuerunt eum (*Gordianum scilicet*) in crypta sexto Idus Majas, ubi jam pridem S. Epimachum sepelierant; *additur,* In quo etiam loco beneficia eorum ac virtutes florent usque in hodiernum diem. *In MS. Ultrajectino S. Salvatoris, ubi eadem Acta continentur sed contracta, sub finem ista leguntur:* Tandem a familia sua nocte rapitur Gordianus, et cum B. Epimacho, cujus est etiam hodie festum, quem

A quem dudum prædictus Julianus occidi fecerat, sepelitur. *Græci utrumque colunt die* IX *Maji, et in Menologio Basilii Imperatoris ista leguntur :* Christi Martyres Epimachus et Gordianus erant ex magna et antiqua Roma. Cum vero Christum profiterentur, comprehensi ab idololatris sunt, et regionis Præsidi traditi : ab hoc jussi sunt Christum negare et idolis sacrificare. Verum quia non consenserunt, atrociter sunt cæsi : deinde lignis suspensi, et ferreis ungulis dilaniati. Postea vero e lignis descendere coacti sunt et in carcerem detrusi, statuto eis tempore, quo si pœniterent, possent vivere. Verum ipsi in carcere detenti, numquam Deo preces offerre eique gratias agere cessarunt. Quocirca digni habiti sunt propter ipsum martyrium sustinere : proinde post aliquot dies denuo e carcere educti, ac multiplicibus subjecti cruciatibus, ense demum capite plexi fuerunt. *Hæc in dicto Basilii Imperatoris Menologio : quibus similia, sed contracta, habentur in illustri Synaxario MS. Parisiensi Collegii Societatis Jesu et in Menæis MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ et Taurinensibus Ducis Sabaudiæ. Ex quibus hoc elogium formavit Sirletus in suo Menologio :* Certamen sanctorum Martyrum Epimachi et Gordiani, qui cum essent ex magna urbe Roma, detenti sunt. Cumque cogerentur a Præside diis immolare et idolis sacrificare, nefarium facinus recusarunt : ob idque plurima tormenta subeuntes, securi percussi sunt. *Hæc Græci. An ergo aliquamdiu ante Gordianum sit* Epimachus *coronatus, uti videntur Acta* B *Latina habere, relinquimus indecisum, ob ea quæ mox dicentur.*

AUCTORE G. H.

Cultus apud Græcos 9 Maji.

3 *Latini utrumque referunt ad hunc* X *Maji, et antiquissimum Martyrologii Hieronymiani apographum Epternacense ita diem auspicatur :* VI Idus. Romæ passio Gordiani. Romæ Epimacis et Midonis Confess. Via Latina ad centum aulas Quarti et Quinti. *De his duobus seorsim agimus. Corbeiense ejusdem Martyrologii apographum ita incipit :* VI Idus Maji, Romæ via Latina, in cœmeterio ejusdem natalis Gordiani, Julii. In cœmeterio Prætextati Romæ natalis S. Epimachi et Majoris Confessoris, Quarti et Quinti. *In apographo Lucensi ista habentur :* VI Idus Maji Romæ via Latina in cœmeterio ejusdem natalis S. Gordiani : et in cœmeterio Prætextati Romæ natalis S. Efiniaci et Majoris, Cori, Quarti et Quinti. *Quæ eadem habentur in apographo Blumiano, sed sub finem scribitur* S. Epimaci et Majoris Confessoris. *In MSS. Richenoviensi prope Constantiam et Rhinoviensi in Helvetia ista traduntur :* Romæ Gordiani et Epimachi et Majoris : *pro quo* Midonis *legitur apud Grevenum. MSS. Augustanum S. Udalrici et Parisiense Labbæi;* Romæ Gordiani et Epimachi. *Qui duo,* C *omissa palæstra Roma, etiam conjunguntur in Casinensi MS. Verum in altero Casinensi MS. et Romano Ducis Altempsii, pridie seu* IX *Maji, quo Græci eos colunt, referuntur* Romæ Gordianus et Epimachus. *In allegatis apographis Martyrologii Hieronymiani et Vaticano S. Petri, celebratur memoria,* Romæ Gordiani et Primoli, *sive* Primuli *aut* Promoli : *et absque palæstra* Gordiani et Prinoli *in MSS. Augustano et Parisiensi : solius autem* Primuli *in Richenoviensi. Quid ergo? An loco* Epimachi *esset intrus umnomen* Primoli? *An vero* Gordianus et Primolus *sint alii censendi, et ab his diversi* Gordianus et Epimachus? *Nihil horum affirmare audemus : ac proinde* Primolum *ut distinctum, in titulo posuimus, cum* S. Majore *seu* Midone Confessore, *forsan in carcere extincto. Omittimus* Juliam *in unico MS. adjectam, et forsan a sequenti die, quando* Julius Martyr *refertur.*

a Latinis adduntur Medon seu Major,

et Primolus.

4 *Sed redeamus ad palæstram* SS. Gordiani et Epimachi, *quos hactenus Romæ adscriptos reperimus : atque ita junctim Calendariis insertos, ut simul socii martyrii fuisse videantur. Porro apud S. Gregorium* D *Magnum in libro Sacramentorum tres orationes prostant in Missa recitandæ, et hactenus in Missali et Breviario detinentur. Usuardus hoc eos elogio exornat :* Romæ via Latina natale sanctorum Martyrum Gordiani et Epimachi. Quorum prior pro confessione nominis Christi, tempore Juliani, diu plumbatis cæditur et ultimo truncatur. *Rabanus plurima ex Actis describit cum his verbis,* Ubi jam pridem S. Epimachum sepelierant. *Sive, ut apud Adonem legitur :* Ubi jam pridem corpus beati Martyris Epimachi sepultum fuerat. *An plura ab Adone adjuncta fuerint dubitari potest : nam dictis verbis finit ejus elogium in antiquo MS. Ecclesiæ Morinorum, quod Ipris in Ecclesia Cathedrali adservatur. Nihil etiam amplius habent Notkerus et Petrus de Natalibus lib. 4 cap.* 129, *qui solent Adonem describere. Aloysius Lipomanus tomo 4 de Vitis Sanctorum pag.* 167 *scribit* Vitam SS. Gordiani et Epimachi per Adonem collectam, *et cum citatis ante verbis illam finit. Verum in Martyrologio Adonis, edito a Mosandro et Rosweido, et in variis MSS. ista subduntur :* Hic Epimachus apud Alexandriam, cum collega suo Alexandro, multo tempore et in vinculis et in cruciatibus carceris tortus, cum in frequentibus et diversis suppliciis confectus perdurasset in fide, ignibus ad postremum consumitur : deinde Reliquiæ ejus Romam perlatæ. *At supra apud Græcos dicuntur* SS. Epimachus et Gordianus capite plexi, ὕστερον τὰς κεφαλὰς ἀπετμήθησαν. *An ergo* SS. Epimachus et Alexander *alii censendi Martyres? Beda in genuino Martyrologio solum ista habet :* VI Idus Natale SS. Gordiani et Epimachi. *Ast in Martyrologio sub ejus nomine supposito, eadem ex Adone* E *citata eduntur, et reperiuntur in unico MS. codice nostro in Vita horum Martyrum, sed non admodum antiquo. In antiquis Breviariis Romanis, a ducentis annis et deinceps diu excusis, elogium horum Martyrum ex Adone desumptum finit absque mentione Alexandriæ. Verum in Breviario, jussu Pii V edito, Lectio una de his Martyribus præscribitur : in qua legitur* corpus S. Gordiani sepultum in eadem crypta, in quam Reliquiæ B. Epimachi Martyris translatæ fuerant ab Alexandria, ubi is diu propter Christi confessionem constrictus in carcere, postremo combustus, martyrio coronatus. *Quæ eadem hactenus recitantur, etiam inserta hodierno Martyrologio Romano, idque passim recentiores sequuntur. Interim non cohærent cum initio Adonis quod tale est :* Romæ via Latina in cœmeterio ejusdem SS. Gordiani et Epimachi, quos Julianus apostata inter multos Christianos publicis custodiis mancipavit.

Num Romæ passi?

an S. Epimachus Alexandriæ?

5 *Aringhus lib. 4 Romæ subterraneæ cap. 3 scribit* sacrum S. Epimachi corpus, primum juxta Græcorum Menologium, die XI mensis Martii, Constantinopolim condigno honore translatum fuisse. *hoc* F *autem solum in Indice Menologii a Sirleto collecti legitur; in ipso textu omissum. At Græci in Menæis excusis celebrant dicto* XI Martii, memoriam Reliquiarum S. Epimachi Martyris Constantinopolim illatarum, *addito disticho cum allusione* sanctæ urbis honoratæ sancti Epimachi corpore. *Alia solennitas est Constantinopoli quatuor Martyrum ad diem* VI *Julii, quando ita legitur in MS. Græco Synaxario Claromontano :* Sanctorum Martyrum Apollonii, Alexandri, Epimachi et Onesimi, quorum celebritas agitur in Hexacionio, *sive* ad sex columnas. *Georgius Codinus de Originibus Constantinopolitanis pag.* 39 *asserit :* pomerium urbis Constantinopolitanæ a Constantino magno deductum usque ad Exacionium, *supra* Hexacionium *dictum. Hic ergo recurrunt* Epimachus et Alexander, *supra collegæ habiti. An autem ab hisce non sit diversus* Epimachus Alexandriæ *passus, quis, dum Acta ulteriora desunt, poterit certo statuere? Hæc potius viris eruditis proponenda duximus,* a

an etiam colatur 11 Martii

VIDE APP. TOM VII MAJI NOT. 80*

et 6 Julii?

A *a quibus si certiora proferantur, cum grato animi affectu accipiemus, daturi ea die* VI *Julii, aut ubi occasio fuerit oblata.* Festum horum Martyrum Romæ celebrari in ecclesia S. Laurentii in Lucina, ubi eorum Reliquiæ asservantur, *asserit Piazza in Sanctuario Romano.*

ACTA MARTYRII

Ex pervetustis variis MSS. codicibus.

Temporibus Juliani impiissimi Imperatoris, divulgati sunt multi Christiani. Cumque hæc audisset impiissimus Julianus, iracundia plenus, jussit eos teneri, et in custodiam publicam mitti. Erat autem inter eos quidam Christianus, nomine Januarius, Presbyter senex. Post tertiam vero diem impiissimus Julianus Imperator misit, et vocavit ad se Gordianum Vicarium suum, jussitque ei ut Januarium Presbyterum sua audientia interrogaret. Tunc Gordianus Vicarius jussit sibi, sicut præceperat ei Rex, Januarium Presbyterum eductum de carcere præsentari : cui ita dixit; Quis vocaris, vel ex qua natione te esse ostendis, felicissime *b* orator, edicito nobis. Respondit S. Januarius Presbyter, et dixit : Si quidem civem discere vis, Antiochenus sum : si vero nationem, ex parentibus Christianis Christianus sum. Cui Gordianus Vicarius dixit : Quid nos multis verbositatibus fallere compellis? Nunc ergo audi me, et elige tibi de duobus unum responsum. Aut sacrifica diis immortalibus, et esto amicus invictissimi Principis nostri Juliani; aut certe suscipe sententiam nefandorum *c* criminum. Respondit autem S. Januarius Presbyter, et dixit ad Gordianum : Si mihi consenseris, ego quidem meipsum opto Deo meo offerre sacrificium placationis; tamen quidquid mihi dixeris vel promittis, pro peccatis meis *d* dignus sum recipere : verumtamen, ut dixi, pro peccatis meis, non pro justitia. Respondit Gordianus et dixit ei : Si pro peccatis tuis omnia supplicia mereris, funde diis libamina, ut sic merearis a nobis pro eorum expiatione salvari. Respondit itaque S. Januarius Presbyter et dixit : Ego quidem in nomine Domini mei Jesu Christi semper salvus fui, et ut credo, semper salvus ero; insuper et alios salvos *e* feci per baptismi ejus perceptionem *f* qui desiderant salvi fieri. Tu enim si haberes sapientiam, toto corde utique quæreres eum, et concupisceres ut invenires requiem animæ tuæ post tantam tempestatem, et haberes permanentem vitam æternam.

S. Januarium Presb. examinat Gordianus Vicarius Juliani Imp.

2 Tum Gordianus Vicarius jussit eum in domo sua sub custodia mancipatum teneri. Quem inspirante Domino nocte convocans, asserebat quod eum vellet verbis suis oblectare. Cui S. Januarius Presbyter dixit : Fili, noli perdere tempus tuum, sed magis age pœnitentiam pro corporibus Sanctorum quos interfecisti; et baptizare, ut possis invenire requiem sempiternam *g*, et in igne æterno non cremari. Gordianus Vicarius, his compunctus verbis, dixit : Et quomodo securus ero, si lotus fuero, quia evado tormenta æterna. Respondit S. Januarius Presbyter et dixit : Ego tibi promitto in nomine Domini mei Jesu Christi, quod si toto corde credideris et baptizatus fueris, omnium criminum tuorum delebuntur sordes, ita ut te immaculatum Domino Jesu Christo offeras. Gordianus Vicarius dixit : Da mihi mensuram credendi. S. Januarius Presbyter dixit : Ut confitearis in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti unam Deitatem, et pœnitentiam agens ostendas te peccasse. Tunc Gordianus Vicarius cum lacrymis introivit ad uxorem suam, nomine Marinam, et enarravit ei omnia monita S. Januarii Presbyteri. Tunc uxor ejus in ipsa hora noctis, tenens manum viri sui, venerunt simul ad S. Januarium Presbyterum : et cadentes in terram miserunt se ad pedes ejus rogantes eum ut baptizarentur ab eo, clamantes se peccasse et dicentes ad eum : Redime nos a peccatis nostris. Ad hæc respondit S. Januarius Presbyter, dicens ad eos : Videte si ex toto corde creditis, aut ne quod velamen in absconditis teneatis, quia scio vos ab Imperatore honorari. Respondit Marino et dixit : Unam similitudinem Jovis datam ab Imperatore habemus repositam, propter quam sancti Martyres cruciabantur : sed quid faciemus de ea modo? Tamen divulgabo Domino meo viam per quam et nos mereamur adipisci coronam vitæ, dum conflata a nobis fuerit. Eadem autem hora introduxit Marina B. Januarium Presbyterum in cubiculum suum, et ostendit ei simulacrum Jovis æreum deauratum, et tripodam æream. Quod simulacrum cum ara apprehendens B. Januarius, accenso igne conflavit et projecit in cloacam, et sic cum magno gaudio catechizavit Gordianum, cum Marina uxore ejus, et familia eorum promiscui sexus numero quinquaginta tres; quos etiam cum *h* Dominis suis baptizavit.

ab eo in fide instruitur

cum Marina uxore sua,

et projecto idolo Jovis

baptizatur cum aliis 53.

3 Eodem quoque tempore, post dies quatuordecim, misit ad Gordianum Vicarium Julianus impiissimus Cæsar Tribunum suum, nomine Clementianum, dicens ei : Vade et vide si declinavit ad sacrificandum Deo magno Jovi Januarius Presbyter : aut si non persuasit ei, tunc sub voce præconaria in foro Trajani fustibus cædatur. Et factum est hoc quod præceperat Imperator Clementiano. Respondens autem Gordianus, dixit ad Clementianum : O Clementiane, si cognoscas esse Dominum Jesum Christum, et minas et terrores hominis mortalis non timebis : sed magis videbis vitam æternam, sicut et ego vidi jam paratam mihi. Nam Sacerdotem sanctum ego honorabo, et jam non injuriabo : quem ego videns pedes ejus non dedignor osculari, per quem et salvatus sum. Tunc Clementianus pergens ad palatium vociferando dicebat, summum magum Januarium, qui Vicarium Gordianum declinavit suis magicis artibus. Cumque introiret ad Imperatorem Julianum, dixit ei; Januarium, quem pietas tua propter ingenium litterarum laudabat, hunc cognovimus magum esse : qui etiam et subvertit Vicarium tuum Gordianum, cum omni domo sua et uxore, quos etiam et baptizavit, et deos Reipublicæ nostræ conflatos igne in massam abscondit. Tunc Julianus impiissimus Imperator, iracundia plenus, jussit inscriptionibus damnari S. Januarium Presbyterum et B. Gordianum : cui etiam et successorem dedit Clementianum in loco ejus esse Vicarium. Ipsum vero B. Gordianum præcepit custodiæ publicæ mancipari : uxorem autem ejus Marinam in quadam villa, quæ vocatur *l* Ad Aquas Salvias, in servitio rusticorum opprimi. Postea vero jussit, ut Gordianus sub judicio Clementiani esset audiendus.

profitetur fidem Christianam :

carceri includitur :

4 Eodem vero tempore præcepit Clementianus in Telludis templo sibi tribunal præparari, et vinctum catenis B. Gordianum ante se præsentari. Quem Clementianus ita interrogat, dicens : Gordiane, sic despexisti præcepta Principis nostri semper Augusti, qui te honoravit et dignitatis ornavit officio, ut et tu magicis artibus contra Rempublicam et salutem invictissimi Principis nostri deos conflares et absconderes? Respondit B. Gordianus, et dixit ei : Ego magis pro salute Reipublicæ feci hoc. Nam si haberem omnia idola manu facta, confringerem ea atque conflarem. Nam quem dicis adorandum magis, an qui fecit, aut qui fingitur? Ego vero ipsum adoro qui fecit omnia. Clementianus Vicarius dixit : Et quis est qui fecit omnia? B. Gordianus

sistitur coram Clementiano.

A dianus dixit: Christus filius Dei vivi. Clementianus Vicarius dixit: Si ipse fecit omnia, quare a principe reipublicæ Domino Juliano semper Augusto projectus est? B. Gordianus dixit ad eum: Magis Julianus a Deo projectus est, qui Deum non timuit, sed adorat idola dæmonum, cum quibus periturus est. Tunc Clementianus Vicarius dixit ad Gordianum: Sacrifica diis immortalibus: sin autem, faciam te capite cædi. B. Gordianus dixit: Numquam tibi bene sit, miser, nec Principi tuo Juliano, qui in tenebris est damnatus. Tunc ira commotus Clementianus jussit eum plumbatis cædi, et cum diu cæderetur B. Gordianus, clamabat dicens: Gratias tibi ago, Domine Deus meus Jesu Christe.

plumbatis cæditur,

5 Hæc audiens impius Clementianus jussit eum capite truncari ibi, ante templum in Tellude. Cujus corpus jussit iterum ante templum Palladis jactari, in loco supra dicto, ut non sepeliretur per dies quinque, sed canibus derelinqueretur. Ast ubi veniebant canes, *m* latratum et magitum emittebant, et non audebant contingere, sed magis custodiebant eum. Tunc unus ex familia ejus cum aliis Christianis nocturno silentio venerunt, et rapuerunt venerandum corpus sancti Martyris Gordiani: et venientes in via, quæ Latina nuncupatur, non longe ab urbe Roma, sed quasi milliario plus minus uno; illic posuerunt eum in crypta, sexto Idus Majas, ubi jam pridem sanctum Epimachum sepelierant. In quo etiam loco beneficia eorum ac virtutes florent usque in hodiernum diem, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi: cui est honor et gloria, simul cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti, in secula seculorum. Amen.

capite plectitur,

m

B

sepelitur cum S. Epimacho.

ANNOTATA.

a *MS. Audomarense,* suæ audientiæ exhiberet. *Monbr.* præsentaret.

b *MS. Rottendorff.* ore tuo.

c *MSS. nostrum et Audom.* criminatorum.

d *MS. S. Maximini,* opto dignum suscipere.

e *Idem MS.* salvos possum facere omnes.

f *MS. Rottendorf.* qui desiderat omnes salvos fieri. *MS. Audomar.* qui desiderant hujus sancti nominis participes fieri.

g *MS. Audom.* et ignem æternum, qui homicidis et peccatoribus debetur, effugere.

h *Idem MS.* Cum Domino eorum Gordiano et uxore ejus.

C

l *Locus* ad Aquas Salvias *prope abest a porta Capena, a quod haud procul S. Paulus Apostolus capite plexus est, in ejusque honorem templum ac monasterium a posteris erectum, quod dein SS. Vincentii et Anastasii appellatum est, ut sæpius dictum est, et dicendum erit ad Vitam S. Pauli.*

m *In MS. nostro suprascriptum antiqua manu,* ululatum.

APPENDIX.

Horum Martyrum ecclesia et cœmeterium Romæ. Sacra pignora delata ad ecclesias Campidonensem, Weingartensem, Pragensem et Prumiensem.

Cœmeterium S. Gordiani

Gordianum cœmeterium foris portam Latinam *descripsit Petrus Manlius, in Catalogo cœmeteriorum Urbis apud Paulum Aringhum, lib. 4 Romæ subterraneæ cap.* 3. *Nomen illi* a S. Gordiano Martyre *inditum satis aperte innuunt antiqua Martyrologii Hieronymiani apographa, Corbeiense, Lucense, et Blumianum his verbis:* Romæ via Latina, in cœmeterio ejusdem, natalis Gordiani: et in cœmeterio Prætextati Romæ natalis S. Epimachi. *Verum Ado ita conjunxit:* Romæ via Latina, in cœmeterio ejusdem, natalis SS. Gordiani et Epimachi. *Dum autem dicitur* in cœmeterio ejusdem, *et non eorumdem, refertur ad* S. Gordianum: *quem ibidem, ut Acta habent,* a morte posuerunt, ubi jam pridem S. Epimachum sepelierant. *Notkerus sic loquitur:* Gordiani corpus posuerunt in crypta in cœmeterio Prætextati, ubi jam pridem corpus beati Martyris Epimachi sepultum fuerat. *Videtur ergo* cœmeterium Gordiani *contiguum fuisse* cœmeterio Prætextati, *licet illud viæ Latinæ, hoc Appiæ tribuatur: quod optime confirmatur ad* XXV *Augusti in Actis* S. Nemesii Diaconi, quem capite truncari jusserunt inter viam Appiam et Latinam. *Ibidem olim* basilicam SS. Gordiani et Epimachi constructam, ab Adriano Papa primo a novo renovatam fuisse, *scribit Anastasius Bibliothecarius in hujus Vita. Verba infra in Actis SS. Quarti et Quinti explicamus.*

D

et ecclesia ejus ac Epimachi,

2 *Istius porro Pontificis anno tertio, Christi* DCCLXXIV, corpora SS. Gordiani et Epimachi Martyrum Roma in Alamanniam allata fuisse *scribit in Chronico Hermannus Contractus. Hæc in Vita B. Hildegardis Reginæ a nobis ad* XXX *Aprilis illustrata num.* 2 *clarius explicantur his verbis:* Inter ea monasteria, quorum illa beatissima fundatrix fuit, Campidonensem domum specialius dilexit, quam et divitiis cumulavit et sublimavit honoribus... Unde et Andegarium, primum ejusdem cœnobii Electum... Romam secum perduxit, et... a Papa Adriano consecrari impetravit. Dein pretiosis corporibus sanctorum Martyrum Gordiani et Epimachi dotata Regina, cum jucunditate rediit et gloria; eo nimirum gloriosior et jucunda devotius, quod tam gloriosum revexit onus, quodque precibus ejus Papa Adrianus dignatus venire Campidonam, noviter ab eo constructum dedicavit monasterium, in honore utique sanctæ Dei genitricis Mariæ, et sanctorum Martyrum Gordiani et Epimachi, quorum corpora ibidem usque in hodiernum diem requiescunt, et divinis excoluntur officiis. *Hæc latius leguntur in dicta Vita, quam Auctor ex antiquo MS. renovavit anno* MCCCCLXXII. *Dedicationem Campidonensis ecclesiæ, per Legatum Pontificium verosimiliter factam, ipsimet Pontifici contra omnem verosimilitudinem tribuens, ut ibi notavimus. De Reliquiis autem Bucelinus in Sacrario Benedictino ad hunc* X *Maji ista scribit:* Horum sacra corpora asservantur in cœnobio Campidonensi, et partes insignes in Weingartensi. *Idem Bucelinus par.* 2 *Germaniæ sacræ, recensens Reliquias in monasterio Weigartensi adservatas, asserit, esse* insignes portiones SS. Gordiani et Epimachi. *Carolus IV Imperator, epistola ad universos regni Bohemiæ status anno* MCCCLIV *data et a Thoma Joanne Pessina in Metropolitana Pragensi edita testatur pag.* 434 se in monasterio Campidonensi obtinuisse reliquias de ossibus Gordiani et Epimachi Martyrum. *In Diario Reliquiarum Ecclesiæ Pragensis dicuntur esse* frusta quatuor. *In MS. Martyrologio Pragensi eadem confirmantur, et Officium Ecclesiasticum sub ritu semiduplici in tota diœcesi recitatur.*

corpora an. 774 delata ad Ecclesiam Campidonensem.

E

Aliqua ossa in ecclesia Weingartensi,

F

et in Cathedrali Pragensi:

3 *Est aliquod MS. Chronicon monasterii Prumiensis in diœcesi Trevirensi, auctore Servatio Ottlero ibidem cœnobita: ex quo Joannes Gamansius a se descripta nobis transmisit sequentia:* Abbate Gregorio in pace sepulto, genere ac virtute illustris ac religione spectabilis Dominus Gerardus, de nobilissima ac vetustissima stirpe Comitum Viennensium, Prælaturam ac principatu Ecclesiæ Prumiensis accepit in ordine vicesimus nonus. Hic vir frugi, cum gloria simul et commodo domus Dei noscitur præfuisse, pietatis cultor ac propagator principalis. Atque inter cetera strenuitatis ejus opera hoc sane maximum æstimari debet, quod novo fundamine inferioris Prumiæ ecclesiam Dei et Christi famularum cœnobium

et in Prumiensi inferiore

A bium construxerit: quam certe die noctuque religiosarum feminarum Dominum collaudantium habitationem provido cum terrenis possessionibus, ad supplementum corporeæ necessitatis, de substantia et hereditate sancti Salvatoris, augmentavit: ipsamque sacram ædem sanctorum Martyrum Gordiani et Epimachi sacris corporibus honoravit, sublimavit, sanctificavit. Cui sacræ et novellæ Christi familiæ præfecit primitus cognatam suam, Sophiam nomine: quæ Deo sacrata Virgo injunctum sibi officium devotissimæ Matris bene implens, virtutis et sanctitatis posteris reliquit clarissima vestigia. Hujus ergo fundationis ratio quo certius exprimatur et verius credatur in suo tenore testamentum illius libet hic apponere.

a Gerardo Ab. Prumiensi fundata

4 In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Gerardus, Divina favente misericordia, sanctæ Prumiensis Ecclesiæ humilis minister, universis Christi fidelibus, tam futuris quam præsentibus, salutem quæ est in Christo Jesu. Quod ad honorem Dei et utilitatem Deo servientium pie a nobis et rationabiliter factum est, memoriæ litterarum commendare dignum duximus; quatenus per hoc et res gesta B necessariæ sibi firmitatis robur in præsenti obtineat, et omnis calumniandi occasio in futuro conquiescat. Cum enim certum sit, breve esse ac momentaneum præsentis vitæ statum, quandoquidem hic non habemus manentem civitatem; competit nobis operibus bonis vigilanter insudare, ut ad cœlestem patriam et civitatem æternaliter manentem pervenire valeamus. Placuit itaque nostræ discretioni, Deo servientes, cujuscumque sint ordinis, in caritate non ficta diligere, et necessitate rerum temporalium, in quantum possumus, Deo auxiliante sustentare. Inde est quod quamdam nobilem mulierem, linea consanguinitatis nobis proximam, habitu, voto et conversatione honestam monialem, Sophiam nomine, Abbatissam dictam et consecratam, in partes nostras cum paucis Sororibus eidem subjectis venientem, benigne suscepimus. Quæ relictis cognatis terraque nationis suæ, in terra sibi, suisque aliquantum aliena, in pace et quiete omnibus diebus vitæ suæ Deo servire devotissime desiderans, nostræ nostrorumque amicorum providentiæ, tuitioni, consilio, atque auxilio humiliter se supposuit. Nos vero tam devotum mentis ejus considerantes desiderium, et immutabile in sexu fragili propositum admirantes, situm ejus voluntati satis congruum, juxta capellam cujusdam C curiæ, quæ inferior Prumia vocatur, et eamdem capellam nostram cum appendiciis ex integro, et beneficium atque allodium cujusdam hominis nostri, ab heredibus legitimis in manus nostras voluntarie designatum, consilio fidelium nostrorum ei perpetualiter donavimus. Ipsa vero tres Virgines valde parvas, jam dicti beneficii et allodii hæredes, solita pietate sibi adjunxit: quas materno dilectionis affectu, sub regulari disciplina sui ordinis, ad serviendum Deo erudire studiose curavit. Nos igitur bonis ejusdem ancillæ Christi principiis congaudentes, cum prædicto loco duas Matres Ecclesias, videlicet Merinche et Romeschem cum filiabus earum, præfatæ Abbatissæ et his quæ post eam futuræ sunt, perpetuo jure possidendas tradidimus; salvo per omnia et intacto jure, quod ad Præbendam Prumiensium monachorum ex antiqua constitutione pertinere cognoscitur, simulque servitio, quod Abbati de utraque ecclesia debetur. De cetero quidquid Abbatissa D ad commoditatem suam inde ordinare poterit, suis et sui cœnobii usibus accrescet: nihilominus et arbusta, quæ sunt in colle, qui dicitur Comerworst, ei concessimus, ita ut sex denarios annuatim inde solvat. Locum quoque pro molendino construendo idoneum ei condonavimus: quod cum ædificatum fuerit, quinque maldros siliginis exinde per annos singulos Abbati reddet. De cetero soror mea Adelheidis, Comitissa de Molbach, venerabilis vidua, de allodio quod de proavo, avo et patre legitime possederat, partem nostram, videlicet villulam quæ Noverode appellatur, cum omnibus appendiciis, mancipiis, agris, pratis et silvis (exceptis inbeneficiatis) pro salute animæ suæ, suique mariti et natorum omniumque successorum suorum, ad serviendum Deo gloriosæque Virgini Mariæ et sanctis Martyribus Gordiano et Epimacho, in perpetuum devotissime loco eidem donavit: et me successoresque meos sanctæ Prumiensis Ecclesiæ Abbates, Advocatos et Defensores auctoritate et gratia omnipotentis Dei solenniter instituit. Præterea de decimis in Neukirchen quatuor modios tritici, sex modios siliginis, viginti modios avenæ monialibus in eadem capella Domino servientibus, singulis annis ante E diem Natalem Domini nostri Jesu Christi, sine omni impedimento persolvi firmiter et multum devote instituit. Nos igitur, cum prædicta Comitissa et pluribus honestis viris, ante altare prædictorum Martyrum venientes sub stola, vincula anathematis confirmavimus, quod nulli unquam hominum hæc mutare vel infringere liceat, sed rata et inconvulsa in perpetuum permaneant. Si quis autem hanc nostram institutionis confirmationem violare, immutare vel infringere præsumpserit vel attentaverit, perpetuo anathema sit, iramque et indignationem beatissimæ Virginis Mariæ incurrat, et inevitabilem filii ejus Domini nostri Jesu Christi vindictam æternaliter sentiat, nisi humiliter et tempestive resipiscat. Ex multis assistentibus quorumdam nomina in testimonium conscribi fecimus. Gerardus Ecclesiæ sancti Salvatoris Decanus, Bertramus Custos, Cuno Cantor, Bertholdus Præpositus ecclesiæ S. Mariæ, Hermannus Decanus, Theodoricus Scholasticus, Bertramus Custos, et plures Ecclesiæ ministeriales. Hæc acta sunt et sigillo sancti Salvatoris, nostro quoque et Comitissæ insignita, anno Dominicæ Incarnationis MCXC Indictione VII, Epacta XII, regnante Domino Henrico glorioso Imperatoris Friderici filio feliciter. Super articulis quoque ejusdem funda- F tionis alia consensus et confirmationis exemplaria habentur, nimirum Joannis Archiepiscopi Trevirensis, Archidiaconi, totiusque Capituli ejusdem Ecclesiæ; itemque Summorum Pontificum Cœlestini atque Honorii: quæ prolixitatis vitandæ causa hic intermittenda duximus. *Hactenus Olerus. Meminit hujus Parthenonis ad dictum annum* MCXC *Christophorus Browerus lib.* 15 *Annalium Trevirensium, asseritque* pignora SS. Gordiani et Epimachi Martyrum ex basilica Salvatoris novo Virginum templo importanda fuisse: *eaque huic illata scribit Bucelinus in Gerardi* XXIX *Abbatis Prumiensis elogio. Arbitramur autem ea a Campidonensibus accepta, fuisseque aliquot horum Martyrum insigniora ossa, et sic dici corpora eorum Prumiæ esse.*

AUCTORE G. H. adjuvante ejus sorore Adelheida,

ad honorem SS. Gordiani et Epimachi,

confirmatione ante horum altare facta,

anno 1190.

DE SS. QUARTO ET QUINTO

MARTYRIBUS ROMANIS CAPUÆ DEPOSITIS.

G.H.

X MAJI.

Cœmeterium,

Antiquam apud Romanos extitisse memoriam SS. Quarti et Quinti *Martyrum, colligimus ex illorum cœmeterio, seculo Christi octavo innovato, de quo Anastasius Bibliothecarius in Vita Hadriani Papæ primi ista scribit :* Simili modo et Basilicam SS. Gordiani et Epimachi, seu cœmeterium ejusdem Ecclesiæ Simplicii et Serviliani, atque Quarti et Quinti Martyrum, et B. Sophiæ, una cum cœmeterio S. Tertullini, foris portam Latinam a novo renovavit. *Hæc ibi. Acta* SS. Gordiani et Epimachi, *passorum sub Juliano Apostata jam hoc* x *Maji dedimus : at* SS. Simplicii, *aliis* Sulpitii, *et* Serviliani, *qui sub Trajano coronati fuerunt, Passionem illustravimus ad diem* xx *Aprilis. De* S. Tertullino, *qui sub Valeriano Martyr obiit, agendum erit die* IV *Augusti.* Beatam Sophiam *existimat Aringhus Romæ subterr. lib.* 4 *cap.* 4, *non esse sanctorum trium* B *filiarum Virginum ac Martyrum matrem celeberrimam, cujus corpus filiarum corporibus consepultum dicitur, et memoria recolitur* XXX *Septembris; sed ejusdem nominis* Virginem ac Martyrem, *cujus postea corpus in Equitii titulum a Sergio II transferri contigit. In antiquissimo Martyrologii Hieronymiani apographo Epternacensi, ad hunc diem, cum actum esset de* SS. Gordiano et Epimacho, *mox subditur :* Via Latina ad Centum aulas Quarti et Quinti. *Dictum Martyrologium descripserunt Usuardus et Ado, hic ambo verbis :* Item Romæ via Latina ad Centum-aulas, natalis SS. Quarti et Quinti. *Hos secuti sunt reliqui Martyrologi : ex quibus colligimus hosdicto loco pro Christianæ fidei confessione fuisse martyrio coronatos, eorumque veneranda corpora ibidem sepulturæ locum obtinuisse : qui olim* prædium *fuerit* SS. Simplicii et Serviliani, *postea vero nomen acceperit a nobili aliquo imperialive ædificio, ut* Centum-aulæ *vocaretur : deinde vero* SS. Quarti et Quinti ac B. Sophiæ *corpora acceperit, ut omnibus commune cœmeterium, supra quod, post Juliani necem, nobilis* SS. Gordiani et Epimachi *surrexerit ecclesia, et ab omnibus communem acceperit appellationem. At quo tempore quove martyrii genere vitam finierint plane latere existimamus.* C

cultus antiquus.

An Episcopi Capuani seu Confessores

2 *Alius est sensus Ecclesiæ Capuanæ, in cujus Breviario, quod habemus anno* MCCCCLXXXIX *excusum, ad diem* IX *Martii, præscribitur in Kalendario, rubro charactere, solenne festum, sub ritu duplici,* Quarti et Quinti, Episcoporum Capuanorum : *et hæc præscribitur Oratio.* Propitiare, quæsumus Domine, nobis famulis tuis, per horum sanctorum Confessorum atque Pontificum Quarti et Quinti, qui in præsenti requiescunt ecclesia, merita gloriosa, ut eorum pia intercessione ab omnibus semper protegamur adversis. *Evangelium pro Lectionibus ad Matutinum recitatur secundum Lucam,* Sint lumbi vestri præcincti, *cum ordinaria homilia S. Gregorii Papæ. Interim reliqua præscribuntur, ut in festo SS. Tiburtii, Valeriani et Maximi Martyrum : et nominatim Capitulum* Stabunt justi in magna constantia. *Hymnus in primis Vesperis et ad Matutinum,* Sanctorum meritis inclyta gaudia *: in Laudibus et secundis Vesperis,* Rex gloriose Martyrum : *et sic consequenter ex Officio Martyrum tempore Paschali. Michael Monachus in Sanctuario Capuano edidit quatuor Kalendaria, et in horum tertio et quarto ista leguntur,* Sanctorum Confessorum Quarti et Quinti. *Idem Michael Monachus recenset a pagina* 213 *Episcopos Capuanos, inter quos sextus et septimus ab ipso collocantur* S. Quartus Episcopus et Martyr, *et* S. Quintus Episcopus et Martyr : *additque :* Sequimur Cardinalem de S. Severina, qui propter auctoritatem Breviarii hos non prætermisit. Hi vero alii censendi sunt ab iis, de quibus mense Majo Martyrologium Romanum : *in quo ad hunc diem* x *ista leguntur :* Item Romæ via Latina ad Centum-aulas, natalis sanctorum Martyrum Quarti et Quinti : quorum corpora Capuam translata sunt. *Ferdinandus Ughellus tomo* 6 *Italiæ sacræ, cum de S. Aristæo, quinto Capuano Episcopo, egisset, ista subdit :* Post hunc idem Monachus SS. Quartum et Quintum Martyres, quorum dies festus in Martyrologio Romano x Maji celebratur, Capuanos Episcopos fuisse refert ex antiquo Breviario. Sed cum Baronius Capuam corpora SS. Quarti et Quinti translata asserat, nihilque de dignitate Episcopali habeat, videtur asserendum, non Episcopos sed Martyres fuisse, cum et Cardinalis Bellarminus eos a suo Catalogo expunxerit. *Hæc Ughellus. Eosdem refert Martyres Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, additque eos in* E *novis illius Ecclesiæ Tabulis non nominari Episcopos. Imo in citato supra Breviario, sicuti appellantur* Confessores, *et tamen coluntur Officio Martyrum; ita potuit adjectum fuisse nomen* Episcoporum.

seu Martyres?

an potius Martyres non Pontifices?

3 *Idem Michael Monachus pag.* 35, At vero, *inquit,* Quartus et Quintus, Romano adscripti Martyrologio, fuerunt Clerici Capuani, Martyres passi Romæ in via Latina : neque id gratis asserimus. In capella, quæ nunc dicitur S. Francisci, erat antiquum altare, quod appellabatur SS. Quarti et Quinti. Voluit capellæ Patronus, permittente Archiepiscopo Cæsare Costa, illam marmoribus, marmoreisque SS. Francisci, Quarti et Quinti statuis exornare : idcirco antiquum altare dirutum est, inventusque sub eo loculus duo condens corpora, cum inscriptione, quæ propter antiquitatis situm tota non legebatur : quod autem legi potuit ita habet : CORPORA SANCTORUM CLERICORUM CAP. HIC SITA SUNT. Quæ verba Archiepiscopus Costa, in inferiore crepidine novi altaris ibidem erecti, sculpi tantum voluit. Age nunc conjungamus cum traditione firma inscriptionem, et de Clericatu SS. Quarti et Quinti non dubitabimus. Accedit quod in ecclesia S. Prisci horum imagines, inter alias multas antiquissimas, ex musivo conspiciuntur. Sunt imagines conjunctæ vultu admodum F juvenili, capite tonso, ut nunc mendicantibus tonderi mos est : habent in manu coronam : certe corona fuisse Martyres arguit. Archiepiscopus Cæsar Costa, cum ad ecclesiam S. Prisci animi causa divertisset, adorato sanctissimo Sacramento, imagines illas visit; legensque inscripta nomina, elevata manu ad me conversus, Videte, inquit, Martyres cum coronis. Tonsura quidnam, nisi fuisse Clericos ostendit? Et vultus illi quasi pueriles, inter alias Sanctorum Ecclesiasticorum imagines, vel senum, vel virorum, vel juvenum, quin in minori ordine constituti fuerint dubitare num sinet? At si Capuani Clerici, qua de causa passi Romæ? Hinc ipse colligo, SS. Quartum et Quintum fuisse viros in urbe Capua primarios, et ortos ex nobili genere. Solebant Præfecti provinciarum, nobiliores genere Christianos comprehensos Romam amandare. Baronius anno 104. Ita censendum est contigisse SS. Quarto et Quinto : nempe comprehensos ipsos ob fidei Christianæ confessionem, amandatos Romam, ibique ab Imperatore (quisquis ille fuerit) capite plexos, et corpora tandem Capuæ, eorum patriæ, restituta.

Eorum altare et sub eo corpora,

ubi dicuntur Clerici:

et hoc probat Musivum vetus:

4

A 4 *Hæc pro singulari erga Capuam patriam suam affectu Michael Monachus. Qui parte secunda Sanctuarii sui, acturus* de Sanctis *qui habent imagines in ecclesia* S. Prisci *post pag.* 132, *exhibet tholum seu cupulam illius ecclesiæ, ubi Sancti sedecim repræsentantur Musivo seu tessellato opere, in actu offerentium coronas, quas tenent manu utraque; sic ut in medio, vultibus ad se invicem conversis et oculis in cœlum elevatis, conspiciantur hinc* S. Petrus *Apostolus, inde* S. Priscus *Episcopus, statura virili, vultu senili et barbato; inter ipsos autem sub protensis eorumdem brachiis, consistant pueri duo, dimidio minores illis, cum supra scriptis nominibus, hinc* S. QUARTUS, *inde* S. QUINTUS, *plane tales, quales supra describuntur verbis Costæ Episcopi; sic tamen ut* S. Quintus *corpore et ætate aliquando major videatur, quam* S. Quartus.

in æde S. Prisci.

5 *Egregium omnino antiquitatis venerandæ monumentum istud est, quodque in æs incisum hic volui dare spectandum. Sed cum eum in finem dubia quædam proposuissem anno* MDCLXXVII *R. P. Antonio Auriæ, Capuani tunc Collegii Rectori; misit is ad pagum S. Prisci Sacerdotem industrium, qui ipsas imagines accurate inspiceret, et Michaelis Monachi ectypon, quam apte expressum sit, consideraret.* B *Ex hujus autem responso intellectum est, parum accurate formatum esse ectypon illud: quapropter opera ea supersedendum censui, donec accuratior alia obtineatur delineatio, juxta formam a me submissam, quæ usui esse poterit ad diem natalem ipsius S. Prisci* I *Septembris.*

6 *Ceterum quod* SS. Quartus et Quintus *fuerint* D Capua *oriendi, ægre extundas ex tribus istis litteris* CAP. *Quid enim si* Capite plexos *illæ significent? Demus autem* Capuanos *indicare: an ideo consequetur, illos Capua ad martyrium Romam missos fuisse? Non existimo. Potuerunt etiam tales fuisse Romano Clero adscripti jam antea a Romanorum Pontificum aliquo, in ejusque ministerio familiari vixisse: ut vel eo illustrius eorum martyrium fuerit; referantur autem post* Gordianum et Epimachum *in Martyrologio SS. Hieronymi, vel quia cum illis passi fuerunt sub Juliano; vel potius quia ipsis Titulum ecclesiæ facientibus, eoque prius nominandis, sepulturæ locum commodarunt, diu antea passi eodem die, sed in ratione popularis cultus posteriores. Corpora* SS. Sulpitii et Serviliani *via Latina olim condita fuisse supra diximus: eaque Hadriani Pontificis gratia et auxilio translata fuisse in Germaniam, ad* monasterium Elwangense, *nunc Ecclesiam Collegiatam, ex antiqua dicti loci traditione dictum est ad horum diem natalem* XX *Aprilis. In eadem Elwacensi ecclesia, sub ritu duplici secundæ classis, hoc* X *Maji, coluntur etiam ut* Patroni SS. Quartus et Quintus: *de quibus præter Orationem propriam omnia desumuntur ex Communi Martyrum;* E *idque fieri ob notabiles eorum Reliquias ibidem depositas conjectari, olim nobis scripsit Christophorus Striborius Societatis nostræ Sacerdos.*

AUCTORE G. H.

cultus Elwangi.

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

PROBATA SEU PROBATO, MOECA, PETRO, DATIVO, JANUARIO, FORTUNIONE, THECLA, LUCELLA, MAXIMA, MATRONA.

G. H.

X MAJI.

T*ertia hæc est classis Martyrum, relata in quatuor antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis, quæ in Epternacensi ita memoratur:* In Africa Probatæ, Mecæ, Petri, Dativi, Januarii, Fortunionis, Theclæ, Lucellæ, Maximæ, Matronæ, *In aliis apographis deest palæstra martyrii* Africa: *dein in Lucensi legitur* Probatæ, *et in aliis tribus* Mœcæ *per diphthongum. Præterea in Corbeiensi Parisiis excuso desunt nomina* Dativi, Lucellæ, Maximæ *et* Matronæ. *Ex istis* Bucellæ *scribitur in MS.* C *Blumiano. Ex his duo priores cum palæstra Africa ita in MSS. Richenoviensi et Rhinoviensi referuntur:* In Africa Probati et Petri: *qui duo, non indicato loco martyrii, memorantur in MSS. Augustano S. Udalrici, et Parisiensi Labbæi: sed in hoc* Probatæ *scribitur, uti etiam in MS. Aquisgranensi et in Auctario Greveni: sed adjungitur nomen* Medii *seu* Midaris, *de quo in prima classe actum. In MSS. Florario et Trevirensi S. Martini, et in tertio ac quarto Kalendario Capuano apud Michaelem Monachum, proponitur* Petrus *cum* Cyrillo, *de quo in sequenti classe agitur. Aliqui ejusdem nominis Martyres etiam reperiuntur infra in classe Martyrum Tarsensium. Verum, ut observat etiam Florentinius, in tanta Martyrum segete, non videtur creditu difficile, nuda nomina pluries coincidere.* F *In MS. Tamlactensi indicantur nomina,* Probatæ, Mocæ, Petri, Diutii, *loco* Dativi, Januarii; Furionis, *loco* Fortunionis, Theclæ, Lucellæ, Maximæ, Matronæ.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

CYRILLO, CENDEO, DIONIO, ACACIO, CRISPIONE, ZENONE,

G. H.

IN MYSIA INFERIORE SEU BULGARIA.

Q*uarta hæc Martyrum classis in antiquissimo Hieronymiano codice Epternaci asservato ita indicatur:* Axiopoli, Cyrilli, Cendis, Dioni, Acaici, Cripionis, Zenonis. *Ex his aliqua nomina aliter scribuntur in apographo Corbeiensi Parisiis excuso, videlicet* Dionii, Accisi, Crispionii. *In Lucensi codice leguntur hac ratione,* Cendeis, Dionis, Acaci, Crispionis. *Huic convenit MS. Blumianum, nisi quod nomen* Acaci *desit. In MS. Richenoviensi tribuitur* Axiopoli S. Cyrillus, *sed socii quatuor adjuncti spectant ad sequentem classem. Verum in MS. Trevirensi S. Maximini recte junguntur*] Acacus, *supra* Acaicus *et* Crispio. *Prædictus* Cyrillus *memoratur in MSS. Trevirensi S. Martini, Augustano S. Udalrici, Parisiensi Labbæi, Florario Sanctorum, et Calendario tertio et quarto Capuano apud Michaelem Monachum. In MS. Casinensi dicitur* S. Cyrillus Episcopus. *At* Cyrillus, Acacius, *sive* Achatius, *et* Crispio *indicantur in*

A *in MSS. Pragensi et Coloniensi* Mariæ *ad Gradus.*

AUCTORE G. H.

2 *De* Axiopoli, *urbe Mysiæ inferioris ad Danubium in hodierna Bulgaria, actum est die præcedenti* IX *Maji, quando relati sunt tres Martyres, quorum nomina non multum differunt ab iis quæ hic referuntur, et sunt* Quirillus, Quindeus, *et* Zenon. *An ergo hi cum aliis sociis iterum repetantur, quis certo discernet? Sub hac cautela eos hic seorsim retinemus, prout in dictis antiquis monumentis invenimus: an recte, ulteriori disquisitioni relinquimus definiendum, et addimus MS. Hibernicum monasterii Tamlactensis, in quo sunt nomina* Quirilli, Gindei, Dionini, Achaci, Crisponis, Zenonis: *præcedenti autem die ibidem habetur nomen* Cindei, *qui videtur huc referendus.* D

DE SANCTIS MARTYRIBUS

APHRODISIO, PRIVATO, GIDDINO, SATURNINO, PETRO, DATIVO, FORTUNO, LUCELLA, MAXIMA, MATRONA, MUTTACO, CILICO, VICTURO, JANUARIO, SECUSA, VICTURINA, BONOSA, CONSTANTIA, MAXIMO, JANUARIO, GEMINO, SAMINO, PEREGRINA, SENTERO, ERULO, MAJULO, MARULLO, FELICE, INDICO, REFLENTO, TINNO, FELIONE, TAVINTO, SELEUCO, ZETULA, JANUARIA, FORTUNATA, TECLACIA, DONATO, ROGATA, PAULINA, LAVARO, NINA, JANUARIO, CANDEDIA, HONORIO, SATURNINO, SATURNO, SECUNDO, DONATO, SALUTORE, FELICE, MARE, NAPOLLO, CODDEO, DATO, NASOMOSO, VICTORE, SATULO, MASUTO, MALEO, SEVERO, MARCIANO, FORTUNO, SATURO, QUINTALO, SEVERIOLO, FIDELE, QUINTO, FAUSTO, DONATO, EXCRITATO, BIRICO, SERTIMO, LUCINO, RESTITUTO, DATIVO, JANUARIA, NINA, FELICE, SATIRA, MARCELLA, MATRONA, TUIA, LUCUSA, VICTORINA, FELICIA, JOCUNDA, GLORIOSA, ROGATINA, VICTURINA, JULIA, PRIMA, FORTUNATO, MARIA, ROGATO, MUNNO, JACOBO, SEPTIMINA, INCIDO, TUNNO, FELICIONE, SELEUCO, HONORATO, LUCINO, ZEBBERIA, VENUSTA, SATURNA, QUINTULA, CYRILLO, DIONYSIO,

B E

G. H.

TARSI IN CILICIA.

C

Ultima hæc est et maxima Martyrum classis Martyrologii Hieronymiani, quæ in vetustissimo apographo Epternacensi ita memoratur:* Tarso Ciliciæ, Aphrodisi, Privati, Giddini, Saturnini, Petri, Dativi, Furtuni, Lucellæ, Maximæ, Matronæ, Muttaci, Cicili, Victuri, Januari, Securæ, Victuriæ, Bonosi, Constantiæ, Maximi, Gemini, Januarii, Samini, Perecriæ, Sinteriæ, Nuli, Majolæ, Maruli, Felicis, Indidi, Reflenti, Tinni, Filioni, Tinthisi, Levii, Zetulæ, Januariæ, Furtunatæ, Teclaciæ, Rogatæ, Paulinæ, Lavari, Ninæ, Januari, Condeliæ, Honoriæ, Saturnini, Saturnini, Secundi, Donati, Solutoris, Felicis, Marcinappoli, Cuddei, Dati, Nasomosi; item Victoris, Satuli, Masuti, Malei, Severi, Marciani, Fuituni, Saturi, Quintali, Severioli, Felicis, Quinti, Fausti, Donati, Excritati, Septimi, Lucini, Restituti, Birici, Dativæ: item Januariæ, Ninæ, Felicis, Satiræ, Marcillæ, Matronæ, Tuiæ, Luesæ, Victurinæ: item Feliciæ, Jocundæ, Gloriosæ, Rogatinæ, Victurinæ, Juliæ, Primæ: item Furtunati, Manæ, Rogati, Munni, Jacobi, Septiminæ, Maurelli, Incidi, Tunni, Felicionis, Seleuci, Honorati, Saturni, Lucini, Gebberiæ, Venustæ, Saturnæ, Quintubæ: item Cyrilli, Dionysi. *Hæc in dicto codice Epternacensi, ante mille circiter annos exarato. Quæ cum aliqua diversitate in aliis Martyrologii Hieronymiani apographis leguntur. Ac primo in MS. Blumiano sub initium tredecim Martyres desunt cum palæstra* Tarso, *quæ etiam non est in aliis MSS. Lucensi et Corbeiensi. Ut autem diversitas nominum facilius intelligatur, ea per decades distinguimus. In prima decade alibi legitur* Fortuni, *et in Lucensi* Dativæ. *In secunda* d[illegible] *loco* Cicili, *in Lucensi* [illegible] Silici, *et in Blumiano* Cilicii. *At* Securæ *in Lucensi* Secusæ, *in aliis duobus* Sacusæ; Victuriæ, *aliis* Victurinæ; *sed deest in Blumiano. Pro* Bonosi *et* Maximi *alibi est* Bonosæ *et* Maximæ; *sed hæc deest iterum in Blumiano. In tertia decade post* Saminum *desunt undecim in Blumiano, et loco* Perecriæ, *alibi est* Peregriæ *et* Peregrinæ: *item loco* Sinteriæ, Ruli, Majolæ, *alibi sunt nomina* Sinteri, Etuli, Majuli, *et in Lucensi* Matuli. *Ita* Maruli *et* Indidi, *aliis* Marulli *et* Marullæ, *et* Indici. *In quarta decade* Filioni, *aliis* Felioni: *item* Tinthisi, *aliis* Tuinti *et* Thuinti: Leuci, *aliis* Seleuci; Zetulæ, *in MS. Lucensi* Zecullæ: *et* Fortunatæ *in Corbeiensi* Fortunati, *atque* Teclaciæ, *aliis* Theclaciæ *et* Tedetiæ, *cui subjungitur nomen* Donati, *qui deerat in Epternacensi. In quinta decade* Lavari *et* Saturni *nomina desunt aliis, uti* Januarii *in Lucensi et Blumiano. Loco* Condeliæ *et* Honoriæ *aliis est* Candediæ *et* Honori: *et pro* Saturnini, *in Blumiano est* Saturninæ. *Atque pro* Solutoris *alibi est* Salutaris: *sed deest in Lucensi. In sexta decade* Cuddei *aliis est* Coddei, *et Lucensi* Cotedei: *loco* Marciani *in Blumiano est* Marciæ, *uti loco* Furtuni *alibi est* Fortuni, *et in Blumiano* Fortini.

Dein

A *Dein loco* Quintali *et* Felicis, *alibi legitur* Quintali *et* Felicis, *alibi legitur* Quintali *et* Fidelis. *In octava decade nomen* Excritati, *in Corbeiensi MS. est* Excruati : Birici *vero in Blumiano* Birocii, *et in Lucensi* Perioci. *Dein* Dativæ *nomen aliis est* Dativi : *et* Januariæ, *Lucensi* Januarii : Satiræ *autem Blumiano* Saturæ, *et Corbeiensi* Saticæ : *at* Marcillæ *aliis* Marcellæ. *In nona decade* Tuiæ, *Corbeiensi* Tulæ, *Blumiano* Tinæ : *et* Luesæ *aliis* Lucusæ ; *uti* Victorinæ Victurinæ *et* Victoriæ : *a* Julia *porro desunt* XIV *Martyrum nomina in Blumiano. In decima decade* Manæ, *aliis* Mariæ : Rogati *nomen Corbeiensi est* Rogatæ : *et pro* Munni *alia MSS.* Menni *et* Monni *habent : et sic pro* Septiminæ, *in Corbeiensi* Septimiæ : *et pro* Maurelli *et* Incidi, *in Lucensi invenitur* Maurellæ *et* Indici. *In undecima et ultima decade loco* D Tunni *aliis est* Tuni, *et qui supra iis defuerat, interponitur* Saturnus, *et additur nomen* Quintulæ. AUCTORE G. H.

2 *Ex relatis hic Sanctis inscripta sunt MSS. Trevirensi S. Maximini et Pragensis Ecclesiæ, nomina* Constantiæ, Gemini, Peregrinæ. *Quo etiam modo nomina* Felicis, Faustæ, Mariæ, *inserta sunt MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi. In MS. Tamlactensi* Affrodisii, Primitii et Jacobi. *Dubium moveri potest an* S. Aphrodisius, *horum Martyrum Antesignanus, singularem cultum habeat die præcedenti* IX *Maji : quod aliis discutiendum propono, et ab ulteriori, si qua potest aliunde haberi scientia, expecto resolutionem : interim singula relinquo in fide antiquorum monumentorum, nihil præter nomina suggerentium*

DE SS. TERTULLINO ET CHRYSANTHO,

MARTYRIBUS ROMANIS LUXEMBURGUM TRANSLATIS

Commentarius R. P. Alexandri Wilthemii S. J.

B E

X MAJI.

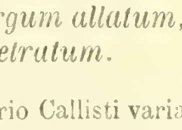
Scribo adventum ad nos sanctorum Martyrum Tertullini et Chrysanthi, eo consilio, ut posteri sciant, et Sanctis honorem suum gratulentur. Forma scribendi, ut nec prætermittam, quod sit operæ pretium dicere, nec quidquam supra verum, quod in tali argumento proclive est, extollam. Litteras tabulasque publicas subinde apposui, quod sciam id genus monimentorum ab iis, qui res non verba consectantur, merito magni fieri. Et quia veri potissima mihi cura est, ita scribo, ut rei gestæ præsens affuisse intelligar. Atque hæc pro instituti ratione satis : pro rei vero brevitate, fortasse etiam nimis.

CAPUT I.

Corpus S. Tertullini Luxemburgum allatum, S. Chrysanthi Romæ impetratum.

Anno MDCXXIII, Romæ ex cœmeterio Callisti varia Divorum corpora eruta sunt. Fecerat ejus rei potestatem Gregorius XV Pontifex maximus, scripto breviculo ad Innocentium de maximis, Episcopum Britonoriensem. Degebat tum Romæ Mathias Clenschius, ortus Krauthemio vico Luxemburgensi, collegii nostri Germanici alumnus, nunc sacræ Theologiæ C Doctor et Curio Croviensis ad Mosellam. Erat in eodem contubernio Germanico nobilis adolescens Theodoricus Robein a Sinsfeldt, gente Luxemburgensis. Ii amicorum usi opera, a Bartholomæo Ruggerio Romano corpora duo Divorum obtinuere, Divi Tertullini Martyris Clenschius, Divæ Soterdis Virginis, Robenius. Situs fuerat Tertullinus in Catacumbis ad D. Sebastianum, loco cœmeterii Callisti (quod et ipsum inter Romana cœmeteria longe nobilissimum est[1]) celeberrimo. Fuisse porro D. Tertullinum præcipuum aliquem martyrum, tum locus ipse sepulchri et tumba cum titulo nominis Tertullini, tum lampas apposita et palmæ simulacrum, sub monogrammate Christi expressum, facile arguebant. Ex monogrammate, litteram dextram α totam, sinistram ω dimidiam, longa vetustas extriverat, hoc exemplo.

An. 1623 dicuntur corpora SS Tertullini et Soterdis effossa :

Tantum nactus thesaurum Clenschius, existimavit, nullibi eum secretius quam in patria sua posse deponere. Quod autem in Ordinem nostrum, a quo et in præsens Romæ litteris erudiebatur, et cujus nuper gymnasia Luxemburgi et Viroduni a pueris frequentaverat, insigni esset animo ; tum vero etiam, quod Collegii hujus rem familiarem eo tempore administraret ejus frater Nicolaus Clenschius Sacerdos ; voluit in templo nostro ossa D. Tertullini, æternæ memoriæ et venerationis ergo collocari. Antea autem, quam id ad nos deportandum curaret, os unum exemit, et cum Robenio sodali permutavit, accepto in vicem Divæ Soteridis osse. Ceterum D. Soteridis corpus, Virginibus cœnobii D. Thomæ, ordinis D. Bernardi in finibus Trevirorum ad Gelbim fluvium, dono Robenii cessit. Tertullinus, cum osse D. Soteridis, ita ad nos pervenit.

3 Cum Anno MDCXXV vertente Sacerdotes duo nostri, Ægidius Chisairius Provinciæ Gallo-Belgicæ Procurator, et Joannes Præpositus Theologiæ Doctor ac Professor, ex Urbe reversuri in Provinciam essent ; eis Clenschius sacra ossa deportanda, et huic Collegio tradenda dedit. Ii Anno MDCXXVI huc delati, sacra ossa rite obsignata advexere. Atque ut de fide afferentium non esset dubio locus, adstantibus Antonio de Torres Collegii rectore, et Francisco Moragio notario Apostolico, a Curione Bellomontano, qui tum quoque cum nostris ex Urbe redibat, atque Joanne Præposito, cistula, in qua D. Tertullini ossa inerant, reclusa est ; jurante conceptis verbis Chisairio, se sacra ossa, ita ut Romæ afferenda acceperat, obsignata et clausa afferre. Tum idem Chisairius, et ceteri deinde ejus exemplo, sacris pignoribus globulos precatorios venerabundi admoverunt. Litteræ etiam Francisci Aquilani Romani, ut testimonio essent, Actuario Luxemburgensi, qui ei rei vocatus aderat, exhibitæ. Rogavit deinde Rector Actuarium, ut cistulam occluderet, et cum testibus, reverendis Viris Bartholomæo Merlino Decano Christianitatis Luxemburgi et Curione ad D. Michaelem, nec non Theodorico Sandtio Curione ad D. Nicolaum obsignaret ; quo postea sine fraude dolove malo, sacræ reliquiæ Episcopo cognoscendæ approbandæque proponi possent. Rogatus etiam ut in tabulas referret, quæ præsens ipse egisset, vidisset, legisset, audivissetque, tabulas ad hoc exemplum perscripsit.

prius anno 1625 ad Collegium S. J. Luxemburgum defertur,

F

4 *In nomine Domini Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter et sit notum, quod anno a nativitate ejusdem Domini millesimo supra sexcentesimum vigesimo sexto, indictione nona, die vero decima mensis Januarii, mane, intra octavam et nonam horam, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris*

A ALEX. W LIEM. *per R. P. Ægidium Chisaire,*

Patris et Domini nostri, Domini Urbani, divina providentia Papæ Octavi, anno quarto, in collegio Societatis Jesu Luxemburgi, in mei Notarii publici et testium infra scriptorum, ab hoc specialiter vocatorum et rogatorum, præsentia, præsens et personaliter constitutus reverendus Pater Ægidius Chisaire, dictæ Societatis religiosus Presbyter et provinciæ Gallo-Belgicæ ejusdem Societatis procurator, ex urbe Romana rediens, nobis exhibuit fere bipedalem quamdam cistulam, interius cærulea bysso et exterius rubro corio obductam, in qua continebantur ossa quædam humani corporis, quæ prædictus Pater affirmabat et jurejurando corroborabat, esse illa eadem omnino ossa, quæ sibi jam a sex septimanis in urbe Romana a Venerabili Domino Mathia Clensch, filio Petri Clensch ex Krauthem, huc Luxemburgum ad reverendum Patrum Antonium de Torres, Collegii ejusdem Societatis Rectorem, deferenda tradita fuissent, una cum litteris attestatorialibus, a Notario Apostolico in Urbe confectis, quas idem Pater nobis etiam exhibuit; quæ fidem faciebant, esse illa de vero corpore S. Tertullini martyris, prout fusius in prædictis attestatorialibus continebatur. Et in nostra ibidem præsentia, ipsemet Pater Ægidius Chisaire, B *rosarii tactione, tamquam veras sancti Tertullini reliquias, venerari cœpit : quem secutus est Venerabilis Dominus Franciscus Morage Notarius Apostolicus, et in oppido Belemontensi Pastor, et R. Pater Joannes Præpositus, sacræ Theologiæ Doctor ejusdem Societatis Sacerdos, qui una cum sæpedicto Patre ex Urbe redibant. Sed cum absque Ordinarii loci prævia approbatione, nullæ Sanctorum reliquiæ publicæ fidelium venerationi exponi possint ac debeant, rogavit nos præfatus Pater Antonius de Torres, ut ad omnem fraudem et suspicionem quamcumque amovendam, ego Notarius et rogati testes infra nominati, prædictam cistulam cum sanctis reliquiis, de manibus prædicti Patris Ægidii Chisaire acceptaremus, et nos ipsimet illam clauderemus, ac sigillis nostris obsignaremus : quatenus hac ratione suo tempore Ordinario loci constare possit, contineri in illa cistula verum corpus, quod sæpedictus Pater Ægidius Chisaire in Urbe a Domino Mathia Clensch acceperat, et juxta prædictas attestatoriales affirmatur esse corpus Sancti Tertullini martyris. Cujus justæ et piæ petitioni annuentes ego Notarius et testes infrascripti, cistulam, quæ nobis tradebatur aperta, accepimus; eamque clausimus, et Sigillis nostris ordinariis obsignavimus. In cujus rei confirmationem et attestationem ego Nicolaus Bastgen, sacris Apostolica* C *et Imperiali auctoritatibus creatus, et in Catholicæ Majestatis provinciali Luxemburgensi Concilio admissus Notarius, præsens hoc instrumentum desuper confeci : illudque una cum testibus jam nominandis, manu mea propria subscripsi. Et acta sunt hæc Luxemburgi in Collegio Societatis Jesu sæpedictæ, ibidemque in aula superiore versus ecclesiam Patrum Franciscanorum, præsentibus eodem in loco Reverendis et Venerabilibus Dominis, Domino Bartholomæo Merlin Decano Christianitatis et Pastore ad Divum Michaelem Luxemburgi, et Domino Theodorico Sandt Pastore ad Divum Nicolaum ibidem, testibus fide dignis, ad præmissa rogatis specialiter et requisitis, anno, die et hora præscriptis.*

sicut ipsum Romæ acceperat a D. Matthia Clensch.

N. Bastgen Notarius.

5 Hæc cuncta, quamvis severissimo cuivis judici fidem abunde facerent, corpus D. Tertullini, quod ad nos tanta cautione curaque allatum erat, verum et minime suppositum aut adulterinum esse; quia tamen in tabulis Actuarii Romani, Francisci Aquilani, de quibus ante dictum, haud liquido satis perscriptum erat, unde erutum id esset corpus : ne ea res aliquando scrupulum injiceret religiosis et suspicacibus animis, scriptum est Romam, quæsitumque, quo loco inventa D. Tertullini sacra ossa fuissent? Abunde quæsito factum satis. Bartholomæus quippe D Ruggerius, concepto solenni sacramento, tactoque more majorum Evangelii codice, verba ejus excipiente Francisco Bitto Actuario, edidit locum, ubi effossum D. Tertullini corpus; quæve ibi Martyrii signa, quemve sepulchri titulum Antonius Pracca Actuarius, qui fodientibus aderat, conspexisset; ratumque habuit, quod Mathiam Clenschium sacro D. Tertullini corpore alias donasset. His de rebus a Bitto Actuario XVII die Decembris tabulæ publicæ factæ hujus argumenti.

quod sumptum fuisse ex cœmeterio S. Calisti,

6 *In nomine Domini Amen. Præsenti publico instrumento cunctis ubique pateat evidenter et sit notum, quod anno a nativitate ejusdem Domini millesimo sexcentesimo vigesimo sexto, indictione nona, die vero decima septima mensis Decembris, pontificatus autem sanctissimi in Christo patris et D. N. D. Urbani, Divina providentia Papæ Octavi, anno ejus quarto; cum sit, prout asseritur, quod alias per D. Bartholomæum Ruggerium fuerit donatum et concessum D. Mathiæ Clensch, Collegii Germanici pro tempore alumno, corpus S. Tertullini Martyris, sitque etiam quod in dicta donatione non constiterit, dictum corpus fuisse excavatum, et exhumatum ex cœmeterio Sancti Calisti Papæ, nec de eo* E *nulla fides apparuerit : ideo, ut veritas elucescat, hinc est, quod in mei Notarii publici et testium infrascriptorum ad hæc specialiter vocatorum, habitorum et rogatorum præsentia, præsens et personaliter constitutus D. Bartholomæus Ruggerius, mihi Notario bene cognitus, sponte et omni meliori modo et medio juramento dixit, declaravit, et affirmavit, inter alia corpora sanctorum et sanctarum Martyrum ac Virginum in cœmeterio S. Calisti Papæ et Catacumbas S. Sebastiani, extra mœnia Urbis excavatorum et repertorum, repertum fuit et exhumatum corpus S. Tertullini cum signo pro Christo, et palma subtus, et lampade seu lucerna, prout de dictis inscriptione et signis rogatum fuit per D. Antonium Praccam Notarium publicum, qui præsens fuit in dictis excavationibus, factis cum facultatibus et licentia, per fel. record. Gregorium XV. A.* III *concessis Illustriss. et reverendiss. D. Innocentio de Maximis, Episcopo Britonoriensi, prout ex Brevi desuper expedito sub data Romæ apud S. Petrum, Kal. Aprilis, annuendo D. Bartholomæus, donationem alias per ipsum factam, fore justam et fide dignam, denuo dicto D. Mathiæ Clensch, dictum corpus S. Tertullini donavit, concessit, et dedit, donat, concedit, et dat, et denuo medio juramento, confirmat et affirmat, esse de illismet excavatis et exhumatis in supradicto cœmeterio, et cum facultatibus supradictis; et non asserit aliter nec alio modo. Super quibus omnibus et singulis præmissis, petitum fuit a me Notario publico infrascripto, ut unum vel plura,* F *publicum seu publica, facerem atque conficerem instrumentum et instrumenta, prout opus fuerit et requisitus ero. Actum Romæ præsentibus ibidem, audientibus et intelligentibus R. D. Josepho Interviso de Anania, et D. Joanne Stephano Briganti Romano, testibus ad prædicta vocatis atque rogatis. Ego Franciscus Bittus Rom. pub. Dei gratia, Apostolica et Imperiali auctoritate, Notarius, de prædictis rogatus fui. Ideo præsens instrumentum subscripsi et publicani requisitus, in fidem.* Sequebatur attestatio conservatorum Cameræ albæ Urbis de legalitate Notarii Bitti et appensa erat ex funiculo sericeo rubro et aureo, theca rotunda ænea, in qua cera rubra, impressa insignibus Senatus Romani. In plica erant imagines monogrammatis Christi ex parte extriti, et palmæ ad sepulchrum D. Tertullini repertæ.

confirmatur attestatione Notariali.

7 Allatæ ad nos tabulæ, quamquam religiosissimo cuique omnem scrupulum facile eximebant, aliæ tamen ex aliis causæ inciderunt, cur publice nondum coli reliquiæ D. Tertullini potuerint. Interea Urbanus VIII Pontifex Maximus, Joanni Baptistæ de

Ex corporibus sex sub Urbano 8 refossis,

A de Alteriis, Vices-gerenti Cardinalis Urbis Vicarii, potestatem fecit, corpora sacra ex cœmeterio Callisti educendi, eaque cui visum esset donandi; quo publice in templis posita, cultum venerationemque haberent. Affuit, cum eruerentur ea corpora, Joannes Baptista Marus, canonicus ad D. Angeli in foco piscario, I. V. Doctor et litium consistorialium Secretarius. E corporibus autem tunc inventis, sena ad Joannem de Annuntiatione, virum religiosum ex ordine sanctissimæ Trinitatis redemptionis captivorum, pervenere, Divorum Cyrilli, Chrysanthi, Constantii, Flori, Crescentii, Theodori martyrum: quorum unum providus Deus Collegio nostro hac rerum serie destinavit. Multis ab annis miserum huic Provinciæ visum mihi erat, in tanta finium amplitudine, vix unum atque alterum Divum esse, cujus mortale corpus pro tutela patrocinioque haberetur. Cernebam adhæc, cum per proxima hujus provinciæ animo circumferrer, nullam pene alicujus nominis esse urbem, cœnobium pene nullum, ubi non siti e Divis unus, pluresve essent. Unde pia quadam subeunte invidia, optabam sæpenumero, ut Urbs provinciæ nostræ primaria, vel unum publice sanctum corpus haberet, quo et par esset ejus cum ceteris B vicinis urbibus felicitas et cœlestis tutelæ æqua securitas. Et forte etiam verebar, ne parum religiosi videremur Luxemburgenses, quibus de comparando aliquo sacro corpore curæ nihil esset. Nec me fugiebat esse in Collegio nostro D. Tertullini ossa: sed cultum eorum publicum desiderabam; quem spes erat haud dubie exstiturum, si advectum ad nos aliunde sacrum aliquod corpus, reliquiis D. Tertullini in lucem proferendis, egregiam ansam daret. Hæc cum maxime animo agitarem, Joannes le Pessier, provinciæ Gallo-Belgicæ Præpositus, et Florentius Montmorencius Rector tunc Collegii Duaceni, anno millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto itineri Romano sese accingebant, ituri ad comitia, quæ, Mutio Vitellescho Præposito totius Ordinis nostri mortuo, de successore creando frequentissima indicta erant. Ego ratus adesse tempus, quo summa voti mei de sacro curando corpore obtineri posset, quamquam ea res ad me proprie parum attineret, ausus tamen sum Præposito provinciæ, et præsenti antequam proficisceretur, et absenti jamque Romæ agenti, datis ad eum litteris, animum meum exponere. Ipse per se promptus ad cultum Divorum provehendum, ita omnia egit, ut desiderii mei effectum propediem viderim. Ita enim anno sequenti, vigesima quarta Martii, ad me ex Urbe scripsit: *Memor* C *fui postulationis a Rev. Vestra factæ de corpore alicujus Sancti. Cum enim recenter oblata fuissent ab uno e Patribus nostris R. P. Assistenti quatuor sanctorum Corpora, et duo ex illis destinasset templo nostro Namurcensi, effeci ut unum concederet templo vestro. Sunt autem hi Sancti: S. Constantius, S. Cyrillus, S. Chrysanthus, S. Florus.* His litteris acceptis, dici nequit, quis non meus tantum (quod parvi interest) sed omnium in hac urbe fuerit animi sensus, ad quos ejus rei fama pervenit; præsertim, cum ex nostris hominibus intelligerent, hac opportunitate, Divi Tertullini lipsana in publicum proditura. Nec multo post, secunda die Junii, Florentius Montmorencius creatus recenter Germaniæ Assistens, scriptis ad me alia de causa litteris, Rectori et mihi, et Collegio totique urbi, donum suum est gratulatus. Ex quibus litteris cognovimus, quod hactenus ignoraveramus, Divum, cujus corpus nobis obtigisset, esse Chrysanthum Martyrem. Fecero operæ pretium, si, quo pacto quove Jure quatuor illa Divorum corpora, quibus duo deinde accessere, ad Assistentem Germaniæ dono Thomæ Candidi, pervenerint, scribam. Rem omnem hæ tabulæ aperient:

quorum quatuor donata R. P. Flor. Montmorency an. 1645:

impetratur mittendum Luxemburgum corpus S. Chrysanthi.

D 8 *In nomine Domini. Amen. Præsenti publico Instrumento, cunctis ubique pateat evidenter, et sit notum, quod anno a nativitate D. N. Jesu Christi, millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto, indictione decima quarta, die vero vigesima sexta mensis Martii, Pontificatus autem sanctissimi in Christo Patris et D. N. Innocentii Divina providentia Papæ X, anno ejus secundo, in mei Secretarii testiumque infrascriptorum præsentia, præsens et personaliter constitutus D. Thomas Candidus Venetus, mihi Secretario optime cognitus, asserens, olim sibi donata fuisse nonnulla sanctorum Martyrum corpora a bona memoria reverendi Patris Fratris Joannis de Annuntiatione Ordinis sanctissimæ Trinitatis redemptionis captivorum, fratrum Discalceatorum occasione extractionis factæ ex cœmeterio Calisti, de indulto fel. record. Urbani Papæ VIII, ab Eminentissimo et Reverendissimo D. Joanne Baptista de Alteriis, olim Eminentissimi et Reverendissimi D. Cardinalis Urbis Vicarii Vices-gerente: cui extractioni dictorum sanctorum Martyrum, ego Secretarius interfui, ad effectum aliis donandi, ab urbe transmittendi, et in ecclesiis exponendi. Hinc est, quod dictus D. Thomas Candidus, utendo supradictis facultatibus sibi concessis, sponte ac omni meliori modo, tradidit et consignavit, Perillustri et ac Reverendo Patri Florentio de Memorency, Assistenti Germaniæ Societatis Jesu, præsenti* E *et acceptanti, infradicta sanctorum Martyrum corpora, videlicet, corpus S. Cyrilli M. corpus S. Chrysanthi M. corpus S. Constantii M. corpus S. Flori M. corpus S. Crescentii M. corpus S. Theodori M. ad effectum dicta sacra corpora aliis donandi, ab Urbe transmittendi, et in ecclesiis exponendi; asserens me dio ejus juramento, supradicta sacra corpora esse illamet, ut supra, sibi donata a prædicto Patre Fratre Joanne de Annuntiatione. Quæ supradicta sacra corpora, idem perillustris et admodum reverendus Pater Florentius de Memorency, majori, qua potuit, accepit veneratione, ad effectum, ut supra, disponendi. Et ut de illorum identitate nunquam dubitari possit, ego Secretarius, subito et incontinenti, coram cunctis testibus, unumquodque sacrum corpus reposui in sua capsula lignea alba, ad proportionem, et albo funiculo alligavi, et duobus in locis meo solito signo Hispanica cera munivi et sigillavi, non solum modo et forma præmissis, verum etiam omni alio meliori modo. Super quibus omnibus et singulis etc. Actum Romæ in domo Professa Societatis* Jesu, *præsentibus ibidem, audientibus, et intelligentibus, D. Jacobo de Spiex Lucerno Helvetiorum, et D. Bartholomæo Lauro Romano, filio Antonii Lauri, testibus ad hæc prædicta omnia et singula habitis, vocatis specialiter atque rogatis. Ego Joannes Bapt. Marus*, ut supra, F pro quo fidem fecere Conservatores Cameræ, ut supra.

A. ALEX. WILTEM. cum exemplo attestationis Romanæ de singulorum veritate.

CAPUT II.

Utriusque corporis inductio solennis in urbem Luxemburgensem.

Ceterum, accepto Roma nuntio, de donato nobis D. Chrysanthi corpore, unum omnium desiderium erat, ut quam maturrime sacrum id pignus ad nos apportaretur. Sed non ante discessum ex urbe Joannis Lepessierii, Præpositi Provinciæ, afferri quidquam potuit. Quin jam eo reverso in provinciam, tum demum via maritima per Batavos, D. Chrysanthi corpus cum ceteris Divorum corporibus, Bruxellas tenuit. Inde anno exeunte, a Joanne Rutio, quondam hujus Collegii Rectore, qui tum Excellentissimo viro Joanni Beckio, regiæ militiæ in Belgio Præfecto et Provinciæ nostræ Gubernatori, ad nos redeunti comes erat, in ipsa Beckii rheda, allatum est. Et quoniam sub adventum Gubernatoris in provinciam, comitia

Allato Luxemburgum corpore S. Chrysanthi,

EX ALEX. WILTEM.

A comitia Ordinum in hanc urbem, pro veteri instituto, indicta erant; optatant multi, ut ejus conventus celebritate ad proponenda cum majori honore sacra corpora uteremur. Sed temporis angustiæ non sinebant ea, quæ in pompam opus erant, parare. Soluto deinde Ordinum conventu, anno MDCXLVII exoriente, mittere Treviros placuit, qui ab Vicario Episcopo corpora de more approbanda rogarent. Missi a Rectore sumus Gasparus Nidromius et ego, Sacerdotes, cum litteris ad Otthonem Senheimium Episcopum Azotensem. Petebat autem Rector, ut, si commodum ei non esset per hæc bellica tempora huc sese conferre, alicui hujus urbis viro primario, aut Abbati, aut Sacerdoti, negotium daret ut suo nomine sacra lipsana cognosceret. Ipse quidem cum esset insigni animo erga hoc Collegium, negavit, ut maxime vellet, posse se inconsulto Principe Trevirensi quidquam statuere: auctorque fuit, ut scripto libello, rem ad Principem deferremus. Scripsi libellum, et obtuli cum litteris Romanis. Quæ ubi Princeps legit, nos cum Azotensi Episcopo ad aulam evocavit. Admissos ad conclave, jussosque assidere, oratione bene longa accepit. Summa erat, legisse se libellum bullatasque litteras nostras: omnia proba sinceraque esse. Gratulari se huic Collegio tanti pretii thesaurum. Enimvero, ipsum per se Luxemburgum venturum, et coram sacra lipsana approbaturum fuisse, si aut valetudo, aut tempora, itineri opportuna essent. Nunc missurum Vicarium suum Episcopum, cum primum commodum nobis gratumque futurum esse. Dimissi deinde perhumaniter profectique Treviris, quid rei a nobis gestum esset Rectori exposuimus, lætanti tam propenso in nos animo esse Principem.

ab Electore Trevirensi missus Vicarius ejus Ep. Azotensis

B

10 Reliqua deinde deliberatio nostris fuit, quo maxime tempore sacra corpora ab Azotensi Episcopo coram approbanda solenniterque efferenda curaremus? Erant, quibus hiems arida, et ab auræ inclementiam ingrata, minus ad lætitiam et pompam facere videretur; gratiusque fuisset, ut in proximum ver, cum ridet et floret annus, triumphus produceretur. At populus moræ impatiens, et religione succensi omnium animi, rem longius differri non sinebant. Et vero cum ferme sub ver arma omnia conturbent, curasque alias calamitosis hisce temporibus, quam de lætitia, afferre soleant; decretum est, ut primo quoque tempore, Azotensi evocato Episcopo, sacra pignora in publicum proferrentur.

anno 1647 18 Febru.

C Dies ei rei visa accommodatissima Dominica Sexagesimæ, quam vocant. Interim magno ubique studio totas pene sex hebdomadas omnia in eam diem comparari cœpta. Tandem sub diem decimam quartum Februarii, Minister Collegii Treviros ablegatur, qui Azotensem Episcopum venientem per honorem deduceret. Venit Luxemburgum Episcopus cum eximio viro Mathia Clenschio decima octava die Februarii. Postridie mane, sacra corpora more solenni approbaturus, hierothecas reclusit. Aderant Rector Collegii, Franciscus Steelius; Mathias Clenschius; Joannes Trignierius, Prior Dominicanorum; Lucas Neunheuserus, sanctimonialium MARIÆ-Vallis haud procul Luxemburgo Præses; Vernerus Paludanus, ex ordine D. Dominici; Christophorus Wilthemius, Collegii Minister; et Sacerdotes nostri quinque; clarissimus item vir Joannes Strengius, Senatus Regii Grapheus; et vir nobilis Carolus Dalscheidtus. Protulit Rector tabulas Romanas, ab Episcopoque enixe petiit, ut ex earum tabularum fide, DD. Martyribus Tertullino et Crysantho publicos honores, pro auctoritate sua, decerneret. Episcopus continuo assensus, hierothecas aperuit. Tum in genua provolutus, sacra corpora rite est veneratus, et prece dicta, Divos Tertullinum et Chrysanthum Martyres,

ipsum et S. Tertullini corpus recognoscit:

D cum ceteris qui aderant, invocavit. Postremo, honorem publicum Divis Martyribus decrevit, atque in diem proximum Dominicum elationem sacrorum corporum indixit: quibus de rebus postea Joannes Strengius Grapheus tabulas condidit.

11 Ceterum Mathias Clenschius, ubi hæc cuncta ita geri vidit, magno animum subeunte gaudio Deo et Sanctis et huic Collegio lætissimis verbis gratulatus est; felicemque se prædicavit, quod eam diem attigisset, qua Divum Tertullinum, cujus sacra ossa ipse quondam Romæ adeptus patriæ suæ transmiserat, cujusque publicum cultum tot jam annis summo desiderio præstolatus fuerat, meritos honores, cum Divo Chrysantho, tandem aliquando consecutum esse cerneret. Secundum hæc, consignatæ denuo hierothecæ; antea tamen craniis Divorum exemptis, et dente Divi Tertullini, ut esset, quo tactu et osculis pii homines religioni suæ satisfacerent. Propriæ deinde a nostris conceptæ formulæ sunt, quibus Sacerdotes Deo Divisque Martyribus Tertullino et Chrysantho Sacrificium offerrent; quas formulas Episcopus Azotensis ratas habuit. Excusæ etiam prælo, divisæque in populo precatiunculæ ad Divos nostros. Interim incredibile dictu, quæ omnium

quod utrumque ex suburbana Divæ Consolatricis ædicula,

E esset tota urbe exspectatio, quod omnium Ordinum studium, ut Divi Martyres, quanto maximo possent honore, in publicum efferrentur. Pridie ejus diei, in quam indictus erat triumphus, corpora sacra rhedæ imposita, nec alio apparatu, quam quod duo Sacerdotes nostri assederint, ad ædiculam Divæ Virginis Consolatricis afflictorum, quam proximam mœnibus Collegium nostrum habet, sub vesperum evecta, unde postridie festo ritu in urbem inferrentur. Sub horam deinde sextam ejusdem diei passim tota urbe in omnibus templis, æra campana sonuere. Noctem autem in precibus pervigilem, ad ædem Divæ Consolatricis, duo nostri peregere.

12 Illuxit tandem optatus felixque huic urbi dies. Et quod Divum benignitate factum esse crederes, cum pridie et aliquot ante diebus tristis fuisset et nubilus cœli status, ac subinde etiam maximi effusi imbres terram madefecissent; tunc repente leni frigore constrictum solum et nive tectum, facillimum iter supplicationi fecit. Reducebat in mentem mihi ea nix aureum illum pulverem, aurosam appellatum, quo Romani, subeuntibus primo in urbem aut triumphantibus Cæsaribus, viam insternebant. Itaque et triumphalem viam nostrorum Martyrum Deus, cœlesti velut argenteo pulvere, contexisse visus est. Supplicationis autem ordo modusque hic

cœlo sereno

F fuit. Sub horam ferme octavam matutinam, nostri ex domo ad ædem Divæ Consolatricis per urbem processere. Primum agmen, cum vexillis et cereis lucentibus, tenuit juventus gymnasii nostri. Proxime alii adolescentes excipiebant laureati, in militum speciem convestiti, altera manu gladium, altera palmam ferentes, qui cohortem Martyrum Thebæorum Trevirensium, cum Thyrso suo duce, referrent. Simulacrum id erat, Martyrum Trevirensium, quorum plurima ossa in templo nostro sita sunt, novis duobus sodalibus Martyribus, Tertullino et Chrysantho, velut obviam euntium. Secundum cohortem Thebæam, chorus gradiebatur geniorum cœlestium, ita ut uni, vas argenteum cum foculo gestanti, duo utrimque ex acerris itidem argenteis, gratissimi odoris suffitum, alterni subministrarent. Tandem Sacerdotes aliquot nostri cum Rectore claudebant agmen, linteati omnes populoque prosequente. Hoc ordine ventum ad D. Consolatricis; ubi hierothecas, utriusque Divi ferculis aptatas, capitaque eorumdem Divorum, mensa tapete sericeo instrata, ante aram maximam sustentabat. Erant hierothecæ sericeo panno rasili purpureo undique obductæ, limbo argenteo,

et insigni pompa,

A genteo, densis et crebris ductibus in varias florum spirarumque imagines circumeunte. In frontibus duabus utriusque hierothecæ, solidis argenteis sextantariis litteris scriptum erat, ad ossa D. Tertullini : CORPUS. D. TERTULLINI. MARTYRIS. ad ossa D. Chrysanthi : CORPUS. D. CHRYSANTHI. MARTYRIS. Superne in tecto pectinato hierothecarum, positæ erant ex auro coronæ, unionibus distinctæ. Capita Divorum, rubeo item sericeo rasili panno, nisi qua frons spectari et osculanda porrigi posset, vestitæ, in purpureis sericeis pulvinaribus jacebant. Istorum ornatus, adscititius quidem et temporarius, nec is multus aut magnus, aureus tamen et gemmeus, mille nummis aureis æstimatus est. Sumptum hierothecarum, et ipsum eximii pretii, religiosa piorum hominum largitio suppeditaverat.

in ferculis speciose ornatis

13 Rector, postquam de genibus veneratus sacra lipsana est, precationem rite adhibuit. Tum ferculis, in quibus Divorum corpora erant, quatuor Sacerdotes nostri succollarunt. Ante Divos, suum cuique caput prælatum. Caput Divi Tertulli, Rector; Divi Chrysanthi, Minister tulit; medius uterque inter duos e nostris, qui linteati tædas gestantes ibant. Dumque per confertam multitudinem pergitur B jam tum undique irruere cerneres, qui precatorios globulos, alii hierothecis, alii capitibus, per religionem admoverent. Ante limen sacelli, gestatoria duo ex bysso conopea hierothecas excepere, collucentibus circum quadraginta aliquot facibus, quarum alias Sacerdotes Collegii nostri, alias primarii quique ex Urbano Magistratu, ferebant. Tum juventus nostra, quo ordine venerat, ad urbem tetendit, carmen festum depromens, nusquam intermisso cantu. In postremo agmine, post fercula, ibat ingens hominum vis. Sic ad mœnia urbis successum. Ad portam stabat in armis cohors civium : alia militum cohors intra urbem ad portam armata constiterat. Ubi jam mœnibus recepta fuere sacra corpora, posita sunt in suo quodque suggestu, ad id in platea suscitato. Hic Azotensis Episcopus, mitra insignis et cetero Pontificio amictu exornatus, ex templo nostro egressus affuit, sacra corpora accepturus, præeuntibus omnibus totius urbis religiosis familiis et Clero. Ubi jam Episcopus Divorum corpora attigit, thus eis adolevit. Tum preces precatus, uti propitii mœnibus et urbe nostra excipi sese sinerent, sedesque hic volentes caperent; feretro D. Tertullini, cum eximio viro Clenschio, humeros subjecit. D. Chrysanthum C tulere Henricus Saynenius, Abbas Munsteriensis, Pontificio cultu insignis et mitra velatus, cum Domino Keurcherio Decano et Curione Arlunensi. Post hæc, duo, qui sibi occurrerant supplicantium ordines, in unum ita conflati. Primo loco vexilla erant omnium urbis parœcialium templorum; pone ibat juventus nostra, carmen concinens et cereos albos prælucens. Proximus erat Capucinorum locus : sed quod omnes pene Leodium profecti, ibi summum Ordinis sui Præpositum ex Italia venientem adiverant, duo dumtaxat Sacerdotes, Custos et sodalis alter affuere, ut vel sic communi gratulationi non deessent, et suum in nos animum testarentur. Ii se Recollectis junxere. Sequebatur ordo D. Dominici : dehinc Clerus, multo quam unquam fere alias numerosior et frequens, subsequente Theodoro Sandtio, Decano Luxemburgensi et Curione ad D. Nicolai. Succedebat Sacerdos Teutonicus in sui moris veste. Dehinc procedebant Benedictini : tum Martyrum Thebæorum Trevirensium cohors. Geniorum deinde cœlestium chorus, odoramentis exquisitissimis cuncta complebat. Proxime gradiebantur tribuum Urbanarum Corporati, cereos ex pondo decem, quos in regiis funeribus et supplicationibus maximis accendi mos est, portantes. Tædigeri conferti hos excipiebant, inter quos causidici primariique viri, qui cum Pontifice advenerant, processere. D

defertur versus urbem :

exceptumque ab alia majori obviam egressa pompa

A. ALEX. WILTEM.

14 Ibant deinde Sacerdotes aliquot nostri linteati, hæc verba identidem clara elataque voce pronuntiantes : *Cum jucunditate exibitis, et cum gaudio deducemini. Nam et montes et colles exilient, expectantes cum gaudio. Alleluia. Surgite Sancti Dei de mansionibus vestris : loca sanctificate, plebem benedicite, et nos homines peccatores in pace custodite. Ambulate Sancti Dei ad locum prædestinatum, qui vobis præparatus est et nos homines peccatores in pace custodite.* Commovebant ea verba mirifice animos, ita ut ex Senatu nostro viri præcipui ea deinde sibi describi postulaverint. Circum sacra corpora eorumque crania, securigeri viceni latera stipabant, qui turbam submoverent. D. Chrysantho ejusque capiti, duo nostri Collegæ linteati suffitum perpetuum, thuribulis argenteis, sensim per intervalla retrocedentes, libabant : perinde duo alii D. Tertullino pone subsequenti. Proxime a sacris corporibus, procedebat amplissimus Senatus noster, anteambulantibus de more Accensis. Post eos honorari atque causidici ac Magistratus Urbanus cum Statoribus suis. Promiscui deinde sexus tanta multitudo, quantam in urbe non maxima degere posse, vix crederes. Quamquam auxerant turbam multi ex vicinis tum oppidis E tum vicis, quos pompæ fama et Divorum veneratio attraxerat, longe etiam plures futuri, si finitimus hostis, numquam non per agrum prædabundus et vagus, tutum venientibus iter præbuisset. Itaque et ex equestri Ordine hujus Provinciæ multi, et Abbates Epternacensis et Aureæ-vallis, aliique Primates, quamquam invitati, non sua sponte, sed hostium metu, desiderati sunt. Ubi primum a mœnibus recessit pompa, tum perstrepere urbs tota æris campani pulsu. Qua autem pompa ibat, dispositus per plateas ex utroque latere miles cum Centurionibus, perpetuo ordine stabant. Iis omnibus arma et alius quam maxime festus cultus. In primo compito, duæ turmæ equitum, stipendiariorum altera, altera volonum, latus sinistrum tenebant, quæ explosis uno momento bombardulis, supplicationi applausere. Nec multo post, tormentorum curulium festus fragor e mœnibus exaudiri, mixtim bombardarum sonitum miles a tergo edere. Jamque iter pro quarta fere parte confectum erat, cum sacra corpora in suggestu locata, Pontifex thure et prece solenni est veneratus. Tum alii, qui fercula bajularent, in locum primorum successere. Ita secunda, ita tertia sta- F tione factum, Pontifice interim et Abbate Munsteriensi capita Divorum ferentibus. Caput D. Tertulli latum ab Episcopo; D. Chrysanthi, ab Abbate. Secunda porro statione succollarunt D. Tertullino, Rector et Custos Recollectarum; D. Chrysantho, Custos Capucinonum et Prior Dominicanorum. Statione tertia, D. Tertullinum Patres duo ex ordine Divi Dominici excepere; D. Chrysanthum, duo ex Patribus Benedictinis. Postremo intulerunt in ædem nostram Divos, Tertullinum Episcopus cum Clenschio, Chrysanthum Munsteriensis Abbas cum Keurcherio. Sed priusquam templum pompa subiret, in ultimo platearum divortio, haud longe a domo nostra sinistrorsum, duæ turmæ equitum, quomodo antea factum esse diximus, bombardulis plausum dederunt. Dextrorsum, ante domum nostram, cives quadrato agmine stabant, qui, postquam templi limen pompa subiit, exoneratis bombardis iterato fragorem maximum ediderunt.

cum pia ac propria invocatione

plausuque militari

deportatur ad templum Societatis.

A

A. ALEX. WILTEM.

CAPUT III.

Templi ornatus, sacra peracta, beneficia impetrata.

Inter tabulas ex utroque templi latere dispositas,

Templi autem facies interior ea erat, quæ in his bellicis temporibus apparatissima lætissimaque esse posset. Parietes alibi auratis, alibi belluatis tapetibus velati. Ad hæc, per opportuna spatia, tabulæ pictæ et poematiis inscriptæ, gratum cernentibus spectaculum præbebant. Is erat a juventute gymnasii nostri in Divos Martyres collatus honor. Per terna intervalla ex utroque templi latere, tabulæ majores fixæ erant, appensis circum unamquamque majorem tabulam quaternis aliis minoribus. Diceres ipsas secum certare tabulas, ars ne in pictura, an in picturæ argumento, major esset? Argumenta porro singula persequi, longum esset. Præcipua quædam exponere, operæ pretium fuerit. Principio, in capaciore tabula, operis universi titulus honori Divorum Martyrum dicatus erat, his quadrantalibus litteris :

B

eminebat rei totius titulus

DD. Martyribus.
Tertullino. et Chrysantho.
Victoribus. Triumphatoribus.
Defensoribus. Sospitatoribus.
Paciferis.
Juventus. Gymnasii Societatis. Jesu.
Luxemburgi.
D. N. M. Q. E. E. L. M. P.
Anno. Dom. MDCXLVII vi. Kal. Martias.
Divis. Eo. Die. Urbe. Receptis.

Devota nomini majestatique eorum lubens merito posuit

16 Jam in tabulis majoribus, alicubi Luxemburgum habitu Nymphæ turritæ, saxo quadrato, decussatis brachiis, inter palmas geminas tranquillo in otio residebat, explanatione obvia. Provinciam nempe, sub umbra Victorum Martyrum Tertullini et Chrysanthi, securam imposterum tutamque futuram. Alibi in concitato fluctibus mari, navis jactabatur, cui in prora, pro tutela, appicta erant insignia Luxemburgensia, adscriptis Divorum Tertullini et Chrysanthi nominibus. Hinc dejecti e nubibus ignes, hinc procellæ assilientium undarum navigio exitium minabantur. Sed Castor et Pollux, fausti ignes, cornua antennæ allambentes, salutem et portum spondebant. Omen id erat, Urbem Luxemburgum, quamvis desuper incumbentibus iris cœlestibus, quamvis subter furente averno, undique miserrimi hujus temporis calamitatibus premeretur, ope tamen Divorum Tertullini et Chrysanthi, salvam atque incolumem evasuram. Atque, ut intelligeres, eosdem Divos, Luxemburgensibus post hac pro Penatibus, longe sane quam profani illi et sacrilegi faventioribus, futuros, referebat alia tabula duo Deorum Penatium simulacra, cum hastis puris et clypeis, quibus insigne Luxemburgicum, defendentium modo, tegebant. Eadem ferme securitatis omina vario argumento minores tabulæ captabant. Alibi cadentibus e cœlo Ancilibus, inscriptum erat : Tutamen ab Astris. Alibi manus duæ, strictos vibrantes gladios, titulum habebant : Quis contra? Et, quod spes esset, quam in nos proni benevolique futuri essent Divi, tam in hostes infensos terribilesque futuros; alia tabula referebat Ægidem Palladis cum vultu Medusæ, et galeam, in cujus summo cono, Chimæra flammas vomebat, hoc apposito titulo : Hostibus ille pavor. Denique, si tot omina venturorum bonorum fallerent (quod vereri nefas esset) vel in medio belli tumultu, atque inter ipsa arma, pacem clientibus suis, Duumviros pacis dandæ, Martyres nostros, procuraturos, alia tabula portendebat. Picta ibi erat Galea, in quam, velut alveare, geminæ apes subibant. Erat inscriptum : Vel hic loca pacis habebunt. Hæc præcipua unius lateris templi emblemata.

aliæ deinde præsidium ubi inde futurum ominabantur,

C

D

17 Ex parte altera, et arte et specie, paria omnia erant. Referebat tabula una major saxeos duos apertos tumulos, quos tempus face collustrabat : unde repercusso lumine enati radii, atque in mortem evibrati, messorem illum fatalem humanæ vitæ fugabant. Immortalitatis Divorum Martyrum id erat argumentum. Alia major tabula, tumbam itidem saxeam patentem ostentabat, germinantemque ex tumba Chrysocomen, quam adstans Luxemburgo decerpendam monstrabat. Proprie ea tabula D. Chrysanthum attinebat, quod Chrysocome omnia D. Chrysanthi, et nomen et rem habere videatur. Chrysocome enim, inquit Plinius * *herba est, quæ alio nomine Chrysitis appellatur, Latinam appellationem non habens, palmi altitudine, comantibus fulgore auri corymbis, radice nigra, ex austera dulci in petrosis opacisque nascens*; plane, quemadmodum D. Chrysanthus, ex ignobili contemptoque apud Ethnicos Lethi genere, fulgidus Christi Martyr : ex tormentorum acerbitate, beatus et felix : ex tenebris et latebris saxeis cœmeterii Callisti, in clarum eductus triumphum. Prope hanc tabulam, in alia minore, vas patulum, ad speciem narthecii, odorem exhalabat, adscripto hoc titulo : Patuisse juvat. Symbolum id erat sepulchri D. Chrysanthi, quod reclusum, omni odorato medicamento gratiora nobis emisit. Alibi, ad florem aureum phyalæ crystallinæ impositum et vigentem, legebantur hæ litteræ : Post fata superstes. Divum Chrysanthum hæc quoque tabula signabat, mortis victorem Tabula una major D. Tertullino proprie sacra, stadium expresserat, in eoque stadiodromum contento cursu ad metas devolantem. Metis inculptum erat monogramma Christi : in medio porro stadio, vas (sive id urnam, sive discum, seu quo alio nomine appellare mavis) impositum mensæ, spadicem seu palmæ ramum. Vincenti præmium ostentabat. Vasi adscripta vox Græca ΟΛΥΜΠΙΑ. Significabant ista, Tertullinum pro Christo certantem, et verum Olympionicen, donatum cœlesti palma, cujus formam ad ejus sepulcrum inventam, antea memoravimus. In angustiore alia tabula, quæ et D. Tertullino posita erat, pictam cerneres tumbam saxeam, insculpto Christi monogrammate, et manum spongia delere conantem quod insculptum. Additus titulus : Decus indelebile. Postremo, ad Lucernam, quæ reperta circum D. Tertullini sepulcrum, alludebat alia tabula e minoribus, in qua lucerna ardens, et insignis Christi monogrammate, circumfusam undique habebat densissimam caliginem, adjectamque hanc epigraphen : Ante peribit quam lateat. Nimirum Poetæ mens erat : Tertullinum mortem potius et omnia exitialia perpessum, quam non esset Christi publicus Confessor et Martyr. Ista, hactenus præcipua, juventus nostra ex parietibus templi suspenderat.

aliæ S. Chrysanthi inventionem

* Lib. 21, c. 8.

E

aut S. Tertullini victoriam exprimebant :

F

18 Sed ante omnia convertebat in se oculos arcus triumphalis, in media ferme templi regione positus. Forma ei erat quadrata, ad similitudinem Jani. Assurgebat ad quinquaginta amplius pedes, opus quidem materiatum, sed ad varii marmoris speciem coloribus inductum, ita ut recenti cura verum marmor nitere diceres. Modus operis ex Dorico et Ionico mixtus, quippe qui viros fortes et invictos Martyres deceret. Quatuor stylobatis impositæ pilæ, in se epistylium et zophorum, cum abaco mutulis suffulto, et coronidem excipiebant. Per coronidem dispositus ex omni latere columellarum perpetuus ordo, isque angularibus stylobatis minoribus clausus, podii quadrati aspectu. Trabs summa podii, cereis, columellarum numero paribus, distincta lucebat. Stylobatis angularibus impositi erant obelisci, quantos symmetria imponi sinebat. At in meditullio po-

Medio in templo excitatus arcus

in modum Jani quadrilateris :

A dii, ingens stylobata, obeliscum sphæris quatuor incumbentem fulciebat, et ipsum permagnum, et Parii marmoris candore effulgentem. Ad quatuor stylobatæ magnæ latera, palmæ duæ virentes decussatim affixæ; supra quas serta majora, vario flore contexta, funibus auro et bysso intortis, appensa erant. In singulis sertis singula Christi monogrammata coloris Punicei. Perinde appensæ erant ad unum quodque obelisci magni latus alternæ palmæ decussatæ et coronæ, cum Christi monogrammatis, ab imo sursum decrescente cum obelisco coronarum magnitudine. Jani autem lacunar purpureum et auro stellatum, appensa habebat octona vela, ex purpurea item bysso: quorum duo, ex unoquoque latere Jani, ita in medio discriminabantur, ut modico sinu utrimque recedentia et per infima ora ad pilas collecta, ibi funibus byssinis auro intextis retinerentur, forma spectantibus longe jucundissima. Ubi vela discriminabantur, ibi pancarpia auro bracteata, et sub pancarpiis argentea dependebat lampas; nisi quod in fronte Jani, qua ab introeuntibus primum cernebatur, pro pancarpiis, affixa erat egregii operis tabula, cum hisce litteris.

B D. D. MARTYRIBUS.
TERTULLINO. ET. CHRYSANTHO.
SACRUM.

Ab hac tabula, lucerna dimittebatur ex solido auro.

sub hac ara temporaria,

19 Sub Jano autem ara temporaria D. Martyribus suscitata, crucem argenteam, bis mille nummis floreis æstimatam, et candelabra itidem argentea quatuor sustentabat. Velum quod aræ frontem integebat, pannus erat Attalicus, peregrinus, magni pretii, circumducto per crepidinem veli limbo aureo Phrygii elegantissimi et sumptuosi operis. In eam aram, simul atque eo venere sacrorum ferculorum gestatores, deposuere Divorum corpora, dextrorsum Tertullini, lævorsum Chrysanthi, addito cuique suo cranio et cruce stante media. Ibi ergo Divi nostri, more veterum Imperatorum, tamquam in consistorio residebant: non intra vela tamen, quæ non absque ambitioso admissionum magisterio ab iis, qui sacros Cæsarum affatus petebant, penetrabantur; sed velis reductis, aperti undique et patentes ad supplicum vota. Post ubi sacra corpora in ara rite collocata sunt, chorus musicorum Antiphonam festa voce orsus, ita concinuit: *Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.* Stabat inter hæc ante aram

cui imposita sacra corpora:

C Episcopus, et Divis Martyribus thus libabat; quo deinde in verba præeunte, schola cantorum regii Vatis Psalmum, *Cantate Domino canticum novum*, exegit, Antiphonamque antea cantatam iteravit. Inde Pontifex, prece dicta, vestem Sacrificio aptam sumpsit: atque in ara Divorum Martyrum, iis formulis, quas ante dictum est Divis Martyribus proprias esse conceptas, fecit. Diaconi munus obiit Keurcherius, Hypodiaconi Clenschius. Erat autem populi vis tanta, ut templo, quamvis laxo, vix capiente multitudinem, non pauci, qui confertam condensamque turbam ferre non poterant, sedilia extrema templi occuparent, ibique stantes rei Divinæ interessent. Sub Sacrum medium, Sacerdos unus e nostris ad populum dixit. Ubi finem dicendi fecit, perlitatum est.

ante quæ fit solennis Missa

hanc excepit religiosum epulum, sub quod Episcopo,

20 Postquam omnia justa Divum honori in templo persoluta, epulum frugale præbitum est in triclinio nostro Azotensi Episcopo et religiosarum familiarum hujus urbis Præsidibus Senatuique ac primi ordinis Honoratis. Ad ultimum missum, juventus gymnasii nostri Azotensi Episcopo, brevi poematio, Collegii nomine gratias egit. Episcopus ita respondit, ut lætari se diceret, datum sibi fuisse in hoc publico Divorum cultu locum, quo specimen aliquod sui in nos Ordinemque nostrum animi ederet. Nec D imposterum se defore, quin eumdem animum, ubi res id posceret, multo etiam impensius testari pergeret. Deinde et alterum poematium eucharisticum Senatui dictum. Hic vir amplissimus Henricus Mathelinus, Collegarum nomine, honestissimis verbis questus est, eripi officium Senatui suum. Enimvero a Senatu gratias Ordini nostro Deoque multo maximas exsolvi oportere, quod Urbi et Patriæ Divos Patronos dedissemus. Sperare utique, nostro hoc beneficio futurum, ut Divis Tertullino et Chrysantho auxiliatoribus atque defensoribus, Senatus et Patria, pace belloque tutamen æternum haberent. Postremo Mathiæ Censchio non ineleganti carmine applausum. Argumentum carmini acceptum erat a Divi Mathiæ Apostoli memoria, quam eo die annuo ritu instaurabamus. Quod enim Mathias Clenschius, qui Collegio huic corpus D. Tertullini quondam donaverat, id jam suis ipse humeris templo nostro intulisset; hujusque triumphi Tertulliniani pars ipse non minima fuisset; quodque hæc omnia in sacrum Divo Mathiæ diem caderent; quid esse aliud, quam sortem aliquam et veluti factum quoddam divinum? Recte itaque et jam duplici titulo, hac luce, Divo E Mathiæ sacra, dici illud posse: SORS CECIDIT SUPER MATHIAM. Secuta repente acclamatio convivarum, omnibus Clenschio gratulantibus. Ipse, fassus nescio quod arcanum Dei consilium in his se cernere, velut undique deprehensus omnia agere orsus est, jam convivas applaudentes, jam Rectorem Collegasque nostros, jam juvenes alloquens. Tandem Senatus apud Rectorem egit, ut juventuti nostræ esset unius diei ab ludo vacatio, idque impetratum.

A. ALEX. WILTEM.

Senatui

et Mathiæ Clenschio, unius corporis donatori actæ gratiæ:

deinde cœpti offerri cerei votivi, a pueris

21 Mensis deinde submotis, mox reditum ad honorem Divis Martyribus in templo habendum. Antequam vespertinæ psalmodiæ initium fieret, cœpti jam erant cerei ante Divorum corpora statui. Primos posuit ex cera virgine, quos in supplicatione matutina prætulerat, juventus gymnasii nostri; unde toto octiduo perenne lumen ante aram Martyrum fuit. Post suos quoque cereos tulere ex ludis trivialibus puellæ, rythmum recitantes patrium. Multæ nobiliori amictu præfulgentes, quidquid pretiosum ex mundo muliebri omnium ferme totius urbis matronarum et virginum conferri potuit, in ornatum converterant. Res, in tenui quamvis ætate, magnifica profecto et superba! Tum apparuit Luxemburgum plus in scriniis atque cistis, quam in externo cultu, habere luxus. Postquam hic puellarum chorus cereos F duos majores ad aram Martyrum ingenti hominum concursu dicavit, excepere tandem Psalmi Vespertini. Quibus peractis, Sacerdos unus noster ad concionem frequentissimam dixit. Episcopus deinde Azotensis infulatus, hymnum Ambrosianum, stans ante aram Martyrum, præcinuit, schola cantorum cetera exequente, ac tandem sacrum Christi Corpus in hierotheca more majorum prætentans, populum rite consignavit. Ita ejus diei lætitiæ summa omnium gratulatione finis impositus. Nec defuit, quod argumento esset, gratos fuisse Deo Divisque ejus diei tot honores. Prodigium id appellare non ausim: at certe miraculi habuisse speciem, fidenter dixerim. Mulier honesto loco, cum filium adolescentem ex gymnasio nostro, genuum acutissimus dolor, jam a sex ferme hebdomadibus increscens, tandem ab incessu prohiberet; non materno magis, quam religioso animo, apud Martyres opem, quam humana remedia negaverant, quærere instituit. Filium itaque solata, jussit bene sperare. Omnia se acturam, quo de Divis Martyribus, aliquid, quidquid id esset, nancisci posset, cujus contactu, affecta male genua curarentur. Nix, ut ante retuli, omnia contexerat. Invenit tamen matrona quædam primaria sub ipsa hiberna nive virorem

et puellis,

et puer gressu privatus sanatur.

A. ALEX. WILTEM.

A rorem, quo sacræ viæ partem ante suas ædes consterneret. Inde folia pauca tulit residenti intra domesticos parietes filio pia mater. Ipse interim absente matre, cum propter ædes pompa incederet, partim spe valetudinis a Martyribus obtinendæ, partim desiderio sacra lipsana in triumpho suo spectandi, scipione nixus, quod dudum nequiverat, ad limen usque domus ægre prorepserat. Nunc, postquam reversa mater folia salutifera tibialibus ejus assuit, exinde imminui dolor, et ante diei vesperum penitus residere, et ipse jam commode intercedere posse.

postridie frequentari cœpta votiva sacrificia,

22 Hæc rerum primo die gestarum series. Postridie cœpta jam appendi anathemata cerea ad hierothecas Martyrum, quibus postea alia super alia accessere. Sacrum eo die ad aram Martyrum solenni more fecit Dominicus Keurcherius Decanus et Curio Arlunensis: Sacerdotes etiam alii ex Clero ibidem sacrificaverunt, tum hoc tum posteris diebus. Hoc quoque die sacrum novendiale Consul hujus urbis, morbo gravi decumbens, ex voto suscepit. Nuncuparunt et alii Divis Martyribus novendialium vota, inter quos Senator unus. Eodem die Magistratus B urbanus, cujus in honorandis Martyribus insinge studium eluxerat, in triclinio nostro acceptus est. Sub horam quintam vespertinam litaniæ Matris magnæ decantatæ; quod et toto octiduo servatum. Ex hoc die, cœpit plebs pia, atque etiam honorati, porrigere Sacerdotibus precatorios globulos, ut ad hierothecas admoverentur. Tum quoque multi passim, nullo ordinis aut sexus aut ætatis discrimine, circum aram Martyrum euntes, Divos veteri et a majoribus accepto ritu, lustrarunt, quæ ceremonia exinde in multos menses repetita. Fuere etiam primarii viri et matronæ, qui Martyrum sacra capita osculanda sibi dari rogarent, quod et iis et ceteris deinde idem flagitantibus toto octiduo concessum. Tertio die, sub sacrum apparatius, Sodales Divæ Virginis in cœlos assumptæ (sunt in eo sodalitio Poetæ et Rhetores gymnasii nostri) cereum majorem Divis Martyribus, adhibito carmine cum titulo, posuerunt. Eorum exemplum secuti Sodales ejusdem Virginis sine macula conceptæ (hi sunt Grammatici) cereum simili ritu sexto die accenderunt. Quotidie autem sacrificium unum solennius, extra alia consueta, ad Divorum Martyrum aram factum. Exacto die octavo, quo et solenniter facta res Divina, et dictum pro concione, cum ex urbe et C agro nunquam deessent qui Divos venerarentur; placuit eorum hierothecas nequaquam loco movere, sed publice colentibus expositas, in media æde relinquere.

et hierothecæ pie circumiri,

constitutæ etiam sunt Indulgentiæ illas honorantibus

23 Episcopus porro Azotensis, ut religionem populi semel accensam in perpetuum aleret, data criminum venia quadragenum dierum iis, qui ante reliquias Divorum Martyrum ter precationem Dominicam et salutationem Angelicam recitarent, ita ea de re in tabulas retulit: *Ottho, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Azotensis, Eminentissimi ac Reverendissimi Trevirensis Archiepiscopi in Pontificalibus et spiritualibus Vicarius generalis, omnibus Christi fidelibus, præsentes litteras visuris, salutem in Domino sempiternum. Dum præcelsa merita, quibus sancti Martyres in domo Dei effulgent, devota consideratione nobiscum revolvimus, dignum arbitramur, ut sacras eorum reliquias, præcipuo semper honore habitas in Ecclesia Dei, gratiosis remissionum impendiis et indulgentiarum muneribus decoremus. Quocirca de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus, qui ante sacra corpora Sanctorum Martyrum Tertullini et Chrysanthi, quorum translationi cum Archiepiscopali auctoritate interfuimus, et* D *quæ jam quiescunt in templo Collegii Societatis Jesu oppidi Luxemburgensis Diœcesis Trevirensis, pro sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione, hæresum extirpatione, et Christianorum Principum concordia, ter orationem Dominicam et toties salutationem Angelicam, devote recitaverint, quocumque die id fecerint, quadraginta dierum indulgentiam, perpetuo in futurum valituram, in forma Ecclesiæ consueta, tenore præsentium misericorditer in Domino concedimus et impertimur. Datum Luxemburgi* VII *Martii anni* MDCXLVII.

Frater Ottho, Episcopus Azotensis.

Curantur, cordis dolor,

25 Iisdem fermc diebus, quibus hæ scriptæ tabulæ, per religiosas omnes familias, quæ in publica supplicatione processerant, missum a Rectore congiarium, quantum per rei familiaris angustias his egenis temporibus mitti honeste potuit. Subinde nobilis matrona, Anna Maria Crœfia, uxor quondam nobilis et strenui viri Sebastiani a Baur, cohortis Germanicæ Præfecti, Everlingæ Toparchæ, cum ex dolore cordis ægra septem ferme ipsos dies decubuisset, mortique jam sese appararet; simul Martyrum nostrorum memor fuit, simul spem opis eorum concepit; moxque voto Divis nuncupato, repente convaluit. Igitur damnata voti, simulacra duo cordis E ex cera virgine ad hierothecas Martyrum appendenda misit. Mulier proba, et fere supra sexum prudens, civis nostra, cum ex affectis pedibus ægra sex ipsas hebdomadas jacuisset, et medicorum opem nequidquam experta, consistere et niti pedibus nequivisset; Divos nostros Martyres, quorum recenti triumpho se adesse non potuisse vehementer dolebat appellavit. Exinde melius habuit, et mox ad Divos Martyres gratabunda venit. Nec illud prætermittendum, Excellentissimum virum Joannem Beckium, Provinciæ hujus Rectorem et militiæ Regis summum in Belgio Præfectum, cum nuper hinc Bruxellis magnarum rerum causa excurreret, ad Divos Martyres venisse, eosque suppliciter esse veneratum. Post hæc illustrissimus Princeps Fortunatus Hermannus, Marchio Badensis, cum illustrissima Conjuge, Martyribus honorem habuere, et præeunte Sacerdote uno nostro, circum hierothecas solenni more iere. Mulier honesta quædam, cum filius ejus sexennis febre correptus, adhæc tanto crurum dolore ex triduana nervorum contractione perpetuoque spasmo torqueretur, ut nec crura protendere, nec corpus erigere posset; Martyrum nostrorum opem, genibus ante lectum pueri nixa, imploravit: vovitque, duo se cerea crura hierothecis eorum appensuram, si puer convalesceret. Vix voto nuncupato, F crura protendit puer, exclamans: Isti me Sancti, quos appellasti, mater, curaverunt. Agedum gratiam iis, ut par est, habeto. Postridie mulier cum filiolo suo sano adfuit, et anathemata, quæ voverat, Martyribus apposuit. Causidici cujusdam primarii uxor, cum doloribus matricis adeo vehementibus cruciaretur, ut moriendum sibi putaret, sanctos Martyres suppliciter invocavit. Cœpit mox doloris impetus sensim languescere: post quartam horæ partem, somnus respirantem a summis illis cruciatibus invasit, et duodecim horas sopitam tenuit: evigilans deinde optima matrona, persanatam se sensit: postea beneficii accepti memor, Martyribus bullam argenteam cum titulo nominum eorum appendit. Quotiescumque autem matricis doloribus, qui subinde leviores exstitere, tentari se animadvertit, invocatis Martyribus confestim melius habet.

pedum infirmitas,

febricitans et contractus,

ex matrice laborans.

Hierothecæ in paratum sibi locum reponuntur

25 Aderat interea dies, quo hierothecas recondi oportebat. Instaurabamus tum forte *Communionem generalem*, quam vocant, tertia mensis die Dominica. Parata erant supra ara maxima templi loculamenta duo, inscripta sanctorum Martyrum nominibus et Christi monogrammatis. Vesperi sub horam quintam, postquam

A postquam ad populum frequentem peroratum fuisset, habita est a nostris supplicatio, processumque ab ara maxima, ad aram Martyrum quæ erat in templi medio. Nostri Sacerdotes linteati, cum facibus præibant: sequebatur Rector in pluviali cum ministris. Prece dicta ante Martyrum hierothecas et thure incenso, Sacerdotes nostri bini, singulis ferculis humeros subdiderunt: et magna populi prosequente turba, festo interim resonante cantu, ducto per templi latera longiore circuitu, ad aram maximam processerunt, ibique hierothecas, in suo quamque reconditorio locaverunt. Hæc mense Julio anni millesimi sexcentesimi quadragesimi septimi acta sunt. Nec desierunt ex eo die per intervalla alii cereos incendere, alii votiva sacra ad Divos Martyres curare. Multis etiam præbita est aqua, invocatis sanctis Martyribus, immersisque eorum Reliquiis, adversus morbos sacrata. Quia autem translata primum sancta corpora sunt tunc cum hiems sævire maxime solet, et cum ad squallorem jejunii verni res sacræ post Septuagesimam vergunt; impetratum est ab Azotensi Episcopo, ut quarto quoque Dominico die post Pascha, annuum Translationis solenne, per octiduum producta celebritate, instaurare liceat: cui rei vere proximo hujus anni millesimi sexcentesimi duodequinquagesimi initium dabimus.

et Translationi recolendæ designatur 4 Dom. post Pascha.

NOT. 20

DE SS. SABINO ET CERTESIO,

G. H.

MARTYRIBUS ROMANIS IN CASTELLAM TRANSLATIS.

X MAJI.

B Contemplatio et solitudo semper fuere finis et spiritus Ordinis Carmelitarum: ideoque ab illius origine, cœnobia in eremis et locis ab urbium tumultu remotis fundata fuere usque ad Innocentii IV tempora, qui ea in ipsis civitatibus (ut eorum Religiosi una cum ceteris Mendicantibus proximorum saluti operam suam impendere possent) fundare benigne concessit. Ast reformato a magna viragine ac Seraphica matre Teresia Ordine, primogeniti tantæ Parentis filii, ut primitivus spiritus reviivisceret et foveretur in restituto Carmelo, statuerunt, ut in unaquaque provincia unus sit Conventus eremiticus mediis in silvis, rupes inter et speluncas ædificatus, adinstar Laurarum, olim a SS. Saba, Euthymio et aliis in Palæstina constructarum, cujus ambitus muro conclusus ad unam aut alteram leucam et amplius extenderetur; in cujus medio conventus cum ecclesia, cellulis ab invicem hortulo discretis, ut in Carthusianorum cœnobiis cernitur: at præter istas cellulas, conventum in Ecclesia circuitu, cum refectorio, coquina et aliis officinis necessariis formantes; aliæ ædificantur cellulæ cum sacellis, hinc inde inter nemoris opaca, in vallibus aut rupibus inviis, intra tamen muri ambitum, ad quas tempore Quadragesimæ, Adventus, atque aliis sanctioribus anni temporibus aliqui e conventu se C recipiunt, ibi soli Deo vacaturi, atque solis oleribus, aliisque terræ fructibus crudis aut coctis, aut oleo vel aceto maceratis, toto illius recessus tempore victuri: quo completo ad cellas conventuales redeunt. Hoc autem in conventu multo quam in aliis conventibus rigorosius vivitur. Nullos habent ibi Religiosi actus communes, præter chori et refectorii: reliquo tempore contemplationi et psalmodiæ in ecclesia vacant; aut manuum labori in cellulis. Perpetuum ibi silentium servatur. Ad hunc Conventum nulli mittuntur, nisi qui petierint, illudque iteratis precibus obtinuerint: nec id junioribus facile conceditur, sed passim concionatoribus, confessariis, aliisque in externis caritatis erga proximum operibus continuo occupatis, ut spiritus vires sumant, proprioque profectui vacent; expleto ibidem anno, ad intermissa recollectionis hujus gratia caritatis opera redituri fortiores et ferventiores.

Eremiticorum apud Discalceatos conventuum

forma,

disciplina,

et origo.

2 Horum eremiticorum conventuum in Teresiano Carmelo institutor fuit, una cum VV. PP. Alphonso a Jesus Maria et Bartholomæo a S. Basilio, V. P. Thomas a Jesu Hispanus, Carmelitarum Discalceatorum in Belgio fundator; ubi et conventum eremiticum S. Joseph, in silva Marlaniæ juxta Namurcum, a Serenissimis Belgarum Principibus Austriacis, Alberto et Isabella, Philippo III Hispaniarum Rege consentiente et approbante, fundari curavit anno MDCXIX. Primum autem hujusmodi eremitici instituti conventum fundavit in Castella nova ad Tagum, non longe a Civitate Pastranensi, in silva et montibus de Bolarque, a quibus hic Conventus nomen accepit, vulgoque vocatur Eremus de Bolarque: in qua eremiticæ vitæ exercitia fieri cœperunt anno MDXCII die XVI Augusti, in oratoriolio arborum ramis constructo sub invocatione S. Joannis Baptistæ. Vita Angelica, quæ ibi ab Eremicolis Carmelitis Discalceatis agebatur, adeo omnes, aut qui eam coram oculis spectarunt; aut absentes aliorum relatu auribus exceperunt, ad devotionem erga dictam eremum accendit, ut passim Reges ac Principes, tum seculares tum ecclesiastici, largissimas ad construendum conventum sponte eleemosynas conferrent; sibique gratiam et beneficium præstari vel maximum arbitrarentur, si alicujus cellulæ conventualis, aut alicujus eremitorii separati a conventu fundatores esse mererentur. Inter quos eminet Eminentissimus Dominus Cardinalis Albernoz, qui ab ipsa Roma multis expetiit precibus, ut sibi in hac eremo fundare liceret cellam eremiticam infra muri ambitum, sub invocatione S. Michaelis Archangeli: quod et ipsi gratiose concessum est. In cujus favoris gratitudinem, duo sanctorum Martyrum corpora, a se ex cœmeterio S. Cyriacæ extra muros civitatis Romanæ cum F speciali facultate summi Pontificis Innocentii X extracta, huic eremitico conventui dono misit, cum sequenti Epistola, Hispanico scripta idiomate, quam hic subjicio Latine redditam.

Horum primo de Bolarque dicto,

Card. Albernoz

3 Quandoquidem hactenus neglexerim implere istam meam obligationem, nolui permittere ut absque hac mea epistola abeat P. Fr. Franciscus de S. Anastasio, Procuratoris generalis munere perfunctus, qua manus deosculer vestræ Paternitatis, omniumque Patrum istius conventus atque eremi. Profectionem hanc ego ei pene invideo: optabam enim ipse ad ista sancta loca ire, et esse bajulus duorum sanctorum corporum, quæ suis ex ebeno thecis clausa cum authenticis documentis mitto isti conventui: ubi volo et cupio ut maneant semper: ideoque hoc ipsum scribo P. Generali ut fieri mandet, nec non Patern. vestræ supplico ut idem curet, quemadmodum facturam credo. Nam ista solum conditione ea destino ad istam sanctam domum. Maxime gaudeo quod P. N. Generalis voluerit mihi mitti mensuram tabulæ, cujus capax est altare in eremitorio S. Michaelis, ut ipsam hic fieri curem ab optimo quem invenero pictore; atque intra breve

mittit duo corpora Martyrum,

tempus

A tempus illuc quoque missurum me confido pecuniæ summam, ad hoc necessariam ut eremitorium istud habeat dotem centum ducatorum annue, cujus causa eremita qui locum incolet obligetur quotidie sacrificare ad meam intentionem. Ut autem nomen meum, oculis intrantium expositum eos admoneat pro me orare non solum præsentes sed etiam futuros, ideo, non vero alicujus vanitatis causa, supplicavi P. Generali idemque peto a Reverentia vestra, ut ponatur supra portam titulus, quo intelligatur quod ego sim qui istic quotidianam Missam fundavi, et qui misi duorum Sanctorum corpora sanctæ isti domui: cujus incolis singulis et Paternitati vestræ manus deosculor, rogans omnes, ut me commendent Deo, qui vos multis annis conservet. Romæ VIII Martii anno MDCXLVII. Addit deinde sua manu propria Eminentissimus: Duo illa corpora sunt S. Sabini et S. Certesii Martyrum.

Auctore G. H. et quotidianam Missam fundat.

Servus vestræ Paternitatis
CARDINALIS DE ALBORNOZ.

4 Ista epistola, et una sanctorum Martyrum corpora feliciter Madritum pervenere et inde ad eremum de Bolarca sub initium Decembris ejusdem B anni MDCXLVII, deducente ea R. P. Antonio a Cruce, ejusdem eremi Priore, et a pago de Sayatone Parocho, Baillivo, ac nonnullis aliis devotis personis ejusdem loci comitantibus. Eremicolæ obviam sacris corporibus usque ad inferiorem portam Clausuræ venerunt: ubi genibus flexis per aliquod spatium in oratione prostrati, summa cum animi devotione et exultatione novis eremi incolis jamjam futuris felicem adventum apprecantes, eos religiose, hymnum Te Deum laudamus decantantes, ad ecclesiam deduxerunt; ibique deposuerunt usque ad diem decimam Maji (quæ erat Dominica) anni sequentis id est MDCXLVIII, qua eorum translationis festivitas solenniter celebrata est. Quæ ut solennior fieret D advenit eo R. P. Provincialis P. Gaspar a S. Josepho, cum nonnullis vicinorum Conventuum Prioribus. Missa solenni ab eis decantata, aliisque divinis Officiis rite completis, reposita fuere SS. Martyrum Sabini et Certesii pueri corpora, hinc et inde a lateribus summi altaris, in urnis ex ebeno confectis et transparentibus (ita ut sacra ossa videri possint) vitris crystallinis exornatis, et ab ipso Eminentissimo D. Cardinali Roma transmissis. Ardentes fuere eremicolis carbones illa SS. Martyrum ossa; magnopere enim eorum devotionis ardorem succenderunt, maxime S. Certesii tantillæ ætatis puelli: vix enim octavum ætatis annum compleverat, ut ex capite aliisque corporis ossiculis, nec non et dentibus (quos numquam mutasse videtur) conjici potest.

Excipiuntur illa religiose an 1647

et translatio celebratur anno 1648.

5 Horum Sanctorum corpora accepit supradictus Cardinalis Albernotius, et misit cum duabus ampullis, eorumdem sanguine repletis: at R. P. Joannes Baptista, Generalis Congregationis Hispanicæ, ampullam sanguinis S. Sabini Martyris misit ad conventum eremicum de los Batuecas in veteri Castella, ubi in magno pretio et honore habetur. E Prædicta autem Sanctorum corporum Translatio, quotannis die X Maji devote ab illis eremicolis Carmelitis Discalceatis recolitur. *Hactenus relatio, communicata a R. P. Josepho Ignatio de S. Antonio ex Toprachis de Rebec, tunc Provinciæ Gallobelgicæ Carmelitarum Discalceatorum Procurator Bruxellis: quibus quid additum magnopere cupiam? Nam quæ desiderari fortassis hic possent testimonia ad faciendam inventionis fidem, cum omnino similia aliis paulo ante prolatis et sæpius alibi propositis sint, absque incommodo hinc abesse videntur.*

Sanguis S. Sabini donatus Eremo Batuecensi.

DE SS. SILVESTRO ET FROMINIO

G. H.

EPISCOPIS VESONTIONENSIBUS IN BURGUNDIA.

SECUL. IV

Vesontio, *Sequanorum Metropolis et libera Imperialis civitas intra Comitatum Burgundiæ, plurimos habuit Episcopos, titulo Sancti honoratos, quorum res gestas descripsit Joannes Jacobus Chiffletius Vesontinus, parte secundæ* C *Vesontionis. In hac capite* IX *et* X *de Episcopis hisce ista habet:* S. Silvester I. Hunc Golusius sequenti Frominio postponit, ac utriusque res perperam miscet: nos eum ex certioribus monumentis et antiquissimis catalogis hoc loco restituimus. Beatus igitur Silvester, parentum hortatu atque etiam jussu virginem sibi despondit: cujus amplexibus cum præferret illibatos toros, eo sponsam adduxit, ut æternæ virginitatis voto uterque se Deo obstrinxerint. Orantibus adfuit destinatus e cœlo nuntius: qui gemina proposita corona, sponsæ simul et sponso animos ingentes attulit, quo datam Deo fidem fortiter pieque servarent. Puella igitur cœtui Virginum, Silvester Clericis sese adjunxit: quos inter magna laude ac præcellentis cujusdam virtutis significatione versatus, dignus tandem judicatus est, qui translato ad Superos Aniano, ad Episcopatus apicem eveheretur. Id officii cum gereret, ac senescente vel idolorum cultu vel Ariana impietate, magna fieret indies ad pium gregem accessio; S. Mauritio et sociis basilicam Vesontione dedicavit, quæ hodieque superest: in quam ad synaxes et divina officia populi pars aliqua conveniret. Fuit vero adhæc mirabilium operum patrator insignis, ut cujus virtus in curandis paralyticis, cæcis etiam lucis usura donandis, quin et mortuis ad vitam revocandis, non raro eniteret. Ad extremum instante morbi vi, cum vitæ metam divino beneficio prævideret, evocato Clericorum cœtu, thronum Pontificalem ascendit (ita nostræ tabulæ) et medio in grege pius Pastor beatam Deo animam reddidit: corpus vero prope Anianum decessorem suum tumulo mandari voluit, sed quo loco F incertum.

S. Silvester sponsa relicta

Clero adscriptus,

ordinatur Episcopus:

dedicat ecclesiam S. Mauritii:

miraculis claret:

in Cathedra Episcopali moritur:

2 Ejus porro festum sic notatur in Martyrologio S. Joannis. VI *Idus Maji Bisontii S. Silvestri Episcopi et Confessoris, cujus vita commendatur miraculis.* Ac deinde sequenti mense. *Nonis Junii Translatio Sanctorum Confessorum Silvestri et Aniani Archiepiscoporum Chrysopolitanæ Ecclesiæ.* Unde, quo, quando, et a quo facta hæc translatio, mihi adhuc incompertum. Suspicor tamen, cum ampliata est S. Petri ecclesia, ut B. Nicetii Bisontini Archiepiscopi corpus extra muros sepultum concluderet; SS. Aniani et Silvestri corpora, in aliqua veteris ecclesiæ parte condita, effossa fuerit, et rursus sepulta in medio choro basilicæ in melius restitutæ. Eo quippe loco, in solo quod psallentium pedibus quotidie teritur, cernuntur in quadrati cancelli formam dispositi lapides (subtensis ad humum secernendam muris, qui aliquot abhinc annis inter fodiendum reperti sunt) qui amplum satis spatium concludunt. Et quidem in eo quadrati latere, quod majori altari vicinius est, medius lapis sic inscriptus legitur:

colitur 10 Maji

et 5 Junii

ob translatum corpus.

Sanctorum sepelit cancellus corpora multa,
Hac igitur causa non suscipit alia.

In

A In latere vero opposito hæc lapidibus insculpta sunt. *Multa Sanctorum corpora ibidem sepulta sunt: quorum animæ felices in cœlis coronantur.*

S. Frominius virtutibus deditus,

3 Silvestrum secutus est S. Frominius, pietatis ac religionis absolutissimum exemplar: in cujus elogiis hæc maxime reliquerunt Majores nostri, quod orationi, afflictationi corporis, atque eleemosynarum largitioni addictissimus esset. Superiorem Cœlii montis basilicam, Stephano Protomartyri a B. Hilario excitari cœptam, et promotam a Pancratio, perfecit: atque in ea Regularium Canonicorum collegium primus constituit, quod auctoritate Apostolica muniri curavit, multis a Damaso et Siricio in eam rem obtentis privilegiis. Hinc initium Canonicorum S. Stephani, adeoque ipsius ecclesiæ: ut vel ex eo appareat, quam nullo fundamento eam Bisontinarum antiquissimam fecerint nonnulli, quæ tum cum perfecta est, quatuor alias ante se haberet; nempe matrem ecclesiam S. Joannis Evangelistæ, S. Joannis Baptistæ, S. Petri, et S. Mauritii. Defuncti Frominii corpus conditum est ad dexteram partem altaris S. Stephani, superioris ecclesiæ an inferioris, quæ S. Joannes simul et S. Stephanus B dicebatur, non est usquequaque certum: neque enim tam antiqua est consuetudo illa neminem in S. D Joannis ecclesia sepeliendi, ut memini in Paulino. *Hæc Chiffletius, vix alia credo antiqua quæ sequeretur monumenta habens, quam lectiones a seculis paucis insertas veteri Breviario. Neminem proinde commovere debet, quod, ex usu longe posterioris quam qua* Frominius *vixit ætatis,* Canonicos Regulares *nominatos legat.*

basilicam S. Stephani perfecit:

in ea sepultus.

AUCTORE G. H.

4 *Ex supra nominatis Pontificibus præfuit Ecclesiæ* S. Damasus *ab anno* CCCLXVI *usque ad annum* CCCLXXXIII. *quo mortuus est et colitur* XI *Decembris: huic tunc successit* Siricius *et vixit usque ad annum* CCCXCVIII. *Hinc de tempore Sedis* S. Frominii *constat. Utrumque* Silvestrum *et* Frominium *ad hunc diem conjungunt Aubertus Miræus in Fastis Belgicis et Burgundicis, et Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano, adjunctis elogiis sed ex narratione Chiffletii desumptis. Ferrarius in Catalogo ad* V *Junii ista habet:* Vesontione in Gallia Sanctorum Episcoporum Silvestri et Aniani. *Annotatur,* ex Tabulis et Catalogis Episcoporum Vesuntinorum, ac ex Kalendario Ecclesiæ Vesuntinæ. *Eodem die de solo* S. Aniano *agunt citati Miræus et Saussayus.* E

Memoria in fastis.

DE SS. PALLADIO I ET PALLADIO II

G. H.

EPISCOPIS BITURICENSIBUS IN AQUITANIA I.

SECUL. IV

Duo fuerunt apud Bituricenses Episcopi Palladii *dicti, ambo ad hunc diem* X *Maji Sanctis adscripti. Primus in sua diœcesi venerationem habet, alter in Cadurcensi, uti infra dicetur. In Patriarchio Bituricensi apud Philippum Labbe cap.* 9 *de primo Palladio ista narrantur:* Nonus præfuit S. Palladius, vir utique inter præcipuos valde egregius, quippe qui numquam vanissimi hujus mundi superflua delectatione illectus, a supernæ civitatis Hierusalem felicitate desideranda referatur potuisse dimoveri. Atque inter hæc dum omnes, qui ante se Sacerdotii principatum gesserant, pietate et religione cuperet superare; ejus pectori tantus fidei calor, tanta puritas indies augebatur, ut, licet tunc temporis plures viri, alioqui scientia et dignitate sublimes, sed, pro dolor! diversarum hæresum virulenta contagione polluti, Catholicam Ecclesiam C gravi atque intolerabili mœstitudine afficerent; iste tamen verum Apostolicæ fidei dogma semper inconcusse servarit........ Qui cum esset eruditionum prærogativa magnificus, et virtus animi ac vitæ sinceritas longe in eo magnificentior appareret; ipse tamdiu scutum fidei fortiter dimicando adversus mundum, carnem, et diabolum infatigabili constantia tenuit, donec per gratiam Dei hostibus prostratis victor existens, tandem cum ineffabili gloriæ triumpho aulam paradisi, cum Christo perenniter regnaturus, intravit. Sed (quo maxime dolemus) ea quæ tantus ac talis Pontifex in vita sua gessit, ad nostram notitiam vetus fama minime perduxit. Sepultum fuit sacratissimum corpus ejus in quadam Parochiali ecclesia, quæ ex ipsius nominis appellatione nunc usque est denominata. Denique festus illi dies singulis annis celebriter agitur sexto Idus Maji, quo die idem sanctus Patriarcha Palladius ad Christum migrasse creditur. Sedit autem annis septem, ab anno trecentesimo septuagesimo septimo, ad annum trecentesimum octogesimum quartum, temporibus Damasi Papæ et Imperatorum Valentiniani, Valentis et Gratiani. *Hactenus auctor dicti Patriarchii.*

Nonus Ep. Bituric.

contra hæreses Catholicus,

Sepultus in parochia sui nominis

an. 384

2 *Præfata* S. Palladii parochia, *vulgo* S. Palais, *distat quatuor leucis Gallicis ab urbe Bituricensi versus Septemtrionem, et agnoscit Patronum Abbatem Majoris-Monasterii: cui etiam subjacet ibidem* Prioratus S. Palladii. *Est etiam alia* S. Palladii parochia *cum* Prioratu *in Archipresbyteratu Castrensi: et dictus Prior est sub Abbate Casæ-Dei diœcesis Claromontanæ, atque ad ipsius præsentationem constituitur Parochus. Memoratur* Domus S. Palladii *in Bulla Urbani III relata in citato Patriarchio Bituricensi pag.* 95, *uti et* castrum S. Palladii *indicatur pag.* 89 *in Bulla Eugenii Papæ. Libro etiam* 3 *Vitæ S. Austregisili* 20 *Maji, num.* 3 *quidam* mutus, sanatur veniens ex potestate S. Palladii, *sive ejus parochia. Quæ omnia confirmant antiquam* S. Palladii *venerationem, quam huic* X *Maji eidem attribuit antiquum Martyrologium Abbatiæ S. Laurentii Bituricensis his verbis:* Sexto Nonas Maji. In territorio Bituricensi, S. Palladii Episcopi et F Confessoris. *Quæ plane eadem leguntur in MS. Florario Sanctorum, in Martyrologio Ordinis Carmelitarum, quod MS. Coloniæ adservatur, et in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ sub annum* MCCCCXC *excuso, item apud Grevenum in Auctario Usuardi et Canisium in Martyrologio Germanico. At phrasi mutata apud Maurolycum et Molanum ista habentur:* In agro Biturico Galliarum S. Palladii Episcopi et Confessoris. *Longiore encomio cum prosequitur Saussayus, sed ex supra dictis hausto. Demum inter festa propria diœcesis Bituricensis censetur ad hunc* X *diem* natalis S. Palladii Archiepiscopi Bituricensis.

2 Parochiæ et 2 Prioratus ab eo dicti.

Cultus sacer 10 Maji.

3 *Et hæc de primo Palladio dicta arbitramur: de secundo in præfato Patriarchio Bituricensi ista traduntur:* Decimus tertius præfuit S. Palladius, hujus nominis secundus, vir equidem animi virtute spectabilis, sapientia præditus, divina lege exercitus, sana doctrina præcipuus, longo adversus diabolum certamine probatus, experientia cautus, vitæque sanctimonia clarus........ Postquam ille præfuisset Ecclesiæ Bituricensi tredecim annis, ab anno quadringentesimo quadragesimo octavo, ad annum quadringentesimum sexagesimum primum; vivendi finem

S. Palladius Episcopus 13

mortuus in monasterio Marciliaco anno 461,

A AUCTORE G. H. nem fecit sexto Idus Maji, in monasterio Marciliaco Caturcensis territorii (ut legitur in veteri Martyrologio Ecclesiæ S. Austregisili de Cistro) Apostolicam Sedem tenente Leone viro sanctissimo atque doctissimo, imperantibus Theodosio Juniore, Marciano et Leone primo, regnantibus in Francia Meroveo et Childerico patre Chlodovei, qui primus de Regibus Franciæ Christi fidem suscepit. *Hactenus Auctor dicti Patriarchii: cui consentiunt Joannes Chenu in Chronologia Archiepiscoporum Bituricensium, Claudius Robertus in Gallia Christiana, et Andreas Saussayus, qui in Martyrologio Gallicano de eo ista scribit:* In Marciliacensi cœnobio Cadurcensis diœcesis Sancti alterius Palladii, Bituricensis Episcopi, qui serie Pontificali decimus tertius S. Leoni successit, clarusque sanctitatis testimoniis decimo tertio anno Episcopatus abiit ad præmium. *Eumdem hoc die celebrat Ghinius in Natalibus Sanctorum Canonicorum:* Bituricæ in agro S. Palladii Episcopi et Confessoris, qui decimus tertius ibidem adnumeratur Episcopus, et cum annis tredecim Præsulatum optime administrasset, virtutibus illustris obdormivit in Domino, et in sua Ecclesia sepulturæ traditus circa annum B Domini 460. *Ita hunc annum legendum arbitramur, errore typographico expressum 250. Eodem modo aliqua prioris Palladii videntur huic tributa.*

inscriptus Martyrologiis

4 *Ecclesia Bituricensis Cathedralis dicata est S. Stephano Proto-martyri, quam Gregorius Turonensis lib.* 1 *Historiæ Francorum cap.* 29 *asserit* primam apud Bituriges urbem, miro opere compositam, et primi Martyris Stephani reliquiis exornatam, *id est, ut idem Gregorius lib.* 1 *de Gloria Martyrum cap.* 33 *explicat,* partem sanguinis in altari Bituricæ Ecclesiæ contineri *De hac Basilica S. Stephani ejusque fundatore* Palladio (*quem aliquem e duobus Sanctis relatis arbitramur*) *hoc cecinit carmen Venantius Fortunatus lib.* 1 *num.* 3. D

Ecclesia S. Stephani ab aliquo horum constructa.

Gloria celsa pios Domini circumdat amicos,
Quorum diffusum vivit in orbe decus.
Pertulit hic Martyr pro Christo Orientis in axe,
Ecce sub Occasu templa Beatus habet.
Fundatus virtute Dei, de morte triumphans,
Excepit lapides, cui petra Christus erat.
Gens Judæa ferax, Stephanum, quem perdere credis,
Etsi carne, tamen nescit honore mori.
Ille tenet palmam meritis, tu crimine pœnam:
Possidet ille polos, tu magis ima petis.
Hæc sacra Palladius Levitæ templa locavit,
Unde sibi fiat non peritura domus.

E

DE SANCTO CATALDO

G. H.

EPISCOPO TARENTINO IN ITALIA.

X MAJI.

Tarenti Episcopus olim S. Cataldus, et Patronus

Tarentum, *Salentinorum in Magna Græcia, olim, teste Pausania, urbium maritimarum maxima et opulentissima cum portu optimo, hoc etiam tempore adhuc Sede Archiepiscopali exornata, in Provincia regni Neapolitani Hydruntina sita est: de cujus Antiquitate et varia fortuna composuit libros octo Joannes Juvenis Tarentinus, anno* MDLXXXIX *Neapoli excusos, ac dein insertos Italiæ illustratæ anno* MDC *Francofurti impressæ. Auctor hic lib.* 8 *cap.* 2 *et* 3 *agit de* S. Cataldo, Tarentino olim Episcopo, atque etiamnum civitatis et Ecclesiæ Tarentinæ Patrono: *et cap.* 3 *indicat,* Inventionem et Translationem corporis ejus solemnissime sexto Idus Maji celebrari, eoque die magnum fuisse vicinorum incolarum accursum, ob plenariam a summo Pontifice Gregorio XIII concessam indulgentiam, deprecante hoc Lælio Brancatio tunc Archiepiscopo. *A quo etiam tempore cœptum est recitari officium S. Cataldi, ad normam Romani Breviarii, sicut præfigitur dicto Officio his verbis.* Nos Guilielmus Sirletus, titulo S. Laurentii in Panis-Perna S. R. E. Presbyter Cardinalis, fidem facimus et attestamur, S. D. N. D. Gregorium XIII, vivæ vocis oraculo nobis facto, concessisse et licentiam dedisse Archiepiscopo et Clero Tarentino dicendi in choro et extra suprascriptum Officium S. Cataldi Episcopi et Confessoris eorum Patroni, ad formam Romani Breviarii redactum et emendatum, tam in festo ejusdem quam in Inventione per totam metropolim, juxta antiquam Ecclesiæ Tarentinæ consuetudinem. Datum Romæ in palatio Apostolico, in loco nostræ solitæ residentiæ v Nonas Julii MDLXXX. *Cardinalis Baronius, citato hoc Officio, inscripsit nomen Martyrologio Romano ad hunc x Maji, his verbis:* Apud Tarentum S. Cataldi Episcopi, miraculis clari.

ob Inventionem colitur 10 Maji.

C

2 *Subjungimus primo loco, ut monumenta certiora, historiam Inventionis et miraculorum, descriptam, ut infra ex num.* 24 *apparet, ex Actis quæ edidit Berlengerius Tarentinus, vir nobilis et eloquentissimus Jurisperitus, qui de mandato Regis evocatus Panormum, eo se contulit ad quoddam volumen de Græco in Latinum transferendum. Verum num omnia quæ damus miracula fuerint a Berlengerio conscripta, non constat. Ignoramus etiam quo ordine ea primum descripta fuerint, quæ inter Inventionis et Translationis historiam habemus in duplici MS. quoad dictum ordinem discrepante: quare optandum foret, ut ipsius Berlengerii contextus inveniretur. Bartholomæus Moronus* Miracula S. Cataldi, ex vetustissimis exemplaribus fidelissime desumpta, stylo modice immutato *edidit Romæ anno* MDCXIV, *Verum malumus ipsa dare stylo primogenio exarata, et a sensu auctoris non aberrantia; qualia cum prædicta Inventionis et Translationis historia accepimus Neapoli a P. Nicolao Beatillo. Michael Monachus in Sanctuario Capuano citat MSS. Acta Inventionis sub hoc titulo:* Tragoni Archiepiscopo viro religioso: *sed legendum* Drogoni. *Dies natalis a Petro de Natalibus infra referendo assignatur* VIII *Maji: qui Tarenti solemni ritu peragitur, et variis fastis inscriptus invenitur. Præterea* VIII *Martii memoratur in MS. Florario, et utroque Catalogo Ferrarii, qui asserit eum diem esse natalem. Addit Juvenis, ab hoc Sancto multa oppida et parœcias appellari et nomen ejus Venetiis, in Umbria et in Sicilia celebre esse: Coralti quoque in Apulia, ut pestis cessaret, ecclesiam Divo Cataldo ædificatam, et Patribus Minoritis anno* MDVI *concessam. Joannes Franciscus de Abela Vice-cancellarius sacræ et eminentissimæ Religionis Hierosolymitanæ, in descriptione Insulæ Melitæ edita ibidem anno* 1647, *lib.* I *notitia* 4 *de Cœmeteriis pag.* 47, *testatur quod* juxta urbem, prope cryptam S. Pauli, et contigua cryptæ a S. Maria de spe nuncupatæ, est alia crypta S. Cataldo dedicata cum cœmeterio, supra quod hodie est parvula ecclesia in honorem ejusdem Sancti consecrata, multumque frequentata a devoto populo, propter continuas gratias quas ibidem ejus intercessione referunt herniosi, qua ex causa ibidem quotidie fere celebratur Missa. F

Historia Inventionis et miraculorum datur ex MSS.

Cultus variis diebus et locis: ecclesiæ constructæ.

VIDE APP TOM. VII MAJI NOT. 81 *

HISTORIA

A

HISTORIA INVENTIONIS
ET TRANSLATIONIS
Auctore Berlengerio Tarentino, et forsan aliis. *ex codicibus MSS.*

CAPUT I.
Corpus inventum. Aliquot miracula facta.

Speciali quidem et unico devotionis affectu præsens est nobis celebranda solennitas. Cum enim aliorum Sanctorum memoriam celebremus, non est dubium de ratione consistere, ut ad beatissimi Confessoris Christi Cataldi colenda sollemnia virilius accingamur; quem superna gratia non meritis, sed sola clementia dignata nobis est largiri Patronum. Licet enim divina potentia creaturarum omnium sit gubernatrix et custos, diversis tamen provinciis et urbibus singulares destinavit Patronos: quibusdam siquidem Apostolos, quibusdam Martyres; aliis Confessores, et aliis Virgines. Voluit enim Deus Sanctos suos inter se et homines quasi quosdam mediatores existere, ut vota eorum, quæ pro mole criminum ascendere in altum non poterant, quasi quibusdam alis, Sanctorum mediantibus precibus, levarentur in cœlum. Ne igitur Tarentinus populus, absque Pastore solivagus, lupi faucibus sorberetur, noluit eum expertem tanti beneficii esse, sed hunc ei Patronum constituit: cujus intercessionibus et declinet a noxiis, et ad salutaria dirigatur: quem tanto honoratius venerari debemus, quanto et pretiosiori commutatione datum nobis fuisse gaudemus.

S. Cataldus nostris Tarentinis Patronus,

B

2 Si enim ad historiam transeamus, et nostræ credulitatis primordia scrutari velimus, sancto Apostolorum Principi et Beato Marco, ejus in baptismate filio, fidei nostræ documenta perquirere debemus: qui profecti ab Antiochia divinitus Tarentum venerunt; et populum idolica nebula obfuscatum, igne divini lumini illustrarunt; et fidei semina seminantes, relicta multitudine non deorum sed dæmonum, ad unius veri Dei cognitionem mutarunt. Quia vero alter duorum, Petrus scilicet, Magister et caput futuræ Ecclesiæ Romanæ, debebatur, inter reliquas Ecclesias habituræ primatum; Marcus vero Ægypti provinciæ in Deum crediturae: postularunt a Deo, ut, quoniam ipsos alibi præviderat ordinandos, populum acquisitum per eos non relinqueret orphanum, sed alium ei loco ipsorum provideret Patronum. Apostolorum pietatibus Deum efficaciam contulit, tum meritis precantium, tum justitiæ ratione: utrumque enim operatum est ad effectum, et quia tales fuerant qui orabant, et quia digne concedenda petebant: nec enim, si contra jus peterent, quamvis Apostoli, quod cuperent impetrarent, quare B. Pauli oratio de tollendo carnis stimulo non fuerat exaudita. Sancta sortitur oratio Sanctorum effectum, et vice eorum hoc terræ nostræ patrocinium et tutelam apponit. Quantus vero in vita fuerit hic Pontifex gloriosus, facta post ejus transitum miracula demonstrantur. Qualiter autem pretiosus thesaurus, videlicet venerabile Corpus ejus inventum fuerit, nonnulla etiam miracula post transitum ejus facta, Deo juvante, sub compendio narrabuntur.

loco SS. Petri et Marci datus.

C

a 3 Igitur *a* Drogonus Archiepiscopus, vir religiosus, anhelans ad Dei servitia toto corde, divinitus inspiratus, majorem Tarentinam ecclesiam vetustate consumptam, disposuit funditus diruere et novam fundare: quæ ornatu et magnitudine veterem superaret. Hoc tam laudandum propositum cunctis audientibus satis placet: inchoatur opus: et cum reliquis fossoribus, vir quidam vitæ optimæ fodiebat, quem Deus ad tantum detegendum thesaurum paraverat: qui dum aliquantulum fodisset in altum, sentire cœpit miræ suavitatis odorem: insistit operi, et majori suavitate repletur. Detegit interea tumbam marmoream satis pulchram: et percipit odorem procedre de sepulchro. Clamare ad Pontificem cœpit. Vocatur Pontifex, properat: et monumentum intuitus, cœpit concipere animo, quod a Reliquiis intus habitis odor ille suavissimus procedebat. Clerus currit: populus properat, non tam vocibus quam suavitate invitantis odoris. Præsul accepto fossorio tumbam aperit, ex qua omnes qui aderant miro perfunduntur odore. Vident sanctas Reliquias, rubicundiores (ut legitur) ebore antiquo. Crucem inveniunt auream, nomen sancti *b* Latinis litteris designantem. Paratur repente processio, cereorum lampades accenduntur: diversi generis cremantur aromata. Sed suavitas a Reliquiis prodiens longe superabat odores.

D

Ex MSS. Ex odore suavi Reliquiæ noscuntur:

Thren. 4, 7

b nomen designatur:

4 Ingens oritur gaudium: osculantur Reliquias: et gratias Deo referunt pro tam inæstimabili reperto thesauro. Pontifex manibus propriis sanctas Reliquias colligit, et delatis funibus monumentum in altum extrahitur, et in loco optimo, ubi in præsenti cernitur, *c* stabilitur, in quo reverenter composito devotissime ossa sanctissima *d* reconduntur. Ad cujus merita declaranda duplicat testimonium Deus: quia quem prius suavitate manifestum fecit odoris, manifestiorem reddidit postea miraculorum effectu. Advolat interea per loca finitima miraculorum fama tantorum: et catervatim veniunt deferentes infirmos. De quibus qui [fideli] corde venerunt pristinæ restituuntur saluti.

reconduntur Reliquiæ c

E

d

5 Inter quos femina quædam venit, languore brachiis arefacta: quibus superpositis monumento, sic saluti fuit totaliter restituta, quod in ea languoris vestigium non remansit. Beneventanus quidam, paralysis ægritudine toto corpore dissolutus, præfati audiens miracula Confessoris, devote ejus ecclesiam visitavit: et appositus monumento, orationibus vacans, adeptus est pristinam sanitatem. In cujus curatione miracula duo alia concurrerunt. Nam præter paralyticum prælibatum, nemine existente in ecclesia, ipsa obserata, per se pulsari campanæ singulæ angelicis manibus inceperunt; ipsiusque januæ, quæ clausæ erant, ultroneæ reserantur. Quædam etiam femina, longo jam tempore surda manens et muta, ad Sancti veniens tumulum, ibique jacens per noctem, Deum quo poterat animo precabatur. Et sanitate recepta, lingua, quæ diu tacuerat, prædicat miracula beatissimi Confessoris. Adolescens quidam, membrorum potentia longa ægritudine destitutus, sepulcro viri Dei per parentes ejus appositus, præsente inibi multitudine hominum copiosa, qui de consuetudine annua ad Sanctum venerant visitandum, Confessoris meritis salutem corpoream meruit impetrare.

curantur brachia arefacta, paralysis,

surda et muta,

F

contractus.

ANNOTATA.

a Drogonus *aliis* Dragonus *et* Drago, *Ughello XV Archiepiscopus, Stephani, in prælio inter Græcos et Normannos apud Melphim anno* 1041 *commisso occisi, successor.*

b *Joannes Juvenis,* duabus litteris L. [illegible] C. T. significantem, *sed Moronus ait insculptum, et fere latius, cum ejus dignitas indicata fuit.*

c *Ughellus id peractum ait anno* 1071, *quo etiam anno Tarentinus Episcopus interfuisse dicitur consecrationi ecclesiæ Casinensis apud Leonem Osticnsem lib.* 3 *Chronici Ostiensis cap.* 30.

d In sacello, quod a brachio ipsius Sancti nomen habuit. *Ita Juvenis.*

EX MSS.

CAPUT II.

Translatio corporis, et varia dein miracula patrata.

Præterea a Giraldus Archiepiscopus Ecclesiæ Tarentinæ, B. Cataldo devotus, divinitus inspiratus loco decrevit pretiosiori recondere Reliquias Confessoris. Expertus argentarius invenitur, qui arcam argenteam perficit condecentem: in qua sculptæ erant imagines Salvatoris, gloriosæ Virginis Mariæ, Sanctorum Angelorum et Apostolorum numeri duodeni. Adhibita est etiam operi portiuncula salutiferæ ligni Crucis, auro tecta et lapidibus pretiosis; ut Redemptor passionis suæ sacramenta conspiciens, piis precibus hominum ea contemplatione clementius inclinetur. Itaque ad Sancti receptaculum felici loculo consummato, idem Pontifex diem Translationis indicit: ad quam ipsa in ecclesia devotissime celebrandam, non solum infra terminos Tarentinæ diœcesis habitantes, sed in remotis partibus existentes, pariter convenerunt: indictoque jejunio per Prælatum, dies cum nocte in orationes et laudes, ac charitatis opera expenduntur. In crastinum dies Translationis statuitur. Mane præfatus Pontifex cum suis Coepiscopis atque Clero, litaniis et psalmodiis decantatis, aperiunt monumentum marmoreum satis pulchrum: quod ad sancti receptaculum Corporis longo retro jam tempore b Rainaldus bonæ memoriæ Tarentinus Antistes, sub principali ipsius ecclesiæ altari recondi fecerat reverenter: quo aperto immensa ex Reliquiis ipsius odoris fragrantia procedebat. Quæ quidem Reliquiæ, inde per Antistitem reverenter extractæ, in eadem arca argentea honorifice reconduntur. Ex nimio vero impetu in ecclesia populi concurrentis, multi diversimode tenebantur: et qui quasi mortui videbantur, Confessoris meritis et virtute incolumes reddebantur. Est autem gloriosa Translatio celebrata anno Dominicæ Incarnationis c MCLI, die decimo mensis Maji, XIV Indictione, præsidente vero Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Domino Eugenio Papa tertio, regnante quoque Serenissimo Domino Rogerio Rege Siciliæ, cum excellenti Domino Rege Guilielmo suo filio.

Reliquiæ in arcam argenteam transferuntur — *anno 1151.*

7 Primum itaque miraculum, quo translationis suæ vigilias illustravit, fuit in quadam muliere paupercula, de villa d Lellani, longo phrenetica tempore, de sua salute penitus desperata: quæ, ut audivit, Translationem futuram cum aliis simul venit: et ad tumbam lacrymales preces fundens, saluti pristinæ fuit celeriter restituta.

Sanantur phrenetica,

8 Quidam de castello e Massafræ, habens filium puerum trienni cæcitate percussum, ipsum detulit ut interesset solenniis Confessoris. Nocte igitur præcedente diem, quo erat gloriosa Translatio celebranda, cæcum puerum Sancti monumento apposuit, fusis precibus lacrymosis, et post sanationem phreneticæ parvo medio intervallo sensit miræ suavitatis odorem, et qui cæcus fuerat lumen oculorum recepit. Quo per ecclesiam incolumi decurrente, Pastor et populus hæc videntes, psalmos cantaverunt: et hymnos Deo et beato ejus Confessori Cataldo.

cæcus,

9 Eodem die quo gloriosa Translatio extitit celebrata, quidam nomine Stephanus, Tarentinus coriarius, cujus corpus ita struma repleverat universum, quod ad globorum modum carnis superficies tumida videretur; veniens ad ecclesiam ut poterat claudicando, et Sancti sepulturæ procumbens, vix oratione finita quam inceperat, recepit subito sanitatem. Qui ingratus beneficii tam immensi, voluit sub silentio tegere domum Dei, ad domum propriam revertendo. Cumque pervenisset ad ecclesiæ januas ut exiret, sistitur invitus: et quanto magis egredi nitebatur, tanto magis quasi vento impulsus, revertebatur introrsum. Sicque factum est, ut coactus quod contigerat publicaret: et qui unum voluit occultare, duo necessario postmodum miracula prædicavit.

strumosus

10 Sanctimonialis quædam de f Mutula, cujus soror annis decem et octo paralysis ægritudine graviter laborabat, Confessoris ecclesiam visitavit: et tot per Sanctum facta miracula audiendo, infelicem et miseram se vocabat, quod sororem suam non duxisset ad Sanctum pro recuperanda salute. Tandem sanctimoniali jam dicta revertente, et iterum redeunte cum sorore sua debili et languente, ambæ ipsam ecclesiam intraverunt: quæ solæ prostratæ orationi vacaverunt, statimque languida fuit propriæ restituta saluti. Altera quoque sanctimonialis S. Petri de monte Joy, non sponte veniens, sed invita interfuit solenniis Translationis ipsius, collegio coacta Sororum: malignus enim eam invaserat spiritus, et acriter vexabat, quod quiescere quodammodo non valebat. Qua cum Sororibus aliis veniente, Deum et Sanctum orantibus, pro eadem; ipsa e contrario blasphemabat. Demum Sancti meritis penitus liberata, cum suis Sororibus gratias egit Deo et suo mirifico Confessori.

paralytica — *energumena,*

11 Quædam alia monacha de g Gallipoli, trienni cæcitate percussa, disposuit navigio venire Tarentum, et Sancti ecclesiam visitare. Quæ ingressa navem, antequam accederet quo tendebat, recepit lumen, quod amiserat oculorum. Sicque visione recepta ecclesiam adiens, quæ gesta sunt, enarravit: ex quo ab ea et aliis Dei clementia collaudatur et sui pietas Confessoris. Quidam de Bullita, habens filiam duodennem, cruribus et pedibus arefactam, tulit eam ad ecclesiam Confessoris: ubi quatriduo commorando pariter et orando, salutem ejus filia non recepit. Pater vero de salute filiæ desperatus, remeare disponit, eamque ante ecclesiæ januas ponit, asello sarcinolas ut apponat. Volvit caput pro filia, nec invenit: intrat ecclesiam, et eam quæritans, reperit incolumem ante Crucem. Quo facto laudes Deo referunt, et gratias agunt Confessori ipsius.

cæca. — *arefacta cruribus et pedibus:*

12 Quædam monacha de finibus h Alexani, languore correpta, auditum perdidit aurium utrarumque, ita quod omnibus volentibus ei loqui necesse erat uti signis et nutibus digitorum. Fama mirabilium Confessoris (licet altius resonaret) non valebat tamen surdas aures monachæ penetrare. Soror vero ejus subito inspirata, sororem ducit ad Sanctum, quo tenderet nescientem. Ingrediuntur ecclesiam, germanaque ostendit germanæ tumulum et imaginem Confessoris: cœlum suspicit, et aures tangit utrasque monachæ patientis: et sic surda percipit indicio evidenti ad quid ducta fuerat per sororem, cœpitque Sanctum clamosis vocibus exorare. Credebat forte quod ad parem et similem venerat auditorem. Beatus autem Confessor, ejus precibus condescendens, celeriter sibi reddidit pristinam sanitatem. Cœperunt igitur ambæ sorores, cum multitudine populi concurrentis, gratias Deo agere et suo Confessori Cataldo.

surda,

13 Quidam i de Pellicorio, Ursus nomine, vir justus et dives, dimidium sui corporis perdiderat, gravi infirmitate oppressus. Hic itaque miraculorum fama comperta, et quosdam quos languisse noverat cernens incolumes remeasse, duci se ad ecclesiam Sancti fecit: quam ingressus solo prosternitur, et precibus lacrymosis sanitatem exorat. Nocte itaque in ipsa ecclesia dum dormiret, vidit in somnis Reginam mirabilem per basilicam incedentem, ministro uno tantummodo præcedente: quæ veniens ad infirmum

hemiplecticus,

A firmum mandavit ministro, ægri pedes leviter ut levaret, quo stramenta subtraheret dormientis. Eo vero Dominæ mandata complente, æger aliquantulum acclamavit. Regina itaque dicente ministro, durius quam debueras ægri pedes levasti; minister humiliter sic respondit: Domina, nullam sensit exinde læsionem. Igitur dum a somno evigilasset ægrotus, incolumem se invenit: et narrans quam viderat visionem, certissime recognovit beatissimam Virginem Dei matrem ei contulisse salutem, ministro suo Confessore mirifico mediante.

k *cæca.* 14 Puella quædam de *k* Brundusio, dolore capitis diutius aggravata, lumen perdidit oculorum. Parentes vero ejus larga manu pretium exsolventes, ad cæcitatem suæ filiæ extirpandam medicos invitabant: qui salutem languidæ promittebant, quam tribuere nesciebant. Tandem de salute filiæ parentes penitus desperati, fama miraculorum audita, proponunt venire ad ecclesiam Confessoris. Fiunt argentei oculi, in memoriam Confessoris ecclesiæ quos relinquant. Puella in nocte percipiens se videre, parentes evocat ut exurgant, dies quod illuxerat jam, dicendo. Dolent parentes quam plurimum, B credentes cæcam filiam diem ut noctem discernere nescientem. Qua apertius asserente, Deus mihi lumen restituit, certissime cognoscatis; surgunt concite, et eam verissime oculorum lumen inveniunt recepisse. Gaudentes cum filia veniunt, et Deo et Sancto gratias referunt pro recuperata salute. Oculi quoque argentei Confessoris imagini appenduntur.

l *arefacta brachio,* 15 Cujusdam feminæ de *l* Basilio languor humerum sauciaverat, ex quo brachium aruit universum. Hæc salutem quæsivit primitus per medicos temporales, deinde diversorum Sanctorum oratoriis visitatis sanitatem corpoream votis et orationibus postulabat, sed non valuit obtinere: medici etenim temporales, quod dare non poterant, promittebant; Spirituales vero poterant, sed nolebant, quia noverant pro aliis esse reservatum. Interea Confessoris miracula languida intellexit, et adhibens fidem, germano suo prævio et ductore, Confessoris ecclesiam visitavit. Et utroque ante tumulum deprecante, ea nocte qua venerat recepit languida sanitatem.

arefactus manu, 16 Quidam carpentarius Tarentinus, Argentius nomine, juste vivens, manu cum brachio arefactis, vitæ necessaria perdiderat cum eisdem: arte etenim manus vivebat et sui. Cumque autem per diversa C oratoria quæritaret, fuit sibi per somnium revelatum, alibi et ab alio ut peteret sanitatem. Ad Sanctum itaque veniens, cum prece flebili sic aiebat: Æstimo, Domine, imo credo, quod ad tuam missus sim sanctitatem, tibique mea sanitas reservetur. Ad te venio, ad te curro: redde me integrum gregi tuo, ut Dei et tuam prædicem pietatem. Eo autem hæc et alia deprecante, non defuit pietas Confessoris: nam pristinæ sanitati manu cum brachiis restitutis, gregi suo eum incolumem aggregavit.

m 17 Fama miraculorum Confessoris non solum Apulis: sed Calabris etiam excitatis, mari venire placuit octo incolis *m* de Cortono, duobus ægris aliis secum navi adhibitis et delatis, uno eorum incola et concive manibus et pedibus arefacto, altero de castello Persigro itidem patiente. Cumque inter *n* *item procella dissipata:* Latus *n* et Bradanum flumina navigarent, orta procella maxima, unda addita pluviali, sic navem undique conquassabat, ut nisi Deus succurreret naufragium expectarent, navi aqua duplici adimpleta, pluviali scilicet et marina. Itaque de salute nautæ totaliter desperati, cœperunt Sancti auxilium invo- *alii duo sanantur.* care, ut eos a mortis periculo liberaret. Verum ineffabilis pietas Confessoris plus se liberalem tribuit quam rogatur: nam procella subito tranquillata, infirmis præbuit sanitatem. Taliter itaque Confessoris præsidio liberati, ejus ecclesiam adeuntes, Salvatoris clementiam glorificant et collaudant, quæ fecit miracula Confessoris meritis enarrantes. D *EX MSS.*

18 Presbytero cuidam de Pomaria, diuturnam capitis vertiginem patienti, beatum Confessorem pro sui salute voto et lacrymis exoranti, somno arrepto interesse in S. Marci ecclesia videbatur, de suo languore cum quodam suo discipulo conferendo. Qui magistro consulens ægrotanti dicebat: Vade ad Pontificem post altare sedentem, qui Cataldus nomine nuncupatur: et sicut plures languidos variis languoribus liberavit, sic assueta clementia tui dignabitur misereri. Videbatur itaque dormienti ad Sanctum gradu celeri advenire: qui patientis capiti faciens signum Crucis, frontispicium osculando, sanatum languidum nuntiabat: sibi insuper injungendo ejus ecclesiam ut adiret. Sacerdos ergo evigilans et sentiens se sanatum, venire ad ecclesiam non tardavit; in Dei laudes et gloriam Confessoris factum sibi miraculum omnibus prædicando. *Curantur vertigo capitis*

19 Quidam de Lombardia, renuntians huic mundo, sepulcro Dominico et locis sanctis aliis, ubi noster Dominus fuerat conversatus, devotissime visitatis, domos Dei alias, sitas per diversas provincias, disposuit visitare. Qui transeundo per Monopolim *o*, dum rediret, dies aliquot ibi mansit. Et intelligens in eodem territorio monasterium S. Angeli situm esse, ipsum adiens certo tempore cum monachis ibi degit. Tandem antiqui hostis versutia, bonis ejus actibus invidentis, languore epileptico, gutta caduca quæ vocatur, eo acriter est perculsus quod non semel mense quolibet seu die, sed duodecies die singulo torqueretur. Hic auditis miraculis Confessoris Tarentum non distulit proficisci, et sanitate recepta ad cœnobii servitia incolumis remeavit. *epilepsia,* E *o*

20 Puella quædam de Meyaneo erat in cervice scrofularum frequentia sic circumdata, quod in ea nullum erat sanitatis spatium derelictum: quarum aliquæ reseratæ continuam saniem emittebant; pars vero inflata apertionem proximam et effusionem putredinis minabatur. Parentes autem salutem filiæ affectantes, incantationibus usi sunt primitus feminarum, deinde unguentis variis et diversis, demum salutem languidæ medicorum consiliis procurabant. Quibus prædictis omnibus nullam ei præstantibus sanitatem, fama miraculorum Sancti audita; quod cæcis visus, surdis auditus, claudis gradus redditur atque gressus, paralytici curantur, et quisquis debilis ejus meritis recipit sospitatem; ad eum suam filiam detulerunt, ejus salutem devotis precibus postulantes. Confessor itaque solita pietate parentum lacrymas intuendo, eorum filiam sic sanavit, quod in ea cicatrix vulnerum non remansit. *scrofulæ in collo,* F

21 Quædam mulier vidua de *p* Roseto, bonæ conversationis et vitæ, in toto corpore, licet esset languoribus cruciata, dolores tamen majores in pedibus sustinebat: tamquam lignum etenim aridi facti erant, nullum corpori servitium impendentes. Cognati languidæ, auditis miraculis Confessoris, cœperunt devotissime exorare, ut eorum cognatæ succurrere dignaretur. Sanctus itaque, benignus supplicum exauditor, nocte apparuit subsequente viduæ ægrotanti, dixitque ei: Languori tuo finem imponet pietas Salvatoris: et pro certo sanaberis sine mora, si ad domum meam volueris proficisci. Venienti itaque languidæ ad ecclesiam et oranti, Confessoris clementia integram restituit sanitatem. *p* *languor pedum.*

ANNOTATA.

a Giraldus 25 *Archiepiscopus, Philippo anno* 1139 *deposito subrogatus, vixit usque ad annum* 1172.

b

EX MSS.

A b Rainaldus 24 *Archiepiscopus præfuit, ab anno* 1106 *ad annum* 1119.

c *Perperam hæc apud Juvenem et Moronum referuntur ad annum* 1150, *quo erat Indictio* 13.

d *Morono* Lyciana mulier, *forte* ex pago Lisciano, *qui Tarentinis est ad Orientem.*

e Massafra *oppidum Tarentinis versus Septemtrionem.*

f Mutula *vulgo* Motula, *urbs Episcopalis sub Tarentina metropoli, a qua* XII *M. P. distat.*

g Gallipolis *urbs Episcopalis sub Hydruntina metropoli, in ipso sinu, distat Tarento* XLII *M. P.*

h Alexanum *urbs Episcopalis haud procul a sua metropoli Hydruntina.*

i *In Basilicata ad Agrium flumen* Policaro *notant tabulæ, quod hic forte* Pellicorium.

k Brundusium *urbs Archiepiscopalis, ad mare Hadriaticum, distat Tarento* XXXV *M. P.*

l S. Basilii *villa versus fines Barienses, intervallo* 20 *circiter milliarium a Tarento notatur, et alia ejusdem nominis in Calabria loca inveniuntur.*

m Croto seu Crotonum, *urbs Episcopalis Calabriæ ulterioris, ad mare Ionium.*

B n Lætus et Bradanum *flumina Tarento versus Occidentem haud procul distant.*

o Monopolis, *urbs maritima Episcopalis sub Archiepiscopo Bariensi, inter Barium et Brundusium.*

p Roseium, *in confinio Calabriæ et Apuliæ, haud procul a mari situm vulgo* Rosito.

CAPUT III.

Alia miracula, etiam in Scriptore patrata.

a Curantur lepra Sacerdotis,

Cives *a* Gerrusii sceleratos se hominum judicantes, quod in suorum languidorum Confessoris clementia virtutem non fuerat operata; devotione maxima ejus ecclesiam adierunt, fiducia hac armati, ut sani, animarum; et ægri, qui [comitari] non poterant, corporum reciperent sanitatem: sciebant enim præsentem esse ubilibet eam invocantibus potentiam divinitatis. E quibus languidis Presbyter quidam erat, vitæ laudabilis et honestæ, lepræ tamen biennii infirmitate percussus: Qui scabrigine carnis maculosæ mundata, et vocis seposita raucitate, Sancti meritis et virtute curatus a lepra extitit et mutatus. Festinus itaque Tarentum studuit properare multis suis civibus comitatus: et gratias C Deo referens et B. Cataldo, in altari ipsius Missarum solennia celebravit.

b tumor ventris.

23 Quædam mulier incola *b* Cubersani, dum ad sororem suam Poliniani manentem pergeret visitandam, jumento cui insidebat exterrito cecidit ab eodem: ventremque ad lapidem sic percussit, quod ex ipsa percussione tumor in modum ollæ extra ventrem porrectus quasi ventrem alium generavit. Hac siquidem durissima passione septennio fatigata (licet Confessoris vocabulum ignoraret) cœpit tamen voce flebili Sancti, qui Tarenti moratur, suffragium invocare: et vix oratione completa sana totaliter est effecta: et a cunctis doloribus liberata: statimque turba civium sociata venit ad ecclesiam Confessoris, Deo et Sancto grates debitas referendo, et miraculum omnibus publicando.

dolor lateris et corporis,

24 Quidam miles egregius de Tarento, Dominus Bedergerius nominatus; qui, ut eloquentissimus jurisque peritus, Confessoris gesta edidit veneranda, ad transferendum quoddam de Græco in Latinum volumen contulit se Panormum, de mandato Regio evocatus. Quem dolor lateris insolitus et subitus sic invasit, ut vitam claudere crederet cum dolore: eo prætextu maxime, ipsemet ut testatur, quod sibi membrum aliquod non remansit, quin dolores maximos pateretur. In extremo vitæ posito (ut credebat) D occurrit ei pietas Confessoris, quem corde cœpit cum lacrymis exorare. Sanctus itaque mirificus et benignus preces cum lacrymis eo clementius exaudivit, quo dicto ipsum celeriter restituit sanitati: ostendens verissimo argumento, quæ de *c* Inventione et Miraculis ejus dixerat, grata gerere et habere.

c

d cæcitas triennalis

25 Cujusdam de loco *d* Salandræ oculos adeo per triennium nubes atra possederat, quod eum non solum lumine privaverat, sed victus necessaria petere aliena mendicando suffragia cogeretur. Hic diversis oratoriis, potissime sepulcro Dominico, cum labore maximo visitatis, inspiratus divinitus Confessoris ecclesiam voluit visitare. Qui arrepto itinere veniendi, pruritum maximum oculis suis sensit: et dum eos cum utraque manu scalperet, ab ejus oculis quasi cepæ spolia ceciderunt: amissumque visum recuperat Sancti meritis sic repente. Tali itaque Dei dispensatione sanitate recepta, venit ad ecclesiam Confessoris, dupliciter lacrymando gratias Deo referens et B. Cataldo.

arefactio pedum et crurum,

26 Quidam de Tarento, Dominicus nomine, habens septennem filium, cruribus et pedibus arefactum, propinquæ suæ consilio ad Sanctum ipsum E puerum deportavit. Ubi effusis precibus cum mœrore, prima nocte qua venerat, puer saluti pristinæ restitutus, per ecclesiam cursitavit. De quo Dei potentia collaudatur et pietas ejus Confessoris.

tempestas marias tur.

27 Nautæ quidam Tarentini, de partibus Siciliæ redeuntes, sinum, qui Nolpo dicitur in Calabria existentem, navigio dum sulcarent; tempestas oritur insperata, et in fluctus æquore ventorum rabie commutato, maria turbabantur. Ferreum vinculum valida tempestas elidit, quo gubernaculum tenebatur et jactabatur in mare: ex quo nautæ penitus desperati mortis periculum expectabant. Perpende itaque miraculum: quod succedit, et factum dispensatione divina, non humana audacia. Unus de nautis, in mare sponte prosiliens, captum gubernaculum educere conabatur: quem fluctus cum arrepto gubernaculo a navi eo longius separavit, quod nequibant socii intueri. Socii igitur pro se et socio Sanctum deprecabantur precibus lacrymosis, ut eos a naufragio liberaret. Et subito rabie ventorum sopita, mare penitus tranquillatur, cum gubernaculo in navim socio ad socios incolumi introducto. Qui repatriantes ad ecclesiam pervenerunt, et vota quæ voverant exsolventes, gratias referunt Redemptori et ejus mirifico Confessori. F

e Sanantur cæca.

28 Quadam die, sole ad occasum vergente, quidam sub habitu peregrini cuidam feminæ, de villa quadam territorii *e* Cusentini, jam biennio lumine defraudatæ, hospitium postulavit. Qui benigne ab eadem susceptus, ipsam interrogavit de temporis quantitate, qua incurrerat cæcitatem. Cujus responsionibus informatus, ei peregrinus adjunxit, quare Tarentum non pergeret, Sancti morantis ibidem suffragium petitura. Mulier juste jurat de Sancto hoc numquam aliquid audivisse. Cui peregrinus: Ad Sanctum tendere non moreris: et pro certo recipies sanitatem. Mane vero non invento quodammodo peregrino, Tarentum mulier properans, in via recipit sospitatem. Quæ gradu concito ejus ecclesiam visitavit, gratiarum actura debitas actiones.

f et puerulus igne adustus:

29 In Barsenti *f* viculo mulier quædam erat, quæ anni unius filium habebat, in quadam sua palearia residentem: ad quam ex more venerant vicinæ quatuor mulieres, nendo et confabulando cum ea fusos in manibus deferentes. Quibus inhiantibus operi et sermoni, antiqui hostis versutia puer se de medio subtrahens, ad ignem serpendo ut potuit festinavit, caput cum facie in medio flammarum immittens. Quo

A Quo effecto ut mortuus, flereque quodammodo non valente, mulieres usturam sentiunt et fœtorem, et sic percipiunt odoratu quod oculis non videbant. Exclamant subito lacrymando, Sancte Dei Catalde, impende auxilium pietatis; ereptus a flammis puerulus minime respiravit. Duabus horis itaque jam transactis, cœpit spiritus subtiliter commoveri. De cujus vita fidere post quatriduum aliquantulum cum incepissent, erant tamen de oculorum lumine penitus desperatæ. Illis ergo voventibus affuit pietas Confessoris, vitamque cum lumine a Deo impetravit. Quare cito iter arripiunt, et ad Sancti veniunt monumentum. Avia ergo et mater pueri, flexis genibus cum manibus per terram distractis, a pontis introitu usque ad ecclesiam perrexerunt, ut agant grates pro puero sospite, quem gressu quatripedi ad ignem traxerat inimicus.

30 Quidam juvenis Galliarum, Artium liberalium factus Magister, divinitus inspiratus disposuit sepulcrum Dominicum et loca alia visitare, quæ noster Dominus et Salvator sua præsentia illustravit. Quibus devotissime peragratis, per Romaniæ insulas *g* eo navigio redeunte, ventorum obstaculo quædam B qua vehebatur bucina Trani moram facit. At ubi de Sancti miraculis intellexit ex tunc post Deum Confessori in omnibus se committit. Sopita namque tempestate maris mare Calabrum dum sulcaret, post tergum Corono relicto, in mari procella valida est exorta : quæ navem adeo fortiter conquassabat, quod undarum fluctibus undique replebatur Sic ergo cum peregrinis nautæ concussi, omnia quæ habebant in mare projecerunt, ipsius etiam navis necessaria armamenta. Interea navis ad litus Giratii *h* turbine agebatur : et a terra distare quantum jactus lapidis est videbatur, ubi nunc ad cœlum porrigitur, dejicitur nunc ad ima. Peregrinorum corpora, marinis fluctibus involuta, fuerunt illico vita functa, illo tantummodo peregrino excepto, de quo supra mentio facta fuit. Qui in tanto periculo constitutus, Sanctum sibi protectorem assumptum cum lacrymis exoravit, ut undis eum æquoris diem claudere non permittat. Statimque quasi vento coactus, ad terram incolumis deportatur, stabatque velut amens effectus. Tandem ad se reversus ecclesiam visitavit, gratias agens Deo et Sancto, cui post Deum adscribit residuum vitæ suæ.

Peregrinus aliis submersis liberatur :

31 Quædam mulier Oritana *i*, graviter infirmata, dolore capitis diutino torquebatur : nec magno medio intervallo dolor peperit cæcitatem. Quæ flens continue non cessabat Beatum deprecari Cataldum, ut visum recuperaret amissum. Die quodam medio domi residens Deum, et Sanctum more solito deprecando cum lacrymis, audit subito strepitum quasi alicujus in domo leviter ambulantis : et quis esset interrogans, in capite recipit levem ictum responso aliquo non accepto. Clamat subito ad vicinam, quod homo suam domum ingressus, eam in capite leviter percussisset, ex quo lumen oculorum recepit : itaque venienti vicinæ et aliis concurrentibus ad clamorem, ordinem recitat rei gestæ. Omnes pene conveniunt Oritani, Deo et Sancto laudes cum gaudio persolventes : in crastinum ad ecclesiam venit femina cum magno civium comitatu, laudans Dei potentiam, qui eam per suum fidelem famulum a languore curavit.

ex dolore capitis cæca illuminatur :

32 Adolescens quidam de *k* Hostunio in manus pollice doloris percutitur passione, cujus caro in vulnus taliter perforatur, quod putredo ex vulnere jugiter emanabat. Quæ passio a quibusdam gutta fistula nuncupatur. Parentes ejus itaque inceperunt medicos quæritare : qui patienti minime profuerunt. Demum statuunt ire Tarentum ad quemdam medicum, in infirmitatibus exploratum : et dum in crastinum iter arripere pararent, in somnis pater pueri vidit D quemdam honesti vultus et honesti habitus, astantem sibi pariter et dicentem; Quare medicum quærere non laboras, qui tui filii [malo] medeatur? Ad quem pater : Domine quoscumque medicos potui invenire, curæ adhibui nostri nati. Unum tantummodo adhuc restat ire Tarentum ad medicum comprobatum, si forte poterit languido reddere sanitatem. Ad quem ille : Quare, inquit, non defers illum ad medicum commorantem Tarenti, qui [non] operosam fert languidis medicinam : et statim filium restituet tibi sanum? Videbatur autem tangere pollicem patientis. Excitato vero illo narrante visionem uxori, illa credit medicum Confessorem : ad quem una cum puero dum venirent, puer in via adeptus est sanitatem. Ad Sanctum itaque accedentes, Deum glorificant et collaudant, et prædicant mirabilia Confessoris.

curatur ulcus pollicis :

33 Puella quædam de *l* Trano, parentibus unica, nobilitate, forma et moribus decorata, paralysis infirmitate percussa, officium gressus perdidit et loquelæ, cum pulchritudine universa. Parentes exquirunt medicos temporales, eos magno pretio conducentes : quorum antidotis approbatis nullam præ- E stantibus languidæ sanitatem, disponunt deferre ad tumulum Confessoris. Et incepto itinere dum equitant inter Mutulam et Massafram, equitatura quæ languidam deferebat cadit in terram subito, ad lapidem pede icto. Languida vero metuens ne casu bestiæ læderetur, Deus me adjuva, magna voce clamavit. Et statim cursitans cum clamore, longe ab equitatura secessit : sicque eodem momento loqui recuperavit et gradi. Illa ergo cursitante præ gaudio et loquente, parentes percipiunt Dei misericordiam affuisse, et Sancti patrocinio saluti filiam restitutam : qui cum psalmis et actionibus gratiarum ad Sancti veniunt monumentum, quod acciderat manifestant.

sanantur ex paralysi muta et clauda,

34 Dominus castri S. Nicandri *m*, de territorio Bari, cum sua conjuge, morum et generis nobilitate præclari, pulchrum habebant filium et decorum, jam triennium pertingentem : quem febris gravissima sic invasit, ut mutata specie in pallorem ubera sugere recusaret, nec pulsus tenuissimus nosceretur. Clausis oculis vitalis calor membra relinquit, fit frigidior glacie, et infans mortuus reputatur. Dolent parentes miseri flendo cum proximis et clamando : cumque præpararent sudarium, et cuncta necessaria sepulturæ; pater divinitus inspiratus, ut a somno evigilans a lacrymis quas fundebat, cœpit dicere cum clamore, Confessor Christi sanctissime, Beate Catalde, sicut tuis mediantibus precibus consortem meam pene mortuam mihi reddidit clementia Salvatoris; sic mihi et conjugi sit puer incolumis restitutus, ut eum ad sanctas Reliquias tuas deferamus. Uxor implorat etiam auxilium Confessoris orans; ut sicut ipsam ab ægritudine liberavit, sic a morte filium liberaret. Mox infans cœpit oculos aperire, et mamillam sugere genitricis, quem redditum sanitati parentes ad Sancti tumulum deferentes, vota duplicia pro matre et puero reddiderunt.

puer

et mater ægra

35 Quidam de partibus Transalpinis, qui se Theutoni, fatebatur cum inaudita et gravissima passione laborans; post exquisitum ubique terrarum frustra beneficium sanitatis, de Sancti miraculis audiens, Dominica in Palmis contulit se Tarentum : et peractis extra portam solemniis dum processio remearet, cunctis apparuit homo ille plurimum monstruosus. Quo viso cœperunt orationes et singuli admirari pariter et stupere, et præ timore signantes se signaculo sanctæ Crucis, pro salute ipsius precibus lacrymosis Dei misericordiam implorant. Gestabat enim in faucibus globum carneum, in modum manticæ ab utraque

ac strumæ monstrosæ curantur.

A turaque parte gutturis longe porrectum, globi magnitudinem excedentem, quam cameli ostentant cum glomerant longitudinem colli sui. Adit miser ecclesiam, tumbam amplectitur, Divinam clementiam provocat suspiriis et ploratu. His insistit operibus usque ad diem Cœnæ Domini subsequentem. Eo vero die per Prælatum Missarum solemniis inchoatis, dum Gloria in excelsis Deo solenniter cantaretur; Et in terra pax hominibus et reliqua, populus responderet; carnosa illa congeries, durior prius osse, in butyri mollitiem commutatur : et divino auxilio ab utroque capite perforata virus et sanguinolentam saniem effundebat, tamquam uter perforatus utrimque; et pellis exhausta, putredine remanens vacuata, est instar tauri palearium recollecta. Et ægro sic reddito sanitati, omnes sic jubilant et exultant, Deo et Sancto hymnis et laudibus quam pluribus decantantes.

EX MSS.

36 Plura quidem et alia miracula, sanctus Confessor fecit, sed sunt de pluribus pauca scripta : quis enim omnia scriberet, quæ assiduæ in nobis operantur virtutes? Pietate itaque solita, Pater sancte esto plebi tuæ inexpugnabilis murus, impenetrabilis clypeus, inviolabilis cassis, lorica indeficiens, quotidiana munitio, patrocinium sempiternum. Auge salutem precibus, pacem impetra, quæque salutaria subministra : noxia remove, veniam obtine delictorum : da itaque ut purgati criminibus placeamus, cui places, Redemptori nostro Domino Jesu Christo : qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per infinita secula seculorum.

Invocatur S. Cataldus.

B

ANNOTATA.

a Gerrusium *fortassis, oppidum Basilicatæ, in tabulis* Giranso *nominatum inter Tricaricum et Stylianum.*

b *Morono* Cupressani.

c *An et quatenus hujus scriptoris verba, in præcedentibus ac subsequentibus miraculis, compilator hujus Legendæ expresserit, nescimus divinare.*

d Salandra *oppidum Basilicatæ prope fluvium* Salandrettam.

e Cusentia *seu* Consentia, *amplissima et Archiepiscopalis Metropolis, in Calabria citeriore.*

f Barsentum *in tabulis non invenio, sed bene* Turrim Basenti, *ad ostium cognominis fluvii in Basilicata circa sinum Tarentinum.*

C g *Suspicatus* Bucinam, *navigii genus esse Calabriæ familiare, ordinem verborum implicatum corrigere volui quadam eorum transpositione, licet in ecgrapho nostro esset,* navigio redeunte, ventorum obstaculo, quæ vehebatur quædam Trani Bucina moram fecit. *Folio autem 574 jam impresso, animadverti in præparatis ad hoc caput Notationibus, locum istum a Morono sic reddi* : Cum Peloponnesii et Ionii maris insulas pertransiret, vi tempestatis navicula Trajanopolim delata est : ubi cum nautæ morarentur *etc. Appellari vero a se* Trajanopolim *eam, quæ* Trani *vulgo dicitur, relicto ab* Atranis *antiquis nomine per syllabæ primæ aphæresim, ipse mox ostendit Moronus. Quid ergo? Litterarum compendiarias notas, quibus pronomina* qui, quæ, quo *scribuntur et alia quædam confundens librarius, turbavit sensum, qui potuisset sic clare reddi;* navigio redeunte, quo vehebantur quidam Trani (*vel potius* Tranitani) *ventorum obstaculo* Bucaræ moram fecit. *Est autem* Bucara, *sive* Buca *et* Buba, *Melæ ac Ptolomæo nota, juxta opinionem Celsi Cittadini apud Ferrarium, quæ nunc dicitur* Thermula, *vel juxta alios alia illi vicina urbecula* Marozzo *nomine, utraque in Aprutii littore : sic ut appareat ad P. M. circiter 80 ultra designatum excensioni locum in sinu Hadriatico provectam navim, peregrino nostro incussisse* D *solicitudinem ; quæ deinde longe major fuit, quando remetiens iter* Tranum *usque deinde mutato forsan navigio* Calabrum mare *repetens, ut Tarentum veheretur, in periculum vitæ gravissimum incurrit.*

h Hieracium *vulgo* Gierace, *oppidum in monte circa mare; in extrema Calabria.*

i Uria, *vulgo* Oria, *urbs Episcopalis sub metropoli Tarentina, a qua versus Orientem distat* XXVIII *milliaribus.*

k Hostunum, *urbs Episcopalis sub metropoli Brundusina, a qua versus ditionem Bariensem distat circiter* XVII *M. P. at Tarento* XX.

l *Morono,* Trajanopolitana puella. Est autem, *inquit idem Moronus,* Trajanopolis quæ vulgo Tranum vel Tranium appellatur. *Falso id quidem (nam* Trajanopolim, *præter mediterraneas in Thracia aut Sicilia urbes, nullam norunt antiqui; et quod hodie* Trani *dicitur, antiquis* Atrani *fuere, sicuti jam monui) ipso tamen suo errore ostendit Moronus, quid supra litt.* g Trajanopolim *appellarit. Atque hinc, recto itinere per Bariensem provinciam in Tarentinam transiens cum parentibus puella,* Matulam *et* Massafram, *mox nominata loco, transire debuit ut Tarentum veniret.* E

m *Apud Masinum et alios in mappis,* S. Licandro, *dissitum Bario* VIII *M. P.*

APPENDIX

De inventione linguæ S. Cataldi et libri ab eo scripti.

Post multa *a* annorum curricula, quæ fluxerunt a transitu Sancti hujus, sub Præsulatu Domini *b* Rogerii Archiepiscopi Tarentini, dum de mandato ejusdem Pontificis, per nonnullos ipsius Ecclesiæ bonos Clericos et honestos, Reliquiæ B. Cataldi, quæ repositæ erant in *c* brachio argenteo, quærerentur, in melius et honorabilius recondendæ; ibidem casualiter est inventa lingua beatissimi Confessoris (sicut cernitur) integra et illæsa *d.* Volens ostendere Dominus : quod lingua, quæ ipsum in vita effectualiter prædicavit, post mortem ejus immaculata mirabiliter permaneret; ut adimpleretur dictum Propheticum, Lingua eucharis in bono homine abundabit.

a
b
Lingua inventa
c
d
Eccl. [illegible]

38 Die VIII mensis Aprilis, x Indictione anni MCCCCLXXXXII, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri D. Innocentii divina providentia Papæ octavi *e* anno octavo, qui fuit dies *f* Dominicus Passionis; regnante quoque inclyto et excelso Domino nostro D. Ferdinando, Dei gratia Rege Siciliæ, Hierusalem etc. Sabbato ante dictam Dominicam, ad horas duas seu tres noctis, apparuit visibiliter Diacono Raphaeli Cuceræ de Tarento, stanti in oratione in choro majoris ecclesiæ Tarentinæ, Beatus Cataldus Rachau Archiepiscopus Tarentinus : et post nimium terrorem acceptum per dictum Raphaelem, allocutus fuit eumdem Raphaelem, dicens : Sæpe ac sæpius dixi tibi, quod vadas in ecclesiam S. Petri, existentem extra mœnia Tarentina per jactum lapidis, et noluisti accedere : dico tibi quod statim vadas ad Episcopum, qui congregato populo et Clero civitatis accedat dictam ecclesiam : in frontispicio cujus inveniet in columna quemdam puerum insignem depictum : qui ostendit cum manu et duobus digitis locum, in quo invenietis quoddam propheticum judicium, quod feci existens in humanis, et illud reposui subtus pedes dictæ imaginis, quam depingere feci ego. In quo quidem loco invenietis prius quamdam Crucem plumbeam fabricatam in dicta columna. Subtus dictam imaginem, in qua sculptæ sunt infrascriptæ litteræ. Et postmodum invenies quemdam librum plumbeum subtus dictam Crucem, cum coopertis plumbeis : et in cujus cooperta

e f
F
anno 1492 apparens Cataldus curat inquiri librum suum.

A cooperta sunt depictæ infrascriptæ litteræ. Mittatur liber ille clausus ut manet ad Regem, et observet contenta in eo : alias væ suo regno, quia patietur ruinam maximam, pestilentiam, famem et guerram infidelium. Et prædicta si non credet, accedas tu Raphael ad eum, et sibi dicas visionem hanc tibi ostensam. His dictis evanuit ab oculis ejus *h*.

Liber.

Cataldus Rachau
Archiep. Tarentinus.
Hunc non aperiat
nisi Rex cum uno
solo sibi fideli :
et statim mittatur
Regi i.

sic erat in cruce plumbea

Aperiatis
hic : in-
venietis librum, in quo
C. T. D. et statim
mittatur
Regi

ANNOTATA

a *Imo* seculorum, *ut ex dictis patet.*

b *Rogerius Capitignonus Archiepiscopus præfuit ab anno* 1334 *usque ad an.* 1348.

c *Joannes Juvenis hæc ita indicat.* Arca illa argen-

B tea, *loco brachii posita* jussu ipsius Rogerii, consentiente Clero et Senatu Tarentino, immutata fuit in statuam illam Pontificiam, quæ ipsum Cataldum referre videtur, Pontificiis vestibus indutum, acsi sacrum Missæ officium esset celebraturus, cum mitra omnibusque aliis quæ Episcopum decent indumentis, argenteis laminis ad incudem extensis.

d *Hanc tunc* linguam *a Rogerio* stipatam intra crystallum limpidissimam, *addit Juvenis.*

e Innocentius VIII *fuit electus* 29 *Augusti anni* 1484, *et hoc anno* 1492, 25 *Julii vita functus, cum necdum 8 annum explevisset.*

f *Di..o anno cyclo Lunæ* XI *solis* XVII *litteris Dominicalibus A G, Pascha inciderat in* 22 *Aprilis.*

g *Hic est Ferdinandus II Rex Catholicus, patre Joanne adhuc vivo inauguratus Rex Siciliæ anno* 1473, *mortuus anno* 1516, *qui tunc e filia nepos Carolus V Austriacus successit; quo regnante hæc scripta fuisse indicant præfixa verba*, Domino nostro D. Ferdinando.

h *Alexander ab Alexandro Jurisperitus Neapolitanus, lib.* 3 *Genialium dierum cap.* 15, *inseruit hanc historiam, et addit ista* circa tempora ejus contigisse, *et sub finem hæc adjungit :* Postera luce solemni pompa ministrum cum populi comitatu ad latebram,

C in quo longissimo ævo libellus latuerat, processisse; eumque plumbeis tabellis obsignatum et clavis obseratum invenisse, satis constat.

i *Prophetiam ipsam ex libro Petri Galatini Ordinis Min..um de Ecclesia destructa, Romæ in bibliotheca ..ra..eli adservato, edidit Morenus in Vita S. Cataldi; quam omittimus, ut rem obscuram, et forte sub nomine Sancti confictam.*

INQUISITIO

De ætate et gestis S. Cataldi in vita.

Multa incerta circa vitam S. Cataldi.

D*ifficilis quæstio est aut potius conjectura de tempore quo S. Cataldus fuerit Episcopus Tarentinus, et ex qua orbis parte eo advenerit. Joannes Juvenis lib. 8 de Antiquitate Tarentinorum cap. 2, ubi de Vita S. Cataldi egit, addit ista :* Qui Divo Cataldo secuti sunt Episcopi, Tarentinæ Ecclesiæ Præsides, non satis liquet usque ad annum DXCI, Gregorio Pontifice Maximo : vel quia scripturæ combustæ sunt, vel quia nullæ fuerunt ante hoc tempus : quoniam qui a Paganis reperiebantur Christiani, aut verberibus afficiebantur, aut gladiis variisque tormentorum generibus occidebantur. *Mirum ergo est, quod de solo Cataldo extent scripturæ, eæque ultra fidem fere humanam admirandæ : et tamen eæ tamquam prima fundamenta proferuntur a dicto Joanne Juvene in sua Tarentinorum antiquitate, et ex eo a Ferdinando Ughello tomo 9 Italiæ sacræ in Tarentinis Archiepiscopis. Quæ magno labore Bonaventura Moronus Tarentinus Ordinis Minorum libris sex carmine heroico vulgavit Romæ anno* MDCXIV, *frater autem ejus Bartholomæus Moronus iis adjecit* Vitam S. Cataldi, ex Catalogo Sanctorum et vetustissimis Tarentinæ Ecclesiæ MSS. codicibus, et ex Officio per Sirletum Cardinalem reformato.

D

AUCTORE G. H.

a Petro de Natalibus conscripta,

2 *In Historia Inventionis et miraculorum num.* 2 *dicitur :* Quantus in vita fuerit hic Pontifex gloriosus, facta post ejus transitum, *imo inventionem*, miracula demonstrarunt, *quæ mox* sub compendio narrantur, *diu ante quam Catalogus citatus Sanctorum a Petro de Natalibus conscriberetur circa annum* MCCCLXX, *ac daretur aliquod fabularum fundamentum. Ibi lib.* 4 *cap.* 143 *dicitur* ex oppido Hiberniæ Catando natus, matrem ex partu mortuam sine cujusquam auxilio amplexus suscitasse; et lapsus in lapidem, signum verticis, acsi cera molissima fuisset, concavitate effecisse; et aqua pluvia in ipsam delapsa quascumque ægritudines sanari. Postea Presbyter duos mortuos resuscitasset; et cum a Rege esset expellendus, illo ab Angelis territo, accepisset ditionem Ducis extincti : in qua post constructam ecclesiam Archiepiscopus electus, duodecim suffraganeos Episcopos constituisset; omnibusque rite dispositis, in pace quievisset octavo Idus Maji : *Verum ubi? Num in sua Archiepiscopali apud Hibernos Ecclesia? At postea dicitur* corpus repertum et in Ecclesia Tarentina tumulatum.

et ex MSS. eruta, quoad genus, patriam,

3 *Hæc ex Catalogo Petri de Natalibus, quem primo loco allegavit Moronus · qui dein allegat codices MSS. Ecclesiæ Tarentinæ, quos etiam varios accepimus, et satis convenientes cum Vita a Morono et Juvene edita. In his dicitur natus apud Hibernos in* oppido Numeniæ provinciæ. *At quæ illa?* Momoniam *intelligi arbitramur, in cujus Comitatu Waterfordiensi est Lesmoria, urbs olim Episcopalis, dein Waterfordiensi unita, prope quam fuisset* Catandum *oppidum.* Ortus ejus *dicitur in MSS. Actis* stella clarissima designatus, *ipsumque* Dichas eremita prædixisset magnum futurum. *Verum quæcumque in ejus ortu miranda hic et supra notavimus, in Officio per Cardinalem Sirletum emendato omittuntur ut fabulosa, et a vago quodam Hiberno prætextu pietatis Tarentum delato, dictata ex iis, quæ passim de Hibernicis Sanctis narrantur pro genio nationis, poetarum suorum fabellis facile credulæ : sic enim jam alibi sæpius deprehendimus accidisse, locorum celebrium Patronis, quorum ætas, origo et patria minus nota erat. Hoc autem de* S. Cataldo *potuit fieri confidentius, quod nomen Hibernicum esse videatur potius quam Græcum. Multos certe* Cathaldos *in suis indicibus ad Acta Sanctorum Hiberniæ Colganus nominat. Sed veremur ne reliqua Hiberniæ adscripta sint similis farinæ, de mortuis resuscitatis, et sede Archiepiscopali erecta cum duodecim suffraganeis Episcopatibus, et hoc seculo Christi secundo, id est annis circiter ducentis et sexaginta ante adventum S. Patricii, qui Christianam fidem primus intulit Hiberniæ. Hinc ad MS. nostrum in quo Tarentum venisse indicatur* tempore Aniceti Papæ anno CLXVI, *aliquis margini adscripserat* anno DLXVI : *et apud Sirletum tempus adventus illius ad urbem Tarentinam silentio involvitur. Præterea supra memoratus Alexander ab Alexandro, dum libri inventionem (quod contigit anno* MCCCCXCII*) indicat post mille circiter annos elapsos ab eo tempore, quo Tarentinæ Sedi præfuisset, satis innuit circa annum quingentesimum præter propter vixisse.*

sedem Episcopalem Rachau:

4 *Præterea a Morono cognominatur* Cataldus Rachau, *a Sede Archiepiscopali quam in Hibernia habuisset.*

Ware. de Ep. l. ii. *fuisset. At quis hujus metropolis meminit? Urbem Armachanam elegit S. Patricius, sed in Ultonia sitam: et in Momonia fuit Casselia metropolis, ubi primus Episcopus et Rex simul Cormacus, dicitur a Danis circa annum* DCCCCV *aut aliquanto serius in prælio occisus. Dum circumquaque per varias regiones quærimus* Rachau *provinciam ac Sedem metropolitanam, occurrit urbs in Illyrico Ragusana, quam Joannes Lucius in sua Dalmatia* Ragusium *et* Rausium *appellat, quasi* Ragausium, *ut inde* Rachau *potuisset formari. Verum quia ex Epidauro, seculo Christi septimo destructo, Ragusium seu Rausium constructum constat, serius esset S. Cataldo illa Sedes tribuenda; et quia apud Tarentinos post Cæsarium XI Archiepiscopum hiatus est trium fere seculorum, seculo octavo aut sequentibus esset assignandus ejus ad Tarentinos adventus: quod licet haud incommodum videatur, ut respirantes a Saracenorum jugo Tarentinos sub Græcorum imperio gubernandos susceperit Cataldus, nolumus tamen primi asserere: sed virorum apud Tarentinos eruditorum examini relinquimus conjecturas ejusmodi, donec iis fulciendis solidiora se offerant argumenta, quam sit sola affinitas nominum* Rachau *et* Ragusium. *Maxime cum ipsum Cataldi nomen Hibernis faveat; et ut* Catondi *ac* Numenlius *nomina corrupta sine dubio ac depravata habentur, alias in Hibernia non facile reperienda: sic etiam credi possit depravatum nomen* Rachau, *cujus forte verum initium sit* Rath, *arcem, aut munitionem significans, in Hibernicarum ecclesiarum nomenclationibus a situ sumptis minime infrequens. Ita in veteri notitia Episcopatuum Romano Patriarchatui subjectorum (quam ad calcem Geographiæ sacræ ex antiquo MS. Thuano edidit Carolus a S. Paulo) sub Archiepiscopo Armacano censentur Episcopi* Rathbotensis *et* Rathurensis *seu* Rathburensis. *Quia autem ante diœceses, sub Eugenio III seculo* XII *ordinatas, confusa valde fuit apud Hibernos divisio diœceseon, Abbatumque et Episcoporum indistincta ministeria, multique Episcopi ordinabantur in Hibernia, qui deinde simplici parochiæ vel monasterio affigentes sese, loca ea non efferebant ad numerum Sedium Episcopalium; haud difficulter concipi potest Cataldus, antequam ex Hibernia discederet, fuisse Episcopus ordinatus in aliquo loco, cujus nomen a* Rath *inchoetur, si legitima hæc correctio est.*

forsitan Rath.

B

Quibus omissis Vitæ ultima pars ex MS. datur

5 *In altero MS. nobis submisso post historiam Inventionis, Translationis et Miraculorum reperimus Vitam S. Cataldi post discessum ex* Rachau *peractam in peregrinatione Hierosolymitana, inde in reditu Tarentum, et laboribus ibidem usque ad obitum translatis: ex quibus saltem constat dictam peregrinationem institutam, postquam istic sepulcrum Dominicum jussu Constantini Magni fuisset erectum, quod sequentibus seculis solitum fuit magno peregrinantium accursu visitari. Eam igitur partem ut aliquatenus probabilem hic apponimus, in qua melius absunt comites itineris ab aliis adjuncti, et sunt* Euperpius, *postmodum* Leucius *dictus, Brundusinorum Episcopus, et* Barsonuphrius, *ab Uritanis inter Patronos recensitus: de hoc egimus* XI *Aprilis, ejusque Acta ostendimus partim fabulosa, partim incerta. Acta vero S. Leucii varia dedimus* XI *Januarii, sed quæ circa tempora quibus vixerunt, nihil certi conferunt. Addit Morenus, Donatum seu Donatum fratrem adjunctum, et datum Aletinis seu Lupiensibus Episcopum, quem eorum tertium Antistitem constituit Ughellus. His aliisque omissis partem Vitæ assignatam addimus et hujusmodi.*

convertit Rachau,

6 Beatus itaque Cataldus Christi devotus Confessor, postquam universam Rachau provinciam, in qua præsulatus dignitate fulgebat, ad Christum sua mirabili prædicatione convertit; divinitus inspiratus disposuit sepulcrum salutiferum Domini visitare, in quo pro redemptione mundi jacuerat; et adorare locum, ubi steterunt sanctissimi pedes ejus. Conducta siquidem navi, viam aggreditur navigio sub habitu D peregrini: et post multum laborem perveniens ad sanctam Hierosolymam civitatem, sepulcrum Dominicum introivit; illudque labiis cordis et corporis fuit devotissime osculatus, immensas gratias referens humani generis Redemptori, qui dignatus est sibi concedere, ut tangeret suum pretiosissimum monumentum, de quo surrexerat victor mortis. Deinde sancta oracula visitavit illius beatissimæ Virginis: quibus per ipsum cum devotione nimia visitatis, mens ejus spiritualibus gaudiis replebatur, dum de virtute proficeretur in virtutem. Post hæc vitam eremiticam ducere [elegit] in partibus memoratis: suum tamen propositum, quod Deo commendabat, ipsius disposuit voluntati: qui ejus opera dirigebat. Et cum secundum desiderium cordis sui Deum suppliciter exoravit, quatenus sibi dignaretur ostendere, quid foret suæ placitum voluntati; cui devote oranti apparuit Dominus Jesus Christus, et inter alia colloquia ipsum ab eremitico proposito revocavit, mandans sibi, ut ad partem Italiæ se transferret in civitatem, quæ Tarentum vulgariter nominatur, et incultum olim populum et idolis deditum, per Petrum Apostolum et Marcum ejus discipulum conversum, E ad Christianæ fidei veritatem, et iterum erroribus pristinis implicatum, reduceret ad Catholicæ fidei firmitatem.

invisit sepulcrum Domini

a Deo destinatur Tarentum.

7 Fidelis revera B. Cataldus Christi famulus et minister, audiens præceptum Dominicum sibi factum, de veniendo Tarentum, gradu concito pervenit ad littus: et invento navigio ad partes Apuliæ navigante, pepigit ut ibidem se et alios peregrinos, qui illic aderant transfretaret. Recedentibus ergo de partibus Transmarinis, diversa locorum maria navigantibus, prospero vento flante, vir sanctus Spiritu prophetico pollens, prædixit nautis, quod post mediam fere horam maximam incurrerent tempestatem: cum hujus rei nullum indicium appareret. Et vix facto quasi horæ dimidiæ intervallo, exoritur tempestas subito inspeiata, quæ totam in fluctus tranquillitatem æquoris commutavit. Itaque grossus funis, quo velum in sublime arboris sublevatur, rumpitur ex impetu validissimæ tempestatis. Interea unus de nautis junior et aptior ceteris, dum in navis arborem ascendisset, ut annecteret funem funi, subito ipsum infra navem dejecit ventorum rabies procellosa, et fractis funibus spiritum exalavit. Tandem omnes, qui in navi aderant de corporali vita penitus desperati, animas suas omnipotenti Deo lacrymosis F precibus et votibus commendabant. Et inter hujusmodi angustias fuerunt aliqui recordati verbi, quod vir sanctus de præfata dixerat tempestate, qui ejus pedibus provoluti, ipsum humiliter rogaverunt, dicentes: Homo Dei, qui hanc tempestatem venturam divino spiritu prædixisti, precamur Deum, quem colis, ut pro nobis ipsum placeat exorare, qui tuis precibus dignetur nos de præsenti periculo misericorditer liberare. Confessor sanctus, ut erat pietate repletus, ad præsidium orationis confugit: et oratione facta subito sopitur tempestas. Serenitate nimia succedente et Deo exinde referuntur gratiarum multiplices orationes. Facta itaque placatione ventorum, iterum Confessor beatissimus in oratione se dedit, lacrymosis precibus Dominum deprecando, ut vitæ restitueret defunctum juvenem et confractum. Affuit namque clementia Salvatoris: nam juvenem mortuum vitæ restituit sanum et integrum, precibus et meritis sui mirifici Confessoris. Sopito namque ex tunc inantea impedimento ventorum relictis post tergum partibus Romaniæ, undis Apuliæ navis illabitur: et ad portum Hydrunti perveniunt flatu prospero succedente. Ubi Dei famulum deponentes ipsum suppliciter rogaverant, ut pro eis Dominum

Tempestatem maris prædicit:

eam oratione pellit:

mortuum resuscitat,

A minum exoraret. Quibus benedictione impensa recessit Hydrunto versus Tarentum, prosperos dirigens gressus suos.

surdam et mutam sanat: 8 Et dum iter haberet ad civitatem eamdem per territorium cujusdam villulæ, quæ Fellinum dicitur, et transeundo isset, dicto loco per unum milliare propinquo, cuidam puellæ surdæ et mutæ casualiter obviavit, quæ ad pastum gregem pecudum deducebat. Cumque vir sanctus eam fuisset pluries allocutus, ei nullatenus respondentem; intellexit beatus Confessor auditus et linguæ beneficium non habere: compatiens, dixit ei: Præcipio tibi, puella, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut mihi respondeas absque mora. Statimque puella recepit auditum pariter et loquelam: et ducens eum in casale, cunctis miraculum divulgabat; quod vir sanctus in ea fuerat per divinam potentiam operatus. Quapropter ejus casalis incolæ ipsum honorifice receperunt.

cæcum baptizando illuminat: 9 Introeunte autem beatissimo Confessore Christi Cataldo in civitatem Tarenti, introivit in eam pariter gratia Salvatoris. Nam dum transitum per portam civitatis haberet, occurrit sibi dispositione divina homo sedens inibi oculis a nativitate privatus. Quem B beatus Cataldus alloquitur ita dicens: Cujus religionis vel fidei sunt istius homines civitatis? Cæcus respondit: Patres nostri fuerunt antiquitus Christiani: nunc autem pauci sunt qui teneant fidem Christi. Ad hæc beatus Cataldus. Tu fili, es Christianus vel paganus? Cæcus respondit: Numquam me docuit aliquis fidem Christiani nominis: Nam multum temporis, quod non fuit aliquis Episcopus in hac urbe. Cui B. Cataldus dixit: Si ex toto corde credideris in sanctam Trinitatem, id est Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et in ejus nomine in aqua fueris baptizatus, in anima et corpore recipies claritatem. Statimque cæcus respondit: Credo sicut tu Pater veraciter mihi dicis. Tunc beatus Confessor accepta aqua ipsum in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti manibus propriis baptizavit. Eadem hora ejus oculi sunt aperti, et cœpit illuminatus circumstantibus dicere cum clamore: Venite et videte hominem Dei sanctum, qui me in nomine Domini baptizando lumen mihi restituit oculorum. Ad hanc vocem factus est concursus clamantium populorum, Deum laudantium et dicentium, tale stupendum miraculum a seculo non vidisse.

convertit Tarentinos 10 Tunc beatus Christi Pontifex et minister videns innumerabilem populum congregatum in Do- C mino crediturum, cœpit illis prædicare fidem Domini nostri Jesu Christi. *et vicinos,* Tarentini autem omnes et singuli, ac populi multitudo urbium vicinarum, qui confluebant ad prædicationem ipsius, ejus doctrinam salutiferam audientes; necnon signa et prodigia, quæ per eum operabatur quotidie Dominus Jesus Christus, baptizabantur, recipientes fidem Dominicam eis expositam per venerabilem Confessorem. Erat autem idem beatus Pontifex ad gubernandam plebem nimis solicitus et intentus, in bonitate conspicuus, verus Dei cultor, in universa morum ho- D nestate præclarus; limina ecclesiæ continue fre- AUCTORE G. H. quentabat; corpus jejuniis, vigiliis et orationibus *juvat omnes:* affligebat; erga oppressos et desolatos valde compatiens; quorum negotia ut propria procurabat. Lingua ejus melliflua de doctrina spirituali et salutifera docere quotidie universos et singulos non cessabat. Ordinavit interea Sacerdotes et Clericos di- *Clerum ordinat:* versi ordinis ad sacra ecclesiæ mysteria peragenda, in civitate Tarenti et villis aliis convicinis, quæ per ipsum in Domino crediderunt.

11 Post hæc et alia virtutum insignia, quæ operatus est Deus per suum Pontificem carnali adhuc sarcina prægravatum; imminebat jam tempus, quo de suo labore mercedem plenam esset a Domino *æger confortat fideles:* percepturus. Nimia igitur corporis ægritudine prægravatus, videns dissolutionem sui corporis imminere, convocatis coram eo Clericis aliisque compluribus viris fidelibus civitatis, dixit eis: Fratres et filii mei dilectissimi, scitote contra fidem Catholicam ab hæreticis persecutionem maximam affuturam. Vos autem post mortem meam confirmate populum et docete; ut in fidem Domini nostri Jesu Christi, quam eis prædicavi, firmi maneant et constantes. Ad hanc enim provinciam non casualiter sed ex præcepto Dominico sum profectus. Nam cum essem Hierosolymis dignatus est mihi apparere Dominus noster Jesus Christus, et tribuere in mandatis, ut ad civitatem istam personaliter me conferrem, et fidem ipsius solicite prædicarem, quam B. Petrus Apostolorum Princeps et B. Marcus ejus discipulus, in baptismate filius, prædicaverunt ibidem. Præterea volo, ut corpus meum in majori ec- *disponit de sepultura:* clesia collocetis in parte orientali, in loco, qui dicitur S. Joannis in Galilæa, ipsumque sub terra cum omni diligentia reponatis. Tandem in eo completis ministeriis, quæ circa fideles consueverunt fieri mo- *obit campanis sonantibus:* rientes, sancta illa anima carne soluta in æternæ claritatis gaudiis extitit collocata: ipsa autem hora campanæ ecclesiarum omnium civitatis Angelicis manibus pulsari cœperunt. Deducto igitur in medio majoris ecclesiæ corpore viri sancti, ut circa ipsum Clerici venerabiles exequias laudabililiter celebra- *clarus miraculis* rent; ad eum utriusque sexus innumerabiles populi confluebant, cum copiosa multitudine infirmorum diversorum, et languidorum miserabiliter oppressorum. Qui ut tangebant venerabile corpus ejus, restituebantur protinus sanitati. Tandem exequiis et laudibus honorifice celebratis Clerici et cives alii ci- F vitatis habito super hoc consilio diligenti, sepulcrum marmoreum miræ pulchritudinis extruxerunt. In quo corpus illud sanctissimum devotissime collocantes, *sepelitur.* ipsum sub terra, sicut mandaverat, cum omni diligentia posuerunt, ad laudem et gloriam et honorem Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per infinita seculorum secula. Amen.

DE SANCTO COMGALLO

G.H.

ABBATE BENCHORENSI IN HIBERNIA.

AN. DCI. Benchor monasterium, *Inter præcipua et notiora Ultoniæ regionis apud Hibernos monasteria, extitit* Benchorense, *a* S. Comgallo, *de quo hic agimus, constructum in hodierno Comitatu Dunensi, haud procul a mari Orientali ad dexterum latus æstuarii Knochfergii, unde brevissimus trajectus est in Gallovidiam Scotiæ provinciam. Jocelinus in Vita S. Patricii, a nobis ad* XVII *Martii illustrata, num.* 86 *de hoc loco ista interserit:* Circuibat S. Patricius sæpius Ultoniam, et perambulabat eam: ejusque incolas docens attentius fidem Catholicam, divertit aliquoties quiescendi gratia cum suo sanctissimo comitatu ad quemdam monticulum, non longe situm a valle, in qua postea constructum est Beanchorense cœnobium. Considentes ergo

AUCTORE G. H.

A ergo conspexerunt de colle vallem illam ætherea luce ac multitudine militiæ cœlestis repletam : auribus nihilominus haurientes Angelicis vocibus prolatam cœlestis celeumatis hymnodiam. Omnes igitur videntes visionem hanc magnam, unanimi devotione rogabant S. Patricium, ut in illo loco cœlitus sacrato ædificaret ecclesiam. Sanctus vero abnuit, sed verbo vatidico illis dixit : Annorum sexaginta circulo completo, nascetur quidam filius vitæ, Comgallus nomine, quod interpretatur Pulcrum pignus : erit enim dilectus Deo et hominibus, atque ob morum meritorumque pulchritudinem prospere procedet, et regnabit cum Christo, inter ipsius pignora computandus. Ipse vero in loco luce præostenso ecclesiam Sanctorum ædificabit, in qua innumera agmina filiorum lucis et vitæ Christi servitio mancipanda coadunabit. Tempore vero prophetato natus Comgallus, processuque annorum et virtutum postea adultus, in loco præfato Beanchor nominato, nobilissimum cœnobium extruxit : in quo multa millia monachorum perfectorum per Evangelium Christo genuit et in Christo parturivit. Locus ille sanctus Sanctorum fœcundus, quasi vitis fructificans suavi-

ex prophetia S. Patricii constructum a S. Comgallo,

seminarium multorum monasteriorum,

B tatem odoris, extendit palmites suos usque ad mare, et ultra mare propagines suas; quia Hiberniam, Scotiam, insulasque multas monasteriis monachisque perfectis repleverunt genimina ejus, et etiam transmarinas regiones. Sicut enim relatu atque scriptis Sanctorum didicimus, unus ex filiis Beanchorensis cœnobii, Luanus nomine, centum cœnobiorum fundator fuit. Alter vero Columbanus dictus, vir sanctissimus et omnium plenitudine charismatum repletus, multa monasteria fundans et extruens, innumerabilium quasi monachorum Pater extitit : qui prius egregio monasterio Luxoviensi in Galliis, deinde Bobiensi ultra Alpes præfuit : ubi miraculis multimodis gloriosus ac præfulgens in pace requiescit : sicque prophetia S. Patricii adimpleta clarescit. De antiqua Beanchorensis Ecclesiæ nobilitate superfluum videtur in præsenti diffusius prosequi, cum luculenter descripta fuerit in Sanctorum Comgalli actibus, primi Abbatis illius loci, et Malachiæ Pontificis et Sedis Apostolicæ in tota Hibernia Legati.

maxime per SS. Luanum et Columbanum:

2 *Hæc Jocelinus in Vita S. Patricii, seculo Christi duodecimo conscripta. Coluntur citati S. Comgalli discipuli.* Luanus *sive* Molua IV *Augusti,* Columbanus XXI *Novembris. Hujus opuscula et Vitam edidit singu-*

C *lari tomo Thomas Sirinus Lovanii anno* MDCLXVII, *eique inseruit Vitam* S. Moluæ *sive* Luani *Abbatis hactenus ineditam, suo tempore illustrandam : ex quo constat aliquot cœnobiorum eum fuisse fundatorem. S. Bernardus vero in Vita S. Malachiæ asserit,* Luanum ferri solum fundatorem extitisse centum monasteriorum : *et de Benchorensi monasterio ista addit.* Hoc olim destructum a piratis, ob insigne dignitatis antiquæ, Malachias, veluti quemdam replantaturus paradisum, amplexus est : et quia multa corpora Sanctorum ibi dormirent. Nam ut taceam illa, quæ in pace sepulta sunt, ferunt nongentos simul una die a piratis, occisos...... Malachias itaque assumptis secum decem circiter Fratribus, veniens ad locum cœpit ædificare.......... Porro oratorium intra paucos dies consummatum est, et exinde servitur Deo in eo, sicut in diebus antiquis, simili quidem devotione, etsi non pari numero. Præfuit Malachias illi loco tempore aliquanto, ipse rector, ipse regula Fratrum ; *creatus dein Episcopus Connerthensis haud procul a Benchorensi monasterio, ac postea Archiepiscopus Ardmacanus, ad cujus Vitam* III *Novembris reliqua erunt dilucidanda.*

a piratis destructum

et a S. Malachia restauratum.

Acta duplicia.

3 *Acta* S. Comgalli *duplicia damus : priora, eaque breviora, ex triplici codice MS. uno scilicet nobis ab*

D *Henrico Fitzsimon Societatis Jesu relicto, alio ex collegio Salmanticensi transmisso, ac tertio ab Hugone Vardæo Minorita Hiberno communicato. Posteriora Acta, eaque longiora et a Jacobo Usserio in Britannicarum Ecclesiarum Antiquitatibus ut sincera laudata, habemus ex aliquo codice Hiberno transmissa et contulimus cum iis, quæ Thomas Sirinus in Commentario ad Vitam S. Columbani vulgavit. Utraque Acta videntur sincera et simplici eoque veraci stylo conscripta, et in secundis Actis nonnulla ex prioribus repetuntur.*

4 *Aliquod eorum compendium continetur in antiquo Breviario Ecclesiæ Aberdonensis in Scotia, in tres Lectiones distributum, et hoc* X *Maji solitum recitari ad Matutinum : cui hæc adjungebatur Oratio.* Deus qui per B. Comgallum, Confessorem tuum atque Abbatem, Ecclesiæ tuæ Sacerdotem a cæcitate ad visum baptizando restaurasti ; da quæsumus ipsius meritis et intercessione fidei tuæ verum lumen intelligere, et peccatorum cæcitatem perpetuo devitare. *Eodem die* X *Maji, Richardus Witfordus in Martyrologio Anglico sub annum* MDXXVI *Londini excuso, ista leguntur :* In Hibernia festum S. Comgalli sancti Abbatis, cujus nativitas revelata est sexaginta annis antequam

Cultus sacer 10 Maji.

E nasceretur, atque alteri etiam sancto Episcopo : qui dum baptizaretur, e terra fons erupit, et cæco Presbytero visus est redditus. Ad summam postea perfectionem pervenit, et mortuos decem aut duodecim ad vitam revocavit, et multas revelationes habuit, et clarus magnis miraculis decessit. *Eodem* X *Maji ejusdem memoria celebratur in MS. Florario Sanctorum, et apud Grevenum in Auctario Usuardi excuso annis* MDXV *et* MDXXI, *Ferrarium et alios. Idem memoratur die secunda Januarii in Menologio Scotico Camerarii, et* X *Martii in Auctario Molani primæ editionis ad Usuardum, item a Canisio, Dempstero, Ferrario.*

5 *De tempore vitæ ejus solum habemus in priore Vita eum* octogesimo ætatis suæ anno VI Idus Maji migrasse ad Christum. *In posteriore Vita dicitur* senex VI Idus Maji emisisse spiritum. *In Martyrologio Tamlachtensi ista primo loco ad* X *Maji leguntur :* Comgallus Benchorensis, anno ætatis suæ XCI, Principatus autem anno L, mense III, et die X. *Eumdem annis* quinquaginta præfuisse in Benchorensi monasterio *habent priora Acta. Usserius pagina* 956, *ex Annalibus Hibernicis edoctus, asserit,* circa annum DLV vel DLIX Benchorensis monasterii fundationem, et DCI Comgalli obitum contigisse : *et ad dictum annum* DCI *addit in Indice, eum annos* LXXXV natum mortem

Tempus vitæ et mortis.

F obiisse. *Censuimus aliquando S. Patricium ejus nativitatem prædixisse circa annum* CCCCLVI, *et post annos sexaginta natum S. Comgallum circa annum* DXVI, *ac proinde si vixerit annos* LXXXV, *e vita decessisse anno* DCI, *et monasterium Benchorense constructum fuisse anno* DLI, *uti in Annalibus a Quatuor Magistris referri asserit Colganus pag.* 192. *Si certiora aliquis monumenta protulerit, libenter sequemur.*

6 *Memoratus Sirinus adjunxit aliqua Miscellanea de* S. Comgallo, *extracta ex Actis SS. Coemgeni, Canici Abbatis, Carthagi sive Mochuddæ Episcopi, Mannu seu Fintani Abbatis, Luani seu Moluæ Abbatis, et Mochæmogi seu Palcherii Abbatis, quorum duorum ultimorum Acta integra etiam dedit. Nos Acta Mochæmogi dedimus* XIII *Martii : S. Carthagi damus* XIV *Maji, aliorum Acta suo tempore erunt dilucidanda. Notkerus ad diem* IX *Junii, longo encomio celebrat S. Columbam Abbatem, et sub finem ista habet :* Cum plurimos discipulos vel socios sanctitatis suæ pares habuisset, unum tamen Comgallum, Latine Fausti nomine illustrem (præceptorem beatissimi Columbani, Magistri Domini et Patroni nostri Galli) virtutum ac meritorum suorum quasi unicum, exemplo Isaac, reliquit heredem.

Mentio in aliis Actis,

Et

A *Et S. Columbanus Instructione* 2 *S. Comgallum Magistrum suum sub Fausti nomine allegat, ejusque* luculentissimam elegantissimamque doctrinam *ad dictorum suorum confirmationem adducit. Alia ejus scripta nescimus extare. Possevinus in Apparatu sacro asserit* reliquisse Methodum vitæ regularis et plures Epistolas, quas Patribus cœnobiorum scripserat. *Porro* Regula S. Comgalli *citatur infra in Vita majore num.* 42 *et* 51. *Et* S. Munna *seu* Fintanus, *uti ex hujus Actis tradit Sirinus pag.* 314, per aliquod tempus cum S. Comgallo mansit, legens apud eum et addiscens Regulam ejus : *quam videtur aliis monachis ad nova monasteria erigenda destinatis tradidisse : imo S. Columbanum in Galliam et Italiam missum eamdem promulgavisse merito censet dictus Sirinus. Interim eumdem* S. Comgallum *Ordini suo Benedictino adscribit Antonius Yepez ad annum* 557.

VITA

Ex tribus codicibus MSS.

a B *Natus patre Sedneo, matre Briga,* *b*

Beatus ac venerabilis Abbas Comgallus, nobilissimo *a* Aradensium genere ortus, patre Sedneo, matre Briga editus est. De quo pridie quam nasceretur, S. *b* Macniseus Connerensis Episcopus, Spiritu sancto ei revelante, prophetavit. Audiens namque equorum et currus transeuntis sonitum, assistentibus ait : Currus iste Regem portat. Hoc illi audito, gradu concito videre Regem exeunt: sed cum neminem ibi præter Sedneum ejusque uxorem Brigam, quos antea satis noverant, invenirent, ad virum Dei redeunt stupefacti, dicentes : Pater Sancte, Sedneus et ejus uxor in curru soli sedent. Tunc Episcopus : Filii, inquit, ne me in hoc, quod dixi, mendacem existimetis. Illa enim in ventre Regem portat, quem crastina die *c* orto jam sole pariet : qui virtutibus cor. miraculorum claritate mundum decorabit : cui non solum multa millia monachorum, sed et Reges innumeraque plebium multitudo, quasi Regi deservient. Hoc quoque non est prætereundum; quod per totam noctem, antecedentem diem in qua natus est infans, in regione circumjacente locum nativitatis ejus, ab idoneis testibus, lux magna fulsisse perhibetur. Hunc itaque infantem divina gratia ab ipsis comitata est cunabulis, claroque miraculorum munere ditavit.

pridie sui ortus, qualis futurus sit prædicitur a Macniseo, *c* *et in ortu luce cœlesti honoratur :*

C *d* *fonte erumpente baptizatur a Presbytero ante cæco tunc sanato:*

2 Imprimis namque cum ad Sanctum Presbyterum *d* Fedliminum, longe jam ante casu quodam oculorum officio privatum, ordinem tamen baptismi memoriter retinentem, ad baptizandum duceretur : in adventum ejus fons aquæ vivæ in loco, ubi baptizari debuisset, per virtutem Domini nostri Jesu Christi, statim de terra ebullivit; ut in eo sanctus infans, Angelis ministrantibus, baptizaretur. Presbyter autem prædictus tanto lætificatus miraculo, ejusdem sacri fontis aquis faciem oculosque perfudit, atque in Domino confidens visum illico recuperavit : ac postea sanctum infantem invocato Trinitatis nomine baptizavit. Dumque nomine Comgallus, quod *e* sonat carum pignus (secundum quod a Sancto Patricio Hiberniensium Apostolo ante *f* LX annos de eo, quod ita vocaretur, prophetatum est) nominavit. Parentes vero ejus ambo in mandatis Domini ambulantes sine querela, et in tertio gradu Catholicæ Ecclesiæ, quod est legitimum matrimonium conjugum, continenter stantes, filium suum hostiam vivam, ut quondam Anna Samuelem, omnipotenti Deo obtulerunt, ipsique eum nutrierunt, et quasi unicum dilexerunt filium. Puer autem crescebat et confortabatur in spiritu, et a sacris nativitatis suæ primordiis divina repletus est gratia.

e *f* *pie educatur,*

3 Quodam die sancto puero in proprio laborante agro, et juxta acervum quemdam lapidum post laborem repausante, super eum irruit sopor. Tunc mater ejus ad eum veniens visitandum, vidit columnam igneam a cœlo usque ad ipsum dormientem fuisse porrectam. Quæ tantæ visionis honore perterrita, quid ageret nesciebat : accedere quidem propius non audebat, ipsum vero relinquere nolebat. In Domino ergo confidens immobiliter stetit, et quis esset rei finis patienter expectavit. Tandem expergefactus puer, flammigeram habens faciem matri ait : Ne timeas, inquit, mater, quia igne cœlesti in nullo sum læsus : sed vide ne alicui in his diebus hanc visionem ostendas. Quodam alio tempore, patre suo in proprio agro laborante, dixisse fertur : Hanc modicam agelli glebam tu cole; ego vero vadam terramque spatiosam, ampliores et dulciores fructus afferentem, instanter quæram. Post hæc apud avunculos suos, in cella quæ dicitur Monasterium-Comgalli hospitans, ad bocetum, ut lac inde asportaret, missus est : ipsoque domum revertente, atque vas lacte plenum portante, casu quodam ejus vasis fundus in terram cecidit; nutu tamen Dei lac totum in vase sine fundo remansit. O quam mirabilis est Deus in Sanctis suis, cujus potentia servus suus vasis fundum in sinu suo secum tulit, vas vero lacte plenum sine fundo in humeris usque ad monasterium portavit. Paucis post hæc transactis diebus, puer sanctus volens vocantem occulte se Dominum sequi, secularem habitum deposuit. Ecclesiasticum suscipiens, relicto mundialium retinaculo negotiorum : domoque paterna, ad quemdam de plebe sua peritum migravit virum, a quo psalmos hymnosque ceteraque ad pueros pertinentia in omni subjectione et patientia, virgo mente et corpore, didicit.

D *EX MSS.* *dormiens apparet matri cum columna ignea:*

lac in vase post fundum avulsum portat :

E

psalmos et hymnos addiscit:

4 Post hæc prudens juvenis sumpsit habitum, atque *g* Fintanum Abbatem, præclarissimum scilicet virum, in Lageniæ partibus habitantem, adivit; sub quo per magnum temporis spatium cum omni devotione Deo servivit. Deinde cum sancti Abbatis licentia ac jussione repatriavit, atque Benchorense monasterium construxit ; ubi monachorum millibus in sanctitate vitæ et regulæ rigore per *h* quinquaginta annos præfuit, et multa miracula per eum Dominus fecit, de quibus pauca dicemus. Volebant quidam ex Fratribus, provide consulentes, ut ipse quædam loca, ad monasteriola in eis construenda seu ad piscandum vel alias quascumque utilitates commoda, ab offerentibus susciperet. Quibus vir Dei respondit : Fortior est acies multorum, in uno loco præsente Duce concorditer pugnantium, quam per multa sine Duce dispersa. Quodam tempore rogabant eum, ut quosdam ad stagnum, quod duorum itinere dierum a monasterio distabat, ad piscandum mitteret. Quibus ille ait : Habetis mare apud vos, et quare in eo non vultis piscari? Illi inquiunt, numquam se ibi vidisse piscium capturam. Miserunt ergo Fratres ibi retia, et sufficienter pisces cœperunt. Orta autem ibi inter quosdam seculares homines de capiendis piscibus contentione, vir sanctus dissensionis causam amovit verbo orationis, ita ut raro ibi postea saltem unus caperetur piscis. Factum est autem cum magnificaret Dominus illum, et multa monachorum sub manu haberet monasteria, ut unus de antiquioribus Abbatibus, vir vitæ venerabilis, in cujus monasterio junior ipse aliquantulum temporis fuerat commoratus, adveniret. Cum autem ad mensam recubuissent, et lætati ex tanta societate fuissent; ille senior cœpit Abbatem Comgallum verbo increpationis probare, ut sciret utrum illa humilitas et obedientiæ virtus, quam olim habuerat, in eo maneret. Qui statim exurgens et super terram se prosternens, lacrymarum rivulos uberrime cœpit effundere. Interrogatus

g *Benchorensi monasterio præest annis* 50 :

h

F

alia monasteria dirigit :

EX MSS. *gaudet ab alio Abbate probatus:*

A Interrogatus autem quid fleret, tandem respondit : Quod tædet me hunc passum humilitatis dulcissimum per multos annos non habuisse.

5 Quodam alio tempore, cum ad visitandum quoddam monasterium sui gregis Pastor bonus properaret, contigit ut comitibus aliis præcedentibus ipse uno comitatus tardius iret, viamque rectam deviantes ad domunculam quamdam prope viam declinarent; quam oratione prius facta intraverunt, ac postea vespertinalem inibi horam compleverunt. Cum vero ibi essent, venit ad eos vir quidam Deo devotus, currensque ad domum suam, aquam pedibus eorum lavandis et vestimenta ut quiescerent apportavit, et accenso igne cibo prout potuit refecit. Cum autem refecti sic essent, gratias Deo omnipotenti et hospiti, ut moris est, dederunt. Cumque lassis tempus esset quiescendi, Pater præcipit ut junior in lecto curiosius strato repausaret: quod cum fecisset, bonus Pastor vigilavit. Transacto aliquanto noctis spatio evigilans Frater, vidit immensi luminis splendorem totam illuminare domum : et cum faciem ad ima deprimeret, non minori circum-

cœlesti lumine sæpe illustratus conspicitur,

B fundebatur luce : et hæc lucis irradiatio usque ad diem sequentem duravit. Deinde vir Dei Fratri dixit: Vide ut hanc visionem me vivente nemini dixeris : quod omnino ille complevit. Die illucente ductor extitit præfatus hospes usque ad monasterium quo tendebant. Quidam religiosus, nomine Crimthanus, sancti viri spiritualis minister, qui comitabatur eum usque ad locum in quo de nocte pausabat, ac ostium deforis claudere solebat; quadam nocte volens explorare quid homo Dei aliis dormientibus ageret, in angulo domus illo nesciente se abscondit. Moris autem erat S. Comgallo, ut indulto quieti corpore, antequam ille abiret, dormiret. Ipso itaque dormiente, ecce prædictus Frater totam domum immensa luce per horam fere unam repleri vidit; Sanctum etiam Comgallum tam cito expergiscentem ac orantem, sibique dicentem pressa voce audivit; Quid ibi, o Crimthane, agis ? Exi, et nemini quamdiu vixero hæc indicaveris. Cras vero pro tali audacia debitum subibis judicium. Alio vero tempore eidem viro Dei, quando Ecclesiasticum suscepit ordinem, in colle Benchoriensi tribus diebus et totidem noctibus lux divina apparuit. Sanctus etiam Lugidius Episcopus in Condensi *i* Ecclesia flammicomantes capillos capitis ejus, et sanctos Angelos circa eum volitantes aspexit.

i

C 6 Accidit aliquando ut Comgallo absente unus ex fratribus in monasterio ægrotaret. Eo autem tempore nil aliud ad quotidianum victum nisi olera, et quædam alia vilia ad sustentationem habebant. Commoti ergo Fratres pietate, ad aliquos ejusdem ordinis Monachos, ubi commodius posset vivere, et maxime propter suos cognatos juxta locum illum commorantes, consuluerunt ire. Cum ergo ad locum, ad tria vel quatuor miliaria distantem, æger ille mitteretur vel deportaretur; ut ad locum pervenit, mortuus est ibi. Celebratis autem ex consuetudine illius vigiliis, cum factus esset dies, corpus ad monasterium reportatum est. Venerunt ergo cognati et consanguinei ejus cum eo, et plangentes fecerunt seculares exequias, quæ omnia quietem Fratrum turbabant. Sed cum paullo post B. Comgallus ad monasterium rediret, et Œconomus humiliter de negligentia erga custodiam infirmi culpam suam confiteretur; Pater pius ad locum ubi fuit funus accedens, Deum devotissime oravit, et mortuus resurrexit: qui postea quindecim annos in monasterio illo supervixit. Idem quoque per modum collationis Fratribus enarrare solebat, quod cum per quamdam scalam ad cœlum directam cum aliis se præcedentibus ascendere vellet, vocem dicentem audierit, quia

Resuscitantur mortui,

in quibus monachus postea 15 annos superstes:

D Abbas suus Comgallus eum ire tunc non permittebat. Alio quoque die Fratribus juxta morem laborantibus, unus ex eis, labore et siti ultra modum gravatus, concidens obiit; et a media die usque horam nonam exanimis jacuit. Abbas autem sanctus, ægre ferens Fratrem subita morte præventum, oravit ad Dominum, atque continuo defunctus vitæ est restitutus.

alius concidens inter labores,

7 Quodam alio tempore, dum *k* S. Columba ab insula Jona ad Benchorense navigaret monasterium; accidit ut unus de suis Fratribus gravi præoccupatus infirmitate in navi moreretur. Cum autem ad ostium fluvii, nomine *l* Bice, pervenirent; defunctum inter sarcinas navis in occulto ponentes loco, ad monasterium festinanter abierunt, ubi cum gaudio suscepti sunt magno. Postquam autem se invicem in osculo pacis sancto salutaverunt, Comgallus pedes peregrinorum lavit; ac deinde, si aliquos extra numerum, quem vidit haberent, interrogavit. Sanctus Columba provida quadam delusione respondens, dixit in navi remansisse unum. Tunc B. Comgallus fervore caritatis repletus ait. Mittatur, inquit, pro eo ut cum ceteris beneficio locutionis ac alternæ recreationis gaudeat. Oportet enim ut vos omnes manus et pedes post navigii laborem foveatis : navis quoque cum rebus suis salva erit. Sanctus Columba, sciens quod pro sua reverentia in omnibus esset Beatus Comgallus a Deo audiendus, dixit : Frater ille non veniet nisi tu ipse pro eo vadas. Comgallus sine mora ad navem properat, et Fratrem statim non * comparentem, inter sarcinas dormire eum putans, diligenter perquisivit: et quem vivum esse putabat, mortuum invenit. Tunc homo Dei in se stupefactus, ad solitæ orationis suffragia recurrens, omnipotentem Deum pro illo suppliciter exoravit, dicens : In nomine Domini nostri Jesu Christi surge, ac festina venire ad Fratres tuos. Ille vero quasi a somno excitatus statim surrexit, nullum mortis signum in se habens. Ipsis vero ad monasterium venientibus Abbas illum retro respiciens, eumque monoculum intuens, dixit: Non luscum aut monoculum aut debilem, imo in toto corpore et omnibus membris integrum, donari mihi a Domino rogavi. Qui mox a Domino exauditus est; Nam eadem hora fons vivus in loco ubi steterunt, erupit: in quo Frater ille, qui mortuus fuerat et resuscitatus, jussu hominis Dei faciem lavans, oculum accepit meliorem ac pulchriorem; cujus acies etiam in senectute non est diminuta.

k *tertius in comitatu S. Columbæ extinctus* *l*

E

* *MS. R. P. Hugon. Vardæi* competicus.

ac prius luscus,

8 Hic idem beatus vir alios quatuor mortuos, per Dei virtutem vitæ restituit; aliaque miracula perplurima Deo cooperante fecit. Octuagesimo autem ætatis suæ anno, VI Idus Maji migravit ad Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat unus verus Deus, in secula seculorum. Amen.

et alii quatuor.

ANNOTATA.

a Aradium primum istius familiæ conditorem *agnoscit Colganus,* 18 *Februarii ad Vitam S. Molibbæ, prognati* patre Aradio juniore, e familia Dalaradiorum : *sicut et* S. Comgallus *ex eadem familia ortus dicitur in sequenti Vita.*

b S. Macniseus, Macnesius, *aut* Macnisius *Episcopus Conorensis in Dunensi Comitatu, haud procul a Benchore, ad locum Cono coli traditur* 3 *Novembris.*

c *MS. Fitzsimon* solo clariorem *pariet,* qui hujus orbis tenebras suo fulgore fugabit, luce, fama et doctrina; pater orphanorum, norma monachorum, basis fidelium, pes labentium, omniumque erit solamen trepidantium.

d *MS. Salmant.* Fedelmidium *MS. Fitzimon* Fidelmidum, *in altera Vita* Fedlim. *Colitur aliquis* Fedlimius

A limius *in Fastis Hibernicis* 9 *Augusti, sed num is hic referatur, non constat.*

e *MS. Vardæi,* sonat pulchrum et album. *MS. Fitzs.* pulchrum vel carum pignus.

f *Circa annum* 456 *ut supra dictum: sed numerus annorum* 60 *plerisque aliis ejusmodi S. Patricii vaticiniis communis suspectus nobis est, uti et ea quæ initio vitæ narrantur prognostica futuræ amplitudinis et Sanctitatis, nativitatem prægressa et secu'a, plane eadem qualia et de aliis jactantur : et ut in uno aut altero vera fuerint, ad ceteros licentius translata videntur.*

g S. Fintanus Abbas de Clunin Ednech *mortuus dicitur anno* 576, *die* 17 *Februarii, ad quem ejus Acta illustravimus, et de dicto monasterio egimus.*

h *Ab anno* 551 *ad* 601, *juxta priores calculos.*

i Conderia *seu* Conneria, *seu* Conora *supra relata videtur, in sequenti autem Vita* Conire, *ubi S. Lugidius potuit dicto Macniseo saltem mediate successisse.*

k *Colitur* S. Columba Abbas 9 *Junii, mortuus circa an.* 595 *aliis* 597. *Insula vero Ioua, ab eo S. Columb Kill dicta, sita est prope insulam Scotiæ majorem Mulam.*

l *MS. Fitzs.* fluvioli nomine Bigge. *In altera Vita portus* Invir Beg *et* Imvir-Beg. B

ALIA VITA

Ex MS antiquo et editione Sireni.

CAPUT I.

Ortus, educatio, variæ habitationes, monasterium Benchor constructum.

a Natus in Ultonia patre Sethna,

De Aquilonali Hiberniæ regione nomine *a* Dailnaraide, quæ est contra mare, in Aquilonali plaga provinciæ Ultorum, S. Abbas Comgallus ortus fuit: cujus pater Sethna vocabatur, qui fuit miles ducis Dailnaraide, et ipse in senectute sua genuit S. Comgallum. Sanctus jam Comgallus nutritus est diligenter in domo parentum suorum, valde diligentes *b* eum parentes sui quasi unicum filium suum. Quodam tempore, cum esset S. Comgallus puer in domo patris sui, Dux Dailnaraide congregavit exercitum suum ad bellum contra hostes suos, et Sethna pater S. Comgalli a Domino suo Duce ad illud bellum vocatus est. Sed ipse propter nimiam senectutem ire non poterat ad bellum; et S. Comgallus adhuc puer vice patris sui, licet nolebat, tamen jussione parentum suorum ad Ducem volentem bellare cum suis C perrexit. Sed omnipotens Deus, volens famulum suum S. Comgallum servare, ne vel manus vel oculi ejus effusione sanguinis violarentur; nutu divino hostes illi inter se fecerunt pacem, et B. Comgallus integer corpore et anima ad parentes suos rediit cum suis.

a bello ad quod pro patre missus præservatur :

Clericus factus Magistri sui mores emendare non valens,

2 Post hæc sanctus puer Comgallus secularem habitum deseruit, et habitum Ecclesiasticum suscepit, et litteras apud quemdam Clericum didicit, qui habitabat in quadam villa in rure: et ille Clericus natura fragilis erat in voluptatibus. Sanctus vero Comgallus suum Magistrum per parabolas docebat, de quibus una est: Quadam enim nocte, cum Clericus ille cum muliere dormisset; S. Comgallus orans et vigilans tunicam involvit suam in ovium stercore. Crastino autem die Magister suus dixit S. Comgallo: O Comgalle, quare tunica tua sordida est? Respondit ei S. Comgallus, Periculosius est tibi, Magister, animam habere sordidam quam tunicam: deterius enim vere est stercus, in quo te præterita nocte involvisti corpore et anima, quam istud. Ille autem Clericus non contradicens tacuit, sed tamen vitam suam noluit emendare. Jam pius juvenis Comgallus, videns quia Magister suus in errore adhuc maneret, deseruit eum cum patria sua, et direxit viam suam ad Australem Hiberniæ plagam, et intravit Provinciam Laginensium, et venit ad S. Fintanum Abbatem monasterii nomine Cluain-ednach, regentem in plebe Luighis, positum in Aquilonali Laginensium plaga, juxta radices montis Blaoma, recepitque S. Fintanus B. Comgallum in suam congregationem.

Ex MS.

sub S. Fintano fit monachus :

hujus precibus liberatur a tædio,

3 Cumque ibi S. Comgallus in sancta conversatione duraque vita esset, immisit diabolus tædium magnum in corde ejus circa patriam suam et parentes, sustinens laborem magnum et durum: confessusque est suam tentationem sancto Patri Fintano: fuditque Pater sanctus preces et orationem ad Deum pro eo, et expulsus est illico diabolus a Comgallo per orationem sui senioris. Nam cum S. Comgallus juxta crucem, quæ est in Occidentali parte monasterii Cluain-ednach, cum lacrymis orasset, lux superna circumfulsit eum, et repletum est cor ejus magna spirituali lætitia, et ex illa hora in omni vita sua numquam tædium spiritualium in eum irruit.

luce circumcinctus

a S. Macnesio prædictus ante nativitatem : E

4 Recapitulamus alia de nativitate et pueritia S. Comgalli. Sanctus jam Macnesius Episcopus, qui jacet in sua civitate, nomine Conire, quæ est in regione Dailnaraide, prophetavit de nativitate S. Comgalli: nam cum quadam die Sethna pater B. Comgalli et uxor ejus nomine Brigh, in uno curru vecti, venissent per locum in quo erat Episcopus; ipse audiens sonitum currus dixit ministris suis: Videte qui sunt in curru, quoniam sub homine in quo gratia Dei abunda sonat. Ministri jam aspicientes dixerunt Episcopo: Domine, miles Sethna et uxor sua devehuntur in curru. Quibus sanctus Episcopus ait; Vere illa femina habet in utero suo filium, cujus gloria magna erit in cœlo et in terra. Ipsa jam mulier Brigh crastino die oriente sole filium reverendissimum, cujus nomen dicetur Comgallus, pariet in oppido de *c* Mourne: et ipse magnus coram Deo erit, atque in modum clarissimi radii solis in Hibernia fulgebit: Et illa concepit et peperit sicut dixit Episcopus Macnesius.

fonte erumpente baptizatur a Presbytero ante cæco tum illuminato:

5 Die quodam postea ductus est sanctus infans ad quemdam Presbyterum nomine Fedlim, ut baptizaret eum, et ille Presbyter multis annis cæcus erat, sed tamen ordinem baptismi memoriter retinebat. In illo jam loco aqua antea non erat: in adventu autem sancti infantis Comgalli fons illico lucidus de terra surrexit: et hoc audiens Presbyter cæcus lavit ibi faciem suam, et statim aperti sunt oculi ejus, et in lumine suo post longam cæcitatem ordinem baptismi relegit; et gratias agens Deo sanctum infantem salutis suæ auctorem baptizavit, et in domo parentum suorum ipse sanctus puer Comgallus nutritus est. F

dormiens apparet matri cum columna ignea :

6 Quodam die crescente beato puero Comgallo solus ipse foris operabatur aliquod opusculum, et ecce irruit sopor super eum et dormivit; mater autem ejus visitans eum, vidit columnam igneam a cœlo porrectam usque ad sanctum puerum dormientem; et perterrita jam mulier nesciebat quid faceret, nam accedere ad puerum non audebat, et eum ab igne cremari putabat: tum tamen illa divino nutu patienter sustinens, sanctus evigilebat a somno puer, rubicundam habens faciem, oculosque rutilos; et ait matri suæ: Vide mater ne alicui dicas citius quod vidisti. Illa quoque ad tempus tacens, postea narravit omnibus secundum ordinem, quod sibi apparuit.

inter nives servatur intactus,

7 Alio tempore erat S. Comgallus cum Duce Dailnaraide in castris, et nix magna super castra quadam nocte pluit: ad sanctum autem Comgallum cum suis in medio castrorum manentem nix nullo modo

A modo pervenit aut accessit, sed in modum parvi castelli nix undique circa Sanctum ambiebat: et de hoc omnes admirantes. Tunc ait eis Dux: Ab hac jam die S. Comgallus cum suis liber erit a me et ab omni seculari potestate: Sanctus enim Dei ipse est. Postea S. Comgallus, accepta libertate et licentia, et data ab eo vicissim benedictione Duci, reversus est cum suis ad domum suam: et ille Dux potens et gratiosus propter benedictionem S. Comgalli effectus est.

ideo exemptus a potestate seculari,

8 S. Comgallus die quodam et Pater suus perambulabant agrum suum proprium, et ait ipse patri suo: Pater, hanc terram cum suis curis deserere debemus. Non consentiens ei pater suus, ait ille iterum: Tu hanc modicam terram, Pater care, exerce: ego autem vadam et aliam terram meliorem et majorem diligentissime a Domino Deo mihi quæram. Postea deseruit ipse parentes suos, et didicit litteras ad tempus in patria sua, deinde venit ad S. Fintanum in Provincia Laginensium, in suo monasterio Cluain-edneach habitantem, et receptus ibi.

patre relicto, a S. Fintano suscipitur:

9 Die quadam in monasterio prædicto Cluain-edneach quidam vir cæcus ductus est ad S. Comgallum, postulans ipse cum suis in nomine Christi lumen oculorum ab eo. Tunc S. Comgallus digito suo super oculos ejus salivam in Christi nomine posuit, et statim saliva Sancti, Dei gratia, sanavit oculos cæci, lumenque recepit, et in lumine suo gaudens reversus est.

saliva cæcum illuminat: B

10 Post multum jam tempus missus est S. Comgallus a S. Fintano, ut rediret ad patriam suam, causa ædificandi cellas ad Christi famulos nutriendos. Tunc jam S. Comgallus adhuc post multos annos sine Ordine erat, nolebat enim gradus accipere: et accepta benedictione et oratione Patris Fintani, S. Comgallus cum discipulis sibi ordinatis cœpit pergere ad patriam suam, et venit ad sanctam congregationem, quæ erat in monasterio [d] S. Kiarani in sua civitate Cluain Macnais, et mansit ibi aliquo tempore in magna sanctitate, deinde ad patriam suam perrexit. Congregantes ad eum viri Catholici de die in diem, S. Lugidus Episcopus ordinavit ibi S. Comgallum magna suasione Diaconum: et post intervallum temporis Sacerdos ordinatus est. Postea S. Comgallus patriam suam circuibat, prædicans populis ad tempus semina Evangelii.

adit monasterium S. Kiarani, ordinatur Diaconus dein Sacerdos,

11 Volensque S. Comgallus caduca despicere, C desideransque æterna amplecti, perrexit ad stagnum [e] Erne, et intravit in quadam insula, quæ dicitur Custodiaria insula; et ibi habitavit in vita dulcissima sine ulla solicitudine de terrenis: et monachi sui post eum in illam insulam intraverunt, et non valentes rigidissime vivere sicut suus Abbas, septem ex eis fame et frigore mortui sunt. Hoc audientes sancti Patres venerunt ad eum, et rogaverunt eum ut pro vera caritate paulo lenius, nimium laxaret rigorem, causa corporis sui Deo nutriendi et Fratrum in Christi servitio servandorum. Sed S. Comgallus quod pro Deo cœpit tenere, pro homine de rigore suo noluit relaxare; de rigore autem Fratrum pie laxavit, et concessit eis vivere et operari sicut ceteri monachi.

in insula Custodiaria arctam vitam ducit:

12 Posthæc Beatus Comgallus totam deserere Hiberniam et pro Christo peregrinari trans mare in Britanniam voluit, et ibi manere: sed Deo concedente, precibus et flebili rogatu S. Lugidi Episcopi, consecratoris sui et aliorum Sanctorum victus, retentus est in Hibernia; et eduxerunt eum foras, ut ipse per suam patriam cellas et monasteria Deo construeret, constituitque magnum monasterium, quod vocatur Benchor in regione, quæ dicitur Alutudo Ultorum juxta mare Orientale. Et maxima multitudo monachorum illuc venit ad S. Comgallum, D ut non potuissent esse in uno loco: et inde plurimas cellas et multa monasteria non solum in regione Ultorum, sed per alias Hiberniæ Provincias, et in diversis cellis et monasteriis tria millia monachorum sub cura S. Patris Comgalli erant; sed major et nominatior ceteris locis prædictum monasterium Benchor est, ubi clara civitas in honorem S. Comgalli ædificata est.

construit monasterium Benchor, aliaque.

ANNOTATA.

a *Sirinus*, Dail-narii *in ea infra collocatus Episcopatus* Conire, *seu* Conora, *est ergo in hodierno Comitatu* Doton.

b *Observa phrasim huic scripto frequentem, qua participium in nominativo casu usurpatur pro ablativo absoluto.*

c Mourne *oppidum haud procul ab æstuario Carlinfordo.*

d S. Kiaranus *traditur coli die* 9 *Septembris. De eo egimus ad Vitam S. Endei Magistri sui* 21 *Martii cap.* 4. *Dicitur autem* Cluain-Macnais *in Occidentalibus finibus Mediæ esse.*

e *Est* Erne *sive* Earne *stagnum et in hoc variæ insulæ in Comitatu Ultoniæ Formahaghensi ad confinia Connachtiæ.* E

CAPUT II.

Varia miracula et mortui suscitati.

Quadam die cum ibi esset S. Comgallus in quodam loco solus, expandebat manus suas ad cœlum, post jejunium trium dierum lassus et sitiens, et salivas in pavimentum projiciebat: vir enim miræ abstinentiæ erat S. Comgallus. Et ecce elevans sanctus vultum suum sursum in cœlum, quidam leprosus mendicus petens auxilium, venit ad eum tacite, vidensque salivas Sancti super terram, perrexit paulatim, et de pavimento eas collegit, et commiscuit eas in aqua, lavansque se inde, plenus fide, statim a lepra sua sanatus est, et cum gaudio magno venit ad S. Comgallum, adhuc id nescientem, et confessus est ei quod fecerat. Cui Sanctus ait: Vade in pace, et nemini dixeris, sed gratias Deo Salvatori tuo age. Ille autem exiens multo magis omnibus narrabat.

Lepra saliva ejus abstergitur:

14 Nocte quoque quadam unus juvenis de Fratribus, nomine Meldanus, venit ad S. Comgallum F solum in cella habitantem, volens aliquid indicare ei. Cumque prope accessisset, vidit totam domunculam intrinsecus flammis ardere, et plenam luce in modum solis: et per omnes fenestras et foramina habitaculi radii solis foras erumpebant. Tunc juvenis ille prudens, non ausus propius accedere, signavit se signo Crucis Christi, et paulatim reversus est. Sciens autem S. Comgallus quæ gesta erant, crastina die vocavit ad se Fratrem illum, et dicit ei: Vide, fili, ne alicui dixeris in vitâ tua, quæ vidisti, sed ille tamen celare non potuit.

cella ejus cœlesti lumine fulget:

15 Alio quoque die cum S. Comgallus de tabulis lectulum suis manibus fecisset, ut moreretur ibi unusquisque Fratrum; dixit ei unus de Fratribus, nomine Enanus: Sancte Pater, bonum opus facis Fratribus morituris in hoc loculo, quia valde eis proderit ad veniam inveniendam. Utinam meruissem in hoc loculo de hoc seculo migrare! Cui S. Comgallus ait: Fiet tibi Frater sicut vis: nam de isto lectulo ad cœlum ibis. Accidit autem ut Frater ille mitteretur longe a monasterio Benchor ad quemdam locum; ibique habitans mortuus est, et corpus ejus jubente S. Comgallo gelidum portatum est ad monasterium

Enanus monachus a morte resuscitatur,

A monasterium Benchor, quod sanctus Pater Comgallus post duos dies resuscitavit, vixitque ipse Frater postea multis annis, et in fine vitæ suæ de lectulo suo prædicto migravit ad cœlum, sicut S. Comgallus pollicitus est ei. Hic jam Frater, qui fuit resuscitatus nuntiavit frequenter Fratribus, quod vidit et audivit dicens: Ego a duobus Angelis a Deo missis ad cœlum ductus sum: cumque inter eos in itinere medio essem, ecce alii Angeli venerunt obviam nobis dicentes: Reportate istam animam ad suum Corpus, quia servus Christi Comgallus eam a Deo petit sibi donari, ideo reducite eam ad corpus suum, et maneat apud S. Comgallum usque ad senectutem suam: et sic factum est.

animam ab Angelis ad corpus reportatam:

16 Fures et latrones quidam olera et poma Fratrum furtive tollebant. De hoc Fratres condolentes querimoniam ad S. Comgallum fecerunt dicentes: Laboramus frustra, Pater, quia labor noster nec Fratribus nec hospitibus prodest, tollentibus maleficis illud a nobis. Sequenti nocte S. Comgallus signo sanctæ Crucis hortum benedixit, dicens: Excæca, Domine Deus omnipotens, fures huc venientes, ut errent hic intus, donec suum reatum sciant, quia tu, Domine, omnia potes. In illa itaque B noctes fures pervenientes hic illic, excæcati sunt, et circumeuntes multis vicibus hortum intrinsecus, nullum ostium vel foramen invenerunt, ut foras exirent: ad extremum autem cum oneribus suis in curiam venerunt, et depositis sarcinis ibi in conspectu monachorum genua flectentes pœnitentiam egerunt, et ibi monachi a S. Comgallo facti sunt.

fures benedictione ejus excæcati

pœnitentes fiunt monachi:

17 Senex quidam sanctus anachoreta et venerabilis, nomine Critanus, vocatus est ad S. Comgallum ad festum Paschæ, et ipse vidit in Sancto Paschate Angelos splendidos juxta S. Comgallum offerentes, qui tangebant et benedicebant nunc altare, nunc calicem, nunc manus S. Comgalli, et os ejus, et verticem atque oblationem cum eo benedicebant. Hæc videns sanctus anachoreta Critanus, post jejunium valde sitiens, dixit in corde suo: Utinam, Domine mi, ut de quodam liquore, a S. Comgallo prius gustato, sitim meam extinguerem! Sciens S. Comgallus spiritu prophetiæ cogitationem beati anachoretæ, consummato ordine offerendi, ingrediens domum, statim gustavit liquorem, et advocans ad se quemdam ministrum, nomine Segenum, ait ei: Hunc liquorem porta sancto seniori Critano sitienti multum, et bibat benedicens Deum, et dices C ei a me, quia fidelis vir et patiens est. Et ille senex de his omnibus gratias Christo egit.

Angeli una visi sacrificium offerre:

desiderium Critani cognitum et impletum:

18 Quadam nocte Frater, qui erat S. Comgalli minister, Crimacthanus nomine, postquam dimisisset Patrem Comgallum in suam cellulam ad quiescendum, et clausisset ostium deforis, abiit, ipse ad dormitorium. Volens jam ille explorare si dormiret Sanctus, reversus est post medium intervallum, et tunc Sanctus quiescebat. Cum ille Frater ante januam tigurii mansisset, vidit post intervallum claram lucem totum habitaculum implentem, et vidit S. Comgallum dicto citius expergefactum, et cum mira et pulchra facie surgentem, lætantem et orantem. Postea dixit ad Fratrem foris manentem: O Crimacthane, quid illic agis, noli ibi esse, sed cito discede et nemini dixeris, quod vidisti, et pro tanta audacia cras tibi pœnitentia imponetur. Et ille Frater pavidus discessit, et crastina die egit pœnitentiam.

cella orantis luce cœlesti impleta·

19 Ambulans quadam die S. Comgallus, occurrit ei quidam vir in via, nomine Borganus, portans filium suum parvulum mortuum in sinu suo et dixit ad S. Comgallum: O Pater sancte, rogo te in Christi nomine, ut unicum filium meum resuscites: scio enim quia quæcumque petieris a Deo, dabit. Tunc S. Comgallus aspiciens in cœlum oravit ad Dominum, et post orationem ait illi patri: Si Deus voluerit, filius tuus vivet, et expecta hic donec sanctus Abbas *a* Cannicus ad te veniat, et da ei filium tuum, ut benedicat eum signo sancto; ipse enim hodie per hanc viam veniet. Veniens ergo S. Cannicus fere post unam horam, dixit ei ille homo lugens: Ecce unicus filius meus mortuus est, obsecro te, Domine, ut benedicas eum signo crucis Christi. Sanctus jam Cannicus conversus ad illum hominem, aspexit in cœlum orans, et ait illi: Filius tuus jam vivet; nam S. Patri Comgallo a Deo donatus est, et statim ille revixit sanus et validus, qui vocabatur Glassanus: et gratias agens recessit cum patre suo.

puer mortuus resuscitatur:

D EX MS.

20 Erat quidam homo crudelis et tyrannus, durus et malignus valde de nepotibus Turtaraide, nomine Croidhe, cujus mater Luch vocabatur, quod sonat latine Mus. Cumque Fratres S. Comgalli in angustia sine frumento essent, dixerunt S. Comgallo: Ecce illud argenteum vas, quod nobis missum est in eleemosynam, si placet tibi vendatur pro frumento, ut possint vivere Fratres. Tunc supradictus tyrannus Croidhe, vocatus est ad S. Comgallum, et ait ei Sanctus: Ecce argenteum vas quod Deus misit Fratribus, et da frumentum pro eo. Ille enim abundabat frumento. At ille malignus cum superbia dixit: Quod vestrum est, nolo, et quod meum, non habebitis, Mus jam vellem potius comederet frumentum quam vos. Hoc de matre dixit. Cui iratus S. Comgallus dixit: Sicut dixisti, ita fiet tibi: omne enim frumentum tuum mures comedent, et nihil tibi proficiet. Quod ita factum est; nam duos aggeres, quos habuit ille, in quibus erant quindecim plaustra, mures comederunt, et nihil ex eis in diem tertium remansit præter stipulas et paleas, sicut dixit sanctus Comgallus.

frumentum pro vase argenteo negatum,

a muribus absumitur:

21 Septimo quoque anno postquam monasterium Benchor fundatum est, sanctus Pater Comgallus in *b* Britanniam navigavit, volens quosdam, Sanctos ibi visitare, et ibi manere ad tempus: et constituit ibi Monasterium in quadam villa in regione Heth, ibique mansit ad tempus. Quodam die cum esset S. Comgallus solus in agro foris operans, posuit chrismale suum supra vestem suam. In illa die Gentiles latrunculi multi de Pictonibus irruerunt in villam illam, ut raperent omnia quæ ibi erant, sive homines sive pecora. Cum ergo venissent Gentiles ad S. Comgallum foris operantem, et chrismale suum super cappam suam vidissent; putaverunt chrismale illud Deum S. Comgalli esse, et non ausi sunt E eum tangere latrunculi causa timoris Dei sui. Fratres autem S. Comgalli cum omni substantia ad suas naves illi prædatores duxerunt. At vero S. Pater Comgallus hoc videns, commotus dixit; Dominus firmamentum et refugium meum et liberator meus: et adorans signavit cœlum et terram, et mare: et statim Gentiles cæcitate percussi sunt, ac insuper mare terribiliter intumescebat; ita ut navem in littus rejiceret, et corpora Gentilium acriter vulnerata sunt. Tunc illi dimittentes omnia quæ rapuerunt, postulaverunt veniam magnis precibus a S. Comgallo. Sanctus jam motus misericordia, oravit pro eis. At illi lumen suum receperunt, et facta tranquillitate vacui reversi sunt et infirmi. Postea S. Comgallus a multis viris Sanctis reductus est in Hiberniam.

in Britannia monasterium constructum:

prædones cæcitate percussi,

et pœnitentes sanati:

22 Mos erat in Monasterio Sancti Patris Comgalli, ut si quis alium increparet, quamvis ille esset culpabilis aut inculpabilis, statim qui increpabatur genua humiliter flecteret. Igitur cum ipse Pater Comgallus in quadam insula in Aquilonari Hiberniæ plaga esset, quodam die Fratres in medio stagni navigantes, gubernator navis unum de Fratribus

monachus humilis sub aquis illæsus servatur:

increpavite.

EX MSS.

A increpavit. Ille Frater statim, nihil curans de periculo aquæ, exilivit de navi ut genua flecteret coram illo, postulans veniam : (navicula enim augusta erat) sed illum Fratrem aqua illico deglutivit. Tunc Fratres in tristitia magna venientes ad S. Comgallum, ei nuntiaverunt quæ gesta fuerant. Quibus sanctus Pater sive perturbatione ait : Potens est Deus servare Fratrem nostrum vivum sub aquis : recedite vos, et quærite eum ubi devoratus est. Redeuntes Fratres ad locum ubi ille mersus est, unus ex eis qui erat peritissimus super aquas et sub aquis natare, misit se in profundo loci; et invenit illum juvenem jacentem vultu ad terram, et elevavit eum secum sursum vivum et sanum ; et ipse sub aquis erat a prima hora diei usque ad horam nonam : et dicebat coram senioribus : Nihil habui molestiæ sub aquis, sed jam eram quasi super aridam terram. Et hoc Fratres audientes confirmati sunt in humilitate ad opprobria sustinenda.

23 Erat in Monasterio sancti Patris Comgalli quidam juvenis, obediens valde et humilis et mitis, quem Fratres cognominarunt obedientem, qui jussa omnium illico faciebat, et prohibita quasi venenum vitabat. Quodam igitur die sanctus Pater Comgallus

alius obediens intra marinum æstum non madefit :

B iter agens, ille juvenis cum ceteris erat in comitatu ejus. Cumque venisset trans quoddam littus, in quo inundatio veniebat maxima, unus de Fratribus increpavit prædictum juvenem obedientem. Ille autem audiens statim in faciem procidit suam in littore, et ipse calceamenta S. Comgalli habebat : consueverat enim ille Frater multum obsequi sancto Patri. Fratres autem nescientes quod Frater ibi jacuisset, perrexerunt in viam suam. Ille jam Frater ceteris posterior erat ; cumque pervenissent ad aridam terram de littore, interrogavit S. Comgallus ubi esset Frater obediens. Et cum non esset inventus, sanctus Senior dixit suis : Numquid aliquis ex vobis Fratrem increpavit? Tunc unus confessus est, quod illum increpasset. Jussitque S. Comgallus ut redirent Fratres ad illum quærendum : illis autem festinantibus occurrit inundatio maris, et invenerunt Fratrem in littore prostratum, et mare replens totum littus : ad illum autem, latitudine domus inter se et terram, non accessit. Et excitantes eum Fratres, venit cum eis ad S. Comgallum. Sanctus Pater cum illo ceterisque Fratribus laudem Deo dederunt.

uer resuscitatus eligens mori emittit spiritum :

24 Quadam die cum esset S. Comgallus in itinere; quidam puer in Monasterio morte subitanea mortuus est, et in eadem die venit S. Comgallus ad Monasterium. Et cum hoc nuntiatum esset ei, ait :
C Mea culpa est quod puerulus in meo Monasterio ante tempus subito moreretur : Et hoc dicens perrexit ad locum ubi corpusculum gelidum erat. Cumque ibi orasset, mortuus revixit. Et ait ei Pater Sanctus : Vis, filiole, in hac vita manere? Cumque pius puer mori elegisset, benedixit eum S. Comgallus, et sic emisit Spiritum in pace.

25 Vir quidam secularis graviter rogabat S. Comgallum, ut aliquam suam possessionem reciperet in oblationem ; sed vir Dei noluit accipere, Novissime autem cum ei molestus esset, ait illi : Ut quid lepram tuam super me projicere vis? Ille jam homo percussus hoc verbo, iratus abiit. Item Rex iniquus venit

munera ab impiis oblata respuuntur :

ad S. Comgallum, habens capsellam auro et argento plenam, ut offerret ei illam. Stans autem Rex ante januam loci, hoc per nuntium misit ad S. Comgallum : sed vir sanctus nec quidem oculis dignatus est capsellam aspicere, dicens : Ut quid vult peccator peccata sua super nos effundere? habeat ipse iniquitates suas, et fructum earum. Inde Rex ita confusus cum sua capsella recessit.

26 Venit aliquando ad Monasterium S. Comgalli vir vitæ venerabilis S. Finbarrus Episcopus, qui jacet in miraculis multis in sua civitate Machbile : D et gavisus est Pater Comgallus cum suis Fratribus in adventu tanti ac talis hospitis. Cœnantes autem Episcopus et Comgallus cum suis, quidam indicavit S. Comgallo, quod vellet Episcopus modicum lactis propter suam infirmitatem bibere. Panis jam et aqua atque olera tantum erant in illa cœna : lac enim et cetera alimenta in Monasterio S. Comgalli visu et gustu antea incognita erant. Tunc S. Comgallus, sciens lac non esse in Monasterio, misit ad cellarium ; et inventum est ibi vas plenum lacte optimo, tam magnum quod omnibus sufficeret; et eo posito coram Episcopo ipse jussit omnibus dividi. Reportato jam vase in cellario, jam ultra non apparuit: postea suadente Episcopo et aliis Sanctis, per rationem caritatis lac receptum est senibus et infirmis in Monasterio S. Comgalli.

pro S. Finbarro lac cœlitus obtentum

et senibus et infirmis permissum :

27 Puer quidam discebat scribere, sed nemo potuit eum docere, quia quod scribebat vix agnosci poterat, utrum manus hominis aut ungula avis illud depinxerat, et ita erat multis diebus. Postremo veniens ad S. Comgallum, vir sanctus benedixit oculos ejus ac manus, et illico scriptio ejus meliorata est, ut ceteros scriptores præcelleret, et in ipsa arte auctor et doctor in vita sua fuit. E

ars scribendi benedictione ejus collata,

28 Quadam nocte cum Fratres ad ecclesiam convenissent, dixit eis S. Comgallus : Oremus, carissimi pro anima Patris nostri Finnbarri Episcopi, quæ nunc ad cœlum ab Angelis portatur, et inventum crastino die est, sicut sanctus Pater piissimus Comgallus prædicebat.

anima S. Finbarri visa in cœlum deferri.

ANNOTATA.

a *Colitur* S. Cannicus XI *Octobris, etiam Martyrologio Romano inscriptus : mortuus traditur anno* 598 *aut sequenti* 599.

b *E regione* Banchor *ultra mare est* Gallovidia, *nunc Scotiæ regno attributa, in quam faciliores erant Pictorum excursiones : in hac* Casa-candida, *antiqua Sedes Episcopalis.*

c *Forsan is est* Finnbarrus, *Episcopus,* 10 *Septembris relatus.*

CAPUT III.

Alii mortui suscitati : varia miracula : morbus, obitus, sepultura.

Alio tempore, quando S. Columba navigasset, unus de Fratribus in navi mortuus est, cumque pervenissent ad portum, qui dicitur Inivir-Beg, festinaverunt de navi ad Monasterium S. Comgalli, et F cum gaudio suscepti sunt ab eo : et ipse senex Comgallus lavit pedes eorum, et interrogavit eos dicens, Est ex vobis aliquis extra? Cui S. Columba dixit : Unus remansit ad navem custodiendam et sarcinas. Comgallus, ait : Frater veniat ad nos, navis autem cum sarcinis bene custodietur. Sanctus jam Columba prævidens virtutem S. Comgalli, dixit : Ille frater non veniet de navi nisi tu ipse vocaveris eum. Tunc Pater Comgallus perrexit ad navem, et inveniens Fratrem in navi mortuum, oravit ad Deum pro eo, et ait : In nomine Domini nostri Jesu Christi surge, fili, et veni ad Fratres tuos. Ad hanc vocem jam ille surrexit quasi de somno ; ipse scilicet erat luscus. Ambulantes ad Monasterium S. Comgallus et ipse, vidit illum luscum fuisse : et ait numquid luscum a Domino Deo meo petivi? dixitque Fratri. Lava frater faciem tuam in aqua. Aqua autem juxta eos non erat ibi, sed nutu Dei ad verbum sancti fons e terra ibi erupit, et lota inde facie oculus visum habuit, et ille oculus pulchrior et clarior altero erat, atque acies

Mortuus resuscitatur,

et quidem rectis oculis qui luscus fuerat :

A acies ipsius in senectute diminuta non est. Videntes Fratres hæc miracula, mens eorum in amore Dei accensa est.

alius mortuus resuscitatur:

30 Die quadam Fratribus operantibus unus ex eis multum laborans mortuus est, et a media hora diei usque ad horam nonam exanimis jacebat. Sanctus vero Comgallus ægre ferens subitam Fratris sui mortem, oravit ad Deum, et resuscitavit eum, venitque cum Fratribus sanus ad cellam suam.

cibus optatus cælitus accipitur:

31 Veniens aliquando S. Columba ad S. Comgallum intraverunt Ecclesiam, et celebraverunt ibi Horas suas: deinde redeuntes ad refectorium cœperunt cœnare. Tunc S. Comgallus jussit cuidam Fratri ut afferret quoddam alimentum, quod non erat in Monasterio. Ille autem, nec cunctatus, exivit ad cellarium, et invenit Dei gratia quod jussit Sanctus afferri: portavitque illud ad Sanctos. Illud sumentes servi Dei gratias Deo egerunt: Sanctus vero Columba intelligens illud donum Dei esse, dixit S. Comgallo: Alimentum, sancte Pater, non imprudenter sumendum est aut accipiendum: non enim ab homimine factum est, sed ab Angelo Dei ministrante paratum est. Ceteri autem hoc scientes dixerunt: Benedictus Deus in donis suis.

B

dæmon a coquo ejus pellitur,

32 Alio die cum Sancti Christi, id est, Comgallus et Columba ad mensam sederent, viderunt dæmonem sobrie sedentem in sede coqui sui. Tunc S. Columba ait: Quid vides, Pater Comgalle? S. Comgallus ait: Video dæmonem sedentem. S. Columba dixit: Nunc probabimus qualis sit coquus vester, in cujus sella dæmon sedet. Coquus jam vocatus advenit, et videns ipse dæmonem in sede sua, eum torvis increpavit oculis, dicens: Infelicissime dæmon, quid hic agis? Qua dementia in sede nostra sedes? certe nec novi me a juventute mea tibi acquievisse, alioquin tu profer modo: igitur fuge quandoque in profundum maris, sive in desertum ubi nemini nocere possis. Et statim dæmon nihil dicens discessit. Tunc S. Comgallus et S. Columba pœnitentiam egerunt, quod Fratrem per illusionem dæmoniacam culpabilem tenere voluerunt. Ceteri autem in illo ædificati sunt.

supra fretum ambulatur.

33 Quadam die pro aliqua necessitate S. Comgallus uni de Fratribus dixit: Citius recto tramite, Frater, trans fretum festina. Tunc frater obediens, nihil cunctatus, perambulabat siccis fretum pedibus, et incolumis redivit ad S. Comgallum. Ceteris hoc scientes firmati sunt in humilitate.

C

Ars fabrilis nescienti infunditur,

34 Alio autem die, cum faber Monasterii non esset prope, S. Comgallus uni de Fratribus dixit: Vade Frater in officina fabri, et fac nobis craticulam ad assandos pisces: benedixitque sanctus Pater manus Fratris illius. Tunc Frater obediens, quasi a pueritia hanc artem didicisset, fecit uno die craticulam optimam, et alia utensilia.

cymbalum per Angelum mittitur:

35 Soror S. Comgalli sanctos habebat filios, qui longe a S. Comgallo in sua cella habitabant: et illi Sancti miserunt ad S. Comgallum germanum matris suæ, ut donaret illis cymbalum. Tunc benignus largitor Comgallus misit illis cymbalum, videlicet Angelo illum portante. Illi sancti accipientes ab Angelo Dei cymbalum, gratias Salvatori suo Jesu Christo egerunt.

saliva in aureum annulum versa,

36 Quidam pauper venit ad S. Comgallum, postulans ab eo aliquid in eleemosynam. Tunc beatissimus Comgallus, nihil habens quod daret ei, salivam suam lassus ab oratione in sinum pauperis projecit, et statim versa est in aurum: et illud factum est annulus in sinu pauperis, secundum velle viri Dei, in quo erant quatuor scrupuli et dimidium. Ille homo gaudens exivit, narravitque omnia quæ ei acciderant.

37 Pater sanctus Comgallus aliquando dixit Fratri obedienti, ut lapidem ardentem ab igne ad se portaret: et ille Frater tenens lapidem ab igne ardentem, portavit manu illæsa ad piissimum et sanctissimum Patrem Comgallum dans gloriam altissimo Deo. D

Ex MSS. lapis ardens manu illæsa portatur:

cygni ultro advolant;

38 Beatissimus Abbas Comgallus cum discipulis suis juxta littus stagni Feabhail viderunt cygnos natantes, et dulciter cantantes super aquas. Tunc Fratres rogaverunt sanctum senem, ut vice solaminis cibi, deduceret ad se cygnos, et suis eos manibus tangerent. Tunc enim Fratres debebant comedere, sed comestio non erat eis in promptu Pius Pater, dixit eis; Si voluntas Dei est, fiat. Ad hanc vocem cygni divino nutu coacti volaverunt ad servos Christi, et unus eorum volatu stetit in sinu sancti senis Comgalli, et iterum accepta licentia redierunt ad locum suum.

pisces Angelico ductu suppeditati:

39 Quodam die, cum S. Comgallus divinitus adventum prævidisset S. Columbæ cum suis discipulis, in remigio laborantibus, petivit a Domino escas hospitibus suis. Tunc Angelus a Deo missus gregem piscium in mari congregavit, et perduxit eos ad littus ante Monasterium S. Comgalli. Sciens vir Sanctus hoc factum, jussit suis ut adducerent pisces: et multi pisces allati sunt ad Monasterium, de quibus sancti hospites sanctaque familia satiati sunt. E

Cormatus Rex Laginensium fit monachus,

40 *a* Cormacus filius Diamoda Rex Laginensium, de gente *b* Censelach ortus, obtulit se cum tribus castellis in regione Laginensium positis, Catharlach supra ripam fluminis *c* Berta positum, et Foibran, et Anderema Deo et S. Comgallo. Venitque ad Provinciam Ulteram, et factus est apud S. Comgallum in Monasterio suo Benchor monachus. Postea inimicus antiquus in corde ejus magnum tædium erga patriam et filios, cognatos et lares immisit. Tunc ille cum ingenti anxietate mentis ad sanctum Patrem Comgallum venit, et confessus est ei, se non posse sustinere ibi, nisi patriam suam visitaret et videret. Sanctus jam Comgallus, sciens quia non poterat eum retinere, dimisit eum et quosdam Fratres secum: et cœpto itinere statim supra eum, orante pro ea sancto suo Abbate, sopor a Deo missus irruit in colle imminenti, *d* Astilo Beunchor: ibi dormivit a prima hora diei usque ad nonam, taleque somnium vidit: Vidit enim se fines Laginensium ambulasse, et civitates permultas et castella lustrasse, et campos floridos et amœna prata circuisse, et electos currus et regnum suum tenuisse, et Duces et Optimates et Præpositos et reliqua regni sui insignia circa se sedisse: et cum de his omnibus esset satiatus in magno tædio expergefactus est hora nona; et odivit omnia quæ viderat Dei auxilio, et suam voluntatem implens reversus est ad sanctum suum Abbatem Comgallum; narravitque ei hæc omnia, mansitque ibi deinde in vita religiosa usque ad obitum suum *e*.

et in somnio contra tentationes roboratur:

F

ignis semel iterumque flatu ejus excitatur:

41 Quadam quoque die magni frigoris ambulans sanctus Pater Comgallus cum Fratribus suis, invenerunt quamdam domum in via, vacuam ab hominibus: et intrantes in eam collegerunt frigidi Fratres titiones inventos ad S. Comgallum, rogantes eum, ut per Christi potentiam ignem haberent. Tunc sanctus Pater titiones in Dei nomine benedicit, sufflans ex ore suo ignis in titionibus exarsit, et accenso rogo calefacti sunt Fratres, gratias Christo agentes. Idem alio die S. Comgallus cum suis Monachis erat in quadam valle, nox tenebrosa et frigida cecidit in deserto super eos. Tunc Fratres nimio frigore afflicti rogaverunt Patrem Comgallum, ut solatium ignis per Dei gratiam haberent, non enim habebant ferrum igniferum. Illico sanctus Dei flatu oris sui lignum ante oculos situm sufflavit, ignisque ex eo exarsit,

A EX MSS. exarsit, tenebras et frigus depellens, illuminans et calefaciens Fratres. Crastino autem die nec ignis, neque vestigium ejus in illo ligno apparuit : sed frondosum sicut cetera ligna cum ramis integris visum est, nihil adustionis habens : et de hoc Fratres multum admirabantur, dantes Deo optimo et maximo continuas laudes.

Dux immitis emendatur:

42 Venit S. Comgallus aliquando ad arcem Trachim, et jejunavit ibi illa nocte contra Ducem sibi immitem. In medio autem noctis conquassavit Dominus arcem a fundamentis, donec arma de parietibus et alia caderent. Tunc Dux Dei nutu coactus egit pœnitentiam, placens Dei sancto Comgallo multum.

monachus a mentis tumore sanatur.

43 Monachus quidam juvenis, nomine Conuath, venit ad S. Comgallum, volens videre conversationem Dei famuli. Ille quidem Frater nullum putabat fuisse ultra se plus laborantem, et rogavit S. Comgallum, ut viveret in conspectu ejus consueta conversatione nihil celans. Medio jam noctis S. Comgallus suo more in flumine exiit propinquo, et ille monachus cum eo descendit, et non potuit ille Frater esse supra inter S. Comgallum et flumen, præ nimio aquæ frigore; neque infra præ calore B aquæ, quæ de Sancto sene descendebat. Tantam ille Frater gratiam in S. Comgallo videns, egit pœnitentiam de tumore mentis suæ, mansitque deinceps sub regula sanctissimi Comgalli.

Rex durus flectitur ob petram ejus saliva in 4 partes scissam:

44 Quodam tempore venit S. Comgallus ad arcem Mœ-mad, et ibi jejunavit contra Regem illic habitantem. Sed Rex ille durus et asper noluit audire Sanctum Dei. In fine autem jejunii sanctus senex salivam suam supra magnam petram projecit, coram filiis Regis et amicis Regis : et petra illico in quatuor partes scissa est, præsentibus amicis et filiis Regis. Hoc audiens Rex timuit valde, et veniens humiliter egit magnam pœnitentiam, et donavit sponte sanctissimo ac piissimo Patri Comgallo quod quæsivit.

supra undam monachus siccis vestibus permanet:

45 Alio die cum sanctus Pater Comgallus navigasset in quodam freto, ipse juvenem quemdam de Fratribus increpavit, Crimacthanum nomine : et statim ille exivit de navi, et prostravit se super mare flectens genua, et erat unda sub eo quasi stabilis terra; fuitque ibi prostratus donec S. Comgallus vocavit eum in navim, suaque vestimenta sicca erant. Vento jam flante et velo extenso, Dei magna potentia, navis stetit in uno loco, donec hoc totum agebatur : postea gratulantes multum in Deo naviC gaverunt.

puer deformis ejus benedictione fit formosus:

46 Ronanus filius Aeda, Dux gentis, Bravam habuit conjugem pulchram et caram, quæ genuit filium nigram faciem habentem. Videns ille Dux puerum indecentem, ait : Iste indecorus non meus erit filius, nec matrem ejus habebo in conjugem : et expulit filium cum matre sua. Quæ statim perrexit ad S. Comgallum nescia sceleris, narravitque ei causam expulsionis suæ. Audita causa ex confessione illius feminæ pudicæ, vir Deo plenus benedixit faciem pueri et oculos : et illico toto corpore et facie, habens hyacinthinos oculos, pulcherrimus apparuit; ante enim turpior in oculis quam in ceteris membris erat : et revertentes recepti sunt gratulanter a Duce Ronano.

f injurii morte puniuntur:

47 Cum sanctus Pater Comgallus cellam voluisset ædificare in insula, nomine *f* Reachraind, venerunt triginta milites : et tenentes manum ejus cum inde expulerunt : et in vindictam hujus sceleris ipsi omnes ante terminum mensis mortui sunt.

48 Venerunt aliquando beatissimi tres Abbates, videlicet S. Comgallus, S. Columba, et S. Cannicus ad Regem Gentilem nomine *g* Brudæum, et ille jussit januas castri contra eos claudi. Sed S. Comgallus valvas signo sanctæ Crucis signavit, et ceciderunt D fractæ in terram : sanctus autem Columba valvas domus regalis eodem signo fregit. Sanctus quoque Cannicus signavit manum Regis, vibrantem gladium ad eos occidendos, et statim arefacta est manus Regis : et ita erat donec ipse in Deum credidit : et ut effectus est in Deo fidelis, manus ejus soluta est.

Rex Brudæus per miracula convertitur:

h Regina ob venenum præbitum moritura sanatur :

49 Regina Regis *h* Fiachna, qui regnavit in castro quod dicitur Latine Atrium-magnum, Scotice autem Rathmore, in campo Liniæ positum, quique erat de gente Ultorum; scilicet de regione Dialnaraide, venenum bibebat; et gravissimis doloribus torquebatur : et illa cum amicis suis nesciebat a quo traditum est ei venenum. Ipsa jam Regina Cautigera vocabatur, quæ erat fidelis et pudica femina. Congregatis undique medicis nullo potuerunt modo Reginam curare. Postremo posteri consilio vocatus est S. Comgallus ad Reginam pro ea causa : et vir sanctus benedicens Reginam dixit ei, Gratia Dei recipies sanitatem, et scies hominem tribuentem tibi venenum : et statim Regina sanata est. Post vero parvum temporis diabolus in unam de ancillis Reginæ intravit, et effecta est insensata, et confessa est se dedisse venenum Dominæ suæ. Volentibus E omnibus ancillam tradere tormentis, non permisit Regina, donec S. Comgallus auctor suæ sanitatis judicaret illam. Sanctus senex Comgallus mittens per nuntium liberavit illam a morte, et a servitute : et ipsa jam ancilla postea placidam Deo pœnitentiam egit. Supradictus rex Fiachna regnum in Hibernia fortissimum tenuit, apud quem reliquiæ multorum Hiberniæ Sanctorum elevatæ sunt, et honorifice reconditæ.

eum calumniatus morte punitur:

50 Cum senex S. Comgallus aliquando ad cellam cujusdam sanctæ et religiosæ Virginis venisset, audivit magnam querimoniam, quod quidam vir crudelis et raptor, nomine Fergus, jumenta loci illius per vim rapuisset. Pergensque S. Comgallus ad eum, ait ei : Dimitte mihi pecora, quæ ab ancillis Christi rapuisti. Sed ille superbus et tyrannus despiciens sanctum senem, non solum jumenta non dimisit, sed ore pestifero verbisque asperrimis famulum Dei calumniavit. In sequenti scilicet nocte ascendens ille infelix in lectum dormire cum sua uxore, morte pessima, in vindictam sui sceleris, mortuus est.

leprosus in balneum post Comgallum ingressus sanatur:

51 Juvenis quidam, Aedianus nomine, nepos Dunlainge, legens duodecim minores Prophetas apud S. Finellum, vidit in somnis vestimenta sua circa quemdam leprosum de genere suo : cumque evigilasset ille de somno, corpus suum vidit lepra F percussum. Qui ex consilio B. Finelli magistri sui ad sanctum festinavit Comgallum, postulans ab eo sanitatem. Tunc beatissimus senex Comgallus in maxima infirmitate erat, et cogebatur a sanctis Patribus ad usus balneorum propter nimios dolores suos. Et jussit S. Comgallus prædicto juveni Aediano, ut lavaret se in balneo, ex quo ipse senex tunc egressus est. Cumque ille se lavaret ibi, mergens corpus suum totum sub aqua; mundatus est ab omni lepra sua : et cum gaudio magno gratias agens reversus est ad sua. Sæpe catervæ dæmonum visibiliter contra S. Comgallum pugnabant, et nec valebant saltem mentem ejus mutare ab interna intentione ad Dominum suum Jesum Christum.

Graves cruciatus et diuturni

52 Appropinquans jam tempus exitus beatissimi senis Comgalli, immensis et variis doloribus ipse torquebatur : nam aures ejus conclusæ sunt sine auditu, et quod difficilius est venter ejus conclusus est sine effusione urinæ; aliosque graves dolores patiebatur : fuitque in tali cruciatu famulus Christi Comgallus ab initio hiemis usque ad Pentecosten. Alii jam dicebant, quod tanti dolores super eum a Deo dati sunt, propter duritiem et asperitatem regulæ

A gulæ ejus in monachis suis. Alii autem dicebant, quod propter nimios dolores suos sine discretione in corpore suo sponte sua, ut in eodem corpore contra voluntatem suam pateretur. Alii aliter dicebant. Interea *i* S. Meldanus Abbas, de gente Scotorum natus, a Deo missus de cœlis, apparuit cuidam monacho sancto, nomine *k* Colmano, in somnis dicens ei : Non ideo propter quod dicunt homines tanti dolores in corpore S. Comgalli missi sunt, quamvis causæ eorum veræ sunt : sed pro amore ejus a Christo ad augmentum meritorum ejus cruciatur. Sicut enim cruciatus coram hominibus immerito patitur, ita in conspectu Angelorum æternis præmiis permultis coronatus lætabitur.

ob gloriæ ejus augmentum,

53 Monachi siquidem sancti Comgalli, aliquibus diebus ante obitum suum, volebant quotidie divinam Eucharistiam et alia divina sacrificia ei dare. Quibus sanctus Pater Comgallus aiebat : A nullo sacrificium accipiam, donec veniat ad me a Deo missus *l* S. Fiachra Abbas de provincia Laginensium. Venitque Angelus Domini ad S. Fiachra, cujus monasterium est juxta flumen Berba in fine Laginensium, in plebe scilicet Huadrona, quod vocatur Airard; et B misit eum ad S. Comgallum, in doloribus multis laborantem, ut accipiat de manibus ejus Corpus et Sanguinem Christi. Cum jam S. Fiachra ad monasterium Benchor venisset, dedit statim Communionem Dominicam beatissimo Patri Comgallo. Postea Sanctus Fiachra rogavit famulum Dei Comgallum, ut aliquid de reliquiis ejus congruo tempore acciperet : et promissum est S. Fiachra a discipulis Patris Comgalli quod quæsivit. Deinde præsentibus multis sanctis Patribus, sanctissimus senex Comgallus spiritu sancto plenus, felicissime sexto idus Maji, post cursum admirabilis vitæ suæ, suum emisit spiritum : sepultusque est cum debito honore in suo clarissimo monasterio de Benchor, ubi beneficia Dei per eum omni tempore impetrantur ab Altissimo.

sacrum viaticum a S. Fiachra præbitum.

Obitus 10 *Maji,*

sepultura

54 Transacto jam multo tempore post obitum sanctissimi Patris Comgalli, supradictus S. Fiachra venit ad monasterium Benchor : et elevatis de sepulchro honorifice S. Comgalli reliquiis, elegit S. Fiachra brachium S. Comgalli, portavitque ad fines Laginensium, suam scilicet Provinciam. Dum autem iter ageret in regione Laginensium, pervenit ad arcem cujusdam Ducis ibi, qui dicebatur Aedus. Tunc filius ipsius Ducis Aedi ductus est ad S. Fiachra, ut baptizaret eum : aperiensque jam S. Fiachra *m* scetam suam, ad ducendum inde librum C Baptismi, brachium S. Comgalli in aere sursum avolavit. Ibi viri sancti jejunantes et genua flectentes et orantes longe, tandem venit ad eos de cœlo brachium, et ingrediens terram inter illos nusquam apparuit inde. Per triduum itaque foderunt terram et non invenerunt. Hoc videns, Dux Aedus illam arcem cum suis agris obtulit reliquiis sancti ac piissimi Patris Comgalli in æternum. Ibique jam sanctus Fiachra Abbas clarum monasterium in honore nostri Patroni Comgalli construxit, et in nomine sanctæ Trinitatis, Patris, et Filii et Spiritus sancti, cui est laus et honor in æternum. Amen. D EX MS.

Brachium a S. Fiachra obtentum,

miraculo abdit se.

ANNOTATA.

a *Hæc* Cormaco *a S. Fintano fuisse prædicta, traditur in hujus Vita a nobis edita* 17 *Februarii cap.* 3.

b Censelach *ibidem* Kinselach, id est Australium Lagenensium.

c *Serinus* Bearna.

d *Idem* asylo Benchor.

e *Colganus ad Vitam S. Fintani dubitat, num* VII Maji colatur in Achad-Finnich in Lagenia.

f *Usserius pag.* 958 *hanc insulam asserit nominatam Plinio* Ricneam, *Ptolemæo* Ricinam, *aliis* Rechream, Raclinam, Raclindam, Rachram, Rachrynem E fundatam anno 634.

g Brudæus Rex Pictorum effectus est anno 557, qui ad fidem conversus mortuus est anno 584. *Ita Usserius ex Ultoniensibus Annalibus et aliis.*

h Fichna Rex in Ultonia, filius Boudani, *dicitur Colgano, notatione* 8 *ad Vitam S. Mochuæ* 28 *Martii,* anno 622 interemptus.

i *Colitur* 7 *Februarii* S. Medanus *seu* Meldanus Peronæ sepultus, *quem Colganus die* 16 *Januarii ad Vitam S. Fursæi notat* 19 *arbitratur hunc esse : sed plures ejusdem nominis Sancti fuerunt. Aliquis* Middanus, Abbas *sive* Episcopus in Scotia, *refertur ad* 14 *Novembris in Breviario Aberdonensi, et indicatur annus* 503, *quo floruit aut mortuus est.*

k Colmanus, filius *seu* discipulus S. Comgalli, *traditur a Quatuor Magistris in Annalibus,* mortuus anno 620.

l *Varii* Fiachrii *Sancti referuntur in Fastis Hibernicis* 8 *Februarii,* 2 *Martii,* 25 *Julii,* 30 *Augusti,* 4 *et* 28 *Septembris, et* 11 *Octobris.*

m Sceta, *videtur hic pro* pera *ancipi; an recte scriptum non divino : solum video diminutivum* Scatula, *quo Itali pyxidem significant nonnullam originis communitatem præferre : quid si a Teutonico* schat *id est thesaurus?* F

DE SANCTO LAURENTIO

G. H.

APUD GRÆCOS.

X MAJI.

C*eleberrima est festivitas* S. Laurentii *Martyris ad diem* X *Augusti, æque apud Græcos quam apud Latinos; ut non videatur mirum Sanctis variis variarum gentium in ejusdem honorem fuisse nomen illius inditum. Tales duodecim suggeruntur in Martyrologio Romano et Catalogo generali Ferrarii; quibus nos plures alios hoc opere nostro addendos proferimus, præsenti autem die aliquem relatum in MSS. Græcis Menæis, apud Petrum Franciscum Chiffletium servatis, in quibus dolemus solum annotari* S. Laurentium in pace requievisse. *Requievisse autem a laboribus commutatione felici, indicat subjunctum nomini distichon :*

Συναλλαγή τις πρὸς Θεὸν Λαυρεντίῳ,
Πόνοις Ἐδέμ λαβόντι τὴν πορρωπόνην.

Ubi Edem, *id est,* Paradisus *novæ compositionis adjectivo* πορρωπόνη *nuncupatur, tamquam omnem laborem procul habens, compositione facta ex* πόρρω procul, *et* πόνος labor : *ipsum autem Latine sic reddas licet :*

Commercium est Deum inter et Laurentium,
Pretium ut laboris sit ubi nullus est labor.

Et hæc suggerimus, ut qui plura de hujus aliorumque similium Actis obtinuerint, ea proferant aut nobis edenda submittant.

DE

A D

G.H.

DE SANCTA SOLONGIA,

VIRGINE ET MARTYRE APUD BITURIGES.

CIRCA SEC. IX

Cultus sacer,

Sancta *Virgo et Martyr* Solongia, *vulgo* S. Soulange, *magno concursu piaque fidelium veneratione colitur apud pagum de suo nomine dictum, tribus leucis a Biturica urbe dissitum in Archipresbyteratu Bituricensi, ubi multis refulsit hactenus miraculis; quæ dictam venerationem celebriorem reddiderunt. Verum quod dolendum est, nihil extat ab aliquo auctore coævo conscriptum : sed, ut sæpius actum fuisse in hoc opere advertimus; ipsa, quam frequentia miraculorum excitavit, peregrinatio vicinorum ad Sanctam, nomen pago indidit : ejusque Reliquiæ elevatæ et decentioribus fuerunt capsis inclusæ, imaginesque sculptæ, et officium Ecclesiasticum ad ejus honorem celebratum.*

Acta ex Lectionibus,

Lectiones etiam quæ ad Matutinum recitarentur, compositæ fuerunt, ex antiqua incolarum traditione et dictis imaginibus : quas Philippus Labbe, ortu Biturix, B *inter Vitas et elogia Sanctorum Bituricensium tomo 2 Novæ bibliothecæ librorum MSS. vulgavit, quasque etiam descriptas ante submiserat Honoratus Nicquetius, æque ac alter Societatis nostræ Sacerdos et studiorum nostrorum circa Acta Sanctorum amantissimus. Hic olim Rector Collegii Bituricensis Societatis multum promovit notitiam hujus* S. Solongiæ, *et acta Gallice scripsit, sæpius seorsim Biturigibus recusa, et Legendariis Sanctorum item Gallice Lugduni impressis inserta : quæ (omissa priori parte ex Lectionibus prædictis sumpta) hic etiam damus Latine reddita a Francisco Ragenavio, etiam Societatis nostræ viro erudito, et Biturigibus anno* MDCLIX *excusa.*

alia ex Gallico Latine reddita :

Hic Pater submisit insuper nobis Odas quatuor, *a se compositas* in honorem S. Solongiæ, Bituricum Turris et Patronæ, Virginis et Martyris, miraculis illustris, stellæ ductu perpetuo singularis, Biturigum denique Dominæ et Gubernatricis. *Aliud poema composuit Eustachius Gallier : aliud elogium, instar longi epitaphii, scripsit Joannes Pyron, uterque Societatis nostræ. Verum his omissis damus antiquum hymnum cum Antiphona, cujus hodieque usus est in propria Sanctæ ecclesia; ac diploma Alexandri VII Pontificis Maximi, quo ad ejus honorem erecta Confraternitas stabilitur, tam in Ecclesia Parochiali illi sacra, quam in Ecclesia Collegiata Bituricensi,* C *S. Petri-Puellarum dicta, penes cujus Capitulum est Patronatus dictæ Ecclesiæ* S. Solongiæ.

confraternitates erectæ .

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 82*

VITA

Ex lectionibus Ecclesiæ propriæ.

In agro Bituricensi nata,

Sancta Solongia in Bituria, in vico vocato In-Valle de Villemond, prope civitatem Bituricam, ex honestis et Catholicis parentibus extitit oriunda : pulchra facie, sed pulchrior fide; corpore juvencula, sed animo cana : Deo timorata, et bonis moribus fœcundata : edocta cum Tobia ab infantia timere Deum, et abstinere ab omni peccato; portare etiam jugum Domini ab adolescentia, cum S. Hieremia, ad salutem perpetuam considerans esse bonum.

pie educata,

Dum enim esset ætatis septem annorum, quo tempore merito computaretur juvenis, Deo tamen ipsam clementer præveniente in benedictionibus dulcedinis, videbatur in ipsa mentis senectus immensa. Ipsa namque in ætate tenera quibusdam virtutibus, et gratiæ palam florere conspiciebatur indiciis, quæ copiosior foret super eam in posterum divinæ benedictionis gratia diffundenda.

evitat vitia carnis :

2 Nam cum beata Solongia, infantia simpliciter domi fideli parentum custodia jam transacta, ad annos pubertatis transiisset (quo videlicet tempore humani corporis proclivitas, per carnis lasciviam, ad multimoda vitiorum genera se solet diffundere) nequaquam concupiscentiæ fræna laxavit : non enim ludebat cum ludentibus, nec cum iis qui in vanitate ambulabant aliquando participem se præbebat. Deo namque suam pudicitiam ab adolescentia commendavit; et ipsum solum verum sponsum eligens, corruptorem suæ carnis etiam per conjugalem copulam cognoscere et recipere non consensit.

Deo pudicitiam suam commendat :

Non enim arbitrabatur conveniens, res momentaneas, transitorias, vanas, inutiles et caducas præponi debere veris et æternis divitiis et delectationibus sempiternis. Propterquod mundam semper servavit animam suam, et non diebus neque noctibus a colloquiis divinis et orationibus cessabat, suam pudicitiam commendando. E

ægros sanat :

3 Et quia Deus in Sanctis suis mirabiliter operatur, voluit quod ipsa, quam tantis interius in anima, repleverat charismatibus gratiarum, exterius per miracula mundo clara colendaque divinæ virtutis testimoniis appareret : unde tantam gratiam est a Deo mirabiliter consecuta, quod ad ipsius intuitum curarentur infirmi. Sicut enim legimus quod ad umbram B. Petri Apostoli curabantur infirmi; sic et ista Deo dilecta virgo, si quemquam in infirmitate positum conspiceret, confestim ab omni ægritudine curabatur.

energumenas liberat :

Accepit etiam a Jesu Christo, amabili sponso suo, propter carnis et spiritus munditiam, super immundos spiritus potestatem. Nam dæmones ab obsessis corporibus expellebat : et quia obediendo Christo ad placitum legem Evangelicam pura mente servabat, tamquam foret ad statum primæ innocentiæ restituta, creaturæ irrationales eidem tamquam a Deo subjectæ obediebant ad nutum; ac si Propheta David de ipsa vaticinatione veridica prædixisset : Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves et boves universas insuper et pecora campi : volucres cœli et pisces maris, qui perambulant semitas maris.

imperat elementis et animantibus

Quando enim ventis et fulguri imperabat, statim malitiam amittebant. Aves etiam et pecora si quæcumque damna in parentum suorum et proximorum segetibus inferebant, continuo ad ipsius imperium recedebant. F

4 Igitur virgo Solongia, ætatem moribus prætergrediens, tenebrosam dæmonis fallaciam, caliginosamque carnis voraginem, necnon mundanarum rerum horrendum chaos spiritus claritate cognoscens; splendorem lucis æternæ et speculum sine macula Jesum tota mente, fide et dilectione secuta; ab ipso D. N. Jesu Christo, vera luce micantis sideris splendore fuit visibiliter honorata.

illustratur stella præcedente :

Nam ad serenitatem et claritatem animæ ipsius virginis declarandam, misit sibi Deus stellam quamdam fulgentem et claram, quæ ipsam virginem die ac nocte antecedebat; quatenusque ad orandum vel psallendum Domino procederet, disponebat. Erat revera condignum, ut Solongia, quæ solum Solem justitiæ interius gerebat in pectore, siderei luminis splendore exterius refulgeret in corpore. Audiens siquidem filius Principis patriæ, famam virginis Solongiæ, quæ pulchritudine sapientia et bonitate similem non haberet; cucurrit ad locum anxius animo, cogitans quatenus ipsius conjugio frueretur.

A 5 Perveniens itaque lascivus juvenis ad locum, in quo virgo pudicissima residebat, visa tanta pulchritudine, amplius igne ardentis libidinis bulliebat. Verum quia cautum erat legibus, ne quis virginibus inferret molestiam violenter, cœpit eam ad sui amorem variis promissionibus necnon blandis sermonibus protinus invitare. Patrem namque suum dicebat esse Principem patriæ, divitiis potentissimum, quarum successio ad ipsum, ut dicebat, jure hereditario pertinebat; pulchritudine etiam, nobilitate, ac fortitudine præcellere ceteros se jactabat, nec posse sibi similem in provincia inveniri. Promittebat etiam, quod omnium bonorum suorum ipsam dominam faceret, si voluntati ipsius gratum præberet assensum. Beata vero Solongia in Christo firmata, vanas promissiones et verba inania, necnon juvenis elatam jactantiam mente firmissima contemnebat. Ipsa vero in gratia sancti Spiritus solidata et vera sapientia illustrata, horrens juvenis connubia, sic eum creditur fuisse affata : Illi æterno et optimo Domino meo Jesu Christo, qui pulchritudine, sapientia, virtute, potentia, et omnium bonorum abundantia præcellit omnia, fui ab infantia mea, sum et ero perpetuo dedicata, propterea ipsi soli servo fidem, qui me per suam gratiam deponsavit.

oblatas nuptias præcipui juvenis spernit.

B 6 Cumque virgo sancta talia juveni respondisset, ipsius connubia parvipendens, in amore Christi constantissime radicata; juvenis flagitioso deceptus amore, ad inferendam molestiam et violentiam virgini se convertit. Volens itaque leno sacrilegus sponsam Christi rapere, et thesaurum pretiosissimum virginitatis violenter auferre, virgo Christi fugæ quærens præsidium declinavit a loco. Tandem insequitur prædo sævus, captamque rapit velociter, super equum ascendit; ipsam vero super collum equi anteposuit, et cursu velocissimo fugiens deferebat. Tunc virgo sancta, se videns inter duo discrimina constitutam (velut altera sancta Suzanna, cui vel castitatis dispendium, vel mortis periculum imminebat) plus elegit per martyrium incidere in manus hominis; quam virginitatis amisso lilio derelinquere legem Dei sui. Quare de manibus lupi rapacis exsiliens, juxta fontem in transitu rivuli equo lapsa sponte cecidit in Gravella. Tunc insanus ille juvenis, videns se a Christi virgine vilipensum, amorem mutat in odium, matrimonium in homicidium; et sævus corde, manu sævior, arrepto gladio caput virginis amputavit.

Vi rapta,

ex equo desilit,

capite amputato obit Martyr,

C 7 Decollata virgo sanctissima terram tenebrarum et miseriæ, pro terra remissionis et æternæ gloriæ martyrii titulo, felici commercio commutavit. Equidem Jesus Christus convenienter judicavit, quod illa quæ in convalle hujus miseriæ lilio convallium resplenduerat venustate pudoris, in montibus æterni luminis flore campi per palmam martyrii redoleret : et quia dilectus fidelis Jesus Christus, tamquam botrus Cypri, inter mentis ipsius ubera, per gratiæ dulcedinem invitatus, felici quiete pausaverat; veluti myrrhæ fasciculus per mortis amaritudinem ipsam, per gloriosa miracula evidenter faceret redolere : nam et caput ipsius truncatum a corpore ter Jesum Christum meruit nominare. O vere digna anima! quæ veri botri dulcedinem intra tui cordis vasculum integro corporis dono per totam vitam servaveras, calcato torculari per passionis martyrium, ruptoque corporei vasis spiraculo, odorem tanti nominis non potuisti aliquatenus continere : Vere B. Magdalenæ spirituale secuta vestigium, quæ fracto alabastro pretiosissimum unguentum effudit super caput Domini, et domus impleta est ex odore unguenti. Nempe, Virgo sanctissima, fracto per passionem tui pretiosi corporis alabastro, nardus tui nominis, dum esset Rex in accubitu suo, dedit suavitatem odoris, quo universa domus Ecclesiæ odoriferis gratiarum muneribus est impleta.

et ter Jesum Christum nominat :

D *EX OFFIC. PROPRIO.*

8 Igitur felix Solongia ad laudem Dei de seipsa duplex in vitæ suæ vespera obtulit holocaustum, corpus videlicet per salutarem victimam passionis exterius in atrio devote sacrificans, et animum per ferventissimam caritatem in templo interius per continuum orationis studium offerens thymiama. Dedit enim caput corporis pro Christo capite fidelium animarum. Dum enim truculentus carnifex caput virginis amputasset, ipsa caput suum propriis sumens in manibus, a loco, in quo decollata fuerat, usque ad locum, in quo Dei providentia et sua electione honorifice requiescit, ductu Angelico mirabiliter deportavit; in quo loco a fidelibus personis Deum timentibus fuit honorifice tradita sepulturæ. Ibidem enim processu temporis, favente Christi clementia et fidelium devotione juvante, in ipsius nomine fabricata est ecclesia, quæ usque hodie a S. Solongia per totam Bituriam nuncupatur.

habet sibi ecclesiam dicatam :

9 Quam vero hæc virgo gloriosa in vita eximiæ sanctitatis extiterit, post ejus transitum multis miraculorum prodigiis supernæ Bonitatis magnificentia dignanter ostendit; dum ad ejus invocationem et merita, si tamen petentium fides et devotio suffragetur, omnipotentis Dei virtus cæcis visum, surdis auditum, mutis verbum, claudis gressum, ac paralyticis sensum restauravit et aridis, insuper confractis et ruptis salutem integram reddidit; inclusos carceribus potenter eripuit, ex obsessis corporibus dæmones effugavit. Transiit autem B. Solongia in pago Biturico, ab urbe Biturica milliario fere septimo, truculenti homicidæ decollata gladio, propter custodiam castitatis. Cœpit autem virgo sanctissima continuo, ut dictum est, multis et magnis coruscare miraculis, ut sublimitas sanctitatis ejus, Dominicæ faciei superradiante respectu, quæ vivens in carne per exempla perfectæ justitiæ innotuerat mundo, ipsa jam regnante cum Christo, ad omnem fidei firmitatem per miracula Divinæ potentiæ comprobaretur in cœlo. Innumera quoque in diversis partibus ipsius meritis exuberare non cessant beneficia Dei, sicut experiuntur frequenter incolæ regionis illius, qui in suis adversitatibus, periculis, et necessitatibus, per Beatissimam virginem Solongiam fideliter invocatam, se sentiunt exauditos, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto regnat in secula. Amen.

E *claret miraculis.*

F

ALIA VITA

Ex Gallico Latine reddita.

CAPUT I.

Acta in vita, martyrium, sepultura.

Historia vitæ illustrisque martyrii S. Solangiæ (nunc usus obtinuit ut Solangia diceretur) eruta est, partim ex Lectionibus solennis et vetustissimi ejus Officii, quod in propria ejus Ecclesia recitatur, in oppido Bituribus vicino, cui sanctæ illius Virginis et Martyris nomen est inditum; urbe quondam, ut ex quamplurimis veteribus monumentis antiquisque vestigiis hodieque constat, unaque adeo ex urbibus viginti, quas in Bituricensi provincia, ut Julium Cæsarem commeatu et pabulatione prohiberet, uno die Vercingentorix incendit; partim ex incolarum observatione, constantique plurimorum seculorum fama ac fide rerum, quæ gestæ sunt, et miraculorum, quæ patrata sunt, Virginis ac Martyris illius interventu,

Unde hæc historia hausta.

EX GALLICO.

A interventu, in illis ipsis locis, in quibus res, quas hic narrare aggredimur, contigerunt.

2 Nata est S. Solangia Villemontii oppido, sexto ab urbe Bituricensi, septimove milliari, Christianis parentibus, vinitore patre: utque erat insigni corporis ad aspectum specie formaque liberali, sic et eximia animi venustate coram Deo; eo quod curæ fuerat ejus parentibus illam Christianis præceptis erudire, et ad omnem pietatem informare; odium illi immortale peccati mortalis inspirando, alteque in intimis ejus præcordiis imprimendo, eorumque omnium castum timorem atque horrorem, quæ vel levissime, oculos Divinæ majestatis offenderent. Tam sancta institutio puerilis, animum ejus innocentissimum, a teneris unguiculis, ad gratiarum illapsus toto pectore hauriendos, mirum quantum quamque suaviter efficaciterque disposuit, et ad cœlestes sa'us accipiendos, mirifice mollivit ac subegit, quos in ejus sinum Divina bonitas ac munificentia, large ac liberaliter effudit.

educatur in timore Dei:

3 Ergo jam inde ab anno ætatis septimo, tenere Jesum Christum amare ardenterque cœpit, ejusque nomen santissimum crebro usurpare, et cum pietatis sensu pronuntiare; sic ut jam tum cordi insculptum B atque alte impressum circumferre videretur. Jesum sibi sponsum id ætatis puella delegit, suamque illi virginitatem consecravit, quam et eidem diu noctuque commendabat, ut Regi, sponsoque virginum, qui puritatem ab illis Angelicam exigit sic, tamquam nihil illis cum corpore, quo vestiuntur, esset commercii. Amo Christum, inquiebat, iisdem aut proxime similibus verbis, quibus olim beata Agnes, simili certe pietatis affectu, cujus Mater virgo est; cujus Pater feminam nescit: quem cum amavero, casta sum; cum tetigero, munda sum; cum accepero, virgo sum.

septennis Christum sponsum elegit:

4 Ibat sæpe sanctissima puella Villemontio (ex oppido nimirum domicilii sui, quod ubi fuit nunc pratum est, et Gallice dicitur, Le Pré-verdier) in locum, non longe quidem, sed satis tamen ab arbitris remotum, silvestrem et incultum, qui nunc quoque visitur, et S. Solangiæ campus appellatur: in quo, ad rei sanctæque Martyris memoriam lignea Crux erecta stat; cujus etiamnum assulas, febrium remedium, populus fidelis exportat. Campum, inquam, illum puella integerrima frequentabat, et quidquid ipsi temporis ab necessaria, quam numquam deponebat, gregis, quem eo ad pastum deducebat, cura custodiaque supererat, id totum assiduis pre- C cibus et familiaribus cum Deo colloquiis consumebat. Semita, quam terebat, cœlestibus sponsi lactanda et saginanda deliciis, lata quantum satis est carpenti rotis, hodieque in novalibus intonsis, quomodo via lactea in cœlis, observatur: et ut ista distinguitur crebris stipatisque sideribus: sic illa segete densiore, vegetiore, et dimidio pede quam in vicinis agris altiore dignoscitur. Sensit illam locus iste orationis sæpissime, sic ad Christi Jesu in cruce expirantis contemplationem animatum, ut se illi totam in holocaustum offerret, seque ejus amori penitus consecraret.

in campo nunc S Solangiæ dicto,

ubi solita orare,

semita etiamnum magis fructifera:

5 Nec sponsæ integerrimæ suavissimus Sponsus deerat: sed ut eam jam tum hominibus illustrem spectabilemque redderet, pretiosa illi vicissim dona conferebat, quam noverat præter suam Sponsi gloriam aliud nihil aut spectare aut spirare. Quo fiebat ut ex obsessis possessisque corporibus spurcissimos dæmones, virgo integerrima fugaret: ut, quomodo S. Petrus umbra, sic illa solo aspectu sanaret ægros: ut denique ventos et tempestates aut averteret aut sedaret sic, tamquam elementa sine sensu vocem ejus imperiumque sentirent. Noxias præterea volucres ab agrorum depopulatione, solo nutu voluntatis, arcebat: et, quæ Dei mandatis fideliter obse- D quendo, primorum generis humani parentum innocentiam revexerat, moribusque castissimis repræsentabat, eorum quoque privilegiis fruebatur. Si quando sese ex ejus ovibus aliqua segregabat, ut pro concessis pascuis fruges vetitas attingeret furtimque carperet, privatorumque adeo segetes depasceretur; eam, non præcipiti cursu, non immoderato clamore, non intentato pedo, non immissis canibus injectisve glebis, ut pastores solent coercebat: sed sine iracundia, sine vi, sine contumelia, suaviter et sola dumtaxat ac tacita suæ voluntatis significatione, ut mos est Angelis loqui, ab alieno pabulamento furtoque revocabat. Nec minus est illud aut admirabile aut inusitatum, quod ad serenitatem et claritatem ejus animæ declarandam, simul et testificandum, quam sibi in ea complaceret: stellam illi Dominus Jesus Christus fulgentem claramque concesserat, quæ illam visibiliter diu noctuque præcederet, et in terras delapsa, ad cœlestem cum ipso conversationem familiaremque congressum disponeret, sursumque modo ad psalmodiam, modo ad orationem, quæ mente fit, cor ejus purissimum e terris evocaret: ut si, quæ Christum justitiæ solem assidue meditabatur et quærebat, ancilla eadem et Regina, Regum æquans animos, humanisque rebus E amoribusque superior; ad dilectum suum, ut tres olim ab Oriente Reges, nisi stellæ ductu ambitiosoque famulatu, satis magnifice pervenire non posset.

miracula facit:

illustratur stella præcedente:

6 Fama pulchritudinis ejus excitus, Biturigum Comitis seu Dynastæ filius, quem Officii Lectiones Principis patriæ filium vocant, curiositate ductus, seu verius amore captus, per speciem venationis Villemontium devenit: invenitque in loco, quem modo dixi, orationis, pastoritio cultu ac simplicitate puellam, quam quærebat, orantem. Ut vidit, ut periit. Adolescens subito virginis amore inflammatus, statim ex equo exscendere, comiter illam ac peramanter salutare, blandis sermonibus alloqui, suum illi amorem, ægre primum, subverecunde ac difficulter, sed candide tandem aperire, ultroque confiteri, dominam illam appellare, se servum ejus humillimum profiteri. Quid multa? ne fraudem ab amatore suspicaretur, aut vim metueret a Principe, serio et ex animo de legitimis nuptiis inferre sermonem, amorem suum contestari, offerre genialis lecti consortium, oblatam ex humili summam fortunam commendare; jactare pulchritudinem, nobilitatem, fortitudinem suam; quibus animi, corporis, naturæque dotibus ceteris omnibus totius Provinciæ præ- F celleret: largas opes ostentare, quibus abundaret; paternum Principatum cum ipsa, jure conjugii communicandum proponere, quem hereditario jure ipse speraret, unaque vitæ spondere delicias, aulæque gratiam polliceri; nihil denique blanditiarum omittere, nihil prætermittere officiorum, quibus virginis animum emollire, sibi demereri, et ad sui amorem posset inflectere. Ad vocem illa nuptiarum, a quibus toto pectore abhorrebat, primum ut in re insperata expavit, tum etiam exhorruit: et ne quid simile aut proponeret aut speraret unquam, e vestigio, vultu ad severitatem composito, respondit: Ab infantia me totam Deo consecravi: sponsum mihi Christum Jesum et Dominum delegi: delegi, nec ullum unquam alium amatorem admittam: nulli sunt ceteri præ illo, qui propter me homo factus ex Virgine, ad calamitates humanas ærumnasque nostras descendere non est dedignatus, quas una cum natura nostra assumpsit.

a nobiliore juvene

oblatas nuptias

generose rejicit:

7 Ad has tam severas voces, tamque inexpectatam repulsam, ab humilis præsertim fortunæ puella, qua summam hujus vitæ felicitatem, (quam aliæ negatam tam cupide ambiunt, oblatam tam avide complectuntur)

A plectuntur) hæc tam præcise, tam constanter rigideque respueret; stupere primum juvenis et admirari: urgere deinde adolescens amens amore, tum furere Princeps, vim puellæ intentare ac velle inferre; denique fugere famula Dei, Dynasta insequi, et cursu vir puellam facile prævertere; sistere fugientem, reluctantem comprehendere, ac tandem equi collo transversam imponere. Illa vix sexcentis, a loco ubi comprehensa fuerat, passibus e manibus raptoris elabitur, atque in exigui rivi transitu, aut (ut modo apparet) in transcursu potius perexigui sinus æstuantis exundantisque fluvii, cui Gallice nomen Gravelle, sese ex equo raptim impetu saltuque dejicit. Fremere improbus et frendere Princeps, elapsa præda delusus et contemptus, atque (ut erat præferocis ac præcipitis ingenii, crudelis indolis, præfervidæ atque impotentis iræ) amorem in odium, sanam mentem in insaniam, rationem in rabiem furoremque convertere; stringere ensem de subito, et puellæ innocentissimæ ac virgini integerrimæ caput amputare. Illa stans, ut erat cum vulnus accepit, et exsectum caput manibus sustinens, ter clara voce Nomen Jesu pronuntiavit; eoque testata est, se, non minus mortuam quam vivam, totam esse Christi

raptorisque elapsa manibus,

truncatur capite :

B Jesu in omne tempus, omnemque adeo æternitatem. Quodque mirandum est magis, Martyr, suo funeri superstes et parentans sibi, præcisum caput suum in templum divi Martini, quod vulgo du Cros dicebatur, ductu Angelico mirabiliter deportavit, sibique ipsa sepulcrum delegit. Templum vero illud, tantæ Virginis sepulcro, tantoque miraculo nobilitatum, restauratum primum ac refectum, magna deinceps accessione amplificatum est.

in templo S. Martini sepelitur,

8 Quis jam miracula persequatur, quæ inibi patrata sunt? Cæci visum, claudi incessum, surdi auditum, paralytici sensum, aridi ægrique ceteri sanitatem recepere, usumque membrorum. Auditi sunt ibidem concentus Angelici, tantaque fuit rerum mirabilium frequentia, ut S. Martini templum, tam sacri depositi custodia auctum atque exornatum, tantisque miraculis illustratum, quin etiam oppidum Sanctæ-Solangiæ nomen acceperit, hodieque servet: quomodo et ob similem miraculorum celebritatem, sexcenta alia nomen item pristinum mutavere, ut ejus sibi nomen assumerent, cujus miraculorum splendor populos ad se concitaret: ut contigit Parisiis templo S. Vincentii Martyris et templo sanctorum Apostolorum Petri et Pauli : Biturigibus, (ut

nunc S. Solangiæ dicto.

C cetera prætermittam) templo eorumdem Apostolorum et Beatæ Virginis a Navi : quorum primum jam ignotum est præterquam sub nomine S. Germani a Pratis, alterum sub nomine S. Genovefæ; tertium sub nomine S. Ambrosii, quartum denique sub nomine S. Sulpitii.

CAPUT II.

Reliquiarum translationes etiam in supplicationibus. Pluvia impetrata. Cultus sacer.

Postquam diu in vulgari sepulcro quievissent sacræ S. Solangiæ reliquiæ, capsula deinde lignea paulo honorificentius sunt inclusæ. Verum loci incolæ, peregrinorum undequaque ad sanctæ Virginis sepulcrum confluentium multitudine permoti capsam æris Corinthii deaurati fieri curarunt, et a Domino Joanne de Villiers, tum Reverendissimi Archiepiscopi Bituricensis *a* Michaelis de Bucy Vicario generali, impetrarunt, ut in novam illam, decentioremque capsam, Corpus Virginis et Martyris et ossa pretiosa tranferrentur : id quod ab admodum Reverendo Domino *b* Dionysio de Bar, olim sancti Papuli Volcarum Episcopo, solenniter perfectum est,

Reliquiæ includuntur capsa lignea,

dein ænea deaurata, a

b

ut constat ex litteris ad eum datis ab eodem Vicario D generali; quibus etiam concessit quadraginta dierum Indulgentiam, tum iis qui translationi interessent, tum iis maxime qui suis facultatibus tam sanctum opus promovissent. Nec prætermittendum hoc loco est, id quod plurimum facit ad hujus historiæ illustrationem juxta ac confirmationem, capsam illam, sex æris Corinthii laminis deauratis affabre elaboratis circumtectam, in quibus exprimuntur ad vivum, Dynastæ filius raptor Virginis, Virgo in ejus equum imposita; eadem ex equo desiliens; post truncato capite, caputque suum præferens, postremo animæ ejus apotheosis et in cœlum deportatio ministerio Angelorum.

EX GALLICO.

cui insculptum martyrium.

10 Mirum est hanc capsam ad nos integram pervenisse, cum hæresis superiori seculo, tam obfirmata improbitate tamque sacrilega impietate, Sanctorum Reliquias impugnarit, disperserit, everterit, quas nobis et antiquitas tam studiose servaverat, et Patrum pietas tam pretiosis donariis exornarat, et fidelium veneratio tantopere commendarat. Urbes hujus regni munitissimæ ac celeberrimæ, nec tueri potuerunt, nec a communi incendio eripere sanctorum Corpora, quæ illis, ut quondam Antiochiæ corpus *c* S. Simeonis Stylitæ, murus erant et propugnaculum. Lugdunum SS. Irenæum et Bonaventuram amisit : Cæsarodunum SS. Martinum et *d* Franciscum de Paula : Avaricum Biturigum B. *e* Joannam Reginam olim Franciæ, et B. Massæum, unum ex duodecim primis Sancti Francisci Assisinatis sociis: Vienna Austriaca, spoliata est sacris Sanctorum lipsanis, quibus Metropolitanæ ejus ecclesiæ chorus sancte coronabatur. Prætermitto Genabum urbesque consimiles, quæ parem jacturam passæ sunt : et tamen in tam generali incendio, quo res sanctissimæ, tanta custodia, tam diu, tam studiose asservatæ conflagrarunt; exiguum S. Solangiæ oppidum, indefensum, nullo murorum circuitu, undequaque raptoribus pervium, diu noctuque patens, in campestri planitie, et quod caput est, sub potentissimorum Dynastarum hæreticorum, qui pestem illam Galliæ importabant, clientelari dominatu, suum illum thesaurum intactum hodieque, illibatumque servat, tam multis aliis direptis, expilatis, malleo confractis, liquatis et in monetam cusis, projectis, combustis et in cineres redactis Sanctorum ossibus, et in ventos dissipatis.

Eadem a Calvinistarum rabie præservata,

E

c

d

e

11 Siccitatis tempore, Bituriges urbiumque circum vicinarum oppidorumque incolæ ad S. Solangiam recurrunt : vixque observatum est, Patronam potentissimam, maximeque apud Deum gratiosam, frustra invocatam. Apparatus autem supplicationis, quod ad Bituriges attinet, est hujusmodi. Rusticani duo, ex ipso S. Solangiæ oppido delecti, capsæ humeros subjicientes, floreis ad brachia sertis et coronis, nudo capite, nudis pedibus, totum iter conficiunt : quos comitantur seque illis ex condicto adjungunt vicini, cum suis vexillis ac crucibus. S. Privati Parochus primus in ipso suburbio sacras Reliquias excipit: Præfectus urbis et Consules Quatuorviri, magnis facibus ardentibus, extra pomœrium; S. Stephani Clerus, unaque Prætor Urbanus cum suo Senatu intra pomœrium occurrunt, et ad Metropolitanum S. Stephani templum honorifice ac religiose deducunt : tum post aliquas inibi preces itur in ædem sacram B. Virginis, quam vocant de Salis, ibique Missa solenniter celebratur de B. Virgine Dei Genitrice. Templum autem istud de Salis omnium est augustissimum, et religione antiquissimum, a Sancto nimirum Ursino extructum, in ipso loco, quo primus ille Biturigum Apostolus (quem viri doctissimi merito fuisse existimant *f* Nathanaelem, verum illum sine dolo Israelitam, Christi Domini tantopere

quæ tempore siccitatis

F

a supplicantibus circunferuntur,

pompa ac religione singulari;

f

EX GALLICO.

A tantopere ore laudatum) in urbe tum Galliarum primaria, Evangelicæ prædicationi dedit initium. Sub ejus Missæ finem rusticani duo, qui collum sacris Reliquiis supposuerunt, Christi corpus accipiunt. Fuit illud tempus cum etiam jejunium triduanum præmittebant (nunc pervigilio contenti) et sane merito : nam sanctitatem Virgo non postulare modo videtur, sed et flagitare atque omnino et severe exigere ab iis, a quibus se deferri sinit. Paucis ab hinc annis (res est omnibus nota) viri duo nequam, vitæ contaminatæ et ob depravatos mores famosi, nullis unquam viribus sacras Virginis Reliquias ex templi atrio movere potuerunt. Anno MDCXXXI ex oppidanis duobus sacro feretro portando deputatis, unus in reditu supplicationis ad pagum vicinum, cui nomen Paracy, cum ex occasione nescio qua, subito motu æstuque effervescentis iracundiæ, non sine publico scandalo circumstantium, dejerasset ; e vestigio pœnam peccati sensit in omnium conspectu, uno ex longuriis seu sacri feretri brachiis depresso, et graviter ejus humerum premente, sursum in aerem sublato altero : cum interea socius innoxius qui feretro eidem succollabat, nihil incommodi sentiret. Id quod fuit omnibus tam perspicuum, ut Sacerdos B ipse qui vices Parochi obibat, arbitratus ruiturum feretrum nisi succurreretur ; in lapsum inclinanti se sacro oneri supposuerit, quo illud sustineret, et ruinæ, quæ proxima videbatur, occurreret. Tandem dejerator ille, miraculo admonitus, cognito peccato, et venia ex animo atque ex intimo corde a Deo petita, quod reliquum erat itineris, ea facilitate decurrit, qua cœperat innocens. Sed ut ad institutum revertar : expletis omnibus, quas modo commemoravi, ceremoniis, capsa ad S. Privati refertur : inde ad S. Solangiæ reportatur unde exportata fuerat, præsente semper loci Parocho, et sacram ducente pompam.

immobilis est si nefarii portitores.

12 Ceterum ista supplicatio numquam nisi porta Gordonica ingreditur, qui modo locus trivium est forumque percelebre, in quo porta urbis erat olim, qua iter erat Sancerram, tum Castrum Gordonicum, ut nunc Sancerram, *g* quasi Sacrum-Cereris, dictam, quod Cereri dicata et consecrata esset, quam terræ Deam antiqui existimaverunt, unde et urbs typicum habet scutum ; Occam auream argentea vitta constrictam, in campo ut vocant coccineo quondam, nunc cæruleo sive cyaneo. In eum ergo locum, ut in trivium forumque rerum venalium, ut dixi, celeberrimum, confluit ut plurimum plebeiorum copiosa C multitudo, acciditque anno MDCXXXV, VI Maji, ut in conferta populi turba, Calvinista nescio quis, cum frequens populus supplicationem prosequeretur, passimque more institutoque majorum comprecantium vocibus compita personarent ; S. Solangia ora pro nobis (siccitas erat pro tempestate maxima, eamque ob causam S. Solangiæ capsa, solenni ritu et usitata pompa, deferebatur) Quorsum, inquit iste, et cui bono capsa isthæc deportatur ? propterea, credo, cœli cataractæ patebunt, quod illa tota urbe circumferatur ! Verum blasphemi hujus brevi Deus occlusit os, impudens juxta atque impium. Statim enim a primo Missæ principio ad Sanguinis Christi consecrationem et adorationem, effusus imber ex nubibus, perspicue declaravit, quam esset præsens et efficax S. Solangiæ patrocinium, ad pluviam impetrandam. Anno deinde MDCXXXVII, hoc est duobus post annis, ob similem necessitatem delatæ sunt S. Solangiæ Reliquiæ. Processerunt obviam S. Stephani Clerus urbisque Præfectus ad S. Lazari : toto sacrificii tempore, quod ex more oblatum est in templo de Salis, decidit copiosus imber ; et annis deinceps consequentibus, quoties præcessit supplicatio, toties imbres sunt secuti, ipsoque adeo hoc anno MDCLVIII, quo hæc scribo.

An. 1635 ad Calvinistam submorendam blasphemiam

imber effusus decidit ;

iterum an. 1637

et sæpius usque ad an. 1658

13 Tot tantisque et tam crebris beneficiis præventi provocatique Bituriges, suarum esse partium D existimaverunt, gratitudinis suæ publicum extare testimonium æternumque monumentum : quem ad finem, collatitia pecunia perfectam, magnificam sane pretiosamque capsam argenteam, benefactrici suæ anno MDCLVII obtulerunt, qua prior æris, ut dictum est, Corinthii includitur : quæ ut primum Biturigas delata est, sequente pompam innumerabili populi multitudine, statim a supplicatione nubes, cœlestium aquarum receptacula, largissimis effusis imbribus, sitientes terras, in summa ariditate camporum, late irrigarunt. Adeo in invocantes benefica est S. Solangia. Quæ quamvis non semper pari celeritate respondeat implorantium votis ; perstat nihilominus in antiqua possessione satisfaciendi serius ocius eorum piæ expectationi justisque desideriis, imbres suis temporibus procurando, temperandæ et emolliendæ agrorum siccitati. Nec his dumtaxat terminis ac cancellis patrocinium suum circumscribit : exaudit generatim invocantes omnes, pro peste extirpanda, morbis averruncandis, ceterisque publicis æque ac privatis calamitatibus avertendis, ut Bituriges propriis experimentis proxime didicerunt annis superioribus.

post argenteam capsam factam an. 1657.

14 Festum S. Solangiæ celebratur decima Maji, E die nimirum ejus martyrii ; præterea feria secunda Pentecostes, die translationis Reliquiarum simul et dedicationis templi : quibus diebus populus ad tria, quatuor, quinque nonnunquam millia supplicationem prosequitur, ad locum, quem olim precibus suis nobilitavit : qui vulgo campus S. Solangiæ, ut jam supra monuimus, nuncupatur, in quo erecta Crux est. Atque ut tantam populi multitudinem via regia capere non potest ; ita fit ut promiscua turba conculcet ac proterat obvias novales, pro anni tempestate florentes, tritico non modo in culmum adolescente, sed et culmo se in fructum induente, granoque e vagina erumpente : mirumque omnino est, sic protritas novales nihil inde capere detrimenti, culmosque biduo sic vegetos rectosque resurgere, ac si nemo illos hominum proculcasset. Cujus miraculi jam omnium ore celebrati anno MDCXXXVII testis oculatus esse voluit Henricus Borbonius secundus, Princeps Condæus, tum Bituribus agens. Supplicatio, quæ S. Solangiæ capsam, Biturigibus ex condicto ad S. Solangiæ oppidum ad hoc ipsum profecta, Kal. Junii feria post Pentecosten secunda Biturigas deportavit (incidebat eo anno festum Pentecostes in XXXI Maji) fuit quatuor aut quinque millium, suscepta hortatore R. P. Andrea Bullengero Augustiniano ; cui F proclive fuit populum Bituricensem ad illud erga S. Solangiam officium pietatis impellere, cum popularem ejus eloquentiam vimque plebem concitandi incredibilem insuper imbrium raritas adjuvaret, anno culpante sidera agros torrentia ; nec tantum nihil colligendi metus urgeret, sed jam prope adesset messis desperatio. Vidit ergo Illustrissimus Protoprinceps, et cum admiratione vidit, effectum illum divinæ bonitatis, in gratiam generalis Biturigium Patronæ.

Colitur 10 Maji et feria 2 Pentecostes,

cum supplicatione publica

absque detrimento novalium,

uti coram vidit Princeps Condæus anno 1637 :

5 Nec hoc miraculum novum est, aut a paucis dumtaxat annis observatum. Nam in antiquis annalium monumentis reperitur, in simili supplicatione, cum S. Solangiæ capsa in locum, quem dixi, deferretur, populusque ex more per Judæi cujusdam campum cannabe consitum transire vellet ; Judæum obstitisse, transitum pernegasse, seque ad vim, si inferretur, repellendam comparasse : Parochum populum submovisse, aliaque via supplicationem deduxisse. Sed, Deo Judæi facinus publicum vindicante, statim rorem exiguum in Judæi cannabim decidisse, solisque radiis sic tamquam uredine percussam, repente totam exaruisse : cum contra, novales, late circum

Ita olim Judæi transitum prohibentis,

cannabis exaruit.

A circum protritæ, vegetiores lætioresque consurrexissent. Hoc miraculum, inquam, non potest esse nisi antiquissimum, cum Judæi ex Gallia non fuerint exacti primum, ante annum MCXC, cumque, interjectis octo annis, postliminio rediissent; non in perpetuum exularint, ante annum MCCCXXIII: ex quo efficitur, a multis retro annis S. Solangiam novalium proculcatarum, ab iis qui solennibus eam supplicationibus venerarentur, procurationem suscepisse.

ANNOTATA.

a Michael de Bucy *electus anno* 1505, *mortuus* 1511.

b Dionysius de Bar *ex nobili Bituricensi* Episcopus S. Papuli *factus anno* 1468, *sed translatus anno* 1471 *ad Ecclesiam Tutellensem, recipit iterum Sedem S. Papuli an.* 1495, *mortuus an.* 1517.

c *Acta hujus varia illustravimus ad diem* 5 *Januarii.*

d *Quomodo* S. Francisci de Paula *corpus ab Hugonottis fuerit combustum, et Reliquiæ aliquæ servatæ, deduximus* 2 *Aprilis ad ejus Vitam pag.* 224 *et sequenti. De aliis suo tempore agendum erit.*

B e *Acta* B. Joannæ *dedimus* 4 *Februarii, in quibus cap.* 4 *refertur rabies Calvinistarum, ejus corpus comburentium.*

f *De hac opinione agendum erit ad ejus Vitam* 9 *Novembris, uti etiam ad Vitam S. Bartholomæi Apostoli* 25 *Augusti: quod alii hunc, alii S. Simonem aut alium censeant* Nathanaelem *fuisse.*

g *Quis credat nomen loci quod abolito veteri diu post S. Solangiæ ætatem successit, nomen accepisse a profanæ superstitionis ritu? Scuta etiam istiusmodi paucis seculis non esse antiquiora satis constat: verosimiliorem igitur nominis etymologiam Sancerrani requirant oportet.*

CAPUT III.

Picturarum modus. Tempus et auctor martyrii, comparatio cum S. Genovefa.

a b Pingitur caput sustinens.

Pingitur ut plurimum S. Solangia, *a* caput suum sustinens: quomodo et S. Dionysius *b* Galliarum Apostolus: S. Nicasius Rhotomagensis Antistes a S. Dionysio designatus: Magnus ille Manlius Severinus Boethius Romanus idem et Senator et Consul, C quem Theodoricus Italiæ Rex capite truncari jussit anno DXXV: quomodo et *c* S. Desiderius Episcopus Lingonensis: Sanctus denique Justus, Altissiodorensis, Martyr novennis, Bellovacensium Patronus. Alias repræsentatur ut Virgo et Martyr, dextera ensem, sinistra palmam præferens.

c aut cum ense et palma,

quo tempore passa sit, inquiritur:

17 Quod ad martyrii tempus attinet nullum ejus aliud nobis lumen affulget, ex ipsius vitæ historia, quam necessario post annum quadringentesimum esse defunctam, cum narret, Martyrem, præcisum sibi caput deportasse in templum S. Martini, quem mortuum esse constat anno CCCCII sub Imperio Arcadii et Honorii, Magni Theodosii filiorum. Quod superest, eadem historia affirmat, a Dynastæ Biturigum filio interfectam. Videtur autem illa vox Dynastæ, insinuare Avarici Biturigum, Provinciæque possessorem, quales cum supremo Dominii jure esse cœperunt Comites seu Gubernatores Provinciarum regni, ab adventu Regis Hugonis Capeti ad regni coronam anno DCCCCLXXXVII promoti. Deinde vero, post annos circiter centum, Rege Avaricum Biturigum resumente, gesta est provincia ab iis Gubernatoribus, qui jam non essent ejus supremo jure Domini: idque ad illud tempus, quo Rex Joannes a suo ab Anglia reditu MCCCLX, post carcerem annorum D quatuor, dierum quinque et triginta, Provinciam in Ducatum et Patriciatum erigens, Joanni a Francia filio suo donavit illam fiduciariam: quem et multi postea Reges sunt imitati, qui eamdem fiduciario jure concesserunt quam plurimis e regio stemmate principibus viris æque ac feminis. Sed præterquam quod vox illa Principis seu Dynastæ, ex se indifferens est et indefinita ad Gubernatores omnes significandos, sive provinciam privato jure possiderent, sive non; perspicuum est, etsi sumamus Dynastas in strictiori sensu, nisi nobis aliunde lumen affulgeat, nos adhuc morari in vasta nimis et vaga temporis ratione, ut ejus martyrii annum proxime definiamus.

18 Quare notatio temporis quam quærimus penitus esset incerta, nisi Codex manuscriptus, qui in Bibliotheca RR. PP. Augustinianorum hujus urbis asservatur, in quo etiam continetur brevis chronologia hujus item urbis Archiepiscoporum, nos faceret certiores, S. Solangiam martyrium consummasse, ipsissimis manibus Bernardi provinciæ Comitis, tempore Frotarii Archiepiscopi Bituricensis. Frotarius autem iste fuerat primum Archiepiscopus Burdegalensis, et ut talis Concilio Trecassino subscriptus invenitur, anno DCCCLXVII. Vastato deinde E a Normannis Burdegalensi agro, favore Regis Caroli Calvi ipse se in Pictaviensem Episcopatum intromisit, post etiam in Bituricensem Archiepiscopatum intrusit, Regis ejusdem favore, vel extremo anno DCCCLXXV vel ineunte DCCCLXXVI, mortuo Vulphado. Paulo vero post a Legatis Apostolicis et a Rege, Paschale festum apud S. Dionysium celebrante, indicta in mensem Julium proximum Pontigonensi Synodo generali, cum per adulationem aulicam Regi placentia Frotarius esset locutus, de Primatu Angesigi Senonensis Episcopi; pridie Idus Julii, Legatorum Apostolicorum auctoritate, lecta est in Synodo proclamatio ejusdem Frotarii Burdegalensis Archiepiscopi, ut ei liceret Bituricensem Metropolim occupare; quod et fecit, frustra reclamantibus unanimi consensu Episcopis. Rege præterea annitente, et cum Romano Pontifice Joanne VIII instante, ut hanc sive introductionem sive intrusionem approbare, et sua auctoritate confirmare dignaretur; responsum Pontifex satis diu distulit, tandem legitime admonitus, factusque certior Archiepiscopatum Bituricensem vacare, morte Vulphadi sexto nonas Octobris DCCCLXXV, aut ut alii volunt, pridie Kalendas Aprilis sequentis anni DCCCLXXVI vita functi; scripsit ad Regem anno DCCCLXXVI Octobri mense (quæ est epistolarum F ejus octava) itemque ad Frotarium (quæ est trigesima septima) et huic Archiepiscopo Burdegalensi, Bituricensis Archiepiscopatus administrationem indulsit, id quod vocat, facere Cardinalem et Incardinare.

videtur passa sec. 9

19 Sub id tempus, Comes erat Avarici Biturigum Bernardus, Bernardi Pictavorum Comitis et Bilichildis filius, frater natu minor Ranulphi primi ejus nuncupationis Pictavorum Comitis, primique Aquitaniæ Ducis a Carolo Calvo creati, cum regnum Aquitaniæ suppressit rursusque Ducatum instituit anno DCCCLVI. Præterea Bernardus ille Comes Biturigum, Marchio erat Nivernensis: unde et prædictus Papa Joannes VIII, in sua epistola CV, Marchionem et Marchionum nobilissimum nominat: Comes erat insuper Arverniæ. Bernardus igitur ille, Avarici Biturigum et Arverniæ Comes Marchioque Nivernensis, potens ut erat, omni conatu intercessit, hoc est potentissime obstitit huic Frotarii introductioni, bona illius omnia pigneratus est, sibique vindicavit: quibus et Archiepiscopo interdixit, ac ne liberum quidem illi Bituricensis urbis ingressum reliquit. Quod cum cognovisset Pontifex

et occisa a Bernardo Comite.

EX GALLICO.

A Pontifex, Comitem officii sui admonuit : cumque nihilominus in proposito persisteret, et Archiepiscopo porro molestus esse pergeret; pertinacem denique a fidelium communione submovit anno DCCCLXXVIII, ut constat ex ejus Epistola CXX : in qua illum vocat filium Bernardi et Bilichildis, et sacrilegum bonorum Ecclesiæ invasorem. Sed et idem Pontifex eodem anno DCCCLXXVIII, coacto apud Trecas magno Episcoporum conventu (cum Rege Carolo Calvo mortuo, sub ejus filio successore Ludovico Balbo venisset in Gallias) recitatis Sardicensis et Africani Concilii sanctionibus, quibus Episcopi ad alias Ecclesias, sua relicta, transire prohiberentur; decrevit, ut qui suis Sedibus abiissent ad eas reverterentur. Cujus vi decreti Frotarius compulsus est, dimissa Bituricensi Ecclesia, transire ad Pictavos VII Idus Septembris, postquam Sedem Bituricensem occupasset annis tribus et diebus quatuordecim : ubi et mortuus est, atque in Abbatia S. Cypriani, quam ipse exædificaverat, sepultus. Ex his, quæ dicta sunt hactenus, non obscure colligi potest, quo circiter anno S. Solangia ad virginitatis lilium martyrii rosas adjunxerit : nempe sub Frotario ipsissimisque manibus Bernardi Comitis Biturigum B Bernardi Pictavorum Comitis et Bilichildis filii : hoc est, intra triennium introductionis, administrationis, et depositionis Frotarii, die X Maji, qui dies ejus memoriæ sacer est. Quo vero præcise trium illorum annorum; incertum. Quamquam et, quæ diximus hactenus, ex probatissimis licet auctoribus selecta, suos habent *e* auctores qui contra sentiant : tanta est scriptorum illius temporis vel opinionum diversitas vel incuria, suasque adeo patiuntur difficultates. Nos in tanta sententiarum varietate, probabilitatem et optimorum scriptorum auctoritatem secuti sumus. Exurgat aliquis aliquando, qui certius aliquid feliciter et inveniat et proferat! quod si quis fecerit; nos non gravate amplectemur.

Cœlestia dona ei collata.

20 Quis jam in tanta Virgine non admiretur amorem virginitatis, vim amoris erga Christum, bonitatem, providentiamque Divinam erga humilem et ad hominum sensum abjectam ovium custodem in agro Bituricensi? Amorem quidem virginitatis : qui non cessit nec ullo modo inflexus est ad oblatas ultro Principis nuptias, puellæ humili terræque, si non et cœli fuisset, filiæ, ne thesaurum puritatis amitteret : quem nobis ut natura concedit, sic sola gratia servat et tuetur. Vim vero amoris incredibilem erga Christum, qui jam inde ab anno ætatis sep- C timo sic virgunculæ cor occuparit, ut mori maluerit, quam Sponso displicere nuntiumque remittere. Divinæ denique providentiæ bonitatem, quæ famulæ suæ, nulla natalium claritate nobili, provinciam integram illustremque subjecit, cujus illa vivens nec pro sua conditione sperare poterat, et ultro a Principe oblatum respuerat dominatum. Nunc vero perfugium est et sacra anchora calamitosis omnibus; ad eamque tam certus est recursus, ut invocasse, sit satis, præsertim tempore siccitatis; quo tempore tam prompte pluviam impetrat, ac si cataractarum cœli claves haberet ad manum. Sanctorum plurimi dæmonibus imperant : alii morborum et valetudinis, vitæ ac necis, videntur habere potestatem : aliis in tempestates, ventos, elementa, concessa potestas est : nonnullis virginitas cessit in partem; quibusdam martyrii palma in sortem venit; utraque aliis conjunctim. Sed quam multi reperientur, quorum sepulcra concentus Angelorum sæpius exornarint? Quam pauci, qui suæ in terris commorationis illustria vestigia, quod vix fabulæ finxerunt in cœlis, ad omnem posteritatis memoriam impressa reliquerint? Quam rari, qui caput suum præcisum manibus gestaverint, eoque detulerint, ubi populorum con- D cursu ac veneratione colerentur? Multine numerabuntur, qui post mortem sint locuti, quique tantum habeant in patrocinio suo auctoritatis, ut regionibus integris, aquarum inopia laborantibus imbres ad voluntatem impetrent? At Deus in una S. Solangia varia illa dona collegit, et in ejus gratiam ea mente concessit, ut esset omnibus venerationi : Biturigibus imprimis, quorum preces tam benigne audit, et tam humaniter juxta ac potenter exaudit. Oremus et nos ut cordi nostro Jesum imprimat, ejusque amorem tam profunde insculpat, ut ex ejus abundantia lingua sæpe pronuntiet, quod cor amabit. Oremus, ut a Deo nobis impetret imperium in ventos animorum nostrorum et turbines, hoc est in perturbationes tranquillitatis inimicas : ut lacrymarum imbres exoret, imbribus omnibus pretiosiores quos unquam agro Bituricensi impetrarit, et quibus cœlum nihil in terras potest fructuosius effundere.

f confertur cum S. Genovefa.

21 Ceterum, quis non deprehendit in Bituricensi provincia *f* Genovefam alteram? Si Genovefa Parisiensis, humili loco nata est, rusticana, custos ovium et virgo; est item Bituricensis. Camporum planities utrique oratorium fuit, ubi cum Deo familiarius agerent : quotidianus oves pascendi usus et exercitatio, materiam utrique pietatis subministravit, E mentis illarum oculis repræsentando, cum tenerrimo sensu amoris, summum omnium primariumque Pastorem, deperditam ovem quærentem, quæsitam et inventam imponentem humeris et ad ovile reportantem, cœlestibus inde domiciliis inferendam. S. Genovefa Parisiorum Patrona est Angelusque tutelaris; S. Solangia Biturigum. Parisiis, agris sitientibus æstuque laborantibus, S. Genovefa perfugium est : Biturigibus, S. Solangia. Quod si utriusque merita comparationem patiuntur (quamquam de Sanctorum meritis judicare nostrum non est, cum Deus sit eorum et judex et remunerator) una re mihi videtur S. Solangia S. Genovefæ longe præcellere, quod nempe ad virginitatis gratiam, gloriam quoque martyrii adjunxit, duplicemque promeruit coronam; cum S. Genovefæ virginitatis dumtaxat aureola debeatur.

ANNOTATA.

a *Hac specie, omnibus fere per Gallias Martyribus capite truncatis communi, non arbitramur, ex prima ejus institutione, aliud fuisse designatum, quam quo mortis genere suum illi certamen consummarint : quod tamen posteri traxerint in occasionem traditionis, quasi suum illi caput manibus sublatum post mortem portarint.* F *An autem Sanctis hic indicatis ac nominatim S. Solangiæ id ipsum vere contigerit, nostrum non est definire : solum possumus hic requirere majorem antiquioremque id asserentium auctoritatem; de ceteris vero opinari uni aut alteri fortassis accidisse, quod ad innumeros alios, exemplo ab imaginibus sumpto, plebeia credulitas translulit.*

b *Imo* Parisiensium Apostolus, *ut Sirmondus et alii Galli observant, de quo agendum erit* 9 *Octobris, uti de* S. Nicasio II *Octobris, de* Severino Boethio 23 *Octobris.*

c *Vitam* S. Desiderii, *capite amputato Martyris effecti, a Warnahario excultam damus ex variis MSS.* 23 *Maji : in qua non refertur quod a morte caput suum tulerit. De* S. Justo *agendum erit* 18 *Octobris.*

d *Imo* S. Martinum *mortuum esse Attico et Cæsario Consulibus anno* 397 *alibi docuimus.*

e *In his Labbæus supra citatus opinioni isti parvam fidem adhibens,* Principis filium, forte Vicecomitis aut alicujus Biturigum Comitis, *asserit intelligi posse.*

f *Acta* S. Genovefæ *dedimus* 3 *Januarii.*

A

HYMNUS ANTIQUUS.

Jam gratulemur hodie Christo, Sanctorum gloriæ,
Qui Beatæ Solongiæ, æterna dedit præmia.
Hæc Beata Solongia solum Christum puro corde
Dilexit, ab infantia immunis ab omni sorde.
Christum credens, Christum colens et amans super [omnia,
Sathan calcans, mundum spernens, et carnis [frangens vitia.
Jesum quem vivens detulit scriptum in corde jugi- [ter,
Trino sermone protulit, Moriendo feliciter.
In cœlesti collegio hæc Beata Solongia,
Pudicitiæ lilio coronatur cum gloria.
Villa montis honoratur odore sui nominis;
Rivus fontis rubricatur ejus colore sanguinis.
Hæc humanum conjugium amore Christi respuit :
Propter quod et martyrium virgo sancta sustinuit.
Caput abscissum levavit, favente Christi gratia :
Et ad locum deportavit, in quo nunc est ecclesia.
In quo sanantur languores ipsius sanctis precibus :
Morbi, febres et dolores a multorum corporibus.
B Laudem honorem gloriam Trinitati altissimæ,
Per Beatam Solongiam psallat virtus dignissime.

ANTIPHONA.

Solangia, Virgo veneranda, cujus festa celebranda, redierunt annua; Casta, prudens, et fidelis, impetrare nobis velis, gaudia perpetua.
℣. Ora pro nobis Beata Solangia.
℟. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

ORATIO.

Clementia pietatis tuæ, quæsumus Domine Deus noster, universitatem Ecclesiæ tuæ propitio vultu respice, qui Beatissimam Solangiam, Virginem et Martyrem, cœlesti gloria dignatus es feliciter sublimare. Per Dominum.

ALEXANDER PP. VII.

Indulgentiæ pro Confraternitate S. Solangiæ in ejus ecclesia erectæ:

C

Ad perpetuam rei memoriam. Cum, sicut accepimus, in Parochiali ecclesia, de S. Solange vulgo nuncupata, Bituricensis Diœcesis, una pia et devota utriusque sexus Christi fidelium Confraternitas, sub invocatione S. Solangiæ, non tamen pro hominibus unius specialis artis, canonice erecta sive erigenda existat, cujus Confratres et Consorores quamplurima pietatis et caritatis opera exercere consueverunt; Nos, ut Confraternitas hujusmodi majora indies suscipiat incrementa, de omnipotentis Dei misericordia ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus utriusque sexus fidelibus, qui dictam Confraternitatem ingredientur, postquam erit canonice erecta, die primo eorum ingressus, si vere pœnitentes et confessi sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumpserint, Plenariam; nec non tam descriptis quam pro tempore describendis in eadem Confraternitate Confratribus et Consororibus, in cujuslibet eorum mortis articulo, si vere etiam penitentes et confessi ac sacra Communione refecti, vel quatenus id facere nequiverint saltem contriti, nomen Jesu ore, si potuerint, sin autem corde devote invocaverint, etiam Plenariam; ac ipsis nunc et pro tempore Confratribus et Consororibus, vere pœnitentibus et confessis ac sacra Communione refectis, qui prædictæ Confraternitatis ecclesiam vel capellam seu oratorium decima die mensis Maji, a primis Vesperis usque ad occasum solis, die hujus- D modi, singulis annis devote visitaverint; et ibi pro *EX GALLICO.* Christianorum Principium concordia, hæresum extirpatione, ac sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint, Plenariam similiter omnium peccatorum suorum Indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus. Insuper eisdem, vere pariter pœnitentibus et confessis ac sacra Communione refectis, ecclesiam vel capellam seu oratorium hujusmodi in Purificationis, Annuntiationis, et Assumptionis B. Mariæ Virginis immaculatæ festis diebus, nec non in secundo Festo Pentecostes, ut præfatur, visitantibus et orantibus, quo die prædictorum id egerint, septem annos et totidem quadragenas; quoties vero Missis ac aliis Divinis Officiis, in dicta ecclesia vel capella seu oratorio pro tempore celebrandis et recitandis, aut congregationibus publicis vel privatis ipsius Confraternitatis ubivis faciendis interfuerint, aut pauperes hospitio susceperint, vel pacem inter inimicos composuerint seu componi fecerint vel procuraverint, ac etiam qui corpora defunctorum, tam Confratrum et Consororum hujusmodi quam aliorum, ad sepulturam associaverint; aut quascumque Processiones, de licentia Ordinarii faciendas, san- E ctissimumque Eucharistiæ sacramentum, tam in Processionibus quam cum ad infirmos alias ubicumque aut quomodocumque pro tempore deferetur, comitati fuerint; aut si impediti, campanæ ad id signo dato semel orationem Dominicam et salutationem Angelicam dixerint; aut etiam quinquies orationem et salutationem eamdem pro animabus defunctorum Confratrum et Consororum prædictorum recitaverint; aut demum aliquem ad viam salutis reduxerint, et ignorantes Præcepta Dei et ea quæ ad salutem sunt docuerint; aut quodcumque aliud pietatis vel caritatis opus exercuerint; toties, pro quolibet prædictorum operum, sexaginta dies de injunctis eis aut alias quomodolibet debitis pœnitentiis, in forma Ecclesiæ consueta, relaxamus : præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Volumus autem ut si alias dictis Confratribus aut Consororibus, præmissa peragentibus, aliqua alia Indulgentia perpetuo vel ad tempus nondum elapsum duratura, concessa fuerit; præsentes nullæ sint : utque etiam, si dicta Confraternitas alicui Archiconfraternitati aggregata jam sit, aut aggregetur vel quavis alia ratione uniatur, seu etiam quomodolibet instituatur, priores et quævis aliæ litteræ Apostolicæ illis nullatenus suffragentur, sed ex tunc eo ipso prorsus nullæ sint. Datum Romæ apud Sanctam Mariam majorem sub annulo Piscatoris, F die decima nona Martii, MDCLVIII, Pontificatus nostri Anno Tertio.

earumdem publicatio,

Annas de Levy de Ventadour, Dei Gratia Archiepiscopus Bituricensis, Aquitaniarum Primas, Regis Christianissimi Consiliarius ordinarius in suis sanctioribus Consiliis, universis præsentes litteras inspecturis salutem in Domino. Visis præsentibus Indulgentiis, atque etiam erectione Confraternitatis sub invocatione S. Solangiæ in ecclesia Parochiali dictæ Sanctæ dedicata, facta auctoritate nostra; permisimus publicationem dictarum Indulgentiarum in nostra Diœcesi. Datum Biturigibus in Palatio nostro Archiepiscopali die vigesima secunda Maji, anno MDCLVIII.

similes in alia intra urbem.

Est et aliud ejusdem Pontificis Alexandri VII Diploma, datum Romæ VI Martii MDCLVII, et hic XXVI Aprilis approbatum, quo Confraternitati, sub ejusdem S. Solangiæ invocatione auctoritate Apostolica et Patriarchali in seculari et Collegiata S. Petri Puellarum ecclesia erectæ, pares omnino Indulgentiæ gratiæque conceduntur. Quod quoniam superiori

A superiori simillimum est, ac nominibus dumtaxat mutatis eodem fere exemplo; hic prætermittimus, lectorem admonuisse contenti.

facultas Vicarii pro translatione Reliquiarum.

Joannes de Williers, in Decretis Licentiatus, Decanus Ecclesiæ Bituricensis, Reverendissimique in Christo Patris et Domini, Domini Michaelis, Dei et sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Bituricensis Archiepiscopi, Aquitaniæ Primatis, in spiritualibus et temporalibus Generalis Vicarius; Reverendo in Chrysto Patri et Domino D. Dionysio de Bar, olim S. Papuli Episcopo, Salutem in Domino. Exposuerunt nobis Procuratores fabricæ de S. Solangia, Bituricensis diœcesis, quod ipsi ad laudem Dei et honorem dictæque S. Solangiæ nominis propalationem, et ut a Christi fidelibus ibidem in dies affluentibus congruius decoretur et veneretur, unam cupri deaurati capsam fieri fecerunt, in quam ejusdem sanctæ Corpus et pretiosa in quadam alia antiqua ligni capsa existentia ossa transferri facere singulari devotione intendunt: hinc est quod nos eorumdem D Procuratorum et aliorum dictæ Parochiæ parochianorum devotæ intentioni annuentes, quatenus hujusmodi antiquam ligneam capsam aperire, et ejusdem Sanctæ corpus, caput, reliquias, et ossa pretiosa prædicta ab eadem in dictam cupri capsam, observatis in talibus requisitis, solennitatibus, transferre possitis, vobis facultatem impartimur et concedimus: nec non omnibus et singulis hujusmodi Translatione assistentibus seu interessentibus Christi fidelibus, qui de bonis sibi a Deo collatis ad onera et sumptus ibidem fiendos supportandos contribuerint, aut etiam manus adjutrices porrexerint; quadraginta dies de injunctis sibi pœnitentiis in Domino misericorditer relaxamus. Datum Bituris die ultima mensis Maji, MDXI, auctoritate memorati Reverendissimi Domini, qua fungimur in hac parte. Actum ut supra.

B

DE S. GUILLELMO PRESBYTERO

PONTISARÆ IN GALLIA.

E

ANNO MCXCII.

Rigordus, *Chronographus Philippi Augusti Francorum Regis, in hujus gestis ista scribit:* Anno Domini millesimo centesimo nonagesimo secundo, vicesima die mensis Novembris, fuit eclipsis Lunæ particularis post mediam noctem in sexto gradu Geminorum, et duravit per duas horas. Majo vero sequenti, * sexto Idus ipsius mensis, tempore Rogationum apud Pontisaram Sacerdos quidam, Anglicus natione, Guillelmus nomine, sanctitate vitæ et moribus pollens, migravit ad Dominum. Ad cujus sepulcrum tempore mortis ipsius, Domino cooperante, multa facta miracula, cæci illuminati, claudi curati, alii vero a variis morbis pristinæ sanitati plene restituti. Fama autem tanti viri per orbem diffusa, de diversis partibus causa peregrinationis ad locum sepulturæ ipsius multos venire fecit. *Hæc Rigordus. Sacra memoria hujus Thaumaturgi ad dictum* X *Maji, inscripta est variis Martyrologiis, de quo in MS. Florario Sanctorum ista traduntur :* Apud Pontisaram Guillelmi Sacerdotis. *Apud Grevenum in Auctario Usuardi, sub annos* MDXV *et* MDXXI *excuso, ista leguntur :* Apud C Pontizaram S. Guillelmi Presbyteri et Confessoris, magnæ caritatis viri. *Quæ eadem in Martyrologio, Germanico Canisii traduntur : et hoc citato inscriptus est Catalogo generali Ferrarii. Richardus Witfordus in Martyrologio, quod Anglice secundum usum Ecclesiæ Surisburiensis anno* MDXVI *Londini edidit, ista ad hanc diem habet :* Item festum S. Guillelmi in Anglia nati, viri magnæ sanctitatis et plurimorum miraculorum. *Quo die etiam Saussayus in supplemento Martyrologii Gallicani ista scribit :* Apud Pontæsiam S. Guillelmi Presbyteri, animarum zelo et pietatis studiis artibusque præclari. *Est autem* Pontisara, *seu* Pons ad Oesiam fluvium, *nonnullis scriptoribus* Isaram, *urbs sex leucis Parisis dissita : de qua latius egimus* VIII *Aprilis, ad Vitam S. Galterii Abbatis.*

* precedente *Dies obitus*

miracula,

peregrinationes,

memoria in fastis :

2 *Robertus monachus Autissiodorensis, qui istis temporibus floruit, nonnullis aliis circumstantiis hanc historiam describit :* Eodem, *inquit,* anno, in Episcopatu Parisiensi apud castrum Pontisaram, Sacerdos quidam, Wilelmus nomine, dum Litanias, quæ sunt ante Ascensionem Domini cum populo ageret, subita ægritudine tactus defungitur. De hoc fuerunt, quod miræ fuerit caritatis in pauperes viduasque et orphanos, vitiorumque vehemens insectator, ac divini officii vigilantissimus prosecutor; et licet in seculo degens, sed seculum omnino postponens : qui quam pure, quam accepte Deo servierit, patet ex frequentium ostensione signorum, quibus mirificat Dominus Sanctum suum. *Hæc dictus Robertus, qui videtur obitum ejus referre ad annum* MCXCII, *Rigordus autem ad annum* MCXCIII, *dum post eclipsin mensis Novembris anni* MCXCII *dictum* Guillelmum *mortuum asserit* Majo sequenti. *Verum legendum arbitramur,* Majo præcedenti, *et sic a Roberto idem annus fuerit indicatur. Ista autem conjectura præclare probatur ex diebus Rogationum seu Litaniarum ante Ascensionem Domini indicatis. Nam anno citato* MCXCII *cyclo Lunæ* XV, *Solis* XXV, *litteris Dominicalibus ED, Pascha est celebratum die quinta Aprilis, festum Ascensionis* XIV *Maji, et Dominica præcedens die* X *ejusdem Maji quo dicitur obiisse, cum Litanias cum populo peraqeret : quæ ipsa Dominica videntur in Ecclesiis Gallicanis peragi cœptæ. Non potuerunt autem hæc referri ad annum præcedentem aut subsequentem; quia tunc hæc Dominica Rogationum incidit, aut in* XIX *Maji, aut in diem* XII *Maji.*

ejus virtutes:

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 83*
tempus obitus Dominica Rogationum, an. 1192

DE

DE B. BEATRICE ATESTINA

VIRGINE SANCTIMONIALI PATAVII,

ORDINIS S. BENEDICTI.

ANNO MCCXXVI

B. Beatrix ex familia Atestina,

In *illustrissima* Principum Atestinorum *familia multum usitata fuerunt celebria nomina* Azonum *et* Beatricum, *ista virorum, hæc feminarum : et harum fuerunt duæ vitæ sanctitate perspicuæ, scilicet* Beatrix Azonis IX (*quem Azolinum seu Acciolinum appellant) filia, cujus aliqua Acta dedimus in Appendice tomi secundi Januarii pag.* 1138, *spectantia ad diem* XVIII, *plura daturi in Supplemento ejusdem mensis, Altera* B. Beatrix, *illius amita et dicti Azonis soror fuit, cujus* dicta factaque copiose litteris mandavisse Albertum-primarium Sacerdotem in cœnobio Montis Vinearum, *testantur Bernardinus Scardeonius, lib.* 2 *Antiquitatum urbis Patavinæ Classe* 6 *pag.* 119, *et Joannes Baptista Pigna, lib.* 2 *Historiæ Atestinæ,*

cujus vita antiquitus scripta desideratur:

B *pag.* 149. *Verum Alberti istius scriptum non amplius inveniri asseritur cap.* 25 *et ultimo Italicæ vitæ, quam a Jacobo Philippo Tomasini, Civitatis novæ in Istria Episcopo, sub annum* MDCXLI *consecrato, editam anno* MDCLIII, *rursum anno* MDCLXXIII *recudendam curavit, et Gregorio Cardinali Barbarigo Episcopo Patavino dedicavit Soror Quieta Optata, Abbatissa monasterii S. Sophiæ Patavii, ubi corpus istius Beatæ habetur et colitur. Citatur etiam eodem loco* Manuscriptum monasterii S. Joannis Baptistæ de Jemula, lingua vulgari de Vita Beatricis; *citatur autem ut antiquitate proximum Alberti illius scripto, ante alios duodecim ibidem enumeratos et de Beatrice agentes scriptores : quare per R. P. Heraclium Christanellum, operis hujus promovendi studiosissimum, a quo impressam Vitam obtinueramus, institimus, ut illius saltem MS. copia nobis fieret; sed eo inde migrante, hic quoque conatus frustra fuit : neque ultra instandum credidimus, cum, expensis eorum qui illo usi fuerant scriptionibus Italicis, vidimus vix quidquam eos dicere, quod non inveniatur in duobus duorum auctorum elogiis hic proponendis, quibus posterioris saltem monumenti defectus abunde suppletur.*

laudatur a Monacho Patavino coævo

Primus atque coævus Sanctæ est Monachus Paduanus, *a cujus calamo habemus* Chronicon, *una cum Albertini Mussati historia*
C *Venetiis anno* MDCXXXVI *excusum. Hic lib.* 3 *pag.* 37 *sub hoc titulo,* De venerabili Virgine Beatrice, sorore Marchionis Estensis, quæ in monte Jemulæ requiescit, *subjungit hanc de ejus vita narrationem.*

2 Accedit ad laudem nobilissimæ domus Estensis, quod non solum est illustrium virorum præclaris operibus decorata; sed etiam ex ipsa processit generosa propago insignium feminarum, quæ carnis concupiscentiam simul cum mundo vincentes, et de mundi principe viriliter triumphantes, ad regna siderea, sicut pie creditur, feliciter pervenerunt.

ut quæ nuptias aspernata,

Prima quarum extitit nobilissima virgo, re ac nomine Beatrix, soror prædicti Marchionis : quæ cum esset mira pulchritudine corporis et virtute multipliciter decorata, mundum cum sua pompa contempsit, mortalem sponsum accipere recusavit, ad castos amplexus æterni Sponsi, forma præ filiis hominum speciosi, cupiens pervenire. Hoc itaque sanctissimum propositum virginis devotissimæ, illustris frater ejus et amicorum turba et multitudo nobilium matronarum, amore præsentium immemores futurorum, nitebantur modis omnibus impedire : nunc mundi gloriam, nunc nobilis sponsi connubium, et dulcissimæ prolis felicitatem castæ virgini proponentes : pariterque suæ domus ruinam, amicorum tristitiam et inimicorum gaudium ex tali mutatione consequi asserebant. His et hujusmodi verbis ad decipiendum compositis, gloriosæ virginis animum conabantur a bono proposito revocare. Sed virgo prudentissima, septiformis Spiritus gratia illustrata, quæ linguas infantium disertas efficit, eorum verba, quamdam habentia speciem veritatis, sed existentia minime, pro nihilo reputabat; et quod soli Deo serviendum esset, quia quidquid aliud agitur in hac vita amittitur, argumentis efficacissimis ostendebat.

vitamque monasticam amplexa,

Propositum itaque, quod virgo sapiens corde conceperat, fructuosis affectans operibus adimplere; ad montem, qui Jemula appellatur, ubi est oratorium ad honorem B. Joannis Baptistæ constructum, cum quibusdam aliis honestis virginibus, eamdem cum E
ea intentionem habentibus, protinus convolavit : ibique in sancta conversatione indesinenter permanens, totam Italiam suæ sanctitatis causa Dominus illustravit.

plurimas ad se virgines congregavit,

3 Fama igitur longe lateque de conversatione pretiosæ virginis discurrente, cœperunt multæ clarissimæ virgines, ex longinquis etiam partibus, quasi columbæ accipitrem fugientes, ad prædictum locum accedere, cupientes tantæ virginis instrui disciplinis, et ejus sanctæ conversationis exemplis et colloquiis devotissimis informari. De quarum siquidem adventu illustris virgo Divinæ majestati gratias referebat, lacrymosis precibus deprecans Creatorem, ut qui de diversis regionibus hujusmodi virgines congregaverat, ad gloriam sui nominis et honorem, eas custodire in sanctæ religionis observantia dignaretur. De salubri itaque consilio prudentissimæ virginis Beatricis, omnes prædictæ virgines decem quamdam Desideratam sororem in Abbatissam elegerunt concorditer, quæ tam sanctissimo collegio deberet viriliter providere. Sub cujus regimine cum quanta humilitate, obedientia, patientia, et caritate duxerit Angelicam vitam virgo devota in terris, nimium prolixum esset singula enarrare; sed prout nobis sanctæ virgines retulerunt, quæ hujus piissimæ virginis meruerunt habere commercium, breviter dicimus, quod tam verba quam facta virginis gloriosæ erant discretione condita, honestate plena, bonitate conspicua, et Deo et hominibus gratiosa : ita quod per mores honestos et gestus corporis ordinatos, ac per ejus utiliter et pie prolata verba, ab omnibus credebatur, quod Deus veraciter in ejus cordis thalamo habitaret.

et omni virtutum genere instructa

Cumque multo tempore his prædictis et aliis virtutibus refulgens virgo clarissima, in divinis obsequiis et disciplinis regularibus permansisset; Rex cœlestis, qui ejus speciem concupivit, ejus sanctissimam animam de vitæ præsentis ergastulo misericorditer liberavit, ut ornaret cœlestem curiam ejus beato consortio : cujus radianti exemplo præsens Ecclesia extitit mirifice illustrata.

post mortem in veneratione sit.

Sanctissimum autem corpus ejus in prædicto cœnobio reverendo, in arca lapidea est honorifice cum aromatibus collocatum, ubi in magna veneratione usque ad præsens tempus habetur. *Hæc Monachus Paduanus : cui subjungimus aliud elogium cum epitaphio, a supra citato Scardeonico scriptum, quod est hujusmodi.*

4 Dicendum nunc est de B. Beatrice Atestina, re et

A et nomine sane Beata, ex Atheste municipio Patavino oriunda, et e nobilissima progenie Accii Estensis ex secunda uxore filia : quæ licet in summis deliciis molliter educata fuisset, tamen Spiritus sancti ardore succensa, ob amorem Christi spretis omnibus hujus mundi illecebris, totam sese Deo ab infantili pene ætate dicavit : nullum sibi optans sponsum alium nominari quam Christum. Et quamvis tam ob generis nobilitatem, quam etiam propter eximiam corporis pulchritudinem, a multis Principibus nobilissimis præmature ad connubium exposceretur; illa tamen stomachata et exosa penitus nuptiarum nomen, soli Christo desponsari se velle constanti animo respondebat. Brevi tandem tempore, utroque parente orbata, multis precibus conata est exorare Acciolnium fratrem suum, ut per eum liceret sibi sine ulla impensa dotis sponsalia Christi suscipere; quem toto corde ardebat, et ad cujus nuptias mente et spiritu anhelabat. Verum cum ille pernegaret; decrevit tandem e paternis ædibus clam fratre sese surripere, et Salarolæ monasterium, quod parum inde aberat, occulto ingredi; seque cum sacris illis virginibus non indignam sociam in perpetuum Dei servitio obligare. Atque metuens, ne qua forte vis B aut molestia sua causa illis ipsis virginibus ingrueret vel a fratre vel a militibus, qui in Cerro et Calaone vicinis castellis tunc præsidio stabant; usa est in ea re consilio Jordani Forzatei Prioris S. Benedicti, et Alberti similiter Prioris Montis Vinearum magnæ auctoritatis hominum, et affinitatis vinculo sibi conjunctorum. Hujus quoque consciam fecit Aloysiam Novercam, feminam prudentissimam; nec non Michaelem, militem admodum strenuum, qui eo tempore Accello seu Montis Silicis oppido præsidebat : ut si quid forte gravius ab Acciolino fratre vel a præsidio militari sacris virginibus immineret, una cum his Prioribus furorem fratris quovis modo mitigarent, ac etiam si opus foret vim vi repellerent.

Item a Scardoneo quod seculo contempto,

contra Marchionis fratris voluntatem,

5 Rebus itaque omnibus ita dispositis, Beatrix amore Christi tota ardens, mutatis vestibus, a Jordano et ab Alberto, viris religiosis, qui juxta condictum eam foris expectabant, excepta, ab Atheste ad Salarolæ monasterium noctu honestissimo comitatu deducitur : ubi incredibili alacritate a virginibus illis suscepta, et Vestalem habitum statim induta, Sponso suo, quem tantopere concupierat, arctius copulatur. Tumultus interim repentinus in domo fratris exoritur : qui præ nimio furore vix potuit C retineri, quin monasterium adortus, eam inde vi raperet, et Abbatissam cum virginibus male multaret. At hinc mater Aloysia, illinc Michael amicus et consanguineus irati hominis furorem compescunt, ac tantisper astu Jordani ea res differtur, donec furor ille recens efferbuit. Verum tantum valuit Beatricis ac trepidantium Sororum humilis et assidua deprecatio, ut Acciolinus, quod tantopere prius obhorruerat, mox mutata mente probaret : et concepto sororis voto unus omnium deinceps præ ceteris faveret.

Salarolam se receperit habitumque induerit :

6 Anno igitur cum dimidio pia virgo assuescit ibidem omnibus monasticis documentis : sed tantopere pertæsa est tympanorum strepitus tubarumque clangorem, incertosque militum clamores, qui ex nimia propinquitate locorum ibidem exaudiebantur assidue, ut non plane paternam domum prorsus sibi reliquisse videretur. Quocirca Gemmulam adire constituit, monasterium a tali prorsus tumultu alienum : quod tunc temporis, pulsis inde improbis monachis, forte habitatore vacabat. Hoc igitur ex Abbatissæ et Episcopi Patavini consensu, una cum decem aliis virginibus, magno matronarum numero comitante, ingreditur, quarum unam fuisse legimus

dein in monte Gemmula

B. Julianam Mantuanam ex nobili familia Ripæ-co- D mitum... Nostra ergo Beatrix vixit deinceps, quamdiu vixit, in laboribus, ærumnis, vigiliis et acerbissimis corporis castigationibus : strati autem, vestimentorumque ac omnis speciosæ supellectilis mollitiem cultumque semper detestata, ac omnes prorsus delicias et ciborum condimenta omnino contemnens, nec pluris mundum et ejus pompas faciens quam fœdissima quæque mundi stercora. Hinc humilitas, obedientia, castitas, assiduæ orationes, jejunia, divinæ meditationes, cœlestes contemplationes, solæ deliciæ et unicum gaudium ei semper erant. Nulla in ea arrogantia, nulla jactantia, nulla denique mundanæ nobilitatis vel agnationis aut cognationis amplius memoria. Divitiarum vero usque adeo contemptrix et amatrix paupertatis fuerat, ut nihil potius optaret, quam interdum inopia et egestate gravari. Dicebat enim nihil magis valere ad relaxanda virginum corda, et impellanda a spirituali fervore ad terrenorum amorem, quam rerum abundantiam et superfluum abusum divitiarum. Quocirca (ut refert Albertus Prior Montis-Vinearum, qui primus, ut audio, hujus Vitam scripsisse perhibetur) cum aliquando repertus fuisset nummus argenteus super altare, et nullus altus in toto monasterio foret reliquus; præcepit eum egenis dari. Ne quæso, dicens, nummus iste splendidum nomen perfectissimæ paupertatis obnubilet, quam Deo promisimus; et is E avaritiæ principium et malum propagandæ cupiditatis semen apportet nobis.

sanctissime vixerit,

non permittens vel unicum nummum servari.

7 Hæc igitur tali sanctitate perfulgens, post quinquennium, ex quo Gemmulam adierat, migravit ad Dominum. De signis autem et prodigiis ac vitæ et mortis ejus, præter cetera quæ de ea referuntur, hoc omnino reticendum non censui : quod paulo ante mortem, dum inter reliquas Virgines mensæ accumberet, ut cibum caperet; columba candidissima, numquam illic ante visa, juxta manens, ubi quasi admirans eam aliquamdiu fixo oculo fuisset intuita, ultro evolavit, nec amplius unquam visa est Hoc paulo ante obitum. Postea vero per longum temporis spatium observatum est : quod quoties aliquid novi Estensi familiæ, ex qua orta fuerat, immineret, toties multis ante diebus in sacello ejus exaudiebatur strepitus pra grandis, et corpus ejus, quod de more supinum in sepulcro jacebat, in alterum revolutum latus reperiebatur. Quod quidem quid portenderet, non est hic nostrum quærere. Hujus autem rei memoria, eo tunc seculo observatæ et cognitæ manavit ad posteros. Obiit autem annos nata tantum viginti, professa quidem, sed ob adolescentiam nondum F de Ecclesiæ more ab Episcopo benedicta. Sepulta Gemmulæ in templo S. Joannis Baptistæ in arca marmorea, ubi hoc epitaphium.

Tandem per speciem columbæ ad mortem præmonita,

8 Hoc jacet in tumulo pia nomine virgo Beatrix,
Quæ fuit ex animo divinæ legis amatrix :
Marchio quam genuit Estensis et Azo vocatur,
Conjuge, patre sata Sabaudia cui comitatur.
Ista quidem gemma, quæ nunc super astra relucet,
Cœnobium fecit, per quod mons Gemmula lucet :
Cum foret alta, potens, proba, nobilis, et generosa,
Clara, diserta, placens, præ cunctis et speciosa,
Casta, modesta tamen, sapiens et mente pudica,
Se faciens humilem, cœli fit Regis amica.
Quæ quanto fuerit in mundo celsior isto,
Tanto mente magis fuit hæc obnoxia Christo.
Gemmula mons gaude, qui tanta fungere laude :
Istius et mores studeant æquare Sorores,
Ut post Matronam mereantur habere coronam,
Hoc quod fundamen posuit, faciat Deus. Amen.
Anno Domini mccxxvi, sexto Idus Maji.

hoc epitaphio laudatur.

9 *Hactenus Scardeonius, apud quem plura interserebantur de B. Juliana Mantuana, ad Kalendas Septembris,*

A ptembris, diem ejus natalem, proferenda. *Joannes Baptista Pigna supra memoratus hæc aliis relatis addit:* Hoc vitæ sanctissimæ specimine famaque innumeras accendens, in monte Gemmula, VI Idus Maji, ad superos evolavit, post vicesimum ætatis annum; eo forte celerius, quo jejunio et religiosis vigiliis secretisque meditationibus sese magis attenuarat. Ejus memoriæ divini honores habiti et Beatæ cognomen inditum. *His adde, quem non vidimus Michaelem Savonarollam de magnificis ornamentis civitatis Paduæ, ornamento* IV. *Et hi quidem omnes Latine scripserunt. Italice eamdem Beatricem prolixe laudavit Angelus Portenarus, ex ordine Eremitanum S. Augustini, in opere cui titulus Felicitas Patavina lib.* 2 *cap.* 11 *et lib.* 9 *cap.* 24, 36 *et* 40: *quem auctorem tamen etiam non vidimus; sed allegatum invenimus, primo apud eum qui anno* 1649 *edidit notis Historicis copiosis indiceque ac præfationibus auctum a se opusculum de vita Beatricis, quod eatenus in monasterio S. Sophiæ Patavii servabatur, sub titulo* Triumphalis humilitatis.

Alii de eadem scriptores.

Italicæ Vitæ dux

10 *Hoc MS. etiam allegat superius nominatæ Vitæ prolixioris Italicæ auctor Tomasinius Episcopus, nulla facta Notarum prædictarum editionisque mentione; adeo ut videatur nihil de iis scivisse.* B *Habebat autem illam adhuc ineditam sed prælo paratam, quando Ferdinando Ughello, paranti tomum* V *Italiæ sacræ, missus est Cittanoviensium Episcoporum Catalogus, quorum seriem claudit Thomasinus iste cum insigni elogio et multiplicium scriptorum, qua editorum qua tunc adhuc ineditorum enumeratione. In editis autem est vita B. Jordanis Forsatæi supra laudati anno* MDCL *in lucem data, uno prius anno quam ederetur hæc vita. Edita autem cum prævia dedicatione ad monachas S. Sophiæ, protestationeque auctoris quod eam scriptionem aggressus sit, in gratiarum actionem pro singulari aliquo beneficio, quod se credebat per Beatricem divinitus accepisse; uti in prævia ad secundam editionem anni* 1673 *Dedicatoria testatur curatrix istius novæ editionis Abbatissa Quieta. Porro ex utraque illa Italica vita Annotationibusque ad primam juvat hic excerpere aliqua, quæ Monachi Paduani et Scardeonei narrationem illustrent, et reliquam de Beatricis corpore ac cultu narrationem absolvant.*

ex quibus an. 1649 *et* 1651 *editis*

supplementum datur.

D. P.

SUPPLEMENTUM HISTORICUM

Ex gemina Vita Italica.

Atestino *in oppido, anno* MCCVI *nata* Beatrix, *patre* Azone VIII, *Obizonis filio; matre* Leonora, *Thomæ III Comitis Sabaudiæ filia; infans quidem hac orbata est,* C *transiitque in potestatem et curam* Marchesellæ *filiæ Adelardi de Adelardis, quondam Ferrariensis atque Anconitani Gubernatoris, quam secundis nuptiis Azo pater sibi junxerat; et* Elisæ, *filiæ Ludovici Comitis S. Bonifacii, quam Thomasinus amitam Beatricis vocat, forte quia uxor fuit* Bonifacii *patrui, extra publicæ rei curas domesticæ administrandæ intendentis Atestæ. Eadem autem fortassis est, quam Scardeoneus* Aloysiam *vocat, et Beatæ novercam perperam credidit. Ob quam causam alius quidam etiam tertias Azonis nuptias admittere cogitur, quas aliunde non probat. Ego, si illa Bonifacii conjux non fuit, aut* Aldobrandini *fratris uxorem dixerim* Elisam *vel* Aloysiam, *aut alio aliquo consanguinitatis vel affinitatis gradu conjunctam Beatrici, potius quam secundam novercam.*

Orbata matre sub novercæ et amitæ cura educatur:

2 *Postquam autem annum ætatis sextum attigit, mortuus eidem est pater etiam suus, vir ab heroica fortitudine et Christiana pietate laudatissimus: et in Vangadicciensi Abbatia, insigni marmorea tumba, quæ nunc in usum Baptisterii est conversa, conditus cum epitaphio, quod Longobardicis in lapide sculptum litteris hujusmodi est.*

sexennis autem etiam patrem amittit,

Annis, Christe, tuis bis sex et mille ducentis D
Concessit fatis Azo Marchio, mense Novembris:
Flos, decus imperii. patriæ flos, gloria mundi,
Pulcher, formosus, sapiens, eloquens, animosus.
Si pacem coluit, si tristia bella peregit,
Semper in utroque providus fuit et gratiosus.
Quid Frederico fecit, quid fecit Othoni,
Omnibus est notum, non expedit hic recitari.
Mantua, Veronaque, simul Ferraria plangunt,
Queis fuerat Dominus tunc temporis atque Potestas.
Quid moror in verbis? Non est qui dicere possit,
Nec scribi potuit sua gratia quanta fuisset.
Invida mors istum rapuit, ne viveret ultra:
Credo quod inde fuit etiam tunc luna cruenta.
Hic talis tantusque jacet, tumulo hoc tumulatur.
Qui videt hoc, dicat saltem, Deus hunc benedicat.
Quando vidistis Azonem, versibus istis
Sit vobis notus, quamvis sit carne remotus.
Tullius eloquio fuit hic, Pellæus in armis,
Ithacus ingenio, quem tu, cava petra, reponis.

virum in epitaphio laudatissimum,

3 *Moriens autem, inquit monachus Paduanus, reliquit* Aldobrandinum jam adolescentem et Azonem infantulum cum propria genitrice*: adeo ut ex primo toro solus ei filius fuerit cum sorore* Beatrice*: ex secundo similiter etiam unus, qui sororem quoque habuit* Constantiam. *Tali occasione lugubribus induta puella* Beatrix, *adeo sibi complacuit in ea vestis inornatæ vilitate, ut legitimo luctus tempore transacto, licet colorem mutare consenserit, non tamen formam modestiamque, nec pretiosioribus unquam voluerit indui. Atque hoc præludium fuit præsagiumque ejus quam deinceps ductura esset vitæ, fastu seculari contempto: huic vero modestiæ addebat observantiam erga novercam et amicam seu Bonifacii Patrui uxorem, cum tenero erga res sacras affectu, et mira erga pauperes benignitate, etiam in ista ætatula. Anno deinde* MCCXVI *familiarium scelere venenum sumpsit Aldobrandinus, quo et extinctus est,* et remansit in honorabili domo Estensi, *ut loquitur Monachus Paduanus,* Azo frater ejus puer parvulus, *unde vulgo dictus est* Azolinus, *cum* Beatrix *jam ageret ætatis annum decimum. Itaque impedimenta, quæ ab eodem circa annum* MCCXX *objecta sorori sunt, cum illa iis quos Scardeonius nominat adjutoribus Salarolam, sacrum S. Margaritæ monasterium, se recepit, non nisi puerilis fuerunt fervoris, et majorum auctoritate haud difficulter amota sunt.*

exhinc vili semper usæ vestitu. E

Decenni moritur germanus Marchii.

4 *Ibi illa religiosæ vitæ tirocinium posuit, sub* Abbatissa Concordia, *primarum fundatricum una, cujus mentio in publicis instrumentorum tabulis ab anno* MCCXIX *ultra* XXIV *invenitur: ipsius autem loci monachæ, cum eo deserto sub annum* MCCCCLIX *Paduam sese receperunt, monialibus S. Matthiæ uniendæ, tulerunt secum æneas ampullas duas, quibus Salarolæ, usa* Beatrix *fuerat, easque in hodiernum diem cum veneratione conservant. Annum ætatis decimum quartum agebat* Beatrix, *cum sacrum habitum* Salarolæ *assumpsit: et ibi per sesquiannum ad vitam religiosam instructa fuit, priusquam consentientibus Abbatissa prænominata et* Episcopo Patavino Jordano Mutinensi, *migravit* Gemmulam; *una cum decem aliis virginibus; scilicet* B. Juliana, *cujus memoria* I *Septembris recolitur*; Imiza, *quæ si non est ipsa* Desiderata soror, *adjectivo nomine sic appellata a Monacho Paduano, prima loci Abbatissa, illi certe successit ante Beatricis mortem, in publicis instrumentis nominata ab anno* MCCXXV; Inida, Alena, Tenca, Ermelina, Benassuta, Beata, Palma et Ota. *Cum hisce sanctissime vixit* Beatrix *per annos omnino quinque; et inter earum preces ac lacrymas pientissime obiit anno* MCCXXVI *die* X *Maji expleto* XX *anno ætatis. Cum mortua autem, vivida facie et suavi quæ de corpore manabat fragrantia, specimen præberet ejus qua anima fruebatur in cœlo beatitudinis; magnus ad expositum in ecclesia*

14 anno æt. monasterium Salarolæ ingressa, F

post sesqui annum cum 10 sodalibus translata, Gemmulam

moritur an. æt. 21.

A AUCTORE D. P.

ecclesia cadaver concursus fuit accolarum, contingere et osculari cupientium: excitaque familia Estensis Principis, secum totum oppidi Clerum traxit ad celebrandas defunctæ exequias.

suavi ex sepulcro odore aliisque indiciis miraculosis honorata

5 *His peractis sepulta fuit in eo cœmeterio, quod ceteris deinde morituris sororibus futurum commune erat: ex quo primum cœpit suavissimus sentiri odor, transeuntesque movere, ut applicitis propius naribus illius ortum causamque investigarent. Fuerunt deinde Sororum aliquæ, quæ splendoris quidpiam supra tumulum diffundi notabant, et hoc ipsum indicarunt alii: quæ oculos illuc convertentes, post Matutinas decantatas, simile quid videri etiam sibi fatebantur. Cum autem vertente anno recurreret anniversarius mortis ejus dies, eadem qua expiraverat hora cœperunt ultro sonare campanæ: quo signo excitis ad ecclesiam Sanctimonialibus, seque ad orationem componentibus, accensi cœlitus sunt qui stabant super altare cerei, et magis magisque invaluit fragrantia promanans ex tumulo. Quare cœlesti plenus lætitia monasterii Confessarius, non jam* de Requiem *ut pro defuncta; sed* de Virgine, *ut de Beata Missam dixit, totumque diem illum in oratione coram sepulcro egit.*

B

in arcam marmoream transfertur

6 *Placuit deinde, Marchionem fratrem, Episcopum Patavinum Jordanum (qui tum adhuc in vivis erat, mortuus* MCCXXVIII*) et superiores Ordinis moneri de iis quæ acta fuerant. Hi vero censuerunt corpus sacrum elevandum de terra, et in conspicuam ex marmore tumbam collocandum. Hac industrie diligenterque comparata atque exsculpta, ad honorandam beatæ suæ sororis translationem, duos Priores Benedictini Ordinis Jordanum et Albertum cum numerosa Ecclesiasticorum Nobiliumque caterva Gemmulam deduxit, ultro sequente populi multitudine; ubi sacris vestibus induti Sacerdotes, ab altari majori cum cereis accensis hymnisque et canticis processerunt ad locum sepulturæ: qua reserata apparuit mundissimo linteo involutum corpus, adeo adhuc integrum ac si tunc primo illuc illatum fuisset. In tali ergo tamque venusto statu delatum ad ecclesiam, exposuere omnium conspectui, admirationi, ac venerationi, donec sacer cantus finiretur: deinde deposuerunt intra arcam, quæ nonnihil elevata supra terram collocata erat, in vicino ecclesiæ oratoriolo, quo vivens ipsa assueverat ad orationes secretiores uti. Insculptum arcæ epitaphium, sicut ejusdem est styli quod Azoni patri compositum retulimus, ita eumdem videtur habuisse auctorem.*

C

In eodem monasterio adhuc superest alterius monachæ corpus integrum,

7 *Crevit deinde locus monacharum numero et copia rerum temporalium; adeo ut post annos circiter sexaginta ab obitu Beatricis, veteri ecclesia destructa, nova fuerit ædificanda, cujus cœmeterium anno* MCCLXXXVIII *die* XXIII *Decembris, benedicendo consecravit* Bonaventura Eremita Episcopus *(seu potius Chorepiscopus, Patavina Sede per renuntiationem Principallis Comitis, in manus Nicolai IV factam, tum vacante) ipsam vero novam ecclesiam dedicavit* XV *sequentis Junii: sub cujus choro fuit commune monacharum sepulcrum, quod anno* MDLI *restauratum ornatumque fuisse, indicare videtur titulus ibidem etiamnum legendus;* unde annis ab hinc non multis solitum sentire odorem suavem dicitur, *inquit Thomasinus,* eumque procedere a corpore adhuc integro cujusdam Monachæ. *Quæ illa fuerit divinare non libet: hoc certum, eodem loco sepultam fuisse* Beatricem *alteram, hujus nostræ Beatæ ex fratre* Aldobrandino *neptem, quæ mortuo sub annum* MCCXXXV Andrea *Hungariæ Rege, contentiones super successione enatas fugiens, in patriam se receperat ad hoc monasterium, annorumque et meritorum plena obierat, Beatæ suæ amitæ imitatrix sedula.*

an Beatricis Reg. Hungariæ,

8 *Varia deinde fortuna fuit totius patriæ: inter omnes tamen bellorum ibidem gestorum procellas stetit* Gemmulæ monasterium *sub patronatu familiæ* Estensis, *ut patet ex Brevi* Sixti Papæ VI *anno* MCCCCLXXII *idque die* X *Maji, quo agnoscatur* Beatricis, *monasterium suum curantis, præsentia gratiosa. Brevis ipsius dati ad Episcopum Patavinum (erat is* Jacobus Zenus, *collectis Pontificum Vitis, quæ apud nos manuscriptæ extant, memorabilis) hic est tenor:* Venerabilis Frater salutem etc. Desideriis piis ac laudabilibus, dilecti filii nobilis viri Herculis Ducis Mutinæ, quantum cum Deo possumus, libenter annuimus, sicut ejus in nos sanctamque Romanam Ecclesiam singularis devotio promeretur. Cum itaque idem Dux, pro jure Patronatus, quod in monasterio Monialium de Zemola, oppidi Estensis Paduanæ diœcesis habere dicitur, ut nobis exponi fecit [petat] in eodem institui et confirmari in Abbatissam, dilectam in Christo filiam, ejus nepotem canonice electam....... licet non infra tempus debitum præsentatam: Fraternitatem tuam hortamur in Domino, et in virtute sanctæ obedientiæ mandamus tibi, ut, attento quod nulla negligentia moderni Ducis præsentatio hujusmodi, ut asserit, est dilata, sed bonis quibusdam respectibus procrastinata; Lauram ipsam, ac si infra tempus debitum præsentata fuisset; in Abbatissam, ut præfertur, debeas confirmare, contrariis non obstantibus quibuscumque. Erit in nobis admodum gratum.

D *ipsumque sub Patronatu Estensium mansit, dum ibi moniales fuere.*

Liber miraculorum Beatricis amissus hoc seculo·

9 *Interim dubium nullum est, quin multis miraculis claruerit* Beatrix, *quorum occasione sepulcrum votivis anathematis pluribus fuerit ornatum: sed ut hæc deserto postmodum loco fuerunt neglecta, sic illa prorsus ab hominum notitia perierunt, una cum veteri libro cui erant inscripta:* qui, *uti Thomasinus ait,* circa annum MDCX commodatus P. Fr. Alberto Olzignano, Congregationis beatissimæ Virginis de Monte-Ortone, illo mortuo numquam potuit reperiri, quantumvis diligenter requisitus. *Mansit autem ipso in loco sacrum* B. Beatricis *corpus usque ad annum* MDLXXVIII: *quando* Fredericus Cornarus, *Episcopus Patavinus, in executionem decretorum Concilii Tridentini intentus, ipsas Sanctimoniales, in patenti ad quosvis incursus Gemmulæ monasterio nimium expositas injuriis temporum, decrevit transferendas in urbem, comparato eum in finem veteri* S. Sophiæ Prioratu et ecclesia, *qua in jus et commendam transierat familiæ Bonfiorum. Fuisse istic loci Apollinis templum, quod primus Patavinorum Episcopus. S. Prosdocimus in usus converterit Christianorum, traditio a majoribus accepta est: quam indicia etiam hoc seculo inventa confirmant. Hoc certum, quod Patavinus Clerus, eo, tamquam ad primam veteri tempore Cathedralem, quotannis Feria quarta Paschali processionaliter accedat, idque fieri putet jam inde ab anno Christi* DCXX, *quando Tricidius Episcopus dicitur ad eam quæ nunc est S. Mariæ ecclesiam Sedem Episcopalem transtulisse. Ea autem ætate qua Beatrix monasterium Gemmulense occupavit, putant aliqui locum, qui olim monachorum Benedictinorum fuerat;* Canonicos Regulares Lateranenses *habuisse; horumque priorem fuisse* Gerardinum de Bononia, *cujus memoriam servat pars monasterii anno* MCCXLII *absoluta.*

E

Virgines ex Gemmula Paduam transferendæ

ad veterem S. Sophiæ ædem anno 1578,

F

10 *Ut ut sit, quæ antea occuparant locum a viris religiosis desertum in monte; nunc quoque, cedentibus patronis Bonfiis, similem obtinuerunt in urbe, jus ejus transferente et confirmante* Gregorio XII, *anno* MDLXXVIII XV *Octobris: possessionemque adivit* Magdalena Zaccarotta II *ejusdem nominis et familiæ,* Abbatissa *vero* XIX, *cum* Priorissa Cornelia Beccari *aliisque Sororibus consecratis* XXVI, *Professis junioribus* VII, *Conversis* IV, *Habitum præstolantibus* IV. *Prius tamen quam hæ migrarent præmittere in urbem voluerunt sacrum* Beatricis corpus, *illudque die* XII *Novembris processionaliter comitatæ usque ad portam claustri, tradiderunt in manus quatuor bajulorum: qui totidem Sacerdotibus totidemque Sanctimonialibus et Conversis duabus comitati, ipsum detulerunt ad ecclesiam proximam rivo Paduam ducenti, Cento nuncupatam. Postero*

illuc præmittunt corpus S. Beatricis 12 *Novem.*

deinde

A *deinde die impositum naviculæ deduxerunt* Antonius Corona Sacellanus *monasterii, et* Julius Vigonza Doctor *cum sua uxore, nec non prædictæ* Matres, Joanna del sasso Bassanensis, Leonora Plera Tudesca, Cecilia Sala Patavina, et Blanca de Lusso Coloniensis, cum Vincentia Angelaque Conversis : *atque ita devectum Paduam a compluribus Sacerdotibus aliisque fidelibus, funalia accensa præferentibus, deductum fuit in* ecclesiam S. Sophiæ, *et collocatum in sacristia : ubi mansit usque ad* XV *Martii anno* MDLXXIX. *Tum scilicet monachæ, quæ die* XXV *Novembris secutæ etiam ipsæ processionaliter fuerant, seque cum omni supellectile eodem transtulerant ; rebus utcumque compositis, apparatum denique habuere sacellum sacristiæ vicinum, translata illuc etiam* marmorea Beatricis arca, *quæ ibi etiamnunc remanet, multis circum ardentibus cereis honorata, et per craticulam ferream conspicua.*

quod 15 Martii sequentis in proprio sacello positum,

11 *Corporis autem sacri hic status est. Exsuccum totum et rigidum solam videtur habere pellem superinductam ossibus, solide cohærentibus, ac pondere levissimis ; longum duas ulnas Paduanas cum semisse. Caput mediocre capillis caret : oculi clausi : nasus a superincumbente olim vitro aliquantum læsus est et vitiatus : os consumptis labris dentes ostentat, sed numero per devotionem quorumdam imminutos ab annis multis : manuum ac pedum digiti cum suis unguibus inter se adstricti cohærent. Anni autem sunt circiter viginti, inquit Tomasinus, quod præmissis orationibus multis ab Abbatissa aliisque superioribus monasterii indutum est novis vestimentis, tenentibus ipsum inter brachia Sororibus duabus, rursumque repositum in capsam cupressinam, quæ intra marmoream arcam est collocata, in qua hodie conspicitur, capite, quod velo albo tegitur serto floreo redimitum, inclinato in latus dextrum, ut commodius per fenestellam ipsius capellæ trans cratem et operculum capsæ crystallinum conspici a deforis accedentibus possit, pedes quoque nudi et integerrimi patent.*

adhuc fere integrum spectatur.

B

12 *Conservantur etiam ibidem a monachis aliquæ ejus soleæ, quas ad se portari petunt infirmi, successu sæpe admirabili ; prout ipse ego, inquit Tomasinus expertus sum, anno proxime præterito gravi detentus ægritudine. Quod autem olim in usu erat, ad ejus monumentum appendere* cordium simulacra argentea cereave, *id etiamnum obtinet, quasi eo demonstratum offerentes velint, se* Beatricem *venerari, ut Patronum pro impetranda servandaque cordis munditie singularem. Denique colitur annue sancta Virgo, non solum in ecclesia S. Sophiæ, sed etiam in alia S. Bartholomæi propter singulares gratias, quas etiam istic invocata mortalibus præstat : et memoria ejusdem annua inscripta est Auctario Molani ad Usuardum, nec non monasticis Martyrologiis Wionis, Dorganii, Menardi et Bucclini, atque Catalogo generali Ferrarii. Quid autem nunc Gemmulæ? Locus illæ prorsus desertus jam atque semirutus, post discessum sacrarum Virginum, alienatus ab eis, circa annum* MDCL *possidebatur a Mercatore quodam lunario Veneto Dominico Filoso, cui nulla ejus conservandi erat cura. Itaque ecclesia, omni ornatu omnique instrumento sacro destituta, squallet, dissipatis hac illac sedilibus chori, tribusque altaribus ægre servantibus consumptarum fere tabularum reliquias. In dormitorio vero jam majori ex parte collapso superest* cellula, *quæ* B. Beatricis *fuisse videtur : et ex una parte supra portam quamdam hic titulus legitur :* Hoc opus fieri fecit D. S. Magdalena de Zacharctis de Padua, XV Abbatissa hujus loci anno Domini MDX mense Maji : *Alibi etiam in camera quadam supersunt* picturæ, *rudi satis penicillo expressæ*, repræsentantes Beatissimam Virginem Mariam, S. Joannem Baptistam, S. Benedictum et B. Beatricem.

Ejus ibidem et alibi veneratio:

C

Gemmulensis monasterii reliquiæ.

D

MIRACULA

Ex Italico Jacobi Philippi Thomasini Episcopi Cittanovensis.

Amissi, de antiquis hujus Beatæ miraculis, in manus meas, venit recentior quidam libellus, pauculas aliquas gratias continens, notatas ab anno MD, id est a tempore fœderis Cameracensis contra Serenissimam Rempublicam, quando Imperator obsedit Paduam, et totum illius territorium cessit in prædam licentiæ militaris. Hac occasione compulsæ monachæ fuga consulere vitæ atque honori, omnes sese receperant Estam. Sed una earum ætate decrepita, cum ceteras assequi fugiendo non posset, venit in militum manus : qui volentes a rerum omnium ignara extorquere indicium latentis argenteæ supellectilis, cum nihil extunderent, compegerunt eam in furnum monasterii, aggestisque lignis eamdem ibi tentabant comburere. Sed diu frustra laborantes in opere, cum tandem concepisse flammulam aliquam materies videretur, recesserunt. Hac vero subito restincta, mansit istic inclusa anus, exitum non reperiens totis tribus diebus ac noctibus ; donec gemebundam sanctæque Beatricis auxilium invocantem audierunt accolarum aliqui, subductisque lignis eam extraxerunt. Intelligentes autem quanto tempore illic ita fuisset, toti perfusi lacrymis, una cum monacha miraculose servata, iverunt ad sepulcrum Beatæ, eidem simul omnes acturi gratias.

Anno 1500 obsessa Padua vetula monialis

furno injecta servatur ab igne,

E

14 Ejusdem exercitus milites Hispani, cum monasterium ipsum spoliantes invenissent arculam quamdam, cui nonnullæ Reliquiæ inclusæ erant ita firmiter obseratam, ut nullo ingenio aperire eam possent ; rati pecuniæ aut argentariæ rei aliquid in ea contineri, ipsam secum abstulerunt. Interim ejus in monasterio relictæ, monachæ recondantes orabant B. Beatricem cum lacrymis, ne illam violari et perdi pateretur. Ecce autem, dum in cymbam recepti raptores, majori cum otio iterum tentant ipsam reserare, aut saltem operculum ejus effringere ; lignea pueri Jesu imago, quæ ad usum instruendi per festa Natalitia præsepis involuta fasciis intus composita erat, iisdem dissolutis pedem, veluti vivens, per rimam extulit : quo spectaculo commoti illi, mox unum e suis exposuere in terram, qui d. arculam referret ad locum monasterii. Soror Catharina Beccari de Montagnana, Priorissa monasterii, affirmabat Sororibus, quod cum Episcopus Paduanus expectaretur visitaturus monasterium ; is, qui tum erat sacrarum Virginum Confessarius, voluit repurgare arcam, in qua sanctum Beatæ corpus jacebat. Cum autem illud non auderet contingere præ reverentia, ipsum ultro et visibiliter se retraxit in latus, ita ut venerabilis ille Sacerdos potuerit mundare arcam a pulveribus, ipsum non contingendo ; cum stupore omnium quotquot præsentes aderant ; ac deinde in priorem se locum reduxit.

et arcula reliquiarum a manibus prædonum,

Beatæ corpus Presbytero cedit.

F

15 Soror Lucretia Beccari, prænominatæ consanguinea, cum ipsa quoque Priorissæ fungeretur munere, narrabat, quod cum juvencula degeret in monasterio Gemmulæ, venerint illuc monachi quidam ex monasterio S. Justinæ consanguinearum suarum visitandarum gratia ; habentes in comitatu suo Patrem quemdam, Justinum nomine, cui manus dissolutis nervis ad omnem usum facta erat inutilis. Hic autem mox atque ei aperta fuit a Confessario arca, eamque præmissa oratione attigit, eamdem manum tam sanam recepit quam fuit unquam : omnesque gratiis actis cum lætitia Paduam redivere.

Manus paralytica sanatur,

AUCTORE D. P.

A redivere. Anno MDLXXXIV in Vigilia S. Joannis Baptistæ horribilis excitata tempestas fulmen unum detorsit in cellam Sororis Genevræ Parmensis, quod magno cum fragore tectum tegulasque et materiam ceteram secum traxit supra consternatam monacham: quæ in ejusmodi articulo nihil salubrius habuit quam Deo atque B. Beatrici commendare se. Sedata autem tempestate accurrentes Sorores, ipsam quidem ruinis coopertam, genibus tamen flexam, nullaque in parte læsam, sed læto vultu agentem suæ Servatrici gratias, invenerunt.

anno 1584 ruinis obruta monacha permanet illæsa.

16 D. Joannes Petorinus, publicus ac celebris fidicen, fluxu atque maligna febri infirmatus ad mortem, triduo jacuerat depositus a medicis. Hujus cognata Soror Maria, Sanctimonialis sæpe dicti monasterii, votum pro eo fecit B. Beatrici, et Reliquiarum ejus aliquid in pyxide misit ad ægrotantem. Qui licet ignoraret quid ea pyxide contineretur, statim tamen ut ipsam in manus sumpsit, subitæ lætitiæ sensu distendi pectus, lacrymis oculos suffundi sensit: ac brevi ad pristinam rediit sanitatem. Sorori Leonoræ Tudescæ, in apoplexiam lapsæ, os versus aurem dexteram contortum fuerat: quæ magna cum devotione jubens se deferri ad arcam Beatæ B eamdemque complexa, restituta mox fuit pristino statui, Sororum multis rem intuentibus non sine stupore. Francisca etiam Marchina Conversa in S. Sophiæ, amisso unius oculi usu, votum fecit Beatæ eumdemque recepit.

convalescit depositus ad mortem,

os contortum restituitur

et oculus obscuratus.

17 Soror Michaele Faturini, gravem cordis dolorem sentiens, qui die noctuque requiem ei non dabat, propterea quod ei semper obversaretur formido ut sua sibi Deus condonasset peccata; plena D amarore atque fastidio in symptoma incidit periculosum. Ad hanc auxilii causa accurrentes ceteræ, suggesserunt ut se Beatæ commendaret. Paruit illa et cor argenteum vovit Missamque curandam. Quæ cum facta essent et a prædicto malo et a cogitationibus importunis illis liberatam sese est experta, ac deinde læta et B. Beatrici devotissima vixit. D. Dominicus Pizzatus, Rector ecclesiæ S. Bartholomæi Patavii, cum incurabili quadam infirmitate pressus jaceret, Medicis salutem ejus desperatam pronuntiantibus eo die qui Vigiliam Sanctæ præcedit, scilicet octava Maji; nuntiatum de ejus periculoso statu est germanæ ejus Sorori Archangelæ: quæ assumptis secum sodalibus ad arcam Beatæ supplicabunda accessit, vovitque Vigiliam instantem in pane et aqua transigere certasque preces addere: quod ubi fecit, subito relevatum fuisse ægrum intellexit, qui statuam pro se argenteam obtulit, exindeque Beatæ devotissimus vixit.

dispellitur dolor cordis.

sanantur Rector S Bartholomæi,

18 Soror Marina Fracanzana, tibiam dolens, mox ut ei velum Beatæ admovit, votumque fecit, sanata fuit. Soror Livia Martinenga, oculum acu læsum dolebat et visu privatum: voto autem Beatæ facto, convaluit illico, et utroque oculo sicut antea vidit. E Observatum insuper est quod, quotiescumque arca illius exsudat humorem quemdam (qui collectus delatusque ad infirmos plurimis salutem affert) publicum aliquod incommodum immineat civitati aut monasterio. Atque ita Sanctimoniales narrant, grassante pestilentia annis MDCXXX et XXXI, continuo sudore arcam illam maduisse.

tibia male affecta et oculus læsus:

liquor salutaris ab arca exsudat.

DE B. MIRO EREMITA

SURICI AD LACUM COMENSEM IN INSUBRIA.

D. P.

SECUNDA FERIA VI MAJI.

Larium lacum *antiquitas dixit, quem nunc* Comensem *vulgo nuncupant. Ad hujus Boreale caput, ubi Insubriæ fines Helvetiam attingunt,* Suricum *jacet oppidum, vulgariter* Sorigo: *cujus ecclesia Parochialis S. Stephano sacra, cum esset ad Collegiatæ dignitatem erecta, cautum inter alia est anno* MCCCCLVI, *sub Pontificatu Callixti III, per instrumentum a Francisco Ripa Notario et Cancellario Episcopali rogatum, die* IX *Novembris, ut* in festis S. Miri et S. Antonii, et in festo et conseeratione S. Michae- C lis, Missæ cantentur in ipsa ecclesia S. Michaelis. *Sita est illa in proximo colle: ubi cum* X *Septembris anno* MCCCCLII *sub proprio altari repertum esset prædicti* S. Miri *corpus,* jam multo tempore elapso *ibi depositum, novo calore succensa Suricensium pietas, eamdem ecclesiam augendam ampliandamque decrevit, uti constat ex bulla Indulgentiarum ea occasione obtentarum ab Antonio Comensi Episcopo, quam una cum instrumento inventionis ac MS. Vitæ Italicæ exemplo aliisque notitiis, humanissime nobiscum communicavit R. P. Paulus Sfondrati, Comensis nostri Collegii Rector anno* MDCLXXIII.

Festum ejus in ecclesia S. Michaelis

ubi anno 1452 inventum corpus

2 *Exinde, quæ alibi sæpe in simili casu, istic quoque paulatim invaluit consuetudo, ut veteri nomenclatura abolita, quæ* S. Michaelis ecclesia *nuncupabatur, diceretur* ecclesia S. Miri: *ibique ejus festum, ex usu antiquo celebratur,* secunda Feria sexta Maji: *sive quod tali die Sanctus obierit, sive quod illa anniversaria sit elevati vel translati ante tempora jam notata corporis. De quibus dum nihil certi constat, ut festum per se mobile alicui determinatæ diei affigeret auctor Martyrologii Novocomensis, Primus Aloysius de Tatis, Congregationis Somaschæ Theologus,* X Maji *diem elegit; quem in hoc libenter sequimur. Utinam etiam haberemus quæ daremus antiqua illius Sancti Latina Acta: hæc enim aliquando extitisse videntur, ab iisque sumpta quæ ex Italico circa annum* MDC *composito rursum Latinitati donamus: addentes instrumenta prædictæ inventionis Indulgentiarumque, ac denique translationem novissime factam, cujus hoc extat monumentum Surici, in charta pergamena inclusum arcæ:* Ossa corporis B. Miri Confessoris, per Reverendiss. Gregorium de Carsinego Ordinis S. Benedicti Trebesundarum Episcopum, Reverendiss. Antistitis Antonii Pusterlæ F Comensis Episcopi Suffraganeum, de anno MCCCCLII die X mensis Septembris inventa, cum prope medium hujus sacræ ædis a sinistro latere sub humili nimis loco jacerent, Lazarus Carafinus sanctæ Novocomensis Ecclesiæ Antistes, solenni celebritate, maximo populorum undequaque concurrentium cœtu atque frequentia, non minori pietate ac religione, in hac marmorea arca reclusit die Dominico XXV mensis Octob. anni MDCXXXVII.

nunc S. Miri dicta.

Vita Italice scripta circa an. 1601,

translatio anno 1637,

3 *Idem Lazarus Carafinus, de hoc Sancto requisitus,* Eruditissimo viro adm. Rev. Patri Silvestro a Petrasancta Societatis Jesu, *libris editis claro nostrique Bollandi amantissimo, scripsit epistolam, qua vitæ translationisque historia breviter eleganterque explicatur: quam Latine ut accepit, imprimendam curavit anno* MDCLIII *adm. R. P. Andreas Ferrarius, Tertii Ordinis S. Francisci et Prior S. Donati Comensis, ad calcem Italicæ vitæ, multo eloquentiæ verbosioris apparatu a se in formam libelli extensæ, eidemque Episcopo Lazaro dedicatæ: qui in prædicta Epistola de translatione a se facta locutus, ita eam concludit:* Pleraque alia Sanctorum corpora aliis in locis efferenda curavi solenni

nomen integrum an Æmilius?

A solenni ritu, et detuli ipse: at nullibi frequentia populi major, nullibi par cultus et veneratio. *Initio Epistolæ agit de nomine, quod ex Æmilio fluxisse credit Benedicto Jovio, Pauli Episcopi fratri,* qui de Donato, Lugutione, et Æmilio, Divis (ut ipse inquit) montanis, elegans ornaturoque carmen conscripsit superiori seculo. *Esse etiam qui* Imminum *vocent, scripsit nobis Laureto noster Christophorus Grinus, cum exemplar impressæ Vitæ mitteret: et in libello de Sanctis diœcesis Comensis, per ipsum Episcopum Lazarum imprimi curato, sic legitur:* B. Iminus, Eremita, in ecclesia ejus nomini dicata, in plebe Surici in Lario, ad cujus sepulcrum civitas Mediolanensis, tempore siccitatis, ad pluviam petendam numquam frustratis votis, nuntiis destinatis, opem implorat: *et Æmilianæ nomen, vulgi usu in* Humilianam *versum invenimus; non tamen ab eo quod solum ex antiquo notum est nomine recedendum nobis esse putamus.*

Patrocinium tempore siccitatis pro pluvia,

4 *Quærenti mihi, quis ille* S. Donatus, *quis* Lugutio *esset; respondit interrogatus Martyrologus Novocomensis, hunc quidem* haud alium esse a S. Lucio Martyre, cujus meminit Ferrarius ad diem XII Julii in Catalogo Sanctorum Italiæ; *istum* Aretinum Episcopum et Martyrem, cujus natalis dies celebratur B ab ecclesia VII Augusti; *quos* montanos Divos *appellet Jovius,* quia eorum ecclesiæ in montibus tolluntur. *Ex Silva autem ejusdem Jovii MS. qua tres jam dictos Sanctos laudat, post priores duos celebratos, misit eam partem quæ* S. Mirum *spectat. Nempe ab hoc jussus, ut fingit, Poeta antequam cœpta pertexat, scribere quæ ipsi patria, et hujus quæ origo ac nomenclatura antiquitus fuerit; ea re explicata, poetica magis inventione quam historica certitudine (Dicuntur enim Hetrusci usque ad Alpes promovisse imperium, ex iisque* Volaterrani *ad Larium lacum condidisse urbem ab antiquæ patriæ nomine* Volturrenam *dictam, quam Longobardi destruxerint, unde et nomen exoleverit) de ipso S. Miro hæc prosequens canit:*

Benedicti carmine celebratur

Nunc ad te redeo, nunc ad miranda revertor,
Imbrifer alme, tua, ac totum memoranda per orbem.
Tu Marci poteras Aureli Cæsaris altam
Exsatiare sitim, siccis Legionibus imbres
Mittere, et impulsu propellere fulminis hostem.
Alter ut Elias, nebulis obducere cœlum
Nempe vales, affers et opem morientibus herbis.
Et Phaethontæum terras invadere casum
Vix potuisse reor, si te tunc illa tulissent
Tempora: nec totum flammis involvier orbem
Posse puto, nisi tunc tua numina Rector olympi
C Arceat, et placidis tangat tua pectora dictis,
Ne mundi incipias immoto obsistere fato.
Ergo tuum numen nebulis pluviæque negatæ
Præsidet, et subito permutat murmure cœlum.
Sole sub ardenti si sæva incubuit æstas,
Rusticus et rivos bibula diducit arena;
Insubri populo semper, sitientibus agris,
Relligio vetus est tibi cerea mittere dona.

et probatur exemplo.

5 Solstitio quondam fervebant omnia late
Rura, simul lætis squallebant gramina campis;
Quæque sua languens vitis pallebat in ulmo.
Non pepo, non cucumis, non longa cucurbita dudum
Insubriæ terræ cultis crescebat in hortis.
Ipse siti moriens olitor tendebat inanes
Ad cœlum palmas, superosque in vota vocabat.
Non decocta palam farrago lebetibus amplis
Profuit, aut subito madefactus rore Sacerdos.
Adstitit insomnis olitori mitis imago
Æmilii: mandata dedit: pluviamque salubrem
Pollicitus Deus est, cœlo et caput intulit alto.
Haud mora: narrantur populo cœlestia visa,
Incessitque animis pietas, donisque paratis
Cerea præmissa est, insignis et arte columna.
Tum fano infertur, latas ubi contrahit undas
D Larius: et solito peragunt solennia ritu. AUCTORE D. P.
Vix prece finita, glomerantur in æthere nubes;
Nec potuere domum redeuntes, agmine facto,
Accelerare gradus. Imbri subitaque procella
Correpti, ad frondes properant, magalia latis
In campis subeunt, et Divi munus adorant.
Insubricæ gentes, Divum celebrate quotannis
Æmilium; vestro qui lactifero Mameti
Munera sæpe datis, quibus annuit ille vocatus.
Matribus ut vestris, arent si forte papillæ,
Lactifer est Mames; sic et sitientibus agris
Imbrifer Æmilius veniet velocibus alis.

Colitur S. Mames, *sive* Mamas XVII *Augusti; ideo verosimiliter solitus a puerperis rusticis pro lacte obtinendo invocari, quod matre propter fidem cum marito captiva, absque materni lactis usu fuerit educatus: ut quo caruit ipse Dei causa, id aliis conferat.* Veterem *autem illam pro impetranda pluvia* religionem *erga* S. Mirum, *quam laudat Poeta, pluribus argumentis probat Vita; in qua nulla uspiam mentio tertiæ Regulæ S. Francisci, cui se Mirus adstrinxisset, nulla item in epigraphis tabellarum septem, quæ circum altare vetus depictæ cernebantur, quando illud dirutum nuper fuit prædictæ Translationis causa. Et tamen Italica phrasis, qua scriptæ* E *illæ erant, non superabat ætatem unius seculi. Ipsas Latine redditas, et in his vitæ compendium accipe.*

Vitæ epitome ex tabellis circa vetus altare:

6 I Hic pater et mater S. Miri annorum sexaginta, prolem optantes, humiliter oraverunt Majestatem Divinam ut suum impleret desiderium, ipsam illis gratiose concedendo, devoventes eam ad religionem vel peregrinationem. II. Hic pater et mater S. Miri, in suis precibus communiter fusis exauditi a Deo, obtinuerunt desideratam gratiam; iisque per expressum miraculum natus est filius, unde ei obtigit nomen Miri. III. Hic S. Mirus, ad complendum votum patris ac matris, peregrinus Romam abiit, faciens maximam de suis peccatis pœnitentiam. IV. Hic S. Mirus, a divina bonitate inspiratus, ivit Cantium ad eremum, faciens de peccatis suis admirabilem pœnitentiam. V. Hic S. Mirus, post gratias actas suis hominibus Cantii, iisdem valedicit, promittens quod succurreret iis quantum posset in omni eorum necessitate. VI. Hic anima S. Miri, divina providentia sic disponente, Sorici dissolvitur a suo corpore: dumque fabricaretur arca ad sepulturam, aves portarunt in hunc locum assulas miraculose. VII. Hic Pratenses oppidani, omni nisu conati transferre corpus S. Miri, quem suum esse sibi persuadebant, per Dei voluntatem, in memoriam rei perpetuam F nostrumque exemplum, manserunt manibus comprehensis.

gratis dicitur fuisse 3 ordinis S. Francisci,

7 Supra ipsum etiam vetus altare pictus in fornice S. Mirus conspiciebatur radiato capite: *in habitu procul dubio coloris rufi aut cinerei, ut passim eremitæ et peregrini solent: et hinc sumpsisse Andream Ferrarium credo, quod eumdem Tertii sui Ordinis Professis tam asseveranter adscripserit, uti de aliis similibus multis fecit Franciscani Martyrologii auctor Arturus, qui pro consueta sibi in hoc genere levitate, non omisisset B. Mirum, si Ferrarii libellus venisset in ejus notitiam. Ego vero non tantum existimo nulli certo Ordini adscribendum Beatum illum, sed vehementer etiam suspicor, seniorem esse quam ut nosse potuerit tertium Ordinem, quem anno primum* MCCXXI *instituit S. Franciscus, habitum donans B. Luchesio, cujus Vitam dedimus die* XXVIII *Aprilis. Etenim considero, quod instrumentum inventionis, conditum anno* MCCCCLII *et ab Episcopo Carafino anno* MDCLIII *protractum in lucem, dicat quod* jam multo tempore elapso corpus beatissimi Miri in tumulo requievit, unde multissimis claruit miraculis et claret in partibus istis; nunc vero Deus sua pietate et misericordia ostendere thesaurum

ipso verisimiliter antiquior.

A saurum absconditum dignatus est. *Sane hic loquendi modus non exiguum temporis spatium, et plus quam unius alteriusve seculi videtur requirere, quod a morte Sancti usque ad elevationem corporis repositionemque sub altari, et ab hac ad inventionem intercesserit: cum indicetur, non tantum a conspectu hominum fuisse remotum Sancti corpus (sic enim fuit etiam deinceps usque ad nostram ætatem) sed etiam a memoria notitiaque Suricensium; qui licet ea in ecclesia et altari S. Mirum venerarentur, nesciebant tamen quo loco ejus corpus humatum conderetur.*

non anno 1436 natus,

8 *Interim Italicæ vitæ auctor (nescio quam secutus conjecturam) anno* MCCCCXXXVI *natum esse Mirum scripsit. Franciscus Ballarinus, in Chronico Comensi, eodem anno ejusdem Natalem, sed cælo, non terræ consignavit. Carafinus Episcopus, in epistola ad Petram-sanctam, satis se fecisse credidit seculum unum detrahendo ex eo numero; dicendoque parentibus senibus ac sterilibus concessum fuisse. Mirum anno* MCCCXXXVI; *a quo principio reliquos vitæ annos computans Ferrarius, mortem ejus confert in annum* MCCCCVIII, *quod ut probabile recipit Aloysius de Tattis, sed ex supposita veritate anni a Carafino assignati. Atqui hac ratione annis dumtaxat quatuor et quadraginta absconditus fuisset in* B *tumulo* Mirus, *quando retectus fuit, plurimis pridem miraculis celebris: quod non apparet prudenter credibile. Consequens proinde est, quod de eo quo vixit seculo statui nihil certi possit; eaque verosimilior sit futura conjectura, quæ decimo aut undecimo seculo eum propius admoverit. Et forte factum est, ut annus* DCCCCXXXVI *in antiquiori aliquo monumento notatus, evanidis jam propemodum characteribus alicui imposuerit, suaseritque* M *pro* D *legere ac rescribere: neque enim antiquitus in usu erant cyfræ, quibus aliquis factum suspicaretur, ut pro* 1036, *simili ex erratione irrepserit* 1436.

aut 1336.

VITA

Ex MS. Italico ipsius ecclesiæ.

a Sterilibus et senibus parentibus natus ex voto

Natus est B. Mirus in oppido Cantii *a* Status Mediolanensis, et parochia Incini: cujus pater Erasmus, mater nuncupabatur Drusiana. Hi cum essent annorum sexaginta, metuentes Deum et B. Mariæ virgini devotissimi, ac liberis carerent, moti cupidine successionis, ad divinæ Majestatis obsequium applicandæ, oraverunt Dominum, promittendo quod filium, si quis eis ex divina voluntate nasceretur, dedicarent C famulatui ejus in aliqua religione aut peregrinatione perpetua. Easdem preces etiam ad Deiparam dirigebant. Placuit igitur Domino humiles horum devotorum suorum exaudire supplicationes, eisque concedere exoptatam gratiam: atque ita cum infinita admiratione notorum omnium, propter grandem Drusianæ jam sexagenariæ ætatem, natus eis *b* est tantopere desideratus filius: cui in baptismo posuere nomen Miri, utpote per miraculum edito in lucem ex annosa muliere, et insigni vultus specie nihilo minus admirando. Datus porro est puer lactandus nutrici, et paucos post menses obiit Drusiana mater. Cum autem ad *c* duodecimum ætatis annum pervenisset puer et factus jam disciplinæ capax, datus est a patre cuidam sanctioris vitæ Eremitæ instruendus, qui iis in partibus habitabat. Sub hoc magistro puer docilis profecit egregie, non minus in virtutibus ac moribus Christianis, quam litteris, cum magno boni Eremitæ stupore et gaudio, sperantis ex ejus institutione haud mediocris consolationis fructus se percepturum: quidquid enim sibi præcipiebatur a sene diligentissime exequebatur puer, promptaque ac filiali obedientia magistri amorem sibi conciliaverat, etiam in orandi studio, quamvis ætate tenera, ipsum imitans.

b traditur eremitæ cuidam erudiendus:

c

d patre orbatus

2 Ad annum deinde ætatis vigesimum *d* secundum D progresso mortuus est pater Erasmus, et ipse paternarum facultatum omnium relictus heres, per manus magistri (fortassis ex suprema defuncti voluntate, suam omnem substantiam pauperibus divisam cupientis) ita de iis disposuit, ut abdicatis omnibus quæ divino famulatui et bonorum spiritualium acquisitioni possent objicere impedimentum, liber manserit et solutus. Perseveravit autem in illa tam religiosa vita cum suo caro patre ac magistro usque ad annum ætatis trigesimum secundum, quando mortuus est ille Eremita, et in oppido Cantii sepultus. Post cujus exequias, videns se Mirus privatum corporali ac spirituali consortio, insuper etiam dimittere voluit modicum illud quod ex paternis facultatibus ad sustentationem utriusque frugalem reservaverat. Cumque non cessaret orare Deum, ut sibi largiretur gratiam cognoscendi quæ esset ejus de se voluntas beneplacens et perfecta; oblatum est dormienti somnium, quo videbatur sibi loco Salvatoris conspicere magistrum suum Eremitam, et hæc aut similia verba ab eo audire. Fili mi, ne tardes exsequi voluntatem divinam: quamvis enim Deo hactenus ex animo servieris, omnes pro ejus amore abdicans facultates; nihilominus oportet te peregre E ire ad visitanda loca et reliquias Sanctorum, ac nominatim Beatorum Petri ac Pauli Romæ; modicum enim est quidquid obsequii tuo huc usque fecisti Creatori, et omnino convenit ad ulteriora extendi pro acquirenda illius gratia. Surge igitur confestim, et noli morari, quia hæc est voluntas Dei.

et magistro

jubetur Romam proficisci:

ubi visitatis liminibus Apostolorum

3 Experrectus Mirus, totus lætus et consolatione divina plenus propter visionem, in orationem se dedit, gratias agens Domino, qui suam ei voluntatem gratiose dignatus fuerat revelare. Tum valefaciens amicis et consanguineis, cum scipione in manu in viam se dedit peregrinaturus: et quod ab eleemosyna per iter corrogata suæ necessariæ sustentationi abundabat distribuere cœpit pauperibus, quorum proinde aliqui consectabantur eum, præsertim pueruli tres, qui eidem tamquam patri adhæserant quocumque iret; quos etiam teneriori ac vere paterno prosequebatur affectu, erudiens eos cum omni caritate ad observantiam divinorum mandatorum. Ut autem Romam venit, et sacra ibi loca reliquiasque Sanctorum visitavit, intellexit in vicinis Urbi montanis degere Eremitam quemdam, ad quem sese decrevit conferre consilii et auxilii petendi causa: quod etiam de genibus ab eo petiit, F quatenus ex illius ore discere mereretur, qua porro ratione placere Deo posset. Nomen eremitæ erat Brigidus de *e* Colomna, quem multa et diuturna abstinentia pallidum fecerat ac macilentum. Hic nomen hospitis sui interrogans, et quantos in Dei servitio numeraret annos, tale ab eo responsum accepit: Mirus ex baptismo vocor, Pater, qui ex annosis parentibus mirabiliter natus sum: deinde totam vitæ a se actæ seriem ex ordine narravit. Vicissim eidem retulit Brigidus, quod annum jam quinquagesimum vivebat in eo loco, iis solis quæ istic poterat colligere victitans: addidit etiam quas ibi tentationes et insidias diaboli perpessus per Dei gratiam superasset, orationis et abstinentiæ præsidio; multum lætus quod in ea solitudine sibi datum esset vivere, procul a mundi vanitatibus, animæ perniciem adferentibus: patientia enim et precatione assidua opus esse ad consequendam salutem. Denique invitabat Mirum ad secum manendum, interim dum Dei explorarent perseveranti oratione voluntatem.

e ex Brigido Eremita intelligit

4 Ita manente istic Miro, cum pro more suo ad Matutinas preces evigilasset Brigidus, adstitit ei Angelus

A gelus Domini et dixit : Mirus hic, quem hospitem suscepisti, vir Dei est, cui mea vice dices ; Domino nostro placere, ut in patriam suam revertatur mendicans, quemadmodum huc venit, ipso in itinere certificandus de suo fine : atque ut læto et hilari animo cœptæ formæ vivendi insistat. His dictis disparuit Angelus : Brigidus autem repletus gaudio et solatio, cum post orationem completam revertisset in cellam, et sopitum Mirum invenisset, expergefacere eum noluit : sed auroram præstolatus, post fusas communiter preces et bonam diei partem in sacris exercitiis peractam, ad sumendam aliquantuli cibi, qualis eo loci suppetebat, refectionem invitavit Mirum. Deinde actis bonorum omnium Largitori gratiis, ita eum affatus est : Habeo, Mire, quod tibi ex parte Dei mandem, ab Angelo ejus mihi commissum. Venisti in has partes longinquas a patria, quam Deo inspirante dimisisti, ad visitandas Romanæ Urbis reliquias : nunc eodem tibi est redeundum : ipsaque in via disces quid porro faciendum tibi restet. Contritus igitur confessusque de peccatis, indulgentiam sumes atque discedes. Paruit continuo præceptis Mirus, et Brigidum amanter complexus, cum ejus benedictione Romam rediit : B ubi tres puerulos prædictos invenit, qui ut eo absente multum doluerant, sic eodem recepto exhilarati, ipsi se cum omni subjectione commendarunt. Insequenti nocte per visionem ei imperatum est cœlitus, ut regrederetur quamprimum : quare visitatis iterum locis iis in quibus lucrari Indulgentiam debebat, summi Pontificis benedictionem expetiit ; qui similiter eidem in virtute sanctæ obedientiæ et pro remissione peccatorum injunxit, ut perseverando in illo pœnitentiæ habitu patriam repeteret.

redeundum sibi esse in patriam:

cui mandato parens

5 Postera die in viam se dedit cum tribus istis suis pauperculis, itinera faciens modica, ne de consuetis orationibus exercitiisque spiritualibus cogeretur quidpiam intermittere : cumque venisset in locum Lombardiæ, qui dicitur S. Georgii *f* in Lumellina, eo tempore quo maxima siccitas spem futuræ messis extinxerat ; eaque ex causa mœrentem videret ejus, ad quem diverterat, oppidani honestam sed numero gravem familiam ; quæ de mutandis brevi sedibus, si calamitas ista non cito finiretur, consilium cœperat ; Mirus re intellecta : Adducite ad me, inquit, oppidanos omnes, majores et minores in Christi nomine : qui si pro ejus amore mecum voluerint jejunare et orare devote, spondeo non prius hinc discessurum me, quam sint optatam aquæ copiam consecuti. C Fecerunt autem omnes quidquid jussit Mirus : cui nocte sequenti apparuit homo, longam vestem indutus et crucem gestans ; qui corporis sui ostentans plagas, dixit ei : Propter orationes quas fudisti, scito concedendum tibi expetitam gratiam. Hac visione stupefactus Mirus, cum se submitteret in genua, pedes ei qui sibi apparuerat deosculaturus, disparuit ille, locumque cœlesti odore plenum reliquit. Mirus autem noctem reliquam in oratione transigens, et gratias Domino Jesu Christo agens pro tantæ bonitatis favore, jussit ut proximo mane sua omnes peccata confiterentur, collectique intra ecclesiam, depositis si qua essent odiis, mutuo sese amanter complecterentur. Ipsa vero Dominica die sub vesperam, servi sui in orando efficaciam demonstravit Deus, largiens pluviam : quæ per totos quinque dies arentem terram suaviter irrigans, sementem languidam ac pene adustam resuscitavit, adeo ut copiosam deinde messem colonis suis dederit. Quo beneficio populus ille obligatissimum sese Miro agnoscens, cum viderent eum ejusque tres comites male sartis tectos vestimentis, nova eisdem facienda decreverunt.

f oppidanis S. Georgii pluviam impetrat :

6 Hæc parantibus illis, subduxit sese ab eorum oculis cum suo *g* comitatu Mirus, Cantiumque perveniens, ubi jam nemini noscebatur, peregrinationis ærumnis jejuniisque emaciatus, hospitium petiit et impetravit apud Parochum loci, sibi ac tribus suis parvulis victum tempore aliquanto mendicans. Donec sub noctem ei apparuit matrona, brachiis puerulum gestans, et dixit : Fili mi, non est hic locus tibi designatus : itaque hinc alacriter discede. Quem vides, filius meus est, pro tua totiusque generis humani redemptione mortuus in cruce : bene ei servivisti, et ideo venimus visitare te : appropinquat enim tempus exitus tui. Vade secundum ripam lacus, vitam mendicato inter peregrinandum sustentans, sicut hactenus fecisti, usque dum ad alterum lacus caput pervenias in destinatum tibi locum, ubi gravi pressus dolore infirmaberis, et anima tua dissolvetur a corpore, quod ibi in tui memoriam servabitur. Peregrinabundus igitur Mirus, per terras lacui Comensi adsitas pervenit Suricum, oppidum in capite lacus fundatum : ubi paulo post infirmatus *h* ac mortuus est. Defuncto autem Miro nata est controversia inter Suricenses de loco in quo esset sepeliendus. Dum autem fabricaretur sandapila, intra quam erat collocandum corpus, ecce tibi ad fabrum dolantem asseres descendere corvi, resectaque frustilla rostris corripere, comportareque in vicinum monticulum *i* ad ecclesiam in honorem S. Michaelis Archangeli dedicatam. Qua re ab adstantibus animadversa, judicarunt ex Dei voluntate facturos se, si istic sepeliendum defunctum curarent. Quod et factum est cum maximo populorum concursu, propter ejus eximiam sanctitatem ; multis etiam postea frequenti visitatione eodem recurrentibus, et optatas gratias consequentibus.

D ex MS. ITALICO.

g Cantio quoque jussus discedere,

Surici moritur.

h

E

i sepelitur in S. Michaelis.

7 Quod autem ibi voluerit Deus illum sepeliri, confirmarunt subsecuti effectus, nominatim circa homines Communitatis Pradensis *k*, quod est oppidum in valle Clavenna : qui suum esse corpus illud prætendebant, eo quod ipsius S. Miri mater Drusiana indidem esset oriunda. Cum igitur ad illud rapiendum armati venissent, jamque operculum arcæ, in qua sacra ossa condebantur sustulissent ; manus eorum intra patentem rimam deprehensæ per miraculum hæserunt, ita ut movere eas inde non possent *l* : crediturque quod liberationis impetrandæ causa voto se obligarint, mittendi quotannis e singulis familiis unum aliquem ad sanctas istas Reliquias visitandas, et cereum votivum deferendum : quemadmodum hodieque observant ad ipsius Sancti festum, quod secunda sexta feria Maji celebratur, venientes processionaliter cum suo Parocho : quod idem etiam faciunt nimiæ siccitatis tempore, referentes fructum precationis suæ cum confusione hæreticorum, regiones illas incolentium. Eodem die, cum simili processionis pompa, illuc accedit Communitas Soricensis viri feminæque cum D. Archipresbytero suo et Canonicis ; ibique Missam canunt super altari, sub quo repositum est corpus beati atque gloriosi Miri. Similiter huc veniunt Buranenses *m* seu Monte-Mezzani, et Communitas Bugialensis. Ex antiquo etiam usu annis singulis venire processionaliter solent lectæ saltem ex singulis familiis personæ ex Communitatibus S. Gregorii *n*, Brentii, Stazonæ, Germaseni atque Garzeni cum suis Parochis ; item ex oppido Dori et Communi Novatensi : ex quo tam grandi populorum concursu data est occasio annuarum nundinarum eo loci celebrandarum.

k Pradenses prohibiti auferre corpus,

l

quotannis eo supplicabundi veniunt

F

m uti et alii pro pluvia.

n

8 Sed imprimis civitas Mediolanensis erga hanc sanctam Reliquiam pie afficitur : et tempore siccitatis Illustriss. D. Vicarius *o* ac rei annonariæ curandæ præpositi Duodecim-viri mittunt unum ex stipatoribus suis, dictis Albo-rubris, simul cum aliquo Religioso :

o

Ex MS Italico imprimis Mediolanenses optimo semper successu

A gioso: qui statim atque appellunt Suricum indicant sui adventus causam Rev. D. Archipresbytero aut Vicario ejus: qui simul cum ipsis ex ecclesia Collegiata S. Stephani proceduntad ecclesiamS. Michaelis, nunc S. Miri dictam; ibique cantatur Missa et Albo-ruber Communionem sacram suscipit, orans etiam ipse pro obtinenda ea quæ desideratur gratia: vix autem unquam accidit, quin dum legatus Suricum venit vel inde Mediolanum revertitur, recipiat fructum devotionis suæ, id est, pluviam tantopere desideratam. In signum autem impetrati beneficii aliquot ab hinc annis misit illuc civitas Mediolanensis paramentum ex panno Damasceno viridi, aureis fimbriis ornatum, cum Pallio Caliceque et alio instrumento necessario ad usum Sacrificii. Aliis etiam vicibus varia donaria eodem destinavit.

vicinæque diœceses

9 Neque solum ab urbe Mediolanensi, sed etiam ex aliis ejusdem Provinciæ oppidis veniunt deputati, in simili necessitate ad pluviam impetrandam, puta ex Tortonensi, Ticinensi, et Alexandrina diœcesibus. Accidit insuper anno MDXCVIII mense Augusto, tantam esset ariditatem terræ, ut rimas ageret, vitesque ustulatæ viderentur, nec fructus ex iis isto anno speraretur, Hac autem in necessitate Catholici B Communitatis Caspanensis *p* in Valle Tellina proposuerunt mittere processionaliter unum saltem personam ex quaque domo cum Parocho Suricum, ad aquam per S. Miri intercessiones impetrandam. Qui mox ad domum reverterant gratissima pluvia, qua triduum integrum durante, quæcumque adusta et arida velut in hieme videbantur cœperunt verni temporis amœnitatem novo virore referre: ad maximam hæreticorum Caspani commorantium confusionem, qui Catholicos Suricum abeuntes sibilis et risu fuerant prosecuti, adeo ut per dies multos non auderent prodire domo, ne cogerentur audire improperia Catholicorum, suam ipsis incredulitatem exprobrantium. Non tamen ideo convertebantur, sed acceptam gratiam in alias causas referebant, quemadmodum et Judæi miracula, quæ faciebat D. N. Jesus Christus.

p cum hæreticorum confusione.

ANNOTATA.

a *Carafinus in epistola*, Cantium, agri Mediolanensis pagus, apud Assinam vallem. *MS. Italicum*, nella pieve d'Incino: *pagus ipse vulgo* Canzo *dicitur, recto inter Mediolanum et Comum itinere, sed Como* C *vix* 6 p. m. *distans*.

b *Addebatur natum esse B. Mirum anno* MCCCCXXXVI, *pro quo rectius substitui posse* DCCCCXXXVI, *jam monuimus*.

c *MS. Italicum*, essendo il fanciullo d'età d'anni duoi, *in quo errorem esse, et in Actis antiquis latinis verosimiliter notatam annorum* XII *ætatem, plane mihi persuadeo, cum hæc incipiat primam esse disciplinarum capax*.

d *Ita correxi similem priori errorem, quo* 12 *anni solum notabantur pro* 22: *paternæ enim hereditatis abdicatio, et bonorum in pauperes distributio ætatem duodenaria majorem requirit: ex ætatis autem anno* 32, *mox indicato, satis apparet, intentionem primi auctoris fuisse distribuere vitam per decennia, fortasse quidem per solam conjecturam, verosimiliorem tamen quam si bimulum e patria domo dimissum et magistro traditum tenere velis*.

e Columna, *media inter Romam et Palestrinam via*, 10 p. m. *utrimque fere distans, oppidum haud ignobile est in colle, ubi* Gabios *antiquos fuisse censet Kircherus noster in suo Latio. Id hujus eremitæ patriam fuisse potius credam, quam ipsum Columnensium familiæ adscribendum. Porro tam distincta hujus nomini notitia facit, ut longe antiquiora Acta extitisse putem, unde et* D *nomina parentum habeantur et cetera postea Italice traducta*.

f *Quæ inter Sessiam et Tesinum fluvios clauditur regio, admodum irrigua, nomen habet a* Lumello *oppidulo, ab hoc autem* 4 p. m. *distat vicus* S. Georgii, *sive (ut Ferrarius dubitanter scribit)* S. Gregorii. *Mediolano vero* p. m. *circiter* 20 *Pedemontium versus: de ea Carafinus:* felix admodum ea gleba proventu, nec alia forte apud Insubres frumenti feracitate felicior.

g *Notat Ferrarius, trium istorum puerorum nullam deinceps in vita fieri mentionem: quare haud immerito credit eos Cantii, unde secuti peregrinantem erant, fuisse parentibus suis redditos, nec ultra Sanctum comitatos*.

h Anno ætatis, *inquit Ferrarius*, 72, *quod nescio unde hauserit, veteribus monumentis de ea ætate tacentibus, et vita dicente, quod anno* 32 *peregrinari cœperit, nec nisi unicam Romanam peregrinationem, absque longiori uspiam mora, commemorante. Surici fortassis vixit diutius; idque Ferrario ex traditione innotuit*.

i *Idem Ferrarius ait, in eodem monticulo speluncam fuisse quam Sanctus inhabitarit: Carafinus*, Asservantur, *inquit*, ejus exuviæ apud Suricenses in æde D. Michaelis, verticem clivi editioris insidente, E unde prospectus in Vulturenam vallem, et subjecta Abduæ limosa, quem ibi placido se lapsu volventem Larius lacus haustu perpetuo sorbet.

k Oppidulum Pradæ, *inquit Carafinus*, inter cetera suæ ditionis numerat in hunc usque diem Comitatus Clavenensis, meæ Diœcesis: *est autem apud Rhætos sive Grisones* 3 *aut* 4 p. m. *Clavenna, Surico autem circiter* 15 *distans*

l *Factum hoc crediderim multis post Sancti obitum annis, corpore aut ossibus jam elevatis in tumbam lapideam: fortassis etiam hoc miraculum occasionem dedit extruendi super illam altaris, ne alias simile quid sperari tentarique posset*.

m *Ferrarius* Monte-rezzo, *sed nec hunc nec alia hic nominata loca tabulæ topographicæ nobis notant*.

n S. Gregorii *oppidum ad meridionalem Abduæ ripam*. 15 p. m. *Surico distans: porro vero ad eamdem ripam* Stazona *est, distans a lacu altero tantum*. Brentium *videtur esse* Branzi, *sub Dominio Veneto Bergomensis diœcesis, circiter* 25 p. m. *remotum Surico ad Orientem: Garzanum vero ad Occidentem solum distat* p. m. 8, *estque diœcesis Comensis, fortassis et* Germazenum, *quod non reperio in tabulis, uti nec* Dorum, *quod supra lacum Comensem esse dicit Ferrarius: ibi* F *saltem invenio* Novatum, *vix* 4 m. p. *Surico procul*.

o *Carafinus:* Accedentibus Mediolani frumentariis proxenetis ad Annonæ tribunal, ingentique cum fiducia poscentibus ut imbres mittat rogatum, Præses et duodecim Ordo legare solent ad Divi sepulcrum oratores. *Deinde addit*, Decimus nonus hic est annus (*Christi* 1645, *quando data epistola)* ex quo me ab ecclesia Melphiensi transtulit ad hanc Novocomensem Urbanus VIII Pont. Max. nec unquam frustrata hac in re populorum audivi vota.

p Vallis Tellina *seu* Vulturena *dicitur ea Rhætiæ pars, quam Abdua rigat: ibi* Caspanum *est*, Surico distans, *inquit Ferrarius*, p. m. 12, difficili per rupes et saxa itinere: *addit autem venisse supplicabundos* 150, *qui mane egressi, Missæ ex voto Surici dictæ adfuerint, et postea refectis corporibus redierint ad sonum Ave-Maria, tum vero benedictione accepta a Parocho, in suas quique dimissi domos, pluviam habuerint prius quam illas intrarent*.

INSTRUMENTUM

A

INSTRUMENTUM INVENTIONIS.

Episcopus Trapezuntinus

Ps. 67, 36

Ad æternam rei memoriam et ut veritas luceat et clarescat, universis et singulis hoc publicum instrumentum inspecturis [notum sit] quod Deus visitavit nos hodie oriens ex alto, juxta illud dictum, Mirabilis Deus in Sanctis suis, et excelsus super omnia opera sua. Cum igitur jam multo tempore elapso corpus Beatissimi Miri migrasset, in ecclesia S. Michaelis in tumulo requievit, unde multissimis miraculis claruit et claret in partibus istis et alibi: Nunc vero Deus sua pietate et misericordia nobis ostendere thesaurum absconditum dignatus est. Igitur ex licentia Reverendiss. in Christo Patris ac Domini, D. Antonii de Pusterla, miseratione divina Episcopi Cumani et Comitis. Rev. in Christo Pater D. Gregorius de Corsanego, monachus Ordinis S. Benedicti, Episcopus Trebesundarum, una cum infrascriptis venerabilibus Patribus et Dominis, Presbytero Donato de Caligariis, Archipresbytero ecclesiæ S. Stephani de Surico; Presbytero Joanne de Pelitariis, Canonico ejusdem Ecclesiæ; Fr. Joanne de Claro, Præposito Domus Humiliatorum S. Ursulæ

coram multis testibus,

B de Surico; Fr. Bonaventura, Guardiano Sanctæ Crucis Cumarum; Fr. Thadæo. Fr. Cypriano, et Fr. Jacobo de Menasio, omnibus Ordinis Minorum; ac etiam Nobilibus et Egregiis Dominis, Antonio de Reato, Potestate terræ Surici, per Illustriss. et Excelsum Dominum nostrum Ducem Mediolani; Petrino de Ripa, Antonio de Ripa, Melchiore de Peliciariis, Francisco de S. Juliano, Thomasio de Garsone, Gaudentio de Ferrariis, omnibus Communis Surici; Thadæo de Bioca et Zanne de Sertolia, Communis de Bugiallo; Danielo de Sarbalupiis et Cenzolo de Caratio, Communis de Monte Medio; et Gerardo de Bolziis, Communis de Terzono; et me Benedicto de Ripa, Notario infrascripto, et compluribus aliis utriusque sexus; idem Rev. D. Episcopus suprascriptus, una cum aliis suprascriptis, die Dominico, x mensis Septembris præsentis, hora meridiei, in d. ecclesia S. Michaelis, in capella S. Antonii latere sinistro, aperuerunt tumulum B. Miri, super quo tumulo ædificatum erat altare ad honorem B. Miri: et invenerunt thesaurum absconditum, videlicet corpus B. Miri, miro odore et suavitate fragrantiæ: quo dimisso et sigillato, manet in d. ecclesia ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, Patris et Filii et Spiritus sancti, et B. Stephani Patroni nostri, et

10 Septembris anno 1452 corpus S. Miri recognoscit,

C ad consolationem omnium habitantium in partibus istis, cui est honor et gloria in secula seculorum, amen, juxta illud Apostoli dictum, Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in tribulatione nostra ac Beatissimi Miri. Amen.

2 Cor. 1, 3

11 Actum Surici in ecclesia S. Stephani Patronalis ecclesiæ, præsentibus testibus ad præmissa vocatis et rogatis, Simone de Gheziis f. q. Ser. Baldassaris, Mag. Paulo de la Porta f. q. Ser-Melchioris, ambolus de Domasio, Ser-Antonio de Crotis de Elzinate f. q. Ser-Stephani, Sanctino de Benacciatis f. D. Joannis, Mediolanensis diœcesis, et Fr. Jacobo de Spatiariis, Ordinis S. Angeli Mediolanensis diœcesis, omnibus testibus ad prædicta vocatis et rogatis. Datum et registratum in ecclesia præfata S. Stephani anno MCCCCLII, I Indictione, die XI mensis Septembris.

eaque de re condi instrumentum jubet.

† Ego Benedictus de Ripa de Surico, publicus Imperiali auctoritate Notarius Cumanus f. Ser-Joannis hoc instrumentum inventionis præmissorumque omnium et singulorum, mandato et jussu præfati D. Episcopi ac rogatu subscriptorum supra nominatorum, tradidi et scripsi meque subscripsi, et prædictis præsens fui et vidi.

D

EX MS ITALICO.

BULLA INDULGENTIARUM.

Episcopus Comensis

Antonius, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Cumanus et Comes, dilectis nobis in Christo universis et singulis ecclesiarum civitatis et diœcesis Cumarum Prælatis, Abbatibus, Prioribus, Præpositis, Archipresbyteris, Presbyteris, Rectoribus, Beneficialibus, Canonicis, Capellanis et Ministris, quibus præsentes nostræ litteræ fuerint præsentatæ, omnibusque Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam.

Ineffabilibus divinis operibus Omnipotens Sanctos suos ex eorum meritis quotidie ad Christi fideles non desinit clarescere, ut per eorum exempla, per bona temporalia, quæ ipso inspirante fecerimus, æterna gaudia possidere valeamus, firmam spem fiduciamque tenentes, quod qui parce seminat parce et metet, et qui seminat in benedictionibus de benedictionibus et metet vitam æternam. Hinc est quod altissimus Jesus, et inexplicabilis et potens in cœlo et in terra, intendens sua summa justitia servos suos ex eorum præmiis exaltare et præmiare, die Dominico x mensis Septembris anni cursi MCCCCLII, mediantibus processionum solenniis, in hymnis et canticis atque laudibus, ad honorem ipsius altissimi et omnipotentis Dei per sanctam matricem Ecclesiam ordinatis, corpus B. Miri jam dudum reclusum in quodam sepulcro, existenti in ecclesia S. Michaelis Communis seu Plebis Surici nostræ Cumanæ diœcesis, in præsentia Reverendiss. Patris et D. Gregorii Trabesundarum Episcopi, Suffraganei et Coadjutoris nostri....... ac secularium causa devotionis ibidem adstantium. Quod quidem corpus ut fama....... et ad ipsum B. Mirum devote....... manifeste claruit, misericorditer demonstravit.

re intellecta

E

13 Cumque incolæ illius Communitatis Surici summo affectu permaximoque desiderio, nolentes tanti beneficii accepti immemores esse, affectantes ipsam ecclesiam S. Michaelis, in qua est prædictum corpus beatissimum S. Miri sepultum ut supra, quæ..... est, tum ob reverentiam Jesu Christi, tum etiam præd. S. Michaelis Archangeli, et tum præd. B. Miri, qui se miraculose demonstravit ut supra, ampliare et augere, adeo quod personæ, quæ ad ipsam ecclesiam causa devotionis præfati Beatissimi Miri confluxerint, commode in ipsa ecclesia residere possint: Nosque ad consequenda prædicta gaudia causam fidelibus [præbere] cupientes, precibus et supplicationibus Communitatis hominum ipsius loci de Surico, Plebis Surici nostræ Cumanæ diœcesis, inclinati, de mansuetudine consueta, volentesque et cupientes ecclesiam ipsam privilegio et dono spiritualis gratiæ confortare; auctoritate ordinaria qua fungimur in hac parte, omnibusque modo, jure, via, causa, et forma, quibus melius possumus et potuimus, de omnipotentis Dei misericordia, ac BB. Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate; atque B. Abundii Confessoris egregii Patroni nostri, cui licet immerito successimus in officio Pastorali, meritis confidentes; omnibus et singulis hominibus et personis Christi fidelibus, qui ipsam ecclesiam S. Michaelis et corpus Beatissimi Miri devote visitaverint in diebus Dominicis, et in Festivitatibus Nativitatis et Resurrectionis et per ipsarum Octavas, et similiter in festivitatibus beatissimæ Genitricis Virginis Mariæ et omnium Apostolorum, nec non prædictorum Sancti et Beati Michaelis Archangeli, sub cujus vocabulo d. ecclesia fuit et est fundata; et Miri, cujus corpus in ipsa ecclesia jam longo tempore extitit sepultum, nuperrimeque divina providentia

et desiderio Suricensium pro restauranda S. Michaelis ecclesia

eis in finem largitur indulgentias

EX MS ITALICO.

A videntia fuit propalatum ut supra; ac diebus Quadragesimæ, toties quoties ecclesiam ut præfertur visitaverint, ac ad reparationes ipsius ecclesiæ et ad augmenta ejusdem caritative manus adjutrices porrexerint; quadraginta dies de injunctis pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus.

et pium opus vult ubique commendari.

14 Vosque Prælatos et omnes suprascriptos in Domino admonemus, ut in ecclesiis vobis commissis et in Missarum celebrationibus, cum major aderit populi multitudo, nostri vice et auctoritate, verbo pariter et exemplo inducatis et exhortetis populos vobis commissos, ad benefaciendum missis et nuntiis et procuratoribus ipsius ecclesiæ; ut per hæc et alia bona, quæ Domino inspirante fecerint, possint ad æterna felicitatis gaudia pervenire. Has autem nostræ concessionis litteras per Joannem de Zobiis Notarium et Scribam nostrum scribi et registrari mandavimus, sigillique nostri appensione muniri. Datæ in Episcopali Domo Cumana MCCCCLIII, Indictione I secundum consuetudinem civitatis et diœcesis Cumarum, die vero lunæ, quintodecimo mensis Januarii.

B

TRANSLATIO CORPORIS

Ex Italico Andreæ Ferrarii.

Anno 1637 Carafinus Ep. Suricum visitans,

Manserunt sacra B. Miri ossa immota per annos centum octoginta quinque, donec hoc nostro seculo, quo major quam antehac venerandis Sanctorum Reliquiis honor habetur, Illustriss. ac Reverendiss. D. Lazarus Carafinus Cremonensis, Dei gratia Comensis Episcopus, anno MDCXXXVII die XX Octobris Suricum venit, Pastorali suo muneri, illis parochiæ visitatione, facturus satis, cum adm. Illustriss. ac Reverendiss. Dominis Alexandro Lucino et Jacobo Minontio. I. V. Doctoribus, et Rev. adm. D. Archipresbytero Suricensi, cum aliis familiaribus suis multisque oppidanis, ascendit ad ecclesiam S. Michaelis, per medium milliare, non solum ejus inspiciendæ causa, sed eo præcipue quia intendebat facere translationem corporis S. Miri. Facta igitur ante aram principem oratione, jussit tolli ornamenta lignea tabulasque, quæ Sancti vitam circum ejus sepulcrum repræsentabant: quo facto apparuit capsa, cui includebatur corpus sanctum. Hanc autem cum similiter diffringi jussisset, apparuit in parte ejus posteriori depictus Beatus, porrectus in longum, cum imagine adgeniculati Presbyteri duorumque Angelorum faces cereas tenentium.

monumentum aperit,

C

16 Postmodum, sublata grandi petra, quæ interiorem arcam operiebat, conspecta sunt ossa S. Miri, supra tabulam extensa in formam cadaveris, et candidissimo ac subtilissimo velo operta, quæ ab ipsomet Illustrissimo reposita fuerunt in capsellam elegantissime adornatam, atque sub ejus sigillo clausa munitaque. Hinc digresso illo aliisque ad hoc vocatis, privatim quidem, non tamen sine multorum cereorum lumine, deportatæ sacræ Reliquiæ sunt Suricum in ecclesiam Collegiatam S. Stephani, ibique intra capsam, simili Illustrissimi sigillo obsinatam, depositæ in sacristia cum fideli custodia,

et ossa tantisper seposita,

usque dum fieret apparatus decretæ translationi necessarius. Hæc autem decreta est facienda Dominico proximo, die XXV Octobris. Nocte igitur dictam diem præcedente Illustrissimus idem cum Dominis Visitatoribus et Archipresbytero venit in ecclesiam, arcamque in sigillum suum recognovit: capsulam vero deferri jussit ad aram principem: ubi aliam capsellam ad hoc paratam, et serico flavo intus, deforis villoso cremesino opertam, benedixit: singulaque seorsim ossa lineo panno extergens, in eam transtulit, exceptis paucis quas suæ devotioni servavit Reliquiis: eamdemque capsellam, bene obseratam sigillatamque, inclusit alteri capsæ etiam ligneæ, cum attestatione rei gestæ in pergameno descripta. Postea jussit omnia denuo recludi intra sacristiam, usque ad proximum mane. D

17 Tum vero supra altare temporaneum ante chorum ecclesiæ, ut commodius possent ab omnibus honorari, sacræ Reliquiæ expositæ circumlucentibus cereis pluribus; hora autem condicta Illustrissimus cum suo comitatu ad ecclesiam venit, assistentibus sibi Alexandro Lucino et Hyacintho Georgii Canonicis Comensibus, tunicellas indutis, Archipresbyterisque Soricensi et Dongensi cum Præposito Domaseno pluvialia portantibus, Curatis item parochiarum Sorici ac vicinarum Plebium albas planetas ferentibus, ac reliquo Clero in superpelliceis: atque ita cantata est Missa ad majus altare, infra quam adm. Rev. D. Joannes Donatus Ferrarius Dongensis Archipresbyter ascendit in pulpitum brevemque sed elegantem de vita, morte, et miraculis Beati habuit orationem. Sub finem de manibus Prælati sui communicavit populus, non solum Soricensis, sed etiam ex tribus circum parochiis, vallibusque Clavenæ et Tellinæ congregatus maximo numero, potissimum ex oppido Prada. E

25 Octobris peractis solenniter sacris,

18 Interim disponebatur processio ad ædem S. Michaelis, in qua primi gradiebantur Confratres ex Giera, Tercione et Burano aliisque vicinis locis, induti saccis et cereos ferentes: sequebatur Clerus suos quoque cereos accensos gestans: ac denique prædicti Domini Canonici ex parte anteriori ferentes arculam, quam solus ex posteriori parte gestabat Illustrissimus sub baldachino: et post hunc gradiebantur ad sena circiter hominum millia, maxima cum devotione et modestia. Ubi ventum est ad portam oppidi, alii aliique Sacerdotes successerunt oneri, donec ventum est ad prædictam S. Michaelis ecclesiam, applaudente trans lacum arce, de Turentes dicta, per tormentorum bellicorum explosionem. Illuc ingressus cum Reliquiis Episcopus, post præscriptas in Romano Pontificali preces, capsam deposuit intra arcam marmoream ad hoc paratam, ingentique tabula lapidea beneque ferruminata et sigillata contexit; populumque cum sua benedictione dimisit. Hoc porro in actu notatu dignissimum fuit, quod cum illo ipso tempore pluviæ, non jam expetitæ precibus, sed nimia copia nocituræ, non desinerent se infundere terris; ipso quo arca elata est momento cessaverunt, et recedentes e cœlo nubes locum dedere soli, tam devotam supplicationem spectaturo. F

retulit in locum suum ad novam arcam

serenato quod pluvium fuerat cœlo.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 84.

DIE

UNDECIMA DIES MAJI.

SANCTI QUI SEXTO IDUS MAJI COLUNTUR.

VIDE APP. TOM. VII MAJI. NOT. 85*

Sanctus Evellius, Consiliarius Neronis Imperatoris Martyr.

S. Anastasius Cornicularius,
S. Theopista uxor,
S. Esodes,
S. Aradius, } Filii
S. Calistus, } Filii
S. Felix,
S. Euphemia, } Filiæ
S. Primitiva, } Filiæ
Tres famuli.
} Martyres Camerini in Umbria.

S. Anthimus Persb.
S. Maximus,
S. Bassus,
S. Fabius.
} Martyres via Salaria in Sabinis.

S. Sisinnius Diaconus,
S. Diocletianus seu Diocletius,
S. Florentius,
} Martyres Auximi in Piceno.

S. Faltonus Pinianus,
S. Anicia Lucina,
} Conjuges an Martyres Romæ?

S. Cyrillus,
S. Eleutherius,
S. Marianus,
S. Dorothea,
} Martyres Romani in Styria.

S. Mocius seu Mucius Presbyter, Martyr Constantinopoli.

S. Dioscorides Martyr, Smyrnæ in Ionia.

S. Montanus seu Montanianus, Martyr Sirmii in Pannonia.

S. Majulus,
S. Victorinus,
S. Fortunatus,
S. Septimus,
S. Cominus,
S. Julius,
S. Crispus,
S. Januaria,
S. Primulus,
S. Nereus,
S. Manilus I,
S. Manilus II,
S. Victoria,
S. Fortunata,
S. Januarius,
} Martyres in Africa.

S. Jocundus,
S. Achilles,
S. Sipponius,
S. Epimenus,
S. Nereus,
} Martyres Romæ.

S. Demetrius,
S. Atticus,
S, Taddus,
} Martyres in Asia.

S. Liceria, Virgo Martyr, Senonibus in Gallia.

S. Nepotianus Presbyter, Altini in Italia.

S. Mamertus Episcopus Viennensis in Gallia.

S. Agatumbrus Episcopus Metensis.

SS. Walbertus, et Bertilia parentes

SS. Waldetrudis et Aldegundis in Belgio.

S. Eudaldus, Martyr in Novempopulania, translatus in Cataloniam.

S. Gengulphus, Martyr Varennis in Burgundia.

S. Fremundus Rex, Martyr in Anglia.

S. Majolus, Abbas Cluniacensis in Gallia.

S. Gualterius seu Gauterius, Abbas et Canonicus Stirpensis in Gallia.

S. Illuminatus, Septempedæ in Piceno.

B. Nicolaus eremita. Martyr Neapoli.

B. Aloysius Rabata, Carmelita Randutii in Sicilia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sancta Tharsita Virgo, soror S. Arnulphi credita, *memoratur ab Arturo in Gynecæo sacro. Est* S. Tarsitia Virgo, quam apud Rutenos coli *testatur Saussayus ad diem* 15 *Januarii, ubi et Genealogiam ejus dedimus, quam modo ut non sinceram mallemus a nostro Opere abesse. Reliqua videri possunt dicto* XV Januarii.

S. Antonii Magni Translatio corporis Constantinopoli ad archicœnobium Antonianum in diœcesi Viennensi Galliarum, anno MLXXXIX, *inscripta est Martyrologio Gallicano Saussayi. De ea late egimus post* S. Antonii *Vitam* XVII Januarii.

S. Gildæ Abbatis inventio corporis, in Armorica in tractu Venetensi, *memoratur a Saussayo in Martyrologio Gallicano, et indicatur in Vita, quam illustravimus ad diem* XXIX Januarii,

S. Anastasius,
S. Asterius,
S. Calianus,
S. Domnio,
S. Maurus,
S. Paulianus,
S. Septimius,
S. Terlius,
} Martyres coluntur in ecclesia S. Venantii prope basilicam Lateranam S. Joannis, ubi illorum corpora requiescunt. *Ita Piazza in Santuario Romano. Sunt illa corpora e Dalmatia translata; et loco* Caliani *et* Terlii, *sunt nomina* Caiani et Thelii. *Et de his egimus* XI Aprilis.

S. Stanislaus, Episcopus Cracoviensis et Martyr, *celebratur in Martyrologio Ordinis Prædicatorum. Vitam ejus illustravimus* VII Maji.

S. Beatus, Episcopus Confessor, *insertus est scriptis additionibus Carthusiæ Bruxellensis ad Grevenum. De variis ejusdem nominis Sanctis egimus* IX Maji.

Job Propheta *memoratur primo loco in MS. Tumlactensi : in aliis* X Maji.

 S. Gordianus

S. Gordianus Martyr *inscriptus est primo Kalendario Capuano, apud Michaelem Monachum. Vitam ejus dedimus* x Maji.

S. Palladius Confessor *indicatur in MS. Romano Ducis Altempsii. Coluntur* SS. Palladius I et II Episcopi Bituricenses, *quorum aliquis hic videtur indicari.* x Maji.

S. Primus Presbyter,
S. Marcus Diaconus,
S. Jason,
S. Cælianus,
Martyres Tergestini *memorantur ad hunc diem a Petro de Natalibus et in variis fastis. Acta martyrii dedimus* x Maji.

S. Cataldus Episcopus Confessor, *inscriptus est tertio Kalendario Capuano apud Michaelem Monachum. De eo egimus* x Maji.

Constantinopolitanæ urbis natalis dies : quam Constantinus Magnus, cum construendo absolvisset, Deiparæ Virgini Mariæ dicavit : eamque festivitatem ex recepta consuetudine hoc die celebrari, *legitur in Menologio Basilii Imperatoris, et aliis Menæis.*

S. Euphebii Martyris pars magna corporis Roma delata est Monachium urbem Bavariæ ad ecclesiam Societatis Jesu, *ubi ejus festum hoc die sub titulo Translationis celebratur. Testimonium Romanum non est nobis transmissum.*

S. Fabius Martyr habet venerationem sacram Bononiæ, apud Patres Cappucinos extra portam S. Mamoli, ob sacrum ejus corpus eo delatum Roma anno 1622. *Ita Masinus in Bononia perlustrata.*

SS. Majus et Imertius *indicantur in MS. Tamlacensi alibi ignoti.*

SS. Mercurii et socii, Locrinæ et sociæ Martyrum sacra corpora, extracta e cœmeterio S. Calisti et Mantuam delata fuerunt anno MDCXIV die XI Maji, atque ex Cathedrali ecclesia solenniter translata ad ecclesiam S. Ursulæ, in duabus arcis splendide exornatis. *Historiam rei gestæ et instrumentum publicum exhibet Hippolytus Donesmundus par.* 2 *historiæ Ecclesiasticæ Mantuanæ lib.* 10 *pag.* 507 *et seqq.*

Læta, nobilissima matrona Romana, quæ a B. Hieronymo in scientia Sanctorum apprime edocta maxime profecit : *ut* Sancta *inscripta est ab Arturo Gynecæo sacro. Inscripsit illi S. Hieronymus epistolam* VII, *et laudatur a Baronio ad annum* 410 *num.* 8, *ubi solum* clarissimam feminam *appellat.*

Apollinaris, Episcopus Alexandriæ, *ut* Sanctus *inscriptus est MS. Florario Sanctorum. Videtur auctor respexisse ad ejus laudes, a Joanne Moscho in Prato spirituali relatas cap.* 193, *ubi appellatur* sanctus Abbas Apollinaris, Alexandrinus Patriarcha, beatus Apollinaris, sanctus Apollinaris, summus Apollinaris : *Et refertur* mirabilis ejus caritas erga juvenem divitem ad inopiam redactum. *Aliis Martyrologiis antiquioribus necdum inscriptum legimus. Consule Baronium ad an.* 553 *num.* 14. *De eo sæpius egimus.*

Finulugus,
Moeldodius,
Æilgnæus,
Columba Cain
indicantur in MS. Tamlachtensi, de quibus alibi nihil legimus, nisi forte nomina sint corrupta.

Cormacus, Presbyter de Acadh Finnigh, juxta fluvium Dothra in Lagenia, quiescit in quadam Tirconalliæ insula, Inis caoil nuncupata. *Ita ex Kalendario Casselensi Colganus* 17 *Februarii in Appendice ad Vitam S. Cormaci Episcopi Athrumensis. In MS. Tamlachtensi hoc die citatur* Cormachus in Achadh-Findmaghi.

Critanus filius Illudionis, qui et Mochritocus, *adfertur in eodem MS. Tamlachtensi, Colganus ad diem* XII *Martii in Vita S. Dagani cap.* 4, Credanum sive Cridanum *statuit discipulum Petroci Britanni, in Hibernia viginti annis commorantis, et in Notis num.* 11 *asserit* Cridanum *coli* XI Maji, in Lagenia in ecclesia de Achad-Einnich.

Fintanus de Cluain-Caoin *seu* Chaoin *memoratur in MS. Tamlachtensi, et a Colgano ad* 17 *Februarii ad Vitam S. Fintani Abbatis de Cluain-Ednech et dicitur hic* Fintanus Presbyter *coli* 7 *Februarii, quando ejus non meminit; et hoc* 11 *Maji.*

Lugurius in Fir, et Leogarius Lovar seu leprosus, *referuntur ut distincti in MS. Tamlachtensi. A Colgano* 16 *Martii, ad Vitam S. Finani leprosi notatione* 2 *indicatur* Lugarius Lobhar *id est* leprosus, *et coli dicitur hoc* XI *Maji, unde forte dicti* Lugarius *et* Leogarius *pro eodem sunt sumendi.*

Lassara Virgo *indicatur in MS. Tamlachtensi. Colganus* 23 *Februarii, ad Vitam S. Finniani notat.* 26 *varias hujus nominis Virgines indicat, et aliquam hoc* XI *Maji referri, sed nequit distinguere.*

Eulalia Virgo *laudatur in MS. libro Alnensis monasterii Ordinis Cisterciensis, et cum titulo* Beatæ *memoratur ab Henriquez, Bucelino, et Arturo : omittitur a Chalemoto et aliis.*

S. Willebudis Martyris *memoria celebratur in MS. Lugdunensi S. Stephani. Reliqua latent.*

Eleonora de Vanegas, sanctimonialis Cordubæ Ordinis S. Dominici, hoc die anno MDLVI mortua est, magnis virtutibus et miraculis clara. *Ea late desbribunt Joannes Lopez par.* 3 *lib.* 1 *cap.* 5, *Joannes Rechate de Sancta Maria tomo* 2 *lib.* 1 *cap.* 3, *et alii cum Anno sancto ejusdem Ordinis.*

Duo Fratres in Walachia occisi,
Angelicus Parisiis anno 1378,
Hugolinus, Jacobus, Fabriani in Piceno,
Jacobus a Monte Mexici, Benedictus Guadalupæ, 16 seculo,
Franciscus a Zamorra Petrochii,
Joannes Clemens Manilæ,
Maria Gomezia in Hispania,
Ordinis Minorum *cum titulo* Beatorum *referuntur in Martyrol. Franciscano Arturi a Monasterio, uti et* Maria Gomezia *in ejus Gynecæo.*

Joachimus Tabernicius Cellæ-Mariæ in Austria inferiore anno 1617 interemptus, *memoratur in Menologio Bucelini.*

S. Pancratius *inscribitur Kalendario, adjuncto Martyrologii Hieronymiani Epternacensi apographo : et officio duplici colebatur olim in Ecclesia Brugensi. Vitam illius damus* XII Maji.

S. Pontius, Senator Romanus Cimellæ passus, *refertur hoc die in MS. Adone Reginæ Sueciæ et in MS. Florario, et cultum habet in aliquibus ecclesiis. Vitam ejus damus* XIV Maji. VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 87 *

S. Montanus monachus *memoratur in MS. Florario et aliis, uti infra dicimus in elogio* S. Montani Martyris in Sirmia, *et colitur* XVII Maji.

SS. Sisinnius, Martyrius, et Alexander, Martyres in agro Tridentino, *referuntur in Breviario anno* 1490 *excuso, Actis martyrii in sex lectiones distributis, et fere pro Ordine Eremitarum S. Augustini. Dies illorum natalis est* XXIX Maji.

Coemgenus, Abbas de Gleann-da-loch, *primo loco indicatur in MS. Tamlachtensi. Verum obiit, quo ab aliis refertur,* III Junii.

Virgneus eremita in Murebulckmar *adfertur a Dempstero in Menologio Scotico : citatur Adamnanus in Vita S. Columbæ Abbatis, danda ad diem* IX Junii.

B. Joannes de S. Facundo, Ordinis Eremitarum S. Augustini, Salmanticæ in Hispania, *refertur a Ferrario. Verum mortuus est non* XI *Maji, sed* XI *Junii festo S. Barnabæ, ob quod solennis hujus apud Augustinianos cultus dilatus est in sequentem diem* XII Junii.

S. Martinus, III Episcopus Viennensis in Gallia, *memoratur*

memoratur in apographis Martyrologii Hieronymiani, apud Notkerum et in variis MSS. una cum S. Mamerto Episcopo, *de quo hoc die agimus : ast ille colitur* I Julii.

S. Spinulus, Confessor Treviris, *indicatur a Ferrario, citante Canisium et Molanum : verum hi non* XI *Maji, sed* XI *Junii eumdem post Grevenum celebrant. In Epitome seu Medulla Gestorum Trevirensium, ex Germanico Joannis Enen, Latine a Joanne Scheckmanno anno* 1517 *edita, sub finem in Indice dicitur*, Spinulus monachus coli Kalendis Augusti. *Ceterum omnia ejus gesta continentur in Vita S. Hidulphi Episcopi, illustranda* XI Julii.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 88 *

Guido, frater S. Bernardi, cui illius mors et gloria dicitu revelata, *cum titulo* Beati *celebratur ab Henriquez, Chalemoto, Bucelino ; Piis annumeratur a Saussajo. De eo agi poterit ad Vitam S. Bernardi* XX Augusti.

S. Pamphilus Episcopus *inscriptus est Vaticano MS. numero* 5949 *signato. Cujus Ecclesiæ fuerit, non additur. Sed cum dictum MS. fuerit Ecclesiæ Beneventanæ, forsan esset Capuanus Episcopus relatus* VII Septembris.

Guarinus, e discipulo S. Norberti Prior cœnobii Laudunensis S. Martini, tum primus Abbas Viconiensis, postea in Abbatem dicti cœnobii Laudunensis assumptus, *laudatur ut* Venerabilis Abbas *ab Adriano David de Reliquiis Viconiensis cœnobii cap.* 17. *At cum titulo* Beati *memoratur a Chrysostomo Vander Sterren in Natalibus Sanctorum Ordinis Præmonstratensis, et a Joanne le Paige lib.* 2 *Bibliothecæ Præmonstratensis pag.* 507, *sed hic asserit obiisse die (quando, si contingat aliquid de cultu indicari) de eo agi poterit* X Septembris.

S. Amatus, Episcopus Senonensis, *indicatur in MS. Florario. Verum ab aliis* XIII Septembris.

S. Faustus, Episcopus Regiensis, *indicatur a Camerario in Menologio Scotico. Colitur in propria Ecclesia* XXVIII Septembris.

S. Pelagiæ pœnitentis translatio ad Jotrum monasterium, diœcesis Meldensis in Gallia, *indicatur in Gynecæo sacro Arturi. Colitur in Martyrologio Romano* VIII Octobris.

S. Antoninæ et sex aliarum Virginum et Martyrum, sodalium S. Ursulæ Translatio, Coloniæ in ecclesia Parochiali S. Joannis Baptistæ, *solennissime celebratur Feria secunda Pentecostes, supplicatione publica et proprio Officio, cum Commemoratione Feriæ, quod hic indicandum est. Reliqua communia illis sunt cum historia Ursulana referenda ad diem* XXI Octobris.

SS. Mariæ Jacobi et Salomes festum Remis celebratur *sub ritu duplici, et memoratur a Saussayo in Martyrologio Gallicano : et ab Arturo in Gynecæo sacro. De utraque egimus, quando* Maria Jacobi *colitur*, IX Aprilis : *at* Salome, *quæ etiam* Maria Salome *dicitur, seorsim colitur* XXII Octobris.

SS. Vincentii, Sabinæ et Christetæ, Martyrum Abulensium, translatio *refertur in Martyrologio Hispanico Tamayi Salazar, circa quam variæ ab hoc proponuntur controversiæ, discutiendæ ad diem natalem* XXVII Octobris. VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 89 *

S. Rufus, Episcopus Metensis, cum S. Agatimbro, *qui hoc die colitur, refertur in Martyrologio Metensi, item a Greveno, Canisio, Saussayo. At festum ejus potissimum celebratur, etiam in Martyrologio Romano,* VII Novembris.

S. Catharina, Virgo et Martyr, *indicatur in MS. Lugdunensi S. Stephani : forsan ob aliquas istic servatas Reliquias. Natalis ejus celebratur in tota Ecclesia Occidentali et Orientali* XXV Novembris.

S. Nicolai Episcopi Translatio *celebratur in Ecclesia Namnetensi, uti et* IX *hujus in variis aliis. De ea agendum erit ad diem natalem* VI Decembris.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 90 *

DE S. EVELLIO MARTYRE

CONSILIARIO NERONIS IMPERATORIS.

G. H.

SUB NERONE.

Cultus sacer.

Rabanus Archiepiscopus Moguntinus, in suo Martyrologio, hunc unicum Martyrem celebrat his verbis :* V Idus Maji. Passio S. Evellii Martyris, qui videns passionem S. Torpetis Martyris, et mirabilia quæ fecit, credidit Christo : qui antea Consiliarius Neronis fuerat, qualiter Christiani martyrizarentur. *Similia, sed multo correctius, habet primo loco Notkerus,* Passio S. Evellii Martyris, qui ante Consiliarius Neronis Imperatoris fuit : sed videns constantiam Christianorum quomodo Martyrizarentur, et præcipue patientiam S. Torpetis et mirabilia quæ per eum facta sunt, credidit Christo, ita ut etiam pateretur pro illo. *Sequuntur Auctor Bedæ supposititii, Molanus, Galesinius, Canisius, Ferrarius, cum hodierno Martyrologio Romano, in quo referuntur ista* : Eodem die S. Evellii Martyris, qui cum esset de familia Neronis, ad passionem S. Torpetis in Christum credidit, pro quo et decollatus est. *Damus ex variis MSS. et Mombritio Acta martyrii* S. Torpetis *ad diem* XVII *Maji : in quibus num.* 7 *cum post alia miracula narratum fuisset, de leone, signaculo Christi interempto, et leopardo, mansueto reddito et pede ejus lingente, ista subduntur :* Tunc Evellius Consiliarius Imperatoris, videns mirabilia Dei, credidit in Christum, fugiens Romam : et ibidem decollatus est. Sub die quinto Kalendas Maji complevit martyrium suum in pace. *Ita plane omnia MSS. cum Mombritio et antiquo Legendario : cum tamen colatur* V Idus Maji. *Arbitratur Ferrarius* hunc esse diem translationis, ejusque corpus in Ecclesia Pisana, ubi is colitur, asservari. *Crediderim potius aliquod extitisse MS. in quo librario mendo* Kalendæ *pro* Idibus *scriptori obrepserint, idque venisse in manus Rabani aut alterius vetustioris Martyrologi, quem ipse et alii secuti sint. Interim quod jam receptum quomodocumque est, id ut mutetur non videtur magnopere laborandum : potius optandum foret, ut de martyrii istius veritate, aliunde certius nobis constaret, quam ex prædictis Actis S. Torpetis, utpote fabulosis. Ferrarii autem assertionem de corpore Pisas translato petimus nobis confirmari, indicarique ecclesia in qua ipsum colatur : tunc enim non dubitabimus, quin vere talis Martyr exstiterit in rerum natura.*

Martyrium.

Corpus Pisæ.

DE

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 89.

DE S. ANASTASIO CORNICULARIO, THEOPISTA UXORE, ESODE, ARADIO, CALISTO ET FELICE FILIIS, EUPHEMIA, ET PRIMITIVA FILIABUS, ET TRIBUS EX FAMILIA

MARTYRIBUS CAMERINI IN UMBRIA.

G. H.

XI MAJI.

Memoria in Martyrol. Romano,

Sacra *horum Martyrum memoria in hodiernis Martyrologii Romani Tabulis ad* XI *Maji, celebratur his verbis :* Camerini sanctorum Martyrum Anastasii et sociorum, qui in persecutione Decii sub Antiocho Præside cæsi sunt. *Addit Baronius,* horum Acta legi in rebus gestis S. Venantii Martyris, *quæ nos infra* XVIII *Maji examinamus. Ex illis aliquod Vitæ compendium excerpsit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, ediditque ad hunc* XI *Maji.* Anastasius, *inquit,* Cornicularius (id nomen erat officii in Prætorio : Cornicularius namque sententiis damnatorum exequendis præerat) Camerini agebat, quo tempore S. Venantius martyrio affectus est.

catalogo Ferrarii,

B Qui miraculis illius permotus, in Christum credidit, ac cum tota ejus familia a S. Porphyrio Presbytero baptizatus est. Quod cum Antiochus Præses accepisset, illum cum suis tentum et ad se adductum, cum in acceptæ fidei confessione immobiles persisterent, capite truncari jussit v Idus Maji Decio Imperatore. *Hæc ibi. Regnavit Decius ab anno* CCXLIX *usque ad finem anni* CCLI. *Sub quo* S. Porphyrium *Presbyterum martyrio coronatum diximus* IV *Maji, die ejus natali.*

et Jacobilli in vitis SS. Umbriæ.

2 *Ludovicus Jacobillus tomo* 1 *de Vitis Sanctorum et Beatorum Umbriæ, ex Historia MS. Camerinensi Angeli Benigni et Lectionibus MSS. aliqua prioribus addit, scilicet,* a S. Porphyrio Presbytero fuisse in sancta fide instructos Anastasium, ejus uxorem, quatuor filios, et tres alios ex horum familia, eosque simul novem ab eo sancto baptismatis fonte renatos. Anastasium jam factum cum universa familia Christianum, sæpius ad S. Porphyrium accessisse, ab eoque fuisse animatum ad sanctum martyrium generose obeundum, ad contemptum rerum caducarum hujus mundi, et desiderium rerum cœlestium : adfuisse præsentem cum S. Porphyrius Magister suus pro Christo Martyr occumberet; vidisse multa miracula, quæ Deus per S. Venantium est operatus. Demum glorioso martyrio hos omnes vitam finivisse mortalem XI Maji, eorumque corpora fuisse postmodum sepulta in ecclesia S. Venantio dedicata.

3 *Hæc ibi. Verum in Actis S. Venantii dicuntur ante S. Porphyrium martyrio coronati* S. Anastasius Cornicularius *cum suis : ex quibus uxor appellatur* Theopista, *quatuor filii* Esodes, Aradius, Calistus, E Felix, *filiæ duæ* Euphemia *et* Primitiva *In iisdem Actis nulla fit mentio Decii : sed dicuntur sub* Antiocho Rege, *qui aliis dicitur* Regulus *et* Præses Decii, *coronam martyrii adepti. Utinam placuisset Deo eorum corpora fidelium populorum devotioni reservare! horum enim ex populari traditione credita veritas, magis nos confirmaret in fide martyrii ab ipsis tolerati, quam id possint facere Acta prædicta, tam sero et cum tam exigua accuratione conscripta, sicut infra videbimus. Nunc cum illa sola fundamentum sint prædictorum omnium, non possumus ab animo prorsus excutere formidinem, ne hac quoque in parte, qua de S. Anastasio et sociis agunt, furfuris multum habeant admixtum, quod defectu meliorum notitiarum difficile sit segregare ab eo quod forsitan verum est. Quare ipsorum nomina hic reticenda non putavimus, licet sub nota magnæ incertitudinis de vera eorumdem existentia.*

DE SS. ANTHIMO PRESBYTERO, MAXIMO, BASSO ET FABIO, MARTYRIBUS VIA SALARIA IN SABINIS. ITEM SISINNIO DIACONO, DIOCLETIANO SEU DIOCLETIO ET FLORENTIO, MARTYRIBUS AUXIMI IN PICENO. ITEM FALTONO, PINIANO ET ANICIA LUCINA CONJUGE.

G. H. C F

SUB DIOCLETIANO.

Acta ex MSS. variis dantur :

Acta *gloriosi certaminis, quod* S. Anthimus *et socii sex pro Christianæ fidei confessione generose perfecerunt, incipiunt a conversione* SS. Faltoni Piniani *atque* Aniciæ Lucinæ *conjugum, et finiunt cum horum felici obitu. Ea Acta habuit Surius ex antiquis monumentis, sed præfatur* a se stylum hincinde nonnihil castigatum esse, et quæ parum ad historiam facere videbantur, fuisse omissa. *Nos ea damus primogenia phrasi ex variis MSS. comparata : aliqua ipsi descripsimus Neapoli in bibliotheca Patrum Olivetanorum : aliqua etiam inde transmisit Antonius Beatillus noster : alia etiam invenimus Romæ in bibliotheca Eminentissimi Cardinalis Barberini : alia habuimus in MSS. codicibus Trevirensi S. Maximini. Ultrajectino S. Martini : alia denique descripserunt nobis e codice Bodecensis cœnobii Canonicorum Regularium in diœcesi Paderbornensi, Joannes Gamansius noster; et ex vetusto exemplari monasterii Andainensis S. Huberti, D. Romualdus Hancartius ibidem monachus : quædam etiam habemus in MS. codice nobis Monasterio Westphaliæ misso, Bernardi Rottendorfii beneficio : neque soliciti fuimus ut plura exemplaria nanisceremur. Acta hæc arbitramur esse valde antiqua, et quæ ut talia allegat B. Petrus Damianus in sermone* XIX, *quem de* S. Anthimo *scripsit, editum etiam a Surio sed nonnullis resectis. Nos eum, quod nihil novi ad historiam conferat, et alibi satis extet, omittimus. Galesinius in Notationibus ad hunc* XI *Maji, scribit* Acta S. Anthimi et sociorum putari a S. R. E. Notariis conscripta. *Nulla est in morte horum observata legitimi judicii forma : sed videntur fortuito occursu Præsidis, aut subitaneo tumultu plebis trucidati esse. Potuerunt interim quæ in vicina Sabinorum regione, quæque in Piceno gesta erant, in commentarios relata fuisse : eaque sint quæ capite primo et secundo de hisce Martyribus referuntur. At quæ capite tertio per modum Appendicis de virtutibus et obitu* Piniani et Lucinæ *adjunguntur, et in præcipuis MSS. codicibus desunt, arbitramur postea ex aliis Sanctorum Actis, uti ibidem subnotamus, fuisse descripta. In MSS. Bodecensi*

an a Notariis descripta,

eorum Appendix.

Omittitur duplex Prologus.

A censi et Hubertino præponebatur Prologus, in quo dicebantur, ex opere Eusebii Cæsariensis de Martyribus et in duodecim decades partito, hæc Acta decerpta et Latine reddita : qui Prologus nobis minus placet, quod ei varia inserantur non satis veritati congrua; ideoque omittendum duximus. Alius Prologus est in MS. Barberiniano hoc exordio, O frater, egregie cœnobii Pater, compulisti me ut Anthimi Martyris, caduca calcantis mundi, sicut eruditissimi tradiderunt more priscorum, meo texerem stylo, et post multa tergiversantis animi turgentia verba, Acta antiqua fere immutata relinquuntur. Quod vel indicasse sufficit.

Memoria sacra in Fastis S. Anthimi,

2 Memoria sacra horum Sanctorum inscripta est variis antiquis Fastis. Ac primo Epternacense Martyrologii Hieronymiani apographum ita hunc diem auspicatur, v Idus Maji Romæ S. Anthimi. Ast apographa Corbeiense, Lucense et Blumianum ista habent : Via Salaria milliario vigesimo secundo natalis S. Anthimi. MS. Vaticanum Ecclesiæ S. Petri, in additamento genuini Bedæ, et MS. Trevirense S. Maximini; Ado etiam et Notkerus, ista habent : Romæ via Salaria milliario vigesimo secundo natale S. Anthimi. B Usuardus ex Actis ista contraxit : Romæ via Salaria natalis B. Anthimi Presbyteri, qui post virtutum et prædicationis insignia in Tiberim præcipitatus, et ab Angelo exinde ereptus, oratorio restitutus est proprio, dehinc capite punitus victor migravit ad cælos. Eadem habent MSS. Leodiense S. Laurentii, et Teroanense nunc Ipris adservatum in Martyrologio Adonis, sub cujus nomine eadem tradit Petrus de Natalibus lib. 4 cap. 154, et secuti sunt recentiores, Bellinus, Maurolycus, Galesinius, aliique cum hodierno Martyrologio Romano, in quo additur persecutio Diocletiani. In MSS. Actis Neapolitanis S. Anthimus Episcopus perperam dicitur, nec forte melius in quodam MS. apud Aretinos Diaconum dici legit Ferrarius: qui propterea in Catalogo Sanctorum Italiæ, in Annotatione ad S. Anthimum, scribit diversum ab hoc videri eum, cujus hac die Aretii memoria celebratur. Causa enim S. Anthimum in Aretina vicinisque diœcesibus olim celebrandi, fuit insigne illud et opulentissimum monasterium Beatorum Martyrum Christi Anthimi et Sebastiani, quod a bonæ memoriæ Carolo Imperatore constructum est in comitatu Clusino, loco qui dicitur Vallis Starcia, uti testatur Henricus III in diplomate anni MLI, quo rogatus a Teuzone Abbate, eidem confirmavit suas omnes possessiones, secundum exhibita sibi ab eo Prædecessorum C præcepta, Regum videlicet et Imperatorum, Caroli, Ludovici, et Lotharii, et trium Ottonum. Extat diploma apud Ughellum in Appendice ad tomum 1 col. 434 : deinde autem col. 436 habes Breve Anastasii Papæ, anno MCLIII Guidoni Abbati confirmantis privilegia ejusdem monasterii, quemadmodum Joannis XIII, Joannis XV, Benedicti, Stephani VII, Sergii, Hadriani et aliorum Romanorum Pontificum sanctionibus noscitur institutum.

et vetus ac celebre monasterium,

sub Carolo Magno et Hadriano Papa fundatum,

3 Ex his Hadrianus Carolum Magnum, Regem Francorum et Longobardorum atque Patricium Romanorum tunc adhuc dictum, anno DCCLXXIV et LXXXI Romæ excepit: alterutra autem vice omnino existimo eidem donatam partem aliquam ex corpore S. Sebastiani, cum integro corpore S. Anthimi, quibus monasterium prædictum erexerit : quod tamen a potiori notiorique patrocinio sub nomine solius Anthimi fere innotuit, et multas tota Hetruria ecclesias habuit a se dependentes, unde S. Anthimi cultus debuit usquequaque diffundi per Senensem, Clusinam et Aretinam præsertim diœceses : Nec dubitandum videtur, quin ad hujus monasterii Abbatem aliquem dirigatur supra indicatus Prologus. Nunc Abbatis titulus translatus est in Montilcinensem Episcopum, in cujus diœcesi situm illud est, ad pedem Castelli-novi-Abbatialis, possessionibusque ejus omnibus et juribus dictus Episcopus fruitur. Unionis hujus auctor Pius II fuit, sub annum MCCCCLXII, idem qui istius et Pientini Episcopatus institutor : quæ duæ diœceses anno MDC indissociabiliter unitæ fuerunt, uti scribit Ughellus tom. 1 Italiæ sacræ col. 1068. Est autem S. Anthimus ipsius Ilcinensis Cathedralis Patronus titularis, et ex decreto Synodali anni MDCLXVI diem ejus natalem a servili opere feriatum agit civitas et diœcesis tota. Ad ipsam vero ejus ecclesiam in dicto monasterio maximus est eodem die concursus, quamvis unicum illius os ibidem nunc ostendatur, reliquis (ut putant) furtim ablatis, nec quantavis adhibita diligentia repertis : Quia tamen sub majori altari oratorium est, in quo plurima ossa ut Sanctorum asservantur nullis distincta nominibus; credibile est ea omnia in hunc locum congesta, post aliquam sacrorum vasorum direptionem, militari licentia distractorum, in quibus fuerit ipsa corporis sacri custos arca; adeoque Reliquias ejus celeris adhuc permixtas haberi, cum hactenus nullus inventus sit locus, qui eas ad se quocumque casu delatas glorietur.

D AUCTORE G. H.

nunc unitum Ilcinensi Episcopatui.

Item memoria SS. Maximi, Bassi et Fabii,

4 S. Anthimo tres, in Actis memorati, adjunguntur E hoc die in Martyrologio Romano his verbis : Item Romæ sanctorum Martyrum Maximi, Bassi et Fabii, qui sub Diocletiano via Salaria cæsi sunt. Eorumdem meminerunt Felicius, Ghinius et Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ. Communi autem loquendi usu tribuuntur Romæ, quod in aliqua via Romana cæsi sint, licet procul ab ipsa urbe, uti hi omnes sunt, via Salaria Romana, quod acceperunt quidam, ac si diceretur Romæ via Salaria. Et S. Anthimus quidem milliario XXII certamen subiit, Maximus XXX, Bassus ad Forumnovum, de quo ad Vitam agimus, Fabius ibidem aut non procul inde. De tribus aliis Martyribus ista leguntur in Martyrologio Romano ad hunc XI Maji : Auximi in Piceno sanctorum Martyrum Sisinii Diaconi, Diocletii et Florentii discipulorum S. Anthimi Presbyteri, qui sub Diocletiano lapidibus obruti martyrium compleverunt. Referunt eosdem illo etiam die Felicius, Ghinius, Ferrarius, At qui in hisce Martyrologiis appellatur Diocletius, in Actis vocatur Diocletianus, uti etiam in antiquioribus Martyrologiis, et apud S. Hieronymum ista leguntur ad diem XVI Maji : Civitate Piceno Ausimi, Florenti, Diocletiani. Quæ nitidius exprimuntur in MS. Vaticano Ecclesiæ S. Petri, in additamento ad Martyrologium genuinum Bedæ. In civitate Piceni Auximo, Florentii, Diocletiani. Eosdem etiam refert Rabanus, uti et Grevenus et Molanus in Auctario Usuardi. Galesinius perperam adjungit Sanctis Sardiniæ, citato Beda, scilicet in Martyrologio supposito : in quo ista habentur. In Sardinia natale Simplicii Presbyteri et S. Rosulæ (de quibus agemus XV Maji) Et SS. Diocletiani et Florentii, loco non indicato. At qui ultimo loco in titulo referuntur, Faltonus Pinianus ejusque conjux Anicia Lucina, præcedenti die cultum habent apud Notkerum Balbulum his verbis : VI Idus Maji depositio B. Job Prophetæ. Romæ Faltonis Pinianæ (ubi legendum Piniani) et Aniciæ Lucinæ conjugis ejus, cum aliis Martyribus, iis scilicet quos cum illis retulimus. Rabanus vero eumdem diem sic auspicatur : VI Idus Sanctorum Faltoni Piliani (imo Piniani) et aliorum Martyrum. Horum omnium Acta hoc die illustramus.

Sisinii, Diocletii et Florentii,

Faltonis Piniani atque Aniciæ Lucinæ.

Bononiæ Reliquiæ SS. Fabii

5 Ubi nunc SS. Bassi et Fabii, asserventur Reliquiæ haud comperimus. Masinus in Bononia perlustrata tradit ad hunc XI Maji, Corpus S. Fabii Martyris depositum esse in ecclesia Patrum Capuccinorum extra portam S. Mamoli, ex locis sacris Romanis cum facultate Gregorii XV anno MDCXXII extractum, et mediante Lavinia Albergati Ludovisi, Ducissa Fanensi, impetratum ; et rogatu Pauli Monarii Notarii anno MDCXXXVIII die XVIII Februarii a Francisco

Maria

AUCTORE G. H.

et Bassi an horum Martyrum?

Maria Sinibaldo Vicario generali Cardinalis Ludovisi Archiepiscopi Bononiensis recognitum. *Idem Masinus scribit* insignes Reliquias S. Bassi Martyris Romæ anno MDCLII die XIII Maji acceptas, et dein Bononiæ depositas in ecclesia S. Joannis in Monte. *Verum eas esse horum SS.* Bassi *et* Fabii *Reliquias, quis poterit certo affirmare? Joannes Baldius, in libro de Sanctis Auximatibus scripto, arbitratur* corpora SS. Sisinii Diaconi, Diocletii, *seu* Diocletiani et Florentii *jacuisse eo, quo primum sepulta fuere loco, donec S. Leopardus Auximanus Episcopus (de quo* VII *Novembris agendum) isthic templum construxit: cui dein additum monasterium est, utrumque amplis dotatum possessionibus. His autem temporis decursu, ut fit, distractis, ingentem vim pecuniæ legavit Nicolaus de Romanis Auximas, is qui Gregorio XI Pontifici Romano a secretis fuit, templi monasteriique restaurationi impendendam. Fuit postmodum Episcopus Auximas Andreas e Castello Monticulo oriundus, quem ibidem sedisse ab anno* MCCCCXXXIV *usque ad annum* MCCCCLIV *scribit Ughellus tomo* I *Italiæ sacræ in Episcopis Auximatibus.* Hujus, *inquit*, tempore jussuque corpora sanctorum Martyrum Florentii, Sisinii, Diocletii et Maximi, e monasterio S. Florentii, in Cathedrale templum honorifice translata sunt. *Quod factum fuisse hoc* XI Maji anno MCCCCXXXVII *addit Baldius; et horum festum (quod eorum ibi sint condita corpora) celebrandum sub ritu duplici præscribit in Sanctorum festivitatibus, quæ ex antiqua Ecclesiæ Auximanæ consuetudine duplici Officio celebrantur, anno* MDCLVI *jussu Eminentissimi Cardinalis Antonii Bichi Episcopi Auximani editis.*

Corpora SS. Sisinii Diocletii et Florentii ex monasterio

uti et S. Maximi delata Auximum

hactenus in crypta adservantur.

6 *Nos a dicto Cardinale Auximi anno* MDCLX, V *Decembris humanissime excepti, sacras Reliquias sumus venerati. Est crypta sub choro totius templi latitudinem æquans, et duplici octo columnarum serie sustentatur: ad dextram ingredientibus occurrit primo* S. Benevenuti *corpus in marmorea tumba cum ejus altari: una deinde series tria altaria habet, quorum medium, ante hemicyclum cryptæ sub vetustæ celaturæ marmorea arca, corpora habet* SS. Florentii, Sisinii, Diocletii et Maximi: *in dextro, similiter sub arca, quiescit* S. Leopardi *primi Auximatium Episcopi corpus. De his aliisque Sanctis ibi quiescentibus actum est* XXII *Martii in Vita* S. Benevenuti Episcopi *num.* 13. *Locus martyrii, ubi dictum* S. Florentii *monasterium fuerat constructum, modo nihil præter aliqua rudera ostentat, atque ex iis structam ædiculam, in qua Crucifixi effigies visitur miraculis celebris: quippe e qua sanguinis guttæ, qua parte capiti illius spinæ impressæ, olim defluxere, imminentis calamitatis augurium: eæque crystallo inclusæ Auximi asservantur. Hæc pluribus Baldius. Videtur autem nomen* Diocletii *assumptum, ne videatur impiissimus tyrannus* Diocletianus *inter Martyres recenseri. Bucelinus in Sacrario Benedictino asserit, horum* sacra corpora quiescere in monasterio S. Simpliciani Mediolani. *Verum nomine* Sisinii *deceptus Bucelinus, ei adjunxit* Diocletianum et Florentium, *omnes* discipulos S. Anthimi, Auximi coronatos: *nam* corpora SS. Sisinii, Martyrii et Alexandri, Martyrum in agro Tridentino, *esse Mediolani in dictæ S. Simpliciani ecclesia, dicemus ad illorum Acta die* XXIX *Maji.*

ACTA

Ex octo antiquis codicibus MSS.

CAPUT I.

SS. Pinianus Proconsul et Lucina conversi, ac baptizati per SS. Anthimum et Sisinium. Beneficia captivis præstita.

Pinianus, Chæremone punito, ægrotat:

Sergius Terentianus illustris vir, secundo Urbis Præfectus, *a* Protinam neptem Gallieni Augusti, natam ex *b* Gallia filia ejus, est sortitus uxorem: ex qua nati sunt Claudius, Pompeianus, et *c* Lucina: quam tradidit in conjugium *d* Faltonio Piniano, qui missus est cum hanc haberet uxorem Proconsul Asiæ, acceptis codicillis a Diocletiano et Maximiano Augustis; cujus Consiliarius, *e* Chæremon nomine, sacrilega mente perversus, vario pœnarum genere dum interimeret Christianos, a dæmonio obsessus de carruca corruit, publiceque per multa horarum spatia vexatus a diabolo, et invocans Sanctos quos interfecerat, exspiravit. Videns hæc Pinianus, nimio pavore correptus, incidit in ægritudinem, ita ut assereretur, quod penitus non posset ab ipsa ægritudine liberari.

Lucina uxor SS. Anthimum et Sisinium

ad eum adducit:

2 Videns autem Lucina uxor ejus, prudentissima femina, hunc ei languorem per illud incurrisse, quod Christianorum nece pollutus, aditum in se aperuerat inimico, requisivit Confessores Christi qui tenebantur in vinculis, et fecit eos ad se occulte adduci: inter quos erat Anthimus *f* Presbyter et Sisinius Diaconus, ceteri vero religiosi viri, Maximus, Bassus *g*, Fabius *h*, Diocletianus et Florentius: quibus dixit: Facite virum meum liberari de infirmitate hac, et honorabo vos censu dignissimo, et faciam vos ire liberos quocumque volueritis. Cui Anthimus dixit: Si vis virum tuum evadere, hortare eum fieri Christianum, et statim eum sanum recipies. Quæ cum audisset, gaudio repleta non modico, pergens ad virum suum, dixit: Quanti quotque medici et archiatri et diasophistæ ad te venerunt, et nulla te ratione curare potuerunt? Ego inveni viros, qui nihil se asserunt accepturos; sed hoc affirmant, quod si volueris Christianus esse, statim poteris de recuperata salute gaudere. Audiens hoc vir ejus dixit: Grandis stultus est qui non credit hunc verum Deum esse, qui desperatam salutem restituit, et ad vitam revocat eos quibus jam præparata est sepultura. Tunc Lucina egressa introduxit ad eum Anthimum Presbyterum et Sisinium Diaconum.

hi eum docent

mysterium Trinitatis,

Incarnationis.

3 Cumque ingressi fuissent cubiculum, ubi jacebat ipse semivivus Pinianus, et ille eos sedere rogasset, illi dixerunt: Nos non venimus sedere, sed aliquid agere, ut cureris. Dixit eis Pinianus: Agite ergo aliquid ut possim ab his febribus liberari. Dixit ei Anthimus: Cessent hic artes medicorum, ubi sola virtus Christi succurrit. Pinianus dixit: Succurrat mihi per vos, ut possim credere, quod et ipse solus sit omnipotens Deus. Dixit ei Anthimus: Præpara pectus tuum ut credas ea quæ dixero tibi, et dum credideris salvus eris. Dixit ei Pinianus: Ego nisi credidissem toto corde, non fecissem vos ingredi ad me. Dixit ei Anthimus: Audi ergo quod credas: Quem colimus, unus est Deus, qui fecit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt. Hic Deus Verbum ex ore suo virtutis plenum protulit; quo Verbo firmati sunt cœlum et spiritu oris ejus omnis virtus eorum: a quo congregatæ sunt velut in utre aquæ maris, et positæ in thesauris abyssi, Deus autem quem oportet nos credere, cum sit trinus, tamen unus est: Pater, qui ex corde eructavit Verbum bonum, a quo omnia; Filius, qui est sermo, quem eructavit Pater, per quem facta sunt omnia quæ facta sunt; sanctus quoque Spiritus, in quo universa animantur, quæcumque a Patre per Filium creantur. Deus autem hominem similem sibi fecit, cui legem imposuit; quam si servasset, vitam consequeretur æternam. *i* Sed invidus angelus persuasione sua fecit ut legem impositam rumperet: unde factum est ut deveniret in mortem. Idcirco Verbum per quod facta sunt omnia, quod est filius Dei, dignatus est hominem assumere, nascendo ex virginali utero: qui homo factus, habens in se virtutem integram

A integram Patris omnipotentis, omnia tentamenta diaboli exsuperans, pervenit ad lignum crucis; ut lignum prævaricationis mortiferæ ligno passionis suæ excluderet; et vitam, quam homo perdiderat, moriendo pro peccatoribus repararet. Hic ergo tertia die resurrexit a mortuis, et cunctis videndum suis discipulis per quadraginta dies se manifestans, dedit eis potestatem hanc, ut in ejus nomine expellerent dæmonia ab hominibus, et languentibus manum imponentes salutem eis restituerent; omnes etiam dolores infirmitatesque curarent, sed et ipsos mortuos suscitarent. Post hæc illo progresso cum eis ad montem, aperti sunt cœli super eum, et videntibus illis ascendit in cœlum. Discipulis vero stupentibus apparuerunt Angeli, qui eis dixerunt : Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? Hic Jesus Christus filius Dei sic venturus est, sicut vidistis eum euntem in cœlum. In ipsius ergo nomine manus tibi imponimus, credentes quod impleat promissum suum.

Crucis, datam gratiam curationum :

4 Tunc Pinianus, expandens manus suas in lectulo, dixit : Christe, quem numquam scivi quod esses Deus, nisi modo ex ore istorum qui te sciunt; B antequam fiam Christianus, confiteor et credo quia tu mihi restitues sanitatem, quam dicunt omnes medici me recuperare non posse. Tunc prostraverunt se in facies suas Anthimus Presbyter et Sisinius Diaconus, orantes unanimes. Dum Deo funderent preces, subito fulgor splendens apparuit, qui per dimidiam fere horam permanens, paulatim abcessit. Surgentes autem ab oratione dicunt ad Pinianum : Exurge, quia visitavit te Christus filius Dei, cui credidisti. Et statim erigens se sedit super lectum suum, in quo jacuerat : et quasi pedetentim gyrans se, descendit de eo, et stans super pedes suos movere se cœpit totus incolumis, et voce clarissima dicere : Verus Deus tu es, Christe, qui me desperatum saluti integræ restituisti. Tunc vocaverunt etiam eos qui cum ipsis fuerant in carcere, id est Maximum, Bassum, Fabium, Diocletianum, Florentium : et simul orantes docuerunt Pinianum et Lucinam ejus conjugem sermonem veritatis et perfectionis, et per septem dies instruxerunt eos omnem justitiæ legem, et docentes mysterium Christi, baptizaverunt ipsum Pinianum, et Lucinam conjugem ejus, et omnes qui pertinebant ad *k* familiam et hereditatem eorum.

divina luce circumfusum sanant, et baptizant cum familia — *k*

5 Post recuperatam sanitatem, per unum annum *l* Pinianus in domo sua mansit : in quo spatio omnes Christianos fecit de metallis et de ergastulis, sed et de custodiis tolli, et ad se adduci præcepit. Quibus C omnibus secundum doctrinam B. Anthimi et Sisinii pedes lavans, osculabatur manus eorum, et conferens sumptus datisque vehiculis ad propria remeare fecit gaudentes. Post hæc plurimos secum ducens Christianos venit ad Urbem Pinianus, famaque pervulgante dicebatur : Pinianus hic secum Christianos adduxit. Et quia multi erant et simul in unum esse non poterant, divisit eis mansiones per prædia sua in *m* Piceni provincia, quæ possidebat juxta *n* Auxilium civitatem. Deditque prædium Sisinio, Diocletiano et Florentio : qui habebant secum alios plurimos, cum quibus vacabant Deo et Christi laudibus : in quo sine molestia aliqua conversantes per tres annos, hoc ordine ad martyrii palmam pervenerunt.

l — *Pinianus captivos dimittit :* — *m* — *n* — *Sanctos per diversa prædia ablegat.*

ANNOTATA.

a *MSS. Neapol.* Plautinam, *quod magis placeret.*

b *Tristanus tomo 3 Commentariorum historiæ antiquorum Imperatorum, arbitratur hanc dictam* Juliam Gallam, *et sub nomine* Juliæ *exhibet antiquam inscriptionem, sed quidni plures Gallieno fuerint filiæ? Asserit etiam Tristanus hanc filiam* Gallieni *a dæmone obsessam, et a* S. Zenone *fuisse liberatam : dedimus hujus Vitam 12 Aprilis, et diximus* S. Zenonem *vixisse seculo 4, et hanc filiam potius fuisse alicujus* Gallieni *Principis in Alpibus vicinis. Imperavit autem* Gallienus *ab anno* 253 *cum Valeriano patre, usque ad annum* 260, *et dein solus usque ad an.* 268.

D *Ex MSS.*

c *Notkero ad diem* x *Maji* Anicia Lucina *dicitur.*

d *Rabanus ad dictum diem Maji, celebrat memoriam* SS. Faltoni Piliani, et *aliorum Martyrum : quibus adjunxit Notkerus* Aniciam Lucinam conjugem.

e Chæremon, *aliis* Ceremon, Cerimon *MS. Barberin :* cum Cerimone Consiliario contra Sanctos perrexit : qui dum pergerent ad laniandos Christianos, sicut soliti cum suis Dominis fuerant, subito Cerimon sacrilega etc.

f *MSS. Neapol. semper* Episcopum *appellant.*

g *MS. Barberin.* Favius. *MSS. Neapol.* Fabianus.

h *Eædem MSS.* Diocletianus. *In Martyrol. Rom.* Diocletius.

i *MSS. Barberin.* Sed cum Lucifer, superbiendo e cœlo lapsus, suasionem posuit, ut per ligni vetiti gustum, scientiam haberet boni malique : unde factum *etc.* E

k *MS. Bodec.* familiam et clientelam. *MSS. Ultr. Rottendorf et Hubert.* familiaritatem. *Surius*, omnes eis familiaritate conjunctos. *MSS. Barberin.* familiam hereditatis eorum, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

l *Alia MSS.* Administratio ejus, *addit MS. Budec.* præfecturæ, *Hubert.* in proconsulatu. *Sur.* in functione sua

m *MSS. alia :* per provincias vicinas, quas latissime possidebat.

n *MSS. eadem* : Auximatium. *MSS. Barber. et Rottendorf.* Auximatiam.

CAPUT II.

Septem Martyrum cædes vario modo patrata.

Erat ibi conventus eorum, qui sacrificantes, semel in triennio dicebant sibi dari responsa. Hi dum convenissent, et solitas impietates sceleratis sacrificiis exercerent, dicunt se talia accepisse responsa : quod nisi sacrificare voluerint Sisinius, Diocletianus et Florentius, illis dare amplius solita responsa non possent. Tunc tracti a populo violenter, cum sacrificare contemnerent, lapidibus interfecti sunt, et sub F ipso monte lapidum derelicti. In quo loco, post abscessum populi maligni, Christiani mundaverunt locum, et ibidem sanctos Dei Martyres sepelierunt : in quo etiam loco orationes eorum exuberant beneficiis, usque in hodiernum diem in civitate Auximo.

Ex his Sisinius, Diocletianus, Florentius lapidibus interficiuntur :

7 Anthimus autem Presbyter non longe ab urbe Roma *a*, milliario vicesimo secundo in via Salaria, circa Piniani prædia latitabat. Contigit autem ut dum Silvano suo rustici sacrificarent, ipso qui *b* auctor erat *c* sacrificantium, diaboli arreptus furore, omnes qui ei occurrissent gladio transverberaret. Cumque omnes fugerent, annuntiatum est Anthimo quod jam multos occidisset, et furens a diabolo percuteret omnes qui ei occurrere potuissent. Qui orans et commendans se Deo, occurrit ei, et dixit : In nomine Domini Dei mei Jesu Christi, sta vinctus catenis spiritualibus; et projice gladium, quem ad interfectionem hominum assumpsisti Ad hanc vocem stetit, fecit : statimque tenuit eum Anthimus Presbyter, et ducit eum ad habitaculum suum, jejuniis et orationibus vacans infra tres dies, ita ut eum menti suæ restitueret, et etiam Christianum efficeret : qui cum uxore et filiis suis Domino Jesu Christo credidit,

a — *b* — *c* — *S. Anthimus liberat energumenum,*

A credidit, quin etiam multos converti fecit et credere, ita ut lucum ipsum Silvani *d* igne combureret, reddens ei hanc vicem quod ei tale dæmonium immisisset, per quod homines innoxios jugularet.

EX MSS.

8 Tunc transeuntem Priscum Proconsulem increduli tenuerunt, dicentes ei : Per Anthimum eversa sunt omnia simulacra, et omnis lucus incensus est. Tunc Priscus Consularis jussit eum teneri a populo, et ad sacrificandum impelli. Sed cum contemneret minas et seditiones eorum, ligaverunt in collo saxum, et in Tiberis medio eum jactaverunt. Sed Angelus Domini apparuit ei in Tiberi, et rupit vincula ejus, et revocavit eum in cellulam orationis suæ. Cum autem mane facto viderent Gentiles, Christianos more solito venientes ad eum, cœperunt insultantes dicere : Ite ad Anthimum vestrum in fundum Tiberis, ubi demersus jacet. Christiani autem dicebant : Nos Anthimum Dei servum vidimus sanum, et benedixit nos more solito : incolumis est, et nulla macula in eo. Tunc dicere inter se cœperunt : Nos eum per pedem traximus, et nullum membrum ejus sanum dereliquimus, ac manibus nostris saxo collo ejus ligato præcipitem in mediam Tiberis undam jactavimus : quomodo hæc isti affirmant? Tunc ingressi singulatim, attendebant eum sanum populo prædicantem. Tunc pene omnes, qui jactaverunt eum in Tiberim, advoluti genibus ejus, pœnitentiam agentes, baptizati sunt.

in Tiberim conjectus, ab Angelo eripitur,

et persecutores convertit,

B

9 Requirente deinde Prisco Consulari, facta est de eo accusatio talis ; quod non solum non potuisset occidi, sed et omnes qui eum occidere conati sunt ad fidem Christi convertisset. Tunc Priscus jussit eum adduci ad se, quem per triduum in vinculis et in torturis agens, cum nulla posset ratione ad hoc perducere ut idolis immolaret, fecit eum capite cædi. Cujus corpus tulerunt populi, qui per eum fuerant conversi, et in suo oratorio ubi orare consueverat posuerunt *e* : in quo loco præstantur beneficia orationibus ejus, ad laudem Domini nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria in secula seculorum.

ac capite plectitur

10 Maximum autem *f* cœperunt venerari, qui fuerat amicus Anthimi individuus. Tunc Prisco Proconsulari dixerunt inimici fidei Christianæ : Quid prodest quod Anthimum occidisti? Ecce Maximus amicus ejus ampliorem populum ad se invitat *g*. Missis itaque apparitoribus ut comprehenderent eum, populi prohibere cœperunt. Dixit eis Maximus : Nolite, filioli mei profectionem meam impedire. Et constanter intrepidus abiit. Cui Priscus Proconsularis dixit : Tu es qui avertis ceremonias Principum, et facis Provinciales omnes a Deorum cultura recedere? Dixit ei Maximus *h* : Utinam et teipsum ab eorum cultura divellere et tuo restituere Creatori possemus! Tunc indignatus Priscus jussit eum fustibus cædi et ad sacrificandum impelli. Sed in Dei nomine fixus permanens, et ipse capite cæsus est : et a Christianis raptus est, et positus in via Salaria milliario ab Urbe Roma tricesimo, in eodem loco ubi orare consueverat : et celebratur dies ejus natalis *i* quarto decimo Kalend. Novembrium : regnante Domino nostro Jesu Christo in secula seculorum. Amen.

S. Maximus prohibet defensionem sui:

C

fustibus cæsus decollatur:

10 Bassus autem in eodem loco permanens, ubi positus erat Maximus Martyr, hortabatur populum credentium, ut in Sanctorum passione gauderent potius quam lugerent. Factum est autem ut convenirent ad mercatum populi, in locum qui appellatur *k* Forum-novum, ubi fiebant sacrificia Libero Patri et Cereri. Tunc tenuerunt Bassum et duxerunt eum dicentes : Sacrifica Deo Libero, qui dat nobis vineas plenas; et Deæ Cereri, quæ dat fertiles messes. Tunc Bassus dixit ad eos : Deus in cœlo est, qui dat pluviam matutinam et serotinam, ipse dat nobis omnia quæ vitæ sunt necessaria : vestra autem simulacra mortua sunt et sine voce et anima, nec sibi possunt nec aliis subvenire. Hæc dicens exsufflavit super ea, et ceciderunt, et omnia confracta sunt. Tunc populi irruentes super eum, alii pugnis, alii calcibus et fustibus tamdiu eum ceciderunt, quamdiu spiritum exhalaret. Fabium deinde tradiderunt Consulari. Qui diuturna custodia maceratus, cum nollet penitus dæmoniis immolare, et ipse capite truncatus est. Ita autem factum est, ut omnes hi, id est Anthimus, Maximus, Bassus, et Fabius in his locis ponerentur, ubi orare consueverant, juxta viam Salariam, quæ mittit ad Picenum. Sisinnius autem et Diocletianus et Florentius in eodem loco, ubi lapidibus obruti sunt juxta civitatem, nomine Auximum, quæ est in montano culmine constituta. De quorum martyrio habet civitas ipsa gratulationem magnam, et de meritis eorum apud Deum intercessionis auxilium. D

S. Bassus flatu idola dissipat,

occiditur:

uti et S. Fabius.

ANNOTATA.

a *Hæc sunt in MSS. Neapolit. et ex iis in Martyrologiis : at desunt in aliis MSS.* E

b *MSS. Neapol.* advocatus.

c *MSS. aliqua,* sacrificiorum.

d *Aliqua MSS.* securibus cæderet, et aram ejus subverteret.

e *MSS. Bodec. et Barberin. addunt :* via Salaria Milliario ab urbe Roma vigesimo, territorio Saviniensi, *seu* Sabinensi, *ut supra dictum.*

f *MS. Bodec. addit* Levitam tuam.

g *MS.* Hubert. *addit :* et Deo suo, quod ille minus implevit, iste eadem devotionis instantia supplens [illegible].

h *Bodec. et Rottend. MSS.* Desidero omnes a diabolo eripere, et suo Creatori restituere. *Dein cum MS. Barb.* Utinam et tu ipse a deorum cultu recederes, et tuo te restitueres Creatori.

i *MS. Bodec.* tertio decimo. *Verum ea omnia desunt in MS. Rotrendorf.*

k *Hujus loci Plinius lib.* 3 *cap.* 12 *meminit :* Sabinorum Amiternini, Curenses, Forum-Decii, Forum-novum, Fidenates, Interamnates, Nursini, Nomentani, Reatini. *Videtur in Itinerario Antonini* Vicus-novus *dici, ubi ista leguntur : Ab* Urbe Ereto XVIII, Vico-novo XIV, Reate XVI. *In Tabulis loco* Vicinovi *legitur ad* Novas.

l *MSS. pleraque ita concludunt :* De quorum martyrio habens gratulationem magnam Pinianus vir illustrissimus, cum fide perrexit ad Dominum nostrum Jesum Christum, qui est benedictus in secula seculorum. Amen. F

CAPUT III.

Appendix de SS. Piniani et Lucinæ, et aliorum Sanctorum cæde.

Pinianus vero vir illustrissimus atque Christianissimus, post multa beneficia fidelibus Christianis impensa, post plurima prædia Ecclesiis contradita, post multa tentamenta pro Christo perpessa, cum bona fide et confessione migravit ad Dominum, suscipiens de his omnibus æternæ retributionis præmium, et cum sanctis Martyribus sempiternæ gloriæ triumphum, cum quibus splendidissime atque felicissime laureatus est in æternum. Lucina autem, relicta ejus uxor, die noctuque in oratione et lectione perdurans, castissimum Deo exhibebat obsequium. Erat quidem elegans corpore, sed elegantior sanctitate.

S. Pinianus pie obit.

12 Hæc cum supra vires niteretur, et triduana exerceret jejunia; apparuit ei *a* S. Sebastianus Mar-

tyr

S. Lucina sepelit S. Sebastianum :

1 Tim. 5

ab eo præcepta vivendi accipit:

A tyr Domini ; et indicavit ei locum, in quo ejus corpus a sacrilegis missum fuerat. Quod cum levasset et sepelisset, referebat ipsa venerabilis Lucina, quod ipse S. Sebastianus eam monuisset, ut et vino uteretur modico, secundum præceptum Apostoli Pauli, et quotidiano esset contenta jejunio. Et quoniam omnes Domini Sacerdotes, latentes persecutionis causa, ad te, inquit venire non possunt, ut ipsis facientibus Missas, accepta benedictione, reficiaris; qua hora veniet ad te cornicula, et deferet tibi nucem, hanc in Christi nomine accipere ne recuses; et cum hanc acceperis, sume cibum qui tibi fuerit more solito præparatus. Cui cum respondisset Sancta Lucina, quare nucem, et non aliud aliquid? respondisse sibi asseruit Sanctum Sebastianum : eo quod duo testamenta Legis quatuor contineant Evangelia; quæ ipsa duo testamenta, corticem, indicem amaritudinis, unde tecta fuerant, derelinquant.

13 Nunc ad miraculum hoc describendum convertamur. Cum dies Dominicus, aut Martyrum passione, aut anniversaria solennitate colendus esset, circa horam quintam adveniens cornicula deferebat nucem in ore, miræ magnitudinis mirique saporis. Ceteris vero diebus omni tempore veniebat ad Nonam. B Contigit autem eo tempore, ut esset quædam virgo *b* Beatrix nomine, soror Simplicii et Faustini, qui pro nomine Domini Jesu Christi juxta Sextum Philippi, via Portuensi, decollati sunt quarto Kal. Augusti. Hæc ut diximus Beatrix eorum germana, postquam sepulturam suis fratribus Christi Martyribus fecit, venit ad venerabilem Lucinam, et apud eam morata est per menses septem, in quo omni spatio semper duæ corniculæ prædictis temporibus cum singulis nucibus advenerunt. Factum est autem, ut prædium quoddam, quod fuerat Beatrici commune cum fratribus, vicinus possessor, nomine Lucretius, ambiret. Fecit itaque teneri Beatricem, et duci ad sacrificandum. Cumque in Dei nomine stetisset, fecit eam ambitiosus Lucretius præfocari noctu a servis suis; quam Sancta Lucina cum suis fratribus ibidem in Sexto Philippi sepelivit. Ingressus autem prædium Sanctorum, fecit convivium Lucretius amicis suis : in quo insultans sanctis Domini, dum epularetur, essetque ibi mulier filium suum lactans, ille infantulus pannis involutus, vocem emisit in convivio dicens; Audi, Lucreti, quia occidisti, et invasisti, datus es in possessionem inimico. Ad hanc vocem expalluit Lucretius, et tremor invasit eum : C statimque etiam satanas in eum ingressus, ibi in convivio per tres horas vexavit eum, quousque tolleret spiritum ejus. Tantus autem timor invasit omnes qui aderant in convivio, ut simul omnes ad Christianos confugerent, et Christiani facti omnibus narrarent, passionem S. Beatricis Virginis in convivio vindicatam.

b cohabitat S. Beatrici

quam occisam sepelit :

occisore mox divinitus punito :

14 Lucina autem cum fugeret, asperitate passionis territa, apparuit ei ipsa S. Beatrix dicens ; Noli abscedere, quia in hoc mense pax dabitur Ecclesiis Christi ; quod et factum est. *c* Arteniam enim filiam Diocletiani Imperatoris invasit diabolus ; et cum ei nullus posset approximare, dictum est Cyriacum Christianum ei posse succurrere. Qui cum fuisset adductus, cœpit ei confiteri diabolus quo transmigraret, et quod in sua transmigratione etiam ipsum Cyriacum fatigaret, dicens: Si me de filia Imperatoris Romani ejeceris, in filiam Regis Persarum intrabo, ibi te faciam venire ad me, vexatum longi itineris fatigatione. Cui Cyriacus dixit. Tu exi in nomine Domini mei Jesu Christi, mihi enim non deerit auxilium Dei, ubicumque ad te expellendum perrexero. Statimque egressus est ab illa satanas, et facta est sana. Et data est domus Cyriaco juxta thermas Diocletianas, quo conveniebat multitudo Christianorum. Orta est autem in populo seditio, ita ut clamarent ; Tolle Cyriacum. Tunc Diocletianus Imperator allocutus est Romanos, dicens : Adhuc vos non estis satiati de Christianis? unus Christianus remansit, et hunc vultis occidere? Intelligentes autem animum Principis, siluerunt, et ultra nullam de hac re apud illum habuerunt suggestionem. Pessimus autem dæmon in filiam Saporis Regis Persarum ingressus, cœpit clamare, Non exeo hinc, nisi venerit Cyriacus ex urbe Roma ad me. Unde factum est, ut legatione missa ad Regem Romanorum a Rege Persarum, pergeret ad Persidem homo Dei Cyriacus. Quo cum venisset, cœpit dicere ei dæmon ; Ego tibi non dixi, quia huc te fatigarem? Dicit ei Cyriacus ; Et ego tibi non dixi, quia me non derelinqueret Deus meus? Ecce veni sanus, sine lassitudine: ecce et hinc te ejicio in nomine Domini mei Jesu Christi, et omnes collegas E tuos ex obsessis corporibus ejiciam. Dicit ei dæmon, da mihi capsam in quam intrem : et exeo. Dicit ei Cyriacus ; Ego alterius capsam tibi non dabo, sed ecce meam capsam, si potes ingredere. Tunc ululatum teterrimum diræ vocis emittens, abcessit.

pacem aliquam dandam intelligit

c

occasione Artemiæ filiæ Diocletiani,

D *ex MSS.*

et Jobiæ filiæ Saporis a dæmonibus liberatarum :

15 Post hæc reversum Romam Cyriacum Lucina suscepit, cum Largo et Smaragdo eunuchis, qui cum duabus virginibus dominabus suis Memmia et Juliana conversi fuerant : quæ virgines cum singulos haberent sponsos, Tarpeium et Persium, explicuerunt eis talia sacra, quod dicerentur debere puniri, nisi diis libamina ponerent. Sed cum nec ad conjugium, nec ad sacrificium consensissent, in suo agro in via Ostiensi occisæ sunt. Dictumque est Tarpeio et Persio, Cyriacus amicus est Imperatoris, si non eum tuleritis, faciet de vobis querimoniam et peribitis. Tunc insidiati sunt ei, et invenientes eum in loco ubi martyres sepelirat orantem, ibi tamdiu ceciderunt, quo ad usque de corpore exiret. Et hunc beata Lucina sepelivit, cum Largo et Smaragdo, et Memmia, et Juliana. Ipsa autem Lucina complevit ætatem annorum nonaginta quinque, in quo omni spatio non cessavit ab opere eleemosynarum *d*, ab oratione, a jejunio, in hymnis et canticis, in perfectione fidei F et castitatis : et cum omni bono et sancto, ipsa etiam bona et sancta, perrexit ad Dominum, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

sepelit SS. Memmiam et Julianam

Cyr... Largum et Smaragdum :

annorum 95 obit.

d

ANNOTATA.

a *Hæc latius indicantur 20 Januarii in Vita* S. Sebastiani *sub finem num.* 88 *et* 89 : *hinc videntur a te relati Martyres ante annum 287, quo S. Sebastianus obiit, fuisse coronati.*

b *Coluntur* SS. Beatrix et fratres 29 *Julii, in quorum Actis MSS. et apud Mombritium hæc fusius indicantur, etiam quæ de cornicibus hic leguntur.*

c *Hæc ex Actis* S. Marcelli *Papæ, a nobis ad* 16 *Januarii editis, extracta videntur, et sunt a Surio omissa. Omnia explicantur dicto* 16 *Januarii.*

d *In dicta* S. Marcelli *Vita num.* 22 *dicitur.* B. Lucina fecisse donationem de facultate sua, omnibus sanctæ Ecclesiæ Catholicæ.

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

D. P

CYRILLO, ELEUTHERIO, MARIANO, DOROTHEA,

IN MONASTERIO S. LAMBERTI IN STYRIA.

XI MAJI.

Monasterii illius nunc regens Abbas,

Tam illustris ubique terrarum fuit S. Lamberti *Episcopi Trajectensis et Martyris fama, ut ad extimos quoque Imperii Germanici populos propagata, nomen dederit insigni monasterio, quod in Styriæ Carinthiæque confiniis, incertum quo tempore, primitus fundatum, sub Otthone III reflorescere cœpit inductis eo Benedictinæ professionis monachis; qui, dum antiquiora principia in obscuro latent, satis habent primos Carinthiorum Duces, ab Otthone prædicto constitutos, agnoscere fundatores. Abbatum et Principum, sub quibus illorum singuli floruere, seriem, accurato commentario, seculi hujus* XVII *initio, Salisburgi vulgavit Georgius Ulricus Chemnicensis. Ei monasterio qui nunc præest Abbas, Reverendiss. D. Franciscus,* B *cum operis nostri tres priores menses nactus, etiam accepisset Notitias breves, ex trimestri isto acceptas et anno* MDCLXVIII *vulgatas, in quarum calce apponitur aliqua operis etiamnum reliqui et auxilii ad illud desiderati notitia; dedit ad nos humanissimas litteras, per Adm. Rev. Dom. Christophorum Jager, monasterii sui Subpriorem, in hac verba.*

zelosus ad promovendum hoc opus

2 Tardius ad me pervenerunt breves Notitiæ, post vulgatum Martium vestrum excusæ, quibus ad locupletanda Sanctorum Acta, summa diligentia et præstanti eruditione jam aliquousque producta, ulteriores informationes suppeditari vobis desideratis. Sentio me ad conferendam hac in parte qualemcumque symbolam vehementer exstimulari, tum studio pias id genus lucubrationes adjuvandi quo flagro, tum voluptate qua perfunder eorumdem Actorum primo trimestri pervolvendo. Excussis itaque mei monasterii monumentis, injuria temporum ex magna parte pridem deperditis, tria reperio transcriboque, quæ in rem præsentem fore censui. *Primum est de* S. Candidi *Martyris Romani Reliquiis, anno* MCXXVI *repertis, de quibus agendum nobis erit* III *Octobris. Secundum de panis frustis, quas Bea*trix, *Henrici Carinthiorum Principis soror, sinu ferebat, conversis in rosas: quod ubi esse poterit* XXIX *Junii* C *ad vitam B. Hemmæ, quam operosissime collectam illustratamque beneficio prædicti Domini Supprioris postea accepimus. Ultimum ipsius Abbatis verbis hic addo, estque ipsum cujus causa hæc attigimus. Sic ergo scribit:*

inter alias notitias,

communicat translationem horum Sanctorum;

3 Antecessor meus Abbas Benedictus p. m. Roma quatuor integra Sanctorum corpora dono accepit: nempe S. Cyrilli, S. Mariani, S. Eleutherii, et S. Dorotheæ. Num genuina sint hæc nomina, vel potius ascititia, non constat, nec exprimitur ab Alexandro Victricio Episcopo Aletrino in litteris patentibus, datis Romæ VII Septembris anno MDCL, quibus de cetero publicam fidem facit, dicta sancta corpora de mandato Innocentii Papæ X ex cœmeterio Calepodii fuisse extracta, cum facultate illa in ecclesiis publicæ fidelium venerationi exponendi. Verum morte præventus idem Antecessor meus, integram mihi horum sacrorum cinerum exornandorum spartam reliquit: quam equidem in S. Cyrillo et S. Eleutherio jam exsolvi; Reliquiis eorum auro, argento, gemmis et unionibus, qua fieri potuit magnificentia et artificio, magno sumptu adornatis, et in sacrario ecclesiæ miraculosæ Beatæ Mariæ Virginis in Cella Styriæ, pariter ad meum monasterium spectantis et per meos Religiosos administratæ, cum pluribus aliis Sanctorum lipsanis, in medio thesauri sacrorum anathematum et donariorum, tam pretio quam numero famosissimi, repositis: ubi a peregrinis, incredibili frequentia quotannis eo confluentibus, non minori pietatis sensu quam admiratione spectantur. Et his ipsis diebus, cum Augustissimi Imperator et Imperatrix Kalendis Maji, in Cella voti causa essent, tum ipsæ Cæsareæ Majestates, tum omnes Magnates et Aulicus comitatus atque nobilitas eodem accurrens, spectantes Sanctorum dictorum corpora sic exornata, extulerunt ea laudando et devenerati sunt. Si vita mihi superstes fuerit, animus est duo reliqua S. Mariani et S. Dorotheæ corpora, paribus ornamentis exculta, ad publicam venerationem exponere. Ceterum in præfata Cellensi ecclesia solennis et anniversaria eorumdem Sanctorum Cyrilli et Eleutherii Martyrum memoria, die XI hujus mensis celebratur. E

ex quibus duos pretiosis arcis inclusos

in Cella B. M. veneratur Cæsar cum uxore Claudia,

4 Hæc sunt, Reverendi Patres, quæ vestro desiderio satisfacturus in præsentiarum communicanda habui, Deum interea rogans, ut præclaros labores secundet, ipso Cœlitum quorum honori desudatis præstante patrocinio, quatenus optatam coronidem operi feliciter imponentes, seminatorum a vobis fructuum uberrimos manipulos aliquando vos reportare aspiciatis exultantes. *Amplectimur optima Præsulis amantissimi vota, ejus affectui magis quam operis residui magnitudini commensa; nostra se tam procul non porrigunt, quorum summa est, ut idem qui nos indignos huic ad novit labori, sufficiat alios cœpta promoturos absoluturosque. Scribebat ille anno* MDCLXXV IX *Maji, cum adhuc viveret, sed valetudine adversa uteretur, Augustissima Claudia Tyrolensis, Leopoldi Cæsaris tunc uxor dignissima: cujus pro Austriacæ Domus perennitate præcipuum votum apud Collensem Virginem, ipsa nunc impletum intuetur e cœlo, dum hoc quo scribimus anno* MDCLXXVIII *mense Augusto, Augustissimo Cæsari ex tertio bene ominato cum Neoburgica Principe conjugio, mascula proles in lucem venit, quam perennare incolumem, et post multos demum annos* F *succedere Imperio, idque diu tenere, eadem quæ dedit faciat divina Clementia, totius pene Christiani orbis exoranda precibus.*

anno 1675.

5 *Quod ad Sanctos* Marianum et Dorotheam *attinet, iis quoque, cum fuerint exornata ipsorum corpora et collocata vel in S. Lamberti ecclesia, vel in alia subjecta, diem* XI *Maji sacrum habendum decrevit idem Reverendissimus Abbas; ut quorum communia sunt cetera omnia, communis quoque, diversis quamvis in locis, sit dies venerationis et communis in Fastis monasterii commemoratio. Ita mihi scripsit anno* MDCLXXVI, XX *Februarii Supprior prænominatus: iisdem litteris etiam indicans* S. Lamberti Martyris *cultum iis in partibus non in solo illo monasterio consistere, sed aliis præterea tribus locis non adeo longe distantibus ejusdem honori erectas esse totidem ecclesias cœnobiales; videlicet* S. Lamberti in Altenbergh, *in Austria inferiori, Ordinis S. Benedicti;* S. Lamberti in Seon, *in Bavaria ejusdem ordinis; et* S. Lamberti in Suben, *Ordinis Canonicorum Regularium, in eadem Bavaria; suum autem monasterium ab illis distingui, addito epitheto* S. Lamberti in Silva, *extructamque ecclesiam credi ad expiationem sacrilegæ cædis, ab eorum, qui ipsam patravere, posteris, sub imperio Francorum in Carinthia potentibus.*

Aliis duobus designatur idem dies cultus.

DE

DE S. MOCIO SEU MUCIO

PRESBYTERO MARTYRE CONSTANTINOPOLI.

G. H.

XI ET XIII MAJI

Sanctum hunc Presbyterum *et* Hieromartyrem *celebrant et Græci et Latini; illi die* XI *Maji et* Mocium *appellant; isti vero die* XIII *ejusdem mensis Maji, et* Mucium *scribunt. Passus est varia tormenta sub Diocletiano, ac tandem Constantinopoli capite plexus est: ibidemque annuam solennitatem celebrari solitam fuisse in proprio illi dicato Martyrio sive templo, legitur in MS. Synaxario Ecclesiæ Constantinopolitanæ, asservato in Collegio Claromontano Societatis Jesu Parisiis, et aliis Menæis tam excusis quam manu exaratis. Illud autem Martyrium illi constituisse Constantinum Magnum, ejusque sacras Reliquias ibidem collocasse, additur in eisdem Menæis et Synaxario. Georgius Codinus de Originibus Constantinopolitanis pag.* 37, *ubi de ejusdem urbis ædificiis agit, ista habet*: Templa SS. Mocii
B et Menæ dicavit Constantinus Magnus, cum prius essent fana idolorum. *Et quæ mox de* S. Mena *adjiciuntur, referenda erunt die ejus natali* XI *Novembris. At de* S. Mocio *ista dein leguntur*: Templum S. Mocii duplo tunc majus, quam nunc est, media parte contraxit Constantinus Magnus, et altare ibidem erexit. Quoniam vero ibi olim S. Mocius interemptus fuerat, ea re templum hoc ipsius nomini dicavit, ejusque corpus illuc transtulit. Tempore Theodosii Magni ejiciebantur Ariani Ecclesia magna: posteaque reversi, permissu Imperatoris occuparunt templum S. Mocii. Septimo autem anno, postquam hoc templum ab Arianis possideri cœptum fuerat, corruit dum sacra fierent, plurimosque illorum oppressit. Tempore autem Justiniani Magni, denuo templum illud extructum, et huc usque salvum mansit. *Hæc Codinus. At Procopius lib.* 1 *de Ædificiis Justiniani Imperatoris cap.* 4 *ista scribit*: Parum abfuit, quin Martyrium S. Platoni sacrum prætermitterem, splendidum sane atque augustum ac vicinum foro Constantini: templum item Mocii Martyris, omnium maximum, nec non Thyrsi itidem Martyris, Theodori, Theclæ, Theodotæ..... Nam illa omnia Princeps hic noster, quo tempore Justinus avunculus imperabat, a fundamentis ædificavit: quæ nec facile quis describere, nec pro merito mirari spectator possit.
C *Hæc Procopius. Verum, uti asserit Georgius Cedrenus in Historiarum Compendio,* Basilius Imperator templum magnum Mocii Martyris, ejusque penetrale solo æquatum, fractam etiam sacram mensam, e parietinis excitavit. *Et hæc de cura Imperatorum in excitando restaurandoque templo* S. Mocii. *Præterea in Actis Concilii Œcumenici Ephesini anno* CCCCXXXI *habiti, tomo* 2 *juxta Translationem Theodori Peltani cap.* 19, *jubentur* Archimandritæ mandato Theodosii Imperatoris ad S. Mocii basilicam concedere. Omnes itaque..... ad S. Mocii Martyrium abscesserunt. Tandem ubi omnes in B. Mocii basilicam ingressi essent, publice recitata est epistola *Concilii de Nestorii condemnatione.*

Cultus sacer Constantinopoli 11 Maji, in templo ei a Constantino Magno constituto, quod collapsum restituit Justinianus, uti postea Basilius Imperator, in eo lecta epistola contra Nestorium.

2 Certamen S. Mocii Martyris *hoc elogio exornatur in Menologio Basilii Porphyrogeniti Imperatoris*: Mocius Christi Hieromartyr, ex urbe Byzantio progenatus, filius Euphrati et Eustathiæ parentum Christianorum qui ex vetere Roma originem ducebant. Cum vero Mocius Presbyter esset Ecclesiæ Christi, cunctos hortabatur, ut ab idolorum cultu recederent ac Christum venerarentur, eumque Deum ac Dominum universorum adorarent. Quadam autem die, cum a Præside et populo sacrificante victimæ diis immolarentur; zelo divino motus, accurrens et aram subvertit et victimas dispersit. Comprehensus itaque tormentis subjectus fuit, atque in ignem conjectus. Verum in medio flammæ visus est una cum tribus viris psallentibus: ex quibus uni præ ceteris facies sole splendidior emicabat. Ac ipse quidem ex igne incolumis evasit: flamma vero eos qui circum aderant ac simul Præsidem consumpsit. Deinde missus est Heracleam urbem Thraciæ, ubi capite truncatus est et sepultus. Postremo autem cum Constantinus Magnus templum ei ædificasset, sacras ejus Reliquias tulit, atque ibidem honorifice deposuit, *Hactenus Menologium illud Basilii Imperatoris, in quo dum Acta martyrii contrahuntur, omissum fuit S. Mocii Presbyterium in Amphipolitana Ecclesia, et ex urbe Heraclea traductio Byzantium, ubi eum capite plexum*
E *atque sepultum fuisse reliqua Acta habent: inter quæ eminent quæ ex laudato supra Synaxario MS. Ecclesiæ Constantinopolitanæ hic addimus, et sunt ejusmodi:*

Elogium ex Menologio Basilii Imp. et MS. Synaxario.

3 Hic S. Hieromartyr Mocius imperante Diocletiano, et Proconsule Europæ Laodicio, florebat Presbyter sanctæ Amphipolitanæ Ecclesiæ. Parentes habuit Euphratium et Eustathiam, illustres valde et locupletes, ex veteri Roma oriundos. Sanctus vero Mocius sese impendebat in docendo alios, et Christum prædicando, et ab errore idolorum cunctos revocare satagendo. Cum vero Bacchi feriæ essent et sacrificia a Laodicio Proconsule pararentur, præsentibus plurimis idolorum cultoribus, accessit et Mocius aramque subvertit. Comprehensus ideo est, et quia Christum confitebatur suspensus: ejusque capitis tempora, maxillæ et latera rasa fuere. Deinde ex pice, stuppa et sarmentis tam vehementer incensa est fornax, ut ejus flamma ad septem cubitos attolleretur: ac tum in medium incendium conjectus est sanctus Martyr. Sed rogus acceptum sine ulla noxa incolumem conservavit: videbaturque in medio flammarum obambulare cum aliis tribus viris valde gloriosis, quorum unius vultus splendore ipsos * ignis radios superabat. Exivit vero
F Sanctus adeo intactus et sanus, ut ne pilum aliquem ejus flamma attigerit: quæ tamen effusa et Proconsulem ipsum et novem ex ejus comitatu viros penitus combussit, ut ne minima corporum pars rogo extincto reperiretur. Tunc beatus Martyr a Principe Thalassio in carcerem conjectus est: deinde Maximo Proconsulatum ineunte rursus ad quæstionem revocatur Sanctus: cumque ei persuaderi non posset ut Christum negaret sed potius eum illustri encomio publice prædicaret; duabus rotis alligatur, a quibus contereretur et discerperetur: sed miro modo ex his ereptus, feris objicitur, et ab his quoque illæsus permansit. Cum universus dein populus conclamaret eum dimittendum esse, amandatus est ad Philippesium in Perinthon urbem Thraciæ, quæ nunc Heraclea dicitur, atque inde Byzantium, ubi accepta mortis gladio inferendæ sententia, capite plectitur. Et tunc quidem uno ab urbe milliario sepultus est, Postea extructa illi a Constantino Magno magnificentissima, sumptuosissima, splendidissimaque æde, in illam translatus est. Synaxis ejus sive festiva solennitas in sanctissimo illius martyrio sive templo peragitur.

Presbyter Amphipoli aram Bacchi evertit: suspensus et ab igne illæsus, frustra rotis alligatur et feris objicitur. Byzantii capite plectitur.

* *Menæa* solis

4 *Hactenus MS. Synaxarium. Quæ fere eadem leguntur in Menæis Græcis excusis et manu exaratis Mazarinicis,*

AUCTORE G. H. in Sirleti Menologio aliquot menda sunt.

A *zarinicis, Chifletianis, et aliis, item apud Maximum Cytherorum Episcopum.* ἐν βίοις ἁγίων *Verum in novo Anthologio Antonii Arcudii., typis Vaticanis sub auspiciis Clementis Papæ VIII vulgato, idem elogium habetur, quod ex MS. Menologio Basilii Imperatoris dedimus. Sirletus etiam inde in suo Menologio aliqua contraxit, interferens ex jam dictis Menæis, eum* ablegatum ad Philippesium in Perinthum urbem Thraciæ, quæ nunc Heraclea dicitur. *Sunt interim apud Sirletum aliquot,* σφάλματα, *dum omisso die* XI *Maji, hæc aliaque referuntur ad diem* X *Maji : atque ad illud non reflectens Baronius, asseruit in Notis ad diem* XIII *Maji,* a Græcis in Menologio ad VI Idus Maji *eum referri. Præterea in ipso elogio Sirleti inseritur* Genethliacus dies urbis Constantinopolitanæ, *qui seorsim a reliquis Græcorum libris primo loco collocatur. Demum ille* Mochius *dicitur, qui itidem ubique a Græcis* Μώκιος *appellatur, ad quod nomen, a voce* μῶκος irrisor *non longe recedendo, in Menæis hoc disticho alluditur.*

Μωκώμενόν σε δυσευδαίμονα πλάνην,
Οἱ δυσσεβεῖς κτείνουσι μώκιε, ξίφει
Risu arguentem erroris infausti nefas,
Beate Moci, te necant gladio impii.

Præterea ex Ephemeride metrica additur iste versus :
B
Μώκιος ἑνδεκάτῃ κεφαλὴν τμήθη ἀγαθόφρων
Mocius undecima sapiens dat colla securi.

Acta Græca desunt,

5 *Demum multiplices odæ et cantica in Menæis de eo ab Hymnographis composita exhibentur : e quibus omnibus colligimus, Acta Martyrii* S. Mocii *fuisse olim a Græcis composita, licet ea hactenus non potuerimus obtinere. Sed hunc defectum supplent Acta martyrii, Latine olim translata, plane conformia iis, quæ in dictis Odis et hymnis Græcis continentur. Ea nacti fuimus ex pervetustis MSS. codicibus, Hamburgensi e bibliotheca Friderici Lindebrogii submisso; Trevirensi monasterii S. Maximini, et alio Reginæ Sueciæ num.* 569 ; *qui codex indicabatur fuisse cœnobii S. Dionysii. In his non* Mocius *sed* Mucius *appellatur. Est autem verosimile eum qui origine Romanus fuit, nomen* Mutii *ex antiquis Romanis accepisse, quod Thraces suo dialecto corruperint. Dicitur etiam* consummasse agonem suum tertio Idus Maji, *additurque* eadem die Constantinum venerari eum et consecrasse natalem Constantinopoleos civitatis. *Verum, quia Græci ejus Natalem et illum Dedicationem solenniter celebrarunt semper* die XI Maji *sive* quinto Idus Maji, *colligimus aliquem errorem irrepsisse* olim *in dictum numerum* tertii Idus Maji, *et reponendum esse* quintum Idus Maji. *Ex hisce interim Actis Usuardus, et forte Florus retulerunt* S. Mucium *ad diem* XIII *Maji : hos autem* C *secuti sunt passim posteriores Martyrologi, cum hodierno Martyrologio Romano, in quo ista leguntur :* Constantinopoli B. Mucii Presbyteri et Martyris, qui sub Diocletiano Imperatore et Laodicio Proconsule, primo Amphipoli multis pœnis atque cruciatibus ob Christi confessionem afflictus, postea Byzantium usque perductus, capitali sententia occubuit. *Est autem* Amphipolis *urbs Macedoniæ, ad Strymonem fluvium, qui in gyrum ibi decurrens locum urbis utrimque cingebat, ut vel ideo* Amphipolis *videatur appellata; urbs ipsa magnitudine populique frequentia olim clarissima, in Hedonum regione ab Atheniensibus condita, haud procul a confiniis Thraciæ, in qua eam Suidas et Herodotus collocant. Inde abductus est* S. Mocius Perinthum *sive* Heracleam, *metropolim Europæ, provinciæ primæ in Thracia. Est hæc urbs sita in ora Propontidis cum portu, distatque* LX *M. P. ab urbe Byzantio, sive Constantinopoli, in quo sanctus Martyr coronatus est et colebatur* XI *Maji.*

Latine olim reddita ex MSS. dantur.

Cultus apud Latinos 13 Maji.

Situs urbis Amphipolis

et Perinthi seu Heracleæ.

D

ACTA MARTYRII.

Ex pervetustis codicibus MSS.

CAPUT I.

Zelus fidei. Tormenta sub Laodicio Proconsule illata. Protectio ab exungulatione et igne. Simulacrum Bacchi dejectum.

Sub Laodicio et Maximo *a*, annis quatuor vicissim Proconsulatum tenentibus Europæ, fuit insania multa Gentilium in eadem provincia : multa enim convocatio et pompa fuit omnium idolorum in Amphipoli civitate. Sacrificabant quippe Dionysio, dæmoniacum errorem perficientes. Mucius autem, pudicitiæ et sapientiæ doctor, et Presbyter Amphipoli sanctæ Dei Ecclesiæ, proponens se omnibus exemplum, multis annis docebat salutarem sermonem, dicens : Videte et audite, execramini et abhorrete idolorum insanias, et idololatriæ seductionem : et revertimini et cognoscite Dominum Deum, qui per unigenitum suum Jesum Christum Dominum nostrum emicuit, et per lucem justitiæ illuminavit tenebras ignorantiæ. Et per singulos dies faciebat hoc opus in civitate.

S. Mucius Presbyter Amphipoli.

avocat cives ab idololatria: E

2 Commoti igitur insania cives, tripudiabant in festis Dionysii. Quinto autem mense Laodicius Proconsul *b* Apolloniæ civitatis venit in Amphipolim, et sacrificavit Dionysio. Et alia die nuntiatum est ei de forti milite Christi Mucio, quia multos revocasset de solennitate Deorum, docens novas seductiones quibus reverti suaderet ad crucifixum et mortuum hominem : et ista credentes multi, reversi sunt a deorum cultura. Si hoc indulseris, omnes credentes iis, quæ docet, vana reputabunt nostra sacrificia. Furore autem accensus Proconsul, et sedens pro tribunali in loco excelso, jussit adduci militem Christi, et dicit ad eum Proconsul : Dic mihi, quis es tu, qui nos sacrificas; sed etiam illos qui sacrificant revertere facis, et solus eos seducis? Mucius respondit : Incognitus veritatis, cur interrogas quæ non potes scire? Sed compone prius mentis tuæ cognitionem, et intelliges veritatem. Nam et ego *c* discens sacras litteras, cognovi simulacra Gentium esse dæmonia : et eorum patrocinium doceo esse vanum. Laodicius dixit : Ut video, multiloquium didicisti. Mucius dixit : Multiloquium nostrum verum est : et ut veritatem agnoscas, audi quæ dico. Dii quos colitis dæmonia sunt surda et muta. Laodicius dixit : Lucrare vitam tuam, et sacrifica. Mutius respondit : Tantum lucrum, Proconsul, mors in Christo est.

accusatus apud Laodicium Proc.

sistitur illi.

F

3 Laodicius dixit : Suspendatur et exunguletur a summo capite, quo usque denudentur omnia ossa ejus, ut per istum doceantur omnes non blasphemare Deos, sed sacrificare illis *d* reverenter. Exungulato eo fortiter, in Christo refectus clamabat voce magna, dicens : Qui regnas in æternum, Domine, et radiis justitiæ emicas, ostende servis tuis Deitatem tuam, et da mihi sine impedimento certare pro tuis præceptis. Et hæc eo dicente, exungulabant eum, ita ut descenderent pene usque ad ossa ejus. Cessantibus autem carnificibus, et jam non valentibus præ lassitudine pœnas inferre, Laodicius execrabilis jussit eos quasi desides et imbecilles projici et foras mitti, et ut plebeios ac molles reputari. Post hæc introductus est S. Mucius ante Præsidem glorificans Deum ; et robustior apparuit et potentior in testificatione veritatis. Et dicit ei Laodicius : Sacrifica Deo Dionysio, ut liberet te de multis malis. Mucius dixit : Deum putat esse in arte hominis sculptile,

Suspensus et exungulatus,

robustior apparet:

A ptile, factum immobile sine voce? *e* Persuasor omnis erroris, inventor diaboli, non vides quia non est debilitatum corpus meum tuis pœnis, et non sensi dolores earum? Difficilis quippe et inanis est virtus tua.

ostenso igne fornacis accensi non terretur: 4 Audiens hæc Laodicius dixit: Non est hæc virtus ex Deo tuo, sed magica arte omnes seducis. Jubeo nempe te ignis consumi, ut omnis compago de ossibus tuis cinis efficiatur, et ventis rapientibus dispergatur. Jubet interea Laodicius fornacem accendi ex pice et stuppa et sarmentis, ita ut videretur in altum flamma ascendere usque ad cubitos sexaginta, et fumosa nube aerem obscurare: vidensque Laodicius flammam validam, jussit Sanctum Dei adduci, et interrogavit eum, dicens: Sacrifica Deo Dionysio. Ille autem tacebat. Et iterum dicit ei: In ea qua cœpisti pertinacia mentis tuæ perduras? *f* Perspice tibi paratam pœnam, et vide magnam Dei Dionysii excellentissimam protectionem: conversusque ab insania, sacrifica Deo Dionysio. Mucius respondit: Dixi ego jam, Proconsul; Non sacrifico surdo, cæco et muto, qui perdit animas *g*, quibus ex divino præcepto omnis homo inspiratur. B Vis autem scire, quia quem dicis esse Deum non est Deus, sed manufactum sculptile? Laodicius dixit: Maledicte, numquid idolum est quod virtute Dei compositum est? Virtus enim quæ in isto habitat, a nobis sacrificia suscipit, salvationemque nobis attribuit.

ingressus templum, 5 Mucius respondit: Vis autem ut appropinquans sacrificem: ut per meum sacrificium omnes cognoscant virtutem Dionysii. Laodicius dixit: Adora et sacrifica, et cognosce magnam virtutem ejus. Ingrediens autem B. Mucius, et faciens signum Christi in fronte sua, Crucem, Domini trophæum contra diabolum armatus *h* arripiens, introivit in templum: et stans, ubi firmatum erat idolum Dionysii, sic dixit: Deus, qui omnia tenes, et omnia per gloriam Christi tui fecisti; qui diabolum alienum a tua veritate ad verecundiam detraxisti, et beatitudinem pudicitiæ timentibus nomen tuum dedisti; qui muta et immobilia et surda idola de Babylonia confregisti et cum justitia et fide justi tui Danielis veritatem ostendisti; qui thronum execrabilem per tres pueros perdidisti, et *k* exundantem flammam fornacis extinxisti; qui fluctuantem et obcæcatum furorem Pharaonis in profundum maris demersisti; qui Moysen servum tuum in oratione exaudisti, et per C virgam fontem aquæ ex petra produxisti, et vitam populo te cognoscenti dedisti; tu qui es, et qui eras, et qui venturus es Rex æternus. te deprecor: jam veni invocatus in adjutorium meum, et ostende illis qui veritatem in mendacio detinent, ut veritatem tuam cognoscant: quia tu es qui in æternum vivis et semper manes, et per te lux tua æternas caligines erroresque idolorum absterget. Et hæc dicens, cum voce magna ait: Infructuose et inanis, surde et immobilis Dionysi, jubeo tibi per magnum et gloriosum nomen Christi, qui in altis habitat, ut corruas de firmamento tuo, et prosternaris in terram, quia error occultus in te habitat. Statimque factus est terræmotus, et cecidit Dionysius, et factus est sicut pulvis, ita ut omnes, qui prope stabant, fugientes ac territi admirarentur quod factum fuerat. Et dixit B. Mucius ab Laodicium: Ecce error, qui homines in *l* securitate mentis suæ viventes demergebat ad mortem, corruit: sed descende nunc, et collige pulverem ejus, et cognosce in quantis malis stas.

signo Crucis simul ecrum Bacchi comminuit:

projicitur in ignem sed illæsus: 6 Tunc contristatus Laodicius pro statua Dionysii, jussit eum projici in fornacem ignis ardentis. Stans ibi quasi in amœnis unius horti, admirantibus cunctis *m* [visus est cum tribus viris psallentibus] unius tamen vultus erat emicans ut sol, superans omnem splendorem et candorem ignis, ita ut illius D fulgore ignis obscuraretur. Et aperiens Justus os suum, dixit: Gratias tibi ago, Domine Deus Patrum nostrorum, cujus verbo omnia subdita sunt. Benedictus es Domine Deus omnis militiæ Angelorum, qui laudaris in *n* ore Archangelorum, qui tribus pueris in flammam missis quartus adfuisti, disperge flammam ignis camini ardentis hujus, et combure Proconsulem hunc. Da in eum importabilem furorem tuum, ut omnes tuam scientiam accipientes cognoscant, quia tu es verus Deus in cœlis. Et statim exivit flamma ex fornace ad Proconsulem, et sic ex integro consumpsit eum cum adstantibus sibi novem satellitibus, ut nullus penitus valeret corpora eorum colligere, quia ira Dei consumpsit eos. Cumque factum fuisset hoc, contremuerunt omnes et tabuerunt: et exivit Sanctus de fornace, illæsus ab igne.

Proconsul cum satellitibus comburitur.

ANNOTATA.

a *MS. Hamburgense:* In anno quarto Proconsulatum Ladicio tenente: *quod nomen ita in dicto MS. scribitur pro* Laodicio. E

b Apollonia *etiam urbs Macedoniæ ad fluvium Echedoram, 25 M. P. a Thessalonica versus Circium, at 70 ab Amphiboli ad Occasum.*

c *MS. Hamburg.* docens.

d *Idem,* patienter,

e *Idem.* Non persuades omnes errores diabole.

f *MS. Reg. Sueciæ* percipe.

g *MS. Hamb.* quæ ex præcepto diurno omnibus sunt datæ.

h *MS. S. Maximini,* proferens.

i *MS. Hamb.* constituisti.

k *Idem* emicantem flammam ignis dispersisti.

l *Idem* sinceritate.

m *Hic hiatus erat; suppletus ex Græcis.*

n *MS. Hamb.* honore.

CAPUT II.

Tormenta sub Maximo Proconsule illata in rota. A feris illæsus capite plectitur.

Thalasius igitur Princeps, furore accensus contra eum, jussit in carcerem recludi. Post dies vero viginti et sex venit Proconsul, nomine Maximus; et audiens de militia senioris quæ gesta fuerant per beatum virum, atque cognoscens perditionem Pro F consulis, indignatus est valde contra eum. Die autem primo fecit consilium cum suis militibus, ut Sanctum Dei perderet. Erat autem S. Mucius in carcere, laudans et magnificans Deum. Post tres denique dies venit Proconsul ut perderet eum: et sedens in loco excelso, qui vocatur *a* Sarus, adducitur B. Mucius, et dicit ad eum Proconsul: Dic mihi, quis vocaris? B. Mucius respondit: Si scire vis nomen meum: Magnus pater meus *b* Euphrates et sincera mater mea *c* Eustachia, purificantes me sacro baptismate vocaverunt Mucium. Sic crevi nutritus ab eis sicut carissimus filius, et sub eis crescens adolevi, et adultus accessu temporis in virilem ætatem perveni, et vir factus modo maturitate senili incipio curvari. Audiens Proconsul dixit. Quali genere in vita? S. Mucius respondit: Pater meus *d* civis Romanus militavit, et militiæ dignitate militantibus dominatus clarissime viguit, et ex multa largitate omnium pene Romanorum affectum sibi conciliavit. Mater autem mea de patre Lampadio, Clari filio, Proconsule clarissima. Proconsul dixit: Quomodo autem cum sis tali genere, comminuisti magnum deum Dionysium, et amicum Imperatoris Proconsulem igni tradidisti, et

Sistitur Maximo Proconsuli, eique genus suum illustre indicat

EX MSS.

A et consuetudinem sacrificiorum disperdidisti? Mucius sanctus respondit: Ego, Proconsul, six existimo, quia neque aliquid comminui, neque amicum Imperatoris igni tradidi: sed timore magno uni cœlorum adhærens Regi, idolum sculptile habitaculum inimici contrivi, et amicum diaboli *e* effugavi; execrabiles autem solennitates dispersi, et per pudicitiam et orationem Deum obsecrans, Dionysium ad nihilum deduxi, stans firmus in orationibus ex toto corde meo ad confessionem testimonii Christi. Maximus dixit: Fortem te et beatum existimasti, dum sis malis moribus implicatus. S. Mucius respondit: Propter timorem Domini mei fortis sum ad tolerantiam passionis in perditionem idolorum. Maximus dixit: Obliviscere tuam stultitiam, et accedens sacrifica Apollini, ut non male moriaris. Mutius sanctus respondit: Male moriar, si obliviscar benignitatis et protectionis veri Dei mei, et adhæream illis qui non sunt dii. Proconsul dixit: Ne insanias, et non memoreris res antiquarum tuarum cogitationum, quarum impudicitia magnum Deum Dionysium evertisti, stulte agens, et non intelligens illius et virorum prudentium patientiam. Ergo sacrifica Apollini. S. Mucius respondit: Nonne tu insanis, Proconsul, B per artem diaboli? nec memor eris incircumcisæ mentis Laodicii, perditi a Deo alienati per exacerbationem mentis suæ? *f* Rememora et attende ad protectionem Dei, quæ in me facta est: et effuge illorum pœnam, ut non male puniaris de hac vita exiens.

explicat factum in eversione idoli:

8 Maximus vero hæc audiens, jussit eum sub duas rotas mitti, ut volventes se dividerent membra ejus. Ille autem talem pœnam non timens, dicebat: Quam dulcis dilectio ad Deum! Prorsus ad malignam mentem expositionis artis tuæ, sic namque per verba pœnarum tuarum mihi ad sanitatem animæ meæ merces ante Deum reposita. Festina autem, et mihi, desideranti ad veritatem, fac voluntatem patris tui diaboli. Nam mihi vivere Christus est, et mori in confessione ista lucrum. Volventes autem rotas, et membris Justi contritis, non prævaluerunt dolores in membris ejus usque ad animi defectionem: sed magnanimus dicebat: Pudicæ mentis dator et adjutor, protector et liberator, gratias ago tibi, Domine, quia indignum me dignatus es suscipere, et certantem contra diabolum adjuvare: quia tu es Deus, qui *g* contines mentem meam, ut non præva- C leat in me mens impudica; quoniam nomen tuum magnum est timentibus te. Et statim dissolutæ sunt rotæ, et exiit Justus visus, ac si ex omni corpore contritus, animo autem sine dolore in Domino confirmatus.

alligatus 2 rotis laniatur:

rotis dissolutis liberatus,

9 Mirantibus autem hominibus ipsius passionem, Maximus Proconsul contristabatur pro eo quod vincebatur: et jussit eum retrudi in carcerem, et post dies tres adduci, ut a bestiis consumeretur. Cumque venisset B. Mucius, jussit eum Maximus in amphitheatrum adduci. Sedante autem eo pro tribunali, coram omni populo civitatis, magnus Athleta Christi introivit in amphitheatrum, sanus corpore, adeo ut omnes mirarentur, dicentes: Quam hilarem vultum habet advocatus ad pœnam vir iste! Silentio D itaque facto, dimissa est leæna magna, rugiens vehementer: et currens cecidit ad pedes ejus, et lingebat, et osculabatur vestigia Sancti. Una autem hora facta stans leæna amplexabatur eum et sudores ejus. Et exeuntes duo venatores advocabant eam introire in caveam suam. Illa autem currens et adorans Sanctum, introivit in caveam suam. Post hæc dimissus est leo, qui per duos dies abstentus fuerat a cibo: et currens amplexabatur Sanctum Dei, lingens sudorem ejus. Vidensque omnis cœtus clamabat, dicens: Dimittatur Justus, quem et feræ *h* reverentur, et Deus misericors et miserator diligit. Acclamantibus autem eis, introivit leo in caveam suam.

post triduum sanus objicitur leænæ eum veneranti,

et leoni lingenti sudorem ejus:

10 Maximus autem direxit S. Mucium ad Philippesium Præfectum Heracliæ civitatis, scribens omnia quæ contra eum gesta fuerant. Et abiens fecit in carcere dies octo: post hos vero dies jussit eum duci in Byzantium, uti ibi decollaretur. Incipiens autem martyrium suscipere, dixit: Benedictus es, Domine, qui secula fecisti, qui gloriosa Sanctorum certamina feliciter inchoata, felicius consummas: suscipe me in pace. Et statim vox ad eum facta est: E Gaude, bone victor Muci et athleta, publice vincens tyrannum et virtutem ejus comminuens: fiducialiter in regno cœlorum lætare cum patribus: laborasti in mundo, lætare in cœlis. Et facta ista voce decollaverunt eum. Consummavit autem S. Mucius agonem suum *i* III Idus Maji: in quo die B. Constantinus Imperator venerabatur Martyrem Christi, *k* et in hac die consecravit natalem Constantinopoleos civitatis. Si quis autem memor fuerit sanctæ memoriæ ejus, certissime credat se habere partem sortis martyrii, cum gratia Domini nostri Jesu Christi: cui est honor et gloria, virtus et potestas in secula seculorum Amen.

directus Heracleam et Bysantium

capite plectitur.

ANNOTATA.

a *MS. Hamburgense* Forus.

b *Græci* Euphratius.

c *MS. S. Maximini* Eustochia; *Græci* Eustathia.

d *MS. Hamb.* candidatus de sacrata et magna civitate Roma, et peragens militiæ dignitatem dedit multa.

e *Idem*, consumpsi.

f *MS. Reg. Suec.* Dememora. *MS. S. Maxim.* Memorare. F

g *MS. Hamb.* volvis mentes magnas.

h *MS. Reg. Sueciæ*, dilexerunt.

i *Græci omnia ista referunt ad* V *Idus, seu diem* XI *Maji.*

k *Addunt Græci*, extruxisse illi magnificentissimam ædem, in eamque transtulisse corpus. *Masinus in Bolonia perlustrata ad* 13 *Maji, ait* Reliquias S. Mutii asservari in ecclesia Sanctorum omnium in Braina, et in æde Deiparæ de libertate. *Sed quod hujus Martyris eæ sint, non facile probare poterit.*

DE SANCTO DIOSCORIDE

G.H.

MARTYRE SMYRNÆ IN IONIA.

XI MAJI

Elogium ex Menol. Basilii Imp,

Hunc sanctum *Martyrem celebrant Græci hoc die* XI *Maji, et de eo tale elogium in MS. Græco Menologio Basilii Porphyrogeniti legitur.* Hic Christi Martyr erat ex urbe Smyrna. Cum vero Christianus esset, Christum summa fiducia prædicabat, atque omnes, qui ad eum accedebant, in nomine ejus edocebat: multosque ex infidelibus ab ingenito errore, quem a majoribus acceperant, avocans baptizabat. Comprehensus igitur ab idololatris, qui Christi fidem tam libere promulgatam audire non sustinebant, flagris cæsus fuit. Deinde vinctus Præsidi est traditus; atque ab hoc interrogatus, ac sese Christianum professus, pluribus tortus cruciatibus, detrusus fuit in carcerem, ubi per plures dies graves perpessus est ærumnas. Postea e carcere eductus, iterum jussus est Christum B abnegare: quod cum recusasset, suspensus est et dire cæsus. Cum denique in Christi confessione constans persisteret, Præsidis jussu fuit interemptus.

et aliis Menæis

Hæc in dicti Basilii Imperatoris Menologio. Aliud aliquanto brevius elogium continetur in MS. Synaxario Parisiensi Societatis Jesu, et in Menæis excusis et aliis MSS. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, et Parisiensibus Cardinalis Mazarini, quod est hujusmodi. Hic fuit ex Smyrna illustri urbe, qui cum ad hujus urbis Præsidem fuisset adductus, ac se Christianum esse annuntiasset, vinctus in carcere includitur: et iterum interrogatus atque in Christi fide constans permanens, mandante Præside interficitur. *In MS. Divionensi apud Chiffletium adservato,* Dioscorus junior *appellatur, et* gladio consummatus *dicitur adjecto hoc disticho:*

an et sub Dioscori junioris nomine?

Παρ' ἡμέραν ζῆν μῦθος ἦν Διοσκόρους,
Διόσκορος δὲ ζῆν ἀεὶ τμηθεὶς ἔχει.
Vivere vicissim fabula erat Dioscoros:
Perenne vivit sectus ast Dioscorus.

alluditur nempe ad id quod de Castore *ac* Polluce, *Jovis filiis, Helenæ ex Leda fratribus, fabulantur Poetæ, in quibus Virgilius.*

Si fratrem Pollux alterna morte redemit.

Et Martialis

Pro Polluce moves Castora ne redeat.

Ceterum valde suspicor, diversos esse Dioscoridem, *de quo supra, et* Juniorem *istum* Dioscorum: *omnia enim in eum quadrant, qui apud* Scenopolitas *in Ægypto vel* E *Arabia natus, sub Diocletiano martyrium fecit capite plexus, et ad* XIII *diem Octobris in Menæis relatus: quando licebit quærere in alium* Seniorem Dioscorum, *respectu cujus alter dicatur* Junior. *Qui autem hodie colitur, rectius in Menologio Sirleti* Dioscorides *scribitur, abbreviato nonnihil ex Menæis elogio. Verum omisso* XI *Maji per errorem, cum Genethliaco die urbis Constantinopolitanæ, et elogio S. Mocii Martyris refertur ad diem* X *Maji. Quo errore, ut jam dictum, abductus Baronius, eumdem* Dioscoridem *ad dictum* X *Maji inscripsit Martyrologio Romano.*

DE S. MONTANO SEU MONTANIANO,

G.H.

MARTYRE SIRMII IN PANNONIA.

XI MAJI.

S. Montanus an alius a S. Montano Presb.

Egimus XXVI *Martii de* Sirmio, *antiqua Romanorum colonia ac totius Pannoniæ metropol.; occasione* SS. Montani Presbyteri, Maximæ conjugis, et aliorum quadraginta, *ibidem in fluvio aut lacu profundo mersorum. Quod hic voluimus* C *indicatum, quia videtur posse controverti, num forte ille idem posset dici habere hoc die venerationem, ob aliquam corporis aut reliquiarum translationem. Interim quia hic nec* Presbyter *dicitur, neque adjunctam habet* S. Maximam *uxorem aut alios socios, neque cum iis submersus traditur, potius alium arbitramur, et indicamus in quatuor Martyrologii Hieronymiani antiquis apographis ista referri:* In Sirmi, *seu* Sirmia natalis S. Montani. *Quæ eadem in MSS. Trevirensi S. Maximini, et alio Corbeiensi valde antiquo leguntur, et loco non indicato in MSS. Pragensi, Romanis Vallicellensi Patrum Congregationis Oratorii, alteroque Ducis Altempsii. In MSS. Richevoniensi et Rhinoviensi ista habentur:* In Sirmia natalis S. Montaniani: *itemque, sed palæstra omissa, in MSS. Augustano S. Udalrici et Parisiensi Labbæi, et Romano monasterii S. Cyriaci, quo plurimum usus est Baronius. In MS. Hibernico monasterii Tamlactensis habetur nomen* Montaniani *et* Montani: *quasi diversi essent.* F

plane alius a S. Montano monacho Gallo.

2 *At* S. Montanus Confessor *memoratus in MS. Carmelitano quod Coloniæ asservatur: item in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *excuso, et in Auctario Greveni ad Usuardum. Hic* monachus *dicitur in MS. Florario: de quo in MS. Usuardo in Alsatia aucto ista leguntur:* Item Remis S. Montani monachi, prius cæci, per lac Elymæ matris S. Benigni restituti. *Sed hic a priore plane alius est, de quo latius agimus* XVII *Maji.*

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRIS

G. H.

MAJULO, VICTORINO, FORTUNATO, SEPTIMO, COMINO, JULIO, CRISPO, JANUARIA, PRIMULO, NEREO, MANILO, ITEM MANILO, VICTORIA, FORTUNATA, JANUARIO ET JOCUNDO.

XI MAJI.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 91.

Referuntur hi Athletæ Afri *in quatuor antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis : cum aliqua in scribendo varietate. Nam* Majulus *etiam* Majolus *scribitur* : Victorinus *et* Fortunatus, *in Lucensi* Victorina *et* Fortunata : Septimus *et* Cominus *in MS. Blumiano* Semtimus *et* Commius ; *et deest hic in Corbeiensi, uti* Crispus *in Epternacensi, sed sunt in aliis. Loco* Victoriæ *in Epternacensi est* Victoris, *et huic* Fortunata, *aliis est* Fortunatus, *quibus* Jocundus *additur ex MS. Corbeiensi Parisiis excuso. Ex his sex memorantur in MS. Richenoviensi hoc modo :* In Africa Mauvili, Septimi, Julii, Januariæ, Victurii, Fortunati. Majulus in Africa *est in MS. Rhinoviensi. Notkerus ista habet :* In Africa Majoli, Victorini, Fortunati, et aliorum multorum. *At MSS. Leodiensia ecclesiæ Cathedralis S. Lamberti et cœnobii S. Laurentii, cum MS. Florario, duos ex iisdem ita proponunt :* In Africa Victorini et Fortunati. *Palæstra martyrii non indicata, in MS. Tamlactensi in Hibernia, referuntur sola nomina* Julii, Victorini, Fortunati, Commini, Septimi, Primuli, Nerei, Marnili *et* Martini Martyris *loco secundi* Manili : *nisi sit* Martinus Episcopus Viennensis *etiam hoc die relatus, sed is non fuit* Martyr. *At MSS. Augustanum S. Udalrici et Parisiense Labbæi suggerunt* SS. Septimum et Majulum. *Inter Romanos mox referendos collocatur* Januarius : *sed is videtur inter* Afros Martyres *hosce censendus. De* Mavilo Martyre Adrumeti in Africa *egimus* IV *Januarii, et ab hoc* Majulo *diversum æstimamus.*

B

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

G. H.

ACHILLE, SIPPONIO, EPIMENO, ET NEREO.

XI MAJI.

Progredimur cum antiquis Martyrologii Hieronymiani apographis. Ex his Codex Lucensis hos quatuor ita proponit :* Romæ Achelli, Sipponi, Epimini, Nerei. *Eosdem quatuor refert MS. Blumianum hoc modo :* Romæ Achilli, Sipponiæ, Pimini, Nerei. *Eorum tres in MS. Epternacensi ita indicantur :* Romæ Achilis, Epimeni, Nerei. *In MS. Corbeiensi Parisiis excuso, non indicata Roma palæstra martyrii, fit mentio* Syppiani, Apimini. *In MS. Tornacensi S. Martini ista habentur :* Romæ via Salaria passio SS. Achillis, Sepionis, Januarii. *Quæ eadem habentur in MS Laetiensis cœnobii : sed loco* Sepionis, *legitur* Seraponis, *qui supra* Sipponus, *et* Sipponia *dicitur. At* Januarius *videtur referendus ad præcedentem classem Martyrum Afrorum. Est* S. Epimenus *inscriptus MSS. Augustano S. Udalrici, et Parisiensi Labbæi. Forsan Romani ulteriorem notitiam horum Martyrum aliquando suggerent.*

C

DE SS. DEMETRIO, ATTICO, TADDÆO,

F

G. H.

MARTYRIBUS IN ASIA.

XI MAJI.

Memoria in Fastis.

Epternacense Martyrologii Hieronymiani ecgraphum hos tres Martyres supra relatis addit :* In Asia Sanctorum Dimetri, Attici, Tadhæi. *Ast alia tria apographa ejusdem Martyrologii, omisso* Attico, *ita habent :* In Asia natalis Sanctorum Demetrii, Taddæi. *Quæ fere eadem leguntur in MS. duplici Trevirensi S. Maximini : item in MS. Florario et in MS. Leodiensi monasterii Laurentini, nec non apud Notkerum. In MSS. Richenoviensi et Rhinoviensi memoratur* in Asia Demetrius : *qui, non indicata palæstra, nominatur in MSS. Casinensi et Parisiensi Labbæi, notus etiam sub nomine* Trimetri *in Augustano S. Udalrici : at* Demetrius magnus *appellatur in MS. Usuardo, quo epitheto significaretur is qui Græcis Latinisque celeberrimus, Proconsul Thessalonicæ ab his* VIII, *ab illis* XXVI *Octobris colitur. In Auctario Greveni ad Usuardum vocatur* Demetriaticus : *quod nomen ex* Demetrio *et* Attico, *male conjunctis, emersisse arbitramur. In MS. Hibernico monasterii Tamlactensis indicantur nomina* Dimetri et Attici : *et hujus nomen altera vice repetitur. Carolus a Basilica Petri, Episcopus Novariensis, lib. 1 Historiæ Novariensis pag. 184, tradit* in ecclesia S. Julii coli XI Maji, Demetrium Martyrem, eique fuisse in ea altare dicatum ; *De cujus tamen translatione quod referret, non habuit. Credibile est ex Romanis cryptis adductum aliquem, cui hic dies mere arbitrarie sit dicatus. De* S. Julio Presbytero, *a cujus nomine dicta ecclesia in diœcesi Novariensi ad locum Verbanum fuit appellata, egimus* XXXI *Januarii.*

Cultus S. Demetrii in diœc. Novariensi.

DE S. LICERIA VIRGINE MARTYRE

D. P.

SENONIBUS IN GALLIA.

XI MAJI.

Colitur in ecclesia S. Petri-vivi corpus,

Senonensem *urbem Archiepiscopalem transeuntibus nobis anno* MDCLXI, *non libuit licuitve Reliquiarum ibidem multarum et insignium thesauros scrutari accuratius, propterea quod eam Sedem tunc obtineret vir, præ Jansenianæ factionis studio tam alienus a nostræ societatis hominibus quam posset quis maximis affectus injuriis, cum tamen publice notum esset, quanto ea beneficio ipsum sibi haberet obligatum. Ne tamen nihil inde efferremus in rem nostram, datus ibidem nobis indiculus est, per Kalendarii ordinem digestus, de præcipuis ea in urbe ac diœcesi Sanctis, quorum vel corpora vel partes corporum insignes habebantur : ubi inter alia sic notatur pro die* XI *Maji*, S. Liciera Senonensis, Virgo et Martyr, cujus corpus est in Abbatia S. Petri-vivi positum. *Cum*
B *ergo post annos ab eo tempore sedecim. in manu nobis esset hic dies prælo parandus, neque vel antiquiora Martyrologia ab Usuardo et Adone confecta in Galliis, vel medii temporis ecgrapha plura, ibidem ad variarum ecclesiarum usus aucta; neque novissimus omnium Andreas Saussayus, ullam ejus facerent mentionem; datis ad nostri istic collegii Rectorem litteris, petiimus de illa distinctius informari, an et quomodo coleretur.*

ex Monasterio S. Remigii, ubi geminum ejus festum servabatur,

2 *Erat is R. P. Nicolaus Rogerius, nobis familiariter Romæ notus, quo missus a sua Provincia venerat cum jure suffragii ad Congregationem Societatis* XI. *Hic oblata de opere nostro bene merendi occasione lætus, egit cum R. D. Priore Abbatiæ prænominatæ : qui totis fere tribus hebdomadis accurate scrutatus omnia, de vita, martyrio, sepultura et translationibus antiquis nihil omnino reperit; sive propter scriptorum incuriam, seu verius propter temporum præteritorum calamitates; nisi hæc, quæ subjicimus, pauca. Primo extitisse olim in antiquo civitatis ipsius suburbio vetustissimum sub nomine S. Remigii monasterium, de cujus restauratione ab Hieremia Archiepiscopo curata, apud Sammarthanos tomo 4 legitur diploma Ludovici Pii Imperatoris, signatum Aquisgrani anno Imperii* XIV, XV *Kalendas Junii, quod fuit anno Christi* DCCCXXVII : *ipsum deinde translatum a Wenilone Archiepiscopo*
C *fuisse in locum Vallilias dictum, octavo ab urbe milliario, cum consensu Caroli Regis, in villa Carisiaco signantis ea de re privilegium anno regni sui* XII, *Nonis Maji, quod fuit anno Christi* DCCCLI; *ibique stetisse ad annum usque* MDLXVII, *quando Senonenses cives ipsum destruxerunt metu Calvinistarum, monachis qui supererant ad S. Columbæ Virginis ac Martyris ecclesiam traductis. Ita ille. Mabillon vero in notis ad Vitam S. Romani, ipsorummet Calvinistarum furore, solo tenus eversum fuisse scribit, et circa annum* MDCXL *Abbatiæ S. Petri-vivi unitum. Ut ut sit, credimus quod additur, in vetustioribus illius monasterii Kalendariis, Breviariis atque Missalibus notari geminum festum* S. Liceriæ Virginis ac Martyris (*quæ vulgo* S. Liciere *seu* Lissiere *dici consuevit*) *alterum* XI *Maji, alterum* XII *Octobris. In dicta autem transmigratione, traductas pariter fuisse arcas, quibus continebantur* corpora S. Valeriani Martyris, S. Romani Confessoris, et S. Liceriæ Virginis ac Martyris.

an. 1567 *translatum*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 92 *

ad aliud S. Columbæ ubi ejus pictura in altari :

3 *Secundo ipsam S. Columbæ ecclesiam, a prædicto Wenilone, juxta jam citatos Sammarthanos dedicatam, monasterialem quoque ipsam fuisse : quam Gerardus Abbas a fundamentis renovarit, et ab Alexandro Papa III magna celebritate dedicandam curarit anno* MCLXIII : *in hujus autem ecclesiæ altaribus censeri unum, supra quod cernatur etiam hodie antiqua pictura,* SS. Valerianum, Romanum, et Liceriam *repræsentans ; ac* Liceriam *quidem cum palma in manibus, martyrii signo. Verum hæc ipsa trium Sanctorum conjunctio verosimile mihi facit, tabulam illam, si seculo uno antiquior est, simul cum sanctis corporibus ceteraque ecclesiæ Remigianæ supellectile, ad hanc S. Columbæ basilicam fuisse traductam : in qua tamen S. Valeriani corpus dumtaxat retentum fuit, duobus aliis ad parochialem ecclesiam S. Romani deportatis, haud diu post monachorum migrationem : nam* anno MDLXXI die XX mensis Julii, Pontificatus Sanctissimi Domini Pii Papæ quinti anno VI, Serenissimi Francorum Regis Caroli noni XI, per Illustrissimum Dominum Nicolaum de Pellevé Archiepiscopum Senonensem, anno VIII sui Archiepiscopatus, visitatæ et probatæ E
fuerunt Reliquiæ SS. Romani et Liceriæ, quæ ibi sub deposito erant, ut patet ex processu verbali desuper tunc confecto.

deinde ad parochiam S. Romani an. 1571

4 *Tertio, inquit idem Prior,* Jussu et auctoritate Illustriss. D. Octavii Bellegarde Senonensis Archiepiscopi, die Dominica XIX post Pentecosten, anno Domini MDCXLV, coram magno populi concursu, solenniter rituque processionali translata sunt S. Romani caput, et capsa S. Liceriæ Virginis et Martyris, cum aliis Sanctorum reliquiis, e parochiali ecclesia S. Romani ad nostram S. Petri-vivi, juxta processum verbalem hac de re confectum, per nobilem virum Joannem Baptistam Driot, et a Joanne Cornus Senonensi Notario et Ludovico Benoist etiam Notario exceptum. *Dicta Dominica* XIX *anno isto cadebat in* XV *Octobris, quia Cyclo lunæ* 12 *solis* 2 *litt. Dominicali* A, *Pascha celebratum fuerat* XVI *Aprilis et Pentecoste* IV *Junii. Colitur autem* S. Romanus Abbas, *qui hic intelligitur,* XXII *hujus :* Sanctus *vero* Valerianus *et* S. Columba *Martyres, quorum supra facta mentio, coluntur, hæc* XXVIII *Julii, iste* XV *Septembris. Nec plura suppetunt quæ certo affirmari circa hoc argumentum possint, nisi ipsi Processus verbales præcitati, verbotenus attexendi, mittantur.*

ac denique in urbem an. 1645.

5 *Saussayus de S. Ebbone Archiepiscopo Senonensi (quem Sammarthani dicunt anno* DCCL *die* XIX *Augusti* F
ad Superos abiisse) in suo Gallicano Martyrologio, ad XXVII *Augusti agens, longumque ex Actis ei texens elogium, sic illud concludit :* Duas sorores habuit Ygoaram et Letheriam, quæ fratris pietatem æmulatæ, cœlibes in Christi famulatu consenuerunt, distributis ecclesiis et pauperibus facultatibus suis, ex quarum fœnore sibi aditum ad æterna tabernacula aperuerunt; vitaque functæ, juxta fratrem, quem in cœlo comitantur, sepultæ fuerunt debito cum honore, *scilicet in ecclesia S. Petri-vivi. Rursumque in Catalogo Beatorum et Piorum, qui proprias historias vel natales non habent, ponuntur* Ygoaria et Letheria Virgines, caritate in pauperes succensæ, *tamquam in natali S. Ebbonis earum fratris commemorandæ. Habemus nos quamdam S. Ebbonis Vitam, ex tomo* 5 *Senonici MS. Legendarii transcriptam, sed absque ulla de sororibus mentione, nedum de earum apud fratrem sepultura. Libenter itaque disceremus, unde ista sumpserit Saussayus, prius quam vel suspicari audeamus, eam quam ipse* Letheriam *vocat, fortassis esse* Liceriam *sive* Lissieram, *quam non solum ut* Virginem, *sed etiam ut* Sanctam Martyrem *esse colendam, indiciis fortassis nimium levibus, posteriora secula credide-rint ;*

An forte soror S. Ebbonis an. 750 *defuncti.*

A rint; aut etiam mors violenta, virtutis alicujus causa illata, vere Martyrem fecerit. Hoc leve tamen, quod affinitas nominum suggerit, fundamentum ad tale quid suspicandum, Senonensis historiæ curiosis volui indicare; occasionem forsitan hinc sumpturis plusculum D circa sanctas istas Virgines quærendi, inveniendique saltem temporis, quo Sancta superius memorata vixerit, si possel ad Ebbonis ætatem referri.

*VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 93**

G. H.

DE SANCTO NEPOTIANO

PRESBYTERO ALTINI IN ITALIA.

SEC. V.

Refertur a S. Hieronymo in Martyrologio,

Quam hactenus ad singulos dies referimus memoriam Sanctorum, ex quatuor Martyrologii vetustissimi apographis deductam, D. Hieronymi nomine haud male referri, colligi potest ex depositione Nepotiani *ad diem* XI *Maji ubique sub finem adjuncta et ab ipso ex certa scientia notata. Huic namque* Nepotiano S. Hieronymus *inscripsit* epistolam secundam de vita Clericorum et Sacerdotum, *in qua, uti ille petierat, plurima, ad eorum vitam recte instituendam pertinentia, luculenter exponit hoc exordio :* Petis a me, Nepotiane carissime, litteris transmarinis, et crebro petis, ut tibi brevi volumine di-

in epistola illi inscripta,

B geram præcepta vivendi, et qua ratione is, qui seculi militia derelicta, vel monachus cœperit esse vel Clericus, rectum Christi tramitem teneat, ne ad diversa vitiorum diverticula rapiatur. *Quomodo autem* Nepotianus Presbyter *illius monita observarit, indicat idem* Hieronymus epistola tertia ad Heliodorum Episcopum Altinensem illius avunculum. *Hujus a se scriptæ* epistolæ *sive* Epitaphii Nepotiani *idem* Hieronymus *in Vita sive Epitaphio Fabiolæ sive epistola* XXX *ad Oceanum, ita meminit ipso exordio :* Plures anni sunt, quod super dormitione Blesillæ, Paulum venerabilem feminam recenti adhuc vulnere consolatus sum. Quartæ æstatis circulus volvitur, ex quo ad Heliodorum Episcopum Nepotiani scribens epitaphium, quidquid habere potui virium, in illo tunc dolore consumpsi. *B. Notkerus Balbulus, in suo Martyrologio, ante annos circiter octingentos scripto, ad hunc etiam* XI *Maji, secutus Martyrologium S. Hieronymi, tali eum exornat elogio :* Item depositio Nepotiani Presbyteri, nepotis Heliodori Episcopi de sorore. In cujus Epitaphii consolatione. S. Hieronymus totum mundum, pro eis quæ in eo fiunt malis et accidunt calamitatibus, in luctum et lamentationem convertit, *scilicet dum humana miseria, Imperatorum aliorumque Procerum exemplo, docte atque in-*

et epitaphio ejus,

et Notkero

C *geniose exponitur. Nos istis superfluis omissis, quæ apud S. Hieronymum legi possunt, solum ea, quæ ad Nepotianum spectant, excerpimus.*

VITA SIVE EPITAPHIUM

Auctore S. Hieronymo.

Singulari affectu amatur a S. Hieronymo,

Grandes materias ingenia parva non sustinent, et in ipso conatu ultra vires ausa succumbunt : quantoque majus fuerit, quod dicendum est, tanto magis obruitur, qui magnitudinem rerum verbis non potest explicare. Nepotianus meus, tuus, noster, imo Christi, et quia Christi idcirco plus noster, reliquit senes, et desiderii sui jaculo vulneratos et intolerabili dolore confectos. Quem heredem putavimus, funus tenemus. Cui jam meum sudabit ingenium? Cui litterulæ placere gestient? Ubi est ille ἐργοδιώτης noster, et cygnæo canore vox dulcior? Stupet animus, manus tremit, lingua balbutit. Quidquid dixero, quia ille non audit, mutum videtur. Stylus ipse quasi sentiens, et cera subtristior, vel rubigine vel situ obducitur. Quotiescumque nitor in verba prorumpere, et super tumulum ejus Epitaphii hujus flores spargere; toties lacrymis implentur oculi, et renovato dolore totus in funere sum... Quidquid de Scripturis super lamentatione dici potest, in eo libro, quo Paulam Romæ consolati sumus, breviter explicavimus. Nunc nobis per aliam semitam ad eumdem locum perveniendum est, ne videamur præterita et abolita quondam calcare vestigia. Scimus quidem Nepotianum nostrum esse cum Christo et Sanctorum mixtum choris; quod hic nobiscum eminus rimabatur in terris et æstimatione quærebat, ibi videntem cominus dicere; Sicut audivimus sic et vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri. Sed desiderium absentiæ ejus ferre non possumus, non illius sed nostram vicem dolentes.

translatus ad Christum et sanctos,

E Quanto ille felicior, tanto amplius nos in dolore, quod tali caremus bono... Quanto magis tu et avunculus et Episcopus, hoc est, et in carne et in spiritu pater, doles abesse viscera tua, et quasi a te divulsa suspiras? Sed obsecro ut modum adhibeas in dolore, memor illius sententiæ, Ne quid nimis; obligatoque parumper vulnere, audias laudes ejus, cujus semper virtute lætatus es. Nec doleas quod talem amiseris, sed gaudeas quod talem habueris...

avunculo Heliodoro dilectus a pueritia

2 Igitur et Nepotianus noster, quasi infantulus vagiens et rudis puer, subito nobis quasi de Jordane nascatur. Alius forsan scriberet, quod ob salutem ejus Orientem eremumque dimiseris, et me carissimum sodalem tuum redeundi spe lactaveris, ut primum, si fieri posset, sororem cum parvulo viduam; deinde, si consilium illa respueret, saltem nepotem dulcissimum conservares. Hic est enim ille, de quo tibi quondam vaticinatus sum; Licet parvulus ex collo pendeat nepos. Referet, inquam, alius, quod in palatii militia, sub chlamyde et candenti lino, corpus ejus cilicio tritum sit; quod stans ante seculi potestates lurida jejuniis ora portaverit; quod adhuc sub alterius indumentis alteri militaverit, et ad hoc habuerit cingulum, ut viduis, pupillis, orphanis, oppressis, miserisque subveniret. Mihi non placent dilationes istæ imperfectæ servitutis Dei, et Centurionem Cornelium, ut lego justum, statim audio baptizatum. Verumtamen velut incunabula quædam nascentis fidei comprobemus, ut qui sub alienis signis devotus miles fuit, donandus laurea sit, postquam suo Regi cœperit militare. Baltheo posito habituque mutato, quidquid castrensis peculii fuit, in pauperes erogavit : legerat enim : Qui vult perfectus esse, vendat omnia quæ habet, et det pauperibus et sequatur me. Et iterum : Non potestis duobus Dominis servire, Deo et mammonæ. Excepta vili tunica et operimento pari, quo tecto tantum corpore frigus excluderet, nihil sibi amplius reservavit. Cultus ipse, provinciæ morem sequens, nec munditiis nec sordibus notabilis erat. Cumque arderet quotidie aut ad Ægypti monasteria pergere, aut Mesopotamiæ invisere choros, vel certe insularum Dalmatiæ, quæ Altino tantum freto distant, solitudines occupare, avunculum Pontificem deserere non audebat, tot in illo cernens exempla virtutum : domique habens unde disceret, in uno atque eodem et imitabatur monachum et Episcopum venerabatur :

miles sancte vivit:

F

Act. 10

et suis in pauperes distributis,

Matt. 19, 6

Matt. 6, 24

A venerabatur : nec, ut in plerisque accidere solet, assiduitas familiaritatem, familiaritas contemptum illius fecerat; sed ita eum colebat quasi parentem, ita admirabatur quasi quotidie novum cerneret.

Presbyter ordinatur: 3 Quid multa? Fit Clericus, et per solitos gradus Presbyter ordinatur. Jesu bone! qui gemitus, qui ejulatus, quæ cibi interdictio, quæ fuga oculorum omnium! Tum primum et solum avunculo iratus est : querebatur se ferre non posse, et juvenilem ætatem incongruam Sacerdotio causabatur. Sed quanto magis repugnabat, tanto magis in se studia omnium concitabat; et merebatur negando, quod esse nolebat; eoque dignior erat, quo se clamabat indignum. Vidimus Timotheum nostri temporis, et canos in sapientia, electumque a Moyse Presbyterum, quem ipse sciret esse Presbyterum. Igitur Clericatum, non honorem intelligens, sed onus; primam curam habuit, ut humilitate superaret invidiam : deinde ut nullam obscœni in se rumoris fabulam daret; ut qui mordebantur ad ætatem ejus, stuperent ad continentiam. Subvenire pauperibus, visitare languentes, provocare hospitio, lenire blanditiis, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus : cæcorum baculus, esurientium cibus, spes B miserorum, solamen lugentium fuit. Ita in singulis virtutibus eminebat, quasi ceteras non haberet. Inter Presbyteros et coæquales primus in opere, extremus in ordine, quidquid boni fecerat, ad avunculum referebat : si quid forte aliter evenerat, quam pararat; illum nescire, se errasse dicebat. In publico Episcopum, domi patrem noverat; gravitatem morum hilaritate frontis temperabat, gaudium in risu, non cachinnum intelligeres. Viduas et virgines Christi honorare ut matres, hortari ut sorores, cum omni castitate. Jam vero postquam domum se contulerat, et relicto foris Clerico, duritiæ se tradiderat monachorum. Creber in orationibus, vigilans in precando, lacrymas Deo non hominibus offerebat : jejunia in aurigæ modum pro lassitudine et viribus corporis attemperabat. Mensæ avunculi intererat, et sic apposita quæque libabat, ut et superstitionem fugeret et continentiam servaret.

excellit in omni virtute tam foris

quam domi apud Episcopum.

4 Sermo ejus per omne convivium de Scripturis aliquid proponere, libenter audire, respondere verecunde, recta suscipere, prava non acriter confutare, disputantem contra se magis docere quam vincere; et ingenuo pudore, qui ornabat ætatem, quid cujus esset simpliciter confiteri, atque in hunc modum, eruditionis gloriam declinando, eruditissimus C habebatur. Illud, aiebat, Tertulliani, istud Cypriani, hoc Lactantii, illud Hilarii est : sic Minucius Felix, ita Victorinus, in hunc modum locutus est Arnobius. Me quoque, quia pro sodalitate avunculi diligebat, interdum proferebat in medium : lectioneque assidua et meditatione diuturna pectus suum bibliothecam fecerat Christi. Quoties ille transmarinis epistolis deprecatus est, ut aliquid ad se scriberem? Quoties nocturnum de Evangelio petitorem, et interpellatricem duri judicis mihi viduam exhibuit? Cumque ego silentio magis quam litteris denegarem, et pudore reticentis pudorem suffunderem postulantis; avunculum mihi opposuit precatorem, qui et liberius pro alio peteret, et pro reverentia Sacerdotii facilius impetraret. Feci ergo quod voluit, et brevi libello amicitias nostras æternæ memoriæ consecravi. Quo suscepto, Cræsi opes et Darii divitias se vicisse jactabat : illum oculis, illum manibus, illum sinu, illum ore tenebat. Cumque in stratu frequenter evolveret; super pectus soporati dulcis pagina decidebat. Si vero peregrinorum, si amicorum quispiam venerat, lætabatur nostro super se testimonio, et quidquid minus in opusculo erat, distinctione moderata et pronuntiationis varietate

Profert sententias auctorum,

et S. Hieronymi,

cujus ad se epistolam magni æstimat:

pensabat : ut in recitando illo, ipse vel placere quotidie vel displicere videretur. Unde hic fervor, nisi ex amore Dei? Unde legis Christi indefessa meditatio, nisi ex desiderio ejus qui legem dedit? Alii nummum addant nummo, et in marsupium suffocantes, matronarum opes venentur obsequiis : sint ditiores monachi, quam fuerant seculares : possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo non habuerant; et suspiret eos Ecclesia divites, quos tenuit mundus ante mendicos. Nepotianus noster aurum calcans, schedulas consectatur : et sicut sui in carne contemptor est, et paupertate incedit ornatior, ita totum animæ investigat ornatum. D

EX EP. III S. HIER.

fervet amore Dei et desiderio Christi:

5 Ad comparationem quidem superiorum modica sunt quæ dicturi sumus : sed in parvis idem animus ostenditur. Ut enim Creatorem non in cœlo tantum miramur et terra, sole et oceano, elephantis, camelis, equis, bubus, pardis, ursis, leonibus; sed et in minutis quoque animalibus, formica, culice, muscis, vermiculis et istiusmodi genere, quorum magis scimus corpora, quam nomina, eamdemque in cunctis veneramur solertiam; ita mens Christo dedita, æque et in majoribus et minoribus intenta est, sciens etiam pro otioso verbo reddendam esse rationem. Ergo solicitus si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pavimenta tersa, si janitor creber in porta, vela semper in ostiis, si sacrarium mundum, si vasa luculenta et in omnes ceremonias pia solicitudo disposita, non minus, non majus negligebat officium : ubicumque eum quæreres, in ecclesia reperires... Basilicas ecclesiæ et Martyrum conciliabula diversis floribus, et arborum comis, vitiumque pampinis adumbrabat; ut quidquid placebat in ecclesia, tam dispositione quam visu, Presbyteri laborem et studium testaretur. Macte virtute! cujus talia principia, qualis finis erit? E

solicitus in ornatu ecclesiæ,

6 O miserabilis conditio humana, et sine Christo vanum omne quod vivimus. Quid te subtrahis, quid tergiversaris oratio? quasi enim mortem illius differre possimus, et vitam facere longiorem, sic timemus ad ultimum pervenire. Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi flos fœni. Ubi nunc decora illa facies, ubi totius corporis dignitas, qua veluti pulchro indumento pulchritudo animæ vestiebatur? Marcescebat, pro dolor! flante Austro lilium, et purpura violæ in pallorem sensim migrabat. Cumque febribus æstuaret, et venarum fontes hauriret calor, lasso anhelitu tristem avunculum consolabatur. Lætus erat vultus, et universis circa plorantibus, solus ipse ridebat : projicere pallium, manus extendere, F videre quod alii non videbant : et quasi in occursum se erigens, salutare venientes. Intelligeres illum non emori, sed emigrare; et mutare amicos, non relinquere. Volvuntur per ora lacrymæ, et obfirmato animo, non queo dolorem dissimulare quem patior. Quis crederet in tali illum tempore nostræ necessitudinis recordari, et luctante anima studiorum scire dulcedinem? Apprehensa avunculi manu, Hanc, inquit tunicam, qua utebar in ministerio Christi, mitte dilectissimo mihi, ætate patri, fratri collegio : et quidquid a te nepoti debebatur affectus, in illum transfer, quem mecum pariter diligebas. Atqui in talia verba defecit, avunculi manum mei recordatione contrectans. Scio quod nolueris amorem in te civium sic probare, et affectum patriæ magis quæsisse in prosperis : sed hujuscemodi officium in bonis jucundius est, in malis gratius. Tota hunc civitas, tota planxit Italia : corpus terra suscepit, anima Christo reddita est. Tu nepotem quærebas, Ecclesia Sacerdotem. Præcessit te successor tuus. Quod tu eras, ille post te judicio omnium merebatur : atque ita ex una domo duplex Pontificatus egressa est dignitas, dum in altero gratulatio est, quod tenuerit : in altero

in morbo ultimo lætus,

moritur S. Hieronymi memor:

qui avunculum solatur,

EX EP. III S. HIER.

A altero mœror, quod raptus ne teneret. Platonis sententia est, omnem sapientium vitam, meditationem esse mortis. Laudant hoc philosophi et in cœlum usque ferunt. Sed multo fortius Apostolus : Quotidie, inquit, morior per gloriam vestram. Aliud est enim conari, aliud agere ; aliud vivere moriturum, aliud mori victurum. Ille moriturus est ex gloria, iste moritur semper ad gloriam...... solum habemus lucri, quod Christi nobis amore sociamur. Caritas patiens est, benigna est : caritas non zelatur, non agit perperam, non inflatur : omnia sustinet, omnia credit, omnia sperat, omnia patitur : caritas numquam excidit : hæc semper vivit in pectore : ob hanc Nepotianus noster absens præsens est, et per tanta terrarum spatia divisos utraque complectitur manu. Habemus mutuæ obsidem caritatis. Jungamur spiritu, stringamur affectu : et fortitudinem mentis, quam beatus Papa Chromatius ostendit in dormitione germani, nos imitemur in filio : illum nostra pagella decantet, illum nostræ litteræ sonent : quem corpore non valemus, recordatione teneamus : et cum quo loqui non possumus, de eo loqui numquam desinamus. D

2 Cor. 16

et defuncti commendat memoriam.

DE SANCTO MAMERTO

EPISCOPO VIENNENSI IN GALLIA.

POST AN CCCCLXXV

B *Inter sanctos Episcopos, qui Gallias seculo Christi quinto et virtutis et doctrinæ eximio splendore illustrarunt, merito censendus est* S. Mamertus : *per quem agnoscit Ecclesia,* dies Rogationum, *quæ ante festum Ascensionis per triduum celebrantur, sumpsisse exordium. Quid egerit ante Episcopatum, aut quo tempore ad illum promotus fuerit, plane latet. Habuit in Sede sua decessores* SS. Nicetium et Simplicium : *quorum prior floruit sub finem seculi quarti, ejusque Acta retulimus die* V *hujus mensis Maji ; uti* S. Simplicii *die* III *Februarii, quem diximus vixisse usque ad Zosimi Pontificis Romani tempora, id est usque ad annum* CCCCXVII *et sequentem, quibus solis præfuit Ecclesiæ Zosimus. At prima memoria* S. Mamerti *invenitur in duplici epistola S. Hilari Papæ, cujus prior data est* IV Idus Octobris Basilio V. C. Consule, *id est anno* CCCCLXIII. *In hac committitur Leontio Episcopo Arelatensi examinanda in Synodo causa* Mamerti *Episcopi Viennensis, qui extra fines suos indebite Diensibus Episcopum ordinaverat. Altera epistola data est anno sequente* VI Kalendas Martias, post Consulatum Basilii V. C. *ad viginti Episcopos, ut per Veranum Episcopum moneatur* Mamertus, *ut ab ordinationibus indebitis, ordinis sui et privilegiorum periculo in posterum abstineat, utque qui Diensibus a Mamerto consecratus fuerat, Leontii Arelatensis Episcopi, a quo consecrari debuit, arbitrio confirmetur. Quod debita cum animi submissione fecisse* S. Mamertum, *et acquievisse decreto summi Pontificis, plane arbitramur. Memoria ejusdem* C Mamerti *inter triginta Episcopos, quibus Lucidus Presbyter errorem emendans libellum misit, in quo fidei suæ professionem secundum Synodi Arelatensis statuta et Fausti Reiensis Episcopi epistolam ad se missam depromit. Exhibet ista Sirmondus tomo* I *Conciliorum Galliæ, et circa annum* CCCCLXXV *gesta arbitratur. Habuit autem* S. Mamertus *successores* S. Isichium, *cujus Acta dedimus* XXI *Martii, et vixisse diximus usque ad annum* CCCCXC ; *quando huic successit* S. Avitus, *Isichii filius, qui spiritualem a baptismo patrem habuit* S. Mamertum, *uti latius in ejus Vita quinta Februarii diximus. Et hæc de tempore quo sedit.*

Decessores SS. Nicetius et Simplicius

Memoria S. Mamerti in epistolis S. Hilarii Papæ V an. 462 et seq.

et libello Lucidi Presb. circa an. 475.

Successores SS. Isichius et Avitus,

2 *Vixit eodem tempore S. Sidonius Apollinaris Episcopus Arvernorum, qui scripsit* S. Mamerto *epistolam primam libri septimi de irruptione Gothorum et aliis rebus, et libro* 5 *cap.* 14 *invitat Aprum, ut in urbem redeat* Rogationum contemplatione. Quarum, *inquit,* nobis solennitatem primus Mamercus, Pater et Pontifex reverentissimus, exemplo et utilissimo experimento, invenit, instituit, invexit. Erant quidem prius (quod salva fidei pace sit dictum) vagæ, tepentes, infrequentesque, utque sic dixerim, oscitabundæ supplicationes : quæ sæpe interpellantium prandiorum obicibus hebetabantur, maxime aut imbres aut serenitatem deprecaturæ, ad quas (ut nihil amplius dicam) figulo pariter atque hortulano non oportuit convenire. In his autem, quas suprafatus summus Sacerdos nobis et protulit pariter et contulit, jejunatur, oratur, psallitur, fletur. Ad hæc te festa, cervicum humiliatarum et sternacium civium suspiriosa contubernia, peto : et si spiritalem animum tuum bene metior, modo citius venies, quod non ad epulas, sed ad lacrymas evocaris. *Hæc S. Sidonius Apollinaris, cujus festum celebratur* XXIII *Augusti.* E

Zelus ejus in Rogationum diebus, instituendis laudatur a S. Sidonio Apollinari,

3 *Proximus his temporibus est S. Avitus, filius S.* Mamerti *a baptismo spiritualis, qui reliquit Homiliam de Rogationibus : in qua etiam describit, quomodo ea consuetudo Rogationum processerit a* S. Mamerto, *cujus laudes prosequitur. Hanc nos Homiliam loco Actorum infra damus. Ex Aviti Homilia citata Gregorius Turonensis, seculo sexto sequenti, hoc* S. Mamerti *factum lib.* 2 *Historiæ Francorum cap.* 34 *describit in hæc verba:* Magnæ facundiæ beatus Avitus refert in quadam Homilia, quam de Rogationibus scripsit, has ipsas Rogationes, quas ante Ascensionis Dominicæ triumphum celebramus, a Mamerto, ipsius Viennensis urbis Episcopo, cui et hic eo tempore præerat, institutas fuisse, dum urbs illa multis terreretur prodigiis. Nam terræmotu frequenti quatiebatur ; sed et cervorum atque luporum feritas portas ingressa, totam, ut scripsit, urbem nihil metuens oberrabat. Cumque hæc per anni circulum gererentur, advenientibus Paschalis solennitatis diebus, expectabat misericordiam Dei plebs tota devote, ut vel hic magnæ solennitatis dies huic terrori terminum daret. Sed in ipsa gloriosæ noctis vigilia, dum Missarum celebrarentur solennia, subito palatium regale intramuraneum divino igne succenditur. Pavore omnibus perterritis et ecclesiam egressis, credentibus ne aut hoc incendio urbs tota consumeretur, aut certe disrupta tellure dehisceret ; sanctus Sacerdos prostratus ante altare, cum gemitu et lacrymis Domini misericordiam imprecatur. Quid plura ? Penetravit excelsa poli oratio Pontificis inclyti, restinxitque domus incendium flumen profluentium lacrymarum. Cumque hæc agerentur, appropinquante Ascensione, ut jam diximus, majestatis Dominicæ, indixit populis jejunium, ostendit orandi modum, edendi seriem, erogandi hilarem dispensationem. Cessantibus quoque exinde terroribus, per cunctas provincias dispersa facti fama, cunctos Sacerdotes imitari commonuit, quod Sacerdos fecit in fide. Quæ usque nunc in Christi nomine per omnes Ecclesias, in compunctione cordis et contritione spiritus, celebrantur. *Ita Gregorius Turonensis.* F

a S. Avito in Homilia infra danda,

a S. Gregorio Turonensi,

4 *Meminit harum Rogationum etiam Ado Episcopus Viennensis seculo Christi nono, sed aberrat in tempore assignando,*

a S. Adone

A assignando, quasi Chlodoveus I Francorum Rex; post obtentam de Alamannis victoriam, ante illud tempus anno decimo quinto regni sui credens, fuisset baptizatus; cum et S. Mamertus et S. Sidonius Apollinaris jam pridem e vita decessissent, et S. Avitus (inter quem et S. Mamertum præfuerat Ecclesiæ Viennensi S. Isichius) jam tum Episcopus Viennensis in ea ubique dignitate fulgeret, ut potuerit Chlodoveo de suscepto baptismo missis ad eum litteris gratulari. Consule Acta S. Aviti ad diem v Februarii edita. Habemus aliquam S. Mamerti Vitam, ex MS. Bodecensi diœcesis Paderbornensis in Westphalia descriptam, in qua dicuntur inter Episcopatum S. Mamerti et obitum S. Martini Episcopi Turonensis intercessisse anni septuaginta. Verum constat quod S. Martinus hanc vitam reliquit Attico et Cæsario Consulibus anno CCCXCVII: cui si addantur anni septuaginta, assurgeret annus CCCCLXVII, ante hunc autem diu fuerat Mamertus Episcopus, et aliquamdiu postea superfuit. Reliqua in dicta Vita absque ullo examine ex Adonis Chronico et Aviti homilia desumpta sunt: et similia etiam leguntur in Breviario Viennensi anno MDXXII excuso, ibidemque in novem lectiones ad Matutinum recitari solitas, distributa: quæ omnia judicamus in hoc opere locum non mereri. Fuit S. Mamerti frater Claudianus Mamertus, Sacerdos, et illius strenuus adjutor, vir singularis doctrinæ, qui edidit libros tres de Statu animæ adversus Faustum Reiensem Episcopum; item Carmen contra varios errores seu vanos Poetas. Hæc opera ut perperam S. Mamerto Episcopo adscribuntur in Martyrologio Viennensi, opera et studio Joannis le Lievre renovato; ita proprie ad eum spectat S. Ferreoli Martyris translatio.

in Actis MSS. omissis,

et Breviario Viennensi.

B

Frater ejus Claudianus Mamertus.

5 Fuerant sub Diocletiano passi S. Julianus Brivate apud Arvernos die XXVIII Augusti, et Ferreolus in territorio Viennensi XVIII Septembris: eratque basilica S. Ferreoli super ipsum Rhodani littus ab antiquis collocata, in qua corpus S. Ferreoli erat conditum cum capite S. Juliani: ut narrat Gregorius Turonensis lib. 2 Miraculorum de Gloria Martyrum cap. 2, et ista huc spectantia adjungit: Cum impulsante violentia amnis, porticus, quæ ab ea parte erat locata, corrueret; providens Sacerdos, Mamertus nomine, qui tunc Viennensem regebat Ecclesiam, futuram ruinam, præveniens, aliam basilicam eleganti opere et in ipsa mensura sagaci intentione construxit, illuc sancti Martyris transferre cupiens corpus. Advenit autem ad hoc opus Abbatum atque monachorum magnus numerus, vigilataque nocte accepto C sarculo fodere cœperunt...... Et invento sepulcro Antistes gaudio magno repletus, ait: Hoc esse cadaver Ferreoli, hoc esse caput Juliani Martyris, dubium non habetur. Tunc cum magno psallentio, plaudente populo, in loco ubi nunc adoratur, Domino annuente, perducitur. Hæc Gregorius, qui conspexit versiculos ibidem hoc modo conscriptos.

Ecclesia S. Ferreoli ab illo structa,

qui illuc infert ejus corpus cum capite S. Juliani

Heroas Christi geminos hæc continet aula.
Julianum capite, corpore Ferreolum.

Agitur porro dies Translationis istius in ecclesia Viennensi die XIII Decembris, et meminit harum Reliquiarum Sidonius Apollinaris epistola 1 lib. 7 ad ipsum S. Mamertum scripta, et ex ipsa Gregorius Turonensis loco citato his verbis: Tibi soli concessa est, in partibus Orbis Occidui, Martyris Ferreoli solida translatio, adjecto nostri capite Juliani: unde pro compensatione deposcimus, ut nobis inde veniat pars patrocinii, quia vobis hinc rediit pars Patroni.

6 Memoria sacra S. Mamerti est inscripta antiquissimis Fastis sacris, et primo quatuor Martyrologii Hieronymiani apographis sub finem his verbis: Viennæ depositio Mamerti et Martini Episcoporum. Eodem modo uterque memoratur in Martyrologio Notkeri, et in MSS. Trevirensi S. Maximini, Augustano S. Udalrici, Parisiensi Labbæi. Verum S. Martini III Episcopi Viennensis festum celebratur in Ecclesia Viennensi et Martyrologio Romano Kalendis Julii. Insupra citata Vita MS. a transitu S. Martini Viennensis Episcopi usque ad transitum B. Mamerti colliguntur anni trecenti triginta octo. Sed quia annus mortis S. Martini isti auctori non certo constat, hinc etiam nihil certi inde concludi potest. Florus Lugdunensis Ecclesiæ Subdiaconus, in MSS. Atrebatensi, Tornacensi et Lætiensi, de S. Mamerto ad Martyrologium Bedæ ista adjunxit. Viennæ depositio S. Mamerti Episcopi et Confessoris, cujus Præsulatu in Vienna urbe terremotus permaximus fuit: sed et bestiæ in homines irruentes devorabant. Unde isdem Antistes multorum consultu, triduanum jejunium, quod ante Ascensionem Domini Galliarum populus celebrat, instituens, iram Dei in misericordiam convertere promeruit. Secuti dein sunt Usuardus, Ado, Bellinus et alii recentiores cum hodierno Martyrologio Romano.

Memoria in fastis SS. Mamerti et Martini,

D AUCTORE G. H.

et solius Mamerti.

7 Jacuit corpus ipsius primum in Basilica Apostolorum, extra muros Viennæ, ad dexteram altaris partem: ad cujus sepulcri ostium adhuc hi versus visuntur:

Corporis prima sepultura:

Mole sub hac lapidum sanctissima membra teguntur
Hujus Pontificis urbis, sacrique Mamerti.

E

Postea vero ad Basilicam Constantinianam S. Crucis Aurelianensis translatum, novissime circa annum MDLXIII a Calvinistis incendio deletum est. Ipsa vero Aurelianensis Ecclesia inter sui Cleri Ordines sacrificos, Mamerti nomine insignitos, qui ante ejus corpus, dum illic habebatur, pulsarent, quique Mamertini dicuntur, ei attribuit, ac festum ipsius quotannis tertio adhuc celebrat. Ita Joannes Chenu in Archiepiscopis Viennensibus. Festa autem tria sub ritu duplici celebrantur in diœcesi Aurelianensi; Natalis ejus hoc XI Maji, Translatio corporis XIII Octobris, et Translatio capitis XIV Novembris: et invocatur S. Mamertus in Litaniis ejusdem Ecclesiæ Aurelianensis. Ast in vicino Floriacensi monasterio hoc XI Maji, celebratur festum SS. Mamerti et Majoli officio Ecclesiastico trium Lectionum. Carolus Saussayus, in Notitia Beneficiorum diœcesis Aurelianensis cum Annalibus Aurelianensibus excusa, indicat duos Canonicos constitutos ad altare S. Mamerti, seu duos Mamertinos et Matricularios Clericos ejusdem Ecclesiæ, cum annexa S. Joannis de Ruella, ad dispositionem Capituli Aurelianensis. Addit idem Inventarium Reliquiarum Ecclesiæ sanctæ Crucis, factum II Maji anno MDLXII, in Turrim novam illatarum, ubi nominantur Capsa corporis S. Mamerti ex parte argento incrustata, et Caput S. Mamerti argenteum auro obrizo deauratum. Masinus in Bononia perlustrata ait, aliquas reliquias esse in ecclesia Confraternitatis Reginæ Cœli in platea Nosadella.

translatio in Ecclesiam Aurelian.

cum triplici festo,

et altari

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 94.

HOMILIA S. AVITI

De Rogationibus et S. Mamerto institutore.

Currit quidem tramite vitali, non per Gallias tantummodo, sed pene per orbem totum, Rogationalis observantiæ flumen irriguum; et infectam vitiis terram, uberi fluxu annuæ satisfactionis expurgat. Peculiarior tamen nobis in hac ipsa institutione festivitatis et gaudii causa est: quia quod hoc modo ad utilitatem cunctorum defluit, ex nostro primitus fonte manavit: et forte nunc pertinet ad cujuscumque privilegii ornatum, sumptæ primitus institutionis exordium.

Rogationum apud Vienneuses

2 Ceterum cum ad hujusmodi humilitatem, ineffabilis necessitas rigida Vienniensium corda perdomuit, sentiens Ecclesia nostra causam ægritudinis suæ, non sibi, quasi maxime præ omnibus, sed quasi soli ex omnibus, existimans esse opus instituenda observatione

instituendarum causa terrores varii,

A AUCTORE G. H.

observatione præsenti, solicitius captavit remedium quam primatum. Et quidem terrorum temporis illius causas, multos nostrum adhuc recolere scio : siquidem incendia crebra, terræmotus assidui, nocturni sonitus, cuidam totius urbis funeri prodigiosum quoddam bustuale minitabantur : nam populosis hominum conventibus domestica silvestrium ferarum species observabatur; Deus viderit, an ludificans oculis, an adducta portentis. Quidquid tamen ex iis duobus foret, perinde monstrosum intelligebatur : seu sic veraciter immania bestiarum corda mansuefieri, seu tam horribiliter conspectibus territorum falsæ visionis phantasmata posse confingi. Inter hæc, diversa vulgi sententia, dispariumque ordinum variæ opiniones : alii quod sentiebant dissimulando, quæ fletui nolebant dare, casui dabant : alii spiritu salubriore abominabilia nova, congruis malorum proprietatis significationibus interpretabantur. Quis enim in crebris ignibus, imbres Sodomiticos non timeret? Quis, trementibus elementis, aut decidua culminum, aut disrupta terrarum imminere non crederet? Quis videns (certe videre se putans) pavidos naturaliter cervos, per angusta portarum, usque ad fori lata penetrantes, non imminentem solitudinis sententiam formidaret?

B

in Paschate aucti per incendium :

3 Quid multis? Tracta sunt hæc, inter timores publicos et rumores privatos, usque ad imminentem Vigiliarum solennium noctem, qua celebrari festum Dominicæ Resurrectionis annua consuetudo poscebat : siquidem hanc omnes laborum opem, malorum finem, metuentium securitatem, animis communibus operiebantur. Affuit igitur nox illa venerabilis, quæ ad spem publicæ absolutionis votivum solenne patefecerat; sed mox illic multo vehementior strepitus, ictu flagelli gravius ferientis, intonuit : utpote quem jam emensis gradibus superlativum, nihil sequi aliud quam chaos intelligeretur. Ædes namque publica, quam præcelso civitatis Viennensium vertici sublimitas in immensum fastigiata protulerat, flammis terribilibus conflagrare crepusculo cœpit. *reliquis fugientibus* Interpellatur itaque, nuntio discriminis, jucunditas solennitatis : pleno timoribus populo ecclesia vacuatur : omnes namque similem facultatibus vel domibus propriis casum, de quadam præeminentis incendii arce, metuebant. *S. Mamertus persistit in altari :* Perstitit tamen coram festivis altaribus invictus Antistes S. Mamertus : et calorem fidei suæ accendens, flumine lacrymarum permissam ignibus potestatem, incendio abscedente, compescuit.

C

Rogationes concepit,

4 Igitur desperatione deposita, reditur ad ecclesiam; et restincta flammarum luce, clarescit luminum pulchritudo. Nec sane ulterius trahitur arripiendo compunctionis medicamine mora; prædecessor namque meus, et spiritualis mihi a baptismo pater, S. Mamertus Sacerdos, cui ante paucos annos pater carnis meæ, accepto (sicut Deo visum est) Sacerdotio, in tempore successit; totas in ea (quam supra diximus) vigiliarum nocte sancti Paschæ, concepit animo Rogationes, atque ibi cum Deo tacitus definivit, quidquid hodie psalmis ac precibus mundus inclamat. Revoluta ergo solennitate Paschali, non jam quid, sed quando, aut quomodo fieri debeat, secreta prius collatione tractatur. Putabatur a quibusdam Viennensis Senatus, cujus tunc numerosis Illustribus Curia florebat, inventis non posse adduci, cum vix acquiesceret legitimis inclinari. Sed pius ac solicitus Pastor, sapientiæ salibus largus, mansuefaciendarum ovium prius orando animum, quam perorando mollivit auditum. Pandit igitur dispositionem, indicit ordinem, exponit salubritatem : viro tam religiosi quam solertis ingenii parum fuit, si obedientibus propositum tantummodo institutionis promeret, nisi inter initia etiam vinculum consuetudinis assignaret. D Inspirante igitur compunctorum cordibus Deo, auditur a cunctis, confirmatur, attollitur : *et tempore tridui ante Ascensionem* eligitur tempori triduum præsens, quod inter Ascensionis sacræ cultum diemque Dominicum, quasi quodam opportunitatis propriæ limbo, circumpositis solennitatibus marginaretur.

felici progressu eas incipit,

5 Explorante autem Episcopo fervorem inchoationis, et maxime verente, ne ob tardam populi sequacitatem, paucioribus eductis observatio ipsa confestim in sui novitate revilesceret; ad basilicam, quæ tunc mœnibus vicinior erat civitatis, orationem primæ processionis indicit. Itur celebri alacritate, copiosa multitudine, maxima compunctione; et revera populi lacrymis laboribusque brevis atque angusta processio videbatur. Ubi vero sanctus Sacerdos de minorum effectu majorum indicia collegit, sequenti die institutum est, quod nunc primo, id est crastino (si Dominus annuit) die laboraturi sumus. *aliis Ecclesiis Galliarum secutis.* Secutæ sunt, succiduo tempore, quædam Ecclesiæ Galliarum rem tam probabilis exempli; sic tamen, quod hoc ipsum non apud omnes iisdem diebus, quibus penes nos institutum fuerat, celebraretur. Nec porro magni intererat, quod triduum eligeretur, dummodo psalmorum officia lacrymarum functionibus annuis persolverentur : E tamen cum dilectione Rogationum etiam Sacerdotum crescente concordia, ad unum tempus, id est, ad præsentes dies universalis observantiæ cura concessit. Porro autem eo attinuit ista præfari, ut seu recolentibus hæc seu ignorantibus forte retulimus; omnes tamen attendant, quod Ecclesia, quæ misit aliis formam institutionis, multipliciter debitrix est ostendendæ alacritatis; et prima debet esse compunctionis officio, quæ in re tam necessaria omnibus facta est mater exemplo.

6 Unde nunc imminere (si Deus annuit) Rogationum nostrarum operosissimam festivitatem, non quasi nescientibus indicimus, sed quasi expectantibus commendamus. Quia licet non absque labore constet servanda professionis ipsius consuetudo, delectat tamen asperitas medicaminis, in quo frequenter inveniri probata est spes salutis. Si dixerimus, inquit Apostolus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Et, si confiteri debemus, assidue nos peccare; *1 Joan. 18* opus est confitendi officio, et humilitate pœnitendi; *Rogationum utilitas,* præsertim cum plebis adunatæ compunctio, sic ad incitamentum boni operis possit aptari, ut rebelles convenientius erubescant, si cunctæ multitudini propriæ mentis solitudine contradicentes, peccata sua vel vitia cum populo flente F non defleant. Necessaria est igitur boni operis conspiratio : sumit alter ex altero, aut de humilitate exemplum, aut in confessione solatium. Periculosius agitur singulare certamen, in quo vires altrinsecus experiri posse paucorum est. At vero, cum contra hostem communem multitudinis pugnat assensus, trahit etiam timidum militem virtus aliena. Robustis bellantibus, infirmitas delitescit; et quodam unitatis suffragio, laus fit invalidis, in exercitu fortium computari. Denique cum victoria contigerit, omnibus acquiritur : et cum paucorum dextræ pugnaverint, omnium gloria triumphat.

7 Hoc dico de infirmitate communi; quæ si se rogantibus non subtrahat, etiam cum ipsa per se minus fecerit, non tamen ad integrum fructu carebit. In illa gloriosa et admodum singulari historia Ninivitarum, contra exertum commotæ divinitatis gladium, juncta seniorum viribus etiam ætas infantilis pugnare compulsa est : humani quoque mercedem et gratiam jejunii pecorum fames adauxit. Quin et ipsa irrationalis creatura, quæ offensam timere non potuit, quodammodo veniam postulavit : et quia homines, in morem animalium vivendo, peccaverant; rursus animalia sua quasi homines jejunare coge-

bant

A bant. Propter hanc ergo discretionem in Evangelio Dominus ait: Petite, et accipietis: quærite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis: petere enim docti est, quærere religiosi; petit sciens, quærit nesciens. Cum petis, vis accipere quod intelligis: cum quæris, adhuc conaris invenire quod petas. Ideo qui jam superiores sunt, orando petant; qui infimi, laborando quærant. Porro autem pulsare, commune est; nullus quippe obstructum aditum vocibus pulsat: ad manus istud pertinet, et corporis actus est. Petat ergo scientia, quærat amor, pulset operatio, maxime in observatione præsenti. Festivitas siquidem est, cujus jucunditas, tota est seria gravitas: cujus epulæ, lacrymæ sunt; cujus pastus, esuries est; cujus principium ex necessitate, perseverantia in dilectione, actus in requie, requies in labore: cum enim tota ista observantia, confessio pœnitendi pro culpa sit, et rogandi pro venia. Enimvero Evangelica lectio utilitatem supplicationis exposuit, dum in navi dominum dormientem chorus discipulorum, sub tempestatis strepitu, trepidus suscitaret. Neque porro aliud fuit, in tanto repugnantium sibi invicem fluctuum ventorumque conflictu, sopitum profundius Dominum nostrum interrita quiete jacuisse; nisi ut B ad eum, inter discrimina quæ patimur, timoris nostri causa confugeret. Assiduo nos ictu tempestas ista fatigat, impulsu terribili contra nos tonitruum seculi clamat; scintillantibus ad punctum radiis mundana commotio non illuminat, sed coruscat. Ecclesia est navis, quæ nos per varios casus, velut inter marinos gurgites ducit: aures quidem nostras obtrectationum et blasphemiarum stridor, quasi laxata laterum compage, reverberat: sed puppim veritatis soliditate constructam, penetrare non potest, quod fatigat. Et quia promisit noster Dominus Ecclesiæ: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi; in navi quidem est, in qua sumus; sed metuere jam ipse non potest, quod non timemus. Post resurrectionem enim ascensionemque suam, totus inter pericula nostra requiescit: alienæ magis formidini opus est, ut qui securus jacebat, evigilet. D

Matth. 7, 7 — *et necessitas.* — *Mat. 28, 20*

8 Clametur ergo vocibus supplicationis, et si ingravante periculo necdum audit, pulsetur manibus largitatis, et dicatur ei: Exsurge, quare obdormis, Domine, oblitus inopiæ et tribulationis nostræ? Dicturus est quidem expergefactus; Cur timidi estis, modicæ fidei? Reddat salutem, et increpet infirmitatem: et si parva fides est, quia timemus seculum; tamen est aliquantula, si recurramus ad Dominum. Non autem timeretur coram ipso, si ipse timeretur: sed minima consciencia recti, maxima causa trepidandi est, in nostra præcipue vita, cui criminum continuatio fit discriminum multitudo. Quocirca si non diximus Christo, Vigila nobiscum; saltem dicamus, Evigila propter nos. Non rogavimus, ne discederet: obtineamus, ut redeat, nec deserat cursum navigationis infirmæ, donec vento et mari silentium E jubeat, et furorem insanientis seculi fine celerrimo compescat: et fiat in retributione judicii tranquillitas magna, quæ in hoc mundo esse non potest (quia si de mundo essetis, mundus quod suum erat, diligeret) sed devicto mundo, perveniatur ad supernam quietem; ubi quoniam possibilitas pereundi aberit, nec periculi causa renascetur; ubi semper nobiscum Dominus, semper cum illo, si dederit, nos erimus; et qui hic aliquoties negligentibus dormit, illic perpetuo fruentibus sine fine vigilabit.

Peroratio.

DE SANCTO AGATUMBRO

EPISCOPO METENSI.

CIRCA AN. DXXX

Memoria in Martyrologiis.

Martyrologium antiquum Ecclesiæ Metensis, a Meurissio in Historia Episcoporum Metensium allegatum, duos proponit Episcopos XI Maji his verbis:* Metis sanctorum Confessorum pariterque Pontificum Ruffi et Agatumbri. *Ambos referunt etiam Grevenus in Auctario Usuardi* C *excuso anno* XV *et* XXI *seculi præcedentis, et Canisius in Martyrologio Germanico. At* S. Ruffus *colitur præcipue die* VII *Novembris, etiam Martyrologio Romano inscriptus. Hinc Ferrarius in Catalogo generali ad hunc* XI *Maji, ista solum habet:* Metis S. Agathymberi, Episcopi ejusdem urbis: *ad quem diem Sammarthani ejus obitum quoque assignant. Paulo Warnefrido in Episcopis Metensibus appellatur* Agathander. *Saussayus majore elogio utrumque exornat:* Metis, *inquit*, sanctorum Confessorum pariterque Pontificum Ruffi et Agatimbri. Quorum ille nonus, iste vicesimus secundus serie Episcopi sedentes, etsi tempore dispares, æquales tamen ut dignitate sic meritis, Ecclesiam illam magna cum religionis gloria gubernarunt. *Relato dein elogio* Ruffi, *ista de* Agatimbro *prosequitur idem Saussayus.*

elogium ex Saussayo.

2 At vero Agatimbrus, Græcus natione, cum in Italiam pietatis ergo transmeasset; hinc, Theodorico Wisgiothorum Rege Ariano fidei orthodoxæ cultores exagitante, in Galliam pulsus, Metas concessit, subque Gramacii Præsulis gentilis sui præsidio, eximios edidit cum pietatis tum doctrinæ præcellentis splendores. Mortuo igitur Gramacio, omnium F votis ejus in locum sublectus, Apostolicæ virtutis sese virum actibus gloriosis, quibus Cathedram ornavit, et direxit gregem, exhibuit: demumque in omni sanctitate expleto munere Episcopali, fine beato defunctus, cum ipso S. Rufo in crypta S. Clementis sepultus fuit. Unde cum ipso ad venerationem eductus, communem obtinuit meritorum celebritatem. *Hæc Saussayus. Quorum nonnulla, maxime de adventu ob persecutionem Theodorici, refert etiam Meurissius: qui hujus Sancti mortem assignat ad annum Christi* DXXXI. *Memoratus* S. Clemens *fuit primus Episcopus Metensis, et colitur* XXIII *Novembris.*

Tempus obitus

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 95*

DE

DE SS. WALBERTO ET BERTILIA

PARENTIBUS SS. WALDERTRUDIS ET ALDEGUNDIS,

CURTISSOLRÆ IN HANNONIA.

CIRCA DCLX

Cultum iis ab immemorabili delatum

Habet Lector XXX *Januarii et* IX *Aprilis vitas nominatarum in titulo Sanctarum, illustratas Commentario et Annotationibus Bollandi, quem hujus initiatorem operis veneramur. Idem de earum parentibus, essentne ut Sancti aut Beati colendi, interrogatus ab aliquo Prælatorum Hannoniorum, respondit,* salvo meliori judicio videri Walbertum et Bertiliam Sanctos esse, ac tales ab immemorabili tempore habitos, et coli publice posse, nec fas esse Prælatis, ejusmodi cultum interdicere aut supprimere. *Pergit deinde hoc suum judicium sequentibus argumentis stabilire et munire, quæ ut in ejus schedis reperta sunt, pro tanti auctoris memoria ipsis ejus verbis hic dare placet.*

E

probant altaria sub eorum nomine consecrata,

2 Anno MDXLV denuo consecrata sunt omnia altaria ecclesiæ S. Aldegundis Malbodii a Reverendiss. D. Martino Cupero, Episcopo Chalcedonensi : atque inter cetera XXVII Aprilis in veteri ecclesia, quam vocant, minus altare in honorem S. Aldegundis, S. Bertiliæ, S. Ableberti et Walberti. Patet id ex libro manu exarato anni MDLXI, qui extat apud Domicellam d'Yve, Canonissam Malbodiensem, in nigro corio compactus. Confirmatur autem hujus libri auctoritas, quia apud eamdem Rev. et Nobilem Domicellam exstat authenticum testimonium in membrana pergamena exaratum, subscriptumque manu ejusdem Reverendiss. D. Cuperi, repertum intra altare SS. Dionysii, Antonii de Padua, Leonardi, Marculphi, Gertrudis : quo testatur se illud sacellum et altare XXVI Aprilis ejusdem anni consecrasse. Unde verosimile fit ceteris quoque altaribus ejusmodi membranas inclusas fuisse, et reperiri adhuc posse, nisi humore et situ consumptæ sunt : præsumi vero potest, in ea quæ in supradicto altari reperiretur membrana, similiter cum aliis Sanctis invenienda nomina SS. Bertiliæ et Walberti. Magno est porro D. Cuperi auctoritas; qui cum esset Abbas Crispiniensis, in rebus et Sanctis patriæ versatus, non debet præsumi ab eo consecratum esse altare, nisi iis qui jam C ab antiquo habiti sunt Sancti, aut de speciali Sedis Apostolicæ indulto habentur.

et honor publicus Reliquiarum,

3 Probatur II *ejusdem cultus legitima observatio,* quia Montibus in æde S. Waldetrudis fertur consecratum altare in honorem S. Walberti ab Illustriss. et Reverendiss. D. Francisco vander Burcht, Archiepiscopo Cameracensi : neque apparet cur, quæ ob in communem cum viro honorem consecuta est Bertilia, eo nunc privetur, cum plura de ejus quam de viri virtute prædicentur in vita filiæ Aldegundis. Probatur III. Ossa utriusque a longissimo tempore cancellis conclusa expositaque fidelium venerationi sunt : et nostra memoria auctoritate Archiepiscopi Cameracensis intra thecam novam elegantemque reposita. Unde negari non potest ea esse elevata. Nihil enim est elevatio, quam ossium e terra sublatio secretioque ab aliis ut honorentur, ubicumque demum arca, cui inclusa sunt, recondatur. Probatur IV. Quotannis illa theca in supplicatione circumfertur, cum utriusque Walberti et Bertiliæ Reliquiis : quod certe virorum gravium complurium testimonio probatum habeo, uti et tertium argumentum.

4 *De utrisque in prima et antiquiori S. Aldegundis Vita dicitur, quod,* quamvis superbi fasti sanguinis ditati, Christianitatis nomine titulo præmuniti fuerint. *Tertiæ vitæ auctor, Gislenopolitanus Abbas vel monachus, cum de Dagoberti, Francorum Regis hoc nomine* I, *consiliariis Ecclesiasticis præmisisset aliquid:* Huic tanto collegio, *inquit,* non deerat militaris frequentia, cultui quidem Christiano satis admodum subjecta : quam decorabat Major-domus, Princeps præcipuus, Miles egregius, nomine Walbertus. Hunc venerabantur Palatini Proceres ut Principem, Principes ut Majorem, Regia majestas ut fidelem. Erat quippe Christianæ religionis cultor, pauperum Christi largus amator, omnium mœrentium pius consolator. Affluebat divitiis et honoribus, videlicet cui suppeditabat multimoda et pœne incredibilis hereditas a parentibus. His ita præpollens, Regali stemmate clarum accepit uxorem, nomine Bertiliam. E *Fuisse Majorem-domus* Walbertum *alibi non legimus, nec credibile videtur. In Austrasia certe rerum sub Dagoberto jam inde ab ejus initio potiebatur B. Pippinus, et titulum Majoris-domus etiam ad posteros dimisit : apud Neustrios successive præfuisse sciuntur Erchanvaldus, Ebroinus, et Warado. Eodem quidem ætate sub Clothario II Rege, Dagoberti patre, floruit* Dux *aliquis et Regis* Domesticus Waldebertus, *qui anno illius* XLIII, *Christi* DCXXVII *super Godinum, Warnacharii Majoris-domus filium ac successorem, cum exercitu irruens, eumdem interfecit teste Fredegario : qui ejusdem iterum meminit ad Chlodovæi II annum* IV, DCXLVIII *Christi, cum aliis tribus Neustrasiorum Ducibus pugnantis pro Erchanvaldo contra Willebadum Patricium. Et hac ratione* Domestici *titulus dedisse occasionem potuit* Majorem-domus *scribendi. Sed quis prudenter asseruerit, hunc Fredegario commemoratum, eamdem esse cum hoc nostro uxorem, liberos, possessiones, sepulturam in Austrasia sortito; etsi id prorsus impossibile non sit?*

commendatio virtutis ex Vita S. Aldegundis,

cujus fugam a nuptiis

5 *Hoc igitur ut incertum est, sic certus titulus egregiæ inter Francos Proceres nobilitatis, et longe certissima laus ex veræ Christianitatis cultu utrique conjugi ab antiquiori auctore tributa. Priorem obiisse* Walbertum F *apparet ex 2 Vita, quam Hucbaldus monachus Elnonensis composuit. Postquam enim narrasset Aldegundis fugam ex Curtissolra ubi parentes habitabant, et omnia parabant ad mox futuras filiæ nuptias, ultima eorum acta circa eamdem filiam sic prosequitur :*

Percipit inde pater rem gestam claraque mater,
Atque simul natam deplorat uterque beatam...

probat Pater;

Sed pater pius, in animo reputans, hanc esse in filia dexteræ Excelsi mutationem ; divina id operante gratia non minimam doloris percepit relevationem, Domino commendans propositi filiæ principium et finem : mater vero, filiam ac si mortuam lugens, tanto dolore afficiebatur, ut usque ad divisionem corporis et animæ periclitaretur. Videns autem supernæ bonitatis Clementia, matrem absentiam filiæ ultra modum graviter ferre : ipsius immisit pectori desiderium visendi filiam, cujus non leviter pati poterat absentiam. Assumptis igitur comitibus nonnullis, properat filiam invisere. Cujus adventu filia quanto exultarit gaudio, non est nostræ possibilitatis evolvere. Suscipiens itaque matrem filia, post salutationes et oscula cum dilectione caritatis exhibita, monet hortaturque piam matrem, ut penitus terrestria spernat, appetat cœlestia, amicosque sibi faciat ex iniquitatis

ac deinde etiam mater.

A iniquitatis mammona, a quibus in æterna recipi posset tabernacula.

exemplo filiæ aversa a seculo,

6 Videns igitur felix mater meliorem sibi viam elegisse filiam, quæ jure hereditario ipsi debita proposuerat conferre ad virginitatis corruptelam, ad incorruptionis gloriam properat concedere, centuplum receptura, vitamque æternam insuper in æterna beatitudine. Igitur utriusque sexus familiæ a pia matre filiæ fit absque mora traditio, prædiorum silvarumque traditur non minima possessio, cujus rei testamento fit coram omnibus confirmatio. Gaudet filia, matrem sua Domino tradidisse; lætatur mater, filiam in maritali copula non sibi paruisse: sicque utrimque lætatur mater de filia, et filia de matre.

et viro consepulta Curtissolræ

Cumque mater ejus ægrotaret, et jam de vita desperaret, vocat virginem filiam suam, dat ei aurum et argentum, vestimenta pretiosa, prædia, villas, servos et ancillas, et omnia quæ habebat, præter illa quæ pauperibus in præsenti pro remedio animæ suæ distribuit, et quæ in usus servorum et ancillarum Dei, in cœnobiis Domino famulantium delegavit. Defuncta vero mater in prædicta villa Curtissolra, et in ecclesia sanctæ Dei genitricis juxta virum sepulta est. B

circa annum. 660,

7 *Post hæc, in fundatum a se Malbodiense monasterium receptura se S. Aldegundis, elusis proci prioris conatibus, a Sanctis Episcopis Autberto et Amando, in Altimontensi monasterio per S. Waldetrudis maritum exstructo congressis, sacrum velum suscipit. Factum id circa annum* DCLXI *diximus ad Vitam S. Amandi* VI *Februarii num.* 98: *Si tunc autem Aldegundis annorum fuerit viginti quatuor, in lucem venerit regnante adhuc Dagoberto primo, qui anno* DCXXXVIII *vivere desiit; Rex autem in Austrasia fuit jam inde ab anno* DCXXII; *ut sub hujus regno commode potuerit et gratia in aula floruisse* Walbertus, *et uxorem duxisse* Bertiliam; *et ex hac inter primos liberos genuisse Waldetrudem, quatuor liberorum matrem cum adhuc juvencula esset Aldegundis, et de ea in matrimonium collocanda parentes utriusque agerent, circa annum* DCLV: *intra quem annum, et jam dictum* DCLXI *mortuum primo* Walbertum, *deinde viduam, etiam* Bertiliam *ejus uxorem, annorum non multorum concipiamus oportet.*

Cum iis collocata S. Aldegundis

8 *Annis haud multo pluribus quam duodecim matri supervixit Aldegundis: in cujus Vita antiquiori legitur, quod* sepulta est in villa suæ quondam ditionis vocabulo Curtissolra, ubi uterque suus parens tumulati dicuntur. *Est ea inter Malbodium et Laubacum, vulgo* C Courtsore: *unde* ab inclyto Rege Sigeberto translatum corpus *fuisse* Malbodium, *eadem Vita asserit. Quod primo nobis de falsitate suspectum, non alium tunc Sigebertum intelligentibus quam Dagoberti I filium, quem ante S. Aldegundem obiisse constabat; postea visum est nobis posse verificari in Dagoberti II filio, similiter Sigiberto, quicum patre regnavit in Austrasia post annum* DCLXXV *usque ad* DCLXXX.

transfertur Malbodium circa 678:

Quid autem si eadem occasione elevata etiam de terra fuerint Beatorum ejus parentum Walberti *et* Bertiliæ *corpora? Sin minus, ipsa eorum sepulcra, quæ aut ipsi sibi viventes, tamquam in proprio Dominio et fundo, construxerant; vel S. Aldegundis mortuis erexerat, quæ addito postmodum etiam altari fuerunt honorata; dotataque ibidem Capellania est, hodie dum appellata* Capellania S. Walberti.

ea sepulcra fuerunt in ecclesia veteri,

Ita certe et sepulcra et altare et capellania fuerunt in ecclesia veteri Curtissolrensi, priusquam ea innovata et amplificata est, in eam quæ nunc videtur formam. Testis ad hoc fide dignissimus offertur nobis, Eximius D. Thomas Gozæus, Bellomonti prope Curtissolram natus, Sabaudici in Academia Lovaniensi Collegii Præses ac sacræ Theologiæ Doctor, nec non Serenissimis Belgii Principibus Alberto et Isabellæ insignis prudentiæ titulo carus, mortuus anno MDCXXI. *Hic vir talis et tantus, de cultu* SS. Walberti et Bertiliæ *interrogatus anno* MDCXXIII, *post alia sic scripsit:* Locus sepulturæ S. Walberti et Bertiliæ et S. Aldegundis non fuit is in quo nunc est vestra ecclesia: sed alius locus, qui nobis digito monstrabatur, in quo aliquando ecclesia fuit, uti apud vos notissimum est. D

loco qui hodie vetus monasterium dicitur;

9 *Hunc autem locum invenio ab incolis vocatum* vetus monasterium. *Quomodo autem inde translata sint omnia, fuit olim scriptum: quod utinam nunc extaret! Extat interim illius scripti hæc memoria, nobis inde missa, quam ex Gallico sic Latine reddo.* Ego Anselmus Martin, civis et Major terræ de Courssolre, certum facio, quod optime meminerim me, inter scripta et schedas meorum quondam parentum, reperisse chartam, signatam a pluribus Doctoribus in Theologia et Licentiatis, continentem translationem Reliquiarum S. Walberti et Bertiliæ, ex loco qui vocatur monasterium vetus, in hodiernam ecclesiam Courssolrensem: ibique legisse hæc aut similia verba in substantia. Certificatio et scriptura de translatione ex veteri monasterio in novam ecclesiam, intra capellam D. Virginis ex latere altaris intra parietem dictæ capellæ.

unde in novam ecclesiam translata sunt,

Quod cum legissem, dixi adstantibus: Vide, quæso, qualis charta. Ecce, ecce translatio corporum S. Walberti et Bertiliæ, quando fuerunt translata ex veteri monasterio in hanc ecclesiam. In fidem quorum hæc signavi anno MDXIII. E *Anselmo Majori Curtissolrensi adstipulatur verbis similiter Gallicis ejus frater in hunc sensum:* Angelus Martin, Major Dominii de la Glyselle Courssolræ, certifico omnibus quorum interest, quod ante annos aliquot, frater meus Anselmus Martin, d. loci Major, pervolvens scripta matris nostræ defunctæ, monstravit mihi, et post quam legisset dixit: Ecce quomodo facta est translatio corporum SS. Walberti et Bertiliæ, ex veteri monasterio in hanc ecclesiam. Videbantur autem infra eam scripturam subsignationes tres aut quatuor personarum honoratarum, Doctorum et Licentiatorum. In cujus veritatis approbationem consueto meo sigillo hæc subsignavi.

cum altari S. Walberti, ubi manserunt usque ad 1503,

10 Et hoc est, *inquit Thomas Gozæus prælaudatus,* quod nobis coram narrabant illi probi senes; ante annos sexaginta, *id est ante annum* MDIII, priusquam videlicet ecclesia vestra in majorem capacitatem redigeretur; vidisse se duos loculos et sepulcra aliquantulum elevata, eo loco posita, ubi nunc est columna sacello D. Virginis proxima: quibus sepulcris commune erat altare, ad quod celebrant Capellani S. Walberti.

quando illa ampliata fuit et ossa in unum collata,

Postea vero in unum loculum reposita sunt viri et uxoris ossa, sine aliqua ab invicem discretione, et in murali crypta apud altare F D. Virginis recondita, prout nunc ibi visuntur. *Lapsu deinde temporis cum loculus ille, qui ex ligno non valde durabili confectus fuisse videtur, pene inveniretur consumptus;* Archiepiscopus Cameracensis mandavit D. Decano du Bois, ut visitaret illum, ad videndum an possent discerni ossa S. Walberti ab ossibus Bertiliæ. Itaque ipse in die S. Eligii, assumpto Doctore medico et Guardiano Capucinorum, secreto volebat facere illam visitationem. Sed cum non posset celare Abbatissam, ipsa voluit adesse et aliquot Canonissæ.

rursumque in novum loculum translata 1619:

Sicque fuere præsentes forte triginta vel quadraginta personæ. Nihilominus occasione hujus visitationis mundavit ossa, et reposuit involuta bysso in novum feretrum; quia vix apparebat vestigium alterius feretri. Hæc autem omnia facta sunt absque aliqua solennitate vel ceremoniis aliis, ostiis ecclesiæ clausis *anno* MDCXIX, *uti indicat Miræus in fastis Belgicis ad* XXX *Aprilis: in hoc tamen errans, quod dicat tunc* corpora e terra elevata, *idque* per Franciscum vander Burchium, Archiepiscopum et Ducem Cameracensem: *quorum neutrum, sic ut verba sonant, intelligendum, patet ex prædictis.*

11 *Decanus autem, qui ea non elevavit, sed ex veteri*

A AUCTORE D. P. *teri in novam arcam, auro et coloribus variegatam, transtulit, nimia certe abstinentia usus est; eaque scrupulum injecit posteris, ne si ex majorum instituto ipsa pergerent honorare, contra sacrorum Canonum forte præscripta peccarent; maxime post Urbani VIII decreta anni* MDCXXV. *Et hic scrupulus augeri etiam potuit, cum allegatum fuit, quod* liber *Canonissarum Malbodiensium,* quem vocant Capitulare, inter preces quæ fiunt in die Parasceves, sic habebat scriptum, *teste Thoma Gozæo,* Oremus pro Domino Walberto et Domina Bertilia, et generatione eorum sancta. *Sed ut scrupulum auferre potuit ipsius Thomæ Gozæi sententia, quod hoc ita ab antiquo et proxime a morte SS. Aldegundis et Waldetrudis institutum, non sine aliqua nimiæ simplicitatis nota, et a sacris Virginibus absque ulteriori discussione continuatum, nihil derogaret certitudini antiquæ de illorum sanctitate cultuque populari; ita huic non derogant Urbaniana decreta, quæ ipse anno* MDCXXXV *declaravit* non præjudicare in aliquo iis, qui aut per communem Ecclesiæ consensum vel immemorabilem temporis centum annorum metas excedentis cursum, aut per Patrum virorumque sanctorum scripta, vel longissimi temporis scientia B ac tolerantia Romanæ Sedis vel Ordinarii, celebrantur.

sed nimis timide sobrieque,

12 *Sic autem celebrantur hi de quibus agimus. Nam* in antiquis Litaniis ecclesiæ S. Waldetrudis Montensis olim dicebatur; Sancte Walberte ora pro nobis : S. Bertilia ora pro nobis : et passim ab immemorabili vocantur Sancti a populis circum vicinis, qui quotannis feria secunda Pentecostes Curtissolram, cum Pastoribus suis Crucibusque et vexillis accurrunt, tam numerosi, ut credi vix possit. Sacellum autem, in quo condita sunt ossa utriusque vocatur Sacellum S. Walberti, propter capellaniam sub ejusdem Sancti nomine cum onere trium Missarum ibi fundatam : cujus etiam imago in principali sacelli vitrea fenestra spectatur, et de ipso ibidem passim dicitur Sacrum. *Prout hæc omnia ex ore præfati D. Decani du Bois ad Bollandum scripta invenio, circa prima operis nostri initia : ad quem etiam missa duplex collectio gratiarum, sub annum* MDCXIX *usque ad* MDCXXIX *invocatione SS. Walberti et Bertiliæ obtentarum, quarum* aliquas descripsit is, *qui sub annum* MDCXXXIV *erat* loci Pastor; alias ejus prædecessor, ante annos *tunc* duodecim defunctus, uterque testimonio D. Decani, bonus, non male doctus, et satis judiciosus : *in quorum fidem ipsas collectiones hic ex Gallico Latinas dabo.*

supposita antiquitate cultus tum alias tum fer. 2 Pentecostes

miraculis confirmati;

C 13 *De die alterutrius conjugis in cœlis natali, nihil uspiam reperio : haud tamen sine causa fecit Bollandus, quod omnes quas de iis habebat memorias ad hunc* XI *Maji reposuerit : quia hic primus anni dies est, in quem cadere potest Feria* II *Pentecostalis, quando littera Dominicali* D *Epacta* XXIII, *Pascha cadit in* XXII *Martii, quamvis id sit rarissimum. Arturus du Monstier in Gynecæo sacro ad* VIII *Novembris notat,* Cursorii in Hannonia diœcesis Cameracensis *memoriam* B. Bertiliæ, genere miroque religionis fervore, eleemosynarum liberalitate, et rebus sancte mirabiliterque gestis præclaræ. *Sed quos in Annotationibus allegat Molanus, Miræus atque Malbrancus, nusquam aut talis diei meminerunt aut* Beatæ *titulum adjungunt : quod merito potuisset saltem Molanus, qui ad* IX *Aprilis in S. Waldetrude dixit, ejus parentes, sororem, ac liberos omnes in Litaniis Montensis Ecclesiæ invocari. Sed quod illi omisere, fecit ipsis omnibus senior, et ante annum* MCCCC *scriptis Hannoniæ Annalibus, postea in compendium editis clarus Guisius : qui lib.* II *cap.* 4 *ita loquitur.* S. Walbertus Dux fuit Lotharingiæ (*idest in ea regni Austrasii parte, quæ postea nomen istud obtinuit*) cujus uxor fuit S. Bertilia. Inter cetera autem quæ habuit, allodiis multis propriis tam in Hannonia quam in Brabantia ditatus fuit. *Fuit* D *vero Guisius ex ordine D. Francisci sacræ Theologiæ Doctor, et ejus Chronica extat MS. Montibus apud Franciscanos : cujus verba nobis inde descripta sic sunt, ut in margine addatur* ex Ghilberto : *fuit autem Ghilbertus Balduini IV Flandriæ et Hannoniæ Comitis Cancellarius, et ad S. Germanum in urbe Montens Præpositus, scripsitque ac floruit seculo* XII.

et titulo vetusto sanctitatis.

I. SYLLOGE GRATIARUM,

anno MDCXIX *descripta Gallice a Parocho loci R. D. Joanne le Clercq.*

Barbara Bastien, filia legitima Joannis Bastien laboratoris, habitans Barbenzonii, a nativitate sua clauda, et ad decimum quartum ætatis jam provecta, adeo debilis erat crure dextero, ut quantulumcumque ambularet, oppido inde lassaretur; sentiebatque in eo dolorem fere continuum, nec nisi cum maxima difficultate usque ad ecclesiam d. loci progredi valebat. Hæc intelligens, multos esse qui visitatis SS. Walberti et Bertiliæ reliquiis levamen E experirentur in suis necessitatibus, sin ecclesia Courssolrensi quiescentibus, ex consilio consanguineorum suorum die XV Octobris anni MDCXVIII illuc se transtulit; indeque revertens Barbenzonium asseruit, non amplius se priores dolores sentire. Sed hi eidem rursum renovati sunt circa diem XXI, XXII et XXIII Aprilis anni MDCXIX, idque in ambobus cruribus, adeo ut gradum promovere omnino nullum posset. Quare mater ejus, filiæ compatiens, vovit aliquam eleemosynam ad Dei et S. Walberti honorem. Quo completo, statim melius habuit puella, et cito dolore omni liberata fuit. Itaque ejus parentes rursus eam ad d. locum misere, gratiarum referendarum causa : ipsaque venit et redivit absque ulla prorsus lassitudine : clauda tamen remansit. Atque hæc serio et sub signaturæ suæ confirmatione asseveravit pater puellæ hac II Maji MDCXIX.

Sanatur dolor primo unius,

deinde utriusque cruris,

2 Ægidius Gravet, mercator habitans Berchilleyæ natam filiam habuit circiter octodecim annos, nomine Mariam : quæ anno MDCXVIII continua febri prostrata, adeo sui impotens reddita est ut a cingulo deorsum nullum omnino usum corporis haberet; adeo ut instar paralyticæ neque attollere sese neque movere posset, toto quo malum durabat tempore, unde domestici ejus multum ei compatiebantur. Quamvis autem ejus pater ex devotione misisset pro F ea aliquam eleemosynam ad S. Gislenum; imo filiam assumptum in dorsum tulisset ipsemet ad eremitorium prope Montiniacum, ubi est sacellum Deo et S. Annæ dicatum : nihilo tamen levius habuit infirma; donec post octavum aut decimum morbi illius mensem, ex consilio Parochi Bercheleyensis, misit eam oraturam ad ecclesiam Courssolrensem ante Reliquias S. Walberti : unde rediit libera a febri, et sub exitum novemdialis orationis tunc factæ prorsus firmam habuit valetudinem; qualem habet etiam nunc.

puella ex febri fere paralytica,

3 Idem Gravét habuit alteram filiam sedecim aut septemdecim annos natam, nomine Joannam : quæ circa novembrem ultimo præteritum anni MDCXVIII similiter in febrim tertianam incidit : quam cum duodecim aut quindecim diebus sustinuisset, visitavit eam Pastor suus, suasitque ut prædictas sanctas Reliquias visitaret. Illa autem hoc se facturam vovit, ipso puncto temporis, quo solebat febris recurrere : et die postero ultimoque Novembris Courssolram se transtulit orationis causa : exindeque rediit, affirmans se ab hora facti voti usque in præsentem frui perfecta sanitate : quod et pater ejus subsignando affirmavit. Et ego præfati loci de Berchiley

ejusque soror a tertiana

A chiley Pastor indignus, tamquam oculatus testis, fidem facio, omnia in præfata narratione contenta sincera veritate niti. Joannes Marischal MDCXIX.

liberantur puer et puella a febri continua,

4 Joannes Pochiet, pannorum laneorum mercator, Bellomontii habitans, liberos habet duos, Joannem annorum novem, et Annam annorum decem, qui mense Novembri anno MDCXVIII simul ambo inciderunt in febrim continuam, eumque passi sunt per hebdomades novem aut decem. Post quas cum eorum pater jusisset fieri novenam ante reliquias S. Walberti, animadvertit prædictos liberos suos recipere vires, et in fine secundæ novenæ prorsus a febri absolutos invenit. Certificat autem d. Pochiét distincte observatum a se esse, quod unus eorum citius receperit sanitatem quam alius, is scilicet pro quo prior novena fuerat inchoata. Ambo autem exinde usque nunc integra fruuntur valetudine, idque coram Parocho et aliis duobus testibus serio affirmavit pater, III Maji anni MDCXIX.

item alius puer,

5 Vincentius Martin, filius legitimus Anselmi Martin Majoris Courssolrensis, annorum decem, mense Majo anno MDCXVIII, tactus fuit febri continua, quæ vitalem prorsus colorem ei abstulit, pal- B lidumque et marcidum prorsus fecit. Qua ejus mutatione conspecta parentes pueri statim curarunt ante Reliquias S. Walberti novenam faciendam: statimque multo melius habere cœpit æger, et octavo die prorsus liber fuit a febribus: exindeque sanus atque alacer vivit, rem in omni sinceritate attestante patre, similiter III die Maji anno MDCXIX.

tertius gradiendi facultatem impetrat.

6 Joannes Gobert operarius, Courssolræ habitans, filium habet parvulum annorum duorum et decem vel undecim mensium: qui ad anni sui tertii dimidium nullatenus potuit insistere pedibus. Quod cum docere eum vellent parentes sui, frustra dabant operam, puero semper in terram cadente, quamvis de dolore in cruribus aliquo non quereretur. Videntes ergo illi ita compositum, ut numquam in sua vita posset ambulare; curaverunt novenam in d. loco, excitati fama quæ vulgabatur, quod plures ea ratione morborum suorum medelam accepissent. Illa autem cœpta, cœpit etiam puer corroborari, gressumque ipse moliri per se; et circa finem ejusdem novenæ assumpsit colorem prorsus vividum cum plena sanitate potentiaque gradiendi, quam et nunc utitur, secundum attestationem patris signatam eodem III Maji anni MDCXIX, coram quinque testibus.

Curatur puella a febri continua,

7 Catharina, filia Balthasaris de Preux annorum C octodecim, mense Aprili anni MDCXVIII invasam se sensit febri vehementi atque continua: qua cum vehementer debilitaretur, de suorum parentum consilio petiit novenam fieri: qua durante duravit etiam continua febris usque ad diem octavam, quando advocans matrem suam affirmat quod se bene haberet, plene atque integre sana, prout etiam nunc; affirmante id ipsum coram duobus testibus prædicto ejus patre, hac III Maji MDCXIX.

et puerulus,

8 Joanne Sponlét, mercator lanarius, habitans Courssolræ, habet parvulum filium annorum quatuor nomine Nicolaum, qui mense Majo anni MDCXVIII acuta et continua febri oppressus fuit. Quo periculo animadverso continuo parentes ejus fieri jusserunt novenam: eaque facta sanatus est puer, uti coram tribus testibus asseruit præd. pater ejus hac III Maji MDCXIX.

item adolescens

9 Stephanus Goblét, adolescens annorum quatuordecim aut quindecim, anno MDCXVIII circa mensem Januarium continuam accepit febrem, quæ ei per tres menses jugiter adhæsit. Quare pater ejus Adrianus, naturali compassionis affectu motus, decrevit novenam curandam ante reliquias S. Walberti: et quarta die pene in instanti sanatus integerrime fuit qui ægrotabat, neque ullum exinde D malum aut febrem sensit: prout XXI Maji anno MDCXIX prædictus ejus pater serio attestatus est.

EX MS. GALLICO.

et mulier vidua:

10 Joanna Rondeau, uxor Nicolai Thiery, habitans Courssolræ, annos nata quadraginta, anno MDXVII circa mensem Augustum febrim incurrit, quæ eam usque ad Martium sequentis anni MDCXVIII exercuit: quando ab aliquibus sibi notis persuasa fuit novenam curare: qua durante melius habere cœpit, et finem accipiente totaliter convaluit, quemadmodum subsignando testatur XXVII mensis Aprilis.

puella icterica,

11 Petrus de Reims, manu operans et in d. loco commorans, filiolam habebat triennem, quæ anno MDCXVII peregrino satis morbo vexata, tota colore flavo tincta ac debilis erat, neque consueta ratione digerens quem sumebat cibum: quo in statu cum fuisset octodecim mensibus, secunda curatæ a parentibus novenæ die, prorsus alia videri cœpit, uti testantur vicini, et perfectam deinde obtinuit, quali nunc utitur sanitatem, hac XXVII Aprilis MDCXIX.

puer toto corpore paralyticus sanantur:

12 Circa finem Maji anni MDCXVIII Joannes Bertau, laborator Courssolræ habitans, habebat filium septennem Jacobum nomine, languore et morbo gravissimo sic affectum, ut omni appetitu cibi destitutus, membrorumque sensu atque usu privatus, eo E maneret situ in quo fuerat collocatus, nec tantillum quidem commovere se valens, ac ne conqueri quidem si diutius ita relinqueretur; neque jam aliud expectabant parentes quam pueri mortem, postquam eadem morbi violentia, per quatuor aut quinque hebdomadas continuata, nullam eis vitæ spem reliquerat. Interim audiverunt famam vulgatam de iis, qui multi a Deo curati dicebantur per invocationem SS. Walberti et Bertiliæ, curantes novenam ad honorem eorum faciendam. Quare cum idem etiam ipsi fecissent, quinto d. novenæ die puer cibum petiit: exindeque paulatim valentior, brevi totus convaluit: quemadmodum serio attestatur illius mater Barbara Gravis, die III Maji MDCXIX coram Rectore capellæ et aliis testibus.

curatur mercator febricitans,

13 Nicolaus Minon, mercator Courssolræ habitans, mense Aprilis anno MDCXIX aliquamdiu fatigatus inflammatione quadam, et ab ea pene liberatus, incidit in febrem vehementem, quæ vires ejus omnino prostravit. Cum igitur bis terve ea recurrisset, audissetque solatium quod multi antehac receperant in simili morbo recurrendo ad Deum per intercessionem S. Walberti, curavit novenam fieri: F sub qua liberum sese sensit a febribus, nihil ultra incommodi patiens, prout testatus fuit in præsentia Pastoris et aliorum testium, III Maji anni MDCXIX.

et mulier cruribus tumefacta,

14 Joanna Hellin, vidua quondam Jacobi Jacquey, annorum triginta quinque Courssolræ habitans, anno MDCXIX mense Majo passa est magnam tumefactionem utriusque cruris: quæ toto uno mense et amplius durans magnos ei pariebat dolores punctionesque acutissimas, eamque sic debilitavit, ut caveæ suæ gradus non posset absque alieno subsidio ascendere, nec ad unius leucæ quadrantem posset ambulare. Tandem decrevit orando ad Deum recurrere, et postulare intercessionem S. Walberti. Cumque eum in finem promisisset anathema ex cera, in figuram crurum tam male affectorum, in viam se dedit Bellomontium versus, oppidum leuca una dissitum, emptura ceram: et hoc iter peregit nullo adhibito fulcro aut alio adjumento. Ex eoque die inflatio ipsa successive detumuit, et intra paucos dies de perfecta sanitate recepta sibi est gratulata: quemadmodum asseverando deposuit coram Pastore, Rectore et aliis tribus testibus.

15 Robertus quidam, habitans Solræ ad Sambram, annorum circiter octoginta, cum cæcus fuisset ab annis

EX MS. GALLICO. illuminatur cæcus octogenarius,

A annis quindecim, die XXVIII Maji anno MDCXVIII ad ecclesiam nostram Coussolrensem venit, deductus ab uxore; ubi prostratus in genua ante reliquias SS. Walberti et Bertiliæ, rogavit Deum ut per eorum intercessionem, dignaretur sibi visum reddere, si quidem sibi id expediret. Idemque porro per novem dies facere instituens, septimo die cum reverteretur ab ecclesia in suum hospitium sub vesperam, dixit hospiti suæ, conspicere se quæ numquam viderat, videlicet paleam strati sui et uxorem quam tempore cæcitatis certæ et confirmatæ sibi desponderat. Quare cœpit iterum orare et agere Deo ac S. Walberto gratias. Sequenti autem mane, statim atque in ecclesiam venit, et candelas, et vitream fenestram, et altare ipsius capellæ conspexit; visumque suæ ætati proportionatum recipiens, deinceps viæ ductore non eguit. Quod cum publice cognitum testatumque esset, instituta celebris processio circum vicum, qualis in solennioribus festis solet; quam comitatus est ipse Robertus, cereum præferens, cum aliisque cantans Hymnum; Te Deum laudamus, ac Deo de tam insigni miraculo gratias agens. Postea vero coram omni populo sub jurejurando testatus est quæ sibi acciderant. Laus Deo.

item alius,

B 16 Alius cæcus ex Francia Courssolram venit ad ecclesiam nostram, circa annum MDCXIX: qui similiter integram recepit videndi facultatem, quarto die inchoatæ eum in finem novenæ. Dixitque oblationum curatrici, in capella S. Walberti constitutus, se clare intueri omnia quæ intra ecclesiam erant. Ivit illa, et Pastori significavit quod acciderat miraculum. Interrogavit autem eum Pastor, num auderet juramento confirmare quod dixerat: quod ille mox præstitit coram omnibus.

vir a multis annis privatus gressu,

17 Petrus Carlier, civis Landeriacensis, annorum circiter quinquaginta, audiens miracula quæ fiebant per intercessionem SS. Walberti et Bertiliæ in ecclesia Courssolrensi, ubi eorum quiescunt reliquiæ; seque membrorum omnium usu ac sigillatim crurum destitutum dolens, quibus jam a multis annis nequiverat insistere; erectus est in spem recuperandæ sanitatis. Quare in carrucam se fecit imponi, venitque ad visitandas prædictas Reliquias. Cum autem inde reveheretur domum melius sibi esse sensit: atque post tres hebdomadas misit qui nuntiaret Pastori, se plene sanatum esse. Modico deinde tempore evoluto venit ipsemet in capellam, ubi sanctæ reliquiæ servantur, adferens ipse subaxillaria sua fulcra: Deoque gratias agens pro miraculo die XXIX
C Junii anno MDCXIX, cuncta juratus affirmavit, coram Pastore et aliis testibus subscribentibus.

item alius eumdem recipiunt

18 Quidam ex Winhiza venit ad prædictam ecclesiam, duobus fulcris subaxillaribus gressum promovens, cum absque iis nequiret insistere pedibus, die VII Junii anno MDCXIX. Ita cum ecclesiam circuiret, sensit motum atque tremorem per omnia sua membra diffusum, plane ac si fuisset ebrius: cumque regressus in ecclesiam esset, unusquisque interrogabat eum quid morbi pateretur. Ille vero respondit, nunquam ita se constitutum fuisse; quodque necesse haberet magnas gratias agere Deo et S. Walberto: omnino enim confidere se, quod per hujus intercessionem liberandus esset a suis malis. Quo dicto, relictis ibi fulcris suis, cœpit iterum circumire ecclesiam, totus sanus ac valens. Quapropter postea redivit, gratias acturus de beneficio, et juratus affirmavit veritatem rei gestæ consueta subsignatione sua.

[illegible] pueri herniosi duo

19 Eodem anno et mense, feminæ duæ ex Castro Solrensi attulerunt duos pueros herniosos: qui cum essent intra ecclesiam, cœperunt ejulare tam enormiter, ut cogerentur matres eos foras efferre. Accurrit ad tumultum insolitum Pastor; interrogat quid pueris illis desit. Respondent illæ; Eheu! Domine, filii nostri rupti sunt. Quod ille intelligens et compassione motus, donavit singulis particulam lintei, cui sacræ reliquiæ fuerant involutæ; mandavitque ut ipsi rupturæ eam imponerent, cum illa erumperet. Quod illæ facientes post tres hebdomades redierunt, acturæ gratias pro miraculo, facto per intercessionem S. Walberti, attestando pueros suos integros modo esse. D

20 Cornelius ex Castro Solrensi, vir honoratus, cum nemini fuisset unquam ausus monstrare rupturam, quæ graves ei quotidie inferebat cruciatus, sic ut quandoque nec ambulare posset, nisi forte nixus fulcris duobus; cum audisset miracula quæ fiebant indies Courtissolræ, per intercessionem SS. Walberti et Bertiliæ, ut potuit melius ad ecclesiam venit; ibique non parum relevatum sese sentiens, unum fulcrorum suorum dimisit. Non multo autem post tempore rediit pro agendis Deo ac S. Walberto gratiis, adferens fulcrorum alterum, quoniam perfecte sanatus eo non egebat amplius, uti testatus est coram Pastore et aliis testibus, sub consueta juramenti formula.

et vir honoratus.

II SYLLOGE GRATIARUM, E

usque ad annum MDCXXIX *notatarum Gallice, sub eodem et successore Parocho.*

Joannes Coupin, opilio in obsequio Anselmi Martin Majoris Courtissolrensis, annorum quinquaginta; cum junior, annorum circiter viginti duorum, esset in famulatu magistri cujusdam fusoriæ fornacis præfecti, Gaucherii Polchet; noctu sensit pustulam quamdam seu tumorem in inguine: qui se diffundens per crus dextrum brevi adeo impotentem reddidit, ut non nisi adhibitis subaxillaribus gradum potuerit promovere totis tribus mensibus, ac ne sic quidem tibiam dexteram posset attollere ultra limen cujuscumque domus, quam vellet ingredi; sed necesse haberet alterius eam sublevantis auxilio. Cum autem in adeo miserabili statu constitutus audivisset a senioribus loci, valde frequentatam olim fuisse visitationem Reliquiarum S. Walberti, novenam faciendam curavit: sub cujus finem melius se habere sentiens, fulcrorum unum ibi reliquit; et post duos menses misit etiam alterum; atque ex eo tempore numquam se illis eguisse, licet una tibiarum brevior remanserit altera, testatus est subscriptione nominis sui die III Maji anni MDCXIX, coram Joanne le Clercque Pastore loci, Adriano Goller et Baltazare de Preux.

Sanantur pedibus debilis,

F 2 Petrus le Clercq, civis et aurifaber Bellomontensis, annorum nunc XLV, cum esset puer circiter novennis, Curtissolram venit ad visitandos consanguineos, in præcipuo loci prædio, quod vulgo dicitur Curia Curtissolrensis, habitantes, ubi cum coætaneis luctans, temere cecidit pronus in humerum sinistrum, eoque casu ita graviter affectus fuit, ut plerique assistentium judicarent, costarum unam eidem verosimiliter ruptam esse. Qui equo impositus et Bellomontem reductus, non cessabat die noctuque ejulare propter doloris vehementiam. In tam misero statu perseverans notabili tempore, adductus per matrem suam fuit Curtissolram, et ante Reliquias SS. Walberti et Bertiliæ devote præsentatus. Precibus autem finitis reductus domum, indies melius ac melius habuit; adeo ut tandem totus convaluerit, nullas deinde cruciatus prioris reliquias sentiens: quem admodum in omni sinceritate testatus est IV Maji anno MDCXIX, nomen suum subscribens coram Joanne le Clercq Parocho et I. Mareschal Sacellano ipsius loci. Parentes autem prædicti Petri nominabantur Guilielmus le Clercq et Margarita Pigeon.

periculose lapsus in humerum,

3

A

facie et inferiore parte corporis enormiter tumefactus,

3 Philippus Bosquéz, filius legitimus qu.ⁿ Joannis Bosquéz Mercatoris Curtissolrensis, ætate vicennis, anno MDCXIX mense Aprilis, afflictus fuit maximo tumore tum faciei totius tum reliqui infra cingulum corporis usque ad plantam pedum : adeo ut ad omne officium ineptus, cogeretur dimittere magistrum, sub quo eatenus exercebatur. Cumque in tam misero statu transegisset integras tres hebdomadas, in domo viduæ matris suæ, nec ullum inveniret remedium ; decrevit dicta mater ejus preces quasdam pro eo secreto ad Deum facere, per intercessionem SS. Walberti et Bertiliæ. Ipsumque decretum suum executura die VI Maji, venit ad ecclesiam, cœpitque preces ferventes fundere, cum intentione easdem ita secreto continuandi per dies novem. Ipsa autem vespera melius cœpit habere juvenis, tumorque ille valde diminui : postridie vero tibias suas considerans, omnino detumuisse miratus est. Advenerat illi simul cum tumore quædam veluti scabies, pruritum continuum ciens; quam similiter sibi evanuisse est gavisus. Quin etiam, qui eodem tempore in reddenda urina maximam passus fuerat difficultatem, quam vix curabilem esse judicabant qui consulebantur

simulque scabie et disuria laborans,

B

medici ; ipso die quo novemdialem devotionem auspicata est mater, relevatum se sentiens, citra molestiam exoneravit vesicam, implens mensuram unius loti, idque deinceps uno die pluries ; cum antea vix semel, idque parcissime mingere diatim posset. Exindeque, ut modo est, mansit in optima sanitate ; quemadmodum, ut oculati testes prædictarum infirmitatum, confirmaverunt Petrus Teillier, Joannes Regnaut, et Franciscus Brussart; subscribendo autem asseruerunt Margarita de Gozée Philippi mater, Joannes Renault, et Philippus ipse, coram Parocho et testibus tribus.

ex gravi cruris dolore gradi absque fulcris non valens,

4 Joannes Grevault civis et tegularius Bellomontensis, annorum quadraginta, XVI Maji anni MDCXIX accepit gravem in crure dextro cruciatum, qui plane impotentem reddebat, cogebatque domi se continere se ubi non nisi baculo sustentatus formare gressum poterat. Duravit cruciatus ille octo aut novem diebus, intra quos nullam noctu potuit quietem capere. Itaque ex quorumdam suorum consilio decrevit, ut melius poterat, Curtissolram adire, ad visitandas SS. Walberti et Bertilhæ reliquias. Hunc in finem die XXIV Maji circa sextam matutinam discessit Bellomonte, subaxillari fulcro ex una et baculo ex altera parte nixus, non sine molestia maxima. Cum

C

autem unum circiter leucæ quadrantem sic esset emensus, acutissimas in eodem crure punctiones persensit, quantas antea nunquam. Sed his paulatim se remittentibus, cœptam viam prosecutus est usque Curtissolram, una solum leuca Bellomonte distantem, quatuor integras tamen horas impendens itineri. Mox autem ut ecclesiam est ingressus, valde relevatum se sensit : atque in genua procidens, ipso ubi sanctæ Reliquiæ servantur loco, nullum deinceps dolorem percepit. Facta igitur oratione, rursus in viam se dedit rediturus, suoque se fulcro axillari juvans : quando iterum eosdem pati cœpit cruciatus; sed post primum leucæ prædictæ quadrantem denuo eos remitti expertus est, planeque evanescere ipso instanti quo domus suæ limen attigit. In cujus benèficii gratam agnitionem, ultimo die mensis præfati, totus sanus et expeditus Curtissolram rediit pro agendis gratiis, suoque fulcro ibi ad rei memoriam relinquendo, quo post diem primæ peregrinationis suæ usus non fuerat : itaque rem actam manus suæ subscriptione testatus est, coram quatuor pariter subscribentibus testibus.

Renum cruciatus validos patiens,

5 Franciscus de Moriamme, vir conjugatus, Bellomonte habitans, annorum XXIII aut XXIV, famulatui cujusdam Joannis Sauveur civis Bellomontensis adstrictus, die XXVI Maji anni MDCXIX gravissimo renum

D

EX MS. GALLICO

dolore oppressus sic fuit, ut ad omnem ineptus laborem cœptum opus cogeretur dimittere, nec cibi vel somni appetentia moveretur. Ex aliorum proinde consilio in viam se dedit ad visitandas Reliquias SS. Walberti et Bertiliæ : tresque horas uni quæ interjacet leucæ emetiendæ impedens, tandem venit Curtissolram. Inde post fusas preces, rediit levior aliquantum, ipsa cruciatuum causa e renibus ad genitalia descendente, quæ mox ad pugnorum duorum similitudinem intumuerunt : quare timere cœpit ne herniam incurrisset. Ergo jam magis anxius quam antea, nec minus cruciatus, VII die Junii iterum Curtissolram revertit; fusisque ibi precibus curavit Salve Regina cantandum : eodemque instanti detumescere partes inflatas sensit, plena sanitate subsequente. Quapropter differre nolens debitam tanto beneficio gratiarum actionem, nono mox die ejusdem mensis adfuit denuo Curtissolræ, et solennem Missam sibi cantari petiit, credens se meritis SS. Walberti et Bertiliæ sanatum : quemadmodum et subsignando professus est, coram Parocho, Majore, et inquilinis ejusdem loci duobus.

E

puer herniosus,

6 Jacobus Herman villicus, habitans in Maudréz prope Binchium oppidum, ex uxore genuit filiolum, nomine Guilielmum, qui modo est annorum quinque. Cum autem explevisset primum annum ætatis, inventus herniosus est in inguine dextro : visitatus autem ab ejusmodi morborum peritis, judicatus est vere ruptus esse : crescebatquè malum usque in Augustum anni MDCXXI, quando ipsius parentes agnoverunt totum disparuisse. Quia igitur ante menses quatuor visitaverant reliquias S. Walberti, Curtis solræ asservatas, eodem rediverunt hac XVI Maji anni MDCXXII, una cum filiolo suo jam integerrimo, ad reddendas Deo gratias pro beneficio, prout testatus est pater.

pedibus et cruribus debilitatus,

7 Gislenus Parcoletz, Lætiensis incola, annorum LV, ab annis quatuor male affectus erat tibiis cruribusque, potissimum autem tibia sinistra, ita ut ab eo tempore cœperit uti subaxillaribus : maxime ab annis duobus, quando etiam per intervalla cœpit sentire acres dolorum puncturas, quæ denique omnem progrediendi absque fulcris aut quidquam operis agendi facultatem sustulere. Hoc in statu contigit eum fortuito transire Curtissolra, atque ecclesiam ingressum visitare Reliquias S. Walberti, ibidem requiescentes. Quo loco mox sensit vehementer alterari totum suum corpus, et dolores tibiarum eva-

F

nescere : quod ei fiduciam ingessit, dimissis ibidem fulcris, experiendi num absque illis posset ambulare. Itaque ab oratione surgens ter quaterve circuivit ecclesiam, totus ut sibi videbatur sanatus : in cujus rei testimonium fulcra sua hic reliquit, et hæc omnia sigillatim professus est, coram subscriptis testibus tribus, XXII Maji MDCXXII.

stomacho diu cruciatus,

8 Petrus du Mont, modo habitans in Beaufort prope Malbodium, Abencurtii prope Cameracum natus, annorum LXII, ab annis viginti et amplius gravi stomachi torquebatur dolore, qui sæpius ei syncopen et reciprocandi spiritus difficultatem pariebat : erat autem adeo difficile malum, ut cum eo tenebatur, cogeretur se non movere loco, in quo ipsum id apprehenderat. Quamvis autem varias medicinas adhibuerit, numquam tamen melius habuit usque ad annum MDCXXI, quando cœlestem proposuit medicinam quærere atque recurrere ad S. Walbertum, visitando Reliquias ejus Curtissolræ : quo facto, integre consanatum se, atque a malo liberatum invenit. Quamobrem eodem rediit hac XXIX Septembris anni MDCXXII, ad gratias pro recepto beneficio agendas Deo, sincereque profitendum, quod sibi contigerat ; prout fecit nomen subscribens, coram Joanne

EX MS GALLICO.

A Joanne le Clercq, Nicolao Planart et Gollet. *Hactenus sub Parocho Joanne, aliena manu descripta seu transcripta : sequentia tria eadem manus descripsit, sua vero manus, addito proprio ac testium nomine, confirmavit singula Joannis successor,* M. Brunebarbe : *reliqua integre ab ejusdem manu sunt, anno* MDCXXIX *exarata.*

filius medici herniosus,

9 Die XXII Junii MDCXXIV, Fredericus Saincte, Medicus, habitans in Bellievre prope Chimacum, ejusque uxor Maria Huart, venerunt Curtissolram quarta vice, in gratiarum actionem pro beneficio, quod acceperant in persona filii sui Gilberti septennis a gravi hernia sanati : qui singulis etiam vicibus parentes comitatus est ad serviendum bono maximique meriti Sancto Walberto : atque coram me Pastore loci, Joanne Renard, Petro Bosquéz aliisque protestati sunt, pro ea gratia alium nullum Sanctum a se invocatum : et addebat pater, se nullum artis experimentum in eo fecisse : sed prima vice qua venerunt ad serviendum Deo et S. Walberto, levamen mali aliquod apparuisse; majus autem vice secunda : plenam integritatem consecutam esse vice tertia, quando disparuit omne indicium herniæ, nec B quidquam amplius molestiæ intulit. Ex quo parvulus ille, veluti divinitus inspiratus, vehementer affici cœpit erga bonum hunc Sanctum ; et puerilis devotionis affectum testatur continuum desiderium veniendi Curtissolram ad S. Walbertum : quod etiam coram me ostendit, recitans particularem orationem, qua S. Walbertum inter alios suos sanctos Patronos nominabat et invocabat.

item alius puer,

10 Die XIV Septembris anni MDCXXIV, Marcus Pouillart et Maria Manteau ejus uxor, Curtissolram venerunt, ad agendas gratias pro curata gravi hernia, qua affligebatur eorum filius novennis Ægidius, qui etiam pro secunda vice venerat. Prima autem vice in die dedicationis Bercellensis huc veniens cum sua sorore, adeo male afficiebatur per viam ut incedere vix posset, identidemque rogaret sororem ut se vellet gestare : intrans autem ecclesiam perfectæ redditus est integritati, unde et exclamavit, Ecce me sanatum. Postea curarunt ibi faciendam novenam, ipsique fecerunt in vico suo : ubi nonnullum adhuc dolorem per bidaum sensit : iterumque hodie Curtissolram veniens, in ipso territorii Curtissolrensis ingressu, quæstus est sibi ventrem dolere, per spatium quo tertio recitaretur Pater et Ave : atque exinde nihil sensit amplius : unde gra-C tiæ sint Deo et S. Walberto.

et tertius,

11 Hac x Novembris anni MDCXXVI, Joannes Saladin et Aldegundis Bertrand, Marulli commorantes, venerunt Curtissolram, gratias acturi Deo Sanctisque Walberto et Bertiliæ pro sanata hernia filii sui Antonii. Quem ita affectum videntes, voverunt peregrinationem ad S. Trudonem et Martinum, quam etiam utroque loco visitato impleverunt. Cumque nihil inde auxilii retulissent, post quindecim dies attulerunt puerum Curtissolram, ibique curarunt novenam fieri. Qua durante, cum cessaret ex more plorare infans, deprehenderunt evanuisse malum : rursum tamen post duos annos aliquod ejus indicium inveniunt. Timentes igitur ne propter negligentiam et ingratitudinem suam id evenisset, quia non venerant ad gratias agendas sicut promiserant : iterum voverunt venire huc, atque etiam ad visitandam Dominam nostram de Bona-voluntate prope Havret se conferre : ex eoque tempore etiam illud ipsum disparuit.

aliique plures.

12 Anno MDCXXIII, die II Novembris, Romanus Minon, habitans in Gestru, attestatur, quod filius suus Matthæus, graviter ruptus, visitatis S. Walberti reliquiis sanatus sit. Testor etiam alias duas personas mihi retulisse, quod sui quoque filii similiter rupti; simili modo sanati sint, quarum attestationem authenticam invenire non potui. Anno D MDCXXIII die x Augusti, Isabella Remy, vidua quondam Joannis Forgois, coram me et D. Anselmo Martin Majore, atque Joanne Bertaut retulit, quod filius suus Joannes ab anno ruptus, voto ad S. Walbertum facto et impleto sanatus fuit : cumque postea in altero inguine similis hernia apparuisset, simili obsequio erga Sanctum, perfectam filo meruit sanitatem. Eodem anno et mense ipse ego subscriptus, graviter et periculose secundum judicium medicorum, ægrotavi : curans autem novenam S. Walberto faciendam, quanto quintoque ejus die valde relevatum me sensi, atque in fine sanatum. Cumque recidivam deinde passus essem, aliamque novenam instituissem ; circa nonum diem convalescere cœpi, atque exinde recte valeo, idque attribuo meritis S. Walberti, hac II Maji MDCXXIX. M. Brunebarbe Pastor.

Curantur, Pastor ipse periculose æger,

febricitantes duo,

12 Anno MDCXXV die VI Junii, revertens a dicenda Missa in Bono-succursu, assecutus sum juvenem venientem ad S. Walbertum vice jam tertia; annis utique diversis et propter diversas infirmitates febrium : qui dicebat, quod bis veniens, bis speratam E sanitatem retulisset, et hac etiam vice eamdem speraret. Addebat autem, alteri cuidam amico suo, febrim patienti, idem suasisse se ; et illum quoque, post impletum votivæ peregrinationis officium, convaluisse.

dux feminæ cruribus male affecta,

13 Anno MDCXXVII die XVIII Novembris, Adriana Massart, uxor Jacobi de Gelluy junioris, ex Dausoit prope Walcurtium, venit Curtissolram cum suo marito, male affectum crus habente, sic ut ad ambulandum opus ei sit sustentaculo baculi, eo quod pedem elevans illud sentiat quasi loco motum. Venerunt autem, eo quod ipsa Adriana ante biennium, idem malum passa, cum huc peregrinabunda venisset Missamque curasset, perfectam obtinuisset sanitatem. Tunc autem venerat, persuasa ab alia ejusdem vici femina, Magdalena Wautier, quæ idem patiens parem gratiam fuerat eadem ratione consecuta : nunc autem mandarat prædictæ Adrianæ, ut gratiam sibi factam mihi pro se testaretur, sub juramento : quod fecit, duobus insuper testibus præsentibus.

puer eadem distorta habens,

14 Anno MDCXX Anna Meuris, vidua qu. Adriani Brunebarbe, habitans Solræ ad Sambram, cum haberet filium Balthasarem, utroque crure difformiter F tortum, eoque difficilius gradientem, venit ad S. Walbertum, adducens ipsum puerum septennem vel octennem : et perfectam ei obtinuit corporis rectitudinem. Anno MDCXXII Antonius del Rue agricola, habitans Busseniaci, filium habet Jacobum, quatuor aut quinque annos natum : qui cum in cineres foci lapsus esset, nihil timebatur minus quam cæcitatis malum, eo quod per mediam horam, remediis quibuscumque adhibitis nullum omnino lumen posset percipere. Itaque mater ejus Catharina, domo egressa extra tumultum populi, qui ad clamores et ejulatus copiosus confluxerat, vovit visitare S. Walbertum : iterumque regrediens invenit filium habentem sanos et expeditos oculos : eique rei præter parentes magnus præsentium numerus testes fuerunt.

et alius lapsu in cineres cæcatus :

tertius natus mortuus,

16 Anno MDCXXVI die III Junii, Nicolaus Colson, in Gestru habitans, comitantibus eum Joanna Parén et Sebastiana Wautier, attulit filium suum, quem sibi mortuum uxor pepererat, confidens meritis S. Walberti. Cumque eum tenuisset bono spatio temporis ante sanctas Reliquias, suaque vota et preces fecisset; rediens inde, et non longius remotus ab ecclesia quam arcus sagittam jaceret, vidit copiosum sanguinem fluere ex naribus, et lacrymas stillare ab oculis. Omnis itaque moræ impatiens, quia nullam habebat

A habebat aquam ad manum, proprii oris saliva baptizavit infantem, rediitque ad ecclesiam gratias acturus pro beneficio. Ibi cum narraret quid egisset, sanguinemque monstraret; docui eum errorem suum; et quoniam baptismus talis nullus fuit, exhortari eum cœpi, ut ante S. Walbertum preces renovaret suas, novenam faciendam voveret, aut quidquid aliud suggereret affectus. Quibus expletis, cum iterum reverterentur, distarentque ab ecclesia sagittæ jactibus tribus aut quatuor, circa piscinam quamdam; aspicientes puerum, viderunt denuo lacrymantem, mox vero immutari totum, rubescere, incalescere, quasi recens a ventre matris prodiret. Quo viso hilares omnes revertuntur ad pagum suum Gestru, moxque accedunt ad ecclesiam pro gratiis

ad baptismum reviviscit.

Deo agendis. Hic vero rursum ex oculis stillarunt lacrymæ, motusque in venis ac pluribus corporis membris sentiri cœpit, uti experti sunt varii : aliquantum deinde post sanguis bene vivus rursus profluxit ex naribus, lineam ducens usque ad medium pectus, clauso interim ore. Quibus visis, Pastor Gestrucensis sub conditione baptizavit puerum (baptizaverat enim eum pater suus ad piscinam prædictam) atque de nomine suo vocavit Stephanum, et die postero in cœmeterio sepelivit. Deinde huc rediens pater cum duabus mulieribus prænominatis, testimonium rei gestæ daturus, attulit varia linteamina, pueri sanguine tincta, quæ ego et populus omnis vidimus. *Hactenus MSS. Gallica, quibus libenter addemus si quæ adhuc mittantur.* D

EX MS. GALLICO

DE SANCTO EUDALDO

G. H.

MARTYRE IN NOVEMPOPULANIA, ET IN CATALONIAM TRANSLATO.

SEC. VIII.

Loca passionis

B Aquensium civitas Episcopalis Novempopulaniæ *in Vasconia, vulgo* d'Ax *sive* d'Acqs *dicta, inter diœceses Baionensem et Aturensem ad Aturum fluvium, sub Archiepiscopo Auxitano et Parlamento Burdegalensi, est caput totius Præfecturæ seu Senescalliæ Landarum, ubi Curiæ præsidialis tribunal quoque est constitutum. Huic urbi attribuit Martyrem hoc die Ferrarius in Catalogo generali his verbis :* Aquis in Aquitania S. Eudaldi Martyris. *At pluribus eum celebrat Saussayus in Martyrologii Gallicani Supplemento.* Aquis, *inquit*, in Aquitania natalis S. Eudaldi Martyris, qui natione Italus, natus in Longobardia, cum gloriæ Dei incrementa quæreret, se in Gallias transferens, a barbaris irruentibus impie trucidatus, animam in sua innocentia effudit. Corpus ejus deinde signis divinis illustratum, hinc ad cœnobium Rimpollense, inter Gerundam et Vicum, in ipsa Vicensi diœcesi translatum est, ubi condigna in veneratione habetur. *Alii* Rivipollense oppidum *scribunt, ob fluviorum Ther et Breser confluentiam, incolis* Ripol *dictum, ubi peculiarem* S. Eudaldo *consecratam esse ecclesiam scribit Antonius Vincentius Domeneccus, in Historia generali Sanctorum Cataloniæ; ubi Vitam Hispanice edidit, desumptam ex Legenda antiqua lectionum ad Matutinum recitari olim solitarum, quam Latine redditam ad hunc diem dedit Tamayus-Salazar in Martyrologio Hispanico. Verum quia hæc Vita, post translatum in Cataloniam corpus, ex vulgi traditione parum fundata, videtur conscripta; eam nolumus huic operi inserere, cum et Latine et Hispanice apud dictos auctores possit legi. De tempore Martyrii hoc solum dixerim. Si ex* Longobardis *parentibus in Italia natus Sanctus, transivit in Galliam (barbaram autem originem satis probat barbarum* Eudaldi *nomen) fieri non posse ut ante annum* DLXX, *circa quem Longobardorum regnum in Italia cœpit, natus ille fuerit : adeoque impossibile est ut sub* Walamiro *Gottho, qui una cum Attila irrupit in Galliam, anno* CCCCLI *pro fide sit occisus, ante* a Rege Hunnorum Wilhielmo *in urbe* Faste *multos cruciatus perpessus. Monstrosa nimium sunt hæc omnia: nullam in Gallia urbem* Fasten, *nullum inter Hunnorum Reges* Wilhielmum *historiæ norunt. Si autem quæramus barbaros, a quibus post seculum* VI *irrumpentibus in Gallias occisus* Eudaldus *fuerit; haud facile invenias alios, huic argumento opportuniores, quam Saracenos : qui sub Carolo Martello Rege Franciæ anno* DCCXXV *Aquitaniam occupaverunt, ab Eudone Francorum Duce vocati, et tenuerunt per annos duodecim sæpe quidem a Rege victi, numquam tamen non molesti et formidati, donec anno* DCCXXXVI *penitus pellerentur. Et secundum hanc conjecturam ad seculum* VIII *pertineret passio* S. Eudaldi.

et cultus

C

Fabulosa acta martyrii

verosimilius sub Saracenis peracti, seculo 8.

2 *Tamayus Salazar ad diem* XIV *Maji, festum translationis ex Aquitania in Cataloniam celebrari asserit, ejusque Acta ex dicto antiquo Legendario excudit, quæ sunt hujusmodi.* Anno Domini nostri Jesu Christi Servatoris currente DCCCCLXXVIII, æra MVI, pridie Idus Maji, regnante Barcinone Borrello Barcinonensium Comite, Idisclus Abbas Rivipollensis, auspiciis memorati Comitis, adduxit ex urbe Aquensi Galliæ corpus S. Eudaldi Martyris ad istud suum Rivipollense cœnobium, ubi per istius Beati merita Deus quotidie plurima ægrotis impertitur auxilia. Quæ ne in totum e memoria hominum dilaberentur, breviter in compendium obedientiæ vigore perductus, et devotionis fervore protractus, deducere sum aggressus. Igitur eodem die XIV Maji anni memorati, quo sanctæ Reliquiæ in ecclesiam cœnobii pervenerunt, beatissimus Abbas Idisclus jussit œconomo monasterii, ut capsam peragi faceret elegantem, in qua reponerentur sanctæ Reliquiæ, ut honorificentius conderentur. Cui cum responderet œconomus inconsulte, se non posse tot expendere sine fructu nummos; illico a Domino correptus, in lethalem incidit ægritudinem : a qua liber evasit, voto coram Reliquiis emisso, se capsam elegantiorem facturum, si a periculo S. Eudaldi intercessione liberaretur. Alius cœnobii famulus temere dicere cœpit, quod ossa, quæ in ara beatæ Virginis Mariæ, nomine S. Eudaldi, populo exponebantur, nec alicujus erant Sancti nec deberent ibidem honorari, ne forte fuissent alicujus hominis malefactoris. Quo dictu, statim dæmones sunt ingressi in corpus famuli, quem severissime vexabant. At vero ad S. Eudaldi reliquias illatus, iidem maligni spiritus confessi sunt sancti Martyris beatitudinem, et verum ibidem consistere illius corpus. Quo et orationibus Fratrum, famulus a dæmonum molestia sanus exsurgit. Postmodum alios quatuordecim obsessos liberavit S. Eudaldus.

Translatio E

anno 978 14 Maji facta :

detrahentes puniti :

F

14 obsessi liberati:

3 Post nonnulla temporum curricula, frigescente accolarum fervore, festivitus S. Eudaldi cessavit in totum, sic ut nulla jam videretur superesse memoria, imo nec devotio cognosceretur. Tantam ergo Deus civium ingratitudinem punire constituens, maximam in regionem illam siccitatem, famem et mortalitatem immisit. Quam ut a populo Deus avertere dignaretur, Prior et monachi hujus cœnobii corpus S. Eudaldi, de loco ubi erat repositum, in publicum processionaliter extrahentes, populis innumeris interessentibus ostenderunt. Qui devote a Deo propter sancti

publicæ plagæ repressæ;

A AUCTORE G. H. sancti sui Martyris merita auxilium expetentes, voverunt, se imposterum ejus diem culturos, festum celebraturos devote, si pluviam agris, salutem ægris, et panem famelicis misericorditer tribueret. Annuit votis Dei miseratio: et protinus cœli cataractæ apertæ sunt, et pluviam dederunt salutarem : innumeri cæci, claudi, et infirmi sanati sunt, mortalitas cessavit, et fames saturata est. Cum quidam homo lumine captus, *alia plura miracula.* ad visitanda limina Corporis S. Eudaldi e [longinqua] regione venisset, et ad sancti tumulum Martyris pro adipiscendo visu pernoctasset assidue, in propria absque curatione commeans, ad usque populi sui terminos lacrymabundus accessit : qui lacrymas ab oculis abstergere festinans, continuo et visum recepit, et Deo et sancto Martyri gratias flexo utroque poplite peregit. Ad S. Eudaldi tumulum fuit quadam die delatus puerulus, gravissimo paralysis morbo laborans : nam manus ad cubitum adhærentes declinabant, distortis genibus et capite valde luxato : pro cujus salute preces ad Martyrem quam plurimæ sunt factæ, donec sanitatem integram recepit. Quidam homo nomen S. Eudaldi juramento interposuit falso : quem sic Deus inopinate punivit, ut B illico exanimis in terram collapsus occumberet.

4 *Hactenus Acta Translationis et miraculorum. Est autem dictum cœnobium* Rivipollense *seu* Ripollense *conditum a Wifredo cognomento Piloso, Barcinonensi Comite, circa annum* DCCCLXXXVIII, *sub invocatione Deiparæ Virginis Mariæ, ob sacram hujus imaginem in profundo spelæi vicini inventam; uti tradunt Franciscus Diago lib. 2 Historiæ Comitum Barcinonensium cap. 11; et Antonius de Yepes, tomo 4 Chronici Benedictini fol. 216 : qui fol. 220 recenset dicti monasterii Abbates, quorum quintus traditur supra memoratus* Idisclus, *apud Yepes* Guidisolo, *a quo idem dicit* corpus S. Eudaldi translatum anno DCCCCLXXXIII, locuples dicti monasterii thesaurus. *Fuit vero* Borellus, Barcinonensium Comes *ab anno* DCCCCLXIV *usque ad annum* DCCCCXCIII, *cujus virtutes et bella cum Saracenis late describit Diagus. Successit illi filius* Raymundus Borellus, *et superfuit usque ad annum* MXVII, *cujus tempore fuit sacrum Corpus* S. Eudaldi *ad novam Ecclesiam translatum die* IX *Augusti : ad quem Acta hujus quoque Translationis, ut dixi, apud Tamayum Salazar leguntur.*

Ripollense cœnobium conditum.

5 Postquam anno Domini DCCCCLXXVIII, regnante in Catalonia Borello Barcinonensium Comite, fuit venerabile corpus S. Eudaldi Martyris translatum ad cœnobium Benedictinorum Vallis Ripollensis, quo C insignia Deus sancti Martyris intercessione miracula patrarat; evenit quod sanctus Martyr in somniis apparuit Abbati et aliis monachis præfati cœnobii, exhortans eos, quatenus illi capellam seu basilicam peculiarem erigerent, et ad illam ex eo loco ubi ejus pignora requiescebant transferrent. Tum inter monachos habito consilio et deliberatione præcedente, actum fuit et unanimiter decretum, quod Corpus sancti Martyris deduceretur ad locum ubi basilica erigenda esset, et esto quod ibidem collocatum recentiora patraret miracula, tunc ejus voluntatem firmam de novo erigendo templo cognoscerent et crederent. Igitur sacra pignora, ad locum delata magnifico processionis apparatu, vix situm tetigere, cum D Deo disponente frequens miraculorum visebatur instantia. Nam quædam femina, quæ vix propter febrium continuarum gravedinem sacras exuvias insequi valebat, confestim in ipso itinere, sancti Martyris precibus sanata est. Eadem ægritudine aliæ duæ feminæ laborantes, concursum sequebantur in processione devote, quarum Deus pietatem intuitus, sancti Martyris precibus liberæ in domum reversæ sunt. Quidam adolescens pedibus et tibiis emortuis ad ferculum Reliquiarum adductus, cum tangeret illud, extemplo sanus deambulavit et credidit. Quinimo et alius paralyticus manu, deosculans thecam, in qua sancti Martyris exuviæ recondebantur, protinus sanitatem recepit. Quibus miraculis ad oculum conspectis, omnis populus continuo necessaria ad ædificium colligere cœpit : cujus fabrica sic crevit, ut die IX Augusti, anno Domini millesimo quarto, regnante in principatu Cataloniæ Raymundo Borello Barcinonensium Comite, sacra lipsana ad novam basilicam translata, ibidem honorifice collocarentur. Quæ sic venerantur oppidani, ut quotannis in ejus anniversario natalis die undecumque integri populi E circumjacentes ad celebrationem festivitatis hujusmodi confluant, devotionis et voti causa. Sed per hoc tempus evenit quod accolæ territorii Val-Fogonæ insuperabilem et inexorabilem plagam paterentur : nam medio diei termino Angelus in forma equitis stricto ense apparebat, quo incolas obvios crudeliter percutiebat, ita ut nullus ex cæsis cum vita remaneret. Cui malo ceteri ut occurrerent, ad ecclesiam S. Eudaldi continuo humili contritione devoti processionaliter devenere. Tunc sacrificium Missæ cœpit celebrari, in cujus exordio unus ex incolis prædictæ vallis saucius in medio ecclesiæ cecidit : sed Abbas cœnobii dixit superstitibus, quod in oratione permanerent, et sanctum Martyrem in sui auxilium invocarent. Ita factum : et homo percussus absque læsione consurgens, gratias Deo et Martyri offerens, concivibus devotionem commendavit, et eos a periculo præterito liberos fore nuntiavit, ita ut in posterum nihil tale videretur in Valle : cujus præcipui homopoli, ob favorem acceptum, in gratiarum actionem sancto Martyri obtulerunt cædere et trahere omnem lignorum struem, ad calcem coquendam ad ædificium necessariam. Hinc illud splendide perfectum est.

Delato ad locum condendæ ecclesiæ corpore,

multa denuo miracula fiunt:

ipsumque in eam transfertur an. 1004,

incolæ Vallis Fogonæ a plaga divina liberati

fabricam promovent:

6 *Hactenus illa Acta; post quæ Domeneccus indicat,* festum S. Eudaldi in monasterio Ripollensi, et in F propria illi dicata ecclesia, nec non in ejusdem oppidi ecclesia parochiali S. Petro sacra, celebrari hoc XI Maji; ejusque nomen in Orationibus tam in sacrificio Missæ quam reliquo Officio Ecclesiastico nominari, idque per totam Octavam fieri, ac præterea mense Novembri festum Translationis peragi, idque æque ab Ecclesiasticis Clericis quam monachis. Quando vero apud hosce monachos fiunt Commemorationes in Vesperis et Laudibus de Sanctis suæ Religionis, addi et S. Eudaldi Commemorationem : idemque fieri in ecclesia parochiali, et alia S. Eudaldi; eumque in dicto oppido ejusque districtu ut præcipuum et magnum Patronum haberi.

specialis S. Eudaldi cultus.

DE

DE SANCTO GENGULPHO

MARTYRE VARENNIS IN BURGUNDIA.

G. H.

CIRCA DCCLX

In Burgundia Varennæ possessio S. Gengulphi

et majorum sub Chlothario 3

Floruit octavo Christi seculo, sub Pippino Francorum Rege, Caroli Magni Imperatoris parente, eximia vir pietate S. Gengulphus, *uxoris suæ machinatione ab hujus adultero perfide occisus, et inter Martyres habitus : qui mox eodem et sequenti seculo in cultum et venerationem suam attraxit non solum Burgundiam, sed vicinas ad Mosam, Mosellam et Rhenum regiones. Præcipua ejus possessio et habitatio majorumque ejus fuit* Varennarum locus, *in hodierno Burgundiæ Ducatu et diœcesi Lingonensi, a qua urbe (teste Claudio Roberto Lingonensi in Gallia Christiana et Ertulpho* XXXI *Episcopo Lingonensi) quatuor leucis distat; scilicet haud procul a Besuensi monasterio, cujus monasterii Advocatum fuisse electum aliquem e majoribus ejus, etiam nomine* Gengulphum, *addiscimus ex Chronico Besuensi edito ab Acherio tomo* 1 *Spicilegii,* B *in quo pag.* 499 *sub finem ista leguntur :* Chlotharius Rex Francorum, *scilicet tertius, Chlodovei II filius,* Defensorem et Advocatum Gengulfum, virum illustrissimum constituit, quod ejus litteræ indicabunt, *istic editæ,* datæ XV Kalend. Septembris, anno X regni Domni Chlotharii Regis, *id est anno Christi* DCLXVI *aut sequente. Ab hoc monasterio Besuensi haud procul distant* Varennæ, *in quo loco erat basilica S. Petri Apostoli, quam summa dilectione* S. Gengulphum *excoluisse, utque necessarios reditus haberent, qui inibi deserviebant, prædiorum suorum possessiones delegavisse, testantur Acta num.* 11 ; *ubi et in eadem basilica sepultus et miraculis claruisse dicitur.*

Ecclesia illi dicata extabat anno 870.

2 *Fuisse ibidem, aut potius versus Germaniam, illustre aliquod monasterium aut ecclesiam sub nomine et veneratione* S. Gengulphi *constructam, colligimus ex divisione ditionum Lotharii Regis anno* DCCCLXX *facta inter patruos ejus, Ludovicum Regem Germaniæ, et Carolum Calvum Franciæ Occidentalis : ubi in portione, quam Ludovicus accepit, nominantur primo quinque urbes Episcopales, dein illustriora monasteria, et inter hæc* Inda *prope Aquisgranum,* S. Maximini *prope Treviros,* Epternacum *Trevirim inter et Luxemburgum, tum* S. Gengulphi, *dein* Faverniacum, Polemniacum, Luxovium *in Comitatu Burgundiæ. At supra citatus*

Prioratus 2.

C *Claudius Robertus dicit;* In diœcesi Lingonensi multas S. Gengulpho Martyri dicatas Ecclesias, interque eas eminere Prioratum nomine insignem Varennis, dependentem a Molismo Ordinis Benedictini monasterio : cui confirmavit Raynardus donationem de ecclesia S. Gengulphi, et de multis rebus sitis in Varennis, anno MLXXXIV. Esse etiam apud Lingones Prioratum S. Gengulphi sub Patronatu Abbatis Besuensis, *indicatur in Registro generali diœcesis Lingonensis pag.* 5, *ubi et pag.* 7 *dicitur* Chalindræ in Decanatu Mogensi esse Ecclesiam Parochialem S. Gengulfi.

Memoria in Fastis

3 *Consentiunt antiqua Martyrologia, inter quæ MS. Leodiense S. Lamberti ista habet ad hunc* XI *Aprilis.* Burgundia, civitate Lingonis, S. Gengulphi Martyris. *Additur,* longe lateque miraculis gloriosi, *in MSS. Pragensi, Albergensi, Ultrajectino et aliis multis, sub nomine Usuardi auctis. MS Divionense S. Benigni, et Florentinum Consiliarii Strozzii ista habent :* Varennas S. Gengulphi Martyris. *Ita eumdem* Varennis *adscribunt Bellinus, Molanus aliique cum Martyrologio Romano. In Appendice ad Adonem apud Mosandrum et Rosweidum ista leguntur :* Eodem die S. Gangulphi Martyris, cujus gesta habentur : *ex quibus etiam quam plurima referuntur in MS. Florario, et MS. Leodiensi S. Laurentii, uti* XIII *Maji in Martyrologio Coloniæ et Lubecæ anno* MCCCCXC *excuso : item apud Grevenum in Additionibus Usuardi. Quo item die inscriptus est Martyrologio sub nomine Bedæ excuso,* 9 *Maji* *sed uti post eum vixit* S. Gengulphus, *ita et Martyrologium illud postea concinnatum est. Præterea die* IX *Maji coli eumdem consuevisse ab Ecclesia Ultrajectina patet ex veteri ejusdem Ecclesiæ Breviario. Quo etiam die MSS. Martyrologia, Ultrajectinum S. Mariæ, Trevirense S. Martini, aliaque Kalendaria ejus meminerunt. Demum* XII *Octobris aliæ Ecclesiæ illum colunt, uti indicant Bruxellense et Brugense Breviaria,* *et* 12 *Octobris.* *ac Tornacense Missale, in quo propriam Missam habet.*

Variæ dicatæ Ecclesiæ:

4 *Hanc S. Gengulphi antiquam venerationem augent plurimæ illi extra diœcesim Lingonensem dicatæ Ecclesiæ, ut est,* In urbe Moguntina templum S. Gangol- E phi, excitatum temporibus Ruperti XVI Archiepiscopi, *qui sedit ab anno* LXIX *ad* LXXVII *post nongentesimum.* Nunc vero a laudatissimæ memoriæ Reverendissimo et Illustrissimo Daniele insigniter constructum, novo cœpit appellari nomine, Templum arcis. *Ita Serarius lib.* 1 *Rerum Moguntiacarum cap.* 31. *Dictus autem Daniel* LVII *Archiepiscopus præfuit ab anno* MDLV, *usque ad annum* MDLXXXII. Embricius, *Eremi Deiparæ in Helvetia Abbas quintus,* S. Gangolpho nobili Martyri ædem in vicino campo Bruelensi posuit, quam anno MXLI Eberhardus Constantiensis Episcopus consecravit, *uti in ejusdem monasterii Annalibus scribit Christophorus Hartmannus, idemque ad annum* MCCLXXXVIII *profert Indulgentias quadraginta dierum, sub Nicolao Papa IV concessas a duodecim Episcopis, fere titularibus in dicti Papæ Curia existentibus Reate,* omnibus qui *ad festa istic nominata* accesserint ad capellam SS. Galgolfi et Laurentii Martyrum, apud locum Eremitarum Abbatis et conventus Ordinis S. Benedicti Constantiensis diœcesis, aut manus porrexerint adjutrices, seu in extremis quidquam legarint. *Est etiam antiqua Parochialis in urbe Metropolitana Trevirensi, et ei subjecta Cathedrali Tullensi, quam ferunt a S. Gerardo Episcopo seculo* X *constructam : item Parochialis in urbe Leodiensi, de cujus antiquitate nihil certi reperiri indicat Fisen lib.* 5 *Historiæ Leodiensis ad an.* 814 *num.* 32. F *Esse in Franconiæ primaria urbe Bambergensi ecclesiam collegiatam* S. Gengulphi *coram vidimus, et inde rogati fuimus antiqua monumenta de vita et cæde ejus submittere, ut inde Ecclesiasticæ Lectiones efformarentur. Philippus præterea Scouville, Societatis Jesu Missionarius per agrum Luxemburgensem, indicavit nobis cultum* S. Gengulphi *celebrem esse in pagis* Lichterbom, Haspelt, Schreidwiler, Osperen, Sonle, Wellonstein, *et potissimum* in Santgolffen, *nomine, ut videtur, usu vulgi corrupto pro* Gangulphi. *Denique eamdem S. Gengulphi venerationem confirmant plurimæ Ecclesiarum traditiones, quarum vice (ut de Ecclesia et diœcesi Lingonensi, quæ solennem cultum præcipit, sileamus) loquuntur antiqua Breviaria, qualia sunt Ecclesiæ Metropolitanæ Vesontionensis tam manuscripta quam typis excusa; Ecclesiarum Metropolitanarum Senonensis, Moguntinæ, et Ultrajectinæ, item Antuerpiensis, Leodiensis, Spirensis, Bambergensis; et monasteriorum Epternacensis, S. Maximini et S. Naboris, aliaque supra indicata, quæ piget plura nominare ne id sit molestum lectori. Ad quam autem ecclesiam spectet* dedicatio oratorii *indicata* XVI *Aprilis, in Martyrologio Adonis aucto atque post opera Surii excuso, nescimus divinare.*

cultus in aliis.

AUCTORE G. H. *Acta dantur ex multis MSS.*

5 *Utinam æque ac sumus de antiquo cultu* S. Gengulphi *confirmati, ita essemus de Actis vitæ et necis ab aliquo coævo auctore bonæ fidei securi! Quæ hic damus, accepimus ex antiquis MSS. codicibus Trevirensibus monasteriorum S. Maximini et S. Martini, Wingartensi in Franconia, Florinensi in diœcesi Leodiensi, de quo mox agemus, item ex codice Reginæ Sueciæ signato numero* 81, *et alio illustri codice nostro. Extant eadem in Carthusia Confluentina, in Rubea-valle prope Bruxellas, et variis aliis, quæ ne quidem annotare operæpretium judicavimus. Extant etiam, sed absque Prologo et parte ultima a numero* 13 *in Legenda Lovanii anno* MCCCCLXXXIII, *et Coloniæ post duos annos excusa. Quæ ultima etiam desunt apud Surium, qui præfatur,* stylum a se passim nonnihil mutatum et pleraque comprehensius reddita. *Alia compendia extant in pluribus variarum Ecclesiarum Breviariis; etiam in Responsoriis, Antiphonis et Hymnis relata, item in MS. Ultrajectino S. Salvatoris, et apud Vincentium Bellovacensem in Speculo historiali libro* 23 *cap.* 159, *et passim apud recentiores. Auctor horum Actorum in Præfatione conqueritur, Vitam priorem* S. Gengulphi *in immanissima Paganorum persecutione deperditam fuisse; sed se aliqua, quæ per succedentium relationem fideli contigit narratione manasse, conatum fuisse colligere et explicare. Quibus similia iterum sub finem indicantur.*

scripta post irruptionem Normannorum

Auctor Chronici Besuensis late destructiones sui monasterii describit, et aliquam indicat contigisse anno DCCCXXXI, *quando Saraceni Augustodunum civitatem destruxerunt: sed immanissimam æstimat quando anno* DCCCLXXXVIII *Normanni, quos repererant in monasterio Besuensi monachos aliosque relictos, crudeliter mactarunt. Quam eamdem persecutionem ab auctore Vitæ S. Gengulphi indicari arbitramur. Cessavit autem ea persecutio, quando Dux Rollo impetravit in uxorem Gislam, filiam Caroli simplicis Regis, accepta pro dote parte Neustriæ, quæ ab illo tempore, scilicet anno* DCCCCXII *cœpta est Normannia appellari. Tempore hujus Rollonis, aut potius filii ejus Guilielmi, videtur hæc Vita scripta: et mox late dispersa per vicinas regiones, devenit in Saxoniam, ubi degebat* Roswitha, *illustris pietate et doctrina sanctimonialis in Gandershemiensi agri Brunswicensis monasterio: quæ inter alias suas lucubrationes* Vitam S. Gengulphi *Martyris carmine elegiaco conscripsit, ducentis et nonaginta distichis pro usu istius temporis non ineleganter deductam. Hanc ex reliquis operibus, procurante Conrado Celte (qui sui temporis habebatur Poeta laureatus) Norimbergæ anno* MDI *excusis, curavimus describi, ut priori Vitæ subnecteretur. Verum quia tota series historica ex priore illa Vita desumpta est, ne moles operis nimium excrescat, curiosum lectorem ad jam indicatam impressionem remittimus, eumdemque monemus dictam Roswitham temporibus secundi et tertii Ottonum Imperatorum floruisse, et sui ingenii opuscula dicavisse Gerbergæ Abbatissæ tempore Ochewini Episcopi Hildesiani constitutæ, adeoque ante annum* DCCCCLXXXVI, *quo hic Episcopus traditur a Bruschio obiisse, cum suæ Ecclesiæ annos omnino triginta præfuisset.*

et a Roswitha 10 seculo carmine ornata.

6 *Sacræ* Martyris Gengulphi *Reliquiæ videntur, in jam dicta Normannica devastatione, delatæ ab urbem Lingonensem, et inde per varias Ecclesias distributæ. Harum aliquæ pervenerunt ad pagum ditionis Arduennæ* Geldinam, *ubi* S. Gengulpho *fuit ecclesia constructa. Hinc deinde ad* Florinensis *oppidi ecclesiam deportatæ fuerunt: ubi Arnulphus Toparcha eidem* S. Gengulpho *ecclesiam construxit, adjecto Canonicorum collegio. Est locus hic situs in finibus agri Leodiensis, duabus leucis a Philippopoli seu Philippivilla. Dicti Arnulphi filius fuit Gerardus, circa annum* MXII *primus istius nominis Episcopus Cameracensis, de quo Baldricus lib.* 3 *Chronici Cameracensis cap.* 18 *ista habet:* Domnus Episcopus apud Florinas (pro reverentia siquidem loci quo natus fuerat, imo et pro salute animæ patris) et illud monasterium S. Gengulphi, quod pater imperfectum reliquerat ad finem perduxit; et alterum S. Joannis, ex rebus suis et fratrum suorum, non tam pulchra ædificiorum, quam forti operositate fundavit. Sed hoc *S. Gengulphi* Clericorum, illud vero *S. Joannis* Monachorum; utrumque annuente Baldrico Leodiensium Episcopo, in cujus parochia sunt, consecravit. *Hæc ibi. Huic* monasterio S. Joannis quartus Abbas præfuit Gonzo, religione doctrinaque adeo clarus, ut summus Pontifex Leo IX de eo sic scribere non dubitaverit: In quo quia suum pleniter honorem monastica obtinet religio, mihi complacui. At Gonzo in æde S. Gengulphi septem Sacerdotia sive Canonicatus instituit. Ejusdem Sancti miracula, monasteriique originem scriptis ad posteritatem reliquit, ac tandem magna gestæ dignitatis laude insignis mortuus est. Certum est illum vixisse anno MXXIX, videturque etiam vixisse anno MXLIX. *Ita Bartholomæus Fisen in Floribus Ecclesiæ Leodiensis, parte* 2 *Paralipomenon pag.* 561 *citatis antiquis Florinensis monasterii monumentis, sibi a R. D. Guilielmo de Hamaide ibidem Religioso communicatis: cui etiam debemus Vitam* S. Gengulphi *supra citatam, ac potissimum quam subjungimus historiam monasterii fundati, et miraculorum, ejusdem Sancti meritis ibidem patratorum.*

Reliquiæ in Ecclesia Florinensi;

7 *Observat Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad hunc* XI *Maji,* natalem S. Gengulphi ibidem hac die celebrari, adventum vero Reliquiarum sexta Augusti. Quas tamen dolent, *inquit,* sibi anno quinquagesimo quarto *præcedentis seculi* aut incendio aut direptione periisse in bello Henrici Regis Galliarum. *Edidit Molanus Natales prædictos anno* MDXCV: *post quem annum oportet credere restitutas fuisse pristino loco et cultui Reliquias jam laudatas. Siquidem Georgius Cardosus in Hagiologio Lusitano, præsentem diem ab his verbis exorsus,* In capella Duculi Villæ-vitiosæ Translatio inæstimabilium Reliquiarum S. Gangulphi, *prolixam vitæ passionisque epitomen his verbis concludit:* Sacrum ejus corpus e Germania in hoc Regnum transtulit D. Eduardus, *Princeps scilicet Brigantinus,* anno MDCXXXVIII. Cum enim enim oppidum Florinense, in quo sub ejus nomine stabat ecclesia Collegiata, violentia armorum ad deditionem coegissent Cæsarei milites, et extorsionibus depecularentur; videns pientissimus Princeps sacrum istud pignus expositum insolentiæ et ludibrio hæreticorum, qui ipsum nulla cum reverentia servabant in angulo abjectum; pretiosis illud pannis involvit transtulitque in Lusitaniam, magnifico cum cultu a Catholicis venerandum. *Atque hæc Florinensium Reliquiarum fortuna fuit. Alias ex ejusdem Sancti corpore partes notabiles obtinuisse et cultum in diœcesi Coloniensi vehementer auxisse jam olim, dicitur Philippus de Heinsberg, Archiepiscopus Coloniensis electus anno* MCLXVII, *mortuus anno* MCXCI. *Hunc enim* ex singulari erga S. Gengulphum pietate præter alios honores dedicasse illi ecclesias in oppidis Bonnensi, Heinsbergensi, et Radensi ante silvam appellato, *scribit Gelenius in Fastis Agrippinensibus ad hunc* XI *Maji: ad quem diem Theodorus Rhay, in Animabus illustribus Juliæ, Cliviæ et vicinarum provinciarum ex chartis Canonicorum Heinsbergensium ista tradit:* Heinsberga, Juliæ non ignobile monumentum, magnum Christi athletam Gengulphum celebrem habet, et Varennis majorum pietate istuc translatum, ægris inquilinis frequens sanitatis asylon. *Coloniæ vero in Ecclesia collegiata S. Gereonis, et Ecclesia S. Catharinæ Ordinis militaris Teutonicorum, aliquas etiamnum* S. Gengulphi *reliquias esse in veneratione testatur dictus Gelenius lib.* 3 *Syntagmate* 2 *et* 35.

anno 1638 translatæ in Lusitaniam:

aliæ in diœcesi Coloniensi.

8 *At sacrum caput* S. Gengulphi *a Ferdinando,*

Maximiliani

A *Maximiliani nunc Sedem Coloniensem tenentis patruo decessore, donatum et depositum Eystadii, et aliquam ejus partem translatam Bambergam, hoc quod subjungo testimonium, inde nobis transmissum, testatur :* Ego F. Ferdinandus Bulsanensis, Ordinis Fratrum Minorum Capucinorum per Tyrolim, Bavariam et Franconiam Minister Provincialis, immeritus licet, his publicis litteris pro me et reliquis Reverendis Definitionis Patribus in Capitulo nostro, celebrato ante annum Brunovii in Bavaria, rite et canonice congregatis, fidem facio et sancte attestor, Reliquias illas, quas admodum Reverendis, Prænobilibus et Magnificis Dominis, Præposito, Decano, et reliquis Canonicis Ecclesiæ Collegiatæ S. Gengulphi Martyris Bambergæ, post multiplicem eorum requisitionem et instantiam gratiosissime dono dedimus, verissimas et a Reverendo Patre F. Simone Brixinensi, ejusdem Ordinis nostri Sacerdote et tunc Provinciæ Definitore, nec non Guardiano et Concionatore ad S. Martinum, Bambergæ a nobis ad hoc singulariter deputato, desumptas seu abscissas esse de ipso venerabili sancti et gloriosissimi Christi Martyris Gengulphi capite, quod integrum novo nostro monasterio Eystadii, una cum aliis quibusdam Reliquiis, quæ adhuc ibi magna cum veneratione asservantur, ex gratia singularissima liberalissime obtulit et donavit anno millesimo sexentesimo vigesimo septimo Reverendissimus et Serenissimus Ferdinandus, utriusque Bavariæ Dux, S. R. Imperii Elector et Archiepiscopus Coloniensis. In quorum majorem fidem has propria manu subscripsi, et ordinario Provinciæ sigillo communivi. Bambergæ, in Vigilia Corporis Christi, quæ erat VI dies mensis Junii, anno millesimo sexcentesimo quadragesimo. Fr. Ferdinandus Bulsanensis, Minister provincialis Minorum Capucinorum per Tyrolim, Bavariam, Franconiam. *Præter cultum et venerationem, in Ecclesia* S. Gengulphi *apud Trevirenses exhiberi solitam, asserit Scheckmannus in Epitome seu Medulla Gestorum Trevirensium anno* MDXVII *excusa, folio* LXII, *dictam Ecclesiam Reliquiis sacris et ornamentis, quæ ad cultum divinum pertinent, sufficienter ornatam esse. Addit fol.* LIX *aliquas* S. Gengulphi *reliquias esse in ecclesia Prædicatorum. Alias præterea esse in Ecclesia S. Mathiæ Apostoli in altari majori, et in altari S. Stephani, diximus* XXIV *Februarii, ubi de Reliquiis agitur num.* 19 *et* 23. *Pragæ quoque esse partem inferiorem de humero et de lorica ejus, asserit Pessina, in Diario Reliquiarum Pragensium.*

Capitis partes Eystadii et Bambergæ.

Reliquiæ alibi.

C 9 *Molanus in citatis Natalibus Belgii testatur,* in vernaculis Hollandiæ Chronicis legi, S. Wulfranno Frisiis Christum annuntiante, S. Gengulphum Equitem et Burgundiæ Comitem, auctoritate et mandato Regis Pippini, potentia seculari cooperatum fuisse, eumque ob id toto anno resedisse in Medenblic, et Episcopo petente prima jecisse fundamenta Ecclesiæ in Ostwoude. *Hæc Molanus.* Est Medenblica *Borealis Hollandiæ oppidum, ad mare quod Australe vocant, duabus leucis ac dimidia ab Enchusa, et haud procul inde est dictus pagus* Oostwoude *vel* Oosterwoudt. *Dedimus Acta* S. Vulfranni *ad diem* XX *Martii absque ulla S. Gengulphi aut dictæ Ecclesiæ mentione. Præterea si vera esset hæc relatio, non sub Pippino Rege, sed sub Pippino Herstallio anno* DCCCIV *vita functo, vixisset* S. Gengulphus. *Sed potius alius ejus nominis S. Wulfranno cooperatus fuisse, aut loco Wulfranni alius ex sociis S. Willibrordi substituendus esse videtur. Eodem modo* S. Gengulphum *fuisse fratrem S. Gudilæ et S. Emeberti Episcopi Camerancensis tradunt nonnulli. Verum ut diximus* XV *Januarii ad Vitam S. Emeberti num.* 10, *videtur error ex vulgi sermone natus, quod* Gengulphum *Belgæ* Gengoal, *et* Gudilam Saincte Goule *vocent : et est hæc parentibus Belgis nata, ille Burgundionibus. Non etiam merentur refutari Saussayus, Ferrarius, aliique, dum* Varennas *in Belgio, aut in Burboniensi Ducatu aut in Lotharingia collocant.* D

an jecerit fundamenta ecclesiæ in Ostwoude ?

perperam traditur frater S. Gudilæ.

VITA

Ex pluribus codicibus MSS.

PROLOGUS.

Veneranda commemoratio beatissimi Gengulphi, egregii Confessoris Christi, adest litteris intimanda : quæ licet omnibus pie viventibus sit venerabilis et colenda, illis tamen est præcipua devotione amplectenda, quos promptiores in ejus veneratione dignissima reddit affectio. Hic enim eorum est specialis Patronus et certa provisio, quos protegit meritis, virtutibus illustrat : qui post priorum sanctorum virtutes et exempla, in ultimis ævi temporibus ipsorum imitator existens, veluti jubar splendidissimum in orbe refulsit; et in seculari habitu constitutus, ad spiritualis agonis tirocinium se præparans, contra antiqui hostis tentamenta viriliter decertavit ; E cum prius, tamquam miles emeritus et diutina exercitatione instructissimus præliator, cum triumpho bonæ operationis, cœlestis patriæ senatum possedisset laureatus. Vere felix, vere gloriosus! cui concessum est ut, mundo jam ad exteriora lapso et plurimis a via veritatis exorbitantibus, per semitam justitiæ indefesse incederet, et arcem fidei super Christum fundatam merito suæ actionis nobiliter extolleret, proveheret, sublimaret. Jure ergo eum æqualem ceteris Sanctis possidet cœlum, quibus adhuc in terris positus mente inseparabiliter sociatus extitit. Sed de isto nobis specialiter sermo agitur, cujus tota conversatio bonorum speculum operum facta est mundo : cui juxta Apostolum vivere Christus fuit, et mori lucrum; et carne, ut diximus, minus detentus, animo semper in cœlestibus versabatur, dissolvi cupiens et esse cum Christo ; quique, secundum quod Vates divinus præcepit, spirituale canticum in tuba ductili et voce tubæ corneæ Deo jugiter modulatus est. Tuba quippe ductilis, quæ crebris percussionibus ex metalli massa producitur, mortificationem carnis designat : et ille in tuba ductili Deo canit, qui carnem suam cum vitiis et concupiscentiis crucifigit, qui castigat corpus suum et in servitutem redigit, ut productum extenuatumque disciplinis cœlestibus supernam possit concinere F melodiam. Tuba vero cornea cœlestem conversationem exprimit figuraliter : cornu quippe ex carne nascitur, sed carnem excedens, carneam mollitiem deserit, et in osseam perficit firmitatem. In tuba ergo cornea Deo psallit, qui in carne ambulans non secundum carnem militat. Talis hujus Sancti conversatio, talis ejus tota vita fuit; sancta, innocua, cœlestibus gratiosa, fide integra, spe robusta, caritate diffusa, omni postremo bonitate conspicua. De quo quia nihil est quod digne satis valeat dici, idcirco hæc breviter prestringimus, et veluti quasdam conversationis ejus lineas ducimus : quia, quod non sine magno cordis dolore dicimus, nusquam eam scriptam reperire valemus. Equidem tanti viri actus et miracula non dubitamus fuisse scripta : esset quippe inhumanissimum, imo impium, supprimi silentio, quæ per famulum suum ad profectum multorum Deus dignatus est operari. Sed candescente contra Ecclesiam Paganorum immanissima persecutione, adeo ut, plerisque vel fugientibus, vel in necem occumbentibus, maxima raritas superesset Christianorum : et (ut noster Poeta dicit) vacabat tunc temporis potentibus opprimere, prioribus rapere,

Antiquis Sanctis æqualis creditur :

Philip. 1

Psal. 97

comparatur tubæ ductili et tubæ corneæ.

Ejus Acta in Paganorum invasione perierunt.

EX MSS.

A pere, privatis perdere, miseris flere. Et hoc modo, sicut et aliorum justorum Sanctorum, sic etiam vitam Beati hujus, de quo loquimur, Gengulphi perditum iri contigit; dum unusquisque cogitabat magis qualiter vitam morti jam jamque imminenti eximeret, quam in custodiendis proferendisque libris operam daret. Atque ideo, quæ in primæva ætate gesserit, vel quas diaboli tentationes pertulerit, haud pleniter scimus : sed quæ clam ad nos per succedentium relationem fideli contigit narratione manasse. De quibus omnibus quoddam breve corpusculum colligentes, quæ de Sancto nobis comperta sunt, ipsius adjuti precibus conabimur explicare.

CAPUT I.

Ortus, educatio, conjugium, venationes, militia, fontis miraculosa translatio.

a Ortu Burgundus,

Vir itaque Domini Gengulphus, alto *a* parentum germine et superbi sanguinis nobilitate in Burgundia extitit oriundus, et disciplinis Christiani dogmatis a parentibus apprime eruditus est. Qui puerulus adhuc et præclaræ indolis forma ornatus,

B pie educatus, studiis sacris imbuitur :

assuescebat crebris interesse piorum conventibus ; et favos divini eloquii ab eorum ore suscipiens, Catholicas ruminare sententias, et in ventrem memoriæ trajicere, non desistebat : adeo ut in tenero ipsius pectore impressam cerneres imaginem sanctitatis : et licet seculari esset toga prætextus, *b* scripturas tamen normæ ecclesiasticæ sitienti indesinenter epotabat pectore. Erudiebatur profecto divinitatis occulto judicio, ne quid minus perfectionis postmodum inesset beatissimo viro. Erat enim reverendus vultu, affabilis alloquio, prudens in opere, facundus ore, universa morum præclarus honestate.

evitat colloquia prava :

Ludicra nihilominus irreligiosorum spectacula veluti baratri profunda respuens, obscœnas vitare studebat juvenum confabulationes, quæ animi puritatem solent suis illecebris deturpare : atque Evangelicæ admonitionis non surdus auditor, serpentinæ prudentiæ astutiam retinens, columbinæ simplicitatis mansuetudinem non amittebat. Moxque ut prædiorum amplitudo, qua nimium pollebat, et patrimonii census ditioni ejus cessit; quantum circa egenos dapsilis dispensator extiterit non est nostræ facultatis enarrare. Nam juxta exemplum B. Job, oculus fuit cæco et pes claudo, ostiumque ejus viatori patuit. *Job. 29*

C ducit uxorem

3 Dehinc decursis adolescentiæ metis, cum in robur virilis evasisset ætatis, genere consimilem sortitur uxorem. Quæ licet nobilissimis afforet orta natalibus, dissimilis tamen extitit moribus, ut postmodum nostræ narrationis monstrabit textus. Quam idcirco occultus Arbiter permisit, ut remur, degenerem esse, ut illa beati viri patientiæ experiretur præconium, et innocentis probaretur simplicitas: qua ita virtutum suarum merita studuit occulere, ut ab illis, qui bonis parati sunt invidere, inertia quadam animi diceretur torpere.

cum magno patientiæ exercitio :

Venationi præterea solitus erat operam dare, quia prædia illius, quibus immorari præ ceteris consueverat, silvis densata erant, diversoque ferarum genere exuberabant : quod hodieque demonstrat locus, quo sacri ejus *c* somatis exuviæ habentur *d* reconditæ, silvis nemorosus. Si quem igitur movet, cur tantus ac talis vir impendium laboris sui in his sæpissime voluisset occupationibus expendere; sciat pro certo, quia sunt quædam negotia ; quæ si animo simplici exerceat aliquis, nulli exinde detrimento bonæ conversationis subjacebit. Sunt etiam et quæ vix aut nullatenus sine peccato exerceri possunt, sicut legimus in Evangelio beatum Petrum Apostolum, post

c d Venationi operam navat:

D sui vocationem, passionemque Salvatoris ac resurrectionem, spretis jam seculi actibus abjurataque mundi gloria, piscationi insudasse ; Matthæum vero, post electionem suam, numquam in telonii negotiis resedisse. Aliud est enim (sicut B. Gregorius dicit) victum per piscationem quærere, aliud telonii lucris pecunias augere. *Hom. 24 in Evang.* Ita et hic beatus a Deo dilectus Gengulphus, ceteris virtutum insigniis ornatus ; ne otiositate torperet (quia otium virtutes enervat et vitiis alimenta ministrat, et otiositas inimica est animæ) ne desidia segnis redderetur, causa exercitationis lustra ferarum circuire, et eas aut canum sagacitate capere aut cassium nodis nitebatur irretire.

sub Pippino militiam exercet : e

4 Ea tempestate regnum Francorum Pippinus strenue gubernabat ; cui hic sanctus vir militari officio conjunctus inserviebat. Qui Pippinus, antequam regalibus insigniretur fascibus, *e* Major-domus ideo cognominabatur, quia qui palatio adhærebant et per provincias jura dabant, cum ejus consilio quæ agenda erant regni gubernacula administrabant. Hic beatissimum hunc, de quo loquimur, Gengulphum, inter fortissimos exercitus sui deputabat: quia erat acer animo, fortis viribus, strenuus in armis, et omni militari exercitio instructissimus. E Cujus rei indicium patefacit insignis ejus armatura, quæ hodieque conservatur in ecclesia, ejus in honore et nomine dedicata, quam sacratissima ejus illustrat præsentia : ubi habentur reposita galea, lorica, gladius, ejus et brachialia. Qui licet exterius talium videretur armorum habere munimina, interius tamen in pectore ejus refulgebant invictissima arma, fidei scilicet galea, justitiæ thorax inexpugnabilis, æquitatis clypeus, gladiusque verbi Dei, qui mentis illius secreta mira ac penetrabili acie acuendo illustraverat *f*.

f

5 Quodam itaque tempore, peracta expeditione in Regali servitio, cum in patriam regredi tentaret; accidit ei iter agere per loca, quæ Franci *g* Campaniam vocant; quia sunt ibi prolixa telluris interstitia, frondibus minime densata nec saltibus nemorosa. *g Domum revertens* Cumque quodam die ab itinere diverticulum cum suis peteret, ut *h* jentaculum sumeret, et equorum famem pastione solita relevaret, devenit ad quemdam fontem, qui puras atque perspicuas emanabat aquas. *h* Qui locus optatæ refectioni habilis visus est tam sibi quam animalibus suis, quia inerant etiam ibi herbarum gramina. Cumque ut cibos caperent una consedissent, homuncio in cujus hæc gerebantur prædiolo advenit : eumque beatus vir, ut erat plenus caritate, ad convescendum invitavit. Dehinc intra prandendum athleta Dei Gengulphus novum hospitem alloquitur, quatenus fontem, super cujus insederent marginem, taxato pretio sibimet venderet. *fontem in via repertum emit* Hæc ille audiens, cœpit eum tacite irridere ; non considerans puritatem innocentiæ ejus, sed præ stoliditate ab eo dicta arbitrabatur. Cœpitque intra se *i* comminisci utrumque sibi cedere, et quantitatem pretii posse retinere, et (quia transmutari de loco ad locum non poterat) fontem de reliquo possidere. *i* Non enim animo advertebat ille cupidus possessor fontis, in famulo Dei virtutem illam refulgere, quam Dominus Apostolis, imo per Apostolos fidelibus ceteris promisit, inquiens; *Matth. 21* Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti tollere et mittere in mare, et non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit; quodcumque dixerit, fiet ei. Quid plura? Centum solidorum quantitatem venditori fontis beatissimus dari jussit Peractis interim omnibus quæ ad reficiendum necessaria erant, ascensis equis cœptum iter cum suis carpere studuit. Transmissaque viarum intercapedine ad suæ proprietatis habitacula devenit, constituta in loco qui

A qui Varennas dicitur, ubi etiam ipsius Sancti nunc Ecclesia habetur. Tunc uxori, quæ jam sociati connubii copulam illicite ipso ignorante fœdaverat, cuncta quæ egerat retulit, et pretii summam quam pro superius fato fonte dederat eidem indicavit. Tum illa, ut erat animo lubrica, quæque sinistra interpretatione pervertere laborabat quidquid ab eo gestum fuisset; clam eumdem virum suum hebetudine pressum, et sua prodige dispensantem causando conqueri cœpit, nihilque utilitatis percipere posse ex hoc quod tanti emerat.

eumdemque uxori quæ factum riserat

6 In illis diebus visendi gratia loca domi suæ contigua circuiens, baculum, quod manu ferebat, solo infixit, eoque relicto rediit. Postera die cum surrexisset mane, aqua abluendis manibus et faciei defuit. Tunc Sanctus ille, plenus fide, uni ministrorum jussit, ut celeriter pergeret, et denominatum baculum humo defixum abstraheret, et lympham quæ subsequeretur quantocius ad lavandum deportaret. Moxque famulus, præcipientis obsecundans imperiis, ut lignum a terra sustulit, maxima statim aquarum abundantia ab imis telluris visceribus profluxit; coloremque pristinum, quem [habuerat] in loco unde B divina virtute transmutata fuerat, quasi repræsentando ostendit: siquidem naturale est fontibus regionis illius, ut subalbidum retineant colorem, secundum qualitatem humi unde videntur oriri. Sic *k* avara spes cupidi venditoris *k* fonte privata est; quem possidendum æstimavit: nam numquam postea in loco, quo prius fuit, aqua visa est manare. Tua sunt, o Domine Jesu Christe, hæc opera, qui quondam per eremi vasta, de saxi duritia, larga fecisti profluere fluenta, unde satiasti sitibunda Israeliticæ plebis pectora. Qui fons hodieque saluberrime exundat, per B. Gengulphi suffragia; divinaque virtus exinde maxima languentibus præbet sanitatis beneficia.

Varennis exhibet,

ægris salubrem.

ANNOTATA.

a *Inter majores S. Gengulphi videtur fuisse,* illuster vir Gengulfus, qui jussu Chlotharii III Regis Francorum omnes causas monasterii S. Petri Fontis Besuæ ad persequendum et redintegrandum deberet recipere, *uti diploma Regis habet, relatum in Chronico Besuensi, edito ab Acherio tomo* I *Spicilegii pag.* 500. *Est autem monasterium Burgundiæ, 4 leucis a Divione distans, in Lingonensi diœcesi, a quo monasterio non nisi leuca distat Varenna, ubi videtur iste Gengul-* C *phus habitasse.*

b *MS. Windberg.* Scripturarum tamen normam ecclesiasticam. *MS. nostrum*: Scripturæ tamen normam Ecclesiasticæ.

c Σώματος, *id est,* corporis. *Ita sæpe medii auctores, licet satis absone, Græcas voces elegantiæ causa interserunt.*

d *Corpus* Varennis *conditum fuisse infra dicitur.*

e *Scilicet ab obitu Caroli Martelli anno* 741, *at Rex creatus est an* 751, *mortuus an* 768.

f *In MS. Florinensi et Legenda Coloniæ et Lovanii olim excusa sequentia inseruntur in MSS. S. Maximini et S. Martini inferius relata.* Cum quadam nocte coram Rege pro more solito requiesceret, accidit ei, propius ubi Senior quietem habuerat, protinus lucernam extinguere. Quam deinde, haud quolibet accendente, luminis sui obsequio reparatam Rex a somno expergefactus obstupuit: et quantocius a lecto consurgens, præstolaturus quid rursus accideret, lucernam propria manu restinxit, et se tandem quieti reddidit. Quam ubi iterum ac tertio extinctam divinitatis nutu videret reclarescere, se in laudem Dei cum gratiarum actione erigens, sanctum virum devotissime excitavit, sibique eum justissime præferens, ait: Oportet, virorum inclite, me tibi, utpote D Sancto Dei, potius deservire, et famulatu congruo tuis suppliciter obsequiis interesse *etc. Desunt ista in aliis MSS. et in Poemate Hroswittæ et aliis compendiis, et apud Surium: erant autem in MS. Florinensi recentiori manu ad marginem adscripta.*

ex MSS,

g *Apud Gregorium Turonensem in Historia Francorum memoratur cum adjuncto, ut* Campania Remensis, *et sæpius* Campania Catalaunensis, *cui adjungitur* Bassiniacus ager *cum urbe primaria Lingonensi.*

h *MSS. Montis S. Mariæ et Accinti,* cibum.

i *MS. nostrum,* conjicere.

k *Molanus dubitat num hæc fideli relatione comperta habeantur. Extant in omnibus MSS. et eorum compendiis et Breviariis quam plurimis, et apud Hroswitham, cujus poema late in hujus fontis laudem excurrit. Cetera judicio lectoris relinquimus.*

CAPUT II.

Uxor ob adulterium relicta. Mors ab adultero illata. Horum vindicta. Sancti miracula.

E His ita decursis mulier præfata, beati viri connubio rejuncta, antiqui serpentis suasu, qui in paradiso Evam seduxit fraude maligna, amore cujusdam Clerici illecta, nefaria commixtione se maculare non est reverita. Hic autem Clericus non est cognominandus, sed apostata perfidus, qui a via justitiæ et a sorte Dei aberrando deviaverat, et in Sanctum Dei talia committere pro nihilo duxit mente obstinata. Et primo hoc clanculo est gestum: dehinc per multorum ora vulgatum, ad hujus, de quo loquimur, Sancti postremo pervenit auditum. At ubi ad aures sanctitatis ejus hujuscemodi iniquitatis perlatum est elogium, diversos cœpit cogitatus ancipiti versare in animo. Sæpius enim cordi inhærebat, ne eam diutius vivere sineret; ne crebro in hujus volutabri cœno devoluta, decus nobilitatis ejus gravi dehonestaret infamiæ turpitudine. Sin autem morti addiceret, homicidii reus affectus, præteritæ vitæ suæ innocentiam alieni sceleris nævo commacularet; non immemor Scripturæ, quæ ait: Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. His atque hujusmodi cogitationum tumultibus defatigatus, judicio Dei hoc reservandum esse censuit, qui nihil inultum relinquit, niti quod pœnitentiæ remedio deletum fuerit.

Uxorem adulterio fœdari intelligens,

Deut. 32

8 Quadam igitur die, fidelibus suis diversis obsequiorum functionibus implicitis, cum sola conjuge cujusdam prædii sui fines lustrando aggressus est circuire. At ubi ad quemdam perventum fontem aquæ, eamdem mulierem talibus studuit vocibus compellare; Multa, inquiens, o conjux, de te noxia atque dictu horrida circumquaque per cuncta vulgantur compita, quæ tuis sunt natalibus contraria, et ignoratur utrum vera sint an falsa. Tunc illa more muliebri cœpit sacramentis multimodis asseverare, se a cunctis detrahi injuste, et numquam infectam esse contagio pollutionis injectæ. Tunc ille; Dei, inquit, providentia, quam nulla latent occulta, certa dabit denegatæ rei ostentationis signa. Ecce fons in propatulo positus, quem non ultra modum algidum reddit algor frigidus, nec ferventem nimium facit calor fervidus: immitte igitur manum, et lapillum sine cunctatione abstrahe in imo ejus positum: Deus vero, qui absconditorum est cognitor, qui scit omnia antequam fiant, si ita est ut asseris, nullam patietur ut sufferas calumniam: sin autem falsitatis nebula tua manet obvelata sententia, diu tuam non permittet latere indicio nequitiam. Illa, viri Dei verba inertiæ deputans sicut et cetera, sine ambiguitate

ad Dei judicium in aqua provocat:

eoque convictam

EX MSS.

A ambiguitate manum injicere in aquam non est reverita: moxque ut lapillum tangens manum ad se retraxit, statim manifesta Dei virtute videres omne tergus manus, et brachii, quantum de eo unda tetigit, retrocedere, ita ut in summitate digitorum pendentem carnem cerneres nudata cute.

9 O quicumque ista miraris, attende quantum humana a supernis distent judiciis. Ille fide plenus cuncta Dei judicio potestatique commisit; illa vanitati subjacens, et spem in Deo minime ponens, qui cuncta conspicit, pœnas præsumptionis et mendacii sui luit. Cerneres illam præ stupore quodammodo omnibus membris obriguisse, et manifesta Dei ostentatione deprehensa, nihil aliud quam imminentem sibi interitum adesse suspicabatur. Tum ille; Optaveram, inquit, si fidem debitam servasses, et in lege Dei ambulasses, omnia tecum seculi discrimina perferre: quæcumque prospera, quæcumque adversa contigissent, collato tecum robore sustinere, simul patienter vivere simul delectabiliter mori. Ergo quia his te sceleribus involvere non timuisti, morte quidem esses digna, sed nullo modo meis interimeris manibus. Et quia non est in hominis manus vita

hortatur ad pœnitentiam,

B ejus, sed in illius qui cum tranquilitate judicat omnia; illius te reservandam judicio censeo. Et siquidem fructus dignos pœnitentiæ egeris, indulgentiam ab illo consequi poteris: sin autem his negotiis terminum non imposueris, cum auctore tuæ perversitatis diabolo gehennalibus cremaberis incendiis. Illud denique quod tibi in sponsalitio jure dotis dedi, ut vivere possis habeto: nam de cetero numquam meo frueris aspectu. Dictorum itaque finem faciens, convocatis suis, ascensisque vehiculis suis, prædia procul posita in *a* Avalensi territorio petiit; pietatis et misericordiæ operibus vacans, nullumque a solita bonitate tempus vacuum prætermittens.

eademque relicta discedit:

a

10 Mulier interim illa infelix, sibi concessam a beato viro possessionem adiens, jam quasi libera utens potestate, cum illo detestando Clerico nefanda perpetrare luxuriæ scelera non omisit. Verentes itaque, ne forte zelo iracundiæ succensus B. Gengulphus repentino ambos interitu necaret, omni conamine cœperunt comminisci, ut quoquo modo ei necem inferrent. Tunc ille Clericus, furia mentis agitatus, a Deo alienus et diaboli vas effectus, loca quibus idem famulus Dei immorabatur, omnis moræ impatiens, efferata mente aggredi nititur. Et quia optime secreta illius domicilia noverat, nullumque erat aditum quod cognitioni ejus non pateret;

ab adultero atrociter vulneratur,

C latenter studuit operiri tempus, quo famulorum deessent obsequia, et horam qua strato jacentem somnoque pressum invenire quivisset, ut ei clanculo mortem inferens liber aufugeret. Quod et ita contigit; nam ut tempus aptum sacrilegii atque facinoris sui vidit, cubiculum ejus ingressus, gladium qui capiti illius contiguus erat *b* arripuit, eoque evaginato ut caput dormientis amputaret, dum manum in alto libravit, Athleta Dei expergefactus de lecto prosilire voluit. Et licet cervicem Sancti appetere maluisset, tamen aliud contigit: qui dum vir beatus ictum ferientis in parte declinare studuit, mucronis summitas in coxam ejus delapsa grave vulnus inflixit. At ille profanus nihil moratus, perpetrato facinore gladium manu projiciens, concitus ne deprehenderetur exiit, et præpeti cursu sonipedem ascendens perniciter aufugit. Gengulphus itaque sanctus Dei famulus aliquot diebus supervixit: moxque ut ultimum sibi jam jamque imminere vitæ terminum sensit, exitum suum Dominici Corporis et Sanguinis sacramentis munivit: consummatisque viriliter ævi præsentis curriculis, felici etiam dudum exoptato transitu, S. Gengulphus migravit ad Dominum: tuncque, ut vere fatear, mori desiit et vivere cœpit; exutusque mundi tenebris, cœlesti est D claritate vestitus. Nunc vero assistit vultui Dei omnipotentis, accipiens de manu ejus stolam primam, animæ dico incorruptionem et indefectivam beatitudinem; præstolatur autem stolam duplicem, cum resumpto in finem mundi corpore, carnis simul et animæ gaudebit immortalitate.

b

et sacro viatico munitus obit:

11 Duæ vero amitæ ejus *c* Willetrudis et Willegisa, quæ constitutæ in loco possessionis ejus superius nominato Varennas, sanctimoniæ atque castitatis studiis inserviebant, comperto beati viri obitu, sumptis Clericorum ordinibus atque adunata religiosi apparatus frequentia, comitante nihilominus non modica plebis caterva, ubi positum erat ejus corpus exanime properare maturaverunt: sicque inde elevatum cum staurophoria ac cereis, cum divinorum hymnorum melodia, ad præfatum locum miraculis coruscantibus est deportatum: sepultusque est ab ipsis ancillis Dei in sua ipsius basilica, in honore principis Apostolorum Petri dedicata, quas gemina in diversum dispertiebat affectio; quoniam illi lætandum esse noverant, sibi dolendum; illius congaudendum glorificationi, suæ ingemiscendum desolationi. Circa quem locum Sanctus Dei, ante- E quam vita decederet, tanta se benevolentia et largitate profudit, ut eum summa dilectione semper incoleret, et omnem prædiorum suorum possessionem inibi delegaret, ut necessarios redditus habere possent qui inibi deservirent. Et quia nefas erat mundanis tenebris lucernam obnubi sideream, et ipsa Veritas civitatem super montem positam non posse abscondi protestata est; ad communem omnium utilitatem atque profectum, placuit Divinæ potentiæ hunc Sanctum suum virtutum exhibitione cunctis innotescere ac divulgari: ut quem apud se glorificaverat in cœlo, apud homines magnificaret in mundo.

c cura amitarum sepelitur Varennis:

miraculis claret.

12 Qualis interea Sancti persecutores ultio subsecuta sit non est incognuum huic narrationi inserere. Præfatus namque Clericus, quem diximus, post perpetratum facimus fugam arripuisse, ad illam Deo odibilem mulierem concito pervolavit discursu, quasi maximum nuntiaturus gaudium de admissi sceleris contagione, nesciens sibi repentinum interitum imminere. Nam postquam tripudio ineptæ lætitiæ sibimet applauserunt, ut ventrem purgaret secessum petiit latrinarum: moxque ut diversorium petiit naturæ debitum persolvere, ad instar Judæ proditoris et Arii hæresiarchæ (quorum alter humanitatem Christi extinguere, alter inseparabilem Trinitatis unitatem nisus est dividere) diffusa sunt visce- F ra ejus: et sicut erat vacuus sensu, sic vacuus quoque ventre remansit: sicque infelix, negato sibi spatio pœnitendi, in cloacam descendit inferni. Illa vero impudens mulier, cui subjacuerit pœnæ, non est ineptum, licet horrendum dictu, huic paginæ inserere. Nam Dei famulo viam universæ carnis ingresso, per loca, quibus corporis sacri vehebatur gleba, multa ineffabilis Dei pietas largiebatur per meritum ejus populis beneficia. Cumque ad hujus exoptati muneris largiflua dona capienda non parvæ plebis conveniret copiosa frequentia, circumquaque diffundebantur prodigiorum ejus insignia. Tunc una ex illis, quæ prædictæ mulieri videbantur ancillari puellis, pernix currens ad Dominam, hæc intulit: Domni Gengulphi corpus in antro defertur tumulandum sepulcri, quod maxima impertitur gaudia sanitatis. At illa furiali amentia debacchata ait: Sic operatur virtutes Gengulphus quomodo anus meus. Statim ut hæc vox nefanda a gutture illius exiit, a parte abstrusa corporis obscœnus prodiit sonus. Illum diem quo hæc acta sunt Christianus populus feriam sextam vocare consuevit. Tali quippe postea

Punitur adulter fœda et repentina morte,

adultera probro perpetuo.

A postea subjacuit opprobrio, ut per omne vitæ suæ tempus, quot eo die protulit verba, quasi tot prodierunt probra ab illa parte corporis, cui viri Dei miracula æquiparare non est reverita. Cujus rei fama adeo per totius regni divulgata est confinia, ut præfatus Rex Pippinus, per eadem loca transitum faciens, aliquos sciscitandi causa direxerit, qui omnia hæc percunctarentur, utrum vera essent: quod veritate subnixum comprobantes, Regi et Proceribus, quæ auditu et visu compererant, intimare fideliter studuerunt *d*.

13 Nec otiose prætermittendum est, quibus signa et miracula in tantum grata sunt, ut nihil putent Deo placere nisi quod eorum exhibitio commendaverit, cum ille potius vitæ meritum quam signorum corporalium requirat effectum. Ut enim ait Evangelicus Poeta:

Merito cessante bono, miracula nil sunt,
Quæ faciunt plerumque mali.

Et ipse Dominus Apostolos docuit, ut a se non signa et miracula; sed mansuetudinem discerent et humilitatem: inquiens, Discite a me quia mitis sum et humilis corde. Quapropter et si B. Gengulphi miracula, quæ in corpore gesserit positus, non legimus; non ideo impar ceteris Sanctis habendus est, quibus parem fide et sanctitate eum fuisse non dubitamus. Sed et hoc dicendum, quia si et miracula quæ per se fecerit parum ignoramus, tamen quia Sanctorum exempla ad spiritualis exercitii studia imitanda secutus sit, novimus. Et quidem non dubitamus, eum multas dum adviveret fecisse virtutes: sed vel segni scriptorum negligentia non sunt litteris traditæ (quæ res non minimum Sanctorum præconiis persæpe intulit detrimentum) vel certe, si qua operum ejus certa fuerunt, aut situ diutinæ vetustatis consenuerunt, aut tempore infelicitatis, monasteriis et ecclesiis depopulatis, rebusque omnibus profligatis et perditis, illa nihilominus ad nihilum devenerunt: quippe hominibus quaquaversum fugientibus, et sibi tantum suæque vitæ consulentibus, nullamque de custodiendis archivis curam habentibus. Dicat itaque qui volet nulla ejus in vita extitisse miracula, dum sciat eum jam mortuum innumera fecisse et facere quotidie miraculorum signa. Deus enim, qui ab æterno sua sapientia cuncta præordinavit, eaque ex arcano divini consilii locis temporibusque prolata visibiliter manifestat; acceptissimum sibi famulum eo potissimum tempore miraculis voluit illustrare, quando superato omnium tentationum luctamine fas esset justum exultare in Domino, et rectum secura deceret laudatio, nec jam exinde laudis semper timeretur elatio. Hæc breviter scripsimus pro memoria sanctissimi Confessoris Domini Gengulphi, indignum arbitrantes tantum ac talem virum silentii nodo arceri, et non ad summæ lucis et viæ et veritatis et vitæ societatem efferri, Dei ac Domini nostri Jesu Christi, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat et benedicitur, in omni genere, loco et tempore, nunc et per infinita secula seculorum. Amen.

Licet miracula in vita non sufficiant B

a morte innumera sunt facta. C

ANNOTATA.

a *Videtur* Avala, *in mappis* Avau *dici, 2 leucis Varennis dissitum versus Boream.*

b *Aliquas MSS. ista habent:* arripuit, eumque libravit. Atleta vero Dei: *reliquis omissis.*

c *MS. S. Maxim.* Wildetrudis atque Willegosa.

d *In Legenda Coloniæ et Lovanii olim excusa loco sequentium, quæ desunt, ista subjunguntur:* Anno autem Domini DCLXVII, beatus vir Gangulfus in castro Avalensi spiritum feliciter efflavit, cum Christo in perpetuum regnaturus. *Interim Pippini Regis ejusque regni ante fuerat mentio facta: nec tamen ullus dicto anno Pippinus aut Major-domus aut Rex vixit, sed Clotharius III, sub quo Gengulphum aliquem ex Majoribus S. Gengulphi vixisse, supra diximus.*

D EX MSS

HISTORIA MIRACULORUM
Florinis factorum.

Auctore Gonzone Abbate Florinensi Ex MS. Florinensi.

PROLOGUS.

Gengulphi meritis, o Doctor Spiritus, adsis;
Aspirans menti, da linguam currere laudi,
Et mea polluta tibi munda, Sancte, labella;
Ut resones per me, Gengulphe, quæ facis ipse.
Dic cordi, Sic, sic; elingui surgere, Dic, dic.
Sunt a te, resonant per te, cuncta redundant,
Te quoque posco,* Sacra, mihi Gengulphum rogo placa.
Et tu Sancte Dei, quem paucis scribere sumpsi,
Spiritui sancto scelerosum conciliato,
Et tibi, vel cunctis, offendi quos male, Sanctis:
Nec indigneris, quod a tantillo refereris:
Fistula nam latices emanat plumbea dulces.
Nec depravantur bona, si a nequam referantur.
Nam tempus Christi fatur Sybilla futuri.
Non videat quis dixero, sed quid dixero, quidquam.
Verborum phaleris simplex cum syrmate victis,
Prænoto rusticulus, quæ dictet scriba futurus.
O miseris care Martyr, mihi jam miseresce,
Verbo, corde, manu, peccanti semper, et actu,
Veste cucullanti, heu! mundo morigeranti.
Valde infirmatus per te sum spero levandus,
Te, qualiscumque confidens, ordior ecce.

* id est, Deipara

E

CAPUT I.

Gengulphi Reliquiæ Florinas delatæ. Ejus ibi veneratio et miracula.

Matribus ubique terrarum Ecclesiis minima earum Ecclesia Florinensis gratiam et pacem divinæ Majestatis. Vita excellentiori reverendissimæ Ecclesiæ Matres, fide compari dilectissimæ Sorores, quæso, magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in idipsum: immense magnum Dominum, Beatum apud nos Gengulphum magnificantem, magnificate mecum: ejus mirabile nomen, quod assidua miraculorum jocunditate exaltat Sanctum suum, tripudiatim exaltemus cum gratulatione laudum. Hujus B. Gengulphi quotidiana miraculorum apud nos insignia, quæ si adhuc viveret, ille velocissimus Thespis Poeta adscribere non sufficeret per singula; pauca tamen ex pluribus principia multorum summatim referimus. In pago Ardennensi villa *a* Geldina S. Gengulphi habebatur ecclesia: in qua ejus Sancti, sicut et ubique, mirificabantur lipsana: cui ecclesiæ Sacerdos, nomine Reinoldus, deserviebat: Comes vero Godefridus de Griso Monte, hereditarii territorii jure eam possidebat. Exorta autem inter eos dissensione vehementi, Presbyter illius abiens, sustulit secum Reliquias Sancti; deveniensque in villam nomine *b* Villeriacum, retro altare ecclesiæ in scrinio suo, nullo sciente, inclusit eas. Ibi anus quædam erat, quæ in offerendis oblationibus Sacerdoti ministrabat. Huic tunc senex quidam, visione persæpe assistens, importunabatur, dicens: Vade, dic Reinoldo, ut tollat me de illo in quo reposuit loculo. Quæ nesciens quid esset, cum jam creberrima admonitio ei tædio fieret, Presbyterum adorsa, inquit ei joculabunda: Quem

F *Ex ecclesia Geldina Reliquiæ efferuntur:*

a

b

EX MSS.

A Quem quæso habes repositum, nescio ubi, qui tam importune se inde rogat tolli?

3 Eo tempore *c* Arnulphus, Alpaidis et Godefridi Hainoensis pagi Comitis filius, Florinis dominabatur: qui tam præ militari severitate, quam pro sibi dilecta religione, ab omnibus reverenter formidabatur, et formidolose reverebatur. Erant secum commanentes tres filii, non degeneres, sed jam tunc ut posse erat patrissantes, et post ejus obitum intentione mentis cœlibes. Horum patri, quem diximus, Arnulpho, de Reliquiis S. Gengulphi Reinoldus intimavit: quas Florinas deferens, in ecclesia S. Matthæi intra castrum ejus rogatu reposuit. Quæ dum essent ibi mensibus Martio et Aprili, et circa viciniam debiles et infirmi haberentur multi; quidam faciei ignotæ ad singulos eorum in visione veniebat, et ut Florinas ad recuperandam sanitatem irent monebat: qui et creduli confluebant, et sani redeuntes hoc mirabile propalabant. Tunc Sacerdos memoratus, aperire cœpit omnibus, quod S. Gengulphi meritis hæc fierent et precibus; cujus ibi habebat ipse pignus. Appropinquante interea ejus martyrii die, cœpit idem Sacerdos præfato Arnulpho supplicare, ut sibi liceret eam diem, deportatis extra castrum Reliquiis, solennizare. Cujus petitioni a viro religioso ut annuitur, papilio in campi medio protenditur, duæque altrinsecus scenæ componuntur, ubi mirificum pignus componi disponitur.

Florinis depositæ clarent miraculis,

B

4 Erat tunc in villa *d* Rolceas homo, nomine Boso, multo tempore paralytico ita contractus morbo, ut defunctis vivens membris ad usum vitæ torperet inutilis. Huic nocte ante vigiliam solennitatis soporanti quidam astitit, et sic proloquens: Vade Florinas ad diem festum S. Gengulphi: ibi minorabitur tædium tui languoris. Qua auditione bona mane excitatus, et jam jamque credula spe levigatus, asinum sibi bajulum sterni postulavit: scabellula, quibus asinum adiret, sibi dari rogavit. Sed quia ministro tardante ea minime habuit, e stratu sese corripuit, baculotentim asinum ascensurus adiit, super quem se levari petiit. Sed in se protinus reversus, ait: Quia S. Gengulphi meritis a lectulo ad asinum usque pervenire potui gradiendo, ejusdem fiducia modo tentabo, si hoc iter sine asino perficere potuero. Quid plura? Iter arripit pedibus, et baculo Florinas pervenit: Clericis Reliquias Sancti cum laudibus ad præscriptam mansiunculam deportantibus obviat: quid sit interrogat, interrogans docetur, doctus lætatur, lætus prosequitur, prosequens tentorium ingreditur, ingressus candelam gerit, gerens accendere quærit, accensam Sancto offerre intendit. Sed nondum illic ignis, nondum erat lucerna obsequialis. Quid pluribus? A populo circumstante qui advenerat dum cernitur, dum attenditur, absque ignis adminiculo in manus ejus candela succenditur, succensa candelabro affigitur, affixa Martyris honori famulatur. Tunc in Sancto suo mirabilis Deus laudatur: a Deo suo mirificatus Sanctus attollitur. Quam pulchre ibi initiantur miracula! Quam manifeste majestas declarat divina, quod sibi acceptabuntur votorum munuscula, quæ Sancto suo ibi devoverit adventatio populica! Sunt et alia jocunda eo die ibi gesta miracula: quæ quia sunt multa, ceteris dicendis reservantur interserenda.

d paralyticus sanatur:

C

candela ultro accenditur:

5 Videns autem religionis cultor Arnulphus, quod Sanctum suum ibi honorari vellet Dominus, per acta ejus glorifica in tentorio celebritate, statim ecclesiam ejus honori ipso in loco construxit: a *e* Nothero Pontifice consecrari fecit: quam postea Dominus Aboas *f* Werricus amplificavit. Audiens vero prædictus Godefridus tot tantaque ibi miracula fieri, dolensque ecclesiam suam seseque tanto honore privari, accersito blande et pellaciter Reinoldo Sacerdote, gratiam interruptam festinat resarcire. Cui dans multa, promittens ampliora, hunc ab eo promissionis exegit fidem, ut Reliquiarum sibi sublatum restitueret honorem. Qui Sacerdos hac intentione dum Florinas tenderet, ut furtim Reliquias easdem reciperet; in articulo hujus inceptionis repentina correptus molestia corporis, morte non clauda in medio præventus est itineris.

ecclesia construitur: e f

D

6 Intererat tunc Gerardus, præfati Arnulphi filius, Remiensis Ecclesiæ Clericus reverendus, postea Cameracensium a Deo institutus *g* Episcopus: cujus salutari monitu omnia agebat pater suus. Hic a Remis multorum Reliquias Sanctorum deferens patri, ut eis ecclesiam construeret suggessit illi: cujus hortatu id facere deliberavit, sed vitæ clausura præventus obiit: quique Deo disponente a filiis intra veterem ecclesiam S. Martini sepelitur. Ejus quam deliberaverat devotio de construenda ecclesia a filiis perfici quæritur: sed cujus nominative Sancti ad honorem fiat, ambigitur. Sciebat Gerardus beatum Joannem Baptistam apparuisse devoto viro, conquerentem quod non fiebat sibi ecclesia, sicut multis aliis Sanctis in Episcopatu Leodiensi. Subiit quadam die absque ulla occasione Remensibus Clericis intentio, ut Sanctorum suorum Reliquias in eo, in quo diu erant, respicerent loculo. Ad hoc opus tremendus Ricardus, ejusdem ecclesiæ religiosus tunc Canonicus, postea multorum monachorum Pater effectus, quæritur: quæsitus contra easdem Reliquias in crypta orans invenitur: inventus accersitur, accersitus hoc opus aggreditur, aggrediens singula oculis perscrutatur, perscrutans juncturas pollicum S. Joannis Baptistæ cum breviculo inveniens, contemplatur: contemplans tam insperatum pignus miratur, mirans congratulatur; quod regresso a Florinis venerabili Gerardo, sibi in amicitia spirituali unico, intimavit: isque ei impræmeditatus statim sic ait: Date mihi e juncturis unam, et ego Congregationem ecclesiasticam ejus honori faciam: quam mox ab eo ut impetravit, Florinas cum tanto thesauro tetendit.

g

dein eodem deferuntur Reliquiæ S. Joannis Baptistæ,

E

7 Quadam nocte in ipso itinere in quodam prato eum jacere contigit: qui tenebris ingruentibus Clericorum uni suorum præcipiens, dixit: Vade et lumen accensum ante Reliquias pone. Incipiebat jam ventorum flatus suboriri, et cœlum ad pluendum obnubilari. Cui Clericus cum demirans responderet, quod incassum inter ventos lumen poneret, sicut ab ejus ore ergo didici, hæc verba intulit Clerico miranti: Ille, cujus hæc sunt Reliquiæ, quia lucerna est mundi ardens et lucens, faciamus ei obsequium condecens: quod si ei placuerit, ad contuendam hanc lucernam non erit impotens. Quid plura? Candelam Clericus accendit, sub nudo aere ante lucernam mundi statuit. Tanta vis ventorum et imbrium tunc ingruit, et totam usque mane noctem tenuit, ut scutorum protectione nullus se valeret defendere. Sed lumen illud nec ventis vacillatum, nec imbre complutum extinguitur. Tunc diluculo surgentes, et lucernam illam admirantes, prosperato itinere Florinas pervenere. At religiosus Gerardus ecclesiam quam devoverat ædificare maturavit: in qua nativitatem Domini supervenientem cum Clericis suis celebravit *h*. Et quia opus adhuc erat imperfectum et incultum, Reliquias sacras recondit intra murum.

honoratæ miraculo candelæ inextinctæ,

F

h

8 Erat tunc ibi homo quidam simplex, nec seculo deditus, nomine Amalricus, S. Gengulphi servitio intentus, qui quadam nocte post Matutinas vigilans, et contra ecclesiam S. Joannis aspectans, videt columnam igneam a loco, quo sanctæ erant Reliquiæ, in cœlum usque protensam. Quod mane facto Domino Gerardo fideliter retulit; isque mihi postea Episcopus narravit. Ne cui autem illud videatur incredibile,

et monachi ibidem constituuntur.

A credibile, quod de S. Joanne nullæ præter Caput habeantur Reliquiæ; *i* Ecclesiastica refert historia, quod ejus sanctissima ossa cum igni imponeret Julianus Apostata, duo monachi interfuerunt, qui furto laudabili articulos et minora quæ poterant rapuerunt. Venerabilis vero Gerardus intelligens tam Sancto Sanctorumque summo summam Ecclesiastici ordinis convenire religionem, canonicam quam ibi prius statuerat eliminavit conversationem, monasticum substituens ordinem.

miracula ex certa scientia scribuntur.

9 Sic in Florinis S. Gengulphus Præcursoris Domini præcursor est factus: sic locus ille, cum esset antea aridus et Cleri pauperculus, per Sanctorum merita ad ubertatem terræ et monasteriales habitus est incrementatus. Hic itaque innumera S. Gengulphi per merita facta sunt et fiunt miracula, quæ tam præ sui inæstimabili frequentia quam præ scriptorum inopia magna ex parte excidunt a memoria: quorum ea quæ scribo vel ipse vidi, vel ab his a quibus sunt visa, vel ab eis in quibus sunt facta, veraciter audivi. Quæ quoniam sunt plura et quotidie augmentantur et augmentabuntur, plurima succincta facilitate sunt transcurrenda, pro quibus factis vel B fiendis sit Deo, glorioso in Sanctis suis, laus honorabilis, et honor laudabilis.

ANNOTATA.

a Geldina *forsan ob Reliquias dicta* Santgolfen, *ut supra indicavimus.*

b Villeriacum (*sic enim legere videor in apographo nostro*) *interpretor vicum, in tabula Hannoniæ notatum ad latus occidentale Philippopolis, intervallo unius leucæ,* Villery l'eglise.

c *Baldrico lib.* 3 *Chronici Cameracensis cap.* 1 Gerardus Episcopus Cameracensis, *dicitur* non infimis parentibus Lothariensium atque Karlensium editus apud Arvitam, *aliis* Arintam, villam Saxoniæ. *Ubi annotat Colvenerius;* Pater ejus Arnulphus Florinensis, ex præcipua nobilitate Leodiensium, mater Ermentrudis: *at quibus parentibus natus sit dictus Arnulphus hic indicatur, dum dicitur, quod sit* filius Alpaidis et Godefridi Hainoensis pagi Comitis. *In* Comitatu *tamen* Hainoensi *est difficultas, quod is proprie sit* Comitatus Hannoniæ *seu* Montensis, *uti vocat Fisen lib.* 7 *Historiæ Leodiensis ad annum* 1000. *Nam istis temporibus fuerunt* Raginerii, *nullus* Godefridus cum Alpaide uxore. *Quid si loco* Hainoensis, *possit substitui* Ardennensis, *ubi fuerunt* Comites Gode-C fridi? *Nam Sigebertus ad annum* 1005 *ista scribit:* Mortuo Othone Duce, Ducatus Lotharingiæ datur Comiti Godefrido, filio Godefridi Ardennensis. *Quid autem si hic nominatus* Godefridus Ardennensis *sit filius alterius* Godefridi et Alpaidis, *ex quibus fuerit dictus* Arnulphus Florinensis *etiam prognatus? Quid si etiam loco* Hainoensis *legatur* Hugardensis? *Nam ut Fisen lib.* 7 *Historiæ Leodiensis ad annum* 980 *scribit: In* ecclesia S. Pauli, Collegii vectigalia incremento non levi fertur auxisse Hugardiæ Comes nomine Alpais, femina religione præstans. *Hæc illæ ex archivo S. Pauli, et tempora optime congruunt. Sed hæc omnia viris eruditis ulterius discutienda proponimus.*

d *Vereor ut recte scriptum* Rolceas, *et suspicor esse vicum, Philippopoli leuca una distantem ad austrum, vulgo* Roully.

e Notgerus *Episcopus Leodiensis creatus anno* 971, *vita functus anno* 1007.

f Wenricus, *seu* Wericus *Abbas Florinensis, ac decessor Gunzonis scriptoris.*

g Gerardus *creatus Episcopus anno* 1014, *mortuus* 1049, *cujus fratres fuerunt Arnulphus et Godefridus, nomine patris et avi appellati.*

h *Fisen refert hæc ad annum* 1000. D

PER GUNZON. AB. EX MSS.

i *Præclarissime totam hanc controversiam deduxit Carolus du Fresne, Dominus du Change ac Consiliarius Regius, in Tractatu Historico Capitis S. Joannis Baptistæ, quem pro sua humilitate dono ad nos misit. In eo tractatu cap.* 13 *describit Reliquias Corporis S. Joannis Baptistæ; et quænam partes non sint jussu Juliani Apostatæ combustæ, ubi sub finem agit de digitis ejusdem Sancti.*

CAPUT II.

Cæci, paralytici, et alii ægri curati. Injurii puniti.

Curatur dolor dentium:

Puerulus quidam, Gervinus nomine, dentium dolore ita torquebatur, ut de vita ejus omnimodis desperaretur: cui mater duas ad mensuram capitis candelas fecit: cum quibus puerum in ulnis deferens, ad Reliquias Sancti, dum adhuc essent in papilione, venit. Cumque ante altare adstaret pro nati anxietate anxia; in manu ejus succensa est divinitus candelarum altera, sicque ex tunc et postea ejusmodi E passionem nullam pueruli sensit mandibula.

reconciliatur somnus:

11 Idem puer jam factus adolescens, monachus, gravi infirmitate lectulo compressus, insomnes ducebat noctes et dies tribus hebdomadibus. Cumque jam oculorum acies hebesceret, totumque corpus hac diutina vigilantia crudesceret; a quodam, qui se visitare venerat, duas ceræ *a* deneratas petiit, quas ab eodem pro ea qua laborabat angustia super altare S. Gengulphi deferri fecit. Quod ut factum est, statim sopore gratissimo confovetur, humoresque corporis suo igni recoquuntur; et, ut dicere adhuc solet, ex tunc et postea ita dormitare valet, ac si quotidie Styge, *b* dormitationis, ut dicunt, fluvio inebriatus, vel soporifero papavere saturatus.

e longo gutturis malo non valens comedere, convalescit.

12 Hujusce mortis laqueo hic idem extricatus, acrius morticinii genus incurrit rursus. Per tres nimirum hebdomadas infirmitatis lectum tenuit, nec cibi aliquod genus omnino deglutire valuit: totius enim corporis dolor quasi in unum conveniens, gutturis locum obsidebat, sumendisque alimentis aditum denegabat. Et cum jam maciali defectu, consumptis carnibus, cohærerent ossa pellibus; petivit Reliquiis Sancti aqua perlutis, inde sibi daretur potus. Quo facto cum nondum levigaretur, sed morte tenus extenuaretur; ceteris de ejus desperantibus vita, ipse fiducia de meritis et pietate S. Gengulphi F resumpta, Reliquias ejus sibi postulavit afferri, et invalescenti morbo superponi. Quibus allatis cum gyraretur locus pertinacissimæ pestis, sicut iisdem Frater referre solitus est nobis, quasi gravissimum saxum disruptum cadere de loco sensit gutturis. Qui mox se circumstantibus et graviter patienti pie sibi compatientibus; Currite, inquit, pro Dei nomine, currite citissime: quod manducem comportate: quia mihi esuries tanta tantum incumbit, quod nisi statim reficiar mihi mortem rursum inculcabit. Interea Fratribus coquinæ accelerantibus, insistentibus, et custodibus ad ecclesiam Reliquias reportantibus, sibi assistentibus repente clamat moribundus: Currite, currite post pignus sacrum: referre precor medicamentum meum. Mors enim aufugiens de gutture, ecce reversa prævalet in ventre. Tunc sacræ Reliquiæ cursim referuntur, eisque venter morbidus gyratur: quarum tactu salutifero languor emortuus, a toto corpore evanescit penitus: statimque cibos illatos Frater ille impetit, tam esuriens et avidus ac si gravissimo et longo labore fatigatus. Toties impetu mortis sic ereptus iste, tandem parvo convalescit tempore.

13 Evangelicum nobis miraculum iteratur, an-

PER GUNZON AB EX MSS.

tiquatum itidem novellatur, et sicut illud tunc mirabatur, ita istud modo admirabile veneratur. Native cæcus ibi a Domino illuminatur, a nativitate cæca B. Gengulphi meritis hic quomodo sit illuminata, audiatur. Puellula quædam in quodam erat viculo, nomine *c* Ivio, Florinensi viciniæ contiguo: hanc matris uterus fœtus opportuno gravidatus, in mundi lucem sine luce et inanibus perfudit orbibus. Cujus naturali imperfectui annos per plures parentes cum vicinis condolentes, de ejus recuperatu jam nec cogitabant, diffidentes: sicque unius cæcitate capitis, oculi fidei cæcabantur in multis. Orbitatur interim gratus temporis recursus, quo annuatim amabillimi Martyris Gengulphi dies venerat natalitius, ægrotis et debilibus expectabiliter desideratus, et desiderabiliter expectatus. Fit tunc occursus et concursus e longinquo et proximo; votiva dona ubertim congeruntur Sancto, tribulatis in sua vota semper vocato, semper succurrere parato. Præfati quoque viculi mansoribus ejus ad festa se præparantibus, parentibus puellæ spes cœpit succrescere, ut eam ad Sancti clementiam deberent conducere. Illa itaque nocte, quæ præcedebat vigiliam Sancti irruente, fide et spe comitibus sopori se suosque dedunt artus. Jam noctis peplo crastina luce discusso, cum rarescunt sidera, cum polum surgens purpurat aurora; puella evigilans suscipit mane coævæ noctis, videt mane mundanæ lucis; statimque diutina caligine occlusis, impetu luminario parentibus fenestris, color ater exulat, lux peregrina resultat. Quæ puella per parietem, cui adjacebat, novello lumine rimata: Quid, inquit, clamans matri, jacentes tardamus, cum jam vicinus vadat populus? Cui, quomodo nosset, cum mater succlamaret; Non somno, inquit, id fallaci, sed visu video pupillari. Mox parens uterque consurgens celerrime, stata præ oculis prole de rei hujus certificantur veritate: factoque invicem festivo congratulamine, Florinas properant pro gratiarum reddenda actione. Quod non famæ opinione, sed rei gestæ præsentatione, a Clero et populo in die festo sancti Martyris agnoscitur, et in laudibus divinis celebriter attollitur.

c caeca illuminatur,

14 Puellus quidam, nomine Arnulphus, in monasterio S. Joannis, quod est Florinis, modo monochus, vermium comestione ita erat debilitatus, ut tam sibi quam ceteris videretur moribundus. Nam genarum et gulæ ita vermes vivi invaserant loca, ut scatendo densim eorum visibiliter ebullirent capiti. Nec mora erat, nec requies: sed ossa etiam mordicus perforantes, carnem quoque putrefacientes fœtide, officinas edendi suo esu intolerabili præripiebant esuribundo illi. Quid ageret? et quod refugium expeteret? Jam S. Gengulphus super hoc sæpe erat expetitus, nec adhuc gravis deferbuerat morbus. Sed credere est S. Gengulphum pestem illam gravius invalescendo, expectasse, ut tandem mirabilius dignaretur sanare. Nam puerulus ille mortetenus jam afflictus, et mortali angore constrictus, petiit Sancti Reliquias cursim deferri, locumque mortis incubantis congyrari. Quo facto cerneres statim putridam carnem cum suis vermibus ita emori ac divelli, ac si novaculam acutissimam profunde impressam contigisset imponi. Quibus coram omnibus mortuis et cadentibus, statim et tunc et postea puer convaluit, sed signa hujus rei in carne sua adhuc ostendit.

morbus vermium aufertur.

15 Radbodus *d* Namurcensium Comes, audiens quotidie innumerabiles populos undique Florinas confluere, et quæsita solatia reportare, cœpit illos stolidítatis arguere, quod tanto studio hominem talem certatent requirere. Dicebat enim, illum Paganum fuisse, nec posse omnino quemquam juvare. Cumque pro hac falsissima sua opinione suos sibique vicinos, ne ad eum irent, minis cœpisset deterrere, nec posset eos ita compescere; jussit vias diligenter observare, et venientes diris flagris impositis, quæ portarent diripere. Ab hujusmodi malis operibus cum non revocaret animum Comes incredulus, repente in ejus sano corpore omnigena febris furibunde grassatur, et usque ad ejus medullas penetrans bacchatur. Tum cerneres illum tali hoste prostratum, ardoribus excoqui, frigoribus congelari, dentibus stridere, manus contorquere, brachia cruraque huc illucque jactare, escas fastidire et rejicere, noctes et dies insomnes ducere, et omnia milleformis illius mortis genera importune sustinere. Sic jam morti vicinus, ita se incusare cœpit gemebundus. Merito, inquiens, hæc patior, juste sic cædor, qui S. Gengulphum blasphemavi, qui ejus homines flagellavi. Sed ecce toto corde credo, plena fide prædico, magni eum meriti esse: horrendum esse, ejus iram incurrere, saluberrimum venerari illum et quærere, unde meam culpam quia eum offendi profiteor. Si eo juvante mortem evasero, emendaturum me polliceor: et qui ceteros ab ejus veneratione compescebam, ipse cum donis meis, si ea acceptare dignetur, ad eum, ut servus ad Dominum, veniam. Quam ejus miserandam humillimamque pœnitudinem tam perfecta subsecuta est celeriter sanitas, ac si nulla eum attigisset infirmitas. Qui pristino incolumitatis statu revigoratus, Florinis ad Sancti ecclesiam, cum sui corporis pensa *e* et aliis donariis, quæ illuc devoverat venit: et palam omnibus se culpabilem reddidit, et pro recepta sanitate gratias egit; S. Gengulphum pronuntians terribilem se spernentibus, pium et faciem pœnitentibus. Postea *f* filio suo morte gravato et pensa corpusculi ad eamdem ecclesiam transmissa, de ejus celerrima lætatus est recuperatione, et in omnibus adversis suis sancto Gengulpho semper solebat se commendare.

d

Radbodus Comes ob blasphemias punitus, pœnitens sanatur.

e uti et filius.

f

16 Herimannum *g* Comitem Comes Lantbertus *h* insequebatur: quo Florinis recepto, furialiter in seipso bacchabatur: et quia dolebat ipsas Florinas tunc et semper suorum inimicorum aptas esse refugio, aggressus est omnia delere incendio. Unde nec S. Gengulphi ecclesia ab eo est reverita: sed omnia atrii tecta sunt incensa, propinqua et muro cohærentia. Res mira, et tribus pueris in camini medio positis simillima. Ecclesia in medio stabat: flamma furens circumquaque ardentium domorum, circa ipsam et supra incumbebat: plumbum et stannum, et quæ intra ecclesiam erat cera, nimio calore liquescebat; nec tamen ipsam ecclesiam ignis, alias insatiabilis, denigrare poterat. Tunc hostes, qui ad tam nefarium incendii opus adstabant, hoc videntes stupefiebant: qui revertentes necdum a finibus illis exierant, et ecce equi ipsorum insanire cœperant, et sibi infidentes laniando excutiebant. Ipsorum quoque hominum plurimi, insania et membrorum dolore contorti, fœde ad propria sunt reversi: qui intolerabili pœna gemiscentes, et Dominium Florinense sibi inimicum perhorrescentes, per amica silentia noctis Florinas furtim adibant, et S. Gengulpho se percusse fatentes, meliorati redibant. Quod factum laudabile fidelis custos ecclesiæ, sicut dum gerebatur consentiendo sciebat, ita gestum fideliter referebat.

g h

Ecclesia ab incendio liberatur:

17 Parvo post elapso tempore contigit eumdem Lantbertum contra Ducem Godefridum *i* in Florinis ad bellum venire: et quoniam plures, quam Dux, tunc bellatores habebat, procul dubio se victurum fore jactabat. En, inquit, hodie, sicut in meis viribus confido, si vicero, Florinis exitialem funditus interitum post victoriam parabo, nec etiam ecclesias excipere volo. Unde et vias si vicerimus præcipio anticipari, ne quisquam fugientium ibi possit recipi, et

Lantbertus auctor incursus perit.

A et contra nos illud munimen tueri. His dictis in bello congreditur, et totis viribus præliatur: nec credimus S. Gengulphum tunc dormitasse, cujus ecclesiam non timuit prius exhonorare, et modo minabatur omnino evertere. Sed sicut cito a facie venti deficit fumus, sic illo mortuo omnis ejus moriendo et fugiendo evanuit exercitus.

cæcus visum recipit. 18 Puella quædam, Rotsendis nomine, cæca facta est meridiano tempore, non aliqua percussionis vel ostensionis læsione, sed subitanea visus extinctione: cujus cæcitatem parentes inconsolabiliter quotidie lugebant, nec tanti luctus remedium excogitare poterant: sed omnino humanitus insolatiati, cœlitus quærunt subvenimen. Recordantes S. Gengulphum laborantium omnium præsto esse refugium, faciunt ei præcordiale votum, corpusculi scilicet illius appensum, et de cera circumpositum pileum. Quo facto, die subsequente altero, puellula subito meruit visum recipere: et acum unam in terra conspicata jacere, Cur inquit, o mater, acus ista perditur, quæ a me hic jacere conspicitur? Quam vocem genitrix lætabunda raptim excepit, et, si vere videret, interrogavit. Quæ cum vero didicisset experimento, gratias reddidit Deo et Sancto ejus Gengul- B pho, et hoc omni notificavit populo.

Curatur paralysis brachii, 19 Puer quidam, Tietselinus nomine, brachii dextri otio torpebat, quia illud gravissima paralysis jam diu invaserat: quem pater suus ante Dominum suum, nomine Godefridum, cujus erat servus, deduxit, et tale infortunium coram eo deflere cœpit. Cui cum Dominus responderet, se nescire quomodo ei subveniret; a quodam sibi adstante Clerico hoc audit continuo: Sancto, ait, Gengulpho detur, a quo, ut credo, curabitur. Vos inquit Dominus ille, ex manu mea ecce illum apprehendite, et Sancto habendum deducite. Quem is Clericus statim suscipiens, et brachium ejus debile super altare Sancti imponens; Hunc, inquit, audi, S. Gengulphe, Dominus suus tibi dat servum: quomodo tibi placet habeas illum. Mox ille brachium ad se sanum retraxit, ac deinceps nullum in eo dolorem sensit. Quod factum omnibus mirabile percrebuit: et ad laudes Dei et venerationem S. Gengulphi multorum corda excitavit.

ob culpam contractus, 20 Clericulus quidam, nomine Tiedboldus, trans ecclesiam S. Gengulphi quædam jacula joculando jaculabatur: qui ab adstantibus, sub comminatione S. Gengulphi, ne id faceret, compescebatur. Qui comminantium parvi pendens monita, addebat jacu- C lis jacula, nec aliqua in hoc dicebat esse offendicula. Cumque irreverenter petras jaceret trans ecclesiam, etiam contra Sancti altare; subito cœpit omnibus membris contrahi et deficere, et in eodem quo stabat loco laxis nervis contractim accubare. Quod videntes qui aderant, juste hoc ei accidisse dicebant, quia eum castigando a jactionibus compescere nequiverant. Quo comperto pater ejus, dolore gravissimo mœstificatus, ante Sancti altare filium deportavit: et culpa lugubriter defleta, et clementia B. Gengulphi præcordialiter implorata, voto facto statim sanum erectumque recepit, et laudibus Dominum ejusque Sanctum magnificavit.

paralyticus. 21 Erat quidam, nomine Amalricus, per temporum subitaneos accensus paralysi ita resolutus, ut omnium membrorum officio repente destitueretur, nec fandi copia potiretur. Cujus rei timore anxius, auxilium Sancti efflagitans suspiriis, gemitibus seipsum illi sub censu annuo devovit: et sic peste illa caruit. Postea autem securus de sanitate factus, censum cœpit negligere, et annis undecim non timuit retinere. Cum autem pene jam oblitus esset suæ devotionis, præ securitate incolumitatis; recidiva infirmitas illa, quasi ultrix tantæ negligentiæ, cœpit recurrere, et eum sicut a principio ex tunc et D postea vexare.

PER GUNZON AB. EX MSS.

ANNOTATA.

a Denerata ceræ *videtur mihi esse, quantum pro* denario *emebatur.*

b *Non* Styx, *sed* Lethe, *æque infernalis fluvius, soporem seu potius priorum curarum oblivionem conciliare dicitur apud Poetas.*

c Ivium, *in mappis* Yvé, *inter Florinas et Walcurtium.*

d Radbodus, *Baldrico lib.* 3 *cap.* 5 Rotbodus, *ubi dicitur cum* Lansberto Comite Lovaniensi aggressus Baldricum Episcopum Leodiensem, *quod factum esse anno* 1013 *asserit Sigebertus.*

e Pensa, *id est mensura tritici, juxta pondus corporis: quod oblationis genus usitatissimum est in Belgio, et rursum infra indicatur num.* 18; *et num.* 28 appensa *dicitur.*

f *Hic videtur esse* Albertus, *primus istius nominis Comes Namurcensis, cujus mater Regelindis, filia Gothilonis Magni Ducis utriusque Lotharingiæ, fuisset Radbodi uxor. Tempora huic conjecturæ congruunt.* E

g Herimannus *Comes Dagisburgensis, in inferiore Alsatia, haut procul a confiniis Lotharingiæ hodiernæ.*

h Lantbertus II *Comes Lovaniensis successit B. Aufrido, dein Episcopo Ultrajectino, patrueli suo. Eodem enim avo paterno Raginero primo Comite Hannoniæ nati sunt,* Lambertus *patre Raginero II* Aufridus *Lamberto I Comite Lovaniensi. B. Aufridi Acta damus* 3 *Maji.*

i Godefridus *Dux Lotharingiæ inferioris factus anno* 1005, *frater jam relati Herimanni Comitis, passim* Improlis *dictus, quia absque liberis mortuus anno* 1023 *habuit fratrem Gothilonem Magnum successorem.*

CAPUT III.

Varii ægri sanati, et injurii puniti.

Arnulphus *a*, Arnulphi senioris filius, venatum ire debebat, nec in quem ascenderet equum tunc præsto habebat. Sacerdos autem S. Gengulphi unum domi in atrio habebat: quem ab illo ut sibi commodaret postulatus, præstare nolebat. Unde ille iratior stabulum ejus intravit, et caballum Presbytero invito eduxit. Tunc Sacerdos imprecando ei talia: Tibi, inquit, et S. Gengulpho conveniat de hac F mihi a te facta injuria. Arnulphus vero præcepit, ut sibi ille equus interea pararetur, dum ecclesiam Sancti oraturus ingrederetur. Ingrediens igitur prostratus oravit, sed oratione facta resurgere omnino non potuit: iterum iterumque surgere nitebatur, sed quasi occultis vinculis ligatus detinebatur. Tandem reminiscens factæ a se Sacerdoti injuriæ, et imprecationis ab eo illatæ, pectus tundendo, terram osculando, culpam fatendo, corde et voce pœnitendo, sic Sancto Dei satisfecit: et ejus jussu, imo precatu, equo reddito, statim surrexit, et libere ad cœptum negotium exivit.

a Ob injuriam nequit surgere Comes,

23 Mercatores, Huyi *b* super flumen Mosam manentes, ad forum quoddam erant tendentes. Transeuntibus autem eis per viam, quæ erat prope ecclesiam S. Gengulphi, alter alterum hortatus; Oratum, inquit, ad S. Gengulphum eamus. Cui alter; A via mea, ait, propter hoc non divertam, ne tardius ad negotium meum perveniam. Tunc ille prior, cui erat fides et fidei cultus major; Saltem, inquit, sedens serva nostram supellectilem, donec pro me et te quam citius orem. Ille igitur abiit, oravit, reversus surgere et abire rogavit: qui surgere cito volebat, sed nequaquam poterat. Tunc manus socio dabat: ut

b uti neque mercator

PER GUNZON. AB. EX MSS.

A ut valenter traheret, rogabat: sed per se nisus, per socium tractus, quasi vinculo terræ vinctus adhuc hærebat. Juste, ait alter, hoc contigit tibi, qui ad ecclesiam Sancti ire despexisti: sed modo culpam tuam confitere, aliquid ei devove ad misericordiam, et adhuc te iturum promitte. Quod ille ut fecit, statim per se potenter surrexit: et quod sponte prius noluit, postmodum coactus ad Sancti ecclesiam properavit.

Curantur genæ distortæ unius,

24 Erat in Florinis quædam femina, nomine Wlferada, quæ a viro suo sibi irato graviter fuerat percussa: qua precussione nimia, ejus mandibula, a loco suo distorta et avulsa, laxabatur a genis pendula. Hæc stratu infirmitatis multis diebus reclinata, nulla poterat subveniri medicina. Quadam die unus vicinorum ejus illam visitavit: cui et increpans dixit: Quare oblita es semper præsto medici, Sancti scilicet Gengulphi nostri Patroni? Surgens ire ad illum enitere, et quod potes defer ei devote, et curam tui doloris misericordiæ ejus committe. Mox ad illius exhortationem, sperans illa suæ recuperationis certitudinem, lectulo doloris se excussit, et cum hortatore suo ad ecclesiam Sancti munuscula comportans accessit. B Cujus infirmitatem homo ille manibus apprehendens, Sancto curandam obtulit, dicens: Ecce S. Gengulphe, paupercula hæc adstat, sanari se a tua misericordia efflagitat. Quam vocem tam perfecta mox subsecuta est sanitas, ac si in ea hujusmodi non fuisset infirmitas.

c

et alterius mulieris,

25 In pago *c* Laudunensi alia mulier fuit, quam similis ægritudo diu detinuit. Nam ejus ita a genis divaricaverant mandibulæ, ut deformiter penderent in pectore. Ibi tunc de Florinis aderat Sacerdos, nomine Stephanus, qui his verbis eam, ut vidit, est consolatus. Si ires, ait, Florinas ad S. Gengulphum, vere scias, quod curaret dolorem tuum. Sed modo fac illi votum, promittens dum potueris te ituram ad eum. Fecit igitur mulier, ut ille suaserat: et misericordiam S. Gengulphi fiducialiter expetebat. Nocte autem insecuta, languoris sui lectulo soporata, videt per somnium virum sibi pulcherrimum assistere, et manibus suis lenissime infirmitatem suam attrectare, suoque loco recomponendo restituere. Quæ mox a somno expergefacta, manibus palpare cœpit genarum loca, probare volens verumne esset quod viderat: quas tam firmiter reperit ac sensit sanatas, ac si numquam habuisset a loco suo dimotas. Læta itaque de sospitate, solicita de reddenda gratiarum actione, vota sua celeriter præparavit, Florinis Curatori suo se præsentavit, gratias et laudes reddidit, C omnibus hoc gratulabunda notificavit, ad propria exultabunda repedavit.

d

brachium contractum

26 In villa, quæ Curcellis *d* dicitur, mulier quædam habitabat, quæ dextrum brachium ita contractum habebat; ut nullum opus ex eo faceret, nec etiam se signare posset. Quæ adveniente sæpe memorati Sancti solennitate, Florinas adiit pro sui recuperatione. Sed festivitatis nocte et subsequente crastina die nullum sensit effectum petitionis suæ. Jam autem dies festiva finiebatur, jam omnes ad sua revertebantur; cum illa, quasi pro licentia abeundi petenda, pavimento humiliter prostrata, lacrymosa a tristi pectore trahebat suspiria, quia sibi quam quærebat non aderat clementia. Surgens vero ab oratione, sensit sibi pietatem divinam adesse, et brachium ad caput extendens, cœpit se, quod ante non solebat, signare. Quod videns filius sibi assistens e proximo; Quid, inquit, o mater video? dextram tuam ad signandum levas, quod tandiu facere non consueveras. Hæc est, ait mater, misericordia Dei: hæc est, quam sperabam, medicina S. Gengulphi. Nam ecce talem brachii mei virtutem sentio, qualem numquam me habuisse recolo. Sic gratias Deo reddens mulier illa, incolumis rediit ad D propria, nec ulterius aliqua illius infirmitatis sensit incommoda.

Sanantur cæca,

27 In Florinis quædam erat puellula, per triennium omnino cæca: pro cujus longa cæcitate pater ejus etiam cæcabatur tenebris tristitiæ. Quadam vero die præsumpta sperandi fiducia, cum oblationibus suis et filia ecclesiam Sancti intravit cum mente humillima. Tunc altari supposita oblatione, et statuta cominus prole, attentissima cordis et vocis supplicatione pro ejus instabat recuperatione. Cujus respiciens fidem S. Gengulphus et devotionem, non diu suam protraxit pietatem. Nam necdum paternis finitis gemitibus, nox atra ab orbibus filiæ evanuit, et dies lucis inclaruit. Quod genitor videns, et gratias Deo ejusque Sancto persolvens, domum lætissimæ reversus, ut gestum erat ostendit omnibus.

clauda,

28 In Florinensi vicinia alia puella fuerat, quæ multo tempore gravissime claudicabat. Hanc parentes ad solennitatem Sancti memorati portarunt, et pro ea munera precesque obtulerunt: sed nullum petitionis suæ tunc consequentes effectum, non sine magno mœrore regrediuntur domum. Evoluta autem E hebdomada dies erat festivitatis octava, cum pater puellæ deambulans in atrio domus suæ, sic orsus cœpit orare: Domine mi, S. Gengulphe, omnibus aliis semper præsto es et præstabilis, me solum scio propter peccata mea aspernaris: ad tua festa meam sobolem conduxi, nec tibi eam ibi placuit medicari. Sed ecce adsunt tuæ Octavæ: credo, si vis, tam potes modo quam tunc succurrere: mirabilius etiam sanabis hic absentem, quam in tua ecclesia præsentem. Ejus appensam tibi si placet devoveo: et ne differas amplius oro, quod te posse credulus confido. Necdum pater talia credulus finivit, cum ecce filia a domo exilivit, et hac voce inclamavit: Pater, pater: ecce, vide: firmiter vado, nec aliquam debilitatem in pedibus meis sentio. Mox pater plantas ejus circumspiciens, et se exauditum esse vere comperiens, cum filia et oblatione votiva ad præsentiam Sancti venit: gratiarumque actione reddita, hoc omnibus retulit, nec ulterius filiam claudicare doluit.

contractus, ab avaritia patris relapsus,

29 Quidam homo habebat filium a prima ætate contractum, cujus magis gaudebat contractione quam paterna condoleret pietate. Eum scilicet ad Sanctorum festa et ad populi conventus deportabat, et ejus debilitatem ostentans multas a multis eleemosynas accipiebat. Quem cum ad S. Gengulphi solennitatem Florinis detulisset, ut sibi quas solebat pro eo eleemosynas acquireret, sine ejus deprecatione, sola F sancti Gengulphi larga miseratione erigitur solutus ab omni contractione. Extolluntur in Dei laudes populi hoc videntis voces; sed Pater male cupidus, arrepto in brachiis puero, delitescendo declinans a populo, negat hoc esse factum, dolens sibi subtractum iri solitum quæstum. Durus pater, siquidem pater: pater quidem sola generatione, non pater affectu dilectionis paternæ: plus quippe tristatur de sibi subtrahenda acquisitione, quam gaudeat de filii optanda sospitate: huic patri non patris inest affectus, sed mendici avarissimi rapax animus; qui ideo infirmum mavult quam sanum, non ut ejus infirmitati ex caritate concurrat, sed ut insatiabili suæ cupiditati aliquid congerat. Igitur hic talis pater furtim aufugiens, et filium raptim subducens, dum erectum et sanum deplorat, contractum subito et debilem respectat: sicque contigit ut ejus malitia eum iterato contraheret, pro cujus acontractione Deo supplicare debuisset.

phreneticus,

30 In Cameracensi pago quidam erat homo, quem phrenesiaca passio impatienti et horrendo lacerabat morbo. Hunc cognati fortissimis fortiter constrinxerant vinculis, ne animo manibusque efferatus rabiei

suæ

PER GONZON. AB. EX MSS.

suæ exerceret impetus: sicque constrictum pro ejus remedio Sancto curandum deducebant Remaclo *e*. Qui iter per Florinas habentes, a quibusdam hujusmodi perceperunt adhortationem, ut S. Gengulphum adeuntes, ei pro illo effunderent preces. Intrant itaque ecclesiam Sancti, orantes intentissima devotione animi, condolentes patienti; expletaque oratione, cum vincto suo tendunt cœptum iter peragere: parvoque intervallo confecto, ægrotus ut solveretur petebat ex voto, non capite insano. Illis autem putantibus illum insanire, cœpit ipse ingeminando subjungere: Solvite, solvite me citius, quæso, quia Dei miseratione et S. Gengulphi ab omni insania me absolutum sentio. Qui statim solutus, tranquilla mente et quieto corpore permansit sanus.

f contracta brachio et digitis.

31 De vico, cui nomen Bovinia *f*, quædam in præsenti adest puella, nomine Grida, cui brachium ita adhærebat lateri, et digiti ejusdem partis sic erant contracti, ut omnino omni vacarent opere. Quæ a matre nuper Sancto deducta Gengulpho, dato oblationis suæ voto ante ejus altare pernoctabat, infirmitatem suam ei deplangebat. Jam autem appropinquante die, et custode ecclesiæ, nostro scilicet monacho, Osmaro nomine, Matutinorum laudes decantante; cœpit illa sudando, gemendo, angutiando, voces emittere. Cui mater cum diceret quidem, Quid sic doles filias? O mater, inquit, carissima, præ nimia sic clamo angustia. Quia ecce S. Gengulphi per meritum, a latere meum disjungitur brachium. Hæc dicens cœpit brachium extra sinum paulatim extendendo extrahere, et extrahendo pleniter extendere: et palmam extensis digitis in terra porrigere. Erat tunc Pentecostes celebritas sacra: in qua ex diversis partibus plebs confluens multimoda, sicut semper erat solita, S. Gengulphi requirebat suffragia. Quæ mane facto, audiens ab ipsa puella rei gestæ ordinem, in Dei et ejus Sancti laudem cum devoto corde extollit vocem. Sic itaque sanata, pluribus ibidem diebus morata, videntibus cunctis potens erat filare et consuere quæque necessaria.

Ob lites dominorum relapsa et cæca iterum sanatur:

32 Audita est res mira, sed modo audiatur mirabilior et jucunda. Hæc eadem muliercula, postquam domum rediit sana, et ab universis vicinis satis est admirata; duo fratres, quibus illa ancillabatur, inter se cœperunt de ea litigare: dum familiam suam partientes, illam, quia utilior erat, alter alteri vellet subripere. Dum vero lis illa protenditur, puella ut prius contrahitur, et insuper obmutescens ad omne opus inutilis redditur. Stupenda hæc circumquaque vulgantur, ab universa vicinia catervatim curritur, et quia post S. Gengulphi curationem a Dominis suis mancipata sit, blasphematur. Quid plura? Cogente necessitate tantæ infirmitatis et persuasu populi confluentis, S. Gengulpho ancilla traditur a senioribus suis. Tunc a parentibus et vicinis suscipitur, S. Gengulpho perpetualiter habenda repræsentatur, ejus præstabili misericordiæ commendatur, et confestim brachium, manus, loquela redduntur. Quam ecce sanam quotidiano operi insistere videmus, et de ejus iterata curatione Deum ejusque Sanctum tam propinqui quam longinqui laudamus.

g Ipse scriptor obtenta sanitate negligens,

33 Ecce dum Sancti hujus beneficia aliis impensa refero, de memetipso, quod mihi contulit, de pluribus unum subscribo. Jussus *g* fueram miracula ejus denotare, sed ingenii mei paupertate vel rusticitate tam nobilia et urbana timebam deteriorare. Sed scriptorum inopia permanente, et miraculorum frequentia quotidie succrescente, aggressus sum hoc opus utcumque. Verum me forensibus injunctæ obedientiæ rebus occupato, et negligentiæ torpore teporato, omiseram illud tempore non modico. Præsenti autem anno a Pentecoste usque ante mensem Augustum graviter langui, et cogente infirmitate, quod intermiseram iterum incipiens, scripturum me promisi: convalescensque ab illo languore, præpeditus rursum cura forensi, et quod verius fateor tædiosus, et tardioris (ut semper sum) studii ad omne opus utile, quod promiseram præsumpsi negligere quasi jam securus de redeunte sospitate. Vix penitus morbus ille meritis illius a me noviter diffugerat cum ecce, qua adhuc laboro, hujusmodi me pestis invaserat. Repente cum alio gravissimo morbo febres omnes, cum suis omnibus viribus, me vallant; et interiora quæque et exteriora occupantes, suis frigoribus et caloribus confricando, et conquassando, et conterendo, me graviter coangustant: cibum et potum et omnia corporis alimenta intercipiunt, et ut gravius sæviant tertianis reditibus dolores mortis infligunt. Quid plura? Hac transacta Dominica, præ oculis erat mors sola: jam desperaveram vivere. Ultra rogabam Fratres assistentes perquirere viaticæ unctionis Oleum, et reliquum talis exitus providere obsequium. Hoc solum votum, fateor, erat animi, et petitio declamantis ad Sanctos Domini, ut in futura saltem Dominica, in qua deberet esse Nativitas Genitricis Dei, pro tantæ diei patrocinio, in quo multum confidebam, timor protenderetur exitus mei. Inter morticinos angores suggerunt mihi Fratres assistentes; Adhuc S. Gengulpho, quod jam vovistis, firmius vovete, et aquam in Sanctis ejus Reliquiis perlutam bibite: nec impotens erit adhuc vobis succurrere. Quæ salubris aqua, ut est citius nostra petitione allata, manibus illam sumens, culpabilem et voti reum me reddidi; et ante dies octo, si convalescerem, incepturum me quod omiseram devotissime promisi. Qua sitibunde hausta, cum hoc voto cœpi meliuscule habere continuo. Cœpit enim salutaris illa potio igneum in me furorem debellando colores ejus refrigerare, et per sudorem extra medullas et ossa diffluxim propellere. Sic ex illa nocte, Deo gratias, per Sancti ejus meritum evasisse me gaudeo moris periculum. Inde est quod ecce promissionem meam infra dies octo reddo, quod in lectulo infirmitatis, hebenti animo, tremula manu, scribo: et hoc cogor velim nolim, quia tanto Districtori toties mentiri non ausim. Caveo enim illum offendere, quem expertus sum sic districte posse vindicare.

febri vehementi quassatur

facta promissione scribendi miracula, convalescit:

h cæca illuminatur.

34 Mulier quædam in pago, qui Condrotium *h* dicitur, erat: quæ per multum tempus cæca manebat. Hanc præsenti anno maritus suus ad solennitatem S. Gengulphi conduxerat: quæ usque ad altare ejus per manum viri tracta, palpando et offendendo pervenerat Tunc custos ejusdem ecclesiæ, monachus noster, Osmarus nomine, sicut ipse mihi retulit, altari adstabat: qui et eidem petenti caput cereum, super altare statim ponendum vendiderat. Quæ hac oblatione data, ibidem die illa est commorata: et in crastinum Matutinis sonantibus ecclesiam ingressa, auxiliumque Sancti profusius adorsa est petere. Finitis autem laudibus Dei cœpit frigescere: unde necesse habuit ab ecclesia exire. Exiens vero ita clare cœpit videre, ut ab hospitium rediret nullo ducente. Cui se calefacienti ad ignem complangebat suus hospes, quod graviter domum reverteretur, non videns lucem. Respondensque, inquit, O hospes gratissime, noli mihi condolere super hoc, sed congratulare: quia Dei misericordia Sanctique Gengulphi modo repente cœpi videre. Unde tam hospes quam maritus satis admirati, post quam gratias retulerunt tali Curatori, mulier illa, quæ prius marito manipulante advenit, libero et inoffenso gressu domum rediit, et clare videns vivit.

35 Hoc eodem anno de vico Bovinia, homo quidam servulum, duodecim fere annorum, contractum habebat:

PER GUNZON. AB. EX MSS. *Sanatur contractus unus,*

habebat: quem cunabulo contrictum, asinoque impositum, ad natalem ejus adduxerat. Hunc brachiis accipiens, altarique imponens, Sancte, inquit, Gengulphe istum tibi sub annuali censu trado: nec unquam, si ei subveneris, contra voluntatem suam meo coactus erit servitio. Hoc dicens manui ejus denarium immisit, et pro censu super altare jactare fecit. Quo facto domum revertens, secum revexit, et post tertium diem contractione dissoluta puer ambulare cœpit. Qui postquam plenius convaluit, cum Domino suo ad S. Gengulphum pedibus suis rediit, et gratiarum actione reddita, a Domino suo reductus est ad propria.

l alter etiam mutus:

36 In pago Faimenna *i* puerulus quidam quinque annorum, a nativitate numquam ambulare nec loqui poterat: qui post nativitatem suam orphanus utroque parente relictus, pauperem fratrem habebat. Hunc ille frater suus, ut potuit, enutrivit: et operando manibus suis victum quæritans, illum sustentavit. Quem quia secum circumferens pascebat, multis, quorum opera faciebat, oneri erat: plurimi etiam illum de opere suo repellebant, quia duos pro uno se non posse pascere dicebant. Qui postquam B illum per plurima Sanctorum loca deportavit, nec sanari vidit, ad S. Gengulphum attulit: et duabus hebdomadibus ante festivitatem ejus inibi demoratus, ipso festo adveniente ante altare posuit, dieque transacto ad hospitium suum reportavit. Die autem tertia post festum subito cœpit contractulus ille per domum, quasi puer unius anni, gressum conari, et sic paulatim de die in diem firmius eniti. Et pro S. Gengulphi amore Advocatrix nostra, Gisla nomine, illum postea de suo pascit et vestit, et quasi mater fovet et enutrit: quem ecce pleniter sicut puerum ambulare cernimus, et loqui audimus, et pro magna ejus simplicitate aliquando et congaudemus. Sic S. Gengulphus utrumque fratrem gemina pietate est consolatus, minorem de corporis alimento et membrorum erectione, majorem de minoris compassione et bajulationis impeditione.

cæca illuminatur.

37 Quædam etiam Nonna, nomine Bertrada, Cameracensium urbis incolebat mœnia: cujus oculorum aciem per quatuor annos ita penitus obduxerat cæcitas, ut vix quidem minimam illi reliquerit visus scintillam. Hæc circumquaque ducitur, ubi siquidem sanitatum remedia insignius per Sanctorum merita frequentabantur. Sed incuratam revertentem spes voti frustrabatur. Quadam vero cum sopori commisisset artus nocte, cernit in *k* D oromate S. Gengulphum sibi assistere, orbes oculorum leniter humectantem benedictæ aquæ conspersione. Quod cuidam retulit Clerico, qui hoc quoque annuntiavit Domino nostro Gerardo, ejusdem urbis Antistiti venerando.

ANNOTATA.

a Arnulphus, *frater Gerardi Episcopi Cameracensis.*

b Hoyum *oppidum ad Mosam* 10 *circiter Leucis distat Florinis.*

c Laudunum *vulgo* Laon, *urbs Episcopalis Picardiæ superioris, sat procul a Florinis abest.*

d Cursellæ: *forsan is locus qui juxta Dionantum notatur* Castrum Sellæ, *aut ipse vicus* Selle, *supra illud castrum, distinctinis causa,* Curia-Sellæ *dictus.* VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 96*

e S. Remaclus, *Episcopus Trajectensis, colitur* 3 *Septembris* Stabulai, *ubi mortuus fuit, in confinio Ducatus Limburgensis.*

f Bovinia *seu* Boviniacum *oppidum ad Mosam in Comitatu Namurcensi, haud procul ab oppido Dionanto.*

g *Hinc apparet scripsisse antequam esset Abbas, fortassis an.* 1017 *vel* 1028, *quando litt. Domin.* F *Nativitas Deiparæ cadebat in Dominicam, ut infra dicitur.* E

h Condrotium *vulgo* Condrotz, *ubi antiqui* Condrusii *habitarunt, in agro Leodiensi circa Hoyum oppidum.*

i Faimenna, *Condrusiis proxima, in finibus Comitatus Luxemburgensis. Hos esse quos Cæsar lib.* 2 *de bello Gall.* Condrusis, Eburonibus Cæræsis *junctos,* uno nomine Germanos *appellari dixit; neque* Pæmanos, *sed* Fæmanos *legendum esse ex ipso locorum situ accurate docet in suis San Maximianis Annalibus, hactenus ineditis, noster Alexander Wilthemius: proindeque errare Ortelium, qui in nostra Brabantia collocarit, eosque putavit, quos* Pelandos *nunc dicimus. Hubertus Thomæ Leodii, in Commentariolo de Germaniæ inferioris populis, idem quod Wilthemius sensit de* Pæmanis *Cæsaris, quoad situm; sed quia ibi vicum* Pemont *dictum reperit, quasi id significaret* Pæmanorum montem, *nihil ultra quærendum sibi censuit, nec de* Faimenna, *in qua vicus is est, cogitavit; uti neque Joannes Rhellicanus Tigurinus, neque Joannes Glandorpius Monasteriensis in dictum Cæsaris locum; Hubertum coævum suum secuti, tamquam in locis suæ patriæ distinguendis certiorem ducem.*

k Orama, *rectius* horama, ὅραμα *spectaculum, visio.*

C F

DE SANCTO FREMUNDO REGE

MARTYRE IN ANGLIA.

XI MAII.

Notitia S. Fremundi *recolitur in variis Martyrologiis ad hunc diem* XI *Maji: ac primo in MS. Romano Ducis Altempsii, quod est Usuardi, sed Sanctis Anglis in Britannia auctum, in quo ista leguntur:* In Britannia majore S. Fresmundi Regis et Martyris. *In MS. Florario etiam refertur:* In Anglia Fremedi Regis et Martyris. *Grevenus in Usuardi Auctario anno* 1515 *et* 1521 *excuso,* Fremedi Regis Angliæ et Martyris. *Eumdem referunt Molanus, Canisius et alii recentiores. Cambdenus in sua Britannia, agens de Comitatu Warwicensi, inter alia loca describit* Vehindon, *nunc* Ichingdon *et* Harbury. *Nec alio, inquit,* sane nomine hæc duo memoranda sunt, quam quod inter ea Fremundus, Offæ Regis filius, ex insidiis nefarie olim occisus

Cultus sacer.

Martyrium

fuerit: vir magni nominis et singularis in Deum pietatis: cui nihil aliud invidiam conflavit, quam quod infelici tempore felicibus auspiciis hostium audaciam contudisset. Quod tamen ejus fatum in majorem illi gloriam cessit. Nam sepultus ad Offæ patris palatium (Off-Church nunc dicitur) posteritati adhuc superstes est, utpote qui inter Indigentes relatus, divinos honores apud multitudinem meruit. *Melius et magis Catholice scripsisset,* qui in Sanctorum Album relatus, sacros Sanctis debitos honores in Ecclesia Catholica meruit. *Sed pergit Cambdenus:* Vita ejus carmine satis eleganti ab antiquo auctore descripta: e qua non sit piaculum hos pauculos versus subjungere de homicida, qui regnandi libidine percitus, illum sustulit.

Nod sperans vivo Fremundo, Regis honore
Optato se posse frui, molitur in ejus
Immeritam tacite mortem, gladioque profanus
Irruit exerto servus, Dominique jacentis

Tale

A Tale nihil veritum, sævo caput amputat ictu.
Talis apud Wydford Fremundum palma coronat,
Dum simul et sontes occidit et occidit insons.

in Warwicensi Comitatu :

Hæc Cambdenus. Ex locis assignatis in Comitatu Warwicensi Lang-Ichingdon *in mappis ejusdem Cambdeni* Long-Itchingdon, *et* Harbury *ibidem* Harberbury *sita sunt in Hundreda seu districtu Knichtlowensi, prope oppidum Southamum, nec procul inde distat versus Lamum fluvium locus* Off-Church. *At qui in poemate citatur* Wydford, *in mappis* Wichfort *videtur esse, qui in Hundreda Kynetona et confiniis Oxoniensis Comitatus collocatur. Verum utinam poema illud antiqui auctoris integrum haberi posset : inde forsan reliqua ejus gesta et miracula cognoscerentur.*

Filius Regis censetur,

2 *Extat aliqua ejus Vita in Legenda Joannis Capgravii : verum in ea pleraque adeo dubia, incerta, et* ἀσύστατα *referuntur, ut indignum censeamus, quam velimus huic operi inserere.* Annus Martyrii *assignatur* octingentesimus sexagesimus sextus. *At quis tunc* Rex *in istis partibus* usque ad decrepitam ætatem Paganicis detentus ritibus vixit? *Dicitur is* Offa, *a Cambdeno et aliis. Videtur autem innui* Offa Rex Merciorum : *sed hic Christi fidem a pueritia amplexus,* B *monasteria Bathoniense et Albanense construxit, anno* DCCXCV *vita functus, a quo in agro Warwicensi ecclesia condita traditur, unde postea emersit oppidum ab eo* Off Church *dictum, quo corpus S. Fremundi translatum fuit, unde potuit* Offæ filius *habitus esse. Huic successit Egfridus filius ; ejusque, post annum et* 140 *dies, mortui suffragio Kenulphus Rex est constitutus, virtutum fama illustris. Frustra igitur ad hujus Offæ tempora confugeretur. Nec potest intelligi* Offa Rex Orientalium Saxonum, *ob locorum et temporum nimiam distantiam, utpote qui cum Coenredo Rege Merciorum, relicto regno, anno* DCCIX *Romam ad limina Apostolorum profectus, Selderum pacificum successorem habuit. Harpsfeldius seculo* 9 *cap.* 12, *citato ad marginem Joanne Capgravio, asserit* S. Fremundum, Algari Orientalium Saxonum Ducis filium, a perdito quodam cæsum anno DCCCLXVI quinto Idus Maji. *Annum et diem Martyrii habet Capgravius. At cum Rege Offa patre Fremundi tradit extitisse* eadem tempestate in eadem provincia Algarum, qui ex conjuge sua Thova filium procreavit, qui tertia die nativitatis de Rege Offa prophetavit, quod filium procrearet Fremundum, qui leprosos mundaret, cæcos illuminaret, et patriam ab hostium irruptione simul et strage liberaret. Et sic puer baptizatus spiritum C emisit. *Quidni potius dictus Algarus in provincia Warwicensi vixerit, quam ita procul ablegetur ad Essexiam? Fuit etiam aliquis* Comes Merciorum Algarus, *qui teste Simeone Dunelmensi* anno MLVIII a Rege Eduardo secundo ex legatus. *Sed tempora ad ducentos fere annos distant. Interim Harpsfeldio assentiuntur Alfordus ad annum* DCCCLXVI, *et Bucelinus in Melonogio : quod minus probamus, nisi alia nobis argumenta assignentur.* D

aliquibus Comitis Algari :

VIDE APP TOM. VII MAJI NOT. 97

AUCTORE G. H.

an Reguli in Comitatu Warwicensi?

3 *In antiquo poemate et antiquioribus Martyrologiis* Fresmundus, Fremundus, *aut* Fremedus Rex et Martyr *habetur. Desunt antiqui historici, qui post Bedam proximis duobus seculis scripserint, et inter posteriores laudatur Malmesburiensis, qui plures Reges Northumbriæ omisit : quidni ita omissus etiam ab eo sit aliquis Rex, qui in Comitatu Warwicensi et vicinis locis aliquandiu regnarit? Dum Wulfherus maritus S. Ermenildæ Rex, Merciorum imperaret,* Peada frater *fuit* Rex Middelenglorum, *sive* Mediterraneorum Anglorum, *et alter frater* Merwalus *erat* Rex Westonhecanorum, *scilicet qui teste Wigorniensi* in Occidentali plaga Merciorum regnum obtinuit : *uti latius diximus* XXIII *Februarii ad Vitam S. Milburgæ, Virginis et filiæ dicti Merwali; et* XIII *Februarii, ad Vitam præfatæ S. Ermenildæ Reginæ. Quidni similiter censeatur* S. Fremundus Rex, *aut Regis (sive is* Offa *sive alio nomine appellatus) filius, cui regnum deberetur : qui ne illud obtineret, occisus fuerit? Dicitur dein apud Capgravium* Fremundus, *victoriam nactus de Inguar et Hubbe, Danorum Ducibus, a quibus S.* E *Edmundus Rex Orientalium Anglorum anno* DCCCLXX *die* XX *Novembris occisus fuit : et ita dicitur* Fremundus *in citato poemate sontes occidisse, dum plura millia hostium (Capgravius quadraginta scribit) Christi virtute prostravit : dein a quodam Oswio, qui Dux exercitus sub patre ejus fuerat, latenter crudeli ictu gladii amputato capite interemptus; sed ab eodem, ob miraculum fontis enati, in loculo plumbeo depositus, et in Off Church sepulturæ traditus. Narrantur etiam apud Capgravium illustria quædam miracula, ac tandem dicitur* corpus cum hymnis et laudibus de sepulcro veteri elevatum v Kalendas Aprilis, *auctoritate Episcopi Dorcestriensis : ubi primus fuit S. Birinus, anno* DCXXX *die* III *Decembris vita functus, cujus propterea nomen, loco alterius Episcopi, perperam eo loco intrusum legitur. Reliqua apud Capgravium videri possunt, sed magno cum judicio discernenda : in quo ne laborandum nobis nunc putemus, facit spes per D. Dugdallum obtinendi antiqui poematis, cujus supra specimen ex Cambdeno dedimus, totum, si obtinuerimus, daturi in hujus tomi Appendice. Juvat enim sperare, quod tot illustrium, ex nostra præsertim Jesu Societate, Innocentium sanguis, hoc quo imprimimus anno* MDCLXXIX *effusus in Anglia (sub prætextu quidem chimericæ cujusdam conspirationis contra Regem, revera autem respectu solius Catholicæ* F *Religionis, nobisque propriæ in Ecclesia Romana professionis) pariturus cito sit turbatissimis ibidem rebus pacem pietatemque veram, per quam juvare hoc opus volentibus expedita prius sint omnia, quam ad hujus Mensis Appendices, post alios quatuor tomos impressos, procedatur.*

corporis depositio et elevatio.

DE SANCTO MAJOLO

G. H.

ABBATE CLUNIACENSI IN GALLIA.

ANNO DCCCCXCIV.

Cultus 11 Maji

P*ræconia cœnobii* Cluniacensis *sæpius protulimus, maxime ad diem* XIII *Januarii, quo colitur* B. Berno *primus Abbas, et ad diem* XXIX *Aprilis, qui sacer est* S. Hugoni *sexto ejusdem Abbati, inter quos medius floruit* S. Majolus *quartus Abbas. Varia ejus Acta damus ad hunc* XI *Maji, quo die ad Christum migravit postridie Ascensionis ejusdem, anno* DCCCCXCIV, *quando cyclo Lunæ* VII, *Solis* XXIII, *littera Dominicali* G, *Pascha celebratum fuit ipsis Kalendis Aprilis, et festum Ascensionis die* X *Maji. Antiquam* S. Majoli *venerationem indicant quam plurima antiqua MSS. Martyrologia sub nomine Usuardi, sed aucta, cum MSS. Centulensi S. Richarii, Florario Sanctorum et aliis : item Martyrologia Coloniæ et Lubecæ anno* 1490 *excusa nec non id quod biennio citius Venetiis prodierat a Bellino secundum morem Romanæ curiæ compositum. Successerunt passim alii Martyrologi, Maurolycus, Felicius, Molanus, Galesinius, Canisius, Saussayus, uti et Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus cum hodierno Romano, in quo ista leguntur :*

Apud

AUCTORE G. H.

A Apud Silviniacum depositio S. Majoli Abbatis Cluniacensis, cujus vita sanctis meritis fuit præclara. *Festum etiam aliquod* Translationis S. Majoli Abbatis *celebratur ad diem* IV *Maji in MS. Leodiensi S. Lamberti. Quo item die nomen* S. Majoli *insertum est Auctario Greveni ad Usuardum. In Martyrologiis quibusdam Florentinis, impressis ac manuscriptis, ad diem* XVII *Aprilis refertur* S. Majolus Abbas, pater multorum monachorum, qui requiescit in loco Silviniaco : *quod cur ibi potius quam alibi sic scriptum sit, nequeo divinare.*

et 4 Maji

ac 17 April.

VIDE APP. TOM. V I MAJI NOT. 98 *

Vita scripta a Nalgodo discipulo :

2 *Cum vita* S. Majoli *esset meritis præclara, et miraculis divinitus patratis confirmaretur; a variis varia de iis collecta fuerunt, sed quæ fuisse* confusa diffusione potius dispersa quam digesta, *testatur* Nalgodus, *aliquibus* Nagoldus, monachus Cluniacensis et S. Majoli discipulus, *qui primus ordinate Vitam Magistri composuit : quam hactenus ineditam, ipsi anno* MDCLXII *in monasterio Cluniacensi repertam descripsimus, et nostris Notationibus illustratam primo loco damus. Ab hac Auctor Chronici Cluniacensis in Haymardo sive Aimardo decessore et in S. Majolo, plurima iisdem verbis servatis descripsit, uti commodius ad ipsa Acta observamus. Interim in S. Odone Abbate secundo videtur aberrare, dum inter hujus discipulos numeratur* Nalgodus monachus, vitæ simplicis et honestæ, qui post decessum ipsius S. Odonis vitam ejus et miracula luculenter descripsit. *Quæ de S. Majolo plane intelligenda arbitramur.* S. Odilo *Abbas et* S. Majoli *successor infra in hujus Vita num.* 10 *remittit Lectorem,* ut discat ab eis, qui eum visu et auditu noverant, qualiter vixit, qualiter docuit, et qualiter plenus dierum adornatus virtutibus ab hac luce discessit. *Ubi hanc Nalgodi historiam vitæ ejus intelligi non dubitamus. Addit ibidem S. Odilo,* volumina a doctissimis viris ordinata, sensu catholico, calamo conscripta rhetorico, et in nonnullis locis metro variata dactylico. *Ut ea volumina nancisceremur, fuimus soliciti : ac primo ea in bibliotheca Reginæ Sueciæ reperimus, sed acephala, et quæ habebantur in codice numero* 696 *signato, inde a num.* 22 *descripta damus. Postea eamdem Vitam tribus libris seu voluminibus distinctam reperimus Florentiæ apud Illustrissimum Senatorem Carolum Strozzi, ubi quæ nobis deerant, ex codice membranaceo num.* 5 *signato, ipsi descripsimus. Deinde ex Italia per Galliam in Belgium redeuntes invenimus eamdem Vitam in Archimonasterio Cisterciensi in tomo* 3 *de Vitis Sanctorum, cum præpositis versibus Reimbaldi, ex quibus scimus petente Warennerio ea Acta* C *fuisse composita a* Syro ; *eoque vita functo fuisse ab* Aldebaldo *absoluta. Omnia denique ex MS. Divionensi S. Benigni descripta nobis obtulit Petrus Franciscus Chifletius noster : et sic ex tot diversis MSS. collecta et collata edimus secundo loco. Hæc autem hactenus inedita fuerunt omnia.*

B

alia a Syro et Aldebaldo,

tertia a S. Odilone successore :

3 *Tertio loco damus Vitam quam dictus* S. Odilo, *S. Majoli successor, postmodum scripsit : cujus sermonem Laurentius Surius nonnihil expolivit, quædam etiam aut comprehensius reddidit, aut plane omisit. Habemus eamdem integram in illustri codice nostro MS. eamque, sed omisso initio et fine, uti infra observamus, ex MS. Fiscanensi transmisit nobis Fredericus Flouet noster : ipsam vero contulimus cum eadem Vita in Bibliotheca Cluniacensi pag.* 279 *excusa : in cujus Bibliothecæ Additamentis extat adhuc alia, ab* Auctore, ut videtur, monacho Silviniacensi *composita : quam quia in ea fere nihil habetur, quod in prænominatis Actis non accuratius traditur, hic omittimus, cum curiosus Lector ipsam ibi legere possit : ejus autem loco damus libros duos Miraculorum, quæ dictis Actis ibidem subnectebantur, post aliud Vitæ compendium interpositum. In supra citato MS. Cisterciensi habetur* sermo in Natali S. Majoli, *hoc exordio :* Diei hujus sacrosancta solennitas solennem desiderat tanta expectatione D sermonem, ergo adjuvante Domino ministramus vobis quod dedit a quo omne bonum procedit : cum quo totum, et in quo totum, et sine quo nihil. *Aderat et Admonitio ad Fratres hoc exordio :* Athletæ Dei estis, in stadio spirituali decertatis : legitime certandum est ut ad bravium pertingatur. *Quæ ibi videri possunt.*

quarta omissa,

libri 2 Miraculorum dantur.

4 *Majus operæ pretium esse videtur, neque hic prætermittendum instrumentum, quo cessio Haymardi Abbatis et Majoli substitutio continetur ex tomo* 6 *Spicilegii Acheriani desumptum ut sequitur.* Ordine divinæ dispensationis, cum primum sacris legibus a Patriarchis et Prophetis, tum etiam humanis a Consulibus et Regibus motus populorum comprimeretur; post, tempore incarnati Verbi, ignea romphæa in ostio paradisi fonte lateris Christi extincta, ut regnum Dei violentius raperetur, cœpit status Ecclesiarum ab Apostolicis viris piis moribus informari, et demum a sacris viris et Abbatibus in subditorum mentibus Regularis ordo disponi, ut per eum currentibus facilis cœlestis patriæ videretur ascensus. Sicque fit ut quanto quis per exempla pietatis, paterno cultu se ad celsa erigens, processerit, et subditis ad cœlestia sequendi ducatum præbuerit, tanto a remu- E neratore Domino multiplex mercedis et filiationis fenus percipiet. Et quoniam ad Prælatos respicit, quidquid a subditis delinquitur, exemplum pravæ vitæ negligentiam subditorum, sententia divini examinis, ignis gehennæ inexhaustus vindicat. Quapropter ego Haymardus, S. Petri Cluniacensis cœnobii Abbas indignus, præsentibus atque futuris omnibus generatim notum esse volo, quia hæc et hujuscemodi mente pertractans, ætate defatigatus, officiis quoque corporis imminutus, dum minus me Pastorali curæ idoneum persentisco, B. Benedicti capitulatim de constituendo Abbate solicitudine præmonitus, cum omnibus Fratribus meis, filiis et conservis, Beati quidem Petri pridem Clericum, Fratrem ac Filium, monachum Majolum religiosum, elgimus et Abbatem esse decernimus, ne insolentia nostræ infirmitatis ordo deterescat, et repulsam in aliquo patiatur, Domino propitio semper ad meliora provehendus. Et ne techuam alicujus excusationis prætendant (nam, sicut qui indignus ad regimen incautus aspirat, [repellendus]; ita si quis dignus refugit, merito constringendus habetur) consilium Episcoporum et Abbatum adhibuimus. Et sicut Cluniacense monasterium Domino auctore a Guilielmo Duce fundatum, F nomine Principis Apostolorum sacratum, Privilegiis Romanæ Sedis insignitum, Regalibus præceptis confirmatum, a Reverendis quoque Abbatibus Domno Bernone et Odone ordinatum constat; ita cum omnibus Abbatibus, locis et cellis, ubique eorum vel nostro nomine acquisitis, prædicto Fratri ordinandum tradimus : atque tam ad ordinem servandum, secundum B. Benedictum et instituta Patrum nostrorum, quam ad res disponendas, sub omni integritate, propitia Divinitate, vinculis obedientiæ adstringimus, et Abbatem unanimiter omnes proclamamus. Hujus vero electionis et ordinationis ejus seriem, per consultum, ut diximus, Primatum Comitis et etiam nostri, et Advocati Leotoldi litteris sanciri præcepimus, atque regulariter celebratam ordinationem in Christi nomine confirmavimus, et a Patribus et Fratribus nostris scriptis confirmari precati sumus. Acta Cluniacensi cœnobio, feliciter. Amen. *Et sequebantur subscriptiones primo ipsius Haymardi Abbatis, tum Maguboldi Matiscensis Episcopi, duorumque Episcoporum aliorum et totidem Abbatum, ac denique monachorum triginta duorum.*

Instrumentum, quo Haymardus Abbas Officio cedens,

Majolum legitime electum instituit.

5 *De* Silviniaco, *ubi sacrum S. Majoli corpus asservatur*, in Catalogo Abbatiarum et Prioratuum, monasterio

A monasterio Cluniacensi subditorum, *qui sunt* de Provincia Arverniæ, *ista traduntur* : Prioratus S. Majoli de Silviniaco Arvernensis diœcesis, ubi debent esse quadraginta monachi secundum definitionem anni MCCCXXXVII. Et reperitur in pluribus locis, quod fuerunt quinquaginta temporibus retroactis. Et debent ibi celebrari quotidie quatuor Missæ cum nota, et quatuor sine nota....... Sunt ibi Sacrista, Infirmarius, Eleemosynarius et Camerarius Officiarii perpetui. *Et dein numerantur immediate subditi Prioratui de Silviniaco, alii Prioratus undecim, et Domus quinque, quorum nomina cum personarum numero, quæ in hisce degere solebant, ibidem Lector reperiet. Infra lib.* 1 *Miraculorum num.* 9 *cum corpus esset depositum,* ad sanctissimum ejus caput *dicitur* altare quoddam esse constructum, quod Domnus Beggo, Arvernensis Sedis Episcopus, in cujus diœcesi isdem erat locus, magna cum reverentia consecravit. *Hinc correxi Catalogum, in quo erat excusum Æduensis diœcesis, loco Arvernensis. Dictus autem* Beggo *traditur Arvernensis sive Claromontanus Episcopus fuisse, cum* S. Majolus *ad æternam felicitatem migraret.*

Prioratus Silviniacus,

in diœcesi Arvernensi.

B

VITA

ex prolixoribus coævorum actis a Nalgodo monacho post sesqui secum contracta.

Ex codice MS. Cluniacensi.

PROLOGUS.

Auctor simplici se usum stilo asserit,

Vitam Beatissimi Patris Majoli, confusa diffusione dispersam potius quam digestam, ut simplici brevitate colligerem et expedirem, Fratrum studiosa caritas imperavit : caritas injunxit ut scriberem, et ut præsumerem tantum opus, piæ securitatis audaciam inspiravit : ipsa quoque, quæ numquam excidit, felicem exitum pietatis proposito non negabit. In hoc ergo spiritu libertatis atque fiduciæ dilucida veritate breviter deflorabo, quos per B. Majolum sol justitiæ radios suæ virtutis infuderit huic mundo; et propositis auctoribus qui de illo scripserunt, sicut ex eorum tractatibus deprehendere potero, sensum veritatis eorum meo loquendi genere palliabo : nec opus erit compendia virtutum ejus rhetoricis coloribus investire, ne gloriam tanti viri non meritorum radiis illustrasse, sed verborum nebulis videar obruisse. Ipsa per se sobria nuditas gestorum ejus habet plurimum caritatis et luminis, cui certe si alienos C colores induxeris, non amplificas gratiæ dignitatem, sed obumbras et minuis gloriæ majestatem. Auro quippe suus splendor omnino detrahitur, si argenti claritas inducatur; et argenteæ puritati non mediocrem injuriam irrogas, si ei vilitatem plumbeam superducas. Non indiget vita Majoli ut urbanæ facundiæ titulis coloretur, quæ variis et festivis cœlestium signorum splendoribus mirabiliter insignitur. Sed nunc ad ipsam pietatis historiam maturetur accessus: faveat huic operi simplex Spiritus veritatis, qui voluntaria oris mei sic bene disponat et ordinet, ut me et a vitio superstitionis immunem, et a culpa mendacii faciat innocentem.

ut virtus tanti viri melius appareat.

CAPUT I.

Ortus. Studia. Archidiaconatus. Eleemosynæ. Vita monastica.

in Provincia natus, a

Beatus itaque Pater Majolus, majori meriti dignitate quam generis, transcendit suorum natalium claritatem nobili privilegio sanctitatis. Provinciæ regionis indigena *a*, usque ad ipsos Galliæ Proceres affinitatis suæ terminos dilatavit, et a linea sanguinis Gallicani magnum sibi nobilitatis apicem D comparavit : illustrior tamen fide et religionis honore nobilior, quidquid sibi ad luxum et superbiam vitæ contulerat gratia carnis et sanguinis, prudenter transtulit in argumenta virtutis. Nutritus tenere parentum cura, litteratoriis artibus traditur informandus : processu temporis cum ætas in eo adolesceret et facultas, liberalibus studiis liberaliter imbuendus: cui etiam in scholaribus disciplinis gratia præsto fuit, quæ vivacitatem ingenio, tenacitatem memoriæ subministrans, vas electionis suæ thesauris cœlestibus cumulabat. Mira facilitate animi combibebat omnia, assignabat memoriæ universa, ut quidquid semel in pectoris armarium trajecisset, perennis memoriæ laqueis irretiret. Coætaneis et conscholaribus exemplo erat : eis vero, qui in illo cœlestis gratiæ præludia noverant auspicari, miraculo habebatur.

PER NALGODUM. EX MS.

liberalibus studiis imbutus,

3 Cumque adhuc sub annis puerilibus, ætatis impotentia teneretur, et ipsa debilitas pupillaris virtutis studium propulsaret; concepto spiritu fortitudinis cœpit pueriles ineptias declinare, et lenocinia E verborum manu sanctæ gravitatis abigere. Jam tunc Spiritus adoptionis eum in filium lucis adoptans, cœperat apud eum familiariter conversari; et ponens in ejus pectore thronum suum, in illius conscientiæ tabula amoris sui rudimenta sculpebat. Innatus est ei amor perpetuæ castitatis : devovit Domino primitias carnis suæ; et seipso melius nihil habens, seipsum obtulit, præparans Deo virgineam in suo corpore mansionem. Horrebat divinitus informata voluntas blanditias carnis; votis puerilibus blandientes satellites voluptatum delicias, quasi venena mortifera fugiebat: quidquid immunditiæ vicinum fuerat et cohærens, amicus munditiæ respuebat: verecundus pudor faciem nobilis pueri venustabat, et pudicus oculus pudicæ conscientiæ nuntium se præbebat et testem. Videres in virgine puero lascivam pueritiæ levitatem censoriæ gravitatis acrimonia condemnari : videres insolentiam puerilem et motus incompositos ætatis illius matura morum canitie castigari. Hæc in eo, mater gratia, seminaria virtutum spargens, suis eum artibus imbuebat, suis disciplinis et legibus informabat : præsignans qualis postmodum futurus esset, cujus infantiam tanta compositionis arte Spiritus sanctus informasset.

perpetuam castitatem vovet:

4 Jam pueritiæ metas evaserat, et in florem adolescentiæ ferebatur; cum parentes illius mortis publicum iter ingressi, eum sibi reliquerunt superstitem F et heredem. Sed cum violenta Saracenorum manus, a *b* finibus suis ebulliens, Provinciam occuparet, vastaret, dirueret atque diriperet; relictis fundis, qui sibi ex paterno jure numerosiores obvenerant, *c* Matisconam Burgundiæ civitatem advenit : ubi a quodam suorum affinium, qui inter urbis Proceres nobilitate et opibus eminebat, gratanter exceptus, et illo medio apud *d* Episcopum conciliatus in gratia, divinis deinceps ministeriis mancipandus, ordinatur in Clericum et in Canonicum majoris ecclesiæ promovetur. In quo dum Pontifex pietatis auspicio primitias bonæ spei ex ipsa honestatis claritate colligeret, sæpius inculcans et repetens miscebat cum eo de servanda integritate sermonem : hortabatur eum familiari colloquio, ut nitorem munditiæ et sanctimoniæ candidatum integro corpore custodiret et corde : decere puerum, qui puritatis Auctori sacramento Clericatus fuerat dedicatus, virgineam carnem et mentem integram retinere; primogenitum castitatis, ne a contrario spiritu suffocetur, sigillo fidei muniendum. Quod libenter audiens devotus puer, in custodiam castitatis tanta ambitione concaluit, ut minus honestas confabulationes et suspecta consortia fugiens, honestis et gravibus personis ad-

b Matiscone creatur Clericus c

d

PER NALGODUM EX MS.

A hæreret, et suos quoque contubernales honestos faceret et pudicos; terram quoque cordis sui et agrum conscientiæ spiritalium virorum doctrinis spiritalibus compluebat: et mentem suam, ne otiantem et oscitantem spiritus malignus irrumperet, honestis occupationibus exercebat.

Lugduni Philosophiæ studet:

5 Qui etiam sapientiæ zelo ductus, amore et desiderio litterarum, Lugdunum, Galliæ primam Sedem, expetiit; et sub Antonio quodam, sub quo Philosophiæ studia præcipue tunc florebant, disciplinis liberalibus operam dedit: multumque in brevi proficiens, discipulum exuit, et in Magistri vocabulum et honorem felici transitu convolavit. Inde quoque rediens Matisconam, cum celebris odor virtutum ejus circumjacentium aures et animos solenni opinione compleret, imponitur lucerna candelabro: et juvenis totus ex merito subsistens et gratia, invitus et nolens subit Archidiaconii personatum. Diaconii suscepto gradu, legibus Apostolicis se totum collineans et conformans, talem se vita et moribus exhibere curabat: qualem esse debere Diaconum

fit Matiscone Archidiaconus: 1 Tim. 3, 8

Paulus in suis Epistolis præfigurat. Fit Majolus, juxta nominis sui allusum, major oculus Episcopo
B Matisconensi: qui non tantum privatis actionibus exequendis, sed toti Ecclesiæ dispensando, curam provisionis impendebat; et acceptæ administrationis officium viva diligentia prosecutus, studio prædicationis insudabat; cumque plura ageret quam doceret, seipsum illis, cujus imitatores deberent fieri, proponebat.

misericors erga pauperes

6 Caritas, quæ sibi in illo summum vendicaverat principatum, sua negligens, aliena curabat, magis eligens communis fieri quam privata. Tam vera condescensione affluebat in pauperes, ut compassionis igne super afflictorum miseriis ureretur. Nihil illi gratiæ cum turpi lucro; sed quod sibi refundebat personalis officii ratio, in usus pauperum misericordi providentia diffundebat. Si vocem pauperis ad ostium clamantis audisset, ipsum Jesum in illius miseria peregrinari cognoscens, ad tantam misericordiam flectebatur, ut non requiesceret spiritus ejus, donec ex sua copia illius inopia suppleretur. Multa cum frequentia pauperum diversi sexus et generis sequebatur, ut si benignitatis ejus affectum aspiceres in egenos, virum eum misericordiæ non negares. Gaudebat se contingere vir beatus fimbriam vestimenti Jesu, et extrema in corpore Ecclesiæ Christi membra humilibus obsequiis excolebat; non
C ad libidinem, sed prout cuique expediebat; totus ad singulos, totus ad omnes, singulorum opportunitatibus totus accurrens, studebat omnibus prodesse pariter et adesse.

in publica fame,

7 Eo tempore quo vir Domini Majolus his invigilabat misericordiæ disciplinis, corrupti aeris intemperies agros regionis illius infœcunda sterilitate damnaverat. Exhauserat in usus et subsidia pauperum, quidquid in horreo et promptuario potuit inveniri: nilque fere supererat, quod non in operam pietatis adolescentis pietas insumpsisset. Accessit œconomus, cui domus dispensatio credebatur, anxius et contestans omnem in pauperes substantiam distributam: pauca in horreis resedisse, quæ in stipendia quotidiana familiæ partirentur. Quem vir Domini, qui sibi nec de crastino cogitabat, blande consolatum dimisit, asserens, nihil Deum timentibus defuturum, sed ipsum diligentibus omnia cooperari in bonum. Instabant vocibus pauperes; viduæ et pupilli lacrymosis vocibus inclamabant; pietatis ardorem, qui numquam tepuerat in viro Dei, suis clamoribus suscitantes. Quid faceret? Quo se conferret? Liberalis animus, qui se dudum offerebat, etiam non petenti, toties et tot vocibus imprecatus, quod porrigeret non habebat. Contulit se ad Deum misericordiæ fontem, ut quod sibi in seipso defece- D
rat, in illo qui numquam evacuatur hauriret. Ingreditur oratorium, quod in honore S. Michaelis trans Ararim ipse construxerat, in quo a seculi tumultibus se conferre et privatæ orationis studio consueverat incubare. Accumbit precibus, suspiriis Dominum interpellat, et solutus in lacrymas pauperibus, quibus victualia non ministrat, orationum suffragia devotior elargitur. Adest Divina pietas famulo deprecanti, et septem solidos, Majoli suspiriis et singultibus fabricatos, oculis jacentis supposuit.

Deum orans 7 solidos reperit,

Caput ab oratione sustollens, videt solidos, miratur et refugit; et ne illusio fieret inimici, aut eos aliquis perdidisset, æstuans cogitatio reveretur. Avertit oculos tertio, et tertio reflectit in solidos: procumbit tertio ut oratione solveret phantasiam. Erat quasi miraculum, ante faciem ejus solidos, a nemine deportatos, a nullo depositos, post orationem inibi perdurare: quæsitum est, et inventum neminem perdidisse. Lætus igitur donum supernæ benedictionis accepit: et per manum Grimaldi, qui hujus facti fuerat occultus et familiaris inspector, quod diei sufficeret reservato, reliquum in pauperes præcipit dispartiri. Cumque domestici suaderent ut totum in
usus proprios detorqueret, ac futuræ provideret ino- E
piæ; Deus, inquit, noster amplius consuevit tribuere quam rogatur: qui circa nos hodie solicitudinis curam exhibuit, crastino quoque providentiam adhibebit. Quæramus primo studio regnum Dei, et secundo ordine necessaria tempori subsequentur. Gratias agamus Domino de impensis, et necessario impendenda bonæ illius fidei committamus: non deerit ipse nobis, non deerit, qui se in veritate poscentibus assistere consuevit. His verborum blanditiis vir mansuetudinis atque modestiæ, querulosæ familiæ satisfecit. Sequenti die plaustra vino onusta deducuntur ad virum Dei, quæ sibi et domui ejus sufficerent in multos dies: quæ ipse cum gratiarum actione suscipiens, largitori bonorum omnium Deo laudis sacrificium obtulit, qui benedictioni primæ donum secundæ benedictionis apposuit. O bonitas nullis temporum angustiis coarctanda! Nudis et simplicibus Majoli verbis condescensio divina subservit, parique diligentia nec dissimili studio tam verba quam preces ipsius provehit ad effectum. Ne videretur forsitan minus dignum et quasi minus convenien Majestati, solidos præstitisse, adjecit ad vinum. Rem magnam majore miraculo cumulavit, ut utroque

et in pauperes distribuit:

plaustra vini accipit.

conjuncto famulum suum in facie totius Ecclesiæ F
faceret clariorem. Hoc vero probabili argumento probavit se Dominus, et ostendit Majoli devotionem et studium approbasse.

e Archiepiscopatum Vesontion. recusat,

8 Per idem tempus civitas *e* Vesontionensis, suo viduata Pastore, cum de substituendo Episcopo diversa inter se studia partium confligerent, in hanc sententiam tota consensit, ut sibi Domnum Majolum præficeret Sacerdotem: felicem se fore, si juvenem spectabilem genere, prædicabilem meritis, litteris eruditum, in Pontificem sortiretur, cujus ope et industria sciret sibi vitæ victualia ministrari. Quod ubi comperit vir beatus, se imparem tanto oneri, se indignum tanto honore conclamans, tota vocis et animi libertate, linguaque et manu ne fieret obviabat: bonus discipulus bonum imitatus Magistrum, qui omnem hominum gloriam fugiens, ne a turbis Rex constitueretur aufugit. Numquam potuit libera voluntas ejus ad consensum provectionis inflecti, ut Sacerdotio fungeretur; qui ipso quoque Diaconii gradu se penitus fatebatur indignum. Nolebat vir Deo dignus surgere ante lucem, sed sedere et humiliari cum Christo; ut ei in convivio locum ultimum occupanti cœleste oraculum insonaret; Amice ascende superius.

9

A *alios docet Philosophiam:* 9 Toto hoc tempore honestus juvenis scholas rexit, liberalibusque disciplinis et artibus suos imbuens et informans; ut calicem Philosophiæ, quo ipse ab ineunte ætate fuerat debriatus, caritative in alios docendo transfunderet. Nec illud faciens, ut avaritiæ suæ consuleret, qui præsentia prorsus aspernans, futura votis solennibus ambiebat; sed ut providus dispensator, talentum quod acceperat distribuens ad usuram, ut traditam aliis pecuniam cum multo fœnore reportaret. Nec humani gloriam favoris aucupari, aut sui nominis terminos dilatare quærebat: sed eorum utilia magis affectans, thesaurum desiderabilem, qui ejus requiescebat in ore, dispensative in alios dividebat.

10 Hinc jam Majolus in oculis suis minor, sed in oculis hominum major apparens, puritate vitæ et gravitate operum ab ipsis æmulis et invitis magnæ sibi reverentiæ gratiam exigebat. *caduca respuens* Cœpit ardua sequi, majora tentare, et currens in odorem cœlestium unguentorum toto ad æterna desiderio contendebat. Prægustabat jam, quam bonus sit Deus Israel rectis corde: et vitæ dulcedinem naribus pietatis odorans, totus in Deum virtutis amore et gratia ferebatur. B Magnus quippe consilii Angelus hunc spiritum infuderat cordi ejus, ut Ægyptum mundi hujus mente et corpore deserens, ad vicina cœnobialis Ordinis deserta migraret: hoc sibi utile apud se judicabat: hæc pia deliberatio mentem juvenis occupaverat, ut spreta libertate carnis in monachi puritatem transiret, et ab Hierico in Jerusalem, a terra miseriæ et tenebrarum in regionem quietis ac lucis, felicem sibi præpararet ascensum. *f et Cluniacense monasterium ingressus,* *f* Erat locus in territorio Matisconensis, in valle, quæ dicitur Cluniaca, privatus quidem situ, sed opinione et fama toto jam orbe celeberrimus et solennis. Qui longe ab humana communione semotus, tantum habebat solitariæ quietis et pacis, ut cœlestem quodammodo videretur solitudinem imitari: ubi etiam ab antiquo monasterium fundatum fuit, in quo sub viro vitæ venerabilis Aymardo numerosior conventus Fratrum, cura moriturae carnis abjecta, victuro in æternum spiritui militabat: apud quos religio et honestas tanto fervore et studio colebatur, ut vivere homines more divino, et in corporibus positos præter corpora fieri mirum esset. Virtus quippe monasticæ professionis, quæ in negligentiam tota deciderat, et in Ecclesiis Gallicanis præcipue frigescebat, sic per eos est ad suum reformata principium, ut fere totus orbis re- C ligionis inde et ordinis veritatem se gaudeat consecutum. Hinc in Ecclesias Galliæ rivi sanctitatis et gratiæ defluxerunt: hinc in Occiduas mundi partes regularium præceptorum et rigoris monastici fluenta manarunt. Huc bonæ indolis adolescens Majolus, non animum deponens sed habitum, inter scholares tirocinii cœlestis alas Domino militaturus intravit *g*. Videres juvenem more aquilæ renovatum, pennarum deposita vetustate plumescere, et ad virtutum gratiarumque reflorescere novitatem. Videres adolescentiam meritis pubescentem, pallio vetustatis exui, et ad cœlestis sponsi suspirantem amplexus, in veram Christi plenitudinem reformari. Pannis infantiæ Jesu et vestibus humilitatis indutus, sacramenta ordinis, humilitatem scilicet et obedientiam, miro fervore animi sequebatur; et in his viriliter *in virum perfectum evadit:* exequendis nullum sibi patiebatur æqualem. Puritati cordis et corporis ordinatæ scientiam caritatis annectens, funem, qui difficile rumperetur, intextor subtilissimus triplicabat; totus in monachum transiens, totus monachum redolebat; et monachi lege vivens, ad summum monasticæ religionis culmen evasit.

in itinere Romano 21 Responsa Cluniacensis Ecclesiæ ad Sedem Apostolicam delaturus Majolus, vere monachus, D Romam dirigitur ab Abbate: qui negotio fideliter et prospere terminato maturans reditum, *h* Yporediam Italiæ civitatem devenit, ubi unus ex ejus sociis monachus subito languore correptus, acri cœpit ardore febrium fatigari. PER NALGODUM EX MS. *h* Indignata febris invaserat omnia membra jacentis, ut fere jam moriturus in proximo videretur. Anxiabatur spiritus viri Dei, et morienti pene commoriens dolorem suum lacrymis et singultibus solabatur. *socium ægrum sacra Unctione sanat.* Sustinuit per tres dies: et ægrotus in nullo melius se habebat. Insecuta nocte, cum defatigatis artubus soporis gratiam indulsisset, quidam ei reverentiæ personalis apparens, hortatur ut Oleo sancto perungat ægrotum, et sicut Jacobus attestatur, oratio fidei salvaret infirmum. Surgit congratulans visioni, et infirmum perungens Oleo, totum hominem qui tota desperaverat de salute, in spatio unius diei reformat integræ sospitati. Multum quidem valuit Unctionis sacramentum: sed non minus Majoli lacrymæ meruerunt, quibus datum est ut tam veloci remedio infirmitati corporeæ corporalis unctio mederetur. Quibus reversis Cluniacum, cum Fratribus innotuisset hoc factum; qui prius servum Domini pro vitæ meritis honorabant, nunc per manifestam gratiam invitati, majori eum reverentia et miraculo habere cœperunt. E

ANNOTATA.

a *In Chronico Cluniacensi inter hæc verba ibi inserta interponitur* in oppido, quod dicitur Valentiola. *vulgo* Valenzole, *in diœcesi Reiensi, anno* 990 *donata ordini Cluniacensi. Consule Bouchæi Chorographiam Provinciæ pag.* 232.

b *Degebant* Saraceni *tunc in Alpibus vicinis, maxime maritimis, et habebant* Fraxinetum *oppidum refugii in Comitatu et diœcesi Foro-Juliensi, de quo latius agetur* XXII *Maji, ad Vitam S. Bobonis, qui Saracenos expulit.*

c Matisco *seu* Matiscona, *ad Ararim urbs Episcopalis, inter Lugdunum et Cabilonem quasi media.*

d *Forsan* Berno, *is fuit sicut qui ei successit* Magnobodus *Sammarthanis* Maimbodus, *vulgo* Maimbeu *anno* 937 *ordinatus, mortuus an.* 962.

e *Videtur id factum post obitum* Guifredi *seu* Goffridi 45 *Archiepiscopi, qui traditur fuisse in ea dignitate anno* 932, *et adhuc anno* 947 *vixisse. Quod vero apud Sammarthanos dicitur præfuisse adhuc anno* 951 *et* 953 *nullo modo consistere potest, eo quod tum inter* F *Cluniacenses monachus vixerit Majolus.*

f *Sequentia verba, auctore Nalgodo, citantur in Cluniacensi Chronico, in Gestis S. Majoli.*

g *Circa annum.* 948.

h Eporedia *vulgo* Yurea, *hinc etiam* Yporedia, *urbs Episcopalis sub Archiepiscopo Taurinensi, sub titulo Marchionatus Pedemontio addita.*

CAPUT II.

Abbatis munus impositum. Illustres virtutes. Cæci illuminati. Alia miracula. Monasteria reformata.

Interea venerabilis Aymardus, attendens in se naturalem occasum ætatis pariter et virtutis; ne defectus ruina fieret ordini, et ipsius debilitas remissionem pareret disciplinæ, pia formidine verebatur. Jac. 5, 14 *Ab Aymardo Abbate desiderante liberari,* Advocat in Capitulum virtutis et sanctimoniæ legionem, cunctisque in unum corpore et animo congregatis, in suspensas circumsedentium aures hujus orationis formam deposuit. *a* Ex magnanimi Regis audacia novimus, ait, in milites spiritum fortitudinis derivari; sicut ab opposito negligentia remissi Ducis *b* collateralibus animum dissolutionis inspirat: adversa

PER NALGODUM EX MS.

A adversa capitis valetudo toto redundat in corpore, sicut eo incolumi permanente membra cetera sospitate et gaudio penitus hilarescunt. Rex etenim formidolosus et pavidus, si terga vertat, si fuerit elapsus in fugam, numquid non statim quisque fortissimus et virilis femineo pavore solvetur? Quis in capite molestiam sustinens et in membro patiens principali, non illico totis animi et corporis viribus elanguescat? Quorsum evadat oratio perspicuum est. Ego enim vobis in cœlesti militia
c ducatum præstans, et more capitis *c* toti Cluniacensis Ecclesiæ corpori providentiam exhibens generalem, senio et debilitate confectus, officio meo responsum operis exhibere non possum. Processi in dies multos, et jam grandævus et senex totius virtutis in me defectum sentio naturalem. Facilis excursus annorum me ignorante deprædatus est vires meas; caligant oculi, luminum acies tota retunditur, et sen-
d suum veritas imminuta sentit *d* dejectionis suæ injuriam. Licet sit animus perseverans et spiritus victor annorum, totius corporis tamen ruinam passus excubias ordinis celebrare non possum. Provideat sibi discretio vestra Pastorem, qui præcedat
B vos in via Dei, et veluti columna luminis in nocte offensionis dirigat gressus vestros. Navis sine remige commissa ventis, non enavigare ad portum, sed illidi scopulis et mediis insepeliri fluctibus consuevit: castrensis militiæ multitudo, nisi Ducis legibus informetur, præsentia muniatur, firmetur auxilio, sævas circum frementium hostium manus incurrit: Ecclesia viduata Rectore, dum non habet oculum providentiæ quo regatur, foveam præcipitationis offendit.

propositus in successorem,

13 Cum hæc et his similia venerabilis Senex in virtute spiritus loqueretur, et ad ejus vultum et verba circumsedentium mentes et oculi raperentur; adjecit: Vobis quidem Abbatis incumbit electio, et vestrum erat communi providentia præfecisse Pastorem. Sed quoniam in nostræ discretionis judicio vestri quoque posuistis arbitrii libertatem, de Domini misericordia pie præsumens, hortor atque commoneo, ut Fratrem Majolum in custodiam gregis Domini substituatis vigilem et rectorem; cujus honestas et gratia, frequentibus virtutum indiciis approbata, totius ei auctoritatis exigit personatum. Hunc nobis amor conciliat, commendat prudentia, sanctitas reconsignat; ut qui in Domino est adeptus gratiæ plenitudinem, consequatur etiam dignioris
C officii claritatem. Ad hanc Senioris vocem omnium qui aderant pectora Spiritus unitatis implevit, et pariter concurrentes in unum, simili voluntate et animo, Domnum Majolum protinus in Abbatem elegerunt. Nulla ibi diversitas partium, nulla dissonantia voluntatum: sed pari devotionis affectu renitentem et invitum ad officium pietatis impellunt. Vir autem Domini, tanto violentius, quanto humilius se excusans, suam verbis aperit indignitatem, et curæ Pastoralis attollit et prædicat dignitatem. Cumque in hac repudii voluntate humilitas obstinata duraret, et Conventus pro eo triduanæ orationis ad Dominum vota fudisset; vidit personam in visione noctis, quæ libellum Regulæ manibus præferens hortabatur, ut Fratribus consentiret, et in testimonium virtutis suæ eamdem sibi Regulam perenni matrimonio desponsaret. Evigilans post quietem timore concutitur, et de inobedientia satisfaciens fraternæ se subjicit voluntati. Ascendit invitus locum
e *e* Abbatis; et in Domino vitam ducens, mensuram impositæ dignitatis meritorum floribus exornavit.

concordem omnium electionem,

visione confortatus admittit:

14 Promotus igitur, et gratiæ privilegiis cathedram Abbatis implens, Deo placuit innocentia cordis et operis, et hominibus profuit doctrina et magisterio pietatis. Speculum fuerat humanæ vitæ conversatio et vita ejus, in quam si diligentius vultum D intenderes, omnium deformitatem et formam plenissime pervideres. Nihil illi commune cum seculo, sed totum se ab illo exhibens alienum, Christum vita et moribus loquebatur: in terra corpore positus cœlum meritis possidebat, cœlestis illius munditiæ quemdam in carne præferens candidatum: Christum sapere, Christum loqui, terrena postponere, ad æterna suspirare, lectioni insistere, doctrinæ studiis insudare, familiare illi fuerat et amicum. In vultu ejus matura jucunditas, in incessu honesta gravitas apparebat. Jugis abstinentia illi crebræ vigiliæ, in precibus frequens et pene assiduus, orationis suæ sobriam siccitatem lacrymarum medullis sæpius irrigabat. Sic in edendo sobrius et parcus erat, ut, gustando de singulis, vitium superstitionis effugeret, et de omnibus parum delibans numquam periculum satietatis incurreret. Totus caritate redundans et gratia, et in Angelicam imitationem aspirans, virtute super hominem ferebatur.

omnibus virtutibus eminet.

15 Cum jam fere summos gradus attingeret sanctitatis, et in virtutum plenitudinem erupisset orationis gratia, Velaunorum civitatem, quæ *f* Podium S. Mariæ vel Anicium nuncupatur, expetiit: com- E
muni occurrentium favore susceptus, solennem ecclesiam Beatæ semper Virginis Mariæ populorum frequentia stipatus ingreditur: procumbit in terram, in orationem prosternitur, et per gemitus et suspiria sui desiderii coram Domino puritatem effundit. Ruit obviam pauperum turba, et stipem necessariam deprecatur. Aliis stipendia vitæ deposcentibus, unus qui aderat, oculorum privatus officio, lucis remedium mendicabat: revelatum sibi per B. Petrum Apostolum confitetur, ex aqua illa, qua vir Domini manus ablueret, posse sibi videndi gratiam reformari: preces accumulat, et Majoli sæpius nomen inculcans, Præceptorem suum Apostolum Petrum medium interponit. Poterat jam afflicti miseranda miseria viri Dei viscera commovisse; sed pietas pie dissimulans, misericorditer avertebat auditum: in circuitu et intus plenum oculis cœleste animal sollicite providebat, ne fundamentum propositi sui, quod in petra humilitatis erexerat, vanæ gloriæ turbine quateretur. Denuntiat assistentibus sibi, ut oranti cæco manuum suarum aquam nullatenus largiantur. Fiebat in pectore mendicantis rixa mirabilis: hinc etenim repulsam passus, desperationis tædio frangebatur; illinc salutis desiderio et amore suspensus pietatem hominis Dei suis inclamationibus commo- F
nebat. Interim ex circum loquentium testimonio cognovit beati viri celerem a civitate digressum: procedit illico et viam regiam non incautus explorator ingrediens, in loco, qui Mons-gaudii dicitur, finem sui desiderii præstolatur. Erigit aures, suspendit auditum; et se totum intra se colligens, totum se impendit ut audiat. Tandem violentus viarum obsessor ex frequentia viatorum exoptatam viri Dei præsentiam deprehendit: prosilit in medium, et habenas equitantis invadit: flectit genu, preces ingeminat, et Apostoli replicans visionem, ut suæ passioni compatiatur adjurat. Victus igitur tam prece quam miseria deprecantis, et totum se ad misericordiam inflectens descendit, et aquam quam cæcus attulerat exorcizans, cæco abluit oculos, ita dicens: B. Petrus Apostolus, quem tibi hoc ipsum asseris revelasse, in nomine Domini Jesu Christi oret pro vobis. Ad hanc vocem divina gratia præsto fuit, et oculis, qui videndi officio diu caruerant, desideratæ lucis solatia reinfudit. Mirati qui aderant, et ne publicum facerent quod quasi secreto contigerat adjurati, Deo gratias sub silentio referebant: ei quoque cui beneficium curationis impenderat, sub testificatione præcepit ne cui diceret; sed Dominum

cæcum illuminat

aqua benedicta:

A Dominum glorificans in corde suo, semetipsum donis cœlestibus idoneum præpararet.

alium cæcum aqua lotionis manuum :

16 Processu temporis in Viennensi pago, villa quæ juris fuerat Cluniacensis, Dominus per B. Majolum non impar suæ virtutis exhibuit judicium. Rusticus habens filium, cujus oculos caligo cæcitatis obduxerat, tristis et anxius adversa filii valetudine torquebatur : accessit latenter ad cubicularios beati viri, et aquam ablutionis manuum ejus humiliter expetens, tandem obtinuit. Qui de merito Sancti viri et Domini virtute præsumens, acceptam aquam stupentibus oculis filii superfudit : et quod dictu quoque insolitum est, statim cæcitate detersa, temporalis ei lucis gaudia reparavit. Quod factum cum innotuisset Abbati, non in tumorem elationis evanuit, sed magis in cumulum humilitatis excrevit : illos autem, qui fuerant quasi occasio virtutis ejus, verbis austerioribus increpavit, præcipiens, ut lavacrum manuum suarum omni die funderetur in terra, et in nullos usus deinceps servaretur. Non autem ad invidiam vel contemptum cœlestis beneficii hoc præcepit; sed minister humilitatis Christi, totius vanitatis occasiones circumspectionis clypeo repellebat. B Ministri tamen non ideo destiterunt : sed aquam manuum ejus ægrotis petentibus occulte dantes, multis debilibus cooperati sunt in salutem.

febri laborantem :

17 Quodam tempore cum iter faceret, unus ex Fratribus, qui ejus lateri assistebant, cœpit subita febrium indignatione vexari ; tantaque intemperie caloris et frigoris urgebatur, ut calorem nimium nulla diligentia temperaret, et frigus interveniens nullo vestium pondere solveretur. Nimio frigori calor intemperans succedebat; nulliusque sentiens infirmus Frater quietis remedium, aut frigidus totus semper, aut calidus, gravi ad mortem incommodo laborabat. Nulla ei fuerat spes vivendi, sed totus exanguis et aridus sola præferebat indicia morituri. Abbatis pietas compatitur ægrotanti, et ex animo ei condescendens, obsequium consolationis impendit. Exuens tunicam, induit frigoreticum, fomentum orationis adhibuit, et fugitivum naturæ calorem membris tepescentibus reinfudit. Ad precem sancti viri debilitate soluto Fratri repentinus sopor illabitur, sudor effluit salutaris, et in momento semimortuus revocatus ad vitam, consueta sospitatis gratia reflorescit : in quo satis aperte claruit quantum sit meritum Sancti hujus, cujus dum sentit tunicam infirmitas, evanescit : cujus orationis gratiam languor fugiens expavescit.

indutum sua tunica sanat :

C 18 Sanctorum loca devotionis studio visitans, Apostolorum limina sæpius orandi gratia frequentabat. In eundo nulli præcedenti vocalis, nulli prætereunti molestus, totum iter illud eleemosynis et operibus misericordiæ respergebat. Sciens se peregrinum esse et hospitem super terram, peregrinandi laborem frequentius subibat, in hoc totis viribus elaborans, ut peregrinus obiens, terrenæ hujus peregrinationis evaderet incolatum. Aliquando Romam devotione solita proficiscens, transcensis Alpibus, *g* Coriam civitatem ingreditur. Pontifex ejusdem urbis, Alpertus nomine, impatientissimis doloribus æstuans ægrotabat. Invitatus vir Domini Majolus visitat infirmatum, animum consolatur, et ne sub virga correctionis deficiat inhortatur. Confitetur Episcopus occulta sua, et coram medio pietatis suorum vulnerum cicatrices exponens revelat, et aperit Domino viam suam; cumque illicita multa commiserit, præcipue tamen vanitati operam se dedisse contribulato spiritu loquebatur. Vir autem Domini singulis quæ audierat consilii medicinam apponens, id ad summam exhortationis adjecit, ut in camino purgatorii doloris positus, virilis patientiæ præsidio muniretur. At quoniam Paschalis dies D propinquior imminebat, et Pontifex virtute corporis viduatus conficere Chrisma non poterat; rogat sibi per B. Majolum, ad executionem sui saltem officii, exhaustam virtutem divinitus innovari. Accumbit precibus filius caritatis, et pro salute Episcopi Domino supplicans, ad thronum misericordiæ affectus sui porrigit devotionem. Nec mora virtus et oratio beati viri virtutem Episcopo reformavit, ut Chrisma conficeret, quod Canonicus ordo poscebat. Ita Majoli meritis sospitatis gaudio restitutus, a se ipso vanæ gloriæ vitium prorsus exclusit, et pro subsecuta hominis utriusque salute gratiarum Domino vota persolvit.

g Episcopi ægri confessionem audit.

... SALGODUM AB. EX MS.

eique sanitatem impetrat:

famuli tenacitate mediatam fuisse eleemosynam suam,

19 Emenso labore itineris, Romam deveniens, B. Pauli ecclesiam visitavit. Fratres allocutus ad custodiam religionis et ordinis, suspensa in ejus verba monachos invitabat : infundebat eis gratiæ divinæ dulcedinem, et ex sua commonitione pendentes ad amorem cœlestium, verborum stimulis excitabat. Loquendi finem fecerat, proprio dispensatore vocato, in procuratione Fratrum integram argenti libram præcipit elargiri. Œconomus, prudens sibi et quasi præcavens in futurum, fideliter ut sibi videbatur et caute dimidiam retinens, dimidiam Fratribus erogavit. E Quo facto cum ad ecclesiam B Petri reditum maturaret, obvius ei quidam decem solidos pro benedictione porrexit : quos benigne suscipiens œconomo tradidit, eique dixit : Accipe libram dimidiam quæ offertur; libram integram recepturus, si eam integram, sicut tibi injunctum fuerat, expendisses. Amplissimus retributor est Deus, et in cœlestes usus fideliter distributam substantiam eodem pondere reconsignat. Cave tibi de cetero, ne fraudator existas, ne in pauperes erogandam benedictionem imminuas. Quo audito dispensator erubuit, suumque reatum agnoscens, occulta viro Dei manifesta fieri per spiritum intellexit.

recepta similiter media libra agnoscit et arguit :

pauperi largitus tunicam, accipit meliorem :

20 Aliquando iter agens media hieme, quæ solito acrior intemperanter urgebat, pauperem quemdam rebus et habitu nudum invenit : cujus miserabili nuditate compunctus, qua indutus fuerat tunica pauperem investivit. Confecto diei illius itinere successit hospitio. Cum ecce Episcopus civitatis illius, in qua mansionem acceperat, vestem novam, ei quam dederat pauperi colore et habitu similem, sed aliquanto meliorem, per manus suorum pro benedictione transmissit. Oblatum munus quasi cœlitus mitteretur gratanter accepit, asserens Deum bonum depositi custodem esse, qui pro simplici tunica quam F dederat mendicanti, meliorem sibi vestem multiplicato fœnore reddidisset.

fama sanctitatis vulgata

21 Cœpit interim beatissimi Majoli fama dilatari et crescere, et angustias finium suorum excedens, in ultimos fines orbis processu mirabili tendebatur : opinio virtutum ejus augmentabatur in dies, et odor sanctitatis ejus ebulliens, in mundi terminos fundebatur, et omnium corda replebat. Cluniacense nomen in publicam cognitionem se erigens, operante Domino per Majolum in aures Regum et usque ad Principum solia magnifice decucurrit : multi etiam magni et abundantes in seculo, virtutem sancti hominis audientes, corde mutabantur et habitu, atque in cœnobio Cluniacensi sub signis Dominicis militaturi, cingulum sibi cœlestis militiæ imponebant. *h* Florebat egregie ordo atque religio sub imperio tanti viri : et verbum frequens in ore omnium volvebatur, non esse domum religionis sub cœlo, apud quam posset via saluti vicinior inveniri. Otto igitur reipublicæ Imperator et *i* Adelaides uxor ejus, qui justitiam atque fidem virilibus studiis excolebant, per Heldricum jam monachum, olim inter aulæ regiæ Palatinos præcipuum, sancti viri notitiam se attigisse gavisi sunt. Missa legatione ad eum litteras quoque invitatorias

i ab Ottone I Imperatorem advocatus,

PER NALGODUM EX MS. præficitur reformationi monasteriorum.

A invitatorias destinarunt, desiderabilem Majoli præsentiam devotis supplicationibus ambientes. Qui a Burgundia tandem egressus, et præsentem se offerens Imperatoriæ majestati, solenni reverentia qua decebat exceptus est. Cumque diu inter se familiari jungerentur colloquio, precibus apud eum Imperator obtinuit, ut Ecclesias Imperii, in quibus Ordinis fervor tepuerat, reordinans in melius suscitaret. Acquievit honesta petenti, et in ecclesia B. Apollinaris Ravennatis posuit religionis Abbatem: juxta Ticinum, id est Papiam, in honore S. Salvatoris construxit ecclesiam: monasterium, quod vulgo *k* Cella aurea dicitur et collapsum pene fuerat in ruinam, restauravit ad unguem.

ANNOTATA.

a *Sequentia verba leguntur in Chronico Cluniacensi in Gestis Aymardi usque ad ultima hujus verba. Ipsum electionis instrumentum supra dedimus ex tomo* 6 *Spicilegii Acheriani pag.* 419.

b *Chronicon*, commilitonibus.

c *Idem* toti humano Ecclesiæ corpori.

d *Idem*, directionis.

B e *Additur in eodem Chronico.* Quo facto ipsum ab Episcopo Cabilonensi, nomine Holdebado ordinari rogavit *Aymarus. Appellatur is Sammarthanis* Hildebodus *seu* Hildebadus 23 *Episcopus, ubi etiam hoc Chronici testimonium adfertur. Instrumento ordinationis ante vitam dato, post* Maguboldum sanctæ Matiscensis Ecclesiæ *Episcopum, subscribunt* Childebodus peccator ipso jubente: *et* Eilbadus Episcopus et monachus ipso jubente: *quorum alterutrum hic notari opinamur. Contigit autem res anno* 954.

f *Odo Gisseius, Societatis Jesu vir eruditus, Historiam Deiparæ Virginis Podiensis edidit anno* 1620, *et lib.* 2 *cap.* 15 *hanc S. Majoli peregrinationem describit, cum miraculo cæci illuminati; addens, festum* S. Majoli *ideo in Ecclesia Podiensi celebrari. Sed corrigendus annus hujus peregrinationis ab eo indicatus* 950, *qui forsan fuit* 960.

g Coria, *aliis* Curia, *Gallice* Coire, *urbs præcipua Rhætiæ et Episcopalis. Qui hic* Alpertus, *Episcopus nominatur, in sequenti Vita* Arpertus, *Bruschio in Episcopis Curiensibus* Hardobertus, *diciturque sedisse ab anno* 948 *usque ad* 969.

h *Hæc sententia hinc in Chronicon Cluniacense est translata.*

C i Adelaides *aliis* Adelheidis *colitur* 16 *Decembris. Ejus vitam et miracula scripsit S. Odilo.*

k *Ab aliis* Cœlum aureum *dicitur a Luitprando Rege Longobardorum extructum, in quo corpus S. Augustini e Sardinia delatum quiescit. De eo egimus* 4 *Martii, ad Vitam S. Apiani, ibidem seculo* 8 *monachi.*

CAPUT III.

Captivitas sub Saracenis tolerata. Pontificatus Romanus non admissus. Varia prædicta. Alia miracula.

Tantorum operum studiis continuatim B. Majolus insudans, moram fecerat redeundi: pulsabatque ejus animum dulcis filiorum memoria, quos instinctu publicæ caritatis diu sua præsentia viduaverat. Movebatur ad eos toto pietatis affectu, et cogitationis æstum ultra non patiens, optato disponit de reditu: expensisque et evectionibus præparatis, maturus regredi festinabat. Transcensis igitur Alpibus cum *a* Jovini montis declivia sequerentur, Saracenorum indomitam crudelitatem incurrit: qui ex præruptis scopulorum latibulis erumpentes, servum Dei cum sociis in fugam cogunt, et in villam quæ dicitur *b* Pons-Ursariæ violenter abducunt: consecuti capiunt fugitivos, diripiunt, deprædantur, et raptos miserabiliter homines cum rapina in abditas cavernas et diversoria montis inducunt. Distractis rebus et toto illo agmine perturbato, vir sanctus obtinuit apud Deum, ut nullus suorum in illo periculo deperiret. Cumque unus ex infanda illa numerositate prædonum gladium in cujusdam famuli caput vibraret; Majolus mediam manum opponens, ictum dextræ ferientis excepit: qui graviter sauciatus famulum suum sævi vulneris exceptione servavit incolumem. Invicta quidem caritas in Majolo pro fratre animam posuit, sed caritas otiosa non fuit: quæ totum dolorem evacuans, manum ejus plenariæ sanitati restituit. Signum tamen vulneris resedit in manu, et quasi in testimonium reservata cicatrix apparuit.

a A Saracenis capitur: *b* — D — *ut socium servet, vulneratur:*

23 Ex ea quæ acciderat sibi victoria plurimum læta barbaries, servum Domini super lapidem sedentem invenit: qui suam solitudinem psalmis et orationibus consolans et refovens, noluit sibi soli præsidio fugæ consulere: ne conviatores et socios relinqueret inconsultos: poterat autem, si vellet, facile periculum imminens evasisse. Invadit eum circumstans barbara multitudo, et innectens duris compedibus pedes ejus, ad remotiora deductum, carceralem servandum deponit in foveam. Vir autem venerabilis, a divinis operibus numquam vacans, pensum canonicæ servitutis suis temporibus persolvebat. Incarceratus etiam a doctrinæ studio non quiescens, ad constantiam socios hortabatur, dicens, sibi a Domino auxilium proxime affuturum. Nocte, inquit, præterita, cum tædio et anxietate confectus, somno torpentia membra laxassem, visus sum mihi videre Romanum Pontificem, solenni veste et habitu astantem, protensoque thuribulo bonum odorem thymiamatis offerentem: unde fiduciam habeamus in Domini Apostolorum merito, quod Deus omni incenso gratiosius odoratur, ab instanti pressura nos omnes in proximo liberandos. Cumque ablatis sibi aliis libris suis, libellum B. Hieronymi *c* de Assumptione perpetuæ Virginis, quem in sinu suo familiari reverentia circumferre solebat, sub amictu suo repositum invenisset; toto illum gaudio mentis amplectitur, quod sane librum invenerit quasi miraculo deputans. Quod supererat temporis usque ad Assumptionem B. Virginis computavit, et ut illam diem apud Christianos solutus et liber celeberrimam ducere posset, ab eadem Regina pietatis expetiit. Oratione completa caput inclinavit ad rupem, et graves oculos clausit in somnum. Mane facto inventus est emancipatus et liber, qui hesterno compeditus carceri fuerat mancipatus. Tentat eum iterato sæva barbaries compedire, sed ad signum Crucis Christi seris excussis compedes solvebantur. Animadversum est a Gentibus illud miraculum in servo Dei, et completis omnino compedibus, sola contenti custodia, remissius illum habere et honestius tractare cœperunt.

in carcere — E — *suos solatur spe libertatis* — *c ante Assumptionem B. Mariæ.* — F — *Interim solvuntur ejus compedes*

24 Obtinuit tandem vir Domini apud illam crudam et crudelem barbariem, ut pro redemptionis suæ æstimatione et pretio Cluniacum sub celeritate transmitteret. Missi nuntii litteras amaritudinis et doloris Capitulo intulerunt: quibus perlectis, in communi præsentia, compuncti sunt universi usque ad lacrymas. Ingens tamen solatii genus erat, quod eum posse redimi admissæ in publicum litteræ testabantur. Vincula beati viri gemitus filiis extorquebant: subsecuta redemptionis occasio dulcem consolationis inspirabat affectum. Corrogata undequaque pecunia iter accelerant, et inventis prædonibus pretium redemptionis annumerant. Extrahitur de lacu, educitur de fovea carcerali, recipit socios vinculorum suorum, et sic unus evinculatus et liber; sociam multitudinem captivorum restituit libertati: diem Beatæ

et lytro allato liberatus

Virginis

A Virginis inter Christianos celebrem ac lætum duxit, et emenso totius itineris spatio, desideriis filiorum finem jocunditatis et lætitiæ reportavit. Ruit obviam potius quam procedit, gaudens occurrentium multitudo: cui sola visio sancti viri satietatis plenitudinem ingerebat. Inducitur solenniter in conventum, et videns in se pariter omnium vota concurrere, dum seipsum ad omnes dividere et partiri non sufficit, totum effundit ad singulos paternitatis affectum: incumbit singulis, collacrymatur omnibus et congaudet, et inter paternos amplexus et oscula dulcia filiorum, ubertim lacrymæ prorumpentes, ignem amoris suscitant, non extinguunt.

cum lætitia excipitur:

25 Nec impune tulit sæva barbaries quod impudenter commiserat in servum Dei. Tanta cœlestis animadversio et vindicta incubuit super eos, tanta populi Christiani conspiratio insurrexit adversus eos, ut partim nimia clade subacti, partim gladiis obtruncati, omnes fere qui manus sacrilegas extenderant in virum Dei deleti, pariter de medio tollerentur. Via quoque illa, quam diu sævissima latronum manus occupaverat et in solitudinem pene redegerat, communis facta est et quieta. Pauci vero B residui, qui ex illa perversa multitudine superesse potuerunt, confitentes se juste puniri, quia injuste vexaverant virum Dei, ad baptismi gratiam convolarunt. Qui etiam vivis vocibus postmodum asserebant, quod cum solus Majolus in carcere teneretur, et exceptis custodibus nullus adesset; noctis medio voces concinentium sæpius sunt auditæ, quæ præcinente viro Dei succinebant: quas voces fuisse Angelicas, ipsi quoque barbari, Angelos nescientes, publice testabantur.

puniti Saraceni,

asserunt Angelos cum S. Majolo cecinisse:

26 Cum deserti viam aliquando vir beatus incederet, famuli qui in ejus obsequiis insistebant *d* boletos, id est moruclas, quæ se offerebant viantibus, collectas Abbatis conspectibus intulerunt. Vir autem venerabilis, qui semper minoris pretii delectabatur edulio, moruclas illas, coquorum diligentia præparatas, sibi crastino præcipit exhiberi. Dies illuxerat et minister de pulmento solicitus, invenit moruclas *e* defructatas penitus et imminutas, ita ut omnino parari non possent. Sibrardus famulus, cui præparationis hujus incumbebat officium, turbatus expavit: non quia in talibus viro Dei cura esset, sed ne in moruclis negligentius dissipatis ejus incuria notaretur. Audiens Sanctus famulum perturbatum, clementer advocat hæsitantem, metuentem blande alloquitur, C et his omissis alias jubet cura diligentiore perquiri. Qui ad præceptum sancti viri egrediens, sufficientes invenit, cum prius diligenter quæsitas minime reperisset: quod pro miraculo habitum et mirabiliter contigisse certissimum fuit.

d pro fungis corruptis

e

alios inveniri facit.

27 Provinciæ Princeps *f* Willermus laborabat molestia corporali, qui ad se Domini servum precibus accersivit, ut ejus interventu incommodum quo urgebatur evaderet: cujus visitatione atque consilio de infirmitate convaluit, et soluto militiæ cingulo cœlesti militiæ se devovit. Ad Avennorum declinaverat oppidum, et ad eum audiendum tumultuosa multitudo convenerat. Ut autem liberius Deo vacaret, strepitum multitudinis fugiens in insula, quam sub ipso castello Rhodanus ambit, mansionem sibi præcipit exhiberi. Nomen ejus, quod ubique latissime fundebatur, populos innumeros ibi fecerat congregari, videndi Sanctum cupidos, sed transmeare Rhodanum non valentes. Cymbula fragilis et totis fere compagibus dissoluta, deducitur: ingrediuntur incauti promiscui sexus pariter et ætatis, attendentes solummodo quod ipsi vellent, non quod instrumentum debile pati posset. Oneratam plus nimio cymbam in Rhodanum furentem impellunt, et præcipiti effrænes audacia non efferri ad portum, sed

f Principem Provinciæ sanat,

submersa cymba periclitantes

D mediis student fluctibus absorberi. Quid plura? Cymba fragilis et rimosa, pondus æquæ et undarum molem non sustinens, circumfertur, involvitur et amne rapidissimo insepulta universis timentibus et acclamantibus absorbetur. Virum Dei, quem honesta legendi occupatio detinebat, circumstrepentium vociferatio perturbavit: erigit oculos, intendit in Rhodanum, et audiens absorptam naviculam, confugit ad familiare remedium: ingreditur oratorium B. Martini, et in oratione curvatus aures Domini suspiriis lacrymosis everberat. Exsurgit a prece, in amnem porrigit oculos, et invocato nomine Domini signum nostræ redemptionis emittit: sedat violentiam gurgitis, undarum cumulos dispergit ac dividit, et absorptam in imo naviculam precum efficacia deducit ad summum. Nullus ex his qui navem ascenderunt periit, sed integra tota cum suis transfertur in portum. Stupentes hinc inde homines facti hujus novitate, gratias agunt Deo, et in viro Dei majestatis insignia venerantur. Quidam etiam, qui a prædicto Willermo Comite directus, Abbati sex panes pro benedictione portabat, cum turbis illæsus exivit: qui tribus amissis e panibus, tres residuos illæsos et integros viro Venerabili reconsignavit. E

PER NALGODUM EX MS.

et signo Crucis liberat·

28 Ex honesta consuetudine monachorum, id apud virum Domini præcipue servabatur, ut quocumque noctu quiesceret, cereus accensus in medio usque in mane lucem jacentibus ministraret. Nocte quadam ex itinere fatigatus membra laxaverat in quietem: et lucerna deficiens cubiculo viri Dei nocturnæ calignis horrorem induxerat. Excitati subito socii, et lucernam defecisse videntes, lectis desiliunt; et sero, subcineratum negligentius ignem studiose volventes, extinctum inveniunt. Famuli longius aberant, incompetens noctis hora foras exire monachos non sinebat. Majolus ad orationem recurrit, et quietis impatiens nocturnum Officium seriatim exequitur: cum unus e Fratribus, ex corde *g* lectionem dicturus, benedictionem expetiit. Sub eodem momento, quo vir Domini benedictionem dabat, divinus cereum ignis invasit, acsi ex ore Abbatis ignis pro benedictione fluxisset. Admirati socii Deo gratias referunt, et expletis Matutinis, adjurati et admoniti ut silerent, mirabilem in Sancto illo virtutum efficaciam reverentur.

Cereum extinctum

benedictione accendit·

g

29 Sub eodem fere tempore *h* Romanus Pontifex clauserat extremum diem, et navis Ecclesiæ Rectoris præsidio destituta, in hujus vitæ fluctuantis F incerto diversis molestiis pulsabatur. Otto *i* juvenis cum matre sua sceptra publici moderabantur Imperii: fit in eorum præsentia matura discussio, quis in locum Petri regiminis gratia debeat subrogari: fit districta examinatio personarum, quæ scilicet ad tantum honorem et gradum dignior et magis idonea valeat exhiberi. Per innumeros evagata sententia, dum non invenit quo recurrat, in Majolo tandem ut Papa fieret requievit; dignum esse atque conveniens, ut vir spectabilis et vitæ merito reverendus, singularem justitiæ Cathedram sortiatur. Mittuntur epistolæ matris et filii, nuntii regiæ majestatis accedunt, et Majolum precum violentia de finibus *k* suis eductum, tribunalis Imperatoriis induxerunt. Magna totius Imperii benevolentia et amore susceptus, magnæ apud omnes habetur reverentiæ et honoris: eventilanda quæstio de substitutione Romani Pontificis exponitur ante eum. Quid multis morer? Viris personalibus et famosis in communi illa præsentia nominatis, cum in eos generalis sententia non sedisset, dirigitur consensus omnium in Majolum. Juvenis Imperator cum devota matre sua insistunt viriliter, humiliter deprecantur; et procellis Ecclesiæ replicatis, quæ per eum facile sedarentur, ut tanto oneri sese subjiciat violenter exorant.

h

i

Pontificatum Romanum oblatum

k

PER VALGODUM EX MS.

A rant. Majolus, cui magis abjecta humilitas quam sublimitas honorata placebat, abnuit precibus, vota repellit, et propositas rationes, quibus ad Pontificium urgebatur, suis rationibus adductis evacuat. Suam promotionem in Papam nocivam esse Cluniacensi Ecclesiæ, Romanæ Sedi prorsus inutilem, asserebat. Absurdum potius et omnino incompetens matris causa filiam desolari, et ipsi matri nihil solatii, nihil consilii ministrari. Cumque matris et filii pie obdurata voluntas nullis rationibus solveretur, ne Majolus in superbiam notaretur, quia nollet acquiescere dignitati, petit inducias usque mane, ut sibi quæ sit Domini voluntas appareat. Accepto spatio quod poposcit, precibus vacat et lacrymis; et totus in oratione suspensus ad Deum, expeditum ad filios reditum totis medullis et desideriis imprecatur. Facto mane cum decretum consilii sui proferre urgeretur, in medium librum, qui ei fortuito fuerat oblatus, aperiens hoc Capitulum Apostoli primum invenit: Videte nequis vos decipiat per vanam philosophiam et inanem fallaciam. Quo perlecto: Ecce, inquit, Apostolus consonat votis meis; et in eadem sententia ejusdem intelligen- B tiæ sensum habentes ego et Apostolus pariter invenimur. Providete vobis alium secundum cor vestrum, me deinceps in Pastorem nullatenus habituri. Sub tam gravi enim pondere negotiorum secularium et causarum debilitatem meam non stare, sed ruere; non proficere, sed deficere posse prævideo: electionem quoque in me factam cassat Apostolus, et ego divinam sentio voluntatem ex Apostoli pendere judicio. O virum per omnia devotum et humilem! qui dum semper humilia sectatur et infima, summos gradus obtinuit sanctitatis: vere magnifice prædicandus, qui universali decreto in summum Ecclesiæ Pastorem electus, toto studio ne Papa fieret obviavit.

omni conatu rejicit.

Ottoni II reconciliat matrem;

30 Cum tam admirabili splendore virtutum Majoli vita claresceret, tanta quoque lucebat gratia in verbis ejus, tanta majestas et reverentia vultu ejus, ut ad consentiendum sibi cujuslibet etiam obstinati raperet voluntatem. Nam cum Adelaides Imperatrix apud Ottonem filium suum adulantium delationibus accusata fuisset, et apertis criminationibus filius matrem impeteret; Majolus medium se objecit: qui utrumque conveniens, et odii seminarium de filii corde delevit, et matrem apud filium conciliavit in gratiam. Multis etiam qui dominorum suorum faciem fugiebant, verborum ejus splen- C dor et gratia quietis et pacis plenitudinem impetravit.

31 Hunc autem virum Domini prophetiæ Spiritu claruisse, patentibus indiciis novimus declaratum. Aliquando siquidem eum ab Urbe rediret, in ipso itinere suspirans ingemuit. Percunctati sunt, quid causæ esset: quibus cum gemitu responsum dedit, se in somnis vidisse leonem immanissimum, catenis ferreis in cavea colligari. Noveritis ergo, Ottonem Imperatorem humanis rebus in proximo excessurum. Ipse enim est magnus Leo, qui cavea sepulturæ catena mortis ferrea vincietur. Cumque peracto itinere ad propria commeassent, nuntius ex Alemannia veniens Imperatorem nuntiavit obiisse.

præscit obitum Ottonis I

et prædicit obitum Ottoni II.

32 Similem Spiritum prophetiæ erga Ottonem juvenem, præfati Ottonis filium, constat virum venerabilem habuisse. Viennæ namque positus vir beatus, ad Imperatoris colloquium evocatus, intravit. Cumque inter loquendum vultum ejus attenderet, et utramque manum juvenis stringeret manu sua, lacrymis suffusus ait: Optime fili, si mihi aurem placidam admoveres, consilii mei esset ut ab incepto itinere animum revocares. Nam si in præsentiarum Romam adire volueris, natale solum ulterius non videbis. Alemannia tibi cunas exhibuit, Roma tibi D sepulturæ exequias ministrabit. Quod totum evidenti exitu claruit: quia Romæ postmodum idem juvenis Imperator *l* occubuit.

ANNOTATA.

a Mons-Jovis, *Italis* Monte Jove, *Gallis* Mont-Jov *idem est, qui Germanis aliisque* Mons S. Bernardi major *dicitur, situs in Alpibus Penninis, uti infra asserit S. Odilo. Regino etiam, Luitprandus et Viterbiensis consentiunt, relati a Cluverio lib.* 1 *Italiæ antiquæ cap.* 32.

b Pons-Ursariæ, *in sequenti Vita,* Pons-Ursarii, prope decursum Dranci fluminis *in dicti montis confinio exorti, vulgo* Dransa.

c *Inter Epistolas B. Hieronymi duæ inveniuntur de Assumptione, scilicet* 10 *et* 11, *similiter adscribitur eidem libellus, de ortu et nativitate Virginis: sed hæc omnia aliorum et multo recentiorum esse auctorum concors est criticorum sententia.*

d Boletus *est species fungi, et Anonymus in Vita altera cap.* 14 moruclas *asserit* species esse cujusdam E boleti: *quæ fortassis a nigricante colore sic dictæ sunt.*

e Defructatus, *inutilis, marcidus, quod fungis citissime accidit: invenitur etiam* defructare *pro* usufructu privare. *Vide Vossium de Vitiis sermonis pag.* 764.

f *Regnante Conrado in Alemannia, Burgundia et Provincia, fuit ibidem* Guillelmus Comes anno 977, *et* Guillelmus totius Provinciæ Princeps anno 991 *in antiquis chartis apud Bouchæum lib.* 6 *Historiæ Provinciæ pag.* 804, *de hoc hic agi videtur. Hic idem ab Odilone habitum S. Benedicti suscepisse dicitur.*

g Ex corde, *id est,* de memoria, *phrasi Gallica,* par cœur.

h *Intelligitur tempus,* procellis Ecclesiæ (*ut infra dicitur*) *perturbatum, et videtur esse quando Benedictus Papa VI, anno* 974 *conjectus in carcerem, ibique strangulatus est a Francone quodam impio homine, qui tyrannice Sedem invasit, et Bonifacius VII, sed Antipapa, est appellatus. Nam licet ex pulso, et Constantinopolim se recipiente cum thesauris expilatæ a se ecclesiæ, legitime institutus esset Donus, Benedicti VI, non decessor, sed successor, ut alibi demonstrabimus; eodem tamen circa finem Octobris anni* 975 *mortuo, cum Bonifaciani factionarii rursus pararent eum reducere, necesse habuerunt Romani, pro libertate Electionis manu tenenda, recurrere ad Imperatorem: qui hac occasione usus, videtur ad se evocasse Majolum in Germaniam, quasi cum eo super tanti momenti negotio consultaturus, prius quam Legatos suos Romam mitteret interfuturos electioni.* F

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 99'

i Otto secundus, *solitus* Junior *appellari, qui cum patre, qui* Otto senior *dicebatur, imperavit. At hoc Nonis Maji anni* 973 *vita functo, filius a matre* Adelheide *plurimum usque ad mortem adjutus fuit.*

k *Fines illo intellige* Dluniacum in Burgundia.

l *Anno* 983, *die* 7 *Decembris.*

CAPUT IV.

Alia miracula. Morbus. Obitus.

Papiæ vir Domini aliquando morabatur, ubi consuetudinis illi erat Ecclesiam *a* B. Syri orandi studio frequentare. Nocte quadam præveniens Matutinos, comitibus duobus assumptis, procedit ad ecclesiam oraturus. Candela, quam unus e sociis manibus præferebat, subita venti impulsione extincta est: ubi ad ecclesiæ januam perveniret, vir sanctus orationi pronus accumbit; dumque prolixius precem fundit, candela

a candelam precibus accendit:

A candela subito reaccensa, lucis gratiam, quam extincta negaverat, divinitus ministravit. Conversi socii ad candelam, et ultra spiritum non habentes, in Majolo Dei magnalia mirabantur. In eadem Papiensi civitate locus erat luteus et palustris, qui inter majorem ecclesiam et Cluniacensem cellam, in qua vir sanctus tunc temporis morabatur, medie positus, dividebat quasi quoddam chaos magnum, [quod] ex nimiæ collectione paludis difficultatis molestiam transeuntibus ingerebat. Vir autem Domini, cui mortis erat ad majorem ecclesiam sæpius devotionis gratia proficisci, eamdem quam et ceteri viatores transeundi patiebatur injuriam. Cumque ad imperium sancti viri locus idem lignis et lapidibus sæpius impleretur, imbrium inundatio superveniens opus illud manuum hominum destruebat. Jam sudor laborantium cum expensis nihil proficiens inutiliter fusus erat, cum vir Domini locum visitaturus advenit: qui videns hominum labores et sumptus in vacuum cecidisse, familiare subsidium orationis expetiit: incumbens diutissime precibus, limosam loci illius et palustrem molestiam subito complanavit, et in solidam redegit planitiem: et usque hodie meritis B beati viri liberum sine difficultate transeuntibus exhibet commeatum.

palustrem locum oratione solidum reddit,

34 Civis quidam Papiensis, magni nominis et homo pecuniæ Hildebrannus, qui monetariis præerat, gravi tactus carnis molestia decumbebat. Is in medicos multa expenderat, sed eorum diligentia nullum sibi salutis remedium senserat provenisse. Jam omnino desperatus a medicis, non parum de ea quæ sibi superfuit facultate, pro salute animæ suæ in usus pauperum et ecclesiarum distribuit. Adventus interea beati viri suspensæ urbi subito nuntiatur: qui cum civitatem intraret, per internuntios humiliter advocatus, ægroto decumbenti præsentiæ suæ gratiam libenter exhibuit. Primo ingressu salutat infirmum; et eum porrecta manu tactu leviore contectans, affectu compatientis alloquitur. Ad tactum et colloquium viri Dei dolor evanuit, et natura recipiens vires suas languore depulso vivam induit sospitatem. Quo cognito civitas Papiensis erupit in laudem, et attollens magnifice præconia sancti viri, opera virtutum ejus digna reverentia cœpit excolere.

ægrum sanat sua præsentia et tactu:

35 Matrona quædam nobilis, in *b* Vivariensi pago inedia longiore torpescens, variis dolorum aculeis pungebatur: quæ audiens sanctum virum ad *c* B. C Saturnini ecclesiam declinasse, cum indignam se ejus præsentia sive colloquio judicasset, missis ad eum nuntiis salutavit; multisque eum in Domino verbis constestans, propensius obsecrabat. ut vel salutare se miseram dignaretur. Vir sanctus mulieris precibus auditum applicavit, et ei oleum unctionis cum aqua benedicta per nuntios remisit: quorum alterum devota mulier in potum hauriens, alterum membris dolentibus superducens, in ipsa funditus hora convaluit. Quod miraculum satis factum est solenne et publicum, quoniam famosa et nobilis erat matrona illa, in qua signum illud contigerat sanitatis.

c

matronam oleo et aqua benedicta:

36 In Alemanniæ partibus Comes quidam nimio languore corporis premebatur: gravi quippe tabescens incommodo, oblatos sibi cibos, quacumque fuerant arte curati, letali fastidio respuebat. Virtus in eo penitus exhausta defecerat, et continuo pallescens jejunio, cum per se latus immutare non posset, totus inedia solvebatur. Adventu cognito viri Dei, nuntios dirigit, supplicat et exorat, ut aliquid de reliquiis mensæ ejus in spem salutis et remedii mereretur. Majolus caritatis affectu compatiens, panem quo vescebatur cum paucis amygdalis ei transmisit: ex aliis quoque cibariis quidquam admiscuit, plus caritate conditum, quam coquinæ artificio præparatum. Quo facto Fratres ad orationis instantiam cohortatur. Finis orationis intulit finem languori. Oblatos etenim sibi cibos tanta Comes aviditate consumpsit, ut sopito fastidio totius incolumitatis gratia lætaretur. Interpositis paucis diebus advolutus vestigiis sancti viri, de percepta sanitate gratias egit, et ipsius suffragiis se muniri humili devotione poposcit

Comitem submissis eduliis:

D PER NALGODUM EX MS.

37 Cum in omnem fere terram Majoli gloriam Dominus dilatasset; ipsam quoque Franciam, quæ quasi regina est regionum, claritate virtutum ejus illustrem reddidit et jucundam. Apud ecclesiam B. Dionysii juxta Parisium vir Domini fuerat hospitatus: distributa in monachos substantia verbi Dei, et sermone ad eos habito, Dionysium de cœlesti hierarchia secreto lecturus accepit. Diei partem expenderat in legendo, et noctis spatium eodem studio decreverat occupandum. Defesso jejuniis viro Dei, et sacris actionum exercitiis fatigato, repentinus sopor irrepsit. Candela, quæ sibi famulabatur ad lumen, manu dormientis elapsa, super libri paginam cecidit: ignis tamen vim virtutis suæ oblitus, candelam omnino consumpsit, librum suppositum servavit incolumem. E Ad declarandum igitur meritum beati viri, ignis naturæ cursum tenuit, dum candelam redegit in favillam; nec totam vim virtutis obtinuit, qui nec folium quidem libri violare prævaluit. Somno excitatus, dum secum quod contigerat admiratur, signo Crucis edito favillam exsufflavit, et paginam illæsam invenit: nihil tamen suis meritis tribuens, sed totum quod contigerat potentiæ Divinitatis adscribens, hoc virtutis insigne B. Dionysii meritis imputabat,

candela super librum consumitur innoxie:

38 A Pictaviensi pago rediens aliquando vir beatus, apud quemdam nobilem, Gaufridum nomine, præmissis cursoribus mandavit sibi hospitium præparari. Verbum illud de adventu Sancti viri gratanti animo Miles devotus accepit: quæ tanto hospiti fuerant necessaria. se ad manum habere respondit; solis piscibus, qui in illis regionibus aridis difficile inveniebantur, exceptis. Equum itaque promptus ascendit, et conductis piscatoribus ad lacunas, laxat retia in capturam: sed siccatis æstivo sole torrentibus nihil penitus apprehendit. Cumque ipsi piscatores capturam piscium desperarent; recurrit Miles anxius ad suffragia beati viri: invocat sæpius et iterato repetit nomen Majoli, et ad retia iterum distrahenda per aquam socios cohortatur. F Cumque vocabulum beati viri frequenter et vivis vocibus implorarent, corpulentissimum *d* esocem, id est salmonem, qualis in ipsa aqua numquam fuisset inventus, fidei nexibus magis quam retibus apprehendunt: gratias agentes Deo et viri Dei meritum prædicantes, nobilem prædam illam domi cum gaudio retulerunt: suscepto illo magno hospite, reverentia qua decebat, clarissimum ex ejus præsentia diem celebriter exegerunt.

invocato ejus nomine piscis capitur:

d

39 Quadam die per silvam iter faciens, præmissis comitibus suis posterior omnibus equitabat: solitarie quippe secum habitans, secum loquens, nolebat vagis et inutilibus fabulis occupari; et hanc sibi semper solitudinem præpararat, ut præcurrentibus ceteris solus sequeretur in itinere præeuntes. Cumque totus meditationi et precibus incubaret, inter lacrymas et alta suspiria subitaneus ei somnus obrepsit. Arbor acclivis mediam viam occupabat, læsura durius transeuntem, nisi præscius cavens sibi discrimen illud per viam aliam declinasset. Dormitans igitur super equum vir beatus advenerat, et sese contrastanti periculo nescius ingerebat. Nutu divino substitit equus, et quasi sessoris sui periculum formidaret, stetit immobilis. Longius sociorum

subsistente ne læderetur equo.

A ciorum turba processerat, et nullus erat qui meliorem præpararet exitum dormienti. Evigilans tandem a somno, arborem vidit, periculum quod evaserat intellexit, et salutis suæ provisori Deo dignam gratiarum obtulit actionem. Aiebat sane se in somnis quemdam puerulum vultus egregii conspexisse, qui habenas equi ejus manu tenens, subjugale mutum, ne periculum illud incurreret, gubernabat : quem Angelum ejus fuisse, nemo sani capitis prorsus ignorat.

PER NALGODUM EX MS liberatum se experrectus cognoscit :

40 Cæcus ab utero, mendicans eleemosynam ostiatim, de longinqua regione suffragante præambulo pervenerat ad virum Dei : eleemosynam petiit et accepit. Latenter accessit ad famulos, asserens sibi divinitus revelatum, per aquam ablutionis manuum beati viri, videndi beneficium sibi debere conferri. Multotiens repulsam passus, fructum laboris sui, propitio sibi famulo quodam Sibrardo, tandem obtinuit. Acceptam aquam perpetua nocte damnatis oculis superfudit : et statim caliginis horrore depulso, lucis gratiam consecutus est. Evidens illud miraculum tanto magis notum factum est et in publicum decurrit, quantum persona pauperis apud benefactores suos nominatior habebatur.

sanat cæcum aqua lotionis manuum,

B

41 Quidam Theobaldus monachus sancti viri, gravissimis atque continuis ventris torsionibus angebatur. Medici ad eum sæpius introducti dispendia potius moriendi quam vivendi solatia promittebant. Omnis in eum medicina defecerat, et artis illius periti apud eum amiserant vires suas. Visitat Abbas duris passionum molestiis aggravatum, blande alloquitur, et dulcium verborum copia consolatum admonet, ut quiescat : misericordiam Domini sibi in proximo nuntiat affuturam, et melius solito se habebit. Devotus Frater, credulus verbis Abbatis, exquiescit, spectans quam ex ore viri Dei acceperat sponsionem. Vir autem Domini pro infirmo Fratre diutius orationi incubuit : ad cujus precem Frater ille totus convaluit, ac si in eum transfusa Majoli supplicatio ægrotanti fuerit efficacissima potio.

monachum ventris torsionibus ægrum,

42 Idem Frater, alio tempore gravi ulcere percussus sub humero, gravissimæ passionis injuria frangebatur. Alterno denique vexabatur incommodo, quod in tantum exasperaverat naturam ejus, ut modo quasi examinis fieret caloris intemperie, modo ex frigoris intemperantia quasi furere videretur : nullum sentiens passionis defectum, vicina jam morte vivendi quoque subsidium desperabat. Successit ei cogitatio salutaris : et pileum, quem ad

et gravi ulcere percussum.

C obtegendum caput Abbas ei dederat, ulceri sævienti opposuit. Invocat humiliter Majoli nomen, et sedatis omnino doloribus e vestigio plene convaluit : qui percepta lætitia plenariæ sanitatis, virtutis signum, quod in eo contigerat, Fratribus intimavit : quod ipsi quoque non mediocriter admirantes, intellexerunt, quantæ esset potentiæ vir beatissimus apud Deum, cujus nominis invocatio ita celerrime in periculis subveniret.

43 Magnificus ita apud Deum et apud homines reverendus Majolus, multis et aliis operum et signorum splendoribus longitudinem dierum suorum illustrem exhibuit et coruscum : quos huic operi sigillatim apponere, ne fastidium pariant audienti, succincta brevitas eluctatur. Cum autem beatissimus Pater vitæ longioris excursum usque ad maturam canitiem protraxisset, juvenili fervore et studio in sanctitate et justitia Domino serviebat. Florebat cano jam vertice caput Abbatis, et reverentiam vultus ejus veneranda canities ampliabat. Jam provectior ætas vergebat in senium : jam eum ad otium et quietem ipsa carnis debilitas hortabatur; spiritus tamen ejus, victor ætatis, sequebatur tirocinii sui legem; et quasi recenter assumptus in militem, viribus innovatus, in agone justitiæ desudabat. Eadem illi erat orandi frequentia, eadem fere diligentia jejunandi, quæ et primam illius ornaverat juventutem. Licet fractior ætas videretur in illo fortitudinem minuisse; sensus tamen corporei mira in eo integritate vigebant. Non caligavit oculus ejus, non auditus obsurduit, non manuum vigor evanuit; sed totus integer sensu et animo, residuum vitæ suæ disciplinis cœlestibus occupabat; nihil de consuetudine prorsus imminuens, totus lectioni vacabat aut lacrymis : volens quippe dissolvi et esse cum Christo, emeritæ militiæ donativum suspenso ad cœlum desiderio sequebatur. D

In senio vegetus,

more solito omnia peragit :

44 Jam sibi obitum suum imminere, jam terminum suæ vocationis adesse certis indiciis declaraverat. Movebantur pleno compassionis affectu devoti filii erga patrem, qui suæ desolationis periculum formidantes, ægre illius patiebantur excessum. Movebatur etiam pater ad filios, quos inter hostium tela, inter tentationum incerta, sine Pastoris cura, sine Provisoris diligentia relinquebat. Desiderium quidem habebat in victoriæ gloria mortis stimulos absorbere, sed magnis quoque ad consolandos filios desideriorum aculeis urgebatur. In eo igitur vivendi spatio, quod sibi poterat superesse, proponit visitare cellas, filios consolari, ut veniens Dominus non eum remissioni vacantem et otio, sed hujusmodi [?] intentum occupationibus inveniret. Egressus Burgundiam, et Avernicam regionem ingressus, villam quæ dicitur Silviniacus, longævus viator advenit : qui locus peroptimus, et suarum meritis copiarum toto orbe notissimus, Cluniacensis cœnobii cellam habet ; quam vir Domini Majolus ingrediens, seminaria divini verbi spargebat in filios. Cumque expeditus ad omne bonum, cœptum iter maturaret ad alios, subita corporis tactus molestia, exire non potuit. Advocat electam multitudinem filiorum, et consolatoria verba præmittens, suæ discessionis ad Dominum tempus instare pronuntiat. Turbantur omnes, erumpunt in lacrymas, et impatientes totius solatii, animum beati viri suspiriosis singultibus vulnerabant. Communis quippe affectus filiorum in patrem, communem omnibus gemitum extorquebat. Ipse tamen viriliter agens in Domino, amaritudinem et dolorem eorum verborum blanditiis delinebat; se a Domino vocari ad requiem, et expleto cursu certaminis ad repositam sibi coronam asserit invitari; nullum superesse locum tristitiæ, ubi doloribus gaudia, momentaneis sempiterna felici F commutatione succedunt : dolorem compassionis humanæ, respectu consequentis præmii temperandum ; dum ille, qui diligitur, a miseria transfertur ad gloriam. Pastor et Episcopus animarum devotos sibi non patietur diutius inconsultos : totum fiduciæ suæ robur ad Dominum referant, et ipse qui suis supplicibus pius adjutor assistit, melioribus optima subrogabit. Interrogatus igitur an doleret, nihil se pati molestiæ, nihil sentire doloris, sed totis medullis ad Deum fontem vivum sitire et anhelare respondit. Confitebatur Domino virtute qua poterat, et medullitus suspirans ad Dominum, Psalmistæ versiculos lingua et spiritu loquebatur : Domine, dilexi decorem domus tuæ et locum habitationis gloriæ tuæ : Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Expetitus igitur ut paternam benedictionem in filios suos emitteret, porrecta manu absolutionis gratiam cum voce benedictionis effudit, exitum suum cœlestis Viatici perceptione munivit, et frontem iterata Crucis impressione consignans, fatigatum divinis operibus cœlo spiritum expiravit. Ad cujus triumphales exsequias infinita diversi sexus et ordinis hominum multitudo convenit. Ruebat passim

*VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 100 **

E

Silviniaci ager

suos solatur :

Psal. 25. 8 et 83, 2

et facto signo Crucis obit:

A sim in obsequium funeris monachorum caterva, laicorum numerosa congeries, et in apparatum defuncti tota aviditate animi confluebant. Videres ibi discretam confusæ multitudinis devotionem, dum alios hymnis cœlestibus resultantes, alios singultire et in lacrymas effluere mirareris. Majoli quidem gloria dolorem et gemitum compescebat, sed affectus pietatis exuberans eliciebat lacrymas, etiam ab invitis. Officiosa igitur caritate suorum, solenni apparatu sepultus est in ecclesia B. Petri Silviniacensis, retro altare Crucis : ubi tantis usque hodie floret miraculis, coruscat virtutibus, ut etiam post mortem carnis cœlo se vere vivere manifestet. Ibi siquidem per orationes ejus fugantur immundi spiritus ab obsessis, cæcorum oculi visum recipiunt, gravis intemperies febrium temperatur, paralytici convalescunt, peccatorum venia condonatur, et omnis inquietudo sine molestia consopitur. Ibi etiam, quod ipsi hodie oculorum testimonio comprobamus, visibili miraculo invisibilis ignis extinguitur, et ardentium undique conveniens multitudo meritis beati viri ad sospitatis plenitudinem reformatur. Plenus itaque dierum et vitæ gloriosus Pater Majolus, in B senectute bona deficiens, dormivit in pace ; et corporis mole deposita, quinto Idus Maji, VI feria, quæ Asscensionem Domini sequebatur, appositus est ad Patres suos, anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXCIV, ordinationis autem suæ XLI, stola incorruptionis et gloriæ vestiendus a Domino : cujus est honor et imperium in secula seculorum. Amen.

claret miraculis,

mortuus 11 Maji anno 994.

ANNOTATA.

a S. Syrus *primus Papiensium Episcopus eorumque Apostolus colitur* 9 *Decembris.*

b Vivarium, *seu* Vivario, *urbs Episcopalis Languedociæ sive Occitaniæ, ad dexteram ripam Rhodani, estque ei subjectum magnum territorium.*

c *Est ecclesia seu parochia* S. Saturnini *ad Ardecam infra Albenacum urbem. Est autem* S. Saturninus *Episcopus Arelatensis, et colitur* 29 *Novembris.*

d Esox *Plinio, qui aliis* Exos *dicitur : an inde* Eso *formatus ?*

ALIA VITA

Auctoribus Syro et Aldebaldo coævis.

Ex variis MSS.

C

VERSUS REIMBALDI

De vitæ hujus scriptoribus.

Inclyta Sanctorum cum sint tot gesta priorum
Nobilibus scriptis et pluribus edita libris,
Lucis ut exemplum ferat inde fides populorum ;
Patrem Majolum, merito cunctis imitandum,
Auctrix cunctorum pietas Divina bonorum
Exemplar vitæ dedit admirabile nostræ :
Quo, tam præclara nobis splendente lucerna,
Lumen inaccessum digne laudemus in ævum :
Per donum cujus perlucens ille Patronus,
Vivendi normam nobis dedit omnibus æquam :
Quam si servemus, dubio sine perveniemus,
Hunc ubi gavisum fore credimus Archimagistrum ;
Cujus in hoc parvo retinentur gesta libello
Pauca, velut pratis flores carpuntur amœnis.
Ad Christi laudem quæ Warennerius autem,
In cunctis vitæ monachus nimium reverendæ,
Persuasit Domno supplex multa prece Syro
Scribere, communi cunctorum commoditati :
Ne Patris tanti possent pia facta recondi.

Vitam S. Majoli in exemplum virtutis

petente Warennerio scripsere Syrus,

Qui tandem precibus et amore sui superatus, D
Discere quæ potuit narrantibus edere cœpit.
Tegmina sed carnis solvens per debita mortis,
Hoc opus exiguum dimisit semiperactum :
Mox Aldebaldus quod supplevit studiosus,
Congrua subnectens, et, ut aspicis, ordine jungens,
Certus in hac opera meruit sibi præmia digna.
Postulo, commendes huic Sancto, lector, ut hos tres,
Qui vitam cunctis ejus pandere futuris
Gentibus exemplo, crescente favore superno ;
Sitque sui memorum memor ipse quiete polorum.

AA. SYRO ET ALD. EX MSS. et eo mortuo Aldebaldus.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 101*

PROLOGUS.

Superna Christi rorante dextera atque opitulante gratia, quotiescumque Sanctorum actus vitamque describere litterisque mandare satagimus, eo valde est metuenda temeritas, quo eorum nequaquam pleniter actuum vel meritorum valet comprehendi sublimitas. Caute enim ac veraciter discutere debet humana fragilitas, quod in eis benigne disponit Divina majestas. Nequaquam tamen debet virtus eorum E silentio obtegi, cum debeat etiam posteris, juxta quod divina tribuerit largitas, imitanda propalari ; gaudeat etiam augmentatione fidelitas, quoties Sanctorum annua recurrit solennitas, et cum virtutum eorum per Dei famulos declaratur ubertas : quia liquido apparet quod nonnulli qui per desidiam torpebant ad pœnam, auditis eorum virtutibus excitentur ad palmam. Quod si aliquis in hoc opere me reprehendendo, quasi artis ignarum dijudicare nititur, eo quod non per omnia ordo constructæ locutionis mihi servetur ; ideo illud ita quam maxime absque faceta urbanitate relictum noverit, ne forte aut penitus a more sacræ Scripturæ discrepare viderer, aut certe si aliorum verba descripta, quorum studia in hoc opusculo jam pridem videntur detrita, mutare vellem, aut aliud meum ex toto, quasi proprio ex sensu, adscribere conarer ; ab aliis velut temerarius judicarer. Constat scilicet Sanctorum quorumque præclarissimorum vitam ideo plerumque silentio suppressam, dum per successus temporum juniores quique, simplici seniorum relatione contempta, numquam hæc arbitrabantur a memoria posse obsolescere. Quandoquidem vulgaris inurbanitas tum se optime credit diuturnitati prospicere, cum illustria quæque F et maxima succidua solum narratione ad posteros fecerit emanare. Res ista non insana minus quam improvida, perniciosa Sanctorum præconiis interdum peperit detrimenta : quod qui imperitæ rusticitati fidem adstruat, raro quemquam reperias ; dum ea quæ afferret partim fabulosa, inepta partim et ridicula perque hoc litterarum sacrariis æstimantur indigna. Ita factum est quod quædam ignorata penitus, alia ad successorum judicium insincere manantia, multorum et magnorum Sanctorum præcelsas memorias inofficiosissime obscurant. Quod si cuiquam forte curioso rerum ea quæ de tanto feruntur Patre minus plena, minus denique virtute subnixa videantur, quod prius quam hæc ederentur aliquot temporum dicuntur interfluxisse curricula ; hunc inspecta ratione diligentius, quod non probe sentiat, seniorum nostrorum venerabilium revincet auctoritas. Accipite ergo et hoc opusculum, eumque erga B. Majoli reverentiam concipite animum, qui vestram sane deceat sanctitatem. Et quamquam astuti sit omnia ad suam utilitatem referre, in hoc tamen et pro hoc quantus est labore [non tam] B. Majoli laudem, quam personæ propriæ requiro favorem : quem quanti faciam facile pernoscere potestis, si mei rationem animi diligenter inspicitis. Longi itaque sudori

Auctor honorem Sanctorum quærit :

excusat tenuitatem styli,

AA. SYRO ET ALD. EX MSS.

desiderat Deum in Sanctis honorare,

A doris usuram eam captare percupio, ut glorificetur Deus in miraculis, qui voluit admirandus esse in Sanctis : ut sanctissimo Majolo in terris veneratio crescat et gloria, qui hanc in cœlestibus obtinuit per bonorum operum incrementa : ut acquiratur ædificatio legentibus, pax credentibus, salus imitantibus, immortalitas in fide perseverantibus.

et Christum invocat.

2 Christus Jesus, unica Dei virtus, lux et salus nostra, fons et principium decusque rerum, qui est verus Redemptor noster, in quo est omne desiderium nostrum, qui per gratiam suam ad hoc opus me impulit, cui omnia bona placent, quia ipse omnium largitor est bonorum ; o utinam ipse laboris hujus initium et finis, ipseque mihi sit principium operis! Fortissimum plane solatium in illo retinemus, qui confugimus ad detinendam propositam spem ; quam sicut anchoram animæ habemus tutam ac firmam et incedentem usque ad interiora velaminis : ubi præcursor pro nobis introiit ipse Christus, secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum. Hic ergo hortatur, invitans omnes ad dona cœlestia ; spondetque hæc facile impetrari posse, si spretis cunctis cupiditatibus hujus mundi, per fidem, spem B et caritatem, quis ea digne quæsiverit. Hæc quidem donec ipse in hunc mundum veniens, carnalemque amorem gladio separationis interficiens, per Evangelii sui prædicatores seminaverat, et fructum pacatissimum in agro suo conquisiverat. Hoc quidem semper optimus magister docuit, ut intellecto Evangelio suo inolitam sævitiam morum deponerent, et mites ac mansueti discerent ; quatenus in secundo suo adventu, cum advenerit in gloria Patris sui cum Angelis suis, tales inveniat, quibus propter bona merita æterna reddat et præmia. His interim prælibatis, nunc jam ad ordinem textus redeam ; ne forte, cum rusticitate tum etiam simplicitate, pagina inculta displiceat.

VIDE APP. TOM VII MAJI NOT. 102 *

LIBER I.

Acta S. Majoli privata tam ante quam post ingressum in monasterium Cluniacense.

a

Igitur *a* in partibus Galliarum, ex ingentibus causis, cum disponeret Dominus affligi genus hominum per sævitiam Paganorum ; nefandæ gentis exercitus Saracenorum, vaginam suæ habitationis egrediens, ac maritima quæque ultra citraque peragrans et per- C agrando demoliens, in Provinciam venit, nominis Christiani impugnandi gratia, et suo eam Dominio subjugandi : cujus incolas occulte Deus judicio ejus mucroni tradidit feriendos. Quæ gens longe lateque suæ cædis extendens crudelitatem, ita in solitudinem pene totam redegit regionem, ut in eremi vastitatem, loca prius desiderabilia versa viderentur. Urbes enim nobilissimas terræ adæquans, villasque depopulans, castella subruens, ovilia Domini evertens, non minimas Christianorum strages edidit. Unde inter cetera facinora sua, *b* Lirinensem insulam, religione pollentem, depopulans, rebus omnibus inhabitabilem reddidit; servos Dei, qui inibi inter reliquos et præ ceteris sanctitatis ac vigiliarum primas tenebant, millies seipsos immolantes, gladio trucidans fere quingentos et eo amplius. Fertur enim (quod minime reor prætermittendum) quod, antequam classis Saracenorum illo adventaret, Angelus Domini S. Porcario Abbati per visum apparens, evidenter prædixerit, et tempus, et diem, et horam, certumque omnibus imminere exitium die ab hinc septimo illucescente. Qua de re maturato consilio commonet, ut unum e duobus eligant, aut fugæ consulant aut palmam martyrii incunctanter rapiant. In eorum arbitrio et potestate posuisse Dominum hoc donum tam bonum, tam optimum tamque præ- D cipuum, utrum velint aut nolint brevi sanguinis commercio hoc immortale acquirere compendium. Facto itaque mane, B. Porcarius convocatis Fratribus cuncta, quæ viderat et audierat, refert. Ex quibus quidam paventes, quidam non credentes, universi tamen re inopinata, et ancipiti sunt turbati periculo. Hoc accepto oraculo, [videres] alios ad insulas tutiores velle recedere, alios locum ipsum nolle relinquere.

A Saracenis irruentibus in Provinciam

b Lerinenses 500 occisi,

juxta prædictionem Porcarii:

4 His ita inter se varie dissidentibus, expectata dies advenerat, noctis tantum intercapedine divisa. Jamque instante vigilia, matutina clara luce, e speculis in longum dirigentes obtutus, vident hostile agmen adventare, oppansis velis, æquata fronte, in obliquum deductis cornibus ; totumque adlabi classibus æquor. Extemplo turbati animis dejectique a proposito. Cumque cuperent malum evadere, non patebat usquam locus effugii : jam enim et hoc per spiritum prævidens B. Porcarius naves omnes a portu clam longius abduxerat, interdicens nautis, ne intra præfinitum sibi tempus ullo modo redirent. Ergo cum vidisset athletas Dei immenso certaminis E pondere fatigari, ingemuit tam triste nefas fortissimus heros, dextro socios decedere cornu, invictamque manum quondam sine cæde perire. Tunc vexillum sanctæ Crucis, quod in agmine primo dux bonus præferre consueverat, defixa cuspide ponens, instaurat animos dictis mordacibus. O, inquit, fortissimi milites ! o instructissimi divini prælii bellatores ! quo ruitis ? cui colla datis ? Quis furor insanas agitat caligine mentes ? State precor, state ; neve velitis manu stivam tenentes retrospicere. Pro pudor ! Vincimur heu ! segnes, nec nostra potentia profert vim solitam. Quin potius, o nimium dilecta juventus, hortor et moneo, resides attollere animos, ne nos tamquam imparatos præoccupent. Olim devotas animas, ultro properantes, subdamus pretiosissimæ passioni. Experimento jam cognoscetis quantus illis ex nostra constantia timor, quanta nobis proveniat gloria. Talia Senior perorabat, nomine quemque vocans ; simulque acrimoniam, quam gestabat corde, frontis præferens dignitate. Quibus verbis incaluit virtus : paulatimque timore depulso maduerunt corda tepentia, repentino Spiritus sancti rore perfusa. Suda redit facies, veluti si videas purpuream clarescere lucem sine nube diei. Agmina sancta super vultum sensere Tonantis, gaudentque hilares Christum suis victoribus arces ætheris ac patrium famulis aperire profundum. Itaque alacres et de victoria securi pro- F cedunt castris, portis patentibus, omnes ornati, omnes albis induti, tamquam agni immaculati et incontaminati Jesu Christi, præcogniti ante constitutionem mundi. O quali gaudio tunc ille tripudiavit Angelicus cœtus, tantis beatorum Martyrum occurrens agminibus ! Nulli dubium omnem cœlestem Hierusalem tunc exultasse ineffabili lætitia, tunc jucundatam esse inæstimabili caritate, tuncque cum omni gratulatione obviam processisse, eosque ingenti lumine circumfulsisse, et usque ad thronum, olim sibi etiam ante constitutionem mundi paratum, cum laudibus et canticis spiritualibus perduxisse.

qui exposita Cruce suos adhortatus,

cum illis martyrium subit.

5 Hac igitur cæde patrata, simulque vastitate subsecuta, et multis effluentibus annorum curriculis, ex *c* Avennicorum venerabilis vitæ Majolus splendidissimis parentibus est procreatus : Provincialis quidem genere, nobilium Gallorum clarus generositate. Hic ab ipsis infantiæ rudimentis studiis litterarum traditus, superna providente clementia, quæ sibi eum prædestinaverat vas electionis futurum, gemina scientia efficacissime claruit. Cujus Jesus jam tunc sua possidens dignatione corpusculum, non hoc fœtidis ab antiquo permisit pollui hoste lusibus,

c S. Majolus in Provincia natus,

excolitur studiis et honestis moribus:

A sibus, obscœnisque actibus: quippe qui suam, antequam nasceretur, in eo præscierat consecrare sedem. Dumque adhuc esset parvulus, Apostolum non legerat; et tamen jam ejus imitator existens, aniles fabulas et verborum obscœnitates devitabat, actuque (1 Tim. 4, 7) et voce illud Psalmographi resonabat: Cogitavi vias meas et converti pedes meos in testimonia tua. (Psal. 118, 57)

Haud multis opus est in illo nobilitatis
Egregiæ memorare decus, quæ dote gemella,
Splendidaque et locuples, opibusque et germine [fulsit:
Indicium documenque rei numerosa retentant (VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 103 ")
Prædia, succiduis olim notissima chartis.

Matisconem migrat:

6 Processu vero temporis decursa pueritia, cum eum jam sibi vindicaret adolescentia, parentibus humana sorte præventis, prædiisque barbarica invasione in solitudinem redactis; divina disponente providentia, naturale solum coactus est deserere, ac Burgundiæ partes expetere: veniensque in urbem Matiscensem, susceptus est ibi in hospitio a quodam suo propinquo, qui inter reliquos ejusdem urbis Proceres nobilitatis gerebat decus. Cumque aliquamdiu in ejus moraretur diversorio, ejus fultus adminiculo, (*Episcopo carus*)
B uti cœpit ejusdem civitatis Episcopo: qui eum liberali cernens ingenio valere, Canonicorum studuit collegio copulare: qui etiam eum secretius summa hortabatur instantia, ut se virginem conservaret, et velut vas electionis in Ecclesia dignus fieret. Sed Virginis filius jam olim castitatis amore pectus ejus afflaverat, ut ne puncto quidem temporis ab ejus intuitu pateretur divelli. Dulcorem Domini hic a tenero imbiberat, et ideo pudicitiæ nitor in eo incanduerat, auxeratque largitrix gratia pectus infantis. (*virginitatem servat:*)

Muneribus geminis: quodque assolet esse duobus
Gratum et sufficiens, hoc præcumulaverat uni.
Namque ut septenis sapientia nixa columnis
Aptificare domum dilecto in pectore posset;
Ingenium vivax conamen juvit ad omne:
Inque vices animo genialiter exspatiante,
Sedulitas prætendit opem studiosa magistri.
Utraque res, moderante Deo, felicia cœptu
Tempora gliscentis jam tunc provexit ephebi.

studet Philosophiæ Lugduni sub Antonio insulæ Barbaræ Præfecto.

7 Per idem tempus Lugduni Antonius quidam bonis pollebat moribus, in Philosophia satis eruditus, quem virtus et religio *d* Insulæ Barbarensis præfecerat cœnobio. Hoc vir Dei quorumdam relatu comperto, quia nimio discendi fervebat desiderio, Lugdunum perrexit, ejusque magisterio se ad eru-
C diendum commisit: cujus multum convaluit, non modo doctrina, verum moribus et vita. Prædicta quidem tunc civitas omnes excellebat sibi propinquas, tam religione virtutum quam studio liberalium artium. Offensa namque sapientia, quæ propter se tantum appetenda est, quorumdam lucris turpibus, multorum indisciplinata vita, omnium postremo tepide sese appetentium inhonesta desidia; præceptorum inopia intercedente, priorumque studiis pene collapsis, hujus nostræ exitialiter perosa regionis, Lugduni sibi aliquamdiu familiare consistorium collocavit. Ibi, quas dicunt, disciplinarum liberalium peritia, quasque ordine currere hoc tempore fabula tantum est, eo usque convaluit, ut quantum ad scholas, publicum appellaretur citramarini orbis gymnasium. Et ut aliquid rationis afferre videar, eo id argumento colligimus, quod quisquis artium profitendarum afficeretur studio, non ante professis adscribi merebatur, quam hac explorata diligentia examinatus abiret. Cui rei Satyricus quoque adstipulatur, qui (ut exempli circumstantia res eluceat) primo operis sui libro acriter diuque in impudicos invectus, fert eos conscientia frequentati sceleris perinde pallescere.

e Ut Lugdunensem Rhetor dicturus ad *e* aram.

D Ita claret hanc sapientibus et palmas et nomina fuisse largitam. In ea itaque urbe, ut jam diximus, (AA SYRO ET ALD. EX MSS) cum Philosophos virosque audiret ecclesiasticos, divina inspirante gratia, omnes suos præcessit æmulos sapientia. Facunditas eloquentiæ, gravitati tunc componebatur sapientiæ: ex materia hujusce compositionis vas esse cœpit electionis.

Cumque foret vehemens animique ad cuncta capacis,
Nil intentatum, nil denique licuit inhaustum.
Quidquid ab indigenis potuit manare magistris,
Cuncta brevi, nam pene puer citraque juventam
Omnia combiberat: furit intimus omnibus ardor
Ulteriora sequi: et studiis ne copia desit
Otia conterere
Inque mori studiis. Perparva et vilia scitu,
Si qua patent [credit,] cara et prægrandia censet,
Si qua latent. Erat ingenuis tunc artibus usque
Certus honor, studiisque addebat gloria calcar.

8 Cumque jam vestiri cœpisset vernantibus juven- E
tutis floribus; ita suam adolescentiam bonis instruxit moribus, ut eo tempore jam putaretur monachus. Integrum se et sincerum omni custodia ab his observabat vitiis, quibus contaminari solent homines hujus ætatis. His enim imbui timebat, ne tenera in ætate iis infectus esset, quibus cum vellet carere non posset, juxta illud quod scriptum est: Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non (Prov. 22, 6) recedet ab ea. Bonorum virorum et maxime prudentum contubernio potitus, turpitudinis sectatores exosus. Jam vero per cunctos, ut moris est, gradus (*Diaconus ordinatur:*) conscendens Ecclesiasticos, cum Levitarum potiretur officio, ad ejusdem usque arcem, doctrina id exigente justitiæ, ab eodem est sublimatus jam prædicto Pontifice. Officio igitur ministrationis acceptæ cum cultui vineæ manciparetur Dominicæ, ut hujus se assignaret colonum, commune utile multorum magis quærebat quam proprium. Cunctis benignus, omnibus æquus, nemini nocebat, quibus poterat prodesse studebat. Sana quippe ei doctrina inerat, quia suæ conditioni quod competebat illud solerter agebat, propter illud Apostoli: Nemini dantes ullam (2 Cor. 6, 3) offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros.

Crescebat meritis natus successibus heros,
Perfectique sequax primam tendebat ad arcem
Cursibus impigris, ne non perfectus ab omni
Parte foret, Sacer et Pastor jam jamque futurus;
Utque ad letiferas animum contendere pestes
Emersasque hereses unde unde extrudere posset,
Armabat doctam vivax facundia linguam.

accuratus custos sensuum et linguæ:

9 Legerat mortem per fenestras ingredientem, et per easdem domum interius penetrantem; ideoque suas sic studuit aures oppilare prudentiæ pessulo, ne penetral cordis illideretur cruentæ mortis jaculo. Nam unaquæque sui potiens officii, expers fieri cogebatur alieni. Taliter ejus intuitus a concupiscentia deductus, sincerus reddebatur et purus. A lingua vero carente mendacio procul distabant adulatio et detractio: opportunitas tamen si exegisset, severa non deerat correctio, quoniam quidem si hic (Jac. 3, 2) est vir perfectus qui in lingua non offendit; nullatenus habetur deterior, qui quemdam fratrem videns (2 Tim. 4, 2) peccantem, admonendo, exhortando, increpando (2 Pet. 2, 8) juxta Apostolum ad viam veritatis reducit. Et quia nec lingua nec oculis facile delinquere volebat, recte illud ei congruere videtur, quod dicitur, Quoniam aspectu

AA. SYRO ET ALD. EX MSS.

A aspectu et auditu justus erat; sanctis etiam et modestis sermonibus inditus, obscœnis et turpibus omnino intercludebatur auditus, propter illud quod scriptum est: Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam. (Eccl. 28, 28) Jam pedes a spatioso mundi itinere retrahebantur, et arduum callem cœlestis patriæ jam proficisci nitebantur. Doctrina quidem qua fovebatur justitiæ sibi prudenter ingerente, beatius fore dare quam accipere (Act. 20, 35), suas ipsius manus sæpe contractio capacitati, sæpius tamen et facilius extensio habebat largitati.

Scire erat haud magnum, si non et posse subi-[ret:
Et stulto sapiens minimum differre putatur,
Si non et possis: melius duo juncta feruntur,
Quæ si dispescas perit alterum: ita alterius res
Altera poscit opem rei et conjurat amice.

munificus in pauperes:

10 Caritatis equidem affluens visceribus, pro pauperibus semper erat solicitus: Christum vero totis diligens visceribus, dum sicut Martha corporaliter non valebat, in egenis illum quotidie reficiebat, suo ipsius testimonio, qui ait in Evangelio: Pauperes semper habetis vobiscum, me autem non semper (Joan. 12, 8) B habebitis. Unde idem ipse suis dicturus est in fine: Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Sic igitur in pauperum susceptione Christo suo lætabatur mansore. (Mat. 25, 40) Sed ad opus exercendæ misericordiæ, illa quamvis impelleretur beatitudine, quæ inter ceteras in Evangelio Domini denuntiatur voce: Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matt. 5, 7); ordinatæ tamen caritatis qua stringebatur vinculo, non ad luxuriam, sed ad necessitatem, prout cuique opus erat, singulis egentibus subveniebat.

Omnibus hospitii perlargum præbuit usum:
Nemo est exceptus, perpessus nemo repul-[sam:
Collegit cunctos, struxit convivia cunctis,
Intulit ipse dapes, cunctisque exinde refectis
Esuriit solus ———

in publica fame,

11 Quodam igitur tempore, cum rerum victualium fertilitas more solito non proveniret, totamque regionem alimentorum indigentia fames acerrima constringeret; ad virum Dei plus solito venire cœpit pauperum multitudo. Quorum importuna precatio dum quotidie miserabiliter insisteret, ut suæ inopiæ viri Dei pietas subveniret; caritatis perfossus cuspide, nimia cœpit cogitatione æstuare. *cum deesset facultas subveniendi omnibus,* Larga enim habendi copia in magna penu jam defecerat, in similia dispertita opera: hinc eis, qui tuendi cura sibi C domestica fuerant alendi, necessitas; istinc omnibus egentibus subveniendi, solicitabat voluntas. Cuncta quibus humanæ vitæ continetur actio abesse videbantur; cellario suæque domus præposito protestante, sibi suisque parva quæ superfuerant non suppeditare, nedum tot petentium quivisset penuriam sublevare. Tunc vir Dei oratoriolum (quod in honorem S. Michaelis ipse trans Ararim reædificarat, et ad quod propter popularem tumultum sese a civitate contulerat, quo secreta quiete pervigil in orationibus, divino famulamini manciparetur attentius) ingressus, pauperum miseratione commotus, cœpit Dominum enixius exorare. Cumque pronus in terram sese cum lacrymis prosterneret, ac largiter flens diu in oratione persisteret; ut oculos a terra subduxit, ante se septem solidos aspexit: *Deum orans 7 solidos repertos in pauperes distribuit:* quos quidem tangere noluit, quia sibi metuit; ne aut phantastica illusio, aut alienum damnum esset, et culpam velut ex actione pietatis perpetraret. Egressus ab oratorio solidos, quos reperit, per omnes huc adventare solitos direxit, eosque qui perdidisset percunctari præcepit. Omnibus se denarios non perdidisse, suosque qui reperti fuerant asserentibus non fuisse, non ad usus proprios, sed eos ad alimenta deputavit D pauperum.

12 Porro divinorum præceptorum, sicut avidus erat indagator, ita studiosus operator semetipsum ad pietatem exercebat, et quos poterat ad eamdem trahere procurabat. Adolescentiam suam, ut contemni posset a nemine, sic in bonam quam assecutus fuerat doctrinam satagebat informare, ut ceteris esset exemplum bonæ vitæ, in verbo sanctaque conversatione.

Hic cæcis oculus, pes idem denique claudis,
Pauperibusque pater, sic omnibus omnia fa-[ctus,
Offecit nullis, certavit profore cunctis.

Apostolum quippe legerat promittentem, quod illi, qui bene ministraverint, gratiam sibi acquirent et multam fiduciam, quæ est in Christo Jesu. (Tim. 3, 13) Sic ministerio sibi credito attendebat, ut suis omnibus profectus esset manifestus, omnibusque prodesset se audientibus. *gratis alios Clericos docet.* Doctrinam, quam secundum sibi concessam gratiam fuerat assecutus, ut ad usuram commodaret pluribus, ne de talento sibi credito, torpente damnaretur cum servo, de diversis ad se E partibus Clericos convocabat: et quos dociles cernebat, eos gratis libenterque docebat. Hoc autem studebat cupiens facere, propter illud Danielis Prophetæ: Qui docti fuerint, splendebunt sicut stellæ firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. (Dan 12, 3) Et hoc ideo, ut non solus, sed suis ipse cum auditoribus inseri sidereis dignus inveniretur splendoribus.

——— Numquam sermonibus ille
Rem gessit tantum: poterat sic denique sperni
Si non et faceret; contemnendusque putatur,
Doctor in eloquiis, nisi fert suffragia factis,
Cumque ipso tantum videas hoc tempore, mul-[tos
Secretos a plebe loco, nulloque pudore,
Affectare animis itidem popularia laxis.
Hic vice conversa (raro quod contigit ulli)
In populis nitidam secreti munere vitam
Obtinuit: quodque est mirum, mundalia tra-[ctans
Fallacis minime traxit contagia mundi.
O mirum! piceas quemquam contingere sordes
Nec pice fœdari. Mirum quod conditus imis,
Ignis erat sinubus, vestesque ferantur inustæ.

Archiepiscopatum Vesontionensem non admittit.

13 Vir igitur Dei tum talibus et ejuscemodi polleret moribus, ejusque nomen fama celebri divulgaretur; Vesontiensi Archiepiscopo viam universæ carnis ingresso, tam ipsius terræ Principis quam totius Cleri consensu et populi, ad ejus culmen suscipiendum Pontificatus B. Majolus impellebatur. F Sed ejus animus, robore licet firmatus auctoritatis, ac erectus foret culmine virtutis; sub hujus tamen specie, ne mundi lucrum cogeretur expetere, et ad mundi gloriam, quam mente jam spreverat, per seculare negotium delectabiliter tendere; grave pondus procellosi culminis per custodiam refugit humilitatis; Creatoris omnium sequens exemplum, qui cum ante seculum regnaret in cœlis, regnum percipere vitavit in terris. Scriptum quippe est: Jesus, cum sciret, quia venturi essent ut raperent eum et constituerent sibi Regem, ascendit iterum in montem solus orare. (Joan. 6, 15) Quocirca B. Majolus, æterni Regis magisterio edoctus, qui oblatam gloriam fugit culminis, et postea sponte venit ad patibulum crucis, quatenus ejus membrum fieret, omnem spem suam in eo collocans, hoc studuit opere adimplere, quod ille præcepit sermone. Hoc enim præceptum est in Evangelio: Qui vult post me venire; abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. (Luc. 9, 23) Ita vir Dei per cœlestis studii disciplinam, mundi labilem contempsit gloriam;

gloriam; et supernæ vitæ tactus dulcedine, quæ a mundi amatoribus concupiscuntur, omnia a se funditus tentavit abscindere. Igitur cœnobium in collis valle, quod Cluniaca dicitur, cui vir vitæ Venerabilis Heimardus præerat, pro morum honestate et virtutum studiis appetiit; ibique secundum B. Benedicti Regulam, ab eodem viro jam præfato conversationis habitum petens, ut reciperetur rogavit. [*Cluniacum petit :*]

14 Spretis itaque omnibus terrenæ possessionis stipendiis, ob spem futuræ repromissionis, habitum sanctæ conversationis sumpsit; sicque deinceps alieno vixit imperio ut in nullo deviaret a sanctæ conversationis proposito. Hic enim procul a se remotis hebitudine et murmure, singularis præ ceteris obedientiæ prominebat virtute; implens illud in Fratribus, quod præcipit B. Benedictus : Obedientiæ bonum non solum Abbati exhibendum est, sed etiam sibi invicem obediant Fratres. De Abbate vero Apostolico instruebatur exemplo : Obedite, inquit, Præpositis vestris. Enimvero B. Benedicti, cujus subjacebat discipulatui, imitator existens, induta parvuli humilitate, stulto Philosophorum neglecto dogmate, sapientem Dei stultitiam est adorsus, juxta quod præcipit Apostolus : Si quis vult inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat ut sit sapiens. Unde qui prius doctor Grammaticorum, discipulus esse cœpit simplicium virorum. Haud secus enim ac Philosophi ad syllogismorum argumenta tota se conferunt mentis instantia, ita se contulit ad ea discenda, quæ quotidianum per usum in monasterio sunt explenda. Quibus omnibus solerti sibi cura cognitis, et experimento memoriæ commissis, videri jam cœpit doctior cunctis. Hunc ergo ut in monachico ordine ita prudentem jam dictus Pater intellexit, bibliothecæ præficiens, apocrisariatus officium eidem injunxit : quod ministerium tanta auctoritate tantaque adimplevit solicitudine, ut omnibus secum versantibus exemplo fuerit et terrori. Legerat idem vir Domini libros olim antiquorum Philosophorum, Virgiliique mendacia, quæ nolebat nec ipse jam audire, nec alios legere. Sufficiunt, inquit, divini Poetæ vobis, nec egetis luxuriosa Vigilii vos pollui facundia. Regulari quidem contentus conversatione, sic studebat parcimoniæ, ut differre nullatenus videretur a societate communis vitæ. Quorum vitia dum conspiceret reprehendenda, hoc exquisito, quod unicuique competebat, initio, prius in unoquoque laudanda canebat, dehinc velut ignarus reprehendenda carpebat; cunctos tamen sæpius admonebat, ut tales se Deo exhiberent interius, qualis humana opinio pro religionis habitu ferebat exterius. O! virum cui semper summa debentur : qui amore vitæ æternæ voluntariam amplexus paupertatem, Christo dedit quod in ara cordis invenit, nihil suis meritis tribuens.

[*ibique in obedientia excellit :*] [Hebr. 13, 17] [1 Cor. 3, 18] [*præfectus bibliothecæ*] [*libros profanos sper-nit :*] [*in conversatione circumspecte se gerit :*]

15 Quodam tempore pro monasterii utilitate B. Majolum, cum altero Fratre, Romam dirigi contigit ab Abbate. Qui expleta legatione dum redirent, ut Yporediam ad hospitium venirent; Frater, qui eum comitabatur, nomine Heldricus, febrium correptus languore, fatigari cœpit acri ardore. Verumtamen ægritudine invalescente, cum toto jam pateretur corpore, de vita desperatus, circa mortem tendebatur solicitus. Vir autem Dei, qui nihilominus quam qui patiebatur de fraterno cruciatu tristabatur, duplicato tunc afficiebatur infortunio : quia hinc cum Fratris manifesta vexabat ægritudo, inde paterna quæ incepta pendebat legatio. Sed quid ageret nescius, divinam clementiam exorare cœpit attentius. Tribus tandem diebus peractis, post Matutinas laudes, cum se sopori dedisset; quidam vir canicie reverendus ei visus est, dicens : Quid ignavo mœrore deprimeris? Quid a memoria excidit, quod frater meus Jacobus de infirmitatibus præcepit : Tristatur aliquis vestrum, oret; æquo animo est, psallat; infirmatur quis ex vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, urgentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus. Hac visione aliquantulum sublevatus animo, statim ut surrexit e somno, celeri actione deduxit ad effectum, quod Apostolica fuerat revelatione compertum. Res mira et vehementer stupenda! Eadem quippe die, qua sanctificationis oleo qui patiebatur est delibutus, ita sanitati pristinæ restitutus convaluit, acsi nullam molestiam corporis pertulisset. Altera die Domini gratulantes virtute, conati sunt iter cœptum perducere ad effectum. Quoniam quidem B. Jacobi voce sanari testabatur infirmus fidei oratione, ideo luce clarius patet beatum virum hoc suis obtinuisse precibus, quod iste tam citæ sanitati est redditus. Hoc plane miraculum Fratribus fideli relatione cum fuisset agnitum, deinceps in magna veneratione habere cœperunt B. Majolum, quem jam ita Deo proximum noverant effectibus per signa virtutum.

[*Eporediæ socium ægrum* VIDE APP. TOM VII MAJI NOT. 104 *] [Jac. 5, 14] [AA SYRO ET ALD EX MSS.] [*sacro oleo sanat :*]

16 Sed vir sanctus gloria laudis abjecta, plus despici quam venerari in hac cupiens vita, quo Fratrum devotione attentius honorabatur, eo magis omni se vilitate et extremitate dignabatur. Omnium licet caritate diligeretur; munditiam tamen cordis, ne jactantia fœdaret, a nemine laudari volebat. Et ideo hominibus fugiens esse in pretio, sua se conscientia carum exhibebat Deo. Christique etiam indutus tunica, cujus sequebatur vestigia, miraque ornatus patientia, meliora secundum Apostolum semper sectari studebat charismata : ideoque vitia aversando, de virtute in virtutem proficiendo, per obedientiæ quadrivium ad humilitatis usque supremum conscendit fastigium. Sed quia obedientiam nemo bene valet imperare subjectis, nisi qui hanc ipsi didicerit prius exhibere prælatis; ideo hunc longo tempore Dei dispensatio statuit subesse, ut sub alterius magisterio disceret, quomodo sine errore aliis prodesse posset.

[*humilis in oculis suis*] [1 Cor. 12, 31] [*in omni virtute [pr]oficit.*]

O meritum sublime viri, quem gratia summi
Hactenus evexit virtutum culmine Christi!
Omnia cum parent, respondent omnia votis.

At ego hic a deflorationis opere paululum respirabo, ut debitum finem hic liber accipiat.

Indigna quamquam cogi brevitate queratur.

ANNOTATA.

a Saraceni *seculo* 9, *præter Hispaniam et Africam, quas diu obtinuerant, etiam Cretam, Siciliam, Calabriam et Apuliam occuparant, sicuti circa annum* 890 *partem Provinciæ, navibus ex dictis regionibus accedentes. Consule Historiam Provinciæ Bouchæi lib.* 6 *pag.* 772.

b *Hæc de cæde monachorum Lerinensium refert eisdem verbis Vincentius Barralis in sua Chronologia Lerinensi pag* 223 *ex antiquo MS. Lerinensi; et adfert aliam relationem, in qua dicuntur hi* 500 *monachi occisi tempore Caroli Martelli : quod et Mabillon fecit seculo* 3 *Benedictino, par.* 1 *pag.* 525. *Verum id non potest cum hac relatione subsistere : secundum quam videntur occisi circa annum* 990. *Sed hæc accuratius erunt discutienda* 12, *aut* 19 *aut* 23 *Augusti, quibus diebus asserunt Mabillon et alii eos referri. Interim conferantur cum iis, quæ supra ad Vitam primam de hac irruptione annotavimus.*

c *Natum esse* S. Majolum Valentiolæ, *vulgo* Valensola, *tradi in Chronico Cluniacensi supra diximus, sed videtur prosapia nobilis trahi* ex urbe Avenionensi.

d Insula Barbara *prope Lugdunum, alveum Araris medium*

AA SYRO ET ALD. EX MSS.

A *medium scindit, in qua illustris Abbatia extitit, quam suo Commentario illustravit Josephus Chanonerius Societatis Jesu, et cap.* 13 *recensens Abbates hujus temporis, fatetur Catalogos esse imperfectos : in quibus nulla Antonii mentio. Sed forsan solum fuit studiis præfectus.*

e *Strabo lib.* 4 *Geographiæ, postquam templi meminit, ibidem ab universis Gallis Augusto erecti :* aderat, *inquit,* et ara cum titulo gentium sexaginta. *Ad hanc autem videtur Caligula instituisse* certamen Græcæ Latinæque facundiæ, quo ferunt *(ut scribit Suetonius)* victoribus præmia victos contulisse, eorumdem et laudes componere coactos : eos autem qui maxime displicuissent, scripta sua spongia linguave delere jussos, nisi objurgari aut flumine proximo mergi maluissent. *Reliqua in hac Vita observanda, sunt ad præcedentem Vitam notata.*

PROLOGUS LIBRI II.

Gyranti cuneos Christicolarum, quos humus extulit, occurrit ratio tum vehemens tum moderatior, lector, pace tua quam liceat prodere prius; nulli deterit hæc officii magnificentiam. Inspecto, alium B muneribus dogmatis melliti præpollere, alium pro meritis scandere sidera, [quodque] hunc silvis celebrem clarificat fama beatior; vix unum invenias cui simul hæc omnia confluunt. Sic donis homines munificus Spiritus imbuit, qui cum simpliciter simplificus substet et unus, ob fœcunda tamen multiplici dote charismata, cœlestis potius septifluum pagina prædicat; seu potius quod sic per omne currat, ut numquam tamen extra se feratur. Θεὸς [enim], quod est Latine Deus, aut a verbo quod est θεωρῶ, id est video derivatur, aut ex verbo θέω id est curro ; aut quod probabilius est (quia unus idemque intellectus inest) ab utroque recte accipitur derivari. Nam cum a verbo θεωρῶ deducitur Θεὸς, videns interpretatur; cum vero a verbo θέω Θεὸς, currens recte intelligitur. Ipse enim in omnia currit, et nullo modo stat, sed omnia currendo implet, juxta illud, Velo-
Ps. 147, 15 citer currit sermo ejus. Attamen nullo modo movetur : de Deo siquidem verissime dicitur, motus stabilis et status mobilis. Stat enim in seipso incommutabiliter, numquam naturalem sui stabilitatem deserens : movet autem seipsum per omnia, ut sint ea quæ a se essentialiter subsistant. Motu enim ipsius omnia fiunt, cum sit motus; et idem ipse status et motus stabilis.

C Hoc non est, nec hoc est : sed extat omne :
Non hic, non ibi; sed per omne totus.
Sic parvis, mediis, adestque magnis,
Ipse individuus manensque totus :
Ex ipso quoniam, per ipsum, atque in ipso
Sunt quæcumque vigent : ad ipsum æque
Tendunt omnia, tamquam ad quietem.

Itaque

Cum se sic habeat : fluenta veri
Ultro concipias subest necesse est,
Nullis nos animis, lepore nullo,
De Deo proprium bonoque nomen
Profinire Deo : nec esse promptum
Qualis, quantus, item quis esse possit,
Ortu melius propinquiusque.
Legabis animo, si quid subornas
Orari placidis vult ille verbis,
Largiri facilis, dedisse promptus.
His ergo modulis adito Patrem,
Patrem cum Genito piumque Pneuma.
Lux hæc nostra, salus, redemptioque,
Lumen glaucumeas agens in umbras,
Cæcis empyreos reclude cœlos.
Quærentes valida juvato dextra,
Quando non potis est adire tete D
Quisquam, des nisi tu venire per te.
Ostendas faciem Deus tremende,
His qui nil aliud petunt nisi te.
Nubes rumpe malas phantasiasque,
Queis mentis acies reverberata,
Pure non sinitur Deum tueri.
Ceu te invisibilem videre præstat,
His qui lucifluum sitire fontem
Noverunt, requiem, suumque finem.
Quod restat siquidem, quod instat, inquam,
Præsentes operas tui indigentes,
Componas petimus; favensque voto
Et sensus cumules, et ora solvas,
Ut mutis liquidæ fluant loquelæ.

Excursis igitur principio moribus optimis, huc nos auspiciis ire bonis, luminis fons idemque Pater qui merito diceris, annue.

LIBER II.

Abbatis munus impositum Illustres virtutes. Cæci illuminati. Alia miracula. Monasteria reformata.

E Cernens interea vir Domini Heimardus, B. Majolum virtutum pennis ad alta subvehi, terrena cuncta despicere, mundi gloriam declinare, verbis pollere, miraculis coruscare, et toto conamine de virtute in virtutem velle proficere; at contra se infirmum, lumine privatum, senio fessum, atque emeritæ militiæ jam veteranum; convocatis in unum Fratribus, his eos compellare cœpit affatibus. Me privatum lumine vobis utiliter præesse cernitis minime posse ; ideoque talem ex vobis ipsis eligite, qui tutor et custos sit vobis in Dei famulamine. Illis autem hæsitantibus et nihil ad hæc respondentibus, quod mens conceperat divina inspiratione, allegavit sermone; B. Majolum ut eligerent adhortans, solum hunc esse ad id officii idoneum affirmans. Unus omnium consensus nec dispar fuit assensus. *Ab Heimardo Abbate cæco* *proponitur successor eligendus:*

Cernere erat omnes in consona vota ruentes :
Namque greges monachorum nec non agmina Clericorum, VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 105*
Nobilibus conserta viris; plebs rustica, plebi
Concurrit urbanæ : par est sententia cunctis,
Vox eadem, studiisque ardent communibus omnes,
Majolo titulum decernere [jam] pastoris.
Hunc claris meritis, hunc nobilitate legendum, F
Dogmate præcipuum, generoso pectore primum,
Principibus notum, et non nulla parte verendum;
Cautum consiliis divo de fonte petitis.
Multa viri castam cumulant præconia laudem :
Materiem merita alta dabant, perque ora volentum
Libera, sponte fluunt sermonis famina veri :
Cuique aliud non est, nec præstat copia fandi,
Majolum ingeminat, Majolum ad sidera jactat.
Quaque foras oculos, quaque aures ducere tentes,
[Omnia Majolum resonant, iterumque remittunt]
Omnia Majolum, tanta est concordia vocum.

19 Sed assensum ut præberet cum nullis flecteretur precibus, Abbas bono usus consilio, quod sibi denegabat possibile, ei qui omnia potest studuit committere. Quocirca post singularum determinationem Horarum, super hac petitione prostratis in terram Fratribus, octogesimus sextus decantabatur Psalmus. Hocque dum fieret per triduum, tale Dei pietas intulit indicium. Vir namque Dei nimia solicitus cura; cum sequentem noctem mediam duxisset insomnem; longa tandem cogitatione fesso cum sopor irrueret, ut adhuc quasi vigilantem se putaret; *sed non assentiens,*

A putaret ; quidam religionis habitu coopertus, venusta facie decorus, visus est sibi adstare et dicere: Securus esto, Frater, ne timeas in suscipiendo regiminis honore : quia ad hoc peragendum officium, divinum tibi non deerit auxilium. Tunc libellum, quem forte manu gestabat, protendens; Hunc, inquit, tu comitem habeto, ejusque testimonio quæ agenda sunt agito. Hoc autem qui fabatur, non alius sibi quam D. Benedictus videbatur. Itaque hac visione aliquantum recreatus, titubare nequivit, se ad hoc opus divina cogi dispensatione. Jactans ergo in Dominum curam suam, totumque suum posse in ejus ponens velle; facto mane in conventu Fratrum, corpore in terram prostrato, tum Abbati tum Fratribus satis fecit in Capitulo, arguens se culpæ, talique eos conveniens sermocinatione : O Patres et Fratres, hoc contumaciæ imputare nolite, quod obstinato animo vestræ jussioni distuli obedire. Animarum enim regiminis dum vim et magnitudinem mente pertracto, meæ imbecillitatis conscius ad hoc suscipiendum minime me fore idoneum sentio : et ideo fuit obedientiæ dilatio, quia tanti ponderis sub mole ruinam perpeti formido. Nemo enim alter alteri sic est notus ut sibi : unde B si me ut ego cognosceretis, ad id officium nullatenus cogeretis. Sed quia vestra urget jussio, cui contradicere non audeo; nunc in eo qui lenire aspera, relevare valet gravia, superare valet adversa, omni spe posita, vestra mutor ab immutata sententia. Hoc Fratres audito, omnes gratulabantur Deo, cujus benignissima miseratione exaudiri meruerunt in sua petitione.

in visione monetur, a S. Benedicto

onus admittere,

20 Tunc Domnus Abbas multitudinem convocans nobilium, Pontificum et Abbatum, adhibuit consilium : in quorum præsentia hæc prorupit in verba : Vestram minime latet prudentiam, quod ad Prælatos respicit quidquid a subditis delinquitur : quapropter exemplum pravæ vitæ et negligentiam subditorum ignis gehennæ inexhaustus vindicat. Idcirco ego Heimardus, Cluniacensis cœnobii Abba indignus, præsentibus atque futuris omnibus generationibus notum esse volo, quod hæc et hujusmodi mente pertractans, ætate defatigatus, officiis quoque corporis imminutus, dum minus me pastorali cura idoneum persentisco, B. Benedicti capitulatim de constituendo Abbate solicitudine præmonitus, cum omnibus Fratribus meis filiis et conservis Beati quidem Petri, pridem electum Fratrem ac C filium Majolum reeligimus et Abbatem esse decernimus ; ne, insolentia nostræ infirmitatis, ordo deterescat et repulsam aliquam patiatur. Deo propitio semper ad melioca provehendus. Nam sicut qui ad regimen incautus aspirat [repellendus] ; ita si quis dignus refugit, merito constringendus habetur. Et sicut Cluniacense monasterium, Deo auctore a Guillelmo Duce fundatum, nomine principis Apostolorum sacratum, privilegiis Romanæ Sedis insignitum, Regalibus præceptis confirmatum, et reverendis quoque Abbatibus, Dominis Bernone et Odone, ordinatum constat; ita cum omnibus abbatiis, locis et cellis, ubi ubi eorum vel nostro tempore acquisitis ; prædicto Fratri ordinandum tradimus, atque tam ad ordinem servandum secundum B. Benedictum et instituta Patrum nostrorum, quam ad res disponendas sub omni integritate, propitia Divinitate, vinculis obedientiæ adstringimus, et Abbatem unanimiter proclamamus. Post hæc denique verba electione conscripta et universitatis consensu roborata, impositaque Antiphona, ducitur in ecclesiam, benedicitur, et in sua sede omnibus gratulantibus levatur.

ab Episcopis et Abbatibus convocatis,

habita ab Heimarde oratione:

benedicitur et Abbas constituitur : VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 106 *

Discite Doctores, decretorumque datores,
Pastoresque gregis, sed multi nomine tantum,
Mystica qui rudibus committi posse negatis D
Sacramenta Dei (verum nec esse negamus)
Discite Spiritui sed vos submittere sancto :
Cujus opus lex est, et dispensatio norma,
Atque ubi vult spirat, quoniam Natoque Patrique
Majestate pari communicat. Inde docendo,
Non eget ille mora : quoniam tetigisse, docere est,
Et voluisse agere, et mutat cum denique lustrat.
Factus (ergo) Apostolici compos et compar honoris,
Duxit Apostolicam factis et nomine vitam :
Indixitque suæ mox ardua prælia carni,
Æternasque cruces, animi commenta ferocis.
Siquid erat luteum prudens convertit in aurum,
Augmentoque gradus virtutum copia fluxit.

AA. SYRO ET ALD. EX MSS.

21 Eadem virtus mansit humilitatis, opere multiplicato caritatis. Omnia quæ agebat virtutum sapore condiebat. Ut speculi fieri solet inspectione, ita se interius divina considerabat lectione, et ex hac mentis ornatus componebatur, deformitatis vero si quid deprehendebatur, virtutis moderamine corrigebatur. Ideo divinorum præceptorum plus delectabatur eloquiis, quam dapium ditissimis ferculis : quia ex his et suos mores componere, et sibi commissos instruebatur docere et corrigere. Cunctis tamen E seipsum bene vivendi præbebat exemplum : et ideo sicut in ordine, ita primus studebat ut esset in opere, juxta illud Evangelistæ : Cœpit Jesus facere et docere. Adeo lectioni semper erat deditus, ut in itinere positus libellum superius gestaret in manibus, ita quod in equitando reficiebatur animus legendo. Philosophos vero secularisque sapientiæ libros quando legebat, illud sagaci sectabatur industria, quod ad Legislatorem divina vox in Legis secundatione præcepit de captiva, quæ sumpto calvitio, unguibus præsectis, capillis abrasis, omnibus purgata sordibus, ejus a quo capta fuerat transibat in amplexus. Hac quippe similitudine, quæ in Philosophorum libris reperiebantur utilia, hæc sua dignabatur memoria : quæ vero superflua, de amore scilicet rerumque secularium cura, hæc quasi venenata radebat et mortifera : his calvitium inducebat, hæc unguium more ferro acutissimo desecabat. Ergo ex assiduitate lectionis Scripturarum informatus auctoritate, ita in canonicis ac monasticis valebat institutis : ut nulli videretur cedere in legum decretis ac Philosophicis argumentis. Tum virtute et sapientia præditus, fandi quoque honestissime copia ditatus, ita se coaptabat singulis, ut omnibus esset diligibilis; implens illud Apostoli, Omnibus omnia factus, ut omnes lucrifacerem. Quidquid loquebatur sapientiæ gravitate F componebatur. Sermo ejus sale conditus, quo virtutis pondere brevis et rarus, eo prudenti suavitate habebatur pretiosus : ideoque quotiescumque ad ædificationem moralem faciebat sermonem, ut disertissimus, ita habebatur gratissimus. Gregem sibi commissum provida regens pietate, adversus pessimum sanctis omnibus inimicum, concordi sanctoque certamine, admonebat certare ; ut eorum quilibet quod posset operari bonum non desisteret, ne tunc vellet, quando non liceret. Illis etiam B. Joannis seipsum conformabat monitis, qui in sua ait epistola, Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.

se aliis exemplum præbet:

Act. 1, 1

ex libris profanis utilia seligit:

in sacris libris optime versatus,

1 Cor. 9, 22

sucs in virtute roborat ;

22 Vetus proverbium est, parem pari facile congregari. Ideo perpetuæ virginitatis custos, nullius ignominia maculari patiebatur sibi subditos ; peccantes vero zelo pii amoris coram omnibus arguebat, ut ceteri timorem haberent. Sed et verba quæ sub increpatione proferebat, ut reprehendenda reprehenderet, quasi stimuli dura videbantur et aspera ; ut pœnæ timerentur, juxta illud, Verba sapientis quasi stimuli, et quasi clavi in altum defixi. Quin etiam paterno

delinquentes paterne monet,

A Eccl. 17 paterno more, quos aspera redarguebat invectione, mirum est referre, quam sancte, quam pie eos postmodum demulcebat, prout cuique expedire videbat, proferens de thesauro cordis sui nova et vetera; alios quidem blandimentis, alios autem monitionibus, alios 2 Tim. 4, 2 terroribus [flectebat]; ita omnibus omnia factus, juxta Apostolum, prædicans verbum, instans opportune, importune, arguens, obsecrans, increpans in omni patientia et doctrina. Verum, quia caritate replebatur Christi, qui omnes homines vult salvos fieri, et *miseris compatitur.* ad agnitionem veritatis venire, omnium bonorum, ut propriis, gratulabatur provectibus, malorum ingemiscebat iniquitatibus; miserorum vero, haud secus, ac si ipse pateretur, afficiebatur calamitatibus.

Hostia viva, placens, rationis acumine fulta,
Sic se virtutum casta mactavit in ara.
Post Christum portare crucem, seseque negato
Gnarus ad astrigeri contendere culmina cœli.
Confixus cui mundus erat, qui denique mundo.
Prudentes assunto viri, sensuque coacto
Expendant hujus causas sensusque negoti;
Consultisque animis tulerit quod maxime dignum
B Quisque ferant: mihi certe eadem sententia perstat,
Inque dies animo est magis illapsura tenaci;
Majolum, quantis hac vixit sorte diebus,
Nobile martyrium totidem traxisse diebus.
Nemo molestus eat; ferat ista superflua nemo.
Quod satis emineat non est hinc dicere multa.
Inferior nulli, multis præstantior extans,
Id sibi privatum Christi fert munere munus,
Dogmate quod rutilus signisque frequentibus ingens,
Et verbo et claris confecerit omnia gestis.

23 Augustorum vero seu Regum palatia, cum per diversas partes frequenter adiit, in eis non quæ sua sunt, sed quæ Domini Christi, quæsivit; ut ex eorum *Aulas Regum ob majorem utilitatem accedit* scilicet familiari oblocutione, subveniret, oppressis sua interventione; aut certe ex seculari et clericali habitu Deo lucrifaceret; ut juxta Domini præceptum, propria relinquerent, et secularibus rebus semotis, Deo in tranquillitate studerent servire. Itaque licet in terreno sæpius conversaretur palatio, animus tamen in nullo se flectebat a cœlestis vitæ proposito: quoniam humanis cœlestia præponens, ideo a cœlesti Rege separari non poterat, cui totamente adhærebat. Deinde, ut obscœni rumoris nulla de se fa- *magna cum ædificatione:* bula, sed bene vivendi exemplum ex sua procederet C continentia; in incessu, in omni corporis motu, tali se perornabat habitu, ut omnis ejus actio, omnis locutio, doctrina esset Apostolorum et institutio. Os ejus ita replebatur ex cordis abundantia, ut in eodem ore pene nihil aliud, nisi lex resonaret divina. Et Ap. 22, 17 quia Scriptura jubet, Qui audit dicat veni; ideo quoscumque poterat a seculi nequitia suadendo subtrahebat; et sicut cœleste per desiderium totus ipse viribus ad supernum regnum anhelabat, ita secum pergere omnes homines, si fieri posset, exoptabat. Sed nullatenus est fraudatus desiderio, quod in se conceperat vera dilectio: ille enim, qui caritas est, qui se timentium complet voluntatem, viri Dei ferventem affectum perduxit ad effectum. Ad ejus quippe monita, multi quæ possederant relinquentes, regulari se disciplinæ subdiderunt; et B. Benedicti *multos ad vitam monasticam attrahit:* sequentes vestigia, semet ipsos abnegantes, vero Regi totis viribus militaverunt. Partibus namque ex diversis ad ejus cœnobium multitudo conflaxit innumerabilis; sed nationibus licet diversi, mente tamen ita erant uniti, ut illud ad litteram in eis impletum Act. 32. 4, esse videretur, quod de initio nascentis Ecclesiæ dicitur. Erat illis cor unum et anima una. Lætabatur pastor in sui gregis augmento, magisque gaudebat quod omnes instabant operi proposito. Verum D quia super gregem suum sibi commissum solerti vigilavit cura; divina promeruit gratia de fructu laborum suorum in hac gaudere vita. Nam regularis vitæ disciplinam, quæ jam pene deciderat per veterum negligentiam, prout B. Benedictus eam composuit, *in variis monasteriis ordinat Abbates,* in pristinum statum corrigendo restituit: ac per diversas mundi partes, per plura monasteria a regulari tramite devia, tam per se quam per suos, quos Abbates ordinaverat, monastico ordini subdidit. In hoc vero gaudens gratulabatur Deo, quod eorum quos sua sub cura educaverat, ad monasticum regendum ordinem fore multos idoneos videbat.

24 Siquidem, ut discretus Pater, simul omnibus *magna utens discretione* quæ agebat discretionem præferebat; et tali discretione communis vitæ utebatur sermone, ut et abstinentiæ supra ceteros studeret, et ex eadem abstinentia se laudandi materiam nemini præberet: regulari enim præcepto concessis ita utebatur et licitis, non ut voluptas adderetur, sed ut corporis necessitas brevi sumptu aleretur; Apostolique obtemperans præcepto, vino utebatur modico. Sic sanctis et mo- 1 Tim. 5. 23 *in refectione,* deratis jejuniis corpus semper attenuabatur, sic adulantium lingua vitabatur, sic a mente jactantia pellebatur. Nobilium mensis, quotiens coactus intererat, E sic apposita libabat, ut et superstitionem fugeret, et continentiam reservaret: quoniam quidem mensura ubique est laudabilis: rebus enim in omnibus, etiam in bonis, est vitium, quidquid excesserit modum. Ita sibi competens et moderatus erat habitus; ut nec nimium speciosus, nec plurimum videretur abjectus. Ex his enim sæpius se solent homines vel insolenter jactare, vel indiscrete abjicere: quocirca discretione usus, inter utrumque incessit medius, ut nec jactantiæ argui possit de pretiosis vestibus, nec simulatæ sanctitatis de nimium abjectis et vilibus.

25 Disertis quoque viris quotiens jungebatur, et de Scripturis, ut fieri adsolet, aliquid proponebatur; *et disputationibus:* prudenter et verecunde respondebat: [bona] libenter ac laudabiliter suscipiebat; prava vero, si qua proponebantur, non acriter, sed ingenuo pudore confutabat; non callida argumentatione disputantem contra se superando, sed per venerabilium Doctorum exempla benigne docendo. Tunc dicta orthodoxorum trahebat ad medium cum Evangelicis et Apostolicis tonitribus; atque in hunc modum et eruditissimus declarabatur, et eruditionis jactantiam fugere videbatur. In diversorio vel in itinere, per singulos dies ubicumque esset, secretum sibi adhibebat locum, F *et diversoriis secretum quærit,* mœroris amicum; ut remotus ab hominibus, Deo jungeretur propius. Sed dicere non possum, quantis tunc gemitibus, quantis afficiebatur fletibus. Plerumque terra ante oculos ita lacrymis videbatur irrigata, ac si foret unda perfusa. Si qua levia contingerent, quæ pro humana fragilitate solent evenire in cogitatione: tali hæc eadem plorabat mœrore, ut gravissimorum criminum eum crederes reum. Porro quia justus in principio est accusator sui, ipse sæpius se accusabat, se reum esse clamabat, illud beati Job Job 31. 4 frequenti memoria replicans; Nonne cognoscit Deus vias meas, et cunctos gressus meos dinumerat? In itinere positus, sæpius iter carpebat ab aliis semotus. Orationi dum insistebat, aut lectioni dum incumbebat, suorum nullus eum aggredi præsumebat; quia juxta illud Beati Job; Subditis erat tremendus, et lux Job 29, 24 vultus ejus non cadebat in terram. Omnem intentionem suam ideo fore volebat in occulto, ne qua laudandi daretur occasio, ex qua mentis subrepere potuisset elatio. Sed quo minus petebat gloriam, eo *fugit laudem humanam:* magis illum sequebatur: quoniam (ut Augustinus ait) melior est virtus, quæ humano testimonio contenta non est, nisi conscientiæ suæ. Vera etenim virtus

A virtus est, quæ ad eum finem tendit, ubi est bonum hominis, quo melius non est. Ideo virtutes habenti, magna virtus est contemnere gloriam : quia contemptus ejus in conspectu Dei est, et non aperitur judicio humano.

26 Diversi namque fideles viri diversis laudantur virtutibus; beatus tamen Majolus, non in una, sed in omnibus est laudandus. Verum nos eas in eo laudare debemus, quas tota novit Italia, non ignorat Germania, in quibus tota exultat Gallia, restaurationem scilicet cœnobiorum, pacem Ecclesiis redditam, Regum et Principum concordiam, intemeratam regulæ observantiam, lucrum animarum, quas (ut quondam David) manu fortis a sævissimis ursorum brachiis abstraxit, et a cruentis leonum facibus eripuit, easque ita Domino restituit, ut cum justo viro dicere posset; Conterebam molas iniqui, et de dentibus illius auferebam prædam. Toties enim ex molis iniqui, idest diaboli, prædam tulit, quoties ex erroris morsu animam prædicando diripuit. A multis quippe dæmonia expulit, quos præripiens diabolo, Christi servitio subjugavit : pluribus quoque veneno serpentis tumidis, per antidorum subvenit suæ exhortationis : infirmos in bono opere, per manus impositionem perplures sanavit, dum suæ operationis exemplo, illorum vitam roboravit. Leguntur plurimi miræ sanctitatis viri, qui suorum obtinuerunt precibus, ut ad corpora redirent hi, qui olim suppliciis erant deputati infernalibus; sed si hoc est mirabile, cum anima post dissolutionem ad hanc vitam resuscitatur corruptibilem; illud mirabilius et gloriosius, cum ad suum revocatur Auctorem; eique a quo alienabatur perverse agendo, ita postea ut unus cum eo sit spiritus, adhæret bene vivendo. Multos enim mortuos mente beatus resuscitavit Majolus ad gaudia æternæ vitæ, et submersos in fluctibus magni maris retibus suæ prædicationis ad littus traxit firmæ soliditatis. Mortuorum igitur suscitatoribus nullatenus inferior beatus decernitur Majolus ; sed sagaci mente, si quis vult indagare, quis unquam valet enarrare, quot in tenebris et umbra mortis sedentibus, viam rectam ostendit, et ad civitatem habitationis, cœlestem scilicet Jerusalem, ut irent, edocuit; quique in bono claudicabant opere, eos salutare iter docuit currere? Verum sicut nonnulli, qui eos tantum efferunt, quos signa fecisse visibilia audiunt; operatores vero invisibilium, quia perpendere nesciunt, minoris fore meriti contendunt; quo circa exteriora perpetrandi beatum Majolum ut compotem fuisse monstremus, pauca de multis, quæ mirabiliter gessit, dicemus.

patrat miracula:

Job 27, 17

B

C

27 Quodam tempore, ut supplici devotione misericordiæ deposceret Matrem, Dei scilicet genitricem, aggredi studuit Velaunorum civitatem. Tota tunc civitas tripudiabat ejus visione, utriusque sexus indiscreta ætas gaudebat : omnes petunt benedictionem, audire exoptant ejus sanctum sermonem :

Peregrinatur ad S. Mariam Podiensem : VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 107 *

Occurrunt Proceres, properat promiscua plebes.
Tunc sacer Ecclesiæ denso ruit agmine Clerus,
Laudibus hi plaudunt, persultant plausibus illi,
Et commune decus pari pietate salutant.

Ex in multi flua comitante turba iter dirigit ad sanctam ecclesiam

Sternitur et Christum solito prostratus adorat.
Rigat lacrymis solum, vocat planctibus Christum,
Cui lacrymæ fecere viam super astra volanti.

28 Postquam itaque spirituali suavitate in Christo debriatus, locum ditissime virtutum dapibus explevit ; diversorium repetens,

Occurrit mendica manus stipemque petebat,
Docta et sufficiens aliena vivere quadra.

ibi cæcus quidam

Inter quos accurrit unus, qui multos jam per annos lumine fuerat privatus. Dum ceteri corporeum sublevamen, ipse solus petebat lumen : Apostolorum a Principe scilicet sibi testabatur revelatum fuisse, ut si ex unda, qua vir Dei manus abluerat, oculos lavaret ; expulsis tenebris oculorum lumen ipse reciperaret. Cumque ab eodem aspera fuisset increpatione repulsus, expetere id tamen non destitit a sibi famulantibus. Hoc idem comperto, eis interdixit sub interminatione, hoc facere caverent temeraria præsumptione. Sed lumine qui carebat, eadem quin peteret quiescere nesciebat. Denique sua sæpius frustratus petitione, cum quod quærebat in civitate non posset impetrare ; virum Dei, suæ egressionis in itinere, sua tentat improbitate lacessere, illi per omnia similis in petendo, de quo Dominus ait in Evangelio, Et ille si perseveraverit pulsans, dico vobis, et si non dabit illi surgens eo quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, et dabit illi quotquot habet necessarios. In locum quidem qui Mons-Gaudii dicitur, quod hinc Matris Christi ecclesia spectatur, tunc virum Dei præcessit, ejus operiens adventum : et equum advenientis per frænum arripiens tenuit, atque cum juramento dixit : Hunc equum non dimittam, etiamsi vapulavero, nisi prius quod deprecor impetravero. Aquam quoque, ne exinde aliqua excusandi subriperetur occasio, secum ille deferebat in vasculo, sibi pendente a collo. Tunc vir Dei in multa solicitudine constitutus, tandem flectitur ad misericordiam, petentis pietate compassus. Descendens itaque, aquam more ecclesiastico exorcizavit, ac ipsi salutare lignum Crucis infudit, et super cæci oculos eadem de aqua salutare signum imposuit ; de sua nihil virtute præsumens, nec tamen in fide hæsitans, dum eum, cujus nomen super aquam invocavit, et ex hac salutare lignum lavit, lumen posse cæco reddere nondubitavit. Et quia hoc fideliter credidit, effectu suæ fidei minime caruit : nam flexis dehinc in terram genibus, cum his qui secum tunc aderant Fratribus, Matrem misericordiæ, fusis cœpit lacrymis postulare. Mira res ! Ille qui privatus fuerat lumine, antequam vir Dei surgeret ab oratione, tenebris evacuatis lumen recepit veritatis : et qui gressum figere solebat, dirigente altero ; lætus rediit ad sua, nullo ductus auxilio. Cujus vocem a clamore vir Domini compescens, hoc in mandatis dedit : Vade, inquit, in pace ad domum tuam, et narra quanta tibi fecerit virtus B. Mariæ Virginis. Hoc miraculum non aliunde commendatum, verum ex eorum qui interfuerunt sincera relatione insertum est.

D

AA. SYRO ET ALD. EX MSS.

sæpius repulsam passus,

Luc. 11, 8

E

aqua per eum benedicta illuminatur:

F

29 Aliud quoque haud dissimile virtutis indicium, per eumdem novimus operatum opificem omnium Dominum. In Viennensi pago, quadam in villa, quidam rusticus, filium quem habebat lumine privatum, flebat. Ad eamdem, quia sui juris erat, Dominus Pater Majolus ad hospitium venerat. Rusticus ergo sumpta fiducia, lumen filium posse consequi, si aqua, qua vir Domini manus abluerat, ejus abluerentur oculi ; quia virum Dei super hoc convenire timuit, hoc ab ejus ministro clam petere studuit. Accepta ergo latenter aqua, mox ut filii oculos abluit, lumen quod amiserat, recipere meruit. Hoc vir Dei ut comperit quia humanæ laudis gloriam fugiebat, aquam qua manus abluerat, deinceps ante se spargere faciebat : sed ex hac furtum sæpius factum laudabile, multos longa debilitatis infirmitate, lætos optata reddidit sospitate.

alius cæcus aqua lotionis manuum sanatur.

30 Quodam vero tempore cum iter ageret, Frater qui secum comitabatur, immensis cœpit agitari febribus : qui ita nimio irrigueratalgore, ac si funditus vitali careret calore. Fratres qui aderant, suis eum vestimentis tegebant : ipse tamen calere nullo modo valebat. Tunc vir Domini, sua se tunica exuit, qua eum induens sic collocari præcepit : ipse vero ad solitum

AA SYRO ET ALD. EX MSS. *et laborans febri, ejus tunica,*

A solitum orationis confugit auxilium. Sed quid Christus non operatur in Sanctis? Extemplo enim sancti viri tunica frigoritici corpus ut obtexit, illico per ejus qui patiebatur membra placidus se sopor infudit, et sudoris inundatio totum corpus, quod nimio prius inhorruerat algore, resumpto operuit optato calore. Post modicum intervallum, ut surrexit a somno, ita pristina usus est sospitate, acsi nulla prius opprimeretur infirmitate. Ex qua re potest animadverti, ejus anima quid virtutis intus, quidve haberet meriti, cujus vestis exterius sanitatem restituit infirmanti.

magna devotione limina Apostolorum invisit:

31 Illud vero quis explicet digne, quoties ad Apostolorum limina iter dirigeret, qua devotione iter illud explebat? Cuncta Sanctorum loca, suo itineri contingua, spiritali visitabat studio; ibique fundens lacrymarum flumina, sibi eos quo succurrerent orationis deposcebat instantia. Pauperum quos in via reperiebat, neminem sine consolatione transire sinebat: fidelemque per ministrum, cui hæc cura commissa fuerat, singulis subveniebat; et quidquid in eos contulerat, in Christum se contulisse gaudebat. Apostolorum ad sepulcra cum perveniret, dici B non potest quid lacrymarum, quantumve gemituum, quid ibi doloris effunderet; corporis ejus ut hic esset dissolutio, illic vili quo tegeretur mauseolo, omni exposcens desiderio. Romæ dum erat, cordis in lætitia plus solito erat, et nimio præ gaudio, sicut ipse fatebatur, sibi sæpius gloriosos Principes quasi in præsenti cernere intuitu videbatur, dies festiva et celeberrima, dies ducebatur accessionis; expers vero gaudii et plena mœroris, deputabatur recessionis.

Ep. Curiensis æger,

32 Aliquando vero iter illud cum ageret, et Curiam per Penninas Alpes transiret, prædictæ civitatis Episcopus, vir vitæ venerabilis Arpertus, gravi peste percussus, acerrimis indesinenter cruciabatur doloribus: qui viri Dei adventum rumore populi ut comperit, ut ad se visitandum pergeret precibus obtinuit: et morbo ingravescente jam desperans, sua ei studuit confiteri delicta, in multis se confitens offendisse, maxime in elatione; et quod boni egerat, per inanem gloriam se perdidisse timebat. Dum hæc et alia eidem confiteretur maximo cum mœrore; ab immenso quo torquebatur dolore aliquantulum subblevari se sensit beati viri visitatione, et se ideo per ejus meritum credidit sanitati reddendum. Et quoniam Paschalis dies jam appropinquaverat, et C dies qua sanctum Chrisma conficitur jam imminebat; cum ad altare non posset accedere et debitum obsequium exsolvere, ideo Dei famulus [ejus] clementiam obnixius cœpit deposcere, quatenus tantum sibi virtutis ab omnipotente Domino sua ipsius deposceret oratio, quantum ea die sufficeret, qua more ecclesiastico sanctum Chrisma conficeret; sed totus qui possidebatur a pietate, quod juste petebatur, nescivit negare. Oratorium mox petiit, seseque cum lacrymis in orationem dedit; et oratione in brevi completa ut exiit, Antistitem ægritudo deserere cœpit; præfata nimirum die pro qua petebatur, se lætatus tantam virtutis sumpsisse constantiam, ut ægritudinis in se nullam sentiret molestiam. Gaudere denique cœpit, quod Majoli precibus ex infirmitate convaluit; sed ex hoc plus, quod præscripto vitio, sicut ipse fatebatur, magna ex parte caruit: unde datur intelligi, non tam pro corporis sospitate, quam pro salute animæ beatum virum libentius Dominum exorasse.

S. Majolo confessus,

liberatur morbo corporis et animæ:

33 Romæ quondam dum moraretur, ad B. Pauli limina placuit ut orationis causa proficisceretur. Ad egregii Doctoris ædem ut pervenit, ante sepulcrum sese cum lacrymis in orationem solotenus stravit. Surgens vero ab oratione, ejusdem loci monachos fraterno visitavit amore; quibus verbum dum faceret, et eorum mores ut pius pater instrueret, suis quo subveniret necessitatibus, agere ipsis cœperunt cum precibus. Tunc ille, ut semper misericordiæ visceribus affluebat, dispensatori præcepit, ut eis argenti libram tribueret. Sed dispensator, parvam quantitatem quia fore sciebat in sumptibus, medietatem tantum libræ concessit improvidus. Mox vero, ut ad beati Petri basilicam repedavit; vir quidam ei adfuit, qui ei decem solidos obtulit. At ille suscipiens. Hæc cape, ministro dixit. D

Œconomi eleemosynam præscriptum mediantis,

Ac te succumbere noxæ
Disce, quod in fratribus fraudem meditatus egenis,
Malueris esse tenax: nam si quod tradere jussi
Cessisses, solito, Christo tribuente, refusos,
Viginti caperes hodierno fœnore soldos.
Invadit formido hominem secreta reatus
Majolo patuisse sui, non sane putato.
Hoc mirum bone vir, tanto quod clausa prophetæ
Intima cordis hiant: plenus qui numine Flatus,
Jam Deus est, jam divinos sortitur honores.

tenacitatem novit et arguit:

vestem pauperi largitus, meliorem accipit

34 Alio quoque tempore cum iter carperet, pauper in itinere est repertus, pede nudus, cucullo vacuus; super quem vir Domini misericordia motus, eum induit, veste qua tegebatur exutus. Ad hospi- E tium quo tendebat, ut venit; ejusdem compositionis et similitudinis, sed meliorem, ejusdem civitatis Episcopus obtulit. Hanc vir beatissimus ut sumpsit, suos affari taliter cœpit: Non debemus hæsitare illi nostra impendere, qui abundantius tam cito quæ tribuimus, valet restituere.

ab Ottone I Imperatore religiosissimo,

35 Hujus igitur sanctitatis opinio, mira per eumdem patrante omnipotente Deo, cum apud hominum notitiam magis ac magis inolesceret, ejusque nominis fama longe lateque se spargeret; Magnus Otto, qui tunc temporis rempublicam gubernabat, tanti viri virtute plurimorum relatione comperta, ejus præsentiam ardentius cupiebat. Hic enim vir, licet Imperiali potiretur fastigio, magna tamen erat illi circa monasteria devotio: quia nequaquam se feliciter Imperium sperabat tenere, nisi summo Regi studeret non displicere. Et ideo sæpius ingemiscebat, dum qui per religionis habitum Deo se devoverant; seculari intentos negotio ire per abrupta cernebat. Nam regiminis ad cultum ita videbatur idoneus, quatenus nulli non modo secundus, sed ut planius dicatur, primis et summis videretur præferendus. Nihil leve moliebatur, quia gravitatis eum modestia comitabatur: verum quidquid incipiebat, F efficacia nullo modo Deo auctore carebat. Huic conjunx Adeleidis inhærebat, quæ Deo amabilis et omnibus diligibilis, ita Regali copulabatur thoro, ut mentem castam omni custodia Regi servaret superno: pauperibus subveniebat, ægrotos et debiles sine intermissione fovebat, gaudebat cum gaudentibus, flebat cum flentibus, spes miserorum, solamen lugentium; quo regali nobilis stemmate, eo per omnia pollebat nobilior sanctitate. Virtutum in culmine posita, cum superbiendi non defuisset materia, ita se humilitatis protexit custodia, quatenus nullius jactantiæ exemplum ex sua deprehenderetur continentia; illud mente pertractans, quod ait Salomon, Rectorem te constituerunt, noli extolli; sed esto quasi unus ex illis. Eccl. 32, 1 Si enim, juxta Apostolum, vir infidelis per mulierem fidelem, et mulier infidelis per virum fidelem, alternato fidei bono, salvabuntur; 1 Cor. 7, 18 multo magis hi in Christo copulati, qui sunt per fidem justitiam operati, ipsius testimonio repromissiones, quas repromisit qui non mentitur Deus, sunt sine dubio adepti: ambo enim Evangelii auditores, et quia auditores ideo operatores; quoniam quidem ex Evangelio didicerant, Qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet; Mat. 10, 41 ideo

et Adeleide conjuge pientissima.

A ideo quos in Dei famulamine cernebant devotiores, eos sibi habebant cariores; sed illi præ ceteris diligebantur, qui falsa mundi abrenuntiantes gaudia B. Benedicti sectabantur vestigia devotione promptissima. Itaque, ut prælibatum est, B. Majoli fama plurimorum relatione comperta, haud secus ac perfrui vita ejus, potiri delectabantur notitia: quorum adimplere non distulit desiderium, qui fide pulsantibus beatæ vitæ pandit ingressum. Enimvero Heldricus, cujus supra meminimus, in laicali potentia præcipuus, qui quondam in Italia inter ceteros Palatinos extitit honorabilis; uxori cum magna rerum temporali copia abrenuntians, deposito cingulo, Cluniaco se conferens, B. Benedicti se subdidit proposito. Hujus quippe familiaritas gignere diffamatur causam, qua Romanus Princeps habuit sancti viri notitiam. Tunc enim eum sibi accersivit: quem adeo pro salutari dilexit doctrina ut quæ in Italia sibi subdebantur et Germania, ejus ordinationi vellet committere monasteria. Imperatrix vero, acsi ancillarum ultima, impendere cupiebat ei devotionis obsequia; quoniam B. Majoli per preces abundantiori se visitari divinæ præsentiæ sperabat gratia. Cuncti venerabantur eum Optimates, cunctique diligebant Principes. Hunc Imperator habebat auricularium, hunc a secretis fidum internuntium: si quis apud Imperatorem aliquod haberet negotium, mediatorem beatum quærebat Majolum.

excitatis conversione Heldrici summe amatur.

B

36 Per idem tempus B. Apollinaris cœnobium, quod per viginti quatuor stadiorum spatium a Ravennate urbe fertur sepositum, ad B. Benedicti instituit tramitem, ibique suum ordinavit Abbatem. Præterea Imperatricis non contemnendæ petitionis tunc exoratus instantia, juxta Ticinensem urbem sancti Salvatoris desudare cœpit in fabrica. Interim vero jam debitum finem secundus hic liber postulat, ea quæ restant, tertius, signis evidentibus, ad finem usque perducat.

duo monasteria ordinat.

PROLOGUS LIBRI III.

O lux terrigenum mentibus addita!
O mirande nimis Spiritus artifex!
O largitor bonorum! o facundia fertilis!
Olim formifluos qui latices super
Portabare, fovens, formificans quoque
(Cuncta informia nam sine te) Conditor,
Aspira placido flamine cursibus.
At non sufficiunt verba fluentia,
C Ni sit materies splendida. Approbat
Usus utrumque et nos utraque poscimus:
Quamquam tanta sit hæc, tamque perefflua,
Ut sensus merito mensque perhorreat,
Ut molis rupeæ intacta cacumina.
Nam multas operas postulat, explicat
Cum per aperta se latius; attamen
Urget materies, amor, coarctat
Majolo titulum parare laudis:
Cui fas non fuerit negare quidquam:
Non os, non animam, nec illa certe
Quæ sunt officiis amica pulchris.
In quo congrue, quo fiat decenter,
Et spes omnimodas speique summam
In te conferimus repertor artis,
Qua pectus hominis præominatum
Scandit sidereos honore campos,
Distinctum placidæ nitore mentis.
Hæc non ob meriti beatitatem,
Majoli peto sed ob almitatem:
Si quid lucifluum peregit ille,
Quod laudi fuerit Patri superno;
Si vexilla Dei secutus heros
Oppressit rigidum severus hostem;
Si jejunia, si cruces iniquas,
Si noctes tulit idem inquietas;
Si quidquid gladius potestque flamma
Contempsit, patiens amore Christi;
Nec bis nec semel ille........

D *AA. SYRO ET ALD. EX MSS.*

LIBRI III PARS I.

*VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 108**

Captivitas sub Saracenis tolerata. Pontificatus Romanus oblatus. Acta circa Ottonem I et Ottonem II Imperatores.

Huc pede difficili quamquam decurrimus usque,
At nunc ulterius tentans intendere gressum,
Materiæ novitate premor: tunc pondere pressus;
Ire quidem nequeo: pudor est deponere fascem.
Atque utinam rebus cœlum crescentibus usque
Crescere verba dares, nasci qui verba dedisti!
Eligerem sub fasce mori, quam cedere cœptis.
Sed quid agam? priscumne sinam periisse laborem?
Cuique datum pelagi pœne contingere littus
Unius objectu et trepida formidine saxi,
Lintea retro dare et patiar succumbere noxæ?
Huc, Pater, aspires votis ingentibus oro:
Spesque procul fusas, in pectoris antra refundas:
Vitalem functis animam cui reddere membris
Quondam posse fuit cœnosa mole gravato.
Argumenta tui capiam tamen inde favoris,
Si modo quod memini rite percurrere dones.

E

Vir itaque Domini, ut supra diximus, Imperatricis animis satisfaciendo, longo temporis spatio jam evoluto, cum Cluniacensi deesset monasterio, accessit libitum, quo Fratres pergeret visitatum. Cunctis igitur in via necessariis præparatis, laborem aggreditur itineris. Magna tandem cum difficultate laboriosi itineris, cum jam cacumina Alpinæ præterissent altitudinis, ad villam usque descendunt, quæ prope Dranci fluvii decursum posita Pons-Ursarii quondam vocitari erat solita. Nam rivulus qui decidit e montibus, cum flexuosos revolvendo per globos inter Alpes decurrit, sua ibi revolutione tantum planitiei porrigit, quantum prædictæ villæ positio occupare possit. Multi autem ex diversis regionibus, B. Majolum tunc comitabantur, quia sanctitate ejus se liberari posse arbitrabantur. Ad hunc igitur locum cum sine discrimine venissent, eumdemque rivulum transissent; mox inter ipsos arctæ viæ difficiles reflexus, qui parvo intervallo se præbent descendentibus, subito eos invasit perfidæ gentis Sarracenorum exercitus. Subita itaque incursione turbati et conantes plurima frustra, omnique spe meliori deposita, fugæ consulunt: sed nequidquam. Vesana enim impiorum turba calle citato hos persequens, omnes quos comprehendere potuit, in vinculis conjecit. Cumque unus ex illa impiorum turba, ab alta rupe, unum ex viri Dei famulis telo appeteret; ut famulus eriperetur, vir Dei venienti jaculo caritativam manum opposuit: in qua quamdiu, postea vixit, inflicti vulneris cicatrix apparuit. Nil vero de sua morte formidans, pro reliquis tamen exæstuans, altius tunc ingemiscebat; dum his quos impiorum crudelitas turbabat, subvenire nequibat. Evadendi itaque cum non deesset facultas, hunc tamen immobilem mentis tenebat caritas: quia eos pro quorum dilectione animam optabat ponere, etsi non poterat ab impiorum manibus eripere, magno tamen dolore convictus, nolebat relinquere. Apostoli interim reversus ad exemplum, qui dum pateretur naufragium oratione salvavit animas omnium secum navigantium, cum eos humano auxilio ab imminente nequiret liberare periculo; hoc suis apud Deum promeruit

Rediturus Cluniacum

ultro Alpes

F *a Saracenis cingitur,*

pro suis exponit se et vulneratur:

A promeruit precibus, ut ex illa miserabili turba nemo moreretur inter hostium tela.

AA. SYRO ET ALD. EX MSS. et cum illis captivus abducitur:

39 Feroces itaque barbari, peracto scelere, ad suas latebras dum redirent cum captivorum multitudine; beatum Majolum cernunt a longe, solum sedentem in lapide. Celeres ad eum tunc pedites accesserunt, et sceleratas manus in Sanctum injecerunt, eumque tenentes cum ceteris captivis duxerunt. Tunc B. Majolum qui ceteris habebantur præstantiores, honorare; qui vero leviores, illudere, Christianæque fidei cœperunt detrahere. Protinus ergo B. Majolus, belligerator optimus, scutum fidei arripiens, cuspide verbi Dei perfodiebat inimicos Christi, Christianæ religionis cultum approbans; et eum quem Deum colebant, nec se a supplicio liberare, nec se in aliquo posse adjuvare, certis et evidentissimis aggressus est rationibus demonstrare. Quo audito barbarorum jactantia, furore inflammata vesano, sanctos pedes compede constringentes ferreo, abscisso rupis sub antro, horrendo claudunt ergastulo. Sanctus itaque Domini, ut eos in sui perniciem conspicit dira frementes;

fidem Christi professus,

ergastulo includitur:

Martyr ut emeritam certamine sumere palmam,
B Usque sui posset perfundi fonte cruoris
Optat, et intrepido profundit talia vultu:
Quod satis est, supraque satis, huc viximus usque.
Nunc faciem penetrare cupit cum spiritus ardens,
Christe, tuam, tædetque viæ, tædetque laboris;
Qua breviora patent recti compendia callis,
Ire juvat; via sit trepidis nimis ardua quamquam.
Sidereos propere dabitur contingere campos.
Sanguinis effusi si nos vestigia ducant,
Martyrii titulum tensis complectimur ulnis,
Et sponte expetimus pulchram per vulnera mortem.
Tu modo nos dignare tuo pro nomine testes.
Hæc dicens, animumque neci collumque parabat
Carnifici: stat fixa viro sententia mortis
Intrepido. Sed, Christe, tuis mundissima castris
Lilia cum rosis pariter candentia vernant:
Nec te martyrii constantia sola meretur,
Nec fuso tantum quisquam fit sanguine Martyr:
Sæpe etiam multis peperit pia vita coronam,
Estque Sacerdotum confessio munda tuorum
Grata tibi, quos justitiæ perfectio vestit.

40 Ergo, ut prælibavimus, vir Domini ferreis astrictus vinculis, horrendo in antro tenebrosi carceris, pro confitendo nomine Deitatis, suffragia est expertus divinæ pietatis. Nocte igitur subsecuta, cum sopori dedisset membra, nimio mœrore confecta, C talis sibi visio divinitus est ostensa. Apostolicis insignitus vestibus Romanus Antistes videbatur adstare juxta se, cum odore thymiamatis thuribulum deferens. Hac denique visione certior redditus, per Apostolorum interventum ab impiorum manibus se intellexit liberandum. Ad hoc itaque quod vidit per somnium, aliud accessit magis evidens indicium. Pro dilectione Matris misericordiæ, libellum, quem de ejus Assumptione Beatus edidit Hieronymus, sæpius gestare sanctis solebat manibus. Hunc, dum ceteros sacros codices cum omnibus quæ hic habebat perdidit, Virginis, ut fatebatur, tuitione sibi salvari meruit. Quem vestis sub tegmine dum se sentiret habere, quot dies superessent ab hinc ad eamdem Assumptionem Matris misericordiæ, solicita nisus est mente discutere: qui numero supputato viginti quatuor sunt inventi. Tunc eam sua interventione hoc apud suum filium orat obtinere, ut ipse eripiatur ab hac licebit captivitate; quatenus divina sibi pietas inter Christianos concedat, cum suis concaptivis, tantæ solennitatis potiri celebritate. Hac finita oratione, ut ad rupem caput convexit, e vestigio præ mœrore sopor irrepsit: post paululum vero expergefactus, se ferreis reperit solutum compedibus. Mane autem facto hoc barbari stupentes miraculo, quod eum cernebant compede divino solutum Numine, ulterius ut vinciretur ausi sunt nullo modo præsumere; sed ferocitate paulisper mitigata, venerari deinceps cœperunt, quem prius in derisum habuerunt.

recreatus visione nocturna

et libello de Assumptione S. Mariæ

VIDE AA. PP. TOM. VII MAJI NOT. 109

D *compedibus solutum se reperit.*

41 Tunc vir Domini, annuentibus sibi barbaris, per monachum, qui secum captus fuerat, epistolam manu propria conscriptam direxit Fratribus: textus autem epistolæ hæc continebat. Dominis et Fratribus Cluniacensibus Majolus, miser captus et catenatus. Torrentes Belial circumdederunt me, præoccupaverunt me laquei mortis. Redemptionis pretium, si placet, mittite pro me et his qui una mecum capti tenentur. Hæc epistola Cluniacensi prælecta in Capitulo, omnem illam stirpem, quæ ejus doctrina et exemplo hactenus læta fructificaverat in Christo, mœstitia extemplo suo confecit auditorio. Exprimere non valet ullus, quantus tunc ibi omnium gemitus. Ubique inter eos luctus, una vox omnium plangentium, unus audiebatur clamor mœrentium et dicentium. Versa est in luctum cithara nostra, et gaudium nostrum in mœrorem; quia juxta illud Jeremiæ lamentum, Christus Dominus captus est in peccatis nostris, cui diximus: In lumine tuo vivemus. Ecce enim profanæ gentis irretitus est laqueo, cujus in Deo gloriabamur documento. Cujus interea isti afficiebantur de vinculis, hunc Dei dignatio magnificabat miraculis. Eorum namque, quos ad Dei cultum viri Dei persuasit disputatio, postquam Christianæ professioni a ritu se contulerunt barbarico, sicut jurejurando protestabatur assertio; dum quiescerent immites nocturno tempore milites, et vir Dei Regi regum debitas redderet laudes; multorum secum canentium audiebant voces: quas quidem, quia nemo sibi hominum familiare tunc præstabat contubernium, ipsi procul dubio Angelorum fore asserebant cum eo psallentium. Itaque ut erat statutum, infiniti ponderis pecunia, vel ex his quæ ad usum necessaria, vel quæ monasterii hactenus servabantur ad decorem insignia, sive bonorum virorum largitate in unum congesta, ceteris qui præstantiores videbantur Fratres, cum multorum thesaurorum copia, die accurrerent statuta; qui prædonibus omnia, quæ solerti congesserant indagine, præbuerunt; omnesque prius vinculis qui trudebantur, novissime vero nunc quem diligebant, ab impiorum manibus traxerunt: factumque est, superna gratia disponente, ut unius captivitate multi donarentur libertate: et sicut superni Regis a piissima Matre petiit, ita inter fidei domesticos ipsius Virginis interventu Assumptionis festivitatem celebrare promeruit.

Missa Cluniacum epistola petit lytrum:

E Thr. 4, 20

interimque concentu honoratur Angelico,

F *liberatus circa festum Assumpt.*

Prævia fama ruens totum conciverat orbem,
Mille trahens secum rumores, mille susurros;
Obscuris vera involvens ———
Majolum redemptum, Majolum pristinæ libertati redditum, Galliam certa celerem ratione subire.
Urbibus et vicis, per compita, perque plateas,
Hoc vir, hoc mulier, hoc tunc infansque senexque,
Hoc juvenis, medium et si quid juvenemque senemque
Despiscit, validæ quatiebant omnia voces.
Omnia fervebant, instabant omnia votis.
Majolum dives, Majolum denique pauper
Venturum, resono passim clamore fremebant.
Tantus amor Sancto, tanta est instantia vulgo
Visere doctorem, certamque referre salutem.

42 Tandem suscipitur a Fratribus, cum cereis et thymiamatibus sibi obviantibus, in hymnis et confessionibus Deo exultantibus. It clamor cœlo omnium, gratulantium Deo. Cum vero quia nihil sit in

magno gaudio a suis excipitur:

A in terra, Scriptura teste, divinæ providentiæ [expers; eidem] non abs re credimus placuisse, quatenus vir sanctitate præcipuus ideo volveretur tot casibus, ut exinde et vir Dei pressura proficeret, et mortalibus beneficium divino munere concessum proveniret. Vitæ namque hujus in conversatione, licet humanis contraheret ex affectibus unde diceret, Dimitte nobis debita nostra (Si enim dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus) ab hoc tamen seculo, prout potuit, immaculatum se custodire studuit. Sed totus quamlibet videretur mundus, juxta Dominicam tamen sententiam illud fateri cogimur, quod negare non audemus, quia adhuc indigebat, quo summus magister sibi pedes lavaret; ut in eo impleretur quod dicitur, Qui sanctus est sanctificetur adhuc : propterea hæc viri Dei tribulatio, patientiæ fuit probatio; quoniam, ut ait Augustinus, Nullus hominum tanta justitia est præditus, cui non sit necessaria tribulatio tentationis, vel ad perficiendam, vel ad confirmandam, vel ad comprobandam virtutem. Sed justo Dei judicio, unde venerabilem [virum] probatio, inde se tribulantes justa consecuta est damnatio. Angustos namque inde Alpes obsidentes aditus, insperato insidiabantur Apostolorum limina petentibus; sed ab eisdem dum capitur, qui ab Omnipotente plurimum diligebatur, ejus sanctitatis ex merito cominus super eos divina se contulit ultio. Pro ulciscenda siquidem injuria viri Dei, clade intersurgente, paulatim viribus cœperunt deficere; adeo ut divino se puniri verbere ore proprio faterentur intelligere. Verum nobilissimis viri Dei ditati spoliis, magis ac magis quotidie dum laborarent incommodis, ad Fraxinetum, per consueta devia, excetere propria adgressi sunt cubilia. Tum vero a Christianis itinere eorum explorato, iter securi dum per Alpes more tererent solito; super se cum impetu venientium auribus a longe exceperunt sonitum. A clamoribus venientium et clangore tubarum, consonat omne nemus strepitu, callesque resultant. Ex templo barbaris gelidus per dura cucurrit ossa tremor : qui divina perculsi formidine, nullum sibi senserunt auxilium præter fugæ præsidium. Certamen tunc magnum erat Christianis, cum barbaris fugientibus, et ideo resistendi mente divinitus absente secedentibus, post principia [pugnæ] certabant nuda prætendere terga. Fugam tamen dum facerent multi, perplures sunt neci dati: hi vero qui effugerunt ad tempus dilatam mortem, cujusdam promontorii supercilium tutaminis sibi eligerunt præsidium. Sed decentius occumberent,si hostium inter tela ruerent. Illud promontorium ita vastis rupibus circumcirca videtur subductum, ut præter unam partem devexi lateris facultatem undique deneget commeandi. Hanc itaque partem Christianis obsidentibus, cum nullus eis adesset fugiendi aditus, nulloque nostrates munere a sui obsidione quivissent avertere ; humilem locum explorant, quo ad ima se saltibus deponant : con sequens enim erat ut ipsi peterent ima, super quos superna incubuerat ira.

quæ quidem tribulatio ipsi ad probationem

Joa. 13, 10
Ap. 22, 11

B

Saracenis profecit ad ultionem,

aut occisis in discessu

C

Vertitur interea cœlum et ruit oceano nox,
Involvens umbra magna terramque polumque.

Conticuere omnes : sed nulla miseris quies. Ocius accelerare cupiunt negotium : denique impediente se sathana, locum sibi exploratum minine adierunt, sed ab eminentis rupis vertice in imum se profundum tota nocte præcipitaverunt. Nostrates autem jam die illucescente, cœlestis victoriæ stupentes magnitudine, ei gratias libuit referre, cujus forti numine prostratum cernebant agmen hostile. Quosdam tamen eorum qui demersioni se subtraxerant, in remotiori quodam montis latere offendentes comprehenderunt : qui salutari se ablui deposcentes lavacro, (hos enim, sicut diximus, vir Dei verbis edocuit salutaribus de Christo) corpori matris uniti Ecclesiæ, quanta inter barbaras gratia servum suum Omnipotens illustravit, soliti erant referre. Optima tunc spolia colliguntur, æquasque per partes inter Christicolas distribuuntur. Ast B. Majolum, corpore licet absentem, meritis tamen in fugandis hostibus præsentem, hujus distributionis cuncti qui aderant expertem fore , dignum nullatenus judicant. Hujus namque pro ulciscenda injuria hostes pessundatum iri, cœlesti testabantur in victoria : propterea sacros codices, quos barbari rapuerant, beato viro sua pro parte miserunt. Sic Omnipotens, sui famuli meritis præcipitatis impiis, eliberavit cunctis viam Romani itineris.

aut submersis.

D

AA. SYRO ET ALD. EX MSS.

Majolus ex præda libros sacros recipit·

45 Non longa vero post tempora, Romana sede proprio viduata Pastore. idem Dei famulus, Ottonis secundi juncta cum matris prece, Italiam repetere a partibus est coactus Galliæ. A matre tunc et filio honore susceptus dignissimo, ad culmen Apostolicæ dignitatis precibus impelli cœpit continuatis : sed cui magis abjectio quam expeteretur exaltatio, nullatenus ad se promovere potuit sublimitatis ambitio. Pusillum gregem nolebat dimittere, quem Christo placuit sibi committere : et cum ipso volebat in paupertate vivere, qui in paupertatem descendit a cœlesti culmine : sed ab utraque cum cogeretur potestate, excogitandi dilationem studuit postulare. Tunc ad orationis se contulit præsidium, quo sibi concederetur divinitus, quid agendum, quidve tantæ potestati esse respondendum. Ab oratione ut surrexit, Apostolicæ lectionis codex casu sub oculis tunc adfuit; quo aperto, illa se in prima marginis fronte obtulit lectio, cujus se instrui divinitus credidit documento. Insertum quoque quod reperit, sibi adhærentibus legere cœpit : Videte ne quis vos decipiat per inanem Philosophiam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum. Agere se oportere fatetur suis, omni studio, quod divina suggerit lectio. Imperatoris et sanctæ matris iterum precibus, alternis id ipsum flagitatur successibus : cum nobilibus qui aderant Antistites insistebant, et imperialis quo fieret petititio supplicabant. Ast ille divina illustratus gratia, solerti studuit se excusare prudentia. Ea, inquit mihi abesse cognosco, quæ viro conveniunt Apostolico : nec videor idoneus, ferre qui possim tantæ magnitudinis pondus : nec decet quemquam hanc præsumere sarcinam, cujus non potest vitare ruinam. Postremo,ego et Romani, sicut divertimus regionibus, ita minime convenimus moribus; et si ipsis morigerabor, monastica professione privabor; ideoque alium vos acquirite, quia indubitanter potestis scire me ad culmen Apostolicum hac in vita non accessurum, gregemque mihi commissum numquam dimissurum. Hac quidem ex reliquido possumus colligere, hunc Dei famulum multæ humilitatis fuisse, qui rogatus a summo terrenorum Principe, ad culmen Apostolicum distulit ascendere. Sed quod ille distulit rogatus, multi longe inferiores, quos nec litteratoria professio, nec honestæ vitæ provehebat conversatio, se, si possent, ultro ingererent, omni se despectui multiplicatis precibus subderent; postremo tantæ dignitatis quo sublimarentur culmine, magno promisso munere, se damnari sua sponte simoniaca non spernerent peste. Ast vir Dei, quem interius virtutum magistra docebat humilitas, in cujus spiritu Evangelica regnabat paupertas; quamquam polleret eximiæ virtutis præconio, ideo tamen sublimari refugit temporali fastigio, quo seculari remotus negotio, firmius insisteret Omnipotentis obsequio; et longius mundo, proximus semper fieret Deo.

ab Ottone II Romam ad Pontificatum invitatus,

E

Col 5, 8

se excusat.

F

Secreti cupidus, sancto vir numine plenus,

Nos

A
AA. SYRO ET ALD.-EX. MSS.

Nos magis externos doctus vitare favores,
Quamque ministrorum solatia crebra suorum :
Voto detulerat latebramque fovere perennem,
Immuremque aulæ quam longa est ducere vitam.
Inconvulsa manet magni sed sponsio Jesu,
Montibus impositam non abdi visibus urbem :
Quemque tegit meritis adsistens gloria pulchris,
Indicat egregiis illustrans gratia signis :
Et quaqua tulerat facilem per compita gressum,
Urbibus et vicis raptim promiscua sese
Obvia turba dabat, præclaris excita factis,
Et quamquam longi facile secura laboris.

Gliscente discordia inter Ottonem II et matrem,

46 Sub eodem tempore prædictus Imperator matrem zelabatur, quia apud se falso crimine deferebatur in eamque tunc, quasi in reipublicæ dilapidatricem, et sui ab ea expulsatricem, per falsos delatores tali stimulabatur jurgio, ut eam versa vice pellere minaretur regno. Suorum Principum nullus eum convenire, falsumque crimen a sancta matre tentabat avertere : ipsi eam defendere negligebant a crimine falsitatis, quos illa sustulerat ad summos gradus dignitatis : hanc omnes excusationem prætendebant, quod Imperiali majestati contradicere non audebant.

B

Ecce ferebantur precibus mandata coactis
Cunctorum, quiqui fuerant ex parte piorum ;
iret quantocius, ac dilectissimæ sibi Imperatrici succurreret : nullam jam illi restare salutem, nisi ut rebus amissis etiam regno discederet.

Periculo vitæ in dubio his vocibus iras
Excitat, impatiensque moræ mox arma reposcit,
Arma celer : notis artus induciiur armis.
Voverat ille, suum fidei pro nomine pectus.
In quacumque daret casus, incumbere mortem.

illum arguit:

Ast ubi venit, mox Imperatori in faciem restitit, et eum publice coram omnibus increpavit. Apice, inquit, sublimatus transitoriæ dignitatis, cur præcepta aspernaris Veritatis ? Potens est te redigere ad minima, qui ad mortalium te sublimavit fastigia. Tunc Imperator, hac audita comminatione, subito contremuit : eique supplici voce respondit, et in quo præcepta Veritatis contemneret inquisivit. Cui vir Dei. Parentes, inquit, honorare illius est jussio, qui cum Deus esset virgineo editus utero, matri se subdere dignatur in Evangelio. Sic enim ait Evangelista, Descendit cum illis Nazareth, et erat subditus illis. (Luc. 2, 5.) Sic matri se subjecit, qui per potentiam divinitatis omnia fecit. Te ab illo formatum vili ex luto, superbire in matrem cur elata persuasit præsumptio.

C

Ad hanc Imperator vocem irarum flammas temperans, immanissimum furorem deposuit, Patrisque Majoli per omnia se obtemperaturum jussis perhibuit.

eique matrem conciliat:

Promissione tandem sanctissimi Patris ante matrem ut venit, suis se vestigiis projecit, et ei obsequens, ut matri filius, in nullo eam offendisse deinceps est inventus. Hunc itaque, qui inter mortales summus Princeps eminebat, quem ad matris concordiam nullus convenire audebat, ab hoc scelere, quod facile potuit, compescere, matrisque satisfacere, et ei ut consequebatur obedire solo jussu coegit; liquido claret hunc magnæ mentis culmine potestati inhærere supernæ, qua præditus illud facere potuit sola jussione, quod nullus aggredi ausus est supplicatione. Quod enim illi inhæserat cui nihil est impossibile, ideo meruit ab eo accipere, ut huic sua dominaretur jussio, cujus terrarum Principes subjiciebantur Dominio.

47 Inter cetera siquidem miracula, quæ Dominus operabatur ad ostendenda servi sui merita, spiritu prophetiæ dignatus est eum erudire, ut ventura sæpius prædiceret, et absentia præsentibus quasi præsentia denuntiaret. Quodam tempore, dum Roma rediret, Fratribus, cum quibus iter carpebat, suspirans cum lacrymis dixit : Hac nocte per somnium

D

leonem videbam immanissimum, qui clausus in cavea, catena constringebatur ferrea; et ideo indubitanter sciatis, quia Otto Imperator hoc anno rebus excedet humanis : quod ita rei probavit eventus. In proximo enim Provinciam reversus, ibique paucis diebus in sua cellula commorans, legatus ex Alemaniæ partibus advenit, qui præfatum Imperatorem ab hac vita migrasse detulit. Sed sicut vir Dei absentem rem tamquam præsentem Fratribus retulit,

prædicit obitum Ottonis I

quoniam Imperatoris magni, licet longe positi, mortem innotuit; ita postea ipsius filio, cujus supra retulimus, sicut contigit Veronæ, de suo obitu prædixit.

et dein II.

Nam manus Imperatoris utrasque suis complectens manibus tenuit, ejusque vultum contemplans ait : Fratribus Majoli consilio si aures præberes, hinc unde venis retro redires : pro certo enim scias quia si Romam perrexeris, quo ire disponis, nativitatis regnum numquam amplius videbis ; sed Romæ, quo pergis, sepulcrum habebis. Hoc quod Dei prædixit famulus, rei postea probavit eventus.

E
VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 110*

PARS II.

Varia S. Majoli miracula : pius obitus.

In Alemaniæ partibus quodam tempore dum moraretur, ejus adventu rumore diffamato, ad eum cujusdam Comitis concita pervenit legatio. Ex longo namque tempore prædictus Comes nimia deprimebatur ægritudine, quæ quotidie per augmenta succrescens noxia, ita totum infecerat, ut nec de lecto surgere, nec ex uno in aliud se latus potuisset vertere. Cibus ei et potus ita erant fastidio, quod corpus nimio simulacrum videretur jejunio; ideoque ad beatum virum directa legatione, ejus pietatem supplici postulavit devotione ; quatenus ex his quæ ad victum proprium parabantur Dei famulo, suæ imbecillitatis subveniretur incommodo.

Sanat Comitem ægrum

Hac itaque legatione, ab eo qui visceribus affluebat misericordiæ, panem quo vescebatur cum amygdalis et odoriferis suscepit pigmentis.

submissis cibis suis,

Tunc Dei famulus ad suos conversus : Familiaritate, inquit, nostra fisus, hoc iste suis deposcit precibus, quatenus omnipotens Medicus nostris ei subveniat orationibus ; ideo flagitanda est Dei clementia, quo sublevari mereatur corporis molestia : potens est enim Deus ille, qui Reguli filium sermone sanavit imperiali, hunc nobis absentibus pristinæ restituere sospitati. Mox itaque ut vir

F

Dei cum Fratribus se orationi dedit, exemplo qui aberat meliorari cœpit. Reversi vero qui fuerant directi, ea hora qua a viro Dei recesserunt, meliorari cœpisse suum Dominum cognoverunt. Posthac viri Dei munere se cibavit, et adeo integra sospitate convaluit, ut paucis interpositis diebus, ipse ad Beatum pergens, ejus vestigiis advolutus, immensas pro beneficio gratias retulerit.

Matronam nobilem aqua et oleo benedictis:

49 Vivariensi in climate quædam nobilis matrona longa afficiebatur infirmitate. Hac S. Saturnini cellula virum Dei morari ut comperit, mox eum sua legatione [movere] studuit, aquam sibi ut benediceret, ad hauriendum, et ad ungendum, olei liquorem, suæ dexteræ signo sanctificatum, dirigeret. Hæc quæ petiit a viro Dei, percipere ut meruit, illico recedere corporis molestia, et ad pristinum officium ita reparari cœperunt membra languentia, ut depulsa ægritudine sic proximo tempore toto valeret corpore, acsi antea nullius ægritudinis inficeretur peste.

monetarium sua visitatione et tactu:

50 Sed et illud supprimi non decet silentio, quod ejus quem sospitate donavit beati viri visitatio hactenus celebri diffamatur testimonio. Vocatur hic

nomine

A nomine proprio Hildebrannus, et ab officii agnomine Monetarius; officium namque quod agebat, plus suis sodalibus, ne deterioraretur, custodiebat : et quoniam bonis pollebat moribus, ideo beato viro cœpit esse cognitus. Hic languore correptus corporeo, laborare cœpit multo incommodo : qui dum cerneret se a languore non sublevari, sed crescente corporis molestia magis ac magis se sentiret prægravari (ut solent divites facere, qui suo se munere arbitrantur redimere) multa per medicos et sacerdotes, multa per monasteria erogavit et pauperes : sed his licet offensorum sublevaretur pondere, nimia tamen deprimebatur ægritudine. Jam morte solicitari cœperat, cui languor nimius vitæ desperationem ingesserat. Ultima se interea præveniri dum cogitaret sorte, beatum sibi Majolum fama præcurrens Papiam denuntiat advenire. Cujus adventum prævenire studens sua legatione, eum poposcit sua se dignari visitatione. Ad hæc vir beatissimus, misericordia repletus, petenti non denegavit desideratum adventum. Mox æger ita gaudio repletus est beati viri præsentia, acsi manifesta fuisset sanitas ingressa. Statimque vir Dei ad ægrum accessit, et corpus ægritudine debilitatum nimia, tangere non despexit
B medicabili dextera: cujus salubrem tactum longa sentiens infirmitas, aufugit : et sanitas ita mox festina cucurrit; ut qui diu æger lectulo decubuerat, die tertia quocumque vellet sospes effectus pergere potuisset.

Domini sui gravem offensam meritum

51 Illud quoque nunc placet inseri, quod constat relatum fama vulgatum celebri. Quidam Domini proprii præsentiam fugiebat, quem graviter offenderat; suum namque comparem ex industria neci addixerat et ideo in senioris sui gratiam revocare nemo hominum poterat. Multifarie igitur quærebatur a Domino, ut dignum et ipse persolveret emolumentum socio. Qui mortis periculum ut evaderet, nullo fisus in loco, dum diversa percurreret, ad locum, quo vir Dei forte degebat, accidit ut veniret. Quem Dei famulus, cum petentem stipendium, militiæ cerneret idoneum; tunc ab eo cur errabundus pergeret percuntatur : suus ipsius Dominus cognoscitur : causa, cur diversa percurreret, detegitur. Cui vir Dei compassus, et hospitalitatis consolationem impendit, et sui Domini gratiam se adepturum promisit. Erat autem suus ipsius Dominus vir in armis strenuus, et temporalibus præpotens in rebus, et a sententia quam animo disponebat, nequaquam se amovere præ-
C ter difficultatem quemquam sinebat; ideoque difficile placabatur, quotiescumque irascebatur. Proximo post hoc in tempore eum vir Dei convenit, et suo famulo quo indulgeret eum blande rogare cœpit. Qui ad vocem viri Dei ita extremuit perterritus, et vox ita hæsit faucibus, ut quid responderet non haberet. Mox autem prostrato corpore se in terram dedit, ejusque vestigiis advolutus suis se commendavit orationibus. Hunc siquidem ante commilitones rogaverant, majores et inferiores ad eum preces copulaverant; atque omnes, ad parcendum famulo, flectere non potuerant : sed pro B. Majoli merito, ita eum coram omnibus prostravit Dei dignatio; ut haud secus indulgeret famulo, quam servi Dei decreverat jussio. Hoc ergo quotidie in suis fidelibus Dominus operatur, quod sacræ auctoritatis pagina testatur, dum prudentiam prudentium reprobat, et se glorificantes glorificat. Ad beati viri miser quia confugit auxilium, duplicatum ab eo promeruit beneficium, quo et Domini donatus est gratia, et reatum delevit pœnitentia.

et ideo errabundum, reconciliat :

ne læderetur ab arbore

52 Quodam tempore iter per quamdam silvam dum carperet, et ceteris more solito præmissis solus incederet; sopor illi inter lacrymas et crebra irrepsit suspiria. Eadem proinde via, qua pergebat, cu-

D jusdam arboris ita impediebatur ruina, ut ejus sub robore equitans facilius læsionem incurreret, nisi humiliato vertice se caute protegeret. Ad hanc itaque equus cui insederat ut venit, sic hæsit immobilis, acsi stipiti fuisset vinculis impeditus. Egregio tunc vultu puerum per somnium contemplabatur, qui equum, ne pergeret, tenebat per frænum. Evigilans vero, ut arborem sensit præ oculis, clementiam veneratus est Omnipotentis, cujus per Angelum, mortis gaudebat evasisse periculum; sed separatus ab aliis, quia hostiam se exhibebat in lacrymis, ab hoc ideo ne læderetur protegi meruit Angelo, a quo ante Deum lacrymosa deferebatur oratio.

AA. SYRO ET ALD. EX MSS.

equum agnovit ab Angelo detentum,

properanti ad ecclesiam S. Syri:

53 Illud etiam quod contigit dum Papiæ moraretur, prætereundum silentio pessimum videretur. Multitudinis intuitum quo declinaret, et per hoc mentis oculum jactantia purgaret; in nocturno silentio horas Canonicas præveniebat, atque beatissimi Syri adiens ecclesiam, profusis lacrymis ante januam, orationis sibi studio postulabat indulgentiam. Quadam itaque nocte, dum ad consuetam opus surgeret, et more solito ad ecclesiam proficisci disponeret; eum, si posset, fraudulenta conatus est infestatione terrere, qui bonorum actibus solet invidere. Inundatio quippe pluviæ, ut solet fieri in hieme, totum tunc reddebat iter difficile; nube insuper opposita micantia tegebantur sidera. Tunc tentator ante mentis aciem, et tenebrarum densitatem, et itineris reducere cœpit difficultatem. At vir Dei maligni spiritus suggestiones protinus agnovit, et iter dispositum sine dilatione arripuit. Malorum tamen auctor viro Dei in ipso itinere multis modis insidiari studuit : sed quia hunc in nullo lædere potuit, lumen, quod ante ipsum ferebatur, extinxit. Turbati cum viro Dei, qui aderant, lumen quo peterent nesciebant. Sed vir Dei bonorum invisorem, hujus facti fuisse non dubitavit auctorem : qui suos a timore signo repressit, certus ac fidens, quod ille, cujus adsistebat ante januam, illuminare extinctam sibi posset lucernam. Verum quia plus de beatissimi Syri quam de sua virtute confidit; quod fide credidit, effectu mox consequi meruit. Mox enim ubi ab oratione surrexit cum Fratribus, igne divino candelam viderunt ardere, quam ad suam perniciem diabolus est ausus extinguere. Hoc vero miraculum multum Fratribus [contulit] ad profectum : quoniam justi deprecationem dum multum valere intellexerunt, ad orationis studium majoricum devotione semet ipsos dederunt.

E

extinctum lumen precibus accenditur :

F

54 Hierarchias quoque beati Dionysii Ariopagitæ quodam tempore cum legeret, et more solito, quæ die legerat, sui pectoris bibliothecæ nocturna meditatione eadem deponeret; subrepente somno contigit, ut candela, quæ lumen suggerebat legenti, supra paginam rueret quam legebat. Sed quid non operetur Christus in Sanctis? Edax flamma candelam consumpsit, sed folium super quod ardebat torrida damna non sensit : virtutem flamma habuit ad candelam comburendam, quam ad paginam perdidit lædendam. Protinus excusso somno vir Dei, consternatus est animo, quod librum, qui vix alicubi inveniri possit, consumptum incendio esse putavit. Sed excussa favilla, cum in superficie nullius læsionis appareret macula, immensas ei gratias retulit, cujus potentia [ignis] vim suæ naturæ amisit, dum arida nutrimenta, super quæ candelam consumpsit, in nullo lædere potuit.

candela super librum illæsum consumitur :

55 Cum Willelmus Provincialium Princeps prægravari se sentiret ultima sorte, Majoli meritis salvari posse ab animæ credidit morte : qui sibi ad Avennorum accersitus oppidum, ut multitudinis visitaret conventum, in insula quæ Rodanum sub præ-

AA. SYRO ET ALD. EX MSS.

A fato castro scindit fluvium, sibi ponere jussit tentorium. Sed ejus adventus rumore circum circa diffuso, undique ad eum concurrere cœpit innumerabilis multitudo. Quisque tunc alios præcedere, et prior quisque ad virum Dei certabat transire. Adfuit tunc navis adeo vetusta, quæ rimis patentibus submergi facile irruenti posset sentina. Hanc, utriusque sexus oneratam multitudine, ut ad virum Dei navigandi gnari tentant dirigere, inundans decurrentis fluminis impetus eamdem submersit in mediis fluctibus. Res visu mirabilis, quod hi periclitabantur naufragio, qui Majoli se tutari petebant orationum suffragio. *videns navem cum hominibus submergi,* Viros cum mulieribus et mulieres cum parvulis, quos adhuc alebant uberibus, in profundum jam volvebat fluvius; cum ad viri Dei aures tale pervenit facinus. Sed Christus, qui clamantes ad se exaudit, sibi dilectum Majolum magnificare non distulit. In ipsius præscripti Rodani ripa, ab antiquis beati Martini constructa fuerat ecclesia; ad eam namque vir Dei, aqua submersos tegente cum eorum neminem conspiceret, oculos cum lacrymis levavit, et *oratione et Crucis signo omnes liberat :* tristem ad terram vultum deinceps inclinavit : sed licet adstantibus tunc ignotum fuisset, quid ille tacitus paulisper oravisset; B efficaciter tamen adipisci meruit, quod mente pia quæsivit. Crucis enim signum ut edidit, et cernuo vultu paulisper, ut diximus, oravit; diversi sexus et ætatis mox nantes apparuerunt in gurgite, quos unda difficilis contorsit sub flumine. Undarum pueri deferebantur summitate, mulieres in flumine diffusa rotabantur veste, et viri natatu ripam conabantur appetere : ad quos periti nautæ currentes cum carabis, omnes traxerunt ex voragine fluminis. Sed et illud videtur mirabile, *et panes ad se missos ab aqua intactos accipit :* quod ad virum Dei sex panes a Comite, dum suus deferret famulus, eodem licet cum ceteris captus naufragio; sic tamen directi muneris eum defendit delatio, ut ipse non modo illæsus exiret verum ex panibus tres intactos ab aqua abstraheret.

Plausus ubique sonat, pulchræ et modulatio laudis,
VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 11*
Christum cuncta boant, Majolum cuncta resultant :
Gloria sic Domino, sic crescit opinio servo.
Innatus subiit cunctorum pectora fervor,
Nosse virum, mira meritorum luce coruscum.
Multa quidem suberant clarum gignentia nomen,
Dogma, labor, comitas, mores, constantia, fervor,
C Quodque est præcipuum, dilectio plurima fratrum.
Qua grave quidquid erat patiensque libensque ferebat.
Quid tu, quid gressum raptas per devia sodes?
Quid cancellato flectis compendia ductu?
Ire brevi poteras, qua te per longa fatigas.
Arvernis certe melius via regia ducit.
Non abs re tulerim quod diverticula quæris.
Immo ego sic, animus sic denique ferre videtur :
Arvernum triste aliquid portendere credo,
Quod vel exitio, vel possit cedere damno,
Contiguis quod tam succedere mœnibus horres.
Quidquid id est, subsiste parum : flatuque recepto,
Obnixis animis, super est quodcumque, subibis.

56 Igitur Majolus senectutis tempore, quo solent *in senio fervens* ceteri remissius vivere, acri se labore in Domini studuit servitutem redigere : et quasi tunc novus accederet, ac juvenilis fervor in toto corpore ferveret, ita incredibili mentis fervore divino famulamini insistebat. Corpus namque defatigatum senio, nullo modo quiescere sinebat ab opere consueto. *biennio ante obitum abstinet publico :* Biennio itaque priusquam obiret, corpus plus solito viribus destitui, et ex hoc vocationis suæ tempus appropinquare deprehendit : D ideoque ad publicum jam procedere nolebat, sed aut in monasterio aut in quadam cellula, suorum Fratrum utilitati immorari cupiebat, ut ibi aut Fratres solerti studio corrigeret, et ad meliora paterna admonitione proveheret; aut sæpius remotis omnibus solus soli Deo inhæreret; atque frequenti attentius alternatione aut lectioni aut orationi vacaret, quod ei quoque in omni vita sua speciale fuerat studium : præsertim tamen adhoc desudavit præcipuum circa mortis confinium. Sæpius lugebat, dum spiritales viros ad memoriam reducebat, quos in divina religione florere, ac pro defensione Ecclesiæ sanctæ viderat viriliter decertare : eorum quidem recordatione, omni se in hoc mundo fore destitutum deflebat solatio; et ideo solamen sibi sola divina lectio; ideoque modis omnibus dissolvi et esse optabat cum Christo. Eadem siquidem *ad reformandum S. Dionysii monasterium evocatus,* tempestate Regis Francorum impellebatur nimia importunitate, ut secundum beati Patris Benedicti magisterium, B. Dionysii disponeret monasterium. Qui ut opus bonum ad finem vitæ usque perduceret, licet finem dierum suorum jamjamque adfore non ignoraret, proficisci tamen ob istiusmodi causam minime E recusavit : bonam hanc virtutum suarum consummationem existimans, si ordinis monastici professores in justitia et sanctitate sibi socians, caritatis unitos vinculo dimitteret. Arrepto itaque itinere territorium Arvernense expetiit, ibique in quadam sua *Silviniaci æger,* cella, Silviniaco scilicet, nunc loco celeberrimo, ultima ægritudine exerceri cœpit. Sensit illico prudentissimus virorum, suæ resolutionis tempus summum. Tum vero mœror et luctus omnium, vox una plangentium. Cumque a Fratribus fuisset percunctatus, gregem sibi commissum cui committeret, taliter eos fuisse dicitur affatus : *anhelat ad cœlum :* Jesum summum Pastorem, hunc habebitis protectorem. Peregrinationis Psal. 25, 8 ergo quia deserebat exilium, et ad proprium lætus pergebat domicilium, ideo gaudens hos frequentabat versiculos : Domine dilexi decorem domus tuæ et locum habitationis gloriæ tuæ : et, Quam dilecta ta- et 83, 2 bernacula tua, Domine virtutum, concupiscit et deficit anima mea in atria Domini : et, Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in ta- et 83, 11 bernaculis peccatorum. Ita Deo protegente, omnibus sui corporis membris integris atque illibatis, præclaro scilicet visu, puroque auditu, et sana memoria, sicut fuit integer a corruptione carnis, F nesciens labem nivei pudoris, pervenit ad exitum, immortale adepturus compendium. A Fratribus an aliquid doleret interrogatus, respondit : nihil se habere molestiæ, sed omnia tranquilla et prospera videre : et perspicere bona Domini in terra viventium. Tunc ante ipsum prostrati in terram, eum taliter cœperunt deprecari : Nos tibi commissos, Pater *suos absolvit :* beatissime, paterno more absolve, et sanctissimis tuis orationibus tuere : fides enim tua et opera tua te Christo sociant; et ideo quidquid ab eo postulabis, præsens facilius impetrabis. Quos ut absolvit, et sanctissimis orationibus confirmavit, a communi locutione cessavit. Jam humana despiciebat, et sursum oculos ad cœlum erigebat; eos denique versiculos usque ad expirationem animæ repetebat, ut aure apposita vix audiri posset, quod dicebat. Signum vero sanctæ Crucis sæpius dextera sancta sibi depingebat.

Nec patitur Christus clarum per secla clientem
Vel torpere diu partove absistere regno,
Martyrium cui vita fuit : quin mole laborum
Defessum invitat superas Moderator in arces.
Spiritus arctatis ardens emergere vinclis
Emicat, et liquidas liber transfertur in auras,
Hymnizante polo lætumque alalagma canente,
Sepserunt comites miro splendore superni :
Victoremque

A Victoremque ferunt trans ignea sidera lætum,
Et sistunt solio summi per secula Regis.

mortuus claret miraculis.

Dormivit vero cum patribus suis v Iduum Majarum, sepultusque est in basilica sancti Petri : ubi sanctissimis ejus meritis, multa præstantur beneficia, regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo, cui est cum Patre et Spiritu sancto, honor, virtus et gloria, per immortalia seculorum secula. Amen.

VIÆ APP. TOM. VII MAJI. NOT. 121 *

VITA III

Auctore S. Odilone Abbate et S. Majoli successore.

PROLOGUS.

a b

Hugoni *a* et carissimo Fratri Almanno, Odilo Presbyter, in Domino salutem. Cum residerem præterito tempore Paschali in Claustro *b* Romani monasterii, pridie quam Patris nostri Majoli superveniret solennitas; unus e Fratribus, nomine Joannes (qui secundum sui nominis congruam interpretationem, Domini gratiæ ditatus est munere) incepit inquirere, in quo volumine eadem nocte lectiones deberet annotare. B Ad quem ego : Consequens est ut in hujus Patris memoria beatissimi Patris Gregorii recitentur eloquia : quippe quia idem Pater dum advixit, eadem studiosissime frequenter et audivit et legit, et cum libuit de eisdem facundo sermone disseruit. Exempto post modicum Vespertinali officio, ac præfinito diurnæ servitutis tempore, tam ordo quam necessitas invitabat nos ad stratum accedere. Eram tunc temporis lugens et deflens, non modo damnum rei familiaris, sed et insolitæ calamitatis et inauditæ miseriæ ingens *c* periculum, et quod magis urgebat, totius patriæ et omnium pauperum grande lamentabileque dispendium. Tanti vero discriminis tantique mœroris anxia cogitatio, per plures jam me noctes insomnem reddiderat. Sed eadem denique nocte, cum solito more mordax cogitatio sensibus nostris importune se vellet ingerere, ut mihi a Domino deposceret consolationis auxilium, Beatum cœpi exorare Majolum. Post Paululum vero mihi suggerere cœpit tanti Patris dulcis memoria, et quodammodo promittendo dicere, ut si animum in ejus laudibus occupare satagerem, cœlestis consolationis præsidium quantocius procul dubio invenire possem. C Idcirco, dilectissimi Seniores et Fratres, etsi non secundum magnitudinem sui, tamen secundum parvitatem intellectus nostri, opus subjectum scribere curavi. Qualecumque etenim istud opus sit, ignis spiritualis sensus vestri ut examinet, discernat et corrigat, nostra fraternitas optat et orat.

Ad Vitam scribendam memoria excitavit.

ANNOTATA.

a *Videtur esse* S. Hugo, *Odilonis successor, factus Abbas anno ætatis suæ* 25.

b Romanum monasterium *a B. Petro Damiano in Vita S. Odilonis* I *Januarii num.* 25 *et* 26 *appellatur* monasterium Jurense, *sive* in territorio Jurensi constitutum, *olim a S. Romano constructum, cujus Acta dedimus* 28 *Februarii. Illud monasterium a Rodulpho Rege Burgundiæ concessum fuit Adalheidi sorori suæ, a qua creditur S. Odiloni traditum. Consule Notas Andreæ Querretani ad Bibliothecam Cluniacensem pag.* 72.

c *An illud forsitan, quod anno* 1032 *secum traxit mors Rodulphi prædicti, Conradum Imperatorem sibi substituentis, quod Eudoni Carnutensium Blesensium et Campaniæ Comiti, ex Berta ejusdem Regis sorore altera nato, occasionem dedit belli per annos aliquot* D *contra Imperium continuandi? An vero ad annum* 1019 *melius hæc referentur quo idem Rodulfus, insolentiæ subditorum pertæsus, cum S. Henrico Imperatore egit de regno in ipsum transferendo, quando intra metum res stetit?*

A. S. ODILONE AB.

CAPUT I.

Introductio ad S. Majoli ætatem. Hujus virtutes in seculo, Monasterio, et cura Abbatiali.

Post Apostolos et Martyres,

Post Apostolorum et Evangelistarum sacro-sancta, divina, et salutaria documenta, ac victoriosissima et invictissima beatorum Martyrum gloriosa certamina, tertio (ut ita dicam) loco, præstitit divina dignatio Ecclesiæ suæ nova solatia, luminaria videlicet amore ardentia, sermone lucentia : Apostolicos dico Sacerdotes et illustrissimos viros, humana scientia, non vane, sed salubriter præditos, divina sapientia refertos : per quorum spiritalem intelligentiam, et in divinis litteris perspicacissimam indagationem, Legis umbra lucesceret; sermo Propheticus, sui profunditate altissimus, suique altitudine profundissimus, spiritaliter intellectus ad lucem procederet; E Evangelici quoque luminis gloria, virtus ac majestas totius mundi densissimas effugaret tenebras. Per horum etenim sincerissimam industriam, Apostolici actus exponuntur et commendantur fidelibus. Per horum devotissimum studium, beatorum Martyrum triumphus Ecclesiæ sanctæ commendatur et meritum. Istorum namque fide, sapientia, et prædicationis instantia, susurrantium et oblatrantium contra fidem Catholicam murmur compescitur et opprimitur, schismaticorum strepitus sedatur, et os vana loquentium obstruitur, idolorum potestas destruitur, gentilium crudelitas superatur, Philosophorum insania contemnitur, conspuitur et annullatur; omnium hæreticorum falsitas, perfidia, infidelitas, error et rabies, veluti fœtor fumosus et fumus fœtidissimus, ut numquam et nusquam possit apparere, exsufflatur, et in nihilum resolvitur et exhalatur.

viri Apostolici,

3 Postquam tales et tantos viros, utpote cives suos et Regis sui domesticos, aula cœlestis lætabunda suscepit; ex ipsa suprema cœlestique republica, Divina censura quarto loco ordine congruo parvulis Ecclesiæ consulere voluit, ita ut gratiam F quam præstare dignabatur per sublimes et fortes, postmodum præstaret per humiles et innocentes et simplices. Deinde cœpit monasticus Ordo pullulare, et, ut verius dicamus, reviviscere; quam a beato Helia et Joanne Baptista novimus *a* processisse, et ita per Apostolicam et conversationem et vitam, et incrementa virtutum et exercitia sanctorum spiritualium Patrum, ad nos usque gaudemus pervenisse. Per ipsos etenim et ab ipsis perfectissime adimpleta est perfectio illius unius ac specialis Evangelici, immo Dominici præcepti : quod deerat illi adolescenti, de possessione vitæ æternæ apud Salvatorem conquirenti; respondente sibi eodem Domino Christo ac dicente; Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo, et veni sequere me. Matth. 19 Inter hujus vero salutiferi præcepti intentissimos auditores, et strenuissimos executores, beatissimus Pater, merito Benedictus et nomine, quasi quoddam sidus cœleste præclarus enituit : qui tantus ac talis, vita, moribus, et miraculis extitit, ut ejus ortum, vitam, et obitum describendo, sanctissimus Papa Gregorius, per omnia vir Apostolicus et Apostolicæ Sedis Episcopus, testimonium ei præberet, qui inter principales

dein viri monastici, floruerunt: a

S. Benedictus,

A principales Primates Ecclesiæ insigne quoddam et principale privilegium, et vita et doctrina, dignoscitur obtinere. Processu vero temporis, post transitum videlicet supradicti piissimi Patris, per B. Maurum *b* ejus discipulum, omnis pene Gallia ejus institutionis et religionis suscepit exordium : deinde per eum, et eos quos ipse ad justitiam erudivit, per plurima *c* temporum spatia, eadem religio ad cumulum perfectionis excrevit.

A S. ODILONE AB. S. Maurus:

4 Eis ab hac vita decedentibus, justitia rarescente, nequitia crebrescente, et matre omnium bonarum virtutum disciplina tepescente, cœperunt studia Patrum piorum deficere : et sicut per religiosos et fervore sancti Spiritus plenos, sanctæ institutionis norma gradatim perfectionis accepit augmentum; ita per negligentes et desidiosos, paulatim decidit in defectum. Salutaris igitur propositi perniciosa defectio usque ad tempus illud irrepserat latitando, quo favente Wilelmo, Christianissimo Aquitanorum Principe, beatæ memoriæ Abbas *d* Berno nomine, in partibus Burgundiæ, cespite Matiscensi, pago qui vocatur Cluniacus, monasterium cœpit construere; et in quantum potuit, in eadem constructione elaborare studuit, et piæ devotionis affectum laborioso B certamine ad laudabilem perduxit effectum. Hujus enim merito et exemplo, plures tranquillum portum monasterii requirentes convertuntur de seculo : ex quibus omnibus unum excipiendo recolimus, et recolendo excipimus, quem ad salutem multorum provenisse comperimus. Fuit vir ille *e* Odo nomine, vir per cuncta laudabilis, beatissimi Martini Ecclesiæ Turonensis Pontificis fidelis devotissimus, et ejusdem Ecclesiæ Clericus et Canonicus. Hic etenim vir honestus et humilis, admodum in regulari exercitatione edoctus, postquam supradictus Pater ab hac luce discessit, ad regimen Abbatiæ multorum fidelium electione successit. Deinde qualiter ad culmen virtutum pervenit, studiis ejus narrantibus, Romanus orbis edidicit. Huic successit felicis memoriæ Heymardus nomine, beatæ simplicitatis et innocentiæ filius. Hic in augmentatione prædiorum et acquisitione temporalis commodi adeo studiosus fuit, et in observatione satis devotus : hic et amissionem temporalis luminis, et quidquid sibi adversitatis accidere potuit, absque omni murmuratione et indignatione patientissime tulit. Hic etenim vir, ob meritum patientiæ, simplicis et innocentis vitæ, tanto talique a Christo ditatus est munere, ut ejus C tempore ad amorem monastici ordinis auctor nostræ salutis B. Majolum dignatus sit accersere. In hujus vero conversionis obsequio, multum valuit venerabilis viri *f* Hildebranni dulcis collocutio et spiritalis suggestio. Hic cum esset ex prioribus Cluniacensibus monachis, et ejusdem monasterii Præpositus *g*, bis invitatus est ut officium Abbatiæ susciperet; sed noluit, quia semper plus obedire quam præcipere, et magis subesse quam præesse voluit. Putat me aliquis forsitan desipuisse, idcirco quia, cum de B. Majolo disponerem scribere, de superioribus me tanta contigit edixisse : non tamen quis credat fortuitu accidisse, sed de industria provide factum esse. Quidquid enim in superioribus de justis et sanctis hominibus diximus, totum in isto de quo loqui volumus, vel pleniter, vel ex magna parte redolere cognovimus.

tum Cluniacenses B. Berno, S. Odo. Heymardus, Hildebrannus

5 *h* Fuit vir iste beatissimus Pater noster Majolus, præclaro stemmate ortus, et a nobilibus parentibus pervigili cura ab ipsa infantia nobiliter enutritus. Procedente pueritiæ tempore, addictus est Ecclesiasticis studiis, ut imbueretur litteris spiritalibus. Superno igitur nutu et divina providentia actum est, ut tam bonæ spei puer tunc in divinis actibus arctius intentus esset, ut totum adolescentiæ tempus sine periculo castitatis transigeret; et D ita factum est, ut per totum vitæ suæ spatium, decus in corpore suo retineret virgineum. Juvenili jam imminente ætate, altiora et potiora in divinis, acriora in humanis studiis et graviora non distulit attentare; et ideo per utramque exercitatus doctrinam, non timuit accedere Lugdunensem ad aram. Deinde apud hanc urbem, philosophiæ nutricem et matrem, et quæ totius Galliæ ex antiquo more et Ecclesiastico jure non immerito retineret arcem, Antonium, virum eruditum et prudentem, in liberalibus studiis habere voluit præceptorem. Postea vero multo magis exempla secutus Antonii, illius magni et solius Christi discipuli, quam studia istius Antonii seculari professione Philosophi; a supradicta urbe ad civitatem Matiscensem, a proceribus patriæ et civibus suis, videlicet cognatis et amicis, invitatus veniens, ut erat vir religiosus, religiose aliquantulum apud illos mansit : cujus vita laudabilis et admirabile studium, non potuit latere supradictæ civitatis Episcopum : a quo humiliter invitatur, consultu Clericorum et civium, ut in eadem Ecclesia non dedignaretur administrare Archidiaconatus officium. E Vir quippe ut erat humilitatis gratia præditus, parere non distulit, quod sibi divinitus per ministerium Pontificis imperari cognovit. Et ut res postmodum late patuit, totum illud negotium ad majoris utilitatis dirigebatur cumulum. Suscepto denique tantæ dignitatis officio, talem se exhibuit, ut Deo placeret et mundo : non mundo in maligno posito, sed mundo per sanguinem Christi reconciliato Deo Patri.

ac denique S. Majolus

Hic post studia Lugduni factus Archidiaconus Matisconensis:

6 Habet enim prædicta civitatis vicinum monasterium, quod multis videtur spiritalibus studiis decentissime adornatum, ad quod jam dictus Senior a Patre monasterii et Fratribus frequenter accersitur; cum quibus et frequens habebat colloquium et spiritale contubernium. Inter ipsa denique dulcissima colloquia et mutua sincerissimæ caritatis obsequia, videntes Fratres supradicti cœnobii mentis intuitu ejus Angelicam faciem, audientes cordis auditu mellifluam facundiam, desiderabant ut eum possent sibi acquirere Fratrem, quem postmodum habere mererentur et Patrem. Erat ad hoc intentus grex omnis Dominicus, sed ille senior Hildebrannus, de quo supra diximus, ut evenire posset elaborabat ardentius. Generabat jam in eo gratia Domini contemptum seculi, secundum et votum Fratrum supradicti cœnobii. Quid plura? Deposito Ecclesiasticæ dignitatis officio, spreto mundanæ nobilitatis supercilio, relicto seculari et amicorum et parentum consortio, ut libere posset servire vero Regi Christo, totum se subdidit cœlesti magisterio. Nec multo post condicto tempore, certo die ad monasterium veniens, officiosissime suscipitur, regulariter introducitur, et (ut moris est) honorabiliter et caritative tractatur. Quam grande fuerit gaudium inter Fratres de ejus adventu, quam ingens lætitia, quam celebris exultatio, non potest ad plenum noster edicere sermo. Deinceps adfuit ei ad contemptum mundi prompta voluntas, ad amorem Dei firmissima caritas, ad dilectionem proximi cara fraternitas, ad perdiscendum regularis observantiæ ordinem nulla difficultas, et ad exhibendum non solum Abbati sed etiam Fratribus obedientiæ bonum celeris alacritas, et ad dandum omnibus exemplum regnabat in eo pura simplicitas.

amice attrahitur a Cluniacensibus, habitu suscepto sancte vivit,

7 Qualis fuit ejus conversatio inter Fratres in initio suæ conversationis, apparuit ex affectu eorumdem Fratrum tempore celeberrimæ suæ electionis Non erat jam necesse, ut aliquis eum ad observantiam regularem instrueret, quem, ut sanctus Evangelista dicit, unctio gratiæ cœlestis de omnibus erudiebat. 1 Joan. 2

A diebat. Cœpit interea vita et doctrina tam perfecte clarescere, ut in domo Dei, laude fidelium, omnium primum et præcipuum locum meruerit obtinere. Sic enim placuit Divinitati, ut per diversos gradus humilitatis ascenderet ad culmen monasticæ perfectionis; ut non jam ex aliis unus, sed inter ceteros et super omnes videretur præcipuus. Sexto namque anno (ut fertur) conversionis suæ a seculo, supra nominatus Abbas felicis memoriæ, Domnus videlicet et pius Pater Haymardus nomine (cujus monachus beatus erat Majolus, cujusque monitis et jussionibus tota mentis intentione et corporis possibilitate parebat, semperque parere decreverat) cœpit destitui interea tota valetudine corporis, et (quod sibi gravius erat, licet patienter ferret) amissione temporalis luminis. Et cum jam se ad occasum vergere præsciret, et cognosceret se non posse diu tanti cœnobii tantarumque spiritualium ovium curam gerere; de ordinatione cœpit monasterii, suique successoris electione, cum spiritalibus et religiosis Fratribus spiritaliter tractare, et cum tranquillitate animi patienter disponere. Facta est autem ab omnibus inquisitio; et ad quem omnium Fratrum tendebat, ad B Domnum scilicet Majolum, pervenit electio: de cujus etenim electionis negotio, secundum granditatem sui dicere non sufficio; sed, ut eloquio utar brevissimo, nec ibi nec alibi ad illud officium, B. Majolo nec potuit nec poterit præstantior inveniri.

In locum Haymardi cæci

creatur Abbas:

8 Quid plura? Electus advocatur, invitatus resistit, rogatus contradicit, adjuratus tremiscit, interdictus quiescit: proinde laudes Deo referimus, quoniam superavit contradictionis decretum obedientiæ prædicabile documentum. Postremo a Fratribus eligitur, a populo acclamatur, a Pontificibus benedicitur, et a supradicto Patre monasterii in loco sublimi celeberrime collocatur, et a Fratribus officiosissime salutatur, et ab omnibus Domnus et Abbas honoratur et colitur. Et non solum a suis, sed etiam ab omnibus, qui eum videre et cognoscere potuerunt, ultra omnes sui temporis homines, omni honore et veneratione est habitus: de cujus ortu vita et moribus, miraculis et obitu, majorum nostrorum dicta præclaro famine prolata sufficiant. Illi vero qui de magnis maxima dicere potuerunt, clarissimos ejus actus et merita a Domino sibi collata magnifice descripserunt. Ego vero ultimus servorum illius servulus, non alia, sed ea quæ ipsi præfati sunt, stylo paupere ac brevissimis distinctionibus capitu- C latim quoquomodo ausus sum adnotare, secutus Alcuinum *i*, majoris Caroli Imperatoris Magistrum: sic et impar eo, quantum peccator justo, illitteratus perito, fari nesciens facundissimo. Ille summi et incomparabilis viri et sanctissimi Sacerdotis Martini vitam, a Severo Sulpitio altissimo stylo descriptam, dictis plenioribus elucidatam, ad nostram nostrorumque similium destinavit notitiam: sicut autem nemo post Apostolos beatissimo æquatur Martino, ita et ego multum me imparem profiteor Alcuino. Dixit ille, utpote magnus, magna de magno: dicam ego parvus, parva de magno. Dixit ille de suo Martino, sicut de summo Sacerdote et incomparabili viro: dicam ego de Majolo, sicut de piissimo Patre et Abbate sanctissimo, præstantissimo, viro, et vere Catholico.

ab omnibus honoratur:

comparatur S. Martino:

9 Fuit igitur ille clarissimis natalibus ortus, et ex utroque parente gemina nobilitate coruscus. Hic ad illuminationem multorum, ab ipso æterno Lumine luminum, velut astrum persplendidum, humanæ conditionis destinatur ad ortum. Fuit enim ipse nobilis ut erat, et nobiliter nutritus, et solerter eruditus. Et ut ab inferioribus ad altiora conscendere valeamus, erat vir jam dictus, sæpe dicendus, sæpeque recolendus, ingressu gravis, voce sublimis, ore facundus, visu jucundus, vultu Angelicus, aspectu serenus, in omni motu, gestu vel actu corporis honestatem præsentans. Omnium membrorum convenienti positione decentissime comptus: omnium mortalium mihi videbatur pulcherrimus. Erat enim fide firmus, spe certus, gemina caritate refertus, sapientia clarus, intellectu mirabilis, consilio providus, robustus fortitudine, spiritualis scientiæ assiduus cultor, et caritativæ pietatis verus amator. Replevit eum spiritus timoris Domini: qui ut David Propheta testatur, initium sapientiæ esse dignoscitur: illius videlicet sapientiæ, cujus claritate B. Majolus perfusus, cœlestium beatitudinum meruit percipere munus. Hujus muneris lumine noster Majolus accensus, cum pauperibus spiritu pauper voluit fieri, ut a Rege cœlorum regno cœlesti mereretur ditari. Cum beatis mitibus studuit mitescere, ut cum ipsis posset terram viventium possidere. Cum beatis lugentibus desiderabat, filiorum suorum negligentias et totius mundi discrimina plangere, ut ad æternam consolationem cum suis omnibus posset pervenire. Esurientibus et sitientibus justitiam, eamdem justitiam esuriendo et sitiendo studuit sociare, et cum ipsis in cœlesti convivio epulari, semper et spiritualibus deliciis satiari. Studuit ut miseris misericors esset, ut cum beatis misericordibus misericordiam a Domino consequi posset. In quantum homo intentus assidue cœlesti desiderio, divinam contemplationem justis meritis et jugi deprecatione meruit obtinere, ut cum beatis cor mundum habentibus dignus mereretur Domini visione. Et ut verissime mereretur Dei filius vocari et esse, perfecte didicit esse pacificus, ut non tantummodo ad possidendam animam suam haberet patientiam, sed ut omnes discordantes (ut potuit) ad concordiam revocaret et pacem. Propter justitiam persecutiones et passiones ab antiquo hoste et malis hominibus patienter didicit sustinere, ut beatus propter justitiam patientibus et spiritu pauperibus, ad percipiendum et possidendum regnum cœlorum, posset fieri sociatus. Tribus supradictis adornatus virtutibus beatissimus Pater Majolus, et octo ex Evangelio benedictionibus circumfultus undique, etiam quatuor Cardinales disciplinas ferventi desiderio studuit acquirere, et acquisitas operibus justis incolere, ut per prudentiam suam suorumque in antea provideret salutem; per temperantiam, quæ alio nomine vocatur modestia, temperamento justæ discretionis modeste disponeret spiritalia injuncta sibi negotia; per fortitudinem, diabolo vitiisque ejus valeret resistere, et resistendo ipsum auctorem malitiæ, decertando legitime, viriliter superare; per justitiam vero, quæ per omnia genera virtutum diffunditur, et earumdem virtutum condimentum esse videtur, sobrie et pie et juste vivendo, bonum certamen certando, cursum consummando, fidem servando, repositam sibi coronam justitiæ ab ipso mereretur percipere, qui est omnium virtutum largitor et auctor, et ante omnia et super omnia Deus benedictus in secula: cujus benedictionis largitas et clemens benignitas contulit nobis in munere, quo tali tantoque frueremur Pastore. In quo habemus exemplum quod sequamur, et in quo nobis apposita est forma cui imprimamur: sicut B. Gregorius de capite nostro Jesu Christo Domino nostro dicit, in cujus corporis propagatione B. Majolus, veluti sanctissimum membrum, optimum locum meruit obtinere.

illustris dotibus corporis et animi:

D — A S. ODILONE ABBATE.

Psal. 110

Matth. 5

instructus 8 beatitudinibus,

E

et 4 Cardinalibus virtutibus.

F

ANNOTATA.

a *Hanc processionem monastici Ordinis ab* Elia *et* Joanne Baptista, *a diversis antiquis scriptoribus commodo sensu assertam, dum in sensu eodem accipiunt aliqui,*

A. S. ODILONE AB.

A *aliqui, quo a S. Benedicto dicitur processisse Ordo Benedictinus; sibi aliisque negotium creant, quod in alterutram partem tractari vix possit integra veritate et caritate, propter affirmantium zelum ex una, et negantium fundatissimas rationes ex altera parte. Nobis ab eo licet adhuc abstinere, donec in Julio agendum sit de S. Elia, nisi tunc quoque conducibilius esse silentium judicemus.*

b *Acta* S. Benedicti, *illustravimus ad* 21 *Martii, et* S. Mauri 15 *Januarii: cœpisse autem hic dicitur in Glannofoliensi monasterio, et ibidem mortuus esse.*

c *Scilicet tribus sequentibus seculis, uti constat ex Actis Sanctorum Ordinis Benedictini ad Acherio et Mabillono editis.*

d B. Bernonis *Acta late deduximus ad diem* 13 *Januarii, ubi Originem* Cluniaci *diploma Willelmis Ducis, et similia Lector reperiet.*

e *Colitur* S. Odo 18 *Novembris, cui anno* 944 *defuncto successit* Haymarus, *qui hic dicitur* Haymardus.

f Hillebrannum *tempore S. Odonis Præpositum fuisse, indicatur in hujus Vita.*

g *Scilicet post obitum S. Odonis, et in depositione Haymari.*

h *Hinc incipiunt Acta in MS. Fiscanensi.*

B i *Colitur* B. Alcuinus 19 *Maji, cujus tractatum de Vita S. Martini habes in* 3 *parte operum editionis Parisinæ, studio Andreæ Quercetani ex MSS. Codicibus emendatum.*

CAPUT II.

Miracula. Conversio multorum. Obitus.

Claret miraculis ab aliis autem conscriptis:

De cujus vita et virtutibus animæ cum quis audierit præscripta prædicamenta retexere, curabit forsitan de miraculis visibilibus et corporalibus signis inquirere, quibus astipulatur et corroboratur fides illorum, qui solent dubitare de meritis et præmiis electorum: quibus B. Gregorii verbis respondendum est: Fides non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum. Et ne quis dubitet de sanctitate ejus et gloria, discat ab eis, qui eum visu et auditu noverunt, qualiter vixit, qualiter docuit, et qualiter plenus dierum, adornatus virtutibus, ab hac luce discessit: et cum cognoverit eum fidelium attestatione sancte vixisse, recte docuisse, credat eum proculdubio ad Sanctorum omnium gloriam Christo duce pervenisse. Quanta per eum Dominus et ante
C et post transitum ejus ostendere dignatus est miracula, testantur volumina a doctissimis viris ordinata, sensu Catholico, calamo conscripta rhetorico, et in quibusdam locis metro variata dactylico. Et quia Deus omnipotens nullum tempus patitur transire sine testimonio suæ benignitatis, ad corrigendas negligentias nostræ fragilitatis, frequenter renovat exempla sanctitatis. Sed et isto tempore frequentius solito contigit evenisse. Inter omnes titulum sanctitatis præferentes, qui nostris temporibus effulserunt,

præ reliquis Sanctis istius temporis eminet:

B. Majolus præcipuus apparuit: de cujus honestis moribus, et vitæ honestæ virtutibus, a nobis pro tempore pauca dicenda sunt. Ut vere fatear, fuit ad omnia utilis, et per cuncta laudabilis. Erat enim honestas in actione, sobrietas in consuetudine, humilitas in prosperitate, patientia in adversitate. Mansuetis erat affabilis, superbis terribilis, parcus cum debuit, diffusus ut decuit: non diversus in habitu, non confusus in actu; quantum ad hominem, unus semper et idem. Devotus imitator Sanctorum, et eorum maxime intentus auditor esse studuit, quorum servituti et disciplinis ad obediendum et serviendum se subdidit. Illam septenariam copulam, ab Apostolo Petro in ternario et quaternario numero, ordine mirifico luculenter dispositam, non aure surda audiens, audiendo addidicit, et ut alii discerent, lingua ac ma- D
nu predocuit; ministrans in fide virtutem, in virtu- 2 Pet. 1, 6
te autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis caritatem. Præferebat etiam dialecticis syllogismis, et rhetoricis argumentis, et omnibus ingeniis philosophorum omnium, Apostolicæ simplicitatis prædicabile documentum,
dicens cum Paulo: Ego enim didici, in quibus sum Phil. 4.
sufficiens: scio et humiliari, scio et abundare: ubique et in omnibus institutus sum, et satiari et esurire, et abundare et penuriam pati. Omnia possum in eo qui me confortat.

placet Deo et hominibus:

11 Tantorum doctorum et divinorum philosophorum sapientia perdoctus, et totius ecclesiasticæ disciplinæ eruditionibus et virtutibus illustratus, ut de Moyse Ecclesiasticus sermo loquitur, Factus est
Deo dilectus et hominibus, et ideo memoria ejus in Eccli. 45.
benedictione est. Vere dilectus Deo et hominibus extitit Pater Majolus, quia per dilectionem Dei et proximi (quam firmiter tenuit) Deo placuit et hominibus: ita studuit placere hominibus, ut Deo non displiceret; ita Deo, ut hominibus prodesset. Placuit
Deo, bene vivendo, et recte docendo: placuit homi- E
nibus, pro posse spiritalia et temporalia eis beneficia exhibendo. Vere enim memoriam ejus in benedictione cognoscimus existere, dum recolimus et adhuc perspicue cernimus, per eum et eos quos in Christo genuit, ædificia fabricæ cœlestis excrevisse, crevisse, et crescere. Et ut pace spiritualium artificum, in eadem fabrica laborantium, dicam; unus præcipue refulsit, qui nuper rebus humanis excessit, et qui plus omnibus nobis laboravit, Dominus videlicet et Abba *a* Willelmus: de cujus clarissimis a
actibus, et vita laudabili, et mirabili conversatione, parvitas nostra non sufficit, quod sentit, ad plenum referre. Quam perspicue beatissimi Majoli ejusque discipulorum in benedictione existat memoria, respondeant monasteria ab ipsis, alia a fundamentis constructa, alia de corruptione cum incremento virtutum ad meliorem statum reducta. Quantum vir iste, de quo loquimur, Deo placuit, per signa et miracula, quæ per meritum ejus Dominus operatus est, hominibus manifeste dignatus est demonstrare; dum, multorum fidelium ut fidelissima testatur rela-

varia patrat miracula:

tio, multi diversis infirmitatibus constricti, etiam de vita desperantes, ab eo visitati, per gratiam Do-
mini pristinæ sanitati sunt redditi. Plures, oculo- F
rum detersa caligine, per meritum ejus clarius cœperunt videre. Multi, diversi generis febribus affecti, præstante Domini gratia, ejus orationibus sunt liberati. Multi, ut ferunt, a veneno serpentium, morsibus luporum et canum, incursione et illusione dæmonum, per Dominicæ Crucis signaculum dextera ejus expressum, meruerunt recipere salutare remedium. Multi in periculis fluminum, ab ictibus fulgurum, et ceteris incommoditatibus, ejus sunt liberati intercessionibus. Aliquando candelæ, vel negligentia cubicularii, vel occasione alicujus eventus, in noctibus ante lectum ejus extinctæ, ut testati sunt qui adfuerunt, divinitus sunt lumini restitutæ.

plurimos ad Christum convertit:

12 Cum esset aliquando in monasterio sanctissimi Martyris Dionysii, et nocturno tempore legeret (ut sui moris erat) ejusdem Martyris et admirabilis utraque lingua, utraque conditione philosophi, librum de Principatu cœlesti; gravi somno superveniente, candela de manu ejus super libri paginam defluit. Accidit tunc quiddam mirabile insolitum. Ignis naturæ suæ officium prosequens, linum consumpsit et ceram; paginam dimisit illæsam. Si non resuscitavit mortuorum corpora, sunt alia potiora

et

A et clariora, quæ per eum Dominus patravit, miracula. Si anima plus est quam corpus, multo major et excellentior est animarum ad vitam æternam reparatio, quam resuscitatio corporum, ad vitæ hujus ærumnas et pericula redeuntium. Quantos de morte animæ et vitiorum voragine suscitavit, et in vias vitæ suo exemplo introduxit, eorum numerositas soli Deo cognita, dinumerare non sinit. His et ejuscemodi virtutibus clarus, Deo et hominibus extitit carus. Multi Catholici et honorabiles Clerici, religiosi monachi et reverendi Abbates venerabantur illum, ut sanctissimum Patrem. Sancti et sapientes Episcopi tractabant illum, ut carissimum Fratrem. Ab Imperatoribus et Imperatricibus, Regibus et mundi Principibus, Senior appellabatur et Dominus. Honorabatur a Pontificibus Apostolicæ Sedis, et vere erat eo tempore Princeps religionis monasticæ. Ille Divus Cæsar et Maximus Otto, eum diligebat pectore toto: diligebat eum ejusdem Cæsaris conjux Diva Adaleida, Imperatrix Augusta, caritate sincerissima et devotione carissima. Diligebat eum eorum filius humili devotione Imperator Otto; affectu et non dissimili voto *b* Conradus, supradictæ Imperatricis frater nobilis et pacificus, ejusque *c* Mathildis B nobilissima conjux, quanto frequentius faciem ejus cernebant, tanto amplius in ejus amore crescebant. Quid dicam de nobilissimo *d* Henrico, Burgundionum Duce? quid de *e* Lamberto, illustrissimo viro et nobilissimo Comite? quid de *f* Willelmo? quid de *g* Richardo. Aquitanorum et Normannorum fortissimis Ducibus? quid de Italicis Principibus et Marchionibus? Quantum illum *h* Willelmus Rector Provinciæ coluit, vita illius et finis ostendit: per ejus quippe meritum et fidele obsequium, B. Benedicti percipere meruit habitum. *i* Archenbaldus etiam, Silviniacensis loci Provisor fidelissimus, inter suos clarissimus, et adjacentis patriæ pater, et pauperum tutor fortissimus, quantum et qualiter extitit B. Majolo devotus, supradictus multimode prædicat locus; ab eo, et ante et post transitum semper dicendi Patris, ædificiis et divitiis, et diversorum ornamentorum speciebus ornatus et nobilitatus, ita ut deceret si tale quid fecisset aliquis ex Regibus. Iste vero qui nunc superest, honoris ejus heres et nominis, bene tractat locum illum, nullum etiam infert habitatoribus damnum.

carus Principibus ecclesiasticis et secularibus,

13 Adeo magnificatus et glorificatus est B. Majolus Domini præveniente gratia, in conspectu Regum et Principum, coram omni populo, ut possimus dicere C de eo sine dubio, quod de Moyse Dei famulo Ecclesiasticus replicat sermo; Glorificavit illum in conspectu Regum, et ostendit illi gloriam suam. Hugo Rex Francorum quotiens illum vidit, humili devotione suscepit, et cum magno honore tractavit: tempore vero suæ vocationis ad se venire rogavit, ea intentione ut monasterium S. Dionysii ejus consilio et adjutorio, melius quam tunc erat, ordinari posset. Ille, sciens dictum a Domino; Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo. Et illud Apostoli præceptum; Deum timete, Regem honorificate. Ad illud negotium peragendum, gaudens iter suscepit, usque ad locum Silviniacum pervenit, ubi, se Deo vocante *k*, plenus dierum et sanctitatis ex hac vita obiit quinto Idus Maji, illucescente feria sexta post celebrationem ipsius sacratissimæ solennitatis, qua Christus Jesus Dominus noster, subacto mortis principe, ad dexteram Patris ascendit, et fideli suo Majolo ascendendi post se iter ostendit. Post cujus transitum supradictus Rex Hugo, adventus sui præsentia et regalibus donis, exequias ejus honoravit et tumulum: ubi præstante Domino multa patrata sunt et patrantur miracula, et plurimis plurima præstita sunt et præstantur

ab Hugone Capeto

Eccli. 45

Luc 20, 24
1 Pet. 2, 4

etiam post obitum honoratus,

D beneficia. Quorum numerositatem et magnitudinem non sufficit per ordinem omnium nostrorum enarrare memoria: sed, ut brevissima utar conclusione, ad sepulcrum istius sanctissimi viri de quo loquimur, et cujus vitam et merita caritati fidelium commendare nitimur, gratia et misericordia Christi a quacumque infirmitate detenti, multi sanati sunt et sanantur infirmi. Ibi paralytici eriguntur et claudi, ibi febricitantes sanantur et cæci, ibi a dæmonibus possessi mundantur, et nescimus cujus generis igne terribiliter et miserabiliter adusti liberantur: et quisquis ibi devotus adveniens de quacumque necessitate fideliter auxilium expetit, voti sui compos effectus redit ad propria sospes et lætus *l*, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in unitate spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

A S. ODILONE AB.

claret miraculis,

ANNOTATA.

a *Hic est* S. Guilielmus Abbas Divionensis, *a S. Majolo ad cœnobium Cluniacense adductus, et reformationi plurimorum monasteriorum præpositus: a quo ipse S. Odilo ad Religionem conversus est: uti deducit Glaber Rodulphus in ejus Vita, a nobis edita ad Kalendas Januarii.* E

b Conradus *seu* Chuonradus, Rex Burgundiæ *Transjuranæ* Alamanniæ et Provinciæ, *cujus aliqua donatio facta monasterio Cluniacensi anno* 943 *continetur in Bibliotheca pag.* 267, *et traditur vixisse usque ad an.* 994.

c Mathildis *filia Ludovici Transmarini et Soror Lotharii, Regum Francorum.*

d Henricus *Dux et Marchio Burgundiæ, frater Hugonis Capeti Regis, tradidit S. Majolo monasterium Autissiodorense S. Germani reformandum, et Heldricum Abbatem confirmavit circa an.* 983.

e Lambertus, *Comes V Cabilonensis, monasterium Cabilonense, a S. Gunthramno fundatum, subjecit Cluniacensi reformationi, ad id evocato S. Majolo. Consule Historiam Cabilonensem.*

f Willelmus est Dux Aquitanorum, *sive is fuerit* Willelmus, Caput Stuppæ *cognominatus, filius Eboli Ducis, ei anno* 963 *monacho effecto apud S. Cyprianum successit filius, etiam* Willelmus *dictus; qui et* Abbatem S. Hilarii *se ipse scribit. De his consule a nobis relata ad Vitam S. Guilielmi eremitæ* 10 *Februarii* §. 2.

g *Hic est* Richardus I Dux Normannorum, *habitus* monachorum auctor, provisor Clericorum, *et* personarum Ecclesiasticarum propagator, *ut Epitaphium ejus loquitur. Successit Guilielmo patri anno* 943 *occiso, et superfuit usque ad annum* 1013. *Consule* 9 *Januarii Fragmentum* 3 *Vitæ S. Waningi.* F

h *De hoc* Willelmo *supra actum est ad caput* 3 *Vitæ primæ, littera* d.

i Archembaldus *aliquis, forte pater hujus, fuit fundator Silviniacensis monasterii. Consule Quercetani Notas.*

k *Curarat* S. Majolus *jam ante eligi in successorem* S. Odilonem: *cujus electio extat apud Acherium tomo* 6 *Spicilegii pag.* 425.

l *Hic finit MS. Fiscanense.*

CAPUT III.

Præsagium de Saracenis e Provincia ejiciendis.

Cum enim huic sententiæ vellem finem imponere, in qua de B. Majoli vita et moribus fideli temeritate et humili præsumptione nisus sum aliquid dicere; venit in [mentem] memorabile quoddam præsagium, quod

A S. ODILONE AB.

A quod in genitore illius quorumdam fidelium relatione audiveram gestum ; quod, ut quidam referunt, isdem pater frequenter jucundo sermone solitus erat referre ; sed ego huic operi timebam inserere, ne alicui videretur incredibile. [Sed] postquam accidentia quædam, quæ temporibus illius evenire contigit, quibus præsagium illud apertissima ratione favebat, recolere cœpi ; indubitanter inde aliquid dicere disposui : sed insolitæ rei nova materies contradicebat incipere, quod ob granditatem sui timebam, me non posse perficere. Et cum hæc cogitarem dicebat ipsa mea cogitatio mihi : Tam idonee poterit quis referre ingenio alicujus viri boni delusam crudelissimam rabiem lupi, sicut ille retulit mansuetudinem et obedientiam leonis, qui scripsit vitam *a* B. Hieronymi divinæ Legis interpretis, doctissimi, eruditissimi et Catholici viri. Imminente itaque tempore illo, quo ab Hispaniæ finibus ebulliens crudelissima Saracenorum ingens multitudo, per iter navale ad terminos usque Italiæ atque Provinciæ pervenit, et in utroque regno utriusque ordinis sexus et ætatis hominum strages dedit ; deinde monasteria destruens, urbes, vicos, villasque depopulans, et sic per Alpes Julias, usque ad Juga Penninarum Alpium rapido cursu pervenit : ibique impietatis suæ fræna relaxans, per multorum temporum spatia Christiani nominis populos diversis infestationibus et calamitatibus afflixit ; et alios occidendo, alios capiendo, alios bonis suis omnibus expoliando, impietatis suæ vota taliter tyrannica exercitatione complevit. Inter cetera mala, quæ populus ille nefandissimus gessit, beatissimum Patrem Majolum, a liminibus Apostolorum redeuntem, fraude et insidiis cepit, rebus omnibus expoliatum vinculis alligavit, fame et siti afflixit. Ille vero divinitus absolutus, ad postremum pecuniis monasterii sui redemptus, de manibus illorum Domino protegente evasit illæsus ; et ejus injusta captio, expulsionis illorum et perpetuæ perditionis fuit occasio. Sicut vero post passionem Christi, Judæi sunt a suis exulati ; ita post captionem servi illius et fidelissimi ejus famuli Majoli, Saraceni a finibus Christianorum sunt expulsi. Et sicut per Titum et Vespasianum Romanorum Principes Dominus de Judæis vindictam exercuit, ita per Wilelmum illustrissimum virum et Christianissimum Principem ; meritis beati Majoli, jugum Saracenorum ab humeris Christianorum deposuit ; et multa terrarum spatia, ab eis injuste possessa, ab eorum tyrannica dominatione, potenti virtute eripuit. Sed his dictis, necesse est ut ad proposita redeamus.

S. Majolus a Saracenis captus B *et liberatus.* C

15 Quæ sunt quæ proposuimus? Præsagium quoddam memorabile, favens accidentiis, temporibus B. Majoli supervenientibus. Quæ sunt illa accidentia? Saracenorum improvisus adventus, Christianorum afflictio, monasteriorum et urbium destructio, ipsius B. Majoli captio, redemptio et liberatio, et ejusdem ferocissimæ gentis, a Christianorum finibus, Christo auxiliante, dejectio. Quod vel quale est illud præsagium memorabile? Præcessit enim crudelissimam infestationem Saracenorum rabies inaudita luporum, in illis maxime partibus, in quibus post transitum maris totus Saracenorum efferbuit impetus. Diximus pro modulo, qualiter liberata est fidelium multitudo a Saracenorum persecutione : dicamus pro posse, quo ordine liberata est patria a luporum infestatione. Fuit eodem tempore quidam miles in illis partibus, nomine Folcherius, in armis strenuus, jure hereditario ceterisque bonis et divitiis ditissimus, et ut de nobilissima ejus prole diximus, ex utroque parente gemina nobilitate coruscus ; vir magni consilii, prudentis sagacisque ingenii ; pater videlicet istius sanctissimi Patris nostri, de quo loquimur, Majoli : in cujus possessione et affinitate, D supradicta rabies luporum excrevit quam maxime. In quorum, horum videlicet luporum multitudine, unus videbatur ceteris corpore validior, cursu velocior, ad dilacerandum crudelior, ad devorandum elatior, in tantum ut humanorum corporum membra sua ferocitate deglutiret integra.

Pater S. Majoli patriam a lupis liberat

16 Tunc vir ille audiens et videns quotidie talem pestem tantamque calamitatem excrescere, non modo suam, sed etiam aliorum necessitatem cœpit intra se tractare, et intensissime cogitare qualiter se suosque cives de tanto talique periculo potuisset liberare. Tunc demum divino nutu admonitus, cœlesti consilio confortatus, præcepit sepes erigere, caulas componere, arietes, oves, et agnos in eas introducere, quod nullus eo tempore, propter luporum rabiem, ausus erat facere. Deinde armis militaribus, lorica videlicet et galea indutus, desuper totus ovinis pellibus tectus, cœpit nocturno tempore juxta caulas residere ovium. Facta est autem in una noctium, super easdem caulas ovium, incursio luporum. Nutu Dei accidit ut lupus, qui crudelior erat, super virum præstolantem se irrueret ; super dorsum ejus saltum dedit, utrosque pedes super humeros ejus posuit, cœpit circumquaque exquirere unde facilius arietem, qui non aderat, posset extinguere. Guttur et collum inveniebat lorica munitum, caput galea tectum, corpus regio septum munimine : nulla parte potuit illum nocere. Vir ille statim utrasque manus extendens, lupi pedes ambos arripiens, fortis, ut erat, fortiter lupi membra suis membris adstringens, concito cursu ad socios redivit : quibus diu expectantibus, et de tali agone dubitantibus, offertur eorum obtutibus magnus pro magno munere lupus. Servatur vivus in crastinum, præsentatur hominibus, quibus fuerat semper infestus : occiditur, dilaceratur, et inter ejus viscera humanorum corporum inveniuntur integra membra. Occisus trunco suspenditur, et dum unus occiditur, omnes alii ab illis finibus effugantur.

capto præcipuo uno. E

17 Si quis hæc prudenter intelligi voluerit, aliquid spiritale inde conjicere poterit. Per luporum rabiem, ego credo denuntiatam Saracenorum sævitiam. Per illum virum, in laico habitu in multis laudabilem, qui lupum delusit, et deludendo occidit ; filium ei intelligo præmonstratum, qui lupo invisibili, antiquo videlicet hoste, Christi virtute superato, cum suis omnibus vitiis et illusionibus spreto, cœlesti virtute et spiritualibus armis subacto, multorum fidelium animas, de potestate ejus, exemplo, doctrina, et meritis suis eripuit, et in viam salutis, vitæ, et veritatis, et justitiæ introduxit, ipso præcedente, comitante, et subsequente, qui est via, veritas, et vita, Dominus videlicet Jesus Christus, qui vivit et regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen. F

ANNOTATA.

a *Vitam* S. Gerasimi *Anochoretæ, cui in Palæstina leo servivit, dedimus* V *Maji, docuimusque populari errore, in nominis celebrioris affinitate fundato, factum videri, ut ea res tribuatur S. Hieronymo, maxime a pictoribus : eumdemque errorem potuit aliquis interuisse ejus vitæ, nescio quando factæ, nec enim antiquitus scripta ulla fuit.*

LIBRI

A

LIBRI DUO MIRACULORUM

Auctore, ut videtur, monacho Silviniacensi.

PROLOGUS.

S. Majolus, quæ virus fecit, occultare studuit:

Gloriosa virtutum opera, quæ omnipotentis Dei providentia per beatum suique dilectorem Majolum dignata est operari, dum fragile sui ipsius corporis indumentum vivificaretur vitalis spiritus additamento, compendiosa, prout scire potuimus, descripsimus ratione, ne diffusa verborum series legentibus fastidium generaret. Unde excerptio virtutum abbreviata ex innumerabilibus insignibus gestorum, o utinam placeat legentibus cunctis! non perpensantibus interim nec respicientibus vile meritum et pauperculum scire exaratoris. Quis etenim tantæ fuerit perspicacitatis animi, ut omnia laudabilia gesta, quæ pro suis fidelibus Christi Domini nostri dignatio peragit, scriptis vel verbis in toto comprehendere possit? Ipsi denique per Dei misericordiam patratores virtutum, quædam per eos divinitus gesta, magistraliter occultare procurant: B et quamvis admoneamur, ut videant opera nostra bona, et glorificent Patrem nostrum, qui in cœlis est; tamen hoc præceptionis admonitum expolire debemus quodam salubri artificio, ne humanæ laudis favor illud obnubilet in aliquo. Nam magni meriti apud Deum esse cognoscitur, qui in terra adhuc peregrinans, pro bono fidei suæ elaborato opere, aliquibus præmonstratis miraculis honestatur: sed et inter diversorum meritorum speciale prærogativum alicui nil esse poterit sanctius et utilius, quam ut per inhabitantem fidei, spei, et caritatis spiritum, præparet in cordis sui hospitio Domini templum: ut de eo sanctæ et individuæ Trinitati, per Spiritum Paracletum dicere complaceat, Veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Venit etenim ille septiformis spiritus, septemplicibusque virtutibus illud purificatum beati Patris Majoli replevit domicilium, dum eum exornavit spiritu sapientiæ et intellectus, adimplevit eum spiritu consilii et sortitudinis, adornavit Spiritu scientiæ et pietatis, et ignescere fecit in spiritu timoris Domini. His etenim virtutum charismatibus, illas innumerabiles legiones monastici nominis, ipse signifer prævius, coaptavit ad unanimitatem eximiæ probabilitatis. Et sic unus cum Deo C spiritus factus, sicut dicitur, Qui adhæret Deo, unus spiritus est, in quadrifidis terrarum spatiis plurimos quosque fideles in Christi Domini nostri servitio reddidit unanimes. Quam enim inviolabiliter magistrali censura et dulcedine paterna decus cœnobitalis normæ custodire fecerit, quam non suo, sed alieno imperio viventium amator fuerit, testatur illud Cluniacense nobile collegium. Hoc Alamannia et Longobardia, Burgundia et Provincia, Francia intonat cum Pictavensi patria. Plurima namque antiqui decoris monasteria, suo exhortatu deifico, meliorationis recaptaverunt commoda, salutis, et honoris: multa ab eo incrementi et profectus habuere principia: et ex omnibus ut in Propheta legitur, in cubilibus in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami et junci, [post] resecata venenati vitii venena, exortum deinceps granum honoris ad incrementum succrevit æternæ benedictionis. Attamen inter multarum virtutum insignia, in illo laudum fundamento, quod apud Deum speciale et copiosum est, se semper exercuit, ut multos scilicet heredes Dei, coheredes autem Christi institueret, vel pro demonstrata in anterioribus via, vel pro insinuatæ recompensationis dono. In tali cooperationis studio se coaptavit assiduo, et horum studiorum in vita sua consecutor et cooperator fuit præpotens: et nunc deposito carnis onere, in cœlis lucidum et sanctissimum sidus renitens, ampliatarum virtutum eructat cumulos. Hos ex parte aliqua, pro paterno imperio Domni ac reverentissimi Odilonis Abbatis, obedimus mandare scriptis. Quoniam et ejusdem Patris nostri Majoli, ad Deum specialis Advocati, armatus confidentia, fide, spe, præstolor, ut quantum distat Ortus ab Occidente, tantum longe faciat a me commissarum negligentiarum iniquitates proprias. Nam plenus bonitatis et misericordiæ isdem B. Majolus, jucundum seculi memoriale, post multa in vita sua patrata miracula, post, secundo depositionis suæ die, prærogativa miraculorum resumpsit gesta: quæ indeficientissime ad laudem Dei, et ad memoriam ejusdem Patris perseverant: quoniam dum adviveret, ut id promeretur, fide et rebus obtinuit. D

Joa. 14, 23

præ quibus revera æstimandus fructus

2 Cor. 6, 17

quem fecit in formandis monateriis:

Is. 35, 7

post mortem facta hic scribuntur jussu S. Odilonis.

LIBER I.

Sanantur dæmoniaca,

Ad tumulationem igitur pretiosi corporis Domini ac Dei dilectoris Majoli, quædam perditæ mentis mulier, dum diu multumque vexaretur gravissimo E incommodo, tandem similis mortuæ ad terram corruit, et post parvissimum sana et incolumis, recepto mentis sensu, surrexit: nobisque se sanatam esse innotuit, dum rationis non ignaram se, verbis et factis, demonstravit. Pro cujus sanitatis commercio læti et alacres Fratres Silviniacensis *a* cœnobii, et quia tam honesto initio seriem suarum virtutum, beatus Pater Majolus decorabat, Deum cum circumadstanti populo benedicunt, eique laudationis vota persolvunt.

cæcus,

2 Quidam vero associatus magni conventui populi, oculorum visusque aggravatus dispendio, ipso eodemque die, quia fidem habuit, dum sancti Patris Majoli gratiam invocat, et meritum ipsius corde et voce petit; cum lumine mentis, lumen promeruit recipere capitis, Deum benedicendo. Cujus virtutis agnoscentes præconium, cum illuminato homine reddunt ejusdem loci Fratres Illuminatori cordium laudes, pulsatis campanis et collaudato Deo.

habens manum læsam,

3 Altera dehinc die, dum monasterii Silviniacensis familia, cum ceteris operariis, exhortatu Fratris Malguini, qui super id opus sedulus invigilator aderat, super beati viri Majoli tumulum aliquid lapidei operis perageret; F unicuique satis quid facere parum videbatur, quamvis unusquisque quantum posset laboraret. Unde inter ceteros cæmentariorum artifices, extitit quidam, nomine Constantius, qui dum solicitus operi insisteret, magnumque quadrum super cœptum opus vellet volvere, repente super manum ejus volvitur, et inde graviter affligitur. Sed ad demonstrandum beati viri meritum, et ad confirmandam famuli fidem, dum sancti Patris Majoli nomen invocat, leni tractu oneratam manum ad se revocat sanam et incolumem, et sic tantummodo solum digitale *b* guanti perdidit, et in reliquo corpore sanus remansit.

illuminantur cæca una,

4 Quædam igitur mulier, Stephana nomine, de S. Juliano *c*, prolongatæ cæcitatis tenebras miserabiliter patiebatur; et per multa Sanctorum pignora auxilium deprecatura progrediens, super cæcitatis suæ moras remanebat gemens. Tandem lassabunda diffisaque de suæ sospitatis incolumitate, domi remanet, et detrimentum sui visus tantummodo condolet. Sed tandem beati Patris Majoli famam virtutem per multos veridicos audiens, resumpsit vires, et recaptat orationis dies. Ad beati viri tumulum se pertrahi fecit a ductore prævio: dumque

EX BIBL. CLUNIA.

A orationis verba inibi multiplicat, et fide Deum invocat; adest B. Majoli generale auxilium, quo depellitur ab oculis orbatæ mulieris cæcitas, quia filius lucis, et non filius tenebrarum, fuit. Resumpto denique claritatis die, revertitur ad propria sine ductore. Et læti et alacres, pro miraculorum frequenti replicatione, ejusdem loci remanent Frater: et pro viso miraculo, sicut et pro quam plurimis, decantant Hymnum, Te Deum laudamus, in excelsis.

d *alia cæca,*

5 Altera mulier, ejusdem infirmitatis elaborans incommodo, nomine Heldeardis de Mauziaco *d*, ducere se fecit ad beati Patris Majoli tumulum, et ne sola privaretur antidoto sanitatis multis collato, sumpsit lumen oculorum subito. Unde satis rustica, et intellectu scientiarum nescia, dum sine gratiarum actione redire ad propria voluit, lumen receptum perdidit illico, et replicatus est ei dolor cum lucis dispendio. Sed tamen omnipotens Deus, qui humilia respicit, et alta a longe cognoscit, huic noluit tollere spem sanitatis recuperandæ. Nam et in animo illius posuit, ut ad expetendum iterum beati Patris Majoli remedium reverteretur, si quoquomodo posset gaudere, ut sui ipsius misereretur amplius. Unde rediens et cum fide Deum invocans, B post prolongatas nimiæ importunitatis querelas, sicut dicitur, quia regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud; rapuit et extorsit precibus lumen oculorum, quod perdiderat neglectu reddendarum [gratiæ] actionum. Hoc replicatum miraculum cognoscens congregatio monachorum, inibi manens, æternum Patrem vocibus collaudat, et pro viso miraculo campanas aliquandiu sonare commendat.

Mat. 11, 12

et tertia:

6 Hildeburgis et altera mulier ab Arvernensi patria, ejusdem infirmitatis non dispariliter orbitate damnata, dum beati Patris Majoli interventum replicat, apportatam cæcitatem ab oculis abdicat. Hæc ante sancti viri sepulcrum solo tenus prostrata, dum pugnis pectus lacerum verberat, disrumpitur oculorum cæcitas, et redit ejus corporis alacritas, et tenebroso quondam capiti claritas. Sic lætificata præoptatæ benedictionis munere, ad suæ stationis locum revertitur sine terreno ductore; et viam et veritatem et vitam, quæ Christus est, collaudat, propter in se factam virtutem, quam ubique annuntiat.

candela extincta ultro accenditur:

7 Quam libenter servientium sibi, beatus idem Pater Majolus obedientiam suscipiat, multis virtutibus demonstrat. Unde enarretur unum miraculum, satis abundeque in vita sua frequentatum: ut C servientes sibi ad fidem veritatis excitet, et ad meliora de die in diem tendere submoneat. Paucis enim elapsis diebus, postquam beatus Pater Majolus ad cœli curiam transiit lætus, quidam Frater Odo ad beati viri tumulum inter alios servitutis obsequium adhibebat. Dum autem uno dierum candela, quæ ante sancti viri tumulum ardebat, fuisset extincta; expavit negligentiam, et pro inertia sui, veritus est aliorum Fratrum et circum adstantis populi verecundiam. Sic extinctam arripens candelam, et ad eam accendendam alibi portans, in medio itineris resumpsit candela lumen claritatis: sicque admirans prædictus Frater lumen cœlitus datum, revertitur lætus ad beati Majoli nobile mausolæum; et laudibus Deum intonat pro viso miraculo, aliosque Fratres pariter non modico lætificavit gaudio.

sanantur, contractus

8 Herbertus quidam vocabulo extitit, qui sancti ac Dei dilectoris Majoli gratiam et meritum misericorditer invenit. Hic per multa dierum spatia, manuum ac pedum perdens supplementa, vivebat cum dolore, edebat panem suum cum fletu sine intermissione. Cujus miseriæ importunitas accrescebat ille quotidie, quia nec aderat quæ eum lætificaret sanitas, nec communis eum a mundo subtrahebat D mortalitas. Sic diebus ac noctibus continuans plorationis singultus, tandem resumpsit spem consolationis, et ad requirendum Patris Majoli adjutorium, se in carrucam imponere, et ad sancti Patris limina se adducere fecit. Ubi aliquamdiu commoratus, dum multos et innumerabiles videret et audiret redire sanos, quamvis pro Sancti virtutibus gauderet, crescebat ei tamen dolor, quia solus supererat, cui non præstabatur salutis et sanitatis honor. Sed tandem excoctus in camino paupertatis, vicit fide infirmitatem grandem corporis. Nam per B. Majolum data est illi cœlitus perfecta corporis sanitas, ante ejusdem ecclesiæ forenses januas. Unde de carruca, ubi positus fuerat, desiliens, in ecclesiam intrat, Deum ac Dominum benedicens; et gratiarum vota obtulit medico suo suæque salutis [auctori] beato Patri Majolo; et Fratres ejusdem loci reddunt Deo vota solennia laudationis frequentata, pro his et similibus quotidianis miraculis.

ante fores ecclesiæ,

et alius in consecratione altaris,

9 Postquam igitur primo B. Majoli corpus, cum maximo honoris et reverentiæ cultu, est sepultum; et ad sanctissimum ejus caput, altare quoddam est constructum; Fratres, Deo inibi servientes, commune ac salubre tale invenerunt consilium. E Ad Episcopum namque, in cujus diœcesi isdem erat locus, transmittunt, ut altare illud consecraret. Unde veniens Domnus Beggo, Arvernensis Sedis Episcopus, altare illud cum magna consecravit reverentia. Quod audientes circumquaque divisi populi, convenerunt innumerabiles inibi. Inter quos quidam homo, nomine Constantius, contractus nullique usui aptus, dum in ecclesia positus premeretur a circumstanti populo, et volveretur in terram velut ligatus a vinculo, subitam invenit salutis et sanitatis viam: sanus et incolumis surrexit pro meritis S. Majoli, et sic Deum collaudans ad propria rediit.

amentes duæ,

10 In ipso enim eodemque die, duæ quædam feminæ, quæ occulto Dei judicio sensum mentis perdiderant, rationis et sanitatis recipiunt remedium, et sic annuntiantes omnibus S. Majoli meritum, amicis et parentibus suis, magnum contulerunt pariter gaudium.

e

11 Altero die puer quidam de Cavannis *e* villa advenit, qui virtutem unius manus totam perdiderat: nam ea velut lignum aridum ad corpus illius dependebat, et nec caloris nec frigoris ullum sentiebat temperamentum, nec erat valida ad faciendum F alicujus utilitatis artificium. Cum crescente ætate corporis, crescebat quotidie in illa parte augmentum infirmitatis: et quamvis non haberet isdem puer ætatem, ad perfecti sensus retinendam gratiam, invenit sibi tamen salubris consilii semitam. Hic ad commune salutis remedium, Patrem scilicet Majolum, appropiat, eumque super necessitatis suæ summam, adjutorem invocat. Cujus pueri preces suscipiens Dominus meritis S. Majoli, ad pristinam sanitatem manum illius reduxit, et sic perfecte melioratam reportavit.

habens manum aridam,

puer cæcus,

13 Alio etenim die advenit alter, puerilis ætatis non transcendens terminum, nomine Heldinus, qui cæcitatis erat aggravatus turbine: qui licet exterioris perdidisset officium luminis, interioris tamen non perdidit bonam voluntatem mentis. Hic parentum suorum adjutorio ad S. Majolum adductus est, et in ecclesia positus attendebat illuminationis suæ horam. Illius autem miseriæ condolentes amici et parentes, vota precum solenniter replicant pro eo, et misericordiam omnipotentis Dei invocant assiduo. Dum itaque diebus et noctibus sancti viri expetunt suffragium, cordis sui in fine adimpletum congaudent desiderium. Nam una dierum dum isdem puerulus in ecclesia resideret, subito se videre

candelas

A candelas ardentes proclamat, et quæ in ecclesia agebantur se videre manifestat. Super quod negotium sanitatis certi facti parentes pueri, magnæ laudationis jubilos secundum suum scire decantant: sic læti et alacres revertentes ad propria, suo exhortatu multos venire faciunt ad S. Majoli limina.

f senex contractus,

13 Brioderensis *f* dicitur vicus in pago Biturico, de quo quidam contractus et omni membrorum officio perditus, a parentibus suis apportatus fuerat ad S. Majoli ecclesiam, si quoquomodo illius intercessionis promereretur invenire gratiam. Hic in decrepitæ ætatis senio, tali laborans incommodo, pro adipiscendæ salutis et sanitatis utilitate instabat attentius in ipso ætatis jam fine. Qui clausus pugnis, recurvatus ad ventrem genibus, in solo capite formata videbatur hominis effigies, cetero autem corpore deformis materies. Hunc parentes et amici desperabant posse amplius aliquid sanitatis consequi: sed, ut in antiquis est sapientia, vicit tandem veternosum debilitatis et contractionis nodum importunitas ejus orationum. Nam celebrantibus Fratribus in ecclesia Missarum solennia, venit super miserum B. Majoli interventu, visitatio Angelica, quæ ad pristinam sanitatem manus debiles reducit, B et genua quondam titubantia viam carpere fiducialiter permisit: et reformatur tota perdita corporis virtus, quoniam non dubitavit hanc sese posse assequi veteranus B. Majoli intercessionibus. Hoc adjutorium consecutus in fine dierum, revertens benedicit Deum, et Sanctum ejus collaudat Majolum.

g paralyticus unus,

14 Dira paralysis quidam aggravatus erat nodositate, qui se fatebatur esse de Eglismonte *g*: cujus juvenile corpus fœdaverat gravis contractio manuum ac pedum; ita ut manus illius chiragra, pedes autem ejus vexarentur infesta podagra. Hic in vehiculo quo recumbere solitus erat, circumligatus fasciolis, adducitur a parentibus suis ad S. Majoli perquirendum adjutorium. Deportatus autem hic in ecclesiam, super negotium suæ salutis, invigilat precibus, et super hoc invigilare suos parentes admonet instantius: invitat precaturos adesse, quorum ductu inibi videbatur adductus fuisse. Tandem uno dierum advenit languenti hora miserendi ejus, pro dilectoris Dei Majoli precibus. Nam ejus interventu recepit rectitudinem manuum et convenientem motionem digitorum, pedibusque ejus, ambulandi non defuit fortitudo: quæ beneficia adduxit S. Majoli meritorum magnitudo. Post resumptam C corporis sanitatem, diu multumque expectatam, ad propria rediit, et gratiarum actiones Deo Sanctoque Majolo reddidit.

h

item contractus,

15 Ejusdem *h* infirmitatis afficiebatur damno quidam de Nivernensi pago. Hic similior deformi materiæ, præ nimia condemnatione corporis, magis videbatur ad devolvendum habilis, quam servaretur ad honorem standi vel ambulandi. Qui simul opere manuum perditus, ob hoc magis videbatur esse deformis, quod mentum ejus conglutinabatur genibus ambobus. Hic audiens multos populos advenire S. Majoli ad auxilium, hoc opus se debere experiri deliberat; confidens quia ejusdem Sancti apud Deum tanta esset gratia meritorum, ut per eam sanari posset a distortuosa contractione membrorum suorum; et posse se assequi ejus interventionibus sanitatem, si adductus fuisset ad ejus sanctissimam ædem. Hanc voluntatem parentibus et amicis suis indicat: quibus sanior mens fuit, illius voluntatem laudant; minus creduli, hoc inaniter se facere pensant. Sed Deus, qui alta a longe cognoscit, salubriori consilio hunc confortavit. In quodam comportatorio loculo transpositus, ad Silviniacense monasterium adducitur; ubi paucis diebus salutis et sanitatis attendens remedium, non remansit frustratus spe, quia illius itineris voluit subire laborem devote. D Nam post Matutinale obsequium, ante S. Majoli tumulum hic residens, cœlitus subitaneam recepit corporis alacritatem. Manuum ac pedum ejus consolidantur nervi: mentum a genibus ipsius disrumpitur, gratia Christi: et qui antea, ut pronum animal, terram respiciebat solummodo; erectus in statu naturali, proclamat S. Majoli virtutes in publico.

EX BIBL. CLUNIA.

muta,

16 Ejusdem diei Vespertinali jam hora, post multa patrata miracula, quædam mulier adducitur muta. Quæ post receptum loquendi officium, se dixit esse de pago Autissiodorensi, Helenamque se vocari innotuit. Hæc præ nimia infirmitate totius corporis, perdidit modulos promptæ locutionis, quos reformavit B. Majoli interventus, quoniam et hanc adjuvare volebat placatus. Nam dum resideret ad januas præfatæ ecclesiæ, subito obdormivit: post evigilationem vero, levi motu linguam deducere intra fauces cœpit. Posthinc horrificum quoddam screans et sanguinolentum sputum, suavius agere cœpit. Balbutiendi initium inchoat, et postmodum formatos sermonum discursus enarrat. Sic Deum collaudans Sanctumque Majolum prædicans, repedavit ad propria, hilaris et jucunda.

alia muta, etiam manu manca,

17 Unius manus virtutem perdiderat quædam E mulier, cui et ad multiplicandum doloris numerum, accrevit locutionis dispendium. His tantis et tam gravibus afflicta doloribus, similis videbatur mortuæ, quia operationis et locutionis miserabiliter privabatur munere. Vicit tandem mulieris infirmitatem expetita B. Majoli misericordia, quæ multis profuit, nobisque in perpetuum prosit. Hæc in ecclesiam, ubi ejus sancta condita sunt membra, intrat gemens et plorans; et quamvis non posset necessaria sui corporis verborum officio dicere, ea tamen revolvebat fide; et in seipsam comprobavit, quia ad cor contritum et humiliatum Dominus Deus respicit. Nam uno dierum recepit prius sanitatem condemnatæ manus, remansit tamen interim perditæ locutionis ploratus. Super quo adjutorium S. Majoli corde, non voce invocat, ut clare post innotuit, quoniam sanitatem linguæ tali modo recipere meruit. Residens namque hæc in ecclesia, ante S. Majoli tumulum, recepit oris et linguæ prius perditum officium.

contracta,

18 Quidam pauperum pauperrimus filiam unicam habebat, quam horrifica contractio totius corporis, monstro simillimam reddiderat. Hæc manibus et genibus, cubitis et pedibus condemnata graviter, eo F loci tantum ubi ponebatur, remanebat, sicque cruciatus dolorem lamentando et plorando replicabat: huic quippe reservata erat vita ad amaritudinem animæ, quia nec ad sanitatem revertebatur, nec ad optatam mortem perveniebat. Remanserat interim illi sola vocis et linguæ potestas: cujus horrendæ vociferationis singularitas, heu! nimium tædebat circumstantes audire, et commovebat dicere ad eam venientes, Domine Deus miserere. Vocem hujus, orationis audivit Dominus, et eam meritis et interventu S. Majoli, pristinæ sanitati restituit propitius. Nam transposita hæc in quadam parte præfatæ ecclesiæ, divinitus recepit corporis integerrimam sanitatem. Quod pater ejus aspiciens, lætus cum ea ad propria est reversus, quam quondam apportaverat lassabundus.

alius contractus,

19 Uno dierum, Vespertinali jam hora peracta, quidam homo, nomine Bernardus, ante fores ecclesiæ prædictæ remansit graviter contractus: ubi per totam noctem invigilans, attendebat consolationis locum orans. Dum autem ejusdem loci custodes Matutinalem sonassent horam, apertis ostiis cum reliquo populo hic introivit, adhuc reptando, eoque plus accendebatur ad orationis et deprecationis replicationem

EX BIBL. CLUNIA. Job. 5, 1

A plicationem, quia plurimos videbat et audiebat attentos ad reddendas gratias, propter receptæ sanitatis divitias. Tali animatus fiducia, et de Dei non desperans misericordia, et ut dicitur, Ad aliquem Sanctorum convertere, in adjutorium suum Sanctum invocat Majolum: idcirco recepit pro fide sua, et pro intercessoris sui gratia integerrimam sanitatem, et amicis et parentibus suis apportavit magnam jucunditatem.

mutus,

20 Quidam in jam perfecta ætate corporis, mutus manebat ab utero suæ matris, qui nec linguam ad loquendum movere poterat, nec bene buccam ad tale officium aperiebat. Tali laborans incommodo, exquirebat medicorum medicamina; quæ sibi nihil proficiebant, sed ad incrementum laboris semper illi veniebant. Vivebat mutus cum dolore, necessitatis suæ diversitates perquirens manuum demonstratione. Hic audiens et videns multos infirmos ad sanitatem redire, B. Majoli interventione; arripuit baculum, et ad Sancti festinat venire sepulcrum. Ubi dum uno dierum divinum auxilium sibi adesse deprecatur corde, vocem locutionis meruit recipere; et in tali est redditus loquendi virtute, acsi num- B quam tali laborasset infirmitate.

cæca et impos mentis,

21 Omnipotens Dei misericordia, ad glorificandum fidelem suum Majolum, redire fecit ad suæ mentis statum quamdam mulierem. Hæc, cum amissione mentis et rationis, patiebatur pœnas superimpositæ cæcitatis. Et quamvis teneret oculos apertos, nullos tamen videndi recipiebat radios. Quæ ad S. Majoli tumulum adducta, in proximo et rationis et videndi recepit officia.

contracta

22 Inter reliquum populum aderat et quædam miserrimarum mulierum miserrima: quæ nec poterat coaptare digitos ad lanificium, nec perfecte retinebat aliorum membrorum officium. In tam gravi nodositate contractionis vincta, a parentibus ad S. Majoli sepulcrum est adducta. Ubi dum deplorat doloris sui multitudinem, divinitus recepit integerrimam corporis sanitatem; et sine ulla titubatione corporis, ad propria rediit; quia pium adjutorem dolentium S. Majolum devota requisivit.

laborans igne sacro,

23 Quædam incendiosa pestis per multa terrarum loca excreverat, quæ multorum corpora exanimata reddiderat. Hujus tremendæ afflictionis horrore, quidam homo afficiebatur a pedum parte. Qui dies et noctes deducens cum gemitibus et lacrymis, veteranam barbam et cygneum caput detrahebat C manibus; nec edebat cum requie panem, nec poterat donare corpori ullam pausationem. Hunc talem quasi infernalem cruciatum, non solum ab illo uno, sed etiam a pluribus extinxit S. Majoli meritum. Hic ad expetendam ejusdem Sancti misericordiam vovit, et non remansit frustratus prece, quia in S. Majolo magnus inveniebatur fons misericordiæ. Extinctum est ab eo ipsius meritis infernale detrimentum corporis, nec amplius depastus est ignis vestigia pauperis. Stillicidium misericordiæ ad hoc propellendum incendium, hic adinvenit; et dum in se factam misericordiam aliis indicat, ad eumdem Sanctum Dei venire multos confortat.

item alius,

24 Advenit alter ejusdem calamitatis afflictus miseria, qui jam pene, simili adustione cœlestis vindictæ, manus perdiderat. Nam plurimorum unguium, digitorum scilicet, numero jam carebat, et decurtatos digitos aliis intuentibus demonstrabat. Sed dum hic in S. Majoli ecclesiam introivit, et orationis vota quam frequenter replicavit, finem ardentis infirmitatis, initium lætus suscipere meruit sanitatis.

cæca:

25 Quædam rusticarum mulierum inscia, acris ardoribus solis quodam die perusta, inscienter maledixisse radios ejusdem solis se imposterum pœnituit: nam post finitum ejusdem stultitiæ maledictum, et ipsa lumen perdidit oculorum. In cujus cæcitatis ca- D ligine permanens per longum tempus miserrime, licebat ei satis deplorare tam grandem negligentiam. Sed confidens posse se reilluminari per B. Majoli meritum, ad ejusdem Sancti se fecit adduci sepulcrum: ubi deplorans cæcitatis suæ tenebras, eradebat paulatim commissæ negligentiæ causas. Tandem Dominus de cœlo prospiciens, abstulit peccatum illius; et pro meritis S. Majoli, reddidit illi pristinum lumen oculorum.

cera S. Majolo oblata

26 Altera extitit, cui Deus demonstravit quantum fides illorum valeat, qui eum in veritate diligunt. Hæc in domo sua quamdam particulam ceræ posuerat, de qua in honore Dei et amore S. Majoli facere candelas disposuerat: sed una nocte eamdem domum mulieris vorax flamma consumpsit. Facto autem mane, consumptis omnibus rebus quæ introrsus erant, in quodam vase quod dependebat ad medium stipitem domus, ceram illam integram invenit. Super quam rem admirata, intellexit hoc accidisse pro B. Majoli merito, cui prius promiserat illud donum ex bono animo. Sic eam assumens, et candelas exinde faciens, ad sepulcrum Sancti venit, et promissionis E suæ dona reddidit.

ab incendio servatur:

i curantur cæcitas,

27 De monasterio *i* Cuciaco quidam adductus est, privatus lumine oculorum claro. Qui per multa dierum spatia tali laborans cæcitate anxia, victum quærebat mendicans cum suo ductore. Unde adductum eum ad ecclesiam S. Majoli reliquit ductor suus: et exinde accrevit ei doloris locus. Sed in eadem ecclesia remanens, precibus et fide extorsit et recepit lumen oculorum, advocato S. Majoli adjutorio: et resumpsit sine ductore viam gaudens, qui prius venerat cæcus et gemens.

k

febris,

28 Quædam mulier Nivernensis *k* patriæ, gravi febrium cruciabatur languore, pro quo similis jam videbatur mortuæ, quia illum sustinebat cum magno dolore. Super illius infirmitatis curationem, multorum medicorum jam requisierat medicamen: sed illud nullomodo adjuvabat eam, nec tollebat ab illa tantam miseriam. Unde divina dispositione contigit, ut hæc candelam quamdam ad mensuram suam faceret, eamque si posset apportaret, vel si non posset, per aliquem hominem transmitteret. In hac bona voluntate permanens, et factam candelam in domo sua ponens, in anteriori nocte, quando eam in crastino debebat apportare ad S. Majoli ecclesiam, obdormivit. Horam autem veniendi, quam deliberaverat, prævenit adjutorium S. Majoli: nam sur- F gens illa diluculo, sensit se sanatam medicamine divino: et factam candelam alacrior accipiens, ad prædictum locum venit, et gratias Deo et Sancto reddidit Majolo.

infirmitas cancri.

29 Gravi infirmitate cancri quidam homo, nomine Christianus, affligebatur, qui brachia et cubitos habebat jam pene consumptos. Hic ad S. Majoli venit sepulcrum, et super infirmitatis suæ querimoniam, ejusdem Sancti requirebat misericordiam: et custodes ejusdem loci multa prece submonuit, ut ei aliquid vini darent, unde corpus S. Majoli ablutum esse scirent. Quod accipiens, et ex eo membra infirma perfundens, pristina sanitas venit, et cancri acerba depastio recessit. Sic medicatus divino medicamine, suffragante S. Majoli pia interventione, lætus rediit, et lætos suos amatores fecit.

Nolens filium S. Majolo mancipare,

30 Sicut omnia credere, mentis est præcipitatæ; ita nihil credere, est mentis pertinacissimæ. Cuidam namque mulieri habenti unicum filium, quædam honestatis persona dormienti apparuit, eamque admonuit, ut suum illum unicum filium S. Majolo ad serviendum traderet. Huic visioni non apponens animum, inane credidit et vanum, ut ad mulierem tantæ paupertatis, commendatio illa veniret cœlestis

A stis. Hoc primum mandatum tradens oblivioni, secundo admonetur, ut huic det studium operi, si remanere velit in sanitatis suæ loco. Sed brutum animal, nec primum cœlestis visionis, nec secundæ comminationis recepit arcanum. *punitur,* Non paucis postea evolutis diebus admonetur tertio, ut suum illum filium reddat ad denominatum officium; sed in inchoatæ incredulitatis permanens adhuc nodo, perdidit virtutem corporis pro neglecto interim mandato. Ea ad ultimum devicta molestia corporis, *sanatur:* reddidit demandatum infantem ad serviendum S. Majolo: et sic post nimios cruciatus corporis, rediit ad sanitatem hilaris: eumdemque ipsum puerum tradiderunt ejusdem loci Fratres litteris erudiendum.

31 De Theothisca *l* terra, quidam advenit privatus claritate luminis perspicua. Hic in longissimæ cæcitatis remanens tenebrositate, non requirebat die illa jam tunc aliquod medicamentum: nam super hoc quondam instantissime invigilaverat, sed omni adjutorio caruerat. *cæcus illuminatur.* Sed et hunc B. Majolus, quamvis in longissimis terrarum esset positus locis, misericorditer adjuvit. Is etenim cæcus, assumpto B longi itineris ductore, ad limina ejusdem Sancti se adduci faciebat, magna inquisitione. Ubi per aliquantos dies remanens, recepit visum oculorum, per S. Majoli adjutorium.

ANNOTATA.

*VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 113**

a Silviniacum, *de quo pluribus in prævio Commentario, videtur in tabula topographica Arverniæ notatum sub vulgari nomine* Sauvagnac, *leucis non nisi* 5 *versus Occidentem Claromonte distans.*

b Guantum *chirotheca, Francis* gant, *Teutonibus* want, *pro quo perperam impressum* quanti.

c S. Juliani *oppidum, haud longe a ripa Dordonnæ in Lemovicibus, leucis circiter* 10 *distat Silviniaco.*

*VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 114**

d Mausiacum *in dicta tabula videtur dici* Massiac, *oppidum Alagnoni rivo adjacens, in confinio superioris inferiorisque Arverniæ,* 12 *leucis a Claromonte versus Austrum.*

e Cavannas *nullas habent tabulæ.*

f Brioderæ, *vulgo* Bridiers, *ad fluvium Anglimum in Marchia Lemovicina, ipsique Lemovicum Metropoli duplo vicinior quam Biturigibus, unde solum* 20 *circiter leucis distat, uti etiam a Claromonte Arverniæ.*

g Eglismontem *non invenio in tabulis, sed* Gliseneufe, *quod ad Ruam amnem intra* 10 *leucas a Claro-* C *monte versus Meridiem situm est: et possumus suspicari eum locum, cum addito novitatis, ab altero cognomine, per designationem montani situs distingui.*

h *Videtur* paralysis *intelligi: in hoc tamen dissimilis fuit utriusque morbus, quod prior cum paralysi chiragram podagramque, posterior contractionem corporis pateretur.*

*VIDE UT SUPRA NOT 115**

i Cuciacum, *vulgo* Coussy *aut* Cuissy, *in Laudunensi diœcesi,* 80 *minimum leucis Silviniaco distans, anno* 1117 *cessit Ordini Præmonstratensi.*

k Nivernensis *Comitatus, ab Arvernensi dispescitur, Borboniensis ditionis interjectu.*

l Theothiscus, *alias* Teutonicus, *fortassis ex Suevia, ceteris Germaniæ partibus viciniore Arvernis.*

LIBER II.

Digne etenim Dominus Deus omnipotens, æquissimus retributor meritorum et operum, B. Majolum *S. Majolus glorificatur per miracula* tantis et innumerabilibus miraculis coruscare facit in terris: quoniam quidem illud promeruit semper bene vivendo, et in stadium præsentis vitæ juste currendo. Nam quinos sensus corporis sui, coercitos semper censura magistrali, aptos et idoneos exhibuit donativo cœlestis bravii: unde semper se D exhibendo hostiam vivam, sanctam, Deo placentem, *EX BIBL. CLUNIA.* glorificavit et portavit Dominum Deum in corpore suo. Igitur digne et laudabiliter illum clarificat miraculis, complens in eo illud signaculum benedictæ promissionis; Qui me, inquit, glorificat, glorificabo eum. Nam hujus promissionis est immemor, qui super B. Majoli, cui vivere Christus fuit et mori lucrum, audita vel visa miracula aliquod incredulitatis posuerit asperum, vel malæ infectionis ruminaverit inventum. Is etenim quantus fuerit in salute aliorum, testatur illud quadrivium virtutum, *qui Deo placuit per virtutum opera:* in quo semper invigilavit, et pro recipiendæ beatitudinis præmio, et pro aliorum salutis exemplo. Ab ipso namque prudentiam constantis vitæ, temperantiam discretionis maternæ, fortitudinem victricis palmæ, et justitiam æquissimi libraminis sumpsit, quicumque sancto ejus comitatui veraci fide adhæsit. In his virtutibus se semper exercuit, non autem per speculum et in ænigmate, et his repletus est in suo tempore. Pro his virtutibus, se semper comitantibus, peregit in vita sua miraculorum innumerabilia signa, et nunc post felicis vitæ suæ cursum, illud centuplicatum redditur gaudium. E

1 In villa Briceolis *b* extitit quidam, attingens annos puerilis ætatis, quos deducebat cum dolore et miseria, quia manuum et pedum perdiderat officia, propter contractionem nimiam. *Sanantur contractus,* Crescebat illi misero numerositas dierum, et decrescebat moriens officium prædictorum membrorum. Sed hunc divinæ pietatis incomprehensibilitas adjuvit, et S. Majoli pietas: nam quia per se non poterat vadere, hinc parentum, hinc aliorum hominum apportatur manibus, ad S. Majoli sepulcrum: ubi plurimis diebus attendens sanationis fructus, non remansit privatus adjutorio, quamvis dimissus esset a suis in eodem loco. Post aliquos autem dies, reapportatus a parentibus ad propria loca, replicabat doloris et plorationis infortunia. Sic multipliciter decoctus igne tribulationis, reapportatur iterum ad S. Majoli sepulcrum: ubi Deum invocans fide plena, desiderati voti sui compos efficitur, et divinæ pietatis fons ei aperitur. Secundo igitur die, quo iterum ibi reapportatus fuerat, illud prius a se elongatum S. Majoli adjutorium valde sibi sensit esse approximatum: manuum namque et pedum recepit integerrimam sanitatem, et ad propria sanus rediit benedicens Deum.

2 Quidam advenit mutus, nomine Heinricus, ad F S. Majoli sepulcrum. *mutus,* Hic ad tempus perdito oris alloquio vivebat mutus, et afficiebatur magno doloris incursu. Si quid necessitatis propriæ aliquando voluisset petere, hoc tremulo capite, hoc requirebat digito indice. At uno dierum arripiens baculum, ad Sancti venit sepulcrum: ubi expectans sanitatis votum, quia ore non poterat, corde Deum Sanctumque invocat Majolum: et dum pulsat cœlum precibus, aperitur ejus oris locus. Sic damnatione linguæ perdita, et sanitate adepta, lætus ad sua revertitur, et inde Deus magnificatur.

3 Quodam etiam miraculum adjungimus, de quo non solummodo vulgarem populum testem deducimus, sed etiam ipsum Regem Hugonem, Comitemque Burchardum *c*, filiumque ejus Domnum *d* Rainaldum Parisiensem Episcopum. *cæcus coram Hugone Rege:* Hic igitur Rex, ad S. Majoli expetendum auxilium veniens, super infirmitatis suæ gravitudinem invenire promeruit aliquantulam levigabilitatem. Qui uno dierum, post peracta orationum solennia ab ecclesia progrediens, quemdam cæcum in eodem loco illuminatam audivit. Quem ad se adduci jubet, ut ab eo veritatem retineret. Dum namque in pauperem talem virtutem factam esse, pro certo cognovit; præ gaudio, sicut vir-

EX BIBL. CLUNIA.

A vir magnæ dulcedinis, cum supradictis personis profluos lacrymarum rivulos effudit: sicque cum multa turba populorum collaudans Deum, Sanctumque venerans Majolum, et cæcus illuminatus ad propria rediit, et Rex magnificus lætior in Franciam viam assumpsit.

e alius cæcus,

4 In Euguilinensi *e* silva in quodam loco est S. Arnulphi ecclesia, ubi quidam cæcus per multos dies attendebat ut mereretur illuminari. Sed quia nec ibi sanabatur, et nondum venerat hora miserendi ejus, ut ad S. Majoli sepulcrum adduceretur orabat instantius. Adductus autem, nec diutius ibi demoratus, lumen recepit oculorum lætus.

5 Victricis palmæ beatitudo, acquisita pro laudabili meritorum donativo, hæredem suum in cœlis Sanctorum consortio glorificat, et in terris assidua miraculorum frequentatione honorificat. Cursus enim hujus ancipitis et incerti laboris tunc ad plenitudinem pervenit jucunditatis, quando bravium comprehenderit demonstratæ remunerationis. Illud namque bravium beatitudinis æternæ consecutus est jam in cœlis beatus Pater Majolus, pro fidei fortitudine, pro spei magnanimitate, pro caritatis incomparabili dilectione. Qui in mortificationem suæ carnis se-
B dule invigilans, pro vivificatione sui spiritus recepit de manu Domini æternæ retributionis vitale munus. Qui pro frequentata virtutum et miraculorum suorum congerie, in cœlis se demonstrat perenniter vivere; et temporalis adjutorii prætendens dexteram miseris, incitat quam plurimos et innumerabiles, ad requirendum cœleste donativum salutis et sanitatis. Ad hoc consequendum dum quidam e Fratribus Cluniacensis monasterii, nomine Vivianus, assumpsit pennas fidei, transvolavit ad effectum præstolati et desiderati sui voti. Hic gravissimo amborum majorum articulorum pedum afflictus dolore, attendebat cum quotidiano mœrore, ut ungues ipsorum articulorum suppositam transforarent carnem: ipsos quoque ungues eradebat solito, in tantum ut ab ipsis articulis proflueret stillicidium sanguinis. Et dum labor superpositus labori, totum excruciaret corpus Fratris Viviani, acri experimento idem Frater in semetipso comprobabat, quod de alterutræ fraternitatis unanimitate Apostolus intonat, dicens: Quia si compatitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Super ipsos iterum articulos pedum superponebat varium sanationis emplastrum, sed illud nec adjuvabat nec effugabat doloris stimulos, qui multiplicabantur per dies singulos. Ipsius denique
C infirmitatis jugiter perseverans inserta acerbitas, nec caloris nec frigoris aliquantis civibus consentiebat perquisitas horas. Si etenim alicujus lenitatis suave superponeretur velamen, asperum isdem Frater sentiebat gravamen: quod si et oneri adjungeretur caloris locus, accrescebat doloris et infirmitatis planctus. Si relevatum fuisset velamen ab infirmis pedibus, vel in modico accessisset frigoris sibilus, illico pertransibat doloris gladius ad vitalia: qui nec in calore nec in frigore minuebatur, sed in quotidianæ infirmitatis cute acuebatur. Sic nec adjutus temporali medicamine, nec valens sufferre caloris vel frigoris variabile, jam in animo proposuerat solam sufferentiam laboris, nullum attendens medicamentum curationis. Tandem ille internus inspector cordium et consolator singularis dolentium, prædicto Fratri Viviano salubres vias inveniendæ salutis aperit. Quas dum fide et opere suscipit, melioratus corpore rediit: et propter misericordiæ opera in se facta, collaudans Deum, fortem Dei esse amicum Sanctum cognovit Majolum. Is etenim Frater, non ignorans quia ubi humanum deest consilium, divinum expetendum est auxilium; ad Silviniacense monasterium, quo Patris Majoli recondita sunt mem-

monachus laborans gravissimo dolore in digitis pedum,

1 Cor. 12, 16

bra, nunc equestris, nunc pedestris utcumque potest D assumit vias. Fessus et lassabundus corpore, et fervidus fidei calore, tandem ad locum prædictum accessit: et quos interni precatus obtulerit sumptus, testis et demonstratrix est consecuta sanitas sui corporis. Nam dum occultos cordis effundit precatus, super impositæ infirmitatis manifestos cruciatus, illique Patri Majolo necessaria cordis et corporis commendat; paulatim meliorari inchoat et usque eo progreditur sanitas corporis, ut isdem Frater, nec anterioris doloris acres stimulos sentiret in pedum articulis, et in parvis officiis membrorum magnam Patris Majoli cognosceret gratiam meritorum. Hunc denique nec fastidit credere apud Deum plurimum posse, vel pro innumerabilibus auditis sanitatum miraculis, vel pro comprobato in se beneficio sanitatis: qui quorumdam frivolæ garrulitati, nolentium credere multiplicitati miraculorum sancti Patris Majoli, constanti fide responsionis obviat, et imprudentium hominum incredulitati, vel in se facta misericordiæ opera debere credere, demonstrat.

6 Langobardensis quidam erat hydropicus, pectore et ventre nimium inflatus, qui instar utris impleti obduruerat, et instar vitri pelle relucebat. Hoc E anxietatum afflictus genere, satis et nimium habebat ubi se posset attendere: nam jacens resupinus, buccam nec audebat claudere, anhelans indeficienti continuatione: nec in aliud latus se vertere poterat ullo modo, nisi tornatus *f* fuisset alterius adjutorio. Ligabat, super præmonstratum tumorem ventris et pectoris, herbarum et specierum diversa medicamina singulis horis: sed induratæ infirmitatis inflatio, non poterat emolliri aliquo lenitatis antidoto. Gargarismus nec proderat capitis, nec solutio aliquid commodi afferebat ventris: vel sola disruptio cutis attendebatur, vel vicina mors in exstinctione anhelitus sperabatur. Sed collocatus miser in doloris angustia, velut mortuus in perdita nominis memoria, sola ei ruminatio remanserat doloris, anxiatus et turbatus pro extuberata inflatione hydropicæ aquositatis. Sed miseriarum et dolentium promptus inspector beatus Pater Majolus, sortem suæ consolationis dexteram ei repræsentat, in memoriam reductus. Nam idem miser, ejusdem longitudinis faciens candelam, quo ipse intumuerat; eamque, quo grossior erat, circum se ponens, vicinæ ecclesiæ transmisit eam ardere, invocato Christi nomine, non obliviscens tamen sancti Patris Majoli dignum me- F moriale. Unde dum initiat eadem candela producere flammivomos radios luminis, tunc et inibi misero advenit sancti Patris Majoli initium consolationis. Et dum paulatim deficit oblatæ obedientiæ et fidei cera, paulatim et deficit gravis hydropici sarcina; et consumpta mensuratæ infirmitatis candela, resumpta est miserante Deo præoptatæ sanitatis hora. Tale beneficium in se factum narrat ipse Langobardus cuidam homini Roma regredienti, et per eum ejusdem longitudinis, qua fuerat candela, retransmittit filum argenteum ad beati Patris Majoli sepulcrum, pro commemoratione sanitatis, et pro gratia non oblitæ visitationis: illudque donativum recognitionis suspenditur super tumulum ejusdem Patris, pro demonstratione virtutum suarum, de quibus honorat frequenter quadrifida spatia terrarum.

f hydropicus in Longobardia absens:

7 Quidam Carnotensis Ecclesiæ Clericus, nomine Bernardus, pro sanitatis in se facto beneficio, illi adscribitur non dispariliter numero, quo adjunguntur multiplices et varii; curati et sanati interventu piissimi Patris Majoli. Cui unius pedis et tibiæ in tantum aruerant nervi et venæ, et dum moveretur loco, et sustentaretur baculo, illa pars reptando potius sequeretur miserum, quam præberet ad ambulandum

A landum aliquod adjutorium: ligneusque baculus assumebatur pro parte perditi corporis, qui pro sui deportatione in manibus, et sub ascella gestatoris quoddam jam quasi innatum callum adduxerat. Illud quoque damnatitium membrum potius dependebat ad numerum oneris, quam ad exhibitionem propriæ naturæ vel honoris: quod nec adustio ignis cum dolore rimabat, nec importuna frigoris glacies penetrare poterat: unde multotiens jam deliberaverat, ut fastiditum illud membrum corporis, a se aliquo ferri instrumento abscindere debeat. Sed ille qui non dormit neque dormitat, qui custodit Israel, divina sui providentia deliberationem illam disturbat: ne desperatus salute se mortificet in resecatione pedis et tibiæ, quem ad insperatæ salutis viam beatus Pater Majolus in posterum revocare misericorditer volet. Cui post diversos æstuationum cogitatus, illud salutare tandem suus disgregat animus, ut ad illud incomprehensibilis pietatis Patris Majoli veniat corporale margaritum, ubi et multiplex venire festinat conventus fidelium hominum. Transponitur post hæc a suis in præparati itineris caballo, et post aliquos dies adest dulci Silviniaco monasterio: ubi jam post tertium adventus sui diem, multis antea B expectatam annis, tali modo recepit sanitatem integerrimam. Post Matutinale officium remanens ante sancti Patris Majoli sepulcrum, insperate emortui nervi reviviscunt, desiccatus humor revertitur venarum. Jam paulatim pedum articuli incipiunt posse commoveri, jam sentit pes et tibia manuum superimpositarum lineamenta. Extenditur et retrahitur vetus pars corporis, quæ incipit ut infans titubando carpere viam itineris. Hoc uno et altero die, si certum sit, attendit. Jam tertio die, per gratiam Dei, et interventu Patris Majoli, firmatur, et lætus et pedestris rectus ad sua revertitur.

miserrimus contractus

8 Cujusdam mulieris pauperculæ persona, a surditate sua sanata est, per beati Patris Majoli merita. Hæc in Morinniaca *g* villa consistens, dabat quidem verborum sonos loquens, sed nec recipiebat aliquos intelligentiæ auditu, quoniam patebant aures solo hiatu. Si quis autem amicorum eidem aliquid utilitatis facere voluisset, manibus hoc efferebat: si autem ab ea aliquid necessarium expetebat, signorum aliquorum hoc indicio demonstrabat. Sed his aliquoties fallebatur, quia non omnium poterat esse sciens: unde et accrescebat illi quotidie doloris status, vel pro perdito aurium auditu, vel pro aliorum C demonstrato exprobrationis derisu. Sed ille veritatis internus judex et magister, hanc adjuvit miseram misericorditer. Quæ uno dierum se adjungens pluribus, qui festinabant venire ad beati Patris Majoli solennes recursus, augebat numerum venientium, nesciens interim, quos et quare tenerent illos anfractus viarum. Tandem cum illis subintrat in illo amplæ spatiositatis Silviniaco monasterio, ubi multorum ibi consistentium populorum solos videt primo die euntium et redeuntium cursus. Sed et nec campanarum, quibus satis bene idem ditatur monasterium, nec aliquorum audit sublimes fragores. Defigitur uno eodemque in loco ille surdus auditus, ante sancti Patris Majoli sepulcrum velut quidam aliquis palus. Quam dum aliquis crebro hanc propulsat nesciens, velut in tam copiosa turba populorum, huc illucque minutatim respicit, quid agere debeat nescit. Jam defatigata, vel pro dolore nimio, vel pro pulsatu aliorum assiduo et gravissimo; altero die quo advenerat, in uno ejusdem ecclesiæ angulo se collocat. Et jam miserante Deo, tertio die per quasdam rimas aurium, aliqua allabitur sonoritas vocum. Hæc accrescit, et jam bene sonat in pauperculæ mulieris capite, et jam incipit aliorum dicta plane intelligere: aliorum interrogationibus rationabilia reddit responsa; et per Dei gratiam, et interventu sancti D Patris Majoli, se recepisse integerrimæ sanitatis insinuat dona. Suo quoque solo contenta comitatu, arripit viam proprii pagi, et jam non utitur aliorum indicio signorum, nec suarum naturalium privatur sonitu aurium.

g et surda,

EX BIBL. CLUNIA.

9 Beatus Pater Majolus, in omnibus afflictorum miseriis, quantæ fuerit pietatis, nec dinumerari unquam poterit: et illud genus hominum, in quibus illud misericordiarum levamen posuerit, numquam insimul in terris coadunatum manebit. In sola etenim illa incomprehensibilis speciositatis regione, de qua dicitur: Quia in domo patris mei mansiones multæ sunt, tantum prædestinati ad vitam pariter Joa. 14, 2 invenientur, qui ejusdem Patris et temporalis et spiritalis fruiti sunt benedictionis fructu: quo se ditatum multipliciter quidam peregrinus sensit, dum in sui angustia eumdem Dei virum adesse monuit. Hic assumens quodam die, secundum suæ paupertatis modum, quædam necessaria sumptuum, ad sancti Patris Majoli tumulum venire festinat, ut inibi suæ necessitudinis et orationis desideria compleat: sed in medio itineris inchoati persensit casum talis disturbationis. Nam quidam Vasallus *h* pauper rebus, superbia tumidus, eumdem peregrinum obviat E et *i* assaillit, et sua ei omnia quæ secum portabat tollit. Quasi lætus et alacer, onustus spoliis peregrini, domum suam subintrat Miles festinanter: dividit hoc et illud per coætaneos lætus, quod post adjungit cum maximo suorum ploratu. Sed ille bonæ fidei peregrinus, non relinquit propter hoc assumptæ viæ stratus: sed ante B. Majoli præsentiam deplorat, et antiquarum suarum necessitudinum miseriam, et perpessæ in præsenti injuriæ prædam. Adjurat non se discessurum a loco illo orationis, donec videat in quanti amoris modo idem sanctus Domini Majolus apud Deum maneat, et suæ ei paupertatis spolia restituat. In crastino denique, illucescente jam diei hora, prædictus prædator adducitur dæmoniacus a sua familia, vinctus et catenatus; et apportatur paupertas peregrini, adhuc attendentis adjutorium piissimi Patris Majoli. Deponitur ante sepulcrum sancti viri sumptus deprædati pauperis, et revertitur antea perditus sensus castigati Militis. Sic utrique miseri, revertuntur ad propria consolati: hic recipiens suorum sumptuum spolia perdita, hic autem per Dei misericordiam ad rationabilis intellectus et sensus repatriat loca. Proprio quoque experimento discunt, quod qui beati Patris Majoli ex fide colunt meritum, non remanent disconsolati F in fine dierum.

Peregrinus res ablatas recuperat

h

i

fure a dæmone obsesso,

10 Sicut diversæ et innumerabiles patriæ, sancti viri Majoli jucundum apud Deum et apud homines retinent memoriale, ita meritum et gratiam ejusdem sancti Patris collaudant utriusque sexus, ordinis, et ætatis. Nam quia secundum Apostoli præceptum, in præsenti vita indutus est semper novum hominem, Eph. 4, 24 qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis; ita et novum in cœlis positus semper peragit, et nova fidelibus Dei semper recolere facit *k* mirabilia: qui quosdam in matris utero, quosdam jam et vegetos, commendat tamen illos omnes unanimi et diverso miraculorum modo: illoque subventionis medicamine unicuique subvenit, quo expedire sibi secundum salutis viam intelligit. Hanc salutis viam quidam infans invenit, qui ab ipso matris utero jam pene septennium annorum transiens tempora, mutus interim remanebat: qui in ipso ætatis spatio vivebat sanus et incolumis reliquo corpore, sed tantum oris alloquio privabatur miserrime; nec valebat lingua reddere responsum, quamvis ad hoc paulatim repercuteretur superius et inferius labium. In antedicto igitur annorum spatio, in hoc permanens

sanatur puer per 7 annos mutus:

k

EX BIBL. CLUNIAC.

A permanens continuationis silentio, nec ad sibi placita valebat respondere audita, nec objicere aliquod improperium sibi illatis adversis poterat. Hic quodam die inter utrosque parentes patrem scilicet et matrem residens, eosque, ut assolet, confabulari audiens, secreta parentum celabat solo auditu, quia et illud non poterat aperire linguæ impulsu. Sed uno dierum eosdem parentes conqueri audiens super linguæ filii sui damnationem, eosque velle deliberare ut adducant eum ad sancti Patris Majoli sepulcrum venerabile; mox insperato inventum illud verbis proprii oris laudat, et ter nomen S. Majoli aperta voce proclamat. Expavescit uterque parens, pater scilicet et mater, inauditum et insolitum filii sonum, et ut eumdem replicet, hortantur; sed tamen revertitur filius ad illud anterius continuationis silentium. Dehinc post aliquot dierum spatia adducunt filium, quo sancti viri speciose pretiosa tumulata sunt membra. Ibi quoque puer antedictus nomen sancti viri frequenter replicat, et inibi rationabilis linguæ officium divinitus comparat, et per Dei nostri misericordiam et per sancti Patris Majoli meritum, reservat idem puer consecutam gratiam locutionis in posterum.

B 11 Cundunensis *l* villæ quidam Durannus agricola, occulto Dei judicio judicantis omnia, a renibus perdiderat omnium vim membrorum; unde si adjutus non fuisset alicujus alterius adjutorio, vel alicujus sustentationis baculo, remanebat velut aridus truncus in omni loco. Hic etiam nec genibus poterat repere, nec genibus nec pedibus poterat superiorem partem corporis sustinere. Hic licet semi corpore remaneret mortuus, vivebat tamen cum gravi dolore totus: et trahens longa suspiria doloris a superiori parte corporis, non sentiebat interim a renibus vel cohærentibus membris inferioribus aliquod adjumentum ambulationis. Sed post desperationem terreni adjutorii, præmeditari cœpit intra se, veluti quidam sapiens, ut disquireret medicamentum præceptabile piissimi Patris Majoli. Interim vel ex paupertate sua, vel partim ex aliorum adjutorio, comparat quemdam asinum; supra quem circumligatur fasciolis, ne caderet in terram, et assumit vias tendentes ad Silviniacense monasterium. Ubi dum postquam venit, et in domum illam orationis transpositus fuit, quo Patris Majoli requiescunt membra; statim meliorari miser cœpit, et se relevare et residere aliquoties jam potuit. Vadendi tamen et ambulandi desiderium tantum manebat, sed ipsius desiderii fructus adhuc C deerat. Sed illa dulcedo pietatis, Patris scilicet Majoli, ad perfectum votum adducit miserum. Post septimum namque diem, quo inibi advenerat, ambulandi perfectum posse recepit: nec attendit ut pertranseat octavus dies, sed reddens secundum suum scire Christo Domino et sanatori suo Majolo cursus laudationis solennis, apprehendit regressionis suæ vias; et post se asinum, gestatorem suum antiquum, aliquoties trahit; varios quoque viarum anfractus salit, collaudans Deum, Sanctumque benedicens indesinenter Majolum.

l

contractus et quasi medio corpore præmortuus,

curatur:

12 Quidam revertentes ad propria, post orationis vota ante S. Majoli sepulcrum peracta, mirabilem et jucundam in suo itinere viderunt ejusdem Sancti virtutem. Nam quodam die Dominico, perveniunt ad quemdam Ligeris portum: ubi diu multumque expectantes manserunt, ut adducerent eis nautæ navim ad transnavigandum. Sed obstinati nautæ, petionem non curant audire eorum: unde dum nomen S. Majoli invocant, et ut eos super illud negotium audiat, orant; divino nutu navis a loco suo submovetur, et ad ripam, quo considebant, pervenit. Quod videntes Deo gratias reddiderunt, et in navi intrantes, ad optatum littus pervenerunt, sine terreno remige et sine terreno ductore.

navis ultro ad alteram ripam appellit,

D 13 De Baugiaco *m* vico quidam contractus adducitur, ad S. Majoli requirendum auxilium sanationis. Hic per aliquantos dies deplorans contractionis suæ miserias, expectabat sanationis suæ horam, ante prædictæ ecclesiæ januas: et inter replicatæ orationis verba devovit, quia si sanitas ei concederetur, omni anno ad eamdem veniret ecclesiam, et secundum paupertatis suæ modum apportaret candelam. Post hujus promissionis votum, sanitatem meritis S. Majoli obtinuit, et sanus et incolumis ad sua loca est reversus.

m

sanatur contractus voto candelæ,

14 Quidam in decrepita ætate perdiderat virtutem totius pœne corporis, propter nimiam contractionem pedum et manuum; qui per plurima Sanctorum deportatus loca fuerat a muliere sua, et ab unico filio suo. Sed ei illud laboris iter nihil profecerat; vel quia nondum venerat tempus miserendi ejus, vel quia hunc volebat omnipotens Deus adjuvari per S. Majolum, novis diebus tunc clarificatum, ut accresceret ejus laudis fama per multa terrarum loca. Unde quodam die admonuit suam mulierem, ut eum ad sepulcrum S. Majoli adduceret: sed valde super illud opus contradicentem invenit. Nam superventuræ sanationis voto incredula, exprobrabat frequenter, quod inaniter perquireret jam veterano corpore robur juvenile; addens insuper, quod ad hoc investigandum, deesset tota opportunitas sumptuum, quoniam siquidem pro his similibus rebus dispensatum erat omne supellectile suæ domus. Sed tandem devicit querelositas assidua mariti duritiam contradicentis conjugis; nam assumit debilem et contractum maritum, et eum ligat super *n* præstitum asinum, et arripit cum unico filio vias insinuatas ad S. Majoli januas. Sed et quoddam difficile accidit eis in itinere. Perveniens namque ad aquam, nomine Cresam *o*, pluribus in locis nimium infestam, deponitur ab asino super quem circumligatus erat; et itidem animal, cum ceteris animalibus quæ tunc ibi advenerant, super quemdam pontem prædictæ aquæ cogitur ascendere. Dum autem in medio venisset ponte, cecidit ubi fortior erat unda rivi. Quod considerans mulier, allidens utrasque manus, exprobrabat misero marito, qui remanserat ad ripam cum unico filio. Prædictum autem animal ab aqua abstractum accipit mulier, et per aliam viam revertitur sola ad domum suam. Relictus autem pater solus cum filio multiplicat doloris aculeos, vel quia mulier illum non adjuvatum dimiserat, vel quia filius qui cum eo remanserat, eum adjuvare non poterat, vel pro ætatis teneritudine, vel pro parvo illius intellectu. Angustiatus igitur tali miseria, et attenuatus fame prævalida, transmisit tamen quodam die filium suum ultra illam aquam, ut si posset apportaret ei quam manducaret eleemosynam. Sed misericordia miserentis Dei, dum revertitur filius, obviat in medio ponte patrem, qui sanatus fuerat interventione B. Majoli. Unde pariter læti et alacres veniunt ad sepulcrum S. Majoli, ibique laudationis vota persolvunt, et sic postea ad sua loca redeunt.

senex contractus,

E

a querulosa uxore asino alligatus,

n

o

et misere in via relictus,

F

subito sanatur:

15 In Antissiodorensi pago, quidam extitit cæcus, qui omnia paupertatis suæ supellectilia habebat expensa, quærens illuminationis suæ dona. In caligine enim manens cæcitatis diurnæ, ambulando palpabat in meridie. Nam hic recipere meruit et tali modo videndi officium. Quoddam pratum proprii sui juris ipse habuit venale cuidam vicino suo, volens scilicet ex pretio illo habere sumptus, dum veniret S. Majoli auxilium perquisiturus. Unde dum initum pretium, qui comparabat pratum, inter manus suas numerando revolveret; qui prius cæcus fuerat unam minutam cecidisse ei videt et indicat. Quod audientes qui circumadstabant, admirati sunt, qualiter hoc veteranus cæcus cognosceret. Super hoc autem certos

cæcus visum recipit:

A tos reddidit, et clare se videre per Dei misericordiam, et per interventum S. Majoli, prædixit. Sic igitur eamdem pecuniam accipiens, et clare videns, ad Sancti venit sepulcrum, collaudaturus omnipotentem Deum.

16 Ex pago Augustidunensi quidam fuit homo, nomine Goszaldus, contracta habens genua et pedes; in ipsaque contractione multis remanens diebus victum quærebat mendicans, se semper duobus baculis ambulando sustentans. Hic refrigerium sanitatis *sanatur contractus,* expectans per multos dies, frequentius veniebat ad sepulcrum S. Majoli oraturus: nam inibi quondam adductus remanserat. Ob hoc autem indeficientissime profundebat ab oculis lacrymas, quia et circumpagenses, et ex alienis terrarum locis venientes, videbat redire sanos; se vero solum remanere qui non mereretur sanitatem recipere. Tandem una nocte admonetur in somnis, ut ad S. Majoli sepulcrum veniret, eique promitteret se omni anno unam candelam reddere. Surgens igitur mane, sustentatus baculis, venit ad insinuatum locum; ibique donum insinuatum promittens in anterioribus, et reddens in præsenti, integerrimam recepit sanitatem membrorum.

B 17 Armanus dicebatur quidam, non de ignobili genere, de pago *p* Siciaco, de Villa petra: qui nec *p* ad ambulandum erat idoneus, nec ad standum, quoniam graviter erat contractus. Hic per B. Majoli meritum audiens multas fieri virtutes, anxiabatur corde, quia sciebat longe a se esse locum, ubi tanta faciebat signa miraculorum. Sed tamen afflictus quotidiano detrimento corporis, jubet præparari sibi quoddam loculum, ubi transponeretur: ad quod deducendum præparantur duo boves, et caballus unus. Præparato itaque itinere, et denominato die motionis, commendat necessitatis suæ causas: sed præveniente misericordia Christi, die quo debebat movere, *alius contractus.* talem promeruit sanitatem recipere, ut in equo ab aliis potuisset levari. Super quem levatus, tenentibus interim suis ne ad terram corrueret; carrucam, quam ad deducendum se præparaverat, caballum et boves ante se ducere jubet, ut si ingravesceret, in ea deponeretur, et ad destinatum locum deduceretur. Sed misericordia Christi præeunte, et merito S. Majoli subsequente, nec accrescebat ejus infirmitas, sed tamen non pleniter recedebat ab eo. Confecto jam ex magna parte itinere, pro Dei amore *Inter varias oblationes* et S. Majoli, ad quamdam ecclesiam, quæ diruta erat, C sed tunc reædificabatur; equum et carrucam ad comportanda necessaria ecclesiæ dedit, et pro signo suæ devotionis boves ante se adducere jussit. Tandem perveniens ad locum destinatum, precatur S. Majoli misericordiam, ne inaniter tantam suscepisset viam: inibi autem per Dei misericordiam, omnium membrorum recepit integerrimam sanitatem Pro qua recompensatione, tradidit Deo et S. Majolo boves qui remanserunt, et tradidit quemdam sui juris servum, nomine Guidricum.

18 Idem namque S. Majolus, sicut est mitis et propitius suave jugum Domini portantibus, sic ca- *incredula negligens cultum S. Majoli,* stigator manet districtus in incredulitatis duritia permanentibus. Hoc quædam mulier de Magniaco *q* villa per semetipsam apprehendit, hoc modo. Ve- *q* spertinali namque hora, vigilias S. Majoli aliis celebrantibus, hæc a textrino suo opere nolebat recedere. Cujus præsumptionem digna subsecuta est castigatio: nam instrumentum quoddam ferreum, *punitur ferro manui adhærente,* operi illius aptum, sic manui illius adhæsit, incurvatis et infixis digitis in palma, ut videretur inibi esse quasi natum. Quod voluntarie acceptum, præsumptuose retentum, voluntarie reliquisset, si illi post pœnam licuisset, et cum vicinis festivitatem S. Majoli custodisset. Unde ipsa mulier, recognita suæ nequitiæ culpa, in crastino D S. Majoli venit adjutorium requisitura: quam in- EX BIBL. CLUNIA. numerabilis multitudo populi, sicut ad festivitatem ejusdem Sancti convenerat, illud correptionis signum manu ferentem admirando conspexit. Hæc in ecclesia et ante S. Majoli sepulcrum, et inter multam populorum turbam, negligentiæ suæ narrat eventum, pro quo talem in præsenti pœnam sustinebat. Sed quidam, malæ curiositatis infecti vitio, hoc eam fingere pensantes portento aliquo, manum arripiunt; digitos ipsius omni conamine omnique artificioso studio aperire volunt; sed humanum ingenium aperire non potuit, quod clausit illud Davidicum septrum, de quo dicitur, Qui aperis, et nemo Is. 22, 22 claudit; claudis, et nemo aperit. His itaque circumvallata adversitatibus, hinc verecundia, hinc divina ultione, et populorum derisa exprobratione, salutare illud consilii capit, ut invocet Deum, Sanctumque Majolum deprecetur esse sui adjutorem. Dum itaque *invocans Sanctum sanatur:* in hoc sedula permanet, divina ei pietas adest: quæ illico manum illius aperuit, sicque illud demonstrativum negligentiæ ferrum ad terram cecidit. Et ad comprobandum veræ virtutis indicium, pœne tota videbatur manus eo loco esse rimata et arsa, ubi illud ferrum jacuerat; et singulorum digitorum numerus in E ipsa palma videbatur profundius impressus; et ea loca repleta erant sanguine, ubi infixus fuerat unusquisque. Hoc admirabili sanata signo, hilaris redit ad propria, non incredula amplius miraculorum et virtutum S. Majoli.

19 Sicut namque idem beatissimus Majolus deduxit vitæ suæ gradus per sanctitatis incrementum quotidianum, ita suum commendat memoriale omnibus, pro multiplicatis suis semper virtutibus, bonum exemplar commendans ceteris, ut Deum Deorum possint in Sion videre. Ut hoc nempe consequeretur in fine, in vita sua laboravit intente, et ad hoc pro certo se pervenisse manifestant per eum facta quotidiana miraculorum signa; quæ tanto amabiliora sunt nostro Ordini et nostro tempori, quanto, per virum nostri Ordinis et nostri temporis, nos voluit Dominus excitare ad incrementa meliorationis. Eum fortissimum suum adjutorem invenit quædam mulier, nomine Ermengardis, de Longa-Exardis-villa *r*: *r* quæ pro divino judicio damnata paralysis vinculo, *paralytica liberatur:* sibi prodesse non poterat, amicis autem et parentibus augmentum doloris faciebat. Vivebat qualitercumque poterat; super damnatilia membra non requirebat jam alicujus sanitatis emplastra. Sed ille F supernæ pietatis oculus, cui cura est de omnibus, et qui miseretur omnium quæ fecit, dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam; posuit in animo parentum eam diligentium, ut illam ad sepulcrum S. Majoli apportarent, et ibi sanitatis ejus causas requirerent. Ad hoc faciendum, arripiunt viam. Ante autem quam intrarent ecclesiam, ad honorem Dei et pro amore S. Majoli, aliquantas faciunt pro ea candelas. Insistentes autem illi operi, cœpit aliquantulum paralytica meliorari: et quæ adducebatur aliorum vehiculo, cum illis stat in ecclesia, sustentata interim baculo. Factas autem candelas reddens, et non minoratas omni anno promittens, integerrimam sanitatem recepit, et cum illis qui eam apportaverant pedestris est reversa.

20 Sanctus autem Pater Majolus, pro fidei suæ merito, sanctitatis et reverentiæ cultu maximo adnumeratus est in vita sua. Modo autem ille adscriptus Sanctorum numero viventium cum Christo, coruscat in terris miraculorum signis, fiduciale solamen nostræ invocationis. Hoc numquam obliviscetur noster animus: hoc valde ampliatum erga se sensit quidam homo, nomine Ascellinus, qui erat de pago Senonico, qui per multos dies in quadam silva laborabat, ut exinde

EX BIBL. CLUNIAC. *cæcus illuminatur:*

A exinde aliquas fruges annonæ colligeret. Unde vespertinali hora Sabbati, in illud opus nimium extra horam intentus, cæcitatis perpessus est casus: et per totam noctem illam incassas vadens vias, tandem lassabundus et defatigatus uno in loco remansit. In crastino autem, die scilicet Dominico, parentes ipsius ad ejus venerunt domum, ut cum eo venirent ad ecclesiam, audituri Missas et divinum Officium. Sed familiam ipsius valde invenerunt turbatam, quia eorum Dominus antecedenti nocte non venerat; unde pariter in silvam abierunt, quo recurrere solitus erat. Inventus autem demonstrat apertos et splendidos oculos, sed nihil se ex eis videre. Educitur aliorum manibus cæcus de silva, ejusdem cæcitatis per aliquos dies sustinens moras. Adductus autem ad S. Majoli sepulcrum, per Dei gratiam integerrimum recepit lumen oculorum. Recepto autem beneficio videndi, lætus ad suos repatriavit, et festivi diei Dominici reverentiam sic ulterius castigatus custodivit.

21 Pietatis et misericordiæ viscera sanctus Majolus semper tenuit solicitudine maxima. Illud in se specialiter comprobavit quædam paupercula, quæ B erat non solummodo vicinis et parentibus, sed etiam ipsi suo marito, pro inveterata infirmitate paralysis despecta. In hac diutissime permanens, ut lapis immobilis permanebat, videndi tamen et audiendi officium non perdiderat: sed manuum tamen et pedum ita perdiderat fortitudinem, quasi numquam illam habuisset benedictionem. Hæc quoddam comportalitium instrui sibi facit instrumentum, in quo aliorum manibus ponitur in eleemosyna, non faciente tamen illi marito suo aliquod caritatis officium. Hanc altera quædam bonæ voluntatis mulier suscipit, et in carruca sua cum ipso instrumento eam levari fecit, et adjunctis bobus, ad S. Majoli sepulcrum adducere commendavit. Et jam apportata in proximo de carruca illa, de artificioso illo ingenio transportatorio se deponi oravit: et non incedendo, sed etiam reptando, ante S. Majoli sepulcrum accessit. Ubi expectans sanationis et curationis suæ medelam, desideratam invenit viam, nam prius manuum recepit sanitatem. Die autem alio, dum pro illo beneficio reddit gratias Deo, oratque S. Majolum, ut restituat ei sanitatem pedum; orationis fructum recipit; nam redintegratur ei sanitas pedum, et ambulationis recipit aptissimum usum. Consecuta itaque totius corporis sanitate, per aliquos dies inibi remanet, laudans Sancti interventionem Majoli. Unde C maritus ejus sanatam suam audiens mulierem, postea pro ea venit: et reprehensus quia nullam ei in infirmitate impenderat humanitatem, ad propria tamen eam secum reduxit, lætus et gaudens.

sanantur paralytica,

22 Gaudentibus et jucundantibus super S. Majoli virtutes, digna laudationis accrescit semper materia. Nam idem Sanctus crebris sibi subditos exhilarans miraculorum signis, illud specialiter in sua sancta solennitate multiplicat, unde sanctæ suæ acquisitionis filii gaudeant. Nam sacrosanctæ præceptionis monemur monitu, quo dicitur: Non possunt filii sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus. Gaudii et exultationis certæ accrevit cumulus in solennitate ejus, quibus videre illud sanationis signum donatum est, quo quidam homo nomine Iterius sanari meruit. Hic enim per multos dies genuum contractione damnatus, reptabat semper incurvus, et nimiæ spissitudinis callum portabat in genibus et in manibus. Ante ejusdem autem loci monasterium quoddam habebat tuguriolum positum, quo sufferebat miser et inops, vel nimios gelu et imbrium fluctus, vel incendentes caloris et æstus ignes. Inibi expectabat pertranseuntium eleemosynam, inibi suscipiebat maximam caritatem Fratrum Silviniacensis monasterii; quorum, ut credimus, merito, super talem miserum se sanctus Pater Majolus hoc voluit demonstrari signo. Nam ad vigilias festivitatis ejusdem S. Majoli, hic idem Iterius, cum cetero populo in ecclesia residens, super sanandi donum replicabat verba orationis. At in crastino, quo festiva solennitas ejusdem S. Majoli illucescebat, advenientium populorum adjunctus numero venit, redintegratis et sanatis membris. Apportans autem elevatis manibus, quibus ire solitus erat, scamellos, ante sepulcrum Sancti deposuit; et integerrimam et perfectissimam sanitatem se interventu sancti Patris Majoli suscepisse, gaudendo, omnibus qui ibidem convenerant, demonstravit. D

et contractus.

Luc. 5, 34

ANNOTATA.

a *Impressum erat,* illud centuplicatum reddit gaudium, *quod, aliaque leviora plura menda, correxi; tamquam librariis imputanda, non auctori.*

b Briceolæ, *an vulgo* Brezolles, *prope Montalbanum? Leucis circiter* 40 *ad Austrum a Silviniaco id distat.* E

c Burchardus *primus Comes Vindocinensis, Melodinensis et Parisiensis, sub Hugone Capeto.*

d Rainaldus, *Parisiensis Episcopus, anno* 988 *ejusdem Regis Cancellarius, ut videre est apud Sammarthanos.*

e Aiguillonensis *Ducatus, ad Lothum Garumnæ incurrentem situs, silvas aliquot habet, ut dubitari possit an huc spectet nomen* Euguilinensis silvæ, *haud recte forsan scriptum.*

f Tornare, *Francis* tourner, *id est, vertere.*

g Morinniaca villa, *verosimiliter* Marriniaca: *ut vel intelligatur* Maringues, *ad occidentalem Allerii ripam oppidum, vel ad alteram orientalem vicus* Morrignac; *uterque enim locus, unius solum diei itinere distat Silviniaco, nec majorem distantiam hæc historia patitur.*

h Vasallus *dicitur, cliens fiduciarius, respectu Principis superioris: quales cum plerumque ad militiam Domini sui obstringantur, ideo nomen istud hic sumitur pro Milite.*

i Assaillire *idiotismus Gallicus, pro* assilire.

k *Impressum hoc modo,* et ea nova fidelibus Dei semper colere facit sicut ammirabilia.

l *Puto legendum* Cundumensis, *ut intelligatur* Condomum, *civitas Episcopalis in Aquitania,* 80 *circiter leucis Claromonte distans.* F

m Bangiacum, *vulgo* Bangy, *in Biturigibus prope Montem falconum, ab Occidentali ripa Ligeris ipsaque Biturigum metropoli pari fere leucarum* 5 *intervallo distans.*

n Præstitus, *idiotismo Gallico,* presté, *commodato sumptus.*

o Creuzam *appellat Papinus Massonius, qui in Lemovicibus oriens Ligerim versus procurrit.*

p Siciacus pagus, *forsan est Comitatus* Seissac *vulgo dictus, in Occitania sub Episcopatu Carcassonensi, abest autem a Claromonte ad leucas circiter* 60 *in meridiem.*

q *In finibus Marchiæ Lemovicinæ versus Pictavos, haud procul a Dorato,* Maignac *oppidum notat Alphabetum Franciæ Petri du Val: sed ad* 40 *leucas Silviniaco dissitum: verosimile autem est proximum aliquem locum fuisse, in quo tam festive S. Majolus coleretur, aut certe monasterio subjectum.*

r *Hanc* Longam Exardis villam *extra Arverniam, longeque a Silviniaco quærendum esse non existimo.*

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 116

DE

DE S. GUALTERIO SEU GAUTERIO

G. H.

ABBATE ET CANONICO STIRPENSI

IN DIOECESI GALLIARUM LEMOVICENSI.

ANNO MLXX

Gaufredus, cœnobita monasterii S. Martialis Lemovicensis ac Prior Vosiensis cœnobii, libro 1 Chronici cap. 12, describit regnum Anglicanum ad Guilielmum Conquestorem delatum, anno scilicet MLXVII *: additque eo seculo floruisse tres viros sanctitate illustres, quorum primus nominatur* S. Odilo Cluniacensis, *anno* MXLIX *vita functus, cujus Acta dedimus ipsis Kalendis Januarii. Dein subjungitur* Gauterius Stirpensis, cui ægrotanti per hiemem desiderata fraga præter morem Divina præparavit clementia. *Postea tertius additur* Robertus, qui Casamdei ædificavit : *cujus Acta illustravimus ad diem* XXIV *Aprilis. Idem Gaufredus cap 15 agit de Sanctis in* B *Episcopatu Lemovicensi præclarioribus : ubi inter alia refert ista huc spectantia :* Gauterium Stirpenses honorant, qui moderno tempore actu et miraculis gloriosus apparuit, *id est sequenti post obitum* S. Gualterii, *quo florebat Gaufredus scriptor. Alia in Chronico S. Maxentii sive Malleacensi de* S. Gualterio *leguntur: ac primo de ejus obitu ista traduntur :* Anno MLXX Domnus Gauterius, Abba et Canonicus Ecclesiæ S. Petri Stirpensis, dormivit in pace æterna, quinto Idus Maji. *Dein ad annum* MXCI *ista habet :* Eodem anno benedictio fuit cœnobii S. Petri Stirpensis, et festivitas B. Gauterii instituta est celebrari de transitu. *In Vita B. Israelis, Canonici Doratensis in Marchia, a Philippo Labbe inter Vitas Sanctorum ad Aquitaniam spectantium edita, hæc inseruntur :* Hujus sanctissimi viri discipulus extitit Sanctus Gauterius, vir pietatis et misericordiæ operibus redundans : qui cum Doratensis Ecclesiæ esset Canonicus, Stirpensis Abbas a Deo institutus est. *Mortuus est* B. Israel XI Kalendas Januarii anno Domini millesimo decimo quarto.

Sanctus habitus,

et festum ejus celebratum.

2 *Ex hactenus relatis liquet primo tempus vitæ ac mortis. Videtur natus circa annum nongentesimum nonagesimum, et circa obitum B. Israelis pervenisse ad annos* XXIV *ætatis suæ; et dein adhuc aliquamdiu vixisse in* C *dicta Doratensi Ecclesia, ac postea in Stirpensi collegio seu cœnobio floruisse; ibidemque creatum Abbatem sive Rectorem aut Præpositum anno* MXXXIV *: in qua dignitate vixit annos octo et triginta : ac tandem, cum septennio cæcus fuisset, plenus dierum et meritorum senex, mortuus est anno Christi millesimo septuagesimo, annos natus circiter octoginta. Secundo constat ex Chronico S. Maxentii,* S. Gualterium *mortuum esse* quinto Idus Maji, *eodemque die* celebrari festivitatem de transitu ejusdem : *quod ex Chronico Lemovicensi confirmant Sammarthani tomo 4 Galliæ Christianæ pag.* 850, *ubi agunt de monasterio* Stirpe, *in diœcesi et ditione Lemovicensi sito; eumdemque diem venerationis nobis indicavit Joannes Collinus in Catalogo submisso, Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani, videtur valde tenuem hujus Sancti habuisse notitiam, dum ad diem tertium Idus Maji ista solum habet :* In Aquitania S. Galtheri Abbatis. *Præterea* S. Galtherus, Abbas Stirpensis in diœcesi Lemovicensi, eximiæ sanctitatis vir, *inscriptus est ad* XIII *Aprilis MS. Kalendario Ordinis S. Benedicti apud Præmonstratenses Antuerpiæ in cœnobio S. Michaelis adservato. Sed illud neque antiquum est, neque cum magna prudentia scientiaque collectum. Gabriel Pennottus in Historia Ordinis Clericorum Canonicorum lib.* 2 *cap.* 23 *num.* 14 *ex unico cœnobio duo facit, dum asserit* in Lemovicensi Episcopatu esse monasteria Canonicorum, primum S. Galterii sive de Stupeno, secundum S. Petri Stirpense, *quod unum idemque est, atque etiamnum esse Ordinis S. Augustini Abbatiam asserunt Claudius Robertus et Sammarthani supra citati : vulgo* l'Esterp *in Marchia Lemovicina, sex leucis Dorato, Lemovicibus octo. Est præterea in finibus diœcesis Bituricensis, supra Creusam fluvium prope Argentonium,* S. Gualterii *nomine parochia et oppidum, ubi illum Patronum coli existimo.*

Tempus vitæ et mortis:

hæc accidit an. 1070 *11 Maji*

relata 13 *Maji et* 13 *Apr.*

3 *Et hæc sunt quæ hactenus edita in lucem de hoc Sancto reperimus, quibus adjungimus alium hactenus absconditum thesaurum. Habemus nos codicem membranaceum in quo continentur Vitæ aliquot Sanctorum,* E *a Marbodo Archidiacono Andegavensi conscriptæ ; ergo ante annum* MXCVI, *quo is creatus est Episcopus Redonensis, et hoc Ordine recensentur,* S. Florentii Martyris, *danda* XXII *Septembris;* S. Licinii Episcopi Andegavensis, *illustrata ad diem* XIII *Februarii;* S. Magnobodi, *etiam* Episcopi Andegavensis, *edenda ad* XVI *Octobris*, S. Gualterii Stirpensis, *quam modo damus;* S. Roberti Abbatis Casæ-Dei, *ad diem* XXIV *Aprilis excusa.* Passio SS. Felicis et Adaucti, *danda* XXX *Augusti; et dein adduntur varia ejusdem poemata, quorum aliqua indicantur a Sigeberto de scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 158. *Est hic codex valde antiquus, ut videatur aut tempore Marbodi et forsan ejus cura diligenter exaratus, aut saltem non diu post ejus obitum. Allegat in Prologo* priorem Vitæ S. Gualterii scriptorem, *ex quo seligit* quæ ei ad rei pertinere visa sunt dignitatem : *quomodo etiam Vitas S. Licinii et S. Roberti jam editas expolivit. Forsan erit qui priorem Vitam nanciscetur, et, si viderit operæ pretium, edet. Appellatur in hoc scripto* Gualterius, *ab aliis* Gauterius, Galterus, *et* Galterius.

Vita ex Marbodo,

ex antiquiore scripto edita.

VITA

F

Auctore Marbodo Andegavensi Archidiacono postea Episcopo Redonensi in Britannia, Armorica.

PROLOGUS.

Beati Gualterii vitam scribendam suscepi, non quidem facultatis meæ quæ parva est, vel meritorum quæ nulla sunt, confidentia; sed obedientiæ potius et caritatis intuitu : quo et religiosorum Fratrum petitioni non desim et plurimorum utilitati deserviam. In quo et mihi sub ope Christi fore non dubito partem mercedis, si ex meo labore et honor Deo et legentibus aliquid emolumenti provenerit. Neque enim fieri potest, ut ex frequenti bonorum auditu nemo ædificetur : fieri autem potest ut vel præsentibus vel futuris generationibus ex hac relatione ad multos sanctæ imitationis fructus perveniat. Siquidem et in hoc se debet fraternæ dilectionis sinus extendere, ut prodesse velimus et ignotis, prodesse velimus etiam nondum natis. Hac igitur intentione oblatum suscepi negotium, ad quod explendum necesse mihi est ejusdem Sancti precibus adjuvari, quatenus quæ dicenda sunt breviter et dilucide

Vita ob fructum posterorum,

A. MARBODO EX MS.

A lucide, nec inornate omnino, valeam explicare. Nam si etiam in fictis vel nugacibus dicendi commoditas obtinere solet animos auditorum; multo amplius in veris ac necessariis studendum, ne vitiosæ orationis improbitas susceptæ causæ (quod absit) minuat dignitatem. Quis enim placere contendat rusticitate sermonis? Enitar ergo pro viribus hanc in dicendo mediocritatem servare, ut nec abjecta, nec nimis elaborata videatur oratio; quoniam æquam utrumque habet offensionem. Præterea ne sit superflua vel obscura, quorum altero tædium, altero odium solet comparari. Volo autem a lectoris indulgentia precibus inpetrare, ut bono animo huc accedat, id est, non ut calumniosus aut venator verborum; sed defensor potius veritatis, et dictionum amicus interpres. Quod si etiam mihi, vel ex imperitia vel ex infirmitate, minus implere promissa contigerit, non difficulter ignoscat: quoniam et infirmitatem meam humana conditio, et imperitiam excusat obedientiæ supradicta devotio. Neque vero cuncta, quæ apud priorem Vitæ hujus scriptorem reperiuntur, exequenda judicavi: sed ea tantum, quæ ad rei pertinere visa sunt dignitatem. Quisquis enim circa viles B sarcinulas occupatur, videtur id facere penuria meliorum: præsertim cum et bona quædam prætereunda sint, ubi meliorum abundat electio. Quædam vero strictius et quædam latius explicabo, prout quodque plus minusve ponderis habere visum est. In quorum ultimo me contra brevitatis rationem facturum nullus existimet: neque enim necessaria, sed ea tantum quæ vacant, lex brevitatis excludit. Jam si hæc satis sunt, ad narrationem properemus.

dilucido stylo scripta,

rescissis superfluis superioris Vitæ.

CAPUT I.

Ortus, studia virtutum et scientiarum. Migratio Stirpum.

Gualterius igitur, natione Aquitanus, genere Consularis, ortus est ex parentibus honoratis, patre Raimundo, matre Gualburge, cujus maternus proavus, de Francorum nobilitate descendens, tribus non infimis Aquitaniæ urbibus imperavit. Quæ tantæ fuisse traditur abstinentiæ, ut in sorte posita conjugali, a sanctæ viduitatis proposito solo habitu videretur distare. Sumptus et ornatus et delicias matronarum ad cultum potius interioris hominis transferre curabat; prudenter attendens, nil prodesse temporalem gloriam perituris. C De bonis ergo temporalibus hoc tantum sibi parcens, quod naturæ sufficeret, cetera cuncta in usus pauperum libentius expendebat. Quæ quoties ad debitum conjugale solvendum, solo scilicet prolis desiderio, traheretur; ingenitæ voluptatis offensam, sequentibus e vestigio lacrymis et orationibus expiabat. Unde factum, ut a Deo in somnis per Angelum visitata, secundum animi sui votum, non tam, possessionum, quam sanctitatis hæredem conciperet: cujus ad custodiam, ab ipso matris utero, eumdem Angelum deputatum, evidenti postmodum miraculo claruit: quod non alienum videtur breviter recitare.

Aquitanus, Consulari patre,

matri piæ ab Angelo prædictus:

3 Nam dum eam vir suus, ad locum quem idoneum parituræ delegerat, cum equitatu deduceret; jamque vel itineris longitudo, vel tarditas profectionis noctis tenebras viantibus induxisset; equus, cui matrona insederat, alacri gradu quam noverat viam carpens, obvium Taurionis *a* fluvii pontem, primus ascendit. Cumque aliquam partem longissimi pontis emensus, ad ignotum præcipitium pervenisset, quod scilicet exundantis fluvii rapidus vortex, divulsis ac disjectis tabulatis, recens effecerat; mirum dictu, tanta facilitate pertransit, ut nullam prægnantis feminæ mens ignara saltem ex metu molestiam pa- D teretur. Incolæ quidem loci, tabula semipeladi ruptas partes commiserant: sed quæ nulli pervia quadrupedi, solos pedites non absque cautela et periculi metu transponeret. Secutus post modicum comitatus, dum singula explorat, discrimen agnovit: Dominamque absorptam credentes, mœstis ululatibus inclamarunt. Sed cum se illa incolumem mutuis clamoribus indicasset, gaudio sunt simul et stupore repleti: deinde expeditos equos præcipitantes in gurgitem, ipsi per angustum transitum vix repentes, natatu difficili traduxerunt.

a cum ea a periculo submersionis servatur:

4 Hoc itaque signo pueri sancti præcommendata nativitas gaudium multis invexit, ac futuri cujusdam magni boni præsagium. Quod siquis ad prægnantis meritum referre maluerit, sic quoque clausi pignoris gratiam credimus commendari: nam quorum fuisset commune periculum, horum etiam liberationis miraculum fit commune: causa tamen apparet major in altero, quoniam matri nil tale contigit ante conceptum. Sed et sequentis vitæ illius provectio, quia superavit et matrem, videtur sibi præcedens miraculum vindicare. Nam ut a primis ejus annis exordiar, pueritiam ipsam ac juventutis tempora sic peregit, E ut jam tunc fieri posset senibus in exemplum. Cum enim post teneræ educationem infantiæ, sicut plerique nobilium liberi solent, in studium litterarum missus esset; ibi statim ingenii singularis vivacitas, et elegans suavitas morum latere non potuit. Obscura sententiarum intellectu facili comprehendens, tenaci memoriæ commendabat: nec sola docentis auctoritate contentus, rationis consulebat examen de singulis; brevique post tempore tam rudimenti quam et ætatis mensuram excedens, cum ad auditorum exemplar similia multa conquireret, ut ita dixerim, plus quam docebatur discebat. Neque vero, sicut fieri solet, indiguit aliquando verbere coerceri: cum ei spontaneus amor scientiæ studii plus augeret. Non illum avocavit ludus aut nugacitas puerilis, quo minus libris aut pugillaribus vellet incumbere. Interea sub professione discipuli, morum quoddam magisterium exercebat; turpe nimis existimans, si verborum leges addiscens, utiliores multo vivendi regulas ignoraret. Cavebat ego turpia, non solum operum, sed et verborum: nec quidquam facile proferebat, in quo non aliquid utilitatis attenderet. Iram et invidiam, ac matrem utriusque superbiam jam noverat abhorrere, et vel levi cujuslibet detractioni aurem negabat et linguam. F Subdebatur inferioribus et scientia, omniumque etiam in se æmulorum provocabat affectum. Satis omnibus jam patebat, hanc puero conversationem, non a natura, sed gratia sic disponi. Sensit Turonensis *b* Hervæus, cujus tunc fama sanctitatis vigebat, cum forte transiret per locum; indicavitque adstantibus, quid in illa jam ætatula imitandæ perfectionis lateret. Nam ut majora conjiciamus ex minimis, sub scamno, cui se idem Hervæus preces facturus acclinaverat, puer delituit, laudabili furto cupiens ex ore tanti viri sanctæ deprecationis formam subripere. Sed, sicut postea ipso indicante compertum est, absque ullo verborum strepitu, Sanctus ille multo efficacius lacrymis et gemitibus exorabat: quam formam et istum postmodum secutum fuisse accepimus. In hoc ergo parvuli jam tunc non parvi pendenda videtur intentio, quod dum aliorum licentia puerorum occasione venerandi hospitis abuteretur ad ludum; hic solus maturitate consilii religiosi viri, brevem licet præsentiam, sibi præterire non est passus inutilem. Gaudebat Scotorensis *c* ecclesia tanto felix alumno: et quem erudiendum susceperat, egregium sibi fore præsumebat Doctorem.

adolescens imbuitur studiis litterarum et morum:

abhorret a vitiis:

b æstimatur ab Hervæo Turonensi,

c

5 In hoc ergo studio decursa pueritia, robustiores juventutis annos ingressus, majora cœpit virtutum exercitu

A exercitu meditari; nec, sicut plerique solent, proclivem in deteriora ætatem otio dedit aut luxui. Sed idonea jam militiæ Christianæ laboribus membra, armis justitiæ, contra spirituales nequitias, fortiter pugnaturus, instruxit. Et, ne qua forte sibi nocere posset callidi hostis subreptio, fortitudini junxit prudentiam; qua non solum actus caveret illicitos; verum etiam causas omnes opportunitatesque peccandi sibi penitus amputaret; sapienter intelligens, tironibus castrorum spiritualium tutiorem expetendam esse, quam gloriosiorem victoriam. Aliud est enim pro vita, aliud pro gloria dimicare: nam cum sit egregium, in promptu positum peccatum declinare, et transgredi nolle cum possis; est tamen securius ipsam peccandi fugere potestatem, hæc etenim cautela neminem unquam fefellit, in illa autem experientia plurimi corruerunt. Hac igitur ratione, pessima vitiorum germina facile debellavit. Ardorem quippe libidinis (quo maxime periclitatur adolescentia, quando inexpertus ante corpora motus incautis mentibus blandæ suggestionis infigit aculeos, jejuniorum castigatione et orationis instantia ac perpetuæ castitatis amore) in ipso, ut ita dicam, conceptu, antequam oriretur, extinxit. Beatus plane, qui tenuit et allisit parvulos iniquitatis ad petram. Pecuniæ cupiditatem ac turpis avaritiæ sordes, quo vitio pœne nullum est ab hominis dignitate remotius, non solum ipse numquam est dignatus admittere, verum etiam in aliis propriæ liberalitatis exemplo aut extirpavit penitus aut detrivit. Fratribus cum quibus vivebat omnibus puram exhibebat dilectionem, et eorum nihil a se alienum putabat. Studebat imitari speciales singulorum virtutes, ut in se unum bona omnium convasaret. Nec solum ex aliorum virtutibus, sed, quod mirum videatur, etiam proficiebat ex vitiis; cum has sibi ad imitationem, illa vero proponeret ad cautelam.

juvenis germina libidinis extirpat:

B

avaritiæ sordes declinat:

ex omnibus virtutem addiscit:

6 Impatientiæ stimulis agitatos ac spiritu furoris effrænes, tranquillitate animi et verborum suavitate vel mitigavit, vel toleravit. Unde factum est, ut *d* Abbatem loci, bestiali feritate in Fratres immoderatius sævientem, dum blande placare tentat, magis accenderet, adeo ut nimium pertinax miseri senis furor, simplicem sancti juvenis correptionem ad sui contemptum interpretans, moliri ei insidias non cessaret, et de insonte, tamquam de rebelli, quæreret ultionem. Cedendum itaque tempori arbitratus, locum dimisit, demigravitque in castrum, quod Confluentium *e* nominatur, ubi eo tempore generis sui nobilitas plurimum excellebat: in quo demoratus ad tempus, non solum domesticis ac municipibus, verum etiam finitimis plerisque, vitæ sanctitate et prærogativa scientiæ brevi innotuit. Unde et Stirpensis Ecclesiæ Clerus, quæ supradicto castro vicina est, cui et divinitus debebatur, frequenti ejus colloquio delectati, multis eum precibus in suæ communitatis collegium asciverunt; spem scilicet hanc foventes, ut, si quid Abbati suo humana sorte contingeret, hunc sibi Patrem ac Doctorem unanimiter postularent. In quorum asscriptus Collegio, tanta erga singulos discretione se gessit, ut cum omnes eum communi amore diligerent, quisque tamen optime de se meritum æstimaret.

d

e

C

migrat ad castrum Confluentium:

in Collegio Stirpensi assumitur:

ANNOTATA.

a Taurio *fluviolus, in Lemovicibus ortus, Vigennæ ibidem æque adhuc tenui, sesqui leuca supra ipsam urbem Lemovicensem jungitur. Hunc quatuor pontibus instratum tabulæ exhibent: videant autem regionis periti, qua parte sic stagnet ut longissimo ponte opus habeat, qualis hic describitur.*

b *Hic videtur esse* Hervæus Thesaurarius S. Martini, qui ecclesiam S. Martini, quam S. Perpetuus ædificaverat, anno DCCCCCIII combustam reædificavit. *uti diximus ad Vitam S. Perpetui Episcopi Turonensis 8 Aprilis num 4.*

D

A. MARB. EX MS.

c *Videtur* Doratensis ecclesia *dici in supra allegata Vita B. Israelis, cujus ibi dicitur* discipulus fuisse et Canonicus Doratensis. *Notatur in Mappis Geographicis locus* Dorat, *haud procul a dextra ripa Vartampæ, ubi hic Sevam amnem suscipit. Fortasse antiquitatis affectatione quadam, exoletum pridem nomen, nescio unde, assumpsit auctor.*

d *Scilicet a successore aliquo dicti B. Israelis.*

e *Habetur accuratissima Regiminis Aurelianensis tabula: ubi ad rivi cujusdam confluxum in Vigennam notatur* Confoulens *vulgo dictus locus, ex Latino* Confluentii *nomine, una dumtaxat leuca remotus a Stirpensi Abbatia ad Occasum.*

CAPUT II.

Peregrinatio Hierosolymam. Miracula in itinere patrata.

Interea, cum processu ætatis, virtutum sibi succedentibus incrementis, quamvis etiam inter suos advenam se et peregrinum, sicut omnes Patres antiqui, reputaret; peregrinari tamen Jerosolymam, sanctorum locorum desiderio ductus, decrevit; ut quod spiritualiter de Christo sæpe cantaverat, etiam corporaliter adimpleret; Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus: simul etiam, ut quoniam sibi pro fide Christi pœnas et mortem a manu carnificis ratio temporum denegabat, ex itineris necessitate per tribulationes et angustias quoddam sibi martyrium inveniret; unde contigit, ut qui pro Domino, pati graviora decreverat, majorem a Domino gratiam mereretur. Testantur hoc non parva nec pauca miracula, quæ pro ipso vel per ipsum in eadem peregrinatione Christus ostendit. Quorum aliqua recitabimus, ex quibus cetera poterunt æstimari. Navigante eo cum sociis itineris per Adriaticum sinum, qua Jerosolymam tendentibus transitus patet, tanta repente tempestas incubuit, ut in desperatione vitæ triduo continuo ventis ac fluctibus jactarentur. Sed cum imminens periculum orationis instantia depulisset, apprehenso vix littore, circumquaque dispersi, qualiscumque victus necessaria disquirebant: quippe qui diuturno mortis metu confecti, tempestatis etiam vexati violentia, inedia quoque longa tabuerant. Sed tanta regionis contigerat solitudo, ac sterilitas arenarum, ut nec labor humanus, nec naturæ fœcunditas illis in locis gustabile aliquid protulisset. Frustrato ergo ceterorum labore, atque iterum omnibus de famis tempestate perterritis, soli beato viro fidei suæ constantia mirabili virtute respondit. Ecce etenim ignotæ formæ volucris, ubi Sanctus in parte solus substiterat, placido volatu allapsa, ante pedes ipsius immanem piscem deposuit; quem cum solus levare non posset, adhibito secum uno qui propius stabat ex sociis, divinæ largitatis obsonium, gratias Domino referens, deportavit ad navem. Mirati sunt socii piscis magnitudinem: sed cognito quid evenisset, majori eos admiratione perculit insoliti ordinis magnitudo: vere enim mirandis meritis contigerat extra morem, ut recens maris præda esurienti per alitem plueretur e cœlo. Sed qui quondam sub lege positis mirabiliter pluerat alitem, nunc quoque sub gratia posito servo suo mirabilius pluit piscem: minus quippe videtur insolitum, si avis, quam si piscis labatur ex aere. Stupentes ergo qui aderant ad tantæ virtutis aspectum, et ex miro eventu mirandi hominis merita perpendentes, flexis humo genibus adorarunt: et quem eatenus Sanctum habuerant, amodo quoque

E

Amore Christi Hierosolymam proficiscens

Ps. 131, 7

in sinu Adriatico gravi tempestate et inedia vexatus,

F

accipit grandem piscem a volucre sibi delatum:

A. MARBODO EX MS.

A quoque clarum ac magnificum habuere ; nec immerito antiquis eum Patribus comparabant, in quo viderent antiqui miraculi speciem relucere. Pavit olim Dominus Eliam per corvum, nunc quoque et istum et socios iterato exemplo per alitem pavit : et licet iste multo inferior sit Elia, in uno tamen hoc facto utriusque sibi respondet æqualis.

in siti magna fontem elicit Gualterii cognominatum:

8 Item alias, dum per inaquosa campestria graderentur, et tam fervore diei quam et itineris labore confecti, intolerabilem sitis paterentur angustiam, vir sanctus, sui securus periculi, cœpit saluti comitum plus timere. Mox fusa cum lacrymis oratione, tota fiducia conversus ad Dominum, baculo quem tenebat, terram percussit. Secutæ sunt aquæ continuo salubres et lucidæ, quæ non solum sitientibus sufficerent recreandis, sed etiam novi fontis venam perpetuam ebullirent. Nam ne facti memoriam delere posset oblivio, eidem fonti Gualterii nomen impositum, usque hodie manere perhibent, qui viderunt. O quanta est fidei virtus, cui vel ipsa naturæ impossibilitas non resistit! Jam si, antiquum percussionis per Moysem in eremo factæ respiciamus miraculum, salva majestate mysterii, non longe impar B videre potest similium rerum collatio : nimirum diversis temporibus, sub duobus ac dissimilibus Testamentis, operatur similia idem Dominus utriusque. Conferamus aquam aquæ, baculum virgæ, petram aridæ ; respondeat sitiens sitienti, ictus ictui societur ; invicem sibi alludat causarum et locorum æqualitas.

feria 6 comedentes carnes excusat propter festum S. Martini:

9 Nec multis interpositis diebus, cum forte socii contra morem sexta feria carnibus vescerentur ; (quippe quibus quotidiani laboris intentio rationem dierum excusserat) repente superveniens negligentiam eorum corripuit, cur exterioribus tantum necessitatibus occupati sacræ diei reverentiam non cavissent. Sed cum omnes confusos videret, et cordis pœnitentiam lacrymis protestantes ; fraterna motus compassione, Nolite, inquit, nimium contristari, veniale est enim quod nescientes egitis. Clemens Dominus ignorantiæ vestræ providit, dum, si quid culpæ fuit, præsens excusat solennitas. Nam hodie beatissimi Confessoris Martini festum noveritis celebrari. Quapropter in sanctæ caritatis fiducia vos adhortor, ut cœptas epulas sumatis intrepidi. His dictis ipse carnes appositas prælibavit, ut eorum metum facti sui auctoritate firmaret. Omnibus ergo ceteris incunctanter obtemperantibus, unus tantum C extitit : qui non tam religionis amore, quam obstinatia superstitionis resisteret, et ad consentiendum nulla posset ratione adduci. Sed hæc ejus consequenter est notata rebellio, ut evidenter omnibus, quanti esset caritas, appareret. Ipsa etenim die aurum totum, quod secum pro viatico deferebat, amisit. Quod justo Dei factum constat judicio, ut qui caritatis cibum solus respuerat, necessarii victus pretio privaretur et solus. Sed, postquam damni admonitione correptus, culpam agnovit, et se peccasse confessus est ; vir sanctus verbis mitibus ejus consolatus tristitiam, securum viam carpere cum sociis jubet, cuncta se ei perdita cito reformaturum promittens. Denique solus ipse per aliquantum reversus itineris, repertam sine mora Dei voluntate pecuniam reddidit possessori.

amissam alterius pecuniam reperit:

10 Quartum quoque recitare placet miraculum, quod supra memoratis non longe videatur inferius. Cum forte juxta mare viantibus sedem in arena ponere nox ingruens suasisset ; turbato repente cœlo, nimborum tempestas inhorruit, ut vel si domibus tegerentur vix tegulæ possent defluentium pluviarum injuriam propulsare. Hic vir patientissimus, cum ceteri prout possent sibi quisque consuleret, eodem quo manserat loco persistens, solito se orationis scuto protexit. D Ad cujus petitionem, misso cœlitus inauditæ magnitudinis et ignotæ speciei folio, herbæ incertum an arboris, an forte neutrius, mirantibus omnibus, non solum a pluvia se defendit, verum etiam ex eodem stratum sibi mollissimum præparavit. Nec vero poterat aliqua subesse fortuiti eventus suspicio, in tanta præsertim divini muneris novitate ; cum nec parvis quidem vel herbis vel arboribus arenosi illius soli sterilitas nutrimenta præstaret. Hæc ergo et alia, postquam reversi qui viderant, divulgarunt, brevi per totam Aquitaniam celebre sanctissimi viri nomen enituit.

ab imbre protegitur folio prægrandi cœlitus lapso.

CAPUT III.

Stirpensis Rectoratus et reliqua gesta cum pia morte.

Eligitur Rector Ecclesiæ Stirpensis:

Sub idem fere tempus Stirpensis Ecclesiæ Rector decesserat unde factum est, ut a Clero ac Principe regionis Amardo, summæ virtutis viro, ejusdem Ecclesiæ curam suscipere multis precibus rogaretur. Sed cum obnixe resisteret, nec illi tamen cessarent E a precibus, ne confusos omnino remitteret, diem statuit, ad quam eis ex consilio responderet. Die statuta dum se humiliter excusaturus revertitur, dissentientibus tamen Clericis quibusdam ac Militibus, qui secum ibant, quibus magis ut consentiret placebat ; subito avicula quædam, quam rapax qui dicitur Nisus urgebat, ad ipsum mortem evasura confugit ; quam ipse libenter colligens ab instanti periculo liberavit. Tum vero illi rapta occasione instare vehementius, affirmantes Deum manifesto signo de ipsorum sententia judicasse : quo videlicet signo palam esset probatum, quod deesse periclitantibus non deberet. Sic a Stirpensibus Clericis ac supradicto Principe paulo minus compulsus, ne divinæ voluntati contraire videretur, gaudentibus cunctis, curam quam rogabatur *a* suscepit.

a in vestitu et victu moderatus,

12 Jam vero in regimine positus, qualem se gesserit, vix exequi verbis quisquam potest. Neque enim versa est illi, ut quibusdam solet, prælatio in elationem ; nec sibi pro dignitatis loco in vestitu aut victu amplius aliquid aut melius usurpavit : imo vero multo nunc parcior ac modestior, quo majorem adeptus esset licentiam, eo sibi minus licere intelligebat : propterea quod in eminenti positorum, sicuti pluribus prosunt virtutes, ita vitia plurimum nocent. Non igitur quasi dominans in Clero, sed secundum F Apostolum forma factus gregi ex animo, (1 Pet. 5, 3) amore magis ac benignitate, quam terrore vel suppliciis ad bene agendum subditos incitabat ; gratiorem Domino judicans voluntariam devotionem, quam coactitiam servitutem : illa enim ex libera caritate procedit, hanc vero timor servilis extorquet. Neque tamen ubi opus esset zelus illi deerat, aut competens in rebelles districtio : sed tandem hæc et necessario velut ferrum et ignem adhibebat, ne forte pars neglecta putredinis, serpendo latius, partes integras vitiaret. Sed quænam hominis perversitas sub tanto duce invita Domino militaret, cujus et doctrina pelleret ignorantiam, et vita præberet exemplum, et oratio præstaret auxilium ? Hæc etenim tria commisso gregi Pater optimus providebat, ut instructi prædicatione, exemplo animati, oratione adjuti, contra hostem antiquum pugnare et scirent et vellent et possent. Præterea tanta circa singulos sollicitudine vigilabat, ut pro cujusque vel natura vel ætate vel conditione competentem cuique curam adhiberet : more optimi cujusdam medici, qui, unde alius adjuvetur, alium noverit lædi ; et unde iste sanetur, illum periclitari non nesciat. Omnibus ergo et singulis congrua providebat, omnibus omnia factus erat,

subditos juvat doctrina, exemplo et oratione,

omnibus omnia factus,

et

A et tot de se, ut ita dicam, homines faciebat, quod diversitates exhibebat hominibus. Inter vitium et naturam tam subtiliter discernebat, et in eadem persona sic alterum segregabat ab altero, ut nec isti parcendo illud foveret, nec illud prosequendo istam contereret. Nullius vel infimi necessitatem neglexit, nulli opem postulanti non adfuit. Omnium incommoda per compassionem sua fecit: prospera omnium per caritatem suis lucris annumeravit.

corpus castigat cilicio et verberibus,

13 Inter hæc abstinentiæ sectator fortissimus, eleemosynarum distributor largissimus, famelicos jejunus reficiebat, nudos algens operiebat, tecto carentibus conducebat hospitia, stipendiariis pretia conferebat. In alios omnes propitius, in se unum difficilis, quod omnibus aliis impendebat, sibi soli negabat obsequium. Immo vero, quasi non esset magnus jam dudum corporis triumphator, carnem suam cilicio terebat assidue; et quod magis videatur insolitum, intempesta nocte consurgens, nudatum in ecclesia corpus verberibus exponebat: non quod aliqua sentiretur, sed ne qua sentiri posset afflictæ carnis rebellio: quod ut occulte fieri posset ac crebro, fidum sibi tortorem pretio conducebat. Nec sola egentibus, ut dictum est, corporis neces- B saria ministrabat: sed multo magis de animarum salute solicitus, quoscumque posset, lucrari Domino satagebat. Corripiebat justus in misericordia peccatores, suscipiebat in indulgentia pœnitentes: siquidem, pro suæ merito sanctitatis, a Romanæ Sedis Episcopo *b* Victore *c*, potestatem acceperat, etiam de criminibus judicare, et pœnitentibus ecclesiam pro suæ discretionis arbitrio vel claudere vel aperire. Hac ergo licentia in multorum utebatur salutem: hac licentia plurimos, sub gravi jam criminum onere desperantes, injunctione portabili ad veniæ spem erexit, et extraxit quasi mortuos de sepulcris. Nonnullos torpentes negligentia, et nimium de venia præsumentes, hac eadem potestate velut sequestrandos conterruit, et excitavit quasi dormientes de somno. Fidelis servus et prudens, quem constituerat Dominus supra familiam suam: fidelis plane, qui non sua, sed Domini sui lucra quærebat: nec suam laudem, sed Domini sui cogitabat honorem. Plane fidelis, qui Dominicæ veritatis pecuniam non abscondens, libere omnibus præcepta Domini prædicabat; nec quemlibet potentem et divitem, timore pœnæ vel amore præmii, in suis palpabat iniquitatibus. Præterea fidei Catholicæ assertor invictus, hæreticis ac Judæis, auctoritate loquentis in se spiri- C tus, cito silentium imponebat. Erat etiam prudens: quoniam in doctrina non solum personam, sed et tempus considerabat et locum.

bc a Pontifice accipit potestatem clavium,

inter adversa fortis,

14 Quantæ autem longanimitatis, quantæ fuerit inter adversa constantiæ, hostiles clades et bellorum incendia probant, quibus per Principum dissensionem, non solum ecclesia ipsa sacrilega combustione deleta est, verum etiam magna pars populi cum toto pœne Clero eodem igne consumpta. Siquidem Princeps terræ, nomine Gordianus, renitente ac reclamante beato Viro, ausu nefario, ipsa ecclesiæ septa communierat, impositoque armatorum præsidio crebris incursionibus finitimos devastabat. Hæc causa fuit, ut iniquorum merito locus immeritus ab hostibus cremaretur. Sed cum nec sic memoratus Princeps pravam intentionem deponeret; refectisque munitionibus, inter sacros quondam parietes priora sacrilegia exerceret, divinis tandem terroribus, per horrendas noctium visiones, expulsus est: accitoque Sancto, qui non longe inde cum paucis discipulorum, qui incendio superfuerant, latitans divinam clementiam expectabat, jurat se nihil tale deinceps præsumpturum, purgatosque parietes beato Viro restituit. Qui acceptæ calamitatis ærumnam, non ad causam desperationis, sed ad meritum D probationis convertens; restaurationis opus summo studio aggressus est, obnitentibus quibusdam Episcopis, qui locum, sanguine et cæde pollutum, sacrari ultra non posse contenderent. Sed obtinuit tandem beati viri sana sententia, non solum synodali Episcoporum approbata decreto, verum etiam litteris Apostolicis confirmata. Opus ergo cœptum strenue consummavit, invitatisque vicinarum urbium Episcopis Dedicationis festum cum summa gloria celebravit. Deinde in locum absumptorum Clericis substitutis, priorem ecclesiæ statum et numero auxit et merito; de tribulatione virtutis sumens materiam, ut merito fortunatum infortunium putaretur, quod ad majorem loci gloriam contigisset.

combustam ecclesiam

A. MARBODO EX MS.

meliori modo restaurat:

eidem 38 annos præest, ex his cæcus:

15 In adversis ergo probatus et prosperis, in his cautus et humilis, in illis vero fortis et constans, in utrisque merito sanctitatis imitabilem se ostendit. Cedrus erat Libani, firmis hærens radicibus. Domus erat Domini, supra firmam petram bene fundata. Inundavit fluctus, irruit ventus, et permansit immobilis. In hoc itaque tenore Domino auctore commissam sibi triginta octo annis rexit ecclesiam, ut nulla tardaretur eventuum varietate, sed semper bonis meliora, melioribus adjungeret optima. Non illi aut senectus imbecillitas, aut plaga nocuit cæcitatis, qua ejus patientia septem ante obitum annis probata est, quo minus prioris abstinentiæ legibus inserviret. Sed neque diuturnæ cursus prosperitatis, nec signorum frequens ostensio, quibus in mundo late diuque claruit, aliqua ejus animum vanitate tentavit; sed semper inter miracula humilior, inter secunda timidior, inimici laqueos duce Christo contrivit.

miraculis corporalibus clarus, *d*

16 Et exteriora ejus miracula, partim attigi, partim prudens prætereo. Ut de muliere dæmoniaca, quam Vercelliaco *d*, in ecclesia Mariæ Magdalenæ, præsente populo, die sancto Paschæ purgavit. De alia item nobili ac religiosa matrona, cujus obitum longe positus per revelationem cognovit. Hæc ergo prætereo, ne in talibus summam videar posuisse. Illa vero quæ spiritualiter est operatus miracula, nec præteriri debent, quia dignissima; nec explicari possunt, quia innumera. Si enim quemadmodum in corpore morbi, sic vitia esse noscuntur in anima; qui innumerabiles vitiosos correxit, utique innumerabiles morbos fugavit. Et, si periculosior ægritudo gloriosiorem facit curationem, tanto utique majorem meretur laudem vitiorum sanatio, quanto gravius animæ periculum, quam corporis esse dignoscitur. F Itaque Pater sanctus spirituales maxime fugare studuit ægritudines, et spirituales maxime tribuit sanitates: superbis humilitatem, lascivis castitatem, prodigis contulit parcitatem, largitatem avaris, mansuetudinem iracundis, luxuriosis abstinentiam tradidit, invidis caritatem restituit. Sed in singulis quid moramur? Enumeret remedia, qui numerare potest incommoda, vel qui non potest ægritudines, nec numerare cogitet sanitates.

magis laudatur ob spirituales curationes:

sacramentis munitus:

17 Nunc ad ejus transitum veniamus. Jam bonus miles in tabernaculo Domini usque ad senectutem habitaverat, ingressusque sine macula, et operatus justitiam, dignus erat accipere missionem, et requiescere in monte sancto ejus. Correptus ergo febribus exoptatis, sensit Domini eum pulsantis adventum; convocatisque discipulis, imminentem eis sui obitus diem lætus prædixit. Consolatusque mœrentes et ad meliora cohortans, ut et moriendi ordinem demonstraret, quibus vivendi formam tradiderat; induci primum Presbyteros ac sacram sibi Unctionem fieri postulavit. Deinde percepta cum summa cordis et corporis humilitate Eucharistia, exutus linea, cilicium, quo semper ad carnem utebatur,

A. MARBODO EX MS.

in ecclesia, cinere et cilicio tectus, moritur,

A batur, aperuit; cujus facti ratio, cum a circumstantibus quæreretur : Nudus, inquit, cum nudo debet luctari, ne habeat unde possit teneri. Sic in ecclesiam a Fratribus deportatus, et ante altare matris Domini depositus, exitum suum in cinere et cilicio, erectis ad Dominum mentis oculis, expectabat. Flebant cum silentio qui aderant, et orabant, et in auribus ejus, ut jusserat, sacra lectio resonabat. Cumque lector ad extremam libri clausulam pervenisset, qua dicitur: Finem loquendi omnes pariter audiamus, Dominum time et mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo; (Eccl. 12, 13) congruo satis eventu, cum fine loquendi, vir sanctus finem fecit vivendi : e perrexitque ad Dominum, quem vere timuerat, cujusque mandata observaverat, ad quod procul dubio omnem hominem constat esse creatum. Sed quanto putamus lectionis et orationis studio vivens inhæserat, a quo nec moriens potuit abstinere? aut quando a prædicatione cessavit, qui et in exitu ædificatorias sententias proferebat? Corpus ejus cum magna populorum frequentia in eadem ecclesia honorifice sepultum est, ubi usque hodie requiescit : ad cujus

ibidemque sepelitur.

B sepulcrum multa fiunt miracula, multa fideliter petentes accipiunt beneficia : præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia secula seculorum.

D

ANNOTATA.

a *Anno* 1038, *ut ex obitu et annis regiminis constat.*

b *Hic est* Victor *secundus, qui sedit ab anno* 1054 *usque ad an.* 1057.

c *Hæc potestas excommunicatos absolvendi aut pertinaces excommunicandi videtur extraordinaria ac plane personalis fuisse : non solum autem hæc non transivit ad posteros; sed etiam pro ordinaria ipsis mota est quæstio, cujus meminit Ivo Carnotensis epistola* 69 *inscripta* Galterio, Stirpensis Ecclesiæ Præposito : qui graviter ferebat, quod Lemovicensis Episcopus interdixerit omnibus Regularibus Clericis et regimen parochiarum et confessionem pœnitentium. *Scripsit ista Ivo jam Episcopus Carnotensis, consecratus ab Urbano anno* 1091, *id est* 21 *annis post mortem* S. Gualterii, *qui occasione dicti* Galterii, *perperam* Galterus *et* Galterius *scribitur.*

d Verzelliacum, *alias* Vezeliacum *in Burgundia : quomodo autem Eudo primus loci Abbas illuc dicatur ab Aquensi terroritorio attulisse corpus Sanctæ, pio furto sublatum, anno* 849, *dicetur ad ejus diem* 22 *Julii.* E

e *Anno* 1070, 11 *Maji, ut supra probatum.*

DE SANCTO ILLUMINATO

G.H.

SEPTEMPEDÆ IN PICENO.

XI MAJI.

Cultus sacer

Tabulæ *Martyrologii Romani concludunt hunc diem* XI *Maji his verbis :* In Piceno apud Septempedanos S. Illuminati Confessoris : *ubi Baronius annotat,* ejus sacrum corpus religiose servari, et coli apud Sancto-severinates, qui olim Septempedani dicebantur, in monasterio S. Mariani. *Quæ inde describit Philippus Cluverius lib.* 2 *Italiæ antiquæ cap.* 11, *et confirmat antiquam* Septempedam *nunc dici* San-Severinum, *quod constructum fuit ex ruinis Septempedæ, quam Gothi aut Longobardi evertisse dicuntur. Dictum autem* monasterium S. Mariani, *quod olim spectabat ad monachos Benedictinos, nunc appellatur* monasterium S. Catharinæ, *et inservit sanctimonialibus etiam Ordinis S. Benedicti, ubi dictum* corpus S. Illuminati sub altari majore adhuc

Corpus in altari.

C integrum servari religiose in arca lignea, partim deaurata partim variis coloribus exornata; ejus pallium sæpissime deportari ad ægros, ad cujus contactum multæ pelluntur infirmitates et ejus festum ibidem solenniter coli v Idus Maji; *tradit Lucas Wadinghus in Additionibus ad tomum primum Annalium Minorum num.* 3. *At Joannes Baptista Cancellottus, San-Severinus ipse, lib.* 4 *Vitæ S. Severini Episcopi Septempadani cap.* 11, *agit de* S. Illuminato, *asseritque* in corpore S. Illuminati æstimari rem miraculo ac mysterio dignam, quod scilicet corpus supra altare majus situm caput suum verterit versus dextrum latus, ut aspiceret versus chorum sanctimonialium, neque potuerit ullo modo in alium situm transferri : unde colligunt signum affectus, quo anima ejus gloriosa e cœlo aspiciat monachas ibi degentes, eo prorsus modo, quo corpus quamvis inanime benigne eis adverterit faciem. *Hæc Cancellotus. Ceterum nulla extat Vita illius, et ut certum affirmant illum ibidem obiisse, ita multi contendunt etiam natum fuisse, sed de hoc nihil certi scitur. Traditio aliqua est eum ibidem monachis inservisse, et ut monachus Benedictinus antiquitus ostenditur pictus fuisse : atque hæc a Cancelloto ex MSS. profertur inscriptio,* Illuminatus, D. Benedicti monachus, vir fuit celebris sanctitatis, et sepultus in ecclesia S. Mariani, quæ erat ejus cœnobium. *Interim, quod miramur, non celebratur ejus memoria in fastis Benedictinis.*

an Ord. S. Benedicti?

2 *Philippus Ferrarius aliquod ejus elogium scripsit, sed non absque errore, dum tradit hunc* S. Illuminatum. S. Francisci Assisinatis socium et alumnum fuisse : cui ille jam moriturus non modo stigmata, nulli adhuc mortalium detecta, sed et alia arcana quam plura revelavit. *Ferrarium secutus est Brautius in Martyrologio Poetico. Verum hunc Assisii obiisse ac sepultum fuisse est antiqua Minoritarum traditio : ipsumque ad* v *Maji refert in Martyrologio Franciscano Arturus. Similis controversia mota fuit Romæ anno* MDCXLIII, *inter cives S. Severini et Jacobum Laurum : quod hic in Historia urbis Interamnensis scripserit* S. Illuminatum fuisse Interamensem, et ex familia de Castellis, et quod illius corpus requiescat in ecclesia S. Francisci Minorum Conventualium dictæ civitatis S. Severini. *At* facta insuper relatione prædictæ historiæ, et mature discussa, Eminentissimi et Reverendissimi DD. Cardinales decrevere eamdem historiam suspendendam, donec corrigatur. *Quæ latius a dicto Cancellotto exponuntur.*

Alius ab eo socius S. Francisci. F

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 117

G. H.

DE BEATO NICOLAO

EREMITA NEAPOLI OCCISO.

ANNO MCCCX. *Memoria apud Ferrarium.*

Philippus Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, ad hunc* XI *Maji ista scribit*. Neapoli B. Nicolai Eremitæ Martyris. De quo, *inquit in Notis*, Paulus Regius Episcopus Equensis, in libro primo de Sanctis regni Neapolitani, ex antiquo codice MS. ecclesiæ S. Restitutæ, ubi ejus corpus jacet : Occisus est anno MCCCX noctu in ecclesia, cui inserviebat, a quodam, qui optionem ei proposuit, dicens : Vel occidas, vel occidaris. Solitus erat occisor eleemosynas Mariæ Reginæ, cujus erat servus, Eremitæ deferre. Homicidio patrato aufugere numquam potuit, licet a nullo visibiliter detineretur. *Hæc Ferrarius.* Regina Maria, *uti observat Paulus Regius,* erat filia Stephani V Regis Ungariæ, et uxor Caroli secundi tunc regnantis in urbe et ditione Neapolitana. At locus, in quo erat ecclesia S. Mariæ Ad circulum, ubi degebat B. Nicolaus, et hoc tempore vocatur Ecchia, tunc temporis desertus et absque habitatoribus, modo conspicitur adornatus nobilissimis ædificiis, et excultus illustrissimis habitatoribus. *Sic Paulus Regius, qui vitam hujus Eremitæ edidit, extractam* ex antiquo codice MS. Latino, asservato in ecclesia seu capella S. Restitutæ Virginis et Martyris, *in qua asservatur* corpus B. Nicolai Eremitæ. *Idem observat Henricus Baccus in descriptione regni Neapolitani, a Cæsare Engenio aucta et Neapoli anno* MDCXIII *excusa : ubi post enarrata undecim corpora Sanctorum, quæ in ecclesia Cathedrali asservantur, duodecimum addit,* corpus B. Nicolai Eremitæ. Annus, *quo occisus est, accurate indicatur,* millesimus trecentesimus decimus *cum* Indictione octava, *quæ in illum annum conveniebat. Acta citata Latina, ab auctore ut videtur coævo scripta, nobis transmisit Neapoli Antonius Beatillus Bariensis, Societatis Jesu Sacerdos, et studiorum nostrorum circa Sanctos Neapolitanos singularis fautor. Qui in ea Vita sepulturæ tempore dicitur absens fuisse Neapolitanus Episcopus,* Humbertus *erat,* divini cultus augendi studiosissimus, *uti eum Ughellus laudat et patet ex Actis : inter quæ numeratur ipso anno* MCCCX *mense Martio facta translatio S. Severi, sicut diximus ad hujus Vitam* XXX *Aprilis. Talis igitur cum fuerit, non est dubium quin reversus in urbem, voluerit etiam partem suam habere in honorando eo, quem Deus tantopere voluit honorare.*

Vita Italica apud Regium. — B — *Ecclesia S. Mariæ Ad circulum,* — *Corpus in Capella S. Restitutæ,* — *Vita Latina.* — C

VITA

Ex antiquo MS. Neapolitano.

Homo quidam pœnitentialis, natione Lombardus, Nicolaus nomine, gestans habitum Eremitæ, ab olim Neapolitanam civitatem peregre petiit : adinventaque parva basilica; vocabulo gloriosæ Virginis insignita, cui cognomen Ad circulum, ab ipsa civitate distante fere spatio milliaris unius, solitarius quidem et ab humani consortii vicinitate remotus, super exesam altamque rupem, mari conterminam positus; sed solum Deo vivo et Domino nostro Jesu Christo, cui servire regnare est, dedicavit se in illa perpetuo serviturum. In hac ergo ecclesia, quam operatione devota reparavit et auxit, mundatamque tenuit et ornatam, nec carere fecit pro suæ modulo facultatis divini celebritate mysterii; dies peregit et noctes in sanctitate, a se penitus mundialium solicitudinum curas et strepitum abdicans, jugiter orans, et afferentem servitio divino præpedium frequentiam nimiam humanæ conversationis evitans. Huic, Deo semper intento, semel in die cibus potusque fuit panis et aqua : quibus interdum fabas et crudas herbas admiscuit.

Prope Neapolim solitarius, — *deditus orationi, jejunio*

2 Vestis in carne nuda circulus ferreus, ventrem lateraque cum renibus perstringens et comprimens, geminas continens ferri corrigias, dextra lævaque parte ab alto sursum demissas ad spatulas, atque posterius descendentes ad renes, quæ connexæ dicto circulo jungebantur. Alii quoque orbiculares parvi circuli brachia gemina constringebant, et ambibat corpus tenuis catena ferrea, instar balthei inferiora prementis, quam ne caderet sera firmabat. His deinde ferrea superjecta lorica est, quam operiebat ursi corium pilis hirsutum, idque sub alba flaminea latuit. Sed et lectulus fuit erecta muro scala lignea, cui dormiens inhærebat indutus : cervical autem erat lapis asper. Talem quippe vitam in supradicta ecclesia [ducens] felicissimus Eremita, et annorum fere viginti recollectioni continuæ vacans, pro cœlestibus terrena despexit, pro stabilibus caduca renuit, transitoria pro mansuris effugit.

et pœnitentiæ rigidæ, — E — *annis 20.*

3 Sed invidentis spiritus operibus bonis plerumque valida tentatione non caruit. Quod utique divinitus permissum creditur, ut suorum actuum perfectio probaretur. Habetur enim a viris religiosis vitæ cœlestis et conversationis honestæ, qui cum eo in vita versati sunt, et quorum aliquibus ipse confessus est, adjuratus ab eis et solerter exactus; quod ipse pervigil humani generis inimicus semel in specie formosæ mulieris, occidente sole advenit ad eum, clamando : et fugiens querebatur, quod quidam viri, in illius loci solitudine insequentes ejus insidiose vestigia, se illi commiscere turpiter satagebant : sicque petebat instantius, se intra dictam ecclesiam recipi, ut conatus improborum effugeret persequentium. Ipse vero pius ac misericors Eremita, ab ea cui tunc vacabat oratione suspensus, ad exteriorem januam non segnis occurrit, et clausam januam confestim aperuit, et simulatam feminam intromisit. Qua dimissa, post illam manibus eremitæ reclusam, in medio spatio ante fores ecclesiæ, cum eam ingredi immundus spiritus non auderet, ad orationis intermissæ suffragia, rei hujus ignarus, Eremita revertitur : dumque paulisper moratus intueretur quid illa perageret, ostio recluso, quam introduxerat, non invenit. Tunc Eremita cognovit, quod de vitio carnis astutia satanæ solicitatus extiterat et tentatus. Propter quod magis se in orationem dedit, eum qui secum misericorditer egerat benedicens. Alias autem nocte quadam, non simulatus, sed horrificus dæmon, ecclesiæ tecto insidens, et orantem Eremitam nominatim alta voce vocans, discooperiebat ecclesiam, deorsum mittens, quod de tecto violenter excerpserat, offendere satagens virum Dei. At ille suæ præsidiis orationis adjutus, furentem e tecto expulit incolumisque mansit, et iterum omnipotenti Deo benedixit.

A dæmone tentatur objecta specie mulieris, — F — *et alios terrore.*

4 Verum nec his contentus hostis insidians, quod per se non potuit facere, tandem opportune per alium procuravit. Ecce namque adinventus est ministerio ejus quidam, nomine Perottinus, de civitate Aquensi de Provincia, diu conversatus et obsequens in domo inclitæ

A inclitæ et Catholicæ Principissæ Dominæ Mariæ, Hierusalem et Siciliæ Ungariæque Reginæ : per quem eadem Domina præfato Eremitæ eleemosynaliter cibos sæpe miserat, cum ad eum pium haberet animum et integræ devotionis affectum. At is etsi cibos ipsos devotus exciperet, non tamen edebat, sed occulte pauperibus erogabat. Hinc Perottinus idem, qui et devotus apparebat exterius, et eleemosynarius Christianus, in tantam notitiam et familiaritatem ipsius sancti viri devenerat, quod admissus per eum noctu quandoque est ad dormiendum in eadem ecclesia : quod utique permissum alii non invenitur, præter virum hunc solitudini deditum, ut suum quietius præberet Domino famulatum.

EX MS. a Perottino eleemosynas Reginæ accipere solitus;

ab eodem apud se pernoctante,

5 Sane prænominatus Perottinus, qui sicut loquelæ ejus testificatione perceptum est, annis continue quatuor stimulatus maligno spiritu fuerat, ut dictum perimeret innocentem, nocte undecima mensis Maji, indictione octava, sub anno Domini millesimo trecentesimo decimo, armatus et solus accessit ad locum; acciensque memoratum Eremitam, vigilem et orantem, se admitti in dicta ecclesia postulavit. Ipse vero Eremita, persona cognita, postulantis affectui satisfecit. B Verumtamen apertis ecclesiæ foribus, prodente lampadum lumine, armatus comparuit, qui venire consueverat inermis. Eremita subridens sciscitatus est ab eo, cur venisset armatus. At ille : Ut te, inquit occiderem. Quo audito Eremita contremuit, intuens pavidus opportunum locum, et tempus habile, ac male dispositi armatique hominis insolitam voluntatem. Dum ipsum ab hoc scelesto removere proposito verbis et exemplis sanctis Eremita satageret; ait ille : Frustra niteris et laboras in vanum. Eligendum est tibi alterum de duobus, vel tu me perimas, vel ego te perdam. Videns autem Eremita præfatam electionem iniquam, necessario sibi datam, in tutiorem partem sanctum declinavit affectum, occidere renuens, et se occidi patientia devota permittens. Confestim ergo vir ille nequam, ensem vagina exerens, percussit et perdidit jam mortuum mundo, sparsitque ecclesiam pretioso sanguine viri justi. Qui antequam animam, interempti corporis ergastulum deserentem, ut meruit, exhalaret in cœlum, repetitis vicibus suum hortatus est et monuit occisorem, ut statim fugeret, et evadere conaretur : quantum in se fuit remittens illi, quod egerat, oransque devote ad Dominum pro eodem.

11 Maji anno 1310,

cum illum occidere nollet,

occiditur ipse.

6 Sed, o mira Dei virtus! et inscrutabilis ejus altitudo C consilii, quam humanæ considerationis intuitus non attingit! Vir justus ferro perimitur, et causalis inde ratio humanitus non habetur. Apud eum tamen rectus ordo creditur : qui in altis habitans, nostras æque despicit actiones et cogitationes cordis. Stat proinde homicida in ecclesia solus ante illum, cujus hortatum monitaque receperat obeuntis, ut, ne reperiretur, effugeret; nequiens a prima fere noctis hora usque ad mane, orto jam sole, de loco secedere, ubi tam dirum nefas flagitiumque admiserat, veluti ejus confessione compertum est, et fide dignorum plurium assertione virorum. Quidam namque viri prope dictam ecclesiam lapides incidentes, diu soliti fuerant, pro suorum allevatione laborum, cum noctis appropinquante crepusculo suas dimittebant operas, in eadem ecclesia penes eumdem Eremitam ministerii sui ferramenta deponere : quæ per singulos dies diluculo recipientes, ibant hujusmodi suo ministerio deservire. Illo autem mane, quod jam dicta nox tenebrosa præcesserat, dum eorum aliqui ecclesiam peterent, intra illam recepturi deposita ferramenta; mirati sunt, quod ea hora præter solitum apertis utrisque januis patuisset ecclesia; inveneruntque juvenem erectum et vigilem, sanguine irrigatum, ensem dextra manu gestantem : deflexoque ad terram lumine, occisus Eremita conspicitur. Conspicientium mentes mirantur dum innocens videbatur extinctus; et qui perdiderat eum, non abierat fugiens, cum fugam tempus indulserat spatiosam. Alloquuntur hunc, nec ille respondet. Sæpius monent, consulunt, et impellendo provocant ut recedat, antequam præsumptæ temeritatis ausus horribilis ad communem notitiam deducatur. Tandem responso dato ait, se non potuisse nec posse recedere. Videbatur enim sibi quod pedes ejus maxima videlicet mole lapidum premerentur. Statim autem per unum virum, ex illic stantibus et stupentibus, Capitaneo Regio dictæ civitatis in templo facti tenor aperitur. Misit ille celerrime vicarium suum, et cum eo satellites nonnullos armatos, ut statim caperent homicidam, et ad curiam ducerent, meritæ pœnæ judicium habiturum. Venitur ad locum, homicida capitur, sed vix inde divellitur, ut duceretur, cum pæne saxeo invisibili pondere videretur affectus. Nec inficiebatur ipse quod fecerat, neque ex hoc etiam, quod dictu mirabile cernitur, timidus apparebat. Difficulter itaque ligatis post tergum manibus ducitur, et tota illa die ante domum præfati Capitanei vinctus et custoditus proprio conspectui præsentatur. D E

Percussor vi divina detentus,

a redeuntibus ad opus latomis

deprehenditur in vestigio fixus,

duciturque ad judicem.

7 Interea, fama divulgante negotium, fit Cleri populique concursus ad ecclesiam supradictam, in qua jacebat humi beatissimum corpus. Prævenientibus paucis aditus patet, ceteris janua clauditur, et crescens continuo illic convenit hominum multitudo, videre hunc sanctum virum, piis affectibus anxiorum. Venit et post paululum Capitaneus memoratus ad locum sanctum, qui devote illum reveritus, jussit eum adduci foras. Adductus odore suavissimo redolebat : cuncti osculabantur : ab omnibus evelluntur præ devotione nimia pili barbæ, capitisque capilli, et quidquid de his, quibus reperiebatur indutus, haberi poterat, laceratur. Hujus sanguine madefacta tellus abstergitur et desiccatur : hinc patuerunt multis ante abdita intra vestimentum ejus, quæ superius describuntur. Portatur corpus ejus, pœne Martyris, per Clerum Neapolitani Capituli, quem innumera plebs sequitur de civitate Neapolis, Antistite tunc absente, ad majorem Neapolitanam ecclesiam : et inibi in capella seu ecclesia S. Restitutæ, divino solenniter celebrato mysterio, in quadam tumba marmorea reconditur et sepelitur : in qua utique clausa, parvulo spiramine derelicto, ei commissum corpus diebus aliquibus non redolebat ut mortuum, sed suavissimum spirabat odorem. De qua tumba translatum est ad quamdam tumbam aliam, in eadem ecclesia seu capella decenti loco positam, in qua præsentialiter manet, et multa propter ejus meritum in virtute Altissimi certa variaque miracula quotidie demonstrantur. F

Corpus B. Nicolai magno cum concursu visitur,

et in capella S. Restitutæ sepelitur:

8 Sed redeamus ad iniquitatis ac nequitiæ virum, tanti facinoris intrepidum commissorem, describendo quem fructum de patratis acceperit. Sequenti namque die post captionem ejus, sententialiter condemnatus ad mortem, per totam civitatem Neapolim vinctus, ut erat, trahitur, patibuloque suspenditur, finiens in amaritudine merita dies suos.

homicida suspenditur.

DE

DE BEATO ALOYSIO RABATA

ORDINIS S. MARIÆ DE MONTE CARMELO.

RANDATII IN SICILIA.

COMMENTARIUS APOLOGETICUS PRÆVIUS.

D. P.

NOT. 21

Ad querelas quorumdam RR. PP. Carmelitarum de nostro Martio et Aprili.

CIRCA ANNUM MCCCCXC. *Ex Processibus formatis anno* 1533 *et* 73

Alterum hic argumentum habes, Lector, religiosissimæ amicitiæ, inter me ac R. P. Danielem a Virgine Maria obsequiis reciprocis cultæ, quamdiu licuit per satorem discordiæ. Vix ille viderat probaveratque commentarium de miraculis et cultu S. Angeli Martyris, ex Leocatensium Processibus a me concinnatum; quin pro aliis istiusmodi monumentis conquirendis nobisque communicandis cœpit laborare, iis præsertim, quæ S. Mariæ Magdalenæ de B *Pazzis, recens canonizatæ, supremum honorem promoverant apud Apostolicam Sedem. Hæc vero dum longo molimine describuntur Romæ, placuit communicare quod erat ad manum, et citius usui esse debebat, exemplar scilicet authenticum eorum Processuum, qui Randatii in Sicilia facti sunt anno* MDXXXIII *et* LXXIII, ad informandum de vita, fama bonis moribus, signis tam tempore vitæ quam post mortem quondam Venerabilis Fratris (*ut in primo*) seu (*ut in secundo Processu appellatur*) Beati Aloysii Rabata... Ordinis S. Mariæ de monte Carmelo; *cujus in ecclesia S. Michaelis sub ara Principe conditum corpus, frequenti incolarum accolarumque concursu honoratur, modico extra oppidum spatio; ubi jam inde ab anno* MCCCLXXX *fundari cœpisse conventum, ejusdem cum ecclesia nominis, scribit Lezana in Annalibus.*

Randatii, intelligitur Aloysium

2 *Est* Randatium, *vulgo* Randazzo, *in valle Nemorensi seu Demonæ*, oppidum novum sed ingens, nobile, locuples et muris eximiis cinctum, *inquit Brietius noster in Parallelis geographicis parte* 2 *pag.* 993, *Æthnam montem a Meridie respiciens, intervallo circiter milliarium* X; *Catana quidem duplo minus quam Messana dissitum, huic tamen subjectum in spiritualibus; simplici autem* Terræ *titulo contentum, cum primus Processus conderetur; augustiori vero* Civitatis *appella*C *tione glorians, prius quam conderetur secundus. Utrumque Processum habuit, ex eoque B. Aloysii vitam Italico sermone contexuit, ac suo Carmelitano Horto inseruit Ægidius Leo-indelicatus de Sciacca parte* 3 *cap.* 10 : *sed, quod mireris, tam parum scivit characteres temporum in iis notatos observare, ut cum (de quo tamquam familiariter sibi cognito loquitur anno* MDXXXIII *Testis quartus, dicens se agere ætatis annum* LXIII*) scribat obiisse anno Christi* MCCCCXLIII, *annis utique* XXVII *citius quam nasceretur Testis prædictus. Similis error deprehenditur ex ætate aliorum, beato viro coætaneorum Testium, quorum primus ac senior annorum fuit nonaginta, adeoque ipso primum anno natus, quo mortuum Aloysium Ægidius asserit. In eumdem cum Ægidio errorem, dum præeuntem temere sequitur, Rocchus Pirrus impingit, de Beatis Drepanensibus agens in parte* 2 *Siciliæ sacræ pag,* 554.

nec anno 1443,

nec 1603 *obiisse:*

3 *Vidit hoc et cavere voluit Biscarretus, in Palmitibus Vineæ Carmeli, et cum eo Munozius, in Propugnaculo Eliæ apud Lezanam in Annalibus: qui utrumque laudat sequiturque ad annum* MDIII; *assignatum ab Ægidio* annum, nativitatis potius quam mortis, *dicendum arbitratus. Sed et hi deflectunt ab eadem chronologiæ stabiliendæ regula, quam ab aliis non observatam queruntur; a characteribus, inquam, temporum expressis in primo Processu : quos si considerare sigillatim voluissent, legissent in testimonio* IX *miraculum factum ab annis* XXXVI, *id est anno* MCCCCXCVII, *ante defuncti reliquias, jam subtus altari locatas, adeoque annis aliquot post Aloysii mortem. Ita scilicet auctores (dum alteri, ex inscitia vel negligentia erranti, malunt credere, quam per se scribendarum rerum scrutari fundamenta) abducuntur in præcipitia; aut unum forte animadversum caventes, incurrunt in aliud; ignoscenda humanis ingeniis imbecillitate, nisi nonnulli horum aliquando tam cæco* E *pro suis scriptoribus abriperentur zelo, ut alii quidem meliora docentibus aut docere paratis indignentur, tamquam suæ gloriæ obtrectatoribus, ex ipsorum depressione crescere sperantibus; alii, tamquam exemplo istorum cautiores, vetusta quæ habent monumenta tineis malint blattisque rodenda relinquere; quam ex iis, per nos more nostro expensis, aliquid forsan discere, quod præjudicatis jam apud se opinionibus adversetur.*

sed aliquamdiu ante 1468.

Quia non omnibus æque gratum est errores suos dedoceri

4 *Viderint utrique quomodo sese excusent Deo, qui prima est veritas; et Sanctis, ad suæ sanctitatis prototypon in veritate colendis. Gratulor ego minimæ nostræ Societati, in qua diversum longe spiritum vigere tum alias patuit, tum nuper quando deprehensum in Actis S. Francisci Xaverii hactenus vulgatis chronologicum errorem, qui detexerat, nostris Superioribus prolixe faventibus, vulgavit; viris illis gravissimis modestissimisque ita æquitate animi et veritatis amore paratis, ut pariter acquieturi fuisse viderentur, si Externus eos quilibet illius inveterati monuisset erroris. Nos certe in hoc quod prosequimur opere, veritatem ex puteo quocumque emergentem, quamvis alicui priori nostro asserto contrariam, cupidissime amplectimur; eamque vel reservamus posteris lucubrationes nostras recognituris; vel aliqua opportunitate oblata proferimus ultro, non magis docere parati quam discere; neque pudet in quæstionibus facti, quarum* F *decisio ex allegatis probatisque deducitur, mutare sententiam, si quando contingat certiores prioribus offerri notitias.*

sensum nostrum de origine Ordinis Carmelitani

5 *Non tamen veritati cuilibet, mox atque se aperuerit nobis, in lucem protrahendæ tam indiscreto fervore intendimus, ut eam non judicemus quandoque celandam ad tempus, respectu caritatis, periclitaturæ inter infirmos fratres et animos obfirmatos ad tuenda præjudicia, specioso traditionis nomine fallentia. Nam (ut alia taceam) de Primo et Tertio Carmelitarum Prioribus, Sanctis Bertholdo atque Cyrillo, acturus in Martio magister meus Henschenius, licet locus is poscere videretur, ut de prætensa Ordinis processione ab Elia, successioneque in Carmelo usque ad Bertholdum, suam diceret sententiam; et de ea quæstione, deque illo quem sub dictis Prioribus cœpit Ordo tenere statu, multa haberet dicere : quia tamen non poterant portare modo, quos conturbandos sciebat, amici; ex ipsorummet arbitrio sic ordinavit perbrevem de Sanctis illis tractationem, ut omissis iis quorum confutatio ingrata erat futura, certiora dumtaxat aliqua efferret, eo solum fine, ut doceretur lector, quo tempore ambo floruerint in Carmelo, et quo jure potuerint in opere nostro locum habere cum aliis Sanctis. Placuit aliquamdiu moderatio ista*

palam exponere nolebamus:

tum

AUCTORE D. P.

A *tum prælaudato P. Danieli, qui et imprimenda et impressa bis terve legerat probaveratque, tum aliis moderatioris zeli Patribus; eodemque pede procedebamus ad Aprilem, intactam relicturi controversiam, nec necessariam nobis, nec ipsis placituram. Cum subito prodiit extemporalis e veterano Theologo historicus, et suorum plerosque traxit in partes, ut judicarent publico nos scripto provocandos, atque cogendos ad reddendam silentii prioris rationem;* sive, ut ille appellabat,* brevitatis obscuritatisque affectatæ, *quam cum sui Ordinis incredibili præjudicio conjunctam esse arbitrabatur. Quid non egi? Deus bone! quo me non demisi? suadendo, orando, verbis et scriptis apud P. Danielem, ut ab isto consilio abduceret hominem, nihil moderate facturum, persuasumque post tam diuturnam exercitationem inter scholarum cathedras, nulli disputationi se imparem esse, quacumque in materia; cum tamen Theologus, quantumvis profundus, si studium historicum tractare non didicerit cura speciali, non magis ad aliquid in hoc genere sapienter definiendum idoneus esse videatur, quam ad instruendos discipulos in arte poetica.*

sed invitos coegit Auctor Armamentarii

6 *Monebam igitur et orabam P. Danielem, suaderet ei ut a nobis nominatim lacessendis desisteret: sed surdo fabula canebatur. Nam etiam hic, quem sperabam mediatorem, cœperat adversari palam, et priora de scriptis* B *in Martio retractare judicia, nescio qua ratione se deceptum causatus. Prodiit ergo justæ magnitudinis liber, contra Æmulos, sive (ut postea placuit mitiori vocabulo appellare)* Amicos dissidentes, *plerosque e nostra Societate acceptos, quasi hæc fere sola, aut certe præcipua, Carmelitarum prætensæ antiquitati se opponeret. Inter illos vero nos quoque protracti ad judicium sumus, ob* quinque argumenta, dubia saltem et obscura, *quæ sibi a nobis opposita in Martio ex ibi dictis elicuisse videbatur Auctor; non minori cum injuria nostra, qui dicebamur tam futilibus niti; quam Fratrum suorum perniciosa deceptione, quibus de adversariis tam leviter armatis facillima promittebatur victoria. Hic auctor per numeros sexaginta duos aliud nihil agit, quam ut nostro nos officio defuisse ostendat:* Nam, *inquit num.* 818, dum aliqua spectans ad materiam, quæ tangitur, notoria est controversia; qui materiam tangit et controversiæ resolutionem prætermittit, non illustrat; sed aperte, contra omnium expectationem, quasi oneri succumbens, ex controversia indecisa, in appendentibus obscuritatem et confusionem, illustrationi a se pretensæ contrariam, relinquit. *Enimvero cur non relinqueremus, licet oneri pares? Cur alias contenti Carmelitanæ historiæ* C *partes illustrare, in ea non parceremus labori, ubi lucem inferre erat odium incurrere? Non igitur imbecillitas ea fuit, sed discreta caritas, ab infirmis oculis lucem subtrahens nocituram.*

provocatione publica:

neque exorari se sivit

7 *Sed nihil tale Armamentarii Auctor cogitare de iis voluit, quorum in Prologo Paragraphi tertii laudaverat beneficia, ut* æterna totius Ordinis gratitudine digna; *cum* agnitione debiti erga Societatem nostram, numquam ad æqualitatem persolvendi. *Interim, gratiose supposuit in eodem Prologo, quod* omni scriptorum et librorum thesauro abundantissimi, forte fortiores et convincentes haberemus auctoritates: quas *tamen, inquit,* dum non producunt, nec nos *Carmelitæ,* cum notabili totius Ordinis et nostræ antiquitatis præjudicio, supponere debemus. *Hactenus id ad eis non exegerat P. Henschenius, nec ergo eram exacturus: abundassent illi in sensu suo, et fundamentorum suorum præsumpta solidate nixi, pleno ore dixissent, quod* TRIUMPHATOR Henschenii ac Papebrochii Jesuitarum, novissimorum Ordinis hostium *(sic enim publice ac privatim a suis appellatur discipulis) in Partis primæ Præfatione scripsit; dixissent, inquam, non obloquentibus nobis,* Carmelitanam historiam tot et tantis communitam esse scutis, ut ipsa subsistere debeat, aut nulla. *Si aliquando apud P. Danielem,* D *tamquam amicum unanimem, privatim fassus sum, illa omnia fundamenta, quantumcumque ipsis videantur immobilia, mihi æque ac pluribus eruditis viris esse suspecta; id feci vel verbo vel per epistolam, tamque familiariter, ut nihil inde metuens incommodi, nequidem retinuerim ejus apud me copiam, qua postea ad mei purgationem uterer si opus foret. Ea autem epistola vel non debuerat ad publicæ litis contestationem adduci, vel adduci integra: et tunc constitisset lectoribus omnibus, etiam Carmelitis, quam sincere candideque in hac causa processerim; et quam ex animo voluerim declinare certamen, rebus, ut tunc erant, meis studiisque perquam incommodum.*

ut absisteret cœptis.

8 *Pergebat ille nihilominus provocare: et num.* 804 *aliquam nobis, ex multis quibus nititur, auctoritatem adducens,* aut illam, *inquit,* debent admittere *(quod vero de illa dicit, etiam de ceteris intelligi voluit)* aut fortiorem opponere: aut, si illam contra totius Ordinis indubitatam acceptationem habeant suspectam, suspectationis efficacem reddere rationem; ne ipsorum nuda stet pro ratione voluntas: quæ si sufficeret, actum esset de Vitis et Actis Sanctorum, quibus, operose et laudabilissime incumbunt. *Talibus provocationibus, per paginas triginta duas late de-* E *ductis, constricti, et veluti tormentis eculei ad intima cordis arcana patefacienda adacti, quid faceremus? Impetraverant illi quidem ab omnium prædictorum inscio Reverendiss. P. N. Joanne Paulo Oliva commendatitias ad nos litteras, quibus moneremur,* ne fundatorem Eliam vellemus ereptum Carmelitis, *id se timere significantibus:* eorum enim sententiam, si confirmare non possemus (*quod imprimis optasset*) haud tamen esse oppugnandam, *scilicet propter bonum pacis inter Ordines servandæ. Verum ubi Judex ille æquissimus, viso libro, deceptum sese, nosque non aggressores sed defensores fore intellexit, responsum, tanta cum importunitate ac violentia extortum, reddere permisit; eo etiam libentius, quod promitterem, plusquam dimidiam eorum, quæ præparata habebam, partem resecandam (quod et feci) nihilque hac vice definiendum a me circa Eliam, fueritne veri nominis monachus seu religiosus, essentialibus tribus votis religiosorum adstrictus, id enim posse differri in Julium: sed solum rationes reddendas nostri silentii, de Ordinis, ab eodem ut prætenditur, instituti, successione usque ad Bertholdum, quam si reciperemus, omnes fere totius Orientis monachos et magnam partem Occidentalium teneremur Ordini isti expresse adscribere in Opere nostro. Facere autem istud intendebamus, non* F *illam originem successionemque negando, sed solum demonstrando, quanto jure suspectæ nobis sint auctoritates, quibus illa hactenus probata fuit; animo videlicet sic comparati, ut si certiora istis et meliora producerent, continuo in eorum sententiam manibus pedibusque iremus.*

Quare, accepta respondendi facultate,

per occasionem illustrandi Acta B. Alberti Patriar.,

9 *Interim occasione* Alberti Legislatoris, *quem Ordo colit* VIII *Aprilis, putavimus nos agere posse de Ordine, qualis ab optimo minimeque suspectabili MS. codice (quem, propter erutam ex eo S. Petri Thomasii Vitam, numquam sine osculo contingere solebat P. Daniel) dicitur seculo* XII cœpisse; *et quidem secundum Auctorem Græcum, Bertholdo coævum,* ex revelatione Prophetæ; *adeo ut saltem hoc titulo possent eum Carmelitæ suum appellare Fundatorem; sicuti Ordo Servorum S. Mariæ, ob similem revelationem, illam nuncupat Fundatricem suam. Auctor ille, et eorum quæ scribit pro parte testis oculatus,* Joannes *est* Phocæ, *inter Symmicta Allatiana editus: qui visitatis anno* MCLXXV *locis sanctis, eadem ut invenerat peculiari libello descripsit; in quo denique veniens ad* Carmelum *et ad* Prophetæ Eliæ speluncam; *cum dixissent,* tempore, quod omnia in senium impellit, et gentium incursionibus variis, penitus abolitum monasterium magnum,

Ordinis originem ex teste oculato elicui.

A magnum, quod eo loci antiquitus fuisse monstrabant structurarum vestigia adhuc residua : Ante aliquot, *inquit*, annos quidam Monachus, dignitate Sacerdos, capillitio albus, e Calabria oriundus, ex Prophetæ revelatione in montem appellens, ea loca..... vallo perparvo cinxit, et turri ædificata, temploque non ingenti extructo, Fratribusque ferme decem collectis, etiamnum sanctum illum ambitum colit. *Cum ergo ex S. Hieronymi et ceterorum, quicumque post illum sacra loca descripsisse noscuntur, constanti silentio, confiderem me persuasurum minime pertinacibus, locum, Eliana Anachoresi olim nobilitatum, saltem per septem secula non fuisse inter illa numeratum, quæ pietatis causa frequentabantur a fidelibus peregrinis; et si quod antea ibi fuerit monasterium, desertum jacuisse ac desolatum usque ad Bertholdum (qui licet non nominabatur a Joanne, certo tamen ab illo designabatur) consultius longe facturus mihi videbar, si Ordinis, quatenus Europæ est notus, historiam a Bertholdo auspicandam suaderem. Deinde ex certius jam cognita ejusdem Bertholdi patria, ætate, ac numero primorum sociorum, pro comperto habere me credidi, contrarias eis recentiorum longe scriptorum relationes, similes esse* porten-

B tosæ (*ut Ughellus in Vercellensibus Episcopis loquitur*) narrationi, *quam de Alberto (æque ac de aliis antiquis nonnullis Ordinis sui Sanctis) instituunt scriptores Carmelitæ, Saracenus scilicet et alii : licet prior profiteatur se* Sanctorum originaria, e genuinis fontibus, robusta et constanti fide, proprio recudere stylo, apocryphis omnino exultare jussis.

qualem G. Tyrii Continuator descripserat,

10 *His autem semel statutis, et exinde per necessariam consequentiam educto, quam levis momenti esset prætensa traditio de Ordinis eo tempore amplitudine per universam Palæstinam; cujus amplitudinis neque Regula, ei ab Alberto data, ullum præferebat indicium, nec prima ab Honorio III pro eodem expedita Apostolica bulla; cum multa docere possem præterea circa modum orginemque Breviarii tum primum assumpti, ex usu ecclesiæ sacri sepulchri, et formam Carpitæ seu Barratæ cappæ, quod esse suæ* Religionis signum *definivit Capitulum Ordinis generale, sex annis prius quam id mutaretur, Londini in Anglia celebratum; magnam obscurissimis illis initiis credebam me lucem allaturum, ordinando primorum Priorum chronologiam, errores plurimos corrigendo, ablegando supposititios quosdam auctores, ac sic demum ad notiora ipsis, expeditiora nobis, historiæ Carmelitanæ tempora transeundo. Postea vero admirabundus comperi, me, quod nescieram, in istis omnibus secutum Wilhelmi Tyrii Continuationem*

C *insignem, ab annis centum ac triginta circiter typis datam, cura et diligentia Philiperti Poyssenoti, ad Fanum D. Morandi sacris Præpositi, Philippo autem Pio Basileensium Episcopo ab auctore suo Joanne Herold Hochstetensi circa annum* MDXL *dedicatam : cujus hæc sunt formalia verba lib. 5 cap* 3, Est Carmelus mons in Syria, mora tam aliorum Prophetarum quam Eliæ ac Helisæi nobilis. Hunc locum sub Almerico Hierosolymitano Patriarcha insederant Anachoretæ; ac cum sparsim circa montem agitarent, † tandem coivere ad fontem qui Eliæ dicitur, uni qui honesta præcipiebat humiliter parendo, sine tamen certo instituto, sive peculiari cultu, † sine cerimoniis. Albertus postea Hierosolymitanus, sub Innocentio III Patriarcha et Legatus, certas observationum regulas iis præscripsit; addidit et vestitui normam, pallium scilicet versicolorem ex albo et canusino † circulatum, Eliam ejusmodi cultu ornatum incessisse, Basilium ea vivendi forma usum fuisse asserens. Erat tam gratus Propheticus Pallii habitus, non solum Christianis sed etiam barbaris, ut magnis Sultani eleemosynis familia tota sustentaretur locupletareturque : sed Pontifici Romano Honorio IV non admodum probabatur, vel quod non Romano

D ingenio excogitatus aut confirmatus, vel quod Religioni circulatus versicolorque habitus convenire non videretur. Igitur album illis pallium datum, ita ut dum sub eo canusinati essent, uterque color illis retineretur. Quod ubi factum resciit Melechsaites, tanta ira exarsit, ut congregatis copiis cœnobium invaderet, expulsisque omnibus incendio et fanum et cœnobium destrueret.

AUCTORE D. P.

et examinavi fidem alia tradentium:

11 *Rebus ad defensionem nostri silentii in Martio, et ad supplementum affectatæ ibidem brevitatis circa Bertholdum atque Cyrillum, in eum modum comparatis; collectis etiam summatim rationibus, ob quas suppositionis suspecta habere possemus scripta quædam, edita sub nominibus Josephi Antiocheni, Sanctorum Dorothei atque Epiphanii, Joannis Hierosolymitani, Patriarchæ, Luitprandi aliorumque in Hispania Pseudo-Dextero succenturiatorum, Leonis Papæ IV, et aliorum sex antiquorum Bertholdo Pontificum, ipsius Bertholdi atque Cyrilli, Enochi quoque Hierosolymitani, a quo S. Angeli vita esset, Patriachæ : his, inquam, sic collectis, inspectis etiam accurate expensisque indubitatis aliis ac certis Ordinis ipsius monumentis antiquis; composui prolixum satis de B. Alberto, tamquam Ordinis Legis-*

E *latore, Commentarium, et Partem 2 Propylæi antiquarii, ad amoliendas aliquas inventiones novissimas de conventuum quorumdam Europæorum antiquitate, contrarias ipsi Breviario, Pontificum assertis, scriptoris coævi Joannis de Samwico expressissimæ assertioni, docentium, quod, ante Latinorum regnum in Syria collapsum,* Professores hujus Religionis numquam proposuerunt extra Terram-sanctam habere ad habitandum aliquam mansionem suæ Religionis; *quod* sub Honorio III in Europa Ordo esset ignotus; *et quod sub Innocentio IV* ad cismarinas partes se conferre coactorum, propter incursus barbarorum, eo aspirabat affectio, ut per Apostolicæ pietatis auxilium statum consequi valerent etc. *Ita prodiit Aprilis noster : in quo an scopum intentum attigerim, meum non est judicare : sicut nec ipsorum quid effecerint, compilando secundam Armamentarii Carmelitici partem, eique addendo Indicem præ ipso libro injuriosum, ne dicam falsum, dum multa veluti probata designat, quæ auctor vix ausus erat verbo tangere, saltem non ut sibi certa asseverare.*

approbante Auberto vanden Eeden,

12 *Pro me interim judicavit, prius quam pars illa 2 componeretur, communis utrimque amicus et censor, tunc Archidiaconus Antuerpiensis, et Episcopalis Generalis Vicarius, postea etiam Episcopus noster, sed tempore, eheu! nimium brevi,* Aubertus vanden Eeden.

F *Qui non contentus approbatione illa generali, quam dederat Aprili toti præfigendam ; de meo isto tractatu rogatus ferre nominatim sententiam, in hæc verba eam manu propria descripsit, postquam non semel, sed bis ac ter considerasset singula.* Legi attente Vitam S. Alberti, ex Canonico Regulari Episcopi Vercellensis ac demum Patriarchæ Hierosolymitani, per R. P. Danielem Papebrochium ex variis auctoribus concinnatam : in qua Regula Patribus Eremiticis, in monte Carmelo degentibus, præscribitur; et alia continentur, quæ ad fidem historicam conducunt. Eamdem ergo typis evulgari posse censeo, non obstante quod antea approbaverim Armamentarium Historico-Theologicum Carmeli, a R. P. Francisco Bonæ-spei, Ordinis Carmelitani nuper Provinciali, compositum. Etsi enim Traditiones S. R. Ecclesia admittat : non tamen omnes tamquam de fide credendas præcipit; nec rejicit si quæ contra prodeunt a veritate non aliena, prout hæc Vita continet : et amica hæc concertatio tantum deservit ad obliterandas cicatrices ex Armamentarii tractatione, veritatis tuendæ causa. In quorum fidem hisce subscripsi. Datum Antuerpiæ, XII Septembris MDCLXXIV. *Sed fore visa et lecta parte secunda Armamentarii aliter*

A *ter censuisset. Vidit et legit; atque non modo non aliter censuit; sed jam Episcopus et ætatis plus quam septuagenariæ senex, ultro ad nostrum accessit Musæum, testaturus animi sui sensum gravem,* propter pædanticum, *ut aiebat,* ac minime liberalem scriptionis, nihil solide concludentis, stylum. *Unde colligas, minime permissurum fuisse, si vixisset, ut illa hic Antuerpiæ recuderetur, attexereturque Speculo Carmelitano R.P. Danielis a Virgine Maria, sicut nunc factum, contra expressam mentem auctoris defuncti, communi Typographo Cnobbaro sæpe dum viveret protestati, suo in opere appariturum nihil, quo nobis videretur esse infensus.*

AUCTORE D. P.

qui postea Episcopus nostris contraria reprobavit.

13 *Quid autem secundum illam partem recudi permisisset sapientissimus Præsul? qui prius quam tale quid esset decretum, aut forte etiam cogitatum; admittere noluit oblatam sibi Dedicationem* Speculi *prænominati, quamvis hoc apud eum laudaremus, nostroque consilio diceremus ab Auctore compilatum, sicut ex Præfatione, ante plures annos impressa, nobisque ab ipsomet auctore ostensa, appariturum affirmabamus. Causa vero, cur Dedicationem istam repudiaret, non erat alia, quam quod primo in aditu præferebat auctoritatem eruditissimi viri avunculi sui, Auberti Myræi,* B τοῦ Μακαρίτου; *quasi is historiæ totius Carmelitanæ designasset Ideam, quando inter scribendorum librorum initia, minus ad veri falsique discrimen exercitatus, quam fuit postea Belgicas Antiquitates tractando factus, permisit suo illi libello (cui ad aliorum similium normam simplex titulus erat* Origo Teresanarum*) alium titulum præfigi, a sua consuetudine et ab ipso suæ scriptionis argumento alienissimum; nec non alloquium ad Lectorem sibi obtrusum, conforme titulo, quo promittuntur* Ordinis Carmelitani, ab Elia Propheta primum inchoati, ab Alberto Patriarcha Hierosolymitano vitæ Regula temperati, a B. Teresia Virgine Hispana ad primævam disciplinam revocati, origo atque incrementa. *Quæ omnia, ex nota sibi avunculi mente, omitti volebat Illustrissimus Dominus; et libellum prædictum genuinæ suæ simplicitati restitui, quando Myræi operum omnium coordinatorum editio nova, quæ parabatur, procederet.*

Eadem nobiscum sentit Carmelita eruditus,

14 *Sed quare probationem Operis nostri, improbationes adversi aforis quæro? Ultro se mihi ipso ex Ordine Carmelitano obtulit approbator, natione Gallus, genere perquam illustri nobilis, officio non parvo inter suos spectabilis, et (quod caput est) animi sinceritate et rerum historicarum tractatione insignis: cujus epistolam, tacito loci ac personæ nomine, juvat hic attexere.* Quid C sentiam de iis, quæ in Aprili suo scripsit Rever. vestra de nostro Ordine, latius aperiam occasione commodiori. Dicam interim, quod in plurimis non recedo a vestris assertis, eoque minus quo plus studii et laboribus per multos jam annos insumpsi in iis ad fundum disquirendis. Veritatem amo, non commenta, quibus undique repleta est historia Ordinis: a quibus utinam semel bene repurgetur! Sarraceni in Menologio absurditates sæpius demiratus sum: tentavi aliqua conciliare: sed frustra, præsertim in Alberto Legislatore. De aliis nunc taceo. Meam mentem circa illas meritas sæpe discretioribus quibusdam e nostris aperui: et plura, de quibus agit Rev. V. antequam illa vidissem, jam olim judicavi: unde non difficile erit excusare Rev. V. (quod etiam præstiti, et quantum prudentia patietur præstare pergam) quasi ad hæc scribenda aliena aggressione impulsam. Utinam ille Armamentarii Auctor tacuisset, nec vobis occasionem dedisset discedendi a proposito olim facto! Utinam et imposterum taceat! quod vix crediderim. Sed de his modo satis: alias data opportunitate pluribus. Interim maxime laudo tractatum de diplomatis discernendis, qui super omnia placet. Apprecor felicia Rev. vestræ festa Pentecostalia, rogoque Dominum, ut ipsam divinis sancti D Spiritus charismatibus replere dignetur, ut Ecclesiam doctissimis suis lucubrationibus ditare festinet. Hoc voveo: hoc opto.

nec pauci forte assentiuntur in animo.

15 *Quisquis hæc leget, sine dubio cogitabit, in eodem Ordine plures ejusmodi Nicodemos esse, qui gaudeant a me prolatam veritatem; quam ne ipsi palam profiteantur ac tueantur, prohibet justus metus ab indiscretiori sibique noto Fratrum quorumdam circa hanc partem zelo. Nec sane eis suaserim ut se prodant, nihil profuturi mihi, sibi vero plurimum nocituri, in hac præsertim Flandrobelgica Provincia. Si nunc, quemadmodum seculis præcedentibus, plures ex religiosis Ordinibus ad Prælaturas Ecclesiasticas assumerentur, plures forte haberet ex ipso Carmelitano Ordine approbatores labor noster, etiam manifestos. Sic enim passim videmus fieri, ut qui factione potius quam ratione præoccupati meliora vel cognoscere nequeunt vel profiteri non audent; postquam occasione aliqua fuerint emancipati, incipiant mente ac judicio sereniori uti, ac minus probare aut plane etiam improbare quasdam opiniones, quas antea cum aliis defendere conabantur, aut saltem nolebant sciri apud se dubias esse. Lubet hujus rei testem suscitare mortuum (mortui enim jam non amplius habent* E *quod timeant) nec tamen quia mortuus, rejiciendum, quia de eo nihil scripturus sum, quod ad Patrum Danielis atque Francisci prænominatorum notitiam, et per ipsos ad plurium adhuc superstitum conscientiam non pervenerit eo vivente, nec parum forsitan ob id passo; longe autem prius quam nos de Aprili nostro cogitaremus, toti post Romanum iter intenti Martio. Est is* R. P. F. Ludovicus Jacob a S. Carolo, Ordinis Carmelitarum alumnus, *variis libris editis clarus, quos omnes Parisiis in suorum conspectu composuit et imprimendos curavit.*

P. Ludovicus Jacob Carm. Parisiis,

comtempta majori antiquitate,

16 *Hic anno* MDCLXII *mense Septembri, visitanti sese P. Henschenio dixit,* scio quod Rev. V. perquam amica sit P. Danieli, id enim apparet ex ejus Proloquio ad Vineam Carmeli, cujus ecce hoc anno editæ exemplar: noveris autem omnes A. et L. sordes in eo libro resuscitari. *Nollem ego sic loqui: sed verba defuncti non debui alterare. Nam quod* A. *spectat, humanam non est addere afflictionem afflicto, et graviora forsan quam commeruit passo. De* L. *vero sic sentio, ut me ipsumque magna injuria affectum putem ab eo, qui verba mea in ejus contumeliam interpretatus est: credulitas enim nimia, a qua eum optarem immunem fuisse, ipsi cum tam multis communis est, ut veniam facillime mereatur; alioqui laudatur a me propter sin-* F *ceritatem, qua verbotenus produxit verba allegatorum a se textuum, et hoc suo facto commoditatem reliquit aliis, de tota re per se ipsos judicandi. Utinam sic fecisset Saracenus! Nec ipsum* L. *nec tam multos alios traxisset in labyrinthos inextricabiles. Cœpit id agnoscere, mecum agendo, R. P. Daniel a Virgine Maria, non semel mihi protestatus, se Saraceno, manifesto mendaci, jam nihil amplius credere: in quo proposito utrum perstiterit, erit ex operis, tunc ultra medietatem impressi, posteriori parte æstimandum. Atque hæc per parenthesim dicta sunto. Pater ergo Ludovicus Jacob, cœptum prosequens sermonem;* Ut intelligas, *inquiebat,* quam longe alterius mentis sim, en Bibliothecam Carmeliticam opus jam ferme paratum prælo, quo ab Alberto Legislatore nostro exordior: quæcumque enim illo et Bertholdo primo Priore antiquiora esse prætenduntur, non sunt nisi somnia nostrorum. *Utinam præstantissimum opus in sua origine non fuisset suppressum! Quod si abolitum penitus non est post mortem auctoris, libenter ipse prælo darem, ne pereat, aut in alicujus manus deveniat, qui alienos sibi labores supponens, ea omnia adjiciat, quæ penitus noluit alter attingere. Utinam et superstes adhuc foret R. P. Philippus Labbe; (dum ego tunc pejuscule habens domi attinebar) comitatus P. Henschenium illa die, et totius colloquii fidelissimus*

ab Alberto orditur bibliothecam Carmelit.

A *fidelissimus testis! Hunc tamen defectum utcumque supplet R. P. Fr. Jacobus Quetif, eruditissimi viri Francisci Combefisii apud Prædicatores in conventu Annuntiationis dignissimus successor, nuperrime mihi per litteras pridie Kalen. Octobres datas testatus, quod nonnulla studiorum consuetudine conjunctus cum P. Carolo, præsertim dum apud optimum Harlæi Senatoris Amplissimi parentem degeret*, sæpe ex eo audivit idem quod nos, nimirum ab Alberto tantum ductum sibi esse Bibliothecæ Carmelitanæ exordium, ex eo quod anteriora nutarent. *Vix dubitem, quin Parisiis alii plurimi similia ab ore ejus acceperint, quos requirere non est operæ pretium : puto enim quod Patres Carmelitæ fidem habebunt etiam soli Henschenio, jam octogenario, et de reddenda Deo factorum dictorumque omnium ratione quotidie cogitanti.*

17 *Credidit certe jam olim P. Franciscus Bonæspei, eaque occasione in P. Ludovicum quidem, tunc adhuc viventem, evomuit convitia, qualia minime decebant a Fratre in Fratrem jaci : contra nos autem concepit bilem, quam post annos septem patefecit; iterumque recoctam deinceps fovit, in secunda parte Armamentarii promendam. Ceterum quod initio vehementer* B *reluctantem Fratres sui discipulique coegerint iterum admovere scriptioni infelici manum, id quocumque animo ac stylo sit factum, non modo non indigne fero; sed etiam agnosco, nonnullos ei me debere gratias pro notatione duorum vel trium ex aliena informatione erratorum, et mendorum aliquot typographicorum, tam suo loco ac tempore ea paratus corrigere, quam alia recte constituta tueri contra interpretationes impertinentes verborum meorum, imo et cogitationum accusationes, comparationes disparatas, querelas intempestivas, paralogismos continuos, tautologias insulsas, quibus librum istum, non causam impleri censent plurimi, qui nostra cum istis sic contulerunt, ut ea in proprio fonte suoque nativo contextu legerint; non vero distracta inter alienos discursus : ex quo capite vellem non mererentur argui illi, qui oblatam sibi Armamentarii partem secundam videntur approbavisse.*

Ego, si porro cogar, ad ulteriorem apologiam,

18 *Cum autem adversus ista tueri me meaque scripta cogar, non id faciam, uti hactenus, velud aliud agendo, sed plana ac facili ratione. Primo enim docere conabor, ubi, quando, et quantam vim habeat* argumentum negativum, *quod uti* nullum *aut* stramineum *passim a* TRIUMPHATORE *exploditur.* II. *Sigillatim percurram scripta sub auctorum prænominatorum titulis objici solita; ostendamque argumenta, ex quibus sustinui ea* C *alienis et temporibus et nominibus supponi, hactenus manere inconcussa; proinde neque* S. Cyrillo, *nec alii cujuscumque et quantæcumque æstimationis viro, ullam fieri injuriam, quando auctor alicujus scripti, sub nomine* Cyrilli *v. g. perperam obtrusi et vulgati, causa brevitatis et phrasi in talibus usitata, vocatur* Pseudo-Cyrillus *etc.* III. *Demonstrabo quam exigua et quot erroribus atque gratuitis conjecturis implicata usque in nostram ætatem fuerit penes Ordinem scientia, de vita et actis antiquiorum suorum Sanctorum, puta* Bertholdi, Alberti, Cyrilli, Angeli, Simonis, Avertani, Petri Thomasii etc. *evincentibus id monumentis coævorum testium : et eum qui hæc ex professo et longa experientia tractat, non impingere in id quod dicitur vulgato adagio,* stultum plus videre domi propriæ quam sapientem alienæ. IV. *Velut consequens ex priori educetur, quantum intersit inter eum credibilitatis gradum, in quo Societatis aliarumque hujus ævi historiarum scriptores consistunt; et eum, qui dari potest scriptoribus Carmelitis, post tot secula, circa res maximas, et, si veræ fuissent, apud antiquos scriptores nequaquam prætereundas, asseverantissime loquentibus aliena ab iis, quorum indicia nunc habemus in eorumdem, ad quæ res istæ pertinent, temporum scriptoribus, ut sunt Joannes Phocæ, Albertus in Regula, Pontifices in primis Bullis Ordini datis, Sanwicus etc.* V. *Expendam* D *æquiparationes ex editis per nos Sanctorum Actis desumptas, nihil ad rem facere; nosque eorum aliqua reprobando, aut examinando severius quam antea factum erat, non solvere sed adimplere legem, ab initio fixam, de veritate paulatim eruderanda, et libere proferenda.* VI. *Denique aliud nihil concludam, quam prætensas Carmelitani Ordinis antiquitates ejusmodi esse, ut de iis possit non imprudenter dubitari; atque ipsos dubitantes nullam facere injuriam Ordini, sive cum de illis agere subterfugiunt majoris boni respectu; sive cum loqui coacti tandem ingenue confitentur, quid sentiant; quorum primum in Martio, secundum fecimus in Aprili. Atque hac ratione, credo, abunde satisfacturum me intricatissimo obscurissimoque auctori Armamentarii, etiamsi non sequar vestigia ipsius, conferendo Caput Capiti, Paragraphum Paragrapho.*

sex capitibus breviter concludam,

hactenus nihil solide responsum esse

AUCTORE D. P.

19 *In tali porro disputatione non potero non dolenter ferre, quod totius Ordinis, tamquam magis idoneum non habentis, vice, in eam sese ingesserit homo, Scholasticis disceptationibus nomen quidem aliquod non immerito adeptus; sed principiorum Historico tenendorum omnino rudis, et nihil non negare paratus, quod effatis suis viderit adversari. Exemplum vis? Lege quæ congessit pro asserendis Florentinæ fundationis tabulis, tamquam seculo* VIII *confectis, et imprimis vide deducta num.* 641 *ac seqq. ubi de* zyfris *disputat,* quarum usum ante bella sacra minime notum fuisse Europæis *dixeram ; rem utique vel mediocriter eruditis tam notam, quam vulgo constat typographicam artem non esse apud nos multo antiquiorem duobus seculis. Si veritatem asserti mei explorare volenti erant ignoti scriptores Arabes, Græci, Latini quos consuleret; si nec ad manum erat Athanasii Kircheri Arithmologia, ubi parte* I *cap.* 4 *fuse tractatur de* zyfrarum sive numerorum hodierna die usitatorum origine et fabrica ; *non deerant mille locis vivenda MSS. volumina, originalia Regum Principumque diplomata, authentica emptionum venditionumque instrumenta, indubitabilia sepulcrorum vetustorum epitaphia, ex quibus, si fieri potuisset, majoris antiquitatis pro dictis zyfris peterentur exempla : erant etiam Notarii grandævi Florentiæ atque Coloniæ,* (*ubi originaliter extare dicuntur quæ nos falsi arguimus documenta*) *qui, si zyfrarum usus tam antiquus istis in urbibus fuit, sicut prætenditur, plurima ad eum confirmandum monstrarent exempla.*

a scriptore tam inerudito,

E

ut zyfrarum originem ignorans,

20 *Ast talia quærere operosum nimis nullaque ratione necessarium visum est homini, habenti Italiæ* F *sacræ novem tomos, et Conciliorum generalium longe plures, in quibus Regiarum chartarum et Pontificalium epistolarum aliquæ inveniuntur cum zyfris istis hoc seculo impressæ, quæ persuadeant non Arabes ab Indis seculo* X, *non Hispanos ab Arabibus seculo* XIII *zyfras ipsas accepisse, sed eas diu ante sic fuisse cognitas Europæis,* ut a plurimis seculis, et verosimiliter a primitiva Ecclesia, earum vel numeralium litterarum usus fuerit arbitrarius. *Io ! Ter io ! Io Triumphe !* Veteranus, atque in isto argumento optime exercitatus pugil (*utor verbis R. A.P. M. Jacobi Emans S. T. D. Professoris Colon. approbantis partem* 2 *Armamentarii*) novitia Henschenii et Papebrochii tela, in argumentis mere negativis aut conjecturis, in solo vaniloquio fundatis..... consistentia..... per antiquissima ei indubitata monumenta..... adeo fortiter atque viriliter constrinxit, elisit, atque enervavit, ut vere de iis illud Davidicum dici possit; Sagittæ parvulorum factæ sunt plagiæ eorum, id est, veluti quæ a pueris evibrari solent, ludicræ.

ab initio Ecclesiæ usitatas fuisse sustineat,

21 *Sed heus, bone vir, priusquam triumphum canas eruditissima ista responsione relatum, necdum bene viso hoste, necdum victo; interrogabo ego te verbum unum. Serione credis, quod tuus iste* exercitatissimus Pugil, *resolutiones suas historicas fere ex tempore solitus in chartam*

non consultis ad probationem originalibus MSS.

AUCTORE D. P.

A chartam conjicere, sicut Theologicas fundebat ex cathedra, in illis scholarum exercitationibus, quas Disputationes de Thesibus certis propositas appellatis, ubi laus omnis est habere in promptu quod statim respondeatur argumenti, et ambiguum vel conjectaneum responsum potius dare quam nullum (hunc enim stylum totum opus ubique sapit, et maxime hoc loco) credisne inquam, solicitum fuisse illum, aut tantam sibi indulsisse moram, ut ipsorum diplomatum ab Ughello citatorum et ex eo mihi objectorum originalia, iis ubi asservantur locis inspicienda curaret, atque ita ex certa scientia diceret, vere ea notata esse per zyfras? Ipse quidem parvam mihi fidem habet, simpliciter asserenti aliquid a me compertum, visum, aut factum; sed satis liberaliter mendacii insimulat: tamen nec in hoc ausim eum de me mentitum dicere, sed opinione sua falsum: sua autem fide asserenti quidpiam visu, auditu, aut fama cognitum, sine hæsitatione credam. Nunc cum in hoc de quo agitur casu, diligentiæ, quam requirimus in istis adhibitæ, non modo non adhibeat fidei suæ vel alienæ assertores Notarios publicos, sicut maximo cum strepitu facit uno alterove loco, in causa facti nihil ad principalem quæstionem pertinentis, sed ne quidem privata sua,
B quæ mihi sufficeret, fide asserat, eo se connisum; præsumere non debeo hanc ei curam fuisse in præsenti de litteris numeralibus et zyfris quæstione. Atqui, si de instrumentorum ab eo, ut dixi, allegatorum tenore est quæstio; sufficit fideliter descripta copia, et talem apud Ughellum aut alium quemcumque inveniri, par est credere. Ast ubi de characteribus agitur, Romanine an Longobardici? veteres aut novi sint? per zyfras an per litteras numerales signentur anni? quis nisi præsens oculus arbitrari poterit? Hinc in meo Propylæo antiquario ipsas etiam characterum formas spectandas exhibui; et inter alias unam hanc quoque esse viam ostendi, qua verum a falso possit discerni.

sed impressis dumtaxat allegatis.

22 Scire ergo nunc vis, quam vitreum ac fragile scutum istud fuerit, quo TRIUMPHATOR telum excepit istud qualecumque a me intortum? Copistas, uti nunc barbare appellant, atque Typothetas (si cum illis Tibi negotium aliquando fuit, uti est nobis quotidie) consulas suadeo; et statim habebis confitentes; primos quidem, se, quia vel omnino nesciunt vel non assueverunt Romanas seu numerales litteras, quales in originalibus reperiuntur, exarare, ad signandos numeros sæpius uti zyfris; secundos vero idem crebro facere, vel quia majusculis M, D, C, L, X, V, I, toties uno in folio replicandis, quoties opus foret, desunt in typographiis
C non instructissimis instrumenta, vel quia sic ante ipsos fecerunt alii, vel quia linearum conformandarum symmetria id postulat, aut ex simili aliquo necessitatis commodive respectu. Porro sicut isti, ob illas, quas dixi et alias causas, pro numerabilibus litteris zyfras substituendi licentiam sibi liberaliter arrogant: sic e converso cultioris Latinitatis aut venerandæ antiquitatis professores, non minus quam barbarismos in sermone, barbaricas in scriptione notas cavent; neque hodiedum, quando communissimus est usus zyfrarum, egregias quam ex habent commoditates præponi patiuntur usui Romano, Europæ toti per tot secula communi. Nos in nostro opere eam moderationis viam inimus, ut in ipso antiquorum auctorum contextu nostrisque in Commentariis fere utamur litteris numeralibus; etiam cum ex originalibus, hac nostra ætate primum confectis zyfrasque habentibus, referimus quidpiam; in Annotationibus vero ac marginali contextus plenioris epitome, adhibeamus zyfras compendii causa. Apud Ughellum et Compilatores Conciliorum nullam certam invenio regulam quam secuti sint: hoc solum video, neque illis neque nobis venisse in mentem, ut credi vellemus ea quæ ex codicibus chartisque vel novis vel antiquis edimus, sic edere, ut nec punctum, nec litteræ forma mutata sit arbitrio nostro; adeoque ex libris sic editis sciri non potest, utro modo numeri sint D
originaliter scripti, nisi cum ad rem facit hoc ipsum cura singulari notare.

Difficile est sane disputare cum iis,

23 Non esset difficile, pari modo, quo circa zyfrarum antiquitatem usumque repressa est jactantia temere exultantis, ad ceteras æque eruditas TRIUMPHATORIS resolutiones progredi, quibus ille secundam partem Armamentarii tui instruxit, studium et operam conferentibus fortissimis septem bellatoribus, e toto numero discipulorum lectis, sicuti Antuerpiæ jactabatur in principio suscepti operis: sed istud neque locus hic, neque propositus nunc mihi scopus patitur. Quin imo diu multumque dubitavi, nec adhuc certo possum statuere apud me, an ventosæ illius machinæ armamenta contemnere debeam, ac si nusquam extarent, juxta consilium plurium eruditorum virorum, atque ita laboris, chartæ et temporis compendium facere; an vero peculiari Commentario prosequi cavillationes evasionesque singulas. Si enim Magistro similes discipuli sunt, oleum profecto et operam perdam disputando cum iis, quos quidem facile sit convincere, efficere tamen ut se convictos fateantur aut etiam intelligant, difficillimum, excæcante hinc sua passione, inde fundamentalium ad res historicas cogni-
tionum imperitia. Ex his namque duobus capitibus fa- E
ctum est, ut quocumque modo cum iis egerim, convitia retulerim.

qui certant non rationibus, sed convitiis,

24 Dixi candide, quod respondere coacto necesse esset convellere figmenta quædam, alieno sub nomine fallentia? Sathanico furore, odio, ira dicebar, vindictam, quam unus forte commeruit, expetere ab Ordine universo, qui ista pro veris Joannis, Cyrilli etc. scriptis recipiebat. Simulavit aliquid, et negavi me velle prætensam Ordinis ab Elia processionem oppugnare? (sicuti revera nec volui, nec volo, modo ipsa mihi aliunde quam ex prædictis probetur) Ipse P. Daniel, quem virum esse mansuetissimum credideram, ex suo et Prioris utriusque, regentis, atque officio functi sensu, rescribit, quod utar politica quæ non videntur christiana nedum religiosa, sed nec humana: quo lecto Episcopus noster Aubertus, Restat ergo, inquit, ut te diabolica usum voluerit dicere. Disputanti excidit animosius aliquid? Non rationibus pugnare censeor, sed sarcasmis, satyris, atque convitiis. Veritatis cruditatem condivi suavitate aliqua verborum? Continuo audio, Molliti sermones ejus super oleum et ipsa sunt jacula. Docui quid Barra, quid Carpita, quid Melotes sint, atque unde seu ex qua lingua sumptæ voces? Rideor ut Grammaticus, quasi ista scilicet debeant a Theologis disci. F
Cum vero propositum mihi esset, non texere apologiam manifestam, sed historiam, in qua variæ utilitatis eruditio admixta, mihi Lectorique meo fastidium illud tolleret, quod solet reciprocas altercationes comitari; incredibile est, quomodo etiam innocentissime dicta, nec ulli invidiæ contradictionique obnoxia, conatus sit TRIUMPHATOR commutare in sagittas; quibus negotio facili auferens acumen quod ipse dederat, infinitis sui scripti locis de imaginario hoste prostrato sibi plaudens, tela, vere straminea, sed sua, comminuta, contrita, dissipata jactat, meque in singulis hallucinatum, hallucinatus ipse, arguit. Similiter, quia assueto nobis stylo et propria Historico veraci modestia sæpe dixi, dubitari posse, mihi videri, aliquem forte opinaturum etc. aliter prorsus quam fit in scholastico pulvere, in quo vix videas dubitantem quemquam, sed plerosque de pulpito velut ex tripode pronuntiare definitivas sententias; explodit mirabiliter illam procedendi rationem; non attendens quanto facilius sit efficaciter demonstrare falsum esse quidpiam, quam circa id, de quo forte nullus idoneus auctor extat, certum aliquid substituere: quo casu prudenti conjecturæ, et lectori curioso fortassis placituræ, locum esse, nemo negaverit, donec aliunde major meliorque lux affulgeat.

25 De ceteris quid dicam? Solus Deus renes et corda scrutatur;

A *scrutatur; fit tamen aliquando ut evidenter se prodat passio, et hæc in Armamentario cognosci poterit. Nunc Synopsim eorum quamdam accipe ex Epigrammatis, quæ mihi unus ex triumphalium pugilum numero, olim forte meus aut discipulorum meorum discipulus, ad Ordinem consilio nostro directus vel commendatione receptus, nomine ac loco dissimulatis, misit Mechliniam, quo divertisse me inaudiverat, non multis post editum Aprilem mensibus, ad reparandas vires, quas prolixus letalisque morbus penitus exhauserat. Quatuor Epigrammata erant, indigna omnia, quæ lucem videant; itaque sufficiet specimen prædominantis passionis vidisse in uno.*

etiam in Societatem totam jaciendis;

Ejicere e cunctis satagis mendacia libris.
  Optime : at a vestris incipe, quæso, libris.
Figmentis scateant quod plura volumina, dicis.
  Vellem, ne secli prima et imago tui.
Te castigatas jactas emittere Vitas.
  O Primum Patris fac sit ut ipsa tui !
Eripiunt Socii cœnobia, nomina, Sanctos.
  Ergone jam patitur mundus, ut ante polus?

Omitto sequentia disticha tria, ubi furiosus Poeta rabiei suæ exundantem spumam conjicit in Societatem nostram
B *ejusque institutorem* Ignatium, *calumniam sæpe refutatam arripiens ex famoso quodam libello, de locis nonnullis quæ olim Benedictini Ordinis fuere ad nos translatis, accusante Pontifices Summos et Augustissimos Imperatores, quorum dispositione et publici majoris boni causa id factum esse dignoscitur; exemplo tam noto usitatoque, et vel in ipsis Carmelitarum Annalibus reperiendo, ut mirum sit inveniri potuisse homines adeo obcæcatos invidia, qui culpæ verterint Societati, quod alii sibi ducunt honori. Istis ergo omissis, solum legatur quid in me ille, suum epigramma sic prosequens :*

Jactas, in magnis scribi tua scommata libris;
  Quam tibi magna nihil scommata laudis erunt?
Jactas, in magnis scribi tua scommata libris ;
  Qui magna exiguum scommata ferret opus?
Jactas, in magnis te libris scribere. Quam tu
  An magnos poterit scribere nemo libros?

Tam contra veritatem hic mihi impingitur, quod ista jactem; quam ab alio, quod dixerim, Peribit libellus iste, *(Armamentarium intelligens)* nostra autem Opera permanebunt. *Non nostra ista jactatio fuit, sed ipsorummet Carmelitarum querela, quam etiam ante editionem Aprilis ex ore* RR. PP. Danielis et Gerardi *audivi aliquoties, dolentium refutationem Armamentarii perennaturam,* in magno nostro, *ut loquebantur,*
C et solenni Opere.

26 *Finis nullus esset persequi volenti singula. Unum dico, quod in quamcumque Commentarii mei oppositique eidem Armamentarii partem convertam oculos, causam video, cur talia subsecutura prospitienti potuerit debueritque* refugere animus *(sicut Baronio ad an.* 664, *num.* 24. *multo levioris momenti quæstionem inter Italos Gallosque Benedictinos agitatissimam tractaturo)* tam densum controversiæ, *non unius sed multiplicis,* spinetum adire, quod horrebat vel e longe spectare. *Apparet certe ex adversariorum dictis factisque, editionem Aprilis secutis, justum fuisse istum animi futura præsagientis horrorem; et tamen Reverendissimis suorum Ordinum Generalibus persuasere, ut inter capita accusationis, contra me ad Societatis nostræ Generalem Præpositum deferendæ, numeraretur, quod Baroniana phrasi, eodem quo ipse sensu eodemque respectu, istud quo provocabar stadium appellavi* asperum aculeis senticetum. *In hoc aliisque similibus nonnullis si ergo forsitan excessi septies, retribuit* Triumphator *ultra septuagies septies; quod sicut ei ego condono libens, ita mihi vicissim a discipulis ejus condonari peto: successoribus Aprilem recognituris mandans, ut quæcumque acerbius responsa vel dicta censuerint, molliant, mutent, expungant liberrime. Absit enim ut pro hoc illove verbo,*

quorum congressum jure potui horruisse,

gravius quam ipse intendi accepto, litigium mihi sit cum viris religiosis. D

27 *Interim congruum duxi simplici hac rei inter nos gestæ narratione muniri lectorem; ne pauci illi qui nos et Ordinem suum conturbant, apud doctos indoctosque insimulare me pergant læsæ caritatis; quasi quietos ipsos, et salvam nobiscum amicitiam modis omnibus cupientes, ad ista contra nos Opusque nostrum scribenda vulgandaque provocaverimus; ob unius hominis factum, improbatum ceteris,* infamando *(ut aiunt)* totum Ordinem, *per istam, quam Actis Sanctorum, haud sane ad talem finem mihi creditis, inserui* farraginem mendaciorum ac scommatum *: sic enim, pro sua religiosa modestia caritateque, loquuntur et scribunt. Equidem melioribus longe studiis intentus parum ad isthæc dicteria commoverer; nisi eadem occasione passim suaderent, et multis etiam persuaderent, in Jesuitas (quorum tamen hactenus nemo in nostram defensionem se commovere permissus est, neque ut spero permittetur) recidere culpam scandalorum, quæ hic Antuerpiæ (ut de aliis locis taceam) patiuntur fideles.*

ut satis probat hæc simplex narratio.

Diversum de re quavis sentire duobus
  Incolumi licuit semper amicitia.

Hac lege si mecum agere vultis, Patres Fratresque etiamnum carissimi, non deerit in Opere nostro occasio E *frequens satisfaciendi objectionibus toties iteratis, fortassis et iterandis. Sin culpas vestras in me meosque socios conjicere pergitis, et eo quo cœpistis modo rem agere, habetote vobis ambas contentiosæ illius nimiumque stridulæ serræ ansas.*

28 *Vereor tamen, ne cum nos et Societas pacis amans tacebit, loquantur alii, majores ac plures quam forte vellemus; quemadmodum anno* MDCLXXVII *ad finem vergente, Illustriss. ac Reverendiss. noster Episcopus supra laudatus fecit, et fecit* motu proprio, *sicuti postea in os dixit iis, qui ad eum missi erant, querelas delaturi contra nos, tamquam consilii talis auctores. Quid autem fecit? Sacræ Rituum Congregationi Præsidentibus Cardinalibus libellum supplicem offerendum dedit, in hæc verba dictatum, cujus nobis postea exemplum tradidit :*

Quare Episcopus consulens S. Congreg. Rituum,

Eminentissimi Domini.

Cum in totis Hispaniarum et Indiarum regnis, Belgicisque Provinciis, Catholico Regi, Domino nostro, subjectis, nulla imprimi aut venum exponi possint Breviaria aut Officia, quam quæ juxta Romanum exemplar, cum licentia Ordinarii, in et ex Typographia Plantiniana Balthasaris Moreti hic Antuerpiæ prostant et prodeunt; atque adeo pro futuris deinceps impressionibus mea, ut Ordinarii, licentia requirenda sæpius sit : ad munus meum credidi pertinere, exponere Sacræ, cui præsidetis, Rituum Congregationi, quod in hisce partibus, et forsan etiam alibi, ubi magna est fidelium erga Deiparam devotio, et Catholici hæreticis aut vicini aut permixti vivunt, haud levis existat difficultas circa Lectiones pro secundo Nocturno, die XVI Julii recitandas in solenni Commemoratione B. Virg. Mariæ de monte Carmelo, juxta exemplar Officii his adjuncti, et sæpius recusi, postquam illud, rogante Serenissima Hispaniarum Regina, cum S. P. N. Clementis X præcepto, extensum fuit ad omnes, qui in prædictis Catholici Regis ditionibus ad Horas Canonicas tenentur. Patres enim Carmelitæ dicunt, scribunt, et prædicant, per hujusmodi Officii Lectiones proprias sic affirmari traditiones suas circa Processionem Ordinis sui ab Elia Propheta, et nomen Fratrum B. Mariæ Virg. de monte Carmelo, jam inde a temporibus Apostolorum eidem inditum, ut de earum veritate amplius nequeat dubitari, absque injuria Sacræ Congregationis ipsiusque Apostolicæ Sedis. Econtra eruditi viri passim in Clero, tam se-

F

queritur, occasione Lectionum B. M. de Carm. insolentius agi.

AUCTORE D. P.

culari quam regulari, existimant, sanctorum Patrum sententiis conformius credi, quod ipsa B. V. Maria prima fuerit, quæ vexillum castitatis extulit, suam Deo Virginitatem vovendo; contrarias autem dictorum Patrum Carmelitarum traditiones nulla antiquarum historiarum suffragatione fulciri : adeoque se cum Em. Card. Baronio ad annum 1181 num. 13 posse sentire, quod Ordo Carmelitarum, qui in Palæstina in ipso monte Carmelo fixere sedem, sub Alexandro III Rom. Pont. sumpsit originem. Non fuisse autem, nec esse putant mentem Sacræ Congregationis aut Apostolicæ Sedis, sive cum dictum Officium in Ordine recitari posse primo concessit, sive cum illud nuper ad omnes Catholici Regis subditos extendit, ejusmodi assertis ex se dare pondus irrefragabilis auctoritatis; sed in his aliisque monasticorum Ordinum lectionibus, quas illis per sua privilegia componere et imprimere licet, solum permissive se habere. Queruntur itaque lædi se ejusmodi Patrum Carmelitarum dictis, scriptis, et prædicationibus; scandalizari imperitam plebem; hæreticis ritus Catholicos ridere solitis, materiam obloquendi præberi : et ideo optant, ut in remedium prædictorum, sacra Congregatio suam circa hoc mentem declarare dignetur : Quin etiam utile fore censent, si liberum cuique relinqueretur, pro Lectionibus II Nocturni in festo Commemorationis prædictæ, usurpare Lectiones præscriptas in simili Solennitate sanctissimi Rosarii de Homilia quapiam, quandoquidem ad instar hujus facta sit illius Officii extensio. Super his sacræ Congregationis responsionem et resolutionem humiliter præstolabor, ut in post futuris dicti Officii impressionibus juxta eam procedere possim, absque ullius gravamine aut præjudicio. Deus Eminentias vestras incolumes servet, 17 Decembris 1677.

AUBERTUS Episcopus Antuerpiensis.

Respondent Carmelitæ Romani,

29 *Sesquimense circiter post hasce litteras Illustriss. D. Bernardino Casalio, Congregationis istius Secretario, traditas; is qui Illustrissimi Antuerpiensis nomine ipsas obtulerat, convenit die* XXVI *Februarii* MDCLXXVIII *prædictum Illustriss. D. Secretarium, petens ab eo responsum quod remitteret. Respondit autem Dominus iste:* Sacram Congregationem censuisse, communicandas Carmelitanis Patribus utriusque Ordinis querelas et petitiones Illustriss. et Reverendiss. Antuerpiensis: Patres autem illos iis visis respondisse per Memoriale, cujus et originale transcribendum exhibebat, ac pro expectato responso remittendum. Sacram enim Congregationem, judicantem, benigne acquiescendum iis quæ proponebant et petebant dicti Patres Carmelitani utriusque Ordinis, statuisse abstinere a novo super his Decreto condendo, confidereque, incommodis, quæ Illustriss. ac Reverendiss. Antuerpiensis proposuerat, sufficienter occurri per ea quæ allegabant et promittebant dicti Patres in suo Memoriali. Si tamen idem Illustriss. ac Reverendiss. Dominus imposterum deprehenderet isticquiddam ejus generis inconveniens, coerceret ipse ac corrigeret auctoritate qua pollet : aut si quid ulterius desiderabit, iterum ad sacram Congregationem scribat, opportune super delatis provisuram.

30 *Eramus tum forte, cum responsum istud reddebatur, apud Illustriss. Dominum : qui opportunitate illa utens, non tantum ipsum nobis legendum exhibuit, sed etiam cum adjuncto Memoriali concessit transcribendum; Memorialis vero, post causæ expositionem hic erat tenor.*

agnoscere se, quod B. V. prima ... castitatem vovit :

Dicunt, se ubique et semper ex intimis visceribus tenere Beatiss. Virginem fuisse primævam causam, finalem, motivam, ac exemplarem solennis castitatis votæ : ad cujus exemplum, si quid unquam fuit, est, ac erit, veram religionem sapiens in Ordine Carmelitano, prorsus totaliter emanavit : ipsique Immaculatæ Virgini unice acceptum referunt, quin unquam oppositum dixerint. Deinde mirantur, quod ex præfatis Lectionibus aliquis inferat processionem Carmelitarum, cum voto solenni castitatis, ab Elia Propheta, contra stabilitam prærogativam Beatiss. Virginis; quandoquidem nec minimum verbum ibi legitur de Religione instituta, aut Castitate ab Elia constituta. Ad hæc non dicitur ibidem, quod a temporibus Apostolorum titulum Fratrum Ordinis Beatiss. Virginis obtinuerint Carmelitæ : sed dumtaxat, quod sic appellari cœperint propter cultum Beatiss. Virgini ubique exhibitum. *Facile video quo spectet bis inculcata mentio voti solennis, nusquam ab Illustrissimo nominati : sed volo id tantisper dissimulare. An autem et qua ratione possit votum, quo se obstrinxit Virgo, dici Solenne, quærant Theologi, cum disputant de voti religiosi solennitate; quam esse positivi juris, et ab Ecclesia diu post Apostolorum tempora instituti, Romani Pontifices publicis Constitutionibus * docuerunt. Sed redeo ad Memoriale, quoad principale punctum loquens, ut sequitur :*

* Gregor. 13 in B. Adscendente Dno, post Bonif. 8.

et lectionibus tantum historica fides requiratur.

31 Quantum ad auctoritatem memorati Officii spectat, nihil in eo occurrit præ aliis, continentibus historias antiquas, de quibus exacta illa certaque haberi modo notitia non potest, quæ circa vitas et res gestas Sanctorum, his ultimis temporibus canonizatorum, ut plurimum suppetit : adeoque in eodem loco et gradu est a sacra Congregatione repositum, quem, secundum Catholicorum Doctorum sententiam, possident quam plurima consimilia Officia, in Romano Breviario sine ulla jam controversia existentia..... Quod si nonnulli prædicatores et scriptores indiscrete se gerant, ex nimio ac imprudenti zelo sua dilatantes phylacteria, imponentesque sacræ Congregationi, quod in liberali concessione præcitati Officii numquam asseruit : opportunum ac efficax non est tale Officium derogare, vel in aliqua sui parte corrigere .... verum Pater Generalis Ordinis Carmelitarum statim sub regularibus comminationibus præmonebit suos alumnos, præsertim Belgas, ut deinceps sine cujusquam offensione in prædicationibus ad populum se gerant : siquidem in aliis punctis non accusantur, nec præfatus D. Episcopus de aliqua injuria vel irreverentia sibi ab aliis irrogata conqueritur.

Responso acquiescit Episcopus suascribus nobis,

32 *Videbatur non satis acquiescere Episcopus; tum quia petebant Patres, suum illud Officium* in eodem loco et gradu repositum haberi, quem possident consimilia Officia in Romano Breviario existentia : *tum quia in aliis, quæ attigerat, punctis multo minus satisfacere responsiones sentiebat; se quoque nonnihil uno loco perstringi. Sed nos religiosæ caritatis memores, volentesque de prædictis Patribus, utcumque meritis, bene mereri, omnino suasimus ut acquiesceret. Nam siquidem agatur de præteritis scandalis, ad insperatæ lætitiæ novitatem causatis per eos, quibus per dicti Officii extensionem omnis sua opinio velut canonizata videbatur; ea defervescentibus animis haud medice imminuta esse, atque a religiosissimo Antuerpiensium Patrum conventu, qui potissimum taxari videbatur, omnino sperari debere, quod plurium moderatiorum atque prudentiorum cura contineret indiscretam paucorum zelum, maxime quando illuc accederent etiam promissæ a Reverendiss. Ordinis Generali* comminationes.

quibus satis est dubitandi libertatem concedi,

33 *Ad fidem autem quod spectat adhibendam historiæ, in Lectionibus* II *Nocturni comprehensæ; licet forsitan multum intersit inter modum, quo Romani Breviarii Officia fuerunt approbata, et quo approbari dicuntur monastica quædam; id tamen non videri examinandum curiosius : nobis ipsis, quos ea res propius spectare posset, nedum aliis omnibus abunde satis esse, si Patres Carmelitæ patiantur eadem cum libertate examinari et disputari*

A *disputari suæ historiæ veritatem, qua patitur Ecclesia eruditos viros versari circa S. Dionysium Parisiensium Patronum, dum quærunt an idem sit, qui Areopagita, an alius; an a S. Clemente primo seculo missus, an primum sub Decio seculo* III*: item circa historiam, quæ* XXIX *Julii in festo S. Marthæ recitatur: ac demum sicut nos in Opere nostro de Sanctorum Romualdi ac Francisci Paulani annis vitæ, multo quam Lectiones habent paucioribus, disseruimus; et fere quotidie observamus complures Romani Martyrologii errores: quos tamen, jam semel positos, non expedit continuo facileque mutari; consultius vero expectari Operis nostri de Sanctis, non absolutionem tantum, sed et recognitionem illius maturam ac seriam; ne quid mutatum præpropere ex sententia nunc nostra, postea vel a nobis ipsis vel ab aliis certiora documenta nactis, judicetur fuisse retinendum. Interim ex prædicta resolutione hoc commodi nunc haberi, quod sufficienter refutatus maneat Armamentarii Auctor, sua Præludia concludens num.* 69. *recitatione Brevis Clementini, Officiique per illud ad omnes Hispanicæ monarchiæ provincias extensi, quasi* omnia *mea* in ipsum non obscure impingant, et fere unicum ad
B ea enervanda sufficiat.

vel de historia Carmelitium silentium permitti:

34 *Atque hæc mihi videntur posse sufficere ad probandam nostrorum scriptorum innocentiam, quamvis ad prolixum librum prolixior nulla sequeretur apologia; cessaturis forte eam postulare ulterius Patribus Carmelitis, aut prælis non ferentibus moram temporis, quæ illi operose parando, et operosius recognoscendo, deberet impendi: maxime cum sua sex tomorum mole gravis Majus, bona sui parte adhuc componendus, majori imprimendus restat, propter crebras meas diuturnasque infirmitates; socii unius mortem importunam; et alterius, quem pro magistro universæque machinæ directore veneror, grande senium Sanctorum Carmelitani Ordinis indubitatorum Vitas (tales enim non paucos et valde illustres Ordo sacerrimus habet) si patiantur, eodem quo aliorum Sanctorum Acta modo ac stylo examinari et illustrari (sicut in hoc Majo nunc facio, et porro facere sum paratus) haud difficulter abstergetur omnis illa, quam ingressit Aprilis, amaritudo; palamque fiet, quam fideli constantique amore eos semper fuerimus prosecuti, quos tanto tenerius diligendos nobis existimamus, quanto arctior inter* Jesum *et* Mariam *conjunctio est; et in Theologica ac Morali doctrina adversus Antimonachos Novatores consensus perfectior inter Ordines, utroque nomine appellatos. Sin autem vel historiis suis vel nostræ diffidentes sinceritati, malint Sanctos suos a*
C *nobis deinceps omnino prætermitti; fiet id non minori fortassis cum commodo nostro, quam diminutione gloriæ, ex nostro labore Ordini ejusque Sanctis alias proventuræ; fiet autem absque ullo displicentiæ indicio ex parte nostra; taliumque nomina cum brevissimo elogio ad suos quæque dies referentur inter* Prætermissos, *quia sic Ordo uterque vel alteruter voluit. Nam quod prætenderunt aliquando nonnulli, ut quidquid de istis edere vellemus inter Acta Sanctorum, id nostra Societas, quasi propriæ sibique consuetæ censuræ diffidens, examinandum præberet Censoribus ab utroque Carmelitarum Ordine deligendis; id quam non rationabile nec tolerabile, atque cum infinito ad res alias multas præjudicio conjunctum sit, facile videt, quicumque oculos habet ut videre possit.*

quod facile speramus a PP. Discalceatis,

35 *Ceterum non ideo* quia uterque Ordo *hic nominatur, existimet aliquis æqualiter in hac causa commoveri* Carmelitas, *tam* Antiquos, *qui nobis primi litem moverunt; quam* Discalceatos, *qui nullam in ipsorum consilio partem habuerunt; libenter addiderim, posteriores colere amicitiam nobiscum Antuerpiæ et alibi in Flandrobelgica, non minus quam antea; nec desse inter eos, qui fateantur, nostros illos Commentarios, adversus quos tantopere insurgunt alii, non magnopere improbari sibi, multa etiam ex iis probari, saltem ut valde verosimilia. Quod si in Capitulo Ordinis Generali, Romæ* D
per æstatem anni MDCLXXXVII *celebrato, persuasum Patribus istis fuit, ut Memoriale quoddam, contra nos ab Antiquis quibusdam ex hac provincia, Romæ tunc agentibus, compositum, communi nomine exhiberi facerent Reverendiss. nostro P. Generali: factum id est ad importunas solicitationes Provincialis Gallo-belgæ: quem talis consilii fuisse auctorem is solum mirabitur, qui hominem ignorat, ejusque aversum a tota nostra Societate animum, ex causa doctrinæ, quam nostra Societas reprobat, ab Ecclesia damnatæ; cujus tamen se propugnatorem ferre ille ausus est, non prorsus impune. Nam (ut quædam alia taceam) quemdam a se scriptum ejus argumenti librum, gravissimo Patrum sui Ordinis judicio, jussus propriis manibus publice exurere et ab omni deinceps scriptione cessare. Hoc autem impulsore oblatum Memoriale cum Pater noster recepisset; missusque ad responsum referendum, Societatis nostræ Procurator Generalis esset;* multis hinc inde allegatis, *uti ad me perscriptum deinde est,* non omisit Noster; mirum videri posse, quod lis eodem tempore et vis intentetur; poscatur satisfactio quasi legitimo judicio, et hujusmodi actores simul arma- E
tum aculeis librum publicent; quo quam expectare ab Arbitro videntur expiationem, præcipiant ultro sibique largiter indulgeant. Ad eaque responsum a Theresianis est; dolere sibi quod Carmelitæ Veteres alteram Armamentarii partem ediderint; se enim maluisse, ut re integra Generalis Præpositi Societatis auctoritas appellaretur. Unde obiter intellectum, conspirationem geminæ Familiæ, in libello jactatam, haud revera subsistere*: quod deinde magis confirmatum est, secuto eorumdem Theresianorum ad cetera tunc proposita silentio, quasi ulterius non curantium causam ad se proprie non pertinentem; et relinquentium telam pertexendam Antiquis, quam fuerant sine ipsis exorsi.*

AUCTORE D. P.

licet eorum unus adversetur.

B. Aloysius circa an. 1490 videtur obiisse,

36 *Revertor ad* Venerabilem ac Beatum Aloysium; *quem qui anno Christi* MCCCCXLIII, *et qui* MDIII *mortuum scripserunt, erraverunt ambo, ab ipsa quam tractabant manibus statuendæ chronologiæ regula, publicarum, inquam, testificationum Actis; ex quibus hoc unum satis certo conficitur, circa annum* MCCCCXC *eam mortem accidisse. Nam cujus corpus, uti dictum est, resolutum in ossa, ex eo ubi steterat loco ac loculo translatum in aliam arcam, sub altari majori colebatur anno seculi istius nonagesimo sexto, non potest multo serius obiisse: et quem testis* IV, *anno* MCCCCLXX *natus,* adibat frequenter ac familiariter, solitus sanctis illius verbis F
atque exemplis haud raro ad lacrymas commoveri, *non est credibile multo citius hac mortali vita exivisse. Sicuti autem autem in toto primo Processu, cui interfuere ii qui viventem se novisse meminerant, nemo annum mortis notavit, ita nec diem, nisi quod unus dixerit, Sabbatinum fuisse. Unde indicium nobis fit (accedente præsertim testium utroque Processu auditorum silentio) ad nullum certum diem, quasi qui mortis aut translationis esset, restrictam fuisse populi venerationem; sed per omnes anni dies pari jure solitam exerceri. Imo existimo, in S. Michaelis conventu, qui vivente Aloysio vix adhuc aliquam formam habebat cœnobii regularis, sicut infra apparebit, nihil omnino scripto vel memoria fuisse conservatum, de anno et die mortis atque translationis prædictæ.*

incertum quo die:

refertur tamen ad 8 vel 11 Maji

37 *Unde igitur Octavius Cajetanus noster, in Idea operis de Vitis Siculorum Sanctorum, fama sanctitatis illustrium, edita Panormi anno* MDCXVII, *in indice alphabetico* II *Classis pag.* 32 *posuit* Aloysium Priorem Carmelitam VIII Maji? *Quod sine ulteriori examine secutus Rocchus Pirrus, scripsit quod* obdormivit in Domino die VIII Maji. *Et unde pag.* 116 *in Martyrologio, ad marginem* Acta jurata *allegans, ponit die* XI Maji *hæc verba:* In Randatio Aloysius, Prior Ordinis

A Ordinis Carmelitarum, pro virtute occisus, miraculis refulsit? *Nolo ego divinare. Si tam diu vixisset Cajetanus, ut scribere potuisset Vitam, operi de Actis Sanctorum Siculorum, quod postumum denique in publicum prodiit, inserendam, una cum consuetis Annotationibus; sciremus forsitan quæ causa eum moverit ad Aloysii memoriam uno vel altero die notandam. Elegimus tamen hanc* XI *Maji præ die* VIII, *quod speraremus, prius saltem quam iste dies absolveretur a prælo, opus, tot jam annis expectatum, R. P. Danielis a Virgine Maria venturum in lucem, unde adhuc aliquid possemus discere: sed hoc etiam commodum invidit nobis atque typographo eorum importunitas, qui contra expressam Auctoris voluntatem, voluerunt ei, tamquam insigne complementum addi ad calcem, quam nunc recudi eum in finem dixi, partem secundam Armamentarii.*

ejus Reliquiæ Drepani.

38 *Concludo igitur hunc prævium Commentarium, indicio quarumdam Reliquiarum B. Aloysii, invento apud Rocchum Pirrum: qui sub titulo* Mons Drepani, *ubi agit de Conventu Annuntiatæ ibidem;* Decoratur, *inquit*, maxime Reliquiis.... de crure B. Aloysii Rabata, opera V. I. D. Leonardi Palazolo, anno MDCXX, XXVI Augusti, Randazzo huc translatis. *Sub*
B *titulo autem* Drepanum Urbs, *laudans* Carmelitarum celeberrimum et magnificum cœnobium ejusque illustrissimum templum Annuntiatæ, *inter Reliquias ibidem asservatas recenset*, Mandibulam B. Aloysii Carmelitani; item ejusdem brachium, quod a Fratribus Randazii recepit Mag. Basilius Cavaretta, anno MDCXL, dum Præsidem in Provincia S. Alberti ageret.

VIRTUTES ET MIRACULA

ex Processibus anno 1533 et 1573 formatis.

CAPUT I.

Vita, obitus, et cultus B. Aloysii.

Vir sanctæ vitæ,

Honorabilis Joannes de Junta de terra Randatii, ætatis annorum nonaginta et ultra, Testis juratus et interrogatus supra infrascriptis, die V Maji VI Indictionis MDXXXIII, dixit se scire, quod in conventu S. Michaelis Ordinis Carmelitarum morabatur quondam Venerabilis Fr. Aloysius Rabata: quem ipse testis suo tempore cognovit: et scit quod præfatus Venerabilis habuerit tunc ætatem inter annos quin-
C quaginta et sexaginta mediam: et erat venerabilissima persona, ordinatus Presbyter, Missam dicens
a *a*, pacifice ac patientissime vivens in omni sanctitate. *Testis* II *annorum* LXX, *qui præd. Aloysium juvenis*
b *cognoverat, addit* quod dicebatur natus *b* Drepani, et erat Conventus jam nominati Prior. *Testis* III *annorum* LXXVI *vel* IX, cognitum *sibi* Aloysium *dixit*, cum hic, quantum ipse testis meminerat, consisteret intra sexagesimum et septuagesimum annum; *et addit quod* publica erat per terram Randatii fama de illo, vitam ejus virtuosissimam, et ad normam atque exemplar Sanctorum exactam esse. *Testis* IV *annorum* LXIII *affirmat, quod* solitus erat in pane et aqua jejunare: et cum die quodam Paschæ conventus Fratrum manducaret carnes; ipse solitum abstinentiæ suæ tenorem secutus est, sicut ipsi testi revelavit Fr. Petrus Capuani, socius Fr. Aloysii. Atque ob hanc vitæ austeritatem corpore erat exucco, et facie decenter pallida atque oculis introrsum actis, et bono exemplo omnibus qui illum visitabant: quorum unus ipse testis, adire eum frequenter ac familiariter solitus, nec raro ad lacrymas commoveri sanctis illius verbis atque exemplis. *Denique vidua quædam annorum* LXXX, *Testis* VII *asseruit, quod* Fr. Aloysius quavis hebdomada solitus bis accedere ad sui quon-

et solo pane vesci solitus,

dam mariti domum, exemplis et verbis optimis D
familiam ædificabat; nihil vanæ gloriæ præseferendo, sed ad singula pœne dicendo, Ad Dei laudem, hoc sit.

excellit patientia injuriarum,

2 *Humilitatem porro et patientiam ejus distinctius probaturus Testis* IV, *ait, quod* propter magnam virtutem ac bonitatem suam Fratribus non paucis exosus fuerit; a quibus licet male tractabatur, vitia tamen eorum multa cum tolerantia sustinebat, unice intentus omnium commodo et utilitati: quo fiebat ut Prioratum administraret tamquam unus eorum, nihil ex eo sibi arrogans, sed hebdomadatim circuibat per terram Randatii eleemosynam petens ad sublevandam conventus illius paupertatem: quia autem erat erga pauperes misericors valde, consueverant eorum aliqui eum assectari, ut participes fierent panum, qui ei offerebantur. *Neque his solum largiebatur vir beatus, sed* obvio cuivis pauperi et necessitatem habenti, *inquit Testis* I, beneficium bonis verbis cumulans, maximo cum amore ac benevolentia; et dicebat: Ite, et pro Dei amore vos sustentate. Imo contigit aliquando, *inquit Testis* II, ut transacto die nihil ad proprium suum victum reportaret

liberalitate in pauperes,

in conventum, panibus ad unum omnibus in pau- E
peres distributis. Cum autem etiam Confessarii munere fungeretur, *inquit idem Testis* II, confessus ei quidam est damnum illatum cuidam Magistro Amico Picchiuni Cimaturi; qui cum resarcire damnum illud non posset, paupertate impeditus, ipse Venerabilis vir accessit ad d. Mag. Amicum supplicans ut rem injuste ablatam condonare illi suo pœnitenti vellet. Quod cum facere recusaret Amicus, redivit Aloysius per quindecim continuos dies, pluvio quamvis ac nivoso tempore, ad officinam Mag. Amici, identidem supplicans, ut ad honorem Dei remitteret pauperi isti ablatum, et lacrymantibus oculis dicens: Mag. Amice, si pauper iste non habet unde resarciat damnum, visne tu esse causa cur moriens æternum damnetur? Hæc observantes vicinorum aliqui, in quibus etiam ipse testis fuit, Mag. Amicum interrogaverunt, quid causæ esset ob quam pluvio atque nivoso tempore toties ad ipsum veniret Prior Carmelitarum, tremens præ frigore contracto per viam, quæ erat mille passuum. Respondit vero Mag. Amicus ipsi Testi et aliis interrogantibus, Dixit mihi Prior, quod aliquis sibi confessus sit de furto mihi facto, et quia restituere id non potest, vult et obsecrat pro Dei amore, ut ei remittam de-
bitum; fuitque adeo molestus quotidie coram me F
plorando, ut fuerim coactus ei parere.

caritate erga pœnitentes,

mansuetudine erga conviciantes.

3 *Sed redeamus ad primum Testem, qui depositionem suam sic prosequitur, insignem Aloysii mansuetudinem declarans.* Die quodam Randatium circumiens Fr. Aloysius, eleemosynæ pro cereo Paschalis quærendæ causa, impegit in hominem Yessi nomine, qui stomachabundus ac jubens ut ad diabolum iret, multa convitia accumulavit; ad quæ aliud nihil respondit vir patientissimus, quam; Pacem, pacem habeto, fili; ne litiga, ne jurgare obsecro: vin' tibi ex his quas corrogavi pecuniis donem aliquid? Noli irasci, fili, noli clamare per Dei amorem. Alias cum Sorores quædam ipsius Ordinis eidem convitiando, vecordem *c*, otiosum, gallinaceum appellitarent; c
maxima cum humilitate ac patientia respondens dicebat, Talis esse volo: et omnia pro Dei amore sufferens parvi, faciebat verba quantumcumque injuriosa. *Idem, sed paucioribus verbis affirmavit Testis* III.

4 Porro cum per viam *d* Lautarelli ab oppido ad d
conventum iter esset, obliquum sane et incommodum; eaque occasione æque ac in aliis similibus viis, crebra scandala offerrentur mulieribus illac commeantibus; aliam sibi a porta Xarotræ usque ad conventum

Viam ad conventum sternit manu sua.

A conventum, largam rectamque, sic ut a termino ad terminum liber pateret prospectus, faciendam suscepit Fr. Aloysius; multum laborans æstate atque hieme in convehenda materia, ac lapidibus dorso apportandis, nullam aliam indulgens sibi requiem, quam quæ ad Missam Officiumque sacrum opus esset. *De eadem via sic stricta prælaudati omnes Testes loquuntur : sed Testis* II *expressius dicit, viam hanc novam, ductam fuisse inter veteres duas, quarum una, ut supra dictum,* Lautarelli *vocatur, altera procedebat* a porta S. Juliani : *neque hoc solum ab eo factum ait,* fundis ad id necessariis precario obtentis, *partim etiam* (*ut loquitur Testis* VII) ære emendicato coemptis: sed etiam ampliatam planitiem ante ecclesiam conventumque : *quod etiam Testis* VII *asseruit. Testis vero* IV, *exaggerans* querelas mulierum, per viam Lautarelli patientium multa, quæ pudori honestatique adversabantur; de quibus deinde nihil auditum sit : non ipsum solum Fr. Aloysium in hoc laborasse dixit, sed etiam exorare solitum alios ad operam conferendam ; tantamque fuisse ejus æstimationem in populo, ut quiscumque sive hac sive alia de causa ab eo rogaretur ab beneficium aliquod conventui conferendum, nemo esset a quo repulsam pateretur, sed unusquisque contenderet ejusdem obsequi desiderio.

aliena etiam opera et eleemosynis:

B

5 Opus *insuper* ad fabricam promovendam pecunia erat, quam ille, *inquit Testis* I, per villas pagosque circumeundo dum quæritat, atque per viam Bronti *e* appellatam revertitur, incurrens in eum quidam, ira succensus, quia aliquorum vitia libere castigabat, plagam *f* capiti ejus impegit, unde diebus multis æger decubuit : deinde a strato surgere utcumque valens, ministravit ecclesiæ aliquamdiu. Cum autem nonnulli obtestarentur eum ut plagæ auctorem indicaret, magna cum patientia negabat quemquam a se posse nominari : sed; Cecidi, inquit, quod ad Dei gloriam sit. Medicus autem dicebat, vulnus illud non a lapsu, sed a percussione esse. Quin imo nominabatur quidam Joannes Antonius Catalucchi, qui habebat fratrem in conventu monachum, ad cujus persuasionem id ille fecisset, utpote nequissimi hominis ac pessimi monachi : sed pernegabat hoc Aloysius, dicebatque: Ad pro Dei gloriam hoc sit : quia vulnus hoc Dei amore accepi cum caderem ; nec aliud habeo quod respondeam. *Testis* II fronti impactam plagam *dixit*, eaque ex multa qua vehebatur dejectum virum sanctum : *et huic attestatur Testis* III, *et addit, sicut et Testis* IV, *quod* percussoris nomen silentio constanti premens aliquando dicebat; Fuerit quiscumque voluit, indulgeat ei peccatum Deus, idque in laudem suam convertat. *Denique Vidua illa, quæ septimo loco testimonium dixit,* marito suo idem interroganti expressus etiam respondisse Aloysium *asserit;* Nescio quis fuerit : non novi eum : condonet ei Deus. Cumque ipsa eum lecto decumbentem cum sua socru bis visitasset, *dicit* semper invenisse patientissime sustinentem dolores inde sibi provenientes.

e

f graviter læsus in fronte,

renuit indicare auctorem,

C

6 Uno *g* post hæc circiter anno, *inquit Testis* I, recruduit vulnus in carcinoma, atque iterum coactus vir sanctus fuit lecto decumbere. Quo in statu cum eum visitarent mulieres aliquæ *h* tortulasque et alia ægrorum solatia adferrent; Non hæc nobis, ait, necessaria sunt ; non sane : unum vos pro Dei amore obsecro, ut quoniam cras est dies sabbatinus, adesse velitis, tunc enim moriar. Illæ vero fidem verbis ejus adhibentes, postero die ad ægrum visendum redierunt : quando hic eis rursum dixit, quod vellet hanc vitam finire atque transire ad aliam meliorem. *Hæ mulieres fuerunt prædicta vidua cum socru sua, quarum prior idem asseruit, distinctius addens,* dictum sibi fuisse : Parate mihi candelam accensam *i* spongiamque, quia cras, cras mane, vitam finiam; et eadem qua dixerat hora obiisse. Cum vero tanta vulgo esset de sanctitate defuncti opinio, *inquit depositionem suam prosequens Testis* I, Fratres aliique devoti seculares judicaverunt eum non esse sepeliendum in communi Fratrum monumento : sed corpus *k* sandapilæ inclusum posuerunt in quodam ipsius ecclesiæ loco; ubi quamdiu *l* stetit nullum de se emittebat fœtorem : *quod* seipsum experientia propria verum comperisse *ait.* Cœperunt autem, didita miraculi hujus fama, ad ipsum sanctum corpus visitandam devote accurrere multi, qui *m* catarrhis aut quartanis febribus laborabant, qui tacto sarcophago sanabantur a suis infirmitatibus.

g et anno post moritur

h

die sabbato.

i

D

EX PROCESSIBUS

k

l

Clarescens miraculis corpus

m

7 Inter hos advenit etiam Nobilis quondam Rogerius Romæus, ex quadam (ut dicebatur) percussione ambobus oculis graviter laborans : qui cum ad primum loculi contactum sensisset, unius oculi usum sibi redditum ; eo aliisque quæ videbat miraculis motus, arcam *n* fabricari jussit, in qua ipsum sanctum corpus decentius servaretur; eamque honorifice coopertam subtus aram principem *o* collocari, prætensa crate ferrea; quemadmodum videre est usque in præsentem diem ; venientibus ad locum ipsum visendum quotidie infirmis, et speratæ valetudinis gratiam crebro obtinentibus a Deo per intercessionem dicti Fr. Aloysii. De causa scientiæ interrogatus, dixit scire præmissa, per modum ut supra dicta sunt, quia interfuit, vidit, et audivit, ut supra : de loco et tempore, ut supra. *In margine autem authentici ipsius Instrumenti additur;* Lecta sibi confirmavit. *Atque hac tum clausula, tum marginali affirmatione, roborantur omnium aliorum Testium asserta, quæ duobus deinceps Capitibus prosequar, eo quo prolata sunt ordine, præmissis singulorum nominibus, et iis solum punctis præteritis, quæ hic miscuimus depositioni primi Testis, ne eadem sæpius iterare oporteret.*

n

o

sub altari locatur :

E

8 *Huc tamen et ad generalem notitiam miraculorum facit, quod , ut ait Testis* III, solent infirmi opem postulantes collocari ante prædictum altare, et potari aqua, ablutione ossium Fr. Aloysii sanctificata, unde tam frequentes recipiunt gratias, ut nemo ab hora mortis illius usque in præsentem dubitare præsumpserit, quin homo vere sanctus fuerit, et corpus ejus ut Sancti honorandum existimarit. Et iterum dixit, quod conventus, qui ipso vivente minimissimus erat et quasi nullus, post mortem ejusdem in eam, quæ modo cernitur, excreverit amplitudinem, concurrentibus ad ecclesiam quovis matutino tempore, imo quavis hora, viris feminisque omnis conditionis atque ætatis. *Neque leve , eodem Teste* III *affirmante, testimonium obtentæ ab Aloysio beatitudinis æternæ testimonium fuit, quod* iterum dixit, scire ex dicto et fama publica per oppidum Randatii, quod cum depingeretur in pariete imago S. Mariæ de monte Carmelo, eo ubi nunc est loco, una cum imaginibus aliorum Sanctorum *p* ibidem expressis, finito opere, miraculose apparuit caput Fr. Aloysii, a tam longo tempore mortui, inter easdem imagines : quæ omnes sic erant collocatæ, ut faciem conversam haberent versus imaginem Deiparæ : facies vero illa quæ dicebatur esse Fr. Aloysii, manu digitoque demonstrantis frontem in qua plagam exceperat, obversa erat supradictæ imagini. Eo autem tempore, quo visa est res tam prodigiosa, multus erat de eadem inter oppidanos sermo, multique accedebant ad videndum.

multi aqua ejus sumpta sanantur:

F

imago miraculose picta invenitur.

p

ANNOTATA.

a *Augustinus Biscarretus apud Lezanam addit, quod* maxima cum caritate, plurima sacrarum Scripturarum

EX PROCESSIBUS

A rum argumenta et loca adducens et dilucidans [tamquam insignis aliquis Theologus, licet majora non attigerit studia] suos spirituales filios et alios ad pœnitentiam provocabat. *Atque hæc fere ex Italicis Leoindelicati verbis transtulit Latine, parenthesim vero de suo sumpsisse ingenio videtur.*

b *In titulo ipsius Processus, quem ad finem capitis 2 rejicimus, dicitur* de civitate montis S. Juliani seu Drepani. *Est mons iste, olim* Erycinus, *alias etiam* Mons Drepani *dictus, ab ipsa urbe distans passibus* 1500. *Utrobique Carmelitæ ecclesiam habent, Annuntiatæ sacram : et utrobique certatur de natalibus tam hujus* Aloysii *quam* B. Alberti *ex eodem Ordine Carmelitano. Antonius Cordici in sua (ut ait Rocchus Pirrus) MS. historia asserit,* Natum fuisse in domibus juxta templum Montis majus ; *et ipse Rocchus de suo addit.* Quod in hoc Annuntiatæ *conventu* et habitum sumpserit et Carmelitanam emiserit professionem, liquet clarissime : *sed unde hoc ei liqueat non exprimit.*

c Cayordo, succhidiusi, gallinaro, *quæ debui per conjecturam explicare.*

d *Ita viam istam appellant Testis* II, III, IV, *et* VII ; *soli Primo est* via di lo altarello, *id est* Via Altarioli :
B *ut illud quo ceteri utuntur nomen, usu vulgi contractum esse videatur ex articulo et nomine.*

e Brontes, recens oppidulum, *inquit Brietius noster,* ad radices Æthnæ 15 *P. M. Randatio distans.*

f *Vulgari lingua,* Fu insultato per camino, et datali una buzunata in testa. *Hanc vocem* Buzunata *(qua etiam utuntur testes quatuor jam nominati, soli de hac re locuti ut primus) idem esse quod* bastonata, *scilicet,* plaga facta bastone *id est* baculo, *significavit P. Seraphinus, qui collatam cum originali copiam missurus in Belgium, vocabula quædam Sicula in ipsa est interpretatus, explicatione superaddita : essetque ea hic verosimillima, et cum sequentibus apte cohærens, nisi Testis* III, *et* VII *dicerent, quæsitum ab eo fuisse,* cui si avia tiratu ditta buzunata, *ubi verbum* tirare *in propriissimo sensu est* jaculari. *Jaculo igitur factum est vulnus; sed quali? Rocchus Pirrus,* In fronte sagitta transfigitur, *inquit. Verum hujusmodi vulnus; præterquam quod ipso in loco mortem adferre debuisset, aut saltem alterius plane modi curationem aperto per terebram capite faciendam requisivisset, dici non potuisset fuisse ex lapsu. Leoindelicatus melioris explicationis viam suggerit, cum id quod testes* Buzunatam *vocant, ipse anno* 1600 *scribens, appellat* Bolzonatam. *Dicitur*
C *autem* Bolzonata, *a* Bolzone *seu* Bolcione, *quod Academici della Crusca in Vocabulario Thusco anni* 1623 *dicunt antiquioribus quidem scriptoribus significare arietem murarium, suo autem tempore esse genus sagittæ, loco ferratæ cuspidis obtusum capitellum præfixum habentis : quo sane teli genere apparet frontem gravissime lædi, non tamen transfigi potuisse, atque ita ambiguum manere, ex lapsune proprio, an ex percussione aliena vulnus esset.*

g *Idem Leoindelicatus solum dicit,* quod accepto vulneri, cum ageret ætatis annum circiter septuagesimum, et supervixit *Aloysius* aliquibus mensibus ac diebus, *sicut ejus verba Italico sonant, et Latine redduntur a Biscarretto : cum Testis primus designet in sua vulgari Siculo,* lo spatio di un anno, poco chivi o manco, *id est,* paulo plus vel minus.

h *Hinc sequi videtur, quod Conventus ille non solum tunc adhuc* minimissimus *fuerit (uti loquitur infra num.* 8 *Testis* III) *sed etiam absque clausura, feminis ipsum tam familiariter ingredientibus.*

i *Ad quid* spongiam ? *Ad abluendum, credo, corpus : qui tam exiguæ rei defectus magnam sane Conventus ipsius paupertatem atque adeo egregiam Aloysii virtutem indicat,*

k *Vulgariter* intro una caxa seu tabuto.

l *Testis* IV, *omnium, qui Aloysium novisse se dicunt, natu minimus, utpote solum natus anno* 63, *si moriente illo egerit ætatis annum* 17, *potuit ibi jacuisse corpus fere decennio, non autem amplius : quia cum anno* 1497 *curaretur mater Testis nonæ, jam sub altari erat corpus ; et quidem consumptis carnibus dissolutum, uti colligitur ex eo quod Testis* VI *narret miraculum* multis abhinc *(id est a Processu condito)* annis *in se patratum, allatis ad se* costa atque maxilla, quæ dicebantur esse Fr. Aloysii. D

m *Vulgariter* acaxunati di mali di fredda, *quos in hujusmodi historicis Latine scriptis sæpe* frigoreticos *dici inveniens, etiam ipse infra eadem voce aliquoties usus sum, ad distinctius explicandum morbi, ex frigido aere procedentis, genus : quod* Verkoutheyt *Belgis, Græcis* Rheumatismus, *Latinis* Distillatio *dicitur : et cujus tres species distinguens Theodorus Priscianus, libris Græco-latine editis clarus medicus :* fit in naribus, *inquit,* cui nomen est Coryza; fit in faucibus, qui dicitur Bronchos, fit etiam in thorace, qui si diu permanserit et pulmones invaserit, Phthisis illum insanabilem facit. *Et de hac catarrhi specie censemus potissimum agi in hoc Processu, cum hujus fere solius curatio tam lenta et difficilis sit, ut miraculis mereatur accenseri quando fit derepente.* E

n *Hæc quoque vulgari voce* Tabuto *appellatur; an contracte pro* Tabulato, *quia ex tabulis conficitur ?*

o *Credibile non est id factum esse inconsulto Ordinario loci : privata tamen devotione potius, quam publica pompa celebratam translationem, et sic separationem ossium aliquot a ceteris esse factam, ad benedictionem aquæ et alios pios usus, eo persuadeor, quod nemo Testium auditorum singulariter ejus rei meminerit : quæ tamen imprimis commemoranda fuisset.*

p *Rocchus Pirrus :* Manu Angelica depicta inter imagines B. Mariæ de monte Carmelo et alios Sanctos Religionis respicitur, *ut videatur significare, ipsam ibidem sic adhuc extare; quod mallem hujus Testis verbis confirmatum invenire pro anno* 1533. *Si enim miraculum illud perdurasset tam diu, videtur a pluribus fuisse commemorandum : nunc autem loquens ipse Testis* de eo tempore quo res visa est, *videtur innuere quod videri illa pridem desierit : et idem confirmat Leoindelicati, eadem anno* 1600 *narrantis, silentium : qui tamen alterius imaginis alibi pictæ meminit, ut a se visæ.*

CAPUT II.

Miraculosæ curationes primo Processu testatæ, F

Venerabilis Presbyter Matthæus Ivitta, Judex Curiæ R. D. Archipresbyteri de civitate Randatii, Testis II juratus et interrogatus,... se quoque a febri tertiana per Fr. Aloysium, postquam hic sepultus erat, curatum fuisse *affirmavit, eodem quo* I *Testis die.* Magister Salmbenius Ruffo, terræ Randatii, Testis III die XIX Maji, *de curatis febribus aliisque morbis, eo quem supra diximus modo locutus, in commune, nullum in particulari exemplum attulit.* Hon. Mag. Matthæus Manueli de terra Randatii, Testis IV eodem die *similiter contentus fuit, ad articulum de miraculis, in genere respondisse, ea* usque in diem præsentem *continuari.*

Post 4 primos in genere locutos

10 Hon. Leonora de Mistretta terræ Randatii, Testis V, jurata et interrogata, die XXIII Maji, VI Indictionis, MDXXXIII, dixit scire, quod adhuc in puellari ætate matri cohabitans, incidit in quartanam adeo gravem, ut in hydropisim declinatura crederetur; cumque eo processisset malum, ut indies putaretur moritura, desperantibus de vita ei servanda medicis; mater ejus, quæ maxima devotione ferebatur erga corpus Ven. Fr. Aloysii, detulit ipsam testem

indicatur sanata quartana periculosa.

A stem in ecclesiam Carmelitarum terræ Randatii, ibique collocavit ante princeps altare : ubi Fratres ei dederunt bibendam aquam, qua laverant ossa sancti corporis : et continuo testis ipsa ab omni convaluit infirmitate. Iterum dixit, quod cum quidam adolescentulus, commissus disciplinæ Ven. Presbyteri Simonis de Palermo, laborarat catarrho, et filium ita male habentem deploraret mater, dixit ei ipsa Testis : Quid si eamus, illumque portemus ad ecclesiam S. Michaelis, ubi est corpus Fr. Aloysii, erga quem magnam habemus devotionem? Nec mora : delatum eum ante altare majus d. ecclesiæ, ubi est præd. corpus, potaverunt aqua oblata a Fratribus : ille vero modico tempore ibi remanens, prorsus liber a morbo fuit : uti et alii plures pueri, quos ipsa Testis novit a catarrho et quartana fuisse curatos.

et catarrhus :

11 Eodem die Hon. Mansueta lo Maligno, relicta qu. Mag. Thomæ lo Maligno, de terra Randatii, Testis VI, dixit tantum se scire, quod cum filia sua quædam ex febri decumberet, susceptis Confessionis, Communionis, extremæque Unctionis Sacramentis desperata a medicis, fractosque ut in morte oculos B versus parietem torqueret; ipsa Testis erga corpus d. Fr. Aloysii pie affecta rogavit Ven. F. Michaelem Paxumi et Fr. Hieronymum Miliatum istic præsentes, ut moribundæ opitularentur allatis Fr. Aloysii reliquiis. Attulerunt illi costam atque maxillam, quas dicebant esse Fr. Aloysii : easque intingentes aquæ, ipsam aquam bibendam porrexerunt d. puellæ : quæ mox ut gustavit, aperuit oculos, et paulatim sibi restituta est, atque a d. infirmitate soluta. Iterum dixit, quod habens filium quartana afflictum, eum portavit ad ecclesiam S. Mariæ de Carmelo, atque ante altare majus collocato similem aquam porrexit, secuto qui optabatur effectu curationis. Interrogata de tempore, dixit : Sunt multi anni elapsi.

item febris letalis

et quartana :

12 Die V Junii Magnifica Joanna Zimbali, relicta qu. Magnif. Thomæi Zimbali, de terra Randatii, Testis VII, annorum LXXX parum plus vel minus, optime cognitum habens qu. Fr. Aloysium, dixit.... quod eo mortuo, Ven. Sorori Seraphinæ, Sanctimoniali Ven. monasterii S. Bartholomæi Ordinis S. Benedicti, ipsius Testis filiæ, gravis renum dolor accidit, unde in iisdem excreverunt tubera duo, velut duo panes, cum tanta corporis debilitate, ut se non posset levare de lecto, neque medici quidquam curando proficerent. Itaque Magn f. qu. Tho- C mæus ipsaque Testis, pater ac mater d. Sor. Seraphinæ, sub axillis sumptam detulerunt ad ecclesiam Carmelitanam, ante altare majus d. ecclesiæ, sub quo erat et etiam nunc est corpus d. Fr. Aloysii, propter magnam devotionem qua erga ipsum afficiebantur, eo quod publice ac generaliter tunc diceretur, quod faceret miracula maxima, et plurimas diversasque infirmitates curaret. Ibi ergo curarunt Missam dicendam ipso mane, et d. Sor. Seraphinam collocarunt ante præd. altare. Cumque eo in loco simul omnes tota die mansissent usque ad horam XXII, cœpit melius habere Sor. Seraphina : et quam ægre sub axillis prehensam in jam d. ecclesiam detulerant, domum redeuntes duxerunt ad manum, asseverante Seraphina sanitatem sibi restaurari. Ita in suum reducta monasterium, proximo mane jussit ad se vocari ipsam Testem matrem suam, metuentem ne Sor. Seraphina pejus haberet ex violento diei præcedentis motu versus d. ecclesiam. Cum ergo ad filiæ cellam se contulisset, interroganti quomodo valeret, respondit Sor. Seraphina : Domina, sana sum et optime valeo. Ex quibus verbis maximam consolationem hauriens ipsa Testis, Deo et d. Fr. Aloysio egit gratis : Soror autem Seraphina ex

renum dolor :

eo die talem infirmitatem amplius non est experta. D Iterum dixit, quod multis ab hinc annis, post mortem d. Fr. Aloysii, audivit per terram Randatii publice dici, quod omni genere morborum laborantes sanarentur ante d. altare et corpus d. Fr. Aloysii.

EX PROCESSIBUS.

13 Eodem die Hon. Petrus Garagoczo terræ Randatii, Testis VIII, qui ipsum Ven. Fr. Aloysium in vivis novit, dixit scire, quod cum Ven. Presbyter Nicolaus de Paterno, tibiam grandi scissura vulnerasset; ipsaque plaga procreasset apostema cum frequentibus spasmis, d. Presbyter magna motus devotione, et sciens quod ad corpus d. Fr. Aloysii multi sanitatem recuperaverant, contulit se ad ecclesiam Carmelitarum; atque ante altare se collocans, ibi permansit aliquanto temporis spatio : exinde vero ab omni plaga persanatum se sensit, quapropter habitum Ordinis petiit atque impetravit : in eoque perseveravit longo tempore, quo sæpius auditus est Randatii incolis universim narrare miraculum in se factum. De causa scientiæ interrogatus, dixit scire præmissa vera esse, quia vidit et cognovit d. Ven. Fr Aloysium eo vivente, et post ejus mortem dixit scire ex dicto et ore proprio d. Ven. Presbyteri E Nicolai.

plaga tibiæ inveterata :

14 Eodem die Becta Saytta de terra Randatii, Testis IX, dixit tantum scire, quod cum mater sua adhuc viveret et ipsa Testis parvula esset, acciderit d. matri suæ infirmitas in renibus tanta, ut nec quiescere posset decumbens, nec stare erecta; sed noctu diuque lamentaretur. Intelligens ergo quod corpus Fr. Aloysii, existens sub altari majori ecclesiæ S. Mariæ de Carmelo, multos a multis infirmitatibus curaret; egressa est domo, una cum ipsa Teste; et pedetentim prorepsit ad d. ecclesiam, seque collocavit ante altare, et ibi mansit certo temporis spatio : deinde vero regressa domum habebat bene; neque deinceps tale quid passa est, prout solebat ipsa ipsius testis mater passim gratanterque narrare Randatii incolis, miraculo factum adscribens. Testis vero, interrogata de tempore, ab annis triginta sex parum plus vel minus rem peractam dixit.

item dolor renum

15 Eodem die Hon. Thadæa de Palermo de terra Randatii, Testis X, dixit tantum scire, quod ab annis viginti aut viginti uno filiolus quidam suus Franciscus, intra tertium ac quartum ætatis suæ annum constitutus, passus sit infirmitatem in nervis, renibus, cruribusque, talem qua prohibebatur sese F de lecto sublevare. Cum autem ipsa Testis intellexisset corpus Fr. Aloysii facere miracula, et multorum multos morbos sanare, ex devotione erga d. corpus, quod fuit et est in capsa sub altari majori ecclesiæ S. Mariæ de Carmelo; sumptum inter brachia parvulum detulit illuc, et ante d. altare composuit : ubi ille mox obdormiscens, somnum protraxit ad unam aut duas circiter horas; ac deinde experrectus, erexit se in pedes, manuque d. ducendum præbuit jam prorsus validus; ac sanus perseveravit in eadem, qua etiam nunc gaudet, corporis habitudine. *Hactenus* Testes *anno* MDXXXIII *Indictionis* VI, *a die* V *Maji usque ad* V *Junii inclusive*, recepti et examinati per Curiam Rev. D. Archipresbyteri terræ Randatii, ad litteras Reverendiss. D. Archiepiscopi Messanensis (*erat hic Antonius a Lignamine*) ad petitionem Rev. Prioris S. Michaelis Ordinis Carmelitarum terræ Randatii, ad informandum de vita fama, bonis moribus, signis, tam tempore vitæ quam post mortem qu. Vener. Fr. Aloysii Rabata, de civitate Montis S. Juliani seu Drepani, Fratris præd. Conventus et Ordinis S. Mariæ de Monte Carmelo : et hoc de mandato D. Judicis Crucis Rev. D. Archipresbyteri terræ Randatii : *quorum Testium dicta*

atque paralysis.

Exempli de istis transcripti fides authentica

EX PROCESSIBUS.

A *dicta* ex scripturis devoti Conventus præfati, existentibus penes Notarium Joseph Pandolfo, magistrum Notarium dicti conventus *transcripta*, collationavit *cum originali jam nominatus Notarius, quem* prædictum Officium exercere. Universitas civitatis Randatii fidem fecit omnibus ad quos spectat *per Instrumentum*, datum in præd. civitate Randatii die vinginti quatuor Januarii, III Indictionis, MDCV; *subscribentibus*,

✠ Don Francisco Romano I.
✠ Paulo Oliveri

CAPUT III.

Miracula in secundo Processu notata.

Primo illo Processu formato, non ita cessavit negotium solicitandæ apud Apostolicam Sedem canonizationis, ut simul etiam sopitus fuerit Fr. Aloysii cultus; quin potius cœperit incrementum apud Randatienses. Nam qui anno MDXXXIII *non alio quam* Fr. Aloysii, *vel ut summum* Venerabilis Fratris *titulo appellabatur,* B *cœptus est pleno ore* Beatus *nuncupari: sicut apparet ex secundo Processu, cui* die XX Augusti, I Indictionis MDLXXIII *datum est initium per libellum supplicem oblatum* Illustriss. et Reverendiss. D. Archiepiscopo Messanensi (*qui teste Roccho Pirro ab anno* MDLXIX *ad* MDLXXII *fuit* Joannes de Retana *Cantaber*) *libelli autem, Sicula lingua scripti, hic erat tenor:* Ex parte Ven. Prioris et Fratrum conventus Carmelitani hujus civitatis, humiliter supplicando significatur suæ Illustriss. Dominationi, quod in d. Conventu inveniatur quoddam venerabile corpus, nuncupatum B. Aloysii, ad quod quia multa miraculosa signa sunt facta, a multis retro annis moti fuerunt Superiores d. Conventus, ut de iis sumendas informationes curarent. Nunc autem cum ipsis a suo Provinciali imperetur, ut iterum aliæ novæ sumantur per quas constet de veritate miraculorum; recurrunt ad Illustriss. Dominationem vestram, ut cum ejus licentia et interventu religiosarum prudentiumque personarum possint excipere dictas informationes, juxta mandatum sui jam dicti Provincialis: quatenus, postquam probatum fuerit vera esse miracula, possint recurrere ad suam Majestatem, ad debite venerandum prædictas Reliquias. Hoc autem (præterquam C quod redundet in honorem Dei Domini nostri, qui est mirabilis in Sanctis suis, et ad hujus civitatis decus) æstimabunt pro singularissima gratia. *Ita illi, non quasi causam hanc, quæ pure ecclesiastica est, subjecturi arbitrio Regiæ Majestatis, prout sonare videntur verba; sed ejus interventionem postulaturi, ut ab Apostolica Sede ejusmodi veneratio impetretur; seu potius venerationis antiquo usu jam receptæ confirmatio et amplificatio. Mox autem* fuit provisum quod capiantur informationes: *et* die XIX Novembris, II Indictionis (*cœptæ scilicet Septembri præcedenti*) MDLXXIII recepti *sunt* Randatii et examinati Testes per Curiam Archiepiscopalem civitatis Randatii, de mandato Illustriss. et Reverendiss. D. Archiepiscopi Messanensis (ut est videre in dorso Supplicationis decretatæ die XX Augusti I Indictionis MDLXXIII) et de mandato Magnifici et Rev. D. Archipresbyteri civitatis Randatii, ad instantiam R. P. Fr. Seraphini Mancuso, Vicarii Ven. conventus S. Mariæ montis Carmeli, nec non et R. Fr. Hieronymi Stancamplano, ad informandum ad quem spectat.

An. 1573 supplicantibus

permittitur novas informationes curare.

cœptis 19 Novemb.

17 R. Fr. Hieronymus Stancamplano, de civitate Randatii, cognitus Testis, juratus tacto pectore more Sacerdotali, et interrogatus super toto facto et infra scriptis, dixit tantum scire, qualiter cum ipse Testis esset Prior ven. Conventus S. Mariæ de Carmelo d. civitatis, Joannes Antonius lo Vigneri et alii quidam juvenes adduxerunt Raymundam lo Vigneri, matrem ipsius Joannis Antonii, quæ erat energumena; neque potuerunt ipsam, ore spumantem, et vociferatione diabolica cuncta turbantem, ac viribus plus quam humanis contra nitentem, inducere in ecclesiam, nisi maxima cum violentia. Dum autem sic esset inducta intra sacellum ipsius B. Mariæ de Carmelo; ipse Testis, tamquam Prior, cœpit coram d. Raymunda legere quatuor Evangelia. Recitante autem ipso Evangelium S. Marci, ubi dicitur; Recumbentibus undecim discipulis; et frontem Raymundæ signante cum reliquiis B. Aloysii; cecidit ea, et ut mortua per morulam aliquam jacuit: deinde surrexit sana, Deo gratias et B. Aloysio agens; ac domum suam rediit, tam serena mente, ac si numquam a dæmone possessa fuisset. Huic autem miraculo præsentes adfuerunt R. Fr. Philippus de Giglia, Spectabilis Don Franciscus Riolus, et alii multi, de quibus ipse Testis non amplius recordatur: *qui etiam Testis, æque ac priores omnes et hic sequentes, secundum quod notatur in margine*, lecta sibi confirmavit, *et addidit finiens, quod* multi frigoretici E quartanariique aut aliter infirmi, ad d. ecclesiam venientes, fuerunt liberati.

constitit de liberata energumena,

D

18 Eodem die Rev. Presbyter Joseph Malaponti de civitate Randatii.... dixit tantum scire, qualiter ante annos circiter triginta quinque laborans catarrho, ivit ad ecclesiam S. Mariæ de Carmelo, ibique se collocavit ante capsam, in qua repositum erat corpus B. Aloysii, multa cum devotione. Fratres autem ipsius Conventus benedixerunt aquam, intingendo ei reliquiam B. Aloysii: quam cum bibisset, liberum sese experiens, domum rediit, nequeincommodum istud amplius sensit. Ex fama autem publica novit plures infirmos eodem sic accessisse, et sanitatem retulisse. Hon. Mag. Augustinus Forti Acanuxiri, de civitate Randatii.. dixit scire tantum, qualiter ab annis circiter quindecim *eodem morbo correptus, eodem modo quo prior sanatus fuit, sicut et de aliis multis fama indice cognovit. Sic etiam* Hon. Mag. Gilius Malaponti de civitate Randatii... dixit tantum scire qualiter anno proxime præterito, *idem quod priores duo fecit et expertus est:* et aliquantum de ipsa aqua secum sumens, dedit cuidam nepoti suo; qui eamdem simili cum devotione accipiens ab eodem malo curatus est. *Denique* Hon. Mag. Albertus Caldararus, de civitate Randatii, annorum LXV, dixit tantum scire, qualiter ab antecessoribus suis intellexit, qualiter B. Aloysius fuit homo F sanctæ vitæ: et quod ab annis circiter quadraginta frigoretico correptus malo, *eadem prorsus qua alii medicina sanatus est, nec tale quinquam postea passus.*

sanato catarrho in variis eodem die hoc testatis:

19 Die XX Novembris II Indictionis MDLXXIII Hon. Mag. Michael Ficarra, de civitate Randatii... dixit scire qualiter affixus lecto, in mense Septembri proxime præterito, et jam semimortuus, visitatus fuit a Fratribus conventus S. Mariæ de Carmelo hujus civitatis, deferentibus ad se Reliquias B. Aloysii; quarum ablutione cum consecrassent aquam, hanc ipsi Testi devote bibendam dederunt: et quod ab ea gustata melius mox habens surrexit de lecto. *Eamdem gratiam in ipsa Carmelitana ecclesia, ad ejusdem aquæ similiter benedictæ haustum, in continenti percepisse se dixit* Hon. Mag. Antonius Messana de civitate Randatii, ante annos tredecim quartanam tam gravem passus, ut mortem sibi ab ea timeret. *Item* Hon. Ursula de Palermo de civitate Randatii, proxime transactis diebus febrim tertianam sustinens. *Ac tandem* Hon. Mag. Aloysius la Porta, habitans civitatis Randatii, hoc ipso anno cum febribus tertianis conflictatus.

sicut alii 20 Nov. dixerunt de morbo letali,

febribusque curatis.

20 Die XXII Novembris Hon. Joannes Antonius Burdunaro,

A Burdunaro, alias lo Vigneri, de civitate Randatii : *et* XXIII Novembris Johanella Russo soror *ejus testati sunt*, qualiter ante annos circiter septem mater sua, a spiritu maligno possessa, *sit liberata, quemadmodum exorcista ejus R. P. Hieronymus Stancamplanus superius narravit num.* 17. Eodem *die* XXIII *Novembris* Hon. Mag. Franciscus Domenedo, *et die* XXIV Magnificus Joseph Manueli, *ambo* de civitate Randatii, *dixerunt* tantum scire, qualiter anno proxime præcedenti, *prior* tertiana; mense *vero* Augusto recens transacto, *posterior* quartana *laborantes, liberati sint* veniendo ad ecclesiam S. Mariæ de Carmelo, et bibendo aquam, istic sibi cum Reliquiis B. Aloysii benedictam. *Atque hæc etiam omnia, ex Scripturis*

similiter 23 Nov.

Conventus Randatiensis transcripta, idem qui supra D Notarius Joseph Pandolfus collationavit, *fidem Notariatus ejus faciente Universitate Civitatis ut supra*, die XXVI Januarii, III Indictionis MDCV. *Extat hæc utriusque Processus copia in Archivio Romano conventus Patrum Carmelitarum S. Mariæ Transpontinæ; unde novum exemplum transumptum, et cum authentica copia prædicta collatum*, ei per omnia consonum *esse attestans*, Romæ die XXI Octobris MDCLXXIII Fr. Seraphinus a Jesu Maria Notarius Apostolicus, *ipsum transmisit Antuerpiam ad R. P. Danielem a Virgine Maria, edendis Sanctorum sui Ordinis Actis tunc quoque intentum.*

EX PROCESSIBUS.

BIOΣ

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

VIDE PAG. 108

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΠΑΡΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ.

Ex MS. Medicæo Regis Christianissimi, collato cum editione Basileensi anni 1575.

Si Sancti pretiosis honorantur statuis

Τοῖς τετηρηκόσι τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἀῤῥύπωτον καὶ ἀδιαλώβητον διηρθρωμένον τε καὶ ὡς ἀρχῆθεν εὖ ἔχον, ἢ καὶ διαχυθὲν πολλάκις ἢ ῥυπωθὲν ἀνακαλεσαμένοις εἰς τιμὴν ποιεῖσθαι εἰώθασιν ἄνθρωποι [τὰ θεῖα τούτων μορφώματα] a καὶ διατυπώματα· ὅσοις δὲ φιλοτιμότερον τὸ σέβας ἐνδείκνυται, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῖς σὺν τῷ πλουτεῖν μεγαλοπρεπῶς περιφανεστερείαις ταῖς ὕλαις κέχρηται καὶ λαμπραῖς, καὶ ταύταις τοὺς τούτων χαρακτῆρας ἐντυποῦσι, μείζω τὴν τιμὴν ἐντεῦθεν ἀφοσιοῦσθαι τοῖς Ἁγίοις οἰόμενοι. Εἰ οὖν περὶ τὴν ἐκείνων μορφὴν οὕτω τὸ λαμπρὸν ἐπισπεύδουσι, τί ἄρα δέον περὶ τὰς ἱστορίας τῶν πράξεων, ἠμελημένους ἑαυτοὺς λόγους καὶ ἀκαλλεῖς; Οὐ μενοῦν· τοῖς γὰρ ἀγροικοτέροις B συγγνώμη, ὡς ἔχουσι, σχεδιάζουσι λόγοις, τὰς πράξεις ἐξιστοροῦντας τῶν εὐαρεστησάντων Χριστῷ· οἷς δὲ λόγος τὸ σπουδαζόμενον γέγονεν, οὐ συγγνωστέον, βίους Ἁγίων παρεωραμένοις ἐσχεδιασμένους ὡς ἔτυχε, καὶ μᾶλλον ἀνδρῶν τοιούτων, οἷς πνοὴ καὶ ζωὴ τὸ λόγοις ἐπαγρυπνεῖν ἐχρημάτισε, καὶ λόγῳ καθηραμένοις τὸν νοῦν μὲν ἐξ ἀγνοίας καὶ λήθης, τὴν δὲ ψυχὴν ἐξ ἐμπαθοῦς ἁπάσης κινήσεως, καὶ παρ' ὧν κατακεκόσμηται τὸ περίγειον, καὶ ἅπας διαπεφώτισται νοῦς λόγοις, εἰς οὓς ἐκεῖνοι ἐπόνησαν, οὐ τῆς θύραθεν σοφίας τὴν χάριν μόνην ἔχουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ παρακλήτου φῶς δαψιλὲς ἀποπέμπουσι.

magis eorum Vita cultu est ornanda sermone;

2 Τούτων εἷς καὶ τῶν ἐν τοῖς πρώτοις τεταγμένων ἐστὶν ὁ πολὺς Ἰωάννης, ᾧ τὸ ἐπώνυμον ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος τῆς Δαμασκοῦ πόλεως ἐπισυνῆπται περιφανῶς· οὗτος γὰρ οὐκ ἐλάσσων φωστὴρ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ στερεώματος ἐχρημάτισεν, ἀλλὰ καὶ πάμμεγας καὶ λαμπρότατος· οὐκ ἐν νυκτὶ φαίνων μόνον αἱρέσεως διεσκεδασμένης ἁπανταχοῦ, ἀλλὰ καὶ λύων πᾶσαν αἱρέσεως κακόδοξον ταῖς τῶν λόγων ἐπιστολαῖς. Νὺξ μὲν γὰρ διεσκέδαστο πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, ἀμαυροῦσα τοὺς λαμπροὺς χαρακτῆρας τῶν σεβασμίων εἰκόνων. Καὶ βαθεῖα ἦν ἡ b σκοτόμαινα, ὁ δὲ ταύτην διαχέων τε καὶ ποιούμενος, οὐχ ὁ τυχὼν ἐτύγχανεν ἄνθρωπος, ἵνα καὶ παρὰ μέρος τῆς οἰκουμένης διασπείρῃ τὸ κακόν· ἀλλ' ἀνὴρ ἐκεῖνος εὐχειρὶ κατέχων, ἵν' οὕτως εἴπω τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα, διὰ τὸ τὴν σκηπτρουχίαν ἐπέχειν τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, ἐντεῦθεν καὶ πολὺς ἦν ὁ πνέων ἁπανταχοῦ, καὶ βίᾳ πολλῇ C τὰ σεβάσμια καθαιρούμενος ἐκτυπώματα καὶ τοὺς σεβομένους αὐτὰ, οὓς μὲν κατάβρωμα ἐποιήσατο, ὁ λεοντώνυμός τε καὶ λεοντόγνωμος, ὡς λέων ἁρπάζων καὶ ὠρυόμενος· οὓς δὲ τῶν ὀρθοδόξων, ἄλλον ἀλλαχόσε διέσπειρε τῷ βρυχήματι, καὶ ὑπογαίοις μυχοῖς ἀνέπεισε κρύπτεσθαι, καὶ πολλοὶ λέουσι συνοικεῖν καὶ δράκουσιν ἡρετίσαντο, ἢ τὴν συναυλίαν ποιεῖσθαι ἐκείνου καὶ τῶν ἐκείνου θεραπευτῶν· ἄλλοι τῷ φόβῳ εἰς τὰ μακρὰν τῆς οἰκουμένης ἀπέτρεχον τέρματα (λέων γὰρ ἐνεύξεται, καὶ τίς οὐ φοβηθήσεται;) καὶ αὐτοῦ ἀπέφευγον ὡς ἐκ προσώπου ὄφεως.

in primis Joannis Damasceni,

qui hæreseon noctem scriptorum luce dispulit,

sub Leone iconomacho orthodoxos persequente:

3 Ὁ δὲ χαριτώνυμος οὗτος ἀνὴρ καὶ πλήρης πνευματικῆς χάριτος, τῷ θυμῷ ζέσας κατὰ μόνου τοῦ ὄφεως (ἵνα καὶ ζῆλος εἴη καὶ ἀρετὴ ὁ θυμός) οὐ τὴν Θρᾴκην τότε οἰκῶν εἰς Σαυρομάτας ἀπέτρεχεν, οὐδ' ἐκ τῆς Βύζαντος εἰς Ἡρακλείους στήλας ἀπέφευγεν, οὔτε μὴν ἐξ ἀνακτόρων εἰς ἐρήμους διέβαινε, διὰ τὸν τοῦ λέοντος βρυχηθμόν· ἀλλ' ἐν Δαμασκῷ τὸ πρότερον, ἐν Παλαιστίνῃ τὸ δεύτερον ποιούμενος τὰς διατριβὰς, καὶ ἐν ἐρήμῳ τόπῳ ἀσκούμενος, ἀντεπαλαμᾶτο πρὸς τὸν Λέοντα γενναιότατα, καὶ τὴν καρδίαν ἐκείνου ἐκ τηλικούτου διαστήματος λόγοις χαλκευθεῖσι τῷ τοῦ παρακλήτου πυρὶ, καὶ στομωθεῖσι τῷ ζωηρῷ ὕδατι, ὡς τριλόγχοις δόρασιν, ὁ ἐμὸς διέπειρε τρισαριστεύς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἐν τῷ καθήκοντι τόπῳ λαμπρότερον ὁ λόγος ἐμπλατυνεῖ· τούτου τοίνυν τὸν Βίον, ὡς ἔτυχεν ἐσχεδιασμένον ἀγροϊκιστὶ, παροτατέον· μᾶλλον μόνον διαλέκτῳ καὶ γράμμασι τοῖς ἀῤῥαβικοῖς; οὐ μενοῦν· Διὸ διηγητέον οἵας ῥίζης εὐγενοῦς ὁ εὐθαλέστατος βλαστὸς ἀνατέθηλε, καὶ οἱ ἀπατρὶς τοῦτον ἀναδοῦναι αὐχεῖ.

ei generose se opponens.

4 Δαμασκὸς πόλις αὕτη ἐστίν· ὡς γὰρ ἐπὶ Παύλῳ μέγα φρονεῖ, πρώτη τὸν οὐρανοδρόμον ἰδοῦσα μεταθέμενον τὴν δυσσέβειαν, καὶ ἀντὶ μισοχρίστου γεγονότα φιλόχριστον· οὕτω κἀπὶ τῷ ἀνδρὶ τούτῳ ἀγερωχεῖ κόσμιόν τι καὶ σέμνον, οὐκ ἐξ ἑτέρωθεν ἥκοντι οὐδ' ἐξ ἑτέρας θρησκείας μεταθεμένῳ εἰς τὴν ὀρθότομον· ἀλλ' ὡς αὐτὴ τοῦτον προσενεγκοῦσα ῥιζόθεν· καὶ μαιεύσασα πλέον τὰ πρὸς εὐσέβειαν ἢ τὴν σωματικὴν ὕπαρξιν, καὶ τοῖς λόγοις ἐκθρέψασα, E μέγα κομπάζει ἐπὶ τῷ οἰκείῳ βλαστῷ· βρενθύεταί τε καὶ γέγηθε πλέον ἐπ' αὐτῷ, ἢ ἐφ' οἷς ἄλλοις ἔχει λαμπροῖς πρὸς περιφάνειαν, κἂν ὡρῶν εὐκρασίας ἐρεῖς, κἂν ὑδάτων γλυκέων διειδῶν καὶ ἐπιῤῥοίας, οἷς πολλοῖς κατακλύζεται. Οὐ καρπῶν εὐγενῶν δαψίλια τὴν πόλιν ταύτην ἐπαίρει καὶ ἀνυψοῖ, ὡς τὸ ἐκ ταύτης ἀναθηλῆσαι τὸ καλὸν τοῦτο δένδρον καὶ εὐγενὲς, τὸ παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων ἐκτραφὲν, καὶ τοὺς καρποὺς ἀποδεδωκὸς τοῦ πνεύματος κατὰ καιρὸν, οὗ οἱ καρποὶ διὰ παντὸς νεαροί τινές εἰσι παρ' ἡμῖν· καὶ ὡραῖοι τοῦ ἰδεῖν, καὶ γλυκεῖς εἰς τὸ γεύσασθαι· καὶ τοὺς ἁπτομένους καὶ γευομένους οὐκ εὐφραίνουσι μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ πιαίνουσί τε, καὶ αὔξουσι τὸν ἐσθίοντα, καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον τὸν ἐν πνεύματι ἀνάγουσί τε καὶ τελειοῦσιν. Οὕτω δεδόξασται καὶ ἡ πόλις Δαμασκὸς ἐπὶ τούτῳ αὐτῆς τῷ γεννήματι, ἢ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν οἷς πεπλούτηκεν ἀγαθοῖς καὶ τερπνοῖς.

Hic Damasci ad summam urbis gloriam natus,

5 Αὕτη μὲν ἡ ἐνεγκαμένη τὸν ἄνδρα τοῦτον· πρόγονοι δ' εὐσεβεῖς καὶ μόνοι τετηρηκότες τὴν τῆς εὐσεβείας ἄνθην, καὶ τὴν ὀσμὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ γνώσεως ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν· οὗτοι γὰρ καὶ μόνοι διεσώσαντο τὴν χριστεπώνυμον κλῆσιν, ὡς κλῆρον λαμπρόν τε καὶ ἀναφαίρετον, μηδὲν λυμηνάμενοι τὸ ὀρθόδοξον, ἀφ' οὗπερ οἱ τῆς Ἄγαρ τῆς πόλεως κατεκράτησαν ἔνθέν τοι ἡ ἀρετὴ αὐτοὺς ἐπισήμους πεποίηκαν ἐν μέσοις τοῖς ἀσεβέσιν, ὡς αἰδουμένων ταύτην καὶ τῶν πολεμίων αὐτῶν· ἢ μᾶλλον ὡς Δανιὴλ ἐδόξαζε Θεὸς παρὰ τοῖς Ἀσσυρίοις δι' ἣν εὐσέβειαν ἐνεδείξατο, καὶ Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ, ἐπιτρόπους καὶ κυρίους ἐν ἀλλοτρίοις καὶ ἐχθροῖς τοὺς αἰχμαλώτους καταστησάμενος· F οὕτω κἀνταῦθα τοὺς τοῦ Ἰωάννου προπάτορας πραγμάτων καθίστησιν ἐπιτρόπους ἐν αὐτοῖς τοῖς Σαρακηνοῖς, καὶ κρατοῦσι κἀνταῦθα οἱ εὐσεβοῦντες αἰχμάλωτοι τῶν αἰχμαλωτισάντων αὐτοὺς ἀσεβῶν. Ὢ θαυμασίων Θεοῦ μεγάλων καὶ τεραστίων τῶν ἐξαισίων! Οὐδὲν ἀρετῆς ὑψηλότερον· οὐδὲν εὐσεβείας ἐστὶ τιμιώτερον, ἢ μετεωρότερον. Ὡς γὰρ σημαῖα ἐπὶ βουνοῦ, μᾶλλον δ' ὡς λύχνος ἐν νυκτὶ, καὶ ὥσπερ σπέρμα τῷ Ἰσραὴλ, καὶ οἷον σπινθὴρ ἐν σποδιᾷ, τὸ τῶν προπατόρων γένος τοῦ Ἰωάννου ἐν Δαμασκῷ καταλέλειπται, ἵνα τὸν λαμπρὸν τοῦτον προενέγκῃ πυρσὸν, ὁ δὲ φωτίσῃ πάντα τὰ πέρατα.

ex parentibus Christianis et inter ipsos barbaros rerum potientibus:

6 Τοιοῦτοι μὲν τῷ εὐφημουμένῳ ὑπῆρξαν οἱ προπάτορες· ὁ πατὴρ δὲ, ὡς ῥίζης ἀγαθῆς τοιαύτης ἀναδοθεὶς, ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς τοὺς τεκόντας ὑπερβαλλέσθαι φιλονεικῶν, μείζω καὶ τὴν θεοφίλειαν ὑπεδείξατο. Ἔδει γὰρ τῷ οὕτω λαμπρῷ καὶ εἰς ἄκραν ἀρετῆς περιωπὴν πεφθακέναι μέλλοντι, τὸν προσεχέστερον τῆς γενέσεως αἴτιον περιφανέστερον τῶν πρὸ τοῦ γενέσθαι· ἵν' ὥσπερ ἐκ τῆς καθ' εἱρμὸν προβάσεως ἡ πρὸς τὸ ὕψος ἀναδρομὴ γένηται κατὰ λόγον εὔτακτον· ὡς δόξαι παρὰ τῆς θείας προνοίας ἄνωθεν οἰκονομεῖσθαι τὰ κατὰ τὸν μέγα τοῦτον

patre præ celeris virtute dedito

AUCT. JO. PATR. IER. EX MS.

et magnæ erga redimendos captivos caritatis:

A καὶ μεγαλώνυμεν, οἷον συμβέβηκε κἀπὶ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Ἐπεὶ γὰρ μείζων τῶν πρὸ τούτου προφητῶν ἀναλάμψειν ἔμελλε, καὶ πάσης ἱεροσύνης ἀπέκεινα ἐνεργῆσαι μυστήριον, τὸ τοῦ Δεσπότου Βάπτισμα· ὑπὸ τῆς προνοίας προῳκονόμητο, οὐκ ἐκ τῶν τυχόντων προβήσεσθαι, ἐξ ἱερατικῆς δὲ φυλῆς καὶ προφήτην εἶναι τὸν φύσαντα· οὕτω κἀνταῦθα ὁ τοῦ Ἰωάννου πατὴρ, ἀνὴρ ὑπὸ τῆς προνοίας τάττεται τὰ μάλιστα εὐσεβὴς καὶ φιλάνθρωπος. Διοικητὴς γὰρ τῶν δημοσίων πραγμάτων τῶν ἀνὰ τὴν χώραν πᾶσαν καταστὰς, διὰ τὸ περιὸν αὐτῷ τῆς τε ἀρετῆς καὶ τῆς ἄλλης τοῦ βίου περιφανείας, καὶ ἐφ᾽ οἷς ἐκόμα πλούτῳ συχνῷ, οὐκ εἰς κόμας καὶ μέθας καὶ δαπάνας ἀκαίρους ἐχρῆτο τοῖς χρήμασιν· ἀλλ᾽ ὅσον ἐν χρυσῷ ἦν αὐτῷ καὶ ὕλαις ἑτέραις ῥᾶστα κινουμέναις, ὤνιον ἐποιεῖτο τῶν εἰς αἰχμαλωσίαν ἀγομένων Χριστιανῶν· ἣν δ᾽ ἄλλην κτῆσιν εἶχεν ἀκίνητον (πλείστη δὲ τούτῳ ἐτύγχανεν ἀνὰ τὴν Ἰουδαίαν καὶ Παλαιστίνην) εἰς ἀνάπαυσιν ἐδίδου καὶ τὴν τοῦ βίου αὐτάρκειαν τοῖς ὅσοι τῶν c ἐξωνημένων Χριστιανῶν, τὴν ἐκείνοις τοῖς τόποις προῄρηντο κατοίκησιν, τοὺς δ᾽ ἄλλους ἐλευθέρῳ φωτὶ καὶ ποδὶ ὅπη βούλοιντο συνεχώρει πορεύεσθαι. Τοιαύτη τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου ἡ φιλάνθρωπος ἀρετή. Πολλὰ γὰρ ἔχων, ὡς μηδὲν ἐντυγχάνων εἶχε, νύκτωρ καὶ μεθ᾽ ἡμέραν τὰ προσόντα Θεῷ ἀποκτώμενος.

qui filium istum in præmium accipiens a Deo,

B 7 Οὕτως ἔχων, οὐ φιλοξενίας ὡς Ἀβραὰν, ἀλλὰ φιλανθρωπίας λαμβάνει μισθὸν, τόκον θαυμαστὸν, εἰ καὶ μὴ ἐξ ἐπαγγελείας, ἀλλὰ θείας, προγνώσεώς τε καὶ προορίσεως· προέγνω γὰρ ὁ Θεὸς τὸν Ἰωάννην ὁποῖος ἔσεται, καὶ προώρισε τοῦτον ἐκ τοῦδε γενήσεσθαι τοῦ ἀνδρὸς, εἰς μισθὸν αὐτῷ τῆς φιλανθρωπίας ἧς ποιεῖν ἐνείθιστο, εἰς τοὺς ἐλευθερίους ἀντικληρωσαμένους αἰχμαλωσίαν δεινήν. Τίκτεται οὖν αὐτῷ παῖς οὗτος ὁ λαμπρὸς· καὶ ἁπαλῷ τῷ σώματι ἔτι τῇ διὰ τῆς πνευματικῆς μητρὸς ἀναγεννήσει τέκνον φωτὸς ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν ἀπεργάζεται, πρᾶγμα ποιῶν, οὐ τότε ῥᾷον, οὐδ᾽ ἐν μέσοις ἐκείνοις ἔθνεσιν εὐκατατόλμητον τοῖς πολλοῖς. Εἶτα φροντὶς τῷ πατρὶ περὶ τοῦ παιδὸς, οὐκ ἐλητίζειν αὐτὸν μαθεῖν, οὐ δόρυ κινεῖν δεξιῶς, οὐκ ἐκ τόξου βάλλειν οἰστὸν εὐστοχώτατα, οὐ θηρίοις μάχεσθαι, καὶ συναμείβειν νὴν φυσικὴν ἡμερότητα εἰς θηριώδη ὠμότητα, οἷα γίνεται τοῖς πολλοῖς τὸν θυμὸν ταραττομένοις συχνῶς, καὶ μανιῶδες ᾄττουσι καὶ παράπληκτον· ἐφ᾽ οἷς οὐκ ἐζητεῖτο τῷ τοῦ Ἰωάννου πατρὶ Χείρων ἄλλος τις ὀρεσίτροφος, μυελοῖς ἐλάφων ἐκτρέφειν τὸν διδασκόμενον· ἀλλ᾽ ἀνὴρ ἀνηρευνᾶτο πᾶσαν παιδείαν ἐξησκημένος, ἐν ἐπιστήμῃ τυγχάνων λόγου παντοίου, καὶ λόγους ἀγαθοὺς τῆς ψυχικῆς καρδίας ἐξερευγόμενος, ἵνα καὶ τὸν αὐτοῦ παῖδα τοιούτοις ἐκθρέψῃ τοῖς ἐδωδίμοις καὶ καρυκεύμασι. Καὶ τὴν ἱερὰν ἐπιθυμίαν ὁ Θεὸς ἀποπληροῖ τῷ ἀνδρὶ, καὶ τῷ ζητοῦντι εὕρηται ὁ ζητούμενος· C ὁ δὲ τρόπος τῆς τοῦ ζητουμένου εὑρήσεως, τοῖος δί.

eidem instruendo quærit idoneum magistrum.

CAP. II

Captum a Saracenis Cosmam monachum

8 Οἱ ἐκ Δαμασκοῦ βάρβαροι, τὴν κατὰ τὴν θάλατταν ποιούμενοι ἔφοδον, ὡς αὐτοῖς εἴθιστο, πολλούς ποτε Χριστιανοὺς ἐληίσαντο, καὶ καταβάντες εἰς θάλασσαν ἐν πλοίοις ᾐχμαλώτευσαν αἰχμαλωσίαν πολλὴν, καὶ εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν ἀγαγόμενοι, οὓς μὲν τοῖς ὠνουμένοις προέθεντο, οὓς δὲ μαχαίρας εἷλκον ποιήσασθαι παρανάλωμα. Τούτοις καί τις συναπεκληρώθη ἀνὴρ, σχῆμα ἠμφιεσμένος μοναδικὸν, ἐξ Ἰταλίας ὁρμώμενος, κόσμιος τὴν ὄψιν, κοσμιώτερος τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν κλῆσιν Κωσμᾶς, καί τις σεμνότης αὐτοῦ τῷ προσώπῳ ἐπέπρεπε καταμηνύουσα τὴν ἐντὸς κατάστασιν. Τούτου προσέπιπτον τοῖς ποσὶν οἱ ἑλκόμενοι πρὸς σφαγὴν καὶ ἐλιπάρουν ἵλεων αὐτοῖς τὸν Θεὸν ποιήσασθαι, καὶ ὑπὲρ ὧν ἡμαρτήκασιν ἄφεσιν εὑρεῖν τῷ φιλανθρώπῳ ἐπεύχεσθαι. Οἱ οὖν βάρβαροι, τὴν τῶν τεθνηξομένων ἐκείνων δυσωπίαν ὁρῶντες ἣν ἐποιοῦντο πρὸς τον σεμνοήθη ἐκεῖνον, προσιόντες ἐπυνθάνοντο τοῦ ἀνδρὸς, τίς τε εἴη τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἀξίαν, καὶ ποῖος τὴν περιφάνειαν ἐν Χριστιανοῖς; Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο εἰπών· Οὐδενὸς ἀξιώματος ἱερατικοῦ χρίσμα περικείμενον κέκτημαι· ἀχρεῖος δὲ τίς εἰμι μονότροπος, καὶ φιλοσοφίαν ἐξησκηκὼς, οὐ μόνον τὴν καθ᾽ ἡμᾶς καὶ φιλόθεον, ἀλλ᾽ ἣν καὶ οἱ θύραθεν σοφοὶ συνετάξαντο· ὡς δὲ ταῦτα ἔφησε, δακρύων ὑπεπλήσθη τοὺς ὀφθαλμούς.

inter morti addictos consolans pater,

9 Οὐ μακρὰν δὲ ὁ τοῦ Ἰωάννου πατὴρ ἑστηκὼς, καὶ D οὕτως ἔνδακρυν d τὸν ἄνδρα ἑωρακὼς, προσείη παρακαλέσων τῆς συμφορᾶς καί φησίν· Ἵνα τί, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, τὴν τοῦ κόσμου στέρησιν ἀποκλαίεις, ὁ πάλαι τοῦτο ἀποταξάμενος καὶ νεκρωθεὶς, ὡς ὁρῶ ἐκ τοῦ σχήματος; Καὶ ὁ μοναχὸς ἀπεκρίνατο· Οὐ ταύτης τῆς ζωῆς τὴν στέρησιν ἀποδύρομαι· ἐγὼ γὰρ, ὡς εἴρηκας, τῷ κόσμῳ νενέκρωμαι· τοῦτο δέ με ἀνιᾷ, ὅτι πᾶσαν μετείην ἀνθρωπίνην σοφίαν, τὴν ἐγκύκλιον προυπεθέμην ὥσπερ θεμέλιον· τῇ ῥητορικῇ τὴν γλῶττᾶν ἐξήσκημαι, ταῖς διαλεκτικαῖς μεθόδοις καὶ ἀποδείξεσι τὸν λόγον πεπαίδευμαι, τὴν ἠθικὴν μετείην ὅσην ὁ Σταγειρίτης, καὶ ὅσην ὁ τοῦ Ἀρίστωνος παραδέδωκε, τὰ περὶ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ἅπασαν ὡς ἱκανὸν ἀνθρώπῳ ἐντεθεώρηκα, ἀριθμητικῆς δὲ τοὺς λόγους μεμάθηκα, γεωμετρίαν εἰς ἄκρὸν ἐξήσκημαι, ἁρμονίας δὲ μουσικῆς δὲ ἀναλογίας εὐτάκτους σεμνοπρεπῶς κατώρθωκα, ὅσα τε περὶ τὴν οὐράνιον κίνησιν καὶ τὴν τῶν ἀστέρων περιφορὰν οὐ παρέλιπον, ἵν᾽ ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς τῶν κτισμάτων ἀναλόγως τῇ περὶ τούτων μοῦ γνώσει καὶ τὴν περὶ τοῦ κτίστου θεωρίαν ἀνάλογον ἕξοιμι (ὁ γὰρ τρανοτέραν τὴν τῶν κτισμάτων ἐσχηκὼς γνῶσιν, τρανοτερόν τε κατανοεῖ, καὶ διὰ θαύματος ποιεῖται πλείονος τὸν ταῦτα δημιουργήσαντα) ἐντεῦθεν εἰς τὰ τῆς θεολογίας μετέβην μυστήρια, ἥν τε παῖδεν ἑλλήνων παρέδοσαν, καὶ ἣν οἱ καθ᾽ ἡμᾶς θεολόγοι διεσάφησαν ἀπλανέστατα· E τούτων οὖν μεστὸς γεγονὼς, οὔπω καὶ ἄλλῳ μεταδοῦναι τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας πέφθακα, οὐδὲ παῖδα τεκνεῖν διὰ φιλοσοφίας πατρόμοιον· φιλοῦσι γὰρ ὥσπερ οἱ πολλοὶ φυσικοὺς παῖδας τεκεῖν, ἐντεῦθεν τὴν τοῦ γένους διαδοχὴν διαμένειν οἰόμενοι· οὕτω καὶ οἱ φιλοσοφίαν ἐκμελετήσαντες τέκνα τεκεῖν διὰ φιλοσοφίας τὲ καὶ μυήσεως ποθοῦσιν, ἵνα τὸ κατὰ φιλοσοφίαν γένος χρυσοῦν ἐν βίῳ μέχρι παντὸς διασώζηται· οἱ δὲ τοῦ τόκου τούτου τοῦ θαυμασίου παραίτιοι, ἀθάνατον κληροῦνται τὴν εὔκλειαν· ἄλλως τε τοῦτο τῆς ἀγαθότητος ἴδιον τὸ μεταδιδόναι καὶ ἄλλοις, ὧνπερ πεπλούτηκε χρηστῶν· ὁγ᾽ οὖν μὴ οὕτως ἔχων μὴ δ᾽ ἐθέλων, οὐκ ἐν τῷ ἀγαθῷ κεῖται, ἀλλ᾽ ἐν τῷ πονηρῷ, ὡς ὑπερηφανίας καὶ φθόνου μεστὸς, ἐφ᾽ οἷς ἂν ἄλλοις μεταδοῦναι εἴτινος εὐμοίρησεν ἀγαθοῦ μὴ προσθυμηθείς. Διὸ καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν, αἴρεται ἀπ᾽ αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ τοῦ δούλου ἐκείνου, τοῦ μὴ καταβαλλόντος τοῖς τραπεζίταις τὸ τάλαντον. Ἐγὼ δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐκλέλεγμα· καὶ σφόδρα ἡρούμην τῆς προσηκούσης μοὶ σοφίας ἄλλοις γενέσθαι μεταδοτικὸς, ἐπειδὴ οὐκ ἔτυχον τοῦ ποθουμένου, ἵνα τοῖς πιστοῖς ἐκείνοις δούλοις συνταχθῶ τοῖς τάλαντα ποιησαμένοις ἐν διπλῷ διὰ τῆς πρὸς ἑτέρους χρήσεως, οὔτε μὴν τέκνον διὰ φιλοσοφίας ἀπέτεκον, καὶ ἄπειμι ὡς ἄν τις εἴποι ἄπαις καὶ ἄθλιος, ὡς ὁρᾷς δάκρυσι κατονοῦμαι τὸ πρόσωπον καὶ σκυθρωπάζω δεινῶς.

ei omni scientiarum genere instructum,

quod necdum ulli eas communicasset

dolore intelligens,

10 Τούτων ἀκηκοὼς τῶν ῥημάτων ὁ ἐρῶν τοιοῦδε θη- F σαυροῦ, ἀπεκρίνατο· Ἔα, ὦ μακάριε ἄνθρωπε, καὶ τὴν ψυχὴν παρηγόρησον· ἴσως γὰρ δοίη σοι ὁ Κύριος τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σοῦ. Ταῦτα εἰπὼν ὁ τοῦ Ἰωάννου πατὴρ, ὡς εἶχε ποδῶν εἰς τὸν τῶν Σαρακηνῶν ἀπέτρεχεν Ἄρχοντα, καὶ ποσὶν ἐκείνου προσέπιπτε, τὸν κόσμιον Κοσμᾶν ἐξαιτούμενος. Καὶ τῆς αἰτήσεως οὐκ ἐκπέπτωκε, λαμβάνει δὲ δῶρον τὸν πολλοῦ ὄντως ἄξιον· καὶ ἀπαγαγὼν εἰς τὸν ἴδιον οἶκον, παρηγόρει τὸν ἄνδρα, καὶ τῆς μακρᾶς κακοπαθείας ἀνέψυχε, καὶ τοιαῦτα λέγων προσέθετο· Οὐκ εἶ μόνον ἐλεύθερος τοῦ λοιποῦ, ἀλλὰ καὶ κοινωνόν σε τοῦ οἴκου μου τίθημι, καὶ συνδεσπότην κατ᾽ ἐμέ, συμμέτοχόν μοι πάσης χαρᾶς τε καὶ θλίψεως· τοῦτο δὲ μόνον πρὸς τῆς σῆς αὐτῷ τιμιότητος, ἵνα τοῦτον δήμοι τὸν ἐκ φύσεως υἱὸν Ἰωάννην, καὶ τοῦτον δῆτα τὸν ἕτερον τὸν ὁμωνυμοῦντά σοι, ὃν καὶ υἱὸν εἰσεποιησάμην πνευματικὸν ἐκ Ἱεροσολύμων ὁρμώμενον, καὶ ἐφ᾽ ἁπαλῷ ἀπορφανισθέντα τῷ σώματι, πᾶσαν ἣν οἶδας παιδείαν καὶ φιλοσοφίαν, τὴν θύραθεν καὶ ἣν ἡ τοῦ πνεύματος χάρις τοὺς ἀξίους ἐμυσταγώγησεν, ἐκπαιδεύσῃς καὶ διδάξῃς ἐπιμελέστατα. Ὁ δὲ φιλόσοφος πρὸ ἅπερ ἀκήκοεν, ἵππος ἢν εὐθὺς δεσμὸν ἀπορρήξας καὶ κροαίνων κατὰ πεδίων, ἢ ἔλαφός τις διψῶσα καὶ πρὸς πηγὰς ὑδάτων ἐκπεμπομένη· εἶπες ἂν αὐτὸν οἷόν τινα Μίδαν μεγάλοις ἐντετυχηκέναι

eumdem a Principe impetrat

domique recepto filium Joannem et Cosmam adoptivum commendat.

A ἐντετυχηκέναι τοῖς θησαυροῖς τοῦ χρυσοῦ. Τοιοῦτον ἔχων πρὸς τὸ πρᾶγμα τὸ πρόθυμον, τοὺς νέους ἀναλαμβάνεται, καὶ καθίσταται τούτοιν διδάσκαλος.

qui cunctas ab eo disciplinas edocti

11 Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀετὸς ἦν ἀέρα διαπετώμενος, ὡς πτέρυξιχρώμενος εὐφυΐᾳ φύσεως καὶ σπουδῇ προαιρέσεως· ὁ δὲ κατὰ πνεῦμα τούτου ἀδελφὸς καὶ συμμύστης αὐτοῦ Κωσμᾶς, ναῦς ἦν ἱστίοις πτεροσομένη καθ᾽ ὑδάτων· τῷ πνεύματι, ἐξουρίας αὐτῷ πνέοντι, καὶ ζεφυρῶδεν ἀπὸ πρύμνης φυσῶντι· οὕτως τάχει φύσεως καὶ σπουδῆς συντονίᾳ, διὰ βραχέων συνελέγη τούτοις ἅπαν σπουδαιότατον μάθημα, ὅσον γραμματικῆς, ὅσον διαλεκτικῆς τε καὶ ἀποδεικτικῆς· τῇ δὲ ἠθικῇ φιλοσοφίᾳ οὐ τὸν νοῦν μόνον ἐκόσμουν διὰ τῆς κατὰ ταύτην μαθήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ταραχῶδεν κατέστελλον· καὶ ὡς ἀετὸς δὲ βλέπον ὀξὺ, οὕτως ἦσαν ἐκεῖνοι πρὸς τοὺς τῶν φύσεων λόγους ἀσκαρδαμυτὶ ἀτενίζοντες. Ἀναλογίας δὲ καὶ ἀριθμητικὰς οὕτως ἐξησκήκασιν εὐφυῶς, ὡς Πυθαγόραι ἢ Διοφάνται· γεωμετρίας δὲ τὴν ἀπόδειξιν οὕτως ἐξεπαιδεύθησαν, ὡς Εὐκλείδας τινὰς τούτο δοκεῖν καὶ οἵτινες ἄλλοι παρόμοιοι. Περὶ δὲ τὴν ἁρμονικὴν τοιοῦτοι γεγόνασιν, ὁποῖοι ἄρα ἐξ ὧν ἐμουσούργησαν θείων μελισμάτων τοῖς συνετοῖς καταφαίνονται.

in singulis evadunt eximii:

Περὶ δὲ ἀστρονομίας, ὅσον ἐν διαστήμασι καὶ σχηματισμοῖς καὶ ἀναλογίαις τῶν ἀποστάσεων, κἂν

B μικρὰ διεξῆλθε περὶ αὐτῶν εἰς βραχεῖαν τῶν ἰδιωτῶν εἴδησιν, οἷος ὁ Ἰωάννης ἐξ ὧν γέγραφε καταφαίνεται. Τοιοῦτος δὴ πάντως καὶ ὁ Κοσμᾶς· ἀλλ᾽ ὁ περὶ τούτου λογὸς ἑτέροις κείσθω· ὁ Ἰωάννης γὰρ ἡμῖν τῶν ἐγκωμίων ὑπόθεσις.

et specialiter in Theologicis Joannes

12 Τῶν δ᾽ ἐν θεολογίαις αὐτοῦ καὶ ἀκριβείαις δογμάτων τίς οὐκ ἐπιγνώσεται καὶ θαυμάσεται ἐκ τῆς στοιχειωτικῆς αὐτοῦ βίβλου, μᾶλλον δὲ παντελείου ἐν δόγμασιν ἣν ἄν τις παντὸς λόγου ὀρθοῦ νομοθεσίαν ἐρεῖ καὶ πλάκας Μωσαϊκὰς, οὐχ ἁμαρτήσει τοῦ ἀληθοῦς. Ἀλλ᾽ οἶδα ὡς

e

ἐν τοῖς e ὀπίσω ἔδει μετὰ τῆς βίβλου ἐκείνης ποιεῖσθαι ἐγκώμια, καὶ οὐκ ἐν τοῖς νῦν· ἀλλ᾽ εἰρήκαμεν ταῦτα πρὸς ἀπόδειξιν ἧς ἐπαιδεύθησαν παιδείας, καὶ ὅπως ταύτην μετείη ἅπασαν μετ᾽ ἐπιστήμης καὶ ἀκριβείας, καὶ τὸ θαυμάσιον, ὅτι οὐκ ἐφυσιώθη τῇ γνώσει, ἀλλ᾽ ὥσπερ τὰ τῶν φυτῶν εὐγενῆ βλαστήματα, ἐπὶ πληθύνοντι τῷ βαρυνόμενα, κάτω νεύει πρὸς τὴν γῆν, οὕτω δὴ καὶ ὁ πολὺς Ἰωάννης, ἐπιπληθυνομένης αὐτῷ τῆς τῶν λόγων ἐπικαρπίας, κάτω νεύων ἐτύγχανεν, οὐ πρὸς γῆν δὲ, ἀλλὰ πρὸς τὸ βυθιώτερον τοῦ κατὰ φιλοσοφίαν πελάγους ἀποσκοπῶν· ἔτι ἐπὶ πλέων αὐτῷ ὡς μετά τινος πλοίου τῆς κοσμικῆς προσπαθείας, ἐπόθει δὲ καὶ τὸ πλοῖον τοῦτο τοῦ κόσμου ἀποσκευάσασθαι, καὶ τὰ ἱμάτια τῆς σωματικῆς προσπαθείας τέλεων ἀπεκδύσασθαι, καὶ οὕτω γυμνῷ τῷ νοῒ τὸ πέλαγος διανήξασθαι καὶ εἰσδύναι κατὰ βυθῦ ἵνα εὑρήσῃ

nihil tamen inde elatior;

C τὸν ἀποκείμενον ἐκεῖ μαργαρίτην τὸν πολύτιμον. Τοῦτο τοίνυν ποθῶν καὶ πρὸς τοῦτο ἀποσκοπούμενος, πρὸς τὸν πυθμένα τοῦ βάθους ἀποκλινόμενος ἦν, καὶ οὐκ ἐμφυσούσῃ τῇ γνώσει, ἀλλ᾽ ἐταπεινοῦτο τῷ ἔρωτι τῆς μυστικωτέρας σοφίας. Οὕτως οὖν πλήρης ἦν αὐτῷ ἡ νοητὴ λαμπὰς τῆς ψυχῆς τοῦ τῆς κοσμικῆς ἐλαίου, ἵνα καὶ τὸ τῆς ἀΰλου φῶς ἄνωθεν καταπτὰν ἐπὶ τὴν λαμπάδα ταύτην ὑφάψῃ, καὶ πυρσοειδὴς ὁ Ἰωάννης ἀναφανῇ.

patrique restituuntur a magistro,

13 Ἐπὶ τούτοις ὁ τούτου διδάσκαλος ἐκ τοῦ μαθητοῦ ὡς ἔοικεν ὁδηγιθεὶς πρὸς τουτονὶ τὸν ἔρωτα, πρόσεισι τῷ πατρὶ τοῦ παιδὸς, καί φησιν· Ἰδού σοι τὰ τῆς ἐπιθυμίας τετέλεσται, καὶ οἱ παῖδες ἐμοῦ κατὰ σοφίαν ὑπέρκεινται· οὐ γὰρ ἤρκεσαν αὐτοῖς γενέσθαι ὡς ὁ διδάσκαλος, ἀλλὰ μεγέθει φύσεως καὶ ἀνεκδότοις τοῖς πόνοις, ἴσως καὶ τοῦ Θεοῦ ἐπαυξήσαντος τούτοις τὸ τῆς σοφίας χάρισμα, ὑψιπετέστεροί μου πρὸς ὕψος φιλοσοφίας γεγόνασιν. Οὐ χρειῶδεν τοίνυν αὐτοῖς εἰμι τοῦ λοιποῦ· εἴτω δὲ τοῦ ποθισθὸς, τὸ παρά σου ἐαθῆναί με, καὶ εἰς μοναχῶν ἀσκητήριον ἀπελθεῖν, κἀκεῖ ἐπιστημόνως ζητῆσαί με τὴν ἀνωτάτω σοφίαν. Ἡ γὰρ φιλοσοφία ἥνπερ προπεπαίδευμαι πρὸς ἐκείνην με παραπέμπεται· καὶ δυοῖν κάλλιον καταπλουτισθῆναί με τοῖν καλοῖν καὶ προσεπικτήσασθαι τῇ πρότερον σοφίᾳ καὶ τὴν ἀϋλοτάτην καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν, καὶ ἣν ὁ γυμνὸς νοῦς ὁ πάντη ἀπηλλαγμένος τοῦ σώματος μυεῖσθαι δεδύνηται. Ἤλγησεν ἐπὶ τῷ λόγῳ τοῦ φιλοσόφου

ad S. Sabæ lauram se recipiente.

D ὁ τοῦ Ἰωάννου πατήρ· πλὴν οὐκ εἶχε κατασχεῖν, ἵνα μὴ δόξῃ φαῦλα τὰ μισθώματα, τῆς τῶν λόγων διδασκαλίας αὐτῷ ἀποδίδοσθαι· ἐφοδιασάμενος δὲ αὐτὸν δαψιλεστάτοις ἐφοδίοις τοῖς πρὸς τὴν χρείαν, ἐν εἰρήνῃ ἀπέλυσεν. Ὁ δὲ πρὸς τὴν ἐν ἐρήμῳ τοῦ ἁγίου Σάβα λαύραν ἀπιὼν, κἀκεῖ ἕως τελευτῆς προσμεμενηκὼς, πρὸς τὴν αὐτοῦ σοφίαν Θεὸν μετακεχώρηκε. Συνεξεδήμησε δὲ διὰ θανάτου καὶ ὁ τοῦ Ἰωάννου πατήρ· ὁ δὲ μῶν Σαρακηνῶν Ἀρχηγὸς τὸν Ἰωάννην εἰσκαλεσάμενος, προεχειρίζετο πρωτοσύμβουλον. Ὁ δὲ ἀνένευε, ἀλλαχόσε προνενευκυῖαν ἔχων τὴν ἔφεσιν· ὅμως ἱκανῶν βιασθεὶς ἀντιτείνειν ἔτι οὐκ ἴσχυσε, καὶ καθίσταται οὗτος, ἐν μείζονι ἀρχῇ παρὰ τὸν γεννήσαντα.

AUCT. JO. PATR. HIER. EX MS.

et Joannes creatur Protosymbolus.

CAP. III

Insaniens contra cultum imaginum Leo Isaurus,

14 Ἦν δὲ τὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς διιθύνων τότε Λέων ὁ Ἴσαυρος, ὃς κατὰ τῶν σεβασμίων εἰκόνων καὶ τοῦ ὀρθοδόξου τῆς ἐκκλησίας πληρώματος ὡς λέων ἁρπάζων καὶ ὠρυόμενος ἦν, ἐκείνας μὲν τῷ πυρὶ κατακαίων τῆς θηριώδους μανίας, τοὺς δ᾽ αὐτῶν προσκυνητὰς ἁρπάζων καὶ ἀπολλύων, καὶ ὀδοῦσι τυραννικῆς δυσσεβείας διασπαράσσων ἐλεεινῶς· ταῦτα εἰς ἀκοὰς τοῦ Ἰωάννου ἐνέπεσε, καὶ τὸν ζῆλον μιμεῖται τοῦ Ἡλίου καὶ τοῦ ὁμωνυμοῦντος τὸν ἔλεγχον, οἷα τοῦ πνεύματος χρίσαντος αὐτὸν ἀοράτως, καὶ πρὸ τῆς χρίσεως, τῆς δυσσεβείας ἀντίπαλον· καὶ τὸν λόγον προβάλλεται, οἷα τοῦ πνεύματος μάχαιραν, ὅπλον τμητικὸν ἀνελεῖν τὸ τοῦ θηριογνώμονος δόγμα

E ὡς κεφαλήν. Ἐπιστοληματαίους τοίνυν λόγους ὑπὲρ τῆς τῶν σεβασμίων εἰκόνων τιμῆς τοῖς εἰδόσιν αὐτὸν ὀρθοδόξοις διέπεμπεν, ἄγαν δεικνὺς ἐμφιλοσοφώτατα, ἀναγκαίαν εἶναι τὴν τῶν ἐκτυπωμάτων προσκύνησιν, κἀκείνους παρήγγειλε πρὸς ἄλλους λέγειν τὰ ὅμοια καὶ τὰς αὐτοῦ δεικνύειν πᾶσιν ἐπιστολάς· καὶ διὰ πάντων ἔσπευδεν ὁ τῆς ἀληθείας νέος ἀθλητὴς, ὡς διὰ κύκλου τινὸς τὰς οἰκείας ἐπιστολὰς ἀπὸ χειρῶν εἰς χεῖρας διαβαίνειν τοῖς πιστοῖς, καὶ κρατύνεσθαι τὸ ὀρθόδοξον· καὶ κατὰ Παῦλον ἐπείγετο κύκλῳ διαλαβεῖν τὸ περίγειον, εἰ καὶ μὴ τῷ ποδὶ, ἀλλὰ δι᾽ ἐπιστολῶν τῷ τῆς ἀληθείας κηρύγματι.

et zelum Joannis pro iis non ferens,

conquisita diligenter aliqua ejus epistola

15 Ἤκουσται ταῦτα τῷ Βασιλεῖ Λέοντι, καί τινας τῶν ὁμογνωμόνων εἰσκαλεσάμενος, ἐπεὶ μὴ ἔφερε τὴν τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ στηλίτευσιν, ἣν τρανῶς διεκήρυττον τὰ τοῦ Ἰωάννου γράμματα, παρήγγειλεν αὐτοῖς τὸ τῆς εὐσεβείας προσωπεῖον περιθεμένοις διὰ σπουδῆς ποιήσασθαι, καὶ διὰ λαλιὰν θέσθαι, οἰκειόγραφον εὕρεσθαι τοῦ Ἰωάννου ἐπιστωλήν. Οἱ δὲ τῆς κακίας ἐπασπισταὶ, οὐκ ἀνῆκαν πάντα κάλων κινοῦντες, τὸν δόλον ὑποκρυψάμενοι, καὶ ἀναζητοῦντες ὃ προζετάγησαν, ἕως εὑρόντες τῷ Βασιλεῖ ἐνεχείρησαν. Καὶ οὗτος δὲ προσκεκληκώς τινας τῶν ὑπογραφέων αὐτοῦ, τῶν τοῦ Ἰωάννου γραμμάτων προετίθει τοὺς τύπους εἰς μίμησιν, τόν τε τῆς γραφῆς χαρακτῆρα, ὅσον ἐν διανοίᾳ καὶ ὅσον ἐν λέξεσιν. Εὗρεν οὖν τοὺς εἰς τοῦτο ὑπηρετήσαντας ἱκανοὺς, καὶ δὴ κελεύει ὡς ἐκ τοῦ Ἰωάννου πρὸς αὐτὸν δὴ τὸν δυσώνυμον Βασιλέα ἐγχαράξαι γραμμάτιον, τοιοῦδε τοῦ σκοποῦ ἐχόμενον.

fingit similem proditoriam ut sibi ab eo missam,

16 Χαῖρε ὦ Βασιλεῦ· κἀγὼ συγχαίρω τῷ κράτει σου διὰ τὴν ταυτότητα τῆς ἡμῶν πίστεως, εὐγνωμοσύνην τε καὶ σέβας τὸ προσῆκον ἀπονέμω τῇ βασιλικῇ σου ὑπεροχῇ· δι᾽ ἣν καὶ ταῦτα ποιῶ πρὸς γνῶσίν σου, ὡς ἡ καθ᾽ ἡμᾶς πύλις αὕτη περὶ τὴν φυλακὴν ἠμελημένη πάντη τυγχάνει· τὸ ἐνταῦθά τε στρατιωτικὸν τῶν Ἀγαρηνῶν ἀσθενές τε καὶ εὐαρίθμητον. Φεῖσαι οὖν πρὸς Θεοῦ καὶ τῆς πόλεως ταύτης· καὶ παρ᾽ ἐλπίδα πᾶσαν χεῖρα γενναίαν καὶ πολυπληθῆ πεπομφὼς, ἀλλαχοῦ προσποιουμένην πορεύεσθαι, ἕξεις τὴν πόλιν ἀπονητί· μετρίως γὰρ κἀγὼ πρὸς τοῦτον συναροῦμαί σοι τὸν σκοπόν, ὅτι καὶ ὑπὸ χεῖρα σχεδὸν ἐμὴν πᾶσα ἡ χώρα καὶ ἡ πόλις ἐπιτελεῖ. Τούτου γενομένου τοῦ γράμματος, γράμμα ἕτερον διαχαράττει ἐκ τῆς αὐτοῦ δυσμενείας ὁ δυσσεβὴς, πρὸς τὸν Ἄρχοντα τῶν ἐν Δαμασκῷ Σαρακηνῶν οὕτως ἔχον τοῦ σκοποῦ· Ὡς οὐδὲν οἶδα τῆς εἰρήνης μακαριώτερον, οὐδὲ τῆς φιλίας εὐδαιμονέστερον, καὶ τὸ τηρεῖν τὰς εἰρηνικὰς συνθήκας, ἐπαινετὸν δὲ καὶ φιλόθεον· Διὰ ταῦτα παντὸς ἄλλου προτίθεμαι, ἀδιαλύτους φυλάττειν ἃς διεθέμην εἰρηνικὰς φιλίας πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν. Καί τοι πρὸς τὸ ταύτας διαλύσαι κρυφίως καὶ παρασπονδῆσαι δολερῶς, ὑπό τινος τῶν ὑπό σε τελούντων Χριστιανῶν, πολλάκις ἐκκαλούμενοι

eamque mittit ad Principem Damascі:

AUCT. JO. PAT. IER. EX MS.

A νοι διὰ γραμμάτων αὐτοῦ πολλῶν, διαβεβαιομένων ἀσφαλῶς πλεῖστά μοι συλλαβέσθαι πρὸς τὴν ὑπό σε χειρώσασθαι πόλιν, ἂν πολυπληθὲς ἀφήσω κατ' αὐτοῦ στράτευμα. Ἔνθεν τοι καὶ μίαν τῶν ὑπ' ἐκείνου μοι πεμπομένων ἐπιστολῶν, ἀντεξαπέστειλά σοι, βέβαια παριστῶν σοι ἅπερ σοὶ ἔγραψα· ἵνα γνῷς, οἷος ἐγὼ περὶ τὰς φιλίας ἀληθής τε καὶ ἀπαράσπονδος· ἐπιγνοίης δὲ καὶ τὸ δύσνουν καὶ δολερὸν τοῦ ταῦτα γράψαι πρός με τολμήσαντος.

qui amputari dexteram Joanni jubet.

17 Ταῦτα οὖν ἄμφω τὰ γράμματα ὁ λεοντώνυμος καὶ ὀφιογνώμων τὸν δόλον, διά τινος ἐξεπέστειλε πρὸς τὸ βάρβαρον. Ὁ δὲ, ταῦτα δεξάμενος, εἰσκαλεῖται τὸν Ἰωάννην, καὶ τὸ δολερὸν ἐκεῖνο γραμμάτιον αὐτῷ ὑποδείκνυσιν. Ὁ δὲ Ἰωάννης τοῦτο διεξιὼν, τοὺς τῶν γραμμάτων τύπους τοῖς ἑαυτοῦ παρεικάζεσθαι συγκατέθετο, τὰ δ' ἐν αὐτοῖς ἐμφερόμενα μὴ τὸ παράπαν εἰδέναι, μὴ δ' εἰς νοῦν βάλλεσθαί ποτε προσέθετο. Οὐκ ἠγνόησε δὲ τὸν δόλον καὶ τὴν ἐπιβολὴν ἀναγνούς· ἀλλ' ὁ μισόχριστος ἐκεῖνος Ἄρχων πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου λεγόμενα ὄνος ἦν λύρας ἀκούων (τοῦτο δὴ φάναι τὸ τῆς παροιμίας) καὶ ἐκωφώθη μὲν ἐξ ἀγαθῶν ῥημάτων καὶ ἀληθῶν· οὐκ ἐσίγησε δὲ τοῦ μὴ ἄδικον ἀποφθέγξασθαι πρόσταγμα, ἀλλ' εὐθὺς κελεύει τὴν δεξιὰν κοπῆναι τοῦ Ἰωάννου, καὶ δεομένου βραχὺν χρόνον δοθῆναι οἱ, πρὸς ἀπολογίαν τὲ καὶ ἀφήγησιν τῆς κατ' αὐτοῦ μανίας τοῦ δυσσεβοῦς, οὐκ ἀνῆκεν οὐδὲ ἠνέσχετο, B ὅλως ὑπὸ τῆς μανίας ἐκστὰς ὁ βάρβαρος. Καὶ δὴ ἐκκέκοπται δεξιὰ, ἡ ποιήσασα δύναμιν τοῖς ὀρθοδόξοις ἐν Θεῷ δι' ὧν γέγραφεν· ἐκκέκοπται δεξιὰ, ἡ ἐλέγχουσα τοὺς μισοῦντας τὸν Κύριον· καὶ ἀντὶ μέλανος, ᾧ ἐβάπτετο πρότερον λογογραφοῦσα τὴν τῶν εἰκόνων προσκύνησιν, οἰκείῳ αἵματι βάπτεται. Ἐκκοπεῖσαν τοίνυν ἐκείνην τὴν δεξιὰν, ἵν' οὕτως εἴπω, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐμετεώρησαν.

Quam deinde receptam Joannes applicans trunco brachio

18 Ἑσπέρας οὖν καταλαβούσης καὶ εἰς πέρας λῆξαι τοὺς θυμοὺς τοῦ τυράννου ὑποτοπάσας ὁ Ἰωάννης, πρεσβείαν πρὸς ἐκεῖνον ἐστείλατο, δυσωπῶν καὶ τοιαῦτα φθεγγόμενος. Τὰ τῆς ὀδύνης μοι ἐπιτείνεται, καὶ οὐ φορητά μοι καθέστηκε, καὶ οὐκ ἂν ἀνεθῇ μοι ἡ τῆς ἀλγηδόνος ἀκὶς, ἕως ἐπ' ἀέρος ἡ χείρ μου ἐκκοπεῖσα ἐκκρέμαται. Κέλευσον αὐτὴν χαρισθῆναί μοι, ὡς ἂν ὑπὸ γῆν κατακρύψω, καὶ παρακμάσῃ τὸ πολυώδυνον. Εἶξεν οὖν εὐθὺς ὁ τύραννος πρὸς τὴν δέησιν· καὶ δίδοται τῷ δικαίῳ ἡ χείρ. Ὁ δὲ ταύτην εἰληφὼς, εἰς τὸ κατ' οἶκον αὐτοῦ εὐκτήριον εἴσεισι· καὶ ὅλος πρηνὴς πεσὼν, πρό τινος θείας εἰκόνος τὸν θεῖον χαρακτῆρα φερούσης τῆς Θεομήτορος, καὶ τὴν ἐκκοπεῖσαν δεξιὰν τῇ πρὶν ἁρμονίᾳ παραθεὶς, ἐκ βάθους καρδίας τῆς φιλευσπλάγχνου ἐδεῖτο, στεναγμοῖς καὶ δάκρυσιν ἐκβοώμενος·

petit sibi a Deipara restitui:

Δέσποινα, πάναγνε μῆτερ, ἡ τὸν Θεόν μου τεκοῦσα, διὰ τὰς θείας εἰκόνας ἡ δεξιά μοι ἐκόπη· οὐκ ἀγνοεῖς τὴν αἰτίαν ἣν ἐμάνη ὁ λέων· πρόφθασον τοίνυν ὡς τάχος, καὶ ἴασαί μου τὴν χεῖρα· ἡ δεξιὰ τοῦ C Ὑψίστου, ἡ ἀπὸ σου σαρκωθεῖσα, πολλὰς ποιεῖ τὰς δυνάμεις διὰ τῆς σῆς μεσιτείας, τὴν δεξιάν μου καὶ ταύτην νῦν ἰασάτω λιταῖς σου· ὡς ἂν σοὺς ὕμνους οὓς δοίης, καὶ τοῦ ἔκ σου σαρκωθέντος εὐρυθμικαῖς ἁρμονίαις συγγράψηται, Θεοτόκε, καὶ συνεργὸς χρηματίσῃ τῆς ὀρθοδόξου λατρείας· Δύνασαι γὰρ ὅσα θέλεις, ὡς τοῦ Θεοῦ μήτηρ οὖσα.

quo per visum impetrato,

19 Ταῦτα λέγων ὁ Ἰωάννης σὺν δάκρυσιν, εἰς ὕπνον ἐτράπετο, καὶ ὁρᾷ τὴν τῆς Θεομήτορος ἁγίαν εἰκόνα, ὄμμασιν εὐσπλάγχνοις καὶ ἱλαροῖς πρὸς αὐτὸν ἀποβλέπουσάν τε καὶ λέγουσαν· Ἴδε ὑγιὴς γέγονέ σου ἡ χείρ· μὴ μέλλε λοιπὸν, ἀλλὰ κάλαμον ταύτην γραμματέως ποίησον ὀξυγράφου, ὡς ἐπηγγείλω μοι νῦν. Ἀφυπνισθεὶς οὖν ὁ ἰαθεὶς, εἶτα περιεργασάμενος τὴν κεκομμένην, καὶ ἰαθεῖσαν ταύτην ἰδὼν, ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρι αὐτοῦ, καὶ τῇ τούτου μητρὶ, ὅτι ἐποίησεν αὐτῷ μεγαλεῖα ὁ δυνατός. Καὶ στὰς ἐπὶ τοὺς πόδας, τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς ὕψος ἀνέτεινε, καὶ μέλος ᾖσε τὸ τῷ καιρῷ προσφορώτατον· καὶ ἦν δι' ὅλης νυκτὸς πανοικὶ εὐφραινόμενος καὶ ᾄδων ᾆσμα καινὸν Θεῷ εὐχαριστήριον·

eucharisticos hymnos cum familia concinit:

Ἡ δεξιά σου χεὶρ, λέγων, Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύϊ, ἡ δεξιά σου χεὶρ τὴν θραυσθεῖσάν μου δεξιὰν ἰάσατο· καὶ διὰ ταύτης θραύσῃ ἐχθροὺς τοὺς μὴ τιμῶντας τὴν σὴν σεβασμίαν εἰκόνα καὶ τῆς τεκούσης σε, καὶ τῷ πλήθει τῆς D δόξης σου τοὺς ὑπεναντίους εἰκονοθραύστας, συντρίψεις διὰ τῆς ἐμῆς χειρός. Ἦν οὖν ἡ νὺξ ἐκείνη ἐκείνῳ ἡμέρα, καὶ οὐχὶ νύξ· καὶ φῶς, καὶ οὐχὶ σκότος· καὶ ἵν' οὕτως ἐρῶ τὸ προφητικὸν μεθ' ὑπαλλαγῆς, ἦχος ἦν ἐκεῖ καθαρὸς ἑορταζόντων, καὶ φωνὴ ἀγαλλιάσεως ἐν σκηνῇ δικαίου ἀνδρός.

Quare ad Principem accersitus,

20 Ταῦτα οὐκ ἐν κρυπτῷ οὐδ' ἡσυχῇ ἐτετέλεστο, ἀλλὰ διέβαινεν ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος φθόγγος καὶ ἐναρμόνιος ἀλαλαγμὸς εἰς τοὺς ἐγγειτόνων καὶ κύκλῳ σε· καὶ εὐθὺς ἀπήεσάν τινες τῶν μισοχρίστων Σαρακηνῶν παρὰ τὸν οἰκεῖον Ἄρχοντα, Μὴ ἐκκεκόφθαι τῷ Ἰωάννῃ τὴν δεξιὰν λέγοντες, ἄλλου δέ τινος δούλου τυχὸν, ἢ ἄλλως ὑπηρετουμένου αὐτῷ, καὶ δι' εὔνοιαν προσδεδωκότος ἑαυτὸν ἀντὶ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ· τοὺς δὲ τὴν ἐκκοπὴν προσταχθέντας χρήμασιν ἀνταλλάξασθαι τὴν ποινήν· ὁ γὰρ Ἰωάννης οἴκοι καθήμενος οὕτως ᾄδει καὶ τέρπεται, ὡς γαμήλια εἴποις πανηγυρίζειν αὐτὸν, καὶ ἐπιθαλαμίων ποιεῖσθαι τῶν ὑμηναίων ἠχὴν, μᾶλλον δ' ὑπὲρ ἐκεῖνα ἡ τούτου ἔοικεν ἀγαλλίασις.

et miraculum in se factum contestans

Τούτων οὕτω προσαγγελθέντων, προσεκαλεῖτο καὶ ὁ Ἰωάννης. Ὁ δ' ἀφικόμενος, ἐκελεύετο δεικνύειν τὴν ἐκκοπεῖσαν δεξιάν· ἧς ἐμφανισθείσης, ὑπεφαίνετο καί τις γραμμὴ τῆς διακοπῆς, τοῦτο οἰκονομησάσης τῆς Θεομήτορος, τὴν ἐκκοπὴν ἀψευδεστάτην καταμηνύουσα. Ἐφ' οἷς ὁ βάρβαρος ἔφησε· Τίς ὁ ἐξιασάμενός σε ἰα- E τρὸς Ἰωάννη; καὶ τίνα τὰ ἐπιθέντα σοι φάρμακα. Ὁ δὲ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ καὶ μεγάλῃ κῆρυξ τοῦ θαύματος γίνεται· καὶ Ὁ Κύριός μού φησιν ὁ παντοδύναμος ἰατρὸς, ὃς οὐχ ὑστερίζουσαν ἔχει τὴν δύναμιν πρὸς τὴν δέησιν.

innocensque declaratus,

21 Καὶ ὁ βάρβαρος ἀπεκρίνατο· Ὡς εἴκασμαι, ἄνθρωπε, ἐπ' ἀνευθύνοις, ὃ πέπονθας, πέπονθας· καὶ λοιπὸν ἡμῖν σύγγνωθι, ἐφ' οἷς ἀπερισκέπτοις καὶ ἀλογίστοις ταῖς ἀποφάσεσιν ἀπήνεγκα μέν σοι τὴν τιμωρίαν· ἴσθαι τοίνυν τὴν προτέραν ἐφέπων ἀρχὴν, καὶ πρῶτος ἔσῃ ἐν τοῖς ἡμετέροις συμβούλοις· οὐδὲν γὰρ πράξαιμεν πώποτε τοῦ λοιποῦ ἄνευ σῆς παραινέσεώς τε καὶ συμβουλῆς. Ὁ δὲ πεσὼν χαμαὶ προσεκύνησε, καὶ πρηνὴς κείμενος ἐδέετο ἐκείνου ἐφ' ὥραν ἱκανὴν συγχωρηθῆναι οἱ καὶ ἄλλην ἐάσαι τοῦτον ὁδὸν τὴν ἐρασμιωτέραν ὁδεῦσαι, καὶ ἀκολουθῆσαι τῷ λέγοντι, Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς. Ὁ δὲ βάρβαρος οὐκ ἐδίδου τὴν παραχώρησιν· καὶ ἦν ἰδεῖν μονομάχους, ὡς ἄν τις εἴπῃ, τὸν βάρβαρον καὶ τὸν δίκαιον, ὁ μὲν πολλοῖς ἠγωνίζετο ἐπέχειν τὸν Ἰωάννην τοῖς τοῦ κόσμου δεσμοῖς, ὁ δὲ βίαιός τις ἦν ταῦτα ἀποῤῥῆξαι μετὰ σπουδῆς, καὶ ἀγγελικαῖς πετάσαι ταῖς πτέρυξι.

facultatem impetrat secedendi in monasterium:

Καὶ στάδιον τότε ἠνεωγμένον μέγα ἐτύγχανεν, ἀγωνοθέτης δὲ Χριστὸς προεκάθητο, καὶ τὸ θέατρον ἄγγελοι· ἐρεῖ δέ τις ἴσως δικαίως, καὶ τοὺς πονηροὺς ἐξ ἀριστερῶν παρὰ θαῤῥύνειν τὸν βάρβαρον καὶ ἐπαλείφειν πρὸς πιθανότητας. Νικᾷ δὲ μετὰ πολλῆς τῆς ἀναῤῥήσεως ὁ ἐμὸς μονομάχος, καὶ τὰ πιθανὰ F πάντα τοῦ ἀντιπάλου ὡς βέλη νηπίων λελόγισται, καὶ νικητὴς ἄπεισιν, ἀναδεδεμένος τὴν κεφαλὴν ταινίᾳ περιφανεῖ· καὶ τὸν οἶκον εἴσεισι φαιδρωπὸς, ὁ πρὶν ἐξιὼν αὐτὴν σκυθρωπός.

et bonis in pauperes, consanguineos atque ecclesias distributis,

22 Καὶ δύο προκειμένων αὐτῷ τῶν δεσποτικῶν ἀποφάσεων, τῆς μὲν πωλεῖν τὰ ὑπάρχοντα καὶ πένησι διανέμειν ὁριζομένης, τῆς δὲ καταλιμπάνειν οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ τἄλλα πάντα, ἕνεκα τοῦ ὀνόματος τοῦ Δεσπότου· οὔτε περὶ τὴν προτέραν ποιεῖται τὴν σχολὴν, ἵνα ἴσως μὴ ἐμβραδύνῃ· οὔτε κατὰ τὴν δευτέραν ποιεῖ, ἵνα μὴ, ὡς ἔτυχε ταῦτα ἐάσαι, ἔριδες προβαῖεν καὶ διαμάχαι πολλαὶ τῶν καθ' αἷμα ᾠκειωμένων αὐτῷ, ἄλλων ἄλλο προβεβλημένων τοῦ κληρονομεῖν δίκαιον· ἀλλὰ μέσος ἀμφοτέρων χωρεῖ, καὶ ὡς εἶχε τὰ ὑπάρχοντα διανειμάμενος πένησιν, αἰχμαλώτοις, δούλοις τοῖς ἑαυτοῦ (οὓς δὴ καὶ ἐλευθερίας ἠξίωσε) συγγενέσι, καὶ θείοις [τὸ μέρος] καθιερώσας ναοῖς. Ὡς δὲ ἐξῆλθε γυμνὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, οὕτω γυμνὸς ἐξῆλθε τὸν κόσμον, πλὴν τῶν ἀναγκαίων ἐπιβλημάτων, καὶ ἀπιὼν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ τὴν προσήκουσαν προσκύνησιν ποιησάμενος ἐν τόποις τούτοις τοῖς σεβασμίοις, ὡς ἔλαφος διψῶσα τὸν Θεὸν εἰς τὴν ἔρημον ἔξεισι, καὶ τὴν τοῦ θεοφόρου Σάβα λαύραν καταλαμβάνει, ἔχων ἑταῖρον οὐ τῆς ὁδοῦ μόνον ἀλλὰ καὶ τοῦ σκοποῦ κοινωνὸν Κωσμᾶν, τὸν αὐτῷ συμμετασχόντα καὶ ἀναγωγῆς καὶ παιδεύσεως·

S. Sabæ Lauram cum Cosma ingreditur.

A δεύσεως· εἶπεν ἂν αὐτοὺς ζεῦγος ἱερὸν εἶναι, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τρέχειν τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἂν ἀροῦνται αὐτὸν ἐπαυχένιον.

CAP. IV

Celeris ejus instituendi curam recusantibus,

23 Ὁ γοῦν Ἰωάννης, ὃς τοῦ λόγου ἐστὶν ὑπόθεσις, τὴν θείαν ἐκείνην μάνδραν εἰσιὼν, τοῦ Ποιμένος πίπτει παρὰ τοὺς πόδας, λιπαρῶς ἐξαιτούμενος ὡς ἓν τῶν ἐκεῖ προβάτων ταγῆναι, ἀπολωλὸς ἑαυτὸν καλῶν καὶ ἐξ ἐρήμων ὀρέων ἄρτι ἐπιστρέφων πρὸς τὸν ποιμένα Χριστόν. Ἥσθη τοίνυν ὁ τῆς ποίμνης προεστὼς ἐπ᾽ αὐτῷ, καὶ τῆς προαιρέσεως ἐμακάρισε· καὶ δόξαν αὐτῷ, διὰ τὸ τοῦ βίου περιφανὲς καὶ τὸ τῆς γνώσεως περιὸν, ἑνὶ τῶν μεγάλων παραδοῦναι γερόντων τὸν νέηλην, ὡς ἄν ὑπ᾽ ἐκείνῳ καθηγεμόνι ταττόμενος ἀπλανῶς ἐπιπορεύηται τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ· ὃν ᾤετο ἐκ τῶν τῆς μονῆς ἐν πᾶσι καλοῖς ἐπίσημον εἰσκαλεῖται πρῶτον, καὶ ἐγχειρίζειν αὐτῷ τὸν Ἰωάννην ἐπιχειρεῖ. Ὁ δ᾽ ἀπαναινόμενος ἦν, οὐχ ἱκανὸν εἶναι ἑαυτὸν φάσκων εἰς ποιμαντικὴν ἀνδρὸς τοιούτου, μέγα τὸ κλέος ἀραμένου ἐπὶ σοφίᾳ. Παρῆκε τουτονὶ τὸν γέροντα ὁ Ποιμενάρχης, καὶ μετὰ αὐτὸν ἕτερον εἰσκαλεῖται· καὶ ὁ δευτερος τὰ ὅμοια τῷ προτέρῳ ἔλεγε. Τρίτος μετ᾽ ἐκείνους ἄλλος εἰσήγετο· μετὰ δὲ τούτους οὐκ ὀλίγοι ἕτεροι· καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι ἅπαντες τὴν προστασίαν τοῦ Ἰωάννου.

duro cuidam seni traditur,

B 24 Μετὰ δὲ τοὺς πολλοὺς, ἄλλος εἰσήγετο γέρων, τὸ ἦθος ἁπλοῦς, τὴν γνῶσιν πολύς, καὶ πρόθυμος πρόθυμον τὸν Ἰωάννην δεξάμενος, εἰς τὸ κελλίον τὸ ἴδιον ἄπεισι σὺν αὐτῷ· καὶ τὸ καλὸν θεμέλιον πρῶτον αὐτῷ ὑποτίθησι, τὸ μηδὲ πράττειν ἰδίῳ θελήματι, θύειν δὲ Θεῷ ἱδρῶτας ἐν προσευχαῖς, διὰ τὸ τούτων ἐκτενὲς καὶ ἐπίπονον· καὶ ἐξ ὀφθαλμῶν δακρύειν, ἐφιέμενον τῆς ἐπὶ τῷ προτέρῳ βίῳ καθάρσεως, ἃ θυσία καθαρὰ λελόγισται τῷ Θεῷ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο θυμίαμα. Καὶ τοῦτο μὲν πρῶτον, εἰς τὰ διὰ τοῦ σώματος ἐνεργούμενα· εἰς τὰ κατὰ ψυχὴν δὲ, μηδεμίαν ζωγραφεῖν κοσμικὴν φαντασίαν, μὴ εἰκονίζειν ἐν αὐτῇ μορφὰς πραγμάτων οὐ καθηκόντων· τὸν νοῦν

qui ei præcepta spiritualia

δὲ ἀπὸ παντὸς φυσήματος διακένου διατηρεῖν, μήτε μὴν τῷ τῶν μαθημάτων πλήθει ἐπαίρεσθαι, καὶ ἐν οἷς μεμάθηκε τὸ πᾶν καταλαβεῖν οἴεσθαι, μήτ᾽ ἐν ἔφεσιν [ἐλθεῖν] ὀπτασιῶν τινων καὶ ἀποκρύφων ἀποκαλύψεων, μήτε πειθήσεσθαι οἳ τὸν νοῦν ἑαυτῷ τεθαῤῥηκέναι ποτὲ ἢ δόξαι σχεῖν γουῶσιν ἀνεπισφαλῆ ἕως ἂν διχάζηται, ἀλλ᾽ εἰδέναι δειλοὺς τοὺς οἰκείους λογισμοὺς καὶ τὰς αὐτοῦ ἐπινοίας ἐπισφαλεῖς· σπεύδειν δὲ μὴ ἐᾶν σκεδάννυσθαι τὴν διάνοιαν ἀλλ᾽ ἐπείγεσθαι ταύτην συνάγειν ἐπιμελέστατα, ἵν᾽ οὕτω δὴ ὁ μὲν νοῦς αὐτοῦ φωτισθείη πρὸς Θεοῦ, καθαρθῇ δὲ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα καθαγνισθείη, καὶ τέλος τὸ σῶμα σὺν τῇ ψυχῇ ἐπισυναφθείη τῷ νοΐ, καὶ τὸ C τριπλοῦν ἁπλοῦν γένηται διὰ τὴν πρὸς τὴν ἁπλουστάτην τριάδα ἕνωσιν, καὶ γένηται ἄνθρωπος οὐ σαρκικὸς οὐδὲ ψυχικὸς, ἀλλὰ τὸ ὅλον πνευματικὸς, μεταστοιχειθέντων τῶν δύο γνωμικῇ προαιρέσει, εἰς τὸ τρίτον καὶ πρῶτον, λέγου δῆτα τὸν νοῦν.

et silentii servandi tradit :

25 Οὕτω δὴ ὁ πατὴρ τῷ παιδὶ, τῷ μαθητῇ ὁ διδάσκαλος ὑποθέμενος προσεπέθετο αὐτῷ, καὶ τοῦτο εἰπών· μὴ πρός τινας ἐπιστείλῃς ἐπιστολήν· μὴ τὸ παράπαν φθέγξῃ τι τῶν τῆς ἔξω παιδείας· σιωπὴν δὲ ἄσκει μετὰ συνέσεως, οἶδας γὰρ τοῦτο μὴ μόνον τῶν καθ᾽ ἡμᾶς φιλοσόφων εἶναι παράγγελμα, ἀλλὰ καὶ Πυθαγόρας ἐκεῖνος ὁ Σάμιος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἄρτι μυουμένοις αὐτῷ τὰ τῆς φιλοσοφίας μυστήρια πολυετῆ παρήγγελλε τὴν σιγήν· καὶ μὴ δόξῃς καλὸν εἶναι τὸ τὰ καλὰ παρὰ καιρὸν φθέγγεσθαι, εἰς τοῦτο γὰρ ὁ Δαβὶδ ὁδηγείτω σε, ὅς φησιν, ὅτι Ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν· εἶτα τί ἐντεῦθεν αὐτῷ συμβέβηκε; λέγοντος ἄκουσον, Ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐντός μου, τῷ πυρὶ πάντως τοῦ πρὸς Θεὸν ἔρωτος, ἐν τῇ κατὰ διάνοιαν δὲ μελέτῃ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τῷ Προφήτῃ ἐξήφθη. Ταῦτα τῷ Ἰωάννῃ ὁ γέρων παρήγγειλε· καὶ οὐκ ἦν καθ᾽ ὑδάτων γράφων, οὐδὲ κατὰ πετρῶν σπείρων, ἀλλ᾽ εἰς γῆν ἀγαθήν.

illi obediens per omnia,

26 Χρόνος οὖν παρῆλθεν ἱκανὸς, καὶ ὁ Ἰωάννης ἦν διὰ πάσας πείρας τῷ γέροντι παιδοτριβουμένῳ καὶ κατὰ πάντα τὴν ὑπακοὴν ἀνεπισφαλῆ ἐνδεικνύμενος. Οὐκ ἦν ἀντιλογία τῷ Ἰωάννῃ ἐνοῖς προσετάτ τετο, οὐκ ἦν γογ-

γυσμὸς ἐν γλώσσῃ, οὐδὲ διαλογισμὸς ἐν καρδίᾳ, ὅλως D ἀνακρίνων ἐντὸς ἅπερ ὁ ἐπιστάτης αὐτῷ διωρίζετο· ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἐν μέσῃ διανοίᾳ ἐνκεκολαμμένον εἶχεν, ὡς ἐν πλαξὶν ἕως βάθους, ἐπὶ παντὸς ἔργου καὶ ἐπιτάγματος τὸ ποιεῖν, ὡς ὁ Παῦλος παρακελεύεται τὸ ἐπιταττόμενον, χωρὶς γογγισμοῦ καὶ διαλογισμοῖν· τί γὰρ κέρδος τῷ ποιοῦντι χρηστὸν, εἰ οἷον δήποτε ἂν ἐπικάθηται οἷ τοῖς χείλεσι γογγυσμὸς, ἢ τῇ καρδίᾳ ἐμφωλεύῃ ὡς ὄφις διαλογισμὸς πονηρός; πότε βελτιωθήσεται ἡ ψυχὴ τῷ οὕτως διακονοῦντι; πότε τὴν ἐπὶ τὸ πρόσω σχοίη προκοπήν; διὰ τοῦτο πονοῦσιν εἰκῆ, πρὸς τὰ ἔμπροσθεν οὐ προκόπτοντες.

AUCT. IO. PATR. JER. EX MS.

etiam Damasci venales sportas jussus proponere pretio nimio

27 Εἶτα τοῖς μείζοσι τῆς ὑπακοῆς ἀγωνίσμασιν ἐγγυμνάζων ὁ γέρων τὸν ἀθλητὴν, τί μηχανᾶται; Σπυρίδας, ἃς εἶχον ἐργόχειρον, πολλὰς συναγηοχὼς πρόφασιν προβάλλεται τοιαυδὶ, εἰρηκὼς τῷ Ἰωάννῃ οὑτωσίν· Ὡς ἤκουσταί μοι, τέκνον, ἐν Δαμασκῷ πολλοῦ πωλεῖσθαι τὰς σπυρίδας, εἴπερ ἐν τοῖς τῆς παλαιστίνης μέρεσιν· καὶ χρειῶν ὡς οἶδας πολλῶν ἡμῖν δεῖ. Ἀνελόμενος οὖν ἁπάσας, ἐκεῖ ὡς τάχος ἔχεις πορεύου, καὶ μὴ ἄλλως ταύτας πωλήσῃς μηδὲ παρὰ μικρὸν, εἰ μὴ ὥσπέρ σοι ἐντέλλομαι, ὑπὲρ τὸ διπλάσιον τοῦ ἀξίου τὸ τίμημα ὁρισάμενος. Οὐκ ἀντεῖπε δὲ, οὐδὲ τὸν τοῦ ἐπιτάξαντος λόγον ἀνέκρινεν ὁ E μέχρι θανάτου ὑπήκοος· ἐπωμίζεται δὲ τὸν φόρτον ὁ πτερωτὸς τὴν ὑπακοὴν, καὶ εἰς Δαμασκὸν ἄπεισιν ὁ πρὶν περίοπτος ἐν αὐτῇ, ῥακενδυτῶν, αὐχμηρὺς, καὶ ῥυπῶν· καὶ περιήει τὴν ἀγορὰν τὴν τῶν σπυρίδων ποιούμενος διαπώλησιν. Ὡς οὖν πολλοῦ ταῦτα ἐποιεῖτο τιμήματος, γέλωτα παρεῖχε, καὶ δι᾽ ὀνείδους καὶ ὕβρεων τοῖς πᾶσιν ἐγίνετο. Εἷς τοίνυν τῶν ἐξ ὑπηρετούντων αὐτῷ, ὅτε περιφανὴς ἐν τῇ πόλει διέπρεπε, κατὰ πρόσωπον στὰς, καὶ τὴν ὄψιν ἐκείνου εἰς διάνοιαν ἐμβαλλόμενος, ἐγνώρισε τὸν οὕτω ταπεινὸν, τὸν οὕτω δυσείμονα, ὅστις εἴη, καὶ οἷος ἐτύγχανε· καὶ συντριβεὶς τὴν καρδίαν πρόσεισιν ὡς μηδὲ εἰδὼς ὁ εἰδώς, καὶ τὴν τῶν σπυρίδων ἐξώνησιν ἐποιήσατο, δοὺς αὐτῷ ὅσον ἐπεζητήθη τὸ τίμημα. Ὁ δὲ τοῦτο λαβὼν παλινῳδίαν ποιεῖται πρὸς τὸν στειλάμενον, καὶ οἷά τις νικηφόρος ἐπάνεισι γενναίως, εἰς τοὔδαφος καταβαλὼν τὸν ἀντίπαλον, ὃς ἦν ὁ τῆς κενῆς δόξης καὶ ὑπερηφανίας γεννήτωρ.

humiliter paret.

Epitaphium carmen rogatus componere

28 Ἐκ γειτόνων δὲ τοῦ Ἰωάννου μοναχός τις ἐτύγχανεν, ὃς τὴν ἐπὶ γῆς παροικίαν πρὸς τὴν οὐράνιον μονὴν μετηλλάξατο, καὶ πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησεν· ἦν δὲ ἐκείνῳ ἀδελφὸς κατὰ σάρκα. Οὗτος ἡττηθεὶς τῆς συμφορᾶς, οὐδ᾽ ὅλως εἶχε στέγειν τὸν ἀδελφικὸν θάνατον. Ὁ γοῦν Ἰωάννης παρηγόρει τὸν ἀδελφὸν, καὶ ὡς εἶχε λόγοις τοῦ πάθους ἀνεκαλεῖτο· δυσωπεῖ δὲ τοῦτον ὁ πενθῶν, καὶ τι αὐτῷ μελουργῆσαι τροπάριον ἐκλιπαρεῖ, παρηγοροῦν τὸ F πένθος καὶ τὴν ψυχὴν καταψῶν. Ἐδεδοίκει δὲ ὁ Ἰωάννης τὴν τοῦ γέροντος ἐντολὴν, καὶ πρὸς τὴν αἴτησιν οὐ κατένευεν. Ὁ δ᾽ αἰτούμενος οὐκ ἀφίστατο δυσωπῶν· καὶ, Ἵνα τί, ἔλεγε, ψυχὴν ὀδυνομένην οὐκ ἐλεεῖς; καὶ μικρὸν ἐπιπάσσεις αὐτῇ φάρμακον ἀκεσώδυνον; Ἂν ἰατρὸς ἦσθα σωματικὸς, ὀδύνη δέ με σωματικὴ περιέπειρεν, εἰ μὴ τὸ κατὰ δύναμιν προσῆξάς μοι φάρμακον, κἀγὼ δεινῶς ἔπασχον, καὶ εἴσω τὴν ἐπὶ θάνατον, οὐκ ἔμελες δίκας ὑφέξειν παρὰ Θεῷ ταύτης τῆς παροράσεως; καὶ νῦν ἐν μείζονι παρορῶν με πάσχοντα, οὐ μείζους ὑφέξεις τὰς δίκας. Εἰ δὲ καὶ δεδίττῃ τὴν τοῦ γέροντος ἐντολὴν, ἴσθι ἐν ἀποῤῥήτῳ μοὶ κεῖσθαι τὸ πρᾶγμα καὶ ἀνεξάκουστον. Κάμπτεται τοῖς λόγοις τούτοις ὁ Ἰωάννης, καὶ τροπάριον αὐτῷ ἐπὶ νεκρῷ συντίθησιν εὐαρμόνιον, ὃ καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ τοῖς πάντων στόμασιν ᾄδεται, τὸ Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα.

contra Senis præceptum cum annuisset

et propterea esset ab eo expulsus,

29 Ἀπῆν δέ τοτε τοῦ κελλίου ὁ τοῦ Ἰωάννου καθηγούμενος, ὁ δ᾽ ἐντὸς τῆς κέλλης ἐναρμονίως ὑπῇδε τὸ εἰρημένον τροπάριον. Καὶ ὁ γέρων ἐκτὸς πεφθακὼς τὴν μελουργικὴν ἐκείνην φθογγὴν ἐνωτίζεται, καὶ μετ᾽ ὀργῆς ὅτι πολλῆς τῷ Ἰωάννῃ φησὶν, Οὕτως ἐπιλέλησαι τῶν ἀρχῆθέν σου ὑποσχέσεων; καὶ ἀντὶ πενθοῦντος καὶ σκυθρωπάζοντος, διακεχυμένος κάθῃ καὶ g θροπτόμενος τοῖς μελίσμασιν; Ὁ δὲ τὴν αἰτίαν ἐξεῖπε τῷ γέροντι, καὶ τὸ τοῦ βιασαμένου πένθος προυβάλλετο, καὶ πρηνὴς πεσὼν ἐξῃ-

g

AUCT. JO. PATR. JER. EX MS.

A τεῖτο συγγνώμην. Καὶ ὁ γέρων οἷα λίθος καὶ ὡς ἄκμων ἵστατο, μηδ᾽ ὅλως τῷ ἱκετεύοντι ἐνδιδούς· καὶ ἐξέβαλλεν αὐτὸν τῆς κέλλης εὐθύς. Ὁ δὲ θαυμαστὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ, εἰς μνήμην εὐθὺς τῆς προγονικῆς παρακοῆς γίνεται, καὶ τῆς ἐκ τοῦ παραδείσου διὰ ταύτην ἐκπτώσεως· καὶ οὐκ εἶχεν ὅποι καὶ γένηται, ἢ ποῖ τράπηται· καὶ πλέον ἦν παθῶν ὑπὲρ τὸν ἀποβάλλοντα τὸν ἀδελφόν, τοῖα δ᾽ ἔλεγε καθ᾽ ἑαυτόν, Ὡς ἐκεῖνος μὲν ἀδελφὸν ἀπεβάλλετο, ἐγὼ δὲ τὴν ἐμὴν ψυχὴν διὰ τῆς παρακοῆς ἀπολώλεκα. Τέλως ἑτέροις γέρουσι πρόσεισιν, οὓς τῶν ἄλλων ᾔδει ἐξαιρέτους πρὸς ἀρετὴν, καὶ πρέσβεις προβάλλεται πρὸς τὸ τὸν γέροντα δυσωπῆσαι καὶ δεηθῆναι, ὡς ἂν παρακληθείη καὶ συγγνοίη τῷ Ἰωάννῃ τὸ ἔγκλημα. Ἀπῆλθον οὖν ἐκεῖνοι καὶ δυσώπησαν· ὁ δὲ οὐκ ἐνεδίδου ὡς ἀνδριάς, οὐ παρεχώρει τῷ μαθητῇ τῇ εἰς τὴν κέλλαν εἰσόδου.

jubetur pro impetrando reditu latrinas repurgare:

30 Καί τις τῶν μοναχῶν ἐκείνων ἀποκρινάμενος εἴρηκεν· Ἐξὸν ἄλλην ἐντολὴν δοθῆναι τῷ ἁμαρτήσαντι καὶ μὴ ἐκπεσεῖν τῆς συναυλίας τῆς μετά σου. Καὶ ὁ δυσωπούμενος, ἔφησε· Ταύτην τῷ Ἰωάννῃ ἐντολὴν ὁρίζομαι, εἴγε βούλεται συγγνωμονηθῆναι αὐτῷ τὴν παρακοὴν, πᾶσαν διελθεῖν τὴν τῆς λαύρας περιοχὴν, καὶ δι᾽ ἑαυτοῦ ἐκκαθάραι τὰ ἐν ταῖς κέλλαις τῶν μοναχῶν τῶν ῥυπασμάτων οἰκίδια. Οἱ δὲ ἀκούσαντες, ἐπὶ τῷ λόγῳ ἐγκαλυψάμενοι, κατηφεῖς ἀπῄεσαν, καὶ τὸ τοῦ γέροντος ἀνένδοτον ἐκπληττόμενοι. Οὓς προσυπατήσας ὁ Ἰωάννης, καὶ τὴν συνήθη B βαλὼν μετάνοιαν, ἤρετο περὶ τῆς πατρικῆς αὐτῷ ἀποφάσεως. Οἱ δὲ τὴν αὐστηρίαν τοῦ γέροντος ἐκπλήττεσθαι ἀπεκρίναντο, καὶ τὴν ἀπόφασιν δι᾽ αἰδοῦς εἶχον ἐξειπεῖν. Ὁ δὲ καὶ λίαν αὐτοὺς ἀνακαλύψεσθαι προσδυσωπῶν ἦν. Πεισθέντες οὖν τὴν ἀσχήμονα ἐκείνην ἀνακάθαρσιν λέγουσιν. Ὁ δ᾽ ἀκηκοὼς ἥσθη μᾶλλον παρ᾽ ἐλπίδα πᾶσαν αὐτῶν, καὶ ῥᾷον εἶναί μοι τοῦτό φησι, καὶ πρὸς ἡδονὴν μάλιστα. Εὐθὺς οὖν ἄπεισι κατὰ τῆς καθάρσεως ἐργαλεῖα ἐζητηκὼς, καὶ λαβὼν πρόσεισι τῇ κέλλῃ τοῦ ἐκεῖ γειτονοῦντος τῷ γέροντι· καὶ εἰσιὼν ἐν αὐτῇ, χεῖρας μολύνειν ἐκείνας, ἤρξατο, ἃς πολλοῖς πρότερον εὐωδίαζε τοῖς ἀρώμασι, καὶ τὴν χριστοθεράπευτον δεξιὰν, ὢ τῆς πολλῆς τοῦ ἀνδρὸς ταπεινώσεως! κοπροπηλόφυρτον ἔθετο.

quod facere incipiens ideoque laudatus

31 Πυθόμενος δ᾽ ὁ γέρων τὴν εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Ἰωάννου προθυμίαν πολλὴν, καὶ τὸ τῆς ἀληθοῦς καὶ πολλῆς ἐκείνου ταπεινώσεως βάθος, μᾶλλον δὲ ὕψωμα, ἐπιδραμὼν περιέβαλλεν αὐτὸν καὶ περιεπλέκετο τῷ τραχήλῳ, τὰς δὲ χεῖρας περιεπτύσσετο, τὰ ὄμματα κατησπάζετο, κατεφίλει τοὺς ὤμους. Ὢ οἷον, ἔλεγεν, ἀθλητὴν τῆς μακαρίας ὑπακοῆς ἐγὼ ἀπέτεκον ἐν Χριστῷ! Ὁ δὲ Ἰωάννης πλέον αἰδούμενος τοὺς λόγους τοῦ γέροντος, πρηνὴς ἔπιπτε, καὶ τὸ ἔδαφος τοῖς δάκρυσιν ἔβρεχεν, ὡς Θεοῦ προσπίπτων ἐνώπιον· οὐ γὰρ ἐφυσιώθη τοῖς λόγοις τοῖς

magis se humiliat.

πατρικοῖς, οὐδὲ ἐξογκώθη τοῖς ἐγκωμίοις τοῦ γέροντος· C ἀλλ᾽ ἐταπεινοῦτο πλέον, καὶ ὁ νοῦς αὐτοῦ μάλιστα συνετρίβετο. Οὕτως οἶδα τοὺς συνετοὺς τοῖς ἐπαίνοις ταπεινουμένους, καὶ συντριβομένους τοῖς ἐγκωμίοις, καὶ ἀνυψουμένους πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπὶ τούτοις ἀνίστησιν ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν, καὶ λαβόμενος τῆς χειρὸς, εἰς τὸ κέλλιον αὐτοῦ μετὰ χαρᾶς εἴσεισι· εἶπεν ἂν, τὸν Ἰωάννην ἰδὼν, ὡς εἰς τὸν ἐν Ἐδὲμ παράδεισον πάλιν ἀποκαθίσταται νῦν· ἐν ἑαυτῷ δὲ τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ διὰ τῆς παρακοῆς τυπώσας τὸ πρότερον, τὸν νέον ἐτύπου Χριστὸν καὶ αὖθις ἐν ἑαυτῷ διὰ τῆς ἄκρας ἐκείνης ὑπακοῆς.

CAP. V

Monitus a Deipara senex ne

32 Μετ᾽ οὐ πολὺ δὲ ὄναρ τῷ γέροντι ἐπιφαίνεται ἡ πανύμνητος καὶ πανάμωμος, καί φησιν· Ἵνα τί πηγὴν ἀνέφραξας, οὕτω μὲν ἡδὺ τὸ νᾶμα προχέειν ἔχουσαν; οὕτω διειδές, οὕτω δαψιλὲς καὶ νεκταρῶδες ὕδωρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν; ὕδωρ ὑπὲρ τὸ ἐκ πέτρας ἐν ἐρήμῳ βλύσαν ξενοπρεπῶς; ὕδωρ οὗ πιεῖν Δαβὶδ ἐπεθύμησεν; ὕδωρ ὃ τῇ Σαμαρείτιδι Χριστὸς ἐπηγγείλατο. Ἔα φέρεσθαι τὴν πηγήν· δραμεῖται πολὺ καὶ πᾶσαν διελεύσεται τὴν οἰκουμένην· ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσας αἱρέσεων· μεταβαλεῖ τε ταύτας, πρὸς θαυμασίαν γλυκύτητα· οἱ διψῶντες ἐπὶ τὸ ὕδωρ μετὰ σπουδῆς πορευέσθωσαν· καὶ ὅσοι μὴ ἔχοντες ἀργύριον βίου καθαροῦ πωλήσαντες τὰς ἐμπαθείας αὐτῶν, ἐκ τοῦ Ἰωάννου ἀγορασάτωσαν πᾶσαν ἐν δόγμασι καὶ ἔργοις ἀκραιφνῆ καθαρότητα. Οὗτος εἰλήφει τὴν προφητικὴν κιθάραν καὶ τὸ Δαβιδικὸν ἐκεῖνο ψαλτή-

ultra prohiberet Joannem

D ριον, καὶ ᾄσει ᾄσματα καινά, ᾄσματα Κυρίῳ τῷ Θεῷ· ὑπερβαλεῖται τὴν Μωσέως ᾠδὴν τοῖς μελουργήμασιν, καὶ τὴν χωραυλίαν Μαρίας· μῦθος ἐλεγχθήσεται τὰ τοῦ Ὀρφέως ἀνόνητα μελῳδήματα, τὴν πνευματικὴν καὶ οὐράνιον μελουργίαν οὗτος ᾄσεται, τοὺς χερουβικοὺς ὕμνους οὗτος μιμήσεται, καὶ πάσας τὰς ἐκκλησίας, τὰς θυγατέρας Ἱερωσαλὴμ, αὐτὸς νεάνιδας τυμπανιστρίας ποιήσεται, ᾀδούσας ᾆσμα Θεῷ, τὴν νέκρωσιν Χριστοῦ ἀπαγγέλλον καὶ τὴν ἀνάστασιν. Οὗτος ὀρθομήσει τὰ τῆς πίστεως δόγματα, καὶ στηλιτεύσει πάσης αἱρέσεως διαστροφὴν καὶ λοξότητα, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ ἐρεύξεται λόγους ἀγαθοὺς, καὶ ἐρεῖ τὰ τοῦ βασιλέως ἔργα τὰ ὑπὲρ θαύμαστα.

sacra cantica componere,

33 Περὶ δὲ τὴν ἕω εἰσκαλεῖται τὸν Ἰωάννην ὁ μυηθεὶς τὰ ἀπόρρητα, καὶ φησαν. Ὢ τέκνον τῆς ὑπακοῆς τοῦ Χριστοῦ, ἄνοιξόν σου τὸ στόμα, ἵνα ἑλκύσεις τὸ πνεῦμα· μᾶλλον δὲ ὃ προείληφας ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἐξερεύγου διὰ τοῦ στόματος· τὸ στόμα τοῦ γὰρ λαλήσει σοφίαν, ὅτι μελέτην ἔσχες ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς συνέσεως πολλήν. Ἄνοιξόν σου τὸ στόμα οὐκ ἐν παραβολαῖς, ἀλλ᾽ ἐν ἀληθείαις· οὐκ ἐν αἰνίγμασιν, ἀλλ᾽ ἐν δόγμασι· λάλη σου h εἰς ὦτα Ἱερουσαλὴμ τῆς ὁρώσης Θεὸν τῆς εἰρηνικῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, οὐ λόγους εἰκῆ καὶ εἰς ἀέρα ῥέοντας, ἀλλ᾽ οὓς ἔγραφε τὸ πνεῦμα ἐν τῇ καρδίᾳ σου. Ἀνῆλθε εἰς τὸ ὄρος τὸ Σίναιον τῶν ὀπτασιῶν Θεοῦ καὶ ἀποκαλύψεων. Κἂν ἐταπείνασας ἑαυτὸν ἕως τῶν ἀβύσσων τῆς πολλῆς ταπει- E νώσεως, νῦν ἄνελθε εἰς τὸ τῆς ἐκκλησίας ὄρος, καὶ κήρυξον εὐαγγελιζόμενος τῇ Ἱερουσαλήμ· Ἐν ἰσχύϊ ὕψωσον τὴν φωνήν· δεδοξασμένα γάρ μοι ἐλαλήθη περί σου παρὰ τῆς Θεομήτορος σύγγνωθί μοι δὲ καὶ ὅσα σοὶ γέγονε ἐμποδίον, ἐξ ἀγροικίας μου τοῦτο καταπραττόμενος.

ipsum ad hoc animat:

h

34 Ἐξ αὐτῆς οὖν ὁ Ἰωάννης τῶν θείων μελισμάτων ἀρχὴν ποιησάμενος, ᾖσε τὰ μελίῤῥυτα ᾄσματα, ἃ δὴ τὴν ἐκκλησίαν ἐφαίδρυναν, καὶ τόπον σκηνῆς τοῦ Θεοῦ ἐποίησαν, ἔνθα ἦχος καθαρὸς τῶν ἑορταζόντων ἀκούεται. Οὐ ταῦτα μόνον· ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰς σφαιδρὰς πανηγύρεις λόγους ἐξέθετο· καὶ τὴν ἱερὰν βίβλον καὶ θεοχάρακτον πλάκα, ἵνα οὕτως εἴπω, διεχαράξατο, πᾶσι σοφοῖς τε καὶ ἰδιώταις, οὐ μετρίαν παράκλησιν καὶ θύραν εἰσαγωγῆς εἰς τὰ περὶ θεολογίας μυστήρια καὶ τῶν ἄλλων δογμάτων τῆς ἀληθοῦς πίστεως, καὶ τῆς τῶν ὄντων νοητῶν καὶ αἰσθητῶν συντρομουτέρας καὶ θεωρίας καὶ γνώσεως· ἣν ἐγὼ οὐρανὸν ἐκάλεσα, ὡς ἄστρασι ταῖς ὀρταῖς ἀποδείξεσι καὶ φυσικαῖς τε καὶ γραφικαῖς καὶ λίαν ἐπιστημονικαῖς διαλάμποντα. Ὁ γοῦν πρὸς τοῦτον οὐκ ἀποβλεπόμενος τὸν οὐρανὸν, καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ κάλλους μὴ κατατρυφῶν, μηδὲ τοῦ ἐξ αὐτοῦ φωτὸς ἀπολαύων, ἢ τυφλός ἐστι ἢ ἐσκότισται, καὶ ἄθλιον εἴποιμι τὸν μυωπάζοντα πρὸς τὴν λάμψιν αὐτοῦ τὴν εὔθεον· Ἔτι δὲ καὶ μακροὺς συνῆρε λόγους ὁ Ἰωάννης καὶ αὖθις περὶ τῆς τῶν θείων καὶ σεπτῶν εἰκόνων περιφανοῦς προσκυνήσεως· καὶ ὅσον τὸ ἐν αὐτῷ τῆς θείας εἰκόνος F κάλλος τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀνεμορφώσατο κάλλιον, τοσοῦτον καὶ τὰ περὶ τῆς τῶν σεβασμίων εἰκόνων τιμῆς ἀνετάξατο ὑψηλόγερον καὶ φαιδρόγερον.

qui non illis tantum sed etiam scriptis libris Ecclesiam locupletat,

35 Εἶχε δὲ πρὸς τοὺς τοιούτους πόνους ἀδελφικῶς ὑπαλείφοντα, ὃν ἐν πνεύματι θείῳ ἔσχηκεν ἀδελφὸν Κοσμᾶν τὸν κόσμιον, τὸν καὶ κοινωνήσαντα τούτῳ καὶ λόγων καὶ ἀναγωγῆς καὶ ἀσκήσεως· ὃς δὴ καὶ οὗτος τοῖς ἐν ᾄσμασι πνευματικοῖς πόνοις, τὸν Ἰωάννην ἐμιμήσατο συνετῶν, καὶ ὑπῇσε λιγυρὰς τῇ ἐκκλησίᾳ τὰς ἁρμονίας ἐν κιθάρᾳ καὶ φωνῇ ψαλμοῦ, τὸ οἰκεῖον σῶμα τύμπανον παραστησάμενος τῷ Θεῷ διὰ τὴν τῶν παθῶν νέκρωσιν, καὶ ψαλτήριον ἄλλο δεκάχορδον καταστήσας ὅλον ἑαυτὸν, τὴν πενταπλῆν τοῦ σώματος αἴσθησιν καὶ τὰς ἰσαρίθμους δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἐντέχνως καὶ σοφῶς ἐντεινάμενος. Ἀλλ᾽ ὁ μὲν Κοσμᾶς Ἐπίσκοπος τῆς Μαιουμᾶ ὑπὸ τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων Πατριαρχεύοντος οὐχ ἑκουσίως χειροτονεῖται, τῇ βίᾳ δὲ ὑπενδοὺς, καὶ καλῶς ποιμάνας τὸ ποίμνιον καὶ ὡς φίλον Θεῷ, εἶτα καὶ τραφεὶς ἐν γήρᾳ καλῷ πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ ἀπελήλυθε, μᾶλλον δὲ πρὸς Θεὸν ἐξεδήμησε· τὸν Ἰωάννην δὲ ὁ τοὺς τῶν Ἱεροσολύμων ἰθύνων οἴακας θεοπνευστίας μεταστειλαμένος, ἐν καθέδρᾳ Πρεσβυτέρων αἰνεῖν τὸν Κύριον τοῦτον χειροτονεῖ.

socio Cosma in omnibus utens.

Hoc Episcopo facto ipse Presbyter ordinatur,

36

A *et reversus ad lauram insistit vitiis extirpandis,*

36 Ὁ δὲ πρὸς τὴν τοῦ θεοφόρου Σάβα λάυραν αὖθις ἐπανιὼν, καὶ τὴν οἰκείαν ὡς εἰπεῖν νοσσιὰν ὑπεισιὼν ὁ ὑψιπέτης ἀετὸς, οὐκ εἰς νοῦν ἔθετο τὸ τοῦ Σολομῶντος ἐκεῖνο παράγγελμα, τὸ τοὺς πρεσβυτέρους διπλῆς ἀξιοῦσθαι τιμῆς· ἀλλ' οἷον μεταμειψάμενος τὸ ῥητὸν, καθὰ ἑαυτὸν ἔστρεφε, λέγων, τὸ τοὺς Πρεσβυτέρους διπλῆς ἐπιμελεῖσθαι τῆς ταπεινώσεως, τὸ τοὺς πρεσβυτέρους διπλὴν ἐπιποιεῖσθαι τὴν ἄσκησιν, ὑπὲρ τὴν πρὶν τὸ τοὺς πρεσβυτέρους διπλοὺς τοὺς ἀγῶνας ἐνδείκνυσθαι, οὐ πρὸς τὰ πάθη τοῦ σώματος μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὰ κρύφια, ἃ διαλανθάνει τοὺς ἀσκουμένους πολλάκις εἰ μὴ σφόδρα νήφουσι, καὶ ὁ ἐντὸς αὐτῶν μιαίνεται ἄνθρωπος καὶ οὐκ ἐπαισθάνονται, τὰ δέ ἐστι δόλος, φθόνος, οἴησις, ἀλαζονεία λανθάνουσα, κενοδοξία ἐν ταπεινοδοξίας σχήματι, πολυπραγμοσύνη ἀλλότριος, ὑφ' ἣν πολλὰ τὰ ἐκ τῆς γλώττης ἀνάγεται κακὰ, μετεωρισμός, ῥεμβασμός, ὕπουλον ἦθος, τύφος ὑπὸ ταπεινώσει τοῦ σώματος, μεθ' ἡδυπαθείας ἐγκράτεια, ἀντιποίησις τοῦ οἰκείου θελήματος, ἡ ἐν τοῖς οὐδαμινοῖς τῶν χρημάτων προσπάθεια, ἡ παρὰ τοὺς κειμένους ὅρους ἀμφίασις, ἐξ ἧς τὸ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἀνόμοιον, καὶ τὸ λεληθὸς τῆς ὑπερηφανίας δέλεαρ.

virtutibus acquirendis.

37 Ταῦτα ὁ Ἰωάννης ῥιζόθεν σπεύδων ἐκτίλαι τῆς οἰκείας ψυχῆς, τοῖς πόνοις πόνους προσέθετο, καὶ μᾶλλον B ψυχικούς· καὶ τὸν νοῦν συστείλας πανταχόθεν τέλεον, ἃ πεπόνηκε πρότερον ἐπισυναγηοχὼς, ἐποιεῖτο τούτων ἐπίσκεψιν ἐπικοσμῶν, ἐπικαλύνων, ἐπιδιορθούμενος πρὸς ἀκρίβειαν καὶ λέξιν καὶ νοῦν καὶ ῥυθμόν· καὶ συνθήκην, καὶ ὅπως τὸ κάλλος ἀνθηρὸν ἄγαν καὶ οἷον ἄμετρον, ἐπισεμνύνων διὰ τοῦ σώφρονος, ἵνα γένοιντο αὐτῷ οἱ λόγοι μηδὲν ἐπιδεικτικὸν καὶ φαῦλον ἐπισυρόμενοι. Ὅστις οὖν ἐπιστημόνως αὐτῷ ἐγκύψει τοῖς τοιούτοις πονήμασιν, ὄψεται τῶν θεωρημάτων τὸ ὕψος, καὶ τὸ κάλλος τοῦ λόγου μετὰ σεμνότητος. Τὸν δὲ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ζῆλον τούτου, τίς ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ μὴ ἐκθειάσηται; τὸν δὲ τῆς σοφίας πλοῦτον πῶς τοῖς πᾶσι διένειμεν, ἐξ οὗ τὸ τῆς γνώσεως ὃ εἰλήφει τάλαντον, οὐκ εἰς διπλοῦν ἐπολλαπλασίασεν, ἀλλ' εἰς δεκαπλάσιον; φείδομαι γὰρ ἐπαυξῆσαι τὸ ἀριθμὸν, ἵνα μὴ δόξαιμι τοὺς εὐαγγελικοὺς ὅρους ὑπερβάλλεσθαι, οὐ γὰρ καλὸν ἁπλῶς τὰ ὑπερόρια φθέγγεσθαι.

elimandis etiam scriptis suis

in quibus zelum religionis laudavit Stephanus Junior Martyr CP.

38 Ἐκεῖνος δὲ καὶ εἰς τοῦτο πέπεικεν ὁ ζῆλος ὁ ἔνθεος, ὡς ὑπὲρ τοὺς θείους νόμους ἀγωνισάμενος, ἐκ Δαμασκοῦ μὲν τὸ πρότερον, ἐκ δὲ Παλαιστίνης τὸ δεύτερον βάλλειν τοὺς ἐν Κωνσταντίνου πόλει τῶν σεπτῶν εἰκόνων καθαιρέτας καὶ ὑβριστάς. Ἐνθὲν δὲ τὸ τῆς μεγαλοπόλεως θρέμμα, ὁ τῷ Πρωτομάρτυρι ὁμονυμῶν, καὶ λίθοις ὡς ἐκεῖνος ὑπὲρ Χριστοῦ, οὕτως ὑπὲρ τῆς εἰκόνος ἐκείνου C [βαλλόμενος] εἰς οὐρανοὺς ἀναδραμὼν, μέμνηται τῶν τοῦ Ἰωάννου λόγων καὶ τῶν πόῤῥωθεν [γεγραμμένων] κατὰ τῶν δυσσεβῶν, θεῖον καὶ θεοφόρον ἄνδρα καλῶν. Κᾂν μὴ κεχρισμένος ἦν Ἀρχιερωσύνης τῷ χρήματι, οὐ χρὴ σὺν ἀρνήσασθαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ μαρτυρίας ταινία ὄψει τὸν ἄνδρα τὴν κεφαλὴν ἐστεμμένον· Διὰ γὰρ τὸν εὐσεβείας D ζῆλον, ἡ συκοφαντεία τῷ εὐσεβεῖ, ἐξ ἧς ἡ τῆς χειρὸς ἐκτομή.

AUCT. JO. PATR. JER. EX MS.

et tandem vita functus migrat in cælum,

39 Οὕτω βιοὺς, καὶ οὕτω τὸν δρόμον τετελεκὼς τῆς ἀσκήσεως, καὶ τὴν πίστιν τετηρηκὼς, μᾶλλον δὲ καὶ πλατύνας λόγοις καὶ καλλύνας τοῖς δόγμασι, καὶ εὖ δεῦρο τοῦ χρόνου οἷς πεπόνησε βεβαιῶν, συνέχων, συντηρῶν, πρὸς Χριστὸν ἀνέδραμεν ὃν ἠγάπησε. Καὶ νῦν οὐκ ἐν εἰκόνι τοῦτον ὁρᾷ, οὐκ ἐν ἐκτυπώματι προσκυνεῖ, ἀλλὰ αὐτὸν ὀπτάνεται κατὰ πρόσωπον, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ βλέπων τὴν δόξαν τῆς μακαρίας Τριάδος, ἐπὶ τούτοις διττὸν ἀθλητὴν ἔδει, τὸν ἀσκητὴν τὸν τῆς ἐκκλησίας κοσμήτορα, τὸν τῆς ἀληθείας σημάντορα, τὸν ἀθλητικόν, τὸν ἀσκητικόν, τὸν δογματικόν, τὸν συνετιστὴν τῶν ἀσυνέτων, τὸν δογματιστὴν τῶν ἀμυήτων, λόγοις ἐγκωμιασθῆναι τοῖς κατὰ δύναμιν παρ' ἡμῶν· [οὐχ ἵνα δόξης τὸ οἱονοῦν ἐκείνῳ περιποιησάμεθα] i, ἀλλ' ἵν' ἐκεῖνος ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς ἀντιμνημονεύσῃ, καὶ τῆς ἐκείνου δόξης ἐμπλησθῶμεν τῆς οὐρανίου, ἔτι ἐνδημοῦντες τῇ γῇ, ἐκείνης λέγω τῆς δόξης, ἣν Δαβὶδ ἐπιμαρτυρεῖ τῇ τοῦ βασιλέως θυγατρί, καὶ ψυχῇ βασιλικῇ ἐνιζάνεσθαι, πᾶσα λέγων, δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν.

E *unde eum sibi propitium habere auctor precatur.*

40 Σύγγνωθί μοι τρισμάκαρ καὶ ἱκέτης γένοιό μοι τὰ πρὸς Θεὸν θερμότατος καὶ ἀνένδοτος, ἐφ' οἷς τοῦτον καλὸν ἔρανον, ἄλλου πεποιηκότες ὡς εἶχεν ὁ ἄνθρωπος, ἀφελῶς αὐτὸς εὑρηκὼς καὶ διαλέκτῳ Ἀῤῥάβων καὶ γράμμασι κείμενον, ὁ ὁμωνυμῶν σοι, ἐκ πόθου εἰς τοῦτο λόγου καὶ ἐπιμελείας τῆς κατὰ δύναμιν, διὰ σῶν μετέβαλον ἐπισκέψεων, ἢ ἂν οὕτω δέῃ, καὶ ἐπισκήψεων, καὶ τῆς Τριάδος ποίησον κἀμὲ προσκυνητὴν ἄϋλον, ὅλον τοῦ σώματος ἐξιστάμενον, ὅλον ἔκδημον ταῖς θεωρίαις, ὅλον ἱερώμενον τῇ ὁλοκαυτώσει τοῦ θείου ἔρωτος, ἔτι ἐνδημοῦντα τῷ σώματι, ἵνα μετὰ ἀπαθείας ἐκδημήσας τῆς σαρκὸς, μετὰ παῤῥησίας σύν σοι τῷ Θεῷ παραστήσωμαι. Αὐτῷ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ANNOTATA.

a *Editio Basileensis hæc suggerit verba, deficientia in MS.*

b *MS.* σκοτομία, *forte* σκοτομανία.

c *MS.* ἔξω μενόντων, extra manentium.

d *MS.* ἔνδρακι, *quod nescio an barbariori ævo usurpatum credam.*

e *Scriptum et impressum* ἔμπροσθεν, *contrario prorsus a mente auctoris sensu, quem secutus, mendum correxi.*

f *Pari modo utrobique legitur* ἀπαδὸν, *quod æque vitiosum esse existimo et nihil significare.* F

g Θρόπτομαι, *pro* Τέρπομαι, *hactenus non legi.*

h *Ita restituo sensum verborum nonnihil depravatum* Λάλησον εἴσω τῆς ὁρώσης Ἱερουσαλὴμ Θεόν.

i *Deerant hæc in MS.*

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΜΗΝΙ ΝΟΕΜΒΡΙΩι κθ'

Ex MS. Synaxario Basilii Imperatoris apud Cryptam Ferratam.

Οὗτος ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου καὶ Κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πόλεως Δαμασκοῦ, γένους περιφανοῦς καὶ ἐνδόξου καὶ πιστοῦ· ἔτυχε δὲ φιλαρέτου πατρὸς, καὶ ἐξεπαιδεύθη πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν παίδευσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν θείαν γραφήν· διὰ δὲ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν τὸν πατρικὸν πλοῦτον καταλιπὼν, γέγονε μόναχος μετὰ καὶ Κοσμᾶ, οὗτινος πολὺς ὁ λόγος τῶν ἐν ταῖς ἁγίαις ἑορταῖς ποιημάτων καὶ μελῳδιῶν, καὶ μάλιστα ἐν τῇ μεγάλῃ ἑβδομάδι τοῦ ἁγίου πάσχα. Ὁ οὖν ἅγιος Ἰωάννης τῇ τῶν λόγων αὐτῶν δυνάμει καὶ ταῖς ἐκ τῶν γραφῶν ἀποδείξεσιν κατήσχυνε τὴν τῶν εἰκονομάχων αἵρεσιν· ὅθεν καὶ διαφόρως ἐξορισθεὶς παρὰ τῶν αἱρετικῶν βασιλέων, καὶ φυλακαῖς παραδοθεὶς ἐν καλῇ ὁμολογίᾳ ἐτελειώθη, ταφεὶς ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ.

Ita Codex iste : Menæa vero, nulla facta exiliorum et carcerum mentione, post prolixiorem virtutis monasticæ et scriptorum ab eo et Cosma librorum ac poematum laudationem, ita concludunt encomium; ἐν γήρα πίονι καταλύει τὸν βίον, ζήσας ἔτη ἑκατὸν πρὸς τοῖς τέσσαρσι.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΩΑΝΝΗΝ ΤΟΝ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΝ

ex MS. Bibliothecæ Vaticanæ.

Sapientissimi Domini Constantini Logothetæ Acropolitæ sermo

IN S. JOANNEMD AMASCENUM

Interprete Joanne Francisco de Rubeis *Jurisconsulto Romano.*

ΔΕΣΠΟΤΑ ΕΥΛΟΓΗΣΟΝ. a

a Τῷ Ἰωάννῃ τὸν λόγον! τῷ ἐκ Δαμασκοῦ τὰ ἐγκώμια! Πῶς δὲ ἄρα μὴ εὐθὺς ἀποκνήσω, καὶ πρὶν ἢ πρὸς τὸν ἆθλον ἀποδύσασθαι διαδράσω; Τῷ τῆς σοφίας ἀπλέτῳ βύθῳ, τῷ τῶν λόγων ἀχανεῖ πελάγει, τὸ τοῦ λόγου ἐπαφεῖναι παρωρμήθην ἀκάτιον· καὶ πῶς ἂν οὐ μετὰ φρίκης τὸν πλοῦν εἰσίω; καὶ εἰσιὼν, πῶς οὐχὶ δειλίας παρ' αὐτὰ πληρωθεὶς, καὶ τῶν οἰάκων ἔνθεν ὀλιγωρήσας, καὶ τῶν
C πρόσω μεθέμενος, καθάπερ πρὸς τὴν ἀναγωγὴν ἀναπέσοιμι; Οὐκ ἔφθην τὸ τῆς ὑποθέσεως συνοησάμενος μέγεθος· οὐδ' ἔστην, ἵν' οὕτω φαίην, ἀποσκοπεύσων, ὅπη με προάγει τὰ τῆς προθέσεως· καὶ οἱονεί με κυμάτων ἐμβολὴ περιεκύκησεν ἀλλεπάλληλος, καὶ ὡς ἐν ζάλῃ διατετάραγμαι, καὶ τὰς φρένας σκοτοδινίᾳ συγκέχυμαι. Ἐξ οὖν ἀφετηρίας αὐτῆς, τὸ τοῦ λόγου μετέγνωκα· μᾶλλον δὲ ἅμα τῷ ἀνελέσθαι πρὸς ἀπόπλουν ἄγκυραν, ἀπειρήχατε καὶ παντελῶς ἀπηγόρευκα, καὶ γέγονα ἐν ἀπόρῳ, ὅπως τε κυβερνήσαιμι καὶ κατὰ τί τῆς ψυχῆς διϊθύναιμι βούλημα. Τὸ μέγα δηλαδὴ τοὖθ' ὅρμημα καὶ ἐγχείρημα· Ἀλλὰ παρευθὺς ὡς ἂν ἐπὶ τῶν μεγίστων κλυδώνων πύρσος ἔφανε, καὶ αἰσία τις αἴγλη διῆξεν· ἢ καὶ περιαυγάσασά μοι τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα, τὸν νοῦν θάρσους τε ἐνέπλησε, καὶ τὴν διόλου κυβέρνησιν ὑπεσήμηνε, καὶ πως δὴ χρηστὴν ἐλπίδα δεξιᾶς ὑπέτεινε καθορμήσεως. Τίς δὲ ἡ αἴγλη καὶ ὁ πυρσός; Ἡ τοῦ Μακαρίου τοῦδε, τοῦ θείου καὶ κοσμολαμποῦς φωστῆρος, προσβολὴ καὶ ἐπίφαυσις. Ὡς γὰρ δὴ τῶν μνημονικῶν μοι ἐξανασχὼν τοῖς λογιστικοῖς ἐναπήστραψεν, ὅση τε εὐθὺς αὐτῷ παρὰ τῷ Θεῷ παῤῥησία παρέστησε, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἰσχὺν διεδήλωσε· καὶ ὅπως ἐν ἀπόροις δοῦναι πόρον ἱκανός ἐστιν, ἅτε ἐγγὺς ὢν τοῦ Θεοῦ, καὶ θεῖος ὅλος γενόμενος, τοῦ ἐν ἀμηχάνοις δεικνύντος τὴν δυναστείαν ἀεὶ, καὶ τερατουργοῦντος μόνῳ νεύματι τὰ παράδοξα.

Benedic Domine.

Joanni orationem! Damasceno encomia! Quo igitur pacto in ipso limine non torpebo, et priusquam ad certamen exuar non aufugiam? Ad immittendam in inexpletum sapientiæ profundum vastumque sermonum pelagus orationis naviculam impetum arripui; et quomodo non cum horrore navigationem aggrediar? ingressus vero, quomodo non subito repletus terrore, neglectis gubernaculis depositoque ulterius F progrediendi conatu, non protinus ad regressionem convertar? Fateor equidem quod non satis mature consideravi magnitudinem argumenti, neque ut sic dixerim substiti, speculando quo me propositum meum proveheret. Circumdedit me fluctuum inter se collisorum æstus, et tamquam in tempestatem conturbatæ menti offusa est caligo; ideoque ab ipsis carceribus, ut proverbio dicitur, me subiit pœnitentia, seu potius in ipsa navis solutione anchoram tollendo fatiscens, penitus defeci atque ambiguus substiti, incertus quomodo gubernarem aut quo mentis dirigerem intentionem. Magnum est profecto, quod faciendum suscepi : verum, sicut in maximis quandoque tempestatibus, fax opportune elata apparuit, et faustus quidam splendor pertransiit, qui illuminato mentis oculo et mentem implevit fiducia, et universum gubernandi modum indicavit, ac bonam quodammodo spem felicis in portum appulsus ostendit. Qualis vero splendor? aut quæ fax? Beati hujus divinique et mundum illustrantis luminaris radius atque exortus. Hic enim statim atque confirmata memoria mentem ad ratiocinandum illuminavit, manifestavit etiam quanta apud Dominum valeat gratia; simulque ostendit quomodo per invia possit

Argumento difficili territus orator,

confirmatur fiducia in Sancto locata :

A possit mihi viam aperire Deo proximus ac veluti deificatus; Deo, inquam qui suam in arduis implicatisque negotiis libenter ostentat potentiam, et solo nutu patrat miracula; opinionem omnem excedentia.

2 Faustis ergo auspiciis solvo, et claris in altum provehor plausibus : confido etenim quod magnus hic vir, de quo sermonem institui, quemque nunc mihi proposui in nobile orationis argumentum, subsistenti in se Verbo increatæque Dei Sapientiæ adstans, et cum beata ac per se ipsam bona Trinitate conversans, cui dum viveret sincere servivit ejus quoad licuit imitator, non tantum tolerabit quod pro mea tenuitate offero, verum etiam adjuvabit et auxiliarem dexteram porriget, felicemque cursum præbebit sermoni, et mecum ut ita dicam suscipiet conatum effectui mancipandum. Age ergo, magna fax veritatis et luminare cognitionis Dei, appare, meamque orationem rege, et quo decet flecte. Hinc meus jam incipiendus est labor : Deo tamen prius invocato, ut me, gloriæ tuæ causa, supra spem omnem, edoceat sapientiam; aliisque frequentibus in te collatis honoribus adjiciat istud, quod ostendes in me adjuvando, miraculum. Equidem licet ante me B alii nonnulli, iis qui divinam sicut tu conversationem excoluerunt, et supra humanæ vitæ normam elevati terrena deseruerunt adhuc in mundo viventes, tamquam Angeli cum luto compacti; licet, inquam, alii nonnulli haud præsumpsissent patriam istiusmodi hominibus aliam adscribere, aliam nuncupare civitatem, ipsosque aliunde natos profiteri, primus id de te auderem, et cœlum patriam tuam esse assererem, contribulesque ac cives tuos divinas istic mentes præstantioresque naturas, materia et perturbationibus nostris superiores; atque hoc faciens forte attingerem scopum, certe non nisi veritati congrua prædicarem. Quoniam tamen prævenientes me alii, de aliis tibi in virtutis honore similibus ita sunt locuti; per diversam ego viam progrediar, scilicet per tritam vulgo expeditamque, quæ ad ejus qui commendatur genealogiam perducit, atque majoribus ipsumque prægressis incipiens, in ejus, quem sibi proposuit, laudes descendit.

Deoque invocato

statuit encomium ordiri a patria.

3 Ab Oriente exortus est hic Lucifer, divino effulgens lumine, unde etiam Salvator humanam indutus carnem, veluti sol mente perceptibilis temporaque excedens apparuit, exinde terminos mundi C suis divinis sermonibus veluti radiis quibusdam illustrans, et abacta erroris caligine, luminosum cognitionis divinæ orbem explicans, ac viam in cœlum tendentem manifestans nobis. Decebat enim, et plane decebat, ut cum divinum Verbum ab Orientalibus plagis apparuisset, ad viam salutis sese ducem præbens (quoniam rursus subverti debebat hominum genus mutabilitati obnoxium, ita ut magnis licet evectum profectibus a regio tamen rectoque tramite haud parum deflecteret) decebat, inquam, hunc erroris expertem Theologum, quasi divinum lumen indidem consurgere, nosque successive deducere per iter, infallibilis veritatis splendoribus illustratum, per rectam scilicet verorum dogmatum confessionem, qua ad eam pervenerimus sortem, quæ supra cœlos nos manet, atque ad sublimiores illas diviniores que mansiones quas ante tempus, futuris sub tempore, universi Opifex præparavit, intendens ut ad easdem pertingeret lubrica et versatilis natura humana. Quomodo autem a recto tramite cito aberraverit, et ad perniciem festinaverit per intemperantiam, suo in loco mea explicabit narratio; seu potius, quando istuc pervenerit, deplorabit; nostramque ut par est lugens infirmitatem, gravem et assiduum contra nos sathanæ incursum lamentabitur : nunc vero redeundum nobis in materiam est, et quæ

qui fuit in Oriente

D A. CONST. ACROPOL.

Ἀπαίρω τὸ λοιπὸν, μετ᾽ αἰσίων, ὅ φασισυμβόλων, καὶ σὺν λαμπροῖς ἀνάγομαι τοῖς κελεύμασι· πέποιθα καὶ γὰρ, ὡς ὁ Μέγας οὗτος, περὶ οὗ τὸν λόγον πεποίημαι, καὶ ὃν νῦν ὑπόθεσιν λαμπρὰν τοῦ λόγου προβέβλημαι, τῷ λόγῳ ἢ αὐτολόγῳ, τῇ σοφίᾳ Θεοῦ καὶ αὐτοσοφίᾳ, παρεστηκὼς τῇ μακαρίᾳ τε καὶ αὐταγάθῳ Τριάδι συνὼν, ᾗ καὶ περιὼν ἀκραιφνῶς ἐλάτρευσε, καὶ ὡς ἐφικτὸν ἐμιμήσατο· οὐχ ὅπως ἀνέξεται τὸ κατ᾽ ἐμὴν εἰσφέροντος δύναμιν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρήξει, καὶ χεῖρα βοηθείας ὀρέξει, καὶ τῷ λόγῳ τὴν εὐδρομίαν παρέξεται, καὶ ὁλοσχερῶς ἵν᾽ οὕτως εἴπω τῆς ἐγχειρήσεώς μοι συναντιλήψεται. Ἄγε δὴ, ὦ μέγα τῆς ἀληθείας φωστὴρ, καὶ πυρσὲ θεογνωσίας, ἐπίφαινε, καὶ διέθυνέ μοι τὸν λόγον, καὶ πρὸς τὸ δέον κατεύθυνε· ἔμοιγε δ᾽ ἐντεῦθεν ἀρκτέον ἤδη τοῦ ἐγχειρήματος, τὸν σὸν ἐπικαλεσαμένῳ Θεὸν, ὡς ἂν δὴ κἀμὲ, σῆς εἵνεκα καὶ τοῦτο δόξης, παρὰ προσδοκίαν πᾶσαν σοφίσειε, καὶ συχνοῖς σε τιμήσας ἄλλους, καὶ τῷ ἐπ᾽ ἐμοὶ, οὐχ ἥκιστα διάρῃ τερατοργήματι. Ἀλλ᾽ εἰ μὴ προὔλαβόν τινες, τοῖς ὁμοίως σοι, τὴν κατὰ Θεὸν διαπρέψασι πολιτείαν, καὶ τῆς τῶν χθονίων ὑπεραρθεῖσι ζωῆς ἔτι ὑπὲρ γῆς οὖσι, καταλιποῦσι τὴν γῆν, καὶ ἀγγέλοις μετὰ τοῦ πηλοῦ κατασ- E τᾶσιν αὐτόχρημα, ἑτέραν ἐπιφημίσαι πατρίδα, ἄλλην τε φρατρίαν ἀναγράψαι, καὶ ἁπλῶς ἄλλοθεν ἐκείνοις ἀνομολογῆσαι τὴν γένεσιν· αὐτὸς ἂν ἐγὼ πρῶτος ἐπί σοι ταῦτα ἐθάῤῥησα, καὶ πατρίδα σὴν τὸν οὐράνιον ἀνεῖπον χῶρον, καὶ φυλέτας ὄντως καὶ φράτορας τοὺς θείους νόας, τὰς ὑπερτέρας φύσεις καὶ ἀνωτέρας τῆς ὕλης καὶ τῶν ἐντεῦθεν ὑψηλοτέρας παθῶν· καὶ τάχ᾽ ἂν εὐστόχως ταῦτ᾽ εἰπεῖν ἀπεθάῤῥησα καὶ ἐπεφήμισα τὰ καθήκοντα. Ἐπεὶ δὲ φθάσαντες ἐπ᾽ ἄλλοις ἄλλοι τὴν ἀρετὴν ὁμοτίμοις ταῦτά πως εἰρηκότες τυγχάνουσιν· ἑτέραν ἐγω γε βαδιοῦμαι, τὴν τετριμμένην ταύτην καὶ πρόχειρον, ἣ πρὸς τὴν τοῦ ἐγκωμιαζομένου γενεαλογίαν προάγει τὸν λόγον, κἂν τῶν ἄνωθεν καὶ πρὸ αὐτοῦ ἀρχομένη, εἰς αὐτόν τε τὸν εἰς ἔπαινον προσκείμενον κάτεισιν.

Ἐξ ἑώας οὖν ὁ θεολαμπὴς φωσφόρος ἀνέτειλεν, ὅθεν καὶ ὁ Σωτὴρ ἐνανθρωπήσας, ὁ νοητὸς καὶ ὑπέρχρονος ἐπέφανεν ἥλιος, κἀκεῖθεν δὴ τὰ πέρατα τοῖς αὐτοῦ θεοπνεύστοις λόγοις οἱά τισιν ἀκτῖσι κατηύγασε, καὶ τὸν τῆς πλάνης ζόφον ἀπήλασε, θεογνωσίας τε τὸ φῶς ἐξεδίσκευσε, καὶ F τὴν εἰς οὐρανοὺς ἡμῖν ἀνάγουσαν ἐφανέρωσεν. Ἔδει γὰρ, καὶ καλῶς ἔδει, τοῦ Θεοῦ λόγου ἐκ τῶν ἑώων τοῖς ἀνθρώποις ἀναφανέντος μερῶν, καὶ πρὸς σωτηρίαν καθοδηγήσαντος (ἐπειδή πως περιτραπῆναι καὶ αὖθις ἔμελλε τὸ εὐμετάβολον τῶν ἀνθρώπων φῦλον, ὡς καὶ προκόψαι τὰ μεγάλα, καὶ τῆς εὐθείας καὶ βασιλικῆς ἐξολισθῆσαι μακρὰν) ἐκεῖθέν πόθεν καὶ τὸν ἀσφαλὴ τουτονὶ θεολόγον, φωστῆρά τινα θεσπέσιον ἀνασχεῖν, καὶ διαδέξαι τὴν ἀπλανῆ ταῖς τῆς ἀληθείας φωταυγείαις ἡμῖν, τὴν κατὰ Θεὸν δηλαδὴ πορείαν, εἴτ᾽ οὖν ὀρθὴν τῶν ἀληθινῶν δογμάτων ὁμολογίαν, ἣ πρὸς τὴν ἄνω λῆξιν ἐπανάγειν ἡμᾶς ἔχει, τὰς οὐρανίους καὶ θειοτέρας δήπου μονὰς, ἃς πρὸ τοῦ χρόνου τοῖς ὑπὸ χρόνον ὁ τῶν ὅλων δεμιουργὸς κατεσκεύασεν, ἐφ᾽ οἷς καὶ ἤμελλε προσκόψειν τὸ εὐόλισθον τῶν ἀνθρώπων φῦλον καὶ εὐπερίτρεπτον. Ὅπως τε τοῦ ὀρθοῦ παρεσφάλη κατὰ βραχὺ, καὶ πρὸς τὴν ἀπώλειαν ἀκρατῶς καὶ πάλιν ὑπήγετο, λόγος κατὰ καιρὸν διηγήσεται, ἢ μᾶλλον ἐκεῖσέ πηγενόμενος ἀποκλαύσεται, καὶ τὴν ἡμετέραν ὡς εἰκὸς θρηνήσει ἀσθένειαν, οὐχ ἥκιστα δ᾽ ἂν καὶ τὴν βαρεῖαν καθ᾽ ἡμῶν ἀεὶ τοῦ σατὰν ἐπίθεσιν ἀποδύραιτο· νυνὶ δὲ καὶ αὖθις ἐπανιτέον, καὶ τὰ τῆς γενέσεως, τά τε πρὸ τῆς γενέσεως διηγητέον τοῦ Μάκαρος.

A

A. CONST. ACROPOL.

b ᾿Από b Θαιμάν, ὡς ἔφθην εἰπών, ὁ μέγας οὗτος ἀνεφάνη καὶ οὐράνιος ἀληθῶς ἄνθρωπος· ἐκ τῶν ἐγγυτέρων παραδείσου καὶ τῇ θείᾳ πλησιαιτέρων Ἐδὲμ, τὸ θεῖον ἐβλάστησε τόδε φυτόν· ἐκ τῶν ἑώων ἀνέσχυε μερῶν, ὁ εὐγενὴς τῶν ἀφ᾽ ἡλίου ἀνατολῶν, προσθείην δ᾽ ἂν καὶ τῶν ἐκ δυσμῶν, καὶ βορρᾶ καὶ νότου καὶ μεσογείου πάσης· τίνα καὶ γὰρ τῇ κατ᾽ ἀλήθειαν εὐγενείᾳ οὐχ ὑπερήλασεν; Ὡς ἂν δὲ καὶ ὅθεν παραδηλώσαιμι. Ἐκ τῆς περιωνύμου γέγονε Δαμασκοῦ, ἣν οὐκ οἶδ᾽ ὅστις οὐκ ἐν ταῖς πρώταις τυγχάνειν ἤκουσε πόλεων, καὶ ἣν πᾶς τις ἰδὼν οὐκ ἔστιν ὅπως οὐ πρὸ παντὸς ἂν ἄλλου ἀξιάκουστον ποιοῖτο διήγημα, κἂν τοῖς μὴ πεφθακόσι θεάσασθαι θαυμάσιον περιλάλημα. Τί καὶ γάρ τις τῆς πόλεως οὐ θαυμάσειε; Τὴν θέσιν; Καὶ ποία τοιαύτης ἔτυχε θέσεως; ἣν ποταμοὶ κοσμοῦσι, καὶ λειμῶνες καθωραΐζουσιν, ὄρη τε ἀσφαλίζουσι, καὶ πεδιάδες καλλύνουσιν· ἡ πλήθουσα θρεμμάτων, ὡς ἀφθόνως ἐκτρέφουσα, κἀντεῦθεν ἀνενδεῶς ἔχουσα, καὶ ἀγαθὴ κουροτρόφος καθέστηκεν, ὁποίαν τε τὴν εἰρήνην
c αὐτὴν ὁ φάμενος c ἐγνωμάτευσεν. Ἀλλὰ καίπερ τοιαύτην οὖσαν αὐτὴν, καὶ τοσούτοις εὐθυνοῦσαν τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ οὕτω μέχρι γε καὶ αὐτοῦ, ἐκ τῶν τοιούτων περιαδομένην
B ἁπανταχῇ, ἐξ οὐδέ τινος ἄλλου σεμνύνεσθαι παρακεχω-
d ρήκει [ὁ ἐξ αὐτῆς] d γενόμενος· ἀλλ᾽ ὥς ἄν τινα τῶν φαύλων τε καὶ ἀσήμων, τοὺς ἐξ ἑτέρων γενομένους ὑπερβαλὼν καὶ περιώνυμος καταστὰς, ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου περιθρυλλεῖσθαι πεποίηκε. Τὴν γάρτοι κλῆσιν ἐξ αὐτῆς εἰληχὼς, τάχα γε ὡς ἐξαίρετόν τι χρῆμα φανεὶς, καὶ πρός τε οἰκείους πρός τ᾽ ἀλλοτρίους ἀναδειχθεὶς ἀπαράμιλλος, κἀντεῦθεν δὲ γεγονὼς περιβόητος, οὐκ ἔστιν ὅπη τὸ κατ᾽ αὐτὸν οὐχὶ καὶ ταύτην περιλαλεῖσθαι προυξένησεν, καὶ πρὸς τοῦτον οἷον ἀντονομάζεσθαι, ἢ κἀκ τούτου ἐπονομάζεσθαι. Ἅμα γάρ τις καὶ ἀκούσειεν, ἐξότε ὁ οὗτος γέγονε, Δαμασκὸν τὸν πολὺν καὶ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα, Ἰωάννην ὥσπερ συνήκουσε· μέγιστόν τε εὐθὺς ἐξ ἀμφοτέρων αἰσθόμενος φαντάζεται μετ᾽ ἐκπλήξεως, κἀντεῦθεν ἀναπεμπάζων τῷ λογισμῷ οὐ μετρίου τοῦ θάμβους ἐμπίπλαται.

Ἀλλ᾽ εἰς ἑαυτοὺς ἐντεῦθεν οἱ γεγεννηκότες μεθέλκονται, καίπως δὴ μὴ παριδεῖν ἀνιστορῆσαι τὰ κατ᾽ αὐτοὺς ἐκβιάζονται· οὐδὲ γὰρ οὐχ οὕτω ταῦτα μικρὰ, ὡς παραδρομῆς ἀξιωθῆναι καὶ παραλείψεως, ἀλλὰ καὶ λίαν περιφανῆ τε καὶ ἀξιάγαστα, καὶ συγγραφῆς ἀκριβοῦς καὶ μνήμης ἀλληλοδιαδόχου δεόμενα· τά τε γὰρ κατὰ κόσ-
C μον, καὶ οἷς ἐπικεχήνασιν ἄνθρωποι, καὶ διάσημοι καὶ περίβλεπτοι, καὶ κατὰ Θεὸν οὐχ ἧττον περιφανεῖς καὶ θαυμάσιοι. Ἄνωθεν γὰρ καὶ ἐκ προγόνων τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν οἱονεί τινα κλῆρον ἐκ διαδοχῆς ἕλκοντες, τῷ πρὸς αὐτὴν ζήλῳ μακρῷ τοὺς πρὸ αὐτῶν ὑπερήλασαν· καὶ γὰρ τοῖς μέχρις αὐτῶν, καθά τις ἡ πίστις συγκρυπτομένη σπινθὴρ, πυρσὸς ἐν αὐτοῖς τε καὶ ἐξ αὐτῶν ἀνήφθη, ἐμφανὴς καὶ διάδηλος. Ὡς γὰρ δὴ κρίμασιν ἀκαταλήπτοις Θεοῦ, τὰ ἑῷα μικροῦ πάντα τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς κατέδραμόν τε καὶ ἐληΐσαντο, καὶ τὰς ἐκεῖσε πόλεις οἱ τῆς δούλης Ἄγαρ ἀπόγονοι παρεστήσαντο, καὶ ἡ ῥάβδος τῶν ἁμαρτωλῶν κατὰ τοῦ κλήρου τῶν δικαίων ἀφεθεῖσα ἢ πάντως γε τῶν καλῶς ἐγνωκότων Θεὸν καὶ μόνῳ λατρευόντων αὐτῷ, τὰ πάντα σχεδὸν κατηλόησεν, ἢ μᾶλλον ὡσεὶ χνοῦν ἀπελίκμησεν· ὑπὸ τοῖς ἀσεβέσι, φεῦ συμφορᾶς! καὶ ἡ καλὴ γέγονε Δαμασκός. Τῶν οὖν ἐν αὐτῇ πάντων, τῶν μὲν μικρὸν ἀντισχόντων, τῶν δὲ ἐκ πρώτης τὴν εὐσέβειαν ἀπομισαμένων, ἐνίων δὲ καὶ τηρησάντων (πάνυ δὲ τούτων βραχέων) τὸ σέβας διὰ τέλους ἀμόλυντον, καὶ οἱ τοῦ μεγάλου τούτου τῆς εὐσεβείας διδασκάλου καὶ κήρυκος πρόγονοι, στεῤῥῶς τε ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀντέστησαν, καὶ διὰ βίου τὴν πίστιν ἐφύλαξαν, καὶ καθαροὶ καθαρὰν τοῖς ἐξ αὐτῶν ἐνεπίστευσαν, καὶ οἱ ἀπ᾽ αὐτῶν ὡσαύτως καὶ μετ᾽ αὐτοὺς κατὰ διαδοχὴν ποιοῦντες ἐτύγχαν καὶ οἷον ὀχετὸς ἦσαν ῥεύματος καθαροῦ διὰ βορβόρου

Beati concernunt originem, quæque ipsam præcedunt, jam sunt enarranda. D

4 Ab Oriente ergo, ut supra dixi, magnus hic vir et plane cœlestis apparuit : in vicinioribus Paradiso plagis et voluptatis horto propinquioribus divina hæc planta germinavit : ex Auroræ cubili surrexit nobilis iste inter Orientis, addam etiam et Occidentis, Boreæque et Noti atque universi mediterranei incolas; ut qui neminem non antecessit vera ingenitaque nobilitate. Quomodo autem et unde, significabo. Natus est Damasci, celebri supra modum civitate, quam inter primas urbes numerari nescio quis non audiverit; quique ea visa non ante rem aliam omnem, dignam auditu velit de ea narrationem instituere, descriptionemque contexere iis etiam, qui ipsam prius numquam viderint, admirabilem. Quid enim in hac urbe invenies, quod non suspicias? Situmne? Et qualis talem nacta est positionem? quam sic venustant flumina, prata ornant, montes muniunt, condecorant planities; quæ pecoribus referta atque ubertim ea alens et hinc affluentiam habens rerum, optima est nutrix juventutis : quam is, de quo loquimur, Pacem ipsam diserte nominavit. Sed quamvis ea talis esset, totque afflueret bonis, et propter ista sic etiam ab illo lau- E daretur; nulla tamen re alia permisit deinceps gloriari ipsam natus in ea, qui alios, ex aliis natos locis, antecellens et supra modum celebris factus, effecit ut a se solo celebraretur, tamquam parvarum et obscurarum urbium alias una foret. Cognomentum enim ab ea sortitus Joannes, continuo egregium quid visus est; domesticisque ac peregrinis incomparabilis demonstratus, atque hinc longe lateque celeberrimus, effecit ut numquam laudari posset ipse, quin etiam ejus patria laudaretur, et quasi pro ipso nominaretur aut cognominaretur ex ipso. Ex illo sane tempore quo natus ibi Joannes est, simul ac nominari aliquis audit Damascum, divinis humanisque rebus insignem; etiam ipsius nomen adit, et utrimque grande quidpiam atque admirabile sibi repræsentans, suamque cogitationem supra se reflectens ratiocinando, stupore prorsus ineffabili completur.

urbs Damascus, et per se,

et per ipsum celeberrima,

5 Verum nos hinc ad se genitores trahunt, et ne res suas taciti prætereamus cogunt : non enim ita parvæ hæ sunt, ut transcursu atque omissione censeri possint dignæ; sed valde conspicuæ ac mirabiles accuratam scriptionem memoriamque ordinatam merentur : fortunæ siquidem bonis, et his qui- F bus homines inhiant commodis præclare fulti, nihilo minus insignes fuerunt divinis animi dotibus. Jam pridem enim fidem in Christum, velut hereditatem quamdam a majoribus per manus traditam tenentes, longe anteiverunt decessores suos, quodam zeli impetu ulterius elati. Scilicet ad ipsorum usque ætatem fides, in hominibus parvæ adinstar scintillæ delitescens, in ipsis atque ex ipsis accensa est ad modum facis luculentæ. Cum enim occultis Dei judiciis omnes fere Orientis partes, Romano Imperio subditas, posteri ancillæ Agar suis excursionibus vastarent ac depopularentur, etiam subjugaverunt civitates plerasque; et virga peccatorum contra Justorum sortem immissa, eorum qui recte Deum noverant eique soli serviebant omnia diriperet, vel potius excuteret velut pulverem; pulchra quoque Damascus (heu calamitas!) sub impiorum illorum potestatem devenit. Ex omnibus itaque illius incolis, aliquibus nonnihil reluctantibus, quibusdam Dei cultum ab initio ejurantibus, nonnullis vero (qui valde pauci erant) impollutam usque ad finem servantibus religionem; majores magni hujus magistri atque præconis fidei intrepide constanterque pro eadem sese opposuerunt, et tota vita sua custodiverunt illam, puri puram suis tradentes posteris; quod eorum quoque

quæ capta a Saracenis,

genus ejus omne fidem tenuit.

A quoque descendentes successive faciendo, erant veluti rivus mundissimi fluenti; et lutum impietatis permeantes profanationes barbaricas veluti limum transibant; virtutum ut sic dixerim densitate eos impermixtos transmittente.

una cum publica dignitate :

6 Hoc igitur pacto, veluti per successionem, hujus beati viri parentes vita omnino religiosa et præstanti virtute emicuerunt. Nec enim recipiendos putamus eos qui diversa quædam de ipsis narrarunt, eo quod res eorum indiscriminatim audiverint, ut existimo, neque de exquirenda accuratius veritate auditorum soliciti fuerint. Sancti namque atque ex sanctis prognati fuisse credi debent, qui in medio impiorum constituti fidem intemeratam servare potuerunt. Sanctissimo igitur ac divinissimo viro calumniam impingunt, et veluti ex ipsius odio illos, a quibus processit, sugillant : quandoquidem vir beatus et majores habuerit sanctos, et parentes quoad vixerunt sectatores pietatis; idque cum publicas essent dignitates nacti, et multa apud Persas potentia præditi, utpote cum Præfectis eorum dominantes et curam urbis partientes, universa ferme Damasco sub patris Mansuris ditione constituta. Sub barbaris namque, sicut jam dixi, geniti majores sese aptaverant B tempori; et licet a vera religione non recederent; appellationibus tamen nominum et amictuum speciebus, barbari (ut sic dixerim) et Persæ fuerant facti.

ex quibus pater Mansur Persice dictus,

7 Vocabatur itaque pater ejus Mansur, Persico vocabulo, et in maximo apud Persas honore positus circumfluebat divitiis, atque indutus gloria ambiebatur a frequenti comitatu. Indigentibus interim suppeditabat pecunias, ferebat injuriam patientibus opem et redimebat captivos, ab execrabili Persarum superstitione simul et a gehenna, ipsos alioqui manente, vindicans in futurum. Non autem hoc faciebat perfunctorie, vel sicut sors tulerat, eorum peragebat negotium, satis habens redemisse eos atque de cetero neglectos dimittens : sed maxima circa eos utebatur providentia, iterumque et iterum iis assistens, omnes insimul ac seorsim singulos curabat. Imprimis namque eorum contegebat nuditatem, et imbecillitatem corporum diligenti competentis victus ratione fovebat : congruo deinde numero dierum ipsis velut dominis suis intendens, et quidquid ad eorum commodum pertineret studiose complens, postquam ab ærumnis suæ captivitatis exemptos sufficienterque recreatos videbat ad pristinam rediisse valetudinem, jubebat benevole, utrum C mallent edicere, manere cum ipso vel redire ad propria.

excelluit mira in captivos caritate,

Quicumque igitur ad reditum in patriam propendebat, sufficientia sibi sumebat viatica et inter felicis itineris vota dimittebatur : quibus vero nihil erat potius quam cum eo versari in suburbanis agris quos possidebat plurimos, iis sufficientem largeque abundantem ibidem subministrabat victum, delicias eisdem exhibens nullo ipsorum labore quæsitas. Talis erat vita genitorum Joannis, talis virtus eorum : sic vacantes Deo ac puro ejus famulatui, annos suos cum omni honestate emetiebantur, semper illum habentes præ oculis, et sua omnia ipsi consecrantes, cui totum ferebant acceptum, et propter quem fortunas omne spromptissime communicabant poscentibus.

cujus mercedem a Deo accipiens filium,

8 Quid autem bonus remunerator Deus? Magna extremis reservans temporibus, magnum quid largitus eis fuit. Etenim diuturna laborantes sterilitate et sobolem jam diu desperantes, parentes effecit, et quidem masculæ prolis parentes, talisque filii quem simul cum Gratiis natum quis dixerit, eo quod non solum illos a præteritæ infœcunditatis mœstitia liberavit, verum etiam jucunditate quam maxima implevit, insignem ab ipsius uteri egressu

τῶν ἀσεβῶν ῥέοντες, καὶ δι' ἰλύος ὡς περὶ τῶν ἐν τοῖς D βαρβάροις ἐναγισμάτων διῄεσαν, τῇ τῶν ἀρετῶν οὑτωσί πως εἰπεῖν πυκνότητι διηθούμενοι.

A. CONST. ACROPOL.

Οὕτω μὲν οὖν ἐκ διαδοχῆς οἱ τοῦ Ἁγίου γεννήτορες εὐσεβεῖς καὶ τὸν κατ' ἀρετὴν βίον ἐπιφανεῖς. Μὴ γὰρ δὴ δεξώμεθά τινας, ἑτεροῖα περὶ αὐτῶν ἱστορηκότας, ἀπερισκέπτως οἶμαι τὰ κατ' αὐτοὺς ἀκηκοότας, καὶ τὰ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἁγίων προγόνων μὴ διηκριβωκότας. (Ναὶ γὰρ ἀληθῶς ἅγιοι, μέσον ἀσεβῶν εἰλικρινῆ τὴν πίστιν τηρήσαντες, τῶν ἁγίων τε φυτοσπόρων) τοῦ ἁγιωτάτου τοῦδε καὶ θειοτάτου καταψευδομένους ἄνδρος, καὶ οἷον ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς ἐξ ὧν προελήλυθε στηλιτεύοντας· ἀλλ' εὐσεβεῖς μὲν, οἱ γεννάρχαι τῷ μάκαρι ὡς ἡ ἀληθὴς ἀνέκαθεν ἱστορία παρέδωκεν· εὐσεβεῖς δ' οἱ πατέρες, καὶ ἀρετῆς διὰ πάσης ἀντιποιούμενοι βιοτῆς, καὶ ταῦτα δημοσιῶν ἀρχῶν ἐπειλημμένοι, καὶ τὰ μεγάλα παρὰ Πέρσαις δυνάμενοι, ἅτε καὶ παραδυναστεύοντες τῷ e Περσάρχῃ καὶ τὰς ὑπερ τοῦ κοινοῦ φροντίδας συμμεριζόμενοι, πᾶσάν τε σχεδὼν εἶχε τὴν Δαμασκὸν ὁ πατὴρ Μανσοὺρ ὑπ' αὐτόν. Ὑπὸ γὰρ τοῖς βαρβάροις, ὡς ἔφθην εἰπὼν, γεγονότες οἱ πρόγονοι, καὶ χρόνους αὐτοῖς συναμείψαντες, εἰ καὶ μὴ τὴν θρησκείαν μεταπεπτώκεσαν· ἀλλ' οὖν ἐν κλήσεσιν ὀνομάτων, ἐν ἀναβολῶν σχήμασιν ἐβαρβάρισαν, ἵν' οὕτως εἴποιμι, καὶ ἐπέρσισαν. E

e

Ἐκαλεῖτο γοῦν Μανσοὺρ ὁ πατὴρ Περσικώτερον, καὶ πλεῖστα παρὰ Πέρσαις ἐτιμᾶτο· πλούτῳ τε περιεῤῥεῖτο, καὶ δόξαν ἐνεδιδύσκετο, καὶ ὑπὸ συχνῶν πάνυ περιεβέβλητο, δεομένοις ἐπαρκῶν, ἀδικουμένοις βοηθῶν, αἰχμαλώτους ὠνούμενος, καὶ τῆς ἐναγοῦς θρησκείας Περσῶν καὶ συνάμα τῆς περιμενούσης ἔνθα γεέννης ῥυόμενος. Οὐκ ἄλλως δὲ ἐξωνεῖτο, καὶ ὡς ἔτυχεν ἐποιεῖτο τὰ κατ' αὐτοὺς, ἀπαμελήτους ἔπειτα παριεὶς καὶ περὶ ἐλαχίστου τιθέμενος· ἀλλὰ σὺν πάνυγε πολλῇ τῇ προνοίᾳ εἰσαῦθίς τε αὐτοῖς ἐφιστάμενος· καὶ ἀθρόους ὁμοῦ πάντας καὶ ἰδίᾳ καὶ καθ' ἕνα ἐπισκεπτόμενος. Τὰ πρῶτα καὶ γὰρ τὴν τῆς αἰχμαλωσίας ἐκείνης περιέστελλε γύμνωσιν, καὶ τῷ τῆς διαίτης ἐπιμελεῖ ἀνελάμβανεν, ἱκαναῖς δ' ἡμέραις οἱονεί τισι δεσπόταις προσανέχων αὐτοῖς, καὶ πᾶν ὅπερ εἰς θεραπείαν συντεῖνον ᾔδει διὰ σπουδῆς ποιούμενος ἐκπληροῦν, ἐπειδὰν ἤδη καὶ ἔβλεπε, τῆς ἐκ τῆς ληλασίας τέλεον ταλαιπαθίας ἀπαλλαγέντας καὶ ἱκανῶς ἀναῤῥωσθέντας, πρός τε τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστον ἐπανεληλυθότας ὑγίειαν, τὸ πρὸς βούλησιν ἐξαγορεύειν, δεξιαῖς ἀνέπειθεν ἐρωτήσεσιν. Ὃς οὖν ᾑρεῖτο συνεῖναι συνῆν· ὃς δὲ τὴν πρὸς τοὺς οἰκείους προθυμεῖτο δήπουθεν στείλασθαι, ἐφόδιά τε ἐλάμβανεν αὐτάρκως, καὶ εὐχαῖς εὐοδίαις συνεξεπέμπετο· ἔστι δὲ καὶ οἷς πρὸ παντὸς ἄλλου τουτοὶ στέρξασιν ἐν προαστείοις, ἐν ἀγροῖς (πλεῖστοι γὰρ αὐτῷ προσόντες ἐτύγχανον) ἄνετον τὴν δίαιταν ἐδίδου καὶ ἄφθονον, καὶ τρυφὴν ἐκεῖσε παρεῖχεν ἄμοχθον καὶ ἀνήροτον. Τοιοῦτος τῶν γεγεννηκότων ὁ βίος, τοιαύτη ἐκείνων ἡ ἀρετή· οὕτω τε τῷ Θεῷ λατρεύοντες καθαρῶς τὴν ζωὴν καλῶς ἐξεμέτρησαν, Θεὸν ἀεὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, καὶ Θεῷ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀναρτῶντες, καὶ τούτῳ πᾶν ἀνατιθέντες, καὶ δι' αὐτὸν προχείρως ἄγαν τὰ πρόσοντα τοῖς βουλομενοις παρέχοντες. F

Τί γοῦν ὁ ἀγαθὸς μισθαποδότης Θεός; Μεγάλα ἐπ' ἐσχάτων ταμιεύων, μεγάλῳ κἀνταῦθα τούτους δεδώρηται. Καὶ γὰρ τέθεικε πατέρας, μακροὺς ἤδη χρόνους τὴν ἀπαιδίαν δυστυχοῦντας, καὶ τὴν τέκνωσιν τὸ παντελὲς ἀπελπίσαντας· καὶ πατέρα ἄῤῥενός τε παιδὸς, καὶ αὐτόθεν εὐθὺς συγγεννηθέντος (εἶπεν ἄν τις) ταῖς χάρισιν· οὐχ ὅτι γοῦν τῆς προτέρας ἐπὶ τῇ στειρώσει λύπης ἀφαιρεῖται, ἀλλὰ καὶ πλείστης ἤδη τῆς εὐθυμίας ἐμπίπλησι, τῇ τοῦ γεγεννημένου ἐξ αὐτῆς προόδου καλλονῇ τε καὶ ὡραιότητι,

τὸ

A: CONST. ACROPOL.

A τὸ τοῦ ἤθους ἐς νέωτα κόσμιόν τε καὶ χαρίεν δοὺς αὐτοῖς προφοιβάζεσθαι. Ἐκ τοιούτων ὁ μέγας οὗτος γεγέννηται, ἐκ τοιαύτης ὁ θεῖος καρπὸς τῆς ῥίζης τετελεσφόρηται, ἐκ τοσούτων τὴν ἀρετὴν ὁ ταύτην ἀπαράμιλλος προελήλυθεν· ἐπειδὴ δὲ καὶ προελήλυθε, παρ᾽ αὐτὰ τῷ βαπτίσματι καθαγνίζεται. Ὦ ζήλου γονέων! ὢ πίστεως ἀκραιφνοῦς! ὢ διαπύρου φίλτρου πρὸς Κύριον! οὐκ ἔτρεσαν τὸν ἀσεβῆ δεσπότην, οὐ τοὺς ἐν τέλει καὶ συνάρχους ἔπτηξαν, οὐ δήμου ἀλογίαν, οὐκ ἔθνους ἀπόνοιαν ἐδειλίασαν· οὐ δόξης ἐφρόντισαν, οὐ χρημάτων, οὐκ ὄλβου πολυειδοῦς, οὐδενὸς ἁπλῶς τῶν τοῖς πολλοῖς περὶ πολλοῦ τυγχανόντων τούτοις ἀμωσγέπως ἐμέλησεν· ἀλλὰ τῶν πάντων ἡ στέρησις ὡς οὐδὲν ὑπερεωρᾶτο, καὶ μόνος ὁ τοῦ Θεοῦ πόθος προετιμᾶτο καὶ λαμπρῶς προετίθετο. Οὐδὲν οὖν ὅπερ ὑπέθραξαν ἀναβολήν τινα καὶ ὑπέρθεσιν ἐμπεποίηκεν· ἀλλ᾽ ἐξ αὐτῆς αὐτὸν ἡγίασαν τῆς γενέσεως ἀναφανδὸν, οὐχ ὡς οἱ πρὸ αὐτῶν λάθρα τοῦτο διεργασάμενοι, ἔμοιγε δοκεῖν καὶ ἄνωθεν εἰς τοῦτο κατεπειγόμενοι. Ὃν γὰρ προέγνωκεν ὁ Θεὸς, καὶ πρὸς τὸν τῆς ἑαυτοῦ πόῤῥωθεν ἀφώρισεν ἐκκλησίας καταρτισμὸν, οὐκ ἠνέσχετ᾽ ἂν μὴ αὐτίκα τῷ προελθεῖν καθαγνισθῆναι, καὶ ἅμα τῷ ἀναπνεῦσαι ἀναγεννηθῆναί τε καὶ ἀναπλασθῆναι, τὴν κρείτω τε καὶ θειοτέραν ἀναγέννησιν καὶ ἀνάπλασιν.

B

Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὴν βρεφικὴν παραμείψας, ὡραῖος ὢν ἐτύγχανεν καὶ παιδεύσεως, οὐκ ἀπεῖδον οἱ σεμνοὶ γεννήτορες καὶ δεσπέσιοι εἰς παιδοτρίβας σωματικοὺς, ὡς ἂν ὁ παῖς αὐτοῖς εὐφυῶς ἀσκήσειε τόξον μεταχειρίζεσθαι, καὶ καθάπαξ περὶ μάχας καὶ πολέμους εὐδοκιμεῖν· ἀλλ᾽ οὐδὲ τοὺς ἐπὶ τοῖς γυμνικοῖς γυμνάσοντας ἀγῶσιν ἐζήτησαν, ὡς ἂν δὴ πυγμὴν παιδοτριβηθείη διαγωνίζεσθαι, κούφως τε θέειν τὸν δίαυλον, καὶ δισκεύειν εὐχερῶς, καὶ δολιχὸν ἅλλεσθαι, ἢ καὶ πάλῃ τοὺς εἰς χεῖρας ἰόντας δεξιῶς καταβάλλειν καὶ νικηφόρος ἀνίστασθαι· ἀλλ᾽ ἐζητεῖτο παιδευτὴς ἀξιόχρεως, ὃς ἂν εἰδείη ῥυθμίσασθαι ψυχὴν, κοσμῆσαι σῶμα, καὶ Θεῷ παραστῆσαι, καὶ ἁπλῶς ἀντὶ χθονίου καταστῆσαι ἀγγελικόν τινα καὶ οὐράνιον. Ἐζητεῖτο μὲν ἄξιος παιδευτής· ἀλλ᾽ οὐ μενουν οὐχ ηὑρίσκετο· ἦν γὰρ καὶ παντελῶς ἄπορον ἐν βαρβάροις τὸν Ἕλληνα διηκριβωκότα λόγον εὑρεῖν, καὶ μέσον ἀσεβῶν ἀνδρὶ κατὰ Θεὸν ζῶντι περιτυχεῖν, καὶ ἱκανῷ γε πρὸς ἐπὶ τούτοις ἦθος ἀνθρώπου πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ θειότερον ἀγαγεῖν. Ἦν οὖν ὁ πατὴρ ἐν ἀπορείᾳ (τούτῳ γὰρ μᾶλλον ἢ περὶ τοῦδε φροντὶς ἐνέκειτο) καὶ οὕτως πάντοθεν ἀνεζήτει, ἅτε ἐπὶ πάσης ἰσχύων τῆς ἀρχῆς μεγάλα Περσῶν, καὶ πανταχόθι ταύτης περιφοιτῶν, καὶ τὸν τοιοῦτον ἀνιχνεύων ὅθεν ἂν καὶ θηράσαιτο. Θεὸς δὲ ἄρα, ὁ διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία οἰκονομῶν καὶ λόγοις ἀποῤῥήτοις διεξάγων τὰ
C καθ᾽ ἡμᾶς ἄνωθεν, καὶ τὰ περὶ τούτου σοφῶς διετίθει, καὶ πόῤῥωθεν συνήλα τὸν κατὰ πρόθεσιν, καὶ μάκρωθεν προσῆγε τὸν κατὰ βούλησιν, καὶ τρόποις διῳκονόμει παραχωρήσεως ἐπευδοκῆσαι τουτωῒ τὰ πρὸς ἔφεσιν· καὶ οἷος ὁ τρόπος, ἀκούσατε.

Οἱ τῆς δούλης Ἄγαρ ἀπόγονοι, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐλευθέρας Σάῤῥας οὐκ οἶδ᾽ ὅπως [ἐπωνυμίαν] σφετερισάμενοι, δοῦλοί τε ὄντες ὡς ἐκ δούλης τυγχάνοντες καὶ τὰ τῶν δούλων φρονεῖν ἔχοντες, καὶ αἰείπως περὶ τοὺς κυρίους δύσνοι πεφηνότες καὶ πρὸς τοὺς δεσπότας κακοὶ, οὐκ ἀρκετὸν ἐνόμισαν τῆς ἡμετέρας τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς τῶν πρὸς ἕω τὰ πλεῖστα κατασχόντες, καὶ τὰ τῶν δεσποτῶ οὐ μετρίως σκῆπτρα μειώσαντες· ἀλλ᾽ ἤδη καὶ κατὰ τῶν λοιπῶν μερῶν ἐμελέτησαν, τῶν ἐναλίων τε καὶ παραλίων κατεπιχειρῆσαι πόλεων καὶ κωμῶν ἐβουλεύσαντο. Νεναυσυτοληκότες οὖν κατέτρεχον τὰ παραλία, καὶ πολλοὺς μὲν ἐζώγρουν, συχνοὺς δὲ ξίφους ἔργον ἐτίθουν, πλείστους δὲ καὶ ἀπημπόλουν τιμιουλκοῦντες ἀσυμπαθέστατα. Ἐπεὶ δέ ποτε, βαβαὶ συμφορᾶς ἐκείνης! τὰ δεινὰ ταῦτα κατὰ θυμὸν ἐκτελέσαντες, καὶ νόστου μνησάμενοι, πλείστους ὅτι τοὺς ξυλληφθέντας ἀγήγοχον, πάντας ἀποδόσθαι μὴ ἔχοντες, πολλῶν τε ὄντων καὶ πολλοῦ τιμωμένων, σφαγῇ

formam vultus atque elegantiam præferens, unde D eis dabatur occasio, augurandi bene de ea, qua adultior complendus esset, morum gratia ac venustate. Ita genitus, lustralibus mox undis per baptismum purgatur. O fides genitorum! o sincerus zelus! o amor fervens erga Dominum! Non timuerunt impium Præsidem, non Magistratus aut eorum ministros formidarunt, non irrationabilem vulgi dementiam, non gentis vecordiam exhorruerunt: non gloriæ, non pecuniarum, non multiplicis in speciem beatitudinis rationem habuerunt, nullum denique earum rerum respectum, quæ apud plerosque in magno sunt pretio: sed bonorum omnium privatio contemnebatur, ut nihili damnum: et solum placendi Dei desiderium cunctis rebus præferebatur. Nullam igitur consiliis suis moram dilationemve interponentes, sanctificaverunt puerum statim ac natus fuit; non sicuti alii anto ipsos clanculum id facientes, sed propalam, idque superno (ut mihi quidem videtur) instinctu moti. Quem enim Deus prænoverat atque a longo temporum intervallo ad suæ Ecclesiæ reparationem destinaverat, non tolerasset non statim ut prodiit sanctificari, et simul atque spirare cœpit non regenerari præstantiori quodam generationis modo. E

statim curat publice baptizandum

9 Postquam infantilem prætergressus ætatem Joannes, institutioni cœpit maturus videri; honesti ejus admirandique parentes non respexerunt ad corporalium exercitationum magistros, quorum cura filius suus scite tractaret arcum et bellicæ gloriæ conquirendæ aptaretur, decertare inter pugiles discens, aut stadium levi pede percurrere, disco ludere, saltare agiliter, conserere manus, adversarium supplantare atque prosternere: sed quærebatur pædagogus idoneus, qui sciret animum excolere, ornare corpus, et utrumque admovere Deo, atque ex terreno homine Angelicum quiddam et cœleste formare. Magister quærebatur vere profuturus, sed qualem inveniendi spes nulla apparebat: prorsus enim difficile erat reperire aliquem inter barbaros Græci peritum sermonis, et in medio impiorum nancisci virum, qui secundum Deum vivens sufficeret homini ad meliora perducendo. Pater igitur (quem acrius hæc torquebat cura) hærebat ambiguus, et omnes Imperii Persici, in quo poterat plurimum, partes lustrans, indagabat num alicubi ejusmodi hominem venari posset. Deus interim, qui sæpe ex contrariis contraria procurat et res humanas rationibus occultis ab alto temperat, etiam F negotium istud disponebat sapienter, atque jam pridem e longinquis mundi partibus accersebat virum, juxta intentionem mentis ejus: arte enim quadam recessus in speciem contrarii usus, providerat quo modo ei largiretur id quod tantopere desiderabat: quisnam autem fuerit hic modus, audite.

atque adolescenti magistrum quærens,

10 Posteri ancillæ Agar, qui liberæ Saræ nomen F sibi nescio quo jure usurpaverunt, quique servi existentes, tamquam servæ filii et servilia cogitare soliti, semper circa dominos pravæ mentis, et animi erga heros improbi apparuerunt; non satis habuerunt in Romano Imperio occupasse pleraque Orientis loca, et dominorum sceptra vehementer imminuisse; sed reliquis etiam partibus inhiantes, consilium iniverunt insulares atque maritimas urbes et regiones invadere. Classe igitur delati percurrebant littoreas civitates, et incolarum accolarumque multos vivos capiebant, quorum alios quidem perimebant gladio, quamplurimos vero subjiciendos pretio crudelissime distrahebant. Postquam autem (heu calamitatem!) malis tantis ex animi sententia patratis, redierunt ad sua, cum immensa quam adduxerant turba; quia vendere omnes non poterant (nam

inter captivos trans mare advectos

A *ac cædi destinatos* (nam plurimi cum essent, magno tamen pretio taxabantur) simul universos decreverunt jugulandos. Fortassis autem hoc consilii sumebant, quia eos magistro suo execrabilissimo Mahometh malebant sacrificare; contra fas quidem naturæ acturi, aliquam tamen etiam in hoc rationem sequentes : siquidem ille diaboli ab initio homicidæ discipulus imitatorque dum viveret, lætabatur cædibus permisitque occidere, aut potius præcepto inter posteros inviolabili demandavit; quemadmodum aliud quoque scelus omne incunctanter docuit perpetrare.

invenit Cosmam, 11 Igitur ad cædem et sacrificium adducebantur myriades integræ, interque eos velut unus de vulgo æstimabatur quidam, ad eadem cum ceteris ferenda damnatus, qui unus dici poterat pretiosus mundi thesaurus et dignum terrarum orbis ornamentum; ille, inquam qui secundum Deum se ornaverat Cosmas, vir et extrena sapientia insignis, et ea quæ domestica est nobis incomparabilis : qui cum a mundo recessisset, inter homines ex Dei consilio viventes conscriptus, non solum cum ipsis cito venit in vitæ morumque societatem, eorumque virtutes perfecte æquavit; verum etiam longo ipsos præcelluit intervallo, propositus cunctis ut conversationis B perfectioris idæa atque irreprehensibilis regula. At non hoc uno fuit contentus, neque satis habuit tantum seipsum dirigere ac propriam vitam juxta Dei voluntatem componere; sed vitæ communis homines circumiens, eosdem curare et ad Deum studuit promovere; ut si fieri posset abduceret eos ab indulgentiori et affectibus mancipata ac brutali conversatione, atque ad honestum et ornatum vivendi genus traduceret, quale revera hominem condecet. Denique suo egrediens monasterio, et ab Italia (unde erat oriundus) recedens atque ulteriores regiones ex ordine pertransiens, et per viam cunctos instruens ad saniorem vitæ formam; cum pervenisset ubi piratæ facturi erant exscensionem, ex incomprehensibili Dei judicio in eorum incidit manus, et captus fuit. *una dumtaxat re mœstum* Simul itaque abductus, nunc inter jugulandos assistebat : non tamen eum conturbabat mors præsens, eamque peregre subeundi necessitas, quæ solet imprimis formidanda videri : sed una re solum valde tristabatur et commovebatur, ac pœne ultra quam decebat ferebat moleste (probitatis tamen potius quam ambitionis studio sese affligens) id ipsum autem in pectoris arcano fovebat, quia cui aperiret non habebat.

C 12 Cum ergo concaptivi ejus per viam supplicii rapiebantur ad mortem, videre erat illos confestim ad pedes ejus provolvi, eosque humectare lacrymis et ut saluti singulorum consuleret pro se orare unumquemque. *qui de sua conditione interrogatus a barbaris* Quorum erga ipsum reverentiam precandique instantiam, indicem fiduciæ ac spei immobilis, quam in ipso repositam habebant, considerantes barbari, et cetero qui gravem specie ac moribus venerabilem conspicientes; cœperunt interrogare eum, quis esset, unde natus, quod ei studium, quod nomen foret; et qua de causa (cum ipse quoque similem aliis haberet originem ex hominibus) ita præter naturam agere videretur, monastica vita in perpetuum electa (ex amictu namque agnoscebant ejus professionem) ut a secularibus rebus aversus, solam quæ in Religiosorum claustris et quietem desideraret, illic esse quam maximi faciens. Neque enim nefarios illos latebat monachorum institutum, et quem scopum considerationibus ac meditationibus suis haberent propositum; ut qui eorum multos sæpe fecerant captivos, et tunc eorum plures tenebant; curiositatis gratia, forte etiam nostra ridendi studio, res illorum soliti explorare. *fatetur se dolere quod nulli nondum communicarit scientiam suam :* Ille vero, profundo arcanoque suspirio edito, Me quidem, inquit, oportebat inconsolabiter tristari,

D *ACROPOL. A. CONST.* συλλήβδην παραδοῦναι βεβούλευνται· τάχαγε τῷ σφετέρῳ αὐτῶν διδασκάλῳ, τῷ ἐναγεστάτῳ Μωάμεθ, προσαγηοχέναι προελόμενοι θήματα· καὶ εἰκότως ἄρα, εἰ καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς τῆς φύσεως ἐβουλεύσαντο· τοῦ γὰρ ἀνθρωποκτόνου σατὰν μυστὴς ὢν ἐκεῖνος καὶ μιμητὴς, φόνοις τε περιὼν ἐγαννύσκετο, καὶ τὸ φονεύειν ἐνδέδωκεν, ἢ μᾶλλον, ὥς τι τῶν ἀμεθατέτων ἐντέταλται, ὥσπερ δὴ καὶ πᾶν ἕτερον ἐναγὲς ἀπαραβάτως δεδίδαχεν ἐντελεῖν.

Ἀπῆγον οὖν μυριοστὰς ὅλας, ἔφ᾽ ᾧγε σφαγιάσαι καὶ θυσίαν θεῖναι τῷ σατανᾷ· ἀλλὰ συνῆν ἐκείνοις, καὶ τῶν πολλῶν εἷς ἐνενόμιστο καὶ τὰ αὐτὰ συγκαταδεδίκαστο, κόσμου θησαυρὸς ἀξιόχρεως καὶ οἰκουμένης ἄξιον ἀληθῶς ἐγκαλλώπισμα, ἐκεῖνος οὗτος ὁ κατὰ Θεὸν ἑαυτὸν κοσμήσας Κοσμᾶς, ἀνὴρ τὴν ἐκτὸς σοφίαν πολὺς καὶ τὴν ἐντὸς καὶ ἡμετέραν ἀξύμβλητος· ὃς ἀποκεχωρηκὼς κόσμου καὶ συγκαταλεγεὶς ἀνδράσι ζῶσι κατὰ Θεὸν ἐν μετρίῳ πάνυ τῷ χρόνῳ, οὐχ ὅτι γε σφίσι συνημιλλήθη καὶ ἀκριβῶς τὴν ἀρετὴν ἐξισώθη, ἀλλὰ πολλῷ τινι τῷ μέτρῳ καὶ ὑπερβέβληκε, καὶ τύπος οἷον τοῦ κατ᾽ ἀρετὴν ἐγκατέστη βίου καὶ κανὼν ἀπαρέγκλητος. Ἀλλ᾽ οὐκ ἠγάπησε τούτῳ, οὐδ᾽ ἀρκετὸν ἐνόμισε τὸ μόνον ἑαυτὸν ῥυθμίσαι καὶ ζῆν E ἀπευθῆναι κατὰ Θεόν· ἀλλ᾽ ἤδη καὶ τοὺς ἐν βίῳ περινοστῶν ἐπισκέπτεσθαι ἤθελεν, ὡς ἂν εἰ οἷόν τε τῆς ἐμπαθεστέρας πάντας καὶ κτηνώδους ζωῆς ἀπαλλάζειε, καὶ πρὸς εὐπρέπειαν μεταγάγοι, τὴν ὡς ἀληθῶς ἀνθρώπῳ καθήκουσαν. Ἀμέλειτοι καὶ τῆς μονῆς ἀπάρας, καὶ τῆς τῶν Ἰταλῶν ἐξορμήσας, ὅθεν ποθὲν καὶ γεγένητο, καὶ τὰ ἐφεξῆς ἅπαντα διϊὼν, τάχα δὲ καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον μεταγαγὼν, ὅπηπερ οἱ πειραταὶ ἐπεισφρῆσαι ἤμελλον (κριμάτων ἀκαταληψίας Θεοῦ) προὔλαβε γεγονὼς, καὶ ξυνείληπται. Συναπήγετο γοῦν συσφαγῆναι συνεκλεγείς· ἀλλ᾽ οὐκ ἐθάραττε τουτονὶ θάνατος, οὐχ ἡ ἐπαλλοδαπῆς, τό γε δὴ τοῖς πᾶσιν ἀπευκταιότατον, τελευτή· ἑνὶ δὲ καὶ μόνῳ πάνυ λίαν λελύπητο, καὶ δι᾽ ἓν ἐπαθαίνετο, καὶ ὑπὲρ τὸ δέον (εἴ γε δέον εἰπεῖν) ἐδυσχέραινέ τε καὶ ἐχαλέπαινε (φιλαγάθως πάντως, οὐ φιλοτίμως) ἀλλ᾽ εἶχεν ἐν ἀπορρήτῳ, πρὸς ὃν οὐκ ἔχων εἰπεῖν.

F Ὡς δὲ δὴ καὶ συναπήγοντο τὴν ἐπὶ θανάτῳ οἱ συγκατάσχετοι, καὶ τοῖς ἐκείνου ποσὶν ἄλλος ἄλλον προσλαμβάνειν ἔσπευδον ἐπικυλινδούμενοι, καὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας δυσωποῦντες ἕκαστος συχνὰ τῶν ποδῶν κατέῤῥανον δάκρυα, ἰδόντες οἱ βάρβαροι τὴν πρὸς ἐκεῖνον πάντων ἐκείνων αἰδὼ, καὶ ἅμα τὴν διάπυρον αἴτησιν ἥ τις ἀδιάπτωτον ὥσπερ τὴν ἐλπίδα σφῶν ὑπενέφαινε, σεμνὸν καὶ ἄλλως τὸ εἶδος ὁρῶντες, κἂν τοῦ ἤθους κατανοοῦντες σεβάσμιον· τίς τε εἴη προήχθησαν ἐρέσθαι, καὶ ὅθεν ἐσχήκει τὴν γένεσιν, καὶ ὅτι γε τούτῳ τὸ ἐπιτήδευμα, κλῆσίν τε πρὸς τούτοις, καὶ ὑπὲρ τίνος (καὶ αὐτὸς τοῖς ἄλλοις ἐπίσης [ἔχων] τὸ ἐξ ἀνθρώπων γενέσθαι) οὕτως ἀπὸ ψυχῆς ποιούμενος φαίνεται, τὸν μονάδα βίον ἅπαξ ἑλόμενος (ἐκ γὰρ τῆς ἀναβολῆς συνιέντες εἶχον τὴν πολίτειαν) καὶ βιωτικὸν ἅπαν ἀποστραφεὶς, μόνης δὲ τῆς ἐκεῖθεν λήξεως ἐφιέμενος, κἀκεῖ γενέσθαι περὶ πλείστου πάνυ τιθέμενος· οὐ δὲ γὰρ οὐδ᾽ ἐλάνθανε τοὺς ἀλιτηρίους ἐκείνους, ὁποία τῶν εὐσεβῶν ἡ πρόθεσις μοναστῶν, καὶ ὅτι γε σφίσι τὸ διά παντὸς σκοπούμενον καὶ ζητούμενον, ὑπὸ χεῖρά τε πολλοὺς πολλάκις ζυλλαβόντας, καὶ τότε δὴ σύχνους πάνυ κατασχόντας, καὶ παιδιᾶς χάριν (τάχα δὲ καὶ τῶν ἡμετέρων εἰρωνείας) τὰ κατ᾽ αὐτοὺς ἀνετάζοντας· Καὶ ὃς δὴ βαθὺ στενάξας καὶ μόχιον· Καὶ ἄλλως μὲν ἐχρῆν ἀπαραμύθητα λυπεῖσθαι, τοὺς ὁμοεθνεῖς τούτους βλέποντι καὶ ὁμόφρονας βοσκημάτων δίκην ἀπαγομένους πρὸς τὴν σφαγήν· καὶ ὑμᾶς τῇ ἀπωλείᾳ σφῶν ἐπιχαίροντας,

A. CONST. ACROPOL.

A ροντας, ἀνθρώπους ὄντας καὶ ἡμῖν ἐξίσης Θεοῦ τυγχάνοντας πλάσματα· εἰ καὶ τὴν θρησκείαν ἀντιδιήρησθε, ὑποβολαῖς ὄντως τοῦ ἀρχεκάκου σάταν, ὃς πάλαι μὲν ἡμᾶς ἀπατήσας, τοῦ Θεοῦ τε διέστησε, καὶ τῆς θείας τρυφῆς ἐξωστράκισε, καὶ εἰς τὸν κλαυθμῶνος τόνδε χῶρον κατῴκησεν· οὐ παύεται δὲ καὶ νῦν εἰσέτι, φύσις ἡ πονηρὰ καὶ χαιρέκακος, καὶ ἀλλήλων διασκηνῶν καὶ ἀπομακρύνων Θεοῦ, ταῖς πολυπλόκοις αὐτοῦ μαγγανείαις καὶ τοῖς δεινοῖς ἄγαν σοφίσμασιν. Ἀλλ' ἔστι μοι πρὸς τούτοις καὶ ἕτερον, λίαν ἀποκναίων καὶ ἀνιῶν ἀπαράκλητα· διὰ πάσης καὶ γὰρ παιδείας ἐληλυθὼς, καὶ σοφίας ἐς ἄκρον ἐληλακὼς, μέρος τε αὐτῆς μηδὲν λελοιπὼς ἀνεξέταστον, οὐδενίπως ἄχρι δὴ καὶ τῆς τήμερον τοῦ τοιούτου θησαυροῦ μεταδέδωκα, καὶ δέδοικα ἐπ' αἰσχάτων ὀμέλεος τὸ παρὰ τοῦ ἐμπεπιστευκότος κατάκριμα.

Ἀκούει τὸν λόγον ὁ τοῦ Ἰωάννου πατήρ· συμπαρωμάρτει καὶ γὰρ, ἐφῶ γε ἐκθέσθαι τοὺς κατασχέτους πάνυ δεξιῶς συνωθῶν, καὶ ὅτι συγχνοὺς ὑφαιρούμενος. Ἔγγιστά που τοίνυν ἐκείνου γενόμενος, ἠρέμα καὶ σὺν αἰδοῖ ἐπα-
B νήρετο· Ἀληθῶς ἄρα σοι καὶ ὡς ἔφησθα, τοσοῦτον ἐγκατακέκρυπται ἀγαθὸν, καὶ οὕτω χρῆμα τοῦ παντὸς ἄξιον ἐναπόκειται; Καὶ ὃς δακρύσας καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν πεπονθὼς, τὰ αὐτὰ καὶ αὖθις εἰρήκει· πλατύτερόν τε διεξῄει τὰ τῆς παιδεύσεως, καὶ τὰ ἐξακριβωθέντα παραγεγυμνώκει λεπτότερον. Φησὶ γοῦν ὡς λόγους τε ἀριθμῶν, καὶ ἀναλογίας ἁρμονιῶν καλῶς ἄγαν ἠκριβωκὼς, τῶν ἐπιπείδων καὶ στεῤῥεῶν περιμέτρους καὶ διαμέτρους· καὶ σχήματα, καὶ αὐτῆς γε τῆς πολυθρυλλήτου τῶν ἀστέρων συντάξεως τὴν πολυύμνητον ἐπιστήμην συνειλοχὼς, καὶ ὡς ἐν οὐρανῷ γεγονὼς καὶ τῶν αἰθερίων σωμάτων τὴν κίνησιν ἀναμετρησάμενος, τά τε τῆς ὑπερτέρας σοφίας μυηθεὶς ὄργια, καὶ (ὡς ἔπος εἰπεῖν) τὸ τιμιώτατον τῶν ἐν ἀνθρώποις κτῆμα κτησάμενος, λόγους δελαδὴ καὶ σοφίαν (χρῆμα, ᾧ οὗτος, οἷον οὔτε ἧκεν ἐνθάδε, οὔτε μὲν ἥξει τῶν χρόνων ποτὲ, ὡς καὶ τῶν πάλαι τὶς σοφῶν ἰσχυρίσατο) οὐδενὶ τυχὼν ὅτῳ τούτου μετέδωκα. Καὶ ὅς· Ἀλλ' ἐγώ σοι τοῦτ' ἴσθι ἐκπλήσω τὸ καταθύμιον, καὶ οὐχ οὕτως ἀπελθεῖν ἐάσω καταδεᾶ καὶ περίλυπον τοῦτο μὲν, οἷς τὴν ὑπὲρ τοῦ ἐμπεπιστευμένου δίκην ὑποπτεύεις καὶ τὴν εὐθύνην ἐπιλογίζῃ καὶ δέδιας, τοῦτο δ' οἷς ἀνώνυμος οἴχεσθαι κινδυνεύεις καὶ λήθης ἐν ἀποκρυβῆναι βυθοῖς, μὴ παῖδας ἅτε καταλελοιπὼς τῷ βίῳ διὰ παιδεύσεως, πολλῷ τινι τῶν ἐκ σαρκὸς πρὸς τὴν ἐσαῦθις μνήμην κρείτ-
C τονας πεφηνότας, καὶ μονιμωτέρους ὡς ἀκούσας ἔχω μακρῷ τῶν ἐξ αἵματος. Εἰσὶ γάρ μοι παῖδες, παῖδες ὡραῖοι, παῖδες καλοὶ, παῖδες παιδευμάτων οἵων ἀπηριθμήσω καθαρὰ πάνυ δοχεῖα καὶ εὐρεῖαι δήπου δεξαμέναι, κενοὶ δὲ εἰσέτι, χήτει τοῦ τῶν τοιούτων μεταδώσοντος καὶ οἷον ὀχετηγήσοντος, καθεστήκατον· τούτους, γίνωσκε, τοῦ λοιποῦ παῖδας ἐγώγε θήσω σοι· σοὶ δ' ἂν τὸ ἐντεῦθεν εἴη ὅσοις τε καὶ οἵοις εἰρήκης ἀναγεννῆσαι παιδεύμασι.

Ταῦτ' εἰπὼν, σπουδῇ παρὰ τὸν Περσάρχην ἄπεισι, καὶ τὰ κατὰ τὸν Κοσμᾶν ἀπαγγέλλει, καὶ αἰτεῖται, καὶ ὅτου γε χάριν διασαφεῖ. Ὡς δὲ δὴ καὶ εἴληφε τὸ ἐνδόσιμον, πάνυ γὰρ ηὔχει πολὺ παρ' αὐτῷ τὸ αἰδέσιμον, οὐχ ἧττον αὐτὸς χαίρων ἢ χαίροντα ἐκεῖνον, οἴκαδε ἀπάγει λαβών. Ὅπως μὲν οὖν ἐφιλοφρονήσατο, καὶ οἵοις τὴν πρώτην ἐδεξιώσατο, περιττὸν ἴσως μακρηγορεῖν. Πλὴν ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ καταστήσας, καὶ ἄλλον ἑαυτὸν ἅπασιν ἐναποτεταχὼς, τοὺς αὐτοῦ παῖδας ἐγχειρίζει, παῖδας αὐτοὺς εἰσποιήσας αὐτῷ. Οὗτοι, Ἰωάννης, ἡ λαμπρὰ τῶν ἡμετέρων λόγων ὑπόθεσις, καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ τεθεὶς εἰς υἱὸν, γνησίου στερήσει γεννήματος, ὁ θαυμάσιος κλῆσίν τε καὶ τρόπον Κοσμᾶς· περὶ οὗ τί περ ἂν καὶ φαίην, οὕτως ἐκ παρέργου εἰδὼς; ὡς εἰ καὶ προὔργου τίς τὰ κατὰ τοῦτον

intuentem contribules hosce et unamines meos, pe- D
cudum more ad lanienam protractos, vos autem eorum pernicie gaudentes, cum sitis homines et æquali nobiscum sorte creaturæ Dei, quamquam religione dissideatis a nobis, opera auctoris malorum diaboli, qui jam pridem genus humanum decipiens ipsum sejunxit a Deo, et a Paradisi deliciis exterminavit, atque in hanc luctus regionem transtulit; non autem desistit etiam nunc ejus pessima indoles ac malis gaudens ab invicem nos disjungere fallacibus suis præstigiis; et dolosis illusionibus magis magisque elongare a Deo. Verumtamen aliud quiddam est, multo dignum mœrore, quod me affligit inconsolabiliter, videlicet quod disciplinarum omnium emensus stadium et sapientiæ fastigium consecutus, nullam ejus partem dimittendo quam non sim perscrutatus; nemini ad hunc usque diem de hoc thesauro communicavi; et ab eo, qui hæc mihi tradidit, metuo socordiæ ad extremum damnari.

13 Audiit hunc sermonem pater Joannis: sequebatur enim, dextere satagens, ut ex iis qui detinebantur differrentur multi, nec paucos exitio sub- E
trahens. Quam proxime itaque accedens ad eum, sensim et reverenter interrogavit, dicens; Verene, ut dixisti, tantum in te bonum occultatum est? Ille autem, effusis ad hæc lacrymis eodemque animi sensu motus, eadem iterum affirmavit, et quæcumque noverat distinctiori enumeratione percurrens, singula distinctius diffusiusque explicabat. Dicebat ergo quomodo numerorum rationes et cohærentiarum proprietates pulchre calleret; et plani ac solidi perimetros ac diametros atque figuras edoctum sese, etiam laudatissimam astrologicæ compositionis scientiam tenere, ac veluti constitutum in cœlo dimensum esse motus corporum æthereorum; sapientiæ quoque sublimioris sacris initiarum se; quodque (ut uno dicam verbo) possideret aliquid inter humana pretiosissimum, bonum profecto quale numquam huc aut venit aut veniet, sicut quidam e veteribus Sapientibus dixit. Et tamen in neminem incidi, inquit, quocum hæc possem communicare. Ad quæ ille: Scito quod ego implebo desiderium animi tui, neque abire te sinam tali laborantem egestate et confectum dolore, partim quia pro tibi creditis examen formidans, pœnam times, partim quia periculum est ne ignotus hinc exeas, et in oblivionis profundo occulteris, eo quod nullos post te relinquas filios, acquisitos per magisterium, qui F
longe præstantiores ad futuram memoriam quam naturales esse videntur, et, sicut audio, diutius vivunt quam geniti secundum carnem. Sunt enim mihi filii, forma præstantes, filii maturi, filii capaces disciplinarum quas enumerasti, velut receptacula purissima et amplissimi alvei, sed adhuc inanes, defectu talia largientis et quasi per rivum infundentis. Hos ego tibi adoptandos tradam: tuum erit eas quas dixisti disciplinas ipsis tradendo eosdem quodammodo regenerare.

eademque patri Joannis fassus,

14 Hæc cum dixisset, festinanter abit ad Persarum Principem, quæ sibi cum Cosma intercessissent denuntians, eumque petit dari sibi, et cujus rei gratia id petat, manifestat. Ut vero assensum ejus obtinuit (multa enim apud ipsum gratia et auctoritate valebat) non minori gaudio quam Cosmas perfusus, domum eum perducit. Quomodo autem inter varia humanitatis officia ipsum exceperit, et quam jucunde complexus fuerit, longiori verborum circuitu prolixius explicare superfluum puto. Ceterum cum super omnes domesticos eum constituisset, et sicut alterum se coli a cunctis jussisset tradens ei filios suos, ipsius quasi filios efficit. Isti erant, Joannes, splendidum nostræ orationis argumentum; et

ab hoc domum deducitur

Joannisque et sodalis Cosmæ magister constituitur.

A et ille qui ante ipsum, defectu prolis naturalis, fuerat adoptatus a Mansure, admirabilis, inquam, suoque ut nomine sic et moribus Cosmas ; de quo quid velut in transitu dixerim ? quandoquidem si quis res ejus susceperit ex proposito recensendas, vix eas prout dignum est exequeretur. Accepit ergo puerorum sibi commissorum par divinus pædotriba, tamquam pullorum generosorum domitor, exercendum ad universi orbis culturam et ecclesiasticorum dogmatum sementem. Ego autem de eximio Cosma in præsentiarum dicere omitto, differens eum et in aliud tempus rejiciens. Qui enim de uno pro dignitate dicere non valeo, qualisnam existerem, in alterius actionibus ad placitum immoratus? cum ceteroquin proverbium audierim, Adversum duos ne exuitor. Ea igitur quæ ad Cosmam spectant prætereo; ægro quidem animo ferens quod simul ambobus nequeam intendere, et res ab eis gestas utraque *Ex his Joannes* (ut dicitur) manu complecti, unaque oratione enarrare prærogativas utriusque, aut potius divina opera actaque egregia. Cum itaque ad id agendum sim impotens, revertor ad Joannem ; animo ad defectionem usque laborans, atque anhelitum ægre B ducens, et totus sudore madidus ; velut eorum aliquis qui longam emensi viam, longiorem ante conspectum habent.

15 Postquam ergo Joannes dignum se præceptorem, Deo id procurante, nactus est; aquæ, ut dicitur, per declive fluenti apparuit similis irrevocabili *artes omnes celerrime complexus,* impetu et celeri comprehensione disciplinarum ; aut sicut ignis in stipula, aut si quid est aliud eorum, quæ progredientia celeriter, ad metam suam pertingunt celerrime, oculorumque aciem ferme prævertunt. Quin etiam superavit ea quæ in exemplum velocitatis populari sermone usurpantur, et quæ hyperbolice adducuntur antecessit, omnes insimul artes citissime emensus, ipsasque prævertens volucres, atque efficiens, ut collatæ secum, animalia quædam tardigrada aut humi repentia possent videri. Dixerim ergo quod quanta celeritate glorietur spiritus, quantaque pollet agilitate, ut ab extremis ad extrema subito impetu transeat; et in cœlum ipsum ab inferioribus hisce partibus recurrens, interdum super illud constituatur ; tanta etiam Joannes, qui erat veluti purus spiritus, non obtenebratus corpore neque implicitus vinculis carnis, gloriari poterat cursus felicitate contentioneque circa liberalium artium disciplinam, nusquam labens, nusquam offendens, sed omnia continuo im- C petu pertransiens, et usque ad profundum quarumcumque notitiarum mente pervadens. Non incongrue igitur, si hunc vidisset Plato, doctrinam esse reminiscentiam definivisset, et fortasse meruisset probari, magis verosimile quid loqui visus, quam si proposuisset quædam ignobilia parvaque exempla, puta silentem ac facilem olei cursum, et reliqua his similia, infantulorum tenue ingenium valde exiliter exprimentia.

16 Universum namque orbem litterarium fere *et Grammaticam edoctus* sine temporis spatio absolvit, et quasi momentaneo, certe perquam brevi temporis impendio ad Græci sermonis usum conformavit linguam; multamque cognitionem hinc adeptus, ea mentem instruxit : lectis vero fabulis figmentisque, Græcas quidem nugas damnavit, in allegorica tamen locutione apparuit vel exinde mirabiliter exercitatus, atque ad susceptionem majorum idoneus, ad sublimiorum dico disciplinarum speculationumque comprehensionem. In divisione itaque earum partium, quas ignem spirans facultas complectitur, perbene versatus, *atque Rhetoricam :* inspectis orationum ideis ac methodis, collegit ex iis obiter multiplicem inventionum copiam affluentiamque, velut mercator sedulus, qui ad alium tendens

ποιήσαιτο, μόλις ἂν τῶν πρὸς ἀξίαν ἐφίκοιτο; Πλὴν D ἀλλ' ἐγχειρίζεται τὴν ἱερὰν ξυνωρίδα ὁ θεῖος ἐκεῖνος παι- A CONST ACROPOL. δοτριβὴς ἢ γυμναστὴς, ἥδιστα δ' ἂν φαίην καὶ ἱερὸς μοσχοδάμνης, ὅπως ἂν πρὸς τὴν τῆς οἰκουμένης δήπουθεν νέωσιν, καὶ τὴν τῶν θείων δογμάτων διασπορὰν ἐγγυμνάσειε. Περὶ μὲν δὴ τοῦ θείου λέγειν Κοσμᾶ τόγε νῦν εἶναι, ἀναβολῇ παραπέμπω καὶ ὑπερτίθεμαι· ὃς γὰρ περὶ τοῦ ἑνὸς πρὸς ἀξίαν λέγειν οὐκ ἔχω, τίποτ' ἂν γενοίμην καὶ τοῖς τοῦ ἑτέρου φιλοχωρήσας; ἄλλως τε καὶ τῆς παροιμίας ἀκηκοὼς, πρὸς δύο μὴ ἀποδύεσθαι, τὰ κατὰ τοῦτον παρίημι· δυσχεραίνων μὲν οἷς οὐκ ἐξισχύω ἅμα καὶ ἀμφοῖν ἐπιβαλέσθαι, καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς ἀμφιλαφῶς δράξασθαι, καὶ ἑνὶ τούτῳ λόγῳ, τὰ ἑκατέρου διεξιέναι πλεονεκτήματα, ἢ μᾶλλον τὰ θεῖα τούτων ἔργα καὶ κατορθώματα. Οὐκ ἔχων δ' ὅτι καὶ δράσαιμι, πρὸς τὰ τοῦ Ἰωάννου καὶ πάλιν ἐπάνειμι, ἀγωνιῶν τε καὶ πνευστιῶν, καὶ ὅλος τῷ ἱδρῶτι διάβροχος, ὡσάν τις τῶν διωδευκότων μακρὰν, καὶ μακροτέραν ἀφορώντων τὴν εἰς τὸ ἔμπροσθεν.

E

Ἀλλ' ἐπεὶ τοίνυν ὁ Ἰωάννης ἀξίου τοῦ παιδευτοῦ, τοῦ Θεοῦ καλῶς προνοησαμένου, τετύχηκεν· ὕδωρ ὅ φασι καταπρανοῦς τῷ τῆς φορᾶς ἀκατασχέτῳ διεδείχθη, ἢ πῦρ ἐν καλάμῃ τῷ τῶν μαθημάτων δραστικῷ τε καὶ περιληπτικῷ, ἢ εἴ τι ἂν εἴη ἄλλο τῶν ὀξέως ἁπτομένων ἢ προβαινόντων, καὶ σχεδὸν ὑπερεκπιπτόντων τὴν αἴσθησιν· μᾶλλον δὲ καὶ τὰ τῆς παροιμίας νενίκηκε, καὶ ὑπερβαλλόντως τὰ καθ' ὑπερβολὴν λεγόμενα παρελήλυθεν, ἅπανθ' ὁμοῦ παρελθὼν τὰ ταχύτατα, παραδραμὼν καὶ πτηνῶν αὐτῶν τὴν ὠκύτητα, καὶ χαμερπῆ τινα καὶ δυσκίνητα, φαίνεσθαι ἀφεὶς, συγκρινόμενα· ἀλλ' ὃ δή μοι ἔπεισιν ἐπὶ τούτοις ἐρῶ. Ἐρῶ γοῦν ὡς ὅσην τὴν ταχύτητα ὁ νοῦς αὐτόθεν αὐχεῖ, μᾶλλον δ' ὁπόσην τὴν ἀεικινησίαν πλουτεῖ, ὡς ἀπ' ἄκρων ἀθρόον εἰς ἄκρα διϊκνεῖσθαι, καὶ εἰς αὐτὸν ἐκ τῶν τῇδε καὶ κάτωθεν ἀνατρέχειν τὸν οὐρανὸν, καὶ ὑπὲρ ἐκείνου δ' ἐνίοτε γίνεσθαι· τοσαύτην ὁ αὐτοχρῆμα νοῦς Ἰωάννης, ὥσπερ μὴ ἐπιπροσθούμενος σώματι μηδὲ σαρκὶ παραποδιζόμενος, περὶ τὰς τῶν μαθημάτων ἀναλήψεις εὐδρομίαν ηὔχει καὶ συντονίαν, ἀπροσπταίστως, ἀπαραποδίστως, ἀθρόον ὁμοῦ διϊὼν σύμπαντα καὶ εἰς βάθος τῶν νοημάτων κατανοῶν ἕκαστον. Καί μοι δοκεῖν οὐκ ἀπεικότως ἂν εἰ τοῦτον Πλάτων τεθέατο, τὴν μάθησιν ἀνάμνησιν ἐδογμάτισε, καὶ ἴσως ἂν ἐδέχθη καὶ πιθανώτερος ἔδοξε· παρῆκε δ' ἂν ἐπὶ τούτῳ τὰ φαῦλα καὶ μικρὰ παραδείγματα, τοῦ ἐλαίου δηλαδὴ τὸ ἄψοφόν τε καὶ εὔδρομον, καὶ ἀλλάττα τούτοις παρόμοια, παιδαρίων μικροφυΐαν πάνυ μικροφυῶς περιστάνοντα.

Τήν τε καὶ γὰρ ἐγκύκλιον παίδευσιν ἅπασαν ἀχρόνως σχεδὸν ἠκριβώσατο· ἐν ἀκαρεῖ γὰρ καὶ μετρίῳ πάνυ τῷ χρόνῳ πρὸς ἑλληνισμόν τε τὴν γλῶτταν ἐῤῥύθμισε, καὶ συχνὴν ἱστορίαν ἐνθένδε συνειληχὼς τὰς φρένας πεπύκνωτο, μύθους δὲ καὶ λόγους πλασμάτων ἀναλεξάμενος, φλυαρίας μὲν ἑλληνικῆς κατεγνώκει, προσφυῶς δ' ἐντεῦθεν θεν ἀλληγορεῖν θαυμασίως ἄγαν ἐξήσκηται, ἔνθεν δὲ καὶ πρὸς ὑποδοχὴν εὐτρεπὴς μειζόνων γεγένηται, ὑψηλοτέρων λέγω μαθημάτων καὶ καταλήψεων. Τοίνυν καὶ διαιρέσει τῶν τῆς f πυριπνόου κεφαλαίων ἐγγυμνασάμενος, λόγων τε ἰδέας και μεθόδους διασκεψάμενος· κἀντεῦθεν συχνὴν εὐπορίαν καὶ ἄφθονον εὕρεσιν παροδικῶς συλλεξάμενος, ὥσπερ ἄν τις μεγαλέμπορος ἄλλοθί που τὸν σκοπὸν ἔχων καὶ τὸ μέγα ἐκεῖθεν κέρδος ἀπεκδεχόμενος, μεταξύ που τῆς πορείας τῶν τινι μὴ εὐκαταφρονήτων περιτυχων, βραχύ τι διατρίψας πρὸς ἐπικερδάναι μὴ κατοκνήσειεν. F

A. CONST. ACROPOL

A Ὡς δὲ καὶ οὗτος ῥητορικὴν καὶ τὰς τῆς ῥητορικῆς μεθόδους ἀμηγέπως ἐμπορευσάμενος, τὸ τάχος πρὸς φιλοσοφίαν ἀπέδραμε. Καὶ πρῶτα μὲν τὰ προτέλεια ταύτης τὴν λογικὴν πραγματείαν ἐξακριβοῦται, σχήματά τε καὶ ἀναλύσεις συλλογισμῶν σκέπτεται, καὶ προτάσεων χορηγίαν συλλέγει, καὶ καθάπαξ τὸν ἀποφαντικὸν λόγον ἐκμελετήσας τὴν ἀπόδειξιν ἐγχειρίζεται, κανόνα λόγων καὶ σταθμὴν ἀληθείας, ἢ καὶ ἀνάγωγόν τινα πρὸς τὰ φυσικὰ κλίμακα· ἅττα δὴ πρὸς θεωρίαν μεταβιβάζει, ὑψηλοτέραν ἄλλην καὶ κρείττονα, τὴν τῶν ὑπὲρ φύσιν λέγω καὶ θειοτέρων ἐξέτασιν. Τὴν δὲ δὴ σὺν ταύτῃ καὶ μετ' αὐτὴν, τὴν ἀδολεσχίαν λέγω (οὕτω γάρ τις τῶν πάλαι τὴν διαλεκτικὴν κατωνόμασεν, ἣ φιλοσοφίαν τὴν πρώτην ὑποκρίνεται δεξιώτατα, τὴν ἁπάσαις τέχναις καὶ ἐπιστήμαις πρεσβεύουσαν, τὰς ἀρχάς τε παρέχουσαν, καὶ διασαφοῦσαν τὰ ἀξιώματα) τὴν οὖν ἐκείνην, ἄντικρυς εἰκονίζουσαν· (πρὸς γὰρ ἅπαν τὸ ζητούμενον ἢ προβαλλόμενον εὐχερῶς καὶ αὕτη τοὺς λόγους ἐπάγει, εὐλόγους ἅμα καὶ ἁρμόζοντας κεκτημένη πρὸς ἕκαστον) τίς ὑπὲρ ἐκεῖνον ἢ κατ' ἐκεῖνον ἠκρίβωσε, καὶ οὑτωσὶ μετ' ἀγχινοίας ἐχρήσατο; Οὐδεὶς ἂν εἰς λόγους ἐλθὼν ἐκείνῳ, μὴ παρ' αὐτὰ μετέγνω καὶ τῆς προπετείας ἑαυτὸν κατεμέμψατο· εὐχερέστερον ἄν τις τὸν ἐν Κρήτῃ λαβύρινθον, ἢ τὸν παρὰ Λακεδαιμονίοις g
B Καιάδαν ἐξέφυγεν, ἢ τὰς ἐκείνου τῶν λόγων ἄρκυς διέδρασεν εἴ γε οἱ τοιούτου ποτὲ καὶ ἐδέησεν.

g

Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ φύσεως ἐξετάζειν ἤδη προήγετο, ὑπὲρ τῶν ἐκ Σταγείρας ἐδείκνυτο· οὐ γὰρ δὴ μόνον δεξιός τις τῆς φύσεως ἐπιγνώμων ἐφαίνετο, ἀλλὰ καὶ τῶν λόγων ἀκριβωτὴς ἄριστος καθ' οὓς οὕτω πως τετάχαται τὰ τῆς φύσεως· ἔνθεν καὶ αὐτοῦ τε Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ὅσοι πρὸ ἐκείνου καὶ μετ' ἐκεῖνον περί τε φύσεως καὶ φυσικῶν διεσκέψαντο, ἀκριβὴς ἄγαν ἀνεδείχθη διαιτητὴς, κἀπὶ τὸ ἀληθὲς διορθωτὴς ἀσφαλέστατος. Τὴν δὲ τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν, οὐκ ἀμφιβόλως ἐξ ἀμφιβόλων τῶν ἐκείνου λόγων, ὑπείληφεν· ἀλλ' οὐδ' ἐκ τῶν τοῦ Πλάτωνος ὑψηγοριῶν, ἐῶ δ' εἰπεῖν μυθολογιῶν, σεσοφισμένα τε καὶ πεπλανημένα περὶ ψυχῆς δοξάσας, μετ' ἐνσωματώσεις τινὰς ἢ μεταμφιάσεις ταύτης τὸ σύνολον παρεδέξατο· ἀλλ' ἀληθῶς καὶ ἀναμφιρήστως ἀθάνατον ἐπιγνοὺς, ἀθάνατα πρὸς τοῦ δεδημιουργηκότος ἢ δοξασθήσεσθαι ἢ κολασθήσεσθαι, ὅπως ἄρα τῇ σαρκὶ συμβιώσειε, καὶ κατείληφε καὶ δεδίδαχε· καὶ γινομένην εὐθὺς, ἑνί τε καὶ ἅπαξ ἐπέπειστο
C συνδεῖσθαι παχυλῷ σώματι, ὃ καὶ αὖθις ἀναλήψεται, πλὴν λεπτότερον καὶ θειότερον. Ἀλλ' ἐντεῦθεν ὁδῷ προϊὼν, καὶ τοῖς ὑψηλοτέροις προσβαίνει μαθήμασιν, ὡς θεωρεῖν λόγους τε καὶ ἀναλογίας, ἁρμονίας τε συζητεῖν, καὶ ἀνερευνᾷν σχήματα καὶ κινήσεις ἀστέρων, καὶ συνόδους πλανήτων ἐξακριβοῦν, σχηματισμούς τε τούτων, καὶ διαφόρους μετασχηματισμοὺς (ἐφ' οἷς δὴ καὶ ὡς ἀληθῶς τις ἀπόγειος καὶ ἄντικρυς οὐράνιος ἄνθρωπος ἀναπέφανται) Εὐκλείδας ὑπερακοντίσας, Πτολεμαίους ὑπερβαλὼν, τοὺς πρὸ τούτων Χαλδαίους παῖδας ὥσπερ ἀποφήνας καὶ τὴν ἐπιστήμην ἡμιτελεῖς.

Ἀλλ' ὃ μικροῦ με παρέδραμε. Τοῖς γὰρ ἠθικοῖς ἐντυχὼν τῶν παλαιτέρων συντάγμασιν, ὅσα ὁ ἐκ Σταγείρας,
h ὁπόσα ὁ ἐκ h Χαιρωνείας, καί γε ὁ σεμνότητι παρ' Ἕλλησι διαβόητος Πλάτων συνέθετο, οὐκ ἀπερισκέπτως τοῖς δεδομένοις ἑαυτὸν ἐμπαρέσχετο· ἀλλ' ἐξ ἅμα πάντων, ἃ μὲν ἐνέκρινε ταῖς τῆς καρδίας πλαξὶν ἐνεχάραξεν, ἃ δ' ἑλληνικῆς διέκρινεν ἐμπαθείας ἢ προσπαθείας, ἀρίστως ἀποκρίνας, ἐκθύμως ἀπέστερξεν· ἀμέλει τοι καὶ τὴν Πλάτωνος καινογαμίαν, εἰ δὲ βούλει τὴν i Κράτητος ὡς κυνώδη βιωτὴν ἐπιλογισάμενος κἀκ ψυχῆς αὐτῆς βδελυξάμενος,

locum in quo magnum sperat lucrum facere, sicubi D
per viam quid offenderit neutiquam contemnendum, non recusat ejus causa tantillum ibi commorari. Ita ergo etiam Joannes, Rhetoricam Rhetoricæque methodos quoquo modo mercatus, continuo ad Philosophiam accurrit. Et primum quidem hujus primordia, rationalem scilicet facultatem exacte perdiscit, *studuit Logicæ* figuras resolutionesque syllogismorum explorat, propositionum affluentiam et promptum usum colligit; atque enuntiativæ orationis naturam speculatus, demonstrationem aggreditur, velut ratiocinii regulam et perpendicularem normam veritatis, aut potius ut scalam quamdam introducentem ad naturalium rerum investigationem, quæque ad contemplationem evehit mentem, ad sublimiorem scilicet aliam præstantioremque supernaturalium rerum indaginem. Loquacitatem vero quæ cum ipsa et post ipsam discitur (ita namque veterum non nemo Dialecticam *ac Dialecticæ,* nominavit, quæ primam Philosophiæ partem mire excolit et omnium artium est ministra, earumque tradit ac declarat principia et axiomata : ad omne siquidem quod perquiratur aut accidat opportunas etiam ipsa vias aperit) Dialecticam, dico, facultatem E
ecquis diligentius quam ille, aut sicut ille perdidicit? quis tanta perspicacitate ingenii in ea versatus est? Nullus sane cum eo disceptavit, quin e vestigio cœpti pœnitens se ipsum condemnarit temeritatis. Expeditius enim aliquis Cretæ Labyrinthum, aut Cæadam Lacedæmoniorum effugisset, quam elenchorum ipsius evasisset retia, si semel iis esset irretitus.

17 Ast quando ad investiganda naturalium rerum *Physicæ,* arcana processit, Stagiritæ discipulis superior apparuit : non enim solum videbatur naturæ peritus arbiter, verum optimus explorator rationum, juxta quas naturæ rerum fuerunt ordinatæ. Quare ipsius Aristotelis, et omnium quotquot ante et post illum de natura deque naturalibus rebus disseruerunt examinator sedulus, aut etiam explanator tutissimus habitus est. Animæ vero immortalitatem non ambigue ex ambiguis illius argumentis credidit; neque ex altiloquis, ut non dicam fabulosis commentis Platonis, erronea quædam circa illam sophismata fuit amplexus, per incorporationes quasdam et transformationes totam de anima doctrinam suscipiens : sed vere atque indubitanter intelligens ipsam esse immortalem, a Conditore Deo etiam in æternum aut glorificatum aut punitum iri, juxta vitam in corpore actam, et cognovit et docuit; persuasumque F
habuit, statim atque creata foret, semel eam colligari uni materiali corpori, quod rursus esset assumptura subtilius diviniusque. Hinc vero progrediens ad sublimiores disciplinas, accessit ad speculandas astrorum rationes proportionesque, eorumque inter se congruentias conquirendas et investigandas figuras : propter quorum notitiam terrigena quispiam possit, velut ex opposito, dici homo cœlestis. Properavit etiam ad Planetarum progressus figurationesque eorum et transfigurationes varias indagandas, *Astronomicæ,* Euclidas in hoc genere antecellens, Ptolomæos exuperans, et qui illis antiquiores fuere Chaldæos, quasi pueros semiperfectos scientia fuisse demonstrans.

18 Verum illud parum abfuit quin me præteriret. Cum in veterum commentarios de morali philoso- *et Ethicæ.* phia incidisset, quos Stagirita et Chæroneensis ac gravitate morum apud Græcos commendatissimus Plato composuit; non semetipsum omnibus incircumspecte tradidit, quæ ab iis memoriæ fuerunt tradita; sed inter ea optime discernens, quæ bona judicabat imprimebat cordis tabulis, quæ vero ad licentiam vivendi gentilem et cupiditatum illecebras putavit pertinere omnino respuit. Sic communionem Uxorum

A uxorum, a Platone adinventam, et a Cratete institutam communis vitæ societatem, caninam reputans atque ex animo detestans, sectatores ipsorum in malam crucem amandabat: Aristotelis vero de conjugio opinionem non improbans, sed excelsius ea aliquid sapiens, sublimioraque et diviniora cogitans, incontaminatam longeque præstantiorem conjugali vitam prælegit. Ut enim provectioris evasit ætatis, compellebatur quidem a genitoribus ipsis ad nuptias; atque ab aliis, et his quidem multis positisque in dignitate, eodem pertrahebatur: sed veluti impassibilis quædam natura, a terrenis rebus omnino aversus, ad eas inflecti recusabar obstinate: utpote alibi suum habens scopum, eoque studium suum transferre cogitans, quo magnus Paulus suum intendit propositum, unusque et alter Joannes, is scilicet qui in utero matris ante nativitatem exilivit, et quem necdum viderat Dominum adoravit; et ille qui supra ejusdem Domini pectus recubuit, hauriens inde Theologiæ fontem.

Cœlibem vitam conjugali præferens

19 Deinceps autem taliter concinnavit seipsum animique potentias ita adornavit ac mentis imperio subordinavit, ut in eo reipsa apparerent divina quædam harmonia et decor morum Angelicus, gravi- B tasque: quapropter non solum erat carus atque amabilis genitoribus, sed et aliis omnibus ipsisque heterodoxis multum venerabilis. Postquam vero pater ex hac vita egressus transiit ad aliam, suffectus statim filius paternam assumpsit dignitatem, atque inter proceres fuit adscriptus. Invitus tamen. A pueris enim et ab initio cogitaverat semetipsum Deo consecrare eique soli vivere; Samuelis exemplum non solum sequens, sed etiam in hoc fortasse superans; eo quod ex seipso hoc elegit, non autem a parentibus, sicut ipse, promissus Deo et exhibitus fuit. Verumtamen supposuit humeros curæ civilium rerum, qui spiritualibus adhærebat ex animo. Sed o! quam dextre! quam prudenter et consulte creditum sibi munus administrabat! Diffundebatur ergo per omnium ora admiratio ejus, sed præcipue ab ipso Urbis Præfecto honorabatur, post quem erat immediate primus ac velut collega dignitatis. Atque hinc ordimur majora dicere, exantlatos nempe in causa Dei labores quæque pro veritate sustinuit certamina admiratione quam maxima digna.

in patris officium succedit.

20 Sed quando huc devenit oratio; agedum nostras lamentemur calamitates, et humanam lugentes imbecillitatem, faciamus spectabile inveteratum adversus nos odium auctoris malorum; atque de iis C quæ ab ipso passi sumus et patimur, ut par est, conqueramur. Bene eatenus habebant se nostra, et res Christiana florebat, prævalente ubique orthodoxa fide, omniaque universim optimo erant in statu; adeo ut cœlestis quædam, ut sic dixerim, regio videretur esse orbis terrarum, quia rebus nostris præsens aderat Deus, seque adversus contraria nobis præbebat curatorem. Verum malignis ac fascinantibus oculis aspexit nos, qui jam pridem nobis invidit sathan, atque (ut gentiles loquuntur) gravi Saturnalique aspectu nos intuitus est. Modum igitur acer ille atque ad malefaciendum industrius adinvenit, quo non solum repelleremur a gubernatione et visitatione divina, sed ipsum Deum nobis efficeremus inimicum, et ad summam contra nos iracundiam concitaremus. Quoniam autem plerumque consuevit impetum in homines non facere nisi per medium, quemadmodum olim in protoplastos per serpentem, rursus quemdam sibi invenit pravum moribus, varium mente, refertum improbitate, conglomeratis fraudulentiis contortisque in orbem commontis serpentem, iracundiæ vero impetu et intolerandi furoris vehementia belluam, ac congrua sui nominis appellatione leonem, Leonem, inquam, ex Isauris apostatam, qui

Ecclesia pacem habente,

Imperium adeptus Leo Isauricus

αὐτοῖς εἰποῦσιν, k ἐς Κυνόσαργες, τότε ἐκείνων εἰπεῖν D
ἀπεπέμψατο· τόν τε Ἀριστοτέλη τοῦ γάμου μὴ κακίσας, ἀλλ᾽ ὑπερφρονήσας, ὑπέρτερά τε φρονήσας καὶ ἐνθεώτερα, τὸν ἄσπιλον αἱρεῖται βίον καὶ κρείττονα. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ γέγονε κρείττονος τῆς ἡλικίας καὶ πρὸς γάμους πρός τε τῶν γεγεννηκότων αὐτῶν ἐβιάζετο, καὶ πρὸς τ᾽ ἄλλων συχνῶν ἐν τέλει δῆτα καὶ μεγάλων ἐφείλκετο, καθάπερ τις ἀπαθὴς φύσις καὶ πάντα πρὸς τὰ τῆδε ἀπόστροφος, ἀκλινὴς ἄγαν ἦν καὶ ἀνένδοτος, ἄλλοθί που τὸν σκοπὸν ἔχων καὶ ἀλλαχοῦ μεταθεῖναι διανοούμενος τὸ πολίτευμα· ὅπηγε καὶ Παῦλος ὁ μέγας εἶχε τὴν πρόθεσιν, Ἰωάννης τε καὶ Ἰωάννης, ὅτε σκιρτήσας πρὸ τῆς γεννήσεως καὶ τὸν Δεσπότην προσκυνήσας μὴ θεασάμενος, καὶ ὁ ἐπὶ τῷ τοῦ Κυρίου στήθει ἀπαπεσὼν κἀκεῖθεν τὰ τῆς θεολογίας ἀῤῥυσάμενος νάματα.

A. CONST. ACROPOL. k

Καὶ δὴ λοιπὸν οὕτως ἑαυτὸν ἐῤῥύθμισε, τάς τε τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐκόσμησε, καὶ τῷ νῷ καλῶς καθυπέταξεν, ὡς θείαν ὄντως ἁρμονίαν ἐμφαίνεσθαι τούτῳ, καὶ ἀγγελικὴν ὡς ἀληθῶς σεμνοπρέπειαν. Ὅθεν δὴ καὶ οὐ μόνον τοῖς γεννήτορσιν ἐράσμιος ὁμοῦ καὶ τίμιος ἦν, ἀλλὰ καὶ E πᾶσιν ἄλλοις, καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς ἑτεροδόξοις σφόδρα λίαν αἰδέσιμος. Τοίνυν καὶ τελευτᾷ τὸν βίον ὁ πατὴρ, καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖσε μεθίσταται· ἐγκρίνεται δ᾽ οὗτος εὐθὺς, καὶ τὴν πατρικὴν ἀξίαν ἀναλαμβάνει, καὶ τοῖς λογάσι συγκαταλέγεται· ἄκων μέν· ἀλλὰ γὰρ ἐκ παίδων καὶ ἐξ ἀρχῆς εἰς νοῦν ἔστρεφεν, ἑαυτὸν τῷ Θεῷ καθοσιῶσαι καὶ δοτὸς αὐτῷ χρηματίσαι, πρὸς τὸν μέγαν ὄντως καὶ οὗτος ἀπευθυνόμενος Σαμουὴλ, ὅτι δ᾽ αὐτόθεν αὐτὸς τοῦθ᾽ εἵλετο, καὶ μὴ πρὸς τῶν γεννητόρων ὑποσχεθεὶς δέδοτο, τάχαγε καὶ ὑπερτιθέμενος. Πλὴν ἀλλὰ τὴν τῶν πολιτικῶν ἐπωμίσατο φροντίδα, ὁ τῶν πνευματικῶν ἀπρὶξ ἀντεχόμενος. Τί γοῦν, ὡς δεξιῶς, ὡς νουνεχῶς, ὡς εὐεπηβόλως τὰ ἐγκεχειρισμένα διωκονόμει! Καὶ πρὸς μὲν ἁπάντων ἄλλων περιελαλεῖτο καὶ ἐθαυμάζετο, πρὸς δὲ τοῦ κρατοῦντος αὐτοῦ τὰ πρῶτά τε ἐτιμᾶτο, καὶ μετ᾽ αὐτὸν ἦν εὐθὺς, καὶ σύναρχος ἐνενόμιστο. Ἐνὸν ἰδοὺ λέγειν τὰ μείζω καὶ τιμιώτερα, τὰ κατὰ Θεὸν τούτου παλαίματα, καὶ τὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀξιάγαστα ἀγωνίσματα.

Ἀλλ᾽ ἐπείπερ ἐνθαδὶ τοῦ λόγου γεγένημαι, ἄγε δὴ τὰ ἡμέτερα θρηνήσω πάθη, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἀποκλύσωμαι, τήν τε παλαιὰν πρὸς ἡμᾶς τοῦ ἀρχικάκου θριαμβεύσω δυσμένειαν, καὶ ὡς εἰκὸς ἀποδύρωμαι ὑπὲρ F ὧν πρὸς αὐτοῦ πεπόνθαμέν τε καὶ πάσχομεν. Εἶχε μὲν τέως εὖ τὰ ἡμέτερα, καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν ἤνθει· τὰ γὰρ τῆς ὀρθοδοξίας ἐκράτει, καὶ τὸ πᾶν ἁπλῶς καλῶς εἶχε, καὶ κοσμίως ὡς ἀληθῶς ἔσταλτο, καὶ ἵν᾽ οὕτω φαίην οὐράνιός τις χῶρος, τόπος ἦν ὁ περίγειος, καὶ Θεὸς τοῖς ἡμετέροις ἐπεχωρίαζε, καὶ τῶν καθ᾽ ἡμᾶς ὡς εἰπεῖν ἐπετρόπευεν. Ἀλλ᾽ ἐπεῖδε βάσκανον ὁ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς φθονερῶς ἡμῖν ἐποφθαλμίζων σατὰν, καὶ (ὅ φασιν οἱ ἐκτὸς) τελχινῶδες καὶ κρόνιον ἐνητένισε· τρόπον οὖν ἀνευρίσκει ὁποῖος ἐκεῖνος ῥαδιουργῆσαι δεινὸς, καὶ πρὸς τὸ κακὸν πολυμήχανος· ᾧ γε οὐχ ὅπως ἂν ἐξοστρακισθῶμεν τῆς θείας ἐπισκοπῆς τε καὶ κυβερνήσεως, ἀλλ᾽ ἐκπολεμήσωμεν καὶ Θεὸν, καὶ τὰ ἔσχατα καθ᾽ ἡμῶν ὀργισθῆναι διερεθίσωμεν. Ἐπεὶ δ᾽ ὡς τὰ πολλὰ διὰ μέσου προσβάλλειν ἡμῖν εἴωθεν (ὡς καὶ ἐπὶ τῶν πρωτοπλάστων πάλαι διὰ τοῦ ὄφεως) εὑρίσκει καὶ αὖθις τὸν σκολιὸν τοὺς τρόπους, τὸν ποικίλον τὴν γνώμην, τὸν πονηρίας ἀνάπλεων, τὸν ἄντικρυς ὄφιν τοῖς σκαιωρήμασι, τὸν συνεσπειραμένον τε καὶ περιεστραμμένον τοῖς σκέμμασιν, ἢ μᾶλλον, τὸν ἀνήμερον φερωνύμως θῆρα, τὸν αὐτοχρῆμα λέοντα, τὸν ἄστεκτον τὴν ὁρμὴν, τὸν ἀνύποιστον τὴν ὀργὴν, τὸν τὴν κακίαν ἀφόρητον. Λέων οὗτος ὁ ἐξ Ἰσαύρων ὁ ἀποστάτης, τὰ μὲν πρῶτα τοῦ Δεσπότου l καὶ Βασιλέως l
γενόμενος, καὶ τὸ κράτος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν ὑφελόμενος,

A. CONST. ACROPOL.

A νος, οὐκ ἀνδρείᾳ (μὴ οἰηθείη τις τοῦτό ποτε) μηχαναῖς δὲ καὶ δόλοις ὑποσπασάμενος· οὐ μικρὰ γὰρ πολλάκις καὶ πανοῦργος ἤνυσε τρόπος, καὶ τὰ μέγιστά ἐστιν ὅτε ἦθος ἐπίκλοπον ἐξετέλεσε, καὶ ἃ γενναιά ποτε χεὶρ σὺν μακρῷ τῷ πόνῳ οὐκ ἴσχυσε παραστήσασθαι, ἐκ τοῦ ῥᾴστου δόλος κατέστρεψεν. Οὔκουν δὴ θαυμαστὸν εἰ καὶ οὗτος κατὰ τοῦ εὐσεβοῦς μεμελητηκὼς Αὐτοκράτορος καὶ ἐπαναστάσει ἐπικεχειρηκὼς, τάχα γε τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καταστοχασάμενος (δι' ἣν καὶ πρὸς τὴν βασιλείαν ἐνεκρίθη ὁ πάντ' ἐκεῖνος καλὸς Θεοδόσιος) τοῦ κατὰ βούλησιν οὐκ ἀπέτυχεν· εἰσὶ γὰρ οἵ φασιν ὡς καὶ ἐκ μαντείας καὶ ἀπορρητοτέρων μυήσεων καὶ τελετῶν ἀθέσμων, ἐκ πολλοῦ πρὸς τουτοὶ διηρέθιστο. Πλὴν ἀλλ' ὁ μὲν τῶν σκήπτρων ἀφέμενος, καὶ ὑποχωρήσας τῶν βασιλείων (ὡς μὴ ὤφελον) τοῖς τῆς ἐκκλησίας φέρων ἑαυτὸν ἐγκατέλεξεν· ὅ δ' ἐπεὶ τοῦ κράτους ἐπείληπται, κατὰ τῶν θείων, φεῦ, εἰκόνων λελύττηκε, ταυτὸν δ' εἰπεῖν καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἀνασχόμενος μὴ τὰ ὑπεσχημένα τοῖς μαντεῦσιν ἐκπλῆσαι, καὶ τὸ χρέος σφίσιν ἀποτίσαι, τῆς τῶν προφοιβασμάτων ἐκβάσεως.

B Ἐγείρει τοίνυν μέγαν κατὰ Θεοῦ πόλεμον, ἀχρειοῦνται τά τε μένη καὶ τοὺς νεὼς διεγείρεται, τά τε θεῖα καὶ τίμια ἐκτυπώματα διαξέειν τε καὶ ἀπαλείφειν ἐπαίρεται, καὶ ἁπλῶς ἀμορφοῖ ἢ μᾶλλον καταστρέφει τὴν ἐκκλησίαν Θεοῦ, ἣν αὐτὸς ἐνανθρωπήσας ἐθεμελίωσε, καὶ θεόπνευστοι τούτου περιεστείχισαν κήρυκες, μάρτυρές τε θεῖοι τοῖς αἵμασι φοινίξαντες κατηγλαΐσαν, καὶ θεοφόροι πατέρες πρὸς ἀσφάλειαν διωρόφωσαν (τί πολλὰ λέγειν,) ἣν αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ παλαμηφορεῖ, τῷ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου ἐξωνησάμενος αἵματι, τότε θεῖον Πνεῦμα συνέχει, Πνεῦμα τὸ Πατρὸς καὶ Λόγου μονογενοῦς, Πνεῦμα τὸ ἐκ Πατρὸς ἀῤῥήτως ἐκπορευόμενον, ὡς ὑπὲρ λόγον καὶ ὁ Λόγος τοῦ αὐτοῦ γεινᾶται Πατρος. Κατὰ τοιαύτης ἐκκλησίας, ὢ τόλμης παραβόλου! ὢ θράσους ἀλογίστου! ὁμόσε ὁ ἀλιτήριος ἐκεῖνος κεχώρηκε, τοσούτου κατετόλμηκε πράγματος· λλ ὰ, φεῦ κριμάτων Θεοῦ! εἰς πέρας τὸ πρὸς βούλησιν ἤγαγε, καὶ τὸ κατὰ θυμὸν ἐξετέλεσε. Τοιοῦτόν τι καὶ τὸ ἡμέτερον, ἀνέμου πεδίον, ὅ φασιν, ἢ κάλαμος πρὸς αὔραν στρεφόμενος καὶ μεταστρεφόμενος, λύγος τε ἄγαν λεπτὸς καὶ ακρόῤῥιζος, πρὸς ὅστις ἂν καὶ τύχοι βιαζόμενος, ἀγόμενός τε καὶ μεταγόμενος. Οὐ κατηγορῶ πάντων, τῶν πλειόνων δὲ καταφέρομαι συνήγορον ἐπικαίρως, καὶ τοῦ τῶν παλαιτέρων προσλαμβάνουν ἀπόφθεγμα. Εἶδον γὰρ, εἶδον ὡς μὴ ὤφελον τοιαῦτα κἀγὼ, καὶ ὁμοίοις καιροῖς, βάβαι τῆς συμφορᾶς! περιέτυχον· τοιαύτῃ τε σκοτομήνῃ ἐγκύρσας, μεγάλα
C προσκέκρουκα, καὶ ἀνίατα μικροῦ τετραυμάτισμαι. Ἀλλ' ἐμὲ μὲν ὁ τῶν ψυχῶν ἰατρὸς καὶ τῶν σωμάτων ἰάσαιτο, καὶ τὰς τῶν μωλώπων ἐκείνων οὐλὰς ἀπαλείψειεν ὁ φιλάνθρωπος ἀκέστωρ, καὶ τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας οἰκτίρμων θεραπευτής. Ὁ δὲ λόγος, ἄγε, τῶν προτέρων ἐχέσθω, καὶ ἐπειλήφθω αὖθις τῶν ἄνωθεν. Ἀνεστράπη μὲν ὑπὸ τοῦ κακοῦ κακῶς βασιλεύσαντος, τὰ θεῖά τε καὶ ἡμέτερα ὁ δ' ἀναστήσων ἢ ἀνορθώσων ἦν, ὡς ἔφην, οὐδείς· πάντα δ' ἐν ἀμηχάνῳ καθειστήκει, καὶ ἐν ἀπόρῳ τὰ τοῦ πράγματος κατηντήκει, καὶ τὰ τῆς διορθώσεως ἀπαξαπλῶς ἀπηγορεύετο. Ὁ γὰρ τῆς ἀσεβείας φωστὴρ, ὁ μέγας Ἰωάννης, ἐν Δαμασκῷ καὶ Περσίδι διῆγε, καὶ ἐπ' ἀλλοδαπῆς ἐτύγχανεν ὢ ὁ ἡμεδαπὸς ἀληθῶς, καὶ τῶν ἡμετέρων κἀκεῖθεν κηδεμὼν προμηθέστατος. Ἀλλὰ τί γοῦν; Τὸ καθὰ αὐτὸν ἐκεῖ στέρξας, τῶν τῇδε καὶ κοινῶν κατημέλησε; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ὡς γάρ τις αὐτόχθων τε καὶ φιλόπατρις, ἐπ' ἀλλοτρίας γενόμενος, καὶ τῶν ἰδίων αὖθις φροντίζων, εἴ πως δὴ τὰ ἐν τῇ πατρίδι μὴ ὡς βουλητὸν ἔχειν ἀκούσειε (κἂν παρὰ τὴν καρδίαν πάθοι, καὶ σκέψει τῶν λογισμῶν ἐνδοίη) κἀκ τῆς ἀλλοδαπῆς τε καὶ πόῤῥωθεν περὶ τῶν ἐν τοῖς ἰδίοις ἂν διασκέψαιτο· ὡς δὲ καὶ ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ, βάλλεται τὴν καρδίαν αὐτίκα τῷ συμβάντι, παθαίνεται τὴν ψυχὴν, κήδεται τοῦ θείου λάχους, προνοεῖται τοῦ χριστωνύμου λαοῦ, καὶ συχνοῖς πάνυ τοῖς γράμμασι πᾶσι πανταχῇ τὰ τῆς πλάνης ἀναγνωρίζει, καὶ

D primum Domino suo Imperatorique acceptus, potentiam ejus atque imperium supplantavit, non generosa quadam strenuitate usus (ne quis hoc putet) sed dolis et fraudibus : vafrities siquidem haud raro peragit magna quædam, et grandia patrat fraudulentia; quæque manus robusta diuturno labore non valuit edomare, quandoque facillime expugnat astutia. Non igitur mirum, si etiam ipse, contra pium Cæsarem impia meditatus eumque rebellando aggressus, ac forte ipsa illa ejus bonitate confisus, propter quam ad Imperium evectus fuerat, non est frustratus suæ voluntatis proposito. Sunt autem qui dicant occultioribus sortilegiis divinationibusque superstitiosis ac nefariis præstigiis jam pridem ad hoc fuisse invitatum. Et ille quidem, præclarus scilicet Theodosius, abdicato sceptro Imperium dimittens (quod utinam non contigisset!) Ecclesiasticis ministeriis semetipsum dedicavit; Leo vero postquam accepit regnum, furere, eheu! adversus sacras Imagines cœpit, sive, quod eodem recidit, adversus Deum, ne non adimplevisse diceretur quod vatibus suis promiserat, sed debitum fideliter, persolvisse quod sub conditione eventus successuri contraxerat.

E 21 Magnum igitur bellum contra Deum excitat, inutilia faciens, templa et loca sacra subvertens, simulque ad divinas imagines abolendas et comburendas tota vi consurgens, deformem omnino reddit, potius dixerim, subruit Dei Ecclesiam, quam ipse assumpta humanitate fundavit, quam præcones ejus divinitus afflati circummunierunt, quam Martyres cruore suo purpuratam illustraverunt, quam sancti Patres tamquam turribus ad securitatem comparatis vallarunt; quam denique Deus ipse et Pater in palma manus suæ gerit, Filii et Verbi sui sanguine redemptam, et divinus Spiritus continet, Spiritus Patris et Verbi unigeniti, Spiritus ex Patre indicibiliter procedens, sicut et Verbum modo quodam a nulla ratione comprehendendo ex eodem Patre generatur. Contra hanc Ecclesiam, o grandem audaciam! o temerariam præsumptionem! perniciosus ille pedem extulit; et tantum facinus molitus, o Dei judicia! ad finem quod volebat perduxit, quidquid animo volutarat adimplens. Erant ergo res nostræ quasi campus, ut aiunt, ventorum, vel arundo ad auram versa inversaque, aut virgultum tenue levibus ac brevibus innixum radicibus, et quocumque libuerit cuivis ductile et flecti facile. Equidem non omnes accuso, sed potius plerisque advocatum me opportunum offero, sicut unus ex antiquioribus dixit.
F Vidi etenim, vidi (quod utinam non vidissem!) etiam ego talia et in similia tempora, pro dolor! incidi, atque in noctem hujusmodi tenebris obvolutam incurrens graviter offendi, immedicabilibus pœne vulneribus confossus. Sed oro ut animorum et corporum curator Deus medeatur mihi, istorumque verberum livores aboleat benignus medicus nostræque infirmitatis misericors reparator. Sed agedum ad priora revertatur oratio et superioribus rursum insistat.

contra ipsam insurgit abolendo imagines.

22 Subversi fuimus a malo, malum in res humanas divinasque usurpante imperium : qui vero hæc restaurans ad pristinam reduceret integritatem inveniebatur nemo, omnia autem ad impossibilitatem desperationemque extremam reciderant : nam magnus Joannes, qui tam densam impietatis dominatricis noctem poterat illuminare, absens in Perside vivebat Damasci; et qui vere noster erat rerumque nostrarum etiam exinde provisor circumspectissimus, in aliena commorabatur regione. Quid ergo? An suæ istic studens utilitati, res quæ hic erant, publicas neglexit? Minime vero. Sicut enim loci alicujus indigena et amator in alieno constitus solo, ibique negotiis suis curandis intendens, sicubi intellexerit

Quod ubi intellexit procul absens Joannes,

A lexerit res patriæ præter animi sui votum agi, etiam e longinquo iisdem consulit studiose, non sine conturbatione atque anxietate propria: sic quoque vir hic divinus, animo quidem consternatus est statim atque id contigit et internis motibus conturbatus; tamen Domini sui hæreditatem anxie curans, consuluit populo Christiano, et frequentium epistolarum scriptione curavit ubique omnibus notum facere errorem, manifestare corruptelam, et in demisso ad animarum perniciem hamo occultatam escam sub conspectum adducere. Forte etiam præsens intervenire voluit iis quæ hic agebantur, et nostris calamitatibus coram opitulari, ipsum Cæsarem redarguendo juxta consuetum sibi zelum, multa loquendi libertate præditum; zelum inquam igneum pro Deo, Eliæ instar; et posita juxta Psalmistam iniquitate ejus in conspectu ejus, coercere impetum multitudinis imperitæ, et quatenus posset ipsam erudire. Verumtamen absens (ubi autem et quomodo diximus supra) istiusmodi propositum non poterat facile executioni mandare; aliis ergo modis debitum Deo obsequium persolvere cupiens, quaquaversum suas direxit epistolas, quibus monebat ritus priores capessere et patriis legibus ac religionibus inhærere. B Has autem epistolas ad eos qui hic degebant mittens multas ac fere innumerabiles (quamvis eac conarentur occultas habere qui recipiebant) non potuit evitare, quo minus venirent in notitiam Imperatoris, ejusque furorem adversus sapientem scribam suscitarent et contra generosum palæstritam incenderent, suaderentque fraudulentis dolis eum adoriri: quod quomodo actum sit, licet breviter explicare cœperimus, nunc iterum dicemus distinctius.

conatur scriptis epistolis prohibere.

Psal. 89, 8

23 Erat is, ut dixi, Leo Isauricus, belluinus ille quidem et iracundiæ modum nullum ponens, non tamen usque adeo leoninus, ut palam auderet prodire ad pugnam; sed vulpini moris multum quoque habens, sub regia ac leonina et terribili specie vulpinam vilemque et fraudulentam occultabat mentem. Furit ergo contra Sanctum, occidere eum, si possit, aut verius laniare cupiens, cruentasque maxillas sanguine ejus tingere, et mansuetissimum virum ferino more quam crudelissime devorare: sed non inveniens quomodo id perficeret, ad familiarem sibi vafritiem convertitur. Coactis undequaque subnotariis notariisque, Pharisaice contra veritatem insurgere audentibus, quos aliquis haud inepte dixerit iniquitatis expertissimos scribas; cum perditis illis consiliariis, contra gratiam Filii Dei et Christum Domini C deliberationem instituit, tamquam Herodes alter etiam ipse insaniens: multosque despiciens, veluti parvulos atque imbelles, angitur animo, ut unum illum, virum utique perfectum, interficiat. Unum siquidem illum noverat ceterorum omnium esse instructorem ad luctam, et cum uno sibi congrediendum sciebat ad pugnam paratissimo. Intelligebat enim ex concordi omnium relatione vim atque potentiam sermonum ejus contra universos, quia palam omnes contifitebantur, quod non auderent cum homine congredi disputando, desperabant autem quod ejus scripta possent abolere, utpote jam ubique dispersa, multumque persuasionis (nec enim volebant dicere veritatis) habentia.

Leo econtra mortem ei per insidias struens,

quem unice sibi timendum sciebat:

24 Tunc tyrannus aliis diffisus omnibus atque in seipsum conversus, cognitionem propriis committit cogitationibus, et ingenii ad malum vaferrimi machinamentum vere diabolicum reperit. Imperat epistolarum Joannis unam aliquam requiri, studio quantocumque adhibito, sed epistolam autographam: ministri vero ejus, qui non Deo sed homini placere nitebantur, quorum ossa dispersit Deus et quorum memoria cum sonitu periit, perquisiverunt, invenerunt, cursimque attulerunt ad eum, tamquam ad

epistolam fingit velut ab eo datam

D τὰ τῆς λύμης διασαφεῖ, τόγε ἐγκεκρυμμένον δέλεαρ τῷ καθιεμένῳ κατὰ τῶν ψυχῶν ἀγκίστρῳ πᾶσιν ὑπ᾽ ὄψιν ἄγει καὶ διάδηλον τίθησι. Τάχα δ᾽ ἂν καὶ τοῖς ἐνθαδὶ προυτεθύμητο, ὡς καὶ παράνομον διελέγξαι Βασιλέα, κατὰ τὸν πολὺν τὴν παῤῥησίαν, καὶ τὸν ὑπὲρ Θεοῦ ζῆλον ἐμπύρινον Ἡλίου· καὶ παραστήσας τούτῳ, κατὰ τὸν Ψαλμῳδὸν, τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ κατὰ πρόσωπον, λαόν τε ἀσύνετον νουθετῆσαι, καὶ ὡς ἐνὸν παιδαγωγῆσαι καὶ διορθώσασθαι. Ἀλλ᾽ ἀπὼν (ὅπη δὲ καὶ ὅπως προδεδηλώκαμεν] οὐκ εὐμεταχείριστον εἶχε τὸ κατὰ πρόθεσιν. Τούτου γοῦν εἵνεκα τρόποις ἄλλοις ἀποπλῆσαι Θεῷ τὰ τῆς ὀφειλῆς διεσπούδακεν· ἀμέλει καὶ γραφὰς ἁπανταχῇ πέπομφεν, ἀντιποιεῖσθαί τε τῶν προτέρων ἐπιταττούσας ἐθῶν, καὶ τῶν πατρικῶν θεσμῶν καὶ θείων ἐξέχεσθαι· ἃς δὴ καὶ πάνυ πολλὰς τοῖς ἐνταῦθα διέσπειρεν, ἀφειδῶς πάνυ καταπυκνώσας, καὶ δαψιλῶς ἄγαν διασκορπίσας τοσαύτας. Καὶ γὰρ, ὡς καὶ κρυπτόντων τῶν ἀναλαμβανόντων, καὶ διὰ πολλοῦ τὸ λαθεῖν τιθεμένων, [συμβαίνη] γνωσθῆναί τε τῷ Βασιλεῖ καὶ κατὰ τοῦ σοφοῦ γραμματέως ἐκμῆναι, καὶ κατὰ τοῦ γενναίου ἀλείπτου διανάψαι, καὶ δολεροῖς ἀναπεῖσαι κατεπιχειρῆσαι τοῖς τρόποις. Ὁποῖον δήπερ ἐκεῖνον, εἰ καὶ διὰ βραχέων, δεδηλωκότες πεφθάκαμεν·

A. CONST. ACROPOL.

E

Θηριώδης μὲν γὰρ, καὶ τὴν ὀργὴν ἀκατάσχετος, ἀλλὰ οὐχὶ καὶ τἄλλα λεοντώδης κἀκ τοῦ φανεροῦ τὴν μάχην κατατολμῶν, ὁ Ἴσαυρος ὢν ἐτύγχανε Λέων· ἀλώπεκος δὲ κεύθων ἦν τρόπους, καὶ ὡς ἀληθῶς ὑπὸ λεοντῇ τῇ βασιλικῇ καὶ φρικαλέᾳ στολῇ τὴν δολεράν τε καὶ ἄτιμον ἀλωπεκὴν περιέστελλε. Λυττᾷ γοῦν κατὰ τοῦ Ἁγίου εἰ οἷόν τε διαχρήσασθαι ἐκμανεὶς, ἢ μᾶλλον διασπάσαι, καὶ ὠμότατα τὴν γένυν ἐμβάψαι τῷ αἵματι, καὶ θηρὸς δίκην τὸν πρᾷον καταβροχθίσασθαι· οὐκ ἔχων δ᾽ ὅτι καὶ δράσειεν, ἐπὶ τὴν συνήθη κακουργίαν χωρεῖ. Καὶ γοῦν συνάγει τοὺς ὑπογραμματεῖς, πάντας τε γραμματεῖς, καὶ φαρισαϊκῶς κατὰ τῆς ἀληθείας τραχηλιάσαντας, εἶπέ τις ἂν ἐκείνους καὶ τῆς κακίας ἀκριβεστάτους γραφεῖς· καὶ δὴ σὺν τοῖς ἰαλέμοις ἐκείνοις σκέπτεται βουλευταῖς, καὶ κατὰ τοῦ χάριν Υἱοῦ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ Κυρίου βουλεύεται, ὡς Ἡρώδης ἄλλος καὶ αὐτὸς ἐκμανείς· πλὴν ἕνα καὶ τέλειον σφαδάζει F τοῦτον διαχειρίσασθαι, πλείστους ἄλλους περιϊδὼν νηπιώδεις ἅτε κρίνας καὶ ἀτελεῖς. Ἕνα καὶ γὰρ τοῦτον πάντων ἐκείνων ἀλείπτην ἐγνώκει, καὶ πρὸς ἑνὸς ᾔδει τὴν μάχην δύσαντι παράτακτον ἐσχηκώς· μανθάνει μέντοι παρὰ πάντων ἐπίσης, τὸ κατὰ πάντων περὶ λόγους αὐτοῦ κράτος, τὴν ἐν λόγοις διαῤῥήδην ἀνωμολογηκότων ἰσχὺν, καὶ τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα διὰ λόγου πάλην, κοινῇ ἀπειρηκότων φωνῇ· καὶ μηδ᾽ ἄν ποτε ἐκ τοῦ φανεροῦ κατισχύσειν διϊσχυρισαμένων τὰ ἐκείνου ἀναλῦσαι συγγράμματα, πανταχῇ τε διασπαρέντα· καὶ πολλῆς ὅτι τῆς πειθοῦς (οὐ γὰρ ἀληθείας ἤθελον λέγειν) πλήρη τυγχάνοντα.

Τότε δὴ λοιπὸν τύραννος, ὡς πάντων ἀπειρήκει, ἐν ἑαυτοῦ γίνεται, καὶ τοῖς οἰκείοις ἐπιτρέπει λογισμοῖς τὰ τῆς σκέψεως· καὶ ἀθρεῖτε ποριμωτάτης πρὸς τὸ κακὸν φύσεως, δαιμόνιον ὡς ἀληθῶς εὕρεμα προστάττει ζητῆσαι τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ μίαν, καὶ διὰ πλείστου ὡς εὕρεσθαι ποιήσασθαι, ἰδίαιν δὲ αὐτῷ διαχαραχθεῖσαν χεροῖν. Καὶ γοῦν οἱ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνοι καὶ μὴ Θεῷ ἀρέσκειν διὰ σπουδῆς ἔχοντες, ὧν καὶ τὰ ὀστᾶ διεσκόρπισεν ὁ Θεὸς, καὶ ὧν μετ᾽ ἤχου τὸ μνημόσυνον ὤλετο, ἐζητήκασιν, εὑρήκασι, δρομαῖοι προσενηνόχασιν· ὁ δ᾽ ὥσπερ ἑρμαίου λαβόμενος,

τῶν

A. CONST. ACROPOT.

A τῶν τινι ταῦτα δεξιῶν, Εἴ γέ φησι δυνηθείης ἀπομιμήσασθαι τὴν ἰδίαν τῆς τοῦ ἐν τῇ Δαμασκῷ Ἰωάννου γραφῆς (Ἰωάννου λέγω τοῦ τοῦ Μανσοὺρ, ὃν δεινὸν κἀκεῖθεν ἤσθα τῶν ἡμετέρων ἐχθρὸν καὶ πολέμιον) καὶ τὸν τῶν γραμμάτων τύπον ἐξακριβώσασθαι, μεγάλην εἴσομαί σοι τὴν χάριν, καὶ μεγίστων ἀξιώσω τῶν ἀμοιβῶν. Ἀκούει τῶν λόγων ὁ δεξιὸς τὴν κακίαν ὑπογραφεὺς, καὶ ὑπισχνεῖται τὴν μεταχείρησιν, καὶ οὕτω πως εὐστόχως ἐκπληροῖ τὸ πρὸς βούλησιν, ὡς οὐχ ὅτι πρὸς ἄλλους διαλαθεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ γε τῷ ἀγχινουστάτῳ καὶ πρὸς παντὸς οὑτινοσοῦν ὀξυτάτῳ κατάληψιν τὰ τῆς σκαιωρίας ἀμωσγέ πως ἀγνοηθῆναι, καὶ τὰ τῆς κακουργίας παραδραμεῖν· καὶ τοσοῦτον, ὡς τὰ μὲν χαρακτῆρος ἀμφισβητεῖν καὶ τῶν γραμμάτων ὡς ἰδίων ἀντιποιεῖσθαι, τὰ δ' ἐμπεριειλημμένα σφίσιν, ὡς οὐκ ἴδια παρακρούεσθαι. Καὶ γὰρ πέπλασται τῷ δεινῷ τυράννῳ ἐπιστολῆς ἔκδοσις, δῆθεν ἐκ τοῦ Ἰωάννου πρὸς Αὔγουστον, καὶ συντέθειται τῷ εὐφυεῖ γραμματεῖ, πρὸς ἰδέαν ὡς ἐπετάχθη γραφῆς, πρὸς γραμμάτων ὁμοίωσιν, πρὸς δαιμονίαν ἀκρίβειαν κατ' ἀμφότερα, καὶ ἀπέσταλται τῷ Περσάρχῃ, καὶ ἑτέρα περὶ αὐτοῦ συνεπέσταλται. Ἃ τοίνυν τῆς ὡς ἐκ τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν Βασιλέα ἐπιστολῆς τὰ δηλούμενα ἦν, ταῦτά γε ἦν· n πλὴν οὐκ ἐπὶ λέξεως εἴποιμι, ἐπιλέλησμαι ·n γὰρ ἐπεί B πως, οὐδ' ἐδικαίωσά μοι ἐναποθέσθαι τῷ μνήμονι, ἀπαξιώσας ὁμοῦ καὶ τοῦ πλάσματος καὶ τοῦ σκευωρήματος βδελυξάμενος· εἶχον δὲ ἄρα οὑτωσί πως αὐτά.

Δούλειον αὐχένα καὶ πόῤῥωθεν ὑποκλίνω σοι Βασιλεῦ, καὶ σοὶ τοὺς ὡραίους προσπτύσσομαι πόδας. Ὁ ἀπὸ Χριστοῦ παρωνομασμένος ἐγὼ, τῷ τῶν Χριστωνύμων ὁπηδήποτ' ἂν καὶ εὑρίσκοιντο διάγοντες Ἄρχοντι, καὶ διασαφῶ τὰ τῶν ἀσεβεστάτων Ἀγαρηνῶν, ὅπως τε τὰ νῦν ἔχουσι, καὶ ὁποῖα δή που τὰ κατὰ τούτους συμπέπτωκε, καὶ οἷ κακῶν οἱ δυσμενεῖς ἐληλάκασιν. Ἴστω σου τὸ κράτος, τὰ τῆς στρατιᾶς παντελῶς ἐξηπορηκότας o (πρός τε γὰρ ἀλλήλους o διήρηνται, καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἐκδαπανῶνται) ἔνθεν καὶ εὐεπιχειρίτους, ὥπερ ἂν καὶ εἴη βουλομένῳ τυγχάνοντας· προσεπιτούτοις δὲ καὶ τὴν ἐμὴν πατρίδα, τὴν ἀρχαίαν πόλιν καὶ περιώνυμον, ἀτεμέλητον ἐκ μακροῦ τε οὖσαν καὶ ἐς τὸ παντελὲς ἤδη καταβληθεῖσαν καὶ εὐάλωτον πεφηνυῖαν καὶ λίαν εὐεπιχείρητον. Μὴ γοῦν ἐπιπλέον ἀναβαλοῦ, τρισμέγιστε Βασιλεῦ· ἀλλ' ἐπίστηθι, ἐπιφάνηθι μόνον, παραγενοῦ τοῖς τῇδε· διὰ βραχέος γὰρ καὶ ἀκονιτὶ τὴν Δαμασκὸν παραστήσῃ τὴν πολυθρύλητον, καὶ μέγα κλέος ἐπαναζεύξεις ἀράμενος· εὑρήσεις γὰρ ἐμὲ οὐκ ἐπὶ μικροῖς πάντως συνέριθον, μεγάλα ἐπὶ τῇ C Περσίδι πάσῃ δυνάμενον, καὶ τὸ πᾶν ὅπῃ τε καὶ ὅπως μοι βουλητὸν καὶ ἄγοντα καὶ μετάγοντα. Καὶ ταῦτα μὲν ἢ τοιαῦτα δὴ τὰ τοῦ πλάσματος· ἃ δὲ ἐκ τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν Περσάρχην διεσήμαινεν ἐπιστόλιον ταῦτά γε ἢ τοιαῦτ' ἄττα, κἀκεῖνα τὴν ἔκθεσιν ἦν.

Μεγακλὲς, ὑψιγενὲς, Κρατάρχα Περσῶν, εἴης ὑγιείας ἔχων καλῶς. Τὰ τῆς ἐξουσίας εὖ σοι διέποιτο, κἀμοῦ τῷ κράτει παντοίας τῆς εὐθυμίας ἐπαπολαύων ἀγγέλοιο εὖ ἔχοντα· καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐμὴν μάνθανε μεγαλειότητα· οἶσθα οἷος ἐγὼ τὰς σπονδὰς ἀσφαλὴς καὶ οἷος τὰς συμβάσεις ἀμεταμέλητος· ὁ γάρτοι χρόνος, μέγας (ὥ τις ἔφη) πάντων διδάσκαλος, καὶ οὐδὲν ὅπερ οὐκ ἀνακαλύπτειν ἔχει, καὶ παραγυμνοῦν εἰς ἀλήθειαν. Τῶν μὲν τοί τις ὑπὸ σοὶ, χαιρέκακος ὄντως καὶ τῆς εἰρήνης πολέμιος καὶ τῷ ἀγαθῷ δυσμενὴς, συγχέαι τὰς ἀνέκαθεν ἡμῖν πειρᾶται σπονδὰς, καὶ τοὺς ὅρκους παραλῦσαι διερεθίζει οὕσπερ p ἀλλήλοις ἐκ p μακροῦ συνεθέμεθα, καὶ κατεπιχειρῆσαί σου τῆς χώρας παραβιάζεται, ἐφ' ᾧ καὶ οὐ μικρὰ συνάρασθαί μοι κατεπαγγέλλεται. Ἀλλ' ἐγώ γε, φιλίας οὐδὲν ἀκραιφνοῦς λογιζόμενος ἰσοστάσιον, περιφρονῶ τοὺς λόγους· καὶ τὰς τούτου ξυμβουλὰς ἀπαναίνομαι· Πόσον γὰρ ἂν καὶ εἴη μοι τὸ ἐντεῦθεν κέρδος, ὑπὲρ οὗ τῶν συνθηκῶν

magnum quoddam inexpectatumque lucrum gaudentem : qui accersito ad se viro cuidam industrio; Si D characterem, inquit Joannis apud Damascum degentis, Joannis dico filii Mansur, quem gravem infestumque rerum nostrarum hostem etiam inde patimur, sicut nosti, potueris imitari ejusque simillimum exemplar conficere, magnam a me inibis gratiam et grandi præmio remuneraberis. Audit hæc dexter ad nequitiam scriba, et falsificandam Joannis manum pollicetur, deinde quod erat pollicitus tam scite explet ad Imperatoris voluntatem, ut non solum alios latere suppositio posset; sed etiam ipsummet Joannem, licet ad cujusvis rei comprehensionem acerrimum, sic fugere valeret fraus occulta et maleficus astus, ut, quod ad characteris proprii formam attinet, litteras pro suis deberet agnoscere, quæ vero iis continebantur ut non sua repudiare. Conficta siquidem fuit epistola, velut ab ipso ad Augustum scripta, sicut solers ille scriptor acceperat in mandatis, secundum propositi in autographo characteris similitudinem et diabolicam tam scribentis quam jubentis industriam; et ad Persarum Præfectum missa : cum hac vero missa est etiam alia de Joanne. E Quæ autem ab hoc, velut ad Cæsarem missa epistola, suggerebantur, hæc erant quoad sensum; neque enim verba referre ipsa possim, partim oblitus eorum, quæ non credebam memoriam nostram mereri, partim dedignatus tam execrabilem imposturam. Sensus ergo talis quadamtenus erat :

25 Servile collum etiam e longinquo submitto tibi, Cæsar, tuorumque pedum extremitates amplector. *de prodenda Damasco :* Equidem, ut a Christo denominationem habens, Tibi, ut Christianorum ubique degentium Præsidi manifestare debeo, quæ pertinent ad impiissimos Saracenos; quemadmodum scilicet ea se nunc habeant, et qualia ipsis acciderint, quoque malorum processerint furiosi illi. Sciat igitur Majestas tua; ipsos omnino destitui militaribus copiis (divisi enim inter se sunt, mutuoque ab invicem atteruntur conflictu) atque adeo superatu faciles esse cuicumque volenti : meam insuper patriam, urbem antiquam et claram, quæ a fundamentis multo jam tempore subruta jacet, et in miseriarum plenitudinem dejecta est, nullo pariter negotio subjugabilem apparere. Ne cuncteris igitur, ter maxime Imperator, sed præsens assistens solum te vivendum præbe, atque ad ea quæ hic geruntur improvisus accede : brevi enim ac sine certamine Damascum, famæ celebritate notissimam, sub tuam rediges potestatem, et magna gloria ac- F quisita redibis : me siquidem in multis adjutorem reperies, utpote potentem in Perside et rerum summam quocumque libuerit ducentem ac traducentem. Et hæc quidem aut hujusmodi alia figmento isto continebantur : quæ vero ab Imperatore ad Persarum Præfectum addebatur epistola in hunc fere modum conscripta erat.

26 Admodum inclite ac nobiliter nate et præpotens Persarum Præfecte, Bene valeas, et quæ ad tuam attinent potentiam ac dignitatem cedant prospere, *qua ad Præfectum missa* meæque dominationi denuntieris plena felicitate frui, atque de magnitudine nostra idem intelligas, Nosti quam ego sim in fœderibus et pactis conventis nulli obnoxius mutabilitati : tempus enim, magnus (ut quidam dixit) magister rerum, nihil non detegit atque revelat. Tuorum interim subditorum quidam, improbitate gaudens, inimicus pacis, et hostis virtutis, convellere nititur fœdera inter nos jam olim sancita, et jusjurandum dissolvere quo nos ad invicem pridem obstrinximus, urgendo ut regionem tuam subjugare coner, atque auxilium ad hoc non modicum mihi se laturum pollicendo. Verum ego sinceræ amicitiæ nihil comparabile esse existimans, hujusmodi suggestiones atque consilia abominor :

A abominor : quod enim tam magnum lucrum mihi posset alicunde emergere, propter quod fœdus violem et amicum provocem ad iracundiam? Ceterum quis talium machinator sit, ipse (quod aiunt) prodet : id enim manifestum facit epistola, ipsius propria exarata manu. Hæc nempe sunt Imperatorio apice digna et in commune utilia cogitata ; sic eum sua docuit purpura ; ita sublimis illius honoratissimæque dignitatis insignia non patiebantur vafre dissimulantem aut omnino reticere quidpiam, aut agere fraudulenter.

ἀλογήσαιμι, καὶ τὸν φίλιον παροργίσαιμι; Ὅστις δὲ ὢν καὶ τυγχάνει ὁ ταῦτα γε μεταχειριζόμενος, ὅ φασιν, αὐτὸς δείξει· τὸ γὰρ δὴ πρός με γράμμα σαφῶς γνωριεῖ, ἰδίαιν αὐτῷ χεροῖν συντεθέν. Ταῦτα τὰ τοῦ Βασιλέως ἀρχικὰ καὶ κοινωφελῆ βουλεύματα καὶ διανοήματα· ταῦτα ἡ ἁλουργὶς αὐτὸν ἐξεπαίδευσεν· οὕτω τὰ τῆς περιόπτου καὶ τιμιωτάτης ἀξίας διάσημα σύμβολα καὶ περίβλεπτα μή τε πανούργως ἀνίει μηδοτιοῦν ἀνέχεσθαι φθέγγεσθαι, μήτε δολερῶς τὸ παράπαν μεταχειρίζεσθαι. D A. CONST. ACROPOL.

mulctatur dexteræ abscissione :

27 Postquam tales scripturas accepit barbarus iisque contenta perlustravit oculis, inhumanus jam antea cum esset et inconsiderato impetu ferri in iracundiam solitus præcepsque ad quidlibet effutiendum ; vera esse mox credidit quæ significabantur sibi. Accersitum ergo Joannem cum interrogasset ; utrum ipse eas scripsisset epistolas et quid hæc sibi vellent ; cumque ille, ut in re improvisa non auderet suam esse scripturam abnuere (erat enim perquam circumspectus in verbis cautusque, ne qua in iis sibi obreperet falsitas) fidenter tamen inficiaretur, se talis ullius facinoris habere conscientiam, vel
B quidpiam ejusmodi tractavisset ; tyrannus neque moram disquisitioni indulgens, neque tempus examini, tamquam in re proprii oris confesssione comperta et undequaque certissima, decernit supplicium. Ita ad dexteræ manus abscissionem dexter per omnia minister damnatur ; idque (ut crudelis ille ac prorsus irrationalis existimabat) non minus merito quam clementer : dexteræ siquidem ministerio privatum, et, qua facinus fuerat ausus, parte mulctatum, impotentem reddebat ad simile quidpiam moliendum patrandumve deinceps.

Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καὶ ἀνελάβετο τὰς γραφὰς ὁ βάρβαρος ἐκεινοσὶ τύραννος, καὶ τὰ ἐν αὐταῖς ἀνελέξατο, οὐδὲν q .... ἀλλ᾽ ἢ βάρβαρος εὐθὺς ὤν, ἀπερίσκεπτος τὴν ὁρμὴν καὶ τὸ ὅλον φάναι παράβολος, αὐτίκα τὸ ἐπελθεῖν ἀληθῆ τὰ δεδηλωμένα παραδεξάμενος. Ὡς γὰρ δὴ καὶ μετακαλέσαιτο τὸν Ἰωάννην, καὶ εἰ τὰς ἐπιστολὰς ἐγχειρίσειε, τίνα τε ταῦτ᾽ ἔστιν, ἔροιτο, ὁ δ᾽ ἐκ τοῦ εὐθέως μὲν οὐκ εἶχεν ἀνανεῦσαι, μηδὲ τὰ τοῦ γράμματος ἀπομόσασθαι (τοιοῦτος καὶ γὰρ ἐτύγχανεν ὢν ἀκριβὴς ἄγαν, οὐ προπετὴς καὶ τὴν συναρπαγὴν διαφυγγάνων ἐφ᾽ ἅπαντι) συνειδέναι δὲ αὐτῷ τοιόνδέ τι μετακεχειρισμένῳ θαῤῥαλέως ἀπέφ[illegible]σκε· μὴ δοὺς ἀναβολὴ τὰ τῆς σκέψεως, μὴ καιρὸν ἐφεὶς ἐξετάσεως, ὡς ἂν ἐπὶ τῷ τῶν ὁμολογουμένως κατακρίτων καὶ πάσαις καταδεδικασμένων, τὴν τιμωρίαν ἀνηλεῶς ἀποφαίνεται. Καὶ γοῦν τὴν τῆς δεξιᾶς ἀφαίρεσιν ὁ τέως δεξιὸς τὰ πάνθ᾽ ὑπηρέτης καταδεδίκασται, οὐχ ἧττον εὐλόγως ἢ φιλαντρώπως, ὡς ὁ ἀπηνὴς καὶ τὰ πάντα παράλογος ᾤετο· τὴν γάρ τοι καθυπηρετήσασαν ἐστηρικὼς καὶ τὴν τοῦ ἔργου κατατολμήσασαν ἀποκεκοφὼς, οὔτ᾽ αὐτὸν ἐκεῖνον τοιαῦτ᾽ ἀφῆκεν εἰσέτι διαπράττεσθαι δύνασθαι, οὔθ᾽ ἕτερόν ποτε κατεπιχειρῆσαι τῶν ὁμοίων ἐς ὕστερον. q E

quæ publice in foro exponitur,

28 Non tamen hic stetit effrænis iracundiæ impetus : sed addidit aliud, partim ad contumeliam ejus qui fuerat in delicto comprehensus, partim ad aliorum ne in talia unquam prolaberentur exemplum ; eodem etiam facto suæ obsecutus gravissimæ iræ odioque, succedenti in locum prioris amoris ac benevolentiæ. Sic enim ferme comparati sumus, ut quibus paulo ante afficiebamur tenerius, si quid offenderint quoquo modo, magis etiam aversemur : et quod heri impensius amabamus, hodie, si tegula intercidat, ut proverbio dicitur, oderimus ac reprobemus. His ergo de causis rescissam dexteram jubet Præfectus tolli in altum ac medio foro suspendi ad spectaculum omnium. Nec mora, suspenditur
C dextera, dextera utique Domini, dextera præstantiori glorificanda virtute, dextera quæ confregit inimicos, auctores scilicet ac repertores imposturæ, quæ et magnitudine suæ gloriæ contrivit adversarios : adversarii autem erant innovatores divinarum ac patriarum traditionum, improbitatis pugiles generosi, eorumque instructores dæmones, qui nos jam inde a principio oderant, Detriumphatur dextera, etiam a remotissimis patribus virtutem operata, quæ novum simul ac veterem Israelem, hunc tempore, illum revelatione perfectiori ac cognitione diviniori sic dictum, contra inimicos vehementer corroboravit. Porro statim atque in omnium conspectum dextera illa venit, omnes simul et crediderunt culpam et pœnam agnoverunt, noti et ignoti, domestici et alieni, bene ac male affecti (quamvis promptum esset suspicari aliquem, viro per omnia honesto ac probo inimicum) quasi a natura sit insitum seu potius a consuetudine prava inolitum plerisque, mala etiam de optimis facile credere. Aliqui enim aut potius plerique, eos a quibus nec in minimo quidem læsi sunt, hoc ipso quod vel tantillum præcellant, oderunt et aversantur, contra creatorem eorum Deum agentes impudenter, ipsiusque magnificentiam ægris oculis intuentes.

Οὐ μέντοι γε μέχρι τούτου σταίη τὰ τῆς ὀργῆς, οὐδὲ εἰς τόδε τὸ δεινὸν λήξειεν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς χλευασμὸν τοῦ ἑαλωκότος δῆθεν ἐπὶ τοιούτου, τοῦτο δὲ καὶ τῶν ἑτέρων σωφρονισμὸν, τοῖς ὁμοίοις ὡς ἂν γε μὴ περιπέσοιεν, ἅμα δὲ καὶ ἐξ ἄκρας ὀργῆς τε καὶ μίσους ἐπιγενομένου ἀνθ᾽ ἧς τέως στοργῆς τε καὶ εὐμενείας ἐκέκτητο πρὸς αὐτὸν (οὕτω καὶ γὰρ εἰώθαμεν ἄνθρωποι, οὓς πρὸ μικροῦ ποθοῦντες ἦμεν, εἴγε τι μικρὸν ἀμηγέπη προσκρούσειαν, τὰ μέγιστ᾽ αἴφνης ἀπεχθανόμεθα· καὶ οἱ τῇ χθὲς ἐρωτικῶς περὶ τὸ δετί διακείμενοι, τήμερον ὀστράκου τὸ τοῦ λόγου μεταπεσόντος, μισοῦμέν τε καὶ κακίζομεν) τούτων μὲν οὖν χάριν καὶ διὰ ταῦτα ἐπ᾽ ἀγορᾶς μέσης τὴν ἐκκοπεῖσαν αἰωρηθῆναι διακελεύεται. Τοιγάρ τοι καὶ πρὸς θέαν πάντων ἡ δεξιὰ κρεμᾶται, δεξιὰ ὡς ἀληθῶς Κυρίου, δεξιὰ δεδοξασμένη ἐν ἰσχύϊ τῇ θειοτέρᾳ δηλονότι καὶ κρείττονι, δεξιὰ ἡ θραύσασα ἐχθροὺς τοὺς προστάτας δηλαδὴ καὶ εὑρετὰς τῆς εὑρέσεως, καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης τοὺς ὑπεναντίους συντρίψασα (τίς ἡ δόξα, ἡ παρὰ Θεοῦ σύναρσις;) ὑπεναντίοι δὲ ἄρα, οἱ κενοτόμοι ἐκεῖνοι τῶν θείων καὶ πατρικῶν παραδόσεων, οἱ γενναῖοι τῆς κακίας ὑπασπισταὶ, καὶ οἱ ἀλεῖπται τουτωνὶ δαίμονες, οἱ ἀρχῆθεν ἡμῖν δυσμενεῖς καὶ πολέμιοι. Τεθριάμβευται δεξιὰ, ἡ ποιήσασα κἀκ τῶν ἀπωτάτω καὶ πόῤῥωθεν δύναμιν, καὶ τὸν πρόσφατον ὁμοῦ καὶ πρεσβύτατον Ἰσραὴλ, τὸ μὲν τῷ χρόνῳ τὸ δ᾽ ἀποκαλύψει τελεωτέρᾳ καὶ ἐπιγνώσει θειοτέρᾳ καὶ κρείττονι, τὰ μεγάλα κατ᾽ ἐχθρῶν ἐνισχύσασα. Ἀλλ᾽ ἐπεὶ γοῦν εἰς θέαν ἧκε πᾶσι, καὶ πάντες τὴν καταδίκην καὶ τὴν τιμωρίαν ἐπέγνωσαν, συνήθεις, ἀγνῶτες, οἰκεῖοι, ἀλλότριοι, ἐπιτήδειοι, δυσμενεῖς, εἴγε καὶ ὑπολειπτέον εἶναί τινα τὸν ἐχθραίνοντα τῷ τά πάντα καλῷ, τῷ πρὸς πάντας χρηστῷ. Πεφυκὸς δὲ ἄρα ξυμβαίνει· καὶ γὰρ τῇ ἡμετέρᾳ τουτοῒ φύσει, μᾶλλον δὲ καὶ εἴωθεν ὡς τὰ πολλὰ ἐπιγίνεσθαι. Ἔνιοι καὶ γὰρ, μᾶλλον δ᾽ ἵν᾽ οὕτω φαίην οἱ πλείους, καὶ τοῖς μὴ ἠδικηκόσιν οὐδὲν, εἴγε μόνον ἐκεῖνοι σφῶν ὑπεφέροιεν, τούτου δὲ μόνου καὶ οὐκ ἄλλου μισοῦσι, καὶ ἐκθύμως αὐτοὺς ἀποστρέφονται, πρὸς τὸν πλάστην ὄντως ἀπαναισχυντοῦντες Θεὸν, καὶ τὴν φιλοτιμίαν τούτου μὴ στέγοντες. F

Πλὴν

A: CONST. ACROPOL.

A Πλὴν ἀλλὰ πᾶσι καὶ τὰ τῆς καταδίκης, καὶ τὰ τῆς χλεύης ἐπέγνωσται, προνοίᾳ πάντως Θεοῦ, παρ' οὗ δὴ τὰ μεγάλα καὶ κατὰ τὰ πρὶν ἐκεῖνα θαυματοποιηθῆναι, καὶ αὖθις αὖ ἤμελλεν, εἰ δὲ μὴ δι' ἀξίου τοῦ μέσου Μωσέως, ἢ Ἰησοῦ, ἢ μὴν Ἠλιοῦ, ἢ τῶν τινος ἑτέρου προφητῶν καὶ θείων ἀνδρῶν, ἀμέσως δὲ ἐπ' ἀξίῳ ἕτερός τις ὥγε ἂν καὶ εἴη βουλομένῳ. Καὶ λεγέτω καὶ συναγέτω τὸ ὑπερβάλλον, καὶ ὑπερτιθέτω καὶ τῶν νῦν ὁμοῦ καὶ τῶν πώποτε. Ὡς γὰρ δὴ τῷ βαρβάρῳ λήξειαν οἱ θυμοί, πέμψας ὁ Ἰωάννης, αἰτεῖται τὴν χεῖρα, τὸ περιαλγὲς δῆθεν σχηματισάμενος, καὶ τὸ τῆς ὀδύνης εἰς δυσώπησιν ἀφόρητον προβαλλόμενος, λόγους τε εὐλόγους προφασισάμενος, ὡς ἕς τ' ἂν ἡ χεὶρ ἀπηωρημένη τε εἴη τὰ τοῦ ἄλγους οὐχὶ λωφήσειεν. Ἐπὶ τούτοις καὶ ἱλαρύνει τὸν ἄγριον, καὶ τὸν ἀμείλικτον μειλίσσει. Τοιοῦτόν τι καὶ γὰρ ἄνθρωπος· ὀργίζεται συμπεσὸν οὕτω, καὶ θηρίον ἐξ ἀνθρώπου καθίσταται· ἡμεροῦται τὸ κατ' ὄρεξιν ἐκπλήσας, καὶ εἰς ἄνθρωπον ἐκ θηρίου πάλιν μεταπεποίηται. Τοίνυν δὴ καὶ ἐνδέδοται τούτῳ τῆς δεξιᾶς ἡ ἀνάληψις· παραυτὰ γοῦν καὶ ἀνείληπται· καὶ ὅθεν ἐκκέκοπται καὶ ἐπιτέθειται, καὶ ἐνήρμοσται. Ἀλλὰ τί γέτις ἐντεῦθεν ἂν καὶ θαυμάσειε; μᾶλλον δὲ, πῶς ὁ λόγος πρὸς ἀξίαν διηγήσαιτο τὰ τοῦ πράγματος; πότερα γὰρ τοῦ ἀνδρὸς τὴν πίστιν ἀγάσεται· ἢ τὴν τῆς Πανάγνου δύναμιν ἐκπλαγήσεται τῆς ἀειπαρ-
B θένου καὶ θεομήτορος; ποῖόν τε τούτων τοῦ ἑτέρου προθεὶς, ἐνθεώτερον θιασεύσειεν, ἢ δηλονότι καὶ ἄμφω συλλήψοιτο, καὶ δι' ἄμφω περικροτήσειε, καὶ ὡς εἰκὸς ἄμφω ἐνθεάσειε;

Τὸ γάρ τοι εὐκτήριον εἰσιὼν, καὶ τῆς σεπτῆς ἔμπροσθεν εἰκόνος τῆς Δεσποίνης καὶ Θεομήτορος καταβαλὼν ἑαυτὸν, καὶ ἐφικανὸν τῷ ἐδάφει προσφὺς, μετὰ δὲ καὶ συχνὰ ταῖς κατὰ γῆς ὀλοψύχοις καταφοραῖς προσαῤῥάξας τὴν κεφαλὴν, τὴν ἐκκοπεῖσαν ἀνανεύσας ὑπέδειξε· καὶ ὡς ἐκείνῃ αὐτῇ παρούσῃ τῇ Παναγίᾳ, ἐπερώνησέ τε καὶ τὴν θεραπείαν ἐζήτησε, δάκρυα θερμὰ καταχέων· καὶ ὅτου χάριν ὑποσταίη τὴν τιμωρίαν ὑπομιμνήσκων, Ὑπὲρ τῆς σῆς λέγων εἰκόνος, καὶ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, τῶν εὐηρεστηκότων τε διαφόρως αὐτῷ, πρὸς τοῦ τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ τὰ τοῦ δράματος ἐσκαιώρηται· καὶ τὰ τῆς σκηνῆς καθυποκέκριταί μου καὶ πεπλαστούργηται· ὅθεν δὴ καὶ μετὰ θάῤῥους ἀντιβολῶ, ἐπάκουσόν μου, καὶ τὴν χεῖρα σώαν αὖθις κατάστησον· ἵνα σοι τὰ τῆς θαυματουργίας καλλιγραφήσω παράδοξα, μελῳδήσω καὶ ἀναμέλψομαι, τὴν πολλὴν πρὸς Θεὸν παῤῥησίαν σου, καὶ τὴν διηνεκῆ πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἔντευξιν, μαρτυροῦμαί τε διαπρυσίως ἅπασι πανταχῇ τὴν ἀλήθειαν, ὑπὲρ ἧς πέπονθα, καὶ δι' ἣν τὴν δεξιὰν κεκολόβωμαι. Ναὶ τοῦ εὐπλάγχνου καὶ τοῦ
C συμπαθοῦς μῆτερ συμπαθὴς καὶ φιλεύσπλαγχνε· ναὶ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ γεννήτρια, ὃς μόνῃ βουλήσει τὸ πᾶν τόδε παρήγαγε, καὶ τὸν κόσμον διϊθύνει τῷ νεύματι· ἔπι δὲ ἵλεων πρὸς σοῦ τὸ ἱκετήριον πρόσδεξαι τὴν δέησιν, καὶ εἰς πέρας ἄγαγέ μοι τὴν αἴτησιν.

Ταῦτα δὲ καὶ πλείω τούτων εἰπὼν, μικρόν τι τῶν ὀδυνῶν ἀνεθεὶς, ὕπνωσε· καὶ, ὢ θαυμασίων Θεοῦ! ὢ μητρὸς παῤῥησίας! ὢ πόσην ταύτην ἡ πάναγνος πρὸς τὸν υἱὸν πλουτεῖ καὶ Θεὸν, οἵαντε ἐκεῖθεν ἔχει τὴν δύναμιν! ἐπιφαίνεται τούτῳ καθεύδοντι, καὶ ὡς ἐγρηγορότι ζῶσα ὥσπερ ἡ εἰκὼν διαλέγεται, σώαν γοῦν ποιεῖται τὴν δεξιὰν ὑπισχνεῖται, πλὴν τὰ τῆς ἐγγύης, φησὶ, μέμνησο· καὶ τοὐντεῦθεν τῇ χειρὶ χρῆσαι πρὸς ἃ δὴ καὶ εἴρηκας· κόσμησον ὡς ἐνὸν τὴν ἐκκλησίαν Χριστοῦ, δι' ἣν κενώσας ἑαυτὸν τέλειος Θεὸς ὢν καὶ τέλειος ἄνθρωπος ἐξ ἐμοῦ τε καὶ δι' ἐμοῦ..... αὐτὸς σὺ καλῶς ἂν ἐκφήνειας, ὡς καὶ τἄλλα δὴ τῶν ἀποῤῥήτων ὑποθυμοσύνῃ τοῦ σοφίσοντος Πνεύματος· σέμνυνον τὴν ἐκκλησίαν, ὑπὲρ ἧς τὸ ἑαυτοῦ αἷμα ἐξέχεεν, ὁ ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἐπιβεβηκώς· καὶ ὃν τὰ Σεραφὶμ πέφρικε, καὶ ᾧ πᾶσα σὺν δέει Ἀγγέλων καὶ Ἀρχαγγέλων παρέστηκε δύναμις. Καὶ ὅς, Ἐγὼ μὲν οὐδέν τι προθυμίας ἐλλείποιμι, σὺ δ' ἀλλ' ἀντιλαμβάνου μου, Δέσποινα· ὑπὲρ τὴν ἐμὴν γὰρ ὁμολογῶ τοὐπίταγμα δύναμιν, ὑπὲρ τὴν ἐμὴν ἰσχὺν τὸ ἐγχείρημα. Ἐπὶ

29 Ut ut sit, per omnium ora divulgata fuit et culpa et pœna, ita volente Deo, per quam denuo facienda erant magna et antiquis illis non absimilia miracula; si non mediante Moyse, Josue, Elia, aut aliquo Prophetarum ac divinorum istorum virorum; certe immediate, per non indignum si quis alius, neque invitum. Referantur igitur et conferantur inter se, et præponantur etiam hodierna veteribus. Postquam detumuerat furor barbari, mittens aliquem Joannes reposcit manum, prætexendo doloris vehementiam, et cruciatus acerbitatem supplicationi alias non excusabili; allegandoque rationem verosimilem, quod numquam mitigandus esset pœnæ sensus, quamdiu suspensa manus maneret. Nec pluribus opus fuit ad cicurandum ferinum tyranni animum, et eum qui implacabilis videbatur componendum. Ita enim sese habet homo, iracundiæ succumbens fera efficitur ex homine, sumpta autem ut voluit vindicta mansuescit, et ex fera rursus transformatur in hominem. Indulgetur ergo Joanni, ut dexteram recipiat: mox autem et recepta fuit : et admota parti unde fuerat abscissa, est eidem adunata. Quid vero hic justius admirabitur aliquis? vel potius quomodo exæquabit sermone rei factæ dignitatem? Utrum E
deinde obstupescet prius, an fidem Joannis, an vero potentiam semper virginis Deiparæ Mariæ? Quodnam horum denique majoribus præconiis efferet? aut quomodo utrumque simul comprehendet, utrumque ut par est celebrabit?

D *deinde recepta ac brachio applicata,*

30 Oratorium namque domesticum ingressus Joannes, cum ante venerandam imaginem Deiparæ Angelorumque Reginæ prostravisset sese, et pavimento adhærens crebris capitis allisionibus intimum animi sensum esset testatus, rescissam protendit dexteram, et velut a præsenti medelam magno clamore deposcens, ac profusis cum lacrymis irrogati sibi supplicii causam commemorans; Propter tuam inquit, imaginem ac filii tui, et eorum, qui multifariam placuerunt, icones; inimici veritatis hoc drama subornarunt, et totam hanc scenam contra me composuerunt : itaque fidenter peto, ut me exaudias, et manum salvam mihi reddas, ut valeam miraculi tanti laudem adscribere tibi, ac celebrare magnificeque extollere gratiam, qua vales apud Deum, et assiduam tuam deprecationem pro nobis. Testabor autem omnibus manifeste ipsam pro qua passus sum veritatem, et propter quam truncata mihi dextera fuit. Eia, pii ac misericordis Domini mater pia atque misericors : eia, omnipotentis Dei genitrix, ejus, inquam, Dei, qui sola voluntate cuncta produxit et F
nutu regit universum mundum : et quoniam propitiabilis est supplicatio tua, orationem meam excipe et petitioni meæ largire effectum.

post preces ad Deiparam fusas,

31 Hæc atque his plura cum dixisset, dolore nonnihil se remittente obdormivit : et (o mirabilem Deum! o potentiam apud eumdem! et apud filium auctoritatem!) apparet dormienti Sanctissima, ac velut vigilanti non secus ac si viveret ex imagine colloquens, sanam quidem dexteram ei se facturam pollicetur; Verum inquit, tu vicissim recordare sponsionis, et ad ea quæ dixisti imposterum manu eadem utere. Exorna ut poteris Ecclesiam Christi, propter quam semetipsum exinanivit, cumque perfectus esset Deus perfectus etiam homo ex me atque per me apparuit : quod vide ut pulchre exponas, uti et cetera ineffabilia mysteria ex suggestione Spiritus, sapientiam tibi præbituri. Exorna Ecclesiam propter quam sanguinem suum fudit, qui super Cherubim ambulat, quem tremunt Seraphim, cui virtus universa Angelorum atque Archangelorum multo cum metu assistit. Ad hæc Joannes : Nihil equidem, quod in me erit prætermittam : sed tu, Domina, succurre

ab eadem in somnis visa reunitur brachio.

A curre mihi : fateor enim supra vires meas esse, quod imperas quodque ego conabor. Tunc evigilans salvam sibi dexteram suam esse invenit, nec habuit mentem in potestate, partim quidem præ gaudio, partim ex admiratione, et ex alio in alium affectum propter miraculi magnitudinem distractus est. Atque hic opportune quis istud Psalmistæ usurpaverit; Ad vesperam demorabitur fletus, et ad matitunum lætitia. Ea enim pro quibus familiares atque vicini omnis conditionis et ætatis ejularant, gemuerant, suspiraverant vesperi, mox atque illuxit agebant contraria omnia, exultantes, gratulantes, jubilantes communi cunctis gaudio; cum præter expectationem viderent dexteram salvam, adhærentem brachio, atque ad quidlibet habilem.

Psal. 29, 6

32 Neque porro intra parietes domesticos hic plausus, vel penes solos familiares hæsit notitia rei gestæ : sed longe lateque procurrit fama : quidam etiam festinaverunt Præfecto suo nuntiare (ex Agarenis hi erant, erga nos semper malevoli propter detestabilem suam sectam) quod salvus sit Joannes, ac membris integer gaudeat gratuleturque sibi, et veluti laureatus quidam pæana concinat, palamque B exultet. Ille vero continuo accersens Sanctum, quid sibi factum esset jubet veraciter explicare, extrema quæque comminatus, nisi ut acta erant omnia loqueretur. Divinus autem Joannes, tamquam seipso jam melior, ut qui ad meliora vocabatur a Deo et exhinc majora suscepturus erat; nihil veritus, non iram quam paulo ante expertus fuerat, non furorem ejus intolerabilem, non terribiliorem sententiam, libera voce et animo confidenti; Ne existimes, inquit, quod vel donis vel dolis evaserim pœnam, aut alio aliquo modo me eidem subtraxerim; multo minus quod humana arte vel pharmacorum virtute sectionem curaverim : sed omnino crede quod et passus sum quidquid jussisti, et a solo Deo medelam sim consecutus, membrorumque integritatem salvam quemadmodum potes intueri. Atque hæc dicens ambas manus extendit, atque in altera demonstravit circumductam lineam, quæ perquam manifestam faciebat sectionem factam, et restaurationem secutam.

Accersitus Præfecto rem narrat intrepide :

33 Ad hæc obstupefactus Barbarus; Vere, inquit, innocens erat, Joannes; et nos quidem fraus decepit, tu vero contra omnem justitiam damnatus ac passus es : sed deinceps majoribus apud me honoribus extolleris, et supra ceteros constitutus subditis meis universis eris illustrior. Joannes vero in C terram se prosternens, et lacrymis calentibus profluens : Absit, inquit, ut amplius in mundo maneam a solo Deo extractus ex iis ærumnis, quas proferre solet hæc terrestris habitatio, seu potius pratum noxarum, sicut externorum Sapientum nonnemo dixit, vel, ut consueto nobis vocabulo utar, vallis lacrymarum. At Præfectus : Numquam ego hoc tibi, Joannes, concedam. Hic autem; Caput, inquit, si velis aufer : nam paratus sum mille potius, si possibile sit, mortes obire, quam ex eo quod nunc cœpit proposito excidere. Ille tamen manebat immotus, nec minus Joannes suam urgebat petitionem, a sententia neutiquam revocabilis. Grave ergo inter utrumque certamen ac veluti colluctatio pertinax fuit, cum unus alterum niteretur viribus omnibus superare, totoque robore velut irruere; planeque ex animo ad hoc incumberet. Sed victoria penes Joannem, utpote causa meliorem, stetit : victus est autem sanguinarius ille barbarusque tyrannus, et cum eo invisibiles luctatores atque adjutores ipsius dæmones, qui bonis nostris operibus atque consiliis perpetuo invident.

a quo, honoribus eum prosequente, retineri nequit.

34 Quid ergo fecit aut quomodo res disposuit, postquam audivit; Quidquid placuerit, age, exequere? Fidelis ille et prudens dispensator, jam inde ab

Pecuniam egenis, prædia propinquis dividit,

D τούτοις διύπνισται, ἐπὶ τούτοις σῶαν τὴν δεξιὰν εὕρηκεν. Οὐ γοῦν εἶχεν ὅτι καὶ γένοιτο, τοῦτο μὲν εὐφραινόμενος, τοῦτο δὲ ἐκπληττόμενος, καὶ ἄλλος ἐξ ἄλλου τῇ τερατουργίᾳ γινόμενος. Ἐκεῖ τις ἂν καλῶς ἐπήνεγκε τὸ τοῦ ψαλμῳδοῦ, τὸ ἑσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς, καὶ εἰς τὸ πρωῒ ἀγαλλίασις. Ἀνθ᾽ ὧν γὰρ ἑσπέρας ὠλόλυζον, ᾤμωζον, ὠλοφύροντο πρόσπολοί τε καὶ περίοικοι, ἡλικία καὶ τύχη διάφορος, πρωΐας εὐθὺς ἀντεπῄει· γεγηθέναι τε καὶ σκιρτᾷν· καὶ λαμπρῶς ὁμοῦ πάντας ἀγάλλεσθαι, ὑγιᾶ παρὰ προσδοκί ανἄπασαν κατιδόντας καὶ ἐμπεφυκυῖαν αὖθις τὴν χεῖρα, καὶ ἐνεργὸν πρὸς ὅγε αὐτῷ βουλητόν.

A. CONST. ACROPOL.

Οὐ μέχρι δὲ τῶν κατ᾽ οἶκον κρότος, οὐδ᾽ εἰς τοὺς οἰκείους ὁ λόγος διέμεινεν· ἀλλὰ διέδραμεν ἡ φήμη κἀν τοῖς κύκλωσε κἀντοῖς πόῤῥωθι· τοίνυν καὶ φθανοῦσί τινες τῷ σφετέρῳ προσαγγείλαντες Ἄρχοντι (Τῶν Ἀγαρηνῶν ἦσαν οὗτοι, τῶν δυσμενῶν ἡμῖν καὶ πολεμίων ἐκ τοῦ ἐναγεστάτου θρησκεύματος) ὅτι τε σῶς ὁ Ἰωάννης μένει, καὶ τὰ μέλη ἀδιαλώβητος, καὶ ὅτι χαίρει, καὶ ὅτι περικροτεῖ· καί τις στεφανίτης καθαπερεὶ παιανίζει, καὶ λαμπρῶς γέγηθε. Καὶ ὃς παρ᾽ αὐτὰ τὸν Ἅγιον μεταστέλλεται· καὶ τὰ κατ᾽ αὐτὸν ἐξειπεῖν, διακελεύεται πρὸς ἀλήθειαν· τὰ ἔσχατα ἐπαπειλησάμενος, εἰ μὴ ἂν ὡς ἐσχήκεσαν παραστήσειε. E Καὶ γοῦν ὁ θεῖος Ἰωάννης, κρείττων ὥσπερ αὐτοῦ γεγονὼς, ὅτι πως ἤδη καὶ πρὸς κρείττονα μετεκαλεῖτο πρὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς μείζονα τοὐντεῦθεν ἀνελαμβάνετο, μηδὲν ὑποτρέσας, μὴ τὴν πρὸ βραχέος ὀργὴν, μὴ τὸν ἄστεκτον ἐκεῖνον θυμὸν, μὴ τὴν φρικαλέαν ἀπόφασιν, πεπαῤῥησιασμένῃ γλώττῃ καὶ ἀπτοήτῳ τῆς ψυχῆς παραστήματι· Μὴ οἴου μέ φησι δώροις τισὶν ἢ δόλοις τὴν τιμωρίαν ὑπαλύξαι, ἢ ἄλλῳ τῷ τῶν ἁπάντων τρόπῳ διεκφυγεῖν, μήτε μὴν ἀνθρώπου τέχνῃ καὶ φαρμάκων ἐπιθέσει τὴν διαρτίαν ἀπολαβεῖν· ἀλλ᾽ ἴσθι σαφῶς καὶ πεπονθότα ὅγε δὴ καὶ προστέταχας καὶ πρὸς Θεοῦ μόνου τὴν ἴασιν ἐσχηκότα· καὶ ὥσπερ δὴ καὶ ὁρᾷν ἔχεις, ἀνελλιπῆ γεγονότα τὴν ὁλομέλειαν. Ἐκτείνας ἐπὶ τοῖσδε τὼ χεῖρε, καὶ τὴν ἐπὶ θάτερα περικυκλοῦσαν δείξας γραμμὴν, ἡ τήν τε διακοπὴν καὶ τὴν μετὰ τοῦτο ἐφαρμογὴν, πάνυ καθαρῶς ὑπεδείκνυεν.

Ἐφ᾽ οἷς καὶ καταπλαγέντα τὸν βάρβαρον, Ὄντως ἀνεύθυνος ἦσθα, φάναι· καὶ δόλος μὲν ἡμᾶς ἐξηπάτησε, παρὰ δὲ πάντα δίκαιον λόγον, αὐτὸς, Ἰωάννη, καὶ κατεδικάσθης καὶ πέπονθας· ἀλλ᾽ ἴσθι μειζόνων ἀξιωθησόμενος πρὸς ἐμοῦ τὸ μετατοῦτο τιμῶν, ὑπὲρ τοὺς ἄλλους τε ταξόμενος, καὶ τῶν ὑπ᾽ ἐμοὶ τοῦ λοιποῦ καταστησόμενος ἁπάντων περιφανέστατος. Ὁ δὲ πρηνὴς αὐτίκα πεσὼν, δάκρυά τε F θερμὰ καταχέων, Μή μοι γένοιτο καὶ εἰσέτι τῷ κόσμῳ περιπολεῖν, ὑπὸ Θεοῦ μόνου *ῥωσθέντι ὧν ἐπιφέρειν εἴωθεν ὁ περίγειος οὑτωσὶ τόπος δεινῶν, ὁ τῆς ἄτης λειμὼν (ὥς τῶν τις θυραίων σοφῶν ἐγνωμάτευσεν) ἢ καθ᾽ ἡμᾶς ἐρεῖν, ἡ κοιλὰς τοῦ κλαυθμῶνος. Ὁ δ᾽ ὑπολαβὼν, Ἀλλ᾽ οὐκ ἐνδώσω σοι, Ἰωάννη, τοῦτό ποτε. Καὶ ὅς· Ἄφελέ μοι καὶ τῆς κεφαλῆς εἰ βούλει, καὶ γὰρ εἰ οἷόν τε, μυρίους ἕτοιμος θανάτους ἀποθανεῖν, ἢ τὸ ἀπὸ τοῦδε τοῦ καταβούλησιν ἐκπεσεῖν. Κἀκεῖνος αὖθις ἀκλινὴς διέμενε καὶ ἀνένδοτος· ὡς δὲ καὶ οὗτος τὴν αἴτησιν ἰσχυρὸς, καὶ τὴν πρόθεσιν ἀμετάθετος. Καρτερὸς γοῦν ὥσπερ συνέστη σφίσιν ἀγὼν, καὶ ἰσχυρά τις ἐκείνοιν διαμάχη συμπέπτωκεν· ἑκάτερος γὰρ θατέρῳ μὴ δ᾽ ἂν πῶς ποτε ὑπεῖξαι ἀπισχυρίζετο, καὶ ὅλῃ ἀντέπιπτεν ἰσχύϊ, καὶ ἐκθύμως ἐπὶ τῷδε διηγωνίζετο. Ἀλλὰ νενίκηκεν Ἰωάννης τῇ συνάρσει τοῦ κρείττονος· ἥττηται δ᾽ ὁ παλαμναῖος ἐκεῖνος καὶ βάρβαρος τύραννος, καὶ συνήττηνται οἱ ἀόρατοι ἀλεῖπταί τε καὶ συνασπισταὶ, οἱ τοῖς ἀγαθοῖς ἡμῶν ἀεὶ βασκαίνοντες ἔργοις τε καὶ βουλεύμασι δαίμονες.

an ῥυσθέντι?

Τί γοῦν καὶ ποιεῖ; Ἐπείπερ, ὅτι ἄν σοι καὶ εἴη βουλομένῳ, ἄγε δὴ ἐκπέρανον, ἤκουσε; πῶς τε τὰ κατ᾽ αὐτὸν διατίθεται; Ὁ πιστὸς μὲν οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ἐξότε καὶ

A. CONST. ACROPOL.

A καὶ οἰκονομεῖν ἀνεδέξατο, τότε δὲ συνεφαπτομένου Θεοῦ καὶ συνετώτερα βουλευσάμενος, ἅπαντα μὲν τὸν πλοῦτον τοῖς δεομένοις διένειμεν, ἀγροὺς δὲ καὶ τὴν κτῆσιν ἄλλην, τοῖς προσήκουσιν ἀπεκλήρωσεν· ἐπεὶ δὲ σοφῶς τὰ κατ' αὐτὸν οὕτω διέθετο, εἱλωτικὴν ἀναβολὴν περιθέμενος, πρὸς τὴν ἀγαθὴν ἀπαίρει πορείαν, τὸ μὲν φαινόμενον πενιχρὸς, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἐριτίμου μαργαρίτου ἐξώνησιν πλοῦτον βαρὺν τὴν ἀρετὴν ἐπαγόμενος. Καὶ γοῦν τὴν Ἱερουσαλὴμ καταλαμβάνει, ἵνα τε τὸ σωτήριον ἐξετελέσθη μυστήριον, κἀκεῖσε σεπτῶς τῷ Θεῷ καὶ Δεσπότῃ τὴν προσκύνησιν ἀφωσιωσάμενος, παρὰ τὴν τοῦ μεγάλου Σάβα μονὴν ἄπεισι, Σάβα τοῦ τὴν ἀρετὴν περιβοήτου καὶ τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν περιθρυλλήτου, Σάβα τοῦ λαμπρότητι βίου τὴν ὑφ' ἥλιον καταυγάσαντος, ὃν εἴπερ τις ἂν φαίη τύπον τοῦ μοναδικοῦ βίου ἄνωθεν τοῖς ἐν γῇ καταπεμφθῆναι, εὖ οἶδα, τῆς ἀληθείας οὐχ ἁμαρτήσεται. Παρὰ γοῦν τὴν ἐκείνου φοιτᾷ· λαύρας τὰς τοιαύτας μονὰς καλεῖν εἰώθασιν οἱ πολλοί. Ὡς οὖν παρ' αὐτῇ γένοιτο, καὶ τῷ τῶν ἐν αὐτῇ προεστῶτι εἰς ὄψιν ἔλθοι, πεσὼν πρὸ τῶν ἐκείνου ποδῶν, τῷ παρὰ τῷ εὐαγγελίῳ ἑαυτὸν ἀπολωλότι προβάτῳ προσείκαζεν, ἀφαρπάσαι τε τοῦ νοητοῦ κατεδυσώπει θυρὸς, καὶ τῇ ἰδίᾳ ἐνσηκάσαι μάνδρᾳ πάνυ λιπαρῶς καθικέτευε, μηδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς οὐρανοὺς ἆραι τολμῶν, ὡς ὁ τῷ Σωτῆρι παραβολικῶς ἐπεισκυκλη-

B θεὶς τελώνης, καὶ πρὸς μετανοίας σχεδιασθεὶς ὄντως ὑπογραμμὸν, καὶ ἀτρεποῦς τύπον ἐξαγορεύσεως· καὶ ταῦτά γέ τις, ὁ ἐξ ὀνύχων ἁπαλῶν καθαρὸς καὶ ἀπὸ γενέσεως. Ὦ καρδίας συντετριμμένης! ὦ πνεύματος τεταπεινωμένου! ὦ ψυχῆς Θεὸν ὁρώσης, Θεὸν φανταζομένης ἀεί! ὦ ψυχῆς τὴν ἀνείκαστον Θεοῦ δόξαν ἀναπολούσης διὰ παντὸς, καὶ μόνα τὰ ἐκείνου διανοουμένης διηνεκῶς, καὶ ἀμέσως ἀμέσῳ νοὶ συναπτομένης τῷ πρώτῳ νῷ καὶ νόων ἐνσωμάτων καὶ ἀσωμάτων δημιουργῷ! Ὦ ψυχῆς ἐς τηλικοῦτον διαρθείσης ἐξ ἀρετῆς, καὶ εἰς τοσοῦτον ὑποπιπτούσης ἐκ ταπεινώσεως, καὶ ὡς τὸ μηδὲν ἑαυτὴν ἀχρειούσης, θριαμβευούσης τε καὶ στηλιτευούσης ὥσπερ ἐξαμαρτοῦσαν ἀνήκεστα.

Πλὴν ἀλλὰ τῇ τοῦ μεγάλου Σάβα μονῇ ὁ μέγας Ἰωάννης προσείλαπται, ὁ ὅσον οὐδέπω συχνοὺς ὑπερβαλέσθαι μέλλων καὶ τῶν μεγάλων εἰς ἀρετήν. Καὶ γοῦν ὁ τῷ τότε τῆς μονῆς προστατῶν τοὺς προύχοντας τῶν μοναχῶν μεταπέμπεται· καὶ πρῶτα μὲν, τῷ πρὸ τῶν ἄλλων καὶ εἰσιόντι καὶ στάντι, τὴν τοῦ νεήλυδος ἐφορείαν, δείξας αὐτὸν, ἀνατίθησι. Καὶ, ὃς καθάπερ εἴ τις ἔκπληκτος ὡς δεδήλωκεν ἐκ τοῦ σχήματος, τὴν λειτουργίαν ἀπαγορεύει, τοῦτο μόνον εἰπὼν, ὀψέποτε ἀνειληφὼς ἑαυτὸν μόλις· Σοὶ,

C Πάτερ, νῦν ἀνήκοος ἀναφαίνομαι, ἐξότου σοι καὶ ἐνεχείρισα ἐμαυτὸν μήπω γε ὡς οἶσθα τουτοὶ πεπονθὼς, ἀλλὰ μηδ' εἰς αὖθις εἴθε ποτέ· τὸ δ' αἴτιον τοῦτό γε οὐκ ἄλλο καὶ σύγγνωθι. Ἐκ μακροῦ τὸν ἄνδρα περιβόητον ἔγνωκα· ἡ γάρ μοι φήμη, τὰ κατ' αὐτὸν ἀκριβέστατα διετράνωσε, καὶ λόγῳ τε καὶ βίῳ τῶν περιφανεστάτων παρέστησεν, ἐφ' ᾧ καὶ δέδοικα τὴν ἐπιστασίαν, ὑπὲρ ἐμὲ κρίνων, πάτερ θεσπέσιε. Ἐπὶ τὸν μετ' ἐκεῖνον τρέπει τὸν λόγον· κἀκεῖνος τῷ πρὸ αὐτοῦ συνᾴδει τὴν ἀπαγόρευσιν. Ἐπὶ τὸν ἕτερον, καὶ οὐδ' οὗτος συντίθεται· ἐπὶ τὸν μετ' αὐτὸν, καὶ ὅλῳ κἀκεῖνος ὑποχωρεῖ τῷ ποδί· ἐπ' ἄλλον οὖν μετ' ἄλλον ἐστρέφετο, καὶ ὁμοίως τὴν ἐκ τῆς δειλίας ἀπείθειαν περιετύγχανε· συνελόντι γὰρ φάναι ὁμογνωμονήσαντες ὁμοῦ πάντες οἱ γηραλέοι ἐκεῖνοι καὶ σεβάσμιοι ἄνθρωποι, καὶ τὸν μονάδα βίον ἀνῃρημένοι ἐξ ἄγαν μακρῶν τῶν ἐνιαυτῶν, τήν τε πολιτείαν ὑπερηρμένοι, καὶ ἀκριβεῖς τῆς μοναχικῆς ἐπιστήμονες, τὴν τῆς προστασίας παραίτησιν ὁμοφώνησαν.

Μεταστέλλεται μετ' αὐτοὺς ὁ θεῖος ἐκεῖνος ἀνὴρ, πάντας ὥσπερ ἐκείνους περιϊδὼν, ἕτερον τὴν ἡλικίαν προήκοντα, τάχα δὲ καὶ τὴν ἀρετὴν ὑπερβαίνοντα, τῇ δὲ τοῦ ἤθους ἁπλότητι, Ἀβραμιαῖον ἄντικρυς γέροντα, πολὺ κατὰ τὸν Ἰακὼβ αὐχοῦντα τὸ ἄπλαστον, καὶ ἀρχαῖον ὡς ἀληθῶς ἄνθρωπον. Τούτῳ τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτρέπει, τούτῳ τὴν

eo tempore quo sui ipse juris potuit res proprias D ordinare, tunc autem adjuvante ipsum Deo utiliora etiam consilia capiens, pecuniam quidem omnem distribuit pauperibus, agros vero et reliquas possessiones inter propinquos divisit. Cum autem sic omnia prudenter ordinasset, servilem indutus habitum, in bonam sese viam dedit, externa quidem specie pauper, sed ad emendam pretiosam margaritam multas opes, virtutem scilicet, secum efferens. Ingreditur ergo Hierosolymam, ut ibidem salutis nostræ mysterium susciperet; Deoque ac Domino suo reverenter adorato sanctificatus, ad magni Sabæ monasterium abit. Sabæ inquam illius, virtute celeberrimi et conversatione nominatissimi : Sabæ, totam quæ sub sole est terram vitæ suæ claritate illustrantis, quam quidem ejus vitam aliquis dixerit in exemplum monasticæ professionis de cœlo missam esse hominibus super terra commorantibus, cumque hoc dixerit, nihil præter veritatem dixerit, certo scio. Ut autem ad illius monasterium (lauras plerique solent istiusmodi loca nominare) atque in conspectum Abbatis venit, ad ejus pedes procidens, similem sese exhibuit ovi illi in Evangelio perditæ, supplicans ut spirituale ostium apprehendere sibi liceret, et in E illius proprium ovile recipi; interim vero nec oculos audebat levare in cœlum, sicut ille in parabolis a Salvatore memoratus Publicanus, propositusque in exemplum pœnitentiæ atque sinceræ confessionis, idque cum a teneris, uti dicitur, unguiculis ipsaque nativitate purus fuerit. O cor contritum! o spiritum humiliatum! o animam Deum videntem, Deum semper cogitantem! o animam divinæ gloriæ semper intentam, eaque sola spectantem quæ illuc conducunt, mentique illi primæ ac mentium corporearum æque ac incorporearum opifici immediatius inhærentem! o animam tam excelsa virtute evectam, tam profunda humilitate depressam, ut se quasi inutilem ad omnia existimans de seipsa triumpharit, seque ut gravissimorum peccatorum ream traduxerit!

S. Sabæ monasterium adit

ac admitti supplex petit.

35 Ergo in magni Sabæ lauram Magnus Joannes receptus est, quasi qui necdum multos eosque in virtute præstantes superasset. Monasterii autem Præfectus monachorum præcipuos accersit : ac primo quidem ei, qui ante alios ingressus adstabat, curam injungit novitii, quem ei monstrabat, gerendam. Ille vero tamquam attonitus, uti vultu ipso monstrabat, ministerium hoc recusavit suscipere, postquam se utcumque collegisset, hoc solum effatus : Tibi nunc, Pater, videor inobediens esse, nihil F tale, sicut nosti unquam passus, ex quo me tibi regendum commisi, sed neque alias idem commissurus : nunc autem causam intellige et ignosce. Ego a longo jam tempore novi celeberrimum hunc virum : ejus enim laudes manifesta vulgavit fama, tamquam facundia et vita clarissimi : quapropter vereor ejus curam suscipere, Pater reverende, imparem eidem me judicans. Ad alium deinde se convertit Abbas, et hic similiter sese excusat; indeque ad tertium, qui æque toto nisu resilit : prout etiam alii aliique fecerunt, quos Abbas appellabat, æque eos inveniens impersuasibiles ex formidine prænotata. Ut enim verbo absolvam, omnes illi venerabiles senes, licet a plurimis annis monasticam vitam professi, ejusque officia omnia perspecta habentes, in hoc conspirabant, ut magisterium sibi propositum declinarent.

Seniores non audent ejus instruendi curam suscipere ob notam virtutem.

36 Post omnes denique vir ille divinus, tamquam istos despiciens, accersivit alium, ætate provectiorem, fortassis et virtute; simplicitate vero morum Abrahamium senem, multum etiam Jacobi præferentem sinceritate sua, vereque antiqui moris hominem. Huic institutionem Joannis commendat, huic

Cellam in- [illegible] tur,

A huic præcipit ipsum deducere per viam Nazarenæ secundum Deum conversationis. Cum ergo ille Joannem perquam libenter accepisset, manu prehensum in suam deducens cellulam; ipse quidem revertebatur gaudens velut grande lucrum adeptus, Joannes vero ineffabili repletus erat lætitia ac si ipsum Paradisum ingrederetur. Nam et huic Beato dabatur præceptum : sed præceptum haudquaquam ex levioribus, quale imperfecto alicui proponeretur. Siquidem mandabat senex voluntati propriæ omnino nihil indulgere, neque facere quidpiam quo per se inclinabatur; sed ea solum quæ imperarentur conatu omni ad finem perducere perfecteque implere : Deum assidue habere præ oculis, et cum eo versari continuo ac pro delictis deprecari, crebro genua flectendo et ferventes lacrymas effundendo. Nihil enim, fili, inquiebat sic acceptum habet aut pluris facit Dominus quam spiritum humiliatum et cor contritum. Atque hæc quidem ipso in limine præcipiens ac veluti fundamentum jaciens, ostendebat quasi primordia quædam : quæ autem ad animam transformandam in melius atque perfectius coaptandam faciunt, nec non ad potentiarum ejus perpurgationem evectionemque, quæ demum oratio possit
B digne exequi? Incipit autem a cognitivis facultatibus, ut appetitivas etiam animalesque potentias, quæque his subjectæ sunt spectantque ad tertiam deterioremque hominis partem, parti subjiciat meliori atque ad diviniora transferat.

instruitur præceptis variis,

37 Atque hic fortasse mirabitur aliquis, quomodo perfectum jam virum docere præsumpserit senex, et jam summum, perficere adhuc magis : etenim per seipsum magnus erat Joannes, utpote plenus sapientia, ornatus virtute et utrimque venerabilis quam qui maxime. Verumtamen adjici semper aliquid potest ad bonum, et perfecto perfectius, præclaro præclarius invenitur. Non igitur incongruum fuit quod simplex hic senex, ignarus præteritorum (ut qui ea nec scrutatus erat fortasse nec scire curaverat) instituerit eum, velut ex imperfectioribus aliquem, paulatim ad virtutis perfectionem inducendo. Castigat itaque sensus ejus, ut assuescat neque superfluum videre quidpiam, nec deliciosum audire, nisi Dei vel rerum divinarum causa; neque gulæ aliquid indulgere per gustum voluptatis ergo : sed solum comedere quod ad tuendam vitam sit satis, memorem antiquæ transgressionis, et quomodo per gulam maximis bonis olim ex-
C ciderimus, cogitantem etiam sinceras alterius vitæ delicias ineffabilesque voluptates. Vetabat quoque vel manum extendere inconsiderate vel aliquid molle contingere, præ oculis habentem ruinam protoplastorum ex audaciori contactu natam. Florum deinde atque unguentorum odores jubebat ablegare, sola mente semper olfacientem Paradisi fragrantiam, atque hac frui unice cupientem.

præsertim ad mortificationem sensuum

38 Et hæc quidem circa sensus eorumque organa venerabilis ille senex et philosophiæ practicæ scientissimus docebat discipulum ad omnia obsequentissimum, et dum summam ignorantiam simulat, actionis æque ac speculationis perfectionem sedula meditatione consecutum sapientissime docebat. Quæ autem circa phantasiam phantasiæque obnoxias animi passiones præcipiebat, qualia demum erant? Vere admiranda, quæque ut explicari possint, egeant ipsa magni illius viri lingua, utpote in praxi ac theoria summo, in eaque quæ ex his duobus exsurgit philosophia præcellentem manifeste cunctis, qui eo tempore aut etiam aliquando extiterunt. Imperabat scilicet, terrenarum atque materialium rerum nulli omnino adverteret animum, siquid vero ejusmodi reliquum ei esset, id continuo enectum ejiceret atque exturbaret (in

et phantasia facientibus.

ὁδηγίαν τῆς Ναζωραϊκῆς καὶ κατὰ Θεὸν πολιτείας ἀνατιθεῖ. Καὶ ὃς εὐθύμως ἄγαν τῆς χειρὸς τὸν Ἰωάννην λαβόμενος, ἄπεισι παρὰ τὸν οἰκίσκον τὸν ἴδιον· ὁ μὲν καθά τινος ἑρμαίου τυχὼν, ἐπαναστρέψας περιχαρής· ὁ δ᾽ ὥσπερ ἑαυτὸν τὸν παράδεισον εἰσιὼν, ἡδονῆς ἀῤῥήτου πλησθείς. Καὶ δὴ τῷ Μακαρίῳ δίδοται ἐντολή, καὶ ἡ ἐντολή, οὐχ ὡς πρὸς ἀτελῆ τῶν ἐλαφροτέρων τις ἦν. Ἐπισκήπτει γὰρ ὁ γέρων, τῷ ἰδίῳ μεδόλως στέργειν βουλήματι· μηδ᾽ ἐκτελεῖν τι τοπαράπαν ἀνθέκαστον· ἀλλ᾽ ὅσπερ ἂν προσταγείη μόνον, καὶ τοῦτο ἰσχὺς ὅση πέρατι διδόναι καὶ καλῶς ἐκπληροῦν, ἀεί τε τὸν Θεὸν ἔχειν πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ Θεῷ διηνεκῶς ἐντυγχάνειν, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀμπλακημάτων ἐκλιπαρεῖν, συχνὰ γονυπετοῦντα καὶ δάκρυα θερμὰ καταχέοντα. Οὐδὲν γὰρ ἔφασκε τέκνον οὕτω προσίεται, καὶ περὶ πλείονος τίθεται, ὡς πνεῦμα τεταπεινωμένον καὶ καρδίαν συντετριμμένην ὁ Κύριος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐξ αὐτῆς ὑπετίθει, καὶ οἷόν τι βάθρον ὑπέβαλεν, ἢ καί τινα προτέλεια παρεδείκνυεν· ἃ δὲ μεταποιεῖν κρειττόνως οἶδε ψυχὴν, καὶ πρὸς τελεωτέραν συμβάλλεται μεταῤῥύθμησιν, τῶν αὐτῆς τε δυνάμεων κάθαρσιν καὶ ἀνάβασιν, τίς ἂν παραστῆσαι λόγος ἐξίκοιτο, Ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν γνωστικῶν ἄρχεται, ὡς ἂν δὴ καὶ τὰς ὀρεκτικάς τε καὶ ζωτικὰς, καὶ σὺν ταύταις τὰς ὑπαυτὰς, τὰς τῆς τρίτης r λέγω μοίρας καὶ χείρονος, μεταθείη πρὸς τὸ κρεῖττον, καὶ μεταβάλοι πρὸς τὸ θειότερον.

D

A CONST. ACROPOL.

r

E

Ἀλλὰ μὴ θαυμάσῃ τις ὅπως ἄρα καὶ ἐπαιδαγώγει τὸν τέλειον, καὶ τὸν ἄκρον κατήρτιζεν· εἰ γὰρ καὶ μέγας αὐτόθεν ὁ Ἰωάννης ἐτύγχανεν ὢν, σοφίᾳ πεπυκνωμένος, καὶ ἀρετῇ κεκοσμημένος, καὶ ὑψηλὸς ἀμφοῖν καὶ θεσπέσιος· ἀλλ᾽ ἔστι τις καὶ ἐπίδοσις τοῦ καλοῦ, καὶ τοῦ τελείου πέφυκε τελεώτερον, καὶ τοῦ διασήμου περιφανέστερον. Οὐκ ἀπεικὸς δὲ καὶ τὸν ἁπλοϊκὸν γέροντα, τῶν πρὸ τοῦ μὴ συνέντα, ὡς μὴ ἀκριβωσάμενόν πως ἢ καὶ παντελῶς ἀλογήσαντα, ὡς τῶν τινα παιδοτριβεῖν ἀτελῶν, καὶ καταμικρὸν οἷον ἐνάγειν πρὸς τελειότητα. Κολάζει τοίνυν τὴν αἴσθησιν, μηθ᾽ ὁρᾶν περιέργως, μήτ᾽ ἀκούειν ἐνηδόνως, ὅτι μὴ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἐγκελευσάμενος, μηδὲ λιχνεύεσθαί πως περὶ τὴν γεῦσιν ὥστε δὴ καθηδύνεσθαι· ἀλλ᾽ ὅσον γε ἀποζῆν τρέφεσθαι, μεμνημένον τῆς παραβάσεως, καὶ τῆς ἐκεῖθεν διὰ τὴν λιχνείαν τῶν καλλίστων ἐκπτώσεως, τῆς ἀκράτου δήπουθεν ἐκείνης τρυφῆς, καὶ τῆς ἀφράστου γε ἡδονῆς· πρὸς δὲ τάσιν χειρὸς συστέλλειν παράλογον, καὶ ἁφῆς κατέχειν τὸ ἄνετον, εἰς νοῦν διηνεκῶς ἄγοντα τὸ ἐκ τοῦ τολμηρῶς ἅψασθαι τῶν προπατόρων ὀλίσθημα· ἀνθέων τε καὶ μύρων ὀδμὰς ἀποπέμπεσθαι, μονονοῦ διαπαντὸς τῶν ἐν Ἐδὲμ ὀσφραινόμενον, κἀκείνων ἐπιτυχεῖν ἐφιέμενον.

F

Καὶ ταυτὶ μὲν περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητηρίων, ὁ σεμνὸς ἐκεῖνος γέρων καὶ πρακτικῆς φιλοσοφίας ἐπηβολώτατος, τῷ τὰ πάντα μὲν εὐηκόῳ· κἀκ τούτου ἀμαθίας ἄκρας ὑποκριτῇ, τῇ δ᾽ ἀληθείᾳ θεωρίας ὁμοῦ τελείας καὶ πράξεως ἐπιμελετῇ, σοφώτατα ἐπέσκηψε μαθητῇ. Περὶ δὲ φανταστικοῦ τε καὶ φαντασίας τοῦ παθητικοῦ δῆτα νοὸς, ὁποῖα; ὡς λίαν θαυμαστὰ, καὶ μόνης τῆς τοῦ μεγάλου γλώττης δεόμενα, τοῦ πρακτικωτάτου καὶ θεωρητικωτάτου, καὶ τῇ κατάμφω φιλοσοφίᾳ λαμπρῶς ὑπερβαλόντος, καὶ τοὺς νῦν ὁμοῦ καὶ τοὺς πώποτε. Μηδέν τι συνόλως τῶν γηΐνων καὶ ὑλωδῶν παρηγγύησεν ἀναμάττεσθαι· εἴτι δή πως καὶ ἐναπολέλειπται οἱ ἀναπολούμενον, ἀποβαλεῖν τὸ τάχος καὶ διακρούσασθαι (τοῦτο γὰρ τῆς τῶν χθονιωτέρων φαντασίας καὶ πάθος καὶ σύστασις, καὶ τῆς κατ᾽ αὐτὴν ἐνεργείας τοῦτ᾽ αὖθις διάλυσις) μόνα δὲ φαντάζεσθαι τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς, κἀκεῖνα ὄντως ὄντα δοξάζειν ὡς ἀδιάπτωτα, κἀκείνων ἐξαρτᾷν τὴν διάνοιαν, κἀκείνων ἐπιστηρίζεσθαι·

A. CONST. ACROPOL.

A ἐπιστηρίζεσθαι· ἵν' ὅπως ἐκ τοῦ δυνάμει νοῦν πεφηνέναι, ἐνεργείᾳ ταύτῃ νοῦν ἀποφήνειε· τὸν δ' αὖ ἐντελεχείᾳ νοῦν ἐνεργέστερον μακρῷ καὶ θειότερον, ὡς τὸν νοητὸν, ἀμέσως ἀντιλαμβάνεσθαι, μηδέ τινι τῶν ὑποδεεστέρων δυνάμεων κατασπώμενον, τὰς δ' ὑπαυτῷ πάσας ἀνάγοντα, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἕλκοντα, καὶ δι' αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ πρὸς Θεὸν μεταφέροντα.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ καλὸς γέρων ὑπέθηκε νουνεχῶς καὶ ἐπέσκηψεν ἐμβριθῶς τῷ κατὰ χάριν υἱῷ, τῷ πολιῷ μὲν τὴν σοφίαν, καὶ πρεσβύτῃ τὴν φρόνησιν· εἰ καὶ ἄλλως ἐκ παιδὸς σύντροφον εἶχε τὴν ἀρετὴν καὶ δι' ὅλου συνδίαιτον. Προσεπιτούτοις, μή τί πως οἴεσθαι τοπαράπαν τυγχάνειν, ἢ γοῦν τινὸς ἐκ τῆς τῶν λόγων ὑπερφέρειν παιδεύσεως, μέγα τε ἢ μικρὸν μὴ φρονεῖν ἐπὶ λόγοις τὸ σύνολον, ἀλλ' ἀποθέσθαι καθάπαξ λόγον τὸν θύραθεν, καὶ πάντα τρόπον ἀποπέμπεσθαι τοῦτον τῆς μνήμης· καὶ οὐχ ὅπως λόγους * πλατυκῶς συντιθέναι, καὶ ἐγκωμίοις ἢ καὶ ἱστορίαις ἐπιχειρεῖν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν συνήθων ἐπιστέλλειν τινί. Οἶδα

* an πλαστικῶς.

B μὲν οὖν ὡς μικρὰ ταῦτα νομισθεῖεν τοῖς ἀμυήταις τὰ λογικὰ καὶ τὰ τῆς παιδείας ἀτελέστοις οὑτωσί πως ἐρεῖν ὄργια, ἔνθεν καὶ οὐχ ἱκανοῖς διαγνῶναι, οἷόν τινα τὴν ἡδονὴν ἔχει καὶ ὁποῖον τῆς καρδίας ἐμποιεῖ πλατυσμὸν ἡ τῶν διανοημάτων εὔστοχος ἔκφανσις καὶ τῶν νοημάτων ἀκριβὴς ἀνακάλυψις. Ἀλλὰ τί ἂν οἱ τοιοῦτοι καὶ φαῖεν ἀκούσαντες, ὡς καὶ σιωπὴν ἐπισκήψειε· καὶ τελέαν τῆς γλώττης κατοχὴν ἐπιτάξειεν, ὡς μηδὲ γρῦ τὸ τοῦ λόγου τολμᾷν φθέγγεσθαι, ἐκτὸς εἰ μὴ πρὸς αὐτὸν προσταττόμενος τῶν θειοτέρων ἀναλέγοιτό τινα βίβλων· πρὸς ἐξιλασμὸν Θεοῦ καὶ ἀνθομολόγησιν.

Τί τοίνυν ὁ πρᾳὺς; τί τοίνυν ὁ ἄκακος καὶ τῷ Θεῷ διόλου κολλώμενος, οὗπερ εὐθύτητας ἠγάπησεν ἡ καρδία, πῶς ἐπὶ τουτοισὶ διατίθεται; Μῶν ὀκλάζει τῷ τοσούτῳ βάρει δυσανασχετήσας τῶν ἐντολῶν; ἢ μὴν ἐπελαφρίσαι ζητεῖ, ὡς ἂν μὴ ἐκ πρώτης βαρηθεὶς ἀναπέσῃ; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ· εὐθύμως καὶ γὰρ τὰς ἐντολὰς ἐπωμίζεται, καὶ γενναίως τὴν πρὸς Θεὸν ταύτην ἄγουσαν εἴσεισιν, εὐθαρσῶς δὲ μᾶλλον εἰπεῖν πρὸς τὸ τῆς μοναδικῆς στάδιον ἀποδύεται, καὶ οὐκ ὅτι γε εἰς s πένταθλον ἐπαλείφεται, ἀλλ' ἀληθῶς εἰπεῖν εἰς μυρίαθλον. Ἆρ' οὖν ὑποδέχεται μὲν θαρσαλέως, οὐ φέρει δὲ καρτερῶς· ἢ εἴσεισι μὲν ἀπ-

S

C τοήτως, οὐ στεῤῥῶς δὲ ἐπαγωνίζεται. Οὐκ ἔστι τοῦτο εἰπεῖν, οὐκ ἔστιν. Ἀμέλειτοι καὶ οὐχ ὡς Ὀλυμπιᾶσιν, ἢ ἐν Νεμέᾳ, ἢ Ἰσθμοῖ νενικηκὼς στεφανίτης μικροπρεπὴς ἀναδείκνυται, ἢ καὶ τῶν τὶς κεκρατηκότων τὰ Παναθήναια στεφάνῳ τάχα τῷ ἐκ κοτίνης μέγα κομῶν ἢ ἀνασοβῶν τὸν ἐκ πίτυος καὶ τὰ μέγιστα ἐπιβρενθυόμενος, ἢ γοῦν ἱεροῖς τισι μήλοις, μᾶλλον δ' ἀνιέροις περιθρυλλούμενος, ὑπὸ μὲν νουνεχεστέρων οὐχ ἧττον ἐμπαιζόμενος ἢ θριαμβευόμενος, ὑπὸ δὲ παιδισκαρίων περιβοώμενος, καὶ τοῖς ἐκ τῆς σκηνῆς συριττόμενος ἢ καὶ τῷ ἐκ τῆς μοίρας ἀληλιμμένος, καὶ βραχὺ τῷ χρόνῳ περιλαλούμενος, μόνοις γε τάχα τοῖς τῆς χυδαίας τύχης καὶ ζύρφακος· ἀλλ' ἔξεισι στεφανίτης οὐράνιος, ἀγγέλοις τε καὶ ἰσαγγέλοις ἀνδράσι περιστοιχιζόμενός τε καὶ θαυμαζόμενος, θέατρον ἀληθῶς καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, γενόμενος· ἐκπλήττων δηλονότι καὶ τὴν ὁρατὴν φύσιν καὶ τὴν ἀόρατον.

Ἀλλ' ἐπεὶ γοῦν ἐπὶ πᾶσιν οὑτωσὶ τέλειον ὁ ἐμβριθὴς ἐκεῖνος ἐπιστάτης διέγνωκε, τὴν ταπείνωσιν ὑψηλὸν, τὴν ὑπακοὴν εὔεικτον, τῆς ἀρετῆς ἐργάτην ἀκαταγώνιστον, καὶ καθάπαξ τοῖς ὅλοις ἀποδεκτόν· ἄλλον τρόπον ἀποπειράσασθαι ἔσκεπται, καὶ ἑτέρως δοκιμάσαι τοῦτον βεβούλευται, ἵνα πως εἰδείη, κἂν τοῖς γνωστοῖς καὶ συνήθεσιν ὅπως ἂν τὸ μέτριον τηρῆσαι δυνηθείη καὶ ἄτυφον. Ὅτι

hoc enim consistit passio phantasiæ, circa res D
magis terrenas versantis, et hoc virtutem eidem adversantem dissolvit) sola autem ea cogitando volveret, quæ supra nos sunt et quæ vere subsistunt, ut quæ excidere nequeant, magni faceret : ad ea sola mentem attollere, ad ea conniti jubebat : ut qui per virtutem factus esse spiritus videbatur, ipsam quoque operationem spiritualem monstraret, animumque ad perfectionem evectum immediate susciperet, efficaciorem multo atque diviniorem utpote intellectualem, neque ulli inferiorum facultatum obnoxium, sed has omnes elevantem atque trahentem ad se, et per se ac secum transferentem ad Deum.

39 Talia venerandus ille senex prudenter atque cordate suggerebat injungebatque suo per gratiam filio, licet sapientia cano et prudentia seni, qui alioqui etiam a puero virtutem sibi veluti collactaneam et ubique familiarem habuerat. Insuper, ne se omnino aliquid esse putaret seque propter eloquentiæ cultum extolleret, vetabat illius ullam sive magnam sive parvam rationem habere, sed foras excludere simul ac semel quidquid didicerat externum atque ipsam etiam memoriam quantum posset eliminare jubebat : neque solum non permittebat aliquid numerose componere, vel encomiis historiisve scribendis vacare, sed neque epistolam mittere notorum E
alicui. Scio equidem hæc spiritualia parvi facienda ab imperitis, quasi qui de mysteriis disciplinæ arcanæ loquor apud nondum initiatos; eo quod non sint apti ad cognoscendum, quantam habeat voluptatem, quantumque faciat animum dilatari perfecta expressio cogitationum suarum et conceptuum mentis accurata manifestatio. Sed quid dicerent illi, quando audirent quod etiam præscribatur silentium et omnimoda linguæ compressio imperetur, ita ut nec gry proferre discipulus audeat, nisi cum a magistro jussus ex divinis libris aliquid legerit ad Deum propitiandum confitendumque!

In humilitate exercetur.

40 Quid vero innocens ille et Deo tota mente affixus, cujus cor rectitudinem semper dilexit, quomodo in istis se habet? Num labascit, tantum pondus præceptorum dedignans? aut sublevari petit, ne scilicet in principio prægravatus succumbat? Longe istud a Joanne. Libenter cuncta in humeros suscipit, et viam hanc quæ ducit ad Deum generose ingreditur, seu potius ad vitæ monasticæ stadium alacriter percurrendum exuitur, et non solum ad quintuplum sed ad decies millecuplum certamen inungitur. Sed forte suscepit generose, quod non F
tulit fortiter; aut ingressus intrepide, non certavit constanter. Absit hoc omnino, absit. Non tamen victor aliquis in Olympiacis, Nemeæis, vel Isthmicis viliter coronatus apparuit, aut ut unus eorum qui in Panathenæis prævaluerunt corona oleagina magnifice revinctus comas, aut pineam quatiens, eoque vehementer intumescens, vel sacris quibusdam pomis (profanis potius dixerim) gloriosus, ridentibus quidem illum sapientioribus, pueris vero applaudentibus, et succinentibus in scena theatris; aut sicuti sors tulerit inunctus et brevi admodum tempore laudatus, idque solis forsitan promiscuæ conditionis turbis ac vili plebecula : sed exiit cœlitus coronatus, Angelis et Angelicis hominibus cum admiratione circum stipantibus, spectaculum vere factus, uti loquitur Paulus, et Angelis et hominibus, visibilemque atque invisibilem naturam obstupefaciens.

Laudes ejus præclaræ.

41 Cum ergo gravis ille magister cognovit Joannem humilitate sublimem, obedientia morigerum, virtutis exercitatione infatigabilem, omnique ex parte probatum; adinvenit modum alium quo eum tentaret : aliter enim adhuc probandum censuit, ut videret, utrum et quomodo etiam inter notos familiaresque posset eamdem modestiæ mediocritatem tenere

Sportulis oneratus mittitur Damascum

A tenere. Sportulas itaque multas colligens, easque partim humeris ejus imponens, partim in manus tradens, Damascum ferre omnes jussit : Tanto, inquiens, venales offeres, idque aucto immodice rerum tam vilium pretio, ut vel sic experiretur discipulum suum atque ad consummatam obedientiam exerceret. Quid porro Joannes, virtute summus, obedientia incomparabilis? An cunctatus est vel affectus tædio, aut aliquod displicentiæ signum ostendit ; ut alius forsan faceret minus quam ille in rebus divinis humanisque magnus, aut etiam alterutris dumtaxat illustris? Quomodo autem? Tamquam vocatus ad beneficium recipiendum exivit quam promptissime, et magno cum studio in viam se dedit, velut si mitteretur ad illustrem sui ostentationem atque ad trimphum pulcherrimum invitaretur. Ingressus vero Damascum, pauper, obsoletus et, quantum ex habitu dignosci poterat, omnino contemptibilis, qui pridem ab omnibus honorabatur et circumspiciebatur ; mox ut forum intravit, sportis tamquam ornamento insigni circumcinctus, convocavit turbam, et quanti venderet singulas indicavit : erat autem, quemadmodum incolarum quilibet judicabant, præter morem exor-

B bitans pretium, cujus petitio advenientibus omnibus risus et cachinni occasionem præbebat. Igitur ; Quid deliras ? o homo, inquiebat unus ; alius, Nugaris et mente captus videris ; tertius aliud quidpiam ei objiciebat ; nec deerant qui colaphos ei infligerent, aut in faciem cæderent, quemadmodum fieri assolet in promiscua fori plebe, ut rideantur stolidi, et cerebro læsi ludibrio habeantur. Ita contra jam pridem stultos atque deliros insurgitur passim ; et judicii imbecillitas, naturali nervorum musculorumque dissolutioni imputanda, tribuitur ipsis sæpe cum risu tam effuso, ut lacrymæ ab oculis exprimantur : quin etiam contingit ut talibus injiciantur manus, raptenturque inclementer ; et ludibrium de se præbeat naturalis organizationis infelicitas, vel cæcutientium oculorum caligo, si hæc quoque eis acciderit.

ubi easdem nimio indicans insigniter illuditur

42 Ludificabatur ergo satis diu vir gravissimus ; et qui per omnia decorus erat impellebatur hinc inde ac repellebatur, et præter rationem cædebatur, seu potius cædebat ipse hostem invisibilem ; hic enim contra Dominum extollendo cervicem miserabiliter corruit, ipse vero sic modeste humiliterque se gerens, usque in cœlum extollebatur, factus etiam Angelis admirabilis. Tandem vero antiquorum ejus

C famulorum quispiam, curiosius eum intuitus, et oculos in eumdem constanter defigens, cognovit ipsum esse, cujus famulitio fuerat adcriptus. Mox autem in mentem recurrerunt opes et gloria viri pristina, fors etiam benignitas ac mansuetudo erga famulos obversabatur animo ; eumque egere reapse suspicabatur, et ei, qui in adversam, ut aiunt, fortunam impegerat, bene velle incipiebat. Bonus ergo ille famulus, bona etiam cogitans (solent enim dominis suis, ut dicitur, servi esse similes) indiscriminatim numeravit, quantum pro sportis exigebatur : et veluti de contractu sibi gratulatus, a negotio importuno eum subtraxit, qui ut procul a curis secularibus viveret, negotia omnia abdicaverat. Sic qui antea plurimis stipabatur equitibus, nunc solus Damasco egrediens, retro unde venerat rediit : neque enim regressus fuisset, nisi mandato expleto, quamvis contigisset ei immorari diutius : et potius circuivisset tota vita sua inter ludibria exprobrantium, quod viles reculas tam caro exponeret, quam Patris sui spiritualis præceptum non esset executus : rediit autem trophæis gravis, quæ superbo hosti generose obluctando detraxerat.

et a famulo quondam suo indicatum pretium tribuente, liberatur.

43 Sed excipit nos aliud, non dixerim de peccato trophæum, verum ex parva quadam occasione in-

D τοίνυν συχνὰς σπυρίδας συναγαγὼν, τὰς μὲν ἐγχειρίζει τὰς δ' ἐπωμίζει, εἰς Δαμασκὸν πάσας εἰπὼν ἔκθου μετακόμισον, καὶ τοσούτου γε ἑκάστην ἀποκήρυξον, ὑπερεκτιμᾷ δὲ τὰ εὐτελῆ ἐξεπίτηδες, δοκιμάζων κἀν τούτῳ τὸν μαθητὴν, καὶ πρὸς τελείαν γυμνάζων τοῦτον ὑπακοήν. Τί τοίνυν ὁ τὴν ἀρετὴν ἄκρος, τὴν δ' ὑπακοὴν ἀπαράμιλλος; ἆρ' ἀναβάλλεται; μῶν ἀποδυσπετεῖ; ἤ τινα γοῦν δυσαρεστίας ἔμφασιν ὑποδείκνυται, ὥς τις ἂν οὐχ ὅτι τῶν κατ' αὐτὸν μεγίστων τὰ θεῖα καὶ μεγάλων τ' ἀνθρώπινα, ἀλλὰ καὶ τῶν θατέρῳ ὁποτέρῳ γε τούτων καὶ φαίης ἐπιφανῶν; Καὶ πῶς; Ὡς ἐπ' εὐεργεσίᾳ καλούμενος, προθύμως ἄγαν ἐξῄει, καὶ σὺν σπουδῇ τῆς ὁδοιπορίας ἥψατο, ὡς ἂν εἰ πρὸς λαμπρὰν ἀπήγετο τὴν ἀνάδειξιν, καὶ εἰς θρίαμβον μετεκαλεῖτο παγκόσμιον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰσῄει τὴν Δαμασκὸν, πενιχρὸς, πειναρὸς, μηδενὸς ἐκ τῆς ἀναβολῆς ἄξιος, ὁ τέως πλείστου τοῖς πᾶσι καὶ τιμώμενος καὶ περιβλεπόμενος, καὶ παρὰ τὴν ἀγορὰν γένοιτο, ἐγκαλλωπίσματι καθαπερεὶ περιτιθέμενος τὰς σπυρίδας, ἀπεμβολεῖν τε ἀνεβόησε, καὶ ὅσου γε ἀποδίδωσιν ἑκάστην προσεπεδήλωσεν· ἣν δὲ ὡς ἐκ τοῦ συνήθους πᾶς τις ἂν τῶν ἐγχωρίων ἐπέκρινε, πλεῖον τὸ τίμημα καθ' ὑπερβολὴν ἀπαιτῶν, χλεύης τοῖς παρατυχοῦσιν ἀφορμὴ καὶ γέλωτος γίνεται. Ὁ μὲν οὖν, Τί ληρεῖς; ἔφασκεν, ἄνθρωπε, ὁ δὲ, Παραπαίεις, καὶ τὰς φρένας ἐγκέκοψαι· ἄλλος δ' ἄλλο τι ἐπετώθαζεν ἄλλοθεν· ἔνιοι δὲ οἱ καὶ κονδύλους ἐνέτεινον, E καὶ κατὰ κόῤῥης ἐνέπαιζον, εἰωθὸς ὂν τοῖς ἀγοραίοις τοῦτο καὶ ξύγκλυσι· τῶν εὐηθεστέρων κατειρωνεύεσθαι, καταμωκᾶσθαί τε τῶν παρατετραμμένων τὸ φρόνημα, καὶ τῶν οὕτω λεγομένων κρονολήρων, τῶν παρασεσαλευμένων δημαδὴ κατεπαίρεσθαι, τῷ τε τῆς ψυχῆς ἀλογωτέρῳ ἐπιδιαχεῖσθαί σφισι καὶ οὐχ ὅτι γε μυσὶ καὶ νεύροις ἐκλύεσθαι καὶ ἄτακτά πως ἐπικαγχάζειν, ὡς ἀποκρουνίζειν καὶ δάκρυα· ἀλλ' ἐπαφιέναι τούτοις καὶ χεῖρας, καὶ ῥαπίζειν ἀνέτως, καὶ ἁπλῶς τὴν ἀποτυχίαν διαπαίζειν τῆς φύσεως ἢ τὴν τῆς διοργανώσεως, εἴγε δὴ καὶ τοῦτο τύχοι συμπεσὸν ἀμβλῶσιν.

A. CONST. ACROPOL.

Ἐφ' ἱκανὸν μὲν οὖν ὁ σπουδαιότατος ἐνεπαίζετο, καὶ ὁ τὰ πάντα κόσμιος ἔνθεν κἀκεῖθεν διωθεῖτό τε καὶ ἀπωθεῖτο καὶ παραλόγως ἐστίζετο, μᾶλλον δ' αὐτὸς τὸν ἀόρατον ἐμάστιζε δυσμενῆ· ὁ μὲν γὰρ τοῦ Δεσπότου τραχηλιάσας, ἐλεεινῶς πέπτωκεν· ὁ δ' οὑτωσὶ μετριάσας καὶ εἰς τοσόνδε ταπεινώσας αὑτὸν, εἰς οὐρανοὺς αὐτοὺς πέφθακε, θαῦμα καὶ αὐτοῖς Ἀγγέλοις γενόμενος. Ἀλλ' ὀψὲ δήποτε τῶν πάλαι τις οἰκετῶν, ἐνιδὼν τούτῳ περιεργότερον, καὶ τὰς ὄψεις ἐπείσας ἐπιμονώτερον, τοῦτον F ἐκεῖνον ἔγνωκεν εἶναι, οὗ τέως τοῖς προσπόλοις συντέτακτο. Παρ' αὐτὰ γοῦν καὶ πλούτου ἀνεμιμνήσκετο, καὶ δόξαν ἀνελογίζετο, τάχα δ' ἂν καὶ τὴν πρὸς τὸ εἱλωτικὸν εὐμενὲς αὐτοῦ καὶ γαλήνιον παρεισεκύκλει τῷ λογισμῷ, καὶ χρῆναι πάντως ἐπελογίζετο, καὶ ἐναντία γε ὅ φασι περιτυχόντι τῇ δαίμονι εὐνοεῖν. Χρηστὰ γοῦν οὕτως ὁ χρηστὸς ἐκεῖνος τοῖς τρόποις οἰκέτης ἐννοηθεὶς (εἴωθε καὶ γὰρ τοῖς ἄρχουσιν, ὥς φασι, συνεξομοιοῦσθαι τὸ ὑποχείριον) ἀδιακρίτως ὁπόσον ἐπὶ ταῖς σπυρίσιν ἀπῃτεῖτο καταβαλόμενος, καὶ ἐπευχαριστήσας ὥσπερ τοῦ συναλλάγματος, μόλις ἀπήλλαξε πραγμάτων, τὸν ὑπὲρ τοῦ ἀπραγμόνως ζῆσαι πλεῖστα πάνυ τῶν πραγμάτων ἀποβαλόμενον. Καὶ γοῦν ὁ πρὸ τοῦ πλείστοις ὅτι τοῖς ἱππόταις παραπεμπόμενος, μονώτατος τὴν Δαμασκὸν ἐξιὼν, παλίνορσος βαδίζων ἀνέζευξεν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἐπανῆλθε μὴ τὸ κατ' ἐντολὴν ἐκπλήσας, κἂν οὕτω γε τυχὸν εἰς μακρὸν ἄγαν ὑπερημέρησε· θᾶττον γὰρ ἂν περιϊὼν καὶ παιζόμενος οὑτοσὶ πολλοῦ τὰ φαυλότατα ἐκτιθέμενος τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησεν, ἢ τοῦ πνευματικοῦ Πατρὸς ἀτελῆ παρῆκε τὴν ἐντολήν· Πλὴν ἀλλ' ἐπανῆκε τροπαιοφόρος καὶ ὑπέροφρυν, γενναίως καταπαλαίσας ἀντίπαλον.

Ἀλλ' ἐκδέχεται ἡμᾶς ἕτερον, οὐκ ἂν εἴποιμι ἀποπτώματος τρόπαιον, ἀλλ' ἐκ μικροῦ τινος τοῦ συμβάματος μέγα

A. CONST. ACROPOL.

A μέγα λίαν ἀρίστευμα. Μοναχὼ τινε τῷ Μακαρίῳ μὲν ἀγχιθύρω ἐτυγχανέτην ὄντε, ἀδελφὼ δὲ ἤσθην ἀλλήλοιν, καὶ ἐφρονείτην ἀδελφικά· οὐχ ἧττον γὰρ ἐκ προαιρέσεως συνηπτέσθην τῷ πνεύματι ἢ τοῖς σώμασιν ἀπὸ φύσεως. Τούτων ἅτερος ἐξ ἀνθρώπων γενόμενος, μικροῦ νεκρὸν κατέλιπε θάτερον· τῇ γὰρ συμφορᾷ κατάκρας ἐκεῖνος ἑαλωκὼς παρακλήτορας οὐ προσίετο, παραινέτας οὐ παρεδέχετο, καθάπαξ δὲ πρὸς πάντα λόγον τὴν ἀκοὴν ἀποκέκλειστο. Ἀλλὰ πρόσεισι τούτῳ μετὰ συχνοὺς ἄλλους, καὶ ἡ συμπαθεστάτη ψυχὴ ὁ γλυκὺς Ἰωάννης, ὁ καὶ τὴν ὄψιν ἡδὺς, καὶ τὸν λόγον πρᾶὺς, καὶ ἐπιεικῶς αἰδέσιμος κατ' ἀμφότερα, καὶ δὴ ἐπειρᾶτο τῆς ἀκηδίας ἀναλαμβάνειν. Τί μὲν μὴ ἀνευρίσκων παρ' ἑαυτοῦ ἱκανὸν παρεκαλέσαι ψυχήν; τί δὲ μὴ παρὰ τῶν γραφῶν ἐπισυνείρων, πρὸς τὸ κατασχεῖν τὸ πάθος παραμυθήσασθαι; Πάντα κάλων, ὅ φασιν, ἐπὶ τὸ ἀνύσαι κεκίνηκεν· ἀλλ' ἦν ὥσπερ ἀνδριάντι προσομιλῶν ἢ περιξόων ἀδάμαντα; Ἀνανήφει μόγις ὁ μοναχὸς· κοιλαίνει γὰρ ἐνδελεχὴς καὶ πέτραν ῥανίς, καὶ ἐν ἑαυτῷ γίνεται καὶ εἰς συναίσθησιν ἔρχεται· καὶ γοῦν, Εἴ με βούλει παρακληθῆναί φησιν, καὶ εὐθυμότερον ἐθέλεις θεάσασθαι, ἄγε σύνθες τι καὶ μελῴδησον, ὥπερ ἂν ἐμαυτὸν κατεπᾴδων τὰ ἐκ τῆς συμφορᾶς πάθη κοιμίζοιμι, ἅττα μοι τὴν ψυχὴν ἐκβαίνει, καὶ δεινῶς ταράττει τὸν λογισμὸν, καὶ τὴν καρδίαν ὥσπερ καταδαρ-

B δάπτει μου.

Καὶ ὃς, Καὶ πῶς ἂν τὴν πατρικὴν ἐντολὴν περιίδοιμι, ἀπαξαπλῶς ἐπισκήψασαν ἀποστρέφεσθαι ἅπαν γε τοιοῦτον καὶ μελέτημα καὶ ἐνέργημα. Ὁ δὲ μικρὸν ἴσθι τὸ τῆς παρακοῆς ταύτης ἀμπλάκημα, πρὸς τὸ ἐκ τῆς ὑπακοῆς τῆσδε κατόρθωμα· ψυχὴν οὐκ ὀδυνωμένην παρακαλέσεις, ἢ μᾶλλον ἐκλείπουσαν ἐφέξεις, καὶ μικροῦ δεῖν ἀποιχομένην συντηρήσεις, ἢ καὶ ἐπανασώσεις τῷ σώματι. Ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ αὖθις ἀνένευε, καὶ αὖθις αὐτὴν ἐντολὴν προεβάλλετο· ὁ δὲ πολὺς καὶ πάλιν ἐνέκειτο, καὶ φορτικώτερος ἐπετίθετο, λιπαρῶν, ἀναγκάζων, μειλίσσων ἐκβιαζόμενος, τί μὲν οὐ λέγων; τί δὲ μὴ πράττων; τῶν ὅσα δυσωπεῖν οἶδεν ἄνθρωπον· ἀκριβεστάτην ἐν ἑαυτῷ τὴν τῶν Λιτῶν εἰκόνα διετύπου· καὶ ὁποίας ὁ προσοποιήσας ταύτας ἐνέγραψε, τοιαύτας ἐκεῖνος ἄντικρυς ἐξεικόνιζεν, εἶπέ τις ἂν εἰ παρέτυχεν, ὡς ἄκριστος ὄντως τῶν τῆς ῥαψῳδίας οὗτος ὑποκριτής. Ὁ δ' ἀκαμπὴς καὶ οὕτως ἦν, καὶ ἀνένδοτος διέμενεν εἰς τὸ παντελὲς, τῆς ἐντολῆς ἀεὶ μεμνημένος καὶ προτείνων διαπαντὸς εἰς παραίτησιν, καὶ μὴ ἄν γε τῷ τρόπῳ ἀπισχυριζόμενος ἀθετῆσαι, ὡς ἐνθένδε τὴν σωτηρίαν ἀπεκδεχόμενος. Καὶ ὃς, ἔκφρων μὲν ἄλλως τῷ πάθει γενόμενος, Ἐπὶ δὲ τῷ ζητουμένῳ καὶ λίαν ἐμφρόνως διασκεπτόμενος, νουνεχῶς ἁπάντων καὶ διομιλῶν συνετώτατα· Ὑφέξεις, φαίη, τῆς ἐμῆς ἀπηδίας ἐν καιρῷ κρίσεως τὸ κατάκριμα, οἶσθα δὲ ὁπόσα τοὺς

C ἀκηδιῶντας οἱ πατέρες καταδικάζουσιν· οὐδὲν γὰρ τῶν ὅσα πλάζεται παρ' ἀνθρώποις ἱκανὸν τυγχάνει μοι πρὸς παράκλησιν, οὐκ ἔντευξις, οὐχ ὑποθήκη, οὐ προστάττων πατὴρ, οὐ παραμυθούμενος ἐπιτήδειος, οὐ φίλος ὁρώμενος, οὐ συγγενὴς ἐφιστάμενος, συνελὼν εἴπω τῶν ἁπάντων οὐδέν· πάντα γὰρ ἐξίσης ἀπέστραμμαι, πάλαι μὲν ἀποταξάμενος, νυνὶ δ' ἀληθῶς βδελυξάμενος. Ἄγε γοῦν, Πάτερ σεβάσμιε, διὰ λόγου μοι προσένεγκαι φάρμακον τῇ δεξιωτάτῃ σου γραφίδι· ἔμπλαστρόν τινα θεραπευτικὴν ἐπισκεύασον, ἥ τις ἀνακαλέσεται πρὸς ὑγίειαν, καί μοι τὴν ψυχὴν παρακαθέξει τῷ σώματι, λειποθυμοῦντι, καὶ μικροῦ δεῖν ἐν ῥισὶν αὐτὴν φέροντι, καὶ ὥσπερ ἐξαποπνέοντι. Ἴσθι γὰρ ἴσθι ὡς ἐν ἀπορρήτῳ τὰ τοῦ πράγματος κείσεται, καὶ οὐδοποσοῦν ποτε φωραθεὶς τῷ γέροντι· διὰ γὰρ φροντίδος ἂν ἔχοιμι, καὶ προορώμενος ἀεὶ, περικαλύπτοιμι τὸ συντιθὲν καὶ συστέλλοιμι.

Πείθει τούτοις τὸν συμπαθῆ, μειλίσσει τὸν οἴκοθεν εὔεικτον, ἐφέλκεται πρὸς ὃ καὶ βεβούληται τὸν πᾶσι τόγε εἰς αὐτὸν ἧκον εὐέντευκτόν τε καὶ εὐμετάφορον. Συντίθησι τοίνυν τροπάριον, οὕτω γὰρ ταχθὲν ἐκείνῳ τὰ τοιάδε καλεῖν, οὐκ ἄλλως δέον εἰπεῖν· τροπάριον, οὐ πολύστιχον μὲν, πολυδύναμον δέ· ὃ δὴ καὶ ἐμμελέστατα μελῳδεῖ, τὴν πρώτην ὄντως ἁρμονίαν ἁρμοσάμενος (βούλει πυθέσθαι)

gens facinus. Beato viro vicini habitabant fratres D duo, fraterna inter se caritate conjuncti; nec enim minus sibi conjungebantur spiritus eorum ex propositi similitudine quam corpora ex natura. Horum alter sublatus e vivis alterum pœne mortuum reliquit: nam is calamitate ista prorsus victus, non admittebat consolatores, non recipiebat hortatores; sed cuicumque rationi aures penitus suas occluserat. Post alios ergo plures, ad eum quoque accessit illa compassione plenissima anima Joannes, vultu hilaris, sermone suavis, et utroque venerabilis, conabaturque mœrorem eximere. Quid autem non excogitavit quo ejus animum ad se revocaret, quid non contulit ex sacris Scripturis quo passionem consolando leniret? Omnem, uti dicitur, lapidem movit; sed nihilo plus proficiebat, quam statuæ colloquens vel adamantem terens. Tandem tamen (nam etiam gutta cadens assidue petram excavat) rediit utcumque ad sese monachus, sibique ac sensui restitutus; Siquidem, inquit, consolari me velis; age, compone melos aliquod, quod memetipsum succinendo dolores infortunii mei leniam, qui in animam meam incurrentes, intellectum conturbant, et cor meum quodammodo depascuntur.

Ut consoletur inconsolabilem,

44 Cui Joannes: Et qua, inquit, ratione fieri poterit, ut Patris mandatum transgrediar, absolute jubentis abstinere a quocumque ejusmodi cogitatu vel opere? Levis, respondet alter, hæc inobedientiæ culpa, respectu utilitatis e converso provenientis: animam enim mœrentem consolaberis, seu potius retinebis deficientem, ac pœne jam egressam conservabis vel etiam corpori suo restitues. Abnuebat nihilominus Joannes et iterum prætendebat datum sibi præceptum; nec instabat minus alter, graviterque incumbebat supplicando, cogendo, blandiendo; nihil non dicendo. nihil non faciendo, quo persuaderi homini posse credebat. genuinam ipsarummet Litaniarum seu Precum imaginem in se exprimens qualesque repræsentavit is qui primus eas fecit, tales assimilavit, ut dici posset tamquam ipsemet optimus poematis imitator. Verum ad hæc etiam obfirmatus Joannes persistebat immotus, semper memor præcepti, ipsumque in excusatione prætendens, quod nulla ratione posset infringere, quia per illud salvandum se sperabat. Sed alter, et jam ante mentis impos præ dolore, et tunc in unum quod quærebat toto incumbens ingenio, prudenter omnino ac sapienter; Reddenda tibi erit, inquit, in die judicii ratio hujus mei mœroris: scis autem quomodo condemnentur a Patribus, qui mœrentes afficiunt injuria. Quidquid hactenus adhi- F beri ab hominibus potuit, nihil ad solatium meum valuit, non deprecatio, non pollicitatio, non præcipiens pater, non familiaris consolans, non amicus invisens, non cognatus præsens, ut uno dicam verbo, nihil omnino: omnia enim æqualiter aversor, quæ et jam pridem dimisi et nunc plane abominor. Eia ergo, Pater reverende, stylo tuo elegantissimo applica mihi sermonis pharmacum, velut emplastrum quoddam salutare, quo sanitatem recipiam et anima retineatur in corpore jam deficiente, ipsamque, ut ita dixerim, in naribus habente, tantumque non expirante. Scias autem, et certo scias, fore ut res tota occulta maneat, neque unquam ad notitiam senis deferatur: hoc enim mihi curæ imprimis erit, semper provisuro, ut quod compositum fuerit occultum et arcanum habeam.

E

adduci non potest ullo modo ad componendum carmen,

id unum semper causatus: a moderatore vetitum esse,

45 His vincit hominem misericordem, demulcet sua natura flexibilem, et ad quod vult, trahit per se ducibilem. Componit ergo Joannes Troparium, sic enim istiusmodi solent nec aliter debent appellari: Troparium paucorum versuum, sed multæ energiæ plenum, quod etiam suavissime canit, secundum harmoniæ vere primæ tenorem: estque (si lubet audire

tandem multis rationibus persuasus Troparion conscribit:

A dire) hujusmodi. Humana omnia vanitas, quæ post mortem non existunt. Non permanent opes, non comitatur gloria, subsequens enim mors omnia ista facit evanescere. Quapropter immortali jam Christo clamemus: Requiem dona translatis hinc illuc, ubi omnium salus est. O quantæ sapientiæ plenæ sunt hæ paucæ syllabæ? paucæ, inquam, syllabæ respectu amplissimi quem continent sensus: qualem Philosophiæ latitudinem, hoc definitu ac memoratu facile dictum! Universim ostendit, planeque demonstrat, et absolute concludit, nihili faciendam vitam, nihili præsentia hæc æstimanda esse. Similia dixisset etiam is, qui omnium sapientissimus declaratus est Salomon, et dixisset ei, quam cœlitus adeptus est, sapientiæ consona: dicta autem, ut admiranda, fuissent usum Proverbii sortita, non tamen prorsus consona verbis ejus vitæque dixisset, motus reverentia doni exinde, sicut ipse testatur, procedentis, ut taceam passionum omnium humanarum, potius dixerim irrationabilium compressionum. Beatus hic certe et vere perfectus homo fuit, qui sibi omnino conscius erat, collateralem Deo sapientiam non quidem petiisse palam, sed vere
B accepisse, etsi non propalaret quomodo eam acceperit; utpote jactantiam oris usquequaque declinans; quam id tamen verum esset sermone simul et opere declarans. Prorsus enim aversus a mundo et omni affectu irrationali superior, atque ut verbo absolvam, æque faciendo ac speculando philosophari edoctus, omnia simul contemnebat et nihili faciebat omnia: quippe qui temporalia et terrena cuncta potius non esse quam esse credebat; atque illius præcipui boni dumtaxat cupiditate flagrabat, quod supra nos est atque ineffabile, et per quod universa quæ sunt suam habent vel accipiunt essentiam.

hinc acerrime a moderatore reprehensus et expulsus

46 Sed o repentinum casum! aut potius, Euge præclaram Beati nostri exinde probationem! qua manifestius debebat monstrari, quam subditus et quam promptus esset ad Patris sui spiritualis mandatum, quantamque obedientiam ei deferret. Canenti præter expectationem supervenit senex, verba audit, rem intelligit, indignatur ut contemptus. Ingreditur ergo ira tumens et plenus furore ac veluti meram bilem spirans: neque intueri eum voluit, sed plane aversans serioque repellens, vix demum verbo, eoque acerbitate pleno, dignatur mœrentem: Ita, o miser, præcepti oblitus es? Hæccine promisisti?
C Hæccine elegisti, quando renuntians mundo, cogente nemine accessisti ad nos? Non meministi, quot quantisque rejicientibus te, eo forsitan quod morum tuorum pravitatem intractabilitatemque introspicerent, solus ego te (quod utinam non fecissem!) susceperim in discipulum, mea te instructione dignatus? non sanę in spes ejusmodi ac talem finem: non profecto, per ipsam vitæ monasticæ Regulam: non, per ordinem illum pulcherrimum quem a principio observarunt, qui vere solitudinem elegerunt: non, per speciossimam clarissimamque nigredinem habitus, venerabili Pachomio de cœlis monstrati: sed ut te prout oportet corrigerem, et omnem qua inflaris tui æstimationem subigens, per viam salutis sine offendiculo transeundam deducerem. Nunc autem deceptum me video lavando æthiopem, et cancrum docendo recti gressus rationem, ac lignum tortum erigendo, aut si quid aliud difficile mutatur, contra naturam tentando. Quapropter in derisum factus sum, quadratque in me proverbium, quo plerique utuntur contra eos qui aliquid imprudenter ac stulte aggressi sunt: Etenim cœpi facere, quæ perfici non poterant, et super aquas scribere volui. Nunc ergo exi statim, discede a me, vade post perversam cogitationem tuam.

47 Joannes vero prostratus humi flebat incon-

καὶ ὃ, Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα, ὅσα οὐχ ὑπάρχει D
μετὰ θάνατον. Οὐ παραμένει ὁ πλοῦτος, οὐ συνοδεύει ἡ δόξα· ἐπελθὼν γὰρ ὁ θάνατος, ταῦτα πάντα ἐξηφάνισε. Διὸ Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βοήσωμεν· τοὺς μεταστάντας ἐξ ἡμῶν ἀνάπαυσον, ἔνθα πάντων ἐστὶν ἡ σωτηρία. Ὢ πόσης τοῦτο γέμει φιλοσοφίας τὸ βραχυσύλλαβον! βραχυσύλλαβον γὰρ, πρὸς ἣν παριστάνει πλατυκῶς ἔννοιαν· ὢ πόσην σοφίας αὐχεῖ μεγαλόνοιαν τὸ εὐόριστον τοῦτο καὶ ἐμνημόνευτον! Γενικῶς ἀποφαίνεται, ὁλικῶς ἀποδείκνυσι, σεμνῶς ἀναγκάζει, μηδὲν ἡγεῖσθαι τὸν βίον, μηδὲν τὰ παρόντα λογίζεσθαι. Εἶπέ που τῶν αὐτοῦ λόγων καὶ Σολομὼν παραπλήσια, ὁ πάντων μετὰ πάντων μεμαρτυρημένος σοφώτατος· καὶ εἶπε μὲν ἄξια τῆς ἧς ἄνωθεν ἐσχήκει σοφίας, καὶ ἐγνωμοδότησεν ὡς θαυμάσια· ἀλλ' οὔμενουν διαπαντὸς συνῳδὰ τοῖς λόγοις καὶ τὰ τῆς διαγωγῆς ἐπεδείξατο· αἰδοῖ γὰρ τῆς ἐκεῖθεν ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος μεμαρτύρηκε δωρεᾶς, παρίημι λέγειν παθῶν ἀνθρωπίνων ἢ μᾶλλον ἀλογωτέρων κατάσχεσιν. Ὁ δέ γε μακάριος οὑτοσὶ καὶ τέλειος ἀληθῶς ἄνθρωπος, ὅτι καὶ διὰ πάντων ὁμολογῶν διετέλεσεν ἑαυτῷ, ὁ τὴν πάρεδρον Θεῷ σοφίαν οὐκ αἰτήσας μὲν φανερῶς, εἰληφὼς δ' ἀληθῶς, εἰ καὶ μὴ ἐξεῖπεν ὡς εἴληφε, πάντη πως ἐκκλίνων προΐεσθαι μεγαλοῤῥημοσύνην τοῦ στόματος, καὶ λόγοις ὅπως ἀληθείας ἔχει καὶ στάσεως ἐγνωμάτευσε, καὶ ἔργοις αὐτοῖς διεχλεύασε, καθάπαξ τούτου ἀποστραφεὶς, καὶ παντὸς ἀλο- E
γωτέρου πάθους ἀνώτερος φυλαχθείς· ἁπλῶς τε εἰπεῖν κατάλληλα τῇ θεωρίᾳ τὰ περὶ τὴν πρᾶξιν ἐφιλοσόφισεν, ἅπανθ' ὁμοῦ περιφρονήσας καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξιώσας, ὡς οὐκ ὂν μᾶλλον ἢ ὂν λογισάμενος, ἅπαν ὁμοῦ χθόνιόν τε καὶ χρόνιον, οὐδὲ μόνου καὶ κυρίως ὄντος, τοῦ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐκείνου καὶ ἀποῤῥήτου, παρ' οὗ πᾶν ἐσχήκει ἢ λαμβάνει τὴν ὄντωσιν, διάπυρον τὴν ἔφεσιν ἐσχηκώς.

Ἀλλ' ὢ περιπτώματος αἰφνιδίου! ἢ μᾶλλον εὖγε τῆς ἐνθένδε λαμπρᾶς δοκιμασίας τοῦ Μάκαρος! δι' ἧς ἐπιμᾶλλον ἐμφανίσαι τὸ εὐπειθὲς ἤμελλε καὶ εὐήκοον ὁπόσον εἰς τὸν πνευματικὸν ηὔχει πατέρα, καὶ οἵαν ἐκέκτητο τὴν ὑποταγήν. Ἐφίσταταί οἱ παρὰ προσδοκίαν μελῳδοῦντι ὁ γέρων, ἀκούει τῶν λόγων, συνίησι τοῦ ἔργου, ἐκβαίνεται περιφρονηθείς. Εἴσεισι γοῦν γέμων θυμοῦ καὶ πλήρης ὀργῆς, χόλον ὥσπερ ἀποπνέων, καὶ μὴ δ' ἐνιδεῖν δῆθεν ἐθέλων· ἀλλὰ τελέως ἀποστρεφόμενος, κἀκ ψυχῆς τοῦτον ἀποποιούμενος, ὀψὲ δέ ποτε καὶ μόγις λόγου καὶ λόγου μεστοῦ πικρίας ἠξίωσεν· Οὕτως, ἄθλιε, τῆς ἐντολῆς ἐπελάθου; ταῦθ' ὑπέσχου; ταῦτα προείλου ὅτε τοῦ κόσμου ἀποκεχώρηκας, καὶ παρ' ἡμᾶς ἀναγκάσαντος μηδενὸς γέγονας; οὐκ οἶσθα ἐφ' ὅτῳ σε προσείληφα δείλαιε; Οὐ F
μέμνησαι πόσων σε καὶ οἵων οὐ προσδεχομένων, τὸ τοῦ τρόπου τάχα κατοπτευσάντων σκαιὸν καὶ δυσάγωγον, μόνος ἔγω γε προσηκάμην, ὡς εἴθε μὴ ὤφελον, καὶ μαθητείας ἠξίωσα, οὐκ ἐπὶ τοιαύταις ταῖς ἐλπίσιν, οὐκ ἐπὶ τοιούτῳ σκοπῷ, οὐ μὰ τοὺς τῶν μονάχων ἱερωτάτους θεσμοὺς, οὐ μὰ τὴν συντηρηθεῖσαν ἀρχῆθεν εὐταξίαν, τοῖς πρὸς ἀλήθειαν τὸν μονάδα βίον ἀνελομένοις, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν ἀσπασαμένοις, οὐ μὰ τὴν ὁραθεῖσαν ἄνωθεν x Παχωμίῳ τῷ θεσπεσίῳ φαιδροτάτην ταύτην καὶ X
λαμπροτάτην μελανειμόνησιν· ἀλλ' ἵν' ὡς δέον σε καταρτίσαιμι, καί σε φυσιοῦσαν καθυποτάξας ἅπασαν οἴησιν, ἀπροσκόπτως τὴν πρὸς σωτηρίαν διαβαίνειν καθοδηγήσαιμι. Νῦν δ' ἀλλ' ἔλαθον ἐμαυτὸν ἀποσμήχων αἰθίοπα, ἢ καρκίνον βαδίζειν ὀρθὰ μεταμανθάνειν ἐκβιαζόμενος, ἢ ξύλον σκαμβὸν ἀπευθῆναι πειρώμενος, ἢ εἴτι γε ἄλλο τῶν αὐτόθεν δυσμεταβλήτων, καὶ ἀπὸ φύσεως μεταποιῆσαι κατεπειγόμενος· ἔνθεν ἂν καὶ εἰς παραβολὴν γενοίμην, καὶ ἡ παροιμία καθηκόντως ἐπιῤῥηθείη μοι, ἣν κατὰ τῶν ἀφρόνως τι καὶ μάτην μεταχειριζομένων ἐπιφέρειν οἴδασιν οἱ πολλοί· καὶ γὰρ ἀνηνύτοις ἐπικεχείρηκα, καὶ ἐπὶ ματαίοις ἐσπούδακα, καὶ ὡς ἀληθῶς καθ' ὑδάτων γράφειν τεθέληκα. Ἀλλ' ἔξελθε τὸ τάχος, ἀπ' ἐμοῦ γενοῦ, καὶ τῆς σῆς ὀπίσω πονηρᾶς διανοίας πορεύθητι.

Ὁ δ' ἀπαράκλητα ἐθρήνει πεσὼν, καὶ τὴν αἰτίαν τε ἐξηγόρευε,

A. CONST. ACROPOL.

A. CONST. ACROPOL.

A ἐξηγόρευε, καὶ πλεῖστα ὑπὲρ συγγώμης ἐδέετο. Ὁ δ' αὖ γέρων, σοβαρὸς ἵστατο, συχνοὺς κατατείνων τοὺς λόγους, μᾶλλον δὲ μακροὺς ἐπισυνείρων τοὺς χλευασμούς· τέλος τῆς χειρὸς τόνδε λαβόμενος, Οὐδὲν τὸ ἀπὸ τοῦδε σοί τε κἀμοὶ κοινὸν, ἔφησεν, ἄνθρωπε· ὅπη γοῦν σοί καὶ βουλητὸν, ἄπιθι. Ἔξεισιν ἐπὶ τούτοις. Ἀλλὰ τίς ἂν ἐντεῦθεν ἐκφράσειε τὰ δάκρυα, τὸν κοπετὸν, τὴν κατήφειαν, τὸ τῆς ψυχῆς πάθος, τὴν τοῦ σώματος τῆξιν, τὸ ἀφόρητον πένθος, τὸ ἀπαράκλητον ἄλγος; Οὐκ οὕτω πάλαι πέπονθεν ὁ Ἀδὰμ τῆς Ἐδὲμ ἐξωσθεὶς, ὥς γε οὗτος ὁ μὴ ματαίᾳ κατ' ἐκεῖνον ἐλπίδι κλαπεὶς, ἀλλὰ συμπαθείᾳ τῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὑπαχθεὶς, καὶ τῆς τοῦ πατρὸς ἑστίας ὑπὲρ φιλαδελφίας ἀπελαθείς. Ἀλλὰ μόλις εἰς νοῦν ἔπεισιν (εὑρετικὸν γὰρ ἡ ἀνάγκη, καί πως δὴ τὸ βιαζόμενον πολυμήχανον) ὡς εἰ τοὺς προὔχοντας τῶν μοναχῶν προσιὼν καταδυσωπήσειε, καὶ πρέσβεσι σφίσιν ἀποχρήσαιτο πρὸς τὸν γέροντα, ἱκέτας τε αἰδεσίμους προβάλοιτο, ἵλεων αὖθις ἂν ἑαυτῷ θείη, καὶ τῆς προτέρας μαθητείας καταξιωθείη, καὶ τῆς ἐντεῦθεν σωτηρίας οὐκ ἀστοχήσειε.

Τοῦτο δὴ καὶ ποιεῖ· καὶ ἀπίασιν οἱ σεμνοὶ καὶ δεσπέσιοι γέροντες, ὡς ἂν δὴ τὸν παιδευτὴν τῷ μαθητῇ καταλλάξειαν· καὶ τὸν υἱὸν ἐπαναγάγοιεν τῷ πατρί. Ἀλλ' εὑρέκεταν καὶ ἀδάμαντος ἐκεῖνον σκληρότερον· οὐδὲν γὰρ ὅτι

B καὶ παρεδέχετο, οὐδενί πως διεμειλίσσετο. Ὡς δὲ σφοδρῶς ἐνέκειντο, καὶ βαρυτάτοις αὐτὸν ὑπὲρ τῆς ἀσυμπαθείας ταῖς ἐπιτιμίαις ἀπεδείκνυον ἀνεχόμενον καὶ μείζοσιν

* an παρακοῆς ἤπερ ἐκ τῆς * παρηκοίας ἐκεῖνον (ἐξὸν γὰρ ἔφασκον [δευτέρᾳ] ἐντολῇ τὸ τοῦ μαθητοῦ διορθώσασθαι πταῖσμα ἐσχάτης ἁμαρτίας, μήτε μὲν μετανοοῦντα προσίεσθαι, μήτε τὴν ὑπὲρ τοῦ ἐπικλήματος εὐθύνην παραγυμνοῦν) οὗτος ὑπολαβὼν, Ἀλλ' εἰ παριδεῖν ἐθέλει τὴν τῆς πρώτης παράβασιν ἐντολῆς, τῆς δευτέρας δεῦρο δὴ γενέσθω ταύτης ἐκπληρωτής· ὅλην τὴν λαῦραν περιελθέτω, καὶ τὰ τῶν οἰκιδίων, ἃ δὴ καλοῦμεν y σωτήρια, σαρωσάτω τὰ λύ-

y

ματα. Τοῦθ' ὡς ἤκουσαν, ἀπεστράφησαν τὰς ὄψεις· καὶ οὐχ ἧττον μετ' αἰσχύνης ἢ βάρους ἀπήεσαν, τότε τοῦ ἀνδρὸς σεμνὸν καὶ περίδοξον ἀναλογιζόμενοι, καὶ τὸ τῶν ῥυπασμάτων ἄγος διενθυμούμενοι.

Ἀλλὰ τίπερ ὁ Ἰωάννης; Ὁρᾷ τούτους ὑποστρέψαντας (ἦν γὰρ ἐξότε καὶ εἰσήεσαν, πυθέσθαι τι χρηστὸν ἐκδεχόμενος, καὶ θερμῶς ὑπὲρ τοῦδε τὸν Θεὸν δυσωπῶν) τοίνυν καὶ προσιὼν εὐθὺς ἐρωτᾷ, τί τε ὁ πατὴρ ἐθέλει, καὶ ὅτι γε ὑπὲρ τοῦ ἀμπλακήματος διαπράξασθαι βούλεται. Οἱ δὲ τὴν μὲν πρώτην ἐξειπεῖν οὐκ ἠνείχοντο· ᾐσχύνοντο γὰρ τὸν ἄνδρα, τῆς τε ἐκ τοῦ γένους περιφανείας, καὶ τῆς ἐξ ἀρετῆς οὐχ ἧττον σεμνότητος. Ὡς δ' οὐκ ἀνίει ἀνερωτῶν, πρὸ τῶν ποδῶν τε πεσὼν, Ἐξείπατέ μοι Πατέρες ἐβόα, ἐξείπατέ τίπερ ὁ ἐμὸς θέλει πατήρ· ἕτοιμος γὰρ ἐκπληρῶ-

C σαι τούτῳ τὸ θελητὸν, καὶ εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὸ πρὸς βούλησιν. Μόγις δὴ τότε τὰ τῆς ἐπιτιμίας ὡς εἶχεν ἐξαγορεύουσι, τὰς ὄψεις ἀποστραφέντες, καὶ τὰ εἰκότα ἐρυθριάσαντες. Ἀλλ' ὢ καρδίας ἐκείνης συντετριμμένης! ὢ τεταπεινωμένου πνεύματος! οἷς καὶ οὐχ ὅτι γε Θεὸς τοῦτον οὐκ ἐξουδένωσεν ἢ σωτηρίας ψιλῆς κατηξίωσεν, ἀλλὰ καὶ λαμπρῶς ἄγαν προσήκατο, καὶ μεγαλοπρεπῶς προσεδέξατο, καὶ θαυμαστοῖς οἵοις ἠμείψατο γέρασιν· Οὐκ ἔφθη γὰρ ἀκούσας· καὶ λαβὼν μετὰ χεῖρας τὸ πτύον καὶ ἐπωμισάμενος κόφινον, ὡσὰν δὴ καὶ ἐπῶ τῷ διαπαντὸς τούτῳ Θεὸν ὁρῶντι καὶ αὐτόχρημα καταστάντι νοΐ, οὐχ ἧττον αὖθις ἢ ἐπὶ τῷ πάλαι Ἰσραὴλ ἀνθομολογοῖτο Δαβὶδ καὶ εὐκαιρότατα ψαλμῳδοίη, ὡς ἀπέστησεν ἀπὸ ἄρσεων τῶν νῶτον αὐτοῦ μοχθηροτέρων τε καὶ αἰσχροτέρων δηλαδὴ βασταγμάτων, καὶ ὡς αἱ χεῖρες αὐτοῦ, ἐν τῷ κοφίνῳ ἐδούλευσαν. Διαγκαλισάμενος οὖν τὰ πρὸς ἐκφόρησιν ὄργανα, τῷ πτύῳ δὲ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ χερσὶν αὐταῖς διεχειρίζετο τὰ μολύσματα, καὶ πληρῶν τὸν κόφινον ἀνετίθετο.

Τοῦτ' ἀκουσθὲν ὁ γέρων μειλίσσεται, καὶ δρομαῖος ἐφίσταται, καὶ περιφὺς τῷ τραχήλῳ, περιεπτύσσετο συχνὰ, προσωμίλει ἡδέα· παλινῳδίαν τε ἄγων, τέκνον ὑπακοῆς ἀπεκάλει, καὶ θεῖον κατωνόμαζεν ἄνθρωπον· πλεῖστά τε ἑαυτὸν ἐμακάριζεν, οἷς ὅτι τοιούτῳ τὴν ἀρετὴν

solabiliter, causam exponens multumque pro venia D exoranda supplicans. Econtra senex stabat rigidus, increpantia verba in longum protrahens, seu potius prolixas invectivas colligens : denique manu eum apprehendens ; Nihil, inquit ex nunc tibi ac mihi commune sit, o homo ; quo voles abito. Egreditur ergo : verum quis valeat explicare ejus lacrymas, planctum, gemitum, afflictionem animi, emaciationem corporis, doloris intolerabilis et inconsolabilis tristitiæ acerbitatem ? Non sic olim e Paradiso ejectus Adam luxit, quemadmodum hic, non vana ut ille spe deceptus, sed affectu fraternæ commiserationis supplantatus, et caritatis causa domo paterna expulsus. Ut vero aliquantulum in se rediit (industria autem res est necessitas, et quisquis vim patitur multum contra molitur) Quid si, inquit apud se, primoribus monachorum supplex fiam, iisque ut legatis ad senem deprecatoribus utar, ut me priori disciplina dignetur, neque repellat a salute, quam inde expecto ?

frustra se excusat :

tandem, senioribus intercedentibus, recipitur hac lege,

48 Dictum, factum. Abeunt venerandi illi et sancti senes, ut discipulum magistro reconcilient, filium reducant ad patrem. Sed adamante reperiunt duriorem illum, nihil enim suscipiebat neque se pa- E tiebatur emolliri. Cum tamen instarent vehementius, ostenderentque quod graviores pro sua inclementia daturus esset pœnas, quam pro inobedientia alter. Licebat enim, inquiebant, iterato præcepto corrigere in discipulo quantumcumque gravis delicti lapsum ; neque convenit non admittere pœnitentem, ac ne satisfactionem quidem qua pro culpa vellet explicare. Reposuit ille : Si primi præcepti transgressionem dissimulare me vult, age, secundum adimpleat. Circumeat Lauram totam et latrinarum sordes expurget. Hoc audito illi averterunt vultus, discesseruntque pudore prægravati, cum ex una quidem parte considerarent viri venerabilis honestatem, ex altera vero obscœnitatem sordium cogitarent.

ut latrinas totius Lauræ emundet,

49 Quid porro Joannes ? Vidit revertentes illos (ex quo enim ingressi erant, lætum aliquid ab iis se auditurum præstolans, ferventi ad Deum deprecationi instabat) et accedens interrogat ; quid velit Pater, et quid pro delicto fieri jubeat. At illi primo non audebant rem eloqui, reverebantur enim virum ob generis in eo claritatem, nec minus ob virtutis excellentiam. Ut ergo vidit nihil se interrogando proficere, ad eorum sese prosternens pedes, magna voce ; Edicite, inquit, Patres, quid velit Pater F meus : ecce enim paratum me ad mandatum explendum et quidquid voluerit executioni mandandum. Tunc rem, ut erat, exposuerunt, avertentes vultum et prout decebat erubescentes. Ast o cor contritum ! o spiritum humiliatum ! propter quæ non solum non despexit illum Deum aut salute qualicumque dignatus est, sed omnino magnifice et splendide eumdem excepit, admirandis omnino præmiis ipsum cumulans. Etenim vix audierat verbum, cum mox apprehensis manu scopis et cophinum humero suscipiens abivit, velut qui animo, Deum ubique præsentem vidente, et statim mandatum capescente, non secus quam de antiquo Israelis populo confitebatur David, hæc Psalmi verba opportune concineret, Avertit ab Psal. 80,7 oneribus dorsum ejus, a gravioribus utique et magis pudendis sarcinis; et manus ejus in cophino servierunt. Ferens igitur necessaria ad sordium exportationem instrumenta, non scopis solum sed etiam manibus easdem in cophinum collegit.

quam lubens amplectitur :

60 Audiit hæc senex, statimque emollitus, in occursum ejus velociter egreditur, colloque infusus deosculatur frequenter, alloquitur dulciter, et dicta retractans appellat filium obedientiæ, divinumque hominem nuncupat ; seipsum vero beatum prædicat, partim

A partim quia præfectus fuerat tantæ virtutis viro, tam magno, tam perfecto, tam incomparabili; partim quod submotis aliis ejusmodi munus ipse esset sortitus. Denique amplexibus ejus utcumque satiatus, ingreditur cellam, læva quidem manu dexteram ejus tenens, dextero vero brachio dorsum ejus circumdans; atque ex eo tempore illo utitur, non ut magister discipulo, neque ut filio pater, sed tamquam nobiliorum naturarum uni cum verecundia accedebat, vehementer ipsum honorans, et sicut conveniebat colens.

hinc majori in amore et honore Directori est :

61 Quoniam vero non expediebat lucernam abscondi sub modio (neque enim parva hæc calamitas erat fideli populo, profundis in tenebris oberranti, et graviter valde prolabenti) nec æquum erat omnino obstrui fontem (dum plebs Christiana verborum divinorum siti fatiscit, et extreme periclitans ægre spiritum ducit) age videamus qua ratione producta lucerna sit, et fluento copiosi fontis hujus reserato irrigata hereditas Christianorum, et divina plenitudo restaurata, Deo rebus nostris sapienter providente, et circa id satagente. Iterum enim libere egit Deus : non tamen sicuti Abrahamo tamquam in
B transitu apparuit intra tabernaculum, neque sicuti nepoti ejus Jacobo per luctam et pugnam se manifestavit; illam, inquam, luctam, quæ communis nostræ salutis magnum præfigurabat mysterium, exinanitionem scilicet et susceptionem, atque ejus qui susceptus fuerat ex ipsa susceptione deificationem. In quo sane natura nostra, ut existimo, extremis hisce temporibus visa est Israelem superavisse, quod eatenus incommutabiliter ac firmiter peccato inhærens, congressa cum Deo sit atque ab eo assumpta, atque ex eo ipso per quod labi ac relabi debuerat non solum sanctificata (o tremendum mysterium! o prodigium obstupescere faciens animam rationemque transcendens!) sed etiam deificata et ab omnibus creaturis adorata. Non tamen, ut dixi, ad eumdem modum nunc libere egit (istæ enim figuræ erant alterius rei altiorisque providentiæ) nunc autem per suam purissimam Matrem, illud scilicet divinum et non manufactum tabernaculum, ex quo prodiens inimicum superaverat, voluntatem suam significavit. Quoniam enim ex ipsa et per ipsam factus homo cum hominibus dignatus est conversari; per eamdem, quam supra Angelos Archangelosque et omnes Virtutes honoravit, locutus est et manifestavit, quæ volebat.

C

cui apparens B. V reprehendit, quod vetet Joannem uti talentis a Deo datis.

62 Ergo nocte quadam apparuit seni Deipara : et, Cur, inquit, hoc facis? Quare obstruis fontem, divinis sermonibus copiose scatentem; et luminare abscondis, ac lucem obumbrans, noctem efficis in meridie. Permitte Joannem exornare verbis Ecclesiam Dei; permitte ut rectis eam dogmatibus stabiliat, permitte ut dissolvat perplexas intricatasque pessimorum sophistarum objectiones, permitte ut eorum sophismata et fraudes redarguat. Ad hæc timore ac tremore impletus monachus expergiscitur, Joannem advocat, et; Eia, inquit, vir Dei, data tibi ad meliora gratia libere ex nunc utere, exalta in fortitudine vocem, loquere verba divina, et compone sermones delapsa ex alto sapientia plenos : apparuit enim mihi generis nostri salvatrix, intemerata Virgo Maria, succensens mihi quia te impedivi, severeque injungens, ut tuo te arbitrio sinam agere. Ignosce igitur quod te cohibuerim, ignosce senili simplicitati. Econtra Joannes, non elatus animo, neque ullam omnino in se mutationem ostendens, sed in eodem statu permanens, atque familiarem sibi modestiam retinens, ipse potius ignosci sibi petiit, et pro se ut oraret ad rem aggrediendam supplicavit.

63 Qualia vero exinde composuerit et quæ scripserit, longi temporis prolixique sermonis opus fo-

ἐπεστάτησεν, οὕτω μεγάλῳ, οὕτω τελείῳ, οὕτω τοῖς ὅλοις D
ἀπαραμίλλῳ, καὶ οἷς δὴ τοὺς λοιποὺς παραγκωνισάμενος, A. CONST. ACROPOL.
τὴν ἡγεμονίαν αὐτὸς ἐκληρώσατο. Ἐπεὶ δ' αὐτάρκως ἔσχε τῶν ἀσπασμῶν, εἴσεισι τὴν οἰκίαν, τῇ λαιᾷ μὲν τῆς δεξιᾶς ἐχόμενος, θατέρᾳ δὲ τῶν νώτων αὐτὸν διαγκαλιζόμενος, καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου, οὔθ' ὡς μαθητῇ παιδευτής, οὔθ' ὡς πατὴρ τέκνῳ χρώμενος ἦν, ὥς τινι δὲ τῶν κρειττόνων φύσεων προσανεῖχε καὶ δι' αἰδοῦς ἦγε, καὶ τὰ μεγάλα ἐτίμα, καὶ ὡς εἰκὸς ἐσεβάζετο.

Ἐπεὶ δ' οὐκ ἐχρῆν ἐπιπλέον τὸν λύχνον ὑποκεκρύφθαι τὸν μέδιμνον (οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μέτριά πως ἐντεῦθεν ἦν ἡ ζημία τῷ εὐσεβεῖ καὶ θείῳ σχοινίσματι, ὡς ἐν βαθεῖ τῷ σκότῳ πλανωμένῳ καὶ δεινὰ πάνυ προσπταίοντι) μήτε μὴν διαπαντὸς τὴν πηγὴν ἀνακόπτεσθαι δίκαιον ἐτύγχανεν ὄν, τοῦ θείου λαοῦ δίψει θείων λειποψυχοῦντος ῥημάτων, καὶ τὰ ἔσχατα μικροῦ πνέοντός τε καὶ κινδυνεύοντος, πῶς καὶ τίνα τρόπον ὅτε λύχνος παῤῥησιάζεται, καὶ τὸ ἄφθονον τῆς θείας ταύτης ἀναστομοῦται ῥεῦμα πηγῆς, τότε χριστώνυμον καταρδεύει λάχος, καὶ τὸ θεῖον ἀναζωοῖ πλήρωμα, Θεῷ τῷ σοφῷ τῶν ἡμετέρων προνοητῇ, καὶ τὰ κατὰ τοῦτο διῳκονόμηται. Θεὸς γὰρ αὖθις παῤῥησιάζεται, πλὴν οὐχ ὡς τῷ Ἀβραὰμ ἐν τῇ σκηνῇ κατὰ E
πάροδον ἐπιφαίνεται, οὔθ' ὡς τῷ ἐκγόνῳ Ἰακὼβ διὰ πάλης τε καὶ νίκης διασημαίνεται, πάλης ἐκείνης, ἣ τὸ μέγα προδιετύπου τῆς κοινῆς ἡμῶν σωτηρίας μυστήριον· τὴν κένωσίν φημι καὶ τὴν πρόσληψιν, καὶ τὴν τοῦ προσληφθέντος ἐξ αὐτῆς προσλήψεως θέωσιν. Τοῦτο γὰρ οἶμαι τὸ τὸν Ἰσραὴλ ἐκνικηθῆναι προὔπέφαινε, τὸ τὴν ἡμετέραν ἐπ' ἐσχάτων φύσιν, τὴν τέως ἰσχυρὰν τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἀμετάθετον, ξυμπλακῆναι Θεῷ, εἴτουν προσληφθῆναι καὶ τοσοῦτον ἐξ οὗπερ ἦν πεσεῖν, εἴτουν μεταπεσεῖν, ὡς οὐχ ὅτι γε ἁγιασθῆναι (ἀλλ' ὢ φρικτοῦ μυστηρίου! ὢ τεραστίου καὶ νοῦν καταπλήττοντος, καὶ λόγον συστέλλοντος!) καὶ θεωθῆναι, καὶ ὑπὸ πάσης προσκυνηθῆναι τῆς κτίσεως. Πλὴν οὐχ οὕτω γε Θεὸς καὶ αὖθις παῤῥησιάζεται (ταῦτα γὰρ ἄλλου τύπου, καὶ οἰκονομίας μείζονος προχαράγματα) νυνὶ δὲ διὰ τῆς αὐτοῦ πανάγνου μητρός, τῆς θείας καὶ ἀχειροτεύκτου σκηνῆς, ἐξ ἧς προελθὼν κατηγωνίσατο τὸν ἐχθρόν, διαγγέλλει τὸ βουλητόν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ αὐτῆς τε καὶ δι' αὐτῆς ἐπανθρωπήσας τῇ κοινῇ τῶν ἀνθρώπων προσωμίλησε φύσει, διὰ ταύτης καὶ νῦν αὖθις, ἣν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ πασῶν δυνάμεων προτετίμηκε, καὶ ὁμιλεῖ καὶ διασαφεῖ τὰ πρὸς βούλησιν.

F

Μιᾷ γοῦν τῶν νυκτῶν ἐπιφαίνεται τῷ πρεσβύτῃ ἡ πάναγνος αὐτὴ Θεοτόκος, καί, Τί φησι τοῦτο ποιεῖς; ἵνα τί τε πηγὴν ἀναφράττεις θείων πολυγεύμονα λόγων, καὶ φωστῆρα περικαλύπτεις καὶ συσκιάζεις τὸ φῶς, καὶ νύκτα μεσημβρίας ποιεῖς; Ἄφες τὸν Ἰωάννην κοσμῆσαι λόγοις τὴν Ἐκκλησίαν Θεοῦ. Ἄφες στηρίξαι ταύτην τοῖς ὀρθοῖς δόγμασιν. Ἄφες ἀναλῦσαι τὰ τῶν σοφιστῶν τῆς κακίας περίεργα καὶ γριφώδη προβλήματα. Ἄφες διελέγξαι τὰς ἀπάτας τούτων καὶ τὰ σοφίσματα. Περίπλεως οὖν τρόμου καὶ φρίκης ὁ μοναχὸς ἀφυπνίζεται, καὶ τὸν Ἰωάννην μετακαλεῖται, καὶ Ὦ, φησιν, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ἄγε τὸ ἀπὸ τοῦδε τὴν δοθεῖσάν σοι χάριν πρὸς τοῦ κρείττονος παῤῥησίασον, ἐν ἰσχύϊ τὴν φωνὴν ὕψωσον, φθέγξαι ῥήματα θεῖα, καὶ σύνθες λόγους σοφίας πλήρεις τοῖς ἄνωθεν· ὦπταί μοι γὰρ ἡ τοῦ ἡμετέρου σώτειρα γένους, ἡ πάναγνος Μαριάμ, οἷς τε πρὸ τοῦ διεκώλυον χαλεπαίνουσα, καὶ ἀνεῖναι τοῦ λοιποῦ σφοδρῶς κατεπείγουσα. Τοίνυν μοι καὶ τῆς εἰσέτι κατασχέσεως σύγγνωθι· σύγγνωθι τῆς ἀφελείας τῷ γέροντι. Καὶ ὃς μὴ μέγα φρονήσας, μηδέτι παρηλλαγμένον ὅλως ἐπιδειξάμενος, ἀλλ' ἐπὶ ταυτοῦ μένων, καὶ τὴν σύντροφον διατηρῶν μετριότητα, τήν τε ἀντισυγχώρησιν ἅμα καὶ τὴν εὐχὴν ἀπῄτει πρὸς τὴν ἐγχείρησιν

Τίνα δὲ ἄρα τοὐντεῦθεν ἐξέθετο, καὶ ὁποῖά γε συνεγράψατο, μακροῦ πάντως τοῦ χρόνου καὶ τοῦ λόγου δεόμενα·

A. CONST. ACROPOL.

A οὐχ ἅπαντα μὲν κατὰ ῥυθμὸν εἴποιμεν, ὀλίγα δὲ λίαν, καὶ ὅσα νῦν ἡμῖν εἰς μνήμην ἥκει δηλώσωμεν, τοῦτο μὲν τοὺς φθάσαντας ἐπελθεῖν ἀναμιμνήσκοντες, τοῦτο δὲ καὶ τοῖς μήπω περιτυχοῦσι γνωρίζοντες. Κοσμεῖ μὲν οὖν τὰ πρῶτα τοῖς στιχηροῖς αὐτοῦ μελωδήμασι, τὴν τοῦ Σωτῆρος φαιδρὰν ἐξανάστασιν· καὶ οὐχ ἁπλῶς οὕτω κοσμεῖ, πολυειδῶς δὲ καὶ ποικίλως, μελῶν τε διαφόροις εὑρέσεσι καὶ θαυμαστῶς οἵως ἐναλλαττομέναις ἐγγύτησι· κἀν ταῖς λοιπαῖς δὲ τῶν πανηγύρεων, ἐφ' αἷς ὁ εὐσεβὴς λεὼς ἐνθεάζομεν, ἕντι πάντως προτιθέντες τῶν ὅσαπερ ὁ Δεσπότης καὶ Ῥύστης ἐνανθρωπήσας διατετέλεκε· καὶ τὰ εἰκότα ἐπαγαλλόμενοι, κάλλιστά τε καὶ πλεῖστα ξυνέθετο. Πρὸς δὲ καὶ μνήμας Ἁγίων, τοῖς ὁμοίοις λαμπρῶς κατεκόσμησε, μόνον οὖν οὐκ ἐπαίρει πάντας πρὸς ζῆλον τὸν ὅμοιον, καὶ ὑπαλείφει πρὸς τὴν αὐτὴν μίμησιν· καὶ γάρ πως ἀνδρείους τίθησι κατὰ Μάρτυρας, εἴτω ἂν τύχοι τῶν Μαρτύρων συνείρων τὸν ὑμνητήριον· καὶ πρὸς ἅπαν δὲ προσπαθεὶς σαρκικόν τε καὶ γήϊνον, κατὰ τοὺς ὁσίως καὶ ὑπὲρ τὰ τῇδε βιώσαντας, εἴ τινι πάλιν τῶν οὑτωσὶ ζησάντων τοὺς αἰνετηρίους εἴη συνθέμενος· καὶ καθωραΐσας τοῖς ᾄσμασιν, ἄλλους ἁπλῶς ἐξ ἄλλων τούς τ' ᾄδοντας, τούς τ' ἀκροωμένους, μεταποιεῖ, καὶ συνάμα πάντας πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ θειότερον μεταστοιχειοῖ. Ἃ δ' εἰς πλάτος ἄλλως ἐξέθετο, τίς ἂν κατὰ μέρος ἀπαριθμήB σαιτο;

Ἐάσω τ' ἄλλα· [ἀλλὰ πῶς] Παρήσω τοὺς ἐγκωμιαστικοὺς τοὺς τὰς σεβασμίους ἑορτὰς περικροτοῦντας, ὃ δὴ πρὸς χορείαν μετακαλοῦνται θειοτέραν ὄντως καὶ κρείττονα; τὴν δὲ πηγὴν, πῶς ἄρα παραδραμοῦμαι τῆς γνώσεως; ἢ πῶς οὐχὶ καὶ ἐκ παρόδους ταύτης ἀῤῥύσομαι; ἵνα πως πρὸς τὸν ἐφεξῆς δρόμον ἀκμαιότερος γένωμαι, λειποψυχῶν ἰδοὺ ἀπογινώσκων τὸν δίαυλον, καὶ ἀπαγορεύων τὸν στέφανον· ἀλλὰ γὰρ ἐμνήσθην ἐκείνης, καὶ νοῦν παραυτὰ τὸν θύραθεν συναγήοχα· ἐμνήσθην ἐκείνης, καὶ τῷ ὄντι λογικώτερος ἀναδέδειγμαι, χρῆσθαι συνετώτερον τῷ λόγῳ δυνάμενος· ἐμνήσθην ἐκείνης, καὶ τὸ μεῖζον πάντων, ἀσφαλὴς θεολόγος παρευθὺς εὕρημαι, καὶ νοερώτερος δή πως γεγένημαι. Ὢ πόσων ἐν ἀκαρεῖ μυστηρίων ἠξιώθην! ὢ εἰς οἵαν κατήντηκα μεγαλόνοιαν· ὑπερπηδῶ τὰ ἀνθρώπινα, διασχίζω τὸν ἀέρα τουτονὶ τὸν ὑγρότερον καὶ περίγειον, ὑπερβαίνω τῶν καθαρωτέρων, ὑπὲρ τὸν αἰθέρα θέω μικροῦ καὶ εἰς τρίτον οὐρανὸν φθάνω, καὶ ἃ οὐκ ἐξὸν λαλῆσαι γλωσσημυοῦμαι, καὶ ἐνθουσιασμοῦ πληροῦμαι, καὶ μακροῦ κρείττων ἐμαυτοῦ γίνομαι· μόνον γὰρ οὐκ ἐν οὐρανῷ διὰ ταύτης ἀνέρχομαι, καὶ θεῖος ὅλος καθίσταμαι, καὶ νοῦς ἄντικρυς χρηματίζω, καὶ ἰσάγγελος C τὴν κατάληψιν ἀναδείκνυμαι· μανθάνω τὰ τῶν ἀΰλων ὡς παρῆκται δυνάμεων, τὸν ἐννεαδικὸν διάκοσμον, τὸν εἰς τριαδικὸν συναγόμενον, μόνον οὐχ ὡς διατέτακται καὶ γινώσκω καὶ ὑπεράγαμαι· ἐνηχοῦμαι τὰς ἀποῤῥήτους ἐκείνων δοξολογίας, καί πως δὴ συνεπαίρομαι τὴν ἁπλῆν τριάδα καὶ ὄντως μοναδικὴν, διαφόρως ἀνυμνεῖν καὶ γεραίρειν πολυειδῶς· ἐννοοῦμαι τὰς τρεῖς τῆς ὑπερφυοῦς οὐσίας καὶ ὑπερουσίου φύσεως ὑποστατικὰς ἰδιότητας, πρὸς δὲ, ὥσπερ δὴ ταύτην καὶ μίαν οὐσίαν τῶν τριῶν καταλαμβάνω προσώπων, οὕτω καὶ μίαν ἐξουσίαν ἐπιγινώσκω καὶ δύναμιν, ὅθεν καὶ ἕνα καὶ ἀληθῆ ταύτην Θεὸν, καὶ μόνον τῶν ὄντων τριττῶς ἀπερίγραπτον καὶ ἀληθῶς ἀκατάληπτον τὸ θαυμάσιον καὶ καταλαμβάνω καὶ σέβομαι. Οὐ γοῦν φθάνω διαιρῶν εἰς τρία, καὶ συνάπτω πρὸς ἓν, τὸ μὲν τοῖς χαρακτῆρσι, τὸ δὲ τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ μοναρχίᾳ, τῇ ὁμοουσιότητι, τῇ τε πρὸς τὸ πρῶτον αἴτιον τῶν ἐκ τοῦ πρώτου καὶ αἰτιατῶν συμφυΐᾳ καὶ ἀπαραλλάκτῳ ταυτότητι, οὕτως ἐπαίρομαι, οὕτω κουφίζομαι, οὕτω θαυμασίως ἀνάγομαι, καὶ ὅλως τῶν ἐνταῦτα μετεωρίζομαι· καὶ θειότερος ἀποκαθίσταμαι καὶ φαιδρότερος.

Μῦθος μὲν γάρ τις καὶ ποιητικὴ τερατεία, μᾶλλον δὲ γραώδης ἀνάπλασις, ὅτι καὶ ἐξίσης ἃ μὲν τὰ βρεφύλλια

ret exponere : igitur neque omnia neque ordine suo D dicam, sed pauca admodum, quæ mihi in mentem venient, indicabo : partim ut iis, qui ipsa jam antea noverunt, memoriam renovem; partim ut nota faciam iis, qui eorum cognitionem necdum sunt assecuti. Exornavit ergo primum concinnis suis melodiis præclaram Salvatoris Resurrectionem, idque non simpliciter sed multifarie ac diversimode, inventione variarum cantionum, alternaque earumdem inter se mirabiliter connexarum vicissitudine. Sed et pro reliquis festis, quibus religiosa plebs congregatur, unum aliquod sibi proponens eorum mysteriorum, quæ Dominus ac Redemptor noster homo factus complevit, plurima eaque pulcherrima composuit. Deinde etiam Sanctorum memorias similiter honestavit, ita ut tantum non omnes ad similem zelum evehat, atque ad ipsam eorum imitationem disponat; facit enim ad exemplum Martyrum generosos, quicumque ad concinendos Martyrum hymnos accesserint; et ad omne, quod terrenum vel carnale est, sic affectos, quemadmodum ii qui istis superiores sancte vixerunt, quandocumque laudatorias de iis componit odas qui vitam sic egerunt : eosque suis glorificans cantibus alios ex aliis, canentes dico et audientes simul omnes ad meliora ac diviniora E transfert. Illa porro, quæ aliter diffuse exposuit, quis valeat sigillatim numerare?

Scripta ejus recensentur.

64 Ceterum ut hæc aliaque dimittam, quomodo præteribo encomiasticos sermones, quibus venerandæ festivitates circumsonant, quique ad diviniorem vere melioremque choream invitant? quomodo transiliam fontem scientiæ inde emanantis, ut non saltem in transitu exinde hauriam? ut ad reliquæ festivitatis cursum robustior evadam, quando me deficere in stadio sensero ac desperare coronam. Cum enim illius memini, evagantem foras mentem continuo revoco; cum ejus memini, vere magis rationalis videor, ipsa ratione prudentius uti valens; cum ejus memini, repente invenior esse solidus præ aliis cunctis Theologis et multo illis intelligentior. O quot mysteriorum notitiam brevi temporis spatio mihi sentio infundi! ad quantam evehor magnanimitatem! Calco humana, scindo aerem humidiorem hunc et circumfusum terræ, quin et alterum puriorem transcendo, et tantum non procurro ultra æthera atque ad tertium cœlum pertingo, et quæ non licet loqui effari doceor, plenus enthusiasmo multumque meipso melior; parum enim abest quin illius causa in cœlum ascendam, totusque divinus fiam et plane F spiritualis, atque intelligendi facultate æqualis Angelo factus videor. Disco quæ ad immateriales substantias pertinent; et quomodo novenarius chorus ad trinarium reducatur, prout ordinatus est, cognosco et admiror : insonant mihi ineffabiles eorum doxologiæ, et pœne compellor una cum iis diversimode canere atque laudare simplicem ac vere unicam Trinitatem. Intelligo supremæ essentiæ ac supersubstantialis naturæ hypostaticas proprietates, imo ipsam unam trium Personarum essentiam quodammodo comprehendo, sic unam potentiam potestatemque cognosco : quo fit ut ipsam intelligam adoremque unum ac verum Deum, solumque inter omnia quæ existunt tripliciter indefinibilem ac prorsus incomprehensum. Cum igitur in tres divido et in unum conjungo, tres in proprietatibus, unum potentia, auctoritate, consubstantialitate, et ea quæ est causatorum omnium cum prima causa dependentia, indissolubilique ipsius identitate; sic extollor, tam levis fio, tam mirabiliter sursum agor, ut ex iis quæ istic sunt totus suspendar, atque inde divinior splendidiorque mihi ipsi restituar.

Summus ea legentium fructus.

65 Fabula est figmentumque poeticum, seu potius anile commentum, quo æqualiter hinc quidem infantuli

Cum summis viris comparatur,

A infantuli, inde pueruli consueverunt oblectari, novitatibus audiendis gaudentes; fabula est, inquam, qua dicitur Sol in oceanum mergi, ibique ablutus illustrior resurgere. Ut tamen hæc sit fabula, olim celebrata, nunc explodenda : qui visifluo isti fonti, aut potius inenavigabili sermonum pelago et impenetrabili sapientiæ profundo se immerserit, fieri non potest, quantumcumque parum ipse scintillet, tamquam exigua atque inconspicua stellula, quin instar magni hujus solis radios suos diffundat atque extrema quæque collustret, tamquam a summis ad summa procurrens et splendore suo simul omnia replens : quales nonnulli ante et post ipsum quoque effulserunt, velut pulcherrima luminaria, universum terrarum orbem illuminantia; Basilium atque Gregorium intelligo, inconcussa pietatis antemuralia, firma Ecclesiæ fundamenta, integerrimas fidei bases; ita siquidem ipsos nuncupabimus non incongrue, quin et eminentioribus cognomentis appellari possint; cum illis vero atque post illos Joannem, aureum illud os, huic nostro cognominem ac moribus similem eique comparandum; neque enim ausim dicere æqualem vel coæqualem; sed vere accuratum exemplar, velut ad archetypi elegantis formam expressum, agnosco illum atque demonstro. Verumtamen numquid sine fundamento quis dixerit, aliquem
B nostri temporis modice dumtaxat, illuminatum et velut radii unius evibratione coruscantem, non posse fieri totum clarissimum, totum splendidissimum, totum deiformem?

et antiquis Philosophis præfertur.

66 Nunc vero quid attinet dicere, quomodo præ Joanne contemnendus sit Stagirita cum sua ænigmatica disserendi arte atque multiplici expositione naturæ et naturalium principiorum? quod parvi faciendus sit cum sua grandiloquentia (non enim ausim dicere Theologiam) cumque sua male fundata, aut, ut verius loquar, monstrosa de animabus sententia ille apud Athenienses et Græcos ceteros nominatissimus Plato? quod despicabilis fuerit tota Philosophorum turba, eadem cum illis seu potius contraria sentiens? Prætermittenda namque hæc mihi sunt omnia, quamvis magnifica et consideratione dignissima; iterumque dicendum de libertate Beati, qua pro pietate decertavit, et zelo quem habuit instar Phinees contra fornicantes in suis adinventionibus sive temerariis ausis, et imprudenter agentes contra immaculatas venerandasque imagines. Imagines (vah audaciam!) quas in memoriam incarnati Salvatoris, et eorum qui pro ipso decertaverunt aut

Libertas in defensione imaginum,

C alias religiose juxta legem Christi vixerunt Sanctorum, jam inde a principio prædicatæ fidei efformare didicit universitas Christianorum. Quamvis minime præsens, eminus tamen emisit jacula contra improbos, qui opinione ac fœdo ratiocinio suo conspurcaverunt aut etiam omnino aboleverunt sancta : et epistola sua, veluti hasta bene collimata, confixit filium Leonis, ejus qui primus a veritate exciderat, de quo etiam jam ante dixi, pauca ex multis circa eum in historiam relatis seligens : nunc autem nominandus est mihi (velle enim vos credo) is, qui ex eo natus, secundum ejus exemplum regnavit. Constantinus hic fuit : qui nihilominus, quin etiam multo magis quam ille, insanivit, animo utique impudentissimo et homo stercoreus; de quo non possum imo abominor enarrare, quid ei, nescio qua ratione, in baptismo contigit, contra rectam doctrinam aut potius contra ipsum baptisma, in præsagium, sive, ut verius dixerim, in manifestam futuri eventus prænotionem.

contra Constantinum turpissimum hominem.

67 Hic ubi ad virilem pervenit ætatem, quod utinam non fuisset! quid non admisit sceleris! quid turpitudinis non patravit? Fœdius quam pater suus inquinavit Dei populum. Sed o solertissimum consi-

D A. CONST. ACROPOL.

οἱ δὲ τοὺς νηπιώδεις ψυχαγωγεῖν ἔχουσι τοῖς καινοτέροις ἀκούσμασι· μῦθος οὖν, τὸν ἥλιον ἐς ὠκεανὸν κατείγειν, κἀκεῖθεν λελουμένον ἀνάγειν λαμπρότερον. Πλὴν ἔστι μῦθος, πάλαι μὲν θρυλλούμενος, νῦν δὲ διαπαιζόμενος· τῆς δέ γε ζωηῤῥύτου ταύτης πηγῆς, μᾶλλον δὲ τοῦ ἀπλέτου τοῦδε τῶν λόγων πελάγους, καὶ ἀδιεξιτήτου τῆς σοφίας βάθους, οὐκ ἔστιν ὃς ἂν εἰ καί τι μικρὸν ἀποστίλβοι, ἀστέρισκος εἴγε τύχοι ὢν ἀφανής, καὶ οὐχ ὅτι κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον ἥλιον ἀκτινοβολῶν, καὶ τὰ πέρατα διαυγάζων, ὡς ἀπ' ἄκρων φθάνων εἰς ἄκρα, καὶ πάνθ' ὁμοῦ τῆς αἴγλης πληρῶν· ὁποῖοί τινες οἱ πρὸ τούτου καὶ μετὰ τοῦτον ἐκλάμψαντες φωστῆρες παγκόσμιοι, τὴν οἰκουμένην λαμπρύναντες, Βασίλειον φημι καὶ Γρηγόριον τοὺς ἀκλονήτους τῆς εὐσεβείας προβόλους, τοὺς στεῤῥοὺς τῆς ἐκκλησίας θεμέθλους, τὰς ἀῤῥαγεστάτας βάσεις τῆς πίστεως· (ταῦτα γὰρ οὗτοι πάντα δεόντως ἀκούοιεν, τάχα δὲ καὶ τὰ ὑπὲρ ταῦτα καθηκόντως ἄγαν κατονομάζοιντο) πρὸς δὲ τούτοις καὶ μετὰ τούτων, Ἰωάννην τὸν τὴν γλῶτταν χρυσοῦν, τὸν ὁμώνυμον τουτῳῒ καὶ ὁμότροπον, καὶ τοῖς πᾶσι πάντη κατάλληλον· οὐ δὲ γὰρ ἂν φαίην ἐφάμιλλον ἢ συνάμιλλον, ἀλλ' ὄντως ἀκριβὲς ἀπεικόνισμα, ὡς πρὸς εὐφυὲς ἐκεῖνον ἀρχέτυπον, καὶ διαγινώσκω τοῦτον καὶ ἀποφαίνομαι. Πλὴν ἀλλ' οὐκ * ἀῤῥυσάμενον, καὶ τῶν τινα καθ' ἡμᾶς τῶν ἀμυδρῶς δῆτα πεφωτισμένων, καὶ ἀκτῖνος ὥσπερ ἀποπάλσει διηυγασμένων, μὴ ὅλον ἀνελθεῖν φωτεινότατον, καὶ ὅλον φαιδρότατον, καὶ ὅλον θεοειδέστατον; E

* an ἀῤῥιζώμενον;

Τί μοι λέγειν λοιπόν; ὡς παρεῖται Σταγειρίτης μετὰ τῆς γριφώδους τεχνολογίας, καὶ τῆς πολυσχιδοῦς περὶ φύσεως καὶ φυσικῶν ἀρχῶν ἐκθέσεως; ὡς παρῶτται μετὰ τῆς ὑψηγορίας (ὀκνῶ γὰρ φάναι θεολογίας, καὶ τῶν οὐκ ἀσφαλῶν περὶ ψυχῆς γνωματευμάτων, ἢ τερατευμάτων μᾶλλον εἰπεῖν, ὁ πολὺς Ἀθηναίοις Πλάτων καὶ τοῖς Ἕλλησι διαβόητος; ὡς ὁ λοιπὸς τῶν φιλοσόφων ὅμιλος ἐκείνοις δοξῶν, μᾶλλον δ' ἐναντίων, κατέγνωσται; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐατέον εἰ καὶ μεγάλαττα τυγχάνει· καὶ ἀληθῶς ἀξιάγαστα. Ἄγε δὲ καὶ αὖθις τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας παῤῥησίαν τοῦ μάκαρος ἀναλάβωμεν, καὶ τὸν ζῆλον ὃν κατὰ τὸν Φινεὲς ἔσχηκε, κατὰ τῶν ἐκπορνευσάντων ἐν τοῖς σφετέροις αὐτῶν διανοήμασιν, εἴτ' οὖν τολμήμασιν, καὶ αἰσχρῶς ἄγαν ἀπερυθριασάντων κατὰ τῶν ἀχράντων καὶ σεβασμίων εἰκόνων· εἰκόνων (ἀβάλε τόλμης!) ἃς εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρωπήσεως, καὶ τῶν ὑπὲρ ταύτης διαθλησάντων ἢ καὶ σεμνῶς ἄλλως καὶ κατὰ Χριστὸν ζησάντων Ἁγίων, ἄνωθεν εὐθὺς καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κηρύγματος τὸ Χριστώνυμον ἀνατυποῦν F παρειλήφημεν πλήρωμα. Καὶ γὰρ ἀκοντίζει, εἰ καὶ μὴ παρὼν ἀλλὰ πόῤῥωθεν, κατὰ τῶν ἀκολάστων γνώμῃ καὶ αἰσχρῷ λογίσμῷ βεβηλωσάντων ἢ καὶ παντελῶς διαγραψάντων τὰ ἅγια· βάλλει καθά τινι δόρατι, εὐστόχῳ λίαν ἐπιστολῇ, τὸν τοῦ πρώτως τῆς ἀληθείας ἐξολισθήσαντος λέοντος ἔγγονον, περὶ οὗ δὴ καὶ ἔφθην προειρηκὼς μετριάττα, καὶ ἐκ πολλῶν ὀλίγα τῶν ἀνιστορημένων περὶ ἐκείνου ἀναλεξάμενος· γνωριῶ δ' οὖν ὑμῖν καὶ τὸν ἐξ ἐκείνου, καὶ κατ' ἐκεῖνον (βούλεσθαι γὰρ ἴσως) δεδηλωκὼς ἐξ ὀνόματος. Κωνσταντῖνος οὗτος, ὃς οὐχ ἧττον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον κατὰ τῆς εὐσεβείας λελύττηκεν, ἡ δυσωδεστάτη ψυχή, ὁ κοπρόφυρτος ἄνθρωπος. Οὐκ ἀνέχομαι, ἢ μᾶλλον βδελύττομαι τὸν ἐν τῷ βαπτίσματι κατὰ τοῦ ὀρθοῦ δόγματος, μᾶλλον δὲ κατ' αὐτοῦ τοῦ βαπτίσματος, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐπισυμβάντα τούτῳ, πρὸς φοιβασμὸν ἤ, ἀληθέστερον εἰπεῖν, σαφῆ τοῦ γενησομένου προδήλωσιν, εἰς ἐπήκοον ἐξειπεῖν.

Οὗτος εἰς ἄνδρας ἐλθών, ὡς εἴθε μὴ ὤφελε, τί μὲν τῶν ἀθέσμων οὐκ ἔπραξε; τί δὲ τῶν αἰσχρῶν οὐκ ἐποίησε; χεῖρον τοῦ γεγεννηκότος τὸ τοῦ Θεοῦ ἔθνος ἐμίανεν. Ἀλλ' εὖγε εὐστοχωτάτης τοῦ Ἁγίου βουλῆς! εὖγε καιριωτάτης πληγῆς!

A. CONST. ACROPOL.

A πληγῆς! Φινεὲς μὲν γὰρ τὸν Ἰσραηλίτην τῇ κακίᾳ συνδιετήρησε, καὶ ἀνετείνετο δόρυ, καὶ ἐστηλίτευσε τὸ ἁμάρτημα, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου τοὺς λοιποὺς ἐσωφρόνισε· πλὴν ἐφ' ἑνὶ τὸ τόπῳ ἀνέσχηκε, καὶ μόνους τοὺς παρατυχόντας τῆς ἁμαρτίας ἀνακεχαίτικεν. Ὁ δὲ τὸν ὑπὲρ Θεοῦ ζῆλον οὗτος πολὺς, ὁ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς συνετὸς, καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς νουνεχὴς, κατηκόντισε μὲν, καὶ τῷ κακῷ τὴν κακίαν συνεξεκέντησεν· ἁπανταχῇ δ' ἀθρόον ἀνέδειξε, καὶ ἐν ἀκαρεῖ τοῦ χρόνου πάντας συνέστειλεν, γράμμασι τοῖς αὐτοῖς πᾶσι πανταχῇ τὴν ἁμαρτίαν ἀνακαλύψας, καὶ θριαμβεύσας τὸ παρανόημα. Εὖγέ σοι τοῦ κατὰ Θεὸν ζήλου μάρτυς ὄντως ἀναίμακτε! εὖγε τοῦ διαπύρου πρὸς τὸν Θεὸν φίλτρου! εὖγε τῆς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας παῤῥησίας! ὑπέρευγέ σοι τοῦ περιφανοῦς καὶ ἐξατρέστου τῆς ψυχῆς παραστήματος, ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κηρύγματος!

Ἀλλὰ τί γοῦν οὗτος μὲν οὕτω πρός τε Θεὸν καὶ τὰ ὑπὲρ Θεοῦ, Θεὸς δ' οὐ προσίετο, ἢ οὐκ ἐν τοῖς μάλιστα προσεδέχετο; καὶ ὅπως τοῦτον εἶχε Θεὸς μάνθανε, καὶ ὅπως προσελάμβανεν ἄκουε· Ὑποβάλλει τῷ τῶν Ἱεροσολύμων προστατοῦντι καὶ τὸν θρόνον κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τοῦ Ἀδελφοθέου διέποντι, Ἰακώβου λέγω τοῦ διαπυρσίου τῆς ἀληθείας διδασκάλου καὶ κήρυκος (τὸ δ' ὅπως ὑποβάλλει
B παρίημι, ἀοράτως γὰρ καὶ δι' ἐπιπνοίας τοῦ πνεύματος) Πρεσβυτέροις τοῦτον συγκαταλέξαι, καὶ τῶν κάτω θύτην μυστηρίων ἐκτελέσαι τὸν τῶν ἄνω καὶ οὐρανίων ἐπάξιον. Καὶ ὃς χρίει τὸ τάχος μεταπεμψάμενος, καὶ τοῖς ἱεροθύταις συντάττει, ὡς ἂν δὴ τὸ μέγα θῦμα καλλιεροίη Χριστὸν, τὸ τυθὲν μὲν ἅπαξ, θυόμενον δ' εἰσαεὶ, ὑπὲρ τῶν ἅπαξ μὲν πεπτωκότων καθ' ἑκάστην δὲ διασαλευομένων ἡμῶν. Τί δὲ Θεὸς μὲν οὕτω πως ἔχρισε, καὶ οὕτως ἀνέδειξεν, ὁποῖόν τε εἶχε καὶ τοῖς πόῤῥωθεν διεδήλωσεν; Ὁ δ' ὠλιγώρησεν, ἢ χαθυφῆκεν, ἢ τῆς κατ' ἀρετὴν συντονίας ὅλως ἠμέλησεν; Οὐ μενουν οὐδαμῶς· μακρῷ γὰρ πλείων ἐντεῦθεν τὴν προθυμίαν ἐφάνη, καὶ πολλῷ τινι θερμότερος τὸν τοῦ σώματος ὑπωπιασμὸν ἀνεδείχθη, τήν τε ταπείνωσιν ὑψηλότερος, καὶ πρὸς πᾶσαν ἄλλην ἀρετὴν ἀκμαιότερος. Ὡς γὰρ ἄν τις τῶν τὰ τῇδε περιπολούντων ἀρχεῖα, μείζονος ἐπιβὰς ἀξίας, ἐνεργέστερος κατασταίη καὶ προθυμότερος, εἴπερ εὐλόγως πρὸς τοῦ τετιμηκότος ἐγκριθείη, καὶ αὐτός γε πρὸς αὐτὸν ἐπιλογίσαιτό οἱ τὸ ὀφειλόμενον, καὶ τὸ δίκαιον ἐπικρίνειεν· ὡς δὲ καὶ οὗτος, πρὸς τοῦ ἄνω Βασιλέως, τοῦ μόνου ἀγαθοῦ, τοῦ μόνου ἀλαθήτου Δεσπότου, τὸ τῆς ἱερωσύνης δεδεγμένος ἀξίωμα, τὸ μέγιστον ἀξιωμάτων καὶ τιμιώτατον, καὶ μόνοις τοῖς κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον πρὸς ἀλήθειαν καταλαμβανόμενόν τε καὶ συντηρούμενον, εὐθυμότερόν τε τῆς λειτουργίας ἐπειλήπτο, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν συντονώ-
C τερον διεγήγερτο. Ἀλλ' ἐπείπερ οὕτω γενναίως, οὐχ ὅτι πρὸς πένταθλον, ἀλλ' εἰς μυρίαθλον (ὡς καὶ φάμενος ἔφθην) ἀποδυσάμενος, θαυμαστὰ οἷα ἐπιδείξαιτο· καὶ ὅτι γε πλείστην ἐμβάλοι τῷ θεάτρῳ τὴν ἔκπληξιν· ἦσαν δὲ ἄρα τὸ θέατρον θεῖοί τε πληροῦντες Ἄγγελοι, οἳ καὶ τῶν ἀγώνων ἦσαν τούτων ὑπεραγάμενοι· καὶ δαίμονες περιτρέχοντες, οἳ καὶ ἀντικαθιστάμενοι τούτῳ, καὶ πολυτρόπως ἀντεπιόντες, καὶ πολυμηχάνως ἀντεγειρόμενοι, οὓς καὶ οὐχ ἧττον εὐτέχνως ἢ γενναίως κατηγωνίσατο.

Ἐπεὶ δ' οὖν οὕτω ταῦτα διήνυτο, ἀγέραστον δ' ἐπὶ πλέον [illegible] τὰ πρὸς τοῦ στεφοδότου Θεοῦ, ὃν καὶ [illegible] προεστήσατο, καὶ πρὸς ὃν ἀρχῆθεν ἀφορῶν, [illegible] πλείων ἐγένετο, καὶ τοῖς ἄθλοις ἀκ[illegible] τέλος δὲ καὶ τὰ μεγάλα διεπράξατο [illegible] τεῦθεν καὶ γίνεται; Τῶν μακρῶν [illegible] Θεὸς, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν λογάσι [illegible] τῶν καρτερῶν ἀγώνων διαναπαῦσαι. [illegible] ὄνην καὶ ἐπιτρέπει τοῖς τῶν ἀγώνων [illegible]αταῖς Ἀγγέλοις ἢ ἐρασταῖς, καὶ οἱ λαμπρὰν λαμπρῶς τὴν μακαρίαν ἀνειληφότες τοῦδε ψυχὴν, ἐς οὐρανοὺς

D lium Sancti! o plagam opportunissimo tempore inflictam! Phinees quidem Israelitam in sua observavit nequitia, et hastam intorsit atque propalavit peccatum, et ceteros eo exemplo emendavit: sed uno solum in loco repressit crimen, solosque præsentes avertit a scelere. Joannes vero vehementer zelosus pro Deo, et supra nos intelligens ac circa nos satagens, jaculatus est quidem, et una cum peccato peccatorem confodit; sed statim id fecit ubique notum, et momento pœne temporis omnes sustulit iniquos, litteris ipsis revelans scelus ubique locorum in conspectu omnium, et de impietate triumphans. Macte tuo isto in Dei causa zelo, Martyr incruente! Macte ferventi tuo erga eumdem amore! Macte animi tui ad pietatis defensionem fiducia! Macte illustri tua intrepidaque constantia in prædicanda veritate.

68 Quid autem? an erga Deum resque divinas ita affectus hic fuit, et Deus eum non promovit, atque ad maxima quæque suscepit? Igitur quomodo cum eo egerit Deus, disce; et quomodo eum susceperit, audi. Suggerit Hierosolymorum Antistiti, tunc obtinenti thronum Fratris Domini, Jacobi
E scilicet fervidi illius magistri atque præconis veritatis (quomodo autem suggesserit taceo, quia invisibiliter per internam spiritus motionem id factum) suggerit, inquam, ut Presbyteris adscribat Joannem, et supernis atque cœlestibus mysteriis dignatum, ordinet ad ea quæ in terris geruntur. Ille ergo mox accersitum inungit, et inter Sacerdotes collocat, ut magnam hostiam, Christum ipsum nempe, rite consacret, quæ semel immolata immolatur quotidie pro nobis, semel quidem lapsis, quotidie vero impelli ad lapsum solitis. Quem vero sic unxit et sic evexit Deus, quantique faceret etiam longe positis demonstravit; an deinceps negligentius egit, remisitque industriam et circa virtutis exercitationem elanguit? Minime vero: sed ex hinc majorem multo animi alacritatem adhibere visus est; in subjugando corpore ferventior, in se humiliando sublimior, atque ad omnem aliam virtutem robustior. Sicut enim eorum aliquis qui versantur in Palatio, si ad majorem ascenderit dignitatem, promptiorem se ad obsequia exhibet, ut ab eo qui ipsum honoravit judicetur id meritus, secum ipse rationem iniens quo pacto debitum suum juste exolvat: ita etiam Joannes, a Rege Regum, solo bono ac solo vero Domino nostro, Sacerdotii donatus honore, omnium hono-
F rum maximo et venerabilissimo, et a solis ipsi revera similibus suscipiendo gerendoque; promptius capessivit ministerium sacrum, atque ad virtutis cultum vigilantior exurrexit. Postquam autem sese tam generose, non ad pentathlum (ut superius dictum est) sed ad myriathlon præparavit, quam maxime admiranda patravit facinora, totumque in sui admirationem theatrum rapuit: theatrum vero implebant Angelici spiritus, ejusmodi certaminibus plus quam dici possit oblectari soliti: diaboli autem circum cursabant, ipsi resistentes ac multipliciter repugnantes variis ex adverso machinis adhibitis, quos ille nihilo minus industrie generoseque pugnando superavit.

69 Talibus perfunctum, non erat par, relinqui irremuneratum a Deo, quem sibi proposuerat agonothetam; et in quem jam inde a principio intentus, seipso quotidie fiebat major, et ad pugnas fortior procedebat, maxima denique opera ad finem perducens. Quid igitur? Prolixos ejus labores suscipere voluit Deus, eumque Sanctis suis associare, a certaminibus generosis deinceps quieturum, sicut et fecit. Imperat ergo spectatoribus ac laudatoribus facinorum ejus Angelis, ut beatam illius animam ac virtutibus splendidam splendide accipiant deferant-

que

Divino nutu presbyter consecrari jubetur:

unde ferventior existit:

et copiosiore a Deo donatur remuneratione.

A que in cœlum. Hic vero non mediocris forsitan extitit concertatio inter choros Sanctorum, ubinam divinus vir iste locaretur, et cuinam eorum, qui Deo assistunt, ordini præficeretur. Etenim multitudo Martyrum ipsum invitabat ad se, quia præclare fuerat veritatem confessus et tantum non extrema perpessus; quamvis, emollita ad mediocritatem tyranni iracundia, sola fuerit dextera privatus: qui verosimiliter idcirco differebatur, superna quadam providentia, ne ante tempus cito auferretur vir tam insignis, et ætas nostra privaretur sermonibus, quos componens Ecclesiam Christi velut de novo fundaret et mirabiliter adornaret: ut non dicam, tamquam exile nimis, quod opes et generis claritatem abdicarit, quod jam inde a puero amorem seculi a se removerit, quod simul omnia transitoria nihili æstimarit. Qui vero aliter quam fuso sanguine stabiliverunt Ecclesiam, ad se illum traducebant, de eoque jure meritissimo gloriabantur, ut qui circa religionem plurima scripserat docueratque. Illi porro, qui fluxam hanc nostram solutamque vivendi rationem dimiserunt, solitariam austerioremque amplexi, numquid ejus societate ornari etiam ipsi desiderabant, B idque optima ex causa? Quis enim magis illo seculum et quidquid in seculo est aversatus est, et plura ac majora despexit; nihilique omnino æstimavit, quidquid plerique hominum maximi faciunt, atque in sola cruce vixit, nudus omnino Christum secutus?

Confertur cum S. Joanne Apostolo.

70 Existimo autem quod etiam is, qui Tonitrui filius cognominatus est, propter suam grandiloquentiam et verendam omnino Theologiam, non solum judicavit ipsum secum sociisque suis Apostolis collocari debere; sed id etiam reipsa effecerit, rationes ad id perquam justas adducens, et propemodum æqualem sibi Joannem contestatus. Numquid enim studiosissimum hunc virum juxta secum esse Theologum demonstravit? numquid virginem? numquid mysteriorum a seculo abditorum præconem, et eorum quæ postremis temporibus circa nos agentur ferventem prædicatorem? Quod si non recubuit supra pectus Domini, acquievit tamen verbis Domini, atque exinde etiam ipse tamquam e fonte inexhausto copiosam hausit sapientiam. Si purissima Dei mater ei commendata est (hæc enim ut aliis temporibus agerentur, magna atque inscrutabili Dei providentia constitutum fuit, nec ejus fuerunt seculi, cujus noster Sanctus) commendatam tamen sibi habuit ejus causam, et ipsamet in suis numerans exornavit; neque solum ipse multa eam est reverentia prosecutus, C sed etiam hunc affectum ingessit omnibus. Si ei non contigit sub Cruce consistere, Crucem tamen adamavit et quoad vixit præ oculis habuit, Jesum mortis damnatum intuens, et nudum in ea pendentem Salvatorem cum memoria passionis ejus, et communis salvationis per eum patratæ, unde excitabatur ad corpus magis subigendum subjiciendumque spiritui. Ceterum, uti soli Deo Deumque circumstantibus notum est, an iste cum sociis sive alius ex divino Choro, eum sibi vindicare cupiens, prærogativam tulerit a totius causæ diribitore Deo; ita ex iis quæ diximus quæque multo plura prætermisimus manifestum atque certissimum est, quod a Deo collocatus sit inter eos qui proximi sibi assistunt.

Oratio ad Sanctos ut pro nobis apud ipsum intercedant.

71 Nunc age chorus omnis justorum, oremus et ferventer supplicemus illi, ut velit nostrum meminisse apud Deum, eumque perpetuo interpellare pro universa multitudine Ecclesiæ, quam non minus hoc, quam quo ipse vivebat tempore, auctor malorum sathanas infestat, et singulis quod maxime convenit impetrare patrocinando; ut omnes quidem communiter stabiliamus in vera secundum Deum animorum concordia, singuli vero sigillatim libere-

D ἀναφέρουσι, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς σεπτῶς ἄγαν συγκατατάττουσιν. Ἀλλ' ἴσως οὐ μικρά τις ἂν ἀμφισβήτησις τοῖς τῶν ἁγίων ἐκεῖ συνεπεπτώκει χώροις, ὅπη τε ὁ θεῖος ἀνὴρ οὗτος τετάξεται, ἴσως δ' ἂν καὶ ποίου προσταίη χοροῦ τῶν περὶ Θεόν. Ἡ μὲν γὰρ ἱερὰ τῶν μαρτύρων πληθὺς εἰς ἑαυτοὺς ἂν μετεκαλοῦντο, ἐπειδὴ καὶ λαμπρῶς ἄγαν οὗτος ἀνωμολόγηκε τὴν ἀλήθειαν, καὶ μικροῦ δεῖν τὰ ἔσχατα πέπονθε, κἂν εἰς μετριώτερον οἱ θυμοὶ τῷ τυράννῳ λωφήσειαν, καὶ ἀφαιρεθείη μόνης τῆς δεξιᾶς, τάχα γε ἄνωθεν ἐπισχεθέντος, ὡς μὴ ἂν ἐξ ἀνθρώπων τοιούτων πρὸ ὥρας καλὸν γένοιτο, καὶ στερηθείη λόγων ὁ βίος, οὓς ἤμελε συνθεὶς εἰς νέωτα στηρίξαι τε καλῶς τὴν ἐκκλησίαν Χριστοῦ καὶ κατακοσμῆσαι θαυμασιώτατα. Μικρὸν γὰρ πρὸς τάδε, πλούτου τε μνημονεύειν, καὶ περιφανείας λέγειν ἀφαίρεσιν, ὅτι καὶ ἀποστόργως πρὸς τὰ τῇδε ἐκ παιδὸς εὐθὺς εἶχε, καὶ ἁπαξάπαντα τοῦ μηδενὸς ἠξίου. Οἵ τε δὴ ἄλλως τὴν ἐκκλησίαν στηρίξαντες, πρὸς ἑαυτοὺς ἂν μεθίστων, καὶ τὰ εἰκότα ἐπεσεμνύνοντο πάνυ γε ὡς πλεῖστα περὶ εὐσεβείας καὶ συγγραψάμενον καὶ διδάξαντα· τί δὲ καὶ οἱ τὸν ὑγρὸν καὶ λελυμένον τὸν ἡμέτερον τουτονὶ βίον ἀποστέρξαντες, τὸν δ' ἐρημικὸν ἑλόμενοι καὶ τραχύτερον; οὐκ ἂν δὴ ἐγκαλλωπισθῆναι καὶ οὗτοι συνταχθέντι σφίσιν ἠσπάσαντο; καὶ μάλα ἂν εἰκότως· τίς καὶ γὰρ τοῦ δε μᾶλλον τὸν βίον καὶ τὰ τοῦ βίου ἀπέστραπται, καὶ πλείω καὶ μείζω περιεώρακε, καὶ E ἁπλῶς τοῦ μηδενὸς διακέκρινεν ἄξια τὰ τοῖς πολλοῖς τιμώμενα τοῦ παντὸς, καὶ μόνῳ συνέζηκε τῷ σταυρῷ, γυμνὸς ἁπάντων κατηκολουθηκὼς τῷ Χριστῷ;

Οἶμαι δ' ὡς καὶ αὐτὸς ὁ βροντῆς υἱὸς μετονομασθεὶς, διὰ τὴν ὑψηγορίαν πάντως καὶ τὴν φρικτὴν θεολογίαν, οὐχ ὅπως ἂν ἑαυτῷ καὶ τοῖς καταυτόν τε καὶ σὺν αὐτῷ, συγκαταλεγῆναι χρῆναι τοῦτον ἐπέκρινεν· ἀλλὰ καὶ δι' ἔργου ἂν ἐπεποιήκει, καὶ λόγους εὐλόγους ἐπενηνόχει, καὶ μικροῦ ἐπεμαρτύρατο τὴν ἰσότητα. Ἦ γὰρ οὐ δεόντως ἀκριβῆ καὶ τοῦτον ὡς ἑαυτὸν θεολόγον παρέστησεν; οὐ παρθένον; οὐ τῶν πρὸ αἰώνων μυστηρίων ἐκφάντορα, καὶ τῶν ἐπ' ἐσχάτων καὶ δι' ἡμᾶς διαπρύσιον ὡς ἀληθῶς κήρυκα; Εἰ δὲ καὶ μὴ ἐπὶ τὸ τοῦ Κυρίου στῆθος ἀναπεσὼν ἔτυχεν, ἀλλὰ τοῖς τοῦ Κυρίου λόγοις ἀνεπαύσατο, κἀκεῖθεν δὴ καὶ οὗτος ὡς ἐξ ἀκενώτου πηγῆς δαψιλῶς ἄγαν τὴν σοφίαν ἠρρύσατο· εἰ μὴ τὴν πάναγνον ἐνεχειρίσθη καὶ θεομήτορα (ἐπ' ἄλλοις γὰρ διοικονομηθῆναι ταῦτα τοῖς χρόνοις πρὸς τῆς μεγάλης καὶ ἀκαλήπτου προνοίας ἀφώριστο, καὶ οὐ τοῦ κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον ἦσαν καιροῦ) ἀλλ' οὖν καὶ ἀνελάβετο τὰ ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ὥσπερ ταύτην ἰδιοποιησάμενος κατεκόσμησε· καὶ οὐχ ὅτι γε πολλὴν ἐπὶ ταύτῃ τὴν αἰδῶ συνετήρησεν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἐνέβαλε· κἂν εἰ μὴ παρέτυχε τῷ σταυρῷ, ἀλλ' ἠσπάσατο τὸν F σταυρὸν, καὶ παρ' ὅλον τὸν αὐτοῦ βίον μόνον οὐ παρίστατο δι' ἀναπολήσεως· καὶ κατεψηφισμένον ἑώρα τὸν Ἰησοῦν καὶ γυμνὸν ἐπὶ τούτου τὸν Σωτῆρα κρεμάμενον, καὶ τὸ πάθος συνενόει, καὶ τὴν κοινὴν σωτηρίαν ἀνελογίζετο, ὅθεν δὴ καὶ ἐπιμᾶλλον τὴν σάρκα τε ταπεινοῦν καὶ τὸ πνεῦμα συστέλλειν ἐπήρετο. Πλὴν ἀλλ' εἴθ' οὗτος καὶ οἱ σὺν τούτῳ, εἴτε μὴν ἄλλος, εἴθ' ἕτερος θείου τοῦτον προαγορεύσας χοροῦ, παρὰ διαιτητῇ Θεῷ τὴν νικῶσαν ἠνέγκατο, μόνῳ ἂν Θεῷ καὶ τοῖς περὶ Θεὸν εἴη γνωστόν· ὅτι δὲ καὶ παρὰ Θεῷ καὶ ἐν τοῖς μάλιστα τῶν περὶ Θεὸν τέτακται, ἐξ ὧν τε εἰρήκειμεν καὶ ἐξ ὧν πάνυ δὲ πολλῶν παρελίπομεν, εὔδηλόν τε καὶ γνωριμώτατον.

Τοίνυν δεῦτε δὴ χορὸς εὐσεβῶν, δυσωπήσωμεν καὶ θερμῶς αὐτὸν ἱκετεύσωμεν, μεμνῆσθαι ἡμῶν πρὸς Θεὸν καὶ ὑπερεντυγχάνειν τούτῳ διηνεκῶς τοῦ κοινοῦ τε ἅμα καὶ τῆς ἐκκλησίας πληρώματος· ὃ καὶ νῦν οὐχ ἧττον ἢ τούτου περιόντος ὁ ἀρχέκακος διενοχλεῖ σατανάς, καὶ ἰδίᾳ ὑπερηγορεῖν τοῦ καθέκαστα· ὡς καρτίσαι μὲν πάντως κοινῇ εἰς τὴν κατὰ Θεὸν ὁμόνοιάν τε καὶ σύμπνοιαν, ῥυθμίσαι δὲ καὶ ἕνα καθ' ἑαυτὸν ἕκαστον διαλῦσαί τε τὴν ἐπέχουσαν τὸ πᾶν τόδε σκοτόμαιναν, καὶ διασκεδάσαι τὴν καταιγίδα,

A. CONST. ACROPOL.

A ταιγίδα, καὶ τὸ δεινὸν καταστορέσαι τῆς ἐκκλησίας κλυδώνιον, καὶ ἰδίᾳ δ' αὖ καὶ καθ' ἕνα πρὸς εὔδιον καὶ σωτήριον διϊθύναι λιμένα, τὰ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν κατευνάσαντα κύματα, τὰς βιωτικὰς δῆτα μεριμνὰς, τὰς ἀγρίας τῆς ψυχῆς λαίλαπας, ὑφ' ὧν ὁ κυβερνήτης νοῦς περιτρέπεται, καὶ τῶν οἰάκων ἄκων μεθίεται τῆς ἐπιστατικῆς τῶν ψυχικῶν δυνάμεως, καὶ ναυτιᾷ, καὶ ἰλιγγιᾷ, καὶ καθάπαξ ἐξαπορεῖ, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεσι συγκαταβαπτίζεται, καὶ βυθῷ ἀπωλείας συγκαταδύεται· ἃς σύμπλους μὲν ἔλαχε καὶ πρὸς ἐμπορείαν συνερίθους γαλήνιον, συναυαγήσας δέ πως καὶ συμπεριτραπεὶς, ἀπόλλυσί τε καὶ συναπόλλυται.

'Αλλὰ δεόμεθά σου, Μάκαρ, καὶ πρό σου τὸν ἱκέσιον, καὶ νῦν μὲν αὐτόθεν τὰ καθ' ἡμᾶς ἴθυνε, καὶ πρὸς σωτηρίαν καθοδήγει, καὶ τῆς θείας ἐδὲμ κατασκήνωσιν, εἰς δὲ αὖθις καὶ μετὰ τὴν ἀνάλυσιν πρόστηθι θερμῶς· ὡς ἄν γε τῆς αἰωνίου μὴ ἀστοχήσαιμεν ἀπολαύσεως, καὶ τῆς ἀκηράτου τρυφῆς μὴ ἐκπέσοιμεν, κἀμοὶ λιπαρῷ σύγγνωθι, καὶ τῆς ἐγχειρήσεως ἵλαθι· οὐδὲ γὰρ ἐξ αὐθαδείας ἢ πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλ' ἐκ πολλῆς ὡς οἶσθα τῆς εὐνοίας καὶ εἰλικρινοῦς τοῦ φίλτρου, ἣν παιδόθεν ἔσχον πρός σε καὶ τὰ σὰ
B συγγράμματα καὶ πονήματα, τοῖς περί σού τε λόγοις ἐπεβαλόμην, καὶ τοῦ κατὰ δύναμιν οὐχ ὑστέρησα. Ναὶ σύγγνωθί μοι, καὶ δέξαι τόνδε τὸν λόγον εὐφημητήριόν τε ἅμα καὶ ἱκετήριον, καὶ περίεπε μὲν τῇδε καὶ τὰ εἰκότα κατάρτιζε, ἐν λόγοις, ἐν πράξεσιν, ἐν διανοήμασιν, ἐν βουλεύμασιν ἐπὶ πᾶσί μοι καθάπαξ συνιστάμενός τε καὶ συναιρόμενος· μετὰ δὲ τὴν ἐνθένδε καὶ ἐξ ἀνθρώπων μετάστασιν, ἀντιλήπτωρ θερμὸς ἐπιφάνηθι, καὶ δεξιὸς πρὸς Θεὸν ὑπερήγορος· ὡς ἂν μὴ τῆς κρείττονος γενοίμην λήξεως ἔκπτωτος, καταδικασθεὶς ἐκ τῶν πράξεων, ἀλλὰ συνταχθείην τοῖς τῷ θεανθρώπῳ λόγῳ παραστησομένοις ἐκ δεξιῶν, καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης φωνῆς ἀκούσαιμι, καταξιούσης τῆς παρὰ τοῦ ἀνάρχου πατρὸς κυρωθείσης ἄωθεν εὐλογίας, καὶ μεταδιδούσης τῆς ἀλλήκτου μακαριότητος, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ αὐτοῦ τε τοῦ ἀγεννήτου Πατρὸς, καὶ τοῦ συναϊδίου Υἱοῦ, καὶ τοῦ παναγίου καὶ ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος, τῆς μιᾶς ἐξουσίας, τῆς μιᾶς βασιλείας, τῆς μιᾶς καὶ φύσεως καὶ θεότητος, ᾗ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. 'Αμήν.

mur ab ea, quæ universum nunc occupat, caligine; D
ut dissipetur tempestas et gravis Ecclesiæ jactatio conquiescat, atque ita omnes et singuli ad quietum salutis portum dirigamur, componendo fluctus perturbatarum cogitationem et seculi curas, quibus, tamquam sævis animæ procellis, mens gubernatrix circumagitur, et invita quoque dimovetur a gubernaculo præsidentis circa res spirituales potentiæ, tamquam nausea vertigineque et deliquio laborans, simul cum subjectis sibi potentiis submergenda et profundo perditionis involvenda; iis, inquam potentiis, quas socias navigationis et tranquillæ negotiationis participes futuras mens accepit, naufragium autem quomodocumque patiens atque subversa, perdit, et una cum ipsis perditur.

Obtestatio auctoris ad S. Joannem pro se.

72 Ego vero, o Beate, oro te, supplicem tuum suscipe : et nunc quidem mei curam assumens res meas ad salutem cœlestisque paradisi habitationem perducas, postquam vero fuerit anima soluta corpore ardenter insta, ne æterna privatus requie, excidam sincera voluptate. Ignosce etiam infelici mihi, et huic conatui propitius esto. Non enim ex arrogantia ad ostentationem, sed multa, ut nosti, devotione sinceroque amore, quem a pueritia habui erga te et E
tuas compositiones lucubrationesque, ad hanc de te orationem scribendam me ingessi, nihil quod potui prætermittens. Eia ergo condona mihi, et hunc laudatorium simul deprecatoriumque sermonem suscipe; atque in hac quidem vita me reforma in omnibus verbis, operibus, cogitationibus atque consiliis adjutor atque opitulator; postquam autem e vivis translatus hinc fuero, ostende te mihi susceptorem et opportunum advocatum apud Deum, ut meliori forte non excidam ex operibus meis damnatus, sed cum iis collocer, qui incarnato Verbo a dexteris stabunt; felicemque illam vocem audiam, quæ dignum facit hominem benedictione jam olim ab æterno Patre decreta, eumque ad perennem beatitudinem transfert, gratia et beneficio ipsius ingeniti Patris et coæterni Filii sanctissimique et optimi atque vivifici Spiritus, unius essentiæ, unius potentiæ, unius auctoritatis, unius naturæ ac Deitatis, quam decet omnis gloria, honor, et adoratio, nunc et semper et in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA

A

ANNOTATA.

a *Respondet huic, Latinis usitato,* Jube Domine benedicere, *et significat Encomium hoc fuisse aut inter Sacra legi solitum, aut ad eum finem ut sic legeretur compositum.*

b Themanitis *regio Arabiæ hic antonomastice pro toto* Oriente, *adeoque et pro Syria accipitur, in qua Damascus Joannis patria.*

c *Si recte sensum capio, ipse* Joannes *intelligitur: sed velim discere quo operum suorum loco ita Damascum appellet.*

d *Hoc modo supplendum censui, expuncto* εἰς αὖθις, *quod sic in MS. legebatur* ἐξ οὐ δὲ τινος εἰς αὖθις ἄλλου.

e *Videtur auctor, veluti ex sui temporis usu, honoratiori* Persarum *appellatione* Saracenos *dignari, ut qui jam inde ab anno* 628, *extincto Chosroe et filiis ejus, imperium Orientis ereptum Persis tenuerunt.*

f Τὴν πυρίπνοον *hic pro* Rhetorica *usurpari, ut quæ animos dicendo inflammet, patet ex sequentibus: ne quis autem de hujus lectionis sinceritate scrupulus cuiquam* B *incideret, operæ pretium censuit Possinus noster ipsum archetypon codicem inspicere.*

g *Notus passim Cretensium* Labyrhintus, *Lacædemoniorum* Cæadas *non item. Fuit autem hæc, ut ex Strabone, Thucydide, et Pausania colligitur,* custodia publica, in quam malefici conjiciebantur: *addit Strabo, apud Persas sic dictum* ædificium plenum cineribus, *et alibi memini legisse me quidpiam de supplicio per cineres, cui destinatus illis ex improviso involvebatur suffocandus, quod forte occasionem præbere possit suspicandi, ex* καίω uro, *et* ᾅδης infernus *etymologiam petendam esse. MS. Vatic.* κεάδαν *habet.*

h Plutarchum *intellige;* Chæroneiæ *in Bœotia natum.*

i Crates *Thebanus, Diogenis Cynici discipulus, qui nihil possidere sapientem voluit.*

k Ad canem album, *verbatim diceretur: erat autem* Κυνοσάργες *Athenis dictum gymnasium, in quo, procul a pudice natis remoti, exercebantur nothi ac spurii.*

l Theodosius Adramyttenus *hic esset intelligendus, qui Anastasio deposito suffectus an.* 715 *Leoni cessit Imperium: verum non a Theodosio, sed ab Anastasio Præfecturam Orientis assecutus erat Leo; Theodosium* C *vero numquam agnovit Imperatorem, sed mox ut electum audivit contra eum fœdus cum Artabasso Armeniæ Prætore iniit. Factus autem Imperator non* statim, *ut infra dici videtur, sed anno Regni sui nono primum cœpit insanire contra Sanctas imagines.*

m *Videtur infelix schismaticus dolere, vel quod non satis constans fuerit in tuendo schismate sub imperio Michaelis, qui unionem cum Ecclesia Romana fecerat, eique se opponentes removebat ab officiis, sicut et hunc Constantinum,* quem educarat apud se informarique optimis artibus curarat, privavit *propterea* loco gratiæ, quem prius habuerat et a sua familiaritate removit, *uti scribit Pachymeres parte* 1 *l.* 6 *c.* 27: *si tamen ille sic castigatus vel modicum remisit de pertinacia, Michaele sesqui anno post mortuo, rediit ad vomitum an.* 1282 *sub Andronico, a quo denique factus est Logotheta circa annum* 1294. *Vel (quod potius crediderim) dolet ob eam divisionem, qua sub Andronico schismatici ipsi divisi fuerunt in Josephitas et Arsenianos, quorum hi severius, isti benignius agi volebant cum iis qui unioni Romanæ (quam utrique detestabantur) renuntiarant; de quibus idem Pachymeres parte* 2. *lib.* 1 *cap.* 21 *et* 22: *sed et alia deinceps schismata plura extiterunt Constantinopoli, per justam Dei retributionem, ut nec unionem haberent inter se qui nolebant* D *habere cum Romana Ecclesia.*

n *Videtur præsumere, quod textus epistolæ in Vita expressæ sit originalis, hoc autem ex illa Vita adeo non intelligitur, ut potius contrarium dici existimem.*

o *Anno Christi* 730, *motæ a Leone persecutionis quarto,* Masalmas, *Saraceni exercitus veteranus et plurimis victoriis illustris Ductor,* in Turcorum terras expeditionem suscepit, consertoque prælio plures utrimque cecidere, Masalmas autem in fugam actus est: *et rursum anno* 732, in Turciam exercitum induxit: cumque jam Caspias portas attigisset, metu correptus retro concessit; *sicuti scribit Theophanes ad annos Leonis* 13 *et* 15, *quæ sane non male conveniunt cum Chronologia alibi a nobis deducta.*

p *Hyperbolice id accipiendum, sive cum respectu ad tractatus pridem initos, sed sæpius violatos, per irruptiones iteratas Saracenorum in Romanum Imperium. Nam idem Theophanes testatur, quod prædictus* Masalmas, *anno Leonis* 10 Cæsaream Cappadociæ armis aggressus, eam occupavit; *et rursum anno* 14 Romanam ditionem armis infestavit, atque in Cappadocia Charsiani castrum sibi dolo subjecit: *ac rursum anno* 16 Mavias filius Isam bellum Romaniæ intulit, penetrataque E cum armato milite Paphlagonia, multa captivorum præda ditatus in patriam rediit: *atque ita deinceps singulis fere annis, quamdiu vixit Leo, modo Mavias, modo Suliman, filii ejusdem Isam, provincias has aut illas ingressi leguntur; dum ille orthodoxis imaginum cultoribus vexandis intendit.*

q *Videtur versus vel saltem verba aliquot excidisse.*

r *Quæ hæc pars tertia hominis? Corpus nisi fallor, ad quod spectant quinque sensus externi, subjecti appetitui ac voluntati, quam concipio velut alteram hominis partem, sitam in anima partim, partim in corpore. cui denique superstet ratio sive intellectus, totus spiritualis, eoque pars prima et dignissima hominis.*

s *Festus:* Pentathlum antiqui quinquertium dixerunt: id autem genus exercitationis ex his quinque artibus constabat, jactu disci, cursu, saltu, jaculatione, luctatione.

t Litas, *id est,* Preces *primus in Dearum numerum retulit Homerus, cujus etiam poemata distinguuntur in* Rhapsodias, *quas Latine* libros *dicimus.*

u *De* Tropariis, *quæ Latine Versiculos vocare possis, ita scribit Zonaras ad Canonem Anastasimum Damasceni,* Τροπάρια λέγονται, ὡς πρὸς τοὺς εἱρμοὺς τρεπόμενα, καὶ τὴν ἀναφορὰν τοῦ μέλους πρὸς ἐκείνους ποιούμενα, ἢ καὶ ὡς τρέποντα τὴν φωνὴν τῶν ᾀδόντων πρὸς τὸ F μέλος καὶ τὸν ῥυθμὸν τῶν εἱρμῶν· εἰ μὴ γὰρ πρὸς ἐκείνους ὁ τῶν αὐτὰ ψαλλόντων φθόγγος εὐθύνοιτο, οὐκ εὔρυθμον ἔσται τὸ μέλος οὐδὲ ἐναρμόνιον, οὐδὲ μέλος λέγοιτο, ἀλλ' ἀπηχὲς καὶ ἀνάρμοστον καὶ ἄῤῥυθμον φώνημα. Troparia dicuntur quia se convertunt ad Tractum, et cantus mutationem ad illum faciunt, seu vertunt quodammodo ad tonum modulationemque Tractuum: nisi enim cum illis concordet tonus, ipsa Troparia canentium non dicentur esse melos, sed confusus, incompositus et inconcinnus clamor.

x *S. Pachomii prolixa et antiquissima Acta damus* 14 *Maji, ubi num.* 15 *refertur Regula, eidem præscripta ab Angelo, in qua fit mentio Melotes albæ, lebitonis seu superpellicii linei, et cuculli: cujus licet non explicetur color, nigrum tamen hunc fuisse facile quivis credet.*

y *Ad verbum,* ædicularum, quas Sellas appellamus: *ita, ad hujusmodi necessitatem honestiori vocabulo explicandam, variæ apud nos gentes utuntur voce* Sedis: *Suidas autem, quæ hic neutraliter* σωτήρια, *feminine scribit* σωτηρίας, *vultque dici ut* σέλλας, σελλάρια, ἕδρας.

ΑΘΛΗΣΙΣ

VIDE PAG. 293

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΑΚΑΚΙΟΥ

Ex MS. Cryptæ-Ferratæ servato in Bibliotheca Vaticana.

CAPUT I

Post crudelia edicta

Τρίτον τοῦτο τοῦ μισοκάλου καὶ παμπονήρου δράκοντος λαίλαπα κινήσαντος κατὰ τῶν τοῦ Θεοῦ δούλων, ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ γαμβροῦ Διοκλητιανοῦ, υἱοῦ δὲ καὶ ὑπερασπιστοῦ τοῦ σατανᾶ· εὐθέως καὶ τὰ ἀσεβῆ διατάγματα τούτου κατὰ πᾶσαν χώραν ὑπεφοίτησεν, ἔνθα προσέταττεν ὥστε ἐν πάσῃ πόλει, εἴ τις μὴ βούλοιτο τῇ θεραπείᾳ τῶν θεῶν προσιέναι, τοῦτον ἀπαραιτήτως πάσῃ τιμωρίᾳ ὑποβληθῆναι. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἔξω Ἄρχοντας ἐθέσπισε, φόβου παντὸς καὶ κινδύνου βασιλικοῦ γέμοντα· πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοῖς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ Ἡγεμόσι ταῦτα παρηγγέλλετο, ὥστε εἴ B τις τῶν στρατιωτῶν μὴ ὑπείκοι τοῖς προστάγμασι τοῦ Βασιλέως εἰς τὴν θεραπείαν τῶν Θεῶν, μᾶλλον δὲ δαιμόνων, τοῦτον δέσμιον τοῖς ἔξω δικαστηρίοις δίδοσθαι εἰς τιμωρίαν.

Acacius Cappadox Centurio,

2 Ἐν τούτῳ τοίνυν τῷ καιρῷ καὶ τὰ κατὰ Ἀκάκιον τὸν ἅγιον Μάρτυρα ἤνθει μαρτύρια, τὸν ἀληθῶς φερωνύμως τῇ θείᾳ πράξει μαρτυρηθέντα, καὶ μηδὲν τοῦ κακοῦ διαβόλου μετασχόντα, ἢ πράξαντά τι τῆς κακεντρεχοῦς αὐτοῦ μηχανῆς. Οὗτος δὲ ἦν ὁ Ἅγιος, γένους μὲν Καππαδοκῶν, τῇ δὲ τύχῃ στρατιώτης, τῇ δὲ προθέσει ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ, καὶ ταύτῃ ἐκόσμει καὶ γένος, καὶ στρατείαν, καὶ ἀξίωμα· τάδε κατ᾽ αὐτὸν οὕτως ἔχει τὸν τρόπον. Φίρμου τινὸς ταξιαρχοῦντος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λεγομένων, κατὰ μὲν τὴν Ῥωμαίων γλῶτταν Μαρτησίων, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλήνων Ἀρειείων, στρατευομένου τε αὐτοῦ τῷ ἀριθμῷ Κεντυρίωνος· καὶ ἕκαστον τῶν στρατιωτῶν προσκαλουμένου τοῦ Φίρμου, καὶ πειρωμένου τὰ τῆς γνώμης ἑκάστου, καὶ πολλοὺς τὰ μὲν κολακείαις, τὰ δὲ καὶ ἀπειλαῖς δελεάζοντος εἰς τὴν ἀπώλειαν· ὡς ἔφθασε καὶ εἰς αὐτὸν ἡ πεῖρα τοῦ Ἄρχοντος, ἀνέκραγεν ὁ Μακάριος φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, Ἐγὼ Χριστιανὸς ἐγεννήθην, καί εἰμι, καὶ ἔσομαι, τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦτο θέλοντος· καὶ γὰρ καὶ γονέων, καὶ γένους Χριστιανοῦ εἰμι·

Christi fidem constanter profitetur :

Καὶ τρίτον τοῦτο τὴν πεῖραν ποιουμένου τοῦ Φίρμου, καί ποτε μὲν ἀπειλῇ βαρείᾳ, ποτὲ δὲ μείζοσιν ὑποσχέσε- C σιν ἐκμαλάξαι αὐτοῦ τὸ πρόθυμον βουλομένου καὶ ἐξέλκοντος, ἔμεινεν ἀσάλευτος ὁ Μακάριος τῇ ὁμολογίᾳ· ὡς λοιπὸν ἀναγκασθῆναι τὸν Φίρμον, κατὰ τὸ πρόσταγμα τὸ βασιλικὸν, δεδεμένον ἀποστεῖλαι τὸν ἅγιον Ἀκάκιον Βιβιανῷ τινι, την καθόλου τοῦ στρατοῦ διέποντι ἀξίαν.

ad Bibianum suppliciis afficiendus mittitur :

3 Καθεσθέντος οὖν τούτου πρὸ τοῦ βήματος, καὶ ἐπερώτησιν μέλλοντος ποιεῖσθαι, τῶν εἰς τὸν Θεὸν τὴν ὁμολογίαν ἐσχηκότων, Ἀντωνῖνος Κομενταρίσιος ἀναφέρει τῷ Βιβιανῷ, λέγων, Τῇ πρὸ ταύτης παρελθούσῃ ἡμέρᾳ, κύριε, Φίρμος ὁ Τριβοῦνος τῶν λεγομένων Μαρτησίων, Ἀκάκιον, στρατιώτην τοῦ νουμέρου αὐτοῦ, δέσμιον παρέπεμψε πρὸς τὴν σὴν τοῦ ἐμοῦ Κυρίου ἐξουσίαν, ὡς μὴ βουληθέντα εἶξαι τῷ προστάγματι τῶν δεσποτῶν ἡμῶν τῶν ἀηττήτων Αὐγούστων, τῇ δὲ τῶν Χριστιανῶν θρησκείᾳ ἐξακολουθοῦντα, ἀκριβῶς γράψας καὶ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ τῇ σῇ ἀρετῇ. Βιβιανὸς εἶπεν, Ἀναγνωσθήτω τὰ γραφέντα τῇ ἐμῇ καθοσιώσει παρὰ τοῦ Κυρίου μου, καὶ ἐναρέτου Φίρμου τοῦ ταξιάρχου· καὶ ἀναγνώσθη· ἦν δὲ τὰ γραφέντα ταῦτα. Φλάβιος Φίρμος τῷ κατὰ πάντα μοι σεβασμίῳ Βιβιανῷ χαίρειν· Ἀκάκιον τὸν στρατιώτην τοῦ ἀριθμοῦ τυγχάνοντα τοῦ ὑπ᾽ ἐμὲ, καὶ πολλὰ παρ᾽ ἡμῶν τοῦτον μὲν κολακείαις καὶ ὑποσχέσεσι προτραπέντα, τοῦτον δὲ καὶ ἀπειλαῖς ὑπομνησθέντα, Χριστιανόν τε ἑαυτὸν λέγοντα, καὶ ἀκλινῶς περὶ τούτου ἔχοντα, πληρῶν το προσταγμα τῶν ἀηττήτων τροπαιούχων Βασιλέων ἡμῶν, ἀπέστειλα δέσμιον, ὀφείλοντα καὶ στρέβλαις ὑποβληθῆναι τιμωρίαις, ὅπως ἥξῃ τοῖς νόμοις.

ab hoc interrogatus de nomine et patria

4 Ἀναγνωσθείσης δὲ αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς, Βιβιανὸς λέγει, Εἰσαχθήτω Ἀκάκιος, ὃν λέγει ἡ τάξις. Ἀντωνῖνος Κομενταρίσιος λέγει, Ἕστηκε κύριε. Σταθεὶς δὲ ὁ Ἀκάκιος, τὸ πρόσωπον εἶχε μειδιὸν, ἤδη προκατεικονιζόμενος τὴν χαρὰν τὴν μέλλουσαν. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Τίς λέγῃ; ὁ Ἀκάκιος εἶπεν, τὸ ποθεινὸν ὄνομα ἐμοί τε καὶ παντὶ τῷ γένει μου Χριστιανὸς, τὸ δὲ τῆς χρήσεως τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, Ἀκάκιος. Ὁ Δικαστὴς εἶπεν, Καὶ διατί φησιν Ἀκάκιος λεγόμενος, καθὼς λέγεις, κακὸς φαίνῃ, μὴ πει- E θόμενος τοῖς θεσπίσμασι τῶν Αὐτοκρατόρων; τοῦτο γὰρ σημαίνει τὰ γραφέντα ἡμῖν παρὰ Φίρμου τοῦ Ταξιάρχου. Ἀκάκιος εἶπεν, Κατασοφίζῃ μου δικαστά· ἐγὼ δὲ λέγω σοι ὅτε κατὰ τοῦτο μᾶλλον καλῶς Ἀκάκιος λέγομαι, οὐ γὰρ θέλω μετασχεῖν τῆς κακίας τῶν αἱμοβόρων δαιμόνων, ἢ τῶν τούτοις πειθομένων Ἑλλήνων. Ὁ δικαστὴς λέγει, Ποθεν ὁρμώμενος, οὕτω καταθρασύνῃ τῷ λόγῳ; Ἀκάκιος εἶπεν, Τί γὰρ τοῦτο ποιεῖ, ὅτι ἐρωτᾷς περὶ τῆς πατρίδος; Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Ἐπειδὴ ἐν πείρᾳ γεγόναμεν, καὶ τὰ ἤθη τῶν πατρίδων ἐπιστάμεθα, διὰ τοῦτο ἐπηρώτησα, ἵνα πρὸς τὸ ἦθος τῆς πατρίδος σου ἀκούσας, οὕτω καὶ χρήσωμαι ἐν τῷ παρόντι προστάγματι. Ἀκάκιος εἶπεν, γένει μὲν Ἀχαιὸς, ἐγεννήθην δὲ ἐν Καππαδοκίᾳ, ἐκεῖσε καὶ τὴν κατοίκησιν τῶν γονέων μου ἐχόντων, ἐπὶ στρατείαν ἦλθον, ὅθεν μάλιστα καὶ πολλοὺς τῶν συστρατιωτῶν μου προλαβόντας Μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ γνωρίζω, ἀλλὰ καὶ γείτονας, καὶ συνηλικιώτας μου, ὧν τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸν ὧδε θάνατον εἶδον. Βούλομαι οὖν ἐκείνοις μᾶλλον ἀκολουθῆσαι, ἤπερ τοῖς λεγομένοις παρ᾽ ὑμῶν νόμοις ἀνθρώπων, τοῖς μετ᾽ αὐτῶν φθειρομένοις τῇ παραλλαγῇ τοῦ βίου τούτου.

5 Ὁ δικαστὴς λέγει, μὴ νομίσῃς τὰς τυχούσας σε τιμωρίας ἐκδέξασθαι, καὶ γὰρ καὶ τὸ πάτριόν σου ληρῶδες καὶ ἀπότομον θάρσος τοῦτο ζητεῖ· Ὥστε οὖν πάντα σου τὸν λογισμὸν ἐκεῖνον ῥίψας, θέλησον πειθαρχῆσαι τοῖς F νόμοις τῶν Βασιλέων τῇ πρὸς τοὺς θεοὺς θεραπείᾳ, δι᾽ οὓς κρατοῦσιν οἱ τὰ πάντα νικῶντες καὶ διέποντες Αὔγουστοι, αἰδεσθῆναι δὲ καὶ ἡμᾶς καὶ τὸ βῆμα ἡμῶν· καὶ [μὴ] νομίσῃς εἶναι πάντων φρονιμώτερος, ἀπονοίᾳ ἀκαίρῳ κεχρημένος, εἰς ἄνθρωπόν τινα, ὥς φασιν, ὑπόδικον τοῖς νόμοις γεγενημένον, τὰς ἐλπίδας ἔχων.

Judicis errorem reprehendit :

Ἀκάκιος λέγει, σφάλλῃ δικαστὰ, δεινῇ πλάνῃ τοῦ σατανᾶ πλανώμενος, οὐ γὰρ διὰ τὴν θεραπείαν τῶν θεῶν, ὧν λέγεις, κρατοῦσιν οἱ Βασιλεῖς, ἀλλὰ διὰ τὴν συγχώρησιν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, τοῦ τὰ πάντα διακυβερνῶντος. Τὸ δ᾽ εἰς ἄνθρωπον ὑπόδικον, ὡς σὺ λέγεις, ἔχειν με, δικαστὰ, τὰς ἐλπίδας· γνῶθι ὅτι ἄνθρωπος μὲν δι᾽ ἡμᾶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ἐπεφάνη τῷ κόσμῳ, ἵνα σώσῃ ἡμᾶς. Θεὸς δὲ ὢν ἀληθινὸς, καὶ φέρων τὴν ἀπόῤῥητον αὐτοῦ οἰκονομίαν, ἣν οὐκ ἂν δυνήσῃ ἀκοῦσαι, ἢ γνῶναι, εἰ μὴ πρῶτον ἑαυτὸν εὐτρεπίσῃς τῇ πίστει. Θεὸς γὰρ ὢν ἀληθινὸς, ὡς ἔφην, τὴν φύσιν, Λόγος ἀδιαίρετος ὑπάρχων καὶ συναΐδιος ἀεὶ τοῦ Πατρὸς, ἐν ἰδίοις ὅτε ἠθέλησε καιροῖς ἐτέλεσε τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, καὶ τῆς κατακρίσεως τοῦ σατανᾶ, τοῦ ἀπ᾽ ἀρχῆς βασκαίνοντος ἡμῖν, ἐλευθέρωσεν.

6 Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Καὶ εἰ κατ᾽ αὐτοῦ πράσσουσιν οἱ Βασιλεῖς, πῶς οὐκ ἀμείβεται αὐτοὺς ὁ Χριστός σου, ὁ τὴν οἰκονομίαν, ὥσπερ σὺ ἔφης, δι᾽ ἡμᾶς βαστάσας, εἴγε ἐστὶ Θεὸς ἀληθῶς δυνατός. Ἀκάκιος εἶπεν, Ἐκ τούτου γὰρ μᾶλλον, δικαστὰ, ὀφείλεις γνωρῖσαι αὐτὸν, καὶ τὴν ἀγα-

θότητα

et docet cur Christus permittat tyrannos diu impune sævire in Christianos.

A θότητα αὐτοῦ, καὶ τὴν δύναμιν, ὅτι καὶ ὑβριζόμενος οὐκ εὐθέως ἀνταποδίδωσιν ὑμῖν, ἐκδεχόμενος τὴν μετάνοιαν ὑμῶν τῶν Ἑλλήνων, τῶν τὸ αὐτῷ πρέπον σέβας τοῖς δαίμοσι προσφερόντων· ἔστι δὲ καὶ τῶν εὐαρεστούντων αὐτῷ δούλων τὴν ἐκλογὴν καὶ προκοπὴν βουλόμενος ἐκτελέσαι, οὕτω καὶ ᾠκονόμησεν· εἰ γὰρ ἐβούλετο εὐθέως ὑμῖν ἀποδοῦναι, καὶ ὑμεῖς ἀπόλλεσθε αἰωνίως, καὶ οἱ δοῦλοι αὐτοῦ οὐκ ἐγίνοντο φανεροί. Ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τῆς χάριτος αὐτοῦ ἀργὴ διέμεινε· καὶ πῶς εἶχε δοξασθῆναι ὁ Κύριος ἡμῶν, εἰ μὴ νῆ μακρόθυμος ἐπὶ ταῖς πονηρίαις ὑμῶν; Νῦν δὲ συγχωρεῖ ταῦτα οὕτω γενέσθαι, ἵνα καὶ ὑμεῖς ὅσοι οὐ μετανοεῖτε, ἀλλὰ καταπτύσαντες τῆς ἀνοχῆς τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ ἐμμένετε τῇ ὠμότητι ὑμῶν καὶ τῇ ἀποστάσει τῆς ἀπωλείας, αὐτοκατάκριτοι γένησθε· καὶ ἡμεῖς δὲ ἐκ προθέσεως τὴν δεσποτείαν αὐτοῦ ἐπιγνόντες, ζήσωμεν ἀϊδίως σὺν αὐτῷ· καὶ ἡ δόξα δ' αὐτοῦ φανερωθῇ διὰ τῶν μετανοοῦντων ἀνθρώπων, καὶ διορθουμένων τὸν ἑαυτῶν βίον.

Responsum a Judice laudatur,

7 Βιβιανὸς εἶπεν, Γράμματα ἔμαθες, ὅτι οὕτω προσόχως ἀποκρίνῃ; Μὰ τοὺς γὰρ θεούς! καὶ λόγον ἐχόμενον εἶπας, ὅσον τὸ ὑπεξουσίαν εἶναι Θεοῦ τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν. Ἀκάκιος λέγει, Ἐν τούτῳ γὰρ μᾶλλον ὀφείλεις γνωρίσαι τὴν δύναμιν καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, τοῦ πάντων ἡμῶν δεσπότου, ὅτι μαθόντος τὰ δοκοῦντα ὑμῖν B περισπούδαστα γράμματα, εἰ μὴ μόνον ὀλίγα πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων γραφῶν, αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἐλεηνῶν δούλων αὐτοῦ ἀπολογεῖται, καὶ ποιεῖ ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ὑφ' ὑμῶν τῶν πεπαιδευμένων, ἐπαινεῖσθαι. Καὶ γὰρ ἀπ' ἀρχῆς πληρῶν τὴν οἰκονομίαν, καὶ μέλλων κηρύσσειν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν, οὐκ ἐχρήσατο ἀνθρώποις ἢ γένει, ἢ πλούτῳ, ἢ λόγῳ, ἢ γράμμασι δυνατοῖς πρὸς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλ' ἁλιεῦσι καὶ τελώναις, καὶ παντελῶς ἐν πτωχαῖς περιουσίαις ἐχρήσατο. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἵνα ἡ ὑπερβάλλουσα πάντα νοῦν δύναμις αὐτοῦ γνωρισθῇ, τοῦ θείου καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐν πᾶσι συνεργοῦντος αὐτοῖς.

8 Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Ἐγὼ ἐάσας τὸ καίριον ὡς εἰπεῖν, ληρῶ μετά σου τοιαῦτα διαλεγομένου. Οἶδας ὅτι παντὸς φόβου ἡμῖν ἐστι γέμοντα τὰ προστάγματα τῶν Αὐτοκρατόρων, ὥστε ἢ θύοντας καὶ θεραπεύοντας τοὺς θεοὺς ὑμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ἐν πᾶσί τε ὑπηκόους αὐτοῖς γενομένους, καὶ τιμὰς παρ' αὐτῶν κομίζεσθαι, τοὺς δὲ μὴ θύοντας τιμωρεῖσθαι κατακρίτως. Θύεις οὖν τοῖς θεοῖς, καὶ πειθαρχεῖς τοῖς νόμοις; ἢ ἀντιλέγεις; Ἀκάκιος, Καὶ ἐπὶ Φίρμου πολλάκις ἐπερωτηθείς, ὡμολόγησα Χριστιανὸν ἑαυτὸν εἶναι, καὶ οὕτως εἶπον, καὶ πάλιν λέγω ὅτι Χριστιανός εἰμι, καὶ οὐ θύω δαίμοσι ἀκαθάρτοις. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Ἐγὼ ἔτι τὸ τῆς ἡλικίας σου μέτρον οἰκτείρω· C ὁρῶ γάρ σε μὴ πλέον εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν ὄντα, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ στρατιώτου σχῆμα αἰδεσθείς, οὐκ ἠθέλησα τιμωρίαις σε τέως ὑποβαλεῖν. Ἐπὶ πολὺ δὲ, ἐὰν ἐμμένῃς τῇ μωρίᾳ ἐκείνῃ, ἀναγκάσεις με ἐπαγαγεῖν σοι βασάνους ἀνηκέστους. Ἀκάκιος εἶπεν, Καὶ ὃ ἐγὼ βούλομαι ποιῆσαι οὐκ ἔστι μωρὸν, ἀλλὰ καὶ πάνυ φρόνιμον καὶ ἀποδεκτόν· ἵνα τὸν ποιήσαντά με καὶ μέχρι τοῦ νῦν προνοούμενόν μου μὴ ἐγκαταλίπω τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, πῶς μόνον ἔφης ἀληθινὸν Θεὸν, ὁπότε λέγεις τὸν Χριστὸν υἱὸν εἶναι Θεοῦ, ἀνάγκη δὲ πᾶσα, εἰ υἱὸς, καὶ ἴσος εἴη τῷ πατρὶ, δύο αὐτοὺς εἶναι λοιπὸν, καὶ οὐχὶ ἕνα Θεόν. Δύο οὖν καὶ αὐτοὶ λέγοντες Θεοὺς, πῶς νῦν ἕνα ἐκφωνεῖς; ἀναγκάζεις με γὰρ ληρολογεῖν μετά σου, οὕτως ἔκθεσμα καὶ ἀνάρμοστα ὁμιλῶν.

fidem constanter profitetur:

9 Ἀκάκιος εἶπεν, Πιστεύω τῷ Ἰησοῦ τῷ σταυρωθέντι ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, δοθῆναί μοι λόγον διὰ Πνεύματος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου, πρὸς τὴν ἐπερώτησίν σου ταύτην τοῦ διασαφῆσαι αὐτήν· οὐ γὰρ ἡ τυχοῦσά ἐστιν αὕτη ἐπερώτησις, ὡς δύο λέγοντες Θεοὺς, ἕνα προσκυνεῖν Θεὸν ἐπαγγελλόμεθα. Ἐγὼ δέ σοι λέγω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀχώριστον εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ εἶναι μὲν τρία πρόσωπα ἐν τρισὶ προσηγορίαις, μίαν δὲ δύναμιν καὶ θεότητα τούτων τῶν ὀνομάτων ὑπάρχειν· ἕνα δὲ λέγομεν Θεὸν, ἔχοντα καὶ Λόγον καὶ Πνεῦμα, πάνυ γὰρ ἀλογώτατόν ἐστι, Θεὸν ἄλογον καὶ ἄνευ τοῦ ζωτικοῦ D Πνεύματος εἶναι. Δίδωμι δέ σοι καὶ ὑπόδειγμα ἐγχωροῦν, ὅσον πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀνθρωπίνην δύναμιν ἐν τούτῳ, Ὥσπερ ὁ Βασιλεὺς ὁ νῦν, ὃν σὺ ἐπιγράφῃ δεσπότην, ἐγὼ ἄνθρωπον αὐτὸν λέγω, ἀλλὰ καὶ κρίσει μείζονι ὑποκείμενον, ἔχει δὲ υἱόν· καὶ λέγεται εἰ τύχοι οὗτος Μαξιμιανὸς, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μαξέντιος, καί εἰσι δύο μὲν πρόσωπα, ἡ δὲ φύσις αὐτῶν τουτέστι τῆς ἀνθρωπότητος μία, καὶ ἡ βασιλεία μία καὶ ἀδιαίρετος τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, τιμᾶται γὰρ ὁ υἱὸς διὰ τὸν πατέρα, καὶ ὁ πατὴρ διὰ τὸν υἱόν· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, τῆς θείας οὐσίας μιᾶς οὔσης καὶ ἀτρέπτου, Θεοῦ τε καὶ τοῦ Λόγου αὐτοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου, εἷς καὶ ἀληθῶς Θεὸς ὁ παρ' ἡμῶν προσκυνούμενος.

explicat personarum Trinitatem in substantia unitatis:

10 Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Καὶ πολλάκις ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐμοῦ προτρεψαμένου σε, σὺ τοῖς λόγοις σου τούτοις, τοῖς μηδέν σοι ὠφελοῦσι, μεταγαγεῖν με βούλει. Πείσθητι οὖν μοι, καὶ θῦσον, καὶ ἐπίγνωθι τοὺς πατρῴους θεοὺς, δι' οὓς τὰ πάντα συνέστηκεν· ἐπὶ πολὺ γάρ σου ἐφεισάμην. Ἀκάκιος λέγει, Μή με νομίσῃς φόβοις κτυπεῖν, ἔχεις τὸ σῶμά μου εἰς μάστιγας ἕτοιμον· ὡς βούλει χρῶ· τὸν δὲ λογισμὸν τῆς ψυχῆς μου, οὔτε σὺ, οὔτε ὁ Αὐτοκράτωρ σου, οὔτε ἡ παρουσία τῶν δαιμόνων σου οὐ δύναται μεταστρέψαι ἐπὶ τὸ φαῦλόν ποτε. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Ἐπεὶ οὖν οὕτως βούλει, ἀνάγκη με πᾶσα εἰς αἰκισ- E μοὺς χωρῆσαι κατά σου, καὶ τὸ πρόσταγμα τὸ βασιλικὸν πληρῶσαι· ἀδύνατον γάρ σε τοιαύτῃ ἐξετάσει ὑποπεσόντα ἀναχωρῆσαι οὕτως, καταπαίξαντα τοῦ δικαστηρίου. Τότε θυμωθεὶς ὁ Ἄρχων πρὸς τὴν τάξιν λέγει, Πήξατε τέσσαρας πάλους, καὶ ἐκεῖ ἐνδήσαντες αὐτὸν, νεύροις ὠμοῖς χρήσασθε αὐτῷ καθ' ἑκάτερα μέρη, νώτου καὶ τῆς κοιλίας, ἵνα μάθῃ μὴ φλυαρεῖν τοσαῦτα· καὶ νομίζειν εἰδέναι τι, μηδὲν ἐπιστάμενος· Ἴδωμεν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, ἢ τὸ ἄτρεπτον τοῦ λογισμοῦ αὐτοῦ. Δεθέντος δ' αὐτοῦ ἐν τοῖς πάλοις, καὶ μαστιζομένου αὐτοῦ καθ' ἑκάτερα μέρη τοῦ σώματος, αὕτη μόνη ἐγένετο φωνὴ παρ' αὐτοῦ, Χριστὲ, βοήθει μοι τῷ ταπεινῷ δούλῳ σου, Κύριε μή με ἐγκαταλίπῃς. Καὶ ἀλλαγέντων ἓξ τῶν τυπτούντων αὐτὸν, καὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὴν γῆν πληρώσαντος, καὶ ὅλου τοῦ σώματος αὐτοῦ χαλεπῶς διατεθέντος τοῖς τραύμασιν, ὁ δικαστὴς ὁρῶν τὸ πάθος ἐλεεινὸν γεγεννημένον, καὶ τὸν λογισμὸν τοῦ Μάρτυρος ἀμετακίνητον, λέγει πρὸς αὐτὸν, Θύεις; ἢ τί λέγεις; σὺ γὰρ εἵλω ἄθλιος μᾶλλον λεχθῆναι, ἢ φίλος γενέσθαι τῶν Βασιλέων;

ad patiendum alacris.

crudelissime verberatur.

11 Ἀκάκιος λέγει, Οὐ θύω· ἔχω γὰρ τὸν Κύριόν μου Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν βοηθοῦντά μοι· ἐμὲ γὰρ ἐκ τῶν βασάνων σου τούτων ἰσχυρότερον μᾶλλον καὶ θαρσαλεώτερον κατέστησας. Ἕως γὰρ ἄρτι ἡ προσδοκία κἂν ἐν μέρει τὸν λογισμόν μου ἐτάραττε· γενομένη δὲ ἡ πεῖρα τοῦ πάθους, καὶ ἐνεχθεῖσα, διὰ τὸν ἐνδυναμοῦντά με Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, σφόδρα με γενναιότατον ἐποίησε F πρὸς πᾶσαν τιμωρίαν, πιστεύσαντα ἀδιακρίτως τῷ Θεῷ. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Ἐπειδὴ τὰς μείζονάς σοι τιμωρίας οὐδέπω ἐπήγαγον, ταῦτα λέγεις· ἐγώ σου τὸ θράσος καθαιρῶ τοῦτο· φεισάμενος γάρ σου, θαρσαλέον σε, ὡς λέγεις, πεποίηκα. Ἀκάκιος λέγει, Ποίει μόνον διὰ τάχους ὃ θέλεις, ἃς γὰρ νομίζεις βασάνους μοι ἐπάγειν, εἰς ὠφέλειάν μού εἰσιν· καὶ ὅσον μείζονάς μοι ἐπιφέρεις κολάσεις, τοσοῦτον τὴν ἐν Κυρίῳ μου χάριν ἄκων χαρίζῃ. Ὁ δικαστὴς λέγει, Ταῦτα λαλεῖς, ἐπειδὴ τὸ σῶμά σου οὐδέπω κατεξάνθη τοῖς αἰκισμοῖς. Ἀκάκιος εἶπεν, Καὶ ἤδη σοι ἔφην, ποίει ὃ θέλεις· οὐ θύω γὰρ δαίμοσιν ἀκαθάρτοις, καὶ οὐ ποιῶ τὸ θέλημά σου, οὐ δὲ τοῦ πατρός σου τοῦ σατανᾶ. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Κλάσατε αὐτοῦ τὰς σιαγόνας μολυβδίσιν, ἵνα μὴ ἀπαυθαδίζηται τῇ ἡμετέρᾳ ἐπ' αὐτῷ μακροθυμίᾳ. Ἀκάκιος εἶπεν, Ἴδε καὶ ἐν τούτῳ ὃ ἠθέλησας ἐποίησας, καὶ οὐδὲν πλέον ὠφελήσας· οὐ γὰρ νικήσουσιν αἱ κακοτεχνίαι σου τὴν εἰς Χριστόν μου ἀγάπην. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, θῦσον λοιπὸν, καὶ ἀπαλλάγηθι τῶν μενουσῶν σε βασάνων. Ἀκάκιος λέγει, Εἶπόν σοι, οὐ θύω· τοσοῦτον γὰρ τῶν μελλουσῶν βασάνων κατέπτυσα, ὅσον καὶ τῶν ἤδη προλαβουσῶν οὐκ ἐφρόντισα, τοῦ Θεοῦ μοι χορηγοῦντος τὴν δύναμιν.

Ex ipsis pœnis robustior factus

maxillas cæditur plumbeis massis:

12 Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Πῶς στρατιώτης ὢν, καὶ ἀγράμματος,

A

a Spiritu sancto edoctum se asserit loqui :

ἀγράμματος, οὕτως ἀπολογῇ; Ἀκάκιος εἶπεν, Τί γὰρ νομίζεις, ἡμᾶς ἀπολογεῖσθαι ἐξ ἰδίας σκέψεως; Οὐχί· ἀλλὰ τὸ πλούσιον καὶ ἅγιον Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ χορηγεῖ τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν παῤῥησίαν, καὶ τὴν ὑπομονὴν, προνοούμενον αὐτῶν, καθὼς ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξε προειπὼν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Ὅτ' ἂν φησι παραδιδῶσιν ὑμᾶς τοῖς ἄρχουσι διὰ τὸ ὄνομά μου, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσητε, δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τὸ τί εἴπητε· οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν, τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Ἀντωνῖνος Κομενταρίσιος λέγει τῷ ἁγίῳ Μάρτυρι, Τί ὠφελεῖς, ἄθλιε, τοιαῦτα νουθετηθεὶς, καὶ μὴ πεισθείς; ἐὰν ὕστερον μετὰ βασάνων βαρυτέρων ποιήσῃς τὸ πρόσταγμα τῶν Βασιλέων. Ἀκάκιος εἶπεν, Ὕπαγε, νουθέτει σεαυτόν· εἰ γὰρ τοῦ Ἄρχοντος, καὶ τῶν ἀπειλῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐπενεχθεισῶν μοι βασάνων οὐκ ἐφρόντισα χάριτι τοῦ Θεοῦ μου, σοῦ ἔχω ἀκοῦσαι; Ὁ δικαστὴς λέγει, Ἀκάκιον τὸν ἀκαθοσίωτον, στρατιώτην ποτὲ, ὑπὸ ἀσφαλῆ φρουρὰν τὴν ἐνδοτέρῳ εἰς τρία κεντήματα τοῦ ξύλου βαλόντες, περίθετε σίδηρα βαρέα κατὰ τοῦ τραχήλου καὶ κατὰ παντὸς τοῦ σώματος, τηρηθησόμενον τῇ ἑξῆς δικασίμῳ· μή τε ὁρᾶσθαι ὑπὸ κῶν συνέθνων συγχωρούμενον, μή ποτε μακαριζόμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐντονώτερος ἡμῖν πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐξέτασιν εὑρεθείη.

ducitur in carcerem lætus.

B

Καὶ ἀπήχθη ὁ Μακάριος ἐν τῇ φρουρᾷ, χαίρων ἐπί τε τῇ παρελθούσῃ ἐπερωτήσει, καὶ ἐπὶ τῇ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπολήψει παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς Θεοῦ· καὶ ἐποίησεν ἐν τῇ φυλακῇ Πειρίνθου ἡμέρας ἑπτά.

CAP. II.

Byzantium abducitur :

13 Ἐγένετο δὲ τὸν Βιβιανὸν γράμματα δέξασθαι παρὰ τοῦ Φλακκίνου, τοῦ προλαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ Βυζάντιον· ἐκέλευσε δὲ καὶ τοὺς δεσμώτας ἀκολουθῆσαι. Ὁ οὖν μακάριος μάρτυς Ἀκάκιος, καὶ τῷ ὄγκῳ τῶν τραυμάτων τρυχόμενος, καὶ τῷ πόνῳ τοῦ σώματος, ἔτι δὲ καὶ τῷ πλήθει τῶν σιδήρων βαρυνόμενος, καὶ τῇ ἐπείξει τῶν δημίων τῇ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ τῷ καμάτῳ τῆς πορείας, καὶ τῇ ἐνδείᾳ τῶν σιτίων τρυχόμενος, καὶ τῷ μὴ συγχωρεῖσθαί τινα τῶν γνωστῶν συνέθνων ὁρᾷν αὐτὸν πρὸς τὸ ζῆν λοιπὸν ἐξαπορούμενος, ἐπακολουθούντων δὲ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δεσμωτῶν ἐν τῇ ὁδῷ καὶ τῶν κατεπειγόντων δημίων, ηὔξατο τῷ Θεῷ λέγων, ἀξιώσας πρότερον τοὺς δημίους τοῦ συγχωρηθῆναι αὐτῷ εὔξασθαι, καὶ σταθεὶς ἐν τόπῳ τινὶ, ηὔξατο, καὶ εἶπεν· Δόξα σοι, ὁ Θεὸς, ὁ κατὰ τὸ ἔλεός σου ποιῶν τὰ ἐλέη σου μετὰ τῶν ἀγαπώντων τὸ ὄνομά σου· δόξα σοι τῷ καὶ ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν καλέσαντι εἰς τὸν κλῆρον τοῦτον· δόξα σοι Ἰησοῦ, τῷ εἰδότι τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ἡμῶν, καὶ δόντι μοι ἐν ταῖς βασάνοις τὴν ὑπομονήν. Ἐπεὶ οὖν βλέπεις, Κύριέ μου, πολλὰ τὰ συνέχοντά με κακὰ, καὶ τοῦ μέλλειν ἐκδημῆσαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τοῦ σώματος, αὐτὸς, δέσποτα Κύριε, ἀπόστειλον Ἄγγελον τημελοῦχον, ἰώμενόν με ἀπὸ τῶν περιεχουσῶν με ἀναγκῶν· καὶ κέλευσον καταξιωθῆναί με οἰωδήποτε τρόπῳ, μόνον ἀποφάσει δικαστοῦ τελειωθῆναι, καὶ εἶναί με παρὰ σοί. Καὶ εὐξαμένου αὐτοῦ, φωνὴ ἐγένετο ἐκ νεφέλης (ἦν γὰρ ὁ ἀὴρ συγκεχυμένος) Ἴσχυε, καὶ ἀνδρίζου, Ἀκάκιε. Ὡς καὶ τοὺς δημίους καὶ τοὺς δεσμώτας ἀκούσαντας θαυμάζειν, καὶ λέγειν, ἄρα καὶ νεφέλη λαλεῖ; ἢ ἠκούσθη ποτὲ ὡς νῦν ἠκούσαμεν; καὶ διηπόρουν περὶ τούτου.

in itinere orans

C

divinitus confirmatur :

prædicat Christum concaptivis :

14 Πολλοὶ δὲ τῶν δεσμωτῶν ἀκούσαντες ταῦτα, ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ, καὶ προσέπεσον τῷ Μάρτυρι, ἀξιοῦντες αὐτὸν ἐκτεθῆναι αὐτοῖς τὸν λόγον τῆς πίστεως. Τότε γοῦν ὁ Μάρτυς σὺν αὐτοῖς ὁδεύων ἔλεγεν, Ἐγὼ μὲν ἐγενόμην ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ στρατιώτης, αὐξηθεὶς δὲ εἰς χεῖρας ἱερέων, ἀλλὰ καὶ γένος ἔχων ἱερατικὸν, μέμνημαι αὐτῶν διδασκόντων, ὅτι ὁ Θεὸς θέλων τὸν ἐκπεσόντα ἐκ τοῦ παραδείσου σῶσαι καὶ ἀναγαγεῖν ἐκ τοῦ ᾅδου, ἀπέστειλε τὸν συναΐδιον αὐτοῦ Λόγον εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐλθὼν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σαρκοῦται ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας, καὶ σχήματι φανεὶς ὡς ἄνθρωπος, σταυρὸν ὑπέμεινεν, ἵνα τοῦ Ἀδὰμ τὴν παρακοὴν πάλιν διὰ ξύλου τοῦ σταυροῦ ἰάσηται, καὶ δώσῃ τὴν ἄφεσιν τῆς καταδίκης, αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν το χρέος ἀποδοὺς ὁ Κύριος ἡμῶν· καὶ διὰ τὸ προσηλωθῆναι τῷ σταυρῷ σχίσας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, καὶ λύσας τὴν ἁμαρτίαν, καὶ διὰ τοῦ οἰκείου θανάτου θανατώσας τὸν θάνατον, καὶ νεκρώσας τὸν ᾅδην, καὶ καταισχύνας, καὶ ἐξουδενώσας τὴν δύναμιν πᾶσαν τοῦ διαβόλου καὶ πάσης τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, συνθλάσας τε πύλας χαλκᾶς καὶ μοχλοὺς σιδηροὺς συντρίψας διὰ τῆς τριμέρου αὐτοῦ ἀναστάσεως, χαρίζεται τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀνάστασιν, ἵνα ζήσωμεν πάντες εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας· οὗτος γὰρ ὁ κόσμος πρόσκαιρος, καὶ οὐδέν ἐστι. Καὶ πάντες ἀκούσαντες ταῦτα, ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ τοῦ Χριστοῦ.

D

convertit eos ad Christum :

15 Τῶν δὲ πιστευσάντων, ἰδοὺ τῇ ἐπιούσῃ ἑσπέρᾳ ἐν τῇ μονῇ, ἔνθα ἔμειναν ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ, εἶδον λαμπροφοροῦντάς τινας σχήματι στρατιωτικῷ, ὁμιλοῦντας αὐτῷ. Καὶ οἱ μὲν τῶν ἰδόντων ἐνόμιζον φίλους αὐτοῦ εἶναι συστρατιώτας, καὶ ὡς διὰ τὸν βασιλικὸν φόβον ἐληλυθέναι ἐν νυκτὶ πρὸς αὐτὸν ἐπισκέψασθαι αὐτόν· οἱ δὲ ἕτεροι ὀπτασίαν τινὰ ἀπόῤῥητον ἔλεγον εἶναι. Πάλιν δὲ τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ, ἐλθόντες ἐν τῷ Βυζαντίῳ, καὶ κληθέντες ὁμοῦ ἐν οἴκῳ ἑνὶ, εἶδον πάλιν τοὺς αὐτοὺς Ἀγγέλους ὁμιλοῦντας αὐτῷ, καὶ καταντλοῦντας ὕδατι θερμῷ τὰ τραύματα τοῦ σώματος αὐτοῦ, καὶ θεραπεύοντας αὐτὸν, ὡς πάντας τοὺς θεασαμένους, τότε καὶ τῇ προτέρᾳ νυκτὶ, εἰπεῖν, ὅτι ὄντως ὀπτασία τις ἁγίων Ἀγγέλων τῷ Μάρτυρι ἐγένετο. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ, βληθέντος τοῦ Μάρτυρος εἰς τὴν ἐνδοτέραν φυλακὴν ἐν τῷ ξύλῳ καὶ τοῖς σιδήροις, κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἄρχοντος ἐσφιγμένου καὶ τρυχομένου, καὶ τῶν ἄλλων δεσμωτῶν εἰς τὴν ἐξωτέραν φυλακὴν ὄντων, εἶδον πάλιν φῶτα πολλὰ ἐν τῇ νυκτὶ ἁπτόμενα πρὸς τὸν Μάρτυρα, καὶ τοὺς ἄνδρας, τοὺς μὲν λύοντας αὐτὸν ἐκ τῶν δεσμῶν καὶ θεραπεύοντας αὐτὸν, τοὺς δὲ τροφὴν αὐτῷ προσφέροντας. Καὶ ταῦτα ἐν πλείοσιν ἀγωγαῖς θεασάμενοι, τῷ δεσμοφύλακι ἀνενέγκαντες, ἐποίησαν αὐτὸν αὐταῖς ὄψεσι πληροφορηθῆναι, ὅθεν καὶ ὁ Καπικλάριος ἐκπλαγεὶς ἐφ' οἷς ἐθεάσατο, πολλοῖς τῶν φίλων αὐτοῦ ἀπελθὼν ἐφανέρωσεν.

ab Angelis sanatur,

E

et recreatur.

16 Ὁ δὲ Ἄρχων μετὰ τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν ἐν τῷ Βυζαντίῳ, μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας καθίσας πρὸ βήματος, ἐζήτησε τὸν Μάρτυρα λέγων, Κάλει Ἀκάκιον, τὸν τῆς ἀσεβοῦς θρησκείας τῶν Γαλιλαίων συνήγορον. Ἀντωνῖνος Κομενταρίσιος εἶπεν, Ἕστηκε Κύριε. Σταθέντος δὲ πρὸ βήματος τοῦ Μάρτυρος, ἰδὼν ὁ δικαστὴς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἁγίου φαιδρὸν ὡσεὶ πρόσωπον Ἀγγέλου, ἐξεπλάγη· ἤλπιζε γὰρ αὐτὸν ἐκ τῶν τραυμάτων τοῦ σώματος, καὶ ἐκ τῆς θλίψεως τῶν δεσμῶν, καὶ ἐκ τῆς ἐνδείας τῶν σιτίων, καὶ τοῦ κόπου τῆς πολλῆς ὁδοῦ καταπεπονημένον καὶ καταδεδαπανημένον σφόδρα ἰδεῖν τῷ σώματι· ὡς θαυμάσαντα αὐτὸν ἐπὶ τῇ ὡραιότητι αὐτοῦ εἰπεῖν πρὸς τὴν τάξιν, Ὦ κακοὶ στρατιῶται, οὐχὶ ἐκέλευσα ὑμᾶς εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν ἐν τῷ ξύλῳ εἰς τρία κεντήματα βαλεῖν, σιδήροις τε βαρυτάτοις, καὶ πολλοῖς κατὰ τοῦ τραχήλου, καὶ τῶν μέσων, καὶ κατὰ παντὸς τοῦ σώματος περικείμενον βληθῆναι, ὡς τῇ τούτων ἀγχονῇ τὸ ἀκμαῖον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καταπονηθῆναι, καὶ μήτε ἐπισκέπτεσθαί τινας αὐτὸν, πλὴν τοῦ τὴν βρῶσιν αὐτοῦ εἰσφέροντος; Πῶς οὖν ὁρῶ αὐτὸν οὕτω νῦν τεθραμμένον ὡς ἀθλητὴν, ἀλλὰ καὶ τῷ κάλλει προστεθειμένον, καὶ πολὺ χαριέστερον γεγονότα; Ἀντωνῖνος Κομενταρίσιος εἶπεν, Μὰ τὴν σὴν ἀρετὴν, καθὼς προσέταξας εἰς πάσας τὰς τιμωρίας ἐμβέβληται, καὶ ἐν Περίνθῳ κατὰ τὴν ὁδὸν τὰ σίδηρα φορῶν ἦλθεν ἕως καὶ ὧδε· ἐὰν οὖν δοκεῖ τῇ ἐξουσίᾳ σου ἐπιδεῖν τὰ σίδηρα, καὶ σταθμῖσαι, ᾧδέ εἰσι, μέχρι γὰρ τοῦ δικαστηρίου τούτου οὐ περιῃρέθησαν ἀπ' αὐτοῦ· ἐπερωτήσει δὲ ἡ ἐξουσία σου καὶ τὸν δεσμοφύλακα μετὰ ἀπειλῆς, εἰ μὴ οὕτω προστέτακτο αὐτῷ κατὰ τὴν κέλευσίν σου.

Quem ita vegetum miratus Judex

F

de eo custodem interrogat,

17 Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Εἰσαχθήτω ὁ δεσμοφύλαξ· καὶ εἰσαχθέντος αὐτοῦ, ὁ δικαστὴς εἶπεν, Διατί τρισκατάρατε κατὰ τὸ προσταχθέν σοι οὐκ ἐποίησας τούτῳ, ἀλλὰ οὕτως αὐτὸν τεθραμμένον καὶ ἀνειλημμένον ἤγαγες ἡμῖν, ὡς μέλλοντα πάμμαχον ἡμῖν ποιῆσαι; Ἀκάκιος εἶπεν, Τὸ ἐμόν σοι πάμμαχον τετήρηταί σοι ἐν οὐρανῷ ἔμπροσθεν τοῦ ἀληθινοῦ ἀθλοθέτου Χριστοῦ, τοῦ καὶ τὴν ῥῶσίν μοι παρασχόντος· ὁ γὰρ Κύριός μου οὕτω θεραπεύει τοὺς

Sancto silere jusso :

δούλους

A δούλους αὐτοῦ ῥήματι μόνῳ. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, κλάσατε αὐτοῦ τοὺς ὀδόντας, ἵνα μὴ λαλῇ μὴ ἐπερωτώμενος. Καὶ πρὸς τὸν δεσμοφύλακα λέγει, Τί λέγεις σὺ τρισκατάρατε; Κάσιος δεσμοφύλαξ εἶπεν, Μὰ τὴν σὴν ἀρετὴν, τὰ μὲν προσταχθέντα πάντα, καὶ μετὰ προσθήκης κακῶν γενόνασιν αὐτῷ· ἄλλοι δὲ ἦσαν οἱ δορυφοροῦντες αὐτὸν, ὡς καὶ οἱ δέσμιοι πάντες οἱ σὺν αὐτῷ ἐπίστανται, καὶ εἰ ἄλλως λέγω, κεφαλὴν ἔχω, δέομαί σου, ἐξουσίαν ἔχεις, ποίει ὃ βούλει· ἐθεωροῦμεν γὰρ πλειστάκις λαμπροφοροῦντάς τινας ὥσπερ στρατιώτας, καὶ ἄλλους ὡς σχολαστικοὺς καὶ ἑτέρους ὡς ἰατροὺς εἶναι ἐνομίζομεν συνόντας αὐτῷ, καὶ τημελοῦντας, καὶ τῷ ὕδατι καταντλοῦντας τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἅμα δὲ συνεσθίοντας αὐτῷ· ταῦτα δὲ πάντα καὶ οἱ δέσμιοι ἀπὸ τῆς Περίνθου ἐρχόμενοι μετ᾽ αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδῷ ἰδόντες, καὶ ὧδε πλειστάκις ἀνήνεγκάν μοι, ὥστε καὶ ἐμὲ αὐτοψὶ πεισθῆναι μὴ πιστεύοντα αὐτοῖς. Εἴποτε δὲ ἀνοίξας τὴν κατῆναν, εἰσελθεῖν ἠβουλήθην, αἰφνιδίως θεωρῶν, ταῦτα ἐπερωτῆσαι αὐτοὺς βουληθεὶς, πόθεν ἄρα εἰσῆλθον, ἢ τίνες εἰσὶν ἐκεῖνοι, οὓς ἔβλεπον μετ᾽ αὐτοῦ· εἰσελθὼν, δὲ πολλάκις πρὸς αὐτὸν, οὐδένα αὐτῶν εὕρισκον, οὐ δὲ τῶν προκειμένων αὐτοῖς ἀγαθῶν, ἀλλὰ τοῦτον μόνον ἐν τῷ ξύλῳ εὐχόμενον καὶ δοξάζοντα τὸν Θεὸν αὐτοῦ, ὅτε δὲ καὶ ὕπνῳ κατακείμενον.

testatur ille angelica visione confortatum

quam ipse et vincti omnes sæpe viderint,

B Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Σὺ χρήματα παρὰ τῶν συνέθνων αὐτοῦ λαβὼν, παίζειν θέλεις τὸ δικαστήριον· καὶ θυμωθεὶς, ἐκέλευσε καταυχενίοις αὐτῷ μολυβέσι χρήσασθαι. Ὡς δὲ ἐβασανίζετο ὁ δεσμοφύλαξ, ἐβόα, Δέομαί σου, εἰ ἄλλως εἶπον, ἀπόκτεινόν με. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Οἰκοῦν γόητα αὐτὸν ἀποφαίνεις; Ὁ δεσμοφύλαξ εἶπεν, Ἐγὼ ὃ εἶδον, εἶπον· εἰ δέ ἐστι γόης, οὐκ οἶδα.

et ideo crudeliter cæditur.

18 Ὁ δὲ μακάριος Ἀκάκιος ἑστὼς, ἐγέλασεν ἐπὶ τῇ ἀφροσύνῃ αὐτῶν, καὶ τοῦτο κλασθεὶς τὰς σιαγόνας. Ὡς τὸν δικαστὴν πάλιν ὀργισθέντα εἰπεῖν τῷ Μάρτυρι, Καταπαῖξαι ἡμῶν ἦλθες, θαῤῥῶν ταῖς γοητείαις σου; Ἀπεκρίθη Ἀκάκιος, Ἐγὼ μὲν οὐ καταπαίζω ὡς ἐπιχαίρων τῇ ἀπωλείᾳ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα λυποῦμαι περὶ τῆς αἰδίου ὑμῶν κρίσεως· παίζετε δὲ ὑμεῖς τὴν ἑαυτῶν ζωὴν, καταλιπόντες τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ λίθοις προσκυνοῦντες. Ὁ δικαστὴς εἶπεν, Μὴ νομίσῃς με νικῆσαι τῇ εὐτονίᾳ σου, οὐκ ἐῶ σε ζῆσαι, ἐὰν μὴ θύσῃς καὶ πληρώσῃς τὸ προσταχθέν σοι ὑπὸ τῶν ἀηττήτων αὐτοκρατόρων Βασιλέων. Ἀκάκιος λέγει, εἰ ἐφοβούμην σου τὰς ἀπειλὰς, ἀπὸ πρώτης ἂν πεισθείς σοι ἐποίουν ὃ λέγεις· ἐπειδὴ δὲ ὁ λογισμός μου καλλίων σού ἐστι, καὶ οὐ φοβοῦμαί σου τὰς ἀπειλάς· ποίει ὃ θέλεις.

Acacius minas rejicit:

19 Τότε θυμωθεὶς ὁ δικαστὴς λέγει, Θύεις λοιπὸν, ἢ ἔτι ἐπιμένεις τῇ μωρίᾳ σου; Ἀκάκιος εἶπεν, Ἐπιμένεις

C σὺ, ἀνθρώπους μηδὲν πράξαντας κακὸν ἢ ἀδικήσαντάς σε ἀδίκως οὕτως ἀναλίσκων; Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ δικαστὴς, κελεύει μηλείνας ῥάβδους ἐνεχθῆναι, καὶ κατὰ τοῦ νώτου καὶ τῆς κοιλίας τύπτεσθαι αὐτόν. Ἀλλαγέντων δὲ δέκα ἀνδρῶν τυπτόντων αὐτὸν, ὁ Μάρτυς ἐν ταῖς βασάνοις ἐβόα, λέγων, Χριστὲ, βοήθει μοι τῷ ταπεινῷ δούλῳ σου· καὶ θυμωθεὶς ὁ δικαστὴς, κελεύει κατὰ τῆς κοιλίας τύπτεσθαι αὐτόν. Ἀλγήσας δὲ ὁ Μακάριος, ἐνεβόησε φωνῇ μεγάλῃ καὶ εἶπεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, βοήθει τῷ δούλῳ σου Ἀκακίῳ. Τούτου ῥηθέντος ὑπ᾽ αὐτοῦ, εὐθέως φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐγένετο λέγουσα αὐτῷ, Μὴ φοβοῦ Ἀκάκιε, ἀλλὰ θάρσει, σὲ γὰρ δεῖ μετὰ τῶν πατέρων σου ἀπίεναι, καὶ εὐφρανθῆναι ὧδε, ὅπου νῦν ὁμολογεῖς τὸ ὄνομά μου. Καὶ γενομένης τῆς φωνῆς ταύτης, οἱ δέροντες αὐτὸν ναρκήσαντες, ὡς ἐνεοὶ ἔστησαν, μὴ δυνάμενοι τὰς χεῖρας κινῆσαι, ὡς ἀπορηθῆναι τὸν Ἄρχοντα. καὶ θυμωθῆναι, πέμψαι τε τὸν ἅγιον Ἀκάκιον τὸν Μάρτυρα εἰς τὰ μείζονα δικαστήρια Φλακκίνῳ τῷ Ἀνθυπάτῳ τῆς Εὐρώπης, ἀναφυρὰν γράψαντα τοιαύτην.

virgis quernis flagellatur

cælesti voce confortatur:

D Τῷ κατὰ πάντα θαυμασιωτάτῳ καὶ μεγίστῳ δικαστῇ Φλακκίνῳ Ἀνθυπάτῳ, Βιβιανὸς ὁ αἰδεσιμώτατος Καθολικός. Ἀκάκιον τὸν τῆς ἀσεβοῦς θρησκείας τῶν Χριστιανῶν συνήγορον, παραπεμφθέντα παρὰ Φίρμου τοῦ Ταξιάρχου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μαρτησίων, καὶ μὴ βουλόμενον εἴκειν τοῖς προσταχθεῖσι παρὰ τῶν ἀηττήτων Βασιλέων ἡμῶν, πρὸ τούτων τῶν εἴκοσι ἡμερῶν ἀποσταλέντα δεξάμενος, καὶ ἰσχυρῶς τὴν κατ᾽ αὐτοῦ ἀνάκρισιν ποιησάμενος, οὐδὲν πλέον ἴσχυσα· τοῦ προκειμένου αὐτῷ γὰρ σκοποῦ ἔχεται. Ἐπεὶ οὖν πλέον ὁ φόβος πρόσεστι τῇ μεγίστῃ σου ἐξουσίᾳ, τοῦτον μετὰ τῶν πραχθέντων παρὰ τῇ ἐμῇ βραχύτητι ἀπέστειλα ἐπὶ τὴν μεγίστην σου ἐξουσίαν, αἰκίσας μὲν ἔτι ἐκ τοῦ δικαστηρίου, νῦν δὲ ἐνδημήσασαν ἐνθάδε γνοὺς τὴν Λαμπρότητά σου.

ad Proconsulem mittitur:

20 Δεξάμενος τοίνυν ὁ Φλακκῖνος τὰ γράμματα, ἐκέλευσεν ἐγκλεισθῆναι τὸν Μάρτυρα, ἄνευ δεσμῶν καὶ φυλακῆς μισαρᾶς· γυναῖκα γὰρ εἶχεν ὁ Φλακκῖνος Χριστιανὴν, καὶ ἦν ἀξιωθεὶς καὶ ὁρκισθεὶς λάθρα παρ᾽ αὐτῆς, ὥστε τοὺς διὰ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ παρ᾽ αὐτοῦ ἐξεταζομένους, μὴ ἐπὶ πολὺ τιμωρεῖσθαι παρ᾽ αὐτοῦ. Μετὰ οὖν πέντε ἄλλας ἡμέρας καθίσας, ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι τὸν Μάρτυρα, καὶ ἀναγνωθῆναι τὰ ἐπ᾽ αὐτῷ πεπραγμένα παρὰ Βιβιανοῦ.

condemnatur mortis:

E Καὶ ἀναγνωσθέντων αὐτῶν, κατέμαθε τὴν αὐστηρίαν τῆς ἐπ᾽ αὐτῷ ἐξετάσεως, καὶ ἔνστασιν, καὶ ὁμολογίαν ἀκλινῆ τοῦ Μάρτυρος, καὶ τῶν ἐπ᾽ αὐτῷ γεγονότων θαυμάτων, αἰτιασάμενος τὸν Βιβιανὸν, ὡς μὴ τάχιον αὐτὸν ἀνελόντα, ἀλλ᾽ εἰς τοσαύτην ἀκρίβειαν καὶ ἐπερώτησιν πρὸς ἄνθρωπον στρατιώτην ἐληλυθέναι· προσέταξε δὲ ξίφει ἀποτμηθῆναι τὴν κεφαλὴν τοῦ Μάρτυρος πρὸ τῆς πόλεως Βυζαντίου, εἰπὼν, Ἀκάκιον τὸν τῶν Γαλιλαίων σύμμαχον λιποτακτήσαντα τῇ συμμαχίᾳ τῶν τροπαιούχων Αὐτοκρατόρων ἡμῶν, καὶ βίᾳ ταύτῃ μᾶλλον αἱρησάμενον τὸ τέλος ἑαυτοῦ θᾶττον ἰδεῖν, ὡς ἡ κατ᾽ αὐτὸν ἐξέτασις τῶν στρέβλων ἐδίδαξε, τοῦτον κελεύει τὸ δικαστήριον, τοῖς νόμοις μὴ πειθόμενον, ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀποκοπῆναι.

21 Ὡς δὲ ἔγνω ὁ Μακάριος τῆς κλήσεως αὐτοῦ τελειούμενον τὸ ἔργον, βραβεύσαντος αὐτῷ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, ἀνεβόησε, καὶ εἶπεν, Ὦ πόσοις στόμασι εὐλογήσω σε, ζωῆς ἀρχηγὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὕτως ἐλεήμων καὶ μακρόθυμος εἶ ἐπ᾽ ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν, εἰς τοιοῦτον κλῆρον καταξιώσας με; Καὶ ἀπαχθεὶς ἔξω τῆς πόλεως εἰς τόπον, οὗ ἔμελλε τελειοῦσθαι, ἀξιώσας τοὺς δημίους, ὥστε ἐπιτραπῆναι αὐτῷ ῥοπὴν ὥρας εὔξασθαι, θεὶς τὰ γόνατα, ηὔξατο λέγων, Δόξα σοι ὁ Θεὸς, καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ σου τῇ ἀνυπερβλήτῳ πρέπει αἴνεσις, τῷ οὕτως ἐνδοξαζομένῳ ἐν τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἡμῖν· ὅσῳ γὰρ ἡμῖν χαρίζῃ,

extra Byzantium ductus,

F καὶ παρορᾷς τὰς ἀνομίας ἡμῶν, τοσοῦτον πλέον πλεονάζει ἡ δόξα τῆς ἀγαθότητός σου, ὅτι οὕτως εὐδόκησας ἐν τῷ Μονογενεῖ σου, καὶ τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, τιμῆσαι τὸν ἄνθρωπον· καὶ νῦν με ἀνάξιον ὄντα εἰς τοιαύτην δόξαν ἐκάλεσας, διὰ τὴν σὴν ἀγαθότητα, οὐ διὰ τὰ ἐμὰ ἔργα. Εὐλογῶ οὖν σε δέσποτα ὁ Θεὸς, ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ, σὺν τῷ μονογενεῖ σου Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπετμήθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ τῷ ξίφει, καὶ ἐτελειώθη ὁ ἅγιος Ἀκάκιος τῇ πρὸ ὀκτὼ Ἴδων Μαΐων, τουτέστι Μαΐου η', καθ᾽ Ἕλληνας δὲ τῇ πρὸ δεκαπέντε καλανδῶν Μαΐων, ἐπὶ αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ. Καὶ συνέστειλαν ἄνδρες εὐλαβεῖς τὸ σῶμα αὐτοῦ, καὶ ἐκήδευσαν μετὰ πάσης ἐπιμελείας ἐν τόπῳ ἐπικαλουμένῳ Σταυρίῳ. Ἐτελειώθη δὲ τὸ Μαρτύριον αὐτοῦ, βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

capite plectitur:

in Staurio sepelitur.

ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΟΔΟΝ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΛΕΙΨΑΝΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΥΠΕΡΣΤΡΕΨΑΝΤΟΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ.

VIDE PAG. 445.

Ex MSS. Ducis Sabaudiæ βίοις διαφόρων Ἁγίων *fol.* 327.

Festi hujus præstantia.

Πανήγυρις ἱερὰ καὶ ὑπέρλαμπρος ἡ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου ἐπάνοδος, καὶ τῶν ἐτησίων αὐτοῦ πανηγύρεων ἡ λαμπροτάτη καὶ ὑπεραίρουσα. Κεφάλαιον δὲ πανηγύρεως μνημονεῦσαι Θεοῦ, παρ' οὗ, τῷ ταύτης αἰτίῳ, τὸ οὕτως τιμᾶσθαι καὶ πανηγυρίζεσθαι, κἀντεῦθεν μεθ' ἡδονῆς ἀνεκφράστου τὸ ἐκείνης ἀποθεάζειν σεβάσμιον a. Γρηγορίου ἐκείνου, ὃν, ὡς οὐκ εἶδ' εἴ τινα ἄλλον, ἡ φύσις ἀσπήλως ἀπογεννήσασα, τὸ τῆς πρώτης πλάσεως ἐκπαθῶν ἀνεπίμικτον ἐν αὐτῷ διεμόρφωσεν· ὥστε μεγίστων (καὶ B οὐ μὲν οὖν εἴποι τις ἂν, ἡλίκων καὶ ὅσων) τῶν ἀπ' αὐτοῦ ὠφελειῶν καὶ χαρίτων ἀπολαύσαντες· δι' ὧν τὰ ὑπὲρ ἔννοιαν ἡμῖν ἐκκαλύψας μυστήρια βληλοτέρας b ἀναβάσεως καὶ θειοτέρας ἀγωγῆς νομοθέτης καθέστηκε. Πανηγυρίζειν αὐτῷ δεῖν ὑπειλήφαμεν, οὐ μόνον ὡς ἀξίῳ τῆς τῶν ὑπερφυῶν καταλήψεως, οὐδ' ὡς δοχείῳ πάσης θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης σοφίας, οὐδ' ὡς δεδομένῳ δῶρον εὐχῆς τοῖς

propter ipsius Sancti excellentiam,

γεννήσασιν, ἐξ οὗ καὶ πρὸ τῆς ὠδῖνος, καὶ μετὰ τὴν ὠδῖνα τῷ παναγίῳ διεπλάττετο καὶ κατηρτίζετο Πνεύματι, ὅπερ ἐπ' ὀλίγων ἔστιν ἰδεῖν· ἀλλ' ὡς κατεγεμόνι τῆς νῦν ἑορτῆς, ἐν ᾗ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως ἐπεδήμησεν, καὶ ὡς ἀπό τινος νίκης καὶ τροπαίων ἐπανιόντι, ὧν κατὰ τῶν αἱρετιζόντων πρὶν ἀνιστήσατο, δι' ὧν καὶ λαμπροτέραν συγκροτοῦμεν αὐτῷ τὴν πανήγυριν. Ὅτι μὲν οὖν ὑπέρτερος πάντος ἐπαίνου καὶ πάσης λόγου δυνάμεως ἀναδέδεικται, καὶ οὐδὲν προθύροις ψαύειν αὐτοῦ τις κατατολμήσειε, κἂν ὅτι μάλιστα τῶν ἄλλων ὑπέρκειται. Οὐκ ἔστιν οὐχ, οὕτως ἐχούσης τῆς ἀληθείας, μὴ οὐ μόνος αὐτὸς ἑαυτῷ διαρκέσει πρὸς εὐφημίας ὑπόθεσιν· ὥσπερ αἱ φυσικαὶ τῶν μορφῶν τὰς κομμωτικὰς περιίας μακρὰν ἀποθοῦμεναι. Εἰ δὲ μικρόν τι προσθένειν ὁ λόγος νεανιεύσοιτο, πολλοῦ μὲν ἂν ἔστι ἄξιος, εἰ τοσοῦτον τῆς μέντοι προθυμίας ἀποδεκτέος· τοῦ δέ γε καθήκοντος τοσούτῳ διεστηκὼς ὀφθήσεται καὶ ἀπολειπόμενος, ὅσῳ τῶν ἐπὶ γῆς τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ οὐράνια.

abterreret oratorem;

C 2 Αἲ οὕτω μοι λοιπὸν ὑπῆρξε νικᾶν, τῷ τὴν ἧτταν ἀναμφίλεκτον ὀπενέγκασθαι. Καὶ εἰ τοῖς ἄλλου μένα τὸ παραδραμεῖν ἢ παρισῶσαι τοῖς ἔργοις τὸν ἔπαινον, μεῖζον ἐμοὶ καὶ χάριεν τὸ μὴ δὲ λόγους προσίεσθαι ἴσον κρινοντι τοῦ παντὸς ἐφικέσθαι τῶν μέσων, τὸ μὴ δ' ἐγγύθεν προσιέναι τοῖς κρείττοσιν. Ἀλλ' ἐπεὶ τῷ μεγέθει τῶν τοῦ Ἀνδρὸς κατορθωμάτων ἡττᾶται μὴν νοῦς, τῷ τῶν λόγων δὲ κράτος ὑποχωρεῖ καὶ συστέλλεται, καὶ γίνεταί τι κἀνταῦθα τοιοῦτον, οἷον περὶ τὴν ἡλιακὴν ἀκτῖνα ταῖς ἀσθενέσι τῶν ὄψεων, ἢ περὶ τὰ μακρὰ καὶ ἀδιεξίτητα πελάγη, τὰ δι' ἀπειρίαν οὐχ ὁριζόμενα. Οὐ δ' οὕτως λειποταξίου σχοίνην λαβὰς, τῷ συμπαθεῖ τοῦ Πατέρος ἐμαυτὸν ἀναθέμενος· ὅτι καν τούτῳ τῶν ἄλλων κατὰ πολὺ διενήνεγκε

nisi illius humanitati confidens

συμπαθείᾳ, νικῶν οὐ μόνον τοὺς εἰς αὐτὸν ἁμαρτήσαντας, ἀλλὰ καὶ συγγνώμην διδοὺς τοῖς πρός τι τῶν μειζόνων ἐπεκτεινομένοις, ἐξατονοῦσι δὲ τῷ ἀνεφίκτῳ τοῦ πράγματος. Οὐκοῦν, ἐπείπερ τοῦ μὲν τὸ πρὸς ἐπαίνους ἀπρόσιτον ἀπεδείξαμεν, ἡμῖν δὲ μεθ' ὅσον οἷόν τε τὴν εὐφημίαν προσάγειν ἀκίνδυνον· φέρε, πρὸς μικρὰν ἀπόρροιαν τῶν χαρισμάτων, ὡς πρός τι θεολαμπὲς ἱερὸν διὰ τῶν ἑξῆς ἐνδυόμεθα.

præsumeret loqui de viro vere divino:

3 Θεῖος γὰρ, εἰ καί τις ἄλλος, καὶ ἱερὸς ὁ Ἀνὴρ καὶ παντὸς θείου καὶ ἱεροῦ ἀναθήματος θειότερός τε καὶ ἱερότερος. Ὢ γὰρ τὸ ὑπερφυὲς καὶ ἀκατάληπτον τῆς Τριάδος περιέλαμψε φῶς, μᾶλλον δ' ἡ Τριὰς αὐτὴ τῇ ἐκείνου ψυχῇ ἐνσκηνώσασα τῶν ἀπορρήτων αὐτῆς μυστηρίων τὴν δήλωσιν ἀπεκάλυψε, πῶς οὐ πάσης μὲν ἁγιότητος ἐνδιαίτημα, πάσης δὲ κρυφιομύτου θεηγορίας δοχεῖον θεοειδέστατον; Ὡς καὶ πρὸς τὰς διαφανεῖς ὕλας τὸ ἡλιακὸν ἔμπιπτον φῶς φωτοειδεστέρας ἐργάζεται συγκιρναμένης τῆς ἀκτῖνος τῇ τῆς ὕλης διαυγείᾳ καὶ καθαρότητι, οὕτω καὶ τοῦ Τριαδικοῦ φωτὸς τῇ τούτου καθαρωτάτῃ ψυχῇ περιλάμψαντος, καὶ οἷον ἀνακραθέντος αὐτῇ, πολλῷ διαυγεστέραν καὶ φωτοειδεστέραν τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἀπηργάσατο, ἐξ οὗ καὶ φωστὴρ ἐν κόσμῳ λόγον ἐπέχων ζωῆς, καὶ κατὰ μετουσίαν τοῦ πρώτου φωτὸς φῶς δεύτερον καὶ φωτιστικὸν τὸν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Τριαδικοῦ φωτὸς ἀναδέδεικται. E Οὕτω μὲν ἐγὼ περὶ τούτῳ κέκρικα, εἰ καὶ θρασὺς νομισθείην, καὶ εἰς τὰ ἄμετρα ἐκτεινόμενος. Ὑμεῖς δὲ ὅσοι τοῦ λόγου καὶ ὅσοι τοῦ βήματος, ὅσοι τῆς θεωρίας καὶ ὅσοι τῆς πράξεως, ἐπὶ τουτονὶ τὸν ἀγῶνα συνέλθετέ μοι, καὶ κάμνοντι περὶ τὸν λόγον συνεπαμύνατε, καὶ τὸν ἔπαινον συμμερίσασθαι, καὶ ἄλλος ἄλλο τι τῶν τῆς ἐπανόδου ἀξίων προσφθέγξασθε. Οὐ δὲ γὰρ εἰ πάντων αἱ γλῶσσαι τῷ Σεραφικῷ καθαρθεῖσαι ἄνθρακι, ἢ τῷ τοῦ παρακλήτου Πνεύματος στομωθεῖσαι πυρὶ, εἰς ταὐτὸ συνελθοῦσαι, δυνήθειεν ἄν τι τῶν ἐκείνῳ προσόντων ἀξίως διαλαβεῖν. Πειρατέον δ' οὖν καὶ ἀντιληπτέον τῆς ὑποθέσεως, καλῶς καὶ ἀποχρώντως ἡμῖν προοιμιασθείσης τῆς πανηγύρεως.

cujus corpus in Apostolorum templum

4 Ναὸς Ἀποστολικὸς καὶ σεβάσμιος τὸν τῶν Ἀποστόλων ἰσότιμον Κήρυκα, καὶ τὸν τῶν τῆς οὐρανίου βροντῆς ἀπηχημάτων μύστην ἐγκολποῦται καὶ ὑποδέχεται. Ναὸς μεγαλοπρεπὴς καὶ ὑπέρλαμπρος τὸ ἁγιοπρεπὲς τῆς θεολογίας θησαύρισμα πρὸς τὰ τῶν ἁγίων ἀνατίθησιν ἅγια. Ναὸς (καὶ μή μοι μέμψεσθε τῆς ἀπληστίας τοῦτο πάσχοντι διὰ ζήλου θερμότητος) ὑπερθαύμαστος ὄντως καὶ ἀξιόμνητος τὸ τῆς ὑπερθέου Τριάδος ἔμψυχον τέμενος τῶν ἑαυτοῦ ἀδύτων εἴσω περιεστείλατο. Οὗτος (ἵνα μικρόν τι πρὸς ἡδονὴν τοῖς παροῦσι χαρίσωμαι) μεγέθει μὲν, ὡς ἄν τις εἴποι τῷ οὐρανίῳ ἀπείκασται στερεώματι, φωταγωγίᾳ δὲ τοῖς ἄστρων ὁμοίωται φρυκτωρήμασι, καὶ σύμβουλα τῆς F ἐκεῖθεν λαμπρότητος τὰ παρόντα τοῖς φιλεόρτοις προσυπαινίσσεται· ἔνθα καὶ οἰκοδόμων εὐτεχνία θαυμάζεται, καὶ μέγεθος ἀναλογοῦν τῷ ποιήματι καὶ ἰσότητος ὅροι διαπεπήγασιν καὶ συμμετρίας νόμοι διατετήρηνται. Ναὶ

structura et ornatu augustissimum

μὴν καὶ πλακῶν διαλεύκων καὶ πολυχρόων αἱ φυσικῶς εἰς πολυμόρφους γραμμὰς χρηματιζόμεναι ὡραιότητες, αἵ τε ἀπὸ συνθέτων τμημάτων πρὸς διαφόρων ζώων ἢ τινων ἄλλων εἰδῶν ζωγραφούμεναι ὁμοιότητες, καὶ ἡ ἐπὶ τούτοις ἁρμογὴ καὶ παράθεσις τῷ λείῳ τὴν ὄψιν διαλανθάνουσα, ὥσπερ τινὲς χρυσόστικτοι χιτῶνες τὰ τῶν τοίχων ὄψεις καταστολιζίζουσαι, ἄλλον τινα πολυανθῆ καὶ πολύδενδρον χῶρον τὸ περικαλλὲς ἱερὸν ὑπολαμβάνειν τὴν αἴσθησιν πείθουσιν· ἅτε τῶν κύκλῳ περιηγμένων κιόνων καὶ τῶν τοῖς ἄνωθεν περιδρόμοις ἐρηρεισμένων δίκην φυτῶν ἀποδενδρουθέντων τῇ φυσικῇ τῶν χρωμάτων διαφορότητι. c Ὑπερμεγέθεις δὲ καὶ διαέριοι ἀψῖδες, ὡς ἐπί τινων ἀτλαντικῶν ἐπικείμεναι στηριγμάτων, καὶ τῇ πρὸς ἄλληλα τῶν ἄκρων συνθέσει κοινοποιούμεναι, καὶ δι' ἀλλήλους ἑδράσμασι στερροποιούμεναι, τὴν χρυσοφόρον ἐκείνην ὀροφὴν ὑπερείδουσιν, ἐφ' ἧς ὕπερθεν δεσποτικὸς χαρακτὴρ χρυσολαμπέσι ψηφῖσιν ἐγγέγραπται. Τοσοῦτο τὸ ἐκ τῆς τέχνης ὑπερφυὲς καὶ ἀμίμητον κληρωσάμενος, ὡς ἔμπνουν ὑποτοπάζεσθαι καὶ φρίκης καὶ θαύματος ἐμπιπλᾶν τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀτενίζοντας. Αἱ δ' ἄλλαι τῶν

ὀροφῶν

A ὀροφῶν μικρὸν ὑποβεβηκυῖαι τῷ μεγέθει τοῦ μέσου, καὶ εἰς τετράπλευρον σχῆμα ἀναγραφόμεναι, ὥσπερ τινὰ τετράστοιχον κόσμον τὸ ἱερὸν συνιστῶσι καὶ συνέχουσι τέμενος.

r elatum hac die fuit,

5 Ἀλλ᾽ εἰ καὶ πρὸς τὰ τοῦ ναοῦ θαύματα λαβὼν ὁ λόγος ἡμᾶς ἀπησχόλησεν, ἐπανιτέον πρὸς τὸ προκείμενον καὶ πανηγυριστέον τοῖς φιλεόρτοις πνευματικώτατα. Ἡ σήμερον ἑορτὴ καὶ πανήγυρις τοῦ καλοῦ Ποιμένος καὶ Θεολόγου τοῦ Χριστοῦ τὴν πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ ἐπανέλευσιν διασαλπίζει καὶ ὑποδείκνυσιν, ἣν καὶ τῆς ἐκ τοῦδε τοῦ βίου πρὸς Θεὸν ἀναλύσεως πολλῷ τιμιωτέραν οἶδα καὶ τίθημι. Δι᾽ ἐκείνης μὲν γὰρ τὴν ἀφ᾽ ἡμῶν αὐτοῦ διάστασιν καὶ οἷον ἀναχώρησιν διδασκόμεθα, διὰ δὲ ταύτης τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπάνοδον, καὶ διὰ μακρῶν τῶν χρόνων ἐπανάκλησιν παιδευόμεθα. Δοκῶ μοι καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν τῷ ἀέρι λαμπρὸν αἰθριάζοντι συναγάλλεσθαι, καὶ τοὺς περὶ αὐτοῦ τοῦ φίλτρου τοῦ Ποιμένος καὶ Διδασκάλου κατεχουμένους ἥδεσθαί τε καὶ ἀνασκιρτᾷν καὶ κροτεῖν λαμπρὸν καὶ χαρμόσυνον. Σήμερον γὰρ ἀληθῶς Ἀνατολὴ ἐξ ὕψους ἡμᾶς ἐπεσκέψατο, ἐξ ἑῴας τὸν Θεολόγον ὡς πολύφωτον ἀνατείλασα ἥλιον, καὶ τὸ σκυθρωπὸν τῆς περὶ αὐτὸν στερήσεως διαλύσασα. Σήμερον Τριὰς τὸν ἑαυτῆς ὑπέρμαχον θεατρίζουσα, τὸ τῶν αἱρέσεων καταβάλλει ὀχύρωμα καὶ ἀνυψοῖ τῶν Ὀρθοδόξων τὸ σύστημα. Σήμερον ὁ τῆς
B Ὀρθοδοξίας φωτοειδέστερος στύλος, καὶ τοῦ ἐν χάριτι λαοῦ προηγούμενος, τὴν τῶν μακρῶν χρόνων παραδρομὴν οἷά τινα διαβὰς ἔρημον, οὐχ ὡς ὁ παλαιὸς καὶ σκιώδης ἐκλέλοιπεν, ἀλλ᾽ ἐλθὼν ἔστη μέσον ἡμῶν τῷ ἑαυτῷ φωτὶ καταπυρσεύων τὰ τῶν Ὀρθοδόξων πληρώματα.

summo cum gaudio urbis illius,

6 Ἄρτι τοῦ Πατέρος ὡς ἀπό τινος ἀποδημίας ἐπανιόντος, περὶ αὐτὸν τὰ τέκνα συναθροιζόμενα τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς χαρᾶς πρὸς θείαν ἀλλοίωσιν μετατρέπονται. Ἄρτι τοῦ Ποιμένος πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ποίμνην εἰσελεύσαντος περιχαρῶς τούτῳ τὰ λογικὰ προσίασι θρέμματα, ἐπιβουλαῖς ἁπάσαις ἀνάλωτα. Ἄρτι τὰ ἱερὰ τεμένη τῷ θείῳ τούτῳ καὶ οὐρανομικῇ τῷ ναῷ συμπανηγυρίζοντα, καὶ τοὺς ἐφόρους αὐτῶν Ἀγγέλους συγχορευτὰς τῆς εὐφροσύνης παραλαμβάνοντα, τοῦ Ἱεράρχου καὶ Θεολόγου τὴν ἐπανάκλησιν ἑορτάζουσιν. Νῦν ὁ μικρὸν τοῦτο πάλαι ποίμνιον καὶ βραχὺ αὐξήσας τε καὶ πλατύνας, καὶ εἰς τὴν παροῦσαν καλλονὴν καὶ κατάστασιν ἀγαγὼν, πρὸς τοῦτο ἐπανελθὼν χαίρει καὶ γέγηθεν, οὐχ ἧττον νῦν ὑπερζῶν τοὺς οἰκείους καμάτους πρὸς αὔξησιν ἐπιδεδωκότας θεώμενος. Νῦν ὁ ἀφωμοιωμένος τῷ Θεῷ Ἀρχιερεὺς τὴν οἰκείαν καθέδραν ἀπολαμβάνει, καὶ ἀναλάμπει τρανότερον ἡ Τριὰς, καὶ ὁ τῆς πίστεως λόγος παῤῥησιάζεται, καὶ οἱ τῆς ἐκείνου σοφίας ἐρασταὶ περὶ τουτονὶ τὸν ναὸν καὶ τὴν ἱερὰν ταύτην κιγκλίδα συνωθοῦνταί τε καὶ συνεισρέουσιν τοῦ
C Θεολογικοῦ κατεντρυφῆσαι σκηνώματος. Νῦν ὥσπερ πρότερον ἐξ ἀγροῦ ἐπανελθὼν τῆς ἀπῳκισμένης καὶ μακρᾶς καταθέσεως, ἀντιλαμβάνει τὸν ἐξ ἡμῶν πόθον, καὶ τὴν ἐκ τῆς διατάσεως σβέννυσι φλόγα, καὶ μετασχεῖν τῶν ἐξ αὐτοῦ χαρίτων προτρέπεται, ἃς ἐπανερχόμενος ἑαυτῷ συνεισήνεγκεν.

quam olim fuerat coactus dimittere.

7 Χθὲς ἀπηλαύνετο τοῦ θρόνου, καὶ τὸ τῶν αἱρετικῶν σύστημα ἐπῆρτό τε καὶ ἠλαζονεύετο ὡς τοῦ ἐν ἡμῖν κράτους καὶ τῆς ἰσχύος καθῃρημένης· σήμερον εἰσάγεται πρὸς αὐτὸν, καὶ ὀῤῥωδοῦσι μὲν οἱ τῆς κακίας προστάται· ὑπερίσταται δὲ ἡ τούτων στρατηγὸς καὶ δαιμόνων πλῆθος καὶ ὀλέθριος. Χθὲς ἀπαίρειν οἴκοι κατηναγκάζετο, καὶ πρὸς τὴν ἀναχώρησιν κατηπείγετο, καὶ συνεκβάλλειν ἑαυτῷ τὴν Τριάδα παρὰ τῶν θερμοτέρων τῆς πίστεως ἤκουσεν· σήμερον ἐπιλανθανόμενος καὶ τοῦ οἴκου καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐπανέρχεται πρόθυμος, συνεισαγὼν ἑαυτῷ τὴν Τριάδα καὶ τοῖς παθοῦσιν ἀποδιδόμενος, καὶ φαιδρύνων ψυχὰς, αἳ τῇ ἐκείνου στερήσει κατηφιῶσαι διέκειντο. Χθὲς τῆς καλῆς μετοικίας τῶν ἱερῶν ἀπῳκίζετο Ἀποστόλων, καὶ πρὸς τὴν φίλην αὐτῷ ἐρημίαν ἀναπέτρεχε· νῦν ἐπάνεισι πρὸς αὐτοὺς, καὶ ὡς τῆς ἀθλήσεως διδασκάλους, καὶ ὡς συμπανηγυρίζων αὐτοῖς τελειότερον, εἰ καὶ μὴ πρότερον, διὰ τὸν ἐκ τῶν ἐναντίων σατᾶν τε καὶ σκόλοπα.

Hic natus in Cappadocia

8 Ἀλλὰ γὰρ καλὸν ἄνω τὸν λόγον ἀγαγεῖν, καὶ μικρὰ περὶ τῆς τοῦ Πατέρος μνημονεῦσαι διαγωγῆς, ἵν᾽ οὕτω

D κατάρυθμον καὶ τάξιν τῶν αὐτῷ προϋπηργμένων βραχέως διειλημμένων, ἀκόλουθός μοι ἁρμόζουσα ἡ νῦν ἐπακολουθήσῃ διήγησις. Οὗτος, ὡς ὁ περὶ ἐκείνου βίος τοῖς φιλομαθέσι δεδήλωκε, πατρίδος μὲν ἔφυ τῆς Καππαδοκῶν, γονέων δὲ συζώντων εὐσεβείᾳ, καὶ Θεῷ τὸ πλεῖστον μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν ἀνατεθεικότων, ὡς καὶ καρπὸν εὐχῆς τοῦτον λαβεῖν, καὶ μὴ ἀποτυχεῖν ὧν ἐλπίζοντες οὐκ ἐσφάλησαν. Καὶ ἐπειδὴ τῶν τῆς Καισαραίων μετέσχε παιδευτηρίων ἀπέπλει πρὸς τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ παιδευτάς. Κἀκεῖθεν Ἀθήνησι μετεφέρετο ἡνίκα καὶ ναυαγίῳ περιπεσὼν, αὐτῷ μὲν ἡ διὰ τῆς τῶν τεκόντων ἐμφανείας ἐνηργεῖτο σωτηρία, ἐκείνοις δὲ ἡ τοῦ παιδὸς ἐδηλοῦτο δι᾽ ὄψεως ἀπολύτρωσις. Ἔνθα δὴ καὶ ἀναγνωρίζεται Βασιλείῳ τῷ μεγάλῳ, καὶ φιλοσοφοῦσιν ἄμφω τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν καὶ ἀνάβασιν· ξυνωρὶς εὐσεβὴς καὶ ὁμότροπος καὶ ὄντες καὶ γνωριζόμενοι. Εἶθ᾽ ὁ μὲν πρὸς τὴν Καισαρέων ἀνεκομίζετο πρότερον, ὁ δὲ μετ᾽ αὐτὸν τοῖς γονεῦσι φέρων ἑαυτὸν ἐπέδωκεν, ὧν διασωθεὶς τῇ εὐχῇ ἀντεδίδου τὴν θεραπείαν· καὶ τῆς ἐφεξῆς αὐτῷ διὰ λούτρου παλιγγενεσίας τυχὼν, μετὰ Βασιλείου τὴν εἰς Πόντον διατριβὴν κατασπάζεται. Κἀκεῖθεν πρὸς τὸν πατέρα ἐπάνεισι, ὑφ᾽ οὗ καὶ εἰς Ἱερέα χρισθεὶς, πρὸς Σελευκίαν διὰ τὸ ἀναχωρητικὸν καὶ ἥσυχον μετανίσταται. Μετ᾽ οὐ πολὺ δ᾽ ἐπανιὼν πρὸς τοῖς κακοδόξοις ἀνταγωνίζεται· καὶ καταλλάγει μὲν Βασίλειον τῷ
E πρὸ τούτου Προέδρῳ, ἀγῶσι δ᾽ οὐκ ἀγεννέσι τῆς πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν αὐτῷ καθέδραν συνεφάπτεται ἀναβάσεως· παρ᾽ αὐτοῦ δὲ πρὸς ἐπισκοπῆς χειροτονεῖται ἀξίωμα.

EX MS TAURIN.

et una cum Basilio litteris et virtute excultus Athenis,

cum eodem Episcopo certavit contra hæreticos,

præsertim Constantinopoli, jam Episcopus,

9 Ἐντεῦθεν ἡ πρὸς τὸ Βυζάντιον ἐκ θείας ἐπιπνοίας αὐτοῦ ἐπιφοίτησις, ἡ πρὸς τοὺς ἀντιδόξους ἀδιάπαυστος συμπλοκὴ, ἡ τούτου νίκη, ἡ ἐκείνων ἧττα, ἡ καθ᾽ ἑκάστην προσθήκη τῶν σωζομένων, ἡ τῶν πνευματομάχων καθαίρεσις, ἡ τῶν Εὐνομίου συμμάχων κατάλυσις, ἡ τῶν Ἀπολιναρίου προασπιστῶν κατάπτωσις, καὶ τέλος ὁ ὑπ᾽ αὐτῶν λιθασμὸς, καὶ ἡ παράδοξος σωτηρία καὶ λύτρωσις· ἵν᾽ οὖν ἐάσω τὴν παρὰ πάντων αὐτῷ προσοῦσαν αἰδῶ, τὴν τοῦ Κυνικοῦ φιλοσόφου ὑπόκρισιν, τὴν πατρικὴν πρὸς αὐτὸν στοργὴν καὶ διάθεσιν, τὴν κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐπανάστασιν, τὴν ἐκ Βασιλέως τοῦ θρόνου ἀπόδοσιν, τὴν ἐκ συνοδικῆς συνελεύσεως τῆς καθέδρας βεβαίωσιν, τὴν διὰ ταῦτα τοῦ Ἀνδρὸς ὑποχώρησιν, καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἐξέλευσιν, καὶ ὅπως ἀγῶσι μείζοσι τὰ τῶν αἱρέσεων ἀνέτρεψέν τε καὶ ἀπελέπτυνεν· ἵνα ταῦτα πάντα διὰ τὸν κόρον παρελθὼν ἐνταῦθα τῆς ὑποθέσεως γένωμαι. Ἐπεὶ γὰρ ἀπειρηκότι τῷ Μακαρίῳ τούτῳ τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶσι καὶ πόνοις, καὶ σώματι μὲν παρηβηκότι καὶ ἀπηνθηκότι καὶ πρὸς βαθὺ γῆρας ἐληλακότι, πνεῦμα δ᾽ ἀκμάζοντι καὶ νεάζοντι, οὐ δ᾽ ὡς ἔληγε
F τῆς πρὸς τοὺς ἐναντίους συμπλοκῆς καὶ ἀντιπαρατάξεως, ἀλλὰ (κατὰ τὴν ἐκείνου φωνὴν) καὶ διὰ γλώσσης ἔβαλλέ τε καὶ κατετίτρωσκεν, ἕως τοῦ ἐξ αὐτῶν ἄγους τὴν πατρίδα καθῆρε καὶ ἀνεσώσατο.

ac denique in patria senex,

ubi sancte mortuus

10 Ἐποθεῖτο δὲ τούτῳ ἡ πρὸς Χριστὸν ἀνάλυσις καὶ μετάθεσις, καὶ τὸ κατοπτεύειν τρανότερον τὴν παρ᾽ αὐτοῦ θείαν Τριάδα, καὶ τῶν ἐν αἰνίγμασι καὶ σκιαῖς ἐμφάσεων τὴν κατὰ πρόσωπον ἀλήθειαν ἐνοπτρίζεσθαι. Ὁ μὲν ὅλος σοφίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ κεκαθαρμένος, καὶ μηδὲν τῶν ἐν ἡμῖν σπίλων ἐπισυρόμενος, μετῆλθε πρὸς τὴν ἀγήρω καὶ αἰωνίαν ζωὴν, προσθήκη τιμία τοῖς ἱεροῖς Πατράσι γενόμενος, καὶ τοῖς Πατριάρχαις ὁμόσκηνος, καὶ τοῖς Ὁμολογηταῖς ὁμοδίαιτος, καὶ πᾶσιν Ἱεροκήρυξιν ὁμοταγὴς καὶ ὁμόδοξος· μεθ᾽ ὧν καὶ τὸ ἀκατάληπτον φῶς τῆς ἁγίας Τριάδος ἐκτυπώτερον ἐνορῶν, αἰωνίως γέγηθεν καὶ ἀγάλλεται. Σῶμα δὲ τὸ τούτου σεμνὸν καὶ ἁγνότατον τάφῳ μετὰ πατέρος κατατίθεται, μνήμην ἐπαιρετὴν καὶ ὑπόθεσιν σωτηρίας, καὶ ψυχῶν παιδαγωγίαν, καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἐκ τῶν γηΐνων ἀνάβασαν τοῦ ἑαυτοῦ βίον ἡμῖν ἐπαφείς. Εἶχε μὲν οὖν τὸ σήνωμα τὸ Καππαδόκων ἔδαφος, ὥς τινα πολίουχον καὶ οἰκιστὴν, παρεωραμένον δὲ καὶ τῆς προσηκούσης τιμῆς ἀμέθεκτον, καὶ τοῦτο ἐπὶ πολύ. Εἶτα τούτου τὴν πίστιν ἡμῶν δοκιμάζοντος, εἰ μὴ δυσχεραίνοιμεν τηλικούτου θησαυροῦ στερούμενοι· οἷα πολλὰ τῶν ἐκείνων κριμάτων, τοὺς χρόνους μὴν τῆς ἀγνοίας ὑπερορῶντος,

et sepultus fuit.

EX MS. TAURIN.

A ὑπερορῶντος, τοὺς δὲ τῆς πίστεως προγινώσκοντος, κἀν τούτοις ἀνακαλύπτοντος τῶν μυστηρίων αὐτοῦ τὰ ἀπόρῥητα.

Constantinus Imp.

11 Ἄρτι δὲ τῶν Ῥωμαϊκῶν σκήπτρων τῷ Βασιλεῖ πιστῷ καὶ θεοσεβεῖ, τοῦ πρώτως βασιλεύοντος ὁμωνύμῳ καὶ ὁμοζήλῳ, καὶ πλεῖστον ὅσον τὸν Ἄνδρα τιμῶντι καθισταμένῳ, πολλήν τε περὶ τοὺς τούτου λόγους μελέτην καὶ φιλοπονίαν ἐπιδεικνυμένῳ, καὶ ὑπερθαυμάζοντι εἰ τηλικούτους ἀγῶνας καὶ πόνους περὶ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων ἐνστησάμενον, καὶ τοῦ τῆς αἱρέσεως ἄγους ταύτην περικαθάραντα, ὕπαιδρον οὕτον καὶ ὑπερόριον παρορᾷν, καὶ μὴ πρὸς ἣν ἐκοπίαζε ποίμνην ἀνακληθῆναί τε καὶ ἐπανελθεῖν, ὥσπερ τις ἔνθους καὶ κάτοχος τῷ παναγίῳ γενόμενος Πνεύματι, διανίσταται πρὸς τὴν ζήτησιν, καὶ τὸ βούλευμα ἱεροῖς καὶ τὰ θεῖα πεπαιδευμένοις ἀνδράσιν ἀνατίθησιν. Ἐπεὶ δ' ὡς ἔκ τινος ἐπιπνοίας ἐπένευσαν τῷ βουλεύματι, καὶ πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν καθικέτευον, πείθεται ταῖς ἀγαθαῖς αὐτῶν εἰσηγήσεσι, καὶ τόπον ἕτερον τῷ μεγάλῳ συναμιλλᾶται Προδρόμῳ, ἑτοιμαστὴς καὶ οὗτος τῶν τρίβων τοῦ μεγάλου Θεολόγου καὶ Ἀρχιποίμενος γενόμενος, ὡς ἐκεῖνός ποτε τοῦ πρὸς ἡμᾶς διὰ σαρκὸς ἐνδημήσαντος Ἰησοῦ. Καὶ δὴ παρευθὺ, ὡς εἶχε, τάχους εὐτρέπιζε τοὺς ἀναληψομένους τὸ σκήνωμα, τὸν τῆς καταθέσεως τόπον ἐντὸς τῶν ἀδύτων ἐπογραψάμενος, καὶ σὺν B τούτοις τὴν περικαλλιστάτην ἐκείνην, καὶ τῇ πίστει μᾶλλον, ἢ τοῖς ἐξ ἀργύρου κοσμήμασι μεμορφωμένην σορόν.

corpus translaturus CP.

12 Τί δέ; Μὴ θρασέως οὕτω καὶ βασιλικῶς μετενεγκεῖν τὸ τοῦ Ἁγίου σκῆνος διενοήσατο; οὐ τὸ ταπεινὸν καὶ δοῦλον ἐτήρησεν; ἢ ταῦτα μὲν διεφύλαξεν, Βασιλείας δὲ καὶ Ἱερωσύνης διαφορὰς παρεβλέψατο; ἢ καὶ περὶ τούτων μὲν καλῶς ἐπισκέψατο, οὐκ ἐπαξίαις δὲ ὑμνῳδίαις καὶ εὐφημίαις αὐτὸν ἀντημείψατο; Οὐ μὲν οὖν· ἀλλ' ἕκαστον τούτων ἐπὶ τῷ ἱερῷ Ἀνδρὶ καὶ τετελεκὼς καὶ ἐνηργηκὼς δι' ἐγγραμμάτου ἱκετηρίας τὴν ἐπάνοδον ἐξητεῖτο. Τίς δὲ αὕτη; Σὲ μὲν, ὦ τῆς θεολογίας πηγὴ ἀνεξάντλητε, καὶ τῆς ἁγίας Τριάδος λατρευτὰ, καὶ κῆρυξ μεγαλοφωνότατε, ἄξιον ταῖς ἀγγελικαῖς δοροφορεῖθαι Δυνάμεσιν, καὶ πάντων Ἁγίων τοῖς πνεύμασιν, ὅτι μὴ θέμις ταῖς ἐκ τῆς ὕλης τιμαῖς καὶ ἀφοσιώσεσι τὸν ὑπεράνω τούτου ἀναδειχθέντα τιμᾶσθαι, ὅτε τῷ ὑπερβάλλοντι τὸ πρὸς Θεὸν οἰκειώσεως αὐτῷ συγκραθέντα, καὶ ταῖς ἐκεῖθεν αὐγαῖς τρανότερον ἀστραπτόμενον. Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐξ ἴσου τῆς ὑλικῆς σαρκὸς ταύτης κεκοινώνηκας, καὶ δεσμοῖς ἀῤῥήκτοις φύσεως ἐλειτούργησας, εἰ καὶ τῷ ἐγκρατεῖ βίῳ τοὺς ταύτης ὅρους ὑπερνενίκηκας, καὶ μέτρα πόθου καὶ πίστεως ἐστοχάσω, καὶ τῷ ἀμοίῳ τὴν τοῦ ὁμοίου πίστιν προσείληφας, μέτρησον καὶ νῦν ἡμῶν τὸν πόθον, καὶ πρὸς τὸ τῆς πίστεως ζέον ἀπόβληψον. Ἐμβάθευσον εἰς τὰ τῆς καρδίας ἡμῶν βάθη, τοὺς διαλογισμοὺς ἐρεύνησον, καὶ γνῶθι ὅτι ἐν προσ- C εχήματι δουλείας, οὐ δεσποτείας σε τρόπῳ, πρὸς τὴν ἐπάνοδον ἐκκαλούμεθα. Μίμησαι τὸν μέγα καὶ πρῶτον Ἀρχιερέα Χριστὸν, ὃς τοῖς καλοῦσι πειθόμενος ἀναβολῇ τὴν πορείαν οὐκ ἤμβλυνεν· ζήλωσον αὐτοῦ τὴν ἀνίκαστον ταπεινότητα, ὃς οὐ δὲ πρὸς τάφον νεκροῦ καὶ φίλου παραγινέσθαι ἀπηξίωσεν, ἵν' ἑτέροις τὴν σωτηρίαν χαρίσηται. Καὶ τοιοῦτος ὀφθεὶς ἐλθὲ πρὸς ἡμᾶς, ὧν οὐκ ἀπέστης τῇ σχέσει τοῦ πνεύματος, οὓς ὀρφάνους οὐκ ἀπέλιπες, ἄλλα τῇ θεολόγῳ σου βίβλῳ τὰς ἡμῶν διανοίας φωταγωγῶν, ἔχειν σε διὰ ταύτης παρεσκεύαζες, καὶ διὰ τῆς κατὰ νοῦν ἀνατυπώσεως τὸ ἀδιάστητον ἐχαρίζου τοῖς ἀγαπῶσί σε. Ἰδοὺ γάρ σοι καὶ μακρὰν ἀφεστηκότες ὅλους ἑαυτοὺς ὑποκλίνομεν, καὶ τὰ τῆς βασιλείας ἐπίσημα πρὸ τῶν σῶν ἁγίων ὑφαπλοῦμεν ποδῶν. Ἐπίνευσον, ἐπικάμφθητι, πρὸς τὴν ποθοῦσάν σε ποίμνην ἐπάνελθε, πρὸς τὸν σὸν λαὸν ἐπιστράφηθι, εἴσελθε πρὸς πόλιν ἐν ᾗ τὸν ὀρθὸν τῆς πίστεως λόγον ἐστήριξας κινδυνεύοντα, ἐν ᾗ τὴν Τριάδα βλασφημουμένην ὀρθοδόξως νοεῖσθαί τε καὶ λατρεύεσθαι παραδέδοκας. Οὕτω γὰρ καὶ ἡμῖν χαριούμενος εἴης τὴν εἰς ψυχὴν ὠφέλειαν, καὶ πλείους ἕξεις ὑπὲρ τὸ πρότερον τοὺς διά σου τῇ εὐσεβείᾳ προστιθεμένους.

Sancto per litteras supplicat,

ut se illuc reduci sinat.

Refossum corpus

13 Ταῦτα ὁ πιστότατος ἐγχαράξας Αὐτοκράτωρ, ἐπιδίδωσι τοῖς εἰς τοῦτο ἡτοιμασμένοις, οἳ παρείας τάχυ τὴν Καππαδοκῶν καταλαβόντες τῷ τοῦ Μεγάλου τάφῳ D προσήεσαν, τῇ ἐντεῦθεν ἀπορίᾳ τοὺς λογισμοὺς μεριζόμενοι. Τίς δὲ ἡ ἀπορία; Ζῶντι τῷ Μακαρίῳ δύοιν τάφοιν αὐτῷ διαλελαξευμένοιν, τῶν ἐκ τοῦ γένους τελευτώντων χάριν τῆς καταθέσεως, θατέρῳ τούτων μετὰ πατέρος Ἱεροῦ συνετέθαπτο. Ὡς δὲ ἄγνωστος ἦν ὁ ἐπιζητούμενος, τρέπονται πρὸς ἱκετείαν, αἴρουσι χεῖρας πρὸς οὐρανὸν, ἐκχέουσι δάκρυα, τοῦ ποθουμένου τὴν φανέρωσιν ἐξαιτούμενοι· καὶ, ὢ τῆς ἄνωθεν χάριτος! φανεροῦται τοῖς ἱκετεύουσιν, καὶ τοῖς ζητοῦσι συμπαθῶς ἐμφανίζεται. Τίνα τρόπον; Τῶν τούτου τιμίων ὀστῶν σώων, καὶ κατὰ τὴν οἰκείαν ἁρμονίαν εὑρημένων, καὶ καινοτέραν καὶ ἄῤῥητον εὐωδίαν ἀναδιδόντων, καὶ θαυμαστήν τινα καὶ οὐ συνήθη τὴν ἐπιφάνειαν καὶ θέαν ἐχόντων· ἃ καὶ ἁγιοπρεπῶς ἀνακομισάμενοι τῇ σορῷ ἐναπέθεντο. Πρὸς ταῦτα χαρὰ καὶ δάκρυα, πρός τε τῶν κομιζόντων καὶ τῶν παραπεμπόντων ἐπεκέχυντο, τοῖς μὲν τοιούτου θησαυροῦ καὶ πλούτου ἀποστερουμένοις, εἰ καὶ πρὸς μείζω τιμὴν ἀπενήνεκτο· φιλεῖ γὰρ ἕκαστος δυσαποσπάστως ἔχειν πρὸς τὸ ποθούμενον· τοῖς δὲ, ὡς μὴ μόνον τοῦ ζητουμένου τυχοῦσιν, ἀλλὰ καὶ Βασιλεῖ καὶ πολιτείᾳ χαριουμένοις τὸν ἐκ πολλοῦ Ποιμένα ποθούμενον. Ἐβάδιζον οὖν, ὡς εἶχον, καὶ πρὸς πορείαν ἐτράποντο. Ἐβάδιζον δὲ ὕμνοις ἀσιγήτοις καὶ ἀειφανέσι λαμπαδουχίαις τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο τιμῶντες καὶ σεβαζόμενοι σκήνωμα. E

et ex suavi odore agnitum,

14 Δοκῶ μοι καὶ τὰς ἐπουρανίους τότε διαρθῆναι πύλας τῷ ὑπερφυεῖ καὶ καιρῷ τοῦ θαύματος, καὶ τοὺς μὲν τῶν Ἀγγέλων συγκατιέναι καὶ δορυφορεῖν τὸ τῆς ἁγίας Τριάδος κατοικητήριον, καὶ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ προπομπεύειν σοροῦ, τοὺς δὲ ἄνωθεν διασκοπεῖν τὴν ξένην ταύτην τελετὴν καὶ μετάβασιν, καὶ διαπορεῖν καὶ ὑπερπλήττεσθαι εἰ σῶμα περικείμενος ἄνθρωπος οὕτω τὰ τοῦ σώματος ἀναβέβηκεν, ὡς πρὸ τῆς τελευταίας ἀναβιώσεως τὸ θνητὸν εἰς ἀθανασίαν μεταβαλεῖν, καὶ μεταστοιχειῶσαι πρὸς ἀϋλίαν τὸν χοῦν, καὶ ὁμοφυὲς τούτοις ἀπολέσαι τὸ ὑληκόν. Πῶς δ' ἄν τις τῷ λόγῳ παραστήσειεν τὰ κατὰ τὴν πορείαν παραδόξως τελούμενα; Ὄχλοι πανταχόθεν ἐπέῤῥεον σὺν μιᾷ πίστει καὶ προθυμίᾳ, καὶ ἄλλος ἄλλον παρελθεῖν κατηπείγετο, καὶ πρὸς τὴν ἱερὰν ἐκείνην σορὸν ὡς ἀπό τινος παρατάξεως συνελαύνοντο, οἱ μὲν συμπορευόμενοι καὶ τὴν τιμὴν τῷ ἀγγελικῷ σκηνώματι ἀπονέμοντες, οἱ δὲ ὑμνῳδίαις καὶ ᾄσμασιν αὐτὸ δεξιούμενοι, καὶ οἱ μὲν λαμπάσι καὶ μύροις καὶ πᾶσιν οἷς τὰ θεῖα τιμᾶται, τοῦτο τιμᾷν διεσπούδαζον, οἱ δὲ καὶ πρὸς θέαν μόνην ὑπέτρεχον, ἁγιασμὸν ἐκ τούτου ἀντλῆσαι πιστεύοντες. Ἱερεῖς δὲ καὶ Μονάζοντες, οἱ μὲν ἱεροπρεπῶς τὸν Ἱεράρχην καὶ Ποιμένα προυπεδέχοντο, οἱ δὲ ἀσκητικῶς διαπρέψαντα ἐτίμων καὶ περιεπτύσσοντο. Τί δὲ καὶ ἀστυκοὶ καὶ ἐγχώριοι; οὐ δὲ γὰρ οὐδ' αὐτοὶ ἀσυντελεῖς πρὸς τὴν προπόμπην καθορῶντο, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἕκαστος καθ' ὅσον τε οἷός τ' ἦν καὶ δι' ὧν εὐπόρει, τὴν τιμὴν προσαπένειμεν· ὁ μὲν τὸ ἔχειν ὁ δὲ τὴν μὴ ἔχειν εὐχαριστίαν, καὶ ὁ μὲν F προθυμίαν ὁ δὲ πίστιν ἀδίστακτον· Ἄλλος τὸ τοῖς ὑμνολόγοις συνέπεσθαι, ἄλλος τὸ τῶν ἑπομένων ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ πάντες πρὸς τὸ τιμᾷν ἐγίνοντο πρόθυμοι, τὸν ζῆλον διὰ τῆς παραθήξεως πλεονάζοντες.

atque per viam qua portabatur

magna ab omnibus veneratione exceptum

appellit Constantinopolim:

15 Οὕτως ἀμοιβαδὸν τὴν μακρὰν καὶ δυσχερῆ πορείαν διηνυκότες τοῖς τῆς βασιλευούσης ὁρίοις ἐπέστησαν, καὶ νεφέλῃ μὲν ἢ στύλῳ πυρὸς στάσειτε ἡλίου καὶ ἀστέρος φωτοφανείᾳ καθοδηγεῖται οὐκ εἶχον (ταῦτα γὰρ Μωυσέως ἦν καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ, παρ' οὗ καὶ τούτοις τὰ τοιαῦτα τερατουργεῖν πρὸς τὸ τῶν οὕτως ἐχομένων καὶ μέτρον καὶ χάρισμα) δυνάμει δὲ ἀοράτῃ καὶ ἐπιστασίᾳ τοῦ παρ' αὐτῶν διακομιζομένου δυναμούμενοί τε καὶ ὁδηγούμενοι. Τότε δὴ τότε Βασιλεὺς μὲν σὺν Ἱερεῦσι καὶ τοῖς τὴν μεγαλόπολιν οἰκοῦσι τὰ τῆς ἀπαντῆς προευτρέπιζον, καὶ ἄλλος ἄλλον προθυμίᾳ καὶ πίστει νικᾷν ἠγωνίζετο· καὶ ὥσπερ τὸ πρὶν παῖδες τὸν Ἰησοῦν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐπιβαίνοντα ταῖς εὐφημίαις ἐδεξιοῦντο, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ νῦν τὸν ἐκείνου μιμητὴν πρὸς τὴν νέαν ταύτην Ἱερουσαλὴμ εἰσιόντα μεθ' ὁμοίαις ὑμνῳδίαις καὶ τιμαῖς προσυπήντων καὶ ὑπεδέχοντο. Ὡς οὖν τῆς θαλάσσης ἐπέβαινον, ἦν ἰδεῖν θέαμα ἡδύ τε μόνον καὶ θάμβους ἀνάπλεων. Ἡ μὲν γὰρ τὸ τραχὺ καὶ ἄγριον

μεταβαλοῦσα

A μεταβαλοῦσα πρὸς ἡμερότητα, καίπερ τοῦ καιροῦ πρὸς τοῦτο διερεθίζοντος, γαληνιῶσα, μικρὸν ὑποκυρτουμένοις τοῖς κύμασιν, τὸν πλοῦν παρεῖχεν ἀκόλουθον τῇ νηΐ, καὶ ὥσπερ τὰ νῶτα ὑφαπλοῦσα τῷ μιμητῇ Χριστοῦ, κοῦφον καὶ ἀταλαίπωρον τὸν διάπλουν εἰργάζετο. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ πρύμναν μετέωρος προκαθήμενος, καὶ τὴν θαυμαστὴν ταύτην σορὸν περιφέρων ἐγκόλπιον, πεζεύειν ὑπὲρ θαθάσσης ἐῴκει, καὶ κρείττονι δυνάμει πεζοπορεῖν τὴν ὑγρὰν ἐφαντάζετο. Ἡ δὲ τοῦ φωτὸς τῶν λαμπάδων διαύγεια τῷ λείῳ τοῦ ὕδατος πρόσεμπίπτουσα καὶ εἰς μαρμαρυγὴν μεταποιουμένη, κἀκεῖθεν ἀνακλωμένη πρὸς τὸν ἀέρα, ὅλον ἀπετέλει φοτολαμπῆ καὶ ὑπέρλαμπρον.

illud in ædem palatinam defert,

16 Τίνα οὖν τὰ μετὰ ταῦτα; Φθάνουσι τὰ βασίλεια, καὶ πρὸς τὸν ἐν αὐτοῖς πολυθαύμαστον ναὸν τὸ ἀξιοπρεπὲς τοῦ μεγάλου Βασιλέως ἀνάκτορον ἀνακλίνουσιν. Καὶ ἐπειδὴ κόρος οὐκ ἦν τῆς βασιλικῆς πρὸς τὸ θεολογικὸν σκῆνος περιπλοκῆς τε καὶ ἀνακράσεως, περιπτύσσεται τοῦτο καὶ αὖθις, περιφύεται τῇ σορῷ, δακρυῤῥοεῖ ἐκπλήττεται, τὸ μὲν ὑπὸ περιχαρείας καὶ τῆς τοῦ ποθουμένου λαβῆς τε καὶ κατασχέσεως, τὸ δὲ ὑπ' εὐγνωμοσύνης, καὶ τῆς εἰς ἄκρον ἀδιστάκτου πίστεως, τὸ δὲ πρόδηλον, ἵνα καὶ αὐτὰ τὰ ἀνάκτορα τῆς ἐξ αὐτοῦ μεταδῷ χάριτός τε καὶ ἁγιότητος ἧς οὐ δὲ προὴν ἐστέρηντο. Ἐπεὶ δ' ἱκανῶς B εἶχεν αὐτῷ ἡ ἐν βασιλείοις κατάθεσις, ἐκεῖθεν μὲν ὑπεξήγετο καὶ πρὸς τὸν μέγαν τῶν Ἀποστόλων σηκὸν μετεφέρετο. Ἆρ' οὖν ἁπλῆν τινα καὶ μυνοειδῆ τὴν τοιαύτην μεταφορὰν οἰητέον, ἢ φαιδροτάτην καὶ λαμπρὰν καὶ τοῦ θεολογικοῦ σκηνώματος ἐπαξίαν; μενοῦν γε λαμπροτάτην, καὶ περιφανεστάτην, καὶ τῶν πώποτε προπομπῶν κρείττονα.

deinde versus templum Apostolorum,

17 Ἐκομίζετο μὲν τῶν βασιλείων ὁ Ἅγιος ἐπὶ σοροῦ, βασιλικῇ πορφυρίδι κεκοσμημένης, καὶ ἀρχιερατικοῖς ὤμοις ἐποχουμένης, ὅτι μὴ θέμις τοῖς ἀναξίοις τοῦ ἁγνοτάτου καὶ καθαρωτάτου ἐφάπτεσθαι. Καὶ τούτου πίστις Ὀζᾶν ἐκεῖνος ὁ παλαιὸς, ὃς μὴ κατὰ τὸν προσῆκον τῆς κιβωτοῦ ἐφαψάμενος, πυρὸς ἐδείκνυτο παρανάλωμα. Βασιλεὺς δὲ ὡς τοῦ μεγίστου πάντων, καὶ μηδ' αὐτοῦ τοῦ κόσμου ἰσοστασίου τυχὼν ἐφέτου, σὺν Ἀρχιερεῖ πιστῷ καὶ θεόφρονι συνείπετο καὶ συνεβάδιζεν. Ἀλλ' ὡς τῶν βασιλικῶν προαυλίων ἐξῄεσαν, ἐκεῖθεν εὐθὺς οἱ τῶν ἐν τέλει τῆς Συγκλύτου βουλῆς, καὶ εἰς Πατέρας Βασιλέων ἀπογραφόμενοι, ὅσον τε περὶ τὴν Σύγκλητον ὑποβεβηκὸς καὶ κατώτερον τὸν τῆς θεολογίας ἐπώνυμον ὑπεδέχοντο, οὐ μόνον κατὰ ψυχὴν φαιδρυνόμενοι, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐκτὸς λαμπρότησι τῶν στολῶν τὸ ἐντὸς περιχαρὲς ὑπεμφαίνοντες. Ὡς δὲ βαδίζειν πρὸς τὸ τῆς πολιτείας πλῆθος τοσοῦτον συναθροισθὲν, καὶ οὕτῳ περιχυθὲν, ὡς στενοχωρεῖσθαι καὶ Βασιλέα καὶ Ἱερεῖς, καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον ἀνακόπτεσθαι. Οἱ μὲν γὰρ περὶ τὰς τῶν ὁδῶν ὑπαίθρους C συναθροιζόμενοι, ταῖς ὑμνῳδίαις ἐτίμων τὴν προπομπὴν, οἱ δὲ καὶ πρὸς τὰς θόλους αὐτὰς συῤῥηγνύμενοι καὶ μακρῶθεν ἰδεῖν τὴν ἱεραν σορὸν ἠγωνίζοντο, ἕτεροι πρὸς τὰς πολυστύλους αἰθούσας καὶ τὰς μετεώρους στοὰς ἐπισυῤῥέοντες τοῦ ἀκορέστου θεάματος ἐνεπίμπλαντο, ἄλλοι περὶ τὰς μεταρσίους καὶ τριωρόφους οἰκοδομάς. Ἔστιν δ' ὅπου καὶ τὰς ἀκροτάτας ὀροφὰς ὑπερανίοντες ἐκεῖθεν ἐσκόπουν τὸν τῆς πανηγύρεως αἴτιον, καὶ οὐκ ἦν οὐδὲν τῆς λεωφόρου μερῶν, ὃ μὴ προκατείληπτο, καὶ προκατελαμβάνετο ἀνδράσι, γυναιξὶ, γέρουσι, νέοις, παισί. Πάντας καὶ ὁμοίως ἡ πίστις πρὸς τὴν τοῦ μεγάλου Θεολόγου συνήλαυνε τελετὴν, ὡς καὶ αὐτὰς τὰς τῶν παρθένων ἀθεάτους ἄρτι τῶν θαλάμων ὑπεξιέναι, καὶ ἀῤῥένων καταθαῤῥῆσαι ὄψεως, καὶ τῆς τελουμένης ἑορτῆς κατιδεῖν τὸ μυστήριον.

tota civitate ad spectaculum concurrente.

18 Ἐφέρετο οὖν ἡ τιμία ἐκείνη σορὸς, ὥς ποτε ἡ τυπικὴ κιβωτὸς, τοῖς τῆς χάριτος Ἱερεῦσιν ἐποχουμένη, οἷόν τις οὐράνιος θησαυρὸς τῶν ἀκαταλήπτων τοῦ Θεοῦ μυστηρίων συγκρύπτουσα τὰ ἀπόῤῥητα. Ἤγετο διὰ μέσης ὁδοῦ, ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ, μέσον τοσοῦτο πλῆθος διαβιβαζομένη· καὶ λαμπάδες δὲ μυριοπληθεῖς τὴν ἑορτὴν κατεφαίδρυνον, ὡς τὸ ἐκεῖθεν ἀπαυγαζόμενον φῶς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ὑπερνικᾷν, καὶ χειμῶνος ὥρᾳ καὶ καταφορᾷ νιφετοῦ ἥλιον ἄλλον πολυφα ἢ καταφαίνεσθαι. Οὕτως τῆς ἱερᾶς ἐκείνης προπομπῆς τελεσθείσης, καὶ μετὰ τοσαύτης φαιδρότητος

jungendum corpori S. Joan. Chrysostomi:

D πρὸς τὸν ὑπερφερῆ καὶ πολυώνυμον τῶν Ἀποστόλων ναὸν κατηντηκάσης. Ἔδει γὰρ τὸν ὁμόζυγον αὐτοῖς ἀναδειχθέντα, καὶ διὰ τοῦ οἰκείου κηρύγματος τὸ τῆς ἁγίας Τριάδος φῶς πανταχοῦ διαπλώσαντα, μὴ μόνης τῆς ἐν οὐρανοῦ ἰσοτιμίας, ἀλλὰ καὶ τῆς κάτω συσκηνίας καὶ συνοικίας ὁμοδίαιτον ἀναδειχθῆναι· ἔδει μὴ μακρὰν τῆς τοῦ Χρυσολόγου πατέρος καὶ φωστῆρος τῆς οἰκουμένης σοροῦ, τὸν μικρῷ πρὸ αὐτοῦ τὴν βασιλίδα καταλαμπρύναντα, μᾶλλον δὲ σὺν αὐτῷ ἐν ὁμοίοις καιροῖς τε καὶ πράγμασι ἀπωκίσθαι τε καὶ ἀποῤῥήγνυσθαι, ἀλλὰ πλησίον εἶναι τῇ καταθέσει, καὶ κοινωνεῖν διὰ τῆς ταφῆς οὗ τῆς κατ' εὐσεβείαν οὐ διεστήκει θερμότητος· ἔδει τῷ μεγάλῳ καὶ πολυφαεῖ καὶ ἀκοιμήτῳ τῆς μετανοίας ὀφθαλμῷ, καὶ τῷ τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ συμπαθείας εὐσπλάγχνῳ καὶ συμπαθεστάτῳ κήρυκι καὶ ἐγγυητῇ, τὸν τῆς ὑπερθείου καὶ μακαρίας Τριάδος μύστην καὶ λατρευτὴν, καὶ τοῦ ταύτης μυστηρίου ὑφηγετὴν καὶ διδάσκαλον, καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ τὴν ταύτης γνῶσιν διατρανώσαντα καὶ συντεθεῖσθαι καὶ συντεθάφθαι· ἔδει πρὸς τὰ τῶν ἁγίων ἅγια ἁγιότευκτον σκῆνος εἰσαχθῆναι τοῦ Πνεύματος, καὶ μὴ δὲ μετὰ νέκρωσιν ἀφορισθῆναι, οἷς ἐν σαρκὶ προσιὼν ἐμυσταγώγει τὰ κρείττονα· ἔδει τοῦ καθαροῦ καὶ ἀχράντου θυομένου Ἀμνοῦ τοὺς καθαροὺς αὐτοῦ θύτας καὶ Ἱερεῖς συμπαρεῖναι τῷ θύματι, καὶ τὴν θυσίαν ἱερουργεῖν καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἄνωθεν κατάγειν τοῖς πανηγυρισταῖς ἐπιφοιτῆσιν· E ἔδει τὰ καθαρώτατα καὶ ἀγγελικῆς ἁγιότητος πλήρη τούτων σκηνώματα, οἷά τινα χερουβικὰ ἐκτυπώματα κατακαλύπτειν τῷ περιόντι τῆς ἁγιότητος τὰ τῶν μυστηρίων φρικτὰ καὶ ἀθέατα.

EX MS TAURIN.

19 Ὡς δὲ ταῖς τοῦ νεῷ πύλαις προσήγγισαν, καὶ πρὸς τουτονί τὸν ἐπὶ γῆς δεύτερον οὐρανὸν εἰσῄεσαν, καὶ τὴν ἱερὰν ἐκείνου σορὸν μεθ' ὁμοίας τιμῆς ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἐναπτίθεντο βήματος, αὐτὸς μὲν ὡς οὐράνιον καὶ θεῖον κημέλιον καὶ θυσαύρισμα ἐν τοῖς ἁγίοις ἁγίων ἀνακλισθεὶς, τὴν εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀνάπαυσιν εὕρετο, τοῖς δὲ τῷ ἐκείνου πόθῳ καὶ φίλτρῳ κατεσχημένοις ἀοράτως ἐπιφαινόμενος, καὶ τὸν ἑκάστου πόθον καὶ ζῆλον περισκοπῶν, τὴν ἐξ αὐτοῦ βρίουσαν χάριν τοῦ Πνεύματος ἀφθονώτατα ἐπιδαψιλεύεται. Τὰ μὲν οὖν τῇ παρούσῃ ἀνακομιδῇ τελεσθέντα παρὰ τῶν θερμοτέρων τῆς πίστεως καὶ τῶν γνησιωτέρων ἐραστῶν τοῦ Ἀνδρὸς, καὶ ὅπως ὁ σύμπας λαὸς περιχυθεὶς καθ' ὅσον οἷόν τε ἦν τὴν πανήγυριν ἐσεβάσθησαν, ταῦτά ἐστιν ἃ καὶ παρελθεῖν βουλομένῳ ἀδύνατον, καὶ προσηκόντως ἐξυμνεῖν ἐργωδέστατον.

ubi præsto est se invocantibus,

20 Καὶ νῦν πρὸς τὴν οἰκείαν μάνδραν εἰσελάσας, τὰ ἑαυτοῦ συνήγαγε θρέμματα, καὶ πρὸς τὸ παρ' αὐτοῦ πλατυνθὲν ποίμνιον, καὶ εἰς προσθήκην ὁδοῦσαν ἐπιφοιτήσας, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς κύκλῳ διάρας, ὁρᾷ τὸν ἑαυτοῦ λαὸν, οὐ τῶν τούτου λόγων ἐξαιτατστὴν ὡς τὸ πρότερον, ἀλλ' ἐπιθυμητὴν ἐνθεώτατον, ἀλλὰ κατηργισμένον ἐν πνεύματι, F ἀλλὰ τετελειωμένον ἐν δόγμασιν, ἀλλὰ κεκαθαρμένον ἐν ἁγιότητι, μεμνημένους τῶν λιθασμῶν, τῶν πόνων, τῶν ἱδρότων, τῶν καθ' ἡμέραν θανάτων, οὓς ὑπὲρ αὐτῶν ἐκαρτέρησεν· οὓς διὰ τὴν ἁγίαν Τριάδα ὑπήνεγκεν, ὑπὲρ ἧς καὶ ἀλγεῖν ἅπαντα καὶ κινδύνους ἔφερεν, ἵνα μή τι τῶν Τρίων ἀλλήλων ἀποξενώσῃ, καὶ ζημιωθῇ τῶν ὥσπερ ἐκέκτητο τὸ κάλλιστόν τε καὶ τιμιώτατον, μᾶλλον δὲ ἄλλους ζημιώσῳ τὴν ζωτηρίαν ἢ διὰ τὴν πονηρὰν συναίρεσιν τὸ τῶν Προσώπων διάφορον ἀναιροῦν, ἢ διὰ τὴν πονερὰν συναίρεσιν τὸ τῶν Προσώπων διάφορον ἀναιροῦν, ἢ διὰ τὴν πονηροτέραν διαιρεσιν τὸ τῆς Οὐσίας ὁμότιμον διασπῶν. Οἶδεν γαρ οἶδεν ὁ ἱεροπρεπέστατος νοῦς καὶ θεολαμπέστατος, τίνες οἱ ἀδιαστάτως αὐτῷ προερχόμενοι, καὶ τίνες οἱ ἀμφιβόλως· τίνες οἱ τὰ σπέρματα τῆς αὐτοῦ θεολογίας πολύχουν στάχυν ἀπεργασάμενοι, καὶ τίνες οἱ δι' ἀκαρπίαν ἀποξηρανθέντες· ἐπίσταται τίς ὁ τὸ τάλαντον πολυπλασιάσας, καὶ τίς ὁ τοῦτο πρὸς γῆν κατορωρυχώς· οὐκ ἀγνοεῖ τίνες τῷ καθαρωτάτῳ σίτῳ τῶν δογμάτων ὡς ζιζάνια συμβλαστάνουσι, καὶ τίνες τοῦ Χριστοῦ λήϊον πῖον καὶ εὔσταχυν διετήρησαν.

et gregem suum in sana de Trinitate doctrina conservat

21 Ὄντως οὐδεὶς τῶν παλαὶ, καὶ νῦν, ἢ ἐσομένων ἑαυτὸν οὕτως ἢ κόσμον ἀπέῤῥηξεν, ἢ πρὸς τὰ θεῖα ἐπτέρωσεν, ἢ πρὸς τοσαύτην ἀναβέβηκε καθαρότητα, ὡς καὶ

qui vivens ad perfectam evaserat sapientiam,

αὐτῆς

EX MS. TAURIN.

A αὐτῆς τῆς τοῦ ἀμηχάνου κάλλους καταξιοῦσθαι ὁράσεως. Ποῖος δὲ ἄλλος ἐπὶ τοσούτῳ τὴν ἀνωτάτω φιλοσοφίαν ἠγάπησεν, καὶ ὅλος ταύτῃ συνανεκράθη, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτῇ καθυπέζευξεν, ὡς τῆς μὲν τὸ ἔντεχνον, τῆς δὲ τὸ ἐν θείοις πάνσεπτον εἰς ἓν συγκεράσασθαι, καὶ μίαν κάλλους εἰκόνα ποικίλαις μεμορφωμένην ἰδέαις διατυπώσασθαι; εἰ μὲν οὖν ἑτέρῳ τινὶ τῶν εἰς φῶς προεληλυθότων ἐξεγένετο τοσοῦτον ὑπεραναβῆναι τὴν αἴσθησιν, καὶ εἴσω τῶν οὐρανῶν χωρῆσαι, καὶ τὸ τῆς σαρκὸς ὑφελόντι προκάλυμμα τὰ τῶν ἁγίων ἅγια κατοπτεῦσαι, εἰπεῖν οὐκ ἔχω· ὅτι δὲ μείζων τῶν πάντων ὁ μέγας οὗτος ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σοφίᾳ πρακτικῇ τε καὶ θεωρητικῇ διαβεβόηται, καὶ οὐδὲν αὐτῷ τῶν τῆς θεολογίας δογμάτων ὃ μὴ πρὸς τῆς Τριάδος· αὐτῆς ἀποκεκάλυπτο, παρ' ἧς καὶ τὸ ἐμπνεῖσθαι τὰ τοιαῦτα, καὶ δογματίζειν καὶ συγγράφειν κεχάρισται, οἶδα σαφῶς καὶ τοῖς ἀγνοοῦσιν ἐκτίθημι. Τί γὰρ ἄν τις τῶν ὑψηλῶν καὶ οὐρανίων θεωρημάτων ἢ Θεῷ προσοικειούντων καὶ βελτιούντων τῶν χρωμένων τὴν θεολόγον αὐτοῦ βίβλον μετερχόμενος, οὐκ καρπώσοιτο; Οὐχὶ τοῖς πανηγυρικοῖς αὐτοῦ λόγοις προσομιλῶν τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ μυστήριον ἐκπλαγήσεται, καὶ ὅσα ταύτης ἀκόλουθα; Οὐ τοῖς περὶ Ἱερωσύνης ἐντυγχάνων εἴσεται καὶ τὸ ταύτης ὕψος, καὶ τὸ τῆς θνητῆς φύ-

B σεως ταπεινόν, καὶ οἷον εἶναι χρὴ τὸν τηλικούτοις ὑπηρετήσαντα; Οὐ τοῖς περὶ θεολογίας ἐμβαθύνων, εὐθὺς τῶν σαρκικῶν ἀποστήσεται, καὶ πρὸς τὸ ὄρος ἀναβήσεται, καὶ τῆς νεφέλης εἴσω χωρήσει, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ κατίσει ὀπίσθια; οὐ τοῖς τούτου ἐπιταφίοις καὶ ἐγκωμίοις ἐμμελετῶν πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοιωθήσεται, καὶ διὰ μὲν τῶν πρὸς ἀρετὴν καὶ βίον ἄληπτον ἐπαναχθήσοιτο, διὰ δὲ τῶν τὸ καρτερικὸν παιδευθήσεται. Ναὶ δὴ καὶ τοὺς ἑαυτὸν d στομαχωμένους, καὶ τοὺς εἰς ἑαυτὸν ἐκφωνηθέντας ἀκουτιζόμενοι, τὴν ἐν Χριστῷ πραΰτητα καὶ πολιτείαν ἀσπάσοιτο, καὶ τοὺς περὶ δογμάτων ἐνωτιζόμενος εὐκόλως καταβαλεῖ τὸ ἀντίδοξον, ἂν δὲ καὶ τῶν Ἐπιστολῶν ἔλθοι, πρὸς πεῖραν ἡδύτητος ἀφράστου ἐμφορηθήσοιτο· ἂν δὲ καὶ τῶν ἐμμέτρων ἐπῶν, τῆς ἑλληνικῆς ἅλμης τὸ ἄποτον ἀποκλύσοιτο· ἂν δὲ καὶ νυκτερινῶν εὐχῶν εἰς οὐρανὸν αὐτὸν ἀναβήσεται.

in omni scriptorum suorum genere lectori utilissimus

22 Ἐγὼ γοῦν ὁπηνίκα τούτοις τὴν γλῶτταν ἐπαφεῖναι θελήσοιμι, αὐτίκα με ὡς ἀπὸ τινος ὄρους Σιναίου βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ βάλλουσιν νοημάτων, καὶ σάλπιγγες ἠχοῦσαι σφοδρότερον, καὶ καπνός, καὶ γνόφος περικυκλοῖ τὴν εἰς τὰ πρόσω πορείαν ἀπείργοντα· καὶ ὅλος κατεπηχὼς καὶ δέους ἀνάπλεως γίνομαι, διὰ τὸ ἐπ' αὐτοῖς ἐν πυρὶ καταβεβηκέναι τὸν Κύριον. Τίς δὲ καὶ τὸν νοῦν αὐτοῖς ἐμβαθύνας οὐ τὸ Ἡλίου πῦρ ἄνωθεν ὁρᾷ κατερχόμενον, ἢ τὸ ἐκ φλογὸς ἅρμα τοῦτον ἐξᾶραν μετάρσιον, ἢ τὸν ἐκ πυρὸς στύλον τοῦ Ἰσραὴλ προηγούμενον, ἢ τὴν σιαγόνα

C Σαμψὼν τὰς ἀλλοφύλων συγκόπτουσαν φάλαγγας, εἰπεῖν

Sed hæc suis majora viribus sentiens orator

D δὲ μᾶλλον τὴν κατελθοῦσαν μετ' ἤχου βιαίαν πνοὴν ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τὴν χάριν ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν ὑποδείξασαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν σχολῆς ἑτέρας τὰ διηγήματα, καὶ ἀνθρώπων γλώττης τοιούτων ἓν τοῦτο ἐσπουδακότων καὶ μόνον ταῖς τοιαύταις ἐνευδοκιμεῖν ὑποθέσεσι.

23 Δεῦτε οὖν περιστάντες ἐμοί, ὦ κλῆρος Χριστοῦ, καὶ μερὶς ἡ θεόλεκτος, οἱ τῆσδε τῆς μεγαλοπόλεως γνησιώτατοι τρόφιμοι, καὶ τῆς ἐμῆς φιλίας σπουδαῖοι θεραπευταὶ τὰς θεολογικὰς ἐκείνου φωνὰς ἀναπτύξαντες, τὴν ὁδὸν ἀνακρούσατε, ψάλλοντες ἐν συνέσει, ἐν προσοχῇ τῶν ὕμνων ῥυθμίζοντες, ἑαυτοὺς ἐν καταστάσει καρδίας πρὸς αὐτὸν ἀποβλέποντες. Ἴδωμεν τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, τὴν καλὴν ταύτην μετοικίαν τοῦ Ἀποστολικοῦ ναοῦ ἀσπασάμενον, πρὸς ὃν πολλάκις ἐπανηγύρισεν. Πείθομαι γὰρ μὴ μόνον αὐτόν, τὰς οὐρανίους καταλιπόντα διατριβάς, μεθ' ὑμῶν πανηγυρίζειν καὶ συναγάλλεσθαι· ἀλλὰ καὶ τὸν τῶν Ἀποστόλων χορὸν τῇ δὲ ἑορτῇ παρεῖναι νῦν, τοὺς ἐμοὺς θερμοὺς προστάτας καὶ τῆς οἰκουμένης ἀσφαλεστάτους φρουρούς· πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὸ τερπνὸν καὶ πάγχρυσον στόμα τὸν ἐμὸν χρυσοῤῥόαν, καὶ τῆς ἐκκλησίας διειδέστατον καὶ μελίῤῥυτον ποταμόν, τὸν τῆς μετανοίας ἐγγυητήν, εὐκατάνυκτον καὶ τῆς διδασκαλίας εὐηχέστατον ὄργανον, καὶ εἴ τινες ἄλλαι τῶν Μακαρίων

E ψυχαί, ἐπείπερ Δικαίων πνεῦμα διὰ παντὸς ἐν ταῖς τῶν ἁγίων λαμπρότησι δοξολογοῦσι τὸν Κύριον. Ταῦτά σοι παρ' ὑμῶν ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή, μικρά τε καὶ ἀκαλλῆ, καὶ οἷα τὰ τῶν παίδων ψελίσματα· σὺ δὲ ταῖς πρεσβείαις ταῖς σαῖς διεξάγης ἡμᾶς πρὸς τὰ κρείττω τῇ βακτηρίᾳ τῶν λόγων σου, καὶ ὁδηγοίης πρὸς τὰς τῆς σωτηρίας αὐλάς, καὶ ἀντιδοίης εὐχαῖς σου τὴν τελειωτέραν ἐκεῖσε μυσταγωγίαν τῆς ὑπερφώτου Τριάδος, διὰ τῆς ἐνταῦθα μυήσεως καὶ καθάρσεως, ἔχων συλλήπτορας τῆς αἰτήσεως τὴν τῆς δωδεκάδος τῶν Ἀποστόλων χορείαν, καὶ τῶν οἷος σὺ ἀπ' αἰῶνος Θεῷ εὐηρεστηκότων, καὶ δοξαζόντων τὸν Κύριον. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν, καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ad eum se vertit ut præsentem cum Apostolis,

Chrysostomo aliisque Sanctis.

ANNOTATA.

a *Videtur aliquid huic loco deesse ad sensum integrandum.*

b Βληῆλος, *an idem quo* ὑψηλὸς altus, sublimis?

c *Hic etiam unum alterumve verbum deest.*

d *Ecgraphum nostrum* τὸ παχόμενον, *quod in* στομαχωμένους *vertens, videor mihi verum sensum habere. Non invenio quidem auctores qui* ἀπὸ τοῦ στομάχου *derivatum* στομαχάομαι *usurparint: sed decimo, quo auctor vixit, seculo novæ hæc vox indulgeri potest.* F

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΕΥΦΗΜΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΑΛΦΙΟΥ, ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ, ΚΑΙ ΚΥΡΙΝΟΥ

ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΝΤΕΣ ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΝ ΕΝ ΡΩΜΗ, ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΑΝΑΚΡΙΘΕΝΤΕΣ ΕΝ ΠΟΤΙΟΛΟΙΣ, ΤΟ ΔΕ ΤΡΙΤΟΝ ΠΕΜΦΘΕΝΤΕΣ ΠΡΟΣ ΤΕΡΤΥΛΛΟΝ ΕΝ ΤΗ ΛΕΟΝΤΙΝΩΝ ΜΕΣΟΠΟΛΕΙ ΤΗΣ ΣΙΚΕΛΩΝ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΙΜΟΒΟΡΟΥ ΒΑΛΛΕΡΙΑΝΟΥ ΚΑΚΕΙΣΕ ΤΕΛΕΙΩΘΕΝΤΕΣ ΥΠ' ΑΥΤΟΥ.

Εὐλόγησον δέσποτα.

Ἡ μὲν τοῦ Κυρίου τῆς Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προαιώνιος καὶ αὐταίτιος βασιλεία, οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν οὔτε ζωῆς τέλος ἔχει· ἡ δὲ πανεύφημος καὶ πανύμνητος διὰ τῆς ἁγίας παρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας σαρκώσεως αὐτοῦ ἐνανθρώπησις, καὶ ἐπὶ γῆς παρουσία καὶ βασιλεία, ἔλαμπε μὲν ἤδη κατὰ πάσης τῆς οἰκουμένης, διὰ τῆς τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων Ἀποστόλων διδασκαλίας τοῖς καταξιωθεῖσι γενέσθαι τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων, ὡς ἐξέσιον καὶ πάσης ἐπέκεινα φύσεως καὶ σοφίας· ἠπιστεῖτο δὲ τοῖς πολλοῖς, διὰ

Post Christi incarnationem prædicatam

A διὰ τὸ τῆς σοφίας παράδοξον, Ἄπιστον γοῦν ἐδόκει τοῖς τῇ πλάνῃ δεδουλωμένοις, ὅθεν πάντες τῇ γχίνῃ καὶ ματαίᾳ δόξῃ τοῦ κόσμου τούτου κρατούμενοι, ὕβριν ἡγοῦντο καὶ μῦθον τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον, καὶ τὸ σωτήριον κήρυγμα τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως καὶ βασιλείας, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μωρίαν νομιζόμενον εἶναι· καὶ διὰ τοῦ ταῖς τῶν δούλων αὐτοῦ παραδόξοις ὑπομοναῖς, ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐνάγειν εἰς ἀληθινὴν καὶ σωτήριον θεοσέβειαν. Ἐγένετο δὲ κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, τῆς σατανικῆς εἰδωλολατρείας ἐπικρατούσης κατὰ τῶν ἀνθρώπων, βασιλεῦσαι Λικίνιον τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, λύκον τινὰ καὶ ἀπάνθρωπον, καὶ θῆρα ἄγριον γενόμενον κατὰ τῆς Χριστοῦ ποίμνης, ἡττώμενον σφόδρα τῇ πλάνῃ τῶν ματαίων εἰδώλων· ἔχων δὲ φίλον ὁμόφρονα, σύμβουλόν τε καὶ συγκάθεδρον, καὶ ὑπερβάλλοντα τῇ ἀσεβείᾳ, Βαλλεριανὸν ὀνόματι, ὃς δεύτερος ἦν αὐτῷ ἐν τῇ βασιλείᾳ, καὶ ζέων πάνυ τῇ κατὰ τῶν Χριστιανῶν μανίᾳ, καὶ τῇ τῆς εἰδωλολατρείας ἀσεβείᾳ. Τοῦτο οὖν συμβουλευσάμενος τί ἂν δέῃ ποιήσαντας αὐτοὺς ἐξᾶραι παντελῶς τὴν τῶν Χριστιανῶν λατρείαν, ἅπαντας δὲ πεῖσαι ἀνθρώπους ὑποκύψαι καὶ σέβεσθαι σὺν αὐτοῖς τοῖς ματαίοις θεοῖς αὐτῶν· ἦν γὰρ ἐκτετικῶς τῇ ψυχοφθόρῳ τῶν εἰδώλων πλάνῃ, μάλιστα δὲ τῷ Ἀπόλλωνι καὶ Ἀσ-

Imperator consilio Valeriani

B κληπίῳ, τοῖς τῆς ἀπωλείας ὁδηγοῖς· καὶ σκεψάμενοι ἅμα, γράφουσι μὲν ἐπιστολὰς ἐκ προσώπου αὐτοῦ Λικινίου τοῦ βασιλέως, κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν καὶ χώραν τοῖς ἄρχουσιν, στρατηλάταις τε καὶ πᾶσι τοῖς ἐν ὑπεροχῇ οὖσιν, ἐχούσας τὸν τύπον τοῦτον.

2 Λικίνιος ἀεισέβαστος αἰώνιος Βασιλεὺς, τοῖς κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, στρατηγοῖς τε καὶ ἡγεμόσι, καὶ τοῖς κατ᾽ ἐξοχὴν πᾶσι χαίρειν. Ἐπεὶ δήπερ ἦλθεν εἰς τὰς θείας ἡμῶν ἀκοὰς φήμη, οὐ μετρίως ἡμᾶς ταράττουσα, ὡς αἱρέσεώς τινος ἐπικρατούσης ἀσεβεστάτης τῶν λεγομένων Χριστιανῶν, οἳ ὃν ἔτεκε Μαρία τις, Ἰουδαία γυνὴ, Ἰησοῦν λεγόμενον, ὡς Θεὸν προσκυνοῦσιν, Ἀπόλλωνα δὲ τὸν μέγαν Θεὸν καὶ Ἀσκλήπιον, Ἑρμᾶν καὶ Διόνυσον, Ἡρακλῆ τε καὶ Δία, δι᾽ ὧν εἰρήνη τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ δεδώρηται, ἐνυβρίζουσι βλασφημοῦντες, τὸν δὲ λεγόμενον Χριστὸν ὡς Θεὸν προσκυνοῦσιν, ὃν Ἰουδαῖοι ὡς κακοῦργον καὶ μάγον ἐσταύρωσαν. Τούτου χάριν θεσπίζομεν πάντα Χριστιανὸν εὑρισκόμενον, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, κατὰ πᾶσαν πόλιν τε καὶ χώραν, τιμωρίαις ὑποβάλλεσθαι πικροτάταις, πρὸς τὸ τοῖς θεοῖς ἡμῶν θύειν αὐτοὺς, ἀρνεῖσθαι δὲ τὴν πλάνην ἐκείνην· καὶ εἰ μὲν πείθοιντο, ἀξιοῦσθαι συγγνώμης· εἰ δὲ μὴ, πονηρῷ θανάτῳ τῷ διὰ πυρὸς καὶ ξίφους παραδίδοσθαι τούτους προστάττομεν· εἰδότες ὡς εἴ τις κατά τι τῶν ἡμετέρων θείων τούτων ἀμελήσαντες ἀποφάσεων, τοιαύταις ἐκείναις τιμωρίαις ὑφέξεται.

edictum contra Christianos vulgat,

C 3 Τῶν δὲ τοιούτων γραμμάτων κατὰ πᾶσαν πόλιν προτιθεμένων, καὶ διωγμοῦ μεγάλου ἐπικρατοῦντος κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης· ὡς καὶ πολλοὺς τῶν ἐπισημοτάτων μετὰ πλείστας βασάνους ἐνδοῦναι. Ἐπὶ πλείω τε ἐμμανὴς ὁ Λικίνιος, προσεκαλέσατο πρὸς ἑαυτὸν τὴν Σύγκλητον ἅπασαν, καὶ πάντας τοὺς ἐν ὑπεροχῇ ὄντας, σὺν στρατεύμασι. Καὶ πάντων ἐπὶ τῷ αὐτῷ γεγονότων, συμβούλιον ἐποιεῖτο πάλιν, ὅπως ἂν καθ᾽ ὅλου ἐξολοθρεύσει ἐκ τῆς αὐτοῦ βασιλείας τὸ τῶν Χριστιανῶν γένος. Πάντων δὲ συγκαθημένων, καὶ τῶν παριστάμενων τῷ Βασιλεῖ ἐν φόβῳ ὄντων, καὶ τῶν παρισταμένων αὐτῷ ἑτοίμως πράττειν λεγόντων, ὁ Λικίνιος ἐδημηγόρησε λέγων· Ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ προσφιλέστατοι, μηδὲν εἶναι τιμιώτερον τῆς εἰς τοὺς Θεοὺς ἡμῶν εὐσεβείας· ἐπειδὴ δι᾽ αὐτῶν ἐμοὶ μὲν ἡ βασιλεία, ἀνθρώποις δὲ πᾶσιν ἡ σωτηρία δεδώρηται. Δίκαιον τοίνυν ἡγούμεθα τοὺς θεοὺς ταῖς συνεχέσι θυσίαις ἀμείβεσθαι, τοὺς δὲ εὑρισκομένους Χριστιανοὺς, καὶ τοὺς θεοὺς ἐνυβρίζοντας, παντοίαις ἐπινοίαις βασάνων ὑποβάλλεσθαι, μέχρις ἡ τούτων θρησκεία λυθῇ, καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτῶν διὰ κακίστων θανάτων ἀποσβεσθῇ. Πρὸς ταῦτα συμφώνως πάντες ἀπεκρίναντο λέγοντες· Ἡμεῖς προθύμως ἀποδεχόμεθα, μέγιστε Βασιλεῦ, τὴν τῆς ὑμετέρας θεότητος διὰ παντὸς πρόνοιαν, καὶ τιμᾶσθαι βουλόμεθα τοὺς ἀθανάτους θεοὺς, ὥσπερ καὶ τὸ

quod se S. C. probatur.

D ἡμέτερον κράτος· εἴ τις δὲ τοῦ λοιποῦ εὑρεθήσεται, ὃς μέχρις ἐνθυμήσεως Χριστὸν ὀνομάζων, παντοίαις εἰδέαις θανάτου ὑποβληθήσεται. Τοῦτον τὸν ἀσεβῆ καὶ παράνομον τρόπον βουλευσαμένης τῆς ἀσεβοῦς τῶν τυράννων συγκλήτου, καὶ διὰ ταγμάτων προτιθεμένων καὶ παντοίων βασανιστηρίων ἐπινοουμένων κατὰ τῶν εὑρισκομένων Χριστιανῶν, πολλῶν τε ὄντων ἐχθρῶν τῶν θηρευτῶν, ὡς ἐν εὐθέτῳ αὐτοῖς καιρῷ, εἴ τινα εὕροιν Χριστιανῶν.

EX MS VATIC.

4 Τὸ τηνικαῦτα ἀνέλαμψαν ὡς ἐν σκοτωμένῃ νυκτὶ ἀστέρες διαφανεῖς καὶ λάμποντες, οἱ τοῦ Χριστοῦ μαργαρῖται, Ὀνήσιμός τις ὀνόματι καὶ τοῦ Χριστοῦ γενναῖος στρατιώτης, ἅμα δὲ τούτῳ μειράκια οὕτω λεγόμενα, Ἄλφιος, Φιλάδελφος, καὶ Κυρῖνος. Οὗτοι οἱ τρεῖς νέοι, ἀδελφοὶ τυγχάνοντες, τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα ὁμολογοῦντες, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ Ἔρασμος, ἐξαφανίσαντες μὲν τὴν ἀρχὴν τῆς πολυθέου πλάνης τῶν εἰδώλων μανίαν ἐν τῷ τελείῳ φρονήματι, φωτίσαντες δὲ τὴν ἡμέραν τοῦ σωτηρίου κηρύγματος, πᾶσι τοῖς ἀξίοις διὰ τῆς οἰκείας αὐτῶν ἀθλήσεως. Μὴ δειλιάσαντες γὰρ τοῦ μακρωτάτου Βασιλέως Λικινίου, μηδὲ τὴν μανίαν τῶν τοσούτων ἀρχόντων καὶ στρατοπέδων, οὐδὲ τῶν προκειμένων βασανιστηρίων παντελῶς ποιησάμενοι λόγον· ἀλλὰ τούτοις πᾶσιν ἐνατενίζοντες τοῖς δοκοῦσιν εἶναι δεινοῖς, τῷ φιλοθέῳ τῆς καρδίας φρονήματι πρὸς Θεὸν ἀπέβλεπον.

Ab Onesimo magistro

E Ὀνήσιμος τοίνυν κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἰσελθὼν ἐν τῇ τῶν Βασκώνων χώρᾳ, ἐν μιᾷ τῶν πόλεων λεγομένῃ Πραιφέκτα. Κἀκεῖσε οὖν αὐτὸν ὑπεδέξατο ἀνήρ τις φιλόχριστος καὶ θεοσεβὴς, Χριστιανὸς μὲν ὑπάρχων τὴν θρησκείαν ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας, Βιτάλιος ὄνομα αὐτῷ· ἦν δ᾽ ὁ ἀνὴρ χρήσιμος καὶ φοβούμενος τὸν Κύριον, εὐμετάδοτος, ἐλεήμων, πάνυ σπουδαῖος περὶ τὰ θεῖα λόγια. Οὗτος τὸν Ὀνήσιμον ἐξενάγει ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, διδάσκοντα τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὑπῆρχον δὲ τῷ Βιταλίῳ παῖδες τρεῖς, οὓς καὶ προειρήκαμεν, Ἄλφιος, Φιλάδελφος καὶ Κυρῖνος, πάνυ ὡραῖοι τῇ ὄψει, καὶ καλοὶ σφόδρα, ὃς ἀνετρέφετο ἐκ παιδόθεν αὐτῶν, διδάξας κάλλιστα γράμματα, καὶ γλῶσσαν Ἑλληνίδα, παιδεύσας αὐτοὺς καὶ τὴν τῶν Χριστιανῶν ὀρθόδοξον πίστιν σέβεσθαί τε, καὶ προσκυνεῖν τὸν ἕνα μόνον ὄντως ὄντα Θεὸν, καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τὸ συναΐδιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον, μίαν ἁγίαν θεότητά τε καὶ δύναμιν. Ἔρασμος δὲ ἦν ἔγγων τοῦ Βιταλίου ἐκ τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς γεννηθείς. Τῷ αὐτῷ δὲ καιρῷ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἦν τετελευκυῖα· ἔμεινε δὲ ὁ Βιτάλιος καὶ τὸν ἐκπαιδεύων μετὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ τέκνων. Ἐδόθη δὲ χάρις εἰς τὰ παιδάρια ταῦτα, ὥστε θαυμάζεσθαι αὐτὰ ὑπὸ πάντων τῶν ὁρώντων αὐτά· σχολάζοντές τε ἦσαν οἱ ἅγιοι καὶ μακάριοι παῖδες ἐκεῖνοι, νύκτωρ τε καὶ ἡμέραν, ἐν τῇ μελέτῃ τῶν θείων γραφῶν, διερχόμενοι τὸ ἅγιον εὐαγγέ-

tres fratres instruuntur

cum Erasmo eorum nepote

F λιον, τὴν διδασκαλίαν τοῦ μακαρίου Παύλου, λοιπὸν δὲ καὶ τὰς τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων πράξεις ἀδιαλείπτως ἐντυγχάνοντες ὁμοίως καὶ τὰς προφητικὰς βίβλους. Ἐκ τούτου οὖν προσηύχοντο τῷ Θεῷ, ἵνα εἴ ἐστιν αὐτῷ εὐάρεστον, καταξιωθῶσιν ἐκχύσαι τὸ αἷμα αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, καὶ συναρίθμους αὐτοὺς γενέσθαι τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων τῶν εὐαρεστησάντων.

5 Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν, ὄντος τοῦ ἁγίου Ὠνησίμου ἐν τῇ πόλει, καὶ διδάσκοντος πολλοὺς, ἰδού τις παρεγένετο ἀποσταλεὶς ἐκ τοῦ Βασιλέως Λικινίου, μετ᾽ ἐπιστολῆς ἧς ἔγραψαν κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν, ἐκ τῆς Ῥωμαίων πόλεως, Νιγελλίων ὄνομα αὐτῷ. Οὗτος εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει Πραιφέκτων μετὰ στρατοπέδου πολλοῦ, καὶ πολλῆς ταραχῆς δι᾽ αὐτοῦ γενομένης παντὶ τῷ λαῷ, ἐφοβήθησαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ σφόδρα, καὶ ἐζήτουν ἀποδρᾶσαι οἱ τῆς πόλεως ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ· ἦν γὰρ λοιμὸς καὶ ἀπάνθρωπος, καὶ πάνυ ὠμότατος καὶ παράνομος κατὰ τῶν εὑρισκομένων. Προσκαλεσάμενος δὲ πάντας τοὺς ἐν ὑπεροχῇ ὄντας ἐν τῇ Πραιφέκτων πόλει ἄρχοντας, μικρούς τε καὶ μεγάλους τοὺς ἐκεῖσε κατοικοῦντας, καὶ ἀνελθὼν ἐν τόπῳ ὑψηλῷ, ὃς ἦν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως, ἐπέχων ἐν χερσὶν αὐτοῦ τὰ ἐκπεμφθέντα καὶ κελευσθέντα παρὰ τοῦ Λικινίου δεινὰ καὶ ἀθέμιτα βλάσφημα ῥήματα διὰ τῆς ἐπιστολῆς οὕτως· Λικίνιος μέγιστος ἀεισέβαστος αἰώνιος,

qui edicto per Nigellionem proposito

EX MS. VATICAN.

A αἰώνιος Βασιλεὺς, τοῖς κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν; πόλιν τε καὶ κώμην τῆς Ρωμαίων ἀρχῆς στρατηγοῖς τε καὶ ἡγεμόσι, καὶ τοῖς κατ' ἐξοχὴν πᾶσι χαίρειν. Θεσπίζομεν πάντα Χριστιανὸν εὑρισκόμενον, ἄνδράς τε καὶ γυναῖκας, κατὰ πᾶσαν πόλιν τε καὶ χώραν, τιμωρίας ὑποβάλλεσθαι πικροτάταις, πρὸς τὸ τοῖς θεοῖς ἡμῶν θύειν αὐτοὺς, ἀρνήσασθαι δὲ τὴν πλάνην ἐκείνην. Καὶ εἰ μὲν πείθοντο, ἀξιοῦσθαι συγγνώμης· εἰ δὲ μή γε, πονηρῷ θανάτῳ τῷ διὰ πυρὸς καὶ ξίφους παραδίδοσθαι τούτους προστάττομεν· εἰδότες ὡς εἴ τις κατά τι τῶν ἡμετέρων θείων τούτων ἀμελήσηται ἀποφάσεων, τὰς αὐτὰς ἐκείνοις τιμωρίας ὑφέξεται. Τῶν δὲ τοιούτων γραμμάτων ἀναγνωσθέντων ὑπὸ τοῦ ἀσεβοῦς Νιγελλίωνος ἐν τῇ προειρημένῃ πόλει Πραιφέκτων, ἐν ᾧ ἦν ὁ ἅγιος Ὠνήσιμος, καὶ σὺν αὐτῷ ιδ' ἄνδρες, οἳ ἦσαν ἐπακολουθήσαντες αὐτῷ ἐκ τῶν πέριξ πόλεων καὶ κωμῶν, ἐφοβήθη πᾶς ὁ λαὸς τῆς πόλεως ἐκείνης· καὶ πάντων αὐτῶν ἀποκριθέντων τῶν παρισταμένων, Δέσποτα, δικαίως ἔκρινεν τὸ τούτων εὐσεβεστάτων κράτος, ἑτοίμως ἔχωμεν πάντα πράττειν, καὶ πληροῦν καθὼς ἐπέταξας. Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ Βιτάλιος, δρομέως ἀπίει εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν οἶκον, ἐν ᾧ ἦν ὁ ἅγιος Ὠνήσιμος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ δεκατέσσαρες ἄνδρες, πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἤρξατο αὐτῷ μετὰ δακρύων διαλέγεσθαι τὰ γενόμενα ἐν τῇ πόλει δεινὰ πράγματα.

B Ἀκούσας δὲ ὁ Ὠνήσιμος λίαν ἔχαρον ἐπὶ τοῦτο, λέγων τῷ Βιταλίῳ· Ἔδει σε οὖν, ἀδελφὲ, ἐπὶ τούτῳ χαρῆναι μᾶλλον, ἢ λυπεῖσθαι. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ, Ναὶ κύριέ μου, καὶ πάνυ ἐχάρη καὶ ὁ δοῦλός σου, ἀλλὰ θρηνῶ τὴν τῶν πολλῶν ἀπόλειαν, ὅτι ἀρνούμενοι τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν τὸν σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, λατρεύουσιν ἀψύχοις εἰδώλοις. Λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος Ὠνήσιμος· Σὺ δὲ τί βούλει τέκνον περὶ τῶν ἠγαπημένων ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν τέκνων; Ὁ δὲ Βιτάλιος λέγει αὐτῷ· Βούλομαι, ἐὰν Χριστὸς αὐτοὺς προσκέκληται, θυσίαν καθάραν αὐτοὺς προσενέγκαι αὐτῷ. Ἀλλὰ φωνήσωμεν αὐτοὺς ἐνθάδε, καὶ ἴδωμεν τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα περὶ τῆς θείας ταύτης καὶ μακαρίας ὁδοῦ.

a patre ex Onesimi sententia accersiti,

6 Ἀποστείλας δὲ ὁ Βιτάλιος ἕνα τῶν παίδων αὐτοῦ, προσεκαλέσατο τὰ παιδάρια ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ ἦν ὁ ἅγιος Ὠνήσιμος, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ πατὴρ αὐτῶν, Ἠκούσατε τέκνα μου τὸ τί ἐνταῦθα ἀπέστειλεν ἐν τῇ πόλει ἡμῶν ὁ παράνομος Λικίνιος διὰ τοῦ ἀσεβοῦς Νιγελλίωνος, τοῦ ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ προσκυνεῖν εἰδώλοις ματαίοις τε καὶ ἀψύχοις; Εὐθέως δὲ ἀποκριθέντες οἱ ἅγιοι τρεῖς παῖδες, ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος, εἶπον τῷ πατρὶ αὐτῶν· Ναί φησι, πάτερ, ἠκούσαμεν, καὶ πάνυ κατεγελάσαμεν τὴν αὐτοῦ παράνομον κέλευσιν, καὶ τὸ δόγμα αὐτοῦ τὸ σατανικὸν παντελῶς διαπτύομεν·

se ad mortem paratos ostendunt :

C ἡμῖν μὲν μὴ γένοιτο ἀρνήσασθαι τὸν τῶν ὅλων ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, μηδὲ τὸν ἀληθινὸν αὐτοῦ Πατέρα καὶ Θεὸν, μηδὲ τὸ σὺν αὐτοῖς ὑπάρχον πανάγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα, ἤγουν τὴν ἁγίαν ὁμοούσιον καὶ ζωαρχικὴν Τριάδα· ἀλλ' ἑτοίμως ἔχωμεν ἐκχύσαι τὸ αἷμα ἡμῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτῶν ταῦτα ἀκούσας παρὰ τῶν ἑαυτοῦ τέκνων, ἔδωκε δόξαν τῷ Θεῷ, λέγων· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριέ μου Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ καταξιώσας τόν σου δοῦλον ταῦτα ἀκοῦσαι παρὰ τῶν ἐμῶν τέκνων. Οἶδας, Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς, τὸ πῶς αὐτοὺς ὑπεστήριξας διὰ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος, γνωρίσαι τὸ σὸν ἅγιον καὶ ὑπερύμνητον ὄνομα. Αὐτὸς καὶ νῦν, Κύριε, σὸς ὁ βραχίων μετὰ δυναστείας σωσάτω αὐτοὺς ἐκ τῶν παρὰ τῶν τυράννων μελλόντων αὐτοὺς ἐπάγεσθαι πολλῶν καὶ ἀνυποκάστων βασάνων· ἐνίσχυσον αὐτοὺς, Κύριε, πρὸς τὸ σὸν εὐάρεστον θέλημα, ἵνα ἐν ὑπομονῇ ὄντες, λάβωσι παρά σου ἔλεος καὶ σωτηρίαν ἐν τῇ φρικτῇ καὶ δευτέρα παρουσία. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, κρατήσας αὐτῶν τὰς χεῖρας, παρέδωκεν αὐτοῦς τῷ ἁγίῳ Ὠνησίμῳ, λέγων αὐτῷ· Εἰς χεῖράς σου παρατίθημι τὰ μειράκια ταῦτα, ὦ δέσποτα, δίδαξον αὐτοὺς τὰ σύμβολα τῆς ὑπομονῆς, καὶ τὸ πῶς ἐκφυγεῖν δεῖ τὴν τοῦ κόσμου τούτου πλάνην, καὶ προσπελαζειν τῷ απροσπελάστῳ, δι' ὑπομονῆς καὶ καρτερίας, ὑποστηρίζων αὐτῶν τὰς καρδίας, μή ποτε αἰχμαλωτισθῇ ἀπὸ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Ἐγὼ αὐτῶν ἐγινόμην κατὰ

Ille gratias Deo agens

commendat eos S. Onesimo,

σάρκα πατὴρ, καὶ ἡ μήτηρ αὐτῶν πρὸ ἐτῶν ὑπεξῆλθε τὸν D ἀνθρώπινον βίον· ἐγώ τε αὐτοὺς ἐπαίδευσα τὰ κάλλιστα γράμματα, καὶ δι' αὐτῶν ἔγνωσαν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ πατέρα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸν τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν, τὸ γέννημα τὸ ἀληθὲς τὸ προαιώνιον, καὶ τὸ συναΐδιον καὶ ζωοποιὸν ἅγιον Πνεῦμα, ἔμαθον διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος δοξαζειν τὴν ἁγίαν καὶ μόνην ἰσοδύναμον Τριάδα. Ταῦτα ἀκούσας Ὠνήσιμος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ἔδωκαν δόξαν τῷ Θεῷ τῷ δόντι χάριν τοιαύτην τῷ ἀνδρὶ τοιαῦτα ἀποφθέγγεσθαι. Οὐκ ἦν δὲ ἐκεῖσε ὁ Ἔρασμος, ὅτ' ἂν ταῦτα πρὸς ἀλλήλους διελέγοντο· παραγενόμενος δὲ πρὸς αὐτοὺς, λέγει αὐτοῖς· Τί τὰ ῥήματα ὑμῶν, ἃ πρὸς ἀλλήλους ἀντιβάλλετε; Οἱ δὲ διηγήσαντο αὐτῷ τὰ κατὰ τὸν παράνομον Νιγελλίωνα. Ὁ δὲ Ἔρασμος λέγει αὐτοῖς· Ἐμοῦ ὄντος ἐν τῷ ἀγρῷ, τινές μοι περὶ αὐτοῦ διηγήσαντο, καὶ ἀκούσας ἐγὼ, ἐνέπτυσα αὐτοῦ τὴν ἀναιδῆ συντυχίαν. Λέγει αὐτῷ ὁ Βιτάλιος. Τέκνον, ἰδοὺ τούτους τοὺς τρεῖς ἀδελφούς σου, παρέδωκα αὐτοὺς τῷ ἀνδρὶ τούτῳ, τοῦ γενομένου προξένου τῆς σωτηρίας ἡμῶν, καὶ προθύμως ὑπέσχοντο συναθλῆσαι αὐτῷ, καὶ ἐκχύσειν τὸ αἷμα αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ δὲ Ἔρασμος ἔφη· Κἀγὼ οὕτως ὁμολογῶ, καὶ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ἀποκαλῶ· καὶ δέομαι ὑμῶν, ἐάσαι με, ἀλλὰ σὺν ἡμῖν εἶναί με ἀεί· καὶ ἐν τῇ μαρτυρίᾳ ἐν ᾗ βούλεσθε, σὺν ὑμῖν εἰμι.

E Εἶτα παραλαβὼν αὐτοὺς ὁ ἅγιος Ὠνήσιμος, ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτούς. Τέκνα μου ἀγαπητὰ, ἀκούσατέ μου. Μνήσθητε τῶν εὐαγγελικῶν μαθημάτων, καὶ τῆς ἀψεύδους εὐαγγελικῆς ἐπαγγελίας λεγούσης, Ὃς ἂν ὁμολογήσῃ μοι ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὁμολογήσω κἀγὼ αὐτὸν ἔμπροσθέν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ πάλιν ὁ μακάριος καὶ ἅγιος Παῦλος, ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, λέγει Οὐκ εἰσιν ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς σωτηρίαν. Μὴ προκρίνητε τὴν πρόσκαιρον ταύτην ζωὴν καὶ παρεχομένην τοῦ βίου σκιὰν τῆς αἰωνίου καὶ ἀκηράτου ζωῆς, μηδὲ τὴν ματαίαν δόξαν τοῦ κόσμου τούτου τῆς οὐρανίου ἐλπίδος· ὅτι πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. Ὀλίγον ὑπομείνομεν, καὶ μετὰ Ἀγγέλων εἰς αἰῶνα ἀγαλλιασόμεθα. Ταῦτα τοῖς παιδαρίοις διελέγετο, καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς σὺν αὐτῷ, ὁ ἅγιος Ὠνήσιμος, λαλήσας μετρίως ἀκουομένῃ φωνῇ, καὶ ταύτῃ τῇ καλλίστῃ γνώμῃ στηρίξας τὸν λογισμὸν ἑαυτοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, οὐκ ἐφοβήθησαν τὰς τῶν τυράννων ἀπειλὰς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀλήθειαν λόγῳ καὶ ἔργῳ ἐκήρυξαν, καὶ τὸ προκείμενον τῶν κολαστηρίων πλῆθος κατεγέλασαν, μεγίστην διδασκαλίαν σὺν τῇ ἀληθείᾳ αὐτῶν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, μνημοσύνα κάλλιστα ἐγκατέλειπον.

qui omnibus addit animos.

CAP. II

7 Ὑπῆρχον μὲν οὖν οἱ ἅγιοι οὗτοι τοῦ Χριστοῦ πανεύφημοι Μάρτυρες, Ἄλφιος, Φιλαδέλφιος καὶ Κυριναῖος, F καὶ Ἐράσμιος ἐκ τῶν Βασκόνων χώρας καθὼς καὶ προειρήκαμεν· πόλεως δὲ Πραιφέκτων, εὐγενεῖς τὸν τρόπον καὶ τῇ περιουσίᾳ λαμπροί, καὶ συνέσει θείᾳ κεκοσμημένοι. Ἔτι ἐκ παιδόθεν αὐτῶν υἱοὶ ὑπάρχοντες Βιταλίου Βάσκονος τυγχάνοντος, Ἄρχοντος δὲ καὶ πρώτου τῆς πόλεως Πραιφέκτων, ἐν εὐπορίᾳ δὲ αὐτοῦ ὑπάρχοντος πολλῇ. Ἐγένετο δ' ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Βιταλίου, καὶ διδάσκεσθαι ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ὠνησίμου, ἀκούσαντές τινες τῶν τῆς πόλεως τῶν ἁγίων ψαλλόντων, διέβαλλον αὐτοὺς τῷ Νιγελλίωνι, λέγοντες, Εἰσί τινες ἐν τῷ οἴκῳ Βιταλίου, τοῦ Ἄρχοντος ἡμῶν, τὸν ἀριθμὸν ιδ', οἵ τινες λέγουσιν ἑαυτοὺς εἶναι Χριστιανοὺς, καὶ Χριστὸν καταγγέλλουσιν ἀναθεματίζοντες τοὺς ἀθανάτους θεοὺς, καὶ τὸ δόγμα τοῦ Αὐτοκράτορος διαπτύοντες. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Νιγελλίων, καὶ θυμοῦ πλησθεὶς, ἀπέστειλεν στρατιώτας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Βιταλίου ἀγαγεῖν αὐτοὺς συρομένους ἐκ τῶν τριχῶν. Ἀπελθόντες δ' οἱ στρατιῶται, εὗρον τὸν ἅγιον Ὠνήσιμον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ δεκατέσσαρας ἄνδρας, καὶ τὰ παιδάρια σὺν αὐτοῖς. Φθάσαντες ἕως αὐτῶν, ἐπέβαλον ἐπ' αὐτοὺς τὰς χεῖρας, καὶ ἔσυρον αὐτοὺς ἐκ τῶν τριχῶν, καὶ ἤγαγον ἕως τοῦ Νιγελλίωνος. Καὶ στάντες ἐνώπιον αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς· Πόθεν ἔστε καὶ τί τὰ ὀνόματα ὑμῶν; Ὁ δὲ ἅγιος Ὠνήσιμος λέγει αὐτῷ· Χριστιανοί ἐσμεν καὶ σεβόμεθα τὸν Θεὸν τὸν τοὺς

Comprehensi ducuntur ad Nigellionem,

οὐρανοὺς

EX MS. VATICAN.

A οὐρανοὺς καὶ τὴν γῆν ποιήσαντα καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ δαίμοσιν οὐ θύομεν. Ὁ δὲ ἐκέλευσε λίθον λαβεῖν ἕνα τῶν στρατιωτῶν, καὶ κατακλάσαι αὐτοῦ τὰς σιαγόνας. Ὁ δὲ στρατιώτης ἐποίησε τὸ προσταχθὲν αὐτῷ, καὶ λαβὼν λίθον, ἔτυπτεν αὐτοῦ τὰς σιαγόνας, λέγων αὐτῷ· Σωφρόνως ἀποκρίνου τῷ Ἄρχοντι, καὶ μὴ οὕτως αἰσχρῶς καὶ προπετῶς ἐνύβριζε τοὺς Θεούς.

et post Onesimi maxillas fractas

Ἰδόντες δὲ οἱ περὶ τὸν Ὀνήσιμον, ἔκραζον λέγοντες, Χριστιανοί ἐσμεν, ποίει ὃ βούλει, ἀναιδέστατε τύραννε. Ὁ δὲ Νιγελλίων, ἐκέλευσεν αὐτοὺς κρεμασθῆναι ἐκ τῶν τριχῶν, ἀπὸ πρωὶ ὥρας δευτέρας ἕως ἡλίου δυσμάς. Ἰδὼν δὲ ὁ ἀσεβὴς Νιγελλίων τὸ καρτερικὸν τῆς ὑπομονῆς αὐτῶν, ἐκέλευσε κατενεχθέντας ἀπελθεῖν ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ ἀσφαλισθῆναι ἐν τῷ ξύλῳ.

diu suspensi clauduntur carcere.

Πρωίας δὲ γενομένης καθίσας ἐν τῷ πραιτωρίῳ, ἐν ᾧ ἦν διάγων, ἐκέλευσε τοὺς ἁγίους ἀχθῆναι εἰς μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ὑμεῖς τί ἐσκέψασθε περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν; Λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἅγιοι· Ἡμεῖς ἐσκεψάμεθα τοῦτο, καὶ τὸ ζῆν ὑμᾶς σὺν Χριστῷ, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Λέγει αὐτοῖς ὁ Νιγελλίων· Ἄθλιοι, ποῖον κέρδος λήψεσθε ἀποθνησκόντων ἡμῶν; Λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἅγιοι· Ναὶ κέρδος ἡμῶν ἐστι, μετὰ τὴν πάροδον τοῦ κόσμου τούτου εἶναι ἀεὶ σὺν Χριστῷ.

Romam deducti

8 Τότε ἐκέλευσεν ὁ Νιγελλίων δεθέντας αὐτοὺς a ὀπισθάγκωνα ἀπελθεῖν ἑαυτοὺς ἕως τῆς Ῥωμαίων πόλεως, πρὸς B Λικίνιον καὶ Βαλλεριανόν, παραδοὺς αὐτοῖς στρατιώτας ἱκανούς. Παραλαβόντες οὖν αὐτοὺς οἱ στρατιῶται ἐκ τῆς τῶν Βασκονῶν χώρας, ἀπήγαγον αὐτοὺς ἐν Ῥώμῃ πρὸς τὸν Βασιλέα Λικίνιον. Καταλαβόντων δὲ αὐτῶν τὴν πόλιν ἅμα τῶν στρατιωτῶν, ἤμελλε μὲν ὁ Λικίνιος κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας ἀποκινεῖν ἐπὶ τὰ ἀνατολικὰ μέρη, βουλόμενος παντελῶς ἐξᾶραι τὸ τῶν Χριστιανῶν γένος. Ἰδὼν δὲ τοὺς ἄνδρας, πάνυ ἐχάρη εἰς πρόσωπον Νιγελλίωνος· προσκαλεσάμενος δὲ τὸν Βαλλεριανόν, λέγει αὐτῷ· Ἡμεῖς, προσφιλέστατε, ἀπερχόμεθα ἐν τῇ ἀνατολῇ, τοῦ τελείως ἐξᾶραι τὸ γένος αὐτῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας Βασιλείας· σὺ δὲ ἐνταῦθα καθεζόμενος ἐν τῷ δευτέρῳ ἡμῶν θρόνῳ, ὅπου ἐὰν εὕρῃς ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ τῶν λεγομένων Χριστιανῶν ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, ἐν πολλαῖς καὶ πικραῖς αὐτοὺς τιμωρίαις ποίησον ὑπεξελθεῖν τὸν ἀνθρώπινον βίον.

in carcere visitantur ab Apostolis.

Ἐκέλευσέ τε αὐτοὺς ὁ Βαλλεριανὸς ἀπενεχθῆναι ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ δεινῶς ἀσφαλισθῆναι ἐν τῷ ξύλῳ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. Ἐν δὲ τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἐφάνησαν αὐτοῖς ἐν τῇ φυλακῇ οἱ ἅγιοι καὶ πανεύφημοι Ἀπόστολοι, φῶς δὲ μέγα περιέστραψεν ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ εὐθέως περιέπεσον τὰ δεσμὰ τῶν ποδῶν αὐτῶν καὶ τῶν χειρῶν, καὶ εἶπον· Χαίροις Ὀνήσιμε δοῦλε Χριστοῦ, χαίρετε καὶ ὑμεῖς οἱ σὺν αὐτῷ· χαίρετε καὶ ὑμεῖς ἅγια μειράκια, τὰ καλῶς ἀνατραφέντα καὶ ποθήσαντα τὸν Χριστὸν ἐκ παιδόθεν ὑμῶν· δεῖ γὰρ C ὑμᾶς πολλὰ παθεῖν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα αὐτῶν εἰπόντων, ἀσπασάμενοι αὐτοὺς οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν. Ἦσαν δὲ περιπατοῦντες ἐν τῇ φυλακῇ ὡς μηδὲν ἔχοντες.

Coram Senatu

9 Εἶτα μεθ' ἡμέρας ζ' ἐκέλευσεν αὐτοὺς ὁ Βαλλεριανὸς ἐξελθεῖν ἐκ τῆς φυλακῆς καὶ ἄγεσθαι πρὸς αὐτόν. Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν, οὐδὲν αὐτοὺς ἀνέκρινεν ὁ Βαλλεριανός, ἀλλ' ἔστησεν αὐτοὺς ἐν ἑνὶ τόπῳ, ὅπως ἑτοιμάσῃ πᾶν εἶδος βασάνων αὐτοῖς. Θεασάμενοι δὲ οἱ Ἅγιοι τὴν τοσαύτην κατὰ τοῦ Χριστοῦ γενομένην μανίαν παρὰ τῶν θεραπευτῶν τῶν εἰδώλων, μᾶλλον δὲ τῶν δαιμόνων, ἀθλητικῶς ἀποδυσάμενοι ἅπαντες, καὶ πάντες προθύμως ἐν μέσῳ τοῦ Βασιλικοῦ βήματος τῆς συγκλήτου, καὶ πάντων τῶν στρατηγῶν καθημένων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐπ' ἐξουσιῶν παρεστηκότων,

fidem ultro profitentur:

ἔκραξαν οἱ Ἅγιοι λέγοντες, Χριστιανοί ἐσμεν πάντες οὗτοι, οὓς ὁρᾶτε· οὓς καὶ δεσμίους ἐνέκλεισας ἐν τῇ φυλακῇ, ἀναίσθητε Βαλλεριανέ· δι' ὃ θαρροῦντες εἰς τὸν ἀληθινὸν καὶ ἐπουράνιον Θεόν τε καὶ Βασιλέα Χριστὸν ἔστημεν μέσωθεν ὑμῶν, θαυμάζοντες τὴν τοσαύτην πλάνην ὑμῶν, ἣν περὶ τὰ εἴδωλα ἔχετε, ἀγνοοῦντες τὸν μόνον ζῶντα καὶ ἀληθινὸν Θεὸν τὸν τῶν ἁπάντων δημιουργόν, ὃς καὶ τὴν βασιλείαν δέδωκε τῷ Λικινίῳ.

promissa respuunt:

Διό, Βαλλεριανὲ καὶ πάντες οἱ συγκαθήμενοί σου, μὴ πλανᾶσθε σεβόμενοι εἰδώλοις κωφοῖς καὶ ἀναισθήτοις. Ἐμβλέψας δὲ εἰς αὐτοὺς ὁ Βαλλεριανός, λέγει αὐτοῖς·

D Μανθάνομεν περὶ ὑμῶν, ἄνθρωποι, ὅτι ἐν φρονήσει εὐδοκιμεῖτε ἀεί· προσέλθετε οὖν καὶ θύσατε τοῖς θεοῖς ἡμῶν, ἵνα μὴ κακῶς ἀποθάνητε, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τῆς τοῦ Αὐτοκράτορος προσφιλίας ἀπολαύσητε, τιμῆς τε καὶ πλούτου περισσοτέρου τύχητε, διὰ τῆς ἡμετέρας προνοίας, καὶ διὰ τῆς ἡμετέρας παῤῥησίας· αὕτη γὰρ ὑμῶν ἡ ματαία παῤῥησία οὐκ ὠφελήσει ὑμᾶς. Ἀποκριθέντες δὲ οἱ Ἅγιοι εἶπον τῷ Βαλλεριανῷ· Εἴθε, ἄθλιε Βαλλεριανέ, ἀνασχόμενός σοι ἐπέγνως τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, ἵνα καὶ οὐρανίου Βασιλείας ἀξιωθῇς· αὕτη γάρ σου ἡ ἐξουσία πρόσκαιρός ἐστιν, αἱ δὲ ἐπαγγελίαι σου καὶ αἱ κολακίαι οὐκ ἂν τὸ σταθερὸν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἡμῶν εὐσεβείας παρασαλεῦσαι δυνηθεῖεν· αἱ οὖν τιμαί σου σὺν σοὶ ἔσονται, ὡς καίπου ἄλλη γέγραπται, αἱ δὲ ἐπαγγελίαι σου ἔστωσαν τοῖς πειθομένοις σοι· ἡμεῖς γὰρ Χριστὸν ἔχομεν τὸν ἐπουράνιον Βασιλέα, παρέχοντα ἡμῖν δόξαν καὶ νίκην κατὰ τοῦ πατρός σου τοῦ σατανᾶ, καὶ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ.

nervis cæsi animantur ab Onesimo:

Θυμωθεὶς δὲ ὁ Βαλλεριανός, ἐκέλευσεν αὐτοὺς γυμνοὺς παρασταθῆναι καὶ βουνεύροις ἀφειδῶς τύπτεσθαι αὐτούς. Λαβόντων δὲ αὐτῶν τὰ βούνευρα, ἐκέλευσεν παραδοθῆναι αὐτοὺς τοῖς στρατιώταις καὶ ἀγαγεῖν αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ, ἕως οὗ σκέψηται περὶ αὐτῶν. Ἀπενεχθέντων δὲ αὐτῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, πᾶσαν τὴν νύκτα ὑπεστήριζεν αὐτοὺς ὁ ἅγιος Ὀνήσιμος, λέγων πρὸς τοὺς ἁγίους καὶ μακαρίους E παῖδας, Ἄλφιον, Φιλάδελφον, Κυρῖνον καὶ Ἔρασμον· Χαίρετε τέκνα ἠγαπημένα παρὰ Κυρίου· ἰδοὺ ἤρξασθε τῆς ἀθλήσεως τοῦ μαρτυρίου· ἰδοὺ μικρόν, καὶ ἥξωμεν εἰς λιμένα εὔδιον, καὶ εὕρωμεν ἀνάπαυσιν ὑπὸ τοῦ μισθαποδότου Χριστοῦ. Ταῦτα καὶ ἕτερα πολλὰ οὐκ ἐπαύετο ὁ ἅγιος Ὀνήσιμος ὑπομιμνήσκων πάντας, ἐξαιρέτως τὰ μειράκια.

cum litteris Valeriani traduntur Diomedi Puteolis,

10 Εἶτα ἐπὶ τὴν αὔριον ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἀχθῆναι πρὸς αὐτὸν ὁ Βαλλεριανός, καὶ σκεψάμενος περὶ αὐτῶν, ἐκέλευσε γραφῆναι ἐπιστολάς, τὴν μὲν πρώτην οὕτω· Βαλλεριανός, ὁμόφρων καὶ συγκάθεδρος τοῦ ἀεὶ σεβάστου καὶ μεγίστου αἰωνίου Βασιλέως Λικινίου, πρὸς Διομήδην τὸν Ἄρχοντα τῶν Ποτιόλων, καὶ τῶν ἐκεῖσε μερῶν, πάντοτε χαίρεται. Ἐπειδὴ γινώσκοντες τὸ εὐπρόθυμον τῆς γαληνότητος, ὃ κέκτησαι πρὸς τοὺς ἀθανάτους ἡμῶν θεούς, ἐνταῦθα ἡμῖν ἐπέμφθησαν ὑπὸ Νιγελλίωνος τοῦ φιλτάτου ἡμῶν τέκνου, ἄνδρες δεκατέσσαρες, καὶ παιδάρια τέσσαρα, οἳ λέγουσιν ἑαυτοὺς ἀδελφοὺς τυγχάνειν, ἄνδρες βλάσφημοι καὶ προπετεῖς σφόδρα, ὥστε κατὰ πᾶσαν αὐτῶν ἐρώτησιν ἀναθεματίζοντες οὐ παύονται τοὺς θεοὺς ἡμῶν. Ἔστι δὲ αὐτῶν προϊστάμενος Ὀνήσιμός τις λεγόμενος. Καὶ τὸν μὲν Ὀνήσιμον καὶ ἑτέρους δεκατέσσαρας σὺν αὐτῷ, ἐκεῖσε προστάττομεν διὰ πολλῶν καὶ πικρῶν στρεβλώσεων τελειωθῆναι· τοὺς δὲ ἑτέρους τρεῖς παῖδας ἀποστεῖλαι ἐν Σικελίᾳ πρὸς Τέρτυλλον, τουτέστιν, Ἄλφιον, Φιλάδελφον καὶ Κυρῖνον, πρὸς τὸν τῆς Σικελίας F διέποντα ἀρχήν. Βληθέντων οὖν αὐτῶν ἐν τῷ πλοίῳ ἅμα καὶ στρατιωτῶν, καὶ διαπεραισάντων ἀπὸ Ῥώμης ἦλθον ἐν Ποτιόλοις. Δεξάμενος δὲ ὁ Διομήδης τὰ παρὰ τοῦ Βαλλεριανοῦ πεμφθέντα αὐτῷ γράμματα, καὶ περιχαρὴς γενόμενος, ἐκέλευσε τοὺς ἄνδρας ἀπενεχθῆναι ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ. Εἶτα μεθ' ἡμέρας τρεῖς ἐκέλευσεν [ἀχθῆναι] αὐτοὺς ἐκ τῆς φυλακῆς· καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, προσκαλεσάμενος τὸν Ὀνήσιμον λέγει αὐτῷ· Οὐκ εἶ σὺ Ὀνήσιμος, ὁ τὸν λαὸν τοῦτον ἀπατῶν εἰς τὰς κενάς σου καὶ μωρὰς διδασκαλίας; Λέγει αὐτῷ· Ἐγὼ μέν εἰμι ὁ Ὀνήσιμος, Χριστιανὸς δὲ τυγχάνω κἀγὼ καὶ οἱ σὺν ἐμοί σοι παρεστηκότες. Λέγει αὐτῷ ὁ Διομήδης· Πόθεν ἀπεπλάνησας ταῦτα τὰ παιδάρια. Ὁ δὲ ἔφη· Οὐκ ἀπεπλάνησα μᾶλλον, ἀλλ' εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας ὡδήγησα διὰ τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χάριτος.

qui ceteris interfectis,

Λέγει αὐτῷ ὁ Διομήδης· Παγκάκιστε, πῶς ἐτόλμησας ἐνώπιόν μου ὀνομάσαι Χριστόν, ὃν οὐ φέρω ἐγὼ ἀκοῦσαι. Λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος Ὀνήσιμος· Ἄφρων καὶ ἀναίσθητε, καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθρέ, πῶς οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα τὸ φοβερὸν τὸ καὶ σὲ καὶ πᾶσαν πνοὴν ἀνθρώπων δημιουργήσαντος, ἀσεβῆ καὶ παράνομα; Τότε ὀργισθεὶς ὁ Διομήδης, καὶ θυμοῦ πολλοῦ πλησθεὶς κατὰ τοῦ ἁγίου Ὀνησίμου, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὕπτιον τεθῆναι, προστάξας ἐνεχθῆναι λίθον

EX MS. VATICAN.

A παμμεγεθῆ, καὶ τεθῆναι αὐτῷ εἰς τὴν κοιλίαν. Καὶ βαστάσαντες αὐτὸν οἱ δήμιοι, καὶ ἐλθόντες, ἔρριψαν αὐτὸν ἐπὶ τὴν κοιλίαν τοῦ ἁγίου Ὠνησίμου, καὶ οὕτω παρέδωκε τὸ πνεῦμα τῷ Θεῷ. Τοὺς δὲ λοιποὺς ιγ' καὶ τὸν Ἔρασμον ἐκέλευσεν αὐτοὺς τῷ ξίφει παραδοθῆναι. Καὶ ἐκβαλόντες αὐτοὺς ἔξω τῆς πόλεως οἱ δήμιοι, ἀπέτεμον αὐτῶν τὰς κεφαλάς.

tres fratres

11 Εἶτα ἔμειναν οἱ τρεῖς οὗτοι ἀδελφοὶ Ἄλφιος Φιλαδέλφιος καὶ Κυρῖνος· καὶ ἀγαγὼν αὐτοὺς ἔμπροσθεν αὐτοῦ ὁ Διομήδης, λέγει αὐτοῖς· Πόθεν ἐστὲ ὑμεῖς παιδάρια; Ἡ θέα ὑμῶν φανερά ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς ἀνδρός τινός ἐστε τέκνα πλουσίου καὶ φίλου τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ Ἐπάρχου Βαλλεριανοῦ. Δεῦτε οὖν τέκνα συμβουλεύσω ὑμῖν ἀγαθὴν συμβουλίαν· φείσασθε τοῦ κάλλους τῆς νεότητος ὑμῶν, καὶ μὴ οὕτω κακῶς ἀπολεῖσθε· ἀρνήσασθε δὲ τὴν ματαίαν πίστιν ὑμῶν, καὶ ἐπιστρέψαντες θύσατε τοῖς ἀηττήτοις καὶ ἀθανάτοις θεοῖς, καὶ παρακαλέσατε αὐτοὺς ὅπως δώσουσιν ὑμῖν συγγνώμην· πάλιν δὲ καὶ τιμὴν λήψεσθε παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ πρώτους ὑμᾶς ποιήσει, καὶ ἄρξετε λαων πολλῶν. Οἱ δὲ ἅγιοι παῖδες ἀποκριθέντες εἶπον αὐτῷ· Ἄκουσον Διομήδη, τὰ δῶρατά σου σὺν σοὶ ἔστωσαν, ὡς καί που γέγραπται, αἰσχυνθήτωσαν γάρ φησι, κατὰ τὸν μελῳδὸν Προφήτην, πάντες οἱ προσ-

B

blanditiis et minis superiores invenit.

κυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς· ἡμεῖς δὲ σεβόμεθα τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸν τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Πατρὸς, καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα, ὅστις σε παραδώσει εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς τοῦ αἰωνίου· καὶ οἱ θεοὶ ὑμῶν, οὓς σέβεσθε, οὐ μὴ δυνηθῶσιν ὑμῖν βοηθῆσαι· λίθοι γάρ εἰσιν καὶ ξύλα ἀναίσθητα, μήτε φωνὴν ἔχοντες μήτε πνοὴν, ὅμοιοι αὐτῶν γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά· δι' αὐτῶν γὰρ ὑμᾶς ἀποπλανᾷ ὁ σατανὰς τοῦ συναπολέσθαι ὑμᾶς σὺν αὐτοῖς. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Διομήδης, ἐθυμώθη κατὰ τῶν νέων παίδων, καὶ λεγει αὐτοῖς· Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς ἑταίρους ὑμῶν τὸ πῶς πικρῷ θανάτῳ αὐτοὺς παρέδωκεν ἡ αὐτῶν ἀπόνοια; Ἐκελεύσθην δὲ παρὰ τοῦ συγκαθέδρου τοῦ Αὐτοκράτορος Βαλλεριανοῦ, ἵνα ἀποστείλω ὑμᾶς εἰς χῶραν μακρὰν, ἵνα ἐκεῖσε θεώμενοι ὑμᾶς οἱ τοῦ τόπου ἐκείνου ἄνθρωποι αἰκιζομένους δειναῖς τιμωρίαις, μάθωσι δι' ὑμῶν μὴ ἀντιλέγειν δεσπόταις. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ Ἅγιοι· Ὃ βούλει, ἀσεβέστατε καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθρὲ, ποιεῖν, ποίησον ἐν τάχει. Ὁ δὲ Διομήδης ἐκέλευσε τύπτεσθαι αὐτῶν τὰ στόματα μετὰ λίθων, λέγων αὐτοῖς· Μὴ ἐπαίρεσθε κατὰ τῶν Θεῶν καὶ κατὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Λικινίου μὴ βλασφημεῖν. Τότε λοιπὸν ὁ Διομήδης, ἰδὼν ὅτι οὐδὲν ἰσχύει πρὸς τὰ παιδάρια, ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἀπενεχθῆναι ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ ἐν τῷ ξύλῳ ἀσφαλισθῆναι, ἕως ἂν ἑτοιμάσῃ πλοῖον καὶ ἀποστείλῃ αὐτοὺς ἐν Σικελίᾳ πρὸς τὸν ἀνήμερον Τέρτυλ-

C

λον, τὸν Ἄρχοντα τῆς Σικελῶν ἐπαρχίας. Ὄντων δὲ τῶν Ἁγίων ἐν τῇ φυλακῇ ἄϋπνοι διετέλουν ἕως ὄρθρου ψάλλοντες δὲ προσευχόμενοι τῷ Θεῷ, ὅπως δώσει αὐτοῖς καταλαβεῖν τὸ βραβεῖον τῆς Μαρτυρίας, καὶ καταξιώσει αὐτοὺς μὴ χωρισθῆναι τοῦ χώρου τῶν Ἁγίων, τῶν πρὸ αὐτῶν τελειωμένων.

CAP. III Mittitur cum litteris Valeriani in Siciliam ad Tertullum,

12 Καὶ μεθ' ἡμέρας η' ἡτοίμασεν ὁ Διομήδης πλοῖον· ἀγαγὼν δὲ τοὺς ἁγίους παρέδωκεν αὐτοὺς Σιλβανῷ τινὶ ἀνθρώπῳ b λυμῷ καὶ θηριώδει· καὶ ἐμβὰς σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ πλοῖον, ἐξῆλθον ἀπὸ Ποτιολων, καὶ κατήντησαν ἐν τῇ Μεσινῶν πόλει· κἀκεῖθεν δύσαντες τοὺς Ἁγίους, ἦλθον ἐν τῷ λεγομένῳ Ταυρομενίῳ· κατὰ συγκυρίαν δὲ ἐκεῖ ἦν ὁ Τέρτυλλος, πολλοὺς Χριστιανοὺς ἐκεῖ ἀνελών. Εἰσελθὼν δὲ πρὸς αὐτον ὁ Σιλβανὸς, ἐπέδωκεν αὐτῷ τὰ ἀποσταλέντα αὐτῷ γράμματα παρὰ τοῦ Βαλλεριανοῦ πεμφθέντα αὐτῷ, ἔχοντα τὸν τύπον τοῦτον. Βαλλεριανὸς Ἔπαρχος ὁμόφρων καὶ σύνεδρος τοῦ Κυρίου μου Λικινίου, ἀεισεβάστου, μεγίστου αἰωνίου Αὐτοκράτορος, καὶ τὴν τῆς Ῥωμαίων πιστευθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἀρχὴν, Τερτύλλῳ τῷ ἀγαπητῷ τέκνῳ τὴν Σικελῶν διέποντι ἐπαρχίαν. Ἐπειδὴ πᾶσα ἡ οἰκουμένη πειθαρχήσασα τῷ δόγματι τοῦ Αὐτοκράτορος, πρὸς τὸ θύειν καὶ σέβεσθαι τοῖς ἀηττήτοις καὶ ἀθανάτοις θεοῖς· τὸ δὲ κάκιστον τῶν Χριστιανῶν καὶ ἀπειθὲς γένος, οὐδαμῶς δύνανται τῷ δόγματι τοῦ Αὐτοκράτορος ὑποταγῆναι· ἐπέμφθησαν δὲ ἡμῖν ἐκ τῆς τῶν Βασκόνων χώρας παρὰ τοῦ φιλτάτου ἡμῶν Νιγελλίωνός

D τινες ἄνδρες, ἄγνωστοι καὶ ἰδιῶται τῶν ἀριθμὸν ιη'. καὶ τούτων μὲν μὴ πεισθέντων θῦσαι τοῖς θεοῖς, τούτους ἀπεστείλαμεν ἐν Ποτιόλοις πρὸς Διομήδην ὁμόψυχον ἡμῶν, κελεύσαντες, τοὺς μὲν δεκαπέντε ἐκεῖσε μὴ πειθομένους ἐπιθῦσαι· πολλαῖς δὲ καὶ δειναῖς τιμωρίαις τούτους καθυπόβαλε· ἕως οὗ τὸ ζῆναι ἀπαλλαγῶσι· τρία δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπεστείλαμεν πρός σε μειράκια πάνυ ὡραῖα, ἵνα ἐν γαληνότητι τοῦ σου προσώπου ταῦτα ποιήσῃς ἐπιθῦσαι τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς, τούτου γὰρ χάριν αὐτοὺς ἀπεχωρήσαμεν ἐκ τῶν μιαρῶν ἐκείνων, δι' αὐτῶν γὰρ καὶ οὗτοι παρ' αὐτῶν ἀπατώμενοι ἀντέλεγον· καὶ εἰ μὲν πείθοιντο ἂν ταῖς σαῖς παραινέσεσι, καὶ θύσωσι τοῖς θεοῖς, συγγνώμην ἐχέτωσαν, καὶ μετὰ πάσης τιμῆς πρὸς ἡμᾶς ἀπόστειλον, ὁ γὰρ Αὐτοκρατωρ αὐτῶν χρείαν ἔχει· αὐτῶν δὲ μὴ πειθομένων, πᾶν εἶδος βασάνων ἐπινοουμένη ἡ σὴ ἀνδραγαθία ἐπενέγκει αὐτοῖς, ὅπως διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων στρεβλώσεων ἐπαγομένοις αὐτοῖς, τὴν τοῦ παρόντος βίου ζωὴν τιμωρούμενοι ὑπεξέλθωσιν· ἡμεῖς γὰρ γινώσκομεν τὸ σπουδαῖον καὶ εὐπρόθυμον, ὃ κέκλησαι πρὸς τοὺς ἀθανάτους θεοὺς, λοιπὸν δὲ καὶ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ εἰς ἡμᾶς.

13 Καὶ ταῦτα ἀναγνοὺς ὁ φονώδης Τέρτυλλος, ἐκέλευσε παραστῆναι τὰ παιδάρια ἐνώπιον αὐτοῦ· καὶ περι-

E

Taurominii examinati a Tertyllo

βλεψάμενος αὐτοὺς, ἐθαύμασε τὴν εὐπρέπειαν τοῦ προσώπου αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· Πόθεν ἐστὲ, καὶ ἐκ ποίας πόλεως; καὶ ποίαν θρησκείαν σέβεσθε; καὶ τί ὑμῶν καλοῦνται τὰ ὀνόματα; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἅγιος Ἄλφιος, λέγει αὐτῷ, Ἐγὼ μὲν Ἄλφιος καλοῦμαι· ὁ δὲ ἕτερος ἀποκριθεὶς, Κἀγὼ Φιλάδελφος· ὁ δὲ τρίτος, Κυρῖνος λέγομαι· ὁρμούμεθα δὲ ἐκ τῆς τῶν Βασκονῶν χώρας, πόλεως λεγομένης Πραιφέκτων, Χριστιανοὶ δὲ τὴν θρησκείαν ὑπάρχομεν. Λέγει αὐτοῖς ὁ Τέρτυλλος γαληνῷ τῷ προσώπῳ· Ἀρνήσασθε οὖν ὃν λέγετε σέβεσθαι Χριστὸν, καὶ πεισθέντες θύσατε τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς. Οἱ δὲ Ἅγιοι λέγουσιν αὐτῷ· Αὐτοὶ θεοὶ οὐχ ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ λίθοι καὶ ξύλα ἀναίσθητα· καί σε ὁ πατὴρ σου ὁ διάβολος ἀναγκάζει θύειν αὐτοῖς, τοῦ μετ' αὐτοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον αὐτῷ τε καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ταῦτα ἀκούσας ὁ αἱμοβόρος καὶ φονώδης καὶ παμμιαρώτατος Τέρτυλλος, ἐκέλευσεν αὐτῶν τὰς τρίχας ξυρίσαι, καὶ λυθῆναι πίσσαν, καὶ ἐκχύσαι ζεούσης πίσσης ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ τὰς ὄψεις αὐτῶν μελανῶσαι τῇ πίσσῃ. Καὶ ἐκέλευσεν ἀχθῆναι ξύλον καὶ πελεκῆσαι αὐτῷ, καὶ γενέσθαι κλοιὸν, καὶ ἐπιτεθῆναι περὶ τῶν τράχηλον αὐτῶν· καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ξύλῳ καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐμβληθῆναι· καὶ ἀπελαύνειν αὐτοὺς οἱ στρατιῶται ἕως τῆς Λεοντινῶν Μεσοπόλεως. Ἀπερχόμενοι δὲ σφόδρα αὐτοὺς ἀπεβάρυνε τὸ ξύλον· καὶ ὀλιγοθυμήσας ὁ ἅγιος Φιλά-

et pice perfusi mittuntur vincti Leontinos :

F

δελφος, λέγει τοῖς ἀδελφοῖς· Εὔξασθε, ἀδελφοὶ, περὶ ἐμοῦ, μέλλω γὰρ ἐκλείπειν. Οἱ δὲ τὸ ὄμμα εἰς τὸν οὐρανὸν ἄραντες, εἶπον· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ Θεὸς τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, ἐπάκουσον ἡμῶν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, καὶ κούφισον ἐξ ἡμῶν τὸν κλοιὸν τοῦτον, καὶ τὰ μεμελανωμενα ἡμῶν πρόσωπα καθάρισον· ἵνα ἡ σὴ εἰκὼν, ἣν ἔδωκας τῷ πλάσματί σου, ἔστιν ἀκηλίδοτος, ἵνα κἂν ἡμεῖς ἔχωμεν παῤῥησίαν διά σου ἀντιλέγειν τῷ ἀλάστορι Τερτύλλῳ. Ταῦτα δὲ αὐτῶν προσευξαμένων, ἰδοὺ ἐξαίφνης γέγονεν ἐπ' αὐτοὺς ὡς ἀστραπὴ καὶ ταραχὴ ἀνέμου, καὶ ἔπεσον οἱ στρατιῶται ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ ἐγένοντο ὡς νεκροὶ, καὶ ἤρθη ἀπ' αὐτῶν ὁ κλοιὸς, καὶ ἔῤῥιπται εἰς τὴν θάλασσαν· Καὶ ἰδού τις φοβερὸς ἥψατο τῆς κεφαλῆς αὐτῶν καὶ τῶν προσώπων, καὶ ἐκαθαρίσθησαν ὡς τὸ φῶς, καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ἀνέτειλαν, καὶ ἐγένοντο καθὼς ἦσαν τὸ πρότερον. Καὶ περιβλεψάμενοι ἀλλήλους, καὶ ἰδόντες ὅτι ἐκαθαρίσθησαν, καὶ ὁ κλοιὸς ἀπέπεσεν ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἔῤῥιπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἔῤῥιψαν ἑαυτοὺς ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν, κλαίοντες καὶ λέγοντες, Εὐχαριστοῦμέν σοι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμων, ὁ καταξιώσας ἡμᾶς διὰ το ἅγιον ὄνομά σου, τυχεῖν ἰάσεως· καὶ τί ἀνταποδώσομέν σοι περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκας ἡμῖν ἀγαθῶν· σὺ Κύριε ἡ ὑπομονὴ καὶ καταφυγὴ, καὶ εἰς σε ἐλπίζοντες βουλόμεθα νικῆσαι τὸν ἀρχέκακον διάβολον. σὺ γὰρ εἶ Θεὸς τῶν πεποιθότων ἐπί σοι.

A *cum admiratione 40 militum.*

14 Ταῦτα δὲ αὐτῶν εἰπόντων, προσελθόντες ἤγειραν τοὺς στρατιώτας οἳ ἦσαν τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα. Ἀναστάντες δὲ οἱ στρατιῶται, καὶ ἰδόντες τοὺς Ἁγίους, ἐθαύμασαν τὸ πῶς ἤρθη ὁ κλοιὸς ἐκ τοῦ τραχήλου αὐτῶν καὶ γέγονεν ἀφανής· καὶ τὸ πῶς παραχρῆμα ἀνέτειλαν αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς αὐτῶν. Ἔλεγον οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ στρατιῶται· Ἀληθῶς Θεὸς ἀληθινός ἐστιν, ὃν σέβονται τὰ ἅγια παιδάρια ταῦτα. Οὐκ ἐτόλμησαν δὲ οἱ στρατιῶται προσεγγίσαι αὐτοῖς, καὶ ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτοὺς τὰς χεῖρας, εἰδότες παράδοξα τὰ γενόμενα ἐν αὐτοῖς, μόνον ἠκολούθουν αὐτοῖς. Αὐτοὶ δὲ μετὰ πάσης προθυμίας καὶ χαρᾶς ἐπορεύοντο ἐπὶ τὸ μαρτύριον τῆς ἀθλήσεως αὐτῶν. Ὑποστηρίζων τε αὐτοὺς ὁ ἅγιος Ἄλφιος, ἔλεγεν· Ἀδελφοί, οἴδαμεν τὴν διδαχὴν τοῦ πατρὸς ἡμῶν, τὸ πῶς ἡμᾶς ὑπεμίμνησκεν, ὅτ' ἂν ἡμᾶς παρέδωκε τῷ ἁγίῳ καὶ πνευματικῷ ἡμῶν πατρὶ Ὀνησίμῳ, λέγων· Βλέπετε, τέκνα μου, ὡς ἐν τῷδε τῷ βίῳ οὐκ ἐχωρίσθητε, μηδὲ ἐνώπιον τοῦ δικαίου κριτοῦ ἐν τῇ τῶν δικαίων πρὸς αὐτὸν παρρησίᾳ. Μὴ οὖν χωρισθῶμεν, ἀδελφοί, ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· μὴ θροησάτωσαν ἡμᾶς αἱ τῶν τυράννων ἀπειλαί, μηδὲ τῶν βασάνων αὐτοῦ αἱ ἐπίνοιαι· αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐκ τοῦ πανανηθοῦς αὐτοῦ στόματος ἔφησεν ἐν εὐαγγελίοις· Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὰ σώματα ὑμῶν, τὴν δὲ ψυχὴν

Post noctem Catanæ actam

B μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν ἡμέρᾳ γεέννης· αὐτὸν οὖν φοβηθῶμεν ἀδελφοί, γινώσκοντες ὅτι ἀψευδὴς ὁ ἐπαγγειλάμενος· ταῦτα μὲν καὶ ἄλλα πολλὰ ὁ ἅγιος Ἄλφιος διελέγετο τοῖς δυσὶ ἀδελφοῖς αὐτοῦ, περιπατούντων αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ. Καταντήσαντες οὖν ἐν τῇ Καταvέων πόλει ἐβλήθησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν φυλακήν· πᾶσαν δὲ τὴν νύκτα ἄϋπνοι διετέλουν οἱ Ἅγιοι, ἕως ὄρθρου προσευχόμενοι τῷ Θεῷ, ὅπως δώσει αὐτοῖς ὑπομονήν, καὶ νικήσωσι τὰς τοῦ τυράννου κακοτέχνους μηχανάς. Πρωΐας δὲ γενομένης, ἐξήγαγον αὐτοὺς ἐκ τῆς φυλακῆς· καὶ δήσαντες αὐτούς, ἤλαυνον πορευόμενοι ἐπὶ τὴν τῶν Λεοντίνων Μεσόπολιν.

15 Καταλαβόντων δὲ αὐτῶν ἐν τῷ ποταμῷ τῷ λεγομένῳ d Σημίθῳ, ἰδοὺ ὁ ποταμὸς πλημμυρίζων καὶ κυμαινόμενος ἦν σφόδρα, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτῶν τινα διαπεράσαι· καί τινες τῶν στρατιωτῶν ἠνάγκαζον εἰσελθεῖν τοὺς Ἁγίους ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ διαπεράσαι. Οἱ δὲ Ἅγιοι ἔλεγον, Ἄθλιοι καὶ ταλαίπωροι, οὐχ ὁρᾶτε ὅτι ὁ ποταμὸς πλημμυρίζων κατέρχεται; καὶ πῶς ἡμᾶς ἀναγκάζετε τοῦ εἰσελθεῖν, βουλόμενοι ἡμᾶς ἐν τοῖς ὕδασιν ἀπολέσαι; ἢ πάντως ὁ Κύριος ὑμῶν ὁ Τέρτυλλος οὕτως ὑμῖν περὶ ἡμῶν διετάξατο; Οἱ δὲ στρατιῶται τὸν ἀριθμὸν η' ἐβίαζον τοὺς Ἁγίους, καὶ ἔτυπτον αὐτῶν τὰς κεφαλὰς μετὰ τῶν κόντων καὶ δοράτων αὐτῶν, καὶ τοῦτο δεδεμένους αὐτοὺς ἐβίαζον εἰσελθεῖν. Μετασχηματισθεὶς δὲ ὁ διάβολος, εἰς ἄνθρωπον ὥσπερ ξένον ἑαυτόν τινα ποιῶν ὁδοιπόρον, ἔκραξεν εἰς τὸ ἐκεῖσε μέρος, λέγων πρὸς τοὺς στρατιώτας· Χαλάσατε τὰ παιδάρια πρῶτον ὡς ἦν πεζεύοντα, καὶ εὐκόλως τὸν ποταμὸν διαπεράσωσι· κἀγὼ γὰρ πρὸ μιᾶς ὥρας ὑμῶν αὐτὸν διεπέρασα. Τοῦτο δὲ ἐνόμιζεν ὁ δείλαιος διάβολος ἐπ' ἀγνοεῖν αὐτὸν τοὺς Ἁγίους. Οἱ δὲ ἅγιοι καὶ πανεύφημοι τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες, ἐπιγνῶτες αὐτόν, εἶπον αὐτῷ· Ὦ πανάθλιε καὶ ψυχοφθόρε διάβολε, ἡμᾶς μὲν βουλόμενος ἐν τοῖς ὕδασιν ἀπολέσαι, ταῦτα τοῖς στρατιώταις διαλέλεξαι περὶ ἡμῶν. Ἡμεῖς μὲν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰσελθόντες ἐν τῷ ποταμῷ διελευσόμεθα ἐν ἰσχύϊ αὐτοῦ· σὲ δὲ καὶ τὴν συνεργόν σου δύναμιν κολάσει εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, ὅπου ὁ σκώληξ ὁ ἀκοίμητος, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται καθὼς αἱ τῶν ἁγίων πατέρων καὶ ἱερέων εὐχαὶ περιέχουσι. Ταῦτα δὲ αὐτῶν εἰπόντων, ἀφανὴς ἐγένετο ὁ διάβολος· οἱ δὲ ἄθλιοι ἐκεῖνοι ὀκτὼ στρατιῶται ὑπερίσχυσαν καὶ ἐχάλασαν τοὺς Ἁγίους ἐν τῷ ποταμῷ δεδεμένους. Αὐτοὶ δὲ οἱ Ἅγιοι ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ εἶπον· Μὴ ἐν ποταμῷ ὀργισθείς, Κύριε, ἐν ποταμοῖς ὁ θυμός σου γενέσθω ἐφ' ἡμῖν, μηδὲ καταποντισάτω ἡμᾶς καταιγὶς ὕδατος, μηδὲ καταπιέτω ἡμᾶς βυθός· ἀλλ' ὡς τὸν ἅγιον καὶ μακάριον Πέτρον ἐκ τῆς θαλάσσης ἔσωσας, οὕτω καὶ τοὺς σοὺς δούλους ἐκ τῶν βαθέων τῶν ὑδάτων τούτων διάσωσον. Ταῦτα αὐτῶν προσευξαμένων, ἔστη βραχύ τι ἡ αὔρα καὶ ἡ πλημμύρα τοῦ ποταμοῦ, καὶ διεπέρασαν οἱ ἅγιοι τρεῖς παῖδες, μηδὲ ἕως τῶν ἁγίων γονάτων αὐτῶν φθάσαι τὸ ὕδωρ. Ἰδόντες δὲ οἱ ὀκτὼ στρατιῶται, οἱ χαλάσαντες τοὺς Ἁγίους, ὅτι διεπέρασαν, δρομαίως εἰσῆλθον ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ κατῆλθε τὸ πλῆθος τῶν ὑδάτων, καὶ ἐβύθισεν αὐτούς, καὶ οὐκ ἐφάνησαν μέχρι τῆς σήμερον· μετὰ οὖν τέσσαρας ἡμέρας, διεπέρασαν οἱ λοιποὶ στρατιῶται, καὶ ἔλαυνον αὐτούς.

d

Symæthum fluvium

C *suadente diabolo coguntur ingredi*

et incolumes transeunt demersis impellentibus.

D EX MS. VATICAN.

16 Εἶτα καταλαβόντες ἐν τῇ Λεοντίνων Μεσοπόλει, ἰδοὺ ἐν τῇ ὁδῷ· ἐν ᾗ ἤμελλον διέρχεσθαι οἱ Ἅγιοι, καί τις δαιμονιζόμενος Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐκυλίετο ἀφρίζων καὶ κράζων· ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ τόπῳ ὑπῆρχον σπήλαια, ἐν αὐτοῖς δὲ κατῴκει δαίμων· καὶ πᾶς ὅστις ἐπλησίαζεν τῷ σπηλαίῳ, ἐρραπίζετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος. Πρὸς αὐτὸν οὖν ὁ δαίμων εἰσελθὼν, ἐτιμώρει αὐτὸν δεινῶς, μὴ δυνάμενος ἀπὸ τῆς γῆς ἀναστῆναι, ἀλλὰ κυλιόμενος ἤφριζεν. Πολλῶν δὲ προσελθόντων τοῦ κρατῆσαι τὸν παῖδα, οὐκ ἴσχυον αὐτὸν κρατῆσαι· ὁ γὰρ δαίμων οὐκ εἴα αὐτὸν ἀναστῆναι ἀπὸ τῆς γῆς. Πλησίον δὲ γενόμενοι οἱ Ἅγιοι τοῦ παιδός, καὶ ἰδόντες τοὺς γονεῖς αὐτοῦ ἀδημονοῦντας ἐπ' αὐτῷ, ἐπυνθάνοντο παρ' αὐτῶν τί ἂν εἴη τοῦ παιδὸς αἰτία· οἱ δὲ γονεῖς αὐτοῦ διηγήσαντο τοῖς ἁγίοις τὸ συμβὰν τῷ παιδαρίῳ. Εἶπεν οὖν εἷς ἐκ τῶν στρατιωτῶν, Μερκούριος λεγόμενος· Οὐ δύνασθε οὖν νῦν ὑμεῖς διὰ προσευχῆς παρακαλέσαι τὸν Θεὸν ὑμῶν, καὶ ἰάσασθαι τὸν παῖδα ἀπὸ τοῦ δαίμονος; Ἐγὼ γὰρ μέγα ἡγησάμην τὸ εἰς ἡμᾶς γενόμενον θαῦμα, τὸ πῶς ὁ κλοιὸς ἀφῃρέθη ἐκ τοῦ τραχήλου ὑμῶν, καὶ ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἀνέτειλαν αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν, καὶ εὐοδώθητε ὡς μηδὲν παθόντες ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Τερτύλλου. Οἱ δ' Ἅγιοι οὐδὲν αὐτῷ ἀπεκρίθησαν. Ἀκούσαντες οὖν οἱ γονεῖς τοῦ παιδαρίου τὸν λόγον τοῦ στρατιώτου λέγοντος πρὸς τοὺς Ἁγίους, δρομαίως ἔδραμον ἐν τῇ ὁδῷ, πίπτοντες ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, κλαίοντες πικρῶς, καὶ παρακαλοῦντες τοὺς Ἁγίους, ἵνα ἐπισκέψωνται αὐτῶν τὸν υἱόν. Οἱ δ' Ἅγιοι ἀποκριθέντες εἶπον· Ποίαν θρησκείαν σέβεσθε; Οἱ δ' εἶπον αὐτοῖς· Ἰουδαῖοι τυγχάνομεν, κύριοι ἡμῶν. Οἱ δὲ, εἶπον τῷ Ἰουδαίῳ, τῷ πατρὶ τοῦ παιδαρίου· Ἐὰν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἰάσηται τὸν υἱόν σου, πιστεύεις εἰς αὐτόν; Ὁ δὲ Ἰουδαῖος περισσῶς ἔκραζεν· Ναί, κύριοί μου, πιστεύω, μόνον σωθήτω τὸ παιδάριόν μου, ὅτι σήμερον τριάκοντα ἡμέραι εἰσί, καὶ οὐκ ἀνέστη ἀπὸ τῆς γῆς, οὐδὲ ἄρτον βεβρώκει, οὐδὲ ὕδωρ ἔπιεν, ἀλλ' ὡς αὐτὸν ὁρᾶτε, οὕτω σκυλίεται ἀφρίζων καὶ ἀδημονῶν· καὶ πολλοὶ γενόμενοι ἐπὶ τοῦ κρατῆσαι αὐτόν, ἵνα κἂν ἐν οἴκῳ ἢ ἐν σπηλαίῳ βάλωμεν αὐτόν, καὶ οὐδαμῶς ἰσχύσαμεν κυριεῦσαι αὐτοῦ· ἀλλ' ὡς ὑπόπτερον πετόμενος αἴρεται ἐκ τῶν χειρῶν τῶν βασταζόντων αὐτόν, καὶ ἀποκρούεται ἐν τῇ γῇ. Οἱ δὲ στρατιῶται εἶπον πρὸς ἑαυτούς· Ἀνασχώμεθα ὀλίγον τῶν παίδων, καὶ ἴδωμεν εἰ δυνατός ἐστιν ὁ Θεός, ὃν οὗτοι σέβονται, ἰάσασθαι τὸν παῖδα τοῦτον τὸν πάσχοντα. Δραμὼν δ' Ἰουδαῖος καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοί, παρεκάλουν τοὺς στρατιώτας λέγοντες, Ἐλεήσατε ἡμᾶς, κύριοι, ἄφετε τοὺς ἁγίους τούτους παῖδας παρακαλέσαι τὸν Θεὸν αὐτῶν, ἵνα ἰαθῇ τὸ παιδάριόν μου. Παρεκάλεσαν οὖν οἱ στρατιῶται τοὺς Ἁγίους λέγοντες· Ἐπικάμφθητε τοῖς δάκρυσι τοῦ ἀνδρός, καὶ παρακαλέσατε τὸν Θεὸν ὑμῶν, ἵνα ἰαθῇ ὁ παῖς οὗτος ἀπὸ τῆς μάστιγος τοῦ δαίμονος.

Judæum energumenum,

E

spondentibus parentibus fidem Christi amplecti,

F

17 Οἱ δ' Ἅγιοι εἶπον· Λύσατε τὰς χεῖρας ἡμῶν. Οἱ δὲ στρατιῶται περιβλεπόμενοι εἰς ἑαυτούς, οὐκ ἐτόλμων λῦσαι τοὺς Ἁγίους, πτοηθέντες μήπως ἀναγγελεῖ τῷ Τερτύλλῳ τις ἐκ τῶν ὄντων ἐκεῖσε ἐν τῷ τόπῳ, καὶ ἀπολέσει αὐτούς· πολλοὶ γὰρ παρεστήκεισαν, θεωροῦντες τοὺς ἁγίους καὶ τοὺς στρατιώτας πρὸς ἀλλήλους συμβουλευομένους. Ἐγένετο δ' ὡς ἐν τῷ μεταξὺ αὐτῶν συμβουλευομένων, ἐλύθησαν αἱ χεῖρες τῶν Ἁγίων, καὶ ἀπέπεσον ἀπ' αὐτῶν τὰ δεσμά. Καὶ μικρὸν ἐκ τῆς ὁδοῦ ἐκνεύσαντες ἔστησαν οἱ Ἅγιοι, καὶ κλίναντες τὰ γόνατα ἑαυτῶν εἶπον· Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, Θεὲ ἀληθινὲ καὶ δημιουργὲ τοῦ παντός, οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καὶ θαλάσσης, ἐπίβλεψον ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν δούλων σου, καὶ ἴασαι τὸν παῖδα τοῦτον, τὸν

κακῶς

A κακῶς ὑπὸ τοῦ ἀρχεκάκου διαβόλου πάσχοντα· ὅπως ἂν καὶ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐν ᾧ ἐκέλευσε τὸ σὸν θέλημα ἀγαγεῖν τοὺς σοὺς δούλους, δειχθῇ ἡ σὴ φοβερὰ καὶ κραταιὰ δύναμις· σὺ γὰρ εἶπας, Δέσποτα, διὰ τοῦ προφήτου, Ὅτι οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέφειν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ζῆν αὐτόν. Καὶ νῦν, Κύριε, ἵλεως γενοῦ τοῖς δεομένοις σε, ἵνα σωθῇ ἡ ψυχὴ τοῦ προσπίπτοντος καὶ ὑποσχομένου πιστεύειν εἰς τὸ πανάγιον ὄνομά σου. Ταῦτα δὲ αὐτῶν εἰπόντων, ἀναστάντες οἱ ἅγιοι παῖδες, καὶ κατασφραγίσαντες ἑαυτοὺς, πλησίον τε γενόμενοι τοῦ δαιμονιζομένου, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ ἅγιος Ἄλφιος· Ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δαῖμον ἀκάθαρτε, ἔξελθε ἀπὸ τοῦ πλάσματος τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ σπαράξαν αὐτὸ τὸ πνεῦμα· καὶ προσκροῦσαν αὐτὸν παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἁγίων, ἔφυγεν ἀπὸ προσώπου αὐτῶν κράζων ὁ δαίμων καὶ λέγων· Πόθεν ἥκασιν ὧδε οἱ νέοι οὗτοι; δέσμιοι παραγενόμενοι ἐμὲ ἐκ τῶν ἐμῶν ἐφυγάδευσαν; ποιήσω οὖν Τέρτυλλον, τὸν ἐνταῦθα αὐτοὺς ἀποστείλαντα, ὑπὸ θηρίων ἀγρίων βρωθῆναι, καὶ κακῶς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἡμῖν παραδοῦναι. Ἤκουον δὲ πάντες οἱ ὄντες ἐν τῷ τόπῳ τῆς φωνῆς τοῦ δαίμονος ταῦτα λέγοντος· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Μεσοπόλει πολλοὶ ἤκουον τοῦ δαίμονος κράζοντος. Ἐγένετο δὲ θόρυβος πολὺς ἐν τῇ Μεσοπόλει, λέγοντες οἱ ἄνθρωποι καὶ διαλογιζόμενοι, Τίς ἂν ἢ ἡ φωνὴ ἡ δοθεῖσα ἐκ τοῦ ἀέρος· καὶ ἐγένετο ἐκεῖσε φόβος μέγας διὰ τὴν φωνήν. Ἐξελθόντος δὲ τοῦ δαίμονος ἐκ τοῦ παιδαρίου, ἔμεινε κείμενος ὡς νεκρὸς ἐν τῇ γῇ. Προσελθόντες οὖν οἱ Ἅγιοι καὶ κρατήσαντες τῆς χειρὸς, ἤγειραν αὐτὸν, καὶ ἔστη ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν· καὶ προσκαλεσάμενοι οἱ Ἅγιοι τὸν πατέρα τοῦ παιδὸς καὶ τὴν μητέρα, παρέδωκαν αὐτὸν αὐτοῖς λέγοντες· Βλέπε ἀδελφὲ, ὡς ἐπηγγείλω, ποιῆσαι καὶ πιστεῦσαι Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ θεραπευτῇ, τῷ ἰασαμένῳ τὸν υἱόν σου· ποίησον ἐν τάχει, μήπως ἐπέλθῃ καὶ εἰς σὲ ἡ ἀληθινὴ φωνὴ τοῦ Κυρίου, ἡ εἰποῦσα τῷ ἐκ τῆς σῆς θρησκείας παραλυτικῷ ποτε, Ἰδοὺ ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε, προγνοὺς αὐτοῦ ὁ φιλάνθρωπος τὴν κακίαν. Καὶ παραδόντες τὸν παῖδα ἀφῆκαν καὶ ἤρξαντο τῆς ὁδοῦ.

EX MS. VATICAN. oratione facta liberant, (B) *et parentibus reddunt.*

18 Ἰδόντες δὲ οἱ στρατιῶται τὸ γενόμενον θαῦμα διὰ τῶν Ἁγίων, ἐξέστησαν φόβῳ μεγάλῳ λέγοντες· Τίς σεβόμενος τοὺς θεοὺς ἡμῶν ἠδυνήθη τοιαῦτα θαύματα ποιῆσαι, οἷα οἱ Ἅγιοι οὗτοι ποιοῦσι, ἀοράτως ἐπικαλούμενοι τὸν Θεὸν αὐτῶν, καὶ εὐθέως σὺν τῇ προσευχῇ προσγίνεται καὶ ἡ αἴτησις· Ἀδύνατόν ἐστι τοῦτο γενέσθαι παρὰ τῶν τὴν ἡμετέραν θρησκείαν ἐχόντων καὶ [παρὰ τῶν τοὺς θεοὺς] σεβομένων τι τοιοῦτο ποιῆσαι. Ὁ δὲ πατὴρ τοῦ παιδὸς, καὶ ἡ μήτηρ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ, καὶ οἱ σύνεθνοι C αὐτοῦ Ἰουδαῖοι, παρεκάλουν τοὺς Ἁγίους, λέγοντες, Τί προστάττεται τοῖς δούλοις ὑμῶν; τί ποιήσωμεν, πῶς βαπτισθῶμεν; ἀπέδρασαν γὰρ ἔνθεν καὶ οἱ Ἐπίσκοποι, καὶ οἱ Πρεσβύτεροι τῶν Χριστιανῶν, ἐάσαντες τὴν ἐκκλησίαν αὐτῶν, ἐν ᾧ βαπτίζονται, διὰ τὸν φόβον Τερτύλλου τοῦ Ἄρχοντος· πολλοὺς γὰρ ἀπώλεσε Χριστιανοὺς ἐνταῦθα, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ τῆς Σικελίας διὰ τὴν πίστιν τῶν ματαίων εἰδώλων. Λέγουσιν αὐτοῖς οἱ Ἅγιοι· Ἰδοὺ κεκρυμμένοι εἰσὶν ἐν τοῖς ὄρεσι· καὶ σφραγισθῆτε ὑπό τινος τῶν Ἱερέων, ὁμολογοῦντες ἐν ᾧ συνετάγητε τῷ σωτῆρι ἡμῶν Χριστῷ, τῷ τὸν υἱὸν ὑμῶν ἰασαμένῳ. Τὸ δὲ παιδάριον οὐδαμῶς ἠνέσχετο μετὰ τῶν γονέων ἀπελθεῖν, ἀλλ' ἔλεγε τοῖς Ἁγίοις· Μεθ' ὑμῶν ἔσται ἡ ψυχή μου, καὶ θανεῖν μεθ' ὑμῶν ἑτοίμως ἔχω. Ἀποκριθέντες δὲ οἱ Ἅγιοι εἶπον τῷ παιδαρίῳ· Ἄπελθε καὶ σπούδασαι πληρῶσαι τὸ ἐπάγγελμα, ὃ ἐπηγγείλω τῷ Χριστῷ· καὶ ὅτε αὐτὸς εὐδοκήσει, θεωρεῖ ἡμᾶς πάλιν. Πεισθεὶς δὲ τοῖς λόγοις αὐτῶν, ἀπίει μετὰ τῶν γονέων αὐτοῦ, χαίρων καὶ δοξάζων τὸν Θεὸν, ὥστε πάντας θαυμάζειν τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ὄντας ἐκεῖσε· τοῦτο πρῶτον θαῦμα ἐγένετο διὰ τῶν Ἁγίων, πρὶν εἰσελθεῖν αὐτοὺς ἐν τῇ Μεσοπόλει. Τινὲς δὲ τῶν στρατιωτῶν, τὸν ἀριθμὸν εἴκοσι, εἶπον τοῖς λοιποῖς· Δήσατε ἡμᾶς μετὰ τῶν Ἁγίων τούτων· ὁμολογοῦμεν οὖν σὺν αὐτοῖς, καὶ λέγομεν, Χριστιανοί ἐσμεν, πιστεύομεν εἰς τὸν Θεὸν ὃν οὗτοι καταγγέλλουσιν. Οἱ δὲ

Convertuntur 20 milites,

D ἐκ τῶν ἵππων καταβάντες, ῥίψαντες τὰ ὅπλα αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ, συνεμήγησαν. Οἱ δὲ στρατιῶται προσεγγύσαι αὐτοῖς ἐφοβήθησαν, διότι φόβῳ μεγάλῳ συνέπεσον σφόδρα, ἰδόντες ὃ ἐποίησαν οἱ συστρατιῶται αὐτῶν. Εἰσελθόντων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Μεσοπόλει Λεοντίνων, ἐξῆλθεν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς πόλεως θεωρῆσαι τοὺς ἁγίους· ἀκουστὸν γὰρ ἐγένετο ἐν ὅλῳ τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, ὅτι δέσμιοί τινες εἰσερχόμενοι ἐν τῇ πόλει, ἐθεράπευσαν τὸν παῖδα τοῦ Ἑβραίου τὸν δαιμονιζόμενον· τούτους γὰρ ἀπέστειλε Τέρτυλλος δεσμίους τοῦ ἀπολέσαι αὐτούς· καθὼς καὶ τοὺς λοιποὺς Χριστιανούς. Εἰσαγαγόντες οὖν τοὺς Ἁγίους ἐν τῷ πραιτωρίῳ Τερτύλλου, παρέδωκαν αὐτοὺς τῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ συμβούλῳ Τερτύλλου· αὐτὸς δ' ὁ Ἀλέξανδρος παραδοὺς αὐτοὺς στρατιώταις, ἀπήγαγον ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ ἠσφαλίσαντο ἐν τῷ ξύλῳ· σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τοὺς εἴκοσι στρατιώτας ἀπήγαγον ἐν τῇ φυλακῇ, ψάλλοντας καὶ προσευχομένους διὰ παντὸς τῷ Θεῷ, ὅπως ἀξιωθῶσι τυχεῖν τῆς κλήσεως τῶν Ἁγίων τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ τελειωθέντων· καὶ ὑπεστήριζον τοὺς στρατιώτας οἱ Ἅγιοι τοὺς σὺν αὐτοῖς συνεισελθόντας ἐν τῇ φυλακῇ, Μὴ φοβηθῶμεν, ἀδελφοί, τὸν φόβον τοῦ παρανόμου Τερτύλλου, μηδὲ δειλιάσωμεν αὐτοῦ τὰς ἀπειλάς, ἀλλ' ἐνδυσώμεθα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἐνισχύοντα πάντας τοὺς εἰς E αὐτὸν πεποιθότας. Ἐχρόνισε δ' ὁ ἀσεβὴς Τέρτυλλος ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις· διῆλθε γὰρ ἕως τῆς Μεσινῶν πόλεως καὶ Μίλλων e, ἀναζητῶν τοὺς εἰς τὸν Χριστὸν πεπιστευκότας, καὶ δειναῖς τιμωρίαις καθυποβάλλων, καὶ ξίφει παραδιδῶν.

et cum Sanctis includuntur carceri Leontino.

e

19 Γυνὴ δέ τις ἦν ἐν τῇ τῶν Λεοντίνων Μεσοπόλει, ὄνομα δὲ αὐτῇ Θέκλα, πάνυ πλουσία ὑπάρχουσα, φοβουμένη δὲ τὸν Θεὸν ἐκ παιδόθεν αὐτῆς· ἥ τις ἦν ἀσθενὴς παραλελυμένη πρὸ ἐτῶν ς'. Ἀκούσασα δὲ περὶ τῶν ἁγίων Μαρτύρων, ὅτι ἰάσατο ὁ Θεὸς δι' αὐτῶν τὸν τοῦ Ἑβραίου παῖδα, προσκαλεσαμένη Ἀλέξανδρόν τινα τὸν τοῦ Τερτύλλου σύμβουλον, καὶ τὴν ἀρχὴν ἐπέχοντα ἀντ' αὐτοῦ τῆς Μεσοπόλεως (καὶ τοὺς εὑρισκομένους Χριστιανοὺς αὐτὸς ἦν δεσμεύων, καὶ παρατηρῶν ἐν τῇ φυλακῇ) λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· Ἄκουσόν μου, τέκνον Ἀλέξανδρε· λάβε παρ' ἐμοῦ χρήματα ὅσα ἂν βούλῃ, καὶ μόνον ἐπάκουσόν μου, καὶ ἀπόστειλόν μοι τῇ νυκτὶ τοὺς παῖδας τοὺς ξένους τοὺς ὄντας ἐν τῇ φυλακῇ, οὓς ἐνταῦθα ἀπέστειλε Τέρτυλλος δεσμίους· ἀκήκοα γὰρ περὶ αὐτῶν, ὅτι διὰ τῆς προσευχῆς αὐτῶν καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ αὐτῶν, ἀπηλάσθη ὁ δαίμων ἐκ τοῦ παιδαρίου τοῦ Ἑβραίου· κἀγὼ τοῦτο ἀκούσασα, μέγα καὶ παράδοξον ἡγοῦμαι τὸ μυστήριον, ἐὰν οὕτω γέγονεν. Ὁ δ' Ἀλέξανδρος ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῇ· Ναί, κυρία μου, οὕτω γέγονε· κἀγὼ οὕτως ἐπληροφορήθην, καὶ ἄλλοι σὺν ἐμοὶ πλείονες. Ἀκούσαντες γὰρ τοῦτο, καὶ ἡμεῖς ἐξήλθομεν ἕως τοῦ τόπου, καὶ F πλησίον γενόμενοι, ἐκρύψαμεν ἑαυτοὺς φοβούμενοι μήπως σκανδαλίσωμεν αὐτοὺς, καὶ ἐκφοβήσαντες ἐάσωσι τὸν παῖδα, καὶ ἐκστήσωσι f ἐκ τῆς προσευχῆς αὐτῶν· ἡμῶν δὲ μὴ φανέντων, ἔρριψαν ἑαυτοὺς τὰ παιδάρια ἐπὶ πρόσωπον ἑαυτῶν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ μετὰ ὀλίγον ἀναστάντες ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἐπετίμησαν τῷ δαίμονι, ὡς ἐξουσίαν πολλὴν ἔχοντες κατ' αὐτοῦ, λέγοντες· Δαῖμον ἀκάθαρτε ἔξελθε ἀπὸ τοῦ πλάσματος τοῦ Θεοῦ· Εὐθέως δὲ καὶ παραχρῆμα προσκρούσας τὸν παῖδα ὁ Δαίμων παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν, ἐξῆλθεν ἐξ τοῦ παιδαρίου, κράζων καὶ λέγων· Οὐαί! μοι τίνες εἰσὶν οὗτοι οἱ ξένην ἔχοντες θέαν, ὅτι ἐκ τῶν ἐμῶν με ἀπελαύνουσιν. Τῆς δὲ φωνῆς ταύτης πᾶσα ἡ πόλις ἡμῶν ἀκήκοεν· ἐναπειλήσας δὲ Τερτύλλῳ, ὡς ἔλεγε θηριόβρωτον αὐτὸν μέλλων ποιεῖν. Κἀγὼ, κυρία μου, ἐκ τότε καὶ ἕως τοῦ νῦν τύπτει ὁ ἐν ἐμοὶ λογισμὸς ἐν ἑαυτῷ στοχαζόμενος, μήπως ἀληθῶς δύναμιν ἔχοντα τὰ παιδάρια τοῦτο πεποιήκαν. Εἶτα λέγει τῇ γυναικὶ ὁ Ἀλέξανδρος g, νομίζω κυρία μου, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλος Θεὸς δύναμιν ἔχων, πλὴν οἱ θεοὶ οὓς σεβόμεθα.

CAP. IV Thecla ab Alexandro teste oculato, de energumeno liberato audiens,

f

g

20 Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· Ὦ Ἀλέξανδρε, εἰς κενὸν κοπιᾷς σεβόμενος εἴδωλα μάταια, λίθοις ἀφώνοις λατρεύων· Θεὸς γάρ ἐστιν ἐν οὐρανῷ, ὅστις ἐποίησεν αὐτὸν, καὶ τὴν γῆν ἐθεμελίωσεν ἐπὶ ὑδάτων, καὶ τὴν θάλασσαν ὥρισε, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, αὐτὸς ἡμῖν πνοὴν ἔδωκε καὶ ζωὴν,

exponit et fidem de Deo

καὶ

A καὶ αὐτεξούσιον ἔθετο τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασεν ἐπὶ τῆς γῆς· δι' αὐτοῦ γὰρ βασιλεῖς βασιλεύουσιν, καὶ δυνασταὶ κρατοῦσι γῆς, ὡς γέγραπται. Εἶτα μεταταῦτα θάνατος, καὶ μετὰ θάνατον ὥρισεν ἡμέραν κρίσεως, καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ παράστασιν παντὸς γένους ἀνθρώπων ἀπὸ Ἀδὰμ, ἕως τῆς τοῦ ἐσχάτου ἀνθρώπου πνοῆς, τῷ βήματι αὐτοῦ τῷ φοβερῷ, καὶ δίκην εἰσπράττεσθαι ἕκαστον παρὰ τῶν παρ' αὐτοῦ πλημμεληθέντων, καὶ ἕως ἀργοῦ λόγου καὶ ἐνθυμήσεως· καὶ τότε παραδώσει ἕκαστον εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, ἐκεῖ γάρ ἐστιν ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ἐκεῖσε οὖν κολασθήσονται πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς θεοῖς ὑμῶν. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἀλέξανδρος, συνέπεσε τῇ καρδίᾳ, καὶ σφόδρα ἠγαθύνθη ἐκ τῶν τῆς γυναικὸς λόγων· ἦν γὰρ ἐγγίζων αὐτῇ κατὰ σάρκα ὁ Ἀλέξανδρος· ἡ γὰρ μήτηρ αὐτοῦ, ἡ μακαρία Νεοφύτη, ἀδελφὴ κατὰ σάρκα ὑπῆρχε τῆς ἁγίας καὶ μακαρίας Ἰσιδώρας τῆς μητρὸς Θέκλας· αἵ τινες δύο αἱ ἀδελφαὶ πολλοὺς ἀγῶνας ἐνεδείξαντο, καὶ βασανιστήρια ὑπέμειναν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· αἵ τινες διὰ πολλῶν καὶ κακοτέχνων στρεβλώσεων τοῦ ζῆν ὑπεξῆλθον, ὑπὸ τοῦ ἀλιτηρίου καὶ παρανόμου Ἀρμάτου, τοῦ πρὸ Τερτύλλου τῆς Μεσοπόλεως διέποντος ἀρχήν· αἵ τινες τελειωθεῖσαι, θάπτονται ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῶν προαστίῳ Ἀντζιανῷ.

tamquam ejus consobrina.

B Καὶ μετὰ ταῦτα λέγει ὁ Ἀλέξανδρος τῇ γυναικί· Πῶς ἀποστείλω πρός σε τὰ παιδάρια, μήπως καὶ ἀποδράσουσιν, καὶ ἀκούσεται Τέρτυλλος, καὶ ἀφελῇ τὴν κεφαλήν μου ἀπ' ἐμοῦ. Ἡ δὲ διεβεβαιώσατο αὐτὸν περὶ τούτου, λέγουσα· Ἐὰν ἐκδράσωσιν οἱ παῖδες, ἡ ψυχή μου ἀντὶ τῆς ψυχῆς αὐτῶν δοθήσεται εἰς θάνατον. Ἡ οὐκ ἤκουσάς ποτε, Ἀλέξανδρε, περὶ τῶν τεκόντων ἡμᾶς, ὁπόσας βασάνους ὑπέμειναν παρὰ τοῦ ἀσεβεστάτου Ἀρμάτου, καὶ οὐδέποτε ἠδυνήθησαν ἀποδρᾶσαι, ἕως οὗ τοῦ ποθουμένου αὐταῖς ἔτυχον μαρτυρίου; καὶ οὗτοι τέκνον Ἀλέξανδρε, προθύμως ἐκδέχονται παθεῖν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ· λαβὼν δὲ τὰ χρήματα παρ' αὐτῆς ὁ Ἀλέξανδρος, ὑπέσχετο αὐτῇ λέγων, ὅτι τῇ νυκτὶ ἀπόστειλον ἐκ τῶν παιδαρίων σου δύο τινὰς πιστοὺς, καὶ ἐνεγκάτωσαν αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ εἴτι βούλῃ λάλησαι μετ' αὐτῶν, καὶ πάλιν ἀπέωθεν ἀπόστειλόν μοι αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ, ὅπως ἐκεῖσε αὐτοὺς εὕροι ὁ Τέρτυλλος. Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· Ναὶ πάντως, μόνον παρακαλῶ, ἀπόστειλόν μοι αὐτούς.

ac data ei pecunia,

21 Προσκαλεσαμένη δὲ ἡ γυνὴ ὃν εἶχε παῖδα πιστὸν ὀνόματι Σωφρόνιον, ὃν εἶχεν ἐπὶ τοῦ οἴκου αὐτῆς, καὶ ἕτερον λεγόμενον Νίκονα, λέγει αὐτοῖς, Ἐὰν σκοτάσῃ, ἀπέλθετε ἐν τῇ φυλακῇ τῇ μεγάλῃ, ἔνθα οἱ Χριστιανοὶ καταδικάζονται, καὶ εἴπατε τῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ τοῦ Τερτύλλου συμβούλῳ, τάδε παρεκάλεσεν ἡ κυρία ἡμῶν, Ἀπόστειλόν μοι τὰ τρία παιδάρια, τὰ ὄντα ἐν τῇ φυλακῇ
C τὰ ξενά, καθώς μοι καὶ αὐτὸς ὑπέσχου. Οἱ δὲ παῖδες τῆς Θέκλας ἀπελθόντες ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἶπον αὐτῷ καθὼς ἐκελεύσθησαν παρὰ τῆς κυρίας αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος κατελθὼν λέγει τοῖς Ἁγίοις· Ἀπέλθετε μετὰ τῶν παιδαρίων τούτων ἐν τῷ οἴκῳ τῆς κυρίας αὐτῶν, ὅτι χρείαν ὑμῶν ποιεῖται, καὶ πάλιν εἰς τὸ τάχιον πρὸς ἡμᾶς ἐπανελεύσασθε. Οἱ δὲ εἶπον· Γέγονεν ὡς ἐπέταξας, δέσποτα. Ἐξελθόντες δὲ οἱ ἅγιοι παῖδες ἅμα τῶν παιδαρίων τῆς Θέκλας εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, καὶ εἰσελθόντες εὗρον αὐτὴν κατακειμένην, ὅλην παραλελυμένην, μὴ δυναμένην ὅλως μηδὲ χεῖρα αὐτῆς ἐπὶ στόμα ἐπαγαγεῖν. Ἰδοῦσα δὲ τοὺς ἁγίους τρεῖς παῖδας ἐκείνους, ἐθαύμασεν εἰς τὴν περικαλλῆ αὐτῆς θέαν (ἦσαν γὰρ ὡς ἀληθῶς οἱ Ἅγιοι ὡραῖοι τῷ προσώπῳ σφόδρα) καὶ λέγει ἡ γυνὴ μετὰ δακρύων· Ἀληθῶς τοῦ Χριστοῦ ἐστε Μάρτυρες Ἅγιοι· μακάριός ἐστιν ὁ ὑμῶν τῷ τρόπῳ ἀκολουθῶν· μακάριος ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ γεννήσας καὶ παιδεύσας, ὁ δι' ὑμῶν ἔχων ἐμβατεῦσαι εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν. Εἶτα ταῦτα αὐτοῖς εἰποῦσα, λέγουσιν αὐτῇ οἱ Ἅγιοι, τί ἐστι σοι κυρία μῆτερ. Ἡ δὲ λέγει αὐτοῖς· Ἀκούσατε τέκνα μου πνευματικά, ἠγαπημένα ὑπὸ Κυρίου· σήμερον ἑξαετῆ χρόνον ἔχω, ὅτι ἐπάταξέ με ὁ σατανᾶς, καὶ παρέλυσε· καὶ οὐ δύναμαι, καθὼς αὐτοὶ ὁρᾶτε, οὐδὲ κἂν τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τὸ στόμα ἐπενέγκαι, καὶ δεινῶς βασανίζομαι ὑπὸ ἄλλων στρεφομένη· καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, ὡς τέκνα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, παρακαλέσαι τὸν δεσπότην, ὅπως ἐπισκιάσει καὶ εἰς ἐμὲ ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ δι' ὑμῶν.

excipit ad se missos tres Martyres,

D Λέγουσιν αὐτῇ οἱ ἅγιοι παῖδες· Κυρία μῆτερ ἡμῶν, οὐκ ἔστι τοῦτο ἡμῖν δύνασθαι ποιεῖν ἢ θεραπεύειν, ἀλλ' ἢ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ δυναμένου ἰάσασθαι καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα· ἡμεῖς γὰρ εἰ καὶ νέοι τυγχάνομεν, ἀλλ' οὖν καθ' ἡμᾶς ἁμαρτία πολλή ἐστιν ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἀλλ' ἱκετεύομεν αὐτὸν, τὸν δημιουργὸν καὶ ποιητὴν τῶν ἁπάντων Θεὸν, ἁμαρτίας νεότητος ἡμῶν καὶ ἀγνοίας μὴ μνησθῆναι, ἀλλὰ συγχωρεῖν τὰ παρ' ἡμῶν ἐνώπιον αὐτοῦ πλημμεληθέντα δεινά. Καὶ ἡ γυνὴ παρεκάλει αὐτοὺς λέγουσα, Ἐλεήσατέ με, Ἅγιοι, ἐλεήσατε, ὅτι οὐχ ἡ τῶν ἐτῶν πολυχηρία εἰσακουσθήσεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ καθαρὰ πίστις καὶ λατρεία τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων, καὶ ἀνενδότως δεομένων· οἱ δὲ Ἅγιοι εἶπον αὐτῇ· Γενέσθω τὸ θέλημα Κυρίου εἰς σε, ὡς βούλεται, κυρία μῆτερ· ἀκηκόαμεν γὰρ παρά τινων Χριστιανῶν ἐν τῇ φυλακῇ, ἐν ᾗ ἤμεθα ἐγκεκλεισμένοι τὰ περὶ τῆς σῆς πίστεως· καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου πολλαὶ οὖσαι, δι' αὐτῶν ὁ Χριστὸς ἐστισκέψεταί σε.

EX MS. VATICAN.

et petit per eos curari a paralysi.

22 Ταῦτα δ' αὐτῶν εἰπόντων, λέγουσιν αὐτῇ. Ἀπόστειλον ἡμᾶς, Κυρία μῆτερ, μήπως σκανδαλίσωμεν τοὺς σὺν ἡμῖν κεκλεισμένους ἀδελφοὺς ἐν τῇ φυλακῇ, τοὺς δὲ μέλλοντας ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ τελειωθῆναι. Λέγει αὐτοῖς ἡ γυνή· Τί δώσω ὑμῖν, ἅγιοι Μάρτυρες, διὰ τὸν κόπον ἡμῶν; Οἱ δὲ Ἅγιοι εἶπον αὐτῇ· Τὴν ἀνυπόκριτον ἀγάπην τὴν ἐν Χριστῷ δυναμένην καὶ σε καὶ ἡμᾶς σῶσαι ἐκ τῶν τοῦ ἐχθροῦ ἐπιτηδευμάτων. Καὶ ταῦτα αὐτῶν εἰπόντων, παρέλαβον αὐτοὺς τὰ παιδάρια, καὶ ἀπήγαγον ἐν τῇ φυλακῇ. Καὶ εἰσελθόντες ἔστησαν προσευχόμενοι καὶ λέγοντες· Ὁ Θεὸς, ὁ μόνος ἅγιος, ὁ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ποιητὴς πάσης κτίσεως ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου, ὁ καταξιώσας τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου διὰ τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν καταλείπειν τὴν πατρίδα ἡμῶν, καὶ καταντῆσαι ἐνταῦθα, οὐ γάρ ἐστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιόν σου, ἀλλὰ πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς σου· σοὶ γάρ εἰσιν οἱ οὐρανοὶ, καὶ σή ἐστιν ἡ γῆ ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ. Αὐτὸς ἐπάκουσον ἡμῶν, καὶ ἐπίσκεψαι τὴν δούλην σου, τὴν διὰ τὸ σὸν ἅγιον ὄνομα καὶ πόθον προσκαλεσαμένην ἡμᾶς· ἡμῶν γὰρ τῶν ταπεινῶν ἤτησεν εὐχὴν τοῦ θεραπευθῆναι, μὴ εἰδυῖαν τὰ παρ' ἡμῶν πραχθέντα ἁμαρτήματα. Ἀλλὰ καὶ νῦν θαῤῥοῦντες τῇ σῇ μεγάλῃ ἀγαθότητι, ἀξίωσον αὐτὴν τῆς ἰάσεως κατὰ τὸ σὸν εὐάρεστον. Καὶ ταῦτα εἰπόντες, ἤρξαντο τῆς ψαλμῳδίας, καὶ τῆς προσευχῆς ἕως ὄρθρου.

iisque permissis redire

ac pro ea orantibus,

E Τούτων δὲ ἐξελθόντων ἐκ τοῦ οἴκου τῆς Θέκλης, ἐγένετο ὡς αὐτὴ ἐξηγήσατο, ὕπνον ἐπενεχθῆναι· καὶ ἀφυπνώσασα ὁρᾷ κατόναρ ἄνδρα τινὰ, Ἐπισκόπου σχῆμα περιβεβλημένον, φοβερὸν, πεπολιωμένον, καὶ εἰσελθόντα πρὸς αὐτήν. Καὶ περισφραγίσας, λέγει αὐτῇ· Γυνὴ, ὁ Κύριός μου Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπέσταλκέ με ἰάσασθαί σε, διὰ τῆς παρακλήσεως τῶν ἁγίων τριῶν παίδων, τῶν ὄντων ἐν τῇ φυλακῇ, ὡς ὁ παράνομος καὶ ἀσεβέστατος ἐνέκλεισε Τέρτυλλος. Ἡ δὲ σύντρομος γενομένη, οὐκ ἐτόλμησεν ἐπερωτῆσαι αὐτὸν, Τίς εἶ; Εὐθέως δὲ καὶ παραχρῆμα διυπνισθεῖσα, εἶδεν ἑαυτὴν ὑγιαίνουσαν, ὡς ἦν ὅταν ὑπῆρχε νέα. Ἀναστᾶσα δὲ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καὶ λαβοῦσα μεθ' ἑαυτῆς δύο κοράσια, καὶ τοὺς δύο παῖδας αὐτῆς τοὺς πιστοὺς, ἀπήει δρομαίως ἐν τῇ φυλακῇ· δοῦσά τε χρήματα τῶν στρατιωτῶν, εἰσῆλθε πρὸς τοὺς ἁγίους καὶ πανευφήμους Μάρτυρας, καὶ δραμοῦσα ἔπεσε παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν, κλαίουσα καὶ λέγουσα· Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ δι' ὑμῶν, ἅγιοι Μάρτυρες, ὅτι διὰ τῆς προσευχῆς ὑμῶν μόνης ἐπεσκέψατό με καὶ ἰάθην, ὃν ἀληθῶς σέβεσθε Χριστὸν τὸν τοῦ Θεοῦ ἀληθινὸν υἱόν. Οἱ δὲ εἶπον αὐτῇ· Οὐχὶ, κυρία μου, καθὼς καὶ προείπομέν σοι, μᾶλλον ἡ πίστις σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου, καθὼς καὶ ἄλλη που γέγραπται, ἰάσαντό σε. Ἐποίησε δὲ ἐν τῇ φυλακῇ κλαίουσα καὶ καταφιλοῦσα τῶν Ἁγίων τοὺς πόδας, καὶ παρακαλοῦσα αὐτοὺς εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτῆς· οὐκ ἐπαύετο δὲ νυκτὸς καὶ ἡμέρας εἰσερχομένη εἰς τοὺς Ἁγίους ἐν τῇ φυλακῇ, ἕως ὅτου παραγενέσθαι τὸν Τέρτυλλον.

eos revisit in carcere.

EX MS VATICAN. Adveniens Tertyllus,

A 23 Μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας, παρεγένετο ὁ παράνομος κύων ἐν τῇ τῶν Λεοντίνων Μεσοπόλει· ἐπόθει γὰρ ἐκεῖσε αὐτὸν εἶναι πάντοτε, διὰ τὸ τὸν τόπον εἶναι χρήσιμον, καὶ ὕδατα ἔχειν ἱκανά, διὰ τὴν τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ ἀπόλαυσιν. Ἐδέξαντο δὲ αὐτὸν οἱ τῆς Μεσοπόλεως πάντες λαοὶ μετὰ χαρᾶς πολλῆς, ἐπευφημοῦντες αὐτόν τε καὶ τοὺς θεοὺς αὐτῶν. Ὡς δὲ εἰσῆλθεν ἐν τῷ πραιτωρίῳ ἑαυτοῦ, καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, πάντων τῶν μεγιστάνων αὐτῷ παρισταμένων ἐν φόβῳ, προσκαλεσάμενος τὸν Ἀλέξανδρον τὸν ἑαυτοῦ σύμβουλον, λέγει αὐτῷ ἐπὶ πάντων· Κατέλαβον ἐνταῦθα οἱ παῖδες ἐκεῖνοι, οἱ βλάσφημοι, οὓς δεσμίους ἀπεστείλαμεν πρός σε, ξυρήσαντες αὐτῶν τὰς κεφαλάς, καὶ πίσσῃ καταχρίσαντες τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ πλοιὸν ἐπιθέντες ἐπὶ τοὺς τραχήλους αὐτῶν; Λέγει αὐτῷ ὁ Ἀλέξανδρος ἐπὶ πάντων, Ναὶ δέσποτα, κατέλαβον ἐνταῦθα οἱ νέοι· ἀλλ' οὔτε αἱ τρίχαι τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ἐξυρημέναι ὑπάρχουσιν, ἀλλ οὔτε τὰ πρόσωπα αὐτῶν h βεβηλάνονται ὑπὸ πίσσης, ἀλλ' οὔτε πάλιν κλοιὸν εἰς τὸν τράχηλον αὐτῶν, καθὼς ὁ Κύριός μου διηγεῖται· ἀλλὰ λάμπουσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὡς ὁ ἥλιος· ἀλλὰ τοὐναντίον καὶ ἐκ τῶν κατεχόντων αὐτοὺς στρατιωτῶν, ἑαυτοὺς παρέδωκαν ἡμῖν λέγοντες, Ποιεῖτε ὃ βούλεσθε εἰς ἡμᾶς, Χριστιανοί ἐσμεν καὶ ἡμεῖς καὶ οὗτοι οἱ ἅγιοι οἱ τρεῖς παῖδες, καὶ τοῖς θεοῖς ὑμῶν οὐ προσκυνοῦμεν.

militum 20 conversione audita,

B Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ Τέρτυλλος, λέγει· Ὢ τί ποιήσω! Ἐξεκάκησε τὸ τῶν Χριστιανῶν γένος, κἂν μύρια αὐτῶν προσενέγκῃς βασανιστήρια, οὐκ ἂν αὐτοὺς δυνηθῶσιν ἐπικάμψαι, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ εἰς ὕβρεις τρέπονται κατὰ τῶν αθανάτων θεῶν καὶ κατὰ τοῦ Αὐτοκράτορος. Πάντως καὶ οὗτοι οἱ ἐπικατάρατοι τῆς γοητείας αὐτῶν μετέσχον. Ἀλλά, μὰ τὴν τῶν θεῶν πρόνοιαν, ποιήσω αὐτούς, ἵνα δι' αὐτῶν μάθωσιν οἱ ἄνθρωποι μὴ ἀντιλέγειν δεσπόταις. Μετὰ οὖν ἡμέρας ε', ἐκέλευσεν ὁ ἀσεβέστατος Τέρτυλλος ἀχθῆναι τοὺς κ' στρατιώτας ἐν τῷ πραιτωρίῳ αὐτοῦ, τούς, δὲ ἁγίους τρεῖς παῖδας ἐκέλευσεν ἀσφαλισθῆναι ἐν τῷ ξύλῳ, καὶ ἐκέλευσε πάντας συναχθῆναι τοὺς τῆς Μεσοπόλεως Λεοντινῶν, ἵνα ἐπὶ αὐτῶν ἀνακρίνῃ τοὺς κ' στρατιώτας. Συνήχθησαν δὲ πάντες εἰς τὸ πραιτώριον Τερτύλλου, ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτὸν σφόδρα, ἦσαν δὲ καὶ τῇ τῶν εἰδώλων ἀπατούμενοι πλάνῃ. Πάντων οὖν συναθροισθέντων, ἐκάθισεν ὁ Τέρτυλλος ἐπὶ βήματος ὑψηλοῦ, καὶ ἐλθόντες οἱ στρατιῶται ἔστησαν ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Τέρτυλλος· Τίς ὑμᾶς ἐνέκλεισεν ἐν τῇ φυλακῇ; Οὐχὶ ἐμοὶ ὑπηρέται κατὰ τῶν βλασφημούντων εἰς τοὺς θεούς, καὶ τιμῆς πολλῆς ἠξιοῦσθε; Τίς ὑμᾶς ἀπέτρεψεν ἀπὸ τῆς τῶν θεῶν εὐμενείας; Ἀποκριθέντες δὲ δι' ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ὀνόματι Μερκουρίου, εἶπον· Ἡμεῖς ἕως τοῦ παρόντος καιροῦ ἐν σκότει καὶ ἀγνοίᾳ περιπατοῦμεν, μὴ εἰδότες τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν ὅτε δὲ ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν Ἁγίων τούτων ἐπέφανεν εἰς ἡμᾶς, ἀρνούμεθα τὴν τῶν ματαίων εἰδώλων πλάνην· οὐ γάρ εἰσι θεοί, ἀλλ' εἴδωλα κωφά, ὅμοιοι αὐτῶν γένοιντο καὶ ἀναίσθητοι οἱ προσκυνοῦντες αὐτούς. Ἔστω σοι δὲ τοῦτο γνωστόν, Τέρτυλλε παράνομε καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθρέ, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ προσκυνοῦμεν· ἑτοίμως ἔχομεν πάντα σου τὰ βασανιστήρια δέχεσθαι, ἔχομεν δὲ στεφανίτην τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἔχοντα ἡμῖν βοηθῆσαι, καὶ σῶσαι ἐκ τῶν ῥυπαρῶν σου χειρῶν.

interrogatos et fidem professos

24 Ταῦτα ἀκουσας ὁ Τέρτυλλος, ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἀναρτιθέντας τύπτεσθαι μετὰ ῥοπάλων φοινίκων σφοδρῶς, πρὸς τὸ τὰ σπλάγχνα αὐτῶν χαμαὶ ῥιφῆναι· καὶ κελεύει αὐτοὺς εἰς μέρος ἀπελθεῖν ὀλίγον· καὶ συμβουλευσάμενος τοὺς συγκαθεζομένους αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς, Οὐκ εἶπον ὑμῖν, ὅτι τὸ τῶν Χριστιανῶν γένος προπετεῖ στόματί ἐστι; καὶ μᾶλλον ὅσον ἐπάγονται αὐτοῖς τὰ βασανιστήρια, τοσοῦτον ἀναίδρειαν κτᾶνται; Ἀποτεμῶ αὐτῶν τὰς κεφαλάς, ἵνα διὰ τάχους τοῦ ζῆν ἀπαλλάγωσι, μήποτε καὶ ἄλλους πλανήσωσιν. Ἐκέλευσε δὲ πάλιν ἀχθῆναι αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἡ ἀρχή ἐστι τῶν βασανιστηρίων αὕτη, ἐπεὶ προσθήσω καὶ κολάσω ὑμᾶς, ἕως οὗ τὸν λογισμὸν ὑμῶν πείσητε τοῦ θῦσαι τοῖς θεοῖς, καὶ τὸ θέσπισμα τοῦ Βασιλέως πληρώσητε. Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον αὐτῷ· Ποίει ὃ βούλῃ εἰς ἡμᾶς, παράνομε καὶ θεομάχε, ἐὰν γὰρ τὰ βασανιστήρια τῆς οἰκουμένης ἡμῖν ἐπαγάγῃς καὶ πλέον τὰ σπλάγχνα ἡμῶν ἐκχύσῃς, οὐ μὴ μεταπείσῃς ἡμῶν τὸν νοῦν ἀρνήσασθαι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεόν, κύον ἀναιδέστατε.

fustibus cædi jubet

D Ταῦτα ἀκούσας ὁ παράνομος Τέρτυλλος, ἐκέλευσεν αὐτοὺς τῷ ξίφει παραδοθῆναι. Ἐξαγαγόντες δὲ αὐτοὺς οἱ δήμιοι ἔξω τῆς πόλεως εἰς τόπον λεγόμενον Θεοπήν, κἀκεῖ στάντες οἱ Ἅγιοι, καὶ προσευξάμενοι, εἶπον· Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, πρόσδεξαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, καὶ συγκαταρίθμησον ἡμᾶς μετὰ τῶν ἁγίων παίδων σου Ἀλφίου, Φιλαδέλφου καὶ Κυρίνου, καὶ μὴ χωρίσῃς ἡμᾶς ἐκ τῆς αὐτῶν τελειότητος. Ταῦτα αὐτῶν εἰπόντων, ἀπέτεμον αὐτῶν οἱ δήμιοι τὰς κεφαλάς, μηνὶ Δεκεμβρίῳ ι', καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς ἐν τόπῳ σκοτεινῷ, ἔνθα ἦν λελατομημένον φρέαρ.

et capite plecti 10 Decemb.

Ἡ δὲ γυνή, ἡ διὰ προσευχῆς τῶν ἁγίων ἰαθεῖσα, αὐτὴ παρεστήκει τοῖς Ἁγίοις ὅταν ἐτελειώθησαν· δοῦσα δὲ χρήματα πολλὰ τῷ Τερτύλλῳ διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου παρεκάλεσεν, ὅπως ἀναγάγῃ αὐτοὺς ἐκ τοῦ λάκκου, καὶ θάψῃ αὐτούς. Ὁ δὲ Τέρτυλλος λαβὼν τὰ χρήματα παρ' αὐτῆς, ἐπέτρεψεν αὐτῇ λαβεῖν αὐτοὺς καὶ θάψαι· ἐν δὲ τῇ πόλει οὐκ ἔασεν αὐτοὺς θαφῆναι. Ἡ δὲ θεοσεβὴς ἐκείνη γυνὴ ἐπέτρεψε τοῖς δούλοις αὐτῆς, καὶ ἤγαγον ἁμάξας ι', κἀκεῖσε τοὺς Ἁγίους βληθῆναι ἐκέλευσε· καὶ ἀπήγαγον αὐτοὺς ἐν τῷ ἰδίῳ προαστίῳ αὐτῆς Ἀντζιάνων, ἔξωθεν τῆς Λεοντίνων Μεσοπόλεως· κἀκεῖσε ὤρυξε τάφους αὐτῆς παραστώσης, κἀκεῖσε τοὺς Ἁγίους ἀπέθετο, ἐνέγκασα πᾶσαν τὴν ὀθόνην αὐτῆς τὴν πολυτελῆ, ἐνέδυσε τοὺς Ἁγίους (γυμνοὺς γὰρ αὐτοὺς ἐκέλευσε ῥιφθῆναι ὁ ἀνήμερος Τέρτυλλος) καὶ ἀνῳκοδόμησε ναὸν αὐτοῖς μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ παρανόμου Ἄρχοντος, πλησίον τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἀπέθετο τὴν ἁγίαν καὶ μακαρίαν Ἰσιδώραν τὴν μητέρα αὐτῆς, καὶ τὴν ἀδελφὴν τῆς μητρὸς αὐτῆς τὴν ἁγίαν Νεόφυτον τοῦ Ἀλεξάνδρου μητέρα. Αἱ δὲ διὰ τὸν Χριστὸν τελειωθεῖσαι, καθὼς καὶ προειρήκαμεν, ὑπὸ πολλῶν καὶ δεινῶν στρεβλώσεών τε καὶ βασανιστηρίων ὑπὸ τοῦ τρισαλητηρίου καὶ παμμιάρου Ἀρμάτου, τοῦ πρὸ Τερτύλλου ἄρξαντος τῆς ἐκεῖσε Μεσοπολεως. Ἐπωνόμασε δὲ τὸν ναὸν τῶν ἁγίων εἴκοσι σρατιωτῶν.

quibus a S. Thecla sepultis E *templum postea erigitur.*

CAP. V

25 Μετὰ οὖν ἡμέρας ἱκανὰς ἐκέλευσεν ὁ παράνομος Τέρτυλλος ἀχθῆναι τοὺς ἁγίους τρεῖς παῖδας, Ἄλφιον, Φιλάδελφον καὶ Κυρῖνον. Καθίσας τε πάλιν ἐπὶ βήματος ὑψηλοῦ, ἐκέλευσε τοὺς Ἁγίους στῆναι ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἰδὼν δὲ αὐτούς, ἐξέστη ἡ διάνοια αὐτοῦ, λέγων ἐν ἑαυτῷ· Ἆρά γε οὗτοί εἰσιν, οὓς ἐγὼ τὰς κεφαλὰς ἐξύρισα, καὶ κατέχρισα πίσσῃ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἐν τῇ τῶν Ταυρομενητῶν πόλει, καὶ κλοιὸν ἐκέλευσα μέγα ἐπιτεθῆναι ἐπὶ τοὺς τραχήλους αὐτῶν; Καὶ ἐπεγνὼν αὐτοὺς τελείως ἠλλοιώθη τῷ προσώπῳ, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπολογήσασθαι τοῖς συγκαθεζομένοις αὐτῷ· ὥραν δὲ μίαν ἢ καὶ δύο ἔμεινεν ὁ Τέρτυλλος ὡς λίθος ἄφωνος.

Pulchritudinem Sanctorum stupens Tertyllus,

F Μετὰ δὲ ταῦτα εἰς ἑαυτὸν ἐλθών, ἐξαναστὰς ἀπὸ τοῦ θρόνου ἑαυτοῦ, προσεκαλέσατο ἕνα τῶν στρατιωτῶν, ᾧ αὐτοὺς παρέδωκεν ἐκ τῆς Ταυρομενίας, καὶ λέγει αὐτῷ κατιδίαν, Οὗτοί εἰσιν οἱ παῖδες, οὓς παρέδωκα ὑμῖν, οἱ ἀποσταλέντες πρός με ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων πολεως ὑπὸ τοῦ Κυρίου μου Βαλλεριανοῦ, οὓς ἐξύρισα καὶ ἐνέχρισα πίσσῃ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ κλοιὸν ἐκέλευσα ἐπιτεθῆναι ἐπὶ τῶν τραχήλων αὐτῶν, πῶς αἱ τρίχαι αὐτῶν οὕτω ταχέως ἀνέτειλαν, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἐκαθαιρίσθησαν; Ὁ δὲ στατιώτης ἀποκριθείς, εἶπε τῷ Τερτύλλῳ· Ἄκουσον, δέσποτα, καὶ διηγήσομαί σοι. Ἐρχομένων ἡμῶν κατὰ τὴν ὁδόν, καὶ φθασάντων ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τῶν Μασχάλων, ὠλιγοθύμησεν ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐλάλησε, καὶ ἔστησαν προσευχόμενοι τῷ Θεῷ αὐτῶν· καὶ ἐξαίφνης γέγονεν εἰς ἡμᾶς βροντή, καὶ σκότος ἔπεσεν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἀλλοιωθέντες, ἐπεσαμεν χαμαὶ ἐπὶ ὥρας πολλὰς κείμενοι ὡς νεκροί· μετὰ δὲ πολὺ προσελθόντες οὗτοι αὐτοὶ οἱ παῖδες, ἤγειραν ἡμᾶς· καὶ περιβλεψάμενοι αὐτούς, ἴδομεν αὐτοὺς ὅλους καθαρούς, καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ἀνατειλάσας, καὶ τὸν κλοιὸν ἀρθέντα ἀπὸ τοῦ τραχήλου αὐτῶν, καὶ μηκέτι θεαθῆναι αὐτὸν ὑφ' ἡμῶν. Ἰδόντες δὲ ἡμεῖς τὸ γενόμενον σημεῖον εἰς ἡμᾶς τε καὶ αὐτούς, οὐκέτι αὐτοὺς ἐτολμήσαμεν δῆσαι, καὶ οὕτως ἀπελάσαι·

auditis quæ acciderant,

ἀλλὰ

A ἀλλὰ μόνοι ἑαυτοῖς ἤρχοντο χαίροντες καὶ δοξάζοντες τὸν Θεὸν αὐτῶν, ἐὰν γὰρ ἠβούλοντο ἐξ ὑμῶν ἀποδρᾶσαι, κειμένων ὑμῶν ἐπὶ τὴν γῆν ἠλλοιωμένοι, πῶς ἄρα καὶ ποῦ ἠμέλλομεν αὐτοὺς ἐπιζητεῖν; Ἀλλ' αὐτοί, ὡς εἶπον, προσελθόντες ἤγειραν ὑμᾶς. Πάλιν δὲ φθασάντων ὑμῶν ἐν τῷ ποταμῷ τῷ λεγομένῳ Σιμήθῳ εὕρομεν αὐτὸν πλημμυρίζοντα, ἔχοντα πλήθη ὑδάτων πολλά· καὶ ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῶν σὺν ὑμῖν στρατιωτῶν τὸν ἀριθμὸν ὀκτώ, καὶ τύψαντες αὐτούς, ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν ποταμόν, βιαζόμενοι αὐτούς. Αὐτῶν δὲ εἰσελθόντων ἐκ τῷ ποταμῷ, κατέπαυσε βραχὺ τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ, καὶ διεπέρασαν οἱ παῖδες, μηδὲ ἕως γονάτων αὐτῶν φθάσαν τὸ ὕδωρ. Ἰδόντες δὲ οἱ σὺν ὑμῖν στρατιῶται, συνηκολούθησαν αὐτοῖς, καὶ κατῆλθεν ὁ ποταμός, καὶ ἔχωσεν αὐτοὺς τὸ ὕδωρ, καὶ ἐγένοντο ἀφανεῖς ἕως τῆς σήμερον. Διηγήσατο δὲ αὐτῷ καὶ τὰ κατὰ τὸν δαιμονιζόμενον Ἑβραῖον, τὸ πῶς ἀπέπεσον τὰ δεσμὰ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν. Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ Τέρτυλλος, ἐκάθισε πάλιν ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ περιβλεψάμενος τοὺς Ἁγίους, καὶ στοχασάμενος αὐτῶν τὰς ὄψεις (ἦσαν γὰρ ὡραῖοι σφόδρα, καὶ ἔλαμπον ὡς τὸ φῶς) ἐκέλευσε τοῖς ὑπηρέταις αὐτοῦ ἀπαγαγεῖν αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ· τοῦτο δὲ ἐποίησεν αἰσχυνθεὶς διὰ τοὺς συγκαθεζομένους αὐτῷ. Εἶτα συσκεψάμενος ὁ παράνομος

eos remittit in carcerem.

B πᾶν εἶδος βασανιστηρίων ἐπαγαγεῖν ἐπ' αὐτούς, μετὰ θυμοῦ πολλοῦ ἀνῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον αὐτοῦ. Οὐκ ἐπαύετο δὲ ἡ γυνὴ ἐρχομένη ἐν τῇ φυλακῇ καὶ καταφιλοῦσα τὰ δεσμὰ τῶν ποδῶν αὐτῶν, καὶ παρακαλοῦσα εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτῆς.

26 Μετὰ οὖν ἡμέρας ι' ἐκέλευσε πάλιν τοὺς Ἁγίους ἐν τῷ Πραιτωρίῳ αὐτοῦ συρομένους ἐκ τῶν τριχῶν ἄγεσθαι πρὸς αὐτόν· καθίσας τε ἐπὶ τοῦ βήματος πάλιν ἅμα τῶν σὺν αὐτῷ παρανόμων ἀρχόντων τῆς Μεσοπόλεως ἐκείνης, ἀχθέντων τῶν Ἁγίων, ἔστησαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Τέρτυλλος χαληνῷ προσώπῳ, Πόθεν ἐστὲ ὑμεῖς παιδάρια, καὶ τί τὰ ὀνόματα ὑμῶν, καὶ ἐκ ποίας πόλεως ὧδε ἥκατε; καὶ τίς ἡ αἰτία δι' ἣν πρὸς ἡμᾶς ἀπεστάλητε; Τοῦτο δὲ εἶπε, θέλων δοξασθῆναι ὑπὸ τῶν συγκαθεζομένων αὐτῷ παρανόμων ἀνδρῶν. Οἱ δὲ Ἅγιοι ἀνοίξαντες τὸ στόμα αὐτῶν, εἶπον· Τὸ μὲν πρῶτον, τὸ ὄνομα ἡμῶν, Χριστιανοί ἐσμεν, ὁρμούμεθα δὲ ἐκ τῆς τῶν Βασκόνων χώρας, πόλεως λεγομένης Πραιφέκτων· ἐνυβριζόμεν δὲ καὶ διαπτύομεν τὰ παρὰ τοῦ παρανόμου ὑμῶν καὶ ἀθέου Λικινίου καὶ ὑμῶν προσκυνούμενα εἴδωλα ἄψυχα, λίθους καὶ ξύλους, οὓς ὡς θεοὺς λέγετε εἶναι· ἀπέστειλε δὲ ἡμᾶς ὁ σύν σοι κακόφρων Βαλλεριανὸς πρὸς τὴν σὴν ἀθείαν, ἵνα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἀποπληρώσῃς τὸ θέλημα. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Τέρτυλλος, λέγει αὐτοῖς, Τίνι θαῤῥοῦντες ὑμεῖς κατὰ τοὺς ἀθανάτους θεοὺς

Iterum adducti et interrogati

generose respondent qui et cujates sint,

C καὶ τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ τὸν Κύριόν μου Βαλλεριανὸν καὶ ἡμᾶς; Ἀποκριθέντες δὲ οἱ Ἅγιοι εἶπον· Θαῤῥοῦντες τῷ ἀθανάτῳ ἡμῶν Θεῷ καὶ τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, ἤγουν τῇ ἁγίᾳ καὶ ἀχωρίστῳ Τριάδι, ταῦτα πρὸς ὑμᾶς ἀποφθεγγόμεθα. Θυμωθεὶς δὲ ὁ ἀσεβὴς Τέρτυλλος, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι δώδεκα ῥοπάλους τελείους ἀπὸ φοινίκων, καὶ στῆσαι ἐνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν τέσσαρας δημίους, καὶ τύπτεσθαι αὐτοὺς τοῖς ῥοπάλοις εὐτόνως. Ἐπὶ πολὺ δὲ τυπτόμενοι οἱ Ἅγιοι, ἐκοπίασαν οἱ δήμιοι, καὶ αἱ χεῖρες αὐτῶν ἀπεξηράνθησαν· Τούτου δὲ γενομένου, τὰ μὲν σώματα αὐτῶν τῷ αἵματι περιεῤῥάνθησαν, αἱ δὲ χεῖρες τῶν δημίων ἀπελιθώθησαν. Τότε εἶπον οἱ ἅγιοι παῖδες· Εὐχαριστοῦμέν σοι Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὅτι τοῦ ὑπηρέτου τοῦ διαβόλου ἀπέστρεψας τὴν ῥομφαίαν εἰς τέλος, καὶ τὸ καθ' ἡμῶν φρύαγμα τοῦ τυράννου καθεῖλες. Ὀργῆς δὲ καὶ θυμοῦ πλησθεὶς ὁ Τέρτυλλος, ἐκέλευσεν αὐτοὺς λυθῆναι καὶ ἀπενεχθῆναι ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ τεθῆναι τοὺς πόδας αὐτῶν ἐν τῷ ξύλῳ δεινῶς, καὶ τεθῆναι ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτῶν ξύλον μέγα· ἐπιτεθέντος δὲ τοῦ ξύλου ὑπὸ ἓξ βόλισμα σταχθέντος, φωνῇ μεγάλῃ εἶπον οἱ Ἅγιοι. Εὐχαριστοῦμέν σοι, ὁ Θεὸς ὁ ὕψιστος, ὅτι κατηξίωσας ἡμᾶς ξύλῳ τοιούτῳ ἐπιτεθῆναι εἰς τοὺς τραχήλους ἡμῶν, τῷ ὀφείλοντι στηρίξαι ἐν ἡμῖν τὸ ἀμετάθετον τῆς σῆς ὁμολογίας. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐκέλευσεν αὐτοὺς πάλιν ὁ Τέρτυλλος ἄγεσθαι πρὸς αὐτόν, καὶ

fustibus verberantur,

cippo includuntur :

D λέγουσιν αὐτῷ οἱ συγκαθήμενοι αὐτῷ; Ἄφες αὐτούς δέσποτα, θεραπευθῆναι τῶν πληγῶν ὀλίγον· ἐπεὶ ἐὰν αὐτοὺς ἀγάγῃς, καὶ ἐπιβάλῃς ἑτέρας πληγάς, ἐκλείπουσι, καὶ ταχέως ἀπαλλάσσονται τῆς παρούσης ζωῆς· καὶ πῶς ὑποστῶσι πᾶν εἶδος βασάνων, καθὼς ἡ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐδόθη περὶ αὐτῶν κέλευσις; Ἐκέλευσέ τε αὐτοὺς πάλιν διαμεῖναι ἐν τῇ φυλακῇ· ἡ δὲ Θέκλα ἀπίει ἐν τῇ φυλακῇ νυκτός, δοῦσά τε χρήματα τοῖς στρατιώταις, καὶ εἰσελθοῦσα κατεφίλει τὰ δεσμὰ αὐτῶν κλαίουσα, καὶ προσελθοῦσα κατέδησε τὰ σεσηπότα τραύματα αὐτῶν, ἀλείφουσα αὐτοὺς σμύρναν, καὶ πᾶν εἶδος θεραπευτικόν, διδοῦσα χρήματα τοῖς στρατιώταις· λοιπὸν δὲ καὶ ἕτεραι τίμιαι γυναῖκες εἰσήρχοντο ἐν τῇ φυλακῇ ἅμα τῇ Θέκλῃ, καὶ περιέθαλπον τοὺς Ἁγίους· οὐκ ἠνέσχοντο δὲ οἱ Ἅγιοι, ἵνα τί καὶ τί περιποιήσονται αὐτοῖς αἱ γυναῖκες, αἱ εἰσερχόμεναι πρὸς αὐτούς.

EX MS. VATICAN.

foventur a S. Thecla.

27 Ἰδὼν οὖν ὁ διάβολος τὸ ἐπίμονον τῆς καρτερίας αὐτῶν, μετασχηματίζεται εἰς ἄνθρωπόν τινα ἑαυτὸν εἶναι γηραλαῖον, Καὶ φάσιν ὡς πονῶν περὶ αὐτῶν, τῇ νυκτὶ εἰσῆλθε πρὸς τοὺς Ἁγίους, καὶ λέγει αὐτοῖς· Τί ὑμᾶς κολάζει Τέρτυλλος τοσούτῳ χρόνῳ; δεῦτε συμβουλεύσω ὑμῖν συμβουλίαν ἀγαθήν· λοιπὸν δὲ ἐμπαίξωμεν αὐτῷ, καὶ σύνθωμεν αὐτῷ, καὶ προσκυνήσωμεν τοὺς θεοὺς θωπείᾳ, καὶ ἀπαλλάγηται τῶν πολλῶν ὑμῶν βασάνων, φειδόμενος τοῦ κάλλους καὶ τῆς νεότητος ὑμῶν, καὶ παρέχει ὑμῖν συγγνώμην. Ἀποκριθέντες δὲ οἱ Ἅγιοι, εἶπον αὐτῷ· Οὐκ ἀγαθὴ ἡ βουλή σου αὕτη πρὸς ἡμᾶς, ὦ ἄνθρωπε· αὕτη ἡ βουλή, ἣν φθέγγεσαι πρὸς ἡμᾶς, διαβολική ἐστιν· ἡμῖν γὰρ καὶ τὸ ζῆν σὺν Χριστῷ, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· καὶ εἶπον αὐτῷ· Ἀπόστα ἀφ' ἡμῶν, ἄνθρωπε· πονηρὰ γὰρ συμβουλεύεις, καὶ οὐκ ἀγαθά· ἡμεῖς γὰρ ἔχομεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἀοράτως ἡμᾶς παριστάμενον, καὶ ἐνισχύοντα διὰ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος, καὶ ἐπισκεπτόμενον ἡμᾶς, καὶ ῥυόμενον ἐκ τῶν ἐπαγομένων ἡμῖν πολλῶν ὑπὸ τοῦ ἀσεβοῦς καὶ παρανόμου Τερτύλλου, μᾶλλον δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ κακοτέχνου διαβόλου, βασανιστηρίων. Ἄπελθε ἀφ' ἡμῶν, ἀναίσχυντε διάβολε, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον σοι καὶ τοῖς ποιοῦσί σου τὸ θέλημα· δαίμων γὰρ εἶ, ὁ τοιαῦτα πονηρὰ ἡμῖν συμβουλευόμενος. Ταῦτα ἀκούσας ὁ διάβολος, ἔφυγεν ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, καὶ οὐκ ἔτι αὐτοῖς φανερῶς ἤδυτο φανῆναι.

Simulare suadentem diabolum

E

repellunt et confundunt.

28 Μετὰ οὖν ἡμέρας ὀλίγας, ὑποβάλλει ὁ διάβολος τῷ Τερτύλλῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ, ποιῆσαι ὀγκίνους δώδεκα πρὸς τὸ ἐν αὐτοῖς ἀπολέσαι τοὺς Ἁγίους· γενομένων δὲ αὐτῶν, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι τοὺς Ἁγίους ἐν τῷ Πραιτωρίῳ· καὶ καθίσας ἐφ' ὑψηλοῦ βήματος, ἀγαγόντες αὐτοὺς ἐνώπιον αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς· Τί ἐσκέψασθε περὶ τῆς σωτηρίας ὑμῶν; Ἐγὼ παρακαλῶ φείσασθαι τῆς νεότητος ὑμῶν, καὶ μὴ εἰς τέλος τοσοῦτο κάλλος ἀπολέσθαι. Ἀποκριθέντες δὲ οἱ Ἅγιοι εἶπον αὐτῷ· Ἡμεῖς ἐσκεψάμεθα, ἵνα ἐάν ἐστι θέλημα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, αὐτῷ παραδῶμεν ἄσπιλον καὶ καθαρὰν θυσίαν τὰς ψυχὰς ἡμῶν· σὲ δὲ Τέρτυλλε παράνομε καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθρέ, κολάσει ὁ Χριστὸς ἡμῶν εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Ταῦτα ἀκούσας καὶ θυμοῦ πλησθεὶς ἀμέτρου, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι τοὺς Ἁγίους, καὶ τεθῆναι ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ λέγει τοῖς Ἁγίοις· Ἐμβλέψατε εἰς ταῦτα τὰ ἡτοιμασμένα δι' ὑμᾶς, καὶ οὕτως οὐκ ἀμελήσατε τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ἀλλ' αἰτήσασθε συγγνώμην τοὺς ἀθανάτους Θεούς· καὶ αὐτοί, ὄντες ἀνεξίκακοι, συγχωρήσουσιν ὑμῖν τὰς παρ' ὑμῶν ἐπενεχθείσας αὐτοῖς ὕβρεις. Ἀποκριθέντες δὲ οἱ Ἅγιοι εἶπον αὐτῷ· Μωρὲ καὶ ἀναίσθητε Τέρτυλλε, εἴπαμέν σοι ποσάκις, ὅμοιος γενήσεσθε τῶν θεῶν σου καὶ σὺ καὶ πάντες οἱ σύν σοι προσκυνοῦντες αὐτοῖς. Τότε ἐκέλευσεν ὁ παράνομος Τέρτυλλος ἐνεχθῆναι τοὺς ὀγκίνους, καὶ προστάττει δύο δημίους στῆναι ἔμπροσθεν, καὶ δύο ἀπὸ ὄπισθεν, καὶ ἕως ἐσχάτου τῶν ἁγίων παίδων, ἐκτείνειν τοὺς σιδηροὺς ἐκείνους ὀγκίνους, καὶ ἐπιπιάζειν τῶν ἁγίων τὰς σάρκας, ὥστε καὶ εἰς τὰ σπλάγχνα αὐτῶν ἅπτεσθαι. Καὶ τοῦ αἵματος ὑπερεκχυνομένου σφοδρῶς, ἀτενίσαντες εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ Ἅγιοι εἶπον, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεός, εὐχαριστοῦμέν

F

Iterum reducti ad tribunal

ferreis uncinis laniantur.

EX MS. VATICAN.

A εὐχαριστοῦμέν σοι, ὅτι κατηξίωσας ἡμᾶς εἰς τοῦτον τὸ κλῆρον καταλυθεῖν· αὐτὸς οὖν, ὁ θανάτου γευσάμενος ἀθάνατος ὑπάρχων, ἵνα ῥύσῃ ἐκ τοῦ θανάτου τὸν κόσμον, δὸς ἡμῖν τοῖς δούλοις σου ἀκλινῆ ὁμολογίαν τῆς εἰς σε πίστεως ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, καὶ φύλαξον τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου κακοτέχνου μηχανῆς. Καὶ ταῦτα εἰπόντες, ἐδόθη τοῖς Ἁγίοις ὑπομονὴ πολλὴ, ὥστε κράζειν αὐτοὺς καὶ λέγειν· Παράνομε καὶ ἀσεβέστατε Τέρτυλλε, πρόσθες ἄλλους βασανιστὰς ἐπὶ τῇ παρανόμῳ καὶ ἀσπλάγχνῳ σου πονηρᾷ ἐπινοίᾳ. Οὐκ αἰσχύνῃ, ἀναιδέστατε κύον, ὅτι τὴν αὐτὴν σάρκα περιβεβλημένος καὶ σὺ παράνομος καὶ ἀνελεήμων... ἡμᾶς ἐν τοιαύταις καὶ δειναῖς τιμωρίαις βασανίζεις; καὶ τοῦτο δωρεὰν, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ δόντος σοι τὴν πνοὴν καὶ ζωήν. Ἰδόντες δὲ οἱ συγκαθήμενοι τῷ Τερτύλλῳ, εἶπον αὐτῷ· Εἰ βούλει αὐτοὺς, καθὼς καὶ προέφημέν σοι, ἀπάλλαξον αὐτοὺς διὰ ταχίστων καὶ πλειόνων πληγῶν τοῦ ζῆν· εἰ δὲ βούλει παντοίαις τιμωρίαις καθυποβάλαι αὐτοὺς, ἄφες αὐτοὺς πάλιν ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν πληγῶν, καὶ σκέψαι περὶ αὐτῶν, καὶ εἶθ᾽ οὕτως ἑτέρας βαρυτέρας βασάνους αὐτοῖς ἐπιφέρῃς.

et Tertullo insultant.

29 Τότε ἐκέλευσεν αὐτοὺς ὁ Τέρτυλλος ἀπιέναι ἐν τῇ φυλακῇ, ὅπως πάλιν περὶ αὐτῶν σκέψηται. Ἀπενεχθέντων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ φυλακῇ, παρεγένετο πρὸς αὐτοὺς ἡ Θέκλα, κλαίουσα καὶ ὀδυρομένη καὶ καταφιλοῦσα ἑνὸς ἑκάστου B αὐτῶν τὰ δεσμά. Ἔστησαν δ᾽ οἱ Ἅγιοι προσευχόμενοι τῷ Θεῷ, ὅπως ἰαθῶσιν ἀπὸ τῶν πληγῶν πρὸς χείρονα τοῦ Τερτύλλου κατάλυσιν. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ νυκτὶ, κειμένων αὐτῶν εἰς τὸ ἔδαφος (ἦσαν γὰρ πάνυ ἐκλελυμένοι ἀπὸ τῶν πληγῶν) ἰδού τις ἀνὴρ γηραλαῖος ἐλθὼν ἐν τῇ φυλακῇ, λέγει αὐτοῖς· Χαίρετε, τέκνα ἀγαπητὰ, ὑπὲρ Χριστοῦ, τοῦ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν, καλῶς ἀγωνισάμενοι· θαῤῥεῖτε, ἀνάστητε· ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπέσταλκέ με τοῦ ἰᾶσθαι, ἃς ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπεμείνατε πληγάς. Καὶ εἶπον αὐτῷ οἱ Ἅγιοι παῖδες, Τίς εἶ σὺ, δέσποτα. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπον αὐτοῖς· Μὴ θροηθῆτε, μηδὲ σκανδαλισθῆτε ἐν ἐμοὶ, καθὼς ὑμᾶς ἐβουλήθη πρὸς ὀλίγον ὁ διάβολος πειράσαι· ἐγώ εἰμι Ἀνδρέας ὁ Ἀπόστολος, καὶ παρεγενόμην πρὸς ὑμᾶς, τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποστείλαντός με. Χαίρετε οὖν, ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι πολλὰ σημεῖα δοθήσονται ἐνταῦθα δι᾽ ὑμῶν, καὶ σώσει ὁ Θεὸς τὴν πόλιν ταύτην. Πολλοὶ γὰρ διὰ τὴν ὑπομονὴν ὑμῶν, ὁρῶντες τὸ ἀμετάθετον ὑμῶν τῆς καρτερίας, ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, προσεποιήσατο ψηλαφᾶν τὰς πληγὰς αὐτῶν, ἃς διὰ τῶν σιδηρῶν ὀγκίνων ὑπέμειναν, καὶ μόνον ἐγένετο ἐν τῷ ψηλαφᾶν αὐτοὺς τὸν Ἀπόστολον, καὶ ἀφανεῖς ἐγένοντο αἱ πληγαὶ ἀπ᾽ αὐτῶν. Ὑποστηρίξας δὲ αὐτοὺς ὁ ἅγιος τοῦ Χριστοῦ Ἀπόστολος, καὶ ἀσπασάμενος αὐτοὺς, ἀπέστη ἀπ᾽ αὐτῶν καὶ ἀφανὴς ἐγένετο. Πρωΐας δὲ γενομένης, προσκαλεσάμενος C ὁ παμμιαρὸς Τέρτυλλος στρατιώτην τινὰ ἐκ τῶν αὐτοὺς φυλαττόντων, λέγει αὐτῷ· Ἀπελθὼν ταχέως ἐν τῇ φυλακῇ, ἴδε τοὺς βλασφήμους παῖδας ἐκείνους ἢ ἔτι ζῶσι. Δρομαίως δὲ ἀπελθὼν ὁ στρατιώτης ἐν τῇ φυλακῇ καὶ εἰσελθὼν, καὶ περιβλεψάμενος τοὺς Ἁγίους, ἴδεν αὐτοὺς ὑγιεῖς ὡς μηδὲν παθόντας, μηδὲ εἶναι ἐν τῇ σαρκὶ αὐτῶν πληγὴν τὸ σύνολον. Ἐλθὼν δὲ ὁ στρατιώτης, διεσάφησε τῷ Τερτύλλῳ λέγων· Πίστευέ μοι, δέσποτα, οὕτως εἰσὶ τὰ σώματα τῶν παιδαρίων, ὡς μηδέποτέ τι πονηρὸν παθόντα. Ἀκούσας δὲ ὁ Τέρτυλλος, ἀπέστειλε στρατιώτας πρὸς τοὺς Ἁγίους καὶ ἐκέλευσεν αὐτοὺς πρὸς αὐτὸν ἀχθῆναι. Ἐνεχθέντων δὲ αὐτῶν, αὐτὸς καθίσας ἐπὶ βήματος ὑψηλοῦ ἅματῶν σὺν αὐτῷ παρανόμων ἀρχόντων, λέγει πρὸς τοὺς Ἁγίους, Εἴπατε ἡμῖν, τίς ὁ θεραπεύσας ὑμᾶς; Ἢ πάντως ἡ τῶν Θεῶν δύναμις ὑμῖν σπλαγχνισθεῖσα, διὰ τὸ κάλλος τῆς νεότητος ὑμῶν, ἐχαρίσατο ὑμῖν τὴν ῥῶσιν τοῦ σώματος, καὶ κατέδησαν τὰ ἀποστάζοντα αἵματα τῶν μελῶν ὑμῶν, ὅπως καὶ ὑμεῖς διὰ ταύτης αὐτῶν τῆς συγγνώμης θύσητε αὐτοῖς, καθὼς καὶ πάντες ποιοῦσιν αὐτοῖς. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες· Ἐὰν ἀκούσητε πάλιν, οὐ μὴ πιστεύσητε. Γένοιντο ὡς οἱ θεοί σου καὶ σὺ καὶ πάντες οἱ προσκυνοῦντες αὐτοῖς· αὐτοὶ γὰρ, ἄθλιε, ἑαυτοῖς βοηθῆσαι οὐ δύνανται, καὶ πῶς ἡμῖν ὡς λέγεις ποιήσωσιν; ἄφωνα γάρ εἰσιν εἴδωλα, κωφὰ καὶ

Reducti in carcerem,

sanantur a S. Andrea

quod Tertyllus potentiæ adscribit.

D ἀναίσθητα. Πλὴν ἔσῃ γινώσκων, παμμίαρε καὶ παράνομε καὶ ἄσεβες Τέρτυλλε, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς υἱὸς, αὐτὸς ἐστιν ὁ θεραπεύσας ἡμᾶς, καὶ διαφυλάττων ἡμᾶς ἀπὸ πάσης σου ἐπινοίας βασάνων· καὶ πάντας γὰρ τοὺς εἰς αὐτὸν πεποιθότας ῥύσεται ἐκ τῶν τοῦ πατρός σου τοῦ διαβόλου παγίδων, καί σε κολάσει σὺν αὐτῷ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

30 Ταῦτα ἀκούσας ὁ Τέρτυλλος, ἐκέλευσε γενέσθαι ὑποδήματα σιδηρᾶ, ἔχοντα ἥλους ὀρθοὺς ὀξεῖς, καὶ πυρωθέντα· ὑποτεθῆναι αὐτοὺς διὰ λαβίδος σιδηρᾶς, καὶ οὕτως ἐλαύνεσθαι τοὺς Ἁγίους ὑπὸ τῶν δημίων. Οἱ δὲ ἅγιοι Μάρτυρες μὴ δυνάμενοι βαδίζειν ἐλαυνόμενοι, ἐπεὶ οἱ ἧλοι ἐπάταξαν αὐτῶν τοὺς πόδας, καὶ ὑπερέχυτο τὸ αἷμα σφοδρῶς, ὁ ἅγιος Φιλάδελφος ὀλίγον ὑστερίσας τοῦ περιπατεῖν, ἔτυπτον αὐτοῦ οἱ δήμιοι τὴν κεφαλὴν ἀνελεῶς· πάνυ γὰρ ἦν ὡραῖος καὶ τρυφερός. Στραφεὶς δὲ ὁ ἅγιος Ἄλφιος, εἶπεν αὐτῷ· Τρέχε, ἀδελφὲ, καὶ συναγωνίστηθι ἐπὶ τὸν καταληφθέντα ἡμᾶς κλῆρον. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἅγιος Κυρῖνος ταῦτα αὐτῷ παραινῶν ἔλεγεν· Ὑπομείνωμεν, ἀδελφὲ, ταῦτα γὰρ τὰ βασανιστήρια πρόσκαιρά εἰσιν· τὰ δὲ μέλλοντα κολαστήρια τοῖς ἀρνουμένοις τὸν Χριστὸν, ἀτελεύτητά εἰσιν· ἔστι γὰρ πῦρ ἄσβεστον, σκώληξ ἀκοίμητος, σκότος ἐξώτερον, βρυγμὸς ὀδόντων, καὶ τάρταρος E πικρότατος, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ· οἱ δὲ ταῦτα ὑπομείνοντες ἐν τῷδε τῷ βίῳ, πρόξενοι γενήσονται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἱ ταῦτα δι᾽ αὐτὸν ὑπομείναντες, καὶ ἀπολάβουν ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ ἴδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ αὐτὸς δωρεῖται τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ταῦτα δὲ τοῦ ἁγίου Κυρίνου εἰπόντος τῷ ἁγίῳ Φιλαδέλφῳ (ἀληθῶς γὰρ φιλάδελφοι πρὸς ἀλλήλους ὑπῆρχον) ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ ἅγιος Ἄλφιος ἱ παρὰ τοῦ νεωτάτου αὐτοῦ ἀδελφοῦ, πάνυ λίαν ἐχάρη, καὶ ὁμοίως ὁ ἅγιος Φιλάδελφος, προσέθηκε τὸ περιπατεῖν, μᾶλλον δὲ καὶ ὀλίγον αὐτοὺς προβαίνειν. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐλαυνομένων αὐτῶν, ἠχοῦντο οἱ ἧλοι ἐπάνω τῶν ποδῶν αὐτῶν. Εἶτα ἄραντες τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶπον, Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ μόνος ἅγιος, ὁ σωτὴρ τῶν θλιβομένων, ἡ τῶν διωκομένων καταφυγὴ, καὶ ὑπομονὴ τῶν διὰ τὸ ὄνομά σου πασχόντων, μὴ ἐγκαταλείπῃς ἡμᾶς, ἀλλὰ παρασχοῦ ἡμῖν τὴν ὑπομονὴν μέχρι τέλους, ἵνα μὴ εἴπῃ ὁ ἐχθρός μου, Ἴσχυσα πρὸς αὐτούς. Μετὰ δὲ τὸ πληρῶσαι αὐτοὺς τὴν εὐχὴν, ἐγένετο εἰς αὐτοὺς θεία τις ἔλλαμψις τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος, καὶ ἐνεδυνάμωσεν αὐτῶν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, καὶ ἤρθη ἐξ αὐτῶν ἡ ὀδυνηρὰ τῆς βασάνου ἐκείνη θλῖψις, καὶ ἀπίεσαν χαίροντες καὶ δοξάζοντες τὸν Θεὸν, ὥστε μήτε τοὺς δημίους καταλαβεῖν αὐτοὺς δύνασθαι. Ἀπελθόντων δὲ αὐτῶν ἕως τοῦ τόπου, οὗ ἦν ὁρίσας αὐτοῖς ὁ Τέρτυλλος, καὶ πάλιν ὑπέστρεψαν αὐτοὺς εἰς τὸ πραιτώριον. F

Cum calceis clavatis ambulare coacti

mutuo se animant ad cursum,

et post fusas preces divinitus roborantur.

31 Ἦν δὲ ὁ Τέρτυλλος ἐν βαλανείῳ λουόμενος· ἐξελθὼν δὲ ἐκ τοῦ βαλανείου, καὶ ἀνελθὼν εἰς τὸ πραιτώριον αὐτοῦ, θεωρεῖ τοὺς ἁγίους Μάρτυρας ἀχθέντας ὑπὸ τῶν δημίων, καὶ ἰδοὺ τὰ πρόσωπα αὐτῶν περιχαρῆ καὶ ὡς ὁ ἥλιος λάμποντα. Περιβλεψάμενος δὲ αὐτοὺς, ἠλλοιώθη τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ συνέστησε τῇ καρδίᾳ, καὶ ἔκραξε λέγων· Οἴμοι! τί ποιήσω; ἐξεκάκισα μετὰ τῶν κακίστων καὶ βλασφήμων τούτων. Ἄνδρες τῆς πόλεως ταύτης, ἔλθετε, ἴδετε θαῦμα καινὸν, πῶς οἱ ἄθλιοι οὗτοι τῶν ἥλων ἐπάνω τῶν ποδῶν αὐτῶν διαπερασάντων οὐκ ἐφείσαντο ἑαυτῶν. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ τῆς πόλεως ἄρχοντες· Τάχα, δέσποτα, μάγοι εἰσὶ, καὶ ὃν λέγουσι σέβεσθαι Χριστὸν, αὐτὸς αὐτοῖς χορηγεῖ ἐκ τῆς μαγικῆς αὐτοῦ ἐπινοίας, πρὸς τὸ μὴ δειλιᾶν αὐτοὺς τὰς βασάνους. Ταῦτα δ᾽ εἰπόντων αὐτῶν, ὀργῆς καὶ θυμοῦ πλησθεὶς ὁ Τέρτυλλος, ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἀπενεχθῆναι ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ· καὶ ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἕως ι᾽ ἡμέρας ἀσίτους διαμεῖναι, καὶ μήτε ὕδωρ πιεῖν, λέγων αὐτοῖς· Λιμοκτονήσω ὑμᾶς, ἄθλιοι, ἕως οὗ ἡ ζωὴ ὑμῶν πικρῷ θανάτῳ παραδοθῇ ἐκ τῶν σωμάτων ὑμῶν. Βληθέντων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ φυλακῇ, ἀπέστειλεν Ἀλέξανδρον τὸν συνόμιλον αὐτοῦ σφραγίσαι τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, κελεύσας μὴ συγχωρῆσαί τινα εἰσελθεῖν

Adhaec obstupescens Tertyllus,

jubet eos fame necandos includi carceri :

A θεῖν εἰς αὐτοὺς, μήτε ἄρτον μήτε ὕδωρ ἐπιδοῦναι αὐτοῖς, ὁρίσας τὸν Ἀλέξανδρον τὸν αὐτοῦ σύμβουλον παραμένειν τῇ θύρᾳ τῆς φυλακῆς, ἔνταλμα δεδωκὼς τοιοῦτον ὁ ἀσεβὴς Τέρτυλλος, ὅτι ὅστις ἐὰν φανῇ ἀνὴρ ἤ τε γυνὴ ἄρτον ἢ ὕδωρ αὐτοῖς ἐπιδιδοὺς, τῷ ξίφει αὐτὸν παραδοθῆναι. Οἱ δὲ ἅγιοι καὶ πανεύφημοι Μάρτυρες αὐτὰ ἀκούσαντες, σφόδρα κατεγέλων τοῦ Τερτύλλου, λέγοντες· Ὁ πανάθλιος ἀγνοῶν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ταῦτα λέγει· αὐτοὶ δὲ ἔστησαν ἐν μέσῳ τῆς φυλακῆς ἑδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι τῷ φρονήματι, αἰνοῦντες καὶ δοξάζοντες τὸν Θεὸν, καὶ προσευχόμενοι, καὶ λέγοντες οὕτω· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, σὺ εἶ ὁ ἀληθινὸς ἄρτος, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, καὶ μεταλαμβανόμενος ὑπὸ τῶν πιστῶν, αὐτὸς καὶ τοὺς δούλους σου ἐνίσχυσον· οἶδας γὰρ τὴν τῆς σαρκὸς ἀσθένειαν, ὡς πλάστης καὶ ἐνδυσάμενος αὐτήν· αὐτὸς γὰρ εἴρηκας ἐν εὐαγγελίοις, ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντὶ ῥήματι Θεοῦ· καὶ πάλιν αὐτὸς εἴρηκας, Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. Καὶ ἡμεῖς οὖν, οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ ταπεινοὶ, οἱ τοῦ ἀχράντου σου σώματος καὶ τοῦ τιμίου σου αἵματος μετέχοντες, οὐ μὴ πεινάσοιμεν, οὐδ' οὐ μὴ διψήσοιμεν εἰς τὸν αἰῶνα.

ubi orationi instantes

B 32 Ποιησάντων οὖν αὐτῶν ἐν τῇ φυλακῇ ἡμέρας τρεῖς ἄσιτοι, ἐγένετο δ' ἐν τῇ νυκτὶ ἔστη ἐν μέσῳ τῆς φυλακῆς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων τις ἀνὴρ γηραλαῖος, ἔχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τρεῖς ἄρτους, καὶ ὕδωρ εἰς ἄγγος, φῶς δὲ περιέλαμψεν ἐν τῇ φυλακῇ μέγα. Οἱ δὲ ἅγιοι τρεῖς παῖδες, ἰδόντες αὐτὸν, ἔπεσον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, λέγοντες· Εὖξαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἅγιε Ἀπόστολε καὶ μαθητὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπως μείνομεν ἀμετακίνητοι εἰς τὴν ἀγάπην αὐτοῦ. Ὁ δὲ κρατήσας ἤγειρεν αὐτοὺς, λέγων· Θαρσεῖτε, τέκνα, χαίρετε, καὶ ἀγαλλιᾶσθε ἐνώπιον Θεοῦ τοῦ αὐτὸς γὰρ ἀπέσταλκέ με ἰάσασθαι ὑμᾶς. Ἔτι γὰρ μικρὸν ὑμᾶς κολάσει ὁ παράνομος Τέρτυλλος, καὶ ἐκ τοῦ σώματος ἐκδημήσετε, καὶ ἀμερίμνως ἔσεσθε τοῦ λοιποῦ μετὰ τοῦ ὑμᾶς ἐκλεξαμένου Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ταῦτα αὐτοῖς εἰπὼν, ἀσπασάμενος αὐτοὺς, ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῶν. Αὐτοὶ δὲ λαβόντες ἐκ τῶν ἄρτων, ἔφαγον, καὶ ἔπιον ὕδωρ· καὶ ἐνισχύσαντες, ἔστησαν ἀδιαλείπτως ψάλλοντες καὶ προσευχόμενοι τῷ Θεῷ. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἰδὼν τὸ φῶς τὸ ὂν ἐν τῇ φυλακῇ· ἤκουε γὰρ καὶ τοῦ Ἀποστόλου διαλεγομένου τοῖς Ἁγίοις, καὶ ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν φόβος μέγας, ὥστε καὶ ψυχὴν αὐτὸν δοκιμάσαι καὶ μὴ ἰσχύσαι. Πρωΐας δὲ γενομένης, προσκαλεσάμενος ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ τοὺς φυλάσσοντας στρατιώτας, λέγει αὐτοῖς· Ἀκούσατε ἄνθρωποι ξένον καὶ παράδοξον θαῦμα, ὃ ἐγὼ κατεῖδον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ εἰς τοὺς παῖδας τούτους τοὺς νέους. Ἰδού τις φοβερὸς δυνατὸς ἐπέστη αὐτοῖς, τῶν θυ-
C ρῶν τῆς φυλακῆς οὐσῶν ἐσφραγισμένων, καὶ προσήγαγεν αὐτοῖς ἄρτους καὶ ὕδωρ, καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς φαγεῖν, καὶ ἐνίσχυσε, καὶ καταφρονεῖν αὐτοὺς τῶν παρὰ τοῦ Κυρίου μου Τερτύλλου προσαγομένων αὐτοῖς βασάνων. Ἐγὼ μὴ δυνάμενος φέρειν τὴν λαμπρότητα τοῦ φωτὸς, τὴν οὖσαν ἐν τῇ φυλακῇ, φόβῳ συσχεθεὶς μεγάλῳ, ἠβουλήθην μὲν φυγεῖν, οὐκ ἠδυνήθην δὲ, ἀλλὰ τὰ γόνατά μου τοῦτο προσεκρούοντο, καὶ ἔμεινα ὡσεὶ νεκρός.

ab Apostolo accipiunt panem et aquam,

vidente Alexandro, qui custodibus rem narrans

33 Καὶ ἰδοὺ, ἀδελφοί, τοῦτο ὑμῖν ἐξαγγέλλω τὸ μυστήριον· ὅτι οὗτοι οἱ ἅγιοι παῖδες, οὓς ἡμεῖς ἀδίκως βασανίζομεν, τινὸς δυνατοῦ ὑψηλοῦ εἰσι μαθηταί, καὶ δικαίως αὐτὸν καταγγέλλουσιν καὶ σεβοῦσι καὶ προσκυνοῦσι· δυνατὸς γάρ ἐστι ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων θεῶν. Οὗτοι γὰρ, οὓς ἡμεῖς σεβόμεθα, καὶ λέγομεν εἶναι θεοὺς δυνατοὺς, ὡς αὐτοὶ οἱ Ἅγιοι λέγουσιν, εἴδωλά εἰσι κωφὰ, μήτε πνοὴν ἔχοντα, μήτε ζωήν· καὶ ἡμεῖς μὲν πολλοὺς θεοὺς προσκυνοῦντες, οὐδὲ ἰσχύουσιν ἀνταποκριθῆναι τοῖς Ἁγίοις τούτοις, παρ' αὐτῶν καὶ ὕβρεις καὶ ἀτιμίας αὐτοῖς προσαγομένας καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν· οὗτοι δὲ οἱ ἅγιοι παῖδες, ἕνα Θεὸν ἐπικαλούμενοι, καὶ υἱὸν αὐτῷ μονογενῆ ἕνα ὑπάρχειν, καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον σὺν αὐτοῖς σεβόμενον, τοὺς πολλοὺς καὶ μεγίστους θεοὺς νικῶσιν· ἀλλὰ καὶ τὰς βασάνους, ἃς αὐτοῖς προσάγομεν, αὐτομάτως ἴονται· καὶ ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀδελφοί, ὅτι οὐκ ἔστι Θεὸς ἄλλος παρὰ τοῦτον, ὃν οὗτοι σέβονται οἱ Ἅγιοι, οὔτε ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, οὔτε ἐν τῇ γῇ κάτω. Δίκαιον τοίνυν ἡγούμεθα, ἀδελφοί μου, καὶ τοῦτο, ὅτι Ἰσιδώρα ἡ μήτηρ Θέκλης τῆς συγγενοῦς μου, καὶ Νεοφύτη ἡ ἐμὴ μήτηρ, αὗται τὴν μεγαλώνυμον ἁγίαν Τριάδα καταγγέλλουσαι καὶ Θεὸν σεβόμεναι, ἀεὶ ζῶντα, διὰ πολλῶν βασάνων τῆς ζωῆς ταύτης ἀπηλλάγησαν ὑπὸ Ἀρμάτου, τοῦ πρὸ τοῦ Κυρίου μου Τερτύλλου ἐν τῇδε τῇ Μεσοπόλει τὴν ἀρχὴν ἐπέχοντος. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ παῖδες αὐτοῦ καὶ οἱ στρατιῶται, Καὶ τί γέγονεν ὁ ἀνὴρ ὁ πρὸς αὐτοὺς εἰσελθών; ναὶ διαλεγόμενος αὐτοῖς, Ἀποκριθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος, λέγει αὐτοῖς, Πολλὰ διαλεχθεὶς αὐτοῖς, καὶ ὑποστηρίξας αὐτοὺς, ἀφανὴς ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ παῖδες αὐτοῦ καὶ οἱ στρατιῶται· Πῶς, Κύριε, ὡς σὺ λέγεις, ὅτι ἡ μήτηρ σου τὴν θρησκείαν ταύτην σεσεβομένη, ἅμα τῇ ἀδελφῇ αὐτῆς ὑπὸ Ἀρμάτου ἐβασανίσθησαν, καὶ τὴν αὐτῶν ὁδὸν τί οὐκ ἐζήλωσας, ἀλλ' ἐγένου ὁμόφρων Τερτύλλου, καὶ σύμβουλος αὐτοῦ εἰς τὸ ἀπολέσαι πάντας Χριστιανοὺς, ἐξαιρέτως δὲ ταῦτα τὰ ἅγια παιδάρια, τὰ δι' αὐτῶν πολλὰ σημεῖα γενομένα ἐν τῇ Μεσοπόλει ταύτῃ; καὶ οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν αὐτοῖς ἐπίστευσεν ἐκ τῆς πόλεως, εἰ μὴ Θέκλα ἡ συγγενής σου, καὶ Ἰουστίνη, καὶ ὁ ἀλλογενὴς Ἑβραῖος, Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ἀναπολόγητός εἰμι περὶ τούτου, ἀδελφοί. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἀλέξανδρος ἐπαύσατο· παρεστήσαν δὲ πρὸς τῇ θύρᾳ τῆς φυλακῆς, καὶ τινες γυναῖκες ἱκαναί, αἵ τινες ἦσαν Θέκλα καὶ Ἰουστίνα, ἃς διὰ προσευχῆς οἱ Ἅγιοι ἰάσαντο· ἦν δὲ καὶ ὁ Ἑβραῖος ἐκεῖνος, οὗ τινος τὸν υἱὸν ἠλευθέρωσαν οἱ Ἅγιοι ἐκ τοῦ δαίμονος, εἰσερχόμενοι πρῶτον ἐν τῇ Μεσοπόλει ἐν τῇ ὁδῷ σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ πάσης τῆς πανοικίας αὐτοῦ, κράζοντες καὶ λέγοντες· Ἐλεήσατε ἡμᾶς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ· κελεύσατε ἡμῖν σὺν ὑμῖν ἀθλῆσαι.

Christi divinitatem agnoscit :

D *EX MS. VATICAN.*

pro qua etiam passæ sunt mater et materterasua.

E

34 Ἀναστὰς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ἀπῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον, ἐν ᾧ ἦν ὁ Τέρτυλλος· καὶ εἰσελθὼν διηγήσατο αὐτῷ ἅπαντα ἃ ἑώρακε σημεῖα τὰ γενόμενα εἰς τοὺς Ἁγίους. Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ Τέρτυλλος, σφόδρα ταραχθεὶς κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔλεγεν αὐτῷ· Τάχα καὶ σὲ κατέλαβον αἱ τῶν Χριστιανῶν μαγίαι· ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ, ἢ ἑαυτὸν διαχειρίζομαι. Πάντως σοι χρημάτων λαβὼν παρά τινων τῶν σὺν αὐτοῖς, ἤνοιξας τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, καὶ εἰσήγαγον ἐνώπιον αὐτῶν ἄρτον καὶ ὕδωρ, καὶ ἔφαγον καὶ ἔπιον. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος λέγει αὐτῷ· Σοῦ τὸ δακτύλιον ἐπέχοντος ἐν τῇ χειρί σου, πῶς ἐγὼ ἤνοιξα τὰς θύρας τῆς φυλακῆς; Κατάβηθι καὶ θέασαι τὴν σφραγῖδα σου σώαν μὲν οὖσαν. Καὶ ὑπεχώρησεν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ κατῆλθεν ἐν τῇ φυλακῇ. Ὁ δὲ Τέρτυλλος ἤρξατο ἀδημονεῖν, καὶ προσκρούειν ἑαυτὸν ἐν τῇ κλίνῃ ἑαυτοῦ. Καὶ μετ' ὀλίγον ἀποστείλας τοὺς παῖδας αὐτοῦ, ἐκάλεσε τοὺς μεγιστάνους καὶ τοὺς πρώτους τῆς Μεσοπόλεως ἐκείνης· ἐκαθέσθη δὲ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἑαυτοῦ, F
καὶ ἐκέλευσε καὶ αὐτοὺς καθεσθῆναι, καὶ λέγει πρὸς αὐτούς· Τί ποιήσω τούτους τοὺς παῖδας τοὺς φαρμάκους, οὓς ἀπέστειλε πρὸς ἐμὲ ὁ Κύριός μου Βαλλεριανὸς, ὁ Ἔπαρχος; πρὸς τὸ καταπλῆξαι τὴν ἐμὴν ψυχὴν πάντως, αὐτοὶ καταλαβόμενοι αὐτῶν τὴν βασκανίαν καὶ γοητίαν, ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἐνταῦθα. Μὴ δυνατώτερος ἐγὼ Διομήδους καὶ Νιγελλίωνος. Ἀποστελῶ κἀγὼ αὐτοὺς αὐτῷ πάλιν, ᾧ ἐὰν βούλωνται τρόπῳ ἀπαλλάξαι αὐτοὺς τοῦ ζῆν. Οἱ δὲ συγκαθήμενοι αὐτῷ ἄρχοντες, ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ· Οὐχ οὕτως, ὡς ὁ Κύριος ἡμῶν ἐνθυμεῖται, τοῦτο ἐποίησεν ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ Κύριος ἡμῶν Βαλλεριανὸς, ἢ ὡς μὴ δυνάμενοι αὐτοὺς τοῦ ζῆν ἀπαλλάξαι διὰ πολλῶν αὐτῶν βασάνων· ἀλλ' ἕνεκε τῆς σῆς ἀνδραγαθίας, καὶ γινώσκοντες τὸ ἀφιλάνθρωπον τὸ ἀεὶ κέκτησαι τοὺς βλασφημοῦντας εἰς τοὺς ἀθανάτους θεούς· τούτου χάριν αὐτοὺς ἀπέστειλαν πρὸς σε, ὅπως καὶ δι' αὐτῶν οἱ τῆς χώρας ταύτης φόβον ἔχωσι. Καὶ ἵνα ἀποστείλῃς αὐτοὺς πάλιν πρὸς αὐτοὺς, οὐ συμβουλεύομεν, μήποτε ὀργισθῇ ἡμῖν ὁ Αὐτοκράτωρ Λικίνιος, καὶ σὺν αὐτῷ ὁ Βαλλεριανὸς, καὶ ἀποστείλαντες, καὶ σε τιμωρήσονται, καὶ τὴν πόλιν ἡμῶν κατασκάψωσιν· ἀλλὰ μᾶλλον διὰ πολλῶν σου καὶ πλείστων βασάνων τούτους τοῦ ζῆν ἀπάλλαξον, καὶ ἔσῃ ἄφοβος καὶ ἀθόρυβος ἐξ αὐτῶν.

CAP. VI

Tertyllus re intellecta.

multum anxius

Sanctos occidere persuasus,

EX MS. VATICAN.

eis iterum adductis ad tribunal,

A 35 Πληρωθεισῶν οὖν τῶν ι' ἡμερῶν, ἀπέστειλαν τοὺς στρατιώτας τοῦ ἀγαγεῖν αὐτοὺς ἐν τῷ πραιτωρίῳ συρομένους ἐκ τῶν τριχῶν. Καὶ καθίσας ὁ Τέρτυλλος ἐπὶ βήματος ὑψηλοῦ, ἐκέλευσέ τε αὐτοὺς ἄγεσθαι ἔμπροσθεν αὐτοῦ· καὶ περιβλεψάμενος αὐτῶν τὰς ὄψεις ἅμα τῶν συγκαθεζομένων αὐτῷ, ἦσαν γὰρ περικαλλεῖς σφόδρα, λέγει τοῖς συγκαθεζομένοις αὐτῷ· Τί ὑμῖν δοκεῖ τὰ πρόσωπα ταῦτα; οὐκ ἔφαγον, οὔτε ἔπιον τὰς ι' ταύτας ἃς ὡρίσαμεν ἡμέρας; Εἰσπειδήσας δὲ ὁ Ἀλέξανδρος, ἔστη ἔμπροσθεν αὐτῶν λέγων· Μὰ τὴν πρόνοιαν τῶν μεγίστων καὶ ἀθανάτων θεῶν, καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ σου αὐτοῦ, δέσποτα, οὐκ ἠνοίχθη ἡ θύρα τῆς φυλακῆς μέχρι τῆς σήμερον, οὔτε παρά τινος ἔλαβον ἄρτον ἢ ὕδωρ οὗτοι οἱ παῖδες· ἀλλὰ καὶ ὃν διηγησάμην σοι ἄνδρα φοβερὸν ὅτι προσήνεγκεν ἄρτον καὶ ὕδωρ, σήμερον ἑωράκαμεν τρεῖς ἄρτους ἀκεραίους μὲν ὄντας ἐν τῇ φυλακῇ, ὁμοίως καὶ τὸ ἄγγος τοῦ ὕδατος. Ἀποκριθέντες δὲ οἱ συγκαθήμενοι αὐτῷ εἶπον· Μαγικῆς ἐπινοίας τοῦτο, δέσποτα. Καί φησι πρὸς αὐτοὺς ὁ Τέρτυλλος· Μέχρι τίνος θρασυνόμενοι ταῖς βασάνοις ἐγκαρτερεῖτε, μαγίαις μᾶλλον κεχρημένοι· πεισθῆτέ μοι οὖν καὶ θύσατε τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς, ἐπεί, μὰ τὴν αὐτῶν πρόνοιαν, τῷ πυρὶ παραδίδωμι τὰ σώματα ὑμῶν, ἵνα πικρῶς τοῦ ζῆν ἀπαλλαγῆτε. Οἱ δὲ ἅγιοι

frustra ignem minatus,

B καὶ πανεύφημοι Μάρτυρες εἶπον πρὸς τὸν Τέρτυλλον, καὶ τοῖς συγκαθεζομένοις αὐτῷ· Ἡμεῖς δεχόμενοι τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, πάσας ὑμῶν τὰς βασάνους προθύμως εἰσδεχόμενοι, ἐστήσαμεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιεῖς Μάρτυρες τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ ἑτοίμως ἐσμὲν πάλιν πρὸς πᾶσαν ὑμῶν βάσανον, διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην ἐν οὐρανοῖς. Ὑμεῖς δὲ ποίαν παῤῥησίαν ἔχοντες τοῖς ἀψύχοις καὶ ματαίοις εἰδώλοις μάτην θρησκεύοντες, καὶ ταῖς ἀπωλείαις αὐτῶν κοινωνοὶ καθιστάμενοι; Αἰσχυνθῆτε οὖν λοιπὸν θεοὺς ὀνομάζοντες, τοὺς ἐν ἀσελγείαις καὶ μέθαις καὶ πολέμοις καὶ φόνοις πρὸς ὀλίγον ζήσαντας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ νῦν δὲ κολαζομένους ἐν τῷ ἀσβέστῳ πυρί· ὅπερ τὸ αὐτὸ ἄσβεστον πῦρ μένει, καὶ πάντας τοὺς σεβομένους αὐτούς. Ταῦτα ἀκούσας ὁ παράνομος Τέρτυλλος, καὶ οἱ συγκαθήμενοι αὐτῷ, καὶ κελεύει βουνεύροις ἀφειδῶς τὰς σάρκας αὐτῶν καταξέεσθαι. Ἐπὶ πολὺ δὲ γενομένου τούτου, εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὁ Τέρτυλλος· Μέχρι τίνος, ἄθλιοι, οὐ πείθεσθε ἡμῖν καὶ θύετε τοῖς θεοῖς, καὶ συγγνώμην παρ' αὐτῶν ἕξετε, καὶ τιμῶν μεγάλων παρ' ἡμῶν ἀξιωθήσεσθε; Οἱ δὲ ἅγιοι τρεῖς παῖδες εἶπον αὐτῷ· Ἡμεῖς τῷ ζῶντι Θεῷ καθ' ἑκάστην ἡμέραν θυσίαν αἰνέσεως προσφέρομεν, ὃς ἡμᾶς ῥύσεται ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν, καὶ τῇ ἐπουρανίῳ δόξῃ καταριθμήσει. Εἴθε οὖν, Τέρτυλλε παράνομε, μᾶλλον ἐπείθου ἡμῖν, καὶ σὺν ἡμῖν τὸν μόνον ἀληθινὸν προσεκύνεις Θεόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ὁ δὲ Τέρτυλλος λέγει αὐτοῖς,

taureis eos lacerat:

C Διὰ τὴν προπέτειαν ὑμῶν ἀπολέσω ὑμᾶς. Οἱ δὲ Ἅγιοι εἶπον· Ἀπολέσει σε ὃν βλασφημεῖς Θεόν.

36 Τότε ὁ παμμιαρώτατος Τέρτυλλος ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι μόλυβδον καὶ πίσσαν, καὶ ἄσφαλτον, καὶ λυθῆναι ἐν λέβητι, καὶ καταχυθῆναι ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν Ἁγίων καὶ κατὰ παντὸς τοῦ σώματος αὐτῶν. Τούτου δὲ γενομένου τοῦ ἀνοσίου προστάγματος, καὶ λυθέντος λοιπὸν τῆς πίσσης καὶ μολύβδου, ἐκέλευσεν αὐτοὺς στῆναι ὑποκάτω πέτρας ὑψηλῆς, καὶ γυμνασθῆναι τὸν λέβητα, καὶ ἐκχύσαι τὸν μόλυβδον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τῶν Ἁγίων καὶ διατρέχειν δι' ὅλου τοῦ σώματος αὐτῶν. Καὶ τούτου γενομένου ἐπιχέοντες ἦσαν οἱ δήμιοι ἐπάνω τῶν Ἁγίων. Ἔκραζον δὲ λέγοντες, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, σῶσον ἡμᾶς, καὶ δώρησαι ἡμῖν ὑπομεῖναι ταῦτα τὰ βασανιστήρια, ἃ ἡμῖν προσάγει ὁ παμμίαρος Τέρτυλλος διὰ τὸ σὸν ἅγιον ὄνομα. Ἐκχεομένου δὲ τοῦ μολύβδου καὶ τῆς πίσσης ἐπ' αὐτούς, ἦσαν πεπηγότα ἀμφότερα· ἀνέμου γὰρ ἰσχυροῦ πνεύσαντος κατὰ τὴν ὥραν, πεπήγασι, καὶ οὐδὲν ἠδυνήθησαν βλαβῆναι τῶν ἁγίων ἀπὸ τῆς ἀπενεχθείσης αὐτοῖς κακοτέχνου διαβολικῆς κολάσεως. Θύμου δὲ καὶ ὀργῆς ζέσας ὁ παμμίαρος Τέρτυλλος, ἐκέλευσε τοὺς Ἁγίους ἐπικέφαλα τῶν ποδῶν κρεμασθῆναι, καὶ καπνῷ δριμυτάτῳ καπνίζεσθαι αὐτοὺς εὐτόνως. Καὶ ταύτης προσενεχθείσης αὐτοῖς τῆς βασάνου, ἔλεγον· Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, δὸς ἡμῖν

illi a plumbo et piceliquefactis non læduntur:

ὑπομεῖναι τὴν πικρὰν ταύτην τῆς βασάνου τιμωρίαν. Εὐτόνως δὲ αὐτοῖς τὸν καπνὸν ὑποβαλλόντων, καρτερικῶς ὑπομείναντες οἱ Ἅγιοι, ἐπὶ πλείου θυμοῦ πλησθεὶς ὁ Τέρτυλλος, ἐκέλευσεν αὐτοὺς λυθῆναι καὶ στῆναι ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Τότε ἐκέλευσεν αὐτοὺς ξυρῆσαι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καθὼς καὶ τὸ πρῶτον ἐκέλευσεν αὐτοῖς, διαπερασάντων αὐτῶν ἐκ τῆς Ῥώμης, ὅτε ἦν ἐν Ταυρομένοις. Ἐκέλευσεν οὖν λυθῆναι πίσσαν, καὶ ἐκχυθῆναι ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν Ἁγίων· καὶ ἀχθῆναι ξύλον βαρύ, καὶ πελεκήσαντες αὐτῷ ἐπιθῆναι ἐπὶ τοὺς τραχήλους αὐτῶν δίκην ζυγοῦ, ὡς δέκα ἄνδρες μόλις ἐπέθηκαν εἰς τοὺς τραχήλους τῶν Ἁγίων, καὶ ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι τὸ ξύλον ἐν αὐτοῖς· καὶ ἐκέλευσεν αὐτοὺς περιπατῆσαι πᾶσαν τὴν πόλιν, καὶ προσπορεύεσθαί τινας ἔμπροσθεν αὐτῶν κράζοντας καὶ λέγοντας, Ὅστις οὐ θύει τοῖς ἀηττήτοις καὶ ἀθανάτοις θεοῖς, τοῦτον τὴν καταδίκην ὑφέξηται. Πορευομένων δὲ τῶν Ἁγίων διὰ μέσου τῆς πόλεως, καὶ τῶν προπορευομένων κραζόντων, ἠκολούθει αὐτοῖς πλῆθος λαοῦ, λοιπὸν δὲ καὶ Ἰουστίνη καὶ Θέκλα καὶ ἕτεραι σὺν αὐταῖς. D

37 Ἦν δὲ προστάξας ὁ Τέρτυλλος τοῖς δημίοις ἀπελάσαι αὐτοὺς ἕως τῶν ὑψηλῶν σπηλαίων, καὶ πάλιν ὑποστρέφειν αὐτοὺς διὰ μέσωθεν τῆς τῶν Ἑβραίων κατοικίας. Ἐλθόντες δὲ εἰς μέσον τῶν Ἑβραίων, δραμὼν ὁ Ἑβραῖος ἐκεῖνος, οὗ τὸν υἱὸν ἐθεράπευσαν οἱ Ἅγιοι, λοιπὸν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ παῖς ὁ ἰαθεὶς ἅμα τῇ μητρὶ αὐτοῦ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ πάσῃ τῇ πανοικίᾳ αὐτῶν· καὶ πεσόντες ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν ἔλεγον αὐτοῖς· Ἐλεήσατε ἡμᾶς Ἅγιοι, καὶ σὺν ὑμῖν ἐπιτρέψατε ἀκολουθεῖν. Ὁ δὲ ἅγιος Ἄλφιος σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, λέγει τῷ Ἰουδαίῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ· Δῴη ὑμῖν Κύριος ὁ Θεός, ὁ δι' ἡμᾶς τὰ πάθη ὑπομείνας, καταξιωθῆναι τῆς μερίδος τῶν Ἁγίων. Τότε ἦραν φωνὴν πάντες, κράζοντες καὶ λέγοντες· Χριστιανοί ἐσμεν, καὶ ἀρνούμεθα τὴν τῶν Ἰουδαίων μονοθέλητον πίστιν· καὶ πιστεύομεν εἰς τὸν ἕνα Θεόν, καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ εἰς τὸ πανάγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα, καὶ τὸ αἷμα ἡμῶν ἐκχέομεν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ὃν οὗτοι καταγγέλλουσιν ἀληθῶς. Ταῦτα ἀκούσαν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, ἐξελθόντες ἐκ τῶν σπηλαίων αὐτῶν, ἄραντες λίθους ἐλίθαζον αὐτοὺς καὶ ἔλεγον· Οὕτως εἰς Χριστὸν ὑμεῖς πιστεύετε, ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν λαβόντες ἐσταύρωσαν; Οἱ δὲ δήμιοι ταῦτα ἀκούσαντες, ἀνήγαγον τῷ Τερτύλλῳ τὰ γενόμενα. Ἀκούσας δὲ ὁ παράνομος Τέρτυλλος ταῦτα, ἐκέλευσε καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους δεθέντας ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν· Ἐπιλαβόμενοι οὖν οἱ στρατιῶται τοὺς Ἑβραίους, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, ἐπέδησαν αὐτοὺς καὶ ἤλασαν μετὰ τῶν Ἁγίων πρὸς τὸν Τέρτυλλον. Ὁ δὲ περιβλεψάμενος αὐτοὺς ὡς λέων, λέγει αὐτοῖς· Πότε ἐπιστεύσατε τοῖς ἀθλίοις τούτοις; εἴπατε ἡμῖν· Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· Ἡμεῖς Τέρτυλλε πλανώμενοι ἐπιστεύσαμεν πίστιν ματαίαν καὶ βέβηλον, εἰδότες δὲ νῦν τὴν ἀληθινὴν πίστιν τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων τούτων παίδων, ἣν εἰς Χριστὸν κέκτηνται, σὺν αὐτοῖς πιστεύομεν, καὶ σὺν αὐτοῖς αἷμα ἡμῶν ἐκχέομεν.

quibus visis Judæi quidam

E

fidem Christi profitentur

etiam coram Tertyllo,

F

38 Διηγήσαντο οὖν οἱ δήμιοι τῷ Τερτύλλῳ, λέγοντες· Ὅτι δέσποτα διερχομένων ἡμῶν διὰ μέσου τῆς πολιτείας τῶν συνεθνῶν αὐτῶν, καὶ ὡς μόνον ἤκουσαν λεγόντων αὐτῶν, ὅτι Χριστιανοί ἐσμεν καὶ εἰς Χριστὸν πιστεύομεν, ἦραν λίθους, καὶ ἐλίθαζον αὐτούς. Ταῦτα ἀκούσας ὁ παμμίαρος Τέρτυλλος, ἐχάρη λίαν, καὶ ἀποστείλας ἐκάλεσε τοὺς πρώτους τῶν Ἑβραίων. Παραγενόμενοι δὲ ἐξ αὐτῶν τὸν ἀριθμὸν κ' πρὸς τὸν Τέρτυλλον, καὶ προσκυνήσαντες αὐτόν, λέγει αὐτοῖς· Καλῶς παρεγένεσθε πρὸς ἡμᾶς οἱ τῶν θεῶν σεβασταὶ καὶ φίλοι τοῦ Αὐτοκράτορος, οὗτοι λέγουσιν οἱ σήνεθνοι ὑμῶν. Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· Ἐὰν ἐν τῷ λογισμῷ τούτῳ ἐμμείνωσι, κακῶς ἀπολέσομεν αὐτούς. Εἶτα μετὰ ταῦτα πλησίον καλέσας ὁ Τέρτυλλος τὸν πεπιστευκότα Ἑβραῖον τῷ Χριστῷ, λέγει αὐτῷ, Μέκρι τίνος πλανᾶσαι καὶ βλασφημεῖς εἰς τοὺς ἀθανάτους θεὺς τοὺς ἀεὶ ζῶντας; γίνωσκε γάρ, ἄθλιε, ὅτι οὗτοι οἱ σύνεθνοί σου οὔτε ἀκοῦσαι ὑπομένουσι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ὃν οὗτοι οἱ ἄθλιοι ἀποπλανῶσιν ὑμᾶς. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἑβραῖος, εἶπε τῷ Τερτύλλῳ· Ἐγὼ πολλὰ

a quo Judæis aliis traditi

ἔλεγιν

A λέγειν οὐκ οἶδα τοῦτο δὲ λέγω σοι, Χρισνιανός εἰμι καὶ δαίμοσιν οὐ θύω. Τότε ὁ Τέρτυλλος θυμοῦ πλησθεὶς, τοὺς μὲν Ἁγίους κελεύει πάλιν βληθῆναι ἐν τῇ φυλακῇ· τοὺς δὲ Ἑβραίους, τοὺς πεπιστευκότας τῷ Χριστῷ, δοὺς στρατόπεδον ἱκανὸν, παρέδωκεν αὐτοὺς τοῖς συνέθνοις αὐτῶν, λέγων, Ἄραντες αὐτοὺς ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸ ἔθος ὑμῶν κρίνατε αὐτούς. Παραλαβόντες δὲ αὐτοὺς οἱ στρατιῶται ἐξήγαγον αὐτοὺς μακρὰ τῆς πόλεως, καὶ στήσαντες ἐλιθοβόλησαν αὐτοὺς ἐκεῖ, καὶ ἀπέθανον πάντες ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Καὶ ὑπέστρεψαν οἱ δήμιοι καὶ οἱ στρατιῶται, καὶ ἀνήγαγον τῷ Τερτύλλῳ, τέθνηκαν ἐκεῖνοι οἱ ἄθλιοι. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Τέρτυλλος, καὶ περιχαρὴς γενόμενος, ἐκέλευσεν ἅπαν τὸ στρατόπεδον σὺν τῷ δήμῳ συνέρχεσθαι ἐπὶ τὸ πραιτώριον. Πάντων οὖν συνελθόντων ἐν αὐτῷ, ἀπεκρίνατο ὁ Τέρτυλλος, λέγων αὐτοῖς· Δεῦτε, συγχάρητέ μοι πάντες, ὅτι οἱ μαθητεύσαντες τοῖς ἀθλίοις τούτοις, ἐλίθασαν αὐτοὺς οἱ σύνεθνοι αὐτῶν· καὶ πάντων αὐτῶν ἀποκριθέντων, μέγας ὁ θεὸς Ἀπόλλων καὶ Ἀσκλήπιος καὶ Ἡρακλῆς, καὶ Διόνυσος καὶ Δίος, οἵ τινες τῇ οἰκουμένῃ εἰρήνην χωρίζονται, καὶ τῇ τοῦ Αὐτοκράτορος κεφαλῇ, καὶ τῇ σῇ, δέσποτα.

lapidibus obruuntur.

39 Τῶν δὲ Ἁγίων ἐν τῇ φυλακῇ εἰσελθόντων, ἅμα τοῦ κλοιοῦ τοῦ κατασκευασθέντος τέχνῃ σατανικῇ ὑπὸ τοῦ B παρανόμου Τερτύλλου, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀτενίσαντες, εἶπον· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, εὐχαριστοῦμέν σοι, ὅτι ἐκάλεσας ἡμᾶς εἰς τοῦτον τὸν κλῆρον τῆς μαρτυρίας. Αὐτὸς οὖν, δέσποτα, ὁ ἐν μέσῳ δύο λῃστῶν σταυρωθεὶς, καὶ θανάτου γευσάμενος ἀθάνατος ὑπάρχων, ἵνα ῥύσῃς ἐκ τοῦ θανάτου τὸν ἄνθρωπον, δὸς καὶ ἡμῖν ἀκλινῆ ὁμολογίαν αὐτῆς εἴς σε πίστεως ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, καὶ φύλαξον τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου μηχανῆς. Καὶ ὁ μὲν ἀσεβὴς καὶ παράνομος Τέρτυλλος ἠβουλήθη τὰ πρόσωπα ἡμῶν ἀλλοιῶσαι τῇ πίσσῃ, καὶ τὴν μορφὴν ἡμῶν, ἣν κατ᾽ εἰκόνα σου ἐφορεύσαμεν· καὶ τὰς τρίχας ἡμῶν ἀπεξύρισεν, ἃς ἔδωκας τῷ ἀνθρώπῳ, ὃν ἔπλασας εἰς εὐπρέπειαν· αὐτὸς καὶ τὰ νῦν, κύριε, ἴασαι τοὺς δούλους σου καθὼς καὶ τὸ πρῶτον, ἵνα μὴ ἐπαίρηται εἰς ὕψος τὸ κέρας αὐτοῦ, ὁρῶν ἡμῶν ἀλλοιωμένην τὴν μορφὴν, ἀλλ᾽ ἵνα κατενεχθῇ ἀπὸ τοῦ διαλογισμοῦ αὐτοῦ τοῦ ματαίου. Ταῦτα δὲ αὐτῶν εἰπόντων, προστάξει Θεοῦ διεῤῥάγησαν οἱ λῶροι, ἐν οἷς ἦν δεδεμένον τὸ ξύλον ἐν τοῖς τραχήλοις αὐτῶν· ἐγένετο δὲ ἄφαντον ἀπ᾽ αὐτῶν καθὼς καὶ τὸ πρότερον, καὶ ἔῤῥιπται εἰς τὴν θάλασσαν· τοῦτο γὰρ μόνον ᾔτουν οἱ ἅγιοι τὸν φιλοκτείρμονα καὶ φιλάγαθον Θεὸν, τοῦ μὴ μορφὰς αὐτῶν εἶναι ἀλλοιωμένας. Ὁ δὲ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς δέδωκεν αὐτοῖς τὸ αἴτημα αὐτῶν· καὶ εὐθέως καὶ παραχρῆμα ἐκαθαρίσθησαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ ἐγένοντο ὡς τὸ φῶς· ἀνέτειλαν δὲ καὶ αἱ τρίχες αὐτῶν, καὶ εἰς ἀλλήλους ἀτενίσαντες ηὐχαρίστησαν τῷ σωτῆρι Χριστῷ C καὶ δεσπότῃ πάσης τῆς κτίσεως.

Sancti oratione usa

solvuntur et priori formæ restituuntur,

40 Εἶτα τῇ ἑξῆς ἐκέλευσεν αὐτοὺς ὁ Τέρτυλλος πάλιν ἀχθῆναι τοὺς ἁγίους τρεῖς παῖδας ἐν τῷ πραιτωρίῳ, καὶ στάντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ λέγει αὐτοῖς· Ὑμεῖς ἐστε οὓς ἐγὼ ἐξύρισα καὶ ἐξέχεα πίσσαν εἰς τὰ πρόσωπα ὑμῶν; Οἱ δὲ εἶπον· Ναὶ, ἡμεῖς ἐσμεν, ἀναιδέστατε κύον. Ὁ δὲ πάλιν θυμοῦ πλησθεὶς καὶ ὀργῆς πολλῆς, λέγει αὐτοῖς· Ἐγὼ ὑμᾶς κακῶς τοῦ ζῆν ἀπαλλάξω, μὰ τοὺς μεγίστους θεοὺς, ὅτι πυρὶ ὑμᾶς παραδώσω. Οἱ δὲ ἅγιοι παῖδες ἀποκριθέντες εἶπον αὐτῷ· Ἡμεῖς καταγελῶμέν σου τοῦ ματαίου καὶ ἀναισθήτου νοός. Γνῶθι οὖν καὶ τὰ νῦν, ὅτι οὔτε ἑαυτοῖς, οὔτε αὐτοῖς δύνανται βοηθῆσαι οἱ θεοί σου· εἴδωλα γάρ εἰσιν ἀναίσθητα καὶ δαιμόνια πλανῶντα τοὺς ἀναισθήτους ἀνθρώπους, ὑπὸ δὲ τῶν τοῦ Χριστοῦ δούλων καταργούμενα. Τότε πάλιν ἐκέλευσεν αὐτοὺς δεθέντας σχοινίῳ εἰς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τῶν Ἁγίων· καὶ στήσας εἰς τοὺς μὲν πόδας στρατιώτας ι', ὁμοίως καὶ εἰς τὰς χεῖρας δέκα, πρὸς ἕκαστον τῶν ἁγίων κ'· καὶ τεθέντας αὐτοὺς ἐπὶ πρώσωπον, σύρεσθαι κατὰ ἀγρίων λίθων γυμνοὺς αὐτοὺς ὑπάρχοντας· τὸ δὲ αἷμα ὑπερέκχυτο σφοδρῶς, καὶ αἱ σάρκες αὐτῶν ἔπιπτον, ὥστε καὶ τὰ σπλάγχνα αὐτῶν φαίνεσθαι. Πάλιν δὲ ἐκέλευσεν αὐτοὺς ὑπτίους στρέφεσθαι, καὶ σύρεσθαι ὑπὸ τῶν δημίων εὐτόνως, ὥστε καὶ τὰ ὀστᾶ αὐτῶν γυμνωθῆναι. Καὶ ἐκέλευσεν αὐτοὺς D ἀχθῆναι ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς· Ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὃν σέβεσθε; Διατί οὐκ ἐξείλατο ὑμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν μου; Τότε ὁ ἅγιος Ἄλφιος, χαμαὶ κείμενος, λέγει αὐτῷ· Ὦ παράνομε καὶ ἀσεβέστατε Τέρτυλλε, οὐκ ἠρκέσθη οὐδὲ ἐνεπλήσθη ἡ δολερά σου ψυχὴ τῶν τοσούτων βασάνων, ὧν ἐπήγαγες εἰς ὑμᾶς· ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν βάσανον ἐπήγαγες εἰς ὑμᾶς· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ποιῶν, προσέθηκας ἐπὶ τοὺς στεφάνους ἡμῶν. Οὐκ ᾐδέσθης ὅλως ἄνθρωπος ὢν, θηριωδέστατε, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχίων γεγονὼς, εἰς τοὺς ὁμοιοπαθεῖς ἀνθρώπους τοιαύτας καὶ πικρὰς ἐπάγαγε βασάνους. Ἀλλὰ τί εἴπω πλέων, εἴπω καὶ τοῦτο, πανάθλιε· καθὼς καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἅγιοι παῖδες, οἱ ὑπὲρ τοῦ νόμου τελειωθέντες, τὴν αὐτὴν κἀγὼ ἀναλαβὼν φωνὴν λέγω σοι παράνομε, τοῦ πυρὸς τοῦ ἀσβέστου πρόξενον ἑαυτὸν ποιῶν· τρία γὰρ μειράκια καταλελύκαμέν σου τὴν τυραννίδα, τὸ γὰρ μὴ δυνηθῆναί σε μεταποιῆσαι ἡμᾶς, κατάλυσίς ἐστι· τὸ πῦρ σου ψυχρὸν ἡμῖν, καὶ ἄτονοι οἱ κατάπελται, καὶ ἀδύνατος ἡ βία σου· ἐὰν γὰρ ἑτέρας μυρίους βασάνους ἐπαγάγῃς ἡμῖν, καὶ πάντα τὰ τοῦ πατρός σου τοῦ διαβόλου ἀποκενώσῃς εἰς ἡμᾶς βέλη, οὐκ ἂν τὴν πίστιν ἡμῶν συλῆσαι δυνηθῇς. Ταῦτα ἀκούσας ὁ παμπόνηρος καὶ ἀναιδέστατος Τέρτυλλος, κινηθεὶς ἐκ τῆς τοῦ δαίμονος ἐνεργείας, ἐκέλευσενν οὕτως αὐτοὺς συρομένους ἀπενεχθῆναι ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ῥιφῆναι ἔνδον. Ἠκολούθη E δὲ αὐτοῖς πλῆθος λαῶν πιστῶν καὶ γυναῖκες, κλαίοντες καὶ λέγοντες, Ὁ Θεὸς, ὃν οἱ Ἅγιοι οὗτοι σέβονται, βοήθησον αὐτός τε καὶ ἡμῖν· ξένον γὰρ καὶ παράδοξον ἡγοῦντο, ὅτι τοσοῦτον αὐτοῖς ἐπενεχθέντων βασάνων, οὐκ ἐξέλειπε τὸ πνεῦμα αὐτῶν.

raptantur proni per saxa,

dein supini cum carnis laceratione,

EX MS. VATICAN.

generose respondent Tertyllo

et retrahuntur in carcerem.

41 Τότε κελεύει ὁ Τέρτυλλος γενέσθαι σχάραν παμμεγεθῆ, καὶ τήγανον χαλκοῦν, καὶ ὀγκινίσκους μικροὺς τρεῖς, πρὸς τὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἁγίου Ἀλφίου ἀποκόψαι· Τῆς δὲ k σχάρας καὶ τοῦ τηγάνου μετὰ λ' ἡμέρας πληρωθέντων, οἱ Ἅγιοι διέτριβον ἐν τῇ φυλακῇ, οὐκέτι γὰρ αὐτοὺς ἀνετάσαι ἤθελεν ὁ Τέρτυλλος, διὰ τὸ ἐν μέσῳ πάντων ἐνυβρίζειν αὐτοὺς αὐτὸν ὡς κύνα· παραινούντων αὐτῷ καὶ τῶν συγκαθεζομένων τοῦ μὴ ἀγαγεῖν αὐτοὺς ἢ εἴτι εἰς ἐρώτησιν, ἀλλ᾽ ἀπαλλάξαι αὐτοὺς ταχέως τοῦ ζῆν. Οἱ δὲ ἅγιοι Μάρτυρες Ἄλφιος, Φιλάδελφος καὶ Κυρῖνος εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέψαντες, ἔλεγον· Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πρὸ τῶν αἰώνων ὑπάρχων, εἰς ὃν ἡμεῖς κατεφύγομεν ἐκ νεότητος ἡμῶν, ἡ καλὴ καὶ ἀληθὴς τῶν Χριστιανῶν ἐλπὶς καὶ προσδοκία, ἀψευδὴς τῶν δούλων σου ἐπαγγελία, ὁ ἀνέκλειπτος θησαυρὸς, ὁ καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων αἰνέσεων παρέχων τὰς σὰς δωρεὰς τοῖς ἀγαπῶσί σε· ἐπάκουσον ἡμῶν Κύριε, ὁ δοὺς ἡμῖν τὴν τῆς μαρτυρίας ὁμολογίαν μέχρι τέλους ὑπομεῖναι, αὐτὸς καὶ νῦν πρόσδεξαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, καὶ ῥῦσαι αὐτὰς ἐκ τῶν πονηρῶν καὶ πολεμίων πνευμάτων, καὶ μετὰ τῶν εὐαρεστησάντων σοι κατάταξον· συγχωρῶν δὲ καὶ οὗτοι ὅσα ἔπραξαν F εἰς τοὺς σοὺς δούλους τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον· φώτισον δὲ αὐτοὺς εἰς ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας, ὅτι πάντας θέλεις σωθῆναι· ἐξαπόστειλον δὲ βοήθειαν, καὶ ἐπὶ τοὺς δούλους σου τούς σε ὁμολογήσαντας, καὶ διὰ τὸ πανάγιόν σου ὄνομα λίθοις τελειωθέντας, βαπτισθέντας δὲ ὑπὸ τοῦ ἰδίου αἵματος, συγχωρῶν αὐτοῖς, δέσποτα, ἃ ἐπράξαντο πρὶν εἴς σε κακά· αὐτὸς δι᾽ οἰκιῶν σου ἀμοιβῶν, ἀντάμειψαι αὐτοὺς ἐν τῇ φοβερᾷ σου καὶ φρικτῇ ἐλεύσει, τούτους ἀξιῶν τῆς ἐκ δεξιῶν σου στάσεως κατὰ τὸ σὸν θέλημα.

CAP. VII Dum nova tormenta parantur,

k

orantes in carcere Sancti

42 Ταῦτα δὲ αὐτῶν εἰπόντων, ἐλθοῦσα Ἰουστίνη καὶ Θέκλα, ἤνεγκαν πᾶσαν τὴν ὀθόνην αὐτῶν τὴν πολυτελῆ, βουλόμεναι κατασχύσαι καὶ καταδῆσαι τὰ τραύματα τῶν Ἁγίων. Εὑροῦσαι δὲ ἐκεῖ τὸν Ἀλέξανδρον, αὐτὸς γὰρ ἦν τεταγμένος τοῦ φυλάσσειν αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ, δοῦσαι αὐτῷ χρήματα, παρεκάλεσαν αὐτὸν λέγουσαι· Ἔασον ἡμᾶς, κύριε, εἰσελθεῖν πρὸς τοὺς Ἁγίους, καὶ καταδῆσαι αὐτῶν τὰ τραύματα. Ὁ δὲ εἶπεν αὐταῖς, Εἰσέλθετε. Εἰσελθουσῶν δὲ αὐτῶν, προσεκύνησαν τὰ δεσμὰ τῶν ἁγίων, καὶ ἐνέγκασαι τὴν ὀθόνην αὐτῶν τοῦ περικόψαι καὶ καταδῆσαι αὐτῶν τοὺς πόνους. Εἶπον αὐταῖς οἱ Ἅγιοι, Μὴ γένοιτο ἡμῖν περιποιήσασθαι ὑπ᾽ οὐδενὸς τῶν ἀνθρώπων, ἢ περιδεδέσθαι ἢ θεραπεύεσθαι· ἔχομεν γὰρ τὸν μέλλοντα

non permittunt vulnera obligari,

ἡμᾶς

EX MS. VATICAN.

A ἡμᾶς λόγῳ θεραπεῦσαι, μᾶλλον δὲ τῷ θελήματι αὐτοῦ τῷ ἁγίῳ· ταύτην δὲ ἣν προσηνέγκατε ἡμῖν, ἐξελθοῦσαι, δότε αὐτὰ τοῖς δεομένοις, πτωχοῖς, χήραις καὶ ὀρφανοῖς· Ἦν δὲ Ἰουστίνη ἕνα ἔχουσα ὀφθαλμὸν, ἀπελθοῦσα εἰς τὸν ἅγιον Φιλάδελφον, ἦν γὰρ αὐτὸς πλεῖν τῶν ἄλλων ἐκλυθεὶς ὑπὸ τῆς βασάνου· ἡ δὲ λέγει αὐτῷ· Ἐπίδος μοι κύριέ μου τὴν χεῖρά σου. Ὁ δὲ ἐπέδωκεν αὐτῇ τὴν χεῖρα· καὶ περιπτυξαμένη κατεφίλει αὐτήν. Ἐπιθεῖσά τε αὐτὴν ἐπὶ τὸν ὀφθαλμὸν αὐτῆς, καὶ ἐγένετο ὑγιὴς ὡς ὁ ἄλλος· ἔδωκε δὲ δόξαν τῷ Θεῷ ἡ γυνὴ λέγουσα· εἷς Θεὸς ἀληθινὸς, ὃν οἱ Χριστιανοὶ σέβονται. Εἶτα μετολίγον ἐξῆλθον ἐκ τῆς φυλακῆς, καὶ ὡς εἶδε τὴν Ἰουστίναν ὁ Ἀλέξανδρος ἀναβλέψασαν, ἔμεινεν ἐνεὸς ἐν ἑαυτῷ· εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν, προσκαλεσάμενος αὐτὴν λέγει αὐτῇ· Οὐχὶ, κυρία μου, μετὰ ἑνὸς ὀφθαλμοῦ συγχωρεῖσα εἰσῆλθες εἰς τοὺς ἀνθρώπους; Ἡ δὲ λέγει αὐτῷ· Ναί· καὶ ἡ τούτων πίστις καὶ προσευχὴ ἰάσατό με τὴν ἐλεεινὴν, κἀγὼ δὲ σὺν αὐτοῖς αἰνῶ καὶ ὑμνῶ Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεόν.

et Justinæ oculum sanant:

43 Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἀλέξανδρος, εἰσεπήδησεν εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἁγίων, μετὰ δακρύων ἔλεγε· Συγχωρήσατέ μοι Ἅγιοι ἃ εἰς ἡμᾶς ἔπραξα κακὰ, καὶ δεήθητε τοῦ Χριστοῦ, ὅπως κἀμὲ καταξιώσει τοῦ ἁγίου καὶ σωτηριώδους βαπτίσματος· ἦν γὰρ B καὶ αὐτὸς πεπαιδευμένος γράμμασι, καὶ καθημέραν ἀναγινώσκων τὰς τῶν Χριστιανῶν γραφάς. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ Ἅγιοι· Ὁ Θεὸς, ἀδελφὲ, ὁ πάντας θέλων σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, δώη σοι κατὰ τὸ αὐτοῦ θέλημα. Πλὴν καθὼς ὁ μακάριος Ἀπόστολος βοᾷ, ὅτι ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος καὶ ἡμέρα σωτηρίας, σπεῦσον, ἐὰν βούλῃ σῶσαι τὴν ψυχήν σου. Ὁ δὲ φησι πρὸς αὐτούς· Τί ποιήσω; πῶς δέξομαι τὸ βάπτισμα. Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· Εἰ μὲν δυνατὸν καὶ εὐάρεστόν ἐστι τῷ Θεῷ δέξασθαί σε τὸ βάπτισμα, καλόν· εἰ δὲ μή γε, διὰ τοῦ ἰδίου σου αἵματος βάπτιζέ σε. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, ἐξῆλθε καὶ ἐκάθισεν ἔμπροσθεν τῆς φυλακῆς. Καὶ ἰδοὺ ἀποστείλας ὁ Τερτύλλος, ἐκάλεσεν αὐτὸν ἐν τῷ Πραιτωρίῳ· καὶ εἰσελθὼν ἔστη ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Τέρτυλλος λέγει αὐτῷ· Ἀλέξανδρε, ἆρά γε ζῶσιν οἱ ἄθλιοι ἐκεῖνοι, ὧν τὰ σπλάγχνα ἔρρεον ἐν τῇ γῇ; Λέγει αὐτῷ· Ναὶ ζῶσι, καὶ ἰάθησαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ αὐτῶν. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Ἀπελθὼν ἄγαγε ἡμῖν τὴν σχάραν καὶ τὸ τύγανον καὶ τοὺς ὀγκινίσκους, ἃ ἐπετάξαμεν εἰς τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· Μή μοι γένοιτο ἀπὸ τοῦ νῦν ἐπενεγκεῖν χεῖράς μου εἰς τοὺς Ἁγίους τούτους· ἀλλὰ κἀγὼ ἀπὸ τῆς σήμερον τὸν Χριστὸν σέβομαι, ὃν οὗτοι προσκυνοῦσι, καὶ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ἀποκαλῶ.

Quo viso Alexander baptizari petit

et coram Tertyllo se Christianum fatetur:

44 Ταῦτα ἀκούσας ὁ Τέρτυλλος, ὡς λέων ἐταράχθη, C κράζων καὶ λέγων· Οὐαί μοι! τί ποιήσω; Ἰδοὺ γὰρ προείρηκα· τάχα ἡ τῶν Χριστιανῶν μαγία κατέλαβε καὶ ἀφήρπασεν ἐκ τῆς ἐμῆς χειρὸς καὶ ὃν εἶχον ἕνα σύμβουλον. Ἀποστείλας δὲ ἐκάλεσε πλείστους ἄρχοντας τῆς Μεσοπόλεως, καὶ καθίσαντες εἶπεν ἀχθῆναι τὴν σχάραν καὶ τὸ τύγανον καὶ τοὺς ὀγκινίσκους· καὶ ἐκέλευσε καίεσθαι αὐτὰ κατὰ κράτος. Ἐκκαέντων δὲ αὐτῶν, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι μόλιβδον καὶ πίσσαν καὶ ἄσφαλτον καὶ ῥητίνην, καὶ κλιθῆναι ἐν τῷ τυγάνῳ, καὶ ἐκκαῆναι σφοδρῶς· ἀγαγών τε τοὺς ἁγίους Μάρτυρας λέγει αὐτοῖς· Ἰδοὺ ταῦτα δι' ὑμᾶς ἡτοίμασα, ἢ πεισθέντες θύσατε τοῖς θεοῖς, ἢ καθυποβάλλω ὑμᾶς ἐν τοῖς τυγάνοις τούτοις. Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον τῷ Τερτύλλῳ· Ὃ βούλει ποιῆσαι, παράνομε καὶ ἀσεβέστατε κύον, ποίει ἐν τάχει· ἡμᾶς γὰρ ὡς καὶ προέφημέν σοι, οὐδεὶς χωρίζει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ ἡμῶν. Τότε θυμωθεὶς ἐκέλευσε τὸν μὲν ἅγιον Ἄλφιον γλωττοτομηθῆναι· ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἅγιος εἶπεν· Ἄκουσον, ἀναιδέστατε κύον, κἂν ἀφέλῃς τὸ τῆς φωνῆς ὄργανον, καὶ σιωπώντων ἀκούει ὁ Θεός. Τότε οἱ στρατιῶται ἐπιλαβόμενοι αὐτὸν, ἀνοίξαντες τὸ στόμα αὐτοῦ, ἐκράτησαν οἱ δήμιοι τοὺς ὀγκίνους, καὶ σύροντες τὴν γλῶσσαν τοῦ ἁγίου Ἀλφίου, ἐπέτεμον αὐτήν. Τὸ δὲ πλῆθος τοῦ αἵματος ἐκχυθέντος, παρέδωκεν αὐτοῦ τὸ πνεῦμα ἐν εἰρήνῃ τῷ Θεῷ. Ὁμοίως δὲ ἀγαγόντες καὶ τὸν ἅγιον Φιλάδελφον, ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν σχάραν· καὶ προσοπτώμενος ἔλεγε· Κύριε

qui plenus ira

adductos extremum Sanctos

varie interficit

D Ἰησοῦ Χριστὲ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ, εἰς χεῖράς σου παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου· ὁ γὰρ σωρὸς τῆς ἀνθρακίας τοῖς τῶν ἰχώρων ἐσβένοιτο σταλαγμοῖς· καὶ οὕτω παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Ὁ δὲ ἅγιος Κυρίνος εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, ἑαυτὸν ἔρριψε κατὰ τὸν τύγανον· καὶ οὕτω τελειώθησαν ἀμφότεροι οἱ ἀληθινοὶ στρατιῶται, οἱ πολλὰς καὶ πικρὰς καὶ δεινὰς βασάνους ὑπομείναντες ὑπὸ τοῦ παμμιάρου Τερτύλλου, Ἐτελειώθησαν μηνὶ Μαΐῳ ι', ἐν τόπῳ λεγομένῳ Πουβλίκου, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10 Maji,

45 Ἐγένετο δὲ μετὰ τὸ τελειωθῆναι τοὺς ἁγίους καὶ πανευφήμους τρεῖς Μάρτυρας, Ἄλφιον, Φιλάδελφον, καὶ Κυρίνον, ὑπὸ τοῦ παμμιάρου καὶ φονώδους Τερτύλλου, ἐκέλευσε δεθῆναι σχοινίον ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ συρομένους αὐτοὺς ἔρριψεν ἐν φρέατι ξηρῷ, ἐν τόπῳ λεγομένῳ Στροβιλίῳ, πλησίον τοῦ οἴκου Ἰουστίνης καὶ Θέκλης· ἦσαν γὰρ αὗται αἱ μακάριαι γυναῖκες συγγενεῖς ἀλλήλων ὑπάρχουσαι, ἦσαν δὲ καὶ πλούσιαι σφόδρα, παρὰ πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ αὐτῇ Μεσοπόλει Λεοντίνων. Ἰδοῦσαι δὲ τὸ γενόμενον παρὰ τοῦ ἀγρίου θηρὸς Τερτύλλου, ὅτι ἔρριψε τοὺς Ἁγίους ἐν τῷ φρέατι, ἔτυψαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν καὶ τὰ στήθη, σφοδρῶς κλαίουσαι καὶ λέγουσαι, Μὴ συγχωρήσῃς Κύριε τῶν δυνάμεων διαμεῖναι ἐν τῷ φρέατι τούτους τοὺς μακαρίους Ἁγίους, οἳ καὶ διὰ τὸ σὸν ὄνομα ἐξέχεαν τὰ αἵματα αὐτῶν διὰ πολλῶν καὶ κακοτέχνων στρεβλώσεών τε καὶ βασάνων. Ταῦτα δὲ εἰποῦσαι, ἡσύχασαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν ὀλίγον, ἕως οὗ βραδεῖα γέγονεν ἤδη ὥρα· προσκαλεσάμεναι δὲ τοὺς ἑαυτῶν παῖδας πέντε καὶ ι' τὸν ἀριθμὸν, εἶπον αὐτοῖς· Γινώσκετε, τέκνα ἡμῶν ἀγαπητὰ, ὃν σέβουσιν οἱ Χριστιανοὶ Θεὸν, δυνατὸς ὑπάρχει καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἰᾶσθαι τοὺς εἰς αὐτὸν πεποιθότας· οἴδατε ὅτι οἱ ἅγιοι οὗτοι τρεῖς παῖδες ξένοι, παραγενόμενοι ἐνθάδε, καὶ πολλαῖς βασάνοις ὑποπεσόντες ὑπὸ τοῦ θεομάχου καὶ παμμιάρου Τερτύλλου, οὐκ ἠδυνήθη διὰ τῶν τοσούτων βασάνων μετακινῆσαι αὐτῶν τὸν εὐσεβῆ λογισμὸν ἐκ τῆς Χριστοῦ ἀγάπης· τὸ τέλος δὲ πυρὶ παρέδωκε τὰ σώματα αὐτῶν, καὶ οὕτω παρέδωκαν τὸ πνεῦμα τῷ Θεῷ, ὁμολογοῦντες αὐτόν τε καὶ τὸν μονογενῆ Υἱὸν, καὶ τὸ συναΐδιον ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα τὴν ἁγίαν [1] ὁμοιούσιον καὶ ὁμοδύναμον. Ἀποκριθέντες οὖν οἱ παῖδες εἶπον ταῖς κυρίαις αὐτῶν· Γινώσκομεν ὅτι ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ὑπάρχει μέγας καὶ ἰσχυρὸς, καὶ οἴδαμεν ὅτι καὶ οὗτοι οἱ Ἅγιοι δι' αὐτὸν ἔπαθον καὶ ἐτελειώθησαν ἐνθάδε. Λέγουσιν δὲ αὐταῖς· Καὶ τί κελεύετε ἵνα ποιήσωμεν; Ἡ δὲ Ἰουστίνη καὶ Θέκλα εἶπον αὐτοῖς· Βουλόμεθα ὑμῖν πιστεῦσαι μυστήριον, ἵνα ἀπελθόντες σὺν ἡμῖν ἐν τῷ φρέατι, ἐν ᾧ ὁ δαίμων ἐχάλασε τοὺς Ἁγίους, καὶ ἐν πολλῇ ἰσχύϊ ὑμῶν κατελθεῖν ὑμᾶς ἐν F τῷ φρέατι, καὶ ἑλκύσαι ἐκεῖθεν ὑμῖν τοὺς Ἁγίους. Οἱ δὲ μετὰ χαρᾶς δεξάμενοι τὸ προσταχθὲν αὐτοῖς ἔργον, ἀπῄεισαν ἐν τῷ φρέατι, ἔνθα ἦσαν ῥεριμμένοι οἱ Ἅγιοι· εἰδήσαν γὰρ καὶ αὐτοὶ ἔνθα ἦσαν οἱ Ἅγιοι βληθέντες.

corporibus in puteum abjectis:

E *ad qua tollenda egressæ Thecla et Justina cum famulis*

46 Καὶ προδραμόντες τὰ γύναια ὀλίγον, οἱ παῖδες ἀπήρχοντο ἕως τοῦ φρέατος. Ἤδη δὲ αὐτῶν ἀπερχομένων οὐ μακρὰν αὐτῶν ὄντων, ἤκουσαν εὐωδίαν πολλὴν, καὶ αἰσθανόμεναι εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Τάχα ἡ εὐωδία αὕτη τῶν Ἁγίων τούτων ὑπάρχει. Εἶτα μετολίγον ἀναβλέψαντες, θεωροῦσι φῶς περιαστράπτον κύκλῳ τοῦ φρέατος· καὶ πλησίον γενόμενοι, θεωροῦσι κειμένους τοὺς Ἁγίους ἐπάνω τοῦ φρέατος, ἐξαστράπτοντα αὐτῶν τὰ πρόσωπα, καὶ τὸ σῶμα αὐτῶν ὅλον ὑγιὲς γενόμενον, ὡς μηδὲ πυρὸς ὀσμὴν λαβόντα. Τοῦτο ἰδόντες τὸ παράδοξον οἱ παῖδες, ἐπέστρεψαν δρομαίως, καὶ συνήντησαν ἐν τῇ ὁδῷ ταῖς ἑαυτῶν κυρίαις, λέγοντες. Ἀληθῶς, κύριαι ἡμῶν, καθὼς εἰρήκατε, ὅτι μέγας ἐστὶν ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ, καὶ τῆς μεγαλοσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας. Ἰδοὺ οὓς ἐλέγομεν ἀνασπάσαι ἐκ τοῦ φρέατος, οὗτοι κεῖνται πλησίον τοῦ στόματος τοῦ φρέατος. Ἀναβλέψασαι δὲ καὶ αὗται, ἴδον φῶς μέγα περιαστράπτον τὰ σώματα τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Μαρτύρων. Πλησίον δὲ αὐτῶν γενόμεναι ἅμα τῶν παιδαρίων, συνηκολούθουν δὲ αὐταῖς καὶ

cum cælesti odore et luce

super puteum inveniunt integra,

καὶ

A καὶ πέντε κοράσια· καὶ τρέμουσαι Ἰουστίνη καὶ Θέκλα, προσέπεσον τοῖς ποσὶ τῶν Ἁγίων, κλαίουσαι καὶ λέγουσαι· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὁ ἐκλεξάμενος ὑμᾶς καὶ ἀγαγὼν ἐκ τοσούτων καὶ μακρῶν ὁρίων, πρὸς ἀόρθωσιν καὶ σωτηρίαν τῶν δι' ὑμῶν μελλόντου πιστεύειν εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον υἱὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ τὸν ἀληθινόν. Εἶτα προσκυνήσαντες αὖταί τε καὶ οἱ παῖδες τοὺς ἁγίους αὐτῶν πόδας, καὶ αἱ τούτων θεραπαινίδες.

et post redditum surdæ ancillæ auditum

47 Μία μὲν ἐκ τῶν τῆς Θέκλης θεραπαινίδων ὑπάρχουσα κωφὸς, μηδέποτε ὅλος αἰσθανομένη φωνῆς· καὶ ὡς μόνον προσεκύνησαν τοὺς τιμίους καὶ ἁγίους αὐτῶν πόδας, εὐθέως καὶ παραχρῆμα ἠνόιχθησαν αὐτῆς τῶν ὤτων ἀκοαὶ καὶ ἤκουσεν ὡς αἱ λοιπαί. Ἰδοῦσα δὲ ἡ κόρη τὸ εἰς αὐτὴν γενόμενον παράδοξον θαῦμα, εἰσδραμοῦσα πάλιν ἐκυλίετο παρὰ τους πόδας τῶν Ἁγίων, λέγουσα· Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ δι' ὑμῶν [g]Ἅγιοι, ὅτι ἀνεώχθησαν οἱ [g]Ἅγιοι τῶν ὤτων μου, καὶ ἤκουσα ἃ ἐπιθύμουν ἀκοῦσαι. Οὐκ εἴδησαν δὲ Ἰουστίνη καὶ Θέκλα ὅτι τοῦτο ἐγένετο εἰς αὐτὴν τὸ θαῦμα, εἰ μὴ ὅτι μόνη ἐκυλίετο παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν [h]Ἔμφοβοι δὲ γενόμεναι αἱ μακάριαι ἐκεῖναι γυναῖκες, λοιπὸν δὲ καὶ τὰ παιδάρια αὐτῶν, καὶ πάλιν ἠνδριομέναι, ἐλέγοντο τοῖς παιδαρίοις· Ἐπιβάλετε τὰς χεῖρας ὑμῶν χωρὶς παντὸς φόβου καὶ τρόμου, καὶ ἄρωμεν τοὺς Ἁγίους

auferunt atque sepeliunt.

B ἔνθεν· καὶ ἀπαγάγωμεν καὶ κατακρύψωμεν αὐτοὺς ἐν ᾧ οἴδαμεν ἀποκρύφῳ τόπῳ. Καὶ ὡς μόνον ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν τρεῖς ἐξ αὐτῶν παῖδες, ὁ μὲν εἷς Βαρνάβας, ὁ δὲ ἕτερος Ἰουλιανὸς, ὁ δὲ τρίτος Ἀγαθόνικος (οἱ μὲν δύο ὑπῆρχον Θέκλης, ὁ δὲ ἕτερος ὑπῆρχεν Ἰουστίνης ὁ λεγόμενος Ἀγατόνικος) καὶ ὡς μόνον ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς Ἁγίους, ἑαυτοὺς συνέδωκαν εἰς τοὺς ὤμους τῶν παιδαρίων, ὡς δοκεῖν μηδὲν βαστάζειν. Ἤγαγον οὖν αὐτοὺς ἐν τῷ οἴκῳ Ἰουστίνης καὶ Θέκλης, καὶ ἀπέθεντο αὐτοὺς ἐν κελλίῳ μικρῷ ἐν τόπῳ καθαρῷ, ἔνθα καὶ σπήλαιον ὑπῆρχεν· ἔμπροσθεν δὲ τοῦ αὐτοῦ σπηλαίου ἦν οἰκοδομηθὲν τὸ κέλλιον, ὡς μὴ ὑπονοεῖν τινα ὅτι ἐκεῖσε σπήλαιόν ἐστιν. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ σπηλαίῳ εἶχον αἱ μακάριαι ἐκεῖναι γυναῖκες τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν

D ἀποκεκρυμμένον, ἐν ᾧ καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσεκύνησαν αὐταί, καὶ πᾶσα ἡ πανοικία αὐτῶν. Κἀκεῖσε αὐτοὺς διεφύλαξαν ἐν τῷ αὐτῷ σπηλαίῳ, ἔνθα καὶ ὁ σεπτὸς ναὸς αὐτῶν ἀνῳκοδομήθη, μεθ' ὧν αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ εἰρήνην εἰλήφασι, διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα καὶ κράτος, αἶνος, μεγαλοσύνη, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

EX MS. VATICAN.

ANNOTATA.

a Ὀπισθάγκονα *alibi necdum lectum ab* ὄπισθεν *retro et* ἀγκὼν ἀγκῶνος cubitus.

b λυμὴ pernicies *est,* λυμὸς *nusquam legitur, imo nec* λυμώδης, *quemadmodum a* λοιμὴ pestilentia *dicitur* λοιμώδης: *quod autem per aphæresim ultimæ syllabæ, ex sequenti epitheto supplendæ, dicatur* λυμῷ καὶ θηριώδει *pro* λυμώδει καὶ θηριώδει *non ausim asseverare absque exemplis aliunde allatis.*

c *Videtur subintelligi* πόλεως urbis *et mox infra* νήσου, insulæ.

d *Ecgraphum nostrum* Ψημίθῳ *quod corrigendum fuit.*

E

e *Ibidem* μέλλον, *deinde verbo hoc punctis subnotato supra ipsum scribebatur* καὶ Μύμονα, *fortasse corrigendum et legendum, ex mente ejus qui autographum correxit,* μύλλων.

f *Scriptum erat* ἐνδόσουν, *pro quo nullum sensum faciente substituimus* ἐκστήσωσι.

g *Expungo, quia redundat* ἐμοὶ ὡς.

h Βεβηλάνω *pro* βεβηλόω *necum alibi legimus.*

i *Ita enim Latina versio, ubi in ecgrapho nostro perperam scriptus* Φιλάδελφος.

k Σχάρα *per apocopen primæ syllabæ pro* Ἐσχάρα.

l *Ecgraphum nostrum* ὡμολόγησαν, *quod sensum non facit.*

APPENDIX

APPENDIX

SIVE ADDENDA AUT EMENDANDA

D. P.

AD II TOMUM MAJI.

AD DIEM V.

NOT. 1 *Fol.* 2 *col.* 1 *Post* S. Irenem Mart. CP. *ponatur.* S. Herina *sive* Irene Aletii in Salentinis Calabriæ.

NOT. 2 De Irene CP. *Fol.* 5 *col.* 1 *a fine dele,* Præterea cap. 7 idem Procopius, *et hæc substitue :*

Alteram ad mare *dictam, cum exigua esset, destrui divinitus jussam, S. Marcianus Magnæ Ecclesiæ Œconomus extruere cœpit; absolvit autem Verina Augusta, Leonis Magni uxor, post annum* CCCCLX, *uti in Vita S. Marciani die* X *Januarii cap.* 5 *fusius legi potest, et ad* XV *Maji paucis etiam indicatur, propter S. Isidori Martyris reliquias, ab eodem Marciano istuc illatas. De hac autem* S. Irenes *ecclesia cap.* 7 *sic loquitur idem Procopius.* B

NOT. 3 *Fol.* 5 *Col.* 2 *dele reliqua istis posita de* S. Irene, *incipiendo ab his verbis,* Ac deinde seorsim refert S. Herinam; *et sequentia substitue.*

Cultus in Therasia

4 *P. Antonius Beatillus noster p. m. de hoc Opere sæpe atque constanter bene meritus quoad vixit, ad petitionem R. P. Bernardini Realini, in gratiam Aletinorum seu Lupiensium, inter hanc et Sanctam suam Patronam ac Protectricem (de qua seorsim agere proponimus) non distinguentium, prolixum de ejusdem Actis opus scripsit Italice, et Neapoli anno* 1609 *imprimendum curavit. Ibi post relata fuse Acta ex Græcis Latinisque monumentis, et ad quamdam verisimilitudinis speciem adducta, lib.* 2 *cap.* 5 *agit de illius cultu in variis orbis partibus, atque imprimis notat Insularum Archipelagi ex non minimis unam, quæ antiquis* Therasia *dicta, hodie a nomine* S. Irenes, *appellatur vulgo* Santorini *et* Santerini. *Cumque ea mutatio nominis seculo* VIII *facta videatur, haud inepte conjectat, ejus causam fuisse, quod insigni Sanctæ communiter invocatæ patrocinio fuerint salvati insulani ab excidio proximo, quod cunctis minabatur anno* DCCXXVI *Indict.* IX *horribilis fortuna, qua* messis colligendæ tempore *(sicuti narrat Theophanes)* inter Theram et Therasiam insulas per aliquot dies vapor ex profundo maris, quasi ab ardente fornace ebullivit: quo paulatim densato atque in lapidem concreto, totus fumus igneus apparuit; et ob terrenæ materiæ crassitiem magni pumices lapidum instar per totam Asiam minorem, Lesbum, et Abydum, et maritimas Macedoniæ regiones disjecti sunt, ita ut universa facies ejus maris pumicibus innatantibus repleta fuerit. *Conjecturam suam Beatillus firmat in eo, quod non sine miraculo videatur insula potuisse servari; servatam autem fuisse persuadeat incolarum hodieque numerus, oppidorumque cultus et cetera omnia, quæ felicem undequaque regionem commendant. Nihil certe dubitem, quin insigne aliquod Sanctæ templum extiterit, atque adeo cultus ibidem viguerit, unde nomen novum factum sit. Idem licet præsumere de duobus in Cypro oppidis, corrupto nunc nomine* San-Reino *et* Sant Arino *dictis. Adde* Nerodiadem *in minori Asia, quæ nomen in* Irenopolin *vertit; et* S. Irenem *vulgo* Sant-Arem *in Lusitania, et alia alibi similia loca, fortassis nec a Sancta, nec ab una eademque nuncupatione adepta omnia: sed quædam etiam a* Pace, *quæ Græcis* Εἰρήνη *dicitur, quædam vero a diversis ejusdem nominis.* E

Cypro et alibi,

DE S. HERINA SIVE IRENE

C

ALETII SEU LUPIIS IN CALABRIA.

D. P. F

§. *I. Vetustiora monumenta cultus in civitate prædicta.*

Beatillus supra laudatus, et alii in Regno Neapolitano scriptores,* Aletinorum *seu* Lypiensium *vel* Luciensium *Patronam non distinguunt a celebri illa* Irene, *de qua hactenus egimus. Horum sensui inhærens Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui non sunt in Romano Martyrologio, postquam ea scripsit de* S. Irene *quæ retulimus, seorsim refert* S. Herinam Virginem et Martyrem, sub Licinio Imperatore, Aletii in Salentinis: *et in Notis censet* unam eamdemque esse, corpusque Aletium translatum fuisse, *ac* Aletinos ignorantes illius historiam, credidisse eam suam civem, aut certe acta utriusque confudisse. *Apparet hoc ex Vita S. Herinæ Aletinæ, quam idem Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ diu ante ediderat, ubi in Annotatione indicat,* a Ladislao Rege anno MCCCCXVIII, in quodam sacello, quod olim extra urbem Aletinam erat, imagines S. Herinæ et S. Veneræ, una cum accensis lampadibus imaginem sanctissimæ Deiparæ circumstantium fuisse repertas: ubi S. Mariæ de Luce cognominatæ templum constructum fuit. Sanctæ vero Herinæ insignem basilicam ab Aletinis excitatam fuisse, quam Clerici Regulares tenent.

Cultus et templum Aletii:

2 *Agit de utriusque Sanctæ Virginis ac Martyris Passione prolixe Paulus Regius Vico-Aquensis Episcopus, in fine partis* I *de Sanctis Regni Neapolitani, et* S. Veneram *facit sodalem seu famulam* S. Herinæ: *hanc vero filiam Licinii Imperatoris ex Constantia Magni Constantini Sorore, quæ* Aletii *(dicitur vulgo* Lecce, *aliis* Lupiæ *et* Lycium) *nata et educata, a patre impio, post primam cladem in extremum istum Italiæ angulum reducto, inventa ex matris institutione Christiana, atque in proposito servandæ virginitatis obfirmata, ejusdem jussu ibidem primum obscuræ turri inclusa cum sua sodali fuerit: postquam autem in iis tenebris conspecta esset ardere lampas ante eas accensa, neque alterutra posset a Christi fide abduci, simul utraque Licinii jussu per exquisita tormenta martyrio denique coronata sit, sub annum Domini* CCCXVI. *De* S. Venera, *aliis*

non sine confusione personæ,

AUCTORE D. P.

A *aliis* Veneranda *aut* Parasceve, *una aut pluribus, agemus mense Junio die* XXVI *aut* XXVIII, *simillimam in ea rerum, temporum, locorum ac personarum confusionem reperturi, quæ hic occurrit circa* S. Irenem *Constantinopoli celebrem, atque in Thracia natam et passam, maleque a multis creditam filiam Licinii Imperatoris; quod et huic* S. Herinæ *Aletiensi æque insipienter applicatum est.*

et fœdis circa Vitam parachronismis.

3 *Etenim Constantinus* (*uti narrat Zosimus lib.* 2) *victo Maxentio, adeoque post* VIII *Kalendas Octobris anni* CCCXII, Licinio Mediolanum accersito sororem Constantiam in matrimonium tradidit, quam antea se daturum ei promiserat, cum eum sibi socium contra Maxentium hostem adjungere vellet: *nuptiisque celebratis, amborum Imperatorum nomine, pro Christianis fuit promulgatum edictum, quod refert Baronius ad annum* 313 *num.* 5. *Dissimulabat scilicet homo ethnicus tantisper, in gratiam novæ affinitatis, suum contra Christianos odium; quod in Oriente, ubi potissimum regnavit, cœpit exerere, hypocrisi deposita sub annum* CCCXVI, *Deo æque ac Constantino noviterque ductæ uxori injurius per sua adulteria. Idem falso oraculo ad persecutionem movendam animatus, arma tandem adversus Constantinum sumpsit, a quo Cybalensi* D *prælio in Pannonia victus anno* CCCXVIII, *iterumque et iterum ac sæpius rebellans, ad extremum profligatus captusque ad Nicomediam anno* CCCXXIII, *ab aliis quidem occisus dicitur, ab aliis vero in Galliam amandatus, numquam visa, ex quo uxorem istam ultimam duxerat, Italia; et sexagenario major, quando exutus fuit dignitate omni, atque ipsa* (*ut pluribus placet*) *vita. Ex quibus liquido demonstratur, quam male consuta sit tota de* Herena *Aletiensi fabella: quam interim apud Salentinos natam ac passam, sed ab altera diversam, non negavero: corpus saltem apud eos honoratum semper esse in confesso manet. Illam vero de lampade ardenti narrationem non aliud habere fundamentum crediderim, quam Evangelii verba, quibus Virgines prudentes Matthæi* XXV *inducuntur in adventum sponsi lampades ardentes præparatas habere. Ita Romæ in* D. Praxedis *æde, cuidam ipsius ecclesiæ architrabi* (*uti appellant*) *insculpta cernitur ipsa et soror* S. Pudentiana, *cum Sanctis Pastore atque Pudente, hoc patre, isto patruo* (*uti credunt multi*) *utriusque, juxta expressionem desumptam ex Floravante Martinellio, in Trophæo sanctissimæ Crucis Romæ* 1655 *pag.* 52.

Cur ipsa et S. Venera pingatur cum lampadibus,

in imagine reperta anno 1418.

4 *Similem* Sanctarum Herinæ et Veneræ *expressionem repræsentat Paulus Regius, de inventione præmemoratarum imaginum sic loquens.* Quia in memoria æterna Justos esse vult Deus; accidit ut eo tempore quo Aletii habitabat Regina Maria, uxor Ladislai Neapolitani Regis, in capella quadam inveniretur perquam devota et antiquissima imago gloriosissimæ Virginis Deiparæ, cum imaginibus duarum Sanctarum Martyrum Herinæ et Veneræ, a dextris et sinistris stantium, habentiumque accensas in manibus lampades. Ea capella, quia extra cinctum murorum erat, visitabatur a nemine: sed cum circa idem tempus locus illustrari cœpisset nocturno quodam lu- C mine, totum unum annum durante, et supra tectum consistente; ædificata est ibidem ab Aletiensibus ecclesia insignis, sub titulo S. Mariæ Lucis; quæ ab eo tempore, id est ab anno MCCCCXVIII, in tanta veneratione cunctorum fuit, ut auctis paulatim circa eam ædificiis, visa sit includenda civitati. Cum autem his nostris temporibus Aletium venissent Patres Theatini, comperissentque Patronam urbis appellari S. Herinam, eamdem assumpserunt in Titularem novæ suæ ecclesiæ, hanc sub ipsius nomine dedicantes. Sed etiam Andriæ Reliquia quædam istius Sanctæ est, nec non Aletii, *scilicet (uti mihi Carolus Bozzi, vir Aletii nobilis et eruditus)* apud Patres Cœlestinos a sancta Cruce cognominatos, intra pulchrum vas argenteum, nomen S. Irenes Græcis litteris inscriptum habens, *quas manu Silverii Metii Presbyteri Græci transcriptas exhibet Jacobus Beatillus, lib.* 2 *de S. Irene Cap.* 7 *Annot. c,* **ΤΟ ΛΥΨΑΝΟΝ, ΚΥΡΙΕ, ΤΗΣ ΣΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΘΛΟΦΟΡΟΥ ΕΙΡΗΝΗΣ, ΤΗΣ ΕΝΔΟΞΟΥ, ΗΤΗΣ, ΚΕΙΤΑΙ ΕΙΣ ΒΟΗΘΕΙΑΝ ΠΑΣΙ ΤΟΙΣ ΦΕΡΟΥΣΙ ΡΥΓΟΣ.** Reliquiæ, Domine, tuæ sanctæ victricis, Irenes gloriosæ, quæ jacent in auxilium omnibus ferentibus frigus febrile.

Reliquiæ ejus quædam,

5 In hac etiam civitate, *inquit prælaudatus Carolus Bozzi,* invenitur antiquum manuscriptum cujusdam Nobilis Aletini, in eoque scripta hæc verba. Anno MCCCCLXXXIV obiit Illustris Dominus Franciscus de Baucio Dux Andriæ, in cujus morte pleno die stella apparuit. Et vero in numero Sanctorum reputari ille potest, propter bonam ac sanctam suam vitam. Ejus tempore in Beteghis per revelationem inventa sunt corpora SS. Sergii, Mauri, et Pantaleonis. Cumque aliquando Dux prædictus esset Aletii, missus huc a Rege Ferdinando, obtulit Universitati huic nostræ corpus S. Herinæ et corpus S. Orontii, quæ F ubinam essent sciebat Dominatio sua: sed Universitas hæc, ingrata atque indigna tanto bono, pigra fuit in eo requirendo. Neque hanc rem putet aliquis fabulosam esse: ipse enim Antonellus Conizer præsens interfui. *De Sanctis Martyribus tribus prænominatis agemus* XXVII *Julii. De* S. Orontio *deque SS. Justo ac Fortunato commune festum Aletini celebrant* XXVI *Augusti, ex indulto sacræ Congregationis Rituum, tamquam de Patronis æque Principalibus, jam inde ab anno* MDCLVIII. *Ad ipsam* S. Herinam *quod attinet, eam non solum credo ab* Irene *diversam persona, sed etiam nomine, ut sit diminutivum* Herina *ab* Hera, *sicut* Paulina *a* Paula: *non tamen id prorsus firmiter sustinuero, cum sciam ipsum Græcum nomen diversissime pronuntiari, ut videatur passim esse* Erini.

cetera adhuc latent.

6 *Et fuit hæc quidem exinde Aletii culta: prout fidem faciunt antiquiora Missalia ac Breviaria, in quibus ad quintam Maji* (*teste Beatillo*) *quamvis Officium et Missa jubeantur fieri de S. Hilario Episcopo Arelatensi, addi tamen jubetur Commemoratio* de S. Herina: *donec tandem hæc solennissime celebrari cœpit, Officio S. Hilarii prorsus dimisso.* Hoc vero ut qua occasione factum sit per verosimilem conjecturam definiatur, sciendum est, *inquit Beatillus,* quod in Palatio Aletino, id est ea domo quam Gubernator Regius incolit

Cultus auctus

A lit, ecclesiola sit, neque valde antiqua, neque omnino recens, sub nomine S. Herinæ, posita editiori loco, sic ut per saxeas scalas illuc ascendere e publica via oporteat. Circum hujus ecclesiolæ parietes, totam S. Herinæ vitam et res gestas depingendas curaverunt Aletini. In principio autem utriusque porrectioris lateris visuntur quadra duo, ipsam quam quærimus auctæ festivitatis et ecclesiolæ erectæ causam (nisi fallor) significantes. Etenim in ea quæ ad dexteram seu cornu Evangelii est, viri ac feminæ cernuntur flexis genibus, manibusque in cœlum porrectis monstrare turrim S. Herinæ, in media tabula expressam: insuper designantur plurimi sexus utriusque homines humi strati, enectique ignibus undique de cœlo vibratis. In altero latere, ex adverso tabulæ jam descriptæ, conspiciuntur similes sagittæ igneæ, quibus jumenta cujuscumque generis enecantur, hominibus eodem, ut in priori tabula, modo conantibus malum precando avertere. Hæc ante annos haud multo plures quam centum picta, cum locus dealbaretur, sola fuerunt reservata, cautumque ne cum aliis per reliquum parietem picturis obtinerentur calce: quod qui caverunt, et simul a B communi dealbatione exemerunt quadrum, ubi pingebatur S. Herina cum sociabus, circa turrim sibi a patre structam consistens; videntur posteris ignificatum voluisse, ecclesiolam istam fuisse constructam occasione pestilentiæ alicujus, in homines animaliaque grassantis, quam S. Hirena publico invocata voto restinxisse sit credita.

erectione ecclesiolæ palatinæ,

7 Ætas picturarum convenit cum historia nostrate, conjecturamque firmat. Etenim constat quod xv seculo post Christi incarnationem, violenta pestilentia plusquam semel depopulata sit Italiam, atque imprimis Hydruntinam provinciam; ita ut aliquando Aletii spatio biennii mortui sint ad quatuordecim hominum millia; et vice altera anno uno millia quindecim; uti habet Antonellus Coniger in Chronica sua MS. Propius autem ad rem eamdem confirmandam facit inscriptio, in fronte Palatii prædicti sculpta; quæ licet exesa tempore, curiosius tamen explorantibus has plane litteras ac sensum visa est reddere. JOANNI TUFO, QUOD REM LUPIENSEM PROPE PERDITAM, TURCICO BELLO AC PESTE URGENTE, ADMINISTRAVERIT; QUODQUE IN TOT HUMANARUM RERUM CASIBUS PRÆTOREM BONUM EGERIT, INSIGNIBUS DONATO, MAGISTRATUS IN QUARTUM ANNUM PROROGATUS, ET HÆC... CONSTRUCTA, ANNO A CHRISTO NATO MCCCCLXXXII. P. C NICOLAI SCANCII OPUS.

seculo 15.

8 Quod autem ad Turrim attinet, in pictura supra descripta expressam, traditio quædam Aletini populi, a fide dignis gravibusque testibus relata habet, quod anno MCCX fuerit Lupiis Episcopus, nomine Formosus cognominatus Bene, qui cum erexisset novam Cathedralem sub invocatione S. Mariæ, campanariam turrim pentastegam zonarum quinque superbeque coronatam eidem adjunxerit Goffridus quidam, hujus urbis tunc Comes, in honorem S. Herinæ, et memoriam ejus turris cui, fuerat inclusa a patre, exemplo ut dicitur Thessalonica petito: quæ turris deinde civitati aliquamdiu pro insigni servierit: Cum autem et ecclesia et turris post annos centum ac sedecim corruissent, utramque a fundamentis restauravit Episcopus Robertus: in monumentum primæ molitionis secundæque reparationis hujusmodi epigraphas insculpi faciens marmori, ad ingressum et portam aulæ Episcopalis locando.

Antea in ejus honorem erecta turris

Cura Formosi Bene, Præsulis officiosi,
Cultu non vilis cum pratis ridet Aprilis,
Hæc in honore piæ quæ visitur aula Mariæ,
Tunc et fundari cœpit simul et fabricari,
Atque Deo fido, Lycii dominante Gofrido,
Transactis mundo cum tempore jam moribundo
Centum mille decem, post hos quoque quatuor [annis, D
Astra regens postquam nostræ voluit fore carnis.

anno 1114,

AUCTORE D. P

Et hæc quidem inscriptio, loco suo ablata, nunc invenitur apud Victorium Priuli; alia vero in arcitrava majoris portæ adhuc superest:

Annis completis Domini cum mille ducentis,
Anno ter deno, vultu residente sereno
Præsule Roberto, tecto vi discooperto,
Corruit ecclesia tibi condita, virgo Maria,
Cum campanili. Quæ condidit arte virili
Præsul prædictus Lyciensis: sit benedictus.
Nam statim refici fecit, debet benedici.
Hoc opus est signum laudantibus hunc fore ignum.

post lapsum restauratur anno 1230.

VIDE APPEND. TOM. VII MAJI OT 8 *

§. II *De reliquiis alterius Irenes Lupias allatis ad Patres Societatis Jesu. Miracula varia per usum gossipii, a P. Bernardino Realino Reliquiis admoti.*

Anno MDLXXIV *constitutum Societatis nostræ Collegium apud Aletinos sive Lupios fuit, initia ponente P. Bernardino Realino: qui deinde ætatem reliquam apud eosdem egit, magnis eximiæ sanctitatis monumentis illustris, usque ad diem* II *Julii anni* MDCVI. *Vita ejusdem, dum de eo in Sanctorum Catalogum referendo Romæ agitur, descripta extat Latine et Italice a variis, Latine autem copiosissime a P. Leonardo de Anna, impressa Stabiis anno* 1656. *In ea, lib.* I *cap.* 28 *sic legitur.* Anno a partu Virginis MDXIV, advecta Lycium ex urbe Roma Servatricis egregiæ lipsana, nostri homines et excepere cultu magnifico, et carminibus pluribus celebrata, in argenteo signo affabre elaborato composuere: templum item qua emblematis, qua scriptionibus, qua aulæis distinctum, eidem Virgini concinnatum egregie est. Interim dum hæc aguntur, non defuit piis laboribus et civium suorum studiis, quibus excipiebatur, manifestum ejusdem Virginis patrocinium. Etenim ut acceptam sibi Lupiensium et nostrorum operam ostenderet, repente novum ex ossibus et inusitatum odorem efflavit. At Bernardinus, in communi civium sospitæ suæ gratulantium officiis ne asymbolus ageret, desiderari partes suas minime voluit. Itaque et excepit Patronam hilare, et miram reliquiarum fragrantiam carminibus celebravit. Sed rependit illico vati atque hospiti suo gratiam Irene. Etenim dum ille Virgini stylum exercet, ecce tibi inter scribendum, cæca quadam corporis lue senem jam annis quatuor laborantem, sanitati restituit, sordida statim peste discussa: quod ipsum novis carminibus celebravit.

Anno 1604 Roma Lycium allata Reliquia E

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 9 *

odorem mirum diffundit:

F

10 Anno deinde labentis seculi nono, Roma item allatum ad ædem nostram corpus est alterius S. Irenes, Virginis et Martyris, in qua excipienda similem operam Bernardinus præstitit, qui tum forte Collegio Protector præerat. Id ut pro dignitate componeretur, illustris femina Catharina Aquaviva, Nucensium Dux, magnis sumptibus et eleganti artificum opera industrie elaboratum conditorium crystallinum, argento belle distinctum, Patribus dono dedit. Igitur ut sacrarum Reliquiarum theca in sacello collocaretur, quod in æde nostra opere Corinthio affabre elaboratum visitur, solennis supplicatio est indicta. Realinus Vice-rector, affecta ætate jam gravis, excipiendæ Virginis curam Patribus demandavit: neque illi segniter ad rem aggressi. Interim dum pompa solennis adornatur, Prætor Aquaviva, Nucensium Dux, tam gravi morbo distineri cœptus est, ut in extrema jam vitæ alea laboraret. Id adeo ne rem turbaret Bernardinus effecit: qui decumbentem graviter Ducem, noctu conventum, peramanter amplexus ac deosculatus, Age, inquit, quoniam

quinto post anno indidem allatum corpus alterius S. Irenes,

ad cujus translationem Dux Nucensis sanatur.

EX VITA REALINI:

A niam Irenes Virginis lipsana solenni pompa per urbem in ædis nostræ sacellum sunt exportanda, et te Virginem præsentia tua cohonestare addecet; jubeo te in lecto non esse diutius. Cras itaque præscriptam tibi a medicis potionem hauri (obfirmaverat autem animum Prætor ne biberet, multis antea periculis certus illam se nauseante stomacho reddere) sive enim illa tibi processerit, sive rejectum eas, statim nihilominus convalesces ac festo diei integer ac lætus intereris. Prætor Realini verbis confirmatus paruit; et quamquam haustam medicorum potionem statim revomuisset, tamen ita repente convaluit, ut supplicationi interesset, ac Martyris corpus pie juxta ac officiose comitatus ad ædem nostram deduceret.

et militaris tumultus compescitur

11 Et vero tanti viri præsentia non leve operæ pretium fecit: descriptos enim Neapolitani regni milites, qui ad pompam ordinati convenerant, de loci dignitate inter se infensis odiis digladiantes, sua ipse auctoritate ac nominis majestate compescuit. Ergo seditione composita instituta supplicatio longo ordine per medium urbis incedere. Ad eum vero urbis Antistes et Canonicorum collegium ac totius B Cleri reliqua multitudo confluxerant. Jam civium frequens turba, ad spectaculum effusa, sacro corpori præsto aderat atque ad templum processerat: cum ecce tibi pro foribus, mali dæmonis arte, novum ac periculosum derepente excitatum dissidium est. Inter Prætorianos enim et militem quemdam Legionarium nescio quid turbarum exoritur, eductisque utrimque gladiis spectare res ad sanguinem videbatur. Enimvero nondum comperto quid ille sibi tumultus vellet, alii ferrum stringere, inermes alii terga vertere, denique ingens hominum vis, in re subita trepidantium atque in angustis templi foribus sese invicem collidentium, ancipitem rei exitum fecerat. Sed re cognita Bernardinus accurrens, arundineque qua nitebatur ingrediens, sese in medium repente proripuit; turbamque omnem ex facili ita composuit, ut e vestigio, positis odiis tectisque vagina gladiis, ad officium omnes pietatemque sine ullo metu redierint.

Sancta invocata.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 10

Miraculosum odorem communicant priores admoto sibi gossipio:

12 *Quod ad priorem Reliquiam attinet, eane Lupiis olim delata fuerit Romam, an aliunde, non habeo quo definiam: satis est quod Lupias relata, ab ipsamet Sancta crebris miraculosarum curationum signis agnoscatur pro sua, ac nominatim in mox sequenti historia, quam una cum ceteris accipiemus ex prædicta P. Bernardini vita, juxta Depositiones juratas in ordine ad hujus Canonizationem exceptas, lib, 2 cap.* 10. Forte C per eos dies quibus sacra Irenes ossa Lupias transvecta sunt, Victorius Priuli, vir inter Principes nobilis, cum lipsanothecæ linteolum apposuisset, adhæsisse tenui lino recentissimum odorem animadvertit. Igitur cum dentibus forte tunc laboraret, dexteræ genæ illud admovit, neque ita multo post tactu salubri convaluit. Hoc cum Senex animadverteret, subit periculum facere. Igitur gossipium ossibus Virginis admovens, cum inodorari id quoque cognosceret, cœpit illico laborantibus pro sacris lipsanis mittere. Quod pergratum Irenæ accidisse, cum exitus rerum felices, tum illustria quædam miracula probavere.

quo utens Bernardinus Realinus

13 Quidam cui tenuis admodum et angusta domi supellex erat, cum et hanc sibi clam furto sublectam vidisset, tanto animi mœrore est afflictus, ut in morbum inciderit. Agebant porro miserum male perpetuæ quædam vigiliæ, sic ut septennium ipsum numquam salubriter tranquilleque dormierit: nam vix illi somnus accesserat, cum repente excitus evigilabat. Quamobrem jure ac merito demirabantur medici, tantæ insomniæ hominem tam diu esse superstitem. Ceterum illi vitam morte omni graviorem morbi violentia effecerat. Ita enim vivebat, ut D vecors ac stolidæ mentis hominis umbra verius quam homo, per agros ac loca sola, osor celebritatis erraret, cibi non minus quam somni parcus. In hoc rerum statu aliquando desidenti forte sub arbore, Virgo egregia forma sese videndam dedit, cui candida palla virgineos artus velabat; ac laborantem placide affata, se Irenem Lupiensium Patronam esse dixit. Dein imperat, si se salvum velit, Lupias petere ad fines Hydruntinos; atque inibi sanctitate celebrem virum, cui vocabulum Bernardino, in Collegio Societatis exquirere, atque huic omnes animi noxias sacra Confessione aperire, curare demum ut ejusdem manu lanæ xylinæ modulus, qui sua ipsius lipsana attigisset, ejus capiti adhiberetur. Paruit extemplo miser, susceptoque novem dierum itinere pervenit Lupias, ac Senem conveniens rem illi omnem aperuit. Exceptus itaque a nostris hospitio perhumaniter est, ac rebus omnibus rite absolutis statim somno tam arcte complexus est, ut quatuor ipsas ac viginti horas continenti sopore dormiverit, dein se cibo refecerit, ac demum recuperatis brevi viribus sanus ac sospes remeaverit domum. E

phreneticum sanæ menti reddit:

curat brachium a vermibus exesum:

14 Triputeum suburbanum oppidum est, tribus ferme passuum millibus Lycio distans. Hic forte mulier dextero brachio laborabat, quod myrmecia ita corroserant, ut sæpe inde chirurgi mortuæ carnis execta frustula sine ullo sensu doloris abjicerent. Hæc adeo Lupias aliquando se contulit, ut si quid denique opis in medicorum arte superesset, periculum faceret. At hi insanabilem morbum pronuntiant. Ergo cum illi ad restim, ut aiunt, res rediisset, desperatis humanis opibus ad Senem nostrum adiit: qui mulieris malum commiseratus, prius de peccatis confitentem audiit, dein sacra Communione refecit. Ad ultimum jubet gossipium Irenes, quod ipse dederat, ad brachium apponere. Quæ cum cuncta ordine peregisset, proxima nocte Virginem aspectu pulcherrimam videre sibi visa est in somnis, quæ redditæ ipsam sanitatis admonuit. Nec vana fuisse somnia probavit eventus. Mane proximo prosilit e lectulo integra, sic ut maximo miraculo medici tam subitam tam certam sanitatem adscriberent. Ergo confirmata successibus præsentia Virginis, mirum quantum pietatem civium et cultum erga Patronam auxit. Statimque si quid vel immineret adversi, vel in præsens urgeret discriminis, adito Bernardino aliquid gossipii efflagitabant. Nec deerat piis suorum studiis ac votis egregia Virgo. Ceterum quod e F Senis manibus xylum prodibat, id demum in cunctis unum salutare ac præsens experiebantur. Denique non unius urbis aut regni finibus contineri tantarum rerum fama potuit, sed longe lateque tota Italia atque extra vagatus rumor, multos mortales ad istiusmodi xylinæ modulum lanæ efflagitandum excivit: quibus ex animo Senex benigne faciebat, monebatque omnes ut eam cum pietate ac religione tractarent, ita demum præsentissimam Virginis opem pollicitus.

conjuges maleficio liberat:

15 *Libro deinde* 3 *Capite* 3, 5, 7 *et* 9 *sequentia interseruntur, eodem spectantia, his verbis:* Neriti conjuges quidam, jam multos annos veneficio et cantionibus obstricti, geniali thoro abstinebantur. Hoc adeo clam omnes habuerant: verum Bernardini fama exciti, certum hominem ad illum, qui huic malo præsens aliquod amuletum postulet, legare deliberant. Quare Octavium quemdam, cognomento Nuccium, nobilem virum ad id muneris eligunt. Hic vero negotio suscepto, Lupias ad Senem, nullo sibi antea usu cognitum, adit. At ille, ut primum cubiculi limen intrantem vidit, venientem occupat; eidemque suscepti itineris causam aperit primum, deinde quid facto sit opus edocet, Divæ scilicet Irenes

A nes adhiberi malo gossipium, certum inde veneficii remedium fore pollicitus. Mulier, cui Rebecca vocabulum, cum nescio quid noctu per sitim hausisset, cœpit inde mox illi tam male esset, ut vir juxta ac domestici emotam miseræ de sede statuque suo mentem non de nihilo crederent, usque adeo stolide meticulosa ac tristis agebat, nec veneficii suspicio aberat. Eam ob rem legitimis evocationibus procurata suspicio aberat. Eam ob rem legitimis evocationibus procurata, nihil tamen inde profecerat. Jam ferme bimestri circumacto, vir ad Bernardinum se contulit, ac re tota ordine enarrata audiit a Sene, adhuc diu conjugem his intemperiis agitandam. Ceterum Virginis Irenes opem implorari imperat, ejusdemque gossipium, quod sibi mulier admoveret, dono dat. Vir omnia ordine exequitur, ac post multos dies pro uxore iterum convenit Senem : qui tum demum secuturam brevi sanitatem affirmavit. Nec res aliter evenit. Etenim non ita multo post aciculas duas, incurvam alteram et inflexam, alteram rectam atque integram evomens, mulier, perfecte convaluit.

amentiam veneficio inductam aufert :

16 Margaritæ Corsæ, dexterum brachium abscessus in totum debilitaverat ac prætenta oculis membranula videndi etiam vim paulatim attriverat. Hæc itaque ad Senem adiens, quærendæ opis causa, hæc audiit : Tuam tibi ad Dei voluntatem addicere necesse est, filia : proinde sic habeto, velle Deum te oculis imposterum habere melius, brachio non item. Sub hæc D. Irenes gossipium admovit oculis : ex quibus quemadmodum brevi convaluit, ita numquam reddita brachio sua sanitas est. Annæ Morellæ nobilis feminæ mammas turpis abscessus tam fœde vitiaverat, ut sex ipsos menses ingravescente indies peste medicinam omnem evinceret. Mulier ut morbi pertinaciam frangeret, petiit ut Bernardinus ægram se inviseret domi, ac D. Irenes lipsana, quæ in æde Societatis servantur, manibus suis admoveret ad mammas. Nec vero id Rector abnuerat. Ceterum id ubi resciit Senex, nuntiari feminæ jussit, nil esse cur Virginis lipsana exportarentur ; si communis Patronæ opem studiose imploraverit, utique melius habituram. Audit bene monentem mulier, seque Irenæ Virgini sub serum diei commendans, nocte ipsa in totum repente convaluit.

B

oculos obscuratos illuminat :

ubera putrefacta sanat :

17 *Atque hæc, ut dixi, sparsim per illa quatuor Capita : ast Capite 12, quod totum de hoc argumento est, plura leguntur sic deducta :* Jacobus Brancatius Societatis Jesu Sacerdos, casu nescio quo grave vulnus digito inflixerat [frustillo vitreo] ; et affectus ictu nervus contraxit articulum, sic ut non sine acri dolore explicare digitum posset, et chirurgus curvitatem perpetuam timebat. Cogitavit igitur Provincialis Vitellesschus, qui toti postmodum Ordini præfuit; Lycio secum ab balneas Puteolanas Brancatium avehere. Sed Bernardinus saucium invisens, quid medicus timeret, quid destinasset Provincialis cognito, laborantem amplexus, ponere metum jubet, haud dubie valiturum. Mox sacra Irenes pignora coram Provinciali vulneri admovet, non sine præsenti ope Virginis. Postero enim mane Brancatius conglutinatum sibi vulnus animadvertit ; digitoque ad sua munia valido cœpit uti, stupente chirurgo, qui perpetuam nervi contractionem, vel certe diuturnam ac permolestam curationem timebat. Triennis infans [Josephus Pannaterius dictus] cum urinam reddere non posset, acri dolore angebatur. At pater, filii periculo anxius, ad Senem advolat : qui hominem conspicatus, antequam de pueri morbo audiret ; Laborat scilicet, inquit, filius, quod excernere urinam non possit. Agedum et Irenes lanam xylinam ad uxorem tuam defer ; eamque, post Dominicam precem et Angelicam salutationem semel recitatam, admoveri puero jube : statim enim dolore levabitur. Ergo pater, promissis et pio amuleto auctus, domum reversus imperata exequitur. Nec frustra : namque e vestigio finiri dolor, ac per urinam morbi causam reddere puer cœpit [Huic ipsi vero, ætate jam provectiori, sed longo mensium trium febri, qua æstuaverat, in hecticam desinente, simili pharmaco salus reddita est.]

item contractum digitum,

C

et disuriam solvit.

D

EX VITA REALINI.

§. III *Aliæ variarum sanitatum gratiæ eodem modo divinitus impetratæ.*

Adolescentem cui Didacus [Chetta] nomen, abscessus gravis in interiori thorace ita confecerat, ut aliquando medici vix proxima nocte victurum pronuntiaverint. Pater [ejus Joannes Chetta Juris Doctor] cum nihil jam in arte præsidii superesse cerneret, ad Senem dolore anxius Cœlestium opem quæsitum adiit. Abjicit itaque se ad pedes lacrymans, obtestatur ne filium cæca tabe, ne se ægritudine curaque confectum velit. Movit ea dolentis species mitissimum Senem : ac statim effusus in preces, una cum illo recitare Deiparæ Litanias aggreditur. Quo demum supplicio peracto, adfuturum se proximo mane est pollicitus, interim pro certo affirmat nocte proxima filium neutiquam, ut timebatur, expiraturum. Neque evenit aliter. Adest itaque primo mane Senex, atque in schedula Divæ Irenes nomen et gossipium ferens, illud post preces laboranti admovet : deinde matrem ejulantem sevocat, ac placide affatur, lacrymas sisteret, ageret Numini gratias, sanitatem jam esse redditam filio. Nec vana elocutum eventus ostendit. Vix Bernardinus abcesserat, cum æger redditas sibi vires sentiens, ut periculum faceret surgit e lectulo : mox discursare ac pro sano se gerere, adeo ut excussam pestem haud dubio intelligeret.

Eodem gossipio Realinus

E

moribundum sanat,

19 Hanc ipsam istius matrem [Antoniam Monciam] Bernardinus a gravi malo incolumem aliquando præstitit : res vero ita se habuit. Gravis suppuratio sinistrum ei oculum ita infecerat, ut sensim excrescens, dexterum occuparet et utrumque mox clauderet. Quare coacta est ægra ad quadragesimam lucem tenebras pati. Interim pestis ipsam vitæ arcem caput invaserat : atque hinc pervagata licentius pertinere ad os cœperat, atque utraque insano tumore vitiaverat. Ergo medici aut mortis aut perpetuæ cæcitatis damnatam pro deposita habebant. Mulier actum de salute sua persuasum habens, Bernardinum accersit, ut apud illum animi noxas Confessione deponeret. Atque ille ad officium advolans præsto est, et vix fari valentem excipit. Sacra demum cognitione criminum peracta, cœpit Senex suis manibus splenia solvere, et malagmata abjicere ; oculosque Cruce signans metu solutam agere jussit, pollicitus fore ut quamprimum sanesceret. Mora nulla : illo ipso temporis puncto cœpit laboranti esse melius, et oculorum usura frui ; paucorumque dierum spatio interjecto in totum convaluit : quamquam Senex, ut patrati miraculi laudem alio deflecteret, discedens scriptum in scheda D. Irenes nomen reliquit, quod ægra secum haberet.

item oculos suppuratos,

F

descripto Sanctæ nomine.

20 Neretinum etiam Medicum [Petrum de Bannis] egregie curavit Bernardinus. Hic gravi anhelitu aliquando usque eo cœpit urgeri, ut nec quieti ullum nec cibo tempus a morbo vacuum daretur. Hinc miser se veneficio obstrictum ratus, ad Senem quærendæ opis causa Lupias se confert Qui re intellecta, ter salutare Virginem, ter precem Dominicam recitare Medicum jubet : lanam etiam D. Irenes xylinam habendam dedit, addiditque nec ulli veneficio obnoxium fuisse unquam, nec imposterum huic quo torquebatur morbo futurum. Neque abfuit dicto fides

Rursum gossipio curat asthma,

EX VITA BEALINI. *morbum lætalem,*

A fides : nam ita repente sanus effectus est, ut et Medico ipsi et familiaribus, qui laborantem noverant, admirationi fuerit. Joannes quidam Matthæus, cui cognomen Mirabello e Societate, gravi morbo conflictatus et supremo Viatico instructus vitæ exitum expectabat. Hunc vero Bernardinus invisens, gossipium D. Irenes secum habere jussit : quo admoto, repente melius habere cœpit, et paucis demum post diebus omnino sospes evasit. Puella septennis [Beta nomine] pistoris filia, cum æquali sua domi ludebat : dumque inter se, ut fit, pueriliter lacessunt, altera per jocum vivacem prunam (quam mater dum furnum converreret in angulum conjerat) in sociam jecit; ac statim alterum oculum corripiens ignis tanto cum dolore perussit, ut misella dies noctesque inenarrabiliter gemeret. Triduum ejulando continuaverat, cum mater per nobilem feminam [Isabellam Venturam] Palmerigensium Comitem, Seni filiam commendatum iit. Qui puellæ vicem miseratus, imbutum lustrali aqua gossipium affecto lumini admovit, ac signavit Cruce, pollicitus brevi convalituram. Nec eventus præsensionem fefellit. Sero

oculum adustum,

B diei mater, soluta vitta [quam Isabella prædicta adstrinxerat] oculum contemplata, sanum ac valentem reperit, perinde ac si nullas prunas sensisset unquam.

faciem deformatam,

21 Laviniæ cuidam [Casavecchiæ] inter sinistrum oculum et nares subnata caro os ita turpaverat, ut perpetuæ deformitatis medici prædamnarent. At Bernardinus Patronæ Virginis gossipio admoto, nullo negotio persanavit. Durescere enim primo clavus, mox in totum recedere est visus. Tarenti Joannem Hieronymum e Caloa familia strumæ exitiales septennium ipsum male habuerant, et insanabiles eas medici edixerant. Enimvero nihil, quod in humanis artibus præsidii esset, non tentaverat : Tarento Neapolim concesserat, periclitatusque chirurgos nobiles nullum operæ pretium fecerat : nam quamvis vinci se aliquando morbus efficacia medicamentorum simulabat, tamen mox revalescere ac multo acrius laborantem urgere. Eidem Lupiensium medicorum manus experiri placitum : sed videlicet omnem operam luserat : nam præter emplastra ac vulnera et ceteram ferramentorum sævitiem, nihilo plus opis acceperat. Tandem ad Bernardinum, tamquam ad sacram anchoram perrexit, opem imploraturus. Jacebat illi miser ad pedes, arundinem, globulos coronarios, vestem deosculabatur, morbi pertinaciam accusans, admovensque cervicibus cingulum

strumas periculosas uni

C Senis, enixe suppetias flagitabat. Movit tanta doloris significatio Bernardinum : recitatisque precibus sacri gossipii particulam dono dedit, dictisque blandissimis sacrum munusculum cumulavit : Abi scilicet, inquit, pro te preces ad Deum fundam, neque ita multis post diebus valesces. Redit itaque Tarentum æger bonæ spei plenus, et Irenes gossipio auctus, Senisque promissum familiaribus narrat. Movit ea pollicitatio animos, ut omnes rei exitum operirentur. Haud multum temporis intercesserat, cum vatis præsensionem eventus probavit. Vigesima enim luce difflari tumor, humores arescere, pestis denique e faucibus abire omnis ex toto visa.

alterique,

22 Jam adolescentem alium, strumis itidem male habitum, multo citius sanitati restituit. Hic Bernardini præsentem opem alias expertus, a quo gravi oculorum epiphora fuerat signo Crucis et gossipio Virginis momento temporis liberatus, ad notum scilicet compertæque virtutis medicum advolat : qui eodem quo antea Martyris gossipio usus pro amuleto, tantum quod admoverat faucibus, cum repente victa mali vis omnis abscessit. Petiit Uxento Lycium quidam nobili loco genitus, cui Joanni Dominico Cesuræ nomenclatura, ut orbam luminibus filiam

D Senis precibus commendaret : acris enim distillatio puellæ oculos tam male effecerat, ut utramque miseræ lucem in totum extinxerit. Senex ubi de morbi violentia cognovit, ejusdem gossipii particulam patri dedit, jubens illam filiæ luminibus admoveri paulo frequentius : sic enim convalituram. Redit ergo domum pater, Senis imperiis dicto audiens : nec ita multo post redit puellæ luminum usus, sic ut brevi omnem a se cæcitatem integre averterit. Nicolaum quemdam ædium fabrum, sæva pleuritide conflictatum, medici octava luce extinguendum severe pronuntiaverant. Ergo æger ipso leti appetentis die, Bernardinum qui acerseret misit, ut supremis piaculis apud illum noxas animi procuraret. Accurrit ad hominem Senex, atque inter eundum forte fit funeri obviam, quo femina pleuritide extincta afferebatur. Cepit ad ferale spectaculum Senem miseratio fabri, eodem morbi genere laborantis, ac statim illum D. Irenæ cujus icona ad ægrum ferebat, enixius commendavit. Mox ut se recepit, ad Socium versus, Certe quidem, inquit, Nicolaus D. Irenes patrocinio momento sospes evadet. Nec vanam præsensionem eventus ostendit.

et cæcam illuminat,

imagine Sanctæ curat pleuritim,

E Illo ipso momento temporis cœpit laboranti melius esse, exarmato magnam partem doloris morsu ; ac vix pauculæ horæ intercesserant, cum sese æger ex toto sanum ac valentem sensit. Horatii cujusdam [Pallonii], qui domi nostræ agebat hospes, sævus dolor caput vehementer afflixerat : at Bernardinus liquore olei, quem de suspensa Martyris lampade acceperat, cum signo Crucis unctum repente sanitati restituit.

et oleo dolorem capitis.

23 *Hactenus ex Vita Bernardini per Leonardum composita. Habemus et aliam ejusdem Vitam ex Manuscriptis Italicis concinnatam, auctore* N. L. *Societatis etiam nostræ Sacerdote, impressamque Lugduni anno* 1645, *ubi cap.* XI *similiter exponitur,* quam multa per sacras B. Irenes Virginis ac Martyris Reliquias admiranda patraret Bernardinus. *Sunt in his eadem fere quæ retulimus ex Leonardo, interjectis subinde propriis nominibus addito* [] *signo dignoscendis, quod sint ex hac altera vita accepta : reliqua hic non gravabor transcribere.* Tarenti Francisca Ritondia, profluvio sanguinis tam diuturno exhauriebatur, ut esset cadaveri similis. Huic Leonardus Pratius nobilis Lupiensis a P. Bernardino de S. Irenes gossipio pauxillum impetravit : quod cum traderet Pater, jam inde (ut postea est agnitum) Tarenti ægrota sibi meliuscule esse sensit. Acceptum vero cum sibi

Rursum gossipio sistit fluxum sanguinis,

F admovisset, adjecta semel oratione Dominica et Angelica salutatione, prorsus convaluit, ut a Bernardino fuerat ei prænuntiatum. Venit paulo post Tarentum Nobilis, uxorem sibi ex Vergæorum familia desponsarus. Pridie sponsaliorum ad sanguinis libras duodecim cum vel exspuisset vel evomuisset, jacuit semivivus : eodem tamen B. Irenes applicito pignore e vestigio restitutus, destinatum connubium transegit.

24 Hannibalis Molesii Hydruntini Prætoris honorarius ephebus, oculorum epiphora pessime affectus, repentinam valetudinem recepit, Bernardino illius oculis sacrato gossipio Crucem inscribente. Idemque alias strumarum correptus ulcere, remedio simili ab eodem pariter est statim sanatus. Catharinæ Mezzææ virgunculæ deformis in oculo macula ex variolis remanebat : quæ P. Bernardini gossipio prorsus eluta est. P. Antonius Beatillus, in Tropæensi collegio, ex letali morbo post sacrum Viaticum servatus a S. Nicolao, cujus tum colebatur dies, bimestri post, febris quidem expers, carcinodis tamen intra nares retinuerat quamdam labem, quæ septum illarum medium paulatim exedebat, pertinacissimo adversus remedia processu. Ob hæc Lupios

abscessus et strumas,

polypum in naribus,

A pios missus, a Bernardino expetiit, ut B. Irenes Reliquiis supra ægras nares Crucem efformaret. Fecit, aperteque asseruit, non ituram ulterius mali tabem, sed eo quem occuparat hæsuram gradu. Quod uti affirmarat ad amussim evenit. Joanni Baptistæ Personio trimestre jam spatium acerbissima epiphora oculos cruciabat, et obtensus pupillæ rubeus paniculus; Joannem-Antonium Joannis infesta febris et periculi plena detinebat; Antonium Bellium e Societate Jesu, ex illiso per viam a jumento calce, ingens labor: singuli eadem a P. Bernardino S. Irenes medicina sanati sunt.

25 Cæsari Saracenio humores decidui alterum brachium gravabant et incrudescebant remediis: sed S. Irenes gossipio a P. Bernardino accepto dissipati, dolorem una secum abstulerunt. Ludovicus Samalius, anniculo major; et Joannes Andreas Felix, anniculo minor; ille ab intestini in scrotum prolapsu, continuo humi repens, signo Crucis et sacro gossipio, ac recitatis semel Pater et Ave; hic vero ab hernia eodem gossipio sanati sunt: uti etiam Diodora Samalia ex B. Francisci tertio Ordi-
B ne, cui nihil pœne supererat, quod non in medicos et medicamina consumpsisset, ad extinguendum carcinoma papillas misere arrodens. Olympiæ Pratæ, Hieronymi Verardi viduæ, ex immoderato sanguinis profluxu a medicis abjectæ, preces a Bernardino Federius Verardus filius exposcebat. Dedit adolescenti gossipium solitum, matrique jussit ut ferretur, post orationes Christi et Mariæ in laudem S. Irenes dictas, certoque ægrotam (ut vere contigit) valetudini reddendam. Francisco Antonio Mucetolæ Brundusii angina mortifera correpto, misit Bernardinus gossipium solitum, cum icuncula lustrali, cujus appressu convaluit.

26 Erat P. Joannes Mirabellis in extremis sacro jam Viatico munitus; cum accedens Bernardinus, ad religiose moriendum animos opemque illi additurus, de S. Irenes gossipio pauxillum brachio apponit: ex quo mox ægroto meliuscule fit, ac paucis diebus sanitas succedit. Dionoram Simonettam Tarenti in patria deliratio diuturna fatigabat: hæc missum a P. Bernardino gossipium cum pie sibi admovisset, non delirio tantum soluta est, sed cui suam hanc commodaverat medicinam Julia Moronia, gravi a morbo liberata. Quæsivit ex Patre Purcilia a S. Maria Herculana, quod est vicinum Lupis castellum, auxilium aliquod ægrotationi, quæ permo-
C lesta filiam detinebat. Dedit solitum Pater, ac toties dictum, multoque sæpius mira et potenti efficacitate usurpatum, quod virgini sanitatem pristinam reparavit. At finis sit: nec enim brevitas aut ratio sinit omnia referre, quæ Irenes Virginis ac Martyris nomine Bernardinus admirabilia peregit.

atque delirium.

DE S. SACERDOTE EP.

NOT. 4

Fol. 20 *col.* 2 *Annot.* e *multipliciter turbata invenitur chronologia, propter similem apud Sammarthanos in enumerandis monasterii Sarlatensis Abbatibus conturbationem; cujus post istæc impressa indicium nobis fecit Armandus Girard prælaudatus. Igitur ad corrigenda ista errata, sequentes Comitum Petragoricensium et Abbatum Sarlatensium catalogos texuit; quos primum exhibeo.*

Comites Petragoricenses

Anno DCCCLXVII, *mortuo* Emenone *Comite Engolismensi, Carolus Calvus* Vulgrinum *instituit Comitatuum Engolismensis et Petracoricensis administratorem; cujus deinde posteri, sicut et filii aliorum in Provincia Comitum, sub Carolo Simplice jus hereditarium sibi in addictos cuique Comitatus, tamquam Domini, arrogarunt. Propterea jam dictum* Vulgrinum, *qui decessit anno* DCCCLXXXIV *vocamus primum Comitem he-*

Vulgrinus an. 867.

D *reditarium Petragorici. Filios hic post se duos reliquit: quorum primogenito Hilduino Engolismensis Comitatus cessit; secundo genito autem* Guillelmo, *dicto* Taillefer, *id est* Sectori-ferri *Petracoricensis et Agennensis: hic enim etiam Vulgrino obtigerat per dotem Rogelindis uxoris, quæ erat soror Guillelmi II Comitis Tolosani. Obiit* Guillelmus Sector-ferri *anno* DCCCCXX, *successorem in Petracorico relinquens filium* Bernardum, *hunc quem Sarlatensis monasterii benefactorem reformatoremque post annum* DCCCCXXXVI, Imperante, *id est, regnante* Domino Ludovico, *eo scilicet quem hujus nominis quartum* Ultramarinum *appellant scriptores, Caroli Simplicis ex Ogiva filio, ab anno jam dicto usque ad* DCCCCLIV. Bernardo *quatuor fuerant filii, qui post ejus mortem, et annum* DCCCCL *successive gesserunt titulum Comitatus Petracoricensis, sed absque liberis decedentes hereditatem dimiserunt filiis amitæ suæ Emmæ, ex Bozone seniore Comite Marchiæ natis, vocati ad successionem in Petracorico circa annum* DCCCCLXXVI. *Filii autem Bernardi prænominati hi erant* Arnoldus Borsacius, *Beslio in Comitibus Aquitaniæ minus recte Vortacius,* Guilielmus Taleirandus, Ranulfus Bonus-par, *seu Bonus-socius, et* Richardus Simplex. *Atque hæc omnia habentur ex Chronico Ademari et Historia Episcoporum Engolismensium in Biblioth. nova Labbe tom.* 2 *pag.* 165, 167 *et* 253, *nec non ex fragmentis historiæ Ducum Aquitaniæ et Comitum Pictavensium apud Beslium. Porro* Guilielmus Taleirandus *jam nominatus ipse est qui* contra Apostolica præcepta venditor ecclesiæ *Sarlatensis extitit, in gratiam* Huberti *num.* 25 *indicati.* E

AUCTORE D. P.

Guillelmus Sector-ferri 884.

Bernardus 920

hujus 4 filii an. 950:

Abbatum porro seriem, quæ in Gallia Christiana tom. 4 *perturbata extat, et in qua non invenitur Simoniacus ille* Hubertus, *sic correctam vult Armandus, ut in monasterii Sarlatensis reformatione Abbas constitutus sit circa an.* DCCCCXXXVI.

I Odo, *idem (ut existimant) qui Abbas Cluniacensis Benedictinum Ordinem reformavit in Gallia.*

II Adacius, *ab Odone institutus, circa annum* DCCCCXL, *cum antea Abbatiam Tutellensem reformasset.*

III Asservarius, *seu* Assenarius, *circa* DCCCCL.

IV Bassenus, *circa* DCCCCLX.

V Hubertus, *Simoniacus, circa* DCCCCLXX.

VI Bernardus, DCCCCLXXV.

VII Geraldus, DCCCCXCIV.

VIII Americus, MXXXI.

IX Stephanus, MLXXVI.

X Arnaldus, MCXXII: *in quo corrigendi Sammarthani, cum dicunt sub eo factam esse* S. Sacerdotis *Translationem circa annum* MCXL. *Etenim ea res narratur in Actis veluti sub Ludovico Pio, statim post Ecclesiæ restaurationem, gesta: et in Chronico Gaufredi Vosiensis Cap.* 2 *narratur, quomodo* S. Pardulphi corpus de cœnobio Garactensi delatum est in monasterium Sarlatense, et juxta corpus S. Sacerdotis Lemovicensis Episcopi honeste collocatum est, *utique circa annum millesimum, atque adeo post factam Translationem.* F

XI Gilbertus, MCXXXIV, *prætermissus a Sammarthanis.*

XII Raymundus de Felenon, MCLIII.

XIII Garinus de Comarca, MCLXIX.

XIV Radulfus de Cromiaco, *non* Cormiaco, MCXCV.

XV Arnaldus, MCCII.

XVI Bertrandus de Limegeoulz, MCCVIII, *non vero* Bernardus.

XVII Guido de Coruil, MCCXII, *præteritus Sammarthanis.*

XVIII Helias de Umion, *non* Vinion, MCCXXI.

XIX Stephanus de Rignac, MCCXXIX.

XX Helias Petri, MCCXXXII.

XXI Bernardus del Couderc, MCCXXXVI.

XXII Geraldus de Vallibus, MCCXXXVIII.

A AUCTORE D P.

XXIII Helias de Maignanac, MCCXLIX, *qui fuit Decanus Issigeacensis.*

XXIV Bernardus III, MCCL.

XXV Geraldus d'Albusson MCCLV. *Inter hos tres ultimos Abbates de jure contestatio fuit, quis eorum potior, lisque adhuc pendebat Romæ an.* MCCLX.

XXVI Arnoldus de Stapone MCCLX, *in cujus favorem depositos fuisse tres illos contendentes, per sententiam novamque electionem, verosimile est.*

XXVII Robertus a S. Michaele, MCCLXXIV.

XXVIII Bernardus de Vallibus, MCCLXXXIII.

XXIX Armandus de S. Leonardo MCCCXII, *præteritus a Sammarthanis: fuit autem Abbas usque ad annum* MCCCXIII, *quando Abbatia Sarlatensis erecta est in Episcopatum a Joanne Papa XXII. Quoniam autem primus Episcopus fuit creatus Raymundus de Roca-cornu, Abbas Galliacensis, credibile est, Galliacensem Abbatiam Armando in vicem cessisse.*

Hactenus ille, cujus diligentiam utinam plures imitarentur, expeditioremque facerent usum Catalogorum sacrorum: quos licet studiose Sammarthani collegerint, magnis tamen laborare defectibus, vel hoc uno exemplo discimus. Nobis certe perquam incommodum accidit B *caruisse hac distinctiori notitia; quam si habuissemus, omissa Annotatione prolixiori, post hæc verba lin.* 9 cui subscribunt et Proceribus undecim, *loco sequentium, quæ jubemus expungi, solum hoc scripsissemus, quod nunc substitui volumus.*

Ludovicus *iste, quo* Imperante *sive* regnante *conditum est instrumentum, fuit* Ludovicus IV *dictus* Ultramarinus : *Nam* Comes Bernardus, *reformationis auctor, patri suo* Guilielmo Sectori-ferri *successit anno* 920 *et vixit usque ad* 950 : *filius autem ejus secundo genitus, avo synonymus, cognomento Taleirandus,* Huberto *Simoniaco Abbatiam vendidit, circa annum* 970.

NOT. 5 VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 11 * *Fol.* 23 *ante* Appendicem *ponatur:*

SUPPLEMENTUM MIRACULORUM

Ex veteri MS. Petragoricensi.

Miraculorum in veteri MS. descriptorum

Si potuisset D. Armandus Girard per se ipsum integre legere, Galliceque aut Latine reddere veteris sui MS. Petragoricensis contextum, non fuisset opus miracula ibidem descripta reservare in Appendicem, sub spe bona quod voti nostri fieremus compotes, antequam ad eum processisset impressio. Sed neque nunc adhuc quidpiam refertur Sarlato, et post plures litteras eo frustra datas, pœne cogor vereri, ne tam bonus amicus et C *tam sedulus adjutor mortem obierit. Ergo ex litteris anno* MDCLXXVII *datis quod licet transcribimus, atque Latine de Gallico reddimus; primum titulos qui legi potuerunt, deinde miracula quædam postrema. Tituli retrogrado ordine nobis descripti, sed ad situm suum naturalem hic relati, tales sunt..*

tituli aliquot. De equite, qui captus fuit, falso accusatus falsi per suum inimicum, *implet paginas duas cum dimidia.*

De femina contracta, quæ venit ex oppido S. Joannis Angeliacensis, *implet paginas quatuor cum dimidia.*

De mercatoribus Tolosanis, *quod invenitur in editis num.* 44.

De Vagabundo monacho Seguino, *quod habetur num.* 43.

De captivo, quem S. Sacerdos fecit exire de carcere.

Quomodo quidam captus sit, et is qui torquere eum volebat, amiserit digitum.

De Equite, qui periit, quia dixerat injuriosa verba monacho Issigeacensi S. Sacerdotis : *est autem* Issigeacum *oppidum exiguum prope* Bergeriacum *in Petracorio.*

Sequuntur alia duo miracula, in quibus fit mentio D duarum navium, quæ nulla vi brachiorum commoveri potuerunt; advenientibus autem peregrinis quibusdam, mox commotæ sunt.

De paupere cui S. Sacerdos pedem sanavit.

Pes ab igne sacro sanatur: Eo tempore venit ad monasterium pauper quidam, cui pes adustus erat, igne et morbo illo, qui sæpe grassatur per mundum: mox autem atque portam attigit, restinctus est, neque ullum deinde dolorem sensit æger. Postquam autem hoc miraculum et alia plurima quæ fiebant virtute S. Sacerdotis vulgata fuerunt per provincias vicinas, multi ægroti venerunt ad monasterium, qui sanabantur a quacumque tenebantur infirmitate: et in suas reversi regiones publicabant miracula in se facta.

Quomodo portæ monasterii ultro fuerunt apertæ.

portæ divinitus apertæ peregrinis: Nocte quadam ad monasterium S. Sacerdotis venerunt peregrini quidam : et iis qui intro aderant sopiti inclamaverunt ut sibi aperirentur portæ. Cumque viderent se licet fortiter clamantes non exaudiri, cœperunt ipsas portas pulsare etiam fortius, petentes continuo ut sibi aperiretur. Interim unus de turba, contemni se sociosque cognoscens, neque se commovere quemquam ad ostia reseranda, cœpit E clamare : Sancte Sacerdos aperi nobis utramque portam. Et continuo ipsæ portæ, suis cardinibus motæ excussæque introrsum, supra pavimentum ceciderunt. Illi vero simul intraverunt, simul genua figentes humi laudaverunt Deum, qui tale miraculum in honorem S. Sacerdotis fecerat.

Capitulum generale de pluribus miraculis.

liberatur captivus Cairi apud Soldanum. Ultramarinus quidam ex hisce partibus captus fuit positusque in carcere Soldani Babylonis in Ægypto, perquam difficili: in quo adeo arcte constrictus fuit compedibus, cippis, catenis, et circulis ferreis, ut nec movere quidem se posset. Grandis erat quem miser patiebatur cruciatus, et plane talis qualem Saraceni solent Christianis a se captis inferre. Captivo huic nota erat fama S. Sacerdotis, utpote ex loco Sarlatensis territorii oriundo, identidemque interrogabat custodem carceris quis mensis ageretur. Cum autem advenisset Vigilia S. Sacerdotis, iterumque custodem interrogasset; Cras, inquit, est dies quinta mensis quinti. Sciens ergo captivus tali die agi celebritatem S. Sacerdotis, post egressum Custodis, cœpit flere et gemere. Tunc apparuit S. Sacerdos in obscuro illo carcere; dixitque; Quid est, o homo, quod tantopere te affligis et ploras? F Tu vero, respondit captivus, quis es, qui me interrogas? Imo, inquit S. Sacerdos, Tu potius tuum mihi nomen edicito. Hoc vero, replicat captivus, quid tibi vel mihi proderit cum docuero? Scito tamen, Domine, me ex Petracorio esse, atque in hunc carcerem ab infidelibus injuste retrusum. Nunc autem recordor quod cras agatur festum cujusdam gloriosi Confessoris Dei, cujus corpus in ecclesia Sarlatensi requiescit, ubi sæpius tali die fui, spectavique honorem istic ei solitum quotannis exhiberi, pulchrasque processiones, in quibus circumferebantur luminaria multa et hymni ad ejus laudem canebantur. Hæc ergo fletuum meorum et planctuum causa est, Domine: quia video me non esse eo in statu, quo possim festo illi interesse. Ad hæc S. Sacerdos : Surge et egredere de carcere: ipse enim sum S. Sacerdos. Cui captivus : Ah! nimium arctis constringor vinculis: non possum me commovere, Sancte Dei. Ne dubites, reponit S. Sacerdos, vincula ista diffringentur cito, et salvus de carcere egredieris. Tum conatum aliquem adhibuit captivus, ipsoque momento soluta sunt vincula omnia diffractave. Mox vero Sacerdos: Vade, age, ascende ad aulam, ubi invenies Soldanum latrunculis ludentem cum suo quodam equite : accipe latrunculos cum pallio Soldani, quod humeris

et vincula sua cum pallio Soldani defert Sarlatum

A humeris gerit, unaque cum catenis tuis defer Sarlatum ad monasterium, in testimonium veritatis. Non ausim, replicavit captivus : nam sine dubio comprehenderer. Econtra Sacerdos : Nihil, inquit, formides. Tandem sumptis animis ascendit captivus in aulam, ludentes invenit, tollit citra hæsitationem ab humeris Soldani pallium quo amiciebatur, serico auroque contextum cum figuris hominum, bestiarum et equorum antiqui operis, collegit etiam latrunculos crystallinos, cunctis qui præsentes aderant stupescentibus, seque invicem aspicientibus profundo cum silentio. Simulque omnia una cum suis vinculis portans captivus, non sine manifesto S. Sacerdotis auxilio, postridie, idest ipso die festo, cognovit se esse prope Sarlatum, in loco qui etiam nunc appellatur Pons S. Sacerdotis; tulitque ad monasterium pallium, latrunculos, et ferrea vincula, utique per Dei virtutem et auxilium S. Sacerdotis: ipse vero opertus erat frusto nigri panni, in modum straguli, quod etiam hodie Sarlati asservatur, una cum prædictis pallio, latrunculis, vinculisque. Ipso autem quidquid actum fuerat referente, est cognitum, eum nocte una huc venisse, et redditæ sunt B gratiæ omnipotenti Deo.

alii item varii detenti ab hostibus,

Alia etiam miracula ab annis decem aut quindecim fecit S. Sacerdos occasione ultimorum bellorum, varios captivos ex carceribus liberans, nominatim inquilinos oppidorum de Castelnart, de Berbiguieres, et de Tersac : qui cum se vovissent S. Sacerdoti, egressi sunt salvi ex turribus, vinculis et cippis quibus clausi tenebantur; itemque ex vinariis doliis, quibus in caput versis grandiumque saxorum quadratorum mole desuper oneratis suppositi fuerant; prout illi testati sunt, Sarlatum venientes causa voti reddendi. Viros etiam varios et infantes mortuos suscitavit S. Sacerdos, et plurima miracula fecit tempore istius grandis pestilentiæ, quæ anno MCCCXLVIII tam horribiliter grassata est Sarlati.

item duo ex carcere Sarlatensi.

Insuper a senioribus narrari audivimus, quod in carcere Sarlatensi fuerint captivi duo, sub custodia cujusdam nominati Pelissoni : qui cum in vigilia S. Sacerdotis audivissent campanarium ex turri lusum, ad Matutinas festivius resonantem, sicut mos est in majoribus solennitatibus ; interrogaverunt custodem, qua occasione id noctis tantum streperent campanæ. Qui respondit eis, hoc fieri in honorem S. Sacerdotis, cujus sequenti die festum agebatur : C esse autem Sanctum istum magnorum miraculorum patratorem, præsertim circa captivos liberandos, et corpus ejus in monasterio requiescere. Illo digresso, inquit unus ad alterum, Ut quid ergo ei votum non facimus? Cumque id simul fecissent omnes, eodem instanti viderunt ostiolum carceris apertum, et suis cum catenis egressi adstiterunt ante ostium monasterii, eo quod fores omnes clausæ essent ejusmodi hora. Illis autem ibi manentibus, regressus in carcerem custos neminemque reperiens, sed ostiolum apertum, cum vehementer obstupesceret, intellexit captivos omnes stare ante portam monasterii. Illuc ergo properat, et suadere conatur in carcerem ut redeant. Ipsi vero id æquum esse negabant, divino enim auxilio se inde eductos et per intercessionem S. Sacerdotis. Denique accurrente ad spectaculum populi multitudine, eosque liberos manere jubente, facta eis gratia est, quam audivimus narrari a Senioribus Sarlatensibus fide dignis, monstrantibus locum in quo tunc erat carcer, captivosque a se visos referentibus, et nomen Custodis carcerarii memoriter tenentibus.

Atque hic est finis MSS. de Vita et miraculis S. Sacerdotis.

NOT. 6 *Fol. 24 in fine adde :*

Hactenus monumenta nobis communicata a D. Armando Gerard; qui cum in prioribus suis anno MDCLXII *datis significasset, pro nova capsa argentea fabricanda in promptu haberi septingentas vel octingentas libras monetæ Francicæ; de eadem, an jam confecta esset, interrogatus, respondit anno* MDCLXXVII, XVI *Martii.* Res ea nunc agitur : nam Archidiacono nostro propter negotia quædam Capituli Tolosæ agenti mandatum est, ut cum fabris conveniat de pretio : curo etiam faciendam tabulam altaris pro sacello S. Sacerdotis, opus sane elegans nec minoris quam septingentis octingentisve libris statutum : post hanc collocabitur prædicta capsa, atque ita S. Sacerdotis Reliquiæ semper manebunt super altari : ipsa vero tabula collocabitur proximo illius festo. D

Nova capsa curata an. 1677.

DE S. LANDO.

Fol. 50 post num. 4 adde : NOT. 7

Sepultura non videtur curata a S. Eutitio.

5 *Qui nos de prædicti* S. Eutitii Presbyteri *cultu multa docuit Andreas Guidi, curam ejus in sepeliendis Christianorum corporibus ex majorum traditione commendans, eamdem probat ex sepultura* S. Landi, *quam ab eo fuisse curatam, ait, agnitum esse in ipsius corporis inventione; eo quod pariter inventus sit lapis tribus inscriptus litteris* P. E. S. *quas nemo dubitavit sic legere,* Presbyter Eutitius Sepelivit. *Debile profecto argumentum. Quis enim non videt litteras illas multiplici sensui posse aptari, prout cuique in mentem venerit divinare? Certe eodem jure quo isti* E *legerunt* Eutitium, *alius quivis legeret* Episcopum, *et intelligens aliquem Hortanorum Episcoporum, quorum nomina exciderunt (excidisse enim plura liquet ex eorum serie apud Ughellum tom* I *Italiæ sacræ col.* 778) *illas litteras sic enuntiaret,* Petrus *vel* Paulus Episcopus sepelivit, *vel* Posuit Episcopus Stephanus, *puta is qui Romano concilio dicitur interfuisse anno* DCCCXXVI. *Ut ut est, non solis istis tribus litteris absolvitur lateris istius inscriptio : sed, quemadmodum intelligo ex epistola Rev. Dom. Petri Corazzæ Curati Bassanellensis, superiori anno mense Aprili scripta ad D. Theseum Pennatium, rogatu nostrorum Patrum Viterbiensium ista requirentem; sic habet ad unguem:* Lannus Christi Martyr hic requiescit (E. P. S.) sub Diocletiano passus : *quæ si vera est lectio, magnam conjecturis prioribus alterationem inducit : multum enim distant* Domitiani *et* Diocletiani *tempora : et nomen* Lannus, *nullam cum Germanica lingua cognationem habens, propius accedit ad Græcam, in qua apud Hesychium* Λαχὸν *κῆρ idem est quod σοφωτάτη ψυχὴ,* pectus bene consultum : *et λαχίζειν usurpatur pro λαγχάνειν* sortiri, obtinere, experiri. *Additur quin etiam ex relatu seniorum Bassanellensium, illo tempore quo visitatum fuit Sancti corpus, cum eo pariter inventam esse scripturam quamdam Græcam in membrana, quam quia legere nescivit ejus temporis Curatus, neque saltem laboravit ut interpretem reperiret, nunc dolent neglectam periisse. Quæ omnia non explent pium curiosæ religionis desiderium, sed diligentiam debent stimulare Hortanorum ad ulteriorem inquisitionem.* E F

Totius lateris inscriptio integra.

DE S. JOANNE MONASTERIENSI.

Fol. 52 ad finem hæc adde : NOT. 8

5 *His jam pridem impressis, antequam vulgarentur, dum Acta Junii quædam prælo paramus, reperimus hunc eumdem* Joannem *in variis Martyrologiis consignari die* XXVII *ipsius Junii, quin et in tabulis Romani Martyrologii notari sacram memoriam* S. Joannis, Presbyteri et Confessoris in agro Turonio, *quem præcipuæ sanctitatis virum fuisse addit Molanus in prima editione : Secuti Canisius, Ghinius, Saussayus, et auctor Martyrologii Anglicani primæ editionis, ubi in*

Memoria in Martyrologiis die 27 Junii.

A *in secunda editione relatus est ad diem præcedentem : quasi jure quodam ad Anglos spectet, quod* Britto natione *dicatur. Verum Beda lib.* I *historiæ Anglicanæ cap.* I Brittones de tractu Armorico in Britanniam insulam advectos, Australes sibi partes ejus vindicasse scribit : *et mansit nomen apud dictos Armoricos, quos potius hic intelligi arbitramur. Gregorius Turonensis cum capite* XXII *de Gloria Confessorum egisset de S. Maximo, Cainonensium in agro Turonensi Patrono, cujus festum celebratur die* XX *Augusti, mox capite* XXIII *de S. Joanne ista subjunxit.*

Elogium ex Gregorio Turonensi.

6 Requiescit haud procul ab hac basilica Joannes quidam Presbyter, natione Brito, in summa religione degens : per cujus manus Dominus multa signa sanitatum dignatus est operari. Qui ob amorem divinum ab aspectibus se hominum cohibens, parvulam oratorii cellulam habebat ante ipsam Cainonensis vici ecclesiam : ibique in viridariolo, quod manu propria excolebat, lauros arbores plantaverat; (quæ nunc vastis columnarum fomitibus jucundarum frondium amœnitate tenduntur) sub quarum umbracula vir sanctus considens, aut legebat aliquid aut scribebat. Cum post obitum ejus arbores illæ, ut B diximus, patulis diffusæ ramis, obumbrarent locum viridarii, una ex his vetustate senescens exaruit. Tunc custos loci, effossa cum radicibus columna, incisis ipsis cum ramis suis, scamnum adaptat; in quo interdum aut resideret lassus, aut aliquid secure decideret cum necessitas exegisset. Quod cum per duos annos aut fere amplius scamnum in hoc usu habuisset, tactus, ut credo, inspiratione divina, dolore cordis ait : Væ mihi, quia peccavi, ut arborem, quam talis Sacerdos propria manu plantavit, ego ad diversas necessitatum utar sessiones. Et hæc dicens, accepto sarculo, effossa humo, et incisis scamni pedibus, posuit ipsum sub terra, replevitque fossam humo. Mirum dictu. Adveniente verno tempore, sicut reliquæ arbores florescunt, ita et hæc columna, quæ viri manu, ut ita dixerim, sepulta fuerat, rediviva et sospitate virescens, novas frondes emisit. D Extant de ea hodie quoque virgulta in quinum senumve aut fere amplius pedum altitudine, quæ annis singulis incrementum sumentia, a Domino sublevantur. *Hæc ibi : quæ plane cum elogio supra relato conveniunt.*

DE S. ANGELO CARMELITA.

Fol. 57 *expuncto toto numero ultimo, hæc substitue.*

7 *Quid moverit Alegræum de Casanate, in Paradiso Carmelitici Decoris, Statu* 4 *Cap.* 12 *ut scriberet,* NOT. 9
S. Angelum *occisum fuisse anno* MCCXXXI *haud equidem divino, cum Vitæ omnia exempla notent dumtaxat annum* MCCXX, *a quo si recedendum esset, potius dicerem anno* MCCXXV *cædem istam contigisse. Etenim tali anno, et alio nullo (qui quidem in Honorii III Pontificatum decennalem inciderit) celebratum fuit* festum S. Marci *in feria* VI, *sub quo festi feriæque concursu, Vita ex MS. Vaticano apud Gononum notat ferventem illam concionem, quæ Sancto causa mortis fuit. Sed omnes omnino temporum characteres adeo male conveniunt inter se per totam illam vitam, ut in simili concurrentia nolim aliquid innovare circa chronologiam. Proinde existimo tenendum esse annum* MCCXX. *Sed* E *neque dimicare velim pro patria Sancti, Siciliane hæc fuerit, uti Grossus et Henricus de S. Ursio videnter sentire; an Hierosolyma, prout eædem omnes Vitæ habent, et passim Scriptores Carmelitici volunt. Multo minus velim propugnare* Letiferos carceres, *quibus ante mortem fuerit mancipatus* Angelus *ab infidelibus; nec enim verificari posse videntur, nisi supponas totum Leocatam infidelium fuisse, qui ibidem omnia gesserint pro arbitratu; quod absque idoneæ probationis argumento præsumi non debet.*

His ibi mutatis prætermissam S. Angeli *Vitam hic accipe, Lector, et simul prætermissionis illius causam recognosce distinctius.*

AD VITAM S. ANGELI MARTYRIS

ORDINIS S. MARIÆ DE MONTE CARMELO.

D. P.

PROTESTATIO PRÆVIA.

Dilata in hunc locum Vita,

C **T***andem in lucem prodit* Speculum Carmelitanum, admodum R. P. Danielis a Virgine Maria *postumum opus, nec solum suo Ordini vehementer expetitum, totis novem annis quibus sudavit sub prælo; sed etiam nobis, utpote non exiguum commodum ex illo studiosissimi ac diligentissimi viri labore sperantibus. Hac certe expectatione inducti, distulimus agere de Vita* S. Angeli Martyris, *ipso quo ponenda erat loco, scilicet die quinta Maji, inter Acta Sanctorum tunc occurrentium; solumque voluimus istic imprimi Commentarium, pridem ab ipsomet* R. P. Daniele *approbatum, de cultu, translatione, et miraculis sancti istius Martyris : in hac scilicet Appendice multo post imprimenda ipsam Vitam exhibituri, si id a nobis Ordo suus exigeret; parcere alias malebamus labori, nec divulsam nuper amicitiam restauraturo; et apud animos exulceratos novas forsitan offensiones parituro.*

duplex datur cum Annotatis.

2 *Fueritne hic affectus diffidentis de causa animi, an caritatis discretæ, quæ olim etiam in Martio persuasit silentio involvere quæstiones, cum vita* S. Bartholdi *primi in Carmelo Prioris connexas, si non satis patuit ex* Aprili; *patere poterit nunc luculentius, quando solenni ante* Speculum *præfatum adjuratione compellor occasionem hanc non prætermittere. Parebo igitur, et Vitam dabo, quam sic a me postulant* R. P. Danielis *Discipuli. Dabo autem non solum unam (quod ipsis forsitan satis esset) sed etiam alteram Vitam, et utrique communes* F *Annotationes subjiciam, tum quas ipse* Rever. Pater *suo marte composuit asterisco * ad discrimen notandas, ut suus honor Auctori maneat, nec me alienis plumis jactare videar; tum quas ego addam plures et prolixiores ad notanda loca, vel difficilia ad fidem indubitatam eis habendam, donec certioribus exemplis probentur esse verosimilia; vel sic adversantia principiis historico cuilibet tenendis, ut ea indicasse apud talium intelligentes, convicisse sit. Hujusmodi nempe vitia sunt, quæ nulli librariorum socordiæ imputabilia, ipsi auctori debent necessario adscribi; nec ea qualiacumque, sed talia, ut impossibile prorsus sit tam aliena a veritate profluere ex calamo hominis, id dumtaxit scribentis, quod oculis vidit aut oculatorum testium relatu didicit; sicut se facere profitetur utriusque, quam dabimus, Vitæ Auctor.*

difficultates præcipuas indicantibus;

3 *Ut autem quam clarissime procedant omnia, neque liberum adversariis sit, iis quæ magis premunt dissimulatis, divagari per alia, minus difficultatis forsan habentia; ad extremum proponam Anacephalæosim in qua num.* 3 *paucas interrogationes colligam, ad quas si responsum*

A *sponsum idoneum dederint, qui causas scire cupiunt, cur tota* S. Angeli *historia fuerit mihi semper de suppositione suspecta; sancte polliceor, quod in altera nostri Maji parte palam profitebor, Vitam illam esse omni acceptione dignissimam. Nullus in toto* Armamentario Carmelitico *fere est angulus, elatus nullum, quod non sit instructum telis ac scutis ex hac Vita petitis. Hanc igitur recepisse, ut verum veri* Enochi Patriarchæ Hierosolymitani *scriptum, nihil minus erit, quam cecinisse palinodiam, tot jurgiis convitiisque, carmine et prosa conglomeratis, postulatam. Aliud enim hoc non fuerit quam ea fere omnia retractasse, quæ præter amicorum exspectationem, contraque propriam voluntatem, scripsi in Aprili, inter respondendi necessitatem ab adversario impositam, et veritatis tenendæ constantiam in Historico fideli requisitam inexcusabiliter (ut mihi quidem videbatur) constitutus. Responsum idoneum si ipsis nullum suppetat ad interrogationes meas; et hoc præcipuo suo Achille privati, causæ nihil habeant cur scriptis, Hierosolymitani Joannis Cyrillique Prioris ferentibus nomen, aliisque hujusmodi plus fidere debeant, quam huic apud ipsos hactenus indubitabili Vitæ; cessent obsecro quiritationes indignæ viris et intempestivi ante* B *victoriam triumphi; quibus ego quidem nec lædor, nec moveor; ipsi vero suæ causæ præjudicant plurimum, tamquam alia nulla præsidia habenti. Quid? quod et apud lectores cordatos ac moderatos perdatur doctrinæ æstimatio, Scholasticis studiis acquisita, et ipse Sacerrimus Ordo fit extravagantiis istis vilior, pro cujus augendo tuendoque honore quidlibet facere ac pati paratus sum, præterquam veritatem agnitam ejurare. Tacere possum, mentiri non volo.*

quibus solutis vel admissis,

finis sit contestationum:

4 *Cum hac præparatione animi, indifferentis in partem utramque, secluso quolibet etiam honoris proprii respectu accedens ad scribendum, quasi omnia mihi adhuc integra forent; quem potius nunc optem habere propitium, quam ipsum* S. Angelum, *humanis fictionibus neutiquam egentem, ut in firmamento Catholicæ Ecclesiæ instar sideris fulgentissimi luceat, atque ut in Paradiso Carmelitico fragret tamquam suavissima rosa? Velim tamen ut tuum pariter mihi aspires favorem, Anima beata, Anima* R. P. Danielis a Virgine Maria, *Anima, quomodocumque res erant, semper me diligens, semper a me dilecta. Jam enim cum* R. P. Francisco Bonæ-spei *(quem ipsum credo non alio quam pio, licet non secundum scientiam, zelo contra me sic excanduisse) jam inquam, cum ejus beato pariter spiritu, tali Te confido receptam loco, ubi æternum vives, memor vicennalis amicitiæ, immemor molestiæ, quam in hujus mor-* C *talitatis caligine versans sæpe attulisti mihi et sæpe retulisti, propter judiciorum ex principiis diversissimis procedentium diversitatem. Ibi siquidem non æternam dumtaxat contemplaris veritatem ineffabilium mysteriorum religionis ac fidei nostræ, etiam in hac tenebrarum valle citra cunctationem credendorum; sed et præteritorum quoque omnium temporum gesta, de quibus fas homini quærere et ambigere, intueris ut præsentia; procul ab illis præjudiciis, quibus vivens plusculum videris tribuisse. Sane nec mentionem quidem ferre poteras patienter ullius dubii, circa receptas in Ordine traditiones movendi; videbarque tibi deliramenta loqui, quoties aliquid conabar communicare eorum principiorum, quæ historico convenit esse familiarissima; quæque omnibus, ad solidam eruditionem verique et falsi discretionem, suggerit Ars prudenter dubitandi circa res facti; Ars multiplicis scientiæ et filia et mater; Ars ignota fere superioribus seculis, maxime autem exculta hoc ævo, quod Dei singulare munus censeri potest: factum enim per eam est, ut præterita cum præsentibus comparanti, videatur medii temporis historia, a tenebris plusquam Cymmeriis, ad lucem gratissimam esse traducta, paulatimque proficere ad plenam meridiem, labore et constantia provehentibus.*

quod S. Angelus Divique concedant.

5 *Est porro* S. Angeli Vita, *de qua incipimus hic tractare, non una, sed duplex. Prima extat apud Benedictum Gononum, inter Vitas Patrum Occidentis, editas Lugduni anno* MDCXXV, *folio* 227, ex pervetusto quodam codice manuscripto, nuper Romæ quasi divinitus reperto, bona fide fideliterque descripta et excerpta, anno Domini MDCI. *Habet MS. istud Appendiculam de Vita* S. Simonis Stock, *verbotenus transcriptam ex Viridario Joannis Grossi; qui cum adhuc in vivis fuerit anno* MCCCC, *si ab eadem manu est Appendicula illa a qua est Vita* S. Angeli, *non poterit se ultra seculum* XV *Christianæ æræ Codicis totius vetustas extendere. Esse autem ab eadem manu, videtur judicatum fuisse anno* MDCXXXV, *nonnullis in dubium revocantibus repertum post eam de* B. Simone *testimonium. Tunc enim ipsum* ab Illustrissimo Horatio Justiniano visum, lectum, extractum, atque congregatis sacri Officii Judicibus (quibus præerat, Eminentissimus Cardinalis Scalia, aderat Magister sacri Palatii) expositum fuit: qui omnes, post diligens examen, nihil annotarunt, quo vel leviter manuscripti fides possit labefactari, imo suo decreto probarunt, atque Vaticanæ Bibliothecæ restitui voluerunt. *Ita Irenæus a S. Jacobo, in Tractatu Theologico de singulari immaculatæ Virginis protectione, Parisiis impresso sub annum* MDCL. D E

AUCTORE D. P. *Prima Vita, licet edita ex MS. Vaticano,*

6 *Satis apparet ex verbis jam allegatis, atque ex occasione institutæ quæstionis, aliud eo congressu judicatum non esse, quam quod postulabatur; videlicet, Appendiculam prædictam ibi antiquitus scriptam fuisse, non autem recentiori fraude aliqua furtim adjectam. Sed eo non contentus Irenæus, more professionis suæ scriptoribus pluribus perquam familiari, transiens a scripturæ certitudine ad certitudinem rei scriptæ, omnibus qui de hac præsumerent dubitare, eo judicio os putat usquequaque obstructum: eo quod existimet, Judices illos continuo pro potestate jussuros fuisse librum comburi, aut saltem prohibituros referri ad bibliothecam, si in eo aliquid fabulosi contineri sensissent. Misera enimvero foret librorum veterum ac bibliothecarum publicis usibus erectarum conditio, si tali tamque levi ex causa has spoliari, illos aboleri oporteret, ad arbitrium Theologorum aliquot vel Canonistarum, imo et Historicorum, quamvis omnes forent Baronii aut Bellarmini. Non ita, vir bone, non ita agitur. Quod uni displicet, placet alteri: et aliquando contingit etiam ex mendacissimis scriptis, qualis est exempli causa Marcellini et Faustini Presbyterorum partis Ursini adversus Damasum libellus, ingentem haberi pro historia utilitatem, et hujusmodi intuitu publica luce libellum istum donavit Sirmundus, erutum ex veterum membranarum tenebris. Fuimus non solidis novem mensibus Romæ, et illius temporis partem præcipuam impendimus Bibliothecæ Vaticanæ MSS. evolvendis, notantes quid et unde describendum nobis esset. Hoc cum fieret, Custos Bibliothecæ Allatius, in omnem nostram actionem pro munere intentus, religioni sibi duxit non admonere Pontificem, cujus jussu nobis Bibliotheca patebat (erat is Alexander VII) etiam a nobis describendas notari Vitas Sanctorum, suo judicio fabulosas. Si tunc ad Solium stetisset Irenæus, exclamasset utique,* Cur flammis devoti non sunt libri ejusmodi, qui fabulas et nullius momenti narrationes complectuntur? Exules certe fieri debent. *Sed aliter sapientissimus Pontifex: de libris abolendis eliminandisve nihil ille; solum autem intelligere voluit, quo consilio tales Vitæ transcriberentur, intellectum porro consilium laudavit, sicut alibi fusius dixisse memini.* F

non ideo magis authentica est,

sed nec foras ejicienda

si forte minus vera.

7 *Altera Vita ante sesqui seculum reperta est apud Siculos in MS. Panormitano, indeque edita sub hoc titulo:* Vita S. Angeli Martyris, cum revelationibus ei a Christo factis in deserto, quibus prædicuntur victoriæ Turcarum, invasiones, calamitates, excidia, eversiones regnorum, et afflictiones Christianorum in

2 Vita Panormi inventa

AUCTORE D. P.

A in multis provinciis, et præcipue in Italia. *Titulum sequitur epistola editoris ad Generalem Ordinis Audettum, cum indiculo Capitum : ac rursum titulus, his verbis conceptus :* Vita S. Angeli Martyris, Ordinis Carmelitarum B. Mariæ Dei genitricis montis Carmeli, civis Hierosolymitani de stirpe Davidica, edita per Reverendissimum Patrem Dominum Enoch, Patriarcham Hierosolymitanum ; et per Reverendum Thomam Bellorosium, Canonicum Panormitanum et Protonotarium Apostolicum, emendata, et in Capita xxx divisa, anno post reparatum orbem MDXXVI. *Hanc Vita prælaudatus* R. P. Daniel a Virgine Maria *totam inseruit parti quartæ Speculi sui ad diem* V *Maji, non ex impresso Panormitano immediate, sed ex fide transumpti MS. anno* MDCXLVII *Roma missi a* R. P. Joanne Baptista de Lezana. *Ast de fide transcribentium non ausus dubitare, haud credidit operæ pretium esse explorare ipsam, facta collatione cum originali; quod apud nos esse non ignorabat, sciebatque non minus libenter commodandum sibi, quam commodabamus quæcumque alia Musei nostri instrumenta, nihil ipsi quoad licuit occultum habentes. Hoc posito, nemo nobis poterit vitio vertere, quod ipsum, ut jam dixi, originale habentes, missum huc Neapoli anno* MDCXXXVII *cura R. P. Antonii Beatilli nostri, ad illud conferamus Antuerpiensem novissimam editionem; quando* P. Daniel *id facere prætermisit; ex eaque tum alia quædam suppleamus et corrigamus, tum insignem unum plurium linearum in Dedicatoria Epistola hiatum, non casu, sed studio (quod indicant puncta notata...) factum, ad dissimulandum, quod* S. Angelus, *quando Epistola scribebatur, necdum erat a Sede Apostolica canonizatus, prout nimis expresse ibidem dicebatur.*

datur ex editione anni 1526.

B

8 *Prior Vita, simpliciori et contractiori stylo, sed subbarbare scripta, videri posset primus ac genuinus esse Auctoris sui fœtus, nisi dubitationem injiceret alia quædam Vita, ex Ultrajectino MS. sumpta : quam, licet antiquiorem forsan ac sinceriorem, in ultimum tamen reservo locum; quia sicut hæc nihil continet eorum, unde Patres Carmelitæ solent prætensionum suarum argumenta petere; sic de ipsa nulla mihi cum iisdem est controversia. Quidquid autem sit de ea, quæ fuerit aliarum omnium Vitarum fundamentum primum : de illa tamen, quam hic primam voco, sine scrupulo possum pronuntiare, ipsam præ oculis fuisse Auctori, qui composuit alteram, novo magisque Latino et fluidiori stylo, quæ quia in Sicilia est reperta,* Interpolatorem Siculum *appello ejus auctorem. Poteram* Metaphrasten *seu* Paraphrasten *dixisse : nisi judicassem, quod non pauca de suo addiderit, ordinem quoque in principio mutans. Ut autem facilius primoque intuitu observari possit utriusque Vitæ differentia, decrevi non excudendam esse unam post alteram, sicut passim in usu nostri Operis est; sed parallele comparandos inter se textus, eum qui ex Gonono sumptus est exprimendo littera (ut vocant) Romana seu stante; alterum ex Bellorosio Italica seu cursiva.*

Utraque Vita parallele componitur.

C

9 *Utraque porro, licet altera alteri valde dissimilis, ut jam dixi, Auctorem unum eumdemque præfert* Enochum, *quo nullus certior rerum a* S. Angelo *gestarum testis videtur produci aut optari posse. Sola namque ea scribit a se dicit, quæ vel ipse a Patriarcha Hierosolymitano audivit,* S. Angeli *baptizatore, nutritio et magistro, in ejusdem Patriarchæ palatio educatus etiam ipse; vel coram plena Episcoporum triginta sex Synodo, præsens exponi et narrari audivit in ordine ad ejusdem* S. Angeli *canonizationem Hierosolymis factam; vel denique propriis oculis vidit, ex Carmelo usque in Siciliam comitatus Sanctum, reliquæ omnis vitæ, miraculorum et martyrii inspector. Patriarcham vero illum, sub quo tam ipse* Enoch *quam* S. Angelus *adoleverint, ait, appellatum fuisse* Nicodemum : *cui defuncto successerint* Onuphrius, *et* Joannes : *in quorum denique locum ipse* Enoch *sublectus, scripserit Vitam Sancti, martyrizati in Sicilia anno* MCCXX, *idque, secundum scriptorum Carmeliticorum calculos, expleto ætatis anno* XXXV. *Consequens igitur est Sanctum esse natum anno Christi* MCLXXXV; *et* Nicodemum *istum, uno saltem anno citius factum Patriarcham (tenentibus adhuc urbem Sanctam, cum suo Patriarcha* Heraclio, *Latinis usque ad an.* MCLXXXVII) *Sedem tenuisse ut minimum per annos continuos* XXIX, *siquidem primum obiit sub illud tempus, quo* S. Angelus *Sacerdos ordinandus agebat ætatis annum* XXVIII. D

Utraque præfert nomen Enochi Patri. Hierosolym.

et nominat Patriarcham Nicodemum

10 *Nihil hic difficultatis invenit* R. P. Daniel, *quia constat Latinos permisisse Syro-Græcis, sub imperio suo in Palæstina constitutis, habere proprii ritus Episcopos. Dubito an etiam Patriarcham : exemplum enim quo id affirmem nullum reperio, nec ejus ipsis concedendi necessitatem, quia simplex Episcopus Græcus, a Latino Patriarcha approbatus eidemque subjectus, abunde eo loco ac tempore sufficere poterat. Sed et hoc demus factum fuisse; vel eum qui ante captam urbem non nisi titulum gerebat Episcopi, expulsis inde Latinis assumpsisse sibi titulum et insignia Patriarchalia, de Constantinopolitani Imperatoris consensu : hic enim deinceps sibi arrogavit potestatem instituendi Patriarchas, dissimulantibus Saracenis, cum quibus clam ipsi conveniebat in perniciem Latinorum. Testem hujus rei habemus irrefragabilem Nicetam Choniaten, Annales sui temporis scribentem. Cum enim in Isaacio Angelo lib. 2 narrasset, qua ratione* Dositheus, Studii monachus, a *jam dicto* Isaacio, cui adhuc privato Imperium prædixerat, designatus est Hierosolymorum Patriarcha, post obitum Leontii viri eruditi et virtute celebris; *subjungit quomodo idem Imperator, post mutatos jam tertium pro libidine sua Constantinopolitanos Patriarchas,* Hierosolymitanum Dositheum ad Oecumenicam Sedem evecturus, *fefellerit Theodorum Balsamum, ut id licere testaretur :* quo facto, *inquit* Nicetas, Dositheus a Sede Hierosolymitana Constantinopolim est translatus : *qui tamen rursus,* eodem quo canis Æsopicus modo, et Pontificatum quem tenuerat amisit (nam alius Hierosolymis suffectus erat) et majori Sede excidit.

pro eodem tempore quo non solum Latinus alius,

E

sed etiam Græcus Patriarcha fuit:

11 *Hoc est quod dico* (*inquit* R. P. Daniel *num.* 1242) Anno MCLXXXVII Patriarcha Latinus erat Heraclius : eodemque tempore Patriarchæ Græci successive fuerunt Dositheus, Athanasius et Leontius, prout habetur ex Baronio ad dictum annum et sequentem MCXCIII. *Itane vero? Duo Patriarchæ Hierosolymis uno tempore fuerunt? Ita omnino : suntque ad manum etiam in Patriarchatu Constantinopolitano exempla. Nam* anno reparatæ salutis MCCIV Patriarcha Constantinopolitanus Latinus erat Thomas Maurocenus, et Græcus Joannes Camaterus, cui anno MCCVI successit Michael Saurianus, Sedem suam habens Nicææ, residente Constantinopoli præfato Thoma. *Ast non hoc quærebam,* Pater Reverende *: neque ignoro, quod urbe capta Latini exules cum suo Latino Patriarcha resederint Accone seu Ptolemaide; Hierosolymas, ut recte doces, tenentibus Syro-Græcis. Sed capere non possum, quomodo Hierosolymis uno eodemque tempore, id est anno* MCLXXXV *et pluribus sequentibus, sederint Patriarchæ duo, ambo Syro-Græci, unus ab Imperatore Constantinopolitano designatus ex more et a Niceta nominatus; alius in hac* S. Angeli *Vita primum repertus, nomine* Nicodemus : *quod fuisse necesse est si vera hæc sit.* F

quod miramur ab Auctore Speculi non esse observatum,

12 *Malum omen, Fratres, ipso in limine offendisse. Cum autem Scriptori isti adeo infelix memoria sit, ut nec Patris quidem sui spiritualis nomen exprimere potuerit absque errore duplici, nomenclaturæ uno, chronologiæ altero; vereor profecto ut ei possim vel de proprio suo nomine credere. Hoc autem amisso, cum nolitis* Pseudo-Enochum *vocari, restat ut relinquatur* Anonymus, *donec mihi nodum istum solverit aliquis ex vobis, supra suum magistrum sapiens. Nec tamen putetis,*

hunc,

æque ac alia multa valde notabilia.

A *hunc, quem primo proposui nodum, quia se primum offerebat, esse aut solum aut præcipuum. Difficiliores alii occurrent in progressu, qui me plane facient dubitare, utrum ille tam certus ut vult videri, testis miraculorum a* S. Angelo *in Palæstina patratorum, unquam pedem posuerit in Terra sancta : et qui se saltem Episcopum Syro-Græcum facit, an viderit unquam ejusmodi Episcopum Græco ritu divina celebrantem mysteria. Viceritis, cum istos et alios nodos solveritis.* D

VITA S. ANGELI MARTYRIS

D.P.

EX ORDINE FRATRUM B. MARIÆ DE MONTE CARMELI.

Auctore (ut præfertur) Enoch Patriarcha Hierosolymitano

EPISTOLA DEDICATORIA THOMÆ BELLOROSII

a

Amplissimo in Christo Patri Magistro Nicolao Audetto, *a* sacræ Theologiæ Doctori et totius familiæ sacratissimæ Religionis Carmelitanæ primario Moderatori, Thomas Bellorosius Panormita, Apostolicus Protonotarius, æternam in Christo Deo salutem dicit.

Vitam hanc nactus,

B Nescio qua inscrutabili summi Dei dispositione, Pater Amplissime, de Vita sanctissima Divi Angeli Martyris Carmelitæ incidit in manus meas libellus, vetustate miratu dignus : quem cum accurate sæpe ac sæpius perlegissem, nonnullis illum purgavi mendis. Fuit sane Vita beatissimi Martyris Latinis tradita litteris ab hinc annis *b* trecentis, a veridico et beato Viro Enoch, Carmelitanæ Religionis Professore, coætaneo et comite sanctissimi Angeli, tam in patria sua, quam in peregrinatione, et in loco martyrii. His igitur nimirum de causis indubitata et sole profecto clarior adhibenda est fides simplici et beatæ vitæ Scriptori. Sed quia libellus ipse rerum admirabilium quadam farragine videtur oppletus ; ne Lector, confuso rerum gestarum cumulo, afficiatur tædio, perquirendo rem aliquam singularem, cognitione dignam, breves prius exsculpsi ex eo indices ; et deinde totum opusculum in triginta digessi Capita.

b

emendatam distinguit in Capita.

c

2 *c* [Quod latuit postea in arca mea triennio : quandoquidem cupienti mihi diligere Principem quemdam, et istius sacratissimæ familiæ Carmelitanæ studiosissimum, in cujus nomine libellus in lucem prodiret; numquam (nescio quo judicio) visus est quisquam idoneus, qui cura, studio, labore et omni alio favoris adjumento promulgari curaret in toto C Christiano orbe, sicut fuit Scriptoris flagrantissimum desiderium, hanc Vitam sanctissimam ; et ipsum Divum Angelum tandem, decreto indelebili summi Pastoris sacrosanctique Senatus Apostolici, in Catalogum Cœlicolarum Martyrum referri efflagitaret efficeretque : nisique tuæ Amplitudini hæc anxifera cura, hoc studium ardentissimum, hic labor desudatus, hic divini amoris ardor, in ipsum gloriosum Martyrem divinitus etquidem merito servabatur : quoniam et insperato, et hoc tempore in divina mente prævisо] advenisti ad hanc Siculam patriam, ubi conditum est beatum corpus ipsius Divi Angeli Martyris, quotidie miraculis refulgentis. Qui ad hos Sicanos populos olim ex Hierosolymis fuit missus a Christo Deo; ut prænuntiaret excidium, quod hac tempestate forte videtur ingruere cervici totius Christianæ Reipublicæ, præsertim Italiæ, a Turcarum debacchantium immanitate ; et valde timeo huic Trinacriæ, ad quam peculiariter Sanctus Martyr fuit legatus : cui propterea inditum fuit nomen Angeli, priusquam nasceretur, a Beata Virgine; quia futurus erat Dei Nuntius mirabiliumque rerum, ducturus quoque vitam Angelicam.

Optatque ut Canonizationi petenda serviat.

3 Advenisti, inquam, Pater Amplissime, tamquam novum sidus, ad reparationem pœne labentis sanctorum morum Regulæ Carmelitanæ. Et utinam atque utinam ceteræ familiæ Religionis Christianæ excuterent contractam rubiginem ex incuria majorum, E induerenturque priscum splendidæ puritatis indumentum et non simulatæ sanctitatis ; ut avertatur æterni Patris indignatio contra hypocritas, jam manifestata nuperrime in debellatione Regni Pannoniæ. Quoniam, sicut Christus Divo Angelo reseravit, sex et trecentis ab hinc prætergressis annis, ut prædicaret, quod Regna, quotque Provinciæ Christianorum in Asia Africaque ab Agarenis et Ismaelitis, ac etiam in Europa Turcarum Imperio vi armorum occupandæ forent usque ad Regnum Hungariæ *d**. Id quod jam ita evenit, pro dolor! proximis Kalendis Septembris ; ut Pannoniæ Rege interfecto (quem quandoque *e** dum esset infantulus, in ulnis meis tenui) ejusque validissimo exercitu penitus deleto, Regnum ipsum, quod olim Archi-regnum dicebatur, ceciderit in manus cruentas sævissimi hostis. Monuitque idem Christus Deus noster, ut prænuntiaret, quales subsequerentur postea calamitates, et cruentissima bella adversus totam Italiam, vexaturaque fere omnes Christianos. Et inter reliqua mala quæ præcessura essent prædictorum temporum turbines, inquit, quod tunc ventura sunt hæc flagella, cum multæ forent Religionum familiæ vitiis [magnis] scatentes, et præsertim hypocrisi *f** [qua deciperent Christianum populum : F indicans hypocritarum dolis et ficto animo mirifice offendi Majestatem divinam, cujus offensionis causa, tota] res Christiana laceranda foret. Et nisi eatur in criminum pœnitentiam a populo Christiano, deplorenturque tam propria quam aliena peccata ab ipsis Religionum familiis ; vereor, et plus quam vereor, ne propediem efficiatur, quod a Christo revelatum est sancto Martyri, et conscriptum in cap. XIV hujus parvi voluminis, de Turcali victoria contra Italiam. Et væ ! væ tibi Regina Orbis, quæ Caput es Christianæ fidei; quandoquidem non possunt membra tua discerpi absque incomparabili capitis dolore.

prædictas in ea clades inculcans,

d*

e*

et populum ad pœnitentiam hortans.

f*

4 En, age, rumpe moras, Pater Venerabilissime; et da operam, ut cito et in proximo tempore Quadragesimi jejunii hic libellus volitet per orbem, et signanter totam perlustret Italiam, moreque declamantis Jonæ Prophetæ, tam per te quam per alios concionatores idoneos fungaris officio, quod Tuæ Paternitati, ut mihi persuadeo, cœlitus reservatum esse non dubito. Tibi, inquam, in præsens hoc onus a Deo injunctum est, reformandi Religiosam vitam Carmelitanæ Familiæ; et in hoc Regno Sicano, ubi summa usus es cura, et singulari prudentia in expurgandis

Rogat Generalem ut præveniat clades futuras

A purgandis Domibus sacris omni sorde et abusu; inter quas illud cœnobium Drepanitanum, miraculis assiduis Virginis gloriosæ cuncto orbi famigeratum, et Divi Alberti peculiare, dum vixit, domicilium, revocatum est ad pristinum [vitæ] honestissimæ splendorem, tuo paterno affectu et auctoritate, juxta divinam dispositionem, quæ adhuc, imminente ruina, et in articulo ferendæ sententiæ, misit tuam Amplissimam Paternitatem ad has Siculas oras, velut alterum Angelum; ad ingerendum mentibus hominum ea, quæ prænuntiata sunt a Divo Angelo, ab hinc annis, ut dixi, plus quam trecentis. Et non sine inscrutabili mysterio advenisti, Pater in Christo, in habitu Divi Angeli, et Religionis immaculatæ Virginis Matris Dei; quæ mundi est Advocata indefessa, et assidue, ut vere confidimus, provoluta pro nostris delictis ad pedes divinæ Trinitatis, profusis lacrymis orat et rogat inducias, ut interea Christianus populus, scelerum sopore sepultus, evigilet et resurgat.

reformando suum Ordinem Carm.

5 Nec miretur tua Amplitudo, si tibi videor intimo quodam præcludi dolore ob debellatum Regnum B Pannoniæ a Turcis, vel *g** ob cladem illam miserabilem illius gentis belligeræ centum quinquaginta sex millium pugnatorum; quoniam in illo Regno quinquennio gessi vices Amplissimi Patris quondam *h* Cardinalis Rhegini in gubernatione Episcopatus *i* Vesprimiensis et duorum cœnobiorum insignium Pechivacadionensis et Sassardiensis; novique in ea patria fuisse propugnaculum et antemurale Christianæ rei: quibus perfractis facilis patet sævissimis hostibus aditus ad Italiam. Præterea revelatio Christi ad Divum Angelum tenere debet omnes Christianos anxios et *k** solicitos; quoniam perpauca restant ut adimpleantur, sed horribiliora impendent. Etsi de quodam sancto Rege, Christianæ rei pœne ruentis reparatore, spes tandem promittitur, calcandi communes hostes, revendicandique Imperium Christiano Orbi: parum profecto nos pavefactos et excussos hæc expectatio solari potest. Sero enim Rex ille et ad nutum Dei movebit lacertos; et forte quando, quod absit, consummata erit divina ultio.

populumque excitando ad pœnitentiam *g** *h* *i* *k**

6 Verum quia divina Majestas suopte nutu non delectatur vindicta, sed potius clementia; non est nobis hæsitandum, quin ipse clementissimus Pater æternus cupiat emendationem populi sui, notamque fieri mortalibus iram suam, quæ placari nostra pœnitentia facile potest. Ideoque rogo et obsecro C per viscera divinæ misericordiæ tuam magnam in Christianum populum caritatem; ut tanti meriti magnitudinem viriliter amplectaris, quam nullo modo tibi defuturam spero. Ne igitur, quæso, differas exequi quod ex divina dispositione commissum esse non dubito; sed rejecta omni mora invigiles, ut hoc divinum Opusculum, refertum stupendis miraculis sanctisque exemplis, cœlestibus arcanis atque divinis monitis, a me tibi Amplissimo Viro dicatum, ad laudem et gloriam Dei omnipotentis, ejusque Sponsæ Immaculatæ Mariæ Virginis, et ad honorem Divi Angeli Martyris, et totius Familiæ Carmelitanæ, in tuo celeberrimo nomine ubique cunctis populis innotescat. Vale, Decus moderatorum Sacratissimæ Religionis B. V. Mariæ Matris Dei montis Carmeli.

pro demandato sibi divinitus munere.

D

ANNOTATA.

a* *Is natione Cyprius, pietate et doctrina clarus Ordinem totum in magna temporum varietate rexit annis triginta octo, videlicet ab an.* 1524 *usque ad* 1562.

b* *Ab anno* 1227, *quo scripta notatur, usque ad* 1527, *quo a Thoma Bellorosio digesta in capita, et typis edita fuit, anni erant trecenti.*

c *Totus hic locus inclusus* [ ] *deest editionibus Belgicis, a Romano transcriptore prætermissus; sic tamen ut quod hic omissum est, relictum sit in epilogari Bellorosii epistola; atque ita non omnino mala fide actum videatur fuisse Romæ; sed quasi ex aliqua discretione hic dissimulatum, quod ad finem positum minus natum erat animadverti ab omnibus.*

d* *Ingens illa et luctuosa clades Hungaricæ gentis, cujus hic mentio fit, contigit anno* 1526, *festo decollationis S. Joannis Baptistæ (nonnulli alium diem assignant) quo Ludovicus Rex Hungariæ, anno ætatis vigesimo, in palude cum equo suffocatus interiit, et cæsi duo Archiepiscopi, quinque Episcopi, permulti Barones, atque immensus Nobilium numerus. Et sequentibus diebus* E *Hungaria tota ferro et flamma vastata fuit, per exercitum Solimani Turcorum Imperatoris.*

e* *Ex istis verbis, et ex officiis quæ in Hungaria Thomas ille Bellorosius obivit, gerendo vices Cardinalis Rhegini in administratione Episcopatus Vesprimiensis et duorum insignium Cœnobiorum, habetur, magnæ illum auctoritatis fuisse.*

f *Hic rursum omissæ fuerunt lineæ, quas* [ ] *includimus quod soli transcribentis incuriæ imputandum facilem excusationem habet; ostendit tamen, non sine operæ pretio hujusmodi collationes cum originalibus institui. Sic et aliæ duæ voces hic omissæ supplentur ex prototypo, et alia quædam emendantur, quæ nihil attinet notare singula.*

g* *Numerum cæsorum et captorum illo in prælio Hungarico (de quo mox ante) ascendisse supra ducenta hominum millia referunt Hungaricarum rerum Historiographi et Annales Ecclesiastici. Inter ceteros certius, uberius, et dilucidius infelicis illius prælii Historiam descripsit Stephanus Brodericus, Episcopus Vatiensis, illius Regni Procancellarius, qui interfuit.*

h Petrus Isuales *hic fuit, ab Alexandro VI* Rheginus Archiepiscopus *factus an.* 1497, *ac deinde Cardinalis S. Cyriaci in Thermis, etiam Legatione functus in Pannonia. Obiit anno* 1511, *teste Ughello in Episcopis* F *Rhegiensibus.*

i *Est* Vesprimium, *Germanis* Weisbrun, *sub Archiepiscopo Strigoniensi; nomen, ut videtur, accipiens a fonte ejusdem fluvii, a quo ipsa Ungariæ Regia iisdem Germanis nuncupatur* Stul-weissenburgh, *unde etiam solis 8 leucis* Vesprimium *distat.*

k* *Et merito, evidens enim est prophetiam illam S. Angeli de tota Terra Promissionis, ceterisque Regionibus Asiæ et Africæ, Turcico Imperio subjugandis, jam pridem esse adimpletam, sicuti et illam,* Ungariam pluries invadent, et fere desolabunt. *Quis autem novit, an jam evenerint, et omnino adimpleta sint illa quæ sequuntur?* Terrebitur et infestabitur Europa. Italia vero ipsa, ubi Sedes Petri est, diu et sæpe vexabitur.

INTRODUCTIO

INTRODUCTIO AD VITAM

Præfatio auctoris et vitæ Epitome relata coram Episcopis XXXVI, *in Synodo Hierosolymitana ad S. Angeli canonizationem collectis.*

EX BELLOROSIO.

Enoch servus Dei et Domini nostri Jesu Christi, divina miseratione Patriarcha Hierosolymitanus, toti ac venerabili Ecclesiæ Orientali, Occidentali, Meridionali, et Septemtrionali, ac omnibus Catholicis et fidei orthodoxæ subjectis salutem et pacem. Vobis universis et singulis, quibus Spiritus Dei, in virtute Domini nostri Jesu Christi mysterio et sacramento fidei lumen cognoscendæ veritatis infundit; vere et fideliter scribere statuimus vitam et triumphum sanctissimi viri Angeli Hierosolymitani, Christi Martyris gloriosissimi (cujus martyrium propriis ipsi manibus contrectavimus) ad instructionem præsentium et futurorum Christi fidelium, et in testimonium veritatis : Athanasii Episcopi Alexandrini, et Hieronymi Presbyteri Cardinalis vestigia imitantes, et aliorum doctrina et sanctitate præstantium hominum, qui magna virtute et fide vitas, passiones, et flagella Martyrum ac Christi Confessorum diversis temporibus conscripserunt, et conscriptis eorum exemplis atque miraculis populo Christiano multipliciter profuerunt. Quamquam enim nos imbecilli et fragiles, ac Dei servorum minimi, ingenii viribus diffidimus; immenso tamen caritatis ardore et Sanctorum exemplis incensi, non de linguæ tersitie et styli candore, sed de sola Dei bonitate et mentis sinceritate confisi, id operis scribendum suscepimus; ut per nos vestræ sinceritati et fidelium universitati Vita hujusmodi undecumque probatissima tanti Patris, quam Deus mirabilium suorum operibus insignivit, et tam gloriosi Martyris victoria imitanda proponatur; et deinceps per vos, quasi per manus, posteris etiam excolenda tradatur, et in omnium seculorum memoriam reducatur. Nos enim nonnisi, aut qui ipsimet rem oculis conspeximus, aut a sociis nostris aliis fide certissima dignis audivimus et cognovimus, veritati semper inhærentes, nuntiamus, ab omni etiam mendacii suspicione penitus alieni, non immemores dicti Salomonis: Qui mentiuntur, occidunt animam; *et Psalmographi dicentis;* Perdes omnes qui loquuntur mendacium; *cum et Dominus in Evangelio suo instruat,* de omni verbo otioso nos in extremo judicii die rationem esse reddituros. *Hanc igitur Vitam sanctissimam viri sancti Dei, hanc ejus victoriam gloriosissimam merito imitandam, vobis et cunctis fidelibus intimamus. Vos autem imprimis, qui Ecclesiæ ipsi a summo Deo præpositi, per salutaria Christi pascua commissum vestræ fidei gregem ad cœlestem patriam dirigitis, hortamur et obsecramus in Domino; ut non modo vitam ipsam et victoriam sancti Martyris, sed etiam revelationes, quibus futuris ætatibus moneri potest et instrui populus Christianus, a Domino Jesu Christo ei factas, omnibus notissimas faciatis; ut ex his etiam magno fidelium profectu, glorificetur Deus in sancto Martyre suo, in hac ipsa mortalium militia, qui Martyrem suum æternum vivere facit in patria.*

2 Congregatis in sancta Hierosolymitana Synodo sanctis Patribus, dum Angeli Hierosolymitani, viri omnium consensu sanctissimi, nuper in Sicilia gladio perempti, extremus vitæ dies profusis lacrymis et intimo pectoris dolore prænuntiatur; et vitæ necisque innocentissimi viri decursus, scitu quidem dignissimus, a plerisque Patrum studiosa meditatione perquiritur; Jerasimus homo divinus, Archiepiscopus Nazareth, Angeli ipsius sæpissime memorandi socius; et Joannes Archiepiscopus Cæsariensis, ac Petrus Episcopus Hastilonensis (quæ est Bethlem) multi etiam sanctissimi ac honestissimi viri Eremitæ montis Carmeli, atque alii complures sacratissimi homines, qui ejusdem S. Angeli diuturnam societatem habuerunt, et cum eo religiosissime convixerunt, veritati testimonium perhibentes, constanti animo affirmant; ipsum Angelum toto vitæ spatio virum sanctitate clarissimum, Dei jussu cum Reliquiis Sanctorum et Deiferæ Virginis Mariæ imagine, primum ad Italiam, mox vero ad Siciliam profectum; atque ibi tandem in oppido Agrigentinæ Diœcesis, quod Licata dicitur, cum veritatem prædicaret, et contra plurima et nefanda, quæ indies magis pullulabant, hominum facinora invectus, ne Deus offendere-

EX GONONO.

Enoch servus Dei et Domini nostri Jesu Christi, miseratione divina Patriarcha Hierosolymitanus, Venerabili Ecclesiæ Orientali, Occidentali, Meridionali atque Septemtrionali, omnibus Catholicis et fidei orthodoxæ subjectis salutem, pacem, ac sempiternam benedictionem.

Vobis quam fideliter et veraciter scripsimus passionem gloriosissimi Martyris dignissimique eremitæ S. Angeli, civitatis Hierosolymitanæ, Ordinis eremitarum S. Mariæ de Monte Carmelo : cujus passionem et obitum nostris propriis sumus oculis intuiti, atque vidimus, nec non propriis manibus palpavimus. Nos ergo fragiles et minime Sanctorum virorum vestigia imitantes; utpote S. Athanasii Episcopi Alexandrini, et Hieronymi Presbyteri Cardinalis, sanctissimi ac sapientissimi Doctoris : qui eorum virtute et sanctitate Vitas et Passiones multorum Sanctorum virorum scripserunt; necnon aliorum doctissimorum hominum Christianissimorum, qui dictas Passiones notare voluerunt, pariter et nos eorum exemplis memorati S. Angeli Vitam et Passionem scribere, et in memoriam reducere voluimus. Magno ac arduo amore, immensaque caritate, sanctitabus et benevolentiis vestris dictam Passionem memorati S. Angeli intimantes; verum funditus narrantes, quod vidimus et audivimus; nolentes penitus mentiri, cum qui mentitur, Salomone testante, occidat animam et alibi scribente, Perdes omnes qui loquuntur mendacium : et Dominus in Evangelio, De omni verbo otioso in novissimo judicio rationem reddituri sumus.

SS. Athanasii et Hieronymi exemplis motus.

scribit quæ vidit et audivit,

Sap. 1, 11 Ps. 5. 7 Mat. 12,36

2 Igitur veritati ipsi inhærentes, vidimus et audivimus nuntiationem natalis beati Martyris voce vera a sanctissimo Nicomede. Patriarcha Hierosolymitano, Prædecessore nostro, præfati Angeli Patre Spirituali, ac etiam aliorum sanctorum virorum fideli testimonio dignorum, qui vitam præfati S. Angeli, quem ob ejus merita summus cœli Conditor sibi contulisse videtur, ejusque miracula ac merita : quæ Deo omnipotenti sibi faventi omni solertia peragebat. Fuitque divinus homo Gerasinus Archiepiscopus Nazarensis, præfati Angeli Martyris socius; atque Joannes Archiepiscopus Cæsareensis, et Petrus Episcopus Ascalonensis, quæ et Bethlem.

ac narravit in Synodo.

3 Fuerunt autem sanctissimi ac honestissimi viri Eremitæ montis Carmeli atque alii sanctissimi homines, qui cum S. Angelo societatem habuerunt, qui ejus vitæ testimonium perhibuerunt veritati, sancta Synodo præsente Hierosolymitana, coram sanctis Patribus ibidem existentibus et approbantibus, nemine discrepante, numero vere XXXVI, videlicet :

tur

A *turjugiter, neve boni, si qui aderant, malorum contagia contrahere sinerentur, acriter argueret (sicut a Christo mors ei prænuntiata fuerat) pro divinæ voluntatis revelatione et veritatis defensione gladio peremptum, et martyrio coronatum, diuturni certaminis victoria ad Christum, quem toto mentis ardore inhiabat, migrasse. Quorum attestationem ego Enoch (qui in ejus obitu præsens fui, illumque diem, et ejus societatis memoriam numquam delere valui) certo et solido veritatis argumento confirmans, ab ipsis viri sancti natalibus, quos Nicodemus Patriarcha, vir sanctissimus, prædecessor noster, viva voce sæpius referebat, usque ad martyrii gloriam, totam vitæ seriem (prout præsentibus scriptis digeram) gravissimo approbante Senatu, tum animi alacritate, tum ingenti cordis mœrore recensui.* D

3 *Fuerunt autem inter alios illo in consessu Patres numero sex et triginta, videlicet :*

Episcoporum 36

EX GONONO.	EX BELLOROSIO.
Athanasio de Claromonte, Patriarcha Alexandrino.	*Athanasius, de Claramonte Patriarcha Alexandrinus.*
Joanne, Archiepiscopo Duracensi.	*Joannes, Archiepiscopus Duracensis,*
Andrea, Archiepiscopo Nicomediensi.	*Andreas, Archiepiscopus Nicomediensis.*
Joanne, Archiepiscopo Cretensi.	*Joannes, Archiepiscopus Tardenensis.*
Luca, Archiepiscopo Thessalonicensi.	*Lucas, Archiepiscopus Thessalonicensis.*
Paulo, Archiepiscopo Colossensi.	*Paulus Archiepiscopus Colocensis.*
Alexandro, Archiepiscopo Nicosiensi.	*Alexander, Archiepiscopus Nicosiensis.*
Petro, Archiepiscopo Tracensi.	*Petrus, Archiepiscopus Carthensis.*
Petro, Archiepiscopo Joronensi.	*Stephanus, Archiepiscopus Toranensis.*
Joseph, Archiepiscopo Tyrensi.	*Josephus, Archiepiscopus Tyrensis.*
Philippo, Archiepiscopo Patracensi. Item	*Philippus, Archiepiscopus Petracensis.*
B Joanne, Episcopo Atheniensi.	*Joannes, Episcopus Athonensis.* E
Juliano, Episcopo Veronensi.	*Julianus, Episcopus Beranensis.*
Paulo, Episcopo Lyddensi.	*Paulus, Episcopus Bindensis.*
Cassiano, Episcopo Syndonensi.	*Cassianus, Episcopus Syndonensis.*
Nerairio, Episcopo Buicenensi.	*Mercurius, Episcopus Bariconensis.*
Sixto, Episcopo Penadensi.	*Sixtus, Episcopus Panadensis.*
Petro, Episcopo Tyberiadensi.	*Petrus, Episcopus Tiberiadensis.*
Helia, Episcopo Joppe et Jaffæ.	*Helias, Episcopus Joppensis. I Jaffa.*
Andrea, Episcopo Ascalonensi. I. Gatha.	*Andreas, Episcopus Ascolensis. I Caza.*
Pelagio, Episcopo Neapoli. I. Sichen.	*Pelagius, Episcopus Napoliensis. I. Sithen.*
Athanasio, Episcopo Montis Tabor.	*Athanasius, Episcopus Montis Thabor.*
Georgio, Episcopo Jerabolensi.	*Georgius, Episcopus Palferensis.*
Andrea, Episcopo Gabulonensi.	*Paulus, Episcopus Famegustensis.*
Joele, Episcopo Anteradensi.	*Georgius, Episcopus Jeroboliensis.*
Petro, Episcopo Impolitano.	*Andreas, Episcopus Gabulensis.*
Georgio, Episcopo Palphonensi.	*Joeles, Episcopus Anterebensis.*
Paulo, Episcopo Famagustanensi.	*Petrus, Episcopus Tripoliensis.*
Athanasio, Episcopo * Rages Medorum.	*Athanasius, Episcopus Rages Medorum.*
Alexandro, Episcopo Damasceno.	*Alexandrinus, Episcopus Damascenus.*
Thadæo, Episcopo Scopiensi.	*Thadæus, Episcopus Scopiensis.*
Antonio, Episcopo Stephanensi.	*Antoninus, Episcopus Steplanensis.*
Alexio, Episcopo Cirgenensi.	*Alexius, Episcopus Oronensis.*
Georgio, Episcopo Albanensi.	*Georgius, Episcopus Albanensis.*
Jona, Episcopo Bendenensi.	*Joannes, Episcopus Heridensis.*
C Petro, Episcopo Dulanensi.	*Petrus, Episcopus Dulanensis.* F
Jacobo, Episcopo Mexiensi.	*Jacobus, Episcopus Alexiensis.*

* Edessæ.

qui eum canonizarunt ut Martyrem.

4 Unde præfatus S. Angelus gladio peremptus, diem sui obitus in insula Siciliæ, in quadam terra quæ Lecatta nuncupatur, finivit, Agrigentinensis diœcesis : in cujus obitu ego Enoch præsens fui, atque sui societatem numquam deserere valui. Qui prædicans veritatem contra Berengarium de Pulcella, sororem suam turpi incestu cognoscente, a Deo missus, ut nefandissimum scelus eradicaret, ab eo per Jesum Christum fuit sibi mors nuntiata : et a S. Joanne Baptista confortatus, a quo suas sanctissimas Reliquias in Italiam portaverat; videlicet Brachium et Tibiam, reservatas per Sanctum tempore Juliani Apostatæ, una cum capite S. Hieremiæ, et cum brachio S. Catharinæ Virginis, et tibia S. Georgii, et imagine quam S. Lucas Evangelista depinxit ad petitionem S. Theclæ Virginis, S. Pauli Apostoli discipulæ : quas Reliquias Alexandrinus Patriarcha Athanasius de Claromonte nobili suo fratri Gederigo de Claromonte per eum miserat.

4 *A quibus omnibus, et singulis, nemine ulla ex parte in aliquo discrepante, gravi censuræ judicio, relata primum, omnia rigoroso cognita examine, confirmantur. Mox vero magnificatur Divina bonitas, et sanctus ipse Christi Martyr Angelus Cœlituum adjunctus consortio, ut pro militanti Christiano populo sit apud Deum perpetuus intercessor, communi omnium prece rogatur : et maxima demum apud cives Hierusalem devotione recipitur, et assiduis ac magnis votis obsecratur et colitur, ubi indies majoribus, Deo operante, miraculis claret.*

REFLEXIO

REFLEXIO HISTORICA

Circa prædictam Synodum, et Alexandrinum Patriarcham Athanasium, primo loco nominatum.

Consideranda circumstantiæ hujus Synodi,

Circumstantiæ, in quibus res aliqua gesta narratur, semper notandæ ab eo sunt, qui de ea ordinate ac fundate intendit agere. In Synodis autem præcipuam considerationem merentur tempus ac locus, tum qualitas Synodi (utrum scilicet Provincialis, Nationalis, vel Œcumenica sit) Præsulum eamdem constituentium fides, Personæ tam convocantis quam præsidentis auctoritas et conditio, causa denique movens ad conveniendum tali loco ac tempore : quæ omnia si recte se habeant atque invicem congruant, dubium esse nullum potest, quin et legitima fuisse, et vere (sicut dicitur) habita, non autem otiose conficta credatur. Huc ergo spectat Reflexio *hæc* Historica, *varias paritura quæstiones, quarum vix minimam partem attigit aut prævidit* R. P. Daniel a Virgine Maria, *quando vel Annotationes suas ad hanc Vitam composuit, vel in* B *Propugnaculo Eliano, Dissertat. 24 et ultima, per conjecturas quærit causam, ob quam eam non possim simpliciter et sine censura suscipere. Res ipsa paulatim se evolvet, apparebitque, quod, licet omnia ea abessent, in quibus Vita hæc repugnat meis in Aprili assertis; licet etiam de prætensa Ordinis antiquitate tam essem certus, quam ipsimet Patres Carmelitæ se putant esse; possem tamen, imo deberem dubitare, verene eam Vitam scripserit auctor, ut plurimum oculatus, sicut in titulo et per decursum ubique prætenditur; an aliquis alius, qui multis post* S. Angeli *mortem annis, etiam centum et amplius, præsumpserit oculati testis ac pene individui comitis personam et nomen arrogare sibi; speraveritque sub larva tam speciosa devotis* S. Angeli *mentibus, etiam hominum, alias non plane simplicium, impune se vendidaturum pro compertissimæ veritatis historia, quidquid de Sancti istius vita ac gestis posset ex certis incertisve documentis et Leocatensium Carmelitarumque traditionibus corradere, vel ex cerebri sui phantasia vellet ad miraculum comminisci.*

quæ dicitur convenisse Hierosolymis,

2 *Ad Synodum quod attinet, convenisse ea dicitur* prope Hierosolymas, *urbem Sanctam, de qua in Notis ad* I *Nicæni Concilii can.* 7 *Severinus Binius hæc observat :* C Ecclesia hæc per annos quingentos, fere usque ad Juvenalem Episcopum Patriarchalis nomine, non re, honore, non potestate, habita est, sic ut Episcopus illius Ecclesiæ quarto quidem loco in Conciliis sederit, verum nulli Episcopo vel Archiepiscopo præfuerit : ipsum autem Cæsariensi Archiepiscopo Palæstinæ Metropolitano, et Antiocheno Patriarchæ, qui toti Orienti præsidebat, subjectum fuisse testantur Hieronymus in epistola ad Pammachium, et Leo Epist. 62 ad Maximum Antiochenum. *Ab hac auctoritatis potestatisque exiguitate, quomodo paulatim provecta sit ad majorem, Cæsariensique Archiepiscopo subtracta primum, eidem etiam cœperit dominari, non est hujus loci quærere; satis est scire, quod in Concilio Chalcedonensi anno* CCCCLI pro bono pacis *convenit inter Patres,* post multam contentionem, per consensum *Maximi Antiocheni et Juvenalis Hierosolymitani,* ut Sedes Hierosolymorum habeat tres Palæstinas. *Ex hinc* Sanctissimus et Apostolicus Thronus Hierosolymorum (*uti apud Carolum a S. Paulo in parergo ad Geographiam sacram pag.* 5 *legitur)* sub se habuit totam Palæstinam usque ad Arabiam. *Quando autem describebatur Anacephalæosis et enumeratio finium Patriarchalium, quæ ibidem transcripta est ex Græco Codice Vaticano, Constantinopolitanæ Ecclesiæ Thronus jam secundum locum inter Patriarchales obtinuerat, nequidquam improbante id S. Leone; necdum tamen* Œcumenici *titulum arrogare sibi Patriarcha Constantinopolitanus cœperat. Descripta ergo Anacephalæosis illa est inter seculum* V *et* VII. *Tunc autem nominabantur Hierosolymitano Patriarchæ subjectæ in*

quorum Patriarchis olim suberant Episcopi 55,

Provincia Palæstinæ primæ
- Dora,
- Antipatris,
- Diospolis, *vulgo* Rama,
- Jamnia, *vulgo* Zania,
- Nicopolis, *alias* Emmaus,
- Onus,
- Joppe, *vulgo* Jaffa,
- Ascalon, *vulgo* Scalona,
- Gaza, *nunc* Azza,
- Rhaphia *quibusdam* Rhama,
- Anthedon,
- Diocletianopolis, E
- Eleutheropolis,
- Neapolis, *alias* Sichem,
- Sebaste, *vulgo* Samaria,
- Regium, Apathos,
- Regium Jericho,
- Regium Libiæ,
- Regium Gadarorum,
- Azolus Paralus, *vulo* Azdot,
- Azotus Hispinus,
- Eucomazon,
- Vitelius,
- Tricomias,
- Texus,
- Salton,
- Salton Geraiticus *seu* Barsanomus.

Provincia Palæstinæ secundæ,
- Scythopolis, *alias* Bethsan,
- Pellas,
- Gadira,
- Capetolissa, *alias* Capitolias *vulgo* Sunete,
- Abila,
- Maximianopolis, F
- Diocæsarea,
- Tiberias, *vulgo* Tabarie,
- Gadæ,
- Elenopolis,
- Hippus,
- Tetracomia,
- Clima Gaulames,
- Vicus Nais,

Provincia Palæstinæ tertiæ.
- Petra Metropolis, *vulgo* Krach *et* Arach,
- Augustopolis,
- Adrindela,
- Parochmuchi,
- Ariopolis,
- Mapses,
- Elusa,
- Sura,
- Birosamon,
- Elias,
- Pentacomia,
- Mamopsora,
- Metrocomes,
- Salton Hieraticum,

et seculo 11 *etiam plures,*

3 *Quo statu res fuerint, quando seculo Christi* XI *Terram sanctam recuperarunt Christiani, incertum est.*

A *Ex Notitia tamen Patriarchatuum Latina, non diu post scripta et ex MS. Regiæ Bibliothecæ Parisiis transcripta, in dicto Parergo (ubi pag. 72 sub nomine* Chananeæ *numerantur Sedes Hierosolymitano Patriarchatui subjectæ) apparet numerum non modo non imminutum tunc fuisse, sed etiam auctum; eique accessisse totam Arabiam quartam, in qua ad triginta quinque Episcopi numerabantur. Pro quibus omnibus (sicut ex Notitia in Codice Thuano reperta apparet) Latini valde paucos substituerunt ritus sui Antistites,* Patriarcham *scilicet cum* Archiepiscopis Tyri, Cæsareæ, Nazareth *et* Petræ; *quorum aliqui nullos, alii aut unum aut tres aut quinque ut summum Suffraganeos sui ritus habebant; de Græcis parum aut nihil curantes, nisi quod in* Monte Sinai, *propter celebritatem peregrinationis ad S. Catharinam, voluerint unum habere, qui unionis Catholicæ esset, subjectus Episcopo* Montis Regalis, *sicuti prior Notitia indicat. Nunc gementibus sub Turcarum jugo qualibuscumque in Palæstina Christianis; et Constantinopolitanis Imperatoribus, a quibus solebant Episcopi peti, pridem extinctis, eo res devenit, ut cum nuper præterito anno* MDCLXXII *congregari Synodum* B *placuisset adversus Calvinistas, pro reali Christi præsentia in Eucharistia, exemplo aliarum quæ fuerant super eadem causa Constantinopoli celebratæ an.* MDCXXXVII *et* MDCXLII *(quarum omnium Acta Græco-latina recenter accepimus impressa Parisiis) soli septem reperti sint, qui ad Dositheum tunc Patriarcham convenire possent; scilicet Metropolitæ* Petræ, Ptolemaidis, *et* Posidonis *(qui etiam* Cæsareæ *Præsulem se dicebat)* Nazareth, Bethleem *cum Archiepiscopo* Gazæ *(qui etiam locum tenebat absentis Archiepiscopi* sancti Spelæi) *et Archiepiscopo* Neapoleos *atque* Sebastæ, *nec non cum Episcopo* Lyddæ; *subscripseruntque Decreto fidei ibidem constitutæ, una cum sexaginta Hegumenis monasteriorum, ecclesiarum Œconomis, Hieromonachis, Presbyteris ac Diaconibus, ceterisque Ecclesiæ Hierosolymitanæ ministris, aliquam tituli dignitatem habentibus. Hæc operosius deducere placuit, ut ne ex præsenti Patriarchatus istius statu et Episcoporum in eo paucitate dubitare quis velit, utrum, quo tempore hæc (de qua agimus) Synodus celebrata dicitur, satis multos Episcopos Syro-Græcos habuerit Palæstina, ad complendum numerum* XXXVI *Patrum in titulo expressum.*

nunc ad summam paucitatem redacti.

Sed illos an. 1220 ad Synodum convenire difficile fuit:

4 *Ast utrum tam multi potuerint paulo post annum* MCCXX *Hierosolymas convenire, merito ambiget, qui considerabit Saracenos sic eam, vicinasque provincias tenuisse, ut Acconem seu Ptolemaidem cum omni circum* C *regione usque Joppen tenerent Latini Christiani, et bellis omnia arderent quam maxime. Quapropter suspecta omnia habens Coradinus Sultanus an.* MCCXIX, *magnamque cladem passus ad Pelusium seu Damiatam, a Crucesignatis obsessam ac denique captam, rebus suis diffidens, muros turresque Jerusalem omnes evertit, civitatem misere deformavit, et in Christianorum quoque sacra furorem vertens, cogitavit de Christi sepulcro destruendo, id ipsum Damiatam minaciter scribi jubens, sicuti ex Godefrido auctore coævo scribit ad dictum annum Odericus Raynaldus in Annalibus. Tali porro tempore tamque turbato, et itineribus (quod consequens erat) tam periculosis, an satis verosimile est ausos vel cogitare Christianos Græco-Syros, de celebrando conventu tam solenni tamque numeroso Episcoporum, et quidem non ex Palæstina solum, sed etiam ex Græcia, Macedonia, Creta, Cypro, quod indicant tituli Episcopales? Nec parum ponderis addit ad causam dubitandi, quod ea Synodus non solum* Provincialis *dicenda foret, aut* Nationalis, *qualem facit Lezana; sed propemodum* Œcumenica. *Demus autem tot Episcopos atque ex regionibus tam procul sitis adducendos, satis fuisse temerarios, ut in viam simul se omnes darent; an etiam hoc probabile erit, quod Saraceni, aut cladibus efferati aut victoriis insolentes, aut exercituum ex Europa certatim* D *transeuntium expectatione soliciti, permiserint, tam enormem Præsulum Christianorum numerum cum proportionato Cleri secularis ac Regularis suffragio ducentorum ut minimum capitum convenire, et suos conventus libere agere, prope eam urbem, quam unam spectabant omnes isti conatus Christianorum? Qui vero urbis mœnia turresque sic destruxerant, ut non relinqueretur lapis supra lapidem, putas suburbanis domibus ecclesiisque pepercerint, quæ tali in casu solent primæ destrui, ne receptum hosti præbeant? Ubi ergo locum inveniemus in quo convenerit turba tanta?*

5 *Non est profecto levis hæc difficultas ex parte temporis, ex qua tamen adhuc nascitur alia, par vel major priore; videlicet, quod Synodorum plus quam Provincialium congregatio, qualis nobis describitur ab Auctore Vitæ, sit et fuerit semper tam in Oriente quam in Occidente moliminis maximi; nec absque Principum secularium consensu auxilioque perducenda ad effectum. Interim non apparet, quis potuerit tali tempore ejusmodi Concilium indixisse, et indictionis decretum tam efficaciter evulgasse, sicuti hic supponitur. In Hierosolymitano Patriarcha, quem vidimus ab Imperatore Græco totum pendere, licet aliquid facere per Palæstinam po-* E *tuisset illo non requisito, nulla certe residebat auctoritas ad illos Episcopos evocandos, qui erant Constantinopolitano Patriarchæ subjecti, quales sunt* Nicomediensis, Thessalonicensis, Colossensis, Nicosiensis, Atheniensis, *ac similes alii. Constantinopoli autem (quæ tunc obtinebatur a Latinis) neque Imperator erat, neque Patriarcha Græcus, sed uterque nomen suum ægre obtinebat Nicææ in Bithynia; neque hoc absque æmulo. Surrexerat enim ad Pontum Euxinum Imperator alius adversus Theodorum Lascarim, ex familia Comnena, Thronum suum habens in urbe Trapezuntina, fortassis et Patriarcham factionis suæ. Ut ut erat, vix potest videri credibile, quod alteruter vel Imperator vel Patriarcha potuerit volueritve solicitus esse pro Synodo cogenda in Palæstina, ubi vel Saraceni vel Latini Græcis exosissimi tenebant omnia. Demus autem id eos curare voluisse: frustra id erat, nisi annuissent favissentque Saracenorum Sultanus atque Amirii: et hoc vel cogitatu peregrinum est, rebus eorum sic turbatis atque periclitantibus, sicut dixi superius.*

nemine tunc existente qui convocaret

etiam ex aliis Patriarchatibus,

6 *Accedit huc, quod, ut omnia alia impedimenta abfuissent, non appareat quæ publicæ utilitatis aut necessitatis causa, in aliis Synodis per ea tempora coactis semper gravissima, prætendi possit isti Hierosolymitano Concilio. Nam si sola* S. Angeli *Canonizatio sufficiens* F *causa videatur alicui, vereor ne omnium irrisioni sese exponat, scientium, Sanctorum quidem Canonizationes in Europa cœpisse circa ista tempora in Conciliis proponi et definiri, post lecta vitæ ac miraculorum Acta; sed in Oriente nihil simile unquam usurpatum fuisse vel etiamnunc usurpari. Qua ibi ratione Sanctitatis nomen cultumque obtinuerint, quos Ecclesiæ istæ pro Sanctis colendis suscepere, neque dictu facile est, neque hoc loco necessarium: satis est quod nequeat sapienter credi, istud Latinorum institutum adeo placuisse Syro-Græcis ut ceteros omnes eorum ritus, etiam antiquissimos habentes contemptui, novum istum neque antiquitus cognitum usum recipere voluerint.*

idque ad canonizationis actum ignotum Græcis,

7 *Quid? quod Syro-Græci omnes erant non solum alieniori semper a Latinis animo, sed pertinaci plane schismate ab eisdem dissidebant; eoque magis, quo ferebant ægrius suas ab ipsis ecclesias occupari, Reliquias distrahi, ritus negligi, se ipsos Censuris eorum gravari, Imperium denique fere totum obtineri. Placeat de his audire Jacobum de Vitriaco, ipso quo* S. Angelus *martyrizatus dicitur anno scribentem. Hic postquam cap. 70 et seqq. fuse explicasset vitia et peccata Latinorum, ex Europa in Palæstinam advectorum vel ibidem genitorum, quibus Terræ sanctæ exterminium acceleratum fuit; transit ad enarranda nihilo leviora delicta et cri-*

qui tunc etiam erant schismatici, et Latinis infensissimi,

mina

A *mina eorum, qui* a diebus antiquis, in terra commorantes Suriani *vocantur, aliis* Syro-Græci, sub Romanis, Græcis, Latinis, barbaris, Saracenis et Christianis, vicibus subalternis longo tempore jugum passi servitutis... homines magna ex parte infideles, duplices et more Græcorum velut vulpes dolosi..... furtum et rapinam quasi pro nihilo reputantes, secreta Christianorum pro modico pretio Saracenis enuntiantes, inter quos nutriti sunt, quorum etiam lingua libentius utuntur quam alia, et mores perversos magna ex parte imitantur... Consuetudines autem et institutiones Græcorum in divinis Officiis et in aliis spiritualibus (*in quibus et littera et lingua utuntur Græca, etsi hanc plerique eorum non intelligant)* penitus observant; et Græcis tamquam Superioribus obediunt : Latinorum vero Prælatis, in quorum diœcesibus commorantur, non corde, sed ore tantum et superficialier se dicunt obedire, timore scilicet secularium Dominorum. Habent enim proprios Episcopos Græcos : nec Latinorum excommunicationes formidarent, nisi ab eorum communione, in contractibus et aliis necessariis, laici nostri se subtraherent. Dicunt enim inter se, quod Latini B omnes excommunicati sint, ideoque non possunt excommunicare. Etenim tam Græci quam Suriani, occasione Symboli, quod in Nicæna Synodo composuerunt sancti Patres, miserabiliter decepti, negant a Filio procedere Spiritum S..... Cum igitur omnes Latinos, *hoc asserentes*, excommunicatos reputent; altaria supra quæ Latini celebraverunt Divina, priusquam in ipsis celebrent, abluere consueverant. Sacramentis etiam nostris nullam exhibent reverentiam, nec assurgere volunt quando Corpus Domini ad infirmos nostri deferunt Sacerdotes... Diem autem Sabbati adeo solennem reputant, quod non licet alicui eorum in Sabbato jejunare, excepto tantummodo Sabbato sancto Paschæ. Solenniter autem, sicut in die Dominica, in Sabbato Divina celebrant; et carnes in ea manducantes, more Judæorum, splendide epulantur.

cum quibus nihil debuit commune habuisse S. Angelus et Ordo Carmelitarum.

8 *Talia cum et in aliis scriptoribus legerem, et omnem fidem Vitriaco adhibendam putarem, circa mores et religionem gentium Terram-Sanctam incolentium, quando illuc Latini appulerunt, victisque Saracenis Hierosolymitanum Regnum sibi constituerunt; non modo nullam me injuriam facere credidi* sacerrimo Ordini Fratrum Beatæ Mariæ de Monte Carmelo, *si primum eorum Priorem* Bertholdum *sociosque et suc-* C *cessores ejus Latinos omnes fuisse dicerem; neque institutione aut propagatione habere quidquam commune cum tam detestanda schismaticorum colluvie, quæ sola cum Saracenis, Mahometanis, et Jacobitis hæreticis Nam quos forte cogitare hic vellet aliquis Syro-Græcos, Catholica unione conjunctos cum Latinis, sub Episcopis Græcis eidem unioni adhærentibus (quales postmodum reperimus in urbibus quibusdam Græciæ, diu subjectis Genuensium ac Venetorum dominio, post Latinorum imperium Constantinopoli extinctum; et quales sunt etiam inter Ruthenos, Regi Polono subjectos) hos in Terra-sancta, saltem pro isto de quo agimus tempore, nulla noverunt historici. Quod si aliqui eorum serio amplexi sunt Catholicam unionem quando sub Latinorum dominatu erant; eos omnes aut plerosque credo redisse ad vomitum, mox atque in Saracenorum potestatem redierunt : Sic enim de facto vidimus accidisse Hierosolymis, ubi mox atque urbs capta fuit, receptos diximus Patriarchas a Græco schismatico Imperatore missos. Atque hic obsecro cogitent* RR. PP. Carmelitæ, *quantam tum injuriam eorum majoribus, ab Alberto regulam habentibus, tum* S. Angelo, *inter eos vitam religiosam professo, per ignorantiam ac temeritatem fecerit hujus Vitæ Auctor; in omnibus sic faciens communicare Carmelitas cum Schismaticis, ut Priorum Latinorum, quos vere Sanctos Carmelus habuit, nec nomina quidem curaverit discere.* D

In Ægypto vix alii Christiani erant quam Jacobitæ vel Melchitæ,

10 *Ex Syria transeo in Ægyptum, ubi Auctor noster offert nobis* Athanasium de Claromonte, *ex Basiliano Græci ritus monacho* Monasterii S. Mariæ de Grotta *in Sicilia,* Alexandrinum Patriarcham. *Videamus ergo quales ea ætate Christianos Ægyptus, quales Episcopos habuerit. Non alios utique quam habet hodie, schismatis nota infames, et variæ hæreseos stigmate notabiles, quos passim vocant* Jacobitas, *ipsi se* Cophtitas *appellant. Agit de his consequenter Jacobus de Vitriaco cap.* 75, *aitque quod* a multis jam temporibus a Constantinopolitano Patriarcha excommunicati, et ab Ecclesia Græcorum sequestrati, *usque in Indiam et Æthiopiam diffunduntur;* omnes *quidem* Christiani, sed lamentabili errore longo tempore obtenebrati, parvulos suos in utroque sexu more Saracenorum ex magna parte circumcidentes... Alius autem et error eorum est, quod Confessiones peccatorum suorum non Sacerdotibus, sed soli Deo latenter faciunt, ponentes thus juxta se in igne, tamquam cum fumo peccata sua ascendant coram Domino. *Atque hi, dum sub Saracenis Ægyptus fuit, soli fere potiebantur Ecclesiarum, aut divisas habebant cum* Melchitis, *sæpe commemoratis in Historia Saracenica, edita a Thoma Erpenio anno* MDCXXV, *perductaque usque ad mortem* Macarii Jacobitarum Alexandriæ Patriarchæ. E

quorum Patriarchæ recensentur accurate,

11 *Hujusmodi Patriarcharum nomina et tempora a Marco Evangelista usque ad suam ætatem pertexens alius Auctor, ex Arabico MS. Petri Siguerii Franciæ Cancellarii Latine redditus ab Abrahamo Ecchellensi, editusque Parisiis an.* MDCLI, *scribere se dicit* nomina Patriarcharum Cophtitarum Ægypti Sedis urbis Alexandriæ, *quorum quinquagesimus nonus numeratur iste Macarius; septuagesimus vero tertius quidam* Marcus filius Zaraæ, *cujus* tempore transiit Abbas Marcus filius Alkonbari ad Melchitas : Dicuntur, autem Melchitæ, id est Regii seu Imperatorii, qui contra Eutychianos et horum præcipuos Jacobitas sequuntur definitionem Chalcedonensis Synodi, Imperatoribus Græcis probatæ. *Sunt igitur* Cophtitæ, *sive ut alii brevius appellant* Copti, *non idololatræ (sicut mihi inepte exprobatur in primo Speculi Carmelitici limine, inter* errores ac falsitates *meas) sed Christiani (quod etiam manifestum faciunt eorum kalendaria a Seldeno edita, in opere de Synedriis Hebræorum, et sæpe a nobis ad dies Sanctorum festos allegata) ritibus quidem Græcis, lingua vero et litteris olim propriis id est Ægyptiis; deinde Arabicis usi sub Mahometanorum tyrannide; in* Jacobitas *et* Melchitas, *discissi, sic ut* Jacobitæ *an.* MCCVII, *secundum calculum Abrahami prædicti, Patriarcham habuerint* Joannem Abulmagedi filium Abulbala, qui confessionem ab ecclesia Cophtitarum abrogavit, circumcisionem vero plurimum commendavit : F

et in his Athanasius post annum 1250,

et huic post annos XXVI *(quorum integris* XIX *ac mensibus* V *vacasset Sedes, occupantibus eam Melchitis, ab isto scriptore numquam positis in serie Patriarcharum) successerit anno* MCCXXXIV Cyrillus filius Laklaki, *Cyrillo vero, post septennalem Sedis vacationem (qua iterum Melchitarum aliquem sedisse dixerim)* Athanasius, filius Cabili Archipresbyter Ecclesiæ Mohlake Cairi, *in cujus promotione facta anno Martyrum* DCCCCLXVII, *adeoque post annum Christianæ æræ* MCCL, *desinit prædictum Chronicon Orientale.*

perperam conversus in Athanasium de Claromonte pro anno 1220.

12 *An hujus* Athanasii *nomen aliunde innotuerit Auctori vitæ* S. Angeli, *et ad annos triginta retro trahere eum placuerit, ad faciendum suum* Athanasium de Claromonte, *equidem ignoro : unum video fieri non posse, ut ejusmodi Patriarcha Alexandrinus fuerit Catholicus; uti nec Patriarcha Hierosolymitanus, quiscumque is fuerit, quando* S. Angelus *martyrio fuit coronatus. Proinde existimo nullam esse verisimilitudinem,*

A *nem, quod ejusmodi homines soliciti fuerint pro honoranda memoria Carmelitæ Religiosi, a sua schismatica hæreticaque communione alienissimi, qualem par est credere fuisse* S. Angelum *et omnes ejusdem socios Carmelitas. Si nunc extarent Episcopalium apud Syro-Græcos successionum catalogi, vix possum dubitare, quin ex singulis haberetur nova convictio falsitatis, absconditæ sub specioso nomine Hierosolymitanæ Synodi,* S. Angelum *canonizantis. Interim non videtur operæ pretium examinare morosius, quam bene vel male scripta sint nomina Ecclesiarum singulis attributarum. Quare finem facio Reflexioni huic historicæ, ejusque summam ad paucas quæstiones restringens, peto ut mihi demonstrentur probenturque sequentia puncta :*

Summa quæstionum hinc enascentium.

I *Quod* Hierosolymis *et* Alexandriæ *fuerint an.* MCCXXI *vel sequentibus Patriarchæ* Onuphrius et Athanasius.

II *Quod Patriarchæ isti, cum Episcopis sibi adjunctis ex toto Oriente fuerint, Catholicæ communionis.* D

III *Quod ritus et forma Canonizationum, tunc apud Latinos cœptarum institui, in usu fuerit Græco-Syrorum.*

IV *Quod possibile fuerit tali loco ac tempore, et rebus politicis adeo turbatis, convenire Synodum* XXXVI *Episcoporum, præter plurimos alios ex Clero seculari ac regulari, jus habentes sessionis suffragiique in Synodis.*

Quæ si nequeant ulla ratione probari, restat ut interrogem, ecquid fidei mereatur Auctor, tam multa ἀσύστατα καὶ ἀδύνατα *commentus, velut certissimo sibi comperta, idque in prima introductione ad Vitam, cujus examen deinceps compendiosiori via procedet.*

CAPUT PRIMUM.

Miraculosa parentum S. Angeli conversio a Judaismo : ejusdem nativitas atque infantia.

B

EX BELLOROSIO.

Nondum communis naturæ necessitas omnes, qui Jessæum et Mariam, Martyris Angeli parentes, noverunt, de medio sustulit : sunt enim adhuc Hierosolymis complures, tametsi longævi et annis graves, sensuum tamen fere omnium integritate vegeti, qui eorum vitam inculpabilem, Christi fidei receptionem, ac mortalis vitæ exitum adeo memoria teneant, ut perinde ac si illi nondum vita functi essent, de singulis hi rationem reddere, et honestissimam illorum consuetudinem recensere et approbare consuescant. Ipsi itaque Jessæus et Maria (quod locupletissimis testibus comprobatum est) utpote natione Hebræi, de stirpe et progenie David, etsi antiquam Dei Legem toto mentis studio servabant; et jejuniis ac vigiliis mirifice vacantes, vitam, non intermisso Dei servitio, traducebant; cum primis tamen studiosissime orabant, ut Deus lumen veritatis mentibus eorum infunderet, et num in Lege promissus venisset jam, an venturus esset Messias, ostenderet.

6 *Post longas denique meditationes, et diuturnas preces ad nonum Kalend. Aprilis prope festum azymorum, dum solo prostrati, et rigido induti cilicio, ac multis profusis lacrymis, continua in oratione persistunt; et confirmato animo, donec æternus Pater, diuturni gemitus et lacrymarum misertus, fidei Catholicæ veritatem manifestet, inediam pati præeligunt, et*

C *sine cibo et potu persistere decernunt; sub horam noctis sextam diei sanctæ Veneris, Virginem splendidissimam Christi Matrem, magno Angelorum cœtu comitatam, conspiciunt; quæ his eos dictis affari dignata est : Progenies de domo David, unde me quoque prodiisse Altissimus voluit; ponite dubium, et metum mentis oculis abstergite, et Messiam in Lege promissum frustra postmodum expectari credite. Venit ille, et salvum fecit populum suum, quem noctis et caliginis tenebræ non comprehendent. Hic Dei quoad divinitatem Filius, de Spiritu sancto conceptus, absque virili semine, ex me matre et virgine, assumptæ carnis humanitatem suscepit. Hoc vos suscipite mysterium, hoc tenete sacramentum; id ipsum ut detersa mentis acie percipiatis, Hierosolymitanum Patriarcham, virum spiritu prophetico insignem, sæpius convenite; ipsumque, ceu pervigilem animarum Pastorem et verum Catholicæ fidei zelatorem, consulite.*

7 *Jamque moram tollite, templum adite, ubi divinæ ex more celebrantur laudes; et quæ vidistis sacro Antistiti renuntiate : quæ vero ipse de Christiana fide insinuet, pectore fido suscipite, et mente firma credite. In ejus etenim manibus Messiam videbitis optatum, Jesum Christum Filium Dei vivi; quo mortalibus viso oculis, sacrosanctum baptisma nequidquam differetis; eo enim fidei sacramento superioris Jerusalem incolæ fieri poteritis, qui inferioris nunc cives estis. Id autem, Jessæ, tibi prædictum velim, vigesimo post Pentecosten die*

EX GONONO.

E

Fuit quidam, Jesse nomine, Hebræus, incola Hierosolymitanus, habens uxorem Mariam nomine; ambo ex progenie David, absque aliquali redargutione Deum timentes, omnibusque diebus eorum vitæ legem divinam observantes; ac jejuniis et vigiliis Deum orando vacabant, quatenus Deus omnipotens eis deberet manifestare, utrum verus Messias, in Lege promissus, jam venisset an venturus esset. Quamobrem ad Nicodemum Patriarcham Prophetam pergebant, eumque super hoc consulebant, tamquam Catholicum et fidelem amatorem, et animarum quæ sese dabant sanctæ Legis atque sanctorum Prophetarum dictis et documentis. *Parentes ex stirpe David,*

6 Et una dierum, scilicet vigesima quarta a mensis Martii, prope festum Azymorum, Jesse et Maria in terra prostrati, atque rigido cilicio induti, Deo immortali voverunt numquam de terra surgere, nec quidquam bibere atque comedere, donec æternus Pater veritatem fidei Catholicæ eis manifestaret, utrum esset verum id quod Patriarcha eis latius explicarat. Stantes ergo illi in magno fletu et amaritudine per totam noctem usque ad horam sextam, videlicet die Veneris sancti, viderunt Virginem Mariam, Christi Jesu matrem, magno Angelorum cœtu visibilium comitatam, ubi uterque prostrati jacebant. Quæ ait, Frater et Soror de domo David, ex qua nempe et ego; sit vobis certum quod sum Maria Virgo, mater Jesu Christi, veri Messiæ in Lege Dei promissi quantum ad Divinitatem, veri hominis quantum ad humanitatem assumptæ carnis a me virgine ejus matre, qui Spiritu Sancto conceptus est absque humano semine. Igitur, o frater mi Jesse, et tu soror mea Maria, tota mente credere debetis, quod Nicodemus vobis mandavit de sancta fide Christiana. Illico Jesse et Maria, capite de terra provoluto, Virgini matri dixerunt : O mater Dei et gratiæ

a petentes instrui,

F

A B. Virg. edocentur,

A

EX GONONO.

gratiæ, quid pro salute nostra agere nos expedit?

et ad Nicodemum Patriarc. mittuntur:

7 Tunc respondit Virgo beata, Recedatis hinc, et ad templum, ubi divinum Officium celebratur per prædictum Patriarcham, attingere non tardetis : et dicatis quæ vidistis, et meam apparitionem narrate. Et confestim videbitis in manibus dicti Patriarchæ filium meum Christum, verum Messiam : et

cum promisso duplicis prolis.

cras in mane sacrosanctum baptisma accipere ne differatis, quo mediante possidebitis regnum æternum. Et in veritate dico, o Jesse, quod Maria uxor tua concipiet a te, vigesimo *b* die post Pentecosten, duos filios masculos : et illi, qui primus nascetur, impone nomen Angelus, et ille erit Martyr pro veritate dicenda; secundo vero impone nomen Joannes, et erit iste Patriarcha Jerusalem : qui erunt duo candelabra et duæ lucernæ ante conspectum Domini. His

B

igitur dictis Virgo Dei disparuit.

In templum inducti ab Angelis,

8 Illico Jesse et Maria surrexerunt, et cum omni festinatione ad sanctum Templum Domini accesserunt, ad quod nullus alius Judæus aut Paganus accedere poterat. Intrare vero volentes templi custos, cognoscens illos esse Judæos, subito inde repellere eos non est veritus. Christiani vero, qui aderant illic, cum vidissent duos Angelos sanctos eos associantes, dixerunt Jesse et Maria, Nos volumus effici Christiani : dimittatis nos ad S. Nicodemum ire. Et cum magna Christianorum societate in sanctum Templum intrarunt : atque coram Patriarcha pavimento irruerunt. Et ibi erat fere totus populus; et adstantes ibi cœperunt narrare eis beatæ Virginis Mariæ, matris Jesu Christi, visionem visibiliter visam; ac etiam præceptum eis ab ea ore suo sanctissimo factum. Quapropter ipse Patriarcha Deo et Virgini gloriosæ gratias retulit immensas : illos vero non modica caritate, scilicet

C

Jesse et Mariam, recepit, et omni affectione spirituali : et etiam catechuminari eos injunxit, præcepitque modicum ab altari residere, ut Officium audirent, et quæcumque fienda viderent, ad laudem et honorem Passionis Jesu Christi Domini nostri : atque viderent omnes accipere, more solito, corpus Christi.

Christum visibili forma in sacra Hostia cernunt:

9 Patriarcha enim, cum esset dies *c* Jovis sancta, et vellet (ut moris est) signum Crucis *d* facere cum Eucharistia super Calicem; Jesse et Maria viderunt *e* oculis propriis visibiliter Christum in forma humana, ætate perfecta, in qua erat dum mortem passus fuit. Aliqui perfecti Domini servi, eo modo et ea hora eos vidisse similiter attestati sunt, qui erant numero triginta : qui totum pura conscientia Patriarchæ explicaverunt. Omnes unanimiter mox gaudio

et baptizati,

percepto summæ bonitati Jesu Christi gratias egerunt de tali apparitione eis impensa. In Sabbato sancto, aqua sacri *f* baptismi facta et sanctificata, præfatus Patriarcha Jesse et Mariam interroga-

D

EX BELLOROSIO

Mariam uxorem tuam duos tibi filios concepturam, quorum primo Angelo, secundo Joanni nomen esto. Erunt hi olivæ binæ, florentes in Carmeli vertice, duoque candelabra lucentia, atque duæ lucernæ ardentes in sancta Dei Ecclesia. Hic enim erit Patriarcha magnus, et instruet Jerusalem virga virtutis suæ : ille vero pro divinæ voluntatis revelatione, et Christi nomine gloriosum consequetur triumphum martyrii. Quibus dictis Virgo venustissima, velut latitans circumfusa nube recedere visa est. Ac Jessæus et Maria primum animo conterriti, mox quadam fiducia freti, piis Virginem et devotis prosequuntur vocibus : atque ubi felicissima visione se destitui cognoscunt, poplite flexo et capite ad terram provoluto, Deo et ipsi Deiferæ Virgini gratias agentes, gaudio et exultatione explentur.

8 *Certissima demum hujus oraculi evidentia firmati, et animis aucti sanctum Dei templum festini et alacres adeunt. Quod cum nullus, aut Judaico aut idololatrico dogmati deditus, ingredi posset, ingenti animi fiducia subire volentes, a janitore impetu quasi tumultuario repelluntur. Tum candidati juvenes, specie et nitore venustissimi quasi de improviso apparentes, repulsorum protectionem suscipiunt; et custode secedere coacto fores patere faciunt; quorum duo Jessæum, duo Mariam suscipientes, introducunt. Hac Angelorum apparitione permoti* E *complures, qui Legibus adhuc Judaicis tenebantur, Christum animo Deum verum concipiunt, et magna fide et spe ingressos subsequuntur. Jessæus et Maria ritum servantes, Antistitem reverentibus dictis salutant; et ceu minime diffidentes, jussa Deiferæ Virginis ejusque visionem clara oratione exponunt : populum (qui quatuor circumstantium millia hominum excedebat) stupore replente, Antistes Deo et Virgini gratias referens illos incomparabili caritate suscipit; sacrisque Christianæ fidei initiari, ac salutaribus documentis instrui præcipit : atque interim, cum dies ille Christi Passioni dicatus esset, et maxima populi confluentis devotione divina celebrantur Officia, Christianis eos ritibus et divinis laudibus interesse jubet. Illi vero incredibili mentis alacritate, utpote nuper ad fidei sacramenta vocati, ritus et ceremonias ipsaque divina officia admirati, Deo majores gratias egerunt, qui ab eorum oculis tenebras effugasset.*

9 *Sequenti vero die, cui Sabbati nomen indicitur, cum solito more Antistes Hostiam manu tenens, signo crucis Calicem signare voluisset, Jessæus et Maria (dictu mirabile) Christum ea ætate et forma, qua morti subjici voluit, mortalibus oculis vident. Quod verum sanæ fidei argumentum et alii non pauci, hora eadem atque eodem modo, vidisse attestati sunt. Fuere autem numero triginta, qui pura idipsum conscientia Patriarchæ retulerunt, et æque omnes percepto expleti gaudio, divinæ bonitati gratias egerunt, quæ tali eos tantoque munere* F *dignata fuerit. Ipsa Sabbati die, aqua Fontis sacri sanctificata, Præsul ad se Jessæum et Mariam vocari jubet, et quid de Christiana fide sentirent quidve crederent, interrogat : atque omni usus diligentia, intima etiam cordis scrutatus, quoad ejus fieri potuit, singula quæque examinat. Quos ubi mente pura cordeque sincero esse comperit, prout sancta docet Ecclesia, baptizat in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, universo populo respondente, Amen. Quo peracto, Corporis eos et sacratissimi Cruoris participes efficiens, more Ecclesiæ communicat, indeque statuta loca eis adire præcipit.*

10 *Jessæus igitur, uxore valere jussa, domum adiit eremiticam Cœnobitarum Dei Genitricis de monte Carmelo, quæ Divæ Annæ ædes, ubi Deifera Virgo in lucem edita est, servato adhuc nomine, censentur. Maria vero, venia a conjuge impetrata, petiit montem Sion, ubi Monasterium est Sanctimonialium Ordinis S. Basilii. Hoc autem Patriarchæ præcepto præstare, et usque ad festum Pentecostes seorsum cum sanctis hominibus morari adducti sunt, ea lege, ut post præfixum dierum terminum, ad eorum ædes redirent. Difficile dictu est, quanto animi ardore, quanta et fide et caritate, non modo præcepta sed et consilia Christi servare, eaque toto spiritu complecti studuerint, atque adeo ut non modo Christianissimi, sed et omnium integerrimi, et religiosissimi judicati sint. Unde factum est, ut eorum*

A EX BELLOROSIO.

eorum exemplo brevi temporis spatio centum et triginta, Judaica pravitate relicta, ad fidem orthodoxam conversi, sese Christo addixerint. Interea festo die Pentecostes adveniente, pœnitentiæ sacramento, juxta Ecclesiæ institutum, imbecillitatis humanæ piacula deponunt; et pristino animi candore recepto, manu Antistitis, solenni ritu Eucharistiæ Sacramentum incomparabili devotione suscipiunt. Nec multo post, obtenta a sacro Antistite venia, ad proprios lares remigrant.

11 *Miratur universa civitas, et indies magis singulorum mentes firmantur; dum brevissimi temporis successu animi constantiam, virtutem et religionem utriusque suspiciunt. At Maria, (prout Virgineæ visionis oraculo ei prænuntiatum fuerat) felici puerperio geminam prolem suscepit; et transacto justo dierum numero, ex more Antistiti offerens, sanctissimi fontis lavacro gemellos regenerari curavit. Primo quidem Angelo, secundo vero Joanni nomen fuit. Hos tanta solertia pietas paterna nutriendos suscepit, ut nihil eis deesset, quo utique idonei fierent ad omnium virtutum exemplar. Patriarcha imprimis, parentum paupertate cognita (omnibus enim illi, quæ ante susceptum fidei Sacramentum possidebant, pauperibus, Patriarchæ jussu, distributis, solo Christo contenti et nudi*
B *ad Ecclesiæ sinum pervenerant) summo caritatis affectu, et parentibus et infantibus ipsis alimenta simul et omnia vitæ necessaria ministrat. Hoc autem silentio prætermitti non debet, cum non sine mysterio et admirandæ virtutis præsagio effectum judicari possit, quod uterque infantulus uberibus admotus, numquam vel lac sumeret, nisi prævia et notabili corporali necessitate adductus, et ita ut facile eos consulto abstinere dignosceres.*

12 *Quartum denique infantiæ annum complevere, cum parentes diem sui obitus Angelo Dei nuntio prænuntiante accepisse, et ad supernam Jerusalem se propediem a Domino vocari, constantissime Antistiti retulerunt: atque ut eorum corpora in domo S. Annæ extra Urbis mœnia, ubi Eremitarum S. Mariæ de monte Carmelo constructum est monasterium, sepeliret, votis piis supplicantes; ipsos eorum liberos infantulos ejus fidei crediderunt; quibus potuerunt precibus orantes, ut patrem indueret, et infantulos ipsos in filios adoptaret. Antistes, suscepta prius pio et benigno animo infantum cura, conversus ad utrumque parentem, religiosis verbis; Fiat, inquit, in pace locus vester, et habitatio vestra in monte sancto Sion. Habita tum Præsulis benedictione, incomparabili in Deum devotione accensi, ad lares proprios redierunt. Indeque sæpius repetitis quotidianis orationibus, sanctissimæ Trinitati et beatæ Virgini totique cœlesti Curiæ preces fundebant, ut mentem piam usque ad vitæ exitum eis servarent. Et paucis denique*
C *interjectis diebus, Maria primum felicem animam exhalans, ad Dominum, qui eam elegit, non sine Beatorum lætitia pervenit; nec longo post interposito temporis spatio, ipse quoque Jessæus consortem secutus est. Illorum corpora, omni honore et devotione, curati Antistitis sepulta sunt in Monasterio Carmelitano, ubi Divæ Annæ ædes esse consueverant, extra Urbis mœnia.*

EX GONONO. D

vit, quid de fide crederent Christiana. Et cum vidisset eos perfectos pura mente et corde, prout sancta Romana *g* tenet Ecclesia, baptizavit eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti; toto populo respondente, *h* Amen. Postea vero ex Corpore et Sanguine Christi communicati sunt. *g* *h*

10 Jesse igitur ivit ad domum quamdam, quæ fuit S. Annæ matris beatissimæ Virginis Mariæ, in qua nata fuit; ubi nunc monasterium est Fratrum *i** Eremitarum Ordinis S. Mariæ de montem Carmeli; Maria autem ad montem Sion, ubi est monasterium Monialium Ordinis S. Basilii. Et hoc fecerunt ex Patriarchæ præcepto, et quod ibi moram facerent usque ad Pentecosten cum illis sanctissimis personis, postmodum eorum domum adire deberent. Quod præceptum cum omni humilitate et caritate observarunt, *l* confitendo semel in hebdomada peccata sua, et Corporis Christi communionem a manu Patriarchæ sumendo. Celebrato autem die Pentecostes, et Corpore Jesu Christi accepto de manu Patriarchæ Jesse et Maria, habita licentia, ad eorum domum perrexerunt. *ad monasteria secedunt : i* k* E *l*

11 Juxta vero Dei præceptum Jesse cognovit Mariam uxorem suam, et concepit tempore accepto, *m* scilicet novem mensium, et peperit duos filios masculos, prout Virgo Maria eis nuntiaverat. Post octo *n* dies pueri fuerunt Patriarchæ memorato præsentati et baptizati sunt, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Primogenitus vocatus fuit Angelus, secundus vero Joannes, prout a beata Virgine nuntiatum fuerat. Quos Jesse et Maria cum eum omni solertia nutrierunt, et Patriarcha etiam cum summa dilectione eis provideri faciebat de necessariis alimentis, tam filiis quam *o* parentibus. Et sciatis quod hi duo infantes in eorum vita tantæ ordinationis et virtutis existebant, quod numquam cibum et lac sumebant, nisi prævia magna corporali necessitate. *quibus filii gemelli nascuntur, m* *n* *o* F

12 Et postquam annum quartum compleverunt, Jesse et Maria eorum parentes ab hoc miserabili seculo transierunt. Et quia eis visus fuit Angelus bonus Dei, qui dies suos extremos annuntiavit, in die SS. Petri et Pauli devote et humiliter Confessionem suam peregerunt, et Sacramentum Eucharistiæ sumpserunt per manus prædicti Patriarchæ. Postmodum cum mortui essent, Patriarcha eorum corpora cum omni honore omnique devotione sepeliri fecit in præfata *p* ecclesia. *et quarto post anno de obitu suo præmonitis.* *p*

ANNOTATA.

An. 1184 Feria 5 aut 6 Hebdomadæ sanctæ non concurrit cum 24 Martii.

a Cum S. Angelus *dicatur a P. Daniele num.* 1386 *fuisse annorum* 35 *et dierum aliquot, quando martyrio est coronatus, anno* 1220, 5 *Maji; consequens est annum quo natus est fuisse* 1185, *atque adeo parentum ejus conversionem spectare ad annum* 1184. *Prædictam vero S. Angeli ætatem idem P. Daniel probat ex eo, quod dicatur in vita num.* 21 *infra, anno* 28 *ætatis missus fuisse, ut ad Sacerdotii gradum promoveretur :* annus autem iste erat salutis 1213. *Hi ex P. Danielis sententia positis quærendum nobis est Pascha anni* 1184, *quod invenitur per eos qui tunc numerabantur Cyclos, Lunæ* 7, *et Solis* 17, *litterisque Dominic.* A G. *ex quibus surgit Pascha* I *Aprilis celebrandum. Nec hoc difficile est invenire etiam ignoranti Cyclorum rationes, quia ad studiosorum commodum exstant apud varios conscriptæ tabulæ, et ab initio æræ Christianæ usque in seculum* 18 *et ultra digestæ, in quibus notantur cujusque anni Pascha, Indictio et littera Dominicalis :*

quas

A *quas tabulas haud dubie inspexisset P. Daniel vel commodatas accepisset a nobis, si dubitare didicisset; eisque inspectis cognovisset, anno* 1184, *24 Martii non fuisse aut* diem Jovis sanctum (*ut mox infra hic dicitur) aut diem Veneris sanctum (ut videtur indicari in Panormitano) sed Sabbatum aut Dominicam Palmarum. Nec enim conjungi potest 24 Martii cum feria 5 vel 6 Hebdomadæ Majoris, nisi quando Pascha celebratur 27 vel 26 Martii: Primum ab anno 1160 usque ad 1239, contigit numquam; secundum etiam intra annos 1144 et 1227 nec semel quidem factum invenitur.*

b *Anno 1184 quo Pascha, ut jam dictum est, celebratum fuit* I *Aprilis, dies Pentecostes celebrari debuit 20 Maji; et ab hoc dies vigesimus fuisset 9 Junii: ex nota autem erronea diei 24 Martii concurrentis cum die Veneris sancto, fuisset Pentecoste 13 Maji, et dies abinde vigesimus fuisset 2 Junii: eodem autem 24 Martii concurrente cum die Jovis sancto, die uno anticipanda essent omnia.*

c *Ita hic expresse: et hoc die revera moris est Eucharistiam præsentibus distribui, apud Latinos quidem sub sacrificio Missæ ex consecratione tunc facta, apud Græcos vero sub finem Vesperarum ex Præsanctificatis Dominicæ præcedentis. Panormitanum tamen exemplum*
B *expressius notat diem Veneris* Christi Passioni dicatum... sequenti *mox* die Sabbati: *quo neque a Latinis neque a Græcis Missa fit, nisi Propaschalis, et hæc apud Græcos fit post mediam noctem: nec sub ea quisquam communicat.*

Græci non faciunt Cruces cum Hostia supra Calicem

d *Hic manifeste apparet quam imperitus Græcorum Rituum fuerit auctor, qui præsumit Patriarchæ Græci nomen assumere: nec enim Græci Missam ordinariam faciunt diebus jejunii, et multo minus in hebdomade Sancta; sed si communicandum est, faciunt Missam quæ dicitur Præsanctificatorum: in hac autem non est* moris signum Crucis facere cum Eucharistia supra Calicem. *Vide sis Græcorum Euchologium, sive quod Venetiis Græce excusum est an. 1602, sive quod Parisiis Græcolatinum notisque eruditissimis illustratum edidit Jacobus Goar an. 1647. Ibi invenies duplicis formæ Liturgiam, quarum prior a S. Basilio, posterior a S. Chrysostomo nomen habet, nec non Missam Præsanctificatorum, cum Exegesi B Simeonis Metropolitæ Thessalonicensis super ipsam Liturgiam. Atque ex his omnibus disce, quod in ipsa quidem Liturgia ordinaria, finitis Matutinis laudibus fieri solita sub auroram, post divisionem* sancti Panis, *Sacerdos* partem unam manu
C tenens, cum ea signum Crucis exprimit, immittitque in sanctum Calicem; *in Missa autem Præsanctificatorum, facienda post Vesperas in diebus Quadragesimæ, post* Pater noster *et pauculas preces, nihil simile faciens Sacerdos,* ad divina dona tecta manum mittens, tangit vivificum Panem cum reverentia et metu multo, *et communicaturos advocans dicit,* Præconsecrata Sancta sanctis: deinde detegens ipsum vivificum Panem, perficit communionem divinorum donorum: *omittuntur enim in hac Missa omnia, quæ Consecrationem in Canone Missæ præcedunt ac subsequuntur, in quibus est ipsa fractio Panis sancti, ad quam pertinet signum Crucis super Calicem cum Eucharistia faciendum. Typicon autem Græcorum, quo totius divini Officii ordo per anni circulum definitur ad diem Parasceves,* Sciendum est, *inquit,* quod intellexerimus in Palæstina die magnæ Parasceves non fieri Liturgiam, neque perfectam neque inperfectam seu præsanctificatam: *quod idem intelligendum de Sabbato sancto usque ad noctem Paschalem, utpote Catechumenorum baptismis aliisque ceremoniis occupatissimo toto. Solum autem* post occasum solis hora circiter secunda, *ea fere ratione, qua nobis in nocte Natalis Domini, præscribitur facienda* Liturgia S. Basilii, *in qua non fit prænotata elevatio et signatio cum sancto Pane supra Calicem, uti in ordinaria Missa*

in Missa præsanctificatorum diebus jejunii:

et die magnæ Parasceves etiam hanc omittunt Palæstinii.

Chrysostomi Hac autem completa primum digreditur D
Clerus ab ecclesia, ad modicum somnum cibumque sumendum, quo vires restaurentur ad sequentis festivitatis prolixissima officia.

Quæro nunc, quo fundamento credere possim, eum, qui talia ignoravit, et omnia prorsus ex usu et ritu Latinorum scripsit, fuisse Græcum Patriarcham? De errore circa 24 Martii, male cum hebdomade sancta composita, nullam ei moveo quæstionem: posset enim istud imputari memoriæ erranti in numero, quo nihil facilius. Sed utrum talem errorem non observasse excusari possit in eo, qui prætendit more nostro Vitas Sanctorum illustrare annotationibus suis, nescio: ista enim aliaque similia prima sunt, quæ incurrunt in oculos aliquid examinare volentis, quia dant occasionem examinandi. Sed quid examinare volet, qui putat se habere præ manibus scriptum undequaque certissimum; sicut putavit R. P. Daniel, *quoties sui Ordinis historias sumebat in manus? Utinam tali exemplo discipuli ejus tandem aliquando reddantur cautiores, discantque non esse satis quod annos aliquam multos Theologicis disputationibus contriverint, ut de historiis quibuslibet judicent, præsertim propriis, pro quibus pugnat affectus præjudiciis armatus.*

E
e *Hoc quoque valde suspectum mihi est. Nam Goar agens* de Elevatione hostiæ ante fractionem *num.* 158 *ait:* Longe post Orationem Dominicam, brevi tamen ante communionem spatio, juxta Jacobi, Chrysostomi et Basilii Liturgias, Dominicum corpus elevat Græcus Sacerdos, non ita tamen ut a populo conspiciatur: *Quomodo igitur in sacra Hostia, quæ elevatur quidem, sed ita ut non videatur a populo, Christum in sua humana forma viderunt Jesse et Maria? neque ipsi solum, sed ex perfectioribus Dei servis alii triginta? Quid autem dico Elevationem Hostiæ non videri a populo? cum totum* sacrum Adytum, *in quo est Altare, a conspectu non solum populi, sed etiam Cleri in Choro sedentis, seclusum sit septo ligneo, ultra humanæ staturæ mensuram alto. Quæ autem in medio ejus est* Porta sacra, *oppansis velis vel adductis valvis clausa manet toto tempore Missæ, usque dum post Communionem Sacerdotis sacrificantis et Diaconi ministrantis, advocandi ad Communionem divinorum mysteriorum sunt, qui ad hoc fuerint præparati de Clero ac populo: In* sacrum *autem* Adytum *nemo recipitur, nisi Sacrificans et qui immediate assistunt sacrificio: sed Clerus manet in suis subselliis per chorum circumductis, unde ejus locus, medius inter sacrum Adytum et partem ecclesiæ anteriorem populo attributam, vocatur* Σύνθρονος. F
Per hujus autem Chori Portam, quæ Porta *appellatur* speciosa, *ingrediuntur communicaturi versus soleam templi, id est versus spatium, prætensum cancellis Adytum secludentibus, uno gradu altius quam pavimentum Chori et templi reliqui. Vide de his Missam S. Chrysostomi sub finem ad Communionem, et Goar Annot.* 133 *ad eamdem, ubi rationem reddit, cur statim a consecratione Hostiam sacram extensa manu demonstret Diaconus, voce quidem tacens, sed gestis profitens quod dicebat Joannes,* Ecce Agnus Dei: quamvis prædicta ceremonia non pateat oculis populi in ecclesia consistentis, propter cancellos interpositos, et sacras fores obseratas. *Ast, inquies, nihil horum invenio ad* XXIII *Martii, ubi inter Miracula S. Georgii Cap. 5, Saracenus, ipsiusmet Amerumnis nepos, in oppido Thebaidis Ampelo, ingressus templum dum peragitur sacrificium, vidit totum illius Ordinem Christumque infantili specie oblatum, mactatum, divisum inter communicantes. Respondeo ab Ægyptiis ritibus ad Græcos non esse ducendum argumentum; neque ab impia sacrilegi Saraceni impudentia, in sacra adyta eodem se penetrantis ausu, quo camelos suos induci in templum jusserat, consequens fieri ad id de quo dubitamus; interim ipsum Sacrorum ibi expositum ordinem eum esse ut hic dicta possit confirmare, et Orientalium*

Iidem nec Hostiam elevant sic ut conspiciatur a populo,

nec ante communionem aperiunt Portam sacram ut videri altare possit.

A *Orientalium ab Occidentalibus ritus diversissimos explicare.*

f *Sicut apud Latinos peculiari ac singulari ritu consecratur Fons baptismalis in Sabbato sancto, ita et apud Græcos, forma præscripta in Euchologis Goar pag.* 357 *sub hoc titulo,* Orationes baptismatis, quas catechesibus absolutis dicit Patriarcha, maxime Sabbato sancto vespere. *Hoc autem interest inter Latinos et Græcos, quod Latini Aquam æque ac Oleum sacrum consecrent pro toto anno, Græci vero ad singulos baptismos ea renovent, et Olei quidem reliquias mittant in sacram lampadem, Aquam vero effundant in loco similiter sacro.*

g *Utinam ea Syro Græcis Patriarchis atque Episcopis cura fuisset, quid* sancta Romana teneat Ecclesia *docere Catechumenos; et non ejus odium ipsis instillare a prima ætate, tamquam hæreticæ et excommunicatæ!*

et ordo Baptismatis, cujus formam non populus,

h *Nec hoc cum ritu Græco concordat; sed* postquam Sacerdos *vel Episcopus* cum populo, ter Alleluia decantans, tres Cruces oleo in aqua effuso fecit, exclamavitque, Benedictus Deus qui illuminat et sanctifi-
B cat omnem hominem in hunc mundum venientem, nunc et semper et in secula seculorum, et Chorus respondit, Amen; offertur Baptizandus: et Sacerdos, accepto Oleo, Crucis figuram exprimit in ejus fronte, et in pectore, et in dorso, dicens; Ungitur servus Dei N. Oleo exultationis, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, nunc et semper et in secula seculorum. Amen. Et Cruce signat ejus pectus et dorsi medium; in pectore quidem dicens, In animæ corporisque medelam; in auribus, Ad fidei auditum; in manibus, Manus tuæ fecerunt me et plamaverunt me. Uncto vero toto corpore baptizat eum Sacerdos, erectum illum tenens et ad ortum Solis respicientem, et dicit: Baptizatur servus Dei N. in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, nunc et semper et in secula seculorum, Amen: unaquaque prolatione demergens et educens eum ex aqua.... et induens eum suis involucris ait: Induitur servus Dei N. tunica justitiæ in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, nunc et semper et in secula seculorum Amen. *Ubi vides ad formalia Sacramentorum baptismalium verba nihil addi a quoquam, sed omnia Sacerdoti pronuntianda præscribi usque ad ipsum* Amen.

sed Sacerdos claudit, addito Amen.

i * *De illo monasterio S. Annæ scribunt Historici Ordinis Carmelitani, Joannes Grossius Generalis in*
C *Viridario Clavii. Joannes Hildensheimensis vetustus celebrisque auctor, in libro inscripto Defensorium Ordinis contra detractores cap.* 14 *hæc de eodem commemorat:* Traditum tenemus a Patribus, quod primus Conventus Ordinis post montis Carmeli Collegium fuit in loco, qui Porta aurea dicitur, in quo Joachim et Anna convenerunt, etc. *Fere eadem habet Joannes Palæonydorus in Historia Carmelitana libro* 2 *cap.* 1, *Balduinus Leersius in Collectario Exemplorum cap.* 1, *et Petrus Lucius in Compendio Historiali. Præ ceteris autem accurate (ut solet) id pertractat Lezana Tom.* 2 *Annalium ad annum Christi* 40.

Monasterium S. Annæ Hierosolymis fr. aliquando Carmelitas habuit,

Hactenus P. Daniel: sed contra hunc torrentem auctorum satis est, et plus quam satis unus testis oculatus, Jacobus de Vitriaco, qui enumerans varia tum urbis tum Terræ-sanctæ monasteria, postquam cap. 58 *de* Bethania *egisset,* in qua est Abbatissa nigra, et moniales, S. Benedicti Regulam et Instituta profitentes, *mox subjungit;* Ejusdem autem Ordinis et

non habuit hoc de quo agitur tempore, sed Benedictin s.

Professionis est Abbatia S. Annæ, genitricis Matris D
Domini, juxta portam quæ dicitur Josaphat, juxta Probaticam Piscinam sita, in quo loco beata Virgo nata fuisse perhibetur, in qua est Abbatissa cum Monialibus nigris. *Ecce quam nullo negotio dissipetur ille torrens Auctorum Carmeliticorum, invicem sese ut oves sequentium, toties nobis objectus totiesque objiciendus, sed post hujusmodi exempla nemini amplius formidandus.*

k *Iterum Jacobus eodem Capite:* In ecclesiis Templi Domini et Montis Sion et Montis Oliveti sunt Abbates et Canonici, secundum Regulam B. Augustini Domino militantes: *quæ verba licet non prorsus excludant sanctimoniales Basilianas, cum plura in uno monte Sion fuisse monasteria potuerint; justam tamen formidinem falsitatis incutiunt, donec certiori, quam ab hac Vita haberi possit, testimonio veritas probetur. Simili etiam modo formidare possumus, ut verum sit quod initio num.* 8 *præsupponitur de* Templo Domini, *quasi istic sua sacra facere fuerit solitus Episcopus seu Patriarcha Græcus, quamdiu civitatem Sanctam Latini tenuerunt per quatuor adhuc annos. Certe in Historia* E
sacra nullo indicio docemur Latinos permisisse, ut in eadem secum ecclesia res suas agerent Syro Græci, cum non deessent aliæ plures ædes sacræ, quæ libere possent relinqui hominibus, Latinorum ritus usque adeo aversantibus, ut eodem quo ipsi sacrificassent altari Liturgiam suam peragere nefas existimarent, nisi ipsum ante lavissent.

Et ecclesiæ Templi et Montis Sion Canonicos Regul. habebant.

l *O bene! quod frequens Sacramentorum usus et peccatorum etiam venialium Confessio certioribus Sanctorum verorum probetur exemplis. Interim tamen etiam hæc qualiscumque vita, cum diu ante annum* 1500 *composita sit, nonnullum reddit antiquioris usus testimonium. Sed hic quoque haud inobservatum prætereas, toto hoc Capite nec unum quidem verbum aspergi, quod Græci Ritus odorem referat vel saporem; ita pura puta Latina sunt omnia,* Hostia, Eucharistia, Communio; *pro quibus Græci in suis Ritualibus solent nominare* sanctum Panem, *et* divina Mysteria, *et horum* susceptionem *vel* traditionem.

Frequens usus Sacramentorum.

m *Si vigesimo die post Pentecosten anni* 1184, *adeoque* 2 *Junii concepit mulier; consequens foret eam peperisse, circa initium Martii, unde ad initium Maji, quo obiit Angelus, non solum pauci dies (uti colligit P. Daniel) sed bimestre integrum superesset.*

n *Judaismum sapit illa octavæ diei observatio; neque* F
puto ex idoneis auctoribus probatum iri, quod Græci octiduo toto soliti fuerint differre baptismum infantium. Si fallor, discam libens.

o *Perquam difficile creditu est jussisse Patriarcham (quod asserit Vita altera) ut conjuges baptizati, quibus et sustinenda familiola erat, et filii quos educare oporteret promissi divinitus, omnibus sese bonis exuerent.*

p *Tantum abest ut fidelium laicorum corpora intra Ecclesiam sepeliant Græci, quod nec Sacerdotibus quidem vel Episcopis privilegium hoc indulgeant, sed in consecrato ad id cæmeterio illos sepeliant æque ac laicos. Et illorum quidem corpora, dum super iis fit Officium funebre, intro admittuntur; laicorum vero, etiam monachorum, relinquuntur tantisper in vestibulo ante ecclesiam, donec absolutum Officium sit: quod ultimum in Rubricis huc spectantibus apud Goar perquam distincte præscribitur fol.* 526 *et* 545: *de egressu vero ab ecclesia ad cæmeterium agitur fol.* 556

...ratio sepeliendi apud Græcos.

CAPUT

CAPUT SECUNDUM.

Sanctorum Fratrum ingressus in Ordinem Carmelitanum et utriusque prima miracula.

EX GONONO.

Sanctis ætate et scientia auctis,

Angelus autem et Joannes deportati fuerunt in domum præfati Patriarchæ: quos erudiri jubet scientia, bonisque moribus informari; et eos addiscere fecit Grammaticam Græcam *a* et Latinam: et adeo bene fuerunt eruditi, quod a septennio ad decimum octavum annum ita valentes censebantur, ut nihil supra. Verum cum Patriarcha cognovisset dies suos novissimos claudere debere; vocavit Angelum et Joannem, quibus hæc explicavit: Filii carissimi, Ego in brevi tempore ex hac vita sum recessurus: vos igitur gratias Deo agite, qui vos in suorum numero elegit. Rogo autem vos, ut devotam aliquam Regulam eligatis, ut in aliqua religione *b* approbata Deo servire possitis.

suadet Nicodemus religionem,

B

14 Cui Angelus et Joannes dixerunt: Regula S. Patris Basilii perfecta est et laudabilis; sed nos animo nostro statuimus Regulam observare, quam S. Albertus fecit Carmelita, Patriarcha *c* prædecessor vester, annis jam elapsis quadringentis *d* duodecim, ubi habitant Fratres Eremitæ montis Carmeli, et in ea Religione cum benedictione vestra volumus Deo servire, et Virgini gloriosæ ejus Matri. Patriarcha hæc audiens innuit eis, et ad id agendum intimavit. Præfatus igitur Nicodemus Patriarcha a domo propria recessit, et omni solicitudine et humilitate, ad præfatum monasterium S. Annæ perrexit una cum Angelo et Joanne. Prioris quæsito nomine; Hieronymus *e*, vir magnæ auctoritatis et potestatis et sanctitatis et reputationis in civitate Jerusalem, tum erat Prior. Quo reperto, eum rogaverunt, ut in illam Religionem Sanctam, eos, scilicet Angelum et Joannem, recipere vellet, ac ibi humiliter Deo servire.

illi Carmelitanam eligunt,

C

15 Habito autem consilio Fratrum cum dicto Priore, ad honorem summi Dei et gloriosæ Virginis Mariæ matris suæ, cum omni honore et humilitate et devotione, recepti sunt in Fratres Ordinis Eremitarum de monte Carmeli secundum Regulam S. Alberti *f* Patriarchæ. Post annum autem probationis *g* Regulæ, cum licentia Prioris, gressus suos in montem Carmelum direxerunt, majorem abstinentiam quam Regula præciperet volendo servare. Ordinatio eorum vitæ, cum licentia Prioris fuit a festo sanctæ Crucis de mense Septembris, usque ad festum Paschæ jejunare in pane et aqua: feria vero secunda, quarta et sexta nihil aliud sumebant nisi de fabis crudis et mollibus. A Pascha vero usque ad Pentecosten feria quarta et sexta in pane et aqua: aliis vero diebus solum comedebant modicum caulium cum mo-

recipiunturque in S. Annæ monasterio.

EX BELLOROSIO.

Sepultis parentibus, Angelus et Joannes in domum Nicodemi adducuntur; ubi crescente firmiori ætate, linguarum et artium peritia ac moribus informari cœperunt. Hebraicas primo, Græcas proximo, Latinas postremo loco litteras paucis annis tanto studio didicerunt, ut a septimo ad decimum octavum suæ ætatis annum trium linguarum peritissimi censerentur. Verumtamen cum linguis non mediocriter, et artibus, et scripturis profecerunt, adeo ut eruditam eorum adolescentiam, et optimis informatam moribus, nemo satis admirari posset. Interim Nicodemus Patriarcha vir sanctus, et se multo onustum senio et morti proximum cognoscens, vocatos ad se adolescentes, paterna hac oratione compellat: Brevi, relicta mortali hac vita, scio me profecturum ad Patrem, qui me de nihilo procreare dignatus est. Vos, carissimi Filii, Deo gratias agite, qui deduxit adolescentiam vestram ad optimæ indolis periodum. E *Tempus jam adest ut bonæ spei fruges proferatis. Quocirca, quanti filiis paterna caritas fieri debet, vos hortor, ut vanam spem omnem et fallacissimi mundi hujus illecebras contemnatis, ac vitam cœlibem sacræque sanctorum hominum societati dicatam, eligatis; et in ea firmato vivendi proposito, usque ad mortem Deo serviatis; vita enim cœlibe nihil aut felicius aut beatius, quæ homines ceu Angelos efficit.*

14 *His auditis juvenes, ingenti dolore confecti, et imo pectore suspiria trahentes, mœsta hæc responsa dederunt: Stupor invasit cor nostrum, et anima in amaritudine posita est, ubi tristi nuntio te, quem ceu unicum et verum parentem novimus, brevi nos relicturum accepimus. Et quamquam majoris gloriæ corona, ad quam properas, lætitiam proponit; paternæ tamen præsentiæ, e qua filii recreari mirifice solemus, prædicta jam privatio menti tristitiam affert. Quia vero divinæ dispositioni humana semper voluntas conformanda est, Deum, veræ consolationis Patrem, oramus, ut tanti parentis cura destitutos, consoletur, et divinæ clementiæ suæ manum ipse porrigat, et animos languentium erigat, tueatur, et foveat. Hortationibus sanctis tuis sic hærebimus, ut vita durante tuæ sanctæ memoriæ numquam immemores videamur. Immortali Deo ejusque Genitrici, quod nobis vitæ superest, dedicamus. Regula S. Basilii miris modis nostrum animum diu jam invitavit: sed, Deo denique inspirante, animo statuimus vitæ normam servandam suscipere, quam annis, supra quadringentos, pluribus jam evolutis,* F *Prophetarum Successores diu in monte Carmelo, nunc vero plerisque in locis, servare susceperunt. Hæc enim vel ex eo mirifice nostrum invitat et commovet animum; quia præcipuo Dei Genitricis titulo dicata, uberrimas in sancta Dei Ecclesia virtutum omnium fruges proferre videtur. In hac ipsa Religionis professione, te Patre filiis benedicente, Deo et Virgini Deiferæ servire decrevimus: oramusque ac precamur filii Patrem, ut antequam ad Dominum migraturus tuæ æternitatis iter suscipias, in monasterio S. Annæ Cœnobitarum Carmeli montis, ubi quiescunt ossa parentum, filios reponas, in Dei et beatæ Virginis obsequio vitam mortalem acturos. Exploratis itaque adolescentium et cognitis animis, annuit benignissime eorum votis vir sanctus: et quibus potuit verbis hortatus, ad confirmandum propositum eos induxit. Ac paucis tandem interjectis diebus, re prius opportune discussa cum Hieronymo expressi Monasterii Priore, viro vitæ integritate ac innocentia singulari, habitoque Fratrum consilio et assensu, ipsum monasterium ingrediendi propositum et diem statuunt.*

15 *Die igitur scilicet festo Nativitatis beatæ Virginis, omni solennitate servata, adolescentes moribus et vita conspicui, incredibili humilitate et devotione, habitum Carmelitanæ professionis suscipiunt; nec solum Religionis ingressu, virtute, ac probitate proficiunt; sed et interim sanctimoniæ et humilitatis*

A

EX BELLOROSIO.

quotidiana exempla proferunt; sicque tandem peracto probationis anno, et ex more solenni professione emissa, decreto Patrum in Cœnobio Carmeli montis constituuntur; ubi abstinentia majori, quam Regulæ instituto tenerentur, vivere cœperunt. Nam cum a festo sanctæ Crucis, quod mense Septembri celebratur, usque ad Dominicæ Resurrectionis læta solennia, Carmelitæ jejunia continuare soleant; ipsi ardentiori animo corpus abstinentia premere cupientes, impetrata humiliter a Priore venia, eadem jejunia, simplicis et solius panis et aquæ modica refectione contenti, peragebant. Feria tamen secunda, quarta, et sexta nil penitus aliud, nisi crudarum et mollium fabarum modicum sumebant. A festo quoque Resurrectionis ad Pentecosten, quarta et sexta feriis, solo et eodem modico pane et aqua contenti erant : aliis vero diebus parum caulium, modico oleo conditarum, edebant. A Pentecoste autem ad Festum sanctæ Crucis, Dominico et Jovis die, coctis tum oleribus tum leguminibus vescebantur : ceteris autem diebus solius panis et aquæ simplici cibo vivebant. Numquam denique aut carnes, aut lac, aut ova comederunt, nec vinum biberunt.

16 *Sed neque solum ciborum abstinentia et jejuniis corpus premere, sed et fere intolerabili vestium duritie et asperitate illud ad servitutem spiritus redigere satagebant. Ferrea namque camisia nudam carnem tegentes, laneam desuper albam,* B *griseamque deinde ceu canusinam nativi coloris cucullatam, Cœnobitarum more, gestabant. Ceterum divinis in choro vacantes, aut extra monasterium jussu Prioris prodeuntes; candidam insuper chlamydem, canusinis ceu virgulis distinctam, et circulatam, gerebant. Lecti eorum nuda humus; et cum spiritus quandoque languidior esset, tabulæ, seu (quod majus mente concipi levamen non poterat) mediocris fœni manipulus cubile fessis plusquam mollissimum videbantur : duabus tamen lodicibus, inferius altera, altera superius, uti solebant. Numquam visi sunt in lecto jacentes : et erat tanta eorum vigilantia, tanta solicitudo, ut quotidiano Officio ex debito persoluto, die singula totum genibus flexis Psalterium, Legem Domini meditando, perlegerent; nec unquam orationibus vacare desisterent, nisi ad alia obedientiæ salutaris monita vocarentur.*

17 *Die quadam, jussu Prioris, nomine Hieremiæ, viri senio venerabilis, Angelus et Joannes lignatum mittuntur. Ubi cum Joannes arboris stipitem scindere niteretur, forte manubrio egressa securis, in profundissimum, qui juxta erat, fontem Eliæ decidit. Quo casu percussus juvenis animus, tristari cœpit : Angelus vero, hoc viso, bono fratrem animo esse jubet, et lignum manu accipiens, dixit : Nunc, Frater, quanta in Deum fide erigamur facile cognoscere est : orandus quippe nobis est Deus, Virgo etiam ac Elisæus Pater noster, ut nunc quoque* C *securim hanc nostram supernatare faciant, veluti tempore Prophetarum supernatasse non dubia fide creditur : quo dicto aquæ lignum apposuit, et ferventi oratione habita; Agedum, Frater, inquit, securim cape : et surgens Joannes, ferrum invenit, ut prius erat, ligno conjunctum, medio in fonte quasi natans : et accepta securi ingentissimas Deo et Virgini ac Patri Elisæo gratias egerunt.*

18 *Tunc Angelus, ne hominum viventi cuipiam Dei donum hujusmodi revelaret, fratri præcepit; Deo, inquiens, soli acceptum, et Sanctis ejus, ac sinceræ fidei referendum : et nihil Deo magis placere, quam majori semper humilitate Dei servum proficere, ad memoriam revocavit. Erat tum senex Hieremias oratorio clausus, et divinorum meditationi innixus; ubi quasi raptus, vidit Angelum ferventissime orare, et ejus orationis virtute ferrum natare : prout oratione Patris Elisæi olim natasse dicitur : et hoc primum miraculum fuit, quod fecit Dominus per orationem servi sui Angeli. Hæc autem superius explicata omnia a Nicodemo, Hierosolymitano Patriarcha prædecessore nostro, fide et sinceritate relata, jam omnibus in aperto sunt.*

19 *Ipse quoque a primis (quod aiunt) incunabulis fere semper in domo superius expressi Nicodemi Patriarchæ versatus, prædicta omnia ab eo ipso pluries accepisse, in conspectu Dei et hominum attestari non vereor. Ceterum posteaquam Religionem ingressus sum, vidi et alia multa ipsius Angeli opera*

EX GONONO. D

dico oleo, et modicum pomi. A Pentecoste usque ad festum Exaltationis sanctæ Crucis, die Dominico et die Jovis comedebant cocta, aliis vero diebus panem et aquam. Numquam comederunt carnes nec ova, nec vinum biberunt. *In Carmelo abstinentia excellunt,*

16 Supra carnem nudam, camisiam h* ferream gestabant; postea vero unam vestem laneam albam i*, et desuper aliam griseam cum scapulari more monachorum. Postea vero cappam albam cum friseo k nigro; et hanc cappam gerebant in ecclesia et in civitate. Eorum dormitiones super tabulas, septem libræ ferri appositæ erant. Tempore somni dormiebant induti, nec post religionis ingressum visi fuerunt a Fratribus in lecto jacere : et ultra debitum Officium semper genibus flexis totum dicebant Psalterium. Hæc supradicta omnibus diebus vitæ eorum peregerunt in hoc miserabili mundo. h* *et reliqua vitæ asperitate.* i* k *Corporis maceratio, Orandi assiduitas.*

17 Una die, cum licentia Prioris, nomine l Hieremia, Fr. Angelus et Fr. Joannes, pro labore sibi injuncto peragendo, iverunt portatum lignum. Cum ergo Joannes unam arborem incideret, securis de manico exivit, et in aquam decidit in quodam fonte S. Heliæ vocato, m qui profundissimus erat. Fr. Angelus hoc viso, accepit lignum, scilicet manicum, et in aquam posuit, dixitque fratri suo Joanni, Oremus Dominum et Patrem nostrum Elisæum, ut nunc ita natare faciat super aquam securim nostram, veluti fecit tempore Prophetarum, et virtute ejus magnæ sanctitatis. Facta oratione cum surgerent, invenerunt ferrum cum ligno sicut prius erat. Hoc viso immensas Deo obtulerunt gratias, pariterque S. Elisæo. E l *Lapsum in fontem ferrum educunt,* m

18 Angelus autem prohibuit fratri suo ut nulli viventi hoc revelaret. Sed Prior memoratus, in sua camera orans, vidit quamdam visionem, scilicet quod propter orationem Angeli Deus faciebat natare ferrum super aquas, prout faciebat S. Elisæus. Et istud fuit primum miraculum, quod Deus fecit per orationem S. Angeli. Et hæc suprascripta sunt dicta et relata per supradictum Nicodemum, Patriarcham Hierosolymitanum, prædecessorem nostrum. *quod revelatur Priori absenti.* F

19 Ego vero omnia prædicta attestor, quia a pueritia semper fui in domo præfati Patriarchæ conversatus. Postquam vero Religionem ingressus sum, vidi alia multa et infinita signa et miracula præfati S. Angeli, dimissis illis quæ fecit Deus instantibus orationibus Fr. Joannis ejus fratris, quæ operata sunt in sancta Religione, et eo existente Patriarcha Hierosolymitano prædecessore nostro, ubi etiam pro postulationibus miraculorum beneficia exhibere non desinunt. Mortui quoque quatuor vitam receperunt, paralytici quoque viginti adepti sunt sanitatem, leprosi vero novemdecim cutem receperunt mundam, cæcique quinque lucis restituti sunt sanitati : plurimi etiam a dæmonibus vexati *Joannes multis miraculis claret*

A xati et a variis sunt infirmitatibus liberati, meritis præfati sanctissimi Joannis n* Carmelitæ, fratris prænominati Angeli.

*n**

mirabilia, quibus quantum divinæ bonitati ardentissima fides, cum spe et caritate, atque cum abstinentia numquam intermissa oratio, ac denique sinceræ probitati conjuncta humilitas, acceptæ forent, facile perspectum est. Silentio nunc præterirem quæ plurima meritis Joannis Deus operari dignatus est : sed decet Deum glorificari in operibus Sanctorum, qui semper est mirabilis, et facit mirabilia magna solus, in cœlo et in terra. Vidi ego, qui vita penitus functi ad suæ resolutionis corruptionem accedebant, orationis virtute et lacrymis Joannis, vitæ officium resumpsisse. Vidi non modo paralysi et lepra, sed et morbis aliis fere incurabilibus laborantes, ad sanitatem revocatos fuisse. Ut taceam plurimos oculis captos, qui faciem cœli videre non poterant, oculorum beneficio restitutos. Ut omittam dæmonibus vexatos, et denique liberatos. Hæc enim ut factu facilia sunt Sanctis, in virtute illius in quo sanctificantur, sic et vere credentibus non difficilia, quæ facta fuerint, videbuntur. D

ANNOTATA.

a *Non videbatur convenire juvenibus, ex Davidica stirpe prognatis, ut alteri alicui linguæ quam Hebraicæ discendæ (licet ejus nullus barbaro isto seculo necessitas esset nec fere utilitas) navarent operam : ergo in recognitione posteriori posita hæc primo loco est.*

b Religionis approbatæ *nomen ante Concilium Lateranense* IV, *celebratum anno* 1215, *quis usurpaverit scripseritque doceri cupio : item an apud Græcos sit aliquid, quod isti tam specificæ appellationi respondeat. Dum hoc non fit, licebit opinari Latinum hominum, ex Latino sui temporis usu loqui et scribere, quæ Græcis* B *non conveniunt.*

c *Hoc* Prædecessoris *epitheton, solitum inculcari in Pontificum Romanorum Bullis, præsertim horum trium ultimorum seculorum, tam scrupulose hic Auctor observat, ut hoc quoque Latinum hominem, et phraseon Græcanicarum expertem possit indicare lectori, non prorsus habeti. Turpius est quod* Nicodemi *Prædessorem faciens* Albertum, *non solum contra chronologiam peccet, de qua mox : sed etiam clare indicet, ignotam sibi fuisse distinctionem inter Latinos Græcosque Patriarchas.*

Ætas Alberti Patriarchæ,

d *Hæc si dicta censeantur* decimo octavo ætatis anno, *qui numero præcedenti indicatur, spectant ad annum Christi* 1204, *quando adhuc in Italia manebat* Albertus, *et de eo in Palæstinam mittendo primum cogitare cœpit Pontifex Innocentius III, Joffrido Cardinali delatum sibi Patriarchatum recusante, uti pluribus videbis in ejus Actis* 8 *Aprilis Cap.* 3. *Nescio an hanc contradictionem observaverit hactenus Carmelitarum quispiam. Non potuit tamen in eorum oculos non incurrere enorme mendacium, quo dicebatur* Albertus annis jam elapsis 412 Regulam *Carmelitarum* fecisse. *Ergo Wastelius lib. Vindiciarum pro Joanne Hierosolym. Sect.* 1 *art.* 2 *pag.* 15, *legi jubet* Statuimus Regulam observare quam sanctus Joannes fecit... anno C 412. *Ostendi ego ad* 18 *Martii, agens de S. Cyrillo,* Joannis *hic a Wastelio nominati decessore immediato, obiisse Cyrillum anno ut summum* 390, Joanni *autem tribuuntur anni* 16 *in Patriarchatu; hactenus igitur non male Wastelius. Sed unde probabit nobis, quod seculo* 13, *rerum historicarum tam imperito, Hierosolymis habebatur Patriarcharum series, adeo exacte comparata cum numero annorum Christianæ æræ, ut eum hoc loco definire promptum adeo fuerit? Quo etiam jure mutat contextum minime dubium, cui si error inest, non potest alteri quam ipsimet auctori imputari, non* Joannem, *sed* Albertum *nominanti, nec qui an.* 412 *sederit, sed* elapsis jam annis 412, *Regulam fecerit, illam utique quam (ut alterius Vitæ verbis utar)* annis supra quadringentos pluribus Prophetarum successores in monte Carmelo servare susceperunt : *per quæ præsumptum initium Regulæ ad annum fere* 800, *sive seculi* 9 *initium referetur, non autem ad tempus prædicti* Joannis. *Vidit hoc Interpolator Siculus, et* Alberti *nomen prudenter expunxit, retento annorum numero, quo Regulam faceret antiquiorem videri, quod etiam alii plures præstare sunt conati, anticipando datam Regulæ magis minusque prout quisque solicitior erat, ut facerent ipsam multo antiquiorem videri Concilio Lateranensi* 4, *quo cavebatur,* ne quis de cetero novam Religionem inveniret, sed quicumque voluisset ad Religionem converti, jubebatur unam de approbatis sumere; et similiter, qui voluisset domum de novo fundare, Regulam et institutionem accipere de approbatis. *Non enim ipsis satis videbatur approbata, quam* Albertus, *licet Apostolici legati auctoritate munitus, scripserat, si ea scripta solum erat ante paucissimos annos, quando eam necdum ullus Pontifex confirmarat.* E

et Regulæ ab eo datæ perperam definita.

Hieronymus Prior in monasterio S. Annæ, an Sanctus?

e *Capta civitate Latinisque omnibus inde ejectis, adeoque et Sanctimonialibus Benedictinis, quæ* Abbatiam S. Annæ *tenebant, ut vidimus; potuerunt in harum locum Monachi Suriani successisse : sed an hos pro suis volent agnoscere Carmelitæ? Et si velint, an etiam aliis credibile facient hujusmodi monachos, utique schismaticos, pertinuisse ad obedientiam Prioris Latini, ad fontem Eliæ commorantis in Carmelo? Interim in kalendario codicis MS. Carmeli Mechliniensis (quod nobis constat manu non una successive auctum fuisse, et absque ullo scripturarum discrimine præponitur tomo* 2 *Speculi Carmelitani) inter Sanctos Ordinis ad* XIX *Julii ponitur nomen* Hieronymi Confessoris, *cum addito* Ordini nostri; *et in alio præfati Codicis catalogo, sic commemoratur,* S. Hieronymus, qui erat Prior Confessor, XIX die Julii : *in Acie vero bene Ordinata Philippi a Visitatione, ad eumdem diem collocatur* Hieronymus Sapsasus, *de eoque dicitur in MSS. Notis ad dictam Aciem, quod* in Domo S. Annæ Prior, SS. Angeli et Joannis præceptor, mortuum quatriduanum resuscitavit, et in cœnobio Sapsaso obiit anno 1225.

Reg. jejunii Carmelitis præscripti.

f *Ecce iterum inculcatum* Alberti *nomen, ne de alia quam* Albertina *Regula cogitasse auctorem, quisquam dicat. Quod iterum confirmatur ex numero sequenti, ubi dicuntur Angelus et Joannes* majorem abstinentiam servare voluisse quam Regula præciperet : *nam Regula Albertina artic.* 10 *et* 11 *certas abstinentiæ leges præcipit, scilicet,* singulis diebus, exceptis Dominicis, a festo exaltationis sanctæ Crucis usque ad diem Dominicæ resurrectionis *una cum perpetua* ab esu carnium *abstinentia. In libro autem de Institutione monachorum ad Caprasium, quem Joannis esse volunt, et ante Alberti tempora pro Regula fuisse, nullum de jejunio verbum, quodquidem ab editoribus meruerit in Indice rerum adnotari ad vocem* Jejunium. F

Probatio monastica triennalis.

g *Et hic purus putus medii ævi Latinismus est, Græcorum instituto contrarius, quibus inter edicta Patriarchalia apud Isaacium Habertum in Pontificali Ecclesiæ Græcæ seu Hieratico, edictum* 12 *sic sonat :* Debet reverentia tua contestari ad universos, qui ut sacrorum phrontisteriorum curam habeant ordinati sunt, ne monachos aut monastrias ante triennii tondeant explorationem, *et huic edicto consonat Justinianus ab eodem Haberto dissert.* 7 *super eadem edicta allegatus, sic statuens,* Sancimus sacros Canones sequendo, eos qui monasticam conversationem profitentur,

A tentur, non prompte mox a reverendissimis Præsulibus venerabilium monasteriorum habitum percipere monachalem; sed per triennium totum tolerare, nondum monachicum habitum promerentes; sed tonsura et veste eorum qui laici vocantur uti, et manere divina addiscentes eloquia.

h* *In Ordine hoc semper in usu fuit, ut Orationi et internæ cum Deo conversationi (quæ primaria pars seu finis instituti Carmelitici est) perpetua sociaretur interna et externa sensuum mortificatio, sicuti Vitas Sanctorum hujus Ordinis legenti patescet.*

i* *En antiquum et genuinum Ordinis habitum, videlicet* de lana : *unde in antiquis Ordinis Constitutionibus, editis a Ven. P. Joanne Soreth, Priore Generali an.* 1466 *statuitur :* Vestimenta Fratrum lanea sint. *Et infra.* Sint albæ tunicæ, (*scilicet de lana.*) *De tunica superiori ibidem;* Habeant tunicas amplas, griseas, ad nigredinem tendentes.

Friseum affictum Pallio Carmelitico,

k *Glossarium Cangianum,* Frisum *et* friseum *interpretatur* Fimbriam, Laciniam, *Gallis* Frange, *Belgis* Frenie. *Sic Leoni Ostiensi, in Chronico Cassinensi lib.* 3 *cap.* 13, *describitur* Alba, a scapulis capite ac manibus friso decentissime adornata, a pedibus vero
B frisea nihilominus lista circumdata : *et in Chronico Trudonensi* Pallio cum friso. *Quæ omnia ut liquet significant* lineam *sive* listam, *non a capite ad pedes perpendiculariter fluentem, sed circum oras colli, manicarum etc. circulariter ductam. Interim minus plena hæc erat Pallii Carmelitici veteris descriptio, quod non erat* frisatum cum una lista nigra *ad infimam oram* (*ut phrasi Leonis Ostiensis cap.* 58 *lib.* 3 *utar*) *sed* Carpitum, *id est albis griseisque lineis distinctum totum, unde et* Carpita *vocabatur. Suppleturus igitur hunc defectum Interpolator siculus* Chlamydem albam canusinis virgulis distinctam seu circulatam *descripsit. Ex qua descriptione duo sequuntur pro mea de forma* Carpitæ *jam dictæ sententia. Primo griseum istud, quod albam Chlamydem distinguebat, vocari* virgulas; *ad denotandam exiguam grisearum partium latitudinem, quæ intercurrebant fundo ipsius panni albo : adeoque non subsistere quod in epistola, Cyrillo S. Angeli coævo attributa, dicitur vestis ista ex tribus solum griseis quatuorque albis partibus perpendiculariter consutis fuisse compositum. Quia hæ sic sumptæ non potuissent integrare pallium, nisi magnam haberent latitudinem singulæ unius circiter ulnæ, longitudinem autem vix duarum : quales partes absurdissime aliquis* virgulas *dixerit. Neque hoc potuit dissimulare P. Da-*

pro virgulis seu circulis,

C *niel parte* 2 *Propugnaculi dissert.* 19 *conatus ad epistolæ illius sensum formam Carmelitani Pallii exprimere, sed non ausus definire latitudinem singularum partium ; hæc enim cum proportione relata ad longitudinem, intentum ejus plane subvertisset. Secundo sequitur quod saltem ex mente hujus auctoris, vox* Circulata, *qua utitur, accipienda sit in propria sua significatione, sicuti diceretur* Friseata, *quodque hoc non possit valere explicatio P. Danielis, loco citato num.* 1895, *ut dicatur* Circulata, quia confecta ex partibus diversis circulariter habitum illum componentibus : *quod prius quam scriberet, requirendus ei erat auctor aliquis, qui ante ipsum in tali sensu aliquid dixerit* circulatum. *Interim pro ipso consului omnis antiquitatis scientissimum virum Dominum du Cange, interrogavique cur eam vocem non annotarit, quidque de ea sentiret : hic vero respondit, in auctoribus quos legerat ipsam sibi non occurrisse ; non videre tamen quomodo explicatio P. Danielis possit cum veritate subsistere :* Credo autem, *inquit,* quod qui Carmelitica pallia circulata fuisse dixerunt, expressa voluerint eo plane modo, quo exprimuntur circuli in Pallio Eliæ Salmanticensis : adde quod seculo isto nullius omnino moris esset vestes ex panno virgulato faciendas sic contexere, ut lineæ a collo ad pedes descenderent, sed ut transversæ formarent circulos. Miror bonos istos Patres adeo cervicose stare pro prætensa Ordinis sui origine, et tuendis auctoribus pure imaginariis atque ad beneplacitum fabricatis. *Ita ille. Ceterum non magnopere repugnabo si quis sustinere velit ut probabile, quod primi ex Asia in Europam transgressi Carmelitæ, difformiter usi sint panno illo unde Carpitas faciebant, sic ut aliis quidem* virgulæ *suæ aut etiam* Virgæ *(nam et in latitudine diversitas erat) a collo ad talos perpendiculariter penderent; aliis circulorum instar corpus ambirent*; *atque hinc confusa utriusque formæ memoria factum, ut tam variæ utriusque modi picturæ in locis variis inveniantur : omnes tamen tendant ad multitudinem* virgarum, barrarum *vel* circulorum, *uti ex iis patet, quas vel ego vel P. Daniel pro nostra quique sententia confirmanda adduximus.* D

unde dicitur Cappa Circulata.

Nunc vero quid dicemus de auctore, qui in describenda Carmelitana Carpita *sic variavit phrasim? Numquid non possumus opinari, scripsisse eum, postquam non solum abolitus erat illius usus, sed ipsa pœne memoria formæ? Prioris autem textus errorem manifestum corrigens Interpolator Siculus, numquid antiquiori scriptore videtur usus et tali, qualem præ oculis habuerunt* E *Bergomensis, Antoninus, Sabellicus, Heroldus,* Circulata pallia *proponentes? Idem suadet ipsa solicitudo et diligentia relucens in hoc loco, quæ non solet esse circa rem vulgo notissimam, qualis erat forma Carmelitani habitus eo tempore quo debuisset vixisse Enoch,* S. Angeli *coævus. Ridiculum sane se faceret hodie, qui cappæ Carmelitanæ albæ, qua Ordo utitur a quatuor seculis, formam operose describere vellet, quasi aliquis eam ignorare nunc possit iis in locis, in quibus tam copiosa sunt istius Ordinis monasteria.*

l *Sic infra initio capitis sequ.* Fr. Hieremias Ordinis Prior *aut* (*ut Panormitanum*) Montis Carmeli Prior, misit Angelum ad Ordines sacros. *Quid ergo Brocardus?* Generalis, *inquiunt hic* Prior *erat; et hæc omnia* locali Priori *disponenda relinquebat. Difficile creditu, tum quia nescio utrum eo tempore monasterium ullum habebant Carmelitæ ii, quibus scripta fuit ab Alberto Regula, extra Carmelum; tum quia in aliis Ordinibus video eumdem qui* Abbas *aut* Prior generalis *dicitur, etiam esse localem ipsius Archimonasterii Superiorem; et licet* Vicarium *aut* Suppriorem *habeat ad quotidiana ministeria, nihil tamen magnæ rei (qualis est promotio ad Ordines sacros, dimissioque ad provincias exteras) fieri nisi ad ejus præscriptum. Interim vero in tota hac Historia, ubi tam magnæ res offerun-* F *tur quam sunt illæ quæ dicuntur S. Angelo commissæ a Christo, trans mare peragendæ; qui etiam ab Interpolatore Siculo instruitur auctoritate recipiendi novitios ad habitum Ordinis aliaque similia faciendi; ne semel quidem nominatur* Brocardus. *Et hunc ego credam scriptoris Enochi Superiorem coævumque fuisse : qui merito dubito an vel nomen* Brocardi *aliquando audiverit?*

Cur nulla mentio Brocardi Prioris in hac Vita?

m *De fontis illius situ nequaquam dubito, superest ille etiam hodie, et R. P. Antonius Gonzales Recollectus, qui Montem Carmelum anno* 1668 *mense Martio lustravit, in suo Hierosolymitano itinere, Belgice scripto editoque Antuerpiæ an.* 1673 *lib.* 3 *cap.* 30, *eum describit his verbis :* Ascendimus montem versus Orientem, unde defluit fons Eliæ dictus, quia suis eum precibus excitavit Propheta. Hic est celebris ille fons, in Carmelitana Regula nominatus : scaturit autem ex ipso monte per duos meatus, tam copiose, ut brachii mensuram aquæ erumpentes æquent. Quantum vero ex canalium reliquiis intelligi potest, pluribus olim radiis erumpebat ex saxo : nunc duo illi qui supersunt primum excipiuntur in piscinam quadratam, sive labrum amplum excisum in rupe; atque hinc porro derivati latices irrigant subjectam monti planitiem, arboresque eximie fructiferas

Fons Eliæ in Carmelo,

A ctiferas reddunt. Non longius autem quam potest arcus sagittam jacere, absunt rudera veteris conventus, in quo habitabat Brocardus cum sociis quando Regulam accepit ab Alberto. *Hactenus Gonsales, qui utinam etiam annotasset ipsius labri profunditatem! difficulter enim persuadeor tantam esse, quanta hic præfertur. Deinde non video, quomodo cum tanta Fontis atque conventus inter se vicinia, consistat lignatio descripta ab Auctore vitæ, et necessitas miraculi petendi a Deo, vel ejus per visum cœleste oranti Hieremiæ revelandi. Poterat enim hic vel ex fenestra videre quid ageretur ad fontem, et in promptu erat baculum aliquem longiorem (si opus) ex conventu quærere, eoque ad labri oras minus profundas ferrum illapsum sursum attrahere; lignatio denique solet fieri in silva, qualem hic non debemus nobis fingere eo loco, ubi si virgulta quædam arbustave steterint, non erat opus ad ea demetenda securi tam violenter adacta. Quanto verosimilius lib. 4 Reg. 6, Filii Prophetarum narrantur cum Elisæo lignatum egressi usque ad Jordanem, in cujus aquam lapsum ferrum securis, qua materiam ad ædificandum habitationis locum unus quispiam eorum incidere cœperat, certiori miraculo supernatavit.* D

monasterio proximus.

n* *Obitus istius B.* Joannis *in Annalibus Carmelitanis refertur ad ann.* 1222, *ubi ista inter cetera:* Inter Sanctos Religionis nostræ prædictum Joannem Patriarcham S. Angeli Fratrem enumerant. *Plura de eo videantur ad diem* 13 *Julii, ubi Vita ejus ex hac fratris Vita colligitur, et præmittitur auctoritas Codicis Mechliniensis, in quo ad talem diem notatur memoria* Joannis Confessoris, Ordinis nostri, Patriarchæ Hierosolymitani, fratris S. Angeli.

CAPUT TERTIUM.

S. Angeli promotio ad Sacerdotium, miracula divisi Jordanis et mortui suscitati, anachoresis quinquennalis.

EX GONONO.

B Nicodemo vero Patriarcha ab hac vita migrante, et ad gloriam cœlestem revertente, quidam Frater nomine* Stonobius, Ordinis S. Basilii, vir magnæ sanctitatis, fuit in Patriarcham electus et confirmatus. Et cum essent quatuor tempora *a* Nativitatis Domini, Fr. Hieremias dicti Ordinis Prior misit Angelum et Joannem, Zebedæum *b* et Thadæum Hierosolymam, causa se promovendi ad Ordines Sacerdotales. Præfati ergo Fratres cum omni humilitate et reverentia iter arripuerunt ad sanctam civitatem Jerusalem. Illis vero adjunctis versus ripam fluminis Jordanis, ubi *c* S. Joannes Baptista Dominum baptizarat, repererunt flumen adeo exundatum propter nimiam aquarum copiam et pluviarum, quod navem demerserat. Nullo eis licebat modo transire, adeo quod ibi erant fere septuaginta homines, qui flumen transire quærebant, nec poterant. Eo viso S. Angelus dixit circumstantibus, Precor, Fratres carissimi, ut omnes oremus; quatenus omnipotens Deus nobis gratiam præbeat, ut C flumen istud transire valeamus. Et eis orantibus una cum eo fere per mediam horam, S. Angelus ivit ad flumen et dixit: O sanctum flumen, quod Dei mandato per siccum populum Israeliticum transire sivisti, et per obedientiam retro cucurristi in meatus tuos, et Dominum nostrum Jesum Christum, filium Dei in baptismo recepisti, et per virtutem Dei, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et per merita sanctorum Prophetarum Eliæ et Elisæi, et per obedientiam nobis impositam, sta et mane obediens et firmum, tuumque velociter cursum cessa, ut nos et isti devotissimi Christiani transire valeamus immunes. His vero dictis flumen ex parte inferiori suum velocissimum cursum retrocessit: ex parte vero superiori, sicut planities aquarum ad instar montis firmissimi stetit, quod quilibet sicco pede transivit, per virtutem divinam et merita S. Angeli: quo

S. Angelus ejusque frater ad sacros Ordines promovendi,
* *infra* Honophrius.
a
b
c

siccis pedibus Jordanem transeunt.

EX BELLOROSIO.

Nicodemo vita functo Honuphrius, societatis Cœnobitarum S. Basilii Professor, vir sanctitate eximia, in Patriarcham eligitur, et interim supervenientibus quæ celebria sunt Nativitatis jejuniis, Hieremias montis Carmeli Prior Angelum, Joannem, Zebedæum, et Thadæum, Cœnobitas egregii nominis et spectatæ sanctitatis, ad suscipiendos Ordines sacros promovet, et propterea Hierosolymam mittit. Quocirca Prioris benedictione humiliter accepta sese alacres itineri accingunt. Ubi vero ad Jordanis ripam perveniunt, nimia defluentium aquarum excrescentia flumen exundare conspiciunt; adeo ut demersa scapha, plurimi qui ad alteram fluvii ripam trajicere cupiebant, frustra ibi morari cogerentur. Quibus in unum coactis Angelus sic ait: Viri fratres, vos præcipue qui regenerationis charactere signati estis, nunc precor, revocate animos, et Deum vera fide credentibus benignum, et exorabilem sperate. Ipse enim omnipotens; nec abbreviata est manus ejus, ut mirabilia faciat. Orate igitur, Fratres, ut divino digni munere nunc effici mereamur, et flumen pertransire valeamus. Quibus dictis, nuda terræ apponens genua, atque Orientem versus faciem dirigens, junctis et extensis utrisque manibus et oculis in cœlum elevatis, tota simul cum multitudine, dimidiam horam vel circiter oravit. Postmodum ad flumen se conferens, dixit: O flumen vere sanctum! quod Dei mandato meatus tuos retrorsum convertisti, et populum electum siccis pedibus transire permisisti, ac D. N. Jesum Christum in baptismo recepisti; per signum quod in te fecit S. Pater Elias; præsente Elisæo ad Paradisum per turbinem profecturus; et per virtutem Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti; atque per merita sanctorum Prophetarum, nec non per obedientiam nobis impositam; siste, et comprime cursum tuum; ut omnes nos, spiritu et aqua regenerati, illæsi transire valeamus. His dictis flumen (mirabile dictu et longe mirabilius visu) parte inferiori cursum velocissimum retrofecit, superiori vero, ceu aquarum planicies instar firmissimi montis stetit, atque ita omnes tuti illæsique pedibus siccis pertransivere. E F

21 *Hoc miraculum, tota regione vulgatum, multis tum improbis conversionis ad pœnitentiam, tum Agarenis Hebræisque reductionis ad fidem causa fuit. Verum Angelus quanto magis Dei benignitatem erga se et gratiam cognoscebat, tanto se humiliorem præstabat, tantoque ardentius Christianæ pietati et orationibus exhibebat. Venit tandem cum sociis Hierosolymam, et a sancto viro Honuphrio sacros Ordines incredibili humilitate et devotione suscepit. Erant autem Angelus et Joannes, tunc Sacerdotii dignitatibus sublimati, vigesimum et octavum annum nati; cum, audita interim Angeli sanctitate, Hierosolymitani Cives Priorem conveniunt, ut diebus aliquot Angelum Hierosolymis retineret, quem commode salutare, ejusque*

A EX BELLOROSIO.

ejusque orationibus se commendare cupiebant. Quod cum Prior ab Angelo requireret, honestis ille adductis rationibus, quo celerius inde discederet, ei persuasit. Hoc autem imprimis Angelo discedendi rationem suadebat, ut popularem auram declinaret.

22 *Transactis itaque Natalitiis festis, Angelus cum Joanne Bethleem proficiscitur: ubi, quæ loci devotio exquirebat, Religionis officia complere studet. Cum interim mulier, Elisabeth nomine, viri sancti Dei nomen celebre et miracula audiens, devotione accensa et spe erecta, natum, biduo jam ante vita functum, ad Angelum afferri curat, eumque his compellat: Angele, serve Dei, Prophetarum imitator, credo firmissime, si filium hunc meum chlamyde quam geris tetigeris, revicturum. Cui Angelus: Mortuos suscitare peccatori homini, qualem me esse profiteor, non est datum: munus hoc Dei solius, et vere servorum ejus. At illa, obortis perfusa lacrymis, Numquam, inquit, abscedam, donec chlamyde contexeris Josephum filium meum, et pro eo orationem feceris. His commotus lacrymis vir Dei sanctus, puerum chlamyde cooperuit, et ad Orientem versus in hæc orationis verba prorupit: Deus admirande in omnibus operibus tuis, qui per merita Patris Eliæ viduæ filium suscitasti, per virtutem sanctissimæ Passionis* B *Filii tui Domini nostri Jesu Christi, qui suscitavit Lazarum quatriduanum a monumento jam fœtidum, quæ tua est infinita potentia, suscitet et revocet ad vitam filium Elisabeth ancillæ tuæ. Vix orationem complevit, et adolescens quasi a somno excitatus, revixit; ubi, multorum cœtu adstante; Vere, inquit, Dei cultor Angele, quem Deus exaudit, et mortuos revocat ad vitam, ora pro Josepho, qui per orationem tuam a corporali simul et spirituali morte ad vitam iterum revocatus sum. Conversus postmodum ad astantes, dixit: Scitote me æternis damnatum tenebris, et sempiternis pœnis destinatum, eo quod sanctissimum Dei nomen blasphemare sum ausus; et sancti hujus viri Angeli meritis et intercessione ab utraque morte liberatus. Fuit autem miraculum hujusmodi omnibus notissimum, non modo Bethleemitis, sed his qui ad festum convenerant, decem numero hominum millia excedentibus; aderant autem comprimis Joannes Archiepiscopus Nazareth, et Petrus Episcopus Bethleem, cum aliis Græcorum Præsulibus.*

23 *Nocte vero sequenti, longa et ferventissima oratione peracta, jam spectatæ sanctitatis et gratiæ æstimationem de se concitatam, et honoris reverentiam omnium consensu passim exhibitam, fugere statuit, et humilitati ac contemplationi in solitudine vacare decrevit; ob idque locum pœnitentiæ idoneum mente volutans, tandem visione manifesta apud se Angelum vidit, qui ejus propositum confirmavit, locum docuit, et sese* C *ducem exhibuit. Surgens itaque Angelus, Angelo Dei dumtaxat comitatus, in desertum abiit, ubi Christus quadraginta diebus et noctibus pro humano genere cum jejunio pœnitentiam continuavit. Et quamquam loci facies undecumque squalida, situ nihil non asperum præferens, horrida solitudo obvia, pericula omnia intentabant; ipse tamen, veluti ad deliciarum omnium locum amœnissimum, pervenisse judicat; ibique firmato permanendi consilio, quoscumque humanarum virium conatus, pœnitentia et devotione, ac continua cœlestium meditatione, assiduus experitur. Quotidie Christi jejunium ad memoriam revocatur, quotidie locus Christi contactu venerabilis cor ejus inflammat, quotidie demum Christi Passio solvit ad lacrymas et provocat in singultus. Atque his studiis eo in loco quinquennium complet. Quo tempore ubi Angelus esset, ad nullius quidem notitiam pervenit; tametsi per nemora et montes, et universam Regionum Provinciam diu quidem quæsitus foret.*

24 *Interea vero chlamys ipsius, quæ penes socios relicta erat, apud Bethleem ingenti et incredibili devotione quæsita, ejus apud Deum merita et gratiam multipliciter patefecit. Hoc autem relatione et stupore dignum videri poterit, quod cum plurimi variis vexati languoribus, et (quod humani ingenii vires excedit) nonnulli vita functi devotione inenarrabili eadem chlamyde contecti, certissimo fidei argumento referantur; non tamen omnes ejusce chlamydis contactu sanitatis et vitæ benefi-*

EX GONONO. D

viso omnes maximam reverentiam erga S. Angelum habuerunt.

21 Quod miraculum divulgatum fuit per totam Jerusalem et totam patriam. Et cum dictam civitatem applicuissent, S. Honofrius S. Angelum recepit maxima cum lætitia ac ejus socios; Ordines vere Sacerdotales eis contulit. Angelus vero et Joannes, cum Ordines Sacerdotales receperunt, erant *d* viginti octo annorum. Et cives Hierosolymitani, audientes tantam de S. Angelo sanctitatem et miraculum quod fecerat, Priorem rogaverunt, ut per aliquot dies eum ibi stare permitteret. Qui eorum desideriis et petitionibus consensit. *d*

22 Adveniente autem die Natalis Domini, S. Angelus, una cum fratre suo Joanne, ab Jerusalem recessit, et suos gressus versus Bethleem direxit devotionis gratia: et eorum devotione peracta usque ad vesperas, montem ascendit. Et cum ubique jam ejus fama fuisset divulgata: quædam mulier de civitate Bethleem, nomine Elisabeth, ad S. Angelum accessit, filium suum in brachiis gestans; magnisque fletibus abundans, sese ad pedes S. Angeli projecit, atque dixit ei: O dulcis Pater, o dulcis amice Dei et serve Jesu Christi, ego profecto credo et firmiter existimo, quod si chlamydem tuam projicias super puerum meum, qui jam suos dies expiravit, a morte resuscitabitur ad vitam. Sanctus vero Angelus sic ei respondit: O soror, suscitare mortuos non est concessum peccatoribus qualis ego sum, sed solum sanctis Prophetis et amicis Dei spiritualibus. At illa: Numquam hinc recedam, donec projeceris mantellum tuum super filium meum, et facias orationem pro eo. Audiens talia verba vir sanctus, cooperuit filium suum cum chlamyde et sic oravit: O Deus omnipotens atque mirabilis in omnibus operibus tuis, qui resuscitasti filium viduæ et Lazarum quatriduanum jam fœtidum a monumento, resuscita istius mulieris filium. Hac oratione peracta statim revixit qui erat mortuus. Juvenis vero prædicabat sic: Hic Fr. Angelus verus amicus est et magnus cultor Dei, qui mortuos resurgere facit non solum a morte corporali, verum etiam a spirituali: quoniam ego damnatus eram propter peccatum *e** blasphemiæ, sed per ejus orationem liberatus sum ab utraque morte. Et hoc miraculum divulgatum fuit omnibus gentibus Bethleem, et omnibus qui ad festum venerant, qui numero erant fere decem millia, præsentibus Honophrio Patriarcha Hierosolymitano, et Joanne Archiepiscopo Nazareth, et Petro Episcopo Bethleem, et aliis Prælatis Græcis et *f* Armenis.

A matre pro mortuo filio rogatus Angelus, E

eum invocato S. P. Elia ad vitam revocat,

alias damnandum.

F

*e**

f

23 Nocte vero sequenti S. Angelus recessit solus, Angelo Dei dumtaxat sociatus: et abiit in desertum, et ibi per quinquennium stetit; nec unquam quisquam hominum *g* tempore illo scivit quid de eo factum esset, quamquam per valles et

Auram popularem declinaturus adit desertum:

g

A EX GONONO. EX BELLOROSIO. D

et montes undique quæsitus fuisset.

24 Vobis autem notum sit et manifestum, quod ejus *h* mantellus impositus fuit super aliquos mortuos, nec quilibet nec omnes resurgebant præter septem, videlicet Andreas filius Joannis de Jerusalem, *i* Blasius filius Antonii de villa Bethaniæ, Thadæa *k* filia Pauli de civitate Samariæ, Stephanus filius Philippi civitatis Jerusalem, Lazarus *l* filius Blasii de Jericho, Matthia filia quondam Joseph de Nazareth; qui longo tempore supervixerunt in Religione sancta Carmelitana, et mulieres intraverunt monasterium quarumdam monialium in monte Sion. Et ex illo sanati fuerunt quatuor leprosi. Et hæc miracula manifeste et publice vidimus publicari per totam Ecclesiam Hierosolymitanam ab Honophrio *m*, ejusdem Ecclesiæ Patriarcha, præsentibus triginta sex Episcopis, B in Concilio Synodali dicti Patriarchæ Hierosolymitani congregatis.

h interim chlamys ejus infirmis sanitatem et 7 mortuis vitam reddit.

25 His vero diebus Honophrius Patriarcha suos dies clausit: loco cujus fuit subrogatus Fr. Joannes, dicti S. Angeli frater: et unanimiter fuit gratia Spiritus sancti invocata. Electus in Patriarcham, qui post suam consecrationem Sedem adscendit Patriarchalem: et nuper scitum est, quod scilicet S. Angelus in eo deserto morabatur ubi Christus *n* jejunavit, et illic quinque annis semper nutritus fuit pane Angelico, et quotidie a sanctis Angelis visitatus.

Joannes, mortuo Onuphrio, fit Patriarcha.

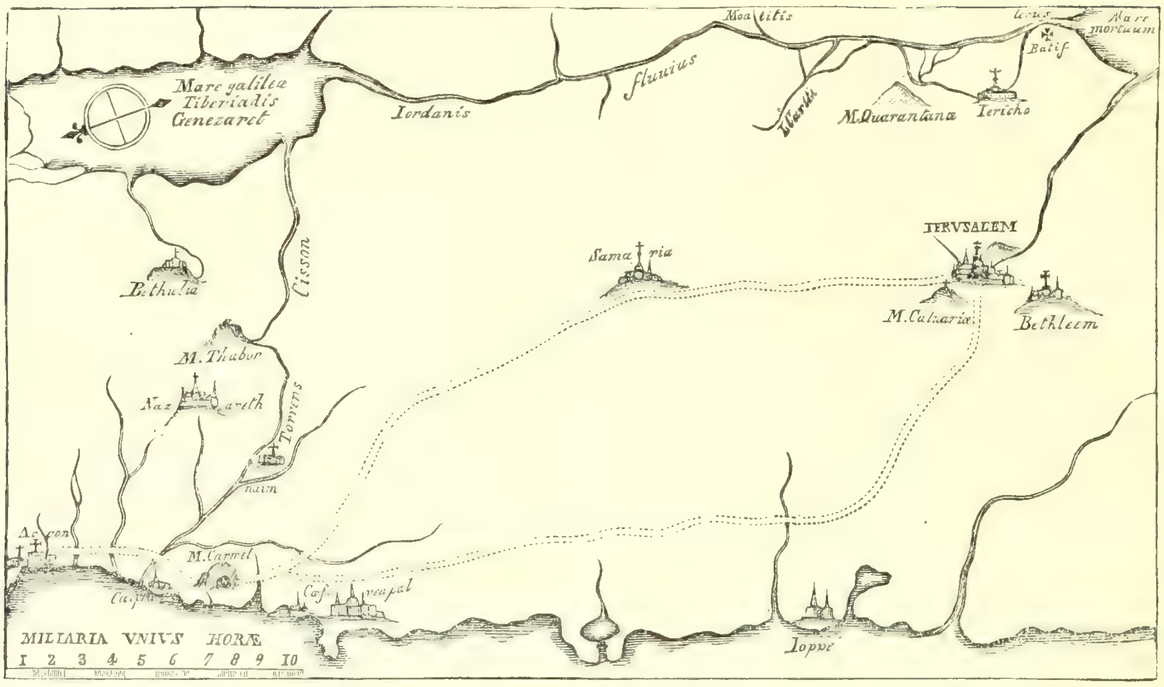
cium accepisse dicuntur. Ex his autem, qui, non sine Dei gloria, revixerunt, Andreas Joannis filius Hierosolymitanus, Blasius Antonii ex Bethania, Thadæa Pauli Samaritana, Stephanus piæ memoriæ Philippi Hierosolymitanus, Lazarus bonæ recordationis Blasii ex Jericho, Matthæa recolendæ memoriæ Josephi Nazareni, fideli multorum testimonio memorantur. Ex his vero qui fuerunt ad vitam revocati viri, Cœnobitarum; mulieres autem, Sanctimonialium in Monte Sion Monasteria ingressæ sunt, Deoque et magnæ ejus Genitrici semper Virgini, vitæ austeritate et pœnitentia incomparabili, servierunt, et miris modis alios ad Dei obsequium induxerunt. Hæc autem omnia et singula palam proferri per totam Orientalem Ecclesiam omnibus satis constat. Imprimis autem in ipsa Hierosolymitana Ecclesia ab Honuphrio Patriarcha, viro certissimæ fidei, ea omnia publicari audivimus; præsentibus sex et triginta Episcopis superius expressis, in Synodali Concilio ejusdem Honuphrii Patriarchæ prope Hierosolymas solenniter congregatis. Eorum unanimi assensu ipse divus Angelus, in Divorum numerum relatus, debita Martyribus veneratione excolitur. Sed quod reliquum est vitæ et gestorum ejus memorabillium narrare procedamus.

25 *His vero diebus Patriarcha vitæ diem clausit; cujus loco Joannes, Angeli frater, subrogatus, et unanimi totius Civitatis assensu, Spiritus sancti gratia disponente, in Patriarcham electus, oves contagiis purgare, et ad pascua salutis reducere satagebat. Et non multo post constans fama per ora omnium volare, et ubique increbrescere cœpit, Angelum in deserto, ubi Christus jejunavit, quinquennio perstitisse; ibique spiritali alimonia et pane Angelico nutritum, ac Beatorum alloquio roboratum, ab officiis corporeis quasi alienum, soli spiritui et divinorum contemplationi vacare; et ipsa Christi solitudine, toto spiritu et affectu Christum imitari, Christo adhærere, Christum denique toto mentis ardore momentis omnibus resonare. Hujus vero rei constantissimæ famæ certissimi fuere auctores, et plurimi haud dubia sancticate homines, quibus idipsum antelucana et certa visione, et oraculo non obscuro renuntiatum fuerat.* E

ANNOTATA.

a *Quæ sunt hæc* Quatuor-tempora Nativitatis Domini, *sive (ut loquitur alius textus)* solennia Nativitatis jejunia? *An putavit Auctor, ritum servandi* Quatuor-tempora *jejunii annui, etiam ad Græcos pertinere, et Apostolicum ea esse institutum, Ecclesiis omnibus etiam Orientalibus commune? Nos quidem in Pontificum Catalogis apud Anastasium Bibliothecarium, identidem legimus,* Fecit Ordinationes per mensem Decembrem: *item in Ordinario Romano*, Quartum Temporum jejunium (*Tempora autem ista erant usque ad an.* 1022, *quando eorum duo Gregorius Papæ VII mutavit,* Mensis primi *scilicet Martii,* Quarti *Junii,* Septimi *Septembris,* Decimi, *Decembris*) Quartum, *inquam,* jejunium *lego quod* quarta hebdomada in iisdem feriis consummatur, et tunc sacri Ordines in Ecclesia Romana de iis qui dicuntur Cardinales, tradi consueverunt. *Sed apud Græcos nihil tale invenies.* C

b *Referuntur hi duo cum titulo* Sanctorum Confessorum *in Acie bene ordinata ad* 13 *Maji et* 27 *Novembris, in Notis autem MSS. ad primum diem sic monet Auctor:* SS. Zebedæus et Thadæus, ab adolescentia et in Carmelo ipso et alibi. S. Angeli Martyris collegæ et commilitones, cum quo aquas Jordanis siccis pedibus calcarunt, et tandem vitam totam sanctissime exegerunt, miraculis illustres; ideo in kalendariis nostris merito celebrantur. *Ad alterum diem in iisdem Notis dicuntur* claruisse ad annum 1228. *Quænam sint ista kalendaria nescio; quæcumque alicucujus momenti esse credidit P. Daniel initio tomi sui secundi curavit imprimenda: sed nusquam nomina istæc invenies. Cetera quo fundamento dicantur, viderit auctor.* F

c *Obsecro hic ego te quisquis oculos habes ut legere hæc possis, et simul considerare situm locorum, accuratissime expressum ex tabula præfixa Commentariis nostri* B *Jacobi Tirini: obsecro, inquam, ut vel ex hoc solo æstimes quam bene cognitam regionem, de qua loquitur, habuerit hic Scriptor, toto non cœlo, sed solo aberrans, qui tamen credi vult fuisse Patriarcha Hierosolymitanus. Poteratne talis ignorare, quod Hierusalem ex Carmelo petenti vicinus dumtaxat rivulus ponte transeundus sit, quod Jordanis decurrat procul a via atque a Jerusalem, eo ubi Christus baptizatus est loco in mare mortuum influens, solumque transmeandus, quando ire in Moabitidem quis vellet ex Palæstina, in qua est Jerusalem, integri diei itinere vicinior Carmelo, quam locus in quo baptizatus fuit Christus? Eumne tu judicares Brabantum esse aut aliquam Brabanticarum urbium habere notitiam, qui petenti quomodo Bruxellis Liram possis pervenire, nulla facta mentione Mechliniæ, te mitteret Antuerpiam, longius quam ipsa sit Lira Bruxellis remotam, ut ibi Scaldim transeas, et Brabantia egressus eas in Flandriam, numquam sic venturus Liram, quam a tergo reliqueris, sed semper longius abiturus?*

An verosimile Sanctum a Schismatico

d *Annus* 18 *S. Angeli, juxta calculum* P. Danielis, *incidit in annum Christi* 1213 *quando adhuc vivebat* Albertus, *quem solum sine scrupulo poterant veri Carmelitæ pro suo Superiore agnoscere; et vero etiam debebant, propter notam Syro-Græcorum in suo Schi-* C *smate pervicaciam. Hic vero in proximo morabatur, scilicet Accone, ubi non poterat deesse aliquis Episcopus Græcus pro Græcorum commodo toleratus, a quo Latinorum subditi Syriani consecrationem peterent, absque periculo ordinationis schismaticæ. Posito autem quod Ritu Græco ordinandus esset Angelus, quomodo in eo observatus non fuit Canon Ordinationum* XXX, *apud Habertum in Pontificali Ecclesiæ Græcæ pag.* 550? Presbyter ante triginta annos non ordinetur, etiamsi fuerit homo valde dignus: Dominus enim Jesus Christus in trigesimo anno baptizatus est et cœpit docere. *Erat autem hic Canon, ipso de quo agimus tempore, adhuc in vigenti usu: siquidem Symeon Archiepiscopus Thessalonicensis, qui seculo* XIII *florebat, libro de sacris Ordinationibus cap.* 5 *apud Morinum;* Presbyter, *inquit*, ordinandus triginta annorum esse debet, ideo Presbyter, id est senior nominatur, veluti juvenilem ætatem supergressus et Christum ætate exprimens. Ipse enim docere cœpit post acceptum baptismum, redditumque de ipso in spiritu testimonium, qui velut ordinationis a Patre vicem gerebat. Scribit enim Lucas, Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta. Ille igitur ætate perfectus esse debet, quoniam Christi constituitur Sacerdos, rerum divinarum doctor et mystagogus. *Scio in Vita S. Theodori Siceotæ legi* 22 *Aprilis num.* E 21, *quod Theodosius Anastasiopolitanus Episcopus, eum qui solum* duodeviginti annos impleverat, *divinitus sibi manifestatum, subito Lectorem ordinavit totonditque*, postridie *vero* Subdiaconum, Diaconum et Presbyterum instituit: *sed hoc etiam scio, quod* multi Episcopum accusabant, quia eum ante legitimam ætatem ad Presbyteri dignitatem provexisset; *Episcopum autem respondisse*, se non ignorare, Canones non permittere, ut quisquam ante legitimum ætatis tempus et sine testimonio Presbyter instituatur: sed quemadmodum ipse Paulus Timotheum ætate juvenem Episcopum constituit; sic et ego, *inquiebat*, in nomine Domini, propter ejus probitatem hunc Presbyterum constitui; significavit enim mihi Deus eum esse dignum hoc munere. *Revelatio ergo specialis, non aliqua dispensandi facultas, Episcopis Græcis nusquam a Canonibus indulta, immaturam istam ordinationem excusavit. Revelationem autem ejusmodi extraordinariam pro S. Angelo, non persuadet miraculum divisi Jordanis, tam parum congrue ad veritatem et naturalem situm locorum descriptum.*

et ante ætatem legitimam esse ordinatum?

e* *Octavius Cajetanus in Animadversionibus ad vitam S. Angeli circa hoc, ista notat:* [Memorat *Basilius, Seleuciæ in Isauria Episcopus, Falconillam Tryphenæ filiam, absque baptismate et fide mortuam, D. Theclæ precibus servatam. Idemque tradit S. Joannes* F *Damascenus, et Simeon Metaphrastes. Mirum igitur non est, adolescentem hunc Josephum, æternis suppliciis addictum, precibus D. Angeli a morte corporis et animæ liberatum. Sed enim effatum illud Ecclesiastæ: Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit; de ordinario divinæ justitiæ modo intelligitur, non autem de eo, qui extra ordinem, in libera Dei misericordia positus est. Deus enim, supremus omnium Judex, cujus immensæ potestati procreatæ res omnes subjectæ sunt; quique de illis, ut ejus Majestati placitum, suo jure discernit, cum prævideat fundendas a sanctis viris flagrantissimas preces pro alicujus animæ salute, seque illis misericorditer flectendum, particularis judicii sententiam differt, designato interim loco ubi adservetur, quousque illud tempus adveniat, ut docent D. Thomas, Richardus, Durandus, aliique Theologi, lib.* 4 *sentent. distinct.* 45 *q.* 2 *art.* 2.

damnandi aliqui suscitati ad pœnitentiam,

Totum hoc non difficulter intelligo: sed capere vix possum, quomodo mortalis blasphemiæ, incurrendæque per eam damnationis æternæ capax esse potuit hic puer, *adeo exiguæ adhuc ætatis, ut potuerit mater corpus defuncti*

sed an etiam triennis aut quinquennis puer capax dicendus mortalis blasphemiæ.

A *functi brachiis suis ex urbe in montem ferre, nescio quam altum et quam procul dissitum: nec enim vacat quærere an et qualis circa Bethleem mons sit. Sanctus quidem Gregorius narrat lib. 4 Dial. cap.* 18, *ut rem tota urbe Romana notissimam, quomodo puer quinquennis, verbis blasphemis assuetus, de ipso patris nimium indulgentis sinu abripi se ab hominibus Mauris questus,* Majestatis nomen blasphemavit, et animam reddidit... quatenus reatum suum pater agnosceret, qui parvuli filii animam negligens non parvulum peccatorem gehennæ ignibus nutrivisset. *Puto tamen hanc tam severam sancti Pontificis sententiam, non tam ad asserendam pueri tantilli æternam damnationem spectare, quam ad terrorem parentibus hac in parte negligentibus incutiendum; sicuti eodem spectat quod noster P. Philippus de Belaymont refert in Paradiso puerorum part.* 1 *cap.* 17 §. 6 *de puero ad parentis imprecationem a dæmone sublato per biduumque detento juxta Mariæ montem in Belgio. Memini certe ex Actis Sanctorum Perpetuæ et Felicitatis, ab ipsamet Perpetua indubitabili fide scriptis, et ad* 7 *Martii illustratis, Dinocratem ejus fratrem, qui teste Augustino lib.* 3 *de*
B *anima cap.* 9 septennis *adhuc* puer, fuerat ab impio patre ad gentilium sacrilegia revocatus, ob hoc fuisse in pœnis, *sed purgatoriis dumtaxat, utpote* de quibus sorore orante liberatus est. *Et tamen in ordine ad usum rationis, citra quem pueri non incipiunt esse peccati, nequidem leviores capaces, ingens cognoscitur esse discrimen inter quinquennium atque septennium; rursum vero inter quinquennem et eum qui potest adhuc per notabile spatium gestari maternis in brachiis. Vidit hoc Interpolator Siculus, nec ausus primigenia phrasi* puerum *scribere, solum dixit quod defunctum* ad Angelum deferri *curavit mater, acsi de juvene annorum viginti loqueretur: eamdemque majorem ejus ætatem supponunt Scriptores Carmelitici, qui dicunt quod mox in Ordinem receptus, post quinquennium una cum S. Angelo iverit in Siciliam, prout infra ad num.* 33 *notabimus.*

Armeni a Græcis alienissimi.

f *Erat Armenia tota hoc tempore cum suo Patriarcha, quem* Catholicum *nominant, Romanæ Ecclesiæ unione devincta, summique Pontificis obedientiam professa, satis integra in fide: neque ejus gentis homines, suis adhuc juribus legibusque viventes, sic erant dispersi per varias regiones, etiam per Palæstinam, uti sunt hodie, postquam toti in Saracenorum venerunt potestatem: proinde nec suos hic habere debebant Episcopos. Scribit autem Jacobus de Vitriaco cap.* 78 *quod*
C inter Armenos et Græcos inexorabiles sunt discordiæ et dissensiones implacabiles, et invicem alii aliorum ritus et instituta detestantur.

g *Quid ergo? an absque Superioris sui licentia, distulit redire in Carmelum, ad hoc Sacerdos ordinatus, ut Fratribus, majori verosimiliter parte laicis, sacra ministraret?* D

h *Bellorosius in titulo cap.* 10 Cappam albam *nominat, oblitus* Circulati, *quod antea num.* 16 *descripserat,* pallii.

i *In præcitata Acie referuntur hi ambo ad* XXI *Junii ut* Beati, *alleganturque Kalendaria Ordinis, et dicuntur obiisse ad annum* 1227. *Absunt a Kalendariis nunc excusis, alia hactenus ignota cujus fidei sint non definio.*

k *Similiter etiam hæc* Thadæa *et quæ sequitur* Matthæa, *ut* Beatæ *referuntur* 3 *Octobris, et circa annum* 1222 *dicuntur sanctissime obiisse in Notis, nec allegato quidem Kalendario ullo aliove auctore, præter hanc S. Angeli vitam, in qua de morte earum nec verbum quidem.*

l *Præterito* Stephano, *solus* Lazarus *locum habet in Acie, allegatis* Kalendariis Ordinis, *necdum productis, ad* 28 *Septembris, diciturque obiisse circa an.* 1225.

Unamne an plures 36 *Episcoporum Synodos hæc Vita supponat?*

m *Non mirarer ego, si tam parum solicitus Auctor ut saltem verosimilia fingeret, eosdem omnes* 36 *quos post obitum Angeli dicit convenisse Episcopos, non alio Præside nominato quam* Athanasio Patriarcha Alexandrino; *credi voluit convenisse sæpius, et hac vice* E *cognovisse de miraculis adhuc viventis Angeli; omnes, inquam, eosdem si non nominibus, saltem titulis Sedium prænominatarum. Lezana, quem sequuntur alii, maluit duos* Onuphrios *facere, inter quos medius sederit* Joannes *frater* S. Angeli. *Sed qui hoc dicunt, non facile dabunt rationem, cur in posteriori Synodo, non solum non præsederit, sed nec nominetur quidem* Onuphrius. *Si autem dixerimus Auctorem hujus vitæ unicum solum* Onuphrium *nobis significatum voluisse, qui primæ Synodo præsederit; et quod hujus successore Joanne vita functo, convenerint ad novi Patriarchæ electionem Episcopi sub Athanasio Alexandrino, eaque occasione actum sit de Canonizatione* S. Angeli; *minus inconcinna fuerit fictio, et constabit sibi numerus Episcoporum* 36 *tam expresse bis positus, et ex ipsa singulorum nomenclatura notus, alias uno addito augendus. Redibit tamen, uno inconvenienti sublato, inconveniens alterum; videlicet, quod dicendum erit in Synodo* 2 *prius de Canonizatione quam de Electione actum fuisse; alioqui enim præsidere debuisset Electus, qui tali casu fuisset ipse* Enoch *Vitæ Auctor, cum titulo Sancti in Kalendario Mechliniensi, ex eoque in Acie bene ordinata, scriptus ad diem* 12 *Augusti.*

n Desertum Quarantanæ *hodie dicitur: inter Jerusalem et Jericho, inter quam et Torrentem Carith,* F *circa fontem Elizæi,* Mons *ostenditur* Quarantanæ: *et hinc ascendentibus in Hierusalem occurrit* Mons *alius,* Diaboli *nuncupatus, quod in hunc Christum credatur sustulisse Sathan, quando ei ostendit omnia regna mundi.*

CAPUT QUARTUM.

Visiones et revelationes S. Angelo in deserto oblatæ.

EX GONONO.

a Christus S. Angelo apparens

In fine vero quinque annorum *a* apparuit ei Jesus Christus, cum magna Sanctorum multitudine et Angelorum, qui dixit ei: Angele, non est tempus hic amplius morandi, sed volo quod tu ad gloriam Patris mei venias cum Angelis et Sanctis: nec illam mereri vales, nisi mediante martyrii corona: quia usque ad mortem mei amore te oportet pati in insula Siciliæ, in quadam terra quæ Licatta dicitur, Agrigentinensis diœcesis, ad quam insulam ibis cum Reliquiis Præcursoris mei Joannis Baptistæ; videlicet cum Tibia et *b* Brachio suo, nec

mittit eum ad prædicandum,

b

EX BELLOROSIO.

Interea vero quinquennio transacto, Christus sole splendidior, magna Angelorum et Sanctorum multitudine comitatus, Angelo apparuit, dicens: Satis hic tibi, Angele, jam satis hic immoratum est; satis privato profectui et contemplationi datum. Ea te nunc celerius præstare oportet, per quæ a Patre æterno ad gloriam prædestinatus non dubia adoptione vocaris. Martyrio igitur in insula Siciliæ et oppido Agrigentinæ diœcesis, quod Licata dicitur, Dei amore suscipiendo, et plurimis pro revelanda Dei voluntate, et veritate tuenda laboribus perferendis te accingas. Verumtamen primum Hierosolymam et ad Ecclesias β Orientis te transferas; et fideles confirmes in his omnibus, quæ sunt secundum voluntatem Patris mei. Postea cum tempus fuerit, Alexandrinus Patriarcha Athanasius jussu meo credet tibi reliquias Joannis Baptistæ, Hieremiæ, Geor-

gii,

A

EX BELLOROSIO.

gii, et Catharinæ, cum imagine Matris meæ, quam, Thecla Virgine Pauli discipula instante, miro devotionis affectu Lucas depinxit. Ea enim, ubi sacrilega barbarorum impietas omnia contaminare, et furens in sacra ǝ dehonestare contendit, servari non decet. Quæ Romano Pontifici Honorio Tertio, et Frederico de Claramonte resignabis in Italia apud Urbem veterem.

27 *Quibus peractis Siciliam versus iter facies; ibi enim evangelizare opus est; ibi pugnare oportet; nefanda ibi Christianorum scelera, impia sacrilegia, crudeles incestus, execranda cordis duritia, nulla Dei reverentia, nullus timor, infidelitas plurima, nulla legum observantia, et fere nulla fides. Ea nullo censore committuntur et crescunt, quibus offenditur Pater meus cœlestis. Quas ob res evangelizabis legem meam, increpabis, argues et clamabis, in abominationem et detestationem impiorum : et nisi conversi fuerint, prænuntiabis evaginatum gladium, et manum ejus percutientem, et ita hæc ultio veniet super eos. Cum vero in oppido Licatæ fueris, scito ibi hominem scelestissimam qui propriam sororem, elapsis jam annis duodecim, cognovit carnaliter, et tres ex ea filios habuit, quamquam illa maritum habet (quod nefandissimum scelus inquinat Siciliam totam, et cedit in scandalum populorum et fidei) ibi labores tibi, ibi sudores plurimi supersunt. Sed Margarita, tuis tandem prædicationibus ad pœnitentiam adducta, crimen quod jam manifestum est, palam pronuntiabit, et culpam fatebitur, tres filios in medium producens, et supplex ac humilis veniam petens : Berengarius vero, hujus facti causa, ira replebitur et insolescet, ac primum coacta sceleratorum et consciorum manu, te innocentem gladio perimet : sororem postmodum, quia pœnitens illa crimen proprio ore detexerit, amens et furiis agitatus, petet, quam tu servari præcipies. Hoc prædicationis labore, in abominationem execrabilium scelerum et impietatum ac nefandi incestus, hoc martyrii medio, more Joannis Baptistæ, ad cœlestem patriam ascendes; ad quam mors pro veritate accepta, spontaneo martyrii patibulo, viam aperiet; ubi tribus laureis coronato paratum tibi regnum invenies ab initio seculi, et gaudebis cum sanctis Angelis in æternum.*

B

28 *Angelus ubi se Christum clara visione vidisse cognovit, reverenter prostratus, qua potuit mente purissima, adoravit, atque post piam maximi et devotissimi affectus orationem, sese obtulit pro ejus nomine et amore moriturum, et pro viribus ubique connisurum, ut ejus voluntas omnibus innotesceret. Tu, inquit, fili Dei vivi, vere Deus æterne, pro me hanc vilissimam carnem induere; tot labores, tot dolores, tot ærumnas pati; mortem etiam subire dignatus es; et ego pro nomine sancto tuo non moriar? Moriar certe lætus et erit dulce mihi tua pro veritate mori. Demum autem, unum, inquit, te oro ac precor, clementissime Jesu, ut civitatem istam Jerusalem immensæ bonitatis tuæ oculo respicias, ubi manus ad Patrem tetendisti in sacrificium vespertinum, ubi contumelias omnes et quæ hominis lingua exprimi vix possunt sponte passus, et tandem in cruce affixus, et spinea coronatus, sacratissimum sanguinem tuum pro instauratione et salute humani generis effundere voluisti. Miserere, miserere, et propitius esto propter nomen tuum; et libera eam, ne semper in ea glorientur inimici tui.*

C

29 *Tum Christus; Scito, Angele, et hanc revelationem ubique prædicabis, quod civitas Jerusalem diu erit sub ditione Agarenorum, quæ et ab eis non multo post fere tota funditus destruetur : ipsa insuper Judæa, Samaria, Galilæa, et tota terra Promissionis, et Cappadocia, et Ægyptus, cum multis Regionibus et Provinciis Asiæ et Africæ, paucis interjectis annis, omni ex parte cedent in potestatem Ismaelitarum; et quas nunc vides, ubi divinæ celebrantur laudes, sacræ ædes, delubra, et ecclesiæ destruentur; et Christiani ritus fere ubique ad nihilum reducentur. Nec multo post universa illa mundi pars, quæ minor Asia dicitur, in ditionem Mahumetis Othomano Duce, deveniet, cujus successores Græciam invadentes, fere totam occupabunt. Indeque terra et mari indies magis potentia eorum augebitur, et terrebit fere omnes gentes, et perveniet usque ad Regnum Epiri, Dalmatiæ et Rassiæ. Succedente vero*

EX GONONO.

D

non Capite *c* Hieremiæ Prophetæ, et Brachio *d* S. Catharinæ, et Tibia *e* S. Georgii, et imagine Matris meæ, quam depinxit S. Lucas *f* ad petitionem S. Theclæ, Apostoli Pauli discipulæ : quam servus meus *g* Athanasius, Patriarcha Alexandrinus, tibi dabit.

Reliquias transferre mandat,

27 Cum vero fueris ibi, videlicet in dicta terra nomine Licatta, prædicabis abominationes illas, quas committit Berengarius cum sua sorore carnali jam duodecim annis elapsis : cum qua genuit filios tres; et per eos moneas secrete septies et clam : et si seipsos noluerint emendare, palam et manifeste eorum peccata redargue. Quamobrem certus existas, quod illius redargutionis indignabitur, et cum ira magna et superbia te interficiet, et solum soror ejus cum qua peccavit, peccatorum pœnitens, ad gloriam convertetur. Et in hac forma prædicando et reprehendendo mala acta et incestum sceleratissimum, more Joannis Baptistæ mortem recipies et patibulum martyrii, et ad vitam cœlestem adscendes tribus coronis *h* coronatus, scilicet corona virginitatis, secunda obedientiæ et humilitatis, tertia martyrii propter veritatis assertionem et pravitatis redargutionem.

E

martyrium prædicit,

28 Sanctus vero Angelus, Christum visibiliter videns, in terra prostratus, eum adoravit qua potuit mente purissima, dicens, se totis viribus velle observare ejus mandata, et mortem pro ipso subire. Deinde ipsum sic rogavit : Te deprecor, Domine Jesu Christe, ut hanc tuam civitatem Jerusalem, tibi placeat habere recommissam, in qua sacratissimum tuum sanguinem fudisti, pro redemptione et salute humani generis.

et oranti pro Jerusalem

29 Cui Christus respondit : Angele mi, certus existas quod civitas Jerusalem et tota Judæa et Samaria et Galilæa et tota Terra promissionis et Armenia et Ægyptus et Cappadocia tota et Phrygia, hinc ad *i* modicum tempus dabitur in manibus Ismaelitarum seu Agarenorum. Ab alia parte, quasi tota Græcia usque ad regnum Albaniæ et Sclavoniæ et *k* Russiæ et Hungariæ erunt in manibus *l* Juxorum; et magnas guerras et reprehensiones habebit tota Italia ab iis infidelibus propter magna crimina.

F

ejus et totius Terræ-Sanctæ desolationem,

30 Istud erit quando Ecclesia erit sæpissime divisa et unusquisque alteri adversabitur, et quando duo *m* vel tres summi Pontifices effici voluerint, et quando Ecclesia erit a multis tyrannis expoliata, et quando Ecclesia plena erit multarum Religionum hypocritarum, populos defraudantium sub colore sanctitatis : qui paucam caritatem erga proximum habebunt, et loco ejus superbiam, avaritiam, invidiam, luxuriam et sodomiam communiter habebunt. Et propter talia peccata permittam Italiam, et quasi omnes Christianos per manus inimicorum meorum castigari. Tu igitur prædica, et nuntia populo Christiano quod venturum est propter eorum scelera.

propter schismata et peccata :

31

A

EX GONONO.

31 Cui Angelus dixit : O Deus meus, quis ergo liberabit tuam sanctam civitatem de manibus infidelium? Et Dominus respondit : Unus sanctus et potens Rex *n* de domo Franciæ, et iste amabitur ab omnibus Regibus Christianorum, et ab omnibus fidei orthodoxæ professis : et habebit Passagium cum meo Vicario et cum multis Christianis, quorum multi meo amore mortem patientur, et gloriam æternam *o** sibi vendicabunt.

n ac tandem Regem venturum, qui Terram sanctam recuperet

*o **

Reversus ab eremo sanctus

32 Illico S. Angelus cum magna consolatione iter arripuit versus Jerusalem: et propter maximam pœnitentiam incognitus fuit : et cum Priorem suum vidit, se in terram projecit, *p** dicens culpam suam. Hoc audiens Fr. Joannes Patriarcha ejus frater, venit ad monasterium S Annæ, et eum visitavit. Sanctus vero Angelus dixit Priori et omnibus Fratribus et Fr. Joanni Patriarchæ, sicut Jesus Christus ei apparuerat : eique narravit omnia visa et audita. Fecit ergo fieri edictum *q* populo Hierosolymitano, quod prædicare volebat. Propter quod fuit totus populus congregatus; et B. Angelus prædicavit die Dominica proxima *r* Septuagesimæ, qua excellentior nec prius nec postea audita fuit prædicatio : propter quod octoginta *s* Judæi baptismum susceperunt, et veri Christiani effecti sunt.

*p **

B

prædicat Hierosolymis.

q

r

s

EX BELLOROSIO.

D

tempore civitatem etiam ipsam Hierosolymam, cum universo Ismaelitarum dominio Othomani obtinebunt, et ipsa Christianorum propugnacula expugnabunt, ipsam etiam Ungariam pluries invadent, et fere desolabunt eam, et terrebitur et infestabitur Europa. Italia vero ipsa, ubi Sedes Petri est, diu et sæpe vexabitur, et diuturna et perniciosa reprehensionis bella sentiet, et videbit ignem et sanguinem, et ruinam et quasi desolationem. Et erit afflictio, et sæviet furor et ira super filios ingratitudinis : et præcedent fames, pestis et divisio, et comitabuntur et non deficient. Venient autem hæc propter abominationes eorum qui construunt Babylonem, dissipant Sanctuarium, et sustinent populum iniquitatis, et odii et rancoris, et convertunt eum ad impietatem et turpitudinem omnis immunditiæ et omnis peccati.

30 *Tunc Angelus : Quando hæc futura prænuntiabo? Et Christus : Quando Ecclesia, nitore deterso, jacebit quasi vidua : quando Romani Pastoris solium et Regnum auctum plurimi affectabunt, et unus adversabitur alteri ; quando surgent hypocritæ, populos fraudantes prætextu sanctitatis et religionis, et erit plena Ecclesia sectarum, in quibus regnabunt superbia, ambitio et luxuria, cum cohorte filiarum ejus : quando Principes divisi disceptabunt, et Rex Regi et Pontifex Pontifici adversabitur, et quasi tolletur pax de medio gentium et discordia fere pariet interitum. Quando hæreses prævalebunt et erit fere extincta fides, et populi et qui dominantur eis ad vanitates et insanias convertentur : tunc Pater meus æternus mittet furorem et iram, ac permittet ingratitudinis filios ubique torqueri ab hostibus et inimicis nominis mei. Hæc omnia constanter et intrepide prædicabis, et annuntiabis populo Christiano, quæ ventura sunt propter scelera ejus.* E

31 *Et Angelus : Miserere, inquit, Ecclesiæ tuæ, et averte iram tuam a populo tuo, qui clementer passus es pro eo, et liberentur dilecti tui, quos effusi sanguinis pretio redemisti; et da tandem qui liberet civitatem sanctam tuam, et eripiat eam a captivitate et manu hostium. Cui Christus : Cum contritus fuerit populus meus et cognoscet vias meas, suscipiet justitiam et custodiet eam; veniet tandem qui liberabit et ponet pacem in gentibus, et erit consolatio justorum. Quis, inquit Angelus, iste erit, qui liberabit civitatem tuam? Et Christus : Surget tandem Rex antiqua de gente et stirpe Francigena, insigni in Deum pietate, et suscipietur a Regibus Christianis et fidei orthodoxæ professis, et erit dilectus eis, et terra ac mari crescet potentia ejus. Hic, rebus Ecclesiæ quasi ad internecionem redactis, subveniet : et Pontifici Romano junctus, purgatis Christianorum erroribus, et Ecclesia ad statum bonis optatum restituta, copias transmittet; quas sequetur multitudo ultro militantium; et magna eorum turma, qui pro meo nomine eo prælio cadent, effusi cruoris præmia suscipiet, et trophæis gloriosis cœlum ascendet. Ipse vero instructa classe fretus transfretabit, et perditas restituet ecclesias, et liberabit Jerusalem. Et his dictis ab oculis Angeli Christus, candidissima nube circumfusus, abiit.*

32 *Hac Christi visione confirmatus Angelus, et consolatione repletus, Jerusalem versus iter arripuit : ubi propter magnam diuturnæ inediæ abstinentiam vix cognitus, Priorem petiit. Quem ubi vidit, religioso more in terram provolutus, humiliter salutavit. Prior cognito Angelo, omni coacto Fratrum cœtu, gestiens ingentes Deo* C *gratias egit, ipsumque complexus suavissime recepit. Audiens Angeli adventum Joannes Patriarcha ejus Frater, venit ad monasterium S. Annæ, plurima lætitiæ signa ostendens. Angelus vero Joanni ipsi Patriarchæ fratri, et simul Priori ac Fratribus, eum ut Hierosolymis remaneret orantibus, Christi jussa exposuit, ejusque apparitionem et revelationem narravit. Deinde prædicare cœpit, et sæpius universo totius civitatis populo congregato, sexaginta fere millium hominum numerum excedenti, Christi revelationes tanto fervore tantoque spiritus ardore manifestavit; ut non modo Christianorum plurimi, alii quidem abstersis prioris vitæ maculis ad vitæ integritatem sese contulerint, alii vero Religioni et regularibus claustris perpetuo sese addixerint; sed etiam ex Agarenis multi, et ex Judæis non pauci, Mahumetica spurcitia et Judaica perfidia relictis, ad Christi fidem conversi, sacramentum regenerationis susceperint. Quibus peractis, multis aliis in oppidis et urbibus Christi jussa executus, incredibilem laborem subiit, et vitæ non pepercit.* F

ANNOTATA

ANNOTATA.

a *Adeo circa finem anni* 1218.

β *Nescio quæ sint hæ* Ecclesiæ Orientis, *aut quid hac adjunctione sibi voluerit Interpolator : nihil hic amplius narratur post aditam Hierosolymam, quam quomodo* S. Angelus, *visitata in transitu Alexandria, appulerit Messanam.*

Reliquiæ S. Jo. Bapt. Alexandriæ

b *In vita S. Athanasii, ad* 2 *Maji cap.* 29 *ex Rufini lib.* 12 *cap.* 28, *docui, qua ratione aliquæ S. Joannis Baptistæ Reliquiæ ad illius potestatem pervenerint,* quas ille susceptas, paucis arbitris sub cavato sacrarii pariete inclusas, prophetico spiritu generationi posteræ conservavit : quibus *Rufini tempore,* dejectis et prostratis idololatriæ reliquiis, in ædibus quondam profanis aurea tecta consurgerent. *Sed ut has Angelus credatur inde transtulisse secum, certius nobis constare deberet de modo, quo eas Alexandriæ acceperit, vel saltem accipere potuerit; quod et de ceteris dictum intellige.* B

Jeremiæ Prophetæ,

c *De cineribus* Jeremiæ Prophetæ, *ab Alexandro Magno conditore in hanc urbem translatis et illustri monumento ornatis, vide dicta* 1 *Maji num.* 4.

et S. Catharinæ.

d *Fuit sanctissimæ Martyris* Catharinæ *corpus medio ævo revelatum; exindeque tam in Orientali quam Occidentali Ecclesia magis cœpit nomen ejusdem celebre haberi.*

e *De plurimis ubique* S. Georgii *Reliquiis vide quæ diximus* 23 *Aprilis ante ejus Acta* § 4 *et* 6.

Imago picta a S. Luca.

f *Utinam hæc quam fidenter asseruntur tam certo essent a Christo sic revelata! magnum utique præsidium adferrent confirmandæ vulgari fidelium credulitati de istiusmodi imaginibus. Lezana ad an.* 1220 *num.* 3 Constat, *inquit,* eam imaginem in Metropolitana Panormi ecclesia adhuc servari, prout in speciali discursu, de hac re in eadem civitate sub an. 1597 edito, testatur Canonicus Joannes Bapt. de la Rossa.

g *Jam supra ostendimus ante annum* 1250 *nullum extitisse Alexandriæ Patriarcham, nomine* Athanasium : *et hunc,* Ægyptium *natione, hæresi* Jacobitam *fuisse.*

δ *Prudenter Interpolator Siculus hæc apposuit, sciens jam pridem sub Saracenorum dominatu Alexandriam fuisse : sed eadem ratione scire potuisset, quam inepte relinquatur eidem urbi Patriarcha Siculus idemque Catholicus.* C

Tres aureolæ S. Angeli.

h* *Solet propterea* S. Angelus *depingi cum palma et triplici corona.*

Merito id quidem; sed an antiquæ picturæ suppetunt quibus id probetur? Non existimo : alioqui tres illas coronas puto fuisse reperiendas in imagine, quæ ligneo incisa typo præponitur editioni Panormitanæ. Præterea trium corollarum *seu* Laureolarum *distinctio, quam est apud scholasticos Latinis nota, tam ignota est Græcis; quin nec apud Patres Latinos nomen earum invenies; non tamen ideo rem improbabis, utpote solidum habens in sacris Litteris fundamentum.*

i *Satisne videtur hic Auctor præterita distinguere a futuris? Numquid* Jerusalem, Samaria *et totum regnum Hierosolymitanum cum tota Ægypto, præter nuperrime captam a Crucigeris Damiatam, pridem reciderant in potestatem Saracenorum? Sane quanto magis hanc Vitam considero, tanto magis compellor credere, quod Scriptor supponat tempore* S. Angeli *Christianis adhuc omnia integra fuisse in Oriente omniaque pacata, esto Saracenis permixti viverent.*

k Russia *longius adhuc aberat a periculo, ideo probo magis ut legatur* Rassia, *Hungariæ proxima. Ceterum satis apparet, Auctorem non nisi ea prophetare quæ jam facta erant cum scribebat.*

Turci quando dicti Othomanni,

l *Vix dubito quin librarii errore,* Juxi *pro* Turcis *hic obrepserint, neque id auctori imputari debeat : sed quod iidem ab Interpolatore Siculo vocentur Othomanni, ætatem illius nobis indicat, tum scilicet scribentis cum iidem Turci Græcia tota subacta celebriores esse cœperunt, atque denominari ab Imperii sui conditore* Otman *sive* Atman : *hic vero circa annum* 1300 *cœpit in Mysia Regni sui sedem figere, intentus dominationi ex Asia in Europam transferendæ : quod ipsi quidem non successit : successit autem suo nepoti* Amurathi, *qui Mysiam,* *et a quo?* *Bessos Triballos, ac denique Adrianopolim subegit. Posteri varia fortuna usi, potentiam tamen suam paulatim promoverunt : quam denique ad summum extulit Mahumetes II, capta anno* 1453 *Constantinopoli. Ut hinc conjectura haud inverosimili dici possit, circa hoc tempus aut primum compositam, aut saltem prophetiis hisce auctam fuisse Vitam, quam habemus præ manibus.* E

Tres simul Papæ Romani.

m *Accidit hoc post Concilium Pisanum celebratum anno* 1409, *quando exauctoratis* Gregorio XII *et* Clemente VII, *creatus* Alexander V *schisma Ecclesiæ non extinxit sed auxit : vix demum abolitum in Constantiensi Concilio per electionem* Martini V, *et ultroneam cessionem* Joannis XXIII *anno* 1417. *Rursum tamen præsumptio Basileensis Concilii novum schisma excitavit contra* Eugenium IV, *Martini successorem, anno* 1439 *assumpto* Felice V ; *qui denique male sibi delatum Pontificatum humiliter deposuit anno* 1449.

Prophetiæ de Rege liberaturo Jerusalem

n *Gononus in margine notavit;* Is est S. Ludovicus. *Magnam sane sanctus hic Rex de se spem fecit, ea quam ad Terræ sanctæ liberationem suscepit expeditione anno* 1248; *usque ad annum* 1254, *incredili cum generositate et patientia, sustinens belli sacri ac regni pondus; neque deinde unquam ex animo deponens, quoad vixit, consilium illuc redeundi; donec tandem inter ipsa secundæ expeditionis primordia peste contactus expiravit an.* 1270. *Non obtigit quidem ei felicitas ista, ut Jerusalem ac Dominicum sepulcrum reciperet ab infidelibus, res tamen Christianas in Palæstina vehementer erexit confirmavitque : atque ex hinc cœpit a fabricatoribus propheticarum prædictionum prædici Rex aliquis, civitatem sanctam liberaturus. Hujus generis exempla tria suppeditat libellus Joannis Bonatii de Prophetis sui temporis, insertus Historiæ Suevorum anno* 1660 *Neapoli impressæ, ubi de futuro Imperii statu consulenti Henrico VI, Frederici Ænobarbi filio, primum* Joannes *quidam* Aquitanus, *mortuus an.* 1239, *promittit Regis a Deo eligendi posteris, quod* Evincent Gallos et Græcos, confundent Soldanorum potentiam, convertentur rursus in Aquilonem, et ligabunt prorsus Arcturum, nationes omnes incognitæ sceptris eorum subdentur, liberabunt in fine Sion. *Secundus* Joannes Kala pollicetur post divisiones et schismata *unum Rectorem, cujus semen* evincet primo Britannos, de Francis deinde triumphabit, Græcorum confringet jugum, Soldanos inde confundet, penetrabit ad interiora Indorum, revertetur rursus ad Boream, et domitabit Ursæ furorem, revertetur in Orientem, et dissolvet vincula Sion. *Ultimus* Abbas Joachimus *Dei nomine sic loquitur de eodem Rege :* Dilexi eum quoniam dilexit me... propterea semen ejus benedicetur et dominabitur omni carni, humiliabit Anglos et Francos, et Græcorum juga confringet : servient ei nationes incognitæ, subjugabit gelu Bootis; revertetur in Orientem et liberabit sepulcrum meum. *Quæ omnia*

variæ a variis conflctæ.

non

A *non dubito esse conficta, et hominibus a prophetici spiritus opinione famosis attributa, postquam depulsis a Neapolitani Regni possessione Francis, ibidem Hispani prævaluerunt. Sic auctor epistolarum propheticarum sub larva S. Francisci de Paula sese occultans, ut in Supplemento ad hujus Vitam num. 77 die 2 Aprilis dixi, Cosmo Hetruriæ Duci, sub annum* 1537, *ausus fuit polliceri;* Si Dei viventis signum suscipiat, futurum in cœlo terrisque beatum, atque ante mortem Regem coronandum, et quidem regni multo quam sperare posset amplioris : *utique in Oriente debellatis Turcis, quos spectabat Cruciata, eo quo istæc fingebantur tempore, designata. Velim ego in hoc saltem veraces inveniantur omnes isti pseudo-prophetæ, ut unus aliquis (Hispanus an Francus, Italus an Germanus, Anglus an Danus, nil interest) Turcorum potentiam conterat, et natalem Salvatoris nostri terram eorum eximat servituti. Interim vehementer metuo, ne sicut Romana Monarchia divinitus præparata fuit suscipiendo Christi Evangelio et regno ejus spirituali : sic Monarchia Turcica venturo Antichristo præparetur, usque ad ejus adventum duratura. Unusquisque in suo sensu votoque abundet. Si speravit Auctor Vitæ S. Angeli approbationem certam apud eruditos in Francia viros, quia tam gloriosam de suo aliquo Rege prædictionem suis inseruit commentis, frustra id speravit, tot alia suæ fictionis coarguendæ argumenta suppeditans.*

B

In sacro bello occumbentes quomodo dici possint Martyres.

o * *Nempe qui recta intentione, pro Dei amore, ad bellum illud sanctum vadunt et in eo occumbunt, quadam ratione quasi Christi Martyres glorioso triumpho cœlum consequuntur. Et ea olim temporibus Godefridi Bullonii communis erat militantium contra Saracenos persuasio, prout testatur variis locis Willelmus Tyrius in Historia Orientali, et quidem lib. 3 cap. 9 post relatum casum cujusdam strenui Nobilis, in oppugnatione Urbis Nicænæ lapidum molibus secus murum contriti;* Flevit, *inquit,* super eum populus, ejus plurimum commendans animositatem, et mortem ejus in conspectu Domini reputans pretiosam, per quam ejus animam electis spiritibus non dubitabant sociandam : omnium enim, ut prædiximus, una mens erat et eadem sententia, eos qui sic acie procumbebant, vitam mereri perpetuam; et in parte sortis Sanctorum, prædestinato collocari in lumine. *Et hæc confirmantur ex doctrina S. Thomæ 2, 2, quæst. 124 art. 5 ad 3 ubi satis indicat,* eos qui pro defensione Reipublicæ moriuntur, posse consequi meritum martyrii, si illam defensionem et mortem suam in Deum referant. *In quem locum sic commentatur Franciscus Sylvius :* Adverte, illos qui pro defensione Reipublicæ in bello justo occiduntur, posse esse Martyres, si illam defendant propter Deum, amore Justitiæ ac Legis divinæ; non vero si stipendii militaris aut prædarum intuitu; aut alia aliqua intentione

C vel prava, vel bonum dumtaxat humanum spectante. *Potiori igitur ratione illi, qui pro Ecclesiæ defensione, Christi causa suscepta, mortem patiuntur, velut Martyres censendi sunt, seu, ut S. Thomas loquitur,* meritum Martyrii consequuntur; *si vulnera, et mortem, Dei amore sustineant. Confirmantur prædicta ex notabili Historia, quam refert Thomas Cantipratensis, in Vita S. Christinæ Virginis, et ex eo Laurentius Surius ad diem 23 Junii capite 20, et Cardinalis Baronius in Annalibus Ecclesiasticis ad annum Christi 1187, ubi ista :* Quo autem die a Saladino Ægypti Sultano capta fuit Hierusalem, cum Sepulchro et Cruce Christi illa in castro Loenensi tum constituta, spiritu cognovit rem gestam. Cumque multum exultaret, ab iis qui aderant rogata ut ejus lætitiæ causam exponeret, *Respondit (ex revelatione a Christo sibi facta) eam esse, quod sit* data occasio, qua magna possit hominum copia salva fieri; *videlicet* quando Hierosolymæ et Terræ sanctæ recuperandæ D causa, animæ semper victuræ, ejusque sanguine redemptæ, ab iniquitate ad justitiæ studium convertentur, fundentque homines sanguinem suum, et quamdam morti Salvatoris vicem cum multa devotione rependent. *Ubi notandum, eos qui recuperandæ Terræ Sanctæ causa sanguinem fundunt,* quamdam morti Salvatoris vicem rependere, *(sicut jam dictum)* meritum martyrii consecuturos : *atque hac ratione* magnam salutis oblatam occasionem.

p * *Mos ille ab antiquo est in hoc Ordine, quod exituri extra Conventum, et deforis redeuntes Superiorem adeunt, et ab eo benedictionem petant, prout faciendum decernunt Constitutiones Ordinis his verbis :* Exeuntes Fratres petant benedictionem, et reversi præsentent se Priori, iterum benedictionem habituri.

Veniæ Græcorum quales?

Hoc quidem erat Græcis Latinisque commune : sed hi solent genibus flexis in terram projici, *seu* provolvi : *Græci vero (quorum morem hic convenisset exprimi) satis habent profunda corporis totius inclinatione* Μετάνοιαν βάλλειν. *Petrus Venerab. in Statutis Cluniac. cap. 4 Græcam Latinamque vocem, non morem conjungens,* E Metanœæ, *inquit* (genuflexiones *ante a se nominatas intelligens*), quæ quotidiano usu in Capitulo fiunt, et vulgo Veniæ nominantur : *de modo autem Græcorum Joannes Meursius in Glossario Græco-barbaro,* Μετανοίας μεγάλας καὶ μικρὰς *distinguens ;* Magnæ, *inquit,* erant, cum quis toto corpore, sine genuum tamen inflexione, ad terram fere usque se inclinaret; parvæ cum tantum cervicem et caput aliquo usque.

q *Numquid hæc scribens scivisse videtur, quod eo tempore, quo id præsumpsisset facere* S. Angelus, *Saraceni tenebant Jerusalem; et ab obsidentibus Damiatam Cruciferis metuentes sibi, usque adeo suspectos habebant Christianos, ut totam civitatem mœnibus turribusque nudarent?*

r *Anno* 1219 *celebratum est Pascha* 7 F *Aprilis, atque adeo in* 3 *Februarii cadebat* Dominica Septuagesimæ : *quam Græcus homo potius vocasset* Dominicam τοῦ Ἀζώτου *id est* filii prodigi, *ab eo quod tunc recitatur Evangelio, vel* Dominicam *ante hebdomadem* τῆς Ἀποκρέω *id est Carnisprivii*

s *Quisquis Mahometanorum instituta novit, etiam hoc scit, capitale apud eos haberi, si Judæus ad Christianismum vel Christianus transeat ad Judaismum, eoque casu aut moriendum ei, qui fidem mutavit, aut ad Mahometem transeundum. Quomodo autem nunc credere poterimus sub eorum oculis baptizatos* 80 *Judæos? Interpolator Siculus, ausus etiam* Agarenos multos *addere,* qui Mahometica spurcitie relicta sacramentum regenerationis susceperint, *longius extra lineam verosimilitudinis abiit, non animadvertens, crimen certa morte luendum semper ea in gente fuisse, non solum si quis a Mahomete deficeret, sed etiam si quis contra ejus legem verbum aliquod auderet proferre.*

CAPUT

CAPUT QUINTUM.

Iter S. Angeli Alexandriam, Romam, Panormum, Agrigentum.

EX BELLOROSIO.

Post hæc autem, assumptis Fratre Josepho, ex oppido quod Emaus nuncupatur, Fratre Petro ex Bethleem, et me Fratre Enoch, Alexandriam versus iter facere cœpit. Quo ubi pervenimus, illius Civitatis Patriarcha Athanasius, vir sanctitate et fama nemini postferendus, quod jam sanctissimi viri Angeli virtutem et sanctimoniam percepisset, incredibili caritate nos suscepit. Cui Angelus, post ardentissimam ad populum habitam concionem, Christi visionem et mandata exposuit. At ille de Reliquiis resignandis, nihil penitus accepisse respondit : ultro tamen sese vir sanctus obtulit, divinis se monitis obsequentem præstiturum. Nocte vero sequenti manifestissima visione et certissimo oraculo habito, Reliquias Angelo credidit, eique ad Fredericum de Claramonte litteras dedit, atque quo Christi præcepta exequeretur omni eum humanitatis officio affectum dimisit.

B 34 *Alexandria relicta Kalend. Aprilis, Januensi navigio freti inde Siciliam versus solvimus, et prospera usi navigatione quindecim dierum spatio ad portum Siciliæ propinquum pervenimus. Forte autem ibi triremes quatuor infidelium latebant, quæ Januensium navem de improviso aggressæ, capiunt, eamque sexaginta vel circiter Saraceni ascendunt, et Christianos fere omnes compedibus ferreis devinciunt. Quibus Angelus dixit : Nolite Dei servos et amicos Christi offendere. Illi vero ira perciti in Angelum ruunt; quem dum ligare volunt, ille junctis manibus hac voce orare cœpit : Libera nos Deus de manibus inimicorum nostrorum, et da gloriam nomini tuo, ut gloriemur in laude tua, et liberentur dilecti tui. Et his dictis subito ignis de cœlo descendere visus est, quo sexaginta qui navem ascenderant Saraceni exusti, quasi in favillas et cineres convertuntur. Alii vero, qui trecenti in triremibus erant, omnes oculis capti, voce humili misericordiam petebant. Tunc Angelus ad triremes primus pertransiit, et Christianis ut sequerentur animatis, hoc sermone usus est. Quicumque vestrum, o viri Ismaelitæ, corde sincero credet in Jesum Christum filium Dei, dicto citius spiritus et corporis lucem suscipiet et denique æternæ vitæ gaudia consequetur. Qua Angeli oratione omnes sacri Fontis lavacrum susceperunt, et lucem obtinuerunt. Inde vero solventes in Siciliam pervenimus.*

35 *Primum itaque Messanam profecti, Cœnobium Carmelitanæ professionis adivimus, Priorique ex more obedientia*
C *præstita, et Cœnobitis salute dicta, hospitia charitatis accepimus, atque ipsa in Urbe solennia sacra peregimus, tota Civitate gestiente spectaculo eorum qui nuper Sacramentum fidei receperunt. Mulier tunc nobilitate insignis, nomine Constantia, filium mutum, ut eum sanum faceret, ante viri Dei sancti pedes constituit; a quo, Deo oratione facta, linguæ beneficium infans recuperavit. Tribus postmodum religiosis sermonibus habitis, ab oculis multorum tenebras effugavit.*

36 *Post hæc, Messana relicta ad portum Urbis veteris pervenimus. Erat autem ibi Honorius III Romanorum Pontifex, et Fredericus de Claramonte. Angelus Christi Vicarium prius ex more salutat, et summa eum prosequitur reverentia : a quo benignissime suscipitur, ac de multis primum Terræ-sanctæ mirabilibus devotissime interrogatur; et post mutui et prolixi sermonis colloquium, libero et facili aditu sponte dato, quo sæpe redeat requiritur. Demum benigne Pontifice relicto, Fredericum de Claramonte convenit, et eum Patriarchæ Athanasii fratris nomine valere jubet : qui quanta humanitate et quibus officiis nos cumulaverit, longum esset referre. Multis denique cum eo colloquiis habitis, opportunitate data, ipsis Pontifici et Frederico Sanctorum Reliquias resignavit, scilicet Brachium et Tibiam Joannis Baptistæ, Caput Hieremiæ Prophetæ, Brachium S. Catharinæ, Tibiam S. Georgii, et Imaginem B. Virginis. Eas honore incomparabili et incredibili devotione*

EX GONONO.

Postea vero ipse Angelus et Fr. Joseph de *a* Emaus et Fr. Petrus *b* de Bethleem, et ego Fr. Enoch *c* recessimus ab Jerusalem, causa eundi in *d* Alexandriam. Ut autem ad hanc pervenimus, recepti sumus a S. Athanasio Patriarcha Alexandrino, qui jam famam S. Angeli perceperat, maximo cum honore et devota caritate. Cui S. Angelus explicavit, quomodo Jesum Christum Dominum nostrum viderat, et quod ei præceperat ut asportare deberet brachium et tibiam S. Joannis Baptistæ in Italiam, cum aliquibus aliis Reliquiis : de quo Patriarcha nullum signum adhuc habuerat *e*.

Transita Alexandria et Reliquiis acceptis, a b c d

35 Postea recessimus die primo *f* Aprilis, et cum proximo vento in Siciliam ivimus super quamdam *g* Januensium navim quæ tunc erat Alexandriæ, et Januam volebat repatriare. Die vero decima nona ejusdem mensis prope Siciliam applicuimus, in qua die quatuor Saracenorum galææ navem nostram aggressæ sunt, et eam cœperunt et ascenderunt circiter septuaginta Saraceni, et quasi omnes Christianos ferripedarunt. Quibus S. Angelus ait : A, a! nolite offendere amicos Christi et ejus servitores. His auditis, subito quidam illorum Saracenorum maximo impetu eum fortiter percussit, magna ira motus, et dictum S. Angelum in terram posuit ut eum ferri pedaret. Tunc S. Angelus manibus junctis Deum oravit hac oratione. Libera nos, Deus, de manu inimicorum nostrorum, et da gloriam nomini tuo, ut gloriemur in laude tua, et liberentur dilecti tui. Et subito iis dictis venit ignis de cœlo et combussit omnes illos septuaginta Saracenos, et omnes alii existentes in galæis facti sunt cæci, qui numero erant fere trecenti, qui submissa voce clamabant misericordiam. Et S. Angelus, una nobiscum et cum omnibus Christianis, dictas galæas intravit, et dixit infidelibus : Quis vestrum credit fidem Christianam? Dico vobis quicumque fideliter credet fidem Jesu Christi, lucem recuperabit spiritualem et corporalem, et postea vitam æternam recipiet. Ex quibus ducenti fuerunt baptizati et lucem receperunt, ivimusque omnes in Siciliam ad laudem et gloriam æterni Patris, qui talem gratiam contulit servo suo Angelo, qui ad fidem Christianam illos Saracenos convertit.

E *e f appulsus in Siciliam Sanctus, g* invadentes navim Saracenos*

F *igne cæcitate plectit,*

35 Et applicuimus in terra *h* Messinæ, ubi fuit magnum festum celebratum, ex lætitia novellorum Christianorum. Erat ibidem quædam Domina, nomine Constantia, habens filium mutum : quem portavit coram S. Angelo, ut eum sanum faceret. Angelus vero Deo omnipotenti orationem

h Messanæ loquelam muto reddit.

A

EX GONONO.

orationem fecit : qua facta illico puer sanitatem recuperavit.

Honorio 3 Reliquias tradit, i k l

36 Post hæc navim intravimus et ad Portum Romanum *i* Urbis veteris venimus. Ibi erat *k* Honorius III Romanorum Pontifex, et D. Fredericus de Claromonte, *l* cui S. Angelus Reliquias consignavit S. Joannis Baptistæ : quas cum maximo gaudio spirituali recepit. Et cum famam S. Angeli audissent, valde contenti Christo Jesu gratias egerunt.

*m * Romæ in Lateranensi Ecclesia,*

37 Post hæc inde recessimus ivimusque Romam, et S. Angelus una nobiscum. Qui omnia Sanctorum loca *m** visitavit : ubi invenit SS. Dominicum et Franciscum, qui erant in ecclesia S. Joannis Laterani. Et cum ecclesiam intrassent, S. Franciscus, caritate et amore plenus nec non spiritu prophetiæ, S. Dominico alta voce dixit : O Dominice, ecce Angelus de Jerusalem, totus civis cœlestis propter martyrium ; et seipsum prosternens S. Angelum cœpit osculari. Dixitque S. Angelus S. Francisco, quem numquam viderat : Bene et feliciter adveniat verus humilis et grandi humilitate plenus, qui solus meretur portare sacra stigmata Jesu Christi. Sanctus vero Dominicus admirabatur de eorum sermonibus, qui per horam et amplius steterunt amplexati. Post vero seipsis dimissis ad S. Dominicum venerunt, et de rebus spiritualibus et cœlestibus loqui cœperunt. Venientes autem de S. Sabina invenerunt unum leprosum qui vocabatur Angelus : quem S. Angelus cum esset osculatus, subito sanus effectus est, data gloria et honore omnipotenti Deo.

B *salutatur a SS. Francisco et Dominico :* *leprosumque osculo sanat,*

38 Post hæc ii sanctissimi viri per diem et noctem in oratione steterunt, et licentia impetrata a sanctissimo Papa, ex præcepto Jesu Christi recessit *n* ab urbe, et cum sociis suis in Siciliam applicuit, et venit Panormum, et in monasterio S. Mariæ *o** de Grotta, Ordinis S. Basilii hospitatus est, ubi fuit monachus supra memoratus Athanasius Patriarcha Alexandrinus. Ibi cum fervore intentissimo prædicationi vacavit per quadraginta dies, ex qua maximus fructus subsecutus est : quoniam solum de Judæis conversi sunt ducenti et septem, exceptis aliquibus infirmis diversarum infirmitatum, qui integram receperunt sanitatem.

Panormi prædicans 200 Judæos convertit. C

39 Post dies vero quadraginta *p* ipse cum sociis suis ivit ad civitatem Agrigentinam; et transeundo per balnea Chifalii *q* illic invenimus leprosos homines, qui volebant seipsos balneare in illo balneo, ut sanari possent. Balnei autem custos nolebat quod balneum intrarent, quoniam non erat balneum leprosorum. Et audiendo hanc controversiam S. Angelus eis dixit, Pacem habeatis. Audite me parumper precor. Creditisne quod ingressus hujus balnei faciat vos sanos ? At illi, Credimus. S. Angelus respondit : Non est verum, quoniam nondum purificati estis vera Confessione. Si igitur habita vera contritione peccatorum vestrorum, velitis vestram facere Confessionem, postea intrabitis balnea, et liberabimini : et sic fecerunt. Postea S. Angelus suis propriis manibus illos leprosos lavit cum aqua fontis proximi; et oratione facta, per virtutem Jesu Chri-

Cephaledi mundat septem leprosos.

EX BELLOROSIO.

D

suscepit Honorius; et Angelum mirifice complexus, omnibus eum officiis humanitatis prosequitur, et ut ibi remaneret omni studio hortatur. Ille vero candidus et humilis, ingentes Pontifici gratias egit, et se ad Christi mandata vocari affirmat; cui suæ professionis Cœnobitas Carmeli montis commendat. Verum Pontifex ubi eum quinquies publice prædicantem audivit, in eum mira devotione accensus, et sanctitate ac doctrina ejus incredibiliter permotus, modis omnibus ipsum detinere nititur; et mœstus tandem abeundi solicitum et invitus dimittit Fredericus B. Virginis Imaginem a Pontifice impetrat, et Angelo Panormum perferendum commendat.

37 *Relictis Honorio et Frederico, Romam venimus; ubi loca Sanctorum omnia devote lustrantes, mane primo, maxima tum Cleri tum populi multitudine coacta, in Basilica S. Joannis Lateranensis sanctus Dei Angelus magno spiritus fervore prædicare cœpit. Aderant ibi sancti Dei viri Franciscus et Dominicus; quos cum nusquam antea vidisset, supernæ claritatis splendore mens illustrata cognovit; et novas, sed solidissimas Ecclesiæ columnas adesse prædixit. Sermone tandem finito S. Dominicus, spiritu elevatus, dixit S. Francisco : Hic est Angelus Hierosolymitanus, Christi et fidei Catholicæ defensor et declamator ardentissimus, qui doctrina et sanctitate vitæ incredibiliter Christianæ fidei profuit. Cui S. Franciscus respondit : Hic ille est civis cœlestis, qui in Sicilia* E *martyrio coronabitur. Et ambo simul animo hilari, ad S. Angelum veniunt, et eum incredibili humilitate salutant, ac mutuo pacis osculo prosequuntur. Tunc Angelus : Salvete, inquit; maximi Christianæ militiæ Ductores, Dominice impugnator hæresum strenuissime, et Francisce Christi præcipue imitator, qui virtute humilitatis vera portabis stigmata Christi. Dominicus vero : Tu, inquit, Angele, gaude et lætare; tibi enim Christi privilegio datum est, mortiferam hæreticorum rabiem compescere, Christianum nomen defendere, et Ecclesiam augere et illustrare. Et Franciscus subdit : Tibi Angele, veritatis defensor, merito gestiendum est; brevi namque in Sicilia martyrio vitæ militiam terminabis, et triplici laurea coronatus divinæ fruitionis et sempiterni gaudii præmia suscipies. Ad hæc Angelus : Vobis, sanctissimi viri, vobis magis gaudendum, quibus Christianam Rempublicam felicibus cœptis, meritis, et doctrinis amplificare concessum est. His et aliis ultro citroque inenarrabili caritatis ardore dictis, seorsum cedentes, de multis et magnis Scripturarum et fidei mysteriis, humiliter inter se aliquamdiu locuti sunt. Quibus ita agentibus, felicem qui aderant diem, et rarum ac singulare spectaculum dixerunt, quo simul tria mundi lumina in unum convenerint. Inde vero simul procedentes, cum prope ad S. Sabinam pervenissent, homo genere nobilis leprosus offert se obvium eis, dicens : Orate, sanctissimi Viri, ut Deus fœdo hoc morbo, vestra intercessione, me liberet. Quem illi in pacem abire jubent; et subito sanus effectus dat gloriam et honorem omnipotenti Deo. Angelus autem, cum Dominico et Francisco, diem illam et noctem divinis sermonibus et oratione transegit.* F

38 *Benigna tandem a sanctissimo Pontifice Honorio Tertio venia impetrata, et sanctis Dominico et Francisco in Christo valere jussis, ab Urbe profectus cum sociis, per superiorem Italiam iter longum faciens, ubicumque moram trahere oportuit, evangelizando et verbo et opere in fide construendo, multa et admiratione dignissima fecit miracula : et aliqua, tum in Apula tum in Campania, suæ professionis Cœnobitis loca suscepit; ac tandem in Siciliam pervenit ubi prima Panormus ei hospitium dedit in monasterio S. Mariæ, cognomento de Grotta, Ordinis S. Basilii : ubi Athanasius monasticam duxit vitam, antequam in Alexandrinum Patriarcham assumptus foret, quoniam nondum ibi domus Carmeliticæ professionis esset. Hic, spiritus fervore incomparabili, diebus quadraginta, quotidianis sermonibus vacat Angelus, et incomparabilia conversionis opera et fructus incredibiles protulit. Nam et Judæorum septem supra ducentos conversi sunt, et de Ismaelitis plurimi, Christiani vero fere omnes ad pœnitentiam redacti; infirmi quoque non pauci diversis ægritudinibus vexati ad sanitatem restituti : quibus peractis, eisdem assumptis sociis majorem Insulæ partem, ubi Sanctus sua prædicatione opus esse, Christo inspirante, cognoscebat, verbum Dei seminando peragrat; plurimisque interim Carmelitanæ professionis habitum concedit, et loca aliqua Carmelo addit; ac denique Agrigentum, ut illius Urbis Antistitem reverenter salutaret, proficiscitur.*

39 *Porro transeunti per balnea Cephalitana, in ipso thermarum loco inventi sunt septem viri leprosi, videlicet Joannes Drepanensis*

B EX BELLOROSIO.

Drepanensis Pinus Thermensis, Franciscus Pactensis, Andreas Nothensis, Lazarus Randacensis, Antonius Calathamixensis, Manfredus Suteranus ; quibusdam aliquamdiu balneorum custos contenderat, prohibens ne balneum intrarent, ipsum leprosorum non esse attestans. Tum ille eorum controversiam audiens, dixit : Pacem habete, precor, viri Christiani, et audite obsecro : creditisne balnei virtute sanitatem vobis restitui posse? At illi : Credimus, inquiunt. Tunc Angelus : Error certe vester est, viri Christiani; alia enim via sanitas vobis quærenda est : pœnitere vos peccatorum oportet, contritione prævia confessio vestra est medicina, qua sine balnei ingressu jam liberati eritis. His auditis sancti viri monitis parent, et Pœnitentiæ sacramentum perficiunt. Quos Angelus proximi fontis aqua propriis manibus lavat, et oratione præhabita, per virtutem Jesu Christi, lepram abire jubet ; subitoque eorum carnes mundissimæ visæ sunt, ac si numquam lepræ contagio laborassent. Sanatis vero Angelus dixit : Cavete, ne peccando in aliam graviorem ægritudinem incidatis; scelus enim infirmitatis causa est, et peccatum in Deum et proximum. Fecit autem vir Dei sanctus hoc miraculum palam : quod manifestum fuit viris centum et triginta præsentibus, præcipue vero Gotfrido Panormitano Archiepiscopo, qui doloribus pressus in balneis morabatur. Et Deum magnificans in sancto viro Angelo, subito et ipse sanus fuit.

Agrigenti multos infirmos curat.

EX GONONO. D

sti, eos sanavit : et eorum carnes, quæ similes porcorum assatorum carnibus videbantur, ita mundæ effectæ sunt ac si numquam leprosæ fuissent. Post hæc S. Angelus dixit eis : Cavete vos a peccato, ne in aliquam infirmitatem incidatis : quoniam mediantibus sceleribus pro peccatis supervenient infirmitates. Et istud miraculum fuit manifestum pluribus quam centum triginta hominibus. qui præsentialiter aderant, præcipue Reverendo Patri et Domino D. Gothfredo, r Archiepiscopo Panormitano, qui in illis balneis erat, propter eum prementes dolores, qui se S. Angelo commendans sanus fuit a sua inæstimabili infirmitate. r

40 Qui una nobiscum venit Agrigentum, ubi S. Angelus prædicavit perquinquaginta dies, ubimaximum fructum fecit : quia multi infirmi liberatifuerunt ab infirmitatibus suis, videlicetparalytici, dæmoniaci, surdi, cæci, leprosi diversarum Insulæ partium.

et sanat archiep. Gothfridum.

B 40 *Discessurum Angelum Antistes Panormitanus multis precibus detinere nititur; quem ubi confirmato animo abiturum vidit, Agrigentum usque comes sequitur ; ubi quinquaginta dierum spatio quotidianis prædicationibus Angelus ipse operam dedit, et populum ad pœnitentiam et devotionem usque adeo convertit, ut fere tota civitas opera pietatis et religionis complexa, uberrimas salutis fruges proferret, summo Dei et Catholicæ fidei cultu, justitia, observantia, et pace fidelibus restitutis. Illuc Paralytici, dæmonibus vexati, cæci, surdi, leprosi, aliisque infirmitatibus variis oppressi, a diversis insulæ partibus confluentes meritis S. Angeli recuperatæ sanitatis beneficium receperunt.* E

ANNOTATA

Fr. Joseph de Emaus an Episcopus?

a *Non obstante quod hic expresse dicatur* Fr. Joseph de Emaus, *utique a patria; volunt tamen Scriptores Carmelitani, ipsum esse juvenem istum Bethleemitam, de quo a duplici morte resuscitato agitur num.* 22; *atque eumdem Kalendario Mechliniensi inscribi ad* 13 *Junii his verbis*, Joseph Episcopus Ordinis nostri. *In Notis ad Aciem bene ordinatam additur, quod* post cædem S. Angeli, aliis in patriam redeuntibus, ipse in Hispaniam transiit, ubi cœnobia statuit; unde in patriam reversus, pro laboribus et meritis per Gregorium IX Papam factus est Episcopus Emausensis : qui paucis in Episcopatu annis exactis, sanctissime obiit circa annum 1238. *Factus est Papa Gregorius primum anno* 1227, *quo ipso scriptam esse ab Enoch Vitam dicit* P. Daniel *in titulo : et, si paucos solum annos in Episcopatu vixit* Joseph, *non potest nisi post annum* 1230 *ordinatus credi. Quomodo igitur potuit* C Enoch *ipsi dedisse cognomen, non a patria, sed ab eo quem postea accepturus erat Episcopatu? Quæro insuper, pro Græcisne an pro Latinis cum Episcopum crearit Gregorius? Nam quamdiu hic Pontifex fuit* (*fuit autem usque ad annum* 1241) Emaus *æque atque ipsa Urbs Hierusalem gemuit sub Saracenis; neque pro isto seculo exempla habemus nudorum titulorum, quales nunc consecrandis quibusdam Episcopis dari solent ab aliquo diœcesi in partibus fidelium constituta. Præterea hominem Græco-Syrum, Latinis Episcopum datum fuisse, non ita temere credi debet absque exemplis. Non etiam pro Syrianis potuit fuisse ordinatus* Joseph *iste : quia neque Pontifex curabat Syrianos schismaticos, neque hi accipere voluissent Episcopum a Pontifice Romano sibi datum.*

item Fr. Petrus de Bethleem?

b *Hunc* Fr. Petrum de Bethleem *videntur Scriptores Carmelitæ distinguere ab eo, qui anno* 1213 *ibidem eodem nomine Episcopus citatur, testis resuscitationis præfatæ : et hoc omnino recte. Adscribitur autem ad* 2 *Junii Kalendario et Aciei prædictis, ubi de eo addit P. Daniel quod* post mortem *S. Angeli* in Palæstinam reversus, ex monasterio suo Bethleem ob vitæ sanctitatem violenter extractus, illius Ecclesiæ sicuti et Ascalonensis ei conjunctæ Episcopus creatus fuit, cui et tribus annis sancte præfuit ac miraculis clarus [obiit] circa annum Christi 1224. *Fuisse ergo non Syro-Græcus, sed Latinus Episcopus : nam juxta Catalogum Episcoporum, in prætensa Synodo Hierosolymitana nominatorum,* Ascalonensis Episcopus Andreas *erat, diversus ab eo, qui paulo ante nominabatur num.* 2 Petrus Episcopus Ascalonensis, (*Bellorosio* Hastilonensis) quæ est, *vel*, quæ et Bethlem. *Apud Latinos conjunctus erat Episcopatus uterque, sicut constat ex Notitia ultima apud Carolum a S. Paulo, ubi Patriarcha Hierosolymitanus sub se habere dicitur* suffraganeos tres, Ebronensem, Lidensem, Ascalonensem, qui etiam et Bethleemitanus es. *Sed pro Latino Episcopatu redit eadem quæ supra difficultas.*

Lanfrancus socius S. Angeli.

c *Ubi manet* B. Lanfrancus, *quem Philippus Metius Straubingensis in Vitis Illustr. virorum Ordinis et ex eo Segerus Pauli in Chronologia S. Simonis scribunt,* quo tempore S. Angelus occisus est, interfectum quoque fuisse? *Segerus* Siculum *vocat; Metius ait* F propter morum probitatem, insignem eruditionem, et maxima erga Catholicam fidem zelum, a S. Angelo in socium peregrinationis assumptum. Talis ac tantus vir, *inquit Lezana in Annal. an.* 1220 *num.* 19, nullatenus debebat ab Enocho in sua historia prætermitti. Nihilominus quia iste Lanfrancus Siculus erat, ut Segerus ait, et Enoch forsan suorum Orientalium vel Surianorum gesta texere dumtaxat intendebat, ideo prætermisisse credendum. *Allegat Metius* Archivium Carmelitarum. *An Leocatensium? Hoc profecto scrutandum potius Lezanæ fuisset, aliæque de eodem Landfranco memoriæ Siculorum, si quæ superérant requirendæ ; et vel hoc nomine suspectus habendus Enochus, quod eo prætermisso alios nominet.*

Quale iter Alexandriam Ægypti ex Palæstina?

d *Terrane an mari* Alexandriam *Ægypti profectus cum suis Angelus est? Terram cum exercitu suo insidebat Corradinus, classis etiam ejus non contemnenda obsidebat mare : et Damiata* 13 *mensem obsidebatur a Crucigeris quando in iter se dedisset Angelus, ac denique hoc anno capta est mense Novembri eodemque* 22 *cœptæ obsidionis. Erant igitur utrimque infestissima itinera ; et* Alexandria, *Ægyptiarum civitatum versus Libyam*

A *Libyam fere ultima, adiri vel terra vel mari non poterat, nisi emensa totius Ægypti Latitudine trans omnia Nili ostia, ad quarum primum Pelusiacum jacet Damiata, Syriæ proxima.*

e *Quale deinde signum accepisse dicatur, vide explicatum per epistolam ejus ad fratrem Fredericum, infra post Vitam.*

f *Si cogitasset Auctor anno* 1219 *Pascha celebratum fuisse* 7 *Aprilis, fortassis Sanctum detinuisset Alexandriæ, ad sacræ Hebdomadæ et Dominicæ Resurrectionis festa celebranda.*

g *Neque hoc dixisset credo, si Alexandriam hostium fuisse scivisset; ad quam appellere nequaquam tutum fuisset Januensibus, a classe Damiatam obsidente verosimiliter venientibus: horum enim et Venetorum et Pisanorum navibus omnis commeatus deferebatur ad exercitum Christianorum.*

Quid de conventibus quos in Europa repererit S. Angelus?

h *Quæ hic et deinceps Interpolator Siculus interjecit de conventibus Ordinis in Sicilia atque Italia, contra expressissimam attestationem Sanwici, dicentis quod* Professores hujus Religionis, *ante decretam transmigrationem, id est ante mortem B. Cyrilli et electionem Bertholdi,* 2 *factam anno* 1234, numquam proposuerunt extra Terram-sanctam habere ad habitandum B aliquam mansionem suæ Religionis: *quæ inquam, de talibus in contrarium reperiuntur hic apud Bellorosium non est opus infirmare, donec definitum fuerit, authenticane sit hæc Vita, an non. Nam si authentica, nihil ambigendum erit de veritate prætensæ iis in locis antiquitatis; sin minus, levioris momenti sunt cetera omnia, quæ aliunde ad ipsam stabiliendam adducuntur.*

Portus Romanus, Urbs-vetus et Civitas vetula confusæ in hac Vita.

i Urbs-vetus, *vulgo* Orvieto, *civitas mediterranea* Hetruriæ p. m. 40 *circiter Roma, et pari spatio distans a mari: ubi cum Hadrianus* 4 *sibi ac sacro Cardinalium Collegio Sedem constituisset anno* 1156, *celeberrima cœpit haberi civitas, frequenti successorum Pontificum commoratione vel hospitio. Cives* Urbevetani *nuncupantur, urbs ipsa* Orebitum *et* Orbitum, *deinde* Urbi-ventum: *sed in Pontificum Bullis ordinarie legas,* Datum apud Urbem veterem. *Vidit hoc Bellorosius; et nihil in textu mutare præsumens (quod fidelitatem ejus nobis probat) inscripsit titulum Capitis* 20, De adventu S. Angeli ad portum Civitatis-vetulæ: *eam scilicet expressam volens, quæ olim, ex* Centum-cellarum *a Saracenis destructarum ruinis, commodiori excitata loco a Leone Papa IV, et* Leopolis *jussa appellari, vulgi tamen inveterato semel usu perrexit appellari* Civita Vecchia; *portum etiam habens,* C *quem maris violentia pridem destructum et inhabilem, hoc nostro seculo Urbanus Papa VIII construi novum jussit, ad Pontificias triremes ibidem collocandas, et absolvit anno* 1634. *Ceterum neque hic recte dicitur* Portus Romanus, *utpote tanto littoris tractu remotus ab eo loco, qui vere est et dicitur* Portus, *ac* Portus Romanus, *apud Ostia Tiberis.*

Toto fere anno 1219 non fuit Honorius Papa nisi Romæ.

k *Nec ibi, nec* Urbe-veteri, *nec in* Civitate-vetula *erat Honorius anno* 1219, *quantum quidem sciri potest ex ejus epistolis apud Odoricum Raynaldum relatis in continuatione Annalium Ecclesiasticorum Baronii: fuit autem Romæ ab initio sui Pontificatus, idest a die* 18 *Julii anni* 1216 *usque ad finem anni* 1219. *Tum Demum ad expedienda subsidia, obsidentibus Damiatam Christianis mittenda, primum* Roma *egressus est,* Urbem-veterem *versus; et Nicolao Cardinali de Claromonte Episcopo Tusculano dedit ecclesiam S. Mariæ in monasterio, per Breve* Datum Viterbii XIII Kal. Decembris Pontificatus anno IV. *Ibidem* XIII Kal. Maji *expeditum est Breve de canonizatione S. Hugonis Lincolniensis: tandemque progressus idem Honorius ad* 12 m. p. *Urbem-veterem pervenit quo intenderat, moram istic diuturniorem facturus, sicut apparet ex ejus epistolis, quarum una contra Episcopi Aniciensis parricidas data legitur,* apud Urbem-Veterem VI Idus Julii Pontificatus anno IV: *alia deinde ibidem data* D *eodem Christi anno, sed Pontificatus jam quinto,* III Idus Augusti, *monuit Joannem Hierosolymitanum Regem, ne contra Armenios arma converteret dimissis Saracenis. Atque exhinc varia peragravit loca dominii Pontificii: nam et Anconæ scitur fuisse mense Decembri; atque post anni sequentis Romæ transacti quietem, circa Majum anni* 1222, Alatri *in Campania habuisse residentiam suam. Ex his patet non multum exerravisse Auctorem Vitæ circa tempus quo Angelum ipse ad Honorium in Urbe-veteri adducit: sed loca confudisse (maritimum existimando, qui mediterraneus est) et utroque ostendisse, quam falso sibi arroget societatem Sancti in isto itinere.*

Diploma datum Frederico de Claromonte suppositilium

l *Extat apud Ferdinandum Ughellum in Episcopis Tusculanis Instrumentum,* de mandato (*ut subscribitur*) *trium Cardinalium,* Petri Sabinensis, Nicolai Tusculani et Stephani tit. SS. Apostolorum *confectum* Urbeveteri, anno 1219 Indict. 8 die 6 mensis Septembris, *ubi dicitur* Potentissimus et Magnificus Princeps et Dominus, D. Fredericus de Claromonte, consanguineus *dictorum Cardinalium,* nuper a sanctissimo in Christo Patre et Domino nostro D. Honorio divina Providentia Papa tertio Miles creatus, et Rosa aurea donatus, *cum potestate pugnandi* contra Saracenos et infideles seu schismaticos, velut elapsis temporibus semper fecerunt potentissimi et magnificentissimi Principes de domo Christianissimi Magni Caroli Regis Franciæ, de qua ille gloriosissimus magnificentissimusque Verelandus de Claromonte descendit. *Sequitur deinde enumeratio Reliquiarum variarum, e corporibus plusquam octoginta illustrium Sanctorum acceptarum a variis Cardinalibus,* tantam sublimem atque magnam progeniem et devotionem, quam ipse *Fredericus* habet circa sanctissimas Reliquias Sanctorum considerantibus; *additurque, quod Honorius prædictus,* cuivis confesso et pœnitenti dictasque Reliquias visitanti pro qualibet earum concessit vivæ vocis oraculo [annos] decem et septem quadragenas de indulgentia in perpetuum: *quibus prædicti tres Cardinales, ita se audivisse testati, addunt singuli* indulgentiam centum dierum. *Sed in hoc instrumento, ut in pluribus similibus illustrium familiarum, quas nominare nihil attinet, variæ deprehenduntur ineptiæ, quæ omnino persuadent aut suppositium totum esse aut varie interpolatum. Quare antiqua devotio Claromontanæ familiæ erga Sanctorum Reliquias, multo certius probari potest ex instrumento Joannis Cardinalis Ragusini, quo sub data anni* 1417 *et* 7 *Februarii notum fit, quod* Henricus de Claromonte, Admiralius Regni Siciliæ et Comes Palatinus, de mandato Gregorii XII vivæ vocis oraculo sibi facto super depositionem Sanctarum Reliquiarum, quas ipse D. Henricus transportavit cum ipso de d. regno Siciliæ in civitate Gajetæ, cum ipse esset expulsus de d. insula per guerras D. Martini Regis Aragonum; quæ Reliquiæ erant in capella palatii suorum prædecessorum et per D. Matthæum de Claromonte, patrem suum, jussit consignari viro religioso D. Federico de Claromonte, filio ipsius Henrici et Abbati S. Annæ de Josaphat * Thessalonicensis diœcesis Ordinis S. Benedicti; ipsas cum summa devotione et reverentia assignavit D. Federico filio suo, coram Reverendissimo D. Donato de Aquino Archiepiscopo Beneventano, *et aliis novem Episcopis. In hoc porro minus suspectabili instrumento primo loco ponitur* de pretioso ligno sanctæ Crucis Domini nostri; *non autem, sicut in altero, nobis ob varias causas improbato,* de gloriosissimo Christi Martyre Georgio et parte de lorica ipsius, qui subjugavit totas nationes barbaras. *Hæc autem placuit sic diffuse extendere, ut verosimile fiat, quod sicuti ex uno vero instrumento seculi* 15 *dari potuit occasio fingendi alterius, tamquam* ducentis

E

de Reliquiis ei concessis:

F

aliud certius in favorem alterius Frederici ex simili causa.

* *an Cephalœdicensis?*

A *ducentis fere annis antiquioris, sub* Honorii *et* Federici *nominibus, atque eidem inserendi prætensam a familia Claromontana antiquitatem propaginis; sic ex simili occasione data sit ansa Auctori hujus vitæ comminiscendi epistolam de Reliquiis seculo* 13 *per* S. Angelum *allatis. Sane vix dubito quin rebus in Sicilia pacatis, redeunte in Siciliam Federico Henrici filio, concreditasque sibi a patre atque avo Reliquias ad Palatii Claromontani capellam vel aliam aliquam ecclesiam referente, ac publice venerandas exponente, aucta sit erga eas Siculorum devotio, cui accesserit fama, de numero, antiquitate, et certitudine earumdem, more suo circumstantias varias auditis addens, quæ mirabilitatem in vulgo augent, fidem minuunt apud prudentiores. Est porro* Clarus-mons *vulgo* Chiaramont, *unde familiæ nomen, in Valle-Netina, aliquanto proprior Neto quam Leocatæ.*

S. Angelus Scalam Pilati devote scandit.

m * Sanctus Dei Angelus Carmelita Martyr, habiturus concionem in Basilica Lateranensi, Scalam Pilati ascendendo genuflexus, seipsum et circumstantes ad lacrymas provocavit. *Ita Nicolaus Processi in libro, tempore Urbani V circa annum Christi* 1370 *scripto, cui titulus,* Codex miscellaneus, *Indi-* B *cat, id se habuisse* ex archivo Carmelitarum. *Liber ille Processi MS. compactus in tabellis ligneis, cum lamellis ex aurichalco, extat Romæ in Bibliotheca Vaticana, nondum cum aliis signatus certo numero. Nicolaus autem ille beneficiatus erat in Ecclesia Lateranensi anno* 1362 *et sequenti.*

Nihil est quo suspectum reddatur hoc testimonium: sed eo suspectum merito redditur colloquium Sanctorum, de quo mox: si enim hoc verum fuisset, aut saltem vere habitum Romæ, magis meruisset tanto memorabilioris rei notitia, quam istius ascensus in Archivio Carmelitarum *asservari. Suspicionem auget silentium eorum omnium, qui alterutrius Patriarchæ Vitas antiquitus scripserunt, multa de mutua eorumdem familiaritate memoriæ commendantes. Accedit quod difficile sit utrumque Romam simul adducere anno* 1219 *: et ideo Waddinghus, nolens congressum utriusque cum S. Angelo prorsus rejicere ut fabulosum, retulit eumdem ad annum* 1216, *quod auctoritati Vitæ hujus æque repugnat. Sane S.* Francisci *adventum Romam pro hoc anno nullo possumus vestigio deprehendere.* S. Dominicum *ibidem fuisse, saltem usque ad Martium, demonstrat satis clare Waddinghus: docet etiam utrumque intra festum Paschatis et Pentecostes fuisse Perusii apud Cardinalem Hugolinum, et deinde Assisii in* C *Capitulo generali Minorum cui initium datum ipsa die Pentecostes, idest* 25 *Maji. Exinde* Franciscus, *missis in varias Provincias sociis, ipse in Orientem cogitans, regimen Ordinis in Occidente commisit Eliæ; atque Anconam petens, cum navibus Damiatam commeatum ferentibus navigavit, nec ante sequentem annum in Italiam rediit.* Dominicus *in Hispaniam pedes iter instituit, et magna æstatis parte peracta Segoviam appulit, nec nisi sequenti anno mense Septembri Bononiam rediit, neque Romæ fuit quoad vixit, idest usque ad Augustum anni* 1221. *Quid autem* Angelus? *Die* 19 *Aprilis primum in Siciliam appulisse dicitur, inde Urbem-veterem venisse ad Honorium, et quinquies publice coram eo prædicasse. Hoc vero nisi continuis fere diebus factum dicas, effluxisse debuit non solum quod reliquum esse poterat ex Aprili, sed etiam Majus totus. Restat igitur solum, ut post Pentecosten Romam Sancti excurrerint, licet in maximarum rerum apparatu occupatissimi; quod utrum ex sola Vitæ hujus usque adeo vacillanti fide maneat credibile, dijudicent alii.*

an etiam cum SS. Dominico et Francisco egerit?

Difficile id potuit anno 1219.

n *Erat ergo jam in Urbe Pontifex: non fuit autem a Novembri anni* 1219 *usque ad annum* 1222, *uti ex supra dictis liquet. Demus igitur eodem fere tempore quo Roma discessit Honorius, Siciliam versus profectum Angelum, appulisse illuc mense Novembri exeunte; potuit habuisse satis temporis ut Panormi diebus* 40, D *Agrigenti diebus* 50 *prædicaret, antequam veniret Leocatam, quo dicitur intrasse die* 10 *Martii.*

o * *Octavius Cajetanus, in vita S. Angeli, nuncupat* S. Maria de Crypta: *et in Animadversionibus ait,* quod monasterium Robertus Vuiscardus Dux Apuliæ et Siciliæ construxerat, eo loco situm, quo nunc est Domus Professa Societatis Jesu: veterem Ecclesiam nostro ævo demoliti sumus, et in ampliorem formam, cultumque a fundamentis exstruximus. *Addit* P. Daniel *num.* 1322, *quod* * monachi *illi* S. Basilii Panormi *servabant olim, et adhuc modo servant, translati ad alium locum nuncupatum S. Christophori, Græcos ritus et idioma. Sane nos ipsi id vidimus in monasterio Cryptæ-ferratæ prope Tusculum; nec usquam scimus Basilianos alio ritu ac lingua uti, prætérquam quod more Ecclesiæ Latinæ sacrificent in Azymo, et eodem quo Benedictini utantur habitu: quo fit ut apud imperitos non distinguantur hi ab illis.*

p *Utique mense Januario fere dimidio, quod considerata calidioris regionis natura mirum non est: cum mense Februario balnea ejusmodi incipiant in Lombardia tanto inferiori frequentari.*

Balnea Cephaliæ.

q *Cajetanus noster sic notat:* Sane abest Panormo ad meridiem 20 passuum millia arx Cephala, quæ E sita in rupe edita, ad cujus radices in imo balneæ aluminosæ, sunt, maximeque salubres; quibus ab arce cui subjacent, inditum nomen. Cephalitana igitur balnea nolim juxta urbem Cephalœdiam esse putes, sed quæ ad arcem Cephalam seu Ciphalium sunt: illa enim in littore, hæc in Siciliæ mediterraneis, et ab illis distant P. M. XL et amplius. Thomas Fasellus Cefalam nomen Saracenicum putat: Græcam crediderim, quod rupes, cui arx insidet, formam capitis præseferat.

r *Hactenus multa notavimus, quæ homini ad res historicas attento potuissent curam inquirendi injicere; cui si obsequeretur, facile agnosceret haud magnam fidem adhibendam tam male consutæ narrationi, quantumvis Auctoris magni et testis oculati personam præferenti. Quod autem eorum nihil animadverterit* P. Daniel, *excusavi ipse apud me, accusando intellectum occupatum præjudiciis, quæ fecerint ut nec dubitare quidem sciret. Hoc autem loco etiam ista excusatio me deficit, quando considero quoties petierit et quamdiu habuerit sibi commodata a nobis Notitias Ecclesiarum Siciliensium Rocchi Pirri, anno* 1630 *Panormi editas, idque etiam cum scriberet suas in hanc Vitam Annotationes;* F *jamque tantum non convincor, ut credam subinde humanum quidpiam passum, agnitam difficultatem dissimulavisse, ne quid scilicet scriberet, unde hæc Ordini suo tam authentica Vita alicui veniret in suspicionem crassissimi et nullatenus excusabilis erroris. Etenim jam laudatus Auctor, postquam* Berardi de Castaca Archiepiscopi Panormitani, *anno* 1214 *constituti, gesta perduxit usque ad annum* 1220, Hoc, *inquit, anno* Gaufridum Panormitanum Archiepiscopum appellari video in historia S. Angeli Carmelitæ..... ceterum ego Berardi Archiepiscopi mentionem reperio ad plures annos, nec facile admiserim duos fuisse Berardos, inter quos Gaufridus iste sit interjectus: diplomatum enim verba in eumdem semper videntur cadere. *Ita ille atque ex ordine profert diplomata quædam, quibus* Berardi *nomen et Episcopatus usque ad ann.* 1252 *sit impressum: nec in tota Archiepiscoporum Panormitanorum serie* Gaufridum *vel* Gothfredum *ullum reperit. Quid igitur? Fidem abroget huic Vitæ? Nimium illa videtur apta ad res Siculas illustrandas.* Sentio, *inquit,* Gaufridum non Archiepiscopum fuisse Panormitanum, sed Panormitanæ Ecclesiæ curam et vices suas illi demandasse Berardum, quem scilicet, dum in comitatu Frederici Regis esset, sæpissime Panormo abesse oportuit. *Si quæstio*

Pro Berardo Archiep. Panormitano obtruditur Gotfredus,

A *stio esset de fide Auctoris, solum longe audita scribentis, valere posset excusatio: non autem cum agitur de Auctore, ea quibus interfuit præsens scribere se profitenti. An enim talis potuit ignorare, utrum is cujus hospitio utebatur, uti mox dicitur, et qui secutus ipsos Leocatam erat, esset Archiepiscopus an solum Vicarius? Præterea non decet Rocchum Pirrum, totius fere Siciliæ, uti apparet, scrutatum archivia, dissimulare, quod talis Vicarii nullum uspiam vestigium potuit invenire. Si autem non invenit, et sæpe ac diu sic abfuit* Berardus, *uti nos jubet citra probationem credere; nihilne interea publicæ intervenit actionis, cui talis* Vicarius D *nomine absentis Archiepiscopi, suum debuisset nomen subscribere? Quod ergo nullum nominat qui hoc fecerit, id signum nobis est, nullum ab eo repertum, cujus exemplo posset ejusmodi evasionem fulcire: quæ ut multis fulciretur exemplis, in præsenti tamen casu non sufficeret. I nunc et mirare non inveniri nominatos in hac Vita Hierosolymitanos et Alexandrinos Patriarchas, quando nec Siculum quidem Episcopum, a quo exceptus, et post mortem tumulatus S. Angelus fuit, potuit sine errore nominare, hic, pœne dixeram, Pseudo-Enochus.*

nequidem notus ut Vicarius.

CAPUT SEXTUM.

S. Angeli Acta cum Berengario, mors, sepultura.

Ex Bellorosio.

Kalendis Martiis, dimisso Agrigento, Licatam pervenimus, quo præcipue Christi Domini nostri præcepto ad prædicandum missus fuerat Angelus. Venit et nobiscum Panormitanus Antistes, Angeli sanctissimi divino colloquio mirifice delectatus; B *in cujus domo hospitari, et cum eo diebus aliquot permanere, antequam nostræ professionis locum, qui non multis ante annis ibi constructus fuerat, ingrederemur, multis ejus precibus coacti fuimus; misso ad Priorem loci Fratre Josepho, et venia impetrata. Denique Religionis domum ingredimur, et omnibus juxta professionis morem peractis, haud multo post cœpit Angelus vehementissimo sui spiritus fervore prædicare: vitia arguere, peccata detestari, incestum damnare; sacrilegia, stupra, et id genus facinora, quibus ira Dei provocatur, taxare; pœnas et supplicia, quæ subituri sunt obstinati, proponere; Dei ultionem ad memoriam revocare, justitiam docere, Scripturarum dogmata aperire, et alia hujusmodi declamationibus quotidianis agere; quibus plurimi, licet maximis innodati sceleribus, et malis malorum artibus irretiti forent, ad cor redire, gemitu et lacrymis cordis dolorem præ se ferentes, et Dei misericordiam implorantes: quos Belingarius tyrannus ore impudenti ridens subsannabat. Quem S. Angelus, servato caritatis et fraternæ correctionis ordine, quam sæpissime monuit, ut Deum metueret, incestum dimitteret, Christi legationem audiret; et ita quidem monuit, ut nihil prætermissum relinqueret, quod ad ejus reductionem attineret. At ille indies insolentior effici, in malitia gloriari, et obdurato ac inflato animo jura, leges, et divina oracula detestari; justitiam contemnere, Deum execrari, aliaque hujusmodi factiosa tyrannide fretus agitare cœpit; Angelo denique metum incutere, ut* C *prædicare desisteret, minis et multis modis tentavit. Namque homini perditissimo aliorum etiam resipiscentia et ad Deum conversio mirum in modum displicebant, omnesque suæ perditionis participes fieri cupiebat.*

42 *Verum Angelus, Christi præcepto intentus, spiritu ardentissimo quotidianæ prædicationi incumbebat; donec tandem eo prædicante mulier, nomine Margareta, cum tribus filiis, quos ex fratre Belingario carnaliter cognito conceperat, pœnitentia adducta, die quinto Maji, quo major Litania est, coram toto populo flens amare, et magno cordis dolore incensa, in medium processit; ubi: Precor, inquit, Angele sancte, pro nostra salute a Deo misse, ut ores pro me miserrima muliere, quæ diabolicæ potestati subjecta diu, vix expiabili peccato detineor. Jam enim transiguntur anni duodecim, quibus cum fratre meo Belingario, de quo hosce concepi filios, in nefandissimo scelere perstiti. Cui Angelus: Deus clemens et misericors, qui te convertit ad pœnitentiam, peccatis tuis parcere dignetur. Hoc crimine sic manifeste a muliere pronuntiato, Belingarius spiritu diabolico magis agitari cœpit; et sanctum Dei Angelum, cujus prædicatione mulier ad pœnitentiam conversa peccatum protulit, interficere disposuit.*

42 *Nocte itaque sequenti Angelo Joannes Baptista apparuit, quem Domini Jesu verbis hortatus, dixit: Scito, Angele, humilitatem, obedientiam, castitatem, constantiam, aliasque,*

Ex Gonono.

Post hæc inde recedens venit Licattam, quo Domini nostri Jesu Christi præcepto missus fuerat causa prædicandi. Die decima *a* Martii intravimus illam terram, una cum præfato Archiepiscopo, qui numquam nos voluit deserere, et hospitati fuimus in domo sua *b*. Post paucos autem dies S. Angelus fecit convocari Berengarium in camera sua, et secreto eum admonuit, juxta præceptum sibi impositum, et non solum septies sed decies septies: cui prædictus Berengarius omnia negavit a principio usque ad finem. Et dixit ei, quod S. Angelus non erat Angelus, sed homo diabolicus et hypocrita tristis, et quod de omnibus mentiebatur. Et sic publice prædicabat coram hominibus et mulieribus. Cui aliqui dicebant, Berengari, noli mentiri, quoniam si ea quæ vera sunt, Deus manifestavit ea per mundum.

a E ***Leocatæ ferventer prædicat:*** b

Berengarium frustra monet,

42 Die vero Veneris *c* S. Marci in Litania majori, prædicante S. Angelo, advenit Margarita cum tribus filiis, quos fecerat cum Berengario fratre suo: et coram toto populo amariter flendo dixit, atque magno dolore cordis incensa: O Angele sanctissime, a Deo missus pro nostra salute, te deprecor ut sim tibi recommissa, atque Deum orare placeat, quoniam jam sunt anni duodecim, quibus in peccato perstiti, cum Berengario fratre meo et ab eo hos concepi filios. S. Angelus dixit ei, Deus misericors tibi parcere peccata tua dignetur. Et tam manifeste istud protulit, quod Berengarius, spiritu diabolico ductus, disposuit S. Angelum interficere.

c ***sorore ejus publice suum scelus fassa.***

F

43 Nocte itaque sequenti sibi apparuit, S. Joannes Baptista, et eum excitavit, ex parte Domini nostri Jesu Christi, dicens: O Angele mi, scias quod tua humilitas, obedientia et castitas placuerunt Domino nostro Jesu Christo et gloriosæ Virgini matri suæ. Ideo gaude: nam omnes Angeli exultant de tuo adventu ad gloriam: quoniam mortem recipere debes, atque tuum sanctum sanguinem super terram diffuse dispergere debes, in quinta die mensis Maji per manus Berengarii. His autem dictis S. Angelus gratias retulit Deo, quoniam ipsum peccatorem dignabatur ad cœlestem

Apparet Sancto Joannes Bapt. et martyrium prædicit;

A EX GONONO.

stem gloriam recipere. Post hæc S. Joannes disparuit. De mane divinis Officiis expletis, S. Angelus vocavit Fr. Joseph, Fr. Petrum et me Fr. Enoch, quibus visionem recitavit, quam viderat a S. Joanne Baptista, et quomodo die quinta Maji a Berengario debebat interfici. Cui dixit Fr. Petrus, Ergo hinc recedamus causa mortis evitandæ. Cui S. Angelus : Nescis quod ordinatum est ab ipso et Spiritu sancto ut hoc martyrium pati debeam, quo possim ad sempiternam gloriam pervenire? et vos me fugere vultis? Cui Fr. Petrus dixit suam culpam.

ad quod promptus Angelus,

44 Adveniente autem die quinta Maji, celebrata Missa S. Angelus prædicabat prope mare, ubi erat ecclesia SS. Apostolorum Philippi et Jacobi. Ibi erat populus fere quinque millia *d* hominum, B et ipso prædicante venit Berengarius spiritu diabolico ductus, ascenditque pulpitum et S. Angelum quinquies *e* percussit. Quapropter populus videns tantum nefas eorum, in S. Angelum inique commissum, homicidam arripuit, causa interficiendi. Cui S. Angelus dixit : Nolite ex parte Dei dare impedimentum tanto amico meo, quo mediante ad ipsum Deum proficiscar. Dimittite vindictam Domino meo dicenti, Mihi vindictam et ego retribuam eis : sed unum precor, ut ad domum Margaritæ festinanter adire debeatis, eamque latere ne differatis, ne iste Berengarius eam interficiat.

inter prædicandum

d

e

quinque letalibus plagis confoditur.

Heb. 10, 30

45 Postea cantare cœpit Psalmum, Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum etc. deinde, In te Domine, speravi. Et cum pervenit ad, In manus tuas Domine, audita fuit vox una a populo, dicens; Veni, Angele, ad æternam patriam, ad gaudendum cum sanctis Angelis et animabus. His dictis fuit visa lux sole splendidior a populo supra corpus S. Angeli, et illico ejus anima fuit a corpore C separata, et a multis visa fuit sicut columba candida de corpore exire, atque cantus mirabiles auditi fuerunt de cœlo. De ejus vero corpore exibant odores ineffabiles. Et cum non posset Berengarius suam sororem occidere, eo eunte ad Palatium, laqueo se suspendit in quadam pertica. Ejus vero anima et corpus, a divina misericordia desperatum, projectum fuit, atque in locis profanis sepultum.

pro percussoribus orat,

ac pie mortuus.

46 Et cum Archiepiscopus Gothfredus, non esset præsens in morte S. Angeli, sed studens in aliquibus lectionibus S. Bernardi, apparuit ei sancta ejus anima et dixit ei : Archiepiscope, vado ad Paradisum. Qui respondens ait: Quis es tu? Et respondit : Ego sum Fr. Angelus Carmelita, civis Jerusalem inferioris nunc, effectus sum superioris. Vade et sepeli corpus meum in loco, ubi propter Dei amorem martyrium sustinui, et amore justitiæ et Jesu Christi gladiatus fui.

apparet Archiepiscopo Panormit.

47 Subito Archiepiscopus cum tota familia sua venit ad sanctum corpus :

qui ad cadaver accedit.

EX BELLOROSIO. D

quibus te dotavit Altissimus, virtutes tuas ipsi Domino Jesu-Christo et magnæ ejus Matri semper Virgini mirifice placuisse; quocirca gaude et lætare, mortem brevi gloriosam recepturus; quia exultant Angeli, te simul cum Sanctis in patria expectantes. Accingere igitur sancto operi, et quinto die Maji sanguinem tuum pro veritate effundas, intrepidus Christi miles, qui commisso prælio et victoria parta, victor trophæo perducaris ad gloriam. His auditis gratias Deo immensas egit; et Joannem Baptistam veneratus, ejus intercessionibus apud Deum et Virginem se plurimum commendavit. Mane vero primo, Dominicis expletis Officiis, vocat Angelus Fratrem Josephum, Fratrem Petrum, et me Enoch; quibus S. Joannis Baptistæ visionem recitat, et quinta Maji die se amore Christi gladio peremptum iri affirmat. Cui Petrus: Evitanda inquit hæc mors est, et hinc nobis sine dubio secedendum. Nec defuerunt persuasiones tum ab eo tum ab aliis adductæ, ut inde abiremus. Ceterum omnibus auditis, tandem ipse; Orate, inquit, obsecro, filii, ut quod ordinatum est a Deo Patre, Filio, et Spiritu sancto, hoc martyrium intrepido et constanti animo pro Christo patiar. Jam enim ut Apostolus cupiebat, et ipse nunc maxime cupio dissolvi et esse cum Christo. Mox vero subjunxit sæpius repetens; Sufficit, sufficit mihi, Domine, tolle animam meam. E

44 *Adveniente quinta die Maji, re divina peracta in Basilica Apostolorum Philippi et Jacobi prope mare, coacta populi multitudine quinque hominum millia excedente, Angelus prædicare cœpit; tanta divini fervoris efficacia, ut omnibus de cœlo missus nuntius judicaretur, qui hominum mentes, neglectis mortalibus curis, ad cœlestia sublevaret. Mirabatur jam universus populum vultum ejus, et suspiciebat faciem quasi candentem ut fulgur. Quo sic prædicante, supervenit Belingarius, furiis plusquam cerbereis agitatus, magna sceleratorum et suæ conjurationis cohorte comitatus; et populo spectante, pulpitum ascendit, atque Angelum divino operi innixum, tamquam agnum mansuetum sanguinolentus invadens, quinquiesque pugione percutiens, quinque letalibus plagis transfodit. Quod sacrilegum et nefandum facinus, contra innocentissimum et vere Angelicum virum impie et nequissime commissum, populus non sustinens, sanguinarium tyrannum interficiendum insequitur. Angelus vero letalibus affectus vulneribus, jugiter ejus corpore sanguinem effundente, nullo dolore percitus, nullo percussus metu, sed vultu hilari et alacri voce, populum hortatur, ut Belingarium dimitteret; ejusque sororem potius ad pœnitudinem conversam, ne a furente trucidaretur, servaret.*

45 *Positis deinde genibus Crucifixi imaginem versus, junctis manibus et oculis elevatis, pro universo populo et obitus sui memoriam agentibus, oravit; Crucifixum deprecatus, ut qui pro omnibus passus esset, suis etiam persecutoribus ad pœnitentiam conversus veniam concederet, et diei illius ac obitus sui memoriam agentibus optatam omnem gratiam impertiret. Qua oratione peracta, Psalmum cantare cœpit; Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. Et Psalmum : In te Domine speravi, non confundar in æternum. Et ubi pervenit ad illum versum: In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum; audita vox est de cœlo : Veni, Angele, ad Regnum tibi et Electis meis paratum a constitutione mundi, ut gaudeas cum Sanctis, ac inter Angelos in cœlis colloceris, et cum Martyribus in æternum vivas, qui in superna Jerusalem triplicem jam tandem aureolam meruisti. His auditis felix anima, ceu columba candidissima, e corpore exiens visa est, et lux sole splendior supra sanctissimi Martyris corpus videri, et cantus suavissimi, ac mirabiles audiri cœperunt, odores insuper de corpore illo ineffabiles exiverunt, quorum fragrantia incomparabili oppidum impletum est. At Belingarius domum accurrens, cum sororem interficere nequiverit, conscius sceleris tanti suique impotens, ac desperatione, sic divina ultione permittente, superatus, laqueo se (ut Scarioth olim Judas) suspendit: cujus corpus, locis profanis populi universi decreto expositum atque insepultum, feris relictum est dilacerandum.* F

46 *Ea die Gotfredus Antistes Panormitanus prædicationi Martyris*

A EX BELLOROSIO

Martyris Angeli, prout consueverat, aliis impeditus, interesse non potuit. Domique, cum lectionibus S. Bernardi vacaret, clarissima luce refulgens ipsius Martyris anima, thalamo clauso commoranti apparuit, dicens: Gotfrede Antistes, vale: et, quod facis, Deum time: ego vero Christum pro te orabo, ad cœlestium Patriam profecturus. Tunc Gotfredus non mediocriter territus: Quis, obsecro, es? Ille vero: Ego sum Angelus Carmelita, hodie gladio peremptus in Basilica Apostolorum Philippi et Jacobi: Vade, et sepelias corpus meum in loco ipso, ubi Jesu Christi amore martyrium sustinui, et pro justitia et veritate morti traditus fui.

47 *Tristi hoc accepto nuntio; incomparabili Antistes dolore conficitur, nec potest se lacrymis temperare tanti viri jacturam ex corde deplorans. Cumque non multo post multi insigni pietate viri, imo de pectore suspiria trahentes, ipsique præcipue Carmelitici cœnobitæ, luctu et amissi tanti Patris dolore et gemitu ducti, ad Antistitem illum, tamquam præcipuum Martyris amatorem, convenissent; Præsul ipse alios consolaturus, consolatore egere videbatur; casum lugubrem miseratus amici, cujus virtutem noverat, cujus sanctitatem satis laudare non poterat. Procedit itaque cum tota familia, populi lamentationes, quibus oppidum complebatur, audiens; et ubi tandem pervenit ad sanctam Basilicam, odoris fragrantia et cantu Angelorum mellifluo quasi raptus, nonnihil sistere jubet. Mox sanctum Corpus reverenter veneratus, et voce lamentabili minus audientem sic est affatu amicum: O Angele, vere pietatis amator, Christi athleta fortissime, quæ tanta Erynnis furentem illius excivit animum? quis te, unicum sanctitatis exemplar, crudelibus his vulneribus fœdavit? O mentem sacrilegam! o pectus efferum! o impiam manum, quæ temporis nostri specimen, firmissimam Ecclesiæ columnam, fidei Catholicæ clypeum sustulit! Digna, Belingari, te manent supplicia, cui justam Dei ultionem mors peperit Martyris innocentis. At tibi, Angele, velut Baptistæ Joanni, pro redarguto incestu morienti, æternam comparavit gloriam et immortalem coronam. Istis et aliis pluribus pie et amice prolatis, corpus honorifice solenni apparatu sublimi in loco constitui curavit; et diebus octo cereis faculis circumquaque accensis, et juxta Ecclesiæ morem, officiis pro Martyre celebrari solitis horis omnibus, celebratis custodiri fecit.*

B

EX GONONO. D

Illud vero stare supra terram fecit per octo dies, cum magnis faculis et f officiis, prout unus sanctus Martyr Christi:

f

48 In quibus diebus quædam miracula fecit, quæ dictis essent inexplicabilia. Nam surdi auditum, cæci lumen, claudi gressum, leprosi mundationem, paralytici sospitatem, et denique omnes infirmi cum devotione eum visitantes per octo dies [valetudinem] receperunt. Fuit autem sepultus in loco ubi gladiatus fuit, per manus ejus loci g Symporitimi. Fr. Petrus, Fr. Joseph, et ego Fr. Enoch fuimus socii, anno Domini nostri Jesu Christi millesimo ducentesimo vigesimo. Die vero decima tertia h Maji sepultum fuit corpus ejus, ad honorem illius, qui vivit et regnat in secula seculorum.

Sanantur multi ad sepulcrum.

g *Salubris fons ex eodem scaturit.* h

E

48 *His autem diebus quot quantaque gloriosus Dei Martyr miracula fecerit, explicare difficile esset. Nam surdis auditus, lumen cæcis, claudis gressus, mundities lepra vexatis, paralyticis sospitas, et denique quavis etiam incurabili ægritudine pressis, qui per ipsos dies octo sacratissimum illud corpus tetigere, sanitas restituta est. Orta autem fuit pia admodum controversia inter Carmelios Cœnobitas, et eos qui Ecclesiæ præerant Philippi et Jacobi, de Martyris sepultura; quam Archiepiscopi auctoritas diremit, attestantis, Martyrem, ut eo in loco sepeliretur, ubi fuit martyrio coronatus, petiisse. Cui accessit et fons, eodem in loco miraculose scaturiens, ubi sanguis Martyris sanctissimi profusus fuerat: cujus liquore omnis languoris solet curari infirmitas, festo præcipue die, et festi vigilia ejusdem sanctissimi Martyris. Fuit itaque sepultus eodem in loco, ubi fuit Martyrio coronatus, manibus propriis ejusdem Archiepiscopi Panormitani. Et in his omnibus Frater Petrus, Frater Joseph, et ego Frater Enoch socii fuimus, anno Domini nostri Jesu Christi* MCCXX. *Obiit die quinta Maji, die vero* XIII *Maji fuit sepultum corpus ejus.*

ANNOTATA.

C F

Iter in Dominica caveri solitum a piis.

a *Distat* Licatta, *seu* Leocata *quam aliqui malunt* Alicatam *nominare, unius dumtaxat diei itinere versus Ortum, ut mirum sit dies decem impensos dici, scilicet a Kalendis Martii, quæ anno* 1220 (*quando Pascha celebratum fuit* 29 *ejusdem mensis*) *incidebant in* 3 *Dominicam Quadragesimæ, cum esset annus is Bissextilis et litteræ Dominicales* E D. *Non est etiam satis credibile, quod Sanctus voluerit iter tantillum ingredi Dominica die, nulla grandi necessitate urgente, quandoquidem id etiam religiosiores laici caveant. Sane de* S. Coleta, *Clarissarum reformatrice seculo* 15, *in ejus Vita ad* 6 *Martii cap.* 4 *legimus, quod* quotiescumque Sorores ducebat ad conventus noviter constructos, vel quos visitare disposuerat dudum ædificatos, in quacumque foret patria vel quocumque tempore (videlicet hyemis vel æstatis, pacis vel guerræ) Dominicis vel festivis diebus superveniebat, ibidem remanebat, quantumque locus erat tenuis sive modica villa. *Et Soror Petrina socia Sanctæ cap.* 2 *testatur, quod* aliquando ob conjunctam diei Dominicæ cum sequenti festiva feria reverentiam, biduo integro remansit in exiguo quodam oppido. *Tantum aberat ut tali die in iter se daret, quæ jam cœptum prosequi ducebat religioni.*

Difficultates quædam circa hospitium Sancti,

b *Interpolator Siculus præsumens quod Leocatæ jam tum fuerit conventus Carmelitanus, addidit ab ejus Priore veniam postulatam, apud Archiepiscopum hospitandi: in quo tria occurrunt haud satis congrua. Primum quod consenserit extra conventum degere Sanctus, nulla apparenti ex causa. Secundum quod idem Archiepiscopus supponatur domum habuisse in oppido exiguo alienæ diœcesis et a sua Metropoli longe dissito. Tertium quod in tota hac narratione nulla fiat mentio Episcopi Agrigentini, qui tunc erat* Urso, *ab anno* 1198 *usque ad* 1245 *superstes, quem non fuisse eo tempore solitum a sua Sede abesse suadent contractus ab eodem Agrigenti signati an.* 1219 *et* 1228 *apud Rocchum Pirrum. Neque ad rem facit Archiepiscopi præsentia, hac enim non obstante manebat suum jus Episcopo, ut citra facultatem suam nemo concionaretur in sua diœcesi.*

concursum festi S. Marci et feriæ,

c *Non concordant characteres: nam anno* 1220, *uti jam dictum, litteræ Dominicales erant* E D, *atque adeo* festum S. Marci *non in diem* Veneris, *sed* Sabbati *cadebat. Interpolator Siculus, magis etiam hoc loco confusus est, dum scribit hoc factum,* die quinto Maji *quo* Major Litania est: *quod animadvertens is qui Romæ textum Bellorosii transcripsit, vel etiam ipse P. Daniel,*

A *niel, delevit hæc verba* Quinto Maji,*nullo eorum (quod fides exegisset) relicto vestigio. Detur tamen venia et Bellorosio et transcriptori, et pro* quinto Maji *substituatur* VII Kalendas Maji *id est* 25 *Aprilis, uti fert stylus Interpolatoris, Romana phrasi hactenus usi.*

auditorium 5000 hominum in die feriali,

d *Illo in quo versamur anno cum* 5 *Maji concurrebat feria* 3 *hebdomadæ* 5 *post Pascha, dies utique feriatus, et biduo post celebrandum erat festum* Ascensionis, *quando potius convocandus fuisset ad concionem populus. Quomodo igitur credam ex oppido non magno, quale est Leocata,* 5 *hominum millia, dimissis operibus et negotiis consuetis, confluxisse ad concionem audiendam? aut coram tanta multitudine ausum quemquam patrare scelus tale. Dubitari etiam haud immerito potest, an ecclesia SS. Philippi et Jacobi, quæ neque Collegiata nec Parochialis erat, sed a paucis Presbyteris administrabatur (sicuti ex Roccho Pirro in Notitia Ecclesiæ Agrigent. pag.* 342 *intelligitur) fuerit capax tam ingentis numeri. Adde quod Oppidum ipsum (licet* anno 1553 a Turcica centum fere triremium classe, cui se Francica fœdere junxerat, igne vastatum, horrendam adhuc faciem præfert acerbissimi casus) *credi possit propter ingentem concursum ad* S. Angeli B *corpus, æque ac alia similium devotarum peregrinationum loca, multum crevisse post ejus mortem; adeoque etiam nunc, quando tam insigniter instauratus est* S. Angeli *cultus, haud minus esse numerosum quam fuerit ipso illuc appellente. Ante annos autem* 40, *cum scribebat Pirrus, solum* numerabat lares 1241 et *in his* cives 5235 *omnis scilicet ætatis et sexus.*

et cædis modum diversum ab imaginibus.

e *Longe aliam cædis formam, velut non ab uno sed pluribus patratæ, exhibet imago, præfixa editioni Bellorosianæ, quam verosimile est juxta traditionem popularem jam olim, et forte prius quam Vita sub nomine Enochi componeretur, pictam extitisse, in ea ubi corpus est ecclesia.* D *Unius talis mentio fit in Processibus, tamquam extantis in Oratorio Sodalitatis Leocatensis, cujus fidelis delineatio promissa mihi a R. P. Seraphino, uti dixi post Miracula num.* 149. *Hæc si missa fuisset, posset forsitan id ipsum confirmare; videlicet non uno teli genere aut pugione confossum fuisse Sanctum, sed caput quidem, sive (ut Grossus loquitur) frontem gladio percussam, non qualicumque, sed falcato, et qualem tunc temporis in frequentissimo usu fuisse, constat nobis ex eo acinace, quo creditur* S. Petrus Martyr *Ordinis Prædicatorum percussus an.* 1252; *quemque nos ipsi vidimus Forolivii in conventu, ubi ipse ejus percussor religiose postmodum vixit et sancte obiit.*

f *Interpolatori placuit pro* Officiis (*qualia hic intelligi poterant, juxta consuetum Ecclesiæ ritum, impensa defuncto) supponere* Officia, pro Martyre celebrari solita : *quod arripiens P. Daniel mox subintulit Annotationem hujusmodi.* * *Cœpit itaque cultus S. Angeli, ut Martyris, mox a suo martyrio, sic decernente Archiepiscopo præfato, propter revelationem sibi divinitus factam, et propter plura manifestissima miracula: et illa permoverunt etiam Antistites in Synodo Hierosolymis habita, ut eum velut Sanctum honorandum censuerint.* E

g Simporitimus *pro* Metropolita *nescio quo modo hic dicatur.* Συμπορεύεσθαι *Græce dicimus, cum iter agenti socios nos adjungimus.*

h *Erat hæc ergo* Feria 4 Rogationum *istius anni, quam* 17 *Maji sequebatur* Pentecostes : *qui concursus dierum festorumque, si vere accidisset eo tempore quo cæsus est Sanctus, resque descripta fuisset a teste vere oculato, multas notabilesque circumstantias historiæ addere potuisset ac debuisset.*

APPENDIX.

Epistola Athanasii de Claromonte ad fratrem suum Fredericum, de Reliquiis per S. Angelum transmissis.

EX GONONO.

Anno Domini MCCXIX, *a* in festo Annuntiationis B. Mariæ post horas Matutinales quasi circa horam nonam noctis, in ecclesia S. Joannis Baptistæ, coram suis sanctis Reliquiis orando, quasi mihi videbatur non dormire. Videbam C autem juxta me hominem unum quasi annorum triginta, cujus aspectus lucidus et clarus tamquam sol erat, qui totam ecclesiam illuminare videbatur. Erat enim indutus pellibus camelorum, tenebatque in manu sua vexillum *b* sanctæ Crucis, vocans me ter et dicens : Athanasi, esto certus, quod voluntas mea non est, ut Reliquiæ meæ et quæ mecum sunt, in isto remaneant loco, et maxime imago gloriosæ Virginis Mariæ, propter infinita peccata hujus populi; sed in Italiam festinanter ipsas mittere procures, per Fr. Angelum de civitate Jerusalem (qui martyrium sustinere debet in insula Siciliæ, propter veritatem dicendam, sicut et ego sustinui) et per Fr. Enoch *c* servum suum.

50 Ego vero tremebundus interrogavi, quisnam esset et quod nomen haberet. Qui dixit; Sanctus sum Joannes Baptista, cujus Reliquiæ sunt in ista ecclesia; eas vero Federico de Claro-

EX BELLOROSIO.

A*thanasius de Claromonte Panhormitanus, Ordinis S. Basilii, miseratione divina Patriarcha Alexandrinus, Dei Servorum minimus, spectabili Viro et Nobili Frederico de Claromonte, Panhormitano, fratri suo salutem et pacem. Frater Angelus Carmelita, vir doctrina et sanctitate singularis, ac spiritu Dei ad divina opera excitatus, tuæ spectabilitati voce viva renuntiabit, quod præsentibus nos scriptis significamus. Nuper enim festo die Annuntiationis B. Mariæ Virginis, cum post matutinas noctis quasi circa horam nonam orarem* F *in Basilica S. Joannis Baptistæ, ante sacratissimas ejusdem Reliquias, vidi apud me hominem annorum triginta vel circiter; cujus aspectus nitens et lucidus tanquam sol, totam Basilicam illustrare videbatur. Is indutus pellibus camelorum, et tenens manu vexillum S. Crucis, ter vocavit me dicens : Athanasi, Athanasi, Athanasi; scito et sis certus, quod voluntas Dei est et desiderium meum, ut Imago gloriosæ Virginis Mariæ, et Reliquiæ quæ in hac conduntur Basilica, in Italiam mittantur. Non enim diu, quæ huic populo imminet, divinæ ultionis ira differetur. Has Fratri Angelo Hierosolymitano, qui in Insula Siciliæ pro veritate dicenda martyrium sustinebit, sicut et ego sustinui, credes, et resignabis : qui eas, magna fide et devotione, cum sociis Petro, Josepho et Enoch, portabit.*

50 *Qua apparitione territus et non mediocriter tremebundus, demum resumptis nonnihil animi viribus, interrogavi, quisnam esset. Et ille : Joannes, inquit, sum Baptista, præcursor Domini nostri Jesu Christi, cujus Reliquiæ sunt in ista Basilica; eas ad Fredericum de Claromonte fratrem tuum, devotum et timentem Deum, mittas : qui cum Honorio Pontifice*

A EX BELLOROSIO.

Pontifice eas suscipiet, et ubi divina voluntas disposuerit honeste reponet. Et his dictis non amplius apparuit. Hujus igitur oraculi præcepto moniti, habita prius oratione et firmato nobis proposito, per ipsum R. Fratrem Angelum præsignatum et socios ejus, ipsas Reliquias tuæ Spectabilitati mittimus. Reliquiæ autem hæ sunt : Imago gloriosæ Virginis Mariæ, Brachium et Tibia S. Joannis Baptistæ, Caput Hieremiæ Prophetæ, Brachium S. Catharinæ Virg. et Martyris, et Tibia S. Georgii : de quibus, prout Dominus disposuerit, consulto sancto Patre Honorio Pontifice Romano, dispones pie et religiose, ut te præstare solitus es erga Deum. Audies autem plura ab eo ipso Rev. Fratre Angelo, cujus colloquio mirifice delectaberis : equem ut optime dignoscas,et omni studio complectaris, hortamur. Est enim non minus opere quam sermone mirabilis, et præcipuus veritatis amator, ac fidei Catholicæ defensor acerrimus. Cetera quæ de ipso referri possunt admirandæ sanctitatis opera, quod ipse brevibus scriptis assequi ea non possum, et tu facile (ut spero) cognosces, silentio prætereo. Vale in Domino nostro Jesu Christo, et orationibus S. Honorii Papæ nos commenda. Datæ Alexandriæ anno Domini nostri Jesu Christi millesimo ducentesimo decimo nono.

EX GONONO. D

monte, fratri tuo et meo devoto, mittere debes, qui cum Honorio Papa de iis providebit. Quibus dictis disparuit : et postmodum evigilans de mandato S. Joannis et gloriosæ Virginis per Fr. Angelum prædictas Reliquias vobis mitto, una cum Fr. Enoch, qui homines sanctæ vitæ sunt et conversationis quæ Reliquiæ sunt, Imago gloriosæ Virginis Mariæ, Brachium et Tibia S. Joannis Baptistæ, Caput Jeremiæ Prophetæ, et Brachium S. Catharinæ Virginis et Martyris, et Tibia S. Georgii.

jubet transferri suas, et aliorum reliquias

ANNOTATA.

B

a *Abrahamus Bzovius, ad hunc annum num.* 19 *totam hanc epistolam describens, et anno sequenti num.* 15 *intexens epitomen Vitæ, apud Gononum impressæ, indicat Codicem Vaticanæ Bibliothecæ signatum num.* 3813, *quam notitiam ei acceptam referimus, non item quod prætermiserit rem ipsam examinare. Fecisse id videtur Continuator Baronii Odoricus Raynaldus, alias non parce delibare solitus ea Sanctorum Acta, quæ habebat pro genuinis ac veris, quando de* S. Angelo *verbum omnino fecit nullum; media scilicet via incedens, inter veritatem agnitam, contra quam nolebat Vitam istam approbare; et dilectam sibi caritatem eorum, quos sui judicii expressione sciebat conturbandos. Utinam nobis quoque licuisset eamdem, uti cœperamus, viam insistere in rebus ad antiquitatem Carmelitanam spectantibus! Sed noluerunt ii, quorum gratia silentium tenebamus. Ast, inquies, Vitam* Angeli *non improbavit Baronius, siquidem in ejus Notis ad Romanum Martyrologium ad* 5 *Maji et ad nomen* S. Angeli *ita habet :* Scripsit ejus res gestas Enoch Hierosolymitanus : de eodem etiam Molanus in Additionibus ad Usuardum : habes easdem in compendium redactas in Thesauro Concionatorum. *Respondeo, quod eodem*

C *jure mihi objiciatur Bollandus in S. Cyriaco, quia is ad* 9 *Januarii agens de S. Marcellino Episcopo Anconitano, sepulto in æde S. Cyriaci urbis Patroni, annotavit, quod hic* jussu Juliani Apostatæ Hierosolymis occisus est. *Scripsit et hic et iste Notas ejusmodi ex communi aliorum opinione, quæ vera an falsa esset examinare et judicio contradictorio ventilare non vacabat ad alia festinantibus. Ego certe nolim hanc successoribus meis injuriam fieri, ut contra me calcaneum levasse accusentur, quoties ipsis continget, rem aliquam a me solum obiter ex incidenti occasione perstrictam, scrutari funditus, et post maturum operæ distinatæ examen reprobare quidpiam, quod ego vix obiter perlectum nescivi habere de falsitate suspectum. Potuit etiam Baronio, occasione quapiam dictam* S. Angeli *vitam examinanti, patuisse vanitas totius historiæ, hocque suum judicium memoriæ posterorum tradidisse: sicuti Bollandum, pœne prius quam prodiret Januarius, pœnituit eidem inseruisse S. Telesphori Papæ Vitam, a Zegero Pauli compositam : in qua deceptum se agnoscens, noluit deinceps manum apponere Vitis Sanctorum Carmeliticorum; sed omnes reliquit socio suo P. Henschenio; qui experiendo didicerat docueratque aliquas ex iis suspectas habere, quando de SS. Cyrillo Alexandrino, Anastasio, Avertano, ac Petro Thomasio scripsit.*

E

b *Ita* S. Joannem Baptistam, *non solum Latini, sed etiam Græci exprimunt cum Cruce, uti videre est in horum Menæis excusis ante* 7 *Januarii.*

c *Quis ita de monachis vel eremitis loquitur, ut eorum socios* servos *ipsorum appellet? Sapientius itaque interpollator Siculus* Socios *posuit.*

EPISTOLA THOMÆ BELLOROSII

Ad eumdem Ampliss. Patrem Magistrum Nicolaum Audettum, de quotidianis miraculis, quæ fuere meritis S. Angeli Martyris in oppido Leucate, ubi sepultus est; deque fonte vivo et fluxu olei medicinalis in loco sepulturæ dicti Martyris gloriosissimi.

Habes, Amplissime Pater, ea quæ scripta sunt olim de Vita sanctissimi Angeli, Virginis et Martyris, a me non minus expolita quam digesta per Capita, ut innotescant toti Orbi Christiano, quæ ita fere quotidie miraculorum locupletissimo testimonio comprobantur, ut non egeant aliquo testificationis adjumento, sicuti profuse tua Paternitas amplissima percepit a multis viris præstantibus in hoc Regno. Non enim tuam Paternitatem latet, quod Divus Angelus, spiritu humilitatis quæ de sinu Patris descendit plenus, ut declinaret inanem hujus mundi ventosi gloriam, priusquam ab humanis recederet, mandavit, ut in eo corpus ejus humaretur loco, in quo fuerat scelesti hominis gladio confossus. Nemo tamen postea fuit ausus hanc supremam sanctissimi Martyris voluntatem violare, verens ne inferret offensam, quoadusque aliter visum fuit divinæ Majestati; quæ (sicut conjicimus) ut dilectissimus ejus Martyr assidue effulgeret miraculis, ex sepulturæ loco, quæ in templo erat, et quasi ex ore sepulti, repente pulchrum lilium enasci fecit, quod quoties fuit incisum, statim renatum est. Et hoc miraculo permoti incolæ illius oppidi Leucatæ, locum effoderunt,ubi inventum est corpus, miro fragrans odore; quod honorifice reposuerunt in arca honestissima.

Testatur auctor de miraculorum frequentia,

F

lilio ex ore sepulti nato,

Ex loco vero, ubi prius jacuerat corpus, fons vivus aquæ nitidissimæ et suavissimi odoris emanavit. Ex ea vero parte, qua caput Martyris requiescebat, cœpit fluere medicinalis olei liquor; ubi postea manu artificis aqua illa per gradus operis lapidei circumdata est, quæ tertio nonas Maji, anniversario die

fonte salutifero,

A die Martyrii, plus solito excrescit, et tunc etiam oleum effluit, incipiens pridie ab hora vespertina usque ad solis occasum diei sequentis : quod solertissime a plebe colligitur, ad sanandos infirmos ; multique ægroti illo die solenni descendunt per gradus fontis, loturi corpus eorum; implorantes Divi Martyris auxilium, et sensim populo spectante recipiunt sanitatem, præsertim hernici et paralytici. Plura quoque efficiuntur miracula, si die illo celeberrimo vir doctus Carmelitanæ familiæ, et non alterius Ordinis Professor, more declamatorio habebit sermonem ad populum de vita, miraculisque, et martyrio prædicti Martyris gloriosissimi. Non videtur mihi profecto hac de causa opus esse ut quærantur antiquæ attestationes de Vita sancti Martyris : quandoquidem vivi fontis scaturigo et effluentis olei liquamen, testantur omnia, quæ tradita sunt litterarum monumentis de cœlesti beatitudine Divi Angeli, verissima esse et sole meridiano clariora. Nava igitur ex imis sensibus operam, Amplissime Pater, ut sicut a divina Majestate et Cœlicolarum senatu prædictus Martyr factus est cœlestis civis, triplici corona donatus ; pari modo in hac Ecclesia militante, perpetuo summi Pontificis ac sacrosancti Senatus B Apostolici decreto, divinis honoribus condecoretur, venereturque ab omnibus ; ad laudem et gloriam totius Curiæ cœlestis et individuæ Trinitatis, regnantis in secula seculorum. Amen.

oleo ex loco sepulturæ fluente.

Sequebatur in Panormitano impresso : Ad Divum Angelum, gloriosum sacro-sanctæ Carmelitanæ Religionis Martyrem, Marci Panclareni Basilii Siculi Messenii

HYMNUS.

Sidus o salve fidei coruscum,
Qui sacra palmam meritus corona,
Martyres inter resides beatos
Tempus in omne.
Cui sacrum nomen monitus dedere
Virginis, cum lux manifesta visus
Rettulit claros oculis parentum
Nocte sopora.
Tum parens alvo Mariæ beato
Lætior natos peperit gemellos,
Vergeret quamvis genitor senectæ
Obsitus ævo.
Astinens rerum teneris in annis
Uberum lactas alimenta parcus,
C Nec tibi curæ tener apparatus
Divitis aulæ.
Sed labor durus juvat, eque primis
Mensibus cœlebs inhias Olympo;
Scilicet par est, etenim decebat
Davidis ortum.
Atque germano socio laborum
Nunc domas hostes animæ rebelles,
Nunc humi stratus tua ceu cubili
Membra reponis.
Ambo primæva pariles juventa
Rite Carmeli subiistis ædem,
Servitum magnæ Dominæ ferentes
Pectore casto.

Nonne miraclis etiam refulges?
Pro fides! Ima revocas ab unda
Ferream molem superenatantem
Alitis instar.
Sistis et sacri fluvii recursus :
Sic Josephus biduo sepultus,
Matris heu mœstæ lacrymis obortis
Luce revixit.
Attamen vulgus refugis profanum.
Ergo desertas habitare rupes D
Eligis, lustris penitus ferarum
Undique septus.

Sæpe cœlesti chorea revisunt
Angeli ; hi sacras epulas ministrant :
Suspicis tandem venientis ora
Splendida Christi.
Olli ait, Dux o fidei supernæ,
Præpetem (segnis mora nunc abesto)
I tene cursum Siculas in oras,
Angele solers.
Sat tibi cura vigili ferendum :
Sed manet tanti pretium laboris.
Quid gemis cladem patriæ futuram
Hoste sub acri?
Occidit quondam Libye, subactam
Barbaro cernent Asiam minores,
Græca Turcæa ditione tellus
Versa jacebit.
Hic ubi servat Galilæa ritus,
Heu ! minax agmen steterit, cadetque
Tristis Epiri plaga, quæque Nili
Fertilis amne est.
Dalmatæ cedent miseri, Rhodosque, E
Pannonis flebit regio, recumbet
Omnes Europe, propior periclo
Itala tellus.
Exeret tantum scelerum propago.
Tu modo internos cohibe dolores,
Nuntio tempus fore quo resurget
Nostra potestas.
Inclitæ crescet pietatis Heros.
Victor hoc ultro Duce miles ibit ;
Roma jam tandem teneat quietas
Libera sedes.
Hi dies salvæ patriæ supersunt.
Perge nunc urbes celer ad Sicanas,
Hic opem morbis operare, nostro
Numine fretus.
Impius dum se miseræ sororis
Frater incestu scelerat nefando,
Ipse Baptistæ similis Joanni
Fata moraris.
At salus mors est tua, nec timesces
Efferum crudi facinus tyranni :
Sic petes cœlum gladio peremptus,
Inclite Martyr.

Tripartitus, ut vides, Hymnus hic est, adeoque ad F *usum Divini Officii pro Vesperis, Matutino et Laudibus compositus, nescio an et usitatus aliquando. In Carmelitano certe Breviario modo non reperitur. Ne porro quidquam ignores, quod ad hujus Vitæ editionem spectat, accipe etiam extremam libri clausulam, his verbis conceptam,* Impressum est hoc opusculum felici in urbe Panormo, per Antonium Maidam Panormitam et Petrutium Spiram Messanensem, socios, ad instantiam Reverendissimi et Amplissimi Patris, et Carmelitanæ Religionis summi Antistitis, Magistri Nicolai Audeti, anno post virgineum puerperium sesquimillesimo vigesimo septimo, die XXVII Aprilis.

ANACEPHALÆOSIS

Præcipuarum circa hanc Vitam difficultatum, quarum solutio postulatur.

Reverendus P. Daniel a Virgine Maria, *cum in meo de Vita S. Barsanuphii commentario ad diem* XII *Aprilis legisset, quod* non potuimus absque censura dimittere *vulgatam S. Angeli Carmelitæ Vitam,* utpote veritati a nobis demonstratæ multimodis contrariam, *scilicet quoad antiquitatem quorumdam conventuum*

Miranti cur hæc Vita nobis suspecta de falsitate,

A *ventuum in Italia Siciliaque majorem justo; et hanc a se firmiter constitutam haberi adversus meas rationes ratus; pergit quærere, in eo quod mihi opponit* Carmelitanæ historiæ Propugnaculo *tom.* I *num.* 2981, *numquid sit aliud quod hanc Vitam mihi reddere suspectam possit.* An forte, *inquit,* Censor ille id veritati contrarium arbitratur, quod eodem tempore duo fuerint eodem seculo Hierosolymitani Patriarchæ?.. An forte in Vita S. Angeli displicent, aut veritati contrariæ censentur ab isto scriptore, revelationes a Christo factæ S. Angelo de variis regionibus ob peccata per Turcas occupandis et vastandis?.... An forte censor iste historiam illam celebratissimam de colloquio SS. Dominici, Francisci et ipsius Angeli præsumeret unus, solus, primus, contra omnes, veritati contrariam dicere? *Equidem fateor etiam in his tribus esse aliquid cujus solutionem non video, libenterque intelligam, qua ratione possit verum demonstrari, quod eodem tempore Hierosolymis sederint duo Patriarchæ ejusdem ritus ac fidei Syro-Græci: nam hanc difficultatem non solvit distinctio duorum Patriarcharum Latini ac Græci, diversis in urbibus residentium. Cupio etiam discere, quomodo Urbis* B *sanctæ occupatio prænuntietur ut adhuc futura, anno postquam jam acciderat vigesimo tertio : neque satisfacit quod ipso facto id verum fuisse constet, quia facile est de rebus jam præteritis veritatem dicere. Denique laboro ut tempus inveniam pro isto colloquio Romæ in Basilica Lateranensi habendo, ante vel post Festivitatem Pentecostes anni* MCCXIX, *qua celebratum est Assisii Capitulum : neque laborem minuit auctoritas eorum, qui rem hactenus in contradictorio judicio non ventilatam, bona fide uti acceperant crediderunt.*

et vix tria dubitandi capita invenienti,

2 *Interim vehementer miror quod vir studiosus ac laboriosus, quique inter omnia quæ gessit munera semper intentum oculum animumque habuit in historiam, et nostra Sanctorum Acta assidue volutans discere debuerat, per quæ vestigia soleamus deprehendere errores in Sanctorum Vitis latentes, atque ex horum numero et qualitate statuere, quo incertitudinis aut improbabilitatis gradu collocari singulæ mereantur, quænam etiam omni fide haberi indignæ : miror, inquam, ejusmodi virum, nihil aliud deprehendere in vita S. Angeli valuisse, quod aptum esset homini non plane inerudito dubitationem movere. Sane licet veritas totius Carmelitanæ historiæ, quoad ortum, progressum, continuationemque suam in Carmelo usque ad initia Bertholdi, tam certa* C *mihi esset atque est ipsum Evangelium; licet etiam de antiquitate et diffusione Ordinis per Europam, diu ante solennem anni* MCCXXXVIII *migrationem, eadem haberetur evidentia, quæ habetur de Regulæ Benedictinæ per Occidentem propagatione atque universalitate ante ejus divisionem in varios Ordines : licet præfati tres mihi hactenus difficiles nodi perfectissime forent explicati; licet denique nihil fictum, nihil supposititium esset in ullo alicujus auctoris Carmelitani scripto, imo nec in ulla ullius cujuscumque Sancti Vita; tamen non possem cogere intellectum meum, uti crederem Vitam hanc esse scriptam ab aliquo, qui Hierosolymis et in Palæstina, ineunte seculo* XIII *vixerit cum S. Angelo, cum eodemque transierit in Italiam Siciliamque, et morientem viderit, ac denique reversus Hierosolymam factus sit Patriarcha.*

respondeo ea esse tam multa tamque gravia,

ut nequeat credi a coævo et oculato scripta,

3 *Quid enim? An talis vir potuit Græcorum rituum tam esse ignarus, ut pro iis identidem Latinos substituens, omnia aliter facta narraret quam fieri debuerunt? An potuit nescivisse quo in statu Hierosolymam atque Alexandriam reliquerit, inde discedens? An potuit credidisse, quod Syro-Græci atque Latini promiscua inter se Sacrorum Communione uterentur? An potuit vel somniando cogitasse, quod ex Carmelo Hierosolymam eunti transeundus esset Jordanes fluvius? An potuit Portum Romanum cum Centumcellensi, et hunc cum Urbe Veteri confudisse? An potuit Honorium hic reperisse* D *eo tempore, quo constat fuisse Romæ? An potuit erravisse in nominando Archiepiscopo Panormitano hospite suo, vel eum non distinxisse a suo Vicario? An potuit denique characteres omnes temporum confudisse, ut Parasceven diceret celebratam* XXIV *Martii, festum S. Marci componeret cum feria* VI, *aliaque similia iis annis, quibus id nec factum esse nec fieri potuisse dijudicare potest quantumvis tiro in chronologia, si modo vel minimum ei dubium occurrat, quo moneatur ad tabulas respicere, ex iisque dubitationis suæ solutionem petere? Hæc si non singula, sed simul omnia dicas fieri potuisse; vel ostendas, ut Vita illa verificetur, non debuisse fieri; fatebor ego me vel carere oculis, vel plena in meridie densissimam noctem pati, prorsusque captum esse mente, atque* (*ut ex Approbatoribus Speculi unus loquitur*) delirum sinciput. *Fatebor etiam, eos omnes fatuos esse dicendos, qui* Bollandum *atque* Henschenium *Sanctorum Actis illustrandis applicaverunt, meque ab iis jusserunt discere rationem inveniendi discriminis inter verum ac falsum, æstimandique probabilitatum intrinsecarum atque extrinsecarum momenta diversa. Cogar denique credere insanivisse eruditos passim viros omnes, seculares et religiosos, internos et externos, Catholicos et acatholicos, ipsumque cum suis* E *Carmelitis* P. Danielem, *qui nostrum in hisce rebus judicium tanti hactenus fecerunt, quantum testantur editi eorum ubique libri, ipsumque Speculum Carmelitanum loco non uno.*

et eorum synopsin exhibeo,

quæ si solvi videro, nihil non credam.

4 *Ast*, si ob unum vel alterum errorem, in Vitis Sanctorum inventum, *inquit* Baronius *in Annotatis ad Romanum Martyrologium et diem* IX *Octobris*, cetera quæ remanent fide carere dixerimus, profecto omnes fere Sanctorum Vitas in maximum discrimen inducemus; cum pœne in omnibus aliquid notari possit, quod corrigendum videatur; sitque Canonicarum tantummodo Scripturarum singularis prærogativa, ut in cunctis vera, inconcussa certaque narrentur. *Similia scribit* Bollandus, *in Præfatione generali præfixa Sanctorum Actis tomo* I *Januarii Cap.* I §. 7 *et Cap.* 3 §. 4, *ubi ista habet* : Fatetur quandoque Baronius, Acta quædam, ut primum venerunt in manus, inepta sibi visa et insipida; quæ accuratius expensa vehementer probarit, omnique acceptione digna judicarit. *Idem sibi sæpius usuvenisse non solum* Bollandus *atque* Henschenius *profitentur, sed ego etiam; atque e converso etiam accidisse, ut multa quæ in hoc stadium venientibus nobis visa sunt solidissima atque indubitabilia, usu experientiaque doctoribus factis judicata sint revera esse figmenta.* F

Non enim valent excusationes ex,

5 *Sed uti pro his non patimur valere, nec illis officere præjudicia, etiam propria, quandocumque certior veritas aliunde se offert; sic non sumus tam rigidi exactores veri, ut nec errores, etiam graves ac multos, possimus dissimulare, cum ii vel in librariorum interpolatorumve temeritatem atque incuriam, vel in auctorum simplicitatem credulitatemve nimiam, vel denique in temporum locorumque distantiam refundi possunt excusando : ita tamen ut pro eorum numero ac gravitate, putemus decrescere probabilitatis ac fidei in ea fundendæ gradum; eoque posse deveniri, ut ex talibus Vitis tandem aliud nihil valeat certo constare, quam quod ipsi quorum ea sunt Sancti, in magna notissimaque fuerunt virtutis miraculorumque æstimatione, et ut vere Sancti in suis respective locis culti. Quod si nobis obtrudatur Auctor, coævi oculatisque testis nomen sibi et fidem arrogans, qui subjectus examini deprehendatur alienam assumpsisse personam, utpote convictus multiplicis falsitatis, et cum cetera quam prætendit plerumque scientia nequaquam componibilis ; quantumcumque is diu et quantoscumque fefellerit, abominamur eum detestamur ac eique quod assumpsit nomini consuetum in talibus* Pseudo *præponentes, a dicendo testimonio omnino removemus; esto fieri possit ut inter multa quæ scripsit falsa,*

propter quas errores sæpe excusantur,

quando quis convincitur alius esse quam finxit.

A *falsa, non parum lateat veritatis. Hoc enim solent lucrari manifeste mendaces, ut etiam vera dicentibus non credatur, donec alius fide dignior testis accesserit. Talis autem non est, quisquis omnem quam de re quapiam habet notitiam non nisi ex fonte tam infecto hausit; sicut ex hac sub* Enochi *nomine vulgata* S. Angeli *vita hauserunt pleraque quicumque de eo aliquid scriptis memoriæve tradiderunt hactenus.*

Videtur autem omnino Vita scripta Latine

6 *Ceterum ista qualemcumque* S. Angeli *Vitam primum fuisse* Latinis litteris traditam *censet ejus evulgator Bellorosius, cui P. Daniel num.* 1318 *assentitur. Et meo quidem judicio recte. Nihil enim in alterutra est, quod Græcismum sapiat; imo mihi clarum certumque videtur Græcarum rerum ac rituum prorsus ignorantem fuisse, qui eam primus composuit : neque contrarium evincit ingens diversitas inter utrumque exemplar, Vaticanum ac Panormitanum. Quid ergo? Alii ut volent sentiant; Ego pro diuturniori et frequentiori istiusmodi differentiarum experientia arbitror, Vaticanum contextum, utpote simpliciorem et seculi anterioris phrasi scriptum, ac minutiorum circumstantiarum observantiorem, periodis tamen breviorem multo, prius scriptum editumque fuisse; idque ab homine, Carmelitano quidem Ordini perquam amico, antiquitatum tamen ejus ignorante, ut pro* pallio canusinis virgulis circulato, *dederit ei* cappam albam cum friseo nigro, *id est nigro limbo inferne; et Regulam Albertinam ei scriptam esse crediderit,* annis quadringentis duodecim *ante ingressum* Angeli *in Ordinem; unde consequens videtur Carmelitam ipsum non fuisse. Hanc deinde nactus alius, concinniori meliorique Latinitate donavit, omissis mutatisve minutiis nonnullis, ac nominatim duobus istis articulis aut vitiosis aut obscuris; laxata etiam phrasi, de antiquioribus Ordinis in Sicilia Italiaque Conventibus, atque aliis nonnullis rebus, ea interserens, quæ quia proprie ad Ordinem spectant, adeoque studiose interponuntur, credere faciunt posteriorem textus interpolati auctorem Carmelitam fuisse. Itaque primum locum Vaticano textui, ut antiquiori et simpliciori; secundum dedi Panormitano, tamquam ex priore vita sumpto, licentiusque interpolato, atque adeo minus sincero, quemadmodum ex utriusque collatione mutua facile quilibet deprehendet, neque in hoc puto disceptaturos mecum R. P. Danielis discipulos.*

primo ut est apud Gononum, B

deinde interpolata ut apud Bellorosium,

uterque tamen antiquior alia extitisse, C

7 *Sed quid si dixero, nec unam nec alteram primogenium esse ejus fœtum, qui sese* Enoch Jerosolymitanum *dixit, primum de* Angelo *scriptum evulgans? De hoc tamen prius quam pronuntiem quidpiam, volo hic tertiam Vitam* S. Angeli *dare, cum observationibus nonnullis, acceptam ex MS. Legendario Ultrajectino ecclesiæ S. Salvatoris quod apud nos fuit; et Heribertus Rosweidus transcribendum curavit, ex autographo (quantum Henschenius meminit) seculo* XIV *exarato : circa quod tempus rem totam primo fuisse compositam mihi persuadeo, propter ea omnia quæ ipsam haud dubiæ fictionis condemnant, nec videntur posse adscribi tempori, ei ætati, qua cæsus est Angelus, magis propinquo. Ipsum, ut habemus et* Rev. P. Danieli *utendum dedimus, hic etiam accipe, quo certius ipse sententiam feras, utrum Ultrajectinum contextum debeas ex Vaticano antiquiori in epitomen contractum credere, an utrumque ex antiquiori desumptum esse, meliori fide unum quam alterum.*

cujus epitome habeatur in MS. nostro.

TERTIA VITA.

Brevior, forsitan etiam antiquior, et sincerior.

Ex MS. Ultrajectino S. Salvatoris.

PARS I.

Vita S. Angeli in Palæstina.

Beatus Angelus ex tribu Juda traxit originem : cujus pater Jesse, et mater Maria dicebatur, Jerusalem habitantes, sub divino timore legem Moysi ad litteram servantes, prout narrat Enoch *a* Hierosolymitanus. Hi jejuniis frequentissimis, asperis ad nudum corpus indumentis utebantur, orationibus continuis insistentes. Et dum in ea vita perseverarent; nonnumquam dubitatio corda eorum invasit, an in Lege promissus venisset, an in antea esset venturus : et in hujus rei gratia Nicodemum Episcopum sæpius adibant : erat enim vir sacrarum litterarum doctissimus. Nec tamen fidem Nicomedi verbis adhibebant, qui etiam eisdem Messiam venisse, et Jesum Christum fuisse affirmabat; nec præteritorum in Lege Judæorum sententiis prorsus adhærebant. Sic nullis rationibus humanis contenti ad Deum confugientes, assidue precabantur, ut scrupulum illum a cordibus eorum extirparet. Et cum multo tempore in ea ambiguitate perstitissent, proxima die Paschæ *b* Judæorum domi orantes, frontibus humi procumbentes, voverunt se numquam ex eo loco amoturos, nec sumpturos cibum, donec divinitus illa tolleretur dubietas.

D *Parentes S. Angeli de sua Judaica fide dubii,* *a*

b

2 At cum nocte dieque cum lacrymis et orationibus perseverassent, piissima Dei mater visibili specie, Angelico cœtu comitata, lumine circumfulsit eos, talique sermone affatur : Estote fortis animi, Davidica progenies : sum namque Maria, Davidico etiam genere nata, quæ verum Messiam a lege promissum Jesum mundi Redemptorem genui, et lacte proprio nutrivi, de qua Nicodemus vobis persæpe locutus est : cui indubiam fidem esse adhibendam nullatenus dubitetis. Ad cujus vocem caput extollentes, clamaverunt uno ore dicentes : Heu! Mater gratiæ, quid ut salvemur non facere expedit? Quibus respondens Virgo; ait : Cum dies crastinus illuxerit, ite ad templum : ubi divinus Pontifex Nicodemus ad aram serviet : et eidem quæ vidistis et audistis, nuntiate, et sacro baptismate renovari petite. Qui cum crastino summo diluculo surgentes, ad templi valvas se contulissent, et ingredi vellent; custos eos acre satis repulit. Sed cum audisset eos, ut sacrum baptisma perciperent adventasse, ad Pontificem ambos *c* adduxit. Ad cujus genua provoluti, narraverunt omnia per ordinem, quæ præcedenti nocte audierant et viderant.

ab apparente sibi Deipara E

mittuntur ad Nicodemum Episc.

c

3 Quibus auditis Pontifex gratias egit Deo et eos catechuminos fecit; eosque remotius *d* ab altari præ ceteris fidelibus jussit semoveri, eo tamen pacto ut, licet longe stantes, videre ministrorum administrationem valerent. Cumque Nicodemus Dominicum corpus assumeret, ut assolet quilibet Sacerdos, super calicem; in humana specie Dominus Jesus apparuit illis et quibusdam Christianis, vacillantibus forsan in fide, ut in ea firmarentur. Postmodum Nicodemi mandato Jesse in conturbernium se dedit Eremitarum Carmelitarum, qui portæ aureæ vicini erant, in domo quæ dicitur B. Annæ : et ejus uxor Maria in consortium puellarum, quæ sub B. Basilii regula in monte Sion vitam agebant, ubi utrique in loco suo manserunt, ubi et vigiliam Pentecostes celebrabant, meditantes beneficia quæ Dei gratia eisdem contulerat, et ipso die regenerationis lavacrum susceperunt. Transacta solennitate suam repetentes domum, convicinos ad fidei percipiendum lumen hortabantur; ex quo factum est ut infra quatuor annorum curricula centum et triginta Judæi ex tenebris infidelitatis ad verum fidei lumen pervenirent.

d F *et prævia in monasteriis catechesi,*

baptizantur.

4 Interea Maria concepit et peperit gemellos, Angelum videlicet et Joannem : quos, cum prima ætas capax fuit disciplinæ, bonis moribus et lacte doctrinæ salutaris educarunt. Vix septem *e* annis superstiterant, cum hac ex misera luce senserunt se discessuros :

e

A discessuros; cœlestemque adipisci ardenter cupientes, a præfato Pontifice Nicodemo duo devota prece postulaverunt, unum ne eorum cadavera in domo Fratrum Eremitarum prohiberet humari, alterum ut filios post parentum obitum sub tutela educaret. Itaque se Deo commendantes, una eademque hora maritus cum conjuge animas eidem reddiderunt; et sicut se dilexerunt in vita, sic nec mors separavit. Pontifex igitur præfatus, post dignas parentibus præstitas exequias, paternali cura filios suscepit, et honestis moribus et litterarum scientia ornavit. Cum vero jam adolevissent, essentque annorum circiter decem et octo, Nicodemus se sentiens viribus corporis destitui ac resolvi, eos advocavit, religiosam vitam plurimum laudans; ad eam postremum aggrediendam attentius exhortando. Adolescentes, ut erant devotione fervidi, responderunt, id ipsum multo tempore se desiderasse: quamobrem ubi corpora parentum sepulta erant, orabant ut ibidem Deo famulari permitterentur.

Nati ex eis filii post mortem parentum

in familiam Patriarchæ assumpti,

5 Nicodemus ergo Patre monasterii, quem Priorem vocant, accersito, eidem ipsos valde commendans, educandos religiose tradidit. Revoluto anno probationis, testimoniales humiliter petierunt, et
B ad Priorem, Superiorem *f* scilicet Montis Carmeli mitti, cui profiteri habebant et obedientiam promittere; quod in ejus manibus facere peroptabant. Quibus acceptis, festinanter accesserunt ad illum. Quos cum gaudio suscepit, quia eorum sanctimonia vitæ longe pervenerat. Qui statim professionis emissa voce, Regulæ supererogare cœperunt. Ab exaltatione namque Sanctæ Crucis usque ad Pascha tribus diebus in hebdomada solo pane et lympha contentabatur, reliquo tempore olus cum oleo et sale cibus illis erat. Vinum pro veneno ducentes, super tabulis ligneis modico interjecto fœno vestiti dormiebant, omnes ceteros Coeremitas in admirationem suæ austeritatis inducentes. Vicesimo octavo suæ nativitatis anno, montis Carmeli Prior, Hierosolymam, ut Sacerdotii ordinem susciperent destinare voluit: illique plurimum renitentes, se indignos humiliter asserentes tanto ministerio, tandem præcepto Patris adjecti, virtute compellente suæ professionis acquiescentes, litteras obedientiales acceperunt: quos cum magna animi lætitia Nicodemi jam defuncti successor ordinavit.

denique fiunt Carmelitæ,

f

et Sacerdotio initiantur.

6 Præterea ad civium Jerusalem instantiam, quibus de illorum præcipua religione proclamante fama
C innotuerat; Priorem, apud quos illi religionis habitum susceperant, rogavit, ut ipsos retineret, nec ad solitudinem Carmeli migrare permitteret: qua ex re apud Fratres illos aliquamdiu moram traxerunt. Sed cum nativitatis Dominicæ dies appropinquaret, ambo uno consensu Bethleem, ut in partus intactæ Virginis loco, ejus solennia celebrarent, se conferre decreverunt. Quo in loco ubi primum applicuerunt, mulier quædam, cujus filius in mortis agone laborarat, ad pedes B. Angeli cum fratre pertranseuntis cecidit, plangens et ululans dixit: Angele Pater, amice Christi, credo si in nomine ipsius nati de Virgine pallium tuum super filium meum extenderis, ipsum posse restitui sanitati, virum enim Dei mater illa ex sola fama cognoverat. Ad quam B. Angelus respondit: Heu mulier! numquid Deus sum? homo sane ac peccator. Quod vero a me petis, id singularibus Dei amicis aliquando concessum est. Abi hinc cum cœlesti benedictione, meque pertransire sinas. At illa rursum: me numquam abs te discessuram certum habeas, nisi saltem pallium tuum portexeris super filium meum, et Deum pro eo depreceris. Vir igitur sanctus mulieris fidem cernens, mantellum suum super filium, jam vitæ spiramen emittentem [explicans], oravit in hunc modum: Omnipotens et mirabilis Deus in omnibus operibus tuis, qui filium D
Reguli incipientem mori sanasti, filium viduæ suscitasti, ac quatriduanum Lazarum jam fœtidum de monumento vivum eduxisti; hujus desolatæ mulieris lacrymas respice, ejus filium ad vitam evoca. Oratione facta illico filius se vivum et incolumem erexit, et mater omnesque qui aderant glorificaverunt Deum, famaque B. Angeli inde plurimum cœpit augeri. Ad dictam solennitatem convenerunt plurimi Ecclesiæ etiam Prelæti, inter quos Honufrius successor Nicodemi in Patriarchatu Jerosolymitano, Joannes Archiepiscopus Nazarenus, et Petrus Bethleemitanus Pontifex, plures Græci et Armeni Ecclesiæ Dei Pastores.

Angelus Bethleemi moribundum sanat.

EX MS.

7 Nocte postera vir Dei Angelus, ut popularem auram declinaret, licentia *g* a Priore montis quæsita, ad squallentem accessit eremum ubi delituit quinquennio. Quo tempore Honufrius, Hierosolymitanus, de quo supra fecimus memoriam, animam expiravit: cui Joannes, B. Angeli frater germanus, cœlesti dono successit. At cum Angelus in ea solitudine degeret, plurimas cœlestes habuit revelationes; et inter ceteras, cum in ferventi desiderio oraret, apparuit E
ei Dominus Jesus dicens: Angele, per martyrii palmam ad Angelorum consortium assumeris; ideo versus Siciliam dirige calles, nam in illa insula, oppido quod Leocapta vocatur, diœcesis Agregentinæ, vitam gerit vir cui nomen Belingarius; potens quidem, sed hæreticus scelestus; duodecim namque jam annis nefandum cum sorore incestum committit: quod primo quidem exteros latebat, sed jam inverecundus factus nec Deum timet nec homines reveretur: asserens etiam amicis redarguentibus nullum omnino committere nefas, quin potius caritatis opus, eo quod vir sororis frigidus sit et impotens: nec (ut asserebat) aliqua maris et feminæ in eadem specie [conjunctionem] lex naturæ prohibet, si avium, quadrupedum, et omnium reptilium conditiones commiscentium attendantur; et indurato corde non veretur affirmare, Sanctam Ecclesiam non posse hæc prohibere. Ex ea nempe sorore tres excepit filios. Ambos admonebis secreto, ut pœnitentiam agentes a tam nefando desistant opere. Post plurimas tuas exhortationes, illis tibi non acquiescentibus, tale crimen publica prædicatione damnabis, Ecclesiæ etiam auctoritatem super decretum constituendum Christi auctoritate firmatam probabis. Attamen dico, quod mulier, aliquando sui sceleris pœnitens, misericordiam consequetur: Belingarius, F
in sua hæresi pariter et scelere pravo induratus, te necabit. Itaque pro fide ecclesiæ et virtute pudicitiæ, quasi alter Joannes Baptista, ad cœlestem gloriam aspirabis. Quibus auditis B. Angelus respondit: Domine Jesu Christe, in ditione tua cuncta sunt posita, neque tuæ decet velle repugnare voluntati. Plurima de miserabili Christicolarum persecutione eidem sunt revelata, futuris temporibus percipienda: Angelus vero post hæc Jerusalem rediens, vix ob sordem in eremo contractam a Pontifice, suo germano, agnitus est: cui et multis aliis visionem aperuit, et commissam eidem Siciliæ legationem: ibidemque in Septuagesima, fratre suo impulsore, prædicavit; ad quem audiendum frequenter ultra *h* septuaginta millia personarum convenisse sunt æstimati, doctrinam ejus et sapientiam admirantes: ex Judæis autem qui convenerant, ad baptismatis gratiam circiter octoginta sunt conversi.

secedit in ermeum, g

deinde apparente Christo in Siciliam dirigitur.

h

ANNOTATA.

a *Non additur* Patriarcha: *atque ita relinquitur locus suspicandi, quod hic titulus ab aliis postea additus sit, nihilo meliori jure, quam ad nomen* Sophronii Hierosolymitani

A rosolymitani *ante Vitam* S. Mariæ Ægyptiacæ, *maxima cum historiæ totius confusione, sicut ostendi ad* 2 *Aprilis. Simile quid* Ephremo *illi accidisse, qui Vitam* S. Mariæ Junioris *scripsit, cum non minori perturbatæ chronologiæ incommodo, ostendi ad diem* 16 *Martii, quando docui quomodo pro recentiori aliquo acceptus sit* S. Ephrem Syrus *tanto senior auctore vero, quam junior erat* Sophronius Patriarcha. *Idem accidisse tum aliis multis mihi persuadeo, tum etiam* Joanni *illi* Hierosolymitano, *Græcæ linguæ ignaro prorsusque Latino, qui scripsit librum de institutione Monachorum ad Caprasium, si tamen hic verum auctoris sui nomen præfert; de quo videbimus in Proliminari de Patriarchis Hierosolymitanis tractatu.*

neque indicatur Pascha Christianorum:

b *Cum certum sit* Pascha *diversissimo sæpe tempore celebrari solere a Judæis et Christianis, propter diversissimos utrorumque cyclos, hic modus loquendi, præterquam quod aptior sit adhuc Judæis* Angeli *parentibus, de quibus est sermo; etiam effugit omnes illas difficultates, quibus involverunt nos alii, diem Veneris seu Jovis sanctum cum* 24 *Martii die componentes anno non suo.*

c *Quanto hoc simplicius ac verosimilius, præ miraculoso* B *illo modo, quo in ecclesiam introductos ab Angelis palam conspicuis narrant alii?*

erratur tamen in ritu Græco.

d *Alii interim, contra omnem Ecclesiæ utriusque ritum, propius faciunt sisti ad altare, tanto minori cum verosimilitudine, quanto remotius a turba laicorum altare suum solent habere Græci. Non tamen hoc satis est ad verificandam rem ut hic gesta narratur, quia tempore Sacrificii aspectui nullius extra sacrum Adytum consistentis patet Altare, usque ad Communionem laicorum, neque credibile est Judæis casu aliquo permissum esse, ut intra Adyta consisterent, unde fideles ipsi excludebantur.*

e *Hoc quoque verosimilius dicitur, scilicet* septennes *potius quam* quadrimos *pueros in Patriarchalem familiam esse receptos.*

f *Optime dicuntur ad eum missi, penes quem verosimiliter solum potestas adhuc erat, ad religiosa vota recipiendi novitios debite probatos, neque hic prohibemur* Brocardum *intelligere.*

g *Etiam hoc prudenter.*

h *Immensam hyperbolen, alii melius reticuerunt.*

PARS SECUNDA.

Gesta S. Angeli in Europa et mors Leocatæ.

a Hierosolymis prædicat, b

C Ipse vero Angelus postmodum cum fratribus Joseph ex Emaus et Petro de Bethleem, et *a* Nicodemo Hierosolymitano navem ascendens *b* partis Januensium, xv Kal. Maji versus Siciliam appropinquaverunt. Et cum non procul a portu Siciliæ essent, ecce navem quatuor barbaricæ trieres invadunt, illamque brevi domitam prælio populus barbarus ingreditur, contra Christicolas contendunt, nunc manu, nunc pede conculcant. Quos B. Angelus sic alloquitur : Ah! ne servos Christi tantopere offendatis. Quidam vero præ ceteris ea verba indignantissime ferens, virum Dei magno ictu tutudit in faciem; deinde fuste accepto male illum feriebat. Vir autem Dei, oculis ad cœlum intensis et manibus expansis, orabat dicens : Libera nos Deus de manibus inimicorum, et da gloriam nomini tuo, ut gloriemur in laude tua, et liberentur dilecti tui. Ad hæc, emissum protinus de cœlo fulmen cecidit, et abundanti igne sexaginta barbarorum et amplius consumpsit, nullumque Christicolarum prorsus offendit; qui vero supervixerunt infidelium, se privatos lumine oculorum compererunt : et eos ut Dei misericordiam implorarent B. Angelus hortatus est, dicens, Qui crediderit Dominum Jesum Christum filium Dei, illuminantem omnem hominem venientem in hunc mundum, certum se habeat lumina recepturum. Ex eis igitur ducenti et eo amplius oculorum aciem receperunt, qui postmodum Messanæ urbi Siciliæ sunt advecti : qua in urbe mutus quidam B. Angelo orante obtulerat se, et linguæ usum recepit.

transit in Siciliam,

D

9 Non multo post Romam adiit, ubi cum Sanctorum limina visitaret, Beatis Francisco et Dominico in æde Lateranensi obviavit : quo in loco Franciscus, caritatis succensus ardore, spiritu prophetico alta voce B. Dominico dicit; ecce Angelus Hierosolymitanus, vir utique angelicus, Christi Martyr in brevi futurus : et ut insuperabilis erat humilitatis, in terra se prosternens, cœpit Angeli pedes deosculari. Et quamquam Angelus S. Franciscum numquam fuisset antea intuitus, eidem tamen intulit : Salve humilitatis exemplar, qui singulariter in corpore stigmata Domini Jesu portare *c* meruistis. Beatus vero Dominicus horum sermonum verba audiens, tacitus admirabatur.

Romæ SS. Dominico et Francisco occurrit,

c

10 Posthæc Angelus in Siciliam remeans, Panormum applicuit : ubi in monasterio ordinis S. Basilii, in quo B. Athanasius, tum Alexandrinus Patriarcha, sanctæ conversationis habitum primo susceperat, honorifice fuit acceptus. Prædicavit per dies quatuor ibidem verbum Dei. Ejus sermo adeo efficax fuit, ut Judæos plurimos converterit ad fidei orthodoxæ lumen. Deinde Agregentium pervenit; ubi prædicans per plurimos dies attentissime auditus, Deus virtutem dedit voci suæ : ita quod Deo cooperante multa miracula perficeret. Postmodum Angelus comitante Episcopo Panormitano Leocaptam pervenit. Diebus paucis transactis Belingarium hæreticum, de quo supra meminimus, vir sanctus ad se privatim vocavit, eique rem ex ordine patefecit, et non solum septies sed plusquam decies diversis illum diebus admonuit. Belingarius quoque suum defensabat scelus, et furore repletus, dicebat, illum non Angelum bonum, sed diabolum esse, hypocritam ac pseudoprædicatorem. Sanctus vero illi econtra dicebat, Nisi pœnitentiam egeris, certo scias tuum scelus, aliquanto prius absconditum, jam jamque tuis amicis consanguineis et familiaribus cum cunctorum cordis displicentia agnitum, toti mundo esse Deo jubente manifestandum, et cum Belingarius, non confitendo ita esse, ut etiam opinabantur propinqui; sed conditionaliter asserens illud esse secundum legem naturæ, contra quam neque Ecclesia valebat statuta condere; B. Angelus replicabat aliud esse naturæ brutorum et rationalium, quibus Deus prophetica Ps. 31, 8
voce ait, Nolite fieri sicut equus et mulus quibus non est intellectus. Cum vero Belingarius adderet, necesse factum in filiis Adæ; respondebat Angelus, Deu. 18, 9
tunc pro implendo dicto præcepto licuisse, sed multiplicato genere humano a Domino prohibitum fuisse, primo per Moysen, dicentem; Non revelabis turpitudinem sororis tuæ. Luc. 10, 16
Contra hoc quod dicebat, Ecclesiam non potuisse statuere, dicebat Angelus, oppositum ex Evangelio, Christo dicente Apostolis, Qui vos audit me audit etc; ita quod Ecclesiæ mandata, cum evidenter non sunt contra Deum, sunt Mat. 10, 20
suscipienda acsi ex ore Dei procederent : Vos, inquit Salvator, non estis qui loquimini, sed Spiritus Patris.

reversus in Siciliam

E

disputat cum incesto Beringario, sed frustra.

F

11 Duravit inter eos hujusmodi disputatio longo tempore : nec fuit inde pertinax sui erroris defensor conpunctus, ejus tamen soror, cui nomen Margarita erat, viro Dei prædicante post aliquot dies accessit cum filiis, quos de fratre conceperat : ac cum dolore vehementi, omni præsente populo, dixit : Angele, qui pro nostra salute missus es a D. Jesu Christo, precor ut hujus miseræ peccatricis animam commendatam habere digneris, ut tuis precibus veniam consequi

Qui post auditam sororis suæ pœnitentiam

A consequi mereatur. XII annis et eo amplius diabolicis laqueis irretita cum meo germano Belingario impudicam vitam gessi, et ex eo tres hos concepi peperique filios. Ad illam vero vir sanctus ait : Is qui venit peccatores salvos facere sua immensa misericordia, quoniam iniquitatem tuam cognoscis, veniam tibi præstare dignetur. Hac publica sceleris revelatione facta, Belingarius videns sororem amplius ejus condelectari nolle amplexu, sed ejus consortium prorsus devitare; in viri sancti necem virulento spiritu aspirabat. Sequenti nocte ei oraculo cœlesti revelatur quod die prima *d* Maji in eum irrueret veritatis et virtutis inimicus Belingarius, et plagas mortis eidem inferret, adjecitque eum supervicturum usque ad diem quintum Maji. Qui cum in crastino Fratribus Joseph, Petro, et Enoch retulisset quæ viderat et audierat; illi suadere cœperunt, ut a Leocapta discederet : quod si se non respiceret, comitum suorum saltem compassionem haberet. Tandem nulla prece motus respondit : Divino nutui repugnare non licet : hoc ipsum, non me petente, sed Deo decernente statutum est : quare nullus apud me precibus vestris locus esse potest. Comites proinde supplicationibus finem imposuerunt.

conspirat in necem Sancti :

B

12 Cumque jam dies neci dicta venisset: Missarum solenniis celebratis, B. Angelus prædicavit secus littus maris juxta ædem Apostolorum Philippi et Jacobi, quo et fere quinque millia hominum convenerant. Tum præfatus scelestus Belingarius, cum sathanæ *e* satellitibus gladiis evaginatis in virum Dei per medium populi irruerunt, inferentes quinque vulnera mortifera. Et licet potentissimus in illa regione esset ipse homicida opibus et amicis, tamen populus non potuit se continere, visa injuria illata servo Dei, quin in eum impetum facerent, volentes ipsum vita privare. Sed B. Angelus prohibuit dicens; Per Jesum Christum vos obsecro, ut nullus amico meo in aliquo noceat : per ipsum namque expeditius migro ad Creatorem. Illi sinite ultionem, qui ait, Da mihi vindictam et ego retribuam. Precor autem ut ad sororis ejus lares quam cito properetis, tollaturque de via, ne turbidus pudicitiæ hostis furibunde ad eam perveniat. Ipse quoque vir sanctus psallere cœpit, Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit etc. Tunc populus devotus, ad ejus patientiam admirans, eum asportavit ad domum in qua quiescere solebat; et continuo usque ad mortem monebat populum ad patientiam et perseverantiam, orans pro inimicis.

Hic ab eo percussus 1 Maji

Hebr. 10, 30

C

13 Adveniente die quinta quasi media nocte psallere cœpit, Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Et demum : In te Domine speravi. Et cum pervenisset ad illum versiculum : In manus tuas Domine commendo spiritum meum, vox cœlica audita est a circumfuso populo dicens : Angele, veni accipe perennis gloriæ coronam. Et statim reddidit Deo spiritum; auditæque fuerunt voces et harmoniæ cantus Angelorum, qui ejus animam concomitabantur in cœlum. Belingarius autem, cum ad sororis ædem cucurrisset nec eam invenisset, reversus in propriam domum, laqueo se suspendit. Corpus B. Angeli ut lux circumfulsit, ex cujus corpore odor suavissimus emanabat : corpus vero Belingarii in sterquilinio abjectum est.

moritur 5 Maji,

14 Anima vero B. Angeli apparuit Archiepiscopo Panormitano dicens : Frater et amice, ecce vado ad gloriam, ite et sepelite corpus meum : Archiepiscopus quoque mox ut ad Sancti viri corpus accessit : jussit ut per dies octo super terram custodiretur : honoravit interea corpus illud multis funeralibus obsequiis, sancto Martyre dignis. Per idem tempus plura ut quisquam crederet miracula facta fuerunt : nam surdis auditum, claudis gressum, cæcis visum reddidit. Octavo die traditum est corpus sepulturæ. Præmissa scriptis tradiderunt B. Angeli comites Petrus de Bethleem, Joseph ex Emaus et Enoch Hierosolymitanus. Obiit autem A. D. MCCXX, III nonas Maji. Miracula quæ quotidie operatur Deus in loco suæ sepulturæ, per Notarios oppidi in voluminibus ostenduntur scripta, nec valent faciliter recitari.

atque octavo post die sepelitur.

E

ANNOTATA.

a Nicodemi *nomen pro* Enoch *obrepsisse videtur solius librarii errore, siquidem rursus in fine nominantur tres socii, et horum tertius* Enoch.

b *Ecgraphum nostrum,* portui, *quod correxi. Hic autem adverto omissa Alexandrina excursione verosimiliter omnia hic narrari, quod scilicet navim hanc S. Angelus in aliquo alio portu ascenderit.*

c *Accepit stigmata* S. Franciscus *anno* 1224.

d *Celebratur* I *Maji festum* SS. Philippi et Jacobi Apostolorum : *qua die concionatum S. Angelum longe est verosimilius, atque sub concione vulneratum quarto post die obiisse : licet alii ad ceteras, etiam hoc adiderint, quod diem percussionis confuderint cum die obitus.*

E

e *Hoc iterum majorem veri speciem habet, multis comitatum Sicarium fuisse quando facinus istud ausus est, plures simul impetum fecisse in Sanctum ; quod et imagines declarant, cultrum pectori infixum et capiti impactum falcatum ensem repræsentantes. Itaque a Maurolico et hunc secuto Baronio recte dicitur S. Angelus occisus* ab infidelibus et hæreticis, *quos eo ævo multos per Italiam fuisse apparet ex historia S. Petri Martyris anno* 1252 *prope Mediolanum occisi, ab ibi dictis* Manichæis, *hominibus utique spurcissimis, quibus id nominis ideo inditum sit a seculi* 13 *fidelibus, comparando eos cum Manichæis primum ac proprie olim dictis. Ad Siciliam ipsam quod attinet, circa annum* 1230 *ibi constitutum fuisse Inquisitionis tribunal æstimat Paramus, libro de Origine Inquisitionis apud Rocchum Pirrum in Notitia Ecclesiæ Panormitanæ : qui eodem trahit Friderici Regis diploma quoddam, datum anno* 1213. *dicentis,* super eradicandæ autem hæreticæ pravitatis errorem, auxilium dabimus et operam efficacem.

Hæretici in Italia

et Sicilia sec. 13

APPENDIX I.

De tempore vitæ ac mortis S. Angeli, per verisimiliorem conjecturam quærendo.

F

Si tam multa tamque enormia errata Scriptorum, loca, tempora, personas, et ritus confundentium, non possint discipulis R. P. *Danielis persuadere, ea quæ apud se hactenus indubitata fuere scripta, inexcusabilia prorsus esse, atque omnino falso gerere titulum socii et oculati testis; saltem hæc tertia vita, dubitare eos credo faciet, an non multa sint ab auctoribus Vaticani atque Panormitani contextus audacissime interposita ; proinde excusabilem me esse suo Ordini, quod testimonia ex illis petita pro suæ prætensæ antiquitatis affirmatione recusem suscipere, validiori in contrarium auctoritate tum Sanwici tum aliorum obstante. Etenim apparet manifeste, tertiæ hujus Vitæ scriptorem, licet non profiteatur se integram dare, alio et quidem sinceriori in multis valdeque diverso contextu Vitæ, sub Enochi Hierosolymitani nomine editæ, usum : qui si haberetur, fortasse non admodum magna difficultas superesset ad veritatem certiori indagine consequendam, aut certe propius attingendam per tolerabiles aliquas conjecturas. Quid ni interim liceat super fictionum priorum ruinas fabricare aliquid, tantisper valiturum, donec aliunde major lux affulgeat? Lectori suo neque vim neque fucum facit, qui nihil certo veri habens quo pro certo substituat jam notis falsis*

Ex præmissis ut minimum sequitur,

duplicem S. Angeli Vitam non esse sinceram.

VIDE APP. TOM. VII MAJI NOT. 35

Si tamen is dicatur non 35 sed 28 annorum fuisse, cum obiit,

A *falsis, suggerit aliquid verosimile, idque arbitrio ejus relinquit probandum improbandumve.*

2 *Hac igitur venia præsumpta, dico, quod exigua mutatione facta in numero annorum, quo vixerit* S. Angelus *quando Martyr est factus, hæc saltem quam ultimo loco proposuimus Vita, possit salvari in multis, excusari in aliis; semper tamen supponendo, quod ipsa accepta non sit ex vere oculati testis scripto, sed ejus qui oculati testis personam fallaciter assumpsit, scripturus de rebus ex sola eaque confusa traditione habitis. Quæ autem ea mutatio? Non alia, quam ut qui anno ætatis* XXVIII *primum ordinatus Sacerdos dicitur, et septennio integro adeoque ad annum ætatis* XXXV *supervixisse; concipiatur anno* XXVIII *ætatis mortuus. Neque hoc concipietur omnino gratis, sed bono cum fundamento. Nam in Processu de miraculis S. Angeli* Michael Garnito, *testis* LXXXVI *num.* 135 *narrat, quomodo sibi apparuerit* S. Angelus, qui annos ætatis circiter viginti septem præseferens, habebat macidulam faciem, barbulam flavam, staturam mediocrem. *Et num.* 141 Maria, relicta qu. Petri Falcone, *testis* XCVI *dicit, quod* filiæ *suæ* Antoniæ dormienti apparuit in somnis Carmelitanus

sicuti ex ejus apparitionibus et imaginibus intelligitur;

B Frater, ætate juvenis, facie candidus, modicum habens barbæ; ipsa vero videbatur sibi coram eo tamquam coram S. Angelo genua flectere. *Unde autem hæc eis sic oblata species, ut S. Angelum videre se crederent, nisi quia talem videre consueverant in suis imaginibus, ex majorum traditione sic pingi solitis? Certe* Hentiona, uxor Angeli Smecca, *testis* LXXXIII *num.* 120, *cum graviter ægra* visa *esset sibi videre* per somnium personam gravem, in ætate juvenili, cum pallio albo, galero et scipione tamquam peregrinum... experrecta est de somno, plena ingenti fiducia, quod is qui visus fuerat, fuisset S. Angelus, cujus speciem ex ejus imaginibus cognoverat. *Neque ab hac delineatione abludit imago, quantumcum que rudis, præfixa Bellorosianæ editioni. Non est autem ei abroganda fides propterea quod imagines istæ, quibus conformes apparitiones fuerunt, repræsentent Sanctum* cum pallio albo, *loco variegati; quia mutato habitu in Ordine, consequens fuit eumdem mutari in imaginibus, saltem post factis, nec tamen mutari formam ac lineamenta vultuum et reliqui corporis. Nam et memoria nostra, quando reformatus fuit Patrum Carmelitarum antiquorum in Belgio habitus, vidimus omnes Sanctorum imagines quotquot antea circum ecclesiam eorum hic Antuerpiæ appensæ fuerant, nihil mutata*

C *pictura reliqua, mutavisse colorem tunicæ interioris, ex nigro in fuscum. Cum variegato autem pallio si apparuisset Sanctus, inassuetis ad ejusmodi spectaculum oculis, numquam fuisset agnitus pro* S. Angelo.

potuit eodem nascente Hierosolymis anno 1192,

3 *Tali jam posito fundamento, Sanctus, qui anno* MCCXX, *quando est occisus, agebat ætatis annum* XXVIII, *natus fuerit anno* MCXCII, *quinto post captam a Saracenis Jerusalem et a Latinis evacuatam: interea vero temporis potuit obiisse* Leontius, *quem Patriarcham Hierosolymitanum habuit primis sui Imperii annis Isaaccius Angelus; eique suffectus* Dositheus, *per suam translationem Constantinopolim, locum fecisse alteri, quem Nicetas non nominat, et gratiose possumus credere dictum fuisse* Nicodemum, *Nicodemo autem successisse* Onuphrium, Joannem *et* Enoch, *tamdiu tolerandos, donec aliunde alii certiores prodeant, qui Leontio Dositheoque successerint, et excludant istos.*

Nicodemus fuisse Patriarcha et post eum alii,

Nicodemus *porro parentes* S. Angeli *ex Judæis fecerit Christianos, puerumque ætatis suæ anno septimo orphanum receperit in familiam, ac Monachis Syro-græcis, ad* S. Annæ *loco Benedictinarum exulantium introductis, junxerit ætatis anno* XVIII, *Christi* MCCX; *circa idem tempus, quo* Albertus Dei gratia Hierosolymitanæ ecclesiæ vocatus Patriarcha *Latinus, idemque Apostolicæ Sedis Legatus, Accone residens,* Brocardo

D et ceteris Eremitis, qui sub ejus obedientia juxta fontem in monte Carmeli morabantur, *tradidit* vitæ formulam, *quam* juxta propositum *suum* tenere imposterum deberent. *Novæ autem Regulæ Institutique, in partibus Latinorum jurisdictioni adhuc subjectis feliciter pullulantis, fama adductus* Angelus; *dimisso Hierosolymitano monasterio (quod quia forte etiam ipsum Carmelitani Ordinis Regulam institutaque suscepit, per anticipationem vocari potuit a scriptore, ejusmodi mutationum momenta non curiose scrutato,* Carmelitarum Conventus) *dimisso, inquam, Hierosolymitano monasterio, haud satis tunc a Schismatis labe puro, transierit ad Carmelum, ibique receptus a* B. Brocardo, *vix alios sub se Fratres quam laicos habente, mox atque idoneam Ordinibus sacris ætatem attigit, ad eosdem sit promotus: non Hierosolymis, ubi* Nicodemi *successor* Honuphrius *schismaticus residebat; neque ritu Græco, qui Carmelitis idoneus non erat; sed Latino, per manus Latini apud Acconem Patriarchæ,* Thomæ *scilicet, qui Concilio Lateranensi* IV *interfuit, vel* Rodulfi; *incertum est enim uter altero prior post Albertum: certum est tamen eorum alterutrum superfuisse usque ad annum* MCCXXIV.

et interim Angelus factus Carmelita

ordinari Accone ritu Latino.

E *Certum est etiam quod eodem tempore civitas Acconensis, cui suberat Carmelus, proprium suum adhuc habebat Episcopum, qui potuit (si id Patriarcha non fecit) ordinavisse* Angelum, *et per omnes sacrorum Ordinum gradus promovisse, Sacerdotem eum faciens anno ætatis suæ* XXIV *inchoato secundum Canones, in diebus Quatuor-temporum, per Adventum præcedentem annum Domini* MCCXVI.

Iturus vero in Europam visitasse fratrem Hierosolymis,

4 *Tum vero, ex occasione quam mox indagabo mittendus in Europam, petierit facultatem revisendi loca sancta, Hierosolymis, Bethleemi, atque ad Jordanem; salutandi etiam fratris sui* Joannis, *si verum est quod fratrem habuerit, qui mortuo postea* Honuphrio *suffectus sit Hierosolymorum Patriarcha. Sed hic omnino non fuerit Carmelita, alioqui a Græco-Syris numquam eligendus recipiendusque: fuerit autem Patriarcha factus post martyrium* S. Angeli, *non ante; quia non est credibile Syro-Græcos promoturos ipsum fuisse ante ætatem legitimam, quæ tanta ut minimum fuisse debuit pro Patriarchis, quanta pro Presbyteris ordinandis, id est annorum* XXX. *Certe nullus erat qui Hierosolymitanum Clerum hoc tempore cogeret ad infractionem hujus canonis (quemadmodum Constantinopoli factum est sæpe, per Imperatorum Græcorum tyrannidem potius quam jussionem) Saracenis scilicet necdum se ingerentibus in talia, quomodo nunc faciunt Turcæ ad pecuniam extorquendam; Constantinopolitano autem Imperio sub Latinorum potestatem redacto, et eo qui Nicææ titulum adhuc usurpabat, auctoritatem non habente qua Hierosolymitanos longe dissitos ad nutum suum sequendum compelleret. Electionis autem Patriarchalis et consecrationis ritus legere qui volet, inveniet descriptos doctisque observationibus illustratos in Pontificali Haberti. Porro si* S. Angelus, *anno suam ordinationem immediate secuto, id est* MCCXVI, *post quinquemestrem ut summum, non vero quinquennem anachoresin, missus in Europam credatur, potuit Romæ in Basilica Lateranensi vidisse* SS. Franciscum *et* Dominicum: *si vero usque ad* MCCXIX *in Palæstina mansit, non potuit cum eisdem egisse nisi Perusii vel alicubi in Umbria, intra hebdomades illas paucas, quibus* S. Dominicus *ante ac post Pentecosten in Umbria fuit.*

non tunc, sed postea factum Patriarcham Græcum;

F

et an. 1216 *vel* 1219 *venisse in Italiam*

ad solicitandam approbationem Regulæ;

5 *Quod attinet ad causam, ob quam ex Palestina in Europam* S. Angelus *transierit, eam Vitæ auctor refundit in visiones et revelationes ipsi factas. De his nihil habeo quod affirmem vel negem; existimo tamen, ad missionem eidem vel concedendam vel imperandam, non defuisse Priori Brocardo causam aliam, quæ communem Ordinis necessitatem tranquillitatemque spectabat. Hanc ut intelligas, memineris velim anno* MCCXV *in Lateranensi Synodo* IV *fuisse prohibitum,* ne quis novam religionem

A religionem inveniat : sed quicumque voluerit ad religionem converti, unam de approbatis sumat : talis autem an esset Carmelitana cum ambigerent multi, eoque nomine Fratribus inciperent esse molesti; agendum apud Apostolicam Sedem fuit, actumque est diu, nec ante annum MCCXXVI peractum est quidpiam. Qui id egerint nusquam inveniuntur a scriptoribus nominati: libera igitur relinquitur sua cuique conjectura. Mea huc propendet, ut Landfrancum fuisse putem, quem S. Angelo socium assignat Philippus Metius, grandi ætate atque experientia virum, sed gradu laicum : cui propterea ex paucis qui aderant Sacerdotibus, et his minime grandævis, (quantum ego quidem existimo) utpote post editionem Regulæ et res secundum eam ordinatas primum promoveri cœptis; ex paucis, inquam, qui suppetebant Sacerdotibus junctus fuerit S. Landfranco Angelus; juvenis quidem, sed magna virtute et gratia instructus a Deo, quæ defectum suppleret ætatis, et nata esset favorem conciliare, accedente præsertim singulari ad prædicandum talento zeli atque eloquentiæ.

una cum Landfranco socio,

6 Hi ergo duo (nam alios tres, in Vita commemoratos, eodem jure possum omittere, quo prætensus Enoch Landfrancum prætermisit) duo, inquam isti terrestri itinere per regiones, Latinis etiamnum subditas, recta iverint Alexandriam; non illam Ægypti totius metropolim, quod vitarum prolixiorum auctores decepit (hæc enim sub Saracenis erat, nec Patriarchas habebat nisi Jacobitas vel Melchitas hæreticos) sed in confinio Syriæ atque Ciliciæ insignem urbem et Episcopalem in sinu Issico, sub Patriarcha Antiocheno et Archiepiscopo Anazarbensi, in notitia antiqua Latina quinque Patriarchatuum apud Carolum a S. Paulo pag. 75 dicta Alexandros, id est Panna, unde in pseudosynodo Hierosolymitana (in qua fingitur canonizatus S. Angelus) inter titulos Episcopatuum ex aliquo veteri Catalogo sumptos, nominatur Episcopus Panadensis seu Penadensis. Etenim cum maris mediterranei littora, secundum Ægyptum Libyamque et Africam protensa, tota essent sub potestate Saracenorum; dubium nullum est, quin Christianorum naves contraria eis littora legerent. Ab Alexandria autem ista, quam dixi, rectus cursus teneri poterat per mare Cilicium, Pamphilium, Rhodiumque secundum Cretam, versus mare Ionium, atque inde in mare Tyrrhenum, ad Portum Romanum. Cum vero in dicta Alexandria Latinus Episcopus procul dubio fuerit, æque ac ceteris in urbibus una cum Constantinopolitano Imperio occupatis in Syria atque Cilicia ; nihil prohibet opinari eum fuisse Athanasium de Claromonte, fratrem Frederici; qui cum esset sacrarum Reliquiarum colligendarum studiosissimus, gratificari eidem volens frater Episcopus, usus sit opportunitate euntis ad Curiam S. Angeli.

navim conscendens Alexandriæ in Syria, B

ubi Episcopus Latinus potest fuisse Athanasius, C

7 Hic vero Pontificem non in Urbe-veteri, sed Romæ debuit reperisse : apud quem cum diu protraheretur Ordinis et Regulæ confirmandæ negotium (uti ejusmodi negotia omnia facile inveniunt obicem aliquem) jamque sub finem anni MCCXIX egressus Roma Pontifex alia omnia curaret, spectantia ad exercitum Christianorum Damiatam obsidentium, similesque res maximas atque urgentissimas; desperantes de celeri negotii sui principalis exitu Angelus atque Landfrancus, decreverint excurrere in Siciliam, ibidem corrogaturi eleemosynas in subsidium Terræ-sanctæ; quod et in Italia fecisse eos credo, et hanc alteram commissionis eorum partem fuisse. Memini enim me apud P. Lezanam aut P. Danielem, nescio quo loco, legere commendatitias litteras, Carmelitis datas cum insigni commendatione utilis studii ea in re positi. Promovere consilium commendatione sua potuit Federicus de Claromonte, carum habens S. Angelum cum socio, tum meritis eorum tum fratris intuitu : et simul tradere Reliquias, quas Panormum ferrent ad Archiepiscopum Berardum. Hunc porro non invenientes Panormi, et in Balneis esse intelligentes; Reliquias quidem Panormi reliquerint, litteras vero ad eum tulerint; intellectisque scandalis, quæ Leocatæ creabat Berengarii incestus diuturnus, hæreticorumque frequentia, suadente ac deducente Archiepiscopo, huc excurrerint, Berengarium secreta, hæreticos publica correctione castigaturi et emendaturi si possent. Sed hi cum impatientes monitorum, in concionatoris sibi invisi necem conspirassent, ipsum quidem, facto contra dicentem impetu, vulnerarint letaliter, socium vero inclementer habuerint. D

occiso Leocatæ Angelo,

8 Landfrancus post Angeli mortem regressus in Italiam ad Pontificem Honorium, jam Urbe-veteri commorantem, mox inde curaverit in Carmelum scribere rei gestæ ordinem, vulgari forsan Italica lingua : vel saltem anno MCCXXVI, expedito feliciter quod intendebat Regulæ confirmandæ negotio, ipso in Carmelo scripserit quidpiam, devolutisque annis aliquot migrarit cum aliis in Siciliam, ibique optaverit sepulturam, ubi suus S. Angelus sepultus clarebat miraculis, relicta saltem oretenus nonnulla memoria Martyrii præmemorati. Hujusmodi relationem Landfranci absque auctoris nomine postmodum nactus aliquis, vero seu falso nomine Enoch, una cum obscura fama nonnullarum rerum de vita S. Angeli Hierosolymis aut in Carmelo; vel ipsemet commentus aliquam rerum in Palæstina gestarum fabulam potius quam historiam; confecerit Vitam, fortassis circa finem seculi XIII, non sine erroribus; facile ignoscendis, si non arrogasset sibi nomen auctoritatemque oculati testis. Sic scriptam Vitam habuerit et secutus sit Auctor Collectionis Ultrajectinæ, nihil addens nisi duas ultimas lineas, nonnulla fortassis omittens : majori utrumque fide, quam alius postea seculo XV eamdem Vitam extendit et auxit; auxit vero non tantum miraculis multis, ex Eliæ et Elisæi Prophetarum historia mutuatis, sed etiam minutissimis pluribus circumstantiis, tanto ineptioribus, quanto ad majorem certæ scientiæ speciem fidentius confictis, quas ostendimus omnes repugnare rationibus temporum, locorum, ac rituum. Denique talibus laciniis auctam Vitam, uti eam ex Gonono habemus, simili fide expoliendam cultiorique Latinitate donandam susceperit alius ante finem seculi XV; idque fecerit non sine novis additamentis, cum quibus accepimus seculo XVI fide optima excusam Panormi.

reversus Landfrancus narrarit aut scripserit aliquid, E

quod alii postea sub Enochi nomine amplificarunt :

9 Equidem nihil horum affirmo : sed erroribus fraudibusque detectis solum quæro verosimile aliquod fundamentum, cui inædificari potuerit farrago ista tot figmentorum. Si recte conjectasse videar; gratulabor mihi quod per ruinas tot intolerabilium ineptiarum viam aperuerim ad qualemcumque verisimilitudinem : si melior alia via cuiquam occurrat, per quam historiæ substantia adhuc melius salvetur, circumstantiis fabulosis sepositis; eamdem me doceat, succurratque historiæ tam densa caligine seculis jam aliquot obseptæ. Interim RR. PP. Carmelitæ, si ex vitis BB. Alberti Patriarchæ et Petri Thomasii, apud Saracenum et eos quos Saracenus secutus est duces, portentosam omnino in speciem deformatis, nondum didicerunt, quam facile suo in Ordine antiquitus invaluerint et increverint fabulæ, ipsorummet judicio nunc damnatæ; saltem jam id discant ex Vita S. Angeli, quam credulitati suæ tamdiu vident illusisse. Neque injuriam suam interpretentur, quod viri eruditi, circa nonnullas alias Carmelitanæ historiæ partes simili examine versati, easdem nolint ad prætensæ antiquitatis probationem recipere.

documentum Lectoribus ipsisque Carmelitis, F

ut dubitare incipiant.

10 Finem hic volebam facere, sed manum ad tabulam revocat Archiepiscopus Panormitanus, anonymus in MS. Ultrajectino, ac verosimiliter etiam antiquiori Vita, quam secutus est Auctor; ejusdem vero interpolatori utrique falso nomine dictus Godfredus. Hic unde obrepere potuerit, requirens, in catalogo Episcoporum Agrigentinæ Ecclesiæ, cui subjacet oppidum Leocatense,

Gotfredus Episc. non fuerit Panormitanus,

A *tense, apud Rocchum Pirrum invenio* Fr. Gottofredum de Roncionibus a Pisis, *Ecclesiæ isti præsidentem ab anno* MCCLXV *usque ad* MCCLXX. *Deinde reflectens oculos ad verba Bellorosii, epilogum scribentis; quibus dicitur, quod* ex sepulturæ loco, et quasi ex ore sepulti, fecit Deus repente lilium pulchrum enasci, quoties incisum, statim renatum; et hoc miraculo permoti incolæ locum effoderunt, ubi inventum corpus miro fragrans odore, idque honorifice reposuerunt in arca honestissima; *rem tam memorabilem, aliis quæ Leocatæ fuerant acta scribentibus præteritam, quia non nisi jam mortuo Sancto gestam, suspicatus sum pertinere ad istius* Gottofredi *ætatem, qui prædictæ Translationi consensum, ac verosimiliter etiam præsentiam manusque commodarit : atque hinc factum esse, ut confusa apud posteros memoria utriusque Antistitis, qui sepulturam curarat, quique translationem, unius nomen transierit ad alterum, cum manifesto parachronismo.*

sed Agrigentinus, qui corpus elevarit.

11 *Liceat nunc porro divinam demirari providentiam, quæ voluit ut procul a Sicilia Italiaque, nostro in Belgio, etiam post illustrium Ecclesiarum bibliothecas expilatas dissipatasque; sub hæreticorum dominatu, conservaretur MS. Ultrajectinum, donec ecgraphum inde sumendum curaret noster Heribertus Rosweidus. Hoc enim nisi fuisset, vix aliquid tolerabilis conjecturæ potuissemus educere ex tam enormiter interpolata apud Gononum ac Bellorosium* S. Angeli *Vita. Adeo ut mihi videar haud incongrue aptare illi MS. posse, quod longe subliomiori diviniorique in sensu dicitur in Psalmo* CXVII, Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli : a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. *Habuit eam Vitam P. Daniel a Virgine Maria, nec scivit æstimare; utpote in ea nihil inveniens, quo prætensiones suas contra me firmaret. Habui et ego eamdem tamdiu in scriniis, indeque eductam anno* MDCLXXIV *cum accepissem in manus, scribens tunc brevem de* S. Angeli *Vita commentariolum, tractatui de miraculis præponendum, deinde vero propter Carmelitani Speculi expectationem suppressum, nec nominandam quidem putaveram; ratus non esse aliud quam vile compendium, ex Vita apud Gononum excusa desumptum. Nunc vero, post omnium accuratum examen, judico præ ceteris acceptabilem; utpote pauca eaque excusabilia peccantem Et quamvis propter auctoritatem eorum, qui S. Angelum* patria Siculum *videntur fecisse, non leviter formidem, ne tota historia de conversis in Jerusalem parentibus, et filiorum educatione* C *apud Nicodemum Patriarcham, gratis conficta sit; malo tamen qua possum cedere; si forte indulgentia, qua id totum suscipio, conducat aliquid ad faciendum* utraque unum, *et dissidentes animos componendum.*

Interim gratulor mihi de servato MS. Ultrajectino, B

ex quo verosimilis conjectura educi potuit.

APPENDIX II.

De quibusdam in Sicilia Conventibus, qui ante solennem migrationem Ordinis ibidem extitisse dicuntur.

N*on est mihi animus in hac Appendice agere de iis conventibus, quorum antiquitas ex sola Bellorosianæ editionis Vita probatur : stat ea vel ruat, prout ipsa fidem per prædicta amisit, vel per congruas aliter sentientium responsiones recuperabit. Ad alios transeo, qui sive hactenus sint nominati sive non, aliunde videntur probari apud Annalium Carmeliticorum scriptorem Lezanam. Primus in ordine proponitur conventus, apud* Leontinos *fundatus (ut prætenditur) anno* DCCCXXXVII. *Ut autem probetur intentum, offertur attestatio authentica et jurata illorum, qui anno* MDCXXXIV *rogatu Prioris,* unanimiter et concorditer oculis perspexerunt tectum venerabilis antiquissimæque ecclesiæ S. Mariæ de monte Carmelo, quod coopertum est cum

Prætensus Leontinis conventus pro an. 837.

tabulis et trabbis; videruntque ac legerunt quoddam scriptum seu pittaphium scripturæ, quæ scritura sic exponit. DIE DECIMA QUINTA FEBRUARII UNDECIMA INDICTIONE 837. Vigore cujus millesimi exponitur antiquitas dicti conventus, et ab antiquis scriptoribus semper est expositum, per famam publicam, quod dictus conventus est primus conventus totius Ordinis Carmelitarum, præter de illo conventu de Monte Carmeli extra regnum. *Jam alibi dictum est, et fusius demonstrabitur in Tractatu ad* 3 *tomum præliminari, usum Cyfrarum, quales in tecto illo conspiciuntur, non innotuisse Europæ nostræ nisi post Alphonsinas tabulas in Hispania conditas, editasque post annum* MCCXL. *Sed missum facio argumentum istud, et cum anno qualitercumque notato, compono* Indictionem XI, *expresso ad longum numero, ne quis errorem scriptorium credat. Hæc autem non conveniunt, ut notum est omnibus Chronologiæ tironibus, qui ex Petavio lib* II *de Doctrina temporum cap.* 20 *didicerunt,* Indictiones sic esse putandas, ac tali annorum ordine percurrendas, ut annus decimus quintus quilibet post annum Christi CCCXII, Indictione I notetur a Septembri, a Januario vero decimus sextus : E *et illud inquit extra* controversiam est : *itaque cum anno* DCCCXXXVII, *mense Februario, numerari debet Indictio, non* UNDECIMA, *sed* DECIMAQUINTA. *Quisquis igitur Romanis litteris, in trabe ista antiquitus descriptis neque a se intellectis, Barbaricas addidit zyfras; aliud nihil lucratus est, quam quod novo exemplo certiorem me reddiderit, primo quam levi nulloque fundamento opus habeat præjudicata credulitas in Ordine Carmelitano, ut prætensam in eo antiquitatem solide stabilitam credat; deinde quam bona fide, sed exiguo judicio, Annales suos compilaverit Lezana, vel nihil vel parum sciens dubitare, neque æstimare, utrum id quod sibi offerebatur ad probationem faceret an non.*

male componit cyfram anni cum Indict. II :

13 *Proinde jam non miror, quod idem Lezana, pro suorum apud* Panormum *vetustate extare dicat* monumenta duo, quorum alterum est inscriptio quædam in trabe tecti ejusdem monasterii, posita sub his numeris grandiori charactere sculptis MCXVIII; alterum inscriptio altera, cuidam sepulcro ejusdem ecclesiæ sub his MCXXI. *Ut enim in his nulla fraus subsit; ad summum probatur, prius fundatam fuisse ecclesiam istam, non autem in ea fuisse Carmelitas; non magis certe, quam si ea invenirentur* in ecclesia anno MCCXII fundari Patavii cœpta, *ut ait Lezana,* et Monialibus sub titulo Purificationis concessa, ac tandem MCCC tradita Carmelitis. *Quod si tales annorum notæ lignis lapidibusque inhærentes, non probant possessorum hodiernorum antiquitatem; multo minus eam probabunt notæ istiusmodi, impressæ mobilibus rebus ac facile dominum mutantibus, qualis est* Pixis, ubi sanctissimum Christi corpus servatur, *quæ est* conventus civitatis Soteræ diœcesis Agrigentinæ, *et inscribitur* tempore Urbani III; *quamvis* maxime ex hac inscriptione *Soterenses Carmelitæ probatam crediderint suam eo loco vetustatem, in relatione facta Innocentio X, ut scribit Lezana ad annum præcitatum. Licet enim Urbanus III vita functus sit anno* MCLXXXVII, *hoc tamen ipsis non magis prodest, quam alicui, heri creato nobili, ad avitam stirpis suæ claritatem probandam, gladium Caroli V emisse vel accepisse donatum.* F

Annus 1118 *et* 1121 *alicubi notatus non probat Carmelitas tunc fuisse Panormi :*

neque ciborium Soteræ sub nota Urbani 3,

14 *Circa Drepanum anno* MCCL *concessam esse Carmelitis ecclesiam Annuntiationis, ex nostro* Octavio *Cajetano ac publicis fundationis tabulis docet idem* Lezana : *sed ea ætate non contentus, vult ipsos prius in urbe possedisse ecclesiam S. Mariæ de Partu, nullo alio fundamento, quam quod ex hac in illam translata sit celebris quædam Deiparæ statua : quasi consequens sit, Carmelitas, ibi antea habitantes, anno* MCCXXX *excepisse appulsam illuc miraculosam imaginem, et postea simul cum ea migrasse. Interim ibidem olim habitasse alterius*

vel imago vetus Deiparæ Drepani :

A *alterius instituti monachos, intelligitur ex residuis parietinis; in quibus fatetur Lezana etiam hodie depictos cerni Fratres* in vestimentis oblongis, *non barratis aut variegatis, quæ tunc erant insignia Ordinis,* sed subnigri coloris. *Verosimilius est igitur, cum istuc imago sacra appulit, locum eum fuisse Basilianorum, quibus deficientibus, et in suburbio clarescentibus Carmelitis, non incongruum fui his eam permitti, qui specialem Deiparæ cultum ipso etiam nomine suo profitebantur.*

aut Rochus Pirrus, dubitare nesciens

15 *Vir æque ac* Lezana *bonus, et circa antiquitates Carmelitanas nescius dubitare, fuit* Rocchus Pirrus, *in toto suo opere, sine scrupulo usus notitiis e* S. Angeli *Vita acceptis. Quare nec eo loco, ubi manibus ipsam tenebat falsitatem, id est in Notitia Ecclesiæ Agrigentinæ, ausus est eam rejicere : sed videns ibi Archiepiscopum* Gaufredum *a Sede illa indubitabili auctoritate dejectum; imaginatus sibi est aliquem ejus Vicarium; dupliciter errans, sive quando credidit, explicatione tali servari fidem testis (uti prætenditur) oculati; sive quando persuasit sibi, habendam rei novæ fidem sine exemplo ullius alterius facti, quo Archiepiscopus Berardus alias probaretur Vicariis sic usus, ut fuerint a populo* Archiepicopi *dicti. Auctor iste in Notitia Ec-* B *clesiæ Messanensis pag.* 392 *Bonfiglium arguit, quod dicat Carmelitanam familiam venisse in Siciliam anno* MCCLXVII. Ego enim, *inquit,* lego in quodam diplomate, quod extat in tabulario S. Placidi Messanæ, dato anno MCLXXIII mense Decembri Indictione VI, regni Wilhelmi II anno III, Simonem quemdam Regium Seneschallum, pro anima Regis Rogerii ejusque uxoris Helviræ multa prædia dedisse Fratribus Carmelitanis Messanæ. *Ita Rocchus : sed an etiam chronatacticos characteres examinavit, verene subsisterent? Non videtur. Siquidem* Guilielmus I *cognomento* Malus, *ipsomet teste in prævia Regum Siciliæ chronologia,* obiit Panormi pridie kalendis Maji anno MCLXVI, *eique mox successit filius* Guililemus II *cognomento* Bonus : *qui proinde mense Decembri anni* MCLXXIII, *numerabat Regni annum, non* III, *sed* VIII *a semestri inchoatum : Indictio autem* VI *ejusdem anni finem acceperat mense Septembri, et mense Decembri in cursu erat Indictio* VII. *Denique hoc illud erat tempus, quo primus Carmeli Prior* Bartholdus *adhuc vivebat, et recens novi propositi rigor non potuisset pati* multa prædia, *qualia hic dicuntur esse donata, quæ vix demum in laxiori postmodum disciplina seculis exinde secutis recepta sunt in Ordine.*

de antiquitate conventus Messanæ pro an. 1173

C 16 *Idem Pirrus in litteris, ad Generalem Ordinis Stratium datis an.* 1627, *agnoscit* Carmelitas Fratres et Moniales Panormi sedem habuisse sub tempore anni MCXVIII : *sed hanc suam opinionem in mera fundari conjectura, haud obscure significavit per alias litteras, eodem anno datas (utrasque autem refert Lezana ad ann.* 1220) *quibus scribit,* Adelasiam Hierosolymitanam Reginam, *imo Hierosolymitani Regis pellicem (utpote quæ uxorem vivam habenti incestis nuptiis se copulavit, cum maximo totius Christianitatis scandalo) scribit, inquam,* Adelasiam, reversam e Hierosolymis in Siciliam aliquos secum Religiosos portasse, et (ut † creditur) etiam Carmelitanos nonnullos, ipsisque fundasse Panormi domum aliamque Messanæ. *Florebat tunc Hierosolymis, indeque per Europam est dispersa Religio seu Congregatio Canonicorum Regularium S. Sepulchri. Hujus professores in Siciliam traductos ab Adelasia crediderim : de Carmelitis quod additur* credi, *non debet supponi vere credi, donec probetur aliud habere fundamentum, quam ipsorummet Carmelitarum, proprias origines ignorantium, easque antiquissimas cupientium, divinationem gratuitam.*

et Panormi pro an. 1118

17 *Idem dixeris de primordiis conventuum Saccæ, Libæi, Leocatæ, ac Drepani, ad annum* MCCXX *relatorum ab Ægidio Leoindelicato, in libro quem edidit* anno 1600 *et Viridarium Carmelitanum nuncupavit.* D *Hunc enim auctorem in istis omnibus allegans et secutus Rocchus Pirrus nihil novæ eidem confert auctoritatis. Sicuti nec Joannes Baptista de Grossis, quando in Catanensi Decachordo seu Notitia novissima sacræ Catanensis Ecclesiæ, impressa Catanæ an.* 1642, *pag.* 157, *citato eodem Ægidio, suadere nititur, quod* ab anno MCC usque ad MCCVII interjecto spatio, nova Carmelitarum Colonia Catanæ suscepta est, rem promovente Constantia Augusta, Henrici VI Cæsaris uxore, Frederici II etiam Cæsaris matre, Siciliæ Regina, quæ et cœnobii hujus fundatrix a majoribus memoratur. *Auctorem gravem vocat Lezana, et talis omnino fuerit necesse sit, qui Carmelitanæ antiquitati sic favet, æque ac Julianus Petri, Luitprandus Ticinensis, atque Haubertus Hispalensis, non alio ex merito Carmelitis laudati. Ego nihil homini detractum volo, qui se Theologiæ sacræ ac Juris utriusque Doctorem appellat et Protonotarium Apostolicum : non possum tamen non credere oculis meis, quibus ejus librum, uti in Musæo nostro est, legens, video toto primo Modulo Chordæ* 2 *haberi ab eo pro monumentis gravibus ac fide dignis, Continuationem Argenidis Barclaii et alias quisquilias similes.* E

aut alibi ex fide Viridarii Carmelit.

AD DIEM VI.

DE S. THEODOTO MART.

Fol. 104 *col.* 2 *post num.* 2 *adde;*

3 *Testium ejusdem Martyris festum Menæa excusa offerunt* II *Martii, quando nomen inscribitur Ephemeridi metricæ, tamquam eo die præcipue colendi.* NOT. 10

Δευτερίῃ ἔδῃ οὐρανίους Θεόδοτος εἰς ὅρμους,
Theodotus cœlos ascendit luce secunda.

Non autem solum poetice id dici (sicut alibi sæpe in hac ephemeride, qualemcumque diem cultus ita accipiente acsi fuisse dies obitus) intelligitur ex Elogio addito, quod, idem cum hic postremum expresso, circa finem sic variatur : Cessante persecutione propter decretum Constantini Magni Imperatoris, dimissus est ex carcere XIX Januarii, in qua festivam ejus memoriam agimus : secundoque post anno ad Dominum emigravit, cum ageretur secunda dies Martii : quapropter iterum facimus festum. *Decretum illud, promulgatum fuit anno* CCCXII *exeunte : mors ergo Sancti in annum* CCCXIV *referenda fuit : et utrumque festum videtur Cypriis proprium fuisse, hoc vero quod* VI *Maji agitur, esse translationis alicujus, ex Cypro Constantinopolim nescio* F *quando factæ.*

DE S. JOANNE DAMASCENO.

Fol. 115 *col.* 2 *post Annotata adde :*

Sextum inter Opuscula S. Petri Cœlestini Papæ V, per R. P. Cœlestinum Teleram edita Neapoli an. 1640, NOT. 11 *cui titulus* De miraculis B. Mariæ Virginis, *inchoatur ab historia relata hoc* 3 *Capite, tacito eum cui contigit nomine, in hunc modum.* Accusatus fuit quidam Sacerdos, quod falsam epistolam scripsisset contra Imperatorem, de quo in culpa non erat : datur tamen contra ejus sententia, ut manus abscindatur, quia scriptura videbatur sua. Quod et factum est, et suspensa est manus ante ecclesiam illius Sacerdotis, quæ ecclesia titulo B. Mariæ Virginis erat insignita. Sed Sacerdos de hoc facto gratias Deo reddebat : dolebat tamen, quia non poterat Deo Sacrificium offerre. His autem mox ad imaginem Virginis veniens, aperto vulnere cum ea pie rixabatur : Hæccine, Domina, nostrorum sunt præmia meritorum ? Hæccine tuorum beatitudo servorum ? Ecce, Domina mea, digne pro meritis peccatorum meorum me puniri voluisti, sed cur officii tui instrumentum abscindi permisisti ? Hæc quidem manus sæpius scribebat

 cantica

A cantica tuæ laudis, et in honore tuo sacrificium Deo offerebat. Factum est autem post hæc nocte quadam, cum ille in lectulo fessus non dormiens sed vigilans pausaret, adfuit Beata Virgo dicens ei : Quid agis, puer mi fidelissime? Heu, inquit ille, Domina, quid me interrogas? Imo ego te interrogo, Ubi eras quando talia sustinui? Ecce in ecclesia pendet abscissa manus servi tui. At illa : Confortare, fili mi, manum tibi restaurare potest, qui totum hominem fecit ex nihilo. Hæc dicens, eo vidente, illa perrexit ad ecclesiam, delatamque inde manum ejus brachio restituit, et valedicens abiit. Tunc ille gratias agens, reddita diei luce, Missam B. Mariæ solenniter decantavit. Quo audito Imperator pedester ad eum venit : et ore proprio deosculans manum, veniam petiit ab eo humiliter. *Vides, lector, quomodo historia in substantia eadem, varietur in circumstantiis per plurium ora et calamos transiens; neque referre quam magnus, vel quam sanctus aliquis auctor sit; sed quam solicitus ut quæ narrat vel scribit ex originalibus fontibus hauriat : quod juverit observasse, ut rationem Operis nostri consiliumque servandæ primigeniæ phraseos magis probes.*

B

DE B. PRUDENTIA VIRG.

Fol. 128 *col.* 2 *lin.* 5 *post* evanuerunt, *sequentia sic lege : Horum unum in Vita B. Magdalenæ Albricæ, per Hieronymum Borserium collecta, impressaque Comi anno* 1624, *qua sumus usi ad* XIII *Maji, pag.* 67 *explicatur, per subscriptionem ipsi votivæ tabellæ additam :* Quædam Domina Catharina recepit sanitatem ad sepulcrum hujus venerabilis Dominæ Prudentiæ istius. Obiit pridie Nonas Maji MCCCCXCII. *Ceterorum miraculorum nullam conservatam fuisse in scriptis notitiam etc.* NOT. 12

AD DIEM VII.

DE JOANNE BEVERLAC.

Fol 167 *ad finem num.* 2 *adde :*

His impressis accepimus ab humanissimo viro Guilielmo Dugdallo, ex MS. bibliothecæ Coloniensis, alterum exemplar Vitæ atque miraculorum fere usque ad finem primæ collectionis, nam reliqua evulsa erant : quod ecgraphum commendamus posteris, conferendum cum hic editis, haud paulo quidem perfectioribus illo, aliquid tamen haud inutilis lucis per ejusmodi collationem accepturis, quod in appendice non potest ita commode fieri. NOT. 13

C *Fol.* 168 *num.* 7 *adde :*

Quid porro secutum sit declaravit nobis, qui tunc in iis partibus vivebat R. P. Joannes Turnerus, et modo nobiscum Antuerpiæ vivit, optimus senex nostræque societatis Sacerdos, manu propria sic scribens : Sparsa rei fama, plurimos continuo excivit spectatores, atque in his Catholicos non paucos, cupientes venire in partem aliquam tam æstimabilis thesauri : sed Pseudo-Episcopi diligentia prævertit, jussitque omnia e, quo fuerant loco reperta, condi denuo, Regina nihilominus, mox ut inaudiit, volens quacumque ratione pietati suæ facere satis, viro nobili commendavit negotium tam sibi carum. Qui nihil cunctatus, adeo efficaciter egit cum Vice comite loci, ut is assumpto secum Henrico Collingwodo, nostræ etiam Societatis Sacerdote, evocatum noctu æditunm jusserit reserare ecclesiam, ac refossam ubi condita erat cistulam efferre. Qua aperta, secrevit noster duo insignia ossa brachii vel femoris, quorum alterum Reginæ ferret, uti factum est; alterum servaret sibi. Hunc deinde prædicto P. Turnero, suo tunc Superiori, reliquit : qui thecæ argenteæ inclusam misit Audomaropolim, ad suæ nationis Seminarium, ubi in oratione Sodalitii Mariani religiose conservatur et colitur. *Ita ille hoc. quo nunc scribimus et primam Maji partem edimus, anno* MDCLXXX. D NOT. 14

AD DIEM VIII.

MIRACULA S. GIBRIANI.

Fol. 300 *Ponenda fuissent* S. Gibriani miracula, *libris duobus distincta, qualia tandem accepimus Remis; sed triplex S. Angeli Carmelitæ Vita, cum prolixis ad eam observationibus, quam caritatis intuitu prætermissam cupiebam, hujus tomi molem sic fecit excrescere, ut necesse fuerit ad æqualitatem faciendam, ad tomi* 3 *Appendicem illa reservare. Istic ergo lector reperiet omnia.* NOT. 15

AD DIEM IX.

DE S. GREGORIO NAZIANZENO.

Fol. 369 *col.* 2 *ante* §. 3, *appone sequentia.* NOT. 16

Nolim hic dissimulare, quod hæc ipsa meditans, nonnullaque eorum quæ proposui innovandæ chronologiæ fundamenta communicans cum eruditioribus quibusdam amicis, non omnes æque assentientes habuerim. Erant quibus videbatur superstitiosa solicitudo cavendi, ne ex patre jam Episcopo natus crederetur Nazianzenus; metuebantque ne ex nostræ ac paulo superioris ætatis præjudicio procederet illa, hæreticis nupturientibus, risum motura. Alteri difficile captu apparebat, quod homo, in nostra sententia octogenarius quando Constantinopolim venit, tanta dicendi gratia simul et efficacia devincere sibi auditores potuerit, etiam heterodoxos, in sua Anastasia publice prædicans, quantum ex ipsiusmet relatu novimus; maxime cum reverso in patriam adhuc libuerit de vita sua carmen scribere. Omnes denique jurabant, in cunctis, quotquot viderant et me rogante denuo inspexerant, exemplaribus MSS. constanter et signanter legi, — ὅσος διῆλθε θυσιῶν ἐμοὶ χρόνος : *fatebantur alioqui magnus esse, et (absque prædictis scrupulis foret) omnino convincentes rationes, quibus majorem Sancto ætatem conabar adstruere.* E

Ad primum quod attinet, respondeo ego, Hieronymi testimonium, qui solis triginta annis Nazianzeno superfuit, esse ejusmodi, ut antiquum satis videri debeat ad persuadendum, Apostolicam fuisse traditionem, qua ordinatus Episcopus jubebatur continentiam ab uxore polliceri, pro mœcho habendus si aliter fecisset. Audi nunc eodem ipso tempore, quo florebat scribebatque Hieronymus, Synesium Sophistam, cujus, lapidem (uti dicitur) omnem moventis ne cogeretur Episcopus fieri, extat ad Theophilum Patriarcham Alexandrinum epistola, anno CCCCX *scripta, atque etiam in Annales relata a Baronio; ubi inter alia hoc quoque dicit :* Mihi et Deus ipse et lex uxorem dedit : quapropter omnibus prædico testatumque esse volo, me illam prorsus deserturam non esse, neque cum illa veluti mœchum clandestinam consuetudinem habiturum : alterum enim minime pium, alterum minime legitimum est : quin potius et volo et opto, et plures mihi et probos nasci liberos. *Ubi apparet credidisse Synesium, quod Episcopo illicitum esset liberis operam dare; idque ex lege ordinationi Episcopali conjuncta. Qui autem existimaret, ita protestanti fuisse indultum uxoris usum, modo consecrari se sineret; adeoque legem istam non ita indispensabiliter viguisse, quin aliquando liceret contrarium; eodem modo debebunt credere, permissum Synesio tenere dogmata quædam, fidei Catholicæ non satis consentanea, a quibus similiter negat abduci se posse. Quare (ut recte Baronius)* haud aliud credi potest verbis hic fecisse Synesius, quam quod factis Ambrosius exhibuit, dum ne Episcopus ordinaretur se adulterum et sanguinarium publica professione ab omnibus credi voluit. *Manet interim sensus ejus de Episcopali obligatione ad continentiam notus, neque dubitare debemus, quin* F

quin consecratus æque hanc tenuerit atque sanam in fide doctrinam. Non tamen, quod postea in simili casu, idem etiam obtinuit primis illis Christianæ simplicitatis seculis, neque simul ac lecto, tecto quoque secedebant conjuges. Et ideo nihil mirum, quod in iis quæ de parentibus suis, deque Basilii fratre Gregorio Nysseno et conjuge ejus Theosebia narrat noster Nazianzenus, nulla fiat divortii alicujus mentio. Nec enim sublato per mutuum consensum conjugii usu, desinebant esse et haberi conjuges, et communis familiæ onera curasque communiter sustinere; magna profecto laude digni, si cum his omnibus sic vitam instituerent, animumque a rebus terrenis abstraherent, ut etiam ἀζύγοις *nulloque ejusmodi vinculo obstrictis similes se præstarent.*

Jam quid de Anastasia *dicam? Ecclesiam ab initio fuisse putat Gregorius Presbyter, sed propter angustias contemptam ab Arianis, omnia sacra loca alia Constantinopoli occupantibus: Sozomenus nec ecclesiam quidem, sed* in exigua quadam cellula *cœtum suum coegisse Sanctum dicit, addens quod* per quosdam fidei orthodoxæ homines in domum precatoriam constructa erat. *Ut autem inter istas angustias plures dicentem intelligere possent, faciebant* tabulata quædam, sursum erecta porticuum instar, in quibus feminæ stantes audirent verbum Dei, *sicut ex ipsius Gregorii de Anastasia sua somnio Baronius elicit. Non ergo magnum fuit, hominis, quantumvis senis, nec tam laterum contentione quam eloquentiæ venustate valentis, vocem exaudiri ab auditorio non numeroso, sed loci angustiis proportionato; quemadmodum quotidianis experimentis videmus in Anglia atque Hollandia, voce minime grandi, veteranorum etiam Presbyterorum, impleri Catholicorum intra breve spatium constipatorum oratoria. Carminibus autem pangendis quis dicat ineptam esse ætatem quamvis grandem? Ejus certe rei in nostra Belgica Societate exempla suppetunt, ibi præter alios annosos poetas habuimus Balduinum Cabilliavum, qui vitam simul cum versificandi studio ad quartum supra octogesimum annum extendit; habemus etiamnum Jacobum Wallium, extremo superioris seculi anni natum, et tamen secundissima etiam nunc Minerva utentem ad pangendos quovis metro versus, Latine ac Græce. Hunc cum aliquando rogassem, ut illam, de qua loquimur, Gregorii de sua vita poesim carmine redderet elegantiori quam fecerat Billius; nihil minus in excusationem prætexuit quam ætatem suam, altera epistola hunc in modum mihi scribens,* IX *Idus Julii anno* MDCLXXVII.

Quam in partem acceperis ea quæ superioribus litteris ad te dedi, ego quidem nescio. Vereor sane, ne postulata præcidendo partem etiam aliquam reciderim, imperitorum more chirurgorum, amicitiæ nostræ integræ et jucundæ, mihique perutilis, neque modo fautricis fidelissimæ, sed etiam effectricis honestissimæ voluptatis, quam ex eo capio, quod de Musis meis optime merearis. Hoc te velim ad animum referre, quod me terret in primis, quam non modo magni, sed etiam diuturni laboris futura res sit. Neque enim diffitebere posse me faciliore opera Tragœdiam scribere, in qua et genio meo indulgeam, et libero cursu ferar. Ac ne nihil petitioni tuæ dedisse videar, accipe versus pauculos, quibus ut vina gustu prælibamus, ita volui diligentiæ meæ periculum aliquod facere, in primis his octo versibus.

Τὸ τοῦ λόγου βούλημα, τῶν ἐμῶν κακῶν.
Ἐξιστορῆσαι τὴν ὁδὸν, εἰτ' οὖν δέξιῶν.
Οἱ μεν γὰρ οὕτως, οἱ δ' ἐκείνως φαῖεν ἄν,
Ὅπως ἄν οἶμεν τῆς ῥοπῆς ὦσιν τινές.
Οὐ γὰρ τὸ βούλεσθ' ἀσφαλὲς κριτήριον.
Παίζει δὲ μέτρον τῆς ἀνίας φάρμακον,
Παίδευμα καὶ γλύκασμα τοῖς νεοῖς, ἅμα
Τέρπνον παρηγόρημα....
Libet peractam mihi remetiri viam:
Quotquot secundos, quotquot adversos tulit
Decursa casus vita, vulgandis libet
Mandare chartis. Damnet hic, alter probet,
Nihil laboro: cuique mens fuerit sua,
Ut huc et illuc sæpe momento levi
Inclinat animus. Quippe judicium nequit
Erroris expers ferre, qui solum velit.
At Musa quidquid asperum fuerat pati,
Ludente versu lenit: hæc suavi instruit
Monitu juventam: hæc pectora hortando arrigit,
Gravibusque præbet dulce solamen malis.

Mihi crede, nihil est quod malim, quam sanctissimi Patris sensa combibere animo, et stylo exprimere: subsidio esset Leunclavii interpretatio, et ea potior, si ulla exstet, simplex et soluta numeris versio. At quid Carolo V fiet, quem res variæ nonnumquam interturbant?

Hoc scilicet erat, quod fluere incipientem venam sistebat; maxime quod homini, numquam adstringi se passo ad definiti temporis spatium, intra quod absolvendum aliquid operis foret, perquam angustum relinquebatur; cum tomi primi impressione ultra medietatem provecta, ad prælum vocaretur tomus secundus, cui erat ea Vita inserenda, quando ad medietatem hic quoque pervenisset. Excusari ergo se petiit, et obtinuit; non ut deinceps vacaret a studio litterarum, sed ut majori cum otio vacaret argumento magis libero, atque a pluribus diutiusque expectato, quod etiam nunc facit octogenario major, Musis interim suis non raro indulgens, ut pro re nata canant aliquid operæ levioris.

Correctionis porro meæ licentiam, qua pro, διῆλθε θυσιῶν, *suggero legendam,* διῆλθ' ἐτησίων, *nullius MS. auctoritate fulciri scio; ideoque eam libenter dimittam, cum vel aliam magis fundatam certamque invenerit quispiam, vel explicandæ phraseos istius rationem aptiorem: quando omnino constat (uti fecisse me credo ut constaret) opus esse vel correctione vel explicatione aliqua, præter vulgatam lectionem atque sententiam. Interim qui nihil mutatum volet, eo quod* ἐτήσιαι *ipsi non videantur pro* anni curriculo *posse per metaphoram accipi; sequatur explicationem Baronii, grandiorem hyperbolen hic agnoscentis, quomodo sæpe non valde multum grandiores natu, tantillo se junioribus dicunt, se id de* NOT. 17
quo agitur scivisse prius quam nascerentur alii. Sed enormis hyperbole sit oportet, in qua annorum viginti octo spatium, in computanda ætate hominis, habeatur pro nihilo.

Fol. 457 ad extremum adde:

DE BRACHIO IN LUSITANIA.

Antonius Vasconcellus in Descriptione Lusitaniæ, post Anacephalæoses Regum ejusdem nationis, impressas anno 1621 *enumerans* Insigniora sanctorum delubra, *per totam Lusitaniam dispersa. num.* 25 *pag.* 558. Apud Nabantinos, *inquit,* in Regio cœnobio manus integra est D. Gregorii Nazianzeni, argento inclusa. *Incolunt* Nabantini *oppidum Lusitaniæ mediterraneum, a præterfluente rivo, qui deinde se in Tagum effundit, passim dictum* Villa de Tomar, *ubi Reges inaugurari solebant, duplo propius Conimbricæ quam Olissyponæ.* Hic suum olim Templariorum Ordo locum habuit principalem, antiquamque ecclesiam S. Mariæ de Olivares dictam, quæ creditur unicum ædificium esse, quod Saracenicæ vastitati ibidem superfuit, *sicuti in Annotatis ad hunc diem, testatur Georgius Cardosus, scribens de prænominata Reliquia, quam ait* illuc Ascalone allatam anno MCLXVIII una cum aliis ex Palæstina Reliquiis a famoso Ordinis Magistro Don Gualduino Paez Bracharensi, ibidemque simplici cultu conservatam usque ad annum MDXXXV; quando R. P. Fr. Antonius de Lisbona, Ordinis Christi Prior, indignum ratus tam pretiosum thesaurum adeo parum honorifice haberi, ipsum transtulit ad Regium cœnobium: curans fabricandum argenteum

A teum brachium justæ magnitudinis, intra quod sacrum pignus, antiquioris operis auro ornatum, ex eo quod Regi Emmanueli primum allatum Sophala fuerat, sic includitur, ut per appositas utrimque crystallos conspici totum possit. Incolæ nullum fatentur habere se efficacius medium, ad pluvias serenitatemve novis frugibus impetrandam, quam brachium istud in processionem educere ac circumferre. Cum autem hujusmodi Processionum occasione inter Religiosos et Clericos nata esset contentio, de jure prædictum brachium efferendi; egit secreto apud Innocentium X Fr. Petrus de Vasconcellis, Prior an. MDCXLVII, et obtinuit Privilegium, per quod contentio omnis cessavit: Ne quis de cetero, quavis auctoritate fungens, brachium seu manum S. Gregorii Nazianzeni, quod seu quæ, ut pie creditur, in dicta ecclesia magna cum veneratione asservatur, aliis ecclesiis, monasteriis seu locis piis commodare, aut sub quovis quæsito colore, ingenio, causa, ratione aut occasione, e dicta ecclesia extrahere et asportare, seu ut commodetur aut extrahatur et asportetur promittere aut consentire audeat seu præsumat, sub excommunicationis ac privationis vocis activæ et passivæ pœnis,
B per contra facientes eo ipso incurrendis, auctoritate Apostolica tenore præsentium, inquit Pontifex, interdicimus et prohibemus.

NOT. 18

DE S. GERONTIO EPISC.

Fol. 462 *Col.* 2 *ad num.* 16 *addatur :*

Fit autem prædicta Translatio hoc etiam verosimilior, quod Lupoldus Bebenburgius, in libello de veterum Principum Germanorum zelo et fervore in Christianam Religionem, impresso Coloniæ an. 1564, *asserat pag.* 58, *quod* sub anno Domini DCCCCLXIII corpus S. Gerontii per quemdam Episcopum de Italia est allatum, ipsoque Ottone Imperatore jubente in Magdeburg Metropolim Saxoniæ est transmissum. *Hoc autem posito, minus mirum foret obscuratam apud cives suos fuisse memoriam* S. Gerontii, *cujus scilicet non nisi vacua tumba loco pristino manserit.*

NOT. 19

AD DIEM X.

DE S. PALMATIO MART.

Fol. 499 *col.* 1 *lin.* 6 *post hæc verba,* tradit Cardosus in Hagiologio Lusitano, *adde :*

In Commentario autem ad hunc diem observat, ipsos quidem Regulares Canonicos hujus Reliquiæ causa (quæ
C *conservatur in statua pectorali argentea ad medii corporis humani mensuram producta, et virenti laurea ex eodem metallo coronata) festum agere* V *Octobris : neque dubitat quin id factum sit per confusionem aliquam, ex Synonymia duorum Martyrum, quorum hodie passus unus sit Romæ : alter Trevirensium Martyrum Antesignanus, tali die nominetur in Romano Martyrologio. Errorem autem satis evidenter demonstrari putat, ex eo quod Ordo divini Officii recitandi, impressus recentius, notet* Die V Octobris, in festo S. Palmatii Romani Consulis et sociorum Martyrum Duplex. *Eodem adducit impressum librum de Reliquiis dicti Conventus, ubi folio* 116 *hoc in ejus honorem Epigramma legitur.*

Macte anime, dignus Romani sanguinis heres,
Jure tibi subdit Martia Roma caput.
Ast ubi devicto victoria nobilis hoste
Palmati? An vinci est inclita palma tibi?

Agnosco equidem confusionem hic aliquam : sed ab utra parte ea se teneat, num scilicet ex parte Majorum, qui Romano Martyri sumpserint diem Trevirensi proprium; an ex parte posterorum, qui excluso Trevirensi Romanum sibi asserere maluerint; quis definiet, quamdiu latent monumenta translationis, quæ doceant, Romane an Treviris allatum caput istud sit? Interim mallem pro vetustate stare, et credere, eos qui diem V *Octobris primi elegerunt, id fecisse, quia prædictum Caput non Roma,* D *sed Treveris acceperunt. Idque vel eo probabilius censeo, quod Trevirensis* Palmatius *non inveniatur adscriptus Martyrologio Usuardi, quale ex Gallia in Italiam atque Hispaniam transiit; adeoque non potuerunt errandi occasionem accepisse ex Romano hodierno, quod nondum erat, quodque Baronius hac parte auxit ex Molano, interpolatum in hac nostra inferiori Germania exemplum secuto. Quare et quod de Reliquiis Sociorum dicitur, compositis intra pyramidem argenteam, duos et semis pedes altam, gemmisque pretiosis adornatam, libentius de Trevirensibus quam Romanis intellexerim.*

DE SS. TERTULLINO ET CHRYSANTHO.

Fol. 565 *num.* 25 *adde :* NOT. 20

Et hoc quidem usque ad annum MDCLXXIX, *cum hæc imprimebantur. Tunc scilicet ultimum tali die celebrata sanctorum Martyrum festivitas est; et de consensu utriusque Præsulis Trevirensis atque Leodiensis, translata ea fuit in* Dominicam III Julii, *qua deinceps celebrabitur. Mutationi causam præbuit solennissimus actus, per quem anno superiori, communibus Dominorum ex tribus Provinciæ Luxemburgensis Statibus Deputatorum votis* E *expetita et sacra Rituum Congregatione Ordinariisque approbantibus concessa est, in Protectricem ac Patronam Principalem Ducatus Luxemburgensis et Comitatus Chiniacensis,* S. Maria, mater Jesu, Consolatrix afflictorum, *singulari jam pridem devotionis affectu in suo ad conspectum urbis sacello coli cœpta. Cujus electionis assumptionisque solennitas anno præcedenti maximo cum splendore et apparatu perfecta fuit die* II *Julii, Deiparæ Elisabetham visitanti sacra : deinde vero constitutum fuit, ut anniversaria memoria instauraretur ipsa* IV *Dominica post Pascha.*

AD DIEM XI.

AD COMMENT. APOLOGETICUM.

Fol. 707. *Non licuit nobis, via nostra gradientibus, procedentia præla sistere, donec in lucem prodiret Speculum Carmelitanum, cujus editio novis identidem prætextibus accessibusque dilata, vix demum anno nono extorqueri cunctabundis potuit, per iteratas sæpius protestationes Typographi, tandem finem facere volentis. Hinc necessarium omnino videtur quædam hic annotare, quæ istic locum habere debuerant. Notabo autem ea progrediendo per numeros, Commentarium nostrum partientes.* NOT. 21 F

Num. 5 P. Danieli, qui et imprimenda et impressa de SS. Bertholdo et Cyrillo in Martio bis terve legerat probaveratque, tum aliis moderatioris zeli Patribus placuit moderatio nostra, *qua scilicet abstinebamus a controversia circa prætensam antiquitatem movenda. Meminit optime ejus rei R. P. Gratianus, et meminisse possunt alii, nec puto eorum quemquam futurum, qui audeat dicere, quod dictus P. Daniel ostenderit aliquid se mutatum velle, et non potius egisse verbis honorificis gratias. Quid autem egisse gratias verbis dico? Voluit etiam Provincialis existens rebus ipsis testari, quanti nostrum faceret erga Ordinem affectum : et exemplo plane nobis novo, misit R. P. Gerardum a Puero-Jesu, tunc Priorem conventus Antuerpiensis, qui a R. P. Petro vanden Berghen, Domus nostræ Præposito, impetravit ut liceret reciprocæ gratitudinis affectum redhibere, religiosæ ac fraternæ caritatis epulo nobis præbendo. Ad hoc ut novæ Symbolæ afferret aliquid P. Henschenius, securus de priori sua circa* S. Cyrillum *commentatione (utpote, sicut dixi, jam sæpius probata) deproperavit alteram* de S. Bertholdo; *dumque apparatur mensa, coram iis qui nos invitaverant, legit, simili quo priora successu; nisi quod Saussayi circa Sanctum istum errores, sane crassi, crediti sint posse*

A *posse dissimulari, ne per ejus latus viderentur peti auctores Ordinis, ex quibus eos hauserat. Horum sic gestorum memores, et ex Martio sic prodituro offensiunculam nec minimam quidem formidantes, sed grande augmentum amicitiæ pollicentes nobis; quid mirum si ad inexspectatas non unius hominis querelas aliquantum commoti, judicaverimus data in* Alberto *occasione utendum nobis, scribendumque aliquid, quo appareret, quam non sine causa haberemus suspecta Carmeliticæ antiquitatis fundamenta? Id ergo prævidens P. Daniel ac socii, expresserunt a suo Reverendissimo Generali, Matthæo Orlando, litteras Romæ datas* XIV *Octobris* 1671, *quibus rogaremur, ut acturi de* B. Alberto et Regula Ordini ab ipso data, *sequeremur informationes a dicto P. Daniele nobis dandas; et* sicubi alleganda esset Cæsaris Cardinalis Baronii auctoritas, non illam nude (sicut factum in Martio) sed cum aliqua explicatione insereremus; ne quod ipse de Carmelitano Ordine non sine passione scripsit, et nos probare videremur. Non enim ignotum esse, ipsum Ordini Carmelitano ob causam aliquam offensum, et inde etiam infensum fuisse, et de eo quædam scripsisse non sine grandi et patenti passione. *Cardinalem Baronium non fuisse* B *in eadem cum Carmelitis sententia circa librum de Institutione monachorum, sciebamus quidem:* offensum, ideoque infensum et ex passione scripsisse, *ignoravimus sane; neque adhuc credimus; cum videamus Ordinis inimicos et hostes censeri omnes, qui non satis placentia scribunt et sentiunt de eorum origine: argumentum offensi animi sane perquam debile. Interim Reverendiss. P. Generali præfato in hæc verba respondimus, exeunte Decembri.* Reverendissimæ Paternitati Tuæ primum maximas agimus gratias pro affectu, quo memoriam optimi P. Bollandi nostrumque de Sanctis opus prosequitur Ordo Carmeliticus. Huic ut pari affectu respondeamus, dedimus ac porro dabimus semper operam. Non autem fuerat necesse nos tam operose rogari, ut de Sanctis vestris quam fieri potest copiosissime scribamus, ad id tum nostra sponte tum ipsa susceptæ scriptionis ratione inclinatissimi: si quid tamen in iis probamus minus, id præter consuetudinem a nobis circa alios usurpatam malumus premere amico silentio, quam ingratæ controversiæ discussione imminuere suavitatem ejus caritatis, quæ nobis hic cum Patribus vestris longe suavior familiariorque quam cum ullis aliis Religiosis intercedit, verbis factisque testata. Quæ de S. Cyrillo habemus in Martio, ea Adm. R. Daniel a C Virgine Maria aliique ex vestris legerunt et probarunt verbotenus, priusquam imprimerentur: adeoque culpari non possumus, si verbum aliquod, ab ipsis oculo inoffenso lectum, displicuit postmodum alicui alteri, ingenii minus commodi viro. In elogio B. Bertholdi, eorumdem suggestione semel iterumque refecto, pro verbis Saussayi ex Martyrologio Gallicano acceptis, quæ illi omitti malebant quam refutari (nam cetera omnia iidem ipsi probabant) substituimus disquisitionem de tempore, quo videri potest Bertholdus vixisse: neque aliud istic a nobis intendi, patet ex Synopsi marginali, quæ talis est: *Gaudium ob recuperatam Terram-sanctam, secutus luctus ea amissa, mitigatur ob Carmelitas in Europam traductos. Horum primus Generalis creditur S. Bertholdus, colitur* 29 *Martii. An Lemovicensis et frater Ademari Episcopi Podiensis mortui anno* 1098? *an Haymerici Patriarchæ Antiocheni? Ab hoc traditur Prior Carmeli factus, et mortuus circa an.* 1188. *Elogium ex Grosso, Rolevinko et Bostio.* Hactenus verba Synopsis in margine expressæ. In contextu, quia quæstio erat de tempore, nec certa tunc suppetebant congruæ antiquitatis documenta ad rem definiendam, visum fuit Scriptorum recentiorum proferre sententias, inter quos præ ceteris placuit nominare Cardinales Bellarminum et Baronium, allegatis utriusque verbis; D neque enim sciebamus, quod nomen Baronii adeo grave auditu Carmelitis esset, propter verbum CŒPIT; quod uti sensum habet multiplicem, ita in subjecta materia poterat (etiam tacentibus nobis nec propriam sententiam explicantibus) pro vestro arbitratu intelligi. *Ita nos tunc, ex certa (ut nobis quidem videbatur) præteritorum memoria. Nunc in quadam* ad Lectorem *allocutione, ante Speculum Carmelitanum, dicitur prædictus* R. P. Daniel *reliquisse* sub protestatione signatum, *die* VIII *Augusti* MDCLXXV, Sicut veritati parceret, qui diceret me Vitam S. Alberti ante impressionem vidisse et probasse (quod quidem aliquos sparsisse intelligo) ita hisce declaro, haud verum esse, in vita S. Cyrilli aut S. Bertholdi non esse litterulam, quam non approbaverim. *De vita* Alberti *si quis locutos nos intellexit, erravit haud dubie: nec enim in ea vel litterula est, quam viderit P. Daniel (utpote ex approbatione Armamentarii palam cognitus adversari) nedum approbarit: in* Bertholdo, *an viderit verba Bellarmini atque Baronii, substituta in locum aliorum ipsius arbitrio omissorum, dubito. Cetera omnia ad usque litterulam ab eo fuisse probata, quomodo negare potuerit, fateor me non capere, potissimum in* S. Cy- E rillo, *unde tamen non una sumpta est causa querelarum, contra nos formatarum. Nescio quomodo in viris alias optimis locum habeat istum Græcorum.*

Ὅ τις βούλεται, τοῦτο καὶ οἴεται

Quod quis vult, hoc etiam putat esse.

sive mavis, τοῦτο καὶ μέμνηται, hoc et meminit. *Affectus certe suus bono* Patri Danieli *fuit aliquando pro memoria: et hoc mihi evidentius patuit, cum ante editum Aprilem, ipse et* R. P. Gerardus a Puero Jesu, *agebant mecum ut a refutando Armamentario abstinerem; in quo nos esse provocatos, sibi et plerisque in Ordine viris cordatis vehementer aiebant displicuisse. Non meminerat scilicet amplius P. Daniel, se Mechliniæ Priorem sic scripsisse in sua ante ipsum Armamentarium approbatione:* Attente perlegi et studiose examinavi librum... quem totum ad historiæ Carmelitanæ veritatem perspicue elucidatum, totum ad amicorum dissidentium concordiam suaviter præparatum repeti.

Num. 6 Quinque argumenta, dubia saltem et obscura, *videlicet* I a translatione Ordinis e Terra-Sancta in Europam, post annum 1099. II a Bertholdo, primo Ordinis in monte Carmelo Priore. III a sententia Em. Baronii de origine Ordinis Carmelitarum, sub Alexandro Pontifice et Aymerico Patriarcha F Antiocheno. IV a flore Ordinis Carmelitarum seculo XII et XIII, et tunc Generalium acceptione. V a Joannis de Lezana et Danielis a Virgine Maria novarum rerum scriptionibus. *Vere,* dubia *et* obscura, *cum eo trahuntur, quo per vim contendit ea esse trahenda Armamentarii auctor: in nostro autem de Sanctis* Bertholdo *atque* Cyrillo *contextu plana sunt et clara, non* argumenta *(nec enim ibi argumentamur) sed simpliciter prolata, ut posita extra controversiam.*

Num. 7 TRIUMPHATOR H. AC P. *etc.* sic enim publice ac privatim a suis appellatur discipulis. *Horum dux et tituli tam speciosi Auctor, invento isto mire sibi plaudens, ne quis hanc laudem subriperet, cavit in sua laureata Philippica. quam Approbationis loco scripsit præfigendam Speculo, seque his verbis extulit:* Armamentarii auctori, in edito a me Religionis Clypeo, hocce dederam elogium: TRIUMPHATOR HENSCHENII ET PAPEBROCHII Jesuitarum, NOVISSIMORUM Ordinis nostri HOSTIUM. Sensisse scio, indignatos esse, questosque: at nullos curat incus strepitus. Ecce tibi, Papebrochi, alter item Triumphator, quemque encomio non verebor exornare simili:

(Rumpatur quisquis rumpitur invidia)

R. A. P. DANIEL, Historiographus verax, solidus, solers

A solers et accuratus, TRIUMPHATOR HENSCHENII ET PAPEBROCHII, NOVISSIMORUM Ordinis nostri HOSTIUM.

Ecce iterum nigros corrodit lividus ungues. Corrodat : non enim nisi veritate triumphante triumphant.

Indignatos esse questosque pro nobis de Societate nostra nonnullos, externos autem plures, facile crediderо; de me meoque Magistro Henschenio jurare possim, nullum nos alium ostendisse sensum ad insolentiam tituli talis, quam commiserationis erga eos, quos tam manifeste apparebat, in felle amaritudinis positos, omnem moderationis legem excedere : quin et dixi nonnullis, nomen TRIUMPHATORIS *perquam commode offerri mihi, qui verebar auctorem secundæ partis appellare* R. A. P. Franciscum Bonæ Spei; *eo quod post ejus mortem prodiisset liber, cui allaborasse plures dicebantur; quemque eodem jure poteram ab aliis auctum credere, quo sciebam augeri Speculum, mortuo jam P. Daniele.*

Num. 12 *sub finem, dicitur Pars* 2 *Armamentarii attexta Speculo Carmelitano* contra expressam voluntatem auctoris, communi Typographo sæpe protestati, nihil in opere suo appariturum ejusmodi. *Idem postea eidem confirmavit R. P. Columbanus, Provinciæ Syndicus, vehementer factum improbans; de quo tamen* B *non queror : quid enim ad me, bene an male collocata in eo pecunia fuerit? Sed non æque patienter fero, quod qui novam istam Armamentarii impressionem curarunt, fecerint ipsum P. Danielem sic loqui in fine sui Propugnaculi,* Operæ pretium esse duxi, ad hoc monitus a viris cordatis, hic etiam inserere alteram partem Armamentarii Carmelitici, quod a me factum integre de verbo ad verbum. *Ex hoc specimine intelligitur, quam libere Curatores operis, post mortem Auctoris, arrogaverint sibi illius nomen, ut sui proprii consilii inventa eo palliarent : qui etiam hoc sibi voluerunt licere, ut in illo Propugnaculo, in quo nominare me noluerat Auctor, eam moderationem imitatus, qua fueram in Aprili usus erga* P. Franciscum Bonæ Spei, *meum nihilominus nomen apponerent. De Indicibus idem judicium esto, similiter post Auctoris mortem collectis licentius.*

Num. 13 Illustrissimo Episcopo nostro Auberto oblatam sibi dedicationem Speculi admittere nolenti, ipsum apud eum laudavimus, diximusque nostro consilio ab Auctore compilatum, sicuti ex præfatione, ante plures annos impressa nobisque ab ipsomet Auctore ostensa, apparituram affirmabamus. *Laudavimus utique Speculum, non solum in ea qua primitus* C *conceptum forma, sed etiam quatenus tunc excusum erat multo auctius, moxque in lucem prodituram offerebatur Illustrissimo, in æstate anni* MDCLXXVIII. *Consilium quoque colligendi antiqua monumenta Ordinis, quod pridem communicatum nobis fuerat, et jam olim probaveramus, probabamus etiam tunc vel maxime. Verba Præfationis ante secundam partem Speculi sub finem hæc sunt.* Occurrit menti quod pridem pleraque vetustiora opuscula circa historiam Ordinis hujus tradiderim inspicienda Patribus Bollando et Henschenio, et examinanda, quid circa eorum editionem censerent : quibus perspectis et lectis, judicarunt, e re et utilitate publica fore, si thesaurus ille absconditus publicus fiat. *Diu autem antea idem P. Daniel sic scripserat, in Proloquio ad Vineam Carmeli, editum ab eodem R. P. Daniele sub nota anni* MDCLXII : Speculum magnum Ordinis Carmelitani, quod paulatim excrevit in molem utcumque notabilem, ab annis multis formare cœpi, constans partibus sex : in quibus, Deo dante, vetustiora et præclariora quæ extare noscuntur hujus Ordinis monumenta, cum insertis Notulis succinctis exhibere, in votis est : quæ, pleraque hactenus non excusa, et tantummodo Manuscriptis in paucis reperibilia, non modo e re Ordinis sed et Ecclesiæ esse, censent viri graves qui ea viderunt : quos inter RR. PP. D Joannes Bollandus et Godefridus Henschenius e Societate Jesu. *Nempe e re communi esse judicabant et illi, et ego post eos, expositos publice habere fontes tot paradoxarum in Historia ecclesiastica consequentiarum, per quas Originis suæ antiquitatem successionisque certitudinem demonstratam haberi volunt Scriptores Carmelitani. Neque sane fieri videbatur posse, ut de iis quamdiu laterent prudenter judicaret aliquis, ex locis hinc inde decisis, prout fiebat eatenus : ideoque in partem felicitatis duxi, cum mea de Alberto scriberem, accipere a P. Cornelio Hazart sex illas partes Speculi jam impressas, sicut has ad ipsum tulerat ipse P. Daniel, anno* MDCLXXI : *quibus tunc quidem vix aliquid videbatur ad editionem deesse præter indices et quasdam appendices, ultra unius voluminis molem non extensuras Opus, sicut illud Ordinario librorum Censori exhibitum fuit, ab eoque approbatum* VI *Decembris* MDCLXXII. *Quomodo autem Approbatio tunc data, pro opere eatenus composito, sufficiat pro eodem per septennium deinde secutum in quatuor volumina producto, viderint ii quorum interest. Mihi tamen hoc indicandum fuit; ne sibi contradixisse argueretur vir moderatissimus* E *sapientissimusque* Aubertus vanden Eeden, *tunc Librorum Censor, ista approbans; et deinde Episcopus non omnino probans quæ sub eodem titulo, sed multo plura offerebantur : longe minus ea probaturus, si vidisset quæ post suam atque Auctoris mortem deinde alii addiderunt.*

Post istam diem, qua alienum ab Dedicatione prædicta animum nobis declaravit idem Illustrissimus Aubertus, *numquam eum deinde vidimus : incubuit enim haud diu postea Antuerpiensi urbi gravis illa aura, quæ domos pæne singulas implevit morbis, multas etiam mortuis. Inter ægrotantes ad mortem ego fui : ipse, pro dolor! vix bene cœptum Episcopatum dimisit mortuis additus. Quid interea cum P. Daniele egerit, equidem nescio. Discipulos ejus in Tomi secundi Dedicatoria, successori ejus* Illustrissimo Joanni Ferdinando *inscripta, gloriantes video, quod* delectatus in singulis, hæsit in universis : vidit, stupuit, laudavit : aggratulatus est operi nondum edito applausitque : et oblatum suoque dicandum nomini ambabus, quod dicitur, ulnis amplexus gratantissime acceptavit. *Testes citantur;* fallere nescius R. P. Daniel, ac R. P. Leo a S. Laurentio Antuerpiensis Carmeli hodieque Prior. *Nihil equidem alterutrius fidei detractum velim; laboro tamen ut hæc conciliem cum* Auberti *dictis factisque,* F *jam alibi relatis, quorum oculatam auritamque fidem non patiar mihi extorqueri. Habeant tamen illi quod volunt : acceptaverit Dedicationem* Aubertus : *habebo et ego quod mihi gratuler, adeo scilicet efficax fuisse extremum illud nostrum cum eo colloquium, quod fere consumptum fuit, in persuadendo, ut nostræ arbiter futurus controversiæ, quando prodiret Majus, suspectum sese non faceret parti adversæ intempestiva severitate.*

Num. 25 *Auctorem Epigrammatum injuriosorum, quorum ibi specimen datur, suspicabar juniorem quempiam,* meum forte aut alicujus discipulorum meorum discipulum : *nec enim credebam ejusmodi levitatem cadere posse in maturioris ætatis Religiosum. Nunc cum Protrepticon lego præfixum Speculo, et stylum stylo comparo; non ovum ovo videtur similius esse, quam illi sint epigrammata prædicta. Quare meos in Ordine discipulos suspicione absolvo, cum auctor Protreptici ejusdem fere mecum ætatis sit : ipsum tamen nolim gravare ultra quam fateri de se volet, libenter ignoraturus nomen adversarii latere volentis.*

Post num. 34 *adde.*

Magno certe cum incommodo nostro id ipsum experti sumus anno hoc MDCLXXX, *quando iidem Patres Revisores Generales, qui Commentarium Apologeticum antea absque*

absque ulla exceptione approbarant; nostras in Vitam S. Angeli Notas, in quibus testabantur omnia vere, accurate, sapienter, atque etiam modeste deducta videri, *censuerunt tamen cum Patribus Carmelitanis communicandas; futurum sperantes, ut evidentia veritatis et styli moderatione moti illi, aut verecundarentur earumdem jam impressarum evulgationi non assentiri; aut saltem paterentur iis, quibus nota est præfixa speculo Carmelitano adjuratio de non prætermittenda S. Angeli Vita, indicari, huic esse abunde factum satis per ejusmodi Notas, sibi amice exhibitas. Etenim cum istud Revisorum consilium secutus esset Reverendiss. noster Pater, simulque rogasset Patres illos, ut cito mentem suam manifestarent (sciebat enim ad finem vergere impressionem) ab initio Julii, quo id factum, usque ad* XVII *Augusti, quo datæ ultimæ nostrorum ad nos litteræ Roma sunt, nullum omnino responsum potuit obtineri ab iis, licet plus quam semel instanter rogatis; ita ut denique oportuerit pagellam hanc, usque ad ultimos dies studiose dilatam, tandem subjicere prælo; et silentium tam diuturnum interpretari consensum verecundantium palam fateri, quid imprudenter fecerint editores speculi Carmelitani, ad ejusmodi Vitam provocando, cujus falsitas tam multis tamque evidentibus argumentis poterat eis pridem innotuisse, si ipsam serio examinandam sumpsissent viri, a peritia tractandarum historiarum debite comparati. Cur autem prædicti Patres Revisores istas potius Notas, quam Parerga, Chronologicæ Patriarcharum Hierosolymitanorum historiæ inserta, atque hunc Apologeticum Commentarium, censuerint esse communicandas cum Carmelitanis Romæ Superioribus, etsi pro certo compertum non habeam, ideo tamen puto tali usos discrimine, quod hæc omnino erant necessaria ad criminum mihi impactorum expurgationem, adeoque non debebant exponi periculo suppressionis forsitan ab illis petendæ; Notas vero in Vitam S. Angeli si postularent vel mutari in aliquo, vel etiam omnino supprimi, suspensa solum manebat causa, cujus peremptoriam definitionem illæ vel continent vel offerunt tergiversatione seclusa : ipsam autem terminari vel indecisam relinqui nostra non ita multum intererat; utpote satis habentium, si permittamur de Vitæ istius veritate, adeoque de probationibus prætensæ antiquitatis exinde petitis, cum fundamento dubitare; eaque tenere quæ de statu Ordinis, sub Alberto Patriarcha, in Aprili proposuimus, ut verosimiliora nobis, quamdiu in contrarium non adducuntur certiora æque veterum et coævorum auctorum testimonia. Qualia nulla a nobis produci, mirum est qua fronte ausi sint nobis adversarii objicere; cum* Joannes Phocas *in Carmelo fuerit, non multis post cœptum ibi erigi monasteriolum annis: Samwicus vero eodem tempore vixerit, quo primum ex Asia migravit Ordo in Europam;* Albertus *Regulam,* Pontifices *seculi* XIII *bullas dederint, ex quibus notitiam Ordinis pro eodem seculo petii, per verosimiliores saltem rationes, ubi melius aliud non suppetebat.*

Liceat hic porro (quoniam alibi nos fugit inobservatus error) corrigere in Ephemeride Græco-mosca pag. XXXI *ad* v Id. Junii *lin.* 5 *verbum unum, quo* Eutychius, *auctor libelli cui titulus* Origines Ecclesiæ Alexandrinæ, *nominatur* Patriarcha Hierosolymitanus *pro* Alexandrino. *Item pag.* XXXV *ad* XIII *Kal. Julii lin.* 7 *typographicum sphalma, ubi pro,* Patrum, *legendum* Patrem. *Quamquam hujusmodi alia proculdubio sæpius invenienda, sed benigno ipsiusmet lectoris oculo facile ac statim notanda, nihil attinet retractare.*

AD DIEM X. DE S. JOB.

Pag. 493 *post num.* 3 *adde. Carolus du Fresne, Dominus de Cange, Constantinopolis Christianæ hoc an. editæ cap.* 4. *recenset* ædes *in ea* sacras Prophetis *dicatas, quæ inde dicebantur* Προφητεῖα; *et num.* 18 Abbates, *inquit,* monasterii Job Conciliis interfuisse leguntur cum ceteris urbis Episcopis : ac Domnus quidem Ἀρχιμανδρίτης μονῆς τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης Ἰὼβ Constantinopolitano anni DXVIII, Theodorus vero Ἡγούμενος μονῆς Ἰὼβ alteri Constantinopolitano sub Mena. NOT 22.

INDEX

INDEX HISTORICUS
IN VITAS SANCTORUM
TOMI II MAJI.

A

B

E

F

G

Guido

K

Nicolaus

Werricus

X Y

Z

INDEX
TOPOGRAPHICUS.

D

E

F

G

H

I

J

K

L

Lamberti

R

INDEX
ONOMASTICUS.

Forefactum

Q

ONOMASTICON GRÆCO-BARBARUM.

INDEX
MORALIS.

A

Formosus

Vena

FINIS.

MONTE ALBANO EXCUDEBAT VICTOR BERTUOT, DD. EPISCOPI TYPOGRAPHUS. MDCCCLXVI.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 108457323